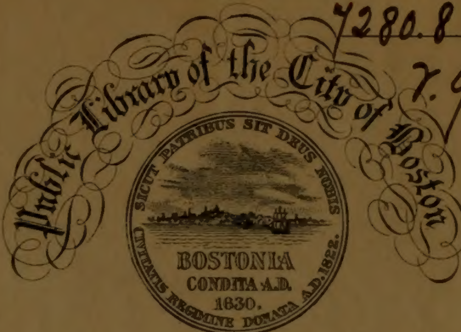

PROPERTY OF THE Shelf No.
7280.8
v.9
Public Library of the City of Boston
SICUT PATRIBUS SIT DEUS NOBIS
BOSTONIA
CONDITA A.D. 1630.
CIVITATIS REGIMINE DONATA A.D. 1822.
From the Bates Fund.

GROOT ALGEMEEN HISTORISCH, GEOGRAPHISCH, GENEALOGISCH EN OORDEELKUNDIG WOORDEN-BOEK,

BEHELZENDE

Het voornaamste, dat vervat is in de Woorden-boeken van

MORERY, BAYLE, BUDDEUS, enz.

ALS DE GEHELE

KERKELYKE EN WERELDLYKE GESCHIEDENIS;

Of een kort begrip van de Levens en merkwaardigste Bedryven der Patriarchen, Rechters, Joodsche Koningen, Propheten, Apostelen, Vaders der eerste kerke, Pauzen, Kardinalen, Bisschoppen, Prelaten, voorname Godgeleerden, befaamde Ketters, en der zelver gevoelens, benevens een Historisch verhaal van de Concilien en Kerkvergaderingen, de instelling en voortgang van de Geestelyke en Wereldlyke Ordens, en de Levens van der zelver Stichters;

Voorts de Levensbedryven der Keizeren, Koningen, Keurvorsten, Vorsten, Opperveldheeren, vermaarde Krygshelden, uitmuntende Staatsdienaren, geleerde Mannen, en der zelver werken, Wysgeren, eerste Uitvinders van Kunsten, Dichters, en in het algemeen van alle de genen, die zich in alle soorten van beroepingen door hunne Wetenschappen, of uitmuntende Bedryven hebben vermaard gemaakt;

ALS MEDE

EEN HISTORISCH VERHAAL EN ZEDEKUNDIGE UITLEGGING

Van de oude Heidensche Verdichtselen en Fabelen, der zelven gewaande Goden en Godinnen, de aloude Eeuw-, Ren- en Schouwspelen, benevens de gene, die tegenwoordig by openbare en andere plegtigheden gebruikelyk zyn; als mede alle andere Ceremoniën en Gewoontens; de benamingen der Waardigheden en Eerampten; verscheide Kloostergeloften en Gezindheden van Christenen, Joden en Heidenen; Wetten, Willekeuren, Plakkaten en Ordonnantiën, die in de Geschiedenissen der byzondere Ryken en Staten aanmerkelyk zyn;

VERDER

EENE GEOGRAPHISCHE, STAATKUNDIGE EN HISTORISCHE BESCHRYVING

Van de Keizerryken, Koninkryken, Vorstendommen, Republyken, Landschappen, Eilanden, Gebergtens, Rivieren, Steden, Kasteelen, Kloosters, en andere aanmerkelyke plaatsen der Oude en Nieuwe Wereldbeschryving, met aanwyzinge van der zelver Gelegenheit, Naam, Uitgestrektheit, Oorsprong, Staatsbestier, Regeringswyze, Godsdienst, Wetten, Zeden, Gewoontens, enz. enz.

EINDELYK

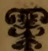
EENE ZEER NAAUWKEURIGE GENEALOGISCHE BESCHRYVING

Van de doorluchtige Afkomsten der aloude en hedendaagsche gekroonde Hoofden en aanzienlyke Geslachten des gehelen Aardbodems, der zelver verdeeling in Stamhuizen en Liniën, en van alle de voornaamste Familiën, byzonderlyk de Zeventien Nederlandsche Provincien betreffende.

Alles in eene nette order naar het Alphabeth, en volgens de schikking, die de bovengemelde en andere vermaarde Schryvers in hunne Woorden-boeken in andere Talen gehouden hebben, opgestelt, vertaalt, en met een aanzienlyk getal Artykelen doorgaans en alom, doch voornamentlyk ten opzichte van de zaken der Nederlanden, *waar van andere Woorden-boeken weinig of niets melden, uit allerlei zo gedrukte als geschrevene Boeken, Papieren, echte Berichten en Bewyzen vermeerdert, verbetert, beschaaft, verandert en opgeheldert, met al het gene tot kennisse van* GESCHIEDKUNDE, TYDREKENING EN WERELDBESCHRYVING *kan dienen.*

DE LETTERS R. EN S.

NEGENDE DEEL.

Te Amsterdam, Te Utrecht, 's Gravenhage, By BRUNEL, DE WETSTEINS EN SMITH, WAESBERGE, De Wed. DE COUP, HUMBERT. WILLEM VAN DE WATER. *Leiden,* SAMUEL LUCHTMANS. De Weduwe A. MOETJENS, VAN DOLE, VAILLANT.

MDCCXXXII.

Met Privilegie.

GROOT ALGEMEEN WOORDEN-BOEK.

R.

Deze letter, welker uitſpraak wat hard en ſcherp is, heeft den naam gehad van de letter der honden (*litera canina*) om dat zy inderdaadt eenigzins luidt als het knorren van die dieren. Het is ook in dien zin dat Perſius zegt *Sat.* I, *vs.* 109:

> —— *Sonat hic de nare canina*
> *Littera.*

Zy wordt by de Latynen zomtyds in een *S* verandert, gelyk *arbos* voor *arbor*, *odos* voor *odor*. Andere veranderen ook de R in in een L, gelyk in *Frater*, *Fratellus*, *Caper*, *Capella*, enz. Ovidius heeft buiten twyfel eene zinſpeling gemaakt toen hy zeide *lib.* V *Faſt. vs.* 481:

> *Aſpera mutata eſt in lenem tempore longo*
> *Littera, quæ toto nomine prima fuit.*

Hy wil zeggen, dat voor het aloude *Remuria* naderhandt *Lemuria* gezegt is.

De R was ook de letter, die de Romeinen dikwils alleen zetten, om de ſtadt Rome uit te drukken. In de getallen betekent de letter R tachtig, maar met een ſtreep boven op betekent zy 80000.

RAAB, of JAVARIN, eene ſtadt, of ſterkte in neder-Hungarië, daar de ſtroom de Raab in den Donauw valt. Daar is een bisdom, 't welk aan het aartsbisdom van Gran, of Strigonië onderhorig is. De Duitſchers noemen die ſtadt Raab, de Franſchen Javarin, de Hungaren *Gewer*, de Italianen *Giavarim*, en de Latynen *Javarinum*, *Arabo* en *Narabo*. Deze ſtadt wierdt door de Turken ingenomen in de jaren 1529, en 1594, maar in den jare 1598 wierdt de zelve weder hernomen. Georgius Drascovits, biſſchop van die ſtadt, hieldt daar in den jare 1579 een ſynode, waar van de beſluiten in druk zyn uitgegeven.

RAAB, of *de* RAB, in 't Latyn *Arabo*, eene rivier in Hungarië, hebbende haren oorſpronk in neder-Stiermarken, en daar van daan vloeiende door neder-Hungarië en het graafſchap Javarin, beſproeit zy de abdy van St. Gothard en de ſtadt Kerment. Zy verdeelt zich daar na in twee armen, en maakt het eilandt Raab, 't welk zeven mylen groot is; en wederom in een komende ontlaſt ze zich in den Donauw. Het was op den oever van die rivier dat de Chriſtenen, waar by de Franſchen waren, onder het bevel van den maarſchalk, den hertog van la Feuillade, eene vermaarde overwinning behaalden op de Turken in den jare 1664, tuſſchen de ſtadt Kerment en de abdy van St. Gothard. *Baudrand.*

RAALTE, een dorp van Over-Yſſel, behorende onder het droſtſchap van Sallandt, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Zwol.

RAAMBURG, of RANDENBURG, een buurt in Hollandt, gelegen onder het dykgraafſchap van Rhynlandt.

RAAMSDONK, een dorp van Zuid-Hollandt, onder Dordrecht, het welk in den hogen watervloedt van het jaar 1421 mede verdronk, maar na verloop van tydt weder boven kwam en bedykt wierdt. Het heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Dordrecht.

RAAPHORST, een huis in Rhynlandt, gelegen by Waſſenaar, tuſſchen Leiden en den Hage, is omtrent de 400 jaren geweeſt het ſtamhuis der edele heeren van *Raaphorſt*, welker geſlachtlyſt men in het volgende artykel in het brede zal opgeven. Het is gekomen van heere *Kerſtand van Raaphorſt*, ridder, van wien men in de Hollandſche Jaarboeken gewag vindt gemaakt op het jaar 1238, op den heere *Gerrit van Raaphorſt*, ridder, die in het jaar 1306 baljuw van Kennemerlandt was. Van dezen laatſten is het zelve gekomen op zynen zone *Dirk van Raaphorſt*, in het jaar 1350 overleden, en van hem eerſt op *Dirk*, zynen oudſten, en, na des zelfs overlyden, op *Bartholomeus*, zynen jonger zone, die in het jaar 1388 houtveſter van Hollandt was, en in het jaar 1399 met hertog Albrecht tegen de Vriezen oorloogde. Hy ſtierf in het jaar 1406, nalatende *Adriaan van Raaphorſt*, die in het jaar 1457 het ſchoutsampt te Haarlem bekleedde, en uit Agnes van Nieuveldt naliet *Albrecht*, heere van Raaphorſt, die in het jaar 1474 overleedt, en tot zynen leenvolger hadt *Gysbert*, heere van Raaphorſt, de welke zonder kinderen ſtierf in het jaar 1503, en tot leenvolger hadt zynen broeder *Henrik van Raaphorſt*. Deze was getrouwt met de dochter van Gerard van Sonneveldt, uit welke hy verſcheide kinderen naliet, waar onder *Albrecht*, zyn leenvolger, was. Deze laatſte ſtierf in het jaar 1526, nalatende *Henrik*, heer van Raaphorſt, van welken het leen van Raaphorſt eerſt gekomen is op *Herpert*, en na hem op *Albrecht van Raaphorſt*, zyns broeders leenvolger, die getrouwt was met juffrouw Kornelia van den Eynde, dochter van heere Jakob van den Eynde, gouverneur van Woerden, en onder andere kinderen naliet *Agatha van Raaphorſt*, getrouwt met heere Adriaan van der Myl, heere van der Myle, Bleskensgraaf, Bakkum, enz. Zy lieten niet dan eene eenige dochter na, genaamt *Kornelia van der Myl*, eenige en algemene erfgenaam van Henrik, heere van Raaphorſt, en van vrouwe Kornelia van den Eynde, getrouwt met heer *Philips Jakob van den Boetſelaar*, baron van Asperen, en uit dien hoofde ook heer van Raaphorſt. Naderhandt is Raaphorſt gekomen aan een heere van Hardenbroek, lidt van de Staten van Utrecht, en door den zelven eens en andermaal als de hoogſte prys de loteryen onderworpen. *Oude Holl. Kronyk. Van Leeuwen Batavia illuſtr. en Köſtuimen van Rhynlandt.*

RAAPHORST, een oud ridderlyk geſlacht in Hollandt, het welk uit zich zelve ſchynt beſtaan te hebben, en vele dappere en beroemde mannen heeft uitgelevert.

De eerſte van dit geſlacht, van welken men gewag vindt gemaakt, is heer KERSTAND, of CHRISTIAAN VAN RAAPHORST, ridder, die leefde in den jare 1238.

Vervolgens worden in den jare 1272 vermeld DIRK en GERRIT VAN RAAPHORST, ridders, en broeders, de welke zich in den ſlag tuſſchen grave Floris den V van Hollandt en de Weſt-Vriezen op de Geeſt, by Vronen, dapper kweten, maar beide in den zelven kwamen te ſneuvelen.

GERRIT VAN RAAPHORST, ridder, wordt in den jare 1300 vermeld als borge voor grave Jan van Hollandt: hy was baljuw van Kennemerlandt in het jaar 1306, en hadt een broeder, genoemt *Kerſtand van Raaphorſt*, ridder, nevens eene zuſter, *Catharina van Raaphorſt*, getrouwt met Hugo van Velſen, broeder van Gerrit van Velſen, die om den byſtandt zynes broeders in het verraadt tegen graaf Floris mede wierdt gebannen. Gerrit van Raaphorſt ſtierf in 't jaar 1328, oud 75 jaren, zynde getrouwt geweeſt met Agnes van Duivenvoorde, dochter van Arend van Duivenvoorde, en van N. van Kraaienhorſt, by welke hy naliet 1) Dirk van Raaphorſt, die volgt. 2) *Alida van Raaphorſt*, getrouwt met Gerrit van Poelgeeſt, Gerrits zone, vermeld op het jaar 1300, die zamen een zoon verwekten, genoemt *Dirk van Poelgeeſt*. 3) *Sophia van Raaphorſt*, die ten man kreeg Willem van Naaldwyk, Willems zone, ridder, maarſchalk van Hollandt, in het jaar 1345, in een hogen ouderdom, in den ſtrydt met grave Willem by Stavoren, verſlagen, verſcheide kinderen nalatende. 4) *Hadewy van Raaphorſt*, van Bloemeſtein, getrouwt met Alferaan van der Hurſt, of Horſt, die leefde in de jaren 1335 en 1345, en naliet *Elizabeth van der Horſt*, getrouwt met Wouter van Mateneſſe.

DIRK VAN RAAPHORST, ridder, zoon van Gerrit van Raaphorſt, en van Agnes van Duivenvoorde, hoogheemraadt van Rhynlandt in 't jaar 1331, ſtierf in 't jaar 1350, zynde getrouwt geweeſt met Machtelt van Oudshoorn, de welke in 't jaar 1319 by huwelykſche voorwaarden verlooft was aan Henrik van Sandhorſt, Philips zone, maar naderhandt trouwde met Dirk van Raaphorſt voornoemd. Zy lieten te zamen na *Dirk van Raaphorſt*, die ſchielyk ſtierf in 't jaar 1377, zonder kinderen; *Bartholomeus van Raaphorſt*, die volgt, en *Jenne van Raaphorſt*, getrouwt met Jan van Egmondt, ſchildknape, zone van Jan van Egmondt, ridder, en van Guidyn van Amſtel, maar geſtorven zonder kinderen.

BARTHOLOMEUS VAN RAAPHORST, zoon van Dirk van Raaphorſt en van Machtelt van Oudshoorn, wierdt ridder geſlagen in 't beleg voor Edingen, in Henegouwen, in 't jaar 1367; was mede in 't jaar 1399 met hertog Albrecht van Beyeren tegen de Vriezen, in 't jaar 1388 houtveſter van Hollandt, en in de jaren 1390 en 1394 hoogheemraadt van Rhynlandt. Hy ſtierf een oud en vermaard ridder in 't jaar 1406, en was getrouwt met Catharina van Egmondt, dochter van Jan van Egmondt, ridder, en van Guidyn van Amſtel, hebbende verwekt *Adriaan van Raaphorſt*, die volgt; en *Machtelt van Raaphorſt*, getrouwt met Floris van Borſſelen, heere van Cortgeen, in Zeelandt, zonder oir geſtorven. Ook wordt omtrent dezen tydt vermeld *Albrecht van Raaphorſt*, Dirks zoon, die ter vrouwe hadt Machtelt van Rietwyk, dochter van Dove van Rietwyk en van N. van Yſſelſtein.

ADRIAAN VAN RAAPHORST, zoon van Bartholomeus van Raaphorſt en van Catharina van Egmondt, bezat de goederen van Oudshoorn en Arlanderveen in het jaar 1455, en was in het jaar 1457 ſchout van Haarlem. Hy was getrouwt met Agnes van Nieveldt, by Utrecht, en wan *Albert van Raaphorſt*, die volgt; *Steven van Raaphorſt*, ongetrouwt geſtorven; en *Bartholomeus van Raaphorſt*, getrouwt met Machtelt Pots, van Antwerpen, dochter van Pieter Pots, heer van Bouterſem, in Brabandt, by welke hy verwekte 1) *Pieter van Raaphorſt*, geſtorven ongetrouwt buitens lands. 2) *Machtelt van Raaphorſt*, overleden in 't jaar 1479, zynde getrouwt geweeſt met Henrik van Naaldwyk, zoon van Willem van Naaldwyk en van Willemina van Egmondt, met kinderen. 3) *Maria*

van Raaphorst, nonne van Mariëndale te Dieft. 4) *Agnes van Raaphorst*, getrouwt met Jakob van Borsselen, zone van Adriaan, heer van Brigdam, en overleden in 't jaar 1483, met kinderen. 5) *Margareta van Raaphorst*, nonne te Faacken, in Antwerpen. 6) *Catharina van Raaphorst*, getrouwt met Ottho van Egmondt, ridder, heere van Kenenburg, met kinderen.

ALBERT VAN RAAPHORST, zoon van Adriaan van Raaphorst en van Agnes van Nieveldt, stierf in 't jaar 1474, en hadt ter vrouwe N. van Vyanen, dochter des heeren van Beverwaarde, by welke hy wan *Gysbert van Raaphorst*, de welke zich in 't jaar 1475 bevondt in 't beleg van Nuis, en trouwde in 't jaar 1476 met Jaqueline of Jacoba van der Woude, vrouwe van Warmont, maar zonder kinderen overleedt in den jare 1503; en Henrik van Raaphorst, die volgt.

HENRIK VAN RAAPHORST, zoon van Albert van Raaphorst en van de dochter des heeren van Beverwaarde, was getrouwt met N. Maurynsse, dochter van Gerard Maurynsse van Sonneveldt, te Leiden, en wan I. Albert van Raaphorst, die volgt. II. *Gerrit van Raaphorst*.

[Deze Gerrit van Raaphorst ligtte, met hulp van nog vyf andere personen, den 11 September des jaars 1509 juffer Catharina de Grebber, dochter van Pieter de Grebber, van Leiden, nog maar dertien jaren oud, op den weg van Wassenaar, en niet verre van het huis Raaphorst, geweldadig uit den wagen, in de tegenwoordigheit van haar vader en moeder, met welke zy naar de kerke wilde ryden, doende zich door een priester aan haar trouwen. Hy moest deswegen met haar in ballingschap leven, en verkreeg eindelyk in 't jaar 1515 vergiffenis van die misdaadt, en vryheit om wederom in zyn vaderlandt te komen, onder deze voorwaarden, dat hy op zekeren dag, met zyne medeplichtigen, voor den hove van Hollandt moest verschynen in linne kleêren, en blootshoofds, met een brandende waschkaarsse, een pondt zwaar, in de handt; dat hy in dien toestel Godt en de justitie om vergiffenis zou bidden, en dat hy zich den volgenden zondag zou laten vinden in de St. Pieterskerk te Leiden, insgelyks in linne kleêren, blootshoofds, en met een brandende waschkaarsse in de handt, biddende den zelven Pieter de Grebber en zyne huisvrouwe, indien het hen behaagde daar by te zyn, of anders, in hunnen name, den bewindsman van die kerke, in tegenwoordigheit van alle die daar tegenwoordig zouden zyn, om vergiffenis; en dit gedaan zynde zou hy de waschkaars brengen voor het H. Sakrament aldaar, en voorts betalen aan de kerkmeesters van Wassenaar honderd Philipsguldens, de welke binnen een half jaar daar na besteed zouden worden tot een glas, met het wapen des graven van Hollandt, binnen de kerke van Wassenaar, alwaar het feit geschied was, waar in geschreven zouden staan de navolgende woorden: *Dit glas is alhier doen maken, uyt condemnatie van den Hove van Hollandt, by Gerrit van Raaphorst, in beeteringe van de vrouwe-schaak, by hem gedaan*, enz. en wat het glas minder kostte dan de voorgemelde somme, moest door de gezegde kerkmeesters aangelegt worden tot renten, om het glas ten eeuwigen dage daar van te onderhouden.]

III. *Bartholomeus van Raaphorst*, zonder kinderen overleden. IV. *Adriaan van Raaphorst*, ongetrouwt gestorven. V. *Kornelis van Raaphorst*, mede zonder oir overleden. VI. *Hubert van Raaphorst*. VII. *Anna*, en VIII. *Elizabeth van Raaphorst*, beide kloosterjuffrouwen.

ALBERT VAN RAAPHORST, zoon van Henrik van Raaphorst en van N. van Sonneveldt, leefde in 't jaar 1526, en hadt ter vrouwe Maria van Foreest, dochter van Herpert van Foreest, ridder, en van Maria van Cats, uit Zeelandt. Hy wan Henrik van Raaphorst, die volgt, en *Herpert van Raaphorst*, jongman gestorven.

HENRIK VAN RAAPHORST, zoon van Albert van Raaphorst en van Maria van Foreest, leefde in den jare 1549, en was eerst getrouwt met Klara van Renesse, Jans dochter, en daar na met Emme van Roorda, uit Vrieslandt. Hy gewan by de eerste *Herpert van Raaphorst*, een van de zamenverbondene edelen, die de landvoogdesse in 't jaar 1566 het smeekschrift te Brussel overgaven. Hy week in den volgenden jare uit den lande naar Embden, daar hy doorstoken wierdt, zynde getrouwt geweest met N. van Honselaar, doch zonder kinderen overleden. Albert van Raaphorst, die volgt. *Alida van Raaphorst*, getrouwt met Albert van Bemmel, uit Gelderlandt, maar zonder oir gestorven; en *Maria van Raaphorst*, ongetrouwt overleden.

ALBERT VAN RAAPHORST, zoon van Henrik van Raaphorst en van Klara van Renesse, stierf in 't jaar 1594, en was getrouwt met Agatha van Kuilenburg, anders van Palestein. Zy kocht de heerlykheit van Haamstede van den heere van Kruiningen, en stierf in 't jaar 1612, nalatende Henrik van Raaphorst, die volgt. *Klara van Raaphorst*, vrouw van Haamstede, in Zeelandt, eerst getrouwt in 't jaar 1609 met Jakob van den Eynde, Jakobs zoon, gouverneur van Woerden, die stierf in 't jaar 1614 op het huis te Haamstede, zonder oir, daar na met Jakob de Witt, van Zirikzee, in 't jaar 1616.

HENRIK VAN RAAPHORST, zoon van Albert van Raaphorst en van Agatha van Kuilenburg, hadt ter vrouwe Kornelia van den Eynde, Jakobs dochter, voorgemeld, en heeft nagelaten Albrecht, of Albert van Raaphorst, die volgt. *Agatha van Raaphorst*, getrouwt met Adriaan van der Myl, heere van der Myl, Bakkum, Dubbeldam, Alblas, Bleskensgraaf, St. Anthonispolder, en gouverneur van de Willemstadt, by welke hy eene dochter overwon, genaamt *Kornelia van der Myl*, vrouw van Raaphorst, getrouwt met Philips Jakob van den Boetselaar, baron van Asperen, die by haar wan *Philips Jakob van den Boetselaar*, heer van Raaphorst, getrouwt met Jakoba Margareta van Hardenbroek, maar zonder kinderen in 't jaar 1686 overleden.

ALBRECHT VAN RAAPHORST, zoon van Henrik van Raaphorst en van Kornelia van den Eynde, heer van Spanbroek, was getrouwt met Catharina van Cats, dochter van Theophilus van Cats, heere van Heilo, Koelster, en van Deliana van Brederode. Hy hadt by de zelve gene kinderen, en stierf voor zynen vader Henrik van Raaphorst, zynde gevolgelyk het laatste mans oir van dit geslacht geweest, en te Wassenaar begraven, alwaar het wapen nevens hem in het graf is gelegt. Het zelve waren zes Baren of Fascen, de eerste van zilver, de twede van sabel, enz. *Oude Holl. Kronyk door W. van Gouthoeven. S. van Leeuwen Batavia illustrata*. enz.

RAARD is 1) een dorp van de Vriesche grietenye West-Dongeradeel, in het kwartier Oostergoo; en 2) een dorp van de grietenye Woenseradeel, in het kwartier Westergoo.

RAARSE, een eilandt in de zee van Schotlandt, een van de Hebridische. Het is zeven mylen lang, en twee mylen breed. Daar zyn zeer veel harten in des zelfs bosschen.

RAAY, een Geldersch dorp, gelegen onder het kwartier van Roermond, in het drostampt van Kessel.

RABACH, RABAT, eene grote stadt in Afrika, die eertyds begrepen was onder 't Mauritania Tingitana, en nu gelegen is in de provincie van Tremecen, in het koninkryk van Fez, tusschen de stadt van dien name en die van Tanger, van de eerste vyf en twintig, en van de laatste een en twintig mylen af gelegen. Zy legt op de kusten van den Oceaan, aan den mondt van den stroom Burragreg, aan de Westzyde, en is gebouwt door Jakob Almansor, volgens het verhaal van *Abdumalia*. Anderen schryven hare grondlegging toe aan Abdulmumen, die de zelve *Mehedie* noemde. Sommigen nemen deze stadt voor het *Oppidum* van Ptolemæus. Deze stadt heeft een sterk kasteel, aan de eene zyde door de zee, en aan de andere zyde door den stroom besproeit; en hoewel zy kleinder is als Marocco, gelykt ze daar veel naar door hare gebouwen. Die vorst liet de zelve bouwen, om daar des somers zyn verblyf te houden, op dat hy zo veel te nader by de legers, die hy naar Spanje zondt, zou wezen. Zy wierdt genaamt *Rabat*, als of men zeide *voorstadt*, en in korten tydt volmaakt, hoewel 'er zeer grote paleizen en mosqueën waren, met vele andere gebouwen, tot sieraadt van de stadt. De vorst droeg zorg om daar eene schone stadt van te maken, dat Marocco de zelve naauwlyks overtrof. De toren van de voornaamste mosquee, of Mahomethaansche kerk, is geheel gelyk aan die van de vesting van deze laatste stadt, en mede aan den toren van de grote kerk van Sevilie. Zy zyn ook door eenen zelven werkmeester gebouwt, hoewel de trap van den toren van de mosquee te Rabat veel breder is dan die van de twee andere torens, en dat vier paarden naast malkander tot boven kunnen klimmen. Hy wordt voor den hoogsten toren van geheel Afrika gehouden, en men kan van den zelven een schip twintig mylen ver in zee ontdekken. Zo dra als die stadt gebouwt was, deedt Jakob Almansor allerlei ambachtslieden, kooplieden en onderwyzers komen, die hy op zyn eigen kosten onderhieldt. Hy woonde daar van het begin van April af tot het einde van September. Die voordelen lokten zo vele menschen van alle kanten om te Rabat te komen wonen, dat zy eene van de beste steden van Afrika wierdt. Maar alzo het water van de putten en van de rivier door den vloedt van den Oceaan verdorven wierdt, leidde de vorst over bogen henen het water van eene fontein, vier uuren daar af gelegen, en het water wierdt verdeelt in de grote plaatsen, in de mosqueën en in de paleizen. Zo lang als de vorst leefde nam de stadt hoe langer hoe meer toe; maar na des zelfs doodt wierdt ze zo verwoest door den oorlog van de Almohaden en van de Bemimerinis, dat naauwlyks het tiende deel van de inwoonders overbleef. De grote waterleiding wierdt afgebroken, en vele kerken en paleizen wierden verdelgt. Daar zyn tegenwoordig niet boven de zes honderd bewoonde huizen, in drie verscheide wyken by het kasteel: van het overige heeft men beslotene plaatsen en tuinen gemaakt. De Chavianen bezitten al het omleggende landt, en strekken zich uit tot aan de velden, aan 't Oosten van den stroom, alwaar schone weilanden zyn. Die het gebiedt heeft over het kasteel, daar de koning van Fez zyn verblyf houdt, is ook stadvoogdt. Dat kasteel, 't welk gene wallen heeft, kan het geschut niet tegenstaan. De haven van de stadt is een half uur hoger langs den stroom. *Marmol Beschryving van het koninkryk Fez* II *Deel*, IV *B.* 5 *Kap.*

RABAH, eene stadt in Oost-Indië. Men zegt, dat men daar vindt veel kamfer, en bomen, die op des zelfs landt groeien. *Herbelot Biblioth. Orient.*

RABANUS MAURUS. Zie HRABANUS.

RABATA, een graaflyk geslacht, dat sedert den jare 1664 het opper-erf-stalmeesterampt in 't gevorste graafschap Gortz bezit. Deze familie heeft zich voor 400 jaren in 't landt van Frioul beroemd gemaakt, en zich ten tyde van keizer Karel den V in Krain nedergezet. Haren eersten oorsprong wordt ze gezegt uit het gebiedt van Florence te hebben. JOHAN ALEXANDER VAN RABATA, die omtrent het midden der XV eeuwe geleeft heeft, was de overgrootvader van JOZEPH, burggrave van Krain, van wien beneden in een afzonderlyk artykel gesproken wordt. Zyn zoon ANTON, eerste graaf van Rabata, hoofdman te Gradisca, liet vyf zonen na, namentlyk: 1) JOZEPH, graaf van Rabata, vryheer van Dornberg, heer te Canal, erf-overste stalmeester van 't graafschap Gortz, keizerlyke kamerheer, en opperhofmeester van den erfhertog Karel Jozeph, en na des zelfs afsterven bisschop van Laybach, in welke waardigheit hy ook in den jare 1683 gestorven is. 2) *Lodewyk*, landshoofdman van 't graafschap Gortz. 3) *Rudolph*, keizerlyke generaal veldmaarschalk, van wien een afzonderlyk artykel volgt. 4) *Franciscus*, Domheer te Passau en Olmutz; en 5) *Johan*, keizerlyke kamerheer, die deze navolgende drie zonen heeft na-

nagelaten, als: *Raimond Ferdinand*, die in den jare 1713 den 18 January tot bisschop van Passau verkoren wierdt; *Antoni*, werkelyke keizerlyke geheime Raadt; en *Jozeph*, graaf en heer van Dornberg, Canal en Wildhauzen, keizerlyke kamerheer, Oostenrykse geheime Raadt, vice-krygspresident, erf-land-stalmeester van 't gevorste graafschap Gortz, generaal veldmaarschalk en kommandant van Gortz, die in den jare 1709 *Hannibal*, vorst van Portia, in 't generaalschap te Karelstadt, in Croatië, opvolgde. *Valvasor Ehre des Hertzogt. Krain. Imhof in Mantissa Not. Proc. Imp. Buceleni Stemm. P.* III. *p.* 183. *Wurmprand. Collect.*

RABATA, (JOZEPH VAN) burggraaf van Krain, en geheime Raadt van den hertog Ferdinand van Gratz, die naderhandt tot de keizerlyke waardigheit na Matthias verheven is. Hy was een zeer schrander en moedig prins, ook yverig voor den Roomschen Godsdienst, waar van hy in 't landschap Krain tot nadeel van de Protestanten vele blyken gegeven heeft. In den jare 1599 zondt hem de voornoemde aartshertog naar Venetië, om die republyk te bewegen hare galeien van de kusten van Trieste en Fiume te trekken, waar mede zy dien streek wegens de kaperyen der Uscochen gelyk als ingesloten hielden. Een tydlang daar na benoemde hem Ferdinand tot zyn commissaris, om de voornoemde Uscochen te stremmen, en het gerezen misverstandt tusschen het huis van Oostenryk en de Venetianen tot beizerzyds genoegen te vereffenen, gelyk hy deedt. Zyne vyanden poogden hem onderwylen by zyn meester in ongenade te brengen; maar hy begaf zich zelf naar Gratz, en rechtvaardigde zyne handelingen; waar op hy met nieuwe blyken van de hertoglyke gunst naar Segna wederkeerde, om het leger, door paus Clemens den VIII onder Johannes Franciscus Aldobrandini, en door den groothertog van Florence onder zyn broeder Johannes van Medicis tegen den Turk gezonden, als aartshertoglyke commissaris te ontfangen, en ter bestemde plaatse te geleiden. Hy was niet lang voor de twede maal te Segna geweest, wanneer hy een zekeren Jurissa, die zich onder de Uscochen door velerlei schelmstukken hadt befaamd gemaakt, in verzekering liet nemen. Hier op wierdt in den jare 1602 des zelfs aanhang, die hem buiten dien zeer vyandig was, zo sterk, dat 'er een opstandt verwekt wierdt. Hy stelde Jurissa weder op vrye voeten, om dus den opstandt te dempen; doch de gemoederen der oproerigen konden daar door niet tot bedaren gebragt worden, maar drongen na een dapperen tegenstandt van zyn volk in zyn vertrek, alwaar hy onder een kloekmoedige tegenweer met twee pistoolschoten gedood wierdt. De vrouwen der Uscochen worden gezegt het bloedt geslorpt te hebben, om zich dus aan hem te wreken. De daders, of om dat ze te talryk waren, of om dat het de vyanden van den vermoorden aan 't hof verhinderden, bleven ongestraft. *Amelot de la Houssaye Hist. des Uscoques pag.* 46, 61, 68, 93.

RABATA (RUDOLF, GRAAF VAN) was een zoon van Antoni, die keizerlyke stadhouder te Gradisca was. Onder den keizer Leopold bekleedde hy de waardigheit van keizerlyke generaal veldmaarschalk, gouverneur van Croatië, en generaal krygscommissaris, welke laatste bediening hy in den jare 1686 ontfing, na dat hy de voorgaande veldtochten tegen den Turk hadt bygewoont. Men oordeelde hem bekwamer krygscommissaris dan veldheer te zyn. Hy verstondt zeer nauwkeurig hoe een leger moest onderhouden worden, en hoe de winterlegeringen dienden te worden ingerecht, en de soldaten dus geplaatst en bezorgt, dat het landt en des zelfs voorraadt niet onnodig verteert wierdt. Hy stierf te Presburg in den jare 1688. *'t Leven van keizer Leopold. Chavagnac Memoires.*

RABBA, AREBA, of ARIBA, eene stadt van den stamme Juda. *Josua* XV, XVI. Simon zegt in zyn Bybelsch Woordenboek, dat haar naam betekent *vlakte*.

RABBA BAR NACHMAN, een Joodsch leeraar, was hoofdt van de hogeschole van Sora gedurende 22 jaren, omtrent 322 jaren na de geboorte van Christus. Men zegt, dat hy vele leerlingen heeft gehad, en men schryft hem toe de *Beresith Rabba*, zynde een leenspreukige uitlegging over *Genesis*. Daar is nog een ander boek onder dien tytel, 't welk eene verklaring is over de verzameling van de Talmudische overleveringen van den Rabbi Judas de Blinde, dat men meent door zyn leerling *Osvianghia* geschreven te zyn. *Bartolocci Biblioth. Rabbin. Basnage Hist. des Juifs.*

RABBANISTEN. Dus worden van de Joden die genen genaamt, die de leer van hunne voorvaderen aankleven. Eigentlyk zyn 't opvolgers der oude Pharizeën. Zy worden ook *Talmudisten* genaamt. Door deze benaming wordenzë van de sekte der *Karaïten* onderscheiden, die daarom dus genoemt worden, om datze zich enkel aan de letter der H. Schrift houden. Deze laatste haten de Joden als de pest, en houdenze voor ketters. *Simon Hist. Crit. du* V. *T. liv.* III. *chap.* 2. *Introduct. ad Hist. Philosoph. Hebr. p.* 71. Zie KARAITEN.

RABBATH, of RABBA, de hoofdstadt der Ammoniten, die door Joab, veldheer van David, ingenomen wierdt. Ptolomeus Philadelphus, koning van Egypten, nam die stadt naderhandt in, en gaf haar den naam van *Philadelphia*. De nieuwe schryvers spreken van Rabbath, eene stadt aan de overzyde van de Jordane, die nog in wezen is, en de setel van een aartsbisdom is geweest, onder het patriarchschap van Jeruzalem. *Deut.* II, 19. II *Sam.* II, 12.

RABBINEN, of RABBYNEN, is een naam der Joodsche leeraars, by de Hebreën *Rab*, *Rabbi*, en *Rabboni* genaamt. Zommigen hebben aangemerkt, dat *Rab* een eertytel der genen geweest is, die in 't landt van Chaldea tot leeraren verheven wierden; *Rabbi* een tytel der Israëliten in 't H. Landt; maar *Rabboni* der geleerde en verstandige mannen uit het huis van David. Doch alle deze namen betekenen een leeraar, of meester. Seldenus meldt, dat *Rabbi* een tytel der genen geweest is, die in 't H. Landt van 't Sanhedrim tot rechter verkoren wierdt; en dat in 't tegendeel de naam *Rab* of *Rabb* den genen gegeven is, die rechter of leeraar in 't landt der gevangenisse was. Maar het is zeker, dat die genen, die van 't Sanhedrim tot rechteren verkoren wierden, in den begin noch *Rab*, noch *Rabbi* genaamt zyn, als zynde deze tytel eerst ingevoert onder Rabbi Gamaliël den Ouden, onder zynen zoon Rabbi Simeon, die by de verstoring des tweden tempels gestorven is, en onder Rabbi Jochanan, zone van Zachaï, die zamen voorzitters van 't Sanhedrim geweest zyn; wanneer deze name de genen, die in de gerechts-collegiën zaten, is gegeven. Naderhandt noemde men ook dus Rabbi Zadok, en Rabbi Eleasar, zone van Jakob, die uit de leerlingen van Rabbi Jochanan, zone van Zachaï, afstamden; wanneer deze gewoonte gebleven is; doch met dit onderscheidt, dat *Rabbi* meer was als *Rab*, en *Rabban* meer als *Rabbi*. Nochtans was de gene, die slechts met zynen name zonder eertytel genoemt wierdt, nog groter en aanzienlyker, dan iemandt, die *Rabbi* genoemt wierdt. Voorts waren 'er verscheide trappen tot de waardigheit van *Rabbi*. De eerste trap wierdt de genen gegeven, die men *Bachur* noemde, dat is verkorene uit het getal der leerlingen; de twede trap bestondt in den tytel *Chaber*, dat is een medgesel van den Rabbyn. Deze tytel wierdt door oplegging der handen gegeven, welke plegtigheit *Semicah* genaamt wierdt. Naderhandt wierden zulke mannen, als ze bekwaam wierden geoordeelt andere te onderwyzen, *Rabbi* genaamt. In opentlyke vergaderingen plagten de *Rabbynen* op een verheven gestoelte; maar de *Chaberim*, of medgesellen der Rabbynen, op banken, en de leerlingen op de aarde, aan de voeten hunner leermeesteren te zitten. De Rabbynen hadden het bewindt der zaken van den Godsdienst, en mengden zich ook in staatszaken. Zy bevestigden het huwelyk, en maakten de echtscheidingen bekend. Zy predikten wanneer ze daar toe gezonden waren, en hadden de voornaamste zitplaatsen in hunne Synagogen: ook tuchtigden zy de wederspannigen, en hadden de macht om in den ban te doen die ze oordeelden zulks te verdienen. *R. Ganz in Zemach David p.* 87. *Elias Levita in Tisbi var. Rabb. Buxtorff de Abbrev. Hebr. p.* 172 *seq. item Sedir. Talmud-Rabbin. Ligtfoot Hor. Hebr. ad Matth. p.* 426 *seq. Seldenus de Synedr. Hebr. item de J. N. & G. lib.* III. *c.* 9. *Cunaeus de Rep. Hebr. lib.* I. *c.* 21. *Pfeiffer Dubia Vexata.*

RABBOTH. Dus noemden de Joden zommige allegorische verklaringen over de V Boeken van Mozes, die zy in een groot aanzien houden, en voor zeer oud, hoewel *Morinus* in zyne *Exercitationes Biblicæ* veel daar tegen inbrengt. Zy hebben hunne benaming van de V Boeken van Mozes. Dus by voorbeeldt noemenze de verklaring van Genesis *Bereschith Rabba*, over Exodus *Schemet Rabba*, enz. Maar alle te zamen noemen ze in 't meerder getal *Rabboth*, dat is grote verklaringen. Diergelyke heeft men ook over de zogenaamde *Libelli Festivitatum*, als het Hoogliedt van Salomon, enz. Dit werk is zo in Italië, als in het Oosten meermalen gedrukt. *Buxtorff. Bibl. Rabb. Morinus Exerc. Bibl. Simon Hist. Crit. T.* V.

RABELAIS (FRANÇOIS) is wegens zyne boertige spreuken vermaard. Hy was geboortig van Chinon, eene stadt in Touraine gelegen, en begaf zich in 't Franciskaner-klooster te Fontayne-le Comte, in neder-Poitou, alwaar hy zich in de talen oeffende, voornamentlyk in de Griekfche, gelyk uit de Griekfche Brieven van Budæus blykt, die hem wegens zyne zonderlinge ervarenheit in die tale zeer pryst. Naderhandt bewogen hem zommige voorname mannen, die behagen in zyn vrolyk gemoedt schepten, het klooster te verlaten. Paus Clemens de VII stondt hem toe de orde van S. Benedictus in 't klooster te Maillezais aan te nemen: doch eindelyk verliet hy in 't geheel het kloosterleven, en oeffende zich te Montpellier in de geneeskunde, alwaar hy ook doctor wierdt, en de Aphorismi van Hippocrates in de Latynsche tale in 't licht gaf. Na dat de kancelier du Prat door een opentlyk edikt de privilegien van 't collegie der medicynen te Montpellier hadt vernietigt, wordt Rabelais gezegt niet gerust te hebben, vooraleer alles in den vorigen staat herstelt was. Hier van daan is die gewoonte, dat alle, die op die universiteit doctor worden, zynen tabbaardt aantrekken; die aldaar in grote achting is. Naderhandt wierdt hy te Parys bekend, en de kardinaal Johannes de Bellay, die aldaar bisschop was, nam hem tot zyn lyfarts aan, nemende hem in die hoedanigheit met zich naar Rome; alwaar Rabelais zich niet onthouden kon den paus Paulus den III in des zelfs tegenwoordigheit door te stryken. De voornoemde kardinaal beschikte hem ook een aflaatbrief wegens het verlaten van zyn kloosterleven, en gebruikte hem by zyne te rug komst in gewigtige zaken. Hy gaf hem een prebende te S. Maure des Fosses, nevens de parochie te Meudon. Omtrent dezen tydt schreef Rabelais zyn *Pantagruël*, zynde een blyspel op de wyze van een schimpschrift, waar in hy al te vrypostig te werk gaat. Men heeft nog meer andere diergelyke schriften van hem, doch die eenigzins ernstiger geschreven zyn. Behalven de voornoemde Latynsche vertaling der *Aphorismi* van Hippocrates heeft men ook Fransche en Latynsche Brieven van hem, geschreven aan den kardinaal van Chatillon, aan Godefroi van Estissak, den bisschop van Maillezais, en andere mannen van aanzien. Hy gaf ook zyne *Sicomachia*, of beschryving van het feest, te Rome by gelegenheit van de geboorte des hertogs van Orleans geviert, in 't licht. Uit zyne Fransche Brieven blykt zyne zonderlinge bekwaamheit in staatszaken; en hoe hy te Rome met verscheide kardinalen en andere voorname geestelyken vriendschap gemaakt heeft. De *Sammarthanen* hebben zich niet ontzien over zyne Brieven aanmerkingen te maken. Maar niettegenstaande hy een man van eene zonderlinge bekwaamheit was, verstaande de Fransche, Italiaansche, Spaansche, Nederlandsche, Engelsche, Latyn-

tynſche, Griekſche, Hebreeuſche en Arabiſche talen, en daarenboven een goed letterkundige, dichter philoſooph, geneesmeeſter, rechtsgeleerde en ſterrekundige; zo is 't nochtans te beklagen, dat hy niet al te gunſtig van geeſtelyke zaken heeft geſproken, wordende uit dien hoofde van zommigen onder de ongodiſten getelt. Men heeft een Kalender van hem, in den jare 1553 opgeſtelt, voornamentlyk op de ſtadt Lion gericht, en aldaar gedrukt. Hy ſtierf in den jare 1553, oud 70 jaren. Men vindt zyn leven in 't zogenaamde *Floretum Philoſophicum*, alwaar ook de geleerde mannen genoemt worden, die met lof van hem ſpreken. De dichters van zyn tydt maakten verſcheide grafſchriften ter gedachteniſſe van hem. Het volgende is van Stephanus Pasquier opgeſtelt:

Sive ſit tibi Lucianus alter,
Sive ſit Cynicus, quid, Hoſpes, ad te?
Hac, unus Rabelaeſius facetus,
Nugarum pater, artifexque mirus,
Quidquid is fuerit, recumbit urnâ.

Men vindt ook dit navolgende van hem:

Ille ego Gallorum Gallus Democritus, illo
Gratius aut ſi quid Gallia progenuit,
Sic homines, ſic & cœleſtia Numina luſi,
Vix homines, vix ut Numina læſa putes.

RABENHAUPT *van Suche*, of *Sucha*, eene voorname vryheerlyke familie, die van ouds in Bohemen is vermaard geweeſt, en ook te Windeg in de Palts, twee mylen van Heidelberg, woont. *Nicolaus*, die in den jare 1529 de ſtadt Wenen tegen den Turk hielp verdedigen, wordt van zommigen keizerlyke Raadt, en neder-Ooſtenrykſche kancelier genaamt. *Albertus* heeft in den jare 1566 nevens andere Boheemſche heeren en ridders voor Sigeth in Hungarië tegen den Turk geſtreden. *Wenceslaus* was in den jare 1580 onderlandſchryver in Bohemen, en de grootvader van Albert, landshoofdman van den Czaslauer kreits. In de Paltziſche linie heeft zich *Karel*, vryheer, in den dertigjarigen oorlog als vorſtelyke Heſſen-Caſſelſche veldheer vermaard gemaakt. Hy nam in den jare 1648 zyn afſcheidt, en begaf zich in Hollandſchen dienſt; wierdt luitenant generaal, en in den jare 1672 gouverneur van Groningen. Hy ſtierf in den jare 1675 te Koevorden in een hogen ouderdom. *Balbinus. Spangenb. Adelſp. Puſendorf.*

RABENSPURG, een ſterk kaſteel, gelegen in neder-Ooſtenryk. *Zeiler.*

RABENSTEIN, een huis en ampt voor dezen niet verre van Beltzig. Onder het zelve ſtonden 13 dorpen, die naderhandt by het ampt Beltzig gevoegt wierden. Het huis Rabenſtein zelf is door den aartsbiſſchop Albrecht van Maagdenburg in den jare 1604, nevens Beltzig, verwoeſt.

RABENSTEIN, een kaſteel en ſtedeke, met een Serviten-klooſter, in den Boheemſchen Satzer-kreits, aan de Ottava, op een ſteenrots gelegen. Eertyds was aldaar een kommandery der Tempelheeren: ook heeft in oude tyden een vryheerlyk geſlacht daar van den name gevoert, dat van die van Pflug afſtamde. *Balb. Miſcell. Boh. Tromſd.*

RABENSTEIN, een ſterk bergſlot, nevens eene heerlykheit, in opper-Stiermarken, niet verre van Murau gelegen, ſtaat onder 't gebiedt der graven van Windisgratz. Eene zekere adelyke familie heeft eertyds zich daar naar genoemt; doch die is in den jare 1412 met *Willem*, landshoofdman in Krain, uitgeſtorven. *Tromſd. Geogr. Megiſ. Annal. Carinth.*

RABIRIUS (CAJUS) was een Latynſch dichter, en tydgenoot van Virgilius. Hy ſchreef een gedicht, behelzende den oorlog van Actium tuſſchen Auguſtus en Antonius: doch dat werk is verloren. Zommigen hebben hem in de dichtkunde naaſt Virgilius geplaatſt. *Vellej. Paterc. Seneca de Benef. lib.* VI. *c.* 3. *Ovidius.*

RABIRIUS, een Romeinſch ridder, wierdt aangeklaagt over manſlag, begaan omtrent Saturninus, een oproerig burger van Rome, maar verdedigt door Cicero.

RABIRIUS POSTUMUS, een ander Romeinſch burger, voor wien Cicero insgelyks voor de vierſchaar gepleit heeft. Men vindt dat ſtuk nog onder des zelfs Redenvoeringen.

RABMAG was een veldheer in 't leger van Nebukadnezar, koning van Aſſyrië, by de belegering en verovering der ſtadt Jeruzalem, toen Zedekia gevankelyk weggevoert wierdt. *Jerem.* XXXIX, 3.

RABOT, (JOHANNES) heer van Uppie, Raadsheer in 't Parlement van Grenoble, leefde onder de koningen Lodewyk den XI en Karel den VIII in groot aanzien. Deze laatſte liet hem te Napels als opperintendant der gerechtshoven, na dat hy dit koninkryk hadt bemachtigt. Doch in een opſtandt te Napels wierdt hy in verzekering genomen, en naar Benevento gebragt. De koning deedt hem voor tien duizend goudguldens loſſen. Na dezen heeft hy verſcheide gezantſchappen in Duitſchlandt, Engelandt en Spanje bekleed. Van daar wederkerende ſtierf hy te Avignon. Zyn zoon, *Bertrand Rabot*, was insgelyks heer van Uppie, en Raadsheer in 't Parlement van Grenoble. Hy ſtierf in den jare 1533, nalatende onder andere zonen *Laurentius Rabot*, Raadsheer in 't Parlement van 't Dauphiné. Deze verwiſſelde zyne heerlykheit Uppie met die van Illins. Hy was een der eerſte rechtsgeleerden van zynen tydt, en ſchreef verklaringen over paus *Victor*. Zyne twee zonen waren *Enemond Rabot*, heer van Illins, eerſt preſident in 't Parlement van 't Dauphiné, en *Falco Rabot* en *d'Aurillak*, erfgenaam van zyn grootvader van moeders zyde, wiens name en wapens hy aannam. Zyn zoon *Laurentius* teelde *Johan Rabot*, advokaat generaal voor 't Parlement van Grenoble in den jare 1645.

RABSAKE, opperſte ſchenker van Sanherib, koning van Aſſyrië, die op 't bevel van zyn heer ten tyde van den koning Hizkia te Jeruzalem kwam om die ſtadt te belegeren, en den Godt Iſraëls laſterde, verachtende de macht van Hizkia, die op Godt vertrouwde; maar wierdt volgens de voorzegging van Jeſaia geſlagen. Want de engel des Heeren verſloeg in eenen nacht 185000 man in des zelfs leger. II *Kon.* XVIII, 19.

RABSARIS was insgelyks een veldheer van den voornoemden koning. Zie ook *Jerem.* XXXIX, 3.

RABUS (PIETER) wierdt geboren te Rotterdam den 12 December des jaars 1660 uit ouders, meer met eerlykheit en deugdt, dan met goederen van de fortuin gezegent, hunnen oorſpronk leidende uit Vlaanderen, van waar hunne vaderen, door de vervolging der Spanjaarden over den Godsdienſt verdreven, zich te Rotterdam hadden ter neder gezet. Deze, ziende in hunnen zone al vroeg een ſchrander vernuft uitblinken, ſpanden al hun vermogen in om het zelve meer en meer op te wekken: zy vonden dan geraden hem ter Latynſche ſchole te zenden, alwaar hy overvloedige preuven van zyne naarſtigheit en goed begrip blyken liet: doch hier in door de bekommerlyke tyden van den jare 1672 geſtuit zynde, heeft hy dien loop niet geheel kunnen volbrengen. Men beſloot derhalven hem by een Notaris of beamptſchryver te beſtellen, met voornemen om hem tot die oeffening bekwaam te maken. Hy, van zyne ouders daar toe geſchikt, bevlytigde zich in deze zaken met veel yver, zo dat hy, omtrent achttien jaren oud zynde, by den E. Hove van Hollandt tot het oeffenen van het Notariſampt genoeg onderleid geoordeelt wierdt. Ondertuſſchen hadt hy zich ook naarſtiglyk (a)(het onderwys van J. Oudaan genietende) in de Roomſche en Griekſche talen geoeffent, op dat hy t'eeniger tydt bekwaam mogt geoordeelt worden om de zelve aan anderen te onderwyzen, het welk ook in het kort gebeurde: want in den jare 1680 wierdt hy van de bezorgers der Erasmiaanſche ſchole, met goedkeuring van den Ed. Gr. Achtb. Magiſtraat, verkoren tot præceptor der eerſte ſchole, en kort daar na, door het afſterven van den Hre. Reinier Held, in het twede verhoogt. In dezen poſt geſtelt zynde dacht hem niets beter dan een proef van zyne bekwaamheit in de talen te voorſchyn te brengen. Hy ſloeg dan de handen aan het vertalen van den Griekſchen geſchiedſchryver *Herodianus*, welke niet lang daar na, te weten in het jaar 1685, in 't Nederduitſch overgebragt, door hem wierdt uitgegeven. Dus toonde hy niet alleen, dat hy de verſtorvene talen trachtte te verſtaan, maar gaf te gelyk blyk, dat zyne moederlyke ſpraak hem grotelyks ter herte ging; waar toe veel deedt zyne natuurlyke neiging tot de dichtkunde, waar van hy reets in den jare 1678 eene verzameling met die van den Heere David van Hoogſtraten, onder den naam van *Rymoeffeningen*, hadt laten uitgaan, welke twee jaren daar na van *het Leven van den Apoſtel Paulus* en *den Brief aan de Galaten*, in rym gebragt, gevolgt wierden. Kort na het uitgeven van *Herodianus* kwam het *Leven van Dirk Raphaëlsz. Kamphuizen*, door hem beſchreven, in 't licht.

In het jaar 1684 wierdt hy van den Ed. Gr. Achtb. Magiſtraat van Rotterdam, boven het gewone getal, aangeſtelt tot de oeffening van het Notariſampt. In het zelve jaar vertaalde hy de *Zamenſpraken van Deſiderius Eraſmus*, doch verwierp dien druk by de uitgave van den zelven in het jaar 1697 (b). Verzocht zynde de *Metamorphoſis* of Gedaant-wiſſelingen *van Ovidius* met aantekeningen, als die van *Minel*, te vervaardigen, heeft hy zich dezen arbeidt, ſchoon 'er geen eer mede in te leggen was, niet willen onttrekken, te meer, om dat dit ſoort van aanmerkingen toen in de Rotterdamſche ſcholen voor de jeugdt dienſtig geoordeelt wierdt. Hy gaf de zelve in 't licht in den jare 1686. Zyne zucht om meer te weten liet niet toe, dat zyne ruſtuuren in ledigheit zouden geſleten worden: derhalven vervaardigde hy eene verzameling van lekkernyen, onder het blokken uit de beſchaafde letteren getrokken, met den naam van *Griekſche, Latynſche en Nederduitſche Vermaaklykheden der taalkunde*, enz. en bragt de zelve in den jare 1688 te voorſchyn, welke uitgave met een Byvoegſel van den Heere Dr. Antony van Dalen in den jare 1692 vernieuwt wierdt. Omtrent den zelven tydt was het, dat de grote vorſt Willem zynen tocht naar Groot-Britannië ondernam, welke onderneming, en de goede uitſlag daar van, gelyk zy vele dichters gaande maakte, ook Rabus niet ſtil deedt zitten, maar zich onderwinden deze roemryke uitvoering in Heldendicht, onder het opſchrift van: *Verloſt Britannië*, enz. af te ſchetſen, 't welk zo veel gunſt vondt, dat hy tot erkenteniſſe uit name van zyne Majeſteit met een gouden gedenkpenning beſchonken wierdt.

Nademaal zyn grootſte doelwit in 't ſchryven was zyne landgenoten veler zaken kundig te maken, en, was het mogelyk, uit helderder oogen te doen zien, liet hy zyne gedachten over deze en gene ſchryfſtoffe gaan: doch bemerkende met wat een graagte en nutheit voor beminnaars van allerhande wetenſchappen in de Latynſche, Franſche, Italiaanſche en Engelſche talen gedenkſchriften, dag-of maandverhalen ontfangen wierden, en ziende vele zyner landslieden, der uitheemſche talen onkundig, hier van verſteken, beſloot hy in de uuren, die hem de ſchoolploeg ledig liet, een kans te wagen, met in zyne moederlyke ſprake hen het wetenswaardige, onder den ſchors van vremde talen beſloten, mede te delen, menende dus zyne weet-en leerluſt meer te zullen voldoen, en anderen, met verſcheide ſtoffe, in een bondel begrepen, te geven, te gelyk nut en vermaak toe te brengen. Hy begon dit werk onder den naam van: *Boekzaal van Europe* met de maanden July en Auguſtus des jaars 1692, zonder zynen naam op den tytel te melden, willende liever met Apelles eenigen tydt achter de ſchilderyen ſtaan, om te luiſteren het oordeel der voorbygange-

geren, dan zich te ſchielyk aan de neuswysheit van velen bloot ſtellen. Dit baatte echter weinig: want naauwlyks was het eerſte Stukie uitgekomen, of daar openbaarde zich een nieuwsgierig, en dikwils al te bedillend ſoort van menſchen, onderzoek op den ſchryver doende. Zy gaven zeer misnoegt voor, dat zulk ſoort van ſchryven den gemenen man tot te veel tegenſpreken zou kunnen brengen, gevende hem allerlei boeken te lezen, uit welke zomtyds (zo zy zeiden) ergerlyke gevoelens zouden getrokken worden. Zy ſpanden al hun vermogen in, handen en voeten by de overheden bewegende, om, was 't mogelyk, den voortgang daar van te ſtuiten: doch de ſchryver kreunde zich des weinig, gelyk zy met alle hunne opſchuddingen en gezochte vitteryen luttel ingang vonden, zo dat zy den gedreigden ſtorm allengskens lieten zakken, en hy met het begonnen werk ruſtig en onbeſchroomd voortvoer, zynen naam na verloop van zes maanden daar voor plaatſende.

Het boek van de *Betoverde Wereldt* van den beruchten en niet minder geleerden *Balthaſar Bekker* maakte nu veel geruchts. Stapels van geſchriften wierden niet alleen daar voor en tegen geſchreven, maar men hoorde zelfs op den kancel dikwils van deze ſtoffe gewagen. Zeker prediker kantte zich in eene predikatie over de verleidinge der eerſte menſchen met zo veel drift en ergerlyke wyze van ſpreken daar tegen, dat het vele verdraagzame toehoorders tegen de borſt was. De pen van iemandt wierdt hier door gaande gemaakt, en men zag wel haaſt een ſchimpſchrift, onder den naam van: *Beſchryving van een vremd nachtgezichte*, enz. waar in onze fyne man over zyne wyze van behandelen ſpotsgewyze wierdt doorgeſtreken. Hier op grypt men den Boekzaalſchryver, als opſteller (mogelyk om dat men wiſt, dat hy briefwiſſeling met den Heere Bekker onderhieldt) van het zelve, aan; men werpt hem eerſt een vuil kladpapier naar het hoofdt; doch ziende, dat hy de woede der faamrovers belachte, en het ongelyk, hem aangedaan, met edelmoedig ſtilzwygen verfoeide, komt men hem met een zogenaamde *Pareneſis*, of ernſtige aanſprake, met de eerſte letters van den naam des ſchryvers getekent, aan boordt. Toen dacht het hem tydt te worden de ſmaadt en laſteringen niet langer veldt te laten winnen, waarnemende de les van Baſilius, welke zegt, *dat men op laſter niet moet zwygen, niet om ons zelven te wreken, maar om de leugen niet te laten voortgaan.* Aldus wierdt hy te rade eenige uuren van zynen bezetten tydt uit te kopen, om zyne eer met waarheit te verdedigen. Hy ſchreef dan eene *Ernſtige en zedige Verantwoording tegen de laſteringen van* enz. waar in hy zynen aanvaller zo wel te keer ging, en eene taal uitte, die hem zo weinig ſmaakte, dat hem alle moedt tot antwoorden ontzakte, en dat hy zich ſedert in een beter ruſt hieldt. Maar onder dezen nieuwen ſchryfarbeidt liet hy niet na de gewyde dichtkunde verder te behertigen, gelyk bleek (behalven vele andere vaarzen, op verſcheide voorwerpen uitgegeven) aan zyne Bybeldichten, waar van hy in den jare 1693 een bondelke uitgaf, met den tytel van: *Zegen-en Vloekdichten na den val der hertstochten berymt.* Hy betuigde, dat hem nooit eenige ſtof met heimelyker trek prikkelde, dan deze heilige, en zou zekerlyk daar in verder zyn voortgegaan, indien andere bezigheden zulks niet verhindert hadden. In 't zelve jaar gaf hy uit de *Colloquia Eraſmi*; en van den boekverkoper R. Leers verzocht zynde de zelve met Latynſche kanttekeningen op te helderen, wilde hy dien arbeidt niet weigeren, te meer, om dat deze zo te Rotterdam, als elders, de jeugdt (welkers voortgangen hy altoos trachtte te bevorderen) in de ſcholen wierden voorgelezen.

In den jare 1695, en daar omtrent, wierden eenige traktaaties (als *de Hiſtorie van den Godsdienſt*; *Inleiding tot de Hiſtorie van Engelandt, door den ridder Willem Temple beſchreven*; *de Geheime Hiſtorie der twee gebroeders Karel en Jacob de twede*; *Hofroneel van Jacob en Karel de eerſte*) uit het Engelſch in 't Nederduitſch vertaalt, by zynen drukker uitgegeven, voor welke boekies hy, des verzocht zynde, iets by wyze van voorberecht of aanſprake den Lezer mededeelde. Dit gaf gelegenheit, dat velen hem voor overzetter van de zelve hielden; maar hy verontſchuldigde zich daar van meer dan eens, opentlyk betuigende geen vertaler van die ſchriften te zyn, 't geen ook een ieder, die onderſcheidt van ſtyl verſtaat, ligtelyk zal erkennen. Van den oproer, in 't laatſt van de eerſte maandt des jaars 1696 te Amſterdam ontſtaan, ondernam hy uit een omſtandig berecht, daar van bekomen, een beknopt verhaal op te ſtellen, 't welk hy, zonder melding van zynen naam, niet lange daar na uitgaf met den tytel van: *Hiſtorie van den oproer, voorgevallen te Amſterdam* enz. welk boekie naderhandt ook in 't Franſch is overgezet. In dit zelve jaar verduitſchte hy ook uit het Latyn des Heeren *Menſingaas Lykreden op Abr. Munting*, de welke voor des zelfs Beſchryving der aardgewaſſchen geplaatſt wierdt. De opbouw der Boekzaal vermeerderde meer en meer de gelegenheit om uit zo velerhande boeken, welke hy in verſcheide talen lezen moeſt, aantekeningen voor zich zelve te maken, waar uit hy t'eeniger tydt een gewigtiger werk kon opſlaan. Hy kreeg dan luſt om op het voorbeeldt van den Franſchen ſchryver Lodewyk Moreri, uit den voorraadt, welken hy zich vergadert hadt, een Woordenboek in de Nederduitſche ſprake zamen te ſtellen. Het opzet was om dit werk in eenige ſtukken in folio uit te laten gaan; maar na ryper overleg en beraadſlaging met geleerde lieden veranderde men van voornemen: men beſloot dan het zelve by ſtukies in kleinder form uit te geven, daar mede beginnende in den jare 1698, onder den tytel van *Groot Naamboek* enz. Omtrent dezen tydt wierdt in 's Gravenhage uitgegeven de ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΟΣ van den Heere Chriſtiaan Huigens, welke verhandeling, om de nieuwheit der ſtoffe en des kundigen beſchouwers fraaie ontdekkingen daar in te vinden, hem onder het uittrekken zo zeer behaagde, dat hy ondernam deze, ſchoon zeer moeielyke en afgebrokene ſchryfwyze, den Hollanderen in 't Nederduitſch mede te delen, het welk in het volgende jaar geſchiedde, onder den naam van: *Wereldbeſchouwer, of giſſingen over de hemelſche aardkloten* enz.

De Boekzaal, dus verre in een gedurigen voortgang zynde, wierdt nu door onluſt (c), welken hy met zynen drukker kreeg, in haren loop geſtuit. Dit noodzaakte hem naar een anderen om te zien, waar in hy wel haaſt klaar geraakte; doch om meerder verſchil met den voorgaanden te vermyden, nam men een beſluit de zelve onder den naam van *Tweemaandelyke Uittrekſels* te laten uitgaan, nemende aldus dit werk met den tytel van *Boekzaal van Europe* met de maanden May en Juny des jaars 1700 een einde, te zamen uitmakende een getal van acht en veertig deeltjes. Het voor eenigen tydt opſchorten van dezen arbeidt deedt hem evenwel niet ledig zyn: want hy blokte ondertuſſchen aan de toetakeling der *Kerkelyke Hiſtorie van Sulpitius Severus*, welker vertaling, met zyne aanmerkingen verrykt, wel haaſt den dag zag. Men hervatte het afgebroken werk nu weder onder den naam van *Uittrekſels* met de eerſte maanden van den jare 1701, waar mede hy voortging tot zyne doodt toe, welke voorviel den 13 January des jaars 1702, den ouderdom van een en veertig jaren en eene maandt vervult hebbende. Zyne voorzorg (op dat deze ſchakel door ziekte of andere ongemakken niet zou afgebroken worden) hadt gemaakt, dat men nog drie ſtukies na zyn overlyden ter drukperſſe vervaardigt onder zyne papieren vondt, welke in de volgende maanden wierden uitgegeven. Behalven de bovengemelde ſchriften hadt hy het *Groot Latynſch-Hoogduitſch Woordenboek van Baſilius Faber* (*Theſaurus Fabri*) voor den Leipziger boekhandelaar Thomas Fritſch in 't Nederduitſch overgezet; 't welk als nog is beruſtende onder den zelven Fritſch, of zyne erfgenamen, tot nog toe onbekend blyvende, wat inzichten beletten, dat het volgens gemaakte voorwaarde niet ter drukperſſe bevolen wordt. Hy hadt ook begonnen te vertalen den Griekſchen hiſtorieſchryver *Flavius Jozephus*, welken hy met zo veel luſt als ooit eenig werk hadt aangevangen, en zeer yverig voortzette; zo dat hem nooit iets meer geſpeten heeft, dan dat hy zich genoodzaakt vondt dezen arbeidt te ſtaken, om dat een ander boekverkoper dien ſchryver, volgens de vertaling van W. Sewel uit het Franſch, onder de pers bragt. Van 't overige van 't *Naamboek* kan men niet veel zeggen, dewyl des zelfs voorraadt nog niet in order gebragt was, 't welk zyne vroege doodt verhindert heeft.

Pieter Rabus begaf zich in het jaar 1684 in het huwelyk met Elizabeth Oſtens, dochter van een braaf koopman, Iſaak Oſtens genaamt, by welke hy vier kinderen heeft verwekt, van welke hy (de dochters jong geſtorven zynde) de zonen heeft nagelaten, waar van de eerſte, *Willem* genaamt, zich al vroeg door zyne Latynſche poëzy bekend heeft gemaakt, en, naauwlyks twee en twintig jaren oud zynde, is overleden: de laatſte, *Pieter* geheten, is nog (1731) in leven.

Zyn onvermoeide yver liet niet toe, dat hy eene behoorlyke nachtruſt genoot; want door den dagelykſchen arbeidt afgemat zynde ſchikte hy zich gemeenlyk vroeg ter ruſt: doch na weinig tyds geſlapen te hebben ging hy weder naar zyne ſtudeerkamer, daar hy tot den morgenſtondt vertoefde, wanneer hy nog een weinig tyds om te ruſten genomen hebbende (eer hy zich naar zyn laſtig beroep begaf) dien ſteen van Syſiphus, gelyk hy zich dikwils uitdrukte, die door zyne eeuwige omwentelingen der meeſteren dagen ſlyt, voor zich nam. Deze verdeeling van tydt ſcheen hem het beſte te gevallen, om dat hy in den nacht (zeide hy) 't minſt afgetrokken wierdt, en 's morgens dan, na verloop van weinig ruſt, wederom verfriſcht ſcheen, ſchoon zyn ligchaam, dat het ſterkſte niet was, daar door geweldig gekrenkt wierdt.

Buiten de veelvuldige brieven, welke hy menigmaal, tot walgens toe, indien hy in veler haat niet wilde vallen, moeſt beantwoorden, hadt hy eene gedurige briefwiſſeling zo in de Duitſche als Latynſche tale met vele geleerden, welke, gelyk hy zeide, hem altydt tot eene vermakelyke uitſpanning ſtrekte.

Zyn aardt helde meer naar vrolykheit dan ſtyfgezette treurnukken en onminnelyke gemaaktheit van voorhoofdfronſſen, welk herſſenlot hy wenſchte dat niet dan met zyn leven een einde mogt nemen (d). Hy toonde zich altydt even ſpraakzaam, was boertende onder zyne vrienden; doch, wanneer 't de zaak vereiſchte, vol ernſt, en een ieders aandacht opwekkende. Geen geſelſchap minde hy meer dan dat van mannen, die in kenniſſe en geleerdheit uitſtaken, altydt betuigende, dat de zelve by hem in de grootſte achting waren, met te zeggen, dat hy van hen nooit dan wyzer ſcheidde. Hy poogde ſteets zyne eigene gebreken, met de jonkheit ingeſlopen, en door de algemene onkunde gebroed, te verbeteren, en zyner meeſteren valſch bevondene leringen te verwerpen: het bygeloof erger dan ſlangen-en hondenſpog hatende, trachtte hy met onophoudelyke naarſtigheit en onderzoek der zaken een recht begrip te verkrygen (e).

(a) Zie zyne *Boekzaal van Europe van July en Auguſtus* 1696, *bladz.* 90. (b) Zie de *Boekzaal van May en Juny* 1693. (c) Zie de *Voorreden voor de Uittrekſels van Jan. en Febr.* 1701. (d) Zie de *Boekzaal van Jan. en Febr.* 1693, *in de Voorreden.* (e) Zie de *Boekzaal van May en Juny* 1694, *in de Voorreden.*

RABUTIN, een oud adelyk geſlacht in Burgundië, maakte zich reets in 't midden der XII eeuwe vermaard. Uit het zelve heeft *Johannes van Rabutin*, heer van Epiry, in den jare 1360 Maria van Balorre, erfdochter van Philippus, getrouwt, en dus het Balorriſche wapen by 't zyne gevoegt. Des zelfs achterneef *Chriſtoffel* heeft de linie der heeren van Champuigne opgerecht, en des zelfs broeder *Hugo*, Raadt en kamerheer van koning Karel den VIII, en luitenant generaal van Burgundië, heeft den hoofdſtam voortgeplant. Deze was de ſtamvader der heeren van Huban. Maar zyn eerſte zoon *Claudius*, heer van Epiry en Sully, die in

den flag by Marignan in den jare 1515 fneuvelde, heeft den hoofdftam voortgeplant. Zyn zoon *Chriſtoffel* wierdt gouverneur van Semur, en zyn kleinzoon *Franciſcus* heeft de zydelinie der heeren van *Buſſy* opgerecht. De twede kleinzoon, *Guido van Rabutin*, teelde *Chriſtoffel*. Deze was een bediende van koning Henrik den IV, en verloor op de jagt zyn leven. Zyne gemalin heeft de orde *de la Viſitation* geſticht. Uit de zydelinie der heeren van *Buſſy*, van welke *Franciſcus*, gouverneur van Noyers, het hoofdt is, is geſproten *Hugo*, grootprioor van Vrankryk, en *Leonoor*, die het geſlacht voortgeplant heeft. Hy wierdt luitenant generaal in 't Nivernois, nalatende *Roger*, van wien beneden in een afzonderlyk artykel. Deze heeft onder andere kinderen nagelaten *Jan Lodewyk*, van wien daar na, en *Nicolaus van Rabutin*, overſte over een regiment, geboren in den jare 1656.

RABUTIN, (ROGER VAN) graaf van Buſſy, afkomſtig uit een der oudſte en edelſte huizen van Vrankryk. Zie boven op RABUTIN. Hy was geboren in den jare 1618 te Epiry, een landgoedt in Burgundië, en hadt twee ouder en zo veel jonger broeders, uit welken hoofde zyn vader *Leonoor van Rabutin*, graaf van Buſſy, een ridder van Malta van hem maken wilde, hoewel zulks naderhandt door de doodt belet is, aangezien van de ouder broeders de eerſte, reets vaandrig, door de peſt wierdt weggerukt, en de twede in de wieg ſtierf. Zyn vader zondt hem ten voornoemden einde naar Autun, tot de Jeſuïten, alwaar de jonge Rabutin zich in de fraaie letteren loffelyk oeffende, en tot de geleerdheit eene zonderlinge genegenheit ſcheen te hebben. In den jare 1634 maakte de koning den vader tot luitenant in 't Nivernois; wanneer de zoon uit het ſchool genomen wierdt, en in zyn vaders regiment de belegering van la Motte in Lotharingen bywoonde. Dit was zyne eerſte krygsoeffening, waar in hy zich naderhandt in de belegeringen van Landreci, Didenhoven, Bapaume, en meer andere, nog bekwamer maakte. In den jare 1641 ondervondt hy zyn eerſte tegenſpoedt, aangezien hy beſchuldigt wierdt als of zyne manſchap, die te Moulins in bezetting lag, eene heimelyke verſtandhouding met Sully hadde gehad; maar het was veeleer de haat van den geheimſchryver van Staat, des Noyers, die een vyandt van zyn vader was, waarom hy 5 maanden lang in de Baſtille gezet wierdt; doch mogelyk was zulks tot zyn groot geluk, aangezien zyn regiment midlerwyl in den ſlag by Sedan te gronde ging. In den jare 1644 ſtierf zyn vader, in wiens plaats hy, op de voorſprake van den prins van Condé, die hem in den begin zeer genegen was, van den koning tot opvolger verklaart wierdt. Maar aangezien hy in 't volgende jaar den veldtocht in Duitſchlandt, en de belegering van Heilbron moeſt bywonen, nam hy niet voor 't jaar 1646 bezit van zyne bediening. In welk jaar hy Staats-Raadt gemaakt wierdt, en vervolgens by de verovering der ſteden Bergen in Henegouwen, Kortryk, Veurne en Duinkerken tegenwoordig was. In den jare 1648 was hy by de belegering van Lerida, die vruchteloos afliep; en in 't volgende jaar hielp hy de Nederlanders Iperen belegeren. In den jare 1650 wierdt de prins van Condé gevangen genomen, en Rabutin, die ſedert het jaar 1644 onder dien prins gedient hadt, wilde hem, niettegenſtaande hy ſedert een geruimen tydt des zelfs oude genegenheit niet meer ondervonden hadt, nochtans in dit ongeluk niet verlaten, maar ſpande nevens andere hoge officieren alle zyne krachten in om hem weder op vrye voeten te ſtellen. In de onluſten, daar op volgende, diende hy den koning zeer nuttig, en bragt in den jare 1652 de inwoonders van la Charité, die een vyandelyk regiment ingenomen hadden, weder tot gehoorzaamheit; kwam de Paluau, die Montrond belegerde, en voor een ontzet vreeſde, te hulp; en verhinderde daar door, dat de vyandt het ontzet ondernam; invoegen deze ſterke plaats aan den koning overging, en geſlecht wierdt. In den jare 1653 leide de graaf van Paluau, zynde thans maarſchalk van Clerambaut, de bediening als luitenant generaal neder, en ontfing daar voor 90000 daalders van Rabutin. In deze hoedanigheit berende hy in den jare 1654 onder den prins van Conti, die hem zeer begunſtigde, Villa Franca, welke plaats nevens Puicerda wel haaſt bemachtigt wierdt. In de volgende jaren diende hy in de Nederlanden, en betoonde in 't byzonder zyne dapperheit in den ſlag by Duinkerken tegen Don Jan van Ooſtenryk, hopende daar voor het gouvernement van de eene of de andere veroverde plaats te erlangen; hoewel hem de kardinaal met ydele beloften paaide. Doch in den jare 1659 was hy nog ongelukkiger. Hy hadt nevens Vivonne en anderen het Paaſchfeeſt op des zelfs landgoedt geviert, wanneer de vermakelykheden van dat geſelſchap zo aanſtotelyk aan 't hofberecht wierden, dat hy zich op koninklyk bevel naar Burgundië op zyn kaſteel Buſſy begeven moeſt, en niet dan na verloop van zes maanden vryheit erlangde om weder naar Parys te mogen keren. Toen ſtondt hy naar de eere, om in de ridderorde van den H. Geeſt aangenomen te worden; maar zyn toeleg mislukte hem, mogelyk om dat de maarſchalk van Turenne ſedert een geruimen tydt zyn vriendt niet geweeſt was, niettegenſtaande des zelfs beloften van 't tegendeel. De koning liet meer en meer blyken hoe weinig hy hem begunſtigde; maar de Franſche Akademie vervulde in den jare 1665 met hem de plaats van den beroemden d'Ablancourt. In het zelve jaar kwam den koning eene Hiſtorie ter handt, die Rabutin in handſchrift aan eenige dames hadt laten zien. Eene van deze liet ze in 24 uuren affchryven, en maakte ze, met verſcheide byvoegſelen vermeerdert, gemeen. Men vondt in de zelve de liefkozeryen van zommige dames op eene ſchimpende wyze voorgeſtelt. Dit gaf zyne vyanden gelegenheit hem nog meer te bezwaren, hem beſchuldigende, dat hy een nadelig werk voor den koning hadt geſchreven, onder den name van: *Les amours du palais Royal*, het welk toch Rabutin beſtendig ontkent heeft, en ook inderdaadt uit vele omſtandigheden blykt valſchelyk uitgeſtrooit te zyn. Niettegenſtaande derhalven de koning hem kort voorhenen de nadrukkelykſte verzekeringen van zyne gunſt hadt gegeven, zo wierdt hy nochtans in den jare 1665, den 17 April, andermaal in de Baſtille gezet, alwaar hy een bedroeft leven heeft moeten leiden, aangezien zyne verdrietige en langdurige gevangenis daarenboven hem te harder viel door het verlies van zyne bediening, die hy genoodzaakt wierdt aan den hertog van Coislin voor 84000 daalders te verkopen; en hy zou waarſchynelyk nog een geruimen tydt in de gevangeniſſe hebben moeten blyven, ten ware zyne ziekte zulks verhoed hadde. De koning gaf derhalven bevel hem in 't volgende jaar, den 17 May, tot den heelmeeſter Dalauce te brengen, om van zyn fiſtul genezen te worden. Herſtelt zynde erlangde hy vryheit zich naar zyn kaſteel Buſſy te begeven, alwaar hy den overigen tydt zyns levens met veel geduldt en oeffeningen der Godzaligheit doorgebragt, en zyne geledene wederwaardigheden, en andere omſtandigheden zyns levens in zyne *Memoires* en *l'Uſage des adverſitez* beſchreven heeft. Hy ſtierf eindelyk in den jare 1693, oud 75 jaren. In den jare 1643 trouwde hy met Gabriëlle, dochter van Antonius Toulongeon, gouverneur van Pignerol, by welke hy 2 dochteren teelde. Zyne twede gemalin was Louïze, dochter van Jacobus van Rouille, kamerjonker van de hertoginne van Montpenſier. Deze trouwde hy in den jare 1655, en zy bewees hem in zyne gevangeniſſe eene zonderlinge trouw en liefde. Hy teelde by haar 2 zonen. Zyne overige liefdensbedryven heeft hy meeſt zelve in de bovengemelde *Memoires* en *Lettres*, in Vrankryk en Hollandt gedrukt, beſchreven. Van de ſchaking van Mevrouwe van Miramion zie in 't byzonder het artykel van MIRAMION.

RABUTIN (JAN LODEWYK, GRAAF VAN) was de zoon van den voornoemden Roger van Rabutin, en wierdt geboren in den jare 1642. Hy heeft zich in keizerlyken dienſt, voornamentlyk in Hungarië, zo wel gekweten, dat hem na de vrede van Carlowitz in den jare 1699 het gouvernement van Zevenbergen, ten opzichte der manſchap, en in den jare 1702 de waardigheit van veldmaarſchalk opgedragen wierdt. De kort daar na volgende oorlog met de malcontenten verwekte hem vele onluſten, aangezien Ragotzi het in 't byzonder op Zevenbergen gemunt hadt. Hy liet in den jare 1704 Bethlen, kancelier van Zevenbergen, die de malcontenten ſcheen te begunſtigen, anderen ten voorbeeldt en ſchrik onthalzen, en was in verſcheide ontmoetingen met den vyandt gelukkig; ſloeg ook de belegering voor Clauzenburg op, by welke gelegenheit hy, om zyne manſchap te voldoen, zyn zilver ſervies liet ſmelten, en tot geldt ſlaan: nochtans kon hy niet beletten, dat hem de vyanden in de volgende jaren binnen Zevenbergen inſloten; waar door hem alle toevoer wierdt afgeſneden, en zyn leger in een ſlechten ſtaat gebragt; ja, wanneer hy in den jare 1707 doorbrak, en met bezwaarlyke dagreizen naar Hungarië trok, veroverde Ragotzi onderwylen verſcheide plaatſen van Zevenbergen, en liet zich aldaar als vorſt uitroepen; hoewel hem Rabutin wel haaſt weder van daar deedt verhuizen. In den jare 1708 wierdt hy naar Wenen geroepen, en het opzicht van den ſtaat des oorlogs in Zevenbergen den generaal Kriechbaum toevertrouwt, of om dat het keizerlyke hof een mishagen in de ongelukkige ondernemingen van Rabutin ſchepte, of om dat zyne al te grote ſtrengheit den inwoonderen van Zevenbergen reden van klagten gaf. Sedert heeft hy geen opperbevel in den oorlog meer gevoert, en is in een hogen ouderdom, in den jare 1712, keizerlyke geheime Raadt geworden. Hy ſtierf in den jare 1717, den 26 November, na eene langdurige ziekte. In den jare 1682 trouwde hy met Dorothea Elizabeth, dochter van Philips Lodewyk, hertog van Holſtein-Wieſenburg, en weduwe van Georg Lodewyk, grave van Sintzendorf. Deze baarde hem eenige zonen, die ten dele den geeſtelyken ſtaat, ten dele den oorlog verkoren.

RABY, een voortreffelyk kaſteel in Bohemen, in den Pilnitzer kreits, achter Glattow, op een ſteenrots gelegen. Het wierdt in den jare 1300 door den grave Sfwihovski van Riezenberg geſticht. Ziska, veldheer der Huſſiten, belegerde het in den jare 1421: doch verloor daar by zyn eene oog, en moeſt onverrechter zake aftrekken. *Balb. Miſc. Rer. Boh. lib.* III. *dec.* I. *p.* 49.

RACAN, een koninkryk in Indië. Zie ARRACAN.

RACAN (HONORATUS DE BEUIL, MARKGRAAF VAN) was een zoon van een ridder der koninklyke orde, en wierdt in den jare 1589 geboren. In den jare 1605 wierdt hy koninklyke pagie, en geraakte in kenniſſe met Malherbe, onder welken hy zich in de Franſche dichtkunde oeffende. Naauwlyks was de Franſche Akademie geſticht, of Racan wierdt tot lidt van de zelve aangenomen. In den jare 1635 liet hy afwezend eene Redenvoering tegen de wetenſchappen zynen medeleden voorlezen, die hy zelf zou uitgeſproken hebben, ingevalle hy te Parys was geweeſt, zynde toen te Roche-Racan in Touraine, zyn vaderlandt. Deze Redenvoering is naderhandt nevens eenige zyner gedichten gedrukt. Hy ſtierf in den jare 1670. Men merkt als iets ſeldzaams van hem aan, dat, wanneer hy in den jare 1608 te Calais in bezetting lag, hy vier vaarzen maakte, die met even zo veel woorden by Matthieu, in des zelfs *Tablettes de la vie & de la mort*, voor aan gevonden worden; niettegenſtaande hy dien ſchryver nooit gelezen hadt. Racan was toen 19 jaren oud. Zie daar de woorden van 't vaars:

Eſtime qui voudra la mort epouvantable,
Et la face l'horreur de tous les animaux;
Quand a moy, je la tiens pour le poinct deſirable,
Ou commencent nos bien, & finiſſent nos maux.

Om dit zonderling voorval eenigzins te begrypen, meent Bayle niet

niet onwaarschynlyk, dat Racan in zyne kindsche jaren deze spreuke van zyne ouders geleert heeft, zonder den autheur te kennen; en dat hem naderhandt die woorden weder levendig zyn te binnen gekomen, zonder zich den tydt, wanneer hy ze geleert hadt, te herrinneren, maar menende, dat ze van zyne uitvinding waren. Tot dien einde merkt hy meer diergelyke voorbeelden aan. *Pelisson Hist. de l'Acad. Françoise. Menage Observ. sur Malherbe p. 254. seq. Vie de Malherbe. Bayle Dict. Crit.*

RACHAB, eene vrouw en inwoonderesse van Jericho, herbergde de verspieders, van Josua gezonden om die stadt te verspieden. Wanneer de zelve naderhandt van de Israëliten verovert wierdt, gaf Josua bevel haar alleen te verschonen. Zy trouwde naderhandt met Salmon, en wordt sedert in 't geslachtregister van Christus genoemt. *Jos.* II *en* VI. *Matth.* I.

RACHEL, huisvrouw van den aartsvader Jakob, was de tweede dochter van Laban, moeders broeder van Jakob, die zyn opm zeven jaren lang diende, om met haar te mogen trouwen. Doch hy wierdt bedrogen, en ontfing Lea in hare plaats. Hy diende derhalven nog andere zeven jaren, en trouwde Rachel ook. Zie de geschiedenis *Genes.* XXIX. XXX. XXXV.

RACHING, een Fransch prins, leefde in de VI eeuwe, en maakte zich gehaat wegens zyne wreedheit. Een jong edelman, die in zyn dienst was, hadt eene juffrouw van zyn huis getrouwt, zonder hem daar van kennis te geven. Raching wierdt hier over zo vertoornt, dat hy de twee jonggetrouwden levendig in een uitgeholden tronk van een boom liet steken, en dus onder de aarde bedelven. Dit was zyne laatste wreedheit: want wanneer hy eene zamenzwering tegen koning Childerik den I maakte, wierdt hy op des zelfs bevel gevat, in stukken gekapt, en den honden voorgeworpen. *Guil. Paradin Annal. de Bourgogne.*

RACHIS, hertog van Frioul, zoon van Remmo, wierdt in den jare 744, in plaats van Aldebrandus, kleinzoon van Luitprandus, tot koning van Lombardië verkoren. Hy maakte met den Roomschen stoel een verbondt voor 20 jaren. Maar naderhandt nam hy de wapenen op, en belegerde Perugia in den jare 750. Paus Zacharias ging hem, verselt van zyne geestelykheit, te gemoet, om met den prins te spreken. Deze brak niet alleen de belegering op, maar stondt de kroon ten behoeve van zyn zoon Aistulphus af, en begaf zich in een klooster, om aldaar zyne zonden te boeten. *Paul. Diac. Hist. Longob. Anastas. in Vit. Pontif.*

RACINE (JOHAN) was een der voornaamste en vermaardste dichters in de XVII eeuwe. Hy wierdt in den jare 1639 te Ferté Milon geboren, en in 't klooster Port-Royal opgevoed. Nooit hadt iemandt meer natuurlyke bekwaamheit tot de letterkunde. In zyne eerste jeugdt schepte hy reets vermaak in 't lezen van oude autheuren. Tot dien einde vermaakte hy zich gehele dagen in een naby gelegen bosch van 't voornoemde klooster met het lezen van *Homerus*, *Sophocles* en *Euripides*, wier taal hy zich zo gemeen maakte, als of 't zyne moedertaal was. In zyn achttiende jaar kwam hy te Parys, en schreef een gedicht (*Ode*) op 's konings huwelyk. Wanneer hem dit naar wensch gelukte, begon hy toneelstukken op te stellen. Het eerste was een treurspel van Andromache. De algemene toejuiching hier over spoorde hem aan om meer diergelyke stukken onder handen te nemen, waar door hy by de kenners der dichtkunde eene zonderlinge achting behaalde. Deze en de volgende stukken, als *Titus*, *Bajazeth*, *Iphigenia*, en *Phedra*, maakten, dat men hem den naaste in rang na den vermaarden Corneille stelde. Lodewyk de XIV betoonde een byzonder genoegen in zyn Bruiloftsliedt, in 't welke hy de Nymphe van de Seine zingende invoerde. In 't algemeen oordeelde men, dat wel Corneille in deftige redenvoeringen der helden boven Racine, maar deze wederom in tedere uitdrukkingen en zuiverheit der tale boven Corneille heeft uitgeblonken. Twee toneelstukken, genaamt *Esther* en *Athalia*, wierden zeer keurlyk van hem uitgewerkt, om in 't koninklyk huis van St. Cyr tot vermaak der jonge maagden aldaar onder een keurig muzyk gespeelt te worden. De koning maakte hem thesaurier van Vrankryk, daar na geheimschryver en eindelyk honorair edelman. Hem en den Hre. Despreaux, zyn boezemvriendt, wierdt ook opgedragen de geschiedenis der regering van Lodewyk den XIV te beschryven: doch Racine heeft dit werk niet voleindigt, stervende in den jare 1673. Hy was een lidt der Fransche Akademie. Zyne werken zyn verscheide malen in Vrankryk en Hollandt gedrukt. *Memoires du Tems. Baillet Jugemens sur les Poëtes modernes. Perrault les hommes illustres, qui ont paru en France.*

RACLIA, een eilandt in den Archipel, gelegen tusschen de eilanden Nio en Pario. Het heeft maar drie mylen in den omtrek. Eertyds was dit eilandt bewoont, maar legt thans woest. *Maty Dict.*

RACONIGI, in 't Latyn *Raconisium*, eene fraaie koopstadt, gelegen in Savigliano, een landschap in Piëmont, op de grenzen van 't gebiedt Carmagnola, tusschen de rivieren Macra en Grana. De prinssen van Carignan plagten alhier hunnen setel te houden.

RACOVIA, of RACOW, eene stadt gelegen in 't klein-Poolsche Waywoodschap Sendomir. Alhier hadden de Socinianen in 't einde der XVI eeuwe hunnen voornaamsten setel geplant, waar door deze plaats merkelyk aanzienlyk wierdt, voornamentlyk sedert dat de navolgers van die secte aldaar in den jare 1602 een afzonlyk school hebben aangelegt, van welke hunne voornaamste leeraars het bestier hadden. Zes en dertig jaren daar na, wanneer de Socinianery door een opentlyk edikt in Polen verboden wierdt, wierdt ook deze school verwoest, en de Roomsche Godsdienst herstelt. Hoewel deze plaats naderhandt niet meer zo gebloeit heeft. *Hartknoch de Repub. Polon. Bentheim Kirchenstaat. Connor State of Poland P.* I. 5 *Brief.*

RADAGAISUS was geboortig uit Scythië, en koning der Gothen. Hy trok in den jare 405 met een leger van 200000 man van zyn landvolk in Italië, verwoestende alle de steden, die hy naderde, onder eene onmenschelyke wreedheit, aan de inwoonderen gepleegt. De keizer Honorius was alleen niet machtig genoeg deze barbaren te wederstaan, gebruikende tot dien einde andere manschap der Hunnen en Gotthen, onder de veldheeren Haldinus en Sarus. Doch vooraleer ze handgemeen wierden, beving het talryk leger van Radagaisus een plotselyke schrik, invoegen deze prins, die zo vermetel hadt gesproken, dat hy kwam om het bloedt aller Romeinen te vergieten, schandelyk de vlucht moest nemen. Zyn volk wierdt geslagen, en in zulk eene menigte gevangen, dat men ze by gehele kudden, als vee, verkocht. *Prosper & Marcellin. in Chron. Augustin. Serm.* XXIX *in Luc. & de Civit. Dei lib.* V. *c.* 13. *Orosius lib.* VII. *c.* 27.

RADARS worden in Persië zekere schildwachten van grote wegen genaamt. Deze worden op zekere plaatsen gelegt, voornamentlyk aan den overtocht der rivieren, of elders, daar men noodzakelyk doortrekken moet. Deze vragen de reizenden, van waar ze komen, en waar henen ze gaan. Op het minste geluidt schieten ze toe. Door middel van deze wachten weet men ten eersten zo iemandt iets misdreven heeft. Onder deze Radars worden zommige als lopers door 't gebergte gebruikt; en zo deze iemandt buiten den gemenen weg aantreffen, houden ze hem aan, en onderzoeken de reden. Hunne besolding is gering, doch zy genieten onder de handt hunne voordelen van de koopmanschappen, die van den eenen oordt naar den anderen gevoert worden, waar voor ze den weg beveiligen. Gebeurt het, dat een koopman geplundert wordt, zo maakt de gouverneur van het landt, alwaar zulks geschied is, gene zwarigheit hem den prys van het gene hy verloren heeft te voldoen; te weten, na dat de koopman zyn boek getoont, en of met een eedt, of door geloofwaardige getuigen aangetoont heeft, dat de zaak zo is, gelyk hy verklaart. Dus vervolgt de gouverneur de struikrovers. *Tavernier Voyage de Perse.*

St. RADBODUS, XIV bisschop van Utrecht, wierdt zeer geacht wegens zyne doorluchtige afkomst en wegens zynen vromen wandel. Hy stamde zo van vaders, als moeders zyde af van de koningen van Vrieslandt, en was aan het hof van koning Karel den Kalen, en vervolgens aan dat van Lodewyk, Karels zone, groot gemaakt, alwaar hy van Manno, een vermaard philosooph, onderwezen wierdt. De keizer Arnulphus benoemde hem na de doodt van Odilbaldus tot bisschop van Utrecht, en liet hem tegen zyn wil en dank daar toe inwyden. De stadt Utrecht wierdt toen door de stropende Denen zeer mishandelt, zo dat Radbodus te Deventer moest gaan wonen, daar hy tegen hen, om hunne baldadigheit te wreken, den geestelyken ban heeft uitgeblixemt. Hy is volgens eenigen overleden den 29 November des jaars 918; maar anderen stellen zyne doodt een jaar vroeger. De Roomsche kerk heeft veel op met de wonderwerken, door hem gedurende zyn leven en na zyne doodt verrecht. Behalven eenige Lofzangen, en de zogenoemde Getyden van St. *Martinus* heeft hy gemaakt een Herdersdicht op St. *Lebuinus*, staande in het zesde Deel van *Surius*, en in Nederduitsche vaarzen vertaalt in het I Deel van *Batavia Sacra*, onder *Lebuinus*. Ook heeft hy gemaakt een Sermoen met een gedicht op St. *Suidbertus*, bisschop en Apostel der Vriezen, en daarenboven beschreven het Leven en de deugden van de H. Maagdt *Amalberga*, met nog eenige gedichten, en een korte Kronyk, waar in hy den moordt van Fulco, bisschop van Rheims, en van Zwentibold, koning van Lotharingen, op het jaar 900 verhaalt. Baillet verzekert in zyn leven, dat hy wegens zyne geleerdheit en grote bekwaamheit, om zo wel in dicht als ondicht te schryven, een van de eerste mannen van zynen tydt is geweest; en inderdaadt, zyne vaarzen zouden, naar dien tydt gesproken, de monstering kunnen uitstaan. Zyn gedicht ter eere van St. Suidbertus is door Henschenius en Papebrochius uitgegeven, en het begin daar van in 't Nederduitsch vertaalt door den Overzetter van *Batavia Sacra*, I Deel, in het leven van dien heilige. De lof van Radbodus staat vermeld by den abt *Trithemius* in zyn lyst der doorluchtige mannen, by *Adam van Bremen* in het XXI hoofdstuk van zyne Geschiedenisse, en by den naamelozen Schryver, die byna zyn tydgenoot is geweest, en bygebragt wordt door J. Mabillon in de *vyfde eeuwe der Benedictynen. Trithemius de script. Eccl. lib.* II *c.* 38. *lib.* III *c.* 255. *Val. Andreas Bibl. Belg. Beka & Heda de Episc. Ultraj. Vossius de Hist. Lat. lib.* II. *c.* 39. *Possevinus Appar. Sac. Baillet. Batavia Sacra* I *Deel.*

RADBODUS de I, gehouden voor den zesden koning van Vrieslandt, was een zoon van Aldgillus, of Adgillus den I, een vreedzaam vorst, en onder wien de Christelyke Godsdienst in Vrieslandt krachtig wierdt uitgebreid. Zyn zoon Radbodus was van een gansch anderen aardt, te weten wreed, oorlogzuchtig, een vyandt van het Christendom, en daarentegen een voorvechter van de Heidensche afgodery en bygelovigheden. In het eerste jaar van zyne regering, het welk men niet zeker kan bepalen, deden de Noormannen en Denen een inval in Vrieslandt, en bragten schier het gansche landt onder hun geweldt. Radbodus, die hen met veel volks tegentrok, schoot in het gevecht te kort, wierdt zwaarlyk gewond, en viel in de handen der vyanden. Daar op moest het gansche landt zwichten, en wierdt genoodzaakt eenen Oriunt, die door den koning van Noorwegen tot dat ampt verheven wierdt, voor landvoogdt aan te nemen. Deze Oriunt, een rechte Deen, en een Noordsche kop, drukte en plaagde de Vriezen afgryselyk; en, als men *Occo Scarlensis* moet geloven, wierden zy veel erger als slaven gehandelt, en moesten, als het slimste en ergste soort van slaven, houte halsbanden om den hals dragen: ja, dat meer is, hy deedt alle hunne deuren zeer laag maken, en naar het Noorden toe zetten, op dat zy, zo dikwils als

zy

zy de deur uit gingen, of liever uit kropen, genoodzaakt zouden zyn voor den koning van Noorwegen neder te bukken, of te knielen. Radbodus, die ondertusſchen gevangen naar Noorwegen was gevoert, zou daar zes jaren lang opgehouden zyn, en, na dat hy door zyne dapperheit de gunſt van den koning gewonnen hadt, op vrye voeten zyn geſtelt. Maar *Ubbo Emmius*, die deze gevangenis ter loops aanroert (in 't begin van zyn IV boek) ſtelt die vertellingen onder de andere fabelen van *Occo*, en hy heeft zo verre gelyk, dat deze ſchryver, die in het begin ſchier niet anders dan verdichtſelen vertelt, en, wat verder gekomen, zomtyds waar en onwaar, of ten minſte zeker en onzeker door malkander mengt, voor geen zeker getuige kan verſtrekken.

Radbodus, het ryksbeſtier in handen hebbende, nam niets zo zeer ter herte dan de Chriſtenen op het wreedſte te vervolgen. De teere ſpruities van het Chriſten gelove, die in Vrieslandt onder zynen vader naauwlyks wortel hadden gevat, of even begonnen op te ſchieten, wierden vertreden, en met geweldt uitgeroeit. Daar mede niet te vrede, en ziende, dat de Franſchen, door inwendige tweedragt geſcheurt, te huis werks genoeg hadden, heeft hy Wiltenburg (waar van op zyn plaats) ſchielyk overrompelt, het St. Thomas-kerkie, dat door Dagobert daar getimmert was, afgebroken, en den Chriſten Godsdienſt zo verre als hy kon verdelgt en uitgeroeit: ook heeft hy, zo als de Vrieſche geſchiedſchryvers vertellen, Nimwegen geweldigerhandt bemachtigt, en daar aan de ſtads poort, op een Benthemmer ſteen, deze woorden laten uithouwen: *Hucusque regnum Stauriæ*, dat is: „ Dus verre ſtrekt het ryk van Stavoren ", als of daar het einde of de uiterſte paal van zyn ryk zou wezen. Maar Ubbo Emmius, die van dit laatſte ook gewaagt, ſchynt wederom geen groten ſtaat op dat veroveren van Nimwegen, en op het getuigenis van den Benthemmer ſteen te maken. *Anderen voegen daar by*, zegt hy, *dat hy verder getrokken is. . . . Maar dat zyn ryk zo verre ſtrekte geloof ik niet dat men uit die woorden met zekerheit kan trekken* Bernardus Furmerius (*in Perorat. ad Apolog. Suffr. Petri*) kan dat niet lyden, en zegt, dat hy het met eigen oogen hadt kunnen zien en lezen. Hy voegt daar by, dat hy, om van de waarheit verzekert te zyn, naar Nimwegen is gereiſt, en dat hy daar op een langen ſteen boven het verwulfſel van zekere ſtads poort, te weten aan de buitenzyde van de poort, deze woorden zag ſtaan, en gelezen heeft: *Hucusque jus Stauriæ*, dat is: " Tot hier „ toe ſtrekt het gebiedt van Stavoren „; maar op de binnenzyde van de poort, te weten naar de ſtadt toe, ſtonden deze woorden op een anderen ſteen te lezen: *Hic eſt pes Imperii*, dat men vertalen mag: „ Hier is het begin van het keizerryk ". Doch Ubbo Emmius ſloeg geen twyfeling voor over de woorden, maar over den zin der woorden. Doch men zal van dit verſchil hier niet meer byvoegen; de weetgierigen kunnen de gemelde ſchryvers, en kortelyk de *Oudheden en Geſtichten van Vrieslandt*, onder *Radbodus*, daar op nazien; men zal hier nu de geſchiedenis van Radbodus vervolgen.

Pipyn of Pipin de Dikke, alle tegenſtrevers en zwarigheden in Vrankryk te boven gekomen zynde, meende het hoog tydt te zyn om Radbodus zyne woede te verleren. Hy kwam derhalven met een machtig leger tegen de Vriezen af, nam Wiltenburg weder in, ſloeg Radbodus uit het veldt, zo dat hy, voor erger vrezende, beloofde, dat hy de Chriſten leeraars in het verkondigen van het Evangelium niet ſtoren zou. Ondertusſchen was St. Wigbertus in Vrieslandt aangekomen, om 'er het Evangelium te prediken; maar vondt 'er de Vriezen, en den koning zelf even ſtyfkoppig en onverzettelyk, zo dat hy onverrechter zake te rug keerde. Kort daar na is St. Willebrordus met de andere geloofsverkondigers, op Pipins verzoek, in die geweſten gekomen, en het Chriſtendom begon toen, door den arbeidt van die mannen, haaſt op te luiken; Theodeſinda zelf, dochter van den koning Radbodus, nam den Chriſtelyken Godsdienſt aan, en trouwde niet lange daar na met Grimoald, Pipins zone. Maar alzo Grimoald in het veertiende jaar na dit huwelyk te Luik, voor St. Lambertsaltaar, door een Vries, Rangarius genaamt, doorſteken wierdt, viel 'er een groot vermoeden op Radbodus, als of hy dit werk beſtoken hadt. Doch dit is alleen een vermoeden, en heeft ook geen anderen grondt, des de zaak zeer onzeker of twyfelachtig is. Vervolgens kreeg Radbodus gelegenheit om met den Franſchman Ramanfredus, des konings opperhofmeeſter, tegen Karel Martel in een verbondt te treden, den zelven in een gevecht op de vlucht te ſlaan, en de Chriſtenen op nieuw te vervolgen. Maar Karel, door zyn verlies moediger en vinniger geworden, zag die ſchade wel haaſt op zyne vyanden te verhalen; het leger van Ramanfredus wierdt onvoorziens van hem overvallen, en, eer dat het op vechten dacht, of van vechten wiſt, op de vlucht gedreven. Als het zelve leger nog eens in het open veldt overwonnen was, wierdt het de beurt van Radbodus. Deze vorſt hadt zyn voorleger onder zynen neef Poppo in der yl vooruit gezonden, om Ramanfredus by tyds te onderſteunen; maar Poppo wierdt even zo onvoorziens overvallen, en even zo deerlyk geſlagen als Ramanfredus. Radbodus dorſt daar op het veldt niet houden, ging zich ergens in Vrieslandt verſchuilen, en liet Karel aanbieden, dat hy, indien hy hem verder ongemoeid wilde laten, de Chriſtenen niet meer zou vervolgen, ja het Chriſtendom zelf aannemen. Karel Martel trok daar op te rug, en vermaande de geeſtelykheit om het werk der geloofspredikinge weder met luſt aan te vangen en voort te zetten. Men verhaalt, dat Radbodus, mede in het Chriſten gelove onderwezen zynde, en reets den eenen voet in de doopvont gezet hebbende om gedoopt te worden, St. Wlframnus vroeg waar het grootſte getal was van de Vrieſche vorſten en edellieden, in den hemel, welken Wlframnus hem, indien hy Chriſten wierdt, beloofde, of in de helle, in welke alle de on-Chriſtenen naar zyn zeggen geſmeten zouden worden, en dat hy, Wlframnus antwoordt verſtaan hebbende, zynen voet uit de doopvont weder te rug haalde, zeggende, dat hy liever voor alle eeuwigheit begeerde te zyn in de helle, by alle de grote en aanzienlyke heeren van zyn volk, dan buiten hun geſelſchap met eenige weinige en geringe menſchen in den hemel te wonen. Echter zou Radbodus, zo als 'er verder verhaalt wordt, St. Willebrordus naderhandt ontboden hebben, om van hem in de beginſelen van het Chriſten gelove onderwezen te worden; maar de zelve zou 'er niet naar toe gereiſt zyn, vrezende van Radbodus mede uitgeſtreken te worden. Baillet zegt, dat deze vorſt, door alle de wondertekenen van Wlframnus aan het waggelen geraakt, Willebrordus hadt ontboden, om zyn zeggen met dat van Wlframnus te vergelyken, en te zien of zy in alles wel overeenkwamen, en dat het niet onwaarſchynlyk was, dat hy het Chriſten geloof nog zou omhelſt hebben; dat Willebrordus ook al op weg was om zyne begeerte te voldoen, maar dat Radbodus middelerwyl uit de wereldt wierdt gerukt. Andere vertellingen, of liever verdichtſelen aangaande dezen Radbodus, zynen ſchoonzone *Harialdus*, zynen baſtaardzone *Hornus*, of *Hornius*, enz. zal men hier met ſtilzwygen voorbygaan.

Eindelyk is Radbodus, het zy van teringe en hertzeer over den voorſpoedt van zyne vyanden, het zy door de natuurlyke bezwyking van zyne krachten, in 't jaar 718 overleden. Zyne ingewanden wierden te Medenblik, daar hy zyn leven, volgens de genen, die hem op zyn bedde doen ſterven, eindigde, begraven, en het ligchaam wierdt met grote ſtatie naar Stavoren gevoert, en daar ter aarde beſtelt. *Aimoinus*, een ſchryver van de elfde eeuwe, verhaalt aangaande de doodt van dezen Vrieſchen vorſt, dat de krygsbenden van Karel Martel, al brandende en ſtropende voortgerukt zynde tot in het hert van Vrieslandt, eindelyk by de riviere Burdo (thans genaamt het Borndiep) in een ſcherp gevecht zyn geraakt met Radbodus, waar in het leger van dezen laatſten wierdt verſlagen, en hy zelf gedood. Doch, zo als *Sigebertus*, *Beka*, en de meeſte nieuwe ſchryvers, volgens den edelen Douza (*Annal. lib.* II) getuigen, is 'er Radbodus zo goedkoop niet afgekomen, en heeft zyn leven noch op het bedde van eere gelaten, zo als Aimoinus getuigt, noch natuurlyker wyze verloren, zo als te voren verhaalt is: maar de Duivel heeft hem eerſt op velerhande wyzen geplaagt, en daar na, te weten op den derden dag, na dat hy zynen voet uit het doopbadt, waar van boven is geſproken, te rug hadt getrokken, ſchielyk uit het leven gerukt. Doch dit mag met reden onder de andere fabelen, welke men van dezen vorſt verhaalt, getelt worden. Nog ſtaat aan te merken, dat eenige ſchryvers den tytel van koning aan Radbodus, gelyk mede aan zyne voor-en nazaten, misgunt, of althans niet gegeven hebben; maar de zelve zyn door den zo even gemelden Douza, op de aangehaalde plaatſe, in het brede wederlegt. Behalven *Aldgillus*, of *Adgillus*, zynen opvolger, heeft Radbodus, als men verhaalt, twee of drie zonen en even zo veel dochteren gehad. Van de eerſte weten zommige geſchiedſchryvers veel te vertellen, waar op evenwel, om dat het nergens anders gevonden wordt, en om dat de gemelde ſchryvers waar en onwaar, zonder onderſcheidt, door malkander mengen, weinig ſtaat gemaakt kan worden: maar het geen zy van de laatſte verhalen ſchynt op vaſter voeten te ſtaan: want, voor eerſt, dat *Theodeſinda*, of *Teudosvinda*, gelyk boven gezegt is, met Grimoald, den zone van Pipin den Dikken, getrouwt is geweeſt, wordt ook door de Franſche geſchiedſchryvers, als *P. Æmilius* en *Mezeray*, verhaalt. *Eila*, eene andere van Radbodus dochteren, was, zo als de ſchryvers eenparig getuigen, ten huwelyk gegeven aan Edelhard, koning der Saxen, den oom van den beruchten Witekind. Eene derde trouwde met Berthold, Edelhards broeder, en eene vierde, te weten *Othilda*, of *Odbilda*, met Gormo, koning van Denemarken. Zommigen ſpreken nog van *Bos*-of *Bolswina*, die Bolswaardt geſticht zou hebben, en de gemalin zou geweeſt zyn van Hariald, die men zegt dat op het kaſteel te Dokkum woonde, en van welken men, als boven reets is aangetekent, vele wondere dingen verhaalt. *Oude Vrieſche Kronyk. Ubbo Emmius Hiſt. Rer. Friſ. Beſchryving van Vrieslandt, en inzonderheit het Naberícht van den Hre. Vertaler. Batavia Sacra.* enz.

RADBODUS de II, de negende koning van Vrieslandt, was een zoons zoon van den voorgaanden Radbodus den I, een zoon van Aldgillus den II, en de opvolger van zynen oudſten broeder Gondebout, of Gondebald. Van hem kan weinig met zekerheit verhaalt worden dan dat hy omtrent den jare 749 op den troon is geklommen, en al zo ſterk, als zyn grootvader, voor den Heidenſchen en tegen den Chriſtelyken Godsdienſt heeft geyvert. De ſchryvers verhalen eenparig, dat hy, het zy door Karel den Groten verdreven, het zy uit knaginge zynes gemoeds, en ziende, dat Karel in aantocht was om hem over zyne wreedheden te kaſtyden, naar Denemarken geweken is, willende liever kroon, vaderlandt, en al wat hy hadt verlaten dan de Evangelieleer aannemen. Terwyl hy nu daar als met de armen over malkander zat, en zich over den voortgang van den Chriſtelyken Godsdienſt verknyſde, geſchiedde de tocht van Karel den Groten naar Spanje, waar van in het leven van dien vorſt gewag is gemaakt. Een gerucht van Karels nederlage, en van het omkomen van zeer vele krygshelden, verſpreidde zich door Saxen, Vrieslandt, en de aangrenzende landen, en deedt de Heidenen nieuwen moedt grypen. De Saxen, hoewel het Heidendom meer dan eens afgezworen hebbende, maar nog even Heidenſch in het herte zynde, ſchieten daar op de wapenen aan, vallen onder hunnen Witekind in Vrieslandt, en leven daar als in een vyandelyk landt. De Chriſtelyke leer, die daar ſedert eenigen tydt uitnemend ge-

groeit

groeit en gebloeit hadt, wierdt gansch en al vertreden; het Heidendom stak het hoofdt weder boven, en praalde zo zeer als ooit te voren. De schryvers menen, en niet zonder reden, dat Radbodus daar onder gespeelt heeft: want al moest 'er zyn vaderlandt door lyden, dat was het minste, als de afgodery slechts wederom op den troon komen mogt. Maar Karel de Grote, van den Spaanschen tocht te rug gekomen, heeft alles in korten tydt verholpen, en het Heidendom, met al wat Heidenschgezind was, de vlucht doen nemen. Radbodus zelf, zo als goede schryvers, als *Emmius*, *Schotanus*, en andere, menen, heeft zyne dagen in Denemarken geëindigt. Daar zyn 'er evenwel, die zeggen, dat hy met zyne gemalinne Amarra, of Amerra, de dochter van den koning der Hunnen, weder in deze gewesten aangekomen is; dat hy het Christen geloof door de vermaningen van St. Adalbert heeft aangenomen, en dat hy te Egmondt als een goed Christen gestorven is. Volgens *Hamconius* (*in Radbodo* II) heeft hy twee zonen nagelaten, genoemt *Gondebald* en *Gerbrand*. De oudste van deze twee zou eenige landeryen in het tegenwoordige Hollandt van de Franschen te leen gekregen en bezeten hebben, en de grootvader zyn geweest van *Gerolf*, of *Gerolphus*, den broeder van *Walgerus*, grave van Teisterbandt. De jongste zoon, Gerbrand, zou de heerlykheit van Egmondt bezeten hebben, en de stamheer der heeren van Egmondt geweest zyn. Dit alles staat ook by *Bokkenberg* te lezen (*in Hist. dynast. Egmond.*) die 'er nog byvoegt, dat Radbodus met zynen broeder Gondebald, door de beschikking van zyne moeder, te Hallem, of Egmondt, by St. Adalbert ter school heeft gegaan, en door den zelven in de wetenschappen en goede zeden is onderwezen; dat hy Amarra, de dochter van den koning der Hunnen, door de voorspraak van Karel Martel ten huwelyk heeft gekregen; dat hy heer van een goed gedeelte van klein-Vrieslandt is geweest; dat hy in het jaar 792 gestorven, en te Rynegum begraven is, en dat het kerkhof, daar hy en Amarra begraven leggen, nog by zynen tydt Radbouts-kerkhof genoemt wierdt. Doch wat men van alle die vertellingen moet houden, daar over kan de geleerde Schryver van de *Aantekeningen en van het Naberícht op de Beschryvinge van Vrieslandt* in het brede nagezien worden.

RADBURNUS, (Thomas) bisschop van St. David, in Engelandt, leefde in den jare 1418, onder koning Henrik den V. Zyne Brieven, Kronyk, en andere werken getuigen van zyne geleerdheit. *Pitseus de illustr. script. Angl.*

RADBURNUS, (Nicolaus) de Jonge, was een Benedictyner monnik, en leefde in den jare 1480, onder de regering van Eduard den IV, koning van Engelandt. Hy vorderde gelukkig in de kennisse der historie, voornamentlyk van zyn vaderlandt. Hy schreef zelf eene geschiedenis, beginnende met Brito, eersten koning der Britten, en eindigende met Henrik den III. Hy schreef ook een werk, voor tytel voerende: *De rebus Hidensis monasterii.* Een ander, *Breviarium Chronicorum*; en een derde, *Historia major*; waar van de handschriften te Cambridge in 't collegie van St. Benedictus bewaart worden. *Pitseus de illustr. script. Angl.*

RADCLIFF (Nicolaus) was aartsdiaken in de abdy van St. Albans in Engelandt, van de orde der Benedictynen. Onder zyne nagelatene werken zyn: *Viaticum animæ salubre*; *Super imaginum cultu*; en nog een boek van verscheide vragen. Hy was een sterk voorvechter der Roomsche Religie, en stierf te St. Albans in den jare 1390, onder de regering van Richard den II. *Pitseus de illustr. script. Angl.*

RADCLIFF (Thomas) leefde in den jare 1370, onder Eduard den III, koning van Engelandt, en was geboortig van Leicester. Hy was eerst een kluizenaar van de orde van St. Augustyn, en naderhandt bisschop. Zyne werken zyn: *Liber pro introitu sententiarum*; *Lectura Scholastica*; *Conciones ad vulgum.* Zie *Pitseus de illustr. script. Angl.*

RADDAI. Deze was de vyfde der zonen van Isaï, uit den stamme van Juda, en broeder van koning David. I *Chron.* II, 14.

RADEBERG, een stedeke, kasteel en ampt in 't markgraafschap van Meissen, aan de rivier de Roder, die in de Zwarte Elster valt, twee mylen van Dresden, en by de opper-Lausitsche grenzen gelegen. Zy staan onder 't gebiedt van den keurvorst van Saxen. De naam heeft zynen oorsprong van de voornoemde rivier de Roder. Men verhaalt, dat deze plaats reets van keizer Ottho den Groten aan het nieuwaangelegde sticht Meissen, nevens andere steden, kasteelen en dorpen gegeven is. Pirnensis gewaagt in 't byzonder van een oude kapel van St. Wolfgang op den Freudenberg aldaar; en Peckenstein schryft van een kasteel, door keurvorst Maurits met byzondere gebouwen verheven, en tot een grenshuis en ampt aangelegt. Dit Radeberg moet van het stedeke *Radeburg*, veel lager aan de Roder gelegen, onderscheiden worden. *Knaut Prodr. Misn. p.* 257.

RADEBURG, een kasteel en stedeke in 't markgraafschap Meissen, aan de Roder, waar van het ook den name heeft, tusschen Radeberg, Dresden, Ortrant, en Grossen-Hayn; en twee mylen van ieder van deze plaatsen gelegen. Eertyds stondt het onder 't graafschap Taube, maar thans onder den grave van Bothmer, koninklyke Groot-Britannische minister, die het met zyne gemalinne behuwelykt heeft. In den jare 1714 wierdt dit stedeke door een zwaar donderweer tot op vier huizen in de assche gelegt. *Knaut Prodr. Misn.*

RADEGAST, of RADAGOST, een afgodt der oude Slaven, wordt dus genaamt van *Roswox*, dat een veldheer betekent. Hy was eerst koning der Gotthen, die ten tyde van Arcadius en Honorius vermaard was, overstromende geheel Italië met een leger van 200000 Slaven en andere barbaren; en hier van daan hebben ze hem na zyne doodt als een godt aangemerkt. Zyn beeldt was van louter goudt. Hy droeg op zyn hoofdt eene kroon van metaal, waar op een arendt met uitgespreide vleugelen zat. De borst was met een schildt bedekt, waar op een ossekop stondt. Voorts droeg hy een hellebaardt in zyne linkerhandt. Men eerde hem in Moravië op een berg, daar van daan *Radhost* genaamt; en het is ter gedachtenisse van hem dat het volk nog jaarlyksch van de naastgelegene plaatsen na 't feest van St. Jan aldaar zamenkomt, en zich met dansseryen en andere vrolykheden vermaakt. Zyn beeldt stondt te Rethra in 't Meklenburgsche, en is van keizer Ottho den I in den jare 960 vernielt. Anderen houden hem voor *Apollo Hyperboreus*; waarom anderen menen, dat het eigentlyk geen afgodt is, maar dat een afgodenbosch by de oude stadt der Obotriten, Rethra, dus is genaamt geweest. *Adam. Brem. Hist. Eccl. lib.* II. *c.* 11. *Helmold. lib.* I. *c.* 52. *Marschalk Thur. Annal. Herul. lib.* II. *c.* 14. *Schedius de Diis Germ. Syngr.* IV. *c.* 4. *Masii Antiq. Mekl. c.* 3. *Alpini Diss. de Meclenb. convers.* §. 13, 14, 15. *Stredowski Sacra Morav. Hist.*

St. RADEGONDA, koningin van Vrankryk, zeer schoon, maar nog deugdzamer. Zy was de dochter van Bertharius, koning van Thuringen, van waar ze Clotarius de I gevankelyk medebragt, na dat hy nevens Childebert, met haar vaders broeder, Hermanfried, den eersten slag gehouden hadt. Clotarius trouwde niet lange daar na met haar. Maar wanneer ze beschuldigt wierdt, als of ze al te gemeenzaam met Fortunatus, bisschop van Poitiers, leefde, wierdt ze van hem verstoten, en ging in een klooster te Poitiers, stichtende aldaar de abdy van 't H. Kruis, waar in ze den 13 Augusty des jaars 587 overleedt. Bandonivia, eene nonne, heeft haar leven beschreven, het welk Surius en Mabillon mede in de *Acta Sanctorum* gebragt hebben. *Gregor. Turonens. de gest. Franc. lib.* III. *c.* 4. *Venant. Fortunat. in Carm. & de S. Medardo. Baron. T.* VII. *ad an.* 527, 566, 590.

RADERACH, eene stadt in Zwaben, staat onder het bisdom van Constans. *Topogr. Suevia.*

RADERUS (Matthæus) wierdt te Juichingen, een plaats in Tyrol, in den jare 1561 geboren. Twintig jaren oud zynde tradt hy in de societeit der Jesuiten. In den jare 1615 gaf hy de Kronyk van Alexandrië in 't licht. Zyne andere werken zyn de Historiën van Petrus van Sicilië, nevens de Latynsche vertalinge, en diergelyke aanmerkingen; de Akten van 't achtste algemene concilie; de werken van St. Johannes Climachus; *Viridarium Sanctorum*; *Bavaria sancta*; *Bavaria pia*; *Martialis*, met aanmerkingen; *Quintus Curtius, cum argumentis, commentariis & supplementis*; *Aula sancta Theodosii Junioris*; *Auctarium ad lib.* V. *Nicol. Trigaut.* enz. *Alegambe Bibl. script Soc.*

RADEVICUS, een Domheer in Freisingen, en kapellaan van bisschop Ottho aldaar; en wanneer deze stierf vooraleer hy zyne Beschryving van de daden van keizer Frederik den I voleind hadt, vervolgde Radevicus de zelve, en voegde nog twee andere Boeken daar by. *Bellarm. de script. Eccl. Possevinus Appar. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 50.

RADEWYN, (Floris) geboren te Leerdam, eene kleine stadt in Hollandt, en niet te Leiden, gelyk in *Hist. du Clerge Sec. & Reg. Tom.* I gezegt wordt, was eerst kanunnik in de St. Pieterskerk te Utrecht, en naderhandt vikaris van de kerke te Deventer. Hy hadt te Praag in Bohemen, toen een zeer vermaarde hogeschool, gestudeert, en is na Gerrit de Groot de eerste geweest van de vergaderinge, die de zelve de Groot te Deventer hadt opgerecht, en waar van boven in de beschryvinge van die stadt (fol. 81 van de letter D) gesproken is. Deze vergadering wierdt na de doodt van dezen Radewyn in het Kapittel van Windesheim ingelyft. Het schynt, dat hy verscheide werkjes heeft geschreven, en Johannes Mauburnus, die de *Roselaar der geestelyke oeffeningen* heeft gemaakt, maakt gewag van des zelfs *Geestelyke oeffeningen*: doch daar is maar een van zyne boekies overgebleven, het welk genoemt wordt: *Formula novitiorum*, dat is: *het Formulier der beproevelingen*, en te Tongeren by de Reguliere kanunniken ongedrukt wordt gevonden. Hy is gestorven in het jaar 1400, en de vermaarde Thomas à Kempis, die zyn leerling is geweest, heeft zyn leven beschreven. De Hr. *Vertaler* van de *Historie van het Utrechtsche Bisdom* haalt (II *Deel*, *pag.* 662, 663) uit die levensbeschryvinge een seldzaam staaltie aan van zyne vromigheit en voorzichtigheit. Zie ook *Roset. Exercit. spirit. tit.* IV. *alphab.* 14. en *Chron. Amisfurt. per Ant. Matthæum editum*, *pag.* 163.

RADICOFANI, een sterk kasteel, behorende tot het hertogdom van Florence, en tot het gebiedt van Siëna, naby de grenzen van den pausselyken staat van Orviëto, gelegen op een hogen en steilen berg. Naby op een lager berg is een vlek met eene grote en bekwame herberg, op 't bevel van den groothertog gebouwt. Hier vindt men onophoudelyk zulke, die of naar Rome, of van daar te rug reizen.

RADINGIUS, (Wilhelm) Doctor en Karmeliter monnik in Engelandt, leefde in den jare 1312, onder koning Eduard den II. Hy was van die genen, die de zommige artykelen van de Tempelheeren moesten onderzoeken. Men houdt daar voor, dat hy ook op 't concilie van Vienne is tegenwoordig geweest, alwaar de orde der voornoemde Tempelheeren afgeschaft is. Men heeft van hem: *Templariorum examinationes lib.* I; *Quæstionum quarundam lib.* I; enz. *Pitseus de illustr. script. Angl. Gurlerus Hist. Templariorum.*

RADNA, eene stadt in Zevenbergen, waar omtrent goede bergwerken gevonden worden. *Kreckwitz Descr. Transylv.*

RADNOR, in 't Latyn *Radnoria*, de hoofdstadt van Radnorshire, in Zuid-Walles, gelegen in een aangenaam dal, tusschen twee bergen, aan de Noordzyde der rivier Somergil. Op een der gemelde bergen ziet men nog eenige gedenktekenen van een oud kasteel, door den befaamden rebel Owen Glendower vernielt. Hier van daan wierdt aan de Westzyde van de stadt een

muur opgehaalt, van welken op verscheide plaatsen nog stukken voorhanden zyn. Deze stadt wierdt tot een graafschap verheven in den persoon van John Roberts, Lord Roberts van Truro, die in den jare 1679 van koning Karel den II tot burggraaf van Bodmin en graaf van Radnor verheven wierdt. Zyn zoon en opvolger was Karel Bodvile Roberts. Het gebiedt van deze stadt beslaat in den omtrek 10 of 12 Engelsche mylen, en wordt van een amptman en 25 gedeputeerden geregeert.

RADNORSHIRE, in 't Latyn *Radnoria*, is een der graafschappen in 't vorstendom Walles, palende ten Noorden aan Monmouth, ten Oosten aan Shropshire, en Herefordshire, ten Zuiden aan Brecknock, dat door de rivieren Clarwen en Wye daar van afgezondert wordt, en ten Westen aan Caerdiganshire. Dit graafschap heeft de gedaante van een driehoek; de zyden zyn elkander byna gelyk, en de gehele omtrek is van 90 Engelsche mylen. Zy wordt in 6 Hundreds verdeelt, in welke 52 karspelen en 5 ambachtsteden zyn. Oudtyds woonden de Siluren in de zelve; maar thans behoort deze landstreek mede tot Hereford. De lucht aldaar is scherp en koud, gelyk doorgaans in Walles, van wegens de veelvuldige sneeuw, die de bergen bedekt. Het aardryk is op zommige plaatsen zeer slecht, maar elders zeer vruchtbaar, voornamentlyk aan de Oost-en Zuidzyde. Onder de marktsteden heeft Radnor alleen het privilegie om een gedeputeerde in 't Parlement te zenden, behalven den ridder van 't graafschap. Hier wierdt Vortiger, laatste monarch van 't Britsche bloedt, door den donder dood geslagen. Insgelyks wierdt alhier Clevellen, de laatste vorst uit het Britsche geslacht, in den jare 1482 van zekeren Adam Fractan gedood, en op het groot gebergte van dit landschap gevonden. Zyn hoofdt wierdt met klimop bekranst, en men plaatste hem in den Tour te Londen. Met hem is 't Britsche geslacht uitgestorven.

RADOM, de hoofdstadt van een landschap, ook Radom genaamt, in 't waywoodschap Sendomir, in klein-Polen, gelegen in een vlakte, aan eene kleine rivier, en met een sterken muur omringt.

RADULPHUS, of RUDOLPHUS, koning van Vrankryk, zoon van Richard, hertog van Burgundië en graaf van Autun, toegenaamt *Justitiarius*. Zyne gemalin was Emma, dochter van Robert, die de grootvader van Hugo Kapet, en de broeder van koning Eudo was. Hy wierp zich tegen Karel den Slechten tot koning op, maar sneuvelde in den slag van den jare 923. Na de doodt van dezen Robert was 'er niemandt in 't ryk, die als het hoofdt der misnoegden zich tegen Karel kon aankanten, behalven Hugo de Grote, de zoon van Robert, en des zelfs zwager Radulphus, die toen nog hertog van Burgundië was. Ten einde nu tusschen deze twee geen twist zou ontstaan, liet Hugo de uitspraak des geschils aan zyne zuster Emma, gemalinne van Radulphus, die haren man boven haren broeder stelde. Dus wierdt Radulphus den 13 July des jaars 923 in de abdy van St. Medard gekroont, welke eer een tydlang daar na ook zyne gemalin door de handen van den aartsbisschop wedervoer. Aangezien nu Karel de Slechte niet lang daar na gevangen, en tot zyne doodt in verzekering gehouden wierdt, bleef Rudolph gerust in het bezit van 't koninkryk. Hy sloeg de Normannen, die het met Karel den Slechten hielden; en nademaal Henrik de Vogelaar in Duitschlandt by gelegenheid der voorgaande onlusten een groot gedeelte van Lotharingen weggenomen hadt, trok hy tegen hem te veldt, ontweldigde hem Zabern, en maakte een stilstandt voor een jaar. Hier op noodzaakte hy den hertog van Aquitanië, dat hy hem voor koning erkennen moest; hoewel men opene brieven vindt, waar uit blykt, dat die van Aquitanië nochtans na dezen bestendig Karel den Slechten als hunnen rechtmatigen koning hebben aangekleeft, zonder zelfs na zyne doodt Rudolph te willen erkennen. Na dezen hadt hy met de Normannen te stryden, die hy wel in een treffen in den jare 926 sloeg, maar niet kon beletten, dat Henrik de Vogelaar ondertusschen in den jare 925 zich door den afval van Giselbertus en anderen van gansch Lotharingen meester maakte. De grootste onlust verwekte hem Herbert, graaf van Vermandois, die de voornaamste oorzaak geweest was, waarom Karel de Slechte wierdt afgezet, maar die uit nydigheit en heerschzucht met de Normannen, Henrik den Vogelaar, en met Hugo den Groten tegen Rudolph opstondt, en Karel uit de gevangenisse liet: doch Rudolph maakte eerst met Hugo, naderhandt met Henrik den Vogelaar zyn verdrag, en verydelde dus alle pogingen van Herbert; en toen Karel kort daar na stierf, en Herbert andermaal een opstandt verwekte, ontweldigde hy dezen een groot stuk lands, maar herstelde het naderhandt in den jare 935 by een vredeverdrag. In 't volgende jaar, den 15 January, stierf hy te Auxerre, zonder kinderen na te laten. Hy wierdt in de kerk van St. Columba te Sens begraven, na dat hy 12 jaren, 6 maanden en 3 dagen geregeert hadt. *Flodoard in Chron. Wilh. Nang. Hist.*

RADULPHUS, een monnik van de orde der Benedictynen, bygenaamt *Flaviacensis*, of *Flaicensis*, uit het konvent van St. Germer de Flaix, in 't kerkgebiedt van Beauvais, wordt van anderen *Radulphus Niger*, of *de Zwarte*, genaamt. Hy bloeide, volgens het getuigenisse van Albericus den monnik (*Monachus*) in zyne Kronyk, in den jare 1157; maar geenzins, gelyk anderen willen, in den jare 910. Men heeft nog van hem een Commentarius over *Leviticus* in de *Bibliotheca Patrum maxima*; ook afzonderlyk te Keulen in den jare 1539 gedrukt. Homey eigent hem ook eene verklaring over het Hoogliedt toe, die voorhenen altydt voor een werk van St. Gregorius gehouden is. Men moet hem niet vermengen met *Ranulphus Hyger*, gelyk vele geleerden gedaan hebben. Deze was een Engelsch monnik, van de orde der Benedictynen, en heeft een *Polychronicon*, en daar in het verhaal van de pauzinne *Johanna* nagelaten, en is in den jare 1363 gestorven. *Labbé de scriptor. Eccles. Bayle.*

RADULPHUS, graaf van Soissons, is vermaard zo door zyne dapperheit, in verscheide gelegenheden op zynen tocht naar 't Oosten betoont, als wegens zyne wetenschappen, voornamentlyk de dichtkunde. Hy stierf in een zeer hogen ouderdom in den jare 1236, na dat hy onder vier koningen van Vrankryk, namentlyk Lodewyk den Jongen, Philips Augustus, Lodewyk den VIII, en Lodewyk den Heiligen geleeft hadt. Men ziet zyne tombe met een grafschrift te Long-Pont. Zyne derde gemalin, Adelheit de Grand-pre, vrouw van Ham, heeft hem overleeft. *Dorm. de la ville de Soissons.*

RADULPHUS, patriarch van Antiochië in den jare 1135, was voorhenen aartsbisschop van Mamestra, of Malmistra, in Cilicië, een landschap in klein-Asië. Het volk maakte hem patriarch in weêrwil van alle de aartsbisschoppen en bisschoppen. De paus, willende die onlusten stillen, zondt Petrus, aartsbisschop van Lyon, derwaarts: doch deze stierf onderweeg. Hem volgde Albericus de Belva, bisschop van Ostia: deze dagvaardde Radulphus voor den paus. Derwaarts gaande, wierdt hy door Willem, hertog van Apulië, vastgehouden, onder voorwendsel, dat hy oorzaak was, waarom het vorstendom van Antiochië in de handen van Raimond, broeder van Willem, hertog van Guiënne, was gevallen: maar hy wierdt op aanhouden van den paus ontslagen, en te Rome komende van zyn patriarchschap, dat hy met den stoel van Rome hadt willen evenaren, berooft. Hier op zich onderwerpende wierdt hem van een kardinaal diaken een andere patriarchale mantel gegeven, met eene Apostolische bul. Te Antiochië wedergekeert zynde wierdt hy van den legaat Albericus, ten overstaan van alle aartsbisschoppen en bisschoppen, afgezet en in de gevangenisse geworpen, nevens een bisschop van Apamea. Maar hy ontkwam het, en keerde naar Rome, alwaar hy wel herstelt wierdt, maar stierf op zyne te rugreize aan vergift, in het 14 jaar van zyn patriarchschap.

RADULPHUS, bygenaamt DE BEAUVAIS, een Fransch dichter, leefde in den jare 1250. Hy schreef verscheide stukken, zo wel als Radulphus van Ferrieres, in Normandië, die ter zelver tydt leefde; en Radulphus van Gassin, een edelman uit Provence, en een vermaard dichter, in den jare 1230.

RADZIEJOWSKY, (HIERONYMUS) heer van Krylow, ryksonderkancelier van Polen. Hy wierdt in den jare 1645 op den ryksdag te Warschau tot landboden-maarschalk verkoren, en wilde nevens de andere landbodens gene andere staatszaken laten verhandelen, vooraleer de tol op de waaren, in en uit Polen gaande gelegt, vernietigt wierdt, nevens de grensscheidingen, in den jare 1644 met den Moskovischen gezant wegens de hertogdommen Severië en Smolensko ondernomen, en waar by het gebiedt van Turbek aan den Czaar was overgelaten. Hy was alstoen Starost van Bemza, en erlangde in 't vervolg de Starostdyen Bielsen, Mark, Kozieneck, Soleck en Kamioweck; wierdt ook in den jare 1650, door toedoen der gemalinne van koning Johan Casimir, onderkancelier van 't koninkryk van Polen, niettegenstaande de meeste Poolsche adel hem wegens zyne eerzucht haatte, en het de koning zelf niet gaarne zag. In dien tydt trouwde hy met Elizabeth, weduwe van den opperhofmaarschalk Adam Kasanowsky, en dochter van Alexander Schlutzka, Palatyn van Nôvogrod. Deze was jong en ryk, gaande in haar 23 jaar, maar die door haren vrolyken aardt verdacht wierdt, als of de koning op haar verlieft was. Hier door nu wierdt haar man zo yverzuchtig, dat hy zulks niet alleen aan de koninginne ontdekte, maar ook vele dingen tegen de achting des konings uitstrooide, in 't byzonder rakende zynen oorlog, in den jare 1651 tegen de Tartaren en Kozakken gevoert. Maar zyne gemalin, kunnende zyn gedrag niet langer verdragen, toeg by zyne afwezendheit van Warschau, door hulpe van haren broeder, alle zyne bedienden uit het paleis, dat hy met haar behuwelykt hadt, nam alle hare juwelen en kostelykheden mede, en vluchtte in een klooster aldaar. Haar man weder te huis komende, en de zaken in dien staat vindende, greep het paleis met 500 man aan: doch haar broeder verdedigde met zyn volk het paleis zo dapper, dat 'er ook zommige sneuvelden. De koning, in wiens afwezendheit zulks geschied was, wierdt zeer toornig; en aangezien men zyne brieven aan de Kozakken hadt onderschept, waar in hy de zelve tot een nieuwen opstandt hadt verwekt, en van de Zweedsche hulp verzekert, zo wierdt Radziejowsky van zyne bediening als onderkancelier afgezet, en hy zelf den 10 January des jaars 1652 op den ryksdag te Warschau opentlyk voor eerloos en een verrader van 't vaderlandt verklaart, zyne goederen in beslag genomen, en hy ter doodt verwezen. Zyne gemalin en broeder wierden tot de gevangenisse verwezen. Onderwylen hadt hy zich naar Peterkow begeven, en het rykszegel medegenomen. Van daar vluchtte hy naar Stokholm, alwaar hy in May des jaars 1652 aankwam, en de protectie van de koninginne Christina zocht, opentlyk zeggende, dat zyne ongenade nergens anders van daan kwam, dan om dat de koning zyne gemalin misbruikte. Hy schreef ook van daar den 28 May andermaal aan Bogda Chmielinsky, generaal der Kozakken, om hem de wapenen te doen opvatten: doch dit schryven wierdt wederom onderschept. Wanneer hy tot zyne verschoning bybragt, dat hy iemandt zyner vrienden eenige blankoos in Polen hadt achtergelaten, die daar toe gebruikt waren. Onderwylen zondt de koningin Christina zynent halven den Heer Roc, zynde een Franschman, aan den koning van Polen, om eene verzoening te bewerken; doch deze wierdt dies te meer verbittert, eischende van den Franschen gezant Chanut, die zich als toen te Lubek onthieldt, voldoening aangaande dezen Roc, verzoekende ter zelver tydt zyne bemiddeling, om Radziejowsky Zweden te doen ruimen, dies te meer, alzo hy een faamrovend manifest hadt laten drukken, en het zelve door den gemelden Roc in Polen uitstrooien. Hy zocht onderwylen al-

alle beweegmiddelen, om de koninginne Chriſtina in een oorlog met Polen in te wikkelen. Maar wanneer deze meer ſcheen te hellen om de vrede met Denemarken te breken, en zulks op den raadt van Ulefeldt; zo ontdekte hy dezen toeleg den Deenſchen reſident te Weenen, die daar van op ſtaande voet zynen koning verwittigde. Hy was by de koninginne Chriſtina in den beginne zeer gezien, het welk naderhandt allengskens verſlaauwde. Maar wanneer zy in den jare 1654 de kroon varen liet, en koning Karel Guſtaaf den Zweedſchen troon beklom, wierdt hy nog meer dan voorheen geacht; en wanneer in den jare 1655 de gemelde koning de vrede met Polen brak, was hy by het leger, dat den eerſten inval deedt onder den veldmaarſchalk Wittenberg, tegenwoordig, en trof den 15 July nevens den generaal majoor Wurtz by Uſtitz het verdrag met den waywode Opalinsky van Pozen, en Grudzinsky van Kaliſch, en eenige andere veldheeren, die met een heir op de grenzen gekomen waren, uit krachte van welk verdrag ze zich den koning van Zweden onderwierpen. Hier op voerde hy nevens hen het bevel over deze Pooliche manſchap, en liet zich verder tegen zyn vaderlandt gebruiken, trekkende met den rykstuigmeeſter Erik Steinbok, en een gedeelte van 't Zweedſche leger in Pruiſſen, alwaar hy de ſtadt Thoorn opeiſchte, en bewoog haar zich den koning van Zweden, die mede derwaarts gevolgt was, te onderwerpen. Doch eindelyk wierdt hy by koning Karel Guſtaaf verdacht; invoegen hy in zyn huis te Elbingen den 14 December des jaars 1656 van den generaal majoor Mardefeldt gearreſteert wierdt, die hem van wegens den koning zyn gehouden gedrag ſcherpelyk voor oogen hieldt. Hier op wierdt hy naar Zweden gevoert, alwaar hy na de doodt des konings weder op vrye voeten geſtelt wierdt, toen namentlyk in den jare 1660 de vrede getroffen wierdt. Vervolgens begaf hy zich naar Dantzich, en poogde zich met den koning van Polen te verzoenen, het welk hem op den ryksdag te Warſchau in den jare 1661 onder deze voorwaarden toegeſtaan wierdt, dat hy wel voor een bepaalden tydt in Polen zou mogen komen, om zyne byzondere zaken te verrechten, maar naderhandt het ryk wederom verlaten. Maar aangezien op den Ryksdag te Warſchau in den jare 1662 zo vele Poolſche groten voor hem ſpraken, en de toen misnoegde geconfedereerde armee, by welke hy in eene zonderlinge achting was, dus op zyne herſtellinge aandrong, dat ze het vermaakt verbondt niet wilden breken vooraleer hy in zyne goederen en waardigheden herſtelt was; zo verſcheen hy in perſoon in den jare 1665 op den ryksdag te Warſchau, hoewel hy zich uit de Raadsvergadering begeven moeſt, aangezien de proteſten tegen hem de overhandt hadden. Eindelyk wierdt hem het gezantſchap aan de Ottomanſche Porte opgedragen, om den geduchten oorlog af te wenden. Hy deedt derhalven den 27 May des voornoemden jaars te Adrianopel zyn intrede, en hadt 7 mylen van daar, in 't leger by Tunotocko, by den Turkſchen keizer gehoor. Hy ſtierf in den jare 1667 vooraleer hy de laatſte reſolutie der Porte ontfangen hadt. Zyne doodt meent men door 't eeten van al te veel meloenen, en daar uit ontſtane koorts, en ten dele door 't verzuim van een Joodſch geneesmeeſter verhaaſt te zyn.

RADZIEJOWSKY, (Michael) kardinaal-prieſter, geboren den 15 October des jaars 1644 uit eene voorname Poolſche familie, die echter door zyn vader een groot nadeel leedt: want deze wierdt wegens verbode verſtandhouding met Zweden van koning Caſimir en de republyk van alle zyne goederen berooft. Des niettegenſtaande was deze Michaël van eene zeer goede opvoeding, en in de ſtudiën geoeffent: want de koningin Maria Louize hadt hem te Parys in 't collegie van Harcourt laten opvoeden, en op hare koſten ſtuderen en reizen, invoegen hy zo gelukkig vorderde, dat hy naderhandt de achting van een geleerd en ſtaatkundig man wegdroeg. In 't byzonder was hy in de letterkunde, hiſtorie- en geographie wel bedreven. Hy verſtondt en ſchreef de Poolſche, Latynſche, Franſche en Italiaanſche talen. Behalven dat hy de Hoogduitſche ook redelyk wel verſtondt. Deze goede hoedanigheden bewogen koning Johannes Sobiesky, die hem boven dien in den bloede beſtondt, dat hy hem eerſt kanunnik van Warſchau, naderhandt biſſchop van Kiow, daar na biſſchop van Wermlandt, zynde een zeer ryk bisdom, by het welke Radziejowsky dat van Kiow behieldt, en eindelyk ryks-vice-kancelier maakte. De inkomſten wierden van hem grotendeels aangewend tot onderhouding der kerken, die tot zyne bisdommen behoorden; voorts tot voortzetting des oorlogs tegen den Turk, waar toe hy voor en na den pauſſelyken nuncius grote ſommen deedt overhandigen. Paus Innocentius de XI ſchepte hier in een zonderling behagen, en maakte hem den 2 September des jaars 1686, en wel uit eige beweging, en zonder de minſte voorſprake van iemandt, kardinaal. Dit mishaagde in den beginne den koning van Polen, of ten minſte veinſde hy zulks, om het Franſche hof te behagen; aangezien hy op 't verzoek van koning Lodewyk den XIV den biſſchop van Beauvais, Touſſint de Janſon Fourbin, daar toe benoemt hadt; maar die van Innocentius was voorby gegaan. Doch het duurde niet lange, of deze koning keurde niet alleen de verkiezing van Radziejowsky goed, maar maakte hem ook tot primaat van Polen, benoemende hem tot aartsbiſſchop van Gniezen. Hoewel hy nu het vette bisdom van Wermlandt moeſt laten varen, zo hadt hy nog verſcheide andere geeſtelyke inkomſten; invoegen hy zeer prachtig leefde, en zyne gebouwen en paleizen de beſte elders deedt evenaren. Dus verſcheen hy ook te Rome, alwaar hy in den jare 1689 de verkiezing van paus Alexander den VIII bywoonde, zeer prachtig. Voorts heeft hy grote ſommen gelds tot het ſtichten van geeſtelyke huizen en konventen beſteed. Te Locwitz, zynde de gewone ſetel der aartsbiſſchoppen van Gnezen, heeft hy een prachtig gebouw voor de miſſionariſſen geſticht: ook heeft hy grotelyks geholpen tot het ſtichten van twee Kapucyner kloosters, diergelyke voorheen in Polen nog niet geweeſt waren. Den Karmeliten en miſſionariſſen te Warſchau, heeft hy tot den opbouw van hun konvent aldaar eene aanzienlyke ſomme gelds gegeven. Op andere plaatſen heeft hy ook kerken en kloosters gebouwt, en met ryke inkomſten begiftigt. In 't byzonder verſierde hy de kerken van zyn aartsbisdom, en elders. Maar gelykerwyze hem deze ongemeene milddadigheit een algemenen lof verwurf, dus heeft hy dien luiſter door zyne onbehoorlyke minnaryen, voornamentlyk omtrent de gemalinne van den kaſtelein van Lenczicz, Zobiansky, grotelyks bezwalkt. Doch allermeeſt is hy befaamt geworden door het gene na de doodt van koning Johannes Sobiesky in den jare 1696 is voorgevallen: want als primaat beſtierde hy omtrent een jaar lang het koninkryk van Polen; maar by de verkiezing van een nieuwen koning verklaarde hy zich voor den prins van Conti, en maakte tot dien einde zware onkoſten, zoekende dus op allerlei wyze des zelfs belangen tegen Frederik Auguſtus, keurvorſt van Saxen, voor te ſtaan. Maar eindelyk, na dat hy den laatſten en zich zelven vele onluſten hadt verwekt, onderwierp hy zich aan hem, naar 't voorbeeldt van andere Polakken, die hem tot hun wettigen koning verkoren hadden. Des niettegeſtaande, wanneer tuſſchen dezen koning en den koning van Zweden, Karel den XII, een oorlog ontſtondt, gaf hy niet duiſter te kennen, dat hy den laatſten begunſtigde; en ten laatſte verklaarde hy zich opentlyk tegen koning Auguſtus, beſtemde daar tegen in den jare 1704 een nieuwe verkiezing, en erkende den waywode van Pozen, Stanislaus Leczinsky, voor koning van Polen, gelyk de zelve den 12 July van het gemelde jaar door toedoen des konings van Zweden ook opentlyk uitgeroepen wierdt. Paus Clemens de XI, die deze nieuwe verkiezing tegenſtondt, liet verſcheide brevetten aan den kardinaal Radziejowsky afgaan, hem vermanende koning Auguſtus aan te kleven, en eindelyk ſuſpendeerde hy hem van alle zyne eer en waardigheden, ingeval hy langer weigerde te gehoorzamen. Doch vooraleer dit ter uitvoering gebragt wierdt ſtierf hy te Dantzig den 13 October des jaars 1705. *The preſent ſtate of the Court of Rome p.* 114. *Mercure Hiſtorique de l'an* 1696, 1697, 1705. *Memoires de reſolut. de Pologne. Het leven van den kardinaal Radziejowsky.*

RADZIN, eene ſtadt. Zie REDEN.

RADZIN, (Stephanus, of Sdenko) een befaamd rebel in Moskovië, van geboorte een Deenſch Kozak, hadt een broeder, die een gedeelte van zyn landvolk in den jare 1665 onder den Moskoviſchen veldheer Dolgorucki tegen de Polen aanvoerde. Maar wanneer deze broeder zonder afſcheidt met zyne manſchap meende naar huis te keren, liet hem Dolgorucki ophangen. Dit verbitterde Sdenko dermaten, dat hy onder de Kozakken een aanhang maakte, en met de zelve eerſt op de rivier Wolga door kaperyen den Moskoviſchen koophandel ſtremde; maar zich naderhandt tot op de Kaſpiſche zee begaf, en hebbende de ſtadt Jaick bemachtigt, den Perſianen geen minder afbreuk deedt dan voorhenen den Moskoviters. Ivan Semanowitz Proforofsky, gouverneur van Aſtrakan, wederſtondt hem eindelyk zo nadrukkelyk, dat hy genoodzaakt wierdt zyn verdrag met den Czaar te maken, en tot dien einde zich naar Aſtrakan begaf. Maar van daar weder naar huis kerende, begon hy op nieuw zyne ſtroperyen, veroverde zommige plaatſen aan de Wolga, en maakte zich door verſtandhouding met de misnoegde Strelitzen zelfs van Aſtrakan meeſter, en liet den voornoemden Proforofsky met byna alle de bevelhebbers en vremdelingen doden, plegende daarenboven veel moedwil. De ſteden Zararof en Samarof moeſten zich hem ook onderwerpen: doch voor Sembiersky wierdt hy gekwetſt, en genoodzaakt onverrechter zake weder te keren. Ten einde hy het gemene volk op zyne zyde zou brengen, ſtrooide hy uit, dat zyn toeleg was hen van 't juk der Bojaren te verloſſen, en Alexius Alexiowitz, den Czaarſchen prins, nevens den patriarch Nicon, die by het gemeen zeer bemind was, by zich hadt; daar nochtans de eerſte den 17 January des jaars 1670 reets geſtorven en begraven, maar de andere afgezet en in een klooſter opgeſloten was. Met deze krygsliſt was hy ook in den beginne zo gelukkig, dat een grote landſtreek rondom de Wolga een gevaarlyken opſtandt verwekte, onder welke men, behalven een groot getal van Tartaren, meer dan 200000 Ruſſiſche boeren telde, die overal de Bojaren en de van den Czaar aangeſtelde overheden dood ſloegen, en, daar ze den minſten tegenſtandt vonden, alles te vuur en te zwaardt vernielden. Deze ſchadelyke opſtandt, die reets tot op 12 mylen van de hoofdſtadt Moskou genadert was, wierdt eindelyk door twee legers onder de twee knezen Dolgorucki en Zarabatof binnen 3 maanden volkomen gedempt. Men rekent, dat 'er byna 11000 menſchen by die gelegenheit door beuls handen gedood zyn. Sdenko Radzin, die na zyne verydelde onderneming tegen Sembiersky dan hier dan daar zwerfde, wierdt eindelyk door den knees Jacolof, gebiedende de Donſche Kozakken, die den Czaar getrouw waren gebleven, te Sarizza gevangen genomen, en den 2 Juny des jaars 1671 naar Moskou, meer dan 200 mylen van daar gelegen, gebragt. Deze knees Jacolof hadt Radzin eertyds ten Doop gehouden. Zo wel Sdenko, als zyn broeder Froïka, wierden ſcherpelyk gepynigt, en den 6 Juny ter gerechtplaats gevoert. Sdenko, die geen de minſte blyk van vrees toonde, wierdt aan handen en voeten aan een balk gebonden, van onderen op gerabraakt, en eindelyk onthoofd. Het hoofdt, armen en benen wierden op vyf ſtaken gezet, maar de romp den honden voorgeworpen. Froïka verzocht, dat hy voor zyne doodt met den Czaar wegens zaken van de uiterſte aangelegenheit mogt ſpreken. Dit wierdt hem toegeſtaan, en hy verwurf genade, gelyk men giſte, om dat hy de verborge ſchatten van zyn broeder ontdekte, en tegen zyn wil in den opſtandt was ingewikkelt. *Theatr. Europ. Tom.* X. *in Append. fol.* 517, 524.

RADZIVIL, eene vorstelyke familie in Litthauwen, de welke gezegt wordt haren oorsprонk te hebben van LEDZICKO, een Heidensch priester, die door Gedimin, grootvorst van Litthauwen, in den jare 1305 tot vorst gemaakt wierdt; dus genaamt van het woordt *Rad* en de rivier *Wil*, om dat hy hem den opbouw der stadt *Wilna* aan de gemelde rivier geraden hadt. Des zelfs zoon NICOLAUS de I, die 100 jaren oud geworden is, heeft zich in den jare 1386 met den grootvorst Jagello, als deze tot het koninkryk van Polen geroepen wierdt, laten dopen. Deze liet een zoon na, die naar hem genaamt was, en de eerste Palatyn van Vilna wierdt, stervende tusschen de 90 en 100 jaren oud, na dat hy by zyne gemalinne Anna, dochter van Monvidius, grootvorst van Litthauwen, vier zonen hadt geteelt, met namen Nicolaus de III; Albert; Georgius en Johannes. *Albert* wierdt bisschop van Wilna, en stierf in den jare 1519.

NICOLAUS, de III van dien naam, was Palatyn van Novogrod en Vilna, en eindelyk kancelier. Deze is in zyne zonen uitgestorven, van welke *Nicolaus* bisschop van Samogetië geweest is. De twee andere broederen hadden eene talryke nakomelingschap: want GEORG, bygenaamt de Zegeryke, Palatyn van Smolensko en Kiow, ook grootmaarschalk van 't groot-vorstendom Litthauwen, en eindelyk kastelein van Wilna, teelde NICOLAUS den IV, Palatyn van Wilna, kancelier en veldheer. Deze wierdt van keizer Maximiliaan den I, by wien hy een gezantschap van koning Sigismundus bekleedde, nevens zyns vaders broeders zonen in den jare 1515 tot vorst des H. Roomschen Ryks verklaart. Hy was de vader van NICOLAUS den V, die in zyne zone *Georg* weder uitgestorven is; en van CHRISTOFFEL, hertog van Birse en Dubinka, onderveldheer van Litthauwen, en Palatyn van Wilna, die stierf in den jare 1603. Zyne zonen JANUSSIUS en CHRISTOPHORUS hebben het geslacht voortgeplant. Van den laatsten zie beneden een afzonderlyk artykel. De eerste was generaal veldheer en opperhoofdman van 't grootvorstendom Litthauwen. Hy teelde by zyne twede gemalinne, Elizabeth Sophia, dochter van Johan Georg, keurvorst van Brandenburg, BOGISLAUS. Deze wierdt opperstalmeester van 't grootvorstendom Litthauwen, generaal in Polen, en keur-Brandenburgsche stadhouder in Pruissen, en stierf in den jare 1669, nalatende by zyne gemalinne Anna Maria eene dochter, genaamt *Ludovica Carola*, geboren in den jare 1667. Deze trouwde in den jare 1680 met markgrave Lodewyk van Brandenburg, en na des zelfs doodt in den jare 1688 met Paltsgrave Karel Philips van Neuburg. Zy stierf in den jare 1695, den 25 Maart.

JOHANNES was, gelyk boven reets gezegt is, de zoon van Nicolaus den II, en broeder van Georg, bygenaamt de Zegeryke, gelyk Johannes den bynaam van de Gebaarde droeg. Hy was kastelein van Trockie, grootmaarschalk van Litthauwen, en hertog van Nieswitz, en stierf in den jare 1522. Zyn zoon NICOLAUS, de Zwarte, van wien een afzonderlyk artykel volgt, hadt onder andere kinderen vier zonen, namentlyk Nicolaus Christophorus; *Georg*, bisschop van Vilna en Crakau, en eindelyk kardinaal; Albert, en *Stanislaus*. De laatste van deze vier stierf in zynen zone *Albert Stanislaus*, grootkancelier van 't grootvorstendom Litthauwen, in den jare 1656 weder uit.

Albert, maarschalk van Litthauwen, die in den jare 1592 gestorven is, teelde *Johan Albert*, den vader van *Michiël Karel*. Deze teelde *Michiël*, vorst van Radzivil; *Stanislaus Casimir*, hertog van Kleka, en grootmaarschalk van Litthauwen. Deze trouwde in den jare 1690 met de oudste dochter van den markgrave van Bethune, en stierf nog in het zelve jaar.

De oudste zoon van Nicolaus was NICOLAUS CHRISTOPHORUS, des H. Roomschen Ryks vorst van Nieswitz, van wien beneden breder staat gesproken te worden. Hy stierf in den jare 1616, nalatende onder andere kinderen

ALEXANDER LODEWYK, grootmaarschalk van 't grootvorstendom Litthauwen. Deze wurf in den jare 1621 ten dienste van den koninklyken prins Uladislaus Sigismundus drie compagniën te voet, en een te paardt, die hy in 't leger by Choczim tegen den Turkschen keizer Osman zondt. Hy stierf in den jare 1653, nalatende onder anderen Michiël Casimir; van wien hier na; *Johanna Catharina*, grootmoeder van Stanislaus Leczinsky, die in den jare 1704 tot koning van Polen benoemt wierdt, en Dominicus, grootkancelier van Litthauwen, van wien hier na.

MICHIEL CASIMIR voerde den tytel van des H. Roomschen Ryks vorst van Radzivil, hertog van Olyka en Nieswitz, grootkancelier van Litthauwen, en stierf in den jare 1680, den 16 November, te Bononië, toen hy als gezant by den paus van daar wederkeerde, nalatende by zyne gemalinne Catharina Sobiësky, zuster van Johannes den III, koning van Polen, GEORG JOZEPH, die trouwde in den jare 1687 met Maria Eleonora, dochter van Johan Georg, vorst van Anhalt-Dessau, en 2 jaren daar na stierf, en *Karel*, grootkancelier van Litthauwen. Deze trouwde met de dochter van den vorst van Sangusko, doch verloor ze in den jare 1702.

DOMINICUS, broeder van Michiël Casimir, was, gelyk gezegt is, grootkancelier van Litthauwen, en stierf in den jare 1697, nalatende by de princesse Lubomirsky, weduwe van Leo Sapieha, Litthauwsche stalmeester, JOHANNES ALEXANDER, nevens nog twee andere kinderen. *Spicileg. Rittersh. P. II. Okolsky Orb. Pol. Kojalowicz. Hist. Lith. Souverainen van Europa pag. 677 seq. Luca Fursten-Saal p. 723 seq. Starovolsky Sarmat. bellator. p. 163. Bayle.*

RADZIVIL, (CHRISTOPHORUS) hertog van Bierze en Dubinki, was de zoon van Christoffel Radzivil, die in den jare 1603 stierf, en van Catharina, gravinne van Tenczin, die hem in den jare 1585 baarde. Hy wierdt in den Hervormden Godsdienst opgevoed, en was in den beginne een gunsteling van koning Sigismundus den III, dien hy tegen de Zweden en Turken diende. Maar wanneer in den jare 1621 deze koning hem weigerde grootveldheer van Litthauwen te maken, waar toe hy als onderveldheer meende het naaste recht te hebben, nevens het waywoodschap van Wilda, welke beide bedieningen den vorst Leo Sapieha gegeven wierden, meende hy dus beledigt te zyn, dat hy naderhandt, wanneer de Zweden een inval in Polen deden, de zelve, niettegenstaande zy hem zyn slot Bierze hadden ontnomen, en 60 stukken geschut naar Riga gevoert, nochtans weinig tegenweer boodt; gelykerwyze in 't algemeen de voorspoedt der Zweedsche wapenen aan de oneenigheit, tusschen hem en den voornoemden Sapieha gerezen, wordt toegeschreven. Maar 's konings haat tegen hem zegt men daar van daan ontstaan te zyn, dat Radzivil kwalyk van zyne Majesteit hadt gesproken, en, gelyk zommigen berechten, gepoogt heeft na 's konings doodt den hertog Gaston van Orleans op den Poolschen troon te zetten. Na 's konings doodt was hy gedurende het tusschenryk op den ryksdag landboden-maarschalk, en stondt de belangen zyner geloofsgenoten nadrukkelyk voor. En in den jare 1632, wanneer de meesten op den ryksdag op de uitroejing der Protestanten drongen, bragt hy het nevens Raphaël Leczinsky tot een verdrag, en maakte, dat de bezwaarnissen zyner geloofsgenoten nog voor de verkiezing van een nieuwen koning op 't tapyt gebragt wierden. De nieuwe koning Uladislaus de IV was hem gunstiger dan zyn voorzaat, en verhief hem na de doodt van Sapieha tot grootveldheer en waywode van Wilda. Wanneer naderhandt de oorlog met Muskou begon, voerde hy den zelven met zo veel beleidt en voorspoedt, dat hy voor de kroon van Polen by den gemaakten stilstandt de grootste voordelen bedong. In den jare 1639 behertigde hy de belangen der Hervormden te Wilda, wanneer men de zelve hunne kerk wilde ontnemen, om dat iemandt, by geval een musket afschietende, het beeldt van St. Michiel getroffen hadt. Hy stierf in den jare 1640. By zyne gemalinne Catharina Kiscianka teelde hy een zoon, *Janussius*, nevens eene dochter, *Catharina*.

RADZIVIL, (NICOLAUS) bygenaamt de Zwarte, hertog van Olyka en Nieswitz, Palatyn van Wilna, ook grootmaarschalk en kancelier van Litthauwen, was de zoon van Johannes Radzivil, en een der grootste mannen van zynen tydt. Hy doorreisde in zyne jeugdt byna geheel Europa, en hadt in allerlei oeffeningen des ligchaams zyns gelyken niet. Koning Sigismundus Augustus was hem zeer genegen, en maakte hem tot kapitein zyner lyfwacht. Hy hadt drie maal het opperbevel over 's konings leger in Lyflandt, en hadt het geluk, dat hy dit gewest aan de kroon van Polen bragt. Hy nam den aartsbisschop van Riga, en den ordensmeester met zich, en gaf in de volle Raadsvergadering het ordenszegel en kruis, het welk de ordensmeester aan zyn hals droeg, den koning over. Vervolgens moest hy een gezantschap aan keizer Karel den V en den Roomschen koning Ferdinand bekleden, al waar hy den aartshertog Ernst ten Doop hieldt. Hy stierf in den jare 1590, en wierdt op de schouderen van zyne vier zonen ten grave gedragen. Hy omhelsde den Protestantschen Godsdienst, liet den Bybel allereerst in de Poolsche sprake vertalen, en te Brzesty in Cujavië in den jare 1563 op zyne eige kosten drukken. Wanneer de pauslelyke nuncius Lippoman hem in een brief zyn afval verweet, zondt hy hem eene bondige verantwoording toe. Onder hem is ook het eerste Synode der Hervormden te Wilna in den jare 1577 gehouden. Zyne gemalin Elizabeth Sulowiesky was niet min yverig in den Protestantschen Godsdienst, doch zyne vier zonen keerden na hun vaders doodt wederom tot den Roomschen Godsdienst. *Starovolsky de Sarmat. bellat. Thuan. Lubienicius in Hist. Reform. Pol. Bayle.*

RADZIVIL (GEORG) was de LI bisschop van Crakau en kardinaal. Al vroeg liet hy eene zonderlinge genegenheit voor den Roomschen Godsdienst blyken, niettegenstaande zyn vader Nicolaus, waywode van Wilna, de party der Protestanten toegedaan was: want na dat hy verscheide landen hadt bezocht, reisde hy ook te voet naar 't graf van St. Jakob te Compostelle. Naderhandt betooonde hy zynen yver meer en meer, en ondernam verscheide dingen tot bevordering der Roomsche Religie, stichtende onder anderen het kweekschool in Litthauwen. Hy hadt vele begaafdheden des ligchaams en gemoeds, en was uit dien hoofde by verscheide vorsten zeer bemind. Dus wanneer hy naar Rome meende te reizen, wierdt hy van keizer Maximiliaan den II nadrukkelyk aan paus Gregorius den XIII gerekommandeert, die, zyne bekwaamheden ondervindende, hem zeer waard hieldt. Deze bewerkte, dat bisschop Valerianus van Wilna hem tot zyn coadjutor aannam, niettegenstaande hy nog jong was; en aangezien hy daar op zynen byzonderen yver voor den Roomschen Godsdienst liet blyken, gaf hy hem den kardinaalshoedt. Ter zelver tydt wierdt hem het bestier van Lyflandt opgedragen, welke bedieninge hy omtrent drie jaren lang gelukkig bekleed heeft. Hy was tegenwoordig by twee verkiezingen van een paus, te weten van Innocentius den IX, en van Clemens den VIII. Koning Sigismundus de III bevorderde hem tot het bisdom van Crakau. Hy heeft twee gezantschappen aan keizer Rudolph den II bekleed; en wanneer deze met de koningin Anna, dochter van den aartshertog Karel van Oostenryk, trouwde, zondt hem paus Clemens de VIII om uit zynen name het huwelyk in te zegenen. Doch hy wierdt wegens den oorlog met Moskovië te rug ontboden, en koning Sigismundus Augustus verklaarde hem tot zyn hofmaarschalk. Na dezen liet hy zich andermaal tegen de Moskoviten gebruiken, doch wierdt in de belegering van Ploczko gekwetst, waar door hy bewogen wierdt zyne gedane geloften te voldoen, en naar 't H. Landt te reizen. Hy begaf zich over

ver Venetië in den jare 1582 derwaarts, en in den jare 1583 ftak hy naar Creta en Cyprus over. Vervolgens reifde hy over landt naar Jeruzalem, alwaar hy tot ridder van 't H. Graf geflagen wierdt. Hy doorreifde Griekenlandt, Syrië en Egypten, en kwam eindelyk niet zonder gevaar op 't eilandt Creta of Kandië te rug. Wanneer hy van daar naar 't koninkryk van Napels wilde varen, wierdt hy van de Banditen onderweeg geplundert, en kwam in een flechten toeftandt den 3 April des volgenden jaars te Venetië aan; van waar hy den 4 July weder te Rome kwam. In den jare 1587 woonde hy de verkiezing van koning Sigismundus den III by, wierdt waywode van Trockzo en Wilda, en ftierf in den jare 1610, na dat hy zyn vorftendom met kloofters en veftingen voorzien hadt. Hy heeft tot het maken der landkaarten van Lyflandt grotelyks geholpen. Van zyne gemalinne en kinderen kan boven 't artykel van de familie van RADZIVIL nagezien worden.

RADZIVIL, (SIGISMUND KAREL) hertog van Olyka, Palatyn van Novogrod, wierdt in den jare 1591 geboren. Zyn vader was Chriftoffel Radzivil, hertog van Olyka en Nieswitz; zyne moeder Elizabeth Euphemia Wisniowecki, dochter van Andreas, hertog van Wisniowecki. Zyn vader ftierf in den jare 1616, wanneer hy zyne moeder al lang voorhenen verloren hadt. Na dat hy vremde ryken en landen hadt doorreift, begaf hy zich in de orde der ridders van Malta, en bleef dus ongetrouwt; deze ridders gaven hem de kommandery van Rofan en Stwolowick. Hy wierdt ook voorfnyder van Conftantia, gemalinne van Sigismund den III, koning van Polen. Deze koning verklaarde hem ook tot waywode van Novogrod. Hy reifde vervolgens naar Italië, viel te Affifi in eene ziekte, en ftierf aldaar in den jare 1640, oud 50 jaren; en alzo hy aldaar ook begraven wierdt, hebben zyne broederen twee jaren daar na in die plaats een tombe voor hem opgerecht.

RAEDER, REDER, RODER, een aloud adelyk en ten dele graaflyk geflacht in Silefië, dat zich ook in Bohemen heeft uitgebreid, wordt gezegt een en den zelven oorfpronk met de graven van Kolowrath te hebben. Reets in den jare 1267 heeft een heer van Raeder een goed getal Duitfche manfchap als opperhoofdt in Pruiffen gevoert, om de Duitfche orde aldaar te hulp te komen. *Falke* en *Coenraad van Rader* ftonden in den jare 1278 onder den markgrave Diderik van Landsberg als overften. In den jare 1294 vindt men een zekeren *Rodar*, of *Reder* onder de bedienden van Henrik den Dikken, hertog van Breslau, die wegens zyne trouwe boven alle andere bemind wierdt. *Hans* en *Thamme van Rader*, twee broeders, hebben in den jare 1378 aan het hof van Rupert den I, hertog van Liegnitz, gebloeit. *Diderik* en *Johan van Rader* waren in den jare 1414 met markgrave Bernard van Baden op 't concilie van Conftants. *Triftram*, of *Triftiman van Rader*, op Lehnhaus en Waltersdorf, kocht in den jare 1428 het goedt Probfthayn, en liet *Martinus* na, wiens zoon in den jare 1511 hoofdman te Gratzberg, in 't hertogdom Liegnitz, geweeft is. *Henrik van Rader* was in den jare 1485 hoofdman te Sorau; welke bediening *Hans Rader*, van Heinersdorf, in den jare 1553 te Frankenftein bekleed heeft. *Pieter van Rader*, te Schonfeldt, was in den jare 1557 Raadt des hertogs van Liegnitz, Frederik den III. *Frederik Rader*, vryheer van Friedlandt, Toft, Peiskretfchen en Ruppersdorf, keizerlyke Raadt, en eerfte koninklyke kamerprefident in Silefië, ftierf in den jare 1564, nalatende onder andere kinderen *Melchior*, van wien een afzonderlyk artykel volgt. *Hans Rader*, Raadt van Frederik den III, hertog van Liegnitz, en landshoofdman te Frankenftein, ftierf in den jare 1581. *Georg van Rader*, heer in Strelitz, Toft, en Peiskretfchen keizerlyke Raadt en koninklyke landrechts-affeffor der vorftendommen Oppeln en Ratibor, ftierf in den jare 1598. *Wolf van Rader* en Leufersdorff was in den jare 1612 by hertog Henrik Wentzel te Munfterberg, Oels en Bernftadt, burggraaf te Bernftadt, en in den jare 1629 hoofdman te Medzibor. *Valentyn*, een neef van den bovengemelden Hans, hoofdman te Grätzberg, liet twee zonen na, *Valentyn* den Jongen, die by zyne gemalinne 9 mannelyke erfgenamen geteelt heeft, welke alle in keizerlyken dienft geftorven zyn; en *Johan Sigismund van Rader* en Probfthayn, wiens zoon *Nicolaus Siegmund* een geleerd edelman was, en in den jare 1720 Probfthayn bezat.

Van de graaflyke linie, die van den bovengenoemden *Frederik*, overleden in den jare 1564, gemeenlyk afgeleid wordt, leefden na 't begin der XVIII eeuwe *Henrik Gottlob*, graaf van Raeder op Mallwitz, Cuntzendorf, Spremberg, Hartwigswaldau, Crafchau, enz. en *Erdman*, graaf van Raeder, vryheer van Krappitz en Berg, heer der heerlykheden Krappitz, Stradum, Dobra, Kornitz en Friedersdorf, der vorftendommen Ratibor en Oppeln landsoudfte, wiens dochter *Charlotta Philippina* in den jare 1711 de gemalin van hertog Chriftiaan Ulrich van Wurtenberg en Oels, koninklyke Deenfche overfte, geworden is. *Sinapii Schlef. Curiof.*

RAEDER, (MELCHIOR, VRYHEER VAN) keizerlyke generaal, was uit het bovengenoemde geflacht gefproten, en in den jare 1555 te Breslau geboren. Zyn vader Frederik was keizerlyke Raadt en kamer-prefident van Silefië. Zyne dapperheit toonde hy eerft in de Nederlanden, naderhandt in Polen, tegen de Moskoviten, en eindelyk in Hungarië tegen den Turk. In den jare 1693 floegen, meeft door zyn beleidt, 4500 keizerlyken by Siffek in Croatië 20000 Turken, waar door de gemelde vefting wierdt behouden. In den jare 1598 wierdt hem by de belegering van 't kafteel Pappa het bevel opgedragen, na dat de generaal veldmaarfchalk Adolf van Schwartfenberg gefneuvelt was, en hy bragt die belegering tot een gelukkig einde. In 't zelve jaar verdedigde hy met 2000 man de Hungarifche vefting Peterwaradyn tegen 140000 Turken zo wel, dat de vyanden voor de zelve niets konden uitrechten. Daar op wierdt hy niet alleen tot keizerlyke geheime krygs-Raadt en generaal-veldmaarfchalk, maar ook tot vryheer verklaart. Hy was heer van Friedlandt, Reichenberg, en Seidenberg, in Silefië. Hy ftierf in den jare 1600 te Deutfchbrodt, in Bohemen. *Luca Schlef. Chron. Thuan. Hift. Spener Hift. Infign. p. 515. Buchholtz Chron. Ortel rediv. P. I.*

RAEMOND, (FLOIMOND VAN) lidt van 't Parlement te Bourdeaux, was eerft den Proteftantfchen Godsdienft toegedaan; en ftudeerde te Parys onder P. Ramus. Maar wanneer hy in den jare 1566 den duivel uit een bezeten zag bannen, wierdt hy, zo als hy zich uitdrukt, uit de kaken der kettery gerukt, en in 't tegendeel een bitter vyandt en vervolger der Hugenoten. Hy was een rechter van een ruim gewiffen, een zeer eenzydig hiftoriefchryver, zo anders de fchriften, die onder zynen name in 't licht gekomen zyn, hem voor autheur erkennen, als: *Hiftoire de la naiffance & progres de l'Herefie*; welk werk echter volgens het gemeen gerucht gezegt wordt door *Lodewyk Richeomius*, een Jefuit, gefchreven te zyn. Men zegt, dat men maar zynen name gebruikt heeft om den onzydigen Thuanus een man van aanzien, namentlyk een Parlementsheer van Bourdeaux, tegen te ftellen. Men gebruikte doorgaans dit fpreekwoordt van hem, dat hy drie afzonderlyke eigenfchappen hadde gehad, namentlyk, dat hy oud was geworden zonder grys te worden; dat hy huizen hadt gebouwt zonder geldt, en dat hy boeken hadt gefchreven zonder kenniffe of wetenfchap. Men heeft ook van hem: *Erreur populaire de la papeffe Jeanne*, en: *Defenfe de la Critique de Mr. Varillas. Rocolles Hiftoire veritable de Calvinifme. Sagitt. Introduct. in Hift. Ecclef. Bayle.*

RAETZENLANDT, RETZENLANDT, of RASCIE, is een landftreek, die zich aan de grenzen van Slavonië, van Servië tot aan opper-Hungarië uitftrekt, waarom ze dan eens tot het eerfte, dan tot het laatfte landfchap gerekent wordt. Zommigen houden het voor een afzonderlyk geweeft. De inwoonders worden *Retzen* genaamt, wier oorfpronk zommigen van de oude *Roxolani*, die aan de Zwarte zee woonden, afleiden. Zy hebben zich byna door ganfch Hungarië uitgebreid. Men vindt ook in Hungarië vele Raetzen-fteden, doch deze zyn flecht gebouwt. Ortelius getuigt, dat de twee plaatfen *Bochia* en *Vafcat* midden in Raetzenlandt, en omtrent in eenerlei afftandt van Belgrado en Temiswar gelegen zyn.

RAETZENMARKT, RETZENMARKT, van de Hungaren *Rachzkew* genaamt, is een eilandt, dat de Donauw beneden Offen, en naby die Hungarifche hoofdftadt maakt. Des zelfs omtrek beflaat omtrent vyftien Duitfche mylen. De merkwaardigfte plaatfen daar in zyn Cepel en Loro. Men noemt het ook het eilandt van St. Margareta.

RAEVARDUS, (JACOBUS) de Nederlandfche Papinianus, volgens het zeggen van Juftus Lipfius, wierdt in den jare 1536 te Liswegen, een ftedeke, behorende onder Brugge, geboren. De eerfte gronden zyner ftudiën heeft hy onder den vermaarden Johannes Geldrius gelegt. Zeftien jaren oud zynde begaf hy zich tot de rechtsgeleerdheit, in welke hy zich te Loven drie jaren, en naderhandt nog twee jaren te Orleans oeffende; alwaar hy ook den tytel van Doctor in de rechten erlangde. Te weten, daar ontftondt ter zelver tydt een oorlog tuffchen Spanje en Vrankryk; weshalven Raevardus weder naar zyn vaderlandt keerde. Te Brugge maakte men hem lidt van den Raadt: doch de roem zyner geleerdheit bevorderde hem wel haaft tot hoogleeraar te Douay. Hier heeft hy zich, gelyk voorhenen, al te zeer met ftuderen afgemat, het welk hem eene tering veroorzaakte, invoegen hy nauwlyks anderhalf jaar die laatfte bediening bekleden kon. Weder naar Brugge kerende bleef hem zyne ziekte by tot het jaar 1568, wanneer hy in den ouderdom van 34 jaren den geeft gaf. Hy heeft echter in dien korten tydt veel gefchreven, als: *Variorum, feu de Juris ambiguitatibus libri* V; *De Præjudiciis libri* II; *Protribunalia*; *De auctoritate prudentum*; *De jure liberorum*; *De veris Ufucapionum differentiis adverfus Tribonianum*; *Commentaria ad L. Scriboniam*; *Ad Leges* XII *Tabularum Conjectaneorum libri* III; enz. *Miræus in Elog. Andrea Bibl. Belg. Adami in vit. ICt. Germ.*

RAGABA, een kafteel aan de overzyde van de Jordane, gelegen in den ftam van Manaffe. Alexander, koning der Joden, verloor in de belegering van deze plaats zyn leven. *Jozeph. Joodfche Oudh.* XIII. 23.

RAGATZ, een fchoon vlek, gelegen in 't graaffchap Sargans, onder het Zwitferfche Eedgenootfchap. Het vlek legt aan den voet van het kloofter Pfafer, niet verre van den Rhyn. Het is vermaard wegens de koopmanfchappen, die daar door naar Italië gebragt worden.

RAGBIL, eene ftadt in 't koninkryk Ganah, in 't landt der Negers, gelegen aan een meir, by de inwoonders *Baher alhalou*, dat is Zoete zee, genaamt, om dat het water van dat meir niet brak is, gelyk dat van andere meiren in dat landt. Deze ftadt heeft een groot gebergte in 't Zuiden, zynde zeer aangenaam en gemakkelyk voor de inwoonders. Men telt elf dagreizen van karavanen tuffchen Ragbil en Ganarah, gelegen in 't Weften.

RAGES, eene ftadt in Meden. Strabo noemt ze *Rageia*, maar Ptolemæus *Europe*. Nicanor, koning van Macedonië, bouwde ze aan den oever der Kafpifche zee, en op de grenzen van Hyrkanië. Caftaldus en anderen zeggen, dat deze ftadt thans *Caffan* genoemt wordt. Zy legt honderd duizend fchreden van Arfacie naar 't Noorden, en honderd en vyftig duizend van Ekbatana naar 't Ooften. Men leeft van deze ftadt in 't apocryphe boek *Tobias* I, 16. *Baudrand.*

RAGGIUS, (JOHANNES BAPTISTA) anders *Marchefe Raggi* genaamt, was een edelman van Genua, en een zoon van Martius Antonius, die den ftaat goede dienften gedaan heeft, en in den jare 1625 geftorven is, toen hy den kardinaal Francifcus Barberini naar Spanje verfelde. Johannes Baptifta toonde zyne dapperheit in den oorlog, en ftierf in den jare 1657 aan de peft, na dat hy verfchei-

de voorname bedieningen in de republyk bekleed hadt. Uit zyn geslacht zyn vele voorname mannen gesproten. OCTAVIANUS RAGGI hadt aan 't pausselyke hof zeer aanzienlyke bedieningen, en paus Urbanus de VIII gaf hem den kardinaalshoedt, nevens het bisdom van Aleria. Zyn broeder, JACOBUS RAGGI, schreef onder den name van *Giragius* een traktaat *de regimine Regularium*, het welk in den jare 1649 te Lion gedrukt is. LAURENTIUS RAGGI was kardinaal bisschop van Catanea, in Sicilië, thesaurier generaal van den Kerkelyken Staat, en generaal-intendant van des zelfs galeien. *Priorati scena d'huom. illust. d' Ital. Soprani & Justin. Scrit. della Ligur.*

RAGIMBERTUS, of RAGUMBERTUS, koning van Italië, was de zoon van Gundebertus, dien de hertog Grimoald van Benevento van zyn ryk en leven berooft hadt. Maar deze zyn zoon veroverde het zelve weder in den jare 704, en stierf een jaar daar na. *Sigonius de regno Ital. lib.* II.

RAGINBERT, hertog van Turin, matigde zich de Lombardische kroon aan, terwyl Luitbertus nog een kindt was. Dit geschiedde in den jare 701; maar drie maanden daar na wierdt hy van Aripertus wederom van den troon geschopt. *Paulus Diaconus Hist. Longob.*

RAGLINS, of RATIN, een Iersch eilandt, is door eene kleine zeeëngte van de Noordelyke kust van 't graasschap Antrim afgescheiden. Men vindt op dit eilandt niet meer dan een eenig kasteel, en zommige dorpen. *Maty Dict.*

RAGNIT, eene stadt, gelegen in 't Brandenburgsch Pruissen, aan de Memel, heeft een kasteel, en groot ampt. Haar oude naam was voorhenen *Landshut*. In den jare 1710 heeft de pest eene grote menigte van inwoonderen weggerukt. Deze stadt is zestien mylen van Koningsbergen gelegen.

RAGOCZY, eene vermaarde familie in Zevenbergen, uit welke drie vorsten van dat vorstendom gesproten zyn. De eerste was SIGISMUNDUS RAGOCZY, die in den jare 1606 na de doodt van Stephanus Botskai tegen wil en dank door de standen tot die waardigheit verheven wierdt. Zyne regering maakte hem zo wel by den Roomschen als Turkschen keizer bemind, hoewel de zelve maar twee jaren duurde, aangezien hy in den jare 1608 het vorstendom aan Gabriël Bathori afstondt, en niet lange daar na den geest gaf. Zyn zoon GEORGIUS RAGOCZY, van wien beneden een afzonderlyk artykel volgt, verdrong in 't jaar 1630 Stephanus Bethlen, en nam het vorstendom met geweldt in. Deze liet by zyne twede gemalin, Susanna, gravin Loransy, SIGISMUND, graaf van Mongatsch, na, die in den jare 1652 stierf, na dat zyne gemalin Henriëtta, dochter van keurvorst Frederik van de Paltz, met welke hy maar 5 maanden was getrouwt geweest, reets in 't voorgaande jaar overleden was. Maar de eerste gemalin, dochter van Stephanus Bethlen, die hy, volgens het getuigenisse van Rittershusius, gehad heeft, baarde hem GEORG RAGOCZY. Hoewel beide de zonen, naar 't zeggen van anderen, by de gravinne Loransy geteelt zyn. Deze Georg was, gelyk beneden in des zelfs leven staat verhaalt te worden, van den Turk in den jare 1660 uit zyn vorstendom gejaagt. Zyn zoon FRANCISCUS leefde als een particulier tot het jaar 1681, nalatende by zyne gemalinne, Helena Scrini, die na zyne doodt den vermaarden Emericus Teckely getrouwt heeft, een zoon, genaamt FRANCISCUS LEOPOLDUS, die zich in 't begin der XVIII eeuwe als het hoofdt der misnoegde Hungaren opwierp. Doch hy verloor daar by alle zyne goederen, en moest in den jare 1711 het landt ruimen. Zyne zuster was Juliana Barbara. Deze ging in den jare 1691 te Wenen uit een klooster, en trouwde met Ferdinand Gobert, grave van Aspermont. Men verhaalt, dat 'er een vloek op deze familie legt, waar door het geschiedt, dat gene van de zelve in zyn graf kan rusten, sedert Georg Ragoczy de Oude het lyk van Lodewyk den Heiligen, koning van Hungarië, van des zelfs zilvere doodkist en krone berooft heeft. *Ludolphs Schaubuhne. Hamb. Remarq. ad an.* 1704.

RAGOCZY, (GEORG) vorst van Zevenbergen, wierdt in den jare 1591 geboren. Zyn vader was de bovengemelde Sigismund Ragoczy. Na de doodt van Gabriël Bethlen nodigde hem zyn broeder Stephanus Bethlen in den jare 1629 tot zich, en droeg hem het vorstendom van Zevenbergen op, aangezien hy niet vertrouwde het voor zich zelve te kunnen beschermen. Maar de standen lieten na de aankomste van Ragoczy meer genegenheit voor Stephanus blyken. Deze twee mededingers derhalven maakten zamen een verdrag, om het op de meeste stemmen der standen te laten aankomen. Ragoczy nu wierdt verkoren. Hier toe hielp grotelyks de genegenheit der weduwe van den vorst Bethlen, die hem hare stem allereerst gaf, gelyk ze doorgaans hem veel achting toedroeg, en zyn jongste zoon Sigismund tot erfgename van haar eigen graafschap Mongatsch verklaarde. Eenige jaren daar na ontweek hy een groot verraadt, door een voornaam Hungaar, Sigismund Prepaswari, gesmeedt. Dit wierdt hem ontdekt door David Zeliomy, die hem ook tot het vorstendom was behulpzaam geweest; maar zelfs in de gevangenisse sterven moest, om dat hy ook een der vloekverwanten geweest was. Daar op begon Ragoczy ook Steven Bethlen en des zelfs zoon Petrus te vervolgen. Het voorwendsel was een manslag van Petrus; en aangezien deze beide naar Constantinopel gevlucht waren, zo wierdt hy in een Turkschen oorlog ingewikkelt. Daar geschiedde in den jare 1636 by Szalonta een hardnekkige slag, hoewel het onzeker is welke van beide de partyen de overwinning behaalt heeft. De vrede volgde niet lange daar na, en Steven Bethlen wierkt herstelt. Na dezen hadt Zevenbergen een geruimen tydt rust, en Ragoczy verzamelde midlerwyl grote schatten, en poogde dat vorstendom erffelyk te maken. De Zweden hadden hem wel in den jare 1634 tegen den keizer opgehitst; maar te vergeefsch. Doch in 't jaar 1643 besloot hy eindelyk met de Zweden een verbondt tegen den keizer te maken. Dit, zegt men, dat het Fransche hof zeer verdroten heeft; na dat het zelve vier jaren lang vruchteloos hadt gearbeid een verbondt met hem tegen den keizer te sluiten. Het voorwendsel van dezen oorlog bestondt daar in, dat men getracht hadt de Hungarische kroon erffelyk te maken, de Protestanten in Hungarië gedrukt, de Jesuiten daar ingevoert, en de bezwaarnissen van het landt niet afgeschaft. Hy begon derhalven thans werkelyk den oorlog, en de zelve was in den beginne zeer voorspoedig, doordien hem vele Hungaren toevielen. Hy veroverde in opper-Hungarië Caschau, Eperies, en andere plaatsen. Hy sloeg den keizerlyken generaal grave Puchheim; doch leedt tusschen beide geen gering nadeel, en wierdt daar door bewogen in den jare 1645 met den keizer vrede te maken, waar by hy de zeven gespanschappen, die zyn vader in Hungarië bezeten hadt, erlangde. Daarenboven wierden hem nog verscheide voordelen toegestaan, onder anderen de wederinruiming der 90 Protestantsche kerken. In den jare 1648 stondt hy naar de krone van Polen, in de plaats van den overleden koning Uladislaus den IV; doch hy stierf nog voor de verkiezing. Hy was den Hervormden Godsdienst toegedaan. Een tydlang voor zyne doodt wierdt hy van eene zwaarmoedigheit overvallen, die hy door de jagt poogde te verzetten. Aangaande zyne kinderen zie het voorgaande artykel. Voorts heeft men nog aan te merken, dat de bekende Drabicius hem de Hungarische kroon voorzegt, en hem daar door aangezet heeft om het Oostenrykfche huis te onderdrukken: doch deze hope wierdt door de doodt van Ragoczy verydelt en bespot.

RAGOCZY, (GEORG DE II,) vorst van Zevenbergen, was de zoon van Georg den I. Men hadt hem reets by 't leven van zyn vader tot opvolger verklaart, en in den jare 1648 begon hy de regering aan te vaarden. In den jare 1653 verjoeg hy Basilius, vorst van Moldavië, en gaf dat vorstendom aan zynen kancelier Stephanus. Naderhandt kwam hy Constantinus, vorst van Wallachië, tegen zyne oproerige onderdanen te hulp, en in den jare 1656 hielp hy Polen tegen de Tartaren. Maar kort daar na liet hy zich met Zweden in een verbondt tegen Polen door zyn eersten staatsdienaar Achatius Barczai bewegen: want deze poogde daar door zyn heer by de Porte in ongenade te brengen, en dus zelf tot het vorstendom van Zevenbergen verheven te worden. Hy trok tot dien einde met een leger in Polen, alwaar hem ook de Zweden Crakau inruimden, en hem hope tot de Poolsche krone gaven. Maar aangezien de Zweden niet lange daar na wegens den oorlog aan den Donauw genoodzaakt wierden Polen te verlaten, bevondt zich Ragoczy niet in staat om den oorlog alleen te voeren, en vertrok wederom naar huis; doch was zo onvoorzichtig, dat hy zich van de Polen tusschen twee rivieren liet insluiten; het welk hem noodzaakte een schandelyk verdrag te tekenen. Dus trok hy met weinig ruitery haastelyk vooruit na Zevenbergen. Maar het leger, dat hem volgen zou, wierdt andermaal van de Tartaren achterhaalt, en overhoop geworpen, zo dat 'er maar omtrent 8000 man weder te recht kwamen. Ondertusschen nam het de Porte zeer kwalyk, dat zich Ragoczy buiten hare kennisse en bewilliging in dezen oorlog hadt ingelaten. Hy wierdt derhalven op 't bevel van den Sultan uit zyn vorstendom gezet, en het zelve aan Franciscus Redey gegeven. Ragoczy, vrezende de Turksche macht, leide in den jare 1658 op den landdag te Weissenburg de regering van zelf neder; doch begon wel haast wederom naar de zelve te dingen, aangezien hy nog vele inwoonders van Zevenbergen nevens eenige vaste plaatsen op zyne zyde hadt. Maar hier door verwekte hy geheel en al den haat der Turken tegen hem zelve, die met grote legers in Zevenbergen trokken, en de onderdanen noodzaakten Ragoczy af te zetten, en in 't tegendeel Achatius Barczai voor hun vorst te erkennen. Doch naauwlyks waren de Turksche benden weder te rug getrokken, of Ragoczy ontrustte den nieuwen vorst zodanig, dat deze genoodzaakt wierdt het vorstendom aan Kemini-Janos over te geven; hoewel deze maar den naam van vorst voerde, en Ragoczy inderdaadt meester van 't landt was. Dit gaf aanleiding, dat de Turken in den jare 1660 andermaal met een talryk leger in Zevenbergen kwamen. Ragoczy hadt wel hulp by den keizer gezocht, en de Hungaren wenschten wel, dat hy was ondersteunt geworden: maar dit verzoek vondt geen plaats, aangezien de keizer weigerde de vrede met den Turk te breken. Ragoczy derhalven wierdt genoodzaakt met zyne macht alleen den Turk te wederstaan, en hadt het ongeluk, dat hy in een hoofdtreffen by Clauzenburg den 22 May geslagen, dodelyk gekwetst wierdt, en vyf dagen daar na te groot-Waradyn den geest gaf. Zyn zoon *Franciscus* leefde als een particulier, en stierf in den jare 1681, nalatende *Franciscus Leopold*. Deze is 't, die van 't jaar 1701 aan zo veel onlusten in Hungarië verwekt heeft, doch in den jare 1711 eindelyk door de keizerlyke wapenen genoodzaakt wierdt het landt te ruimen, en Turksche bescherming te zoeken. *Bethlen Res Transsylv. Pufendorf de Reb. gest. Caroli Gust. & Frid. Wilh. 't Leven van den keizer Leopold. Theatr. Europ. T.* VIII.

RAGUALDUS, of RAVALDUS, (NICOLAUS) was eerst bisschop van Wexico, maar naderhandt aartsbisschop van Upsal. De koning van Zweden zondt hem in den jare 1439 als ambassadeur op het concilie van Basel, alwaar hy niet alleen de geschillen tusschen den koning van Vrankryk en den hertog van Burgundië hielp beslissen, maar ook de zaak zo vere bragt, dat het bisdom van Upsal niet meer van de jurisdictie des aartsbisdoms van Lunden afhankelyk was. Hy poogde ook wel den rang zynes konings boven andere gekroonde hoofden van Europa te beweren, gelyk hy in eene sierlyke redenvoering deedt; maar hy vondt geen gehoor. Hy gaf in den jare 1442 zyn *Codex Legum Provincialium*, nevens zyne *Historia Johannis Magni* in 't licht, en stierf den 17 February des jaars 1448. *Schefferi Suec. Lit. Messenii Chron. Ep. Suec. c.* 4. *p.* 28.

RA-

RAGUEAU, (Franciscus) hoogleeraar in de rechten te Bourges, leefde in de XVI eeuwe. Hy schreef een wydlopig bericht aangaande de gewoontens van Berry, nevens een Register der koninglyke en vryheerlyke wetten. Dit voltooide hy in den jare 1583. Hier in vindt men eene verklaring van alle duistere woorden der Fransche gewoonten. Hy schreef ook burgerlyke wetten, en stierf in den jare 1605. *Dionyſ. Simon Biblioth. Hiſt. des Aut. de Droit.*

RAGUENEAU leefde in de XVII eeuwe, en was een gezworen beamptschryver, of notaris publyk te Parys. Hy is vermaard wegens een geschrift, waar in hy toonde hoe men het geschreven kon doen verdwynen, en weder te voorschyn komen. Men ziet in dit geschrift de kunstenaryen, van welke zich de valsche handtekenaars bedienen om eens anderen handt na te bootsen: doch wanneer Ragueneau dit kunstie zelf wilde gebruiken, wierdt hy in verzekering genomen, in den jare 1682, en tot eene eeuwige gevangenisse veroordeelt. Daarenboven wierdt zyn geschrift verboden, als schadelyk voor zulke, die 'er een kwaad gebruik van wilden maken. De naam van zyn geschrift is: *De falsis inscriptionibus, & de cognoscendis scripturis & signaturis.*

RAGUN, eene kleine stadt in het vorstendom Anhalt, wordt van beide zyden door de Milde omringt. Zy is twee mylen van Dessau gelegen, heeft een ampt, en staat onder 't gebiedt van den vorst van Dessau. *Becmanni Anhalt. Hiſt.*

RAGUSA, eene republyk in Dalmatië, aan de golf van Venetië, begrypt, behalven de stadt *Ragusa*, ook het stedeken *Stagno*, nevens nog 2 of 3 dorpen, en het kleine eilandt *Agosta*. De regering aldaar is byna gelyk als die van Venetië: nochtans wordt ieder maandt een nieuw regeerder verkoren, *Rector* genaamt. De burgerlyke zaken worden eerst voor zes leden van den Raadt gebragt; van deze kan men aan het collegie van dertig appelleren, die gene Raadsheeren zyn. Ingeval de somme, over welke het geschil is, meer dan vyf honderd kronen betreft, dan worden de appellen eindelyk door den Raadt beslist. De gerechtelyke proceduren geschieden in de Latynsche, maar men pleit in de Italiaansche of landtale. Criminele zaken worden door een zekeren magistraat geoordeelt, van welken men aan een gerechts-collegie van zes Raadsheeren kan appelleren. Wanneer nu het oordeel aldaar bekrachtigt wordt, dan is de zaak afgedaan; zo niet, dan trekt de Raadt de zaak in revisie, en spreekt het laatste vonnis uit. Burgerlyke zaken van minder belang beslist de gouverneur, nevens zes leden van den Raadt. Deze Raadsheeren bekleden deze bediening maar een jaar.

De hoofdstadt RAGUSA, in 't Latyn *Ragusia* en *Ragusium*, wordt in 't Slavonisch *Dubronich*, in 't Turksch *Pabrovicha* genaamt, en is zeer volkryk. In 't byzonder wonen aldaar vele kooplieden. Zommigen zeggen, dat het 't oude *Epidaurus* is; maar anderen menen, dat de overblyfselen van deze stadt aan de overzyde gevonden worden, ter plaatse, daar thans *Ragusi Vecchio* staat. Ragusa legt op een halfeilandt aan de golf van Venetië, en is zo wel door de natuur, als door kunst versterkt; want het wordt van de landzyde door een steile rots omringt, en heeft aan de zeezyde het fort van St. Laurentius tot een haven. Aldaar is een aartsbisschop, en de plaats staat onder Turksche bescherming; hoewel ze ook den Roomschen keizer, den paus, den koning van Spanje, en den Venetianen jaarlyksche schatting betaalt. Dus zondt Ragusa in den jare 1708 aan den kardinaal Grimani, als onderkoning van Napels, en na des zelfs doodt in den jare 1710 aan des zelfs opvolger Don Carlo Borromeo het gewoonlyk tribuut van 12 valken, en erkende dus Karel den III voor koning van Spanje. Deze republyk is zo oplettend op hare vryheit, dat het geen edelman geoorlooft is een degen te dragen, of zonder toestemming van den Raadt buiten zyn huis te slapen. Vremdelingen, in 't byzonder de Turken, worden 's nachts in hunne herbergen opgesloten. De stads poorten worden 's somers niet langer dan 3 of 4 uuren, maar 's winters maar anderhalf uuren geopent. De Raadsvergadering van Ragusa bestaat uit 60 Raadsheeren, van welke ten minste 40 moeten vergaderen, als 'er gerechtsdag gehouden wordt. De stadt is dikwils aardbevingen onderworpen, waar door ze zonderling in de jaren 1637 en 1667 grotelyks beschadigt is. *Manco Reisbeschr. Europ. Herold P.* II.

RAGUSA, ook *Hybla minor* en *Herea* genaamt, is een oud vlek in Sicilië, gelegen in de vallei van Noto, by de rivier Maulo, vyf mylen van waar de zelve in de Afrikaansche zee valt. *Maty Dict.*

RAHMA, een landstreek in het Gelukkig Arabië, alwaar een overvloedt van welriekende speceryen gevonden wordt. De hoofdstadt wierdt insgelyks RAHMA genaamt. *Ezech.* XXVII, 22.

RAHN, (Johannes Henricus) een vermaard staatkundige en historieschryver van Zurich, wierdt den 29 Maart des jaars 1646 geboren. Zyn vader, ook *Joh. Henr. Rahn*, was rentmeester te Zurich, en een beminnaar der wiskunstige wetenschappen. Hy gaf in den jare 1659 een Duitsche Algebra in 't licht. Na dat hy in zyne vaderlyke stadt zich naarstig hadt geoeffent, wierdt hy in den jare 1660 naar Heidelberg, en in den jare 1662 naar 't gymnasium te Steinfurt gezonden. Van daar reisde hy door de Nederlanden, en begaf zich in den jare 1664 naar Straasburg, om onder Boeclerus te studeren. In 't volgende jaar keerde hy door Vrankryk weder naar huis, en wierdt in den jare 1666 onder de curateuren of opzienders van de stads bibliotheek aangenomen. In den jare 1669 wierdt hy in den groten Raadt verkoren, en in den jare 1676 onder de geheimschryvers van den Raadt; maar in den jare 1687 tot geheimschryver van Staat; waar by in den jare 1689 de Raadsheersplaats kwam. In den jare 1696 wierdt hy tot landvoogdt van het graafschap Baden verkoren; doch vooraleer hem deze bediening wierdt opgedragen, wierdt hy nog in het zelve jaar tot rentmeester en geheime Raadt verkoren, welke bedieningen hy tot zyne doodt toe, te weten tot den 26 September van 't jaar 1708, met lof bekleed heeft, gedurende welken tydt van hem verscheide gezantschappen en andere gewigtige staatszaken verrecht zyn. Hy liet na *Tomi* XXX *MSS. Hiſtorico-Politico-Helvetici; Tomi* IV *Hiſtoriæ Helveticæ usque ad annum* 1701. Waar van hy ook een kort begrip, onder den name van *Eydgenossische Geschichtbeschreibung*, in den jare 1690 in 't licht heeft gegeven.

RAIMARUS, (Nicolaus) een sterrekundige. Zie URSUS.

RAIMUNDUS *van Navarre* was de zoon van Garsias den VI, van een woelenden en oproerigen aardt. Het verdroot hem, dat zyn vreedzame en vrome broeder Sanctius de V, die ouder was dan hy, regeerde: weshalven hy hem den 24 Juny des jaars 1076 verradelings om 't leven bragt. Onder zyne vloekverwanten wordt ook gezegt, behalven verscheide groten, zyne eige zuster Ermesenda geweest te zyn: doch hy kon nochtans zyn oogmerk niet bereiken, alzo de standen van Navarre Sanctius, koning van Arragon, op den troon plaatsten; en aangezien de Castilianen mede in 't spel kwamen, wierdt Raimundus genoodzaakt zich naar Saragossa tot de Moren te begeven. Deze gaven hem eenige landgoederen, van welke hy ter naauwernoodt leven kon. *Mariana. Sandoval Catal. Episc. Pampel. Imhof Geneal. illuſtr. in Hiſp. famil. p.* 6.

RAIMUNDUS de IV, graaf van Thoulouze, gemeenlyk graaf van S. Gilles, of S. Aegidius genaamt, om dat hy dien heilige boven andere eerde, en de I graaf van Tripoli van dezen name, was de zoon van Pontius van Thoulouze (1), broeder van Willem, grave van Thoulouze, van wien hy ook naderhandt dit graafschap nevens Venaissin geërft heeft. Voorhenen hadt hy, na de doodt van Bertramnus, grave van Provence, op des zelfs erfvolging, tegen Gilbert, den zwager van Bertramnus, pretensie gemaakt, en zich het gansche landt onderworpen, invoegen hy een machtig prins was, wanneer hy Thoulouze nog daarenboven erlangde (2). Toen in den jare 1095 op 't concilie van Clermont de kruistochten door het toedoen van den paus besloten wierden, was Raimundus de eerste, die zich vrywillig daar toe aanboodt, en door zyn voorbeeldt den overigen Franschen adel ook daar toe opwekte (3). Doch alvorens hy zich ten optocht gereed maakte, verzoende hy zich met Gilbert, en stondt aan des zelfs broeder Richard het graafschap Provence af; maar Thoulouze aan zyn eigen zone Bertrand (4). Hier op begaf hy zich op weg met een talryk leger, in gezelschap van den pauselyken legaat. Hy nam ook zyne gemalin en kinderen met zich. Hy was by alle de ontmoetingen van het Christelyk leger tegenwoordig, en belegerde naderhandt Tripoli, alwaar hy voorgenomen hadt eene byzondere heerschappy op te rechten. Maar wanneer in den jare 1099 Jeruzalem door de overige Christen prinsen belegert, en met den Sultan van Tripoli vrede gemaakt wierdt, voegde hy zich by de zelve, en hielp die stadt vervoeren (5). Hy veroverde de heilige stadt voor hem zelve, en naderhandt Tortoise en Biblis, nevens een groot getal van andere steden. Hy liet naby de stadt Tripoli een nieuw kasteel bouwen, dat hy den Pelgrimsberg noemde, en belegerde in den jare 1105 de gemelde stadt, alwaar de Muhammedaansche koning was. Hugo de Grote, graaf van Lusignan, bragt hem een leger uit Vrankryk te hulp, nevens eene overvloedige menigte van mondkost: doch Raimundus stierf nog in dat zelve jaar gedurende de belegering (6). Zyne eerste gemalin was Machteld, dochter van Rogerius, grave van Kalabrië (7); de twede Elvira, dochter van Alphonsus den VI, koning van Castilië, by welke hy een eenigen zoon teelde, genaamt *Alphonsus*, dien hy met zich naar 't H. Landt nam (8). Boven dien hadt hy nog een natuurlyken zoon, namentlyk den bovengenoemden *Bertrand*, grave van Thoulouze (9). Zyn opvolger in 't graafschap Tripoli was de zoon van dezen Bertrand, en bygevolg zyn kleinzoon, genaamt *Wilhelm Jordanus* (10). (1) *Gaufrid. Vosienſ. in Chron. ad an.* 1096. *apud Labbeum Tom.* II. *Bibl. MSS. Bouche Hiſt. de Provence.* (2) *Malmesb. l.* V. *Pagi in Crit. in Baron. T.* IV. *ad an.* 1081. *n.* 9 *seq. p.* 279 *seq.* (3) *Orderic. Vital. lib.* IX. (4) *Gaufrid. Vosienſ. d. l. Bouche Hiſt. de Provence. Addit. au Tom.* II. *p.* 2 *seq. Pagi Crit. d. T. ad an.* 1096. *n.* 19. *p.* 328. *col.* 1. (5) *Tyrius lib.* VII. *c.* 20. *Chron. Malleac. ad an.* 1099. (6) *Fulcherius lib.* II. (7) *Malaterra de geſt. Roberti Viscardi lib.* III. *n.* 22. (8) *Pelagius Ovetenſ. Pagi in Crit. in Baron. T.* IV. *ad an.* 1108. *n.* 6. *p.* 365. *Guibert. de Mongento Hiſt. Hieroſ. lib.* II. *c.* 18. (9) *Vide alleg. num.* 4. (10) *Catel Hiſt. de Thoulouse lib.* II.

RAIMUNDUS de V graaf van Thoulouze, leefde in een groot geschil met Henrik, koning van Engelandt, die, Guiënne met zyne gemalinne hebbende bekomen, zich ook het graafschap van Thoulouze als een leen toeëigende, en uit dien hoofde in den jare 1158 eenige plaatsen wegnam, zonder dat Lodewyk de VII, koning van Vrankryk, in staat was den grave, die zyne zuster Constantia in huwelyk hadt, by te staan. *Robertus de Monte ad an.* 1160. *Radulph. de Diceto Hiſt. Imag. Matth. Pariſ. ad an.* 1159. *Gervaſ. in Chron. ad an.* 1159. *Hoveden P.* I. *ad. d. a. Catel Hiſt. de Thoulouse lib.* II. *c.* 5.

RAIMUNDUS de VI, bygenaamt de Oude, was de zoon van Raimundus den V en van Constantia. Hy verkoos de party der Albigenzen, en wierdt om die reden in den ban gedaan: doch hy wierdt wel haast weder ontslagen, toen hy beloofde zich den paus geheel en al te zullen onderwerpen, tot dien einde zeven van zyne beste vestingen aan den pauselyken legaat inruimde, en voorts opentlyk kerkelyke boete deedt. Ter zelver tydt voerde hy een leger tegen de Albigenzen aan, waar door hy te wege bragt, dat zyne landen niet vyandig wierden aangetast. Maar wanneer des niettegenstaande Simon van Montfort, het hoofdt van 't leger

leger tegen de Albigenzen, hem de eene plaats na de andere ontweldigde, onder voorwendsel, dat hy de zelve aan het Roomschgezinde leger wilde overleveren, begaf zich Raimundus tot zyn zwager Petrus, koning van Arragon, en bewoog het gansche landt tot een opstandt; invoegen niet meer als Albi, Carcassonne, Pamiers, en nog vyf andere sterkten den grave van Montfort getrouw bleven. Hier op besloten de pausselyke legaten hem geheel en al van zyne landen te beroven, en ze den grave van Montfort te geven, om dat ze anders geen middel zagen om de kettery, gelyk zy het noemden, uit te roeien. De koning van Arragon bragt door zyne bemiddeling nog wel eene vriendelyke conferentie te wege, die te Narbonne gehouden wierdt, en waar op Raimundus beloofde alle de ketters uit zyn landt te zullen bannen; waar tegen hem niet alleen zyne eige landen, maar ook alle goederen van zyne vazallen, die de kettery aankleefden, nevens een derde deel van al het gene men den ketteren buiten zyne landen kwam te ontweldigen, belooft wierden. Doch dit vergelyk is nooit voltrokken, het zy om dat Raimund de party der ketteren niet verliet, het zy dat Simon van Montfort het verhinderde. De koning van Arragon huichelde aan beide zyden, en beleende den grave van Montfort werkelyk met Carcassonne; en aangezien hy Raimund niet ter goeder trouwe bystondt, zo verloor deze wederom alle de plaatsen, behalven Toulouze, welke stadt de graaf van Montfort te vergeessch belegerde. Eindelyk bragt de koning van Arragon de zake wederom tot een minnelyk vergelyk tusschen Toulouze en Lavaur, wanneer hy den pausselyken gezanten voorsloeg, dat Raimund de kettery ganschelyk zou afzweren, en dat daartegen hem, of ten minste zynen zone, ook Raimundus genaamt, alle des zelfs landen zouden wedergegeven worden: doch de graaf van Montfort hadt de legaten geheel op zyne zyde getrokken, die alzo den paus alles zeer hatelyk berechtten, en het vergelyk stremden. Hier op kondigde de koning den grave van Montfort den oorlog aan, en bragt de zaak by den paus zo verre, dat deze den grave beval de veroverde plaatsen weder te geven, en dat hy den ganschen kruistocht stremde. Doch de pausselyke legaten verydelden de zaak op nieuw, en bewogen den paus, dat hy dit besluit veranderde, en de kruisvaart liet geschieden. Toen belegerde de koning Muret, doch wierdt, niettegenstaande zyn talryk leger, van den grave geslagen, en verloor zelf zyn leven. De graaf van Montfort was hier op zo gelukkig, dat in den jare 1214 hem op een concilie te Montpellier de administratie, maar in 't volgende jaar op het Lateraansche concilie het eigendom van het graafschap van Toulouze toeërkent, en zulks van Philippus Augustus, koning van Vrankryk, goedgekeurt, en Raimund genoodzaakt wierdt zich naar Spanje te begeven. Maar onderwylen dat zich de graaf van Montfort aan 't hof van Vrankryk onthieldt, om 't leen van den koning te ontfangen, verwekte de jonge Raimund een nieuwen opstandt onder de inwoonderen; en wanneer de graaf van Montfort Toulouze belegerde, verloor hy het leven. Des zelfs zoon Amaury van Montfort wierdt wel van de Roomschgezinden en den koning van Vrankryk aanstonts voor wettig erfgenaam verklaart, doch Raimund ontweldigde hem voor en na alles weder; waar op de zelve zyn gansche recht aan koning Philips opdroeg, het welk deze nochtans weigerde te ontfangen. Niet lange daar na, namentlyk in den jare 1222, stierf Raimund, een jaar voor de doodt des voornoemden konings Philips. Zyn zoon, ook *Raimundus* genaamt, wierdt daar op van het gansche landt voor wettig erfgenaam erkent. *P. Daniel Hist. de France.*

RAIMUNDUS de VII. Wat hem by het leven van zyn vader wedervaren is, staat in het voorgaande artykel van RAIMUNDUS den VI. Hoewel hy de oorlogen tegen de koningen van Vrankryk, die, gelyk boven gemeld is, zich het landt aanmatigden, dapper voortzette, zo bemachtigde nochtans Lodewyk de VIII meest alle de sterkten in den jare 1226 (1), en na des zelfs doodt wierdt Raimundus eindelyk genoodzaakt met koning Lodewyk den IX, toen nog onder de voogdy van zyne moeder staande, in den jare 1228 een verdrag te maken, waar by hem maar het vruchtgebruik der goederen, in 't bisdom van Toulouze, Cahors en Agen gelegen, voor zyne leven lang gegeven wierdt. Maar zyne dochter Johanna moest hy aan 's konings broeder Alphonsus, grave van Poitou, onder die voorwaarde uithuwelyken, dat het gansche graafschap Toulouze aan de kinderen uit dit huwelyk, en by gebrek van die aan de krone van Vrankryk vallen zoude. Na dat hy derhalven volgens alle plegtigheden van dien tydt kerkelyke boete hadt gedaan, wierdt hy wederom in de gemeenschap der kerke aangenomen (2). Hy poogde naderhandt, wanneer Lodewyk de IX met Henrik den III, koning van Engelandt, in een oorlog ingewikkelt wierdt, het voornoemde verbondt wederom te breken; maar aangezien Lodewyk toen gelukkig oorloogde, wierdt Raimundus genoodzaakt nog eenige steden op nieuw af te staan (3). Naderhandt hadt hy het ongeluk, dat wanneer hy de erfprinces van Provence hoopte te trouwen, deze door 's konings tweden broeder Karel hem ontvryd wierdt (zie LODEWYK de IX, koning van Vrankryk). Eindelyk besloot hy, ten minste hy veinsde het, den koning in 't H. Landt te volgen: doch hy stierf in den jare 1249, en zyne landen vielen, volgens het gemaakte verdrag, op zyn schoonzoon Alphonsus (4). (1) *Wilhelm. de Podio Laur. c. 34 seq.* (2) *Idem c. 38 seq. Catel Hist. de Toulouse. Raynald Annal. Eccl. ad. an. 1228. n. 24 seq. P. Daniel Hist. de France T.* II. *col. 9, 10.* (3) *Wilh. de Pod. Laur. l. c. Catel. d. l. Daniel d. l. col. 57 seq.* (4) *Epist. Blancæ Reginæ apud Catel d. l. Daniel d. l. col. 149.*

RAIMUNDUS de I, graaf van Tripoli. Zie RAIMUNDUS de IV, graaf van Toulouze.

RAIMUNDUS de II, graaf van Tripoli, was de zoon van Poncius en Cecilia, en erfvolger in 't graafschap Tripoli. Hy trouwde met Hodierna, zusters zoon van Balduinus den II, koning van Jeruzalem; en zyne gemalin was de zuster van de koninginne Melizina, gemalinne van Fulco, en van Alif, vorst van Antiochië. Hy was maar 18 jaren oud toen zyn vader gedood wierdt. Des niettegenstaande trok hy, toen het lyk van zyn vader nog boven aarde stondt, met zyn leger tegen de Saracenen te velde, leverde hen slag op den berg Libanon, en maakte eene grote nederlage onder de zelve. Doch eenige jaren daar na wierdt hy van twee heimelyke moordenaren, door de Saracenen opgemaakt, en die zich by de stads poorte verborgen hadden, om 't leven gebragt. *Hist. Regn. Cypr.*

RAIMUNDUS de III, graaf van Tripoli, zoon van den grave Raimundus den II, volgde zynen vader in 't graafschap. Hy trouwde met Ezeliha, weduwe van Gualterus, vorst van Galilea. Deze graaf was oorzaak, dat het koninkryk van Jeruzalem onderging, aangezien hy den koning Guido van Lusignan met het gansche leger der Christenen den Turken in de handen leverde. Hy hadt ook besloten zyn graafschap den koning Saladin over te geven; maar 's anderen daags, na dat hy zulks hadt voorgenomen, wierdt hy dood en besneden gevonden. Hy heeft gene erfgenamen nagelaten. *Hist. Regni Cypr.*

RAIMUNDUS vorst van Antiochië, broeder van Wilhelmus, den laatsten grave van Poitiers, behuwelykte het vorstendom van Antiochië met Constantia, dochter van Raimundus den II, en wierdt in een slag tegen Noradin, koning der Saracenen, gedood. Hem volgde zyn zoon, van den zelven name. Zyne dochter Maria trouwde met den Oosterschen keizer Emanuel.

RAIMUNDUS BERENGARIUS, graaf van Provence en Forcalquier, de V van dien name, was de zoon van Raimundus Berengarius den IV. Zyne nalatigheit maakte, dat hy in zware schulden verviel. Doch men verhaalt, dat een onbekend pelgrim, by hem komende, zyne zaken weder op een goeden voet bragt: maar dit wordt van anderen als eene fabel aangemerkt. Deze getuigen, dat hem zyne onderdanen, die hy al te hard met belastingen drukte, tot aan zyn einde vele onlusten verwekt hebben. By zyne gemalinne Beatrix van Savoje teelde hy vier dochteren, die alle koninginnen geworden zyn. *Margareta*, de oudste, trouwde met Lodewyk den IX, koning van Vrankryk; Henrik de III, koning van Engelandt, nam *Eleonora*, en des zelfs broeder Richard, verkoren Roomsch koning, hare zuster *Sanctia*. De jongste dochter, *Beatrix*, wierdt van Raimundus, grave van Toulouze, te vergeessch gevryd, en het scheelde weinig, of de koning van Arragon zou ze geschaakt hebben. Doch Karel van Anjou, naderhandt koning van Napels en Sicilië, trouwde met haar, en behuwelykte met haar het graafschap van Provence: want haar vader Raimundus, die in den jare 1245 stierf, hadt deze Beatrix, onaangezien zy zyne jongste dochter was, tot erfgenaam verklaart, waartegen zich de oudste te vergeessch heeft aangekant. *Mezeray Hist. de France Tom* II. *p.* 285.

RAIMUNDUS, bygenaamt *Non Natus*, dat is *Niet geboren*; om dat hy in den jare 1200 uit het ligchaam van zyne dode moeder gesneden wierdt, was van Portello in Catalonië geboortig, en van ryke ouders gesproten. Deze waren met den grave van Cardona vermaagschapt. Al vroeg en in zyne kindsche jaren toonde hy eene zonderlinge liefde tot de deugdt. By ryper jaren oeffende hy zich dusdanig in de Godgeleerdheit en wysgeerte, dat hy wel haast alle zyne tydgenoten daar in overtrof: maar aangezien hy eene zonderlinge genegenheit voor den geestelyken staat betoonde, en zyn vader zulks met geweldt zocht te beletten, verzondt hy hem by wyze van straffe op 't landt, en liet hem aldaar de schapen hoeden. Daar omtrent nu was eene kapel van S. Nicolaas, bisschop van Myra. Hier in kwam Raimundus dagelyksch, en pleegde zyne devotie voor een Mariënbeeldt. Men verhaalt, dat de Moeder-maagdt dikwils met hem gesproken heeft, zendende in zyne afwezendheit een engel in menschelyke gedaante naar zyne kudde schapen. Men voegt daar by, dat zy hem uitdrukkelyk voor haren zone heeft aangenomen, bevelende hem zich naar Barcellona in de nieuwopgerechte orde de la Merced te begeven. Dit laatste heeft hy werkelyk gedaan, en eensdeels door zyne nadrukkelyke predikatiën, anderendeels door zyn streng en voorbeeldig leven zich zo vermaard gemaakt, dat hy naar Rome wierdt gezonden, om aldaar de plaats van procureur generaal van zyne orde, die toen juist, namentlyk in den jare 1230, van den paus bevestigt wierdt, te bekleden. Hy wierdt driemaal naar Afrika gezonden, om voor de vryheit der gevangene Christenen, en de zaligheit hunner zielen te waken. Hier in was hy zo getrouw, dat wanneer op zekeren tydt het geldt, dat men hem medegegeven hadt, de nodige onkosten niet kon goed maken, hy zich zelf als borg in de handen der barbaren overgaf, en gedurende deze vrywillige slaverny zo nadrukkelyk predikte, dat twee voorname Saracenen en tien geleerde Joden daar door bewogen wierden het Christen gelove te omhelzen, behalven nog een groot getal anderen. Dit verbitterde den Muhammedaanschen vorst dusdanig, dat hy Raimundus in eene harde gevangenisse liet werpen, en onder andere pynigingen hem een slot aan zyn mondt leggen: doch dit kon niet beletten, dat hy in zyne predikatiën niet volhardde. Gedurende dezen staat verklaarde hem paus Gregorius de IX in den jare 1237 tot kardinaal diaken van S. Eustachius. Dit bewoog de overige kardinalen hem hoe eer hoe liever los te kopen. By zyne wederkomst wierdt hy te Barcellona gelyk als in zegepraal ingehaalt, en de graaf van Cardona boodt hem zyn paleis aan: doch hy begaf zich in 't klooster van zyne orde, en leidde aldaar een zeer voorbeeldig leven. Onder de verscheide wonderwerken, die van hem verhaalt worden, is ook dit, dat hy vele menschen en vee door het teken des kruisses in Spanje van de pest genezen heeft. Hier van daan is de gewoonte nog op den huidigen dag gebleven, dat de inwoonders op den dag, dien men hem ter eere viert, hun vee, of om van ziekten

te

te genezen, of daar voor te bewaren, in menigte voor de kerkdeure dryven, in welke zyn lyk begraven is. Men verhaalt ook, dat in den jare 1654 meer dan 20000 menſchen te Toulouze, en daar omtrent, die tot zyne voorbidding hunne toevlucht namen, van de koorts genezen zyn. Hy ſtierf in den jare 1240, in Auguſty, te Cardona, toen hy op weg was, volgens pauſſelyk bevel, naar Rome te komen. De graaf van Cardona en des overleden ordensklooſter te Barcellona hebben lange getwiſt wie van beide het lyk zou hebben. Eindelyk verhaalt men, dat een blinde muilezelin voor den wagen, waar op de doodkiſt ſtondt, geſpannen zynde, het lyk naar de bovengemelde kapelle van S. Nicolaus getrokken heeft. Hier wierdt het lyk derhalven niet alleen begraven, maar ook eene prachtige kerk geſticht, en naar dezen Raimundus genaamt. In den jare 1414 is hy onder 't getal der heiligen geſtelt, en de eer zyner gedachteniſſe eensdeels in den jare 1626 door Urbanus den VII, anderendeels door Alexander den VII in den jare 1655 vermeerdert. Men verzekert, dat in verſcheide bibliotheken eenige Theologiſche werken van hem in handſchrift gevonden worden. *Roxas de Vir. illuſtr. Ord. de Mercede. Vargas Hiſt. ejusd. Ordinis. Maraccii Purpura Mariana. Ameri P. Nolaſci. Salmeron in Hiſt. de Mercede. Caſtel. Catal. Sanctor. Claccon. Oldoin. Ughelli.*

S. RAIMUNDUS *van Pennafort*, of *de Rupeforti*, een generaal der Dominikanen, was geboortig van Barcellona, alwaar hy kanunnik en aartsdeken, en in den jare 1222 in de orde der Dominikanen aangenomen wierdt, na dat hy zich voorhenen te Bononië in het geeſtelyk recht geoeffent hadt. Paus Gregorius de IX benoemde hem tot zynen kapellaan en biechtvader, en in den jare 1238 tot generaal van zyne orde in Bononië. Deze waardigheit heeft hy maar 2 jaren lang bekleed, en weigerde het bisdom van Tarragona, en dat van Barcellona aan te nemen. Hy ſtierf in den jare 1275, oud 100 jaren. Paus Clemens de VIII heeft hem in den jare 1601 gekanoniſeert. Men heeft van hem deze ſchriften: *Summa de caſibus pœnitentialibus*, in IV boeken, nevens eene verzameling in V boeken van Dekretalen, genaamt *Extravagantes*. Hier door heeft hy den pauſſelyken ſtoel niet weinig verplicht. Het eerſte werk ſchreef hy tot penitentie op 't bevel van zyn provinciaal, toen hy de orde aannam; het twede op het bevel van paus Gregorius den IX. *Bellarm. de ſcript. Eccl. Henr. Gandav. Catal. c.* 48. *Bzovius. Spondanus. Rainaldus in Annal. Eccleſ. Ambroſius de Altemura. Alberti. Cave.*

RAIN, een kleine, maar tamelyk ſterke ſtadt in 't opper-Beyerſche rentampt Munchen, alwaar de rivier Acha in den Donauw valt, namentlyk tuſſchen Donauwerth en Neuburg gelegen. Het ſtedeke heeft rondom een moeraſſigen grondt, en de brug over de daar voorby lopende Lech is met eene ſterkte voorzien. In den dertigjarigen oorlog veroverden nu de Zweden, dan de keizerlyken deze plaats; en in den jare 1704 wierdt ze genoodzaakt zich aan de tegen Vrankryk en Beyeren geallieërde manſchap over te geven. Aldaar is nog een afzonderlyk landgerecht. Zommigen nemen deze ſtadt voor het oude *Clarenna*, een ſtedeke, in Vindelicië gelegen. *Chur-Beyeren p.* 209.

RAIN, een ſtedeke in Stiermaarken, gelegen in 't graafſchap Cilley, heeft een aangename landsdauwe, op de grenzen van Carniole en Croatië. *Maty Dict.*

RAINALDI, (GUALTERUS) aartsbiſſchop van Kantelberg, en kancelier van Engelandt, wierdt door zyne verdienſten en wetenſchappen tot de hoogſte waardigheden in dit koninkryk bevordert. Hy was eerſt groottheſaurier by koning Eduard den III; daar na wierdt hy biſſchop van Worcheſter, een tydlang daar na kancelier van 't koninkryk, en eindelyk aartsbiſſchop van Kantelberg. Gedurende zyne aartsbiſſchoppelyke waardigheit hieldt hy drie conciliën, het eerſte te Londen, het twede te Oxford, en het derde te Lambeth; hoewel zommigen verzekeren, dat het laatſte van den aartsbiſſchop Joh. Peckham in den jare 1280 gehouden is. Deze Rainaldi heeft ook te Oxford een collegie geſticht, om de Hebreeuſche taal te leren; waar by hy de geeſtelykheit nadrukkelyk verplichtte het vierde deel hunner inkomſten daar toe te beſteden. Van zyne ſchriften heeft men niet anders dan het gene hy op de conciliën te Londen en Oxford uitgegeven heeft, onder den name van *Conſtitutiones Provinciales*. Hy heeft ook *Conſtitutiones de Appellationibus* gemaakt. Hy ſtierf in den jare 1327. *Pitſeus de illuſtr. Angl. ſcriptorib. Godwin de Epiſc. Angl.* enz.

RAIS, of REIS, een naam, waar mede de Turken een kapitein van een galei noemen. Het is een Arabiſch woordt, en beduidt een bevelhebber: doch deze Rais zyn grotendeels Italiaanſche Mammelukken, of kinderen van zulke, die by het Arſenaal worden opgevoed. Zy ſpreken gebroken Italiaanſch, dat ze Frankſch noemen, op dat ze van hunne ſlaven zouden verſtaan worden, die beter gehandelt worden dan de ſlaven op de Venetiaanſche galeien. *Ricaut de l'Empire Ottom.*

RAJA. Dus laten zich de vorſten in Ooſt-Indië en in de naburige ryken noemen. Dus vindt men in de Reizebeſchryvingen de *Rajas van Ogen*, de *Rajas van Velouche*, de *Rajas van Carnatica*, en andere, gemeld. Deze dragen tot een teken van hun vrymachtig gebiedt een opgerolden neusdoek met drie punten, of horens, op hun hoofdt. *Tavernier Itin. P.* II. *l.* III, *f.* 219, 220. *P.* III. *l.* V. *c.* 11. *f.* 111, 309.

RAKKON, eene ſtadt in den ſtamme Dan gelegen. Zie *Joſ.* XIX, 46. Simon in zyn Bybelſch Woordenboek zegt, dat deze naam *onbillyke lengte* betekent.

RAKONIK, RAKOWNIK, eene koninklyke ſtadt in Bohemen, zes mylen van Praag. Van haar wierdt het omleggende landt de *Rakoniker kreits* genaamt. Zy is gelegen tuſſchen den Satzer, Schlaner, Podberder en Pilsner kreits. Deze is een der kleinſte kreitzen van Bohemen, en heeft vele bergen en boſſchen. *Zeiler. Topogr. Bohem. p.* 70. *Balbin. Miſcel. Dec.* I. *lib.* III. *c.* 4. *M.*

§. 3. *p.* 28. *Vogt Ietzt. Böhm. p.* 127.

RALEIGH, of RAWLEIGH, (SIR WALTHER) geboortig van Budley, in 't Engelſche landſchap Devonshire. Hy was uit eene edele familie geſproten, maar niet de eerſtgeboren, en van weinig middelen. Daarentegen was hy van eene fraaie gedaante, ſchrander van verſtandt, en zo onverzaagt, dat hy de grootſte gevaren niet ſchroomde te ondergaan. De koningin Elizabeth hadt in den jare 1580 eene zonderlinge genegenheit op hem laten vallen, wanneer de zelve by zyne te rug komſt uit Ierlandt zich voor den geheimen Raadt tegen de beſchuldiging van den Lord Gray met geen minder bevalligheit dan nadruk verdedigt hadt. Boven dien hadt hem de graaf van Leiceſter nadrukkelyk by hare Majeſteit gerekommandeert; en nademaal daar by nog kwam, dat hy in den jare 1584 een tocht naar 't Zuider gedeelte van Amerika hadt gedaan, en naderhandt de eerſte Engelſche colonie in 't Weſt-Indiſche landſchap Mocoſa gebragt, zynde door hem Virginië genoemt, zo liet Elizabeth het oog op hem vallen, toen ze in den jare 1592 beſloten hadt Spanje met eene aanzienlyke vloot in Weſt-Indië eene afwending te maken. Hy ſtak derhalven met 15 zware ſchepen in zee, hebbende Lord Borrough en den vermaarden Marten Forbisher onder zich. Hoewel hy nu door vele ſtormwinden aan de eene, en de vyandelyke pogingen aan de andere zyde grotelyks belemmert wierdt, en de Spaanſche gallioenen noch onderſcheppen, noch vernielen kon, deedt hy hen nochtans geen geringe afbreuk, veroverende onder anderen een Portugeeſche zogenaamde karaque, waar van de lading op twee millioenen Sterlings geſchat wierdt. Na zyne te rug komſt wierdt hy tot hoofdman van de koninklyke lyfwacht bevordert: doch wanneer hy eene der koninklyke ſtaatjuffers hadt geſchonden, moeſt hy, hoewel hy ze trouwde, een tydlang in de gevangeniſſe zitten, en wierdt naderhandt genoegzaam van 't hof gebannen. Zyn hertzeer om dus te leven, en zyne natuurlyke begeerte om zyn geluk op zee te zoeken, bewoog hem, dat hy in den jare 1595 met eenige ſchepen der koninginne een kans ging wagen, of hy op de kuſt van Guiana, of in andere geweſten van 't Zuider-Amerika den Spaanſchen ſchade toevoegen, of op eenige andere wyze ſchatten van daar te rug brengen kon. Den 6 February liep hy van Plymouth uit, en kwam den 22 Maart aan de eilanden Sottovento. Landende te Curiapan, op het eilandt de la Trinidad, ſtak hy de ſtadt St. Joſeph in brandt, en nam den Spaanſchen gouverneur Don Antonio Berreo gevangen. Daar na zeilde hy over de rivier Orenoque meer dan 400 Engelſche mylen met het uiterſte gevaar, hopende op die wyze in 't landt van Guiana te zullen komen, dat hem echter mislukte. Daar op ſtak hy la Comana in nieuw-Andaluſië in brandt, insgelyks de huizen der beide gouvernementen in Terra Firma, St. Martha, en Rio de la Hacha. Hoewel hy van deze reize gene andere ſchatten te huis bragt dan zommige goude beelden, die hy aan de koninginne vereerde, maakte hy nochtans aan hare Majeſteit eene zo voordeelige beſchryving van de ſchatten in die geweſten, die hy gezien hadt, dat hy in den jare 1597 met eene talryke vloot, onder 't opperbevel van den grave van Eſſex, om de Spaanſche gallioenen op te zoeken, gezonden wierdt. Hy hadt de eer, dat hy een der drie esquaders als chef kommandeerde, tonende op dezen ganſchen tocht eene zonderlinge dapperheit. Doch het ſcheelde weinig, of hy was daar door in beuls handen gevallen: want wanneer hy om een beſchadigt ſchip van zyn esquader niet verre van de Azoriſche eilanden moeſt achter blyven, wierdt hem bevel van den grave van Eſſex toegezonden, om naar 't eilandt Fayal te zeilen, en hem aldaar in te wachten. Hy gehoorzaamde, en kwam vyf dagen voor de aankomſt van den grave aldaar aan: maar wanneer hy vier dagen te vergeefſch naar hem gewacht hadt, liet hy, eensdeels uit gebrek van verſch water, anderendeels door het aanhouden van de bevelhebbers der overige ſchepen van zyn esquader, zich bewegen zyn volk aan landt te zetten. De landing geſchiedde gelukkig. De Spaanſchen, die tegenſtandt boden, wierden geſlagen, en hy nam niet alleen verſch water in, maar bemachtigde ook de ſtadt, op dat eilandt gelegen. Deze wel gelukkige, doch tegen order ondernome actie verdroot den grave dermaten, dat de zelve zyn proces liet opmaken, en hem het hoofdt voor de voeten wilde laten leggen. Vele in den krygsraadt waren mede van dit gevoelen; wanneer Lord Howard, die insgelyks een der drie esquaders kommandeerde, den grave van Eſſex bewoog hem het leven te ſchenken. Maar daar bleef een heimelyke haat tuſſchen beide, waar door het geſchiedde, dat de vloot, zonder verder iets van belang uit te voeren, weder in Engelandt kwam. Maar de koningin Elizabeth liet niet na den ridder Raleigh zo lang als ze leefde zonderlinge genade te bewyzen. Weinig maanden na hare doodt, en onmiddelyk na de kroninge van Jacobus den I in den jare 1603 wierdt Raleigh nevens vele anderen beſchuldigt, dat ze een zekeren Arbelle Stuart, uit koninklyken bloede geſproten, op den troon van Engelandt wilden verheffen. Raleigh derhalven wierdt aan hoogverraadt ſchuldig verklaart. Doch de koning veranderde de doodſtraffe in eene gevangeniſſe van 13 jaren in den Tour. In dien tydt ſchreef hy zyne Hiſtorie der wereldt, waar van echter maar het eerſte Deel in den jare 1614 in 't licht is gekomen. Het twede Deel hadt hy ook gereed, en in handſchrift voor hem leggen, wanneer de drukker, Burre genaamt, by hem kwam. Dezen vroeg hy, hoe veel exemplaren hy van 't eerſte Deel verkocht hadt? Burre gaf hem tot antwoordt: *Zo weinig, dat my deze uitgave ruineert.* Raleigh wierdt zo verdrietig over de verachting van een werk, dat hem zo veel moeite hadt gekoſt, en dat inderdaad een der fraaiſte werken is, die men van dat ſoort heeft, dat hy het twede Deel op ſtaande voet in 't vuur wierp, zeggende tot Burre: *Het doedt my leed, dat gy met het eerſte Deel zo kwalyk gevaren zyt; maar gy zult by het twede zo veel*

ſchade niet lyden. Het doedt my leed, zeide hy verder, *dat ik de wereldt, die zulk een ſeldzaam werk onwaardig is, met zo weinig moeite ook van het eerſte Deel niet kan beroven, als ik thans het tweede Deel doe.* Engelandt erkende, hoewel te laat, het groot verlies, door het verbranden van het twede Deel veroorzaakt; en na de doodt van Raleigh heeft de boekdrukker in weinig dagen meer dan 1000 exemplaren van 't eerſte Deel verkocht. Den 20 Maart des jaars 1616 beval koning Jacobus de I, dat de ridder Raleigh weder op vrye voeten zou geſtelt worden. Maar deze vryheit was oorzaak van zyn ongeluk. Noch zyne langdurige gevangenis, noch zyne hoge jaren hadden zyne begeerte om zich in de Spaanſche Weſt-Indiën te verryken uitgedooft. Hy verzocht derhalven zyne Majeſteit om eene uitdrukkelyke commiſſie. Maar hoewel toen Engelandt op allerlei wyze het Spaanſche hof poogde tot vriendt te houden, zo liet zich nochtans Jacobus de I door Raleigh, die hem van dezen tocht goude bergen beloofde, eindelyk bewegen, en gaf hem de verzochte commiſſie. Hy liep derhalven midden in Auguſty des jaars 1617 met twaalf ſchepen uit, en hadt het oog op goud-Caſtilië, en op de kuſt van Guiana: doch alles liep hem tegen, nademaal de Spaanſchen, van zyn voornemen onderrecht, toeſtel gemaakt hadden om de zelve te verydelen. Zyn zoon verloor het leven by de landing, op de rivier Orenoque den 2 January des jaars 1618 gedaan. Zyn beſte kapitein en piloot, met name Kernish, doodden zich zelf. Met een woordt, hy wierdt genoodzaakt onverrechter zake naar huis te keren. Beducht zynde voor het geen hem naderhandt wedervaren is beſloot hy in eene Franſche haven in te lopen; maar hy wierdt van zyn eigen volk genoodzaakt het naar Plymouth te wenden. Hier meende hy het andermaal met den ridder Stukeley, die hem eerſt in arreſt genomen hadt, te ontvluchten; maar hy wierdt achterhaalt, andermaal in den Tour gezet, en kort daar na voor den krygsraadt ter doodt veroordeelt. De Spaanſche ambaſſadeur Gondomar, die by koning Jacobus den I alles vermogt, heeft hier toe op het bevel van koning Philips den III wel het meeſt geholpen. Maar niettegenſtaande de onderneming tegen Spanje de eenigſte oorzaak van zyn doodvonnis was, kon men hem echter om die reden niet aan den hals komen, aangezien hy eene uitdrukkelyke commiſſie kon vertonen, die hem dekte, om dat hy zich naar de zelve gedragen hadt. Men haalde bygevolg het vonnis, in den jare 1603 tegen hem uitgeſproken, weder voor den dag, en hieldt ſtaande, dat het zelve in genen dele vernietigt was, onaangezien hy op koninklyk bevel na een zo langdurige gevangeniſſe was ontſlagen, en by zyne laatſte commiſſie door den koning met den name van *Lieve Getrouwe* genoemt was. Om kort te gaan, zyne vyanden drongen het doodvonnis door, en hy wierdt den 29 October des jaars 1618 op het plein van Weſtmunſter onthalſt, oud 66, of, gelyk anderen verzekeren, 76 jaren. Men noemde hem wegens zyn verſtandt en wetenſchappen een Apol en Orakel van zyne natie. Behalven zyne voornoemde *Hiſtory of the World* heeft men nog van hem een Verhaal, door hem van zyne eerſte tochten naar Weſt-Indië gedaan. *The life of Walter Raleigh. Cambden Vit. Eliſ. Idem in Brit. De Larrey Geſchied. van Engelandt* II *Deel. Rich. Blome's Engliſh America.*

RAM, (Dominicus) kardinaal en aartsbiſſchop van Tarragona, was geboortig van Alcanniz, een ſtedeke van Arragon. Hy oeffende zich al vroeg in de wetenſchappen, en wierdt in den jare 1411 biſſchop van Hueſca. De doodt van Martinus, oudſte broeder van Johannes den I, die zich tot nadeel van zyne nichten tot koning hadt opgeworpen, verwekte een groten twiſt onder de pretendenten van de kroon van Arragon. De ſtaten, te Alcanniz vergadert, benoemden negen Arbiters, om dit geſchil te beſliſſen. De biſſchop van Hueſca was de voornaamſte van dit negen-getal; en wanneer Ferdinand, bygenaamt de Rechtvaardige, infant van Caſtilië, verkoren wierdt, zondt men den voornoemden biſſchop derwaarts, om hem die tyding te brengen. Naderhandt wierdt hy in Italië gezonden. Biſſchop van Lerida geworden zynde wierdt hy tot gouverneur van Sicilië benoemt. Paus Martinus de V maakte hem in den jare 1423 kardinaal. Naderhandt wierdt hy aartsbiſſchop van Tarragona en biſſchop van Port. Koning Alphonſus de V riep hem weder naar Arragon tot zyn Raadsheer gedurende den oorlog, dien hy tegen Caſtilië voerde. Hy bevorderde de vrede, en maakte een ſtilſtandt van vyf jaren. Daar na keerde hy naar Rome, en ſtierf aldaar in den jare 1445, omtrent 100 jaren oud zynde. *Zurita lib.* XI, XII, XIII. *Conſtelorio. Dnnphrius. Aubery.*

RAMA, een kleine landſtreek in Hertzegovine, of Dalmatië, in 't Weſten van de rivier Narenta, rondom de rivier Rama. De voornaamſte plaatſen in dit landt zyn Riapci en St. Pietro di Rama. Men zegt, dat de naam van Rama in den tytel der koningen van Hungarië gemeld wordt, en dat daar door geheel Bosnië wordt verſtaan. *Maty Dict.*

RAMA, of RAMATHA. Zie ARIMATHIA.

RAMADAN, RAMADHAN, of RAMAZAN, wordt de negende maandt van 't jaar by de Turken genaamt. Hun jaar heeft maar 12 zulke maanden, die naar den loop der maan gerekent worden, invoegen de maandt RAMADAN dan in deze, dan in een andere maandt van ons jaar invalt. Ramadz noemen de Turken eene ſterke hette, en deze maandt is dus genaamt, om dat in den tydt, wanneer men de maanden der oude Arabieren nieuwe namen gaf, de negende maandt in de grootſte hette des ſomers inviel. In deze maadt durven de Mahomethanen voor zonnen ondergang niets nuttigen, of by hunne wyven leggen; maar aanſtonts met het ondergaan van de zonne, zo dra de Iman de lampen boven op de minarets, of torens der mosqueen heeft laten ontſteken, mogen zy eeten en drinken. Alsdan maken zy zich vrolyk, en brengen dus het grootſte deel van den nacht door. Dus beſtaat hun vaſten daar in, dat ze uit dag nacht maken. Zy noemen deze maandt *de heilige tydt*, gelovende, dat zo lange de zelve duurt, de deuren van 't Paradys open ſtaan, maar dat die anders altydt geſloten zyn. Die in dezen tydt wyn drinkt begaat eene doodzonde. *Ricaut de l'Empire Ottom. Herbelot Biblioth. Orient.*

RAMÆUS, of RAME, (Laurentius) aartshertoglyke Ooſtenrykſche generaal, was een Nederlander van geboorte. Na dat hy zich in zyne jeugdt in de Nederlandſche oorlogen hadt geoeffent, tradt hy in dienſt van den aartshertog Leopold van Ooſtenryk, dien hy in de jaren 1609 en 1610 in de landen van Gulik, en in de jaren 1610 en 1611 als generaal in de Elzas en het bisdom van Straasburg diende. Na dat keizer Rudolph de II van zyn broeder, den aartshertog Matthias, genoodzaakt wierdt Hungarië en Bohemen af te ſtaan, wilde men den aartshertog Leopold als het werktuig gebruiken, die het vergelyk, tuſſchen de twee broeders gemaakt, vernietigde, en de Boheemſche kroon koning Matthias betwiſtte. Hier op trok Rame met de manſchap uit de Elzas door het bisdom van Paſſau, alwaar hy eene grote menigte van volk aldaar geworven, en het daar van daan zogenaamde Paſſauſche krygsvolk tot zich lokte, viel in Bohemen, en hieldt aldaar, zonder onderſcheidt van Religie te maken, ſlecht huis, maar voornamentlyk te Budweis, welke plaats hy nevens Piſeck, Tina, Beraun, en andere, veroverde. Vervolgens trok hy naar Praag, welke ſtadt hy in den jare 1611 overrompelde, en de kleine zyde aan den Ratſchin innam; doch wierdt van de Standen van Bohemen, en de oude en nieuwe ſtadt Praag zo lang opgehouden, tot dat de oude koning Matthias de ſtadt kwam ontzetten. By dien inval poogde hy in 't byzonder zich aan den grave van Thurn, Leonard van Fels, en Wilhelm van Lobkowitz te verzekeren, en de zelve te doen onthoofden. Na dat hem dit mislukt was, hieldt hy op zyn te rug tocht geen beter krygstucht dan voorhenen, en na dat de voornoemde aartshertog weder naar Paſſau gekeert was, en hy te Budweis in Bohemen aangekomen, nodigde hy zommige zyner voornaamſte bevelhebberen op 't ſtadhuis ten avondmaal. Het zelve geeindigt zynde ontboodt hy negen van de zelve, een voor een, in zyne ſlaapkamer, en wanneer zy daar verſchenen, wierden zy van daar in een ander vertrek gezonden, om aldaar van een overſte wachtmeeſter de order te ontfangen. Aldaar gekomen zynde wierdt hen aangekondigt, dat nademaal zy by den inval te Praag oproer hadden verwekt, en met den grave van Thurn eene heimelyke verſtandhouding gehad, zy op ſtaande voet hadden neder te knielen, om van den bywezenden ſcherprechter onthoofd te worden, het welk ook aan alle negen volvoert is, nademaal maar een van alle zich te weer ſtelde, maar met geweldt ter aarde wierdt geworpen. Zo dikwils als 'er een was afgemaakt, wierdt het lyk met het kleedt, waar op hy geknielt hadt, aanſtonts weggedragen, invoegen niemandt van des anderen doodt eenige kennis hadt. Deze executie geſchied zynde, liet Rame de lyken op de markt te Budweis brengen, en op ieders borſt een papier hechten, behelzende de oorzaak van hunne doodſtraffe, namentlyk, om dat zy verſtandhouding met den vyandt gehad hadden. Doch Rame maakte zich heimelyk uit de ſtadt, zo dat, wanneer 's anderen daags morgens het krygsvolk in de omleggende dorpen zulks verſtondt, het zelve de ſtadt bezette, om hem in hun geweldt te krygen: doch het was te laat. Balbinus getuigt, dat het bloedt des genen, die met geweldt ter aarde geworpen wierdt, nog op den huidigen dag op het ſtadhuis gezien wordt, zonder dat het kan uitgewiſcht worden, gelyk anderen daar by voegen. De meergemelde aartshertog Leopold liet Rame na verloop van eenigen tydt by zich ontbieden; maar wanneer hy, zonder eenig gevaar te vrezen, verſcheen, wierdt hy nevens twee andere hoge bevelhebbers in verzekering genomen, en onder de inquiſitie gebragt; waar op hy eindelyk na eene langdurige gevangeniſſe op het ſterk ſlot Barr in de Elzas in den jare 1613 onthoofd wierdt. Volgens het berecht van Joh. Petrus Creſcentius heeft hy een toeleg tegen zyn heer, den aartshertog, geſmeed, pogende zich van zommige plaatſen in de Elzas meeſter te maken, gebruikende tot deze onderneming den markgrave van Baden, en eenige andere Proteſtantſche vorſten, het welk openbaar geworden zynde zyne doodt verhaaſt heeft. *Khevenhuller Annales Ferdinandi.*

RAMEE (Franciscus de la) was een bedrieger, die zich voor wettigen zoon van koning Karel den IX van Vrankryk en des zelfs gemalinne Elizabeth van Ooſtenryk uitgaf. In zyne eerſte jeugdt was hy by een edelman uit Poitou, Ægidius de la Ramee, opgevoed, en hadt van hem den name aangenomen. Naderhandt begaf hy zich naar het Vermandois, leggende aldaar de eerſte gronden van zyn bedrog in 't huis van zekeren boer, genaamt Johan Foiſſier, die door hem misleid wierdt. Hy zeide, dat zyne grootmoeder Catharina de Medicis hem heimelyk van 't hof hadt gezonden, ten einde haar beminde zoon Henrik de III, en vervolgens zy zelf mogt regeren. Hy voegde daar by, dat hy een geruimen tydt niets van zyne geboorte hadt geweten, tot dat eindelyk de Hemel hem zulks door herhaalde openbaringen hadt bekend gemaakt. Hier by wiſt hy de oogen van dien boer dus te verblinden, dat de zelve zich zomwylen inbeeldde als of hy die gewaande openbaringen voor zyne oogen zag. Dit wierdt allengskens onder 't volk verbreid, en Ramée wierdt in 't algemeen als een ongelukkig prins beklaagt, die door zyne wrede grootmoeder te vondeling gelegt was. Daar waren ook zommige groten, die hem heimelyk met geldt onderſteunden: doch door de goede voorzorge van Petrus Amaurus, dien koning Henrik de IV hadt derwaarts gezonden, wierdt zo wel de gewaande prins, als de boer, in verzekering genomen, en te Rheims het vonnis over hen uitgeſproken. Het zelve behelſde, dat zy beide het bedrog opentlyk zouden bekennen, Godt en den koning om genade bidden, en dat Ramée door beuls handen zou onthalſt worden, moetende de boer daar by tegenwoordig zyn. Hoewel zy nu aan 't Parlement van Parys appelleerden, zo wierdt nochtans aldaar het voornoemde vonnis bekrachtigt, en daarenboven het onthalſde lyk van den bedrieger veroordeeldt om verbrand te worden, het welk ook

dus

dus geſchied is. *Thuan. Hiſt. lib.* CXVII. *De Larrey Geſchiedenis van Engelandt* III *Deel.*

RAMELLIES, het welk de Franſchen ſchryven en uitſpreken RAMILLY, is een klein dorp in Brabandt, by den oorſpronk der rivieren de Geete en de Gef. Deze plaats is merkwaardig wegens den beruchten veldſlag, aldaar den 23 May des jaars 1706 tuſſchen het leger van de koninginne van Engelandt, Anna, de Staten Generaal en der zelver Geallieërden aan de eene, en de legers van Vrankryk en Spanje aan de andere zyde voorgevallen. Het leger der eerſtgenoemden wierdt geboden door den hertog van Marleborough en den veldmaarſchalk van Ouwerkerke, het twede door den keurvorſt van Beyeren en den maarſchalk van Villeroi. Het geallieërde leger behaalde eene volkome overwinning, en de Franſchen waren zo verſlagen over hun verlies, dat zy zich nergens veilig oordeelden. Met een woordt, zy verlieten Vlaanderen en Brabandt, waar van de Geallieërden bezit namen; en deze overwinning wierdt van vele andere gevolgt.

RAMEN, in 't Latyn *Rama*, of *Ramia*, een gedeelte van het oude koninkryk van Bosnië, voerde ook den naam van een koninkryk. Het is gelegen naar de zyde van Dalmatië, aan de rivier Ranea, alwaar de zelve in de Narenta valt, en heeft van de eerſtgenoemde den naam ontfangen. Bela de II, bygenaamt de Blinde, koning Hungarië, vermeeſterde het nevens Bosnië in den jare 1138, en noemde zich naar het zelve; naar welk voorbeeldt de koningen van Hungarië nevens het wapen ook den tytel voeren, en zich in plaats van koningen van Bosnië, koningen van Ramen noemen. Doch wanneer Bosnië genoemt wordt, dan wordt Ramen verzwegen. Men vindt dit landt wel in gene landkaarten, maar het is zeker, dat het omtrent het hertogdom S. Saba, of Hercegovinië gelegen heeft. *Szentyvani Dec.* II. *pag.* 133. *Ritteri Arm. Illyr. Delineat. p.* 36 & 37.

RAMESES, een koning van Egypten, was de zoon van Sothis, en begon in den jare 1097 na den zondvloedt, zynde het jaar 1292 voor de geboorte van Chriſtus, te regeren. Hy liet een pyramide oprechten, zynde de prachtigſte van alle, die men ooit gezien heeft. Deze liet hy te Thebe in den tempel der zonne plaatſen, alwaar de zelve bleef tot op de tyden van Konſtantyn den Groten, die ze in den jare 334 naar Alexandrië liet brengen, om ze verder naar Conſtantinopel te voeren. Maar wanneer Konſtantyn alvorens dit tydelyke zegende, liet ze keizer Conſtantius in den jare 352 van Alexandrië naar Rome brengen, en aldaar in de zogenaamde *Circus maximus* oprechten. Deze pyramide was 132 voeten hoog, en hadt boven op haar ſpits een gulde bol: doch wanneer deze door den donder wierdt afgeſlagen en verbryſelt, liet Conſtantius in des zelfs plaats een figuur van verguld koper daar op ſtellen, vertonende een vuurvlam. Toen de Gotthen in den jare 409 de ſtadt Rome plunderden, wierdt ook deze pyramide verwoeſt, en bleef in 't zandt bedolven, tot dat ze van paus Sixtus den V wederom opgegraven wierdt. Men vondt ze in drie ſtukken gebroken; doch Sixtus liet ze wederom zamenvoegen, en by de kerke van St. Jan van Lateran oprechten. Op de vier zyden van dit wondergebouw zag men verſcheide kunſtige figuren, vertonende allerlei zede-en ſtaatkundige grondregelen en deugden, benevens de doorluchte daden van beroemde mannen, de delen der wereldt, en vele geheimen der nature. *Kircherus Oedip. Ægypt. Marsham Can. Chron.*

RAMINI, een valſche propheet, die van de Zafte-Ramini, een zeker volk op het eilandt Madagaſcar, wordt aangebeden. De inwoonders verhalen, dat hy van Godt aan den over der Rode zee naby de ſtadt Mecca gezonden is, vertrekkende van daar naar Mahometh, die hem zeer vriendelyk ontfing. Maar wanneer de navolgers van Mahometh zagen, dat Ramini eenig vleeſch van dieren weigerde te eeten, die hy met eige handen gedood hadt, wilden zy zulks op hem wreken, menende, dat hy dus doende hun propheet kwam te verachten. Doch Mahometh ſtremde dit voornemen, gevende aan Ramini vryheit het zelve dier, van het welke hy eeten wilde, zelf te doden. Daarenboven gaf hy hem eene zyner dochteren, met name Rafatema, ten huwelyk. Daar op begaf zich Ramini met zyn wyf Ooſtwaarts aan, en wierdt vorſt van 't landſchap Magararo. Zyn zoon *Rabouroud* teelde *Rahadzi* en *Racoube*. Deze begaven zich op zee, landden aan 't eilandt Madagaſcar, veſtigden aldaar hunne woning, en leiden den grondt van de natie der Zaffe-Ramini. *Flacourt Hiſt. de Madagaſcar.*

RAMIREZ DEL PRADO, (LAURENTIUS) een Spaanſch rechtsgeleerde, zoon van Alphonſus, Raadt van Caſtilië, heeft zich door zyne bekwaamheit en wetenſchappen zeer vermaard gemaakt. Hy was Raadt van Napels, naderhandt advokaat des konings, ambaſſadeur in Vrankryk onder koning Lodewyk den XIII, en eindelyk Raadt van Caſtilië. Hy ſtierf den 23 October des jaars 1658. In den jare 1628 gaf hy te Parys de Kronyk van *Julianus* in het licht. In den jare 1640 liet hy de werken van *Luitprandus* drukken. Men heeft ook van hem: *Hypomnemata in Martialem*; *Theſaurus Legum*; *Conſejo y Conſejero de principes*; enz. *Nicol. Anton. Bibl. ſcript. Hiſp.*

RAMIRUS, koning van Arragon, en wel, gelyk velen menen, de eerſte, welke dien tytel heeft aangenomen, terwyl in 't tegendeel anderen Sanctius Abarca den eerſten koning van Arragon noemen, en die zich in 't begin der X eeuwe allereerſt dien tytel aangematigt heeft. Ramirus was de natuurlyke zoon van Sanctius den III, koning van Navarre, Arragon en Sicilië, geteelt by des zelfs byzit, Gaya van Aybar, of Aybera. Wanneer deze zyn vader tegen de Moren in 't veldt was getrokken, en onderwylen de regering aan zyne gemalinne Nunna, erfdochter van Sancho Gareja, grave van Caſtilië, hadt opgedragen, gebeurde het, dat haar oudſte zoon Garçias een fraai, maar te gelyk tomeloos paardt uit den koninklyken ſtal begeerde, en nademaal de ſtalmeeſter aan de koninginne kennis hadt gegeven hoe gevaarlyk het voor den prins was dat paardt te beryden, wierdt hem gelaſt het paardt den prins te weigeren. Anderen getuigen, dat de koning voor zyn vertrek zulks uitdrukkelyk verboden hadt, aangezien het zyn beſte paardt was, niet willende, dat het van iemandt anders zou bereden worden. Dit nu verdroot Garçias zodanig, dat hy, om zyne wraakluſt te boeten, door eenige ſchynredenen gelegenheit genomen heeft zyne eige moeder van een onbehoorlyken ommegang met den ſtalmeeſter by zyn vader te beſchuldigen. Dezen ſtalmeeſter noemen zommigen Don Pedro de Seſa, anderen Don Hernando de Ordeſiana. De koning geloofde het, en liet Nunna volgens de rykswetten veroordelen om levendig verbrand te worden, ten ware binnen 30 dagen een ridder te voorſchyn kwam, die hare onſchuldt tegen den aanklager kwam te verdedigen. Toen die tydt byna ten einde was, boodt zich Ramirus aan om de koningin tegen haren zone te verdedigen. Maar in plaats van een gevecht te wagen wierdt Garçias door zyn gewiſſe geprangt een voetval voor den koning zyn vader te doen, en ſchuldt te bekennen. Sanctius nam daar op de koninginne met genoegen weder tot zich, vergaf het op hare voorbede Garçias, en zynen anderen zoon Ferdinand, die des zelfs party genomen hadt, en gaf aan Ramirus tot betuiging van dankbaarheit het koninkryk van Arragon, alwaar deze in den jare 1034, of 1035, de regering aanvaardde, en van paus Benedictus den IX beveſtigt wierdt; waar tegen Ramirus gezegt wordt zyn koninkryk aan den Roomſchen ſtoel onderworpen, jaarlykſch eene zekere ſomme in de pauſſelyke ſchatkiſt gelevert, en in plaats van het tot hier toe gebruikte Gotthiſche Miſſale dat van de Roomſche kerk ingevoert te hebben. Niet lang daar na bemachtigde Ramirus insgelyks het koninkryk van Soprarbie en Ribagorça, na dat zyn broeder Don Gonçalo door een zyner bedienden, genaamt Raymonet, op de brug van Montelus vermoord was, zonder kinderen na te laten. Of nu de Standen van dit laatſtgemelde koninkryk hem vrywillig tot hunnen koning verkoren, dan of zy met geweldt daar toe gedwongen zyn, daar omtrent zyn het de ſchryvers niet eens. Men zegt ook, dat hy getracht heeft het koninkryk van Navarre zynen broeder Garçias, wanneer die te Rome was, door hulp der Moren te ontweldigen, maar dat hy genoodzaakt was de belegering van Tafalla met een groot verlies op te breken, en van zyn voornemen geheel af te zien. Zyne gemalin was Ermiſenda, of Gisberta, dochter van Bernardus Rogerus, grave van Bigorre, by welke hy teelde Don *Sancho Ramirez*, zyn opvolger in 't koninkryk van Arragon, *Garçias*, biſſchop van Jacca, *Sancha*, gravin van Toulouze, en *Thereſia*, gemalin van Willem Bertrand, grave van Provence. Boven dien hadt hy nog een natuurlyken zoon, genaamt Sancho, heere van Ayvar en Xaviere. Ook ſchryven zommigen, dat hy met eene zekere aanzienlyke vrouwe, voerende het gebiedt over het kaſteel en de ſtadt Vera, zich in huwelyk verbonden, en by de zelve twee zonen, *Karel* en *Lodewyk de Vera*, geteelt heeft, die na de doodt van hunnen vader naar Navarre, en verder naar Caſtilië hebben moeten wyken, alwaar zy ſtamvaders der heeren van Vera, heeren van Dentello en Sierrabrava in Merida geworden zyn. Hoe lang deze koning eigentlyk geregeert heeft is onzeker, als ook hoe hy aan zyn einde gekomen is. Zommigen berechten, dat hy op zyn bedt geſtorven is; anderen, dat hy in een treffen tegen koning Sanctius den III van Caſtilië is geſneuvelt. Wederom anderen ſchryven, dat hy in den jare 1063 door de Moren in de belegering van 't kaſteel Grados, of Iraos, zyn leven verloren heeft. *Hiſtoria de los Reyes Godos por Julian. del Caſtillo, proſequida por Geronimo del Caſtillo, lib.* IV. *p.* 189. *Mariana Hiſtoria general de Eſpana l.* IX. *p.* 561. *Louis de Mayerne Turquet Hiſt. Gener. d'Eſpagne lib.* VII. *p.* 292. *Mezeray Hiſt. de France Tom.* II. *p.* 299 300.

RAMIRUS, de I van dien naam, koning van Leon, volgde op Alphonſus den II, bygenaamt de Kuiſche, in den jare 825. Hy was de zoon van Vermondus den I, en regeerde 26 jaren zeer loffelyk, in 't byzonder na zyn treffen met de Moren, toen hy zestig duizend van die barbaren deedt ſneuvelen. Hy ſtierf in den jare 850. Ramirus de II, zoon van Ordo den II, ſloot zyn broeder Alphonſus den IV in een klooſter, en beklom dus den troon. Hy verſloeg in den jare 939 vele duizend Saracenen. Tien jaren daar na behaalde hy andermaal eene overwinning op de zelve by Talavera; doch ſtierf niet lange daar na. Ramirus de III, zoon van Sanches den I, volgde hem in den jare 967. Deze was alstoen nog zeer jong, en daar by zo wreed en wulpſch, dat men hem in den jare 980 van den troon ſchopte, waar op zyn bloedverwant Vermondus de II geplaatſt wierdt: doch hy ſtreedt met dezen twee jaren lang, namentlyk tot den jare 982, wanneer hy ſtierf. *Mariana Hiſt. Hiſp.*

RAMMEKENS, ook *Zeeburg* genoemt, eene ſterkte op het Zeeuſche eilandt Walcheren, aan de zee, tuſſchen Vliſſingen en Middelburg gelegen, en zeer vermaard wegens zyne bekwame reede. Het legt byna driehoekig, en beheerſcht den uitmondt van de haven van Middelburg, en wederzyds den dykhoek, hebbende nog zeer hoge muren en wallen, doch niet meer in zulk een ſtaat als voor dezen: want het wierdt weleer voor onwinbaar geacht. Het is door vrouwe Maria, koninginne van Hungarië en beſtierſter van de Nederlanden, wegens keizer Karel den V, als graaf van Zeelandt, aldaar omtrent den jare 1547 gebouwt. In den jare 1573 beſchoot en veroverde Karel Boiſot deze ſterkte voor de Vereenigde Staten, welke de zelve, nevens Vliſſingen en den Briel, in het jaar 1585 aan de koninginne Elizabeth in onderpandt gaven voor de onkoſten, welke zy hen tot het voeren van den oorlog tegen Spanje hadt opgeſchoten. In den jare 1616 wierden alle deze plaatſen door de Staten van Jacobus den I weder ingeloſt, en de Engelſche bezetting daar uit getrokken. *Boxhorn en Smallegange Kron. van Zeelandt. Gargon Walcherſche Arkadia.*

RAMMELSBERG, een grote berg aan den Hartz, boven de

ſtadt Goslar, met ſtruiken bewaſſen, maar ryk van kopermynen. Men verhaalt, dat in den jare 972, den 14 April, alhier het beſte bergwerk op den Hartz ontdekt is, en wel op de navolgende wyze. Namentlyk, een jager van keizer Ottho den I, genaamt *Ramme*, bondt zyn paardt aan een ſtruik vaſt, en een ſtuk weegs van daar gaande ondervondt hy by zyne te rug komſt, dat het paardt door zyn ſtampvoeten een goede myn ontdekt hadt; en hier van daan is die plaats naar hem (anderen zeggen naar zyn paardt) *Rammelsberg* genaamt. Dit bergwerk is naderhandt verſcheide veranderingen onderhevig geweeſt. Na dat het byna honderd jaren verwaarlooſt was, heeft men het in den jare 1453 wederom beginnen in ſtaat te brengen. In den jare 1359 wierdt dit bergwerk van de hertogen van Brunswyk aan de ſtadt Goslar verpand, en eerſt in den jare 1552, na een langen twiſt, weder ingeloſt, ſedert welken tydt het door dat huis in gemeenſchap bezeten is. Het water, dat hier en daar in de kloven van dezen berg ontſpringt, is zeer ſcherp, en heeft veel vitriool, zo dat het de klederen en ſchoenen der berglieden doorbyt. Van ouds waren 'er ook moeraſſen, die yzere ſtaven gelyk als met goed koper overtrokken, zo dat men het nog overige yzer gelyk als een degen uit de ſchede trekken kon. Deze plaatſen zyn meeſt vergaan; nochtans behoudt het water de kracht om yzer in koper te veranderen. Onder het zilver van deze mynen vindt men ook eenig goudt; doch zulks kan met geen voordeel daar uit gehaalt worden. Voorts vindt men hier menigerlei andere bergſtoffen. *Zeiler. Topogr. Brunsv. p.* 169 *ſeq. Behrens Hercyn. Curioſa p.* 144 *ſeq.*

RAMNENSES, of RAMNETES. Dus wierdt het derde deel der inwoonderen van Rome genoemt, toen Romulus de zelve in drie ordens of gilden verdeelde, namentlyk *Ramnenſes*, *Tatienſes*, en *Luceres*. *Livius.*

RAMOTH was eene der vryſteden van Judea, en wierdt door 't lot tot den ſtamme Gad getelt. Zy was niet verre van 't gebergte Gileads gelegen. *Deut.* IV. *Joſ.* XIII.

RAMSEY, in 't Latyn *Limnus*, een klein eilandt in de Ierſche zee. Die van Walles noemen het *Lymen*, en het is gelegen aan de kuſt van Zuid-Walles, eene myl van S. Davids. Insgelyks is 'er eene marktſtadt van dien name, gelegen in Huntingdonshire, in Artingtonhundred, naar den kant van Cambridgeshire, naby een klein meir, van den zelven name; en by nog een ander meir, genaamt Whittleſen, die beide ryk zyn aan viſſchen en vogelen, wordende bewatert door verſcheide rivieren. Deze ſtadt is op een zeer vruchtbaren grondt gelegen, en heeft aan alle kanten moeraſſen. Eertyds hadt ze ook eene ryke abdy, maar die van koning Henrik den VIII aan de krone gehecht is. Zy is 55 Engelſche mylen van Londen gelegen.

RAMSEY is de toenaam des graven van Dalhuſie, in 't Schotſche graafſchap Lothiau, zynde het hoofdt van het geſlacht van dien name, en uit het welke vele voorname mannen geſproten zyn, die zich door hunne dapperheit vermaard gemaakt hebben.

RAMSEY (JACOBUS) wierdt in den jare 1589 geboren, en diende eerſt onder de koningen Jacobus en Karel, kwam naderhandt in den jare 1630 met Hamilton in Duitſchlandt, diende als overſte onder den koning van Zweden, en woonde in den jare 1631 den ſlag by Leipzich by. In deze ſtadt belegerde hem de generaal Lamboy in de jaren 1635 en 1636; doch deze wierdt in 't volgende jaar door den landgrave van Heſſen en den Zweedſchen generaal Leſle genoodzaakt de belegering op te breken. Men beſchuldigt dezen Ramſey, dat hy de ſtadt Hanau voor 200000 ryksdaalders heeft willen verkopen, zich tegen de burgery latende verluiden, dat de graven van Hanau hunne laatſte heeren zyn zouden. Hy nam ook werkelyk den grave van Hanau, Philips Maurits, wanneer deze in den jare 1637 te Hanau kwam, in verzekering, en liet hem bewaren. Dit bewoog grave Lodewyk Henrik van Naſſau-Dillenburg keur-Mentzilche, Heſſiſche en Frankfortſche manſchap in de ſtadt te nemen; wanneer Ramſey gevangen naar Dillenburg gebragt wierdt, alwaar hy in den jare 1639, na dat hy 13 dagen eenige ſpyze of drank hadt geweigert te nutrigen, den geeſt gaf.

RAMSEY (JOHANNES) was edelknaap by Jacobus den I, koning van Groot-Britannië, dien hy in 't huis des graven van Gowry te Perth, in Schotlandt, opwachtte, en den 5 Auguſty des jaars 1600 het geluk hadt zyne Majeſteit van den moordt te redden, dien de gemelde graaf, en des zelfs broeder Alexander, kamerheer des konings, geſmeed hadden. De koning, willende deze trouw belonen, maakte hem burggraaf van Hadington. Hem wierdt in zyn wapen gevoegt een arm, houdende een bloot zwaardt, in wiens midden eene kroon was, maar aan de punt een hert met dit byſchrift: *Deze arm heeft den koning en het vaderlandt gewroken.* De koning maakte hem in 't 18 jaar zyner regering baron van Kingſton, aan de Themſe, en graaf van Holdernes, met byvoeging van deze byzondere eere, dat jaarlykſch op den 5 Auguſty, wanneer een dankdag voor 's konings behoudeniſſe wierdt gevierd, hy en alle zyne mannelyke erfgenamen het zwaardt van ſtaat voor den koning zouden dragen, ter gedachteniſſe van deze gelukkige verloſſinge. Hy trouwde twee maal. Zyne eerſte gemalin was Elizabeth, dochter van Robert, grave van Suſſex, by welke hy twee zonen teelde, namentlyk *Jacobus* en *Karel*, nevens eene dochter, genaamt *Elizabeth*. Zyne twede gemalin was Martha, dochter van Sir William Cokain, ridder en Alderman. Deze overleefde hem, en trouwde naderhandt met Montagu, Lord Willoughby, zoon en erfgenaam des graven van Lindſey.

RAMSEY, (MARIA) twede gemalin van Thomas Ramſey, die ſherif van Londen was in den jare 1567, en twee jaren Lord Major in die zelve ſtadt. Zy was de oudſte dochter van William Dale van Briſtol, en trouwde in den jare 1584. Na de doodt van haar echtgenoot gene erfgenamen hebbende, beſloot zy hare goederen tot Godvruchtige eindens te beſteden, zo namentlyk, dat ze (1) een jaarlykſch onderhoudt gaf aan twee directeuren (*Fellocos*) en vier ſcholieren van 't zogenaamde Peter-houſe te Cambridge; tot 40 ponden Sterlings ieder jaar, met drie aanzienlyke beneficiën voor die ſcholieren, die bekwaam geoordeelt wierden om de zelve te bekleden; (2) nog eene ſomme van 40 ponden Sterling tot onderhoudt van zes ſcholieren te Oxford, en zes te Cambridge; (3) eene vereering voor twee redenvoeringen, of predikatiën, die jaarlykſch in de Chriſtkerk zouden gedaan worden; (4) eene jaarlykſche wedde voor een ſchryfmeeſter, om de arme kinderen van 't Chriſthoſpitaal te onderwyzen; (5) een vry collegie, om te Halſtadt, in 't graafſchap van Eſſex, arme ſtudenten de letterkunſt te leren; (6) eene gift voor de armen van 't Chriſthoſpitaal; (7) eene milddadige gift tot onderhoudt der gekwetſte ſoldaten; (8) eene andere gift van 40 ponden jaarlykſch, behalven de kleding voor tien arme ſoldaten, en eene gelyke ſom voor der zelver weduwen; (9) eene gift van 30 ponden Sterlings jaarlykſch, om de gevangenen voor ſchulden te verloſſen; (10) eene andere van tien ponden jaarlykſch, tot verkwikking der arme gevangenen; (11) eene aanzienlyke gift om arme dochters uit te huwelyken; (12) nog eene tot onderhoudt der armen van vier verſcheide parochiën. Behalven nog verſcheide andere liefdegiften, die door de beſtierders van 't Chriſthoſpitaal moeſten uitgedeelt worden, te weten door den Major, Alderman, en de ſocieteit van Londen, opzienders der uitdeling van alle deze giften. Deze Mevrouw, welker naam verdient vereeuwigt te worden, ſtierf in November des jaars 1596, en wierdt begraven te Londen, aan de Zuidzyde van 't altaar in de Chriſtkerk, alwaar de executeurs van haar teſtament tot hare gedachteniſſe eene prachtige tombe hebben opgerecht, doch die in den jare 1666 door den brandt verteert is.

RAMUS, (PETRUS) by de Franſchen *de la Ramée* genaamt, een der geleerdſte en vermaardſte mannen van Vrankryk. Hy wierdt in den jare 1515 te Cuth, in 't Vermandois, geboren. Zyn grootvader was wel een edelman uit het landt van Luik, doch wierdt van Karel, laatſten hertog van Burgundië, verjaagt, nam zyn toevlucht in Pikardië, en begaf zich tot het koolbranden. Zyn zoon wierdt een boer, en teelde den vermaarden *Petrus Ramus*, van wien dit artykel handelt. De luſt tot de ſtudiën dreef hem reets in 't achtſte jaar van zynen ouderdom naar Parys; maar zyne armoede en tegenſpoeden noodzaakten hem deze plaats wederom te verlaten: doch hy ſchepte wederom moedt, en keerde andermaal derwaarts; maar moeſt ook andermaal weder uit armoede van daar wyken. Des niettegenſtaande liet hy zich niet afſchrikken, maar waagde voor de derdemaal een kans; wanneer iemandt zyner bloedverwanten zich over hem ontfermde, en hem eenige maanden de koſt gaf; na verloop van welke hy niet beter kon dan zich in 't collegie van Navarre als een knecht te verhuren. By dag diende hy zyn heer, doch ſtudeerde de meeſte uuren van den nacht. Na dat hy nu omtrent vierdehalf jaren zo voor zich zelven, als in de opentlyke leſſen zich in de Philoſophie van Ariſtoteles hadt geoeffent, wierdt hy tot meeſter in de vrye kunſten verklaart, en nam volgens de gewoonte der akademie een ſtelling (*Theſis*) opentlyk aan om te beweren, daar in beſtaande: „Dat „ al het zeggen van Ariſtoteles valſch was". Deze ſtelling verdedigde hy een gehelen dag tegen alle tegenwerpingen; en dit gaf hem gelegenheit om de Philoſophie van Ariſtoteles nog nader te onderzoeken, ontdekkende meer en meer de zwakheit van de zelve. Maar even daar door haalde hy zich een dodelyken haat der oude hoogleeraren en ſtudenten op den hals. Men merkte hem aan als een ketter, en klaagde hem by den koning aan; voornamentlyk na dat hy zyne *Inſtitutiones Dialecticæ* en *Animadverſiones Ariſtotelicæ* hadt in 't licht gegeven. Hier op wierden zekere rechters benoemt om de geſchillen tuſſchen hem en den vermaarden ſchoolleeraar Antonius Govia te onderzoeken: doch aangezien deze meeſt alle eenzydig waren, verloor Ramus het geding, en moeſt zien, dat zyne boeken door het gansche koninkryk wierden verboden, en hem belaſt wierdt in 't toekomende de Philoſophie ongeſchonden te laten. De vreugdt zyner vyanden over dit vonnis is niet te beſchryven. Men gaf daar van in alle vreemde landen bericht. Men ſpeelde komediën, en ſtelde Ramus op 't allerſchempſte ten toon, die zulks geduldig moeſt verdragen. Dit geſchiedde in den jare 1543. In 't volgende jaar rukte de peſt eene grote menigte van menſchen binnen Parys weg; zo dat byna alle de ſtudenten van 't collegie de Prele uitſtierven. Wilde men derhalven dit collegie weder in luiſter brengen, zo moeſt men Ramus goede woorden geven, die ook het zelve wel haaſt in zyn voorgaanden luiſter herſtelde. De Sorbonne begon zich daar wel ſcherpelyk tegen aan te kanten; doch moeſt lyden, dat hem koning Henrik de II in den jare 1551 tot koninklyk hoogleeraar in de Philoſophie en welſprekendheit verklaarde, gelyk hem reets in den jare 1547 de vryheit om te ſpreken en te ſchryven weder gegeven was. Het is wel waar, dat hy en zyne toehoorders eene zware vervolging moeſten uitſtaan; doch het beſluit van 't Parlement deedt de zelve naar wenſch eindigen. Hier op nu poogde hy de wetenſchappen meer en meer in top te halen, die zyne vyanden in het tegendeel zochten te verduiſteren; en aangezien zy niets op hem met grondt konden vitten, zo beſchuldigden hem de Doctoren der Sorbonne, zo wel als de andere koninklyke hoogleeraren, van nieuwigheit omtrent de uitſprake der Latynſche tale: want wanneer Ramus en zyne aanhangers de woorden *quisquam*, *quisquis*, enz. in welke de letter *q* voor de letter *u* ſtaat, dus uitſpraken, gelyk het behoort, zo wilden die van de Sorbonne, dat men behoorde *kiskis* en *kankam*, enz. te zeggen. Die dit weigerden te doen wierden van hunne prebenden berooft; ja, men dreef die zake zo verre, dat Ramus genoodzaakt wierdt zyne bediening te verlaten. Hy vertrok derhalven heimelyk, hoewel met verlof des konings, naar

naar Fontainebleau, en hadt aldaar toegang tot de koninklyke bibliotheek. Hier vorderde hy zeer in de landmeet-en sterrekunst; maar zo dra de Sorbonnisten hem aldaar ook ontdekt hadden, moest hy elders zyne veiligheit zoeken. Hy hadt zich wel liefst naar Duitschlandt begeven, om dat aldaar de studiën meest bloeiden; maar aangezien men hem alle wegen derwaarts hadt toegesloten, nam hy voor naar Bononië te wyken, dies te meer, om dat hy derwaarts als hoogleeraar beroepen was: doch eindelyk vondt hy geraden zich hier en daar in Vrankryk schuil te houden, tot dat hy eindelyk na de vrede in den jare 1563 weder tot zyne bediening keerde. Hier vondt hy zyne bibliotheek van zyne vyanden verstrooit; maar zulks belette hem niet de wetenschappen in 't algemeen, voornamentlyk de wiskunst, met verdubbeling van naarstigheit in top te veifelen. Aangezien hy derhalven de wiskunst zo zeer beminde, zo rustte hy niet voor dat daar toe een afzonderlyk hoogleeraar aangestelt wierdt. Deze was Fridericus Reisnerus. De binnenlandsche beroerten in den jare 1567 noodzaakten hem Parys andermaal te verlaten, en zyne veiligheit by de Hugenoten te zoeken. Maar wanneer dit oorlogsvuur wederom gebluscht was, wierdt hy andermaal in zyne bediening als hoogleeraar herstelt; hoewel hy niet lang daar na verlof van den koning verzocht om de Duitsche akademiën te mogen bezoeken; want hy voorzag, dat de vrede niet langdurig zou zyn. Op deze reize naar Duitschlandt wierdt hem eene buitengewone eer bewezen, voornamentlyk te Basel en Heidelberg, op welke laatste plaats hem de keurvorst zyn portret liet geven. Te Basel wilde hy zyne dankbaarheit betonen, en hieldt tot dien einde eene opentlyke redenvoering tot lof van die stadt. Maar zo grote liefde als hy in Duitschlandt genoot, zo wreed wierdt hy in Vrankryk, werwaarts hy in den jare 1571 te rug keerde, onthaalt, wordende in het volgende jaar in het vermaarde bloedbadt van Parys vermoord. Petrus Ramus hadt zich wel in een kelder verborgen, maar zyn aartsvyandt Jacobus Carpentarius liet hem opzoeken en doorsteken. Het lyk wierdt door een venster op de straat geworpen, en naar de Seine gesleept. Dit was het rampzalig einde van dien geleerden en Godzaligen man, wiens milddadigheit, matigheit en kuischheit zyne vyanden zelf pryzen. Men heeft aangemerkt, dat hy van der jeugdt af op enkel stroo met zo veel genoegen geslapen heeft, als of 't een zwanendons was, zonder wyn te proeven dan na dat hy tot zyne jaren was gekomen. Hy gebruikte gene geneesmiddelen, om zyne gezondheit te bewaren, of weder te erlangen, maar leefde matig, en oeffende zich met balslaan. Alle de vremdelingen verwonderen zich over zyne buitengewone hoedanigheden, invoegen hy gelyk als om strydt van de zelve genodigt wierdt. Bononië boodt hem 1000 dukaten aan; de koning van Polen wilde hem graag te Crakau hebben; en de koning van Hungarië nodigde hem tot het hoogleeraarschap naar Weissenburg. Maar hy weigerde het een en het ander: in 't tegendeel verlangde hy te vergeefsch te Geneve bevordert te worden, aangezien Theodorus Beza hem zulks in een brief ronduit weigerde, tot dat hy zyne nieuwe philosophie zou verlaten hebben. Hy hadt zich boven dien by de Hervormden gehaat gemaakt, aangezien hy de kerkelyke tucht in eene Democratische regeringswyze wilde veranderen, gelovende, dat het ampt der sleutelen geenzins volstrekt aan den kerkenraadt van de gemeente kon overgegeven worden zonder eene dwingelandy in de gemeente des Heeren in te voeren. Doch zyne menging wierdt op een nationaal synode te Nimes verworpen; en in 't byzonder heeft zich in dit stuk Theodorus Beza tegen hem aangekant, vrezende, dat daar door allerlei onlusten mogten verwekt worden. Voorts kan men nog aanmerken, dat Ramus veel uit Ludovicus Vives genomen heeft, zonder des zelfs naam te noemen; insgelyks, dat hy *Paginarius* genaamt is, om dat hy Cicero of Virgilius zynen toehoorderen verklarende nooit meer dan een bladt teffens verhandelde. Zyne sekte heeft zich meest in Duitschlandt, Schotlandt en Engelandt uitgebreid, hoewel zich de Aristotelische philosophen daar hevig tegen aankantten; en ten ware Josephus Scaliger het belet hadt, men zou de philosophie van Ramus ook in Hollandt hebben aangenomen. In 't tegendeel is de zelve in Zwitserlandt, voornamentlyk te Bern en Lausanne, sterk voortgeplant, in welke twee plaatsen de *Logica* van Ramus volkomen is ingevoert; en wanneer aldaar de professoren in de philosophie iets of uit Claubergius, of uit het boek, genaamt *Ars Cogitandi*, willen aanhalen, dan moeten zy zulks maar in zo verre doen, als het tot verklaring, maar geenzins tot wederlegging van Ramus dienen kan. Men heeft voorts verscheide schriften van hem, namentlyk: *Grammaire Françoise*; *Grammatica Graca*; *Grammatica Latina*; *Grammatica Hebraa*; *Brutina quaestiones in Oratorem Ciceronis*; *Ciceronianus de Ciceronis imitatione*; *Rhetorica distinctiones in Quintilianum*; *Dialectica*; *La Logique*; *Scholarum dialecticarum libri* XX. *Praelectiones in Virgilii Bucolica & Georgica*; *in Orationes* VIII *Consulares*; *in Librum de Fato*; *in Somnium Scipionis*; *in Libellum de optimo genere oratorum*; *in lib.* I. *de Legibus*; *Orationes* V *de legatione*, *Graecè & Gallicè*; *de Militia Caesaris*; *Schola Physica de Aristotelis Metaphysica*; *Arithmetica*; *Geometria*; *Schola Mathematica*; *Schola in liberales artes*, *Grammaticam*, *Rhetoricam*, *Dialecticam*, *Physicam*, *Metaphysicam*; *Adversaria de Platonis Philosophia*, *generatim in Dialecticam*, *Physicam*, *Ethicam digerenda*; *Volumen Epistolarum*, *Orationum*, *Praefationum*; *de Causis affectionum & proprietatum quarundam singularium cum in homine*, *tum in animantibus quibusdam*; *Commentaria de Religione Christiana*; *Cynosyra utriusque Juris*; *Animadversiones Aristotelica*; *Preface sur le Proeme des Mathematiques*; *Remonstrance*, *faite au Conseil privé*, *touchant la profession royale en Mathematique*; *Traité de l'art militaire*. enz. *Theophilus Banasius*, *Freigius & Nancelius in vita Petri Rami*. *Thuanus Hist. lib.* LII. *ad an.* 1552. *Teissier Addit. aux Elog. T.* I *&* III. *Launojus de varia Aristotelis fortuna*. *Gallandius in vita Petri Castellani*. *Bayle Dict. Crit.*

RAMUSIUS, (Johannes Baptista) van Venetië, was de zoon van Paulus, een rechtsgeleerde. Hy heeft zich door zyne geleerdheit beroemd gemaakt. De Latynsche, Griekssche, Fransche en Spaansche talen verstondt hy volmaakt, behalven zyne andere wetenschappen. Dit bewoog de republyk van Venetië hem 43 jaren lang in de gewigtigste zaken te gebruiken. Dus heeft hy de bediening van geheimschryver bekleed, en de ambassadeurs naar vremde hoven verselt. Men heeft van hem eene verzameling van verscheide Reizebeschryvingen, met geleerde voorredenen van hem voorzien, nevens een traktaat van 't opzwellen des Nylstrooms, aan zyn vriendt Fragastor opgedragen. Ook heeft hy een werk begonnen te schryven van de ebbe en vloedt der zee; maar dit is niet voltooit. Niet lang voor zyne doodt begaf hy zich naar Padua, en stierf aldaar in den jare 1557, oud zynde 72 jaren. Zyn lyk wierdt naar Venetië gebragt, en in de St. Mariënkerk begraven. Behalven zyn traktaat *De Nili incremento* heeft hy te gelyk drie stukken *De navigatione* in 't licht gegeven, van welke het eerste eene beschryving van Afrika en Priester Janslandt, enz. het twede de Historie van Tartaryë, nevens verscheide andere reizen behelst; het derde handelt van de scheepvaart naar de West-Indiën. enz. *Thuan. Hist. Teissier Addit. T.* I. enz.

RANALS. Daar zyn twee eilanden van dien name onder de Orkadische eilanden, waar van het eene *Noord-Ranals*, en het andere *Zuid-Ranals* genoemt wordt. Maar zy zyn door eene nauwe straat, genaamt *Pichtlandt*, van Schotlandt afgescheiden. Beide deze eilanden zyn zeer klein, en van weinig belang. Zuid-Ranals houdt men te zyn het eilandt *Ocetis* van Ptolemaeus, waar voor echter anderen het eilandt *Hoye* nemen, beweiten Zuid-Ranal gelegen. *Maty Dict.*

RANATITES. Dus wierdt eene zekere sekte der Joden genaamt, een uit het getal der gene, die Philastrius verzonnen heeft. Het is zeker, dat deze Joden den kikvorschen een soort van eerbiedigheit bewezen, ter gedachtenisse van de plage, die de Egyptenaren door de kikvorschen is overgekomen. Maar dat 'er Joden geweest zyn, die deze beesten hebben aangebeden, daar van vindt men gene voetstappen in de oudheit. *Philastrius Biblioth. Patrum.*

RANCE, (Dom Armand Jean le Bouthillier de) abt van la Trappe, wierdt te Parys geboren den 9 January des jaars 1626. Hy was de broeders zoon van den geheimschryver van staat, en opperopziender der finantiën. In zyne jeugdt hadt hy een buitengewone drift tot de studiën, en vorderde in de zelve zo gelukkig, dat hy 12 of 13 jaren oud zynde *Anacreon* met aanmerkingen in 't licht gaf, namentlyk in den jare 1639, en andermaal in den jare 1647. Hy maakte hier na eene Fransche overzetting van dien dichter, maar waar uit bleek, dat hy meer smaak in de Griekssche dan in de Fransche tale hadt. Hy liet zich den 21 December des jaars 1635 zyn kruin scheren, en was in den ouderdom van 10 jaren reets kanunnik van Onze Lieve Vrouwe te Parys. Kort daar na maakte hem de koning prioor van Boulogne, naby Chambor. Naderhandt wierdt hy abt van Notre Dame de Val, van de orde der Augustynen, en abt van la Trappe: daarenboven was hy abt van St. Simphorion van Beauvais, prioor van St. Clementin, in Poitou, aartsdeken van Outrevienne, en kanunnik te Tours. Voor zyne Theologische studie las hy eerst, en oeffende zich in de kerkvaderen; invoegen hy 16 jaren oud zynde de gevoelens van die oude kerkleeraren verstondt, en hunne beste spreuken van buiten wist. Daar na begaf hy zich tot de Godgeleerdheit, en stondt in zyn 21 jaar voor de Sorbonne zyne proeve uit. De predikorde wierdt hem den 22 January des jaars 1651 gegeven, en de Doctorale muts in de Theologie ontfing hy van de faculteit te Parys den 10 February des jaars 1654. Dus den loop zyner studiën volbragt hebbende kwam hy in het openbaar te voorschyn. Zyne schranderheit, fyn oordeel, en beschaafde zeden deden hem aan 't hof bemind worden. Zyne heerschende gemoedsneigingen waren eerzucht en roem. Onder alle de vermakelykheden beminde hy het meest de jagt. Het bisdom van Leon weigerde uit een beginsel van ydelheit. Hy was aalmoezenier van den hertog van Orleans, en een der gedeputeerden van de twede orde op de vergadering der geestelykheit in den jare 1655. Hier wierdt hy met eene byzondere achting gehandelt, en onder anderen verzocht aan de Griekssche uitgave van *Eusebius* te willen werken, nevens andere Griekssche kerkvaderen, die men hadt voorgenomen te laten drukken. Men spreekt verscheidentlyk van zyne bekeering tot een stil en ingetogen leven, afgezonderd van de wereldsche vermakelykheden, in welke hy voorhenen zo verstrikt was. Maupeou, die zyn leven beschreven heeft, meent, dat de doodt des hertogs van Orleans daar toe aanleiding gegeven heeft, nevens de doodt van zekere hertoginne, vermaard wegens hare schoonheit. Maar Marsolier getuigt, dat deze levensverandering by Rance reets voor de doodt van den gemelden hertog geschied is. Deze beweert derhalven, dat deze bekeering ontstaan is uit verscheide blyken der Goddelyke bescherming omtrent Rance. Een kogel, geschoten om hem te doden, stuitte op zyne weitasch vol hagel, en hy bleef ongekwetst. *Helaas!* riep hy uit, *waar was ik, ten ware de Goddelyke barmhertigheit zich over my hadt ontfermt!* Op een anderen tydt ontwapende hy een jager, zynde een berucht duëllist, wordende gevolgt van verscheide andere jagers. *Welk eene hoger macht heeft het belet, dat ik u niet heb gedood?* zeide de duëllist. *Welk eene zonderlinge Voorzienigheit heeft my in deze gelegenheit bewaart?* antwoordde Rance. Dit was de reden, zegt Marsolier, benevens de ongenade, in welke verscheide zyner vrienden vielen, dat Rance op eene ernstige levensverandering begon te denken, raadplegende met de bisschoppen van Aleth, Pamiers en Comminges.

Deze laatſte riedt hem zich in eene geeſtelyke orde te begeven; maar dit vondt alstoen by den abt van la Trappe geen ingang. Van deze biſſchoppen weder te huis kerende begon hy met ernſt op een eenzaam en afgezonderd leven te denken, en zo dikwils als hy van zyn luſthuis te Veret binnen Parys kwam, keerde hy by de vaders van 't Oratorie in. Het vikarisſchap en coadjutorſchap van 't aartsbisdom van Tours weigerde hy aan te nemen. Vervolgens liet hy byna alle beneficën varen, en begaf zich in de priory van Boulogne, naby Chambor, zynde van de orde van Grammont: want dit hadt hy nevens de abdy van la Trappe aan zich gehouden. Hier onthieldt hy zich een tydlang. Ten laatſte beſloot hy naar la Trappe te gaan, en aldaar eene hervorming van de abdy te ondernemen, om dat de geeſtelyken zeer ongeregeld leefden; maar ziende, dat hy tot zyn oogmerk niet kon komen, maakte hy den 7 Auguſty des jaars 1662 een verdrag met de zelve, waar by hun konvent van la Trappe geſtelt wierdt in de handen van de vaderen der geſtrenge gehoorzaamheit van de orde, der Ciſterciënzen. Hier na volkomen beſloten hebbende het monniksleven te verkiezen, beſchikte hy zyn goedt, houdende zyne bibliotheek, en verkocht zyn huis en landt te Veret voor drie maal honderd duizend guldens, welke ſomme hy aan 't Hôtel de Dieu te Parys gaf. Dus zich hebbende ontdaan van al 't gene hem aan de wereldt kon binden, en hebbende een koninklyk brevet erlangt, waar by hem toegeſtaan wierdt zyne abdy van la Trappe te behouden, nam hy het geeſtelyk gewaadt van de abdy van O. L. Vrouwe te Preſeigne, van de Ciſterciënzer orde aan in den jare 1663, den 23 Juny, oud zynde 37 jaren en 5 maanden. Hier bragt hy zyn novitiaat zeer ſtrengelyk door; en wanneer hy ondertuſſchen van Rome bevel ontfing om zyne abdy van la Trappe te hervormen, deedt hy zyne profeſſie den 26 Juny des jaars 1664 in de abdy van Preſcigne, in handen van Dom Michel Guiton, commiſſaris generaal van die orde. De abdy van O. L. Vrouwe van la Trappe, die hy bezocht, en waar van wydlopiger onder der zelver artykel zal geſproken worden, is geſticht door Rotrou, grave van Perche, in den jare 1140, volgens de orde van Savigny. Maar Sorlon, vierde abt, vereenigde deze abdy in den jare 1148 met de orde der Ciſterciënzen, wanneer het klooſter van la Trappe die zelve orde aannam. De abdy was tot een zeer ſlechten ſtaat vervallen wegens de ongeregeldheden der monniken. Rance, de hervorming in de zelve hebbende gebragt, werkte aan de verdediging der geſtrenge gehoorzaamheit der Ciſterciënzen, en wierdt nevens den abt de Valricher naar Rome gezonden, om zyne pogingen te onderſteunen. Maar hier vondt hy het niet gelyk hy verwacht hadt. Paus Alexander de VII gaf een brevet uit, nadeelig aan de gemelde geſtrengheit van de Ciſterciënzen; maar de abt van la Trappe, in Vrankryk wedergekeert zynde, proteſteerde daar tegen. In 't vervolg hebben de vaders van de gemelde Obſervantie een nieuw brevet erlangt, waar by al het geen de hervorming in 't voorgaande begunſtigde vernietigt wierdt; maar de vaders van de geſtrenge gehoorzaamheit appelleerden daar van als van een abuſivelyk brevet. Na dat de zaak wederom voor 't hof van Rome gebragt was, namen deze geeſtelyken hunne toevlucht tot den koning, welken de abt van la Trappe een fraai ſmeekſchrift aanboodt, verzoekende commiſſariſſen om de geſchillen te vereffenen, die het klooſter van de geſtrenge gehoorzaamheit met zyn abt en het generale Kapittel van de orde der Ciſterciënzen hadt. Dit ſtondt de koning toe. Maar de religieuzen van de gemene Obſervantie hadden nog een arreſt, waar door zy gedekt waren, om niet geſtrenger te leven dan zy tot hier toe gewend waren. Echter was dit arreſt ten voordeele van de hervorming, om dat daar by aan Rance het bezoek in hoedanigheit van vikaris generaal der hervorming wierdt opgedragen. Maar hy weigerde zulks voor de derde maal, oordelende het een Goddelyk oordeel over hem te zyn, gelyk hy ook van de uitſprake te Rome hadt geoordeelt. De abt derhalven, ziende, dat hy de hervorming in zyne orde niet kon doordringen, poogde de zelve met dies te meer yver in 't klooſter van la Trappe in te voeren. Hy ſchreef ook een werk van de heiligheit der plichten van den monniksſtaat, dat hy bezwaarlyk kon in 't licht geven. Maar aangezien dit werk zyne duiſterheden hadt, zo heeſt 'er de abt eenige verklaringen over gemaakt. Hy vertaalde ook de werken van St. *Dorotheus* uit het Griekſch, en ſchreef eene Verklaring over den regel van St. *Benedictus*; behalven nog meer andere werken, die hier en daar tegenſtandt ontmoet hebben: want om niet te ſpreken van een boekie zonder name, geſchreven tegen het leven en de ſchriften van den abt van la Trappe; vader Mege, monnik van de congregatie van St. Maur, greep verſcheide plaatſen van zyn geſchrift nopens de plichten der monniken aan in eene wydlopige verklaring over den Regel van Benedictus; maar dit werk is verdonkert. Een tydlang daar na ſchreef vader Mabillon in zyn werk, genaamt *Etudes Monaſtiques*, tegen het gene de abt van la Trappe tegen de ſtudie der monniken geſchreven hadt. Hier tegen ſchreef de abt een antwoordt; waar op Mabillon zyne Aanmerkingen in het licht gaf. Tegen deze Aanmerkingen zag men wel haaſt een Replyk onder den name van *Frere* of *Broeder Colomban*. De abt antwoordde wel daar op, maar het geſchrift bleef in zyn klooſter. Ter zelver tydt zag men vier boeken tegen het traktaat van de plichten der monniken, die maar met een boek wierden beantwoord. De abt ſchreef naderhandt een werk onder den name van: *Abregé des obligations des Chrêtiens*; ook gaf hy in het licht zyne Zedekundige Aanmerkingen over de IV Evangeliſten, en vervolgens zyne geſchriften, genaamt *Inſtructions*, en *Maximes*. Een weinig voorhenen zag men in 't licht komen zyn werk, genaamt: *Conduite Chrêtienne*, opgeſtelt voor mevrouwe Guiſe. Onderwylen ſchreef men aan hem van alle kanten, waar op hy genoodzaakt wierdt te antwoorden. En hier van daan komen alle die geeſtelyke Brieven, die naauwkeurig bewaart en zamen in 't licht gegeven zyn. Zyn Brief aan den abt Nicaiſe heeft veel geruchts in de wereldt gemaakt, om dat hy daar in tot nadeel van den overleden heere Arnauld ſcheen geſchreven te hebben. Doch dit valſch vermoeden, en de verkeerde uitlegging zyner woorden heeft hy insgelyks wederlegt in een ander geſchrift. Men zag ook een Brief onder den name van vader *Queſnel* aan den abt van la Trappe; hoewel hy loogchende autheur daar van te zyn; betuigende opentlyk, dat hy niet in ſtaat was iets nadeligs van den braven en Godzaligen abt te ſchryven. Hy viel daar na in eene krankheit, en beſloot zich van zyne abdy te ontdoen. De koning gaf hem de vryheit een opvolger te benoemen uit zyn konvent, en hy benoemde Dom *Zoſimus*, die daar op den 20 Juny des jaars 1695 een koninklyk brevet als abt van la Trappe ontfing. Den 20 December wierdt de bul afgevaardigt, en hy nam bezit van zyne abdy den 22 January des jaars 1696. Maar hy ſtierf nog eenigen tydt voor den ouden abt Rance, die andermaal vryheit van den koning kreeg om een opvolger te benoemen. Doch hy hadt wel haaſt berouw van de verkiezing, die hy gedaan hadt, doordien de nieuwe abt een ſcheuring in 't konvent maakte; doch hy wierdt op 't vertoog van Rance door een koninklyk verbodt genoodzaakt zich geruſt te houden, en eindelyk afgezet. Toen bewoog hy hemel en aarde, om de uitvoering daar van te beletten. Tot dien einde begaf hy zich naar 't hof, beſchuldigende den ouden abt Rance van Janſeniſtery, voorwendende, dat men een Janſeniſt in zyne plaats zocht te ſtellen. Doch alle zyne pogingen waren vruchteloos; want wanneer de oude abt den koning een drietal hadt opgegeven, verkoor de zelve Dom *Jaques de la Cour* tot abt van la Trappe, die zyne bul ontfangende den onruſtigen abt met drie geeſtelyken deedt wyken. Dus was la Trappe wederom in ruſt, wanneer de zwakheit van Rance toenemende, hy den 26 October 1700 den geeſt gaf, leggende op kaf en aſch, ten overſtaan van den biſſchop van Seez, en nalatende den naam van eene voorbeeldige Godvrucht.

RANCONETUS (Amarus) was een der bekwaamſte mannen van de XVI eeuwe, en geboortig van Perigueux. Hy was het, die voor Duarenus het ys brak ter uitvinding van verſcheide ſtukken in de rechten. In de letterkunde, Philoſophie en wiskunſt was hy zeer ervaren. Eerſt was hy Raadsheer in 't Parlement van Bourdeaux, en naderhandt in dat van Parys als preſident der requeſtkamer; maar eindelyk wierdt hy in de Baſtille geworpen, en beſchuldigt met zyne eige dochter in onkuiſchheit geleeſt te hebben. Hier zittende verhaaſtte hy zyne doodt met overdadig te eeten. Men houdt hem voor den autheur van het Poëtiſch Woordenboek, dat aan zyn hoofdt den naam van *Carolus Stephanus* draagt. Voorts heeft men wel gene boeken van hem, maar zeer geleerde aanmerkingen, door hem op den kant van verſcheide autheuren geſchreven, van welke velen een goed gebruik gemaakt hebben. Hy hadt eene byzondere wyze in zyn ſtuderen. Te weten, hy nuttigde ligt voedſel, en ſliep daar op eenige uuren lang. Zyn eerſte ſlaap over zynde, ſtondt hy op, byna ter zelver tydt wanneer de monniken hun gebedt deden. Dus ſtudeerde hy 4 uuren lang in een afzonderlyk kleedt, niet zeer ongelyk aan een monnikskap. Hier door meende hy een dubbeld voordeel te bejagen, voor eerſt, dat hy in zyne overdenkingen niet wierdt geſtoort, ten anderen, dat hy zich van de overtollige vochten, die anderszins de maag bezwaren, door 't ſpeegſel ontlaſten kon. Dan begaf hy zich wederom tot de ruſt; en wederom ontwakende keerde hy tot de ſtudiën. Zyne dochter is op een miſthoop geſtorven, zyn zoon door beuls handen, en zyne huisvrouw is van den donder dood geſlagen. *Thuanus Hiſt. lib.* XXIII. *Sammarth. in Elog. La Croix du Maine. Teiſſier Addit. aux Elog. T.* I.

RANDASSO, een ſtedeke in de vallei van Demona, in Siciliё, gelegen aan de rivier Cantara, aan de Noordzyde van den voet van 't gebergte Gibel. Men meent, dat het der ouden *Tiſſa*, of *Thiſſe* is, welke plaats nochtans anderen zeggen dat het tegenwoordige *Tiſſa* is, in de zelve vallei gelegen, niet verre van Gangi. *Maty Dict.*

RANDECK is (1) een kaſteel in Zwaben, niet verre van Niedlingen. (2) Een kaſteel en vlek in opper-Beyeren, naby Eſſing, aan de Altmuhl gelegen.

RANDERS, een Deenſche ſtadt aan de Ooſtzee, met een goede haven, is vermaard wegens haren ſalmvangſt, en fyne handſchoenen. Zy behoort eigentlyk, tot het ſticht Arhus, in Noord-Jutlandt.

RANDOLF, (Thomas) een vermaard ſtaatsbediende in Engelandt, die onder de koninginne Elizabeth achttien verſcheide gezantſchappen aan de voornaamſte hoven van Europa met veel lof bekleed heeft. In die hoedanigheit was hy driemaal by de zamenverbondene Schotten, driemaal by de koninginne Maria Stuart, na hare wederkomſte uit Vrankryk, zevenmaal aan 't hof van haren zone Jacobus den VI, driemaal by den Czaar van Muskoviё, Ivan Baſilowits, en eindelyk tweemaal in Vrankryk, eens by Karel den IX, en eens by Henrik den III. Hy betoonde overal een zonderling beleidt, maar teffens (zo men anders zynen vyandt Melvil geloven mag) een zonderlinge doortraptheit, om oneenigheden te beſliſſen, of te voeden. De vermaarde geheimſchryver van ſtaat, François Walſingham, was zyn boezemvriendt, en men gaf hen beide den lof, dat zy hunne koningin ongemene dienſten deden, maar weinig beloning daar voor ontfingen. Randolf bekleedde, behalven zyn middelmatig kapitaal, de plaats van kamerheer van de theſaurie, en eerſte miniſter der poſteryen. Daar mede was hy te vrede; en wanneer hy van zyne gezantſchappen te huis keerde, leefde hy zeer afgezonderd, en als een philoſooph.

Hy

Hy stierf in Juny des jaars 1590, maar 2 maanden na zynen bovengemelden vriendt Walsingham. *Melvil Memoires. Buchanan. de Reb. Scot. Thuan. Hist. De Larrey Geschiedenis van Engel. II Deel.*

RANGAI was eertyds een graafschap, behelzende die landschappen, alwaar nu Anspach, Bernheim en Wertheim gelegen zyn. Keizer Otto de III vereerde dit graafschap aan 't sticht Wurtsburg, van het welke net grootste gedeelte door verwisseling aan de graven van Rotenberg gekomen is. Na dat deze uitgestorven waren, is het ten dele aan 't Ryk, ten dele aan andere graven, en laatstelyk aan de burggraven van Neurenberg overgegaan. *Fris. Wurtzb. Chron.*

RANGNIT, een stedeke in 't hertoglyk Pruissen, naar de zyde van Samogetië, aan de rivier Niemen, twee en twintig mylen van Koningsbergen, ten Oosten, gelegen. *Maty Dict.*

RANGO, (GUIDO) een vermaard veldheer in de XVI eeuwe, diende eerst den Venetianen tegen de bondgenoten van Kameryk, en ontweldigde den vyanden verscheide plaatsen, die zy verovert hadden. Wanneer naderhandt de Venetianen nevens andere machten een verbondt tegen Vrankryk maakten, woonde hy onder den generaal Baglione de veldslagen by la Scala en Vicenza by, en gaf blyken van eene zonderlinge dapperheit en beleidt. Na dezen oorlooge hy tegen de keizerlyken in Frioul, en op het bevel van paus Leo den X tegen den hertog van Urbino. In den oorlog tegen François den I, koning van Vrankryk, en tegen den hertog van Ferrara, geboodt hy als generaal de Italiaansche infantery, hielp de Franschen uit het hertogdom van Milaan verjagen, en verdedigde Modena tegen den hertog van Ferrara. Naderhandt geboodt hy het leger van Siëna en Florence, en noodzaakte in den jare 1522 de Franschen het gebiedt van Siëna te verlaten. Maar in den jare 1525 verkoos hy de party van François den I. Toen paus Clemens de VII zich tegen keizer Karel den V hadt verklaart, voegde hy zich als pausselyke generaal by de Venetianen, onder den hertog van Urbino, en nam nevens hem Lodi, Cremona en andere plaatsen weg. Daar na diende hy in 't koninkryk van Napels den koning van Vrankryk François den I, onder des zelfs generaal Lautrek. Maar na dat des zelfs leger door ziekten gesmolten was, wierdt Rango in Aversa gevangen genomen: doch wederom op vrye voeten gestelt zynde begaf hy zich tot den Franschen generaal S. Paul in 't hertogdom van Milaan, alwaar hy zich tegen de keizerlyken zeer wel kweet, en nog eenige achtereenvolgende jaren in Franschen dienst bleef. Maar hy ging ook in keizerlyken dienst over, wanneer de zelve met François den I vrede hadt gemaakt, en deedt hem in Hungarië gedurende die vrede zeer goede diensten. Maar zo dra de oorlog tusschen keizer Karel den V en François den I vernieuwt wierdt, diende hy dezen laatsten als generaal in Piëmont, en veroverde aldaar verscheide plaatsen, die van de Duitschen of Spaanschen bezet waren. Maar wanneer de koning van Vrankryk den heere van Humieres met den tytel van kapitein generaal naar Italië zondt, was Rango zo onwillig om onder hem te staan, dat hy het leger verliet, en naar Venetië trok. De regering aldaar was bedacht om hem in haren dienst te gebruiken; doch hy stierf onderwylen in den jare 1537. *Alipr. Caprioli Ritratti di cento Cap. illustri.*

RANGO (CONRADUS TIBURTIUS) was volgens zyn zeggen uit een oud adelyk geslacht gesproten, en te Colberg, in Pomeren, in den jare 1639 geboren. Men zondt hem in tyds naar Belgard om te studeren, alwaar hy zich zo wel oeffende, dat hy in zyn dertiende jaar met lof op 't gymnasium te Halle, in Saxen, gezonden wierdt. Gelyk hy eerst besloten hadt zich op de medicynen te leggen, dus oeffende hy zich byzonder in de Botanie en Anatomie. In zyn 15 jaar begaf hy zich naar Jena, studerende eerst wel in de medicynen, maar naderhandt in de Godgeleerdheit: voorts bezocht hy eenige andere akademiën, en trok ook naar de Nederlanden. Van daar wederkerende wierdt hy tot verscheide ampten bevordert, tot dat hy eindelyk te Grypswaldt tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en tot generaal superintendent van Voor-Pomeren en Rugen beroepen wierdt, in welke bediening hy in den jare 1700 stierf. Men heeft verscheide schriften van hem, onder welke zyn: *Encyclopædia facultatum omnium*; *Historia Syncretismi in orbe condito*; *Suecia orthodoxa*; *Tractatus de Capillamentis, vulgo Perruquen*; *Tractatus de descriptione universi orbis, à Julio Cæsare factâ*; *De accentuatione Hebræorum*; *De vita Romuli*; *De vita Justiniani*; enz. welke alle in de *Nova Literaria maris Balthici & Septentr. an.* 1700, *p.* 35 &c. worden aangehaalt. *Pipping. in Memor. Theol. Dec. VI.*

RANGO, (HERCULES) bisschop van Modena, was de zoon van Nicolaus Rango, grave van Gordignans, in de mark Trevisano, en van Blanche Bentivoglio. Hy was eerst protonotaris van den H. Stoel, en naderhandt eerste kamerling van paus Leo den X, die hem den kardinaalshoedt gaf in July des jaars 1517, nevens de bisdommen van Adria, Cave, Mazara, en ten laatste van Modena, alwaar zyn vaderlandt was. Deze kardinaal hadt uitmuntende hoedanigheden. Hy wierdt nevens paus Clemens den VII door de keizerlyken opgeligt, wanneer deze Rome bemachtigden, en op 't kasteel van S. Angelo gebragt, alwaar hy in den jare 1527 stierf. Om dat hy nog zeer jong was, maakte Lilius Giraldi, die zyn leermeester geweest was, dit vaars op hem:

Occidis in mediâ, Rango surrepte, juventâ.
Occidis, ô patrum magnum, pater, incrementum!

Het huis van Rango is van een zeer ouden adel in Italië. Paus Pius de IV zeide tot zyn lof, dat 'er geen Christen prins was, die het zich voor geen eere behoefde te rekenen met hem vermaagschapt te zyn. Men verzekert, dat zyne familie oorspronkelyk is uit Griekenlandt, en doorluchte mannen heeft voortgebragt. Hy hadt vier broeders en twee zusters, *Lodewyk*, markgraaf van Roccabianca, die trouwde met de dochter van den markgrave Palavicini; *Hannibal*, kapitein over de pausselyke ruiterwacht onder Leo den X; *François*, die met eene gravinne uit het huis Bagni trouwde, en *Guido Rango*, een vermaard veldheer onder keizer Karel den V, koning François den I, en de republyk van Venetië. Zie boven. *Bembus in Epist. Sansovin. de gli Famil. d'Ital. Mascardi Elog. de Capit. illustr. Aubery Hist. des Card. Guicciard. P. Jovius. Onuphr. Ughel.*

RANGOUSE, een Fransch schryver onder Lodewyk den XIV, vermaard wegens zyne geschreve Brieven, in het verzamelen van de welke hy alleenlyk zyn voordeel beoogde. Hy liet deze verzameling drukken zonder de zelve na malkander op te tellen, zo dat de binder dien brief vooraan plaatste, dien de autheur wilde; en alle, dien deze verzameling wierdt toegezonden, zagen hunne namen aan 't voorhoofdt gestelt, en wierden daar door verplicht Rangouse eene vereering te geven. De Brieven waren aan mannen van 't eerste aanzien gerecht, en behelsden hunne loffelyke hoedanigheden, en merkwaardige daden; hoewel 'er ook onder lopen aan zulke, van welke juist niet veel roemwaardigs kon gezegt worden. Doch het was den autheur genoeg, dat zy vermogende waren, en hem rykelyk konden begiftigen. *Sorel Biblioth. Fr. Madame de Scuderi Conversations sur divers sujets Tom.* I.

RANIS, een kasteel, stedeke en gebiedt tusschen Saalfeld, Ziegenruk, en Neustadt, gelegen in den Neustadtschen kreits en ambacht, doch staat onder de heeren van Brandenstein. Het zogenaamde *Dominium utile* was eertyds Saxisch, en wierdt in den jare 1436 hertog Siegmund by de deling met zyne broederen, keurvorst Frederik en hertog Willem van Saxen, maar in den jare 1445 den gemelden hertog alleen gegeven. Doch hertog Willem heeft in den jare 1465 Henrik van Brandenstein, broeder van zyne gemalinne Catharina, het kasteel en de stadt Ranis met al des zelfs toebehoren als een mannelyk leen overgegeven, en sedert is deze familie in 't bezit daar van gebleven. Eertyds hadt dit gebiedt ook plaats in de Ryks-matrikel, doch wordt thans van 't huis Saxen uitgelooten. *Mulleri Annal. Sax. & Matric. Imp.*

RANS, (BERTRAND DE) een kluizenaar, uit Champagne geboortig, gaf zich uit voor Boudewyn den I, keizer van Constantinopel, grave van Vlaanderen en Henegouwen, die echter door den koning der Bulgaren in den jare 1205 in een veldslag gevangen, en in 't volgende jaar gedood was. Het was 20 jaar na des zelfs doodt, wanneer zich Rans daar voor uitgaf, en tot dien einde in Vlaanderen kwam. Maar Johanna, oudste dochter van den voornoemden Boudewyn, toen gravinne van Vlaanderen en Henegouwen, weigerde hem te erkennen, maar beval hare Raden hem te onderzoeken, en zyn bedrog te ontdekken. Maar na dat deze bedrieger al het gene men hem tot dien einde hadt voorgestelt met eene zonderlinge statigheit hadt aangehoort, antwoordde hy met een gemaakt gelaat, dat hy, in Bulgarië zynde gevangen, 20 jaren lang dus bewaart was, dat hy noch gelegenheit hadt gevonden zyne wachters om te kopen, noch te ontsnappen. Maar wanneer de zelve niet meer zo nauwkeurig waren geweest in hem te bewaken, hadt hy gelegenheit gevonden om te ontvluchten. Maar onderweeg zeide hy van andere Barbaren gevangen te zyn, die hem niet kennende naar Asië medenamen. Maar wanneer onderwylen tusschen de Christenen en de Asiatische Barbaren een stilstandt getroffen wierdt, zeide hy, dat hem zommige Duitsche kooplieden, die hem kenden, hadden vrygekocht, en hem dus gelegenheit gegeven om wederom naar huis te keren. De gravin van Vlaanderen zondt Johannes, bisschop van Metelino, en Albert, een Benedictyner monnik, die beide Grieken waren, naar Griekenlandt, om van daar een nauwkeurig berecht te halen, of namentlyk haar vader dood, dan of hy nog in 't leven was. De voornoemde gezanten verstonden, dat haar vader te Ternobe, in Bulgarie, op eene moorddadige wyze was om 't leven gebragt. Doch alvorens deze gezanten wederkeerden, wierdt Rans van vele Vlaamsche edelen voor hun heer erkent, gelovende, dat hy de Oostersche keizer was; in welke mening zy versterkt wierden, om dat zy zagen, dat hy de wapens, geslachtregisters en vermaarde mannen in Vlaanderen zo wel kende. Doch hier van hadt hy kennis ontfangen, toen hy niet verre van Valencyn als kluizenaar geleeft hadt. Hy was gekleed als een Armenier, dragende een scharlaken onderrok, langen baardt, en een stok in zyn handt. Boven dien was hy zeer groot, en hadt verscheide trekken in zyn wezen, die niet kwalyk naar Boudewyn zweemden. Dus was hy zo gelukkig in zyn toeleg, dat de gravin Johanna de vlucht nemen, en den koning om hulpe tegen dezen bedrieger verzoeken moest. De koning kwam derhalven tot aan Champagne, alwaar de kluizenaar op een bestemden dag verscheen, maar wanneer hy op de vragen, hem voorgestelt, niet behoorlyk kon antwoorden, beval de koning, dat hy zich binnen drie dagen uit zyn ryk zou hebben te begeven, zonder hem verder te straffen. Hy dus met schande afgewezen begaf zich naar Valencyn, in Henegouwen; maar hier vondt hy niemandt, die zich zyner aannam; invoegen hy zich als een koopman ging verkleden, en besloot naar Burgundië te vertrekken. Onderweeg viel hy in de handen van een Burgundisch edelman, Erard Castenave, die hem voor 400 marken aan de gravinne overleverde. Deze liet hem op de pynbank brengen, en hy beleedt, dat zyn rechte naam was *Bertrand de Rans*, en dat hy uit Champagne geboortig was. Daar op wierdt hy door alle de steden van Vlaanderen en Henegouwen geleid, om van ieder gezien te worden; waar na hy wierdt opgehangen. Dit gaf zommigen gelegenheit om te geloven, dat de gravin haren vader liever hadt willen doden, dan hem de regering overgeven; en men voegt daar by, dat de gravin naderhandt vastelyk gemeent heeft, dat

dat het haar vader was geweeſt. Immers, het ſchynt, dat zy een knagend gewiſſe daar over gehad heeft, om dat ze een hoſpitaal op 't Vlaamſche eilandt geſticht, en het zelve het gravinnen-hoſpitaal genoemt heeft. Aldaar ziet men aan de muren en in de glazen een galg geſchildert, om dus te kennen te geven by welke gelegenheit het hoſpitaal geſticht is, en om dus hare misdaadt eenigzins te boeten. *De Rocoles les Impoſteurs inſignes.*

RANSTADT, gemeenlyk *Mark-Ranſtett* genaamt, een vlek in 't ſticht Merſeburg en des zelfs ampt Lutzen, tuſſchen Leipzich en Lutzen. Het is in den dertigjarigen oorlog door den brandt zeer beſchadigt. Niet verre van daar is *Alt-Ranſtadt* gelegen, waar van boven in een afzonderlyk artykel geſproken is.

RANTZANI, of RANTZANE, (PETRUS) geboortig uit Sicilië, en gezant by Matthias Corvinus, leefde in de XV eeuwe. Hy ſchreef *Jaarboeken*, welk werk XI boeken bevat, en onder de autheuren, die van Hungarië ſpreken, gevonden wordt. *Voſſius de Hiſt. Lat.*

RANULPHUS HYKEDEN, anders ook CESTRENSIS genaamt, was een Benedictyner monnik te Cheſter, in Engelandt. Hy ſtierf in den jare 1363, na dat hy 64 jaren monnik geweeſt was. Hy was een beminnaar der geſchiedeniſſen, en ſchreef een *Polychronicon* van 't begin der wereldt tot het jaar 1357, naderhandt door Johannes van Treoria, prieſter in Cornwall, in de Engelſche tale overgezet, en tot het jaar 1398 vervolgt. William Capton, de eerſte drukker in Engelandt, heeft het vermeerdert met eene Hiſtorie tot het jaar 1460, van zommige oude ſpreekwyzen gezuivert, en in den jare 1482 te Londen in folio gedrukt. Thomas Gale heeft 'er de zaken van Engelandt uitgetrokken, en onder zyne *Scriptores Hiſtoriæ Saxo-Anglicæ* gebragt. Maar het gehele *Polychronicon* wordt in vele bibliotheken in handſchrift gevonden. Hy moet met *Radulphus Flaviacenſis* niet vermengt worden. Zie RADULPHUS. *Voſſius de Hiſt. Lat. Cave. Wharton.*

RANZANUS, (PETRUS) een edele van Palermo, in Sicilië, van de orde der Predikheeren, was wegens zyne geleerdheit en hoge bedieningen vermaard. Eerſt ſtudeerde hy te Napels, en naderhandt te Palermo. Hy wierdt meeſter gemaakt, was beroemd onder de Godgeleerden, en oeffende de wiskunſt. Ook was hy een goed redenaar, dichter en geſchiedſchryver. Hy wierdt door Ferdinand den I, koning van Arragon en van Sicilië, naar Napels beroepen, om leermeeſter te zyn van zyn oudſten prins Alphonſus, gelyk hy ook des zelfs tweeden prins Johannes, naderhandt kardinaal, onderwees. Naderhandt erlangde hy grote waardigheden, de welke hem de pauzen Pius de II en Sixtus de IV opdroegen, wordende eerſt legaat van den Apoſtoliſchen ſtoel, en daar na biſſchop van Luceria. Voorts wierdt hy gezonden aan Matthias Corvinus, koning van Hungarië, alwaar hy den tydt van drie jaren zich zeer wyſſelyk gedroeg, en, in zyn bisdom wederkerende, het zelve met wakkerheit voorſtondt. Hy ſtierf in den jare 1492, en liet na: *Epitome Rerum Hungaricarum, cum Appendice, edita à Johanne Sambuco*; en in handſchrift: *De origine, antiquitate, primordiis & progreſſu felicis urbis Panormi*; *Annales omnium temporum*; *Orationes*; *De laudibus Lucerinæ civitatis*; enz. *Biblioth. Sicula.*

RANZOW. De goederen der graven van Ranzow zyn de heerlykheden Breidenburg, Drakenburg, Ranzowsholm, Lindewitt, Schrevenborn, en eertyds Ranzow, maar thans Barmſtede; voorts Drage, en het graafſchap Levenholm in Jutlandt. Het geſlacht der graven van Ranzow ſtamt af van een zeer oud huis in Holſtein, waar van bekend is heer CUNO, grootvader van Herlibon den II, die eene koninklyke princeſſe uit Noorwegen ten huwelyk hadt, en by haar WOLFGANG teelde, die naar den troon van Denemarken ſtondt, maar den zelven voor zyne zonen, by eene Deenſche princeſſe geteelt, niet kon verwerven. Onder de zelve was VIPERTUS de I wegens zyne dapperheit vermaard. Deze teelde VIPERTUS den II, zynde een groot krygsheldt, en die van den markgrave van Brandenburg voor zyn landt, *Regio Balſamorum* genaamt, het kaſteel Groizſch, aan de Elſter, ontfing, en van koning Wratislaus van Bohemen in den jare 1076 gouverneur van 't markgraafſchap Meiſſen gemaakt, en eindelyk van keizer Henrik den IV, dien hy tegen paus Gregorius den VII en den tegenkeizer Rudolph getrouwlyk hadt bygeſtaan, tot burggraaf van Leisnik verklaart wierdt. Hy trouwde met Judith, dochter des konings van Bohemen, en wierdt van keizer Henrik den V op zyn kaſteel Groizſch belegert; en naderhandt van grave Hoier van Mansveldt drie jaren lang, namentlyk tot het jaar 1117, gevangen gehouden. Doch hy wierdt door toedoen van zynen zone wederom op vrye voeten geſtelt, en van den keizer met het markgraafſchap van Lausnits begiftigt. Eindelyk begaf hy zich in het klooſter te Pegau, door hem geſticht, en ſtierf aldaar in den jare 1124. Zyn gemelde zoon VIPERTUS de III ſtierf aanſtonts in 't eerſte lidt uit, maar des zelfs broeder Henrik de I, markgraaf van Lausnits, en burggraaf van Leisnik, hadt eene talryke nakomelingſchap: want zyn zoon HENRIK de II teelde HENRIK den III, en OTTO den I. Van den eerſten ſtammen alle de burggraven van Leisnik af, tot op HUGO, die de laatſte van zyn geſlacht was, en in den jare 1538 overleedt. De twede zoon, Otto de I, wierdt van zyne vaderlyke goederen berooft, keerde weder naar Holſtein, en bouwde aldaar in den jare 1140 het ſlot Ranzow. Des zelfs nakomelingſchap heeft zich dus uitgebreid, dat in den jare 1594 meer dan honderd van dit geſlacht leefden, bezittende in dien tydt 75, of, gelyk anderen verzekeren, 150 kaſteelen en adelyke huizen. Zyn zoon SCHALKO was de vader van SCHALKO den II, die aan 't hof van keizer Rudolph den I leefde, telende onder anderen OTTO den II, die een vader van OTTO den III en CAJUS den I was. Door deze zyn twee afzonderlyke liniën geſticht. Otto de III teelde OTTO den IV, heere van Kalzau, Ranzow, Panker, en andere goederen in 't landt van Oldenburg. Hy was de vader van BREIDO en SCHACKO. De eerſte teelde HENRIK en SCHACKO; van welke de eerſte de ſtamvader der erfheeren van *Neversdorf*, de twede der heeren van *Hohenveldt*, *Salzau*, *Antzin*, *Eckſen*, *Norwaldt* en *Groenewaldt* geworden is. Schacko, broeder van Breido, deedt hertog Adolph van Sileſië goede dienſten, en bezat de heerlykheden Salſou, Cammerhagen, Pancker, Putloſen, Helmsdorf, Lorsdorp, Raſtorp, Liggen, Brodau, en Quarnebeck. Hy teelde vyf zonen, van welke vier, namentlyk Nicolaus, Cajus, Henrik, en Hartewinus, het geſlacht hebben voortgeplant. Van NICOLAUS zyn de heeren van *Quarnebeck* en *Timtem* geſproten. Van CAJUS de heeren van *Pancker*, *Klotkamp*, *Helmſtorf*, *Putloſ*, *Loersdorf* en *Prodau*. Van JOHANNES en OTTO, zonen van HENRIK, zyn twee liniën geſproten; en van den laatſten, HARTEWINUS, ſtammen de heeren van *Bulro*, *Knope*, *Seekamp*, *Burchborſt*, *Schinkel*, *Tuſchou*, *Nutſchkau* en *Tralau* af. Van Johannes, broeder van Otto, zyn zeven zonen geteelt, namentlyk Caſpar, *Melchior*, *Balthaſar*, *Breido*, *Henrik*, *Sivertus* en *Otto*. CASPAR, de oudſte, heeft de zydelinie der heeren van *Schmole* en *Hohenveldt* opgerecht, waar uit in 't vyfde lidt CHRISTOPHORUS geſproten is. Deze deedt belydenis van den Roomſchen Godsdienſt, en wierdt van den keizer tot den gravenſtandt verheven. Hy trouwde eerſt met Salome, dochter van Paulus Ranzow, in Knope; en na hare doodt met Dorothea Hedwig, dochter van hertog Frederik van Holſtein-Norburg, die in den jare 1692 ſtierf. Van de overige zonen van Johannes ſtierven *Melchior*, heer van Pienhaus, oppermaarſchalk van Chriſtiaan den III, koning van Denemarken, *Bredo*, heer van Bolgenſtede en Rethwiſch, en *Sivertus*, heer van Nienhaus, zonder kinderen; *Balthaſar* wierdt biſſchop van Lubek; maar HENRIK was de ſtamvader der heeren van *Eſchelmark* en *Nienhaus*. OTTO, heer van Ranzow, en Schoneweid, ſtierf uit in zynen kleinzone *Johannes*, die Ranzow aan zyn neef Henrik, uit de linie van Cajus, voor 69000 Ryksdaalders verkocht. Van HARDERICUS, jongſten zone van Schacko, zyn de heeren van *Wittenberg*, *Lammershagen*, *Raſtorp* en *Klampe* geſproten.

CAJUS, de broeder van Otto den III, en zoon van Otto den II, heeft, gelyk boven reets gezegt is, eene afzonderlyke hoofdlinie opgerecht. Hy teelde twee zonen, Godſchalk en Cajus den II. Van GODSCHALK ſtammen af de heeren van *Neuenhof*, *Wilsdorf*, *Arnsburg*, *Enckendorf* en *Wannendorf*, welke laatſte heerlykheit naderhandt tegen het koninklyk kaſteel Froyeberg verruilt is. CAJUS de II, heer van Krummendick, teelde BREIDO, die vader van zeven zonen wierdt, onder welke de zesde, namentlyk HENRIK, het geſlacht heeft voortgeplant, telende by Olegard van Backwolden vyf zonen. Onder deze zyn Cajus en Johannes, de twee jongſte, merkwaardig, die het geſlacht hebben voortgeplant. De oudſte, CAJUS de III, was de ſtamvader van de zydelinie der heeren van Benrau en Klettkamp, die echter vernietigt is, na dat de heerlykheit Hanrau voor 111000 Ryksdaalders aan den koning van Denemarken verkocht is. JOHANNES, broeder van Cajus, noemde zich heer van Bredenburg, Bothkamp, Sturenhagen, en Meelbeck, van welke hy de twee eerſte kaſteelen gekocht en prachtig opgebouwt heeft. Hy was onder de drie Deenſche koningen, Frederik den I, Chriſtiaan den III, en Frederik den II, generaal en ſtadhouder der vorſtendommen Sleeswyk en Holſtein, en verwierf een onſterflyken roem door het gelukkig eindigen van den oorlog tegen die van Dithmarſchen. Hy ſtierf in den jare 1565, oud 73 jaren, nalatende by Anna van Walſtorf, zyne gemalinne, Henrik en PAULUS. De laatſte van deze twee heeft de linie der heeren van *Bothkamp*, *Begenſted*, *Lindewit* en *Kohowede* opgerecht. Hy was de vader van BREIDO, die by zyne gemalinne, Oligard van Qualen, JOSIAS teelde, van wien beneden ſtaat geſproken te worden. HENRIK, broeder van Paulus, van wien insgelyks beneden, was een zeer geleerd heer, en ſtierf in den jare 1599, hebbende by zyne gemalinne Chriſtina, dochter van Franciſcus van Halle, heere van Rinteln en Drakenburg, twaalf kinderen geteelt. Vier van de dochters trouwden in 't huis van Ahleveldt, maar de vyfde wierdt aan haren neef Cajus gegeven. Van de zonen ſtierven vier voor hunnen vader; drie overleefden hem, namentlyk FRANCISCUS, BREIDO en GERARD, welke alle hun geſlacht hebben voortgeplant. De twee eerſte trouwden in 't huis van Rozenkrans, hoewel de familie van Breido ſchynt uitgeſtorven te zyn. Gerard, de jongſte, van wien beneden en onder HENRIK geſproken wordt, voerde den tytel van heer van Bredenburg, Lindewit en Ranzow. Hy ſtierf in den jare 1627, nalatende acht kinderen by zyne gemalinne Dorothea van Broktorf. Van de zes dochters trouwden vier met hare neven uit de Ranzowſche familie, maar de vyfde, *Sophia* genaamt, nam eerſt Wolfgang Henrik van Baudis, naderhandt Cajus van Ahleveldt ten huwelyk. Hare jongſte zuſter, *Oligarda Catharina*, wierdt de gemalin van Detlef van Broktorf. Onder de zonen is CHRISTIAAN merkwaardig, van wien beneden wydlopiger zal geſproken worden. Hy ſtierf in den jare 1663. Zyn opvolger was DETLEF, graaf van Ranzow en Leuenholm, heer in Bredenburg, koninklyke Deenſche geheime Raadt en ſtadhouder der vorſtendommen Sleeswyk en Holſtein, amptman van Rensburg. Hy ontfing het graafſchap Leuenholm in Jutlandt van den koning tot een geſchenk, en ſtierf in den jare 1697, by zyne eerſte gemalinne, Catharina Hedwig, dochter van Detlef Broktorf, nalatende Chriſtiaan Detlef, *Catharina Hedwig*, gemalin van Johan Frederik, grave van Caſtel-Rudenhauzen, en *Adolph Willem*. De laatſte is geboren den 30 January des jaars 1688, en getrouwt in den jare 1711 met Charlotte Louïze, dochter van Chriſtiaan, grave van Sayn en Witgenſtein, zonder kinderen. CHRISTIAAN DETLEF, des H. R. Ryks graaf van Ranzow en Leuenholm, heer van Bredenburg, keizerlyke generaal wachtmeeſter en koninklyke Deenſche kamerheer, is geboren den 28 Juny van 't jaar 1670, en trouwde met Ul-

Ulrika Antonia, dochter van Ulrich Frederik van Guldenleeuw. Hy wierdt verradelyk op de jagt dood geschoten den 20 November des jaars 1721, over welken moordt zyn voornoemde broeder Adolph Willem door den koning van Denemarken in den jare 1726 tot eene eeuwige gevangenisse is gedoemt. *Monachus Pegaviensis init. Hist. de vita & reb. gest. Viperti. Angelus in Chronic. Holsat. Henning in Geneal. Famil. Sax. Nobil. Lomeierus in Descript. Ranzovi inclyti. Ernstius in Geneal. Ranzov. Danckwerth in Chorogr. Cimbr. Bangertus in Notis Helmondi Chron. Slavorum adjectis. Mundenius Herrn Bertram Ranzoven aufgerichtete Ehren-seul. Albinus in Wiperto. Bucelinus in Germ. Stemmatogr. P.* III. *Imhof N. P. l.* IX. *c.* 111. *Europ. Herold T.* I. *p.* 686 *seq.*

RANZOW, (CHRISTIAAN, GRAAF VAN) koninklyke Deensche opper-stadhouder des hertogdoms Holstein, en geheime ryks-Raadt, was de zoon van Gerard van Ranzow, door hem by zyne gemalinne Dorothea van Broktorf in den jare 1614 geteelt. Hy wierdt in den jare 1627 naar de universiteit van Sora gezonden, en bleef daar twee jaren. In den jare 1630 reisde hy met Henrik van Ranzow, koninklyke Deensche gezant, naar Regensburg. In 't volgende jaar bezocht hy de Nederlanden en Vrankryk, alwaar hy tot in 't derde jaar bleef, en in den jare 1632 tot hoofdt der Duitsche natie te Orleans verkoren wierdt. Na zyne wederkomst maakte hem koning Christiaan de IV van Denemarken tot zyn kamerjonker. In den jare 1642 wierdt hy naar 't keur-Saxische hof gezonden, om aldaar de lykstatie der koninklyke zuster by te wonen. Twee jaren daar na wierdt hy koninklyke land-Raadt in 't hertogdom van Holstein, en amptman te Rensburg. In den volgenden oorlog met Zweden was hy commissaris generaal in Holstein van 't jaar 1643, tot den jare 1645, en liet op zyne kosten een compagnie werven. Koning Frederik de III benoemde hem in den jare 1648 tot zyn geheimen Raadt, tot stadhouder in 't hertogdom Holstein, en amptman van 't Zuider gedeelte van Ditmarsen. Toen de koning gekroont wierdt, gaf hy hem de orde van den Olifant, en zondt hem in den jare 1650 naar Wenen, om 't leen van 't hertogdom van Holstein te heffen. Keizer Ferdinand de III verklaarde hem in het zelve jaar tot grave van 't H. R. Ryk, met een privilegie om goude en zilvere munt te slaan, en om een akademie op te rechten, voorts aan hem en alle zyne nakomelingen het palatynschap, nevens het recht om den erflyken en in 't gansche Roomsche Ryk beproefden adelstandt mede te delen; ridders met het blote zwaardt te slaan, en paltsgraven met de gewone plegtigheden te maken. De voornoemde keizer maakte hem ook zynen kamerheer, en verklaarde hem in den jare 1652 tot zynen gezant aan de standen van den neder-Saxischen kreits. In de jaren 1653 en 1654 zondt hem zyn zoon op den Ryksdag naar Regensburg, alwaar hy stem en zitting voor zich erlangde. Na dat hy zyn goedt Ranzow tegen het ampt Barmstede aan hertog Frederik van Holstein verruilt hadt, erlangde hy ook in den neder-Saxischen kreits stem en zitting. In den jare 1657 wierdt hy van den koning als ambassadeur aan Leopold, koning van Hungarië en Bohemen, gezonden. Daar na reisde hy naar Frankfort aan den Mayn, alwaar Leopold als keizer stondt gekroont te worden. In den jare 1661 wierdt hy tot ryksraadt in Denemarken, en opperstadhouder en assessor in alle koninklyke collegiën benoemt: ook wierdt hem de plaats als eerste minister en president in 't staats-collegie opgedragen, in welke bediening hy in den jare 1663 gestorven is. Te Elmeshorn heeft hy een hospitaal voor 14 armen gesticht. By zyne gemalinne, die hy in den jare 1636 trouwde, heeft hy *Margareta Dorothea* nagelaten, die naderhandt gemalin van den heere van Ahlefeldt, rykskancelier van Denemarken, geworden is.

RANZOW, (HENRIK) stadhouder van Holstein, geheime Raadt en amptman te Segeberg onder drie Deensche koningen, Christiaan den III, Frederik den II, en Christiaan den IV, was zeer geleerd, en de zoon van Johannes. Hy behaalde in den oorlog met die van Ditmarschen een byzonderen roem, en was in den jare 1526 geboren. In zyne jeugt was hy met den hertog Adolf van Holstein zeven jaren lang aan 't hof van keizer Karel den V, en bevondt zich by de belegering van Mets. Naderhandt gaf hy in den oorlog van Ditmarschen preuven van zyne dapperheit. Dus bleek ook zyne getrouwigheit in den oorlog met Zweden. Koning Christiaan de III maakte hem amptman van Segeberg, en stadhouder van Sleeswyk en Holstein. Koning Frederik de II gebruikte hem in de gewigtigste bedieningen, voornamentlyk wanneer in den jare 1570 te Stettin tusschen de koningen van Zweden, Denemarken, en Polen, nevens de stadt Lubek, eene vrede gesloten wierdt: ook gaf hy hem de orde van den Olifant. Hy was een heer van veel vermogen, zo dat hy keizer Karel den V de koninginne Elizabeth van Engelandt, den koning van Denemarken, den steden Antwerpen, Lubek, Dantzig en Hamburg grote geldsommen kon lenen. Hy gebruikte ook een groot gedeelte van zyn geldt tot begiftigingen der geleerden; gelyk hy zelf in allerlei wetenschappen geoeffent was, en zelfs onder zynen name eenige boeken nagelaten heeft. Men heeft nog Brieven van hem, die keizer Rudolph de II, de koningen Frederik de II en Christiaan de IV van Denemarken, en koning Henrik de IV van Vrankryk aan hem geschreven hebben. De geleerden pryzen hem om strydt in hunne schriften. Zyne voornoemde schriften zyn onder anderen: *Genealogia Ranzoviana; Methodus Apodemica; Astrologia; Certitudo Astrologiæ; Commentarius bellicus; Diarium seu Calendarium Romanum, Oeconomicum, Ecclesiasticum, Astronomicum & ferè perpetuum.* Hy stierf in den jare 1599, oud 73 jaren, nalatende by zyne gemalinne Christina van Hallen, met welke hy meer dan 400000 daalders behuwelykt heeft, onder andere kinderen, die boven zyn opgetelt, een zoon, *Gerard* genoemt. Deze wierdt in den jare 1558 geboren, en begaf zich tot de studiën en het reizen, reizende niet alleen byna geheel Europa door, maar bezokende ook Constantinopel en Jeruzalem, in Asië. Wedergekeert zynde wierdt hy koninklyke amptman te Kronenburg, Flensburg, en Hadersleben, en eindelyk stadhouder van 't hertogdom Holstein. Hy diende koning Christiaan den IV tegen de koningen Karel en Gustavus Adolphus van Zweden. Hy nam in den jare 1612 Westerwik, in Smalandt, in, en stierf in den jare 1627. Koning Christiaan de IV volgde zyn lyk. Van zyne gemalinne en kinderen kan boven 't geslachtregister van RANZOW nagezien worden. *Lindebergius in Epigramm. Ranzov. & Hypotyp. in arcium, palatiorum, &c. ab Henr. Ranzovio conditorum. Macropus in Oratione in laudem ipsius habitâ. &c. Mollerus Introduct. ad Hist. Chersou. Cimbr. pag.* 266 *seq. Bartholinus de scriptis Dan. p.* 56.

RANZOW, (JOSIAS, GRAAF VAN) maarschalk van Vrankryk, was de zoon van Bredo van Ranzow, geteelt by Oligard van Qualen in den jare 1609. Nog zeer jong zynde diende hy den Hollanderen, van waar hy zich tot Gustavus Adolphus van Zweden begaf, die hem een compagnie gaf. Maar alzo hy aldaar een misnoegen hadt opgevat, ging hy in keizerlyken dienst, en was in den jare 1630 by de verovering van Mantua. Maar naderhandt begaf hy zich andermaal onder den koning van Zweden, en wierdt in Duitschlandt in den jare 1632 overste. In 't volgende jaar wierdt hy als kommandant in Andernach gelaten, alwaar hy zich in de belegering tegen Spanje zeer dapper betoonde. Daar na was hy in de belegering van Hagenau, en in den slag by Pfaffenhoven, alwaar hy grotelyks deel aan de overwinning hadt. In den jare 1634 wierdt hy generaal-majoor; maar in 't volgende jaar tradt hy in Fransche diensten, wanneer hy in den jare 1636 zich in de belegering van Dole dapper kweet, doch verloor een oog, en wierdt door zyn kinnebakken geschoten. In 't zelve jaar was hy verder tegen de keizerlyken gelukkig, doch verloor in de belegering van Atrecht zyne eene handt. In 't volgende jaar woonde hy de verovering van Aire by, en ontfing drie wonden. In den jare 1642 ontfing hy in het treffen van Honnecourt vier wonden, en wierdt van een majoor der Croaten gevangen. Wederom op vrye voeten gestelt zynde maakte hem koning Lodewyk de XIII luitenant-generaal in 't leger onder den hertog van Enguien, en wierdt by zyn vertrek van den kardinaal Richelieu met 8 paarden en 1200 dublonen begiftigt. Na dezen was hy by de veroveringen van Didenhoven en Rothweil; hy voerde ook de Fransche hulpbenden in Duitschlandt, alwaar hy in den jare 1643 van de keizerlyken by Dutlingen overvallen en gevangen, en zyn leger ten volle geslagen wierdt. Zyne vryheit weder erlangt hebbende was hy in den jare 1644 by de verovering van Grevelingen, en in den jare 1645 by die van Mardyk, in welk laatste jaar hy ook den maarschalksstaf erlangde. Ten zelver tydt omhelsde hy den Roomschen Godsdienst, en was by de verovering van verscheide steden in Vlaanderen. In den jare 1646 hielp hy Kortryk en Duinkerken innemen, van welke laatste vesting hy gouverneur gemaakt wierdt. In 't zelve jaar nam hy Winoxbergen, en in 't volgende jaar Dixmuiden weg: in 't tegendeel mislukte hem zyn toeleg op Oostende en Nieuwpoort, St. Omer en Landreci. In den jare 1647 wierdt zyn toeleg op Iperen ook verydelt; hoewel hy Lentz veroverde, en het leger in Vlaanderen alleen geboodt. In den jare 1648 trok hy andermaal voor Iperen. In 't volgende jaar wierdt hy van trouwloosheit beschuldigt, in verzekering genomen, doch in den jare 1650 weder op vrye voeten gestelt. Hy stierf den 4 September des zelven jaars. Hy heeft 60 wonden, en van alle leden, die een mensch dubbeld heeft, byna een verloren, het welk een blyk van zyne dapperheit is. Doch hy wordt beschuldigt, dat hy selden voorzichtigheit genoeg by zyne ondernemingen gebruikt heeft. By zyne gemalinne Margareta Elizabeth heeft hy gene kinderen nagelaten. *Benjamin Priolus de Reb. Gall. Vassor Hist. de Louis* XIII. *Limieres Hist. de Louis* XIV.

RAOLCONDA, eene stadt in 't koninkryk Golconda, op het Indiaansche halfeilandt, aan deze zyde van den inham van Bengale, vyf dagreizen van de stadt Golconda. Aldaar is eene ryke diamantmyn. *Daviti.*

RAON. Daar zyn twee plaatsen van dien name in Lotharingen, waar van de eerste genaamt wordt *Raon sur Plaine*, om dat ze aan den oorspronk der rivier Raon gelegen is; de twede *Raon l'Estape* aan den mondt van de zelve rivier, omtrent twaalf mylen beneden Nanci. *Maty Dict.*

RAOUL DE COLONNE, kanunnik van Chartres, schreef omtrent het jaar 1290 een traktaat van de verandering van 't keizerryk, dat hy opdroeg aan Lambertus van Castilië, hoogleeraar in de rechten, en waar in hy poogde te bewyzen, dat het de pauzen waren, die het keizerryk van de Grieken tot de Latynen hadden overgebragt. Dit traktaat is door Goldastus in het II Deel van zyne Monarchie in 't licht gegeven. Het is zeer wel geschreven, en vol van gewigtige gevallen, maar ook vol van vooroordelen voor den Roomschen stoel. *Du Pin Biblioth. des Auteurs Ecclesiast.* XIII *siecle.*

RAOUX, een vermaard operateur, geboortig van Cauvisson, zynde een groot vlek in neder-Languedok, leefde in 't midden der XVII eeuwe. Hy gebruikte eene byzondere wyze in 't snyden van den steen, zo wel omtrent bejaarde menschen, als kinderen. Hy deedt den lyder zitten op de kniën van een sterk knecht. Alsdan stak hy den voorsten en middelsten vinger in 't fondament, en bragt de blaas naar de linker dye. Dan deedt hy de operatie met zyn snymes een weinig naar de linker zyde van de bilnaadt, en opende de blaas, halende met zyne vingers, die in 't fondament staken, den steen daar uit, wanneer hy de blaas los latende, de zelve van zelf weder op haar natuurlyke plaats week. Hy sneedt in den jare 1663 te Bourdeaux twee en tachtig personen van beide sexen, en verscheiden ouderdom. Doch wanneer zommige onder de zelve ble-

bleven klagen, en de pyn als voren gevoelden, verliet Raoux, om het murmureren van 't volk te ontgaan, deze ſtadt, na dat hy daar meer dan 12000 guldens verdient hadt. In 't volgende jaar begaf hy zich naar Parys, en deedt aldaar vele gelukkige operatiën. Maar wanneer een zeker heelmeeſter, genaamt Hieronymus Collot, zag, dat Raoux, een oud man ſnydende, een ſteen vertoonde, dien hy te voren by zich gehad hadde, en valſchelyk zeide hem van den patiënt gehaalt te hebben, verklaarde hy zulks op ſtaande voet, zeggende, dat de patiënt niet geſneden was; en wanneer de ſmerten wederom verheſten, ſneedt hem Collot, en haalde hem verſcheide kleine ſteenties af. Dit bewoog Raoux ſcheep te gaan, en naar Auxerre te vluchten, om zich verder naar Nîmes, gelyk hy zeide, te begeven, alwaar hy zyne familie hadt. Men getuigt, dat hy een goed manuaal hadt, maar weinig in de Anatomie ervaren was. *Jean Mery Obſervations ſur la maniere de tailler dans les deux ſexes.*

RAPALLO, of RAPELLO, eene ſtadt, met den tytel van een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Cirenza behorende, nevens den tytel van een hertogdom, in Baſilikata, gelegen in 't koninkryk van Napels. Deze plaats moet niet vermengt worden met een ander RAPALLO, eene Italiaanſche ſtadt, met een zeehaven, niet verre van Genua.

RAPARIUS, (ANGELO) van Cremona, eene ſtadt in 't hertogdom van Milaan, geboortig, ſchreef eenige werken, zo wel in onrym, als in dichtmaat, alle in de Latynſche tale, die V. Franciſcus de Neti, een Kapucyn en vermaard prediker te Rome, van hem erfde. Behalven zyne geleerdheit hadt hy den roem van Godvruchtigheit: doch hy was zomwylen zeer zwaarmoedig van aardt. Het ſchynt, dat hy in een zeker traktaat *De falſa pœnitentia* heeft willen beweren, dat de ware boetvaardigheit nergens te vinden was. Hy beleedt met veel ootmoedigheit, dat hy vreeſde, dat hy het gebodt der kerke in 't horen der Miſſe nooit behoorlyk volbragt hadt, aangezien hy aan het oogmerk en de bekwaamheit des prieſters twyffelde, zynde mogelyk niet in ſtaat om naar behoren de Miſſe te doen. Wanneer hy voorby de bank of winkel van een wiſſelaar ging, hadt hy de vaſte verbeelding, dat hy van daar iets geſtolen hadt, en bleef zulks beweren, al deedt men zyn beſt om hem zulks uit het hoofdt te praten. Maar wanneer men de voldoenidg van het geſtolen geldt van hem eiſchte, dan kwam hy weder tot zich zelve, en begreep, dat hy het niet gedaan hadt. *Erythræus Pinacoth.*

RAPHA is vermaard in de H. Bladen, om dat hy vier zonen hadt, die reuzen waren. De eerſte was *Isbi Benob*, dien Abiſai, de zoon van Zeruja, ſloeg. De twede was *Saph*; de derde *Goliath*; de vierde wordt niet genoemt, maar hy was zeer lang, en hadt zes vingeren aan ieder handt, en zes tenen aan ieder voet. Zie II *Sam.* XXI.

RAPHA, de vyfde zoon van Benjamin, de jongſte der twaalf patriarchen. I *Chron.* VIII. 2.

RAPHA, de zoon van Bina, en kleinzoon van Meſa, uit den ſtamme van Benjamin. I *Chron.* VIII, 3.

RAPHAEL, de aartsengel, wordt in het apocryfe boek van Tobias gezegt uit den hemel gezonden te zyn om den jongen Tobias op zyne reize te verſellen. Na dat hy des zelfs huwelyk bevordert, en den zoon weder tot zyn ouden vader gebragt hadt, verdween hy, tonende daar mede, dat hy een engel was. Men kan daar over het gezegde apocryſe boek van Tobias nazien. De naam van *Raphaël* beduidt godt der genezing.

RAPHAEL was de zoon van Semaja, uit den ſtamme Levi, en een der portieren van den tempel te Jeruzalem. I *Chron.* XXVI, 7.

RAPHAEL, patriarch van Conſtantinopel, hieldt eene heimelyke verſtandhouding met den Turk; waarom hy in de gevangeniſſe geworpen wierdt. In zyne plaats wierdt *Manuel* verkoren, die den name van *Maximus* aannam. Deze zat omtrent zes jaren, en vertaalde verſcheide werken van den Chriſtelyken Godsdienſt in de Turkſche tale, die den Groten Heere wierden overhandigt.

RAPHAEL VAN AREGIO, was een boeren zoon, dien zyn vader de ganzen liet hoeden: doch hy verliet en vader, en ganzen, en begaf zich naar Rome, volgende zyne buitengewone drift tot de ſchilderkunſt, in welke hy zich oeffende onder Frederik Zucer, een vermaard ſchilder, dien hy binnen 't jaar byna evenaarde. Hy maakte eenige fraaie ſtukken op 't Vatikaan, in den tempel van Maria Maggiore, en andere plaatſen van Rome. Hy was ſchoon van gedaante, en verlieſt op eene zekere jonge dochter, welke onmatige liefde zyne doodt verhaaſt heeft. Zyn makker *Paris* heeft hem in de ſchilderkunſt geholpen.

RAPHAEL VAN URBINO, een vermaard ſchilder, overtrof alle de ſchilders, die voor hem geweeſt waren, en na hem gekomen zyn. Hy wierdt in den jare 1483 in de ſtadt Urbino geboren. Zyn vader Johannes de Santi was ook een ſchilder, maar geloofde niet bekwaam genoeg te zyn om zynen zoon te onderwyzen, die reets in zyne jonge jaren preuven gaf, dat hy eene uitmunde natuurlyke bekwaamheit tot de ſchilderkunſt hadt. Hy ſtelde hem derhalven onder het onderwys van Petrus Peruginus, die alstoen in eene zonderlinge achting was. Wanneer nu deze jonge leerling een korten tydt zich by dien meeſter hadt geoeffent, evenaarde hy hem niet alleen, maar ging hem in de kunſt te boven. Naderhandt maakte hy zich in verſcheide ſteden van Italië bekend, en wierdt een volmaakt meeſter, toen hy de werken van den beroemden Michaël Angelo nabootſte. De twee pauzen Julius de II en Leo de X lieten door hem te Rome die ſchilderyen maken, die nog heden aldaar eene algemene verwondering verdienen. Hy was vrolyk van aardt, welgemaakt van ligchaam en wellevend, zo dat hy zich door zyne goede hoedanigheden zo aangenaam hadt gemaakt, dat hy over de ſtraat gaande van eene grote menigte volks verſelt wierdt. Doch hy leefde maar 37 jaren, en wordt gezegt zyn leven door een onmatigen ommegang met vrouwen verkort te hebben. Men voegt daar by, dat, nademaal hy den geneesheeren zyne eigentlyke kwaal niet heeft ontdekt, deze hem te veel bloedt hebben afgetapt, menende, dat hy aan een pleuris krank was. Een tydlang voor zyne doodt meende hy met de nichte van den kardinaal S. Bibiana te trouwen: doch hopende op een kardinaalshoedt, en boven dien weinig zin in den huwelyken ſtaat hebbende, ſtelde hy dat huwelyk van dag tot dag uit. Hy ſtierf op zynen geboortedag, te weten op vrydag voor Paaſchen in den jare 1520. Men leeſt te Rome in de kerk della Maria Rotonda dit volgende grafſchrift op hem:

Ille hic eſt Raphaël, timuit quo ſoſpite vinci
Rerum magna parens, & moriente mori.

Vaſari Hiſt. des Peintres. Felibien Entr. des peintr. P. I.

RAPHAEL VOLATERRANUS wierdt dus toegenaamt, om dat hy te Volaterra, eene Toskaanſche ſtadt, geboren was. Hy leefde nog in 't begin van de XVI eeuwe. Zyn nagelaten werk, onder den name van *Commentarii Urbani*, heeft hy dus genoemt, om dat hy het in de ſtadt Rome geſchreven heeft. Hy droeg het aan paus Julius den II op. Het beſtaat in XXXVIII boeken, en III Delen, van welke het eerſte behelſt eene landbeſchryving der ouden; het twede, onder den name van *Anthropologia*, handelt van vermaarde mannen; het derde van de letterkunde, of de beginſelen der wetenſchappen. Ook ſchreef hy eenige andere werken. *P. Jovius in Elog. c.* 118.

RAPHANE, eene ſtadt in Meden, op de grenzen van 't landt der Parthen gelegen. *Plinius. Baudrand.*

RAPHANEE, of RAPHANE, RAPHANEA, eene ſtadt in Coeleſyrie, gelegen onder 't patriarchſchap van Antiochië, hadt eertyds een biſſchop; maar is thans verwoeſt. *Baudrand.*

RAPHEI, een vlek in Griekenlandt, vyftien mylen van Athene, aan de Ooſtelyke kuſt van Livadië. Aldaar is eene kleine haven, oudtyds *Panormus portus* genaamt. *Maty Dict.*

RAPHELENGIUS, (FRANCISCUS) profeſſor in de Hebreeuſche tale te Leiden, in Hollandt, wierdt te Lanoy, niet verre van Ryſſel, in den jare 1539 geboren. Hy begon zyne ſtudiën te Gent; maar wanneer zyne moeder weduwe geworden was, noodzaakte zy hem de ſtudiën te verlaten, en een koopman te worden. Tot dien einde wierdt hy naar Neurenberg gezonden, alwaar hem echter eenige uuren vry gegeven wierden om zyne ſtudiën voort te zetten: maar wanneer hy meer genegenheit tot het ſtuderen, dan tot de koopmanſchap toonde, wierdt hy van daar te rug onthoden. Vervolgens vondt hy gelegenheit om te Parys te komen, alwaar hy zich in de Hebreeuſche en Griekſche talen oeffende, in de eerſte van welke hy naderhandt te Cambridge, in Engelandt, leſſen gegeven heeft. Na zyne wederkomſt in de Nederlanden trouwde hy te Antwerpen, in den jare 1565, met Margaretha, de dochter van den vermaarden boekdrukker, Chriſtoffel Plantyn. Raphelengius corrigeerde des zelfs boeken, en voegde daar aanmerkingen en voorredens by. Hy was zeer arbeidzaam, en deedt veel moeite, in 't byzonder omtrent den koninklyken Bybel, die in den jare 1571, op 't bevel van Philips den II, koning van Spanje, gedrukt wierdt. Naderhandt, namentlyk in den jare 1585, verkoos hy zyne woning te Leiden, alwaar Plantyn eene boekdrukkery hadt. Hier volhardde hy in zynen yver, en maakte zich by de heeren curateuren der akademie zo geacht, dat deze hem, uit aanmerking van zyne zonderlinge geleerdheit, tot profeſſor in de Hebreeuſche tale verklaarden. In deze bediening ſtierf hy in den jare 1597, oud 58 jaren. Onder zyne werken zyn ook: *Variæ Lectiones & Emendationes in Chaldaicam Bibliorum Paraphraſin; Grammatica Hebræa; Dictionarium Hebraicum; Lexicon Arabicum.* Een zyner zonen, ook *Franciſcus* genaamt, heeft over *Seneca* den treurſpeldichter aanmerkingen geſchreven. De oude Raphelengius ſtierf aan de jicht, na dat hy zyne huisvrouw drie jaren te voren verloren en betreurt hadt, welke pyn en droefheit Bayle twee huiſſelyke vyanden noemt, en die Raphelengius dikwils naar zyne doodt deden wenſchen. *Meurſii Athen. Bat. Val. Andr. Bibl. Belg. Bayle Dict. Crit.*

RAPHIA, eene ſtadt in Paleſtina, niet verre van Gaza gelegen. *Strabo. Baudrand.*

RAPHIDIM, een plaats in de Arabiſche woeſtyne, naby den berg Horeb, alwaar de Iſraëliten, wanneer zy door de woeſtyne trokken, zich legerden, en wegens gebrek aan water tegen Mozes murmureerden; maar die door een wonderwerk water uit eene ſteenrots ſloeg. *Exod.* XVII, XIX. *Num.* XXXIII.

RAPHOE, in 't Latyn *Rapa*, eertyds eene ſtadt, thans maar een dorp in 't Ierſche landſchap Ulſter, in 't graafſchap van Dunghal, is een biſſchoppelyke ſetel, onder den aartsbiſſchop van Armach behorende. Maar het is thans met het bisdom van Londonderri vereenigt.

RAPHON, eene ſtadt in Paleſtina, in 't landt van Gilead, behorende tot den ſtamme van Gad. Hier was het, dat Judas Machabeus het leger van Timotheus ſloeg. I *Macchab.* V, 37.

RAPHU, de vader van Palti, uit den ſtamme Benjamin. Deze Palti wierdt benoemt om 't landt Kanaän te verſpieden van wegens zynen ſtamme. *Numer.* XIII, 9.

RAPIN, (NICOLAAS) een Franſch dichter, was te Fontenay le Comte, een plaats in Poitou, geboren, alwaar hy de bediening van vice-ſenechal of onder-hoofdrechter, bekleedde. Achilles van Harlay, naderhandt opper-preſident in 't Parlement van Parys, die een verwonderaar van des zelfs hoedanigheden was, bewoog hem naar Parys te komen; alwaar hem koning Henrik de III tot provooſt der maarſchalken verklaarde. Hy bleef in die bediening

tot

tot de tyden van Henrik den Groten, wanneer hy zich wegens zynen hogen ouderdom naar Fontenay-le-Comte begaf, en aldaar in de voorstadt een fraai huis bouwde. Hy stierf in den jare 1609, nalatende verscheide Fransche en Latynsche gedichten. Hy poogde in de Fransche dichtkunde de wyze der Grieken en Romeinen te volgen, en wel vaarzen van gelyke voeten, maar zonder rym in te voeren. Dominicus Baudius, Nicolaas Bourbon, en meer andere dichters, hebben rouwgedichten op zyne doodt gemaakt. Hy zelf maakte voor zich dit grafschrift, dat nog op zyn grafzark te zien is:

Tandem Rapinus hic quiescit, ille, qui
Nunquam quievit, ut quies esset bonis.
Impunè nunc grassentur & fur, & latro.
Musa ad sepulcrum Gallica & Latina gemant.

Voorts is het bekend, dat hy grotelyks deel aan het bekende schimpdicht, *Le Catholicon d'Espagne*, gehad heeft. Hy was voorhenen een vyandt der Protestanten, van welke hy sommige te Fontenay liet vermoorden. Deze derhalven waren dustanig tegen hem verbittert, dat zy hem in den jare 1570, toen Fontenay aan de Hugenotten overging, buiten het verdrag sloten. De president Harlay, gelyk reets gezegt is, en Scaliger deden hem uit aanmerking van zyne dichtkundige bekwaamheit goede diensten, sedert welken tydt hy met deze party beter leefde, en met vele Protestanten zeer vertrouwelyk omging: doch hy bleef den Roomschen Godsdienst toegedaan, niettegenstaande hy een Libertyn was, en wulpsch leefde. De Vader Garasse getuigt, dat hy zeer Christelyk gestorven is, belydende op zyn sterfbedde, dat het eenige goede werk, dat hy zich herinnerde gedaan te hebben, daar in bestondt, dat hy de beroemde Plejas, zynde een gezelschap van zeven brave mannen, van de ongodistery hadt te rug gehouden. Te weten, zeker onbekend karel hadt zich in dat gezelschap weten in te dringen, en deze gevaarlyke leer zo aangenaam voorgestelt, dat het gezelschap reets begon te wankelen, en drie tegen vier het met dien ongodist te houden. Rapin begon zich hevig daar tegen aan te kanten. Hem volgde Ronsard, en schreef het fraaie gedicht, beginnende aldus:

O ciel! ô terre! ô mer! ô Dieu! Pere commun.

Hier over hieldt Adrianus Turnebus eene voortreffelyke redenvoering. Sammarthanus schreef een fraai gedicht *contra Mezentium*, gelyk hy het noemde. Hier op gaven zich de drie anderen over, en vervolgden den verleider zo lange, tot dat hy te Parys onthalst en verbrand wierdt. Rapin wilde zonder de minste statie begraven worden, gelyk Budæus; maar wanneer men hem voorstelde, dat zulks mogelyk in de gedachten der menschen eenig nadeelig vooroordeel tegen hem, uit aanmerking van zyn ongebonden leven, mogt veroorzaken, veranderde hy zulks in een codicil; maar zyne gierige erfgenamen hielden zich niet aan het codicil, maar aan het testament. *Sammarth. in Elog. La Croix du Maine Bibl. Franc. Marville Melange d'Hist. & de Litterat. T.* I. *Garasse Doctrine curieuse lib.* II. *p.* 124. *Bayle Dict. Crit.*

RAPIN, (RENATUS) een vermaard Jesuit, wierdt te Tours geboren in den jare 1621, en tradt in de societeit der Jesuiten in den jare 1639. Hy heeft zyne grootste vermaardheit door zyne letterkunde verworven, die hy negen jaren opentlyk geleeraart heeft. Zyn werk, genaamt: *Hortorum Libri* IV, getuigt van zyne dichtkunde, hoewel hy daar mede niet verdient heeft, dat hy onder de geneeskundigen mag getelt worden, als eenigen doen. De Jesuiten zelf zyn van gedachten, dat hem P. Commire in tedere en zuivere bewoordingen, Vader de la Rue (*Ruæus*) in verhevenheit, en Vader Cossart in zoetvloeiendheit en sierlykheit overtroffen hebben, om van Vader Hoschius en Vader Wallius niet te spreken. Hy geraakte met Vader Vavassor in een hevigen strydt wegens zyne *Reflexions sur la Poëtique d'Aristote*, waar over Vavassor, die den autheur der *Reflexions* niet kende, *Remarques* schreef. Rapin beklaagde zich zeer; en eindelyk nam de president De Lamoignon de zake ter handt, en liet de *Remarques* van Vader Vavassor opkopen; die derhalven thans seldzaam geworden zyn. Hy was ook een bekwaam Godgeleerde, het welk de Jansenisten ondervonden hebben, tegen welke hy niet alleen het traktaat, genaamt: *Histoire de Jansenisme*, schreef, maar ook in zyne andere werken, voornamentlyk in zyne *Dissertatio de nova Doctrina, seu Evangelio Jansenistarum*, scherpelyk aangreep. Hy stierf te Parys in den jare 1687, den 27 October. Zyne letterkundige werken zyn te Parys in den jare 1684 in 4. en te Amsterdam in den jare 1686 in 12. maar zyne Theologische werken te Amsterdam in den jare 1695 zamen gedrukt. *Bayle Dict. Crit. Baillet Jugemens sur les Poëtes.*

RAPIN DE THOYRAS (PAUL DE) was gesproten uit een geslacht, oorspronkelyk uit Savoje, en wierdt geboren te Castres, in opper-Languedok, den 25 Maart des jaars 1661. Hy wierdt door zyne ouders in den Hervormden Godsdienst opgebragt, en studeerde in de Rechten eerst te Pui-Laurens, en daar na te Saumur. Wanneer zyn vader *Jakob de Rapin*, heer van Thoyras, in den jare 1685 gestorven was, en twee maanden na des zelfs doodt het edikt van Nantes herroepen wierdt, begaf zich Rapin, met zyne moeder, Johanna Pelisson, zuster van den vermaarden Paulus Pelisson, en met zyne broeders, naar een landhuis, van waar hy in den volgenden jare, met zynen jongsten broeder, naar Engelandt vertrok. Maar doordien hy daar in dien tydt niets te hopen hadt, begaf hy zich naar Hollandt, en nam dienst onder een compagnie Fransche kadets te Utrecht, waar van een zyner neven kapitein was. Hy wierdt in den jare 1689 vaandrig, en vervolgens luitenant gemaakt in een Engelsch regiment. Hy diende den luitenant generaal Douglas naderhandt als adjutant, en wierdt in den aanval op Limmerik met een musket in zyn schouder gekwetst, het welk hem, tot zyn groot nadeel, belette Douglas in Vlaanderen te volgen: maar men gaf hem ondertusschen een compagnie. Mylord Portlandt, van hem hebbende horen spreken, besloot hem tot bestierder van zynen zone, den jongen grave van Portlandt, aan te stellen; zo dat Rapin, wanneer hy daar minst om dacht, in het jaar 1693 van koning Willem den III last ontfing om zich uit Ierlandt, daar hy toen nog was, naar Engelandt te begeven, om de gezegde bediening waar te nemen. Hy verloor daar door de hope van tot dien staat in den krygsdienst te geraken, waar toe vele anderen, die met hem dienden, naderhandt gekomen zyn, en de vergoeding, welke hy daar voor ontfing, bestondt alleen daar in, dat men hem vergunde zyne compagnie aan zynen broeder over te dragen, de welke in den jare 1719 als luitenant kolonel van een regiment Engelsche dragonders overleden is. Wel is waar, dat koning Willem hem vervolgens een jaarlyksch inkomen van honderd ponden Sterlings toeleide, tot dat hy met iets beters zou voorzien zyn, het welk echter niet gebeurt is; maar de opvolgers van dezen koning hebben dat jaargeldt afgeschaft, en hem eene bediening gegeven, waar van hy niet dan een zeer middelmatig inkomen hadt. Hy trouwde in den jare 1699, terwyl hy nog by den jongen Lord was; maar dit belette hem niet den zelven naar Italië te verzellen. Na zyne te rug komst uit dat landt onthieldt hy zich eenige jaren in den Hage, en in den jare 1707 begaf hy zich met zyn huisgezin naar Wesel, daar hy het overige van zyn leven heeft doorgebragt, en den 16 May des jaars 1725 is overleden, in den ouderdom van vier en zestig jaren, een zoon en twee dochters nalatende. Hy heeft in het Fransch geschreven eene *Verhandeling van de Whigs en de Torys*, afzonderlyk gedrukt in den Hage in het jaar 1717, in duodecimo; en: *Geschiedenis van Engelandt*, eindigende met de omwenteling van *Jacobus* den II, in tien stukken in quarto, mede in het Fransch. De drukker, Alex. de Rogissart, was wel van gedachten om dit werk ook in het Nederduitsch, en wel by inschryvinge, te laten drukken; maar doordien, in den zelven tydt, toen hy dit ondernam, het werk van den Heere *De Larrey*, dat uitgestrekter is, en de Geschiedenis van de drie ryken van Groot-Britannië, met een kort begrip van de voornaamste zaken, in de andere ryken en staten der wereldt voorgevallen, vervat, en daar by met vele schone afbeeldsels versiert is, in het Nederduitsch gedrukt wierdt, hadt het andere werk geen voortgang, en wierdt, na dat de tydt, by de voorwaarden van inschryvinge bepaalt, verlopen was, gestaakt; niettegenstaande de drukker, volgens zyne betuiginge, reets eenige Delen hadt doen vertalen. Doch het werk is in de Engelsche tale, by stukken, maandelyks uitgegeven. *Bibl. Germanique Tom.* X. *Memoires pour servir à l'Hist. des Hommes illustres Tom.* I.

RAPPACH. Het geslacht der heeren van Rappach is een der twaalf oudste en adelykste familiën van Oostenryk. Hoewel men van des zelfs oorspronk niets meer vindt aangetekent, dan dat het volgens Wolfgang Lazius uit Stiermarken afkomstig is, vindt men echter een achtereenvolgende geslachtlyst sedert HENRIK, die by den aartshertog Albert den II, bygenaamt de Wyze, omtrent het jaar 1327 (in welken tydt nog meer heeren van Rappach, *Henrik* genoemt, geleeft hebben) opperhofmeester geweest, en in den jare 1339 gestorven is; nalatende HENRIK, heer van Rappach in Clam, dien de aartshertog Rudolph de IV als zynen opperhofmeester in het bondgenootschap tusschen de koningen van Hungarië en Bohemen met de aartshertogen van Oostenryk in den jare 1362, en in den jare 1364 in de voorrechten, aan de stadt Wenen verleent, als getuige aanhaalt. Onder zyne vier zonen heeft CHRISTOFFEL alleen zyn geslacht voortgeplant. Des zelfs middelste zoon JOHANNES leefde in de jaren 1412 en 1440, en teelde by Elizabeth Heusler den dapperen GEORG, die onder anderen op zekeren tydt met een dapperen Spanjaardt, in de tegenwoordigheit van den aartshertog, naderhandt keizer Albert de II, te Wenen in 't strydperk tradt, en hem versloeg. Hy stierf in den jare 1445, hebbende by Susanna van Rothal geteelt Johannes, die volgt; *Cunigunda*, abdisse van St. Clara te Wenen, en CHRISTOFFEL, die zonder mannelyke erfgenamen gestorven is. Maar JOHANNES, die in den jare 1513 dit tydelyke zegende, heeft door zyn middelsten zoon CHRISTOFFEL, overleden in den jare 1551, zyn geslacht voortgeplant: want deze hadt vyf zonen, van welke vier ongetrouwt overleden zyn; maar de vyfde, genaamt CHRISTOFFEL, heeft by zyne gemalinne, Sophia van der Dor, twee dochters, en by de twede, Anna, dochter van Leonard, vryheer van Harrach, zeven zonen en acht dochters geteelt, onder welke evenwel maar eene dochter getrouwt is, en een zoon zyn geslacht heeft voortgeplant. Deze was CHRISTOFFEL, heer van Rappach, die by zyne gemalinne, dochter van Paris, heer van Sonderndorf, Karel Ferdinand, en *Maria Margareta* geteelt heeft. Deze wierdt de derde gemalin van Johannes Franciscus Trautson, grave van Falkenstein, landmaarschalk van neder-Oostenryk. Hy stierf den 26 Maart des jaars 1663, en zy den 1 May des jaars 1705, oud 84 jaren. KAREL FERDINAND, heer van Rappach, keizerlyke kamerheer en overste over een regiment kurassiers, wierdt geboren in den jare 1610, en stierf in den jare 1664. Zyne eerste gemalin was Eleonora, dochter van Johannes, vryheer van Breuner, keizerlyke generaal veldtuigmeester, die hem den 3 Maart des jaars 1649 Karel Ernst baarde, van wien hier na zal gesproken worden. Zy stierf in den jare 1652, en hy hertrouwde met Maria Theresia, gravinne van Brandeis, by welke hy gewan: (1) *Christoffel Ferdinand*, die keizerlyke kamerheer, gemachtigde van den heerenstandt by de Oo-

ſtenrykſche ſtanden was, en in 't 45 jaar zyns ouderdoms overleedt. Zyne nagelatene weduwe, Maria Elizabeth, gravin van Khevenhuller, die naderhandt met den generaal veldtuigmeeſter van Nehem trouwde, maar den 8 February des jaars 1716 andermaal weduwe wierdt, hadt hem geboren *Jakob Ernſt*, die als hoofdman onder 't regiment van den generaal Bonneval den 5 May des jaars 1716 in Hungarië ſtierf; *Maria Charlotta*, gemalin van den vorſt van Caſerta, en *Thereſia*. (2) *Franciſcus Maximiliaan*, die als Malthezer ridder en keizerlyke ritmeeſter onder het regiment kuraſſiers van Palfi op de jagt met zyn paardt viel en den geeſt gaf. (3) *Johan Willem*, die als keizerlyke hoofdman ſtierf. (4) *Maria Suſanna*, gemalin van den keizerlyken generaal veldtuigmeeſter, baron van Houchin, ſtierf in Piëmont. (5) *Maria Anna*, getrouwt den 21 February des jaars 1677 met Gundakker, grave van Stahrenberg, keizerlyke geheime Raadt. (6) *Maria Thereſia*, getrouwt den 25 February des jaars 1685 met Frans Karel, vorſt van Auërsberg, hertog van Sileſië te Munſterberg en Frankenſtein, die den 6 Juny des jaars 1713 ſtierf, en de weduwe wierdt den 5 May des jaars 1714 opperhofmeeſtereſſe van de regerende keizerinne Chriſtina Elizabeth.

Karel Ernst, heer van Rappach, werkelyke hof-krygs-Raadt, kamerheer, generaal veldmaarſchalk, en overſte land-tuighuismeeſter in Ooſtenryk boven en onder den Ens, overſte erf-land-ſtalmeeſter, overſte-luitenant der ſtadt Wenen, en kommandant onder drie keizers, wierdt den 3 Maart des jaars 1649 geboren. Hy begaf zich in den jare 1672 in keizerlyken dienſt, en wierdt als ritmeeſter in den jare 1677 in den ſlag op den Kochelsberg in de Elzas na vele wonden uit het gevecht voor dood weggedragen. Daar op begaf hy zich onder het voetvolk, en wierdt overſte-luitenant onder het Knieiſche regiment, en kommandant te Brieg in Sileſië. Voorts klom hy al verder tot hoge bedieningen op, en wierdt eindelyk generaal veldmaarſchalk. Ondertuſſchen maakte hem keizer Leopold zynen kamerheer en werkelyken keizerlyken hof-krygs-Raadt, en gebruikte hem in verſcheide gewigtige zaken en bezendingen. In 't beging der regering van den keizer Jozephus wierdt hem het opper-erf-land-ſtalmeeſtersampt in opper-en neder-Ooſtenryk opgedragen, welke bediening hy by de keizerlyke huldiging den 22 September des jaars 1705 voor de eerſte maal bekleed heeft. Deze keizer gaf hem andermaal den gouden ſleutel als kamerheer, en na de doodt van den markgrave de gli Obizzi, kommandant van Wenen, de bediening van onderkommandant, waar by nog het opper-huis-en land-tuigmeeſtersampt kwam. Keizer Karel de VI maakte hem insgelyks zynen kamerheer, en verklaarde hem den 29 May des jaars 1717 tot generaal veldmaarſchalk. In den jare 1683 trouwde hy met Suſanna Maximiliana van Gilleiſt, en teelde by haar een zoon, welke en de moeder kort daar na ſtierven. Tot zyne twede gemalinne nam hy in den jare 1686 Maria Suſanna van Gersdorf, die hem in den jare 1688 Karel Adolf baarde. Deze wierdt in den jare 1710 keizerlyke kamerheer, en van gemeen ſoldaat ritmeeſter onder het regiment van den baron Wellenſtein, in welke bediening hy den 5 April des jaars 1716 Aloyſia Antonia, dochter van Franciſcus Jozephus, vorſt van Lamberg, en landgraaf van Leuchtenberg, weduwe van Hannibal Leopold, grave van Enckevoort, keizerlyke kamerheer, ten huwelyk nam; waar by aan te merken is, dat verſcheide der oudſte en adelykſte familiën in Ooſtenryk den ouden tytel van heeren in 't Latyn *Dynaſtæ* noemen, en gemeenlyk graven genoemt worden. *Bucelin. Germ. C. de Wurmbr. Collect. Geneal. Hiſt. c. 8. p. 15 ſeq.*

RAPPERSWEIL, in 't Latyn *Ruperti villa*, een kleine ſtadt in Zwitſerlandt, op een heuvel, aan den regter oever van de Ooſtelyke zyde van de Zuricher zee, zynde eenigermaten verſterkt, en met een kaſteel voorzien. Zy heeft den naam gekregen van *Rupertus*, krygsoverſte onder den Duitſchen koning Lodewyk, die aldaar wegens de vermakelykheit der plaatſe gezegt wordt een kaſteel gebouwt te hebben. Eertyds hadt ze hare afzonderlyke graven, die ook heeren van Wandelburg waren; en wanneer deze met het begin van de XIV eeuwe uitgeſtorven waren, kwam deze ſtadt door huwelyk aan de graven van Habsburg, en van Homburg, kort daar na aan 't huis van Ooſtenryk, en eindelyk hebben in den jare 1458 die van Uri, Zweitz, Underwalden en Glarus, na dat hun oorlog met die van Conſtants geëindigt was, de zelve in bezit genomen; en onder deze is ze federt, hoewel behoudens hare oude privilegiën, altydt gebleven, hebbende een eigen ſchout en Raadt, die hun byzonder gerecht oeffenen. In den jare 1712 zyn door een vredesverdrag de Cantons Bern en Zurich mede in 't gemene bezit der ſtadt aangenomen. In den jare 1358 is alhier op 't bevel van den aartshertog van Ooſtenryk, Albert, over de ganſche Zuricher zee een brug van 1850 ſchreden geſlagen, die als nog in wezen is. *Wagner Mercur. Helv. Nov-antiq. Simler de Rep. Helv.*

RAPPOLT, (Frederik) van Reichenbach, wierdt geboren in den jare 1615, en ſtierf in den jare 1677. Hy leeraarde eerſt de redenkunde (*Logica*) en naderhandt de Godgeleerdheit te Leipzich. Men heeft van hem eene verklaring over de ſchimpdichten van *Horatius*; voorts aanmerkingen over de Brieven van *Paulus* aan de *Coloſſenzen* en *Titus*, die zeer geprezen worden. *Konig Biblioth.*

RAPPOLTSTEIN, eene aanzienlyke heerlykheit in de opper-Elzas, gelegen in en naby het vorſtendom Mumpelgard, en beſtaande uit zeven ampten. De hoofdſtadt wordt ook RAPPOLTSTEIN genaamt, en heeft een oud kaſteel. Oudtyds hadt ze hare eigen heeren, die met de hertogen van Urslingen eenen oorſpronk hebben. Onder keizer Conraad den II wierden twee broeders, hertogen van Spoleto, uit Italië naar Duitſchlandt verdreven, van welke de eene zich in Zwaben, te Urslingen, nederſloeg; maar de twede bouwde in de Elzas de drie kaſteelen en het ſtedeke, het welk eerſt naar zynen name, Rogerius Spoletanus, *Rockſpoletin*, of *Rappelſtein*, naderhandt *Rappersweiler* genaamt is. In den jare 1284 veroverde keizer Adolf Colmar, en nam Anshelm van Rappoltſtein gevangen, dien hy van zyn burg en het ſtedeke Gemar beroofde, en de zelve aan zyn broeder Henrik gaf. In den jare 1388 was Bruno burger te Straasburg, met wien deze ſtadt vele onluſten gehad heeft: want wanneer de zelve een Engelſch ridder gevangen nam, en de koning van Engelandt aan die van Straasburg ſchreef, dat ze hun burger daar toe wilden brengen, dat hy hem weder overgaf, en die van Straasburg tot voorwendſel gebruikten, dat zy over hem niet de bevelen hadden, nam zich keizer Wenceslaus de zake aan, en deedt de ſtadt in den ban. By deze gelegenheit nam Bruno Rappoltsweiler, door hem voor ſchuldt aan die van Straasburg gegeven, wederom. De zelve Bruno hadt het ſtedeke Gemar aan Heintz van Mulenheim verpand, doch nam het ook weder naar zich. In den jare 1349 veroverden de geallieërde ſteden dit Gemar, en namen den heere van Rappoltſtein daar in gevangen. De laatſte van het geſlacht waren *Georg Frederik* en *Jakob*. De eerſte ſtierf eerſt, nalatende zyne weduwe Elizabeth, die naderhandt met grave Chriſtiaan Lodewyk van Waldek trouwde, en in den jare 1676 dit tydelyke zegende: doch de vaderlyke erffenis kwam aan des zelfs broeder Jakob. Wanneer nu deze Jakob in den jare 1673 ſtierf, nalatende maar eene eenige dochter, Catharina Agatha, gemalin van paltsgraaf Chriſtiaan van Birkenveldt, zo ontſtondt 'er een geſchil tuſſchen Birkenveldt, Waldek, en het leenhof te Baſel. Deze wilde het landt, als een mannelyk leen, op hem gevallen, naaſten, onder voorwendſel, dat in den jare 1341 biſſchop Johan den heeren van Rappoltſtein het zelve allereerſt als een mannelyk leen gegeven hadt. Maar de party toonde aan, dat 'er een leenbrief van den jare 1318 voorhanden was, waar by de biſſchop met bewilliging des Kapittels hadt toegeſtaan, dat het leen ook op de dochters kon vervallen; gelyk uit het bovenſtaande blykt, dat die van Rappoltſtein reets in den jare 1284 dit leen bezeten hebben. Hier op bragt het Birkenveldt by den Hogen Raadt te Colmar, door de hulpe des konings van Vrankryk, dien hy diende, zo verre, dat hem het leen toegewezen wierdt; en hoewel Waldek van 't ſticht Bamberg, van 't welke eenige Rappoltſteinſche plaatſen leenroerig zyn, reets voorhenen een verwachtingsbrief hadt erlangt, en de zelve na de doodt van Jakob uit hoofde van zyne gemalinne in bezit genomen, zo kon hy nochtans Baſel daar toe niet bewegen, maar wierdt van Birkenveldt uit het bezit gedreven, het welk in de vrede van Ryswyk ook beveſtigt is. De redenen van Birkenveldt waren, om dat zich de Waldekſche gemalin niet hadt gelegitimeert, toen Jakob na haar vaders doodt de heerlykheit in bezit nam; voorts zeiden zy, dat het een algemene ſtokregel was, dat een, die eens buitengeſloten was, niet kon erven, zo lang nog andere in de nederdalende linie voorhanden zyn. Doch hier mede was Waldek niet te vrede, maar nam zyne toevlucht in den jare 1709 tot het Ryk, verzoekende, dat men de zaak op de Raſtadſche of Badenſche vredehandeling tot hun voordeel wilde uitwyzen. Maar Baſel heeft zich daar gedurig tegen gekant. Birkenveldt is 't tegendeel wordt gezegt zyn verdrag met den jongen grave van Waldek gemaakt te hebben, toen deze een paltsgraaflyke princes trouwde. *Felix Malleolus in Dial. de nobil. & ruſtic. Cruſius An. Suev. P. II. p. 196. Schweder Th. Pratenſ. p. 829. Imhof N. P. lib. VI. c. 19. Hertzog Elſaſ. Chron. l. III. p. 9. Schilter. ad Königshofen p. 756.*

RAPPORTSWEILER, een kleine ſtadt, met een kaſteel, op een hoge rots, gelegen in de opper-Elzas, tuſſchen Schletſtadt en Keizersberg, in 't graafſchap Rappoltſtein. Hier was voor dezen de ſetel der graven van dien naam: doch wanneer de zelve uitgeſtorven waren, kwam de plaats aan de paltsgraven van Birkenveldt.

RAPS, by zommigen TRAPS genaamt, een heerlykheit met een vlek, van den zelven name, in opper-Ooſtenryk, op de grenzen van Moravië, by de rivier Teya gelegen. Ferdinand Jozeph, vorſt van Dietrichſtein, erlangde ze van keizer Leopold als een onmiddelbaar Rykſleen, en wierdt uit dien hoofde in den jare 1686 by de Ryksvergadering te Regensburg in 't vorſten-collegie ingeleid.

RASARIUS, (Johannes Baptista) een philoſooph en geneesheer, was uit eene adelyke familie, van Valdugia, in 't gebiedt van Navarre, geſproten. De gronden zyner ſtudiën heeft hy in de ſtadt Milaan gelegt. Nog jong zynde wierdt hy by Philips den II, koning van Spanje, bekend, toen hy door Italië naar Duitſchlandt ging. Naderhandt wierdt hy naar Venetië geroepen, alwaar hy 22 jaren de rederykkunſt met lof geleeraart heeft, terwyl hy zich ondertuſſchen met Sigonius, Manutius, Muretus, en anderen bekend maakte. Ter zelver tydt vertaalde hy *Galenus* en zommige Griekſche uitleggers van *Ariſtoteles*. Toen beriep hem de gemelde koning op de univerſiteit te Coïmbra. Maar nademaal hy te oud was om die reize aan te nemen, wierdt hem vergunt te Pavië de rederykkunſt te leeraren, alwaar hy na vier jaren aan eene hete koorts in den jare 1578 ſtierf, oud in de 60 jaren. Te Padua was hy een lidt der akademie *delli Aſſidati*, onder den name van *Euthimus*. Zyne ſchriften zyn: *Oratio de Victoria Chriſtianorum ad Echinadas*; *Georgii Pachymeri Epitome in univerſam diſſerendi artem*, dat hy nevens de werken van *Oribaſius Sardianus*, en het boek van Xenocrates *De alimento ex aquatilibus animantibus*, uit het Griekſch in 't Latyn vertaalt heeft. *Thuanus in Hiſt. Teiſſier Addit. aux Elog. Tom. I. p. 486 ſeq. Bayle Dict. Crit.*

RASCHKOLSCHIKI. Dus worden by de Moskoviters zekere

re menschen genoemt, die zy als ketters aanmerken, maar die inderdaadt zeer Godvruchtig en voorbeeldig leven, dringende op een oprechte boetvaardigheit, dadelyk en werkzaam gelove, wedergeboorte, werken van liefde, en zelfsverloochening. Zy doen wel belydenis van de Griekfche kerke, in welke zy leven, maar erkennen geen grondt van Christendom buiten Gods Woordt, dat zy heimelyk lezen, en uit vreze voor de geestelykheit, van welke zy vervolgt worden, onder de aarde leven. In den jare 1707 sloeg zich eene grote menigte van dit volk, om de vervolging te ontwyken, in een afgelegen en onbewoond landt heden, alwaar zy het landt ploegden, en hun onderhoudt zochten. In het gemelde jaar schreef men van Marva, dat iemandt van deze Raschkolschiki kennis met de Protestanten hadt gemaakt, die van zyn Christelyk en stichtelyk leven met veel roem spraken.

RASCIE, een landschap van 't Europische Turkyë, en het Noorder gedeelte van Serviё. Het wordt dus genaamt naar de rivier *Rasca*, die in de Morave valt. De voornaamste steden van Rascië zyn: Belgrad, Semendria en Galombas. In de dagelyksche couranten leest men veel van de *Rascen*, inwoonders van dit landschap. Eertyds hadden deze hun eigen koning. *Maty Dict.*

RASEBORG, een kleine stadt, met een haven, in Nylan, een landschap van Finlandt. Tegen over in de Finlandsche zee is een steenrots, alwaar het compas op de schepen zich gedurig omkeert, zonder ooit stil te staan.

RASLAPHE, een oud stedeke van Syrië, met een aartsbisdom, gelegen aan den Euphraat, op de grenzen van het woeste Arabië.

RASOCALMO, of MARTELLO, oudtyds *Phalacrium*, een kaap aan de Noordzyde of kust van Demona, in Sicilië, niet verre van het vlek Rasocalmo, bewesten de kaap Faro, en benoorden de stadt Messina.

RASPENBURG, RASSENBURG, of RASTENBERG genaamt, in Thuringen, aan de Lossa gelegen, is een stedeke, behorende onder de hertogen van Saxen-Weimar. Het draagt den naam van het nabygelegen oud kasteel, *Raspenburg*, door Henrik, derden zone van graaf Lodewyk met den Baardt, en *Raspe* bygenaamt, gebouwt, en naar zynen name genoemt. Het gemelde kasteel wordt gezegt in den jare 1073 gebouwt, en in den jare 1321 verwoest te zyn. Naderhandt vindt men dat een zekere Theodoricus in den den jare 1331, en Tizel in den jare 1346 van Rassenberg genaamt worden. In den jare 1371 worden de graven van Orlamunda gezegt bezitters van Raspenburg geweest te zyn: doch naderhandt is het onder de graven van Thuringen gekomen. In den jare 1636 wierdt byna de gehele stadt afgebrand. Tien jaren daar na ontsprong hier een bron, waar door vele menschen genezen zyn; maar de zelve duurde niet langer dan tot het jaar 1648. In den jare 1696 heeft zich deze gezondbron andermaal ter zelver plaatse met drie openingen geopenbaart. *Mulleri Annal. Sax. p. 646. Beyeri Geogr. Jen.*

RASPO, een plaats in Istrië, behorende onder 't gebiedt der Venetianen. Zy wordt door een afzonderlyken podestaat geregeert, en wel, om dat aldaar veel te winnen is, (maar geen de minste onkosten te maken zyn, telkens door een Raadsheer, dien de republyk om de gemelde reden uit het getal der behoeftige edelen derwaarts zendt. *Amelot de la Houssaye Hist. de Gouvern. de Venise p. 251.*

RASPONI (CÆSAR) wierdt in den jare 1615 te Ravenna geboren, en was van moeders zyde met het geslacht der Barbarini vermaagschapt. Hy hadt reets verscheide kerkelyke bedieningen bekleed, en een tydlang als abt te Clerak, in Vrankryk, geleeft, wanneer hem in den jare 1650 Franciscus Barbarini naar Rome te rug riep, alwaar hem paus Innocentius de X tot verscheide verrechtingen, voornamentlyk in zaken rakende Avignon, gebruikte. Onder de regering van Alexander den VII wierdt hy gebruikt om de geschillen tusschen den paus en den koning van Vrankryk, wegens de vryheit van 't kwartier, te beslissen, wanneer zyn gedrag zeer geprezen is. De paus gaf hem uit aanmerking van zyne verdiensten den kardinaalshoedt, dat echter niet voor het jaar 1666 openbaar wierdt, toen hy den tytel van *S. Johannes ad portam Latinam* ontfing. Hy schreef: *Historia Lateranensis*, en een Brief aan den abt Justinianus over de vrage: *Of het geoorlooft is zyne of zyner voorouderen daden te beschryven*, van welke nochtans niets gedrukt is. Hy stierf in den jare 1675 binnen Rome, na dat hy onder anderen ook legaat van paus Urbanus in den jare 1668 was geweest. *Palatii Fasti Card. T. IV.*

RASPOUTES, of RASBOUTES, een soort van Banjans, die eenigzins met de secte der Samarath overeenkomen. Zy geloven de zielsverhuizing uit het eene ligchaam in het andere, en voegen daar by, dat de zielen der mannen in de vogelen varen, en hunne vrienden naderhandt het goede of kwade, dat hen staat te ontmoeten, voorzeggen; weshalven zy zeer bygelovig omtrent de vlucht en 't gezang der vogelen waren. Hunne weduwen laten zich zelve levendig met de dode lyken der mannen verbranden; maar zulke, die maar verlooft waren, zyn daar toe niet gedwongen. Raspoutes betekent een dapper man; en deze naam wierdt hen gegeven wegens hunne dapperheit en oorlogszucht, waar van de andere Banjans een afkeer hebben. De Grote Mogol en andere Indiaansche potentaten gebruiken deze Raspoutes onder hun leger, om dat zy geen gevaar, noch zelfs de doodt ontzien. Zy hebben byna nergens medelyden mede dan alleen met vogelen, die zy zeer zorgvuldig in acht nemen, hopende ook eene diergelyke liefde te ontmoeten wanneer hunne zielen in vogelen zullen verhuist zyn. Zy huwelyken hunne kinderen zeer jong uit, gelyk de overige Banjans ook doen. *Mandelslo Tom. II. Olearius.* enz.

RASSAN, (BARLIER) een Portugeesch admiraal, was een renegaat, en geboodt de vloot der Algerinen, om het kasteel la Goulette te beschermen. Hy sneuvelde in een zeegevecht, oud 105 jaren, toen hy zyn schip tegen den hertog van Beaufort verdedigde, van wien hy in den jare 1665 wierdt aangegrepen.

RASTADT, een vlek in 't aartsbisdom van Saltsburg, in den Beyerschen kreits, gelegen aan de rivier de Ens, op de grenzen van Oostenryk en Stiermarken, tien mylen van de stadt Saltsburg, naar de Oostzyde.

RASTADT, eene stadt in 't markgraafschap Baden-Baden, aan de rivier Mury, die niet verre van daar in den Rhyn valt. Voor dezen was het een ampt en vlek, door de Franschen in de XVII eeuwe verbrand; doch de keizerlyke generaal, prins Lodewyk van Baden, heeft 'er een nieuwe stadt aangelegt, en de zelve tot zynen setel gemaakt. Dus heeft zyne weduwe met hare kinderen na zyne doodt aldaar haar hof gehouden. De stadt is wel niet groot, maar zeer regelmatig gebouwt, invoegen alle de straten op elkander passen, en de huizen onder gelyke daken staan. Haar grondt is eene aangename vlakte, de *Radstadter heide* genaamt, en eenige mylen groot, waar op de Franschen in den oorlog wegens de Spaansche erfvolging verscheide malen hun leger hebben nedergeslagen. Het paleis van wylen den prins Lodewyk van Baden is uitnemend fraai, groot en sterk, ook zeer wel gelegen; zo dat het weinig zyns gelyken in Duitschlandt heeft, hoewel de gemelde prins in zyn leven het zelve niet heeft kunnen voltooien; invoegen de regter zyde nog niet volbouwt is. En aangezien zyne erfgenamen wegens den inval der Franschen gedurende den voornoemden oorlog niet zeker waren, zo is de verdere opbouw een tydlang gestaakt, zynde alle de roerende goederen naar Baden gebragt. Naderhandt heeft de markgravin den opbouw met meer ernst by der handt gevat. In den jare 1712 wierdt deze plaats wegens hare goede situatie verkoren tot eene handelplaats over eene vrede tusschen den keizerlyken en den Franschen gevolmachtigde, prins Eugenius van Savoje, en den hertog van Villars, beide opperbevelhebbers der legers, die aldaar de vermaarde Rastadsche vrede tusschen den keizer en den koning van Vrankryk gesloten hebben, die naderhandt te Baden, in Zwitserlandt, door het Ryk bevestigt is.

RASTAL, (JOHAN) een Engelschman, drukker van Londen, was een vermaard wiskunstenaar, beroemd in 't begin der XVI eeuwe. Men heeft van hem een Kronyk van de koningen van Engelandt; *Canones Astrologici*; en andere werken. Hy was zo geacht, dat hem Thomas Morus, kancelier van Engelandt, zyne zuster vetwaardigde ten huwelyk te geven. Rastal was een yverig voorstander van den Roomschen Godsdienst. Hy stierf in den jare 1535. *Pitseus de illustr. script. Angl.*

RASTAL, (WILLEM) mede een Engelschman, te Londen geboren, was de zoon van Johan Rastal, en van Elizabeth, de zuster van Thomas Morus. Zyne genegenheit voor de rechtsgeleerdheit maakte hem tot een der eerste rechtsgeleerden van zynen tydt. Hy verstondt de wetten van Engelandt by uitnemendheit, en wierdt uit dien hoofde tot een der souveraine rechters van dat koninkryk verkoren. Hy wierdt met zyne gemalinne Winfrida naar Loven gebannen, wanneer koning Eduard de VI den Hervormden Godsdienst invoerde: doch hy keerde onder de regering van Maria weder naar zyn vaderlandt; na de doodt van welke koninginne hy zich van zelf weder naar Loven begaf, en aldaar stierf den 27 Augusty des jaars 1565. Men heeft rechtsgeleerde boeken van hem, en onder anderen over de wetten en keuren van Engelandt. *Pitseus de illustr. script. Angl.*

RASTEDE, een slot en ambacht in 't graafschap Oldenburg, was eertyds een Benedictyner klooster. Het is in den jare 1091 van den grave van Oldenburg gesticht. Men vindt 'er een Kronyk van in het II Deel van de Schryvers van Duitschlandt, door *Meibomius* uitgegeven. *Winkelm. Oldenb. Chron. Bucel. Germ. S. Tromsd.*

RASTENBURG, eene stadt in 't Brandenburgsch Pruissen, op eene hoogte aan de kleine rivier de Guber gelegen. Zy heeft een slot en ampt, en wordt gezegt in den jare 1194 gebouwt te zyn.

RASUNTZ, een Poolsch stedeke, in Masoviё gelegen, behoort tot het Palatynschap van Ploczko, en legt negen mylen van de stadt van dien name, naar de Noord-Oostzyde.

RAT, (GODFRIED) de dertiende grootmeester der Johanniter orde van Jeruzalem, was een Franschman, en opvolger van prins Alphonsus van Portugal in den jare 1194. Onder hem oorloogden de Johanniter ridders tegen de Tempelheeren, die de goederen van zeker edelman, een vazal der Johanniter ridders, met geweldt genomen hadden. Na vele bloedige ontmoetingen lieten zich beide partyen door Amalricus den II, koning van Cyprus, bewegen de beslissing van hun geschil aan den paus te stellen. De grootmeester zondt den prioor van Barlette derwaarts, die uit het geslacht der Seguini en Augeri was. De paus beval, dat de Tempelheeren door een edelman voor het gerecht der Johanniters zouden gedagvaard, en de zaak aldaar door onpartydige rechters beslist worden. Een tydlang daar na zondt de paus een brevet aan koning Amalricus, waar by de grootmeester gelast wierdt het koninkryk van Cyprus in zyne bescherming te nemen. Deze gehoorzamde, en deedt het ten beste van 't Christenryk. Hy stierf in den jare 1206, na dat hy omtrent 12 jaren geregeert hadt. Zyn opvolger was *Gueria van Montagu. Bosio. Naberat.* enz.

RATA, (JOHANNES) graaf van Caserte, in 't landschap Labour. Wanneer deze bemerkte, dat zyne huisvrouw door Manfredus, koning van Sicilië, geschonden was, zocht hy dezen hoon te wreken. Paus Urbanus de IV hadt Karel van Anjou, broeder van Lodewyk den Heiligen, de investituur van 't koninkryk van Sicilië gegeven, aangezien Manfredus een overweldiger en vyandt der kerke was. Rata, die generaal van 't leger van Manfre-

ſredus was, ging tot Karel van Anjou over, en gaf hem dus gelegenheit zich van Sicilië meeſter te maken. Volaterranus ſchryft, dat het Conradinus van Zwaben geweeſt is, die de gemalin van Ratå geſchonden heeft. *Fulgoſ. lib.* IX. *c.* 1. *Egnat. lib.* VI. *c.* 1. *Volaterran. lib.* XXIII. *Antropol.*

RATALLER (GEORG) was in den jare 1518 te Leeuwarden uit een oud Vrieſch geſlacht geboren, en ſtudeerde te Utrecht onder Georgius Macropedius, en naderhandt te Loven. Hy bezocht ook de Franſche en Italiaanſche univerſiteiten, en wierdt na zyne wederkomſt als Raadsheer van Artois, en naderhandt van Mechelen, en voorts tot requeſtmeeſter aangeſtelt. De hertogin van Parma zondt hem naar Denemarken, en na dat hy zyne commiſſie aldaar naar genoegen volbragt hadt, wierdt hy preſident in den Raadt van Utrecht gemaakt. Hy ſtierf in den Raadt den 1 October des jaars 1580, gelyk Zweertius zegt, maar den 6 October des jaars 1581, naar 't verhaal van Val. Andreas. Hy was een verſtandig, geleerd en deugdzaam man, en daarenboven een goed Latynſch dichter. Men heeft onder anderen eene Latynſche vertaling van *Sophocles* van hem.

RATBERT. Zie PASCHASIUS RATBERT.

RATBOD. Zie RADBODUS.

RATCLIFF, of RADCLIFF, eene voorname familie in Engelandt, die ſedert langen tydt haren voornaamſten ſetel in Cumberlandt, op een eilandt, dat door de rivier Derwent gemaakt wordt, gemeenlyk Derwentwater genaamt, gehad heeft. Onder de regering van koning Henrik den VI heeft zich uit dit geſlacht zeer vermaard gemaakt de ridder *John Ratcliff*, zynde Lord ſtuårt, of gouverneur van Aquitanië, konneſtabel van Bourdeaux, en graaf van Longueville, in Vrankryk, ook ridder van den Kouſſebandt. Van koning Henrik den VIII ontfing *Robert*, zyn naneef, in den jare 1529 de waardigheit van graaf van Suſſex, waar in de navolgende perſonen, zyne nakomelingen, zyn opgevolgt, als: *Henrik* van den jare 1542 tot den jare 1556; *Thomas* tot het jaar 1583; *Henrik* tot het jaar 1593; *Robert* tot het jaar 1629. *Eduard* ſtierf zonder erfgenamen, en maakte, dat het graafſchap van Suſſex aan eene andere familie kwam. Alle voornoemde graven, uitgezonderd de laatſte, zyn ridders van den Kouſſebandt geweeſt. Een andere linie der heeren van *Ratcliff* leidt haren oorſpronk af van den ridder *Nicolaus Ratcliff*, die ten tyde van koning Henrik den V leefde. Zyne gemalin was Margareta, erfdochter van den ridder Jan van Derwentwater. Van deze beide ſtamde af de ridder *Franciſcus Ratcliff*, van Dilſton, door koning Jacobus den II den 7 Maart des jaars 1688 baron van Tindale, vicomte Ratcliff en Langley, en graaf van Derwentwater gemaakt. Hy ſtierf in April des jaars 1696, en zyn zoon *François* was zyn opvolger. Deze trouwde nog by 't leven van zynen vader met Maria Tudor, natuurlyke dochter van Koning Karel den II, geteelt by Maria Davis. Hy ſtierf den 29 April des jaars 1705, nalatende (1) *Jacobus*, die zyn opvolger was, geboren in den jare 1695; (2) *François Ratcliff*, geboren in den jare 1697; (3) *Karel*; (4) *Maria Tudor*. *Peerage of England* I. *p.* 331. *Heylyn's help to Engliſh Hiſtory p.* 293.

RATCLIFF (JOHN) wierdt met de orde van den Kouſſebandt vereert uit aanmerking van de getrouwe dienſten, aan Henrik den V en Henrik den VI, koningen van Engelandt, bewezen. Doch zyn zoon en erfvolger *John* verloor zyn hoofdt onder koning Henrik den VII, om dat hy Perkin Warbek begunſtigt hadt, die zich voor Richard, hertog van Jork, en jongſte zoon van koning Eduard den IV, uitgaf. Doch zyn zoon en erfgenaam *Robert* wierdt in de waardigheden van zynen vader herſtelt. In het eerſte jaar van koning Henrik den VIII wierdt hem een akte van 't Parlement verleent, waar by deze beſchuldiging vernietigt wierdt. In 't zeventiende jaar van Henrik den VIII wierdt hy tot vicomte van Fitz-Walther verklaart. Hy onderſchreef de artykelen, die tegen den kardinaal Wolſey aan den koning gezonden wierden, en in het twee en twintigſte jaar der regering van Henrik den VIII graaf van Suſſex gemaakt zynde, voegde hy zich by de andere Pairs van 't Parlement omtrent de verklaring, die aan paus Clemens den VII gezonden wierdt. De opvolger van Robert was *Henrik*, wiens opvolger *Thomas* was. Deze wierdt van de koninginne Maria als ambaſſadeur naar Spanje gezonden, om over een huwelyk met den koning Philips te handelen. Naderhandt wierdt hy naar Ierlandt gezonden. De koningin Elizabeth maakte hem haren opperkamerheer. Hy ſtierf zonder kinderen, en wierdt van zynen broeder *Henrik* opgevolgt; wiens zoon *Robert* insgelyks zonder kinderen ſtervende, eiſchte Henrik Mildmay van Mulslo, in 't graafſchap Eſſex, ridder, erfzoon van Thomas Mildmay en Franciſca, dochter van *Henrik*, grave van Suſſex, en Anna, zyne twede gemalinne, den tytel van Lord Fitz-Walther, dien zyn broeder en erfgenaam *Benjamin* ook gevoert heeft, na dat de voornoemde Henrik kort daar na geſtorven was. Deze Benjamin, Lord Fitz-Walther, leefde in den jare 1701, en trouwde met Catharina, dochter en medeërfgename van Thomas, vicomte Fairfax van Emmeley, in Ierlandt, by welke hy drie zonen teelde, namentlyk: *Karel*, *Benjamin* en *Walther*.

RATENAU, een ſtedeke aan de Havel, in de Middel-Mark, wordt gezegt reets in den jare 430 geſticht te zyn. Het ſtedeke heeft onder de regering van Jodocus veel uitgeſtaan, en niet minder in den dertigjarigen oorlog, toen zy van vrienden en vyanden meer dan eens geplundert wierdt. Doch ſedert is die plaats merkelyk herſtelt, en heeft thans meeſt nieuwe huizen: ook is zy zeer vermaard wegens de nederlage der Zweden in den jare 1675.

RATGAUD, hertog van Frioul, verwekte een opſtandt tegen Karel den Groten, en poogde Adalgiſus, zoon van laatſten koning der Longobarden, Deſiderius, weder op den troon te zetten: doch hy wierdt van Karel den Groten geſlagen, gevangen, en onthoofd. *Eginard Annal. ad an.* 776. *Annal. Metenſ. ad d. a. Chron. Virdunenſe apud Labbeum.*

RATHERIUS, een monnik van Lob, of Lobes, eene abdy in de Nederlanden, aan de Sambre, onder 't kerkgebiedt van Kameryk, leefde in de X eeuwe. Hilduinus, die van zyn bisdom van Luik berooft was, nam hem mede naar Italië. Deze Hilduinus wierdt van koning Hugo biſſchop van Verona gemaakt, met belofte van verder bevordering, wanneer Ratherius hem in 't bisdom van Verona ſtondt op te volgen. Wanneer nu het aartsbisdom van Milaan open viel, zondt Hugo Ratherius naar Rome, om de goedkeuring van de verplaatzing van Hilduinus te halen. Hoewel nu Hugo van gedachten veranderde, kwam Ratherius echter te Rome tot zyn oogmerk, verwervende niet alleen het aartsbisdom van Milaan voor Hilduinus, maar ook voor zich zelve het bisdom van Verona, en Hugo wierdt tegen wil en dank genoodzaakt het bisdom van Verona aan Ratherius af te ſtaan: doch hy wilde hem noodzaken met maar een gedeelte der inkomſten te vrede te zyn. Ratherius weigerde het minſte toe te geven, en dit bewoog Hugo naar gelegenheit te zoeken om hem uit zyn bisdom te verjagen. Hy beſchuldigde hem derhalven, dat hy met Arnulphus verſtandhouding hadt gehad, die zich van Verona hadt verzekert; dies liet hy hem in de gevangeniſſe zetten. Na dat hy de ſtadt wederom hadt ingenomen bleef Ratherius derdehalf jaren in de gevangeniſſe, en moeſt naderhandt in ballingſchap gaan, waar in hy vyf jaren bleef; na verloop van welken tydt hy weder naar Italië keerde, in hope van wederom tot zyne kerk te keren. Toen hy te Verona kwam nam hem Berengarius derdehalf maanden in verzekering, daar toe aangeſtelt zynde door Manaſſe, aartsbiſſchop van Milaan. Daar na wierdt hy naar Verona gezonden, en van Milo, grave van Milaan, ontfangen: maar aangezien Manaſſe een ander biſſchop van Verona beſtelt hadt, wierdt Ratherius van wegens keizer Lotharius gelaſt zich van daar weg te begeven. Deze week daar op naar Provence, en keerde van daar wederom naar Lobes. Eindelyk herriep hem keizer Ottho, die hem naar zyn broeder Bruno zondt. Deze was in den jare 953 aartsbiſſchop van Keulen gemaakt, en maakte, dat Ratherius biſſchop van Luik wierdt: doch wanneer hy na verloop van twee jaren van daar wederom verjaagt was, wierdt hy door het concilie van Pavië in zyn bisdom van Verona herſtelt: doch de geſchillen met zyne geeſtelykheit noodzaakten hem wederom van daar te wyken. Hy kwam derhalven in Vrankryk, en kocht aldaar landt, waar na hy middel vondt om de abdyen van St. Amand d'Aumont en d'Auney te erlangen. Hy ſtierf in de laatſtgemelde abdy in den jare 972. Deze Ratherius heeft verſcheide werken geſchreven, waar van een groot gedeelte gevonden en in 't licht gegeven is. Men vindt onder anderen Apologiën tot zyne verdediging, en Synodale ordonnantiën, Brieven, en Redenvoeringen. Zyn ſchryfſtyl is wat duiſter en verward, doch zuiver genoeg omtrent de kunſtwoorden; zyne uitdrukkingen zyn levendig en ſcherp. Hy was zeer bedreven in de kerkelyke kanons, en hadt de kerkvaders naarſtig gelezen. Hy beſtrafte zeer ſcherpelyk de dwalingen en gebreken van zynen tydt, zonder iemandt te ontzien; in 't byzonder hadt hy het op de geeſtelykheit en hare bedorvene zeden geladen. Uit aanmerking van zyne lotgevallen maakte hy dit vaars op zich zelve, dat hy dikwils plagt te herhalen:

Verona præſul, ſed ter Ratherius exul.

Het volgende grafſchrift is ook door hem zelve gemaakt:

Conculcate pedes hominum ſal infatuatum.

Onder zyne werken is een van de menſchwording; een van het lighaam en bloedt van onzen Zaligmaker; eene Letterkunſt, onder den name van *Sparadorſum. Sigebert. in Cat. c.* 128. *& in Chron. ad A. C.* 928 *&* 933. *Luitprand. lib.* III. *Chapeauville de Geſt. Rat. in Epiſc. Leod. Baron. in Annal. Val. Andr. Biblioth. Belg. Voſſius de Hiſt. Lat. l.* II. *c.* 19, 39. *Geſnerus. Poſſevinus. Miraus. Du Pin Biblioth. des Auth. Eccleſ.* X *ſiecle.*

RATIBOR, eene ſtadt in Sileſië, aan deze zyde van den Oder, is de hoofdſtadt van een hertogdom, van den zelven naam. De Latynſche ſchryvers noemen ze *Ratisbonea.* Ze is zes mylen van Oppelen gelegen. Aldaar is een oud kaſteel: de parochiekerk, het maagdenklooſter en 't ſtadhuis zyn zeer merkwaardig. De ſtadt is reets zes honderd jaren oud. Het hertogdom van RATIBOR is eerſt door de hertogen van Teſchen, die bezitters van geheel opper-Sileſie waren, beheerſcht. Maar na dat Uladislaus de I, hertog van Teſchen, eene deling onder zyne vyf zonen maakte, ontfing Primislaus het hertogdom Ratibor, die ook in den jare 1272 zynen ſetel in de ſtadt Ratibor veſtigde. Zyn zoon Leſcus ſtierf zonder erfgenamen, latende het hertogdom aan zyne zuſter Anna, gemalinne van den hertog van Troppau, en wiens nakomelingen het bezeten hebben tot op Valentinus, die in den jare 1516 zonder mannelyke erfgenamen overleden is, nalatende Ratibor aan hertog Johannes van Oppeln. Zie OPPELN. *Zeileri Topogr. Sileſ. p.* 173. *Luca Schleſ. Chron. p.* 684.

RATIOCINATOR. Dus wierdt by de Romeinen die knecht genaamt, die rekening houden, en ontfangſt en uitgave aantekenen moeſt. Wanneer nu de uitgaaf met den ontfangſt overeenkwam, dan zeiden zy: *Ratio conſtat*, dat is: De rekening is goed. Zodanig een knecht wierdt ook *à rationibus* genaamt. *Buchner. ad Plin. Epiſt.* X, 20. *Lipſius ad Tacit. Annal.* I. *n.* 44. *Muret. Var. Lect.* XI, 3. *Budaus ad Pandect. p.* 250. *Pitiſcus Antiq.* I, 5. II, 596, 597.

RA-

RATIONALE, in 't Grieksch *Λόγιον*. Dus wordt van de kerkvaderen de borstlap des hogepriesters in 't Oude Testament genaamt, diergelyken de bisschoppen naderhandt ook gemaakt hebben. Niettegenstaande Gretserus en Du Fresne zelf niet verstaan wat het geweest is, en 'er een manteltje van maken, zo blykt het nochtans uit de plaatsen, by Du Fresne aangehaalt, dat het zulk een schildtie van goudt en edelgesteenten geweest is, dat de bisschop op hoge feestdagen voor de borst droeg.

RATIONALIS. Dus wierdt in de middel-eeuwen die gene genaamt, die voorhenen *Procurator Cæsaris* genaamt wierdt, namentlyk iemandt, die over de keizerlyke schatkamer en erfgoederen gestelt was. *Pignorius de Servis. Lampridius in Alex. Sev. c. 45. Aringhius Rom. Subterr. Du Fresne* III, 578.

RATIONALIS RERUM PRIVATARUM PRINCIPIS was de gene, die de verbeurd verklaarde goederen, of die anderzins aan 's vorsten schatkamer vervielen, in zyne bewaring hadt. Maar vooraleer zulks geschiedde, wierdt den bezitter der goederen een gerechtlyke termyn gestelt, om binnen 30 dagen te verschynen. Wanneer hy nu binnen dien tydt zich vertoonde, en ter verantwoording kwam, dan moest hy den opziender der gemene schatkist vier *solidi* betalen, maar ingeval hy niet verscheen, dan nam de Rationalis de goederen tot zich, zonder nochtans den rechtmatigen bezitter van 't huis in zyn recht en vryheden te benadeelen; zo dat hy zyne zaak nog verder vervolgen kon. Doch een zeker bediende, *Comes* genaamt, moest alvorens diergelyke goederen aan den *Fiscus* toewyzen vooraleer de *Rationalis* de zelve in de kamergoederen kon inlyven. Wanneer het zo verre kwam, dat die goederen verbeurd verklaart wierden, geschiedde zulks uit name des keizers, wiens rykswapen daar by gevoegt wierdt. Deze *Rationalis* hadt ook in andere burgerlyke zaken, die den *Fiscus* raakten, te zeggen. Ook zat hy over de criminele feiten, wanneer iemandt van 't keizerlyke huisgezin iets misdaan hadt. Tot dien einde gebruikte hy verscheide bedienden; het ampt der schryvers en *lictores* wierdt *officicum rationale* genaamt. Hy hadt ook het opzicht over die veldgoederen, die tot de Heidensche tempelen behoorden. *Panciroll. Notit. dign. Imp. Orient. c.* 88. *Gutherius de Offic. Dom. Aug. Dempsterus ad Rosin. V.* 28. *Pitiscus.*

RATIONALIS SALTUUM was over de kudden des keizers gestelt. Hy wordt ook *Procurator saltus Domitiani* genaamt. *Burmann. Differt. de Vectigal. c.* 8. *Pitiscus loc. cit.*

RATIONLIS SUMMARUM was opperrentmeester, die de rekeningen van anderen nazag, en al het geldt zamen ontfing. *Gutber. de offic. dom. Aug. Pancirollus Notit. dign. Imp. Orient. cap.* 34. *Pitiscus.*

RATIONALIS SUMMARUM ÆGYPTI wierdt door de Roomsche keizers naar Egypten gezonden, om te onderzoeken of 'er ergens goederen aan de keizerlyke schatkamer vervallen waren. Dit was in den beginne eene slechte bediening, maar wierdt naderhandt aanzienlyk, aangezien in Egypten vele zyden, edelgesteenten, paarlen, speceryen en andere kostelykheden uit Indië en Arabië gebragt wierden, op welke dingen een zware tol gelegt was. Deze bediende hadt den tytel van *Comes*, en voerde een aanzienlyken staat. *Panciroll. Notit. Imp. Orient. c.* 75. *Pitiscus.*

RATIONALIS VINORUM moest den tol van den wyn, die naar Rome gevoert wierdt, inmanen. *Symmachus Epist. Panciroll. Notit. dignit. Imp. Occid. c.* 10. *Burman. Differt. de Vectig. cap.* 3.

RATOLFZELL, een stedeke in 't landgraafschap Nellenburg, in Zwaben. Het is gelegen aan de Noorderzyde van 't meir van Zell, vier mylen ten Westen van Constants.

RATRAMUS, RATRAMNUS, BERTRANUS, INTRAMUS, enz. was een priester en monnik in de abdy van Corbie, en leefde in de IX eeuwe, ten tyde van keizer Karel den Kalen. Hy was in de H. Schriftuur en andere wetenschappen wel ervaren, en hadt een doordringend verstandt. Zyne zonderlinge geleerdheit en zyn voorbeeldig leven hadden hem eene byzondere achting verworven. Hy schreef een traktaat van de Predestinatie, en een ander van het Ligchaam en Bloedt des Heeren, door de Doctoren van Loven in 't licht gegeven. Hier van heeft men drie Fransche vertalingen, de eene door een Protestant van Grenoble, de twede door den predikant *Alix*, de derde door *Boileau*, Doctor van de Sorbonne. Deze beweert in zyne Voorreden, dat Ratramus Roomschgezind geweest is. Men heeft ook getwist of het geschrift nopens het Ligchaam en Bloedt van Christus wel van Ratramus was, zo als het zelve eerst te Keulen in den jare 1532 door de Protestanten van Duitschlandt is in 't licht gegeven. Verscheide Roomschgezinden trokken het in twyfel, en zonder het te onderzoeken oordeelden zy, dat het de gevoelens der Protestanten nopens het H. Avondmaal begunstigde, het welk reden genoeg was om het voor een ondergestoken werk uit te kryten. Sixtus Senensis en zommige anderen waren van dit gevoelen. Het concilie van Trier heeft het naderhandt onder de verbode boeken gestelt. Paus Clemens de VIII verwierp het ook als kettersch, het welk van Bellarminus en meer anderen bekrachtigt is. De kardinaal Du Perron meende niet, dat het een ondergestoken geschrift was; hoewel hy de leer van Ratramus niet begunstigde. De heer van Sainte Beuve, koninklyke hoogleeraar van de Sorbonne, beweerde in den jare 1655 de rechtzinnigheit van dit traktaat. De heer De Marca sprak zulks tegen. In 't gedrukte wierdt de naam des Autheurs *Bertram* genoemt. Eindelyk ontdekte men, dat Bertram de zelve met *Ratramus* was. Vader Paris, kanunnik Regulier van St. Genoveva, en naderhandt de Vader Harduin, Jesuit, ondersteunden het gevoelen van De Marca. Maar naderhandt vondt Vader Mabillon een handschrift in de abdy van Lobes, geschreven in de IX eeuwe, wiens tytel was: *Incipit liber Ratramni de Corpore & Sanguine Domini*; gevoegt by het traktaat van de predestinatie, mede onder den name van Ratramus; en een oud register van boeken in deze abdy, opgestelt in den jare 1049, heeft dus: *Ratramni de Corpore & Sanguine Domini lib.* I; *Ejusdem de Prædestinatione*, enz. Sedert heeft men geen reden meer gehad om te twyfelen, of het meergemelde werk is van dien Autheur. De zelve Mabillon heeft in Duitschlandt gezien een twede handschrift van de X eeuwe, gelyk aan dat van Lobes. Boileau, Doctor van de Sorbonne, toen deken van Sens, gaf in den jare 1686 dit werk van Ratramus naar een afschrift, dat Mabillon van 't handschrift te Lobes gemaakt hadt, verbetert in 't licht. Hy voegde daar eene Fransche vertaling en aanmerkingen by, nevens eene Voorreden, waar in hy aantoont, dat het gevoelen van Ratramus rechtzinnig is. *Lupus Ferr. Hincmar. Flodoard. Sigebert. Trithem. Perron l.* II. *Euch. c.* 2. *Petrus de Marca in Epist. ad Lucam Acherium, editorem Spicilegii. Tom.* II. *Cave.*

RATTENBEY, of RUNDNEBEY, een stedeke in Denemarken, gelegen aan de Oostelyke kust van 't eilandt Bornholm.

RATTMANSDORF, eene stadt in opper-Krain, aan de Sau, zes mylen van Laibach, erlangde stads vryheit van keizer Henrik den III. De stadt zelf staat onder den landvorst, maar het kasteel en des zelfs jurisdictie, nevens het nabygelegen Wallenburg, staan als een fidecommis onder den oudsten van het graaflyke geslacht van *Thurn* en *Valvasina*. Deze plaats is het stamhuis der graven van *Rattmansdorf*, die voor dezen zich uit Krain in Stiermarken hebben begeven. *Valvasor Ehre des H. C. l.* XI. *p.* 462.

RATTMANSDORF, eene graaflyke familie in Stiermarken, die, gelyk boven gezegt is, eertyds in Krain woonde. *Ottho* leefde in den jare 1093. *Siegfried* betoonde zyne dapperheit in den jare 1529 binnen Wenen, wanneer die stadt door de Turken belegert wierdt. *Christoffel* stierf in den jare 1610, na dat hy de waardigheit van vryheer in zyne familie gebragt hadt. Zyn broeder *Ottho*, die insgelyks in den jare 1610 stierf, maakte zich door den oorlog vermaard. Zyn zoon *Albanus* heeft het geslacht voortgeplant. Des zelfs kleinzoon *Walram*, graaf van Rattmansdorf, was kamerheer van den keizer Leopold. *Bucel. Stemm. P.* I. *Spangenb. Adelsp. P.* II.

RATTONEAU, of St. *Stevens-eilandt*, is een eilandtie in Provence, een myl van Marseille, en heeft een goed slot, dienende tot verzekering der reede van Marseille, zo wel als het kasteel, If genaamt.

RATUMENES. Dus wierdt een zeker Romein genaamt, die in den cirkel rennende het ongeluk hadt van zyn wagen te vallen, terwyl de paarden ondertusschen voortliepen, en den prys behaalden, trekkende met kronen en palmtakken gelyk als in zegepraal op het Kapitool. De poort, door welke zy binnen Rome trokken, is sedert naar Ratumenes genaamt. *Ruscelli nel Indice de gli Huomini illustri.*

RATZEMBURG, RAZEBURG, of RATZEBURG, eene stadt in 't hertogdom van Mekelenburg, in neder-Saxen. Daar was eertyds een bisdom, staande onder Bremen, en de bisschop was bezitter van de stadt. Zie RAZEBURG.

RATZKA, een sterk kasteel in Slavonië, tusschen Essek en Possega, wierdt door de Christenen in den jare 1688 verovert. *Ricaut Ottom. Porte P.* II.

RAUBER, (ANDREAS EBERHARD) heer van Petronele, Talberg en Reynek, was uit een vryheerlyk geslacht, het welk in het hertogdom Krain en de keizerlyke erflanden bloeide, gesproten. Hy heeft zich door zyne zonderlinge ligchaams sterkte vermaard gemaakt. Men verhaalt 'er byna ongelooflyke dingen van. Men voegt daar by, dat zyn baardt zo ongemeen lang was, dat de zelve van zyn kin tot op de knien, en van daar tot op de aarde, en van de aarde weder tot onder den gordel ging. Zyne jonge jaren besteedde hy in dienst van keizer Maximiliaan den II. Deze maakte hem niet alleen zynen hofkrygs-Raadt, maar gaf hem ook Helena Schatsegis, zyne natuurlyke dochter, die hy by eene gravinne van Oost-Vrieslandt geteelt hadt, ten huwelyk; na dat Rauber voorhenen, om deze bruidt te verwerven, met zyn medevryer, een Spanjaardt, die ook zeer sterk was, zich in 't worstelperk begeven hadt, en hem volgens een wederzydsch verdrag in een zak gestoken. Deze zyne gemalin stierf zonder kinderen. Maar de twede, namentlyk Ursula van Tschillak, baarde hem een zoon en zeven dochteren, van welke maar eene eenige ongetrouwt gestorven is. Hy zelf stierf in den jare 1575 op zyn slot Petronell, niet verre van Presburg gelegen, oud 68 jaren. *Valvassor Ehre des Hertzochth. Crain l.* XI. *f.* 631.

RAUCHIN, hertog van Soissons, was de zoon van den groten Clotarius. By de verandering, door de doodt van Chilperik ontstaan, wierdt hy gouverneur van Soissons en van de gansche provincie, met den tytel van hertog. Hy ontdekte de zamenzwering, door Fredegunda tegen Childebert gemaakt: want wanneer de twee personen, door die princesse omgekocht om Childerik te vermoorden, te Soissons aankwamen, en onder een vremd gewaadt in Champagne meenden te gaan, wierden zy van Rauchin, zo dra als deze zulks vernam, gevat, en aan Childebert overgelevert; wanneer zy hunnen verdienden loon ontfingen. Daar door maakte hy zich by Fredegunda gehaat, maar verwierf in 't tegendeel aan 't hof van Austrasië een groot aanzien. Doch deze zyne trouw omtrent den koning duurde niet lang: want hy maakte naderhandt zelf eene zamenzwering tegen hem, nevens Ursio en Bertefroidus, die door des konings doodt het ryk van Austrasië meenden in te nemen. Deze toeleg wierdt door Gontram ontdekt, waar op Rauchin door Childebert gelast wierdt ten hove te komen, alwaar de zelve met veel pracht verscheen. Onderwylen hadt de koning zommige zyner bedienden gelast de goederen van Rauchin

in alle steden, alwaar hy eenig bevel hadt, in beslag te nemen. Na dat nu Rauchin een lang mondgesprek met Childebert hadt gehouden, nam hy afscheidt, en ging uit het vertrek; maar aan de deur gekomen zynde wierdt hy van twee Zwitsers gevat, en ter aarde geworpen. Daar op vielen de soldaten op hem aan, sloegen hem het hoofdt af, en wierpen het naakte lighaam uit het venster. Dit geschiedde in den jare 587. *Dormai de la ville de Soissons.*

RAUDNITZ, eene stadt in Bohemen, in den Slaner kreits, tusschen Leutmerits en Melnik, aan de Elve gelegen, heeft een fraai kasteel, en staat onder den vorst van Lobkowits. Het klooster aldaar wierdt in den jare 1421 door de Hussiten geplundert en verbrand, by welke gelegenheit de abt en zommige kanunniken gedood wierden. Niet verre van daar, op een berg, is een klooster, *S. Georg* genaamt. *Balbini Miscell. Boh. Dec.* I. *l.* IV. *Tromsd.*

RAUGRAVEN. Dit is eene waardigheit, die reets van ouds in Duitschlandt is gebruikelyk geweest, en in de XVII eeuwe weder vernieuwt is. Wegens den oorspronk en de eigentlyke betekenisse des naams vindt men verscheide meningen. Trithemius noemt hen in 't Latyn *Comites hirsuti*, en Brito Armoricus byna op de zelve wyze *Pilosi*, waar mede het by vele Duitschers gebruikelyk woordt *Rauchgraf* overeenkomt. Reinesius noemt hen *Comites asperi*, om dat hun gebiedt zich over zeer ruwe en bergachtige plaatsen tusschen den Moesel en de Maze in 't landt van Trier en Luik uitstrekte. Anderen noemen hen *Ruhgrafen*; gelyk onder anderen ook in 't oorspronkelyke der gulde Bulle te Frankfort geschiedt, alwaar de zogenaamde *Ruhgrafen* onder de genen getelt worden, die den keurvorst van Trier versellen moesten; en men meent, dat zy dus genoemt zyn, gelyk in de Nederlanden de *Ruwaards*, dat is, *rustbewaarders*, om namentlyk de gemene rust te helpen bewaren. Albertus Krantzius meent, dat *Raugraf* zo veel beduidt als *Comes ruris*, of *veldgraaf*. Deze schryver meldt ook, dat de graven van Dassel, in neder-Saxen, tusschen Eimbek en Höxter wonende, en het gewei van een hert in hun wapen voerende, *Comites ruris* genaamt zyn. Maar het waarschynlykste gevoelen is, dat de naam *Raugraf* by de Duitschers gebruikt is voor dien van *Ruge-graf*, dat is, *Gerechts-graaf*; aangezien die genen, die dezen tytel voerden, gelyk als advokaten of procureurs van den keizerlyken *fiscus* waren; wier ampt het was de zaken van den fiskaal te kalangeren, en de misbedryven te straffen. In 't register der bisschoppen van Worms vindt men in den jare 1257 *Everard*, in den jare 1277 des zelfs broeder *Frederik*, in den jare 1291 den derden broeder *Gerard*, en in den jare 1293 *Emico*, alle *Ruhgrafen* van Bayenburg, of Boineburg genaamt; waarom de nog heden bloeiende heeren van Boineburg by velen voor nakomelingen der oude Raugraven gehouden worden. Als nog heeft men van de oude Raugraven, wier eigentlyke setel, volgens Paulus Hachenberg, omtrent Creutzenach geweest is, geen zeker berecht. Het gemeenste gevoelen is, dat de aloude Raugraaflyke familie eertyds geheel is uitgestorven, vallende al het geen zy bezaten aan den keurvorst van de Palts, als hunnen leenheer. *Karel Lodewyk*, keurvorst van de Palts, hebbende zyne gemalinne, Charlotta van Hessen, verstoten, en Maria Louise, baronesse van Degenveldt, aan zyne linkerhandt getrouwt, gaf haar met bewilliging des keizers, waar by naderhandt de toestemming der bloedverwanten kwam, den tytel van Raugravin. Dus hebben zich ook de verscheide kinderen, dertien in getal, by haar geteelt, Raugraven en Raugravinnen van de Palts genoemt. Vyf van de zelve stierven in hunne jeugdt, en de moeder den 18 Maart des jaars 1677, weder zwanger zynde. De andere kinderen waren: *Karel Lodewyk*, Raugraaf van de Palts, geboren in den jare 1658. Hy sneuvelde in den jare 1688 als veldmaarschalk der Venetianen in Morea. *Karel Eduard*, geboren in den jare 1668, door de Turken in den slag van Kasanek den 1 January des jaars 1690 gedood, nevens prins Karel van Hanover. Geen van beide wilde zich als krygsgevangen overgeven; maar hebbende gevochten als twee leeuwen, wanneer zy wegens de menigte der wonden niet meer konden, vielen zy op hun eene knie, en wierden al strydende in stukken gehakt. *Karel Maurits*, geboren den 30 December des jaars 1670, geboodt een compagnie edellieden onder den keurvorst van Brandenburg, en stierf te Hanover, na eene langdurige ziekte, in den jare 1702. *Karel Augustus*, kommandant der musquetairs onder den keurvorst van Brandenburg, sneuvelde den 20 September des jaars 1691, oud 21 jaren, in een gevecht tegen eene Fransche bende. *Karel Casimir* wierdt in April des jaars 1691 in een tweegevecht door Anton van Waldek gedood, oud 16 jaren. *Carolina*, geboren in den jare 1660, trouwde in den jare 1683 met Menard, grave van Schomberg; naderhandt met den Engelschen hertog van Leinster. Zy stierf den 6 Juny des jaars 1696. *Louïse*, staatjuffer der hertoginne van Hanover, geboren in den jare 1661; en *Amelia Elizabeth*, geboren in den jare 1663. Het nieuwe Raugraaflyke wapen bestaat in vier velden. In het eerste en vierde is de Paltzische leeuw, in het twede en derde zyn de Beyersche ruiten. Het Degenveldsche stamwapen is boven in de midden. *Trithem. Brito Armor. l.* V. *Philippidos. Reines. Var. Lect. l.* II. *c.* 16. *Aur. Bulla Tit.* 1. *Schook Descript. Belg. Foed. l.* XI. *c.* 5. *Crantzius l.* VIII. *c.* 26. *Speidel. Spec. Jur. Besold. Thesaur. Strauch. Diss. Exot.* I. *Spangenberg Adelsp.* X. *b.* 24.*k. Imhof Notit. Proc. Imp. l.* II. *c.* 9. §. 33. *Europ. Herold. Hachenberg in Epist. ad Arnold.*

RAURACI wierden oudtyds die volkeren genaamt, die omtrent het hedendaagsche Basel woonden. De stadt Augst, twee mylen van daar gelegen, wordt uit dien hoofde by de Latynen *Augusta Rauracorum* genaamt.

RAUSCHENBACH. Dus worden twee kleine steden in 't Hungarische graafschap Zips genaamt, en zyn vermaard wegens hare gezonde baden. *Zeileri Descript. Hung.*

RAUWERDERHEM, eene grieteny van Vrieslandt, in het kwartier Oostergoo, hebbende ten Oosten de grieteny van Idaarderadeel, ten Westen die van Hennaarderadeel, ten Zuiden die van Wimbritserlandt, en ten Noorden die van Baarderadeel. De dorpen, in deze grietenye gelegen, zyn: *Rauwert*, *Irnsum*, *Deersum*, *Poppingawier*, *Tersool*, en *Sybranda-Burem. Winsemius Beschryv. van Vrieslandt, achter zyne Kronyk.*

RAUWERT, een der zes dorpen van de voornoemde grietenye. Het is tamelyk oud en uitgestrekt, en heeft een kerk, met een toren, op eene hoogte gebouwt, en in de Roomsche tyden St. Laurentius toegewyd. Ook heeft hier voor dezen een kapel gestaan, *Flansum* genoemt, waar in een buitenpriester jaarlyksch eenmaal den dienst der Misse kwam doen en prediken. Het volk kwam van alle kanten aanlopen om dit by te wonen; en geen wonder, want als de kerkdienst uit was, wierdt 'er een tafel gedekt, een gekookte ham daar op, en een tonne biers daar naast gezet, en de gasten bleven eenige dagen achter malkander drinken ter eere van den patroon, en ter gedachtenisse van den gene, die hen deze vrolykheit by uitersten wille besproken hadt. In dit zelve dorp heeft een klooster van den derden regel gestaan, genaamt *Engwird*, gesticht in het jaar 1478. Ook hebben hier gestaan de sloten, of stinsen *Heringa*, *Jongama*, *Inhummeren*, en meer andere. Rauwert wordt met Ernsum door een Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Sneek. *Winsemius ibid.*

RAVA, eene stadt en waywoodschap in groot-Polen, aan eene rivier van den zelven name, heeft niet dan houte huizen, maar een fraai kasteel, en is elf Poolsche mylen Zuidwaarts van Ploczko, en vyftien Westwaarts van Warschouw gelegen. Het kasteel dient om mannen van aanzien wegens wangedrag gevangen te zetten. Tot dit waywoodschap behoren verscheide kleine steden, onder welke *Volboria* de setel des bisschops van Cujavië is. *Starovolscii Polon. Andr. Cellarius. Zeiler Descript. Polon.*

RAVAILLAK (FRANÇOIS) is die befaamde moordenaar, die den 14 May des jaars 1610 koning Henrik den IV van Vrankryk in zyne karosse te Parys op de strate de la Feronniere met een mes doorstak. Hy was omtrent 32 jaren oud, en de zoon van den advokaat van Angoulême, die toen nog leefde. Hy hadt eerst de rechtsgeleerdheit verkoren, om in de voetstappen van zynen vader te treden; doch naderhandt wilde hy zich in de orde der Feuillanten begeven: doch deze hadden hem, wegens zyne wonderlyke fratsen, uit hunne gemeenschap gesloten, toen hy nog een novitius was. Eenigen tydt daar na wierdt hy wegens een manslag gevat, maar niet overtuigt. Daar op begaf hy zich weder tot de praktyk. Maar wanneer hy een proces voor hem zelve, rakende eene erffenis, verloor, begon hy in zyne vaderlyke stadt kinderen van geringe menschen te onderwyzen. Hy wierdt na 't vermoorden des konings op staande voet gevat, te meer, om dat hy niet zocht te vluchten. Men bragt hem op de pynbank; maar hy beklapte niemandt, zo dat velen geloofden, dat het hem in het hoofdt schortte. Anderen in 't tegendeel beschuldigden de Spaanschen, in 't byzonder den onderkoning van Napels, die gezegt wordt hem ook werkelyk een tydlang by zich gehad te hebben. Zommigen hebben gegist, dat de koningin Maria de Medicis zelf de handt in 't spel gehad heeft. Het is zeker, dat Ravaillak een gezworen vyandt der Hugenotten was, gelovende, dat Henrik de IV de zelve begunstigde, en besloten hadt den paus te beoorlogen. Zyn vonnis was, dat hy op zyne borst, armen en voeten met gloeiende tangen zou genepen, en naderhandt met vier paarden verscheurt worden; welk vonnis ook den 27 May des jaars 1610 aan hem voltrokken is. *Mezeray. Perefixe. Du Pleix.* enz.

RAVELLO, eene stadt in het Napelsche landschap Principato Citra, niet verre van Salerno op een berg gelegen. Zy is niet heel oud, en tamelyk wel gebouwt, als mede met een bisdom voorzien, het welk onmiddelyk van den paus afhangt.

RAVENGLASS, een marktvlek in 't Engelsche landschap Cumberlandt, en in dat gedeelte van 't graafschap, het welk Allerdale genaamt wordt. Het wordt aan drie zyden door de zee ingesloten, en door twee rivieren, in welker midden het gelegen is. Tot dien einde houdt dit vlek een grote menigte van eige schepen. Het is twee honderd en veertien Engelsche mylen van Londen gelegen.

RAVENNA, eene oude Italiaansche stadt in Romagna, heeft een aartsbisschoppelyken setel, en staat onder den stoel van Rome. De stadt legt op een moerassigen grondt, naby de Adriatische zee, alwaar zy eene voortreffelyke haven heeft, in welke oudtyds de vloot van Augustus aan de Adriatische zee plagt te leggen. De keizer Honorius hadt zynen setel in deze stadt, die hy met een dubbelden muur versterkte. De schryvers der Romeinsche geschiedenisse maken dikwils gewag van deze stadt. Ravenna was ook de setel van *Theodorik*, koning der Gotthen, en naderhandt der Exarchen, of onderkoningen, die door de Grieksche keizers in Italië wierden gezonden. *Longinus* was de eerste, die in den jare 567, of 568 van Justinus derwaarts gezonden wierdt. Op hem volgde *Smaragdus*, die van *Romanus Callinicus* wierdt opgevolgt; en deze wederom van den voornoemden *Smaragdus*. Toen volgden *Johannes Remigus*, of *Remigen*, *Eleutherius Isaak*, *Theodorus Calliopas*, *Olympius*, *Theodorus Calliopas* voor de twede maal, een andere *Theodorus*, *Johannes*, genaamt *Plato*, *Theophylactus*, *Johannes*, bygenaamt *Rizocopus*, of *Francheracinus*, *Paulus*, en *Eutychius*. Onder de regering van *Paulus* wierdt Ravenna van *Luitprandus*, koning der Longobarden, ingenomen; maar in den jare 727 veroverde de onderkoning, met hulpe van den paus en de Venetianen, deze plaats andermaal. *Eutychius*, de laatste Exarch of onderkoning, wierdt van Aistulphus, koning der Longobarden, in den jare 752 uit zyn bezit gejaagt, en moest de stadt en geheel Italië ruimen; hoewel Aistulphus niet lang meester van de stadt

was,

was; want koning Pipin noodzaakte hem in den jare 756 de ſtadt en het gehele Exarchaatſchap den paus over te geven, het welk in den jare 774 door Karel den Groten beveſtigt is. Naderhandt heeft Ravenna zeer vele rampen uitgeſtaan. In den jare 1512 nam het leger van Lodewyk den XII, koning van Vrankryk, onder 't bevel van Gaſto van Foix, deze ſtadt in, en behaalde eene roemruchtige overwinning. Ravenna is tegenwoordig zo aanzienlyk niet meer als eertyds. Het heeft eene poort van marmerſteen, by het volk de gulde of ſchone poort genaamt. De hoofdkerk aldaar wordt van vier ryen ſtene pylaren gedragen. De haven diende oudtyds om de Romeinſche vloot te bergen. In de kerk van S. Maria della Rotonda, die in den jare 757 buiten de ſtadt geſticht is, wanneer de zelve van de heerſchappy der Longobarden bevryd wierdt, is een verwulffel van een enigen ſteen, die tien voeten breed, en 200000 ponden zwaar is, het welk deze kerk zeer vermaard maakt. Wanneer de wreedheit, door paus Stephanus den VI omtrent het lyk van zynen voorzaat Formoſus gepleegt, te Rome veel ongenoegen en murmureringen verwekte, hieldt Johannes de II, opvolger van Stephanus, in den jare 901 een concilie te Rome, waar op al het gene tegen Formoſus ondernomen was voor nietig verklaart wierdt. By die gelegenheit wierdt ook de kroning van Lambertus beveſtigt, en 't tegendeel die van Berengarius vernietigt: want deze beide dongen naar het koninkryk van Italië. Een tydlang na dit concilie hielden 74 biſſchoppen, onder 't bewindt van den voornoemden Lambertus, eene vergadering te Ravenna, en beveſtigden al het geen te Rome geſchied was. In den jare 967 wierdt alhier in de tegenwoordigheit van paus Johannes den XIII en keizer Otto den I een twede concilie tot herſtelling der kerkelyke tucht gehouden. Naderhandt zyn hier nog verſcheide andere conciliën gehouden, onder welke nochtans geen merkwaardig is. *Strabo. Plinius. Alberti Deſcript. Ital. Ughel Italia Sacra. Rubeus Hiſt. Ravennat. Rogiſſart Delices de l'Italie p.* 204 *ſeq.*

RAVENSBERG, een kaſteel en graafſchap in Weſtphalen. Het kaſteel legt op een berg by de rivier Haſſel, en het graafſchap is tamelyk groot, en gelegen tuſſchen de bisdommen Paderborn en Osnabrugge, en het bisdom Munſter, het vorſtendom Minden, en het graafſchap Lippe. Hier toe behoren de navolgende ampten, kaſteelen en ſteden, als Byleveldt, Hervorden, Limburg aan de Lettena, Ravensberg, Sparenberg en Vloote. De oude graven van Ravensberg hebben hunnen oorſpronk, volgens het berecht van Krantzius, van *Herman*, grave van Calvele; want deze heeft by zyne gemalinne Ethelina, dochter van hertog Otto aan de Wezer, en grave van Northeim, twee zonen geteelt, namentlyk *Otto* en *Henrik*, welke beide zich allereerſt graven van Ravensberg genoemt hebben. Deze leefden in 't einde van de XI eeuwe. Uit hunne nakomelingen is *Lodewyk* in den jare 1296 tot biſſchop van Osnabrugge verkoren, en *Otto*, graaf van Ravensberg, heeft in 't einde van de XIV eeuwe het ganſche geſlacht beſloten. Zyne eenige nagelatene dochter *Margareta* heeft dit graafſchap door huwelyk aan 't huis van Gulik en Kleef gebragt. Daar na is het in den jare 1666 den keurvorſt van Brandenburg uit krachte van een verdrag met de Palts gemaakt, *Zeiler. Topogr. Weſtph. Krantzii Saxon l.* V. *c.* 5. *Spen. Hiſt. Inſign. Prolegom. it. l.* I. *c.* 13. §. 2 & 24. *Luca Gravenſaal l.* VIII. *p.* 428 435.

RAVENSPURG, eene Ryksſtadt in Zwaben, aan de rivier de Schus, niet verre van het vermaarde klooſter Weingarten, en het vlek Altorf. Deze ſtadt is fraai, van eene middelmatige grootte, en heeft goede muren. Hier omtrent valt goede wyn. Ten tyde van Karel den Groten was hier de ſetel der graven van Altorf, waar van het kaſteel op den S. Veitsberg, naaſt de ſtadt, nog te zien is. Daar van daan wierdt ze eertyds *Gravenspurg*, of *Gravenburg* genaamt. Zommigen melden, dat beneden aan den voet van het oud graaflyk kaſteel een dorp heeft gelegen, *Gravenau*, of *der graven luſtplaats* genaamt, en dat hier van de ſtadt naderhandt ontſtaan en genaamt is, 't welk omtrent met het bovengemelde overeenkomt. Dit is ten minſte uit de oude gedenkſchriften van het Beyerſche klooſter Steingaden zeker, dat Ravenspurg eertyds eene ſtadt der graven van Altorf geweeſt is; maar niet voor 't jaar 1100 met muren omringt. Men verhaalt, dat keizer Frederik Barbaroſſa aldaar geboren is. Hare vryheit heeft zy eerſt gedurende de grote tuſſchenregering in het Duitſche Ryk verkregen. In den jare 1311 heeft de Zwabiſche ridderſchap alhier een ſteekſpel gehouden; en in de ſtadt zelve bevinden zich nog verſcheide oude adelyke geſlachten. Zy wierdt in den jare 1389, gedurende den oorlog der ſteden, door den hertog van Beyeren belegert. In den jare 1646 wierdt ze door de Zweden grotendeels uitgeplundert; doch in den jare 1647, toen ze belegert wierdt, beſchermt. Nochtans moeſten de Zweden deze plaats, na dat zy het voor de ſtadt gelegen Oostenrykſche kaſteel verbrand hadden, overgeven. Hier op volgde de Weſtphaalſche vrede, alwaar wegens Regensburg beſloten is, dat en Roomſchgezinden en Proteſtanten zo in ſtaat-als kerk-beſtier zouden gebruikt worden, het welk door een executie-reces der beide uitſchryvende kreitsvorſten Conſtants en Wurtenberg, als daar toe van den keizer benoemde commiſſariſſen, te Lindau, aan den Bodenzee, in den jare 1649 beveſtigt is. Hier wordt nog heden een keizerlyk landgerecht gehouden. De regering der ſtadt beſtaat uit een Raadt van 16 perſonen, als twee burgermeeſters, vier geheime Raden, en tien andere leden. Daarenboven is 'er een gemeents-Raadt, beſtaande uit 22 leden. Eindelyk is 'er nog het ſtadsgerecht, het welk beſtaat uit den ſtads-amptman, en 12 byzitters. Voorts moet men nog weten, dat de ſtadt Ravenspurg de heerlykheit Smalneck bezit, die ze eertyds van de graven van Werdenberg en Heiligenberg gekocht heeft. Deze heerlykheit is van weinig belang, en heeft gene hoge overheit, maar hangt van de Zwabiſche landvoogdy af, als zynde byna in 't midden van de zelve gelegen. *Merian Topogr. p.* 157. *Zeiler. Knipſchild. Europ. Herold P.* I. *p.* 760. *Reuſner. de Urb.*

RAVENSPURGER, of RAVENSPERGER, (HERMANUS) was geboren te Siegen, in 't graafſchap Naſſau, in den jare 1586, en ſtierf in den jare 1625, oud 23 jaren, zynde toen reets Doctor en eerſte hoogleeraar in de H. Godgeleerdheit te Groningen. Men heeft een werk van hem, genaamt: *De cauſa Dei*, nevens een kort begrip der H. Godgeleerdheit. *'t Leven der profeſſoren van Groningen p.* 51.

RAVENSTEIN, een middelmatige ſtadt, met een heerlykheit, in Brabandt. De ſtadt is gelegen aan de Maze, tuſſchen De Grave en Mechelen, twee mylen van beide die plaatſen. Eertyds waren de hertogen van Kleef heeren van Ravenſtein, alwaar zy een fraaie citadelle hadden, welke hertog Willem, uit krachte van een verdrag, met Karel den V gemaakt, genoodzaakt wierdt te ſlechten. Thans ſtaat de heerlykheit Ravenſtein onder den keurvorſt van de Palts, aan wien ze in den jare 1666 door een verdrag met keur-Brandenburg in zo verre is overgegeven, dat hy voor de zelve 50000 Ryksdaalders moeſt geven, en de ſtadt door een Hollandſche bezetting laten verzekeren. *Zeiler. Topogr. Weſtphal.*

RAVISIUS TEXTOR, (JOHANNES) een vermaard letterkundige, geboortig van Nevers, was in den jare 1540 vermaard. Hy ſchreef verſcheide werken, als: *Officina*; *Cornucopia*; *Specimen epithetorum*; enz. *Geſner. Biblioth.*

RAVIUS, (CHRISTIANUS) van Berlyn, wierdt geboren in den jare 1613, en ſtierf in den jare 1677. De liefde tot de Ooſterſche talen deedt hem naar Aſië trekken, van waar hy drie honderd verſcheide ſchryvers in Engelandt bragt. Hy heeft de Ooſterſche talen te Utrecht, Oxford, Upſal, Kiel en Frankfort geleeraart. Onder zyne verſcheide nagelatene werken zyn: *Orthographia Arabica*; *Catena Magnetica*; *Fons Sionis*; *Chronologia Biblica*; *Orbis Hieraticus*; *Arcana Biblica*; enz. *Konig Biblioth.*

RAVIZZA (GIOVITTA) een vermaard redenaar en dichter, wierdt te Chiari, in 't gebiedt van Venetië, geboren. Men heeft een *Rhetorica* van hem, zeer by de geleerden geprezen, nevens verſcheide ſchimpdichten. Mutius Catinus, biſſchop van Terni, en aartsbiſſchop van Zara, en in 't algemeen de Akademiſten van Rome, betoonden veel achting voor hem. Zyn voornaamſte patroon was Reinaldus Polus, kardinaal en aartsbiſſchop van Kantelberg, aan wien hy zyne uitbreiding der Pſalmen in Latynſche gedichten opdroeg. Hy ſtierf te Venetië in den jare 1552. Zyn lyk wierdt naar Breſſe gebragt, en aldaar in de kerk van S. Nazarus begraven.

RAYMI, of YNTIP-RAYMI, wordt een groot feeſt genaamt, het welk de oude Inkas in Peru ter eere van de zonne in de ſtadt Cuſco vierden. *Yntip* beduidt in hunne tale de zon, en *Raymi* een feeſt. Dit feeſt wierdt geviert in Juny, na den langſten dag van 't jaar. Alsdan vergaderden alle de veldheeren en hoofdmannen des legers, nevens de Curakas, of groten des ryks, in de ſtadt. Daar op begon de koning de plegtigheit, als de zoon en hogepriester der zonne; niettegenſtaande zy altydt nog een byzonderen hogepriester uit de koninklyke familie hadden. Tot dit feeſt bereidden zy zich alle te zamen door een Vaſten van drie dagen, gedurende welken tydt zy zich van hunne vrouwen onthielden, en geen vuur in de ſtadt ontſtaken. Na het eindigen van de Vaſten ging de Ynka, nevens alle de prinſſen van den bloede en hofbedienden, op de grote markt te Cuſco, en keerden zich naar 't Ooſten, waren barvoets, en wachtten naar den opgang der zonne. Zo dra zy der zelver eerſte ſtralen gewaar wierden, baden zy de zelve aan. Daar op dronk de koning uit een grote gulde bokaal, en bragt het de zonne. Dit gedaan zynde, gaf hy den beker aan de prinſſen van den bloede, om het insgelyks de zonne eens toe te brengen. De Curakas, of hofbedienden, gebruikten een anderen drank, dien de prieſtereſſen der zonne toebereid hadden. Wanneer deze plegtigheit volbragt was, keerden zy alle naar den tempel, daar de Ynca met de prinſſen van den bloede alleen in ging, om aan de zonne verſcheide goude vaten, zilvere en gulde figuren van dieren te offeren. Alsdan offerden de prieſters hunne ſlagtofferſ, beſtaande uit lammeren en ſchapen. Eindelyk wierdt het feeſt met maaltyden en vrolykheit beſloten. *De Laet Beſchr. der Nieuwe Wereldt.*

RAYNALD. Zie REYNALD.

RAYNAUDUS, (THEOPHILUS) een der beroemdſte Jeſuiten in de XVII eeuwe, was te Soſpello, in 't graafſchap Nizza, geboren, doch leefde meeſt in Vrankryk. Niettegenſtaande hem de andere Jeſuiten vele onluſten verwekten, wilde hy nochtans de ſocieteit niet verlaten, en de voordelen, die hem belooft wierden, aannemen. Hy hadt zulk een genoegen in de ſtudiën, dat hy geen kwartier uurs tot zyne maaltydt beſteedde. By het bezoek van vrouwen en maagden ſprak hy maar met weinig woorden het gene hy te zeggen hadt; tegen de gewoonte der andere Jeſuiten, over welke hy zelf klaagt. Hy ſcheen driftig, eigenzinnig en haaſtig van aardt te zyn, en maakte geen zwarigheit iemandt anders aan te taſten, doch kon niet verdragen, dat een ander zyn zeggen tegenſprak. Dit ging zo verre, dat hy gene zwarigheit ſcheen te maken Bollandus zelve, die hem nochtans veel beleeftheit hadt bewezen, aan te grypen, om dat de zelve met hem wegens den biſſchop van Lyon, Anemundus, niet van een en het zelve gevoelen was. Maar in 't byzonder verdroot het hem, wanneer de inquiſitie te Rome zyne ſchriften *De Martyrio per peſtem*, *De communione pro mortuis*, en *De confixione librorum* niet zeer prees. Doch aangezien de Inquiſitie hem te ſterk was, zocht hy zich te wreken aan de Jacobynen in zyn boek *De immunitate Cyriacorum à cenſuris*, in het welke hy vele plaatſen aantoonde, die van de Inquiſitie niet waren afgekeurt, daar zy zulks nochtans wel verdient hadden. Daarenboven heeft hy zyne pen tegen vele andere perſonen geſcherpt. Hy ſtierf eindelyk aan een beroerte in den jare 1663 te Lyon, oud 87, of, gelyk anderen melden, 79 jaren, nalatende een groot getal van ſchriften. Men zag in den jare 1665 negentien ſtuk-

ſtukken in folio van hem in de voornoemde ſtadt in 't licht komen. Echter zyn dit nog alle zyne werken niet; want daar aan ontbreken nog zyne *Deplitiones*, zyn *Hipparchus*, het voornoemde traktaat tegen de Jacobynen, dat tegen de Thomiſten, genaamt: *Religio beſtiarum*, en nog eenige andere; en Sotwel zegt, dat deze voornoemde ſchriften het twintigſte ſtuk zyner werken uitleveren. *Patin Lettr.* 328. *T.* II. *Alegambe & Sotwel Bibl. Script. Soc. Jeſu. Gallois Journal des Sçavans du* 14 *Mars an.* 1667. *Bayle Dict. Crit.*

RAZALGATE, oudtyds *Corodanum Promontorium*, is de alder-Ooſtelykſte kaap van ganſch Arabië, omtrent honderd en veertig mylen van de kaap van Moçandan, en van 't eilandt Ormuz, naar 't Zuid-Ooſten.

RAZEBURG, of RATZEBURG, in 't Latyn *Ra-* of *Ratzeburgum*, eene ſterke ſtadt en kaſteel in 't landt der Saſſen, zeven mylen van Hamburg en Luneburg, drie of vier mylen van Lubek, behoort tot het hertogdom van Saxen-Lauenburg. Zy is op een heuvel gelegen, en van een groot meir omringt, op zommige plaatſen een halve, op andere maar een vierendeel myls breed, en die zich tot naby Lubek uitſtrekt. Aan de Noordzyde der ſtadt ſtaat op het eilandt de Dom, maar naar 't Zuiden het gemelde kaſteel. Hier waren eertyds byzondere graven, die van *Henrik van Badewide* afſtamden. Deze ontfing van Albert den Beer, hertog van Saxen, in den jare 1139 Holſtein, maar kon het tegen Henrik den Leeuw en Adolf den II van Schauenburg niet beweren, en ontfing by een verdrag het landt der Polabi, zynde eene natie der Vandalen, nevens Ratzeburg, in des zelfs plaats. Zyn zoon *Bernardus* raakte naderhandt met hertog Henrik den Leeuw in geſchil, en wierdt in den jare 1181 van hem verjaagt, doch wel haaſt wederom herſtelt. Hy hadt drie zonen, *Henrik*, *Volrad*, en *Bernard* den II, de zoon van welken laatſten, *Bernard* de III, de laatſte van zyn geſlacht, in de XIII eeuwe ſtierf, wanneer het graafſchap aan de hertogen van Lauenburg, als leenheeren, gekomen is; en wanneer deze in den jare 1689 uitgeſtorven waren, heeft het huis van Luneburg het zelve in bezit genomen, waar uit een geſchil met het keurhuis van Saxen en het vorſtelyk huis van Anhalt ontſtaan is. *Helmold. l.* I. *c.* 56, 57, 90. *l.* II. *c.* 5. *Arnold. Lubec. l.* I. *c.* 33, 34. *l.* IV. *c.* 7. *Crantzii Vandal. l.* VI. *c.* 31. *Topogr. Sax. Jof p.* 197 *ſeq.*

RAZEBURG, of RATZEBURG. (HET BISDOM) De aartsbiſſchop Albrecht van Bremen heeft dit bisdom ten tyde van keizer Henrik den IV in den jare 1158, ter zelver tydt met het bisdom van Mekelenburg tot bekeering der ongelovige Vandalen geſticht, en den eerſten biſſchop S. Ariſto derwaarts gezonden: doch deze barbaren hebben het geheel en al verwoeſt, in welken ſtaat het 84 jaren bleef, tot dat het door hertog Henrik den Leeuw in den jare 1153 weder opgerecht wierdt, die *Evermodus*, uit het Dom-kapittel van Maagdenburg, aldaar tot biſſchop aanſtelde. Van dezen is de orde der Premonſtratenzen in dit bisdom ingevoert. Hy ſtierf in den jare 1178. Zyne opvolgers waren: *Iſfridus*, overleden in den jare 1204; *Philippus*, ov. in den jare 1215; *Henrik* de I, ov. in den jare 1228; *Lambertus*, ov. in 't zelve jaar; *Godeſchalcus*, ov. in den jare 1230; *Petrus*, ov. in den jare 1236; S. *Ludolphus* de I, ov. in den jare 1250; *Frederik*, ov. in den jare 1256; *Ulricus van Blucher*, ov. in den jare 1283; *Conradus*, ov. in den jare 1291; *Hermanus*, ov. in den jare 1309; *Marquardus Jeſewen*, ov. in den jare 1335; *Wolradus van Dorne*, ov. in den jare 1355; *Otto van Gronawen*, ov. in den jare 1356; *Wipertus van Blucher*, ov. in den jare 1367; *Henrik* de II *van Wittorpe* bouwde het kaſteel Stoff, alwaar naderhandt de biſſchoplyke ſetel gebleven is: hy is ov. in den jare 1388; *Gerhardus*, ov. in den jare 1395, *Detlef Parkentin*, ov. in den jare 1419; *Johannes* de I, *Trempe*, ov. in den jare 1431; *Pardamus Kneſebek*, ov. in den jare 1440; *Johannes* de II, ov. in den jare 1454; *Johannes* de III....; *Ludolphus* de II...; *Johannes* de IV, ov. in den jare 1497; *Johannes* de V, ov. in den jare 1510; *Henrik* de III, *Bergmeyer*, leefde met hertog Magnus van Saxen in geſchil. Hy ſtierf in den jare 1524. *Georgius van Blumenthal*, ov. in den jare 1551; *Chriſtophorus* de I, *van Schulenburg*, ov. in den jare 1554; *Chriſtophorus*, zoon van hertog Albert den Schonen van Mekelenburg, voerde den Lutherſchen Godsdienſt in zyn bisdom in, en wierdt medehelper te Riga. Hy ſtierf in den jare 1592. *Karel*, de broeder van den voorgaanden, ov. in den jare 1610. Na dezen heeft het bisdom gene rechte biſſchoppen meer gehad, maar is van de hertogen van Mekelenburg geadminiſtreert, en aan de zelve, nevens het bisdom Zwerin, als een wereldlyk vorſtendom met ſtem en zitting tot een equivalent voor de aan Zweden overgelatene ſtadt Wismar gegeven, en in de deling, in den jare 1701, by de linie te Strelits gebleven. De ſtichts-goederen leggen alle in 't Mekelenburgſche, zonder dat in de ſtadt Ratzeburg iets, behalven de Dom, en eenige daar toe behorende huizen en landeryen, daar onder gerekent wordt. *Helmold. l.* I. *c.* 70, 87, 88. *Crantzii Metrop. l.* VI. *c.* 28. *Chrytrai Saxon. l.* II. *p.* 63. *Inſtr. Pac. Weſtph. artic.* 12. *Europ. Herold P.* I. *p.* 498.

RAZES (HET GRAAFSCHAP VAN) is eene klein landſchap in Neder-Languedok, en een afgedeelt goedt der twede zonen van de graven van Carcaſſonne. De hoofdſtadt Limoux en Aleth zyn de twee merkwaardigſte ſteden in dit graafſchap.

RAZIEL. Dus noemen de Joodſche Kabbaliſten den engel, van wien zy zeggen, dat hy de leermeeſter van Abraham geweeſt is. Rabbi Abraham Ben Dior heeft aangemerkt, dat de eerſte Patriarchen alle te zamen engelen tot leermeeſters gehad hebben. Dus noemen zy, by voorbeeldt, den leermeeſter van Adam *Raziel*, dien van Sem *Jophiel*, dien van Abraham *Tſedekiel*, dien van Izaak *Raphaël*, dien van Jakob *Peliel*, dien van Jozeph *Gabriël*, en dien van Mozes *Metatron*. De voornoemde Rabbi Abraham voegt daar by, dat ieder van deze engelen zynen leerling de Kabbale, het zy by geſchrift, het zy mondeling, heeft gegeven, en dat door dit middel de overlevering altydt onder het volk Gods gebleven is. Dus zou, by voorbeeldt, Raziel aan zyn leerling Adam een boek van Godt hebben gebragt, behelzende vele geheimen van de hoogſte en ſchranderſte wysheit. De navolgers der Karaïtiſche ſecte, die alle overleveringen verwerpen, houden het bovenſtaande voor enkele verdichtſelen der Kabbaliſten. *Abraham Ben Dior Comment. in Gen. Lambecius Prod. Hiſt. Litt. Heideggerus Hiſt. Patriarch.*

RAZIEL, een Joodſch ſchryver. De Kabbaliſten hebben onder zynen name twee boeken in 't licht gegeven, in welke van de namen van vele engelen en geeſten geſproken, en aangetoont wordt hoe men gemeenzaam met de zelve verkeeren kan. Het is eigentlyk niets anders dan een boek van de Kabbaliſtiſche toverkunſt, behelzende belagchelyke dingen, die meeſt op fynigheden van namen gegrond zyn. *Buxtorf Bibl. Rabbin.*

RAZIS was een der oudſten van Jeruzalem, en wederſtondt Antiochus, waarom hem de Joden een vader des vaderlands genoemt hebben. Hy heeft zich naderhandt zelf gedood, om niet levendig in de handen van Nikanor te vallen. Dit geſchiedde in 't jaar der wereldt 3893. II *Macchab.* XIV, 37. enz.

RE, REE, of RHEE, in 't Latyn *Rea*, of *Reacus*, een klein eilandt in de zee van Gaſconje, by de kuſt van 't landſchap Aunis, daar zy ook onder behoort. Het eilandt is zeer vruchtbaar in wyn, ſtaat onder Vrankryk, en heeft een ſterk fort, *Pree* genaamt, het welk met geſchut voorzien is. Men vindt 'er ook een wachttoren op, om de ſchepen te lichten, om aan de naby gelegene walviſchklippen niet te ſtoten. Het eilandt heeft in den jare 1712 door een watervloedt alle zyne huizen verloren, en is zelfs grotendeels verdronken.

RE, of REE, eene klein plaatsie by Trieſt, aan de Adriatiſche zee, ſtaat onder het gebiedt van den keizer, en is wegens den voortreffelyken wyn, die aldaar in menigte waſcht, vermaard.

REAAL, (LAURENS) generaal, of opperbeſtierder van wegens de Hollandſche maatſchappy in Ooſt-Indië, was geboren te Amſterdam, en een zeer dapper en verſtandig man. De ridder Hooft noemt hem *het puik oogelyn der jeugt van de Amſtelſche landsdouwen*. Na dat hy zich eenige jaren in Indië dapper in de wapenen, wys in het beſtieren der landen, en verſtandig in den koophandel getoont hadt, is hy met grote eer en achtbaarheit, en ſchatten voor de maatſchappye, in het vaderlandt gekeert, daar hy met blydſchap en toeloop des volks verwelkomt wierdt, en terſtondt tot hoge ampten gebruikt. Zeker Brief, door den druk gemeen gemaakt, door hem tot onderrechting van eenen zyner vrienden, die naar Ooſt-Indië voer, geſchreven, getuigt van zyne kenniſſe, oordeel, en ervarenheit omtrent de zaken van Ooſt-Indië. Hy is in het jaar 1637 geſtorven. Vondel heeft de navolgende vaarzen gemaakt op zyn afbeeldſel, door Keizer afgemaalt:

Zo maalde een Keizers hant den wakkeren Reaal,
Den Ridder, den Gezant, den groten Generaal,
Voorzien met brein in 't hooft, met oorlogsmoet in 't harte;
't Was hy, die Spanjen op zyn' eigen bodem tarte.
Vaar heen, gelauwert hooft, gelukkelyk door zee,
En breng voor 't Vaderlant ontelb're kranſen meê.

Commelin Beſchryving van Amſterdam fol. 864.

READ, (WILLEM) biſſchop van Chicheſter, was Doctor in de Godgeleerdheit op de univerſiteit van Oxford, wanneer hy wegens zyne verdienſten tot de biſſchoppelyke waardigheit verheven wierdt. Hy gaf alle zyne goederen, nevens eene fraaie bibliotheek, aan het collegie van Merton, waar in hy opgevoed was. Hy was een groot vriendt der wiskunſtenaren, en heeft Aſtronomiſche Tafelen nagelaten. *Pitſeus de illuſtr. Angl. Script.*

READING, REDING, de beſte ſtadt in het Engelſche landſchap Berkshire, gelegen aan den Teems, waar omtrent die rivier zich met de Kennet vermengt, over welke twee rivieren aldaar verſcheide bruggen geſlagen zyn. Deze ſtadt, vier of vyf mylen van Windſor gelegen, hadt oudtyds een kaſteel en fraaie kerk, maar die ten tyde van Cambdenus verwoeſt zyn. Hier was ook een vermaarde abdy van de orde van Cluny, geſticht in den jare 1125 door koning Henrik den I, die aldaar geſtorven en begraven is in den jare 1135. In den jare 846 verkozen de Denen deze plaats tot hun roofneſt, en kon van Ethelwolf, koning van Mercië, bezwaarlyk van daar verdreven worden. In 't begin der laatſte binnenlandſche beroerte wierdt deze ſtadt met een koninklyke bezetting voorzien, en den 26 April des jaars 1643 door den grave van Eſſex na eene belegering van tien dagen ingenomen; waar door deze ſtadt oorzaak was, dat Oxford, alwaar toen het hoofdkwartier van koning Karel den I was, veel lyden moeſt. Alhier worden de plegtige landgerechten gehouden. De ſtadt is wel bewoont, beſtaat uit drie karſpels, en is het hoofdt van een Hundred. Ook heeft ze het recht van twee gedeputeerden in 't Parlement te zenden. Zy is 40 Engelſche mylen van Londen gelegen.

REAJA, zoon van Subal, was uit den ſtamme Juda. I *Chron.* IV, 2. Van een ander REAJA leeſt men I *Chron.* V, 5. die de zoon van Micha uit den ſtamme Ruben was. Nog van een anderen van dien naam zie *Nehem.* VII, 50.

REALIN (BERNARDINUS) was te Carpi, in Italië, uit een adelyk geſlacht geſproten. Hy vorderde zo gelukkig in zyne ſtudiën, dat hy, nog gene 21 jaren oud zynde, een *Commentarius in Pelei & Thetidos Catullianum*, en aanmerkingen over verſcheide Autheuren in 't licht gaf, onder den name van: *Sylva Annotationum in varios Auctores*. Dit werk heeft Gruterus mede in zyn *Theſaurus Criticus* gebragt. Te Bononië Doctor in beide de Rechten gemaakt zynde, en hebbende verſcheide commiſſiën uit name des konings

nings van Spanje verrecht, wierdt hy in den jare 1564 te Napels door eene predikatie van een Jesuit dusdanig bewogen, dat hy aanstonts alles onder de armen uitdeelde, en in de societeit der Jesuiten tradt. Naderhandt bragt hy te Carpi den tydt met prediken en andere geestelyke verrechtingen door. Hy stierf in den jare 1616. De toevloedt der menschen om zyn dode lyk te zien was zo groot, dat eerst het huis met een schildwacht bezet wierdt, en wanneer dit den drang der menigte nog niet beletten kon, wierdt het lyk in een kamer opgesloten tot den dag der begravenisse. Voor dat hy zich in de societeit begaf, gaf hy verscheide schriften in de Latynsche, Griekssche en Italiaansche talen in 't licht, onder anderen: *Nota in Opera omnia Platonis*; *Commentarius in Bembi & Petrarcha Hetruscos nummos*; *Commentarius in Sallustium*; *Carmina & Emblemata*; enz. Men heeft ook Brieven en Zinnebeelden, door hem geschreven. Zyn leven is van verscheiden, maar voornamentlyk van *Leonardus de Anna* uitvoerig beschreven. *Sotwel Bibl. S. J. Witte Diar. Biogr.*

REALMONT, in 't Latyn *Mons Realis*, eene kleine, en gedurende den Religie-oorlog wel versterkte stadt in opper-Languedok, en des zelfs kleine landstreek, het Albigeois, tusschen Albi en Castres, aan eene kleine rivier gelegen. *Le Vassor Hist. de Louis XIII l.* XXV.

REBA. Dus wierdt een der vyf koningen van Midian genaamt, die van de kinderen van Israël geslagen en gedood wierden, in weêrwrake der zonde, die zy Israël hadden doen begaan. Hunne steden en sterkten wierden geplundert, en de inwoonders door het zwaardt gedood, of gevankelyk weggevoert. *Numer.* XXXI.

REBATA, eene vermaarde stadt in Afrika, in 't koninkryk Fez, en des zelfs landschap Tremesen, aan de Atlantische zee, aan den mondt der rivier Baragray. De stadt is op een steenrots gelegen, en wel versterkt. Zy heeft uiterlyk de gedaante van Marocco; doch is thans in een slechten staat. Mansor, een der koningen van Marocco, heeft ze gesticht.

REBDORFF, genaamt *Henricus Rebdorfiensis*, leefde in de XIV eeuwe, en schreef Jaarboeken, behelzende de geschiedenis van de keizers *Adolf*, *Albert*, *Frederik* den III, *Lodewyk* van Beyeren en *Karel* den IV, van het jaar 1292, tot het jaar 1362. Freherus heeft dit werk allereerst in 't licht gegeven. *Voss. de Hist. Lat. l.* III. *c.* 1.

REBEKKA. Zie JACOB.

REBIBA, (SCIPIO) kardinaal, aartsbisschop van Piza, wierdt in den jare 1504 te S Marc, een vlek in 't gebergte van Messina, in Sicilië, geboren. Hy studeerde te Palermo, en begaf zich naar Rome in dienst van den kardinaal Caraffa, die paus geworden zynde, onder den name van Paulus den IV, hem tot bisschop van Motula, in Apulië, gouverneur van Rome, en in den jare 1555 tot kardinaal verklaarde. Daar na wierdt hy in Spanje aan koning Philips den II gezonden, en in de gewigtigste zaken van den ouden vader gebruikt, die hem tot het aartsbisdom van Piza verhief, welke waardigheit de hertog van Florence voor zynen zone begeerde. Doch dit veroorzaakte in 't vervolg voor Rebiba vele onlusten met den groothertog: want na de doodt van Paulus den IV liet hem paus Pius de IV in verzekering nemen, onder voorwendsel, dat hy in de geheimen der Caraffen geweest was. Hy wierdt ook niet in vryheit gestelt vooraleer men hem het aartsbisdom van Piza hadt ontnomen; in plaats van het welke hy bisschop van Tropeia en titulair patriarch van Constantinopel gemaakt wierdt. Hy was daarenboven een lidt van de inquisitie onder paus Pius den V. Naderhandt maakte hem paus Gregorius de XIII bisschop van Sabina, in welke waardigheit hy in den jare 1577 stierf, oud zynde 73 jaren. *Thuanus l.* XVII. XXVI. XXVIII. *Aubery Hist. des Card. Onuphrius in Paulo IV. Ughel.*

REBKAU, RIBIKOUVE, (EBKO, EYKE, of EKKARD VAN) uit een oud adelyk geslacht in Saxen, dat nog in de XVII eeuwe in 't keurvorstendom van Saxen by Bitterveldt en Jesnitz woonde. Hy is de gene, dien men het Saxisch Landrecht, gemeenlyk de *Saxen-spiegel* genaamt, en het Saxische Leenrecht te danken heeft. Sommigen menen, dat hy niet lange na den tydt van Karel den Groten geleeft heeft: doch deze zyn door de Duitsche Glosse verleid, nademaal het zeer waarschynlyk is, dat hy in 't begin der XIII eeuwe geleeft heeft, en dit werk binnen de drie eerste 30 jaren, en wel, volgens zyne eige belydenisse, op het verzoek van grave Hoyer van Falkenstein, dien de Glosse ook *Henricus* noemt, geschreven heeft. Maar nademaal hy daar in verscheide gewoonten, die de pausselyke rechten tegenspreken, vermeldt, en zelfs de pausselyke macht in staatszaken zich niet ontziet in twyffel te trekken, zo wierdt hy te Rome gehaat; gelyk dan paus Gregorius de IX in den jare 1373 in eene afzonderlyke bul 14 artykelen voor krachteloos verklaart, en het concilie van Basel in den jare 1431 nog eenige andere verworpen heeft, die gemeenlyk *Articuli reprobati* genoemt worden. *Goldast. in Prafat. ad Speculum Sax. Gryphiander de Weichb. c.* 47. *Conring. de O. J. G. c.* 3. *Heigius Quast. P.* I. *c.* 8. *n.* 59. *Colerus in Orat. de origine Juris Sax.*

REBUFFUS, (PETRUS) een Fransch rechtsgeleerde, geboortig van Montpellier, heeft zich zo te Cahors, Bourges, Poitiers als te Parys in de rechten geoeffent. Hy wilde in deze laatste plaats de praktyk als advokaat oeffenen; doch hy was niet zeer voorspoedig in zyne ondernemingen; gelyk ook zyne schriften, namentlyk: *Consilia*; *Praxis beneficiorum*; *De privilegiis universitatum*; *De decimis*; enz. in een barbaarschen styl zyn opgestelt. Hy stierf in den jare 1557.

RECANATI, eene kleine stadt in de Mark van Ancona, gelegen op een berg, hadt eertyds een bisdom, het welk in 't bisdom van Loretto is ingelyft. Deze plaats is uit de puinhopen van het *Helvia Racina* opgerezen, waarom ze ook van de Latynsche schryvers *Recina nova* genaamt wordt. *Alberti Descript. Ital. Rogissart Delices de l'Italie p.* 256.

RECAREDUS de I, koning der West-Gotthen, in Spanje, volgde zynen vader Leuvigildus op in den jare 586, zynde het jaar 624 naar de Spaansche tydrekening. Hy behaalde eene vermaarde overwinning op het leger van koning Gontran naby Carcassone: doch zyn aanzien wierdt nog groter, toen hy, naar het voorbeeldt van zynen broeder Hermenegildus, de Ariaansche leer afzwoer. Hy liet ook verscheide conciliën vergaderen, by voorbeeldt het derde van Toledo, een te Narbonne, en eenige andere meer. Hy stierf in den jare 601, hebbende 15 jaren geregeert. Zyn zoon *Leuca*, of *Liuba*, was zyn opvolger. *Mariana. Turquet Hist. Hisp.*

RECAREDUS de II volgde zynen vader Sisebut op in den jare 621: doch hy regeerde maar drie maanden, om dat hem Suintilus van den troon stiet. *Isid. in Chron. Mariana. Turquet Hist. Hispan.*

RECCESIUNTUS, of RECHESVIND, koning der West-Gotthen, in Spanje, was de opvolger van Chindasvinthus in den jare 649, en regeerde meer dan 23 jaren in vrede, by welke gelegenheit de kerk in een goeden staat gebragt wierdt. Onder hem zyn drie conciliën, namentlyk het VIII, IX en X, en nog een te Merida gehouden. Hy stierf in den jare 672. *Isidorus in Chron.*

RECHAB was de zoon van Rimmon, van Beheroth, uit den stamme van Benjamin, en hoofdman onder het leger van Isbozeth, zoon van Saul. II. *Sam.* IV, 2.

RECHABITEN waren de nakomelingen van Jonadab, den zoon van Rechab. Deze waren wel van geboorte gene Israëliten, als afstammende van de Keniten, maar zy deden belydenis van den Joodschen Godsdienst, onder welke zy woonden. De voornoemde Jonadab leefde ten tyde van den koning Jehu; en ziende den bedorven staat van zaken, verboodt hy zynen nakomelingen wyn te drinken, huizen te bouwen, landeryen en wynbergen te bezitten, maar in hutten te wonen, met belofte van den Goddelyken zegen. Dus wilde hy hen van allerlei overdaadt te rug houden, om een oprecht leven te leiden, en den Goddelyken toorn van zich af te wenden. De Joden zeggen, dat het geleerde mannen geweest zyn: doch dit is niet waarschynlyk, nademaal generlei vremdelingen in Israël ooit zeer geacht geweest zyn. Zy geneerden zich derhalven in hunne hutten met hun vee te hoeden, en te hovenieren. *Genes.* XXV, 2. *Leydekker de Repub. Heb.* XII. 4, 6. *Witsius Differt. de Rechabitis in Godw. Mos. & Aar. Tribbechovius Differt. de Rechabitis, Jen.* 1698.

RECHBERG. Het geslacht der graven van Rechberg heeft met de maarschalken van Pappenheim eenen stamvader, namentlyk *Ernst*, maarschalk van Calatin, zyn begin gehad, van wiens Romeinschen oorspronk veel verhaalt wordt. Men zegt, dat hy in den jare 1170 is gestorven, en by zyne gemalinne Eulalia, vryvrouw van Nieffen, *Henrik* heeft nagelaten, welkers gemalin Anna, erfdochter van Albert, laatsten grave van Biberbach, hem verscheide kinderen baarde, onder welke waren *Rudolf*, *Ulrich* en *Hildebrand*. Van den eersten worden de maarschalken van Pappenheim en Biberbach; van den tweden de maarschalken in Reichen of Reichenau, en van den laatsten de nog heden bloeiende graven van Rechberg gezegt gesproten te zyn. *Conraad van Rechberg*, die mogelyk de kleinzoon van Hildebrand geweest is, leefde in den jare 1323, nalatende *Lodewyk*, by Bucelinus genoemt *Albert*, en *Conraad*. Deze hebben twee afzonderlyke liniën gesticht, hoewel de eerste weder uitgestorven is. *Conraad* teelde *Albert* en *Gebhard*, die twee takken gemaakt hebben. De eerste bezat Staufeneck, Valkenstein, Wöschelburg en Beurn, waar by hy nog het slot Heufelsberg, en het dorp Walfstätten, zynde twee Oostenryksche lenen, nevens Babenhauzen, Töttingen, Heuchlingen, Ballendorf en Marschotten gekocht heeft. Zyn zoon, *Vitus van Rechberg*, en Hohen-Rechberg, was op het concilie van Constans, en teelde by zyne gemalinne Irmgard, dochter van hertog Frederik van Tek, vyf kinderen, onder welke *Albert* en *Bero* merkwaardig zyn. Deze hebben de heerlyheit Mundelheim aan zich gebragt, maar die van de zonen van Bero aan hun zusters man, Ulrich van Freundsberg, in den jare 1487 verkocht is. Albert teelde *Vitus* den II, die Densdorf en Reichenbach in den jare 1466 gekocht heeft, en in den jare 1471 gestorven is, nalatende *Vitus* den III, en *Georg* den jongen. De eerste teelde by zyne gemalinne Margareta, gravinne van Ortenburg, gene kinderen; maar de twede gewan by zyne gemalinne Margareta van Worms in Dalberg zeventien kinderen, namentlyk dertien zonen en vier dochteren. Onder alle heeft *Conraad* alleen het geslacht voortgeplant. Hy was de vader van *Albert*, en grootvader van *Melchior Vitus*, en *Conradus*. De eerste stierf in den jare 1590, zonder kinderen; de twede wierdt vryheer verklaart, verkocht de kasteelen Valkenstein en Ezelburg aan den hertog van Wurtenberg, en stierf in den jare 1592, nalatende *Albert Hermans*, die zeven jaren daar na zyn leven, en te gelyk de linie geëindigt heeft. Zyne lenen vervielen aan 't huis van Oostenryk, en wierden van het zelve grotendeels aan Zacharias Geitzkoffler verkocht. *Gebhard*, de zoon van Conraad, en broeder van Albert, is de stichter van die linie, die nog op den huidigen dag bloeit. Hy kocht Rechberghausen en Scharpfenberg, en wierdt de vader van *Albert* den jongen, die, in den jare 1427 stervende, *Hugo*, *Conraad* en *Gaudentius* naliet. De middelste van driën wierdt proost te Constans, en wybisschop van Chur. Maar Hugo, de oudste, stierf in zyne naneven in de XVI eeuwe uit, zo dat Gaudentius, zynde de jongste, voor den algemenen stamvader der tegenwoordige heeren en graven van Rechberg moet gehouden worden. Van zyne zonen hebben *Albert* en *Georg* het geslacht voortgeplant. De laatste trouwde met Johanna van Landau, en teelde by haar *Gaudentius*, den vader van *Georg*, in Cronburg

burg en Kelmuntz; *Johan*, in Conradshoven, en *Turkheim*, ook bezitter van 't graaffchap Swabek, en eindelyk *Chriſtoffel*, in Oſterberg; hoewel alle deze goederen grotendeels aan andere heeren gekomen zyn. *Johan* was de zoon van Albert, en behuwde met zyne gemalinne, Margareta Anna, zynde de zuſter van die gene Rechbergen, in welke de linie van *Hugo* is uitgeſtorven, de heerlykheden Hohen-Rechberg, Aichheim, Scharffenberg, Dentzdorf, en Rechberghauſen. Zyne zonen, *Caſpar Bernard* en *Hugo Erkinger*, hebben het geſlacht voortgeplant. De eerſte ſtierf in den jare 1605, nalatende *Caſpar Bernard* en *Johannes Wilhelm*. Hy ontfing in de deling Hohen-Rechberg en Aichheim, en wierdt van den keizer in den gravenſtandt verheven. Doch zyn ſtam eindigde met zynen zone *Johan* in den jare 1676, die als graaf van Rechberg en Rothen-Löwen in den jare 1654 't Ryks-affcheidt heeft onderſchreven, en maar eene eenige dochter, *Maria Anna*, gravin van Limburg-Styrum, heeft nagelaten. *Johan Wilhelm*, de broeder van Caſpar Bernard, teelde by zyne gemalinne Anna Regina, die te gelyk zyne nicht was, drie zonen, onder welke *Henrik Alexander* in den jare 1638 voor Wolgaſt ſneuvelde; *Johan Rudolf*, prooſt van Elwangen, in den jare 1660 geſtorven, en *Bernard Bero*, keur-Beyerſche opperhofmeeſter, die by Maria Jakobina, gravinne van Fugger, twee dochters en een zoon teelde, en in den jare 1686 ſtierf. Deze zoon, genaamt *Franciſcus Albert*, wierdt van den keurvorſt van Beyeren tot zyn opperſtalmeeſter benoemt. Hy trouwde met Catharina Barbara, dochter van Oswald van Spaur. Deze baarde hem *Adelheit Maria Henrika Jacobea*; *Ferdinand Joſeph Bero Xaverius*; *Maximiliaan Felix Oswald Benno Ignatius*; *Maria Anna Margareta Magdalena*; *Philippus Mauritius Antonius Fidelis Sebaſtiaan*, en *Clemens Aloyſius Franciſcus Pancratius*. *Pappenheim de Orig. & Famil. illuſtr. Dom. de Calatin. Hundius Bayr. Stamb. P.* II. *p.* 159. *Henning. T.* III. *P.* I. *p.* 464. *Bucelinus in Germ. ſtemm. T.* II. *Imhof N. P. l.* VII. *c.* 2. *Europ. Herold P.* I. *p.* 702.

RECHBERG, (HET GRAAFSCHAP VAN) een klein landſchap in den Zwabiſchen kreits, tuſſchen het hertogdom van Wurtenberg, het landt van Ulm, en 't graaffchap Oeting. Keizer Ferdinand de II maakte het tot een graaffchap. Het heeft zyne afzonlyke graven; en *Hohen-Rechberg* is 'er de hoofdſtadt van. Gemund, in dit graaffchap gelegen, is eene keizerlyke Ryksſtadt.

RECHENBERG (ADAM) was in den jare 1642 in Meiſſen geboren. Hy leide den grondt zyner ſtudiën te Freyberg, en ging van daar naar Leipzich, alwaar hy meeſter wierdt gemaakt, en wel haaſt door zyne openbare leſſen een groten naam verkreeg. In het jaar 1677 wierdt hy hoogleeraar in de talen en in de hiſtoriën. De kort daar op volgende onluſten met de Piëtiſten ſtonden hem zodanig tegen de borſt, dat hy vaſt beſloot geen hoogleeraarsampt in de Godgeleerdheit aan te nemen, om zich buiten de verſchillen te kunnen houden, en zyn leven in zyne bediening geruſt te ſlyten. Echter, wanneer hem in het jaar 1699 de Theologiſche Faculteit, zonder dat hy daar om verzocht hadt, hoogleeraar in de Theologie maakte, en het hof hem tot eerſten hoogleeraar daar in beriep, nam hy het hem opgedragen ampt aan, en wierdt nog in het zelve jaar Doctor in de H. Godgeleerdheit. Niet lang daar na geraakte hy met D. Ittig, en met anderen in krakeel over den tydt der Genade, waar over hunne wederzydſche ſchriften nog voorhanden zyn. Hy ſtierf in den jare 1722, zynde vier malen getrouwt geweeſt, maar hebbende alleen by de laatſte vrouwe, eene dochter van Doctor Spener, een zoon verwekt, *Karel Otto* genoemt, die Doctor in beide de Rechten, hofgerechts byzitter, kanunnik van het ſticht Naumburg, openbaar hoogleeraar in de Pandecten, en lidt van het kleine vorſten-collegie is geweeſt. Hy onderhieldt grote briefwiſſeling, en inzonderheit met geleerde buitenlanders. Behalven de bovengemelde ſtrydſchriften, en vele verhandelingen, van welke eenige by malkander zyn gedrukt, heeft men nog van hem in 't Latyn de navolgende werken, als: *Athenagora Opera, cum animadverſionibus*; *Peiferi Lipſia, è M. S. edita*; *Appendix tripartita Iſagogica ad libros Symbolicos*; *Mareſii Epiſt.*; *Liber Memorialis prælect. hiſtor.*; *Rei numaria vet. Script.*; *Richerii obſtetrix animorum*; *Summarium Hiſt. Eccleſ.*; *Fundamenta religionis prudentum*; *Hierolexion*; enz.

RECHIARIUS, zoon van Recheswind, of Recesvintus, koning der Weſt-Gotthen, in Spanje, plunderde Gasconje, veroverde Saragoſſa, en kwelde de provinciën der Romeinen in Spanje. In den jare 456 wierdt hy geſlagen van Theodorik den II, koning der Weſt-Gotthen, wiens zuſter hy ten huwelyk hadt. Vele wonden ontfangen hebbende week hy naar de uiterſte grenzen van Gallicië, en wierdt in een plaats, genaamt Portucal, gevangen genomen, en by Theodorik gebragt, die hem in December des voornoemden jaars liet doorſteken. *Iſidor. in Chron. Mariana Hiſt. Hiſpan.*

RECHILA, koning der Sueven, in Spanje, wierdt van zyn vader Emericus, of Hermericus, in den jare 434 gekroont. Hy doodde in een ſlag zekeren Andevot, veroverde Seviliē, Merida, Carthago, en meer andere plaatſen, maar kon zyne overwinningen niet verder uitbreiden; want hy ſtierf te Merida in den jare 447. Hy was den Arianen toegedaan. *Mariana Hiſt. Hiſp.*

RECHLINGHAUSEN, eene kleine ſtadt en kaſteel aan de Lippe, is de hoofdſtadt van het graaffchap Rechlinghauſen, tuſſchen 't hertogdom Kleef, het graaffchap van der Mark, en 't bisdom van Munſter gelegen. Zommigen noemen het 't graaffchap in 't Veſt, en delen het in de *opper*-en *neder-Veſt*. In de ſtadt is een adelyk maagdenſticht, van het welke de kanunnikeſſen, maar niet de prooſtin trouwen mag. Het behoort tot het aartsſticht Keulen. *Zeiler. Topogr. Colon.*

RECHTEREN, een oud adelyk huis, of ſlot, in de provincie van Over-Yſſel, onder Sallandt, het welk bezeten wordt door het aloude adelyke geſlacht van dien name, oorſpronkelyk uit het zo even gemelde Sallandt, of van de oude Saliërs, nu het kwartier van Sallandt genaamt, zynde dit voorname geſlacht zo lang bekend, als 'er gedenkſchriften gevonden worden, en hebbende van ouds het recht van vrede en oorlog gehad. Ook hebben de heeren van Rechteren, gelyk men verhaalt, in den jare 1233 aan die van Zwolle toegeſtaan om een ſchut om de ſtadt te maken, dewyl zy van de ſtropende partyen en rovers zeer gekwelt wierden. Maar in den jare 1320 hebben de heeren *Roderik* en *Herman van Rechteren* de veſting en het ſlot van Rechteren aan den biſſchop van Utrecht gemaakt tot een kanonyk leen en eene opene veſtinge voor den biſſchop; gelyk ook in den jare 1330 de heeren van *Voorſt* en *Sweden van Rechteren*, broeders, met hunne vrienden en helpers geoorloogt hebben tegen den biſſchop van Utrecht en de drie ſteden wegens Maſtebroek. enz.

RECIF, een vlek, met een kaſteel, behorende onder Fernambuk, in Braſiliē, niet verre van de ſtadt Olinda. De Hollanders zyn 'er een tydlang meeſter van geweeſt, maar in den jare 1654 heroverden het de Portugezen.

RECITATIONES. De geleerden, in 't byzonder de dichters, hadden eertyds by de Romeinen de gewoonte, dat, wanneer zy een geſchrift hadden opgeſtelt, en het zelve in 't licht wilden geven, zy alvorens zommige van hunne goede vrienden lieten zamenkomen, die zy het zelve voorlazen, om dus der zelver oordeel daar over te horen. Dit noemde men *Recitationes*. Zy hadden, wel is waar, een grote gehoorplaats op het *Athenæum*, zynde een gedeelte van 't Kapitool; doch zy vergaderden ook op vele andere plaatſen, daar het hen beſt gelegen was. Dit geſchiedde zelfs wel in 't keizerlyk paleis, of in de huizen van andere voorname mannen. Dus leeſt men van Titinnius Capito, dat hy zyn huis daar toe ingeruimt heeft, gelyk ten tyde van Plinius by meer byzondere perſonen geſchied is. Men leeſt ook, dat dit in de opentlyke badſtoven geſchiedde, om dat aldaar eene grote menigte volks zamenkwam, zo wel aanzienlyke als geringe: voornamentlyk deden het de genen, die de gunſt van de gemeente zochten te winnen. Vooraleer zy hun opſtel opentlyk voorlazen, hadden zy de gewoonte, dat zy zich op 't ſierlykſte uitdoſchten, om zich dus by de toehoorderen in te boezemen: doch onder het lezen zaten zy zo wel als de toehoorders. Virgilius heeft in de tegenwoordigheit van den keizer Auguſtus drie boeken van zyn groot werk, *Æneis* genaamt, namentlyk 't tweede, vierde, en zesde, met de grootſte aangenaamheit gelezen, en daar door veel achting behaalt. Voornamentlyk wierdt hem zyne moeite betaalt, toen hy het VI boek las, het welk ter eere van Octavia, de zuſter van Auguſtus, geſchiedde. *Raderus ad Martial.* X. 70. *Maſſon vita Horat. p.* 163, 174. *Lipſius Epiſt. ad Belg.* II. 48. *Pitiſcus* II. 599, 600.

RECKHEIM, een vry Ryksgraafſchap in den Weſtphaalſchen kreits, op de grenzen van Gulik en Luik, ſtaat onder het gebiedt der Ryksgraven van Aſpermont en Reckheim. Het graafſchap is gelegen aan de Maze, niet verre van Maſtricht, heeft het tolrecht te water en te lande, nevens het muntrecht. Het landt is klein, maar wel bewoond, en bevat de kleine ſtadt en 't ſlot *Reckheim*, nevens zommige dorpen. De tegenwoordige bezitters van dit graafſchap zyn uit het aloude huis van Aſpermont-Linden, en hebben hunnen oorſpronk van de graven van Aſpermont, in Lotharingen, wier graafſchap eertyds uit 300 dorpen beſtondt. De eerſte van deze graven was SIEGFRIED, en leefde in den jare 660. Hy was uit het vorſtelyke huis van Eſte, in Italiē, geſproten. Een kadet van dit huis, genaamt ARNOLD, kwam in den jare 1120 in Hollandt. Deze bezat Linden, en maakte eene afzonderlyke linie; gelyk zyn broeder ROBERT den ſtam van Aſpermont voortgeplant heeft. Zie ASPERMONT. De gemelde Arnold behuwde Linden met Helena van Kuilenborg, en teelde by haar WILHELM, den vader van Floris, of Florens, en van Richard, welke laatſte in zyn kleinzoon *Simon* weder uitgeſtorven is. FLORIS de I, die in den jare 1203 op de jagt om 't leven kwam, teelde WILLEM den II, die de vader was van FLORIS den II, van welken Diderik (van wien hier na) en *Stephanus* geteelt zyn. De laatſte van deze twee is de ſtichter van de linie der heeren van Wernhuizen, die in den jare 1340 het graafſchap Altsburg van keizer Lodewyk den IV ontfing; maar deze linie is al overlang uitgeſtorven. Zyn broeder DIDERIK de I heeft de hoofdlinie voortgeplant. Hy teelde DIDERIK den II, den vader van Diderik den III, en *Wenthierus*, ridder van Rhodus, nevens verſcheide andere zonen. DIDERIK de III ſtierf in den jare 1368, nalatende, onder andere kinderen, STEPHANUS den III, die met Izabelle, gravinne van Doornik, de baronny van Hemmen behuwelykte. Hy ſtierf in den jare 1400, nalatende DIDERIK den V, nevens meer andere kinderen. Deze Diderik noemde zich heer van Linden, vryheer van Hemmen en Bodelenheim. Zyn zoon was JOHANNES de III, die *Diderik*, Stephanus den IV, en *Johannes*, een Duitſch ridder, teelde. De eerſte ſtierf in het twede lidt weder uit; maar de twede, te weten STEPHANUS de IV, heer van Linden en Muſſenberg, teelde *Johannes*, Diderik den VI, en *Caſpar*, die zich in drie byzondere takken uitgebreid hebben. Doch die van Johannes, van Muſſenberg genaamt, ſtierf in 't eerſte lidt uit. Caſpar, ſtichter van de Synderiſche en Kronenburgſche linie, ſtierf uit met *Karel*, grave van Linden en Well, zone van *Diderik*, en van Agnes Catharina, uit den huize van Limburg en Styrum. DIDERIK de VI was de vader van *Georg*, Robert, *Diderik* en Herman. De derde van deze vier wierdt deken van de Domkerke te Luik, en ſtierf in den jare 1601. Georg, burggraaf van Dormal, ſtierf zonder erfgenamen. ROBERT is de ſtichter der graven van Linden, en baronnen van Froidcourt. Zyn zoon KAREL ERNST teelde onder anderen ROBERT, ſtamvader der graven van Aſpermont, Linden en Hervey, en *Ferdinand*. Deze laatſte voerde den tytel van vryheer van Froidcourt, en teelde *Ferdinand Maximiliaan*, grave van Aſpermont en Linden, en *Karel Franciſcus*. De eerſte trouwde met Conſtantia, de doch-

dochter van Ernest, grave van Suisse; de twede met Maria Francisca Agnes, zyne nicht, uit het Reckheimsche huis. HERMAN was, gelyk boven gezegt is, de vierde zoon van Diderik den VI, en bragt het graafschap van Reckheim in den jare 1556 aan zich. Hy was generaal van 't leger van keurvorst Ernest van Keulen, uit het huis van Beyeren, en teelde ERNEST, grave van Aspermont en Reckheim, kamerheer en overste onder de keizeren Matthias en Ferdinand den II. Deze teelde by zyne gemalinne Anna Antonia, de dochter van Henrik, markgrave van Goussier-Bonnivet, FERDINAND, dien zyne gemalin Elizabeth, dochter van Ego, grave van Furstenberg, vier zonen en acht dochteren baarde. Van de laatste wierdt *Anna Maria* aan Wenceslaus Michiël, grave van Althan; *Anna Salome* aan Lodewyk Radewicus, grave van Souches, keizerlyke veldmaarschalk; *Ernestina* aan Octavianus, grave van Cavriani, keizerlyke kamerheer en geheime Raadt; *Anna Antonia* aan den grave van Tilly, generaal luitenant van den keizer en de Vereenigde Nederlanden, en eindelyk *Maria Francisca Agnes* aan Karel Francifcus, grave van Aspermont en Linden, uitgehuwelykt. Van de zonen wierdt *Franciscus Gobert* Domheer van verscheide stichten. FERDINAND de IV, de oudste der zonen van Ferdinand van Reckheim, en van Elizabeth van Furstenberg, nam na zyns vaders doodt den tytel aan van graaf van Aspermont, Dun, Linden en Reckheim, vryheer van Borsheim, Thiennes en Steinbek, heer van Blaringen, Hauptin, St. Simon en Onze, en was keizerlyke werkelyke geheime Raadt, kamerheer en luitenant generaal veldmaarschalk. Hy stierf in den jare 1708, den 1 February, op zyn kasteel van Reckheim. Hy heeft onder den keizer de wapenen tegen den Turk gedragen, en moest in den jare 1690 de ongelukige belegering der Turken binnen Belgrado uitstaan; want na de rampzalige verbranding van de magazynen wierdt hy genoodzaakt dien sleutel der Christenheit den Turk over te geven, terwyl hy zich zelf nevens den hertog van Croy en den grave van Archinto ter naauwernoodt kon redden. Hy teelde by zyne twede gemalinne, Juliana Barbara, dochter van den prins Ragotski, onder andere kinderen JOZEPHUS GOBERT, en *Johanna Gobertina Francisca*. De derde zoon van Ferdinand voornoemd was *Karel Gobert*, Domheer van verscheide stichten, stierf in den jare 1704. De jongste van de vier zonen, *Frederik Gobert*, was groot-Kruisheer van de Malthezer orde, enz. keizerlyke kamerheer, en overste te voet. Jozeph Gobert, voornoemd, was getrouwt met Charlotta, dochter van den marquis de Prié, en stierf te Parys den 3 May des jaars 1720, een eenigen zoon, KAREL GOBERT genoemt, nalatende. *Spener. Op. Herald. Imhof N. P. lib.* IX. *c.* 8. *Europ. Herold P.* I. *p.*678. *Souvereinen von Europa. Bayle.*

RECKLINGHAUSEN. Zie RECHLINGHAUSEN.

RECKNITZ, eene rivier, die niet verre van het Mekelenburgsche dorp, van den zelven name, omtrent 5000 schreden van Gustrau, uit een meir ontspringt, en voorby Lage, Teffin, Sulte en Marlou lopende, niet verre van Ribnitz in de zee valt, na dat zy Mekelenburg en voor-Pomeren door een langen loop van elkander gescheiden heeft. *Topogr. Sax. Inf. p.* 202.

RECKROD, (GEORG VAN) een vermaard generaal in de XVI eeuwe. Hy was uit een oud aanzienlyk geslacht in Hessen in den jare 1500 geboren. In den beginne onthieldt hy zich aan het keur-Saxische hof, en wierdt zo bekwaam in de ridderlyke oeffeningen, dat hy in het steekspel, door den keurprins Johannes Frederik in den jare 1526 te Torgau aangestelt, boven alle anderen roem behaalde. Naderhandt begaf hy zich in keizerlyken krygsdienst; maar wanneer hem de koning van Vrankryk een regiment als overste aanboodt, verliet hy den keizerlyken dienst. Toen nu in den jare 1546 de Smalkaldische oorlog begon, voerde hy, met goedvinden van zyn meester den geallieërden de Duitsche manschap, die in Franschen dienst was geweest, toe; hadt eerst het bevel over de Hessische ruitery; en wanneer zich het leger der bondgenoten naderhandt verdeelde, trok hy met den keurvorst van Saxen, hoewel niet zonder nayver der overige Saxische veldheeren. Hy hadt in den jare 1547, onder den keurvorst, het bevel over de belegering van de stadt Leipzich, doch moest na verloop van drie weken onverrechter zake aftrekken, aangezien vele van het keurvorstelyke leger met die van binnen eene heimelyke verstandhouding hadden. Naderhandt was hy 'er ook by, toen de keurvorst markgraaf Albrecht de Rochlitz overviel, en gevangen nam. Na den ongelukkigen slag by Mulberg, waar by hy ook tegenwoordig was, sloot hem de keizer, nevens eenige weinige anderen, buiten de vrede, verklaarde hem vogelvry, en stelde 4000 guldens op zyn hoofdt. Hy begaf zich derhalven andermaal in Franschen dienst, en hadt het bevel over twee Duitsche regimenten. In den jare 1552 woonde hy den tocht van Henrik den II tegen Duitschlandt by, lag in den jare 1554 binnen Siëna, alwaar zich nochtans de Franschen met de Duitschen niet wel konden verdragen; en eindelyk voerde hy in den jare 1557 de kroon van Vrankryk tegen Spanje nieuwe Duitsche manschap toe. In den jare 1558 wierdt hy in Duitschlandt van den Ryksban ontheft, en begaf zich op zyn kasteel Herleshausen, niet verre van Eisenach, alwaar hy den 28 November des jaars 1559 den geest gaf. *Sleidanus. Thuanus.*

RECOL, een gebergte in Zweden, aan de zeekust, berucht wegens eene kleine belasting, die de bootsgesellen aldaar ingevoert hebben, eischende eene vrywillige gift van de reizigers. Dit geschiedde eerst omtrent de zulken, die voor de eerste maal daar voorby voeren. Deze dreigden zy in 't water te dompelen, ingeval zy niets wilden betalen. Naderhandt heeft men het van allen zonder onderscheidt geëischt, zo dat een ieder reiziger nu gehouden is iets te betalen, en zich dus van het indompelen vry te kopen. *Beaujeu Memoires.*

RECOLLETS, RECOLLECTEN, of *Minoriten van S. Franciscus*, eene zekere broederschap van Roomsche monniken, gesticht in den jare 1530. Daar zyn verscheide andere congregatiën van de orde van Franciscus geweest, roemende, dat zy den regel van hunnen stichter zuiver en eenvoudig onderhielden. Paus Leo de X verordende, dat zy alle met malkander tot een en het zelve gezelschap zouden gebragt worden, onder den name van *Gereformeerde ordens-broeders*. Maar naderhandt zyn 'er sommigen geweest, die zich in gestrengheit wilden onderscheiden, en den regel stiptelyk en naar den letter onderhouden, zo als de zelve van Nicolaus den III en Clemens den V verklaart zyn. In den jare 1531 wees hen Clemens de VIII verblyfplaatsen aan, waar in zy de genen zouden ontfangen, die den zogenaamden *Spiritus recollectionis* hadden, waar van daan zy *Recollets*, *Recollecten*, genaamt worden. Deze paus bevestigde ook deze stichting in den jare 1532. Tulle, in 't Limosin, en Murrat, in Auvergne, waren de eerste steden van Vrankryk, die hen kloosters gaven. Sommige broeders van deze orde hebben de voornoemde reformatie in den jare 1584 in Italië gebragt. Zie ook op St. FRANCISCUS, FRANCISKANEN, en MINNEBROEDERS. *Mezeray Hist. de France.* enz.

RECTOR wierdt in de middeleeuwen een opziender van eene kerk genaamt. *Rectores Apostolici patrimonii* wierden van de pauzen naar verscheide gewesten gezonden, om de zaken, die tot het *Patrimonium* of erfdeel der kerke behoorden, in acht te nemen. *Du Fresne* III. 596. *Gl. Gr. p.* 1280.

RECULVER, eene zeestadt in 't Engelsche graafschap Kent, in Augustine Lath, eenige mylen ten Noorden van Kantelberg, is merkwaardig, doordien Ethelberth, de eerste Christen koning der Saxen in Kent, aldaar zyn paleis en setel hadt. De hoge kerktoren aldaar dient tot een baak in zee.

RECUPERATORES waren by de oude Romeinen zekere commissarissen, die gebruikt wierden, wanneer iemandt het gene hem reets ontnomen en ontzegt was weder eischte. *Polletus For. Rom.* III, 15. *Pitiscus* II, 600, 601.

REDANUS, of REIDANUS, volgens *Val. Andreas*, (PETRUS) geboren te Deventer, in Over-Yssel, was een verstandig geneesheer, en leefde in de XVI eeuwe. Hy heeft uitgegeven: *Querela Medicinæ dogmaticæ*, dat is: Klagte der onderwyzende geneeskunde, te Keulen gedrukt in den jare 1570, in quarto, daar eene zamenspraak van *Jacobus Curio*, onder den name van *Hermotinus*, is by gedrukt. *Oudheden en Gestichten van Deventer* I *Deel, pag.* 334. *Val. Andreas Bibl. Belg. pag.* 758.

REDEMPTION DES CAPTIFS, anders *Notre Dame de Mercy*, of *Ridders der Moeder Maagdt van de Genade* genaamt, was eene orde, die eerst uit ridders en monniken onder malkander, maar naderhandt alleen uit monniken bestondt, en wierdt van *Petrus Nolascus*, door toedoen van Raimond van Rochefort, en Jacobus den I, koning van Arragon, binnen Barcellona in den jare 1218, of 1223, op St. Laurensdag gesticht. De leden van deze orde doen niet alleen de drie gewoonlyke beloften van kuischheit, armoede en gehoorzaamheit, maar verplichten zich nog daarenboven aan eene byzondere gelofte, dat zy zich namentlyk zullen benaarstigen om de Christen slaven van de barbaren te verlossen, en voor de vryheit der gelovigen zelf slaven te worden. Deze orde is van de pauzen bevestigt, en heeft van de zelve verscheide voorrechten ontfangen. Wanneer in den jare 1317 de geestelyken naar de regering stonden, zonderden zich de ridders van hen af. Des niettegenstaande bleven de monniken in hun loffelyken yver voor de slaven volharden. In Spanje sterft selden iemandt van vermogen, die niet iets aan deze orde vermaakt. *Franc. Diego in Annal. regn. Valenc. lib.* VII. *c.* 2. *Gomesius in vita Jac.* I. *l.* II. *Mariana l.* XIV. *c.* 8. *Gryphius.*

REDEN, in 't Poolsch *Radzin*, eene stadt en starostdy in Poolsch Pruissen, en in 't waywoodschap van Culm gelegen, heeft een kasteel, en wierdt in den jare 1410 door de Polen den ridders ontweldigt; waar op de gemelde ridders nog in het zelve jaar wederom de belegering van deze stadt te vergeefsch ondernamen. *Dlugoss. Hist. Pol. P.* I. *Hartknoch Pruissen.*

REDER. Zie RAEDER.

REDEY, (FERENTZ) een generaal, diende in den jare 1600 den vorst van Zevenbergen, Bethlen. Wanneer de stadt Caschau overging, liet hy 80 Jesuiten over den kling springen, de overige Roomsche geestelyken opsnyden, en de kloosters plunderen. Naderhandt trok hy met 12000 man den Boheemschen generaal van Thurn tegen den keizer te hulp; maar hadt het ongeluk, dat hy in den jare 1621 van een Zevenberger, met name Georg Setschi, die daags te voren pardon van den keizer hadt erlangt, overvallen en gevangen genomen wierdt. Men verhaalt, dat hy uit schrik over dit onverwacht voorval den geest gegeven heeft. *Ortel. Rediv. P.* II. *p.* 80.

REDEY, (FRANÇOIS) graaf van Zevenbergen, wierdt in den jare 1661 tot vorst van Zevenbergen verkoren, onder beding, dat hy die waardigheit weder zou nederleggen zo dra als Ragotzki zyn verdrag met de Ottomannische Porte zou gemaakt hebben. Maar aangezien hy een vreedzaam prins was, zo bewoog hem Ragotzki, dat hy dat vorstendom voor altoos afzwoer. *Ortel. Rediv.*

REDFORT-EAST, een Engelsch marktvlek in het graafschap Nottingham, genaamt Nortzelay, aan de rivier Iddel. Dit vlek wordt geregeert door twee baljuwen, zes Aldermans, en een rechter, genaamt Steward. Het is 120 Engelsche mylen van Londen gelegen.

REDICULUS was de naam van een afgodt, ter eere van wien de Romeinen een tempel bouwden op den weg, van hen Capena genaamt, naby de stadt. Toen Hannibal daar omtrent kwam om Rome te overvallen en te verwoesten, waar toe hy zich onder

der eede verbonden hadt, wierdt hy genoodzaakt fchielyk met zyn leger te rug te keren, zynde door nare fpookfels afgefchrikt, die hem fchenen de ftadt te willen verdedigen. De Romeinen bouwden derhalven omtrent die plaats, van waar Hannibal weder te rug keerde, wanneer hy zyn voornemen ftaken moeft, een tempel, dien zy den afgodt Rediculus toewydden, om dat namentlyk hun hoofdvyandt aldaar gedwongen was te rug te keren: want gelyk het Latynfche woordt *Redire* zegt wederkeren, dus betekent *Deus Rediculus* zodanig een godt, die Hannibal hadt genoodzaakt weder te rug te keren. Zommigen menen, dat hy *Ridiculus* genaamt is, wegens het lagchen en juchen der Romeinen, ziende, dat Hannibal weder te rug week; maar de eerftgemelde naamsoorfpronk is de zekerfte. *Feftus.*

REDING. Zie READING.

REDING, RHEDING, eene adelyke familie in Zwitferlandt, die van de kafteelen Stein, Biberek, Glattburg, enz. den bynaam voert, en oudtyds het thans verwoefte flot Redingsburg bezeten heeft. *Rudolf* was in den jare 1375 landsamptman in 't Canton Zweitz, welke bediening ook verfcheide van zyne nakomelingen tot in de XVIII eeuwe bekleed hebben. *Rudolf* de II, *Rheding*, van Biberek, diende in den jare 1590 de kroon van Vrankryk als overfte, en bekleedde naderhandt de bediening als landsamptman in het voornoemde Canton. Zyne vier zonen zyn geweeft: (1) *Diderik*, hoofdman van 't graaffchap Toggenburg; wiens drie kleinzonen waren: *Auguftinus*, abt te Einfiedlen tot den jare 1692, en een geleerd man, die vele boeken fchreef, onder welke zyn: *Theologia Scholaftica* in XIII ftukken in folio; *Veritas Concilii Tridentini*; *De facello Einfidlienfi*; *Henrik*, een Jefuit, en biechtvader van de keizerinne Claudia, en *Francifcus*, die acht zonen teelde. (2) *Henrik*, kapitein in Franfchen dienft, ridder van de koninklyke orde, en hoofdman in Turgow. Onder zyne kleinzonen was *Henrik Friedlin* generaal majoor in Franfchen dienft, en liet zes zonen na. (3) *Rudolph* de III, kapitein in Franfchen dienft, wiens kleinzoon, *Jodocus Rudolph*, landfchryver in 't Canton Zurich was. Hy teelde zes zonen. (4) *Eitel*, landvoogdt in Turgow, wiens kleinzoon, *Wolf Rudolph* landfchryver in Turgow, zyne linie met vier zonen voortgeplant heeft. In de XVIII eeuwe was *Jooft Rudolph* in den jare 1703 ridder, en landsamptman te Zweitz. *Jofeph Anton* volgde hem in den jare 1715 in die bediening. Hy was te gelyk baron van Melveis, overfte in Franfchen dienft, en ridder van St. Michiëls-orde, wiens broeder in den laatften Franfchen oorlog eerft generaal in dienft van Savoje, en kommandant in Augsthal, maar naderhandt luitenant-generaal in Franfchen dienft geweeft, en in Spanje geftorven is. Deze familie heeft zich ook in Silefië, Engelandt en Spanje nedergezet. Van de laatfte ftierf in den jare 1660 *Martin van Reding*, grootmeefter van Malta. *Bucelin. Stemm.* P. IV. *Gryphius.*

REDNITZ, eene rivier in Frankenlandt, neemt haren oorfpronk van de ftadt Weiffenburg, in 't bisdom van Aichftadt, loopt door 't markgraaffchap van Onfpach, en 't bisdom van Bamberg, welke ftadt zy befpoelt, en valt een weinig verder in den Mayn.

REDOANO, (WILLEM) biffchop van Nebio, was geboren te Vermazza, in 't gebiedt van Genua gelegen. Hy was een goed rechtsgeleerde, waarom hy van verfcheide prelaten gebruikt wierdt: ook was hy Apoftolifche gezant te Napels, en ftierf in den jare 1573, nalatende eenige traktaten, als: *De Simonia*; *De fpoliis Ecclefiafticis*; *De alienationibus rerum Ecclefiafticarum*; enz. *Foglieta in Elog. clar. Lig. Filippini Hift. di Corf. Ughel Ital. facr. Soprani & Juftiniani Scritt. della Ligurin.*

REDONDELLO, eene kleine ftadt in Gallicië, aan de baai van Vigos, alwaar de rivier Redondello in zee valt. Aldaar is eene fterke haven. *Colmenar Delic. de l'Efpagne p.* 128.

REDONES *in Armoricis* wierden eertyds de inwoonders van die landftreek genaamt, alwaar de ftadt Rennes, in het Franfche Bretagne, gelegen is.

REDULDESCO, of RONDONDESCO, in 't Latyn *Rondolefcum*, eene kleine ftadt in 't hertogdom Mantua, aan de rivier Tartajo, niet verre van Bozzuolo. De inwoonders handelen fterk in lakens en fergiën, welke ftoffen aldaar gemaakt worden.

REDWITZ, eene kleine ftadt in Bohemen, drie mylen van Eger, op de grenzen van Bohemen en Bareuth, is ten dele den Lutherfchen Godsdienft toegedaan.

REE, of RIE, (HET MEIR VAN) een meir, het welk door de Shannon, op de grenzen van Lagenië en Connacië, in Ierlandt, gemaakt wordt, niet verre van de ftadt Athlone.

REEDE, of RHEEDE, een oud adelyk geflacht, het welk gemeenlyk vermoed wordt zynen oorfpronk uit het fticht Munfter, en zynen naam van des zelfs heerlykheit en vlek REEDE, in het fticht van Munfter, omtrent Boekholt gelegen, ontfangen te hebben. Het heeft zich naderhandt in Gelderlandt, Twent, doch voornamentlyk in het fticht van Utrecht uitgebreid, en aldaar de eerfte eerampten, welke aan niemandt dan die uit adelyke ftammen gefproten zyn, toevertrouwt worden, bekleed. In het begin van de XIII eeuwe leefde FREDERIK VAN REEDE, de ftamvader van dit geflacht, die in den jare 1226 geweeft is een der zegsmannen, door Gerard van Naffauw, grave van Gelder en Zutphen, gekoren om de oneenigheden, tuffchen hem en Ottho van der Lippe, biffchop van Utrecht, over eenige goederen in Zallandt ontftaan, by te leggen. Hy wordt ook als getuige gemeld in eene uitfpraak, door des pauzen afgezant in het zelve jaar gedaan tuffchen den bovengenoemden biffchop Ottho en Floris den IV, grave van Hollandt. In het volgende jaar wordt hy gemeld als getuige in den brief, by welken Gerard, graaf van Gelder, aan die van de Veluwe verfcheide nieuwe vryheden toeftaat. Wyders heeft hy met zyne broeders *Arnold* en *Gerard van Reede*, wordende hy de middelfte der drie geplaatft, in den jare 1233 geftaan over den brief, by welken Ottho, graaf van Gelder en Zutphen, aan de ftadt Arnhem, van hem met ftads rechten begiftigt, eenige vryheden toeftaat. Deze vier brieven worden gevonden by Pontanus *in Hift. Gelr. pag.* 954, 955, 130, en 183. In den jare 1237 wordt hy als getuige genoemt in een brief wegens de overeenkomft, die Ottho, graaf van Gelder, en Henrik van den Berg met malkander aangingen over het recht van voorfpraak, of *Advocatus*, van de kerk van Embrik. Zie *Miræi Notit. Ecclef. Belg. cap.* CLXXVI. Eindelyk worden de broeders Arnold, Frederik en Gerard van Reede nog gemeld in een brief, waar by Ottho, graaf van Gelder, de gift, die zyne grootmoeder Richardis, en zyne moeder Margareta aan het klooster van Bethlem, by Deutekom, met voorweten van zyn grootvader en vader gedaan hadden, in den jare 1250 bekrachtigt, welke brief tot nog toe met den druk niet is gemeen gemaakt. Deze Frederik, van wien wy den ftamboom des geflachts van Reede beginnen, heeft tot zyne vrouwe gehad eene dochter uit het geflacht van Munfter, en by haar verwekt een zoon, die volgt.

BITTER, HEER VAN REEDE, een zoon van Frederik, heer van Reede, en van N. van Munfter, bekent in een brief van den jare 1260, die nog niet uitgegeven is, dat Machtelt, de nagelatene weduwe van Steven van Munfter, en haar zoon Zweder hem voor 't gerecht van Boekholt ten behoeve van den kommandeur en de ridders van het Duitfche huis te Utrecht opgedragen hebben de goederen, die gelegen waren op Raven, by Utrecht. Hy komt ook nog voor in een ongedrukten brief van den jare 1274, in welken Dirk van Wiffche verfcheide goederen aan het klooster van Bethlem opdraagt. Hy was getrouwt met eene dochter des graven van Loon, en heeft by haar gehad een zoon, die volgt.

HENRIK, HEER VAN REEDE, een zoon van Bitter, heer van Reede, en des graven dochter van Loon, droeg in den jare 1296 aan Reynold, grave van Gelder, op het huis van Nyenbeek, gelegen op de Veluwe, volgens een ongedrukten brief, daar van nog voorhanden zynde. Zyne huisvrouw was Chriftina van Romberch, by welke hy naliet een zoon, die volgt.

FREDERIK, HEER VAN REEDE, een zoon van Henrik, heer van Reede, en van Chriftina van Romberch, trouwde met eene dochter uit het geflacht van Gammekle, Goderts dochter, uit het fticht van Munfter afkomftig, waar by hy verwekt heeft

1. Bitter, heer van Reede, die volgt.
2. *Catharina van Reede*, getrouwt met Roelof van Bevere, een zoon van Roelof van Bevere, en van Maria van Redelgem.

BITTER, HEER VAN REEDE, een zoon van Frederik, heer van Reede, en van N. van Gammekle, trouwde met eene dochter van Bernt Drofte, uit het fticht van Munfter oorfpronkelyk, en heeft by haar geteelt de volgende kinderen, als:

1. *Goert, heer van Reede*, die getrouwt is met Sibylla Klencke, en by haar verwekt heeft eene erfdochter, *Catharina, vrouw van Reede*, die zich in huwelyk verbonden heeft met Everd van Rhemen tot Dravenhorft, en alzo de heerlykheit van Reede aan het geflacht van Rhemen gebragt.
2. Bernd van Reede, die aanftonts volgt.
3. *Frederik van Reede.*

BERND VAN REEDE, een zoon van Bitter, heer van Reede, en van N. van Drofte, trouwde in den jare 1385 met Soldelina, eenige dochter van Goert, heer van Saasveldt, en van N. Klencke, door welk huwelyk hy het huis te Saasveldt aan zyn geflacht gebragt heeft. Dit huis, gelegen in het landfchap van Over-Yffel, en eertyds Satersloo genaamt, was in den jare 1360 door Jan van Arkel, biffchop van Utrecht, verwoeft, en is naderhandt door het geflacht van Reede weder opgebouwt. De ftam van Satersloo, naar het zelve alzo genaamt, was zeer oud, en wordt Jakob van Satersloo vermeld in den jare 1145 in een brief, by *Buchel. ad Hed. bladz.* 167. Herman van Satersloo, droft van Drente in den jare 1258, by *Pontan. in Hift. Gelr. bladz.* 148. Deze Bernd van Reede heeft in den oorlog, dien Frederik van Blankenheim voerde tegen Reynold van Koevorden, de zyde des biffchops gehouden, en wierdt in den zelven door Gysbrecht van Bronkhorft, heer van Borclo, gevangen, doch weder los gelaten in den jare 1397, wanneer de vrede getroffen wierdt. Zie *Matth. ad Anon. Bell. Covord. pag.* 83. Hy heeft by zyne vrouwe nagelaten een zoon, die volgt.

HENRIK VAN REEDE, heer van Saasveldt, een zoon van Bernd van Reede, en van Soldelina, vrouwe van Saasveldt, trouwde met eene dochter van Goert van Thye, ridder, en kocht het huis te Brandlicht, gelegen in het fticht van Munfter. Hy heeft by zyne huisvrouwe gewonnen de volgende kinderen, als:

1. Goerd van Reede, heer van Saasveldt en Brandlicht, die aanftonts volgen zal.
2. *Gooffen van Reede.*
3. *Henrik van Reede.*
4. *Johanna van Reede*, getrouwt met Johan, heer van Almeloe, de welke te zamen aan die van het Vriefeveen hunne handveften gegeven hebben in den jare 1452, daar Henrik van Reede, de vader van Johanna, als getuige over geftaan heeft. Zie *Dumbar Analect. Tom.* II. *bladz.* 428.

GOERT VAN REEDE, heer van Saasveldt en Brandlicht, een zoon van Henrik van Reede, heer van Saasveldt, en N. Thye, trouwde met Jutta, of Judith, van Ruitenberg, welkers moeder was Agnes van Broekhuizen van Weerdenborg, by welke hy gehad heeft de volgende kinderen, als:

1. Adriaan van Reede, heer van Saasveldt en Brandlicht, van wien aanftonts zal gefproken worden.
2. *Frederik van Reede*, getrouwt met Anna van Roffem, eene dochter van Jan, heer van Roffem, Mynerswyk, enz. en van Odilia van Zuylen, vrouwe van Nyveldt, Broekhuizen, enz. welke na zyne doodt hertrouwde met Frederik van den Boetfelaar,

een zoon van Dirk van den Boetfelaar, heere van Schulenborg en Ter Mollen, en van Adelheit van Harff.

ADRIAAN VAN REEDE, heer van Saasveldt en Brandlicht, een zoon van Goert van Reede, heer van Saasveldt en Brandlicht, en van Jutta van Ruitenberg, was in den jare 1497, en vervolgens, ten tyde van Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, beschreven onder de edelen van het landschap van Over-Yssel in het gedeelte van Twente. Zie *Dumbar Anal. Tom.* II, *bladz.* 444, 456, *en* 464; ook onder bisschop Philips van Burgundië, den opvolger van Frederik van Baden, wanneer hy den 10 July des jaars 1521 door die van Zwol, die van den bisschop afgevallen waren, en zich onder de bescherming van den hertog van Gelder begeven hadden, gevangen genomen is, en heeft eerst twee jaren daar na, door het huis Saasveldt, dat hy weder opgetimmert hadt, aan den bisschop op te dragen, zyne vryheit kunnen bekomen. Zie *Dumbar Anal. Tom.* III, *bladz.* 599, 600, *en* 615. Op het jaar 1527 wordt hy als een der geheime Raden van Henrik van Beyeren, bisschop van Utrecht, vermeld by *Hortens. Rer. Traj. lib.* IV, *bladz.* 79 *en* 81. Hy heeft mede het ampt van huismaarschalk by eenige der voornoemde bisschoppen van Utrecht bekleed. Hy trouwde met Lucia van Goor, dochter van Jan van Goor, heere van Heel, en van Johanna, dochter des burggraven van Montfoort, by welke hy de volgende kinderen naliet, als:

1. Goert van Reede, ridder, heer van Saasveldt, van wien aanstonts volgt.

2. *Lucia van Reede.*

3. *Agnes van Reede*, getrouwt met Menso van Heyde, tot Aftrup, in het sticht van Osnabrugge.

4. *Maria van Reede*, getrouwt met Herman van Westerholt, tot Koppel, in het sticht van Munster.

5. *Johan van Reede*, drost van Haaxbergen, Diepenhem, en Laaghe, omtrent den jare 1549, en vervolgens.

6. *Bitter van Reede*, kanunnik te Utrecht.

7. *Eene dochter*, getrouwt met N. N.

8. Henrik van Reede, heer tot Brandlicht, van wien achter de nakomelingen van zynen oudsten broeder zal gehandelt worden.

GOERT VAN REEDE, heer van Saasveldt, een zoon van Adriaan van Reede, heer van Saasveldt en Brandlicht, en van Lucia van Goor, geboren in de maandt September van het jaar 1516, heeft het ampt van hoofdschout der stadt Utrecht van den 23 der maandt October in het jaar 1555, tot den 19 April des jaars 1564 bekleed, wanneer hy daar vrywillig afstandt van gedaan heeft. Ondertusschen wierdt hy in den jare 1557 door opdragt van Gysbert van Hemerten beleent met de ridderhofstadt van Amerongen, en is wegens de zelve in de Ridderschap des lands van Utrecht beschreven geweest. Hy trouwde met Geertruid van Nyenrode, eene dochter van Ernst van Nyenrode, heer van Zuilestein, en van Margareta van Renesse, geboren in de maandt April des jaars 1525, zynde de huwelykſche voorwaarden getekent den 20 January des jaars 1544. Hy is uit hoofde van deze vrouwe met de ridderhofstadt Zuilestein beleent in den jare 1558, en heeft nog door aankoop bekomen de ridderhofstadt Ter Horst, of Nederhorst, in den jare 1580. Hy was in den jare 1584 verkoren wegens het sticht van Utrecht, om met de afgezondenen der overige verbondene Nederlanden naar Vrankryk te reizen, en aldaar met koning Henrik den III wegens de opdragt der Nederlanden te handelen: doch in den Briel, daar men naar een bekwamen windt wachtte, ziek wordende, heeft hy de reize niet kunnen doen, en, andere in zyn plaats benoemt zynde, is hy te huis gebleven, en overleden den 19 April in het volgende jaar 1585. Zyne huisvrouw heeft hem omtrent 20 jaren overleeft, en is gestorven den 6 April des jaars 1605. Zy hebben zamen nagelaten de volgende kinderen, als:

1. *Gysbert van Reede*, ongetrouwt in Italië overleden.

2. Adriaan van Reede, heer van Saasveldt, die aanstonts volgt.

3. Frederik van Reede, heer van Amerongen, van wien achter de nakomelingen van zyn ouder broeder gehandelt zal worden.

4. *Johanna van Reede*, getrouwt met Jan van den Bongaardt, een zoon van Bernd, heer van Bongaardt, Ter Lucht, enz. en van Elizabeth Turk, vrouwe van Nyenrode.

5. *Maria van Reede*, getrouwt in den jare 1600 met Bernd, heere van Bongaardt, wiens jonger broeder met zyn vrouws ouder zuster getrouwt was. Zy stierf in de maandt van February des jaars 1626.

6. *Lucia van Reede*, getrouwt eerst met Adolf van Rechteren, een zoon van Johan van Rechteren, en van Agnes van den Clooster; en andermaal met Floris Hartard van den Boetselaar, heere van Odekirchen, een zoon van Floris van den Boetselaar, heer van Karnis, en van Odilia van Flodorp, vrouwe van Odekirchen.

7. *Johan van Reede*, ongetrouwt in Vrankryk overleden.

8. *Bernd van Reede.*

9. Gerard van Reede, heer van Nederhorst, van wien achter de nakomelingen van zyne twee ouder broeders gehandelt zal worden.

10. *Alyd van Reede, vrouw van Zuilestein*, getrouwt in den jare 1586 met Thomas Maria Wingfeld, ridder, heere van Grenu, een Engelsch kolonel. Hy stierf den 7 Maart O. St. des jaars 1619.

11. *Een zoon*, jong overleden.

ADRIAAN VAN REEDE, heer van Saasveldt, een zoon van Goert van Reede, heer van Saasveldt, en van Geertruid van Nyenrode, vrouw van Zuilestein, is geweest groothofmeester van Ernst van Beyeren, prins en bisschop van Luik. Hy trouwde met Anna van Duras, weduwe van Enatten, en heeft by haar verwekt de navolgende kinderen, als:

1. Gerard van Reede, heer van Saasveldt, van wien aanstonts volgen zal.

2. *Willem van Reede, heer van Heurn, Teycheleryе*, enz. getrouwt met Maria van Cortenbach, by welke hy wan: 1. *Maria Catharina van Reede*, getrouwt met François Philippe d'Ive, heere van Soye en Godion, wiens moeder was Lonein. 2. *Veronica van Reede*, kloosterjuffrouw van het keizerlyke sticht Borchet, by Aken. 3. *Maria van Reede*, mede stichtsjuffrouw aldaar. 4. *Adriana van Reede*, geestelyke juffrouw in het klooster te Herkenrode. 5. *Margareta van Reede*, kanunnikesse van St. Maria te Keulen, getrouwt met Ivo van Hoen van Cattiel, heere van Stokkum. 6. *Margareta van Reede*, geestelyke juffrouw in het klooster te Mylen.

3. *Godard Adriaan van Reede, heer van Printhagen*, die edelman van de kamer van den prins en bisschop van Luik, en groot-drossaardt van het graafschap van Loon geweest is. Hy trouwde met Maria van Merode, en heeft by haar gewonnen: 1. *Margareta Izabella van Reede*, getrouwt met Ferdinand van Lynden, baron van Froidcourt, een zoon van Karel Ernest van Lynden, en van Catharina de Rosey, groothofmeester van den prins en bisschop van Luik, en gouverneur van Franchimont. 2. *Maria Johanna van Reede*, geestelyke juffrouw in het klooster te Herkenrode. 3. *Johanna Eleonora van Reede*, getrouwt met Johan van Heynsdale, heere van Wikveldt en Wechmaal. 4. *Anna Françoise van Reede*, kloosterjuffrouw te Vrouwendaal, by Hoei. 5. *Barbara Robertina van Reede*, geestelyke juffrouw in het zelve klooster. 6. *Maximiliaan van Reede*, geestelyke in het klooster, genaamt Paix de Dieu. 7. *Machtelt van Reede*, geestelyke juffrouw te Mylen, by St. Truiën.

4. *Ernestina van Reede.*

5. *Lucia Margareta van Reede.*

GERARD VAN REEDE, heer van Saasveldt, oudste zoon van Adriaan van Reede, heer van Saasveldt, en van Anna van Duras, trouwde in den jare 1609 met Maria van Wyhe, vrouwe van Herne, Nyenrode en Ter Lucht, eene dochter van Joachim van Wyhe, en van Josina van den Bongaardt, by welke hy de volgende kinderen gehad heeft, als:

1. *Anna Margareta van Reede*, eerstelyk getrouwt met Robbert d'Argenteau, heere van Ochem, Paire, enz. een zoon van Claude d'Argenteau, en van Anna van Groesbeek; naderhandt hertrouwt met Albert Eugene de Lannoy, baron van Clervaux, d'Enery, heere van Wermerange, Bletange, Bollandt, Zuilemont, Trembleur, kapitein.

2. *Joachim van Reede, heer van Saasveldt*, getrouwt met eene dochter uit het geslacht van Spies van Heinsberg, waar by hy gehad heeft een zoon, *Gerard Adriaan van Reede, heer van Saasveldt*, en, na het overlyden van zyn vaders moeder, ook *heer van Nyenrode*, die tot zyne vrouwe gehad heeft eene dochter uit het geslacht van Drosten.

3. *Kornelia Agnes van Reede*, kanunnikesse te Nivelle.

4. *Reinard Adriaan van Reede, heer van Herne*, drost van 't landt van Ravestein, getrouwt met Anna van Lynden, eene dochter van Dirk van Lynden, baron van Hemmen, en heer van Blitterswyk, en van Heilwig Vych.

5. *Bernardina van Reede*, kanunnikesse van Nivelle.

Volgen nu de nakomelingen van *Frederik van Reede, heer van Amerongen*, derde zoon van Goert van Reede, heer van Saasveldt, en van Geertruid van Nyenrode, vrouwe van Zuilestein.

FREDERIK VAN REEDE, heer van Amerongen, een zoon van Goert van Reede, heer van Saasveldt, en van Geertruid van Nyenrode, vrouw van Zuilestein, is geboren den 14 July des jaars 1550. Hy wierdt kanunnik in het Kapittel ten Dom te Utrecht den 28 September des jaars 1564, en stondt zyne kanunnikdy weder af den 21 October des jaars 1594. Hy is den 17 Juny des jaars 1597 in de Ridderschap des lands van Utrecht beschreven geworden, en heeft zich tweemaal in huwelyk verbonden, eerst met Kornelia van Oostrum, eene dochter van Johan van Oostrum, en van Maria van Oostrum, die in den jare 1600 overleedt; naderhandt in den jare 1610 met Catharina van Merveldt, weduwe van Bartholomeus van Waal, heer van Moersbergen, eene dochter van Adolph, heer van Merveldt, en van Johanna, of, volgens anderen, van Margareta van Dorth. Hy stierf den 2 July des jaars 1611, zyne twede vrouw in Augustus des jaars 1625, en zyn beide begraven te Amerongen. Hy heeft by de eerste van zyne huisvrouwen de navolgende kinderen verwekt, als:

1. Godard van Reede, heer van Amerongen en Ginkel, van wien aanstonts volgen zal.

2. *Dirk Adolph van Reede*, geestelyk geworden.

3. *Geertruid van Reede*, getrouwt met Henrik van Brederode, heer van den Bolle, drost van Ameide. Zy is gestorven in den jare 1639.

4. *Margareta Maria van Reede*, kloosterjuffrouw in het adelyke klooster van Oudwyk, by Utrecht. Zy stierf den 9 December des jaars 1648, en wierdt begraven te Amerongen.

5. *Ernst van Reede*, die, kapitein zynde, den 15 January des jaars 1626 aangestelt is tot maarschalk van Eemlandt, in het sticht van Utrecht. Hy trouwde met Kornelia van Renesse van Wilp, eene dochter van Johan van Renesse, heere van Wulven en Wilp, en van Hester van Hattum. Hy stierf den 21 Augusty des jaars 1635, en wierdt begraven te Amerongen. Zyne huisvrouw overleedt naderhandt den 9 September des jaars 1643, en hebben te zamen gewon-

wonnen: 1. *Frederik van Reede*, die by zyne huisvrouwe N. ter Beek *twee zonen* verwekt heeft. 2. *Hester Willemina van Reede*, gestorven in de maandt February des jaars 1640. 3. *Kornelia van Reede*, eerst getrouwt geweest met N. van Camons, heere van Vuren, en naderhandt met N. van Bronkhorst, heere van Hulsden.

GODARD VAN REEDE, heer van Amerongen, en Ginkel, een zoon van Frederik van Reede, heere van Amerongen, en van des zelfs eerste huisvrouwe Kornelia van Oostrum, wierdt beschreven in de Ridderschap van den lande van Utrecht den 1 Augusty des jaars 1618. Hy trouwde in den jare 1612 met Anna van den Boetselaar van Tautenburg, wiens moeder was Merveldt. In den jare 1641 was hy wegens de Staten der Vereenigde Nederlanden afgezonden om den veldheer in den veldtocht met raadt en daadt te ondersteunen; maar ziek geworden zynde is hy te Bergen-op-Zoom overleden den 3 October des zelven jaars, oud zynde 48 jaren, 8 maanden en 11 dagen. Zyne vrouw stierf den 12 July N. St. des jaars 1650, in het 66 jaar van haren ouderdom. Zy zyn beide begraven te Amerongen, en hebben te zamen de navolgende kinderen gewonnen, als:

1. *Frederik Adolph van Reede tot Amerongen*, kanunnik van den Dom te Utrecht, en kornet, trouwde met Ernestina van den Boetselaar, vrouwe van Tautenburg, eene, dochter van Rutger van den Boetselaar, heere van Tautenburg, en van Beatrix Mulert, doch is in het 24 jaar van zynen ouderdom voor zynen vader zonder kinderen overleden den 18 July des jaars 1638, en wierdt begraven te Amerongen. Zyne weduwe heeft zich naderhandt in huwelyk begeven met Antoni van Haarsolte, heere van Herxen, en is overleden den 22 May des jaars 1686.

2. *Kornelia Elizabeth van Reede tot Amerongen*, den 2 October des jaars 1633 getrouwt met Philibert van Tuil van Serooskerken, heere van Wulven, Serooskerken, enz. weduwenaar van Vincentia Magdalena van Swieten, een zoon van Hieronymus van Tuil van Serooskerken, heere van Serooskerken, Popkensburg, enz. en van Henrika van Wyngaarden. Hy wierdt den 24 Maart des jaars 1640 beschreven in de Ridderschap des lands van Utrecht, stierf den 7 January des jaars 1661, en wierdt begraven te Amerongen met deze zestien kwartieren en het volgende opschrift:

TUIL VAN SEROOSKERKEN.	VAN EYNDE.	WYNGAARDEN.	(ZUILEN VAN NYVELDT.
MICAULT.	WELLE VAN CATS.	SPRUIT.	SONNEVELDT.
SANDELYN.	BRIMEU.	CROBSING.	CRUININGEN.
VAN DE WERVE.	CUIK.	BOURBONNOIS.	TEILINGEN.

Hier onder leyd het stof en d'assche
Van d'Edele PHILIBERT VAN TUIL,
Hy was voor land en kerk een kop're zuil.
Zyn ziel, in Christus bloed gewassche,
Leeft euwig en blyft onverdurven.
Soo deugt, en trouw, en dapperheit van geest
Had schend-vry voor de bleke doods geweest,
Heer PHILIBERT *waar nooit gestorven.*
O. 7. *Jan.* 1661.

Zy stierf den 23 Augusty des jaars 1666, en legt begraven te Houten, met de volgende zestien kwartieren en opschrift:

REEDE.	GOER.	BOETSELAAR.	SMULLENIK.
NYENRODE.	RENESSE.	SCHENK.	REBERSRUIT.
OOSTRUM.	ABCOUDE VAN MEERTEN.	MERVELDT.	LANGEN.
OOSTRUM.	SPRUIT VAN KRIEKENBEEK.	DORTH.	HESWYN.

Vrouw Cornelia Elizabeth van Reede tot Amerongen,
vrouwe Douariere van Wulven, Serooskerken, &c.
O. 23 *Aug.* 1666.

3. *Anna Walburg van Reede tot Amerongen*, geboren omtrent den jare 1618, getrouwt den 1 May des jaars 1645 met Johan van Tuil van Serooskerken, heere van Soelekerke, Philipslandt, enz. een zoon van Arend van Tuil van Serooskerken, heere van Soelekerke en van Catharina Ockersen. Hy stierf tusschen den 14 en 15 van de maandt Juny des jaars 1649, zy binnen Zirikzee den 9 January O.S. des jaars 1662, in het 45 jaar hares ouderdoms, en wierdt begraven te Amerongen.

4. *Catharina van Reede van Amerongen*, eerst getrouwt met Arend van Randwyk, ritmeester, die stierf den 10 November des jaars 1641, oud zynde omtrent 25 jaren; naderhandt hertrouwt den 4 May des jaars 1647 met Karel Alexander van Berk, heere van den Heiligenberg. Zy stierf in het kraambedde den 26 November des jaars 1651, in het 34 jaar van haren ouderdom, en wierdt begraven te Amerongen.

5. Godard Adriaan baron van Reede, vryheer van Amerongen, van wien aanstonts volgt.

6. *Geertruid van Reede van Amerongen*, ongetrouwt overleden in February des jaars 1641.

7. *Margareta Maria van Reede van Amerongen*, ongetrouwt overleden den 9 December des jaars 1648, en begraven te Amerongen.

GODARD ADRIAAN BARON VAN REEDE, vryheer van Amerongen, Ginkel, Elst, enz. een zoon van Godard van Reede, heere van Amerongen en Ginkel, en van Anna van den Boetselaar van Tautenburg, ridder van de orde van den olifant, wierdt den 6 January des jaars 1642 maarschalk van de stadt en lande van Montfoort, in het sticht van Utrecht; doch kort daar na daar van weder afstandt gedaan hebbende, is hy den 15 Maart in het zelve ja r beschreven in de Ridderschap des lands van Utrecht, en van wegens de zelve afgezonden zynde naar de vergadering der Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal, is hy in den jare 1660 als eerste buitengewone afgezant van dezen Staat, na het tekenen der Munstersche vrede, gezonden aan den koning van Spanje, en heeft te voren en naderhandt verscheide andere gezantschappen bekleed. Hy trouwde den 29 Augusty des jaars 1643 met Margareta Turnor, wiens moeder was Meetkerken, en stierf binnen Coppenhagen, in zyn gezantschap aan het hof van Denemarken, den 9 October N. S. in den jare 1691, oud zynde 70 jaren. Zyne vrouw overleedt den 3 January des jaars 1700. Zy zyn beide begraven te Amerongen, en hebben nagelaten een zoon, die volgt.

GODARD GRAAF VAN ATHLONE, BARON VAN REEDE EN AGRIM, vryheer van Amerongen, heer van Lievendaal, enz. een zoon van Godard Adriaan baron van Reede, vryheer van Amerongen, en van Margareta Turnor, was ridder van de orde van den olifant, landkommandeur van de balye der Duitsche orde te Utrecht, veldmaarschalk generaal van de legers van den Staat der Vereenigde Nederlanden, gouverneur van de provincie van Utrecht, en dykgraaf van den Lekkendyk boven dams aldaar. Hy is ook door zyne Hoogheit, Willem den III, prins van Oranje, den 16 April des jaars 1674 beschreven in de Ridderschap 's lands van Utrecht, doch heeft aldaar eerst na het overlyden van zynen vader zitting genomen den 19 October des jaars 1693, van welke waardigheit hy wederom vrywillig afstandt gedaan heeft den 7 December des jaars 1701, ten voordeele van zynen oudsten zone. Hy trouwde met Ursula Philippota van Raasveldt, vrouwe van Middachten, Herveldt, Rouenburg, Nienburg, enz. eene dochter van Reinier van Raasveldt, heere van Middachten, enz. en van Margareta van Leefdaal. Hy stierf te Utrecht den 11 February des jaars 1703, en wierdt begraven te Amerongen, hebbende by zyne vrouwe de volgende kinderen verwekt, als:

1. *Margareta baronesse van Reede tot Amerongen*, getrouwt met Johan Henrik van Isendoorn van Blois, heer van Kannenberg, kolonel van het Stichtsche regiment te paardt, die den 30 Juny des jaars 1703 in den slag van Ekeren gebleven is.

2. *Frederik Christiaan graaf van Athlone, baron van Reede en Agrim, vryheer van Amerongen, Ginkel en Elst, heer van Lievendaal*, luitenant generaal van de kavallery der Vereenigde Nederlanden, gouverneur van de stadt Sluis en de onderhorige steden en sterkten in Staats-Vlaanderen, wierdt den 7 December des jaars 1701, door den vrywilligen afstandt van zynen vader, beschreven in het lidt der Edelen 's lands van Utrecht. Hy trouwde met Henriëtta van Nassau tot Zuilestein, eene dochter van Willem van Nassau, grave van Rochefort, heere van Zuilestein en Wagestein, en van N. de Wraat. Hy stierf te Sluis, in Vlaanderen, den 15 Augusty des jaars 1719, in het 51 jaar zyns ouderdoms, en wierdt begraven te Amerongen, nalatende de volgende kinderen, als: 1. *Godard Adriaan graaf van Athlone, baron van Reede en Agrim, vryheer van Amerongen, Ginkel en Elst, heer van Lievendaal.* 2. *Frederik Willem baron van Reede tot Amerongen.* 3. *Ursulina Christina Reinira baronesse van Reede tot Amerongen.*

3. *Anna Ursula baronesse van Reede tot Amerongen*, getrouwt met Dirk Wolter van Lynden, baron van Hemmen, heer van Blitterswyk, amptman, rechter en dykgraaf van Maas en Waal, oudste zoon van Frans van Lynden, baron van Hemmen, heer van Blitterswyk, en van Charlotta van Brienen. Hy stierf in den jare 1712. Zy leeft nog (1730).

4. *Renira baronesse van Reede tot Amerongen.*

5. *Jacoba baronesse van Reede tot Amerongen*, getrouwt met N. Corswaren, graaf van Nylle, brigadier van de Vereenigde Nederlanden.

6. *Godard Adriaan baron van Reede, heer van Herreveldt*, beschreven in de Ridderschap van Gelderlandt in het kwartier van de Veluwe in den jare 1698, landdrost van de Veluwe, luitenant opperjagermeester van Gelderlandt, ridder van de Duitsche orde in de balye van Utrecht, en uit dien hoofde kommandeur te Maaslandt, getrouwt met Maria van Nassau tot Zuilestein, eene dochter van Willem van Nassau, graaf van Rochefort, heer van Zuilestein en Wagestein, en van N. de Wraat. Hy stierf den 2 May des jaars 1730, en heeft de volgende kinderen nagelaten; als: 1. *Ursulina Philippina baronesse van Reede tot Herreveldt*, getrouwt den 20 February des jaars 1730 met François van Randwyk, heere van Beek, luitenant kolonel van een regiment te voet. 2. *Willemina baronesse van Reede tot Herreveldt.* 3. *Godard Adriaan baron van Reede tot Herreveldt.*

7. *Agnes baronesse van Reede tot Amerongen*, getrouwt met Johan Philips Christoffel, baron van Keppel tot Stoevelaar, die in den jare 1712 in de Ridderschap van Over-Yssel, in het kwartier van Twente, beschreven wierdt.

8. *Willemina baronesse van Reede tot Amerongen*, ongetrouwt gestorven.

9. *Reynhard baron van Reede, heer van Ginkel, Middachten, Zuilenburg en Rouenburg, burgman tot Nienburg*, ridder der Maltezer orde, en kommandeur tot Werden, generaal majoor van de kavallery, en generaal kwartiermeester der legers van de Vereenigde Nederlanden, kolonel over het Stichtsche regiment ruiters, gouverneur der stadt en onderhorige forten van Venlo, kanunnik in het Kapittel ten Dom te Utrecht, en proost van Elst.

10. *Willemina baronesse van Reede tot Amerongen*, stierf ongetrouwt.

11. *Jakob baron van Reede tot Amerongen*, kapitein ter zee, stierf ongetrouwt den 15 Augusty des jaars 1724, en wierdt begraven te Amerongen.

12. *Wil-*

12. *Willem baron van Reede tot Amerongen*, kapitein in een regiment voetvolk, is ongetrouwt gesneuvelt in de belegering van Menen den 23 Augusty des jaars 1706, en wierdt begraven te Amerongen.

13. *Hester baronesse van Reede tot Amerongen*, getrouwt met den heere van Asbeek.

14. *Dorothea baronesse van Reede tot Amerongen.*

Volgen nu de nakomelingen van *Gerard van Reede, heere van Nederhorst*, jongste zoon van Goert van Reede, heere van Saasveldt, en van Geertruit van Nyenrode, vrouwe van Zuilestein.

GERARD VAN REEDE, heer van Nederhorst, jongste zoon van Goert van Reede, heere van Saasveldt, en van Geertruit van Nyenrode, vrouwe van Zuilestein, wierdt kanunnik ten Dom te Utrecht den 15 October des jaars 1575, en uit dien hoofde beschreven als geëligeerde Raadt ter vergadering van de Ed. Mog. Heeren Staten 's lands van Utrecht den 3 May des jaars 1595, van welke waardigheit hy den 27 November des jaars 1611 wederom afstandt heeft gedaan, en is niet lang daar na, of in het zelve, of in het volgende jaar overleden. Hy was in den jare 1583 getrouwt met Machtelt van Diest, dochter van Jan van Diest, en van N. Vehlen, die overleden is in het begin van de maandt Augusty des jaars 1615, en hebben te zamen de volgende kinderen gehad, als:

1. *Johanna van Reede van Nederhorst*, abdisse van het klooster te Mariëndaal, by Utrecht, die in de maandt October des jaars 1632 overleden is.

2. *Lucia van Reede van Nederhorst*, getrouwt den 13 Augusty des jaars 1616 met Ernst van Abcoude van Meerten, schout van Amersfoort, drost van Vianen, en kapitein. Zy stierf zonder kinderen in de maandt October des jaars 1635; hy den 14 September des jaars 1657, na dat hy nog twee malen was getrouwt geweest.

3. *Regina van Reede van Nederhorst*, getrouwt den 4 Juny des jaars 1616 met Hugo van Zuilen van Nyveldt, een zoon van Amelis van Zuilen van Nyveldt, en van Catharina van Blois van Treslong. Hy was geboren omtrent den jare 1587, en wierdt kanunnik ten Dom te Utrecht den 3 May des jaars 1594, en Domproost den 5 October des jaars 1618. Hy stierf den 15 May des jaars 1630, zy den 7 April des jaars 1653.

4. *Margareta van Reede van Nederhorst*, in April des jaars 1611 getrouwt met Henrik Zoudenbalch, een zoon van Pieter Zoudenbalch en van Elizabeth van Steenhuis, die den 22 Maart des jaars 1619 dykgraaf van den Lekkendyk bovendams geworden is. Zy stierf in het begin van May des jaars 1624, en wierdt te Utrecht in de kerk van het klooster der Witte-vrouwen begraven. Na dat hy namaals hertrouwt geweest was, is hy overleden den 2 May des jaars 1667, en wierdt begraven te Utrecht in de kerk van St. Maria, met deze acht kwartieren en het volgende opschrift:

ZOUDENBALCH.	STEENHUIS.
BRIENEN.	BUUREN.
ZUILEN VAN NATEWISCH.	ROVER.
KERSKORF.	RIEMSDYK.

Nobilissimo viro D. Henrico ex illustri Zoudenbalchiorum stirpe, orphanotrophii fundatione de Ultrajectina urbe optimè merita, oriundo, aggerum superioris Lecca & Rheni Chomarcho dignissimo, denato die 2 Maji, Anno Domini 1697. *Ætat.* 83.

5. Godard van Reede, heer van Nederhorst, enz. van wien aanstonts volgen zal.

6. Ernst van Reede, heer van Vuersche en Drakestein, van wien achter de nakomelingen van zynen ouder broeder zal gesproken worden.

7. *Geertruit van Reede van Nederhorst*, den 25 February des jaars 1612 getrouwt met Dirk van der Does van Noordwyk, heere van Bergestein, een zoon van Johan van der Does, heere van Noordwyk, en van Elizabeth van Zuilen van de Haar. Hy wierdt in de Ridderschap 's lands van Utrecht beschreven den 16 February des jaars 1642. Hy stierf den 7 Juny des jaars 1663, zy den 4 February des jaars 1684, en zyn beide te Utrecht in de kerk van St. Servaas begraven.

8. *Maria van Reede van Nederhorst.*

9. Johan van Reede, heer van Renswoude, van wien achter de nakomelingen van zyne twee ouder broeders gehandelt zal worden.

10. *Sara van Reede van Nederhorst*, den 10 Maart des jaars 1622 met Adriaan van Rossem, een zoon van Adriaan van Rossem en van Henrina van Broekhuizen, getrouwt, die kapitein van een compagnie voetknechten geweest, en den 3 Maart des jaars 1625 tot maarschalk van het oversticht van Utrecht aangestelt is, daar hy in het begin des jaars 1632 weder afstandt van gedaan heeft. Zy stierf in den jare 1653, hy den 4 Augusty des jaars 1660, en zyn beide begraven te Breda, zynde op zyn wapenschildt deze acht kwartieren:

ROSSEM.	BROEKHUIZEN VAN BAARLHAM.
BRAKEL.	SPEE VAN LANGEVELDT.
HEESE.	GRUITER.
DELEN.	BOXMEER.

11. *Elizabeth van Reede van Nederhorst*, ongetrouwt gestorven in de maandt Juny des jaars 1617.

12. *Anna Maria van Reede van Nederhorst*, eerst getrouwt met Thomas Williams, een Engelsch edelman, en naderhandt met Maurice de la Baye, ridder, baron van Theyl, heere van Nouée, Pont sur Vanne, Chavan, Melay le Roy, enz. kapitein van een compagnie voetknechten. Zy stierf in Maart des jaars 1634.

13. *Beernt Adolph van Reede tot Nederhorst*, die omtrent den jare 1629 edelman by Frederik Henrik, prinsse van Oranje, geweest, en den 14 Augusty des jaars 1635 maarschalk van Eemlandt, in het sticht van Utrecht, geworden is. Hy trouwde in de maandt van May des 1632 met Constantia Magnus, en stierf den 24 July des jaars 1667, nalatende: 1. *Gerard van Reede*, in den jare 1661 getrouwt met Geertruit van der Mark. 2. *Jakob van Reede*, kapitein, in May des jaars 1667 getrouwt met Kornelia Gisberta Botter van Snellenberg, eene dochter van Philips Botter van Snellenberg, heere van Maarsenbroek en Boelestein, en van Christina van Dueren. *Machtelt van Reede*, getrouwt met Huibert Vork van Lynden, kapitein. 4. *Elizabeth van Reede.* 5. *Petronella van Reede.* 6. *Pieter van Reede.* 7. *Anna Maria van Reede*, getrouwt met N. van de Perre. 8. *Godard van Reede.* 9. *Een kindt*, overleden in Maart des jaars 1638.

GODARD VAN REEDE, heer van Nederhorst, Kortehoef, Vredelandt, Overmeer, was een zoon van Gerard van Reede, heere van Nederhorst, en van Machtelt van Diest. Hy wierdt den 14 April des jaars 1600 kanunnik van den Dom te Utrecht, en stondt zyne kanunnikdy weder af den 28 July des jaars 1618. Hy wierdt den 1 Augusty des zelven jaars beschreven in de Ridderschap des lands van Utrecht, en naderhandt afgezonden zynde naar de vergadering der Hoog-Mog. Heeren Staten van de Vereenigde Nederlanden, is hy van der zelver ambassadeurs en plenipotentiarissen gebruikt op de vredehandeling te Munster in den jare 1646. Hy is twee malen getrouwt geweest, eerst in de maandt van Maart, of April des jaars 1617 met Emerentiana Oom van Wyngaarden, eene dochter van Gerrit Oom van Wyngaarden, en van Sandrina Croefink, welke vrouw stierf in de maandt Juny des jaars 1632. Hy trouwde ten twede male in de maandt van Augustus, of September des jaars 1635 met Catharina van Utenhoven, en stierf den 25 Juny des jaars 1648. Hy wierdt begraven in de Domkerk te Utrecht, alwaar zyn wapen met dit opschrift eertyds gehangen heeft:

Deo Opt. Max. & Æt. Mem. S.

Gothofredus de Reede, Dominus de Nederhorst, Vredelandt, Cortehoef, Overmeer, Horstwaert, &c. in Ultrajectina provincia, dum viveret, equestris ordinis præses, & ejusdem reip. nomine ad præpotentium Fæderati Belgii Ordinum consessum delegatus, generis nobilitate illustris, sapientia, eloquentia, rerumque gerendarum peritiâ ad invidiam conspicuus. Tandem ab iisdem Ordinibus Monasterium pacis tractandæ ergò legatus plenipotentiarius, dum summa ope nititur bellum, Galliæ Belgiique Fæderati socialibus armis gestum, sociatæ pacis fædere componere, fatali (o Deus!) correptus morbo, post inter Hispanos nostrosque separatim unam pacem peractaque solemnia, assiduo labore, curâ, itu, reditu fractus, enectus, vires simul ac vitam ad aram Pacis pro Patria consecravit. Deus ipsi pro pace, quam cum fæderatis conjunctam tantopere in terris sitiit, æternam cum omnibus beatis communem in cælis dedit.

Natus die ult. Sept. An. MDLXXXVIII. *denatus die* XXV. *Junii* MDCIIL.

By zyne eerste vrouwe heeft hy de volgende kinderen gehad, als:

1. *Machtelt van Reede tot Nederhorst*, getrouwt den 21 July des jaars 1640 met Beernt van Oostrum, heere van Broekhuizen, een zoon van Willem van Oostrum, heere van Broekhuizen, en van Maria van den Bongard, die den 16 February des jaars 1642 in de Ridderschap 's lands van Utrecht beschreven wierdt, en overleden is den 18 February des jaars 1661, na dat hy andermaal getrouwt geweest was.

2. *Sandrina van Reede tot Nederhorst*, in de maandt February des jaars 1644 getrouwt met Ansem Boll, heere van Rynestein, weduwenaar van Maria Elizabeth van Oostrum, een zoon van Ansem Boll en van Machtelt van Asch. Hy is hoofdschout der stadt Utrecht geweest sedert den 12 May des jaars 1643, tot op zyn overlyden, voorgevallen den 4 May des jaars 1658. Zy stierf den 18 January des jaars 1697.

3. Gerard van Reede, heer van Nederhorst, enz. van wien aanstonts volgen zal.

4. *Maria van Reede tot Nederhorst*, getrouwt met David van Zuilen, heere van Natewisch, een zoon van Gerard van Zuilen, heere van Natewisch, en van Cunera van Nesselraat. Hy wierdt beschreven in het lidt der Heeren Edelen 's lands van Utrecht den 12 April des jaars 1660, en stierf den 26 December des jaars 1683.

5. *Hendrina van Reede tot Nederhorst*, ongetrouwt overleden den 12 September des jaars 1661.

6. *Margareta van Reede tot Nederhorst*, den 26 November des jaars 1654 getrouwt met haren rechten neef, Gerard van Reede, heere van de Vuersche en Drakestein, van welken naderhandt volgen zal.

7. *Frederik Henrik van Reede tot Nederhorst.*

8. *Emerentia van Reede tot Nederhorst*, eerst getrouwt met Jakob van Zuilen van Natewisch, een zoon van Gerard van Zuilen, heere van Natewisch, en van Cunera van Nesselraat. Zy hertrouwde in Maart des jaars 1663 met Huibert Vonk van Lynden, heere van Tollenberg.

GERARD VAN REEDE, heer van Nederhorst Kortehoef, Vre-

delandt, Overmeer, Horftweert, enz. was een zoon van Godard van Reede, heere van Nederhorft, en van Emerentiana Oom van Wyngaarden. Hy wierdt den 24 Augufty des jaars 1644 kanunnik van de kerk van Oud-Munfter te Utrecht, en uit dien hoofde den 16 November des jaars 1648 verkoren tot een der geëligeerde Raden 's lands van Utrecht. Hy trouwde eerft den 16 September des jaars 1649 met Anna Elizabeth van Lokhorft tot Zuilen, eene dochter van Adam van Lokhorft, heere van Zuilen, Weftbroek, enz. en van Zwana van Ledenberg, die den 31 October des jaars 1652 overleden is. Hy hertrouwde ten twede maal den 23 Augufty des jaars 1657 met Agnes van Reede tot Drakeftein, zyne rechte nicht, eene dochter van Ernft van Reede, heere van de Vuerfche en Drakeftein, en van Elizabeth van Utenhove. Hy ftierf den 11 September des jaars 1670, zyne twede vrouw den 26 May des jaars 1692, en zyn beide ten Berg begraven. By de eerfte vrouwe heeft hy nagelaten eene erfdochter, die volgt.

Anna Elizabeth van Reede tot Nederhorft, vrouwe van Zuilen, Weftbroek, Zwefereng, enz. den 20 Augufty des jaars 1665 getrouwt met Henrik Jakob van Tuil van Serooskerken, een zoon van René van Tuil van Serooskerken, heere van Staveniffe, Rynhuizen, enz. en van Agnes van Reede tot Drakeftein. Hy wierdt den 23 July des jaars 1667 befchreven in het lidt der Heeren Edelen 's lands van Utrecht. Zy ftierf den 30 April des jaars 1682, hy den 24 July des jaars 1692.

Volgen nu de nakomelingen van *Ernft van Reede, heer van de Vuerfche en Drakeftein*, een zoon van Gerard van Reede, heere van Nederhorft, en van Machtelt van Dieft.

Ernst van Reede, heer van de Vuerfche en Drakeftein, een zoon van Gerard van Reede, heere van Nederhorft, en van Machtelt van Dieft, wierdt den 19 Maart des jaars 1619 aangeftelt tot luitenant houtvefter van den lande van Utrecht; den 28 January des jaars 1622 tot maarfchalk van het over-kwartier van het fticht. Doch deze laatfte bediening heeft hy in den jare 1625, en de eerfte in den jare 1626 wederom vrywillig afgeftaan. Hy kocht naderhandt de ambachtsheerlykheit van de Vuerfche en ridderhofftadt Drakeftein, en wierdt daar mede beleent den 27 September des jaars 1634. Hy trouwde in January des jaars 1617 met Elizabeth van Utenhove, eene dochter van Anthoni van Utenhove, heere van Ryneftein, en van Agneta van Reneffe van Baar. Zy ftierf in de maandt van February des jaars 1637. Hy is overleden den 17 October des jaars 1640, zynde te dier tydt Raadt ter Admiraliteit te Amfterdam, en wierdt begraven te Utrecht in den Dom. By zyne huisvrouwe heeft hy de volgende kinderen verwekt, als:

1. Gerard van Reede, heer van de Vuerfche en Drakeftein, van wien aanftonts volgen zal.

2. *Maria van Reede tot Drakeftein*, overleden in de maandt July des jaars 1630.

3. *Agnes van Reede tot Drakeftein*, eerft in de maandt July des jaars 1636 getrouwt met René van Tuil van Serooskerken, heere van Rynhuizen, Tienhoven, Staveniffe, enz. een zoon van Henrik van Tuil van Serooskerken, en van Jacoba Oom van Wyngaarden tot Benthuizen, die in het lidt der Heeren Edelen 's lands van Utrecht befchreven wierdt den 24 Maart des jaars 1640. Wegens de zelve afgezonden zynde in de vergadering der Algemene Staten van de Vereenigde Nederlanden, is hy aan een hete koorts den 19 Juny des jaars 1652 in 's Gravenhage overleden, en te Utrecht in den Dom begraven. Zy trouwde ten anderen male den 23 Augufty des jaars 1657 met haren rechten neef Gerard van Reede, heere van Nederhorft, van wien hier voor gehandelt is, en ftierf den 26 May des jaars 1692, na dat haar twede man lang te voren overleden was.

4. *Johan van Reede van Drakeftein* is geftorven ongetrouwt, vaandrig zynde, den 1 April des jaars 1654, en wierdt begraven aan den Martensdyk.

5. *Machtelt van Reede van Drakeftein*, getrouwt den 15 November des jaars 1642 met Bartholomeus van Panhuis, heere van Voorn, een zoon van Pieter van Panhuis, en van Maria Godin, vrouwe van Voorn. Hy wierdt hoofdfchout der ftadt Amersfoort in den jare 1646, en prefident van het hof van Utrecht in den jare 1674. Hy ftierf den 19 January des jaars 1676, en wierdt begraven in den Dom.

6. *Frederik van Reede van Drakeftein*, die kapitein geweeft, en den 19 van de maandt February des jaars 1649 door de Portugezen en Topoyers, in Brazil, op den berg Gararappes verflagen is, ongetrouwt zynde.

7. *Margareta van Reede van Drakeftein*, ongetrouwt overleden den 17 Juny des jaars 1652.

8. *Anthoni van Reede van Drakeftein*, die pagie by den prins van Oranje geweeft is.

9. *Maria van Reede van Drakeftein*, den 29 July des jaars 1655 getrouwt met Dirk van Baar.

10. *Karel van Reede van Drakeftein*, ridder van de Johanniter orde, en overfchenk van den keurvorft van Brandenburg.

11. *Henrik Adriaan van Reede van Drakeftein*, die de ridderhofftadt Mydrecht gekocht heeft, daar mede den 2 January des jaars 1680 beleent, en den 6 van de zelve maandt in het zelve jaar uit dien hoofde befchreven is in de Ridderfchap 's lands van Utrecht. Hy trouwde met N. N. en ftierf in den jare 1692, nalatende eene eenige dochter, *Francina van Reede, vrouw van Mydrecht*, getrouwt met Anthoni Karel van Panhuis tot Voorn, die den 21 October des jaars 1699 met de ridderhofftadt Vliet beleent wierdt.

Gerard van Reede, heer van de Vuerfche en Drakeftein, een zoon van Ernft van Reede, heere van de Vuerfche en Drakeftein, en van Elizabeth van Utenhove, wierdt den 16 February des jaars 1642 befchreven in de Ridderfchap van den lande van Utrecht. Hy trouwde in de maandt van January des jaars 1645 met Catharina van Teilingen, eene dochter van Floris van Teilingen, en van Eleonora Vivien, de welke den 23 Augufty des jaars 1653 overleden is, waar na hy den 26 November des jaars 1654 hertrouwt is met zyne rechte nichte Margareta van Reede tot Nederhorft, van welke hier boven gehandelt is. Hy ftierf den 13 October de jaars 1669, en heeft by zyne twee huisvrouwen kinderen verwekt, en wel by zyne eerfte:

1. *Ernft van Reede tot Drakeftein.*

2. *Florentius van Reede tot Drakeftein.*

3. *Erneftina Elizabeth van Reede tot Drakeftein*, ongetrouwt geftorven den 4 November des jaars 1669, en begraven aan de Vuerfche.

4. *Florentina van Reede tot Drakeftein*, ongetrouwt overleden den 1 July des jaars 1656, en begraven in den Dom te Utrecht.

5. *Godard van Reede tot Drakeftein.*

6. *Regina Elizabeth van Reede tot Drakeftein.*

7. *Henriëtte van Reede tot Drakeftein.*

Hy heeft ook kinderen by zyne twede huisvrouwe gewonnen, en zyn nog nakomelingen van hem overig.

Volgen nu de nakomelingen van *Johan van Reede, heere van Renswoude*, een zoon van Gerard van Reede, heere van Nederhorft, en van Machtelt van Dieft.

Johan van Reede, een zoon van Gerard van Reede, heere van Nederhorft, en van Machtelt van Dieft, wierdt kanunnik ten Dom te Utrecht den 17 November des jaars 1611, verkoren tot deken van het Domkapittel den 19 Juny des jaars 1620, kocht de ridderhofftadt Renswoude, en wierdt daar mede beleent den 27 February des jaars 1623; wierdt verkoren tot geëligeerde Raadt in de vergadering der Staten van Utrecht den 4 February des jaars 1634, afgezant wegens den Staat der Vereenigde Nederlanden by Karel den I, koning van Engelandt, in den jare 1644, van wien hy het jaar daar aan volgende tot de waardigheit van baron verheven is. Hy wierdt den 23 October des jaars 1652 prefident van de vergadering van de Staten des lands van Utrecht, en heeft, nu byna tachtig jaren oud zynde, den 2 December des jaars 1671 zich van alle openbare ampten en bedieningen ontdaan: doch is den 16 April des jaars 1674 door Willem den III, prinfe van Oranje, wederom tot prefident van de Staten 's lands van Utrecht en fupernumeraire geëligeerde Raadt aangeftelt. Hy trouwde den 26 Juny des jaars 1616 met Jacoba van Eede, dochter van Henrik van Eede en van N. Kieb, met welke hy over de 55 jaren in echt geleeft, en uit dit huwelyk niet alleen zonen en neven, maar ook achterneven gezien heeft; ter gedachteniffe van welk feldzaam voorval een gedenkpenning gemaakt is, op welken ftaät zyn borftbeeldt, geciert met de ridderorde van den olifant, waar mede hy ftaande zyn gezantfchap in Denemarken door den koning aldaar vereert was, benevens dit rand-en opfchrift, zo op de voor-als de tegenzyde: *Johannes Baro de Reede, liber Dom. de Renswoude & Emmikhuyfen, inter Ord. Fed. Belgii gen. & eorum ad Car. I. Brit. Reg. legat. extr. reg. Daniæ ordin. elephantini eques viridi fenecta æt. an.* LXXVIII. *pater, avus, proavus, cum ipfe & uxor Jacoba ab Heede ann.* LXXVII. *viderent fuperftites filios, nepotes & pronepotes, eisdem pofterisque eorum hoc tantæ felicitatis gratique in Deum animi monumentum reliqu. anno conjugii* LV. *falutis* CIↃIↃCLXXI. Zie *Van Loons Nederl. Hiftorie-penn.* II *Deel, fol.* 131. Zyne huisvrouw is nog in het zelve jaar 1671, den 22 September, overleden, en hy is haar gevolgt den 7 February des jaars 1682. Zy hebben te zamen gewonnen de volgende kinderen, als:

1. *Gerard baron van Reede, heer van Renswoude*, enz. van wien aanftonts volgen zal.

2. *Jacoba baroneffe van Reede tot Renswoude*, getrouwt met Gysbert van Hardenbroek, heere van Heer-Jans-dam, een zoon van Joachim van Hardenbroek, heere van Hardenbroek, en van Johanna, vrouwe van Heer-Jans-dam, die den 7 April des jaars 1643 maarfchalk geworden is van het Nederfticht van Utrecht. Zy ftierf in de maandt October des jaars 1646, hy in het laatfte van het jaar 1653, of het begin des jaars 1654, na dat hy was hertrouwt geweeft met Maria Angela Pynffen van der Aa.

3. *Machtelt baroneffe van Reede tot Renswoude*, getrouwt met Gysbert van Hardenbroek, een zoon van Gysbert van Hardenbroek, en van Anna Varik. Hy is geweeft luitenant kolonel van een regiment voetknechten, en gouverneur van de ftadt Hulft. Zy ftierf den 6 April des jaars 1691, en wierdt begraven in de Catharinekerk te Utrecht.

4. *Maria Magdalena baroneffe van Reede tot Renswoude*, getrouwt met Otto Pynffen van der Aa, heere van Deyl, een zoon van Willem Pynffen van der Aa, droffaardt van Yffelftein, en gouverneur van Rees, en van Geertruit van Lauwik, vrouwe van Deyl.

5. *Amelia Catharina baroneffe van Reede tot Renswoude*, ongetrouwt overleden den 3 Maart des jaars 1657, en begraven in den Dom.

6. *Henrik baron van Reede tot Renswoude*, die federt het jaar 1656 als afgezant van de Staten der Vereenigde Nederlanden eenige jaren aan het hof van Spanje geweeft is. Hy kocht, weder in zyn vaderlandt gekomen zynde, de ridderhofftadt Schonauwen, en wierdt daar mede beleent den 23 April des jaars 1667, uit hoofde van welke hy den 24 July des zelven jaars befchreven wierdt in

in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht. Hy stierf ongehuwt den 19 September des jaars *1669.*

7. *Frederik baron van Reede van Renswoude*, na het overlyden van zyn broeder *Heer van Schonowen*, was luitenant kolonel van een Hollandsch regiment voetknechten, en wierdt kanunnik ten Dom den 20 November des jaars 1691. Hy is den 10 February des jaars 1672 gekoren tot geëligeerde Raadt ter vergadering der Staten 's lands van Utrecht, en den 21 November des jaars 1674 als heer van de Lier beschreven in de Ridderschap van Hollandt. Hy trouwde den 9 Maart des jaars 1676 met Klara Elizabeth van der Myl, eene dochter van Adriaan van der Myl, heere van der Myl, Baccum, Dubbeldam, Alblas, Bleskensgraaf, St. Antoni-polder, enz. en van Petronella van Wassenaar van Duivenvoorde, by welke hy *eene dochter* heeft nagelaten, getrouwt met Wigbolt van der Does, heere van Noordwyk, Oshem, enz. een zoon van Steven van der Does, en van Louise le Taillefer de Moriacq, die in de Ridderschap van Hollandt beschreven, en den 23 April des jaars 1725, in den ouderdom van 49 jaren, overleden is.

8. *Geertruit Margareta baronesse van Reede tot Renswoude*, ongetrouwt overleden den 7 September des jaars 1653, en begraven in den Dom te Utrecht.

Gerard baron van Reede, vryheer van Renswoude, een zoon van Johan van Reede, heere van Renswoude, en van Jakoba van Eede, wierdt den 18 February des jaars 1642 beschreven in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht. Hy trouwde met Machtelt van Zuilen van Nyveldt, eene dochter van Hugo van Zuilen van Nyveldt, Domproost, en van Regina van Reede van Nederhorst, van welke hier voor gehandelt is. Hy stierf den 22 December des jaars 1666, en wierdt begraven in den Dom te Utrecht. Zy is den 27 Juny des jaars 1699 overleden, en te Renswoude begraven, hebbende te zamen gewonnen de volgende kinderen, als:

1. *Johan baron van Reede, vryheer van Renswoude*, gestorven, ritmeester en ongetrouwt zynde, den 18 January des jaars 1670, en begraven in den Dom.

2. *Jacomina Maria baronesse van Reede tot Renswoude*, getrouwt den 6 July des jaars 1664 met Steven van Lynden, heere van Hoeflaken, een zoon van Jasper van Lynden, heere van Mynden, Loosdrecht, Synderen, en van Theodora van der Vecht, vrouwe van Hoeflaken en Gerestein. Hy wierdt den 30 Juny des jaars 1662 kanunnik ten Dom, en is den 27 October des jaars 1663 als geëligeerde Raadt verkoren in het eerste lidt der Staten 's lands van Utrecht; doch vermits hy op dien tydt rentmeester der domeinen 's lands van Utrecht was, heeft hy eerst den 29 April van het jaar 1668 bezitting van deze waardigheit genomen. Hy stierf den 20 September des jaars 1669, en wierdt begraven te Woudenberg. Zy leeft nog tegenwoordig in het jaar 1730, zynde nu omtrent 61 jaren weduwe geweest.

3. *Godard Frederik baron van Reede, vryheer van Renswoude*, ongetrouwt, kapitein zynde, overleden.

4. *Lucia Elizabeth baronesse van Reede tot Renswoude*, ongetrouwt overleden den 6 Maart des jaars 1670, en begraven in den Dom te Utrecht.

5. *Frederik Adriaan baron van Reede, vryheer van Renswoude, Emmikhuizen*, enz. Hy is den 2 October des jaars 1684 beschreven in het lidt der Edelen 's lands van Utrecht, en wegens de zelve afgezonden in de vergadering van de Staten der Vereenigde Nederlanden. Hy is ook als plenipotentiaris in het jaar 1712 gebruikt op de vredehandeling te Utrecht. Hy trouwde in de maandt Juny des jaars 1685 met Maria Duist van Voorhout, weduwe van wylen den heere Dirk van Hogeveen.

Volgen nu de nakomelingen van *Henrik van Reede, heer van Brandlicht*, jongste zoon van Adriaan van Reede, heer van Saasveldt en Brandlicht, en van Lucia van Goor.

Henrik van Reede, heer van Brandlicht, in het sticht van Munster, jongste zoon van Adriaan van Reede, heer van Saasveldt en Brandlicht, en van Lucia van Goor, was eerst Domheer te Munster; doch trouwde naderhandt in het jaar 1574 met Elizabeth, gravinne van Mansveld-Arnstein, eene dochter van Jan Albert, grave van Mansveld-Arnstein, en van Magdalena, gravinne van Zwartsburg. Hy stierf in het jaar 1602, en heeft by zyne huisvrouwe gewonnen de volgende kinderen, als:

1. *Anna Magdalena van Reede*, getrouwt met Johan Turk tot Lengerich, die eerst Domheer te Munster was geweest.

2. Johan Albrecht van Reede, heer van Brandlicht, die aanstonts volgt.

3. *Lucia Elizabeth van Reede*, getrouwt met Kaspar Diderik Schoerlemmer tot Overhagen.

4. *Adriaan Henrik van Reede.*

5. *Dorothea Elizabeth van Reede*, die in het Klarissen-klooster te Munster geweest is.

6. *Willem Frederik van Reede*, eerst Domheer te Munster, en naderhandt getrouwt met Elizabeth Turk tot Lengerich, by welke hy gewonnen heeft eene erfdochter, *Wilhelma Frederika Ursula van Reede, vrouw van Lengerich en Langen*, getrouwt met haar rechten neef Johan Henrik van Reede, van wien aanstonts zal gehandelt worden.

Johan Albert van Reede, heer van Brandlicht, een zoon van Henrik van Reede, heer van Brandlicht, en van Elizabeth, gravinne van Mansveld-Arnstein, trouwde met Anna Sibylla van Asbeek te Goeten, by welke vrouwe hy verwekte de volgende kinderen, als:

1. *Johan Henrik van Reede*, eerst Domheer te Munster, naderhandt getrouwt met Wilhelma Frederik Ursula van Reede, vrouwe van Lengerich en Langen, eene dochter van Willem Frederik van Reede, en van Elizabeth Turk tot Lengerich, zyne rechte nicht, van welke boven gehandelt is.

2. *Adriaan Diderik van Reede.*

3. *Adolph Frederik van Reede*, ridder van Malta. Hy wierdt naderhandt verkoren tot grootprioor van Duitschlandt, prins en vorst van Heitersheim.

4. *Agnes Dorothea van Reede.*

5. *Joachim Adriaan van Reede.*

6. *Johannes Pleghelmus van Reede.*

7. *Elizabeth Anna van Reede.*

REELAJA, een Israëliet, uit het priesterlyk geslacht, die met Zorobabel wederkeerde uit de Babylonische gevangenisse. *Ezra* II, 2.

REES, in 't Latyn *Resium*, eene kleine en voor dezen sterke stadt in 't hertogdom van Kleef, aan den Rhyn. Zy behoorde eertyds den keurvorst van Keulen, maar wierdt in den jare 1435, by verruiling, en ten dele voor oorlogs-onkosten, aan de hertogen van Kleef gegeven. Het is tusschen Wezel en Emmerik gelegen, drie Duitsche mylen, ten Noorden, van de eerste, en even zo verre, ten Oosten, van de laatste stadt. Hier was eene Hollandsche bezetting, niettegenstaande de plaats onder den keurvorst van Brandenburg stondt. In den jare 1672 wierdt ze door de Franschen ingenomen, maar twee jaren daar na aan Brandenburg weder ingeruimt, na dat alle de vestingwerken weder geslecht waren. *Zeileri Topogr. Westphal.*

REEWYK, of RHEEWYK, een dorp en ambachtsheerlykheit in Rhynlandt, niet verre van Boskoop gelegen, heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Woerden en Over-Rhynlandt.

REEWYK, of RHEEWYK, (het huis te) voor dezen een adelyk huis in Kennemerlandt, by Heemskerk, het welk de heeren van Noordwyk van ouds heeft toebehoort, maar nu geheel verwoest legt. Zie *Oude Holl. Kronyk door W. van Gouthoeven fol.* 79. *Van Leeuwen Batav. illustr. fol.* 1249. *Heemskerk Batav. Arkadia.*

REFECTORIUM. Dus wordt in de kloosteren die plaats, of dat vertrek genoemt, alwaar de monniken hunne maaltyden houden. *Du Fresne* III. 604.

REFERENDARISSEN waren ten tyde der Roomsche keizeren die gene, die de requesten ontfingen, die de ingekomene gerechtsvragen den keizer overgaven, en ieder het antwoordt lieten toekomen. Het getal der Referendarissen was niet bepaalt, maar dan minder, dan meer. Ten tyde van den keizer Justinianus waren 'er achttien, hoewel het getal gedurig vermindert is, tot acht toe. Het is nog op den huidigen dag by zommige hoge Raadscollegiën aan 't keizerlyke hof een afzonderlyke bediening, alwaar de Referendarius de proces-akten moet uitarbeiden, daar van in den Raadt verslag doen, en het besluit daar omtrent, gelyk mede omtrent andere gevallen, opmaken. In de kerk van Constantinopel was REFERENDARIUS een bediende, die door den patriarch aan den keizer en andere groten gezonden wierdt, om met hen over kerkelyke zaken te spreken. Aan 't hof der koningen van Vrankryk was REFERENDARIUS ook zegelbewaarder, die het zegel aan de koninklyke bevelen hing. Tegenwoordig is REFERENDARIUS in Vrankryk een kancely-bediende, die de inkomende proceszaken ontfangt, en daar van bericht geeft. Te Rome worden REFERENDARISSEN *van deze of gene zegelen* genaamt die twaalf prelaten, die rechtszaken en smeekschriften voor den paus brengen ter zogenaamde *Signatura Juris & Gratiæ*; en die oordelen omtrent geldzaken, ingeval de som niet boven de 500 kronen is: want wanneer de som groter is, alsdan wordt de zaak voor de *Rota* gebragt. Paus Alexander de VI heeft deze bediening der REFERENDARISSEN ingestelt, en hen met vele privilegiën begiftigt. In Polen en Litthauwen zyn de kroons-REFERENDARISSEN bekend, die de requesten voordragen, en die vier in getal zyn. *Panciroll. Notit. dignit. Imp. Orient. c* 98. *Gutherius de Offic. Dom. Aug.* 3. 8. *Salmasius ad Vopisc. Aurelian. c.* 36. *Pitiscus* II. 602. *Du Fresne.*

REFON, een Deensch heer, wierdt van Gotrik, koning van Denemarken, als ambassadeur naar Zweden gezonden, alwaar hy moorddadig om 't leven gebragt wierdt. Te weten, men bondt een groten en zwaren steen boven aan zyn bedt; en wanneer hy ingeslapen was, sneedt men de touwen, waar mede de steen vastgebonden was, in stukken, en verpletterde hem dus in zyn slaap. Gotrik, om deze euveldaadt te wreken, noodzaakte den aanlegger van deze euveldaadt hem jaarlyksch twaalf talenten aan goudt te betalen, een once op ieder persoon gerekent. Dit noemde men den Vos-tribuut, om dat namentlyk de Zweden *Refon* dus bygenaamt hadden. *Saxo l.* VIII.

REFUGE, (du) een Fransch edelman, schryver van een boek, onder den name van: *Traktaat van 't hof*, of: *Onderwys der hovelingen.* Hy toont de staatszaken en door de theorie, en door de praktyk; want hy hadt niet alleen veel gelezen, maar hadt ook een langdurige ondervinding van de hoven en de zaken der koningen, prinssen, staten en republyken, daar hem de koningen van Vrankryk met voordeel gebruikt hadden, en waar in hy zich telkens zo voorzichtig hadt gedragen, dat men niets in hem vondt te berispen. Hy stierf onder de regering van Lodewyk den XIII. Het bovengenoemde traktaat is verscheide malen gedrukt, niet alleen in Vrankryk, maar ook in Engelandt en Hollandt. *Bayle Dict. Crit.*

REGA, een rivier in 't hertoglyk Pomeren, ontspringt in de nieuwe Mark van Brandenburg, en loopt van daar naar Pomeren, voorby Regenwolde, Greiffenberg en Treptow. Niet verre van daar valt ze in den Belt.

REGAL, een oude Oostenrykfche vryheerlyke, naar thans graaf-

graaflyke familie. *Johannes van Regal* leefde in den jare 1450, en teelde by Margaretha van Launs in den jare 1472 *Tobias*, die in den jare 1535 ftierf, nalatende *Gregorius* den I, keizerlyke Raadt en hoofdman op de Windifche grenzen. Hy ftichtte het flot Kranigsveldt, en zyne nakomelingen noemden zich heeren van Kranigsveldt. Zyn zoon *Gregorius* de II wierdt geboren in den jare 1536, en ftierf in den jare 1568, nalatende *Ehrenreich*, die by zyne twede gemalinne, Anna Elizabeth Gall van Gallenftein, *Herward* teelde. Deze wierdt in den jare 1605 geboren. Nog jong zynde droeg hy de wapenen, en woonde in den jare 1620 den flag op den Weiffenberg by Praag by. Naderhandt was hy ook by de veldflagen by Wimpfen, Luther, Leipzich, Lutzen en Nördlingen; in de Friedlandfche belegering voor Straalzondt, alwaar hy zyn regter oog verloor, en eindelyk by de verovering der ftadt Mantua. Hy was overfte onder keizer Ferdinand den II, naderhandt koninklyke Zweedfche overfte te voet en te paardt, en ftierf den 5 Augufty des jaars 1642. By Barbara, fraulin van Sauran, teelde hy *Ehrenreich Willem*, en *Herward*. De laatfte was geboren in den jare 1642, en ftierf in den jare 1692, nalatende *Maria Anna*, die met Ernft, grave van Metternich, trouwde. Deze was koninklyke Pruiffifche geheime Staats-Raadt, en afgezant in de Zwitferlandt wegens Neufchatel, aan 't keizerlyke hof, en op den Ryksdag te Regensburg, alwaar hy in den jare 1728 geftorven is, hebbende, gelyk men zeide, den Gereformeerden Godsdienft op zyn doodbedde afgezworen, en den Roomfchen omhelft, buiten kenniffe van zyne gemalinne. Ehrenreich Willem, vryheer van Regal, geboren in den jare 1638, en geftorven te Regensburg in den jare 1690, trouwde in den jare 1667 met Clara Catharina, dochter van Georg Ehrenreich, vryheer van Roggendorf, die in den jare 1710 te Wenen overleedt, oud zynde 71 jaren. Zy was de moeder van twee zonen en drie dochteren. De jongfte zoon, *Willem Chriftiaan*, keizerlyke hoofdman onder de dragonders, ftierf in den jare 1708 in Italië, oud 37 jaren. *Maximiliaan Lodewyk*, de oudfte, geboren in den jare 1668, was een der befte keizerlyke generalen over het voetvolk. In den Spaanfchen fucceffie-kryg was hy kommandant van Cremona. Toen de Turkfche oorlog begon, was hy kommandant binnen Offen, alwaar hy de veftingwerken in den jare 1715 met den uiterften fpoedt liet verbeteren, het in de twee laatfte belegeringen vernielde oude koninklyke kafteel flechten, en een nieuwen koninklyken burg aanleggen. Voor deze en andere getrouwe dienften verhief hem keizer Karel de VI in 't voornoemde jaar in den gravenftandt, en benoemde hem in 't volgende jaar tot generaal veldtuigmeefter. Hy hadt ook een keizerlyk regiment te voet; maar wanneer hy in den jare 1717 de zware belegering voor Belgrado bywoonde, wierdt hy door een kanonkogel gevaarlyk gekwetft, waar aan hy ftierf. Zyne gemalin was Eleonora Chriftina, dochter van Erneft, grave van Metternich, koninklyke Pruiffifche geheime Staats-Raadt, en van Maria Anna, vryfraulin van Regal, die hy in den jare 1709 trouwde, en verfcheide kinderen by haar teelde. De oudfte van de zelve, te weten *Eugenius Guidobaldus Erneftus*, wierdt in den jare 1709 geboren.

REGALE, een recht, dat de koning van Vrankryk heeft om de inkomften der bisdommen, aartsbisdommen en andere openftaande kerkelyke bedieningen te genieten, tot den tydt wanneer de biffchop, of aartsbiffchop den koning den eedt van getrouwheit gedaan heeft, en deze eedt in de zogenaamde Rekenkamer te Parys geregiftreert is. Ook plagt de koning gedurende het openftaan van eene geeftelyke bediening zekere perfonen te benoemen, gelyk ook omtrent andere beneficiën, die by biffchoppen en aartsbiffchoppen begeven worden, uitgezonderd de parochiën. Sirmond en Du Puy, twee beroemde fchryvers, getuigen, dat alle de koningen van Vrankryk van den eerften ftam, en zommige van den tweden, de volftrekte dispofitie over de bisdommen in alle hunne domeinen gehad hebben. Het *Regale* ftamt af van 't *Jus Patronatus*, dat de koning over alle kerken van zyn ryk heeft, van zyn *Jus Feudale* over de tydelyke goederen, die tot de geeftelykheit in zyne landen behoren, en van zyn *Jus protectionis*, of befchermrecht over de geeftelyken en kerkelyke goederen. De nalatigheit en toegevendheit van zommige koningen heeft aanleiding gegeven tot de verkiezing, waar door het recht, dat zy hadden, verloren is. Koning François de I, en des zelfs opvolgers zyn eenigermaten in hun oud recht herftelt om perfonen tot de bisdommen en aartsbisdommen te benoemen; en zulks uit krachte van een verdrag, in de jaren 1515 en 1516 te Bononië gemaakt, dat ook het *Concordaat* genoemt wordt. (Zie CONCORDAAT.) De macht over de bisdommen en aartsbisdommen heeft aanleiding gegeven tot het recht om zekere perfonen tot geeftelyke bedieningen voor te flaan en te bevorderen. De ftatuten van Karel den Kalen geven ons naricht, dat in den tydt, wanneer een bisdom ledig is, de koning den gouverneur van het byzondere landfchap heeft plegen te belaften de diëcefe onderwylen in zyn opzicht te nemen, en nevens den naburigen biffchop de kerkelyke zaken te bezorgen. In het teftament, dat koning Philips Auguftus voor zyne reize naar 't H. Landt maakte, vindt men een uitdrukkelyk artykel, waar by den regenten van 't ryk belaft wordt de bekwaamfte perfonen tot de openvallende geeftelyke bedieningen, voor zo verre die van 't *Regale* afhankelyk waren, te bevorderen. Dit recht tot vervulling der kerkelyke bedieningen brengt ook mede, dat de koning de inkomften der vakante bisdommen en aartsbisdommen geniet. Hincmarus, aartsbiffchop van Rheims, klaagde daar over in zyne brieven aan paus Leo den IV, dat, zo dra als er eene geeftelyke bediening vakant was, de koninklyke bedienden der zelver inkomften tot zich namen, en de bediening des biffchops door een fuffragaan of naburigen biffchop lieten waarnemen. Philips de Schone ftondt aan den deken en de kanunniken van Parys toe hun recht gedurende den openftaanden biffchoppelyken ftoel te gebruiken, doch onder eene fchriftelyke verplichting en verklaring, dat deze toelating den Regaliën niet nadeelig zyn zou. Koning Karel de V gaf in den jare 1364 aan de kerk van de H. Kapel van Parys het overfchot van de inkomften der Regaliën. Karel de VII fchonk aan de zelve H. Kapelle de inkomften der Regaliën voor drie jaren. Lodewyk de IX begiftigde ze daar mede zo lang als hy leefde. Dit gefchiedde ook van de koningen Karel den VIII, Lodewyk den XII, François den I, Henrik den II, en François den II. Eindelyk gaf koning Karel de IX aan deze kerk de inkomften der Regaliën, zonder bepaling van tydt; en het Kapittel genoot de zelve tot het jaar 1641, wanneer koning Lodewyk de XIII de abdy van St. Niaffe te Rheims daar mede begiftigde, en de nieuwe aartsbiffchoppen en biffchoppen het genot der Regaliën in 't geheel onttrok; waar by het Kapittel zeer veel verloor: want de gemelde abdy bragt niet meer dan 8 of 9000 ponden op, daar in 't tegendeel de Regaliën, volgens 't gevoelen van den kardinaal d'Offat, zo veel opbragten als drie der rykfte aartsbisdommen van 't ganfche koninkryk. Deze donatie wierdt in 't Parlement van Parys in den jare 1642 beveftigt; maar het hof verordende, dat de Regaliën weder tot den koning zouden keren, en by het fterven van een biffchop, of aartsbiffchop, de procureur generaal alle de inkomften tot zich nemen. Deze ftelde daar toe zekere commiffariffen aan: doch de brieven aangaande de gemelde donatie en feffie wierden by de Rekenkamer geregiftreert, federt welken tydt de geeftelykheit de zelve altoos genoten heeft. Het recht de Regaliën ftrekt zich over het ganfche koninkryk uit, niettegenftaande zommige provinciën en bisdommen daar van willen vry zyn. De abdyen waren eertyds dit recht ook onderworpen, doch zyn naderhandt daar van bevryd. Het Parlement van Parys verklaarde den 24 April des jaars 1608 by een manifeft, dat de koning het recht der Regaliën zo wel omtrent de kerk van S. Jean de Bellay, als omtrent alle de andere kerken van Vrankryk hadt, verbiedende te gelyk alle rechtsgeleerden en beampten iets daar tegen in te brengen. Hier op namen de aartsbisdommen en bisdommen in Languedok, Guiënne, het Dauphiné en Provence hunne toevlucht tot des konings Raadt van State, voorwendende, dat zy nog niet tot de krone hadden behoort, wanneer paus Gregorius de X aan koning Philips den III op het concilie van Lyon in den jare 1274 het grootfte gedeelte van dit recht hadt gegeven. Dit duurde tot het jaar 1673. Na dat nu meer dan 60 jaren verlopen waren, binnen welken tydt de prelaten der vier gemelde provinciën hun recht tot de gewaande vryheit niet konden bewyzen, gaf de koning in den jare 1673 eene verklaring in 't licht, die den 18 April by 't Parlement wierdt bekrachtigt, waar by zyne Majefteit verklaarde, dat het recht der Regaliën hem in 't geheel toekwam, zonder uitzondering van eenige aartsbisdommen, of bisdommen van zyn koninkryk, landen en domeinen, uitgezondert alleen die gene, die wegens andere bezwaarniffen daar van bevryd waren. Den 2 April des jaars 1675 gaf de koning eene twede verklaring uit, die den 13 May by 't hof bekrachtigt wierdt. Hier in worden de aartsbisdommen en bisdommen der voornoemde vier provinciën, die van 't recht der Regaliën eifchten vry te zyn, uitdrukkelyk genoemt, namentlyk Bourges, Bourdeaux, Auch, Toulouze, Narbonne, Arles, Aix, Avignon, Ambrun, Vienne, met der zelver Suffraganen. Hier tegen hebben zich de biffchoppen van Aleth en Pamiers hevig aangekant. Des niettegenftaande heeft de koning in den jare 1682 een eeuwig edikt nopens het recht der Regaliën laten uitgaan. *Aubery de la Regale. Marca de Concordia Sacerdot. & imper. Heideggerus Hiftoria Papat.* §. 341 *feq.*

REGEM-MELECH is de naam van een Jood, die nevens *Sarezer*, en eenige anderen, naar Jeruzalem gezonden wierdt, na dat de Joden uit de Babylonifche gevangeniffe wedergekeert waren, om van Zacharias den propheet en de priefters te vernemen of het volk een Vaften moeft houden na de wederopbouwing van den Tempel, gelyk voor dezen gefchied was. Zie *Zachar. VII*, 2. enz.

REGEN, eene rivier in Duitfchlandt, neemt haren oorfpronk in Bohemen, loopt voor een gedeelte door den Beyerfchen kreits, alwaar ze Chamb befpoelt, en, verder lopende, tegen over Regensburg in den Donauw valt.

REGENSBURG, in 't Latyn *Ratisbona*, is eene Ryksftadt aan den Donauw, waar mede zich boven de ftadt de Laber en Nab, en beneden de rivier Regen vereenigt. Deze voortreffelyke ftadt is niet alleen beroemd, om dat reets federt het jaar 1663 de Ryksvergadering aldaar gehouden is, maar ook, om dat binnen hare muren nevens haar nog vier andere Ryksftanden begrepen zyn, als de biffchop, de abt van S. Emeran, en de twee abdiffen van neder-en opper-Munfter. Binnen de zelve zyn vele aanzienlyke kerken en kloofters, en het biffchoppelyk paleis, het ftadhuis, en andere merkwaardige gebouwen, voornamentlyk de Dom, het kloofter van S. Emeran, en het collegie der Jefuiten. Zommigen melden, dat deze ftadt reets 14 jaren voor de geboorte des Zaligmakers door Tiberius, ftiefzoon van Auguftus, gefticht is, en *Augufta Colonia Tiberia*, of *Colonia Tiberia Augufta*, of eindelyk *Augufta Tiberii* genaamt; maar gelyk dit onzeker is, dus is het volzeker, dat de Romeinen deze ftadt lang in bezit hebben gehad, tot dat de zelve in den jare 508 een fetel der koningen, naderhandt der hertogen van Beyeren geworden is. Maar na dat keizer Frederik de I hertog Henrik den Leeuw van Beyeren en Saxen wegens trouwloosheit, aan zyn leenheer bewezen, uit het landt hadt gejaagt, belenende Paltsgraaf Otto van Wittelsbach met Beyeren, toen heeft hy ook ter zelver tydt deze ftadt bevryd, en zonder eenige uitzondering privilegiën medegedeelt, zo dat ook na dezen de hertogen van Beyeren den bloedban hebben gehad, en de ftads-fchout de criminele jurisdictie als een leen van keur-Beyeren heffen moeft; hoe-

hoewel over deze en diergelyke gerechtigheden verscheide geschillen met Beyeren ontstaan zyn, welk hof de stadt poogde van hare vryheden te beroven, en ze wederom tot eene landstadt te maken. Deze zaak kwam tusschen keizer Frederik den III en hertog Albrecht van Beyeren zo verre, dat het weinig scheelde, of de eerste zou dezen gewapenderhandt genoodzaakt hebben zich te onderwerpen; want markgraaf Frederik van Brandenburg was reets opontboden, om tegen hem met de Ryksbannier te trekken; maar dit wierdt wederom bygelegt, en in den jare 1492 wierdt tusschen keizer Maximiliaan den I en den voornoemden hertog een verdrag gemaakt, waar by den burgeren de volle vryheit omtrent Beyeren en het recht van eene Ryksstadt gegeven wierdt, uitgezonderd nochtans de inkomsten van zekere Regaliën, die voor dezen aan Beyeren hadden behoort. In den jare 1703 bemachtigde de keurvorst van Beyeren op Paaschdag de fraaie steene brug over den Donauw, waar door het Beyersche stedeke Amhof met Regensburg vereenigt wordt, en kort daar na de stadt zelf, die hy echter in 't volgende jaar wederom verliet. Voorts heeft deze stadt hare gerechtshoven te Augsburg, Neurenberg en Ulm, of naar 't believen van den eischer vyf of zes Raadsheeren uit het midden van hare regering, van welke naderhandt aan de hoger Ryks-vierscharen geappelleert wordt. De burgers kunnen voor geen vremd gerecht betrokken, noch van het vonnis des Raads beneden de 400 Rhynsche guldens elders geroepen worden. De geestelykheit is in gemene zaken van policy aan de jurisdictie des Raads onderworpen, en de regering der stadt bestaat uit 17 personen, onder welke 6 kamerheeren zyn. Deze zyn de voornaamste, en worden alle drie maanden verwisselt. De Hansgrave, die het bewindt over de burgerlyke zaken heeft, wordt van de burgery verkoren: daarenboven zyn 'er nog 10 bestendige Raadsheeren, die gezamentlyk de bestiering der republyk hebben. Wat de voornaamste geschiedenissen der stadt aangaat, de zelve heeft in de jaren 891, 954, 1046, 1059, 1152, 1190 en 1642 door den brandt veel geleden. Behalven den voornoemden Ryksdag zyn aldaar voorheenen nog vele andere gehouden: ook heeft men aldaar twee byeenkomsten over de Religie, en verscheide steekspelen gehouden. In den jare 1519 wierden de Joden, die hier eene vermaarde synagoge hadden, verdreven. In den jare 1418 wierden 'er twee geestelyken verbrand, om dat zy gezegt hadden, dat men Joh. Hus te Constants verongelykt hadt. Toen wierdt de zogenaamde ketter-toren gebouwt, en men verzekert, dat de voorspoedt van de stadt sedert is verandert en zeer verminderr. In den jare 1542 nam de stadt opentlyk de Augsburgsche Confessie aan. In den jare 1633 wierdt ze van hertog Bernard van Saxen-Weimar, en in 't volgende jaar door de keizerlyken verovert.

REGENSBURG. (HET BISDOM VAN) Het bisdom van Regensburg is aan den Donauw, in den Beyerschen kreits, gelegen, heeft geen metropolitaan, maar staat onmiddelyk onder den pausselyken stoel. Voor dat S. Bonifacius, aartsbisschop van Ments, door de verordening van paus Gregorius den III St. *Garibald* tot eersten ordentlyken en bestendigen bisschop te Regensburg hadt aangestelt, worden deze navolgende bisschoppen van Regensburg genoemt:

1. *Paulinus* in den jare 470, die gezegt wordt door S. Severinus, die toen als balling binnen Regensburg leefde, tot eersten bisschop van Regensburg aangestelt te zyn, hoewel zommige schryvers beweren, dat voorhenen *Josephus* en *Cyrinus* den grondt tot dit bisdom gelegt hebben.

2. S. *Lupus*, apostel en bisschop der Slaven in den jare 489, is te Regensburg als martelaar gestorven.

3. *Ratharius* in den jare 540.

4. S. *Rupertus* wierdt in den jare 582 eerste bisschop van Saltsburg.

5. S. *Emmeranus*, of *Haymeranus* in den jare 652.

6. S. *Erhardus*, broeder van Hildolph, aartsbisschop van Trier.

7. *Albertus*, een medgesel van den voorgaanden.

8. *Wolflebus*, *Wolfletus*, of *Veliphölegus*.

9. *Victerbus*.

10. *Wunifridus* is die St. *Bonifacius*, aartsbisschop van Ments, die in den jare 740 Beyerlandt met nieuwe of op nieuw bevestigde bisschoppen bezet heeft, sedert welken tydt de navolgende bisschoppen te Regensburg geweest zyn:

1. S. *Garibaldus*, of *Ganbaldus*, van 't jaar 740 tot 752. Deze hadt zynen setel in 't klooster S. Emmeran, toen buiten de stads vesten gelegen.

2. *Sympertus* heeft het klooster te S. Emmeran door ryke begiftigingen van Karel den Groten merkelyk verbetert. Hy stierf in den jare 784.

3. *Constantinus*, tusschen de jaren 784 en 790.

4. *Adalvinus*. Op zyn verzoek is het klooster te S. Emmeran in den jare 789 door den paus van 't bisschoppelyk geweldt bevryd. Hy bragt op order des konings van Vrankryk, die het landt van Beyeren verovert hadt, zynen setel in de stadt by S. Stevenskerk. Hy stierf in den jare 816.

5. *Barthuricus* stierf in den jare 842.

6. *Erchanfridus* stierf in den jare 852.

7. *Embricus* stierf in den jare 886.

8. *Aspertus* stierf in den jare 890. Zommige schryvers geven den voorgaanden bisschop nog vier jaren, en slaan Aspertus over.

9. *Tuto*, een monnik van S. Emmeran. In zynen tydt is het klooster neder-Munster te Regensburg gesticht, en de overblyfselen van S. Dionysius Areopagita zyn in 't klooster van S. Emmeran, dat de bisschoppen weder tot hun gebiedt getrokken hadden, gebragt. Hy stierf in den jare 926.

10. *Ysingrinus* stierf in den jare 937.

11. *Conradus* zat maar zes maanden.

12. *Guntharius*, een monnik te S. Emmeran, stierf 30 weken na zyne verheffinge.

13. *Michiël*. In zynen tydt hebben keizer Otto de I en paus Johannes de XII het klooster van S. Emmeran voor eeuwig van de jurisdictie der bisschoppen bevryd. Hy stierf in den jare 968.

14. *Wolfgang*, graaf van Pfullingen, stierf in den jare 994.

15. *Gebhardus* de I, graaf van Hohenwart, stierf in den jare 1023.

16. *Gebhardus* de II, eerst kanunnik te Regensburg, stierf in den jare 1036.

17. *Gebhardus* de III, broeder van keizer Conraad den II, bygenaamt de Salische, stierf in den jare 1060.

18. *Otto* stierf in den jare 1089.

19. *Gebhardus* de IV, van Götzesheim, wierdt niet verre van Pechlar in den jare 1105 gedood.

20. *Udalricus* is aanstonts weder afgezet.

21. *Hartwicus* de I, uit den stam der graven van Spanheim en Ortenburg, die hertogen van Carinthië waren, stierf in den jare 1126.

22. *Cuno* de I, te voren abt te Sigeberg, stierf in den jare 1130.

23. *Henrik* de I, graaf van Wolfrathshauzen, wierdt in den jare 1155, in een hogen ouderdom, monnik in 't klooster van S. Emmeran.

24. *Hartwicus* de II stierf in den jare 1164.

25. *Everardus* wilde met keizer Frederik den I in den jare 1167 Rome belegeren, doch stierf in dat zelve jaar aan de pest.

26. *Cuno*, graaf van Wittelsbach, stierf in den jare 1185.

27. *Godefredus*, te voren proost van Goslar, deedt afstandt in den jare 1186.

28. *Conradus* de II, van Laichling, stierf in den jare 1204.

29. *Conradus* de III, graaf van Frontenhauzen, stierf in den jare 1226.

30. *Sifridus*, te voren keizerlyke kancelier, stierf in den jare 1247.

31. *Albertus* de I, graaf van Pietingow, wierdt wegens ontdekte zamenzweting tegen den keizerlyken prins, Conradus den IV, in den jare 1260 afgezet. Hy wierdt naderhandt een monnik.

32. *Albert* de II, bygenaamt de Grote, van wien op zyn plaats gesproken wordt, deedt afstandt in den jare 1262.

33. *Leo* stierf in den jare 1277.

34. *Henrik* de II, graaf van Roteneck, heeft de stichtskerk merkelyk bevordert: want behalven dat hy den Dom te Regensburg zo fraai in den jare 1280 opgebouwt heeft, gelyk men nog heden ziet, heeft hy ook de voogdy en gerechten te Velden, Eberspet, Tysbach, Frondenhauzen, Ergoltspach, Essenbach, Pilsting en Auting aan zich gebragt, en alle de bisschoppelyke kloosters bevestigt, waar toe hem hertog Lodewyk van Beyeren, aan wien hy zyne erflanden verkocht, geldt verschafte. Hy stierf in den jare 1296.

35. *Conradus* de IV, graaf van Luppurg, de laatste van zynen stam, heeft de heerlykheit en het slot Luppurg, boven Regensburg, aan de rivier de Laber, als een geschenk aan 't sticht vereert. Hy stierf in den jare 1313.

36. *Nicolaus*, voor dezen kancelier van 't koninkryk van Bohemen, stierf in den jare 1341.

37. *Frederik* de I, burggraaf van Neurenberg. Deze heeft door zyne verkwistingen binnen 24 jaren vele goederen van het sticht te zoek gemaakt. Hy stierf in den jare 1365.

38. *Conradus* de V, van Haimberg, stierf in den jare 1381.

39. *Theodoricus*, vryheer van Abensperg, stierf in den jare 1383.

40. *Johannes* de I, natuurlyke zoon van Stephanus den jongen, hertog van Beyeren, leefde zeer ergerlyk. Hy stierf in den jare 1409.

41. *Albert Stauf van Stauffenberg* was een loffelyk bisschop. Hy heeft verscheide heerlykheden en goederen, namentlyk het graafschap Hohenburg en het stedeke Pechlar, in neder-Oostenryk, weder aan 't sticht gebragt, en stierf in den jare 1421.

42. *Johannes* de II, uit de adelyke familie van *Streitberg*, stierf in den jare 1428.

43. *Everard van Satelpogen*, of *Statlpoger*, heeft zyne bediening in 't eerste jaar nedergelegt.

44. *Conradus* de VI, van Soest in Westphalen geboortig, was Doctor in de Godgeleerdheit, en stierf in den jare 1437.

45. *Frederik* de II, van Parsberg, stierf in den jare 1450.

46. *Frederik* de III, van Plankenfels, stierf in den jare 1457.

47. *Rupertus* de I, Paltsgraaf aan den Rhyn, te Mosbach, was nog jong, en wierdt maar administrator van het sticht genaamt. Hy stierf in den jare 1465, toen hy de bisschoppelyke jaren nog niet bereikt hadt.

48. *Henrik* de III, van Absperg. In zynen tydt hadt zich Regensburg vrywillig onder het gebiedt der hertogen van Beyeren gegeven: doch na verloop van zes jaren erlangde het zyne vryheit weder. Hy stierf in den jare 1492.

49. *Rupertus* de II, Paltsgraaf aan den Rhyn, te Simmeren, stierf in den jare 1507.

50. *Johannes* de III, de zoon van Philippus, keurvorst van de Palts, stierf in den jare 1538.

51. *Pancratius van Sintzenhofen* was verminkt, verloor allengskens zyn verstandt, zo dat hy zomwylen zyne bediening niet kon waarnemen. Eindelyk wierdt hy beroert, verloor zyn geheugenis en spraak, stervende dus in een ellendigen staat in den jare 1548.

52. *Georgius*, graaf van Pappenheim, stierf in den jare 1563.

53. *Vitus van Frauenberg* stierf in den jare 1567.

54. *David Kolder*, te voren Domdeken, stierf in den jare 1579.

55. *Philippus*, een Beyersch prins van drie jaren, wiens administrator was de pausselyke nuncius Felicianus. Onderwylen studeerde Philippus naarstig, disputeerde te Ingolstadt in 't openbaar, wierdt

wierdt in den jare 1596 kardinaal, en ſtierf in den jare 1598.

56. *Wolfgang* de II, van Hauzen, te voren prooſt te Elwangen, wierdt in den jare 1596 verkoren, en ſtierf in den jare 1613.

57. *Albert* de IV, baron van Thörring, ſtierf in den jare 1649.

58. *Franciſcus Wilhelm*, graaf van Wartenberg, en een zoon van hertog Ferdinand van Beyeren, uit een ongelyk huwelyk. Hy was ook adminiſtrator der bisdommen Osnabrugge en Verden, en te gelyk kardinaal. Hy ſtierf in den jare 1661.

59. *Johan Georg*, graaf van Herberſtein, ſtierf in den jare 1663.

60. *Adam Laurens*, graaf van Thörring, ſtierf in den jare 1666.

61. *Guidebaldus*, graaf van Thun, te gelyk aartsbiſſchop van Saltzburg, ſtierf in den jare 1668.

62. *Albert Sigiſmund*, de zoon van hertog Albrecht van Beyeren, was ter zelver tydt biſſchop van Freiſingen, en ſtierf in den jare 1685.

63. *Joſephus Clemens*, een zoon Ferdinand Maria, keurvorſt van Beyeren, was te gelyk keurvorſt van Keulen, biſſchop van Luik, en coadjutor van Hildesheim. Wanneer hy in den jare 1692 biſſchop van Luik wierdt, zou hy het bisdom van Regensburg varen laten; maar wanneer het Dom-kapittel tot eene nieuwe verkiezing tradt, wierdt hy andermaal tot biſſchop verkoren, en eindelyk van den paus beveſtigt. Hy overleedt in den jare 1719.

64. *Johannes Theodorus*, prins van Beyeren, wierdt biſſchop van Regensburg den 29 July des jaars 1719, coadjutor, of medehelper van Freiſingen den 19 November des jaars 1723, en biſſchop van deze laatſtgemelde ſtadt in den jare 1727. *Bucelin. Cat. Epiſc. Ratisb. in Germ. S. Velſerus in Schol. ad vitam S. Severini & Tigurinum. Hundius in Metropoli Salisb. Aventinus & Brunerus in Annal. Bojicis. Knipſchild de jure civ. Zeiler. Topogr. Bavar. Imhof N. P. l.* III. *c.* 13.

REGENSPURG, of REGENSPERG, een ſtedeke en ſlot, gelegen op eene aangename hoogte des Legerbergs, in 't Canton Zurich, is wel verſterkt. Het is van de vryheeren van Regensperg aan 't huis van Ooſtenryk gekomen, en van hertog Frederik in den jare 1409 aan de ſtadt Zurich verpand, alwaar ze als nog een landvoogdt hebben.

REGERENDARIUS was by de Romeinen een bediende van den overſte van de lyfwacht, en wierdt dus genaamt van *regerere*, om dat hy alle ingegeve ſchriften moeſt regiſtreren. *Gutherius de Offic. Dom. Aug.* II. 15. *Pitiſcus* II. 601, 603.

REGGIO, in 't Latyn *Ducatus Regienſis*, een hertogdom in Italië, op de grenzen van Parma, ſtaat onder 't gebiedt des hertogs van Modena. De hoofdſtadt REGGIO is omtrent gelyk Modena, doch beter bebouwt en verſterkt, aan den zogenaamden Emiliaanſchen weg (*Via Aemilia*), heeft een ſterke citadelle, handelt ſterk in zyde, en heeft een biſſchop, die onder den aartsbiſſchop van Bologne ſtaat. Hare opkomſt is ze aan keizer Karel den Groten verſchuldigt, na dat ze eens en andermaal dan van de Gotthen, dan van andere barbaren verwoeſt was. Ze gaf zich den jare 1289, of 1292 aan Obizzo van Eſte, markgrave van Ferrara, over; doch in den jare 1326 onderwierp ze zich aan den Roomſchen ſtoel. Maar deze regering behaagde haar zo weinig, dat ze twee pauſſelyke gouverneurs na malkander aan 't leven ſtrafte. Naderhandt nam ze koning Johannes van Bohemen uit name van 't Ryk in bezit. Sedert heeft ze nog verſcheide heeren gehad, tot dat ze eindelyk wederom in den jare 1409 aan 't huis van Eſte kwam, waar by ze naderhandt beſtendig gebleven is. In den jare 1706 nam ze prins Eugenius in, na dat de Franſchen ze een tydlang haren wettigen bezitter ontweldigt hadden. *Alberti Delic. d'Ital. Ughel. Ital. Sacra.*

REGGIO, in 't Latyn *Regium Julium*, de hoofdſtadt in Calabria oltra, aan 't Faro de Meſſina, in 't koninkryk van Napels, heeft een aartsbiſſchop. Zy wierdt in 't jaar der wereldt 3279, en alzo 82 jaren na Rome, opgebouwt. Hare ſtichters waren de Chalcidenzen. Zy was een geruimen tydt in een goeden ſtaat, als een vrye plaats, tot dat ze eindelyk van den Siciliaanſchen dwingelandt Dionyſius na eene belegering van elf maanden verovert wierdt. Deze vorſt begon te regeren in den jare 360, en regeerde 38 jaren. Van dien tydt aan was Reggio in een droevigen ſtaat, tot der tydt ze door Julius Ceſar weder opgebouwt is. Deze maakte ze tot eene Romeinſche colonie, en noemde ze *Julium Regium*. Sedert dien tydt maken 'er de Latynſche ſchryvers veel gewag van. Het is eene zeer fraaie ſtadt, hoewel ze meer dan eens door de Turken geplundert is. In den jare 1717 wierdt het kruid-magazyn door den donder in brandt geſtoken, het welk in de lucht ſpringende meer dan 200 menſchen deedt ſterven. *Baudrand.*

REGIFUGIUM was een feeſt der oude Romeinen, dat op den 23 February geviert wierdt, om dat op dien dag Tarquinius de Hovaardige uit het ryk was gevloden; of, gelyk anderen willen, om dat de opperprieſter, genaamt *Rex ſacrorum*, hebbende zyne offerhande volbragt, in den tydt, wanneer de volksvergadering (*Comitia*) zou beginnen, ſchielyk wegvloodt. *Struv. Antiq. Rom. c.* 9. *Scaliger. Dacierius ad Feſtum v. Regifugium. Pitiſcus* II. 604.

REGILLA was te Rome een ſoort van rokken, die niet in de lengte, maar in de breedte geweven waren. Dit kleedt was wit, en hadt purpere ſtrepen. Hoe eigentlyk de gedaante geweeſt is, daar over verſchillen de geleerden; doch het kan met gene zekerheit gezegt worden. *Ferrarius de Re Veſt.* 1. 3. 20. *Salmaſius ad Vopiſc. Aurel. c.* 46. *Pitiſcus* II. 604.

REGILLIANUS (QUINTUS NONIUS) vocht twee maal dapper tegen de Sarmaten, doch viel daar na van Gallienus af, en liet zich tot keizer uitroepen. Maar hy heeft deze waardigheit niet lang genoten; want de zelve ſoldaten, die hem keizer gemaakt hadden, beroofden hem van 't leven. Dit geſchiedde in den jare 262. *Trebell. Pollio de XXX Tyrann.*

REGILLUS, een klein meir in het oude Latium, in 't gebiedt van Tuſculum, wordt thans het meir van *Caſtiglione* of *S. Praxede* genaamt, gelegen in Campagna di Roma, tuſſchen Tivoli en la Gava dell' Aglio. Deze plaats is vermaard wegens de overwinning, die Aulus Poſtumius aldaar op Tarquinius, den verjaagden koning, behaalde. *Livius l.* II.

St. REGINA wierdt in den jare 138 in de ſtadt Alize, in 't hertogdom van Burgundië, geboren. Deze ſtadt is thans groot, en wordt *Sainte Reyne* genaamt, om dat S. Regina aldaar geboren en begraven is. Na dat de keizer Decius in den jare 253 een plakkaat hadt laten uitgaan om de Chriſtenen te vervolgen, wierdt S. Regina door Olybrius, gouverneur van Gallië, ook gevangen; en wanneer hy noch door bedreigingen, noch door beloften haar hadt kunnen bewegen Chriſtus te verloochenen, en hem ten huwelyk te nemen, liet hy ze op de wreedſte wyze pynigen, en daar na onthoofden. De Chriſtenen begroeven het lyk beneden aan den berg Alize, nevens een yzere keten, die by haar martelaarſchap gebruikt was. *D. Georg. Viole in vita Reg. Bollandus in Act. Sanct. menſ. Mart. Tillemont Memoir. pour ſervir à l'Hiſt. Eccleſ. T. V. P. III. p.* 264.

REGINO, een abt van Prum, onder 't kerkgebiedt van Trier, was van de orde der Benedictynen, en een Duitſcher van geboorte. Hy leefde in 't einde van de XII eeuwe. Na dat de abt Farabertus deze waardigheit hadt nedergelegt, wierdt hy met eenparige ſtemmen daar toe verkoren, hoewel hem de nydigheit der andere monniken noodzaakte zich daar van wederom te ontdoen. Hy ſchreef een Chronyk, van de geboorte des Zaligmakers tot het jaar 907, die naderhandt door een anderen tot het jaar 972 vervolgt is. Hier in beſchreef hy de voornaamſte daden der Franken en andere Duitſche volkeren. Hy heeft ook een traktaat *De Diſciplinis Eccleſiaſticis & Religione Chriſtiana* nagelaten. Tot dit werk gebruikte hy niet alleen de Griekſche en Afrikaanſche Conciliën, nevens de ſchriften van andere Griekſche en Latynſche kerkelyke ſchryvers, maar ook de pauſſelyke Dekreten, Spaanſche, Franſche, en Duitſche Conciliën, en voornamentlyk de *Codex Theodoſianus*, de Statuten van Karel den Groten en zyne opvolgers, der koningen van Vrankryk, en andere wetten, door die koningen aan verſcheide volkeren, die onder hun gebiedt ſtonden, gegeven. Maar wat aangaat de pauſſelyke brieven, van deze gebruikt hy gene andere dan die van Siricius en des zelfs opvolgers, tot op Hormiſdas, aangezien de overige nog twyffelachtig waren. Joachim Hildebrand heeft dit boek in den jare 1659 te Helmſtadt uit een handſchrift der bibliotheek aldaar in 't licht gegeven. Naderhandt, in den jare 1671, heeft het Stephanus Baluſius op nieuw met geleerde aanmerkingen laten drukken. *Sigebert. in Catal. c.* 112. *Trithemius. Bellarminus. Poſſevinus. Voſſius. Cave.*

REGINOTRUDA, hertogin van Beyeren, was de dochter van Childebertus, of Theodebertus, koning van Vrankryk, en gemalin van Theodo den III, hertog van Beyeren, die door haar tot het Chriſtendom gebragt wierdt. Sedert dien tydt is het Chriſtendom in Beyeren door toedoen van Rupertus, biſſchop van Worms, zeer uitgebreid. *Brunner. Annal. Boj.*

REGIO. Dus noemden de oude Romeinen zekere delen van de ſtadt Rome. Servius Tullius was de eerſte, die deze ſtadt in vier *Regiones* verdeelde, genaamt *Regio Suburbana*, *Esquilina*, *Collina*, en *Palatina*. Deze verdeling bleef tot op de tyden van den keizer Auguſtus, die de ſtadt in veertien *Regiones* verdeelde. In ieder van deze ſtelde hy twee commiſſariſſen aan, genaamt *Curatores viarum*, die jaarlykſch verkoren wierden, en om de byzondere wyken loten moeſten. Zy waren in 't purper gekleed, en hadden ieder twee hellebardiers (*lictores*), die voor hen henen gingen, in hunne wyk. Zy hadden een zeker getal ſlaven onder zich, om den brandt, die ontſtaan mogt, te bluſſchen. Hunne bediening beſtondt daar in, dat zy zorgden voor de ruſt en ſierlykheit hunner wyken, dat de nieuwe gebouwen niet al te hoog wierden opgehaalt, enz. Om nu hunne moeite eenigzins te verligten, hadden zy ieder twee aanbrengers, die hen verwittigden, wanneer eenige ongeregeldheit voorviel. Ook hadden zy een zeker getal van manſchap, die hen voor wachters ſtrekten, om de nachtelyke zamenkomſten van oproerigen te verſtrooien, gaauwdieven en ſtraatſchenders op te vangen, enz. Deze voornoemde veertien wyken nu hadden vier honderd vier en twintig ſtraten, onder welke een en dertig hoofdſtraten waren. Deze namen haar begin van de vergulde kolom, die op het grote plein ſtondt. Ieder der zelve ſtraten hadt vier wykmeeſters, die de ſtads bevelen aan ieder byzonder burger bragten. Keizer Alexander Severus vermeerderde het getal der twee commiſſariſſen tot veertien, zynde zo vele byzitters van den ſtadvoogdt.

Het 1. kwartier begon van de *porta Capena*, en behelſde 12222 voeten in den omtrek. Hier in waren negen grote ſtraten, over welke twee commiſſariſſen, *Curatores viarum* genaamt, geſtelt waren, twee aanbrengers, en 36 wykmeeſters. Dit kwartier ſtrekte zich naar binnen en naar buiten de ſtadt. Hier zag men den prachtigen tempel van Mars Gradivus, ruſtende op honderd pilaren, een werk van Sulla, alwaar de Raadt vergaderde, om de vremde gezanten te horen. Naby was de vermaarde ſteen, genaamt *Manalis*, dien men in een grote droogte by wyze van proceſſie omdroeg, om regen van den Hemel te verwerven; en, zo men Feſtus mag geloven, viel 'er aanſtonts regen. Dus zyn zyne woorden: *Manalem vocabant lapidem petram, quæ extra portam Capenam juxta ædem Martis, quem cum propter nimiam ſiccitatem in urbem protraherent, ſequebatur pluvia ſtatim, eumque, quòd aquas manaret, Manalem lapidem dixêre.* Naby deze poorte vloeid de kleine rivier Almon, vermaard door de Peſſinuntiſche

go-

godinne, die aldaar uit het schip tredende haar wasschte, vooraleer zy naar Rome ging. Deze poort wierdt ook gedurig door eene waterleiding bespoelt. Hier van daan is, dat ze by Juvenalis (III, 11) *Madida Capena* genaamt wordt. Niet verre van daar zag men den tempel van 't Onweder (*Tempestas*), van de Hope, de Zanggodinnen, en een altaar van Apollo. In dit zelve kwartier hadt men ook drie heilige bosschen (*luci*), aan zo vele godheden toegewyd, en uit dien hoofde genaamt *Lucus Cuperius Hostiliani*, *Lucus Egeria*, en *Lucus Camenarum*. Voorts vier tempelen, namentlyk van Isis, Serapis, de Fortuin der reizigers, en Mars Quirinus, in tegenstelling en onderscheidt van dien tempel, die buiten de *Porta Capena* was, en dien ze *Martis Gradivi templum* noemden. De eerste diende om te tonen de vrede en rust, die zy in hunne stadt wenschten te hebben, en de twede om te tonen, dat zy hunne wapenen buiten de stadt wilden gebruiken tegen hunne vyanden. Daar waren ook tien kapellen, onder den name van *Ædiculæ*. Van deze kent men niet meer dan vyf by hare namen, te weten: *Fortunæ obsequentis*, *Honoris*, *Virtutis*, *Rediculi*, en *Herculis*. Die van *Rediculus* was buiten de poort, genaamt *Porta Capena*, en na 't vertrek van Hannibal van voor Rome gesticht. Voorts waren hier 7 grote pleinen, genaamt *Area*, namentlyk die van Apollo, Thallus, Gallus, Isis, Æliana, Pinaria, Cariura, en Mercurius; zes badstoven, of opentlyke baden, met name die van Nettius Bolanus, Torquatus, Mamertinus, Abascantianus, Mettianus, Secundianus en Antiochianus; nevens nog twee en tachtig andere byzondere baden; daarenboven drie en tachtig meiren, in welke de fontein-wateren zamenvloeiden; vier bogen (*arcus*), namentlyk die van Drusus Nero, Trajanus, Verus Parthicus, en Janus Bifrons; 74 opentlyke korenschuren (*horrea publica*); zestien handmolens (*pistrina*); de *Circus* van Caracalla; de eetzaal van de vrouwen; het *Mutatorium Cæsaris*, zynde een lustplaats; sommige merkwaardige grafsteden, onder anderen die der Corneliussen, der Attilii Calatini, der Servilii, der Cæcilii, der Horatii, enz. nog honderd een en twintig paleizen, onder den name van *domus*; en eindelyk twaalf honderd en vyftig eilanden, of huizen, die rondom alleen stonden, zonder achter, of vooraan andere naburige huizen gehecht te zyn.

Het twede kwartier, genaamt *Cœlimontium*, van den berg of *Mons Cœlius*, hadt 13200 voeten in den omtrek. Dit kwartier hadt twee commissarissen, en twee denunciatores, twee en dertig wykmeesters, en vyf compagniën schildwachten. In dit kwartier waren twaalf straten, dertig byzondere baden, behalven de opentlyke stads baden, vyf en zestig vyvers, drie duizend een honderd en zes eilanden, of afgezonderde huizen, twee heilige bosschen, twee en dertig opentlyke korenschuren, drie en twintig molens, honderd drie en dertig paleizen, onder anderen dat van Vitellianus, van Philippus Lateranensis, Cæsar Dictator, Tiberius Claudius, Centimalus, en van den dichter Stella; vyf kapellen, vyf tempels, namentlyk van Tullus Hostilius, Bacchus, Faunus, den keizer Claudius, en van de godinne Carnea, op den berg Coelius, alwaar ook de *Curia Hostilia* was, alwaar de Raadt dikwils vergaderde; insgelyks de *Campus Martius*, werwaarts men te paardt reedt, wanneer het lage van de stadt Rome door den Tyber overstroomt was. Tusschen de bergen Coelius en Palatinus was eene grote straat, genaamt Suburra, beginnende van het grote plein, en lopende tot op den breden weg van Tivoli: hier woonden de aanzienlykften van Rome, en hier zag men eene menigte van barbierswinkels, en lyndraaiers, waar op Martialis *lib.* II, *Epigr.* 17 ziet, zeggende:

> *Tonstrix Suburræ faucibus sedet primis,*
> *Cruenta pendent qua flagella tortorum.*

Hier verkocht men ook allerhande soorten van ooft en gevogelte. Zie wederom Martialis *lib.* VII, *Epigr.* 30.

Het derde kwartier, genaamt *Isis*, of *Serapis Moneta*, hadt 12450 voeten in den omtrek. Het begon van den berg Cœlius, en besloeg een groot gedeelte van het Esquilium. Hier over waren insgelyks twee commissarissen, twee denunciatores en twee en dertig wykmeesters gestelt. Het bestondt uit acht straten; de hoge plaats der toneelspeelders, genaamt, *Summum Choragium*, het begin van den H. Weg (*Via Sacra*), twee tempels, te weten die van Isis en Serapis Moneta, en van de Concordia Virilis, waar naast de Porticus Livia was. Livia, gemalin van den keizer Augustus, heeft deze gebouwen gesticht ter gedachtenisse van de gedurige eendragt in haar huwelyk; acht kapellen, namentlyk van de Goede Hope, van Serapis, Sangus Fidonus, Minerva, Isis, Venus, Æsculapius, en Vulcanus; de laan van Claudius Martialis, het Amphitheater van Vespasianus, waar op vier en twintig duizend menschen of aanschouwers zitten konden; de baden van de keizers Titus, Trajanus, en Philippus; zeventig byzondere baden, drie en dertig molens, negen en twintig korensolders, honderd en zestig paleizen, onder anderen die van Nero, Brutus, Pompejus, en Titus, met eene lane (*porticus*), in welke men zag het beeldt van Laocoon, en dat van zyne twee zonen: eindelyk 2807 eilanden, of afzonderlyke huizen.

Het vierde kwartier, genaamt *Via Sacra*, of *Templum Pacis*, behelsde in zynen omtrek 1800 voeten. Hier in waren acht straten: het bewindt hadden twee commissarissen, twee denunciatores, en twee en dertig wykmeesters. Het voornaamste deel was de *Via Sacra*, dus genaamt, om dat aldaar oudtyds de vrede tusschen Romulus en Tatius, koning der Sabynen, getekent was. Julius Cæsar liet de zelve met zeildoek overtrekken, van zyn paleis, tot aan het hangen van 't Kapitool. Dus deedt hy ook het *Forum Romanum*, om aldaar openbare spelen te vertonen. Het begin van de zogenaamde *Carina* was met vele en voortreffelyke gebouwen versiert; waarom Virgilius gewag maakt van *lautæ Carinæ*. De voornaamste gebouwen waren de warme baden (*Thermæ*), en het paleis van Titus. Hier waren onderaardsche zalen lang 137, breed 17, hoog 12 voeten, gemaakt door Vespasianus voor het Collegium Pontificum; het paleis van Pompejus, en de gehoorplaats van des zelfs vrygemaakten Lenæus, vermaard spraakkundige (*Grammaticus*); het oude huis van Cicero, dat hy aan zynen broeder Quintus overliet, om te gaan wonen op den Palatynschen berg; het *Æquimelium*, zynde een rond plein voor den tempel van Tellus, op een der hoeken van de Vervloekte straat, alwaar eertyds het huis van Spurius Melius was, maar het welk door Lucius Quinctius Cincinnatus, den Dictator, wierdt gesloopt, om dat des zelfs bezitter zich van 't oppergebiedt wilde meester maken; *Busta Gallica*, zynde een kerkhof der oude Gaulen, die aldaar door Camillus geslagen wierden; *Tigillum Sororium*, zynde een sparre, op den muur van Rome gestelt, onder welke Horatius moest henen gaan, om te boeten zyne misdaadt, in 't doorsteken van zyne zuster begaan; *Meta sudans*, of zwetend Doelwit, by de boog van Konstantyn. Dit hadt de gedaante van eene hoog opgehaalde naaldt, waar uit van alle kanten het water gutste, gelyk het zweet uit een menschelyk ligchaam. Boven op was een standbeeldt van Jupiter; tien tempelen, namentlyk van de Vrede, van Remus, voor welken twee heilige myrtebomen stonden, de eene wierdt genaamt *Myrtus patricia*, de twede *Myrtus plebeja*, die van Faustina, gemalinne van den keizer Marcus Aurelius, die van Tellus, gesticht door den Romeinschen burgermeester, Titus Sempronius, die van de Concordia, of Eendragt, van Venus Cloacina, van de Zon en van de Maan, van Augustus, en van Nerva, staande op het *Forum transitorium*; voorts acht kapellen, als van de negen Zanggodinnen, van de Hoop, van Lucina Valeriana, van Juno Lucina, van Mars, van Juventa, en van Isis: nog hadt men hier het zogenaamde Vulcanale, zynde de plaats, alwaar Romulus gezegt wordt het Lotos te hebben geplant, wiens wortelen zich tot aan het *Forum Cæsaris* hebben uitgebreid; de Porticus Sacra, het plein van Victoria, het plein van Vulcanus, de Colossus van de zon; het Odeum, zynde een plaats voor de openbare muzyken, in de gedaante van een schouburg, hebbende rondom zitbanken, naar de wyze van ladders. De koepel, die het van boven bedekte, rustte op pilaren. Hier wierden de muzykanten en akteurs der blyspelen geoeffent vooraleer zy op 't schouburg verschenen: ook zag men hier het *Forum Cupedinis*, of *macellum Cupedinis*, dat is een markt, of halle van allerhande lekkernyen; de oude *Basilica* van Paulus Æmilius, en die van Konstantyn, het geheiligt *Repositorium* van 't Romeinsche volk, het badt van Dafnis, negen en zeventig kommen, of vyvers, de bogen van Titus en Vespasianus, van Septimius Severus, en Constantinus, achttien graanschuren, vier en twintig molens, honderd en achttien paleizen, twee duizend zeven honderd acht en vyftig eilanden, of afgezonderde huizen.

Het vyfde kwartier, genaamt *Esquilina*, begreep den berg Esquilinus en dien van Viminalis. De omtrek was van 15950 voeten. Hier telde men vyftien straten, twee commissarissen, en twee denunciatores. Het aanmerkelykste in dit kwartier was het navolgende: *Puticuli*, of *Puticula*, zynde grachten, by wyze van putten gemaakt, tusschen den berg Esquilinus, de stads muren, en de straat, lopende naar de Porta Querquetulana, alwaar de armen begraven wierden, het welk in dit gehele kwartier een zwaren stank verwekte, zo dat Augustus, met toestemming van den Senaat en het Romeinsche volk, deze plaats aan zynen gunsteling Mecenas tot een geschenk gaf. Deze bouwde aldaar een prachtig paleis, met de vermakelykste tuinen van de gansche stadt Rome. Hier op ziet Horatius Sat. I, 8:

> *Huc prius angustis ejecta cadavera cellis*
> *Conservus vili portanda locabat in arca.*
> *Hoc miseræ plebi stabat commune sepulchrum.*
> *Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque*
> *Aggere in aprico spatiari, quo modo tristes*
> *Albis informem spectabant ossibus agrum.*

Hier omtrent hadden Virgilius, Propertius, Persius, Plinius Secundus de Jonge, en Aquilius de Rechtsgeleerde hunne woningen. Men hadt 'er ook verscheide tempelen, als dien van Jupiter Vimineus, van Juno Lucina, Minerva, Medicina, Æsculapius, Venus Erycina, die naast aan de Porta Collina stondt, rondom de welke de worstelspelen geviert wierden, wanneer de Tyber overstroomde; voorts het zogenaamde *Amphitheatrum Castrense*; de *Circus Aurelianus*, met een *Obeliscus*; de *Basilica* van Cicinnius; het *Vivarium*, of de diergaarden, verscheide opentlyke baden, honderd vier en twintig paleizen, onder anderen dat van Servius Tullius, Q. Luctatius Catulus, M. Licinius Crassus, enz.

Het zesde kwartier, genaamt *Alta Semita*, van wegens zyne gelegenheit, behelsde 15600 voeten in den omtrek, beginnende met de twee grote marmere paarden, zynde kunststukken van Phidias en Praxiteles, en lopende tot aan de Porta Viminalis. Hier toe behoorden veertien straten, en acht en veertig torens, over welke twee commissarissen, twee denunciatores, en twee en vyftig wykmeesters gestelt waren. Onder het merkwaardigste was de zogenaamde *Campus sceleratus*, naby de Porta Collina, tien winkels van vermiljoen, vyftien tempels, namentlyk van Salus, Serapis, Flora, Venus, enz. en een laan van duizend schreden; de standbeelden van Quirinus, twintig voeten hoog, en van Mamurius, even hoog, gemaakt van loot; de Circus van Flora, het *Forum* van Sallustius en Diocletianus; de warme baden van Paulus Æmilius, enz.

Het zevende kwartier, genaamt *Via lata*, strekte zich uit van het Kapitool tot aan de Septa, of het afschutsel van de Campus Martius,

tius tot aan het *Forum* van Trajanus, eindigende met de *Circus Flaminius*, en brede straat, van waar het kwartier den naam heeft. De omtrek was 23700 voeten. Hier toe behoorden 40 straten: twee commissarissen, en twee denunciatores hadden 'er het bewindt over. Hier was de woning van den dichter Martialis.

Het achtste kwartier, genaamt *Forum Romanum*, was het allerfraaiste en vermaardste. Hier onder behoorde het *Forum Romanum*, het Kapitool, de *Rupes Tarpeja*, de *Porta Stercoraria*, en *Via nova*. De omtrek was van 14867 voeten, en behelsde twaalf straten. Het opzicht hadden twee commissarissen, twee denunciatores, en zes compagniën schildwachten. Merkwaardig waren in dit kwartier de vergulde mylpaal; *Puteal Libonis*, alwaar vele kooplieden vergaderden; de *Lacus Curtius*, alwaar Curtius gewapend met zyn paardt was in gesprongen; de *Pila Horationa*, waar aan de klederen en wapenen der drie Curiatii waren opgehangen, en het beeldt van Marsyas, een der reisgesellen van Bacchus, vyftien tempels, onder anderen die van het Kapitool, van Jupiter Feretrius, van Julius Cæsar, alwaar een beeldt van Venus was, zo als de zelve uit de zee kwam, gesticht en geheiligt door Augustus, van Concordia, Vesta, Janus, enz. Hier waren de *doliola*, zynde vaten, in welke de overblyfselen der Gaulen, die Rome oudtyds hadden ingenomen, bewaart wierden; de grafsteden van Romulus, en Acca Larentia, behalven vele lanen; vier stadhuizen, alwaar de Raadt vergaderde, met namen *Hostilia*, *Calabra Pompiliana*, of *Regia Numa*, en het zogenaamde *Coenaculum aureum*; zeven *Basilica*; de *Græcostasis*; het *Tullianum*, zynde een gevangenhuis, door Servius Tullius gebouwt; honderd en vyftig paleizen, onder anderen dat van Tarquinius den Hovaardigen, van Manlius Capitolinus, van Scipio Africanus, Titus Annius Milo, Ovidius, enz.

Het negende kwartier, genaamt *Circus Flaminius*, behelsde den heuvel der hoven, de *Campus Martius*. De omtrek was van 30560 voeten, behelzende dertig straten, waar van elke hare opzienders hadt, gelyk de bovengenoemde kwartieren. Men telde daar in acht tempels, onder anderen het *Pantheon*, die van Janus, by het *Theatrum Marcelli*, de *Circus Flaminius* van Alexander Severus, vier theaters en amphitheaters, het *Ovile*, of het asschutsel, alwaar de Romeinen hunne stemmen gaven, het gevangenhuis der Centumviri, en de hoven van Lucullus en Agrippa.

Het tiende kwartier was genaamt *Palatium*, om dat het begon van den Palatynschen berg. De omtrek was van 11600 voeten. Het behelsde zeven straten, tien tempels, onder anderen dien van Apollo Palatinus; honderd negen en tachtig paleizen, onder anderen dat van Hostilius, van Ancus Martius, Valerius Publicola, L. Crassus den Redenaar, Hortensius, Catilina, Julius Cæsar, en Seneca.

Het elfde kwartier, genaamt *Circus Maximus*, behelsde, behalven de *Circus Maximus*, het gehele plein tusschen den Mons Aventinus en den Tyber aan de eene, en de groenmarkt en den voet van 't Kapitool, met den tempel van de *Pietas*, of Godvruchtigheit, en de *Columna Lactaria*, werwaarts de hoerekinderen gebragt wierden; het *Argiletum*, alwaar vele boekwinkels waren; vier tempels, dertig kapellen, en de lozing der grote rioel, zich ontlastende in den Tyber. *Rosinus*. *Dempsterus*. enz.

REGIOMONTANUS (JOHANNES) wierdt den 3 Juny des jaars 1436 te Koningsberg, een stedeke in Frankenlandt, geboren, waar van daan hy ook *Regiomontanus*, of *à Regio monte*, toegenaamt is, zynde zyn rechte naam *Mullerus*. Ook was hy onder den name van *Johannes Germanus*, zo veel als *Jan de Duitscher*, en *Johannes Francus*, of Jan van Frankenlandt, bekend. Hebbende te huis eenigzins de gronden der Latynsche tale gelegt, wierdt hy, omtrent 12 jaren oud zynde, naar Leipzich gezonden, alwaar hy binnen korten tydt de spraak-en redenkunst; de kennis der wereldkloot, en de beginselen der wiskunst leerde; maar vindende, dat hy eene zonderlinge genegenheit tot de sterrekunde hadt, en ziende, dat 'er te Leipzich niemandt was, die hem in de theorie grondig onderwyzen kon; maar dat in 't tegendeel Georgius Peurbachius te Wenen hier in vermaard was, begaf hy zich in den jare 1451, of 1452, derwaarts, en wierdt zeer vriendelyk van dien beroemden man ontfangen. Peurbachius poogde hem in 't byzonder de theorie der planeten uit te leggen, om dat hy reets eenige kennis van de Sphæra hadt, om dus naderhandt Ptolemæus zelf onder handen te nemen: daarenboven gaf hy hem gelegenheit om allerlei *Problemata* in de Geometrie op te lossen, en zich in de *Calculus* te oeffenen. Hier in oeffende zich Regiomontanus zodanig, dat hy altydt nog eenige ledige uuren hadt om Latynsche autheuren in de wiskunst te lezen, voornamentlyk de werken van *Archimedes*, door Jacobus Cremonensis vertaalt. Hy beklaagde niets meer dan dat niemandt *Apollonius*, *Diophantus*, en andere, hadt onder handen genomen. Onderwylen gebeurde het, dat de geleerde kardinaal Bessarion door den paus naar Wenen wierdt gezonden, eensdeels om het geschil tusschen den keizer en des zelfs broeder Sigismundus by te leggen, anderendeels wegens gewigtige belangen tegen den Turk. Deze, hebbende sedert zyne komste in Italië zich in de Latynsche sprake zeer bekwaam gemaakt, besloot, uit liefde tot de sterrekunde, de werken van *Ptolemæus* in de voornoemde tale over te zetten, nademaal de vertaling, die men voorhenen gebruikte, hem zeer krachteloos voorkwam. Maar wanneer het hem wegens de menigte zyner bezigheden onmogelyk was dit werk te volbrengen, was hy verblyd, dat hy Peurbachius, die in de schriften van Ptolemæus ervaren was, aldaar aantrof: doch aangezien hy het vervolg van zynen arbeidt wegens zyne onervarenheit in de Griekse sprake niet kon hopen, zo verzocht hy hem, nademaal het kort begrip van 't *Almagestum* van Ptolemæus, het welk Averroës gezegt wordt in de Arabische tale geschreven te hebben, noch in de Latynsche, noch in de Griekse tale gevonden wierdt, dat hy van zelf een kort begrip wilde opstellen, waar door Ptolemæus en korter en klaarder gemaakt wierdt. Peurbachius stondt hem dit niet alleen gewillig toe, maar liet zich ook van dien kardinaal bewegen met hem naar Italië te keren, daar reets een groot getal van geleerde mannen, en eene menigte van de beste Griekse boeken byeen vergadert was. Peurbachius bedong van den kardinaal, dat het hem vry mogt staan *Regiomontanus* mede derwaarts te nemen, zynde wegens zyne jonge jaren en vaardige geheugenisse bekwamer dan hy zelf om de Griekse taal te leren, en by zyn afsterven het werk te voltooien. Trouwens Peurbachius hadt het werk naauwlyks half volbragt, wanneer hy in eene zware krankheit viel, en den geest gaf. Ieder wenschte, dat Regiomontanus zyn opvolger mogt worden, gelyk geschiedde, zo nochtans, dat hy bedong, ingevalle de kardinaal weder naar Italië zou keren, hem derwaarts te versellen. Hier toe nu maakte hy met allen ernst toestel, alzo des kardinaals vertrek dagelyksch wierdt te gemoet gezien, dat echter tot in den herfst wierdt uitgestelt. Gedurende die reize bragt hy het door zynen omgang met den kardinaal en andere geleerden van zyn gevolg zo verre, dat hy een weinig Grieksch, voornamentlyk rakende de wiskunst, verstondt. Zo dra als hy te Rome gekomen was, zocht hy omgang met alle, die wegens de kennisse der Griekse tale vermaard waren, voornamentlyk met *Georgius Trapezuntius*, die juist met de overzetting van *Ptolemæus*, en des zelfs verklaringen van *Theon* bezig was. Hy zocht in 't byzonder eene verzameling van Griekse boeken te maken, zommige van welke hy, die de seldzaamste waren, met zyn eigen handt afschreef; want hy schreef de Griekse letteren zeer snel en sierlyk. Wanneer naderhandt de kardinaal Bessarion wegens zaken, rakende den Godsdienst, naar Griekenlandt gezonden wierdt, gaf hy aan Regiomontanus de keure, of hy nog langer te Rome wilde blyven, dan zyne te rug komst te Padua, Ferrara, of Venetië afwachten. Maar deze plaatsen behaagden hem alle zodanig, dat hy zich dat jaar en een gedeelte van het volgende te Ferrara onthieldt, verkerende gemeenzaam met Johannes Blanchini, Gaza, en Guarini, hoogleeraar in de Griekse tale. Ter zelver tydt oeffende hy zich in 't lezen der Griekse historieschryvers, redenaars, philosophen, en poëten, waar door hy in staat geraakte om een goed Grieksch vaarste maken. Toen bemerkte hy ook de grove fouten, die Trapezuntius in zyne overzetting van *Ptolemæus*, en zyne commentariën over *Theon* begaan hadt. In 't einde van 't jaar begaf hy zich naar Padua, alwaar hy uit aanmerking zyner vermaardheit, en de rekommandatie van den kardinaal Bessarion, onder de *Socii Academici* wierdt aangenomen, en verzocht om naar het voorbeeldt van Peurbachius eenige opentlyke lessen te houden, gelyk hy deedt, verklarende *Alphraganus*. Niet lang daar na vertrok hy naar Venetië, om aldaar den kardinaal in te wachten. Hier voleindigde hy zyne boeken *de Doctrina triangulorum*, die hy reets voorhenen begonnen hadt. Eindelyk keerde hy weder naar Rome, om aldaar nog meer seldzame boeken te vergaderen, hebbende besloten in ledige uuren de beste te vertalen, en in 't licht te geven. Hebbende een goeden voorraadt verzamelt, en nu moede van reizen geworden, waar by kwam, dat de kardinaal door verscheide gezantschappen belemmert wierdt, trok hy wederom naar Wenen, bekledende aldaar zyne bediening van hoogleeraar een geruimen tydt: doch niet lange daar na wierdt hy van Matthias Hunniades Corvinus, koning van Hungarië, onder vele beloften, en op eene jaarlyksche wedde van 200 goudguldens, genodigt, het welk hy daarom dies te liever aannam, om dat het algemene gerucht liep, dat de voornoemde koning de Griekse handschriften, die by de verovering van Constantinopel en Athene door de Turken verstrooit waren, wederom liet verzamelen, om te Offen een weergaloze bibliotheek op te rechten. Gedurende zyn verblyf aldaar genoot hy eene zonderlinge gunst; tot dat hy eindelyk by gelegenheit der Boheemsche onlusten, in welke koning Matthias ook ingewikkelt wierdt, besloot een vasten setel voor zyne studiën te zoeken. Hy verkoos derhalven Neurenberg, eensdeels om dat die stadt naby zyn vaderlandt, en omtrent in 't midden van Duitschlandt gelegen was, en uit dien hoofde zeer bekwaam om zyne briefwisseling te onderhouden, anderendeels om dat die stadt wegens verscheide kunstenaren toen zeer beroemd was, die hem in het toestellen der nodige werktuigen, en het aanleggen van een boekdrukkery zeer dienstig konden zyn. Hy kwam derhalven in de lente van 't jaar 1471 aldaar aan, wordende met eene algemene toejuiching ontfangen, in 't byzonder van Bernardus Waltherus, die een groot beminnaar der studiën, voornamentlyk der sterrekunde was. Deze nam alle onkosten der nodige instrumenten en boekdrukkery gewillig op zich. De eerste werken, die hy aldaar liet drukken, waren *Peurbachii Theorica nova*, en *Manilii Astronomica*. Hy zelf schreef *Calendarium novum*, en maakte het door den druk gemeen; nevens *Ephemerides*, van 32 jaren, eindigende met het jaar 1506. Regiomontanus heeft derhalven de eer, dat, hoewel voor hem een diergelyk werk is bekend geweest, hy het echter zeer heeft beschaaft, met nodige aanmerkingen vermeerdert, en in 't licht gegeven. Alle geleerden ontfingen dit werk met veel toejuiching. Koning Matthias, aan wien hy het opdroeg, vereerde hem daar voor 800 goudguldens. Na dezen gaf hy een groot register van boeken in 't licht, bestaande ten dele uit oude, meest Griekse handschriften, ten dele uit zyne eige werken; maar deze zyn alle, uitgezondert eenige weinige, die na zyne doodt zyn gedrukt, verloren. Ondertusschen hadt men Regiomontanus te Rome nog niet vergeten; want alle geleerden deden hun best om hem wederom derwaarts te lokken, waar toe zich eene gewenschte gelegenheit opdeedt: want wanneer paus Sixtus de IV de reformatie van den Almanak met ernst ondernam, wierdt 'er niemandt gevonden, van wiens naarstigheit en bekwaamheit men zich meer beloofde, als Regiomontanus, die dan ook van den paus zelve met vele beloften derwaarts wierdt verzocht, en middelerwyl tot bis-

bisschop van Regensburg verklaart. Hoewel het nu Regiomantanus niet zeer behaagde den loop zyner studiën, en de uitgave van zo vele voortreffelyke boeken af te breken, bewoog hem echter de hope van een onsterffelyken roem, dien hy door het bovengenoemde werk stondt te behalen, derwaarts te gaan. Hy begaf zich derhalven in July des jaars 1475 op reis, en wierdt met veel toejuiching te Rome ontfangen. Doch hy stierf nog binnen het jaar, oud 41 jaren. Men beschuldigt de zonen van Georgius Trapezuntius, dat zy hem vergift hebben laten bybrengen, om dat hy de misslagen, door hunnen vader in de vertaling van *Ptolemaus* en *Theon* begaan, opentlyk aangetoont hadt; maar Jovius, en anderen getuigen, dat hy door de pest, die toen in Rome woedde, weggerukt is. Hy stierf den 6 July des jaars 1476. Zyn lyk wierdt in 't Pantheum te Rome begraven. *Gassendus in vita Regiom. Vossius de Scient. Mathem.*

REGIONARII. Dus wierden te Rome zekere geestelyken van allerlei rang genoemt, die over de zeven wyken, of *Regiones* van de stadt, en der zelver geestelyken het opzicht hadden. Sommige waren *Diaconi*, *Subdiaconi*, *Notarii*, enz. Deze alle wierden meest in de afwezendheit van den paus aangestelt. *Du Fresne* III. 623. *Schmidius Lex. Eccles.* P. II. p. 211, 212.

REGIS, (PETRUS SYLVANUS) een vermaard philosooph, geboren te Salvetat de Blanquefort, in 't Fransche graafschap Agenois, in den jare 1632. Zyn vader was een welgezeten man; doch zo met kinderen gezegent, dat hy dezen, als den jongsten zoon, niet zeer bevorderen kon. Hy oeffende zich te Cahors in de fraaie letteren en philosophie, onder de Jesuiten, naderhandt vier jaren lang op de universiteit aldaar in de Theologie, om dat men hem tot den geestelyken staat geschikt hadt. Hier in was hy zo voorspoedig, dat men hem aanboodt, voor niet de waardigheit van Doctor mede te delen; doch hy wilde liever te Parys in de Sorbonne alvorens nog studeren. Maar het verveelde hem de wydlopige *dictata* van zeker hoogleeraar aldaar over de vrage: „ Op „ welk uur de Zaligmaker het H. Nachtmaal hadt ingestelt? „ na te schryven: in 't tegendeel beminde hy de Cartesiaansche philosophie. Hy begaf zich derhalven in 't onderwys van den vermaarden Jacobus Rohault; en aangezien zyn tydt van verblyf te Parys kort was, verdubbelde hy zyne naarstigheit. Na verloop van 4 of 5 maanden kwam hy met een loffelyk getuigenisse van zyn leeraar te Thoulouze aan, alwaar hy in den jare 1665 over deze nieuwe philosophie begon byeenkomsten te houden. Hier by vonden zich allerlei geleerden, magistraatspersonen, en geestelyken, zelfs ook vrouwen van den eersten rang. Hy liet onder anderen een Cartesiaansch Dispuit in de Fransche tale drukken, en beweerde het zelve opentlyk als Preses. Hier by hadt hy de eere, dat eene der aanzienlykste vrouwen, de welke hy in de Cartesiaansche philosophie grondig hadt onderwezen, en aan welke hy het voornoemde Dispuit hadt opgedragen, verscheide gewigtige zwarigheden in eigen persoon oploste. Die van Thoulouze gaven hem uit erkentenisse van zyne bekwaamheit een jaarlyksche wedde. Na verloop van eenigen tydt nam hem de marquis de Vardes als een vriendt, uit wiens ommegang hy iets hoopte te leren, met zich in zyn gouvernement van Aiguesmortes, en in den jare 1671 naar Montpellier, alwaar hy ook met even veel toejuiching, als te Thoulouze geschied was, geleerde onderhandelingen aanstelde. In den jare 1680 kwam hy te Parys, en begon aldaar ook diergelyke zamenkomsten in 't huis van den heere Lemery te houden. De toeloop was zo ongemeen groot, dat de zitplaatsen doorgaans eenige uuren te voren besproken wierden. Doch na verloop van zes maanden wierdt hy genoodzaakt deze zamenkomst af te breken. Des niettegenstaande wierdt Regis door den aartsbisschop van Parys, die door de voorstanders der Aristotelische philosophie bewogen was Regis een stilzwygen op te leggen, zo hoog geacht, dat hy hem op zekere uuren by zich ontboodt, en met hem over zyne philosophische stellingen sprak. In den jare 1690 wierdt hem na vele tegenstribbelingen vergunt een *Systema Philosophia*, behelzende de *Logica*, *Metaphysica*, *Physica* en *Philosophia Moralis*, in drie Delen in quarto uit te geven. In den jare 1692 beantwoordde hy in een afzonderlyk traktaat de *Censura Philosophia Cartesiana* van Huet; nevens de aanmerkingen van Du Hamel over zyn voornoemd Systema. Hy heeft met Malebranche verscheide brieven gewisselt over natuurkundige en bovennatuurkundige vragen. In den jare 1699 wierdt hy in de koninklyke akademie der wetenschappen aangenomen. Ten laatste gaf hy in den jare 1704 een boek van het gebruik der Reden en des Geloofs, of Vereeniging van Gelove en Reden, in 't licht. Hy stierf na verscheide kwalen zynes ligchaams in den jare 1707, den 11 January, in 't huis des hertogs van Rohan, dien het van zyn schoonvader, den voornoemden marquis de Vardes, by uiterste wil belast was Regis niet alleen voor zyn leven eene woning te bezorgen, maar ook een jaarlyksch pensioen te geven. De prins van Condé, de hertog van Eskalona, des zelfs zoon, de graaf van S. Estevan, de hertog van Alba, en vele andere groten, zo binnen, als buiten Vrankryk, hebben hem eene byzondere achting toegedragen. *Journal des Sçavans. Hist. de renouvellement de l'Academie Royale des Sciences p.* 177.

REGIUS (URBANUS) was een der geleerdste mannen in de XVI eeuwe, en geboren te Langenargen, aan het meir van Constants. Hy begon zyne studiën te Lindau, en vervolgde de zelve te Fryburg, in Brisgau, alwaar hy van zyn huiswaardt, den vermaarden Zasius, veel liefde genoot, gebruikende des zelfs voortreffelyke bibliotheek. Toen schynt hy zynen naam van *König* in dien van *Regius* verandert te hebben, om dat die grootsche naam gelegenheit hadt gegeven om met hem te boerten. Maar *Urbanus* heeft hy zich by een aardig toeval genoemt. Namentlyk, zyne moeder hadt aan de vrouwspersonen, die hem ten Doop hielden, belast hem dien name te doen geven, die op dien dag in den Almanak stondt, en welken zy haar uitdrukkelyk voorzeide, maar de zelve vergaten den naam onderweeg. De geestelyke, die het kindt zou dopen, en den Almanak mogelyk al zo weinig verstondt als de wyven, kon haar niet uit den droom helpen: doch tot alle geluk kwam hem te binnen, dat de dag van St. Urbanus aanstaande was. Hier mede waren de wyven te vrede, en dus wierdt het kindt *Urbanus* gedoopt. Van Fryburg begaf hy zich naar Basel, en van daar naar Ingolstadt, om den vermaarden Johannes Eccius te horen. Hier hieldt hy byzondere lessen, en vele edelen betrouwden hem hunne zonen: doch deze heeren maakten vele schulden, voor welke Regius van de crediteuren aangesproken wierdt, die het gaarne was ontvlucht; maar wanneer ondertusschen eenige onderbevelhebbers te Ingolstadt kwamen, gaf Regius den crediteuren zyne boeken en verderen boedel, en nam dienst in den oorlog. By de monstering wilde het geval, dat Eccius onder de aanschouwers was, en Regius kende. Hebbende de reden verstaan waarom hy zich in den krygsdienst begeven hadt, loste hy hem met veel moeite, en dreigde de studenten, die de schulden gemaakt, en Regius daar door in ongelegenheit gebragt hadden, met den vorst. Sedert heeft zich Regius dus in de studiën gekweten, dat hy van keizer Maximiliaan den I te Ingolstadt gelauwerd dichter en redenaar wierdt gemaakt. Niet lange daar na wierdt hy op die akademie tot hoogleeraar in de rederyk-en dichtkunst verkoren. Boven dien oeffende hy zich in de Godgeleerdheit, en vondt de stellingen van Luther zeer vernuftig, die in 't tegendeel van zyn weldoender Eccius hevig bestreden wierden. Hy verliet derhalven Ingolstadt, en begaf zich naar Frankfort, alwaar hy eene afzonderlyke gemeente maakte, en in het verschil over het H. Avondmaal het gevoelen van Zwinglius en Oecolampadius omhelsde. Eccius wilde hem wederom met de Roomsche kerk vereenigen, maar te vergeefsch, en Regius schreef zelf tegen Eccius, zynen gewezen weldoender. Luther bieldt veel van Regius, en poogde hem wederom op zyne zyde te brengen. Hy verliet derhalven in den jare 1528 zyn gevoelen, en hebbende in den jare 1530 te Coburg mondeling met Luther gesproken, ging hy weder in des zelfs gemeenschap over. Hy bleef te Augsburg tot den vermaarden Ryksdag, gehouden in den jare 1530, alwaar hem hertog Ernst van Luneburg zo veel genegenheit betoonde, dat hy hem mede nam naar zyne staten; en hem tot generaal superintendent verklaarde, in welke bediening hy te Celle in den jare 1541, in de maandt May, en, gelyk hy dikwils gehoopt hadt, schielyk gestorven is. Zyne huisvrouw was zeer ervaren in de Hebreeusche sprake. By deze teelde hy dertien kinderen. Zyn zoon *Ernestus Regius* heeft zyne werken byeen verzamelt, en te Neurenberg in 't licht gegeven. *Melch. Adam vit. Theol. Bayle Dict. Crit.*

REGNERUS, *Lodbroch*, of *Ludbroch*, ook *Zotig* bygenoemt, koning van Denemarken, was de zoon van Sivardus den II, en twistte een geruimen tydt met Harald den VI over de kroon, tot dat hy den zelven in den jare 826 uit het ryk dreef. Toen hy tegen de Noorwegers oorloogde, was 'er een vrouwspersoon, genaamt Laathgerta, onder zyne soldaten, die grote blyken van dapperheit gaf; waarom hy ze tot zyne gemalinne nam. Naderhandt wilde hy ook de Zweedsche princes Thora ten huwelyk nemen; hebbende Laathgerta, onder voorwendsel, dat ze hem hadt willen om 't leven brengen, verstoten. Maar haar vader Hiortus liet hem weten, dat hy zich alvorens met twee wilde dieren in een strydt moest inlaten. Meursius is van gedachten, dat daar door twee koninklyke bedienden moeten verstaan worden, die de koning wegens hun wild en woest leven graag uit zyn hof wilde hebben. Anderen menen, dat het twee slangen, of beeren geweest zyn. Regnerus derhalven, om dien eisch te voldoen, trok een ruig en met yskegels behangen kleedt aan, in plaats van een harnas, en doodde die twee voornoemde dieren. Tegen die van Zweden, Ruslandt en Noorwegen heeft hy gelukkig geoorloogt. In Schotlandt en Ierlandt wordt hy gezegt vyftig overwinningen behaalt te hebben: doch in Engelandt viel hy in den jare 843 in de handen van koning Hella. Deze liet hem de borsten afsnyden, en slangen daar aan leggen, die hem dus levendig opaten. Zyn zoon *Sivardus* de II was zyn opvolger in de regering, en wreekte, volgens het verhaal van Saxo Grammaticus, *Hist. Dan. lib.* IX, met zynen broeder *Biorno*, de onmenschelyke doodt van zynen vader op eene onmenschelyke wyze. Namentlyk, zy kregen den koning Hella na een scherp gevecht gevangen, en deden zyn rug zodanig opsnyden, dat hy de gedaante van een arendt vertoonde; dat is, zy namen een degen, maakten wederzyds eene opening tusschen de schouderbladen en het ruggebeen, joegen den degen van boven af naar beneden toe, en spouwden het vleesch rondom op. Dan sneden zy de ribben van het ruggegraadt af, en rukten de zelve zo wyd op, als zy volgen konden, wanneer zo een mensch, met de ribben als vleugelen opgespalkt, de gedaante van een arendt vertoonde. Dat noemden zy een arendt verbeelden, en het geschiedde niet alleen om den vyandt een wreder doodt te doen sterven, maar ook om hem de uiterste smaadheit, die 'er uit te vinden was, aan te doen; *Stephanus Stephanius* getuigt in zyne aantekeningen op *Saxo Grammaticus*, dat deze barbaarschheit onder de Noordsche volkeren vry gebruikelyk was. *Meursius*, *Crantzius* & *Pontanus in Hist. Dan.*

REGNIER, (N. N.) een vermaard Fransch dichter, en kanunnik te Chartres, zynde zyn geboorteplaats. Hy was een zeer gelukkig poëet in de Fransche tale, zynde de eerste, die in deze tale schimpdichten geschreven heeft; waar in hy nochtans niet altydt de regelen van welvoeglykheit heeft in acht genomen. Hy stierf in den jare 1613. Men zegt, dat hy door zyn ongeregeld leven zyne doodt verhaast heeft. Zyne zeventien schimpdichten, nevens

eenige andere, zyn verscheide malen in Hollandt gedrukt. *Baillet Jugem. des Sav. sur les Poëtes François.*

REGRAS, (JUAN DAS) een vermaard Portugeesch rechtsgeleerde, leefde in de XV eeuwe. Zyn leermeester was Bartolus, en hy heeft grotelyksch geholpen, dat na de doodt van koning Ferdinand des zelfs natuurlyke broeder Johannes de I den troon van Portugal beklom. Deze derhalven hieldt hem zo waard, dat hy hem overal, ook op zyne reizen, by zich wilde hebben. In 't byzonder gebruikte hy zynen raadt omtrent het verbeteren der wetten van Portugal. De zelve koning verhief hem tot de hoogste eerampten aan zyn hof; die hy ook onder des zelfs zone en opvolger Eduard bekleed heeft. Zyne dochter Blanka was getrouwt met Don Alonso de Cascaes, zynde een natuurlyke zoon van den Portugeeschen prins Johannes, de broeder van den voornoemden koning Ferdinand den I, uit welk huwelyk de graven van *Monsanto* afstammen. *Manuel de Faria y Sousa Epit. de las Hist. Portuges.* P. III. *c.* 9, 11, 12. *P.* IV. *c.* 15.

REGULUS. Zie ATTILIUS.

REHABEAM, koning van Juda, was de opvolger van zynen vader Salomon in den jare der wereldt 3060, hoewel hy maar over twee stammen koning was, om dat de overige tien wegens zyne al te zware belastingen tot Jeroboam afvielen. Naderhandt zondigden hy en zyn koninkryk tegen den Heere; waarom Sisak, koning van Egypten, hem verscheide steden ontweldigde, en Jeruzalem zelf belegerde, met 1200 yzere wagens, en een ontallyk heir. Doch Rehabeam maakte vrede met Sisak, die echter alle de schatten des tempels mede wegvoerde, in plaats van welke Rehabeam kopere schilden daar in bragt. Hy stierf in den jare 3076; zynde het 17 jaar zyner regering, oud 58 jaren. I *Kon.* XII. II *Chron.* X. enz.

REHABIA, zoon van Eliezer, en kleinzoon van Mozes, Israëls wetgever. Hy was de eenigste zoon van zynen vader, maar hadt een talryke nakomelingschap. I *Chron.* XXIII, 17.

REHBOK, (JAKOB) een vermaard bedrieger. Zie WALDEMARUS, gewaande keurvorst van Saxen.

REICHENAU, in 't Latyn *Angia dives*, een klein eilandt in Zwaben, in de Zeller-zee, staat onder den bisschop van Constants. Het klooster aldaar is eertyds eene ryke Benedictyner abdy geweest, gesticht door St. Pirminius in den jare 724. Deze was ook de eerste abt. In den beginne onthielden zich hier niet dan vorsten, graven, en andere heeren van aanzien, om te studeren. De abt hadt eertyds de waardigheit van Ryksvorst. Zyne inkomsten worden gezegt jaarlyksch 60000 goudguldens geweest te zyn, zynde de kloostergoederen zo verre verspreid, dat de abt, naar Rome reizende, altydt op zyn eigen goedt kon vernachten. In den jare 1538 is deze abdy door den abt Marx van Knörringen aan den bisschop van Constants voor een zekere jaarlyksche somme overgegeven. In dit klooster heeft men de beenderen van St. Marcus en keizer Karel den Dikken. De bisschop van Constants noemde zich baron van dit klooster, en heer van het Godshuis te Reichenau. In den jare 1712 zocht hy de Ryksvorstelyke waardigheit wederom te vernieuwen, verzoekende zitting en stem op den Ryksdag te Regensburg. Op dit eilandt kunnen gene fenynige dieren leven, het welk de inwoonders aan de verdiensten van hunnen abt toeschryven. *Zeiler. Topogr. Suev. Bucelini Germ. sacr. P.* I. *Imhof N. P. lib.* III. *c.* 9. §. 4. *Tromsdorf accur. Geogr. Beschr. des Zwabischen kreitses p.* 17. *Brusch Monast. p.* 30.

REICHENBACH, een stedeke in de opper-Lausits, een myl van Löbau, tusschen Gorlitz en Bautzen. Het heeft in den oorlog der Hussiten, en dikwils door brandt veel geleden. In den jare 1670 is de gansche stadt in de assche gelegt. *Grossers Laus. Merkw. P.* III. *p.* 89.

REICHENBACH, een stedeke in Voigtlandt, tusschen Altenburg en Oelnits, Zwikkau en Plauen, aan de Gols gelegen. Het staat onder 't gebiedt van keur-Saxen. In den jare 1212 heeft keizer Frederik het landschap, Milin en Reichenbach genaamt, nevens andere landen, aan Primislaus Ottocarus, koning van Bohemen, wegens de hem bewezene diensten geschonken. *Hagecii Bohm. Chron. ibique Diploma.*

REICHENBERG, een Hessisch kasteel op een rots, in het nedergraafschap Catzenellebogen, is in den jare 1271 van grave Willem den II van Catzenellebogen op de Asiatische wyze zeer kunstig, en zonder dak boven verwulft begonnen, maar niet voltooit. In den dertigjarigen oorlog is het zelve geheel vernielt. *Winckelman Hess. Beschryv. p.* 123.

REICHENHALLE, een Beyersche stadt in 't bisdom van Saltsburg, aan de rivier Saala, in een dal, op de grenzen van Saltsburg en Bergtoldsgaden. Men zegt, dat ze voor dezen den naam van een graafschap gevoert heeft. De plaats is wegens het zout, dat aldaar bereid wordt, zeer vermaard, aangezien het zelve van daar naar Zwaben, Zwitserlandt en naar de Rhynsteden vervoert wordt. Hier van geniet de keurvorst groot voordeel, nademaal hy de zoutpannen aan zich houdt. Het merkwaardigste van allen is de kunstige waterleiding, door keizer Maximiliaan den I met onbeschryffelyke kosten gemaakt. Men ziet 'er het zoutwater door zekere werktuigen meer dan 2000 schreden om hoog voeren, van waar het door buizen en kanalen over het hoge gebergte vier grote mylen tot aan Frauenstein voortloopt, alwaar het tot zout wordt gekookt, om dat men aldaar een bekwamer gelegenheit en beter hout heeft. Voorts ziet men by Halle een oud keurvorstelyk kasteel op een berg. *Chur-Beyern p.* 212. *Adlzr. P.* III. *lib.* II. *n.* 42. *Germ. princ. lib.* IV. *c.* 5. *p.* 90.

REICHENWEILER, een stadt in den Elzas, tusschen Keizersberg en Rappoltstein, die het huis van Wurtenberg van Wouter en Burchhard, heere van Harburg, in den jare 1324 gekocht heeft. Zy heeft een kasteel; en staat onder het gebiedt der Mompelgardsche linie. *Tromsd. Acc. Geogr.*

REICHERSPERG, een vermaard klooster der Reguliere kanunniken van St. Augustyn in 't bisdom van Passau, en 't Beyersche gerecht Schardingen, aan de In gelegen. Ten tyde van keizer Henrik den IV was het een sterk kasteel en setel van Werner, heere van Reichersperg, die het na de doodt van zynen eenigen zone tot een Augustyner klooster inwydde, om dus alle gelegenheit van twist onder zyne bloedverwanten over zyne nalatenschap af te snyden. Maar niet lange daar na wierden de Regulieren en kanunniken van den aartsbisschop van Saltsburg in den jare 1110 verdreven, en de goederen aan leken te leen gegeven; hoewel deze onder den aartsbisschop Conradus van Saltsburg wederom genoodzaakt wierden daar van afstandt te doen, die het klooster tot een proostdy verklaarde, en Berwinus tot eersten proost daar van benoemde. Doch het duurde niet lang, of de aartsbisschop Conradus en Beverwinus wierden in den jare 1116 in ballingschap gezonden, by welke gelegenheit de proostdy dus door de keizerlyken wierdt verwoest, dat Conradus na zyne te rug komst uit de ballingschap de zelve ter naauwernoodt herstellen konde; hoewel ze naderhandt door ryke begiftigingen der omleggende heeren en zommige proosten weder in staat gebragt is. Onder keizer Henrik den VI heeft iemandt, met name *Gerold*, het bekende *Chronicon Reichersbergense* geschreven, het welk door Gewoldus in den jare 1611 is in 't licht gegeven. *Chur-Beyern p.* 279.

REICHSHOFEN, een stedeke in 't graafschap Lichtenberg, in de beneden-Elzas, tegen over Bisweiler gelegen, wierdt eens ten dele aan de Paltz, ten dele aan de heeren van Ettendorf toegestaan, na wier afsterven het aan 't Ryk vervallen is, waar van het koning Rudolph in den jare 1286 aan Otto Ochsenstein te leen gaf. Naderhandt is deze plaats aan die van Ochsenstein gebleven. Wanneer deze in den jare 1459 met *Georg* uitstierven, kwam het stedeke aan Tweebrugge. Onder deze heeft het graaf *Jakob* aan het sticht Straasburg onder een byzonder beding als een mannelyk leen opgedragen. Wanneer deze stierf, wilde de bisschop het stedeke naasten; doch dit veroorzaakte vele onlusten met Hanau, die eindelyk in dezer voegen bygelegt wierden, dat Hanau de plaats wederom te leen van Straasburg moest ontfangen. *Herzog Elsass. Chron. l.* III. *p.* 53.

REICHSTADT, een stedeke, met een kasteel en heerlykheit, in Bohemen, in den Buntzlauer kreits, 3 mylen van Zittau gelegen, wierdt als een erfdeel aan de oudste princesse van Saxen-Lauenburg, welke hertog aldaar tot zyne doodt in den jare 1689 zynen setel hadt, gegeven.

REICHSTEIN, REICHENSTEIN, een bergstadt in Silesië, in 't vorstendom Munsterberg, palende aan 't graafschap Glats, alwaar een berggerecht gevonden wordt. In den jare 1581 kocht vorst Willem Ursinus van Rozenburg deze plaats, en zonderde de zelve van Munsterberg af. Doch in den jare 1599 wierdt ze aan de hertogen van Brieg en Liegnits verkocht. Het bergwerk alhier, de Gulde Esel genaamt, leverde eertyds veel goudt en zilver uit; en nademaal die van Silesië in die tyden een wet maakten, waar by den vremdelingen verboden wierdt deze bergwerken mede te bouwen, zo zyn ze uit nydigheit met den name van Eselvreters benoemt. *Lucæ Schles. Chron. Tromsd. Geogr.* enz.

REID, REYD, of REYDE, een dorp, met eene sterkte, of schans, genaamt de REIDER SCHANS, gelegen in de provincie van Groningen, op een uitham diep in den Dollaardt, tegen over de stadt Embden. De Spanjaarden veroverden deze schans in het jaar 1581, en bezaten de zelve tot in den jare 1589, wanneer zy door grave Willem, stadhouder van Vrieslandt, daar weder wierden uit gedreven. *Hooft Nederl. Hist. fol.* 790, 791.

REID. (EVERHARD VAN) Zie REYD.

REIDERLANDT, in 't Latyn *Reidensis terra*, eertyds het grootste van alle de landschappen tusschen den Eems en den Lauwers. Het paalt Westwaarts aan het Oldambacht en de moerassen van Drenthe. Oostwaarts aan den Eems, en aan zeer grote en wyde moerassen, de Bourtange genaamt, doch zodanig, volgens den Hre. *Alting*, dat het tegen den Eems alleen van voren paalt, maar door de gemelde moerassen van voren en van ter zyde gedekt wordt. De breedte is niet eenerlei, en gelykt wel naar die van een ei. Daar het op zyn langste is, te weten van het Zuiden Noordwaarts op te gaan, of tusschen Apel en den oever van den Eems, regt over de stadt Embden, is het drie en twintig duizend schreden lang. *Ooster-Reide*, het welk langst in standt gebleven is, wierdt door zeven zylen, of sluizen van *Wester-Reide* gescheiden het welk tegenwoordig op het uiterste van het Oldambacht gelegen is. Maar dit landt is door den Dollaardt zeer verminderr. *M. Alting Notitia Germ. Inf. P.* II. *fol.* 147.

REIDERWOLDE, eertyds een groot en ryk dorp van Reiderlandt, bewesten den vliet de Ee gelegen, gelykende naar eene goede koopstadt, en wegens zynen rykdom en grootheit, als mede wegens het getal der adelyke huizen overal vermaard. Daar stonden twee kerken, waar van de eene een Kapittel van kanunniken hadt, en niet verre van deze plaats stondt eene abdy van de Norbertyner orde, *Palmar*; maar zo wel deze abdy, als Reiderwolde zelf zyn, nevens meer andere dorpen, kloosters, adelyke huizen, enz door de woede der zee weggespoelt. *Oudheden en Gestichten van Groningen. Outhof Verhaal der Watervloeden pag.* 191.

REIFFENBERG, (FREDERIK VAN) een vermaard generaal in de XVI eeuwe. Hy was uit een adelyk geslacht gesproten, en diende in den beginne den keizer, maar trok in den jare 1545 met eenige regimenten, die hy in Saxen geworven hadt, naar Engelandt, alwaar hy tegen Vrankryk zeer gelukkig oorloogde. Toen de Smalkaldische oorlog begon, begaf hy zich op het verzoek van den landgrave van Hessen, met zyne onderhebbende man-

manfchap in dienft der Protestantfche vorften. Hem wierdt belaft den grave van Buren, die met eenige manfchap uit de Nederlanden tot de keizerlyken meende over te gaan, den overtocht over den Rhyn te beletten. Maar wanneer deze des niettegenftaande door hulpe van den keurvorft van Ments naby des zelfs refidentie over die rivier trok, voegde zich Reiffenberg by den landgrave, en hadt na den flag by Muhlberg het ongeluk, dat hem de keizer in den Ryksban deedt, en daarenboven 4000 guldens op zyn hoofdt ftelde. Hier door wierdt hy bewogen in den jare 1548 naar Zwitferlandt te wyken, alwaar hy zich eenige maanden te Bafel onthieldt; wanneer hy in den dienft des konings van Vrankryk overging. In den jare 1552 voegde hy zich by het keur-Saxifche leger, en hielp de vefting Ehrenberg, in Tyrol, veroveren. In 't zelve jaar belegerde hy de ftadt Frankfort aan den Mayn drie weken lang, en voegde daar op zyne manfchap by die van den markgrave Albrecht van Brandenburg, die met het verdrag, tuffchen keur-Saxen en den keizer te Paffau gemaakt, niet te vrede was. Doch het duurde niet lang, of de markgraaf voegde zich ook by den keizer, waar door Reiffenberg genoodzaakt wierdt wederom zyne toevlucht tot den koning van Vrankryk te nemen, dien hy naderhandt tegen Spanje uitnemende dienften deedt. Eindelyk wierdt hy, na de vrede, te Cambrefis in den jare 1559 gefloten, door den koning van Spanje met den keizer verzoent, en begaf zich op zyn goedt by Frankfort aan den Mayn, alwaar hy den 12 May des jaars 1595, in het 80 jaar zyns ouderdoms, den geeft gaf, zonder by twee gemalinnen eenige kinderen na te laten. *Spangenb. Adelfp. Mansf. Chron. Pantaleon Profop. P. III. Humbr. v. dem R. A. Tab. 65. Thuan. Sleidan.*

REIFFERSCHEIDT, een graaffchap, met een ftedeke en kasteel, van den zelven name, in de Eiffel, ftaat onder den grave van Salm en Reifferfcheidt.

REIGELSPERG, of RAIGELSPERG, eene heerlykheit, met een plaats van den zelven name, in 't Frankifche fticht Wurtsburg, tuffchen de fteden Wurtsburg en Mergentheim, Ooftwaarts gelegen, ftaat onder de graven van Schönborn.

REIGERSBOSCH, (HET) gelegen, volgens de gedachten van *Commelin*, in Amftellandt, digt by Ouwerkerk, wordt gehouden voor een lufthuis der oude heeren van Amftel, waar van de graven van Hollandt naderhandt een jagthuis zouden hebben gemaakt. Zie op het artykel AMSTELLANDT. L. Smids tekent in zyne *Schatkamer* aan, dat het Reigersbofch door den hogen watervloedt van het jaar 1173 is omver gefmeten; maar Commelin toont aan, dat het in het jaar 1400 nog in wezen is geweeft, om dat Jan van Affendelft, Barthouts zoon, gelyk Commelin bewyft, in het jaar 1378, en eenige volgende, nog houtvefter van dit Reigersbofch genoemt wordt, giffende derhalven, dat het door den watervloedt van den jare 1421 is omver geraakt. Zie *Commelins Befchryving van Amfterdam fol.* 139, 143. *Smids Schatkamer der Nederl. Oudheden. Outhof van de Watervloeden.*

REIHING, (JAKOB) van Augsburg, uit een oud geflacht van Patriciën, wierdt geboren in den jare 1579. Hy ftudeerde te Ingolftadt, en verviel in een zware krankheit, waarom hy eene gelofte deedt, dat hy, indien hy van zyne krankheit genas, in de focieteit der Jefuiten zou treden. Weder gezond geworden zynde volbragt hy zyne gelofte, hoewel in weêrwil van zyne moeder. Hy hieldt zyn novitiaat te Landsberg, oeffende zich in de letterkunde te Infpruk, maar in de philofophie en Godgeleerdheit te Ingolftadt met zo veel roem, dat de generaal der focieteit, Aquaviva, hem waardig oordeelde den tytel van Doctor in de Theologie aan te nemen, gelyk te Dillingen gefchiedde. Dit verwekte in hem een nieuwen yver tot voortplanting van den Roomfchen Godsdienft, en hy wierdt hofprediker van hertog Wolfgang Willem van Nieuwburg, die weinige dagen te voren belydenis van den Roomfchen Godsdienft hadt gedaan. Zommigen berechten, dat Reihing den vorft tot de verandering van Religie bewogen heeft. Maar aangezien Martinus Raufcher in zyne lykreden, Spizelius, Alegambe, en anderen, daar van niets melden, zo fchynt zulks onzeker te zyn. Men hadt Reihing ook verzocht, dat hy tegen de Augsburgfche geloofsverwanten wilde fchryven, zo dat hy dag en nacht by zich zelve overwoog hoe hy der zelver gronden beft zou kunnen wederleggen. Maar aangezien deze hem telkens met de H. Schrift wederftonden, begon hy de zelve ook naarftig te lezen, hopende daar in de nodige wapenen tegen zyne vyanden te vinden; doch daar door wierdt hy meer en meer tot het gevoelen der Proteftanten overgehaalt. Hy verliet derhalven zyne bediening, begaf zich naar 't hof van Wurtenberg, en nam aldaar den Proteftantfchen Godsdienft plegtelyk aan. Men betrouwde hem daar niet, en onderzocht hem acht volle dagen zeer genaauw. De Godgeleerden drongen de bewysgronden der Roomfchen op het hevigfte aan, doch Reihing wift die zo bondig te beantwoorden en te wederleggen, dat men ten volle van zyn oprechte meninge begon verzekert te zyn. De hertog derhalven maakte geen zwarigheit hem tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Tubingen, en gewoon predikant aldaar te benoemen. Zo grote blydfchap de Lutherfchen hier uit fchepten, zo zeer verdroot het de Roomfchgezinden, in 't byzonder de Jefuiten. Chriftoffel Grentzing, zyn gewezen provinciaal, was de eerfte, die hem poogde tot andere gedachten te brengen. Zyn broeder, Conradus Reihing, rector in 't collegie te Augsburg, fchreef zeer beweeglyke brieven aan hem; de generaal Mutius Vitellefchi beloofde hem volkome vergiffenis, en een ganfch ander onthaal, als Marcus Antonius de Dominis gehad hadt; ja de hertog van Beyeren zondt tot dien einde drie afgezanten aan 't hof van Wurtenberg, te weten Henrik van Stein, Faber, den Rechtsgeleerde, en Vader Keller, rector van 't collegie te Munchen. Deze laatfte deedt Reihing alle mogelyke aanbiedingen, en ftelde het in zyn keure, indien hy veranderen wilde, of weder in de focieteit der Jefuiten te treden, of kanunnik te worden, of eindelyk als leke te leven. Wanneer nu dit alles niets helpen kon, befchuldigden zy hem over allerlei lafteren by den hertog van Wurtenberg: doch deze gaf hen tot antwoordt: *Gy lieden zult alhier een rechter en recht vinden. Is Reihing fchuldig, dan zal hem niets kunnen redden; maar is hy onfchuldig, dan zal hy wel in de gerufte oeffening van dien Godsdienft, dien hy voor den beften verkieft, blyven. Ik, als hertog, zelf zal, ingeval myne beide hofpredikers te gelyk kwamen af te vallen, daarom geen handt verdraaien.* Reihing verdedigde zich nadrukkelyk, en beveftigde het gezegde met een eedt; waar tegen Keller niets wift in te brengen, maar zong den ouden zang, zeggende, dat Eva, dat is, de begeerte om te trouwen, Reihing tot den afval gebragt hadt. Doch Reihing bekreunde zich des weinig, maar trouwde nog in het zelve jaar met Maria, dochter van Antony Felix Welfer. Zes jaren na zyne verandering van Religie wierdt hy waterzuchtig, en ftierf aan een zinking den 5 May des jaars 1628. Nog Roomfchgezind zynde fchreef hy deze navolgende werken, als: *Muri civitatis fanctæ, i. e. fundamenta Religionis Catholicæ, quibus infiftens fereniffimus princeps Neoburgicus, Lutheranifmo abdicato, in Ecclefiam pedem intulit.* Wanneer Balthafar Meisner, Fabricius Baffecourt, en Matthias Hoë hem wederleiden, beantwoordde hy de twee eerfte in zyne *Excubiæ Angelicæ civitatis fanctæ pro defenfione duodecim fundamentorum*, enz. maar den laatften in het zogenaamde *Enchiridion Catholicon manuele, oppofitum Dno. Hoë.* Dit *Enchiridion* heeft hy naderhandt, den Proteftantfchen Godsdienft aangenomen hebbende, in de Hoogduitfche tale tegengefproken en herroepen, en voorts tegen zyne oude geloofsgenoten en nieuwe vyanden zich nadrukkelyk verdedigt in zyne *Differtatio de vera Chrifti in terris Ecclefia adverfus larvatum Jefuitam Dillinganum, in araneorum operis, quas contra laqueos Pontificios contritos* (Dus wierdt zyn Hoogduitfch gefchrift van herroeping genaamt) *texturam improbam fufpenderunt Georgius Strengelius, Simon Schaitenreiffer, & Laur. Forerus, ftilo Reihingii dejectis.* Behalven nog meer andere fchriften. *Witte Memor. Theol. Bayle Dict. Crit.*

REIMERS. (NICOLAUS) Zie URSUS NICOLAUS RAIMAR.

REINACH. Zie RHEINACH.

REINALDA, (SAKO) gehouden voor den zevenden Poteftaat van Vrieslandt, wordt als een vroom en vredelievend man befchreven, en zou goude geldftukken geflagen hebben. Ook zou hy uit yver voor de vryheit zyn ampt, zo haaft als het eerfte jaar ten einde was, tot twee malen toe van zelf nedergelegt hebben, zeggende, dat het Poteftaatfchap van ouds flechts voor een jaar gegeven wierdt. Het geen *Hamconius* en anderen zeggen, dat Egbert de Sax ten tyde van dezen Reinalda ganfch Vrieslandt tuffchen de Lauwers en het Vlie zou verovert hebben, dat is volgens *Ubbo Emmius* (op het jaar 1076) eenigen tydt vroeger gefchied. Hy is volgens het fchryven van zommigen omtrent het jaar 1167, of 1170 overleden. *Winfemius Kronyk van Vrieslandt fol.* 139. *Naberieht op de Befchryving van Vrieslandt* II *Deel, pag.* 423-429.

REINBEK was eerft een Barvoeters-, naderhandt een nonnenklooster in 't Holfteinfche landfchap Stormar, en wierdt in den jare 1530, in de afwezendheit van den prooft, aan koning Frederik den I van Denemarken verkocht; na wiens doodt het als een ampt aan de Gottorpfche linie is gekomen. Men verhaalt, dat de nonnen by haar vertrek een vreugdefeeft geviert, gedanft, en venfters, tafels en ftoelen in ftukken geworpen hebben. Toen de prooft van de reize wederkwam, en het klooster ledig vondt, protefteerde hy tegen den koop; doch wierdt met een penfioen, en eindelyk met het bisdom van Lubek bevredigt. *Dankwerth Befchr. van Sleesw. en Holftein P.* III. *c.* 11. *p.* 248.

REINECCIUS, (REINERUS) een vermaard gefchiedkundige, wierdt te Steinheim, een ftedeke in 't bisdom van Paderborn, geboren in den jare 1541, den 15 May. Hebbende de gronden zyner ftudiën zo in zyn vaderlandt, als te Lemgow, te Hanover en Goslar gelegt, begaf hy zich tot de akademifche ftudiën. Te Marpurg onthieldt hy zich twee jaren, maar te Wittenberg niet langer dan een jaar, kunnende na de doodt van Melanchthon aldaar geen vermaak meer vinden. Aangezien hem zyne bekenden Silefië zeer hadden aangeprezen, zo begaf hy zich derwaarts, en gaf eenige jonge edellieden onderwys: doch na verloop van anderhalve jaren keerde hy weder naar Wittenberg met eenige jonge edellieden, over welke hy twee jaren lang het opzicht hadt. Toen wierdt hy magifter, of meefter der vrye kunften, en keerde op het bevel van zyne moeder naar huis. Maar niet lang daar na keerde hy andermaal naar Wittenberg, en wierdt aldaar hofmeefter by eenigen van adel, uit het huis van Bernftein. By deze bleef hy negen jaren lang, en bezocht midlerwyl ook Jena, Leipzich en andere plaatfen. Nademaal hy dus eene gewenfchte gelegenheit hadt zich in de kenniffe der hiftoriën te oeffenen, wierdt hy daar in zo bekwaam, dat hem keurvorft Auguftus van Saxen gelaftte het Vervolg der Hiftorie van zyn vorftelyk huis, door Georgius Fabricius begonnen, op te maken. Na verloop van anderhalve jaren trok hy naar Frankfort aan den Oder, alwaar hy insgelyks meer genegenheit tot het fchryven dan opentlyk te fpreken betoonde. Maar aangezien hy vele benyders hadt, en vele onkoften moeft ondergaan, nam hy het beroep te Helmftadt, hem van Julius, hertog van Brunswyk-Luneburg, opgedragen, aan. Hier was hy insgelyks bezig met het fchryven van boeken. Hy ftierf in den jare 1595 door een ongelukkigen val. Men heeft verfcheide fchriften van hem, als: *Familiæ regum & pontificum Bofporanorum, ex ftirpe Achemeni, & Zenonis Laodicenfis, &c. Familiæ regum Macedoniæ &c. Familiæ Arfacidarum &c. Familiæ Seleucidarum &c. Familiæ Lagidarum &c. Reges Cyrenei; Familiæ regum Armeniorum & Pergamenorum;*

Familiæ regum Judæorum, quæ Asmoneorum & conditoris Antipatri nominibus celebratæ sunt; Familiæ regum Mediæ & Bactrianæ, regum Spartanorum & Messeniacorum &c. Syntagma de familiis, quæ in Monarchiis tribus prioribus rerum potitæ sunt; & de familiis duorum Ægypti regnorum Baltiadarum, Cyrenæorum & Dynastarum, regum & pontificum Israëlitarum. Addita est Appendix de illustribus aliquot Græciæ regnis; Item altera de Historia gentis Æacidarum, & regum Atheniensium; Regna Græca ac Latina, Historia celebratissima, unà cum familiis, quæ in singulis floruere; Origines stirpis Brandenburgicæ &c. Commentarius de Marchionum & Electorum Brandenb. Burggraviorum Norimberg. &c. familia; Familia Argivorum & Mycenorum; Commentatio de Saxonum originibus, hisque annexa de urbe & ducatu Brunsvicensi exquisitio; Annales Wittichindi; de Familia & rebus gestis Palatinorum Saxoniæ, & de Historia Henrici Leonis excerpta; Hierosolymitanum Chronicon, i. e. de bello sacro Historia; De Marchionum & Electorum origine; De vita & familia Dithmari; De veteribus Misniæ Marchionibus; De Billingorum familia; Historia dubia, & Syntagma Historicum; Chronica Slavonum; Oratio de Historiæ dignitate; Methodus legendi Historias; Historia Julia, sive Syntagma Heroicum; Historia Misnica; De Origine Germanicæ nobilitatis; Historia Orientalis Christianorum, Saracenorum, Turcarum & Tartarorum; Historia Parthorum; Commentarius in Annales de rebus gestis Caroli Magni; Panegyricus in honorem festivitatis, qua Henricus Julius, dux Luneburgi, in possessionem Episcopatus Mindensis inductus est; De bello sacro, in Asia gesto; Familiæ Luceburgenses; Commentaria de rebus Persicis, seu familia Artaxerxis; Vita Gregorii Horstii. Thuanus in Hist. Keckerm. de Hist. Nat. c. 11. Vossius de Philol. p. 69. Henr. Meibomius in Narrat. de vita Reineccii. Teissier Addit. aux Eloges T. II. *p.* 227.

REINEGOM, of RINNEGOM, (HET HUIS TE) heeft weleer by Egmondt, daar de Rhyn van ouds voorby liep, omtrent een grote poel gestaan, en wierdt door Radbout, den II van dien name, den vierden heere van Egmondt, afgebroken, en het heerlyke huis van Egmondt door hem in des zelfs plaats opgebouwt; zo dat de genen een misslag begaan, die zeggen, dat dit huis van Reinegom en dat op den Hoef, of van Egmondt een en het zelve is geweest. *Soeteboom Saanlandsche Arkadia pag.* 116.

REINEK, RHEINEK, of RHENEK, een graafschap, grenzende aan 't gebiedt van Ments, Wurtsburg, Fulda en Hanau. Behalven den Mayn, waar door het graafschap van 't sticht Wurtsburg wordt afgescheiden, vindt men in het zelve de rivieren Sin, Lohr, en Schud. Daar zyn ook vele bergen, onder anderen de Steltzenberg, op de grenzen van Fulda: ook vele bosschen. De voornaamste plaatsen zyn REINEK, aan den zamenloop der rivieren Schud en Sin, en aan den zamenloop der Lohr en Mayn gelegen. Dit graafschap heeft in de lengte en breedte omtrent vier mylen. Na het afsterven der oude graven van Reinek in den jare 1559 is het grootste deel van dit graafschap aan keur-Ments; maar in den jare 1673 aan de graven van Nostitz gekomen. Voorts hebben zich de bisschop van Wurtsburg, de graven van Erpach, en die van Isenburg verdeelt, welke laatste hun deel aan de graven van Hanau hebben overgelaten. *Imhof N. P. lib.* VIII. *in Proleg. Pastorii Francon. Rediv. p.* 424.

REINESIUS (THOMAS) wierdt den 13 December des jaars 1587 te Gotha geboren. Hy verstondt reets in zyn twaalfde jaar de Griekse en Latynsche talen, en hadt in deze jonge jaren reets onder anderen de zondags-Evangeliën nevens verscheide Psalmen en Gebeden in rym en onrym vertaalt: waarom hem ook zyn rector, de geleerde Wilkius, zeer beminde, en hem zynen discipelen tot een voorbeeldt voorstelde. Des niettegenstaande wilde men hem nog niet in de opentlyke schole bestellen, om dat hy nog te jong scheen te zyn, en 'er te Gotha toen leerlingen van 30 jaren op 't gymnasium waren. In den jare 1603 wierdt hy nevens zyn broeder Christoffel, die naderhandt farheer te Lagenheim, in 't Hennebergsche, geworden is, naar de universiteit van Wittenberg gezonden. Hier wierdt hy van Balduinus zeer bemind, die hem, ook toen hy reets elders was, zeer vermaande, dat hy zich in de Godgeleerdheit wilde oeffenen. Maar hy toonde daar geen genegenheit toe, om dat hy in zyne jeugdt de letter R niet wel kon uitspreken: in 't tegendeel oeffende hy zich met dies te groter naarstigheit in de geneeskunde, volgende hier in de voetstappen van zynen oom Nicolaus Reinesius, die toen, wanneer de pest byna geheel Duitschlandt verwoest hadt, zyn verblyf te Neurenberg nam, tot nut van vele zieken, en dien keizer Rudolf de II wegens zyne zonderlinge ervarenheit tot zich naar Praag nodigde. In den jare 1607 verliet hy Wittenberg, en begaf zich naar Jena, om de Coburgsche beurs, aldaar voor de studenten in de medicynen gesticht, te genieten. Hier hieldt hy, nog geen magister zynde, lessen over de philosophie en geheugeniskunst. Hoewel hem Thomas Sagittarius, deken in de philosophische faculteit, aanboodt voor niet opentlyke lessen te mogen houden, wilde hy zich liever alvorens door openbare redentwisten oeffenen, gelyk hy deedt, en in 't volgende jaar tot meester in de vrye kunsten verklaart wierdt. In den jare 1610 reisde hy naar Bohemen, alwaar hy by grave Julius van Schlik tot onderwyzer aangenomen wierdt. Uit Bohemen trok hy naar Frankfort aan den Oder, om den vermaarden keizerlyken geneesheer Rulandus te horen. Na dezen besloot hy zich door reizen volkomentlyk te oeffenen, begaf zich tot dien einde naar Italië, en hieldt zich een geruimen tydt te Padua op, zoekende, behalven de medicynen, ook eene kennis van seldzame boeken, opschriften, marmere en stene gedenkstukken te vergaderen. Van daar te rug reizende wierdt hy te Basel in de medicynen gepromoveert. Van daar begaf hy zich naar Altorf, en wierdt aldaar door de voorsprake van zynen vriendt, dien beroemden geneesheer Casparus Hofmannus, tot hoogleeraar in de geneeskunde bevordert. In den jare 1617 trok hy naar Hof, en twee jaren daar na naar Gera, alwaar hem Henrik de Jonge, heer van Plauen, tot zyn lyfarts benoemde. Zich aldaar een jaar lang hebbende opgehouden, begaf hy zich in den jare 1627 naar Altenburg, bekledende aldaar de aanzienlykste bedieningen: want hy was behalven stads-Doctor ook burgermeester. Hy wierdt middelerwyl wel op verscheide akademiën beroepen, doch hy sloeg zulks telkens af, vrezende, dat hy zich met andere twistzuchtige professoren niet wel zou kunnen verdragen; hoewel het hem ook te Altenburg niet naar wensch ging, wegens den woedenden oorlog en de pest. Eindelyk verliet hy, na het vervallen van zyne krachten, ook Altenburg, en trok naar Leipzich, alwaar hy zyn leven verder in Godvruchtige oeffeningen doorbragt. Hy stierf den 14 February des jaars 1667 als Raadt van den keurvorst van Saxen. Men heeft verscheide schriften van hem, als: *Chematria; De vasis umbilicalibus, eorumque ruptura, observatio singularis; De Deo Endovellico, ex inscriptionibus, in villa Vizosa Lusitaniæ repertis; Commentatio Parergica;* Ἰσοψήφιστα *lingua Punica, errori populari, Arabicam & Punicam esse eandem, opposita; Varianum Lectionum libri tres; ipsarum defensio; Commentarius in veterem inscriptionem Augustæ Vindelicorum haud pridem erutam; Epistola ad Casparum Hoffmannum & Christophorum Rupertum; Petronii Arbitri Fragmentum cum epicrisi & scholiis*, dat hy den vermaarden staatsdienaar in Vrankryk, Colbert, opdroeg, om daar door zyne dankbaarheit te betonen, om dat die vermaarde man hem nevens een aanzienlyk pensioen van den koning een verplichtenden brief hadt toegezonden. Na zyne doodt kwamen in 't licht: *Epistola ad Johannem Vorstium; Epistola ad Nesteros, patrem & filium; Epistola ad Joh. Andream Bosium; Syntagma inscriptionum antiquarum, cum primis Romæ veteris, quarum omissa est recensio in vasto Jani Gruteri Opere.* enz. Men heeft ook nog eenige werken in handschrift van hem, die verdienen in 't licht gegeven te worden, in 't byzonder zyn *Eponymologium*. Voorts beschuldigt men hem, dat hy zich aan generlei Religie verbonden heeft, nemende uit alle het gene hem behaagde. *Witte Memor. Philosoph. Decad.* VIII. *p.* 461 *seq. Daumius in vita Reinesii. Acta Erudit. Lips. ad an.* 1682. *p.* 92. *Caroli Memorab. Eccl. sec.* XVII. *lib.* VI. *c.* 32. *lib.* VII. *ad an.* 1667. *p.* 409. *Bayle Dict. Crit.*

REINFELDEN, een stedeke in Wagrië, aan de rivier Drau, twee mylen van Lubek, heeft een slot, en staat aan den hertog van Holstein-Pleun. Het was eertyds een vermaard klooster, door grave Adolf van Holstein in den jare 1186 gesticht. *Tromsd. Danckwerth Beschr. van Sleesw. en Holst. P.* III. *c.* 9. *p.* 23.

REINFELS. Zie RHYNFELS.

REINHOLD, aartsbisschop van Keulen, was de zoon van grave Otto van Dassel, en broeder van Adolph den Stouten. In zyne jeugdt studeerde hy te Hildesheim, en wierdt aldaar eerst Domheer, naderhandt Domproost. Keizer Frederik de I benoemde hem tot zyn opperkancelier, en in den jare 1159 wierdt hy aartsbisschop van Keulen. Hy oorloogde uit 's keizers name in Italië, en was by de belegering van Milaan tegenwoordig, welke stadt verovert zynde, wierden hem de lyken der zogenaamde H. drie koningen, die aldaar gezegt wierden begraven te zyn, gegeven. Hy heeft door zyne goede hoedanigheden het aartssticht en het gansche Roomsche Ryk verplicht. Hy bouwde te Keulen het paleis en de twee torens van de St. Pieterskerk, met zeer grote kosten, leggende voorts den grondt van het kasteel Reinek tot een bisschoppelyken setel. By Tusculum sloeg hy met weinig manschap van Romeinsch krygsvolk omtrent 40000 man. Hy stierf in Lombardië in den jare 1181, en wierdt van daar naar Keulen gevoert, en in 't hoge sticht bygezet. *Lezneri Dassel. Chron. lib.* II. *Northofii Archiep. Col. Catal. in Meibom. T.* II. *p.* 7. *Lucæ Gravensaal.*

REINHOLDUS, (ERASMUS) een vermaard wiskundige, was geboren te Salveldt, in Thuringen, en hoogleeraar te Wittenberg. Hy stierf in den jare 1553, nalatende: *Observationes Prutenicæ*, volgens de stellingen van Copernicus; *Scholia in Theorias planetarum; Commentarii in libros Ptolemæi Mathematicæ constructionis*; enz. *Vossius de scient. Mathem. c.* 36. §. 14. *Thuan. Hist. Teissier Addit. T.* I. *p.* 71.

REINIERS, (JELLE) een Vries van geboorte, was een kunstig glasschilder. Te Sneek is heden nog een kunstig geschildert glas te zien, door het timmermansgildt aan de kerke geschonken, waar in verbeeld staat de vlucht van Jozeph (hunnen patroon) met Maria naar Egypten. Dit wordt geoordeelt in kunst het werk van de beruchte Crabetten, die de glazen in de St. Janskerk te Gouda geschildert hebben, te overtreffen.

REINIERS, REYNIERS, of REINERI, (KORNELIS) een geleerd Gouwenaar, geboren in den jare 1525. Hy heeft te Loven in den jare 1549 de eerste plaats in de philosophie bekomen, en is 'er ook lezer (*lector*) in de philosophie geweest. Als hy naderhandt, te weten in het jaar 1565, licentiaat in de Godkunde geworden was, is hem de bestiering van het grote Begynhof te Loven opgedragen. In het jaar 1566 is hy voorzitter van het kleine, en in het jaar 1568 van het grote collegie geworden. Wanneer hy in het zelve jaar leeraar in de Godgeleerdheit geworden was, heeft hy eene kanunnikdy en een leeraarsampt van de zogenaamde nieuwe stichtinge bekomen. Daar na heeft hy de grote prebende gekregen, en eindelyk is hy deken van de St. Pieterskerk geworden; alwaar een tombe en grafschrift voor hem is opgerecht. Nog leest men van hem, dat hy in het jaar 1572 voorzitter van het Atrechtsche collegie is geweest: ook is hy een lidt van de zogenoemde naauwe faculteit der Godgeleerden geweest, en wanneer de Algemene Staten over het werk van de Gentsche vredehandeling raadt kwamen plegen, heeft deze Kornelis Reiniers, met J. Molanus, M. Bajus, A. Hunæus, en anderen, zyn gevoelen schriftelyk uitgegeven, en geoordeelt, dat de gemelde vredehandeling, verre van den Roomschen Godsdienst

te benadeelen, voor den zelven zeer dienstig en noodzakelyk was. Zie *Bor* in zyn X *boek*. Kornelis Reiniers is gestorven den 9 December des jaars 1600, in het vier en tachtigste jaar van zynen ouderdom. Zie ook *J. Walvis Beschryving van Gouda* en *Hist. van het Utrechtsche Bisdom* III *Deel*.

REINKING (THEODORUS VAN) was geboortig uit Courlandt, maar uit een goede Westphaalsche familie, en een zoon van Otto, die de Taifelische goederen erfde, en hem by Hedwig van Lampsdorf teelde. Zyn vader zondt hem naar Duitschlandt, om zich in de studiën te oeffenen. Hy studeerde derhalven tien jaren te Osnabrugge, Lemgou, Stadhagen, en Keulen. Toen keerde hy weder naar zyn vaderlandt. Wanneer zyn vader gestorven was, keerde hy andermaal naar Duitschlandt, om aldaar door zyne geleerdheit zyn geluk te zoeken, gelyk hy deedt. Hebbende een tydlang te Giessen byzonder onderwys in de rechten gegeven, wierdt hy in den jare 1616 van Lodewyk, landgrave van Hessen, eerst als buitengewoon, naderhandt als gewoon hoogleeraar in de rechten beroepen. In den jare 1622 begaf hy zich in de hoedanigheit van Hessische Raadt en gezant naar Regensburg, alwaar hy de Marpurgsche succesliezaak gelukkig eindigde. In het volgende jaar trok hy naar Wessen, en in den jare 1624 nam hem de aartsbisschop van Bremen, Johan Frederik, onder het getal zyner Raden aan. In den jare 1625 verhief hem de landgraaf Georg van Hessen tot onderkancelier, en zondt hem in den jare 1627 aan keizer Ferdinand den II, die hem in het zelve jaar tot Paltsgraaf verklaarde. In den jare 1631 maakte hem Adolf Frederik, hertog van Mekelenburg, met toestemming van den landgrave Georg, kancelier. In den jare 1636 noodzaakte hem de oorlog zich naar Lubek te begeven. Na dezen wierdt hy van den koninklyken Deenschen prins en administrator van 't aartsticht Bremen, Frederik, tot kancelier, maar van des zelfs vader, koning Christiaan den IV, tot geheime Raadt benoemt. In den jare 1648 beklom Frederik, na de doodt van zynen vader, den troon van Denemarken, en verhief Reinking tot kancelier der hertogdommen van Sleeswyk en Holstein. In den jare 1650 wierdt hy ook directeur van 't Appellations-gerecht in 't Pinnenbergsche gebiedt. In den jare 1656 verhief hem keizer Ferdinand de III in den adelyken standt. Hy stierf in den jare 1664, in het 75 jaar van zynen ouderdom, te Glukstadt, met een roem van milddadigheit omtrent den armen. Hy liet vier zonen na: *Otho Nicolaus*, erfheer van Wellingsbuttel; *Ernst*, hoofdman onder de Denen; *Georg*, kornet in Deenschen dienst, en *Frederik*, een rechtsgeleerde. Hy schreef een traktaat *De regimine seculari & ecclesiastico*; *De anima vita in morte*; *De retractu consanguinitatis*, en eenige andere stukken. Toen in den jare 1657 de oorlog mêt Denemarken ontstondt, stelde hy, op het bevel van zynen koning, het Deensche manifest op, en het *Jus feciale armatæ Daniæ*: doch deze beide schriften wierden zeer stekelachtig bevonden; waarom de Zweden by het maken der vrede in den jare 1660 bedongen, dat de zelve niet alleen zouden opgehaalt en vernietigt, maar hy zelf ook onbekwaam verklaart worden om ooit by eenige ryks-handelingen gebruikt te worden. *Pufendorf de Reb. Car. Gust.* IV. 69. VII. 27. *Witte in Memor. ICt. German. Dec.* III. *Freheri Theatr. Vir. erud. clar.*

REINOUD. Zie REYNOUD.

REINSTEIN, (zommigen zeggen verkeerdelyk REGENSTEIN) een aloud kasteel, eertyds met een verwonderlyke kunst en moeite uit een zuivere steenrots uitgehouwen, nevens een graafschap aan den Hartswaldt, op de grenzen van Halberstadt en Quedlinburg, hadt voor dezen zyne byzondere graven, die ook graven van Blankenburg, en misschien voorstanders van het gansche zogenaamde Hartingow geweest zyn. Van deze graven van Blankenburg en Reinstein is op zyn plaats reets gesproken. Dit huis wierdt in 't begin der XIII eeuwe door de zonen van den grave Siegfried in twee liniën, namentlyk de Blankenburgsche en Reinsteinsche, verdeelt. De eerste afzonderlyke graaf van Reinstein was HENRIK, van wien men van den jare 1212 tot 1224 leest. Onder zyne zonen waren *Diderik* en *Henrik*, kanunniken van Halberstadt. *Siegfried* stierf ook zonder erfgenamen; maar een derde, ULRICUS, heeft het geslacht voortgeplant. Des zelfs drie zonen, *Ulricus*, *Otto* en *Siegfried*, hebben gene erfgenamen nagelaten. De vierde, genaamt ALBERT, hadt wel een zoon, *Ulricus*, doch van dezen zyn ook gene nakomelingen gesproten; maar wel van zyn vader Ulricus vyfden zone, HENRIK, onder wiens zonen *Ulricus*, *Siegfried*, en *Gerard* zonder erfgenamen stierven, maar HENRIK een zoon, mede HENRIK genoemt, naliet, die in den jare 1367 de Blankenburgsche erffenis erlangde. Hier vindt men gene goede geslachtlinie; maar de navolgende graven van Reinstein en Blankenburg zyn bekend. Albert wierdt in den jare 1326 van de Quedlinburgers gevangen, en moest, om zyne vryheit te erlangen, hunne stads muren opbouwen. Daar op wierdt hy en zyn broeder *Bernard* met bisschop Albrecht van Halberstadt in een geschil ingewikkelt, in het welke hy in den jare 1348 omkwam. Graaf BUSSO verbondt zich in den jare 1385, nevens andere Saxische heeren, tot onderhouding der landvrede. In den jare 1388 sneuvelde hy in een treffen by Winsen tegen de hertogen van Brunswyk. BURCHARDUS en ULRICUS, twee neven, verkochten in den jare 1387 de heerlykheit Arnstein, en het stedeke Snackeroda aan de graven van Mansveldt. BERNARD hielp vorst Bernard van Anhalt het sticht van Merseburg plunderen; doch wierdt in den jare 1417 gevangen, en genoodzaakt zyne vryheit voor 6000 guldens te kopen. ULRICUS stierf in den jare 1479, nalatende drie zonen, JODOCUS, die in den jare 1529, *Bernardus*, die in den jare 1524, en *Ulricus*, die in den jare 1551 stierven. Hy bouwde in den jare 1540 het fraaiste deel van 't kasteel Blankenburg op. Vooraleer hy het zelve bewoonde, brandde een stuk van het oude kasteel in den jare 1546 af, waar by zyne gemalin, Barbara van Mansveldt, om 't leven kwam, en hy ontkwam het gevaar ter naauwernoodt door een sekreet. In dien brandt worden gezegt alle schriftelyke oirkonden verloren te zyn; waar op, gelyk beneden zal gezegt worden, het huis Brunswyk tegen keur-Brandenburg zich grondt. Zyne kinderen by de voornoemde Barbara, of, het welk waarschynlyker is, by zyne eerste gemalinne, Magdalena van Stolberg, waren *Botho*, die ongetrouwt, en *Caspar Ulricus*, die zonder kinderen na te laten gestorven is; en ERNESTUS. Aan dezen laatsten gaf de vader de abdy Michelstein, die hem in den jare 1544 was overgegeven, zo als hy de zelve in den jare 1566 aan zyn voornoemden broeder Caspar Ulrich heeft nagelaten. De zonen van Ernestus waren *Ulricus*, die, vier jaren abt te Michelstein geweest zynde, in den jare 1578 ongetrouwt gestorven is; *Ernst*, die zynen broeder in de abdy volgde; MARTINUS, die zyn geslacht door zynen zone JOHAN GEORG, van zommigen *Johan Ernst* genaamt, heeft voortgeplant; maar ook deze, die, gelyk zyn vader, abt te Michelstein geweest is, stierf den 16 July des jaars 1599, en met hem eindigde de stam der graven van Reinstein en Blankenburg. Dat de hertogen van Brunswyk, namentlyk Henrik Julius, aanstonts Blankenburg als een onbetwistbaar leen hebben ingenomen, en buiten tegensprake bezeten, is op zyn plaats gemeld. Met Reinstein is het anders gelegen. In den jare 1583 erlangde hertog Julius van Brunswyk van 't sticht Halberstadt, waar van het graafschap een leen was, door den bisschop in der tydt, zynde zyn zoon, de erfverwachting van het zelve, die in den jare 1592 door het Kapittel in den persoon van Henrik Julius vernieuwt wierdt. Deze hertog liet zich ook in den jare 1599 van zyn Kapittel met Reinstein belenen, zynde daar van nevens zynen zone Frederik Ulrich tot den jare 1628 in het geruste bezit gebleven: doch in dit jaar wilde keizer Ferdinand de II het gansche graafschap by gelegenheit der beroerten intrekken, en het aan grave Maximiliaan van Waldstein voor 20000 Rhynsche guldens verpanden: doch dit wierdt door 't protest van 't huis van Brunswyk, en de tusschenkomst van 't Kapittel van Halberstadt, dat 'er zelf bezit van nam, verhindert. De aartshertog Leopold, als bisschop van Halberstadt, was in den jare 1636 nog in 't bezit. Ondertusschen was in den jare 1634 hertog Frederik Ulrich zonder erfgenamen gestorven, en met hem de Wolffenbuttelsche linie geëindigt. Maar die van Cel heeft de mede-beleening nooit kunnen erlangen, maar de voornoemde bisschop Leopold Willem heeft in den jare 1643 grave Willem Leopold te Tattenbach plegtig met het graafschap Reinstein beleent. In de Westphaalsche vrede is dit graafschap, nevens het sticht Halberstadt, aan keur-Brandenburg gekomen, om de graven daar mede te belenen; maar na dat de laatste bezitter, graaf Johan Erasmus, wegens de Hungarische zamenzwering in den jare 1670 onthalst was, trok keurvorst Frederik Willem dit leen weder aan zich, latende het vervallen bergkasteel weder herstellen en bezetten. Doch het huis van Brunswyk was daar mede niet te vrede, oordelende, dat de Halberstadsche verwachting onwettig en vele misslagen onderworpen was. Dit ontstondt uit den brandt van den jare 1546, wanneer de graaflyke archiven door de vlamme verteert zyn. Daarenboven beriep zich het huis van Brunswyk op een verdrag, of leenbrief, in den jare 1644 met den grave van Tattenbach gemaakt, en waar by die graaf de meeste stukken, die anders van Halberstadt beleent wierden, als een leen van Brunswyk erkende: doch hier tegen heeft keur-Brandenburg aanstonts geprotesteert. Na dat van wederzyden vele feitelykheden door de bedienden waren begaan, en men te vergeefsch aan een minnelyk verdrag te Wernigeroda hadt gearbeid, wierdt de zaak aan het kamergerecht gebragt; maar Brandenburg bleef in 't bezit der goederen, die in geschil waren, waar onder het huis Reinstein was. *Lunig Grundveste Europeischer Potentien gerechtsame P.* I. *n.* 47. *P.* II. *n.* 19. *Pufendorf de Reb. Frid. Wilh. l.* XI. *§.* 46. Zie ook BLANKENBURG.

REISCH, of REISCHIUS, (GREGORIUS) een Karthuizer, was biechtvader van den keizer Maximiliaan, en schreef van de instellingen van zyne orde; als mede een werk, genaamt: *Margarita Philosophica*. enz.

REISERUS (ANTONIUS) wierdt in den jare 1628 te Augsburg geboren. Hebbende aldaar de gronden zyner studiën gelegt, vertrok hy in den jare 1646 naar Straasburg. Hy bezocht ook de akademiën van Tubingen en Giessen. Te Altorf wierdt hy in den jare 1651 tot meester in de vrye kunsten verklaart. In dit zelve jaar bezocht hy iemandt zyner bloedverwanten te Presburg, en wierdt in 't volgende jaar in de bergstadt Schenmitz als predikant beroepen, waar toe hy zich ook te Augsburg liet inwyden. In den jare 1659 beriepen hem die van Presburg tot hunnen predikant, welk ampt hy met veel naarstigheit waarnam, tot dat hy in den jare 1672, by gelegenheit der Reformatie, aldaar genoodzaakt wierdt de zelve te verlaten. Men handelde hem zeer hard; en aangezien hy noch zyne schriften herroepen, noch de sleutels der kerk wilde overgeven, wierdt hy in eene stinkende gevangenisse geworpen, en ter doodt veroordeelt. Men zou hem zo het hoofdt hebben afgeslagen, wanneer hem, na onderzoek der zaken, het leven nog wierdt geschonken. Hier op beroofde men hem van alle zyne goederen, in 't byzonder van zyne voortreffelyke bibliotheek, en hy zelf wierdt met zyne zwangere vrouwe en vier dochteren in ballingschap gezonden. In dien bedroefden staat kwam hy wederom te Augsburg aan, en wierdt aldaar rector van 't gymnasium gemaakt. Deze bediening drie jaren lang bekleed hebbende, wierdt hy in den jare 1675 naar Oeringen, in 't gebiedt van Hohenlo, als predikant beroepen. Van daar beriep men hem naar Hamburg in den jare 1678 tot predikant van de St. Jakobskerk en scholarch. Hy stierf in den jare 1686, nalatende verscheide schriften. De voornaamste zyn: *S. Augustinus*, *ve-*

veritatis Evangelico-Catholica in potioribus fidei controverſiis teſtis & confeſſor contra Bellarminum & alios ſcriptores Papaos vindicatus; Roma non glorioſa; Johannes Launoius, Theol. & Sorboniſta Pariſ. teſtis & confeſſor veritatis Evangelico-Catholica; Anti-Barclajus. enz. *Pippingius in Memor. Theolog.*

REISKIUS, (JOHANNES) een bekwaam en geleerd oordeelkundige, was in den jare 1641, den 25 May, te Gera, in Voigtlandt, uit het oude Reiskiſche geſlacht geboren. Goede gronden der ſtudiën gelegt hebbende begaf hy zich in den jare 1662 naar Jena, alwaar hy velen in naarſtigheit overtrof, wordende onder Johan Zeiſold, hoogleeraar in de natuurkunde aldaar, tot meeſter in de vrye kunſten verklaart. In den jare 1671 wierdt hy op de vorſtelyke Saxiſche ſchole te Weimar, in den jare 1673 van den Raadt van Luneburg op hare ſtads ſchole, en in den jare 1679 van Rudolph Auguſtus, hertog van Brunswyk, tot rector der ſtads ſchole te Wolffenbuttel beroepen. Op alle deze ſcholen leeraarde hy met een zonderlingen roem; en zyne letterkundige, hiſtoriſche, philoſophiſche en Theologiſche kennis wierdt van velen grotelyks geprezen. Hy was een groot beminnaar van de gevoelens der ouden, zich tegen de genen, die van Ariſtoteles afweken, aankantende. Zyne voornaamſte ſchriften zyn: *Hiſtoria Saracenica; Tractatus de imaginibus Jeſu Chriſti; De acidulis Pyrmontanis; De gloſſopetiis Luneburgenſibus*, en: *De Cornu Hammonis*, om van zyn traktaat *De vetere Hartzburgo*, dat nog niet in 't licht gegeven is, en verſcheide kleine Diſſertatien en Programmata niet te ſpreken. Hy ſtierf den 20 February des jaars 1701.

REI... Zie ook REY...

RELAND (ADRIAAN) is geboren in de Ryp, een dorp digt by de Beemſter, den 17 July des jaars 1676. Men heeft van jongs op een groten geeſt in hem gemerkt. Hy hadt naauwlyks zyn elfde jaar bereikt, wanneer hy naar de akademie gezonden wierdt, en heeft toen drie jaren doorgebragt in de illuſtre ſchole van Amſterdam met het horen van den profeſſor Francius, en andere deftige mannen van dien tydt, als Alexander de Bie en Gulielmus Surenhuizen. Veertien jaren oud zynde wierdt hy van zyn vader naar Utrecht gezonden, om de profeſſoren Grævius en Leuſden te horen, en aldaar heeft hy ook bygewoont de collegiën in de philoſophie van Gerardus de Vries en Johannes Luitſius, waar door hy zo heeft gevordert, dat hy na drie jaren tot Doctor in de Philoſophie wierdt gepromoveert, diſputerende in het openbaar over de vryheit van philoſopheren (*De libertate philoſophandi*). Met zyn zeventiende jaar begaf hy zich tot de Godgeleerdheit, en gebruikte tot zyne leeraars Melchior Leidekker, by wien hy toen woonde, als mede Gerardus van Maſtricht, Hermanus Witzius en Hermanus van Halen. Na dat hy zes jaren te Utrecht hadt doorgebragt, is hy naar Leiden vertrokken, alwaar toen bloeiden Fridericus Spanhemius, Jacobus Triglandus en Johannes à Mark, in welker mannen gunſt hy zich door zyne naarſtigheit wel haaſt heeft ingewikkelt, als mede in de gunſt van Wolphardus Singuerdus.

Omtrent dezen tydt wierdt hem het profeſſorſchap of in de philoſophie, of in de Ooſterſche talen, of in beide, zo als hy wilde, van Lingen opgedragen; maar hy heeft het zelve om zyns vaders wille afgeſlagen, die zyn zoon niet wilde laten gaan buiten de palen der zeven Vereenigde Provinciën. Na dat hy twee jaren zyne ſtudiën te Leiden hadt voortgezet, wierdt hy van den grave van Portlandt, dien groten gunſteling van koning Willem van Engelandt, verzocht om zynen eenigen zoon, den burggrave van Woodſtok, te onderwyzen in de ſtudiën, een jongeling van zo een hoge geboorte betamende, het welk de vader op den raadt van den profeſſor Trigland heeft toegeſtaan. Hy zou met den zelven ook naar Engelandt hebben overgeſtoken, ten ware de ziekte van zynen vader zulks belet hadt. Vier en twintig jaren oud zynde wierdt hy beroepen tot profeſſor in de philoſophie op de akademie te Harderwyk, en wierdt daar ingewyd den 9 October des jaars 1700, doende eene redenvoering *De incremento, quod Philoſophia cœpit hoc ſeculo*.

Na dat hy daar niet lang hadt geſtaan, wierdt hy van koning Willem aan de Vroedſchap tot Utrecht aanbevolen, waar door hy aldaar tot profeſſor in de Ooſterſche talen is beroepen, en wierdt in dat ampt ingewyd den 21 February des jaars 1701, doende eene redenvoering *De lingua Perſica & cognatis litteris Orientalibus*.

Ten tyde van de Utrechtſche vredehandeling wierdt hy van den hoog-edelen heere Sicco van Goslinga, die aldaar toen als ambaſſadeur wegens Vrieslandt was, verzocht de plaats van den vermaarden heere Rhenferd te vervullen, het welk hy beleefdelyk weigerde, waar voor hy van de Vroedſchap van Utrecht is bedankt, en met den tytel van profeſſor der heilige oudheden, en verhoging van traktement vereert, doende toen eene redenvoering *De uſu Antiquitatum ſacrarum*.

In den jare 1716 was te Leiden de profeſſor Gronovius geſtorven, en 't gerucht liep, dat hy in zyn plaats zou beroepen worden; weshalven de Vroedſchap van Utrecht hem vroeg wat hy doen zou zo hy beroepen wierdt, waar op hy antwoordde, dat hy niet gaan zou; waarom hy wederom met verhoging van traktement is vereert. Eindelyk is hy den 5 February des jaars 1718 aan de kinderpokies, in het een en veertigſte jaar zyns ouderdoms, overleden. Zyne nagelatene werken zyn: *Galathea, Luſus poëticus*, in zyne eerſte jeugdt gemaakt, in 8. Aanmerkingen op zeker boek van Tanaquillus Faber, in het Franſch geſchreven over de Griekſche dichters, gemaakt toen hy by den burggrave van Woodſtok was. Amſt. 1700. *Annotationes ad Othonis Hiſtoriam doctorum Miſnicorum*, zonder zynen naam uitgegeven toen hy nog ſtudent was. Amſt. 1699, in 8. *Analecta Rabbinica*. Amſt. 1702, in 8. *De nummis veterum Hebræorum Diſſertationes quinque*. Utrecht 1709, in 8. *De Religione Muhamedica libri duo*, Utr. 1705, in 8. Dit is ook in 't Nederduitſch vertaalt uitgegeven te Utrecht 1717, in 8. en vermeerdert in het Latyn 1717. *Diſſertationes Miſcellanea, Partes tres*. Utr. in 8. *Decas Exercitationum Philologicarum de vera pronunciatione nominis Jehovah*. Utr. 1707, in 8. *Antiquitates ſacra veterum Hebræorum*. Utr. in 8. *Elenchus ſacra Scriptura*. Utr. in 8. *Enchiridion Studioſi, Arabicè & Latinè*, van hem uitgegeven op 't verzoek van de Hre. Rosgard, die 't zelve hadt vertaalt, in 8. *Brevis Introductio ad Grammaticam Altingianam*. Utr. 1710, in 8. *Epicteti Manuale, & Sententia, quibus accedunt Tabula Cebetis & alia affinis Argumenti. Græcè & Lat.* Utr. 1711, in 4. *Lettre à ſon Excellence le Comte de Kniphuiſen*. Deze brief is geſchreven wegens zekeren penning, op zyn Wel-Edelh. landt gevonden. Utr. 1713, in 8. *Paleſtina, ex Monumentis veteribus illuſtrata*, II Tom. in 4. Utr. 1714. Het zelve werk is ook in 't Nederduitſch vertaalt, Utr. 1718, in 8. *Petri Relandi Juris Conſulti & Judicis Faſti Conſulares*, 't welk hy na zyns broeders doodt vermeerdert met een Opdragt, Voorreden en andere byvoegſelen heeft uitgegeven. Utr. 1715, in 8. *De ſpoliis Templi Hieroſolymitani*. Utr. 1716, in 8. *Nota ad Flavium Joſephum*, welke na zyne doodt zyn gevoegt in de uitgave van den profeſſor Sigebertus Haverkamp, in fol. II Tom. 1726. enz.

Reland is buiten allen twyfel geweeſt een van de fraaiſte geeſten van zynen tydt, een ſieraadt van Nederlandt, en ervaren in alle de geleerde talen, zo Ooſterſche, als Griekſche en Latynſche, in welke beide laatſte talen hy ook een goed dichter was. Hy ſpeurde de oudheden van alle de oude volkeren met zeer veel yver na, en was inzonderheit ervaren in de aardbeſchryvinge, of Geographie. Zyn werk aangaande het Heilige Landt, uit de oudheden opgemaakt, zal zeker de eeuwen verduren. Hoe arbeidzaam hy was kan men uit de menigte van zyne ſchriften, boven opgetelt, zien, ſchoon hy, als blykt, niet vele jaren bereikt heeft. Hy was heuſch, en deelde gaarne mede van het gene hy wiſt: zyn ſchryfſtyl was zeer gematigt, en zo als die in de vrye republyk der geleerden ſtandt behoort te grypen.

Aangaande zyne familie, zyn vader was *Johannes Reland*, een zoon van *Adriaan Reland*, ſecretaris van 't waterſchap van Woerden, en van Elizabeth Watzon, uit eene edele Engelſche familie geſproten: hy was predikant in de Ryp, te Alkmaar, en te Amſterdam. Op de eerſte plaats was hy getrouwt met Agatha Prins, dochter van Auwel Prins, heemraadt van de uitwaterende ſluizen in Kennemerlandt en Weſt-Vrieslandt, en van Anna Coen: uit welk huwelyk hy hadt geteelt *Adriaan* en *Pieter*, boven gemeld. Adriaan is in den jare 1702 getrouwt met Johanna Catharina Teeling, dochter van Johannes Teeling, oud-burgermeeſter van Zirikzee, die uit een edelen ſtam was geſproten, zynde zyn grootvader geweeſt eerſte Edele (*Premier Noble*) van Zeelandt, en hare moeder was Maria Hoffer, ook uit een edelen ſtam geboren, zynde de zelve familie, waar uit zo vele geleerde mannen zyn voortgekomen. Uit dit huwelyk heeft hy drie kinderen verwekt, namentlyk twee dochters en een zoon, waar van de oudſte dochter, *Catharina Elizabeth*, en de zoon, *Johannes Hubert* genaamt, nog (1730) in leven zyn; maar de middelſte dochter, *Hadriana*, is, eer zy drie jaren oud was, geſtorven.

Pieter is geweeſt advokaat te Amſterdam, en naderhandt te Haarlem, alwaar hy getrouwt was met Eva Goverts, dochter van Adaiaan Goverts de Maurois, ſecretaris van de wilderniſſen, en griffier en ſecretaris van de lenen van Brederode, die een zoon was van Johannes Goverts, koopman te Amſterdam, en van Rebekka Maurois, wiens derde vrouw, de moeder van Eva Goverts, was Geertruid Akerſloot, dochter van Jakob Akerſloot, Doctor in de geneeskunde, en van Eva Vos, de zuſter van Jakob Akerſloot, eerſt ſecretaris, naderhandt penſionaris van Haarlem, en laatſt Raadsheer in 't hof van Hollandt. Pieter heeft by deze vrouwe geteelt zes kinderen, vier zonen en twee dochteren, waar van de twee oudſte nog in leven zyn, zynde de dochter genaamt *Geertruid*, en de zoon *Johannes*.

RELATIO wierdt by de Romeinen genaamt, wanneer de geheimſchryvers, of Referendariſſen den keizer een zaak voordroegen, om des zelfs antwoordt daar op te verwachten. Voorts wierdt *referre ad Senatum* genaamt, wanneer de conſul een wet of ordonnantie allereerſt by den Raadt in omvrage bragt: want vooraleer eene wet opentlyk wierdt bekend gemaakt, moeſt de zelve van den Roomſchen Raadt zyn goedgekeurt, om dus meer klem en nadruk te hebben. Dit *Jus Relationis* hadden de keizers niet, ten ware het hen van de conſules wierdt toegeſtaan, Maar ſedert dat de keizers hun gezag begonnen te oeffenen, gebruikten zy ook dit recht tegen den zin der Raadsvergadering, wanneer zy zich zelf het zogenaamde *Jus ſecunda, tertia, quarta, quinta relationis*, aanmatigden, zo dat zy namentlyk twee, drie, of meer zaken den Raadt voordroegen. *Panciroll. Notit. dign. Imp. Orient. c.* 98. *Caſaubonus ad Sueton. Caſ. c.* 20. *n.* 4. *Lipſius ad Tacit. Annal.* XV. *n.* 24. *Bulengerus de Imp. Rom.* I. 15. *Pitiſcus* II. 609.

RELEGATIO. Wanneer by de oude Romeinen iemandt in ballingſchap ſtondt gejaagt te worden, alsdan wierdt de geſtelde dag van de ſtads overheit te voren aangekondigt, na wiens verloop de gebannen niet langer vermogt binnen Rome te vertoeven. Zommige wierden op een zeker eilandt gerelegeert, of gebannen, alwaar zy blyven moeſten. Zommigen wierdt maar de ſtadt Rome, of Italië, of de provincie, in welke zy woonden, verboden. Die genen, die op een eilandt wierden gebannen, moeſten of voor een zekeren tydt, of voor altoos het vaderlandt ruimen. Zomwylen wierden zy ook van hunne goederen berooft; zomwylen behielden zy de zelve. Dus bleef Ovidius in zyne ballingſchap meeſter van zyne goederen. De landvoogden van by-

zon-

zondere provinciën, hebbende een of meer eilanden onder hun gebiedt, konden ook iemandt derwaarts bannen. Anders wierdt het den keizer berecht, om een eilandt te benoemen. Onderwylen wierdt de balling in bewaring van soldaten gegeven. Deze straffe was niemandt dan den Romeinschen burgeren eigen, zonder het burgerrecht daar door te verliezen, het recht van testamenten te maken, enz. daar in 't tegendeel de slaven, hebbende een misdaadt begaan, veel harder gestraft wierden. Ingeval iemandt boven den gestelden tydt op het eilandt vertoefde, alsdan wierdt de *Relegatio* in een *Deportatio* verandert, wanneer zyne goederen in beslag genomen en in de gemene of keizerlyke schatkist gebragt wierden. *Brissonius de form. Rom.* V. *p.* 484. *Hotomanus Antiq. Rom.* V. *p.* 760. *Pitiscus* II. 609, 610.

RELIGIE zegt eigentlyk een ware Godsdienst, hoewel ook de dienst der valsche goden dus genoemt wordt, zo dat het onderscheidt der Religiën zeer groot is, die men hier volgens de vier bekende delen der wereldt zal beschouwen.

Religien *in Europa*. De Inquisitie gedoogt noch in Italië, noch op eenige omleggende eilanden zulke menschen, die men aldaar ketters noemt, om dat zy de zelve als wederspannige onderdanen omtrent hun hooft, den paus van Rome, aanmerkt. Des niettegenstaande worden de Joden aldaar geduld, die een zekere schatting voor hunne vryheit in den Kerkelyken Staat aan 't hof van Rome betalen. De Venetianen hadden de Joden gebannen, die zich aldaar op een eilandt, genaamt Guideca, en tot de republyk van Venetië behorende, hadden nedergezet: doch naderhandt hebben zy de zelve vergunt te mogen wederkomen. In 't koninkryk van Napels, alwaar de Inquisitie even scherp als in Spanje is, worden nochtans eenige Grieken en Albaniërs toegelaten. Dalmatië staat ten dele onder de Venetianen, ten dele onder den Turk. De kleine republyk van Raguza betaalt aan beide de voornoemde machten een jaarlyksche schatting, is de Roomsche Religie toegedaan, en heeft een aartsbisschop. De inwoonders van 't eilandt Corcyra, of Corfu, staan onder 't gebiedt van Venetië, en zyn van de Griekfche kerk. Het eilandt Creta, of Kandië staat thans onder 't Turksche gebiedt, invoegen aldaar Mahomethanen en Joden, Christenen van de Roomsche en Griekfche kerk gevonden worden. Deze geven een zekere schatting voor hunne vryheit. In Spanje vindt men niet dan Roomschgezinden, aangezien de Inquisitie aldaar, als mede in Portugal, zeer scherp is. Men verdraagt thans aldaar noch Mauren, noch Joden. Koning Lodewyk de XIV heeft in Vrankryk de kerken der Hervormden verwoest, en de genen, die niet tot den Roomschen Godsdienst wilden afvallen, of met de doodt, of met ballingschap gestraft; hoewel hy het groot getal der Gereformeerden nooit geheel heeft kunnen uitroeien, die sedert zyne doodt onder de handt wederom tamelyk vermenigvuldigt zyn. In de Nederlanden, die of onder het keizerlyk, of het Fransche gebiedt staan, wordt insgelyks geen andere dan de Roomsche Religie opentlyk toegelaten, zo dat de Protestanten, het zy Lutheranen, of Hervormden, aldaar hunnen Godsdienst heimelyk moeten oeffenen. In de Vereenigde Nederlanden heeft wel de Hervormde Godsdienst de overhandt, maar daar worden ook de Roomschgezinden, Lutheranen, Remonstranten, Mennonisten en Joden toegelaten. Te Amsterdam en te Rotterdam hebben de Joden hunne synagogen. Te Geneve zyn niet dan Hervormden. Ook vindt men mede een groot getal van die belyders in Piëmont. Onder de XIII Cantons van Zwitserlandt zyn VII de Roomsche Religie toegedaan, namentlyk Ury, Zweits, Underwalden, Zug, Lucern, Solothurn, en Fryburg. Maar Zurich, Basel, Bern en Schafhauzen zyn Hervormd. Glarus en Appencel zyn ten dele Roomsch, ten dele Hervormd. Het kleine landschap Valtelin is geheel Roomsch. In Duitschlandt wordt de Roomsche, Luthersche en Hervormde Godsdienst opentlyk geoeffent, gelyk uit de byzondere landschappen blykt. Hungarië is ten dele de Roomsche, ten dele de Protestantsche Religie toegedaan. Het koninkryk van Polen is Roomschgezind, hoewel daar ook Protestanten gevonden worden, voornamentlyk in neder-Polen, rondom Lublin, Pruissen, en Lyflandt, naar de Oostzee. In de landen, die aan Hungarië, Moravië en Silesië palen, en die naar 't Zuiden en Oosten gelegen zyn, zyn de meeste inwoonders van de Griekfche Religie. Zevenbergen is met allerlei Religiën vervult, hoewel de Roomsche aldaar een geruimen tydt in het minste aanzien geweest is. Zweden en Denemarken zyn de Augsburgsche Geloofsbelydenisse toegedaan. In alle landen van Groot-Britannië is de Hervormde Godsdienst opentlyk ingevoert; doch zo, dat in Engelandt de Bisschoplyke, en in Schotlandt de Presbyteriaansche kerk de overhandt heeft. Andere Religiën worden daar ook geduld. In de zogenaamde Hooglanden en in Ierlandt zyn nog verscheide Papisten. De Moskoviten doen belydenis van de Griekfche kerk, en niettegenstaande zy hunnen eigen patriarch te Moskou hebben (door Petrus den I afgeschaft) eeren zy noch de kerk van Constantinopel. De Morducis, wonende op de grenzen van Moskovië, onderhouden de besnydenis, gelyk de Joden en Turken, hoewel zy met gene van beide eenige andere gemeenschap hebben. Zy zyn noch Christenen, noch eigentlyk genaamde afgodendienaars; maar leven volgens de wetten der nature, bidden eenen Godt aan, dien zy den schepper aller menschen noemen, en ter eere van wien zy de eerstelingen hunner vruchten offeren, en in de lucht werpen. De Crimsche Tartaren zyn Mahomethanen: nochtans zyn onder hen eenige Joden en Roomschgezinden, die vryheit van Religie hebben, mits een jaarlyksche schatting betalende. De Mahomethaansche Religie heeft in Turkyë ook de overhandt, zo nochtans, dat de Sultan de Joden en Christenen op vele plaatsen vryheit van Godsdienst geeft. Aldaar is een grote menigte van Griekfche Christenen, die hunnen patriarch te Constantinopel hebben, wiens kerkgezag zich tot in klein-Asië, of Natolië uitstrekt.

Religien *in Asië*. In 't Turksche gebiedt van Asië heeft de Mohamethaansche Religie de overhandt, hoewel de Sultan zo wel aldaar, als in zyne Europische staten andere Religiën toestaat. De Grieken hebben aldaar twee patriarchen, namentlyk te Antiochië, en te Jeruzalem. In 't Turksche gebiedt zyn in het byzonder die Christenen, die men Armenianen, Georgianen, Nestorianen, Jakobiten, en Maroniten noemt. Men vindt 'er ook Roomschgezinden, Sabeërs, Cophten, en vele Joden. De Roomschgezinden bestaan meest uit Fransche en Venetiaansche kooplieden. Deze hebben Franciskanen by zich, die zich gemeenlyk te Jeruzalem en te Bethlehem onthouden. In Persië is de Mahomethaansche Religie, volgens de secte van Hali, de welke van de secte van Abubeker, Omar, en Osman, voor welke de Turken meer achting dan voor die van Hali hebben, moet onderscheiden worden. De Persianen nochtans geven allen buitenlanderen vryheit van Godsdienst, zo dat men onder hen Roomschgezinden, Armenianen, Nestorianen en Sabeërs vindt, insgelyks Joden, en Banyans, of Indiaansche priesters, nevens andere afgodendienaars. Arabië staat onder den Turkschen Sultan, en zekere Mahomethaansche vorsten, die ook Christenen onder hen dulden. Deze hebben aldaar een vermaard klooster op den berg Sinaï, wordende bewoont van Caloyers, of Griekfche monniken, van de orde van St. Basilius. Het ryk van den Groten Mogol in Indië staat onder een Mahomethaanschen prins, de secte van Hali toegedaan, in navolging van het koninkryk van Persië. Maar hier omtrent wonen vele afgodendienaars, ook Roomschgezinden, Joden, en Abyssinen: want aldaar hebben allerlei natiën de vrye oeffening van hunnen Godsdienst. Het Indiaansche halfeilandt aan deze zyde van den zeeboezem van Bengale behelst verscheide koninkryken, wier inwoonderen doorgaans Heidensche afgodendienaars zyn. Men zal hier een weinig omstandiger van spreken. Het kleine eilandt Goa staat onder 't gebiedt van Portugal, welke natie aldaar verscheide kerken en kloosters heeft. Onder den aartsbisschop van dit eilandt staan alle Oost-Indische bisschoppen. De Inquisitie oeffent aldaar de uiterste strengheit tegen de zogenaamde Mammelukken, of afvalligen. Evenwel vergunt men den Armenianen, Joden, Mauren, en Banyans, of Indiaansche priesteren de vrye oeffening van Godsdienst; insgelyks den Arabieren, Persianen, en Abyssinen, die ten dele den Christelyken, ten dele den Mahomethaanschen Godsdienst toegedaan zyn. De inwoonders van Calicut geloven in een eenigen Godt, Schepper van hemel en aarde, maar zeggen, dat de zelve zeer traag en nalatig is, maar dat de wereldt door een bozen engel bestiert wordt. Dezen engel, by hen *Deumo* genaamt, bewyzen zy een Goddelyke eer, nevens vele andere valsche godheden. Het zelve bygeloof heerscht ook in 't koninkryk van Narsinga, zynde vol pagoden, of afgoden-tempelen, ter eere van hunne gewaande godheden gebouwt. De koning van Golconda is de Persiaansche Religie toegedaan; maar zyne onderdanen zyn afgodendienaars. Het vaste landt van Indië aan de overzyde van de grote rivier den Ganges staat onder verscheide Heidensche vorsten, alle Heidensche afgodendienaars. Het halfeilandt van den Indus, aan de Oostzyde van den zeeboezem, is insgelyks afgodisch. De voornaamste koninkryken van dit eilandt zyn Siam, Tonquin, Lao en Pegu. De koning van Siam laat allerlei Religiën toe, en begunstigt in 't byzonder de Christenen. Het halfeilandt van Malakka staat onder 't koninkryk van Siam, doch het grootste gedeelte bezitten de Hollanders, die den kooplieden van allerlei Godsdienst, die zich aldaar onthouden, vryheit van gewisse toestaan. In de koninkryken van Tonquin en Lao zyn zeer vele Roomschgezinden. Hunne geestelyken zyn Jesuiten. De overige inwoonders zyn zo hardnekkig in hunne afgodery, dat men te vergeefsch getracht heeft hen tot het Christendom te bewegen. De Chinezen zyn afgodendienaars, doch vergunnen den Christenen vryheit van Godsdienst. De Jesuiten hebben 'er verscheide kerken gebouwt. Men telt 'er ook vele Joden, die met toestemminge des keizers van China hunne opentlyke Synagogen hebben. Tartaryë staat onder verscheide vorsten, onder welke de Cham der Tartaren de machtigste is. Zommige van deze Tartaarsche vorsten zyn Mahomethanen, of andere Heidensche afgodendienaars. Men vindt 'er ook vele Nestorianen en Joden, welke laatste echter weinig van de Mozaïsche wetten in acht nemen. In Japan heerscht de Heidensche afgodery. Sedert de vervolging van Taicosama, die in den jare 1630 regeerde, hebben de Christenen gene kerken meer in dat landt gehad, gelyk voorhenen. De Philippynsche eilanden staan onder Spanje. Aldaar wordt alle afgodische inwoonders, en verscheide Indiaansche Chinezen vryheit van gewisse toegestaan. De eilanden van Sonda, Java en Sumatra hebben afgodische inwoonders; hoewel onder de zelve ook vele Mahomethanen en Christenen zyn. De Hollanders zyn zeer machtig op het eilandt Java, alwaar zy Batavia bezitten. De inwoonders van 't eilandt Ceilon zyn afgodendienaars; hoewel 'er ook vele Mahomethanen en Christenen gevonden worden. Het eilandt Cyprus staat onder 't gebiedt van de Ottomannische Porte, die echter de Latynsche en Griekfche Christenen verdragen, nevens de Armenianen, Cophten, en andere secten, behoudens de zelve een zekere schatting voor hunne vryheit opbrengen. Het eilandt Rhodus wordt van Turken, Grieken en Joden bewoont.

Religien *in Afrika*. In Barbarye wonen Mauren, Turken en Arabieren, alle Mahomethanen. De Portugezen, Spanjaarden en Engelschen bezitten 'er ook eenige plaatsen. In Barbaryë zyn zommige steden, in welke den Joden en Christenen vryheit van Godsdienst voor een jaarlyksche schatting gegeven wordt. De voornaamste Religie in Egypten is de Mahomethaansche, van welke de Mauren, Turken en Arabieren belydenisse doen. De Cophten

ten hebben aldaar ook hunne kerken, en de Joden hunne ſynagogen. De inwoonders van de kuſt van Abex en Zanguebar zyn Mahomethanen; maar de Portugezen hebben eenige plaatſen in Zanguebar ingenomen, en den Chriſtelyken Godsdienſt aldaar ingevoert. Men vindt hier ook Joden en afgodendienaars. De inwoonders van 't eilandt Madagaſkar geloven in eenen Godt, die hemel en aarde geſchapen heeft; maar nevens hem bidden zy ook een bozen geeſt aan. De Franſchen pogen aldaar den Chriſtelyken Godsdienſt te planten. Kafreria, of het landt der Kaffers, krielt van afgodendienaars. De Hollanders hebben daar maar twee forten, naar de zyde van de kaap de Goede Hoop, en de Portugezen in 't koninkryk. In 't koninkryk Congo zyn vele agodendienaars, ook eenige Mahomethanen en Chriſtenen, voornamentlyk in 't landſchap Angola, ſtaande onder den koning van Portugal. Het volk van Guinea is ingelyks Heidenſch: doch de Engelſchen, Hollanders en Denen hebben op deze kuſt ook eenige plaatſen. De Portugezen bezitten eenige woningen in 't landt, en pogen aldaar den Chriſtelyken Godsdienſt te planten. De Negers voegen by hunnen Godsdienſt eenige Mahomethaanſche plegtigheden; dus ook de inwoonders van Zaara. Biledulgerid is den Mahomethaanſchen Godsdienſt toegedaan. De Religie der inwoonders van Nubië is een mengelmoes van Chriſtelyke, Joodſche en Mahomethaanſche ceremoniën. De Abyſſinen zyn de zuiverſte van alle Ooſterſche Chriſtenen. De Heidenſche afgodery is de oudſte godsdienſt in Monomotapa. Hoewel de Jeſuiten aldaar ook op verſcheide plaatſen de Roomſche Religie hebben ingevoert.

RELIGIEN *in Amerika*. Kanada of Nieuw-Vrankryk is met Roomſchgezinde Chriſtenen bevolkt, en ſtaat grotendeels onder Vrankryk. Nieuw-Engelandt, Nieuw-Hollandt, en Nieuw-Zweden hebben ook hunne coloniën, alwaar ieder van deze natiën hare byzondere Religie oeffent. De Wilden, Iroquoïzen, Hurons, Algonquains, en meer andere volkeren, hebben byna genen Godsdienſt, uitgezonderd die genen, die met de Europeërs verkeeren. De Engelſchen bezitten verſcheide plaatſen in Virginië. De oude inwoonders geloven, dat 'er verſcheide goden van velerlei ordens zyn, die toch alle onder eenen oppergodt ſtaan. Dezen noemen zy *Keuvas*, en geloven, dat hy van eeuwigheit is. Zon, maan en ſterren houden zy voor halve goden. De Wilden in Florida zyn afgodendienaars, biddende zon en mane aan. De Spaanſchen en Engelſchen bezitten 'er ook eenige coloniën, en hebben den Chriſtelyken Godsdienſt hier en daar ingevoert. Mexico, dat ook Nieuw-Spanje genaamt wordt, heeft vele Roomſchgezinden, een aartsbiſſchop, en verſcheide biſſchoppen. De Spanjaarden bezitten ook Nieuw-Caſtilië, anders Caſtilla de Oro genaamt, alwaar zy den Roomſchen Godsdienſt hebben ingevoert. Die op het gebergte van dit landt wonen, zyn Heidenſche afgodendienaars, en bidden zon en maan, als de voornaamſte godheden, aan. Zy noemen de zon den man der mane. De inwoonders der Karabiſche eilanden en 't landſchap Guiana bidden verſcheide afgoden aan. Zommige onder hen geloven de onſterflykheit der ziele. De inwoonders van 't landt der Amazonen zyn ook afgodendienaars. Brazil ſtaat onder Portugal, hebbende aldaar de voortreffelyke ſtadt San Salvador, met een aartsbiſſchoppelyken ſetel. De Wilden worden aldaar dagelykſch meer en meer tot het Chriſtendom bekeert. Het landt van La Plata en der Patagons is geheel afgodiſch, behalven dat 'er de Spaanſchen eenige plaatſen hebben. Hunne ſtadt l'Aſſumption heeft een aartsbiſſchop en Jeſuiten-collegie. De Spaanſchen hebben in Chili verſcheide kweekſcholen geſticht, om dus de bekeering der inwoonderen te bevorderen: want deze hebben byna gene Religie. In Peru is de Roomſche Godsdienſt ingevoert. Te Lima is een aartsbisdom, en in de andere landen zyn verſcheide bisdommen, zo dat maar weinige Wilden afgodendienaars zyn. Dit landt ſtaat onder Spanje. *Roſſeus Godsdienſten der wereldt. Rogers Open deure tot het verborgen Heidendom. Meier Hiſtoria Religionum. Memoires Hiſtoriques.*

RELIGIE-VREDE. Deze vrede is in den jare 1555, in het einde van September, op den Ryksdag te Augsburg, in de afwezendheit des keizers, van koning Ferdinand, tuſſchen de Roomſchgezinden en Proteſtanten geſloten, en naderhandt als een grondwet des H. Roomſchen Ryks op verſcheide Ryksdagen beveſtigt. De voornaamſte artykelen waren, dat gene der twee partyen de andere onder ſchyn van Religie zou aanvallen, of dwingen de zelve te verlaten; dat de Proteſtanten in 't bezit hunner geeſtelyke goederen zouden blyven, zonder voor de kamer van Spiers geroepen te worden; dat de biſſchoppen generlei gezag over de Proteſtanten zouden oeffenen, die in 't tegendeel vryheit zouden hebben om geeſtelyke zaken zelf te beſliſſen; dat geen des anderen onderdanen tot het omhelzen van eene andere Religie zou noodzaken, of de zelve onder dien ſchyn verdedigen; maar ingeval een onderdaan met zyne overheit in 't ſtuk van Godsdienſt verſchilde, zou het hem vryſtaan zyne goederen te verkopen, en zich naar elders te begeven. Het navolgende artykel verwekte een hevigen twiſt: „ Of de prelaten, die den Proteſtantſchen „ Godsdienſt omhelſden, alle inkomſten zouden verliezen?" Koning Ferdinand voegde ten gevalle der Roomſchgezinden deze clauſul in het Ryksbeſluit, onder den name van *Reſervatum eccleſiaſticum*: „ Wanneer iemandt der Roomſche geeſtelyken tot de „ Proteſtantſche Religie overgaat, zal hy de geeſtelyke goederen „ miſſen, doch behoudens zyne eere en achting". Tegen dit Reſervatum hebben zich de Proteſtanten wel hevig aangekant, zonder echter iets uit te rechten, en het zelve in de Weſtphaalſche vrede beveſtigt, hoewel met dit byvoegſel, dat, ingeval een Proteſtantſche prelaat tot de Roomſchen overging, hy insgelyks zyne geeſtelyke inkomſten en waardigheit zou verliezen. In deze Religie-vrede zyn de Gereformeerden door kracht van de Weſtphaalſche vrede, hoewel onder proteſtatie der keur-Saxiſche gezanten, mede begrepen. *Schild. Obrecht. de Reſerv. Eccleſ. Lehm. Notit. publ. de Pace Relig. lib.* I. *c.* 10. *lib.* III. *c.* 38. *Londorp Acta Publ. T.* VI. *p.* 355.

RELIQUIEN. Zie OVERBLYFSELEN.

REMANCIPATIO. Dus wierdt by de Romeinen die echtſcheiding genaamt, wanneer het huwelyk was geſchied *per coëmptionem*, gelyk zy ſpraken, dat is, als de bruidt den bruidegom, uit krachte van een geſloten huwelyks-kontrakt, door een handſlag wierdt gegeven. Wanneer nu de man zyne vrouw wederom van zich ſtiet, dan gaf hy haar dien handſlag om zo te ſpreken weder. Hier van daan is de naam van *Remancipatio* ontſtaan. *Ravardus ad l.* XII. *Tabb. c.* 21. *Roſinus Antiq. Rom. V.* 38. *Pitiſcus* II. 612.

REMBDA, een ſtedeke en gebiedt in Thuringen, aan de Rinne, van waar het miſſchien den naam heeft, niet verre van Rudelſtadt gelegen. Dat de graven van Zwartſenberg eertyds bezitters van Rembda geweeſt zyn, blykt eensdeels uit een openbrief van 't jaar 1383, waar in graaf Henrik van Zwartzburg de ſtadt Rembda aan markgrave Willem van Meiſſen heeft opgedragen, anderendeels uit verſcheide leenbrieven. Voorts hebben ook de graven van Gleichen dit gebiedt gehad. Maar wanneer de laatſte graaf Johan Lodewyk in den jare 1631 zonder erfgenamen ſtierf, verviel dit gebiedt aan de hertogen van Saxen, van de Erneſtynſche linie. Daar na hebben in den jare 1633 de hertogen van Altenburg en Weimar de ſtadt en 't gebiedt aan de univerſiteit van Jena in eigendom geſchonken; zo nochtans, dat de hoge jurisdictie na 't uitſterven van de Altenburgſche linie thans onder de Eiſenachſche ſtaat. *Mulleri Annal. Sax. p.* 349 *ſeq. Beieri Geogr. Jen. p.* 226. *Luca Graven-Saal in Gleichen p.* 244 *ſeq. Hortleder Zwartzburgſche Oudheden fol.* 79 *ſeq.*

REMIGIUS, aartsbiſſchop van Rheims, was van een aanzienlyke afkomſt. Zyne ouders waren beide wel bedaagt, wanneer Montanus, een monnik, hen dezen zoon voorzeide. Hy overtrof alle zyne medeleerlingen in begrip, naarſtigheit, en zedigheit. Twee en twintig jaren oud zynde wierdt hem het aartsbisdom van Rheims opgedrongen. Hy doopte Clodoveus, eerſten Chriſten koning van Vrankryk, en wierdt uit dien hoofde de Apoſtel van Vrankryk genaamt. De voornoemde koning deedt hem aanzienlyke vereeringen, doch hy verdeelde de zelve onder de armen en behoeftige gemeenten. In den jare 511 beriep Clodoveus op 't verzoek van Remigius een concilie te Orleans; en in den jare 517 was hy voorzitter op een concilie te Rheims, wanneer hy door een wonderwerk een ketterſch biſſchop gezegt wordt bekeert te hebben. Hy ſtierf in 't 46 jaar zynes ouderdoms. Sidonius Apollinaris pryſt hem wegens zyne welſprekendheit. Men heeft in de Bibliotheek der Vaderen vyf brieven van hem, nevens zyn teſtament. Zommigen zeggen ook, dat hy eene verklaring over de Brieven van *Paulus* heeft nagelaten, die echter van anderen aan *Haymarus*, biſſchop van Halberſtadt, toegeëigent wordt. *Gregor. Turon. de Glor. Confeſſ. c.* 79. *& Hiſt. Franc. Flodoard Hiſt. Rem. Sidon. Apollin. l.* IX. *Ep.* 7. *Hincmar. in vita Rem. Marlot Hiſt. Metrop. Rem. le Cointe Annal. Franc. Cave.*

St. REMIGIUS (ORDE VAN) is van koning Clodoveus van Vrankryk in den jare 499 geſticht, na dat de zelve van den biſſchop van Rheims gedoopt was. Men verhaalt, dat wanneer de kapellaan met de H. oliekruik wegens het gedrang des volks niet tot den biſſchop komen konde, een duive, door de lucht vliegende, een andere oliekruik gebragt heeft. Daar zyn maar vier heeren in die orde, die namentlyk de baronnyen van Terrier, Belleſtre, Sonaſtre, en Louverſy bezitten, en de zelve van den abt des hoofdkloosters van St. Remigius van Rheims te leen ontfangen. Het ordensteken zyn twee ſtammen, zonder takken of bladen, verbeeldende een kruis, boven welke een handt een oliekruik vaſthoudt, waar boven een duive zweeft. By de zalving der koningen van Vrankryk dragen deze vier ridders den hemel, onder welken de H. oliekruik uit het voornoemde klooſter naar de ſtichtskerk gebragt wordt. *Palliot Ind. Armorial. p.* 483. *Bonanni Catal. Ord. Eq. Gryphius.*

REMIGIUS, aartsbiſſchap van Lion, was grootaalmoezenier van keizer Lotharius, en de opvolger van Amulo in 't aartsbisdom. Hy was voorzitter op het derde concilie van Valence, en in den jare 855, en op verſcheide andere, te Toul, Langres, en elders gehouden. Hier zocht hy de zaak van Godſchalk met nadruk te verdedigen. Men heeft van hem: *Liber de tribus Epiſcoporum Epiſtolis; Libellus de tenenda immobiliter S. Scripturæ veritate, & SS. Orthodoxorum patrum auctoritate fideliter ſectanda; Abſolutio cujusdam quaſtionis de generali per Adamum damnatione, & ſpeciali per Chriſtum ex eadem ereptione electorum.* Deze werken zyn zamen in de Bibliotheek der Vaderen in 't XV Deel. Maldonatus houdt Remigius voor den autheur der verklaringen over de brieven van Paulus. Doch dit wordt van anderen tegengeſproken. *Flodoard Hiſt. Rem. l.* II. *c.* 16. *Lupus Ferrar. Ep.* 112. *Severt. de Archiep. Lugd. Theoph. Ind. SS. Lugd. Sammarth. Gall. Chriſt. Cave.*

REMIGIUS, aartsbiſſchop van Rouaan, wierdt na Rainfredus in den jare 745 tot dat aartsbisdom verheven. Zommigen houden hem voor den broeder van Karel den Groten, anderen voor een zoon van Karel Martel, die van moeders zyde de broeder van Pipin den Korten was. Hy ſtondt van zynen eiſch omtrent het koninkryk af, en begaf zich naar Monſoracte, in Italië, en wierdt aldaar monnik. Hy was de eerſte, volgens 't verhaal van Paulus Æmilius, die het zingen naar de wyze der Roomſche kerke, door koning Pipin uit Rome in Vrankryk gebragt, aldaar invoerde. *Greg. Tur. Flodoard. Dadre Chron. Hiſt. des archeveq. de Rouen.*

REMIREMONT, in 't Latyn *Romericus mons*, *Caſtrum Romaricum*, en *Avendi caſtrum*, een kleine ſtadt in Lotharingen, by het Vogeſiſche gebergte, aan den Moeſel gelegen. Aldaar is eene vermaarde vrouwenabdy van enkel ſtandsperſonen, die het vry ſtaat

het

het klooster te verlaten, en te trouwen, uitgezonderd de abdisse zelf: S. Romaricus wordt voor den eersten stichter van dit klooster gehouden. De nonnen waren eertyds van de orde van St. Benedictus. *Hadr. Valef. Notit. Gall.*

REMIS, *Remsa*, een stedeke en setel eener graaflyke Schönburgsche linie in Meissen, tusschen Glaucha en Waldenburg. Hier was eertyds een vermaard maagdenklooster. *Knaut Prodr. Misn. Tromsd.*

REMONSTRANTEN. Zie ARMINIANEN.

REMONT, in 't Latyn, *Rotundus mons*, eene fraaie stadt, met een kasteel, op een ronden berg, van waar zy den name heeft, tusschen Fryburg en Lausanne, in 't Canton van Fryburg. Deze stadt hadt eertyds machtige graven, van den zelven name. Na dat deze uitgestorven waren, verviel de stadt en 't gebiedt aan de hertogen van Savoje, en van deze in den jare 1536 aan 't Canton van Fryburg, dat een landvoogdt derwaarts zendt.

REMONT. (FLORIMONT) Zie FLORIMONT *de* of *van* RAIMONT.

REMORES wierden by de Romeinen die vogelen genaamt, die by de vogel-wichelary niets goeds voorbetekenden, en daar door de ondernemingen stremden, om dat men zich geen gelukkigen voortgang voorspelde. *Festus. Bulengerus de Augur. c.* 3. *Laurentius Var. Sacr. Gentil. c.* 1. *Pitiscus* II. 613.

REMPHAN is de naam van zekeren afgodt, dien de kinderen Israëls in de woestyne gedient hebben. In de grondtale van Amos V, 26 wordt hy eigentlyk כיון *Kijun*, genaamt. Maar de LXX Griekische taalsmannen schynen in hun exemplaar gelezen te hebben ריון *Revan*, misschien om dat de letter כ beneden niet wel uitgedrukt was, maar de letter ר verbeeldde. Maar dat zy het Ῥεμφὰν, *Remphan*, met tusschenstelling der letter *m* hebben vertaalt, is welluidendheitshalve geschied; gelyk omtrent meer woorden aangemerkt wordt. Stephanus noemt hem ook *Remphan* Hand. VII, 43.

REMULCUS. Dus noemden de Romeinen een klein vaartuig, waar mede de grote schepen wierden voortgetrokken. *Festus. Schefferus de Milit. Nav.* II. 25. *Gyraldus de Navig. c.* 15. *Pitiscus* II. 613, 614.

REMURIA. Dus wierdt het feest genaamt, het welk de Romeinen ter eere van Romulus in de maandt May vierden, om dat hy in die maandt was omgekomen. Dit zelve feest wordt ook *Lemuria* genaamt. *Ovidius Fast.* V. 479. *Scaliger Poët.* III. 100. *Alexand. ab Alex. Dier. Genial.* IV. 20. *Dempsterus ad Rosin.* I. 11.

REMUS. Zie ROMULUS.

REMY (PETRUS) was opperopziender der finantiën onder Karel den Schonen, koning van Vrankryk. Na dat Philips van Valois den troon hadt beklommen, wierdt hy overtuigt het koninklyk geldt kwalyk besteed te hebben; en aangezien hy zich door zynen hoogmoedt boven dien hatelyk hadt gemaakt, wierdt hy veroordeelt om aan de galg te Montfaucon, door hem zelf voorhenen opgerecht, gehangen te worden. Zyne goederen, ter somme van twaalfmaal honderd duizend Fransche ponden, wierden ter zelver tydt verbeurd verklaart. *Mezeray Hist. de France T.* II. *p.* 389.

RENATA van Vrankryk, hertogin van Ferrara, geboren te Blois in den jare 1510. Zy was de dochter van Lodewyk den XII, en van de koninginne Anna van Bretagne. Zy trouwde met Hercules van Este, hertog van Ferrara, niettegenstaande zy voorhenen aan Karel van Oostenryk, naderhandt keizer, en eenige jaren daar na aan Joachim, markgrave van Brandenburg, verlooft was. Men zegt, dat François de I haar daarom aan den hertog van Ferrara heeft uitgehuwlykt, om dat de zelve een vorst was, voor wien hy niets te vrezen hadt. Renata was niet alleen ervaren in de historie, talen, wiskunst, en sterrekunde, maar onderzocht ook de zwaarste stukken der Godgeleerdheit, waar door zy ongemerkt tot het gevoelen der Protestanten gebragt wierdt. Brantôme getuigt, dat zy de kwade ontmoetingen, haren vader door de pauzen Julius en Leo aangedaan, zeer kwalyk opnemende, zich zelf daarom van de pausselyke gehoorzaamheit heeft onttrokken. Men verhaalt, dat Calvinus, in een vremd gewaadt uit Vrankryk naar Italië reizende, nevens haren geheimschryver Marot haar in de Religie der Protestanten onderwezen en gesterkt heeft. Na de doodt van den hertog, haren gemaal, keerde zy weder naar Vrankryk, en gaf aldaar nieuwe blyken van edelmoedigheit. Wanneer de hertog van Guize, haar schoonzoon, van haar eischte, dat zy hem eenige Protestanten wilde overleveren, die op het kasteel van Montargis gevloden waren, en werwaarts zy zich zelf gedurende den Religie-oorlog begeven hadt, weigerde zy dit kloekmoedig, zeggende, dat, als hy het kasteel met geweldt kwam aan te tasten, zy besloten hadt zich op de bresch te vertonen, en te zien, of hy het hert zou hebben een konings dochter te doden. Zy stierf op het voornoemde kasteel in den jare 1575 in het Protestantsche gelove, na dat zy de stadt Montargis met vele voortreffelyke gebouwen versiert hadt. *Varillas Hist. de l'Heresie l.* X. *Brantôme Vie des dames illustres. Mezeray Hist. de France T.* II. *p.* 890 *seq. Bayle* in 't artykel van FERRARA.

RENATUS, bygenaamt de Zachtmoedige, of de Vrome, koning van Napels en Sicilië, enz. hertog van Anjou, graaf van Provence, was de twede zoon van Lodewyk den II, koning van Napels, geteelt by Jolante, dochter van Johannes den I, koning van Arragon. Hy wierdt den 16 January des jaars 1408 te Angers geboren. In den jare 1420 trouwde hy met Izabelle, dochter van Karel den I, hertog van Lotharingen, en van Margareta van Beyeren. Hy wilde het voornoemde hertogdom in bezit nemen; maar Antonius van Vaudemont beweerde, dat Lotharingen van de mannelyke linie was, en bygevolg hem toekwam. In den jare 1431 wierdt deze zaak voor het concilie van Basel en voor den keizer Sigismund gebragt, die Renatus het hertogdom toewees: doch Antonius weigerde zich aan deze uitsprake te houden, nam de wapenen op, en wierdt van Philips, hertog van Burgundië, ondersteunt. In den beginne was Renatus gelukkig, maar naderhandt, wanneer het leger van zynen vyandt versterkt wierdt, verloor hy den 2 July des jaars 1431 by Bullegre, niet verre van Neufchatel, in Lotharingen, den slag, wierdt gevangen, en naar Dyon gebragt, alwaar hy 4 of 5 jaren lang bleef. In den jare 1434 ontfing hy naricht van de doodt van Lodewyk den II, koning van Napels, zynde zyn broeder, en in den jare 1435 van de koninginne Johanna de II, die hem tot erfgenaam hadden aangestelt. Dus wierdt hy uit de gevangenisse ontslagen, en trok naar 't koninkryk van Napels: doch deze tocht was noch voor hem, noch voor zynen zone, Johannes van Kalabrië, die na hem het koninkryk van Napels poogde te vermeesteren, voorspoedig, zo dat Renatus in Provence bleef, en aldaar in rust leefde. In den oorlog, dien de prinssen van den bloede onder den name van het gemenebest tegen Lodewyk den XI verwekten, voegde hy zich by den koning, hoewel zyn zoon Johannes zich tegen hem verklaarde. Wanneer in den jare 1470 de Cataloniërs en zich zelve, en het koninkryk van Arragon en Navarre hem aanboden, zondt hy zynen zoon Johannes derwaarts: doch deze stierf midden in den loop van zyn geluk. Nademaal ook zyne andere zonen alle zonder kinderen voor hem stierven, stelde hy Karel, zyns broeders zoon, tot zynen algemenen erfgenaam aan. Deze was graaf van Maine. Lodewyk, koning van Vrankryk, ontweldigde hem in den jare 1475 gansch Anjou, onder voorwendsel, dat hy met den hertog van Bretagne in eene heimelyke verstandhouding tegen hem leefde. Hier op liet zich Renatus in eene onderhandeling in met Karel den Stouten, hertog van Burgundië, en scheen hem tot zynen erfgenaam te willen benoemen, tot merkelyk nadeel van Lodewyk den XI: doch deze koning bevredigde hem weder, zo dat hy zyn gemaakt testament niet veranderde. Hy heeft ook de doodt des hertogs van Burgundië nog beleeft, want hy stierf eerst in den jare 1480, nog by 't leven van zyne moeder, die zyne goederen erfde; doch Lotharingen erlangde Renatus de II, zyn dochters zoon: Anjou verviel aan de kroon, maar Provence, nevens het recht op Napels en Sicilië, erfde de voornoemde Karel, graaf van Maine, die het naderhandt aan Karel den VIII, koning van Vrankryk, vermaakte. Renatus de I was schoon van gedaante, kloekmoedig, en zeer ervaren. Om zyne droefgeestigheit te verdryven vermaakte hy zich met schilderen, en stelde verscheide schriften in gebonde en ongebonde reden op. Hy heeft in den jare 1448 te Angers zynde de ridderorde van de halve maan gesticht. Zyne kinderen, die hy by Izabelle van Lotharingen teelde, waren: *Johannes*, hertog van Kalabrië; *Lodewyk*, markgraaf van Pont; *Nicolaas*, hertog van Bar; *Karel*, en *Renatus*, die beide jong stierven; *Jolanta*, gemalin van Frederik, hertog van Lotharingen; *Margareta*, gemalin van Henrik den VI, koning van Engelandt; *Izabelle*, en *Anna*, die in hare kindschheit stierven. Zyne twede gemalin was Johanna, dochter van Guido den XIII, of XIV, grave de la Val: doch by deze heeft hy gene kinderen geteelt. *Cominaus. Rufus Hist. des Comtes de Prov. Nostradam. & Bouche Hist. de Prov. Du Puy Droits du Roy. P. Daniel Hist. de France T.* I. *col.* 1282, 1334, 1385, 1393 *seq.*

RENATUS de II, hertog van Lotharingen, was de zoon van Frederik den II, die de zoon van Antonius den I, grave van Vaudemont, was, en van Jolante, dochter van Renatus, koning van Sicilië, die Frederik ten huwelyk nam, om dus de geschillen tusschen hem en Renatus voornoemd te beslissen. Renatus, zyn grootvader van moeders zyde, stondt hem het hertogdom, dat hy met zyne gemalinne Izabelle behuwelykt hadt, af: doch hy geraakte aanstonts met den machtigen hertog van Burgundië Karel den Stouten in twist, die hem in den jare 1474 tot een nadelig verdrag noodzaakte, uit krachte van het welke hy de Burgundische manschap ten allen tyde een vryen doortocht door Lotharingen moest toestaan. Maar de keizer en de koning van Vrankryk hitsten hem andermaal op om den hertog van Burgundië te beoorlogen, gelyk hy in den jare 1474, wanneer deze Neus belegerde, deedt, en hem eenige plaatsen in 't hertogdom van Luxemburg ontweldigde. Maar aangezien hy naderhandt en van den keizer, en van den koning van Vrankryk verlaten wierdt, zo veroverde de hertog van Burgundië in 't volgende jaar na eene langdurige belegering de stadt Nanci, en vervolgens gansch Lotharingen: doch wanneer de voornoemde hertog hier na de Zwitsers beoorloogde, trok Renatus eenige manschap in Vrankryk zamen, en trok daar mede in Zwitserlandt, alwaar hem het opperbevel wierdt toevertrouwt. Hy sloeg den hertog in den jare 1476 by Murten uit het veldt, nam een groot stuk van Lotharingen, inzonderheit Nanci, met geweldt in; en wanneer de hertog van Burgundië drie weken daar na deze stadt midden in den winter weder belegerde, keerde hy met een talryk leger van Zwitsers ook derwaarts, sloeg den hertog andermaal uit het veldt, die zelf den 5 January des jaars 1477 in dien slag sneuvelde. Wanneer naderhandt zyn schoonvader Renatus het graafschap van Provence by uiterste wille aan Karel van Maine, en deze wederom aan koning Lodewyk den X vermaakte, en het voornoemde graafschap daar op met de kroon vereenigt wierdt, beweerde hy het naaste recht daar toe te hebben, en wilde zich uit dien hoofde in de onlusten, door Lodewyk, hertog van Orleans, gedurende de minderjarigheit van Karel den VIII verwekt, mengen, doch wierdt door het voorzichtige beleidt der regentinne Anna van Bourbon, die hem hope tot Provence gaf, en meer andere gunsten bewees, daar van te rug gehouden. Deze vorst stierf in den jare 1508. *Edmond. Du Bullay Hist. de Lorraine. Vignier. Sammarth. Mezeray. P. Daniel.*

RENATUS, of RENE' VAN NASSAU, prins van Oranje, enz. Zie het artykel van NASSAU, *fol.* 18.

RENAUDIE (GODFRIED DE LA BARRY) was een edelman uit Perigord. Hy hadt al zyn goedt eensdeels door zyne buitenſporige levenswyze, anderendeels door een zwaar proces over een geeſtelyke prebende verloren; en aangezien hy daar by zekere falſiteit hadt begaan, wierdt het vonnis door het Parlement van Dyon tot nadeel van zyne eere en achting uitgeſproken. Hy wierdt zelfs in verzekering genomen: doch het zy hy uit de gevangeniſſe ontſnapt is, of dat hem het landt is ontzegt, ten minſte men zag hem naderhandt dan eens te Bern, in Zwitſerlandt, dan te Geneve, of Lauſanne, alwaar hy zich *la Foreſt* noemde, en met de Gereformeerde Franſche vluchtelingen eene naauwe vriendſchap maakte, van welke hy zich tot gewigtige en gevaarlyke ondernemingen in Vrankryk liet gebruiken; want hy was ſchrander van begrip en onvertzaagt. Eindelyk wierp hy zich in den jare 1560 als hoofdt en aanvoerder van de befaamde zamenzwering van Amboïze op, ontboodt de voornaamſten van zyne Kabale te Nanci, en nam aldaar den eedt van hen af: doch hy was zelf oorzaak, dat zyn aanſlag ontdekt wierdt, om dat hy den zelven aan zynen waardt te Parys, zynde een advokaat, openbaarde, die 'er kennis van aan 't hof gaf. Hier by kwam, dat een der zamengezworenen het gehele verraadt en alle des zelfs omſtandigheden ontdekte, waar op de vloekverwanten grotendeels onderſchept wierden vooraleer zy op hunne zamelplaats gekomen waren. Renaudie zelf wierdt in 't boſch van Chateau-Renaud doorſchoten, en zyn lyk eenige dagen lang te Amboïze opentlyk opgehangen, met dit opſchrift: „ *Renaudie*, anders *la Foreſt*, het hoofdt der rebellen„. *Mezeray T.* III. *p.* 14-20. *Thuan. l.* XXIV.

RENCHEN, eene kleine rivier in Zwaben, by Offenburg, van waar *Rencherloch*, daar Turenne in den jare 1675 van Montecuculi geſlagen wierdt, den naam heeft.

RENDAN, of RENDANT, was eertyds een graafſchap in Vrankryk, is door een dubbeld koninklyk patent van de jaren 1661 en 1663 tot eene hertoglyke Pairie verheven, en den 15 December des laatſtgenoemden jaars door 't Parlement van Parys beveſtigt. Dit geſchiedde ten gevalle van 1) Maria Catharina de la Rochefoucault, markgravinne van Senecy, 2) hare dochter, gravinne van Fleix, 3) haren kleinzoon Gaſto Johannes Baptiſta van Foix van Candale. De zoon van dezen laatſten, Henrik François, gemaal van Maria Charlotta van Roquelaure, ſchreef zich in 't begin der XVIII eeuwe hertog van Rendan.

RENDHESHAM, eene oude ſtadt in 't graafſchap Suffolk, aan de rivier Deben. Hier hadt Redwald, de eerſte Chriſten koning der Ooſt-Angeln, zynen ſetel.

RENDSBURG, eene kleine ſtadt en vermaarde veſting in Holſtein, op de grenzen van Sleeswyk, tuſſchen twee meiren, op een eilandt, in de Eider, gelegen, is de gemene doortocht uit Duitſchlandt naar Denemarken. Zy is eene der zogenaamde vier ſteden in Holſtein, hebbende onder zich een groot ampt, ſtaande onder den koning van Denemarken. De hoofdneering der inwoonderen zyn bierbrouwen en de houthandel. Koning Chriſtiaan de V heeft deze plaats op de helft vergroot, trekkende zommige hoogtens, die voor de ſtadt konden nadeelig zyn, mede binnen de wallen. Alhier heeft eene linie der oude graven van Holſtein, uit het huis van Schauenburg, zynen ſetel gehad, en zich daar van genoemt. In den jare 1544 wierdt alhier eene deling der hertogdommen van Sleeswyk en Holſtein tuſſchen de drie broederen, Chriſtiaan den III, koning van Denemarken, Johannes den Ouden, en Adolf, gemaakt; maar ſedert dat de middelſte in den jare 1580 zonder erfgenamen kwam te overlyden, zyn in 't volgende jaar alhier by een verdrag de twee voornoemde hertogdommen in twee byzondere regeringen verdeelt. In den jare 1675 wierdt hertog Chriſtiaan Albert van Holſtein-Gottorp op het bevel van koning Chriſtiaan den V van Denemarken alhier in verzekering genomen, en tot het tekenen van het zogenaamde Rendsburgſche verdrag genoodzaakt. Zie CHRISTIAAN ALBERT, hertog van Holſtein-Gottorp. *Molleri Iſag. ad Hiſt. Cimbr. Zeiler. Topogr. Holſat. Danckwerth Beſchr. van Schleſ. P.* III. *c.* 3.

RENEN, een ſtedeke in 't eigentlyk genaamde hertogdom van Mekelenburg, tuſſchen Daſſau en Gadebuſch, aan de Gade gelegen, heeft een ampt, dat daar toe behoort. *Topogr. Sax. Inf. p.* 202.

RENEN. Zie RHEENEN.

RENESSE. Dat het geſlacht van Reneſſe een der oudſte en adelykſte geſlachten van Nederlandt is, zal niemandt, die maar eenigzins in 's lands geſchiedeniſſen ervaren is, kunnen ontkennen: want niet alleen zyn die, de welke daar uit geſproten zyn, in Hollandt, Zeelandt, Gelderlandt, Utrecht, Over-Yſſel, en in vele plaatſen van Duitſchlandt gevordert tot allerlei bedieningen en eerampten, die niet bekleed kunnen worden dan door zulke, die uit doorluchtig en adelyk bloedt afſtammen, en ook aangenomen in menigerhande ridderlyke ordens en adelyke ſtichten, gelyk het vervolg genoegzaam aantonen zal; maar ook getuigen alle oude en nieuwe ſchryvers eenſtemmig, dat de ſtam van Reneſſe zynen oorſpronk heeft uit het bloedt der Hollandſche graven. Doch zy verſchillen hier omtrent, of dat geſlacht door de mannelyke linie van vader tot zone, dan of het door het vrouwelyk oir daar van moet afgeleid worden. Volgens het getuigenis van Jan van Leiden in de *Nederlandſche Chronyk*, in het *XVIII boek*, het I en *XXIII hoofdſt.* en in de *Chronyk van de abdye van Egmondt*, in het *XXI hoofdſt.* als ook van meer andere ſchryvers, heeft Dirk, de VI van dien naam, of, gelyk anderen, met beter grondt, ſtellen, de V van dien naam, graaf van Hollandt en Zeelandt, in huwelyk gehad Sophia, eene dochter van Ottho, grave van Rhinecke, en van Geertruid, erfdochter van Bentheim, eene kleindochter van Herman van Luxemburg, grave van Salms, die in den jare 1081 tot keizer tegen Henrik den IV opgeworpen wierdt. By haar heeft graaf Dirk, behalven eenige dochteren, gewonnen deze vyf zonen: I. *Floris*, den derden van dien naam, die zynen vader in de graafſchappen van Hollandt en Zelandt is opgevolgt. II. *Ottho*, die na het overlyden van Ottho van Rhinecke, grave van Bentheim, zyn moeders broeder, het graafſchap van Bentheim beërft heeft. III. *Baudewyn*, die in den jare 1152 prooſt van het Kapittel der ſinte Mariënkerke te Utrecht geweeſt, en naderhandt, in den jare 1178, de XXIX biſſchop van Utrecht, de twede van dien naam, verkoren is. IV. *Dirk*, eerſt Domprooſt te Utrecht, en naderhandt, in den jare 1196, aldaar tot XXXI biſſchop verkoren. V. *Peregrinus*, of *Pelgrim*, omtrent den jare 1140, of 1141 door zyn vader Dirk tot burggraaf van Zeelandt en heer van Voorn aangeſtelt, het zy hy de eerſte zy, die deze beide waardigheden bekleed heeft, het zy 'er voor hem nog andere, zo wel burggraven van Zeelandt, als heeren van Voorn, geweeſt zyn. Volgens *Gouthoeven in de Holl. Chron. bladz.* 143 heeft deze Pelgrim van Hollandt tot zyne huisvrouwe getrouwt de erfdochter van den heere van Reneſſe en Haamſtede, in Zeelandt, by welke hy maar eene dochter nagelaten heeft, die, getrouwt zynde met Dirk, grave van Seyn, of Sayn, oorſpronkelyk uit Duitſchlandt, twee zonen gewonnen heeft, I. *Floris*, heer van Voorn, en burggraaf van Zeelandt, door welken het geſlacht der heeren van Voorn, en burggraven van Zeelandt is voortgezet. II. *Dirk*, aan wien de heerlykheden van Reneſſe en Haamſtede te beurt gevallen zyn, en die de voortplanter van 't geſlacht van Reneſſe geweeſt is. Doch volgens Simon van Leeuwen, in zyn *Batav. illuſtr. bladz.* 1141, heeft Pelgrim van Hollandt tot eene vrouwe gehad de dochter van den grave van der Lippe, in Duitſchlandt, en by haar geteelt eene dochter, getrouwt met den grave van Seyn, of Sayn, uit Duitſchlandt, en twee zonen, *Floris*, den ſtamvader der heeren van Voorn, en burggraven van Zeelandt, en *Dirk*, den ſtamvader der Reneſſen. Het eerſte dezer twee byzondere gevoelens wordt opentlyk beveſtigt door den boven aangehaalden Jan van Leiden in de *Nederl. Chron. in het XVII boek, in het I hoofdſt.* daar hy uitdrukkelyk van Pelgrim van Hollandt getuigt: *Reliquit autem unicam filiam, quam duxit Comes de Seyn, dominorum Vornenſium propagator.* Zie ook *Veldenaar* in zyne Chronyk, en meer andere ſchryvers. Hier tegen beweert *Simon van Leeuwen*, dat zyn gevoelen uit verſcheide oude ſchriften beveſtigt kan worden. En ſchoon genomen hy geene dezer ſchriften bybrengt, ſchynt evenwel zyn gevoelen eenigzins door den zelven Jan van Leiden geſterkt te kunnen worden. Want hy verhaalt in de *Nederlandſche Chronyk, in het XVII boek, XXIII hoofdſt.* dat onder de edelen des lands ten tyde van Dirk den VI, die in den jare 1156 overleden is, geleeft hebben Floris van Voorn, en zyn broeder Dirk. Vorders heeft hy in het *XVIII boek van zyne Nederl. Chron. in 't IX hoofdſt.* bygebragt een brief van graaf Floris den III van 't jaar 1174, in welken Floris van Voorn, benevens zyn broeder Dirk, als getuigen vermeld worden. Nu komt het onwaarſchynlyk voor, dat deze Floris en Dirk by het leven van hun overgrootvader Dirk den VI, grave van Hollandt, al geboren, of ten minſte zo verre bejaart zouden geweeſt zyn, dat zy onder de edelen des lands hebben kunnen opgetelt worden, en dat zy niet lang na zyne doodt een brief van zyn zoon, graaf Floris den III, hun oudoom, als getuigen bezegelt hebben, voornamentlyk, dewyl men gemeenlyk ſtelt, dat Pelgrim van Hollandt, hun grootvader, de jongſte zoon van graaf Dirk voornoemt geweeſt is, en vermits hunne overgrootmoeder Sophia van Rhinecke, Dirks weduwe, eerſt in den jare 1176 overleden is. Om deze voorgemelde redenen ſchynt het gevoelen van Simon van Leeuwen met de waarheit beter overeen te komen, namentlyk, dat Floris van Voorn, en zyn broeder, Dirk van Reneſſe, geboren zyn uit Pelgrim van Hollandt, Dirks jongſten zoon, graaf Floris broeder, en dat zy verwekt zyn uit eene dochter van dezen Pelgrim door een graaf van Sayn. Aan den anderen kant komt het waarſchynlyker voor, dat Pelgrim van Hollandt, volgens *Gouthoeven*, getrouwt geweeſt is met de erfdochter van den heere van Reneſſe en Haamſtede, in Zeelandt, dan dat hy, volgens *Simon van Leeuwen*, in huwelyk gehad heeft eene dochter van den grave van der Lippe, uit Duitſchlandt, te meer, vermits de aloude geſlachtregiſters, de welke by de nakomelingen uit den ſtamme van Reneſſe bewaart worden, dit eenparig getuigen. Alleen hier omtrent valt eenige bedenkelykheit, dat men ſtelt, dat de huisvrouw van Pelgrim van Hollandt niet alleen eene erfdochter van Reneſſe, maar ook van Haamſtede geweeſt zou zyn, en dat Dirk, de jongſte zoon of van haar, of van hare dochter, en vervolgens zyne nakomelingen, zo wel de heerlykheit van Haamſtede, als van Reneſſe bezeten hebben, tot dat Jan, de eerſte van dien naam, graaf van Hollandt en Zeelandt, onder andere goederen ook Haamſtede aan Johan, den derden van dien naam, vyfden heere van Reneſſe, zou ontnomen, en aan Witte, zyns vaders baſtaardzoon, gegeven hebben. De reden dezer twyfeling is, dat *Boxhorn in de Byvoegſelen op de Zeelandſche Chron. van Reigersberg*, II *Deel*, 104 *bladz.* ons een brief van graaf Jan den I van het jaar 1299 opgeeft, waar in hy bekend maakt, dat hy aan zyn broeder Witte geeft al het goedt, dat zyn heer vader aangekomen was van Jans dode van Haamſtede. In 't vervolg evenwel van dezen geſlachtboom heeft men het gemene gevoelen hier omtrent gevolgt, het genoeg achtende de tegenwerping, die tegen deze meninge gemaakt zou kunnen worden, op te geven. Wat aangaat den naam van *Reneſſe*, het ſchynt, dat men den zelven geſchreven heeft *Riedeneſſe*. Alkemade, in de *Beſchryv. van den Briel en 't landt van Voorn, het* II *Deel*, 7 *bladz.* geeft ons een brief op van Albrecht, heere van Voorn, en burggraaf van Zeelandt, van 't jaar 1267, aan welken *Jan van Riedeneſſe* zyn zegel als getuige gehangen heeft. Door dezen Jan van Riedeneſſe moet vermoedelyk verſtaan worden Johan van Reneſſe, een kleinzoon van Dirk, den eerſten heere van Reneſſe. In vervolg van tydt heeft men by verkorting voor *Riedeneſſe* geſchreven *Rienes*, zo als dikmaals in oude brieven voorkomt, en naderhandt *Renes*, of *Reneſſe*.

nesse. Op dezelve wyze schreef men kortheits-halve *Brerois* voor *Brede-rode*, *Brevoort* voor *Bredevoort*. Aldus wil ook *Alting in Notit. Germ. Infer. part.* II. *voce* WITLA, den naam van de stadt *Briel* afleiden van het woordt *Brede-hel*, waar voor men schreef *Bre-hel*. Het zou wel kunnen wezen, dat de naam van *Riedenesse* zamengevoegt is uit de woorden *ried*, of *riede*, en *nes*, of *nesse*. Van welke het woordt *nes*, volgens *Kilian. in Diction.* betekent *nat*, gelyk ook *nessan* in zeker *Glossar.* by *Oliv. Vreedius in Flandr. gentil. in addit. pag.* XXXVII. overgezet wordt *nat maken*. Zo dat *Riedenesse* zo veel zou betekenen als een nat en waterachtig rietlandt; van hoedanige natuur het landt omtrent Renesse misschien eertyds geweest is. De geslachtboom der heeren van Renesse is de volgende.

DIRK, gelyk het waarschynlyk voorkomt, de jonger zoon van Pelgrim van Hollandt, was uit dit geslacht de eerste heer van Renesse, Moermont, Haamstede en Burgt, welke heerlykheden alle op het eilandt van Schouwen gelegen zyn. Men meent, dat zyn vader en ouder broeder gevoert hebben een schildt van keel, bezet met een klimmenden en omzienden leeuw van goudt, wiens tong en klaauwen waren van lazuur; en dat deze Dirk, om zich van zyn ouder broeder te onderscheiden, rondom dien leeuw negen goude spanen of blokjes gestelt heeft. Hy trouwde met Elizabeth, de twede dochter van heer Henrik, broeder van den grave van Steinfurt, zynde hare ouder zuster Geertruid getrouwt met Jan, den V van dien naam, heer van Arkel. Hy stierf den 6 July des jaars 1207, en wierdt voor het grote autaar van de kerk van Renesse begraven, daar zyne huisvrouw mede ter aarde bestelt is, uit welke hy nagelaten heeft een zoon, *Johan*, die volgt.

JOHAN, de I van dien naam, twede heer van Renesse, een zoon van Dirk, heere van Renesse, Moermont, Haamstede, Burgt, enz. en van Elizabeth, is zyn vader in alle deze heerlykheden opgevolgt. In den stamboom van dit geslacht, door *van Leeuwen* en *Smallegange* uitgegeven, staat aangetekent, dat hy met graaf Floris den IV op een tocht tegen de ongelovigen getogen, en van daar wedergekomen zynde gestorven is in den jare 1228. Nu vindt men nergens in de Hollandsche Jaarboeken aangetekent, dat graaf Floris diergelyken tocht voor het jaar 1228 ondernomen heeft. Waarom men zou mogen gissen, dat hy door graaf Floris in den jare 1227 gezonden is om Ottho, uit het geslacht der graven van Lippe, den II van dien naam, XXXIV bisschop van Utrecht, te hulp te trekken tegen Rudolph, burggraaf van Koevorden, die de stadt Groningen op dien tydt belegert hadt. Doch vermits in een geschreven stamboom van dit geslacht uitdrukkelyk aangetekent staat, dat hy dezen tocht tegen de ongelovigen met graaf Floris in den jare 1234 ondernomen heeft, is het waarschynlyk, dat *van Leeuwen* en *Smallegange* in zyn sterfjaar op te geven gedwaalt hebben, en dat hy met graaf Floris tegen de Stedingers, die de blindheit dier tyden voor ongelovigen hieldt, opgetogen is; tegen welke verscheide naby gelegen prinsen door aanhitsen van paus Gregorius den IX in de jaren 1233 en 1234 een oorlog aangevangen hebben. Hy trouwde met eene dochter van den grave van Salms, met welke hy by zyne ouders in de kerk van Renesse begraven is, nalatende een zoon, *Johan*, die volgt.

JOHAN, de II van dien naam, derde heer van Renesse, een zoon van Johan, den I van dien naam, twede heere van Renesse, Moermont, Haamstede, Burgt, enz. en van des graven dochter van Salms, is zyn vader in de voornoemde heerlykheden opgevolgt. Hy heeft tot zyne vrouwe genomen eene dochter van den heere van Diest, in Brabandt. De geschreven stamboom van dit geslacht stelt, dat hy den 8 September des jaars 1260 overleden is; doch het schynt geloofwaardiger, 't geen *Smallegange* aantekent, dat hy in den jare 1270 nog geleest heeft, te meer, dewyl 'er nog een brief voorhanden is van Albrecht, heer van Voorn, en burggraaf van Zeelandt, van den jare 1267, aan welken deze Johan, heer van Renesse, aldaar *Johan van Riedenesse* genaamt, zyn zegel als een getuige gehangen heeft. Zie *Alkemad. Beschr. van den Briel en 't landt van Voorn* II *Deel*, 7 *bladz.* Stervende heeft hy nagelaten een zoon *Costyn*, die volgt, en is met zyne huisvrouw in de kerk van Renesse by zyne voorouders begraven.

COSTYN, of CONSTANTYN, de I van dien naam, vierde heer van Renesse, een zoon van Johan, den II van dien naam, derde heere van Renesse, Moermont, Haamstede, Burgt, enz. en van des heeren dochter van Diest, is zyn vader in alle des zelfs heerlykheden opgevolgt. Hy was een beroemd krygsoverste, en heeft zich wegens zyne voorzichtigheit en dapperheit zeer vermaard gemaakt; om welke hoedanigheden hy ook by graaf Floris den V in grote achting geweest is. Wanneer deze graaf Floris in den jare 1280 den bisschop van Utrecht tegen de heeren Gysbert van Amstel en Herman van Woerden te hulp trok, en het slot van Vredelandt, waar op Aarnout van Amstel, Gysberts broeder, met eene genoegzame bezetting lag, belegerde, heeft heer Gysbert, zoekende dat te ontzetten, van alle kanten zo veel volk verzamelt, als hem mogelyk was. Graaf Floris, dit horende, heeft, op dat hy hem mogt bestand zyn, heer Costyn van Renesse met nieuwe hulpbenden uit Zeelandt ontboden, die aanstonts naar Hollandt overgestoken is, en omtrent het dorp Loenen eene voortreffelyke overwinning behaalt heeft; in welken slag als heer Gysbert zelf gevangen genomen was, heeft zyn broeder, heer Aarnout, aan eene goede uitkomst wanhopende, het slot te Vredelandt aan graaf Floris overgegeven. Ook heeft heer Costyn van Renesse veel eer ingelegt in de belegering van het slot Montfort, dat, schoon door Herman van Woerden zeer versterkt, en met een groot getal krygslieden bezet, eindelyk na eene mannelyke verwering in den jare 1281 stormenderhandt ingenomen is. Heer Costyn van Renesse is twee maal getrouwt geweest. Zyne eerste vrouw was eene dochter van den grave van Vernenburg, by welke hy, zo niet alle zyne kinderen, ten minste zyn oudsten zoon

R.

geteelt heeft, gelyk naderhandt blyken zal. Na hare doodt heeft hy zich ten twede maal in huwelyk verbonden met zyne nicht Hillegond van Voorn, eene dochter van Henrik, heer van Voorn, en burggraaf van Zeelandt, en van Hadewich van Borssele, die te dier tydt weduwe was van Willem, den IV van dien naam, tiende heer van Brederode, in den jare 1285 overleden, by wien zy ook een zoon, Dirk, heer van Brederode, gewonnen hadt, die daarom in de oude Jaarboeken een broeder van Jan, heer van Renesse, de oudste zoon van Costyn, heer van Renesse, genaamt wordt. Deze Costyn, heer van Renesse, stierf den 20 Augusty des jaars 1289, zyn twede vrouw in den jare 1302. Hy wierdt met beide zyne huisvrouwen by zyne voorouders in de kerk van Renesse ter aarde bestelt, en liet deze drie zonen na:

1. *Johan*, den III van dien naam, heer van Renesse, van wien aanstonts volgen zal.

2. *Henrik van Renesse*. Deze zou, volgens het gevoelen van *Sim. van Leeuwen* en *Smallegange*, zonder kinderen overleden zyn. Doch het is zeer waarschynlyk, dat de tak der Renessen van der Burgt, die lang in Zeelandt gebloeit heeft, maar van welken gene genoegzame aantekeningen voorhanden zyn om des zelfs stamboom op te maken, zynen oorsprong van dezen Henrik van Renesse gehad heeft.

3. *Costyn van Renesse*, die men stelt dat zonder kinderen na te laten overleden is.

JOHAN, de III van dien naam, vyfde heer van Renesse, een zoon van Costyn, vierden heere van Renesse, Moermont, Haamstede, Burgt, enz. en van des zelfs eerste vrouwe, des graven dochter van Vernenburg, is zyn vader in het grootste gedeelte dier heerlykheden opgevolgt. Dat hy uit de eerste, en niet uit de twede vrouwe van zyn vader geboren is, kan hier uit blyken, om dat hy in den jare 1285, wanneer de eerste man van zyn vaders twede vrouwe stierf, reets van die jaren was, dat hy met Wolphaart van Borssele, heer van der Vere, gestelt wierdt tot hoofdt en overste der benden, die graaf Floris aan hertog Jan van Brabandt zondt, om hem te hulp te komen in den oorlog, dien hy tegen Reynaut, graaf van Gelderlandt, wegens het hertogdom Limburg voerde. Ook zal het vervolg tonen, dat hy omtrent den jare 1290 een zoon gehad heeft, die zyne huwbare jaren bereikt hadt. Ja, indien het waar is 't geen hier na van zyn zoon Costyn van Renesse gezegt zal worden, moet deze Johan, heer van Renesse, omtrent het jaar 1272 niet alleen getrouwt geweest zyn; maar ook ten minste al twee kinderen gehad hebben. Deze voornoemde heer Johan heeft zich door zyne onverschrokke dapperheit zeer vermaard gemaakt; doch hy heeft ook vele wederwaardigheden, zo van graaf Floris den V, als van des zelfs opvolgers, graaf Jan den I en graaf Jan den II, moeten ondergaan, die ook eindelyk oorzaak geweest zyn niet alleen van zyne doodt, maar ook dat zyne nakomelingen het meeste gedeelte hunner heerlyke goederen verloren hebben. Doch deze zaak dient wat hoger opgehaalt te worden. Ten tyde der minderjarigheit van graaf Floris hadden de edelen in Hollandt en Zeelandt op alle manieren getracht de macht van den graaf, zo veel in hun vermogen was, te verminderen, en voor zich allerhande voorrechten te verkrygen. Graaf Floris nu, tot zyne mannelyke jaren gekomen zynde, en de Vriezen, van welke zyn vader doodgeslagen was, te ondergebragt hebbende, heeft hy voorgenomen het aangematigde gezag der edelen, en wel voornamentlyk in Zeelandt, te beteugelen, alwaar de ridderschap hadt weten van den keizer te verkrygen, dat zy op zommige plaatsen den derden, op zommige den vierden, op andere den achtsten penning van alle de beden, die de graaf in Zeelandt ligten zou, voor zich mogten behouden; welk voorrecht als de graaf hen weder zocht te ontweldigen, hebben zy zich tegen hem beginnen te verzetten, en heimelyk Guido, graaf van Vlaanderen, aangezet, om met een heirleger in Zeelandt te vallen, en 't recht, 't geen hy op de Zeeuwsche eilanden voorwendde te hebben, schoon hy daar plegtelyk afstandt van gedaan hadt, te vervolgen. Graaf Floris horende, dat Guido daar toestel toe maakte, heeft zich mede tot tegenweer toegerust, en zyne vrouw Beatrix, op welker getrouwheit hy zich betrouwde, schoon zy eene dochter van den Vlaming was, benevens zyn zoon Jan, binnen Middelburg, voor welke stadt hy voornamentlyk vreesde, gezonden, om door hare tegenwoordigheit de burgers tot een dapperen tegenstandt aan te moedigen. Als nu Middelburg door den graaf van Vlaanderen belegert was, en hard aangegrepen wierdt, heeft graaf Floris, van het grootste gedeelte zyner ridderschap verlaten, door hulp van de stedelingen een groot leger verzamelt; 't welk als hy te Zirikzee gebragt hadt, en van daar in 't eilandt Walcheren zou overvoeren, is 'er door bemiddeling van Jan, hertog van Brabandt, tusschen hem en graaf Guido een mondgesprek te Biervliet beraamt; alwaar eindelyk de vrede gemaakt is, en de wederspannige edelen met hem verzoent zyn. Des niettegenstaande heeft graaf Floris Wolphaart van Borssele, heere van der Vere, benevens zyn broeder, Floris van Borssele, gebannen, en Johan, heere van Renesse, met zyn broeder Dirk, heere van Brederode, die, geen kwaad vermoeden hebbende, binnen Geertruidenberg waren, in eene gevangenis geworpen, waar uit zy niet eerder hebben los kunnen raken, dan na dat hunne zonen zich door een ongelyk huwelyk met de voornaamste Raden van graaf Floris vermaagschapt hadden. Van dezen soen, in den jare 1290 geschied, zyn nog twee brieven voorhanden. In den jare 1295 heeft graaf Guido zyn recht op de Zeeuwsche eilanden weder voor den dag gehaalt, en gereedschap gemaakt om de zelve aan te vallen; waarom graaf Floris zich ook tot tegenweer toegerust heeft. Wanneer nu graaf Guido met de Vlamingen in Katzandt gekomen was, en graaf Floris zich daar tegen over in Walcheren, omtrent Vlissingen en Soutelande, nedergeslagen hadt, zonder dat de een op den anderen iets onder-

H 2 nam,

nam, is op zekeren tydt Johan, heer van Reneſſe, met eenig volk naar Sluis overgevaren, en heeft die ſtadt ten meeſten dele verbrand, terwyl zyn broeder Dirk, heer van Brederode, in Katzandt vallende, die landſtreek te vuur en te zwaardt verwoeſtte. Om hun voortgang te ſtuiten zyn de Vlamingen met 3000 man toegeſchoten; doch, ſchoon de heer van Reneſſe niet dan omtrent 300 man by zich hadt, heeft hy hen niet alleen in de vlucht gedreven, maar ook, behalven de gevangenen, wel drie honderd der zelve gedood: na welke overwinning hy, zonder ſchade geleden te hebben, te rug getrokken is. Het volgende jaar is graaf Floris door de zamengezworene edelen vermoord. Niet lang na zyne doodt heeft heer Johan van Reneſſe van Jan, den II van dien naam, hertog van Brabandt, voor zommige van zyne onderdanen het voorrecht van tol-vryheit door alle zyne landen bekomen, volgens een brief daar van, uitgegeven door *Smallegange* op de 690 bladz. Het jaar daar aan is graaf Jan, de zoon van graaf Floris, uit Engelandt in Zeelandt en Hollandt overgekomen, by wien Johan, heer van Reneſſe, wederom in 't begin in grote gunſt geweeſt is, gelyk zulks afgenomen kan worden uit een brief, in den jare 1296, volgens den ſtyl van Hollandt, of in den jare 1297, volgens de gemene manier van ſchryven, gegeven, in welken graaf Jan aan den heer van Reneſſe, en Sophia, vrouw van der Goude, zyne huisvrouw, vergunt, dat de heerlykheit van der Goude, en andere goederen, die zy van de graaflykheit van Hollandt te leen hieldt, ook op de dochters, indien zy geen zoon naliet, zouden komen. Het zelve blykt ook hier uit, dat hy door graaf Jan tot baljuw van Zuid-Hollandt aangeſtelt is, welk eerampt hem ſchynt opgedragen te zyn in vergelding der dienſten, aan graaf Jan in den tocht tegen de Vriezen bewezen, in welken hy zich dapper gedragen heeft, en zwaar gewond geworden is. Deze verheffing van heer Johan van Reneſſe mishaagde Wolphaart van Borſſelen, heer van der Vere, om dat 'er tuſſchen hen beide een oude haat lag, hier uit ontſtaan, dat Reneſſe zich hadt laten verluiden zo veel vermogen te hebben als de heer van der Vere. Borſſelen dan, die graaf Jan in zyne macht hadt, en alles aan des zelfs hof vermogt, vrezende, dat Reneſſe hem den voet mogt ligten, heeft alle middelen bedacht om zyn tegenparty by den graaf in ongunſt te brengen. Hy wiſt dan uit te werken, dat Reneſſe van 's graven wegen als afgezant gebruikt wierdt om eenige verſchillen, met den hertog van Brabandt ontſtaan, te vereffenen. Terwyl Reneſſe in dit gezantſchap van het hof afwezend was, heeft Wolphaart van Borſſelen graaf Jan wys gemaakt, dat Reneſſe met den hertog van Brabandt zamengeſpannen hadt om hem te vangen, en in handen van den Brabander over te leveren; welk gerucht als Reneſſe, uit zyn gezantſchap wederkerende, ter ooren kwam, begaf hy zich op zyn ſlot Moermont, om te zien wat keer de zaken nemen zouden, en heeft het zelve ondertuſſchen met genoegzame manſchap, krygsbehoeften, en mondkoſt, zo veel hy kon, verzorgt, op dat men, in geval het mogt belegert worden, niet genoodzaakt wierdt het zelve ligt over te geven. Hier op wierdt hy gedagvaard, om binnen zekeren tydt te Vere, alwaar het hof was, te komen, en zich van het geen hem te laſt gelegt wierdt te verantwoorden. Maar als hy zonder geleide daar niet dorſt komen, wegens het vermogen, dat zyn wederparty, Wolphaart van Borſſelen in die plaats hadt, is hy door graaf Jan uit Zeelandt gebannen, en zyn al zyne goederen verbeurd verklaart, welker grootſte gedeelte, en wel inzonderheit de goederen van Haamſtede en Moermont, volgens het gemene gevoelen, waar van hier boven in 't begin van dit artykel gehandelt is, gegeven zyn aan Witte, een ſpeelkindt van graaf Floris, by eene dochter van den heere van Heuſden onder trouwbeloften geteelt, die zich daarom ook naderhandt Witte, heer van Haamſtede, heeft doen noemen, welken naam zyne nakomelingen behouden hebben. Kort daar na wierdt het ſlot Moermont belegert, en na een dapperen tegenſtandt tot overgaaf gedwongen, 't welk Wolphaart, om zyne wraakluſt te voldoen, tot den grondt toe heeft doen afwerpen. Als naderhandt Wolphaart door het woedende graauw binnen Delft op den 1 Auguſty des jaars 1299 verſcheurt was, is Johan, heer van Reneſſe, hopende in vorige gunſt by den grave te zullen geraken, of ten minſte gelegenheit te zullen hebben om zich te verantwoorden, weder te landt gekomen; doch heeft daar toe niet kunnen geraken, om dat graaf Jan weinig tyds daar na overleedt. Deze nu zonder kinderen geſtorven zynde, is Jan, de II van dien naam, graaf van Henegouwen, als de naaſte in 't bloedt, hem opgevolgt in de graafſchappen van Hollandt, Zeelandt, en in de heerlykheit van Vrieslandt. By dezen ook heeft Johan, heer van Reneſſe, aangehouden, om zich van den opgelegden laſter te mogen zuiveren, en verder aangeboden, dat zyne vrienden zich by gezegelde brieven voor zyn goed gedrag borgen zouden ſtellen. Doch als hy geen gehoor kon verkrygen, is hy naar Zeelandt getogen, en zyne aangeſlagene goederen wederom in bezit genomen hebbende, heeft hy die van Borſſelen, die aldaar zeer machtig waren, aan zyn ſnoer gebragt, en dagelykſch zo veel byval van Hollandſche edelen, die wegens de troeblen der voorgaande tyden verdreven waren, als ook van verſcheide Zeelandſche, by welker grootſte gedeelte de Henegouwer zeer gehaat was, gekregen, dat graaf Jan, die, dit onweer voorziende, naar Zirikzee gekomen was, zich geenzins tegen hem beſtand achtte. Om zich dan in ſtaat te ſtellen van Reneſſe te keer te gaan, heeft de graaf zyne krygsmacht uit Hollandt ontboden: de welke wanneer nu in 't landt van Schouwen begon aan te komen, is de heer van Reneſſe naar Walcheren overgevaren, alwaar hem graaf Jan voorgenomen heeft te komen beſtoken. Hy is ook in weerwil van Reneſſe, die het ſtrandt bezet hieldt, aan landt geſtapt: doch als het gevecht naauwlyks begonnen was, ontſtondt 'er ſchielyk een donderbui, met zware regen vermengt, waar door de graaf met een gedeelte van zyn leger zich haaſtelyk weder ſcheep begeven, en, het overige gedeelte verlatende, de ſtevens naar Middelburg gewend heeft. Guido, des graven broeder, die vaſt de reſt van 't leger met veel moeite ſcheep kreeg, dit horende, is hem gevolgt. Doch de windt ondertuſſchen zynde gaan leggen, en Reneſſe zyn vluchtenden vyandt vervolgende, zyn 'er vele verſlagen, en is ook eindelyk Guido zelf gevangen genomen. Om dezen tydt hadt Philips de Schone, koning van Vrankryk, door het gevangen nemen van Guido, graaf van Vlaanderen, benevens zyne twee oudſte zonen, dat gehele landſchap in zyn bedwang, en hadt zyn broeder, Karel van Valois, daar over geſtelt. Deze, den oorlog, in Zeelandt ontſtaan, vernemende, heeft, om dit vuur te ſmoren, de bemiddeling van zyn broeder, den koning, aangeboden; de welke als ze van weerkanten aangenomen was, en de ſtrydende partyen by hem gekomen waren, om naar den koning te reizen, heeft hy gewilt, en ook verkregen, dat men aan den eenen kant Guido, broeder van graaf Jan, en aan den anderen kant de kinderen van Wolphaart van Borſſelen, die graaf Jan even te voren in zyne macht gebragt hadt, zou los laten. Als nu graaf Jan en de heer van Reneſſe by koning Philips aangekomen waren, heeft hy tot meerder zekerheit, dat men zyne uitſpraak zou geſtand doen, bevolen, dat ieder daar op borgen geven zou; welke als de heer van Reneſſe en zyne verbondelingen in Vrankryk niet bekomen konden, heeft de koning gewilt, dat zy met eede beloofden zyne uitſpraak te zullen houden, en hem daar op hunne kinderen, of neven, tegen den 24 Juny te Biervliet als borgen in handen zouden ſtellen: mitsdien beloofde hy omtrent het midden van de maandt Auguſtus uitſpraak te zullen doen. Reneſſe, en zyne bondgenoten, te huis gekomen zynde, bevroedde wel aan den eenen kant, dat graaf Jan meer gunſt aan het hof van Vrankryk zou vinden dan zy, vermits hy in den oorlog, dien koning Philips met den graaf van Vlaanderen gevoert hadt, des konings zyde gehouden hadt; en aan den anderen kant dat zy tegen des graven macht niet opgewaſſen waren, indien zy, de uitſpraak des konings niet houdende, den oorlog wilden vernieuwen: waarom zy te rade wierden hem een machtiger vyandt te verwekken. Zy vervoegen zich dan in den jare 1300 aan het hof van Albert van Ooſtenryk, koning van Duitſchlandt, en doen hem verſtaan, dat de graafſchappen van Hollandt en Zeelandt, door het uitſterven van het mannelyk oir der oude graven, te hoof gevallen waren; en dat Jan van Avesnes, graaf van Henegouwen, die uit hoofde van zyne moeder Adelheit, eene zuſter van koning Willem, zich de zelve onrechtvaardig hadt aangematigt, zodanig by zyne nieuwe onderdanen gehaat was, dat, al hadden zy voor zyne overmacht moeten bukken, zy evenwel bereid waren hem aanſtonts af te gaan, en den koning toe te vallen. Albert, die een groot getal kinderen hadt, en ieder der zelve gaarne met vorſtelyke goederen voorzien wilde, beviel deze voorſtel wonder wel; waarom hy, onder voorwaarde, dat Reneſſe en zyne bondgenoten hem van hunnen kant te hulpe zouden komen, aangenomen heeft eerſtdaags met een leger naar Hollandt te trekken, en dat hy trachten zou graaf Jan van daar te verdryven. Als nu Albert zich tot dezen tocht toeruſtte, en graaf Jan uit de brieven, die Albert ondertuſſchen aan de Hollandſche ſteden geſchreven hadt, des zelfs voornemen merkte, heeft hy zich mede tot tegenweer bereid, en is den koning, die met een machtig heir naar Nimwegen afzakte, in de maandt Auguſtus des zelven jaars van Gornichem met een grote vloot te gemoet gevaren. Albert ondertuſſchen, die nu tot aan Nimwegen genadert was, van verre uit de torens dier ſtadt den graaf met zodanig een gevolg ziende aanſtevenen, en de toegezegde hulp van Reneſſe nog niet vernemende; ook daarenboven gewaarſchouwt zynde door zyne nicht Margareta van Habsburg, die met den grave van Kleef getrouwt was, dat men op zyn leven toeleide, achtte zich binnen de veſten van Nimwegen niet zeker, en trok daarom ſchielyk, zonder zyn vyandt te verwachten, naar Kranenburg te rug, alwaar op den 15 Auguſty door bemiddeling van den keurvorſt van Keulen de vrede tuſſchen Albert en graaf Jan getroffen wierdt, volgens welkers voorwaarde de graafſchappen, van Jan den I op Jan den II verſtorven, hem ook toegekent zyn. Drie dagen daar na, terwyl graaf Jan langs de Waal naar Dordrecht keerde, is Reneſſe met een vloot van honderd ſchepen door de Lek en den Rhyn naar Nimwegen gevaren, en heeft, aldaar aankomende, getracht Albert te bewegen om met zamengevoegde macht graaf Jan te beoorlogen, die onder voorwending van de nieuwlings beveſtigde vrede dat geweigert heeft te doen. Reneſſe dan ziende, dat hy op zyn gemoedt niets vermogt, is met zyne ſcheepsmacht de Waal neder naar Hollandt afgezakt. Graaf Jan op zyne aankomſt te Dordrecht horende, dat Reneſſe naar Nimwegen gezeilt was, heeft zyne vloot in twee delen geſcheiden, en heeft met het eene de Lek, met het andere de Merwede bezet, om zyn vyandt het wederkeren te beletten, of, indien hy dat dorſt beſtaan, hem aan te taſten. Wanneer Reneſſe dit wederkerende vernam, is hy met zyne vloot by Woudrichem de Maas ingeſlagen, en heeft de zelve behouden te Heuſden gebragt. Middelerwyl, wanneer Reneſſe op dezen tocht uit was, hadden des graven oudſte zoon Jan, bygenaamt Zondergenade, en Witte van Haamſtede de medeſtanders van Reneſſe uit de eilanden van Zuid-Bevelandt, Walcheren en Schouwen verdreven, en geheel Zeelandt den grave onderdanig gemaakt. Reneſſe dan, door het verjagen van zyn aanhang aldaar geen ſchuilplaats meer vindende, is, na eenigen tydt omgezworven te hebben, naar Vlaanderen getogen, en heeft, om zich van zyn vyandt te wreken, getracht van daar graaf Jan een nieuwen oorlog te verwekken. In dit landſchap was alles op dezen tydt vol verwarring. Philips de Schone, koning van Vrankryk, hadt Guido, graaf van Vlaanderen, dien hy onder belofte van vrygeleide tot zich ontboden

den

den hadt, tegen zyn gegeven woordt met zyne twee oudſte zonen vaſtgehouden, en dat gehele landt zich onderworpen, het welk als hy uitnemend hard handelde, is de gemeente aldaar, van zommigen aangezet, oproerig geworden, by welke zich de jonger zonen van Guido gevoegt, den koning een groot gedeelte weder ontweldigt, en hem verder een bloedigen oorlog aangedaan hebben. Deze oorlog brandde op het hevigſte wanneer Reneſſe daar aankwam, en des graven zonen trachtte te bewegen om den oorlog in Zeelandt over te voeren, dat graaf Guido, eer hy door den koning van Vrankryk gevangen genomen wierdt, als een leen van Vlaanderen, 't geen na het uitſterven der oude graven aan hem vervallen was, aan zyn zoon Guido geſchonken hadt. Doch de ſtaat, waar in de zaken van Vlaanderen waren, liet voor als nog niet toe om het beginnen van een nieuwen oorlog in gedachten te nemen. Want Philips hadt op dezen tydt een machtig leger onder het bewindt van Robbert van Attois in Vlaanderen gezonden, met bevel om alles ten uiterſte te verwoeſten, en alzo den opſtandt aldaar te dempen, den welken met alle krachten tegen te gaan des lands oorbaar vereiſchte. De Vlamingen dan, om zich zelf uit deze ellende te verloſſen, alle hunne benden zamengerukt hebbende, zyn het Franſche leger manmoedig omtrent Kortryk onder de oogen getrokken, alwaar zy den 11 July des jaars 1302 eene roemruchtige overwinning behaalt, en hunnen vyandt, die de bloem van zyn adeldom alhier verloor, met een zware nederlaag uit het veldt geſlagen hebben. By de Vlamingen hadt zich Johan, heer van Reneſſe, gevoegt, die, volgens het getuigen der ſchryvers, tot het bevechten dezer zege geen klein gewigt toegebragt heeft. Ook hadt graaf Jan, wel wetende, dat Reneſſe naar Vlaanderen gevlucht was, en hem aldaar niets goeds brouwde, aan koning Philips, met welken hy in verbondt ſtondt, zyn zoon Jan Zondergenade te hulp gezonden, die met het meeſte gedeelte zyner benden in den ſlag geſneuvelt is. De Vlamingen hier door de handen ruimer gekregen hebbende, heeft Guido, des graven van Vlaanderen zoon, voorgenomen, ſchoon de Franſche oorlog nog ſterk aanging, zyn recht op de Zeelandſche eilanden het naaſtkomende jaar te vervolgen. Zyne ſcheepsmacht hier toe gereed gemaakt hebbende, is hy den 25 April des jaars 1303 van Kadzant naar Walcheren overgeſtoken, en by de ſtadt Vere aan landt getreden: wiens inwoonders, wetende, dat de kinderen van Wolphaart van Borſſelen, hun ouden heer, benevens de overige edelen, uit Zeelandt verbannen, in 't leger der Vlamingen waren, zich aanſtonts aan haar overgegeven hebben. Willem, die na de doodt van zyne broeders Jan Zondergenade en Henrik nu de oudſte zoon van graaf Jan was, en zich te dezer tydt met zyn krygsvolk op het eilandt Walcheren onthieldt, dit vernemende, heeft eenige benden uitgezonden, om zyne vyanden van daar te jagen, doch die wierden zelf haaſt in de vlucht gebragt. Als de mare dezer nederlage te Arnemuiden, daar de reſt van 't leger nedergeſlagen lag, kwam, zyn 'er wederom nieuwe benden uitgezonden, om andermaal te beproeven of men den Vlaming van daar kon verdryven. Maar ook deze hebben geen beter lot dan de voorgaande gehad. Hier door wierdt Willem genoodzaakt met zyn volk naar Middelburg te wyken, alwaar hem Guido aanſtonts kwam belegeren: en dewyl deze ſtadt van alles, om eene belegering uit te ſtaan, onvoorzien was, is hy binnen korten tydt gedwongen geweeſt zich over te geven; onder deze voorwaarde nochtans, dat hy met de zynen veiliglyk naar Zirikzee, in 't landt van Schouwen, zou gevoert worden, gelyk ook heiliglyk nagekomen is. Doch de Vlamingen en Zeelandſche ballingen, die hem nergens wilden in ruſt laten, hebben hem ook binnen deze ſtadt aanſtonts wederom belegert. Ondertuſſchen als graaf Jan, die op dien tydt in Henegouwen was, hoorde, dat de Vlamingen, geſterkt door de edelen, eertyds uit Zeelandt verbannen, in zyn landt gevallen waren, is hy zonder tydverzuim naar Hollandt vertrokken, om zich tegen den voortgang zyner vyanden te verzetten. Aldaar aangekomen zynde heeft hy zyn volk opontboden, en begonnen een leger by Schiedam te verzamelen: waar in hem zyn broeder Guido, die onlangs te voren tot het Utrechtſche bisdom gevordert was, de behulpzame handt geboden heeft. Als nu Guido van Vlaanderen voor Zirikzee weinig vorderde, en geen middel zag om de belegerden voor de aankomſt van graaf Jan tot de overgave te dwingen, heeft hy voorgenomen de belegering op te breken, en met zyn leger Hollandt in te trekken. Hier toe bewogen hem de verbannene edelen, die voorgaven, dat graaf Jan aldaar zodanig gehaat was, dat alle zyne onderdanen gereed waren zich tegen hem te verklaren, zo zy maar eenige gelegenheit zagen om dat met hoop van eene goede uitkomſt te kunnen doen. Naauwlyks was hy van Zirikzee afgetrokken, en tot Geervliet genadert, of men begon van vrede tuſſchen hem en graaf Jan te ſpreken, die ook wel haaſt op deze voorwaarden getroffen wierdt: dat Guido van Vlaanderen geheel Zeelandt tot aan de Maas behouden, en graaf Jan alleen Zirikzee in zyne macht hebben zouden, mits dat hy die ſtadt niet ſterker mogt maken dan zy op dien tydt was. Wie van beide deze vrede wilde breken, zou zyn tegenparty vier maanden te voren daar van waarſchouwen. Aldus geraakten de edelen, die uit Zeelandt verbannen waren, op het grootſte gedeelte hunner goederen, doch hen zelf wierdt verboden binnen de palen van Hollandt te komen. In den volgenden winter is graaf Jan ziek geworden; het welk als Guido van Vlaanderen ter ooren gekomen was, heeft hy, denkende uit dit onverwacht toeval veel voordeel te zullen ſcheppen, hem de vrede opgezegt. Waarom graaf Jan, die niet langer in ſtaat was zyn landt zelf te beſtieren, zyn oudſten zoon Willem by zich ontboden, hem met goedvinden der Staten het bewindt der zaken opgedragen, en zich naar Henegouwen begeven heeft. Deze Willem heeft tegen het uitgaan der beſtemde vier maanden, met hulp van zyn oom Guido, biſſchop van Utrecht, een talryk leger van Vriezen, Kennemers en Stichtelingen verzamelt, en naar Zirikzee overgevoert. Terwyl zyn volk in 't landt van Schouwen de edelen, die aldaar wedergekeert waren alom beſchadigde hoorde hy op den 25 Maart des jaars 1304, dat Guido van Vlaanderen met een vloot op hem afkwam, waarom hy zyn leger mede deedt te ſcheep gaan, bevelende, dat de vloot dien nacht in de Gouwe, zynde een waterloop, die be-Ooſten Zirikzee in de Ooſter-Schelde uitwatert, verblyven, en niemandt van hen zich te landt begeven zou. Des niettegenſtaande heeft het grootſte gedeelte van zyn heir, als het op de beſtemde plaats aangekomen was, de ſchepen verlaten, en zich op Duivelandt nedergeſlagen, om aldaar te overnachten. Toen nu de edelen, die den Vlaming aanhingen, dit vernamen, hebben zy, door de donkerheit begunſtigt den vyandt onvoorziens met hun volk van achteren aangegrepen, en zonder veel moeite op de vlucht gebragt. In dezen ſlag zyn 'er vele van Willems leger ten dele verdronken, die door de duiſterheit van den nacht aan hunne ſchepen niet konden komen, ten dele doodgeſlagen, ten dele gevangen, onder welke laatſte ook biſſchop Guido was. Willem zelf ontkwam het gevaar ter naauwernoodt binnen Zirikzee, in welke ſtadt hy des anderen daags door de Vlamingen belegert wierdt. Doch als zy elders meer voordeel hoopten te bejagen, hebben zy den 6 April de belegering weder opgebroken, en zyn met hunne vloot naar Hollandt gezeilt, alwaar alles wegens de tyding der nederlage in de uiterſte verſlagenheit was. 't Gehele landt, van de Maas af tot Kennemerlandt toe, zelf de voornaamſte ſteden, als Delft en Leiden, wierden genoodzaakt zich aan den zegepralenden vyandt te onderwerpen, en hem van hare trouwe door 't toezenden van gyſelaars te verzekeren: alleen Haarlem bleef ſtandvaſtig zynen ouden heer aankleven. Op dien zelven tydt viel Jan, hertog van Brabandt, in Zuid-Hollandt, en bragt, na het veroveren van Geertruidenberg die gehele landſtreek, die men eertyds van hem plagt te leen te houden, onder zyne macht, tot aan de poorten van Dordrecht toe, alwaar Nicolaas, heer van Putte, die binnen deze ſtadt was, den loop zyner overwinning ſtuitte. Guido van Vlaanderen, zich met deze zege niet vergenoegende, ſtreefde verder naar Utrecht toe, om de genen, die het met Guido van Henegouwen, graaf Willems broeder, die den biſſchoplyken ſetel bekleedde, hielden, van daar te verdryven. In deze ſtadt was langen tydt grote oneenigheit geweeſt tuſſchen Jakob van Lichtenberg, heer van Rynouwen, die het met de Hollanders hieldt, en Lambert de Vreſe, die een geſlagen vyandt der Hollanders was; doch zy waren eenigen tydt te voren, zo het ſcheen, onderling bevredigt, en hadden met eede belooft malkander niet te beſchadigen, dat niet lang nagekomen wierdt. Want als Lambert de Vreſe de nederlaag van Willem hoorde, en dat biſſchop Guido gevangen was, heeft hy, zyn eedt en belofte verbrekende, met zyne aanhangers een groten oproer binnen Utrecht verwekt, Lichtenberg en verſcheide andere van zyne vrienden gedood, de overige ten dele in de gevangeniſſe geworpen, ten dele verbannen, en, dit verrecht hebbende, Guido van Vlaanderen binnen de ſtadt ontfangen, onder belofte, dat men biſſchop Guido doden, en Willem van Gulik in zyn plaats verkiezen zou. Aldaar Reneſſe tot ſtedevoogdt gelaten hebbende, die de overigheit der ſtadt naar zyn genoegen veranderde, trok Guido van Vlaanderen naar Schoonhoven, welke ſtadt Nicolaas Cats toebehoorde, en hem, vermits hy Reneſſe en de verdere verbanne edelen begunſtigde, eertyds ontweldigt was, doch die hy nu weder onder zyne macht gebragt hadt. Maar deze vreugdt duurde niet lang; want terwyl dit in Hollandt voorviel, zondt Willem zyn neef Witte van Haamſtede uit Zirikzee naar Hollandt, die voorſpoedig te Zandvoort landde, en door de burgers van Haarlem met veel vreugde binnen hunne veſten ingehaalt wierdt. Van hier maakte hy zyne aankomſt aan alle de ſteden van Hollandt bekend, en maande haar aan om zich by hem te voegen; waar op eene gehele omwenteling van zaken volgde. Ieder verdreef de bezetting der Vlamingen, en trachtte de gyſelaars, die zy gedwongen geweeſt waren te geven, weder in handen te krygen. Boven alle muntten de Leidenaars uit, die by nacht naar ter Goude getogen, des morgens de ſtadt ingetrokken, en hunne gyſelaars met geweldt van daar gehaalt hebben. Zelfs beſtonden de burgers van Schoonhoven zich in 't gezicht van Guido van Vlaanderen van zyn aanhang te ontlaſten, Nicolaas van Cats, die dit trachtte te beletten, gevangen te nemen, en om hulpe te ſchryven, op dat zy des zelfs zoon, die het ſlot nog inhieldt, belegeren en met geweldt tot de overgave dwingen mogten. Guido van Vlaanderen uit dit voorval ziende, hoe men omtrent hem in Hollandt gezind was, en verder horende wat 'er overal omging, is op den raadt van Reneſſe, Schoonhoven verlatende, naar ter Goude gegaan, en van daar met eene talryke ſcheepsvloot langs den Yſſel uit het landt vertrokken. Na den aftocht der Vlamingen heeft Willem, die zich tot nog toe binnen Zirikzee opgehouden hadt, aldaar een ſtedevoogdt in zyn plaats aangeſtelt, en is naar Hollandt gevaren, daar hy het ſlot van Schoonhoven tot de overgave gedwongen heeft. Ondertuſſchen is Guido van Vlaanderen met een nieuw leger weder op Schouwen aangevallen, en heeft, na dat hy de haven van Zirikzee toegedamt hadt, die ſtadt ten derde male begonnen te belegeren, ſlaande zich met zyne Vlamingen aan den Noordkant neder, terwyl de Zeelanders, die hem aanhingen, hunne legerplaats aan den Zuidkant begrepen. In het begin heeft hy de belegerden met groot geweldt aangetaſt, en door menigvuldige ſtormen getracht zodanig af te matten, dat zy eerſtdaags genoodzaakt mogten worden zich in zyne handen over te geven. Waar mede als hy by vervolg van tydt niets zag te vorderen, en dat de burgers hem even manmoedig afweerden, heeft hy zyn voornemen verandert, en het daar op toegelegt, om hen eindelyk uit te hongeren. Zy waren nu

ten einde van alle levensmiddelen gekomen, en in het uiterſte gebrek van alles geraakt, wanneer in het einde de zaak tot hun beſte keerde. Philips, koning van Vrankryk, die nog tegen de Vlamingen oorlog voerde, hoorde met leedwezen de overwinningen, die Guido van Vlaanderen in Hollandt en Zeelandt behaalde. Om hem dan, zo veel hy kon, den voet dwars te zetten, zondt hy den opperbevelhebber zyner vloot, zynde een Genuees van geboorte, Reginerius Grimoaldus genaamt, aan Willem van Hollandt, om naar den toeſtandt zyner zaken te vernemen, en hem zyne ſcheepsmacht ter hulpe aan te bieden. Deze, tydt en plaats, wanneer en waar de vloten vereenigen zouden, afgeſproken hebbende, is weder naar Vrankryk verreiſt, om zich tot dezen tocht te bereiden, terwyl Willem van zyn kant zyn volk alom opontboodt, en de ſchepen, die hy tot deze onderneming nodig hadt, gereed maakte. Alles daar toe klaar zynde, is de zeevoogdt van Vrankryk met elf galeien en acht en dertig grote ſchepen in den mondt van de Maas aangeland, met welke Willem terſtont zyne vloot vereenigde; en zyn zy dus te zamen naar het eilandt Schouwen gezeilt, daar zy eindelyk, na lang ten dele door kalmte, ten dele door tegenwindt, opgehouden te zyn geweeſt, aankwamen. Hier begon de ſlag tuſſchen wederzyds vloten den 10 Auguſty des jaars 1304, tegen den avondt, die tot aan middernacht duurde, en met den morgenſtondt hervat wierdt, tot dat eindelyk, omtrent den middag, de Vlamingen geheel op de vlucht geſlagen, en Guido zelf gevangen genomen wierdt. Als het leger, dat de ſtadt te landt beſloten hieldt, de nederlaag van zyne vrienden zag en hoorde, heeft men de belegering zeer ſchielyk opgebroken, en is ieder, medenemende wat hy kon, verbaaſdelyk van daar gevloden. Doch zy konden alle, door gebrek van ſchepen, zo haaſt niet uit het landt geraken. Omtrent 6000 der vluchtelingen, die zich in de naaſtgelegene duinen begeven hadden, hebben zich aan den overwinnaar moeten overgeven. Die van Middelburg, en vorders ganſch Walcheren, ontſloegen zich van 't Vlaamſche juk, en voegden zich by hunnen ouden heer. Aan de uitgebanne edelen heeft Willem gunſtelyk het geen zy misdaan hadden vergeven, hen toegeſtaan wederom in het landt te komen, en hunne aangeſlagene goederen te aanvaarden; mits dat zy ter plaatſe, die men hen zou aanwyzen, in gyſeling gingen, tot dat men van hun goed gedrag verzekert was. Zommige namen deze aangebode genade aan; doch andere, die bewuſt waren, hoe zeer zy tegen hunnen heer misdaan hadden, dorſten dit niet wagen, maar hebben het veiliger voor zich geacht, huis en goedt verlatende, uit het landt te vluchten. Ondertuſſchen was Reneſſe met vele edelen binnen Utrecht gebleven, van waar hy te vergeefſch getracht heeft Willem te beletten, dat hy tot ontzet van Zirikzee uit Hollandt vertrekken zou. Als de tyding der nederlaag van Guido van Vlaanderen den 16 Auguſty in die ſtadt kwam, ontſtelde dit Reneſſe en de zynen niet weinig: die daar op, vrezende door den aanhang der Hollanders vaſtgehouden, en aan Willem overgelevert te zullen worden, nog dien zelven dag de ſtadt verlieten, in meninge om het landt te ruimen. Als zy nu tot aan de Lek gekomen waren, geviel het, dat zommige naburige edelen, dit horende, hen beſtonden na te jagen. Hier door verbaaſt geworden zynde begaven zy zich alle te gelyk in de ſchouwe, waar mede zy over de rivier zouden varen, die door dezen overlaſt op den grondt vaſt raakte, om welke te ligten liepen zy alle op het andere einde van de ſchouwe, die daar door te gronde ging. Op deze wyze is Johan, heer van Reneſſe, benevens een groot getal andere voorname edelen, wegens de zwaarte hunner wapenen, aldaar verdronken. Dit toeval geſchiedde op den evengenoemden 16 Auguſty des jaars 1304, gelyk *Melis Stoke bladz.* 254 getuigt. Hier uit blykt het, dat *Gouthoezen in de Holl. Chron. bladz.* 359 dwaalt, wanneer hy zyne doodt zegt voorgevallen te zyn op den 12 dag van October. Des zelfs dode ligchaam is naderhandt door zyne vrienden opgeviſcht, en in de kerk van Boezichem ter aarde beſtelt. Hy heeft twee vrouwen gehad. De eerſte is geweeſt Sophia, vrouw van der Goude; de twede Willemina, eene dochter van Gysbert van Maalſtede. Hy heeft twee kinderen nagelaten, als:

I. *Johan van Reneſſe*, van wien aanſtonts volgen zal.

II. *Coſtyn*, of *Conſtantyn* van Reneſſe, bygenaamt de Goedertieren, die getrouwt is geweeſt met Sophia van Gavre, eene dochter van Philips van Gavre, heere van Liedekerke en Breda, en van Sophia van Gent; doch heeft gene kinderen nagelaten. Hy was overſte van de vloot van de keizerinne Margareta, wanneer zy haren zoon Willem van Beyeren op de Maas ſlag leverde, alwaar hy ook dood bleef den 4 July des jaars 1351, oud 75, of, zo anderen willen, 79 jaren; zo dat hy of in den jare 1276, of in den jare 1272 moet geboren wezen, 't geen ons naderhandt van nutte komen zal, om te onderzoeken uit welke vrouw deze twee kinderen van den heere van Reneſſe geboren zyn. Zyne huisvrouw is na zyne doodt hertrouwt met Raſſe van Cruyningen, volgens het getuigenis van *Butkens Troph. d. Brab.* II *Deel*, *bladz.* 80.

Johan van Renesse, een zoon van Johan, den III van dien naam, vyfde heer van Reneſſe, Moermont, Haamſtede, enz. volgens het gevoelen van *Sim. van Leeuw.* en *Smalleg.* van des zelfs twede vrouwe Willemina van Maalſtede. Doch hier in komt veel zwarigheit voor. Want zyn vaders eerſte vrouw, Sophia van der Goude, leefde nog in 't begin van den jare 1297, gelyk blykt uit het geen hier boven van haar gezegt is, daar wy een brief van graaf Jan aangehaalt hebben, in welken hy op dien tydt aan haar vergunt, dat de heerlykheit van der Goude ook op de dochters erven zou, indien zy geen zoon naliet. Dat nu de heer van Reneſſe voor dat jaar kinderen gehad heeft, kan vooreerſt afgenomen worden uit het getuigenis van *Wilhelm. Procur. Egmond. pag.* 111, die zegt, dat hy omtrent het jaar 1290 uit de gevangeniſſe van graaf Floris gelaten is, vermits zyn zoon zich door een ongelyk huwelyk aan een der Raden van den grave vermaagſchapt hadt. Ten twede, het kan ook uit *van Leeuw.* en *Smalleg.* zelf opgemaakt worden, die ſtellen, dat Coſtyn, de jongſte zoon van den heere van Reneſſe, in een ſlag op de Maas in den jare 1352 (lees 1351) gebleven is, 79 jaren oud zynde, waar door hy in den jare 1272 moeſt geboren zyn. Men zou derhalven mogen denken, dat Willemina van Maalſtede niet de twede, maar de eerſte vrouw van Johan, heer van Reneſſe, geweeſt is, indien haar mans twee nagelatene zonen uit haar geboren zyn. 't Geen ook hier uit niet onwaarſchynlyk voorkomt, om dat Sophia, wanneer zy van graaf Jan het voorrecht verkreeg, dat ook de dochters, by gebrek van zonen, in de heerlykheit van der Goude mogten opvolgen, nog gene zonen ſchynt gehad te hebben. Doch men kan met even zo veel waarſchynlykheit zeggen, dat Sophia van der Goude de eerſte vrouw van Johan, heere van Reneſſe, en teffens moeder van zyne twee zonen geweeſt is. Want *van Leeuw. in Batav. illuſtr. bladz.* 907 geeft ons op een gedeelte van een ſoenbrief, gemaakt tuſſchen Floris den V, graaf van Hollandt, en Johan, biſſchop van Utrecht, in welken onder de borgen, die de graaf aan den biſſchop ſtelt, gemeld worden *Janne, heere van Rineſſe, ridder*, en *Janne van Rineſſe, heere van der Goude, ridder*. Alwaar men door den eerſten verſtaan moet Johan, den III van dien naam, vyfde heer van Reneſſe, alzo 'er op dien tydt geen ander Johan, heer van Reneſſe, leefde, en door den tweden des zelfs zoon, die heer van der Goude genaamt wordt, om dat hy uit de erfdochter van der Goude geboren is, ſchoon zyne moeder nog leefde. Zo dit voor waarheit aangenomen kan worden, zal de heerlykheit van der Goude hem mede ontnomen en verbeurd verklaart zyn wegens den oorlog, dien hy en zyn vader tegen graaf Jan den II gevoert hebben. Doch ik wil het liever onzeker ſtellen wie zyne moeder geweeſt is. Hy was getrouwt met Alyd, de erfdochter van Jakob van Lichtenberg, en van Machtelt van Vianen, die *Butkens Annal. de Lynd. bladz.* 130 Mabelia van Lichtenberg noemt. Deze zal vermoedelyk geweeſt zyn die dochter van een der Raden van graaf Floris, met welke hy zich vermaagſchapte, om alzo zyn vader uit 's graven gevangeniſſe te verloſſen, waar van *Wilhelm. Procur.* gewaagt: want Jakob van Lichtenberg, ſchoon een geboren Stichtenaar, was den grave van Hollandt zeer toegedaan, en daarom een doodvyandt van biſſchop Willem van Mechelen, dien hy ook byna een jaar lang in zyn huis Lichtenberg binnen Utrecht gevangen gehouden, en eenigen tydt daar na in een veldſlag met behulp van Dirk van Waſſenaar, Henrik, burggraaf van Leiden, Philips van Duivenvoorde, Simon van Benthem, en Jakob van Woude op de Hogewoert buiten Utrecht overwonnen en doodgeſlagen heeft. En eindelyk doordien Jakob van Lichtenberg de party der Hollanders en van biſſchop Guido van Henegouwen zo ſterk hieldt, is het ook gebeurt, dat Lambert de Vreſe hem, na het gevangen nemen van biſſchop Guido, in een oproer, als hier boven gemeld is, gedood heeft. Door dit huwelyk met Alyd van Lichtenberg heeft Johan van Reneſſe, dien nu alle zyne vaderlyke goederen door den grave van Hollandt ontnomen waren, behalven meer andere goederen, de heerlykheit van Rynauwen, in het ſticht van Utrecht, bekomen, met de huizinge van Lichtenberg, in de ſtadt Utrecht aan de plaats gelegen, die zyne nakomelingen langen tydt bezeten hebben; van welke zy de huizinge Lichtenberg aan de regering der ſtadt verkocht hebben, die daar van, en van het huis Hazenberg, het tegenwoordige ſtadhuis gemaakt heeft, als naderhandt gezegt zal worden. *Smallegange* getuigt, dat hy in den jare 1336 overſte van Brugge was, en in den jare 1340 geſtorven is: doch volgens *van Leeuwen* en anderen is hy geſtorven in den jare 1348, en te Utrecht in de abdye van St. Servaas begraven. De geſchreven ſtamboom der Reneſſen ſtelt zyne doodt op den 29 October des zelven jaars, en verhaalt, dat hy eene vikary in de kerk van ſint Nicolaas geſticht heeft, onder voorwaarde, dat men of in die kerk, of binnen zyne huizinge, alle weke twee Miſſen voor hem zou gehouden zyn te doen. Hy liet na vier kinderen, als:

1. *Johan van Reneſſe*, heer van Rynauwen, die aanſtonts volgen zal.

2. *Maria van Reneſſe*, die getrouwt is geweeſt met Jan, baron van Guiſtelles.

3. *Margaretha van Reneſſe*, getrouwt met den heere van Praat.

4. *Johanna van Reneſſe*, getrouwt met Gerrit van Herlaar, heere van Poederojen.

Johan van Renesse, heer van Rynauwen, Hellenburg, Baarlandt, Stuvelandt, Bakendorp, en Lichtenberg, was de zoon van Johan van Reneſſe, en van Alyd van Lichtenberg, vrouwe van Rynauwen. Hellenburg, Baarlandt en Bakendorp zyn gelegen in Zuid-Bevelandt, doch Stuvelandt wordt nergens gevonden; waarom het niet onwaarſchynlyk voorkomt, dat men in plaats van *Stuvelandt*, gelyk *van Leeuwen* het noemt, lezen moet *Stuveſandt*, dat mede in Zuid-Bevelandt gelegen is. *Smallegange* noemt hem ook mede heer van Zeyſt. Na dat hy een tocht tegen de Litthauwers gedaan hadt, daar hy ridder geſlagen wierdt, is hy in geſelſchap van Willem van Abkoude, zyn neef, Johan van Brederode, en Henrik van Vianen in den jare 1395 met Frederik van Blankenheim, biſſchop van Utrecht, getogen, om hem te helpen tegen die van 't landſchap Drenthe en het ſlot van Koevorden. In den jare 1396 heeft hy den biſſchop wederom geholpen in de belegering van het huis te Ryneſtein, uit het welke Jan, een natuurlyke zoon van den heere van Arkel, het ſticht veel kwaad gedaan hadt; dat ook ingenomen, en tot den grondt toe afgeſmeten wierdt. Hy heeft de Minderbroeders te Utrecht zeer behulpzaam geweeſt in het opbouwen van hunne kerk, en zich in het koor der zelve een kapelle opgerecht, waar in die van zyn geſlacht begraven zyn geweeſt, tot dat men in 't begin van de hervorming in den Godsdienſt de kerk heeft afgebroken. Zyne huisvrouw was Maria, eene dochter van

Jan (die te onrecht by van *Leeuwen* Ottho genaamt wordt) van Arkel, heere van Heukelom, en van Bartha Maria van Hoorn. Hy ftierf den 6 Maart des jaars 1415, en wierdt begraven in de Minderbroederskerk te Utrecht, in de kapelle der Reneffen, die hy gefticht hadt, nalatende by zyne huisvrouwe drie zonen, als:

1. *Johan van Reneffe*, heer van Rynauwen, van wien aanftonts volgen zal.

2. *Johan van Reneffe van Everingen*, van wien vervolgens na zyns broeders nakomelingen gehandelt zal worden.

3. *Johan van Reneffe*, die volgens *Smallegange bladz.* 702 *Heyndrik van Reneffe* genaamt is, in een brief van hertog Albert van Beyeren van den jare 1390. Hy wierdt verflagen in den flag by Brouwershaven, die tuffchen de legers van hertog Philips van Burgundië en vrouw Jacoba van Beyeren voorviel op Pontiaansdag, zynde den 14 January des jaars 1426, en niet in den jare 1409, gelyk van *Leeuw.* en *Smalleg.* willen, alwaar hy het met de Hoekfchen en vrouw Jacoba hieldt. Hy is getrouwt geweeft, doch heeft alleen vier dochters nagelaten, die in Vlaanderen, Brabandt en Zeelandt uitgetrouwt zyn.

4. *Elizabeth van Reneffe.*

Johan van Renesse (die by *Smalleg. bladz.* 702 Heyndrik Jan van Reneffe genaamt wordt) heer van Reneffe, Rynauwen, Hellenburg, Baarlandt, enz. was een zoon van Johan van Reneffe, heere van Rynauwen, enz. en van Maria van Arkel van Heukelom. Deze Johan van Reneffe was in den jare 1426 wegens de oneenigheden, die te dezer tydt in zwang gingen, uit de ftadt Utrecht gebannen. Om dit leedt, hem aangedaan, te wreken, is hy daags voor Pinxteren, zynde den 18 May (*van Leeuw.* en *Smalleg.* zeggen te onrecht des zondaags voor Pinxteren, in 't Latyn by *Matth. in Annal. Tom.* IX, *pag.* 66 en *pag.* 433 ftaat: *in profesto Pentecostes*, en: *in vigilia Pentecostes*) met veertien gewapende mannen de ftadt te paardt in gereden, en heeft zich naar de plaats begeven, hopende byval zyner vrienden te zullen bekomen, gelyk ook gefchied is. Want de heer van Buren en anderen hebben zich aanftonts by hem begeven, met wier hulp hy de burgers, die zich op het kleppen van de klok begonnen te verzamelen, verftrooit, en naar huis gedreven heeft. De genen, door welker toedoen hy verdreven was, dit horende, hebben zich met de vlucht gered; zommigen, gevangen zynde, hebben borgen geftelt, dat zy dit nooit zouden zoeken te wreken. Over zyne vrouwe, welke die geweeft is, zyn het de fchryvers niet eens. *Van Leeuwen* noemt haar de oudfte dochter van Jakob van Zuilen, heere van Nyveldt, en van Elizabeth van Nyenrode, met wien ook *Smallegange* overeenftemt, haar noemende Elizabeth van Zuilen van Nyveldt. Anderen zeggen, dat zy Geertruid, anderen dat zy Mabelia, anderen dat zy Richarda, of Rene van Zuilen van Nyveldt is genoemt geweeft. Doch in de brieven dier tydt komt zy voor onder den naam van Rene van Zulen, Rovers dochter van Zulen; waar uit men niet zonder grondt zou mogen denken, dat zy gefproten is uit den tak der Zuilens van Natewifch: want Wouter van Zuilen, heer van Natewifch, getrouwt zynde met Hafa, of Hadewich, eene dochter van Henrik de Rover van Montfoort, heer van Holenftein, heeft een zyner zonen naar zyn vrouws vader genaamt Henrik de Rover van Zuilen. Deze heeft verfcheide dochters gehad, van welke in de oude leenboeken voorkomen Agnes, Rovers dochter van Zuilen, en Alyd, Henrik Rovers dochter van Zuilen. Hier uit fchynt het vermoedelyk te zyn, dat Rene, Rovers dochter van Zuilen, geweeft is eene dochter van Henrik de Rover van Zuilen, die zyne afkomft hadt uit de Zuilens van Natewifch. Men zou nog meer redenen kunnen bybrengen om te bewyzen, dat de vrouw van dezen Johan van Reneffe niet uit de Zuilens van Nyveldt, maar uit de Zuilens van Natewifch is, doch dit zy genoeg. Hy is geftorven den 17 Maart, zynde de dag van S. Geertruid, in den jare 1438, en is begraven in de kerk der Minderbroeders te Utrecht, in de kapelle der Reneffen, nalatende deze volgende kinderen, als:

1. *Frederik van Reneffe*, heer van Rynauwen, die aanftonts volgen zal.

2. *Johan van Reneffe*, wegens zyne vrouwe heer van Wulven, van wien achter de nakomelingen van zyn ouder broeder gehandelt zal worden.

3. *Johan van Reneffe*, heer van Vinningen, zynde een dorp, eertyds gelegen in Zuid-Bevelandt, doch nu verdronken, trouwde met N. van der Eze tot Gramsbergen, by welke hy volgens van *Leeuw.* en *Smalleg.* eene erfdochter wan, welker eerfte man was de heer van Buren, de twede de graaf van Witgenftein, uit Duitfchlandt, en die zonder kinderen ftierf. Doch een oud geflachtregifter, het welk by die van Reneffe bewaart wordt, ftelt, dat deze Johan van Reneffe zonder kinderen overleden is, en dat zyn vrouws zufter met Vincent, heere van Buren, en na zyne doodt met den grave van Witgenftein getrouwt is. Waar mede de geflachtboom van Buren overeenftemt, volgens welken Vincent van Buren trouwt met Agnes van der Eze, vrouwe van Gramsbergen.

Frederik van Renesse, heer van Rynauwen, Hellenburg, enz. een zoon van Johan van Reneffe, heere van Rynauwen en Hellenburg, en van Rene, Rovers dochter van Zuilen. Deze Frederik van Reneffe, heer van Rynauwen, is met zyn broeder Jan van Reneffe, heere van Wulven, en met zyn neef Jakob van Gaasbeek in den jare 1449 (en niet in den jare 1448, gelyk *van Leeuw.* en *Smalleg.* willen) op fint Blafiusdag, zynde den 3 February, door biffchop Rudolph van Diepholt, wanneer hy de ftadt Utrecht met lift innam, in de gevangeniffe geworpen, uit de welke de Reneffen zich hebben moeten vry kopen door het opbrengen van tien duizend guldens, daarenboven afftandt doende van de verwachting, die zy hadden op de erffeniffe van Jakob, heere van Gaasbeek, en belovende het nederfticht te ruimen, doch zo, dat zy in geen vyands landt zouden gaan wonen. En vermits het huis te Rynauwen, niet verre van Utrecht gelegen, aan die van Reneffe meermaals gedient hadt, om aldaar by ontyde te vergaderen, en den biffchop daar uit fchade en nadeel toe te brengen, is het door den biffchop verbrand. Doch by verandering van tyden is aan zyne weduwe en kinderen eene jaarlykfche lyfrente van duizend en vier honderd ponden daar voor toegelegt. Frederik van Reneffe, uit de gevangeniffe ontflagen zynde, heeft zich ter woon begeven op het flot van Hellenburg, in het eilandt van Zuid-Bevelandt, en is aldaar overleden den 20 September, des daags voor fint Mattheus Apofteldag, in den jare 1452, en wierdt begraven voor het hoge autaar van de kerk van Baarlandt. Zyne vrouw is geweeft Elizabeth van Kruiningen, eene dochter van Arend van Kruiningen, en van Dirkje, of Diderika van Kralingen. Men verhaalt van haar, dat zy, gekraamt, en acht, of, zo anderen willen, zes weken daar aan haren kerkgang gedaan hebbende, wanneer zy te huis gekomen was, en over de maaltydt zat, wederom barens fmerten gekregen, en haren jongften zoon ter wereldt gebragt heeft. By deze vrouwe heeft hy gewonnen drie zonen, en eene of twee dochters, te weten:

1. *Johan van Reneffe*, heer van Rynauwen, die volgen zal.

2. *Arend van Reneffe*, die in den jare 1468 burgermeefter der ftadt Utrecht was, op welken tydt hy naar het Heilige Landt vertrok, wordende Dirk van Zuilen zyn ftedehouder. Hy is getrouwt geweeft met Jofina van Zuilen van Nyveldt, eene dochter van Bartholomeus van Zuilen van Nyveldt, en van Catharina van Moerdrecht, en ftierf zonder kinderen. Zyne weduwe is naderhandt hertrouwt met Jan van Alphen, een zoon van Daniël van Alphen, en van Alida van Zwieten.

3. *Johan van Reneffe*, heer van Oudegyn, zes of acht weken na zyn broeder geboren, nam den geeftelyken ftaat aan, en wierdt kanunnik van het Domkapittel te Utrecht den 14 May des jaars 1465, fcholafter van de zelve kerk den laatften February des jaars 1486. Hy is overleden den 19 Maart des jaars 1504.

4. *Juffr. N. van Reneffe*, getrouwt met N. van Eyl, heere van Horft, in 't landt van Kleef.

5. *Juffr. N. van Reneffe*, getrouwt met Dirk van Zwieten, heere van Leienburg en Loenrefloot, (die te onrecht Henrik genaamt wordt by *van Leeuwen Batav. illustr. pag.* 1113) een zoon van Arend van Zwieten, heere van Leienburg en Loenrefloot, en van Maria van Cats.

Johan van Renesse, heer van Rynauwen, en ook, na het overlyden van zyn jonger broeder, heer van Oudegyn, een zoon van Frederik van Reneffe, heere van Rynauwen, en van Elizabeth van Kruiningen, was getrouwt met Kornelia, dochter van Johan, heere van Bokhoven, en is geftorven den 18, of, zo anderen willen, den 28 May des jaars 1512. Hy wierdt begraven te Utrecht in de kerk der Minderbroeders, in de kapelle van zyn geflacht, by zyne voorouders, en heeft eene dochter gehad, te weten:

Anna van Reneffe van Rynauwen, die getrouwt zynde met Godefried van Rifferfcheidt, heere van Herff, een zoon van Jakob van Rifferfcheidt, heere van Herff, en van N. van Hoemen van Odekerken, uit het hertogdom van Gulik, voor haren vader overleden is. *Van Leeuwen* en *Smalleg.* taften geweldig mis, ftellende, dat deze Anna van Reneffe zonder oir achter te laten overleden is, alzo ten minfte vier van hare kinderen bekend zyn, als: 1. *Godefried van Herff.* 2. *Anna van Herff*, getrouwt met Willem van Roffem, heere van Dalem, Zoelen, enz. maarfchalk van hertog Karel den VIII van Gelderlandt, en amptman van Bommel, een zoon van Henrik van Roffem, en van Machtelt van Ruitenberg. Zy heeft na het overlyden van haren grootvader Johan van Reneffe uit zyne nalatenfchap bekomen de goederen van Rynauwen en Lichtenberg, en het huis Lichtenberg in den jare 1537 aan de regeerders van de ftadt Utrecht verkocht, om van het zelve, benevens het huis Hazenberg, een nieuw ftadhuis te maken. 3. *Adelheit van Herff*, getrouwt met Dirk, heere van den Boetfelaar, Schulenburg, Snellenberg, enz. erffchenker des hertogdoms Kleef, een zoon van Zweder, heere van den Boetfelaar, en van N. van Snellenberg, vrouwe van ter Meulen. Zy heeft uit de erffeniffe van haren grootvader Johan van Reneffe, heere van Rynauwen, bekomen het goedt ten Oudegyn. 4. *Elizabeth van Herff*, getrouwt met Jan van Baaxen. Zy heeft uit de nalatenfchap van haren grootvader Johan van Reneffe, heere van Rynauwen, geërft het goedt Oude-Wulven, dat zy naderhandt afgeftaan heeft ten behoeve van haren broeder Goert, of Godefried van Herff, boven gemeld.

Volgen nu de nakomelingen van *Johan van Reneffe, heere van Wulven*, twede zoon van Johan van Reneffe, heere van Rynauwen en Hellenburg, en van Rene van Zuilen.

Johan van Renesse, heer van Wulven, twede zoon van Johan van Reneffe, heere van Rynauwen en Hellenburg, en van Rene van Zuilen, Rovers dochter van Zuilen, is met zyn broeder Frederik van Zuilen, heere van Rynauwen, als boven gemeld is, door biffchop Rudolph van Diepholt, wanneer hy de ftadt Utrecht overviel, in den jare 1449 gevangen genomen, doch wierdt in 't zelve jaar weder ontflagen, met belofte onder anderen, dat hy van ftonden aan met vrouw en kinderen uit de ftadt Utrecht vertrekken, zich aan gene zyde van den Yffel in het landt van Vollenhove nederflaan, en nimmermeer uit het fticht gaan zou, volgens den brief, daar af nog in wezen zynde, die uitgegeven is door *Matth. de Jure glad. cap.* XXIV, *bladz.* 410. Doch als biffchop Rudolph in den jare 1455 overleden was, is hem door toedoen van Gysbert van Brederode, die

die in des zelfs plaats bisschop van Utrecht verkoren was, en met bewilliging van die van Utrecht vergunt, om uit zyne ballingschap in de stadt te mogen wederkeeren, gelyk hy ook gedaan heeft. Deze Johan van Renesse, heer van Wulven, was een wys en welsprekend man, die Gysbert van Brederode overgehaalt heeft om van het bisdom afstandt te doen, wanneer Philips, bygenaamt de Goede, hertog van Burgundië, met een machtig leger in het sticht gekomen was, om hem met geweldt van daar te verdryven. Hy is ook door Gysbert als afgezant met Reinaut, heer van Brederode, Henrik, burggraaf van Montfort, Johan Proeys, Domdeken, en Jakob Proeys, naar den hertog van Burgundië gezonden, om te trachten de vrede met hem te treffen, alwaar men overeengekomen is, dat Gysbert van Brederode zyn recht op het Utrechtsche bisdom overgeven zou ten behoeve van David van Burgundië, hertog Philips onechten zoon, onder voorwaarde, dat hy de Domproostdy, die hy te voren bezeten hadt, wederom bekomen, en in plaats van de proostdye van Oud-Munster, die hy ook gehad, doch reets overgegeven hadde, hebben zou de ryke proostdy van sint Donaat te Brugge in Vlaanderen, en daarenboven dat hy des hertogen Raadt in Hollandt zyn zou, met een dubbelde wedde zo lang hy leefde, genietende by dit alles jaarlyksch, gedurende zyn leven lang, vier duizend en twee honderd Rhynsche guldens uit de inkomsten des bisdoms, welke voorwaarden hem naderhandt niet onderhouden zyn. Johan van Renesse is twee maal getrouwt geweest: zyne eerste vrouw was Ludgarda van Buren, vrouw van Wulven, eene dochter van Balthazar van Buren, heer van Reigersfoort, en van Clementia van Wulven, vrouwe van Wulven, wiens voorouders, uit den stamme van Lokhorst gesproten, den naam van Wulven wegens hunne moeder aangenomen, en het wapen van Lokhorst met dat van Wulven gevierendeelt hebben. Als na de doodt van deze eerste vrouwe zyn eenige zoon, dien hy by haar verwekt hadt, zich door ziekte en zwakheit niet bekwaam achtte tot den huwelyken staat, heeft hy zyn vader aangezet om een twede huwelyk aan te gaan; en, op dat hy hem te eerder daar toe bewegen mogt, ten zynen voordeele afstandt gedaan van de goederen van Wulven, die hem door de doodt van zyne moeder aanbestorven waren. Zyn vader is dan door zyn verzoek tot een twede huwelyk getreden, en heeft zich in echt verbonden met Margareta van Kuilenburg, dochter van Gerrit van Kuilenburg, heer van Renswoude, en van Margareta Taats van Amerongen. Hy overleedt den 20 February des jaars 1492, en is te Utrecht in de kerk der Minderbroeders in de kapelle der Renessen by zyne voorouders begraven, hebbende by beide zyne vrouwen kinderen verwekt, en wel by de eerste:

1. *Johan van Renesse*, na het overlyden van zyne moeder heer van Wulven, dat hy weder afgestaan heeft ten voordeele van zyn vader. Deze is nooit getrouwt geweest.

2. *Mabelia van Renesse van Wulven*, die, tegen den zin van hare vrienden getrouwt zynde, van haren broeder in de goederen van Wulven onterft wierdt.

3. *Maria van Renesse van Wulven.*

By de twede vrouwe:

4. *Johan van Renesse*, heer van Wulven, van wien aanstonts volgen zal.

5. *Frederik van Renesse van Wulven*, van wien na zyn ouder broeders nakomelingen gehandelt zal worden.

6. *Johan van Renesse van Kuilenburg*, van wien ook achter de nakomelingen van zyne twee voorgaande broeders gehandelt zal worden.

7. *Gerard van Renesse van Wulven*, die zonder kinderen na te laten overleden is.

Johan van Renesse, heer van Wulven, een zoon van Johan van Renesse, heere van Wulven, en van des zelfs twede vrouwe Margareta van Kuilenburg tot Renswoude, trouwde met Alida Freys van Kuinre, vrouwe van Wilp, eene dochter van Adriaan Freys van Kuinre, heere van Wilp, Urk en Emeloordt, en van Hadewich van Ysselstein. Wanneer hy met haar trouwde, was zy weduwe van Nicolaas van Assendelft, een zoon van Willem van Assendelft, en van Maria van Adrichem. Behalven de heerlykheit van Wilp heeft hy met deze vrouwe bekomen het recht op de heerlykheit Kuinre, 't geen een der voorgaande Utrechtsche bisschoppen door slinksche wegen voor een geringen prys gekocht hadt; zo ook eene aanspraak op de eilanden Urk en Emeloordt, in de Zuiderzee gelegen, waar over hy en zyne nakomelingen langen tydt een rechtsgeding met die van het geslacht van Zoudenbalch gevoert hebben. Hy stierf te Utrecht in den jare 1535 (en niet in den jare 1530, gelyk *van Leeuw.* en *Smalleg.* schryven) zy in Maart des jaars 1550, en wierden beide begraven aldaar in de kerk der Minderbroeders, in de kapel der Renessen, by hunne voorouders. Hy heeft by zyne vrouwe verwekt gehad de volgende kinderen, als:

1. *Johan van Renesse*, heer van Wulven, welke, na dat hy de heerlykheit van Wulven aan zyn jonger broeder Johan van Renesse van Wilp overgegeven hadt, door den val met een paardt ongetrouwt overleden is in den jare 1540.

2. *Adriaan van Renesse van Wulven*, van wien aanstonts volgen zal.

3. *Johan van Renesse* de jonge, heer van Wilp en van Wulven, van wien gehandelt zal worden achter de nakomelingen van zyn ouder broeder.

4. *Gerard van Renesse van Wulven*, van wien volgen zal achter de nakomelingen van zyne ouder broeders.

5. *Hadewich van Renesse van Wulven*, eerst getrouwt met Johan van Drakenburg, heere van Drakenburg en Oudaan, een zoon van Ernst van Drakenburg, en van Josina van de Haar. Na zyne doodt hertrouwde zy met Johan van Duivenvoorde, een zoon van Johan van Duivenvoorde, heere van Noordwykerhout, en van Elizabeth van Renesse van Ellewoutsdyk, die by *van Leeuwen* en *Smallegange* te onrecht Elizabeth van Baar genaamt wordt.

6. *Margareta van Renesse van Wulven*, welke trouwde met Ernst van Nyenrode, een zoon van Gysbert van Nyenrode, en van Geertruid Taats van Amerongen. Hy was in den jare 1551 burgermeester der stadt Utrecht. Zy stierf den 21 April des jaars 1584.

7. *Klara van Renesse van Wulven*, welke trouwde met Henrik van Raaphorst, een zoon van Albert van Raaphorst, en van Maria van Foreest.

8. *Maria van Renesse van Wulven*, getrouwt met Johan van Holtswyler, kolonel en drost van Hattum. Zy wierdt bygenaamt de Schone.

9. *Alyd van Renesse van Wulven*, nonne van sint Servaas te Utrecht. Zy stierf den 5 July des jaars 1545.

10. *Kornelia van Renesse van Wulven*, mede nonne aldaar. Zy stierf den 29 October des jaars 1569.

Adriaan van Renesse van Wulven, twede zoon van Johan van Renesse, heere van Wulven, en van Alida Freys van Kuinre, vrouwe van Wilp, geboren den 14 Augusty des jaars 1501, wierdt door Adriaan Florisz. naderhandt bekend onder den naam van paus Adriaan de VI, ten doop geheven, en naar zyn naam, als ook naar den naam van zyn moederlyken grootvader, Adriaan Freys van Kuinre, Adriaan genoemt. Daar wordt van hem getuigt, dat hy, alhoewel hy den geestelyken staat aangenomen hadt, echter zich van de vermenging met vrouwen niet heeft kunnen onthouden, en dat hy vele natuurlyke kinderen nagelaten heeft. Zie *Matth. in Fundat. Eccles. lib.* I, *cap. IV*, *pag.* 125. Alhoewel men hem nu niet geheel dezen aangaande verschonen wil, voornamentlyk dewyl het te dier tydt door de Roomsche geestelykheit voor gene zonde geacht wierdt eene byzitte hebben, moet men evenwel bekennen, dat zyne ouders, of wel voornamentlyk zyne moeder, veel oorzaak daar toe gegeven hebben. Zyne moeder mogt hem vooral niet lyden, en maakte aan den anderen kant by uitnemendheit veel werk van zyn jonger broeder Johan van Renesse de jonge, den welken zy ook door alle middelen hem zocht voor te trekken. Zy wist derhalven by haren man uit te werken, dat haar zoon Adriaan, niet alleen onmondig, maar ook nog geheel jong zynde, tot den geestelyken staat voorgeschikt wierdt; die dan ook, schoon hy opentlyk betuigde, en het zelve namaals op verscheide tyden herhaalt heeft, dat hy in deze levenswyze geen zin hadt, den 20 February des jaars 1511 tot kanunnik der kerke van sinte Marie te Utrecht, en den 7 December des jaars 1521 tot kanunnik in den Dom aldaar bevordert wierdt, in welk Kapittel hy ook den 6 April des jaars 1535 tot scholaster verkoren is. Ondertusschen hadt deze Adriaan, meerderjarig geworden zynde, hoe langer hoe meerder tegenzin in den geestelyken staat gekregen, en hadt ook heimelyk by den paus te weeg gebragt, dat hy vryheit verkreeg om de kap op den tuin te hangen, en een wettig huwelyk aan te gaan: gelyk hy zich dan ook in echt begeven heeft met Anna van Abkoude van Meerten, eene dochter van Jan van Abkoude van Meerten, heere van Esschestein, en van Machteld van Montfoort, die in den jare 1512 geboren was. Als naderhandt zyn oudste broeder Jan van Renesse, gelyk gezegt is, verongelukt was, en hy alzo hoop hadt zyne ouders door het recht van eerstgeboorte in hunne heerlyke goederen te zullen opvolgen, heeft zyne moeder, niet aflatende van hem te verongelyken, en zyn jonger broeder hem op alle manieren voor te trekken, geveinst met hem verzoent te zyn, en eindelyk door haren man de zaak zo verre gebragt, dat hun beider zoon Adriaan, onder belofte, dat hy of door zyn vader, of door zyne moeder met beter heerlyke goederen zou voorzien worden, afstandt deedt van het goedt te Wulven, met al zyn toebehoren, ten voordeele van zyn jonger broeder, Jan van Renesse de jonge. Wanneer hy naderhandt merkte, dat niet alleen van de belofte zyns vaders niets worden zou, maar ook dat zyne moeder alreets op den 27 Maart des jaars 1527 in tegenwoordigheit van Henrik van Beyeren, bisschop van Utrecht, haar goedt te Wilp by wyze van uitersten wille aan haren zoon Johan van Renesse de jonge opgedragen hadt, onder voorwaarde evenwel, dat hy dat eerst na hare doodt aanvaarden zou, heeft hy te laat het bedrog van zyne moeder vernomen, en van zyne ligtgelovigheit berouw gehad. Doch ziende, dat het geen hy gedaan hadt niet te herdoen was, heeft hy, gene uitkomst wetende, zyne vrienden uit mismoedigheit te Hattem byeen geroepen, en aan hen verklaart hebbende de wederwaardigheden, die hem bejegent waren, heeft hy onder de kinderen, die hy by zyne huisvrouwe Anna van Meerten van Abkoude verwekt hadt, zyne goederen verdeelt, en alzo andermaal, doch nu gewillig, den geestelyken staat aangenomen, sedert welken tydt hy ingetogener geleeft heeft. Eenigen tydt hier na, namentlyk den 18 April des jaars 1549, is hy door het overlyden van Johan van der Voorst, heer van Loonbeek, die den 8 November des jaars 1546 gestorven was, tot des zelfs opvolger in de Domdekanye verkoren, en zo van keizer Karel den V, als van zyn zoon koning Philips den II, tot een van hunne geheime Raden aangestelt. Hy heeft ook by dezen laatsten zo zeer in gunst gestaan, dat hy door hem, na het overlyden van Georgius, graaf van Egmondt, aartsbisschop van Utrecht, tot des zelfs opvolger in de aartsbisschoplyke waardigheit benoemt wierdt: waar omtrent hem veel geholpen heeft de voorspraak van den kardinaal van Granvelle, Willem, prins van Oranje, en Lamoraal, graaf van Egmondt. Hy is evenwel nooit in het bezit van deze waardigheit geraakt, dewyl hy tien dagen na

zyne benoeming tot de zelve aan eene derdendaagsche koorts overleden is, zynde den 7 December des jaars 1559, in den ouderdom van 58 jaren, 3 maanden, en 23 dagen. Hy wierdt begraven te Utrecht in de kerk der Minderbroeders, in de kapel van het geslacht van Renesse, onder een marmere grafzark, op welke zyne 32 kwartieren uitgehouwen waren. Als naderhandt deze kerk afgebroken wierdt, heeft zyn zoon Johan van Renesse zyne beenderen overgebragt in de naby gelegene kerk van sint Jan, in welke ook zyne vrouw, die meerder dan 87 jaren oud zynde den 15 December des jaars 1597 gestorven is, begraven legt, alwaar haar grafschrift nog te zien is, 't geen door *Matth. in Fundat. Eccles. lib.* I, *cap.* IV, *pag.* 124 uitgegeven is. Behalven eenige natuurlyke kinderen heeft Adriaan van Renesse van Wulven by zyne huisvrouwe Anna van Abkoude van Meerten gewonnen de volgende kinderen:

1. ***Maria van Renesse van Duurkant***, geboren in den jare 1536, getrouwt in September des jaars 1558 met Helmich Splytloff, der beide Rechten Doctor, en burgermeester te Zwol, een zoon van Herbert Splytloff, en van Machtelt Kloffen. Zy stierf in den jare 1571, en wierdt begraven te Zwol in het hoge koor der hoofdkerk aldaar.

2. ***Een kindt***, omtrent vier jaren oud zynde overleden.

3. ***Maria van Renesse***, welke, zo anderen willen, zyne natuurlyke dochter was, verwekt by Mabelia, of Izabelle van Diemen, eene dochter van Adam van Diemen. Zy trouwde met Pieter Ruisch, Raadsheer van 't hof van Utrecht, een zoon van Johan Ruisch, en van Catharina van der Burg.

4. ***Johan van Renesse***, geboren den 11 May des jaars 1540, die, twaalf jaren oud zynde, kanunnik der kerke van sint Jan te Utrecht geworden is, en, na dat hy verscheide waardigheden bekleed, en andere afgeslagen hadt, den 16 December des jaars 1599 tot deken dier kerke verkoren wierdt, welke verkiezing door de Staten des lands van Utrecht den 1 November des jaars 1605 goedgekeurt is. Hy trouwde in den jare 1600 met Machtelt van Hakfort, eene dochter van Johan van Hakfort, en van Machtelt van Twickeloe, en stierf in den ouderdom van 79 jaren den 27 July des jaars 1619, na dat hy nu al lang de oudste kanunnik der vyf Kapittelen geweest was. Hy wierdt begraven in de zelve kerk, alwaar nog een opschrift tot zyne gedachtenisse gevonden wordt, 't geen door *Matth. in Fundat. Eccles. lib.* I, *cap.* IV, *pag.* 124 uitgegeven is. Zyne vrouw stierf in Maart des jaars 1632. Behalven eenige natuurlyke kinderen hadt hy by zyne wettige huisvrouwe verwekt eene dochter, ***Anna van Renesse***, die ongetrouwt overleden is.

5. ***Anna van Renesse***, die geboren is in den jare 1542. Haar eerste man was Gysbert van Berk, een zoon van Johan van Berk, en van Margareta van Lostadt, kapitein en naderhandt hoofdschout der stadt Rhenen. Hy stierf den 3 October des jaars 1602, en wierdt te Rhenen in het koor der kerke begraven. Zy hertrouwde den 17 Maart des jaars 1604 met Adam van Weerdenburg, een zoon van Dirk van Weerdenburg, en van Isabelle van Diemen, weduwenaar van Elizabeth van der Voort. Zy stierf in den jare 1626.

6. ***Hester van Renesse***, geboren in den jare 1543, getrouwt met Simon Monier, een zoon van Johan Monier, ridder, en van Maria van Kromvliet. Hy was kapitein.

7. ***Frederik van Renesse.***

Volgt nu ***Johan van Renesse, de Jonge, heer van Wilp en van Wulven***, derde zoon van Johan van Renesse, heer van Wulven, en van Alida Freys van Kuinre, vrouwe van Wilp.

JOHAN VAN RENESSE, de Jonge, heer van Wilp, en naderhandt door opdragt van zyn oudsten broeder ook heer van Wulven, was de derde zoon van Johan van Renesse, heere van Wulven, en van Alida Freys van Kuinre, vrouwe van Wilp. Hy is geboren omtrent het jaar 1506, en trouwde met Alida, de oudste dochter van Diderik, of, gelyk Imhof *in Procer. German. lib.* IX, *cap.* II, *bladz.* 590 getuigt, van Gysbert van Bronkhorst van Batenburg, heer van Nieuwlandt en Runen, en van Anna van Wickede. Hy stierf den 8 Augusty des jaars 1553, maar 47 jaren oud zynde, en wierdt te Utrecht in de kerk der Minderbroeders, in de kapel der Renessen, by zyne voorouders begraven. Zyne weduwe, die hem lange jaren overleeft heeft, is in het begin der Nederlandsche onlusten uit het landt geweken, en wierdt door den hertog van Alba ingedaagt, vermits zy de leeraars van den Hervormden Godsdienst geherbergt, en hunne leerredenen dikwils bygewoont hadt. Doch zy wachtte zich wel in zyne bloedgierige klaauwen te vallen; waarom zy uit het gebiedt des konings van Spanje gebannen, en alle hare goederen den 17 Augusty des jaars 1568 verbeurd verklaart wierden. Door de veranderingder tyden is zy naderhandt wederom binnen Utrecht gekomen, en heeft aldaar nog vele jaren gewoont. Zy hebben te zamen verwekt deze drie zonen:

1. ***Johan van Renesse***, heer van Wulven en Wilp, die aanstonts volgen zal.

2. ***Frederik van Renesse van Wulven***, die in het 20 jaar van zynen ouderdom een wagen, waar op zyne moeder en ander gezelschap zaten, mennende, door het hollen der paarden binnen Utrecht ellendiglyk verscheurt, en alzo, nog ongetrouwt zynde, overleden is.

3. ***Johan Baptista van Renesse van Wulven***, van wien achter de nakomelingen van zyn oudsten broeder gehandelt zal worden.

JOHAN VAN RENESSE, heer van Wulven en van Wilp, de oudste zoon van Johan van Renesse, heere van Wilp en Wulven, en van Alida van Bronkhorst van Batenburg, geboren omtrent den jare 1537, was een der verbondene Nederlandsche edelen, die het vermaarde smeekschrift in den jare 1566 overgelevert hebben, en wordt gezegt een aanvoerder der beeldenstormers binnen Utrecht geweest te zyn. Hy is voor de aankomst van den hertog van Alba uit Nederlandt gevlucht, en van hem ingedaagt. Doch niet te voorschyn komende is hy door den bloed-Raadt uit de landen des konings van Spanje gebannen, en zyn alle zyne goederen den 17 Augusty des jaars 1568 ten voordeele van den koning aangeslagen. De zaken van Nederlandt naderhandt ten beste veranderende, is hy wederom gekomen, en was in den jare 1574 binnen Leiden, wanneer die stadt van de Spanjaarden belegert wierdt. Eindelyk is hy uit krachte van de bekende Pacifikatie van Gent wederom binnen Utrecht gekomen, en, bezit van zyne goederen en heerlykheden genomen hebbende, is hy gaan wonen in zyne schone huizinge, staande aldaar aan het sint Jans kerkhof, die onderwylen in zyne afwezendheit tot een vergaderplaats der heeren Raden van 't Hof van Utrecht bekwaam gemaakt was. Hy was, voor dat hy genoodzaakt wierdt wegens de belydenisse van den Hervormden Godsdienst uit zyn vaderlandt te vluchten, beschreven geweest in de Ridderschap van Utrecht, en heeft na zyne wederkomst daar weder zitting in genomen: is ook wegens de Edelen gebruikt om de nadere Unie met de bondgenoten op te stellen en te ondertekenen in den jare 1578. Hy is ook tot commissaris generaal over de ammunitie van wegens de bondgenoten verkoren. Verder is hy den 15 November des jaars 1581 tot extraordinaris Raadt in het Hof van Utrecht aangestelt. Hy trouwde den 10 April des jaars 1559 met Margareta van Renesse van Elderen, zyne nicht, de derde dochter van Johan van Renesse, heere van Elderen, Masny, Roucourt, Oostmal, enz. en van Elizabeth van Nassau, van welker voorouders naderhandt gehandelt zal worden. Deze vrouw is binnen Leiden in den jare 1574, gedurende de belegering, in het kraambedde overleden, en aldaar in de grafstede van het geslacht van Lokhorst ter aarde bestelt. Hy stierf binnen Utrecht den 1 April des jaars 1584, in den ouderdom, gelyk zyn vader, van 47 jaren: en vermits de kerk der Minderbroeders, in welke de begraafplaats van het geslacht van Renesse plagt te wezen, twee jaren te voren verkocht en afgebroken was, wierdt hy begraven in de kerk van sint Servaas, in het graf van zyn overgrootvader Adriaan Freys van Kuinre, daar hy ook de beenderen van zyne voorouders heeft doen overvoeren. Zy hebben te zamen deze volgende kinderen gewonnen:

1. ***Johan van Renesse***, heer van Wulven en van Wilp, van wien aanstonts gehandelt zal worden.

2. ***Frederik van Renesse van Wulven***, geboren den 17 September des jaars 1561, die door begeving der Heeren Edelen des lands van Utrecht Domkanunnik wierdt den 28 May des jaars 1582, en thesaurier, of schatbewaarder van dat zelve Kapittel den 24 September des jaars 1591. Hy trouwde den 30 Juny des jaars 1594 met Anna van Lauwik, eenige dochter van Herbert van Lauwik, heere van Geldermalsen, en van Catharina Holl. Hy stierf aan de pest op het huis te Geldermalsen den 24 Augusty des jaars 1603, zonder kinderen na te laten: zyne huisvrouw stierf naderhandt in den jare 1611.

3. ***Dirk van Renesse van Wilp***, van wien achter zyn oudste broeders nakomelingen gehandelt zal worden.

4. ***Willem van Renesse***, eertyds pagie by prins Willem van Oranje, naderhandt kanunnik van het Kapittel van Oud-Munster te Utrecht, en eindelyk verkoren tot deken van het zelve Kapittel den 16 Augusty des jaars 1608. Hy stierf den 6 January des jaars 1631, en wierdt begraven te Utrecht in de kerk van sint Servaas by zynen vader.

5. ***Christoffel van Renesse***, overleden in den jare 1596.

6. ***Johan van Renesse.***

7. ***Jakob van Renesse.***

JOHAN VAN RENESSE, heer van Wulven en van Wilp, was de oudste zoon van Johan van Renesse, heere van Wulven en van Wilp, en van Margareta van Renesse van Elderen, geboren in den jare 1560. Hy wierdt den 9 September des jaars 1586 wegens de ridderhofstadt Wulven beschreven in de Ridderschap des lands van Utrecht: doch dewyl hy door het verval der voorgaande tyden, en de onlusten, in welke Nederlandt gedompelt hadt geweest, den boedel van zynen vader zeer met schulden beladen vondt, welker grootste gedeelte tot laste van hem, als des zelfs oudsten zoon en leenvolger, kwam, is hy, om zich van de zelve te ontlasten, genoodzaakt geweest de heerlykheit van Wulven op den 17 Maart des jaars 1592 te verkopen aan Wouter van Oudshoorn, heer van Krayestein, voor zes en dertig duizend guldens, gelyk hy ook nog de huizinge aan sint Jans kerkhof om de zelve reden verkocht heeft. Hy trouwde den 2 January des jaars 1592 met Hester van Hattum, eene dochter van Dirk van Hattum, en van Anna van Waal van Moersbergen. Deze vrouw is hem afgestorven in den Haag in de maandt January des jaars 1603, daar zy ook begraven is, en hy is haar gevolgt den 28 September des jaars 1620, by haar verwekt hebbende de navolgende kinderen:

1. ***Adriaan van Renesse***, heer van Wilp, die ridder van de Duitsche orde in de balye van Utrecht wierdt den 18 July des jaars 1623, en den 18 Augusty des jaars 1630 overleedt, na dat hy omtrent een jaar te voren kommandeur van Leiden wegens die ridderorde geworden was. Hy is nooit getrouwt geweest.

2. ***Maximiliaan van Renesse***, heer van Wilp, die aanstonts volgen zal.

3. ***Kornelia van Renesse van Wilp***, getrouwt met Ernst van Reede tot Amerongen, een zoon van Frederik van Reede, heer tot Ame-

Amerongen, en van Kornelia van Ooftrum, die kapitein was, en maarschalk van Eemlandt, in het sticht van Utrecht, wierdt den 15 January des jaars 1625. Hy stierf omtrent het midden van Augusty des jaars 1635, zy den 9 September des jaars 1643.

4. *Margareta van Renesse van Wilp*, eerst getrouwt met Beernt Jurriaansz. van den Ham, en ten twede male na zyne doodt den 12 Juny des jaars 1623 met Johan Strik.

5. *Anna van Renesse van Wilp.*

MAXIMILIAAN VAN RENESSE, na het overlyden van zyn ouder broeder heer van Wilp, was een zoon van Johan van Renesse, heere van Wilp, en van Hester van Hattum. Hy trouwde met Anna van Sallandt, dochter van Wynant van Sallandt, heer van de Poll, en van Gerburg van Lynden, vrouwe van den Ouden Poll, by welke hy de volgende kinderen verwekte:

1. *Johan Pieter van Renesse*, heer van Wilp, van wien aanstonts volgen zal.

2. *Wynand van Renesse*, heer van den Ouden Poll, enz. van wien achter de nakomelingen van zynen ouder broeder gehandelt zal worden.

3. *Abraham Daniel van Renesse van Wilp*, kapitein en bevelhebber op Cormandel, zonder kinderen overleden in den jare 1680.

4. *Kornelis van Renesse van Wilp*, vaandrig, overleden zonder kinderen.

5. *Theodora Anna van Renesse van Wilp*, getrouwt met Frederik van Brederode, zoon van Henrik van Brederode, heer van Bolswaardt, en van Geertruid van Reede van Amerongen.

6. *Hester van Renesse van Wilp*, getrouwt met N. van Himbyzen, luitenant kolonel en kommandant van Heusden. Hy wierdt voor Mastricht doodgeschoten.

7. *Kornelia van Renesse van Wilp*, getrouwt met Wynant van Boeckop tot Millingen, een zoon van Johan van Boeckop tot Millingen, drost van Wisch, en van Johanna Elizabeth van Sallandt tot de Poll. Zy stierf zonder kinderen.

JOHAN PIETER VAN RENESSE, heer van Wilp, oudste zoon van Maximiliaan van Renesse, heere van Wilp, en van Anna van Sallandt, is geweest kapitein in het regiment van den kolonel Wynbergen. Hy trouwde den 21 Augusty des jaars 1658 met Agnes van Renesse van Wilp, zyne nicht, eene dochter van Reinier van Renesse van Wilp, en van Kornelia van Dashorst, van welke in 't vervolg gehandelt zal worden. By deze vrouwe heeft hy nagelaten:

1. *Maximiliaan van Renesse van Wilp*, kamerheer van den keurvorst van de Paltz, kolonel kommandant van de Paltzische gardes, kommandant van de stadt Manheim, die in den jare 1723 zonder kinderen overleden is.

2. *Johan van Renesse van Wilp*, ritmeester, die, getrouwt zynde met N. N., verwekt heeft drie zonen, als: 1. *Johan van Renesse*. 2. *Pieter van Renesse*. 3. *Maximiliaan van Renesse*, die alle drie tegenwoordig vaandrigs zyn.

3. *Hans van Renesse van Wilp*, luitenant, ongetrouwt overleden.

4. *Dirk van Renesse van Wilp*, kapitein in het regiment van den grave van Hoorn, is ongetrouwt gestorven.

5. *Willem van Renesse van Wilp*, stierf ongetrouwt.

6. *Maria van Renesse van Wilp*, stierf ongetrouwt.

7. *Anna van Renesse van Wilp*, kanunnikesse in het adelyke sticht Nieuwklooster, die nog 1730 leest.

Volgen nu de nakomelingen van *Wynant van Renesse van Wilp*, *heer van den Ouden Poll*, twede zoon van Maximiliaan van Renesse, heer van Wilp, en van Anna van Sallandt, vrouwe van den Ouden Poll.

WYNANT VAN RENESSE VAN WILP, heer van den Ouden Poll, Wezenthorst, en in Sinderen, de twede zoon van Maximiliaan van Renesse, heere van Wilp, en van Anna van Sallandt, vrouwe van den Ouden Poll, is beschreven geweest in de Ridderschap van Gelderlandt. Hy trouwde in Augustus des jaars 1668 met Johanna van Baaxen van Harmelen, eene dochter van Jakob van Baaxen, heer van Harmelen, en van Adriana van Aaswyn, vrouwe van Wezenthorst, by welke hy de volgende kinderen verwekt heeft:

1. *Maximiliaan Jakob van Renesse van Wilp*, jong gestorven.

2. *Maximiliaan Jakob van Renesse van Wilp*, heer van Wezenthorst, van wien aanstonts volgen zal.

3. *Anna Catharina van Renesse van Wilp*, getrouwt met N. Nunnik, zonder kinderen.

4. *Dirk van Renesse van Wilp*, ridder van de Duitsche orde in de balye van Utrecht, die uit dien hoofde kommandeur van Leiden en Katwyk op den Rhyn wierdt in den jare 1721. Hy is sedert den jare 1719 burgermeester der stadt Hattem op de Veluwe, en wegens de zelve eertyds afgezonden naar het collegie van de Admiraliteit op de Maas.

5. *Abraham Daniel van Renesse van Wilp*, kapitein.

6. *Jan Pieter van Renesse van Wilp*, die majoor wierdt in het regiment van den generaal Els op den 23 October des jaars 1727. Hy trouwde met Judith van Wynbergen tot de Glinthorst, dochter van Koenraad van Wynbergen, heere van de Glinthorst, en van Henrika Gesina van Dedem, by welke hy verwekt heeft: 1. *Wynant Maximiliaan Jakob van Renesse van Wilp*. 2. *Henriëtte van Renesse van Wilp*. 3. *Koenraad van Renesse van Wilp*.

MAXIMILIAAN JAKOB VAN RENESSE VAN WILP, heer van Wezenthorst, was de oudste zoon van Wynant van Renesse van Wilp, heer van den Ouden Poll, Wezenthorst en in Sinderen, en van Johanna Maria van Baaxen van Harmelen. Hy trouwde met Susanna Geertruid van Bodek tot Marwits, weduwe van Hieronymus van Ufselen, heere van Rogeers, eene dochter van Pieter Nicolaas van Bodek tot Marwits, en van Josina Sara van Brederode, en wierdt uit name van zyne huisvrouwe den 19 November des jaars 1705 beleent met de ridderhofstadt ter Aa. Zy hebben te zamen verwekt:

1. *Johanna Adriana van Renesse van Wilp*, getrouwt met Jan Frederik van Reede van Amerongen, heer van de Perkeler. Hy wierdt in den jare 1717 beschreven in de Ridderschap van Gelderlandt, in het kwartier van Nimwegen.

2. *Wynant Jan van Renesse van Wilp*, heer van Zuileveldt. Hy wierdt in den jare 1720 beschreven in de Ridderschap van Gelderlandt, in het kwartier van de Veluwe, en wegens dat landschap in den jare 1729 gezonden in de Oost-Indische Compagnie ter kamer van Amsterdam. Hy is nog ongetrouwt.

3. *Nicolaas van Renesse van Wilp*, die jong stierf.

4. *Reinout Abraham van Renesse van Wilp*. Hy wierdt luitenant in het Stichtsche regiment te voet van den generaal van Pallandt den 3 Maart des jaars 1721.

Volgen nu de nakomelingen van *Dirk van Renesse van Wilp*, derde zoon van Johan van Renesse, heer van Wulven en Wilp, en van Margareta van Renesse van Elderen.

DIRK VAN RENESSE VAN WILP, derde zoon van Johan van Renesse, heere van Wulven en Wilp, en van Margareta van Renesse van Elderen, wordt wegens zyne grondige kennisse van de Romeinsche oudheden en van 's lands geschiedenisse zeer geroemt by *Buchel. in zyne Aantek. over Heda bladz.* 7. *Van Leeuw.* en *Smalleg.* getuigen, dat hy kanunnik en thesaurier of schatbewaarder van het Domkapittel te Utrecht geweest is; doch zy zyn geheel verdwaalt, hem vermengende met zyn broeder Frederik, dien zy geheel overslaan, en welke wy boven gezegt hebben dat kanunnik en schatbewaarder van het Domkapittel geweest is. Hy trouwde met Gisberta Botter van Snellenberg, eene dochter van Henrik Botter van Snellenberg, en van Adriana van Nyenrode, vrouwe van Boeleftein en van Maarssenbroek. Zy stierf in den jare 1625, hy den 8 July des jaars 1634, en wierdt begraven in fint Setvaaskerk, na dat zy te zamen de volgende kinderen verwekt hadden:

1. *Johan van Renesse van Wilp*, getrouwt met Elizabeth van Meerenburg, weduwe van Rudolph Henrik de Mepsche, heere van Lopperfum, eene dochter van Kornelis van Meerenburg, en van Machtelt Borre van Amerongen, by welke hy deze kinderen nagelaten heeft: 1. *Rudolph van Renesse van Wilp*, eerst getrouwt met Margareta van der Hem, welke den 6 September des jaars 1676 overleden, en te Utrecht in de kerke der Reguliere begraven is. Hier na heeft hy zich wederom in huwelyk begeven met N. Beyaarts, doch is zonder kinderen gestorven. 2. *Jan Baptista van Renesse van Wilp*, kapitein, stierf zonder kinderen. 3. *Dirk van Renesse van Wilp*, zonder kinderen gestorven den 5 Maart des jaars 1664, in den ouderdom van 18 jaren.

2. *Adriaan van Renesse van Wilp* wierdt priester.

3. *Reinier van Renesse van Wilp*, van wien aanstonts volgen zal.

4. *Maria van Renesse van Wilp*, getrouwt met Caspar van der Burg, heer van Veldhuizen, Byleveldt, Rosweide, en in Cieërskoop, een zoon van Henrik van der Burg, en van Philiberta de Brouxelles. Zy is den 7 January des jaars 1652 overleden, en begraven in de Buurkerk.

REINIER VAN RENESSE VAN WILP, derde zoon van Dirk van Renesse van Wilp, en van Gisberta Botter van Snellenberg, trouwde met Kornelia van Dashorst, weduwe van Kornelis van Middelkoop, eene dochter van Gerard van Dashorst, en van Agnes van Beyler, by welke hy de volgende kinderen bekomen heeft:

1. *Dirk Jan van Renesse van Wilp*, getrouwt met Catharina van der Hoge, by welke hy twee zonen gehad heeft.

2. *Gerard van Renesse van Wilp*, overleden in Maart des jaars 1645.

3. *Gerard van Renesse van Wilp*, overleden in December des jaars 1649.

4. *Agnes van Renesse van Wilp*, getrouwt met Johan Pieter van Renesse, heere van Wilp, haren neef, de oudste zoon van Maximiliaan van Renesse, heere van Wilp, en van Anna van Sallandt, van welke boven gehandelt is.

5. *Gisberta Maria Philippina van Renesse van Wilp*, eerst getrouwt met Henrik Foeyt, heer van Lutteke-Weede, Onder-Rhyn, en Heikoop, een zoon van Jakob Foeyt, en van Elizabeth van der Burg. De huwelyksche voorwaarden zyn opgerecht den 9 April des jaars 1662. Hy stierf den 19 July des jaars 1670. Zy trouwde ten twede male met Jan Dirk Fafans, kapitein. Haar derde man was Jan Dirk van Bleklandt, heer van Giessen, welke overleden is den 26 February des jaars 1694.

Volgen nu de nakomelingen van *Johan Baptista van Renesse van Wulven*, derde zoon van Johan van Renesse, heer van Wulven en Wilp, en van Alida van Bronkhorst van Batenburg.

JOHAN BAPTISTA VAN RENESSE VAN WULVEN, die by zyne vorming *Dirk* hernoemt wierdt, doch eindelyk evenwel zyn eersten naam wederom aangenomen heeft, was de derde zoon van Johan van Renesse, heere van Wulven en Wilp, en van Alida van Bronkhorst van Batenburg. Hy volgde den oorlog, en was kapitein. Den 17 October des jaars 1583 tradt hy in 't huwelyk met Adriana van Twickelo, twede dochter van Jaspar van Twicke-

kelo, heere van Ruitenburg en Eerde, en van Anna van Averhagen, waar mede hy het huis te Eerde ten huwelyk bekwam, 't geen hem ook wyders na het afſterven van haren vader by maaggeſcheidt toegedeelt is den 27 Maart des jaars 1591. Dit Eerde is een Over-Yſſelſche aveſaat, gelegen in het kwartier van Sallandt, in het karſpel van Ommen. By deze vrouwe verwekte hy de navolgende kinderen:

1. *Johan Adolph van Reneſſe*, van wien aanſtonts volgen zal.

2. *Jakob Diderik van Reneſſe*, binnen Praag overleden, en aldaar begraven.

3. *Caſpar Frederik van Reneſſe*, jong op het huis te Ruitenburg overleden, en binnen Haſſelt begraven.

4. *Caſpar Frederik van Reneſſe*, getrouwt met Anna van Bolderich, genaamt van Barich, dochter van den pandheer tot Lohe, in het landt van Kleef. Hy wierdt in het Burikker-veldt door N. Buſſenſmit Richter van Alpen met ſchietgeweer gekwetſt, aan welke wonde hy ſtierf in den jare 1622, gene kinderen nalatende.

5. *Alexander Emanuel van Reneſſe*, van wien achter de nakomelingen van zynen oudſten broeder gehandelt zal worden.

6. *Anna Maria van Reneſſe.*

7. *Walburg van Reneſſe*, jong te Haſſelt geſtorven, en aldaar begraven.

8. *Catharina Margareta van Reneſſe.*

9. *Aaelheida Aldegunda van Reneſſe.*

JOHAN ADOLPH VAN RENESSE, oudſte zoon van Johan Baptiſta van Reneſſe, heere van Eerde, en van Adriana van Twickelo, wordt vermeld in de Ridderſchap des lands van Over-Yſſel op de jaren 1610, 1621 en 1635. Hy was kolonel van een Stichtſch regiment te voet, gouverneur van de ſtadt Doesburg, en van de veſting Koevorden; over welk laatſte gouvernement in de jaren 1633 en 1634 veel moeite gerezen is. Hy wierdt door begeving van de Ridderſchap des lands van Utrecht kanunnik van het Kapittel van St Maria aldaar den 7 July des jaars 1606, prooſt van het zelve Kapittel den 28 February des jaars 1620. Doch hy ſtondt zyn kanunniksplaats af den 5 September des jaars 1634, de prooſtdy den 12 April des jaars 1636. Hy trouwde met Anna Judith van Bevervoorde tot Oldemeulen, wiens moeder was Scheel van Weleveldt, by welke hy de volgende kinderen gehad heeft:

1. *Johan Chriſtoffel van Reneſſe.*

2. *Jooſt van Reneſſe.*

3. *Jooſt Caſpar van Reneſſe*, van wien aanſtonts volgen zal.

4. *Diderik van Reneſſe.*

5. *Gerrit van Reneſſe.*

6. *Alyd Judith van Reneſſe*, welke ongetrouwt geſtorven is.

JOOST CASPAR VAN RENESSE, derde zoon van Johan Adolph van Reneſſe, en van Anna Judith van Bevervoorde tot Oldemeulen, was ridder van de Duitſche orde in de balye van Utrecht, en uit dien hoofde kommandeur van Dieren. Hy trouwde den 25 January des jaars 1665 met Maria de Cupere, weduwe van den Hamme, eene dochter van Chriſtiaan de Cupere, afkomſtig uit Walſch-Vlaanderen, by ſint Wynoxbergen, heere der ſtede Ammers, van 's Heerenarendsberge en Bergambacht, en van Maria Magnus. Zy ſtierf in July des jaars 1684, en wierdt begraven in den Haag in de kloosterkerk. Hy overleedt den $\frac{2}{12}$ Maart des jaars 1695, en wierdt begraven te Utrecht in de Katharynekerk, na dat hy by zyne vrouwe verwekt hadt de volgende kinderen:

1. *Johan Adolph van Reneſſe*, heer van Lokhorſt, die aanſtonts volgen zal.

2. *Anna Maria van Reneſſe*, jong overleden.

3. *Aletta Judith van Reneſſe*, jong overleden.

4. *Chriſtiaan Diderik van Reneſſe*, geworden kanunnik in den Dom te Utrecht in den jare 1690, prooſt van Leiden in den jare 1712, ridder van de Duitſche orde in de balye van Utrecht, en uit dien hoofde kommandeur van Rhenen in den jare 1703. Hy ſtierf ongetrouwt den 1 Auguſty des jaars 1719, en wierdt begraven te Utrecht in de ſint Katharynekerk.

JOHAN ADOLPH VAN RENESSE, oudſte zoon van Jooſt Caſpar van Reneſſe, en van Maria de Cupere, wierdt beleent met de ridderhofſtadt Lokhorſt den 24 July des jaars 1702. Na de doodt van zyn moeders broeder wierdt hy ook uit krachte van des zelfs uiterſten wille heer der ſtede Ammers, van 's Heerenarendsberge en Bergambacht. Hy was eertyds kanunnik ten Dom; doch daar van afſtandt gedaan hebbende wierdt hy beſchreven in de Ridderſchap des lands van Utrecht op den 14 November des jaars 1709. Hy trouwde den 22 November O. S. des jaars 1691 met Adriana van Kaſembroodt, dochter van Johan van Kaſembroodt, heere van Ryneſtein, en van Charlotta van Ledenburg, vrouwe van Willige-Langerak en ter Moer. Zy ſtierf den 18 December des jaars 1719, en wierdt begraven in de ſint Jakobskerk te Utrecht, na dat hy by haar verwekt hadt de volgende kinderen:

1. *Maria Juſtina van Reneſſe*, jong geſtorven.

2. *Johanna van Reneſſe van Lokhorſt*, getrouwt met Jan Louïs van Hardenbroek, een zoon van Gysbert Jan van Hardenbroek, heere van Hynderſtein, en van Maria van Marlot. Hy wierdt in den jare 1713 extraordinaris, en in den jare 1724 ordinaris zeekapitein van het Collegie ter Admiraliteit te Amſterdam. Zy ſtierf den 31 Auguſty des jaars 1723.

3. *Kornelis Adolph van Reneſſe van Lokhorſt*, geboren den 7 Maart O. S. des jaars 1697, ongetrouwt overleden den 31 May des jaars 1730.

4. *Johan Frederik van Reneſſe*, geſtorven 11 jaren oud zynde.

5. *Willem Henrik van Reneſſe*, ſtierf drie maanden oud zynde.

6. *Willem Jakob van Reneſſe van Lokhorſt*, majoor in het Stichtſche regiment te voet van den generaal van Pallandt den 4 Auguſty des jaars 1727, kanunnik ten Dom te Utrecht in den jare 1730.

7. *Ernſt Henrik van Reneſſe van Lokhorſt* wierdt kapitein in het Stichtſche regiment voetvolk van den brigadier Taats van Amerongen den 23 October des jaars 1726. Hy ſtierf ongetrouwt den 27 January des jaars 1730.

8. *Karel van Reneſſe*, jong geſtorven.

Volgen nu de nakomelingen van ***Alexander Emanuel van Reneſſe, heere van Eerde***, vyfde zoon van Johan Baptiſta van Reneſſe, heere van Eerde, en van Adriana van Twickelo.

ALEXANDER EMANUEL VAN RENESSE, heer van Eerde, vyfde zoon van Johan Baptiſta van Reneſſe, heere van Eerde, en van Adriana van Twickelo, was ridder van de Duitſche orde in de balye van Utrecht, en uit dien hoofde kommandeur van Dieren, en ook eindelyk coadjutor van den landkommandeur der orde. Hy wordt vermeld in de Ridderſchap van Over-Yſſel op den jare 1640. Hy trouwde met Johanna van Doornik, dochter van Helmich van Doornik, heere van Vosmeer, en van Geertruid van Heukelom. Stervende is hy begraven te Zwol, en heeft by zyne vrouwe verwekt de volgende kinderen:

1. *Helmich van Reneſſe*, heer van Eerde, beſchreven in de Ridderſchap van Overyſſel den 4 November O. S. des jaars 1668. Hy ſtierf in den jare 1674.

2. *Adriana van Reneſſe*, vrouw van Eerde geworden na het overlyden van haren broeder. Zy trouwde met Reinier Schaap van Winshem, zoon van Reinier Schaap van Winshem, en van Anna Elizabeth van der Hoeve. Hy was beſchreven in de Ridderſchap van Overyſſel in den jare 1651, en wordt nog vermeld in den jare 1680.

Volgt nu ***Gerard van Reneſſe van Wulven***, vierde en jongſte zoon van Johan van Reneſſe, heere van Wulven, en van Alida Freys van Kuinre, vrouwe van Wilp.

GERARD VAN RENESSE VAN WULVEN, de vierde zoon van Johan van Reneſſe, heere van Wulven, en van Alida Freys van Kuinre, vrouwe van Wilp, geboren in den jare 1509, wierdt, nog minderjarig zynde den 13 November des jaars 1523 kanunnik van het Domkapittel te Utrecht, en is meerderjarig verklaart den 9 Juny des jaars 1526. Hy ſtondt zyne prebende wederom af den 20 January des jaars 1536, en is ſlotvoogdt van Woerden, naderhandt Raadsheer in het hof van Hollandt, en eindelyk den 23 Auguſty des jaars 1560 ordinaris Raadsheer in het hof van Utrecht geworden. *Van Leeuwen* en *Smallegange* zyn geheel van het rechte ſpoor verdwaalt, ſtellende, dat deze Gerard van Reneſſe van Wulven een zoon geweeſt is niet van Johan van Reneſſe, heer van Wulven, en van Alida Freys van Kuinre, vrouwe van Wilp, maar van dien Johan van Reneſſe, heere van Wilp en Wulven, die Alida van Bronkhorſt van Batenburg tot eene vrouwe gehad heeft, welke zyn ouder broeder was. Hy trouwde met Geertruid van der Haar, eene dochter van Beernt van der Haar, en van Alyd van der Burg, en wierdt den 25 Auguſty des jaars 1568 door laſt van den hertog van Alba om het belyden van den waren Hervormden Godsdienſt binnen Utrecht met het zwaardt gerecht, na dat zyne huisvrouw eenige jaren te voren overleden was. Hy heeft by haar nagelaten de volgende kinderen:

1. *Johan van Reneſſe*, die, 9 jaren oud zynde, kanunnik wierdt in het Kapittel van den Dom te Utrecht den 9 October des jaars 1547. Hy wierdt meerderjarig verklaart den 4 Maart des jaars 1556. Hy ſtondt zyne kanunnikdy af ten voordeele van zyn broeder George van Reneſſe den 15 Juny des jaars 1565. In het begin der Nederlandſche onluſten was hy ſtadvoogdt te Vianen, en wierdt in het dorp de Vaart, anders Vreeswyk genaamt, tegen over Vianen gelegen, door de Spanjaarden gevangen, van waar hy naar Utrecht vervoert, en binnen die ſtadt door bevel van den hertog van Alba den 3 July des jaars 1568 met het zwaardt gerecht wierdt. Hy is in de Minderbroederskerk in de kapelle der Reneſſen ter aarde beſtelt.

2. *Beernt van Reneſſe*, in den jare 1578 te Antwerpen in dienſt van Maximiliaan, grave van Boſſu, overleden.

3. *Frederik van Reneſſe*, ongetrouwt overleden, en te Woerden begraven.

4. *George van Reneſſe*, aldus naar George Schenk genaamt, was geboren omtrent den jare 1545. Hy wierdt, door afſtandt van zyn oudſten broeder Johan van Reneſſe, Domheer te Utrecht den 15 Juny des jaars 1565, en ſtierf den 4 April des jaars 1580, oud zynde 35 jaren.

5. *Agnes van Reneſſe*, getrouwt met Adriaan van Reneſſe, heer van der Aa, een zoon van Gerard van Reneſſe, heere van der Aa, en van Sophia van Arnhem, van wie op zyn plaats gehandelt zal worden.

6. *Maria van Reneſſe*, getrouwt met Everhard van Cotereau, heer van Weſtmal, enz. wiens moeder was van der Molen. Zy zyn beide begraven in de kerk van Weſtmal onder een verheven zark, waar op haar beider beeldtenis en wapenen uitgehouwen zyn met dit opſchrift: *Nobili & generoſo equiti D. Everhardo de Cotereau, D. in Weſtmal, Soerſel, Velpen, Meerbeek, Eertbruggen, Schnellebelle, Wanzeel, &c. & nobiliſſimæ conjugi D. Mariæ de Reneſſe. Obiit ille ætatis anno* LII. *Dni.* MVLXXV. *Novemb.* XXVII. *hæc vitæ* XLVI. *Salutis* MVLXXXV. *Julii* IX. *R. I. P.*

7. *Catharina van Reneſſe*, getrouwt den 24 January des jaars 1560 met Werner van Lennep, een zoon van Georgius van Len-

Lennep, en van Anna van Galen, rechter van Nimwegen. Zy ſtierf weduwe in het laatſt van Auguſty des jaars 1626.

8. *Alyd van Reneſſe*, geboren in April des jaars 1552, was getrouwt met Jan van Ooſtrum, een zoon van Jan van Ooſtrum, en van Maria Spruit van Krieckenbeek, ſlotvoogdt van Woerden. Hy ſtierf den 17 April des jaars 1612, oud 67 jaren. Zyne vrouw overleedt den 7 October des jaars 1632, in den ouderdom van 80 jaren. Zy zyn beide begraven te Wyk te Duurſtede, alwaar hunne wapenen in de kerk nog ophangen.

Volgen nu de nakomelingen van ***Frederik van Reneſſe van Wulven***, heere van Ooſtmal, twede zoon van Johan van Reneſſe, heere van Wulven, en van zyne twede vrouwe Margareta van Kuilenburg.

Frederik van Renesse van Wulven, de twede zoon van Johan van Reneſſe, heere van Wulven, en van zyne twede vrouwe Margareta van Kuilenburg, is geboren omtrent den jare 1470, en was in den jare 1499 nog ongetrouwt. Hy wordt geroemt als een ſchoon, welſprekend, en in den oorlog zeer vermaard man. Op den 1 Juny des jaars 1505 heeft hy van Philips den Schonen, koning van Caſtilië, in pandſchap ontfangen de hoge en middelbare heerlykheit van Ooſtmal. Hy was Raadt van den keizer en droſſaardt van Breda ten tyde dat Henrik, graaf van Naſſau, heer van Breda was. Hy trouwde met Anna van Hamal, dochter van Wouter van Hamal, heere van Monceaux, en van Elizabeth van Berchem, die door het overlyden van haren oom Arnout van Hamal, kanunnik van de kerk van ſint Lambert te Luik, beërfde de heerlykheden van Elderen, Maſny, Roucourt en Warfuzé. Hy ſtierf den 19 May des jaars 1538, zy den 6 Juny des jaars 1550, en wierden beide begraven te Breda in het koor, achter het hoge altaar, alwaar dit grafſchrift ter hunner gedachteniſſe geſtelt is: *D. O. M. Clariſſimo equiti Dno. Friderico à Reneſſe, D. de Mal. Cæſ. Conſiliario & ditionis Breden. præfecto ſummo, D. Anna ab Hamele, Elderen, & Maſny Dna. conjugi chariſſimo patrique op. me. uxor liberique cum lachrymis poſuère. Vixit annos* LXVIII. *Obiit* XIIII. *Cal. Jun. an. à Chriſt. nato* M. D. XXXVIII. *Dna. Anna ab Hamel, Eldris, Maſny ac Mal Dna. ob ſingularem ejus in pauperes pietatem ubique laudatiſſ. iſtud ſepulchrum elegit. Vixit annos 77. menſes 8. Obiit anno* 1550. *26 die menſis Junii.* Zy hebben te zamen gehad de volgende kinderen:

1. *Johan van Reneſſe*, heer van Ooſtmal, die volgt.

2. *Wouter van Reneſſe*, die jong geſtorven, en te Dieſt by de Minderbroeders begraven is.

3. *Klara van Reneſſe*, die in den jare 1515 trouwde met Philips van Hoorn, heer van Boxtel, Baucignies, Keſſel, Loqueren, een zoon van Jan van Hoorn, heere van Baucignies, Hupi, Angeſt, enz. en van Anna van Ranſt, vrouwe van Boxtel, Cantcrode, Keſſel, enz. die kinderen gewonnen hebben.

Johan van Renesse, oudſte zoon van Frederik van Reneſſe, heere van Ooſtmal, en van Anna van Hamal, vrouwe van Elderen, Maſny, Roucourt, en Warfuzé, wierdt na het overlyden zyns vaders beleent met Ooſtmal den 3 December des jaars 1538, gelyk ook de heerlykheden van Elderen, Maſny, Roucourt en Warfuzé na het overlyden van zyne moeder op hem vervielen: ook volgde hy zynen vader op in het droſtampt der baronnye van Breda, en wordt gezegt ſtadvoogdt van Luik geweeſt te zyn. Hy trouwde tot zyne eerſte vrouwe Elizabeth, eene natuurlyke, doch naderhandt gewettigde dochter van Henrik, graaf van Naſſau, heere van Breda, en van Margareta van Schoondonk. Na haar overlyden tradt hy andermaal in huwelyk met Catharina van Bronkhorſt van Batenburg, (die by *Butk. Ann. de Lynd. bladz.* 131 te onrecht Alyd genaamt wordt) eene dochter van Dirk (*Imhof in Procer. Germ. lib.* IX. *cap.* 11. *bladz.* 590 zegt Gysbert) van Bronkhorſt van Batenburg, heere van Nieuwlandt en Runen, en van Anna van Wickede. Doch deze is zonder kinderen te Breda overleden den 17 February des jaars 1550, na dat hy te voren in den jare 1549 geſtorven was. Hy heeft by zyne eerſte vrouwe deze volgende kinderen verwekt:

1. *Reinier*, of *René van Reneſſe*, baron van Elderen en Maſny, heer van Roucourt, Waſnes, Hern, Schalkhoven, Brumorher, die den doopnaam van René vermoedelyk gekregen zal hebben naar Rene, grave van Naſſau, prins van Oranje, wiens natuurlyke zuſter zyne moeder Elizabeth was. Hy is twee maal getrouwt geweeſt: eerſt met Walburg van Merode, dochter van Henrik van Merode, heere van Petershem, en van Françoiſe van Brederode, ambachtsvrouwe van Riederkerke, de welke, omtrent negen maanden getrouwt, en nu zwanger zynde, overleden is. Zyne twede vrouw was Maria van Rubempre, vrouw van Reſves, Bievene, enz. burggravin van Montenake, eene dochter van Karel van Rubempre, heere van Reſves, Bievene, enz. burggrave van Montenake, en van Françoiſe d'Orlay. Hy heeft by geen van zyne vrouwen kinderen nagelaten, en is in May des jaars 1627 op zyn huis te Elderen overleden.

2. *Frederik van Reneſſe*, van wien volgen zal.

3. *Johan van Reneſſe van Elderen* ſtierf te Napels aan eene hete koorts, wanneer hy uit den bloedigen zeeſlag tuſſchen Don Jan van Ooſtenryk en de Turken aldaar aangeland was, en wierdt in die ſtadt begraven.

4. *Wouter van Reneſſe van Elderen* ſtierf jong, en wierdt te Breda by zyne ouders begraven.

5. *Willem van Reneſſe van Elderen*, heer van Piershil, enz. van wien na zynen broeder Frederik zal gehandelt worden.

6. *Anna van Reneſſe*, getrouwt met Willem van Croy, markgrave van Renty, heer van Chievres, ridder van het Gulde Vlies, een zoon van Philips, heere van Croy, eerſte hertog van Aarſchot, markgraaf van Renty, graaf van Porceari en Beaumont, baron van Chievres, Havrech, Senegem, Rotſelaar, Bierbeek, Moncornet, Heverle, enz. en van des zelfs eerſte vrouwe Anna van Croy, princeſſe van Chimay, baroneſſe van Aveſnes, Quevrain, Landrechies, enz.

7. *Elizabeth van Reneſſe*, getrouwt met George Montmorenci, baron van Croiſilles, weduwenaar van Franciſca de Jauche, een zoon van Boudewyn van Montmorenci, baron van Croiſilles, en van Elizabeth van Stavele. Na hare doodt trouwde hy tot zyne derde vrouwe Louiſe van Kruiningen, vrouwe van Steenkerken.

8. *Margareta van Reneſſe*, getrouwt in den jare 1559 met Johan van Reneſſe, heere van Wulven en Wilp, een zoon van Johan van Reneſſe, heere van Wilp en Wulven, en van Alida van Bronkhorſt van Batenburg, van welke hier vóór gehandelt is.

9. *Henrika van Reneſſe*, eerſt getrouwt met Nicolaas van Gavre, heer van Peer, een zoon van Adriaan van Gavre, heere van Diepenbeck, Peer, enz. Zy hertrouwde naderhandt met N. Vaſſer; doch heeft by geen van deze beide kinderen nagelaten.

10. *Agnes van Reneſſe*, jonge juffrouw, in den ouderdom van 30 jaren overleden, en begraven te Chievres, in Henegouwen, in het graf van haren zwager Willem van Croy.

11. *Johanna van Reneſſe*, ongetrouwt geſtorven, en begraven te Breda by hare voorouders.

Frederik van Renesse, volgens zyn grafſchrift graaf van Warfuzé, baron van Elderen en Maſny, heer van Roucourt, Malle, Waſnes, Hern, Schalkhoven, Vosmeer, Beerſe, Voſſelaar, enz. was de twede zoon van Johan van Reneſſe, en van des zelfs eerſte vrouwe Elizabeth van Naſſau. Hy heeft de hoge en middelbare heerlykheit van Ooſtmal, die zyne voorouders alleen in pandſchap bezeten hadden, van Philips den II, koning van Spanje, gekocht, en is daar mede beleent den 28 July des jaars 1561. Hy trouwde met Helena Tork, dochter van Willem Tork, heere van Heesbeen, en van Bartha Piek tot Wolfsweerdt, met welke hy gewoont heeft in Gelderlandt op het ſlot te Beeſt, genaamt het Leeghuis, alwaar hem ook zyne kinderen geboren zyn. Hy ſtierf den 19 May des jaars 1610, en wierdt begraven in de kerk van Ooſtmal, in de kapel van ſint Laurens, alwaar op zyn verheven grafſteen dit opſchrift gehouwen was: *Generoſi DD. Fridericus de Reneſſe, comes in Warfuzé, baro in Elderen, & Maſny, Dns. in Roucourt, Malle, Waſnes, Hern, Schalkhoven, Vosmaar, Beerſe, Voſſelaar, &c. ac D. Helena Tork, conjuges fideliſſimi. Obiit ille 19 Maji 1610. ille vero....* By deze vrouwe heeft hy verwekt de volgende kinderen:

1. *Een zoon*, geboren en jong geſtorven op het ſlot te Beeſt.

2. *Een zoon*, geboren en jong geſtorven op het ſlot te Beeſt.

3. *Reinier*, of *René van Reneſſe*, baron van Elderen, enz. van wien aanſtonts volgen zal.

4. *Willem van Reneſſe van Elderen*, heer van Mal, Heesbeen, Hoppel, Vel, enz. getrouwt met Margareta van Reneſſe van der Aa, dochter van Gerard van Reneſſe, heere van der Aa, Streefkerken, Nieuwlekkerlandt, enz. en van Anna van Aſſendelft, vrouwe van Aſſendelft, Haarlem, enz. van welkers afkomſt en voorouders naderhandt zal gehandelt worden. Hy ſtierf in February des jaars 1630 op Heesbeen, zy in April des jaars 1636, en hebben te zamen nagelaten: 1. *Frederik van Reneſſe van Elderen*, heer van Mal en Heesbeen. Deze kocht de ridderhofſtadt Schalkwyk den 30 October des jaars 1654, en wierdt daar mede beſchreven in de Ridderſchap des lands van Utrecht den 12 April des jaars 1660; ſtierf te Antwerpen in Maart des jaars 1666. Na zyne doodt is de heerlykheit van Ooſtmal gekomen op zyn oudſte broeders zoon George Frederik van Reneſſe, als naderhandt volgen zal. 2. *Anna Helena van Reneſſe van Elderen*, getrouwt met Burchard Willem van Weſterholt, heer van Scherpezeel, een zoon van Henrik van Weſterholt tot Hakfort, en van Alida van Scherpezeel, vrouwe van Scherpezeel en Peurſum, zynde hare huwelykſche voorwaarden opgerecht den 8 January des jaars 1650. 3. *Sophia van Reneſſe van Elderen*, in den jare 1657 getrouwt met Maurits Herman Ripperda tot Vorden, die den 13 December des jaars 1655 ſchout der ſtadt Zutphen geworden is, en dat ampt bekleed heeft tot op zyne doodt, voorgevallen den 2 July des jaars 1689. 4. *Margareta van Reneſſe van Elderen*, getrouwt den 9 January des jaars 1664 met Johan Walraven van Gent, heer van Dieden en Byſterveldt, een zoon van Otho, baron van Gent, heer van Dieden, ſtadvoogdt van Wezel, en van Sophia Elizabeth van Wachtendonk.

5. *Nicolaas van Reneſſe van Elderen*, heer van Vosmeer, getrouwt in Auguſtus des jaars 1619 met Agnes van Reneſſe, vryvrouwe van Aſſendelft, baroneſſe van Haarlem, vrouwe van der Aa, Beverwyk, Eemskerk, Caſtricum, enz. eene dochter van Gerard van Reneſſe, heere van der Aa, Streefkerke, Nieuwlekkerlandt, enz. en van Anna van Aſſendelft, vrouwe van Aſſendelft, Haarlem, enz. zynde eene ouder zuſter van zyn ouder broeders vrouw, gelyk naderhandt gezegt zal worden. Zy ſtierf op het huis te Aſſenburg den 11 Auguſty des jaars 1634, in het 37 jaar van haren ouderdom, en wierdt begraven in de kerke ter Aa, daar haar wapenſchildt met dit opſchrift hangt: *Ex inluſtriſſimorum Comitum Hollandiæ perinluſtres Vicecomites Zelandiæ, Vornæ Regulos, proſapiâ prognatæ Heroinæ laudatiſſimæ, inluſtri Dominæ Agnethæ à Reneſſe, Toparchæ liberæ ac hæreditariæ Aſſumdelfi, Baroneſſæ Harlemi, Dnæ. territoriorum Adæ, Vosmarii, Beverorum-vici, Eimskerkiæ, Caſtricomi, &c. præmaturâ (eheu!) morte ſibi ſuisque ereptæ, inluſtris Dominus Nicolaus à Reneſſe, Baronum Elderenorum Maſniorumque inluſtris ſtirpis conjux, conjugi pientiſſimæ H. M. L. M. Q. pio ex mœrore P. P. P. C. Exceſſit anno Salutis coïs* CIↃIↃCXXXIV. III *Idus Auguſti Juliani. Vix-*

Vixit annos XXXVI. m. VIII. d. I. CHS. S. S. Zy hebben te zamen gehad deze volgende kinderen: 1. *Gerard Frederik van Renesse, baron van Elderen, Masny, vryheer van Assendelft, baron van Haarlem*, geboren in den jare 1624, die ongetrouwt stierf den 10 Maart des jaars 1653. 2. *Henrik van Renesse, baron van Elderen, Masny, enz. vryheer van Assendelft, baron van Haarlem, heer van der Aa*, geboren in den jare 1626, die ongetrouwt stierf den 5 Augusty des jaars 1660. 3. *Anna van Renesse, baronesse van Elderen, Masny, enz. vryvrouw van Assendelft, baronesse van Haarlem, vrouw van der Aa, Castricum, enz.* geboren den 10 September des jaars 1622, die ongetrouwt stierf in den jare 1667, haar vaders oudste broeders oudsten zone George Frederik van Renesse de barony van Haarlem en Assendelft vermakende, als naderhandt volgen zal.

6. *Jan George van Renesse van Elderen*, Domheer te Aken, Straasburg, enz.

7. *Maria van Renesse*, baronesse van Elderen en Masny, stierf ongetrouwt in October des jaars 1631.

REINIER, of RENE VAN RENESSE, baron van Elderen en Masny, heer van Roucourt, Wasnes, Brumorher, Hern, Schalkhoven, enz. derde zoon van Frederik van Renesse, grave van Warfuzé, baron van Elderen en Masny, heere van Roucourt, enz. en van Helena Tork, trouwde in den jare 1606 op het huis te Nyenrode met Catharina van Arkel van Amelroy, eene dochter van George van Arkel van Amelroy, en van Anna van Lokhorst, vrouwe van Heemstede en Lokhorst. Hy stierf den 10 May des jaars 1627, en heeft by zyne vrouwe verwekt de volgende kinderen:

1. *Johan van Renesse van Elderen*, ongetrouwt te Parys gestorven.
2. *George Frederik van Renesse*, baron van Elderen en Masny, heer van Roucourt, enz. van wien aanstonts volgt.
3. *Anna van Renesse van Elderen*, in den jare 1626 getrouwt met Pieter van Lichtervelde, heer van Beaurevart, Vellenaar, Croix, Kaaskerke, Vrylandt, enz.
4. *Margareta van Renesse van Elderen*, getrouwt met Henrik, baron van Bentink, heer van Bicht, Papenhof, enz.
5. *Johanna Helena van Renesse van Elderen*, geestelyke juffrouw.
6. *Eleonora van Renesse van Elderen*, mede geestelyke juffrouw.
7. *Maria van Renesse van Elderen*, ook mede eene geestelyke juffrouw.

GEORGE FREDERIK VAN RENESSE, baron van Elderen en Masny, heer van Roucourt, enz. stadvoogdt van Stokkem, tweede zoon van Reinier, of René van Renesse, baron van Masny, heer van Roucourt, Wasnes, Brumorher, Hern, Schalkhoven, enz. en van Catharina van Arkel van Amelroy, bekwam na het overlyden van zynen neef Frederik van Renesse van Elderen de heerlykheit van Oostmal, en na het overlyden van zyne nicht Anna van Renesse van Elderen de barony van Haarlem, Assendelft, enz. Hy was in den jare 1668 als commissaris van den keurvorst van Keulen en prins van Luik in den Haag. Hy trouwde met Anna Margareta van Boekholt, wiens moeder was Hoensbroek, en heeft by haar verwekt de volgende kinderen:

1. *Johan George van Renesse van Elderen*, een geestelyke in de orde der Brigitten.
2. *Anna Catharina van Renesse van Elderen*, kanunnikesse te Munsterbilsen, getrouwt met Jan van Wassenaar, heere van Warmont en Hazerswoude, een zoon van Jakob van Wassenaar van Warmont, en van Jacoba van Matenesse.
3. *Isabelle Gedefrida Theresia van Renesse van Elderen*, kanunnikesse te Munsterbilsen, overleden in den jare 1673.
4. *Arnout van Renesse van Elderen*, kanunnik van sint Lambertskerk te Luik, en proost van O. L. Vrouwenkerk te Tongeren.
5. *Maria Bernardina Alexandrina Geertruid van Renesse van Elderen*, kanunnikesse te Nivelle, getrouwt met Antoni Udalrik, grave van Frezin, Arberg en Valangien.
6. *Maximiliaan Henrik van Renesse*, graaf van Masny, baron van Elderen, eerst getrouwt met Magdalena Sophia van Wassenaar tot Warmont, eene dochter van Jakob van Wassenaar, heere van Warmont, en van Maria van Eikel. Na hare doodt, die in den jare 1696 voorviel, trouwde hy andermaal in den jare 1698 met Margareta Elizabeth Sophia, baronesse van Stepraadt. Hy heeft by deze twede vrouwe nagelaten: 1. *Sophia Magdalena Henriëtta Jozeph van Renesse*, eerst kanunnikesse te Maubeuge, en naderhandt in den jare 1721 getrouwt met Maximiliaan Henrik, grave van Berlo van Hozemondt, heere van Brust en Choquier. Zy stierf in den jare 1722, zonder kinderen na te laten. 2. *Maria Bernardina Geertruid Jozeph van Renesse*, kanunnikesse te Nivelle, en naderhandt in den jare 1722 getrouwt met Ferdinand Alphonsus van Hamal van Vierff. 3. *Henrik Frederik Jozeph van Renesse*, graaf van Masny, baron van Elderen, Cortessem, enz. Hy stierf in den jare 1725. 4. *Albert Octaaf Ernst Jozeph, graaf van Renesse van Masny*, baron van Elderen, Cortessem, enz. kanunnik van de metropolitaansche kerk te Keulen, en van de kathedrale kerk te Luik. Hy stierf den 25 October des jaars 1728. 5. *Anna Margareta Jozeph, gravinne van Renesse van Masny*, eerst kanunnikesse te Maubeuge, en naderhandt getrouwt met Frederik Jan van Isendoorn van Blois, baron van Kannenberg, ritmeester in het Stichtsche regiment te paardt van den generaal majoor van Ginkel, een zoon van Jan Henrik van Isendoorn van Blois, heere van Kannenberg, en van Margareta van Reede van Amerongen. 6. *Johanna Maria Jozeph van Renesse*, jong gestorven. 7. *Ferdinand Lambert Karel Jozeph van Renesse*, gestorven in den jare 1728, in September. 8. *Frederik René Jozeph van Renesse*, jong overleden.
7. *Frederik van Renesse van Elderen*, ridder van de Duitsche orde, en uit dien hoofde kommandeur van Bernessem. Hy stierf in January des jaars 1714.
8. *Johanna Barbara van Renesse van Elderen*, kloosterjuffrouw van het keizerlyke sticht te Borchet, die nog (1730) leeft.
9. *Anna Margareta Ferdinanda Charlotta van Renesse van Elderen*, vrouw en abdisse van het keizerlyke sticht te Borchet, leeft nog.
10. *Anna Agnes van Renesse van Elderen*, eerst kanunnikesse te Maubeuge, en naderhandt getrouwt eerst met Rebbert d'Argenteau, burggraaf van Looz, en na zyne doodt andermaal met Gerard, baron van Hoen van Cartiel.
11. *Anna Petronella Theresia van Elderen*, eerst kanunnikesse te Nivelle, en naderhandt religieuze penitente te Maaseik, is overleden.
12. *Frans Hyacinth van Renesse van Elderen, baron van Oostmal*, getrouwt met N. gravinne van Hoensbroek d'Oost, leeft nog, hebbende gewonnen deze kinderen: 1. *Jan Michiel van Renesse*, stadvoogdt van Stokkem, in het landt van Luik, overleden in den jare 1729, ongetrouwt. 2. *Een zoon.* 3. *Eene dochter*, kanunnikesse te Bergen in Henegouwen. 4. *Eene dochter*, mede kanunnikesse aldaar.
13. *Lambertina Cecilia van Renesse van Elderen*, abdisse en princes van Munsterbilsen.
14. *Johan Willem van Renesse*, jong gestorven.

Volgen nu de nakomelingen van *Willem van Renesse van Elderen*, heere van Piershil, enz. vyfde zoon van Johan van Renesse, heere van Oostmal en Elderen, en van des zelfs eerste vrouwe Elizabeth van Nassau.

WILLEM VAN RENESSE VAN ELDEREN, heer van Piershil, Bommede, Grimmestein, enz. vyfde zoon van Johan van Renesse, heer van Oostmal, Elderen, enz. en van des zelfs eerste vrouwe Elizabeth van Nassau, trouwde met Anna van Rubempre, burggravinne van Montenaken, vrouwe van Seneffe, eene jonger zuster van Maria van Rubempre, die aan zyn ouder broeder Reinier, of René van Renesse, baron van Elderen, getrouwt, en zonder kinderen overleden is, waar door zy de heerlykheden en goederen van hare zuster beërfde. Hy stierf voor zyne vrouwe, die na zyne doodt twee maal hertrouwt is, eerst met Ponthier de Noyelles, heere van Bours, en andermaal met Aristote Patton, een Schotsch kolonel. Zy heeft by haren eersten man de volgende kinderen gehad:

1. *Reinier*, of *René van Renesse*, graaf van Warfuzé, die volgt.
2. *Maria van Renesse*, getrouwt met Engelbert (anderen noemen hem Dirk, en anderen Henrik) van Immerseele, heere van Loon, baron van Bokhoven, burggraaf van Aalst, een zoon van Engelbert van Lier, heere van Immerseele, Wommelgem, Ittegem, Ameide, burggaaf van Aalst, en van Josina van Grevenbroek, vrouwe van Loon, baronesse van Bokhoven. Zy stierf in Augusty des jaars 1622.
3. *Johan van Renesse* wierdt een Jesuit.
4. *Willem van Renesse*, jong gestorven.
5. *Anna van Renesse*, in den jare 1607 getrouwt met Thomas van Thiennes, heere van Castres, geboren in den jare 1575, een zoon van Thomas van Thiennes, heere van Castres, en van Elizabeth van Arkel, vrouwe van Heukelom, Weerdenburg en Leienburg, welke heerlykheden op haren zoon verstorven zyn.

REINIER, of RENE VAN RENESSE, graaf van Warfuzé, burggraaf van Montenaken, baron van Gaasbeek, Resves, Elderen, heer van Heybes, Montigny aan de Maas, Seneffe, Feluy, Escaussines, Bievre, Hese, Leinde, enz. was de oudste zoon van Willem van Renesse van Elderen, heer van Piershil, enz. en van Anna van Rubempre, burggravinne van Montenaken. Hy wierdt door keizer Rudolph, den II van dien naam, tot graaf van Warfuzé verheven den 20 January des jaars 1609, kocht de barony van Gaasbeek in den jare 1615, en heeft zyn wapen gevierendeelt met Rubempre. Hy trouwde in den jare 1611 met Albertina van Egmondt, vrouwe van Cantaing, eene dochter van Karel, grave van Egmondt, prins van Gavre, en van Maria van Lens, vrouwe van Aubigny, Longeville, enz. en wierdt den 16 April des jaars 1637 te Luik deerlyk omgebragt, gelyk *Aitzema* I *Deel, bladz.* 1188. en II *Deel, bladz.* 505 omstandig verhaalt. Hy heeft by zyne vrouwe verwekt:

1. *Albert van Renesse*, graaf van Warfuzé, burggraaf van Montenaken, baron van Cantaing.
2. *Alexander van Renesse*, graaf van Warfuzé, baron van Gaasbeek, ongetrouwt gestorven te Parys in den jare 1658, waar door de barony van Gaasbeek op zyne oudste zuster gekomen is.
3. *Maria van Renesse*, genaamt *Warfuzé*, baronesse van Gaasbeek en Cantaing, getrouwt met Pieter Jakob Procopius François van Lalain, grave van Rennenberg.
4. *Louise Elizabeth van Renesse*, genaamt *van Gaasbeek*, getrouwt met N. Carafa, kolonel van een Italiaansch regiment te voet in dienst van den koning van Spanje in de Nederlanden.
5. *Florentia Margareta van Renesse*, genaamt *van Montigni*, in den jare 1641 getrouwt met Eugenius van Berges, grave van Grimbergen, een zoon van Godefroi van Berges, grave en heere van Grimbergen, en van Honorine van Hornes.
6. *Anna van Renesse*, genaamt *van Montenacq*.

Volgen nu de nakomelingen van *Johan van Renesse van Kuilenburg*, derde zoon van Johan van Renesse, heere tot Wulven, en van des zelfs twede vrouwe Margareta van Kuilenburg van Renswoude.

JOHAN VAN RENESSE VAN KUILENBURG, derde zoon van Jo-

Johan van Reneſſe, heere tot Wulven, en van des zelfs twede vrouwe Margareta van Kuilenburg van Renswoude, heeft van deze zyne moeder den toenaam van Reneſſe van Kuilenburg aangenomen. Hy trouwde met Geertruid van Eemskerk, Gerrits dochter, en ſtierf in den jare 1540, zy weinige jaren daar aan, en wierden begraven te Utrecht in de kerk der Minderbroeders, in de kapelle der Reneſſen, hebbende te zamen gewonnen de volgende kinderen:

1. *Johan van Reneſſe van Kuilenburg*, getrouwt met Joſina Ruiſch, eene dochter van Jan Ruiſch, en van Antonia van Pallaas tot Sandenburg. Hy ſtierf in den jare 1570, voor zyne huisvrouwe, zonder met haar kinderen na te laten, en wierdt begraven in het koor van de kerk van het konvent van ſint Maria Magdalena binnen Utrecht, alwaar hare en hare nakomelingen door de Mater en het gemeen konvent een begraafplaats vergunt was.

2. *Frederik van Reneſſe van Kuilenburg*, kanunnik te Breda, alwaar hy geſtorven en begraven is.

3. *Gerard van Reneſſe van Kuilenburg*, ongetrouwt geſtorven.

4. *Geertruid van Reneſſe van Kuilenburg*, juffrouw in het adelyke ſticht Oudwyk, by Utrecht.

5. *Margareta van Reneſſe van Kuilenburg*, juffrouw in het adelyke ſticht van ſint Servaas binnen Utrecht, geſtorven den 30 September des jaars 1572.

6. *Judith van Reneſſe van Kuilenburg*, getrouwt met Jakob van Zuilen van Nyveldt, heere van Hoeſlaken en Gereſtein, een zoon van Gerard van Zuilen van Nyveldt, heere van Hoeſlaken en Gereſtein, en van Hillegond van Zuilen van Nyveldt. Hy ſtierf in July des jaars 1545, zyne vrouw den 6 November des jaars 1556.

Volgen nu de nakomelingen van *Johan van Reneſſe van Everingen*, twede zoon van Johan van Reneſſe, heere van Rynauwen, Hellenburg, Baarlandt, Stuveſandt, Bakendorp en Lichtenberg, en van Maria van Heukelom.

JOHAN VAN RENESSE VAN EVERINGEN, twede zoon van Johan van Reneſſe, heere van Rynauwen, enz. en van Maria van Heukelom, bezat ook het huis te Zeiſt, en wordt in een brief van hertog Albrecht van Beyeren in den jare 1390 vermeld met beide zyne broeders by *Smalleg. in de Chron. van Zeelandt bladz.* 702. Hy trouwde met Elizabeth, dochter van Jan, heere van Baar en Laathem, en van N. van Arnhem. Zy wordt by *Van Leeuw.* en *Smalleg.* te onrecht genaamt nu eens Anna, en dan weder Geertruid van Baar, dochter van den heere van Lottum, in Gelderlandt. Hy ſtierf in den jare 1440, en wierdt begraven te Utrecht in de kerk der Minderbroeders, in de kapel van het geſlacht van Reneſſe, nalatende by zyne huisvrouwe, die hem overleeft heeft, en omtrent den jare 1456 geſtorven is, de volgende kinderen:

1. *Frederik van Reneſſe van Zeiſt*, van wien aanſtonts volgt.

2. *Johan van Reneſſe van Baar*, van wien achter de nakomelingen van zyn oudſten broeder volgen zal.

3. *Gerard van Reneſſe*, de ſtamvader der Reneſſen van der Aa, van wien achter de nakomelingen van zyne twee ouder broeders gehandelt zal worden.

4. *Johan van Reneſſe*, de ſtamvader der Reneſſen van Moermont, van wien eindelyk achter de nakomelingen van zyne drie ouder broeders volgen zal.

5. *Elizabeth van Reneſſe*, getrouwt met N. heer van Oyen, by Nimwegen, wiens moeder was Schenk.

6. *Eene dochter*, getrouwt met N. heer van Doornik.

FREDERIK VAN RENESSE VAN ZEIST, oudſte zoon van Johan van Reneſſe van Everingen, en van Elizabeth van Baar van Laathem, trouwde met Theodorika van Maalſtede, vrouwe van Ellewoutsdyk, eene dochter van Wolphard van Maalſtede, heere van Ellewoutsdyk, en van Elizabeth van Berchem. Hy ſtierf in den jare 1510, volgens *Van Leeuw.* en *Smalleg.* Doch men is overvloedig in ſtaat te bewyzen, dat hy al in den jare 1478 dood geweeſt is. Hy is met zyne huisvrouwe begraven in het eilandt Zuid-Bevelandt, in de kerk van Everingen, en hebben te zamen gehad de volgende kinderen:

1. *Johan van Reneſſe van Everingen*, die voor den jare 1487 zonder kinderen overleden is.

2. *Vincent van Reneſſe*, heer van Everingen en Ellewoutsdyk, getrouwt met Margareta van Reneſſe van der Burgt, dochter van Nicolaas van Reneſſe van der Burgt, by welke hy verwekt heeft deze kinderen, als: 1. *Johan van Reneſſe*, jong geſtorven. 2. *Olivier van Reneſſe*, zonder kinderen voor zynen vader overleden. 3. *Elizabeth van Reneſſe*, getrouwt met Frederik van Wulven, een zoon van Arend van Wulven, en van N.N. Deze Vincent ſtierf in den jare 1544, en wierdt te Everingen by zyne ouders begraven.

3. *Eene dochter*, in het adelyke ſticht van Oudwyk, by Utrecht.

4. *Eene dochter*, in het adelyke ſticht van Rhynsburg, in Hollandt.

5. *Eene dochter*, mede in het adelyke ſticht van Rhynsburg.

6. *Eene dochter*, in het Reguliere nonnenklooſter te Renkom, by Wageningen, in Gelderlandt.

7. *Elizabeth van Reneſſe*, getrouwt met Jan van Duivenvoorde, heer van Noordwykerhout, een zoon van Arend van Duivenvoorde, en van Margareta van Yſſelſtein, vrouwe van den Boſch. Zy ſtierf omtrent den jare 1536.

8. *Maria van Reneſſe*, getrouwt met Dirk van Zuilen, heere van Harmelen, een zoon van Gysbert van Zuilen, heere van Harmelen, en van Johanna van Gent.

Volgen nu de nakomelingen van *Johan van Reneſſe van Baar*, twede zoon van Johan van Reneſſe van Everingen, en van Elizabeth van Baar.

JOHAN van RENESSE, twede zoon van Johan van Reneſſe van Everingen, en van Elizabeth Baar, heeft ter gedachteniſſe van zyne moeder den toenaam van Reneſſe van Baar aangenomen. Hy trouwde met Agnes van Ryn, vrouwe van Ryneſtein in Jutphaas, eene dochter van Evert van Ryn, heere van Ryneſtein. Hy ſtierf in den jare 1515, en wierdt met zyne huisvrouwe begraven in de kerk van Jutphaas, by welke hy verwekt heeft de volgende kinderen:

1. *Johan van Reneſſe van Baar*, heer van Ryneſtein, van wien aanſtonts volgt.

2. *Kornelia van Reneſſe van Baar*, getrouwt met Johan van Zuilen, heere van Blazenburg, een zoon van Arend van Zuilen, en van N. van Kuilenburg.

JOHAN VAN RENESSE VAN BAAR, heer van Ryneſtein, de eenige zoon van Johan van Reneſſe van Baar, en van Agnes van Ryn, vrouwe van Ryneſtein, trouwde met Oda, of Odilia van Noerde, weduwe van Adriaan Utenham, dochter van Egidius van Noerde, en van Haſe van Schonenberg. Hy ſtierf in den jare 1532, en wierdt met zyne huisvrouwe begraven in de kerk van Jutphaas, by welke hy gewonnen hadt de volgende kinderen:

1. *Johan van Reneſſe van Baar*, heer van Ryneſtein, van wien aanſtonts volgen zal.

2. *Anna van Reneſſe van Baar*, getrouwt met Frederik Uten-Eng heer van den Eng, een zoon van Beernt Uten-Eng, en van Johanna van Vliet, van Over de Vecht.

3. *Agnes van Reneſſe van Baar*.

JOHAN VAN RENESSE VAN BAAR, heer van Ryneſtein, een zoon van Johan van Reneſſe van Baar, heere van Ryneſtein, en van Odilia van Noerde, trouwde eerſt met Adriana van Borſſelen, dochter van Lodewyk van Borſſelen, en van Adriana Draake, en na hare doodt met Anna van Vianen, eene dochter van Jooſt van Vianen. Hy ſtierf in den jare 1561, en wierdt begraven te Jutphaas, by zyne eerſte vrouwe een eenigen zoon nalatende, die volgt.

JOHAN VAN RENESSE VAN BAAR, heer van Ryneſtein, eenige zoon van Johan van Reneſſe van Baar, heere van Ryneſtein, en van Adriana van Borſſelen, trouwde in den jare 1554 met Wilhelmina Schimmelpennink, eene dochter van Jakob Schimmelpennink, en van Johanna van Gaasbeek. Hy ſtierf den 7 February des jaars 1598, by zyne huisvrouwe verwekt hebbende de volgende kinderen:

1. *Jakob van Reneſſe van Baar*, heer van Ryneſtein, die aanſtonts volgt.

2. *Adriaan van Reneſſe van Baar*, van wien achter de nakomelingen van zyn ouder broeder gehandelt zal worden.

3. *Wilhelmina van Reneſſe van Baar*, getrouwt met Floris van Eſchede, geboortig uit Twent, een zoon van Johan van Eſchede, en van N. Grube.

4. *Johanna van Reneſſe van Baar*, juffrouw in het adelyke ſticht Oudwyk, by Utrecht.

5. *Agnes van Reneſſe van Baar*, juffrouw te Dekelingen, en naderhandt getrouwt met Antoni van Utenhove, kolonel, en gouverneur der ſteden Doesburg en Emmerik, een zoon van Olivier van Utenhove, en van Elizabeth Ketel van Hakfort. Zy ſtierf te Doesburg den 11 November des jaars 1613. Hy hertrouwde na hare doodt in den jare 1614 met Johanna van Berveldt, eene dochter van Pieter van Berveldt, en van N. Bentink. Hy ſtierf in den jare 1625.

6. *Anna van Reneſſe van Baar*, in den jare 1603 getrouwt met Frederik de Voogt van Ryneveldt, een zoon van Willem de Voogt van Ryneveldt, en van Elizabeth van Voorſt. Zy ſtierf den 18 April des jaars 1607, in den ouderdom van 37 jaren; hy ſtierf den 23 Maart des jaars 1623, na dat hy hertrouwt geweeſt was met Anna van Buren van Reigersfort.

JAKOB VAN RENESSE VAN BAAR, heer van Ryneſtein, oudſte zoon van Johan van Reneſſe van Baar, en van Wilhelmina Schimmelpennink, trouwde in October des jaars 1582 met Anna van Grypskerke, vrouwe van Grypskerke en Poppendamme, eene dochter van Simon van Grypskerke, en van N. van Weſterſtein. Hy was afgezonden in de Admiraliteit van Zeelandt, en ſtierf te Middelburg in den jare 1605, wordende begraven in de kerk der Duitſche orde. Zy ſtierf in Juny des jaars 1627, en hebben te zamen gehad de volgende kinderen:

1. *Johan van Reneſſe van Baar*.

2. *Willem van Reneſſe van Baar*, ridder van de Duitſche orde in de balye van Utrecht, getrouwt met Kornelia de Jonge van Baardwyk, dochter van Jakob de Jonge van Baardwyk, en van Jakoba de Huiter, by welke hy nagelaten heeft eene erfdochter, *Anna Juliana van Reneſſe van Baar*, vrouwe van Baardwyk, getrouwt eerſt met Caſpar van Brakel, heere van Blykenburg, een zoon van Aſſuer van Brakel, heere van Blykenburg, en van Anna Mom; en andermaal met Willem van Reneſſe van Baar, heere van Rynenburg, haren neef, een zoon van Lodewyk van Reneſſe van Baar, en van Machtelt van Gent, vrouwe van Rynenburg en Blyenburg, als onder volgen zal. Zy overleefde beide hare mans, en, ſtervende den 21 July des jaars 1679, wierdt zy begraven te Utrecht in de Buurkerk.

3. *Adriaan van Reneſſe van Baar*.

4. *Jakob Frederik van Reneſſe van Baar*, heer van Grypskerke en Poppendamme. Zie van hem *Aitzema* II *Deel, bladz.* 319. Hy trouwde met Maria Catharina van Parys van Zuidoordt, heere van Zuidoordt, eene dochter van Gysbert van Parys, heere van Zuidoordt, en van Catharina di Schotti. Zy ſtierf in het kraambedde den 11 December des jaars 1629, in den ouderdom van 19 jaren, en wierdt begraven te Utrecht in de kerk der Duitſche orde, nalatende een eenigen zone, *Gysbert van Reneſſe van Baar*, heer van Zuidoordt, die voor zynen vader ſtierf den 25 November N. S. des jaars 1636.

5. Ma-

5. *Maria van Renesse van Baar*, eerst juffrouw in het adelyke sticht Oudwyk, by Utrecht, naderhandt in den jare 1616 getrouwt met Johan van der Haar, heer van Petten en Nolmerban, een zoon van Loef van der Haar, en van Hectoria van Hoxwier. Hy stierf den 16 December des jaars 1625, en wierdt begraven te Utrecht in de Buurkerk. Zy is overleden den 26 January des jaars 1668, en wierdt begraven te Schalkwyk.

6. *Simona van Renesse van Baar*, die zich in den jare 1644 mishuwelykt heeft.

7. *Johanna van Renesse van Baar*, in den jare 1630 getrouwt met Pieter Ruisch, heer van Merestein, een zoon van Hugo Ruisch, en van Lucia van Egmondt, vrouwe van Merestein. Zy stierf in de maandt July des jaars 1634: hy, na dat hy nog eens getrouwt was geweest, is overleden den 24 October des jaars 1654, en begraven te Utrecht in de Buurkerk.

Volgen nu de nakomelingen van *Adriaan van Renesse van Baar*, twede zoon van Johan van Renesse van Baar, en van Wilhelmina Schimmelpennink.

ADRIAAN VAN RENESSE VAN BAAR, twede zoon van Johan van Renesse van Baar, heere van Ryneštein, en van Wilhelmina van Schimmelpennink, trouwde met Kornelia van Achteveldt. Zy stierf in July des jaars 1624, hy in September des jaars 1635, nalatende de volgende kinderen:

1. *Johan van Renesse van Baar*, voor zynen vader zonder kinderen overleden in Augustus des jaars 1628.

2. *Lodewyk van Renesse van Baar*, van wien aanstonts volgt.

3. *Willemina van Renesse van Baar*, juffrouw in het adelyke sticht van sint Servaas binnen Utrecht, ongetrouwt overleden in December des jaars 1650.

4. *Johanna van Renesse van Baar*, getrouwt met Arend Monnix van Vucht, een zoon van Johan Monnix van Vucht, en van Isabelle van Bevere.

LODEWYK VAN RENESSE VAN BAAR, twede zoon van Adriaan van Renesse van Baar, en van Kornelia van Achteveldt, heeft ten huwelyk genomen Machtelt van Gent, vrouw van Rynenburg en Blykenburg, eene dochter van Willem, vryheer tot Gent, heer tot Erlicom, Appeltern en Altvorst, erfkamerheer des vorstendoms Gelder, en van Anna van Abkoude van Meerten, vrouwe van ter Meer en Esseštein. By deze vrouwe, die voor hem overleedt, heeft hy nagelaten de volgende kinderen:

1. *Willem van Renesse van Baar*, heer van Rynenburg, enz. getrouwt met Anna Juliana van Renesse van Baar, vrouwe van Baardwyk, eene dochter van Willem van Renesse van Baar, en van Kornelia de Jonge van Baardwyk, van wie boven gehandelt is. By haar heeft hy nagelaten eene eenige erfdochter, *Machtelt Adriana baronesse van Baar*, vrouw van Baardwyk en Blykenburg, die getrouwt is met Elbert Zweer Reydert van Voorst, vryheer van Gent, Erlicom, enz. heer van Schoonderbeek en Altvorst, een zoon van Elbert van Voorst, heer van Schoonderbeek en van Kunigunda van Amstel van Mynden tot Loenresloot.

2. *Jan Adriaan van Renesse van Baar*, heer van Zoelen en Blyenburg, getrouwt met Johanna van Dueren, daar hy geboorte by gehad heeft, en wel eenen zoon, *Lodewyk van Renesse van Baar*, die ongetrouwt als majoor gestorven is, en *eene dochter*, getrouwt aan N. Eck, tegenwoordig weduwe. Hy heeft naderhandt eene twede vrouw getrouwt, daar hy ook kinderen by gehad heeft.

3. *Jakob François van Renesse van Baar*, kapitein, zonder kinderen gestorven.

4. *Eene dochter.*

5. *Kornelia van Renesse van Baar*, ongetrouwt gestorven.

6. *Maria Wilhelmina van Renesse van Baar.*

Volgen nu de nakomelingen van *Gerard van Renesse*, derde zoon van Johan van Renesse van Everingen, en van Elizabeth van Baar.

GERARD VAN RENESSE, derde zoon van Johan van Renesse van Everingen, en van Elizabeth van Baar, is al voor het jaar 1470 getrouwt geweest met Agnes van der Aa, dochter van Gerard, heere van der Aa, en van Woutera van Gent. Deze zyne huisvrouw eene erfdochter zynde, heeft hy met haar bekomen de heerlykheit van der Aa, en andere goederen van dat geslacht, waarom ook hare nakomelingen den toenaam van Renesse van der Aa hebben aangenomen. Wanneer zy gestorven zyn vindt men niet te recht aangetekent. Dit alleen blykt uit de oude brieven, dat hy niet lang voor den jare 1495, zy niet lang voor den jare 1539, en wel misschien in den jare 1536, gestorven zyn. Zy wierden begraven in de kerk ter Aa, en hebben te zamen dertien kinderen gehad, van welke zes voor den vader overleden zyn. De zeven kinderen, die hy nagelaten heeft, waren de volgende:

1. *Jan van Renesse van der Aa*, die voor zyne moeder in den jare 1512 al overleden was, en gene kinderen nagelaten heeft.

2. *Frederik van Renesse van der Aa*, die mede voor zyne moeder in den jare 1501 zonder kinderen achter te laten overleden is.

3. *Gerard van Renesse van der Aa*, van wien aanstonts volgen zal.

4. *Eene dochter*, getrouwt met N. Ketel.

5. *Woltera van Renesse van der Aa*, in den jare 1519 getrouwt met Seyne Mulert, die in de jaren 1539 en 1543 drost van Sallandt was, een zoon van Gerrit Mulert, die in den jare 1489 rentmeester van Sallandt was, en van Machtelt de Konink.

6. *Elizabeth van Renesse van der Aa*, juffrouw in het adelyke sticht Rhynsburg, in Hollandt. Zy stierf den 25 January des jaars. . . . .

7. *Eene dochter*, die juffrouw was in het adelyke sticht van Oudwyk, by Utrecht.

GERARD VAN RENESSE VAN DER AA, derde zoon van Gerard van Renesse, en van Agnes van der Aa, vrouw van der Aa, trouwde in den jare 1512 met Sophia van Arnhem, geboren den 8 September des jaars 1493, zynde eene dochter van Jan van Arnhem, tot Kernhem, en van Alyd van Bemmel. Hy stierf den 13 October des jaars 1535, voor zyne moeder; zy den 17 October des jaars 1548, in het 56 jaar van haren ouderdom, en zyn beide begraven in de kerk van ter Aa. Zy hebben te zamen gehad vyftien kinderen, waar van 'er drie jong overleden zyn. De overige zyn de volgende:

1. *Gerard van Renesse van der Aa.*

2. *Johan van Renesse*, heer van der Aa, in Italië zonder kinderen overleden den 6 February des jaars 1547.

3. *Frederik van Renesse van der Aa*, zonder kinderen gestorven in den jare 1540.

4. *Adriaan van Renesse*, heer van der Aa, van wien aanstonts volgen zal.

5. *Albert van Renesse van der Aa*, ongetrouwt gestorven den 12 November des jaars 1558.

6. *Johan van Renesse van der Aa*, den 4 January des jaars 1564 zonder kinderen overleden.

7. *Johan van Renesse van der Aa*, gestorven in den jare 1537.

8. *Nicolaas van Renesse van der Aa* was doof.

9. *Elizabeth van Renesse van der Aa*, juffrouw in het adelyke sticht Rhynsburg, in Hollandt, gestorven den 2 December des jaars. . . .

10. *Sophia van Renesse van der Aa*, kloosterjuffrouw ten Daal, buiten Utrecht, gestorven den 5 July des jaars 1558.

11. *Klara van Renesse van der Aa*, getrouwt met Willem van Kuilenburg, heer van Ryzenburg, weduwenaar van Anna Piek, een zoon van Gerard van Kuilenburg, heere van Ryzenburg, en van Ermgard van Pallaas. Hare huwelykse voorwaarden zyn van den 19 December des jaars 1573. Zy overleefde haren man, en stierf in den jare 1603.

12. *Maria van Renesse van der Aa*, ongetrouwt overleden.

ADRIAAN VAN RENESSE, heer van der Aa, vierde zoon van Gerard van Renesse van der Aa, en van Sophia van Arnhem, was getrouwt met Agnes van Renesse, eene dochter van Gerard van Renesse van Wulven, en van Geertruid van der Haar, van wie boven op zyn plaats gehandelt is. Hy stierf den 13 Augusty des jaars 1586, zy den 7 October des jaars 1567, en zyn beide begraven in de kerk ter Aa, met malkander gewonnen hebbende de volgende kinderen:

1. *Gerard van Renesse*, heer van der Aa, beschreven in de Ridderschap des lands van Utrecht den 9 September des jaars 1586, was eerste burgermeester der stadt Utrecht in de jaren 1593, 1594, 1605, 1606, 1607. Hy trouwde den 20 September des jaars 1594 met Anna van Assendelft, vrouwe van Streefkerken, Nieuwlekkerlandt, enz. en ook na het overlyden van haren broeder vrouwe van Assendelft, Haarlem, enz. eene dochter van Kornelis, heere van Assendelft, en van Margareta van Meerten van Abkoude. Hy was in den jare 1609 een der genen, die wegens de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden den twaalfjarigen treves met den koning van Spanje heeft helpen oprechten. Hy stierf in den jare 1610, zy den 22 February des jaars 1626, hebbende te zamen gewonnen drie dochters, als: 1. *Agnes van Renesse*, vryvrouwe van Assendelft, baronesse van Haarlem, vrouwe van der Aa, Beverwyk, Eemskerk, Castricum, enz. geboren den 7 December des jaars 1597, en in de maandt Augustus des jaars 1619 getrouwt met Nicolaas van Renesse van Elderen, heere van Vosmeer, een zoon van Frederik van Renesse, grave van Warfuzé, baron van Elderen en Masny, heere van Roucourt, enz. en van Helena Tork. Van hem is boven op zyn plaats gesproken. 2. *Margareta van Renesse van der Aa*, den 27 April des jaars 1599 geboren, en den 1 May des jaars 1622 getrouwt met Willem van Renesse van Elderen, heere van Mal, Heesbeen, Hoppel, Vel, enz. een ouder broeder van haar ouder zusters man, van wien mede op zyn plaats gesproken is. 3. *Adriana van Renesse van der Aa*, geboren den 24 February des jaars 1602, en ongetrouwt op ter Aa gestorven den 11 December des jaars 1619.

2. *Johan van Renesse van der Aa* wierdt kanunnik van den Dom te Utrecht den 1 February des jaars 1586, en stierf den 18 April des jaars 1620.

3. *Frederik van Renesse van der Aa*, kanunnik van sint Pieter te Utrecht, welke prebende hy naderhandt afgestaan heeft, wanneer hy trouwen zou. Hy heeft twee vrouwen gehad. De eerste was Ida van Dorp, vrouw van Dorp, eene dochter van Kornelis, heere van Dorp, en van Maria van Bronkhorst, welke stierf den 27 February des jaars 1607. Hy hertrouwde den 11 September des jaars 1608 met Johanna van Gent, dochter van Henrik, heere van Gent en Erlicom, erfkamerheer des vorstendoms Gelder, en van Catharina Uteneng; doch stierf in den Haag het jaar daar aan volgende, door het hollen van een wagen, gene kinderen by zyne vrouwen verwekt hebbende. Zyne twede vrouw is na zyne doodt hertrouwt met Johan van Burgundië, heere van Fromont, Zevenhuizen, Segwaardt, enz.

4. *Johan van Renesse van der Aa*, de Jonge, van wien aanstonts volgen zal.

5. *Beernd van Renesse van der Aa*, ongetrouwt gestorven.

6. *Albert van Renesse van der Aa* stierf ongetrouwt.

7. *Agnes van Renesse van der Aa*, getrouwt met Johan van Zuilen, heere van Sevender, enz. namaals hoofdschout der stadt Utrecht, een zoon van Nicolaas van Zuilen van Drakenburg, heere van de Haar, Sevender, enz. en van Theobalda van Schagen. Zy stierf den 4 September des jaars 1605. Hy hertrouwde

de met Geertruid van Lennep, en is overleden den 16 February des jaars 1641.

8. *Sophia van Renesse van der Aa*, getrouwt met Jakob van Zuilen van Nyveldt, heere van Hoeflaken, een zoon van Jakob van Zuilen van Nyveldt, en van Catharina van Weerdenburg. Hy was beschreven in de Ridderschap des lands van Utrecht, en stierf den 17 November des jaars 1626, oud 68 jaren; zy overleedt in 't begin van 't volgende jaar.

JOHAN VAN RENESSE VAN DER AA, de Jonge, de vierde zoon van Adriaan van Renesse, heere van der Aa, en van Agnes van Renesse, is geworden proost van sint Jan te Utrecht den 16 January des jaars 1596; wierdt heer van Dorp na het overlyden van zynen broeder Frederik van Renesse van der Aa, die in den jare 1609 stierf; gekoren in het eerste lidt der Staten des lands van Utrecht den 1 Juny des jaars 1610, en door koop heer van Zuilestein den 29 Augusty des jaars 1611. Doch over de wettelykheit van den koop lang proces gevoert hebbende met Godard van Reede, heere van Amerongen, gaf hy zyn recht over aan prins Frederik Henrik den 6 Augusty des jaars 1630. Hy wierdt heer van Schonauwen den 29 April des jaars 1631, en stondt zyn plaats in het eerste lidt der Staten des lands van Utrecht, als ook de proostdy van sint Jan af den 29 April des jaars 1633. Hy trouwde in den jare 1605 met Catharina van Arnhem, geboren den 13 May des jaars 1576, eene dochter van Karel van Arnhem, heere van Kernhem, en van Agnes van Stepraadt. Hy stierf te Utrecht den 17 May des jaars 1634, zy in de maandt van Maart des jaars 1639. en wierdt begraven te Utrecht in den Dom. Zy hebben verwekt:

1. *Adriaan van Renesse van der Aa*, geweest maarschalk van het overkwartier van het sticht van Utrecht, welke bediening hy bekwam den 27 April des jaars 1632; doch niet lang daar na bekleedde, alzo hy in het zelve jaar, in de maandt September O. S. in het leger voor Mastricht overleedt, zonder getrouwt geweest te zyn, en wierdt met 32 kwartieren begraven in den Dom te Utrecht den 15 September.

2. *Agnes van Renesse van der Aa*, vrouwe van Schonauwen, getrouwt in 't laatst van April, of in 't begin van May des jaars 1633 met Jakob van Wassenaar, baron van Wassenaar, heer van Obdam, een zoon van Jakob van Wassenaar, en van Anna van Randerode van der Aa. Hy was kolonel over een regiment ruiters, en overste der stadt Heusden, wanneer hem in den jare 1653 het luitenant-admiraalschap van Hollandt opgedragen wierdt, welke bediening hy aannam; doch is den 14 Juny des jaars 1665 met zyn schip door zyn eigen buskruidt in de lucht gevlogen, na dat zyne huisvrouw reets eenige jaren te voren overleden was.

Volgen nu de nakomelingen van *Johan van Renesse*, vierde zoon van Johan van Renesse van Everingen, en van Elizabeth van Baar.

JOHAN VAN RENESSE, vierde zoon van Johan van Renesse van Everingen, en van Elizabeth van Baar, heeft aangenomen den toenaam van Renesse van Moermont, welken zyne nakomelingen behouden hebben. Hy trouwde met N. van Brienen, eene dochter van Dirk van Brienen, uit het graafschap Zutphen. Hy is overleden in den jare 1518, en wierdt begraven te Utrecht in de kerk der Regulieren, alwaar ook zyne huisvrouw ter aarde bestelt is, uit welke hy nagelaten heeft de volgende kinderen:

1. *Johan van Renesse van Moermont*, die aanstonts volgt.

2. *Eene dochter*, die ongetrouwt gestorven is.

3. *Elizabeth van Renesse van Moermont*, eerst getrouwt met Vincent van Wulven, naderhandt met Mr. Jakob van der Does, hoogheemraadt van Rhynlandt, en Raadt van prins Willem van Oranje, die met den heere van Noordwyk ten tyde der twede belegering in den jare 1574 overste der stadt Leiden was. Hy was een zoon van Henrik van der Does, en van Adriana van Boshuizen. Zy stierf in de kraam in den jare 1541; waar op hy zich ten twede maal in huwelyk begaf met Klara van Adrichum, eene dochter van Pieter van Adrichum, en van Alyd Ram, die in den jare 1567 overleedt; waar na hy ook te Roon, by Dordrecht, zeer schielyk overleden is in den jare 1577.

JOHAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, de zoon van Johan van Renesse van Moermont, en van N. van Brienen, was getrouwt met Oeda, of Oeland Proeys, eene dochter van Beernd Proeys, en van Christina Ruisch. Hy stierf in den jare 1538, en wierdt by zyne ouders in de kerk der Regulieren te Utrecht begraven. De kinderen, die hy by zyne vrouwe verwekt heeft, en nog alle onmondig waren, zyn de volgende:

1. *Johan van Renesse van Moermont*, die aanstonts volgen zal.

2. *Beernd van Renesse van Moermont*, ongetrouwt gestorven. in het jaar 1562.

3. *Elizabeth van Renesse van Moermont*, getrouwt met Pieter van Kolenberg, (te onrecht by *van Leeuw.* en *Smalleg.* Pieter van Kuilenburg genaamt) een zoon van Johan van Kolenberg, en van des zelfs twede vrouwe Maria van Ryn.

4. *Kornelia van Renesse van Moermont*, getrouwt met Willem de Waal van Vronestein, een zoon van Lubbert de Waal, heere van Vronestein, en van Maria van Raaphorst. Doch als zy binnen het jaar na haar trouwen in het kraambedde overleden was, is haar man hertrouwt met Maria van Winssen, eene dochter van Godschalk van Winssen, en van Ermgard Ruisch.

5. *Eene dochter*, ongetrouwt overleden.

JOHAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, de oudste zoon van Johan van Renesse van Moermont, en van Oeda Proeys, heeft twee huisvrouwen gehad. De eerste was Odilia (kwalyk Alida genaamt by *van Leeuw.* en *Smalleg.*) Valkenaar, eene dochter van Henrik Valkenaar, en van Hadewich van der Meye, die zonder kinderen overleden is. De twede was Petronella Pynssen van der Aa, eene dochter van Mr. Willem Pynssen van der Aa, heere van Offem, Raadsheer in het hof van Hollandt, en van Geertruid de Huiter. Hy woonde eerst te Utrecht, naderhandt te Amersfoort, daar hy den 11 November des jaars 1580, of, zo *van Leeuw.* en *Smalleg.* willen, des jaars 1583 overleden, en in het koor der kerke van het nonnenklooster begraven is. Zyne twede vrouw is overleden in den jare 1613, oud 82 jaren, by welke hy heeft nagelaten de volgende kinderen:

1. *Johan van Renesse van Moermont*, die aanstonts volgt.

2. *Willem van Renesse van Moermont*, die den koning van Spanje lang gedient heeft, en eindelyk ongetrouwt overleden is.

3. *Beernd van Renesse van Moermont*, kanunnik in het Kapittel van den Dom te Utrecht den 24 September des jaars 1604, deken van het zelve Kapittel gekoren den 15 September des jaars 1617. Hy stierf den 24 May des jaars 1620.

4. *Geertruid van Renesse van Moermont*, in het laatst van den jare 1601 getrouwt met Justus, heere van Ryzenburg, een zoon van Willem van Kuilenburg, heere van Ryzenburg, en van Anna Piek. Hy was beschreven in de Ridderschap des lands van Utrecht den 15 Juny des jaars 1597, burgermeester der stadt Utrecht in de jaren 1603, 1604, 1608, 1609. 1613 en 1614. Hy wierdt in de Barneveldsche tyden door prins Maurits uit de Ridderschap wederom verlaten den 29 December des jaars 1618. Zy stierf in September des jaars 1624, hy den 13 July des jaars 1655, in het 91 jaar zyns ouderdoms, en wierdt begraven in de kerk van Odyk.

JOHAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, oudste zoon van Johan van Renesse van Moermont, en van des zelfs twede vrouwe Petronella Pynssen van der Aa, heeft eenigen tydt gewoont te Luik by Ernst van Beyeren, die niet alleen keurvorst van Keulen, maar ook bisschop en prins van Luik was, alwaar hy getrouwt heeft Anna van Ophem, welker moeder was Billé. Hy is gestorven voor zynen vader in den jare 1612, of 1613, nalatende een onmondigen zoon, die volgt.

JOHAN ERNST VAN RENESSE VAN MOERMONT, heer van Baarlandt en Zuileveldt, eenige zoon van Johan van Renesse van Moermont, en van Anna van Ophem, is in den jare 1629 getrouwt met Gisberta van Baaxen, eene dochter van Frederik van Baaxen, heere van Koninksvry en Kersbergen, en van Kornelia van Zuilen van der Haar. Zy stierf den 22 September des jaars 1638, hy den 28 Maart des jaars 1642, en zyn beide begraven in de kerk der Regulieren te Utrecht, hebbende te zamen gewonnen de volgende kinderen:

1. *Johan van Renesse van Moermont*, van wien aanstonts gehandelt zal worden.

2. *Frederik van Renesse van Moermont*, heer van ter Aa en Zuileveldt, beschreven in de Ridderschap des lands van Utrecht den 21 November des jaars 1667, trouwde den 12 February des jaars 1668 met Josina Sara van Brederode, weduwe van Pieter Nicolaas van Bodek, heere van Marwits. Hy stierf den 17 October des jaars 1680, en wierdt begraven te Utrecht in de Reguliere kerk, zy omtrent den jare 1710, en hebben gene kinderen te zamen nagelaten.

3. *Anna van Renesse van Moermont*, getrouwt den 21 December des jaars 1659 met Hieronymus van Tuyl van Serooskerke, heere van Wulven, Serooskerke, enz. een zoon van Philibert van Tuyl van Serooskerke, heere van Wulven en Serooskerke, enz. en van des zelfs twede vrouwe Kornelia Elizabeth van Reede tot Amerongen. Hy wierdt beschreven in de Ridderschap des lands van Utrecht den 23 July des jaars 1667, en wederom uit den eedt ontslagen en verlaten door prins Willem den III den 15 April des jaars 1674. Zy stierf den 3 April des jaars 1673, en wierdt begraven te Rotterdam. Hy is overleden den 10 October des jaars 1677, en wierdt begraven te Houten.

4. *Ewalda van Renesse van Moermont*, getrouwt met Dirk van Westrenen, heere van Bloklandt.

5. *Dirk van Renesse van Moermont*, ongetrouwt overleden den 22 Augusty des jaars 1658, en begraven te Utrecht in de kerk der Regulieren.

6. *Willem van Renesse van Moermont*, ongetrouwt gestorven in February des jaars 1636.

7. *Nicolaas van Renesse van Moermont*, mede ongetrouwt overleden in February des jaars 1635.

JOHAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, oudste zoon van Johan Ernst van Renesse van Moermont, heere van Baarlandt en Zuileveldt, en van Gisberta van Baaxen, is door zyn moeders oom, Johan van Zuilen van de Haar, heere van de Haar, Drakenburg, Cokkengen, Spengen, enz. tot erfgenaam ingestelt; waarom hy na dien tydt den naam aangenomen heeft van *Johan van Zuilen van de Haar*, heer van de Haar, Drakenburg, Cokkengen, Spengen, enz. Hy wierdt beschreven in de Ridderschap des lands van Utrecht den 12 April des jaars 1660. Hy trouwde den 1 November des jaars 1654 met Antonetta van Lynden, eene dochter van Jasper van Lynden, heere van Mynden, Loosdrecht, enz. en van Theodora van de Vecht, vrouwe van Hoeflaken, Gereltein, enz. Hy stierf den 11 May des jaars 1664, en wierdt begraven in de Buurkerk te Utrecht. Zyne weduwe hertrouwde den 18 Juny des jaars 1665 met Paulus van Alkemade, luitenant kolonel, een zoon van Dirk van Alkemade, heere van Leeuwestein, en van Sophia van de Vecht. Zy stierf den 1 February des jaars 1688, en is begraven in Schalkwyk. Johan van Renesse heeft by Antonetta van Lynden nagelaten eene onmondige erfdochter, die volgt.

Gisberta Antonia van Renesse van Zuilen van de Haar, vrouwe van de Haar. Zy trouwde met Antoni van Stembor, heere van Isschot, een zoon van Philips van Stembor, en van Korne-

nelia van Alkemade, vrouwe van Isschot. Hy stierf den 11 September des jaars 1694, en wierdt begraven op de Haar. Zy stierf den 24 April des jaars 1730.

RENNEBERG. Zie LALAIN.

RENNES, in 't Latyn *Redones*, of *Condate Redonum*, de hoofdstadt in Bretagne, heeft een bisdom, dat onder 't aartsbisdom van Tours staat. De rivier Vilaine, die alhier in de Isle valt, loopt door de stadt, waar door de zelve zeer neringryk wordt, nademaal men met grote vaartuigen uit zee derwaarts kan komen. Hier was eertyds de setel der hertogen van Bretagne. S. Moderanus is 'er de eerste bisschop geweest. Het Parlement van Rennes is door koning Henrik den II opgerecht; en hoewel Lodewyk de XIV het naderhandt naar Vannes verplaatste, is nochtans het zelve na verloop van eenige jaren weder derwaarts overgebragt. Het merkwaardige dezer stadt bestaat in de Dom-of Pieterskerk; de abdyen van S. Melain en S. Georgius, een Jesuiten-collegie, en verscheide andere kloosters, het Parlementshuis, en het uurwerk van het zelve, wordende voor 't grootste van 't gansche koninkryk gehouden. *Argentré & Augustin. de Paz Hist. de Bret. Du Chesne Antiq. des Villes. Sammarth. Gall. Christ.*

RENNSTEIG, of REINSTEIG, een lange en vermaarde weg, gaande door het gansche Thuringer bosch tot aan 't Boheemsche bosch, of woudt, over de hoogste bergen, ter lengte van 40 mylen, zonder dat men eene stadt of dorp ontmoet. Hy wordt door de vorsters der naburige machten onderhouden. Op beide zyden van dezen weg vindt men zeer aangename fonteinen.

RENO, of RHENO, eene kleine rivier in Italië, nemende haren oorsprong in 't Apennynsche gebergte, op de grenzen van Ferrara en Bolonië. Zy loopt voorby de stadt Bologne, en valt niet verre van daar in den Po. Deze rivier zou door hare menigvuldige watervallen onvaarbaar zyn, ten ware hier in door vele sluizen voorzien was: doch zy loopt zo langzaam, dat men de vaartuigen, die op en af komen, altydt door paarden moet laten trekken. *Delic. d'Ital. I. p. 6, 177.*

RENOU, (JOHANNES DE) *Renodaus*, uit Normandië geboortig, was in 't begin der XVII eeuwe koninklyke Raadt en lyfarts te Parys. Hy heeft het verre in de kruidmengkunde gebragt, vele dwalingen ontdekt, maar ook nog vele behouden; gelyk uit zyne schriften, door Louis de Serres in 't Fransch vertaalt, en zamen in 't licht gegeven, blykt. De zelve zyn: *Dispensatorium Galeno-Chymicum, continens institutionum Pharmaceuticarum libros* V; *De materia medica libri* III; *Antidotarium varium & absolutissimum*; enz. Deze werken zyn meermalen gedrukt. *Linden. Renov. Bayle.*

RENOY, een dorp behorende, met Beest, tegenwoordig onder het graafschap van Kuilenburg. Zie BEEST.

RENS, of REINS, eene kleine stadt, gelegen in 't aartssticht Keulen, alwaar de keurvorsten in den jare 1338 op een Ryksdag eene zekere vereeniging onder malkander hebben opgerecht. *Mulleri R. tags Theatr. p.* 283.

RENSBURG. Zie RENDSBURG.

RENSWOUDE, of RYNSWOUDE, gelegen in dat gedeelte van het sticht van Utrecht, dat Eemlandt genaamt wordt, is plegtelyk door de Ed. Mog. Heeren Staten van dat landschap voor eene riddermatige hofstadt verklaart den 27 October des jaars 1536. Het wierdt eertyds *Rynreaardt* en *Noorderaardt* genaamt, en was een gemene weide der burgers van Rhenen, van welke het Johan van Arkel, bisschop van Utrecht, en Robbert van Arkel, zyn broeder, gekocht hebben. De eerstgenoemde heeft het aan den laatsten tot een onversterffelyk leen verlyd, om het van hem en zyne nakomelingen in dienstmans stede te houden: doch als deze Robbert in een veldslag by Luik in den jare 1347 gesneuvelt was, is dit goedt op den voornoemden bisschop Jan van Arkel geërft; die *Robbert van Renswoude*, bastaard zoon van zynen broeder Robbert van Arkel, daar mede beleent heeft des vrydags na Odulphusdag in den jare 1363. Naderhandt is het gekomen op *Arnolda van Zevender*, eene dochter van Nicolaas van Zevender, en N. van Yzendoorn, getrouwt met Gerard, een zoon van Gerard, heer van Kuilenburg, en van Bartha van Egmondt. Door hare doodt is haar zoon *Gerrit van Kuilenburg* beleent *feria sexta post Matthæi apostoli* in den jare 1423; na wiens overlyden de belening overgegaan is op zynen zone *Gerrit van Kuilenburg* den 27 February des jaars 1459, en wederom door zyn afsterven op des zelfs zone *Dirk van Kuilenburg* des maandags na beloken Paaschen in den jare 1485. Deze heeft het den bisschop opgedragen ten behoeve van zynen oom, *Willem van Kuilenburg*, den 28 October des jaars 1502, die het door zyne doodt nagelaten heeft aan *Gerard van Kuilenburg*, daar mede beleent in den jare 1516. Doch als hy zonder kinderen overleden was, is zyn broeder *Jan van Kuilenburg*, die naderhandt door keizer Karel den V tot hoofdschout der stadt Utrecht aangestelt wierdt, en deze bediening 27 jaren bekleed heeft, hem in de belening opgevolgt den 30 July des jaars 1523. Deze Johan van Kuilenburg heeft by zyne huisvrouwe Agatha van der Coulster, genaamt Alkemade, alleenlyk dochters nagelaten. Der zelver oudste, *Margareta van Kuilenburg*, getrouwt met Philips van Hamal, vryheer van Monceaux, beërfde na het overlyden van haren vader onder meer andere goederen mede de ridderhofstadt Renswoude, daar zy door den leenheer mede beleent wierdt den 17 Augusty des jaars 1558. Zy heeft haren oudsten zoon Willem van Hamal, vryheer van Monceaux, overleeft; waarom de belening van Renswoude na haar afsterven gekomen is op haren kleinzone *Philips van Hamal* den 7 December des jaars 1609, door wien de zelve den leenheer opgedragen is ten behoeve van *Johan van Reede*, Domdeken te Utrecht, den 27 February des jaars 1623, door wien die wederom opgedragen is ten behoeve van *Gerard baron van Reede*, zynen zone, den 24 February des jaars 1640. Doch als hy voor zynen vader overleden was, is de zelve zyn vader, *Johan baron van Reede*, op nieuw daar mede beleent den 6 May des jaars 1667, ten welken dage hy die belening wederom afgestaan heeft ten behoeve van *Johan baron van Reede van Renswoude*, zynen kleinzone. Als deze naderhandt zonder nakomelingen na te laten gestorven was, is de belening den 11 January des jaars 1671 gekomen op zynen broeder *Godard Frederik baron van Reede van Renswoude*; en vermits ook hy ongetrouwt overleden is, wierdt zyn broeder, *Frederik Adriaan baron van Reede van Renswoude*, verlyd den 5 December des jaars 1681, die het nog tegenwoordig (1730) bezit.

Wegens deze ridderhofstadt zyn in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht beschreven geweest: I. *Gerard baron van Reede van Renswoude* den 16 February des jaars 1642, die den 22 December des jaars 1666 overleden is. Ten II. *Frederik Adriaan baron van Reede, vryheer van Renswoude, Emmikhuizen*, enz. den 2 October des jaars 1684, die in dit jaar van 1730 nog leeft.

Op wat wyze, en onder welke voorwaarden het huis en de heerlykheit van Renswoude door de Ed. Mog. Heeren Staten van den lande van Utrecht tot eene hoge vrye heerlykheit verheven zyn op den 14 September des jaars 1674, kan nagezien worden by Anton. Matthæus *de Jure Glad. cap.* XX.

RENTY, in 't Latyn *Rentica*, was eertyds eene sterke stadt in 't graafschap Artois, die in den jare 1554 het leger van Henrik den II, koning van Vrankryk, te rug sloeg; maar in den jare 1638 door de Franschen geslecht wierdt. *Baudrand.*

RENTY (GASTO JOHANNES BAPTISTA, BARON VAN) wierdt op 't slot Beny in neder-Normandië, in 't gebiedt van Bajeux, geboren in den jare 1611. Hy heeft een gezelschap van ambachtslieden gesticht, die naar het voorbeeldt der eerste Christenen zamen leefden, al het gene zy met hunne handen verdienden onder elkander gemeen hadden, en het overschot den armen uitdeelden. Men vindt nog op den huidigen dag twee zulke gezelschappen van handwerkers te Parys, van welke het eene uit kleermakers, en het andere uit schoenmakers bestaat. Zodanig een heeft men ook te Thoulouze. Deze noemen zich broeders, leven met malkander naar den regel, hen van den baron de Renty voorgeschreven. Deze baron stierf den 24 April des jaars 1649, oud 37 jaren. *Giry Vie des grands Serviteurs de Dieu.*

REOLE, (LA) in 't Latyn *Regula*, eene stadt in Guienne, aan de Garonne, alwaar een vermaard klooster is, gesticht door Gombaldus, bisschop van Bazas, en des zelfs broeder, Wilhem Sanchus, hertog van Gascogne. Deze stadt is dus genaamt, om dat Abbo van Fleury, bekend onder den name van *Abbo Floriacensis*, hier omtrent een zeker klooster poogde te hervormen, dat daar van daan *la Regle* genaamt wordt. *Aimoin. Floriac. de vit. S. Abbon.*

REOMAN, (JOHANNES) een kardinaal, geboortig uit Vrankryk, en het dorp Rieumes, van het welke hy zich naderhandt genoemt heeft. Hy wierdt Auditeur van de Rota, maar in den jare 1556 maakte hem paus Pius de IV kardinaal en bisschop van Mirepoix. In 't naastvolgende konclave van 't jaar 1559 ontbraken hem weinig stemmen om paus te worden. In den beginne dreigden hem de kardinalen van de Fransche factie van alle zyne inkomsten te beroven, ten ware hy zich van den kardinaal Caraffa, die het hoofdt der kreaturen van paus Paulus den IV was, afzonderde; maar wanneer hy tot antwoordt gaf liever van honger te willen sterven dan de belangen van zynen weldoender te laten varen, begonnen hem de Fransche kardinalen dus te ontzien, dat zy zich ook by den kardinaal Caraffa voegden, met een voornemen om hem paus te maken, het welk ook zou geschied zyn, ten ware de Spaansche kardinalen de gemeente van Rome tegen het conclave hadden opgehitst, uitstrooiende, dat Reoman besloten hadt den pausselyken setel in Vrankryk over te brengen. In het voornoemde konclave heeft men nog iets merkwaardigs van hem waargenomen. De Spaansche kardinaal Pedro Pacheco weigerde in een der voorgaande scrutins hem door een zogenaamd *acces* zyne stem te geven. Des niettegenstaande, wanneer deze Pacheco naderhandt 27 stemmen in een scrutin hadt erlangt, gaf hem Reoman vrywillig ook zyne stem door een *acces*, zeggende, dat Pacheco reden gehad hadt om hem buiten te sluiten, maar dat hy kwalyk doen zoude Pacheco, dien hy voor een bekwaam man hieldt, zyne stem te weigeren. Onder paus Pius den IV stondt hy van zyn bisdom van Mirepoux af, en stierf niet lang daar na. In den jare 1596 wierdt een zyner neven bisschop van Bajonne gemaakt. *Hist. du concil. de Trente de Card. Pallavicin. liv.* XIV. *chap.* 10. *Lettres d'Ossat avec les not. d'Amelot de la Houss. Tom.* II. *p.* 289, 314.

REPEHAM, eene Engelsche stadt in Nordfolk, gelegen in een dal, is wegens hare drie kerken, die alle op een kerkhof staan, vermaard.

REPINGTON, (PHILIPPUS) een Engelsche kardinaal, uit een adelyk geslacht gesproten. Hy was voorhenen Doctor in de Theologie te Oxford, en zes jaren lang hoogleeraar in die faculteit. Hy schepte een tydlang zo veel genoegen in de lere der Wiclefiten, dat hy ook een zogenaamd *Defensorium Wiclephi* schreef. Doch in den jare 1382 herriep hy te Londen plegtig dit gevoelen, en gaf een *Defensorium Ecclesiæ Catholicæ*, nevens een traktaat tegen Wiclef in 't licht. Na dat hy de orde der Augustynen hadt aangenomen, wierdt hy Regulier kannunik in 't klooster te Leicester, en naderhandt abt. In den jare 1403 was hy de opvolger van Henrik van Beaufort, bisschop van Lincoln, en in den jare 1408 gaf hem paus Gregorius den kardinaalshoedt, met den tytel van *S. Nereus* en *Achilles*. Kardinaal priester zynde wierdt hy ook tot kancelier der universiteit van Oxford verklaart. Hy stierf in den jare 1420. Behalven de bovengenoemde schriften worden hem

nog deze navolgende toegeſchreven: *Homiliæ per annum*; *Evangelia Dominicalia*; *De ſeculari dominio*, en *Quæſtiones diſputatæ*. Boven dien vindt men zeer fraaie puntdichten van hem; onder anderen dit, het welk hy op een dichter van zynen tydt, met name *Neckam*, geſchreven heeft, en aldus luidt:

> *Et niger &* nequam *cum ſis cognomine* Neckam,
> *Nigrior eſſe potes, nequior eſſe nequis.*

Doch dit wierdt van Neckam dus beantwoord:

> Phi *neta fœtoris*, Lippus *malus omnibus horis*,
> Phi *malus &* Lippus, *totus malus ergo* Philippus.

Ughel. Aubery. Contelor. Elench. Card. Pitſæus de ſcript. Angl. Godwin de Epiſc. Lincoln. Heylyn's help to Engliſh Hiſt. p. 121. *The compleat Hiſt. of England vol.* I. *p.* 288.

REPOTIA, wierdt by de Romeinen het gelag genaamt, dat de jonggetrouwden daags na de bruiloft gaven. Maar aangezien zy zich hier in te buiten gingen, wierden de overtollige koſten door de *Lex Julia* nadrukkelyk verboden. *Repotia* was by de Romeinen ook de gaſtery, die de getrouwde Romeinen gaven, wanneer hen een zoon of dochter geboren wierdt. *Briſſon. de rit. nupt. p.* 1050. *Laurentius de ſponſal. & nupt. c.* 1. *Stuckius Antiq. Conviv. Dempſterus ad Roſinum. Pitiſcus. Turnebus Adverſ.* III. 6.

REQUESENS (DON LOUIS DE ZUNIGE Y DE) hadt zynen eerſten toenaam van zynen vader, en den tweeden van zyne moeder aangenomen, zynde de eenige erfgename van hét huis van Requeſens. Hy was groot-of opper-kommandeur van Caſtilië, en gaf zo wel preuven van zyne dapperheit in den zeeſlag van Lepanto, als van zyne ſtaatkundige ſchranderheit, wanneer hem koning Philips de II het beſtier van 't hertogdom van Milaan hadt toevertrouwt. Hy hadt gedurende dit laatſte beſtier vele onluſten met den vermaarden kardinaal Karel Borromeus, aartsbiſſchop van Milaan, wegens de kerkelyke vryheden. Wanneer de hertog van Alba in het laatſte van het jaar 1573 uit de Nederlanden te rug ontboden was, wierdt hy van koning Philips in zyn plaats als gouverneur derwaarts gezonden. Zy ontmoetten malkander te Bruſſel, en de hertog van Alba droeg Requeſens den 1 December al het bewindt over. Hy betoonde zich zo zacht in zyn beſtier, als zyn voorzaat wreed en barbaarſch geweeſt was. Hy poogde de koninginne Elizabeth van de belangen der Nederlanders af te trekken, de Spaanſche zeemacht op de Vlaamſche kuſt te vermeerderen, de ſoldaten, wegens wanbetaling murmurerende, te bevredigen, en de afgevallene ſteden tot de gehoorzaamheit van Spanje te doen wederkeren. Het voornaamſte, dat onder zyne korte regering voorviel, was, dat de Vereenigde Nederlanden den 13 April des jaars 1574 op de Mokerheide, twee mylen van Nimwegen, wierden geſlagen, en den 28 September des jaars 1575 genoodzaakt te gedogen, dat de Spaanſchen de belegering van Zirikzee, in Zeelandt, ondernamen, welke plaats zich den 30 Juny des jaars 1576 aan hen overgaf. In het tegendeel veroverden de Staatſchen den 20 February des jaars 1574 de ſtadt Middelburg, na eene belegering van twee jaren, en noodzaakten de Spaanſchen de belegering van de ſtadt Leiden, die reets vyf maanden geduurt hadt, den 3 Oċtober voor de twede maal op te breken. Men begon ook onder dezen beſtierder aan eene vrede te Breda te arbeiden, waar toe keizer Maximiliaan de II zyne bemiddeling aanboodt. Maar alzo Requeſens den Staten allerhande onaannemelyke zaken voorſtelde, en de Staten daarenboven van gedachten waren, dat de vergramde Philips en de Spanjaarden hun woordt niet zouden houden, en dat het maar te doen was om hen in het net te krygen, wierdt de onderhandeling afgebroken. Requeſens ſtierf te Bruſſel in Maart des jaars 1576, werwaarts hy zich begeven hadt om een algemenen opſtandt der Spaanſche ſoldaten, die Aalſt, Maſtricht en Antwerpen hadden geplundert, te dempen. Zyne doodt viel zo onverwacht en zo ſchielyk voor, zynde van eene hete koorts overvallen, die hem terſtondt het verſtandt benam, dat hy geen tydt hadt om, volgens het bevel van koning Philips, een opvolger in het beſtier der Nederlanden te benoemen. De Raadt van State nam het zelve derhalven zo lange aan, tot dat de vermaarde Don Jan van Ooſtenryk als gouverneur in de Nederlanden kwam. *Hooft en De Groot Nederl. Hiſt. Strada van de Nederl. Oorlog. Bentivoglio Relat.*

RESCOW, een hertogdom in Muskovië, by de grenzen van Litthauwen, is zeer groot en vruchtbaar. De hoofdſtadt, hebbende den zelven naam, heeft twee houte kaſteelen.

RESENDIUS, (LODEWYK ANDREAS) kanunnik te Evora, in Portugal, wierdt aldaar in den jare 1493 uit eene adelyke familie geboren. Nog jong zynde begaf hy zich in de orde der Dominikanen, en ſtudeerde te Salamanka, Parys en Loven. Na dat hy in den jare 1531 in Portugal was wedergekeert, maakte hem koning Johannes de III onderwyzer van zyne twee broederen, van welke beide Henrik de opvolger van koning Sebaſtiaan op den troon was. De eerſtgenoemde koning erlangde verlof van 't pauſſelyke hof voor Reſendius om zyn klooſter te verlaten; waar op hy tot kanunnik van Evora bevordert wierdt. De koninklyke prins Henrik begunſtigde hem zeer, en beminde zynen ommegang uittermaten. Hy liet zich ook door hem de brieven van *Paulus* verklaren, en de zwarigheden, daar in voorkomende, oploſſen. Reſendius ſtierf in het 80 jaar van zynen ouderdom. Zyne werken zyn in twee ſtukken byeen gedrukt. Het eerſte behelſt een traktaat *de Antiquitatibus Luſitaniæ*, nevens *Hiſtoria da antiquidade da Cidad de Evora*, door vader Andreas Scottus in 't Latyn vertaalt. In 't twede ſtuk vindt men verſcheide gedichten en brieven, handelende van hiſtoriſche onderwerpen, als: *De Aera Hiſpanica*; *De Colonia Pacenſi*; enz. Jacobus Meneſez Vaſconcellus heeft zyn leven beſchreven. *Vaſæus. Ambroſ. Moralis. Oſorius. Scotus & Antonius Bibl. Hiſp. Thuanus Hiſt. Teiſſier Addit. aux Elog. Tom.* I. *p.* 474.

RESENIUS (JOHANNES JOHANNIS) was in den jare 1596 te Coppenhagen geboren. Zyn vader was Johannes Pauli Reſenius, biſſchop van Roſchild, in Zeelandt. Na dat hy zich eenige jaren lang op verſcheide univerſiteiten, als te Coppenhagen, Roſtok, Wittenberg, en Straasburg, hadt opgehouden, tweemaal naar Vrankryk was gereiſt, en de voornaamſte ſteden van Duitſchlandt hadt bezichtigt, keerde hy weder naar Denemarken, wierdt niet lang daar na meeſter in de fraaie kunſten, en in den jare 1624 hoogleeraar in de philoſophie te Coppenhagen. In den jare 1635 wierdt hy hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en in den jare 1652 biſſchop van Roſchild, en generaal ſuperintendent van Zeelandt. Deze bediening heeft hy maar weinig jaren bekleed, ſtervende in den jare 1656. Zyne ſchriften zyn: *Heptas duplicata quæſtionum Pontificiorum*; *Heterodoxia Pontificiorum de adoratione Sanċtorum*, en verſcheide diſputen. *Vinding. in Acad. Hafn.*

RESENIUS (PETRUS) koninklyke Deenſche Raadt en hoogleeraar te Coppenhagen, wierdt aldaar in den jare 1625 geboren. Aldaar heeft hy ook de gronden zyner ſtudiën gelegt, zich drie jaren in de philoſophie en Theologie oeffenende. In den jare 1646 wierdt hem een der Latynſche ſcholen toevertrouwt; doch hy verliet de zelve na min of meer een jaar, en begaf zich, nevens Eraſmus Bartholinus, naar Hollandt, horende te Leiden vier jaren lang de vermaardſte mannen van dien tydt. Onderwylen doorreiſde hy in de akademiſche vakantiën geheel Hollandt, Vrieslandt, Brabandt, en Vlaanderen. In de jaren 1651 en 1652 bezocht hy de vermaardſte univerſiteiten van Spanje en Vrankryk; begaf zich daar na naar Italië, en hieldt zich een geheel jaar te Padua op; alwaar men hem tot Raadt der Duitſche natie en onder-ſyndicus der akademie verklaarde, in welke hoedanigheit hy eene redenvoering voor den Raadt van Venetië gehouden heeft, een privilegie voor de akademie uitwerkende. Hy wierdt met de ridderorde van St. Marcus begiftigt. Hier op wierdt hy in den jare 1653 tot Doċtor in de Rechten verklaart, en keerde over Duitſchlandt naar Denemarken te rug. In den jare 1657 verkoos men hem op de univerſiteit van Coppenhagen tot gewoon hoogleeraar in de zedelyke philoſophie, en tot buitengewoon hoogleeraar in de Rechten. Naderhandt wierdt hy burgermeeſter en juſtitie-Raadt aldaar. In den jare 1680 wierdt hy in den adelſtandt opgenomen, en vier jaren daar na tot Staats-Raadt verklaart. Onderwylen verzamelde hy eene voortreffelyke bibliotheek, die hy aan de univerſiteit gaf, en ſtierf in den jare 1688. Zyne ſchriften zyn: *Edda Snorronis Sturleſonii de triplici lingua*; *Eddæ Sæmundianæ pars, diċta Havamaal, complexa Ethicam Odini*: *Eddæ Sæmundianæ Voluſpa, continens Philoſophiam Danorum, Norvegorumque antiquiſſimam*; *Inſcriptiones Hafnienſes, Amagrienſes, Uraniburgicæ & Stelleburgicæ*; *Jus aulicum vetus Regum Norvegorum, diċtum Hirdskraa*; *item Jus aulicum vetus Regum Danorum, diċtum Vitherlagsret*; *Hafniæ Delineatio topographica, in ære expreſſa*; *Samſoæ Deſcriptio*; *Friderici II Hiſt. Danicæ*; *Lexicon Islandicum Gaudmundi Andreæ*; *Leges Cimbricæ Valdemari II, Regis Danici, ubi in præfatione addita eſt Narratio de Ordine equeſtri Dannebrogico*; *item de novo Corpore juris Danici*; *Leges Civiles & Eccleſiaſticæ Chriſtiani II*; *Hafniæ & Riparum jus urbicum*: Voorts heeft hy nog verſcheide ſtukken nagelaten, die in handſchrifte gebleven zyn, als onder anderen zyne *Prælectiones Academicæ de Origine & Propagatione Ethices, ad noſtra usque tempora per Scriptores Hebræos, Arabos, Græcos, Latinos, Italos, Hiſpanos, Gallos, Germanos, Anglos, Danos, & Islandos*, insgelyks zyn *Atlas Danicus*, die reets in den jare 1685 ter drukpers gereed is. *Vinding. in Acad. Hafn. Bartholin. Deſcript. Dad. Moller. in Hypomnem. p.* 376 *ſeq. Bayle.*

RESERVATIE wierdt in de Roomſche kerk genoemt, als de paus het vergeven van zeker kerkelyk ampt tegen den tydt, dat het open zou vallen, aan zich zelve hieldt, en de macht van den biſſchop, het Kapittel, enz. voor dat maal opſchortte. Daar waren zogenoemde *mentale reſervatiën*, namentlyk, als de paus het begeven van een kerkelyk ampt, tegen dat het open zou vallen, aan zich hieldt, zonder nochtans den perſoon te noemen, dien hy dat ampt meende te geven: dien perſoon hieldt hy als in zyne gedachten beſloten, en daarom wierdt het eene *mentale reſervatie* genoemt. Paus Alexander de III wordt voor den eerſten uitvinder van dezen onredelyken handel gehouden, de welke door zyne opvolgers, doordien zy zich daar zeer wel by bevonden, is voortgezet, zynde zomtyds allerhande geweldige middelen door hen gebruikt, om de begevers der kerkelyke ampten en beneficiën, zich tegen het verkrachten van hunne rechten aankantende, te doen gehoorzamen. Maar wanneer dit *reſerveren* van het Roomſche hof eindelyk zo grof geſchiedde, dat niet alleen kannunnikdyen, en diergelyke waardigheden, maar zelf bisdommen, aartsbisdommen, abdyen en prioryen door het zelve begeven wierden, begonnen zich de vorſten en wereldſche heeren zeer daar aan te ſtoten, en men begon op middelen te denken om dit misbruik af te ſchaffen: want doordien de openvallende kerkelyke ampten door den paus merendeels aan Italianen gegeven wierden, die niet eens daar naar om zagen, en zich maar bemoeiden met de inkomſten op te ſteken, bleven de zelve overal ledig ſtaan, waar door de kerken vervielen, om dat 'er de handt niet aan gehouden wierdt, en het prediken van Gods Woordt, met de andere kerkdienſten, ſtondt op vele plaatſen geheel ſtil. Wanneer nu daar over aan paus Innocentius den V grote klagten gedaan wierden, en hy het kwaadt niet ontkennen, noch verbloemen kon, vondt hy zich genoodzaakt het *reſerveren* van aartsbisdommen, bisdommen, abdyen, en prioryen in te trekken. Hy voegde daar by, en beken-

de,

de, dat dit *reserveren* door de boosheit der tyden ingeslopen was, en dat het lastig en onhebbelyk aanhouden van zommige lieden hem zodanige brieven, om aartsbisdommen, bisdommen, enz. te vergeven, hadt afgeperst. Maar dit raakte alleen de bisdommen en abdyen, en men ging omtrent het *reserveren* van kanunnikdyen, dekenschappen, enz. den ouden gang. Dit heeft ook zo lang geduurt, tot dat men in de kerkvergadering van Basel, en naderhandt in die van Trente daar omtrent verandering heeft gemaakt, waar over de Kanonisten kunnen nagezien worden; men zal hier alleen nog byvoegen, dat de bevelbrieven en bullen, om zekere kerkampten te vergeven, door die vergaderingen genoegzaam vernietigt zyn; maar dat de paus in het bezit van zulke *reservatiën* en begevingen van kerkelyke ampten is gebleven, die genoegzaam aan den Roomschen stoel vervallen en eigen geworden waren. Zie *Gomesius de gratiis expect. Mich. Roussel Hist. Pontif. Jurisdict. l.* II. *c.* 4. *Van Espen in Jus Can. P.* I. *tit.* 16. *c.* 5. *Aantekeningen op de Beschryv. van Deventer pag.* 42-49. enz.

RESPONSA. Dusnoemde men by de Romeinen het antwoordt der wigchelaren, door de Consuls of burgermeesters gevraagt zynde, of zy, by voorbeeldt, in hunne onderneming voorspoedig of ongelukkig stonden te zyn. Deze *Responsa* wierden gericht naar de geschapenheit der ingewanden, die door de *Haruspices* of wigchelaars naauwkeurig bezien wierden; dus ook, als 'er een wonderteken geschied was, of het zelve iets goeds, dan of het iets kwaads betekende. *Responsa* wierden ook in volgende tyden de bevelen der keizers en stadhouders genaamt. Hier van daan komt de spreekwyze van *ad responsa* geroepen worden, het welk van de genen gezegt wierdt, die tot den krygsdienst uitgelezen waren, en naar 't bevel hunner oversten leven moesten. *Aurum ad responsum* noemde men dat goudt, dat aangewend wierdt om de bevelen in de steden en landen over te brengen. Paus Gregorius hadt te Constantinopel aan 't hof ook zekere personen, die de pausselyke belangen aldaar moesten waarnemen. Deze wierden *Responsales* genaamt. De Grieken noemden de zodanige *Apocrisiarii. Virgil. Georg. Brisson. de Form.* I. *p.* 125. *Pitiscus. Procopius de bello Vandal.* I. *Zosimus* I. 62.

RESPONSALIS is een advokaat, die van den anderen rede en antwoordt geeft. In de Roomsche kerk waren zy zo veel als *Apocrisiarii. Du Fresne* III. 654.

RESPONSORIUM was een zeker soort van kerkgezangen, daar het eene koor begint, en het andere antwoordt. *Du Fresne* III. 655.

RESSEM, of RESSEN, een dorp in de Opper-Betuwe, anderhalf uur gaans van Nimwegen gelegen, heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Nimwegen.

RESTITUTIE-EDIKT. Dit edikt wierdt in den jare 1629 door den keizer by gelegenheit der R. Katholyke ligue afgekondigt, uit krachte van het welke de Protestanten alle geestelyke goederen, die zy na 't Passausche verdrag bekomen hadden, zonder verzuim den Roomschgezinden moesten uitkeren. In 't volgende jaar wierdt te Regensburg op den Ryksdag de executie daar van aangedrongen, en eene keizerlyke commissie gemaakt, om in alle kreitsen van 't Roomsche Ryk te onderzoeken hoedanige bisdommen, abdyen, kloosters, en andere geestelyke stichtingen sedert het Passausche verdrag van Religie verandert waren. Hier by bleef het nog niet, maar men greep ook naar zulke goederen, die in het gemelde verdrag niet begrepen waren. Hier tegen begonnen zich de Protestantsche Standen yverig aan te kanten, en de keurvorst van Saxen, als het hoofdt der zelve, voegde zich by den koning van Zweden; wanneer de zaak eindelyk by de Praagsche en Westphaalsche vrede wierdt bygelegt. *Pufendorf l.* I. §. 57 *seq.*

RESTOW, een plaats in 't Poolsche landschap Rood-Reussen, op de Sendomirsche grenzen gelegen. Aldaar zyn een kasteel en verscheide kloosters. Op S. Albertsdag houdt men alhier misse, of kermis. De Duitschers, welker voorvaderen Casimir de Grote gevangen, en alhier geplaatst heeft, hebben 'er een vermaarde linnenmanufactuur. *Connor State of Poland P.* I. *lett.* 5.

RETENTURA wierdt het derde en achterste deel van 't Romeinsche leger genaamt, alwaar de ruitery eerst en in 't midden geplaatst was. Daar na volgden de *Triarii*, en eindelyk de *Velites*; maar allerlaatst de hulpbenden. Voorts waren in dit gedeelte van 't leger acht straten, vyf in de lengte en regt uit, en drie dwarsstraten, alle van vyftig tot honderd voeten. *Salmas. Exercit. Plin. p.* 295. *Pitiscus.*

RETHWISCH, een kleine plaats naby de stadt Oldeslo, in 't Holsteinsche landschap Stormarn gelegen. Alhier heeft met het einde der XVII eeuwe een afgedeeld hertog van de Holstein-Sunderburgsche linie zynen setel gevestigt.

RETIARIUS. Dus noemde men by de Romeinen een zeker vechter, die, in plaats van een zwaardt, een net gebruikte, en het zelve zynen tegenstryder, die met een zwaardt op hem aankwam, over 't hoofdt wierp, en hem dus in 't net hebbende overwon. Men houdt daar voor, dat Pittacus van Mitylene, een der zeven wyzen van Griekenlandt, de uitvinder van dit soort van gevecht geweest is: doch een *Retiarius* hadt behalven zyn net ook een spies met drie tanden, gelyk Neptunus verbeeld wordt, waar mede hy zynen vyandt doorstak. Zomwylen droegen zy wel een dolk op zyde. Het aangezicht hadden zy vry, dat de anderen bewaarden, om niet beschadigt te worden. De borst hadden zy met spongien bedekt, om niet ligt doorstoken te worden. *Isidor. Orig. Lipsius Saturn. Thysius de Gladiat. Laurentius Polymath. Pitiscus.*

RETICULUM. Dus noemde men eene zekere gestikte kuif der Romeinsche vrouwen en maagden, die zy om het haair bonden, om het zelve vast te maken. Het was ook een net, waar mede zy te markt gingen, om broodt en andere eetwaren in te halen. Het was ook een soort van schoenen, anders *Campagus* genaamt. *Pitiscus* II. 6, 21.

RETIMO is de derde plaats op het eilandt Kandië, door den Turk in den jare 1647 verovert, zynde sedert door een Bassa als gouverneur bestiert. De citadelle dient maar tot bescherming van de haven, zynde klein, en met slechte muren omringt. Het zelve is op een steile steenrots in zee gelegen. In den jare 1572, wanneer de Turken Famagusta belegerden, wierdt het van Ulus Ali, admiraal der barbaarsche vlote, uitgeplundert. De landstreek omtrent Retimo naar 't Westen is vol steenrotsen, maar naar de zyde der stadt Kandië zeer aangenaam. Langs het strandt ziet men vermakelyke tuinen met allerlei smakelyke vruchten. Toen de Venetianen nog meester van Kandië waren, was alhier een bisschoppelyke setel; ook was de Malvazywyn van Retimo zeer vermaard. *Tournefort Voyage du Levant T.* I. *p.* 42.

RETROCHORUM wierdt genaamt een kapel achter het koor, alwaar de zieke en vremde monniken hunne *hora* hielden. Deze *Retrochora* waren grotendeels de H. Moeder Maagdt toegewyd. *Du Fresne* III. 663. *Schmidius Lex. Eccles. P.* II. *p.* 289.

RETS, of RAIZ, in 't Latyn *Rasium*, of *Radesia*, is de naam van een landstreek in Bretagne, onder 't gebiedt van Nantes gelegen. Machecon is 'er de voornaamste plaats in. Een geruimen tydt heeft ze den naam van een barony en graafschap gevoert, tot dat ze eindelyk door een koninklyk patent, geschreven in November des jaars 1581, zynde den 20 Maart des jaars 1582 in 't Parlement geregistreert, tot een hertogdom en Pairschap verheven is, en wel ten voordeele van Albert van Gondi, grave en vryheer van Rets. Doch dit Pairschap heeft in 't midden der XVII eeuwe door de doodt van Henrik van Gondi wederom een einde genomen. Zie GONDI.

RETS, of RAIX, (ÆGIDIUS VAN) maarschalk van Vrankryk in de XV eeuwe, gaf zich dus aan allerlei gruwelyke lasteren tegen Godt en de nature over, dat hem noch zyn aanzien, noch bediening van eene smadelyke doodt kon bevryden. Na dat eerst voor de geestelyke vierschaar zyn proces was opgemaakt, als tegen een schender der Goddelyke eere, nam hem de seneschal of opperrechter van Rennes, op het bevel des hertogs van Bretagne, in verzekering, aangezien men hem ook van misdryven tegen den Staat beschuldigde. Toen overtuigde men hem, dat hy met kinderen van beide geslachten schande hadt bedreven; dat hy meer dan honderd van zulke kinderen hadt om 't leven gebragt; dat hy zwangere vrouwen de vrucht uit haren buik hadt laten snyden, om het bloedt van zulke kinderen tot zekere toverkunsten te gebruiken; behalven vele andere lasteren, die zonder afgryzen niet kunnen verhaalt worden. Zyn vonnis was, dat hy met de koorde gewurgt, en daar op zou verbrand worden; gelyk ook in den jare 1439 geschied is. Pregent van Coitivy, admiraal van Vrankryk, trouwde met zyne erfdochter: doch by teelde gene kinderen by haar, en Raix wierdt in verscheide stukken verdeelt, tot dat het eindelyk in de XVI eeuwe wederom in 't geheel aan 't huis van Gondi gekomen, en in den jare 1581 tot een hertogdom en Pairschap verheven is. De verifikatie geschiedde in den jare 1582, en wierdt in den jare 1634 vernieuwt. *Mezeray Hist. de France Tom.* II. *p.* 628.

RETUSARI, RITSCHEARD, een klein eilandt gelegen tusschen Finlandt en Ingermanlandt, in een kleinen inham, die ter plaatse, alwaar de rivier Nieva in den zeeboezem van Finlandt loopt, gemaakt wordt. Op dit eilandt is een schans, door de Muskoviters opgeworpen, en Kroonslot genaamt, nevens eene veilige haven. In de jaren 1705 en 1709 wierdt dit eilandt van de Zweden aangegrepen, maar niet verovert.

RETZ, of RHETZ, een stedeke in neder-Oostenryk, naar den kant van Moravië, 2 mylen van Znoyim gelegen. De Taboriten belegerden het zelve in den jare 1424. en wanneer hun generaal, de graaf van Schwanberg, daar voor dood geschoten wierdt, wierden zy zodanig verbittert, dat, niettegenstaande de kommandant de plaats wilde overgeven, zy nochtans twee dagen stormden, en na de verovering alles door den kling lieten springen, het stedeke plunderden en in brandt staken. De kommandant, een graaf van Hardek, wierdt in eene harde gevangenisse gelegt, in welke hy na 2 jaren den geest gaf. *Balbinus in Epit. Rer. Bohem. p.* 457. *Theobald. Hussitenkr. P.* I. *p.* 231.

RETZ, een Beyersch stedeke in 't bisdom van Regensburg, aan 't water Schwartzach, niet verre van Neuburg voor den Waldt gelegen, heeft zyne eigen rechtbank, tot het Ambergsche rentampt behorende. Het is van wegen den overvloedt van leeftocht beroemd. Aldaar is een klein Augustyner klooster. *Chur-Bayern p.* 348.

REUCHLINUS, (JOHANNES) anders *Capnio* genaamt, wierdt in den jare 1455 te Pfortsheim, eene stadt in 't markgraafschap Baden, geboren. Zyne ouders lieten hem in talen en wetenschappen onderwyzen; en aangezien hy een liefhebber van de zangkunst scheen te zyn, wierdt hy in de hofkapelle des markgraven van Baden aangenomen. Zyne kennis in de letterkunde maakte, dat hy tot onderwyzer van den jongen markgrave wierdt aangestelt, en met den zelven naar Parys gezonden, alwaar de fraaie kunsten en wetenschappen alstoen zeer bloeiden. Aldaar leerde hy by eenen Georgius Hermonymus, geboortig van Sparta, de Griekschc taal, nevens fierlyk schryven, zo dat hy de Grieksche lessen van Hermonymus voor velen afschreef. Hier door verdiende hy niet alleen een stuk gelds, maar maakte zich ook de Grieksche autheuren bekend, kunnende in zyn hogen ouderdom nog gehele plaatsen uit Aristoteles van buiten opzeggen. In het twintigste jaar van zynen ouderdom keerde hy weder naar Duitschlandt, wierdt te Basel meester der fraaie kunsten, en begon aldaar lessen in de Grieksche en Latynsche talen te geven. Ter zelver tydt kwam

kwam een geleerd man, met name Joh. Weffel, geboortig van Groningen, te Bafel. Deze riedt Reuchlinus zich in de Griekfche fprake te volmaken, nademaal Nicolaus Cufanus wegens het concilie van Bafel vele Griekfche autheuren derwaarts bezorgt hadt. Reuchlinus volgde dezen raadt, en wierdt daar op buitengewoon profeffor aldaar. Van Bafel begaf hy zich naar Orleans, om zich in de Rechten te oeffenen, onderwyzende onderwylen de ftuderende jeugdt aldaar in de Latynfche tale, invoegen hy dus rykelyk beftaan kon. Hier op wierdt hy Licentiaat in de Rechten te Poitiers in Vrankryk. Van daar keerde hy weder naar Duitfchlandt, en wierdt te Tubingen gepromoveert. Zyn naam wierdt dagelykfch vermaarder. Wanneer de hertog van Wurtenberg, Everard de Vrome, befloten hadt naar Rome te reizen, wierdt Reuchlinus op den raadt van zommige voorname bedienden en geleerde mannen onder zyn gevolg aangenomen, en trok als hertoglyke Raadt mede derwaarts. Dit gaf hem gelegenheit de voortreffelyke bibliotheek te Florence te doorfnuffelen, en met vermaarde mannen, als Marfilius Ficinus, Angelus Politianus, en anderen, eene gemeenzame kennis te maken. Van daar wederkerende wierdt hy als afgezant aan keizer Frederik den III gezonden, alwaar hy wegens zyne zonderlinge hoedanigheden met veel achting ontfangen wierdt, aangezien hy nevens zyne ganfche familie in den adelyken ftandt wierdt opgenomen, en tot Paltsgraaf (*Comes Palatinus*) en keizerlyke Raadt verklaart. Daarenboven vereerde hem de keizer een oud en op perkament gefchreven exemplaar van den Hebreeufchen Bybel, ter waarde van meer dan 300 goudguldens. Hier toe was hem een zeker Jood, Jacobus Jehiel Loans, keizerlyke lyfarts, behulpzaam geweeft, met wien zich Reuchlinus, zo veel als het zyne bezigheden toelieten, in de Hebreeufche taal oeffende; hoewel hy zich in de zelve eerft te Rome volmaaktelyk bekwaam maakte. Maar aangezien men Reuchlinus in 't Wurtenbergfche, ten tyde wanneer Everard de Jonge het landt geruimt hadt, en de voornaamften aan 't hof, nevens de Standen, het bewindt van zaken in handen hadden, veel moeielykheit aandeedt, zocht hy zyne veiligheit aan 't hof van de Palts, en gebruikte de voortreffelyke bibliotheek van Dalbergius, biffchop van Worms. Wanneer hy zich aldaar een tydlang hadt opgehouden, befloot het hof een gezant naar Rome te zenden, om zeker monnik, van wien het zelve by den paus zwart gemaakt was, den mondt te ftoppen. Hier toe wierdt Reuchlinus verkoren, die zich ook in deze commiffie meer dan een jaar lang te Rome moeft ophouden. Ter zelver tydt was 'er een geleerd Jood te Rome, met name Abdias. Van dezen kreeg Reuchlinus eene grondige kennis van de Hebreeufche tale, hoewel de Jood voor die moeite rykelyk beloont wierdt. Na dat hy derhalven zyne commiffie gelukkig volbragt hadt, keerde hy weder naar 't hof van de Palts, en deedt aldaar verflag: doch hy vertoefde hier ook niet lang, maar keerde weder naar Stutgard, om meer tydt tot de ftudiën te kunnen befteden. Maar hier in wierdt hy andermaal geftoort: want wanneer na den Beyerfchen oorlog het Zwabifche verbondt wierdt opgerecht, en men drie mannen aanftelde om jaarlykfch vier maal te vergaderen, en de gerezene gefchillen te beflisfen, wierdt Reuchlinus onder deze drie benoemt. Doch deze bediening heeft hy wederom nedergelegt, om zyne ftudiën te beter voort te zetten. Doch deze wierden door het gezantfchap aan keizer Maximiliaan naar Infpruk, het welk hy moeft aannemen, op nieuw afgebroken, hoewel hy ook aldaar, zo veel als het zyne bezigheden toelieten, zich tot de ftudiën verledigde. Wanneer hy van Infpruk wederkeerde, hadt de peft te Tubingen de overhandt genomen; weshalven hy zich in een klooster, niet verre van Stutgard gelegen, begaf, en, na 't eindigen van de peft, naar Stutgard keerde. Vervolgens geraakte hy met de monniken in een hevigen ftrydt, waar toe Johannes Pfefferkorn, een gedoopte Jood, aanleiding gaf. Deze hieldt nevens anderen by den keizer aan om een plakkaat, waar by een ieder, die Hebreeufche boeken bezat, den Bybel alleen uitgezondert, genoodzaakt wierdt de zelve te verbranden. De keizer ftondt dit verzoek toe. Pfefferkorn derhalven reisde rondom, ten einde den Joden, in 't byzonder den overheden der fteden en landen dit plakkaat bekend te maken. Hy kwam ook by Reuchlinus, en verzocht hem, dat hy met hem de plaatfen, aan den Rhyn gelegen, wilde gaan bezoeken; maar deze verfchoonde zich daar van wegens zyne gewigtige verrechtingen, en voegde daar by, dat in 't keizerlyk plakkaat zommige misflagen waren, die hy aantekende. Onderwylen verdedigden zich de Joden zo goed als zy konden, en bragten het eindelyk aan 't keizerlyke hof zo verre, dat den Joden hunne boeken zo lang wierden wedergegeven, tot dat men eenige geleerde mannen, zich des verftaande, zou geraadpleegt hebben; weshalven men op 't bevel des keizers naar zulke mannen zocht, om te vernemen of het met de belangen van 't Chriftendom overeenkwam alle Joodfche boeken, uitgezondert den Bybel, te verbranden? Reuchlinus gaf tot antwoordt, dat men de Joodfche boeken wel van elkander moeft onderfcheiden; dat men zommige veilig kon behouden, maar andere, die met lafteringen tegen Chriftus vervult waren, noodzakelyk behoorde te verbranden. Dit antwoordt wierdt onderfchept, en door verfcheide den gedoopten Jode Pfefferkorn genegene geleerden een traktaat, onder den name van *Manuale Speculum*, gefchreven, waar in men Reuchlinus poogde te wederleggen, en als al te Joodfchgezind uit te kryten. Reuchlinus deedt zyn beklag aan den keizer, en gaf tot zyne verdediging zyn *Speculum oculare* in 't licht. Hier in toonde hy zyne onfchuldt, zich beklagende, dat hy met de monniken in gefchil geraakt was, met aanbieding, dat hy gereed was te herroepen al het gene men in hem tegen den Roomfchen Godsdienft ftrydende zou kunnen aantonen. Doch de monniken wilden naar niets luifteren, maar trokken verfcheide ftellingen uit zyn gefchrift, welker zin hy nooit in zyne gedachten hadt gehad. Deze niettegenftaande wierdt de zaak te Ments tot zyn nadeel uitgefproken; en wanneer hy aan den paus appelleerde, wierdt de zaak op nieuw aan Georg, biffchop van Spiers, opgedragen. Deze benoemde eenige der geleerdfte en bekwaamfte mannen om de zaak te onderzoeken, het welk gefchied zynde wierdt Reuchlinus vrygefproken. Maar deze, om zich nog meer voor de monniken te beveiligen, bragt de zaak echter aan 't hof van Rome, alwaar hy insgelyks wierdt vrygefproken; hoewel Hoogftraten zo veel te wege bragt, dat de uitfpraak van den paus niet wierdt gemeen gemaakt. Reuchlinus hadt ondertusfchen geen ruft met de monniken vooraleer de ftrydt met Luther op de baan kwam. Maar nauwlyks begonnen de monniken te ruften, of Reuchlinus wierdt genoodzaakt zyne woonplaats wegens den Zwabifchen oorlog te verlaten, en begaf zich op het verzoek van Willem, hertog van Beyeren, naar Ingolftadt. Deze ftadt verliet hy wederom wegens de peft, en begaf zich naar Tubingen, alwaar hy op het aanhoudende verzoek van zyne landslieden de Hebreeufche en Griekfche talen opentlyk leeraarde. Hy ftierf aan de geelzucht in den jare 1522, oud 67 jaren. Zyne voornaamfte fchriften zyn: *Dictionarium Hebraicum*; *De arte prædicandi*; *Speculum oculare*; *De Verbo mirifico*; *De Accentibus & Orthographia linguæ Hebraicæ*; *Vita Conftantini M.* uit het Griekfch in 't Latyn vertaalt; *De arte Cabbaliftica libri* III; enz. *Majus in vita Reuchlini. Seckendorf Hift. Luth. Obfervat. Hall.*

REUSNERUS, (BARTHOLOMÆUS) een rechtsgeleerde uit Saxen, wierdt te Breslau geboren in den jare 1565. Hy heeft de eerfte gronden zyner ftudiën te Zittau gelegt, werwaarts zyn vader, ook Bartholomæus genaamt, en een geneesheer zynde, zich begeven hadt: doch naderhandt heeft hy zich te Straasburg, in 't huis van zyn bloedverwant Nic. Reusnerus, verder geoeffent. Met dezen begaf hy zich naar Jena, wierdt aldaar in den jare 1591 gepromoveert, en in den jare 1594 tot hoogleeraar verklaart. In den jare 1624 verhief hem de keurvorft van Saxen tot zynen Appellations-Raadt, in welke bediening van eere hy ftierf in den jare 1629. Men heeft van hem een traktaat *De obligationibus, ex die vel ad diem contractis*; *Difcurfus Philofophicus contra novatores & abufores Legum corruptores*; *Commentarius in leges* VII *difficillimas*. *Witte in Memor. ICt. Dec.* II.

REUSNERUS, (ELIAS) hoogleeraar in de Hiftorie te Jena, van geboorte uit Silefië, wierdt in den jare 1555 geboren, en in den jare 1591 profeffor te Jena, ook ter zelver tydt licentiaat in de medicynen. Hy ftierf in den jare 1612, nalatende onder andere fchriften: *Genealogia imperatorum, regum, ducum*, enz. Voorts: *Ifagoge Hiftorica*; *Hortulus Hiftorico-Politicus*; enz. *Beier Syllab. Prof. Jen. Witte Biagr. Sagittarius Introd. ad. H. E. p.* 130.

REUSNERUS (JEREMIAS) was uit de zelve familie gefproten, rechtsgeleerde, keurvorftelyke Saxifche Raadt, en hoogleeraar in de Rechten te Wittenberg; voorts asfeffor van alle andere rechtsgeleerde collegiën. Hy wierdt in den jare 1590 te Lemberg, in Silefië, geboren. Hy ftierf te Wittenberg in den jare 1652, oud 62 jaren. Men heeft van hem: *Methodus Juris feudalis*; *Decas controverfarum Juris Pofitionum*; *Difputationes*; enz. *Eberti Lerin. Erud.*

REUSNERUS, (NICOLAUS) een vermaard rechtsgeleerde, en broeder van den bovengenoemden Elias, wierdt te Lemberg, in Silefië, geboren in den jare 1545. De gronden zyner ftudiën heeft hy in zyne geboorteftadt gelegt. Van daar wierdt hy naar Goldberg, en wederom naar Straasburg gezonden, op welke beide plaatfen hy zich omtrent vier jaren lang heeft opgehouden. Zestien jaren oud zynde begaf hy zich naar Wittenberg, om den vermaarden Melanchthon te horen, doch deze was, tot zyn leedwezen, kort voor zyne aankomfte geftorven. Na dat hy zich behoorlyk in de philofophie geoeffent hadt, vertrok hy naar Leipzich, en begaf zich tot de rechtsgeleerdheit, gelyk hy ook te Wittenberg, werwaarts hy zich andermaal begaf, gedaan heeft. Ondertusfchen gaf hy verfcheide Griekfche en Romeinfche fchriften in 't licht, waar door hy zich een groten naam verwierf. Aangezien ter zekeren tydt een Ryksdag te Augsburg ftondt gehouden te worden, begaf hy zich derwaarts, doch die Ryksdag wierdt tot het volgende jaar verfchoven, en Reusnerus nam onderwylen eene fchoolbediening aan. Toen fchreef hy verfcheide gedichten, onder welke voornamentlyk zyn werk, genaamt: *Germania ad Cæfarem & Imperii Electores*, hem de gunft des keizers en van vele vorften verworven heeft. Hy zou ook werkelyk op des keizers koften gereift hebben: doch dit is achtergebleven. Met het eindigen van den Ryksdag verklaarde hem de Paltsgraaf Wolfgang tot profeffor te Lauingen, alwaar hy ook ruim vyf jaren de Griekfche en Latynfche autheuren verklaarde. Na dat hy elf jaren lang de bediening van rechtsgeleerde en rector hadt bekleed, begaf hy zich in den jare 1583 naar Bafel, en wierdt aldaar gepromoveert. Onmiddelyk daar op ftelden hem Lodewyk, hertog van Wurtenberg, nevens den markgrave van Baden, en de Zwabifche Standen tot asfeffor van 't keizerlyke kamergerecht voor. Niet lang daar na wierdt hy te Straasburg als hoogleeraar in de Rechten beroepen, en in den jare 1588 in die zelve faculteit te Jena. In den jare 1595 zondt hem de adminiftrator van Saxen nevens de keizerlyke en keur-Brandenburgfche Raden naar Polen, om aldaar hulp tegen den Turk te verzoeken. Voor dat hy nog derwaarts vertrok, wierdt hy van keizer Rudolph den II op den Ryksdag te Regensburg gekroont poëet en Paltsgraaf (*Comes Palatinus*) verklaart. Hy ftierf in den jare 1602, nalatende verfcheide rechtsgeleerde, hiftorifche, letterkundige, philofophifche en dichtkundige fchriften. Onder de laatfte zyn: *Elegiarum libri* V; *Elegiac. Græc. libri* XIII; *Heroic. libri* III; *Epigrammatum libri* XXV; *Paradifus, five Hortulus Poëticus, lib.* VII; enz. Onder de hiftori-

fche

fche zyn: *Monarcharum libri* VII; *Principum Germ five Electorum libri* III; *Principum & Cæsarum Austriac. itemque Palatinorum & Bojorum principum, principum item & ducum Venetorum Silvula hodœporicorum libri* VII; *Germ. Urbes Imperiales*; *De Italia libri* II; *Icones virorum, literis & armis illustrium*; enz. Tot zyne letterkundige werken kunnen zyne *Symbola Augusta*, *Ænigmatographia*, enz. gebragt worden. Tot de philosophische behoren zyne *Ethica, Philosophica & Christiana*, *cui accessit Politicarum Disputationum libellus singularis*. Zyne rechtsgeleerde werken zyn: *Tractatus de ultimis voluntatibus*; *Medulla Jurisprudentiæ Justinianeæ*; *Corpus Legum cum notis*; *Controversiarum Juris illustrium libri* II; enz. *Adami Vit. ICt. Germ. Freher. Theatr. Sagittarius Introd. ad H. E. p.* 142.

REUSSEN, graven en heeren van Plauen, enz. welker landen en heerlyke goederen in Voigt-en Oosterlandt leggen. De voornaamste steden en ampten van hun gebiedt zyn: Gräts, Gera, Schleitz, Lobenstein, Ebersdorf, Hirschberg, Zeulenroda, Burgk en Saalburg. Eertyds was hun gebiedt van een groten omtrek, aangezien zy heeren waren van het gansche Voigtlandt, van het welke keur-Saxen thans het grootste gedeelte bezit, en van vele steden in Bohemen, enz. Maar wanneer in den jare 1428 *Henrik* de Oude, die hofrechter van den keizer Sigismundus, en van 't H. Roomsche Ryk was, en van dezen keizer met het opengevallen burggraafschap van Meissen beleent en in den Ryksvorstenstandt verheven wierdt, de burg Meissen, nevens het kasteel Frauenstein, aan keurvorst Frederik van Saxen voor 16000 Meisnische guldens verkocht, zo geraakten zyne erfgenamen, die met deze vervreemding gansch niet te vrede waren, met het keur-huis van Saxen in een hevigen twist, in zo verre, dat de zoon van den voornoemden burggrave, *Henrik* de Jonge, die daarenboven met zyne ridderschap in geschil was, door keurvorst Ernest van Saxen, die zyne onderdanen te hulp geroepen hadt, uit zyn landt verjaagt wierdt; hoewel hy naderhandt door de bemiddeling van eenige Standen in 't bezit van zommige landen herstelt is. Dit geschiedde in den jare 1466. In dezen staat bleven de zaken tot op de tyden van den Smalkaldischen oorlog, waar in de heeren Reussen van Plauen te Gräts en Kranigveldt den toen regerenden keurvorst van Saxen, Johan Frederik, met raadt en daadt bystonden. Maar aangezien deze keurvorst in den jare 1547 by Muhlberg, aan de Elve, van keizer Karel den V geslagen en gevangen wierdt, zo wierdt *Henrik* de Oude van Reussen mede in dit ongeluk ingewikkelt, zynde hy de stichter van de nog op den huidigen dag bloeiende linie. Hy wierdt mede gevangen, en van den keizer in den Ryksban gedaan, met verbeurdverklaring van alle zyne goederen. Het is wel waar, dat des zelfs nabestaande uit de burggraaflyke linie, *Henrik* de V, burggraaf van Meissen, keizer Karel den V, wiens geheime Raadt en opper-kancelier in Bohemen hy was, bewoog, dat hem des zelfs landen als een Ryks achterleen gegeven wierden; maar nademaal hy de belangen van dezen keizer, en des zelfs broeder, koning Ferdinand, in dezen Religie-oorlog met nadruk behertigde, oorlogende meest op zyne eige kosten, in hope van t'eeniger tydt met meer landen te zullen begiftigt worden, zyn zyne inkomsten dus verzwakt, dat zyne erfgenamen na zyne doodt wegens grote schulden de meeste landen in 't koninkryk van Bohemen, enz. moesten laten varen, en voorts allerlei nadelige overdragten, tot nadeel van hunne neven, de heeren Reussen van Plauen, maken; invoegen niet alleen *Henrik* de VI, burggraaf van Meissen, in den jare 1559 de heerlykheden en steden, Voigtsberg, Plauen, Oelsnitz, Adorf, Neukirchen, en Schönek, aan 't huis van Saxen voor 60000 guldens moest verpanden, maar ook, toen noch hy, noch zyn broeder, *Henrik* de VII, zynde de laatste burggraaf van Meissen, met wien deze linie is uitgestorven, de verpande landen weder lossen konden, heeft hy zich met den toen regerenden keurvorst van Saxen, Augustus, in den jare 1569 in een byzonder verdrag ingelaten, uit krachte van het welke de burggraaf van al zyn recht, voor een somme van 27142 guldens, Meisnisch geldt, genoodzaakt wierdt af te staan. Aangezien ook na het uitsterven der burggraaflyke linie in den jare 1572 de Boheemsche goederen wederom aan de kroon van Bohemen wierden getrokken, is van alles niet meer dan de bovengemelde heerlykheden en steden, met haar toebehoren, overgebleven, die de heeren Reussen ook nog op den huidigen dag bezitten. Voor 't overige is deze graaflyke familie eene der oudste en vermaardste in gansch Duitschlandt, gelyk onder anderen blykt by een privilegie van keizer Ferdinand den I in den jare 1565 verleent; zynde die familie wegens hare veelvuldige en gewigtige diensten, aan 't Roomsche Ryk bewezen, met zonderlinge privilegiën door verscheide keizers begiftigt, en de zelve naderhandt verscheide malen bevestigt, onder welke het privilegie *de non appellando*, wanneer namentlyk de somme minder dan 400 Rhynsche goudguldens bedraagt, aanmerkelyk is, zynde hen door den keizer Matthias in den jare 1613 vergunt, en van zyne opvolgers bevestigt. Daarenboven zyn ze onmiddelbare Ryksgraven, hebbende stem en zitting op de algemene Ryksdagen, zittende op de Wetterausche gravenbank, gelyk zy ook het leen van hunne gezamentlyke domeinen, steden en kasteelen van tydt tot tydt van den keizer zo wegens het Ryk, als Bohemen, ontfangen hebben. Wat den graaflyken tytel betreft, men moet weten, dat de oude heeren van Plauen uit eige beweging den tytel van *graaf* hebben laten varen, en in des zelfs plaats zich *voigt* genoemt hebben, welke benaming toen veel aanzienlyker was, aangezien zy zich *by de gratie Gods* schreven. Maar na dat in de XVII eeuwe de graaflyke standt van zommigen in twyfel getrokken wierdt, en velen (die even te voren in den gravenstandt waren verheven, en nochtans in 't H. Roomsche Ryk noch onmiddelbare Ryksgoederen bezaten, noch zitting of stem op de algemene Ryksdagen hadden, veel min eenige lasten tot onderhoudt van het kamergerecht, enz. volgens de Ryks-en kreits-matriculen droegen, ja zelfs van nieuwe familiën afstamden) zich boven den alouden heeren-standt en hoog heerlyke huizen verheften, zo hebben de gezamentlyke graven Reussen in den jare 1673 by den toen regerenden keizer Leopold den I om de vernieuwing des graaflyken tytels aangehouden, het welk hen ook zonder den minsten tegenstandt is toegestaan, en door een keizerlyk patent van den 26 Augusty des jaars 1673 geordonneert is hen in het gansche Roomsche Ryk als geborene graven aan te merken, en hen den tytel en naam van heeren Reussen, graven en heeren van Plauen, heeren van Gräts, Kranigveldt, Gera, Schleits, Lobenstein, enz. te geven.

Wat nu het geslachtregister van dit graaflyke huis aangaat, het blykt uit ontegensprekelyke stukken, dat de graven van Plauen reets onder de genen gevonden worden, die keizer Karel de Grote over byzondere landen gestelt heeft. Hun stamvader, zo veel men naricht heeft, was ECKEBRECHT, graaf van Osterroda, die ten tyde van de keizers Otto den I, den II, en den III, in den jare 950, geleeft heeft. Deze heeft door zyne gemalinne Jomanda dit laatste graafschap, naby Sneeuwberg en Annaberg gelegen, zynde thans een keur-Saxisch kreits-ampt, erflyk aan zyn huis gebragt. HENRIK de I, uit dit huwelyk geteelt, heeft den stam alleen voortgeplant, en zich allereerst *voigt* genaamt. Op wat wyze hy dien tytel aangenomen heeft blykt nog niet; maar het is zeker, dat deze tytel eene grote waardigheit te kennen gaf, verre boven de graaflyke verheven. Boven dien heeft het gansche Voigtlandt den naam van hem ontfangen. Hy stierf in den jare 1045, nalatende HENRIK den II, bygenaamt de Vrome, die de vader was van HENRIK den III, hofmaarschalk van keizer Frederik den I, en bygenaamt wierdt de Ryke, *by de gratie Gods* des H. Roomschen Ryks voigt, een machtig bezitter en beschermer van 't gansche Voigtlandt. Zyne gemalin was Bertha, eene geborene hertogin van Karinthië, en gravin van Tyrol, nicht van keizer Frederik Barbarossa en Henrik den VI. By deze teelde hy vier zonen, die hy op haar verzoek, en uit eene zonderlinge liefde tot haar en haren neve, keizer Henrik den VI, met den name van *Henrik* liet dopen. Sedert is 'er met keizerlyke bewilliging en confirmatie een eeuwig *pactum familiæ*, of familie-verdrag opgerecht, uit krachte van het welke alle in 't toekomende van hem en de voornoemde vier zonen afstammende kinderen van 't mannelyke oir dezen eenigen doopnaam van *Henrik* voor eeuwig voeren zouden, het welk van de nakomelingen ook als nog in acht genomen wordt. Maar ten einde geen verwarring zou ontstaan, en de eene van den anderen zou kunnen onderscheiden worden, hebben de gezamentlyke Reussen, graven en heeren van Plauen, enz. in den jare 1664, in eene byeenkomst te Gera, een verdrag gemaakt, dat in het toekomende de beide nog overige liniën, de *oude* en de *jonge*, en wel ieder in 't byzonder, by de eens in gebruik gebragt zynde gewoonte, van zich door de getallen van I, II, III, enz. van malkander te onderscheiden, zouden blyven, en zich daar van, in plaats van toenamen, bedienen, en wel dit op deze wyze, dat wanneer, by voorbeeldt, in 't huis van *Gera* een zoon wierdt geboren, de zelve *de I*, en, wanneer na hem in 't huis van *Schleits* een zoon ter wereldt kwam, de zelve alsdan *de II* zou genoemt worden, en zo voorts, tot omtrent XXX, wanneer men wederom met I zou kunnen beginnen, het welk ook met het begin der XVIII eeuwe gebeurt is.

De vier zonen van den bovengenoemden Henrik den III hebben na 't afsterven van hunnen vader het landt in vier delen gedeelt, schryvende zich de eerste *voigt te Weida*, de twede *voigt te Plauen*, de derde *voigt te Greits*, de vierde *voigt te Gera*. De linie van *Weida*, welke in de oude en in de jonge verdeelt wordt, is reets met *Henrik* den Jongen, heere te Weida en Wildenfels, in den jare 1535 uitgestorven. De linie van *Greits* eindigde in den jare 1236 met de doodt van des stichters zone. Die van *Gera*, die zich in de *Lobensteinsche*, *Reichenfelsche* en *Schleitsische* verdeelde, heeft geduurt tot het jaar 1550, wanneer ze met *Henrik* den Jongen, heere van Gera, Schleits en Lobenstein, is uitgestorven. De linie van *Plauen* alleen hadt het geluk, dat ze in bloei bleef. Haar stichter was HENRIK de II, by de gratie Gods voigt en heer van Plauen, twede zoon van Henrik den Ryken, die leefde in den jare 1206. Van zyne kleinzonen, HENRIK den Ouden, en HENRIK den Jongen is eene talryke nakomelingschap voortgekomen. Des eersten kleinzoon, HENRIK de Oude, voigt en heer van Plauen, keizerlyke Ryks-hofrechter in 't opper-hofgerecht te Altenburg, erlangde van keizer Sigismund in den jare 1426 het vakante burggraafschap van Meissen tot een leen, waar mede de Ryksvorstelyke waardigheit en andere regaliën verknocht waren, als mede het graafschap Hartenstein. Hy stierf drie jaren daar na, wanneer zyn zoon, HENRIK de II, hem in zyne eertytels opvolgde. Deze wierdt van den keurvorst van Saxen, Ernest, uit zyn landt gejaagt. Des zelfs achterkleinzoon, HENRIK, vyfde burggraaf van Meissen, wierdt boven dien van keizer Karel den V tot keizerlyke geheime Raadt, kamerheer, en opperkancelier van 't koninkryk van Bohemen verklaart: doch in des zelfs beide zonen, die het burggraafschap van Meissen aan 't keurhuis van Saxen afstonden, maar den tytel en naam behielden, is deze burggraaflyke linie in de jaren 1568 en 1572 uitgestorven.

Derhalven volgt de twede tak der Plauische linie, wiens stichter was HENRIK de Jonge, broeder van dien gene, van wien het burggraafschap afkomt. Deze erlangde door het huwelyk van zynen vader met Maria, dochter van Brzetislaus den IV, vorst in Bohemen, en van Maria, geborene hertogin van Ruslandt, den toenaam van *Reuss*; aangezien de vader den middelsten zoon den bynaam van *Boheem*, maar den jongsten, van wien zo aanstonts gesproken is, den toenaame van *Reuss* gaf. De eerste stierf zonder

kinderen; maar deze heeft zyn geslacht, en te gelyk den toenaam van *Reuss* voortgeplant, die alzo nog van de tegenwoordige *Reussen*, graven en heeren van Plauen, enz. gevoert wordt. Hy heeft by zyne gemalinne Sophia, geborene gravin van Kafernburg, twee zonen nagelaten, van welke de jongste, zynde voogdt van den landgrave Frederik den Ernsthaftigen van Thuringen, stadhouder en lands-hoofdman, den stam voortgeplant heeft. Des zelfs kleinzoon teelde drie zonen, alle genoemt HENRIK, maar onderscheiden door de bynamen van de Oude, de Middelste, en de Jongste. De Oude stierf in 't eerste lidt weder uit, als mede de Jonge; maar HENRIK de Middelste hadt het geluk, dat hy met Lucia van Schöneburg het geslacht voortplantte: want deze baarde hem twee zonen, die de heerlykheit opper-Kranigveldt van burggraaf Diderik van Kirchberg in den jare 1451 kochten. De jongste stierf zonder erfgenamen, maar de oudste teelde by Magdalena van Schwartsenberg zeven zonen, van welke alle HENRIK de Jongste alleen erfgenamen nagelaten heeft; want hy teelde by *Amelia*, gravinne van Mansveldt, drie zonen, namentlyk HENRIK den Ouden, HENRIK den Middelsten, en HENRIK den Jongen. Van deze zyn drie verscheide liniën gesproten, hoewel de middelste reets in den jare 1616 met *Henrik* den II wederom is uitgestorven. De twee andere broeders zyn de stichters van de nog op den huidigen dag bloeiende hoofdliniën, namentlyk de oude en de jonge. HENRIK de Oude derhalven was de stichter van de gehele nu nog bloeiende oude linie, geheime Raadt van keurvorst Johan Frederik, en lands-hoofdman te Zwikkau. Hy wierdt met den voornoemden keurvorst in het ongelukkig treffen by Muhlberg aan de Elve in den jare 1547 gevangen genomen, en in den Ryksban gedaan, gelyk boven reets verhaalt is. Hy hadt vyf zonen, van welke de II en de V den stam hebben voortgeplant: doch de nakomelingschap van HENRIK den II, is in des zelfs kleinzonen wederom uitgestorven. HENRIK de V heeft ook by zyne gemalinne, zynde een freulin van Schönburg, vyf zonen geteelt, van welke de drie oudste buiten huwelyk gestorven zyn, maar de IV en V hebben zich in de *opper*-en *onder-Greitsische* linie uitgebreid. De stamvader der opper-Greitsische linie is HENRIK de IV, geboren in den jare 1597, en gestorven in den jare 1629. By zyne gemalinne Juliana Elizabeth, dochter van Frederik, Wild-en Rhyn-grave, heeft hy een eenigen zoon, namentlyk HENRIK den I, nagelaten, geboren in den jare 1627, en gestorven in den jare 1681. Deze was de oudste (*senior*) van het gansche graaflyke huis. Hy was keizerlyke Raadt, en Raadt van verscheide keurvorsten, maar in oorlogstyden was hy generaal wachtmeester en overste. Voorts was hy ridder van het H. Roomsche Ryk en van de Johanniter-orde, en verordende kommandeur te Lagau. Men noemde hem gemeenlyk wegens zyne grote en dikke ligchaamsgestalte den *Dikken heer*. Zyne eerste gemalin was Magdalena Sibylla, dochter van Georg, burggrave van Kirchberg in Farneroda. Hy teelde by de zelve elf kinderen; maar by zyne twede gemalinne, Sibylla Juliana, dochter van Christiaan Gunther, grave van Schwartsburg-Arnstadt, acht kinderen. Onder de zonen stierven *Henrik* de VII, *Henrik* de VIII, *Henrik* de IX, *Henrik* de X, *Henrik* de XI, *Henrik* de XII, *Henrik* de XV, en *Henrik* de XVI ongetrouwt. Onder de dochters wierdt *Magdalena Christina* in den jare 1688 derde gemalin van hertog Philips Lodewyk van Holstein-Wiesenburg; *Margareta Sophia* trouwde in den jare 1698 met Johan Georg, vryheer van Racknits; *Sophia Juliana* kreeg in den jare 1688 tot gemaal Henrik den VIII, zynde van de jongere linie der Reussen, graven en heeren van Plauen en Hirschberg. De oudste zoon, *Henrik* de VI, van de oude linie van *Reussen*, graaf en heer van Plauen, enz. wierdt den 7 Augusty des jaars 1649 geboren. Hy was koninklyke Poolsche en keurvorstelyke Saxische generaal-veld-maarschalk en overste, en stierf den 11 October des jaars 1697 te Segedin, in Hungarië, aan zyne wonden, die hy by Zenta ontfangen hadt. Men pryst hem wegens zyne zonderlinge ligchaams-en gemoeds-hoedanigheden. By zyne eerste gemalinne Amalia Juliana, dochter van Henrik den V, heere van neder-Greits, liet hy eene eenige dochter na, met name *Ferdinandina Charlotta*, die den 17 Juny des jaars 1697 met Franciscus Galla, vryheer van Racknitz, trouwde. By zyne twede gemalinne, Henriëtta Amalia, dochter van Henrik, grave van Friesen, teelde hy twee zonen, en eene dochter, genaamt *Johanna Margareta*, die den 9 Maart des jaars 1713 met Erdman, grave van Reder, in Krapnitz, gelegen in Silesië, trouwde. Van de zonen is *Henrik* de I den 7 September des jaars 1714 op zyne reize naar Parys gestorven; maar de twede, HENRIK de II, REUSS, graaf en heer van Plauen, heeft het geslacht voortgeplant. Hy wierdt geboren den 4 February des jaars 1696, en overleedt den 17 November des jaars 1722. Hy hadt de regering in opper-Greits in 't jaar 1715 aangevaard, en trouwde in het zelve jaar met Sophia Charlotta, eenige dochter van Johannes Caspar, grave van Bothmar, koninklyke Groot-Britannische geheime Raadt en Staats-minister. Deze baarde hem eene dochter, *Henriëtta Erdmuth Sophia*, overleden den 18 February des jaars 1719, en verscheide zonen, waar van hem *Henrik* de XI, geboren den 18 Maart des jaars 1722, na zyne doodt is opgevolgt.

De *onder*-of *beneden-Greitzische* linie is, gelyk reets gezegt is, door HENRIK den V, gestorven in den jare 1667, den 7 Maart, gesticht. By zyne gemalinne Anna Maria, dochter van Frederik, Wild-en Rhyngrave, teelde hy acht kinderen. Drie van de vyf zonen zyn in huwelyk getreden. De oudste, met name HENRIK de II, verkoos Burgk tot zynen setel, en trouwde met zyne moeie, Elizabeth Sibylla, uit welk huwelyk alleen *Eva Æmilia* is overgebleven, trouwende den 24 November des jaars 1707 met Frederik Henrik van Stein. Zy stierf den 29 Maart des jaars 1716. De jongste zoon, HENRIK de V, geboren den 19 April des jaars 1654, bouwde een setel in Rozendaal; was eerst generaal-majoor in Hollandschen dienst, en naderhandt keizerlyke generaal-wachtmeester. Hy stierf den 12 February des jaars 1698. Hy was den 15 February des jaars 1678 getrouwt met Angelika Desmiers, marquizinne van Olbreuse, zuster der hertoginne van Zel; maar deze stierf den 6 November des jaars 1688 zonder kinderen. By zyne twede gemalinne Christiana, dochter van Christiaan van Witgenstein-Homburg, met welke hy den 5 Juny des jaars 1697 trouwde, teelde hy eene eenige dochter, *Christiana Henriëtta*, die na zyne doodt, voorgevallen den 13 Augusty des jaars 1698, geboren wierdt. Zy stierf den 31 July des jaars 1709; zo dat HENRIK de IV, haar middelste broeder, alleen den stam heeft voortgeplant. Deze was den 5 Augusty des jaars 1635 geboren, en stierf den 13 February des jaars 1675 als vorstelyke Brunswyk-Luneburgsche geheime krygs-Raadt, generaal majoor, overste en kommandant te Brunswyk. By zyne gemalinne Anna Dorothea, dochter van Willem, vryheer van Ruppa, met welke hy den 1 November des jaars 1671 trouwde, teelde hy twee zonen, namentlyk HENRIK den XIII, en *Henrik* den XIV. De laatste stierf, in het achtste jaar van zynen ouderdom, den 20 Juny des jaars 1682 te Luneburg. De eerste, namentlyk Henrik de XIII, van de oude linie van *Reussen*, graaf en heer van Plauen, enz. wierdt den 29 September des jaars 1672 op het kasteel Oppurg geboren. Hy is een zeer geleerd heer, in 't byzonder wat aangaat het *Jus Publicum* en de Historie. Men ziet daar van een preuve in zyne *Genealogische Tafelen der graaflyke Reussische familie*, door hem in den jare 1715 in 't licht gegeven. Voorts is hem voor eenige jaren de adjunctúre van 't graaflyke Wetterausche collegie van de gezamentlyke leden opgedragen. In den jare 1697, den 14 Augusty, trouwde hy met Sophia Elizabeth, dochter van Ernest, grave van Stollberg, in Wernigeroda, by welke hy dertien kinderen heeft geteelt. Uit deze bovengenoemde bestaat nu de oude linie.

De stichter van de jonger linie was HENRIK de Jonge, die in den jare 1572 is overleden, en zyne twede gemalin, Dorothea, dochter van Frederik den Groten, grave van Solms-Laubach, zwanger naliet. Deze baarde vervolgens HENRIK, bygenaamt *Posthumus*, Raadt van drie keizers, namentlyk van Rudolph den II, van Matthias en Ferdinand den II. Hy wierdt in verscheide gewigtige keizerlyke gezantschappen gebruikt. Voorts heeft hy in zyne landen vele goede ordonnantiën gemaakt, niet alleen met de justitie en policy in een goeden staat te brengen, maar ook een kancelary en consistorie te Gera op te rechten, behalven het beroemde gymnasium aldaar. Hy stierf den 3 December des jaars 1635, na dat hem zyne twede gemalin, Magdalena, dochter van Albrecht, grave van Schwartsburg-Rudelstadt, zeventien kinderen hadt gebaart, onder welke Henrik de II in *Gera*, Henrik de III in *Saalburg*, Henrik de IX in *Schleits*, en Henrik de X in *Lobenstein* merkwaardig zyn. *Henrik* de IX stierf buiten huwelyk den 9 January des jaars 1666. Zyne overige drie broeders hebben drie byzondere takken gemaakt, namentlyk van *Gera*, *Schleits* en *Lobenstein*. De stichter van die van Gera is HENRIK de II, die den 28 May des jaars 1670 overleedt, in den ouderdom van 68 jaren. Hy was de oudste van zyn gansche huis, hebbende by zyne gemalinne, Catharina Elizabeth, dochter van Christiaan Gunther, grave van Schwartsburg-Arnstadt, verscheide kinderen geteelt, onder welke HENRIK de IV alleen merkwaardig is. Deze stierf den 13 Maart des jaars 1686, by Anna Dorothea, dochter van Antoni Gunther, grave van Schwartsburg-Sonderhauzen, acht zonen nalatende. Onder deze wierdt HENRIK de XVIII, van de jonge linie van *Reuss*, graaf en heer van Plauen, den 21 Maart des jaars 1677 geboren, en regeerde nog in den jare 1729. HENRIK de XXII, geboren den 2 Maart des jaars 1680, was overste in dienst des konings van Denemarken. HENRIK de XXV was geboren den 27 Augusty des jaars 1681. Deze drie hebben de andere overleeft. De laatstgenoemde trouwde den 21 February des jaars 1717 met Justina Eleonora Sophia, dochter van Karel Godfried, grave van Giech, in Turnau, welke den 1 February des jaars 1718, na dat ze een doden zoon ter wereldt hadt gebragt, overleden is.

Den *Saalburgschen*, thans *Schleitsischen* tak heeft HENRIK de III gesticht, de welke den 12 Juny des jaars 1640 aan eene beroerte is overleden. Hy liet by zyne gemalinne Juliana Elizabeth, dochter van Frederik, Wild-en Rhyn-grave, een eenigen zoon, HENRIK den I, na. Deze woonde eerst te Saalburg, maar na de doodt van zyns vaders broeder, *Henrik* den IX, nam hy zyn verblyf te Schleits; en wanneer dit huis door den brandt verteert was, keerde hy weder naar Saalburg. Hy stierf aldaar den 18 Maart des jaars 1692. Zyne eerste gemalin was Esther, dochter van grave Julius van Hardek; en wanneer deze den 21 September des jaars 1676 stierf, trouwde hy met Maximiliana, dochter van grave Philips van Hardek. Deze stierf den 27 Augusty des jaars 1678, en hy trouwde ten derde maal, den 22 May des jaars 1680, met Anna Elizabeth, dochter van grave Rudolph van Sintzendorf. Uit het eerste huwelyk wierden geboren *Eva Agnes*, die den 11 Augusty des jaars 1682 met Balthazar Erdman, grave van Promnitz, in Sora, en na des zelfs doodt met hertog Frederik van Saxen-Weissenfels trouwde, die zynen setel te Dame hadt, en in den jare 1715 stierf. Van haar wierdt den 12 April des jaars 1669 geboren HENRIK de XI, van de jonge linie van *Reuss*, graaf en heer van Plauen, enz. oudste van den gehelen stam, houdende zyn verblyf in Schleits. Hy teelde by zyne gemalinne, Johanna Dorothea, dochter van Sigismund Richard, grave van Tettenbach, den 20 Maart des jaars 1695 HENRIK den I, getrouwt den 7 Maart des jaars 1721 met Juliana Dorothea, dochter van Eucharius Casimir, grave van Leeuwenstein in Vimeburg,

burg. Na hare doodt, voorgevallen den 26 October des jaars 1714, trouwde hy den 8 May des jaars 1715 met Augusta Dorothea, dochter van Henrik Frederik, grave van Hohenlo, in Langenburg, by welke hy den 15 May des jaars 1716 HENRIK den XII geteelt heeft. Uit het derde huwelyk van den voornoemden Henrik den I wierdt den 26 Juny des jaars 1681 geboren HENRIK de XXIV, uit de jonger linie van *Reuss*, graaf en heer van Plauen. Deze trouwde den 6 May des jaars 1704 met Maria Eleonora Emilia, dochter van Johan Christoffel, vryheer van Promnits, by welke hy tien kinderen teelde.

Den *Lobensteinschen* tak heeft HENRIK de X gesticht, die als oudste van zyn huis was, en in den jare 1671, oud zynde 50 jaren, stierf. Zyne gemalin Maria Sibylla, dochter van Henrik den Middelsten, in opper-Grats, baarde hem twaalf kinderen, onder welke Henrik de III, Henrik de VIII, en Henrik de X merkwaardig zyn: want deze drie verdeelden de Lobensteinsche landen onder elkander, zo dat de eerste *Lobenstein* ontfing, de twede *Hirschberg*, en de derde *Ebersdorf*. Doch de Hirschbergsche tak is zonder erfgenamen uitgestorven. HENRIK de III, geboren den 16 December des jaars 1648, en gestorven den 24 May des jaars 1710, was de oudste van de gansche familie, en trouwde in den jare 1673 met Maria Christina, dochter van Georg Willem, grave van Leiningen-Westerburg, by welke hy veertien kinderen teelde, namentlyk: (1) Henrik den XV, geboren den 24 September des jaars 1674, van wien hier na. (2) *Sophia Maria*, geboren den 14 September des jaars 1675. (3) *Christina Elizabeth*, geboren den 16 January des jaars 1678. (4) Henrik den XXIII, geboren den 21 October des jaars 1680. Zie hier na. (5) Henrik den XXVI, geboren den 26 December des jaars 1681, van wien hier na. (6) *Wilhelmina Christina*, geboren den 16 May des jaars 1684. (7) *Antonia Sophia Magdalena*, geboren den 22 Augusty des jaars 1685. (8) *Emilia Eleonora*, geboren den 29 December des jaars 1689. (9) *Anna Sophia*, geboren den 24 October des jaars 1691. De andere worden niet gemeld; behalven dat HENRIK de XVII merkwaardig is. Hy was overste onder de Hessen-Casselsche troepen, en stierf den 21 September des jaars 1706, hebbende by zyne gemalinne, Eleonora Sophia, dochter van Christiaan Karel, grave van Giech in Turnau, *Henrik* den IV geteelt, doch die voor zynen vader, namentlyk den 21 February des jaars 1706, zyn leven eindigde. Daarenboven is nog aanmerkelyk HENRIK de XXI, koninklyke Poolsche en keurvorstelyke Saxische overste in Polen. Deze stierf in den jare 1702, zonder erfgenamen. De oudste broeder van deze twee heeren, HENRIK de XV, graaf van Reuss, heer van Plauen, enz., koninklyke Poolsche en keur-Saxische overste, trouwde den 21 July des jaars 1701 met Ernestina Eleonora, dochter van Otto Lodewyk, grave van Schönburg in Waldenburg, by welke hy onder andere kinderen teelde: (1) HENRIK den II, geboren den 19 July des jaars 1702. (2) *Christiana Sophia*, geboren den 7 January des jaars 1704. (3) HENRIK den III, geboren den 4 December des jaars 1704. (4) *Henrika Eleonora*, geboren den 1 January des jaars 1706. (5) *Louize Wilhelmina*, geboren den 27 February des jaars 1707. (6) HENRIK den XXVI, geboren den 26 April des jaars 1708. (7) *Christiana Theresia*, geboren den 16 September des jaars 1709. (8) *Sophia Magdalena*, geboren den 27 Augusty des jaars 1713. (9) *Maria Albertina Augusta*, geboren den 7 December des jaars 1717. (10.) *Ernestina Frederika*, geboren den 23 November des jaars 1718. De twede broeder, namentlyk HENRIK de XXIII, Hessen-Casselsche overste, trouwde den 28 July des jaars 1716 met Beata Henriëtta, dochter van Rudolph Caspar van Schlendahl, en teelde by haar den 9 Augusty des jaars 1717 *Henrik* den XIV: doch deze stierf den 10 September des jaars 1718. De jongste broeder, HENRIK de XXVI, trouwde den 31 Maart des jaars 1715 met Juliana Rebekka, dochter van Gothard Quintinus, grave van Tettenbach, die de volgende kinderen heeft gebaart, als den 31 December des jaars 1715 HENRIK den XI; den 19 October des jaars 1717 HENRIK den XV; den 21 February des jaars 1719 *Henrika Juliana*; den 16 October des jaars 1720 HENRIK den XIX; den 12 October des jaars 1721 HENRIK den XXI; den 17 October des jaars 1722 *Christiana Maria Eleonora*; den 19 November des jaars 1725 HENRIK den XXVII; en den 12 December des jaars 1726 HENRIK den XXIX.

Het zytakje van den *Lobensteinschen* hoofdtak heeft HENRIK de X gesticht, geboren den 29 November des jaars 1622. Hy hadt zyn setel te Ebersdorf, en deedt vele reizen door Europa. Onder anderen heeft hy als vrywillige onder de Venetianen in Morea tegen den Turk gedient. Hy stierf den 10 Juny des jaars 1711, nalatende by zyne gemalinne, Erdmuth Benigna, dochter van Johan Frederik, grave van Solms-Laubach, een zoon, HENRIK den XXIX, geboren den 21 July des jaars 1699, die getrouwt is in den jare 1721 met Sophia Theodora, dochter van Wolfgang Diderik, grave van Castel, in Remlingen, en by de zelve de volgende kinderen heeft verwekt, namentlyk: 1) *Benigna Renata*, geboren den 12 September des jaars 1722. 2) HENRIK den XXIV, geboren den 24 January des jaars 1724. 3) HENRIK den XXVI, geboren den 24 January des jaars 1725. 4) HENRIK den XXVIII, geboren den 30 Augusty des jaars 1726. Behalven dezen Henrik den XXIX hadt Henrik de X vier dochteren, te weten: *Benigna Maria*, geboren den 15 December des jaars 1695; *Erdmuth Dorothea*, geboren den 7 November des jaars 1700, en getrouwt in den jare 1727 met Nicolaas Lodewyk, grave van Zinzendorf; *Henrika Bibiana*, geboren den 14 Juny des jaars 1702; en *Ernestina Eleonora*, geboren den 30 January des jaars 1706. *Crantzius in Saxon. lib.* IX. *c.* 52. *Langius Chron. Critic.* p. 791. *edit. Pistor. Albinus Meisn. Chron. Balbinus Misc. Hist. Fabricius Orig. Sax. Peckenstein Theatr. Saxon. Rittershus. Tab. Geneal. Spenerus Not. Insign. Beckler Reuss. Geneal. Imhof N. P. Bucelin. Germ. Stemm. P.* II. *Souverainen von Europa p.* 1256 *seq. Europische Herold P.* I. *p.* 634. *Joh. Hubners de Jonge Genealogisch Woordenboek.*

REUSSEN. (GROOT-of ZWART-) Zie MOSCOU.

REUSSEN, (ROOD-of KLEIN-) in 't Latyn, *Russia Rubra*, is een klein landschap in Polen, palende ten Westen aan klein-Polen, ten Noorden aan Litthaauwen, ten Oosten aan klein-Tartarye, en ten Zuiden aan Moldavië, Zevenbergen, en Hungarië. Het begrypt acht landen en waywoodschappen, namentlyk Reussen, Podolië, Braslau, Kiow, Belsko, Chelm, Volhynië, en Ukranië. De hoofdstadt is Lemberg. De Latynsche schryvers noemen de inwoonders van dit landt *Russi*, of *Rutheni*, en men gelooft, dat zy van de Roxolanen afstammen. Reussen hadt eertyds zyne afzonderlyke hertogen. De Czaar van Moskovië liet in de XVI eeuwe den laatsten uit dit vorstelyk geslacht ter doodt brengen. *Zeiler. Descript. Polon.*

REUSSEN, (WIT-) in 't Latyn *Russia Alba*, behelst niet alleen al het gene de Moskoviters in 't Westen van den oorsprong der rivieren de Don en Dnieper bezitten, maar ook het Litthaauwsch Reussen, zynde een stuk van het groothertogdom van Litthaauwen, en byna twee derde delen van het zelve uitmakende. Daar toe behoren de navolgende waywoodschappen, als: (1) *Novogrodek*, waar onder ook het gebiedt van *Slonim*, en het hertogdom van Zlucz behoren. (2) *Mscislaw*. (3) *Witepsk*. (4) *Minsk*, waar toe ook het gebiedt van *Borissow* gerekent wordt. (5) *Polocz*, met het gebiedt van *Usacz*. Eertyds was ook *Smolensko*, vooraleer het de Moskoviters bemachtigden, een waywoodschap van 't Litthaauwsche Reussen; gelyk ook het hertogdom *Czernichovie*. De grondt der vyf gemelde waywoodschappen is zeer vruchtbaar, en de koophandel bloeiend. Dat men nu dit landschap Wit-Reussen noemt, geschiedt of wegens den sneeuw, waar mede het gebergte aldaar byna het gansche jaar door bedekt is, of om dat 'er vele witte dieren in deze landen gevonden worden, die elders een andere koleur hebben. *Wijuk Kojalowitz Hist. Lithuan. Connor State of Poland P.* I. *Lett.* 6. *P.* II. *Lettr.* 2.

REUSSEN, een Waywoodschap in klein-Reussen, behelzende drie districten, namentlyk *Lemberg*, *Belcz* en *Chelm*.

REUSSEN, een kleine stadt en voortreffelyk kasteel onder 't gebiedt des graven Lescinski. Deze plaats is in den jare 1707 zeer verwoest.

REUTER, (QUIRINUS) hoogleeraar in de Godgeleerdheit op de universiteit van Heidelberg, wierdt by Mosbach, eene stadt in de onder-Palts, in den jare 1558 geboren. Na dat hy den loop zyner studiën te Heidelberg hadt volbragt, leeraarde hy de Philosophie en Theologie in verscheide steden van Duitschlandt. Weder te Heidelberg gekomen zynde wierdt hy aldaar tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit bevordert, en in den jare 1607 tot rector van de universiteit verkoren. Hy schreef verscheide traktaten, als: *De significationibus Cometarum*; *Aphorismi Theologici*; *Commentarii in Abdiam, seu Obadiam Prophetam*; enz. Hy stierf in den jare 1613, en wierdt in de universiteits-kapel begraven. *Adam Vit. Theol. Germ. Freher. Theatr.*

REUTLINGEN, eene Ryksstadt in Zwaben, binnen de grenzen van 't hertogdom van Wurtenberg, een myl van Tubingen gelegen. Volgens het gevoelen van Spangenberg hebben Reutlingen, Rotweil, en het markgraafschap Rötel hunnen oorsprong van de oude *Reudingers*, of, gelyk ze Ptolemæus noemt, *Rutidiërs*, die met de Sueven, thans Zwaben, optrokken. In den jare 1240 heeft keizer Frederik deze stadt met muren omringt, en tot een Ryksstadt verklaart; hoewel Crusius getuigt in een oud handschrift gevonden te hebben, dat ze reets van keizer Ottho den IV tot een stadt is gemaakt, het welk misschien dus kan overeen gebragt worden, dat Ottho zulks in den zin heeft gehad, en mogelyk reets een begin daar van gemaakt, maar dat het door keizer Frederik volbragt is. Ten minste, dat die van Reutlingen zulks den keizer Frederik toeëigenen, zulks blykt uit een oud opschrift van een huis aldaar tegen over de St. Mariënkerk van den jare 1247. Uit aanmerking van deze weldaadt hielden het de inwoonders van deze stadt met den Zwabischen keizer, wanneer in den jare 1247 Henrik de VII, landgraaf van Thuringen, tegen den keizer opstondt, en Reutlingen belegerde. Die van de stadt verdedigden zich zeer dapper, en deden een gelofte aan de maagdt Maria, dat ze haar een kerk zouden bouwen, ingeval zy uit dit gevaar gered wierden, gelyk geschied is; en dit is de oorsprong der voortreffelyke Mariënkerk, die alsnog een sieraadt van Reutlingen is. In den jare 1376 geraakte Everhard van Wurtenberg met Reutlingen in een zwaren oorlog, en wierdt van zommige Zwabische Ryksteden geholpen. In 't volgende jaar viel 'er een bloedig treffen voor tusschen Achalm en Reutlingen, waar in graaf Ulrich, zoon van Everhard van Wurtenberg, vele dappere graven en ridders verloor. Om die schade te boeten wierdt hy andermaal met die van Reutlingen in den jare 1388, en in de tegenwoordigheit van zyn vader by Weil handgemeen, doch behaalde ook toen weinig voordeel, en sneuvelde zelf. Keizer Wenceslaus besliste eindelyk het geschil. De inwoonders van Reutlingen zyn naderhandt byna in alle Zwabische landvredens begrepen geweest, en ten laatste mede in het zogenaamde Zwabische verbondt getreden, waar van daan wanneer hertog Ulrich van Wurtenberg in den jare 1529 hunne stadt belegerde en veroverde, en een voogdt over de zelve aanstelde, hun wapen veranderde, en ze in landszaken achter Urach plaatste, hen het Zwabische bondgenootschap te hulp kwam, en hertog Ulrich noodzaakte het landt te ruimen; invoegen Wurtenberg niets meer over deze stadt te gebieden heeft, behalven dat zich de zelve in den jare 1505 in de bescherming van hertog Ulrich heeft begeven, waar voor ze een zekere somme jaarlyksch betaalt, en belooft heeft gene Wurtenbergsche vluchtelingen in te nemen. Al het recht, het welk de graven van Achalm, wier oud kasteel niet

verre van de ſtadt op een berg gelegen is, eertyds op de ſtadt gehad hebben, het zelve heeft hertog Ulrich van Wurtenberg in den jare 1500 vrywillig aan keizer Maximiliaan overgegeven, die het naderhandt voor een zekere ſomme gelds aan de ſtadt heeft overgedaan. Anderen verzekeren, dat Ulrich het aan de ſtadt reets verkocht heeft. In den jare 1495 erlangde ze van keizer Maximiliaan het privilegie van een vryſtadt voor zodanige, die buiten hunne ſchuldt een doodſlag begaan hadden; waar van zich de Zwabiſche adel, en in tydt van oorlog de bevelhebbers der naburige legers, als mede verſcheide anderen nog op den huidigen dag wel weten te bedienen. Reutlingen was nevens Neurenberg de eerſte ſtadt, die in den jare 1530 de Augsburgſche Confeſſie onderſchreef; en kon geenzins bewogen worden om het zogenaamde *Interim* aan te nemen. In den jare 1643 gaf ze zich over aan de Weimarſche troepen, die toen in Zwaben ſlecht huis hielden. Voorts is deze plaats ten aanzien van andere Zwabiſche Ryksſteden nog tamelyk fraai, en is gelegen in een zeer aangenaam dal. Aan het ſtadhuis ziet men een oude Romeinſche ſtormram. De ſtadt is ook met goede grachten en muren omringt. De regering aldaar is byna Demokratiſch, beſtaande gemeenlyk uit 28 leden: 12 uit de gemeente hebben nevens den ſtads-ſchout ook ſtem in de Raadsvergadering. Daar zyn jaarlykſch drie burgermeeſters, die ieder vier maanden regeren. *Europ. Herold P.* I. *p.* 759. *Cruſ. Annal. Suev.*

REUVEN, (PIETER) geboren te Amſterdam in het jaar 1650, verdient wegens zyne luſt tot de ſchilderkunſt, dat men van hem gewag make. Hy was een leerling van Jakob Jordaans, en door naarſtigheit zeer verre gekomen. Hy hieldt zich bezig omtrent groot werk, als ſolders en zalen. In 's Gravenhage ſchilderde hy de praalbogen, toen Willem de III, koning van Engelandt, daar ingehaalt wierdt. Men beſpeurde daar veel kunſt en ſchoonheit in, die de oogen van verſcheide kunſtenaren naar zich trokken. Op het Loo, in het koninklyke luſthuis, heeft hy het fraaiſte, dat daar is, ook gemaakt. Zyne ſtukken verdienen te groter verwondering, om dat hy zo vaardig ter handt was, zo dat naauwlyks te begrypen is hoe zulke uitſtekende kunſtwerken in zo korten tydt hebben kunnen volvoert worden. Hy ſtierf in het einde van het jaar 1718. *A. Houbraken Schouburg* III *Deel.*

REUZEN, menſchen van eene ongemene grootte, waren, volgens eenige ouden, de zonen van Saturnus, en, volgens anderen, die van de Aarde. Jozephus zegt in zyne *Joodſche Oorlogen*, dat zy uit de vermenging der kwade geeſten, of Demons, met de vrouwen des aardbodems zyn voortgekomen, welk gevoelen Lactantius, het zelve met een plaats uit de gewyde Geſchiedeniſſe bewyzende, ſchynt aan te kleven en te beveſtigen. Maar Auguſtinus en alle later Godgeleerden verwerpen met reden dit gevoelen, en ontkennen, dat zich de boze geeſten met de vrouwen kunnen vermengen, en kinderen verwekken. De dichters hebben verziert, dat de Reuzen de goden hebben aangedaan, maar dat zy door hen verſlagen, en eenige van hen onder den berg Etna, andere onder de eilanden Mycone, of Micole, en Lipari begraven, en eenige in de helle geworpen zyn. Men kan Ovidius in het eerſte boek van zyne *Gedaantwiſſelingen* daar over in het brede nazien. Men vindt in de heilige Bladen dikwils van Reuzen gewag gemaakt, en eenige ſchryvers zyn van gedachten geweeſt, dat Adam zelf een Reus is geweeſt: anderen hebben zich ingebeeld, dat de boze geeſten deze Reuzen zyn. *Philo* de Jode heeft daar een afzonderlyk traktaat van geſchreven. Zie ook *Sixtus van Siena* (*Senenſis*), *Lucilius*, *Torniel M. D.* 6. *n.* 13. *A. M.* 987, *n.* 15. & *c.* 2590, *n.* 4. *Salian. in Annal. Nicol. Lloyd.* en andere.

Eenige ſchryvers, zo oude, als hedendaagſche, houden als eene zekere zaak ſtaande, dat 'er voor dezen Reuzen geweeſt zyn, en dat de menſchen in den beginne van de wereldt eene ongemene grote en Reuzen-geſtalte gehad hebben. Andere zeggen, dat 'er niet alleen in den beginne van de wereldt, en kort na den zondvloedt, maar dat 'er zelfs vele eeuwen na Chriſtus geboorte ganſche natiën van Reuzen geweeſt zyn, en maken inzonderheit van de Gotthen en Noormannen zulk volk. Volgens de gedachten van Pikart, in zyne *Oudheden van Drenthe*, zyn de oudſte Drenthenaars mede Reuzen geweeſt; ten minſte, hy houdt voor zeker, dat het landt van Drenthe van ouds van Reuzen gekrielt heeft, welke Reuzen uit Gothlandt en de andere Noordſche geweſten derwaarts zouden gekomen zyn, en dat landt tot hunne woonplaats verkoren hebben: en deze zyne ſtelling meent hy te beveſtigen met die bekende vervaarlyke ſteenhopen, welke in Drenthe (ook in Weſtphalen en elders) gevonden worden. Maar het zy dit het werk van de Gotthen en andere Noordſche volkeren, welke, gelyk bekend is, hier te lande van tydt tot tydt wakker den baas hebben geſpeelt, is geweeſt, (anderen ſchryven deze ſteenhopen aan de Romeinen toe) daar uit volgt niet, dat zy juiſt Reuzen moeten hebben geweeſt; en, om by den naam van Reuzen hier te blyven, het is in genen opzichte waarſchynlyk, dat 'er van ouds meer of andere Reuzen, dat is menſchen groter en onbeſuiſder van ligchaam, en ſterker en geweldiger van krachten, geweeſt zyn dan tegenwoordig. Men heeft immers in alle eeuwen en in alle landen menſchen van eene grote en ongemene geſtalte gevonden, en men vindt ze nog tegenwoordig. Wie heeft, om in ons Hollandt te blyven, van den Sparwouwer Reus (*Klaas van Kieten*) en den vreeſſelyk groten Boer van Lekkerkerke (*Gerrit Baſtiaansz.*) niet horen ſpreken? De laatſte was zo groot, dat vier knappe voeten door zyn eenen ſchoen konden bedekt worden. Maar dat 'er onder de Noordſche volkeren vele menſchen van eene ongemene geſtalte, en zelfs meer dan onder andere natiën geweeſt zyn, zal men niet tegenſpreken: want de oude en beſte ſchryvers, als *Tacitus, Mela*, enz. getuigen, dat de Duitſchers in het algemeen, en vooral de Cimbren, zeer kloeke en ſterke karels geweeſt zyn: maar zulke ligchamen hadden de Gauloizen ten opzichte van de Romeinen ook, zonder dat zy deswegen noch van *Ceſar*, noch van iemandt anders voor Reuzen gehouden worden. Wel is dan waar, dat 'er onder de Gotthen, Noormannen, Zweden, Denen, enz. in alle tyden menſchen van eene Reuzen-geſtalte gevonden zyn; maar die volkeren waren doorgaans gene Reuzen, en als de ſchryvers van die landen, als *Olaus Wormius*, *Saxo Grammaticus*, *Johannes Magnus*, en andere, van een Reus ſpreken, tekenen zy wel duidelyk aan, dat het een Reus was, het welk onnodig zou geweeſt zyn, indien 'er de menſchen doorgaans eene Reuzen-geſtalte gehad hadden. Als 'er ergens ook een Reus begraven was, wierdt zulks, volgens het getuigenis van die ſchryvers, als iets byzonders in de gedachteniſſe gehouden, en de omleggende boeren plagten dat als eene zonderlinge en aanmerkenswaardige zaak aan de reizigers te vertellen; waaruit, waarlyk, geenzins blykt, dat 'er zo een groot verſchot van Reuzen was. De weetgierigen kunnen voor het overige aangaande deze ſtoffe de volgende ſchryvers te rade gaan, als: *Chaſſagnonus*, *Theod. Ryckius*, & *Hier. Magius in Miſcellan. de Gigantibus. Ant. Terillus de termino magnitudinis & virium in animalibus. Joh. Goropius in Orig. Kircherus in Mund. ſubterr. lib.* VIII. *ſ.* 2. *c.* 4. *Voetius Vol.* I *Diſput. de Creat. P.* VIII. *pag.* 704. *Auctor Anon. Hiſt. Orbis terr. Geogr.* & *Civ. cap.* IX. *ſ.* 2. §. 10. *Merula Cosmogr. Gen. P.* I. *l.* III. *c.* 14. *Jonſtonus Thaumatograph. admir. hominis c.* 4. *art.* 1. *Camerarius Hor. ſubciſ. l.* I. *c.* 82. *Ol. Wormius Hiſt. Norw.* & *Monum. Dan. Jod. Herm. Nunning in Sepulchro Weſtphalico-Mimigardico-Gentili ſ.* 2. *c.* 1. *De Bruin Wetſteen der vernuften* II *D.* I *B.* 2. *H. Joh. Pikart Kronyk en Oudheden van Drenth. Beſchryv. van Groningen en van het landt van Drenthe.* enz.

REUZEN-GEBERGTE, in 't Latyn *Montes Sudeti*, *Montes Gigantum*, *Montes Riphai*, of *Montes Circonoſſii*, van den Boheemſchen name *Krknosky Hory* genaamt, is een groot gebergte tuſſchen Bohemen en het vorſtendom Jauer, in Sileſië, op het welke men vele voortreffelyke bergwerken, voornamentlyk aan den kant van Bohemen, ziet, waar in zuiver goudt en vele edelgeſteenten gevonden wordt. De Sileſiſche zyde behoort onder het gebiedt van Kynaſt en Greiffenſtein, van het welke de graven van Schafgotſch bezitters zyn. Uit dit gebergte hebben de Elve en verſcheide kleine rivieren haren oorſpronk. Het is in het byzonder wegens een zeker ſpookſel, *Ribenzal* genaamt, vermaard, het welk gezegt wordt eigentlyk zyn verblyf op den Sneeuwberg, zynde de hoogſte van alle, te hebben. Men verhaalt wonderlyke dingen van dit ſpookſel. *Topogr. Bohem.* & *Sileſ. Luca Sileſ. Gedenkw. Balbin. Miſcell. Dec.* I. *lib.* I. *c.* 6. *p.* 11 *ſeq.*

REVAL, REVEL, in 't Latyn *Revalia*, in 't Moskoviſch *Kilawan*, de hoofdſtadt van Eſthen, in Lyflandt, is gelegen aan den Finlandſchen zeeboezem, en behoort tot de provincie van Harrenlandt. Deze ſtadt is wel verſterkt, en heeft een ſterk kaſteel op een hoge en ronde ſteenrots, nevens een goede haven. Hier is ook een Lutherſch Conſiſtorie en bisdom, en de inwoonders zyn van de Augsburgſche geloofsbelydeniſſe. De ſtadt heeft fraaie, doch eenigzins ongeregelde ſtraten. De regering der ſtadt is Demokratiſch, aangezien in zaken van gewigt de voornaamſten des volks van de overheit raadgepleegt worden. Waldemar, of Wolmar de II, koning van Denemarken, heeft in den jare 1230 den grondt van deze ſtadt gelegt. Wolmar de III verkocht ze in den jare 1347, nevens de ſteden Narva en Weſemburg, aan den grootmeeſter der Duitſche orde voor 19000 marken zilver. In den jare 1565 begaf zich de ſtadt onder de beſcherming van Erik, koning van Zweden, om tegen de Moskoviters veilig te zyn, die ze in de jaren 1570 en 1577 te vergeefſch belegerden. Deze plaats was eertyds eene der voornaamſte Hanzeeſteden, en begon in den jare 1477 een koopſtadt te worden, wordende de koophandel aldaar tot het jaar 1550 gelukkig gedreven; wanneer de Moskoviters de ſtadt Nerva innamen, en aldaar den koophandel veſtigden, dien zy voorhenen te Reval gehad hadden: doch naderhandt heeft deze plaats haren ouden luiſter wedergekregen, dryvende boven alle andere ſteden een ſterken handel op Ruslandt. De ſtadt heeft ook nog op den huidigen dag een oud ſtapelrecht, dat door verſcheide vredestraktaten tuſſchen Moskou en Zweden beveſtigt is. In den jare 1710 veroverden de Ruſſen deze ſtadt met verdrag, na dat de zelve veel door de peſt geleden hadt. De Czaar liet ze in hare kerkelyke, polityke en commercie-vryheit, gevende haar daarenboven het eilandt Narie en Wulf-ſund, nevens de ſtrand-en andere naaſtgelegene dorpen, die haar door de Zweden ontweldigt waren, weder. Hier by voegde de Czaar de voorſtadt Tonnisberg. Omtrent een halve myl van de ſtadt was een fraai monniken-en nonnenkloofter, hebbende zyne kerken en byzondere woningen. Men leeſt in de Geſchiedeniſſe van dit klooſter, dat de broeders en zuſters van het zelve een zekere kunſt hebben uitgevonden, om door tekenen met elkander te ſpreken, en dat zy hier van een ſoort van Woordenboek gemaakt hebben. *Olearius Muſc. Reisbeſchr. Zeiler. Topogr. Livon. Hartnaccus Lieſl. Geſch. Happelius Kern-Chron. Beſchryving van Zweden.*

REVEL, in 't Latyn *Rebellum*, eene ſtadt in opper-Languedok, gelegen in 't gebiedt van Lavaur. De inwoonders zeggen, dat deze plaats eertyds *la Baſtide de Lavaur* genaamt is geweeſt, maar naderhandt *Revel*, in plaats van *Rebel*, nademaal ze op 't bevel van Philips den Schonen met muren wierdt omringt.

REVEL. Zie REVAL.

REVEL (HUGO VAN) was de twintigſte grootmeeſter der Johanniter orde van Jeruzalem, wiens konvent toen te Ptolemaïs, of St. Jan d'Acre was. Hy was in den jare 1260 de opvolger van

van Willem van Chateauneuf, en hadt den roem van een dapper en verstandig man te zyn, hoewel de macht van den Egyptischen Sultan voor hem onwederstaanlyk was, en hy genoodzaakt wierdt een stilstandt met hem te maken, doch die in den jare 1270 van den Sultan gebroken wierdt. De Hospitaliers verloren hunne vesting Crac, in 't graafschap van Tripoli, na eene hardnekkige belegering, alzo de ridders, die de bezetting hielden, liever tot de doodt toe wilden vechten, dan zich overgeven. In den jare 1276 stondt Burchard Desewenden, grootmeester der Duitsche orde, van zyne bediening af, en nam de orde der Hospitaliers uit handen van den grootmeester de Revel aan. Deze stierf in den jare 1278, na dat hy vyf vermaarde Kapittelen hadt gehouden, en verscheide roemwaardige wetten ter bestiering van zyne orde gemaakt. *Nicolaas de Lorgue* was zyn opvolger. *Bosio. Naberat.*

REVELLO, in 't Latyn *Rupellum*, is een fraai, doch maar tamelyk bewoond stedeke in Saluzzo, een markgraafschap in Piëmont, niet verre van de hoofdstadt, ook Saluzzo genaamt, gelegen. Het kasteel, op een zeer hoge steenrots gebouwt, is een geruimen tydt voor onverwinnelyk gehouden: doch het is naderhandt verscheide malen verovert, namentlyk in 't midden der XVI eeuwe door de Franschen, in den jare 1588 door Mauritius en Thomas, beide prinssen van Savoje, en in den jare 1641 door hertog Karel Emanuel den II. In den jare 1693, den 14 November, wierdt het van de Franschen ingenomen, geplundert en verbrand.

REVENTLOW, een oud adelyk, maar thans graaflyk Holsteinsch geslacht, van het welke reets in de XII eeuwe een linie is afgestamt, zich noemende *van Walsdorf*, een riddergoedt in Wagrië gelegen; maar deze linie is thans uitgestorven. Anders is het geslacht eigentlyk uit Ditmarsen geboortig. HARTWICH *van Reventlow* doodde in den jare 1315 Adolf, grave van Holstein-Segeberg, om dat deze niet alleen des zelfs broeder hadt laten onthoofden, en hem des zelfs hoofdt toegezonden, maar ook zyne zuster geschonden. Hy reisde om die reden in pelgrimagie naar Rome, en wierdt van den paus geabsolveert. In den jare 1397 was GROY *van Reventlow* mede by de deling van Holstein tegenwoordig op de Bornhoveder heide. DETLEFF, geheime Raadt van Frederik den I, koning van Denemarken, wierdt in den jare 1535 bisschop van Lubek, en voerde de Luthersche Religie in zyn bisdom in, doch stierf in 't volgende jaar. Ter zelver tydt leefde een ander van dien name, van wien men verzekert, dat hy niet alleen den koning van Denemarken vele toekomende dingen, maar ook keizer Karel den V den uitslag van den Smalkaldischen oorlog voorzegt heeft. Hy wierdt onderweeg gedood, toen hy van Ingolstadt, alwaar hy den keizer hadt opgewacht, weder naar huis keerde. IVENUS *van Reventlow* stierf in den jare 1569 als koninklyke Deensche geheime Raadt. HENNING was in den jare 1684 geheime Raadt des konings van Denemarken. CONRADUS, eerste staatsdienaar van Denemarken, grootkancelier, geheime Raadt, ridder van de orde van den olifant, protector der koninklyke akademie, en stichts-amptman te Haidersleben, stierf in den jare 1708. Zyne twede dochter, *Anna Sophia*, geboren in den jare 1693, wierdt van den koning in den jare 1712 tot hertoginne van Sleeswyk verheven. Deze baarde in den jare 1713, den 24 Juny, *Frederika Sophia*. Haar broeder, CHRISTIAAN, keizerlyke luitenant generaal, is Deensche opperjagermeester en stichts-amptman te Ripen geworden. FREDERIK heeft in den jare 1695 de bediening van koninklyke Deensche Raadt bekleed. HENRIK, graaf van Reventlow, heer op Lehmkuhlen, Colmar en Rethwisch, geheime Raadt en land-Raadt des hertogs van Sleeswyk, onthieldt zich in den jare 1710, en eenige volgende jaren, als Holstein-Gottorpsche afgezant aan 't keizerlyke hof, en in den jare 1717 in 's Gravenhage. Hy was ook een tydlang Holstein-Gottorpsche generaal-krygs-commissaris, en landpresident. Zyne gemalin is Charlotta, dochter van Christophorus Johannes, grave van Althan, keizerlyke geheime Raadt, en opperjagermeester. Hy trouwde met de zelve in den jare 1708. In den jare 1707, den 11 October, hefte hy voor den hertog Karel Frederik het leen aan 't keizerlyke hof. In den jare 1708, den 19 Maart, benoemde hem de keizer Jozephus tot zyn kamerheer. CONRAAD *van Reventlow*, grootkancelier van Denemarken, stierf den 11 July des jaars 1703, nalatende een zoon en vyf dochteren. De laatste waren: 1) *Christina Sophia van Reventlow*, geboren den 30 October des jaars 1672, en getrouwt eerst met Nicolaas Friis, grave van Frisenburg, en na des zelfs overlyden met Ulrich Adolf van Holstein, grave van Holstenburg, grootkancelier van Denemarken. 2) *Irmengardis Margareta*, geboren in 't jaar 1678, getrouwt met Frederik, grave van Ahleveldt, grootkancelier, en gestorven in het jaar 1709. 3) *Anna Margareta*, geboren in den jare 1682, getrouwt met Johan Schaek, en gestorven in 't jaar 1710. 4) *Ulrika Eleonora*, geboren den 1 November des jaars 1690, en getrouwt met Ferdinand Antoni Danneskiold, grave van Larwiegen; en 5) *Anna Sophia*, geboren den 16 April des jaars 1693, en getrouwt den den 4 April des jaars 1721 met Frederik den IV, koning van Denemarken, die stierf in den jare 1730. De zoon was CHRISTIAAN DETLEEF, graaf van Reventlow, geboren den 21 Juny des jaars 1671, opperpresident des konings van Denemarken te Altena. Hy heeft by zyne gemalinne Benedicta Margareta van Brogdorf, in Botkam, de volgende kinderen verwekt, als: 1) FREDERIK LODEWYK, geboren den 31 July des jaars 1701; 2) *Anna Margareta*, geboren den 18 July des jaars 1705; 3) *Cajus Bertram*, geboren in 't jaar 1707; 4) *Dorothea*, geboren den 14 October des jaars 1708; 5) *Christiaan Detleef*, geboren den 15 Maart des jaars 1710; en 6) *Sophia Hedwig*, geboren in 't jaar 1712. *Lehmanns Ietztherschend Europa. P. III. Joh. Hubner' de Jonge Genealogisch Woordenboek.*

REVEREND DE BOUGY, (JOHANNES) markgraaf van Bougy, en luitenant generaal onder Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, gaf uitnemende preuven van zyne dapperheit en trouwe in den binnenlandschen oorlog, niettegenstaande hy de Gereformeerde Religie toegedaan was. Hy stamde af van een oude adelyke familie in neder-Normandië, en was de jongste van zeventien kinderen, waar onder zestien zusteren waren. In zyn twaalfde jaar begaf hy zich onder het regiment van de lyfwacht, en klom dus by trappen op. Maar de voornaamste oorzaak van zyne bevordering schynt de maarschalk de Gassion geweest te zyn, van wien hy een ongemene gunst uit aanmerking van zyne zonderlinge hoedanigheden genoten heeft, gelyk hy ook de belangen van den maarschalk in alle des zelfs wederwaardigheden zeer getrouwelyk heeft aangekleeft. De kardinaal Mazarin zocht hem wel op zyne zyde te trekken; maar dit was te vergeefsch zo lang als Gassion leefde. Na des zelfs doodt zocht hy hem andermaal aan, en verklaarde opentlyk niets meer te wenschen dan in des maarschalks plaats in zyne vriendschap opgenomen te worden, het welk de markgraaf hem gewillig toestondt. Hy zou ook veel verder gekomen zyn, ingevalle hy het aanhoudende verzoek van de koninginne en den kardinaal hadt willen inwilligen, en zich tot den Roomschen Godsdienst willen bekeren. Maar hy gaf hen tot antwoordt, dat, ingevalle hy geen zwarigheit maakte Godt zelf met een maarschalksstaf te verwisselen, hy veel min zich ontzien zou den koning ontrouw te zyn. De koning verklaarde ter eere van hem de barony Callonge in den jare 1667 tot een markgraafschap, aangezien hy zo wel in Vrankryk, als in Catalonië uitnemende blyken van dapperheit en aanklevendheit aan des konings belangen gegeven hadt. In den slag by Rocroy hadt hy het bevel over een compagnie Gendarmes de Gassion; en hoewel hy reets in zyn been was geschoten, zo greep hy nochtans een vyandelyk bataillon aan, wanneer zyn paardt onder hem wierdt doodgeschoten. In den jare 1650 wierp hy zich met 500 paarden binnen St. Quintyn, en behieldt dus die stadt tegen de Spaanschen; en wanneer deze daar op Guize belegerden, posteerde hy zich met 1200 musketiers in een bosch, en sneedt den belegeraars den toevoer af; waar door zy genoodzaakt wierden die plaats te verlaten. Na dat het hof van de kwade ondernemingen des prinssen van Condé onderrecht was, en uit dien hoofde in den jare 1651 Parys meende te verlaten, zondt de koningin boden aan de Bougy, die toen in Vlaanderen was. Wanneer deze nu gelaarst en gespoort in haar vertrek tradt, riep zy uit: *Zie daar, Bougy komt! nu vreze ik niets meer.* Daar op verklaarde zy hem, dat zy hem zich zelf en den koning toevertrouwde. Zy wierden beide van hem naar Fontainebleau gebragt. Dezen post hadt Bougy ingenomen, maar nochtans gelast, dat hem een afgezonderde hoop ruiters haastelyk zou volgen. Horende, dat Condé voorgenomen hadt Gien te belegeren, zondt hy een courier aan zyn volk, verzoekende, dat zy hem op 't spoedigste wilden volgen. Zyne manschap, hier van verwittigt, voederde aanstonts de paarden, zat op, en kwam ter rechter tydt by hem. Hier op wierp hy zich met een goede bezetting in Gien, doch liet de poorten, alwaar het volk des prinssen van Condé stondt in te komen, open staan; en wanneer deze daar in wilden dringen, wierden zy zonder moeite te rug gedreven en vervolgt. In het najagen zag hy een jongeling, en vernemende, dat het de zoon van een aanzienlyk lidt der regering van Bourges was, verzocht hy hem, of hy wel een brief aan zyn vader mede wilde nemen, daar by voegende, dat de koningin hem altydt voor eenen van hare getrouwste dienaren hadt gehouden. De jongeling was zeer gewillig. Hier op schreef de Bougy een brief aan het voornoemde lidt van de regering, meldende, dat hy de troepen van Condé hadt geslagen, en nu naar Bourges in optocht was. De prins, die juist den magistraat hadt vergadert, en den zelven poogde op zyne zyde te trekken, lachte over den inhoudt van dezen brief, hieldt het voor een krygslist, en wilde de Bougy zelf antwoorden; maar onderwylen naderden de gekwetsten de stads poorten; en toen verklaarde zich de overheit, radende den prins af te trekken, aangezien zy den koning meenden getrouw te blyven. In de belegering der stadt Casdequiers, in Catalonië, was hy als luitenant generaal op dien dag in de trencheën, toen 'er gestormt wierdt. Ziende derhalven, dat zyne manschap te rug wierdt gedreven, rukte hy een sergeant de hellebaardt uit de handt, beklom allereerst de bresch, en bragt dus zyne soldaten weder tot hunnen plicht. Hy wierdt wel door een musketkogel gekwetst, maar bleef op zyn post, tot dat de stadt verovert was. Hy stierf eindelyk op zyn landgoedt Callonge in den jare 1658, na dat hy zich en zyne krachten door menigvuldige moeite en zwarigheden hadt afgesloost, en daar door een zinking op de borst gekregen. Hy liet by zyne gemalinne Maria de la Chausade de Callonge, die hem een ryke erfenis toebragt, een eenigen zoon na, *Johannes Jacobus*, die insgelyks in dienst des konings van Vrankryk geweest is, maar wegens de Religie genoodzaakt was naar Hollandt te wyken. *L'Abbé du Pure Vie du Marechal de Gassion. Bayle.*

REVERMOND, eertyds *la Côte de St. André*, een landstreek in 't Fransche Bresse, zich uitstrekkende van Pontdain tot aan Coligni, zynde de voornaamste plaats daar in. Dit kleine landt stondt eertyds onder 't gebiedt van 't huis van Coligni.

REX. Dus wierdt by de Atheniënzen een der Archonten genaamt, wiens bediening in het navolgende bestondt. Hy bezorgde de feesten van Ceres, Bacchus, Minerva, Vulcanus, en Prometheus, ten einde de zelve op den gezetten tydt, en met de gewone plegtigheden geviert wierden. Voorts hadt hy het opzicht over de priesters en het waarnemen van den Godsdienst.

In 't byzonder deedt hy op 't feeſt van Ceres, genaamt *Eleuſinia*, een offerhande, en zag toe, dat geen vremdeling zich daar by voegde. Des anderen daags na het feeſt, ook *Myſteria* genaamt, liet hy den Raadt te Eleuſis vergaderen, en ſpande de vierſchaar over de genen, die gedurende den Godsdienſt iets onbehoorlyks gedaan hadden: daarenboven beſliſte hy de geſchillen tuſſchen gehele familiën. Ingeval een manſlag gebeurde, en hy op de daadt aankwam, vermogt hy de daders en getuigen voor zich te dagvaarden en verhoren, hoewel hy de zaak gemeenlyk in den Areopagus bragt. alwaar hy altydt zyne kroon plagt af te leggen, maar altydt vooraf zyn gevoelen bekend maakte. Zyne gemalin, *Regina*, of koningin genaamt, hadt ook het opzicht over zekeren Godsdienſt, die zeer geheim gehouden wierdt. Onder haar ſtonden verſcheide wyven, *Gerara* genaamt. *Meurſius Eleuſin.* XV. *Poſtellus de Repub. Athen. c.* 21. *Sigonius de Repub. Athen.*

REX CONVIVII wierdt ook *Magiſter convivii* genaamt, en *Magiſter cœnæ*. ook wel *Sympoſiarcha*. Hy was by de oude Grieken en Romeinen de gene, die van de gezamentlyke gaſten tot koning verklaart wierdt, invoegen hy zekere wetten en ordonnantiën maken kon, naar welke zich alle, die by het gaſtmaal tegenwoordig waren, gedragen moeſten. Deze wetten beſtonden daar in, dat hy bepaalde hoe veel, en in welke mate een ieder drinken moeſt; dat de wyn naar een ieders vermogen met water gemengt was, ten einde niemandt boven zyn vermogen genoodzaakt wierdt te drinken. Voorts moeſt hy het geſelſchap met een aangenaam verhaal onderhouden, en de voorvallende geſchillen beſliſſen, enz. *Sympoſiarcha* wierden ook de genen genaamt, die de gaſtmalen, by de offerhanden der afgoden aangeſtelt, beſtierden. *Sellerus Antiq. Palmyr. Append. c.* 3. *p.* 301.

REY, of RHEI, was eertyds de grootſte ſtadt in Aſië, maar is thans verwoeſt. Gedenkſtukken daar van vindt men 5 Duitſche mylen van Sava, in het Perſiaanſche landſchap Erak, of Yrak. Men verhaalt byna ongelooflyke dingen van hare grootheit, die echter van geloofwaardige hiſtorieſchryvers, als mede van de genen, die gezegt worden de zelve gezien te hebben, beveſtigt worden. Volgens de Perſiaanſche Geographie wordt ze gezegt in de IX eeuwe na de geboorte van Chriſtus in 96 kwartieren verdeelt te zyn geweeſt, van welke ieder 96 ſtraten, en ieder ſtraat 400 huizen en tien moſqueën zou gehad hebben. Voorts verhaalt men, dat binnen de ſtadt meer dan 6400 collegiën, 16600 baden, 15000 moſquën-torens, 12000 molens. 1700 grachten, en 13000 karavanſeras zyn geweeſt. De Arabiſche ſchryvers ſtemmen hier mede overeen, zeggende, dat ze in de III eeuwe der Mahomethanen, op dezen tydt invallende, de allervolkrykſte ſtadt van geheel Aſië is geweeſt, en na Babylon gene ſtadt in getal van inwoonderen en rykdom by de zelve is te vergelyken geweeſt. Hier van daan is het dat zy zulke prachtige namen in de Hiſtorie voert, wordende dan eens de voornaamſte der ſteden, en de gemalin der wereldt, dan eens de poort der poorten der aarde, en de ſchouwburg der ganſche wereldt genoemt. Ptolemæus noemt ze *Raquaia*, maar de andere Griekſche ſchryvers geven haar zulke namen, nevens Ptolemæus, die naar het woordt REY ſchynen te zwemen. Haar oorſpronk is onzeker. Volgens de rekening der Magi of Perſiaanſche wyzen wordt Cus, de kleinzoon van Noach, gezegt de zelve geſticht te hebben. Doch het gemeenſte gevoelen is, dat ze de koning van Perſië Houcheino geſticht, en dat Manoutcher ze dus vergroot heeft. In dezen welſtandt bleef de ſtadt Rey tot den tydt dat de eerſte Mahomethanen de zelve veroverden en verwoeſtten. Het is wel waar, dat ze Mehdy Billa, derde Kalif van Babylon, veel voortreffelyker herbouwt heeft, en dat de plaats onder des zelfs opvolgers tot dien luiſter en grootheit is opgeklommen. In dien tydt verzekert men dat in meeſt alle hunne moſqueën ieder nacht honderd lampen van allerlei metaal, maar in de grote vyf honderd gebrand hebben. Maar de langdurige oorlogen tuſſchen die van Eſſia en Sunnis, als mede de ſtroperyen der Tartaren in het landt der Parthen hebben deze aanzienlyke ſtadt voor den uitgang van de VII eeuwe van de Mahomethaanſche tydrekening geheel vernielt; en niettegenſtaande 60 jaren daar na Facre-Eddin, een Parthiſch prins, na dat hy met Caſam-Can, koning van Perſië, hadt vrede gemaakt, deze rampſpoedige ſtadt wederom wilde herſtellen, zo kon hy echter zyn oogmerk niet bereiken. Voorts zyn uit deze ſtadt, die zo langen tydt de grootſte rykdommen van het Ooſten gelyk als in haren ſchoot gedragen heeft, vele geleerde mannen geſproten. Haar grondt is rondom ook zeer vruchtbaar, maar de lucht ongezond, waar door allerlei koortſen, voornamentlyk de geelzucht, ontſtaan; hoewel de menſchen hier omtrent al zo lang leven als elders. *Olearius Perſiaanſche Reize-Beſchr.* IV *B. p.* 33. *R. Chardin Voyage de Perſe T.* III.

REY. . . Zie REI. . .

REYD, (EVERHARD VAN) Raadt eerſt van Johan van Naſſau, ſtadhouder der vorſtendommen Gelder en Zutphen, daar na van Willem Lodewyk, ſtadhouder van Vrieslandt, voorts burgermeeſter der ſtadt Arnhem, zyne geboorteplaats, en afgezonden ter vergaderinge van de Algemene Staten, overleedt in den jare 1602. Hy heeft met veel naauwkeurigheit en getrouwheit de Nederlandſche oorlogen en geſchiedeniſſen beſchreven van het begin der beroerten af in het jaar 1566, tot den jare 1601 toe, welk werk verſcheide malen herdrukt, en door *Dionyſius Voſſius* uit zyne oorſpronkelyke, dat is de Nederduitſche, in de Latynſche tale is overgebragt.

REYDEN, een kommandery der Johanniter orde in 't Zwitſerſche Canton Lucern, wierdt van Marquard van Iſſerthal in den jare 1331 geſticht. Voorhenen was 't een kaſteel, door de edelen van dien zelven name geſticht.

REYGATE, of RHIE-GATE, een zekere marktſtadt in het Engelſche landſchap Surrey, gelegen in het zogenaamde Holmes-Dale. Alhier wordt veel volaarde gegraven, wanneer men de overblyffelen van een oud kaſteel ziet: ook ziet men aldaar een lang verwulffel onder de aarde, aan wiens einde een groot vertrek is. Men zegt, dat het zelve eertyds den baronnen tot een geheim vertrek gedient heeft, wanneer de zelve in hunne oorlogen tegen koning Johannes raadpleegden. De Denen zyn omtrent deze ſtadt dikwils geſlagen. Reygate zendt twee gemachtigden in 't Lagerhuis. *Speedæus Theatr. Magn. Britan.*

REYHER, (SAMUEL) hoogleeraar in de Rechten te Kiel, Raadt des hertogs van Saxen-Gotha, lidt van de koninklyke ſocieteit der weteníchappen te Berlyn, wierdt den 19 April des jaars 1635 te Schleuſingen, in het Hennebergiſche, geboren. Zyn vader was Andreas Reyher, rector der ſcholen te Schleuſingen, daar na te Luneburg, en eindelyk te Gotha, en die verſcheide dingen tot nut der jeugdt geſchreven heeft. Na dat hy onder zynen vader de gronden zyner ſtudien gelegt hadt, kwam hy in den jare 1654 te Leipzich, en hoorde aldaar Jacobus Thomaſius in de philoſophie, Philippus Mullerus in de wiskunſt, en Amadeus Eckholt in de Rechten. Zyn patroon was een voornaam Raadsheer en koopman, Andreas Winckler genaamt, die hem niet alleen te Leipzich van nodig onderhoudt voorzag, maar ook mede naar Hollandt nam. Hier vondt hy gelegenheit te Leiden den vermaarden Jacobus Golius, groot kenner der Ooſterſche talen, over de Algebra van *Vieta* te horen lezen, en wierdt zo bekend met hem, dat hy onder des zelfs vrienden aangenomen wierdt. Nicolaus Goldmannus en Franciſcus van Schooten gaven hem tot de burgerlyke en krygskundige Architectuur de nodige aanleiding. Dezer mannen leſſen woonde hy naarſtig by; en naar Leipzich wederkerende begon hy zelf onderwys te geven. Kort daar na wierdt hy aan 't vorſtelyke hof van Gotha onderwyzer; en wanneer hy hertog Erneſt, die hem zyn erfprins toevertrouwde, genoegen hadt gegeven, verzocht hy verlof om weder naar Hollandt te mogen keren, om zich aldaar Doctor in de Rechten te laten maken, doch hy wierdt genoodzaakt wegens de woedende peſt te Rinteln te vertoeven. Van daar beriep men hem naar Kiel als hoogleeraar in de wiskunſt, welk beroep hy na zyne promotie te Leiden in den jare 1665 aannam. In den jare 1673 verhefte men hem tot buitengewoon profeſſor in de Rechten, in den jare 1683 tot gewoon profeſſor in de Inſtituten, en eindelyk in den jare 1692 tot profeſſor in 't Codex. Zyne werken zyn: *De ſingularibus Obſtagii juribus*; *De guartis*; *De proportione*; *De Codice Mericutiano*; *Hiſtoria Juris*; *De auro & argento chymico*; *De nummis quibusdam, ex metallo chymico factis*; *De tribus nummis argenteis*; *De dulcedine maris*; *De pneumatica, aerometria & hydraulica*; *De mundo*; *De bacillis ſexagenalibus*; *De Matheſi regia*; *De milite mathematico*; *De arte numiendi nova*; *De Epactis ſolaribus*. Hy heeft *Euclides* in zyne moedertale overgezet en verklaart. Voornamentlyk heeft hy zich door zyne *Matheſis Biblica*, die eerſt in 't Latyn, naderhandt vermeerdert in 't Hoogduitſch is in 't licht gekomen, een onſterffelyken name gemaakt. Hy ſtierf den 22 November des jaars 1714. *Progr. Funebr.*

REYNA (CASSIODORUS) heeft den ganſchen Bybel uit het oorſpronkelyke in 't Spaanſch vertaalt. Deze overzetting is zo ſeldzaam geworden, dat Gaffarellus, die ze aan Careavi voor de koninklyke Franſche bibliotheek verkocht, hem diets maakte, dat het een oude Joodſche Bybel was. Maar men vindt 'er zo wel het Nieuwe als het Oude Teſtament: ook ziet men aan de beten, die op het tytelbladt ſtaan, dat het boek te Bern gedrukt is. De vertaler poogt in een lange Voorreden in de Spaanſche tale te bewyzen, dat de H. Schriftuur ook in de gemene moedertalen moet overgezet worden. Hy heeft 'er ook kanttekeningen by gedaan, dienende tot verklaring der zwaarſte plaatſen, in 't byzonder van zodanige woorden, die van een verſcheide betekeniſſe zyn; wanneer de eene betekenis in den text, en de andere op den kant ſtaat, het welk met een zonderlingen vlyt geſchied is. Hy ſpreekt in die Voorreden ook van zyne vertaling. *Simon Hiſt. Crit.* V. *Tom.*

REYNALD, of RENALDUS, graaf van Boulogne, zoon van Albericus, grave van Dammartin, by wiens leven hy een verbondt maakte met Henrik den II, koning van Engelandt, tegen Vrankryk: doch koning Philips Auguſtus verleende hem niet alleen pardon, maar gaf hem ook zyn graafſchap Dammartin weder, maakte hem ridder, gaf hem de voornaamſte bedieningen aan 't hof, en bevorderde zyn huwelyk met Ida, erfprinceſſe van Boulogne, kleindochter van Euſtachius den IV. Des niettegenſtaande liet hy zich met de koningen van Engelandt, Richard den II en Johannes in een verbondt inwikkelen, gelyk naderhandt met keizer Ottho den IV, met Ferrand, grave van Vlaanderen, en andere vyanden van den voornoemden koning Philips Auguſtus: ja, hy riedt, dat men op allerlei wyze moeſt trachten hem van kant te helpen, en in den jare 1214 was hy de eenigſte in den bloedigen ſlag, die door zyne dapperheit den Franſchen de overwinning twyffelachtig maakte. Doch hy wierdt eindelyk zelf gevangen, en naar Bapaume gezonden. Daar poogde hy nieuwe onluſten te verwekken, maar wierdt voor koning Philips Auguſtus gebragt, die hem na een ſcherp verwyt veroordeelde om zyn leven in een duiſtere gevangeniſſe en yzere boeiens te Peronne te eindigen. Hy heeft een eenige dochter, *Mathildis*, nagelaten. De zelve trouwde in den jare 1216 met Philips, zone van koning Philips Auguſtus, en na des zelfs doodt in den jare 1233 met Alphonſus, naderhandt koning van Portugal. Deze verſtiet haar in den jare 1250. By den eerſten hadt ze eene dochter, *Johanna*, gravinne van Boulogne, Clermont en Aumale, die wel getrouwt geweeſt, doch zonder kinderen geſtorven is. *Mezeray Hiſt.*

Hist. de France T. II. *p.* 156 *seq. Sammarth. Gall. Christ. Du Puy. Du Cange. Le Fevre.*

REYNALD, RAYNALD, of REYNOUT VAN NASSAU de I, achtste graaf van Gelder en Zutphen, was de zoon en opvolger van grave Ottho den III, overleden in den jare 1271. Hy droeg den bynaam van *de Strydbare*, en was zeer milddadig tegen de kerken, kloosters en armen. „ Reynald", zegt Pontanus *Hist. Gelr. lib.* VI, *p.* 177, „ hieldt niet op van de werken van „ Godvruchtigheit met een groten yver te bevlytigen. Onder „ anderen was het hem niet genoeg de kerken met zeer grote „ goederen te begiftigen, of de zelve van den grondt op te ha„ len; maar hy heeft ook zorg voor de armen gedragen, en in „ de Veluwe een deftig gasthuis, dat hy *Godsweert in de Veluwe* „ wilde genoemt hebben, opgerecht". De zelve Pontanus haalt nog een anderen brief van dezen Reynald, rakende St Catharinaasgasthuis, aan *ibid. p.* 179, waar in ook gezegt wordt, dat hy het gasthuis van zyne zuster Maria met het gezegde St. Catharinaasgasthuis vereenigt heeft; dat de graven van Gelder altydt gerechtigt zullen zyn om daar iemandt van hun huisgezin, die, tot armoede vervallen zynde, ziek geworden was, te plaatsen, die daar dan kost en drank zal moeten hebben, en dat de burgers van Arnhem, tot armoede vervallen en ziek geworden zynde, daar insgelyks huisvesting zullen hebben, en van het nodige verzorgt worden. enz. Hy schonk aan de St. Martenskerk te Utrecht al zyn recht op de mergentalen, die Alfried van Wulven van hem te leen hieldt; en aan den gemaal van zyne zuster Philippa, Walrave van Valkenburg, gaf hy de stadt Zusteren tot huwelyksgoedt. In het jaar 1281 kocht hy van Hubert van Bosinghem, heere van Kulemburg, het slot van Kulemburg voor honderd Hollandsche ponden, onder voorwaarden, dat graaf Reynald en zyne erfgenamen den eigendom en het genot, en Hubert het leen daar van, ten Zutphensschen Rechten, zouden bezitten. Wanneer Henrik, hertog van Limburg, in den jare 1284 kwam te overlyden, zonder mannelyke erven na te laten, maakte Reynald, als getrouwt met Ermgard, dochter, of, gelyk anderen zeggen, zuster van den overleden hertog Henrik, eisch op het hertogdom van Limburg; waar tegen Adolph, graaf van den Berg, zich voor den naasten van het bloedt uitgevende, opkwam; maar tegen de Geldersche macht niet op kunnende, deedt hy zyn recht voor eene zekere somme gelds (die men echter zegt dat nooit betaalt is) over aan Jan, hertog van Brabandt, de welke daar op wegens het bezit van het gemelde hertogdom den oorlog tegen Reynald begon, de welke, met een wisselvallig geluk, vier jaren duurde. Maar in den jare 1288 was Reynald zo ongelukkig, dat hy in een slag, voorgevallen by Woeringen, door den Brabander geheel verslagen, zwaarlyk in zyn hoofdt gewond, en gevangen wierdt. Hy raakte eerst in den jare 1290 weder in vryheit, op deze voorwaarden, door de bemiddeling van Philips, koning van Vrankryk, gesloten, namentlyk, dat hy afstandt van zyne eischen op het hertogdom van Limburg zou doen, en den hertog van Brabandt daarenboven de steden Duisburg, Wassenburg, Hervy en Spremont overgeven. In den jare 1290 wierdt Reynald van keizer Rudolph van Habsburg gemachtigt om Vrieslandt aan de Oostzyde van het Vlie uit des keizers name te bestieren, en 'er rechters en oversten aan te stellen; beden in te vorderen, en alles met volle macht te bestellen, welke vergunning negen jaren daar na door Albert van Oostenryk, zoon en opvolger van Rudolph, is bevestigt. Maar Reynald hadt zo weinig aan de bevestiginge, als aan de gifte: want de Vriezen stonden niet gereed om zo geregeert te worden, en Reynald zag geen kans om hen met de wapenen te dwingen. Hy heeft dezen Albert van Oostenryk tegen zynen mededinger, Adolph van Nassau, als mede zynen schoonvader Guido, grave van Vlaanderen, (want Reynald was, als hier na gezegt zal worden, twee malen getrouwt) tegen koning Philips van Vrankryk krachtig bygestaan. Maar eindelyk raakte hy zelf in de uiterste ongelegenheit; alle zyne steden en plaatsen, Arnhem alleen uitgezonderd, vielen, waarschynlyk door de opstokinge van zynen eigen zone, Reynald, bygenoemt de Jonge, in den jare 1317 plotselyk van hem; zyn zoon, de zo even gemelde Reynald, ja, volgens eenige schryvers, zyne gemalin zelf, stonden in den volgenden jare opentlyk tegen hem op, en alle heeren des lands vielen hem tegen. Het kwam eindelyk zo verre, dat hy zichzelf, gewillig of onwillig weet men zo zeker niet, op het huis van Montfoort gevangen liet zetten. Eenige schryvers, by *Pontanus* vermeld, getuigen, dat hy beschuldigt wierdt van verkwistinge, en van zyne landen door de grote milddadigheden en schenkadiën merkelyk benadeelt te hebben; en dit zal mogelyk gezien hebben op het stichten en begiftigen van zo vele kerken, kloosters, gasthuizen, enz. waar van in het begin van dit artykel gesproken is. Volgens andere schryvers, by den zelven *Pontanus* aangehaalt, wierdt hem nagegeven, dat het het hem in de hersienen schortte, en dat hy dit ongemak uit de wonde, welke hy in een slag tegen den hertog van Brabandt, waar van boven gesproken is, hadt ontfangen, overgehouden hadt. Beide die beschuldigingen kunnen op den zelven grondt, te weten het voorgegeven verkwisten van zyne inkomsten, gesteunt hebben. Maar het zy op het eene voorwendsel, of op het andere, hy wierdt vast gezet, en in goede bewaringe gehouden. De graaf van Hollandt, Willem de Goede, die 'er zich aan gelegen liet leggen, bragt een verdrag tusschen den vader en den zone te wege, en de vader raakte weder op vrye voeten. Maar dit duurde niet lang, en de zoon, op de heerschappy vlammende, en zyne ooren voor kwade raadslieden niet sluitende, liet zynen vader wederom in de gevangenisse zetten, waar in hy stierf op St. Denys-dag in den jare 1326. Daar zyn evenwel schryvers, die beweeren, dat Raynald waarlyk onbekwaam tot de regering was, en dat zyne hersenen inderdaadt gekrenkt waren: doch dit verontschuldigt in het minste niet de onwaardige behandeling, hem door zynen zone aangedaan. Hy was twee malen getrouwt geweest, namentlyk eerst met Ermgard, dochter van Walram, hertog van Limburg; by welke hy gene kinderen heeft verwekt, en daar na met Margareta, weduwe van Alexander, zone van den koning van Schotlandt, en dochter van Guido, grave van Vlaanderen. Hy heeft by de zelve verscheide kinderen verwekt, welker getal men niet zeker weet, en waar onder zyn wederspannige zoon, *Reynald* de Jonge, geweest is. *Pontanus Hist. Gel. fol.* 154 *&c. Slichtenhorst Geldersche Geschied. fol.* 100 *enz.*

REYNALD VAN NASSAU de II, bygenaamt *de Zwarte, de Bruine*, en ook *de Rosse*, negende en laatste graaf en eerste hertog van Gelder, graaf van Zutphen, was de zoon van den voorgaanden. Hoe hy zich van de regering, nog by het leven van zynen vader, meester maakte, is in des zelfs artykel in het brede verhaalt. Deze Reynald, die zynen vader beschuldigde van zyn geldt en goedt te verkwisten, was zelf een zo grote verkwister, dat hy in een jaar meer verdeedt dan hy in twee jaren inkomen hadt, waar door hy in grote schulden geraakte. Een ryke bruidt, dacht hy, kon dit alleen weder goed maken: daarom zag hy naar zo eene om, en geraakte dus aan Sophia, eenige dochter van Floris, laatsten heere van Mechelen, uit het huis der Berthouten van Grimbergen, de welke door een sterken koophandel op overzeesche gewesten grote rykdommen hadt vergadert: zyn hof, zeggen de schryvers, was als een goude berg, en een pakhuis van edelgesteenten en de allerkostelykste waaren. Alle deze schatten erfde Reynald na de doodt van dezen zynen schoonvader. Maar Sophia was niet alleen ryk, maar ook verstandig en deugdzaam (hoedanigheden die men zeer selden by malkander vindt) zo dat zy haren man met een zoet lyntie van zyne verkwistingen aftrok, en tot eene geregelde levenswyze gewende, waar door hy niet alleen de te voren door hem verpande goederen weder inloste, maar zelfs nieuwe aankocht, waar onder de heerlykheden van Kessel en Kriekenbeek waren. Hy trachtte nu met zyne naburen in een goed verstandt te leven, oeffende gerechtigheit, en droeg zorge voor zyner onderdanen welvaart en voorspoedt, waar door hy niet alleen de gunst der omleggende vorsten, maar ook die van keizer Lodewyk den V won, die hem op zynen tocht naar Italië by zich ontboodt, om zyne oeverwinningen by te wonen. Ondertusschen waren die van Luik met hunnen bisschop Adolph, bloedverwant van Reynald, overhoop geraakt, en vielen zelfs op Gelderlandt aan, zo dat Reynald genoodzaakt was van den keizer afscheidt te nemen, om op zyne eige zaken order te stellen. De Luikenaars wierden van de Brabanders ondersteund, en waren wel eens zo sterk als de Gelderschman, die alleen door den grave van den Berg, heer Willem van Bronkhorst, geholpen wierdt: echter behaalde Reynald in den slag de overwinning. Vervolgens maakte hy een verbondt met Vrankryk en andere vorsten tegen Brabandt, en voerde meer andere oorlogen, als tegen die van Keulen, de Vriezen, enz. In den jare 1332 ging hy naar Engelandt over, om koning Eduard den III, of den VI, wegens zyne zege tegen de Schotten geluk te wenschen. Hy maakte by die gelegenheit een verbondt met hem; en alzo zyne gemalin Sophia in den jare 1329 overleden was, nam hy Eleonora, zuster van Eduard, tot zyne twede gemalinne. Zie boven, op ELEONORA, van haar een afzonderlyk artykel, waar in eene aanmerkelyke byzonderheit aangaande deze vorstinne, hare valsche beschuldiging van melaatsch te zyn betreffende, gevonden wordt. In den jare 1339 bevondt zich Reynald op den Ryksdag te Frankfort aan den Mayn, en wierdt van den voornoemden keizer Lodewyk tot hertog, en het graafschap van Gelder tot een hertogdom verheven. In October des jaars 1343 viel hertog Reynald, terwyl hy zynen Godsdienst pleegde, onvoorziens uit zynen stoel op den grondt, en brak ongelukkelyk den hals. Men zegt, dat hem zodanig eene doodt door eene van zyne zusteren, toen hy zynen vader op de boven verhaalde wyze mishandelde, voorspelt is geweest. Hy heeft by Sophia, zyne eerste gemalinne, niet dan dochters verwekt, welke drie in getal, en *Margareta, Machtelt* en *Maria* zyn genoemt geweest. By de twede, Eleonora, heeft hy twee zonen geteelt, te weten *Reynald* den III, zynen opvolger, en *Eduard*. Zie *de voorgemelde schryvers.*

REYNALD VAN NASSAU de III, bygenoemt de *Vette*, twede hertog van Gelder, graaf van Zutphen, enz. een zoon van Reynald den II, kwam in den jare 1343, nog maar tien of elf jaren oud zynde, tot de regering; waarom zich de steden zamen verbonden om alle geweldt en ongelyk af te weren, en de eenigheit en gerechtigheit voor te staan en te handhaven. Hy trouwde in den jare 1347 met Maria, dochter des hertogs van Brabandt, aan welke hy reets door zynen vader verlooft was. Onder zyne regering ontstonden in Gelderlandt de bloedige en rampzalige partyschappen van de Hekerens en Bronkhorsten, waar van in het artykel van EDUARD, broeder van Reynald, in het brede gesproken is, alwaar de nederlaag en gevangenis van Reynald in den jare 1361 ook omstandig verhaalt is. Deze zyne gevangenis duurde tien jaren, te weten tot de doodt van Eduard, de welke gedurende dien tydt den hertoglyken setel hadt bekleed, gedood in den jare 1371, wanneer Reynald uit de gevangenisse wierdt gelaten, en de regering weder aanvaardde. Maar hy hadt zich daar over niet lang te verheugen: want drie maanden daar na eindigde zyne heerschappy met zyn leven. Met hem eindigde ook de tak der graven en hertogen van Gelderlandt uit het huis van Nassau, alzo Reynald, zo wel als zyn broeder Eduard, zonder mannelyke erven kwamen te overlyden. Het zelve was den tydt van drie honderd jaren, onder acht graven en drie hertogen, aan dat geslacht geweest. Na Reynald den III wierdt

Willem van Gulik tot hertog van Gelder en grave van Zutphen verheven, waar van op zyn plaats zal gesproken worden. *De zelve schryvers.*

REYNALD de IV, uit den stam van Gulik, hertog van Gelder en Gulik, graaf van Zutphen, kwam na de doodt van zynen broeder Willem den I, zonder kinderen overleden, in den jare 1402 tot de regering. Hy heeft om zynen zwager Jan van Arkel een zwaren oorlog gevoert met Willem van Beyeren, grave van Hollandt, enz. waar door hunne wederzydsche landen veel hebben geleden, en die eerst in den jare 1409, of 1410, volkomen door eene vrede is geëindigt. Naderhandt heeft hy, ten voordeele der Hollanders, tegen den bisschop van Utrecht, Frederik van Blankenheim, geoorloogt. Anders heeft Reynald de IV niets van belang uitgevoert, zynde in den jare 1423, daags na den geboortedag van St. Jan den Doper, schielyk overleden. Hy heeft gene wettige kinderen, maar alleen een natuurlyken zoon nagelaten, *Eduard* genoemt, aan wien hy het gansche gebiedt van Haaps, in het landt van Kuik, erflyk heeft geschonken, om het zelve, ten Zutphenschen leenrechte, na zyne doodt te bezitten, en daarenboven het amptmanschap in 't gerecht van Bel, of Bellem, doch onder voorwaarde, dat, indien hy zonder wettige erven kwam te overlyden, die goederen dan weder zouden keren daar zy van daan gekomen waren. *De zelve schryvers.*

REYNSBURG. Zie RHYNSBURG.

REYPOLTSKIRCH, een gebiedt op den Hondsrug, in de beneden-Palts, gelegen tusschen Falckenstein, Lichtenberg, en Neustadt. Het gebiedt zelf behoort tot het graafschap Falckenstein, aan den Donnersberg, waar over de vorst van Vaudemont en de graven van Manderscheidt en Leeuwenhaubt in geschil zyn. Het is een onmiddelyk Ryksleen, en de graven van Falckenstein-Daun hebben hunne zitting op de Wetterauische gravenbank op de Ryksdagen gehad. Zie FALCKENSTEIN aan den Donnersberg. *Zwantzig Theatr. præced. P.* II. *p.* 119.

REZAN, een stadt in Moskovië, is een bisschoplyke setel, en de hoofdstadt van een hertogdom, makende een groot landschap uit, waar in de rivieren Tanaïs en Don haren oorsprong hebben. Het landt Rezan is gelegen tusschen de Den en Occa, hebbende ten Westen Moskovië, welk landt door de rivier Ata daar van afgescheiden wordt. Het is het vruchtbaarste landt in dit gansche ryk. Behalven de hoofdstadt, aan de Occa gelegen, zyn in de zelve ook Corsica en Tulla, aan de rivier van den zelven name, gelegen. In den jare 1669 wierdt deze plaats gansch verwoest, wanneer zich de inwoonders naar Perislaf begaven.

RHA, of WOLGA, is een rivier in Moskovië, zynde een der grootste van Europa. De Tartaren noemen ze *Edel*, maar de Armeniërs *Thamar*. Zy heeft haren oorsprong in Muskovië, naby de stadt Rescow, of in het landt Twer. Aan de Oostzyde van deze stadt, naby een groot bosch, Wolkowskiles genaamt, is een moeras, genaamt Wronow, wiens water een kleine beek maakt, die in de Wolga loopt, zynde maar een myl van daar. Hier omtrent ontfangt de rivier Rha haren naam. Na dat de zelve door 't landt Twer heeft gelopen, van 't Westen naar 't Oosten, tot aan 't koninkryk Casan, keert ze zich naar 't Zuiden, loopt door de koninkryken Bulgau en Astrakan, ontfangt vele grote rivieren, verdeelt zich zelf in verscheide stromen, en valt eindelyk in de Kaspische zee, na dat ze door Astrakan heeft gelopen, en het eilandt Dolgoi, dat zeer vruchtbaar is, gemaakt. *Olearius Muscovische Reisbeschr.*

RHACOCES was een tuinman in Persië, en hadt zeven zonen, waar onder de jongste, *Cartomes* genaamt, een booswicht was. De vader, ziende, dat alle zyne vermaningen en kastydingen ydel waren, bragt hem als een gevangen, en de handen op den rug gebonden, tot de rechters, die by geval voorby zyne woning trokken, verzoekende, dat zy dezen zynen zoon als een crimineel misdadige wilden met de doodt straffen. Doch de rechters, over dit voorval verzet staande, zonden vader en zoon tot den koning Artaxerxes. Hier deedt Rhacoces het zelve verzoek. De koning, zich verwonderende, vroeg hem, of hy wel zou kunnen aanzien, dat zyn zoon gedood wierdt? De tuinman gaf tot antwoordt, dat hy een zoon, die voor hem en zyne familie zo schadelyk en tot oneere was, al zo onverschillig zou kunnen zien sterven, als hy een onnut bladt van een plant afrukte, om de zelve te zuiveren, en haren wasdom te bevorderen. De koning, over dit antwoordt zeer voldaan, stelde Rhacoces onder het getal der rechters, zeggende, dat deze, die zyn zoon niet verschoonde, om dat de zelve tegen de wetten zondigde, voorzeker een rechtvaardig rechter zyn zoude, en het kwaadt naar verdiensten straffen. Daar op berispte de koning den zoon, en dreigde hem met een zware doodt, ingeval hy tot zyne voorgaande lasteren verviel. *Ælianus Var. Hist. lib.* I. *c.* 34.

RHADAMANTUS, een man van eene zeer strenge gerechtigheit; weshalven hy van de Heidensche dichters onder het getal der onderaardsche rechters gestelt wordt. Men houdt hem voor den zone van Jupiter en Europa, en broeder van Minos. Men voegt daar by, dat hy zich ten dele op 't eilandt Creta heeft opgehouden, ten dele aan de Rode zee en andere Asiatische kusten een ryk opgerecht. Anderen noemen hem een koning van Lycië. Strabo getuigt, dat Homerus eerst geleert heeft, dat Rhadamantus, een oud koning van Creta, aldaar zeer heilige wetten heeft gegeven, daar toe aangezet door Minos. De zelve Homerus maakt deze beide ook rechters der afgestorvene zielen, en noemt hen zonen van Jupiter: want, om deze wetten gezag by te zetten, lieten zy een gerucht lopen, dat zy de zelve van Jupiter hadden ontfangen. Maar Plato heeft de waarheit van dit dichtkundige verzierfel ontdekt, voerende Jupiter sprekende in, dat hy vermoeid zynde van de klagten, die voor hem gebragt wierden over de verkeerde rechtsoeffeningen in de wereldt, en dat hy derhalven besloten hadt daar in te voorzien, voor de menschen het sterfuur te verbergen, en hen niet voor na hunne doodt te laten oordeelen, wanneer alle wereldsche inzichten een einde hadden. Plato zegt ook, dat hy zyne drie zonen tot rechters der afgestorvenen heeft aangestelt, te weten, Rhadamantus over Asië, en Æacus over Europa; maar Minos om de geschillen te beslissen, die nog zouden kunnen ontstaan. De zelve Plato stelt Minos verre boven de twee andere, gevende hem een gouden scepter in de handt, in plaats dat de twee andere maar een gemenen staf hebben. *Homer. Odyss.* Δ. 56. *Diod. Sic. lib.* V. *Pausanias Arcad. p.* 707. *Huet Demonstr. Evang. p.* 203. *Natalis Comes.*

RHADAMISTA, de zoon van Pharasmanes, die koning van Iberië was. Deze valschelyk voorwendende, dat hy in ongenade by zyn vader was geraakt, begaf zich tot Mithridates, koning van Armenië, met wiens dochter hy trouwde. Maar na dat hy de genegenheit des volks en der vorsten op zyne zyde gebragt hadt, veinsde hy zich met zynen vader te willen verzoenen, en begaf zich tot hem, berechtende hoe verre hy zyn voornemen reets volbragt hadt. Daar op verzamelde hy een machtig leger, onder schyn van de Albaniërs te beoorlogen; maar hy trok in Armenië, en belegerde Mithridates in de vesting Gornea: doch ziende, dat hy met geweldt niets vorderde, gebruikte hy een nieuwe list, voorwendende vrede te willen maken. Mithridates kwam tot hem in 't leger. Rhadamista omhelsde hem, en zwoer, dat hy hem noch door het zwaardt, noch door vergift zou beschadigen. Dus nu maakte men toestel tot de vredestraktaten, en nademaal men in die landen de gewoonte hadt den duim vast te binden, en bloedt daar uit te zuigen, om het verbondt te staven, gaf Rhadamista iemandt heimelyk bevel, dat hy onder het binden van Mithridates duim zou veinzen, als of hy nederviel, maar den koning mede ter aarde zou werpen. Daar op nam hy den koning en des zelfs gemalin en kinderen gevangen, en liet ze met een bed-peuluw smoren, om zyn eedt niet te schenden. Deze godloze vorst wierdt in den jare 52 van Artabanus, koning der Parthen, geslagen, en bragt zyne gemalin Zenobia om 't leven, weigerende zelf langer te leven. Doch eindelyk wierdt hy van zyn eigen vader Pharasmanes, als een verrader, ter doodt gebragt. *Tacitus Annal. lib.* XII. *Fulgosus lib.* IX. *c.* 6.

RHAMNUS, eene stadt in Attika, by de schryvers van later tyden *Tauro Castro*, of *Ebrao Castro* genaamt. Aldaar was een tempel der godinne Nemesis, dien Rhamnus zeer vermaard maakte wegens het voortreffelyk beeldt der voornoemde godinne, gemaakt door den groten kunstenaar Phidias, of, gelyk anderen willen, des zelfs leerling Agoracritus. Deze wordt gezegt met zyn medeleerling Alcmenes gestreden te hebben, wie van hen beide het beste Venus-beeldt maken kon. Wanneer derhalven beide de beelden gereed waren, stelden zy het volk van Athene tot rechters aan; maar gemerkt Alcmenes een Atheniënzer was, zo verkoos het volk de kunst van hunnen medeburger boven die van Agoracritus, geboortig uit het eilandt Pharos, wiens meesterstuk buiten tegensprake dat van Alcmenes overtrof. Agoracritus nam derhalven zyne toevlucht tot de inwoonders van Rhamnus, en noemde zyn gemaakt beeldt *Nemesis*, of de godinne der wrake, om daar mede te kennen te geven, dat hy zich genoeg aan de Atheniënzen zou wreken, stellende zyn beeldt in een tempel, alwaar dat voortreffelyk meesterstuk wel haast stondt vermaard te worden.

RHEA. Dit is de toenaam der godinne *Cybele*, dus genaamt van 't Grieksche woordt *ῥέω*, dat is, vlieten, of vloeien, om dat, namentlyk, Rhea een zamenvloedt van alle goedt bezat. De dochter van Numitor, koning van Alba, uit welke Romulus en Remus geboren zyn, wordt ook *Rhea*, en *Rhea Sylvia* genaamt. Zie ROMULUS. *Pomey Pant. Myth. p.* 139.

RHEBAK, een stadt in 't koninkryk Visapour, in Oost-Indië. *Carré Voyage des Indes.*

RHEDA, of REDA. Dit woordt hebben de Romeinen van de Galliërs ontfangen. Het betekent een rytuig met vier wielen, wordende niet alleen van paarden, maar ook van muilesels voortgetrokken. Hier op wierden zo wel menschen als vracht gevoert. Keizer Augustus heeft ingestelt, dat aan zekere posthuizen in plaats van boden of lopers zulke wagens wierden gereed gehouden, wanneer uit de byzondere wingewesten iets in der yl naar Rome moest berecht worden. Dit nu was gemakkelyker, aangezien de genen, die de keizer verlangde, snellyk by hem komen konden. Voorts verordende Augustus, dat de byzonderen in de poortersteden van Italië de paarden of muilesels tot diergelyke wagens bezorgen moesten. *Schefferus de Re vehic.* II, 30. *Pitiscus.*

RHEDA, een stadt en kasteel, met den name van een graafschap, behoort tot het graafschap van Teklenburg, in Westphalen, aan de rivier de Ems, drie of vier mylen van Lipstadt, ten Noorden.

RHEDE. Zie REEDE.

RHEDE, REDINGHEM, of RENKUM, een Geldersch dorp, met een gerecht, aan de regter zyde van den Rhyn, een weinig boven Wageningen. Graaf Wichman heeft de helft van dit dorp tot eene gifte geschonken aan de abdisse van Elten, het welk de keizers Otto de Grote, Otto de III, en Lotharius de II hebben bevestigt. Naderhandt heeft het byzondere heeren gekregen, die deze heerlykheit te leen bezaten, en de heeren van Redichem, of, gelyk men tegenwoordig spreekt, van Renkum bygenaamt wierden. Rhede, of Renkum, wordt tegenwoordig in het geestelyke met Helsum door een Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van de Over-Veluwe.

In het jaar 1415 is hier een groot, ryk en aanzienlyk nonnenklooster gesticht, en naar de maagdt Maria genoemt. De nonnen leefden naar den regel van St. Augustinus, en het klooster wierdt *St. Mariaas klooster te Redighem* genoemt. Het was leenroerig onder den Dorenwaardt, en is ten tyde der Nederlandsche beroerten verdelgt, zynde niet dan eenige vervallene muurwerken daar van overgebleven. Zie eene breder beschryving van dit klooster, uit een oud handschrift getrokken, in de *Historie van 't Utrechtsche Bisdom* III *Deel, pag.* 136 *enz.*

RHEENEN, RHENEN, van bisschop Willem in een openbrief van het jaar 1059 RYNEN genoemt, een steedtie onder het sticht van Utrecht, gelegen aan de regter zyde van den Rhyn, van wien het zynen naam gekregen heeft, op de grenzen van Gelderlandt. Het is eene oude plaats, op een hogen heuvel gelegen, en heeft, met de omleggende landstreek, van ouds byzondere heeren of graven gehad, die ook den bynaam van Rheenen of Rienen voerden. De laatste der zelve is geweest *Godefridus*, bisschop van Utrecht, door de wandeling genoemt *Godfried* of *Godefridus van Rhenen*, en gestorven in den jare 1178. Deze heeft de stadt Rhenen, met veel meer andere goederen, aan de kerk van Utrecht geschonken. Bisschop Johannes van Arkel heeft het zelve in den jare 1348 met een muur omringt, of ten minste met nieuwe werken versterkt. In den jare 1527 hebben de Gelderschen, onder hertog Karel van Gelder, Rhenen by verrasschinge ingenomen, door toedoen van eenen Jakob Turk, een Gelderschman, die daar in als een verrader handelde. De verdreven koning van Bohemen, en keurvorst van de Palts, Frederik, kwam in deze stadt zyn verblyf nemen, na dat hy door de Algemene Staten in hunne bescherminge was genomen, en hem eene zekere somme gelds maandelyks van de zelve toegelegt. By den inval der Franschen in de Nederlanden in den jare 1672 verzocht Rhenen, gelyk eenige andere plaatsen, sauveguardes, of schutsbenden van de zelve, welke het zelve gegeven wierden. De kerk van Rhenen, eene der oudste kerken van het sticht van Utrecht, is al voor de XI eeuwe gesticht. Tot deze kerk was in de bygelovige tyden een grote toeloop van menschen, die een sere keel hadden, komende in de zelve hunne gebeden doen, om daar van verlost te worden. Op de kerk staat een zeer hoge toren, met een kunstig uurwerk en klokslag daar in, zynde opgemetselt in den jare 1581, zo als beneden aan den toren met de volgende woorden te lezen staat:

Anno MD. LXXXI. *den* XXVIII *May*; *is desen toren volbout.*

Te Rhenen heeft ook voor dezen een vermaard nonnenklooster van de St. Augustynsorde gestaan, het welk ter eere van St. Agnes was ingewyd, en onder het zogenaamde Kapittel van Utrecht behoorde. Naderhandt is het voor het gebruik van den voornoemden ongelukkigen koning van Bohemen in een paleis verandert. Ook is hier een kommandeurschap van de Duitsche ridders geweest, staande onder het landkommandeurschap van Utrecht. Buiten de poort van Rhenen, op den weg naar Wageningen, is een kleine berg, thans rondom met bomen beplant, waar op eertyds een kapel heeft gestaan, aan St. Cunera, maagdt en martelaresse, toegewyd. Deze kapel was van ouds vermaard door de menigte van bedevaarten, de welke van de Roomschgezinden nog tegenwoordig daar gedaan worden. Nog legt digt by de stadt een berg, genaamt *Heimenberg*, de welke dien naam waarschynlyk van eenen *Haymo*, heer der plaatse, gekregen zal hebben. De zelve is vermaard door de nederlage, welke de Gelderschen aldaar hebben geleden in den jare 1198. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II. *fol.* 147. *A. Matthæus de Fundat. Eccles. lib.* II. *pag.* 393. *Petit Nederl. Republyk pag.* 212. *Guicciardin Beschryv. der Nederl. fol.* 261. enz.

RHEENSCHE VENEN, (DE) een groot stuk lands, zich uitstrekkende van onder de voorgemelde stadt Rhenen naar Utrecht, omtrent vyf mylen van malkander gelegen, zynde voorlandt, daar zeer veel turf uit getrokken wordt. Tot gerief van die arbeiders is daar omtrent den jare 1549 een dorp, *Venendaal*, of *het Rheensche Veen* genaamt, begonnen gebouwt te worden, het welk in vervolg van tydt zeer toegenomen heeft, en zo wel met een Roomsch-Katholyke als Gereformeerde kerk voorzien is. De predikant van de laatste behoort onder de classis van Rhenen en Wyk. *Petit en Guicciardin op de boven aangehaalde plaatsen.*

RHEIMS, eene stadt in Vrankryk, in 't landschap Champagne, geeft aan den eersten hertog en Pair van Vrankryk den tytel, en heeft een aartsbisschop, onder wien de bisschoppen van Soissons, Chalon sur Marne, Laon, Senlis, Beauvais, Amiens, Nojon, en Boulogne staan. Kameryk, Doornik en Atrecht stonden eertyds ook onder hem. De ouden noemden deze plaats *Durocortorum* en *Duricortora Remorum*. Thans noemt men ze in het Latyn *Remi*, of *Civitas Remensis*. Men noemt ze een der oudste en fraaiste steden van 't gansche koninkryk. Zy is gelegen in 't midden van eene aangename laagte, alwaar de rivier Vesle hare muren ten dele bespoelt. Men ziet in de stadt vele schone plaatsen, straten, welgebouwde huizen, en prachtige kerken. De Domkerk is de voornaamste, zynde een voortreffelyk gebouw, ter eere van de Lieve Vrouwe gesticht. Het portaal dezer kerk is een prachtig stuk, ten aanzien der bouwkunst en fraai beeldwerk. In deze kerk pleegt de aartsbisschop van Rheims de koningen te zalven met een zekere olie, die aldaar in een kruik bewaart wordt, die men zegt dat by de kroning van Clodoveus, eersten Christen koning van Vrankryk, uit den hemel gezonden is, en gemeenlyk *Ampulla sancta* genaamt wordt. De stadt zelf is zeer oud, gelyk de poorten te kennen geven, als aan welke de namen der Heidensche goden nog te lezen zyn. Het zelve blykt ook uit het zogenaamde fort van Cesar, dat niet verre van de stadt gelegen is. Te Rheims is een hofgerecht, voogdy en universiteit, door Karel van Lotharingen, aartsbisschop van deze stadt, met toestemminge van koning Henrik den II gesticht. Sonantius, die omtrent den jare 630 het kerkbestier alhier hadt, was president op het concilie van Rheims, bestaande uit 4 bisschoppen, vergadert ter affchaffing van vele misbruiken en kwade gewoonten. Men maakte op dit concilie 25 kanons, die nog voorhanden zyn, nevens 21 synodale besluiten, op den name van den voornoemden Sonantius. Wolfarus hieldt aldaar in den jare 813 een concilie, door last van Karel den Groten, die ter zelver tydt nog verscheide andere conciliën liet houden, willende de kerkelyke zaken nog voor zyne doodt in order brengen. Van dit concilie zyn nog 44 kanons voorhanden. Hincmarus maakt gewag van een synode, in den jare 879 alhier gehouden. Fulco, aartsbisschop van Rheims, kroonde in den jare 892, volgens de oude jaarrekening der Franschen, maar volgens de Romeinsche jaarrekening in den jare 893, Karel den Slechten tot koning van Vrankryk. Ter zelver tydt wierdt aldaar ook een concilie gehouden tegen Balduin, grave van Vlaanderen, die zich t'onrecht eenige kerkelyke goederen hadt aangematigt. Deze Fulco wierdt naderhandt heimelyk vermoord. Zyn opvolger was in den jare 900 Heriveus, die de naburige bisschoppen verzamelde, en nevens hen de stichters van dien moordt in den ban deedt. Voorts is in deze stadt een merkwaardig gedenkstuk der oudheit in den jare 1677 ontdekt. Dit is een zegeboog, zynde oudtyds de Noorderpoort der stadt Rheims, *Pont-Marcb*, of *Porta Martis* genaamt. Deze poort wierdt in den jare 1554 met aarde bedekt, en onder de wallen verborgen, waar op men een andere bouwde, van dien zelven name. De voornoemde zegepoort heeft drie bogen. de middelste wordt genaamt die der jaargetyden; die ter regterhandt wordt genaamt de boge van Romulus en Remus, en die aan de linkerhandt de boge van Leda. Die van Romulus en Remus wierdt in den jare 1595 opgedolven; maar de twee andere eerst in den jare 1677. Op die der jaargetyden ziet men vier kinderen, die de vier getyden verbeelden, nevens een wyf, zittende in 't midden, beduidende een overvloedt van alle dingen. Rondom ziet men de twaalf maanden, behalven verscheide andere sieradiën, die echter door de langdurigheit van tydt merkelyk bedorven zyn. Dat van Romulus en Remus heeft in 't midden een vierkant, waar op verscheide zegetekenen staan, nevens een verbeelding van Romulus en Remus, hangende aan de uiërs van eene wolvinne. Daar by staan nog twee andere beelden, ieder een staf in de handt houdende. Het eene draagt een helm, het andere een laauwrierkrans. Het is zeer waarschynlyk, dat deze praalboog ter eere van Julius Cesar is opgerecht: want deze keizer roemde, dat hy van Julus, den zone van Æneas, eersten koning van Alba, uit welken Romulus en Remus, stichters der stadt Rome, gesproten zyn, afkomstig was. De twaalf maanden kunnen betekenen, dat Cesar den almanak verbetert heeft, en het zogenaamde Juliaansche jaar (*Annus Julianus*) ingestelt heeft. De zwanen, die nooit onder het water duiken, kunnen te kennen geven het geen Julius Cesar in Egypten wedervaren is, toen hy zich met zyne klederen, en in zyn purper opperkleedt in zee wierp, en gelukkig naar een zyner schepen zwom, waar by dit zonderling merkwaardig is, dat de schriften, die hy in zyne handt hieldt, zelfs niet nat zyn geworden. Midden in de stadt Rheims is nog een ander praalboog geweest, vertonende het beeldt van Venus, moeder van Æneas. De twede boog is insgelyks noch voorhanden, doch meer dan half geschonden. Daar van is niets meer overig dan het verwulfsel van de middelste boge, nevens eenige gedenktekenen van de beide andere, die op beide zyden gebouwt waren. *Cæsar B. G.* VI. 4. *Plin. Hist. Nat.* IV. 17. *Strabo lib.* IV. *Aimoin.* III, 6 *Hincmar. in vita St. Remigii. Flodoard. Hist. Eccl. Rom. Wilh. Marlot Hist. Rom. Du Chesne Recherch. des Antiq. des Vill. Sammarth. Gall. Christ. Becmannus Notit. dignit. illustr.*

RHEINAU. Zie RHYNAU.

RHEINBERG. Zie RHYNBERG.

RHEINBRUL. Zie RHYNBRUL.

RHEINEK. Zie REINEK.

RHEINEK is het hoofdstedeke van de Eedgenotige landvoogdy Rheinthal, aan den mondt van den Rhyn en den Bodenzee gelegen, alwaar de regerende landvoogdt der Cantons zynen setel heeft.

RHEINEK, RHINEK, REINEK, een burggraafschap en verwoest kasteel op een berg, aan den neder-Rhyn, tusschen Andernach en Brizak gelegen, hadt oudtyds zyne byzondere graven, gemeenlyk burggraven genaamt. In den jare 1548 stierf de laatste burggraaf aldaar, en Reinek wierdt van keur-Keulen, als een ledig leen, weder ingetrokken; doch naderhandt in den jare 1567 hem door het keizerlyke kamergerecht weder ontnomen, en als een vrouwelyk leen den heere van Warsperg, wiens gemalin uit het burggraaflyke geslacht van Reinek was, gegeven, van wiens nakomelingen de graven van Sintsendorf in 't midden der XVII eeuwe dit burggraafschap voor 7000 dukaten gekocht, en daar van den tytel, zitting, en stem op de Ryksdagen op de Zwabische bank van den keizer erlangt hebben. Dit burggraafschap heeft volgens 't verhaal van *Imhof* maar 7 onderdanen, en brengt alzo zeer weinig op. *Luc. Furstensaal p.* 798. *Imhof Notit. procer. Imper. lib.* VII. *c.* 13.

RHEINFELDEN. Zie RHYNFELDEN.

RHEINFELS. Zie RHYNFELS.

RHEINGAU. Zie RHYNGAU.

RHEINHEIM. Zie RHYNHEIM.

RHEINTHAL. Zie RHYNDAL.

RHEMNIUS FANNIUS, een leerling van Arnobius, was een ver-

vermaard letterkundige en dichter. Hy schreef ten tyde van Konstantyn den Groten een gedicht van de gezondheit en geneesmiddelen. Dit werk zondt hy aan Lactantius.

RHEMUS, twee en twintigste koning der Galliërs, was de zoon van Namnes, en de laatste uit het geslacht van Hercules. Men noemt hem den stichter van Rheims.

RHENANUS. Zie BEATUS RHENANUS.

RHENE, of RHENIA, een der zogenaamde Cycladische eilanden, in den Archipel, naby Delos gelegen. Het is een der eilanden, die thans *Solilles* genaamt worden.

RHENE, een steedtie in 't bisdom van Munster, gelegen aan den Eems, vier mylen van Lingen.

RHENEN. Zie RHEENEN.

RHENFERD (JAKOB) wierdt den 15 Augusty des jaars 1654 te Mulheim, een steedeke in 't Westphaalsche hertogdom Berg, geboren. Zyn vader was Jacobus Rhenferd predikant aldaar; zyne moeder was Maria van Lintelauw, eene koopmans dochter van Keulen. Te Meurs heeft hy de beginselen van zyne studiën gelegt. De scholen aldaar doorgegaan zynde vertrok hy naar Schwert, by eenen van zyne bloedverwanten, by wien hy zich in de gronden der Hebreeusche tale begon te oeffenen. Een jaar daar na begaf hy zich naar den Ham, hoofdstadt van 't graafschap Mark, om zich aldaar nog verder in de letterkunde te oeffenen, en den weg tot hoger studiën te banen. Drie jaren daar na vertrok hy naar Groningen, alwaar Jacobus Alting toen vermaard was. Hier kwam hy ter naauwernoodt aan, aangezien hy genoodzaakt wierdt nevens de Brandenburgsche bezetting te voet uit den Ham te vluchten, wegens het aannaderen der Franschen, die de stadt Ham innamen. Hy kwam te Groningen, na dat de Munsterschen de belegering van die stadt hadden opgebroken. Hy was aan Samuel Maresius, hoogleeraar in de Godgeleerdheit aldaar, gerekommandeert, maar vondt den zelven op zyn sterfbedde: doch deze schade wierdt rykelyk vergoed door het vriendelyk onthaal, dat de beroemde Alting hem aandeedt, die hem als zynen zoon hieldt, en hem met alle getrouwigheit onderwees. Men ziet zulks in het V Deel der werken van Alting, alwaar men verscheide brieven van hem aan Rhenferd vindt. In den jare 1676 verliet hy Groningen, en reisde door Hollandt. In de twee volgende jaren bezocht hy Amsterdam, van waar hy in den jare 1678 te Franeker kwam, alwaar hy zich eenige jaren ophieldt: ook bleef hy drie jaren te Groningen, wanneer hy zich proponent liet maken, na een opentlyk gehouden dispuut over de Wegen Gods, of de waarheit der Religie. Maar men gelooft niet, dat hy ooit van meening is geweest den predikdienst aan te nemen. In den jare 1678 wierdt hy tot rector der Latynsche scholen te Franeker beroepen. Hy verzocht ook de vryheit te mogen hebben om lessen in de Oostersche talen te geven, het welk hem wierdt toegestaan. Hy verdedigde ook een dispuut nopens den Kabalistischen zin der Openbaringe, waar in hy beweerde dat men vele plaatsen van dat boek door de Kabale kon verklaren, en voornamentlyk door de tien zogenaamde *Sephiroth*. Hy verliet zyne bediening als rector, en begaf zich naar Amsterdam, alwaar hy gelegenheit hadt de zonen der rykste lieden te onderwyzen, en ter zelver tydt met de Rabbynen, aldaar wonende, om te gaan, en zich in de Rabbynsche studie verder te oeffenen. Dit geschiedde in den jare 1680. Wanneer Campegius Vitringa van professor der Oostersche talen en heilige letterkunde tot hoogleeraar der Godgeleerdheit te Franeker gevordert was, wierdt Rhenferd den 8 February van het volgende jaar 1683 die openstaande bediening opgedragen, die hy ook aannam. Zyne intreed-reden hieldt hy over den Doop van Adam, zynde eene seldzame en zonderlinge stoffe, maar, naar 't oordeel van velen, nutteloos. Maar in de bediening zelve heeft hy zich met een ongemenen lof gekweten, trekkende een groot getal studenten derwaarts, die van elders kwamen om hem te horen, het welk de heeren Curateuren van de akademie ook erkent hebben. Hy heeft aldaar omtrent 30 jaren lang als hoogleeraar gestaan, gedurende welken tydt hy driemaal rector magnificus geweest is. Toen hy voor de derde maal de bestiering der akademie nederleide, hieldt hy eene geleerde redenvoering over de gronden der heilige letterkunde. Hy was een man een zonderlinge geleerdheit, maar voornamentlyk blonk hy uit in de kennisse der Hebreeusche, Chaldeeusche, Syrische, Arabische, Persische en Rabbynsche talen: ook was hy in de Griekſche tale verre gevordert. De uitgave van zyne Dissertatien zamen in verscheide delen is door zyne doodt verhindert. In den jare 1686 gaf hy twee letterkundige Dissertatiën in 't licht, voor tytel voerende: *De decem otiosis Synagogæ*. In den jare 1688 zag men eene verdediging van het genoemde werk in 't licht komen. In den jare 1693 gaf hy zonder name uit: *Dispositio Scholastica argumentorum, quibus probatur, mortem corporalem non esse pœnam peccati*; hoewel hy zulks toestondt in een ander geschrift van 't jaar 1701, onder den name van: *Momentum controversiæ de morte corporali, ponderatum & examinatum ad tollendas suspiciones, & minuendas lites*. In 't zelve jaar stelde hy eenige disputen op over het *Seculum futurum*, of de toekomende eeuwe, waar in hy afwykt van het gevoelen der genen, die daar door de dagen van den Messias verstaan. In den jare 1694 gaf hy den geleerden ten gevalle eenige letterkundige oeffeningen in 't licht rakende de kettery, waar mede de Joden beschuldigt worden. Men zag in 't volgende jaar eene dissertatie van hem te voorschyn komen, handelende van de *Sethianen*, of zulken, die Seth als den vader aller gelovigen aanmerken. In den jare 1696 schreef hy een dispuut *De antiquitate characteris hodierni Judaici*, waar in hy beweerde, dat de hedendaagsche karakters der Hebreeusche tale de alleroudste zyn, die ooit in de wereldt zyn bekend geweest: ook toont hy in dit geschrift de nieuwigheit der Samaritaansche karacters, afkomstig van de Hebreeusche. In 't zelve jaar liet hy in 't licht komen: *Comparatio Expiationis anniversariæ Pontificis Maximi in V. T. cum unica atque æterna Expiatione Christi Domini*. Dit geschrift wierdt gedrukt voor het Talmudische traktaat, genaamt *Joma*, waar in van de offerhanden en andere plegtigheden op den groten verzoendag gehandelt wordt, voorhenen uitgegeven door Robert Sheringham, maar welk werk thans zeer seldzaam was geworden. In den jare 1700 kwam in 't licht: *Investigatio Præfectorum & Ministrorum Synagogæ*. Het volgende jaar: *Dissertationum Theologico-Philologicarum de stylo Novi Testamenti Syntagma, quo continentur Olearii, Bœcleri, Pfochenii, Coccejï, Bebelii, Solani, Cheitomæi, Hottingeri, Leusdeni, Vorstii, Kesleri, & Jungii de hoc generi Libelli*. Hier by voegde hy twee beredeneringen van de toekomende eeuwe. In den jare 1702 schreef hy zyn *Arabarcha*, of *Ethnarcha Judæorum*, eene waardigheit, van welke by Jozephus dikwils gewag gemaakt wordt. In den jare 1704 verdedigde hy zyne dissertatie *De ratione observandi geminam vocabulorum Hebraicorum significationem*. Ter zelver tydt gaf hy zyn *Periculum Palmyrenum* uit. In 't volgende jaar schreef hy eene dissertatie *De Statuis & Aris, falsis verisque Dei & hominum internunciis*, ter verklaringe van Exod. XX, 23, 24. Hy spreekt daar in ook van de *Dæmones*. Hy begon in dit zelve jaar te schryven: *Observationum selectarum ad loca Hebræa N. T. partes sive disputationes tres*. In den jare 1706 begon hy te schryven: *Rudimenta Grammaticæ Harmonicæ linguarum Orientalium, Hebraicæ, Chaldaicæ, Syriacæ, & Arabicæ*. Dit werk is niet voltooit, en men heeft 'er maar een klein stuk van gezien. Hy gaf in den jare 1707 aan 't oordeel der geleerden over een gissing *De tecto Sabbathi*, dienende tot verklaring van II Koning. XVI, 18. In 't begin van dat zelve jaar ondernam hy zyn *Periculum Criticum in loca depravata, deperdita & vexata Eusebii Cæsariensis & Hieronymi de situ & nominibus locorum Hebraicorum*: doch dit zyn niet dan korte schetsen van groter werken, door hem niet voltooit. Hy hadt zich voorgenomen van niets anders dan iets nieuws te zeggen en te schryven, niet willende den tydt slyten met iets te herhalen, dat van anderen reets gezegt of geschreven was. Hy stierf den 7 November des jaars 1712 na eene langdurige ziekte, oud 58 jaren en omtrent 3 maanden, hebbende altydt buiten huwelyk geleeft. Met zyn amptgenoot, den vermaarden Campegius Vitringa, leefde hy in een gedurige onmin, zonder zich met hem te willen verzoenen, om dat hy geloofde, dat Vitringa een geveinsde was. Die Rhenferd gekent hebben, getuigen, dat hy van een milddadigen en vrolyken inborst was. Zyn amptgenoot, Ruard Andala, heeft de lykreden over hem gedaan.

RHENONES waren zekere dekklederen, die de Romeinen op hunne schouderen droegen, en die het halve ligchaam bedekten. Zy waren zeer ruig, en dus digt in een geweven, dat 'er geen regen door trekken kon. Zomtyds hadden zy zulke Rhenones van vellen van zekere dieren gemaakt, die in Gallië en Duitschlandt gevangen wierden. De Duitschers droegen ook diergelyke Rhenones. *Isidorus Orig. Carrio Antiq. Lect. Stuckius de Sacrif. Sidonius Epist. 4, 20. Pitiscus.*

RHESCUPORIS, koning over een gedeelte van Thracië, voerde een onrechtvaardigen oorlog met zynen neve Cotys, die over de andere helft van Thracië koning was. Dezen overriedt hy om tot hem te komen, en een mondgesprek met hem te houden. Daar gekomen zynde wierdt hy over de maaltydt in verzekering genomen, en in de gevangenisse gedood. De keizer Tiberius, zulks horende, zondt Pomponius Flaccus derwaarts, dien Rhescuporis zeer beminde, om naar de omstandigheden der zake te vernemen. Deze Flaccus wist hem op eene listige wyze tot op de grenzen te lokken, en voerde hem dus naar Rome. Hier wierdt hy van zyn gebiedt berooft, en onder een sterke wacht naar Alexandrië gebragt. Wanneer hy onderweeg meende te ontsnappen, wierdt hy gedood. Hier op gaf Tiberius een deel van Thracië aan Rhemetalces, zone van Rhescuporis, die onschuldig aan zyns vaders wangedrag en het vermoorden van Cotys was; het twede deel gaf hy aan de kinderen van Cotys; en alzo deze nog minderjarig waren, maakte hy Trebellius Rufus, die juist op dien tydt zyn ampt als *Prætor* of hoofdschout hadt afgelegt, tot stadhouder en gouverneur van dit koninkryk; gelyk hy op een anderen tydt Marcus Lepidus tot voogdt der onmondige kinderen van den Egyptischen koning Ptolomeus hadt aangestelt. *Tacitus.*

RHESUS, koning van Thracië, kwam den Trojanen tegen de Grieken te hulp, doch wierdt van Dolon, een Trojaansch soldaat, verraden, en in den eersten nacht van Diomedes en Ulysses gedood. Dus konden zyne witte paarden uit de rivier Xanthus niet drinken, noch in de Trojaansche velden weiden, ten einde Troja, naar 't antwoordt der godsprake, onoverwinnelyk ware. *Homerus. Strabo. Plinius. Antoninus. Stephanus.*

RHETEL, de hoofdstadt van 't kleine landschap Rhetelois. In den jare 1650 wierdt ze van den aartshertog Leopold van Oostenryk verovert. Het leger des konings van Vrankryk behaalde naby deze plaats, onder 't opperbevel van den maarschalk Du Plessis Pralin, eene volkome overwinning op de Spanjaarden en den prinsse van Condé, welke manschap zamen door den maarschalk van Turenne gekommandeert wierdt. Drie jaren daar na wierdt Rhetel door den bovengemelden prins wederom hernomen.

RHETICUS (GEORGIUS) Zie JOACHIM (GEORGIUS).

RHETIE, *Rhætia*, een landschap, wiens grenzen oudtyds Vindelicië, Zwitserlandt en Italië waren. De Vindeliciërs waren in 't Noorden, aan welke zy van het Brigantynsche meir, alwaar volgens 't verhaal van Strabo Vindelicië begon, paalden. Hunnen oorspronk hadden zy uit Italië van de oude Tusci, en den naam van hunnen veldheer Rhætus. In 't Zuiden strekten zy zich uit tot in Italië, alwaar zy Verona bezaten: doch de Romeinen konden zulke dappere naburen niet verdragen; waarom Augustus in 't jaar na den opbouw van Rome 739 zyne beide stiefzonen, Tiberius

rius Claudius Nero en Claudius Drusus met een talryk leger tegen de zelve zondt, om hen wegens de veelvuldige stroperyen en wreedheden, op den Romeinschen bodem gepleegt, te kastyden. Dio getuigt, dat de Rhetiërs zonder veel moeite van Tiberius en Drusus geslagen zyn: doch dit strydt tegen de klagte van Ovidius, zeggende:

Rhætica nunc præbent, Thraciaque arma metum.

Dat is: „ De wapenen der Rhetiërs en Thraciërs doen ons thans vre„ zen. „ Het schynt derhalven, als of Dio zulks uit vleiery geschreven heeft, te meer om dat Strabo meldt, dat Tiberius een geruimen tydt met dat volk op den Bodenzee geworstelt, en hen van een eilandt beoorloogt heeft, het welk buiten allen twyffel Lindau is, alwaar men nog hedendaags de sterke Romeinsche muren ziet. Eindelyk zegt Horatius, dat Tiberius de Rhetiërs door eene krygslist heeft moeten van elkander trekken: doch het zy hier mede zo het wil, men kan het niet ontkennen, dat de Rhetiërs en Vindeliciërs door de Romeinen overwonnen zyn, wanneer uit die twee maar eene provincie gemaakt is. Sedert zyn die beide volkeren *Rhæti*, Rhetiërs, genoemt, en de Vindeliciërs mede onder dien name begrepen; en daar van daan is het, dat de Romeinsche schryvers de Rhetiërs en Vindeliciërs voor een en het zelve volk nemen, het welk, als men de zelve leest, wel moet in acht genomen worden. Tot een bewys kan dienen, dat de stadt Augsburg by Ptolemæus *Augusta Vindelicorum*, maar by Tacitus *Splendidissima Rhætiæ colonia* genaamt wordt; hoewel men ook vindt, dat deze volkeren, sedert dat zy door de Romeinen zyn overwonnen nog van de zelve onderscheiden zyn. Dus noemt, by voorbeeldt, Horatius de Vindeliciërs *Rhæti Vindelici*, maar Vopiscus gebruikt den name van *Vindelicia* nog in den eigentlyken zin. Paulus Warnefridus en de *Notitia Imperii* noemen een *Rhætia prima* en *Rhætia secunda*, van welke beide dit laatste *Vindelicië* betekent. Doch de schryver der voorbereiding tot de Oost-Frankische historie, *p.* 104, staande voor de historieschryvers van 't huis van Wurtsburg, beweert, dat dit onderscheidt by geen ouden Romeinschen schryver gevonden wordt. Na de Romeinen overheerden de Alemannen en Zwaben de Rhetiërs en Vindeliciërs, waarom nog heden een groot gedeelte van dat landt tot Zwaben gerekent wordt, behalven het andere landt, dat zich by de Zwitsers gevoegt heeft. Zie VINDELICIE en ZWABEN. *Werlich Augsburg. Chron. p.* 56. *Gulari Rhætia Chron. Cluver. Geogr. Antiq. Tacitus Germ. c.* 41. *Vopiscus Aurel. c.* 35. *Warnefridus de Gest. Longob. c.* 15.

RHETIUS, of VAN RHETS, (JOHAN FREDERIK) een vermaard rechtsgeleerde, was uit de Mark Brandenburg geboortig, en wierdt in den jare 1660 te Frankfort aan den Oder tot hoogleeraar in de Rechten beroepen, en in den jare 1683 tot gewoon professor in de Rechten. Hier gaf hy zulke blyken van bekwaamheit, dat hem de keurvorst van Brandenburg tot zynen staats-raadt verkoor. Zyne geleerdheit blykt uit zyne doorwrochte schriften, als: *Meditationes Academicæ ad Instituta Juris*; *Commentarius ad Jus feudale*; *Disputationes Juris publici*; *Institutiones Juris publici. Reimann. Hist. Litt. Germ. T.* 3. *c.* 4. *p.* 459.

RHETORES waren te Athene welsprekende en bekwame mannen, hoedanige de republyk by 't lot verkoor zo dikwils als het nodig was den rechteren door eene fraaie redenvoering eenig voorstel te doen. Dus vermogten zy te spreken wanneer zy wilden, ontfingen voor ieder oratie een Drachma, dat is, een schelling naar onze munte. Men noemde hen ook Συνήγοροι. De Prætores hielden somwylen ook zulke redenvoeringen. In de kerk van Constantinopel waren *Rhetores* zodanige geestelyken, die het volk de Schriftuur verklaarden. De voornaamste onder hen wierdt *Magister Rhetorum* genaamt. Deze wierdt doorgaans tot aanzienlyke ecampten bevordert *Du Fresne Gl. Gr. p.* 1294.

RHETZ. Zie RETZ.

RHINOCEROS noemden de ouden een groot vat, uit de neuze van een neuzehoorn gemaakt. De Romeinen goten 'er olie in, en gebruikten ze in de baden in plaats van lampen. *Casalius de Therm. p.* 640. *Stuckius de Conviv. Grapaldus de part. Dom. Pitiscus.*

RHINOCORURA. Dus wierdt eene stadt op de zeekusten van 't H. Landt genaamt, gelegen op de Egyptische grenzen, alwaar de stam Simeon zyn erfdeel hadt, zynde 38 Italiaansche mylen van Gaza. De platte neuzen der inwoonders zyn de oorspronk dezer benaming. Strabo en Plinius noemen ze *Rhinocolura*. Thans zegt men, dat zy *Faranida* of *Faramida* genaamt wordt, van welke zich zommige bisschoppen genoemt hebben.

RHO (JACOBUS) was uit een adelyk geslacht te Milaan in den jare 1590 geboren, alwaar zyn vader Alexander een vermaard rechtsgeleerde geweest is. Hebbende zyne studiën voleindigt, begaf hy zich in de societeit der Jesuiten, en oeffende zich toen in zyne geboortestadt in de wiskunst. In den jare 1617 wierdt hy nevens eenige anderen naar China gezonden, en moest te Macao een tydlang vertoeven, aangezien de regering aldaar hem verboodt dieper in 't landt te trekken. Doch hy wist hier eene algemene gunst te verwerven, toen hy in den jare 1622 de Hollanders bewoog deze plaats van de gedreigde plundering te verschonen, en mogt naderhandt, werwaarts het hem behaagde, zo door zyne predikatiën, als schriften, het Christelyk gelove voortplanten. Na dezen wierdt hy naar Peking ontboden, alwaar hem de koning de verbetering van den almanak opdroeg, gelyk hy nevens vader J. A. Schall na verloop van eenige jaren deedt. Uit dien hoofde wierden hem de aanzienlykste bedieningen aan 't hof aangeboden; maar hy was met vrywillige geschenken en jaarlyksche inkomsten voor eene kerk, hem door den koning van zelf aangeboden, te vrede. Hy stierf in den jare 1638, en hadt de eer, dat hy van de eerste bedienden des konings ter aarde geleid wierdt. Men heeft van hem: *Epist. de rebus Indicis*, nevens eenige Theologische werken; *Tabulæ motus solaris, lunaris, planetarum*; *De mensura cœli & terræ*; enz. door hem in de Chineesche tale uitgegeven. *Don Bartoli Hist. Chinens. lib.* IV. *Sotw. Bibl. S. J.*

RHODE, eene dienstmaagdt, wonende te Jeruzalem in 't huis van Maria, moeder van Johannes, toegenaamt Marcus, kwam om te luisteren toen Petrus, door een wonderwerk uit de gevangenisse verlost, aan de deur klopte. Zie *Hand.* XII. 13.

RHODES (GEORGIUS) wierdt in den jare 1597 te Avignon, in Vrankryk, geboren, en tradt in den jare 1613 in de societeit der Jesuiten. Na dat hy philosophische en Theologische lessen hadt gegeven, wierdt hy rector van 't collegie te Lion, en stierf aldaar in den jare 1661. Men heeft van hem: *Philosophia Peripatetica*, in folio, en: *Theologia Scholastica*, in fol. twee stukken. *Sotwell Bibl. S. J.*

RHODIGINUS, (COELIUS) of *Ludovicus Cœlius Richerius Rhodiginus*, wierdt geboren te Rovigo, de hoofdstadt in Polesina, in 't Venetiaansche gebiedt gelegen, in den jare 1450. Hy is meer onder den name van *Rhodiginus* dan onder dien van *Richerius* bekend. Den eersten heeft hy van zyne geboortestadt ontfangen, maar de twede is zyn familienaam. Koning Lodewyk de XII nodigde hem door zyne milddadigheit naar Milaan, alwaar hy hoogleeraar in de Griekische en Latynsche talen was. Men heeft verscheide werken van hem, in 't byzonder XXX boeken, genaamt *Antiquæ Lectiones*, van welke hy echter maar de XVI eerste in 't licht heeft gegeven. De XIV volgende zyn van zynen neef Camillus Richerius en Goretti daar by gevoegt. Boven dien gaan 'er nog andere werken op zynen name. Van Milaan begaf hy zich naar Padua, en stierf aldaar in den jare 1520, oud 70 jaren. Hy wierdt te Rovigo in een Franciskaner klooster begraven, zonder dat hem het minste grafschrift gemaakt wierdt; en wanneer een vremdeling uit Duitschlandt door Pavië reizende zulks met verwondering en misnoegen aanmerkte, graveerde hy deze woorden op den zarksteen: *Hic jacet tantus vir.* Sedert zyn 'er verscheide grafschriften ter zyner eere en gedachtenisse gemaakt; onder anderen heeft hem Balthazar Bonifacius een grafschrift opgestelt, eindigende met deze regelen:

A duplici patria nactus cognomina bina.
Cœlius in cœlis, hic Rhodiginus erit.

Julius Cæsar Scaliger, die zyn leerling geweest was, spreekt met veel lof van hem, hem noemende den Varro van onzen tydt. Cœlius Calcagninus heeft het navolgende van hem nagelaten:

Ludovicus ille Cœlius, domi & foris
Gracè Latinèque omnium doctissimus,
Vixit perennis; quodque paucis contigit,
Vixit, suaque æternitati interfuit.

Paulus Jovius in Elog. c. 120. *Tomasin. in Elog. Doct. Vir. P.* II. *Vossius lib.* III *de Hist. Lat. Guichenon Hist. de Bresse.*

RHODIGINUS, (NICOLAUS) een Godgeleerde, wierdt in den jare 1519 in Hessen geboren. In den jare 1530 reisde hy naar Marpurg, en keerde na verloop van 7 jaren in zyn vaderlandt Dreys te rug. Toen betrouwde men hem het schoolbestier. In het volgende jaar ging hy andermaal naar Marpurg, wierdt aldaar meester in de vrye kunsten, wanneer hy tot de stads schole bevordert wierdt. Vervolgens begaf hy zich naar Loven, en van daar naar Dole en Parys. In den jare 1543 kwam hy weder in Hessen, en wierdt nevens Johannes Buchius van den landgrave tot onderwyzer der prinssen aangestelt. Na dezen was hy te Marpurg 5 jaren lang professor in de redeneerkunde; maar in den jare 1554 nam hy eene kerkelyke bediening te Melsungen aan. In 't volgende jaar begaf hy zich wederom naar Marpurg, en wierdt predikant aldaar, naderhandt inspector der Theologische disputen, en eindelyk in den jare 1576 professor en doctor in de Theologie. Hy stierf in den jare 1580. Men heeft van hem: *Exhortatio ad Germaniam*; *Epithalamia*; *Epicedia*; *Gratulatoria*; enz. *Melch. Adam Vita Theol. Germ. Freher. in Theatr.*

RHODIS, een Asiatisch eilandt in de Middelandsche zee, nevens eene stadt, van den zelven name. Dit eilandt is oudtyds verscheidentlyk genoemt, heeft grote mannen voortgebragt, en is zeer vermaard geweest. Onder de oude koningen van Rhodis worden gerekent: *Thlepolemus*, zoon van Hercules, *Dorieus*, *Demagetes*, *Diagoras*, *Evagoras*, *Cleobulus*, *Cleobulinus*, die zyn recht aan *Erastides* afstondt, *Demagetes* de II, en *Diagoras*, de Rhodiër, die in den jare 3370 regeerde. Dit eilandt was ook zeer vermaard wegens den zogenaamden *Colossus* der zonne, zynde onder de zeven wonderen der wereldt getelt. Deze Colossus was een uitnemend hoog beeldt der zonne, 70 ellen hoog, zynde een meesterstuk van Cares, leerling van Lysippus. Men verhaalt, dat wanneer deze Colossus door eene aardbeving omgevallen was, de inwoonders van 't eilandt niet hebben durven bestaan dit groot gevaarte aan te raken, uit vreze voor de Godsprake, die gezegt hadt, dat Rhodus na den ondergang van dezen Colossus stondt verwoest te worden. Maar Muavia, Sultan van Egypten, liet, na dat hy het eilandt hadt verovert, 1471 jaren na dat dit zonnebeeldt opgerecht was, het zelve opnemen, 72 kameelen daar mede beladen, en wegbrengen. Wanneer Jeruzalem en Akre ingenomen waren, rukten die van de Johanniter orde het eilandt Rhodis uit het geweldt der Saracenen, die het zelve den Griekschen keizer ontweldigt hadden. Fulco van Villaret, een geboren Franschman, en grootmeester van de orde, was aan het hoofdt van deze onderneming. Het eilandt wierdt in

in den jare 1309, of 1310, op den dag van Maria-hemelvaart, verovert. Sedert hebben de ongelovigen menigmaal te vergeeſſch dit eilandt weder trachten te herwinnen. De Johanniter-ridders, naar dit eilandt ook *Rhodiſche ridders* genaamt, bleven daar van in 't bezit tot het jaar 1522. De Turkſche keizer Mahometh de II greep Rhodis in den jare 1480 wel aan; doch Petrus van Aubuſſon, in dien tydt grootmeeſter, verdedigde het zelve drie maanden lang met de uiterſte dapperheit, en noodzaakte dus de Turken de belegering op te breken, na dat zy het grootſte gedeelte van hun leger verloren hadden. Sultan Solyman zondt in den jare 1522 andermaal eene vloot met een leger voor Rhodis, wanneer de belegering met eene vreeſſelyke plundering wierdt begonnen. De ridders, door den grootmeeſter Philippus Villiers de l'Iſle Adam, een Franſchman, aangemoedigt, wederſtonden hen zeer dapper, en het ſcheen, dat de barbaren andermaal zouden hebben moeten aftrekken, wanneer een verraadt tuſſchen beide kwam. De Turken begonnen door hun gedurig verlies den moedt reets op te geven, en op den aftocht te denken, wanneer zy op een ontfangen bericht, hoe zy het te beginnen hadden, indien zy het eilandt vermeeſteren wilden, een nieuwe kans waagden. Andreas van Amarat, een Portugees, en toen kancelier van de orde, vondt zich daar door beledigt, dat l'Iſle Adam tot grootmeeſter verkoren was; invoegen hy eer en achting achter aanſtelde, om maar het ongelyk, dat hy meende hem aangedaan te zyn, te wreken. Hy wiſt de geheimen der ridders, en gaf van hunnen toeleg aan Solyman kennis, die ter zelver tydt ook door anderen van een Joodſch geneesheer, dien Solyman als verſpieder binnen Rhodis hieldt, berecht daar van erlangde. Doch het verraadt van Amarat wierdt eindelyk ontdekt, en hy den 30 October onthalſt. Onderwylen wierdt de belegering yverig voortgezet, en de plaats, zich niet langer kunnende verdedigen, aan Solyman overgegeven, die op Kersdag des zelven jaars zyne intrede daar in deedt. Sedert zyn de Turken altydt meeſter van Rhodis gebleven, alwaar zy een Baſſa hebben. Ten Noorden van dit eilandt is Karamanië, zynde een gedeelte van Natolië, als mede een arm van de zee, die door beide landen loopt. In 't Ooſten legt het eilandt Cyprus, in 't Weſten het eilandt Kandië, en in 't Zuiden Egypten. De lucht is aldaar zo helder, dat 'er naauwlyks een dag is, op welken de zon niet ſchynt, waarom de ouden dit eilandt aan de zonne hebben toegewyd. Phoroneus, koning der Argiven, bouwde de ſtadt Rhodus in 't jaar der wereldt 1310, voor de geboorte van Chriſtus 740. Ottoman, Turkſch keizer, belegerde deze ſtadt eer de zelve nog naar behoren verſterkt was; doch Amadeus de IV, graaf van Savoje, kwam tot ontzet, en ſtelde ter gedachteniſſe van deze overwinninge in plaats van zyn erfelyk wapen, namentlyk een arendt, een zilver kruis op een rood veldt, zynde dat van de Rhodiſche orde, in zyn wapen, nevens deze vier letteren: *F. E. R. T.* dat is: *FORTITUDO EJUS RHODUM TENUIT.* Het welk in 't Nederduitſch zegt: *Zyne dapperheit heeft Rhodus behouden.*

De voornoemde hoofdſtadt op het eilandt, RHODUS, is aan de zeezyde gelegen, beneden aan een berg, die allengskens en ongemerkt opgaat, zynde het Noorder gedeelte van het eilandt, en eene aangename vlakte. De ſtadt is met verſcheide kleine heuvelen, die alle verſcheide bronwellen hebben, en met oranje-en granaatappelen, enz. omringt. Wanneer deze plaats in den jare 1480 door Mahometh den II belegert wierdt, omringde men ze met een dubbelden muur, en verſcheide zware torens. Maar aan de Zuidzyde, en daar de Joden woonden, namentlyk de benedenſtadt, waren de torens ſeldzamer dan op andere plaatſen, waardoor de plaats aan dien kant verzwakt wierdt. Het gedeelte der ſtadt, alwaar de ridders hun verblyf hielden, was veel ſterker: want behalven dat het ten Noorden en Ooſten door de zee omringt wierdt, waren aldaar ook bolwerken en torens opgeworpen. De haven is in 't Noord-Ooſten gelegen, zynde in de gedaante van een halve mane gemaakt, met een ingang niet breder dan waar door een eenig ſchip kan varen. Op beide zyden zyn twee hoge en ſterke torens, op ſteenrotſen gebouwt. Op deze twee rotſen ſtondt eertyds de bovengenoemde Coloſſus der zonne, zo namentlyk, dat de eene voet van dit grote beeldt op de eene, en de andere voet op de andere rots ruſtte, invoegen de ſchepen met volle zeilen daar door konden gaan. Naby de haven in 't Noorden en Zuiden zyn twee kleine zeeboezems. De Noordelyke inham is met een gemaakte reede geſloten, die meer dan 300 ſchreden diep in zee loopt. Aan 't einde van de zelve is een fort, de Nicolaas-toren genaamt. Mahometh de II merkte het eilandt Rhodis aan als een plaats, die tot de verovering van Egypten en Syrië den weg kon banen, en beſloot derhalven in den jare 1479 die hoofdſtadt te belegeren. In den jare 1480, den 23 May, kwam de Ottomanniſche vloot onder 't bevel van den Baſſa Polologus aan 't eilandt ten anker, beſtaande uit 160 vaartuigen, waar op ten minſten 100000 ſoldaten waren. Zo dra als deze manſchap ontſcheept was, namen zy de naburige vlaktens by de ſtadt in. Naauwlyks hadden ze hunne tenten opgeſlagen, of een troep aan hen waagde het tot voor de ſtads poort te naderen. Maar zy wierden door den vicomte du Monteil, oudſten broeder van den grootmeeſter, overhoop geworpen. Demetrius, een Mammeluk en verrader, die hen aanvoerde, hadt de eer, dat hy met den degen in de vuiſt ſneuvelde. Wanneer nu deze eerſte onderneming den barbaren mislukt was, was de ingenieur Georg Trapam van gedachten, dat de Nicolaas-toren allereerſt diende beſchoten te worden. Des anderen daags liet zich deze ingenieur voor de ſtads gracht zien, tegen over het paleis van den grootmeeſter, verzoekende binnen gelaten te worden. Dit wierdt hem toegeſtaan. Hy veinſde als of hy de party der belegerden wilde verkiezen, zeggende, dat zyne zaligheit hem dierbaarder was dan 't wereldſch geluk. De grootmeeſter meende ook werkelyk, dat hy hem zeer dienſtig zyn zou: doch aangezien men hem niet zeer betrouwde, gaf de grootmeeſter laſt op hem naauwkeurig acht te geven, als op een verſpieder. Tot dien einde moeſten zekere perſonen gedurig een oog op hem houden, en alle zyne gangen en ondernemingen gade ſlaan. Onderwylen liet de Baſſa Palologus zyn grof geſchut derwaarts voeren, en wierp aldaar de eerſte battery op. De S. Nicolaas-toren wierdt beſchoten, en grotendeels vernielt. Dit baarde in de inwoonders eene grote verſlagenheit, hoewel hen Antonius Fratinus, een Franciſkaner monnik, wederom aanmoedigde, doende omtrent het zelve te Rhodus het gene Johannes Capiſtranus te Griekſch-Weiſſenburg deedt. De grootmeeſter derhalven wetende hoe veel aan het behoudt van deze plaats en ſtadt gelegen was, was den gehelen nacht bezig om dat gedeelte der ſtadt in ſtaat van tegenweer te ſtellen, en begaf zich daar op nevens den vicomte de Monteil, zynen broeder, in den toren. Daags daar aan begonnen de Turken het anker voor St. Stevensberg te ligten, en rukten onder 't geſchal van trompetten onder den St. Nicolaas-toren. Daar op ſprongen zy aan landt, en liepen ſtorm. Het klein en grof geſchut der belegerden, de pylen en ſtenen waren van eene gewenſchte uitwerking; boven dien wierden verſcheide vyandelyke galeien door de branders vernielt. Met een woordt, de barbaren wierden genoodzaakt te rug te trekken, en wederom zee te kiezen. De Baſſa, ziende den ſlechten uitſlag aan deze zyde der ſtadt, liet acht ſtukken grof geſchut voor de muren der Joden brengen, naby de Italiaanſche poſt, alwaar de zelve zodanig eene verwoeſting veroorzaakten, dat de Spaanſchen en Italianen reets eene zamenrotting maakten om den grootmeeſter tot de overgave te noodzaken: doch zy hadden wel haaſt berouw van deze hunne lafhertigheit, en betoonden daar op de grootſte dapperheit. De Baſſa derhalven, die meende de plaats door zyn grof geſchut tot de overgave te noodzaken, ziende, dat de belegerden nog naar gene kapitulatie wilden luiſteren, en echter nog niet durvende beſtaan den ſtorm te hervatten, nam zyne toevlucht tot verraadt, liet twee Mammelukken ontbieden, die van 't begin der belegering in 't Turkſche leger geweeſt waren, en den Chriſtelyken Godsdienſt afgezworen hadden. Deze zondt hy onder grote beloften van beloning, ingeval zy den grootmeeſter door het zwaardt, of door vergift konden van kant helpen. De Mammelukken gingen in de ſtadt, en veinſden, dat zy in de handen der Turken gevallen, en het thans wederom ontvlucht waren: doch hun toeleg wierdt ontdekt, en zy beide met de doodt geſtraft. Dus zag hy derhalven, dat hy niet anders dan door openbaar geweldt de ſtadt kon veroveren, nademaal het verraadt mislukt was. Hy begon derhalven al zyne macht tegen den Nicolaas-toren te wenden, dien hy te voren hadt verlaten. De aanval was hevig, maar de dapperheit van den grootmeeſter en de ridders niet minder: de brug wierdt door de batteryen op den toren geheel en al vernielt, waar door ter zelver tydt verſcheide galeien en oorlogſchepen wierden in den grondt geboort. Des niettegenſtaande wierdt de belegering hevig voortgezet. Vele voorname bevelhebbers der Turken ſneuvelden, en onder anderen Ibrahim, des Sultans ſchoonzoon. De doodt van dien prins veroorzaakte eene grote ontſteltenis in 't leger der ongelovigen, die te rug vloden, in weerwil van den Baſſa, die hen vermaande zyne doodt te wreken. Palologus derhalven wierdt genoodzaakt die poſt te verlaten, houdende den voornoemden toren voor onoverwinnelyk. Hier op poogde hy de belegering te verdeelen, en greep de ſtadt op verſcheide plaatſen te gelyk aan. Onderwylen wierdt het ontdekt, dat de bovengenoemde ingenieur een verrader was; en de zelve wierdt na gedane bekenteniſſe opgehangen. Deze doodt viel den Baſſa dies te ſmertelyker, hoe hy meer ſtaat op hem gemaakt hadt; en na dat hy een bediende in de ſtadt hadt gezonden, en vruchteloos door beloften en bedreigingen de zelve tot de overgave zoeken te bewegen, gebruikte hy op eenmaal al zyne artillery, om de ſtadt dag en nacht zonder ophouden te beſchieten. Daar wierden in korten tydt 3500 ſchoten gedaan, zonder dat nochtans die van binnen daar door wierden vervaard gemaakt; in 't tegendeel was men gereed om den ſtorm te verwachten. Het was den 27 July, wanneer het Turkſche leger van alle kanten te gelyk ſtorm liep, en aanſtonts het bovengemelde Joden-kwartier veroverde: doch de ridders bemachtigden het zelve na een hardnekkig gevecht van twee uuren wederom. Daar op deden de barbaren een nieuwen aanval, met uitdrukkelyken laſt van den Baſſa van het op den grootmeeſter te munten, en dien immers niet te verſchonen, zo dat de barbaren met een verſche manſchap den aanval hervatten. De onvertzaagtſten onder hen drongen door tot digt by den grootmeeſter, die vyf wonden te gelyk ontfing. Dit alles ongeacht wierden zy andermaal genoodzaakt de vlucht te nemen; wanneer de andere Turken, overal een ſterken tegenſtandt vindende, den moedt ook opgaven, ziende den Joden-muur ledig. Wanneer zy derhalven de breſch verlieten, wierden zy door die van binnen tot in hunne legerplaats vervolgt. De Baſſa Palologus poogde te vergeeſſch zyne manſchap weder zamen te trekken, en wierdt zelfs genoodzaakt tot aan ſtrandt te wyken. De ridders keerden zegepralende te rug met des groten Sultans ſtaandaardt, dien zy van voor de tent van den Baſſa gehaalt hadden. Palologus derhalven ziende, dat hy noch met geweldt, noch met liſt iets vermogt, deedt zyne manſchap wederom ſcheep gaan. Terwyl de Turken bezig waren het volk en oorlogsgereedſchap weder in te ſchepen, wierden zy twee grote vaartuigen gewaar, die door Ferdinand, koning van Napels, den belegerden te hulp gezonden wierden. Palologus liet door zyn geſchut, dat nog op den oever ſtondt, deze ſchepen beſchieten, om dat hy buiten ſtaat was de zelve ter zee aan te grypen, aangezien zyne vloot tegenwindt hadt. Een dezer ſchepen zeilde gelukkig in de haven; maar het andere moeſt wegens de ontfangene ſchoten in 't kanaal blyven, en wierdt 's anderen daags zeer naby de Turkſche vloot gezien.

zien. De Baſſa zondt 'er twee galeien op af, om het te veroveren. De generaal der galeien wierdt gelaſt in eigen perſoon het bevel over deze onderneming te voeren. Maar na een hardnekkig en bloedig gevecht van drie uuren moeſten de Turkſche galeien wyken, en het ſchip verlaten, dies te meer, om dat de voornoemde generaal geſneuvelt was. Hier op zeilde de Turkſche vloot den 19 Auguſty weg, eerſt naar Porto-Fiſco, alwaar de landmilitie wierdt ontſcheept, en vervolgens naar Conſtantinopel. Dus bleef Rhodis voor dit maal in de handen der ridders van de Johanniter-orde, tot 42 jaren daar na, namentlyk het jaar 1522, wanneer Solyman de II het eilandt en de ſtadt zelf kwam veroveren, en zulks wel door het verraadt van den bovengemelden Portugees Amurath. De ridders vertrokken derhalven van daar naar 't eilandt Kandië, en van daar naar Sicilië; en paus Adrianus de VI gaf hen Viterbo tot hunnen ſetel; waar op zy in den jare 1530 van Karel den V het eilandt Malta erlangden. Hoe het verder met hen gegaan is zie op het artykel van MALTA. *Emmius in Deſcr. vet. Græc. T.* III. *p.* 256. *Boſii Hiſt. Ord. Equit. S. Joh. Marullus in vit. magn. Magiſtr. ord. S. Johan. Laouſſin Deſcript. obſid. Rhodiæ urbis* 1496. *Bouhours Siege de Rhodes.*

RHODISCH RECHT. De inwoonders van dit eilandt zyn in de oude geſchiedeniſſen vermaard wegens hunne ervarenheit in de zeevaart; en alzo hier door hun koophandel zeer bloeide, en aangezien onder de inwoonders van Rhodis toen reets, als zy nog niet onder het gebiedt der Romeinen waren, vele heilzame wetten nopens de genen, die ſchipbreuk geleden hadden, in zwang gingen, wierden deze wetten op de ganſche Middelandſche zee als een gemeen recht der volkeren wegens hare rechtmatigheit aangenomen. Deze wetten waren ook te Rome in een goed aanzien; gemerkt reets ten tyde van Julius Ceſar en Auguſtus de rechtsgeleerden Servius, Ofilius, Labeo en Sabinus de leer *De jactu* daar uit aannamen, en op diergelyke gevallen toepaſſelyk maakten: ook vindt men, dat de keizers Claudius, Veſpaſianus, Trajanus, Adrianus en de Antoninuſſen de Rhodiſche wetten bevestigt hebben, bevelende, dat alleen de geſchillen, over de zee-koopmanſchap voorvallende, daar naar zouden beſliſt worden. Men heeft nog een *Fragmentum Narrationis de Legum Rhodiarum confirmatione* in 't Griekſch, ſtaande voor de *Leges Nauticæ.* Dit afgebroken ſtuk is door Simon Schardius in den jare 1561 te Baſel in octavo, maar naderhandt door Marquardus Freherus, in des zelfs *Jus Græco-Romanum*, in den jare 1596 in 't licht gegeven. Sommigen houden daar voor, dat Voluſius Mæcianus, die onder Antoninus den Godvruchtigen geleeft heeft, een boek *De lege Rhodia* geſchreven heeft: doch deze dwalen, aangezien het opſchrift van de *l.* 9. *ff. ad l. Rhod. de Jactu* maar te kennen geeft, dat die woorden van Mæcianus uit de *Lex Rhodia* genomen zyn. *Moriſotus in orbe maritimo. Jac. Gothofr. in Diſſert. de Imper. Marit. c.* 2, 8 *&* 9. *& in Bibl. Jur. c.* 2. §. 9. *Grotius in Floribus ad Jus Juſtin. p.* 117.

RHODIUS (JOHANNES) was geboortig van Coppenhagen. Hy wierdt in den jare 1631 te Padua tot profeſſor in de Botanie bevordert, doch hy weigerde die bediening aan te nemen, keerde liever naar zyn vaderlandt, en onderwees aldaar de jeugdt in de Phyſica, Medicynen, en andere wetenſchappen. Hy ſtierf in den jare 1659 buiten huwelyk. Zyne ſchriften zyn: *Analecta in Lud. Septalii Animadverſ. Medic.* II. *Vol.*; *Notæ & Lexicon in Scribonium Largum de Medic. compoſ.*; *Obſervat. Medicinal. Centur.* III. *Franc. Frigimelicæ de Thermis artific.*; *Mantiſſa Anatom. lib. de Nat. Medicinæ*; *Catal.* 60 *Auctor. ſuppoſitit. Barthol. de Script. Dan. cum Molleri Hypomnem.*

RHODOCUS, een Jode, en verrader, gaf heimelyk den vyanden der Joden, den Syriërs, kennis van het gene in het leger van Judas Machabeus ondernomen wierdt. Maar ontdekt zynde is hy gegrepen, en in de gevangeniſſe geworpen. *Machab.* XIII, 21.

RHODOMANNUS, (LAURENTIUS) een man zeer wel ervaren in de Griekſche tale en geſchiedeniſſen, wierdt in den jare 1546 te Saxwerffen, een dorp onder 't gebiedt des graven van Stolberg, in opper-Saxen, geboren. Door zyne natuurlyke bekwaamheit tot de ſtudiën verwierf hy de gunſt van zyn landheer, invoegen hy door den zelven naar Ilefeld op 't gymnaſium gezonden wierdt. Hier hadt hy het geluk het onderwys van Michaël Neander zo in de Latynſche en Griekſche talen, als dichtkunde te genieten. Hy bleef aldaar zes jaren lang, en begaf zich daar op naar Luneburg, van daar naar Walkenrode, en zo voorts naar Straalſond. Verder trok hy naar Jena, en wierdt aldaar zo vermaard, dat hy tot profeſſor der Griekſche tale benoemt wierdt. Zeven jaren daar na wierdt hy naar Wittenberg beroepen, om aldaar opentlyke leſſen in de Hiſtorie te doen. Deze bediening heeft hy vier jaren bekleed; want hy ſtierf in den jare 1606, hebbende niet lang voorhenen het rectoraat der akademie op zich genomen. Zyne Griekſche vaarzen worden zeer geprezen; maar in de Latynſche vondt Scaliger nog het een en het ander te berispen. Doch zyne Latynſche vertaling van *Diodorus Siculus* is in achting. Hy was ook gekroond poëet. Zyn zoon *Nicolaus Rhodomannus* heeft ook eenige werken nagelaten. Scaliger begaat een misſlag, wanneer hy de jaarrekening van Rhodomannus laakt, want hy vermengt dezen met Laurentius Codomannus. Doch dus hebben meer geleerde mannen in het aanhalen van autheuren, die omtrent den zelven name hebben, misgetaſt. Van zyne andere ſchriften zyn bekend. *Hiſtoria vitæ & doctrinæ Martini Lutheri, carmine heroico deſcripta*; *Deſcriptio hiſtoriæ Eccleſiæ, ſive populi Dei*; *Politiæ ejusdem, & rerum præcipuarum, quæ in illo populo acciderunt, Græco carmine, cum verſione Latina è regione textus Græci*; *Poëſis Chriſtiana, i. e. Palæſtina, ſeu Hiſtoria Sacra Græco-Latina libri* IX; *Argonautica*; *Thebaica*; *Ilias parva*; *Tabulæ Etymologicæ Græcæ*; *Epithalamia ſacra*; *ex Memnone, de Tyrannis Heracleæ Ponticæ, Cteſia & Agatharchide excerpta Hiſtoriæ Græcæ & Latinæ, partim ex Laur. Rhodomanni interpretatione*; *Theologiæ Chriſtianæ tyrocinia, carmine heroico Græco-Latino in V libros digeſta*; enz. Zyne in de Griekſche tale geſchrevene *Germanides*, waar in hy van den oorſpronk, de zeden en daden der oude Duitſchers handelt, worden hemelhoog geprezen. *Quenſtedt de Patriis illuſtrium virorum. Scaligeriana v. Rhodomannus. Witte Memor. Philoſoph. Barth. in Paneg. Rhodomanni. Bayle Dict. Crit.*

RHODON, een leerling van Tatianus, bloeide onder de regering van Commodus en Severus in de II eeuwe. Hy was wel in Aſië geboren; maar hy ſtudeerde te Rome. Onder verſcheide andere werken ſchreef hy ook tegen de kettery van Marcion, waar van Euſebius zommige ſtukken aanhaalt; nevens een traktaat over het werk der zesdaagſche ſcheppinge. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl.* III *prem. ſiecles.*

RHODOPE, een berg in Thracië, wordt by de Italianen *Monte Argentaro*, by de Grieken *Baſiliſſa*, of de koning der bergen genaamt, wegens zyne voortreffelyke zilver-mynen, waar van echter thans niets meer voorhanden is.

RHODOPE, eene vermaarde hoer, was uit Thracië geboortig, en leefde met Æſopus by een heer, te weten den beroemden Xanthus, uit Samos. Deze voerde haar naar Egypten, alwaar Charaxus, een koopman uit Mitylene, broeder van Sappho, op haar verlieſt wierdt, en hare vryheit voor eene grote ſomme gelds kocht. Zy was uitnemend ſchoon, en leefde in Naucratis, een ryke en aangename ſtadt, alwaar zy door hare boelery veel geldt verdiende; doch zo veel niet, dat zy een der Egyptiſche pyramiden zou hebben gebouwt, die de oudheit onder de zeven wonderen der wereldt getelt heeft. Dit komt Herodotus zelf zeer onwaarſchynlyk voor, ten ware men een andere fabel voor waarheit wilde doen gelden, dat zy namentlyk eene koningin geweeſt was, en deze hoge naaldt hadt opgerecht: want wanneer zy op zekeren tydt in het badt geweeſt was, en hare maagden hare klederen bewaarden, verhaalt men, dat een arendt een harer ſchoenen heeft weggenomen, en met den zelven naar Memphis is gevlogen, latende den ſchoen in den ſchoot van den koning Pſammetychus, die toen juiſt op den rechterſtoel zat, vallen. De koning, behagen ſcheppende in het fraai maakſel van dien ſchoen, en in het geval van den arendt, wordt gezegt de bezitſter van den zelven te hebben opgezocht, en haar dus ten huwelyk genomen. Athenæus is van gevoelen, dat Dorica, minnareſſe van den broeder van Sappho, by misſlag van Herodotus met Rhodope vermengt is. *Herod. lib.* II. *c.* 134. *Ælianus Var. Hiſt. lib.* XIII. *c.* 33. *Bayle Dict. Crit.*

RHODUS. Zie RHODIS.

RHONE, in 't Latyn *Rhodanus*, eene rivier in Vrankryk, en het Zwitſerſche Eedgenootſchap, ontſpringt op den berg Furca, in Wallislandt, het welk zy geheel doorloopt, wordende door verſcheide beeken vergroot. Omtrent vyf kleine mylen van deze ſtadt verlieſt ze zich na een ſterken val uit de hoogte onder de aarde; doch komt naderhandt weder te voorſchyn, en ſcheidt Vrankryk van Savoje, en 't Dauphiné van Breſſe. Daar na loopt ze voort naar Lion, alwaar zy de Saone ontfangt; verder naar Vienne, Condrieu, S. Vallier, Tournon, en Valence. Een myl boven deze laatſte ſtadt vermengt ze zich met de Iſere. Van daar loopt ze naar S. Eſprit en Avignon, en vereenigt zich tuſſchen de laatſtgenoemde ſtadt, Turaſcon en Beaucaire met de rivier Durance. By Arles verdeelt ze zich in twee ſtromen, die naderhandt van nieuw geſcheiden worden. Men zegt, dat deze rivier, die de ſnelſt-vloeiendſte van ganſch Vrankryk is, vyf monden heeft, waar door zy in de Middelandſche zee valt. Deze worden genaamt *Gras du Midi*, *Gras de Paulet*, *Gras d'Enfer*, *Grand Gras*, en *Gras de Paſſon.* Zommigen voegen de zesde, namentlyk *Gras neuf*, daar by. Het ſchynt, dat het woordt *Gras* van 't Latynſche woord *Gradus* afſtamt, gelyk in 't *Itinerarium* van Antoninus aangemerkt wordt, alwaar van de Rhone, vallende in zee, geſproken wordt. *Maſſon Deſcr. Flum. Gall. Bouche Hiſt. de Provence liv.* I. *ch.* 3. §. 1. *Chorier Hiſt. de Dauphiné.*

RHOR, een markt, klooſter en prooſtdy der Reguliere Koorheeren van S. Auguſtinus in 't bisdom van Regensburg, en het Munchenſche landtgerecht Abensperg, twee mylen van Abensperg gelegen, wierdt in den jare 1133 van Adelbert, grave van Rhor, geſticht, en is naderhandt door de keizers Frederik den I en II en Rudolph den I beveſtigt. Deze Koorheeren hebben een ryk inkomen. Zy hadden eertyds ook eene voortreffelyke bibliotheek; maar deze is met het klooſter in den jare 1632 verbrand. *Hund Stamb. p.* 123. *Adlzr. P.* I. *l.* XX. *n.* 2. *Chur-Beyeren p.* 215.

RHYN, in 't Latyn *Rhenus*, een grote en vermaarde rivier in Duitſchlandt en de Nederlanden, neemt haren oorſpronk uit het Alpiſche gebergte, in 't landt der Graubunders. Zy heeft drie oorſprongen, van welke de eerſte op den berg Criſpalt, de twede op den zogenaamden Lucmanner, of ſint Barnaberberg gevonden wordt. Deze laatſte oorſpronk wordt eerſt *Frodda* genaamt, en vereenigt zich by Diſentis met den eerſtgenoemden. De derde oorſpronk is op den Vogel-of S. Bernardinus-berg. Deze vereenigt zich met den eerſten by Ratzung, twee mylen boven Chur; van waar hy verder Zwitſerlandt van het Duitſche Ryk afzondert, naderhandt in de Boden-zee, en beneden Conſtans in de Zeller-zee valt, maar van daar naar Schafhauzen en Baſel loopt. Van daar loopt hy verder naar Brizak, en niet verre voorby Straasburg ontfangt hy vele andere grote rivieren, en bewatert Philipsburg, Spiers, Worms, Ments, Keulen, en verſcheide andere ſteden. Eindelyk verdeelt hy zich omtrent Schenkenſchans in twee ſtromen, van welke de eene de *Waal* genaamt wordt, lopende naar Nimwegen, Tiel en Bommel, zich met de Maas vermengt, en dus zynen naam verlieſt. De twede ſtroom loopt Noordwaarts tot omtrent Arnhem, en wordt aldaar in twee armen verdeelt, van welke de eene, genaamt de *Yſel*, naar Doesburg

en Zutphen loopt, en eindelyk in de Zuiderzee valt; de twede arm, die ſedert het jaar 860 door de overſtroming der zee een nieuwen loop ontfangen heeft, wordt de *Lek* genaamt, en loopt niet voorby Utrecht en Leiden, gelyk eertyds, maar gaat naar Wyk, Kuilenburg en Nieuwpoort, loopt eindelyk in de Merwe, en verder in zee. Moncorus merkt van de ſteile vallen des Rhyns aan, dat deze rivier zeer breed is, maar niet zeer tuſſchen het gebergte henen loopt, en dat zy naby Schafhauzen in Zwitſerlandt by 't kaſteel Lauffen, van de ſteenrotſen in een nieuw kanaal, omtrent 60 voeten dieper dan de voorgaande, valt, en in vyf ſtromen, onder welke de middelſte tuſſchen twee nauwe en hoge rotſen henen loopt. Midden in 't eerſte kanaal zyn gelyk als twee grote pilaren te zien, doch zeer vervallen. Deze val des Rhyns maakt een groot gedruis; invoegen hier geen ſchip, het zy ledig, of beladen, naar beneden kan gebragt worden; maar de goederen moeten door Schafhauzen gedragen, of gevoert, en beneden die ſtadt weder ingeſcheept worden. Dit is de grootſte Rhyn-val, en zeer merkwaardig. Nog twee Rhyn-vallen zyn by de twee Woudſteden Lauffenburg en Rhynfelden; doch deze zyn zo groot en onſtuiming niet als de bovengenoemde; want van Lauffenburg kunnen de vaartuigen ledig met touwen van de ſteenrotſen gelaten worden. Maar by Rhynfelden, op een plaats, by de ſchippers gemeenlyk Helhaak genaamt, is de weg tuſſchen de rotſen zeer ſmal en ondiep, zo dat men ter naauwernoodt met beladene ſchepen daar door varen kan. De oude inwoonders aan den Rhyn plagten hunne kinderen daar door te beproeven, of zy uit een echt bedde geboren waren, of niet; want zy wierpen ze in den Rhyn. De genen nu, die zonken, wierden voor onecht, die boven dreven, voor echt gehouden. Zommigen noemden den Rhyn ook *Aurifer*, aangezien onder des zelfs zandt goudt gevonden wierdt. Karel de Grote ſloeg by Ments een voortreffelyke houte brug over den Rhyn, ter lengte van 500 voeten: doch deze brug wierdt by ongeluk door den brandt, een jaar voor 's keizers doodt, verteert. Konſtantyn de Grote begon by Keulen een brug over den Rhyn te ſlaan, om den Franken een ſchrik aan te jagen. De benaming van den Rhyn wordt by verſcheide ſchryvers verſcheidentlyk verklaart. Zommige leiden dezen naam af van het oude Duitſche woordt *Reyn*, dat ze zeggen zo veel te beduiden als herwaarts vloeien; andere in 't tegendeel van *Rein*, om dat men namentlyk deze rivier eertyds tot beproeving der huwelykeſche reinigheit of kuiſchheit gebruikte. *Stumpf. Schweitz. Chron. Mollerus in Carm. Eleg. de Rheno. Cluverius de tribus Rheni alveis. Pontanus in Diſcept. de Rheni divortiis.* enz.

RHYN, (REMBRAND VAN) een vermaard kunſtſchilder, wierdt geboren aan den Rhyn, buiten Leiden, den 15 Juny des jaars 1606, van geringe, maar eerlyke ouders. Hy een eenige zoon zynde, zochten hem zyne ouders de Latynſche taal te laten leren, en hem tot de geleerdheit op te voeden, ten welken einde zy hem te Leiden ter ſchole deden. Maar de byzondere drift, die hy tot de tekenkunſt hadt, deedt hen van beſluit veranderen, gelyk als zy ook gevolgelyk hem beſtelden om de gronden van die kunſt te leggen by Jakob Iſaaksz. van Zwanenburg, by welken hy bleef omtrent den tydt van drie jaren, in welken tydt hy zodanig gevordert was, dat ieder zich daar over verwonderde, en beſluit maakte, dat uit hem wat groots te verwachten ſtondt. Zyn vader bragt hem naderhandt by P. Laſtman te Amſterdam, by wien hy zes maanden bleef, en na dien tydt nog eenige maanden by Jakob Pinas, waar na hy beſloot by zich zelven de kunſt te oeffenen, 't geen hem wonderwel van eerſt af gelukte. Terwyl hy dus yverig aan zyn ouders huis dagelykſch de kunſt voortzette, kreeg hy nu en dan bezoek van kunſtlievenden, welke hem eindelyk aanwyzing deden aan een heere in 's Gravenhage, ten einde hy zeker ſtukie, 't welk hy gemaakt hadt, aan den zelven zou vertonen en aanbieden. Rembrand trok daar op met het zelve te voet naar 's Gravenhage, en verkocht het voor 100 guldens. Hy wonder wel in zyn ſchik, en niet gewoon zo veel geldt in zyn buidel te hebben, verlangde ſtrax om op 't allerſpoedigſte naar huis te keren: des ging hy op den wagen zitten, die naar Leiden reedt. Wanneer zy nu onderweg zouden pleiſteren, en elk van den wagen af ging om zich te ververſchen, bleef Rembrand alleen zitten by zynen buit, vertrouwende den zelven niet alleen. Wat gebeurt 'er? de kreb, nauuw weggezet, terwyl de wagenaar vaſt met het volk kwam aantreden, raken de paarden op hol, en rennen met hem voort tot binnen de poort van Leiden, en bleven voor hunne gewone herberg met den wagen ſtil ſtaan, daar elk zich over verwonderde, hem vragende hoe zulks was gekomen; waar tegen hy niet veel praat hieldt, maar zich wel haaſt wegmaakte naar zyne ouders, blyde zynde, dat hy dus voor niet en zonder eenige koſten ſpoediger dan anders te Leiden gebragt was. Voorts kreeg hy de handen vol werk, en om dat hy zo wegens 't ſchilderen van portretten, als andere ſtukken, dikwils genoodzaakt was te Amſterdam te komen, vondt hy goed zich met 'er woon daar naar toe te begeven, 't welk geſchiedde omtrent den jare 1630. Daar zynde vloeide hem het werk van alle kanten toe, ook eene menigte van leerlingen, ten welken einde hy een pakhuis huurde op de Bloemgracht, daar zyne leerlingen elk voor zich een vertrek (of van papier of zyldoek) afſchoten, om zonder elkander te ſtoren naar 't leven te kunnen ſchilderen. Hy was in opzicht van de kunſt ryk van gedachten, waarom men van hem niet ſelden eene menigte van verſchelige ſchetſen over een zelve voorwerp ziet verbeeld, ook vol van veranderingen, zo ten opzichte van de wezens, en wyze van ſtaan, als in den toeſtel der kledingen, waar in hy boven anderen te pryzen is. By voorbeeldt, daar Chriſtus zich door de breking des broods aan zyne diſcipelen, die met hem naar Emmaüs gingen, doedt kennen, zyn 'er verſcheide ſchetſen (behalven de twee, die in druk zyn uitgegaan) by de beminnaars van de tekenkunſt bekend. En geen minder getal afschetzingen zyn 'er van de geſtalte der twee diſcipelen toen Chriſtus uit hunne oogen verdwenen was, waar door zy verzet, verbaaſt en verwondert ſtonden. Maar dit is in hem te beklagen, dat hy, zo ſchichtig tot veranderingen, of tot wat anders gedreven, vele dingen maar ten halve opgemaakt heeft, zo in zyne ſchilderyen, als nog meer in zyne geëtſte printkunſt, daar het opgemaakte den aanſchouwer een denkbeeldt geeft van al 't fraais, dat men van zyne handt zou gehad hebben, ingevalle hy ieder ding naar mate van het beginſel voltooit hadt, als inzonderheit aan de zogenaamde honderd guldens print en andere te zien is; en in zulk doen was hy niet te verzetten, nemende tot verantwoording, dat een ſtuk voldaan is, als de meeſter zyn voornemen daar in bereikt heeft, zo verre, dat hy, om een enkele parel kracht te doen hebben, eene ſchone Cleopatra zou hebben overtaant. Echter zyn 'er nog vele van zyne kunſtſtukken, welke in 't geheel doorſchildert en uitgevoert zyn, in de voornaamſte kunſtkabinetten te zien, van welke ſedert eenige jaren vele tot een hogen prys opgekocht, en naar Italië en Vrankryk gevoert zyn. Eindelyk, niettegenſtaande hy groot geldt won (want men kan hem berekenen, dat hy alleen van zyne leerlingen jaarlykſch meer dan 2500 guldens inkomen hadt) heeft men van zyne ryke nalatenſchap niet horen ſpreken na zyne doodt, welke voorviel in den jare 1674. *De Piles. Houbraken.*

RHYNAU, of RHINAU, een kleine ſtadt in de beneden-Elzas, aan den Rhyn, niet verre van den mondt der rivier de Iſcher gelegen, behoort onder 't ſticht van Straasburg. Aangezien daar omtrent de Rhyn twee armen maakt, die te Ottenheim weder zamen lopen, zo wordt de ſtreek tuſſchen beide het eilandt Rhynau genaamt.

RHYNAU, RHYNOW, in 't Latyn *Augia Rheni*, eene kleine ſtadt in Zwitſerlandt, op de grenzen van het Zuricher gebiedt, tuſſchen Schafhauzen en Egliſau, aan den Rhyn gelegen. Aldaar is een ryk Benedictyner kloorter, rondom het welke de Rhyn loopt. Het wordt gezegt van Wolphard, grave van Kyburg, in den jare 800 geſticht te zyn. Stumpfius in 't tegendeel ſchryft, dat het zelve door S. Fundanus, of Fintanus, zynde uit een koninklyken ſtam van Schotlandt, in den voornoemden tydt is aangelegt, en wel op een voorgaande Goddelyke herinnering, dat hy een plaats hadt te verkiezen, alwaar de Rhyn naar 't Ooſten loopt, het welk hier ter plaatſe alleen geſchiedt. Dit Benedictyner klooſter ſtaat onder 't gebiedt van 't Eedgenootſchap van Turgow. De nieuwe en prachtige kerk aldaar aangelegt is in den jare 1710 ingewyd. *Bucel. G. S. P. II. p.* 149. *Stumpf. Schw. Chron. p.* 360.

RHYNBERG, in 't Latyn *Rhenoberga*, eene ſtadt in 't aartsſticht Keulen, op de grenzen van Kleef, aan den Rhyn, is zeer ſterk. In den jare 1586 wierdt zy door den hertog van Parma een maandt lang te vergeefſch belegert; maar in den jare 1590 van graaf Karel van Mansveldt, en zeven jaren daar na van grave Maurits van Naſſau, in den jare 1598 door de Spaanſchen, en in den jare 1601 door den markgrave Spinola verovert. In den jare 1633 wierdt ze den Spaanſchen door de Hollanders ontweldigt, en bleef onder de zelve tot den jare 1672, wanneer ze van Vrankryk wierdt verovert, en naderhandt aan den keurvorſt van Keulen, haren ouden en wettigen heer, wedergegeven. In den jare 1703 namen de koninklyke Pruiſſiſche en andere geallieërde volkeren deze ſtadt in; maar na dat de werken geſlecht waren, wierdt ze in den jare 1715, uit krachte van de Badiſche vrede, den keurvorſt van Keulen andermaal ingeruimt. *Zeiler. Topogr. Colon.*

RHYNBRUL wordt in de oude oirkonden *Broel* genaamt, en is een ſtedeke in 't graafſchap Sayn, waar toe het eertyds behoorde, zynde een leen van keur-Trier, aan het zelve van grave Diderik van Sayn in 't begin der XV eeuwe opgedragen. Wanneer nu in den jare 1636 graaf Lodewyk, de laatſte der linie van Sayn, overleedt, heeft keur-Trier, in weêrwil der proteſterende overige Saynſche graven, dit gebiedt nevens andere weder ingetrokken; waar aan het ook by een verdrag in den jare 1652 gelaten is. *Lunig R. A. Part. ſpec. Cont.* III. *abth.* 5. *abſ.* 27. *n.* 264, 276.

RHYNDAL, RHEINTHAL, in 't Latyn *Rheguſiorum vallis*, een vruchtbaar landſchap tuſſchen het gebiedt van 't Canton van Appencel en van den abt van St. Gall, als mede de graafſchappen Bregentz en Feldkirch, alwaar de Rhyn in de Bodenzee valt. De *Rhæti* waren 'er oudtyds heeren van; maar het is naderhandt aan 't huis van Ooſtenryk gekomen, dat het aan die van Jungingen verpandde. Daar op bragt de graaf van Toggenburg dit pandt aan zich, en verpandde het aan Beyeren, daar het die van Appencel van kochten. Dezen ontweldigden het die van Zurich, Lucern, Schweitz en Glarus in den jare 1490 wegens gemaakte oorlogskoſten, doch lieten naderhandt niet alleen het Canton Appencel, maar ook Uri, Underwalden, Zug, en in den jare 1712 ook het Canton Bern de regering aanvaarden, die thans om de twee jaren by beurten een landvoogdt derwaarts zenden, die te Rheinek woont. In dit landſchap, daar veel koſtelyke wyn waſcht, zyn de twee ſteden *Rheinek* en *Altſtetten* de voornaamſte plaatſen.

RHYNFELDEN, een der vier Ooſtenrykſche Woudſteden in Zwaben, aan den Rhyn gelegen. Zy is op de oude wyze met muren, grachten en eenige werken voorzien; en aangezien ze Zwitſerlandt eenigermaten dekt, hebben de Zwitſers deze veſting in hunne beſcherminge genomen; waarom ook de Franſchen in den Spaanſchen ſucceſſie-oorlog, toen ze ganſch Zwaben reets hadden ingenomen, voor Rhynfelden niet rukten. In den dertigjarigen oorlog wierdt deze veſting van de Franſchen en Zweden eens te vergeefſch belegert, aangezien zy door Johan van Werth verdedigt wierdt; maar wanneer deze in den jare 1638 niet verre van daar geſlagen en gevangen wierdt, moeſt zich de

veſting ook overgeven; doch wierdt by het ſluiten van de vrede aan het huis van Ooſtenryk wedergegeven. In den jare 1678 heeft deze plaats ook veel van de Franſchen geleden. *Joh. Samuel Straus Diſſ. de Rudolpho Suev.* §. 1. 16.

RHYNFELS, een goede veſting aan den Rhyn, boven het ſtedeke St. Goar, in het neder-graafſchap Catzenellebogen, op een hoge rots gelegen, door grave Diether van den Ryken van Catzenellebogen in den jare 1245 van een klooſter, Mattenburg genaamt, gebouwt. Wanneer deze in den jare 1255 de voorbyvarende ſchepen dwingen wilde om tol te betalen, voegden zich 60 Rhynſteden zamen, en belegerden de veſting een jaar en 14 weken, maar te vergeefſch; invoegen de tol tot op den huidigen dag gebleven is, die den hertog jaarlykſch eenige 1000 guldens opbrengt. In den jare 1569 heeft landgraaf Philips de Jonge dit kaſteel vergroot, en met een tuin en bron, in een ſteenrots met veel moeite uitgehouwen, voorzien. Na dezen was deze plaats nu eens in het bezit van de Darmſtadſche, dan van de Caſſelſche linie; tot dat eindelyk die van Caſſel de zelve door hunnen generaal Mortaigni hebben verovert, by welke ze uit krachte van een verdrag gebleven is. In den jare 1648 wierdt dit kaſteel aan den landgrave Ernſt, nevens eenige andere plaatſen, gegeven, die aldaar zynen ſetel veſtigde, en de Rhynfelsſche linie geſticht heeft. Nochtans heeft zich Caſſel het recht van opening gereſerveert; en nademaal Caſſel deze plaats den Franſchen, die ze in den jare 1692 zeer hevig belegerden, maar niet veroveren konden, gelyk als uit de handen gerukt heeft, en daarenboven de Rhynfelsſche afgedeelde linie zo veel manſchap niet hadt, waar mede deze gewigtige veſting, aan welkers behoudeniſſe het Ryk veel gelegen was, naar behoren kon bezet worden, zo heeft Heſſen-Caſſel in den jare 1702 met keizerlyke toeſtemming volk daar in gelegt, weigerende 't zelve na 't ſluiten der vrede daar weder uit te trekken, onder voorwendſel, dat deze plaats zo wel uit krachte van krygsrecht als verbetering (*jure belli & meliorationis*) aan hem behoorde te blyven. De Rheinfelsſche linie deedt haar beklag hier over aan 't keizerlyke hof, en werkte ſcherpe bevelen aan Heſſen-Caſſel uit, om namentlyk de plaats weder in te ruimen en over te geven: maar aangezien Caſſel meende in zyn recht gegrond te zyn, en weigerde de keizerlyke bevelen blindelings te gehoorzamen, zo beval de keizer den opper-Rhynſchen kreits de keizerlyke bevelen ter uitvoeringe te doen brengen. Doch Heſſen-Caſſel vondt niet geraden zulks af te wachten, maar ruimde de veſting in. *Winckelm. Beſchr. van Heſſ. p.* 118.

RHYNFELS is een afzonderlyke linie der landgraven van Heſſen-Caſſel. De ſtichter daar van was *Erneſtus*, jongſte zoon van Maurits, landgrave van Caſſel, van wien een afzonderlyk artykel handelt. Hy erlangde in de erfdeling het meeſte van het graafſchap neder-Catzenellebogen, als Rhynfels, St. Goar, Gevershauzen, Rothenburg aan de Fulda, met des zelfs gebiedt, Wanfried, de ampten Reichenbach, Floenſtein, Witmarsdorf, en andere. Hy ſtierf in den jare 1693, nalatende by zyne eerſte gemalinne Maria Eleonora, uit het graaflyke huis van Solms, twee zonen, namentlyk, *Wilhelm*, geboren in den jare 1648, die zynen ſetel te Rothenburg, aan de Fulda, verkoos. Hy trouwde in den 1669 met Maria Anna, gravinne van Löwenſtein-Wertheim, die hem zes dochters, en in den jare 1684 een zoon, *Erneſt Leopold*, baarde, die in den jare 1704 Eleonora Maria, gravinne van Löwenſtein, ten huwelyk nam. De jonger zoon van den bovengemelden Erneſt was *Karel*, geboren in den jare 1649. Deze verkoos Wanfried tot zynen ſetel, regeerde zamen met zyn ouder broeder te Rothenburg, en ſtierf den 1 Maart des jaars 1711. By zyne beide gemalinnen, van welke de eerſte eene gravin van Solms-Reifferſcheid, de twede eene gravin van Leiningen was, heeft hy geteelt twee zonen, waar van de oudſte Domheer te Keulen geworden is, maar de jongſte, *Chriſtiaan*, geboren in den jare 1689, zynen ſetel te Wanfried heeft genomen; als mede zes dochteren, van welke de oudſte, *Charlotta Amalia*, in den jare 1694 met den vermaarden Ragoczy, uit Zevenbergen, trouwde. *Hubners Geneal. Tab.* 210.

RHYNGAU, RHINGOW, RINKGAU, of RINKAU, in 't Latyn *Rhenogovia*, een landſtreek, behorende tot het aartsſticht Ments, gelegen tuſſchen de graafſchappen Catzenellebogen en Dietz, de Wetterau, en de beide ſteden Ments en Bingen. Op de eene zyde wordt deze landſtreek van een hoog gebergte en boſch omringt, de Hoogte genaamt. Aangezien dit boſch niet alleen zeer wel verhouwen, maar ook hier en daar met torens en poorten voorzien is, kan men tegen den wil der ingezetenen den doortocht bezwaarlyk ondernemen. Op de andere zyde loopt de Rhyn. De voornaamſte plaatſen, in deze landſtreek gelegen, zyn de ſtadt Elfeld, de klooſters Erbach, Lorch, en Schwabenheim, de proosdy te St. Johan, gemeenlyk Biſſchops-berg genaamt, het ſtedeke Rudisheim, het ſlot Ehrenfels, nevens de vlekken Geiſenheim, Grieſenheim en Walluf. Hier omtrent, en in 't byzonder by Rudisheim, valt de wyn zeer keurlyk. Dus wordt de zogenaamde Rinkauer wyn van velen gezocht. *Dilich Chron. Haſſ.*

RHYNGRAVEN, een doorluchtig en aanzienlyk huis in het Roomſche Ryk, uit het welke grote oorlogshelden geſproten zyn. De Rhyngraven hebben met de Wildgraven eenen oorſpronk. Zy hebben ſtem en zitting op den Ryksdag in het twede vorſten collegie, en op de bank der graven van Wetterau. Deze Rhyngraven behoren eigentlyk tot den opper-Rhynſchen kreits, waar van zy jaarlykſch hun behoorlyk quote betalen.

Men heeft ſedert de VIII eeuwe reets Rhyngraven gehad; en de Kronyk der abdy Laureshain, op 't eilandt Alten-Munſter, maakt gewag van *Cancor*, ſtichter van de zelve, in den jare 764. De Rhyngraaf *Philippus* wierdt in den Hungariſchen oorlog onder keizer Henrik den Vogelaar (*Auceps*) in den jare 935 vermaard, gelyk *Werner* in de Italiaanſche oorlogen onder keizer Frederik Barbaroſſa, in den jare 1153. Doch men zal dit geſlachtregiſter hier maar ſedert de XIV eeuwe beginnen.

I. JOHAN de I, Rhyngraaf, ſtierf in den jare 1338, nalatende by Hedwig, erfdochter van Conradus Waldgrave, heere van Haun, Johannes den II, die volgt; voorts *Wilhelm* en *Conraad*, die buiten huwelyk ſtierven; *Hartradus*, een kanunnik; *Margaretha*, gemalin van Conon, grave van Winnenberg, geſtorven in den jare 1363, en *Hildegarde*, gemalin van Jakob van Monclar.

II. JOHANNES de II, Rhyngraaf, ſtierf in den jare 1383, nalatende by Margaretha, dochter van Frederik Wildgrave, en Jutte, gravinne van Leiningen, Johannes den III, die volgt, en *Conraad*, aartsbiſſchop van Ments, geſtorven den 10 Juny des jaars 1434; voorts *Jutte*, gemalin van Hermand, heere van Schaffenegk, en *Frederik*, Wild-en Rhyngrave, oud kapitein, geſtorven in den jare 1447, na dat hy by Luitgrave, baroneſſe van Epſtein, geteelt hadt *Godfried*, Wild-en Rhyngraaf, die zonder erfgenamen geſtorven is.

III. JOHANNES de III trouwde met Adelheit, erfdochter van Gerard, Wildgrave, heere van Kirburg, by welke hy teelde Johannes den IV, die volgt; voorts *Gebhard*, een vermaard kapitein, die ſtierf in den jare 1475, en *Frederik*, kanunnik van Trier, Straasburg en Keulen, geſtorven in den jare 1487, en eindelyk *Eva*, gemalin van Arnoud, baron van Sirk.

IV. JOHANNES de IV, Wild-en Rhyngraaf van Haun en Kirburg, ſtierf in den jare 1476. Zyne gemalin was Elizabeth, dochter van Reinard, grave van Henegouwen, na welker doodt in den jare 1446 hy met eene gravinne van Spanheim trouwde, die hem baarde *Walburg*, gemalin eerſt van Conon, grave van Solms, daar na van Godfried, heere van Epſtein. Zyne kinderen van 't eerſte bedde waren Johannes de V, die volgt; *Gerard*, ſcholaſter te Trier, en kanunnik te Straasburg; *Margareta*, abdiſſe van Klarendal, en *Catharina*, abdiſſe van Mariënburg.

V. JOHANNES de V ſtierf in den jare 1491. Zyne gemalin was Johanna, dochter van Simon, grave van Solms, en van Johanna van Rotzlar, by welke hy teelde Johannes den VI, die volgt; *Frederik*, kanunnik te Ments en Keulen; *Jacobus*, die zynen ſetel te Tronegk nam; *Elſa*, gemalin van Emico van Duyn, grave van Falkenſtein; *Johanna*, gemalin van Jacobus, burggrave van Reinek; en *Beatrix*, kanunnikeſſe te Mariënburg.

VI. JOHANNES de VI, Rhyngraaf, ſtierf in den jare 1449, nalatende by Johanna, dochter van Nicolaas, grave van Sarwerden, en van Barbe van Witgenſtein, die hem een gedeelte van 't graafſchap Witgenſtein, in 't Franſch *Feneſtrange*, met het vorſtelyk landt van Neuvilliers, in Lotharingen, en andere goederen ten huwelyk bragt, en in den jare 1510 ſtierf; Philippus, die volgt; Johannes den VII, die de linie van *Merching* geſticht heeft, waar van beneden; *Jacobus*, kanunnik te Straasburg en Keulen, overleden in den jare 1557; *Anna*, gemalin van Reinhard, grave van Tweebruggen, Bitſch en Lichtenberg; *Barbe*, die het geeſtelyk gewaadt verkoor, en *Johanna*, gemalin van Johannes, baron van Morsburg en Beffort.

VII. PHILIPPUS, Rhyngraaf, geboren in den jare 1492. Hy bezat een gedeelte van 't graafſchap Solms, de heerlykheden van Neufville, Grumbach, Haun en Pittingen. Hy ſtierf in den jare 1521. Zyne gemalin was Antonetta, dochter van Ferdinand van Nieuwburg, aan den Rhyn, en van des zelfs twede gemalinne, Claudina de Vergi, by welke hy teelde Philippus Franciſcus, die volgt; *Johannes Philippus*, geboren in den jare 1520, en geſtorven zonder erfgenamen in den jare 1566; *Margaretha*, gemalin van Everhard, grave van Erpach; en *Anna*, gemalin van Philippus van Duyn, grave van Falkenſtein.

VIII. PHILIPPUS FRANCISCUS, Rhyngraaf, geboren in den jare 1518, ſtierf in den jare 1561, nalatende by zyne gemalinne Maria Egyptienne, gravinne van Oetingen, vyf zonen, te weten: *Johan Philips*, grave van Solms, geboren in den jare 1545, die in den jare 1569 in den ſlag by Moncontour ſneuvelde, nalatende by Diana van Dammartin, gravinne van Fontenay, eene erfdochter, *Claudina*, gemalin van Robert van Ligne, vorſt van Arenberg en Barbançon, overleden in den jare 1632; Frederik, die volgt; *Johan Chriſtoffel*, ſtichter der linie van *Grumbach*; Adolph Henrik, ſtichter der linie van Haun, van wien beneden; *Albert*, geboren in den jare 1553, en geſtorven buiten huwelyk; *Margareta*, gemalin van Johan Gerard, grave van Manderſcheidt; *Elizabeth*, getrouwt in den jare 1558 met Sebaſtiaan, grave van Falkenſtein en Oberſtein; en *Salome Apollonia*, die in den jare 1558 buiten huwelyk ſtierf.

IX. FREDERIK, Rhyngraaf, hadt tot zyne erfſeniſſe na de doodt van zynen oudſten broeder Solms, Neuvilliers en Pittingen. Hy was nevens zyn oudſten broeder in den ſlag van Moncontour, alwaar hy gekwetſt wierdt. Hy heeft vier gemalinnen gehad. De eerſte was Franciſca, dochter van Johannes, grave van Solms; de twede was Anna, dochter van Philips, grave van Naſſau-Weilburg; de derde Sibylla Juliana, dochter van Philips, grave van Iſemburg, en de vierde Anna Amalia, dochter van Georg, grave van Erpach. Zyne kinderen van 't eerſte bedde waren Philips Ottho, die volgt; *Juliana Urſula*, getrouwt in den jare 1592 met Georg Frederik, markgrave van Baden; *Franciſca*, gemalin van Johan Georg, prins van Hohenzollern; en *Johan Georg*, Rhyngraaf, die by Margareta, dochter van Ernſt, grave van Mansfeld, teelde *Elizabeth*, gemalin van Johan Lodewyk, Rhyngrave van Haun. Uit het twede huwelyk hadt hy *Anna*, ook *Johanna* genaamt, gemalin van Reinhard, grave van Hanau-Lichtenberg; en *Elizabeth*, abdiſſe van Remiremont, in Lotharingen. Uit het derde huwelyk waren *Johannes Auguſtus*, ridder van Malta, geſtorven in den jare 1648; *Ernſt Lodewyk*, Jeſuit te Keulen;

Otto Lodewyk, kanunnik te Keulen; en *Elizabeth Juliana*, gemalin van Henrik, grave van Putten-Plauen; en Frederik, bygenaamt de Grote, stichter van de linie der graven van Neuvilliers, van wien beneden.

PRINSSEN VAN SALMS.

X. PHILIPS OTTO, Rhyngraaf, was zo uitnemend in vrede en oorlog ten tyde van keizer Rudolph den II, Matthias en Ferdinand den II, dat hy in den jare 1623 tot Ryksvorst verklaart wierdt, voor zich en alle zyne nakomelingen, heeren van 't graafschap Salms. Hy stierf in den jare 1634, hebbende verwekt *Lodewyk*, overste te paardt in keizerlyken dienst, die in 't leger van den generaal Piccolomini in den jare 1636, toen hy de belegering van St. Omer opsloeg, gedood wierdt; Leopold Philips Karel, die volgt, en *Maria Christina*, die te Nanci het geestelyk gewaadt aannam.

XI. LEOPOLD PHILIPS KAREL, Rhyngraaf, vorst van Salms, nam zitting in 't vorsten-collegie te Regensburg in den jare 1654. Hy stierf in den jare 1663, hebbende geteelt by Maria Anna, erfdochter van Theodora, gravinne van Bronkhorst en Anholt, gestorven den 16 October des jaars 1661, Karel Theodorus Otto, die volgt; *Gaston Philippus Christoffel*, gestorven in den jare 1668, oud 22 jaren, aan een wonde, die hy in 't leger ontfangen hadt; *Lodewyk*, geboren in den jare 1648, gestorven in den jare 1653; *Dorothea Maria*, abdisse van Remiremont, geboren in den jare 1651, en *Maria Christina*, kanunnikesse der voornoemde abdy, geboren in den jare 1653.

XII. KAREL THEODORUS OTTO, Rhyngraaf en vorst van Salms, keizerlyke geheimschryver, generaal-veldmaarschalk der keizerlyke legers, overste over een regiment infantery, en opperhofmeester van den keizer Josephus, wiens bestierder hy geweest was. Hy wierdt geboren den 27 July des jaars 1645, en stierf den 10 November des jaars 1710, oud 66 jaren. Hy voegde by zyne tytels dien van baron van Witgenstein en Anholt. Zyne eerste gemalin was Godefrida Anna Maria, erfdochter van Wolfgang, grave van Glein, die den 2 November des jaars 1667 stierf in de kraam van *Maria Christina*, gemalinne van Leopold, zoon van Ferdinand, vorst van Dietrichstein. In den jare 1671 hertrouwde hy met Louïze Maria, oudste dochter van Eduard van Beyeren, Paltsgrave aan den Rhyn, en van Anna van Gonzaga, gestorven den 11 Maart des jaars 1679. Dit huwelyk gaf aan zyne kinderen het recht op de krone van Engelandt, en op het Montferrat. Deze kinderen zyn *Lodewyk Otto*, geboren den 24 October des jaars 1674; *Louïze*, geboren in den jare 1672; *Louïze Apollonia*, geboren in den jare 1677, en *Eleonora Christina*, geboren in den jare 1678.

RHYNGRAVEN, HEEREN VAN NEUVILLIERS, *uit de linie van* SALMS.

X. FREDERIK, Rhyngraaf, toegenaamt de Grote, derde zoon van Frederik, Rhyngrave van Haun, grave van Salms, en van Anna Amalia, gravinne van Erpach, zyne vierde gemalinne, kreeg in de verdeeling het landt van Neuvilliers. Hy nam dienst onder de Staten Generaal, en was gouverneur van Mastricht, alwaar hy stierf den 25 January des jaars 1673, hebbende geteelt by Margareta, dochter van Jacobus Taisart, baron van Tournebeuff, *Frederik*, overste te paardt onder de Staten Generaal, doch die in den jare 1665 ongelukkig gedood wierdt, en Karel Florens, die volgt.

XI. KAREL FLORENS, Rhyngraaf, diende den Staten Generaal in den eersten oorlog tegen Vrankryk als generaal over het voetvolk. Hy wierdt voor Mastricht gekwetst, toen die plaats door den prinsse van Oranje belegert wierdt, en stierf 21 dagen daar na, namentlyk den 4 September des jaars 1676. Zyne gemalin was Maria Gabriëlle van Lalain, dochter van Albert Franciscus, grave van Hoogstraten, baron van Leuse. Deze bewoog haren gemaal de Roomsche Religie aan te nemen. Zy baarde hem *Frederik Karel*, kolonel van een regiment Duitschers in Spaanschen dienst, ook krygsraadt des konings van Spanje. Hy stierf te Brussel den 29 December des jaars 1696, oud 37 jaren, zonder kinderen na te laten by N. van Rubempré, dochter van Philippus Antonius, prinsse van Rubempré, met welke hy in den jare 1689 trouwde; Willem Florens, die volgt; *Henrik Gabriël*, medehelper (*Coadjutor*) van den grootprovoost van St. Servaas te Mastricht, geboren in den jare 1674; *Maria Margareta Francisca*, eene Karmeliter nonne; *Albertina Elizabeth*, gemalin van Philips Karel Frederik Spinola, grave van Brouay, en *Clara Eleonora Charlotta*, die den 3 April des jaars 1687 trouwde met N. van Merode, markgrave van Ainse.

XII. WILLEM FLORENS, Rhyngraaf en Wildgraaf van Haun en Kirburg, graaf van Salms, heer van Visting, baron van Tournebeuff en Praet, heer van verscheide andere heerlykheden, edelman van de kamer des Roomschen konings, kapitein van des zelfs lyfwacht, generaal majoor en kolonel in 't keizerlyke leger, en der Staten Generaal, wierdt geboren den 12 Maart des jaars 1670.

RHYNGRAVEN, HEEREN VAN GRUMBACH, *uit de linie van* HAUN.

JOHAN CHRISTOFFEL, Rhyngraaf, twede zoon van Philips Franciscus, geboren in den jare 1555, was heer van Grumbach, en teelde by Dorothea, dochter van Johan Georg, grave van Mansveldt, Johannes, die volgt, en *Adolph*, verdronken in den jare 1625.

X. JOHANNES, Rhyngraaf, heer van Grumbach, stierf in den jare 1630. Hy trouwde met Anna Juliana, dochter van Ernst, grave van Mansveldt, die hem onder andere kinderen baarde Adolf, die volgt; *Dorothea*, jong gestorven, en *Juliana*, ondertrouwt met Georg Willem, Paltsgrave, met wien zy echter niet is getrouwt.

XI. ADOLF trouwde met Anna Juliana, dochter van Wolfgang Frederik, Rhyngrave van Haun. Hy stierf in den jare 1668. Zyn zoon, *Georg Frederik*, die in den jare 1700 nog leefde, was stom en simpel; *Johan Georg* stierf buiten huwelyk in den jare 1687, oud 40 jaren; *Johan Adolf* en *Adolf Henrik*, beide jong gestorven; Leopold Philips Willem, die volgt; Frederik Willem, van wien beneden; vier dochters, die jong gestorven zyn; *Juliana*, geboren in den jare 1650, getrouwt in den jare 1670 met Rudolf Willem, heere van Stubenberg, die haar in den jare 1677 weduwe naliet; *Anna Emilia*, geboren in den jare 1652; *Anna Dorothea*, geboren in den jare 1654; *Eleonora Christina*, geboren in den jare 1656, en *Anna Elizabeth*, geboren in den jare 1660.

XII. LEOPOLD PHILIPS WILLEM, Rhyngraaf, graaf van Salms, geboren den 26 December des jaars 1642, trouwde met Frederika Juliana, dochter van Georg Frederik, Rhyngrave van Kirburg, die hem baarde *Karel Lodewyk Philips*, geboren in den jare 1678, en *Frederika Agatha Elizabeth*, geboren in den jare 1674.

Eene zydelinie van deze laatste graven.

XII. FREDERIK WILLEM, Rhyngraaf, broeder van den voorgaanden, geboren den 11 October des jaars 1644, nam zynen zetel te Rhyngravenstein. Maar wanneer deze plaats door de Franschen verwoest wierdt, nam hy zyn verblyf te Grewiller. Hy trouwde den 25 July des jaars 1684 met Louïze Charlotta, dochter van Everhard Lodewyk, grave van Linange-Wetterburg, by welke hy teelde *Johan Karel Lodewyk*, geboren in den jare 1686, en *Otto Frederik*, geboren in den jare 1692.

RHYNGRAVEN, HEEREN VAN HAUN, *de laatste van deze oudste linie der Rhyngraven.*

IX. ADOLF HENRIK, Rhyngraaf, vierde zoon van Philips Franciscus, geboren in den jare 1557, was heer van Haun, en stierf in den jare 1606. Hy trouwde met Juliana van Nassau, by welke hy teelde Wolfgang Frederik, die volgt, en *Elizabeth*, gemalin, eerst van Lodewyk, grave van Isenburg, daar na van Reinhard, grave van Solms, en ten derde male van Lodewyk Henrik, grave van Nassau-Catzenellebogen. Hy stierf in den jare 1656.

X. WOLFGANG FREDERIK trouwde met Elizabeth van Salms, overleden in den jare 1636, naderhandt met Johanna van Hanau, by welke hy niet lang geleeft heeft, stervende den 24 October des jaars 1637, oud 48 jaren. Hy hadt geteelt by zyne eerste gemalinne Jan Lodewyk, die volgt; *Anna Juliana*, gemalin van haren neef Adolf, Rhyngrave van Grumbach, overleden in den jare 1669; *Amalia Margareta*, kanunnikesse van Grandsheim, overleden in den jare 1674; *Louïze*, geboren in den jare 1691, getrouwt in den jare 1663 met Georg Augustyn, heere van Stubenberg.

XI. JOHAN LODEWYK trouwde met zyne nicht Elizabeth, dochter van Johan Georg, Rhyngrave, uit de linie van Salms, en erfgename van hare vaderlyke goederen, volgens des zelfs uitersten wille van den jare 1647; waar tegen nochtans hare andere neven in oppositie kwamen. Na hare doodt trouwde hy met Eva Dorothea van Hohenloh, overleden in den jare 1678. Hy stierf den 6 November des jaars 1673. De kinderen van zyn eerste bedde zyn: *Frederik Willem*, gedood in de Palts door de Lotharingers; Johan Philips, die volgt; *Leopold Willem*, gestorven 18 jaren oud zynde; *Anna Sibylla Florentina*, getrouwt in den jare 1671 met Philips Godfried, grave van Castel, gestorven in den jare 1685. Uit het twede bedde hadt hy drie zonen, die jong gestorven zyn, en drie dochteren, *Eleonora Sophia Dorothea*, geboren in den jare 1653, getrouwt met Henrik Casimir, grave van Limburg, enz. erfschenker des Ryks; *Dorothea Walburg*, geboren in den jare 1654, en *Johanna Philippina*, geboren in den jare 1667.

XII. JOHAN PHILIPS trouwde in den jare 1671 met Anna Catharina van Nassau, dochter van Johan Lodewyk, grave van Otweiler. Hy stierf in den jare 1693, hebbende geteelt Karel, die volgt; *Lodewyk Philips*, gestorven in den jare 1686, oud 14 jaren; *Philips Magnus*, geboren in den jare 1679; *Christiaan Otto*, geboren in den jare 1680; *Walrada*, geboren in den jare 1686; *Sophia Dorothea*, overleden in den jare 1686, oud 12 jaren, en *Louïza Philippina Catharina*, geboren in den jare 1687.

XIII. KAREL, Rhyn-en Wildgraaf, graaf van Salms, en heer van Wistingen, wierdt geboren den 21 September des jaars 1675.

TWEDE TAK VAN'T HUIS *der* RHYNGRAVEN, *genaamt* MERCHING *en* KIRCHBURG.

VII. JOHANNES de VII, Rhyngraaf, twede zoon van Johannes den VI, ontfing by de deling de landen Merching en Kirchburg. Hy stierf in den jare 1531. Zyne gemalin Anna, dochter van Philips, grave van Isenburg, stervende in den jare 1557, baarde hem Johannes, die volgt; *Anna*, gemalin van Christoffel Lodewyk, grave van Nellenburg-Degen; *Maria*, gemalin van Georg, baron van Fleckenstein Dachstel; *Ursula*, gemalin eerst van Robert, Paltsgrave van Lutzelstein, daar na van Jan d'Huin, grave van Falkenstein; *Adelheit*, gemalin van Karel, baron van Limburg, overleden in den jare 1580, en *Thomas*, graaf van Kirch-

Kirchburg, geboren in den jare 1529, overleden in den jare 1553, die by Juliana, dochter van Philips, grave van Hanau, geteelt hadt *Antonetta*, gemalin van Wirich, baron van Griechingen; *Juliana*, geboren in den jare 1551, getrouwt den 12 February des jaars 1589 met Ernst, grave van Mansveldt, overleden in den jare 1607, en *Maria Magdalena*, na zyne doodt geboren, en gestorven in den jare 1554.

VIII. JOHANNES de VIII, Rhyngraaf, graaf van Merching, enz. stierf in den jare 1594, nalatende by Anna, dochter van Georg, grave van Hohenloh, die hy in den jare 1546 trouwde, Otto, die volgt; *Philips Albert*, en *Wolfgang*, welke beide jong gestorven zyn.

IX. OTTO, geboren in den jare 1538, en gestorven in den jare 1579, teelde hy Ottilia van Nassau, dochter van Philips, grave van Nassau-Weilburg, deze navolgende kinderen, als: *Johan Jakob*, geboren in den jare 1568, gestorven in den jare 1571; *Georg Philips*, geboren in den jare 1570, gestorven in den jare 1571; Johannes, die volgt; Johan Casimir, stichter van de linie van Kirchburg, waar van beneden; *Otto*, geboren in den jare 1578, gestorven in den jare 1637, zynde getrouwt geweest eerst met Claudia, gravinne van Manderscheidt, en naderhandt met Philippine Barbe, baronesse van Fleckenstein, by gene van welke hy kinderen verwekte; *Georg Frederik*, in den jare 1602 in Hungarië gesneuvelt; *Anna*, geboren in den jare 1572, getrouwt in den jare 1589 met Everhard, heere van Rappoltstein, overleden in den jare 1608; *Amelia*, geboren in den jare 1573, en gestorven in den jare 1616 buiten huwelyk; *Catharina*, geboren in den jare 1574, getrouwt in den jare 1590 met Hugo, heere van Schomburg; *Anna Maria*, geboren in den jare 1576, getrouwt met Lodewyk Georg, grave van Stolberg; *Anna Magdalena*, overleden in den jare 1581; *Emilia Elizabeth*, geboren in den jare 1582, gestorven buiten huwelyk in den jare 1645, en *Juliana*, geboren in den jare 1584, getrouwt met Johan Philips, grave van Linanges, en overleden den 28 October des jaars 1626.

X. JOHANNES de IX, Rhyngraaf, graaf van Merching, geboren in den jare 1575, stierf in den jare 1623, nalatende by Anna Catharina, dochter van Georg, baron van Griechingen, overleden in den jare 1638, Ottho Lodewyk, die volgt; *Johannes*, die in Pruissen in een gevecht sneuvelde; *Georg* en *Johan Casimir*, beide tweelingen, en jong gestorven; *Esther* en *Maria Elizabeth*, gestorven buiten huwelyk; *Dorothea Diana*, gemalin (1) van Philips Lodewyk, heere van Rappoltstein, (2) van Philips Wolfgang, grave van Hanau-Lichtenberg, overleden in den jare 1672; *Anna Amalia*, getrouwt (1) met Michiël van Freyberg, (2) met N. van Rechberg, (3) met Hugo, grave van Koningseck; en *Johan Philips*, een vermaard kapitein, veldmaarschalk onder den hertog van Saxen-Weimar, sneuvelde in den slag van Rhynveldt in den jare 1638, nalatende by Maria Juliana, dochter van Lodewyk, grave van Erpach, *Bernard Lodewyk*, Rhyngrave, geboren in den jare 1636, en gesneuvelt in den jare 1656 in Polen.

XI. OTTHO LODEWYK, geboren den 13 October des jaars 1597, was generaal der Zweedsche ruitery, en na dat hy zich in de Elzas loffelyk gedragen hadt, stierf hy den 6 October des jaars 1634 te Spiers aan eene ziekte, zynde getrouwt met Anna Magdalena van Hanau, weduwe van Lotharius van Crikhingen, de welke in den jare 1672, na zyne doodt, een zoon ter wereldt bragt, Johannes genoemt, die volgt.

XII. JOHANNES de X, Rhyn-en Wildgraaf, graaf van Merching en Kirchburg, wierdt geboren den 17 April des jaars 1635, zes maanden na de doodt van zynen vader. Hertog Karel van Lotharingen ontweldigde hem alle zyne goederen, uit weêrwrake van dat zyn vader en oom in 't leger van Zweden en Vrankryk gedient hadden. Maar by de Westphaalsche vrede wierdt hem al zyn landt weder toegekent; en wanneer de hertog van Lotharingen het traktaat niet ter uitvoeringe bragt, wierdt hy eindelyk door de Ryksvergadering te Frankfort in den jare 1659 daar toe genoodzaakt, zo dat Johannes aanstonts zyn landt wederom in bezit nam, volgens een verdrag, met de dochteren van zynen neef Georg Frederik gemaakt. Hy trouwde den 27 December des jaars 1669 met Elizabeth Johanna, dochter van Leopold Lodewyk, Paltsgrave van Veldentz, by welke hy gene kinderen teelde, zo dat hy den 16 November des jaars 1688 stervende, die linie met hem geheel te niet gegaan is. Zyne weduwe eischte wel de nagelatene goederen, die den jongen prins van Salms daar mede meende te begiftigen; dus deedt ook Maria Agatha, dochter van Georg Frederik, Rhyngrave; doch het Parlement van Ments gaf de nalatenschap aan de linie van Neuvilliers, Grumbach en Haun.

LINIE VAN KIRCHBURG *uit die van* MERCHING.

X. JOHAN CASIMIR, twede zoon van Ottho, was de stichter van deze linie. Zyne kinderen waren *Johan Lodewyk*, luitenant kolonel over een regiment infantery, in den jare 1641 te Quedlinburg gedood; Georg Frederik, die volgt; *Sophia Juliana*, overleden in den jare 1665; *Anna Catharina*, gemalin van Everhard, hertog van Wurtenberg, overleden in den jare 1655; *Anna Claudia*, gemalin van Johan Jakob, grave van Rappoltstein, gestorven in den jare 1673, en *Agatha*, gemalin van Albert Lodewyk, grave van Kriechingen.

XI. GEORG FREDERIK, Rhyngraaf, graaf van Kirchburg, stierf den jare 1681. Hy trouwde met Anna Elizabeth, gravinne van Stolberg, overleden in den jare 1671. Twee jaren daar na hertrouwde hy met Anna Elizabeth van Falkenstein, weduwe van Georg Lodewyk, grave van Linanges, van Augsburg. By deze hadt hy gene kinderen; maar van 't eerste bedt waren: *Maria Agatha*, geboren in den jare 1641, getrouwt in den jare 1663 met Hermannus Franciscus, grave van Manderscheidt en Keil, gestorven in den jare 1691; *Anna Elizabeth*, geboren in den jare 1642, weduwe van Ernst Casimir, grave van Kriechingen, en *Frederik Julianus*, geboren in den jare 1651, en getrouwt in den jare 1673 met Leopold Philips Willem, haren neef, Rhyngrave, grave van Grumbach.

RHYNGRAVESTEIN, een graafschap, met een kleine stadt van den zelven name, gelegen in de onder-Palts, alwaar de rivieren Alsens en Nahe in elkander lopen, naby Creutzenach, staat onder het gebiedt der Wild-en Rhyngraven.

RHYNHEIM, eene stadt onder 't gebiedt des landgraven van Darmstadt, gelegen in 't graafschap Catzenellebogen, tusschen Darmstadt en Umstadt. Zy was eertyds versterkt, en droeg zich in den dertigjarigen oorlog zeer dapper. Voor dezen hebben de heeren van Kolb aldaar gewoont, en zich *Kolben van Rhynheim* genoemt. Maar het oppergebiedt is altydt by de Paltsgraven aan den Rhyn geweest, tot dat in den jare 1504 deze plaats, nevens eenige andere, voor de onkosten door landgraaf Willem in den Paltzischen oorlog gemaakt, aan Hessen is afgestaan. *Tolner Hist. Pal. p. 102. Winckelm. Beschr. van Hess. P. II. p. 100.*

RHYNLANDT, in 't Latyn *Rhenolandia*, een burggraafschap in Zuid-Hollandt, aldus genaamt naar den Rhyn, die 'er midden door loopt, was in oude tyden groter dan het tegenwoordig is, en begreep ook het Wester gedeelte van Delflandt. Thans strekt en scheidt zich het zelve, aan de landscheidinge tegen Delflandt en Schielandt, aan de eene zyde tot aan de Noordzee, en ter zyde tot aan Kennemerlandt en Amstellandt, het sticht van Utrecht en het landt van Woerden. Maar het water-en heemraadschap strekt zich nog verder uit, doordien verscheide landen van Kennemerlandt, Amstellandt, en het landt van Woerden met griften ook in Rhynlandt uitwateren, zo dat de belaste landen van dit heemraadschap, en die 'er mede in uitwateren, tusschen de zeventig en tachtig duizend morgen lands bedragen. *Leiden* is de hoofdstadt van Rhynlandt, en voorts behoren daar onder de volgende dorpen en heerlykheden, volgens de optelling, welke Simon van Leeuwen in zyn *Batavia illustrata fol.* 215 daar van doedt: *Leeuwen*, *Voorschoten* en *Wassenaar*, daar onder *Zuidwyk*; *Katwyk*, anders *Katwyk binnen*, *'t Zandt*, *Katwyk op zee*, *Noordwyk buiten*, de *Streek*, *Langeveldt*, *Ossem*, *Noordwykerhout*, *Vennip*, *Lis*, *Sassenheim*, *Voorhout*, *Warmont*, de *vrye* en *lage Boekhorst*, *Alkemade*, *Oestgeest*, *Leiderdorp*, *Zoeterwou*, *Stompwyk*, *Voorburg*, *Hemade*, *Alkemade*, *Esselikwoude*, *Woubrugge*, *Oudshoorn*, *Gnephoek*, *Alphen*, *Hasaartswoude*, *Benthoorn*, *Zwammerdam*, *Arlanderveen*, *Korter-en Langer-Aar*, *Rhynsaterwoude*, *Jakobswoude*, *Leimuiden*, *Kalslagen*, *Kudelstaart*, *Schrevelsrecht*, *Nieuwveen*, *Uiterbuurt*, *Nieuwkoop*, *Achttienhoven*, *Zevenhoven*, *Noorden*, *Vriezekoop*, *Schoot*, *Zoetermeer*, *Zegwaart*, *Benthuizen*, *Wilsveen*, *Tedingerbroek*, *Waddinxveen*, *Sluipik*, *Reewyk*, *Bloemendaal*, *Middelburg*, en *Boskoop*. Voor dezen wierden *Monster*, *de Hey*, *Wateringe*, en *Ryswyk* ook daar onder gerekent.

RHYNSATERWOUDE, een dorp onder het burggraafschap van Rhynlandt, tegen het Leidsche of Haarlemmer meer aan gelegen, en hebbende eertyds aan 't vaste landt van Hillegom gepaalt. In de XVI eeuwe hebben nog oude menschen geleest, dien het heugde, dat men, met een polsstok hier en daar over een sloot springende, van Rhynsaterwoude tot op Bensdorp, nu al mede door het zo even gemelde meer meerendeels weggespoelt, en zo voort aan het vaste landt van de Vennip en Hillegom kon komen. Rhynsaterwoude heeft den Wassenaren van Warmont al van ouds toegekomen. Het heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Woerden en Rhynlandt. *S. van Leeuwen Batavia illustr. fol.* 157.

RHYNSBURG, een dorp van Rhynlandt, omtrent een uur gaans van Leiden, en met Oestgeest en Katwyk op den Rhyn in een driehoek gelegen, in eene zeer vruchtbare en tarwyrykelandsdouwe, daar Diderik, graaf van Hollandt, de II van dien naam, in den jare 975, na dat hy op St. Laurensdag eene overwinning op de Vriezen hadt behaalt, een kerk ter eere van St. Laurens heeft gesticht. Petronella, de zuster van keizer Lotharius den II, en weduwe van den Hollandschen grave Floris den Dikken, heeft in den jare 1123 haar slot, dat zy te Rhynsburg hadt staan, verandert in een klooster, of sticht voor adelyke juffers, welke daar zouden leven naar den regel van St. Benedictus. De gravin Petronella, in den jare 1144 gestorven zynde, is in het klooster, dat zy zelf gesticht hadt, begraven, gelyk naderhandt ook verscheide graven en gravinnen van Hollandt aldaar ter aarde zyn besteld. Tegenwoordig is de romp van het vernielde klooster, het welk in den jare 1572 door de baldadigheit der Spanjaarden is verwoest, nog in wezen; en men vindt daar nog de grafschriften van graaf Willem den I, van zyne gemalinne Aleidis, en van zyne dochter Ada, welke ook abdis van Rhynsburg is geweest. Het aanzien van de abdisse was zeer groot; zy wierdt *Mevrouw* genoemt, en schreef ook: *Abdis by Gods genade.* Ook waren hare tydelyke inkomsten zeer aanzienlyk, alzo zy niet alleen vrouw was van Rhynsburg, maar ook van Boskoop, Akersdyk, en de Vrouwevenen, en daarenboven vele andere landeryen bezat, die door de graven van tydt tot tydt aan het klooster waren geschonken; welk alles, na de verandering in den Godsdienst en de regering, is aangeslagen ten voordeele van de Graaflykheit van Hollandt, behoudende de abdis anders niet dan het tydelyk bezit van Rhynsburg. De laatste abdis was *Stephana van Rossum*, welke na het verwoesten der abdy te Leiden in de Hoogstraat heeft gewoont, en aldaar in den jare 1603, byna hunderd jaren oud zynde, is overleden. Hoe groot het aanzien der abdissen geweest is blykt uit zeker geval van keizer Karel den V, die met

met een wagen van Haarlem naar Leiden ryde̋nde de abdis omtrent Oeſtgeeſt ontmoette. Terſtondt ſprong die vorſt van den wagen, viel op zyne eene knie, ſprak haar aan met den tytel van: *Myne gebiedende vrouwe van Rhynsburg*, en bleef in die geſtalte leggen, tot dat de abdis hem opbeurde. *Gouthoeven. Scriverius in zyn Toetsſteen. Rhynlandſche Oudheden.* enz.

RHYN-ZABERN, in 't Latyn *Taberna Rhenana*, eene ſtadt in 't keur-Paltziſche ampt Germersheim, aan 't riviertie Erlbach, omtrent daar het zelve in den Rhyn valt gelegen. De ſtadt is onder 't gebiedt des biſſchops van Spiers, die aldaar een geruimen tydt zyne reſidentie heeft gehad. Men moet Rhyn-Zabern met Berg-Zabern en Elzas-Zabern niet vermengen.

RIANZ, (DIONYSIUS VAN) preſident van 't Parlement te Parys, begon zich door 't pleiten voor 't hofgerecht vermaard te maken. Koning Henrik de II, kennende zyne verdienſten, verklaarde hem tot advokaat generaal voor 't Parlement van Parys in den jare 1551. In deze bediening betoonde hy zo veel yver en oprechtheit, dat hy de gunſt van den koning en van het gemeen wegdroeg. De koning maakte hem na verloop van vier jaren preſident à mortier: doch hy ſtierf kort daar na op zyne heerlykheit Villeray in de maandt van May des jaars 1557, nalatende by zyne gemalinne Gabriële Sapin *Gilles van Riantz*, baron van Villeray, ook preſident in 't Parlement van Parys. In den jare 1567 was hy Raadsheer van 't Parlement, en naderhandt ſequeſtmeeſter. Koning Henrik de III verklaarde hem in den jare 1582 tot zynen Raadt van Staat, en gebruikte hem in de gewigtigſte voorvallen. Na de droevige doodt van dien prins betoonde hy de zelve aankleeflykheit aan de belangen van Henrik den Groten, die hem tot preſident à mortier verklaarde. Hy ſtierf in den jare 1597, oud 53 jaren.

RIARIO, (PETRUS) een kardinaal, geboortig van Savona, in 't gebiedt van Genua. Zyn oom, paus Sixtus de IV, gaf hem in den jare 1471 den kardinaalshoedt, nevens den tytel van patriarch van Conſtantinopel. Voorts gaf hy hem de aartsbisdommen van Sevilië en Florence, behalven zommige andere aanzienlyke inkomſten. Deze verheffing was oorzaak, dat Riario zyne geringe afkomſt vergat, en zich door de wereldſche ydelheit liet vervoeren. Hy hieldt eene koninklyke pracht, en verkwiſtte onnoemelyke ſommen met gaſtmalen. Met een woordt, hy was kardinaal Nepote, en heeft den zogenaamden *Nepotismus* ook werkelyk ingevoert. Sixtus de IV, die hem zeer beminde, benoemde hem tot zynen legaat in Umbrië, en naderhandt van geheel Italië. Zyne intreden in de voornaamſte ſteden waren bovenmaten prachtig en luiſterryk. Hy wierdt van een ieder geliefkooſt, om langs dien weg zich by den paus in te boezemen. Doch Riario heeft dit aanzien en pracht niet lang genoten, ſtervende den 3 January des jaars 1474 te Rome, oud zynde 79 jaren. *Fulgoſus lib.* I *c.* 3. *lib.* VI. *c.* 11. *lib.* IX. *c.* 11. *Ciacconius. Aubery.*

RIARIO, of GALEOTTO, (RAPHAEL) kardinaal, geboren te Savona den 3 May des jaars 1451. Zyne moeder was Violentina Riario, zuſter van den bovengemelden kardinaal. Paus Sixtus de IV verkoos hem in plaats van zynen neef, en maakte hem in den jare 1477 kardinaal, niettegenſtaande Galeotto toen nog maar 17 jaren oud was. Hy begiftigde hem ook voor en na met de bisdommen van Imola, Lantriguire, Osma, en Cuenca. Men verhaalt daarenboven, dat hy aartsbiſſchop van Coſenza, Salerno en Trente, en daar benevens abt van Monte Caſſino en Cava geweeſt is. Sixtus de IV zeide toen reden te hebben van zich over Laurentius de Medicis te beklagen, en liet zich by gevolg door Franciſco Pazzi al te ligt innemen, die den voornoemden Laurentius, en des zelfs broeder Julianus de Medicis den voet zocht te ligten. De kardinaal Riario, die te Piza ſtudeerde, ontfing bevel om te Florence te verſchynen, om de zamenzwering door zyne tegenwoordigheit meer kracht by te zetten. Maar wanneer deze onderneming verydelt wierdt, ſcheelde het weinig of de kardinaal was aan de woede van 't gemeen opgeoffert geworden. Dit geſchiedde in den jare 1478. Sedert is hy al zyn leven lang zeer bleek van aangezicht geweeſt. Een zyner bloedverwanten, Girolamo Riario, oudſte broeder van den kardinaal Petrus Riario, hadt den paus mede in deze zamenzwering gelokt. Sixtus, die hem byna buiten maten beminde, en daar door tot alle ongelukken, onder zyn pausſchap voorvallende, aanleiding gaf, hadt hem de vorſtendommen Forli en Imola ingeruimt, en hem daarenboven aan Catharina, dochter van Galeozzi Sforza, hertog van Milaan, uitgehuwelykt. Onder de regering van Innocentius den VIII bleef zyn geluk nog ongekrenkt; maar onder Alexander den VI begon het hem den nek toe te keren. De kardinaal Galeotto Riario hadt grotelyks tot het verkiezen van dezen paus geholpen, en meende uit dien hoofde, dat dit zynen neven, zonen van den overleden Girolamo Riario, zou te ſtade komen, en hun geluk bevorderen. Maar hy wierdt in zyne mening bedrogen: want Alexander de VI beroofde ze van de vorſtendommen Forli en Imola, en liet daarenboven hunne moeder, de vorſtin Catharina, gevangen nemen. De kardinaal moeſt zyne toevlucht in Vrankryk nemen. Naderhandt woonde hy de verkiezingen van Pius den III, Julius den II, en Leo den X by. Onder de regering van dezen laatſten was hy medeplichtig aan de onderneming van den kardinaal Petrucci, die beſloten hadt dezen paus van kant te helpen: doch hy wierdt in verzekering genomen, en op Engelenburg vaſt gezet, en erlangde op eene gedane belydeniſſe genade by Leo. Een tydlang daar na begaf zich Riario naar Napels, en ſtierf aldaar den 7 July des jaars 1571. *Onuphrius in Sixto* IV. *& in Chron. Machiavel. Hiſt. Flor. lib.* VIII. *Garimbert lib.* IV. *Ciacconius. Aubery.*

RIBA DE COA, een kleine landſtreek in Portugal, wordt van zommigen tot Tra los Montes, van anderen tot Beira gerekent, om dat ze tuſſchen die beide in gelegen is. *Colmenar Delices p.* 719.

RIBA DE SELLA, een klein plaatsie, met eene middelmatige zeehaven voorzien, in dat gedeelte van het Spaanſche koninkryk Aſturië, het welk daar van daan toegenaamt wordt *de Santillana. Colmenar Delic. de l'Eſp. p.* 114.

RIBADAVIA, of RIVADAVIA, eene kleine ſtadt in 't Spaanſche koninkryk Gallicië, alwaar het riviertie Avia in de Minho valt, tuſſchen de ſteden Orenſe en Tuy. De wyn, die daar omtrent valt, wordt voor den beſten in ganſch Spanje gehouden. Deze ſtadt voert ook den tytel van een graafſchap. *Colmenar Delic. de l'Eſp. p.* 131.

RIBADENEIRA, (PETRUS) een Jeſuit, was van Toledo, in Spanje, geboortig. Ignatius Lojola nam hem in den jare 1540 onder het getal zyner leerlingen aan, toen zyne ſocieteit nog niet by 't pauſſelyke hof beveſtigt was. Naderhandt wierdt hy in Vrankryk en de Nederlanden gebruikt: ook was hy provinciaal in 't hertogdom van Florence en Sicilië. Eindelyk wierdt hy in den jare 1574 naar Spanje gezonden, en ſtierf te Madrid den 1 October des jaars 1611, oud 84 jaren, na dat hy 71 jaren in dit geſelſchap geleeft hadt. Hy heeft het leven van Ignatius, Franciſcus Borgia, Jacobus Lainez, en Salmero beſchreven. Hy ſchreef ook: *De Schiſmate Anglicano*; *De ſcriptoribus Societatis Jeſu*; *Vitæ Sanctorum*; enz. *Marianus de Script. ſec.* XVI. *Alegambe Bibl. Soc. Jeſ. Anton. Bibl. Hiſpan. Freher.*

RIBADEO, of RIVADEO, eene kleine ſtadt in 't kleine koninkryk Gallicië, naby de grenzen van Aſturië, alwaar eene kleine rivier, ook *Ribadeo*, of ook wel *Eo* genaamt, in de Kantabriſche zee valt. De haven aldaar is goed en veilig. De plaats zelf is wel niet verſterkt, maar nochtans van eene voordelige gelegenheit tegen een aanval van buiten, doordien aan de eene zyde de zee, aan de andere de hoogte, waar op ze gelegen is, de aannadering moeielyk maakt. De biſſchoppen, die thans hunnen ſetel te Mondonedo hebben, hadden den zelven eertyds te Ribadeo. Johannes de II, koning van Caſtilië en Leon, maakte Roderik van Villandrando tot grave van Ribadeo; en aangezien hy by de onluſten, door den koning van Arragon, en zyne eige onderdanen tegen hem verwekt, eene zonderlinge getrouwigheit en dapperheit blyken liet, gaf hem de koning een privilegie, waar by hy hem en na hem alle graven van Ribadeo op ieder eerſten dag van 't jaar toeſtondt met den koning aan tafel te zitten, en het kleedt, het welk de koning alsdan droeg, voor zich te hebben. Diego Henriques de Caſtillo meldt, dat in den jare 1474, uit krachte van dit privilegie, de zoon van den voornoemden Rodericus, zynde van dien zelven name, te Segovia met koning Henrik den IV, met des zelfs zuſter Izabelle, en der zelver gemaal Ferdinand, aan tafel heeft gezeten. In volgende tyden is de graaflyke waardigheit van Ribadeo op de graven van *Salinas* gekomen. De tegenwoordige bezitters des graafſchaps Ribadeo zyn de hertogen van *Hijar*. *Colmenar Delic. de l'Eſp. p.* 111. 123. 134. *Mariana Hiſt. Hiſpan. lib.* XXI. *c.* 16. *l.* XXIV. *c.* 1. *Turquet Hiſt. d'Eſpagne l.* XIX. *p.* 871. *Hiſtoria de los Reyes Godos diſcurſo* 9. *p.* 294.

RIBAGORCA, in 't Latyn *Ripacurtia*, eertyds een koninkryk, maar thans een graafſchap, op de grenzen van Arragon, wordt door de rivier Noguera Ribagorçana van Catalonië afgezondert. Dit graafſchap heeft 15 mylen in de lengte en zes in de breedte. Men telt in des zelfs omtrek 350 vlekken, of dorpen. De twee voornaamſte plaatſen, waar van zekere dalen den naam hebben, zyn Venasque en Benavari. Onder de overige hebben Tamarit en S. Eſtevan den voorrang. Dit landt is al vroeg den Saracenen ontweldigt, en de eerſte, die in 't begin der IX eeuwe zich graaf van Ribagorça genoemt heeft, wordt gezegt *Bernard*, eerſte graaf van Barcellona, en de bloedverwant van Karel den Groten, geweeſt te zyn. In den jare 1425 kwam, na 't afſterven van Alphonſus, hertog van Gandia, dit landſchap aan Johannes den I, koning van Arragon en Navarre. Men vindt ook in de oude Spaanſche hiſtoriën gewag gemaakt van eene ſtadt Ribagorça, zynde in dit graafſchap, naby de grenzen van Vrankryk gelegen. *Mariana Hiſt. Hiſpan. l.* XX. *c.* 14. *l.* XXIII. *c.* 14. *Colmenar Delic. de l'Eſp. p.* 659.

RIBAI, vader van Ithai, een der helden van David, was uit de ſtamme Benjamin, en geboortig van Gibea. II *Sam.* XXIII, 29.

RIBAS, (JOHANNES VAN) een vermaard Dominikaner monnik in Spanje, hadt zich by zyne orde in een groot aanzien gezet, om dat hy de zelve zo wel by de Franciſkanen als by de Jeſuiten verdedigde. Hy heeft zich door zyne welſprekendheit in Spanje, Italië en Indië beroemd gemaakt. In de andere landen van Europa liep hy in 't oog, om dat men hem voor den autheur van het boek *Theatro Jeſuitico* hieldt. Doch dit wordt van anderen den biſſchop van Mallaga, *Alphonſus Henriques*, toegeſchreven.

RIBAUDON, oudtyds Sturium, is een der eilanden Hieres, zeer klein, en naby het eilandt Ribandas, dat ook klein is. Beide leggen ze tuſſchen het eilandt Purqueroles en de kuſt van Provence, tegen over de ſtadt Hieres.

RIBERA, (FRANCISCUS DE) een Spaanſch Jeſuit, maakte zich door zyne bekwaamheit op de univerſiteit van Salamanka boven anderen vermaard, voorderende by uitnemendheit zo in de talen, als Godgeleerdheit. Na dezen wierdt hy prieſter, en zocht een eenzaam leven. In den jare 1570, toen hy 33 jaren oud was, wierdt hy in de ſocieteit der Jeſuiten opgenomen. Hy ſtierf te Salamanka in den jare 1591, oud zynde 54 jaren. Zyne ſchriften zyn: *Commentarius in* XII *Prophetas minores*; *Commentarii Hiſtorici ſelecti in eosdem*; *In Epiſtolam ad Hebræos*; *In Apocalypſin*; *In Evangelium ſecundum Johannem*; *De Templo & iis, quæ ad Templum pertinent*; het leven van *S. Thereſia*, in 't Spaanſch. *Alegambe Bibl. S. J. Miræus. Anton.*

RI-

RIBERA (JOSEPH) een vermaard schilder, leefde in de XV eeuwe, was geboortig van Valencia, in Spanje, en leerde zyne kunst by den vermaarden Caravaggio. Hy evenaarde zyn meester, bevlytigde zich zyne schilderyen zo veel als doenlyk was naar 't leven en volgens het origineel der nature zelve te maken. Zyne stukken zyn hier en daar in Europa verspreid, maar de meeste en beste worden te Napels gevonden, alwaar hy zich een tydlang opgehouden heeft. *De Piles Vies des Peintres.*

RIBERIA GRANDE, in 't Latyn *Ripa magna*, hoofdstadt van 't eilandt St. Jakob, zynde een der eilanden van Cabo Verde, by Afrika, met een bisdom, staande onder 't aartsbisdom van Lissebon. Franc. Drake heeft deze stadt in den jare 1585, en Ant. Shirley in den jare 1596 verovert. De haven, genaamt *Porto del Praye*, nevens de citadelle, zyn vermaard.

RIBERIUS, (ANASTASIUS PANTALEON) een Spaansch dichter, geboortig van Madrid, leefde onder koning Philips den IV. Zyne dichtkundige werken zyn zamen te Saragossa in den jare 1640, en naderhandt te Madrid in den jare 1648 gedrukt. Hy was zeer vermakelyk van geest, en niet min bekwaam tot boertery, als tot de dichtkunde zelve. Men houdt hem voor een der vermakelykste dichteren van Spanje. Zyne werken zyn fraai en beschaaft, en de puntdichten geestryk, waarom het hof en de hovelingen dies te meer vermaak daar in geschept hebben. *Anton. Bibl. Script. Hist. Baillet Jugem. des Sav. sur les Poëtes modernes.*

RIBIER, (WILLEM) Raadt van State, wierdt te Blois in den jare 1578 geboren. Zyne ouders waren Michiël Ribier, en zyne moeder Margareta Peraut. Na dat hy door Italië gereist hadt wierdt hy langs verscheide trappen tot president te Blois verkoren. In de vergadering van de Staten, in den jare 1614 te Parys gehouden, hieldt hy een verwonderenswaardige redenvoering in tegenwoordigheit van koning Lodewyk den XIII, en de koninginne moeder, Maria van Medicis; waar door hy niet alleen erlangde het geen hy voor zyn vaderlandt verzocht, maar ook de bediening van lidt van den Raadt van State. De koningin moeder, zich te Blois onthoudende, gaf hem vele blyken van achting, en bediende zich van zynen raadt. Hy weigerde de bediening van geheimschryver der koninginne. De kardinaal Richelieu, wederkerende te Rochel, en reizende door Blois, boodt hem een Raadsheersplaats by den koning aan: doch hy weigerde het edelmoedig, en bleef liever in zyn vaderlandt. Gaston, hertog van Orleans, pleegde dikwils raadt met hem, toen hy zich te Blois onthieldt, en gaf hem de beslissing van zyne geschillen over. Hy stierf in zyne geboortestadt in den jare 1663, oud 85 jaren. Zyn broeder, *Jacobus Ribier*, was Raadsheer in 't Parlement van Parys, en naderhandt ordinaris Raadt van State. *Bernier Hist. de Blois.*

RIBNITZ, een stadt in 't hertogdom van Mekelenburg, 3 mylen van Rostok, aan een groot meir, alwaar de mondt der rivier Reknits is, gelegen tegen over de Pomersche stadt Damgarten. Zy heeft een kasteel en ampt. *Topogr. Sax. inf. p.* 202.

RIBOT, (PHILIPPUS) provinciaal der Karmeliten in Catalonië, leefde in de XIV eeuwe, stierf in den jare 1391, een schreef een werk onder den name van: *De Spiegel der Karmeliten*, verdeelt in zes boeken, waar in hy handelt van de instelling, voortgang en privilegiën van zyne orde. Dit werk wierdt te Venetië gedrukt in den jare 1507, en te Antwerpen in den jare 1680. Hy schreef ook een traktaat van de vermaarde mannen van zyne orde. *Trithem. de vir. illustr. Lucius Biblioth. Carmel. Possevin. Apparat. Sacr. Vossius. Alegre. Du Pin Biblioth. Auct. Eccles. sec.* XIV.

RICA was by de Romeinen, voornamentlyk by de vrouwelyke sexe, een hoofddeksel, dat voorname standspersonen van purper hadden, en by de offerhanden en andere plegtigheden gebruikten. *Ferrarius de re vest. Braunius de vest. Sacerd. Hebr. Stuckius de Sacrif. Pitiscus.*

RICARDUS, (JOHANNES MARIA) van Beauvais, een vermaard advokaat voor 't Parlement van Parys. Hy is een der besten, die over de Fransche wetten geschreven hebben, en stierf in den jare 1678, oud 56 jaren. Dionysius Simon, Raadsheer van 't presidiaal te Beauvais, heeft Byvoegsels by de werken van Ricard gemaakt, in 't byzonder by des zelfs werken *De Substitutionibus*, en de Costumen van Senlis.

RICCA, een vlek, met een kasteel, voerende den tytel van een prinsdom, gelegen in 't graafschap Molise, onder 't gebiedt van Napels, naby Capitanata, omtrent zes mylen van Benevento.

RICCARDUS, (FRANCISCUS NICOLAUS) een voortreffelyk prediker, was uit een adelyke familie in Genua geboortig. Hy kwam nog jong zynde in Spanje, en verdiende aldaar door zyne welsprekendheit de verwondering van allen, ook van koning Philips den III; maar ziende, dat men zyn gevoelen nopens de onbevlekte ontfangenisse van Maria niet wilde toestemmen, begaf hy zich naar Rome, alwaar hy geen minder toeloop vondt. Men wilde hem wel van kettery beschuldigen, doch hy wist zyn gevoelen zo wel voor te stellen, dat men hem niet vatten kon. Campanella was een zyner vyanden, die zyne verklaring over de Litany zocht te berispen. Des niettegenstaande wierdt Riccardus meester van het H. paleis, en hofprediker van paus Urbanus den VIII. Men hoopte, dat hy een groot werk tot verdediging van 't concilie van Trente zou in 't licht gegeven hebben; doch daar kwam maar een klein boekie van hem in 't licht, waar door zyne achting grotelyks vermindert wierdt. Hy hadt een onvergelykelyke geheugenisse, doch minder oordeel. Hy stierf aan een beroerte. *Erythr. Pinacoth. Vir. illustr.*

RICCI, (MICHIEL ANGELUS) een kardinaal, wierdt in den jare 1619 te Rome geboren, en in den jare 1681 door paus Innocentius den XII tot die waardigheit verheven, na dat hy voorhenen in verscheide geestelyke bedieningen, voornamentlyk als secretaris der congregatie van de Indulgentiën en Reliquiën, de Roomsche kerk hadt dienst gedaan. Eerst oeffende hy zich in de wiskunst, en vorderde gelukkig in de zelve; waar van zyn traktaat *De Maximis & Minimis* getuigen, zynde meer dan eens herdrukt. Boven dien schreef hy nog twee geleerde Dissertatien, van welke de eene by de schriften des kardinaals *Brancaccii*, de tweede by den brief van *Carlo Dati ad Philalethos* gevonden worden. Na dezen beloertigde hy de Godgeleerdheit, en verzamelde een aanzienlyke bibliotheek. *Mandosius Bibl. Rom. Cent.* V. *p.* 144. *Bayle Dict. Crit.*

RICCIARDI, (ANTONIUS) een redenaar en vermaard philosoph, geboortig van Brescia, in 't Venetiaansche gebiedt, was professor in de rederykkunst en philosophie te Asola, een stadt en vesting onder 't gebiedt van Brescia, en maakte zich altlaar zeer bekwaam. Hy schreef twee grote werken, onder den name van *Commentaria Symbolica*, waar in hy verklaarde al het gene een verborgen zin heeft: ook schreef hy een traktaat van de engelen, en een derde van de kennisse des menschen; voorts een werkie van de zogenaamde *Oriflame*, zynde een oud Fransch vaandel, dat in een slag tegen de Vlamingen verloren wierdt. Desgelyks schreef hy een Historie van Asola, nevens een boek van de voortreffelykheit en den ouderdom der talen, waar in hy aanneemt te bewyzen, dat de oude Cimbrische of Jutlandsche taal ouder is dan de Hebreeusche. Hy stierf in den jare 1610. *Ghilini Theatr. d'huom. letter.*

RICCIAVELLI, (DANIEL) een vermaard schilder, die onder den name *di Volaterra*, zyne geboorteplaats, zeer vermaard is. Hy leerde eerst de tekenkunst onder Sodoma, en bragt het naderhandt zeer verre in zyne kunst onder Balthazar van Siëna, anders Perusino genaamt. Om dezen zynen meester in alles na te volgen spande hy alle zyne krachten in. Hy scheen wel in den beginne gene natuurlyke bekwaamheit tot de schilderkunst te hebben; doch naderhandt bragt hy het zo verre, voornamentlyk in 't schilderen van landschappen en historiën, dat zyne stukken voor de beste in Rome niet behoefden te wyken. De stukken, door welke hy zich eerst begon vermaard te maken, waren de historiën van St. Helena, van de vinding van 't H. Kruis, de statelyke processie, in welke de keizer Heraclius het H. Kruis binnen Jeruzalem gebragt heeft. Deze schildery was geplaatst aan 't verwulfsel van de kapel de la Trinite du Mont te Rome, toebehorende aan 't huis der Ursini. In deze kapel maakte hy ook een schildery van een altaar, waar op verwonderenswaardig is de vertoning der moeder Maagdt zo als ze in onmacht valt; als mede hare overmatige droefheit, en de verscheide gebaarden der genen, die het ligchaam des Heeren van 't kruis afnemen, enz. Hy maakte ook de grotte in 't Belvedere, zynde zeer fraai en kunstig. Maar gelyk deze stukken zyne uitnemende bekwaamheit in 't schilderen te kennen geven, dus was ook het koper paardt op de koninklyke plaats te Parys een preuve, dat hy niet minder bekwaam was in de kunst van gegote beelden te maken. Dit paardt was gelchikt tot het beeldt van koning Henrik den II, door des zelfs nagelatene weduwe, Catharina van Medicis, opgerecht. Doch dit beeldt wierdt niet voltooit; want wanneer het voornoemde kopere paardt gegoten was, stierf Ricciavelli in den jare 1566, in 't 57 jaar zyns ouderdoms, zonder het beeldt des konings te hebben voltooit. Hy beminde de eenzaamheit, en was zwaarmoedig van geest. *Vasari. Felibien.*

RICCIOLUS (JOH. BAPTISTA) wierdt in den jare 1598 te Ferrara geboren, en tradt in den jare 1614 in de societeit der Jesuiten. Daar na studeerde hy te Parma en Bononië in de Godgeleerdheit. Hy stierf in deze laatste stadt in den jare 1671. Zyne schriften zyn: *Prosodia*; *Crucis Geogr. fabrica, cum Tab. omnium Eclipseon usque ad annum* 1700; *Astronomia vetus & nova*; *Geographia & Hydrographia lib.* XII; *Astron. Tom.* II; *Vindiciæ Calendarii Gregoriani adversus F. Laver*; *Chronologia reformata*; *De distinctione entium in Deo & creaturis*; *Evangelium unicum*; *De immunitate ab errore definit. Sanctæ Apostolicæ sedis.* enz. Zyn Chronologisch werk wierdt zo van zyne superieuren als anderen hevig bestreden, waar door hy genoodzaakt was het een en het ander daar in te veranderen. *Sotwel Bibl. S. J.*

RICCIUS (MATTHEUS) wierdt te Macerata, in Italië, uit een adelyk geslacht geboren in den jare 1552. Na dat hy zich reets drie jaren lang in de rechten hadt geoeffent, begaf hy zich in den jare 1571 in de societeit der Jesuiten. Daar op wendde hy zich tot de Theologie, vertrok in den jare 1577 naar Oost-Indië, en onthieldt zich vier jaren te Goa. Van daar wierdt hy van den ordens-visitator verder naar China gezonden. In de stadt Canton wierdt hy van het graauw kwalyk gehandelt: doch na dat hy den voornaamsten der stadt verscheide Astronomische instrumenten, door hem zelve gemaakt, vereert hadt, verwierf hy een algemene genegenheit. In den jare 1601 kwam hy te Peking aan, en bleef aldaar tot zyne doodt toe, die voorviel in den jare 1610. Hy heeft verscheide Geographische, Astrologische, Theologische, en andere schriften in de Chineesche tale geschreven, waar van te Rome in het archive van de societeit drie Folianten gevonden worden. *Fr. Elias de S. Theresia Tom.* II. *t.* 31. *de legat. Eccles. Sotwel Bibl. S. J. Witte Diar. biogr.*

RICCIUS, (PAULUS) een Duitsch geneesheer, leefde in 't begin der XVI eeuwe, omtrent het jaar 1514. Hy was uit een Joodsche familie geboren, maar liet zich dopen. Na dat hy te Pavië opentlyk lessen in de medicynen gegeven hadt, wierdt hy van keizer Maximiliaan den I tot zyn lyfarts aangestelt. Hy was een vriendt van Erasmus, die met lof van hem schryft. Men heeft verscheide werken van hem, als: *De sexcentis & tredecim Mosaïcæ sanctionis, seu Pentateuchi dictis*; *Philosophia Prophetica & Talmudistica*; *Isagoge in Cabalistarum doctrinam*; enz. *Erasmi Epist. lib.* I *ad Richard. Bartolin. Pantaleon Prosop. lib.* III.

III. *Gesnerus Bibl. Melchior Adam in Vit. Med. Germ.*

RICCOBONUS (ANTONIUS) wierdt te Rovigo, een ſtedeke in 't Venetiaanſche gebiedt, geboren in den jare 1541. In de letterkunde oeffende hy zich onder Paulus Manutius, Carolus Sigonius, en Marcus Antonius Muretus. Hy vorderde in korten tydt zo wel, dat hy met lof anderen kon onderwyzen. In het 28 jaar van zynen ouderdom gaf hy reets geleerde ſchriften uit. Na de doodt van Robortellus wierdt hy als hoogleeraar in de welſprekendheit te Padua beroepen, welke bediening hy 30 jaren lang bekleed heeft. Hy ſtierf aldaar in den jare 1599: maar gelyk hy een groot vyandt was van Joſephus Scaliger, dus poogde hy hem ook zyne vorſtelyke afkomſt te betwiſten, het welk Scaliger dus in gramſchap ontſtak, dat hy hem niet anders dan *Porcus Riccobonus* noemde. Zyne overzetting van de *Rhetorica Ariſtotelis* wordt geprezen. Zyne overige ſchriften zyn: *Commentarii in Ciceronis libros de Inventione*; *in Partitiones oratorias*; *Topica*; *Orationem ad Brutum, & Libros de Officiis*; *Commentarius de Hiſtoria, cum fragmentis Hiſtoriarum veterum illuſtratis*; *Paraphraſis in Hiſtoricam & Poëticam Ariſtotelis*; *De Gymnaſio Patavino*; *De Conſolatione, edita ſub nomine Ciceronis*; enz. *Thomaſius in Elog. Thuanus in Hiſt. Teiſſier Additions aux Eloges Tom.* II. *p.* 304.

RICH, een voorname familie in Engelandt. RICHARD RICH, geboortig van Londen, was in den jare 1441 ſherif aldaar. Hy ſtierf in den jare 1469, latende zynen zoon JOHANNES tot zynen opvolger na. THOMAS, de zoon van dezen, teelde RICHARD, die langs verſcheide trappen tot een hoog aanzien opklom, en grote ſchatten vergaderde. In den jare 1533 was hy procureur generaal onder koning Henrik den VIII in 't prinsdom van Walles, en in den jare 1534 des zelfs ſolliciteur generaal. By de vernietiging der kloosters wierdt hy kancelier der zogenaamde *Court of Augmentation* gemaakt, waar door hy gelegenheit kreeg eenige goederen en landeryen voor hem zelve te erlangen. In den jare 1545 was hy als theſaurier militair een der koninklyke commiſſariſſen, die aan de vrede met Vrankryk werkten; en twee jaren daar na benoemde hem Henrik de VIII op zyn doodbedt tot mede-executeur van zyn teſtament. Koning Eduard de VI maakte hem in 't eerſte jaar van zyne regering van ridder tot Pair van Engelandt, met den tytel van *Lord Rich van Leeze*; en niet lang daar na verhief hy hem zelfs tot kancelier van Engelandt. In den jare 1552 ſtondt hy deze bediening, die hem wegens zyne ligchamelyke zwakheit bezwaarlyk, en wegens de geſteldheit van 't hof in die tyden verdrietig viel, vrywillig af. Hy ſtierf in den jare 1568, nalatende by Elizabeth Jenks, geboortig van Londen, zeven dochteren, en een zoon, genaamt ROBERT. Deze ſpande in den jare 1572, nevens andere Lords, de vierſchaar tegen Thomas, hertog van Nordfolk, en wierdt naderhandt, nevens den grave van Linkoln, naar Vrankryk gezonden, om met die krone een verbondt te ſluiten. Hy ſtierf in den jare 1580, nalatende by Maria, erfdochter van Georg Baldry van Londen, drie zonen en eene dochter. De oudſte zoon, ROBERT, was in den jare 1596 by de onderneming tegen Spanje onder den grave van Eſſex, en wierdt den 2 Auguſty des jaars 1618 tot grave van Clare verklaart, en vervolgens tot grave van Warwik. Hy ſtierf den 24 Maart des jaars 1619. Hy heeft twee gemalinnen gehad; by de laatſte, genaamt Franciſca, dochter van den ridder Chriſtoffel Wray, Lord opperrechter der koninklyke bank, en weduwe van Georg Paul, baronet, heeft hy gene kinderen geteelt. Maar de eerſte, Penelope, dochter van Walther, grave van Eſſex, verliet hem, en trouwde nog by zyn leven met Karel, grave van Devon, hebbende hem reets voorhenen drie zonen en vier dochteren gebaart. Onder deze zonen was de oudſte zyn opvolger, genaamt Robert, als graaf van Warwik, van wien hier na; *Henrik* wierdt tot grave van Hollandt verklaart; en *Karel* ſneuvelde onder den hertog van Bukkingham in de onderneming tegen het Franſche eilandt Rhee.

ROBERT, graaf van Warwik, wierdt in den jare 1642 van het Parlement tot admiraal verklaart, en ſtierf den 18 April des jaars 1658. By zyne eerſte gemalinne Franciſca teelde hy vier zonen en drie dochteren, te weten: (1) Robert, die zyn opvolger was; (2) Karel, de opvolger van zynen broeder; (3) *Henrik*, en (4) *Hatto*, welke beide buiten huwelyk geſtorven zyn; (5) *Anna*, gemalin van Eduard, Lord Mandevil, naderhandt graaf van Mancheſter; (6) *Lucia*, gemalin van Johannes, Lord Robert van Truro; (7) *Franciſca*, gemalin van Nicolaus, grave van Scarsdale.

ROBERT, de oudſte zoon, wierdt by de kroning van Karel den I ridder van 't Badt gemaakt, en teelde by Anna, dochter van Willem, grave van Devonshire: (1) *Robert*, die voor zynen vader zonder nakomelingen ſtierf, hoewel hy met Franciſca, de jongſte dochter van den Lord protector Cromwel, getrouwt was; (2) *Anna*, gemalin van den baronet Thomas Barrington; (3) *Maria*, gemalin van Saint John; (4) *Eſſexia*, gemalin van Daniël Finch, naderhandt graaf van Nottingham.

Wanneer Robert, graaf van Warwik, den 29 May des jaars 1659 geſtorven was, volgde hem zyn broeder KAREL op, die den 24 Auguſty des jaars 1673 overleedt, zonder by Maria, dochter van Richard Boyle, grave van Cork, in Ierlandt, kinderen na te laten, zo dat de waardigheit van graaf van Warwik op de nakomelingen van Henrik, tweden zone van Robert Rich, eerſten grave van Warwik, viel.

Deze HENRIK wierdt ridder van 't Badt gemaakt, toen Jacobus de I zynen oudſten zoon Henrik tot prins van Walles verklaarde. In den jare 1617 maakte hem de voornoemde koning hoofdman van zyne lyfwacht. In den jare 1622 verhief hy hem tot Pair van Engelandt, met den tytel van baron van Kenſington. Niet lang daar na zondt hy hem naar Spanje, om het huwelyk van zynen kroonprins met de infante aldaar te bevorderen; en wanneer deze onderhandeling afgebroken wierdt, wierdt hy met een diergelyke commiſſie naar 't Franſche hof gezonden. Den 3 April des jaars 1624 maakte hem Jacobus de I graaf van Hollandt, en weinig dagen daar na ridder van den Kouſſebandt. Koning Karel de I benoemde hem in den jare 1629 tot konneſtabel van 't kaſteel van Windſor, en in den jare 1639, in den eerſten veldtocht tegen Schotlandt, tot generaal over zyne ruitery. Doch in deze laatſte bediening heeft hy weinig eer ingelegt, en in den jare 1641 verliet hy des konings belangen, en voegde zich by 't Parlement. In den jare 1643 verklaarde hy zich weder voor den koning, maar wel haaſt wederom voor het Parlement: doch eindelyk, wanneer hem het gedrag van 't Parlement tegen de koning al te onredelyk toeſcheen, keerde hy weder tot de koninklyke party, doch wierdt van 't Parlement in verzekering genomen, in den Tour gezet, en den 9 Maart des jaars 1649 in Weſtmunſter hal onthalſt. By zyne gemalinne Elizabeth, erfdochter van den ridder Walter Cope van Kenſington, hadt hy de navolgende zonen geteelt, als: (1) Robert, van wien beneden; (2) *Karel*; (3) *Henrik*; (4) *Cope*, nevens drie dochteren: (1) *Franciſca*, gemalin van Willem, Lord Paget; (2) *Izabelle*, gemalin van den ridder James Thynne; (3) *Suſanna*, gemalin van Jacobus, grave van Suffolk; (4) *Maria*, getrouwt met een Schotſchman, genaamt Campbel; (5) *Diana*, die buiten huwelyk ſtierf.

ROBERT, de oudſte zoon, volgde in de waardigheit van graaf van Hollandt, en erfde na de doodt van den voornoemden Karel in den jare 1673 ook den tytel van graaf van Warwik, welke beide waardigheden hy op zyne nakomelingen gebragt heeft. Hy ſtierf in April des jaars 1675, zonder kinderen by zyne eerſte gemalinne, eene dochter van den ridder Arthur Ingram, na te laten. Zyne twede gemalin, Anna, dochter van Eduard, grave van Mancheſter, baarde hem EDUARD, die zyn opvolger was, nevens eene dochter, met name *Elizabeth*. Eduard trouwde met Charlotte, de dochter van Thomas Litleton, baronet, en als deze den 31 July des jaars 1701 ſtierf, liet hy by haar EDUARD HENRIK, graaf van Warwik en Hollandt, na. *Heylyn's help to Engliſh Hiſt. p.* 352, 529. *Peerage of England* I. *p.* 212. *The compleath Hiſt. of England Vol.* III.

ROOMSCHE KONINGEN.

RICHARD, hertog van Cornwal, dien zommige keurvorſten in de grote tuſſchenregering verkoren, is niet de broeder van koning Johannes van Engelandt, gelyk zommigen verkeerdelyk menen (1), maar een zoon van Johannes en Elizabeth, een broeder van Henrik den III, geweeſt (2). Toen de pauzen zo zeer verzochten, men wilde tot de verkiezing van een nieuwen keizer treden, wierdt Richard van Gerard, keurvorſt van Ments, voorgeſlagen, om dat hy aangeboden hadt den voornoemden aartsbiſſchop, die van den hertog van Brunswyk, Albrecht, gevangen gehouden wierdt, met 8000 marken zilver los te kopen (3); en wanneer de dag der verkiezing te Frankfort in den jare 1256 verſchenen was, waar op Gerard van Ments niet verſchynen kon, gaf hy zyne ſtem en recht der verkiezing aan den keurvorſt van Keulen. Maar gelyk in dezen tydt in Duitſchlandt alles zeer verward toeging, dus was ook de dag der verkiezing een dag van verwarring en oneenigheit. Vier keurvorſten, te weten de aartsbiſſchoppen van Trier en Keulen, de Paltsgraaf aan den Rhyn, en de hertog van Saxen, waren aldaar tegenwoordig; maar de koning van Bohemen en de markgraaf van Brandenburg bleven weg. De aartsbiſſchop van Ments kon wegens zyne gevangeniſſe niet verſchynen (4). Conraad, aartsbiſſchop van Keulen, en de Paltsgraaf Lodewyk kwamen niet verſelt van het gewoonlyke gevolg, maar bragten een ganſch leger mede; waarom de aartsbiſſchop van Trier, en de hertog van Saxen, die reets te Frankfort waren, en van die gewapende aankomſte der andere keurvorſten niets goeds verwachtten, zwarigheit maakten de zelve dus in de ſtadt te laten komen (5). Dus bleven de aartsbiſſchop van Keulen en de Paltsgraaf aan den Rhyn buiten de ſtadt, en verkoren in de afwezendheit der genen, die binnen waren, en weigerden naar buiten te komen, den voornoemden Richard tot hunnen koning (6), terwyl in 't tegendeel de overige binnen Frankfort vergaderde vorſten koning Alphonſus van Leon en Caſtilië verkoren (7). Goldaſtus derhalven heeft een driedubbelden misſlag begaan, ſchryvende (8), dat Richard in den jare 1257 te Keulen van den aartsbiſſchop aldaar, voorts van den Paltsgrave aan den Rhyn en biſſchop Gerard van Metz verkoren is: want de verkiezing is niet geſchied in den jare 1257, maar in den jare 1256: zy geſchiedde ook niet te Keulen, maar te Frankfort, en Gerard, van wien Goldaſtus gewag maakt, was geen biſſchop van Metz, maar aartsbiſſchop van Ments. Zo dra als dit geſchied was, wierden 'er aanzienlyke gezanten (9), onder welke de aartsbiſſchop van Keulen zelf was (10), naar Engelandt afgevaardigt, om den nieuwverkoren koning uit dat ryk af te halen. Zy bragten hem, nevens zyne gemalinne Suancia, in Duitſchlandt, alwaar hy te Aken met de gewoonlyke plegtigheden gekroont wierdt (11). Zo lang als Richard overvloedt van alles hadt, diende hem de fortuin. De machtige Standen en Ryksſteden erkenden en ontfingen hem als hunnen rechtmatigen koning, dies te meer, om dat zy zagen, dat zyn tegenſtrever, koning Alphonſus van Caſtilië, weinig of geen toeſtel maakte om in Duitſchlandt over te komen: maar zo dra als Richard te Baſel kwam, en gebrek aan geldt hadt, wierdt hy van zyn aanhang verlaten. Vele zeiden opentlyk, dat zy hem maar uit boertery tot koning verkoren hadden, ziende niet zo zeer op zyn perſoon en hoedanigheden, als wel op zyn geldt en ſchatten (12). Hem ſcheen derhalven niets overig te zyn dan dat hy wederom naar zyn landt keerde: doch voor zyn vertrek

ver-

vertrouwde hy den aartsbisſchop van Keulen onder anderen de belening der geeſtelyken in zyn name te verrechten (13); maar aan den hertog Johannes van Brabandt gaf hy het leen zelve (14): hoewel, wanneer hy met een talryk gevolg te Douvres, in Engelandt, aankwam, was zyne haaſtige wederkomſt niet alleen den koning, zynen broeder, maar ook den Standen zeer verdacht; invoegen zy hem weigerden aan te nemen vooraleer hy het grootſte gedeelte van zyn uit Duitſchlandt medegebragt gevolg afgeſchaft hadt (15). Richard maakte zyn hof wel by den paus, en wierdt door hem niet alleen voor wettig koning erkent, maar hy beval ook de Duitſche Standen hem daar voor te erkennen (16). Maar wanneer Richard niet lang daar na zelf naar Italië meende te zeilen, om de keizerlyke kroon uit handen van den paus te ontfangen, vondt hy dien pas of door Manfredus, natuurlyken zoon van Frederik den II, of door andere vyanden dus geſloten, dat hy genoodzaakt was met ſchande weder naar Engelandt te keren (17). Na dezen heeft hy Duitſchlandt uit zyne gedachten geſtelt, behalven dat hy den tytel van Roomſch koning en altydt vermeerderaar des Ryks voerde (18); gelyk zyne opvolgers in 't ryk hem zulks hebben toegeſtaan (19). Voorts heeft men van dezen Richard nog verſcheide ordonnantiën, die mogelyk, doch niet alle, echt zyn. Men verhaalt, dat hy de ſtadt Zurich in zyne en des Ryks byzondere beſcherminge heeft genomen tegen hertog Conradinus. Hoewel de openbrief, tot dien einde ſtrekkende, en van Goldaſtus in 't licht gegeven (20), eenigzins verdacht is, om dat de zelve te Hagenau in den jare 1262 geſchreven is, daar het nochtans zeker is, dat Richard in dit ganſche jaar geen voet in Duitſchlandt gezet heeft. Men voegt daar by, dat hy in 't byzonder de veiligheit der landſtraten, de verbetering der wegen (21), de afſchaffing der ketteryen en Godslaſteringen heeft ter herten genomen. Hy ſtierf eindelyk in Engelandt, niet in den jare 1263, gelyk zommigen verkeerdelyk menen (22), maar in den jare 1274, na dat hy van zyne landgenoten en onderdanen van den koning zyn broeder veel verdriet hadt uitgeſtaan, en een geruimen tydt by de zelve in de gevangeniſſe gezeten hadt (23). Thomas Walſingham, een Engelſch ſchryver, is van gedachten (24), dat de keurvorſten des Ryks de verkiezing by 't leven van Richard hebben opgeſchort, en Rudolph van Habsburg niet dan na des zelfs doodt tot keizer verkoren: doch dit wordt daar door tegengeſproken, om dat Richard eerſt in den jare 1274 is geſtorven, wanneer Rudolph van Habsburg reets in den jare 1273 verkoren was. (1) *Sagittarius in Nucleo Hiſt. Germ.* §. 176. *p.* 122. (2) *Walſingham & Mattheus Pariſ. ad an.* 1255. *Chron. M. Belg. p.* 252. (3) *Supplementum Lamberti Schafnab. ad an.* 1253. *p.* 258. (4) *Vide Urbani* IV. *Epiſtolam de Controverſia electionis inter Alphonſum & Richardum* §. 6. *apud Leibnitium in Prodromo Codicis diplomatici p.* 15. (5) *Vide eandem Epiſtolam* §. 8. *p.* 17. (6) *ibid.* §. 5. *p.* 15. (7) *Ibid.* §. 9. *p.* 17. (8) *Goldaſtus Tom.* III *Conſtit. Imperial. in notis marginal. ad Richardi Conſtit. de blaſphemis p.* 405. (9.) *Mattheus Weſtmonaſterienſis ad an.* 1257. *p.* 363. (10) *Fragmentum Urſtiſianum p.* 92. (11) *Chronicon Sclavicum ad an.* 1260. *p.* 290. (12) *Chron. M. Belg. p.* 256. (13) *Matth. Weſtmonaſt. ad an.* 1259. *p.* 365. (14) *Idem ad an.* 1259. *p.* 367. (15) *Idem ad annum* 1260. *p.* 377. (16) *Vide Richardi Reſcriptum ad Diſſitatores regis Angl. de an.* 1264. *apud Weſtmonaſt. p.* 386. *& Goldaſtum Tom.* I. *p.* 308. (17) *Vide Diploma Rudolphi apud Geroldum cap.* 10 *de Septemviratu, & Lambecium lib.* II. *c.* 8. *p.* 828. (18) *Tom.* I *Conſtit. Imperial. p.* 308. (19) *Goldaſtus Tom.* I. *p.* 308. (20) *Idem Tom.* III. *p.* 424. *Strada in vitis imp. ex Nummiſmatibus p.* 441. (21) *Weſtmonaſt. paſſim.* (22) *Ad an.* 1274.

KONINGEN EN PRINSSEN VAN ENGELANDT.

RICHARD de I, wegens zyne ongemene dapperheit *Leeuwenhert* bygenaamt, was de zoon van koning Henrik den II, die hem nog by zyn leven het graafſchap Poitou overgaf. Wanneer de zelve in den jare 1189 ſtierf, volgde hem Richard in Engelandt (1), en zo dra deze gekroont was, ondernam hy nevens Philips Auguſtus, koning van Vrankryk, een kruistocht naar 't H. Landt. Onderweeg, wanneer hy in Sicilië kwam, noodzaakte hy Tancredus, koning van dat eilandt, de weduwe des gewezen konings, zynde de zuſter van Richard, uit de gevangeniſſe te ontſlaan. Hy veroverde ook Meſſina, doch gaf het wederom (2). Hy vervolgde zynen tocht naar 't eilandt Cyprus, welk eilandt hy den Griekſchen keizer ontweldigde, voor reden gevende, om dat de inwoonders zommige zyner ſchepen hadden aangehouden (3). Toen hy te Accon, of Ptolemaïs, in Syrië, aankwam, voegde hy zyne macht by die der overige Chriſtenen, die deze plaats al overlang belegert hadden, en veroverde de zelve. Het eilandt Cyprus vereerde hy aan Guido, koning van Jeruzalem. Aangezien hy zich met den koning van Vrankryk niet kon verdragen, zo verliet deze het H. Landt, maar Richard ontzette Joppe, en zou Jeruzalem ook hebben ontzet, ten ware hem de hertog van Burgundië verlaten hadt. Onder alle Chriſten mogendheden, die toen in den zogenaamden heiligen oorlog ingewikkelt waren, heeft niemandt den Turken en Saracenen zo veel vrees aangejaagt dan deze koning Richard; waar van daan men de gewoonte hadt de ſtoute kinderen met koning Richard te dreigen, gelyk eertyds te Rome met Hannibal (4) geſchiedde. In den jare 1192 keerde hy naar huis, maar wierdt door een ſtorm aan de kuſt van Dalmatië gedreven, en beſloot zyne verdere reize, zo veel als doenlyk was, te lande te doen, het welk hy ook onbekend (*incognito*) deedt. Doch in Ooſtenryk wierdt hy ontdekt, en aan keizer Henrik den VI gezonden, die hem in verzekering hieldt, tot dat hy hem 100000 marken tot losgeldt betaalde. Dit ongeluk hadt Richard zich zelve daar door op den hals gehaalt, dat hy door hoogmoedt by de verovering van Ptolemaïs het Ooſtenrykſche vaandel hadt laten wegrukken, en het Engelſche in des zelfs plaats ſtellen; daarenboven, om dat hy de onluſten in Sicilië tegen den keizer gevoed hadt (5). Gedurende zyne gevangeniſſe hadt zyn broeder Johannes den troon van Engelandt beklommen, en de koning van Vrankryk Normandië en andere Engelſche landen beſprongen. Maar wanneer Richard wederom in Engelandt was aangekomen, verzoende hy zich goedwillig met zynen broeder, en na dat hy hem op zyne zyde gebragt hadt, trok hy naar Vrankryk, en behaalde by Giſors, in Normandië, eene volkome overwinning. Daar wierdt wel aanſtonts vrede tuſſchen deze twee kronen gemaakt, maar ook aanſtonts weder gebroken. (Zie PHILIPPUS de II AUGUSTUS, koning van Vrankryk.) Wanneer naderhandt Richard het kaſteel Chalus, in 't Limoſin, wilde belegeren, wierdt hy met een pyl dodelyk gekweſt. Zommigen verhalen, dat hy de belegering van dit kaſteel daarom heeft ondernomen, om dat hy vernomen hadt, dat de heer van het kaſteel, die een vazal van hem was, onder de aarde de ſtandbeelden van zeker keizer, des zelfs gemalinne en kinderen, zamen van dik goudt, hadt gevonden, weigerende de zelve aan zynen opper-leenheer over te leveren. Richard ſtierf aan zyne wonde den 6 April des jaars 1199, en maakte de navolgende beſtelling aangaande zyn lyk: zyn ingewandt wilde hy dat te Charrone zou begraven worden, onder zyne oproerige onderdanen van Poitiers, die alzo het ſlechtſte deel van zyn dood ligchaam verdienden; zyn hert zou naar Rouaan gebragt worden, om de beſtendige getrouwigheit, hem door de inwoonders van die plaats bewezen; het ligchaam moeſt te Fontevraut aan de voeten van zyns vaders lyk begraven worden, om zich dus van wegens zyne voorhenen gepleegde ongehoorzaamheit voor de dode aſch van zynen vader te verootmoedigen (6). Hy was aan Adelheit, dochter van Lodewyk den VII, koning van Vrankryk, verlooft; maar aangezien deze van haren vader gehouden wierdt, trouwde hy met Magdalena, dochter van Sanctius den VI, koning van Navarre: doch zonder erfgenamen ſtervende was de bovengenoemde *Johannes* zyn opvolger. (1) *Brompton. Chron. ad an.* 1189. *p.* 1162. *Radulph. de Diceto Imag. Hiſt. p.* 647 *Matth. Pariſ. in Chron. ad d. an. Hoveden d. an. p.* 656 *ſeq.* (2) *Rigordus in vita Phil. Aug. Reg. Franc. ad an.* 1190. (3) *Hoveden d. an. Nangius in Chron. ad an.* 1191. *Neubrig. l.* IV. *c.* 19. (4) *Rigordus d. l. pag.* 32. *Neubrig. d. l. Hoveden d. l.* (5) *Neubrigen. l.* IV. *c.* 27 *ſeq. Hoveden. Brompton. Radulph. de Diceto, & Matth. Pariſ. ad an.* 1199. *De Larrey Geſchiedenis van Engelandt enz.* I *Deel. The compleat Hiſtory of England Tom.* I. *p.* 150. enz.

RICHARD de II, naar zyne geboorteplaats gemeenlyk *van Bourdeaux* genaamt, volgde zynen grootvader Eduard den III op in den jare 1377. Zyn vader was de vermaarde Eduard, en de zogenaamde Zwarte prins, oudſte zoon van Eduard den III, die nog voor zynen vader ſtierf, en van wien in een afzonderlyk artykel geſproken wordt; zyne moeder was Johanna, de dochter van Edmund, grave van Kent, zynde de jongſte zoon van koning Eduard den I. Hy was 11 jaren oud toen hy koning wierdt; waarom het ryk gedurende zyne minderjarigheit door zyne drie bloedverwanten, de hertogen van Lankaſter, van Jork en Gloceſter, beſtiert wierdt. De koningen van Vrankryk, Karel de V en Karel de VI, namen deze gelegenheit waar, en veroverden niet alleen al het gene de Engelſchen in Vrankryk bezaten, tot op Calais, Cherbourg, welke plaatſen Karel de II, koning van Navarre, aan Engelandt verkocht, en Breſt; maar zy poogden ook den oorlog zelfs in Engelandt over te brengen. Tot dien einde ruſtten ze een ſterke vloot uit, hitſten den koning van Schotlandt ook op, en zonden hem eenige hulpbenden: maar daar wierdt van weerzyden niets gewigtigs uitgevoert, en in den jare 1389 een ſtilſtandt getroffen, en tot den jare 1394 verlengt. (Zie verder op KAREL de V en KAREL de VI, koningen van Vrankryk.) Onderwylen was het ryk door de binnenlandſche beroerten verdeelt: want de koning liet zich dus door zyne gunſtelingen, Robert van Vere, grave van Oxford, dien hy naderhandt tot hertog van Ierlandt verklaarde, van Nevil, aartsbisſchop van Jork, Michiel Pole, Robert Triſſiliaan, en anderen regeren, dat het den drie bovengenoemden heeren begon te vervelen. Hier by kwam, dat de menigvuldige belaſtingen het volk tot opſtandt verwekten, en onder de aanbieding van zekeren Wat Tyler de wapenen wierden opgenomen. Deze wilden een natuurlyke vryheit, met vernietiging van allerlei wetten, invoeren. Doch deze opſtandt wierdt eindelyk geſtilt; maar na dat de oudſte der drie voornoemde regenten, namentlyk de hertog van Lankaſter, naar Caſtilië vertrok, om dat ryk, dat hy uit hoofde van zyne gemalinne, eene dochter van Petrus den Wreden, eiſchte, door hulpe van Portugal in te nemen, bewoog de hertog van Gloceſter, zynde de jongſte der drie ryksvoogden, het Parlement, dat de favoriten des konings buiten alle bedieningen geſtelt wierden. Maar wanneer deze naderhandt andermaal wierden bevordert, nam de voorgemelde hertog de wapenen op, en wilde de zelve niet nederleggen vooraleer de meergemelde gunſtelingen door het Parlement voor verraders van 't koninkryk verklaart, en ter doodt veroordeelt wierden; welk vonnis ook werkelyk volbragt is, behalven aan weinigen, die het door de vlucht ontkwamen. In den jare 1390 begon Richard de regering zelf te aanvaarden, in welk jaar de hertog van Lankaſter onverrechter zake weder uit Spanje te rug keerde, en aanſtonts tot hertog van Guiënne verklaart wierdt. In den jare 1395 ondernam Richard een tocht naar Ierlandt, en bragt dat eilandt onder zyne gehoorzaamheit. De inwoonders van dit eilandt hadden zich door zommigen, die van de oude koningen van het zelve afſtamden, tot een opſtandt laten bewegen, en poogden zich in de oude vryheit te herſtellen. Onderwylen werkte

R. N

te men gedurig, hoewel te vergeeffch, met Vrankryk aan een vredesverdrag, nademaal Engelandt de bovengenoemde plaatfen, Breft, Cherbourg en Calais, niet wilde afftaan. Het kwam eindelyk zo verre, dat Richard de II en Karel de VI niet verre van Calais eene zamenkomft hielden, in welke een huwelyk tusfchen Richard en Izabelle, oudfte dochter van Izabelle, nog maar 7 jaren oud, en te gelyk een ftilftandt van 27 jaren onder die voorwaarde getroffen wierdt, dat Breft aan den hertog van Bretagne, en Cherbourg aan den koning van Navarre, die het naderhandt aan Vrankryk afftondt, zouden wedergegeven worden. Richard hadt ook Calais wedergegeven, en dus een beftendige vrede gemaakt, ten ware de hertog van Glocefter, een onverzoenlyke vyandt van Vrankryk, zulks hadt belet. Doch de Franfchen wiften zulks wel te wreken, ftellende den koning zo klaarlyk voor oogen de ftaatzucht van dezen hertog, als voor wien hy zich te wachten hadt, dat deze, die reets voorhenen hem niet zeer genegen was geweeft, hem nevens zyne twee voornaamfte aanhangers in verzekering liet nemen, en naar Calais brengen, alwaar hy heimelyk gedood wierdt. Doch hier door verwekte Richard den haat des volks tegen zich. Den 2 February des jaars 1399 ftierf de hertog van Lankafter; wanneer Richard ongeluk op ongeluk overkwam: want hy hadt, niet lang geleden, den zone van dezen hertog, Henrik, eerft graaf van Derby, en naderhandt hertog van Hereford, nevens den hertog van Nordfolk, uit het ryk gebannen, om dat zy beide zich iets hadden laten ontvallen van den koning van zyn troon te fchoppen: doch de koning verklaarde by een openbrief ten behoeve van Henrik, dat alle de goederen, die hy gedurende zyne ballingfchap zou komen te erven, hem zouden gelaten worden. Doch hy herriep zulks wel haaft, en wanneer de jonge hertog na de doodt van zynen vader zich door zyne agenten in des zelfs nalatenfchap wilde zetten, nam ze de koning zelf in bezit. Maar aangezien de Ieren ter zelver tydt andermaal een opftandt verwekten, dodende den grave van Mortimer, zynde de zoon van Lionel, hertog van Clarence, oudfte broeder van Richards vader, en bygevolg de vermoedelyke erfgenaam, aangezien Richard gene kinderen hadt, zo wierdt koning Richard genoodzaakt met een leger naar Ierlandt te trekken. Henrik de Jonge, hertog van Lankafter, nam deze gelegenheit waar, begaf zich middelerwyl met weinig manfchap naar Engelandt, alwaar hy een groten toeloop vondt, Briftol veroverde, onder voorwendfel, dat hy de klagten der onderdanen tegen de onrechtmatigheit der regering wilde onderfteunen, en het Parlement gelegenheit geven om te oordelen en te vonniffen over het onrecht, hem aangedaan. De koning, wiens gehele macht in Ierlandt was, en aldaar zo ligt niet kon by malkander getrokken worden, kon zo ras niet overkomen, om deze ondernemingen te keer te gaan, en wierdt daarenboven van verfcheide groten verlaten. Tot zyn uiterfte ongeluk wierdt hy zelf gevangen, en aan den hertog van Lankafter overgelevert, die hem onder de bewaring van de zonen des hertogs van Glocefter ftelde. Eindelyk moeft Richard in den Tour gaan. Hier op wierdt een Parlement te Weftmunfter beroepen, van 't welke de koning befchuldigt wierdt, dat hy den eedt van zyne kroning in 32 artykelen gefchonden hadt. Om kort te gaan, Richard wierdt genoodzaakt zich onbekwaam tot de kroon te erkennen, en moeft by een opentlyke akte den troon aan den hertog van Lankafter afftaan, die daar op onder den name van *Henrik* den IV in den jare 1399 tot koning wierdt uitgeroepen. Daar op wierdt koning Richard naar Pomfret-Caftle, in Jorkshire, gebragt, en aldaar in den jare 1400 vermoord. Hy hadt twee gemalinnen, namentlyk, Anna, dochter van keizer Karel den IV, en Izabelle, dochter van Karel den VI, koning van Vrankryk. Op de eerfte was hy zo verlieft, dat hy het huis, alwaar ze den geeft gaf, namentlyk Shene, in Surrey, vervloekte, en tot den grondt liet flechten. By gene van beide heeft hy kinderen geteelt. *Polyd. Vergil. lib.* X. *Du Chefne Hift. Angl. Rofemund Hift. des Guerres civiles d'Angleterre. De Larrey Gefchied. van Engel.* I *Deel. The compleat Hiftory of England T.* I.

RICHARD de III was de zoon van Richard, hertog van Jork, die tegen Henrik den VI, uit het huis van Lankafter, de wapenen opnam, om den troon te beklimmen, doch in den jare 1460 in den flag fneuvelde, (zie RICHARD, hertog van Jork) en de jongfte broeder van Eduard den IV, die Henrik den VI van den troon gefchopt heeft. Hy is uit zyn moeders buik gefneden, kwam met de voeten vooruit, en met tanden in de wereldt. Hy was zeer lelyk van aangezicht, en uittermaten onvriendelyk, klein van gedaante, en daarenboven gebult. Van aardt was hy doortrapt, wreed, heerfchzuchtig, en, met een woordt, een volflagen tyran. Hy was eerft hertog van Glocefter, maar dong al vroeg naar de kroon. In den oorlog van zyn ouder broeder, naderhandt koning Eduard de IV, met Henrik den VI voegde hy zich by den laatften, doch verliet hem plotfelyk. Onder Eduard den V bragt hy het daar toe, dat zyn middelfte broeder Georg, hertog van Clarence, onthoofd wierdt, om dus een ftap nader aan de kroon te zyn; en eindelyk, na de doodt van Eduard den IV, bewerkte hy, dat des zelfs nagelaten zoon, koning Eduard de V, nog een kindt zynde, nevens zyn jonger broeder vermoord, en hy zelf op den troon geplaatft wierdt. Met hoe veel lift en wreedheit zulks gefchied zy, blykt uit het artykel van EDUARD den V. De hertog van Bukkingham, wiens gemalin de moeders zufter van Eduard den V was, hadt hier toe wel het meeft geholpen; maar aangezien Richard hem naderhandt, toen hy des zelfs hulp niet meer nodig hadt, eenigzins voor 't hoofdt ftiet, en hem de beloofde bediening van opperveldmaarfchalk weigerde, begaf zich deze, misnoegt zynde, op zyne landgoederen, en begon met den biffchop van Elymorton, met de koninginne weduwe, met Henrik, grave van Richemond, en naderhandt koning, die zich toen in Bretagne, in Vrankryk, onthieldt, briefwiffeling te onderhouden, met toeleg om Henrik, als den naaften erfgenaam uit het huis van Lankafter, op den troon te plaatfen, onder deze voorwaarde, dat hy Elizabeth, oudfte dochter van Eduard den IV, ten huwelyk zou nemen, om dus de twee huizen van Jork en Lankafter zamen te vereenigen. Maar vooraleer zulks kon werkftellig gemaakt worden, wierdt de hertog door een ouden bediende trouwlozelyk verraden; waar op Richard op ftaande voet tegen hem optrok, wanneer de manfchap, die den hertog te hulp kwam, nog niet tegenwoordig was, het weinige volk des hertogs van Bukkingham de vlucht nam, en de hertog zelf, die zich wel verborgen hadt, maar verraden wierdt, het met zyn hoofdt bekopen moeft. Maar koning Richard ftelde tot zyn ongeluk een groot vertrouwen op den Lord Stanley, niettegenftaande deze de moeder van den grave Henrik van Richemond in huwelyk, en zelfs deel aan de zamenzwering hadt gehad, buiten weten nochtans van Richard. Om derhalven Henrik alle hoop te ontnemen, befloot hy des zelfs aanftaande bruidt Elizabeth zelf te trouwen. Met dit inzicht nodigde hy de koningin weduwe nevens hare vyf dochteren aan 't hof, en liet in 't tegendeel zyne gemalin Anna ombrengen, om in zyn voornemen niet geftremt te worden; doch vooraleer dit alles kon volbragt worden kwam Henrik, graaf van Richemond, die, om de lagen van Richard te ontgaan, uit Bretagne naar Normandië gevlucht, en van daar met 2000, of, gelyk anderen zeggen, met 4000 man, gezeilt was, te Milford, in het landt van Walles, aan. Wanneer hy nu door zyne vrienden verfterkt was, kwam het in den jare 1485, den 22 Augufty, by Boswart, een vlek tuffchen Leicefter en Lichtfield, tot een bloedig gevecht, waar by de overwinning, aangezien de Lord Stanley den ftrydt verliet, aan de zyde van Henrik was, en Richard fneuvelde. Deze veldflag maakte een einde van alle de twiften tusfchen de huizen van Jork en Lankafter, of tuffchen de Rode en de Witte Roos; en Henrik wierdt aanftonts op de plaats van het gevecht met de koninklyke kroon, die Richard mede in den ftrydt genomen hadt, gekroont. De derde gemalin van Richard den III was Anna, dochter van Richard Nevil, graaf van Warwik. Deze was eerft met Eduard, prins van Walles, zoon van koning Henrik den VI, en na des zelfs doodt met dezen tyran getrouwt, en, gelyk gezegt is, van hem om 't leven gebragt. Hy teelde by haar een zoon, met name *Eduard*, dien hy tot prins van Walles verklaarde, maar die nog voor zynen vader ftierf. *Polyd. Verg. lib.* XXV. *Thom. Moor of Hift. & Georg Buck Richard* III *in The compleat Hiftory of England T.* I. *p.* 500, 514 *feq. De Larrey Gefchied. van Engel.* I *Deel.*

RICHARD, hertog van Jork, was de zoon van Richard van Cambridge, die in den jare 1415 onthalft wierdt, en van Anna, dochter van Rogerius Mortimer, grave van March. In den jare 1435, wanneer de vermaarde hertog van Bedford, Johannes, geftorven was, wierdt hy in des zelfs plaats tot regent van Vrankryk verklaart; niettegenftaande Edmund van Beaufort, hertog van Sommerfet, alle zyne krachten infpande, ten einde hy voor Richard verkoren wierdt. Deze was oorzaak, tot groot nadeel der Engelfche zaken, dat Richard niet ten eerften in Vrankryk overkwam; daar hy naderhandt nochtans den loop der Franfche wapenen gelukkig ftremde, tot dat men hem in den jare 1437 weder in Engelandt te rug riep; wanneer de graaf van Warwik, Richard Beauchamp, in des zelfs plaats als regent naar Vrankryk gezonden wierdt. Toen deze in den jare 1440 overleden was, wierdt hy andermaal tot regent van Vrankryk verklaart, alwaar hy aanftonts Pontoize ontzette, en door de hulpe van den dapperen Lord Talbot den Franfchen veel afbreuk deedt. In den jare 1446 wierdt hy wederom voor vyf jaren tot regent van Vrankryk door Henrik den VI, koning van Engelandt, benoemt; maar des zelfs nieuwe gemalin Margareta wift de zaken dus te beleggen, dat zulks herroepen wierdt, wordende de voornoemde hertog van Sommerfet tot deze hoge bediening bevordert. Gelyk nu hier door de haat der beide hertogen onverzoenlyk gemaakt wierdt, veroorzaakte het flechte gedrag, en de nog flechter fortuin des hertogs van Sommerfet in Vrankryk, gevoegt by de veelvuldige klachten der Engelfchen zo over de koninginne, als over hare gunftelingen, een befluit by den hertog van Jork om zich te wreken, ja zy kwam op de gedachten om naar de kroon van Engelandt te ftaan, uit dien hoofde namentlyk, om dat hy in den vierden graadt van Lionel, hertog van Clarence, en twede zoon van koning Eduard den III, afftamde; daar in 't tegendeel koning Henrik de VI ook in den vierden graadt van den derden zoon van koning Eduard den III, genaamt John Graunt, hertog van Lankafter, zynen oorfpronk hadt. Dezen toeleg hieldt hy in den beginne geheim, maar maakte heimelyk alles gereed om zyn oogmerk te bereiken. In den jare 1449 wierdt hy met een leger naar Ierlandt gezonden, alwaar hy den opftandt wel gelukkig dempte, maar te gelyk door zyn vriendelyk gedrag en betuigingen de genegenheit der onderdanen dus tot zich trok, dat de zelve nooit nagelaten hebben de belangen zo van hem zelve, als van zyne nakomelingen, te bevorderen. Middelerwyl verwekte in den jare 1450 Jack Cade een opftandt in Engelandt. Men befchuldigde den hertog van Jork, als of hy hier aan medeplichtig was. Wanneer hy derhalven in den jare 1451 weder naar Engelandt keerde, gaf de koning zulke blyken van wantrouwen omtrent hem, dat hy beft oordeelde tot zyne byzondere zekerheit een legertie in 't landt van Walles op de been te brengen, waar mede hy in den jare 1452 den koning tegentrok: doch zo dra als hem van wegens den koning belooft wierdt den hertog van Sommerfet in verzekering te nemen, gaf de hertog van

Jork order aan zyn volk om zich te scheiden. Maar deze belofte wierdt niet vervult, en de hertog van Jork wierdt echter genoodzaakt koning Henrik een nieuwen eedt van getrouwigheit te zweren. In den jare 1455 kwam het andermaal tot een openbare vredebreuk, na dat met het einde van het voorleden jaar de hertog van Sommerset door de Jorksche party in verzekering genomen, doch door de koninginne wederom op vrye voeten gestelt was. Den 21 May viel 'er by St. Albans een treffen voor, in het welke de meergemelde hertog van Sommerset, nevens nog 800 van de koninklyke party, op de plaats sneuvelden. Henrik de VI viel zelf in de handen van den hertog van Jork, die het Parlement wel bewoog hem den tytel en het gezag van protector des ganschen koninkryks op te dragen; doch Henrik de VI, die niet dan den bloten naam van koning behieldt, vondt wel haast door zyne schrandere gemalinne middel om den hertog van Jork zyn gezag wederom te ontnemen. Hy zelf kon zyn misnoegen beter ontveinzen dan die van zyne kabale, door welke vele onlusten verwekt wierden; tot dat eindelyk den 29 Maart des jaars 1458 een nieuw vergelyk getroffen wierdt. Maar gelyk dit vergelyk voordeeliger voor den koning dan voor den hertog van Jork was, brak deze het zelve by de eerste gelegenheit, en hadt het geluk, dat hy den 9 July des jaars 1460 in een veldslag een volkome overwinning op het koninklyke leger behaalde. Zyn oudste zoon hadt het opperbevel, en daar bleven omtrent 10000 man van 's konings zyde op de plaats van 't gevecht. Henrik de VI zelf viel andermaal in zyne handen. Na deze overwinning liet hy duidelyk blyken, dat hy naar de krone van Engelandt dong: maar aangezien Henrik de VI by het grootste getal der onderdanen zeer bemind wierdt, zo wierdt hy genoodzaakt te verklaren, dat hy hem voor al zyn leven de koninklyke waardigheit wilde laten behouden, en niet dan na zyne doodt hem opvolgen. Tot dien einde wierdt hy den 3 November des jaars 1460 als prins van Walles, hertog van Cornwall, en graaf van Chester, en zo lang als de koning stondt te leven tot ryks-protector onder trompettengeklank uitgeroepen. Terwyl dit te Londen gebeurde, trok de koningin Margareta in het Noorder gedeelte van Engelandt een leger van 18000 man zamen. De hertog van Jork trok snellyk tegen haar op; maar alzo hy den laatsten December van het voornoemde jaar met een veel minder macht zich onvoorzichtiglyk by Wackefield, in Jorkshire, in een gevecht inliet, sneuvelde hy nevens 2800 van zyn volk op de plaats van 't gevecht. Zyn dood ligchaam wierdt onthalst, en het hoofdt wierdt nevens een papiere kroon aan de koninginne gezonden. Deze liet hem nevens de koppen van verscheide andere Lords van zynen aanhang boven de stads poorten te Jork in 't openbaar vasthechten. By zyne gemalinne Cecilia, dochter van Rudolph Nevil, grave van Westmorlandt, teelde hy vier zonen, als: (1) *Eduard*, grave van March, die het aanstonts na zyne doodt zo verre bragt, dat Henrik de VI afgezet, en hy in 't tegendeel onder den name van Eduard den IV op den troon van Engelandt geplaatst wierdt. Toen liet hy het hoofdt van zyn vader en van de andere Lords afnemen en begraven, latende daarentegen den grave van Devonshire, Thomas Courteney, nevens drie andere gevangene groten, onthoofden, en de hoofden op de bovengenoemde plaats stellen. (2) *Edmund*, graaf van Ruthlandt, die als een knaap van 12 jaren het bovengemelde ongelukkig treffen by Wackefield aanzag, en van den Lord Clifford wredelyk doorstoken wierdt. (3) *Richard*, die na de doodt van zyn ouder broeder de Engelsche kroon bemachtigde. (4) *Georg*, die door Eduard den IV hertog van Clarence gemaakt, maar eindelyk, op des zelfs bevel, den 18 February des jaars 1477 in een vat vol malvazy-wyn versmoort wierdt. *The compleat History of England Vol.* I. *De Larrey Geschied. van Engel.* I *Deel.*

RICHARD, hertog van Jork, was een jonger zoon van Eduard den IV, koning van Engelandt, geteelt by Elizabeth, dochter van Richard Widdevil, grave van Rivers. Na dat deze zyn vader den 9 April des jaars 1483 gestorven was, wierdt wel des zelfs oudste broeder onder den name van Eduard den V tot koning van Engelandt uitgeroepen, doch wel haast door zyn regeerzuchtigen bloedverwant Richard, hertog van Glocester, uit de moederlyke voogdy ontrukt. De koningin weduwe nam met dezen haren jongsten zoon hier op de vlucht in het zogenaamde *Sanctuarium* te Westmunster, doch liet zich eindelyk door den aartsbisschop van Kantelberg bewegen hem aan den hertog van Glocester over te leveren, van wien hy zeer vriendelyk verwelkomt, maar na weinige dagen nevens zynen oudsten broeder naar den Tour gezonden wierdt, voorwendende, dat de aanstaande kroning van dezen laatsten deze omstandigheden vereischten: doch kort daar na liet deze hertog de wettige geboorte dezer twee broederen in twyfel trekken, zeggende, dat hun vader in den tydt, wanneer hy hunne moeder getrouwt hadt, nog werkelyk met een andere in huwelyk leefde; en na dat hy met het einde van Juny des jaars 1483 den troon beklom, moest op zyn bevel Jakob Tyrrel die twee onnosele prinssen, van welke de oudste 13, en de andere omtrent 11 jaren oud was, kort daar op van kant helpen; te weten, men smoorde hen 's nachts in hunnen slaap onder vele bedden. Zie TYRREL. Werwaarts hunne lyken gebragt zyn is onzeker gebleven tot den 17 July des jaars 1684, wanneer men hunne gebeenten by gelegenheit van de verbetering van den Tour omtrent een trap door zekere kentekenen ontdekte. Koning Karel de II liet ze in de koninklyke begraafplaatse van Westmunster brengen; maar de wyze, op welke zy ter doodt zyn gebragt, en de zekerheit der zake, wordt van velen in twyfel getrokken. In 't byzonder zyn 'er velen geweest, die meenden, dat de jonge hertog van Jork, Richard, het leven daar van gebragt heeft. Wanneer derhalven in den jare 1492 zekere Perkin Warbek zich uitgaf voor dien Richard, die het gerucht zeide dat vermoord was, vondt hy binnen en buiten Engelandt een groten aanhang: ook in de volgende tyden zyn 'er schryvers en andere mannen van aanzien geweest, die gedurig hebben beweert, dat de voornoemde Perkin Warbek de rechte Richard van Jork geweest is. Zie WARBEK (PERKIN) en EDUARD de V, ook op RICHARD den III. *The compleat Hist. of England Vol.* I. *De Larrey Geschied. van Engel.* I *Deel.*

KEURVORST VAN TRIER.

RICHARD, keurvorst en aartsbisschop van Trier, was vryheer van Greiffenclau, wierdt in den jare 1467 geboren, en in den jare 1511 verkoren. Het was in zynen tydt, wanneer de Religie-verandering door Luther gebeurde; waar tegen zich Richard hevig begon aan te kanten. Met Frans van Sickingen geraakte hy in oorlog. Zie SICKINGEN (FRANS VAN). Het was in den jare 1512 dat hy den ongenaaiden rok van Christus, in den jare 1196 gevonden, allereerst opentlyk in de tegenwoordigheit van meer dan honderd duizend menschen vertoonde. In den boerenkryg van den jare 1525 was deze aartsbisschop en keurvorst zo driftig, dat men van hem verhaalt, dat hy in een zekere ontmoeting verscheide boeren met zyn eigen handt gedood heeft. Hy stierf in den jare 1531 te Wittlich, niet zonder vermoeden van vergift. By de Ryksstanden was hy in een zonderling aanzien. Zyne redenvoering, in welke hy den keurvorsten de verkiezing van Karel den V. tot Roomsch keizer afgeraden heeft, vindt men by Sleidanus. *Brower. Annal. Trevir. Sleid. Hist. lib.* I. *pag.* 22.

HERTOGEN VAN NORMANDIE.

RICHARD de I, hertog van Normandië, bygenaamt *de Oude*, zoon van Wilhelm den I, was nog een kindt toen hy zyn vader in den jare 943 verloor. Hier door nu zocht Lodewyk, koning van Vrankryk, met den toenaam van Overzee, gelegenheit om Normandië aan zich te brengen. Tot dien einde nam hy den jongen Richard onder schyn van liefde tot zich aan zyn hof; maar wanneer hy hem aldaar hadt, liet hy hem zeer naauw bewaren. Maar Richard ontsnapte hem door list. De Noormannen riepen de Denen onder hunnen generaal Haigrold te hulp, namen ook eindelyk Lodewyk gevangen, en noodzaakten hem Richard het hertogdom op een opentlyken Ryksdag te bevestigen, en hem van alle leendiensten vry te spreken (1). (Zie LODEWYK *van Overzee*, koning van Vrankryk.) Hoewel nu Lodewyk niet lang daar na een nieuwen oorlog begon, en keizer Otto de Grote hem ten gevalle een inval in Normandië deedt, en Rouaan belegerde, kon hy echter niets uitvoeren. De volgende koning Lotharius zocht wel op nieuw Richard met list te vangen, en nodigde hem ten dien einde tweemaal tot een mondgesprek; doch Richard wierdt telkens tydig gewaarschouwt, en hadt gelegenheit om de lagen, die hem gelegt waren, te myden. Wanneer eindelyk Lotharius nevens Hugo Kapet Normandië met geweldt wilden innemen, riep Richard de Denen andermaal te hulp, die aanstonts een inval in Vrankryk deden, en daar eene grote verwoesting aanrechtten, waar door Lotharius genoodzaakt wierdt om vrede te bidden, en de oude voorwaarden nopens de bevryding der leendiensten wederom te vernieuwen (2). Na dezen ontstonden 'er tusschen Richard en Ethelred, koning van Engelandt, geschillen: doch deze wierden in den jare 991, door de bemiddeling van paus Johannes den XV, wederom bygelegt (3). Richard stierf in den jare 996 (4). Zyne eerste gemalin was Emma, dochter van Hugo, bygenaamt de Grote, grave van Parys, by welke hy gene kinderen teelde. Daar na trouwde hy met eene Gounot, die hem verscheide kinderen baarde, met namen: *Richard*, zynen opvolger; *Robert*, aartsbisschop van Rouaan; *Maugeri*, graaf van Corbeil; *Emma*, koningin van Engelandt; *Hadigiva*, gemalin van Godfried, grave van Bretagne; *Maude*, gemalin van Eudo den I, grave van Chartres, nevens nog eene dochter. Ook hadt hy twee natuurlyke zonen, *Godfried* en *Willem* genaamt. (1) *Dudo lib.* III. *c.* 11. *Wilhelmus Gemmet. lib.* III. *c.* 13. *Flodoard. ad an.* 943. (2) *Dudo. Wilh. Gemmet. lib.* III. *Flodoard. ad an.* 946. (3) *Malmesb. l.* II. *c.* 10. (4) *Wilh. Gemmet. l.* IV. *c. ult.*

RICHARD de II, bygenaamt de *Onverzaagde*, zoon van Richard den I, was de opvolger van zyn vader in den jare 996. Aanstonts raakte hy met Eudo den II, grave van Chartres, in geschil, die hem weigerde Dreux weder te geven. Richard de II derhalven bouwde het fort Thillieres, om Eudo daar door een bril op den neus te zetten; en wanneer de graaf naderhandt zich Robert, koning van Vrankryk, tot vyandt maakte, zo trok de graaf van Corbeil, die oorzaak van dien stryd was, nevens Richard den II, tegen hem te veldt; en wanneer Richard de II boven dien de Denen nog te hulp riep, wierdt Eudo genoodzaakt vrede te maken, en het landt rondom Dreux Richard af te staan. Echter behieldt hy de stadt Dreux, en Thillieres wierdt niet geslecht zo als de graaf begeerde (1). Met zyn zwager Ethelred, koning van Engelandt, onderhieldt hy goede vriendschap; en als deze door den Deenschen koning Sueno uit zyn ryk gedreven wierdt, ontfing hy hem, nevens zyne gemalinne en kinderen (2). Hy stierf in den jare 1026 (3). Zyne eerste gemalin was Judith, de zuster van Godfried, grave van Bretagne. Hy teelde by de zelve de navolgende kinderen, met namen: *Richard* den III, zynen opvolger; *Robert*, ook zyn opvolger; *Wilhelm*, een monnik te Fekamp; *Alix*, gemalin van Renard, grave

ve van Burgundië; *Eleonora*, gemalin van Balduin den IV, grave van Vlaanderen, nevens nog eene dochter, die jong gestorven is. De twede gemalin van Richard den II was Pavia, of Poppa, dochter van Sueno, koning van Denemarken en Noorwegen, by welke hy *Wilhelm*, grave van Talou, en *Mauger*, naderhandt aartsbisschop van Rouaan, teelde. (1) *Chron. Floriac. ad an.* 999. *Gemmet. lib.* V. *c.* 11. (2) *Gemmet. l.* V. *c.* 17. *Westmonaster. ad an.* 915. (3) *Gemmet. lib.* V. *c.* 14.

RICHARD de III, hertog van Normandië, wierdt van zynen vader Richard den II kort voor zyne doodt tot zyn opvolger benoemt; maar zyn jonger broeder Robert tot grave van . . . . verklaart, zo nochtans, dat hy een vazal van zynen broeder Richard was (1). Robert stondt wel naderhandt tegen zynen broeder op, doch maakte wel haast een verdrag met hem, en Richard de III stierf niet lang daar na van vergift in den jare 1027, (2) of 1028 (3). Robert was zyn opvolger. (1) *Wilhelm. Gemmet. lib.* V. *c.* 17. (2) *Chron. Virdunens. Blotomag. & Fontanellense ad an.* 1026. *Conf. Pagi Crit. in Baron. T.* IV. *ad an.* 1026. *n.* 4. *p.* 130. *col.* 1. (3) *Wilh. Gemmet. lib.* VI.

HERTOG VAN BURGUNDIE.

RICHARD, bygenaamt *Justitiarius*, hertog van Burgundië en graaf van Autun, was de zoon van Bovo, en broeder van Boso, die hem de gemelde landschappen gaf, in het bezit van welke hy door den abt Hugo beschermt wierdt. Hy veroverde de stadt Sens van koning Karel den Slechten in den jare 897. Omtrent het jaar 898 sloeg hy de Normannen, en in den jare 911 wederom, nevens Robert, broeder van koning Eudo. Hy stierf den 1 September des jaars 921. Zyne gemalin was Alix, of Adelaide, dochter van Conraad den II, de Jonge, grave van Parys. Zy teelden zamen *Rudolph*, die tot koning van Vrankryk gekroont wierdt; *Boso*, grave van opper-Burgundië; *Hugo*, bygenaamt de Zwarte, hertog van Burgundië, en *Hermengarda*, gemalin van Gilbert, grave van Autun. *Chron. Flodoard. Mezeray. P. Daniel. Sammarth.*

ANDERE VERMAARDE MANNEN.

RICHARD wierdt door de Joden tot martelaar gemaakt wanneer hy nog maar 12 jaren oud was, zynde de zoon van een vroom ambachtsman te Parys. De Joden namen hem op 't Paaschfeest in den jare 1180 met geweldt weg, om hem uit haat tegen Christus en den Christelyken Godsdienst te doden. Zy sloten hem in een kelder op, en geesselden hem byna dood. Naderhandt kruissigden zy hem, en deden hem alle bedenkelyke smerten aan. Doch deze onmenschelyke wreedheit bleef niet ongestraft: want niet lang daar na wierden de belhamels ontdekt, en naar verdiensten gestraft, en koning Philips Augustus bande alle de Joden door een opentlyk edikt uit zyn ryk. Het lyk van den jongen martelaar Richard wierdt eerst op het kerkhof Petits-Champs genaamt ten toon gestelt, en van daar in de zogenaamde kerk des Innocents gebragt, alwaar het gebeente zo lang bleef, tot dat de Engelschen onder de regering van Karel den VI, koning van Vrankryk, Parys veroverden, en deze overblyfselen mede in hun landt namen. *Rigord de gest. Philippi Augusti. Dupleix. Guagnin. Basnage Hist. des Juifs T.* V. *liv.* VII. *ch.* 10. *p.* 1658.

RICHARD, een Engelschman, uit het Engelsche landschap Northumberlandt, was prioor in 't klooster te Agulstadt, en stierf in den jare 1190, nalatende een Geschiedenis der kerk en bisschoppen van Agulstadt; der daden van koning Stephanus, en de oorlogen van Stantard sedert den jare 1135 tot 1139. *Du Pin Biblioth.*

RICHARD, bisschop van Chichester, in Engelandt, leefde in de XIII eeuwe, en was geboren in een dorp, gelegen onder Worchester. De beginselen zyner studiën heeft hy te Oxford gelegt. Van daar begaf hy zich naar Boulogne, in Italië, om zich aldaar in de kanonyke rechten te oeffenen. In zyn vaderlandt wedergekeert zynde wierdt hy kancelier der universiteit van Oxford verklaart, welke bediening hy in den jare 1241 verliet, om zich te Orleans in de Godgeleerdheit te oeffenen; gelyk hy deedt in het konvent der Dominikanen, alwaar hy de H. orde ontfing. In Engelandt wederkomende maakte men hem in den jare 1244 bisschop van Chichester. De koning van Engelandt wederstondt deze verkiezing; maar Richard wierdt van paus Innocentius den IV bevestigt. Onderwylen nam de koning alle zyne inkomsten in beslag: doch de paus deedt ze hem wedergeven. Hy stierf te Douvres den 3 April des jaars 1253, oud 56 jaren. Hy wierdt in den jare 1262 van paus Urbanus den IV gekanonizeert. *Anonymus & Radulphus apud Bolland.*

RICHARD, bygenaamt *de Grote*, aartsbisschop van Kantelberg, was een Engelschman van geboorte. Eerst was hy kancelier van Linkoln, doch wierdt wegens zyne verdiensten tot het aartsbisdom verheven. Hy stierf in den jare 1231, toen hy van Rome wederkeerde, onder de regering van Henrik den III, koning van Engelandt. Men heeft eenige werken van hem, als onder anderen een *De Fide & legibus*; *De Sacramentis*, en meer andere. *Pitseus de illustr. Angl. Script.*

RICHARD, bisschop van Syracuza, was een Engelsch prediker, en Doctor in de Theologie. Hy heeft door zyne verdiensten den bisschoplyken stoel beklommen. Henrik de II, koning van Engelandt, verkoos hem om zyne dochter Johanna te verzellen, die naar Sicilië als gemalin van koning Wilhelm gezonden wierdt. Richard bleef altydt by die princesse, en Wilhelm, koning van Sicilië, gaf hem het bisdom van Syracuza. Hy leefde in den jare 1181, en heeft een geheel boek van Brieven nagelaten. *Pitseus de illustr. Angl. Script.*

RICHARD, bygenaamt *de Kanunnik*, om dat hy een Reguliere kanunnik van St. Augustyn te Londen was. Hy wordt onder de eerste dichters en redenaars van zynen tydt getelt. Zyne goede hoedanigheden maakten hem aangenaam by Richard den I, koning van Engelandt, dien hy verzelde op des zelfs tocht naar 't H. Landt en Syrië. Hy bloeide in den jare 1200, in 't begin der regering van Johannes, koning van Engelandt. Men heeft van hem de Reize van koning Richard beschreven. *Pitseus de illustr. Angl. Script.*

RICHARD, (BROEDER) een Franciskaner monnik, kwam in den jare 1429 van Jeruzalem te Parys, en predikte aldaar 8 dagen lang met een buitengewonen yver. Hy begon 's morgens ten 5, en eindigde ten 10 of 11 uuren. Zyn toeloop was zo ongemeen groot, dat de toehoorders bezwaarlyk in de kerk konden komen. Daar na predikte hy te Boulogne, alwaar hy zyne toehoorders dusdanig raakte, dat, wanneer hy weder naar Parys keerde, meer dan honderd vuren op de straten en andere opentlyke plaatsen gemaakt wierden, waar in allerlei ydele dingen, als kaarten, tiktakborden, dobbelstenen, billards, en diergelyk tuig, verbrand wierden. Die van de vrouwelyke sexe wierpen hare kapsels, armbanden, kanten, karkanten, blanketsel, enz. in menigte in 't vuur. Richard voorzeide het volk, dat 'er in het volgende jaar grote wonderen stonden te gebeuren, zeggende dit te weten uit den mondt van zyn meester, Broeder Vincent, en Broeder Bernard, die in dien tydt de beruchtste predikers van Italië waren. Die van Parys, wetende, dat hy op zekeren dag des Heeren te Montmartre stondt te prediken, vergaderden ten getale van omtrent zes duizend, van welke het grootste getal op Zaturdag reets naar buiten ging, en op het veldt bleef vernachten. Maar het prediken aldaar wierdt hem belet; waarom hy Parys verliet, en zich naar Gasconje, by die van Armagnak, begaf, alwaar hy de gemeente door zyne welsprekendheit op zyne zyde trok. Die van Parys, dit ziende, vervloekten hem, en om wrake van hem te nemen, keerden zy weder tot hunne voorgaande pracht en dertelheit.

RICHARD MAIDSTON, dus genaamt naar zyne geboorteplaats, studeerde te Oxford in 't collegie van Merton. Hy tradt in de orde der Karmeliten in 't konvent van Arlesford. Van daar keerde hy weder naar Oxford, alwaar hy Doctor en professor in de H. Theologie was. Hy was een uitmuntend dichter, redenaar, wiskunstige, philosooph en Godgeleerde. De hertog van Lankaster was hem zeer toegedaan, en maakte hem tot zyn biechtvader. Men ziet zyne geleerdheit uit zyne schriften, onder welke zyn: *Compendium divi Augustini*; *Sermones de tempore*; *Sermones de Sanctis*; *Sermones Oxonienses*; *Conciones sexdecim ad Clerum*; *Lectura scholastica super Magistrum Sententiarum*; *contra Lolhardos*; *contra Wiclefitas*; *Conciones in Annulum Philosophicum Joan. Avonii.* Hy stierf te Arlesford den 1 Juny des jaars 1396, onder de regering van Richard den I. *Pitseus de illustr. script. Angl. Trithem. Petrus Lucius.*

RICHARD, (MARTINUS) een vermaard schilder, was geboortig van Antwerpen. Hy hadt maar den slinker arm, en oeffende zich des niettegenstaande in de schilderkunst. Hy was een voedsterling van Tobias Verhaacht, onder welken hy zich eenige jaren lang oeffende, en toen naar Italië reisde, alwaar hy met rood kryt de voornaamste steden aftekende. Na een verblyf van twee volle jaren aldaar keerde hy weder naar Antwerpen, en deedt een ieder over zyne fraaie stukken verwondert zyn. Hy beminde de tekeningen van landeryen, kasteelen en gebouwen. Tot dien einde naderde hy tot de gracht der stadt Name, om eene tekening van het kasteel te maken. Men zag hem eerst voor een verspieder aan; maar hebbende blyken van zyn toeleg gegeven, wierdt hy van den gouverneur te rug gezonden. De vermaardste schilders hielden hem in achting, en Van Dyk heeft zyn portrait opgemaakt, hoe hy in zyne kamer zit, en bezig is met schilderen. Hy is 't die een schildery gemaakt heeft, vertonende de vlucht van Maria en Jozeph met het kindeken naar Egypten, die by den heere Noyers, geheimschryver van Staat, gevonden wierdt. Men ziet in deze schildery zeer kunstig in 't midden van 't veldt een kasteel geschildert. Richard stierf in den jare 1636, oud 45 jaren. Zyn broeder TOBIAS was ook een goed schilder. Zyn vader DAVID, hoewel zelf geen schilder, hadt nochtans eene goede wetenschap van die kunst, waarom hem vele voornamen van Antwerpen in Italië zonden, om de beste stukken te verzamelen en over te brengen. *Vasari. Vermander.*

RICHARD, (N.) een schilder, geboortig van Bresse, was een der genen, van welke zich Raphaël bediende in zyne Vatikaansche stukken; maar die anderszins niet veel gerucht gemaakt heeft. Wanneer hy op een zekeren tydt een schildery van zyne eige vinding voor de kerk van Florence hadt gemaakt, waar in hy vertoonde hoe Pilatus den Zaligmaker den Joden voorstelt, vroeg hy Raphaël, welk van beide hoofden, namentlyk dat van Christus, of dat van Pilatus, best getroffen was? Maar wanneer hy in verwachting was, dat Raphaël het hoofdt van Christus zou noemen, zeide deze, dat het beste hoofdt was zodanig een, dat men niet als van achteren zag; willende daar mede te kennen geven, dat de gehele schildery niet naar behoren getroffen was, met betrekking op het onderwerp, dat behoorde vertoont te worden, hoewel de hoofden waarlyk wel getroffen waren.

RICHARD ULLERSTON, Doctor en professor in de Theologie op de universiteit van Oxford, bloeide in 't begin van de XV eeuwe, en schreef in den jare 1408 een werk nopens de hervorming der kerke, op het verzoek van Robert, kardinaal en bisschop van Salisbury. Dit traktaat is in handschrift in de bibliotheek der universiteit van Oxford te vinden. Het werk voert voor tytel: *Verzoek van Richard om de bescherming der strydende kerke.* Men vindt 'er zestien artykelen in, waar van een kort begrip

grip in de Bibliotheek der Vaderen gevonden wordt. In 't zelve handschrift is ook een werk van de krygsplichten, door dien zelven schryver, op het verzoek van Richard van Courtenay, zynen weldoender, geschreven, en aan Henrik, prins van Walles, opgedragen. In het eerstgenoemde werk spreekt hy met veel vrymoedigheit van de ongeregeldheit van 't Roomsche hof. *Du Pin Biblioth.*

RICHARD *van Armach*, of *Armachanus*, wierdt aldus genaamt, om dat hy aartsbisschop van Armach, in Ierlandt, was. Hy wordt ook *Fitz-Ralph*, dat is, zoon van Rudolph, genaamt. Eerst was hy Doctor en professor in de Godgeleerdheit te Oxford; en alzo hy een zonderling gunsteling van koning Eduard was, maakte hem deze aartsdeken van Lichtfield. Daar op wierdt hy onderkancelier der universiteit van Oxford, en eindelyk aartsbisschop van Armach. Hy was een groot vyandt der bedelmonniken, als de welke zich zelve grote, en den anderen kerkelyken standen nadelige privilegien aanmatigden. Hier door geschiedde het, dat de monniken een onverzoenlyken haat op hem wierpen, en eenige schriften tegen hem in 't licht gaven. Doch Richard bekreunde zich des zeer weinig; want gelyk hy nevens de universiteit van Oxford deze menschen wederstondt, alzo deedt hy zulks ook als aartsbisschop in Ierlandt. Hy nam in 't byzonder de Predikheeren, als gewone en wettige herders der zielen, tegen de voornoemde monniken in zyne bescherming. Onder deze waren de voornaamste Rogerius Connovius, een Barrevoeter; Johan Heidelham, een Karmelyt; Godfried Hardebei, een Augustyn; en Engelbrecht, een Dominikaan. Deze muntten boven alle uit in het bestryden van Richard. Zy bragten het ook eindelyk zo verre, dat paus Innocentius de VI dezen Richard naar Avignon ontboodt, alwaar hy voor den paus en zommige kardinalen eene redenvoering hieldt, die nog onder den name van: *Defensio Curatorum adversus Mendicantes* voorhanden is. Richard bemerkte eindelyk, dat hy by den paus weinig zou vorderen, en besloot derhalven wederom naar Ierlandt te keren: doch hy stierf onderwylen in den jare 1359, of 1360. De Roomschgezinden verhalen, dat by zyne begraveniſſe in Ierlandt, werwaarts zyn lyk gebragt wierdt, verscheide wonderwerken geschied zyn, zo dat paus Bonifacius de IX door eene afzonderlyke bulle verordende deze zake naauwkeurig te onderzoeken, om hem onder het getal der Heiligen te stellen. Men heeft behalven de gemelde redenvoering nog van hem *Sermones* IV *ad Crucem Londoniensem*, gehouden in den jare 1356, en andere sermoenen, als: *De laudibus S. Deiparæ*; voorts een *Summa*, of, *Libri* XIX *adversus errores Armenorum*. *Harpsfield in Hist. Eccl. Angl. sec.* XIV. *c.* 28. *Walsingham in Eduardo* III *an.* 1358, 1360. *Trithemius. Bellarm. de Script. Eccl. Wadingus in Annal. Minorit.* T. IV *ad an.* 1358. *Possevinus Apparat. S. Jac. Varæus lib.* I *de Script. Hibern. Balæus de Script. Magna Brit. Spondanus ad A. C.* 1357. *n.* 15, 16. *Cave.*

RICHARD *van Chichester*, aldus naar zyne geboorteplaats toegenaamt, was van de orde der Benedictynen, en bloeide in den jare 1348, onder de regering van Eduard den III, koning van Engelandt. Hy was een der bekwaamste historieschryvers van zynen tydt. Men heeft van hem eene Geschiedenis, in twee Delen; *Speculum Historiæ*; en: *Anglorum Chronicon.* Ook schreef hy een *Chronicorum Epitome. Pitseus de illustr. Angl. Script.*

RICHARD *van Cornwall*, dus toegenaamt naar zyne geboortestadt in Engelandt, was van de orde der Franciskanen. Leland heeft hem door een misslag met eenen *Richard Rufus* vermengt. Hy, van wien wy thans spreken, schreef eene Verklaring over den Meester der Spreuken (*Magister Sententiarum*). *Pitseus de illustr. Angl. Script.*

RICHARD *van Ely*, was een Engelschman, van de orde der Benedictynen, en leefde in den jare 1220, onder de regering van Henrik den III, koning van Engelandt. Men hieldt hem voor een propheet, om dat hy de doodt van Simon, grave van Montfort, voorzegt hadt vooraleer hy Toulouze, welke stadt hy belegerde, zou ingenomen hebben: Het gebeurde alzo. Men heeft van hem eenige boeken van Sermoenen, en eene Historie van zyn klooster. *Pitseus de illustr. Angl. Script.*

RICHARD *van Hampol*, of ROLLUS, een Engelschman, leefde in de XIV eeuwe, ter zelver tydt met *Richard van Buri.* Na dat hy zich op de universiteiten vermaard gemaakt, en de Doctorale muts ontfangen hadt, verveelden hem de toejuichingen, die hy ontfing van de genen, die hem geluk wenschten. De bedorve zeden der wereldt deden hem een eenzaam leven verkiezen in het kerkgebiedt van Jork, naby het klooster Hampol, van waar hy den toenaam ontfangen heeft. Voorhenen hadt hy reets iets geschreven, maar deedt zulks veel gemakkelyker in zyne eenzaamheit. Hy gaf eene Verklaring over Job in 't licht, nevens eene Verklaring over de Psalmen, en een groot getal andere Godgeleerde werken, die van Pitseus tot vyftig toe opgetelt worden. Hy stierf den 29 September des jaars 1349, en wierdt in 't voornoemde klooster begraven. *Sixtus Senens. in Bibl. Pitseus. Balæus de illustr. script. Angl.*

RICHARD *van Siena*, onder-kancelier der Roomsche kerk, en naderhandt kardinaal diaken, met den tytel van *St. Eustachius*, is een van die drie, de welke aan het X Boek der Dekretalen gearbeid hebben. Behalven dat heeft hy verscheide rechtsgeleerde werken geschreven. Het eerste deedt hy door last van paus Bonifacius. *Du Pin Biblioth.*

RICHARD *van Thetford*, dus genaamt van zyne geboortestadt, gelegen in 't Engelsche graafschap Nordfolk. Hy was een monnik, van de orde der Benedictynen, en een bekwaam Godgeleerde. Hy schreef van de wyze, op welke men behoorde de predikatiën in te richten, waar van het handschrift in 't collegie van St. Benedictus te Cambridge bewaart wordt. *Pitseus de illustr. Angl. Script.*

RICHARD *van S. Victor*, een Reguliere kanunnik, van de orde der Augustynen, in de abdy van St. Victor-lez Paris. Hy was geboortig uit Schotlandt, en zyne lust tot de wetenschappen dreef hem naar Parys. In de voornoemde abdy nam hy het geestelyk gewaadt aan, en wierdt prioor van de zelve. Hy stierf aldaar in den jare 1173, of 1174, nalatende verscheide werken, zamen gedrukt te Venetië in den jare 1592, te Keulen in den jare 1621, en te Rouaan in den jare 1650 in twee stukken, met het leven van Richard, opgestelt door den Vader Joan Tolose, nevens de getuigenissen van vermaarde schryvers, als Henrik van Gent, Trithemius, Bellarminus, Sixtus Senensis. Men ziet zyn grafschrift in de abdy van St. Victor. *Balæus. Pitseus. Walsingham.*

RICHARD *van Wallingford*, dus van zyne geboorteplaats, aan den Teems, in Engelandt, genaamt, was de zoon van een hoefsmidt. Hy wierdt zeer jong van zyne ouders naar Oxford gezonden, alwaar hy in 't collegie van Merton studeerde. Na zich in de letteren en wiskunst geoeffent te hebben nam hy in 't klooster van St. Albans het geestelyk gewaadt der Benedictynen aan. Hy bleef zich in de wiskunst oeffenen, en vorderde in de zelve, als mede in de cyfferkunst, landmeetkunst en sterrekunde zeer gelukkig, zonder zich nochtans van de werken der Godvrucht te onthouden. Dit maakte, dat hy tot abt van zyn klooster verkoren wierdt. Daar op gaf hy blyken van zyne kenniſſe in 't maken van uurwerken, die wegens hare kunstige vinding eene algemene verwondering verdienden. Hy maakte onder anderen een horologie, waar van men getuigde dat het zyn weergâ in Europa nog niet hadt gehad. Men zag op het zelve den loop der zon en mane, de beweging der sterren, zo vaste, als planeten, of dwaalsterren; hoe ze namentlyk op-en ondergaan, nevens de ebbe en vloedt der zee. Hy heeft ook wiskunstige werken nagelaten. Voorts een werk, voerende voor tytel: *De Judiciis Astronomicis*; als mede: *De Eclipsibus solis & lunæ*; *De Rectangulo*; *De Rebus Arithmeticis.* Hy stierf aan de melaatschheit te St. Albans in zyn klooster, en wierdt aldaar prachtig ter aarde bestelt. Dit geschiedde omtrent het jaar 1326, in 't begin der regering van Eduard den III, koning van Engelandt. *Pitseus de illustr. Angl. Script. Leland.*

RICHARD *van Wicht*, aldus van de Engelsche stadt Wicht genaamt, in welke hy geboren was. Na dat hy zich op de universiteit van Oxford hadt geoeffent, kwam hy te Parys, en hervatte den loop zyner studiën. Van daar begaf hy zich naar Bologne, en gaf zich geheel aan 't kanonyke recht over, in 't welke hy ook hoogleeraar was. Daar na keerde hy weder naar Vrankryk, en liet zich Doctor in de Theologie maken. Zyne studiën volbragt hebbende begaf hy zich weder naar Engelandt, en wierdt kancelier van de universiteit van Oxford, naderhandt kancelier van den aartsbisschop van Kantelberg. Eindelyk wierdt hy tot bisschop van Chichester gevordert. Hy stierf in den jare 1252, onder de regering van Henrik den III, koning van Engelandt, na dat hy verscheide brieven aan paus Innocentius den IV, en zeven boeken *De Ecclesiasticis Officiis* geschreven hadt. *Pitseus de illustr. Angl. Script.*

Harpsfield en andere Engelsche schryvers spreken van meer andere geleerde mannen van den naam van *Richard.* Pitseus noemt vier en tachtig schryvers, van den name van *Richard*, die iets nagelaten hebben. *Gesnerus*, *Possevinus*, en anderen noemen ook een groot getal, die hier geen plaats kunnen vinden, alzo men maar van de vermaardste gewag maakt.

RICHELIEU, in 't Latyn *Ricolocus*, *Richeleum*, eene nieuwe stadt in Poitou, naby de grenzen van Touraine. Het was eertyds een slecht plaatsie, waar van de familie van *Clerambeaut* den vryheerlyken tytel voerde. Maar sedert dat Lodewyk van Clerambeaut in 't einde der XIII eeuwe zonder erfgenamen was overleden, vermaakte hy de heerlykheden Richelieu en Becay aan Franciscus van Plessis, zyn zusters zoon, van wien de vermaarde kardinaal RICHELIEU gesproten is. Deze heeft het plaatsie vermaard gemaakt, en aldaar een prachtig paleis gebouwt, eene universiteit gesticht, en de stadt met den tytel van hertogdom en Pairschap voorzien. Na zyne doodt is de hertoglyke tytel van Richelieu en de meeste rykdom door het huwelyk van zyne zuster Francisca aan 't huis van Vignerod gekomen. Zie PLESSIS. *Baudrand. Imhoff Geneal. Famil. Gall.*

RICHELIEU, eene stadt in Kanada, gelegen in 't Noorder gedeelte van Amerika, aan de rivier Kanada, die aldaar in de rivier van S. Laurens valt. Niet verre van hier is in de XVII eeuwe het kasteel *Saurel* gesticht; en hier van daan is 't dat deze stadt dikwils met den name van *Saurel* genoemt wordt. *Baudrand.*

RICHELIEU, (DE RIVIER VAN) of *van Saurel.* Dit is eene rivier in Kanada, ontspringende by de grenzen van nieuw-Engelandt, en van daar lopende naar 't Noorden, maakt ze twee meiren, dat van 't *H. Sakrament*, en dat *van Champlain.* Zy ontlast zich in de rivier S. Laurens.

RICHELIEU, (ARMAND VAN) kardinaal. Zie PLESSIS.

RICHEOMUS (LODEWYK) wierdt in den jare 1544 te Digne, in Vrankryk, uit eene adelyke familie geboren, en tradt in den jare 1565 te Parys in de societeit der Jesuiten. Hy hadt de eer, dat hy in 't collegie te Dyon de eerste rector, en naderhandt driemaal provinciaal geweest is. Koning Henrik de IV beminde hem en zyne schriften uittermaten; voornamentlyk behaagde hem de Apologie, door hem tegen de vyanden der Jesuiten opgestelt, en aan zyne Majesteit opgedragen. Hy stierf te Bourgdale in den jare 1625. Zyne Theologische schriften in de Fransche tale zyn meest in twee stukken zamen gedrukt. Boven dien heeft hy ook een bundel van Brieven in 't licht gegeven. *Sotwell Bibl. S. J.*

RICHERIUS, (EDMUND) een vermaard Godgeleerde der Roomsche kerke, leefde in de XVII eeuwe. Hy was geboortig van Langres, en hebbende zyne studiën volbragt wierdt hy Doctor en

en Syndicus der universiteit van Parys. Hy wierdt in 't algemeen voor een geleerd, en in de kerkelyke geschiedenisse zeer ervaren man gehouden. Maar de vryheit, die hy gebruikte in 't voordragen zyner meningen, heeft hem vele moeielykheden veroorzaakt: want hy gaf in den jare 1611 een traktaat in 't licht *De Potestate Ecclesiastica & Politica*, waar in hy de Aristokratie in de kerk verdedigt, bewerende, dat de geestelyke jurisdictie eigentlyk de kerk toekomt, en dat de paus en bisschoppen eigentlyk maar werktuigen en dienaren zyn, die de kerk tot de beoeffening van hare macht gebruikt; voorts, dat de kerk niet door een monarch, maar volgens de kanons moet bestiert worden, die de pauzen zelf onderworpen zyn; zo dat hunne dekreten maar in zo verre verplichten, als ze met de kanons overeenstemmen. Hy beweerde verder, dat de kerk gene wereldlyke jurisdictie toekomt, en dat ze het wereldlyke zwaardt tot bestraffing der wederspannelingen niet bevoegt is te gebruiken. Deze en diergelyke stellingen verwekten by de genen, die de onbepaalde macht van den paus verdedigden, een onverzoenlyken haat. Zo dra derhalven dit boek in 't licht kwam, wierdt het in den jare 1612 door een synode van Sens, waar in de kardinaal Du Perron, als aartsbisschop van Sens, voorzitter was, en insgelyks door een synode van Aix veroordeelt, hoewel met deze uitgedrukte clausul: *Salvis juribus Regis & coronæ Franciciæ, & immunitatibus ac libertatibus ecclesiæ Gallicanæ*; waar door het velen toescheen, dat ze uitzonderden het gene ze voorhenen veroordeelt hadden. Des niettegenstaande wierdt deze censure der bisschoppen door den koning goedgekeurt. Ter zelver tydt kwam 'er eene menigte van schriften tegen Richerius in 't licht. Onder anderen maakte zich Andreas du Val vermaard, bestrydende de stellingen van Richerius; ja de paus zelf poogde zich aan Richerius te wreken. Men verhaalt, dat hy den hertog van Epernon een kardinaalshoedt voor zynen zone belooft heeft, ingeval hy hem Richerius kon doen overleveren, om door de inquisitie gestraft te worden. Dat is zeker, dat deze hertog daar op Richerius met geweldt heeft weggenomen, en in de gevangenisse geworpen. Zyne vrienden, en de gansche universiteit konden naauwlyks door hunne voorbede zo veel verwerven, dat het hem toegestaan wierdt zyne zaak voor het Parlement te verdedigen. Doch wanneer hem eindelyk die vryheit toegestaan wierdt, verdedigde hy zich zodanig, dat hy vrygesproken, en hem alle zyne goederen wedergegeven wierden. Hier by liet het de paus nog niet berusten, maar Urbanus de VIII beloofde den kardinaal Richelieu het purper voor zynen broeder, in gevalle hy de zaak daar toe kon brengen, dat Richerius genoodzaakt wierdt zyne stellingen te herroepen. Hier toe wierdt de vermaarde Kapucyner monnik, de Vader Jozeph, van den kardinaal van Richelieu gelast om het te bewerken. Deze liet Richerius te gast nodigen, waar by nog een Doctor van de Sorbonne, en een Apostolische notaris tegenwoordig waren. Na de maaltydt opperde men onder andere zamenspraken de achting en 't gezag van 't Roomsche hof; en Vader Jozeph zeide tegen Richerius, dat hy of op staande voet zyne schriften moest herroepen, of sterven; waar op flux eenige gewapende mannen binnen traden, en hem noodzaakten een formulier van herroeping, dat men voorhenen reets opgestelt hadt, te ondertekenen. Maar dat Richerius in zyn gevoelen volhard heeft, getuigen zyne nagelatene schriften, waar in hy zyne mening nadrukkelyk verdedigt heeft. Hy stierf in den jare 1633. Onder zyne andere schriften zyn: *Obstetrix animorum*; *De optimo Academiæ statu libri* III; *Notæ ad Tertullianum de Pallio*; *De arte figurarum in caussis eloquentiæ*; *Historia Conciliorum generalium*; *Vindiciæ doctrinæ majorum scholæ Parisiensis, seu constans & perpetua scholæ Parisiensis Doctrina*; *De auctoritate & infallibilitate Ecclesiæ in rebus fidei & morum &c.* *Morisotus in Epist. ad Curetum. Spondanus ad an. Chr.* 1612 & 1629. *Acta Erud. Lipf. an.* 1683. *p.* 494 *seq. & an.* 1684. *p.* 10; *seq. Caroli in Memorabilib. Ecc. sec.* XVII. *p.* 265, 288, & *alibi. La Vie du Pere Joseph, Capucin, p.* 209 *seq.*

RICHERIUS, (PETRUS) een Karmelyt, en Doctor te Parys, omhelsde den Hervormden Godsdienst, en ontweek naar Gent, alwaar hy in den jare 1556 als predikant wierdt aangenomen om naar Amerika te reizen. Hy was toen reets meer dan 50 jaren oud. Des niettegenstaande ging hy met nog een predikant, Chartier genaamt, te Honfleur scheep, en kwam met hem en meer anderen van Geneve den 10 Maart des jaars 1557 op het eilandt Coligni gelukkig aan. Richerius predikte op den dag van zyne aankomst, in de tegenwoordigheit van den ridder Villegagnon, die met gevouwe handen, en de oogen naar den hemel geslagen, onder verscheide zuchtingen, en andere uiterlyke tekenen van Godvrucht, de predikatie aanhoorde. Weinig dagen daar na wierdt het H. Avondmaal gehouden, wanneer Johannes Cointa, eertyds Doctor der Sorbonne, de Roomsche religie opentlyk afzwoer. Villegagnon, een ridder, die van den admiraal Coligni op het voornoemde eilandt vooraf gezonden was, ontfing het H. Avondmaal knielende na een aandachtig gebedt, en deedt een ieder hopen, dat alles naar wensch gelukken zou. Maar dit gaf gelegenheit tot een dispuut tusschen Villegagnon en Cointa aan de eene, Richerius en Chartier aan de andere zyde, over den waren zin des Zaligmakers by de instellinge van 't H. Avondmaal; waar op Villegagnon, zonder de uitsprake hier over van Calvinus te Geneve te verwachten, gelyk men onder elkander eens geworden was, den Roomschen Godsdienst omhelsde. Die van Geneve moesten vertrekken, gingen den 4 January des jaars 1558 scheep, en kwamen den 26 May, na vele rampen uitgestaan te hebben, in Bretagne aan. Richerius wierdt predikant te Rochelle, en gaf een boek in 't licht, onder den name van: *Refutation de folles reveries & mensonges de Nicolas Durand, dit le Chevalier de Villegagnon.* Ondertusschen maakt hem de Jesuit Gaulterius t'onrecht het hoofdt der *Richerianen*, zeggende, dat deze veel met de Nestoriaansche kettery gemeen hadden. *Beza Hist. Eccl. lib.* II. *Leri Hist. du voyage de l'Amerique c.* 6, 21, 22. *Du Verdier Bibl. Franc. p.* 620. *Bayle.* Zie VILLEGAGNON.

RICHMOND, eene stadt in 't Noorder gedeelte van het Engelsche landschap Jorkshire, aan de Noordzyde der rivier Rivale, over welke aldaar een stene brug geslagen is. Men heeft 'er vele voortreffelyke gebouwen, en edelen. Alanus, graaf van Bretagne, en eerste graaf van Richmond, was de stichter van deze stadt na de verovering der Normannen; waar op zy na des zelfs doodt aan verscheide familiën van zyne nakomelingen kwam, voornamentlyk aan *Henrik*, grave van Richmond, en naderhandt koning van Engelandt, onder den name van Henrik de VII. De volgende graaf van Richmond was de Lord admiraal *Henrik Fitz-Roy*, natuurlyke zoon van Henrik den VIII, die tot hertog van Richmond en Sommerset verklaart wierdt. Doch deze tytels zyn met hem uitgestorven. In den jare 1673 gaf koning Jacobus de I den tytel van graaf, en naderhandt van hertog van Richmond aan hertog *Lodewyk van Lenox*, in wiens huis de zelve bleef tot de doodt van *Karel Stuart*, die in den jare 1672 zonder erfgenamen stierf, terwyl hy afgezant aan 't Deensche hof was. Maar het duurde gene drie jaren, of koning Karel de II gaf dezen tytel aan zyn natuurlyken zone *Karel Lenox*, dien hy by de hertoginne van Portsmouth geteelt hadt. *Richmondshire* is gelegen aan de Noordwestelyke zyde van Jorkshire, naar den kant van Lankashire, welk landt in 't Westen daar aan paalt. Dit landt is bergachtig en woest, doch zeer grasryk, en heeft den name van de stadt Richmond.

RICHMOND, eene stadt in 't Engelsche landschap Surrey, aan den Teems, tusschen Kingston en Londen gelegen, wierdt eertyds *Shene*, maar van koning Henrik den VII *Richmond* genaamt. Aldaar is een oud paleis, behorende aan de koningen van Engelandt, en waar op Eduard de III in den jare 1377 stierf. Henrik de VII herbouwde dit paleis tot tweemalen, om dat het onder zyne regering afgebrand was. Hy stierf aldaar den 21 April des jaars 1409: ook stierf hier den 24 Maart des jaars 1602 de koningin Elizabeth, en voor haar Anna, dochter van keizer Karel den IV, en gemalin van koning Richard den II. Deze stadt Richmond heeft in de binnenlandsche oorlogen veel geleden, maar is nochtans geilerig, fraai, groot, en wel betimmert, op een aangenamen grondt, en in een gezonde luchtstreek gelegen, namentlyk aan de eene zyde van een kleinen heuvel, in 't zogenaamde Hundred van Kingston.

RICHTEREN, of RECHTEREN, waren na de doodt van Jozua zekere helden, die Godt op eene wonderdadige wyze onder de kinderen van Israël verwekte om het volk uit de dienstbaarheit der omleggende Heidenen, als Philistynen en anderen, te verlossen. Zulke waren niet alleen mannen, maar men vindt ook Debora eene richteresse onder de zelve. Doch die richterlyke regering duurde maar tot aan hunne doodt, zonder dat of hunne kinderen, noch iemandt anders, die waardigheit erfde. In 't tegendeel waren de kinderen van Israël tusschen beide zomwylen vele jaren lang zonder rechter. Zy wierden van niemandt verkoren, of aangestelt, maar de Geest des Heeren verwekte hen om het volk tot heilanden te zyn, en ze ten stryd aan te voeren: want verder ging hunne macht niet, en zy matigden zich zelve noch eenig geestelyk, noch wereldlyk gezag aan. De laatste der richteren was de propheet *Samuel*, die aan het volk, op des zelfs begeerte, een koning zalfde. Maar de richteren onder de kinderen van Israël, die de vierschaar spanden, waren verscheiden van aardt. Behalven de twee Sanhedrins waren in ieder stadt 23 mannen, die ook een Sanhedrin, of gerichtelyke vergadering hielden. Deze beslisten de zaken, die het lighaam of de goederen der onderdanen raakten. Minder geschillen, als over verongelykingen, twistzaken, enz. wierden voor een collegie van drie mannen afgedaan. Deze bestonden altydt uit de oudsten der stadt, die het gerecht in de poorten hielden, invoegen een ieder, die uit-of inging, het zelve zien en horen kon. *Cunaus de Rep. Hebr. Basnage Antiq. Jud. Sigonius de Rep. Hebr. Leydekker de Republ. Hebr. Goodwin Mos. & Aaron. Reland Antiq. Hebr.*

RICHOLD UFFO, gehouden voor den eersten koning van Vrieslandt in het begin van de V eeuwe, was van den eersten Vrieschen adel, en getrouwt met Odilbalda, de zuster van Udolf Haron, zevende en laatste hertog van Vrieslandt. Hy wierdt na de doodt van zynen zwager tot vorst in des zelfs plaats verkoren; maar ziende, dat meest alle de vorsten in het rondt zich koning lieten noemen, en dat Vrieslandt hoog genoeg in macht gesteigert was om den naam van koninkryk te voeren, wilde hy geen lager tytel voeren dan zyne naburen, en begon ook koning te schryven. De Denen en Noormannen, die in Vrieslandt gevallen waren, en daar als rovers en barbaren huis hielden, wierden door hem in een zeer bloedigen veldslag verslagen. Naderhandt ging hy een tienjarig verbondt met die volkeren aan, en heeft Haddinga, de dochter van den koning der Noormannen, voor zynen zone Odilbaldus ten huwelyk bedongen. Dibbald, koning van West-Vrieslandt, Richolds leenmaan, wierdt van de Batavieren beoorloogt, en zou het niet lange meer gehouden hebben; maar Richold trok hem te hulpe, stuitte den Batavier, en joeg hem uit verscheide vestingen. Men zegt, dat hy te Staveren een paleis van eene uitstekende schoonheit getimmert heeft, daar alle de vorsten en hertogen, zyne voorzaten, op het kunstigste naar het leven uitgeschildert, ten toon hingen: doch al wat daar van, en van meer andere paleizen, tempels, lusthuizen, enz. welke deze Richold in menigte overal in Vrieslandt zou gebouwt hebben, verhaalt wordt, wordt door brave schryvers niet anders dan voor verzierd aangezien. Zie het *Nabericht op de Oudheden van Vrieslandt pag.* 372 enz. Richold Uffo stierf in den jare 435.

RICHOLD de II, derde koning van Vrieslandt, zoon van Odilbaldus, en zoonszoon van Richold den I, volgde zynen vader als koning op, en wordt als een deftig vorst en zegehaftig krygsman beschreven. Zo schrikkelyk, zegt men, als hy voor zyne vyanden was, zo goed en vriendelyk was hy voor zyne onderzaten, en heeft zyn vaderlandt veel goeds gedaan. De Denen hadden onder het beleidt van hunnen koning Harald al het landt rondom Titenburg, of Tekelenburg, verwoest en afgestroopt, en waren by tyds met den buit naar hun vaderlandt gekeert. Richold, willende hunne roofgierigheit niet ongewroken laten, zondt zynen veldheer Hercon met een grote krygsmacht naar Denemarken, die ook met goeden buit te huis kwam. De Sikambren en Westphalen, zo als de schryvers vertellen, zochten zich ook de heerschappy der Vriezen te onttrekken, en hadden de wapenen met een dolle drift aangegrepen; maar Richold ging hen met zo een machtig heir bestoken, dat zy, geen andere uitkomst ziende, hunne belofte vernieuwden, van den Vriezen ten allen tyde getrouw te zullen blyven. Doch dit, en wat men al verder van dezen Vrieschen koning vertelt, is, als wordende door gene geloofwaardige getuigen bevestigt, zeer onzeker. Richold de II stierf in den den jare 570. Zie *Ubbo Emmius in Apolog. Refut.* en *het Naberichte op de Oudheden van Vriesl. pag.* 374. enz.

RICIMER, een vermaard generaal in de V eeuwe, was van een Gotthische geboorte, maar van Godsdienst een Ariaan, en wierdt wegens zyne dapperheit in den oorlog tot veldheer verkoren. Hy noodzaakte op het bevel van den keizer Marcianus den usurpateur van 't Westersche keizerryk, Flavius Eparchius Avitus, den 17 May des jaars 456 afstandt van 't ryk te doen, en het bisdom van Piacenza daar voor te verkiezen. Wanneer men daar op Julius Valerius Majorianus tot keizer in 't Westen hadt uitgeroepen, en Ricimer van hem tegen de Alanen, die in Italië dreigden te vallen, wierdt gezonden, wierdt hy van Ricimer den 2 Augusty des jaars 461 te Tortona door list gevangen, en vyf dagen daar na gedood. Naderhandt was Ricimer mede onder de genen, die den 19 November des voornoemden jaars Libius Severus tot keizer van 't Westen bevorderden. Kort daar na sloeg hy de Alanen, die werkelyk een inval in Italië gedaan hadden, t'eenemaal. Hy doodde ook hunnen koning Biorgor. Doch hy bleef niet lang een vriendt van Severus; en wanneer deze den 15 Augusty des jaars 465 stierf, twyffelde byna niemandt, of Ricimer hadt hem vergift laten bybrengen. In het daar op volgende tusschenryk, dat meer dan 19 maanden duurde, deedt Ricimer alles naar zyn welbehagen; en aangezien hy het leger volkomen op zyne zyde hadt, was ook de keizerlyke waardigheit in zyne handt. Maar hy begeerde de zelve ondertusschen wegens de aanklevende gevaren voor zich zelve niet, maar maakte met den Oosterschen keizer Leo een verdrag, waar by hy beloofde van hem een regeerder van 't Westersche ryk aan te nemen, die in staat was om zyn schoonvader te zyn. Tot dien einde wierdt Flavius Anthemius van Leo gezonden; en deze wierdt in den jare 467 voor keizer uitgeroepen, en gaf ter zelver tydt zyne dochter aan Ricimer tot eene gemalinne. Maar Ricimer, die niemandt boven zich kon verdragen, begon na verloop van eenige dagen allerlei aanslagen tegen zynen schoonvader te smeden; en wanneer de zelve in tyds ontdekt wierden, nam hy in den jare 471 de vlucht naar Milaan; hoewel nu Epiphanius, bisschop van Pavië, Anthemius wederom met Ricimer verzoende, bleef echter Ricimer een heimelyk vyandt van zynen schoonvader, en voerde in 't volgende jaar een talryk leger uit Liguriё naar Rome, veroverde die stadt, en liet ze plunderen; Anthemius wierdt den 18 Augusty om 't leven gebragt. Na dezen beklom Flavius Anicius Olybrius, door het toedoen van Ricimer, den keizerlyken troon: doch Ricimer zelf wierdt niet lang daar na van een dodelyke ziekte overvallen, en gaf den 21 September des jaars 472 den geest. *Sidonius Apollinaris. Cassiodorus. Cedrenus. Onuphrius. Jornandes. Nicephorus. Evagrius. Idacius. Marcellinus. Theophanes. Sigonius de Regno Ital. Procopius lib.* I *de bello Vandal.*

RICINUM, RICINUS, en RICINIUM, was een kleedt der Romeinsche vrouwen, wanneer zy in den rouw waren. Welke de gedaante van dit kleedt geweest zy is nog niet zeker; hoewel de geleerden om zulks te weten veel moeite gedaan hebben. *Lipsius Epist. Quaest. Ferrarius de Re Vest. Servius ad Æneid. Kirchmannus de Fun. Rom. Ferrarius Annal. de Re Vest. Pitiscus.*

RICIUS, (PAULUS) een bekeerde Jood uit Duitschlandt, leefde in de XVI eeuwe. Zie RICCIUS. Men kan nog van hem aanmerken, dat hy, behalven zyne werken tegen de Joden, ook de navolgende geschreven heeft, als: *Philosophica, Prophetica ac Talmudistica pro Christiana veritate tuenda, cum juniori Hebraeorum Synagoga Disputatio*; *Farrago, ex Talmudaeorum codice excerpta, ad petitionem Maximiliani Caesaris*; *Isagoge in Cabbalistarum seu Allegorizantium eruditionem, cum Epistola contra Stephani Presbyteri Cabbalae obtrectatoris epistolam*; *De modo orandi in nomine Tetragrammato*; *De novem doctrinarum ordinibus, & totius Peripatetici dogmatis nexu Compendium*; *Statera prudentum*; *Conclusiones, quibus Aristotelem triplicem doctrinae ordinem exercuisse, & totius ejus dogmatis nexum dijudicare poteris.* Hy deedt ook eene redenvoering, dienende om de Duitschers tot den oorlog met den Turk aan te moedigen, onder den name van: *In virulentam immanissimamque Turcarum rabiem, ad Principes, Magistratus populosque Germaniae Oratio.* Onder zyne vyanden was *Johannes Eckius.* Hun geschil bestondt daar in, of de hemelen bezielt waren? Dit beweerde Ricius. Maar men heeft aangemerkt, dat dit gevoelen van Ricius het *Systema* der oude Magi begunstigde. Ondertusschen hebben de Theologische faculteiten van Boulogne, Padua, Ferrara, en Pavië des zelfs schriften. *De coelesti agricultura* goedgekeurt en geprezen. *Erasmus Epist. ult. lib.* I. *Gisb. Voetius Desperata causa Papatus. Bayle Dict. Crit.*

RICLA, een kleine stadt in 't koninkryk van Arragon, tusschen Saragossa en Calatajud, aan de rivier Xalon gelegen. Koning Philips de II heeft ze tot een graafschap verheven. *Colmenar Delic. d'Esp. p.* 638.

RICOBONUS. Zie RICCOBONUS.

RICULPHUS, aartsbisschop van Ments, was een gunsteling van keizer Karel den Groten, die hem van kapellaan tot aartsbisschop verhief. Men meent, dat hy een Spanjaardt van geboorte geweest is. Ten minste is het zeker, dat hy het kanonyke Recht uit Spanje in Vrankryk gebragt heeft, het welk hy met veel roem verklaarde. Isidorus Mercator hadt het verzamelt. Men voegt daar by, dat hy getracht heeft de wetten van keizer Karel den Groten in order te brengen, by welke hy naderhandt nog eenige afgebrokene stukken van zommiger pauzen *Epistolae Decretales* voegde, die van Benedictus Levita waren byeen verzamelt. *Alcuinus Epist.* 41. *Hincmarus. Serrarius Hist. Mogunt.*

RIDDERORDENS. Zie van ieder Ridderorde op haren naam.

RIDLEY, (NICOLAUS) bisschop van Londen, was uit een oude aanzienlyke familie in 't graafschap Durham gesproten, en op de universiteit van Cambridge opgevoed, alwaar hy baccalaureus in de Theologie gemaakt wierdt. Koning Eduard de VI beminde hem zeer, en maakte hem eerst bisschop van Rochester, naderhandt van Londen. Hy schreef een traktaat *De Coena Dominica*, nevens verscheide andere stukken, tegen de Roomschgezinden. Wanneer Maria tot koningin gekroont wierdt, zag hy zich wel haast van zyn bisdom berooft, in de gevangenisse geworpen, en wierdt te Oxford verbrand, na dat hy eenige dagen te voren de Protestantsche leer tegen de vermaardste Godgeleerden in Engelandt, die of om de promotie, of om bedieningen van aanzien te behalen disputeerden, met nadruk verdedigt hadt. Zyne Geschiedenis heeft *Fox* in zyne *Acts and monuments* wydlopig beschreven. *Burnet Geschied. der Hervorm. in Engel.*

RIEDENBURG was eertyds een graafschap in opper-Beyeren, op de Aichstadsche en Neuburgsche grenzen, en wierdt in den jare 1709, wanneer keur-Beyeren in den Ryksban gedaan wierdt, den Ryks-vicekancelier, Karel Frederik, grave van Schönborn, als een onmiddelyk Ryksgebiedt ingeruimt; maar uit krachte der vrede van Baden aan Beyeren wedergegeven. De oude graven van Riedenburg, van de Paltsgraven van Scheyern afkomstig, waren te gelyk burggraven van Neurenberg, en landgraven van Stephaning, doch zyn in den jare 1276 met Henrik den IV uitgestorven, wanneer de hertogen van Beyeren hunne goederen in bezit namen. Het marktvlek Riedenburg is aan de Altmuhl gelegen, by een rots, op welken men nog eenige overblyffelen van het oude kasteel ziet, dat voor den gewonen setel der graven gehouden wordt. *Hund P.* I. *pag.* 123. *Tromsd. Einleith zu der heutig. Hist. Tom.* II. *p.* 1982.

RIESENBURG, een fraaie stadt, met een kasteel en ampt, in 't Brandenburgsch Pruissen, aldus van het oude Pruissische gebiedt Resin genaamt. De bisschoppen van Pomeranië hebben alhier hunnen setel gehad, en bisschop Albrecht wordt als stichter van deze plaats aangemerkt. *Hartkn. Pruiss.*

RIESSA, een stedeke in 't markgraafschap Meissen, beneden de stadt Meissen, alwaar de Jahne in de Elve valt, gelegen. Eertyds was daar een voornaam en ryk nonnenklooster, van de orde der Benedictynen, dat naderhandt onder den tytel van een keurvorstelyk kloosterampt een tydlang bestiert is. Vervolgens is 't in 't bezit van die van Felgenhauer gekomen. *Knaut Misn. Prodrom. p.* 253.

RIETBERG, een graafschap in Westphalen, gelegen tusschen het graafschap Lippe en het sticht Paderborn, aan den Eems, is omtrent 4 mylen lang, en anderhalf mylen breed, wiens hoofdplaats en kasteel, ook RIETBERG genaamt, onder de sterkten van Westphalen mag gerekent worden. Dit kasteel hadt eertyds zyne byzondere graven. Zommigen noemen onder de zelve *Frederik*, die in den jare 935 op het steekspel te Maagdenburg tegenwoordig was, en wiens nakomelingschap in de X eeuwe weder uitgestorven is. Daar op geraakte dit graafschap door huwelyk met Adelheit uit deze familie aan Otto, grave van Hoja. Van dit huis kwam het zelve aan de graven van Oost-Vrieslandt door Walfurgis, die haren gemaal Enno niet alleen Rietberg, maar ook de heerlykheit Esens, Stedesdorf en Witmond ten huwelyk bragt. Zyne dochters maakten met hem het zogenaamde Berrumisch verdrag, waar by zy van Esens, Stedesdorf en Witmond afstonden. Maar Gundacker, vorst van Lichtenstein, die Agnes, de jongste dochter van Enno, ten huwelyk hadt, stiet dit weder omverre, en deedt hem een aanzienlyke somme betalen. De oudste dochter, Sabina Catharina, trouwde met Johannes, grave van Vrieslandt, waar door hy het graafschap Rietberg behuwelykte. Hy teelde by haar *Ernest Christoffel*, gouverneur in 't hertogdom van Luxemburg, die zonder erfgenamen na te laten gestorven is; voorts *Johannes*, die het geslacht voortgeplant heeft, en andere kinderen. Johannes trouwde met Anna Catharina, dochter van Ernest Frederik van Salm-Reifferscheidt, by welke hy vyf kinderen verwekte. Van de zonen bleef *Frederik Wilhelm*, de oudste, in een treffen tegen de Franschen in den jare 1677; *Ferdinand Maximiliaan* teelde *Maria Ernestina Francisca*, die door den landgrave van Hessen-Cassel, als leenheer, ondersteunt zynde, de investituur van Rietberg, niettegenstaande de nog levende vaders zusteren zulks wederstonden, erlangde, en in den jare 1701 met Maximiliaan Ulrich, grave van Kaunitz, trouwde. De derde zoon, *Franciscus Adolph Wilhelm*, wierdt kanunnik te Paderborn en Osnabrug-

brugge, deken te Straasburg, en scholaster te Keulen, en eindigde in den jare 1690 de mannelyke linie van dit huis. Onder de dochters wierdt Maria Leopoldina gemalin van Oswald, grave van Berg, en Bernardina Sophia abdisse te Essen. *Stangefol in Annal. Circ. Westphal. lib.* III. *p.* 352. *Heninges Tom.* IV *Geneal. p.* 406. *Spener in Notit. Insign. Imhof N. P. lib.* V. *cap.* 8 & 13. *lib.* IX. *c.* 9. *Europ. Herold P.* I. *p.* 679. *Souverainen van Europa p.* 1209.

RIETI, in 't Latyn *Reate*, eene stadt in 't hertogdom Spoleto, gelegen in den Kerkelyken Staat, aan de rivier Velino, nevens een bisdom, dat onmiddelyk onder den paus staat. Het is eene oude en welbewoonde stadt, maar heeft eene ongezonde lucht. Niet verre van daar is het meir *Rieti*, of van St. *Susanna*.

RIEUX, in 't Latyn *Rivi*, *Rivena*, eene stadt in opper-Languedok, alwaar de rivieren Rize en Garonne zamenlopen. Haar bisdom staat onder 't aartsbisdom van Thoulouze. Zy was eertyds onder 't kerkgebiedt van Thoulouze, maar paus Johannes de XXIV maakte ze in den jare 1318 tot een afzonderlyk bisdom. De kardinaal Pilefort van Rabasteins was 'er de eerste bisschop van. *Catel Hist. & Mem. de Lang. lib.* V. *Sammarth. Gall. Christ.*

RIEUX, een zeer oud huis van Bretagne, van de eerste graven van Bretagne afkomstig. SALOMON, die gehouden wordt voor den zone van *Erik*, grave van Vannes, teelde by Alix van Leon ROELOF, grave van Rieux, die stierf in den jare 564, nalatende by Berengere van Treguier ROELOF den II *van Rieux*. Deze stierf in den jare 598, en wierdt te Rieux begraven. Hy teelde by Messandre, zuster van Guerek, grave van Vannes, AMAURIK *van Rieux*, gestorven in den jare 626, en begraven te Rieux, nalatende by Bertha van Cornwall JORDAN *van Rieux*, gestorven in den jare 631, hebbende geteelt by de dochter van Judicaël FABIANUS *van Rieux*, gestorven in den jare 651, nalatende by Judith, eene nicht des konings van Groot-Britannië, EUSTACHIUS *van Rieux*, gestorven in den jare 672. Deze hadt by Clotilde van Anjou, moeie van Foulques le Bon, hertog van Anjou, JUHEL *van Rieux*, gestorven te Rieux den 9 January des jaars 695, nalatende by Alix van Est HERVEUS *van Rieux*, gestorven in den jare 917, wiens zoon, geteelt by Margareta van Chartres, was EUSTACHIUS de II, gestorven in den jare 745, die by Judith van Lusignan teelde AMAURIK den II, gestorven in den jare 765. Deze teelde by Johanna, nicht des graven van Boulogne, SALOMON den II, die in het treffen by Roncevaux sneuvelde in den jare 812. De naam der gemalinne van dezen is onbekend. Maar zyn zoon was HUGO *van Rieux*, gestorven in den jare 841, die by Avoise, dochter van Alienor, zuster van Noëmene, teelde HECTOR *van Rieux*, gestorven in den jare 863, nalatende by Maturine van Marthe HENCARD *van Rieux*, gestorven in den jare 889. Deze teelde by Judith van Rostrenan ROELOF den III, die in den oorlog tegen de Normannen sneuvelde in den jare 906. Hy trouwde met de dochter van Alanus, hertog van Dol, by welke hy teelde HUGO den II, gestorven in den jare 921. Deze teelde by Peronelle van Maine HERVEUS den II, gestorven in den jare 942. Van hem en Alienor, dochter des graven van Thoulouze, wierdt geteelt HECTOR de II *van Rieux*, gestorven in den jare 965, nalatende by Judith van Aquitanië ROBERT *van Rieux*, gestorven in den jare 999. Van hem en Bathilde van Saxen-Anjou wierdt geteelt JOHANNES de I *van Rieux*, gestorven in den jare 1040. Deze trouwde met Judith van Ancenis, by welke hy teelde ALANUS *van Rieux*; deze was by de belegering van 't kasteel Comburg in 't leger van Conan den II, hertog van Bretagne, in den jare 1064. Hy stierf in den jare 1071, nalatende by Maurice van Etouteville JOSSELIN, of GOSSELIN *van Rieux*, gestorven in den jare 1112, hebbende geteelt by Avoise, dochter van Alanus Cagnard, grave van Cornwall, MICHAEL *van Rieux*, gestorven in den jare 1145, na dat hy by Bertha van Dol hadt geteelt EUSTACHIUS *van Rieux*, gestorven in den jare 1177. Deze teelde by Alienor van Montfort

ROLAND, heere van Rieux, en een der heeren, die in den jare 1203 te Vannes vergaderden, om de doodt van Arthur, grave van Bretagne en Anjou, hun landsheer, te wreken. Hy stierf in den jare 1205, nalatende by zyne huisvrouwe, Maria van Lupenbourg, Alanus, en N... die door Henrik, koning van Engelandt, ten huwelyk wierdt gegeven aan Wilhelm van Beaumont.

ALANUS de II, heer van Rieux, trouwde met Bertha van Leon, zuster van Guiomar, vicomte van Leon. Hy stierf den 27 Maart des jaars 1225, nalatende

GILLES, heere van Rieux. Deze reisde in den jare 1239 naar 't H. Landt, en stierf in den jare 1255. Hy trouwde met Margaretha van Amboise, die hem baarde

RAOUL (ROELOF) heere van Rieux. Deze stierf in den jare 1295, nalatende by Nicole le Boeuf, oudste dochter van Briant le Boeuf, heere van Nozay, Fougeré en Dicé, die hy in den jare 1235 trouwde,

WILHELM, heere van Rieux. Deze wierdt in den jare 1307 naar Rome gezonden wegens het geschil, dat 'er tusschen de geestelykheit en den adel van Bretagne was. Hy stierf in den jare 1310, toen hy naar Spanje reisde, om over een huwelyk tusschen Johannes, oudsten zone des hertogs van Bretagne, en Isabelle, dochter des konings van Castilië, te handelen. By zyne gemalinne Louize van Machecoul, dochter van Olivier, heere van Machecoul, en van Eustachia van Vitré, liet hy na Johannes den II, die volgt, nevens *Wilhelm*, gesneuvelt in de belegering van Roche-de-Rien den 20 July des jaars 1347, en *Johanna van Rieux*, gemalin van Johannes, heere van Kergorlay.

JOHANNES de II, heer van Rieux, enz. deedt den koning grote diensten in den oorlog van Gasconje en Bretagne. Hy was in den jare 1350 kapitein van 't kasteel Redon, en stierf te Parys den 7 Augusty des jaars 1357. Zyn lighaam wierdt naar Rieux gebragt, en in de kerke van de Drievuldigheit begraven, door hem gesticht in den jare 1345. Zyne eerste gemalin was Izabelle van Clisson, moeie van den veldmaarschalk, overleden den 5 April des jaars 1345. De twede, Johanna van Syon. Zyne kinderen waren. *Wilhelm* de II, heer van Rieux, die de party van Karel van Blois in den oorlog van Bretagne volgde, en in den jare 1364 de achterhoede van des zelfs leger in den slag van Avray kommandeerde. Hy wierdt dood naast den voornoemden Karel gevonden. Johannes de III, die volgt; en *Johanna van Rieux*, gemalin van N.... heere van Coulomes, in Normandië, overleden den 8 September des jaars 1395.

JOHANNES de III, heer van Rieux, Rochefort, enz. maarschalk van Vrankryk en Bretagne, van wien by *Moreri* gewag gemaakt wordt, stierf op zyn kasteel van Rochefort den 7 September des jaars 1417, oud 75 jaren. Hy trouwde den 16 February des jaars 1374 met Johanna van Rochefort, baronnesse van Ancenis, Asserak, Chateauneuf, vicomtesse van Donges, onder voorwaarde, dat hy den naam en de wapens van Rochefort zou voeren. Deze was weduwe van Eon van Montfort, erfdochter van Wilhelm, heere van Rochefort, en van Johanna, baronnesse van Ancenis, en kleindochter van Thibaud, heere van Rochefort, en van Maria van Montmorenci. Zy stierf den 3 May des jaars 1423, hebbende negen kinderen ter wereldt gebragt, te weten: (1) Johannes den IV, die volgt. (2) *Gilles*, geboren den 15 May des jaars 1385, gestorven buiten huwelyk. (3) *Petrus van Rieux*, genaamt *van Rochefort*, maarschalk van Vrankryk, van wien in een byzonder artykel zal gesproken worden. (4) *Izabelle van Rieux*, geboren den 14 July des jaars 1378, en gestorven buiten huwelyk. (5) *Johanna*, gestorven in den jare 1417. (6) *Beatrix*, gemalin van Johannes, heere van Rougé, Derval, enz. gestorven zonder kinderen na te laten den 8 February des jaars 1415. (7) *Margaretha*, die het geestelyk gewaadt aannam. (8) *Maria*, gemalin van Johannes de la Porte, heere van Vezins, de la Jaille, en du Perdik, overleden in den jare 1435, oud 40 jaren. (9) *Michiël van Rieux*, heere van Chateau-neuf, geboren den 28 September des jaars 1394. Deze volgde nevens zynen broeder de party van den Dauphin, regent van Vrankryk, en stierf den 12 January des jaars 1473, oud 79 jaren. Zyne eerste gemalin was Antonetta, dochter van Gilles, heere van Choletiere, en van Izabelle Mauvinette. De twede, Johanna Malestroit, oudste dochter van Johannes, heere van Kaer, en van Johanna van Tremediern. Zyne kinderen waren: (1) *Wilhelm van Rieux*, heer van Chateau-neuf. Deze diende onder den hertog François in des zelfs oorlogen tegen Vrankryk, maar wierdt krygsgevangen van den grave van Montpensier, luitenant generaal van 's konings leger in Bretagne. Hy stierf den 14 February des jaars 1489. Zyne gemalin was Johanna van Ferrieres, dochter van Johannes, den V van dien name, baron van Preaux, en van Johanna van Tilly. (2) *Johannes van Rieux*, heer van Chateau-neuf na zyn oudsten broeder, die zonder erfgenamen stierf. (3) *Gilles van Rieux*, heer van Chateau-neuf na zyne broeders. Deze trouwde met Anna du Chastelier, dochter van Vincent, vicomte van Pommerit, baron van Marré, en van Magdalena van Villiers du Hommet, by welke hy teelde eene eenige dochter, Johanna van Rieux, dame van Chateau-neuf, die in den jare 1522 ongetrouwt stierf. Na de doodt van deze kwam het landt van Chateau-neuf weder aan de kinderen van Johannes van Rieux, maarschalk van Bretagne.

JOHANNES de IV, heer van Rieux en Rochefort, baron van Ancenis, enz. geboren den 16 Juny des jaars 1377, was vicomte van Donges nog by 't leven van zynen vader. Hy hadt het bevel over het leger des hertogs van Bretagne, die vele plaatsen van de genen, die van 't huis van Penthievre waren, wegnam. Naderhandt tradt hy in dienst des konings onder den opperveldmaarschalk van Richmont: hy verselde den hertog Johannes, wanneer deze zich by den koning te Saumur vervoegde, en hy tekende de vrede tusschen dezen hertog en den hertog van Bedford in den jare 1427. Hy stierf den 8 January des jaars 1431, oud 54 jaren. Zyne eerste gemalin was Beatrix van Montauban, dochter van Wilhelm van Montauban, en van Margareta van Lobeak, by welke hy eene eenige dochter, namentlyk *Maria van Rieux*, teelde. Deze trouwde, 10 jaren oud zynde, met Lodewyk, heere van Amboize, vicomte van Thouars, gestorven den 24 January des jaars 1465. Zyne twede gemalin was Johanna van Harcourt, twede dochter van Johannes den VII, grave van Harcourt en Aumale, en van Maria van Alençon, met welke hy het Franciskaner klooster van Ancenis stichtte. Zy hertrouwde in den jare 1434 met Bertrand van Dinant, baron van Chateaubriant, heere van Montafilant, maarschalk van Bretagne, by wien zy gene kinderen baarde. Zy stierf den 3 Maart, nalatende van het eerste bedde *Johan van Rieux*, die door den hertog van Bretagne ten doop gehouden wierdt, maar jong stierf, en François, die volgt.

FRANÇOIS, heer van Rieux en Rochefort, graaf van Harcourt, vicomte van Donges, baron van Ancenis, geboren den 11 Augusty des jaars 1418, was Raadt en kamerheer des hertogs van Bretagne, welken hy in des zelfs oorlogen met den koning van Engelandt diende. Hy was een der heeren, die in den jare 1448 het verbondt des hertogs van Bretagne met koning Karel den VII tegen de Engelschen bezwoeren. Koning Lodewyk de XI, nog Dauphin zynde, nam hem aan tot zynen kamerheer door een brief van den 15 Juny des jaars 1458. Hy stierf den 20 November van het zelve jaar, nalatende by Johanna van Rohan, dochter van Alanus, vicomte van Rohan en Leon, grave van Porrhoët, en van Margareta van Bretagne, *Johannes* den V, die volgt; *François*, hee-

heere van Asserak, geboren den 6 October des jaars 1448, maar gestorven zonder erfgenamen; *Francisca*, buiten huwelyk gestorven; *Margareta*, geboren in den jare 1445, getrouwt in den jare 1460 met Karel, baron van Coësmes en Lucé au Maine, en *Louize van Rieux*, geboren den 1 Maart des jaars 1646, getrouwt met Lodewyk den II van Rohan, baron van Lanvaux, heere van Guemene, Guingamp, enz. Johanna van Rohan, moeder van deze kinderen, was de oudste zuster van Margareta van Rohan, gemalinne van Johannes, grave van Angoulême, vader van François den I, en van Margareta van Vrankryk, moeder van Johanna van Albret, die de moeder van Henrik den IV geweest is.

Johannes de V, heer van Rieux en Rochefort, hertog van Harcourt, maarschalk van Bretagne, geboren den 27 Juny des jaars 1447, volgde François, hertog van Bretagne, in den oorlog voor de zake van 't vaderlandt in den jare 1464. Hy ondertekende het traktaat van vrede tusschen den koning en den hertog, die hem in den jare 1470 tot maarschalk van Bretagne, en twee jaren daar na tot luitenant generaal van zyne legers verklaarde, door een openbrief van den 5 September des jaars 1472, en voorts tot hoofdman der stadt Rennes. Maar wanneer deze hertog zich al te veel overgaf aan zommige zyner hofbedienden, was Johannes van Rieux een der genen, die tegen hem aanspanden in den jare 1484. Doch tot zyn plicht wedergekeert, en in alle zyne eerampten herstelt zynde, stondt hy den hertog by tegen koning Karel den VIII. Hy hadt zelfs het opperbevel over des zelfs leger. Voorts benoemde hem de hertog van Bretagne tot voogdt van Anna, hertoginne van Bretagne; en het was door zyn toedoen, dat 'er een huwelyk tusschen deze princesse en Karel den VIII gesloten wierdt. Dezen verselde hy, toen de zelve henen trok om 't koninkryk van Napels te bemachtigen; en het was door zyn beleidt, dat de Franschen een gebaanden weg vonden. Na des konings doodt bevorderde hy het huwelyk der koninginne weduwe met koning Lodewyk den XII. Deze gaf hem het opperbevel over zyne manschap, die hy naar 't Roussillon zondt. Hy belegerde de stadt Salces, alwaar hem de ongezonde lucht een ziekte veroorzaakte, van welke hy nooit heeft kunnen genezen worden. Hy stierf den 9 February des jaars 1518, oud 71 jaren. Zyne eerste gemalin was Francisca Raguenel, oudste dochter van Johannes den IV, heere van Malestroit, Chateaugiron, Derval, Rougé, en Belliere, en van Gilette van Chateaugiron, die in den jare 1481 stierf; zyne twede gemalin was Claude de Maillé, dochter van Harduïn, heere van Maillé, en van Petronelle van Amboïze, die ongelukkig op het kasteel van Elneuf verbrandde. Zyne derde gemalin was Izabelle van Brosse, dochter van Johannes den III, genaamt van Bretagne, grave van Penthievre, vicomte van Bridiers, en van Louïze van Laval, gestorven den 21 Maart des jaars 1517. Uit het eerste bedt was *Francisca van Rieux*, geboren in den jare 1461, maar in den jare 1488 getrouwt met François van Laval, heere van Chateaubriant, Candé, Beaumanoir, enz. gestorven den 30 October des jaars 1532, na dat ze 29 jaren weduwe geweest was. Van het derde bedt waren Claudius, die volgt; *François*, stichter der linie van *Asserak*, waar van beneden; *Johannes*, stichter der linie van *Chateauneuf*, van welken ook beneden; en *Petronelle van Rieux*, buiten huwelyk gestorven.

Claudius de I, heer van Rieux en Rochefort, graaf van Harcourt en Aumale, enz. geboren den 15 February des jaars 1497, verselde koning François den I in des zelfs veldtochten in Italië en Zwitserlandt. In den slag van Pavië wierdt hy krygsgevangen gemaakt; maar zyn losgeldt hebbende gegeven, moest hy onder anderen als gyselaar, uit krachte van een traktaat van Madrid, getekent den 5 February des jaars 1526, in de macht van keizer Karel den V blyven, toen koning François de I weder op vrye voeten gestelt wierdt. Hy stierf den 19 May des jaars 1532, oud 35 jaren. Hy was in November des jaars 1518, door toedoen van koning François den I, getrouwt met Catharina van Laval, oudste dochter van Guido den XVI, grave van Laval, en van Catharina van Arragon. Na de doodt van de zelve, voorgevallen in den jare 1526, hertrouwde hy den 29 November des jaars 1529 met Susanna van Bourbon, dochter van Lodewyk, prinsse van la Roche-sur-Yon, en van Louïze van Bourbon-Montpensier, die in den jare 1570 stierf, na dat ze 38 jaren weduwe geweest was. Uit het eerste huwelyk wierden geboren twee dochteren, namentlyk *René van Rieux*, geboren in den jare 1524. Deze erfde de gehele nalatenschap van 't huis van Laval, zynde het rykste van Vrankryk, na de doodt van haren oom, Guido den XVIII, en zy noemde zich zelf uit dien hoofde Guionne de XVIII, gravinne van Laval. Zy trouwde in den jare 1540 met Lodewyk van Saint-Maure, marquis van Néelle, grave van Joigny. In den jare 1548 volgde zy haren broeder, den grave van Harcourt, op. Daar na begaf ze zich in den jare 1558 naar Bretagne, en stierf aldaar in den jare 1567 zonder kinderen. De twede dochter was *Claudia van Rieux*, gravin van Montfort, in Bretagne, geboren den 8 February des jaars 1525, eerste gemalin van François van Coligni, heere van Andelot, kolonel generaal over 't Fransche voetvolk, zo vermaard in de Historie. Dezen trouwde ze den 19 Maart des jaars 1547. Naderhandt erfde ze de gehele nalatenschap van hare zuster; nam de Protestantsche Religie aan, op 't voorbeeldt van haren gemaal. Uit het twede huwelyk waren Claudius de II, die volgt, en *Louïze van Rieux*, geboren in den jare 1531, en getrouwt den 30 December des jaars 1550 met René van Lotharingen, marquis van Elboeuf. De kinderen, uit dit huwelyk gesproten, en komende in plaats van hunne moeder, hebben de gehele nalatenschap van 't huis van Rieux geërft.

Claudius de II, heer van Rieux en Rochefort, hertog van Harcourt en Aumale, enz. geboren in den jare 1530, leefde aan 't hof der koningen François den I en Henrik den II, onder den name van grave van Harcourt, was in den jare 1547 by de kroninge van Henrik den II, en stierf buiten huwelyk den 26 April des jaars 1548, oud 18 jaren. Zyne nalatenschap verviel op Renée van Rieux, zyne oudste zuster van 't eerste bedde.

Linie der heeren en markgraven van Asserak.

François *van Rieux*, was de twede zoon van Johannes den V, heere van Rieux en Rochefort, maarschalk van Bretagne, en van Izabelle van Brosse, zyne derde gemalinne. Hy wierdt by de deling heer van Asserak, en trouwde met Renée de la Feillée, oudste dochter van François de la Feillée, vicomte van Plouïder, en van Cyprienne van Rohan, by welke hy teelde René, die volgt; *Claudius*, heer van Gué-de-l'Isle, die jong stierf; *Anna*, gemalin van René van Carne, heere van Cohignak, gouverneur van Brest; *Susanna*, gemalin van Jacobus Brossin, heere van Meré, en *Johannes van Rieux*, oudste zoon, ten gevalle van wien koning Henrik de III het landt van Asserak tot een markgraafschap verhief, waarom de openbrief geschreven wierdt in de maandt van September des jaars 1574. Hy was voorts koninklyke stadhouder in Bretagne in den jare 1576. Zyne gemalin was Philippina van St. Amadour, vicomtesse van Guignen, dochter van Claudius, vicomte van Guignen, en van Claudia, erfdochter van la Tour-Limosiniere, by welke hy teelde *Johannes*, markgraaf van Asserak, die buiten huwelyk gestorven is, en *Gabrielle van Rieux*, insgelyks buiten huwelyk gestorven in den jare 1595.

René *van Rieux*, heer van Feillée, l'Isle-Dieu, en Belle-Isle, geboren in den jare 1540, was ridder der koninklyke orde, koninklyke kamerheer van Vrankryk en Navarre, en luitenant over honderd geharnaschte ruiters in de compagnie des prinssen van Condé. Hy stierf in den jare 1575. Zyne gemalin was Margareta van Conan, dochter van François, heere van Rabestan, en van Johanna Hennequin, by welke hy teelde Johannes, die volgt; een tweden Johannes, van wien na zyn oudsten broeder zal gesproken worden, en *Susanna van Rieux*, getrouwt den 21 July des jaars 1601 met Pieter van Montmorency, heere van Lauresse, gouverneur van Perche en Chateau-du-Loir.

Johannes *van Rieux*, heer van Isle-Dieu, naderhandt marquis van Asserak, trouwde met Johanna Helena de la Motte de Vauclerc, weduwe van François van Coligni, heere van Rieux, en sneuvelde te Parys in den jare 1595, nalatende zyn eenigen zoon *René van Rieux*, marquis van Asserak, geboren den 16 Augusty des jaars 1592. Hy verdronk den 13 Augusty des jaars 1609 te Rome in den Tyber, oud 17 jaren, wanneer hy een zyner pages redden wilde.

Johannes de VI *van Rieux*, heer van la Feillée, graaf van Largoët, enz. twede zoon van René, heere van la Feillée, en van Margareta van Conan. Hy was marquis van Asserak na de doodt van zynen neef. Hy trouwde met Maria van Rieux, zyne nicht, dochter van Guido, heere van Chateauneuf, en van Magdalena van Espinay, zyne twede gemalinne, by welke hy teelde Johan Emanuel, die volgt, en *Claudia Helena van Rieux*, den 19 September des jaars 1632 getrouwt met Karel van Bellay, prinsse van Yvetot, marquis van Bellay, baron van Commequiers.

Johan Emanuel *van Rieux*, marquis van Asserak; graaf van Largoët, en heer van l'Isle-Dieu, gouverneur van Guerande, Croisic en St. Nazaire, stierf in den jare 1656. Hy trouwde den 20 February des jaars 1639 met Anna Mangot, dochter van Claudius, zegelbewaarder van Vrankryk, en van Margareta de Beau, by welke hy gene kinderen teelde. Hy hertrouwde in den jare 1645 met Johanna Pelagia van Rieux, gravinne van Chateauneuf, vicomtesse van Donges, zyne nicht, zynde een erfdochter van Guido den II van Rieux, grave van Chateauneuf, en van Catharina van Rosmadée, zyne twede gemalinne, die hem Johannes Gustavus teelde, die volgt.

Johannes Gustavus *van Rieux*, marquis van Asserak, graaf van Chateauneuf, vicomte van Donges, enz. trouwde in den jare 1677, den 2 Maart, met Anna van Aiguillon, eenige dochter van Cesar, heere van Juliennaye, enz. by welke hy *Johannes Severus van Rieux* en *Lodewyk Augustus van Rieux* teelde.

Linie der heeren en graven van Chateauneuf.

Johannes *van Rieux*, derde zoon van Johannes, heere van Rieux en Rochefort, maarschalk van Bretagne, en van Izabelle van Brosse, zyne derde gemalinne. Deze wierdt tot den geestelyken staat geschikt, en met de abdy van Prieres voorzien, naderhandt in den jare 1525, oud 18 jaren, bisschop van St. Brieu gemaakt. Zyn broeder, de heer van Rieux, gaf hem by de deeling 't landt van Chateauneuf, waar by hy het landt van Sourdeak verwierf, en stierf den 24 December des jaars 1563. Hy trouwde in den jare 1548 met Beatrix van Joncheres, weduwe van Johannes van Montecier, heere van Bourgon, en eenige dochter van Claudius van Joncheres, heere de la Perriere, en van Maria van Chahanay, by welke hy teelde Guido, die volgt; René, stichter der linie van Sourdak, van wien hier na; *René van Rieux*, bygenaamt *la belle de Chateauneuf*, op welke koning Henrik de III verlieft was, toen hy nog hertog van Anjou was. Zy trouwde met Philippus Altoviti, een Florentyn, grave van Castelane, in Provence, die gedood wierdt door Henrik van Angoulême, grootprioor van Vrankryk, in den jare 1586, en *Francisca van Rieux*, geestelyke dochter in de abdy van Nazareth te Vannes.

Guido *van Rieux*, heer van Chateauneuf, vicomte van Donges, enz. gouverneur van Brest, luitenant generaal in Bretagne, ridder van de koninklyke orde, was als hoofdman by verscheide veldslagen, als die van Dreux, van St. Denys, van Moncontour en Jarnak, by de belegering van Rochelle, St. Jean d'Angely, Lesignan, alwaar hy gekwetst wierdt, en eindelyk in den jare 1587 by de nederlage der Reistres by Auneau. Hy trouwde nog by het leven van zynen vader met *Johanna*, eenige dochter van Claudius, hee-

heere van Castel, Marcé, Miniak, Juch, Coëtivy, Pornik, luitenant des konings in Bretagne, en van Claudia van Acigné. Na de doodt van deze trouwde hy met Magdalena van Espinay, dochter van Johannes, marquis van Espinay, grave van Durtal, en van Margareta van Scepeaux. Zyne kinderen uit het eerste bedt waren *Maria van Rieux*, moederlyke erfgename en gemalin van Guido van Scepeaux, baron van Beaupreau, grave van Chemillé, en *Johanna van Rieux*, vicomtesse van la Belliere, getrouwt in den jare 1587 met Pieter van Boiseon, baron van Couëtnizan, enz. hoofdman van de stadt en 't kasteel van Morlaix. Van het twede bedt waren Guido de II, die volgt; *Magdalena van Rieux*, die een volmaakte schoonheit bezat, en eerste gemalin was van Petrus van Rohan, prinsse van Guemené, grave van Montauban; *Maria*, gemalin van Johannes van Rieux, marquis van Asserak, haren neef; *René*, gemalin van François van Kerlec, heere van Plessis-Kerlec, Kergo, Val Kerrel, en Trezeguidi; en *Thomasse van Rieux*, abdisse van la Joye, by Hennebon; deze is in den jare 1627 overleden.

Guido *van Rieux* de II, graaf van Chateauneuf, vicomte van Donges, trouwde eerst met Eleonora van Rochechouart, dochter van René, baron van Mortemar, en van Johanna van Sauly. Na de doodt van de zelve, in den jare 1629, hertrouwde hy met Catharina van Rosmadek, eenige dochter van Sebastiaan, marquis van Rosmadek, baron van Molak, en van Johanna de la Morte-Vaucler. Uit het eerste huwelyk hadt hy *François Guido van Rieux*, grave van Chateauneuf, vicomte van Donges, die jong stierf. By zyne twede gemalinne teelde hy *Johannes van Rieux*, grave van Chateauneuf, vicomte van Donges, buiten huwelyk gestorven, en *Johanna Pelagia van Rieux*, vrouwe van Chateauneuf, Donges en Hunaudaye, gemalin van Johan Emanuel van Rieux, marquis van Asserak, haren neef.

Linie der heeren en markgraven van Sourdeak.

Rene *van Rieux*, twede zoon van Johannes, heere van Chateauneuf, en van Beatrix van Joncheres, was heer van Sourdeak, ridder der koninklyke orde, kapitein over 50 gendarmes, luitenant in 't gouvernement van Bretagne, en gouverneur van Brest. Hy was in den jare 1573 by de belegering van Rochelle, en in het jaar daar aan volgende by de belegering van Lo en Carentan. In den jare 1586 gaf hem koning Henrik de III een compagnie ligte paarden, en maakte hem vervolgens luitenant in de compagnie gendarmes van Bellegarde, van welke hy vervolgens kapitein was. Na de doodt van Henrik den III volgde hy de belangen van Henrik den IV in den tydt der Ligue, welker manschap hy meer dan eens in Bretagne sloeg, en verscheide plaatsen weder onder de gehoorzaamheit des konings bragt. Uit aanmerking van deze trouwe diensten maakte hem de koning den 3 January des jaars 1598 ridder van zyne orde, en gouverneur van Brest. Voorts verhefte hy l'Isle d'Oixant tot een markgraasschap, welk landt hy van Roland van Neuville, bisschop van Leon, ontfangen hadt. In den jare 1600 volgde hy den koning, toen de zelve het hertogdom van Savoje ging veroveren, en hy stierf te Asse, in Anjou, den 4 December des jaars 1628, oud 80 jaren. Zyne gemalin was Susanna, dochter van Johan, heere van St. Melaine de Boulevêque, du Pin, gelegen in Anjou, en van Montmartin, enz. en van René van Andigné, gestorven den 22 Maart des jaars 1618, by welke hy teelde Guido, die volgt; *René*, bisschop van Leon, gestorven den 8 Maart des jaars 1651, oud 63 jaren (zie beneden); *Karel*, jong gestorven; *Anna*, superieure der Benedictynen van Kalvarië, overleden den 15 April des jaars 1663; *Maria*, gemalin van Sebastiaan van Ploeuk, marquis van Tymeur, baron van Kergorlay, overleden in den jare 1628, en *Magdalena van Rieux*, geestelyke zuster te Encloitre, in Poitou.

Guido *van Rieux*, heer van Sourdeak, marquis van Oixant, vicomte van Boutevillaye, enz. en eerste stalmeester van de koninginne Maria de Medicis, aan welker lotgeval hy mede deel hadt. Hy verliet nevens haar het koninkryk, wierdt schuldig aan hoog verraadt, en zyne goederen wierden verbeurd verklaart by een arrest van den jare 1631. Hy stierf den 14 November des jaars 1640, nalatende by Louïze van Vieuxpont, erfdochter van Alexander van Vieuxpont, van Neuburg, marquis van Coëtmeur, en van Renée Lucretia de Tournemine, Alexander, die volgt; *Armand*, marquis van Neuburg, die naderhandt het geestelyk gewaadt verkoor; *Louïze Maria*, ook een geestelyke; *Renée*, buiten huwelyk gestorven; *Henriëtte*, geboren in den jare 1624, gemalin van Paulus van Armoises, heere van Aunoy; *Anna Catharina*, getrouwt in den jare 1647 met Robert van Nallaville, baron de Freville, Panneville, Calletot, enz.

Alexander *van Rieux*, heer van Sourdeak, marquis van Oixant, baron van Neuburg, enz. stierf in den jare 1695. Hy trouwde den 10 January des jaars 1644 met Helena de Clerc, dochter van Lodewyk, baron van Beaumetz, en van Louïze van Courtils, gestorven in den jare 1703, by welke hy teelde *Paulus Hercules*, grave van Rieux, die den 30 October des jaars 1709 stierf, oud zynde 64 jaren; *René*; *Louïze*, en *Anna Helena van Rieux*.

RIEUX (René van) was de zoon van René, heere van Sourdeak. Hy was bisschop van Laon, en wierdt ten tyde van den kardinaal Richelieu over misdaadt van Staat beschuldigt. Hem wierdt door vier Fransche bisschoppen, als commissarissen door paus Urbanus den VIII daar toe aangestelt, zyn proces gemaakt, zyn bisdom ontnomen, en het zelve vakant verklaart. Dit wierdt aan Talou, curé van St. Gervais te Parys, gegeven, wanneer deze daar van afstondt aan Cupif, officiaal en generaal vikaris te Quinpercorentin, die in den jare 1640 ingewyd wierdt. Ondertusschen begon Rieux zich na de doodt van den kardinaal wederom te bewegen, en appelleerde aan paus Innocentius den X, die zeven nieuwe commissarissen aanstelde, om de zaak in revisie te trekken; en wanneer de vergadering der geestelykheit in den jare 1645 deshalven by den koning aanzoek deedt, wierdt hy in 't volgende jaar in zyn bisdom herstelt, daar zich Cupif tegen aankantte, en werkelyk in 't bezit zyner waardigheit tot den jare 1648 bleef, wanneer hem de koning tot bisschop van Dol benoemde, invoegen Rieux niet eerder dan dit jaar tot het werkelyk bezit van zyn bisdom wederkeerde, dat hy echter niet langer dan tot het jaar 1651 behieldt, wanneer hy overleedt. *Memoires du Clergé. Sammarthan. Gall. Christ.*

RIEZ, een stadt in 't Fransche landschap Provence, heeft een bisschoplyken setel, staande onder 't aartsbisdom van Aix. Deze stadt heeft by de Latynsche schryvers velerlei namen, te weten: *Rejus, Rejensis civitas, Albecum Rejorum Apollinarium*, en *Colonia Rejorum*. Gregorius Turonensis, en anderen noemen ze *Regium*, en *civitas Regensium*. Deze stadt is zeer oud, het welk uit de zeer oude gedenkstukken aldaar onwedersprekelyk blykt. Zy heeft een aangename gelegenheit, en vruchtbaren grondt. In den jare 439 vergaderden 14 bisschoppen te Riez, om de geschillen over de ordening van Armentarius, bisschop van Autun, by te leggen: want deze bisschop was maar van twee bisschoppen, en zonder het gezag des aartsbisschops of metropolitaans geordent; waarom deze ordening voor nietig wierdt gehouden, en Armentarius maar koorbisschop gemaakt. St. Hilarius, bisschop van Arles, was president van dit concilie. *Plin. lib.* III. *c.* 4. *Gregor. Turon. lib.* IV. *c.* 37. *Sidon. Apollin. lib.* IX. *epist.* 3. *Bertel. in Hist. praef. Rejens. Sammarthan. Gall. Christ.*

RIFFLARD, een adelyk geslacht in Brabandt, het welk van oude tyden af Ittre heeft bezeten, waar van het den vryheerlyken tytel heeft ontfangen. Zy erkennen voor hunnen stamvader *Nicolaas van Rifflard*, die by keizer Karel den V grootboogschieter is geweest, zynde de vader van *Wilhelm van Rifflard*, heere van Ittre, die in de Nederlandsche onlusten van de Franschen genomen en in Vrankryk gevoert wierdt, daar hy in de gevangenisse overleedt, *Philips* nalatende, die het van de vyanden verbrande slot Ittre wederom in goeden staat stelde, en een zoon, met name *Floris van Rifflard*, verwekte, die als Spaansche ritmeester in het bovengemelde jaar vryheer wierdt gemaakt. Zyn oudste zoon *Frans* was als kapitein in den jare 1645 in het beleg van 't Sas van Gent gesneuvelt, maar de jongste, *Philips Ignatius*, ritmeester, heeft zynen stam voortgeplant. *L'Erection de toutes les familles du Brabant p.* 41.

RIGA, een grote, volkryke en sterke koopstadt in Lettlandt, een gedeelte van Lyflandt, heeft een goede haven, nevens een citadelle van zes bolwerken, aan de rivier Duna gelegen. Het is de hoofdstadt van geheel Lyflandt, heeft een bloeiend gymnasium, en wordt door de daar tegen over leggende Koberschans, maar voornamentlyk aan de Oostzee door de vesting Dunamunde voor allen vyandelyken aanval gedekt. Koning Karel de IX begiftigde deze stadt uit aanmerking van hare zonderlinge getrouwigheit met verscheide privilegiën. Zy wordt voor de twede stadt na Stokholm, en hare Raadsheeren voor edellieden gehouden. Wat de geschiedenis, in 't byzonder de religie van Lyflandt betreft, het is bekend, dat de monnik Meinardus van Zegeberg, de Apostel van Lyflandt, in den jare 1170 van paus Alexander den III tot eersten bisschop aldaar benoemt is. Bertholdus was zyn opvolger, maar gebruikte veel eer soldaten dan Gods woordt om de inwoonders te bekeeren, het welk hem in den jare 1198, in het eerste treffen met die van Lyflandt, deedt sneuvelen. Hy wierdt gevolgt van Albertus van Brandenburg, zynde een jong en sterk soldaat. Deze omringde Riga in den jare 1200 met muren, en maakte van deze plaats der Lyflanders een citadelle. In den jare 1215 wierdt deze kerk van paus Innocentius den III tot een aartsbisdom verheven, met het opzicht over gansch Lyflandt, Pruissen en Courlandt. In den jare 1327 wierden de burgers van Riga wegens gepleegde wreedheit hard gestraft, en moesten een voetval doen, om genade te verwerven. Daarenboven wierden zy genoodzaakt te gedogen, dat 'er een kasteel, om hen in toom te houden, gebouwt wierdt. In den jare 1523 ontstondt 'er wegens de verandering in den Godsdienst een buitengewone wanorder. In den jare 1547 hebben die van Riga hunnen aartsbisschop, markgrave Wilhelm van Brandenburg, dien ze gehele 17 jaren hadden buitengesloten, wederom tot hunnen heer aangenomen, onder die voorwaarde, dat de Roomsche Godsdienst uit den Dom zou gebannen zyn. Dit was wel oorzaak, dat de stadt hier door de ongenade van keizer Karel den V op zich haalde, maar zy vreesde hem niet zeer. In den jare 1561 kwam deze stadt onder 't gebiedt van Polen. Zie LYFLANDT. In de jaren 1605 en 1609 wierdt ze van koning Karel den IX van Zweden te vergeessch belegert, doch zyn zoon Gustavus Adolphus veroverde ze in den jare 1621. De Polen poogden ze in 't volgende jaar wel wederom te bemachtigen, doch moesten onverrechter zake afwyken. In den jare 1656 wierdt ze van de Muskoviters, en in den jare 1700 van Augustus, koning van Polen, vruchteloos belegert. Maar eindelyk moest ze zich in den jare 1710, na een belegering van negen maanden, in welke 30000 menschen meest door honger en kwade ziekten om 't leven kwamen, aan den Czaar, Pieter den I, overgeven. De inham van Riga, zynde een stuk van de Oostzee, is tusschen de eilanden Oesel en Dagho, en de Courlandsche kusten gelegen. *Chytraus in Saxon. Werdenhagen P.* III. *Rer. Hanseat. c.* 24. *Zeiler. Topogr. Livon. p.* 21. *Loccen. in Hist. Suec. Kelchs Beschr. van Lyfland. Pufendorff Hist. Caroli Gust. p.* 203 *seq. Hamburg Remarq, ad an.* 1700. *p.* 85.

RIGALTIUS, (Nicolaus) van Parys, koninklyke Raadsheer in 't Parlement van Metz, en koninklyke bibliothekaris, heeft zich door zyne wetenschappen in de talen, voornamentlyk in de Griek-

Griekſche, vermaard gemaakt. Hy hadt de geleerdſte mannen van zynen tydt tot zyne vrienden, onder anderen Petrus Puteanus, wiens leven hy beſchreven heeft. Hy was de opvolger van Caſaubonus in 't waarnemen der koninklyke bibliotheek; naderhandt bevorderde hem de koning tot Raadsheer van 't Parlement te Metz. Hy ſtierf in een hogen ouderdom in den jare 1655. Men heeft van hem: *Gloſſarium Τακτικὸν μιξοβάρβαρον*, en andere werken. Ook heeft hy de ſchriften van *Cyprianus* en *Tertullianus* met zyne aanmerkingen in 't licht gegeven. Dus heeft hy ook de Fabelen van *Phadrus* zeer geleerdelyk verklaart, insgelyks *Artemidorus* en *Julianus*, nevens de ſchriften *De Re Agraria*. *Dodwell. Præf. Tract. de Jure laicorum ſacerdotali. Witte Diar. Biogr.*

RIGAUD, (ODO VAN) aartsbiſſchop van Rouaan, wierdt te Leon uit eene oude adelyke familie geboren, die naderhandt haar verblyf in 't Dauphiné nam, en nog op den huidigen dag in 't Viennois twee afzonderlyke liniën heeft, *Ceresin* en *Rajat* genaamt. In den jare 1242 begaf hy zich in de orde der Franciſkanen, en wierdt niet lange daar na Doctor en profeſſor der H. Godgeleerdheit en prediker. Paus Innocentius leerde hem op 't concilie van Lion kennen, en maakte hem in den jare 1247 prelaat van Rouaan. Rigaud daarentegen zocht zich door zyne bekwaamheden meer en meer vermaard te maken. Hy reiſde naar Engelandt, om aldaar eenige vervremde goederen wederom aan zyn aartsbisdom te brengen. Het zelve hoopte hy van koning Lodewyk den IX van Vrankryk te erlangen. In den jare 1267 ondernam hy een pelgrimagie, en wierdt na de doodt van den gemelden koning tot regent van 't ryk verklaart. In den jare 1274 was hy op het concilie van Lion, en ſtierf het jaar daar aan, nalatende eenige ſchriften over den Meeſter der Spreuken, en andere werken. *Antonin. Tit.* XXIV. *c.* 9 *Rudolph. Hiſt. Seraph.* & *in Chron. Wading. Annal. Sammarth. Gall. Chriſt. Tom.* I *de Arch. Rotom.*

RIGOBERTUS, of ROBERTUS, aartsbiſſchop van Rheims, geboren in 't kerkgebiedt van Rheims in 't midden der VII eeuwe. Na de doodt van Pipin maakte koning Dagobert de II een zekeren Ranfredus tot major domus, of hofmeeſter. Maar Karel Martel, die naar deze bediening ſtondt, en recht tot de zelve meende te hebben, bragt een leger zamen, om zich dus met geweldt daar van meeſter te maken. Hebbende derhalven verſcheide plaatſen verovert, naderde hy de ſtadt Rheims, om die ook in te nemen. Doch Rigobertus wederſtondt hem, maar met proteſtatie, dat, ingeval hem Godt t'eeniger tydt het koninkryk gaf, hy hem niet alleen gewillig wilde binnen laten, maar ook getrouwelyk aankleven. Doch dit verbitterde Karel Martel dermaten, dat hy, hebbende zich meeſter van 't ryk gemaakt, dezen aartsbiſſchop verdreef, en een ander, met name Milo, in des zelfs plaats ſtelde. Rigobertus derhalven begaf zich naar Gaſconje, van waar hem Milo liet te rug roepen, en hem de vryheit vergunde om in de kerk te Rheims de Miſſe te lezen. Na dezen onthieldt hy zich eenige jaren lang op een landhuis, hem door Pipin gegeven, als een byzonder perſoon. Hy ſtierf in den jare 733. *Sigebertus.*

RIGONTA, de dochter van Chilperik den I en van Fredegunda, wierdt aan Recaredus belooft. Deze was de twede zoon van Leovigildus, koning der Weſt-Gotthen. Zy trok ook werkelyk in den jare 584 naar Spanje, met een gevolg, overeenkomende met hare geboorte en ſtaat: doch zy was nog niet te Thoulouze gekomen, wanneer ze weder naar Parys keerde. Hier wordt ze gezegt zich tot allerlei wulpſchheit overgegeven te hebben. Wanneer ze met hare moeder in onmin geraakte, wilde deze haar laten wurgen. *Gregorius Turonenſ. Adrian. Valeſius de Geſt. Franc. Tom.* II.

RIGORISTEN. Dus worden in de Ooſtenrykſche Nederlanden de Janſeniſten, Vaders van 't Oratorie, en in 't algemeen alle die genen van hunne tegenparty genoemt, die zich in de Roomſche kerk tegen de al te grote toegevendheit omtrent de zedelere en ſchadelyke ſtellingen, volgens de welke de zonde byna gene zonde is, aankanten. Men beſchuldigt hen, hoewel t'onrecht, dat ze hunnen boetelingen opleggen hooi te eeten, en die van de vrouwelyke ſexe natte hemden te dragen, waar door men zegt dat vele geſtorven zyn. *Bayle Dict. Crit.*

RIGUELO, een riviertie in Arragon, lopende voorby Uncaſtillo, Sadava, en Tauſte, en eindelyk op de grenzen van 't koninkryk Navarre in de Ebro vallende. *Colmenar Delic. de l'Eſp. p.* 634.

RIHN, een riviertie in Stormarn, ſcheidende het ampt Steinburg in het eigentlyk genaamde Holſtein van het graafſchap Pinneberg, en wiens oorſpronk by het dorp Huwenhorn is, vloeiende door Glukſtadt in de Elve. *Dankwerth Beſchr. von Sleſw. und Holſt. P.* III. *c.* 11. *p.* 242.

RILLE, eene rivier in Normandië, in Vrankryk, ontſpringt omtrent Seez, en loopt van daar naar 't Noorden voorby Aigle, Rugles, Lipre, en Beaumont le Roger. Na dat de rivier Carentone zich daar mede vermengt heeft, onderſcheidt ze het landt Lieuvin van Roumois, en valt beneden Ponteaudemer in de baai van de Seine. *Baudrand.*

RIM, eene ſterkte in 't koninkryk van Numidië, op de grenzen van Egypten, is menigwerf oorzaak van oorlog tuſſchen die twee koninkryken geweeſt. De Egyptenaars veroverden de zelve eindelyk in 't 345 jaar der Hegire, waardoor de ſtroperyen der inwoonderen van Nubië geſtremt wierden. *Herbelot Biblioth. Orient.*

RIMINI, in 't Latyn *Ariminum*, eene oude en eertyds vermaarde, maar thans geringe ſtadt in Romagna, gelegen in 't pauſſelyk gebiedt, tuſſchen Bononië en Ancona, Ooſtwaarts, alwaar de rivier Marecchia in de Adriatiſche zee valt, over welke rivier aldaar een marmere brug geſlagen is, zynde een werk van de keizers Auguſtus en Tiberius. Eertyds was hier ook een vermaarde haven, doch thans is de zelve door het zandt bedorven; en het marmer aan beide zyden dezer haven wierdt ſedert tot den opbouw der kerk van St. Franciſcus gebruikt. By een der poorten dezer ſtadt was eertyds een fraaie zegeboog ter eere van Auguſtus opgerecht. In de ſtadt zelve ziet men ſtukken van een ſchouwtoneel. Zy was den Romeinen in den tweden oorlog met Carthago zeer getrouw. Julius Ceſar veroverde Ariminum aanſtonts in het begin des burgerlyken oorlogs tegen Pompejus. Naderhandt hebben de Dalmatiërs deze plaats verwoeſt; waar na ze door Diocletianus herſtelt is. In den jare 359 wierdt ze onder de regering van den keizer Juſtinus door de Gotthen belegert. In 't vervolg van tyden was het geſlacht van Malateſta in 't bezit van Rimini, wanneer de ſtadt met vele prachtige paleizen verſiert wierdt. In den jare 1278 kwam ze onder den pauſſelyken ſtoel; doch is naderhandt van hare oude heeren eens en andermaal wedergeëiſcht, gelyk ze Sigiſmundus Malateſta in den jare 1522 werkelyk veroverde. Hoewel de Malateſtaas, niet in ſtaat zynde om het pauſſelyk geweldt te wederſtaan, de ſtadt in den jare 1523 weder genoodzaakt wierden in te ruimen. *Athanaſ. de Synod. Hieron. Epiſt.* 83. & *Conc. Lucif. Hilarius in Fragment. Sulpicius Severus lib.* II. *Socrates lib.* II. *Sozomenus lib.* IV. *Baronius in Annal. Leander Alberti Deſcr. Ital. Rogiſſart Delices de l'Italie p.* 220. *Sigon. de Regn. Ital. lib.* XX. *Guicciard. lib.* XIV.

Concilie van Rimini.

Keizer Conſtantius beriep in den jare 359 een concilie te Rimini; alwaar meer dan 400 biſſchoppen der Weſterſche kerk vergadert wierden; en onder de zelve omtrent 80 Ariaanſche. De rechtzinnigen vergaderden in de grote kerk van Rimini, maar de Arianen in eene andere kerk. Urſacius en Valens, twee Arianen, ſloegen voor, dat men alle de geloofsbelydeniſſen, die de kerk tot hier toe gehad hadt, vernietigen zou, en eene nieuwe aannemen, welke zy hadden opgeſtelt. Doch de rechtzinnigen beveſtigden in 't begin der zittingen het Niceenſche geloofsformulier, en ſpraken den vloek over Arius en zyne aanhangers uit. Doch naderhandt wierdt keizer Conſtantius door de kunſtenaryen der Arianen ingenomen, onder welke de twee bovengenoemde, nevens Germinius en Demophilus, de voornaamſte waren; en hoewel de keizer meende een middel gevonden te hebben om de Ariaanſche mening aangaande het wezen van Gods Zone van de ganſche Chriſtenheit te doen aannemen, en derhalven de rechtzinnige biſſchoppen noodzaakte het bedriegelyk geloofsformulier der Arianen te onderſchryven, hebben deze nochtans naderhandt hunne dwaling erkent en herroepen.

RIMINI (GREGORIUS VAN) wordt dus naar zyne geboorteſtadt Rimini, in Italië, genaamt. Hy was een der ſchranderſte ſcholaſtyken in de XIV eeuwe; doch zich meer naar 't gevoelen der zogenaamde *Nominales* als *Reales* voegende. Toen hy de Scholaſtyke philoſophie als hoogleeraar te Parys leeraarde, maakte hy aldaar een groten opgang. Hy was een monnik van de orde der Auguſtynen, die hem in den jare 1357 te Montpellier tot hunnen generaal verkoren. Hy ſtierf te Wenen in Ooſtenryk in den jare 1358. Zyne voornaamſte werken zyn Verklaringen over den Meeſter der Spreuken, en over de Brieven van Paulus. Hy beſtreedt die Godgeleerden zeer hevig, die beweerden, dat het uit kracht der Goddelyke almogendheit mogelyk was, dat twee tegengeſtelde ſtellingen te gelyk konden waar zyn ten aanzien van een en het zelve onderwerp, en ter zelver tydt. Het gene vremd ſchynt in een Roomſchgezind Godgeleerde, om dat hy dus doende de ſtilzwygend de Transſubſtantiatie omverre ſtiet. Hy kwam ook nader aan de rechtzinnigheit van Auguſtinus omtrent de vrye wil dan de andere Godgeleerden van zynen tydt: ook beweerde hy, dat de onwederſtaanbare onkunde niemandt verontſchuldigt. Maar hy leerde ook iets, het gene men naderhandt den vermaarden philoſooph Renatus Carteſius heeft tegengeworpen, die zyne gehele menſchelyke kennis op dezen grondt bouwde, dat al 't gene wy klaar en onderſcheidentlyk begrypen waarachtig is, om dat Godt noch bedriegen kan, noch kan bedrogen worden; daar in 't tegendeel Rimini nevens eenige andere ſcholaſtyken beweerde, dat Godt den menſch wel iets anders kon openbaren dan hy in zyn beſluit voorgenomen hadt. *Bayle Dict. Crit.*

RIMMON, een Syriſche afgodt, van welken men leeſt *Kon.* XVI, 18, zonder dat men meer daar van weet te verhalen. Het Hebreeuſche woordt רמין, *Rimmon*, betekent een granaatappel. *Seldenus de diis Syris. Goodwin Moſes & Aaron.*

RIMMONO, een ſtadt in 't landt Kanaan, gelegen in den ſtamme Zabulon, wierdt den Leviten uit de familie van Merari gegeven. Zie II *Chron.* VI, 77.

RIMPLER, (GEORG) een vermaard keur-Saxiſch ingenieur, die den name aan eene byzondere wyze van fortifikatie gegeven heeft. Johannes Bernardus Scheiter was zyn tegenparty, tegen wien hy zich echter in den jare 1675 in een afzonderlyk traktaatie verdedigde. Scheiter wierdt in 't tegendeel van Johan Jakob Werthmuller in zyn *Toetsſteen der Ingenieurs* verdedigt. Doch tegen dezen kwam Daniel Suttinger op. Deze was opperhoofdman der artillery en kommandant van Wittenberg, die voor dezen een huisgenoot van Rimpler geweeſt was. Hy noemde zyn werk: *Omzet der veſting van Rimpler*. Maar Rimpler zelf heeft in den jare 1674 zyn gevoelen in een traktaat, onder den name van: *Verſterkte Veſting*, verdedigt. Voorts heeft hy niet alleen voor 't eilandt Kandië preuven van zyne dapperheit gegeven, maar hy was ook opper-directeur gedurende de belegering van Wenen, en ſtierf aldaar in den jare 1683.

RINGELBERG, RINGENBURG, eene ſtadt en gebiedt des konings van Pruiſſen, nevens een kaſteel, in 't hertogdom Kleef, 2 mylen van Weſel, op de Munſterſche grenzen gelegen. In den jare 1629 wierdt ze door de Hollanders ingenomen. *Hopp. Beſchr. v. Cleve. Tromsd.*

RINGELHEIM, eertyds een vermaard graaflyk geſlacht, wiens ſtamhuis en graafſchap van den zelven name in neder-Saxen tuſſchen Goslar en Lichtenberg gelegen is. Spangenberg meldt, dat reets in den jare 650 graaf *Diderik van Ringelheim* heeft geleeft; wiens vader, graaf *Sieghart*, in den jare 636 koning der Saxen, in den oorlog tegen Dagobert, koning van Vrankryk, geweeſt is. Van anderen wordt *Wulprecht*, zoon van Wigbert, of Wiprecht, en kleinzoon van Witikind den Groten, hertog van Saxen, als eerſte graaf van Ringelheim gemeld. Men verhaalt, dat hy drie zonen nagelaten heeft, namentlyk *Witikind*, *Amadeus* en *Diderik*, waar by Lucæ nog een vierden voegt, namentlyk *Regibert*, die zich in den jare 870 tegen de Normannen in 't Lunenburgſche dapper gedroeg. (1) Witikind ſtierf op zyne pelgrimagie naar St. Jakob in Gallicië, nevens zyne gemalinne, nalatende *Almarus*, de welke, volgens 't verhaal van Cuſpinianus, Alaſia, of Aloyſia, dochter van keizer Ottho den II, ten huwelyk nam, en als markgraaf van 't Montferrat zyn mannelyk geſlacht tot het jaar 1530 heeft voortgeplant. (2) Amadeus, van anderen *Immod* genaamt, heeft *Beroaldus*, of *Bertholdus* geteelt, zynde de ſtamvader der hedendaagſche hertogen van Savoje. (3) Diderik liet na (a) *Rupert*, die, volgens 't berecht van Bertius, van 't jaar 934 tot den jare 955 aartsbiſſchop van Trier geweeſt is. Maar Hubner noemt hem een zoon van Rudolph den II, en ſchryft, dat hy van 't jaar 950 tot 956 aartsbiſſchop geweeſt is. (b) *Siegfried*, die wegens zyne dapperheit tot eerſten markgrave van Brandenburg gemaakt wierdt, maar zonder erfgenamen ſtierf. (c) *Machtelt*, twede gemalin van keizer Henrik den I, die het kaſteel Ringelheim tot een klooſter maakte, na dat hare broeders ten dele zonder erfgenamen geſtorven waren, ten dele zich in vremde landen gevestigt hadden. Doch dit klooſter is in volgende tyden wederom vernietigt. *Spangenb. Adelſp. P. I. It. Manſf. Chron. Luca Gravenſ. p.* 454. *Cuſpinian. Chron. P. I. p.* 468. *Bertii Comment. Rer. Germ. lib.* III. *p.* 694. *Hubner Hiſt.* VII *Deel. Meibom. Chron. Mind. in Coll. Script. Rer. Germ. p.* 557. *Bucel. G. S.*

RINGSTEDT, eene kleine Deenſche ſtadt op het eilandt Zeelandt, alwaar in de kerk van S. Canut de begraafplaats der oude Deenſche koningen is. Zie *Pontan. Chorogr. Dan. Zeiler. Beſchr. von Dennem.*

RINGWOOD, eene ſtadt in 't Zuid-Weſterlyk gedeelte van 't Engelſche landſchap Hampshire, aan de rivier Avon.

RINKOPING, of RINGKIOBING, eene kleine ſtadt met eene bekwame haven aan de Weſtelyke kuſt van Jutlandt, onder 't landt van Rypen.

RINSMAGEEST, een groot en fraai dorp in de Vrieſche grietenye Dantumadeel, in het kwartier Ooſtergoo, pronkende met vele dreven van bomen, en met drie zogenaamde ſtinſen, of heerenhuizen. Het wordt in het kerkelyke met Sybrandahuis door een Gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Dokkum. Dit dorp is de geboorteplaats van *Vorperus Thaborita*, van wien op zyn plaats zal geſproken worden.

RINTELN, in 't Latyn *Rintelium*, eene ſterke ſtadt in 't graafſchap Schaumburg, aan de Weſer, tuſſchen Hameln en Minden, alwaar de gevorſte graaf van Holſtein en Schaumburg eene univerſiteit geſticht, met aanzienlyke inkomſten voorzien, en den 27 July des jaars 1621 ſtatelyk ingewyd heeft. In den jare 1623 wierdt deze ſtadt door 't volk van Chriſtiaan, hertog van Brunswyk, vermeeſtert, en mishandelt. In den jare 1633 nam ze de Zweedſche veldmaarſchalk van Kniphauzen in. Na dat de graven van Schaumburg uitgeſtorven waren, is Rinteln van den landgrave van Heſſen-Caſſel in bezit genomen. *Winckelm. Beſchr. von Heſſen p.* 335. *Topogr. Weſtph. p.* 59. *Hamburgſche Remarq. ad an.* 1699. *p.* 124.

RINUCCINI, (OTTAVIO) een Florentynſch edelman, was verlieft op Maria van Medicis, die hy tot dien einde in Vrankryk volgde. Koning Henrik de IV, ziende zyne goede hoedanigheden, maakte hem tot zyn kamerjonker. Hy was ſchrander van geeſt, en welgemaakt van ligchaamsgeſtalte. In de Italiaanſche dichtkunde was hy verre gevordert, en maakte eerſt Anacreontiſche vaarzen en muzykaliſche ſtukken voor de ſchouwburg. Hoewel men zulks in 't algemeen niet toeſtaat, dat namentlyk Rinuccini de eerſte uitvinder dezer ſtukken zyn zou: want velen houden *Gabriel Chiabrera* daar voor; anderen noemen *Emilius Caveleri*, een Romeinſch edelman. Doch hoe het zy, men kan niet ontkennen, dat Ottavio Rinuccini alle die voor hem geweeſt zyn in kunſt en grachtigen toeſtel overtroffen heeft; maar dat hy de baletten allereerſt in Vrankryk zou gebragt hebben, gelyk zyn zoon aan de Florentynſche akademiſten ſchryft, is niet geloofwaardig; want het is bekend, dat men in Vrankryk reets baletten gekend en gehad heeft voor het jaar 1600, toen Rinuccini met Maria van Medicis derwaarts kwam. Eindelyk verveelden hem die ydelheden, wanneer hy naar Italië wederkerende zich geheel aan de oeffeninge van deugdt en Godvrucht overgaf. Zyn zoon *Petrus Franciſcus Rinuccini* heeft verſcheide dichtkundige ſtukken na zyns vaders doodt verzamelt, in den jare 1624 in 't licht gegeven, en aan koning Lodewyk den XIII opgedragen. *Erythræus Pinac. Bayle.*

RIO, waarſchynlyk van 't Latynſche woordt *Rivus* (anderen zeggen van 't Griekſche *ῥέω*) betekent in de Spaanſche tale eene rivier; hoewel men het woordt *Rio* by verſcheide eige namen van Spaanſche rivieren vindt gevoegt. By voorbeeldt: *El Rio de Aguas* wordt eene rivier genaamt, die voorby Belchite in Arragon loopt; *El Rio Frio*, of de koude rivier, ontſpringt omtrent in 't midden van 't koninkryk van Granada, omtrent Alhama. Zy maakt in haren loop verſcheide kaskades, loopt digt voorby de warme baden van Granada, hoewel ze zeer koud van water is. Ze maakt eindelyk by den mondt der Middelandſche zee een kleine haven, Puerto de Torres genaamt; *El Rio Grio*, in 't koninkryk van Arragon, valt by Almuna in de rivier Xalon; *El Rio Mayor*, in het Noordelyk deel van Gallicië, valt by Santa Martha in den Oceaan van Kantabrië (*Oceanus Cantabricus*); *El Rio Martin*, in Arragon, ontſpringt in 't gebergte van Segura, loopt voorby Montalvan en Hijar, en vereenigt zich by Rueda met de Ebro; *El Rio Tinto*, of *Azeche*, anders *Urius* genaamt, in Andaluſië, ontſpringt niet verre van Aracena, loopt voorby Niebla, en S. Juan del Puerto, en valt by Guelva in de Weſter-zee. Men zegt, dat het water der rivier Rio Tinto de kracht heeft, dat 't het zandt in ſteen verandert. Het is voorts bitter van ſmaak, en zo ſchadelyk, dat noch viſſchen, noch iets anders daar in leven kan, en dat de naburige kruiden en bomen daar door beſchadigt worden. In 't tegendeel zegt men dat het de ziekten van het rundvee geneeſt; *El Rio Verde*, of de groene rivier, neemt haren oorſpronk in 't koninkryk van Granada, op de grenzen van Andaluſië, en valt by Marbella in de Middelandſche zee. *Colmenar Delic. de l'Eſp. p.* 122, 394, 446, 487, 522, 527, 634, 637.

RIO DE JANEIRO. Zie JANEIRO.

RIO GRANDE, eene rivier in Braſilië, dus wegens hare grootheit genaamt, waar van het omleggende gouvernement insgelyks den name heeft. Oudtyds was *Puntal* de hoofdſtadt van dit gouvernement; doch deze is gedurende den oorlog tegen de Hollanders verwoeſt. *Dapper America. Barlæus Braſil.*

RIO GRANDE *de Santa Martha*, of, *de la Magdalena*, eene rivier in goud-Caſtilië, in Zuid-Amerika, heeft deze twee namen daar van ontfangen, om dat ze door 't landt Santa Martha loopt, en om dat haar mondt van de Spanjaarden op den dag van Maria Magdalena ontdekt is. Deze grote rivier wordt van twee rivieren gemaakt. De eerſte wordt *Rio Canea*, of *Rio grande de la Magdalena* genaamt, en neemt haren oorſpronk in Popajan; de naam der twede is *Rio grande de la Magdalena*, en haar oorſpronk is in nieuw-Granada. Zy lopen niet verre van Tenaria zamen, zynde eene ſtadt in 't landſchap S. Martha, en vallen eindelyk in de Noordzee. Door middel van deze rivier worden alle Europiſche waren in goud-Caſtilië gebragt, gelyk in 't tegendeel alle waren van 't nieuwe koninkryk Granada en Popajan langs deze rivier in zee gebragt worden. *De Laat Beſchr. van de N. Wereldt.*

RIO SICCO. (HERTOG VAN) Zie HENRIQUES.

RIOJA, of RIOXA, oudtyds *Terra Rucconum* genaamt, een landſchap in Spanje, paalt aan oud-Caſtilië, Navarre, Alava, en Biskaje. Dit landſchap heeft in zynen omtrek 15 of 20 Duitſche mylen, is zeer vruchtbaar, voornamentlyk in tarwe, wyn en honing. De rivier de Ebro loopt 'er byna midden door, en ontfangt 'er nog meer andere kleine rivieren, voornamentlyk Rio, of Oxa, waar van de naam van 't landt ontſtaan is. Dit doedt veel tot de vruchbaarheit des lands. Men heeft daar in *Logrono*, *Najara*, *Santo Domingo de la Calçada*, *Navarrete*, *Guardia*, *la Baſtida*, en eenige andere kleine plaatſen. Voorts palen aan dit landſchap de twee bergen *Sierra de Occa* en *Sierra de Cogollo*. De lucht aldaar is zeer gezond. *Mariana Hiſt. de l'Eſp. liv.* V. *ch.* 11. *Colmenar Delices de l'Eſp. p.* 173.

RIOLANUS, (JOHANNES) een vermaard medicyn, geboortig van Amiens, was ook zeer ervaren in de oudheden, waar door hy in 't einde der XVI eeuwe een groten naam maakte. Hy verdedigde Hippocrates tegen de Chymiſten, en ſtierf in den jare 1605, nalatende verſcheide ſchriften, die zamen in een ſtuk in folio gedrukt zyn. Hy moet met zynen zone, ook *Johannes* genaamt, niet vermengt worden, die zich door verſcheide Anatomiſche en andere werken beroemd gemaakt heeft, en in den jare 1650 overleden is. *Lettres de Gui Patin. Mercklinus in Lindenio renovato.*

RIOM, in 't Latyn *Riomagum*, eene ſtadt in 't Franſche Limagna d'Auvergne, op een aangenamen heuvel gelegen. Aldaar is een prachtig kaſteel, gebouwt van Johannes van Berry, nevens een ſenechalſchap en preſidiaal. De ſtadt voert ook den tytel van een hertogdom, die aan de zelve ten gevalle van Johannes, hertog van Berry, zone van Johannes, koning van Vrankryk, in den jare 1360 gegeven wierdt. In hare voorſteden is de vermaarde abdy van Moſak, door Calminius, een Romeinſch Raadsheer, in 't begin der VII eeuwe geſticht. Hier zyn ook drie Kapittelen, namentlyk dat van S. Amable, Chapelle, en Notre Dame de Marthuret. Eindelyk is hier ook een collegie van 't Oratorie, geſticht door Lodewyk den XIV. In dit prieſter-collegie wordt de Theologie geleeraart. Ook is 'er een hoſpitaal, en verſcheide geeſtelyke gebouwen. *Du Cheſne Antiq. des Villes. Peliſſon Recueil.*

RIOTHIMUS wordt gehouden voor den eerſten koning van klein-Britannië, en leefde in 't jaar van Chriſtus 470. De Britten verkoren hem om hunne vryheit na de doodt van hunnen koning Actius te verdedigen. Van zynen tydt moet de geſchiedenis der Britten begonnen worden: want al het gene van Conan en des zelfs opvolgers verhaalt wordt, is verdicht.

RIPA TRANSONA, eene volkryke en ſterke ſtadt in de Mark van Ancona, heeft een biſſchoppelyken ſetel, door paus Gregorius den XIII geſticht, ſtaande onder Fermo. *Alberti Deſcript. Ital.*

RIPAILLE, in 't Latyn *Ripalia*, of *Ripallium*, een aangenaam luſtſlot by Thonon, hoofdſtadt van Chablais, een hertogdom van Savoje, aan het Geneeſſche meir gelegen. Paus Felix de V, die voorhenen onder den name van Amadeus den VIII eerſte hertog van Savoje was, en in zyne jeugdt dit luſtſlot bouwen liet, heeft naderhandt langen tydt, zo voor zyne pauſſelyke waardigheit, als na dat hy de zelve vrywillig hadt nedergelegt, zyn verblyf op 't zelve gehouden. Hy ſtierf in den jare 1452, of 1459. *Æneas Sylvius lib.* VII *Comment. Vander Burch Sabaud. Duc. Hiſt. Gentilit. p.* 129. *Theatr. Sabaud. & Pedemont.*

RIPEN, RIBE, eene ſtadt in Sleeswyk, op de grenzen van Jut-

Jutlandt, waar toe ze ook eertyds behoorde, aan de rivier Nipsaa, was eertyds een bisschoppelyke setel, maar is thans eene koninklyke amptstadt, hoewel der zelver onderhorige plaatsen meest in Jutlandt gelegen zyn. De Sleeswykſche harden, daar toe behorende, zyn: Loharde, Mogeltunderharde, het eilandt Amrom, het halfeilandt Föhr, en eenige andere karspels, alle onder den name van Suder-Jutland-Syssel begrepen. De stadt Ripen heeft fraaie woningen, en eene aanzienlyke Domkerk. Zy is van zich zelve niet sterk, maar heeft een ouderwetsch kasteel. De inwoonders zyn vee-en koornkopers, en spreken de Deensche taal. Het Riper Recht is tot een spreekwoordt geworden, om dat de wetten alhier eertyds zeer gestrengelyk geoeffent wierden. *Danckwerth Beschr. von Slesw. und Holst. P.* II. *c.* 4. *p.* 77.

RIPHATH, de zoon van Gomer, en kleinzoon van Japheth. Van hem komen de *Riphatheërs*, die naderhandt *Paphlagoniërs* genaamt zyn. *Gen.* X. 3. *Jozeph. Joodsche Oudh.* I. 1.

RIPLAJUS, of RIPLAEUS, (GEORGIUS) een Reguliere kanunnik van de orde der Augustynen, was in de wiskunst, dichtkunde en fraaie letteren zeer ervaren: ook was hy in de philosophie wel geoeffent, en hadt Vrankryk, Italië en Duitschlandt doorreist. Insgelyks was hy in de Godgeleerdheit verre gekomen, en wierdt daar in hoogleeraar gemaakt, met de vryheit om de orde der Karmeliten aan te nemen, in welke bediening hy in den jare 1490 zyn leven eindigde, nalatende een traktaat *De Lapide Philosophico*, nevens verscheide andere schriften. *Pitseus de illustr. Angl. Script. Borellus in Conspectu Chymic. illustr.*

RIPLEY, eene stadt in 't Westelyk gedeelte van 't Engelsche landschap Jorkshire, aan de rivier Hyd, alwaar over de zelve een brug geslagen is.

RIPOL, in 't Latyn *Ripivullum*, een stedeke in Cataloniё, aan den zamenloop der rivieren Fresero en Ter, in 't gebiedt van Campredon gelegen. Deze plaats is meest vermaard wegens hare abdy van Benedictynen, alwaar oudtyds de graven van Barcellona hunne begraafplaats hadden. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 623.

RIPPON, in 't Latyn *Rhidogunum*, eene Engelsche stadt in Jorkshire, is zeer oud, en naby de rivier Yoare gelegen. De stichtskerk heeft drie hoge torens. Het klooster, gesticht van Wilfridus, aartsbisschop van Jork, is door de Denen verwoest. Odo, aartsbisschop van Kantelberg, liet het van nieuw opbouwen, en de reliquiën van het heilige sticht naar Kantelberg brengen. Aldaar is een naauw gat in een verwelfsel onder de aarde in de kerk. Van dit gat verhaalt men, dat niet dan kuische vrouwen en maagden daar door hebben kunnen gaan, maar dat de onkuische daar in bleven steken. Rippon is eene der beste steden van 't graafschap. Men maakt 'er goede sporen, die in Engelandt vermaard zyn. De stadt, die wel bewoont is, zendt twee gedeputeerden in 't Lagerhuis. De regering bestaat uit een major, of burgermeester, en eenige Aldermans, of Raden. *Spedaus Theatr. Magn. Brit. Beeverell Delic. de la grande Bretagne.*

RIPUARII zyn Duitsche volkeren, wonende eertyds tusschen den Rhyn, de Schelde en de Moesel, alwaar thans Hollandt, Luxenburg, Gelderlandt, Gulik, en andere landschappen gelegen zyn. Chifflet leidt den name der Ruarii af van Ruhr, of Roer, de naam van eene rivier; maar het is waarschynlyker, dat ze van 't Latynsche woordt *Ripa* genaamt zyn, hoewel niet alle plaatsen aan de oevers der gemelde rivier gelegen zyn: want niettegenstaande Conringius daar tegen inbrengt, dat zy dus doende niet *Ripuarii*, maar *Riparii* moesten genaamt worden, is zulks echter ligt te beantwoorden uit aanmerking der verkeerde uitsprake van de Latynsche tale in die tyden. Hun landt wierdt *Pagus Ripuarius*, *Provincia Ripuaria*, of ook *Ducatus Ripuarius* genaamt. Dit landt was onder de Carolingen in vier graafschappen verdeelt: deze volkeren hadden hunne afzonderlyke wetten, en zommigen menen, dat men hier van de woorden by Eginhard moet verstaan, wanneer hy van een *altera Francorum lex* spreekt; hoewel Conringius zulks in twyfel trekt. Wanneer, of van wien deze wetten gemaakt zyn, is onzeker, hoewel de meesten beweren, dat de Frankische koningen als wetgevers moeten aangemerkt worden. Karel de Grote heeft deze wetten vermeerdert. Men vindt ze by *Lindenbrochius* en anderen. *Pontanus Orig. Franc. lib.* II. *Chifflet in Vindic. Hispan. p.* 44. *Du Fresne in Glossar. Conring. de O. J. G. c.* 10.

RISANO, RHIZON, eene stadt aan de golf van Cattaro, in Dalmatië, alwaar op een hoge steenrots een kasteel legt. Eertyds was hier een bisdom, staande onder 't aartsbisdom van Raguza; doch het zelve is thans naar Castel Nuovo verplaatst. De Venetianen veroverden deze plaats in den jare 1687, toen namentlyk de Turken by gelegenheit van den opstandt der Morlakken daar uit getrokken waren.

RISANO, oudtyds *Formio*, eene rivier, die Carnia van Istrië scheidt. Zy loopt thans door het laatstgenoemde landt, en valt in de golf van Trieste, omtrent een myl benoorden Capo d'Istria.

RISBOROUGH, eene stadt in 't Engelsche graafschap Bukkinghamshire, op verscheide heuvelen gelegen, 29 mylen van Londen.

RISHANGER, (WILLEM) een Engelsche monnik, van de orde der Benedictynen, heeft eene Historie van dat ryk nagelaten, beginnende met het jaar 1239, en gaande tot zynen tydt, onder den name van *Opus Chronicorum*. Het is een vervolg van *Matth. Paris*. Hy stierf in den jare 1312. *Vossius de Hist. Lat. lib.* III. *c.* 9. *Pitseus.*

RISHTON, (EDUARD) een Jesuit, geboortig uit Engelandt, was mede onder de genen, die in den jare 1584 beschuldigt wierden, dat zy met Maria, koninginne van Schotlandt, tegen de koninginne Elizabeth hadden samengezworen. Hy wierdt derhalven op het bevel van gemelde Elizabeth, nevens nog 69 andere Roomschgezinde geestelyken, op een schip gezet, en naar Vrankryk gevoert, zonder zwaarder straf te ondergaan. Aldaar schreef hy het vervolg van Sanderus *De Schismate Anglicano*. Maar en hy, en Sanderus worden beschuldigt meer naar eige driften dan naar waarheit geschreven te hebben. *De Larrey Geschiedenis van Engelandt* III *Deel.*

RITIUS, of RIS, (MICHIEL) een rechtsgeleerde en historieschryver, geboortig van Napels, leefde in den jare 1505. Hy verselde koning Lodewyk den XII naar Vrankryk, alwaar hy onder den name van de Napolitaansche advokaat vermaard wierdt. De koning verhief hem tot zynen Raadt, en Parlementsheer van Parys. Hy schreef een traktaat van den plicht en de voorrechten der soldaten, het welk hy aan den gemelden koning opdroeg. Hy heeft daarenboven verscheide andere werken met een fraaien Latynschen schryfstyl nagelaten, als: Historie der koningen van Vrankryk, in drie boeken; Historie der koningen Spanje, in drie boeken; een boek van de koningen van Sicilië en Napels; Historie der koningen van Hungarië, in twee boeken. Toen de kardinaal van Amboize te Milaan kwam, na dat Lodewyk Sfortia was gevangen genomen, liet hy die van Milaan door Ritius antwoorden, die door eene sierlyke redenvoering vergiffenis zochten te erlangen. Koning Lodewyk de XII zondt hem in den jare 1506 naar Genua, om den oproerigen inwoonderen een amnestie aan te bieden. Maar de welsprekendheit van Ritius was aldaar vruchteloos. *Vossius de Hist. Lat. Du Maine Bibl. Franc. Bayle.*

RITORBIO, of RETORBIO, in 't Latyn *Litubium*, een oud kasteel in 't gebiedt van Pavië, op een gebergte, zes mylen beoosten Tortone gelegen, is door zyne warme baden vermaard.

RITTANGELIUS, (JOHANNES STEPHANUS) een bekeerde Jode, was geboortig van Bamberg. Zommigen zeggen, dat hy van Joodsche ouderen gesproten is; doch anderen menen, dat hy, in de Roomsche Religie zynde opgevoed, naderhandt een Jode is geworden, en zich eindelyk by de Protestanten gevoegt heeft. Voorts was hy hoogleeraar der Oostersche talen te Koningsbergen, en poogde op allerlei wyze door het schryven van boeken als anderszins de Christelyke Religie voort te planten. Met dit voornemen meende hy naar Amsterdam te reizen; doch hy hadt het ongeluk, dat hem de zeerovers namen, en alle zyne handschriften verscheurden. Hy leefde nog in den jare 1652, toen hy eene Hoogduitsche vertaling der Joodsche gebeden op nieuwe-jaarsdag in 't licht gaf. Men heeft ook van hem Aanmerkingen over het boek *Jezirah*; *Libra Veritatis*, in het welke hy zich tegen een Sociniaan, die zich *Irenopolita* noemt, verdedigt. Voorts heeft hy geschreven een traktaat nopens de plegtigheden van 't Paaschfeest; *Veritas Religionis Christianæ*, en eenige Brieven, die Wagenseil, nevens zyne wederlegging van Lipman, in 't licht gegeven heeft. In de voornoemde vertaling merkt hy verscheide misslagen aan, zo van Kircherus, Capellus en Scaliger, als van Vechnerus, Vorstius, Constantinus l'Empereur, Slevogtius en Schickardus, in de overzetting van zommige Hebreeuwsche plaatsen begaan. De meergemelde vertaling der Joodsche gebeden droeg hy aan den keurvorst van Brandenburg op, klagende onder anderen, dat hy nu sedert een jaar het bedt houdende zonder hope van herstelling, hem gene bekwame leerlingen wierden toegezonden, en dat het jammer was, dat het talent, het welk hem van Godt gegeven was, met hem stondt begraven te worden. Hy was van gevoelen, dat 'er niets in 't N. Testament gevonden wierdt, het welk niet uit de Joodsche Oudheden ontleent was. *Bibliotheca librorum novor. mens. Sept. & Oct. a.* 1698. *p.* 674. *Van der Waeyen in Praf. Libra Verit. Bayle.*

RITTERSHUSIUS, (CONRADUS) een vermaard rechtsgeleerde, wierdt te Brunswyk in den jare 1560 geboren. Zyn vader Balthazar was een voornaam rechtsgeleerde en kanunnik te Basel. Na dat hy aldaar zo in de Grieksche, als Latynsche talen, welsprekendheit en dichtkunst de gronden gelegt hadt, wierdt hy naar Helmstadt gezonden, om zich op die universiteit in de Godgeleerdheit te oeffenen. Doch alvorens wilde hy zich in de Philosophie, Grieksche en Hebreeuwsche letterkunde behoorlyk bekwaam maken. Hier in vorderde hy zo gelukkig, dat Buxtorf zelf van hem getuigde, dat hy de meeste Psalmen van David in Latynsche vaarzen zeer wel heeft kunnen overzetten. Daar op begaf hy zich tot de Godgeleerdheit zelve; doch verwisselde de zelve naderhandt met de rechtsgeleerdheit, en studeerde tot dien einde vyf jaren onder Johannes Borcholt. In den jare 1584 verliet hy Helmstadt, en begaf zich naar Altorf, alwaar hy onder de vermaarde rechtsgeleerden Donellus en Giphanius studeerde. Hy verselde den eersten naar Ingolstadt, alwaar hy ook den vermaarden Italiaan Fachineus tot leermeester hadt. Onderwylen oeffende hy zich ook in de letterkunde, en gelyk hy op de scholen *Homerus*, *Isocrates* en *Demosthenes* reets naarstig hadt gelezen, dus nam hy op de universiteiten *Plato*, *Xenophon* en *Thucydides* onder handen. Onder de Latynsche schryvers behaagde hem *Julius Cæsar* allerbest; maar wetende de nuttigheit van 't reizen voor een staatkundige, bezocht hy Hungarië, Bohemen en Oostenryk. Onderweeg wierdt hem wel de bediening van Raadsheer by den grave van Solms opgedragen; maar hy hadt meer genegenheit op universiteiten vermaard te worden. Weder te huis komende wierdt hy te Basel in den jare 1591 Doctor gemaakt, en kort daar na te Altorf tot hoogleeraar in de rechten verklaart, in welk beroep hy veel roem, onder eene talryke menigte van toehoorders, behaalde. Hy stierf in den jare 1613, nalatende verscheide geleerde schriften, namentlyk: *Sententiæ Julii Pauli, cum scholiis Aniani*; *Partitiones Juris feudalis*; *Consilia Altorffina*; *Disputationes ad Instituta*; *Jus Justinianeum, seu Novellarum methodica explicatio*; *Dodecadeltos, seu in* XII *Tabularum leges Commentarius*; *Differentiæ Juris Civilis & Canonici*; *Commentarius in Institutiones*; *Commentarius in Oppiani lib.* IV *de Venatione*, *&* V *de Piscatione, cum Latina in-*

terpretatione & varia lectione; Salvianus de Providentia Divina & extremo judicio; Guntherus Ligurinus cum Commentario; Commentarius in Fabulas Phaeri; Commentarius in Porphyrium de vita Pythagora; Commentarius in Epiſt. Plinii; Antonini Imperatoris lib. XII *de vita ſua, Gr. & Lat.* enz. *Adam in Vit. ICt. Germ. Panſa in Vita Rittersh. Gebhardus in Man. Rittersh. Freherus in Theatr. Witte in Memor. ICt. Dec.* I.

RITTERSHUSIUS (NICOLAUS) was een zoon van den voornoemden, en wierdt in den jare 1597 te Altorf geboren. Aldaar oeffende hy zich loffelyk in de Hiſtorie, Genealogie, wiskunſt, Griekſche en Latynſche talen. Toen begaf hy zich naar Helmſtadt, alwaar de rechtsgeleerdheit zyn voornaamſte doelwit was, hoewel hy de voornoemde ſtudiën niet varen liet. Daar na reiſde hy door Vrankryk, Engelandt, Italië, Polen, Denemarken en Hollandt, het welk hem gelegenheit gaf met geleerde mannen bekend te worden. Weder te huis komende wierdt hy in den jare 1634 Doctor en profeſſor in beide de Rechten. Hy ſtierf in den jare 1670, nalatende de volgende werken, als: *Genealogia imperatorum, regum, ducum, comitum, præcipuorumque aliorum procerum orbis Chriſtiani, deducta ab anno* 1400, *continuata ad annum* 1664. in folio. *Hoffman in Programm. Freherus in Theatr.*

RITTMEIER (CHRISTOFFEL HENRIK) was in den jare 1671 te Helmſtadt geboren. Hy was zyne opvoeding meeſt aan zynen grootvader van moeders zyde, den beroemden Chriſtoffel Henrik, verſchuldigt, die hem zo verre bragt, dat hy in zyn 18 jaar de akademiſche ſtudiën kon beginnen. Na dat hy zich eenige jaren achtereen onder de Helmſtadſche hoogleeraren Meibomius en Coernerus hadt geoeffent, ging hy naar Leipzich en Halle, reizende naderhandt naar Hollandt. Na zyne te rug komſt wierdt hy in den jare 1698 buitengewoon hoogleeraar in de philoſophie, en kort daar op hoogleeraar in de Griekſche tale. In den jare 1710 kreeg hy het ampt van gewoon hoogleeraar over het O. Teſtament. Hy was zeer ervaren in de Griekſche en Ooſterſche talen, verſtaande daar benevens ook de Franſche, Italiaanſche, Engelſche en Hollandſche talen. Hy was altydt ziekelyk, en met de ſcheurbuik geplaagt, en ſtierf in de maandt Auguſtus des jaars 1719. Zyne ſchriften zyn de volgende: *Eliakim Banziclavis Gemarica; Epicteti Enchiridii priora capita Rabbinicè verſa;* XVII *Disquiſit. Animadv. Exegeticar. ad Script. S. inſigniora loca; Verſio & annot. in Theophylacti inclitos commentar. ſuper init. cap.* 11 *Hoſeæ; Photii de conſolatione ad Euſebium libellus; Conringiana epiſtolica; Nili Paraneſes.* enz.

RITZBUTTEL, of RITZENBUTTEL, een kleine plaats, nevens een ampt, op de kuſt van 't hertogdom Bremen, alwaar zich de Zuider-Elve met de Noordzee vereenigt. Ritzbuttel ſtaat onder 't gebiedt van Hamburg, van waar gewoonlyk alle zeven jaren een lidt van den Raadt, met den name van droſt, of amptman, derwaarts gezonden wordt.

RIVA is 1) een kleine ſtadt aan de Noordzyde van 't Garder-meir, gelegen in 't ſticht van Trente. Het kaſteel wordt *Rocca* genaamt, en de Duitſchers noemen de ſtadt REIF. 2) Een kleine ſtadt aan 't Noorder deel van 't Comer-meir, zynde eenigzins verſterkt, en behorende tot het graafſchap Chiavenna. Het zyn eigentlyk twee plaatſen, niet verre van elkander gelegen, *Riva di Mezuola*, en *Riva Nuova* genaamt. 3) Een kleine haven in 't landt van Vaux, aan 't Geneefſche meir, naby de ſtadt Lauſanne gelegen.

RIVAULT, (DAVID) heer van Flurance, was omtrent Laval geboortig. Zyn vader was hoofdman van 't kaſteel la Crote, niet verre van Laval. Hy wierdt geboren in den jare 1571, en met den grave Guido van Laval te gelyk groot gemaakt. Hy reiſde naderhandt naar Italië en Hollandt: hy verſelde ook in den jare 1605 den jongen grave naar Hungarië, doch vertoefde aldaar niet lang, alzo de graaf van Laval by Comorra dood geſchoten wierdt. Sedert gaf zich Rivault geheel en al aan de ſtudiën over. In den jare 1611 wierdt hy tot onderleermeeſter van koning Lodewyk den XIII bevordert, en onderwees hem in de wiskunſt. Hy ontfing van den koning een jaarlykſche wedde van 3000 ponden. Wanneer in den jare 1612 Nicolas le Fevre, eerſte leermeeſter des konings, ſtierf, wierdt hy in des zelfs plaats aangeſtelt, en teffens geheimſchryver van Staat verklaart: doch een verdrietig voorval deedt hem des konings dienſt verlaten: want wanneer hy een hondt, dien de koning zeer beminde, en die onder 't onderwyzen gedurig tegen hem opſprong, met den voet van zich ſchopte, nam de koning dit zo kwalyk, dat hy Rivault een ſlag gaf. Hy ſtierf in den jare 1616, toen hy van Bajonne wederkeerde, werwaarts hy op des konings bevel, die weder met hem verzoent was, en hem een bisdom belooft hadt, met de toekomende gemalinne des konings van Spanje was gereiſt. Hy heeft verſcheide ſchriften nagelaten, als: *Les Etâts; L'art d'embellir; Les elemens de l'artillerie; Preceptes d'Agapetus a Juſtinian; Le tableau de Cebes,* en meer andere. Men heeft ook een editie der werken van *Archimedes*, door hem te Parys in den jare 1615 in 't licht gegeven. De geleerden van zynen tydt geven hem den lof, dat hy in de wiskunſt zeer ervaren is geweeſt. *Menage Obſervat. ſur Malherbe.*

RIVERS, (GRAVEN VAN) in Engelandt. In plaats dat alle graven in 't koninkryk van Engelandt zich zelve naar een zekere plaats plegen te noemen, zyn deze de eenige, die by hun graaflyken tytel een geſlachtnaam voegen. Oudtyds plagten de heeren van deze familie zich *de Ripariis*, of *Redvers* te ſchryven, waar uit eindelyk de name van *Rivers* ontſtaan is. Eerſt waren zy baronnen van Plimpton; in 't graafſchap Devon, tot ter tydt dat koning Henrik de I *Richard van Rivers* tot grave van Devonshire, en heere van 't eilandt Wight verklaarde. Des zelfs zoon, *Balduin van Rivers*, volgde de party der keizerinne Machtelt tegen Stephanus, doch wierdt even daarom uit het ryk gebannen. Maar zyn zoon, *Richard van Rivers*, wierdt in de vaderlyke waardigheit herſtelt, die zyne beide zonen, *Balduin* en *Richard van Rivers*, de welke na elkander graven van Devonshire geweeſt, doch beide zonder erfgenamen geſtorven zyn, hebben geerft. Daar op volgde haar vaders broeder, *Willem van Rivers*, die van de plaats zyner geboorte *van Vernon* toegenaamt wierdt. Des zelfs zoon, *Balduin van Rivers*, ſtierf voor hem, nalatende by zyne gemalinne Margareta, dochter van Guarin Fitz-Gerolds, *Balduin van Rivers*, die na de doodt van zynen grootvader graaf van Devonshire genaamt wierdt, en twee kinderen naliet, namentlyk een zoon, *Balduin van Rivers*, laatſte graaf van Devonshire uit dit geſlacht, om dat hy zonder erfgenamen ſtierf, en eene dochter, *Izabelle van Rivers*, gemalin van Wilhelm de Fortibus, grave van Albemarle, aan wien ze een zoon baarde, met name *Thomas*, die zeer jong ſtierf, nevens eene dochter, *Avellina*, die haren gemaal Edmund van Lankaſter vele goederen ten huwelyk bragt, maar insgelyks zonder erfgenamen ſtierf. Daar op kwam de graaflyke waardigheit van Devonshire aan de familie van Courteney, nabeſtaande van Rivers: in 't tegendeel gaf koning Henrik de VI den tytel van Lord Rivers aan den ridder *Richard Widdevil*, buiten twyfel als een uit de vrouwelyke linie van het voornoemde geſlacht. Deze nu leefde wegens zyne zonderlinge dapperheit en andere begaafdheden in aanzien. Dit bewoog Jacobina, dochter van Petrus van Luxemburg, grave van Saint-Paul, en weduwe van den vermaarden Johannes, hertog van Bedford, hem zonder koninklyk verlof te trouwen; en niettegenſtaande hy daarom in een boete van 1000 ponden Sterlings geſlagen wierdt, heeft hy nochtans, ten blyk dat hy ten volle met den koning verzoent was, naderhandt den voornoemden tytel gevoert. Zyne dochter *Elizabeth* wierdt in den jare 1464, na de doodt van haren eerſten man, ridder Johan Gray, opentlyk tot gemalinne van koning Eduard den IV verklaart. Deze verhief naderhandt zynen ſchoonvader tot grave van Rivers, Lord konneſtabel van Engelandt, Lord theſaurier, en ridder van den Kouſſebandt. In de volgende binnenlandſche beroerten kleefde hy de belangen van Eduard den IV getrouwelyk aan, doch wierdt in den jare 1468, in den ſlag by Edgcote, geſlagen, kort daar na gevangen, en te Northampton, zonder eenige form van rechtspleging, nevens zynen jonger zoon Johannes, onthoofd. Zyn oudſte zoon, *Antonius Widdevil*, wierdt door Eduard den IV herſtelt, en wanneer deze in den jare 1483 ſtierf, wierdt hy tot hofmeeſter van den minderjarigen kroonprins Eduard den V aangeſtelt. Doch de heerſchzuchtige hertog van Glocester, naderhandt koning, onder den name van Richard den III, beroofde hem kort daar na van dit ampt, liet hem gevangen naar Pomfract-Caſtle brengen, en hem aldaar nevens andere heeren van aanzien onthalzen. By zyne gemalinne, zynde de erfdochter van den Lord Scales, heeft hy gene kinderen nagelaten; en zyn broeder, *Richard Widdevil*, nevens meer andere broederen, hadden insgelyks gene erfgenamen. Doch onder de nakomelingen van de vrouwelyke linie van haren voornoemden vader Richard worden geteIt, eerſtelyk, de koninklyke Engelſche familie zelf; daar na de markgraven van Dorſet, de graven van Eſſex, de graven van Arundel, de graven van Worcheſter, de graven van Darby, en de baronnen van Strafford.

De waardigheit van graaf van Rivers was omtrent 140 jaren uitgeſtorven geweeſt, wanneer koning Karel de I de zelve in den jare 1626 in den perſoon van *Thomas*, Lord Darcy, vicomte van Colcheſter, wederom vernieuwde. Deze ſtierf den 21 February des jaars 1639, zonder mannelyke erfgenamen. Maar zyne dochter *Elizabeth* bragt alle vaderlyke waardigheden, vooral den tytel van graaf van Rivers, op haren zone *Johannes*, den welken ze by Thomas Savage gebaart hadt; in wiens familie, die door de liniën van Worceſter en Huntingdon van de eerſte graven van Rivers afſtamt, deze waardigheit naderhandt gebleven is.

Maar wat het edele geſlacht der Savages betreft, het zelve heeft reets van ouds zyn voornaamſten ſetel ten dele op het kaſteel Frodsham, in Cheshire, maar ten dele te Clifton gehad, zynde daar van daan *Rock-Savage* genaamt. Dit geſlacht heeft vele ridders voortgebragt, die den name van *Johannes* voerden. Een uit de zelve hadt in den jare 1485 het bevel over den linker vleugel in den ſlag by Boswart, toen Henrik de VII tot de Engelſche kroon kwam. Zeven jaren daar na was hy by 't leger, dat den Roomſchen koning Maximiliaan in Vlaanderen te hulp gezonden wierdt: doch hy hadt het ongeluk, dat hy gedurende de belegering van Boulogne door de vyanden omringt, en, alzo hy geen kwartier begeerde, gedood wierdt. Zyn zoon, *Johannes Savage*, trouwde met Elizabeth, dochter van Karel Sommerſet, grave van Worceſter. Des zelfs zoon, insgelyks *Johannes* genaamt, trouwde met Elizabeth, dochter van Thomas Manners, grave van Rutlandt, by welke hy een zoon, insgelyks *Johannes* genaamt, teelde. Deze Johannes hadt een zoon, *Thomas* genaamt, welken Jacobus de I den 29 Juny des jaars 1611 tot baronet verklaarde. Hy was het, die door het huwelyk met de dochter van Lord Darcy de graaflyke waardigheit van Rivers op zynen oudſten zone, *Johannes Savage*, bragt. Deze trouwde (1) met Catharina, dochter van Willem, Lord Morley en Monteagle, en (2) met Maria, dochter van Thomas Ogle van South-Diſſington, Esquire. Hy ſtierf in den jare 1654, en wierdt opgevolgt van zynen oudſten zone uit het eerſte bedt, *Thomas Savage*. Deze nam ten huwelyk (1) Elizabeth, natuurlyke dochter van Emanuel, grave van Sunderlandt; (2) Arabella, erfdochter van Robert, grave van Lindſey. By de laatſte hadt hy gene erfgenamen; maar de eerſte baarde hem twee zonen, van welke de oudſte, *Johannes Savage*, Lord van Colcheſter, nog by zyns vaders leven ſtierf, nalatende by Charlotta, dochter des graven van Derby, eene dochter,

ter, van gelyken name, die buiten huwelyk gestorven is. De jongste zoon, *Richard Savage*, wierdt in den jare 1694, na de doodt van zynen vader Thomas, graaf van Rivers. Koning Willem de III maakte hem generaal luitenant over de ruitery, ook hoofdman en overste over het derde deel der lyfwacht, in welke badiening hy verscheide veldtochten in de Nederlanden, zo onder koning Willem, als de koningin Anna bygewoont heeft. Deze laatste benoemde hem tot Lord luitenant, onderadmiraal van het graafschap Essex, generaal over de kavallery, en lidt van den geheimen Raadt, enz. In den jare 1706 zou hy by een voorgenome landing op de Fransche kusten als generaal over de manschap, daar toe bestemt, het bevel hebben, maar door tegenwindt een geruimen tydt in Torbay opgehouden, en bygevolg de ondernomene landing genoodzaakt te staken, wierdt hy met zyne onderhebbende manschap naar Portugal, en van daar naar Alikante gezonden, alwaar hy zyn volk deedt landen, en den grave van Galloway het bevel overgaf. Hy zelf keerde met den grave van Essex naar Engelandt te rug, wierdt in den jare 1710 konnestabel van den Tour te Londen en lord luitenant der onderhorige plaatsen gemaakt. Zyne gemalin Penelope, dochter van Johannes Downs van Wardley in Lankashire, esquire, baarde hem, behalven een zoon, een dochter, die aanstonts stierven, nog eene dochter, die de gemalin geworden is van den heere grave van Barrimore, in Ierlandt, generaal majoor in Engelschen dienst, en overste van een regiment te voet. *Cambdens Britannia. The compleat Hist. of England. Heylyn's help to English Hist.*

RIVETUS (ANDREAS) wierdt den 1 Augusty des jaars 1577 te St. Maxent, in Poitou, geboren. De gronden zyner studiën heeft hy te Rochelle gelegt. Hy vervolgde de zelve te Bearn, van waar hy weder naar Rochelle keerde. In den jare 1605 wierdt hy tot predikant der gemeente te Thuoars geordent. Hy was een zonderling gunsteling des hertogs van Thouars, en wierdt van den zelven in gewigtige zaken gebruikt. De kerken van Poitou hebben hem achtmaal als gedeputeerde gezonden, en onder anderen vyfmaal op nationale synoden van Vrankryk. Op het synode te Vitri in den jare 1617 was hy voorzitter. Op het zelve synode wierdt hem het hoogleeraarschap in de Godgeleerdheit te Saumur opgedragen, het welk hy nochtans weigerde aan te nemen. In den jare 1620 wierdt hy naar Leiden als professor in de Theologie beroepen, welk beroep hy voor twee jaren aannam. In 't volgende jaar reisde hy naar Engelandt, om met de dochter van Joachim Molinæus te trouwen, aangezien zyne eerste huisvrouw overleden was. By die gelegenheit wierdt hy te Oxford Doctor gemaakt. In den jare 1621 reisde hy naar Vrankryk, en verscheen op het nationaal synode van Charenton. Hier wierdt hem vryheit gegeven weder naar Hollandt te keren, en zyne bediening te Leiden weder aan te vaarden, in welke hy ook in den jare 1647 gestorven is, nalatende verscheide schriften, als: *Specimen præcipuorum Paradoxorum Papismi, ex præcipuorum Doctorum Pontificiorum scriptis exhibitum*; *Summa controversiarum inter Orthodoxos & Pontificios*; *Criticus sacer*; *Animadversiones in Annotata Hugonis Grotii pro suis notis ad consultationem Cassandri*; *Defensio Historiæ Papatus, seu Mysterii iniquitatis illustris Plessæi*, en meer andere. *Meursius in Athenis Batavis. Freherus in Theatrò.* enz.

RIVIERA, een kleine landvoogdy, over den St. Gothardsberg, in Italië, gelegen, staat onder 't gebiedt van Uri, Zweitz en Underwalden.

RIVINUS (ANDREAS) was een geleerd geneesheer en oordeelkundige in de XVII eeuwe. Zyn eigentlyke naam was BACHMAN, maar dien hy volgens de gewoonte van die tyden in RIVINUS veranderde. Hy wierdt den 7 October des jaars 1600 te Halle in Saxen geboren, alwaar zyn vader een lidt van den Raadt was. Na dat hy op het gymnasium aldaar de gronden zyner wetenschap hadt gelegt, begaf hy zich in den jare 1621 naar Jena, en leide zich op de philosophie en medicynen; reisde vervolgens naar Vrankryk, Nederlandt en Engelandt. Te Leiden hoorde hy Daniel Heinsius, Petrus Cunæus, Vorstius, Heurnius, en Jacchæus; te Parys Petrus Bertius, Jean de Beauchesne en Antonius Carpentarius. Van daar wederkerende wierdt hy te Leipzich in den jare 1625 meester in de philosophie, en in den jare 1644 Doctor in de medicynen. Na dat hy 3 jaren rector van 't gymnasium te Nordhauzen geweest was, keerde hy weder naar Leipzich, alwaar hy in den jare 1635 tot hoogleeraar in de dichtkunde, en in den jare 1655 in de medicynen verheven wierdt. Hy was een groot liefhebber van de kerkvaderen, in 't byzonder van de eerste Christen dichteren, die hy zynen toehoorderen, onder welke Joh. Georg. Grævius was, in de opentlyke lessen verklaarde. Barthius en Daumius waren zyne vertrouwelyke vrienden; maar hy kon niet verduwen, dat Reinesius in zyne *Variæ Lectiones* zyne onder den name van *Rhyackinus* uitgegevene schriften, genaamt Κυρανίδων, zo scherpelyk aangetast hadt; waarom hy zyne *Lanx Satura* daar tegen in het licht gaf; hoewel Reinesius hem in een afzonderlyk geschrift, onder den name van: *Defensio Variarum Lectionum contra nigram Censuram Poëtæ* L. geantwoord heeft. Hy stierf in den jare 1656, den 4 April. Zyne schriften zyn: *Pædogerontagogus*; *Aristoteles cum Platone comparatus*; *Cœlum terrestre Poëticum*; *Liber Physicalium virtutum, compassionum & curationum, ex experientia Kiranidarum Kirani & Harpocrationis Alexandrino collectus*; *Lanx Satura, contra Reinesium*; *Notæ in Dracontium, Cæcilii Cypriani Genesin & Sodomam, Drepani Flori Psalmos, Victorini Carmen de Jesu Christo*; *Hildeberti sermones*; *Item Dissertatio de Majumis, Maicampis, & Roncaliis*; *Dissertationes duæ de venilia & salacia nec non malacia*, die Grævius in zyn *Syntagma variarum Dissertationum rariorum* te Utrecht in den jare 1702 in quarto gevoegt heeft; en andere. *Parentalia And. Rivini. Reinesius Var. Lect. lib.* III. *c.* 15. *Bayle in* REINESIUS *lit. B. Fabricius Bibl. Lat. lib.* IV. *c.* 2. *Witte in Mem. Philosoph.*

RIVINUS (QUINTUS SEPTIMIUS FLORENS) wierdt te Leipzich in den jare 1651, den 16 Augusty, geboren. Zyn vader, de bovengenoemde Andreas Rivinus, liet hem in den Doop den name van den ouden kerkvader *Tertullianus* geven, by gelegenheit dat hy juist toen des zelfs gedichten met zyne aanmerkingen drukken liet. De vader stierf reets in den jare 1656; doch de zoon studeerde niet te min naarstig onder 't opzicht van zyne moeder. Zyne leermeesters in de philosophie waren Jac. Thomasius, Rappoltus, Alberti, Chr. Fr. Franckenstein, en Otto Menke; maar in de Rechten zyn stiefvader Michiel Fieger, en de vermaarde Schwendendörfer. In den jare 1670 wierdt hy meester der vrye kunsten, wanneer hy verscheide fraaie disputen hieldt, als: *De pœna medicinali*; *De visione, an emittendo, an recipiendo radios fiat*; *De virtutibus plantarum, an ex colore & figura cognosci possint*; *De noctu lucentibus*; *De retentione quadrantis ex furto apud Ægyptios*. In den jare 1678 wierdt hy te Erford Doctor in beide de Rechten gepromoveert, by welke gelegenheit hy *de Marito herede mobiliari* disputeerde. Naderhandt maakte hy zich door zyne lessen en praktyk vermaard, en wierdt in den jare 1690 tot lidt der schepenskamer, maar zeven jaren daar na in 't hoge appellations-gerecht aangenomen. In deze bediening gedroeg hy zich zo loffelyk, dat hy in den jare 1699 van den keurvorst nevens drie andere geheime en appellations-Raden, Jac. Born, Ernst Abraham van Osterhauzen, en Joh. Henr. Berger, ter rivisie van processen, en opstel van nieuwe decisiën aangestelt wierdt. Daarenboven wierdt hy in den jare 1705 tot proconsul in Leipzich, in den jare 1709 van Saxen-Weissenfels tot assessor van 't opperhofgerecht, en in den jare 1712 tot burgermeester te Leipzich bevordert; doch hy genoot deze waardigheit niet lang, stervende den 22 Maart des jaars 1713. Zyne schriften zyn: *Specimen Exceptionum dilatoriarum*; *Enunciata Juris*; enz. *Acta Erud. an.* 1713. *mense Majo.*

RIVIUS (JOHANNES) was geboortig van Altendorf, een stadt in Westphalen, en leeraarde eerst te Keulen, naderhandt te Zwikkau, en eindelyk te Amberg, in de opper-Palts. Hertog Georg van Saxen maakte hem zynen Raadt, en onderwyzer van den keurprins Augustus. Eindelyk zeide Rivius het hof vaarwel, wordende inspector der schole te Meissen, alwaar hy ook in den jare 1553 gestorven is. Hy hadt zich ook loffelyk in de Godgeleerdheit geoeffent. Men heeft verscheide schriften van hem, als: *Libellus de ratione docendi*; *Castigationes plurimorum ex Terentio locorum*; *Castigationes quorundam locorum ex Bruto Ciceronis, & ex Oratore. Epistolis familiaribus, de Officiis, Amicitia & Senectute*; *Castigationes quorundam locorum Sallustii*; *De iis disciplinis, quæ de sermone agunt, ut sunt Grammatica, Dialectica, Rhetorica, lib.* XVIII; *De spectris l.* I; *Locorum communium Philosophicorum, quibus veluti Græca Latinaque lingua scriptorum explicationis ratio & via ejusque una usus in Herodoto retexto praeundo demonstratur, Tom.* I. enz. *Pantaleon in Prosopograph. Part* III. *Adam. Thuan. Teissier Addit. Tom.* I. *pag.* 69 *seq.*

RIVIUS (JOHANNES) was geboortig van Loven, en de zoon van den boekdrukker Gerardus Rivius. Hy verkoos de orde der Augustynen, en te Loven tot Doctor zynde gepromoveert, verklaarde hy de H. Schriftuur in zyn konvent. Vervolgens wierdt hy prioor van 't konvent te Luik, en eindelyk provinciaal van zyne orde. Behalven het Leven van *Augustinus* heeft hy verscheide Panegyrici en gedichten, nevens een traktaat, handelende van de genen, die zich van de orde der Augustynen vermaard gemaakt hebben, geschreven. Hy stierf in den jare 1650. *Du Pin Bibl.*

RIVOLI, in 't Latyn *Ripulæ*, is een fraaie plaats in Piëmont, aan de rivier Dora, niet verre van Turin, waar in gemeenlyk 5000 inwoonders getelt worden. Daar is ook een hertoglyk luststot, doch eenigzins vervallen.

RIVOLI, een kleine plaats in 't gebiedt van Verona, niet verre van Chiusi, staat onder de republyk van Venetië. *Theatr. Sabaud. & Pedemont. Baudrand.*

RIXFRIDUS, RITSFREDUS, RICOFRIDUS, RICSFRIDUS, of RYKFRIDUS, zevende bisschop van Utrecht, was een Vries van geboorte, en wierdt na de doodt van Harmakarus, in 't begin der IX eeuwe, tot bisschop verkoren, zynde een Godvrucht, en een geleerd man naar dien tydt, en yverig in het plegen van den God dienst. De brief, die op zynen naam geschreven is aan St. Ludgerus, bisschop van Munster, en waar in hy den zelven aanmoedigt om een verhaal uit te geven van de wyze, op welke St. Suidbertus door paus Leo onder het getal der heiligen is gestelt, en die niet alleen van *Heda*, in het leven van Rixfridus, maar ook van *Molanus* (*in Natal. S. S. Belgii*) geprezen is geweest, wordt van *Henschenius*, *Mabillon* en *Pagi* voor een onechten en verdichten brief gehouden. Zo schynt het ook gelegen met den brief van den zelven Ludgerus aan onzen Rixfridus, daar hy verhaalt op wat wyze Suidbertus heilig is verklaart, de welke van Surius op den 1 Maart gevoegt wordt by den gewaanden Marcellinus, en daar verscheide schryvers veel werks van maken. Hoe het daar mede zy, dit gaat vast, dat Rixfridus overgrote bezittingen, tienden en tollen van Karel den Groten bekomen heeft voor de Utrechtsche kerke, en dat hy daarenboven van zynen zone Lodewyk de bevestiging verkregen heeft van al het gene zyn vader keizer Karel, of zyn grootvader Pipin, of zyne andere voorzaten aan de zelve kerke gegeven en vereert hadden, behoudens nochtans, dat de abdy van St. Germanus schattingvry zou blyven, en niet onderworpen zyn aan de cynsen, die het Utrechtsche bisdom toegestaan waren. De brieven van dit alles zyn te vinden by *Willem Heda pag.* 43-46. Rixfridus is, zeer oud geworden en uitgeleeft zynde, zo als *Bokkenberg* uit *J. Geerbrand* en uit de gemene Kronyk opgeeft, gestorven in het

het negende jaar zyner regeringe; maar volgens *Schotanus* en eenige andere schryvers heeft hy veel langer geregeert, zo dat zyn sterfjaar onmogelyk met zekerheit kan bepaalt worden. Hy wierdt in de St. Salvatorskerke te Utrecht begraven. Zyn grafschrift, in 't Latyn, vindt men aangehaalt door Antonius Matthæus *lib.* I *de Fundat. Eccles.* §. 11, *pag.* 68, en in 't Nederduitsch vertaalt in de *Kerkelyke Hist. en Oudheden van Batavia* I *Deel*, *pag.* 495, 496.

RIXINGEN, RICHECOURT, een graafschap in Westerryk, naby de grenzen van Lotharingen, hadt eertyds afzonderlyke graven; die van de graven van Salms afstamden. Na der zelver doodt kwam het graafschap door huwelyk aan de graven van Leiningen-Westerburg. In den jare 1667 verkochten de graven Philips en Lodewyk Everard van Leiningen dit graafschap nevens de heerlykheit Mörsberg voor 121500 daalders aan den Paltsgrave van Tweebrugge, Adolph Johannes. Deze betaalde in den eersten termyn 12000 daalders, met belofte van by de naaste Frankforder Mis 49500, en by de volgende 20000 daalders te zullen betalen. Maar aangezien naderhandt alle krediteuren zich by den Paltsgrave als bezitter van de hypotheek begonnen aan te melden, en daarenboven Vrankryk weigerde het onmiddelbaar gebiedt aan dit graafschap toe te staan, zo wilde de Paltsgraaf, die eens 12000 en andermaal 24000 daalders betaalt hadt, gene penningen meer opschieten; en wanneer de graven van Leiningen hem weigerden voldoening te geven, liet hy in den jare 1669 hun slot Oberbrun gewapenderhandt innemen. Hoe deze zaak verder afgelopen is kan men niet zeggen. Men meent, dat de graaf van Aleveldt, opperkancelier in Denemarken, dit graafschap naderhandt gekocht heeft. *Spen. Hist. Insign. p.* 545. *Imhof N. P. p.* 415. *Tromsd. Schweder. Theatr. prætens. p.* 852.

RIZPA, dochter van Aja, en bywyf van den koning Saul, die by haar teelde *Armoni* en *Mephiboseth*, welke beide van koning David in de handen der Gibeoniten gegeven wierden, om op hen te wreken het ongelyk, hen door hunnen vader aangedaan. Zy wierden opgehangen, met nog drie andere zonen van dien koning. Doch Rizpa beschermde de lyken voor het gevogelte des hemels en het wild gedierte der aarde. Naderhandt ging Abner tot Rizpa in, het welk wanneer Isboseth, Sauls zoon, kwalyk nam, ontstak Abner, die zyn veldheer was, dermaten, dat hy David het gansche koninkryk in handen leverde. II *Sam.* III, 7, XXI, 8.

RIZZO, of RIZ, (DAVID) een Italiaaansch muzykant, was by Maria, koningin van Schotlandt, in een zonderling aanzien. Zie MARIA, koningin van Schotlandt.

ROA, een stadt in oud-Castilië, tusschen Aranda de Duero en Penafiel, aan de rivier Duero, in een grote vlakte gelegen. Zy heeft een citadelle tot hare bescherming, nevens een voortreffelyk paleis, staande nevens de stadt onder den grave van Ciruela. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 191.

ROA (MARTINUS DE) wierdt in den jare 1563 te Corduba geboren, en begaf zich in den jare 1577 in de societeit der Jesuiten. Na dat hy 16 jaren lang te Corduba hadt geleeraart, wierdt hy rector van verscheide collegiën, en eindelyk onder-rector te Seville, als ook onder-provinciaal. Hy stierf te Montella in den jare 1637. Zyne schriften in de Latynsche tale zyn: *Singularia S. Scripturæ*; *De principatu & martyr. Cordubæ*; *Comment. in Habacuc. & Psalm.* II.; *De accent. Græc. & Lat.* in de Spaansche tale: *S. Cordubens. gesta*; *Nobil. Baticæ Antiquit. Sanct. Hist. Tom.* III; *De statu Anim. in purgat.*; *De venerat. S. S. Imaginum, & Reliq.*; *Vita Annæ de la Cruz, comit. de Feria*; *D. Sanciæ de Carillo*; *de Corduba in ulteriori Hisp. princip.* enz. *Sotwel Bibl. S. J.*

ROALDES, (FRANCISCUS) een vermaard rechtsgeleerde, afkomstig uit een adelyke familie van Marsillac in Rouergue. Zeer vroeg verloor hy zyne ouders; wanneer hem Franciscus Roaldus, zyn volle neef, en stadhouder van Cahors, opvoedde. Hy vorderde zo gelukkig in de kennisse der Rechten, dat de stadt Cahors, om hem te verplichten, dat hy lessen in de zelve geven wilde, hem een jaarlyksche wedde van 400 guldens toestondt, in een tydt, wanneer nog geen hoogleeraarsampt aldaar open was. Na dat hy derhalven reets een naam verkregen hadt, zondt hem Hebrard van St. Sulpice, bisschop van Cahors, naar Parys, van waar hy naar Valence, in 't Dauphiné, beroepen wierdt, om aldaar een openstaande hoogleeraarsplaats te vervullen. Drie jaren daar na wierdt hy genoodzaakt weder naar Cahors te keren, hoewel hy aldaar niet lang bleef, aangezien de universiteit van Toulouze den president Durant bewoog om hem derwaarts te nodigen. Zyn opvolger te Cahors was Henrik Roaldes, zyn neef, die deze plaats met lof vervulde. Zyn roem vermeerderde van dag tot dag, invoegen hy de eerste achting der eerste mannen van zynen tydt verdiende. De kardinaal van Bourbon pleegde hem in den jare 1567 door een brief raadt. De kardinaal van Ossat schreef hem uit Rome in den jare 1586. Zyn amptgenoot te Cahors was Antonius Goveanus, gelyk Cujacius te Valence. Onder zyne goede vrienden was ook Hotomannus. Onder alle zyne werken zyn maar twee in 't licht gegeven, namentlyk: *Annotationes in notitiam utramque, tum Orientis, tum Occidentis*; daar benevens eenige merkwaardigheden der stadt Cahors. Hy stierf in den jare 1586, oud 70 jaren. *Elog. Thuan. per Teissier. Simon Bibl. Hist. des auteurs du Droit T.* I.

ROANNE, een Fransche stadt in Forets, is de hoofdstadt van het kleine landschap Roannois, gelegen aan de rivier de Loire, die aldaar begint vaartuigen te voeren. Aldaar is ook een Jesuiten-collegie, nevens verscheide andere geestelyke gebouwen. Koning Karel de IX maakte dit landschap tot een hertogdom. *Boissi. Baudrand.*

GRIEKSCH KEIZER.

ROBERT VAN COURTENAY, keizer te Constantinopel, was de zoon van Petrus den II, en van des zelfs twede gemalinne Jolanta van Henegouwen. Hy volgde zynen vader in de regering in den jare 1224. Het was in den jare 1220 wanneer hy zich op de reize begaf om het Grieksche keizerryk in te nemen, uit hoofde van zyn moederlyk recht. Deze was de zuster van Balduin den I en Henrik van Henegouwen, beide keizers van Constantinopel. Hy wierdt aldaar in den jare 1221 gekroont; maar in den jare 1224 wierdt hy van Johannes Ducas, bygenaamt Varaces, keizer in Nicea, by Primarin geslagen. Men verhaalt, dat wanneer Robert de gemalinne van een zeker voornaam heer uit Burgundië hadt geschaakt, deze heer zulk een onverzoenlyken wrok heeft opgevat, dat hy zich niet ontzien heeft in 't keizerlyke paleis te dringen, zyne trouwloze gemalin neus en ooren af te snyden, en hare moeder, die tot de gemelde trouwloze daadt de handt geleent hadt, in zee te werpen. Hy stierf te Achaje op de te rugreize naar Constantinopel in den jare 1228, of 1229. Aangezien hy een zwakke en blode prins was, zo ontstondt onder zyne regering in het Oosterische keizerryk geen kleine opstandt. *Du Cange Hist. Constantinop. Du Bouchet Courtenay. Besoldus Hist. Constantinop.*

KONING VAN VRANKRYK.

ROBERT, koning van Vrankryk, bygenaamt de *Heilige*, en de *Wyze*, was de zoon van Hugo Kapet. Zo dra zyn vader in den jare 987 den troon van Vrankryk hadt beklommen, wierdt Robert in den jare 988. insgelyks op des zelfs bevel tot koning gekroont (1), en regeerde nevens hem tot den jare 997. Toen Hugo Kapet stierf, was hy alleen koning. Hy hadt nog by het leven van zynen vader getrouwt Berta, dochter van Conraad, koning van Burgundië, en van Mathildis, zuster van Lotharius, gewezen koning van Vrankryk. Maar aangezien deze eene verre nicht van hem was, wilde de paus dat huwelyk verbreken; en wanneer de koning daar in niet wilde bewilligen, wierdt hy van paus Gregorius den V op een concilie van Rome in den jare 998 in den ban gedaan, en de onderdanen van alle hunne plichten ontslagen. Robert wierdt dus genoodzaakt Berta te laten varen, die hem even te voren een kindt gebaart hadt. Doch men deedt den koning en zyne onderdanen geloven, dat het een wangedrocht geweest was (2). Deze verstoting geschiedde niet voor den jare 1001 (3). Na dezen trouwde Robert met Constantia, bygenaamt de Wyze, dochter van Willem, grave van Arles en Provance (4); insgelyks verwekte hem de paus onlusten, en noodzaakte hem Arnulphus, aartsbisschop van Rheims, die onder zynen vader was afgezet, onder bedreiging van den ban te herstellen (5). Eudo, graaf van Champagne, verwekte hem ook verdriet door zyne geschillen met den hertog van Normandië wegens de stadt Dreux, doch wanneer hy den grave van Corbeil de stadt Melun ontweldigde, wierdt hy van den koning en den hertog van Normandië beoorloogt, en genoodzaakt Melun weder over te geven; en wanneer de hertog de Denen te hulp riep, bemiddelde de koning de onlusten, en de vrede wierdt dus gemaakt, dat Dreux aan den grave Eudo, maar het omleggende landt met het fort Thillieres aan den hertog zou gelaten worden (6). In den jare 1000 stierf 's konings vaders broeder Henrik, hertog van Burgundië, wanneer de koning dit landt met de kroon wilde vereenigen. Maar Otto Willem, graaf van Outre-Saone, of opper-Burgundië, thans 't Franche Comté genaamt, was de stiefzoon van den verstorven Henrik, bewerende, dat hy van hem voor zoon was aangenomen. Hy hadt ook een groten aanhang, invoegen hem gansch Burgundië toeviel. De oorlog duurde eenige jaren, tot dat eindelyk Robert zich van 't landt geheel en al meester maakte, en het aan zyn tweden zoon Henrik overgaf, die het naderhandt aan zynen jongsten broeder Robert afstondt (7). Na dezen geraakte de koning met keizer Henrik den II in geschil wegens den grave van Vlaanderen, die een vazal van Vrankryk was, en den grave van Valenciennes, staande onder den keizer, zyne stadt ontweldigt hadt. Doch dit geschil wierdt eindelyk dus bygelegt, dat Valenciennes aan den grave van Vlaanderen bleef, aan wien de keizer nog andere stukken tot een leen gaf, om hem allengskens van Vrankryk af te trekken (8). Naderhandt hieldt de koning in den jare 1026 aan de rivier Cher, alwaar de zelve in de Maas valt, een zamenkomst met den keizer, wanneer de onderlinge vriendschap bevestigt wierdt (9); hoewel Robert na de doodt van keizer Henrik den II met des zelfs opvolger Conraad den II, bygenaamt de Salische, wederom in geschil raakte, weigerende wel de keizerlyke waardigheit, hem van de Italianen opgedragen, maar pogende zich gedurende de onlusten tusschen Conraad den II en Italië van Lotharingen meester te maken, dat hem echter miste (10). In den jare 1017 liet Robert, meest op het aanraden van zyne eerzuchtige gemalinne Constantia, zyn oudsten zoon Hugo, tien jaren oud, te Compiëgne kronen, om dus de erfvolging des ryks in zyn huis te bevestigen (11). Maar wanneer de zelve in den jare 1025 in den ouderdom van 18 jaren stierf (12), maakte hy Henrik, zynen tweden zoon, tot erfgenaam van de kroon, niettegenstaande zyne gemalin alle hare krachten inspande om den jongsten zoon, Robert, die hertog van Burgundië was, te doen verkiezen (13). Hier uit ontstonden vele onlusten: want wanneer deze twee broeders des niettegenstaande goede vrienden bleven, zo wierden zy van de moeder zodanig vervolgt, dat zy het hof verlieten, de wapenen opnamen, en zommige steden veroverden; tot dat eindelyk de vader door zyne voorzichtigheit de zaak bemiddelde (14). Niet lang daar na stierf Ro-

Robert te Melun den 20 July des jaars 1031 (15), oud 60 jaren, en hebbende geregeert na zyns vaders doodt 30 jaren. Behalven de reets gemelde drie zonen, *Hugo*, *Henrik* en *Robert*, leeſt men nog van eenen *Eudes*, of *Odo*, en van nog twee dochteren, van welke de eene, genaamt *Adelheit*, gemalin van Richard den III, hertog van Normandië, en naderhandt van Balduin den V, grave van Vlaanderen, geweeſt is (16). (1) *Glaber lib.* II. *c.* 1. *Fragm. Hiſt. Franc. à Roberto ad Philippum, apud Du Cheſne T.* II. *p.* 631. *Cont. Labbeus T.* I *Bibl. MSS. p.* 272. (2) *Chron. Floriac. ap. Du Cheſne Tom.* IV. *p.* 85. *Acta Concil. Rom. an.* 998. *Tom.* IX *Concil. Labb. Epiſt. Leonis* IX, *Papa, ad Henr. ap. Baron. in Annal. Eccl. T.* X. *ad an.* 998. *Petr. Damian. lib.* II. *Ep.* 15. *Aimoin in vita Abbonis.* (3) *Pagi Crit. in Baron. T.* IV. *ad an.* 998. *n.* 10. *p.* 79. *col.* 1. (4) *Glaber lib.* III. *c.* 2. *Chron. vetus ap. Du Cheſne T.* IV. *p.* 96. *Pagi loc. cit. n.* 5 *ſeq. p.* 77 *ſeq.* (5) *Aimoin in vita Abbonis ap. Du Cheſne T.* IV. *Baron. Annal Eccl. T.* X. *ad an.* 998. *n.* 4 *ſeq.* (6) *Chron. Floriac. ad an.* 999. *Gemmet. lib.* V. *c.* 11. (7) *Contin. Aimoin. lib.* V. *c.* 46. (8) *Sigebert. ad an.* 1006. (9) *Sigebert. ad an.* 1023. *Glaber lib.* III. *c.* 2. (10) *Glaber lib.* III. *c.* 9. *Fulbert. Carnot. Epiſt.* 55, 59, 60. *ap. Du Cheſne T.* IV. *Sigebert ad an.* 1026. (11) *Glaber lib.* III. *cap.* 9. *Helgaldus in vita Roberti p.* 69. *Pagi Crit. in Baron. T.* IV. *ad an.* 1028. *P.* I. *p.* 133. *col.* 2. (12) *dd. ll. & Pagi n.* 2, 3. (13) *Fragm. Hiſt. Franc. à Rob. ad Phil. l. c. Glaber lib.* III. *c.* 9. *Mabillon de re Diplom. l.* II. *c.* 26. *n.* 27. *Pagi Crit. ad an.* 1028. *n.* 5. *p.* 134. *col.* 2. *Epiſt. Odolrici ad Fulbert. ap. Baron. ad an.* 1028 (14) *Glaber lib.* III. *c.* 9. *Fulbert. Epiſt.* 29. (15) *Baluz. Marc. Hiſp. lib.* IV. *ad an.* 1031. *Pagi Crit. in Baron. T.* IV. *ad an.* 1033. *n.* 8, 9. *Ægid. Laccari Diſſert. de morte Roberti, Franc. reg.* (16) *Chron. vet. in Dacherii Spicil. T.* VII. *p.* 203.

KONING VAN NAPELS, JERUZALEM EN SICILIE.

ROBERT, bygenaamt de *Wyze* en de *Vrome*, koning van Napels, Jeruzalem en Sicilië, graaf van Provence, was de derde zoon van Karel den II, genaamt de Kreupele (Claudus). Karel de II, genaamt Charibert, koning van Hungarië, en zoon van Karel Martel, oudſte broeder van Robert, wilde zynen neef opvolgen, doch paus Clemens de V wees de zaak ten voordeel van Robert uit. Keizer Henrik de VII verwekte hem onluſten, uit welke hy zich nochtans gelukkig wiſt te redden. Hy deedt verſcheide reizen naar Provence en Napels, alwaar hy in het begin van het jaar 1343 ſtierf, oud 64 jaren, na dat hy 33 jaren geregeert hadt. Hy was een Godvruchtig, verſtandig en milddadig vorſt, en daarenboven een beminnaar der geleerden. Hy heeft ook verſcheide kloosters geſticht. Petrarcha, zyn gunſteling, heeft hem een grafſchrift gemaakt. *Bzovius. Spondanus in Annal. Noſtradamus. Bouchet Hiſt. de Provence. Summonte Hiſt. Neapol.*

KONINGEN VAN SCHOTLANDT.

ROBERT BRUCE, ſtamvader der koningen van Schotlandt van dezen name, was graaf van Carrik, en ſtamde af van Robert Bruce den Edelen, zynde van een aanzienlyke en ryke afkomſt in Engelandt, die Izabelle, dochter van David, grave van Huntington, en broeder van Willem, koning van Schotlandt, trouwde. Deze Bruce ſtondt nevens Balliol naar de Schotſche kroon uit hoofde van zyne voornoemde afkomſt van koning Willems broeder; doch wierdt door de uitſprake des konings van Engelandt, die als ſcheidsman in deze zake gebruikt wierdt, van zyne verwachtinge berooft, weigerende de kroon van Schotlandt, die zyne voorzaten onafhankelyk hadden bezeten, hem te onderwerpen. Maar wanneer naderhandt Balliol het verdrag, met Eduard gemaakt, verbrak, liet zich Bruce van dezen koning ligtelyk bewegen zyne party tegen Balliol te verkiezen, aangezien Eduard hem beloofde weder op den troon te zullen ſtellen. Na dat hy derhalven de party van Balliol grotelyks hadt helpen verzwakken, eiſchte hy van koning Eduard de vervulling zyner beloften; doch de koning gaf hem tot antwoordt, dat hy iets anders te doen hadt dan koninkryken voor anderen te veroveren. Na dat derhalven het ganſche koninkryk van de Engelſchen overſtroomt wierdt, poogde Eduard het zo te ſchikken, dat noch de party van Bruce, noch de Cumins, die toen de grootſte en machtigſte familie in Schotlandt was, zich tegen hem aankantte, aangezien hy beide hope tot de kroon gaf. Tot dien einde hieldt hy menigmaal een geheim mondgeſprek met Robert Bruce, des voornoemden Roberts zoon, die naderhandt koning van Schotlandt geworden is, en met Johannes, die toen het hoofdt van het geſlacht der Cumins was. Maar wanneer deze bemerkten, dat hy ze maar met beloften paalde, maakten zy een heimelyk verbondt tot herſtelling hunner oude vryheit; in dier voegen, dat Bruce den troon beklimmen, maar Cumin de goederen van Bruce bezitten, en de naaſte aan hem in aanzien zyn zou. Dit verdrag wierdt ſchriftelyk opgeſtelt, verzegelt, en van beide partyen bezworen. Hier op nam Bruce de gelegenheit waar, en begaf zich aan het Engelſche hof. Onderwylen verriedt Cumin des zelfs toeleg aan den koning van Engelandt, en zondt hem, tot verzekering, het gemaakte verdrag over. Bruce wierdt derhalven door een wacht bewaart, en men beſloot hem als een verrader te handelen. Doch de koning ſtelde zulks al willens uit, hopende ook den broeder van Bruce in zyne macht te krygen, en dus het ganſche geſlacht uit te roeien. Onderwylen wilde de graaf van Montgomery, een oud vriendt van zynen grootvader, hem hier van gaarn naricht geven; maar aangezien hy niet dorſt beſtaan hem te ſchryven, gaf hy hem zyn gevaar dus te verſtaan; namentlyk, hy zondt hem een paar vergulde ſporen, nevens eenige ſtukken goudt, onder ſchyn, als of hy de zelve voor hem in bewaring gehad hadt. Bruce, deze dingen ontfangende, begreep aanſtonts wat daar mede gemeent wierdt, en liet op ſtaande voet 's nachts een groffmidt halen, die hem zyne paarden achterwaarts moeſt beſlaan, ten einde men wegens de gevalle ſneeuw de voetſtappen niet zou kunnen naſporen. Dus ontvloodt hy gelukkig, en kwam by zommige zyner bloedverwanten in Schotlandt aan. Hy onderſchepte een expreſſe, van Cumin afgezonden, die den koning ſchreef, dat hy Bruce zonder uitſtel wilde van kant helpen, om gene nieuwe onluſten te verwekken. Hy reedt derhalven regelregt naar Cumin, die ter zelver tydt te Dumfrietz was, en dien hy in de kerk vondt, en hem zyn verraadt voorhieldt; maar wanneer hy zulks niettegenſtaande zyn eigen handſchrift aan den koning nochtans loogchende, doorſtak hy hem op ſtaande voet den 10 February des jaars 1305. Hy erlangde naderhandt aflaat van den paus, en wierdt in April des jaars 1306 te Scoon gekroont: doch hy wierdt nog in het zelve jaar tweemaal geſlagen. Zyne gemalin en vier broederen wierden gevangen, welke laatſte alle in Engelandt nevens vele bloedverwanten met de doodt geſtraft, en hunne goederen verbeurd verklaart zyn. De koning zelf vloodt heimelyk naar de Weſterſche eilanden, alwaar hy eenige maanden ſchuilde; maar ten einde zyne party den moedt niet mogt opgeven, deedt hy in een geſelſchap van zommige zyner vrienden te Carrik een landing, overrompelde een zyner eige kaſteelen, liet de bezetting over den kling ſpringen, trok van daar naar Invernesſe, en overviel insgelyks de bezetting. Daar op kwamen zyne oude vrienden, en alle, die de Engelſche regering moede waren, tot hem; invoegen hy het Noorder gedeelte wel haaſt weder onder zyne gehoorzaamheit bragt. De Cumins wederſtonden hem wel, doch dorſten zich in geen treffen inlaten, maar maakten een ſtilſtandt, verwachtende middelerwyl byſtandt uit Engelandt, terwyl Bruce onder de handt ſterker wierdt, en meer plaatſen veroverde. Niet lang daar na voegde zich Jakob, het hoofdt der Douglaſſen, die onlangs van zyne reizen te huis gekomen was, ook by hem. De vader van dezen Jacobus was van koning Eduard tot zyne doodt toe gevangen gehouden, en des zelfs goederen in beſlag genomen, om dat hy weigerde zich aan hem te onderwerpen. Ter zelver tydt wierden Bruce en koning Eduard gevaarlyk krank. De laatſte ſtierf te Lankaſter op zynen tocht naar Schotlandt. Des zelfs zoon, Eduard de II, trok met het leger voort, kwam te Dumfrietz, en deedt een opontbodt van den adel, maar wierdt van weinigen gehoorzaamt; en aangezien zyne zaken over zee ook ſlecht ſtonden, liet hy een tamelyke macht aldaar, die hy meende in ſtaat te zyn koning Robert te vernederen, en keerde weder naar Engelandt. Wanneer Bruce vernam, dat de vader van Eduard den II dood was, greep hy nieuwen moedt, en begon zich tot den veldſlag te bereiden. Toen Cumin op hem aantrok, liet zich Bruce op een paardt zetten, en niettegenſtaande hy zo zwak was, dat hem twee mannen vaſt houden moeſten, gaf nochtans zyne tegenwoordigheit den zynen zulk een moedt, dat ze den vyandt noodzaakten te rug te deinzen. Hy zelf wierdt door deze overwinning, die hy in den jare 1309 behaalde, ten volle wederom gezond. Ter zelver tydt bragt zyn broeder Eduard het graafſchap Galloway weder tot gehoorzaamheit. Ondertuſſchen nam Bruce nog verſcheide andere veſtingen weg, viel in den jare 1310 tweemaal in Engelandt, en keerde met een ryken buit zonder ſlag of ſtoot weder in zyn ryk. In de twee volgende jaren vermeeſterde hy alle ſterkten weder, die de Engelſchen in Schotlandt nog in bezit hadden, behalven alleen Sterlin-Caſtle; en alzo hy verſtondt, dat de Engelſchen deze plaats meenden te ontzetten, ſtelde hy zyn leger in ſlagorder, om de zelve dapper te ontfangen. Het verlies van Schotlandt viel Eduard den II zeer ſmertelyk, dies te meer, alzo zyn gezag in Engelandt daar door gekrenkt wierdt. Hy beſloot derhalven deze onruſtige naburen uit te roeien. Tot dien einde bragt hy een leger van 100000 man op de been. Bruce daarentegen legerde zich met 30000 beproefde ſoldaten zeer voordeelig aan de rivier Bannok, 2 mylen van Sterlin. Om nu den Engelſchen den overtocht over deze rivier te beletten liet hy in de dalen loopgravens maken, die hy wederom met horden en groene zoden bedekte, om zynen toeleg te verbergen. Voorts liet hy overal yzere kogels met ſcherpe punten ſtrooien, om de paarden te belemmeren. De Engelſchen hadden op een naburigen heuvel poſt gevat, en zonden daags voor den ſlag 800 ruiters uit, die van 500 Schotten geſlagen wierden. Hier op kommandeerde Bruce het ligchaam der Schotten, zyn broeder Eduard den regter, en Thomas Randolph, zyn neef, den linker vleugel. De Engelſchen vervielen in de blinde loopgravens, het welk een grote ontſteltenis onder hun leger veroorzaakte. Hier op grepen de ſoldaten de Engelſche zonder order aan, en zouden de zelve buiten tegenſprake in wanorder gebragt hebben, ten ware zy de ſchutters hadden te rug gedreven. Hier op kommandeerde Bruce eenige ruitery, die de ſchutters deden te rug deinzen. De Engelſchen, die de legerwagens, enz. voor een verſche armee van Schotlandt aanzagen, geraakten in volkome wanorder, en daar wierden van hen, volgens het verhaal der Schotſche ſchryvers, 50000 gedood; invoegen zy in de 2 of 3 eerſte jaren geen luſt hadden iets tegen Schotlandt te ondernemen. De Schotten in 't tegendeel verloren niet meer dan 4000 man. Kort voor den ſlag hadt koning Robert een merkwaardige ontmoeting. John Menteith, die zyn vriendt Wallace aan de Engelſchen verraden hadt, en daar door by alle de Schoten gehaat was, ontfing tot beloning van zyn verraadt het gouvernement van 't kaſteel Dunbarton. Na dat nu koning Robert alle, of immers de meeſte ſterkten in het koninkryk weder bemachtigt hadt, was hy begerig om ook deze veſting te veroveren, om dat de zelve voor onverwinnelyk gehouden

den wierdt. Tot dien einde poogde hy den gouverneur door zyne vrienden daar toe te bewegen om deze veſting hem in handen te leveren; doch deze weigerde zulks op een andere voorwaarde te doen dan dat hem daar voor het graafſchap Lenox gegeven wierdt. Maar de graaf van Lenox was den koning altydt getrouw geweeſt, invoegen de koning daar in niet wilde bewilligen, voor dat de graaf hem zelf daar toe bewoog. Hier op nu geſchiedde de verwiſſeling; doch deze verrader hadt in zin den koning door verholene Engelſche ſoldaten, wanneer hy aan tafel zou zitten, of te laten doden, of wegvoeren; doch dit wierdt nog in tyds ontdekt. Na dat derhalven de koning, gelyk gezegt is, in dezen ſlag gelukkig geweeſt was, beſteedde hy den naaſten winter om het koninkryk in een geruſten ſtaat te ſtellen. Daar op beriep hy de landſtanden te Aire, alwaar hem de ſtanden eenparig het koninkryk beveſtigden. Aangezien hy maar eene dochter hadt, en de ſtanden nog in verſche geheugeniſſe hadden hoe vele onheilen hen wegens de twiſten over de erfvolging waren overgekomen, beſloten zy, dat, ingeval de koning geen mannelyke erfgenamen kwam na te laten, des zelfs broeder Eduard nevens des zelfs mannelyke nakomelingen zyne erfgenamen zyn zouden: maar ingeval deze ook gene zonen naliet, dat in zulk een geval Maria, dochter van Robert, en der zelver nakomelingen, de kroon erven zouden, onder deze voorwaarde nochtans, dat zy ſtanden haar een bekwaam echtgenoot, die in ſtaat was om de kroon te handhaven, beſchikken zouden. Voorts namen zy een beſluit, dat gedurende de minderjarigheit des konings Thomas Randolph, of, by gebrek van dezen, Jakob Douglas, des konings voogden zouden zyn. Bruce hadt zich hier door in zulk een aanzien gezet, dat de Ieren gezanten aan hem zonden, met laſt om hun koninkryk onder zyne beſcherminge te geven; maar ingeval hy zwarigheit maakte den tytel van koning van Ierlandt te voeren, dan wilden zy zich aan zynen broeder overgeven, om uit de dienſtbaarheit van Engelandt ontſlagen te worden. Zy ſchreven ten zelven einde aan den paus, die de Engelſchen door brieven van de onderdrukking der Ieren afmaande, hoewel te vergeefſch; invoegen Eduard Bruce met een talryk leger derwaarts trok, en aldaar eenparig tot koning wierdt uitgeroepen; waar op hy het ganſche ryk onder zyn gezag bragt. Maar wanneer hy het leger, dat uit Engelandt gezonden was, met een ongelyke macht aangreep, ten einde zyn broeder, die maar eene dagreize van hem af was, de overwinning met hem niet zou delen, verloor hy den ſlag en het leven; en wanneer onderwylen de Engelſchen bemerkten, dat koning Robert met de bloem zyner manſchap in Ierlandt was, vielen zy te water en te landt op Schotlandt aan; maar Douglas ſloeg hen tot drie malen op de grenzen, waar by de meeſte Engelſche generaals ſneuvelden: ook dreef ze biſſchop Sinclare van Dunckel te rug, wanneer zy te Tife begonnen te landen; waarom de koning na zyne wederkomſt hem altydt zynen biſſchop noemde. In 't volgende jaar bragt Eduard de II, koning van Engelandt, een talryk leger zamen, en belegerde Berwik, wanneer ter zelver tydt Thomas Randolph den Schotſchen inham, Solway Fierth genaamt, paſſerende, een inval in Engelandt deedt, en het landt tot in Jork verwoeſtte. Hier op bragt de aartsbiſſchop van deze ſtadt een leger zamen, trok hem te gemoet, hoewel met meer dapperheit dan voorzichtigheit; dies hy deerlyk geſlagen wierdt, en vele papen ſneuvelden. Eduard wierdt dus genoodzaakt de belegering op te breken, en de Schotten trokken insgelyks te rug. Daar op volgde een ſtilſtandt, gedurende welken koning Robert de ryksſtanden zamenriep. Maar aangezien de oorlogsonluſten alles in wanorder gebragt hadden, beval de koning, dat een ieder zyn recht, dat hy op deze en gene goederen meende te hebben, ſchriftelyk inleveren zou. Maar zulks mishaagde den ouden en nieuwen bezitteren; want de eerſte hadden hunne ſchriftelyke bewyzen door den oorlog verloren, maar de twede meenden hun recht met hun bloedt verworven te hebben; invoegen zy zamen een beſluit namen om, ingeval de koning hen ſtondt te gebieden hun recht in 't Parlement te vertonen, een iegelyk zyn degen zou uit de ſchede trekken, en alle eenparig uitroepen, dat zy hun recht in hunne handen hadden. Dit moeſt alzo de koning tot zyne uiterſte verwondering en ontzetting aanzien; doch hy ſtelde de zaak uit tot nader gelegenheit, om zich te wreken, die zich wel haaſt opdeedt: want alzo de voornaamſte belhamels vreeſden, dat de koning dien hoon niet ongewroken zou laten, maakten zy een heimelyk verbondt, om het koninkryk aan Engelandt te verraden. Doch zy wierden ontdekt, en in een ryksvergadering, te Perth gehouden, ter doodt veroordeelt. Ter zelver tydt kwamen de pauſſelyke gezanten om de zwevende geſchillen tuſſchen Engelandt en Schotlandt by te leggen. Maar wanneer zy hun oogmerk niet konden bereiken, deden zy de Schotten in den ban. Doch Bruce bekreunde zich des zo weinig, dat hy veel eer de pauſſelyke gezanten op de hielen volgde, en alles te vuur en te zwaardt tot aan Stanmorecros verdelgde. Om dit te wreken bragt Eduard andermaal een talryk leger zamen, en beloofde zich zelve een onfeilbare overwinning: doch Bruce ſneedt hem allen toevoer af, waar door hy genoodzaakt wierdt weder te rug te trekken; hoewel hy onderweeg alles te vuur en te zwaardt vernielde. Hier op vervolgde hem Bruce tot aan Jork, overviel hem te Bilandt, niet verre van Malton, in Jorkshire, ſloeg hem op de vlucht, veroverde al zyn bagagie, ſchatkiſt, enz. en zou zich byna van zyn eigen perſoon verzekert hebben. In het volgende jaar zonden de Schotten een afgezant, om van den paus te verzoeken, dat hy hen van den ban wilde ontſlaan. Een ander gezant verzocht het verbondt met Vrankryk te vernieuwen. Het een en het ander verzoek wierdt hen toegeſtaan. Wanneer nu Eduard de II geſtorven, en Bruce oud was, poogde hy, uit krachte van een parlementaire akte, de erfvolging op zyn jongen zoon David en des zelfs erfgenamen, en, ingeval van onvruchtbaarheit, op Robert Stuart, zynen kleinzoon, van zyne dochter, te doen vaſt ſtellen. Tot dien einde nam hy een eedt van de ryksſtanden, waar by die beloven moeſten zulks in der tydt werkſtellig te maken; en ten einde hy alles in ruſt hieldt, zondt hy Jakob Douglas tot Balliol, die zich als toen in Vrankryk onthieldt, met geſchenken, en beloften, om hem van zynen eiſch te doen afſtaan. Deze, reets zeer oud zynde, bewilligde hier in, en bekende, dat hy met recht van 't koninkryk berooft was, met betuiging, dat het hem lief was, dat Robert, zyn bloedverwant, de kroon bezat, gemerkt hy door zyne uitmuntende dapperheit en andere koninklyke hoedanigheden het ryk wederom in zynen bloeie herſtelt hadt. Dit geſchiedde in den jare 1327. In 't zelve jaar zondt Eduard de III een afgezant, om over een vrede te handelen; maar aangezien deze gezanten, naar 't verhaal der Schotten, bedrieglyk handelden, zo keerden zy in plaats van vrede met een nieuwen oorlog naar huis Hoewel Bruce wegens zynen ouderdom en zwakheit het leger zelve niet volgen kon. Hy zondt derhalven Thomas Randolph en Jakob Douglas met 20000 ligte ruiters, zonder voetvolk, om een inval in Engelandt te doen, en het landt te verwoeſten, zonder zich in een treffen in te laten, ten ware dat zy een zonderlinge kans zagen. Koning Eduard bragt meer dan 60000 man tegen de zelve op de been, zonder nochtans iets uit rechten. In den volgenden Maart zonden de Engelſchen eenige gezanten, om over een beſtendige vrede te handelen, maar die in een driejarigen ſtilſtandt verandert wierdt. In 't naaſtvolgende jaar, namentlyk in den jare 1328, bewilligden de Engelſchen in een Parlement, gehouden te Northampton, in een vrede, onder deze navolgende voorwaarden, dat de Schotten van al hun recht, dat zy op de Engelſche krone meenden te hebben, zouden afſtaan, en dat ryk zo vry laten, als zy het by het afſterven van Alexander den III gevonden hadden: voorts dat zy alle verdragſchriften en bewysſtukken van onderdanigheit, die zy door liſt of geweldt verkregen hadden, weder zouden overgeven; dat Northumberlandt en Cumberlandt tot aan Stanmore de grenzen van Schotlandt zouden zyn; dat David, zoon van hun koning, Johanna, de zuſter des konings van Engelandt, ten huwelyk zou nemen, en hem 30000 marken tot vergoeding van de ſchade, laatſtleden in hun koninkryk veroorzaakt, en de goederen, die zyn vader en grootvader hunnen gunſtelingen gegeven hadden, zou uitkeren. De koning van Engelandt maakte geen zwarigheit deze vrede in te willigen, vrezende voor binnenlandſche beroerten; de koning van Schotlandt was ook dies te gereder, aangezien hy nu reets zeer onbekwaam tot de regering geworden was, zynde met een ſoort van melaatſchheit behebt, en daarenboven zeer oud; invoegen Randolph en Douglas het bewindt van zaken in handen hadden, en hy als een byzonder perſoon leefde. Toen hy bemerkte, dat zyn einde naderde, liet hy de ryksſtanden tot zich roepen, bevelende hen zyn zoon en kleinzoon. Voorts vermaande hy hen tot eendragt onder elkander, en tot trouwe omtrent hunnen koning, hen verzekerende, dat zy dus doende onoverwinnelyk zouden zyn. Eindelyk gaf hy hen deze navolgende drie vermaningen, namentlyk: 1) Dat zy nooit al hun macht in een veldſlag tegen Engelandt zouden wagen, aangezien de Engelſchen ſterker aan manſchap, ryker, en beter ten oorlog toegeruſt waren; 2) Dat zy nooit een eenig man tot heer der Weſtelyke eilanden zouden aanſtellen, ten einde zo een beledigt zynde zich niet by de vyanden des ryks voegen zou; 3) Dat zy nooit een eeuwig verbondt met Engelandt hadden te maken, aangezien het zelve altydt door den oorlog met Vrankryk geoeffende ſoldaten hadde; waar door het licht geſchieden kon, dat de Schotten, door eene lange ruſt traag en in den oorlog onervaren geworden zynde, konden overwonnen worden. Ten laatſte beval hy Jakob Douglas zyn hert naar Jeruzalem te brengen, en aldaar te begraven, maar voorts de Chriſtenen tegen den gemenen vyandt by te ſtaan, het welk hy belet geweeſt was te doen. Dus zyne zaken in order geſchikt hebbende, ſtierf hy den 9 July des jaars 1329, in het 24 jaar zyner regering. Hy was een voortreffelyk heldt, niet hoogmoedig in voorſpoedt, en onvertzaagt in wederwaardigheit. Wanneer hy van zyne vyanden geſlagen, van zyne vrienden verlaten wierdt; wanneer hy zien moeſt, dat zyne gemalin gevangen gezet wierdt; wanneer vier zyner broederen onthalſt, andere bloedverwanten of opgehangen, of verjaagt, en zyn koninkryk en vaderlyke erffenis van den machtigſten monarch in zynen tydt bezeten wierdt, gedroeg hy zich even kloekmoedig. *Buchanan. Hiſt. Scot.*

ROBERT de II, de honderdſte koning van Schotlandt, en de eerſte der *Stuarten*, volgde zynen vader David Bruce op, en voerde in 't begin van zyne regering eenige oorlogen met Engelandt, in welke hy gelukkig was. In 't derde jaar zyner regering ſtierf zyne gemalin, dochter des graven van Roſſe. Daar op trouwde hy met Elizabeth Moore, dochter van Adam Moore, zynde zeer ſchoon, en by welke hy reets voor zyn eerſte huwelyk sommige kinderen verwekt hadt, die hy legitimeren wilde. Het Parlement gaf zyne toeſtemming, en die kinderen wierden voor erfgenamen des ryks verklaart. Hy deedt, op 't aanraden van den koning van Vrankryk, Karel den V, een inval in Engelandt, veroverde Berwik en Perth, en ſloeg 15000 Engelſchen, die onder den generaal Talbot in Schotlandt gevallen waren. Om dit te wreken verwoeſtte de hertog van Lankaſter de naaſt aan Engelandt gelegene landſchappen tot aan Edenburg, doch verloor door een onweder een groot gedeelte van zyne vlote; en wanneer zyn volk met geweldt wederom gedwongen wierdt zee te kiezen, verongelukten zeer vele. Niet lange daar na wierdt 'er een ſtilſtandt tuſſchen Engelandt en Vrankryk getroffen, waar in Schotlandt ook begrepen wierdt; doch alvorens die ſtilſtandt opentlyk wierdt afgekondigt vielen de Engelſchen in Schotlandt, verwoeſtende de goederen der hee-

heeren van Douglas en Lindſay; doch deze verwoeſtten Northumberlandt tot aan Newcaſtle, om zich op den Lord Piercy te wreken. Toen de ſtilſtandt geeindigt was, vielen de Schotten in Engelandt; waar op Richard de II Schotlandt met 60000 man te voet en 8000 paarden aangreep, hebbende zyne vloot van allerlei levensmiddelen voorzien. Aangezien nu de Schotten niet ſterk genoeg waren zich met hem in een gevecht in te laten, drongen zy in Engelandt, om dus eene afwending te maken. Wanneer dus beide legers de vyandelyke landen verwoeſt hadden, keerden zy weder te rug. Na dezen viel William Douglas in Ierlandt, verøverde Dundalk, welke plaats hy uitplunderde en in brandt ſtak. De Schotten meenden, dat zy zich nog niet genoeg gewroken hadden, en beſloten andermaal een inval in Engelandt te doen: doch wetende, dat de koning vreedzaam van aardt was, en des zelfs oudſte zoon niet bekwaam om te oorlogen, namen zy hunne toevlucht tot den grave van Fife, Robert den II, en bragten heimelyk 30000 man op de been, hoewel de Engelſchen kennis van hunnen toeleg kregen. Hier op verdeelden de Schotten hun leger in twee delen; het grootſte ligchaam, wordende gekommandeert door 's konings twee zonen, trok naar Carliſle, maar Douglas, met 300 man te paardt en 2000 te voet, nam zynen weg naar Northumberlandt. Het grootſte ligchaam nam alles weg, zonder tegenſtandt te ontmoeten; maar Douglas, het landt tot aan Durham hebbende verwoeſt, kwam voor Newcaſtle, en dreigde die plaats met eene belegering. Hy bleef twee dagen voor die ſtadt ſtaan, terwyl niet dan ligte ontmoetingen voorvielen. Eindelyk beraamden de wederzydſche generaals, Douglas en Piercy, een tweegevecht te wagen, waar in echter Piercy te kort ſchoot, en ontwapend wierdt. Onderwylen trok Douglas met zyne manſchap weg, aangezien hy zich niet veilig oordeelde voor eene zo volkryke en met vyanden opgevulde ſtadt. Hy greep derhalven een naby gelegen kaſteel, Otterburn genaamt, aan. De andere generaals waren van gedachten, dat zich het grote leger by Douglas behoorde te voegen voor dat het gevecht begon. Doch Douglas beſloot aldaar te blyven, en Piercy gelegenheit tot wraak te geven, die met 10000 man tegen hem aantrok, en hem het avondmaal houdende byna verraſcht en gevangen genomen hadt. Maar op het eerſte allarm, wanneer de Schotten zich voordeelig gepoſteert hadden, begon de ſtrydt aan weerzyden zeer hevig. Piercy ſtreedt om zyne eer weder te erlangen; Douglas om de zyne te behouden. Dus duurde het gevecht tot laat in den nacht, wanneer de maan met wolken betrokken het gevecht deedt eindigen. By den eerſten aanval daar na verloren de Schotten het veldt, doch wonnen het zelve wel haaſt weder door het dapper beleidt hunner aanvoerders. Douglas viel met twee van zyne goede vrienden op de vyanden aan, en maakte aldaar een grote ſlagting, doch ontfing drie dodelyke wonden, vooraleer zyn volk toeſchieten kon, dies hy ter aarde viel, en van een prieſter beſchermt wierdt, dat hem geen verder leedt geſchiedde. Hier op gingen de vrienden van Douglas, die verzocht waren hem te wreken, met de uiterſte verbolgendheit op de vyanden los, ſloegen de zelve te rug, namen Piercy, hunnen generaal, gevangen, en joegen de overige op de vlucht. Henrik Piercy, de jonge, wierdt insgelyks gevangen genomen, en van den anderen vleugel geſlagen. De Engelſchen wierden geheel verſlagen, aangezien 1840 van hen op de plaats dood bleven, 1000 gekwetſt, en 1040 gevangen wierden. Van de Schotten wierden maar 100 man gemiſt, en 200 gevangen, die zich in 't vervolgen der Engelſchen te verre waagden. De biſſchop van Durham was met 10000 man in aantocht om Piercy te hulp te komen; maar wanneer hy hoorde, dat de Engelſchen geſlagen waren, keerde hy naar Newcaſtle te rug, en raadpleegde met zyne vrienden. Hy beſloot verder de Schotten, die nog vermoeid en gekwetſt waren, aan te grypen. Na dat de graaf van Murray, die na de doodt van Douglas generaal geworden was, hier van naricht hadt ontfangen, hieldt hy krygsraadt; wanneer hunne grootſte zwarigheit daar in beſtondt, hoe zy het met de gevangenen maken zouden. Zy beſloten echter hen in 't leven te ſparen, en maar een eedt van hen te nemen, dat zy nooit wederom eenige vyandelykheit beginnen zouden. Hier op poſteerden zich de Schotten, die door de laatſte overwinning moedig geworden waren, zo voordeelig, dat zy niet dan van voren konden aangetaſt worden. Voorts wierdt in 't leger uitgeroepen, dat ieder ſoldaat zich van een horen te voorzien hadt, om by de aankomſte des vyands daar op te blazen. De biſſchop derhalven aannaderende, en het vervaarlyk geluidt der hoornen horende, meende, dat het Schotſche leger met verſche manſchap verſterkt was, en trok vol vreze weder te rug. Toen dit voorby was, voerden de Schotten de beide Piercys met 400 voorname gevangenen met zich weg, lieten de overigen gaan; voerden de lyken van Douglas en andere officieren van aanzien mede, en begroeven de zelve te Melroſſe. Des zelfs ſtandaardt wordt nog op den huidigen dag in Sir William Douglas van Cavers huis, in 't graafſchap Roxborough, bewaart; zynde deze familie erf-ſherifs of landvoogden van dit graafſchap. Deze overwinning wierdt den 21 July des 1338 behaalt. Maar het verlies van den dapperen generaal Douglas ging den Schotten dus ter herten, dat hunne legers zeer droefgeeſtig naar huis keerden, niet anders dan of zy geſlagen waren. In 't volgende jaar deedt Archibald, graaf van Douglas, een inval in Engelandt, en keerde met een ryken buit weder. Niet lange daar na wierdt door pauſſelyke bemiddeling een ſtilſtandt tuſſchen Vrankryk en Engelandt geſloten, waar in de wederzyds bondgenoten begrepen wierden. Koning Robert van Schotlandt bewilligde hier aanſtonts in; doch kon zonder de toeſtemming zyner ryksſtanden niets doen, waarom de Franſchen veel moeite hadden vooraleer zy de ratifikatie van dezen ſtilſtandt van de zyde van Schotlandt erlangden. Koning Robert ſtierf den 19 April des jaars 1390, in 't 19 jaar zyner regering. *Buchananus*.

ROBERT de III, de honderd en eerſte koning van Schotlandt, volgde Robert den II op. Hy wierdt eerſt *Johannes* genaamt; maar aangezien deze naam wegens Johannes Balliol by de Schotten zeer gehaat was, nam hy den naam van *Robert* aan. Hy voerde wel den tytel van koning, doch aangezien hy zeer zacht van aardt was, zo beſtierde zyn broeder Robert de regering. In 't begin zyner regering geraakten de Hooglandſche familiën in zulke onderlinge onluſten, in 't byzonder de zogenaamde *Clan Chattan*, en *Clan Cameron*, dat de hofbedienden, om de onderlinge wreedheden te doen ophouden, de zelve bewogen hunne geſchillen door een gevecht van gelyke manſchap te beſliſſen, hen belovende, dat de overwinnaars van de koninklyke vergiffeniſſe en de overwonnen van roem konden verzekert zyn. Hier op kwamen 30 (anderen zeggen 300) van ieder party op een eilandt in de rivier Tay voor Perth zamen. Wanneer iemandt uit het getal zich uit vreze verborgen hadt, zo wilde niemandt om des zelfs wille te rug ſtaan, wanneer een ambachtsman zich aanboodt des vermiſten plaats te vervullen, door wiens dapperheit de party, by welke hy zich voegde, de overwinning behaalde. Van de overwinnende party bleven 10 in 't leven, doch van de andere maar een eenig man. Sedert leefden beide partyen een geruimen tydt in ruſt en vrede. Dit geſchiedde in den jare 1396. Koning Robert was de eerſte, die hertogen in Schotlandt verklaarde. Zyn broeder, zynde zyn ſtadhouder in de regering, wierdt tot hertog van Albanië verklaart. Maar Douglas weigerde dezen nieuwen tytel aan te nemen. Naderhandt ontſtondt 'er een oorlog in Engelandt, wegens een hoon, den grave Georg van March aangedaan: want wanneer des zelfs dochter met des konings zone ſtondt te trouwen, wierdt zulks van Douglas belet, voorwendende, dat de prins buiten bewilliging der ryksſtanden geen huwelyk kon aangaan. By deze gelegenheit rekommandeerde hy zyne eige dochter. Hier op voegde zich de graaf van March by de Engelſchen, die derhalven een inval in Schotlandt deden, en het ſlot van Edenburg nevens den kroonprins, die op het zelve was, belegerden. Aangezien nu des zelfs oom, de gouverneur, zeer langzaam aannaderde om het kaſteel te ontzetten, zo beſloten zommigen daar uit, dat hy den kroonprins wenſchte van kant geholpen te zien, ten einde zyne kinderen de kroon erven mogten. Doch de Engelſchen moeſten onverrechter zake aftrekken; wanneer de Schotten een inval in Northumberlandt deden; maar wanneer zy met den gemaakten buit meenden af te trekken, wierden zy onvoorziens overvallen en geſlagen. Toen bragt Archibald Douglas 10000 man zamen, doch wierdt ook geſlagen, en hy zelf gevangen genomen. Daarenboven wierden vele voorname edelen van Henrik Piercy van Northumberlandt, en van den voornoemden grave van March gedood. Dit geſchiedde den 7 May des jaars 1401. Ondertuſſchen liepen de zaken van Schotlandt achter uit door de dwingelandy van den gouverneur, die zynen neef, den kroonprins, zich dood hongeren liet; invoegen de koning genoodzaakt was zynen nog overigen zoon Jacobus naar Vrankryk te zenden, om hem maar in 't leven te houden. Doch wanneer deze te Flamborough, in Jorkshire, aankwam, wierdt hy van de Engelſchen, tegen het gemaakte beſtandt, in verzekering genomen; het welk oorzaak was, dat zyn vader in den jare 1406 van hertzeer ſtierf. Daar op wierdt het ryk van de ſtanden zynen broeder beveſtigt, onder wiens regering de Engelſchen een inval in Schotlandt deden, en de Zuidelyke graafſchappen verwoeſtten. In den jare 1411 rebelleerde de gouverneur der eilanden, met wien Alexander, des gouverneurs broeder, te Harlaw, in 't Noorder gedeelte, een treffen hieldt, in het welke vele edelen ſneuvelden. De uitſlag van dit gevecht was zo twyffelachtig, dat beide de partyen zich de overwinning toeëigenden. Omtrent ter zelver tydt wierdt de akademie van St. Andrews opgerecht, wanneer de Schotſche geeſtelykheit Martinus den V na 't ſcheiden van 't concilie van Conſtants aankleefde, maar den tegenpaus, Petrus van Luna, wederſtondt. In den jare 1419 wierden onder 't opperbevel des graven van Buchan eenige hulpbenden naar Vrankryk gezonden, die den hertog van Clarence, broeder des konings van Engelandt, ſloegen; waarom de gemelde graaf van Buchan tot groot-ryksmaarſchalk, of konneſtabel van Vrankryk verklaart wierdt. In den jare 1420 ſtierf Robert, gouverneur van Schotlandt, en zyn zoon Murdo was zyn opvolger, onder wiens regering nog meer hulpbenden in Vrankryk gezonden, en Douglas tot hertog van Furcin, in het zelve koninkryk, gemaakt wierdt; doch zy wierden tweemaal van de Engelſchen onder het bevel van Johannes, hertog van Bedford, die Jacobus den I, koning van Schotlandt, als een gevangen met zich voerde, geſlagen. Het gebeurde daarenboven, dat de Schotſche gouverneur Murdo zich over zyne zonen, die hem weigerden te gehoorzamen, vergramde, en zich in toorn deze woorden liet ontvallen, dat hy iemandt wilde laten halen, dien hy en zy zouden moeten gehoorzamen. Op ſtaande voet wierdt Jacobus de I vrygelaten, en in den jare 1423 weder in zyn ryk herſtelt. *Buchananus*.

Engelsche en andere prinssen.

ROBERT, oudſte zoon van Wilhem den I, koning van Engelandt, door hem by Machtelt, de dochter van Balduin, grave van Vlaanderen, geteelt. Na dat zyn vader in den jare 1066 het koninkryk van Engelandt verovert hadt, maakte hy hem zynen ſtedehouder over zyne erffelyke landſchappen in Vrankryk, Normandië en Maine. Maar hy matigde zich aldaar de opperheerſchappy aan, en voerde een prachtigen ſtaat, waar van daan hy wel den naam van Courtois, of Galant erlangde, maar den onderdanen ook zo

zo lastig viel, dat de zelve genoodzaakt waren zynen vader om hulpe tegen hem te verzoeken. Robert, vernemende, dat 'er manschap tegen hem in aantocht was, maakte met 2000 man, die hy van den koning van Vrankryk ontfangen hadt, een hinderlage, en floeg in den jare 1079 het leger van zynen vader op de vlucht; en wanneer hy onwetende met Wilhelm zelve handgemeen wierdt, ligtte hy hem met zyn lans uit den zadel, en kwetste hem in den arm. Maar zo dra als hy hem aan des zelfs stem kende, zette hy hem met veel eerbiedigheit weder op zyn paardt, en verzocht hem om vergiffenisse; waarop de vader en de zoon ten volle wederom verzoent wierden. Maar nauwlyks was de vader te rug getrokken, of daar kwamen nieuwe klagten tegen den zone in, in 't byzonder, dat hy zeide, zyn vader hadt hem belooft, in geval hy Engelandt, gelyk naderhandt geschied is, veroverde, het hertogdom van Normandië in eigendom te geven. Wilhelm kwam andermaal met een leger over, wanneer zich Robert wel wederom verootmoedigde, maar zynen eisch niet erlangde: want hy wierdt genoodzaakt mede naar Engelandt te keren, aldaar een tydlang tegen de Schotten te oorlogen, en eindelyk zyn jongsten broeder Henrik tot zyn mederegent in Normandië te erkennen. Doch met dezen bleef hy niet lange in vriendschap, en noodzaakte dus zynen vader een derden tocht zynenthalven te ondernemen. Hoewel hy nu al wederom op zyn verzoek vergiffenis erlangde, zo was hy nochtans door zyne gedurige twisten oorzaak, dat hy na de doodt van zynen vader, in den jare 1087, met Normandië moest te vrede zyn, en gedogen, dat zyn middelste broeder, Willem de II, den Engelschen troon beklom. In den beginne bragt hy tegen dezen wel een talryk leger op de been, gebruikende daar toe het geldt, dat hem zyn jongste broeder Henrik op het landschap Coutantin voorgeschoten hadt; maar hy maakte in tyds zyn verdrag, en nam voor zyne pretensie op de Engelsche krone een jaarlyksch pensioen van 3000 marken: daarentegen verongelykte hy zyn jongsten broeder, dien hy zonder voorgaande voldoening der bovengemelde somme het gegeven onderpandt weder ontweldigde; en wanneer kort daar na een oproer tegen Willem den II in Engelandt ontstondt, zo vergat hy de geslote vrede, en mengde zich in die beroerten. De koning van Engelandt derhalven deedt een inval in Normandië, nam het graafschap Eu, Feskamp, Cherbourg, en andere plaatsen met geweldt in, en noodzaakte Robert in den jare 1090 tot een verdrag, hoewel niet zeer voordelig voor hem. Naderhandt kwam hy hem tegen den derden broeder Henrik te hulp, die zich over het geleden onrecht poogde te wreken; en wanneer in den jare 1092 ook met dezen een verdrag gemaakt wierdt, trok Robert voor een zekeren tydt mede naar Engelandt, alwaar hy tegen den koning van Schotlandt, Malcolmus, de wapenen voerde. Na zyne te rug komst in Normandië nam hy zynen jongsten broeder Henrik gevangen, en liet hem niet los vooraleer hy van zynen bovengenoemden eisch afstondt. Henrik begaf zich naar 't hof van Vrankryk, en bemachtigde eenigen tydt daar na het kasteel Dumfront, in Normandië gelegen. Wilhelm de II ondersteunde hem heimelyk, en wanneer Robert hem van trouwloosheit beschuldigde, zeilde hy met eene talryke manschap naar Normandië, en noodzaakte hem andermaal tot de vrede. In den jare 1096, wanneer verscheide prinssen een tocht naar 't H. Landt beraamden, om de ongelovigen te bestryden, verpandde Robert de landen Normandië, Maine, en al zyne goederen aan Wilhelm den II, en trok ook met een aanzienlyk gevolg derwaarts. Hy betoonde aldaar zo veel dapperheit en beleidt, dat de Christenen, hebbende Jeruzalem verovert, van gedachten waren hem tot koning te verklaren. Maar wanneer hy ter zelver tydt verstondt, dat zyn broeder Willem de II gestorven was, keerde hy wel haast weder naar zyn vaderlandt, in hope van de Engelsche krone te zullen erlangen. Doch wanneer hy daar aankwam, vondt hy zyn jongsten broeder op den troon. Hy keerde derhalven naar Normandië, en wierdt aldaar in den jare 1100 met gejuich ontfangen. In 't eerste jaar dreigde hy, maar het volgende deedt hy eene landing te Portsmouth, en wierdt zo blymoedig ontfangen, dat de zaken voor Henrik slecht begonnen uit te zien. Des niettegenstaande, aangezien het gemoedt van Robert ligt te bewegen was, liet hy zich in den jare 1102 in een verdrag met zynen broeder in, dat namentlyk Henrik, zo lang als hy leefde, koning zou blyven, maar Robert hem na zyne doodt opvolgen, genietende onderwylen jaarlyksch 3000 marken. Dus bleef Robert twee maanden lang zonder de minste blyk van misnoegen aan zyn broeders hof, en keerde in September des voornoemden jaars weder naar Normandië. In den jare 1104 ontstondt 'er een nieuwe oorlog tusschen Henrik en Robert, by gelegenheit, dat zommige groten des ryks tegen Henrik een opstandt verwekten, en by Robert een veilig verblyf vonden. De uitslag van dezen oorlog was, dat Henrik, na eene volkome by Tenchebray in Normandië bevochtene overwinning, zyn broeder Robert gevangen nam, en hem op 't kasteel te Caerdif, in Engelandt, of, gelyk anderen berechten, te Glocester vast zette. In dezen staat heeft hy 76 jaren tot aan zyne doodt doorgebragt: zommigen voegen daar by, dat hem in 't begin zyner gevangenisse, om dat hy ontvluchten wilde, de oogen uitgestoken zyn. *The compleat Hist. of England Vol.* I.

ROBERT VAN MELCHENT, graaf van Glocester, was een natuurlyke zoon van Henrik den I, koning van Engelandt. Aangezien deze gene wettige kinderen naliet, als Machtelt, gemalin (1) van keizer Henrik den V, (2) van Godfried Plantageneta, grave van Anjou, zo hielp Robert haar recht tot de Engelsche krone tegen Stephanus, haar vaders zusterszoon, dapperlyk beweren. Niettegenstaande deze den troon werkelyk hadt beklommen, deedt hy hem nochtans hier en daar geen geringen afbreuk, en maakte zich niet minder door zyn ongemeen verstandt en onvermoeiden vlyt dan door zyne dapperheit vermaard. Hy veroverde onder anderen het kasteel van Bristol, en verdedigde het tegen Stephanus; doch wierdt in den jare 1138 genoodzaakt tot zyne voornoemde zuster naar Anjou te vluchten. In 't volgende jaar keerde hy met haar naar Engelandt te rug, alwaar hy een groten aanhang maakte. In den jare 1140 leverde hy Stephanus by Linkoln slag, waar in deze niet alleen geslagen, maar ook genoodzaakt wierdt zich zelf in eige handen des graven van Glocester over te geven, weigerende op eenige andere wyze kwartier te hebben. Nochtans gingen de zaken voor de keizerinne Machtelt niet naar wensch, en tot haar grootste ongeluk viel Robert, toen hy haar uit de belegerde stadt Winchester wegvoerde, in de handen der vyanden. Hare dankbaarheit omtrent hem was zo groot, dat zy hem tegen zyn wil en dank tegen Stephanus, dien zy gevangen hadt, uitwisselde, die sedert, hoewel te vergeefsch, poogde hem in zyne belangen over te halen: in 't tegendeel kleefde hy de belangen van zyne zuster aan, die ook de hope, van eerlang als koningin van Engelandt gekroont te worden, niet verloor dan na dat hy te Bristol in den jare 1146 aan eene koorts gestorven was. By zyne gemalinne Mabel, of Sibylla, dochter van Robert Fitz-Haymon, uit Normandië, teelde hy eene dochter, die nog by zyn leven met den grave van Chester trouwde, en een zoon, genaamt *Willem*, die hem als graaf van Glocester opvolgde, en na de doodt van zynen eenigen zone, den zoon van koning Henrik den II, genaamt *Johannes*, gemaal van zyne dochter Izabelle, tot erfgenaam verklaarde. Deze, na dat hy den troon van Engelandt hadt beklommen, verstiet Izabelle, onder schyn van bloedverwantschap en onvruchtbaarheit, gevende de zelve en haar aangebragt goedt voor 20000 marken aan Godfried Mandevil, zone van Godfried Fitz-Peters, grave van Essex, ter gemalinne. Wanneer deze, zonder kinderen by haar verwekt te hebben, zyn leven in een steekspel verloor, trouwde zy met Hubert de Burgh, en stierf niet lange daar na. Amaluk, zoon van hare zuster Mabil, en der zelver gemaal, de graaf van Evreux, erfde den tytel van graaf van Glocester. Na des zelfs doodt verviel deze waardigheit op den zone van de derde zuster Amicia, en van haren gemaal, Robert van Clare, grave van Hertford, genaamt *Gilbertus*, wiens nakomelingen een geruimen tydt den tytel van graven van Glocester gevoert hebben. *Cambden 's Brit. Wilh. Malmesb. Sam. Daniel's life of King Stephen.*

ROBERT de I, bygenaamt *de Sterke*, hertog en markgraaf van Vrankryk, en abt van St. Martin van Tours, is een der voorvaderen der koningen van Vrankryk van het derde geslacht. Hy stamde af van Childebrand, zoon van Pipin den Vetten. Deze Childebrand liet *Nebeloug* na, die *Theodebert* teelde, de welke de vader van Robert was, die wegens zyne dapperheit en daden de Sterke toegenaamt wierdt. In den jare 861 gaf hem koning Karel de Kale het hertogdom of gouvernement tusschen de Seine en de Loïre, om het zelve tegen de vyanden van 't ryk te beschermen. Hy was een pilaar der kerke, en een voormuur van 't vaderlandt, daar in, dat hy den ongelovigen dapper wederstondt; waarom hy de Macchabeër van zynen tydt genaamt wierdt. In den jare 862 veroverde hy 12 Normansche schepen, die de rivier de Loïre opvoeren. Een tydlang daar na floeg hy de Britten, die een inval in Anjou gedaan hadden; doch verloor eindelyk zyn leven, toen hy tegen de Normannen vocht. Dit geschiedde te Briserte, of Briesarta, aan de rivier de Sarte, in Anjou, in den jare 866, of 867. Zyne zonen waren *Eudes*, naderhandt koning van Vrankryk, en *Robert*, die den troon insgelyks bemachtigt heeft. *Flodoard in Chron. Mezeray. Sammarthan. P. Daniel.*

ROBERT de II was zoon van Robert den Sterken, hertog van Vrankryk, en graaf van Parys. Wanneer zyn broeder Eudo, koning van Vrankryk, met Karel den Slechten naar de krone dong, stondt hy hem getrouwelyk by, en wanneer de zelve eindelyk genoodzaakt was Karel voor koning te erkennen, maar aanstonts daar na stierf, moest zich Robert wel aan Karel onderwerpen, maar hy liet niet na zich op allerlei wyze den weg tot den troon te banen. Tot dien einde hieldt hy verstandhouding met de Normannen, en was de voornaamste oorzaak, dat hun veldheer Rollo een vasten voet in Vrankryk kreeg, gelyk hy ook des zelfs peter was toen Rollo gedoopt wierdt (a). Maar na de doodt van Rollo moest hy zyn oogmerk langs een anderen weg zoeken te bereiken, gelyk hy deedt: want de gunsteling van koning Karel, Hagano genaamt, misbruikte de eenvoudigheit van zynen heer en meester, en maakte hem dus by den adel gehaat, die in den jare 920 besloot hem van den troon te stoten. By die gelegenheit wierp zich Robert als het hoofdt der misnoegden op, en bragt het zo verre, dat hy van het grootste gedeelte der standen in den jare 922 tot koning van Vrankryk uitgeroepen wierdt, wordende den 29 Juny van Herivaus, aartsbisschop van Rheims, die drie dagen daar na stierf, gekroont. Doch hy genoot deze eer niet lange: want hoewel hy Karel den Slechten tot naar Lotharingen deedt wyken, wierdt hy nochtans den 25 Juny des jaars 923 by de rivier de Aisne, niet verre van Soissons, in een slag gedood (b). Zyne gemalin was Beatrix van Vermandois, dochter van Herbert den I, en de kinderen, die hy by haar teelde, waren *Hugo* de Grote, vader van Hugo Kapet, en Emma, gemalin van Rudolph, die na de doodt van dezen Robert tot koning van Vrankryk gekroont wierdt (c). (*a*) *Dudo de Gest. Duc. Norm. l.* I *&* II. *Wilh. Gemetic.* (*b*) *Chronic. Flodoardi, Ademari, & Medardi.* (*c*) *Ibid.*

ROBERT, de zoon van koning Robert van Vrankryk, en van des zelfs twede gemalinne Constantia van Provence, wierdt tot hertog van Burgundië verklaart, toen zyn ouder broeder Henrik in den jare 1025 van zynen vader tot erfgenaam der krone verklaart wierdt. Zie ROBERT, koning van Vrankryk. Zyne moeder zocht wel op allerlei wyze hem in de erfvolging boven zynen broeder Henrik te doen stellen; maar alle hare pogingen waren ydel;

del; en wanneer Robert des niettegenſtaande met Henrik in vriendſchap leefde, vervolgde zy beide, en noodzaakte hen de wapenen op te vatten; hoewel de zaak nog by 't leven van hunnen vader beſliſt wierdt. Zie ROBERT, koning van Vrankryk. Na des zelfs doodt begon de moeder wel nieuwe onluſten te verwekken, maar Henrik ſloeg haar leger, dat zy tegen hem zondt, en dwong haar tot een eeuwig verdrag; en zyn broeder wierdt van hem genoodzaakt met Burgundië te vrede te zyn, (zie HENRIK de I, koning van Vrankryk) het welk hy als hertog tot zyne doodt bezat; en hy is de ſtamvader der hertogen van Burgundië, die in den jare 1361 uitgeſtorven zyn. Hy hadt ook een groot geſchil met Renard den I, grave van Nevers, zynen zwager, wegens de grenzen van 't graafſchap Auxerre, dien hy met eige handen doorſtak. Eindelyk ſtierf hy aan een ſchielyk en ſchandelyk overval in de kerk te Floeri aan de Oſche, ſtaande onder 't kerkgebiedt van Langres, in den jare 1057. *Du Cheſne Hiſt. de Bourg.*

ROBERT *van Vrankryk*, graaf van Dreux. Zie DREUX.

ROBERT de I, graaf van Artois, en broeder van Lodewyk den IX, of den Heiligen, van Vrankryk, reiſde met den zelven in den jare 1249 naar 't H. Landt. Maar aangezien hy zich al te zeer onder de vyanden waagde, verviel hy te Maſſora, in Egypten, in hunne handen, doch ſtreedt zo lang, tot hy eindelyk ſneuvelde. Dit geſchiedde in den jare 1250. Zyne gemalin was Machtelt, dochter van den hertog van Brabandt, die ter zelver tydt nevens de koninginne van Vrankryk en andere voorname vrouwen in 't H. Landt was. *Joinville Hiſt. de Louis S. c.* 19. *P. Daniel Hiſt. de France T.* II. *col.* 42 *&* 107 *ſeq.*

ROBERT de II, graaf van Artois, bygenaamt *de Vrome*, en *de Edele*, wierdt van Lodewyk den Heiligen ridder gemaakt, met wien hy in den laatſten kruistocht naar Afrika trok. Naderhandt zondt hem koning Philips de Stoute tegen de oproerigen by Navarre. Gedurende de gevangeniſſe van Karel den II wierdt hy tot regent van 't koninkryk van Napels verklaart, en ſloeg die van Arragon ter zee: ook behaalde hy een voordeel op de Nederlanders naby Veurne in den jare 1297, uit aanmerking van welken dienſt hem de koning tot Pair van Vrankryk verklaarde. Wanneer hy naderhandt de Nederlanders niet verre van Kortryk met geweldt meende aan te grypen, wierdt hy geſlagen en gedood, na dat hy 30 wonden ontfangen hadt. Dit geſchiedde in den jare 1302, toen hy 54 jaren oud was.

ROBERT de I, eerſte hertog van Normandië, in Vrankryk, wierdt te voren Rollo genaamt. Zie ROLLO.

ROBERT de II, twede hertog van Normandië. Zie WILHELM.

ROBERT de III, (of de II) hertog van Normandië, twede zoon van Richard den II, ontfing van zynen vader een graafſchap tot zyn aandeel, onder die voorwaarde, dat hy een vazal van zynen oudſten broeder Richard den III zyn zou. Maar hy weigerde zulks na de doodt van zynen vader; hoewel hy eindelyk zyn verdrag met zynen broeder maakte; en wanneer de zelve aanſtonts in 't eerſte jaar zyner regering, namentlyk in den jare 1027, of 1028, overleedt, volgde hy hem in 't hertogdom. (Zie RICHARD de III, hertog van Normandië.) Hy raakte in verſchil met Robert, koning van Vrankryk, wegens zynen bloedverwant Robert, aartsbiſſchop van Rouaan, die naar Vrankryk geweken was: doch de zaak wierdt in der minne bygelegt, en de aartsbiſſchop erlangde van den hertog vergiffenis (a). In de onluſten, die Henrik, koning van Vrankryk, door zyne moeder en broeder in 't begin zyner regering verwekt wierden, voegde hy zich by de party des konings, dien hy meeſt van alle onderſteunde, wanneer zyn troon begon te waggelen (b); waarom de koning zyn hertogdom met eenige ſteden vermeerderde (c). Robert dwong na dezen ook den hertog van Bretagne om hem als leenheer te erkennen (d). Hy was van dat aanzien en gezag, dat hem de ſtrydende partyen in Engelandt wegens de erfvolging tot ſcheidsman verzochten (e). Maar eindelyk ondernam hy, volgens het plegtig gebruik van die tyden, een pelgrimagie naar 't H. Landt, maar ſtierf aldaar te Nicca in den jare 1035 (f). Zyne gemalin was de zuſter van Canut, koning van Engelandt, die hy echter verſtoten heeft, nemende eene byzit van geringe afkomſt, uit welke de vermaarde Wilhelm de Veroveraar geboren is, dien hy voor zyn vertrek naar 't H. Landt door de ſtanden als zynen opvolger liet huldigen (g). (a) *Wilhelm. Gemmet. lib.* VI. *c.* 3. (b) *Ibidem. & Fragm. Hiſt. Franc. apud du Cheſne Tom.* IV. (c) *Chron. Fiſcanenſe.* (d) *Wilhelm. Gemmet. lib.* VI. *c.* 8. (e) *Ibid.* (f) *Idem lib.* VI. *c.* 18. *Ordericus lib.* III. (g) *Ibidem & Glaber lib.* IV. *c.* 6. *Wilh. Malmesb. lib.* I. *c.* 1.

ROBERT de IV, (of de III) hertog van Normandië, was de oudſte zoon van Wilhem den Veroveraar, koning van Engelandt. Toen zyn vader den tocht naar Engelandt ondernam, liet hy hem alvorens tot vermoedelyken opvolger van 't hertogdom huldigen, en beliefde hem dit landt af te ſtaan. Maar aangezien hy zulks naderhandt niet deedt, verwekte Robert grote onluſten tegen zynen vader, en het landſchap Maine, aan welke Wilhelm in 't byzonder belooft hadt, dat hy haar zynen zoon tot regent wilde geven, verkoos nevens Philips den I, koning van Vrankryk, zyne party. Robert kon evenwel by het leven van zynen vader tot zyn oogmerk niet komen; en wanneer deze ſtierf, beſtelde hy Robert tot erfgenaam van Normandië, en zyn tweden broeder, Wilhelm den Roſſen, van Engelandt. (Zie WILHELM de Veroveraar, koning van Engelandt.) Doch hier mede was Robert, zynde de oudſte zoon, niet te vrede, maar wilde de kroon van Engelandt hebben; maar Wilhelm de Roſſe was in de voorbaat, en na dat hy Engelandt hadt in bezit genomen, deedt hy een inval in Normandië, veroverde Fekamp en Eu, welke plaatſen hy ook werkelyk in bezit hieldt, toen naderhandt in den jare 1091 de vrede gemaakt wierdt; wanneer Robert ook genoodzaakt wierdt Cotentin, dat hy zynen broeder afgenomen hadt, weder te geven (a). In den jare 1097 woonde hy den eerſten kruistocht der Chriſtenen in 't H. Landt by, en verkocht het hertogdom van Normandië aan zynen broeder Wilhelm, koning van Engelandt (b). Maar wanneer deze ondertuſſchen geſtorven was, trok Henrik, de jongſte broeder van Robert, naar Engelandt, en beklom den troon. Robert, wederkerende in den jare 1101, eiſchte wel de opvolging, maar kwam te laat, en Henrik nam in den jare 1106 ganſch Normandië in, en nam Robert zelf gevangen (c); en hoewel Lodewyk de VI, koning van Vrankryk, zich naderhandt zyns aannam, en zyn zoon Wilhelm Clito aan alle hoven hulp voor hem zocht, was zulks nochtans te vergeefſch, en Robert ſtierf in de gevangeniſſe in den jare 1134, den 10. February (d). Zie ook boven 't eerſte artykel van de Engelſche prinſſen. (a) *Order. lib.* IV. *Hoveden lib.* I. *Malmesb. lib.* IV *ad an.* 1090. *Gemmet. lib.* VII. *c.* 44. *& lib.* VIII. *c.* 4. (b) *Eadmar. Hiſt. Nov. lib.* II. *part.* I. *c.* 1. *Order. lib.* IX. *p.* 724. *Hoveden. Dunelm. ad an.* 1107. *Gemmet. lib.* VIII. *c.* 13. (d) *Gemmet. lib.* VIII. *c.* 16. *Order. lib.* XIII.

ROBERT GUICHARD, hertog van Apulië en Kalabrië, was een Norman. Tancredus van Hauteville, een heer in Normandië, hadt vele kinderen, maar weinig vermogen. Hy zondt derhalven zyne twee oudſte zonen naar Italië, om aldaar hun fortuin te zoeken. Deze twee jonge heeren, met name *Fierebras* en *Dreux*, namen dienſt by Pandulphus, heere van Capua. Naderhandt vereenigden zy zich met elkander, en ondernamen de Saracenen in Sicilië te beoorlogen. Hier in waren zy zo gelukkig, dat zy hunne broederen en verdere vrienden uit Normandië ontboden. De bovengenoemde Robert Guichard was de vermaardſte van hen. Hy ſloeg zyne vyanden verſcheide malen, en ſtierf eindelyk in den jare 1085, omtrent 62 jaren oud zynde. Zyne zonen, die hy naliet, waren *Boëmund*, die wegens zyne oorlogen in 't H. Landt vermaard is, en *Rogerius*, dien Apulië en Kalabrië te beurt vielen. *Du Cheſne Collect. Scriptor. Norm.*

ROBERT VAN DER MARCK. Zie MARCK. (ROBERT VAN DER)

ROBERT de I, graaf van Vlaanderen, toegenaamt *de Vries*, of *van Kaſſel*, was de twede zoon van Boudewyn den V, bygenaamt van Ryſſel, by Alix, dochter van Robert, koning van Vrankryk. Naardien hy, als de twede zoon van zynen vader zynde, (de oudſte was *Boudewyn* genoemt) volgens de gewoonte van 't landt van de erfvolginge uitgeſloten was, poogde hy, naar 't voorbeeldt der Normannen, die ter zelver tydt Sicilië bemachtigt hadden, en van andere, die in die tyden koningen en heeren in 't H. Landt waren geworden, zyn fortuin op de zelve wyze te maken; en aangezien zyn vader hem eene toegeruſte vloot gaf, zeilde hy daar mede naar Spanje, met een voornemen om den Saracenen Gallicië te ontweldigen. Maar hy wierdt met groot verlies genoodzaakt te rug te keren; en wanneer hy andermaal met een nieuwe vloot derwaarts keerde, wierdt het grootſte gedeelte door een ſtorm belopen en vernielt. Daar op beſloot hy Griekenlandt te bezoeken, alwaar hy een groten aanhang hadt, die hem beloofde het landt over te geven. Maar die toeleg wierdt aan den Griekſchen keizer ontdekt, en liep mede te niet. Dus begon Robert zyne gedachten nopens de verovering der ver gelegene landen te laten varen; en aangezien ter zelver tydt Floris, graaf van Vrieslandt, geſtorven was, nalatende een onmondigen zoon, onder de voogdy van des zelfs moeder, meende hy gelegenheit te hebben om dat landt te kunnen bemachtigen. Tot dien einde beoorloogde hy de gemelde gravinne weduwe, Geertruid van Saxen: doch naderhandt trouwde hy met de zelve, en wierdt dus graaf van Vrieslandt; en wanneer zyn vader in den jare 1067 ſtierf, geraakte hy met zynen broeder Boudewyn den VI, grave van Vlaanderen, in een zwaar geſchil, buiten twyfel om dat hy met hem de vaderlyke landen wilde delen. Hy won ook in den jare 1070 een ſlag, waar in zyn broeder ſneuvelde, en hy ganſch Vlaanderen bemachtigde, en den koning van Vrankryk Philips den I ſloeg, toen die zyns broeders kinderen te hulp kwam. Richildis, zyns broeders nagelate weduwe, zocht by keizer Henrik den IV heul. Robert in 't tegendeel maakte een verbondt met Vrankryk, en bleef dus heer van Vlaanderen, terwyl zyn broeders zoon Boudewyn met Henegouwen moeſt te vrede zyn, het geen hem van moeders zyde toebehoorde. Hy teelde by de zelve twee zonen en drie dochteren. *Robert* de II was de oudſte, die *van Jeruzalem* wierdt bygenaamt, om dat hy in den jare 1096 naar 't H. Landt was getrokken, en de verovering der ſtadt Jeruzalem onder Godfried van Bouillon hadt bygewoont. Hy was ook met koning Lodewyk, bygenaamt de Vette, in den ſlag tegen Thibald, grave van Champagne. Hier viel hy van zyn paardt, en wierdt dus vertreden, dat hy den geeſt gaf. Een tydlang daar na, namentlyk in den jare 1111, wierdt hy te Atrecht in de kerk van S. Vaſt begraven. *Oldericus Vitalis lib.* XI *Hiſt. Lambertus Schafnaburgenſis.* enz.

Paltsgraaf aan den Rhyn.

ROBERT, Paltsgraaf aan den Rhyn, hertog van Cumberlandt, in Engelandt, ridder van de orde van den Kouſſebandt, enz. was de zoon van Frederik, keurvorſt van de Palts, en van Elizabeth, dochter van Jacobus den VI, koning van Schotlandt, en de I koning van Engelandt, naderhandt koning en koningin van Bohemen. Hy wierdt den 17 December des jaars 1619 geboren, en was in den jare 1632 by de belegering van Rhynberk onder den prinſſe van Oranje, hoewel hy toen nog maar 13 jaren oud was. Hier gaf hy preuven van zyn beleidt en dapperheit boven zyne ja-

jaren. In den jare 1637, toen hy omtrent 18 jaren oud was, hadt hy het bevel over een regiment Duitſche ruiters. In 't volgende jaar wierdt hy door de keizerlyken krygsgevangen gemaakt. Deze hielden hem drie jaren lang. Wederom in vryheit herſtelt zynde begaf hy zich naar Engelandt in den jare 1642, en boodt koning Karel den I zynen dienſt aan. Deze, zynde zyn oom, maakte hem ridder van den Kouſſebandt, en veldheer over zyn leger. Hy trok met het zelve regelregt naar Worceſter, welke ſtadt alstoen door den kapitein Fienes belegert wierdt. Dezen dwong hy de belegering op te breken. Hy ſloeg verſcheide regimenten, die in aantocht waren, om dien kapitein te verſterken. Hy greep de zelve aan in een naauwen doortocht, alwaar naauwlyks vier mannen teffens doortrekken konden. Maar verſtaande, dat de graaf van Eſſex voor Worceſter naderde, trok hy te rug naar Ludlow. Te Edge-Hill hadt hy het bevel over den regter vleugel van 's konings ruitery, en ſloeg den linker vleugel van het leger van het Parlement, dien hy tot aan Kineton vervolgde, en eene grote ſlagting onder de zelve maakte. In den jare 1643, wanneer 't leger van 't Parlement eene nieuwe verſterking van Cirenceſter hadt ontfangen, zondt de koning den prins Robert met vier duizend man, om zich van die ſtadt te verzekeren, gelyk hy by verraſſching na een uur tegenſtandt deedt. Hier maakte hy 1400 krygsgevangen, en veroverde wapenen voor 3000 man. Gloceſter eiſchte hy te vergeefſch op ter overgave. Daar op deedt hy eene ſtroping in 't prinsdom van Walles; en van daar wederkerende belegerde hy Lichtfield, en noodzaakte den gouverneur tot de overgave. Kort daar na nam hy Birmingham weg. Van daar bezocht hy den koning te Oxford. Hy greep de troepen van 't Parlement in hunne legerplaats te Poſtcomb en Chimer aan, en maakte vele krygsgevangenen. Hy ſloeg den kolonel Hambden, Sheffeld, en een gedeelte van 't Parlements-leger te Chalgrove-Field, en doodde een groot getal. Toen de koningin te Oxford aankwam, beval hem de koning zich met prins Maurits, zyn broeder, zamen te voegen, en Briſtol weg te nemen; gelyk hy binnen drie dagen deedt. Voorts rukte hy nevens den koning voor Gloceſter; doch hy wierdt uit de belegering gezonden, om den grave van Eſſex tegen te trekken, gelyk hy met veel dapperheit deedt; hoewel hy voor hem wyken moeſt. Na dat derhalven deze graaf de belegering hadt doen opbreken, trok hy naar Londen. Prins Robert ſloeg hem in den ſtaart. In den ſlag van Newbury toonde hy geen minder dapperheit; alwaar hy door de ruitery van 't Parlement wierdt genoodzaakt te deinzen. Doch hy herſtelde zich, en bragt den vyandt weder in wanorder, hem vervolgende, tot dat de nacht het gevecht eindigde. In January daar aan volgende, wanneer de prins te Oxford was, wierdt hy hertog van Cumberlandt en graaf van Holderneſſe gemaakt. In Maart daar aan volgende wierdt hy gelaſt Newark te hulp te komen. Hy trok zo ſpoedig derwaarts, dat hy daar aankwam vooraleer men vernomen hadt, dat hy op weg was. Johan Meldrum, die Newark met 8000 man belegerde, poogde te beletten, dat de prins zich niet by den Lord Lougborough voegde; maar hy wierdt geſlagen, en moeſt wyken. Robert, voor Newark naderende, leverde de Parlements-troepen ſlag; maar wanneer hy zich te diep onder de vyanden waagde, wierdt hy bekend, en van de ſoldaten aangegrepen. Van deze doorſtak hy eenen; de twede wierdt van een zyner edellieden doorſchoten. Wanneer de derde gereed ſtondt om de handt aan den prins te ſlaan, wierdt hy byna afgeſneden van William Neal. Robert, uit dit gevaar gered, drong met zyne manſchap dus op de vyanden aan, dat hy ze tot in hunne werken dreef. In het twede treffen ſloeg hy ze uit het veldt, en noodzaakte Meldrum met zyn volk binnen de werken te keren. In den jare 1644 trok hy tot ontzet van Jork, welke ſtadt door het Schotſche leger ingeſloten was, behalven de troepen van Mancheſter en Fairfax. Onderweeg nam hy Longford in, en het kaſteel Tong, in 't graafſchap Shrop, Stopford, in 't graafſchap Cheſter, en Bolton, in 't graafſchap Lankaſter. Hy noodzaakte de belegering van Lathamhouſe op te breken, welke plaats 18 maanden door de gravinne van Derby onderſteunt was. Voorts deedt hy den vyandt in verſcheide kleine ontmoetingen afbreuk. Op den 1 July naderde hy Jork, waar op de manſchap van 't Parlement aftrok. De prins hieldt den vyandt ſtaande by 't moeras van Marſton, en leverde hem ſlag; waar by de ganſche vyandelyke regter vleugel vernielt wierdt, beſtaande hare voorhoede uit de benden van Fairfax, en de achterhoede uit de Schotſche ruitery. De ruitery van 't graafſchap Jork was ſlecht geoeffent, en gaf uit dien hoofde aanleiding tot de nederlage. Cromwel aan de andere zyde, luitenant generaal onder Mancheſter, greep den marquis van Newcaſtle met zo veel dapperheit aan, wordende onderſteunt door David Lesley en eenige Schotſche benden, dat hy eene volkome overwinning behaalde, niettegenſtaande prins Robert alle mogelyke moeite aanwendde om de zaken te herſtellen. Doch ziende, dat zyne pogingen te vergeefſch waren, week hy tuſſchen de graafſchappen van Lankaſter en Shrop, ſlaande onderweeg verſcheide partyen aan de Saverne. In de maandt van May des jaars 1645 dekte hy den koning, die uit Oxford trok, aangezien Fairfax die ſtadt ſcheen te willen belegeren. Daar op verloſte hy Cheſter, en nam Leiceſter ſtormenderhandt in. Fairfax, daar van verwittigt, trok hem te gemoet, om hem ſlag te leveren, en greep het kwartier des konings te Nazeby aan; wanneer Karel naar Harborough week, alwaar de prins met een vleugel van 't leger kampeerde. De koning ontboodt den prins by zich, en hieldt een krygsraadt, waar in beſloten wierdt op te breken, en den vyandt ſlag te leveren. Dit geſchiedde, en de prins vocht met zo veel dapperheit, dat hy drie verdelingen van den vyandelyken linker vleugel overhoop wierp. Doch dit kon de troepen van het Parlement niet beletten de overwinning te behalen. Na dezen ramp wierp zich prins Robert binnen Briſtol, daar de ſterkſte bezetting was, die de koning nog hadt. Fairfax eiſchte die ſtadt op, en ſchreef een zeer beleefden brief aan den prins, met betuiging van hoogachting, die het Parlement en het volk voor des zelfs perſoon en verdienſten hadt. Daar op volgde een korte ſtilſtandt; maar de ſtadt was genoodzaakt zich na een dappere tegenweer op eerlyke voorwaarden over te geven, uitgezondert, dat Fairfax den prins niet toeſtondt het goeddunken des konings in die gewigtige zaak te vernemen. Daar na week hy naar Oxford, welke ſtadt hy twee dagen voor de overgave verliet, en naar Vrankryk zeilde. In den jare 1648 verſelde prins Robert koning Karel de II, toen de zelve uit Hollandt vertrok, met een gedeelte der vloot, die zich aan hem overgegeven hadt. Hy poogde te vergeefſch de kaſteelen van Colcheſter, Sandwich, Walmore en Deal te ontzetten. De koning maakte hem admiraal over zyne vloot, wanneer hy den Engelſchen geen kleinen afbreuk deedt. Blake wierdt tegen hem gezonden, en ontweldigde hem verſcheide ſchepen: doch hy ontkwam het zelve, en ſtremde de zeevaart zo wel van Engelandt als van Spanje. Hy veroverde onder anderen een Engelſch ſchip van 39 ſtukken kanon, dat hy tot Rojaal-admiraal-ſchip maakte. Tot op de hoogte van de Karabiſche eilanden kruiſſende, maakte hy 5 of 6 pryzen. Daar na keerde hy weder naar Vrankryk, daar hem het gehele hof verwelkomde. Koning Karel de II, die toen aldaar was, ontfing hem met vele tekenen van genegenheit. Van dien tydt af tot op de herſtelling van dien koning begaf zich prins Robert tot de ſtudiën, met zyne geboorte overeenkomende. In den jare 1662 was hy lidt van den geheimen Raadt, en verſelde den koning, die naar Portsmouth trok, om zyne bruidt te ontfangen. In den jare 1664 koos hy zee met de Engelſche vloot, en de Hollandſche koopvaardyſchepen, die van Bourdeaux kwamen, omringende, maakte hy dat jaar 135 pryzen; buiten twyfel in erkenteniſſe van het goed onthaal, dat zyne vluchtige familie van die republyk genoten hadt. In den jare 1665 verſelde hy den hertog van Jork op zee, vertoonde zich met eene vloot van 114 zeilen voor Texel, en vernielde de Hollandſche vloot van 103 oorlogſchepen, acht branders, en zes jagten. Zommigen zeggen, dat de Hollanders in dezen ſlag dertig van hunne beſte ſchepen verloren hebben. In den jare 1666 wierden de prins en de hertog van Albemarle viceadmiraals gemaakt. De prins, gebiedende het blaauw esquader, maakte jagt op de Franſchen, die men meende dat zich by de Hollanders ſtonden te voegen; maar de hertog van Albemarle, die zich ter zelver tydt in een gevecht met de Hollanders hadt ingewikkelt, zou met ſchande hebben moeten wyken, ten ware de prins hem was te hulp gekomen. Hy vocht als een leeuw, ſloeg zich vyfmaal midden door de Hollandſche vloot heen, en vernielde de zelve in twee bloedige ſlagen, vervolgende zommige ſchepen tot aan hare havens. Doch de Hollanders liepen andermaal uit, en voegden zich by de Franſche vloot. In den jare 1673 wierdt hy tot admiraal verklaart, en deedt de Hollandſche ſchepen, die den Teems meenden in te ſluiten, wyken. Dus ging hy zeil om zich by de Franſche vloot te voegen; en den 28 Maart leverde hy de Hollanders ſlag. De Hollandſche achterhoede, gekommandeert door Tromp, wierdt door de Engelſchen aangetaſt, en genoodzaakt te rug te deinzen. Het overige der vloot liet zich in een gevecht met den admiraal de Ruiter in, en prins Robert, kommanderende de voorhoede der Engelſchen, noodzaakte hem insgelyks te wyken. Den 2 Juny bragten de Hollanders wederom eene vloot in zee, wanneer 'er op nieuw een bloedig gevecht ontſtondt, en de prins, na een krygsraadt gehouden te hebben, keerde met zyne ſchepen naar den Teems. In de maandt van July raakte hy wederom ſlaags met de Hollandſche vloot; wanneer de Franſchen, onder ſchyn van den windt te winnen, uit het gevecht weken, en den prins, die ter zelver tydt de Ruiter en Bankert aangetaſt wierdt, in de pekel lieten, invoegen de Hollanders toen de overwinning behaalden. Prins Robert keerde den 24 naar Buoy-of-the-Nore, en wierdt van den koning wel ontfangen. De vrede kort daar na volgende gebruikte de prins zyne ledige uuren tot de ſtudie, in 't byzonder tot de chymie en philoſophie, verrykende de geleerde wereldt met verſcheide vernuftige uitvindingen. Hy ſchepte een zonderling vermaak in 't kaſteel van Windſor, dat hy liet verbeteren en verſieren. Hy ſtierf den 19 November des jaars 1682, en wierdt bygezet in de grafkelder van Henrik den VII te Weſtmunſter.

Geestelyken, en andere vermaarde mannen.

St. ROBERT, abt van Moleſme, was geboortig uit een der beſte huizen van Champagne. Hy wierdt geboren in den jare 1024. Zyn vader was Thierri, of Diderik, zyne moeder Ermengarde. Vyftien jaren oud zynde ging hy in de orde der Benedictynen, in de abdy van Montier-la-Celle, naby de ſtadt Trojes. Hier wierdt hy eerſt prioor, en naderhandt abt van St. Michiël te Tongeren. Doch hy verliet deze abdy wegens de ongebondenheit der monniken, en keerde weder naar Montier-la-Celle. Men zondt hem om ſuperieur van zekere kluizenaars te Colan te zyn. Deze bragt hy in 't boſch te Moleſme, in 't kerkgebiedt van Langres. De monniken van Moleſme verzochten hem om weder te keren, onder belofte van een beter leven en gedrag: maar wanneer die verbetering niet volgde, verliet hy de zelve andermaal, en week in 't boſch van Citeaux, nevens 20 andere geeſtelyken van Moleſme. Hier heeft hy eene abdy en eene kerk geſticht. De monniken van Moleſme verzochten van paus Urbanus den II, dat Robert tot hen mogt wederkeren, die hem zulks ook beval te doen. Hy, derwaarts wederkerende, vondt de monniken in een beter ſtaat om zyne vermaningen en goede leſſen te ontfangen. Hy ſtierf aldaar den 21 Maart des jaars 1108, oud 84 jaren. Paus Honorius de

de III heeft hem onder het getal der Heiligen geplaatst in den jare 1222. *Bolland. Menolog. Cisterc.*

ROBERT, of ROBERTUS, (CLAUDIUS) Domheer en grootaartsdeken van Châlons, aan de Saône, wierdt in den jare 1564 te Bar-sur-Aube geboren. Hy studeerde te Parys onder Theodorus Marsilius, koninklyke hoogleeraar, en oeffende zich naarstig in allerlei wetenschappen. Naderhandt wierdt hy tot onderwyzer van Andreas Fremior, naderhandt aartsbisschop van Bourges, aangestelt, en reisde met hem door Italië, Duitschlandt, en de Nederlanden. Vervolgens reisde hy in dezelve hoedanigheit met Jacobus van Neuchaise, naderhandt bisschop van Châlons, en die hem toen tot aartsdeken en grootvikaris maakte. Deze bedieningen heeft hy met lof bekleed. Hy stierf in den jare 1626, nalatende onder andere voortreffelyke schriften zyn fraai werk in folio, genaamt *Gallia Christiana*, door de Sammarthanen naderhandt vermeerdert.

ROBERT, of ROBERTUS, toegenaamt DE MONTE, om dat hy abt van of du Mont St. Michiël in Normandië geweest is, leefde naar de gemene rekening in den jare 1210, hoewel anderen op beter gronden beweeren, dat hy in den jare 1186 reets gestorven is. Men heeft van hem de *Continuatio Chronici Sigeberti Gemblacensis* van den jare 1112 tot den jare 1210; hoewel het schynt, dat zyn eigen opstel maar tot den jare 1158, of ten hoogste tot den jare 1182 gaat. Hy heeft daarenboven nog verscheide andere werken geschreven, als: *Appendix Germana ad Sigebertum*; de Historie van zyne abdy, enz. door *Lucas Dacherius* in 't licht gegeven. *Possevinus Apparat. Vossius de Hist. Lat. lib.* I. *c.* 52. *Sammarth. Gall. Christ. Cave.*

ROBERT DE SORBON, stichter van het vermaarde naar hem genoemde collegie te Parys in den jare 1252. Hy wierdt *Sorbon* naar zyne geboorteplaats toegenaamt, in Champagne, of, gelyk zommigen menen, onder Sens gelegen. Na dat hy een tydlang kanunnik te Soissons geweest was, wierdt hy kanunnik te Parys, en daarenboven aalmoezenier en biechtvader van koning Lodewyk den Heiligen. Hy schreef drie traktaten, die in de Boekzaal der Vaders gevonden worden, namentlyk: *De Conscientia*; *De Confessione*; en *Iter Paradisi*. Hy stierf in den jare 1271. *Bellarm. Dupleix. Mezeray. Cave.*

ROBERT, bygenoemt GROSTHEAD, of CAPITO, wierdt in Suffolk in een dorp, Stradbrook genaamt, van arme ouders geboren. Na dat hy een tydlang te Oxford gestudeert hadt, begaf hy zich naar Parys. Van daar wederkerende wierdt hy eerst aartsdeken te Leicester, en naderhandt in den jare 1235 bisschop van Linkoln. Aangezien het Engelsche hof in die tyden met het pausselyk gedrag niet te vrede was, reisde hy zelf naar Rome, om den paus van gedachten te doen veranderen. Men deedt hem grote beloften, maar daar volgde niets op; weshalven hy een zeer hertigen brief aan den paus schreef. De paus, hier over ten uiterste gebelgt, kon ter naauwernoodt van de kardinalen, zeggende, dat de bisschop heiliger wat dan zy alle, bevredigt worden. Maar hy vervolgde hem tot aan zyne doodt, voorgevallen in den jare 1253. Hy was tegen de gewoonte van die tyden niet alleen in de Godgeleerdheit, maar ook in de Hebreeusche, Grieksche en Latynsche talen, sterrekunde en de gehele philosophie wel ervaren; waarom hem ook zommigen van tovery beschuldigt hebben. Men heeft verscheide schriften van hem, van welke zommige in den *Appendix* van de *Fasciculus rerum expetendarum* gevoegt zyn. *Matt. Paris. Hist. Possevin. Appar. Sacr. Pitseus & Baleus de Script. Angl. Godwinus de Præsul. Angl. in Episcop. Lincoln. p.* 348. *Cave.*

ROBERT, of ROBERTUS, (JOHANNES) hoogleeraar in de Rechten op de universiteit van Orleans, alwaar hy geboren was. Hy wordt onder de geleerden van de XVI eeuwe getelt, en maakte zich door zyne werken beroemd, als: *Sententiarum Juris libri* IV; *Receptæ Juris Civilis Lectiones lib.* III; *Animadversionum Juris Civilis lib.* III. Wanneer Cujacius deze laatstgenoemde schriften onder den name van *Mercator* aangreep, wierdt hy van Robertus in zekere aanmerkingen beantwoord. Zyn zoon, *Annas Robertus*, advokaat voor 't Parlement van Parys, poogde zich insgelyks door geleerde boeken in de Rechten vermaard te maken. Men heeft van hem: *Rerum Judicatarum lib.* IV. Des zelfs zoon *Lodewyk*, die ook advokaat voor 't Parlement geweest is, stierf jong, maar hadt reets een goede achting verworven. *Du Verdier Bibl. Franc. Bayle.*

ROBERT, bygenaamt *Perscrutator*, was een monnik van de orde der Dominikanen, en geboortig van Jork. Hy leefde in de XIV eeuwe. Zyne ongemene nieuwsgierigheit maakte hem by zommigen van tovery verdacht. Zyne schriften zyn: *Mirabilia Elementorum*; *Impressiones aëris*; *Magia Ceremonialis*; *Mysteria secretorum*; *Correctorium Alchymiæ*. *Pitseus de script. Angl. Antonius Senensis. Lelandus.*

ROBERT *van Arbrissel*. Zie ARBRISSEL. (ROBERT DE)

ROBERT *van Juliak*, een en dertigste grootmeester van de orde van Jeruzalem, wiens setel toen ter tydt te Rhodus was. Hy was de opvolger van Raimundus Berengarius in den jare 1373, en wierdt in zyne afwezendheit verkoren, zynde grootprioor van Vrankryk. Naar Rhodus gaande trok hy door Avignon, alwaar hy eene vergadering hieldt met toestemming van den paus, met de zelve macht, als of het een algemeen Kapittel was. De paus begaf aan hem in dien tydt het gouvernement van de stadt Smyrna, op de kust van klein-Asië, om de zelve te beschermen tegen de Turken, op kosten van de kerk, hem alleenlyk een onderstandt doende van een jaarlyksche inkomst van duizend guldens, die hy hem aanwees op de tienden van Cyprus door zyne bulle van den jare 1374. De grootmeester van Juliak, te Rhodus aangekomen zynde, stilde door zyne voorzichtigheit en gezag de onlusten, die daar door de verschillen veroorzaakt waren, en stelde zich in goeden staat van tegenweer om de aanvallen der Turken uit te staan; maar hy stierf in den jare 1376, en in zyn plaats wierdt verkoren Ferdinand d'Heredia. *Bosio Hist. de l'ordre de St. Jean de Jeruzalem. Naberat Privileges de l'Ordre.*

ROBERT *van Leicester*, een Franciskaner monnik, predikte met een groten toeloop des volks, en stierf in den jare 1348, nalatende verscheide schriften, onder anderen: *De ratione temporum*; *De computo Hebræorum*; *De computo Latinorum*. enz. *Lelandus. Pitseus de Scriptor. Angl.* enz.

ROBERT, of ALBERT *van St. Remigius*, een monnik uit de abdy van St. Remigius. Hy reisde naar 't H. Landt, en schreef de Geschiedenis van den oorlog, dien de Fransche vorsten onder Godfried van Bouillon tegen de Saracenen begonnen. Dit boek begint met een verhaal van het geen op het concilie van Clermont, door Robert zelve bygewoont, geschied is; het spreekt van de verovering der stadt Jeruzalem, en eindigt met het jaar 1099. De zelve Robert verzamelde ook de besluiten der conciliën, en leefde nog in den jare 1120. *Trithem. Vossius. Simler. Cave.*

ROBERVAL, hoogleeraar in de wiskunst te Parys, was een tydgenoot van Renatus Cartesius, zynen doodvyandt. *Bayle. Baillet.*

ROBIGLIA was een feestdag by de oude Romeinen, die den 15 April geviert wierdt. Dit feest wierdt dus genaamt van den afgodt Robigus. Men doodde een schaap, of hondt, wiens ingewandt met wierook en wyn op den altaar geoffert wierdt. *Gyraldus Syntagm. Deor.* 17. *Hospinianus de Fest. Ethn. Lomeierus de Lustrat. Laurentius Var. sacr. Gentil. Pitiscus.*

ROBIGUS was eene der XII godheden, die eertyds van den landman wierden aangebeden, om namentlyk de granen en bomen van brandkoren en andere rampen te bevryden. Des zelfs feestdag, *Robigales* genaamt, wierdt, volgens de instelling van Numa Pompilius, in April geviert. *Gyraldus Syntagm. Deor. Hospinianus de Fest. Ethnic. Vossius de Idololatr. Pitiscus.*

ROBIN, of ROBINS, (JOHANNES) een wiskunstenaar, geboren in Engelandt, vorderde zo zeer in zyne studie, dat hy daar door waande in de Goddelyke geheimen te kunnen indringen. Hy schreef een werk, onder den name: *De portentosis Cometis*. *Pitseus de illustr. Angl. Script.*

ROBIN-HOOD'S-BAY, in 't Noorder gedeelte van 't Engelsche landschap Jorkshire, aldus genaamt van den befaamden rover *Robin*. Hier wordt een menigte van zwarte agaatstenen en zwarte amber gevonden.

ROBINSON, (HENRIK) predikant te Leiden, in Hollandt, was een der yverigste tegenstanders tegen de Arminianen: doch naderhandt verkoos hy een middelweg tusschen Gomarus en Arminius, en wierdt het hoofdt der genen, die naar hem *Robinsonianen* genaamt zyn. *Hofman. Lexic. Univers.*

ROBINSON, (HUGO) een Engelschman, was eerst rector, naderhandt professor in de H. Godgeleerdheit te Winchester, voorts aartsdeken van Glocester. Hy stierf in den jare 1655, nalatende eenige kleine werkjes in 't Latyn, als: *Gebeden*; *Rederykkunst*; *Kort begrip der oude Historiën*; *Oudheden der universiteit van Oxford*; enz.

ROBOAM. Zie REHABEAM.

ROBOGH, een dorp in 't graafschap Tyrone, aan de zeekust, tegen over Schotlandt, gelegen in 't Iersche landschap Ulster, alwaar de gedachtenis der *Robogdii*, een oude Iersche *Clan*, of familie, tot op dezen dag bewaart wordt. Deze Robogdii bezaten de graafschappen Antrim, Colrain en Tyrone, in dit landschap gelegen, waar van daan het voorgebergte, thans by de Engelschen *The fair-foreland* genaamt, *Robogdium* genaamt wierdt. Dit voorgebergte is in 't graafschap Antrim gelegen.

ROBORTELLUS, (FRANCISCUS) geboren te Udine, in Frioul, was een vermaard redenaar, oordeelkundige en dichter. Hy is te Lucca, Piza, Venetië, Bologne en Padua hoogleeraar in de vrye kunsten, redeneerkunst en zedelyke philosophie geweest. Hy stierf te Padua in den jare 1567, oud 51 jaren. Te Lucca wierdt hy van een manslag overtuigt, en voor eeuwig uit die republyk gebannen. Hy was van een trotschen aardt, en haalde de vermaardste mannen van zynen tydt schamper door. Erasmus noemde hy een weetniet, Muretus een pedant, en Henrik Stephanus een bedrieger. In 't byzonder scherpte hy zyne pen tegen Carolus Sigonius, Andreas Alciatus, en Baptista Egnatius, welke laatste dit zo euvel opnam, dat hy te Venetië tegen Robortellus den degen trok. Het is merkwaardig, dat, wanneer hy eene lykreden over keizer Karel den V houden zou, hy aanstonts in het begin, tot de uiterste verwondering van alle de toehoorders, stil zweeg, en gelyk als verstomde; hoewel hy anders de welsprekendste redenaar van zynen tydt was. Zyn werk *De Historia* is zeer wel geschreven. Men heeft ook verscheide andere traktaten van hem, als: *Commentarii*, of verklaringen over verscheide Grieksche en Latynsche dichters; *Tractatus de Republica Romana*; *De vita & victu populi Romani*; *De nominibus Romanorum*; *Explicationes de Satyra, Epigrammate, Comœdia, Salibus, ac Ecclesia*; *De artificio dicendi*; *De nominibus arborum*; enz. De Duitschers op de akademie waren hem zeer genegen, en deden hem na zyne doodt veel eere aan. Het grafschrift, dat zy hem gemaakt hebben, ziet men te Padua in St. Antoniskerk. *Thuan. Hist. lib.* XLI. *Teissier Addit. Tom.* I. *p.* 311 *seq. Imperial. in Museo. Ghilini Theatr. Freherus.*

ROBUR beduidt eigentlyk een naauwe fluiting van eikenhout, waar in de gevangenen wierden opgesloten. Naderhandt noemden de Romeinen hunne gevangenis, die op het Kapitool was, aldus. Dit gevangenhuis hadt een diep hol, in het welke de kwaaddoenders gelaten wierden, en in het welke zy of den nek braken, of

van honger ſtierven. *Donatus de Urb. Rom. Sigonius de Judic. Nardinus Rer. Vet. Brodaus Miſcell. Pitiſcus.*

ROBUSTI, (MARIA) of MARIETTE TINTORETTE, was de dochter van Jacobus Robuſti, genaamt Tintoretti, van Venetie, en een der vermaardſte ſchilders van zynen tydt. Zy ſchilderde ook niet alleen zeer fraai, maar was ook eene volmaakte ſpeeltuigkunſtenaarſe, ſpelende op verſcheide inſtrumenten. Zelfs keizer Maximiliaan de I, Philips de II, koning van Spanje, Ferdinand, aartshertog van Ooſtenryk, nevens verſcheide andere prinſſen, wenſchten haar aan hun hof te hebben. Maar Tintoretti, haar vader, beminde haar zo teder, dat hy haar geſelſchap weigerde te miſſen. Hy gaf haar aan een juwelier, genaamt Mario Auguſti, ten huwelyk. Zy ſtierf, oud zynde 30 jaren, in den jare 1590. *Ridolfi Leven der ſchilders P.* II. *p.* 71.

ROC, bygenaamt *de Braziliaan*, was geboortig van Groningen. Zyne bloedverwanten namen hem mede naar Braziliё ter tydt wanneer de Hollanders dat geweſt in bezit hadden, het geen zy in den jare 1623 den Portugezen hadden afgenomen. Maar wanneer de Portugezen weder derwaarts keerden, week Roc op de geälliëerde eilanden van Vrankryk, op welke de Hollanders alstoen een ſterken handel dreven. Hier leerde hy wel haaſt de Franſche taal volmaakt ſpreken; maar aangezien hem deze eilanden niet zeer behaagden, vertrok hy van daar naar Jamaika, en leerde met der haaſt ook de Engelſche taal. Daar op beſloot hy een kaper te worden. Nauwlyks hadt hy drie tochten gedaan, om als een particulier zyn fortuin te zoeken, wanneer een ganſche compagnie waaghalzen, die van hunen kapitein afgevallen waren, hem tot hun hoofdt verkoren. Weinig dagen daar na nam hy een ryk Spaanſch ſchip, en vervorderde dus zyne kapery zeer gelukkig. Doch eindelyk wierdt hy van de Spaanſchen gevangen, die hem ook zekerlyk zouden gedood hebben, ten ware hy den gouverneur van Campeſcha door een brief, dien hem een zeker ſlaaf overbragt, vreze hadt aangejaagt. Roc hadt dezen ſlaaf afgerecht, en hem een brief aan den gouverneur medegegeven, als of hy van een vermaard zeerover geſchreven was, hem dreigende, dat hy zyne ſtadt zou plunderen, ten ware hy Roc het leven ſchonk: wanneer derhalven deze liſt gelukte, wierdt Roc op een Spaanſche vloot van gallioenen gebragt. Nauwlyks was hy in Spanje aangekomen, of hem wierdt niet alleen zyne vryheit gegeven, maar ook een aanzienlyke bediening aangeboden. Hy veinſde als of hy de zelve wilde aannemen, maar zocht ondertuſſchen gelegenheit om naar Engelandt te zeilen, en ontſnapte dus vooraleer het Spaanſche hof zulks vermoeden kon. Daar na keerde hy weder naar Jamaika, alwaar hy verſcheide preuven van zyne dapperheit gaf, en verſcheide Spaanſchen door roven en kapen gevangen nam, gelyk hy tegen die natie een onverzoenlyken haat droeg. *Oexmelin Hiſt. des Indes Occident.*

ROCABERTI, (JOH. THOMAS DE) aartsbiſſchop van Valentia, was in de XVII eeuwe een ſieraadt van de orde der Dominikanen. Hy was profeſſor in de Theologie te Valentia, provinciaal der Dominikanen in Arragon, naderhandt generaal van die orde, en tweemaal onderkoning van Valentia, eindelyk generaal inquiſitor van Spanje. Hy yverde zeer voor het pauſſelyk oppergezag, en ſchreef niet alleen zelf tegen de beſluiten der Franſche geeſtelykheit, maar verzamelde ook alle andere ſchriften, die van de pauſſelyke hoogheit handelden, die hy naderhandt op zyne koſten te Rome in XX ſtukken in folio, onder den name van *Bibliotheca maxima Pontificia*, liet drukken. Hy ſtierf den 13 January des jaars 1699, oud 74 jaren. *Bayle Dict. Crit.*

ROCAS (GRAAF VAN) was regent van 't koninkryk Cyprus toen Petrus de I bezig was met zyne veroveringen in Egypten en Syrië. Maar Rocas misbruikte de macht, die hem zyn koning gegeven hadt, wilde zelf koning zyn, en misbruikte zelfs de koninginne. Dit noodzaakte koning Petrus weder naar Cyprus te keren, alwaar hy Rocas gevangen nam, en hem zyn proces liet maken, om hem volgens de wetten te ſtraffen. Maar de voorſpraak van de koninginne, zyn eigen gezag en rykdom behielden hem in 't leven: want de rechters, door hem omgekocht, ſpraken hem vry, en veroordeelden in 't tegendeel Visconti, koninklyke hofmeeſter, zynen beſchuldiger, om voor altoos uit het landt gebannen te worden. Deze onrechtvaardigheit gaf Rocas gelegenheit om in zyn ongeregeld leven te volharden, en 's konings gemoedt meer en meer te ontruſten, die daar op als razende geworden zynde, tot weerwrake, gelyk hy meende, maagden en vrouwen ſchondt. *Gratian. Hiſt. Cypr.*

ROCCA, (ANGELO) Zie ANGELO ROCCA.

ROCCA CONTRADA, of CONTRARIA, is een plaats, die tot de Mark van Ancona gerekent wordt, en digt by de grenzen van 't hertogdom van Urbino gelegen is, zynde zo wel door de kunſt als de natuur verſterkt. Des zelfs inwoonders hebben oudtyds by gelegenheit van vyandelyke invallen zich zo dapper betoont, dat in 't wapen der ſtadt nog op den huidigen dag de pauſſelyke ſleutels achter een toren, waar op een kruis ſtaat, met dit omſchrift gezien worden: ROCCA CONTRADA PROPUGNACULUM ECCLESIÆ. Een kanonſchoot van daar zyn twee hoge rotſen, op een van welke eertyds een kaſteel geſtaan heeft, wiens overblyfſelen *il Caſſaro* genaamt worden. De plaats heeft vele fraaie gebouwen; en aangezien de lucht en grondt aldaar zeer gezondt en aangenaam zyn, geeft zulks gelegenheit, dat zich des zomers vele voornamen aldaar onthouden. Angelus Rocca, biſſchop van Tagaſte, heeft van dit zyn vaderlandt in 't begin der XVII eeuwe een afzonderlyk boek geſchreven.

ROCCA IMPERIALE, een vlek in 't koninkryk van Napels, in Baſilikata, op de grenzen van Kalabrië, naby de grenzen van Tarentum, gelegen. Hier is een toren gebouwt, om de kuſt tegen de zeerovers te verdedigen.

ROCCA DE MANDRAGONE, ook ROCCA ROMANA genoemt, een vorſtendom in 't koninkryk van Napels, op de kuſt van Terra di Lavoro, omtrent twee mylen van 't ſtedeke Carinola. Het vlek Rocca de Mandragone is gebouwt op de puinhopen van het oude *Sinueſſa*, eene biſſchoppelyke ſtadt van Kampanië. Naby dit vlek ziet men de kaap *Mandragone*, en de *baden van Mandragone*. De eerſte noemden de ouden *Maſſicum Promontorium*, de twede *Aqua Sinueſſana*.

ROCCA NOVA, een hertogdom in 't koninkryk van Napels, in 't gebiedt van Otranto, moet van Rocca de Mandragone, anders Sinueſſa, of Rocca Romana genaamt, waar van hier voor geſproken is, wel onderſcheiden worden.

ROCCO, (GIROLAMO) een Venetiaan, leefde in 't begin der XVII eeuwe, en was vermaard wegens zyne keurlyke handt van ſchryven. Wanneer hy op een zekeren tydt zyn ſchrift in een boek aan den hertog van Savoje vertoonde, was die prins over de keurlykheit der letteren zodanig verwondert, dat hy den ſchryver een goude keten van 125 Ryksdaalders om den hals hing. *Marcel ſage & delectable folie liv.* I. *p.* 106. *Bayle.*

ROCHE, (LA) in 't Latyn *Rupes*, een kleine ſtadt in Savoje, 5 of 6 mylen van Geneve, en omtrent even zo verre van Anneci, van welke plaats tot daar een onbekwame weg is, *Les bornes*, of de grenzen genaamt. In la Roche is een ſtichtskerk, een Jeſuitencollegie, en een nonnenklooſter. La Roche is aan den voet van een gebergte gelegen, van waar men naar een grote vlakte gaat, lopende tot aan de rivier Arve, omtrent een myl van daar gelegen.

ROCHE SUR WELZ, ook ROCHE EN FAMINE, en ROCHE EN ARDENNES genaamt, een kleine ſtadt in 't hertogdom van Luxemburg, tuſſchen Marche, Famine en Baſtoigne Noord-Ooſtwaarts gelegen, aan de rivier Ourt, niet verre van de Luikſche grenzen. De ſtadt is eenigzins verſterkt, en voert den tytel van een graafſchap.

ROCHE SUR YON, in 't Latyn *Rupes ad Yonem*, een ſtadt in neder-Poitou, naar den kant van Luçon, voert den tytel van een vorſtendom, en is gelegen aan 't riviertje Yon, dat naderhandt in de Lay valt.

ROCHECOUART, of ROCHECHOUART, is de naam van een aanzienlyke familie, afkomſtig van de vicomten van Limoges. De heerlykheit ROCHECOUART is in Poitou, op de grenzen van Angoumois gelegen. AIMERIK *van Limoges*, de Ooſtfrank toegenaamt, vicomte van Rochecouart, leefde in den jare 1018, en liet by zyne gemalinne Ave, geborene gravinne van Angoulême, AIMERIK den II na, die in den jare 1047 gedood wierdt. Des zelfs zoon, AIMERIK de III, was de vader van AIMERIK den IV, die in den jare 1120 nog leefde, na dat hy in 't einde der voorgaande eeuwe een reize naar 't H. Landt gedaan hadt. Hy teelde AIMERIK den V, van wiens zone, AIMERIK den VI, naderhandt AIMERIK de VII geteelt is. Deze hadt ten huwelyk Aloiſia, erfdochter van Willem, heere van Mortemar, by welke hy AIMERIK den VIII teelde. Deze teelde, behalven *Simon*, aartsbiſſchop van Bourdeaux, AIMERIK den IX, en *Wilhelm*. Deze laatſte heeft een afzonderlyke linie der heeren van *Mortemar* geſticht, gelyk beneden breder zal gezegt worden. Maar Aimerik de IX heeft met zyne gemalinne Johanna, erfdochter van Godefridus, heere van Taunay-Charente, den hoofdſtam voortgeplant: want deze baarde hem, behalven *Fulcadus*, aartsbiſſchop van Bourges, en *Aimerik* den X, die in zynen zone, *Aimerik* den XI, uitſtierf, ook SIMON, heere van Taunay-Charente, en naderhandt vicomte van Rochecouart. Deze ſtierf in den jare 1316, hebbende onder koning Philips den Schonen in Vlaanderen de wapenen gedragen, en nalatende by Laura van Chabanois, erfdochter van Jordanus den III van Chabanois, JOHANNES den I, en *Aimerik*, prins van Chabanois, welke beide het geſlacht hebben voortgeplant. De eerſte ſneuvelde in den jare 1356 in den ſlag by Poitiers. Hy was Raadt en koninklyke kamerheer, en teelde, nevens *Johannes*, aartsbiſſchop van Arles, LODEWYK, die by zyne eerſte gemalinne, Maria van Trignak, JOHANNES den II, en by zyne twede gemalinne, Izabelle van Partenay, vrouwe van Aſpermont, *Lodewyk*, heer van Aſpermont, teelde. Deze laatſte was de vader van *Jacobus*, heere van Aſpermont. De eerſte teelde by zyne gemalinne, Aenor de Mothefelon, vrouwe van Jars, dochter van Theobaldus, heere van Mothefelon, nevens *Johannes*, ſtamvader der heeren van *Jars*; GODOFREDUS, die den hoofdſtam voortgeplant heeft. Deze teelde by Margareta, dochter van Renaldus, heere van Mauze, FULCADUS, vicomte van Rochecouart, heer van Mauze en Taunay-Charente. Deze wierdt gouverneur van Rochelle; zyne linie is in zyne dochter Anna uitgeſtorven. Hoewel haar gemaal, Johannes van Ponteville, vicomte van Breulhez, ſenechal van Xaintonge, FRANÇOIS by haar teelde. Deze wierdt de vader van CLAUDIUS, nalatende LODEWYK, die JOHANNES, vicomte van Rochecouart, heere van Baſtiment, en *Renatus van Rochecouart*, grave van St. Quen, geteelt heeft. De twee laatſte hebben mannelyke erven gehad. De eerſte heeft maar eene dochter nagelaten, genaamt *Maria*, die in den jare 1640 Rochecouart aan haren gemaal Johannes, marquis van Pampadour, gebragt heeft. Zy baarde hem JOHANNES, vicomte van Rochecouart.

JOHANNES *van Rochecouart*, heer van Jars, Charroux, Ivoy, enz. Raadt en kamerheer des hertogs van Berry, was de twede zoon van Johannes den II, vicomte van Rochecouart, gelyk boven gezegt is. Hy leefde nog in den jare 1429, en teelde GODOFREDUS en Johannes den II, die beide het geſlacht hebben voortgeplant; hoewel de eerſte in zynen kleinzoon *Guido* weder uitgeſtorven is. Maar JOHANNES de II, kamerheer van koning Lodewyk den XI, hadt by Anna van Chaunay, erfdochter van François, heere van Chandenier, eene talryke nakomelingſchap: want deze baarde hem, nevens *Johannes*, die de ſtichter der heeren van *Jars* geweeſt is, FRANÇOIS, heere van Chandenier, de welke by Blanka, vrouwe

van St. Amand, Christophorus en *Antonius* geteelt heeft. De laatste van deze twee is de stamvader der marquizen van *Faudoas* en *Barbazan*. CHRISTOPHORUS wierdt gouverneur van Rochelle, in 't landschap Aunis. Hy teelde onder andere kinderen Claudius en *Philippus*, van welke de laatste in zyne zonen weder uitgestorven is. CLAUDIUS, die in het treffen by St. Quentin in den jare 1557 sneuvelde, teelde, nevens andere kinderen, LODEWYK, vader van JOHANNES LODEWYK, die FRANÇOIS, marquis van Chandenier, geteelt heeft. Deze wierdt in den jare 1649 de vader van *Karel François*.

ANTONIUS *van Rochecouart* was, gelyk boven reets gezegt is, de twede zoon van François, heere van Chandenier. Van hem is de linie van *St. Amand* gesticht. Zyne dapperheit en beleidt bevorderden hem tot de voornaamste oorlogs-en staatsbedieningen. Hy was senechal van Thoulouze en Albigeois, enz. gouverneur van Lomaigne, enz. Hy kommandeerde 1000 man te voet, met welke hy Marseille tegen Karel den V verdedigde, en wierdt in den jare 1544 in het treffen by Cerisoles gekwetst. Zyne nagelatene zonen zyn: JOHAN GEORG, maar die in zyne kinderen wederom uitgestorven is; *Karel*, die insgelyks gene mannelyke erfgenamen gehad heeft; JACOBUS, vryheer van Barbazan en Faudoas. Deze teelde by Maria, erfdochter van Bertran van Isalguier, Henrik en *Johan Lodewyk*. De laatste is de vader van *Johannes François* geworden, en voerde den tytel van heere van Clermont en Isalguier. HENRIK teelde PETRUS BERALDUS en *Johannes Lodewyk*, welke laatste gene mannelyke erfgenamen nagelaten heeft. De eerste was de vader van JOHANNES PHOEBUS, marquis van Faudoas; *Johannes Rogerus*, baron van Barbazan, en *Armand Johannes*, heer van Moncla. Johannes Phoebus trouwde met Maria van Rochecouart, en teelde by haar *Johannes Rogerus*; *Johannes Jacobus*; *Josephus*, en *Johannes Josephus*.

JOHANNES *van Rochecouart*, heer van Jars en Breviande, was de twede zoon van Johannes, heere van Jars, en van Anna van Chaunai, en stierf in den jare 1597, nalatende WILHELM *van Rochecouart*, eerste hofmeester en gouverneur van 't koninklyke huis. Onder des zelfs kinderen is FRANÇOIS merkwaardig. Deze was in den jare 1568 koninklyke hofmeester, en in den jare 1569 ridder der koninklyke orde. In 't volgende jaar gaf hy gedurende de binnenlandsche beroerten vele blyken van zyne getrouwigheit en dapperheit. Hy stierf in den jare 1575, nalatende FRANÇOIS den II, die in den jare 1596 overleedt, na dat hy GABRIEL geteelt hadt. De twede zoon van François den I, genaamt *Lodewyk*, was hoofdman over een kompagnie gendarmes onder den maarschalk de la Castre, en gaf aan koning Henrik den IV blyken van zyne trouwe. Hy stierf in den jare 1627, nalatende *Lodewyk* den II, die tegen de Hugenotten diende, en in den jare 1652 stierf. Zyne gemalin, Louize Lauci, oudste dochter van den baron van Loury, baarde hem *Izaak Lodewyk*, ridder van Malta, en *Jozephus*, heer de la Brosse.

GUIDO *van Rochecouart*, de twede zoon van Wilhelm, heere van Jars, en broeder van François den I, voerde den tytel van *Chatillon-le-Roi*, en was gouverneur van Blois. Hy stierf in den jare 1591, nalatende GUIDO den II, die in zyne dochter, *Maria Margareta van Rochecouart*, weder uitstierf.

De zydelinie van *Rochecouart-Mortemar* heeft tot stichter WILHELM *van Rochecouart*, twede zoon van Henrik den VIII, vicomte van Rochecouart, en Margareta van Limoges. Deze liet, nevens twee andere zonen, na FULCADUS, wiens zoon AIMERUS de I de vader van AIMERUS den II was, die Raadt en koninklyke kamerheer geworden is, voorts senechal van het Limosin, en die naderhandt de Engelschen uit Poitou en Guiënne verdreef. Van zyne zonen zyn *Lodewyk*, bisschop van Xaintes, en JOHANNES de II merkwaardig. De laatste was de vader van *Petrus*, bisschop van Xaintes, en van AIMERIK den II, Raadt en koninklyke kamerheer, senechal van Xaintonge, en gouverneur van S. Jean d'Angeli. Deze droeg zich in den oorlog tegen de Venetianen in den jare 1509 zeer dapper. Hy liet twee zonen na, die bisschoppen geworden zyn; voorts *Lodewyk*, ridder der koninklyke orde, en gouverneur van 's konings huis; FRANÇOIS de I, die onder koning François den I en Henrik den II de wapenen droeg. Zyne gemalin Renata, erfdochter van Leo, heere van Lissak, was in eene flaauwte gevallen, en wierdt voor dood begraven. Maar wanneer een van hare bedienden heimelyk het lyk meende te bestelen, vondt hy ze nog levendig. Zy keerde dus weder uit het graf, en baarde naderhandt nog verscheide kinderen. Onder deze was RENATUS, vader van CASPAR, marquis van Mortemar; *Renatus*, heer van Montpipeau, en *Amadeus*, heer van Taunay-Charente, marquis van Bonnivet. De laatste stierf in zyne kleindochteren weder uit. De twede zoon, Renatus, teelde *Johannes Heliodorus*, marquis van Montpipeau, vader van *Karel*. De oudste zoon, Casparus, marquis van Mortemar, prins van Taunay-Charente, diende onder de koningen Henrik den III en den IV, en teelde Gabriël en *Lodewyk*. De laatste was graaf van Maure, en grootsenechal van Guiënne. Hy stierf in den jare 1661 zonder kinderen. GABRIEL, hertog van Mortemar, Pair van Vrankryk, ridder der koninklyke orde, stierf in den jare 1675, nalatende onder andere kinderen LODEWYK VICTOR, en *Diana Francisca*, die met haren gemaal Henrik Lodewyk de Gondrin de Pardaillan, marquis de Montespan, eene echtscheiding maakte, en de byzit van Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, wierdt. Doch zy ging naderhandt in een klooster, en stierf in den jare 1707. Lodewyk Victor wierdt gouverneur van Champagne en Brie, maarschalk van Vrankryk, en generaal der galeien, woonde verscheide veroveringen in Afrika en Europa by, en teelde LODEWYK. Deze trouwde met Maria Anna Colbert, dochter van den vermaarden staatsminister Johannes Baptista Colbert, en teelde by haar onder andere kinderen een zoon, mede LODEWYK genaamt, die in den jare 1681, zynde 7 jaren voor zyns vaders doodt, geboren wierdt, voerende den tytel van hertog van Mortemar, Pair van Vrankryk, prins van Taunay-Charente, enz. *Laboureur Addit. aux Mem. de Castelnau. Thuanus. Davila. Du Chesne. Imhof Geneal. Gall. Claff. 2. p. 210 seq. Souverainen von Europa.*

ROCHECOUART (MARIA MAGDALENA VAN) was de dochter des hertogs van Mortemar, Gabriël van Rochecouart. Zy hadt een doordringend verstandt en gelukkige geheugenis. Dit maakte, dat ze in de Latynsche, Grieksche, Italiaansche en Spaansche talen tot verwondering geoeffent was. In de Godgeleerdheit en geschillen der Godgeleerden was ze zeer bedreven. Na dat ze zich zelf een geruimen tydt in 't lezen en onderzoeken der H. Schrifture hadt geoeffent, begon ze de kerkvaderen te lezen. In de philosophie was ze niet min ervaren, na dat ze de oude en nieuwe philosophen met opmerking gelezen hadt. Eene gelyke naarstigheit bragt haar tot het lezen van andere oude schryvers. Zy hadt reets een groot stuk van *Homerus* in 't Fransch vertaalt. By alle deze wetenschappen was ze begaaft met een ongeveinsde Godvrucht, en wierdt uit dien hoofde in den jare 1670 tot abdisse van Fontevrauit verkoren; wanneer ze hare nonnen niet alleen tot een Godvruchtigen wandel, maar ook tot de studiën noopte. Zy heeft hare meeste schriften verbrand. De nog overgeblevene raken meest de zedeleer en oordeelkunde. Zy stierf in den jare 1704, oud 59 jaren. *Memoires de Trevoux Dec. 1504. Abbé Anselme Oraison funebre.*

ROCHEFORT, eene stadt en haven van Vrankryk, in 't landschap Aunis, aan den mondt der rivier Charente, was eertyds maar een dorp, doch wierdt onder Lodewyk den XIV met bastions versterkt, en met verscheide reien van bomen omringt. Aldaar zyn fraaie magazynen, en men heeft eens voorgehad de rivier Surgere aldaar in de Charente te leiden, en dus een kanaal te maken, om dus deze plaats van allerhande behoeften te kunnen voorzien. Aldaar zyn ook verscheide gebouwen, onder anderen een hospitaal voor de matrozen gesticht.

ROCHEFORT EN ARDENNES, een graafschap, met een vlek en kasteel van den zelven name, in 't hertogdom Luxemburg, op de grenzen van 't sticht van Luik, tusschen Chinai en Saint Hubert gelegen. De graven van Löwenstein-Wertheim zyn 'er door huwelyk heeren van geworden.

ROCHEFOUCAULD, een der oudste en aanzienlykste familiën van Vrankryk, wierdt eertyds van Melusina, een in de Fransche fabelen befaamde vrouw, afgeleid, tot dat Andreas du Chesne de moeite genomen heeft om dit geslacht volgens des zelfs verscheide liniën uitvoerig te onderzoeken. In den jare 1062 leefde FULCANDUS de I, heer van la Roche in Angoumois, onder de regering van koning Rupertus, in een groot aanzien. Van hem hebben zyne nakomelingen den naam aangenomen. Onder zyne zonen zyn Guido de I en *Hugo de la Rochefoucauld* meest merkwaardig. De laatste van hen ontfing met zyne gemalinne het burggraafschap van Chastelleraud, en stierf in zynen zone *Hugo* den III weder uit, waar op Gothofredus van Lusignan in den jare 1226 met *Clementia de la Rochefoucauld*, vicomte van Chastelleraud wierdt. GUIDO de I was nevens zynen broeder *Aimarus* in den jare 1106 stichter van 't prioraat te S. Florent, niet verre van 't kasteel van la Roche. Hy is de vader van GUIDO den II, die door zynen zone, GUIDO den III, de grootvader van AIMARUS den I geworden is. Deze laatste heeft zich door zyne dapperheit vermaard gemaakt, en is in den jare 1140 gestorven, nalatende GUIDO den IV, die een geruimen tydt met grave Willem van Angoulême geoorloogt heeft. Zyn zoon FULCANDUS de II diende onder koning Philips Augustus, en wierdt in het treffen by Gifors in den jare 1179 gevangen. Zyn zoon *Guido* de V stierf zonder kinderen, en was de stichter van 't Barvoeter-klooster te Angoulême. Zyn broeder AIMARUS heeft het geslacht voortgeplant. Hy teelde GUIDO den VI, die by zyne twee gemalinnen vader van verscheide kinderen geworden is; onder welke *Fulcandus*, bisschop van Angoulême, en AIMARUS, of AIMERIK de II, merkwaardig zyn. Deze laatste teelde Guido den VII, van wien beneden; *Gothofredus*, heer van Verteuil, stamvader der oude heeren van Barbesieux, en meer andere kinderen. GUIDO de VII diende koning Philips in de jaren 1317 en 1318 tegen de Vlamingen, was stichter van 't Karmeliten-klooster te Rochefoucauld, en liet, behalven *Wilhelm*, bisschop van Luçon, AIMERIK den III na, die vader was van GUIDO den VIII. Deze wierdt gouverneur van 't Angoumois, Raadt en kamerheer der koningen Karel den V en Karel den VI, en des hertogs van Burgundië, Philips den Stouten. Zyn zoon FULCANDUS de III hadt een talryke nakomelingschap. Hy was Raadt en kamerheer van koning Karel den VII, en wierdt in den jare 1451, in de belegering van Fronsak, tot ridder geslagen. Zyn zoon JOHANNES, Raadt en kamerheer der koningen Karel den VIII en Lodewyk den XI, gouverneur van Baïonne, wierdt gouverneur en voogdt van Karel van Orleans, grave van Angoulême. Hy trouwde met Margareta de la Rochefoucauld, vrouwe van Barbesieux, Vertueil, Bleignak, enz. erfdochter van Johannes de la Rochefoucauld, prins van Marsillak, die tot kamerheer der koningen Karel den VIII en Lodewyk den XII bevordert wierdt, en de eer hadt, dat hy in den jare 1494 koning François den I ten doop hieldt, die hem naderhandt tot zyn kamerheer, en in den jare 1515 van baron tot grave van Rochefoucauld maakte. By zyne eerste gemalinne teelde hy onder andere kinderen François den II; Antonius, den stamvader der tegenwoordige heeren van Barbesieux, van welke beide beneden breder staat gesproken te worden, en *Johannes*, bisschop van Mende. Zyne twede gemalin baarde hem *Lodewyk de la Roche*-

foucauld, stamvader der heeren van Montendre, Roissak, enz. François de II trouwde met Anna van Polignak, die in den jare 1531 keizer Karel den V op haar kasteel Vertueil tot des zelfs zonderling genoegen onthaalde. Zy baarde François den III, van wien beneden, en Karel, stamvader der heeren van Randon, van wien beneden ook meer staat gezegt te worden. François de III, ridder der koninklyke orde, gaf in den jare 1552, in de belegering van Mets, en in den jare 1569, in de belegering van Poitiers, als mede in verscheide veldslagen, by S. Quentin, Dreux, Jarnak, en Moncontour, blyken van zyne dapperheit; doch heeft des niettegenstaande in 't bloedbadt van Parys zyn leven moeten laten. By zyne eerste gemalinne Sylvia, gravinne van Mirandola, teelde hy François den IV, en by de twede Karel, die de linie der graven van Rouçy gesticht heeft; gelyk op zyn plaats gezegt wordt. François de IV gaf preuven van zyne getrouwigheit aan koning Henrik den IV, en teelde François den V. Deze wierdt in den jare 1619 ridder der koninklyke orde, gouverneur en luitenant in Poitou. Koning Lodewyk de XIII verhief ten aanzien van hem in den jare 1622 het graafschap Rochefoucauld tot een hertogdom en Pairschap. Hy stierf in den jare 1650, oud 62 jaren, nalatende by zyne gemalinne, Gabriëlle du Plessis, behalven *Lodewyk*, bisschop van Lectoure, en verscheide dochteren, François den VI. Deze wierdt in den jare 1661 ridder der koninklyke orde, zynde voorhenen reets gouverneur van Poitou geweest. Hy stierf in den jare 1680, oud 68 jaren, na dat hy in verscheide gelegenheden preuven van zyne dapperheit en beleidt gegeven hadt. By zyne gemalinne Andre van Vivonne, erfdochter van Andre, heere de la Chataigneraye, teelde hy François den VII, die in den jare 1714 stierf, nalatende François den VIII, dien hy by Johanna Charlotta, erfkleindochter van hertog Rogerius van Beaumont, geteelt hadt. Deze voert den tytel van hertog van Rochefoucauld, Pair van Vrankryk, prins van Marsillak, marquis van Guercheville, enz. Hy erfde ook van zynen vader het opper-jagermeestersampt, maar het welk hy voor 500000 ponden aan den grave van Thoulouze verkocht, en grootmeester van de Garderobe bleef. De koning heeft ter eere van hem Rocheguion in den jare 1679 tot een hertogdom en Pairschap gemaakt. In het zelve jaar trouwde hy met Magdalena Tellier, dochter van den vermaarden staatsdienaar Louvois, en teelde 7 prinssen by haar, van welke de oudste, *François* de IX, in den jare 1699 stierf. Karel *de la Rochefoucauld*, graaf van Randon, ridder der koninklyke orde, was een zoon van François den II, en van Anna van Polignak. Hy gaf in den jare 1552 preuven van zyne dapperheit in de belegering van Metz, en wierdt kolonel generaal over 't voetvolk gemaakt. Daar op ging hy als ambassadeur naar Engelandt, om aldaar de vrede met Schotlandt te bevorderen. Hy stierf in den jare 1562 aan een wonde, die hy voor Rouaan ontfangen hadt. Zyne gemalin Fulvia Pica, gravin van Mirandola, baarde hem onder andere kinderen Johan Lodewyk, van wien beneden, en *François*, kardinaal en bisschop van Clermont en Senlis, abt van Sainte Geneveve du Mont te Parys, die in den jare 1645, oud 87 jaren, gestorven is. Johan Lodewyk sneuvelde in de belegering der stadt Issoire, nalatende *Maria Catharina*, hertoginne van Randon, eerste staatjuffrouw van de koninginne Anna, en gemalin van Henrik van Beaufremont, marquis van Senecey, ridder der koninklyke orde. Zyn broeder *Alexander*, abt van St. Martin, mengde zich in de bedriegeryen van Martha Brossier, die men voor bezeten hieldt, trok tegen den zin van koning Henrik den IV, en 't bevel van 't Parlement, naar Rome, alwaar echter de kardinaal d'Ossat, nevens den Franschen gezant Sillery, hem den pas reets hadt afgesneden, om te beletten, dat 'er gene nieuwe onlusten tusschen de beide hoven van Rome en Vrankryk, wegens het gene in de zake der zogenaamde bezetene gedaan was, ontstonden. Alexander stierf niet lang daar na van verdriet en schaamte; en Martha moest nevens haren vader voor de deuren der Hospitalieren 't broodt beedelen. Zie BROSSIER. Antonius *de la Rochefoucauld*, heer van Barbesieux, was de twede zoon van grave François den I van Rochefoucauld, en wierdt van koning François den I ridder, kamerjonker, generaal luitenant van Parys en Isle de France, als mede generaal der galeien gemaakt. Hy wierdt in den slag van Pavië ook gevangen, en hadt het bevel in Marseille, toen deze plaats door de keizerlyken belegert wierdt. Onder zyne zonen is *Antonius*, de jonge, de stichter der heeren van Chaumont, Langeak, enz. en Karel, de oudste zoon, heer van Barbesieux, koninklyke kamerjonker, ridder van den H. Geest, generaal luitenant in Champagne en Brie, senechal van Guiënne. Hy trouwde met Francisca Chabot, dochter van Philips, heere van Brion, admiraal van Vrankryk, die hem drie dochteren baarde. *Le Laboureur Addit. Imhof Notit. Geneal. Gall. Class.* 2. *p.* 139 *seq. Bayle.*

ROCHEFOUCAUT, een stedeke, met een kasteel, heeft den tytel van een hertogdom, gelegen in 't Fransche landschap Angoumois, aan de rivier Tardoüere, vyf mylen bewesten Angoulême.

ROCHELLE, een stadt en vermaarde zeehaven in Vrankryk, gelegen in 't landschap Aunis, heeft een bisschop, die onder Bourdeaux staat. De Latynsche schryvers noemen de stadt *Rupella Santonum*. Voor de XI eeuwe was het maar een dorp, waar in zich eenige visschers onthielden; maar in de XII eeuwe gaf Willem de X, hertog van Guiënne, dit dorp stads rechten. Toen zyne dochter Eleonora met Henrik den II, koning van Engelandt, trouwde, bragt ze hem Rochelle ten huwelyk: doch Philips Augustus, koning van Vrankryk, ontweldigde deze stadt koning Johannes van Engelandt weder. In den jare 1360 kwam ze uit hoofde der traktaten van Bretigny weder aan Engelandt; doch onttrok zich 12 jaren daar na de Engelsche heerschappy, en kwam onder de kroon van Vrankryk; waarom de koningen van Vrankryk de zelve met zonderlinge privilegiën begiftigt hebben, waar door Rochelle eindelyk een aanzienlyke, grote en sterke koopstadt geworden is. In de XVI eeuwe namen de inwoonders de Protestantsche Religie aan, en ruimden in den jare 1567, gedurende de binnenlandsche oorlogen, hare stadt den genen in, die het met de party der Gereformeerden hielden: ook toonden zy hunne macht door 't uitrusten van een talryke vloot. Sedert hebben zy met hun rykdom en voorraadt de Hugenotten altydt ondersteunt. Henrik, hertog van Anjou, broeder van koning Karel den IX, belegerde deze stadt in den jare 1573 te vergeefsch, aangezien ze door den dapperen la Nouë verdedigt wierdt; en 't viel gelukkig voor Henrik uit, dat hem toen juist de Poolsche kroon wierdt opgedragen, om dat hy dus onder een goeden schyn de belegering kon opbreken. Naderhandt was Rochelle eene der plaatsen, die den Hervormden uit kracht van 't edikt van Nantes tot verzekering gegeven wierden. Maar toen de kardinaal van Richelieu den ondergang der Hervormden poogde te verhaasten, was Rochelle onde de eerste steden, die aangetast wierden. Zy stondt den uitersten hongersnoodt uit, en zou mogelyk niet zyn verovert, ten ware de Hollanders koning Lodewyk den XIII waren te hulp gekomen. Daar by kwam de oneenigheit der Engelschen, die oorzaak was, dat de schepen, die tot 't ontzet gekomen waren, niets uitrechten konden. Na dat derhalven Rochelle verovert was, deedt de koning in den jare 1628 zyne intrede in de zelve op Allerheiligendag, voerde den Roomschen Godsdienst daar weder in, en liet de werken der stadt slechten, behalven eenige torens, dienende om de haven te dekken. Deze haven is een volmaakte arm van de zee, die tot aan de stadt loopt, alwaar twee torens zyn, voor dezen door koning Karel den V van de puinhopen van het oude kasteel opgebouwt. Aan deze torens is 's nachts een keten vastgemaakt, waar mede de haven ingesloten wordt. De tusschenwydte dezer twee torens is van 42 voeten, invoegen met de vloet schepen van 200 tonnen daar in kunnen lopen. Lodewyk de XIII was ook van zins te Rochelle een bisdom aan te leggen; doch dit geschiedde niet voor dat des zelfs zoon, Lodewyk de XIV, van paus Innocentius den X vryheit daar toe erlangde om den bisschoppelyken setel van Mallezais in den jare 1648 derwaarts te verplaatsen. *Thuan. in Hist. Spondan. Dupleix Hist. de France. Grammont. de Reb. Gall. sub Ludov.* XIII. *La Vie du Card. Duc de Richelieu.*

ROCHES, (Catharina de) van Poitiers, wordt dikwils in de schriften der geleerden, die in den jare 1580 geleeft hebben, geroemt. Haar vader was Fredonnet, heer van Roche, en hare moeder Magdalena Neveu. Deze vrouw, zynde zeer ervaren in de talen en wetenschappen, voedde hare dochter dus op, dat zy als de Muzen van Vrankryk wierden aangezien. Beide hebben zy verscheide zinryke schriften in gebonde en ongebonde rede nagelaten. De woning van de moeder en de dochter te Poitiers was gelyk een akademie, alwaar dagelyksch verscheide geleerde mannen kwamen, die zeer vriendelyk wierden ontfangen. Beide waren zy dus door den bandt van liefde aan elkander verknocht, dat, gelyk zy zelf zeiden, het geweldt van de doodt zelve niet in staat was om ze te scheiden; en dit was ook de reden waarom Catharina de Roches, niettegenstaande zy veel aanzoek van mannen van aanzien hadt, echter nooit heeft kunnen bewogen worden hare moeder te verlaten. Beide leefden zy tot het jaar 1587, wanneer zy door de pest op een en den zelven dag wierden weggerukt. *La Croix du Maine. Verdier Vauprivas Bibl. Franc. Sammarthan. in Elog. Doct. lib.* III. *De Coste Elog. des Dames illustr.*

ROCHESTER, in 't Latyn *Roffa, Dorobrevi, Rutupia*, een oude stadt in 't Engelsche landschap Kent, nevens een bisdom, staande onder den aartsbisschop van Kantelberg, is aan de rivier Medway gelegen, over welke een fraaie stene brug geslagen is, die een der beste bruggen van Engelandt is. Deze stadt heeft vele rampen uitgestaan: eerst in den jare 680, toen de Saxen onder elkander over het oppergebiedt twistten, en hunnen gemenen vyandt, de Denen, op den hals hadden, die in den jare 884 de rivier Medway kwamen opzeilen, en Rochester zo naauw insloten, dat de zelve onfeilbaar in hun geweldt zou gekomen zyn, ten ware ze door koning Alfred spoedig was ontzet. In den jare 999 wierdt ze door de Denen andermaal deerlyk gehandelt. Vervolgens ontstondt alhier onder koning Henrik den I een zware brandt, die een groot gedeelte van de stadt in de assche leide. Dit geschiedde ter zelver tydt, toen de koning met meest al zyne edelen by de inwyding der Domkerke tegenwoordig waren. Eindelyk ontstondt in den jare 1177, omtrent het einde der regering van koning Henrik den II, alhier andermaal brandt, waar door de gansche stadt tot een puinhoop gemaakt wierdt. Doch ze is door de milddadigheit van koning Henrik den III wederom herstelt. Hier was een kasteel, waar van nog eenige overblyffels gezien worden. De Domkerk, zynde het voornaamste sieraadt der stadt, is van Ethelbert, koning van Kent, ter eere van S. Andreas gesticht. Toen ze naderhandt zeer bouwvallig was, liet ze Gundulphus, bisschop van Rochester, in den jare 1080 wederom vernieuwen. Het kerkgebiedt van Rochester is het kleinste van gansch Engelandt, om dat het maar een gedeelte van Kent is, en niet meer dan 98 karspels onder zich heeft. Naast Kantelberg de oudste bisschoppelyke setel, zynde van Augustinus, die in den jare 606 den Saxen allereerst het Evangelie verkondigde, gesticht. In 's konings boeken wordt dit bisdom maar op 358 ponden Sterlings geschat, en de tienden der geestelykheit hier omtrent lopen maar op 222 ponden Sterlings. Maar ten einde de bisschoppelyke waardigheit dies te beter zou onderhouden worden, zo is de bisschop van Rochester doorgaans ook deken van Westmunster. Het is merkwaardig, dat dit bisdom oudtyds onmiddelyk door den aartsbisschop van Kantelberg vergeven is, tot dat eindelyk

lyk de pauzen, onder schyn van vrye en kapitulaire verkiezing, alle de kerken tot zich genomen hebben. Des niettegenstaande bewezen de bisschoppen van Rochester in 't vervolg van tyden hunnen aartsbisschop een ongemene achting, en waren in alle plegtigheden gemeenlyk hunne kruisdrages. Eindelyk gaf ook deze stadt allereerst den tytel van vicomte, of burggraafschap, aan den ridder *Robert Carr*, die in den jare 1611 van koning Jacobus den I tot burggraaf van Rochester verklaart wierdt. Naderhandt wierdt *Henrik Wilmor*, burggraaf van Athlone, in Ierlandt, graaf van Rochester genaamt; doch welke tytel maar tot in 't twede lidt van dit geslacht duurde. Na hem wierdt *Laurens Hyde*, twede zoon van Eduard Hyde, graaf van Clarendon, en kancelier van Engelandt, door koning Karel den II den 29 November des jaars 1682 tot graaf van Rochester verklaart. Zie WILMOR en HYDE. *Beeverell Delic. de la Grande Bretagne.*

ROCHETAILLADE, (JOHANNES VAN) een vermaard Franciskaner monnik, uit Avignon geboortig, dien paus Innocentius de VI liet in verzekering nemen, onder voorwendsel, dat hy door zyne voorzeggingen het gemene volk ontrustte, en tot oproer verwekte. Deze man betuigde, dat de Goddelyke gerechtigheit den hoogmoedt der prelaten, en de dwingelandy der koningen stondt te straffen. Om zulks te bewyzen gebruikte hy eenige getuigenissen, ontleent uit de Openbaring van Johannes en de Propheten. In den jare 1346 gaf hy een boek in 't licht, in het welke hy dingen voorzeide, die 't volk in verbaasdheit moesten zetten. Onder anderen dreigde hy het koninkryk van Vrankryk met een uiterste verwoesting. Wanneer nu ter zelver tydt de koning van Engelandt met een machtig leger in Normandië viel, geloofde men, dat deze monnik eenige onmiddelbare openbaringen van Godt, of ten minste eenige opening der Openbaring van Johannes hadt, en daar uit zyne voorzeggingen haalde. *Froissard Hist. & Chron. Vol. I. c.* 11.

ROCHETTA, een stedeke in 't hertogdom van Savoje, 2 mylen van Montmelian, aan de rivier Gellon, waar van de naburige landen den tytel van een prefectuur voeren.

ROCHFORD, een stadt in 't Engelsche graafschap Essex.

ROCHFORD, (GRAVEN VAN) in Engelandt. De eerste, die met dezen tytel onder de Engelsche Pairs wierdt opgenomen, was WILLEM HENRIK *van Nassau*, zoon van Frederik van Nassau, heere van Zuilestein, in Hollandt, en van Maria, dochter van William Killigrew, baronet, kamerheer van Catharina, gemalinne van Karel den II. Hy verloor in den jare 1672 zynen vader, die toen generaal van de Hollandsche infantery was, en in een treffen met de Franschen by Woerden sneuvelde. In den jare 1688 verselde hy zynen neef, den prinsse van Oranje, naar Engelandt, en wierdt na des zelfs verheffing op den troon, den 7 May des jaars 1695, tot baron van Enfield, in Middlesex, en vicomte Tunbridge in Kent, als mede tot grave van Rochford verklaart. By zyne gemalinne Johanna, dochter van den ridder Henrik Wroth, uit het graafschap Surrey, teelde hy (1) WILLEM, zynen opvolger in de graaflyke waardigheit, die al vroeg de wapenen droeg, en in den oorlog over de Spaansche successie zich onder den naam van *vicomte Tunbridge* door verscheide dappere daden heeft beroemd gemaakt. In den jare 1709 ging hy met een regiment dragonders, over 't welke hy overste was, over naar Portugal. (2) *Frederik*. (3) *Mauritius*. (4) *Henrik*. (5) *Maria*, gemalin van Harvel, twede zoon van den generaal Ginkel, en graaf van Athlone. (6) *Elizabeth*. (7) *Henriette. Heylyn's help to English Hist. p.* 469. *Peerage of England* I, 347.

ROCHLITS, een stadt, met een kasteel en ambacht, in Meissen, aan de Mulda, tusschen Leipzich en Chemnits gelegen, wordt tot den Leipziger kreits gerekent, en staat onder 't gebiedt van den keurvorst van Saxen. De stadt heeft buiten twyfel den name Rochlits, of, gelyk Ditmarus de zelve noemt, *Rogalize*, van de roggen-of zandstenen, die hier in menigte worden uitgehouwen. Men verhaalt, dat hier in den beginne maar eenige boerewoningen geweest zyn; hoewel het reets in de XI eeuwe een stadt geweest is. Den oorspronk van 't graafschap Rochlits zoeken zommigen van de tyden van keizer Karel den Groten af te leiden, onder wien *Diderik*, graaf van Rochlits, wordt gezegt geleeft te hebben. Anderen in 't tegendeel plaatsen dezen Diderik eerst in de XII eeuwe, aangezien in die tyden *Conraad* de Grote, markgraaf van Meissen en Osterlandt, het landschap Rochlits van keizer Conraad heeft erlangt, en het zelve naderhandt op zyn derden zoon *Dedo* gebragt, die daar van daan graaf van Rochlits genaamt is. Deze heeft na de doodt van zynen broeder Diderik het markgraafschap Landsberg, of Osterlandt, en Lausits gekregen, zich graaf van Groitsch geschreven, en is in den jare 1190 gestorven. Hy liet twee zonen na, *Conraad*, die zyn opvolger in 't markgraafschap was, en *Diderik*, graaf van Sommerseburg en Groitsch. Deze stierf zonder kinderen in den jare 1207, de eerste in den jare 1210, nalatende 2 dochters, van welke *Machtelt* aan markgrave Albrecht den II van Brandenburg ten huwelyk gegeven wierdt, en waarschynlyk Landsberg aan 't huis van Brandenburg gebragt heeft. Maar de graafschappen Groitsch en Rochlits zyn den markgraven van Meissen te beurt gevallen, die van vaders zyde met den voornoemden Conraad vermaagschapt waren; en men leest, dat in den jare 1350 het graafschap Rochlits en Groitsch nevens andere landen met hunne gerechtigheden van keizer Karel den IV te Budissen aan de markgraven van Meissen, Frederik, Balthasar Lodewyk en Willem, gebroeders, als een leen gegeven is, zo gelyk hun vader Frederik en andere hunne voorvaders de zelve bezeten hadden. Van deze is Rochlits op hunne nakomelingen gekomen, en daar van daan nog den huidigen dag by keur-Saxen. In den oorlog tusschen den landgrave Albrecht van Thuringen en zyne zonen, Frederik en Dietsman, moest Frederik eerst de steden Rochlits, Grimma en Leisnich aan den keizer Adolph, die zich daar in gemengt hadt, afstaan; maar hy hernam Rochlits in den jare 1288 by verrassching. Dus nam ook naderhandt de voornoemde Frederik den keizerlyken bloedverwant en overste, graaf Philips van Nassau, gevangen, en bragt hem binnen Rochlits. In den jare 1547 is deze stadt van keurvorst Jan Frederik van Saxen ingenomen, en markgraaf Albrecht van Brandenburg, die toen hertog Maurits van Saxen bystondt, in de zelve gevangen genomen; doch de stadt wierdt naderhandt van Maurits weder verovert: ook hebben in den jare 1632 niet alleen de keizerlyken de stadt en het kasteel overvallen, maar de Zweden hebben ook na den Lutzner slag te Rochlits hun kwartier genomen. Na dezen heeft de stadt in den dertigjarigen oorlog van beide de partyen niet alleen veel geleden, maar is ook dikwils door brandt beschadigt, voornamentlyk in de jaren 1632 en 1681. Elizabeth, gemalin van Johannes, hertog van Saxen, en zuster van Philips den Grootmoedigen, landgrave van Hessen, heeft hier 10 jaren lang als weduwe haren setel gehad. Maar na dat in den jare 1547 markgraaf Albrecht van Brandenburg van keurvorst Johan Frederik aldaar gevangen wierdt, trok zy met den voornoemden keurvorst naar Altenburg, en van daar in het landt van Hessen. Zy stierf te Smalkalden in den jare 1557. De stadt Rochlits heeft 3 kerken, de Pieterskerk, Kunigundenkerk, en de H. Geestkerk, behalven de slotkapel. Op den hoogsten top van het Rochlitzer woudt zyn de voortreffelyke steenbreuken. De stenen, die meest rood zyn, worden verre vervoert. Dus vindt men hier ook schone marmerstenen, jaspis, chalcedon, enz. Daarenboven vindt men hier omtrent heerlyke bergwerken; waar van daan het spreekwoordt ontstaan is: „ Het kasteel te Rochlits staat op mar„ mer, het bosch op goudt, en de galg op zilver.„ *Heineus Histor. Beschr. von Rochlitz. Knaut Prodr. Misn. Chron. montis seren. C. H. Graunii Dissert. de antiq. Rochl. c.* 4. *Ditmar. Merseb. Chron.*

ROCHSBURG, ROSSBURG, een kleine stadt in Meissen, anderhalf myl van Rochlits, aan de Mulda gelegen, staat onder 't gebiedt des graven van Schönburg, die op het slot aldaar zynen setel heeft. *Knaut Prodr. Misn. p.* 257.

ROCKENHAUSEN, ROGGENHAUSEN is (1) een kleine stadt op den Hondsrug, in de neder-Paltz, tusschen Keizerslauter en Kreutzenach, welke de Franschen in den jare 1689 in brandt staken. (2) Een kasteel in Pruissen, in 't Culmsche landt, op een hogen berg, aan de Ossa gelegen. Men moet 7 poorten doorgaan eer men daar binnen komt. De Polen noemen 't *Ragozno*, en 't wordt gezegt in den jare 1293 gebouwt te zyn. *Hartknoch Preuss. p.* 412. *Tromsd.*

ROCKINGHAM, een stadt in 't Engelsche graafschap Northamptonshire, aan de rivier Welandt, die eertyds een sterk kasteel hadt, dat naderhandt vernielt is.

ROCKINGHAM, (LORDS) Met dezen tytel maakte koning Karel de I den 28 January des jaars 1644 *Lodewyk Watson van Rockingham* tot Pair van Engelandt, uit aanmerking van zyne diensten, tegen het oproerige Parlement bewezen. Deze Lodewyk was uit een oud en aanzienlyk geslacht in Northamptonshire gesproten, en hadt reets in den jare 1621, den 23 Juny, den tytel van baronet van koning Jacobus den I erlangt. Hy trouwde met Catharina, dochter van Peregrinus Bertie, Lord Willougby van Eresby; en wanneer deze zonder kinderen stierf, hertrouwde hy met Eleonora, dochter van den ridder Georg Mannet, en zuster van Johannes, grave van Rutlandt, die hem zes dochters, nevens een zoon, *Eduard*, baarde. Deze was in den jare 1652 de opvolger van zynen vader, en teelde by Anna, oudste dochter van Thomas Wentworth, grave van Strafford, de navolgende kinderen, als: (1) Lodewyk, die zyn opvolger was. (2) *Thomas*, die wegens een goed, van zyn moederlyken grootvader ontfangen, den name Wentworth van Wentworth Woodhouse aannam. Hy trouwde de eenige dochter van den ridder Thomas Proby van Elton. (3) *Georg*. (4) *Eleonora*, gemalin van den Lord Leigh. (5) *Arabella*, gemalin van Jacobus Oxendon van Wigham, baronet. (6) *Margareta*. De oudste zoon, LODEWYK, trouwde met Catharina, erfdochter van den ridder Georg Sondes, naderhandt vicomte Sondes, en graaf van Faversham. By de zelve teelde hy: (1) EDUARD, die trouwde met Catharina, oudste dochter van Thomas Tufton, grave van Thaner. (2) *Georg*. (3) *Maria*, gemalin van Wray Sanderson van Glentworth, kleinzoon en erfgenaam van den vicomte Castleton. (4) *Arabella*. (5) *Margareta. Peerage of England* II, 92.

ROCROY, een Fransche stadt in Champagne, aan de Nederlandsche grenzen, is een gewigtige en sterke plaats. Lodewyk van Bourbon, hertog van Anguien, bevocht alhier den 19 May des jaars 1643, zes dagen na de doodt van Lodewyk den XIII, een vermaarde overwinning op de Spaanschen. Don Francisco de Melo, toen Nederlandsche gouverneur, hadt zich zelf een groot geluk toegezegt, aangezien Vrankryk in dien tydt wegens de krankheit en de daar op gevolgde doodt des konings in de uiterste ontsteltenisse was. Hy belegerde derhalven Rocroy, alwaar hy van den gemelden hertog geslagen wierdt, en alle zyne krygsammunitie, nevens 60 vaandels, verloor. Omtrent 7000 Spanjaarden wierden gedood, en omtrent even zo vele krygsgevangenen gemaakt. De graaf van Fuentes, een der Spaansche generaals, verloor ook het leven, zittende op een chaise om order tot het treffen te geven. Dit voordeel wierdt gevolgt van de verovering van Maubeuge, Barlemont, Binch, enz.

RODA, een stedeke, met een kasteel en ambacht, in Osterlandt, aan de Roda, die boven Jena in de Sale valt, behoort tot het vorstendom Altenburg, en het gebiedt van Saxen-Gotha. Eertyds was Roda een stadt der graven van Arnshaug, van de Leuchtenburgsche linie, onder welke het Albrecht, heer van Leuchtenburg,

burg, in den jare 1333 nevens zyne landen aan de graven van Schwartsburg, Henrik en Gunther, verkocht heeft. Doch keurvorst Frederik de Strydbare en des zelfs broeder, hertog Willem, hebben het in den jare 1396 wederom gelost, buiten twyfel om dat het zyn leen geweest is, en hy zich dat recht voorbehouden heeft. *Diploma d. a.* 1333. *Beieri Geogr. Jen. p.* 227.

RODACH, een stedeke, gelegen in Frankenlandt, aan de Rodach, behoort tot het vorstendom Coburg, en heeft een zogenaamd Kasten-voogdy, of ambacht. In den jare 1271 heeft alhier een graaf van Wildberg gewoont, genaamt *Conraad*, die in den jare 1289 de helft van zyn kasteel en graafschap Wildberg aan 't sticht van Wurtsburg verkocht, wanneer het overige aan Henneberg kwam. Het was in den jare 1550 wanneer deze plaats allereerst met een muur omringt wierdt. In den dertigjarigen oorlog, in den jare 1632, hebben de keizerlyken dit stedeke verbrand, hoewel het naderhandt weder opgebouwt is. *Hönns Coburg. Chron.* I. *p.* 266. *Friese Wiltzb. Chron. an.* 1289. & 1354.

RODAS, een sterk kasteel in Asië, gelegen op eenen berg, heeft 6 bastions en 27 kanons, en is met 3 diepe grachten versterkt. Deze berg kan maar van eene zyde genadert worden, aangezien hy op andere plaatsen zeer steil, ruw en met grote bomen bewasschen is. Boven op den berg is een vruchtbare vlakte, die door 20 bronnen wordt bewatert, dragende ryst en granen. De omtrek is omtrent anderhalf myl. Deze sterkte behoorde eertyds den Raja van Sommelpour, doch wierdt hem verradelings van Aureng-Zeb, die naderhandt Mogol geworden is, afgekocht. Deze houdt 'er 800 man in bezetting. *Tavernier Reizebeschr. P.* II. *p.* 139.

RODEILLE, of RODELLE, (PETRUS) een Jesuit, gaf te Thoulouze in den jare 1683 de werken van *Horatius* met een korte verklaring in 't licht. Hy heeft dien dichter willen zuiveren van des zelfs vuile uitdrukkingen. Maar het goede van die editie is, dat vader Rodelle de verscheide tyden heeft aangemerkt, wanneer ieder dichtstuk van Horatius geschreven is, waar door de zin van den dichter wordt opgeheldert; hoewel men anderszins in 't algemeen met waarheit zeggen mag, dat zy slechten dank verdienen, die oude autheuren verminkt in 't licht geven. Voor dit werk ziet men een korte Chronologie der Romeinsche Geschiedenisse, van den jare 710 na den opbouw van Rome, zynde het 19 jaar van Augustus, en het 21 van Horatius. Rodelle gaf in den jare 1680 *Martialis* op de zelve wyze besnoeid en verminkt in 't licht. *Baillet Jugem. des Sav.*

RODEN. Dus noemt men die delen, in welke het Canton Appenzel gedeelt wordt, zynde 12 in getal, van welke 6 in hunne moedertaal *Innere* (de binnenste), en de 6 andere *Aussere* (de buitenste) genaamt worden. Elk Rode zendt een zeker getal leden in den Raadt. Men schryft hier van daan in alle opentlyke geschriften in dezer voegen: *Appenzel innere Roden*; *Appenzel aussere Roden.*

RODEN, een dorp in het landschap Drenthe, in het dingspil of gerecht van Noordeveldt, heeft een kerk met een ronden toren, als mede een rechthuis. De predikant behoort onder de classis van Noordeveldt.

RODENBURG, een oud kasteel by Leiden. Zie ROOMBURG.

RODENMACHERN, eene stadt, kasteel en heerlykheit in 't hertogdom van Luxemburg, niet verre van den Moesel, staande onder 't gebiedt des markgraven van Baden-Baden. Bertelius noemt deze plaats RODENBACH, en meldt daar by, dat het 't stamhuis van 't adelyke geslacht van *Rodenbach* is, dat in den jare 1417, na dat een uit dit geslacht een opstandt tegen de hertoginne Elizabeth van Luxemburg verwekt hadt, wierdt aangeslagen, en naderhandt van keizer Maximiliaan den I aan markgrave Christoffel van Baden nevens andere heerlykheden voor gemaakte onkosten in de Nederlandsche oorlogen gegeven. In den jare 1639 zyn deze stadt en 't kasteel van de Franschen verovert, en jammerlyk gehandelt. *Zeil. Top. Circ. Burg.*

RODENRYS, een oud slot in Delflandt, tusschen Tempel en Overschie, het welk eertyds het stamhuis is geweest van die *van Rodenrys*, vermaard in de XIII en XIV eeuwen. Naderhandt is het door huwelyk aan die van *Raaphorst*, en vervolgens aan *Jan van Oldenbarneveldt* gekomen. *S. van Leeuwen Batavia illustr. fol.* 1072 *en* 1291.

RODERIK, of RODERICUS, laatste koning der West-Gothen in Spanje, verwekte nevens zynen broeder Cossa een opstandt tegen den koning Vitiza, liet hem de oogen uitsteken, en bemachtigde in den jare 710 des zelfs ryk. Zy regeerden als dwingelanden. Beide de zonen van Vitiza weken nevens den grave Julianus naar Afrika, en bewogen de Mauren een inval in de staten van Rodericus te doen. Deze graaf klaagde over den koning, om dat de zelve zyne dochter hadt willen schenden, waar omtrent echter de berechten der schryvers niet overeenkomen. Het is zeker, dat de Mauren zich wel haast lieten bewegen om een inval in Spanje te doen. Roderik verloor in den jare 713, in een treffen, zyne kroon en het leven. Dit geschiedde in het 94 jaar der Hegire, of Saraceensche, maar in 't 751 jaar der Spaansche jaarrekening. *Isidorus. Mariana. Vasaus.*

RODERIK de I, koning van Walles, was de zoon van Idwallo, wiens vader Cadwalla de laatste koning der Britten, en de eerste koning van Walles geweest is. Hy leefde in de VIII eeuwe.

RODERIK de II, koning van Walles, bygenaamt de Grote, volgde zynen vader Mervinus in den jare 843 in het ryk op. Hy deelde zyn klein koninkryk onder zyne zonen. *Amarand*, de oudste, ontfing Noord-Walles; *Cadald* kreeg Zuid-Walles, en *Mervinus*, de jongste, Powislandt, onder voorwaarde, dat de beide jongste zonen hunne goederen als een leen van den koning van Noord-Walles zouden bezitten, en hem als hun leenheer en opperhoofdt erkennen. Hoewel nu de souvereiniteit den koningen van Noord-Walles wierdt gegeven, beging echter Roderik daar in een misslag van staat, dat hy zyn koninkryk dus verdeelde, voornamentlyk in een tydt, wanneer alle de koninkryken der Saxen tot een waren gebragt, en dus in staat by alle gelegenheden de naburige kleine ryken te overvallen; daar in 't tegendeel, ingeval zy waren vereenigt gebleven, zy hunne vryheit en macht tegen de Engelschen hadden kunnen verdedigen, naar 't voorbeeldt van Schotlandt. Maar noch Roderik, noch zyne nakomelingen dachten aan de gevolgen van deze verdeeling: want zy hebben, in navolging van hem, hunne kleine heerschappyen in nog meer kleine stukken gesplitst; invoegen van de 8 cynsbare koningen, die Eduard aan de Dee in order schikte, vyf koningen of vorsten van Walles waren.

RODERIK XIMENES, aartsbisschop van Toledo. Zie XIMENES.

RODERWOLDE, een dorp in het landschap Drenthe, behorende onder het gerecht van Roden, met kerk en predikant, staande onder de classis van Noordeveldt.

RODES, in 't Latyn *Rutena*, *Segodunum Rutenorum*, is de hoofdstadt van Rovergne, en heeft een senechal, nevens een bisdom, staande onder Albi. Deze stadt is zeer oud, maar heeft veel van hare grootheit en luister verloren, na dat ze door de Gotthen, Saracenen, en naderhandt door de Franschen verwoest is. De Domkerk aldaar is O. L. Vrouwe toegewyd. De bisschoppen van Rodes voeren den graaflyken tytel. *Cæsar B. G. lib.* I. *Strabo Geogr. lib.* IV. *Gregor. Turon. lib.* V. *c.* 5 & 47. *Flodoard Hist. Rhen. Sammarth. Gall. Christ.*

RODIGO, een kleine stadt, met den tytel van graafschap, in 't hertogdom Mantua, niet verre van die hoofdstadt, Westwaarts, aan de rivier Serio Marchionale gelegen.

RODOALD, of CHRODOALD, koning der Longobarden, volgde zynen vader Rotharis in den jare 653 in de regering. Zommigen melden, dat hy Gundeberga tot zyne gemalinne gehad heeft: doch dit is niet waarschynlyk, aangezien deze de gemalin van zynen vader Rotharis geweest is. Rodoald wierdt door eenen uit Lombardië gedood, wiens huisvrouw hy geschonden hadt. *Paulus Diac. de Gest. Long.*

RODON, (DAVID) geboortig uit 't Dauphiné, was professor in de philosophie te Die, Orange, en Nîmes. Hy heeft den roem, dat Vrankryk nooit schranderder *Dialecticus*, of redeneerkunstenaar gehad heeft. In de kennisse van de zogenaamde *Universalia* en *Entia Rationis*, van de *Categoriæ* en *Formæ Syllogisticæ* heeft hy nauwlyks onder de geleerde Spanjaarden of Ieren zyns gelyken. In het stuk der natuurkunde kent men zyn weêrga niet. Hy nam de nieuwe *Hypothesis* van de *Atomi* (ondeelbare stoffen) aan, en zyn werk, genaamt *Cursus Philosophicus*, heeft den drukker een ryken winst toegebragt. In zyn werk *De suppositio* verkoos hy de party van Nestorius tegen Cyrillus, zeggende, dat Nestorius geen twee personen in Christus hadt begrepen, gelyk men hem doorgaans in de Christen kerk beschuldigde. Doch deze mening heeft hy van Ægidius Gaillardus ontleent. Van het zelve gevoelen wordt ook gezegt Joh. Crojus geweest te zyn. Dit gaf naderhandt aanleiding tot een twist in Hollandt tusschen Saurin en Jurieu, van welke deze die Godgeleerden verdacht maakte, die het voornoemde boek hadden goedgekeurt. Men kan hier van de eige woorden dezer twee Fransche schryvers wydlopig by *Bayle* nazien. Het werk van Rodon, genaamt: *Tombeau de la Messe*, bragt de Roomsche geestelykheit in 't harnas, en hy wierdt in den jare 1662 genoodzaakt uit Vrankryk te wyken. Hy begaf zich derhalven naar Geneve, en stierf omtrent 2 jaren daar na in de belydenisse van den Hervormden Godsdienst. Hy ontkende ook, dat de Goddelyke onderhouding der schepselen een gedurige schepping was. *Sorbiere lettr.* 432. *Vossius p.* 285. *Saurin Examen de la Theologie de Mr. Jurieu p.* 867 *seq. Jurieu Relig. du Latitudinaire p.* 270. *Bayle.*

RODOSTO, een koopstadt in Romanië, aan de kust van het meir van Marmora, aan 't einde der zeeëngte van Gallipoli, heeft een goede haven, en staat onder 't gebiedt van den Turk. Men ziet 'er vele grote mosqueën in, nevens eenige Grieksche kerken, en twee Joodsche synagogen. Aan de landzyde zyn verscheide tuinen, die echter verwaarloost worden. Men verzamelt daar nochtans veel boomwol. *Grelot Voyage de Constantinople.*

RODRIGUE, een eilandt. Zie DIEGO-RUYS.

RODRIGUEZ, (ALPHONSUS) een Jesuit, geboortig van Valladolid, was in de Philosophie en Theologie wel geoeffent. In de zedelyke Godgeleerdheit heeft hy een geruimen tydt openbare lessen gehouden. Hy was rector van 't collegie te Monteroy, in Gallicië, en naderhandt meester der nieuwelingen (*magister novitiorum*). Hy was van een statig wezen, gelyk een schoolmeester betaamt, en stierf in den jare 1616, oud 90 jaren. Lodewyk Moreri heeft zyn werk van de oeffening der volmaaktheit en Christelyke deugden in den jare 1666 uit de Spaansche in de Fransche tale overgezet. Men moet hem met *Emanuel Rodriguez* niet vermengen. Deze leefde in den jare 1600 te Salamanka, nalatende onder andere schriften: *Collectio & Compilatio Privilegiorum Regular. Anton. Biblioth. Alegambe Bibl.*

RODULPHÆUS (OTTO) was uit een voornaam geslacht in 't Fransche landschap Berry gesproten. Hy wierdt uit aanmerking zyner wetenschappen en andere hoedanigheden niet alleen kanunnik en kancelier der kerke van Parys, maar ook abt van 't klooster der Cisterciënzen te Grandforest. Paus Innocentius de IV maakte hem kardinaal en bisschop van Tusculum. In den jare 1246 kwam

kwam hy als legaat aan 't hof van Vrankryk, wydde aldaar de zogenaamde H. kapelle in, bewoog koning Lodewyk den IX een kruistocht in 't H. Landt te ondernemen, en verselde hem zelf derwaarts. Hy woonde de belegering van Damiate by, en bekeerde onder anderen een Tartarisch koning tot het Christen gelove. Hy stierf te Orviëto den 25 January des jaars 1273, oud 63 jaren. Men heeft te Cremona in 't Augustyner klooster in handschrift zyne *Homiliën* in twee stukken. *Seguin de vir. illustr. Ord. Cisterc. Frizon. Ughell. Turrigius de script. Card.*

ROELEVAARTIESVEEN, een buurt in de ambachtsheerlykheit van Alkemade gelegen.

ROER, of RUR, (DE) in 't Latyn *Rura*, eene rivier in het hertogdom van Gulik. Trithemius getuigt, dat deze rivier den naam van *Rora* heeft ontfangen van *Rörich*, zone van Clodoveus, koning van Vrankryk, die in de zelve is omgekomen. De Roer ontspringt in 't hertogdom van Gulik, naby het dorp Bullingen, en loopt van daar door Duren en de stadt Gulik naar Roermond, welke stadt daar van haren naam heeft ontfangen, vallende eindelyk in de Maze. *Guicciardyn Beschryv. der Nederl.* enz.

ROERMOND, of RURMOND, eene grote en sterke stadt in Gelderlandt, met een bisdom, dat onder Mechelen behoort, is gelegen in eene vruchtbare en vermakelyke landsdouwe, aan den mondt van de Roer, van welke zy haren naam heeft ontfangen, en die zich niet verre van daar in de Maze ontlast. Zy is de hoofdstadt van het *kwartier van Roermond*, het twede der vier kwartieren van Gelderlandt. Deze stadt was eerst maar een dorp, maar wierdt van grave Otto den III van Gelder in den jare 1231 met muren omringt. Na het afsterven der graven van Gelder uit het huis van Nassau was Roermond 50 jaren lang met het hertogdom van Gulik vereenigt. Vervolgens kwam het aan die van Egmondt, en daar na aan 't huis van Oostenryk en Spanje. In het jaar 1554 is deze stadt geheel afgebrand. Ook heeft de zelve ten tyde der Nederlandsche beroerten en den oorlog met Spanje veel geleden, en wierdt in de Munstersche vrede, gemaakt in den jare 1648, aan Spanje, dat het toen bezat, verzekert. In den oorlog wegens de Spaansche successie is Roermond in den jare 1702 door de Hollanders en hunne bondgenoten verovert, en naderhandt, by de landverdelinge aan de Maze, aan den keizer ingeruimt. Toen koning Philips de II van Spanje, met toestemminge van den paus, de nieuwe bisdommen in de Nederlanden oprechtte, wierdt het sticht van Roermond in een bisdom verandert. De geleerde *Willem van der Linden*, of *Lindanus*, wierdt tot eersten bisschop van deze stadt aangestelt. Onder de kloosters en andere geestelyke gebouwen munt het Karthuizer klooster het meest uit. *Pontanus Hist. Gelr. Guicciardyn Beschryv. der Nederl. Zeileri Topographia Circ. Burgund. Sammarthanus Gallia Christ. Hamburg. Remarquen van 't jaar* 1702.

ROEROORDT, een steedtie in het hertogdom Kleef, aan de grenzen van Bergslandt, ter plaatse daar de rivier de Roer in de Maas valt.

ROESTRATEN, een bekwaam kunstschilder, wierdt in den jare 1627 te Haarlem geboren. Hy leerde de kunst by Frans Hals, met wiens dochter hy ook namaals getrouwt is. Hy was een braaf schilder van portretten en stille levens, inzonderheit zilverwerk, schotels, vazen, schalen, enz. die hy zo natuurlyk door 't penceel wist na te bootzen, dat het natuurlyk zilver scheen te zyn. Aan 't laatste hieldt hy zich meest in Engelandt, alwaar hy dikwils voor een stuk 40 of 50 ponden Sterlings kreeg. Hy hadt zich in den brandt van Londen aan zyne heup beseert, waar door hy naderhandt kreupel ging. Na het overlyden van zyne eerste vrouwe trouwde hy eene jonger, maar stierf kort daar na in den jare 1698. *A. Houbraken* II *Deel*.

ROEULX, of ROEUX, in 't Latyn *Rodium*, een Nederlandsch stedeke in Henegouwen, omtrent drie mylen van Luik, in het Noord-Oosten, gelegen. De plaats is versterkt, en heeft den naam van een graafschap.

ROFREDUS *van Benevento*, een der eerste uitleggers van de Rechten, bloeide in den jare 1215. Hy is veel ouder dan *Azo*, en heeft een *Summa* over de Pandekten, nevens een traktaat *De libellis* geschreven. *Dionys. Simon Biblioth. Hist. des Aut. de Droit.*

ROGANES. Een rivier in Persië. Zie ARAXES.

ROGATIANUS, een bisschop van de sekte der Donatisten in de IV eeuwe, wierdt nevens Pontius en Cassianus, ook Donatistische bisschoppen, aan keizer Julianus den Apostaat gezonden, om hem te verzoeken, dat hy de edikten van Constantinus, Constantius en Constans, volgens welke den Donatisten de kerken ontnomen waren, wilde herroepen, het welk Julianus dies te gretiger toestondt, hoe hy begeriger was de scheuringen der Christenen te voeden en te vermeerderen; maar de keizer Honorius bevestigde de edikten der voorgaande keizers, en betriep al het geen Julianus tot hun voordeel gedaan hadt. *Augustinus ad Donat. Epist.* 166. *Optatus Milevitanus contra Parmenionem lib.* II. *Chrysostomus lib.* I *contra gentes. Baronius ad an.* 362. *Witsius de schismate Donatist. seu Miscell. sacr. P.* I. *lib.* IV. *c.* 3.

ROGATIONUM DIES noemde men in de Roomsche kerk de drie dagen voor Hemelvaart, die met processien en gebeden wierden doorgebragt. Men meent, dat Mamertus, bisschop van Viënne, in Vrankryk, de zelve allereerst ingestelt heeft, wanneer aldaar in den jare 446 vele aardbevingen en brandt bespeurt wierden, zo dat het wild gedierte in de steden liep, en eene grote verwoesting veroorzaakte. Om dit ongeluk af te wenden stelde hy opentlyke ommegangen in, en vermaande het volk tot boetvaardigheit en gebeden, wanneer de plage ophieldt. Zulks heeft men derhalven niet alleen te Viënne jaarlyksch hervat, maar ook in Vrankryk, zo dat het allengskens een plegtige gewoonte in de ganssche Roomsche kerk geworden is. *Du Fresne* III. 689. *Hildebrandus de diebus festis.*

ROGATORES wierden by de Romeinen genaamt die in de *Comitia Centuriata* deze bediening hadden, dat ze de tafelkens, op welke de stemmen gegeven wierden, aan het volk omdeelen, en dus de stemmen verzamelen moesten. *Gruchius de Comit. Turneb. Advers. Panvinius de civit. Rom. Hotomannus Antiq. Rom. Mauritius de sortit. Pitiscus.*

ROGATUS, een bisschop in Afrika, van de sekte der Donatisten, was het hoofdt van een nieuwe sekte in Mauritania Cæsariensis, en leefde in den jare 394. Die van zynen aanhang waren wierden *Rogatisten* genaamt, en waren dus tegen de overige Donatisten aangekant, als tegen de rechtzinnigen zelf, en hitsten Firmus Maurus, koning van Mauritanië, tegen de zelve op. Voorts zegt men dat Rogatus de afzonderlyke leer van Donatus nopens de ongelykheit der drie Goddelyke Personen aangekleeft heeft. Zyne sekte duurde een tydlang in Afrika, alwaar Vincentius Victor zyne leer voortgeplant heeft. *Augustinus in Epist. Du Pin Hist. des Donatistes.*

ROGERIUS, hertog en graaf van Apulië en Kalabrië, was de zoon van Robert Guiscard, die zich in de kruistochten heeft vermaard gemaakt. Zyn bloedverwant van vaders zyde, Rogerius de I, bygenaamt *Gibbosus* (de Gebulte), verjoeg de Saracenen uit Sicilië, en veroverde dat ryk. Hy stierf in den jare 1101, tot onuitsprekelyke droefheit van zyne onderdanen, nalatende twee zonen, *Simon* en *Rogerius* den II. Deze Rogerius de II matigde zich Apulië en Kalabrië aan. Hy wierdt te Palermo tot koning van Sicilië gekroont, en van den tegenpaus Anacletus den II bevestigt, wiens party hy gevolgt was. In den jare 1130 maakte hy zyn verdrag met paus Innocentius den II, beoorlogde de Grieken, verloste koning Lodewyk den VII, dien zy op zyne te rug reize uit het H. Landt hadden gevangen genomen, en stierf in den jare 1152, na vele rampen uitgestaan, en een vermaarden naam verworven te hebben. Men verhaalt van hem, dat hy het volgende vaars op zyn degen gegraveert heeft:

Appulus & Calaber, Siculus mihi servit & Afer;

om daar door te kennen te geven, dat hy Appulië, Kalabrië, Sicilië en Afrika door zyne dapperheit verovert hadt. Hy heeft *Wilhelm* den I nagelaten, die de vader van *Wilhelm* den II, bygenaamt *de Vrome*, was. Toen deze zonder erfgenamen stierf, volgde hem *Tancredus*, natuurlyke zoon van Rogerius. Deze Tancredus liet een zoon na, met name *Rogerius*, dien Henrik de II de oogen liet uitsteken, en in de gevangenisse werpen. *Fazel Hist. Baronius.*

ROGERIUS, prins van Antiochië, zoon van Richard, erfde by uiterste wille dat prinsdom van zynen neef Tancredus, tot ter tydt Raimund de II, zynde de rechte erfgenaam, meerderjarig was, en aan wien hy de regering weder moest overgeven; doch hy weigerde zulks te doen. Hy wierdt in een treffen tegen de ongelovigen dodelyk gekwetst, en stierf zonder erfgenamen by twee gemalinnen na te laten.

ROGERIUS, een Duitscher, wiens geslachtnaam en vaderlandt men nergens aangetekent vindt. Innocentius de III maakte hem uit aanmerking van zyne zonderlinge wetenschap, voornamentlyk in de Rechten, kardinaal; daarenboven zondt hy hem als zyn legaat niet alleen aan keizer Frederik den II naar Sicilië, maar ook nevens den kardinaal Crescentius aan de koningen van Denemarken, Zweden en Bohemen, in welke laatste koninkryken hy de oneenigheden der geestelyken besliste. Hy stierf in den jare 1213, nalatende verscheide ongedrukte schriften, die door den hertog van Alkala, ambassadeur van Spanje te Rome, naar Spanje gebragt zyn. *Ughelli. Ciaccon. Oldoin.*

ROGERIUS, bisschop van Salisbury, in Engelandt, volgde gedurig Henrik, derden zoon van Wilhelm den I, koning van Engelandt, toen de zelve in verscheide wisselvalligheden doorgaans in een slechten staat leefde, en hadt gedurende dien tydt de administratie, ontfangst en uitgave van des zelfs goederen; waar in hy zich zo getrouw betoonde, dat die prins, na dat hy in den jare 1100 den troon van Engelandt beklommen hadt, hem tot Lord opperrechter van 't gansche koninkryk, tot Lord kanselier, en tot Lord thesaurier, voorts in staatszaken tot zyn eersten minister, en zo dikwils als hy zelf buiten het koninkryk was tot onderkoning benoemde. Alle deze gewigtige bedieningen heeft hy met veel roem bekleed. Maar in zyne laatste jaren wierdt hy beschuldigt, dat hy zich liet omkopen, grote schatten zamenschraapte, en het meest tot den opbouw van prachtige huizen besteedde, voornamentlyk tot de vier sterke kasteelen te Devises, Malmesbury, Newark en Sherburn; als mede tot verbetering van het kasteel van Salisbury. Na dat de vyf en dertigjarige regering van zynen weldoender Henrik met des zelfs doodt eindigde, erkende hy wel, naar 't voorbeeldt van andere groten, Stephanus, graaf van Boulogne, voor koning van Engelandt, die ook aanstonts zyn kleinzoon, Alexander, bisschop van Linkoln, tot Lord kancelier, en zynen anderen kleinzoon, Vigellius, bisschop van Ely, tot Lord thesaurier benoemde; doch men kan uit zeer waarschynlyke omstandigheden besluiten, dat hy onder de handt getracht heeft Machteldt, dochter van Henrik, op den troon te zetten. Stephanus zocht derhalven by gelegenheit der voornoemde kasteelen, en onder voorwendsel, dat des zelfs volk den grave van Bretagne beledigt hadt, een oorzaak tegen hem, nam alle hem toebehorende plaatsen in, verzekerde zich voorts van alle zyne schatten, en liet hem zelf gevangen zetten; en niettegenstaande de pausselyke legaat en geestelykheit van Engelandt hem poogden wederom op vrye voeten te doen stellen, bleef nochtans Rogerius in zyne ge-

gevangenisse tot aan zyne doodt, die wegens zynen hogen ouderdom en hertzeer wel haast volgde. *Sam. Daniel's Life of King Henry I and King Stephen.*

ROGERIUS, een rechtsgeleerde in de XII eeuwe, leefde te Bologne ten tyde van Martinus en Bulgarus. Hy is de eerste, die Glossen over het *Digestum Infortiatum* gemaakt heeft, het welk in dien tydt zeer nodig was, aangezien de professoren volgens hunne verkeerde leerwyze het *Digestum vetus* en de *Codex* in hunne gewone lessen alleen verklaarden, maar de andere delen of in 't geheel niet onder handen namen, of ten minste aan niemandt verklaarden dan die hun afzonderlyk daar voor betaalden. Hy was ook de eerste, die de Rechten van Justinianus begon op een systematische wyze voor te stellen, schryvende een *Summa*, waar in hem naderhandt Placentinus en Azo gevolgt zyn. Het jaar van zyne geboorte en doodt, en andere omstandigheden zyn niet bekend. Zie PLACENTINUS. *Pancirollus lib.* II. *c.* 16. *Forsterus.*

ROGERIUS, abt van la Croix St. Lenfroi, onder 't kerkgebiedt van Evreux, in Normandië, leefde in den jare 953, en schreef het leven van *Bruno*, aartsbisschop van Keulen. *Sigebert. Chron. A. C.* 953.

ROGERIUS, (HUGO) kardinaal, bisschop van Tulles, van de orde der Benedictynen, was de broeder van *Petrus Rogerius*, die naderhandt paus, onder den name van *Clemens* den VI, geweest is, en oom van een anderen *Petrus Rogerius*, van Beaufort, ook paus, onder den name van *Gregorius* den XI. Hy wierdt in den jare 1362 verkoren om Innocentius den VI op te volgen, hebbende 15 stemmen van 20 kardinalen, die in 't conclave waren. Maar hy, zynde zeer oud, verzocht, dat ze van gedachten wilden veranderen, aangezien zyne verkiezing nadeelig voor de kerk zyn zou. Hy stierf in het naastvolgende jaar. Paus Clemens de VI, zyn broeder, maakte hem in den jare 1342 kardinaal *Spondanus A. C.* 1362. *Sammarth. Gall. Christ. Frison Gall. Purp. Aubery Hist. des Card.*

ROGERIUS, (MICHIEL) een Jesuit en Indiaansch missionaris in den jare 1575, wierdt, toen hy uit Indië te rug keerde, in den jare 1583 nevens Mattheus Riccius andermaal derwaarts gezonden, om in China te prediken, alwaar zy by den onderkoning in 't landschap Quantung door de gunst van den afgezant van Portugal, die toen juist in de hoofdstadt van dit landschap was, een vryen toegang erlangden. Zy vereerden dezen onderkoning verscheide seldzaamheden, en beschonken hem onder anderen met een uurwerk, dat dagelyksch den loop van de zon en mane aantoonde; voorts met eenige landkaarten der gehele wereldt, waar over de onderkoning verbaast stondt, alzo de Chinezen geloofden, dat buiten hen geen ander ryk in de wereldt was. Deze missionarissen waren in hunne onderneming zeer voorspoedig, aangezien zy den onderkoning tot hun vriendt hadden; hoewel zy van de Bonzes zeer vervolgt wierden. *Kircherus de China.*

ROGERIUS *van Brussel*, aldus genaamt om dat hy uit die stadt geboortig was. Zyn geslachtnaam was eigentlyk *van der Weide.* Hy was een vermaard schilder, en stierf in den jare 1529. Zyne voornaamste stukken zyn de navolgende: (1) De keizer Trajanus by zyn leger, aan wiens voeten een vrouw legt, biddende om gerechtigheit tegen een soldaat, die haren zoon hadt gedood. (2) Paus Gregorius de Grote knielende voor een altaar, en houdende het hoofdt van den keizer Adrianus. (3) Archambald, vorst van Brabandt, leggende op zyn bedde, zo als hy zynen neef by 't haair vast houdt, en met een mes in de strot stoot, om hem over een bedrevene misdaadt te straffen; het andere deel van deze schildery vertoont een bisschop, staande aan het bedt des vorsten, die schynt met hem te twisten, en hem de communie te weigeren, alzo hy voor den gepleegden moordt nog geen boete gedaan hadt. Voorts heeft Rogerius de gansche geschiedenis van Zaleucus, wetgever der Locrenzen, zeer keurlyk voorgestelt, die, hebbende een wet gemaakt, waar by hy de overspelers dreigde met het uitsteken hunner oogen te straffen, en vindende naderhandt zyn eigen zoon aan overspel schuldig, zich zelf het regter, en zynen zoon het linker oog liet uitsteken, om dus te tonen, dat hy een gestreng rechter, en te gelyk een barmhertig vader was. *Vasari. Felibien.*

ROGERIUS *van Herford*, aldus genaamt naar zyne geboorteplaats, leefde in den jare 1170, onder de regering van Henrik den II, koning van Engelandt. Hy was in het byzonder ervaren in de natuur- en sterrekunde, en liet verscheide werken na, als: *Ars judiciaria*; *Theoria planetarum*; *De ortu & occasu signorum*; *De rebus metallicis*; *Expositiones in Alphidium*; enz. *Pitseus de illustr. Angl. script. Leland.*

ROGERIUS *van St. Albans*, geboortig uit het dorp van dien name, was van de orde der Karmeliten te Londen. Men heeft van hem een Kort Begrip van den Bybel, en een ander nopens de koningen van Engelandt, onder den name: *Progenies Regum Angliæ.* Hy stierf te Londen in den jare 1450. *Leland. Balæus. Pitseus de illustr. script. Angl. Luc. Bibl. Carm.* enz.

ROGERS, een Engelschman, wierdt onder de regering van de koninginne Maria wegens het Protestantsche geloof gedood. Hy was een zeer geleerd man, en hadt reets onder koning Henrik den VIII de Hervormde leer aangenomen, helpende toen William Tindal aan 't overzetten van den Bybel. De vervolging tegen de Protestanten noodzaakte hem uit Engelandt te wyken, en naar Saxen te vluchten. Toen Eduard de VI den troon van Engelandt beklom, keerde hy weder in zyn vaderlandt, en wierdt door toedoen van den bisschop Ridley kanunnik van de St. Paulus-kerk te Londen. Toen de princes Maria koningin wierdt ging hy voort, de leer der Hervormden te verkondigen: doch men bragt hem om die reden voor den geheimen Raadt, alwaar hy met den bisschop Gardiner tweemaal over de geloofsgeschillen disputeerde. Eindelyk wierdt hy, en nevens hem bisschop Hooper, van de bisschoppelyke waardigheit berooft, en vervolgens veroordeelt om te sterven, ingeval zy weigerden tot de Roomsche belydenisse weder te keren. Maar wanneer zy beide in hun geloof volhardden, moesten zy de doodt ondergaan. Wanneer men den 4 February des jaars 1554 in de gevangenisse kwam, om Rogers ter executie te leiden, vondt men hem in een diepen slaap leggen, waar over men zich niet minder verwonderde dan over zyne weergaloze standvastigheit toen hy verbrand wierdt. Hy hadt toen eene huisvrouw met 10 kinderen in 't leven, waarom men hem riedt by tyds de vlucht te nemen; doch hy maakte zwarigheit zulks te doen. *De Larrey Geschiedenis van Engelandt* II *Deel.*

ROGMAN, (ROELAND) geboren te Amsterdam in den jare 1597. Hy was een braaf landschapschilder; bragt eene goede houding in zyn werk, maar schilderde ruw, en wat te veel gebraden, of getaand, mogelyk om dat hy maar een oog hadt. Hy was inzonderheit yverig in het tekenen naar 't leven, en men ziet heden nog vele vervalle kloosters en burgten in prent, welke naar zyne tekeningen uitgegaan zyn. De geneigtheit tot de kunst bleef hem tot zynen ouderdom by; maar hy plagt gemeenlyk te zeggen: „ Als men de dingen komt te weten, is men versleten". Hy was in den jare 1686 nog in 't leven, woonde toen te Amsterdam in het Oude Mannenhuis, oud 88 jaren, en stierf ongetrouwt. *A. Houbraken* II *Deel.*

ROHACZOW, een stadt en landschap in Litthauwen, alwaar de rivier Odrwa in den Dnieper valt.

ROHAN, een voornaam huis in Vrankryk, heeft den rang onder de zogenaamde vremde prinssen. Uit dit huis heeft zich LODEWYK de I *van Rohan*, heer van Guemené, een zoon van Karel, in 't begin der XV eeuwe vermaard gemaakt, telende by Maria van Montauban, erfdochter van den admiraal van Montauban, onder andere kinderen *Lodewyk* en PETRUS. De laatste wierdt maarschalk van Vrankryk, en stierf in den jare 1513, nalatende by Karel, *François* en Petrus. De laatste voerde den tytel van heer van Frontenay. Hy heeft eene afzonderlyke linie opgerecht, gelyk beneden breder zal gezegt worden. François van Rohan wierdt aartsbisschop van Lion, en stierf in den jare 1536. KAREL, heer van Gié en du Verger, vicomte van Fransak, teelde *François*, die in zyne dochters weder uitgestorven is. PETRUS *van Rohan* heeft, gelyk gezegt is, de zydelinie der heeren van Frontenay opgerecht, en trouwde in den jare 1517 met Anna van Rohan, zuster en erfgename der vicomten *Jacobus* en *Claudius van Rohan.* Hy sneuvelde in den slag by Pavië in den jare 1525, nalatende RENATUS den I, vicomte van Rohan, graaf van Porhoet, enz. Deze verloor zyn leven in het treffen by Mets in den jare 1552, na dat hem zyne gemalin Izabelle van Albret, dochter van Johannes, koning van Navarre, onder andere kinderen RENATUS den II, hertog van Frontenay, en naderhandt prins van Leon, gebaart hadt. Deze deedt belydenis van den Hervormden Godsdienst, en stierf te Rochelle in den jare 1586, nalatende by Catharina l'Archevêque, erfdochter van Johannes, heere van Soubize, zynde een zeer geleerde poëtesse, onder andere kinderen HENRIK den II, en *Catharina.* Deze trouwde in den jare 1602 met den Paltsgrave Johannes van Tweebrugge; maar Henrik de II, van wien beneden meer zal gezegt worden, trouwde in den jare 1605 met Margareta van Bethune, dochter van Maximiliaan, hertog van Sully, en teelde by haar verscheide kinderen, maar die alle jong gestorven zyn. De eenige dochter *Margareta* bragt de goederen van haren vader in den jare 1646 aan Henrik Chabot, heere van St. Aulaye, en baarde hem onder anderen *Lodewyk Chabot*, genaamt *van Rohan*, in den jare 1652. Deze trouwde in den jare 1678 met Maria Elizabeth van Bek-Cresspin, eenige dochter van François Renatus, marquis van Vardes, grave van Moret, die hem drie zonen en zes dochters baarde. LODEWYK den II, oudste zoon van Lodewyk den I, teelde onder andere kinderen Lodewyk den III, heere van Guemené, en *Johannes*, heere van Londal, die in zyne dochters wederom is uitgestorven. De oudste zoon, LODEWYK de III, heeft met Renata du Fou, erfdochter van Johannes, heere van Montbazon en St. Maure, het geslacht voortgeplant, en wierdt door zynen zone LODEWYK den IV grootvader van LODEWYK den V, die vervolgens LODEWYK den VI teelde. Deze voerde den tytel van prins van Guemené, grave van Montbazon, seneschal van Anjou, enz. en gaf in den oorlog blyken van zyne dapperheit. Onder zyne zonen zyn *Lodewyk*, die in den jare 1588 tot hertog van Montbazon verklaart wierdt, *Petrus* en Hercules merkwaardig. De middelste stierf in zyne dochter *Anna*, gemalinne van Lodewyk den VII van Rohan, weder uit. De derde zoon, HERCULES *van Rohan*, hertog van Montbazon, Pair en grootmeester van Vrankryk, graaf van Rochefort en Zueline, enz. ridder der koninklyke orde, gouverneur en generaal luitenant te Parys en Isle de France, gaf den koningen Henrik den III en den IV verscheide preuven van zyne dapperheit en trouwe. Hy stierf in den jare 1654, oud 86 jaren. Zyne eerste gemalin baarde hem Lodewyk den VII, en de twede was moeder van François. LODEWYK de VII, prins van Guemené, hertog van Montbazon, Pair en grootjagermeester van Vrankryk, ridder der koninklyke orde, stierf te Parys in den jare 1667, oud 68 jaren, nalatende by zyne gemalinne Anna van Rohan Karel en *Lodewyk*, welke laatste grootjagermeester is geworden. KAREL heeft met Johanna Armanda van Schomberg een zoon, insgelyks KAREL genaamt, geteelt. Deze heeft drie gemalinnen gehad. De twede maakte hem vader van FRANÇOIS ARMAND, prins van Rohan, marechal de camps van *Lodewyk Henrik Casimir*; *Karel*, en *Lodewyk.* De derde heeft hem in den

den jare 1700 ook een zoon gebaart. *Johannes Baptista*, broeder van Karel, en zoon van Lodewyk den VII, trouwde in den jare 1682 met Charlotta Bautin, dochter van Nicolaas, grave van Nogene, en teelde by haar *Johanna Armanda van Rohan*, tweden zoon van Hercules; *François van Rohan*, graaf van Rochefort, prins van Soubize, kapitein luitenant der koninklyke gens d'armes, generaal luitenant van 't leger, en gouverneur van Champagne en Brie. Zyne twede gemalin Anna van Rohan-Chabot, dochter van hertog Henrik van Rohan, baarde hem in den jare 1664 *Anna Margareta*, abdiffe van Jouarc; in den jare 1667 *Constantia Emilia*, die in den jare 1683 trouwde met Jozephus Rodrigo van Camara, koninklyke Portugeesche staats-Raadt, gouverneur en kapitein generaal van 't eilandt St. Michiël; voorts in den jare 1669 *Hercules Meriadeus*, gouverneur van Champagne en Brie, die met Anna Geneveve, eenige dochter van Lodewyk Karel, hertog van Ventadour, verscheide kinderen geteelt heeft; verder in den jare 1674 *Armand Gaston*, bisschop van Straasburg, en eindelyk na hem nog twee dochters en een zoon. *Augustin. du Pas Hist. Geneal. de la Mais. de Bret. Argentré Hist. de Bretag. Du Chesne. Godefroi. Anselmus. Thuanus. La Popeliniere. l'Escornay. Memoir. de la Mais. de Rohan. Imhof Genealog. Gall. Class.* I. *T.* 48. *Souverainen van Europa p.* 241 *seq.*

ROHAN, (ANNA VAN) dochter van Renatus van Rohan, en van Catharina van Parthenay, erfdochter van Soubize, heeft zich zo door hare geleerdheit, als grote zeden vermaard gemaakt; en gelyk haar broeder, de hertog van Rohan, een begunstiger der vervolgde Protestanten was, dus toonde zy ook in 't byzonder met hoe veel yver en standvastigheit zy den Hervormden Godsdienst aankleefde. In de belegering van Rochelle was zy ten laatsten genoodzaakt paardevleesch te eeten, en daags met 4 oncen broodt voor lief nemen; en wanneer eindelyk de stadt overging, verlangde zy en hare moeder niet mede in de kapitulatie begrepen te worden, maar lieten zich als krygsgevangenen aannemen. Onder hare fraaie dichtstukken is dat op de doodt van koning *Henrik* den IV by uitnemendheit keurlyk. Zy was zo verre in de kennisse der Hebreeusche tale gevordert, dat wanneer de Psalmen van David in de Fransche tale in de gemeente gezongen wierden, zy de zelve in de Hebreeusche grondtale by haar zelve nazong. De beroemde Anna Maria Schuurmans heeft briefwisseling met haar gehouden, waar van zommige brieven onder hare werken gevonden worden. Zy stierf te Parys den 20 September des jaars 1640, in het 62 jaar haars ouderdoms. *Colomesius in Gallia Orientali. Bayle Dict. Crit.*

ROHAN, (HENRIK DE II VAN) hertog van Rohan, Pair van Vrankryk, vorst van Leon, graaf van Porhoet, was het hoofdt der Protestanten in Vrankryk. Hy kwam weder in genade by Lodewyk den XIII, die hem naar Zwitserlandt en de Graubunders zondt, en naderhandt tot generaal over zyn leger in Duitschlandt verklaarde, alwaar hy in den jare 1638 in den eersten slag by Rheinfeldt wierdt gekwetst, en in de abdy van Koningsveldt, gelegen in Zwitserlandt, stierf. Zyn lyk wierdt den naastvolgenden 27 May in de St. Pieterskerk te Geneve begraven, alwaar hem ter eere een marmer gedenkstuk, hebbende een grafschrift met goude letteren, is opgerecht. Dit opschrift behelst de voornaamste daden van den hertog van Rohan. Hy gaf voor zyne doodt zyne wapenen, die hy gemeenlyk plagt te gebruiken, aan de republyk van Venetië, tot een teken der achting, die hy voor de zelve hadt, en ter gedachtenisse van de dappere daden, die hem onder het getal der krygshelden gestelt hebben. Men heeft zyne levensbeschryving in druk. *Grammont de Reb. Gall. sub. Ludov.* XIII. *Le Vassor Hist. du Regne de Louïs* XIII.

ROHAN, (PETRUS VAN) heer van Gié, graaf van Marle, enz. maarschalk van Vrankryk, is onder den name van maarschalk de Gié bekend. Zyn vader was Lodewyk de I van Rohan, heer van Guemené, en zyne moeder Maria van Montauban. Zyne loffelyke hoedanigheden deden hem aan 't hof en in 't veldt vermaard zyn onder de regering van Lodewyk den XI, die hem in den jare 1475 tot maarschalk van Vrankryk verklaarde. In den jare 1480 kwam hy mede in 't getal der vier heeren, die het koninkryk, gedurende de ziekte des konings te Chinon, bestierden. In den jare 1484 woonde hy de kroning van Karel den VIII by, en twee jaren daar na wierdt hy met een leger in Pikardië tegen den aartshertog Maximiliaan gezonden, en verdedigde die provincie dapper tegen den vyandelyken aanval. In den jare 1487 behaalde hy een groot voordeel op den hertog van Gelder en grave van Nassau, en in den jare 1489 beschermde hy nevens den grave van Angoulême andermaal de grenzen van Pikardië. Toen naderhandt in den jare 1494 de tocht naar Napels besloten was, verselde hy den koning derwaarts, en handelde over de vrede met den paus, wanneer de koninklyke manschap door den Kerkelyken Staat trok. Hy verselde den koning insgelyks by de te rug reize, en hadt het bevel over de voorhoede in den slag by Fornova, en grotelyks deel in de overwinning, aldaar op de Italianen bevochten. In den jare 1495 sloot hy op het bevel van zynen koning een stilstandt met de Venetianen. Toen koning Lodewyk de XII den troon beklom, trok de maarschalk de Gié wederom met hem naar Italië, en was by de vermaarde intrede, welke die koning den 26 Augusty des jaars 1502 te Genua deedt. Deze koning was hem zeer genegen, en maakte hem president van zyn geheimen Raadt, en voorts luitenant van Bretagne, en generaal van zyne legers in Italië: doch wanneer hy naderhandt de koningin Anna van Bretagne ergens in beledigde, liet hem deze in 't Parlement van Thoulouze zyn proces maken, wanneer hem zyne jaarlyksche inkomsten, gouvernement en maarschalksstaf wierden ontnomen, en hy belast zich ten minste 10 mylen van het hof te begeven. Hy stierf te Parys den 22 April des jaars 1513. Zyn lighaam wierdt naar Verger gebragt, en in de H. Kruiskerk, door hem zelve gesticht, bygezet. *Argent. Hist. de Bret. Le Feron Offic. de la Couronne. Vie du Marechal de Gié. Augustin. de Pas Geneal. des Maisons illustr. de Bretagne.* enz.

ROHAN, (LODEWYK VAN) gemeenlyk de ridder van Rohan genaamt, was een jonger zoon van Lodewyk den VII van Rohan, prins van Guimené, hertog van Montbaçon, Pair en grootjagermeester van Vrankryk, als mede ridder der H. Geestorde, dien hy by zyne nicht, Anna van Rohan, geteelt hadt. Hy gaf in den jare 1664 in Hungarië, in den jare 1667 in Vlaanderen, en in den jare 1672 in de Vereenigde Nederlanden verscheide blyken van zyne zonderlinge dapperheit; en wanneer zyn vader den 19 February des jaars 1667 gestorven was, volgde hy hem als opperjagermeester. Maar zyn leven was woest en ongeregeld; hy bleef 22 jaren lang van het H. Avondmaal des Heeren; beledigde en verongelykte een ieder, die maar zyne zinnelykheit niet opvolgde. Onder anderen betoonde hy zich zeer onbescheiden omtrent zyne moeder, de welke hy weinige maanden voor zyn ondergang eene aanzienlyke somme aan juweelen en andere kostelykheden ontnam. In 't begin van 't jaar 1674 raakte hy in onmin met den ridder van Lotharingen, dien hy zich beroemde stokslagen gegeven te hebben; daar op vertrok hy onbekend (*incognito*) naar Munchen, maar de keurvorst van Beyeren maakte zwarigheit hem aldaar op zyn verzoek een vry verblyf te geven. Na dezen liet hy zich door zyn vertrouwden vriendt en makker, een edelman uit Normandië, genaamt la Treaumont, verleiden om naar de voorslagen des graven van Montrerey, Spaansch gouverneur in Vlaanderen, te luisteren, die hem tot eene zamenzwering in Normandië, en, gelyk zommigen daar by voegen, tot een toeleg op het leven des konings van Vrankryk zocht te bewegen. De voornoemde Montrerey gaf tot dien einde aan zeker koopman te Londen bevel 100000 ryksdalers te betalen aan hem, die ordres van den ridder van Rohan stondt te brengen. Wanneer zulks den koning van Engelandt, Karel den II, aangedient wierdt, liet hy daar van, als van eene zeer verdachte zake, zynen bondgenoot, den koning van Vrankryk, berecht geven; waar op de ridder van Rohan op staande voet te St. Germain in arrest genomen wierdt. Het zelve lot hadden verscheide andere, die voor medeplichtige gehouden wierden. Doch la Treaumont wederstondt den genen, die te Rouaan last hadden om hem in verzekering te nemen, zo hardnekkig, dat hy door een schoot gekwetst wierdt, waar op hy na weinige uuren, niemandt anders dan zich zelve beschuldigende, sterven moest. Na dat de ridder van Rohan eenige maanden in de Bastille gezeten hadt, wierdt het doodvonnis eindelyk tegen hem uitgesproken, als mede tegen de markgravinne van Villars, den ridder du Preaux, en een Nederlander, genaamt Frans van den Ende. De beschuldiging was, dat zy met de vyanden van den Staat gevaarlyke verstandhouding hadden gehad, en getracht een opstandt in Normandië te verwekken, om dus den vyanden eenige sterkten over te leveren. De ridder van Rohan, die zich in 't begin zyner gevangenisse als dol en razend aanstelde, zo dat men hem in ketenen moest leggen, en met tien soldaten laten bewaren, wierdt eindelyk ganſch verandert, zich bereidende door toedoen van den Jesuit Bourdaloue zeer stichtelyk tot zyne doodt, die hy met veel betuiging van boetvaardigheit zeer standvastig onderging. Hy wierdt den 17 (27) November des jaars 1674 in de St. Antonisstraat te Parys, niet verre van de Bastille, onthalst. Zommigen zeggen, dat, wanneer het tydt was om naar 't schavot te gaan, Bourdaloue niets op hem vermogt heeft, in zo verre, dat hy genoodzaakt wierdt eenige officieren van de wacht te hulp te roepen, wanneer een ler, genaamt Magalotti, hem door vloeken en voorstelling der onbetamelykheit, dat iemandt, die zo menigmalen in den oorlog de doodt hadt getart, nu zo bevreest zyn zou, hem wederom een riem onder 't hert stak. Aanstonts na hem, en ter zelver plaatse, wierden ook de markgravin van Villars en de ridder du Preaux onthalst; maar van den Ende wierdt opgehangen. Het lyk van den ridder van Rohan wierdt op zyn verzoek in de abdy te Jouarre gebragt, en aldaar bygezet. *Theatr. Europ. Tom.* XI. *fol.* 729. *Imhof Geneal. Gall. Class.* I. *fol.* 107. *Memoires de Beauvau p.* 407. *Bayle Lettr.* 13. *p.* 54.

ROHAULT, (JACOBUS) een Cartesiaansch philosooph, was de zoon van een koopman te Amiens, en een zonderling liefhebber van de wiskunst, en vorderde daar in zo gelukkig, dat hy met lof in de zelve te Parys openbare lessen kon geven. Aldaar wierdt hy met Clercelier bekend, die zich door zyne ongemene geleerdheit hadt beroemd gemaakt, en verscheide schriften van den vermaarden Cartesius in 't licht gegeven, vertalende zommige uit de Latynsche in de Fransche tale. Na dat deze geleerde man Rohault naderhadt leren kennen, bewoog hy hem alle de werken van Cartesius te doorlezen, en zyne aanmerkingen over de zelve op te stellen. Dit gaf hem gelegenheit tot het maken van zyne *Physica*, die hy 10 of 12 jaren te Parys opentlyk leeraarde, vooraleer hy ze in druk uitgaf. Hy stierf in den jare 1675, oud 55 jaren. *Memoires du temps.*

ROKOSZ betekent in 't Poolsch zo veel als eene verlating der veldheeren, of eene afzonderlyke verbindtenis der Poolsche edellieden tegen die genen, die hen zoeken te onderdrukken, of die hen weigeren het gene zy menen bevoegt te zyn te eischen. By voorbeeldt, wanneer de legers de beloofde soldy niet ontfangen, en de officieren zo wel by 't hof als op de ryksdagen te vergeefsch daarom aanhouden; of wanneer om andere redenen het eene deel der republyk zich van het andere afzondert, dan vergaderen de misnoegden, en verkiezen uit het midden van hen een maarschalk, nevens een luitenant van den zelven. Deze moeten op staande voet zweeren, dat zy hunne uiterste poging zullen in 't werk stellen hen de betaling van de republyk te bezorgen, en voldoening op alle andere

te bezwaarnissen. Daar op vaardt de voornoemde maarschalk het ampt van veldheer aan, en is genoodzaakt, in plaats van de grenzen te beschermen, of den vyandt te gemoet te trekken, in 't tegendeel zyn eigen vaderlandt lastig te vallen, en zich tegen alle de genen, die zich tegen den Rokosz verklaren, aan te kanten. De koning heeft doorgaans veel moeite om dien opstandt te stillen. Dus hadt men hier van een voorval onder koning Johannes Casimir, toen een, met name Swiderski, tot maarschalk, en een ander, Borzecki genaamt, tot des zelfs luitenant verkoren wierdt. In den jare 1697, den 26 Augusty, vergaderden te Warschau de genen, die de verkiezing van Frederik Augustus, keurvorst van Saxen, tot koning van Polen, tegenstonden. De kardinaal primaat, Radzieowski, hadt deze vergadering beschreven, en op den 30 der voornoemde maandt wierdt een plegtige Rokosz gemaakt, waar van de heer Humiecki maarschalk gemaakt wierdt. Het oogmerk van deze confederatie was, om of den prins van Conti op den troon van Polen te verheffen, of ten minste de verkiezing des keurvorsten van Saxen naar den zin der geconfedereerde party te doen uitvallen. Maar na dat deze Rokosz eenige maanden lang geduurt hadt, en gedurende dien tydt vele vyandelykheden gepleegt waren, volgde te Lowicz den 16 Maart des jaars 1698 door de bemiddeling van den pausselyken nuncius Paolucci een vergelyk met koning Augustus, na het sluiten van welk verdrag de maarschalk Humiecki zyn staf in stukken brak, tot een teken, dat de Rokosz zich thans wederom scheiden kon. Zommigen hebben het volgende nopens den oorspronk van het woordt *Rokosz* geschreven: dat 'er namentlyk in Hungarië, niet verre van de stadt Pest, een plaats, genaamt Rokosz, gevonden wordt, alwaar oudtyds de Hungaren hunne vergadering plagten te houden, die derhalven ook Rokosz genoemt wierdt. Wanneer derhalven onder de regering van Lodewyk, koning van Hungarië en Polen, in den jare 1380 de gansche Poolsche adel, onder voorwendsel van bescherming zyner vryheit, vergaderde, zegt men, dat het woordt Rokosz gelyk als de leuze geweest is, en dat men sedert zodanige malkontenten, die een confederatie onder elkander maakten, *Rokoszianen* plagt te noemen. *Connor State of Poland P.* I. *lett. 6. P.* II. *lett. 6. Mercure Historique de l'an.* 1697 *&* 1698.

ROKYCZANA, een koninklyke stadt in den Boheemschen Pilsner kreits, stondt eertyds onder den bisschop van Praag. Hier van daan was Johannes Rokyzan, van wien beneden. *Zeiler. Topogr. Bohem. p.* 71. *Balbin. Miscell. Dec.* I. *lib.* III. *c.* 3. §. 3. *p.* 76.

ROKYZAN, (JOHANNES) aartsbisschop van Praag, volgde de leer van Johannes Hus. Hy was in de stadt Rokyczana geboren, alwaar zyn vader een smidt geweest was. Na dat hy zyne studiën te Praag voltooit hadt, begaf hy zich op 't platte landt, en onderwees de kinderen van een edelman. Zo dra hy dus doende een weinig geldt hadt gewonnen, keerde hy weder naar Praag, en erlangde door zyne welsprekendheit het beroep van predikant in de hoofdkerk van de oude stadt. Hy was niet alleen by den generaal Ziska in aanzien, dien hy bewoog de belegering der stadt Praag in den jare 1424 op te breken, maar ook by de Boheemsche landstanden, en wierdt van de zelve in den jare 1432 onder anderen mede naar 't concilie van Basel gezonden. De zelve standen gaven hem in den jare 1436, zonder bewilliging van den paus, het aartsbisdom van Praag. De keizer Sigismundus bevestigde deze verkiezing wel, maar wanneer hy naderhandt in 't volle bezit van Bohemen gestelt was, schreef hy hem zodanige voorwaarden voor, die Rokyzan, als een Hussiet, niet nakomen kon. Dit bewoog hem zyn aartsbisdom neder te leggen, en ziende, dat 's keizers ongunst tegen hem dagelyksch toenam, Praag te verlaten. Doch aangezien de keizer het volgende jaar stierf, keerde hy ook weder te rug. By koning Georg Podiebrad was hy zodanig in aanzien, dat men hem gemeenlyk des zelfs paus noemde. Hy stierf den 22 February des jaars 1471, en een hogen ouderdom, en wierdt in de hoofdkerk der oude stadt Praag begraven. Hy heeft met Johannes Capistranus vele brieven in Religiezaken gewisselt, die naderhandt door den druk gemeen gemaakt zyn. Behalven deze heeft hy ook verscheide schriften nagelaten, als: *De septem Sacramentis*; *Postilla over de Evangelien*; enz. *Pantal. de illustr. Vir. P.* II. *Balbin. Miscell. Bob. Epit. lib.* V. *c.* 10. *Hagecii Bohm. Chron. Theobaldi Hussitenkr.*

ROLAND, of ROELAND, een stedeke in de opper-Lausits, naby de zwarte Elster en de grenzen van Meissen, tusschen Muckenberg en Senfftenberg, staat onder den grave van Hoym. Hier van draagt de Ruhlandsche kreits den naam. Het gene van den oorspronk van deze stadt verhaalt wordt, en als of Roland, bloedverwant van keizer Karel den Groten, de zelve zou gesticht hebben, zulks schynt een louter verziersel te zyn. De plaats stondt eertyds onder 't gebiedt der markgraven van Landsberg en Lausits, van den Wettinischen stam, tot in den jare 1211, wanneer Machtelt, dochter van den markgrave Conraad den II, de zelve door huwelyk aan Albert den II van Brandenburg bragt. In de volgende tyden heeft dit stedeke onder zyne byzondere heeren gestaan. In 't begin der XVII eeuwe hadden 't die van Gersdorf, Wilsdorf, en Havn. Naderhandt is het aan graaf Karel Sigismund van Hoym, koninklyke Poolsche en keurvorstelyke Saxische kamerheer en appellations-Raadt, enz. gekomen. In den jare 1661 wierdt Roland door den brandt beschadigt, wanneer de parochiekerk, school en 100 huizen in de assche gelegt wierden, zonder de schuren en stallen te rekenen. *Grossers Lausits. Merkw. P.* III.

ROLAND, RULAND, of ROELAND, was, naar 't berecht van *Turpinus*, een graaf van Maine, die zich door zyne dapperheit ten tyde van keizer Karel den Groten, van wiens zuster Bertha hy geboren was, in den oorlog tegen de Saracenen vermaard heeft gemaakt. Men verhaalt van hem, dat hy den reuze Ferracutus, uit het geslacht van Goliath, die uit Syrië kwam, en maar aan zyn navel kon gekwetst worden, gedood heeft, na dat hy voorhenen een mondgesprek over den Christelyken Godsdienst met hem gehouden hadt. Na dezen kwam het in den jare 809 op het Pyreneesche gebergte by Ronceval wederom tot een strydt, alwaar hy op de Saracenen wel wederom een volkome overwinning behaalde, doch zelf zwaar gekwetst wierdt, en van dorst stierf. Eer hy den geest gaf, blies hy op zyn trompet, het welk keizer Karel de Grote, onaangezien hy wel 8 mylen van daar was, nochtans hoorde; maar alle de aderen waren door 't blazen in zyn hals geborsten, en de trompet zelf in tweën gesprongen. Hy hadt ook een aanzienlyk zwaardt, *Durenda* genaamt, waar mede hy een dikken marmersteen kliefde, zonder dat het zwaardt de minste schaart ontfing; om andere fabelen niet te melden, die in menigte van hem verhaalt worden, en die van Turpinus eerst verzonnen zyn. Wilde men de schryvers geloven, zo moest Roland wel 60 maal gestorven zyn, en zyn wonder-zwaardt zou moeten verdubbelt zyn, nademaal zo wel de Franschen, als de Turken roemen het zelve te bezitten; behalven dat men niet vindt, dat keizer Karel de Grote eene zuster, met name Bertha, zou gehad hebben. Ondertusschen wordt zyn graf in het dal Ronceval in 't Pyreneesche gebergte nog getoont, waar naast een fraai klooster en kapelle gebouwt zyn. *Turpinus de Gest. Caroli M. c.* 17, 22, 23. *apud Reuberum. Camer. lib.* I. *Medit. Hist. Gryphiander de Weichbildis c.* 7. *Besselius in Notis ad Eginhardi vitam Caroli M. pag.* 40. *P. Daniel Hist. de France T.* I. *col.* 453 *seq.*

ROLANDINUS, van Padua, bygenaamt Grammaticus, was de zoon van een Actuarius, en hadt te Bononië gestudeert, alwaar hem ook de tytel van A. L. M. of meester der vrye kunsten gegeven wierdt. Naderhandt volgde hy te Padua zyn vader in des zelfs bediening op. Hy beschreef in XII boeken de dwingelandy der Ecclini de Onara van 't jaar 1200 tot 1262, en stierf in den jare 1276. *Vossius de Hist. Lat. lib.* III. *c.* 8.

ROLDE, het hoofddorp van het Rolder gerecht of Dingspil, gelegen in het landschap Drenthe, omtrent half wegen tusschen Koevorden en Groningen. J. Pikart, die het voor zeer oud houdt, en daar by voegt, dat 'er oude en seldzame gedenkstukken gevonden zyn, is van gevoelen, dat het zynen naam gekregen heeft van den Noordschen veldoverste *Rollo*, of *Rolde*, de welke, na dat hy alles hier omstreeks afgestroopt hadt, Normandië van Karel den Eenvoudigen in eigendom gekregen heeft. Maar dit is onzeker: want de overeenkomsten van namen, hoe groot zy ook zyn, geven niet altydt een zeker bewys, dat zy van malkander afkomstig zyn. Zie verder aangaande dit dorp en Dingspil het artykel DRENTHE.

ROLDUC, of *Hertogen-Raidt*, in 't Latyn *Rodia Ducis*, is een groot gebiedt, met een vlek en kasteel, van den zelven name, in 't Holsteinsche deel van 't hertogdom Limburg, naby de rivier Worm, omtrent een Duitsche myle van Aken Noordwaarts gelegen.

ROLE, (RICHARD) gemeenlyk *van Hampolo*, of *Hampelo*, om dat hy zich doorgaans te Hampoll in Jorkshire onthieldt. Hy was een geleerd Engelschman, die zich door verscheide Godgeleerde schriften, als een verklaring over *Job*, de *Psalmen*, enz. beroemd gemaakt heeft. Hy stierf in den jare 1349. *Six. Sen. in Bibl. S. Pitsens & Baleus de illustr. Angl. Script. The compleat Hist. of England Vol.* I. *p.* 236.

ROLFINCK, (GUERNERUS) een vermaard geneesheer, wierdt te Hamburg in den jare 1599 geboren. Zyn vader Wernerus Rolfinck was professor op 't gymnasium, doch stierf te vroeg voor den zone, dies zyn bloedverwant Schelhammer hem verder opvoedde. In 't 17 jaar van zynen ouderdom begaf hy zich naar Wittenberg, alwaar hy zich 2 jaren in de philosophie oeffende, en de geneeskunde onder den vermaarden Sennertus begon. Daar na reisde hy naar Leiden, en studeerde nog 2 jaren in de medicynen. Van daar bezocht hy Engelandt, Vrankryk en Italië, alwaar hy te Padua zich zeer vermaard maakte, en hem wierdt te Venetië vryheit gegeven de geneeskunst opentlyk te oeffenen. Vervolgens wierdt hy te Padua in de tegenwoordigheit van den Doge en vele groten tot Doctor in de philosophie en medicynen verklaart. Wanneer hy dus in den jare 1628 naar Wittenberg wedergekeert was, wierdt hem van Padua het beroep tot professor in de Anatomie toegezonden. Onderwylen ontfing hy van Jena ook een beroep tot professor der Anatomie, Chirurgie, en Botanie, werwaarts hy in 't zelve jaar 1629 volgde. Te Weimar oeffende hy op zekeren tydt de Anatomie in de tegenwoordigheit onder anderen van zes vorsten. In den jare 1641 wierdt hem ook het beroep van professor in de Chymie opgedragen, die hy aldaar eerst begonnen en vermaard gemaakt heeft. Zyne gelukkige genezingen maakten hem overal beroemd, invoegen men hem aan verscheide kostelyke hoven verlangde. Hy wierdt ook naar Kiel beroepen, doch Jena was hem al te lief, dan dat hy van daar naar Kiel gaan zou. Hy stierf ook aldaar in den jare 1673, oud 74 jaren, verscheide schriften naalatende, als: *Dissertationes Anatomicæ lib.* VI; *Dissertatio de hepate & corde*; *Methodus cognoscendi & curandi affectus capitis particularis*; *Ordo & methodus cognoscendi & curandi febres generalis*; *Chimia, in artis formam redacta, sex libris*; *Ordo & methodus generationi dictarum partium per anatomen cognoscendi fabricam liber unus*; *Ordo & methodus Medicinæ specialis commentaria ὡς ἐν γένει καὶ ἐν ἄξει, item consultatoriæ ὡς ἐν ἀτόμῳ*; *De Vegetabilibus, plantis, &c. libri* II; *Non-entia chimica*; *Mercurius metallorum & mineralium*; *Dissertationes Chimicæ sex, de tartaro, sulphure, margaritis, perfectis metallis duobus, auro & argento, antimonio, & imperfectis metallis duris duobus, ferro & cupro*; enz. *Freherus in Theatr. Mercklin. in Lindenio renovato p.* 367 *seq.*

ROLFO, bygenaamt *Krage*, koning van Denemarken, was de zoon en kleinzoon van Helgo, alzo deze hem by zyne eige dochter geteelt hadt. Hy kwam in 't jaar der wereldt 3382 tot de regering. Krage, of Krake wierdt hy nog jong zynde bygenaamt van eenen zyner bedienden, Wigo, of Voggur: want deze zeide eens tot den koning, dat hy nog t'huis zynde veel van den Noordschen koning Rolfo gehoort hadt, maar dat hy hem tegenwoordig een

een Krage, dat is een klein persoontie, bevondt te zyn. Dit zeggen verhaalt men dat de koning zo wel opgenomen heeft, dat hy Wigo een gulden armbandt vereerde. Hubner voegt daar by, dat Wigo de andere handt op den rug houdende, de koning naar de oorzake vroeg, en hy daar op zeide, dat de linker handt zich by de regterhandt schaamde, om dat ze geen sieraadt hadt. Daar op zou hem de koning nog een twede armbandt vereert hebben. Eindelyk wierdt Rollo nevens zyn volk door zyn zwager Hiartwar, stadhouder van Zweden, overvallen en gedood. Dit wordt gezegt in den jare 3423 geschied te zyn. Met hem eindigde de mannelyke stam van Danus den I, die 513 jaren geduurt hadt. *Saxo Gramm. Hist. Dan. Stephan. Notit. in eandem p. 73. Hubn. P. III. Hist. Meurs. Hist. Dan. Krantz. Dan.*

ROLLO, hertog of veldheer der Normannen, wierdt in Denemarken geboren, en na de doodt van zynen vader, zynde een klein prinsie, door den koning van zyn landt berooft, en uit het ryk gejaagt. Hier op besloot hy, zynde door een merkwaardigen droom daar toe bewogen, met eenige roosschepen vremde landen te bezoeken. Hy kwam eerst in Engelandt, en hoewel hy te zwak was om daar eenig landt in te nemen, keerde hy nochtans met een ryken buit te rug. Hy deedt derhalven in den jare 876, zynde het laatste der regering van Karel den Kalen, eene landing in Vrankryk, en veroverde Rouaan, nevens eenige andere steden. Daar op zeilde hy naar Engelandt, maar keerde na drie jaren, onder de regering van Karel den Slechten, met een talryke macht weder naar Vrankryk, en noodzaakte den koning hem de provincie, die naderhandt van hem en zyn volk Normandië genaamt is, nevens het recht om de nodige levensmiddelen uit Bretagne te halen, erffelyk over te geven; waar tegen Rollo koning Karel den Slechten hulde deedt, zich in den jare 912 te Rouaan liet dopen, en in den Doop den name *Robert* aannam. Hy trouwde kort daar na met Gisela, de dochter van Karel den Slechten, en nam zyn setel te Rouaan; doch geraakte naderhandt met zynen schoonvader in oorlog, waar toe hem Robert, graaf van Parys, ophitste. Daarenboven was hy zyne gemalin reets moede; die toch ter goeder uure stierf; en Rollo niet lang daar na, namentlyk in den jare 917. Hem volgde zyn zoon *Wilhelm* de I, bygenaamt *Longa Spada. Dudo & Wilhelmus Gemeticensis de Gest. Duc. Normann. lib.* I & II. Zie ook KAREL de III, bygenaamt de Slechte.

ROLL-RICH-STONES, een zeker gedenkteken van zeer grote, ruwe, en in een kring opgerechte stenen naby Ensham, in 't Engelsche landschap Oxfordshire, waar van men gelooft dat het ter gedachtenisse van eene zekere overwinning oudtyds is opgerecht.

ROLO, een graafschap in Lombardië, onder 't gebiedt des hertogs van Modena, gelegen tusschen Novellara en Mirandola, heeft zes of zeven duizend schreden in zyn omtrek, en is een onmiddelyk leen van het Duitsche Ryk. De voornaamste plaats van dit kleine graafschap wordt ook *Rolo*, of *Roli* genaamt, zynde een vlekie aan de rivier Parmegiana, nevens het vlek Novi.

ROM, *Rimmoe*, of *Rym*, een klein eilandt in de Noordzee, op de kust van Sleeswyk, behoort tot Sleeswyk en des zelfs ampten Hadersleben en Ripen. Het is omtrent anderhalve myl lang, en een halve myl breed, en heeft min of meer 1000 inwoonders. Aan de Oostzyde heeft het goede weiden, en twee havens. Men zegt dat dit eilandt eertyds groter, en aan 't naby gelegen eilandt Manoe vast geweest is. *Danckwerth Beschr. von Slesw. und Holst. P. II. c. 3. p. 76.*

ROMAGNA, of ROMANDIOLA, een Italiaansch landschap in den Kerkelyken Staat, behelst het grootste gedeelte van het oude *Æmilia* en *Flaminia*, en is gelegen tusschen het gebiedt van Bologne, het hertogdom Ferrara het landt Urbino, en Toskane. De steden in Romagna zyn, Ravenna, Faënza, Imola, Forli, Bertinore, Rimini, Cervia, Cesena, Sarsina, enz. Een gedeelte van 't Noorder Romagna, nevens Cita del Sole, staan onder den groothertog van Toskane, en wordt uit dien hoofde *Romandiola Florentina* genaamt.

ROMAINMOUSTIER, in 't Latyn *Romanum Monasterium* een stedeke, en eertyds een abdy aan de rivier la Noso, in 't Canton Bern, dat aldaar een landvoogdt heeft, is op de Burgundische grenzen gelegen.

ROMAINENGO, een kleine stadt in dat gedeelte van 't hertogdom van Milaan, dat tot Cremona behoort, tusschen Soncino en Castel-Leone, op de grenzen van 't gebiedt van Crema gelegen. Dit stedeke staat nevens de omleggende plaatsen onder het gebiedt van 't geslacht der graven van Salazar.

ROMANIA, of ROMELIA, een landschap in het Europische Turkye. Zie THRACIE. Men moet dit Romania met het kleine Romania, een landschap in Morea, omtrent Argos, niet vermengen.

ROMANO, een kleine stadt in 't gebiedt van Venetië, op de grenzen van Vicentin, tusschen Ponte Oglio en Fornuovo gelegen, is tamelyk wel bewoont, en dryft goeden koophandel.

ROMANS, een stadt in Vrankryk, in 't Dauphiné, aan de Isere, tusschen Grenoble en Valence gelegen. De stichtskerk is die van St. Bernard. Het rechtsgebiedt der stadt was eerst by 't Kapittel. Paus Clemens de VI gaf het zelve in den jare 1344 aan den Dauphin Humbert, en ontfing Avisan in des zelfs plaats. Men verzekert, dat deze stadt van de zelve gedaante en gelegenheit is als de stadt Jeruzalem. Een hoogte, palende tot aan de stads muren, heeft een grote overeenkomst met den berg Golgotha: ook vindt men alhier een gebouw, dat zeer naar 't H. Graf zweemt. Koning François de I heeft 'er in den jare 1520 den eersten steen van gelegt. Bossin bouwde alhier een klooster, dat hy den Franciskanen gaf, onder den name van Mont-Calvair. *Thuanus Hist. sui temp. Chorier Hist. de Dauphiné.*

ROMANS, in 't Latyn, *Fabulæ Romanenses*, worden zodanige schriften genaamt, in welke of geheel en al verzonne, of ten minste met verzonne omstandigheden voorgestelde geschiedenissen der helden, of minnaryen verhaalt worden. Mezeray is van gedachten, dat men den oorspronk van diergelyke schriften ten dele moet afleiden van de tyden, in welke men verscheide dappere en deugdzame mannen vondt, door welke de kasteelen en roofnesten hier en daar verstoort zyn, ten einde de menschen veilig konden reizen; ten dele van de Grieken, die tot ledigheit en tot leugens genegen waren, en die, sedert de ware dapperheit en geleerdheit onder hen hadden opgehouden, zich zelve en hun volk met diergelyke avontuurlyke verhalingen hebben willen vermaken. Mezeray meent verder, dat de Franschen by gelegenheit van hunne kruistochten in de Oostersche landen deze gewoonte van de Grieken geleert hebben, en van daar in hun vaderlandt gebragt, of ten minste, dat de zelve sedert die tyden meer en meer onder hen in gebruik zyn gekomen; aangezien van die tyden af de groten van Vrankryk gemeenlyk poëten en Romanschryvers, die men toen *Trouverres*, dat is *uitvinders*, noemde, by zich hadden. Reets in de IV eeuwe heeft Heliodorus, bisschop van Tricca, in Thessalië, een geschiedenis van minnaryen, onder den name van *Theagenes en Chariclea*, geschreven, en, naar 't verhaal van Nicephorus, liever zyne bediening willen verlaten dan dat geschrift verwerpen. In de XI of XII eeuwe zag men een Roman in 't licht komen, handelende van de daden van keizer Karel den Groten. Dit stuk wordt verkeerdelyk Turpinus, bisschop van Rheims, die in de VIII eeuwe geleeft heeft, toegeschreven. In de laatstvoorledene eeuwen is in de landen van Europa, voornamentlyk in Vrankryk, Spanje en Duitschlandt, een onbeschryflyke menigte van zodanige boeken in 't licht gekomen, van welke zommige der oudste genoemt worden: *Amadis van Vrankryk*, in XXIV stukken (zynde door *des Essarts* in 't Fransch vertaalt, en alvorens reets, volgens 't verhaal der Portugezen, door *Vascus de Lobera* opgestelt); *Amadis van Griekenlandt*; *Palmerin van Oliva*; *Palmerin van Engelandt*; de daden van *Esplandian*, *Don Olivante de Laura*, *Florismarte van Hircanië*, koning *Artus*, de ridder *Platir*, *Tirante el Blanco*, *Don Belianis*, *Thomas van Montalvan*, *la Diana de Montemayor*, enz. Aangezien de genen, die in Vrankryk en Spanje diergelyke boeken schreven, geenzins de oude Gallische of Spaansche tale, zo als de zelve van 't gemene volk gesproken wierdt, maar (volgens de nog hedendaagsche gewoonte dezer landen) zeer vele woorden en spreekwyzen uit de Romeinsche, dat is Latynsche tale, ontleenden, zo begon men alle diergelyke schriften *Romans* te noemen. Dus plegen de Spaanschen nog op den huidigen dag hunne beste dichtkundige stukken *Romance* te noemen. De voornaamste eigenschappen van goede Romans zyn: (1) dat de schryfstyl zuiver, sierlyk en scherpzinnig, en niet gedwongen zy; (2) dat de inhoudt, en des zelfs uitwerking bekwaam zyn om in den lezer verwondering, genoegen en stichting te verwekken. Het eerste vereischt, dat 'er zeer gewigtige, zeldzame, en met ongemene, doch niet onwaarschynlyke gevallen gepaarde geschiedenissen worden voorgestelt. Om het twede te bereiken moeten de zwarigheden en verwarringen, die daar in voorkomen, kunstig ontwikkelt, en de hertstochten en 't verder menschelyk leven op een aangename en natuurlyke wyze voorgestelt worden. Maar om eindelyk een Roman stichtelyk te doen zyn, wordt vereischt, dat de zwakheden en lasteren, die meest onder de menschen in zwang gaan, dus worden voorgedragen, dat de lezer daar van een afkeer kryge, en tot voorzichtigheit in zyn gedrag aangezet worde; in 't tegendeel dat de deugden en der zelver beloning zo beminnelyk worden voorgestelt, dat men zich onder 't lezen in weerwil van voorkomende rampen en zwarigheden allengskens en ongemerkt tot kloekmoedigheit, standvastigheit in 't goede, en andere goede neigingen des gemoeds genoopt vinde, hoewel zulks byna in gene der oude Romans gevonden wordt. In 't byzonder hebben der zelver laffe en van alle waarschynlykheit beroofde uitvindingen den vermaarden Spanjaardt, *Miguel de Cervantes de Saavedra*, gelegenheit gegeven om ze in zyn vermaarden Roman, genaamt *Don Quixote de la Mancha*, schamper door te stryken. De nieuwe Romans zyn veel beschaafder en nuttiger; hoewel ze niet alle van een en de zelve waardе te zyn kunnen geoordeelt worden. Deze zyn onder de Fransche de *Astræa* van den heere d'Urfe; de *grote Cyrus*, en *Clelia* van Mademoiselle de Scudery; *Polexander* en *Cytherea* van den heere Gamberville; *Pharamond*, *Cassandra*, en *Cleopatra* van den heere Calprenede; de *Ariane* van den heere des Marets, enz. van welke eenige ook in 't Nederduitsch zyn overgezet. Onder de Engelschen heeft Barclajus met zyne in 't Latyn geschrevene *Argenis* zich vermaard gemaakt. In Duitschlandt heeft Augustus Bose in 't einde der XVII en in 't begin der XVIII eeuwe verscheide Romans in zyne moedertale in 't licht gegeven; maar onder alle de Romans, die ooit in de Hoogduitsche, ja ook in andere talen zyn te voorschyn gekomen, kan geen by dien van *Arminius en Thusnelda* door den heere van Lohenstein gemaakt, noch by de *Syrische Aramena*, of *Romeinsche Octavia*, welke beide van een verheven geest zyn opgestelt, halen. Eenigen hebben willen beweren, dat zelfs de allerbeste Romans nochtans voor de jeugdt schadelyk zyn, om dat ze de gemoedsdriften, als liefde, haat, wraakgierigheit, enz. al te zeer gaande maken. Petrus Daniel Huët, bisschop van Avranches, heeft van diergelyke geschriften een traktaat nagelaten, waar in hy de Romans onder anderen noemt waarschynlyke leugens, of zinryke verdichtselen, om fatzoenlyke lediggangers te vermaken. Johannes Chapelain, lidt der Fransche akademie, heeft een zamenspraak nopens het lezen der Romans in handschrift nagelaten. *Mezeray Hist. de France Tom. II. p. 8, 56. Huet de l'Origine des Romans. Niceph. lib. XII. c. 34. Catel Mem. de Languedoc p. 545. Melange Curieux des meilleur piec.*

piec. attribuées à S. Evremond Tom. II. *p.* 233. *Don Quixote de Miguel de Cervantes liv.* I. *ch.* 6. *Hist. de l'Acad. Franç.*

ROMANUS, een paus, wierdt na Stephanus den VI in den jare 900 op den stoel gezet. Men kan met geen zekerheit zeggen of hy door een zamengerotte menigte van het volk, dan door een wettige verkiezing der kardinalen daar toe gekomen is; en dit is de reden waarom hem zommige schryvers onder het getal der tegenpauzen, en andere onder de wettige pauzen stellen. Hy veroordeelde de strengheit van Stephanus den VI, verwierp des zelfs akten, en stierf, na dat hy vier jaren en twintig dagen den pausselyken stoel bekleed hadt. *Onuphrius. Genebrardus in Chron. Baronius in Annal.*

ROMANUS, *Lacopenus* bygenaamt, een keizerlyke voogdt, was eerst veldheer over het leger van den keizer Constantinus Porphyrogeneta, en verwierf een zonderling aanzien by hem; waarom de keizer op des zelfs aanraden zyne moeder Zoë in een klooster sloot. Eindelyk bewoog hy den keizer, die Helena, de dochter van Romanus, ten huwelyk hadt, hem eerst den 24 September des jaars 919 tot *Cesar*, en vervolgens in December tot *Augustus* te verklaren. Deze verheffing maakte hem zo trotsch, dat hy voor alle menschen onverdraaglyk wierdt: want hy misbruikte de gelegenheit van den jongen keizer in zo verre, dat hy zyn eigen naam in alle archiven boven den name van Constantinus liet zetten, en na verloop van weinigen tydt zyne zonen *Cesares* noemde, makende den jongsten onder de zelve tot patriarch van Constantinopel, hoewel hy nog maar 16 jaren oud was. Doch de Heere verydelde zynen hoogmoedt; want een zyner eige zonen, met name *Stephanus*, dreef hem in den jare 944 in ballingschap. Deze daar op twistte met zynen broeder *Constantinus* over den rang: doch dit gaf den wettigen keizer Constantinus Porphyrogeneta gelegenheit om hen beide in verzekering te nemen, en op een eilandt te bannen. *Curopalates. Luitprandus. Baronius.* enz.

ROMANUS de I, zoon van Constantinus Porphyrogeneta, volgde zynen vader den 9 November des jaars 959. Hy wordt beschuldigt zynen vader met vergift om 't leven gebragt te hebben, om dus den troon te beklimmen. Hy verdreef zyne moeder Helena, insgelyks zyne zusters, die daar door genoodzaakt wierden om hare kost te winnen, en zich zelf tot ontuchtigheit over te geven. Nicephorus Phocas, zyn veldheer, veroverde Kandië op de Saracenen, terwyl de keizer zynen tydt t'huis in ledigheit en weelde doorbragt, dat echter niet lang duurde: want men begon reets van een voorzegging te spreken, dat namentlyk die gene na Romanus stondt keizer te worden, die Kandië weder veroverde; en Romanus wierdt in den jare 963 van de vrienden van Nicephorus door vergift omgebragt. *Joh. Curopalates. Cedrenus.*

ROMANUS de II, *Argyrus*, of *Argyropilus* genaamt, kwam door zyne gemalinne Zoë, dochter van den keizer Constantinus, tot het keizerdom, en begon zyne regering den 9 November des jaars 1028. Hy scheen in den beginne milddadig en edelmoedig te zyn; maar federt hy eens en andermaal de nederlaag in den strydt met de Saracenen gehad hadt, liet hy zyne gierigheit by verscheide gelegenheden blyken. Hy was voorhenen een der machtigste patritiën; en aangezien Constantinus een zeer goede verwachting van hem hadt, ontboodt hy hem voor het einde van zyn leven nog by zich, en beval hem, of zyn wyf te verstoten, en met de keizerlyke princesse Zoë te trouwen, of te gedogen, dat hem de oogen wierden uitgestoken. Romanus zou byna het laatste hebben verkoren, ten ware zyne gemalin gewillig in een klooster was gegaan; wanneer Romanus het keizerdom met Zoë ten huwelyk ontfing. Doch naderhandt wierdt Zoë op een zilversmidt verlieft, en poogde dien op den troon te zetten. Tot dien einde liet ze Romanus vergift bybrengen; maar wanneer zulks al te langzaam werkte, liet ze hem in 't badt wurgen, toen hy 46 jaren oud was, en 5 jaren en zes maanden geregeert hadt. *Joh. Curopalates. Cedrenus. Baronius.*

ROMANUS de III, toegenaamt *Diogenes*, volgde Constantinus Ducas in 't keizerdom. Deze liet drie zonen onder de voogdy van zyne gemalinne Eudoxia, die hem onder eede verklaart en belooft hadt nooit wederom te zullen trouwen: doch naderhandt brak ze hare belofte, en trouwde met Romanus, hoewel hy wegens een oproer in de gevangenisse geworpen was. Hy wierdt den 1 January des jaars 1068 gekroont. Wanneer de Turken eens en andermaal een inval in zyn ryk deden, verzamelde hy een leger tegen de zelve, en behaalde in den beginne een overwinning op hen: doch naderhandt wierdt hy door de trouwloosheit van zyne onderdanen, inzonderheit van zynen stiefzoon Andronicus geslagen, en kwam zelf in de handen der ongelovigen. De vyandelyke veldheer vraagde hem: „ Hoe zoudt gy my gehandelt heb- „ ben, ingevalle gy my overwonnen hadt". Romanus gaf tot antwoordt: „ Ik zou u hebben doen geesselen." Doch Azan, zyn overwinnaar, wordt gezegt hier op weder geantwoord te hebben: „ Wat my aangaat, ik zal u in deze wreedheit niet navol- „ gen, als de welke met de leer van Jesus Christus, dien gy als „ een Godt eert, niet overeenkomt"; en men verzekert, dat hy hem op vrye voeten gestelt heeft. Wanneer ondertusschen de tyding van zyne gevangenisse te Constantinopel gebragt was, liet zich Michael, zoon van Constantinus Ducas, tot keizer kronen, en zondt zyne moeder Eudoxia in een klooster. Romanus wierdt gevat, in een zwart gewaadt op een muilezel gezet, en voor den keizer gebragt, die hem op 't aanraden van Andronicus de oogen liet uitsteken; en alzo de wonden verzuimt wierden, vervuilden de zelve, en wierden van de wormen opgegeten: doch hy gedroeg zich uitnemend kloekmoedig in dit smertelyk ongeval, en stierf in de maandt van October des jaars 1071, na dat hy 3 jaren, 8 maanden, en 12 dagen als keizer geregeert hadt. *Curopalates. Cedrenus. Baronius*, enz.

ROMANUS, aartsbisschop van Rouaan, stamde af van het koninklyke Fransche bloedt, en erlangde zyn bisdom onder de regering van koning Dagobert in den jare 622. Men leest in zyne Legenden, dat by zyn leven een draak omtrent de stadt Rouaan menschen en vee verslonden heeft. Romanus derhalven op Hemelvaartsdag in de gevangenisse gaande, vondt aldaar een gevangen wegens dieftal, en die ter doodt verwezen was. Dezen misdadige bragt hy ter plaatse, alwaar de draak was; hy tekende hem met het H. kruis, en beval hem den draak van daar te halen. De misdadige deedt zulks, brengende het schadelyk gedroeht als een tam dier in de stadt, alwaar het verbrand wierdt. Naderhandt gaf de koning aan de kerk van Rouaan verscheide privilegiën, en onder anderen om jaarlyksch een gevangen vry te laten, zonder onderscheidt van misdaadt. Zulks moest op den dag van het voornoemde wonderwerk, en ter gedachtenisse van het zelve geschieden, het welk tot op den huidigen dag onderhouden wordt, nevens het vieren van een vermaarde processie. Men behangt de straten met tapyten. By den zogenaamden ouden toren wordt een rustplaats toebereidt, alwaar de misdadige de reliquiën van St. Romanus optilt, en dus nevens een priester naar de L. Vrouwekerk draagt. Na het eindigen der processie wordt ten 5 uuren 's avonds de gewone Mis gehouden, en de gevangen ter communie toegelaten. *Jean Dadre Chron. Hist. des Archev. de Rouen. Sammarth. Gall. Christ.*

ROMANUS, een vermaard diaken der kerk van Cesarea, was in 't H. Landt geboren, en stierf als martelaar onder den keizer Diocletianus: want wanneer hy de Christenen bestrafte, om dat zy uit vreze des doods in de Heidensche tempelen gingen, en den goden offerden, wierdt hy in verzekering genomen, en ten vure gedoemt. Toen hy reets op den houtstapel aan een paal stondt, en de scherprechter gereed was om de executie te volbrengen, zo dra hy een nader keizerlyk bevel zou ontfangen, verveelde zulks Romanus, die met een ongeduldige stem vroeg *waar het vuur bleef?* De keizer, hier van naricht ontfangende, liet hem voor zich brengen, en wilde hem tot eene andere straffe bewaren; maar hy liet hem thans de tong uit den mondt rukken, en weder in de gevangenisse leiden. In het 20 jaar van Diocletianus kwam 'er een edikt uit, waar by aan alle de Christenen hunne vryheit gegeven wierdt; maar Romanus wierdt volgens zyn wensch in de gevangenisse gewurgt, en stierf als martelaar. *Eusob. Hist. Eccl.*

ROMANUS, (ADRIANUS) een geneesheer en wiskundige; wierdt in den jare 1561 te Loven geboren. In den jare 1593 wierdt hy als hoogleeraar der medicynen en mathesis naar Wurtsburg beroepen. Na dezen gaf hy ook lessen in Polen, welk ryk hy nevens Hungarië, Duitschlandt en Bohemen gansch doorreisde. Hy stierf te Ments in den jare 1615, toen hy op weg was om naar de Spaabronnen te reizen. Zyne nagelatene schriften zyn verscheiden, onder anderen: *Theatrum urbium*; *Uranographia*; *Idea Matheseos universa*; enz. Hy moet met *Hieronymus Romanus* niet vermengt worden, die een Augustyner zynde te Medina del Campo in den jare 1597 gestorven is, nalatende in zyne moedertale een Chronyk van de orde der Augustynen, nevens verscheide andere historische werken. *Jacobus Romani*, een Dominikaan, leefde in de XV eeuwe, en schreef onder anderen: *De virtutibus & vitiis Regum Romanorum homilia morales. Alberti lib.* IV *de vir. illustr. ord. Præd. Seraphin. Razzi Hist. de gli Huom. illustr. Domin. Vossius de scient. Mathem. & Hist. Latin. Herrera in Alphab. August. Antonius Biblioth. Hisp.*

ROME, in 't Latyn *Roma*. Deze stadt, die ten aanzien van hare pracht, oudheit, grootheit, en andere seldzaamheden een der fraaiste van de gansche wereldt is, is in Italië aan den Tyber gelegen. Dionysius van Halicarnassus verhaalt verscheide gevoelens nopens de stichting dezer vermaarde stadt; maar de meeste zyn van gevoelen, dat zy haren oorsprong van Romulus heeft, hoewel men niet ontkennen kan, dat 'er voorhenen reets een beginsel van een stadt geweest is. De keizer Commodus wilde, dat Rome naar zynen name *Colonia Commodiana* zou genoemt worden. Een zeker koning der Gotthen, die het in later tyden veroverde, noemde het *Gothia*. Andere vorsten hebben deze stadt insgelyks naar hunne namen genoemt. Maar de naam van *Rome* is altydt in wezen gebleven. Romulus bouwde de stadt vierkant, en begreep de twee bergen, den Kapitolynschen en Palatynschen, daar in. Dit geschiedde in 't jaar der wereldt 3220, zynde het 41 jaar der VII Olympiade. In die tyden hadt Rome vier poorten, namentlyk *Porta Trigonia*, *Mugonia*, *Jandina*, en *Carmentalis*. In volgende tyden wierdt de stadt gedurig groter, en kreeg in haren omtrek, behalven de twee voornoemde, nog vyf andere bergen, benevens vyf andere minder heuvelen. Koning Tarquinius de Hoogmoedige begon de muren, die tot hier toe van leem waren, van steen op te halen. Toen hadt Rome vyftig Italiaansche mylen in zynen omtrek; maar heeft thans niet meer dan veertien, of ten hoogste vyftien. De grootste bergen der stadt Rome waren: *Capitolinus*, *Palatinus*, *Aventinus*, *Cœlius*, *Esquilinus*, *Viminalis*, en *Quirinalis*; de minder waren: *Janiculus*, *Pincius*, *Vaticanus*, *Citorius*, en *Jordianus*. Heden heeft Rome 18 poorten, namentlyk: *La Porta del Popolo*, eertyds *Flaminia*; *Porta de Santa Metodia*, eertyds *Gabiosa*; *Pinciana*, eertyds *Collatina*; *Latina*, eertyds *Terentina*; *l'Agonia*, eertyds *Quirinalis*; *Porta di S. Sebastiano*, eertyds *Capenna*; *Porta di S. Agnese*, eertyds *Viminalis*; *Porta di S. Paolo*, of *d'Ostia*, eertyds *Trigemina*; *La Ripa*, eertyds *Portuensis*; *Porta di santo Lorenzo*, eertyds *Esquilina*; *Porta di S. Pancratio*, eertyds *Aurelia*, of *Septima*; *Porta Maggiore*, eertyds *Nevia*; *Porta Septimiana*, eertyds *Fontinalis*; *Porta di S. Giovanni*, eertyds *Celimontana* genaamt. De overige zyn: *Porta Fabricia*, *Pertusa*, *Angelica*, en *del Castello*. De muren der stadt

ſtadt zyn met 360 torens bezet, de welke onder de eerſte Roomſche keizers ten getale van 740 waren. De H. Geeſts-poort, eertyds *Porta triumphalis* genaamt, leidt van den berg Vaticanus naar 't Kapitool. Zy is *triumphalis* genaamt, om dat de zegepralenden daar door trokken. Dit was de reden waarom keizer Karel de V door deze poorte zyne intrede doen wilde. De ouden maakten 30 poorten aan deze ſtadt, van welke zo vele landſtraten gingen, zynde alle met een ongelooflyke naarſtigheit geplaveid; gelyk de oude Romeinen moeite noch koſten ontzagen in het verbeteren en onderhouden der opentlyke wegen, tot gemak der reizenden. Getuigen hier van zyn de grote ſtenen, de gelykheit der allerruwſte plaatſen, de vereffening der dalen, en de ſtenen, waar by de mylen onderſcheiden worden. Deze grote wegen wierden dus genaamt: *Via Appia*, *Campaniena*, *Valeria*, *Caſſia*, *Tiburtina*, *Latina*, *Praeneſtina*, *Laurentina*, *Oſtienſis*, *Collatina*, *Labicana*, *Limina*, *Flaminia*, *Ardeatina*, *Gallicana*, *Tiberina*, *Setina*, *Portuenſis*, *Cornelia*, *Laticulenſis*, *Nomontana*, *Quinctia*. *Pratoriana*, *Claudia*, *Salaria*, *Æmilia*, *Triumphalis*, en *Aurelia*. Nevens deze grote landſtraten ziet men voortreffelyke waterleidingen, dienende om water in de baden der ſtadt te verſchaffen, werwaarts men zich begaf, wanneer men zich wilde waſſchen, en met welriekende zalve zalven. Het hout en de olie wierden van den Staat daar toe gegeven. Men ziet aldaar ook nog verſcheide gedenkſtukken van aanzienlyke begraafplaatſen; aangezien men binnen de ſtadt niemandt vermogt te begraven, of te verbranden, volgens den inhoudt van de wet der XII Tafelen, die eertyds van Solon den inwoonderen van Athene was voorgeſchreven, van waar de Romeinen de zelve ontfangen hebben: *In urbe ne ſepelito, neve urito*. Men hadt eertyds acht bruggen binnen Rome. *Pons Sublicius* was de oudſte, en wierdt van den koning Ancus Martius gebouwt, en naderhandt van Æmilius Lepidus vernieuwt. Op deze brug boodt Horatius Cocles den Toſkanen tegenſtandt, die kwamen om den verjaagden koning Tarquinius den Hoogmoedigen weder op den troon te ſtellen. Van deze brug is ook de keizer Elagabalus in den Tyber geworpen. Doch deze brug is thans niet minder verwoeſt dan de zogenaamde brug *Ponte Triomphale*, of *Vaticano*, achter het H. Geeſts-hoſpitaal. *Ponte di S. Angelo* noemde men oudtyds *Pons Ælius*, naar den name van den keizer Ælius Hadrianus. De tegenwoordige brug *Ponte di Sixto* is der ouden *Pons Aurelius*, of *Janiculenſis*; gelyk *Ponte di Santo Bartolomeo* der ouden *Pons Ceſtius* is. De tegenwoordige brug, genaamt *Ponte Quartro-capi*, wierdt by de ouden genaamt *Pons Fabricius*, of *Tarpejus*. Der ouden *Pons Senatorius*, of *Palatinus*, wordt hedendaags genaamt *il Ponte di S. Maria d'Egitto*, of *Traſtevere*, die door het overſtromen van den Tyber afgebroken is. *Ponte Mole*, eertyds *Pons Milvius* genaamt, is buiten de ſtadt, en vermaard wegens de overwinning, die Konſtantyn de Grote op Maxentius behaalde, en die aldaar in den Tyber verſmoorde. Men telde oudtyds binnen Rome 18 fonteinen, waar tegen nu maar drie hoofdfonteinen in die ſtadt gevonden worden, *Aqua Virgine Trivio*, *Felice* en *Paulina* genaamt. De gemelde 18 fonteinen maakten de ſtadt Rome zo waterryk, dat men weinig huizen in de zelve vondt, die gene waterleiding hadden. Boven dien zag men zo vele ſtandbeelden op de ſtraten en wegen, dat het doorryden der wagens daar door niet ſelden belemmert wierdt. Men vindt hier van verſcheide merktekenen, voornamentlyk van grote beelden en naalden, door Trajanus en Antoninus opgerecht. De kenners der oudheden melden, dat 'er omtrent 45 zulke naalden (*Obeliſci*) binnen Rome geweeſt zyn. Thans vindt men 'er niet meer dan 7. De paleizen van deze ſtadt waren zeer prachtig, de familiën zeer ryk en machtig, en alles overdeftig geſchikt. De gemene ſtadsriool was zo groot, dat 'er een wagen met hooi beladen gemakkelyk door kon; en het gene nog meer te verwonderen is, de keurmeeſters (*Cenſores*), wanneer zy dit riool lieten ſchoon maken, verkochten de vuilnis wel voor zesmaal honderd duizend kronen aan de hovenieren. Hoe vele tempels oudtyds binnen Rome geweeſt zyn kan men afnemen uit het overmatig getal der goden en godinnen, die aldaar gedient wierden; van welke alle het getal, naar de aanmerking van Varro en anderen, niet minder dan van 30000 was. De opvolgers van Romulus, eerſte koning van Rome, waren *Numa Pompilius*, *Tullus Hoſtilius*, *Ancus Martius*, *Tarquinius Priſcus*, *Servius Tullius*, en *Tarquinius* de Hoogmoedige. De baldadigheit van dezen laatſten, en van des zelfs zonen, was oorzaak, waarom de Romeinen de koninklyke regering afſchaften. Gelegenheit hier toe verſchafte het geweldt van zynen zone Sextus Tarquinius, in den jare 245 na den opbouw van Rome aan de kuiſche Lucretia geoeffent. Naderhandt wierdt Rome van twee burgermeeſters (*Conſules*) geregeert, die jaarlykſch verkoren wierden, behalven in de allerhagchelykſte tyden, wanneer men al het gezag aan een *Dictator* opdroeg, zo nochtans, dat hy onder het volk van Rome ſtondt, en een *Magiſter Equitum*, als zyn luitenant generaal in den oorlog, van hem zelve verkoren, onder zich hadt. De *Conſules* hadden onder zich de zogenaamde *Pretores*, *Tribuni*, *Quaeſtores*, *Ædiles*, *Cenſores*, en eenige andere magiſtraatsperſonen. In den tydt wanneer Rome onder de Conſules ſtondt, maakten zich de Romeinen meeſter van 't grootſte deel der toen bekende wereldt. Julius Ceſar wierdt na den Pharſaliſchen ſlag in den jare der ſtadt Rome 708, of 709, zynde het eerſte Juliaanſche jaar, tot *Dictator perpetuus* verklaart; en alzo hy den name van koning, als zeer gehaat by de Romeinen, weigerde aan te nemen, noemde hy zich zelve *Imperator*. Wanneer de ſchryvers van der Romeinen macht, luiſter en rykdom gewag maken, dan ſchynen zy by vergroting te ſpreken. Auguſtus, opvolger van Julius Ceſar, bevondt, dat 'er binnen Rome een millioen, driemaal honderd duizend, duizend zeven en dertig perſonen waren. Tiberius telde zeſtienmaal honderd duizend, twee honderd, een en negentig zielen, zonder te ſpreken van de rekening, die ten tyde van Servius na de nederlage der Fabii in 't begin van den Puniſchen oorlog geſchied is. Het gewoonlyke leger der Romeinen ten tyde der keizers beſtondt naar de uitrekening van Appianus en Plutarchus in tweemaal honderd duizend man te voet, veertig duizend te paardt, drie honderd olifanten, en twee duizend wagens; de zeemacht beſtondt in vyftien honderd galeien, van twee tot vyf roeibanken, en twee duizend oorlogſchepen. Zy hadden 160 korenmagazynen, een groot tuighuis, en twee plaatſen, daar zy hunne ſchatten bewaarden. De grenzen van 't Roomſche ryk waren in 't Ooſten de rivier de Euphraat, in 't Zuiden het gebergte Taurus, Armenië en Ethiopië, in 't Noorden de Donauw, en in 't Weſten de Oceaan. De macht van dit ontzagchelyk gebiedt kan in 't byzonder daar uit opgemaakt worden, als men overweegt het geen de ſchryvers van verſcheide particulieren getuigen, namentlyk, dat 'er meer dan 20000 geweeſt zyn, die door hunne jaarlykſche inkomſten het gehele leger der Romeinen onderhouden konden. Onder deze was Lucullus, by wien na zyne doodt 5000 klederen, en in zyn vyver zo vele viſſchen gevonden zyn, dat men ze voor 30000 ſeſtertiën verkocht, elk ſeſtertie tot 75 guldens gerekent. Voorts wordt 'er berecht, dat de Romeinen ſedert den tydt der Conſules 75000 talenten uit Egypten hebben ontfangen, elk talent tot 8000 kronen gerekent, invoegen 75000 talenten naar onze rekening een ſomme van 600 millioen kronen maken. Sedert Julius Ceſar nam de Romeinſche republyk den name van Roomſch ryk of keizerryk aan, aangezien de opperhoofden zich *Imperatores* en *Caeſares* noemden. Niettegenſtaande Rome door Brenno, koning der Galliërs, in 't jaar der ſtadt 365 wierdt ingenomen, en behalven het Kapitool in de aſſche gelegt, van Hannibal grotelyks beſtormt, en gedurende den burgerlyken oorlog tuſſchen Marius en Sylla deerlyk mishandelt, nochtans bleef het een vrye republyk, tot dat zich Julius Ceſar, gelyk gezegt is, voor Dictator voor zyn leven en Imperator opwierp. Na des zelfs doodt ontſtondt een burgerlyke oorlog, die door Auguſtus, na des zelfs overwinning by Actium, in 't jaar der ſtadt Rome 721 beſliſt wierdt; waar na een gewenſchte vrede volgde. Omtrent dezen tydt wierdt, volgens de gemene jaarrekening, Chriſtus geboren, namentlyk in 't jaar na den opbouw der ſtadt Rome 750, zynde het jaar der wereldt 3947. Sedert is Rome gedurig groot gebleven, tot op keizer Conſtantinus den Groten, die zynen ſetel naar Byzance, naar zynen name *Conſtantinopolis* genaamt, verplaatſt, en dus den grondt tot de vermindering van Rome gelegt heeft. Daar op volgde de verdeling van 't keizerryk in 't Ooſterſche en Weſterſche, behalven verſcheide zware rampen, door welke het Roomſche ryk deerlyk geteiſtert en geſchokt wierdt. In den jare 410 na de geboorte van Chriſtus wierdt de ſtadt door Alarik verovert en geplundert. Genſerik, koning der Vandalen, deedt in den jare 453 desgelyks; dus ook Odoacer in den jare 465, Ricimer in den jare 472, en Totila in den jare 547; invoegen Rome binnen den tydt van 137 jaren vyfmalen den barbaren ten roof geworden is. Doch de Ooſterſche keizers hebben de ſtadt telkens herſtelt. Toen Narſes, veldheer van den keizer Juſtinianus, Totila in Italië in 't jaar 553 hadt geſlagen, en drie jaren daar na de ſtadt Capua veroverde, bragt hy de Gotthiſche oorlogen tot een gelukkig einde. De naaſte onruſt is door de pauzen veroorzaakt, die zich aan die keizers wilden wreken, die de aanbidding der beelden verboden. Wanneer naderhandt de pauzen door de Longobarden, welker macht by gelegenheit dezer onluſten dagelykſch aangroeide, benaauwt wierden, zochten zy eerſt by Pipin, en naderhandt by Karel den Groten hulp, welke laatſte een einde van 't ryk der Longobarden maakte, het Weſterſche keizerryk vernieuwde, en in een bloeienden ſtaat ſtelde. Hy ruimde den Apoſtoliſchen ſtoel ook eenige landen in, maar in 't tegendeel eiſchte hy voor zich en zyne opvolgers de beveſtiging der toekomende pauzen, het welk in een concilie, in den jare 773 te Rome gehouden, beveſtigt wierdt. Hier uit ontſtondt in de volgende tyden tuſſchen de pauzen en de Weſterſche keizers een onverzoenlyke verbittering, diergelyke nooit tuſſchen de Ooſterſche keizers en Longobarden geweeſt was. Dit onderling verdrag en beſluit wierdt allereerſt geſchonden door paus Stephanus den VI in den jare 817, onder keizer Lodewyk, die men zegt dat van zyn recht nopens de pauſſelyke verkiezing afſtandt gedaan heeft, welk recht Lotharius naderhandt echter weder heeft geëiſcht en verkregen. Wanneer naderhandt het keizerryk van de Franſchen tot de Duitſchen in den perſoon van Arnulphus, natuurlyken zoon van Carloman, in den jare 896 wierdt overgebragt, en ter zelver tydt een grote ſcheuring in de Roomſche kerk was, konden de pauzen weinig of niets vorderen; en toen vervolgens Berengarius in Italië machtig wierdt, noodzaakte hy de pauzen hunne toevlucht tot den keizer Otto den Groten te nemen. Wanneer deze in den jare 962 te Rome gekroont wierdt, wierdt hy van 't concilie, aldaar in den jare 964 gehouden, erkent het zelve recht te hebben, het welk Karel de Grote hadt gehad. Gregorius de VII verwekte hier over een geſchil met keizer Henrik den IV, wierp Rudolph tot een tegenkeizer op, en deedt Henrik in den ban. Hier door wierdt Henrik dus gaande gemaakt, dat hy met een machtig leger derwaarts trok, en Rome veroverde. De paus nam de vlucht, en ſtierf niet lang daar na. Toen in den jare 1242 paus Gregorius de IX keizer Frederik den II in den ban gedaan hadt, ſloeg deze de pauſſelyke armee, veroverde Ravenna, Siëna, Faënza, en nam verſcheide kardinalen gevangen. Innocentius de IV vernieuwde den ban tegen dezen keizer in den jare 1242, het welk aanleiding tot de twee factiën, namentlyk van de Guelphen, die het met den paus, en de Gibellinen, die het met den keizer hielden, gegeven heeft. Deze kabalen hebben Italië eenige eeuwen lang benadeelt, binnen wel-

ken tydt, namentlyk in den jare 1305, paus Clemens de V den ſetel naar Avignon verplaatſte, en aldaar bleef tot het jaar 1376, toen 'er een ſcheuring tuſſchen de pauzen van Rome en Avignon ontſtondt, welke ſcheuring niet voor het concilie van Conſtants, beginnende in den jare 1414, eindigde. Het was in den jare 1408 wanneer Ladislaus, koning van Napels, de ſtadt Rome veroverde, en de muren deedt ſlechten. In den jare 1494 nam Karel de VIII, koning van Vrankryk, Rome gewapenderhandt in; en in den jare 1526 de kardinaal Pompejus Colonna; doch in den jare 1527 wierdt deze ſtadt door het leger van keizer Karel den V ingenomen en geplundert. Philips de II, koning van Spanje, heeft Rome insgelyks belegert, en zou het buiten twyfel hebben verovert, ten ware de paus in den jare 1557 zyn verdrag met hem gemaakt hadt. Niettegenſtaande alle deze rampen heeft Rome nog op den huidigen dag 15 Italiaanſche mylen in zynen omtrek, is zeer volkryk, en heeft vele voortreffelyke zo oude als nieuwe gebouwen. Men telt aldaar over driemaal honderd duizend zielen, behalven 8000 Joden, die een afzonderlyk deel der ſtadt bewonen, en alle Zaturdagen genoodzaakt worden een predikatie aan te horen. Men telde eertyds binnen Rome reets 22000 huizen en paleizen, 92 karſpels, 41 nationale kerken, 64 kloosters van mannen, en meer dan 40 van nonnen, 30 hoſpitalen, 360 torens op de ſtads muren, en 6 bruggen over den Tyber; 106 huizen voor de geſelſchappen der boetelingen, nevens verſcheide andere collegiën, en 18 poorten. De St. Pieterskerk, in welke de halve ligchamen van Petrus en Paulus, nevens zeer vele andere zogenaamde heilige overblyfſelen, gezegt worden bewaart te worden, is van binnen en buiten van marmerſteen opgebouwt, en heeft de gedaante van een kruis. Zy is omtrent 400 voeten lang, en 396 breed. De koepel, van omtrent 330 voeten hoog, heeft paus Paulus de V opgerecht. Deze kerk is zo ryk, en heeft zo vele kunſtige ſchilderyen, pilaren, ſtandbeelden, altaren, en galderyen, dat hare ſchoonheit en pracht byna alle verbeelding te boven gaat. Het is de prachtige galdery boven den bedekten gang, van waar de paus Donderdaags voor Paaſchen, en op Paaſchdag den zegen over 't volk uitſpreekt, dat op de grote plaats dien zegen knielende ontfangt. Het grote altaar onder de koepel ſtaat boven het zogenaamde graf van S. Pieter, en is overdeftig uitgedoſcht. Deze kerk heeft vyf deuren, van welke eene, de Heilige of Gulde deur genaamt, op 't Jubilé van den paus geopent wordt. De ruimte voor de kerk is met een grote galdery omringt, vertonende een eironde (ovale) forme van een amphitheater, en hebbende 300 ſchreden in de lengte, en 220 in de breedte. Deze galdery wordt onderſchraagt van 324 pilaren. Het traliewerk is keurlyk, insgelyks de kopere beelden der XII Apoſtelen en 88 andere Heiligen; behalven de wapens van paus Alexander den VII. In 't midden van deze plaats zyn twee fraaie fonteinen, en tuſſchen der zelver twee waterkommen ſtaat een van de prachtigſte piramiden der wereldt, zynde uit een ſtuk van ruw marmer, ter hoogte van 80 voeten, behalven het fondament en voetſtuk 28 voeten hoog. Eenige ſchryvers melden, dat het vat met de aſch van Julius Ceſar eertyds boven op deze piramide geſtaan heeft, alwaar thans een kruis ſtaat. Behalven de voornoemde St. Pieterskerk zyn nog verſcheide andere hoofdkerken merkwaardig, als de St. Pauluskerk, in welke, behalven andere reliquiën, de wederhelft der twee lyken van Petrus en Paulus gezegt worden te zyn; de kerk van S. Jan in 't Lateraan; de kerk van 't H. Kruis; de kerk van S. Maria Maggiore, alwaar men de ſchildery van de Moedermaagdt, gemaakt door S. Lucas, vertoont; de kerk van S. Sebaſtiaan en Laurentius; om van andere niet te gewagen. In die van S. Cecilia heeft men de reliquiën van meer dan 900 martelaren. De kerk van S. Stephanus heeft hare opkomſt aan 't collegie der Duitſchers te danken. Men ziet in de zelve 22 pilaren, alle zeer groot, maar van een ſtuk gemaakt. In de kerk van S. Maria de l'Anima leggen eenige Duitſche pauzen, vorſten, en andere groten, die te Rome geſtorven zyn, begraven. Voorts zyn merkwaardig het kaſteel S. Angelo, of Engelenburg; het Vatikaan, en des zelfs voortreffelyke bibliotheek; verſcheide paleizen, als die der heeren Farneze, Carpi, Urſini, Medicis, Barberini, Borgeze, Altieri, Chigi, en meer andere. De XIV zogenaamde kwartieren der ſtadt Rome zyn: *De Monti, del Borgo, della Colonna, del Ponte, de Aronule, of Regola, della Pigna, del Capitello, Transtevere, del Campo Marzo, di Parione, di S. Angelo, della Ripa, di S. Euſtachio,* en *di Rivo.*

Conciliën te Rome gehouden.

Behalven het Lateraanſche concilie, te Rome gehouden, het welk de Roomſche kerk een algemeen concilie noemt, hieldt paus Victor in den jare 197 alhier een concilie, rakende het vieren van 't Paaſchfeeſt. Na de doodt van paus Fabianus, in den jare 250 kwamen de Roomſche geeſtelyken en naburige biſſchoppen te Rome zamen, wegens de zogenaamde Libellatici, en anderen, die in de vervolging afgevallen waren. Cornelius, opvolger van Fabianus, beveſtigde in een concilie, gehouden in den jare 252, al het gene de kerk van Carthago aangaande de genen, die zich tot de afgodery hadden laten verleiden, beſloten hadt. In den jare 253 wilde Cornelius in eên concilie, te Rome gehouden, de kettery der Novatianen verdelgen. De kerkvader Hieronymus gewaagt nog van een ander nationaal ſynode in Italië. Paus Stephanus de I beval in den jare 257 in een vergadering de inzetting, waar by de herhaling van den doop verboden wierdt, in acht te nemen, en dat de boete der genen, die van de ketters tot de rechtzinnige kerke overgingen, genoeg was. In den jare 270 hieldt paus Dionyſius te Rome een ſynode, om de klagten der Chriſtenen van Pentapolis tegen Dionyſius Alexandrinus te onderzoeken. In den jare 313 hieldt Melchiades te Rome eene vergadering van 19 biſſchoppen. Deze onderzochten zeer naauwkeurig de zaak van Cecilianus van Carthago, en van Donatus. Insgelyks wierdt het getal en de ouderdom der kerkbedienden op een concilie van 130 biſſchoppen, gehouden onder paus Sylveſter in den jare 324, bepaalt. De zelve paus hieldt ook in 't volgende jaar eene kerkvergadering van 275 biſſchoppen, waar op het concilie van Nicea aangenomen en beveſtigt wierdt. Paus Julius de I heeft nog drie andere conciliën gehouden; het eerſte in den jare 337 met 116 biſſchoppen, die andermaal het algemeen concilie van Nicea beveſtigden, en de dwalingen der Arianen veroordeelden. Het twede ſynode wierdt in den jare 341 ter oorzake van Athanaſius gehouden. Deze wierdt van de laſteringen der ketters vrygeſproken, en tot de H. Communie toegelaten. In 't volgende jaar wierdt onder dien zelven paus om de zelve reden het derde ſynode gehouden. Hier geſchiedde het dat Athanaſius uit name der vergaderde biſſchoppen een voortreffelyk geſchrift tegen de Arianen opſtelde. Deze wierden daar op van 't H. Avondmaal geweert, en in 't tegendeel wierdt het zelve den H. biſſchop op een concilie, onder Liberius, opvolger van paus Julius, in den jare 352 gehouden, gegeven. Damaſus vondt goed Urſacius en Valens, twee Ariaanſche biſſchoppen, op een concilie, gehouden in den jare 368, af te zetten. In 't volgende jaar hieldt Liberius andermaal een concilie, dat uit 90 Franſche en Italiaanſche biſſchoppen beſtondt. Hier wierdt Auxentius, biſſchop van Milaan, een Ariaan, afgezet, de geloofsartykelen, te Rimini opgeſtelt, veroordeelt, en in 't tegendeel het algemeen concilie van Nicea beveſtigt. Deze paus veroordeelde ook de kettery van Apollinaris op een ſynode van 't jaar 375, en op dat van 't jaar 382 poogde hy een middel te vinden om de ſcheuring in de kerk van Antiochië, ſedert de ordening van Flavianus ontſtaan, by te leggen. Siricius was de opvolger van Damaſus, en poogde de Afrikaanſche kerk op een concilie in den jare 386 te Rome in 't zogenaamde paleis van St. Pieter te hervormen. Hier waren 80 biſſchoppen vergadert. Zoſimus beriep in den jare 418 een concilie in 't paleis van S. Clemens tegen Celeſtius. Celeſtinus veroordeelde op een concilie van 't jaar 430 Neſtorius, die van zyne bediening wierdt afgezet, ten ware hy binnen 6 dagen na de uitſprake van dit vonnis zyne dwaling kwam te belyden. Sixtus de III, opvolger van Celeſtinus, wierdt van Anicius Baſſus aangeklaagt, dat hy een maagdt in de kerk geſchonden hadt. Om de waarheit van deze beſchuldiging te ontdekken beriep keizer Valentinianus een concilie te Rome, alwaar 65 biſſchoppen verſchenen. Deze onderzochten het leven van Sixtus, en verklaarden hem ten opzichte van 't gene, waar mede hy beticht wierdt, onſchuldig; in 't tegendeel wierdt Baſſus als een valſche beſchuldiger veroordeelt. Leo de Grote, opvolger van Sixtus, beriep in den jare 444 verſcheide conciliën. Hy veroordeelde ook verſcheide Manicheën in een zekere kerkvergadering, alwaar zommige van deze dwaalgeeſten wierden ondervraagt, voornamentlyk de genen, die men *Electi* en *Exaltati* noemde. Deze bekenden zodanige gruwelſtukken, dat de biſſchoppen, die daar tegenwoordig waren, en zulks aanhoorden, zich ontzetten. Hier op wierden eenige beſluiten gemaakt, waar by verklaart wierdt, dat deze menſchen noch eerbaarheit, noch ſchaamte hadden. De zelve paus hieldt in den jare 445 ook een concilie wegens St. Hilarius van Arles. In den jare 449 hieldt hy een ſynode, waar op al het gene op het kleine ſynode te Ephezen beſloten was herroepen wierdt. Paus Hilarius, opvolger van Leo, poogde de kerkelyke tucht weder te herſtellen. In den jare 465 verſchenen verſcheide biſſchoppen te Rome, en vierden den 12 November het jaarlykſche feeſt der ordening van dezen paus. Met deze biſſchoppen hieldt hy een ſynode, en toonde hen wat de Spaanſche biſſchoppen in Tarragona nopens een ordening, door biſſchop Sylvanus tegen de kerkelyke wetten verrecht, en nopens andere gewigtige zaken beraadſlaagt hadden. In den jare 470 hieldt paus Simplicius een ſynode, waar op Eutyches en Dioſcorus veroordeelt, en in 't tegendeel het concilie van Chalcedon beveſtigt wierdt. Zyn opvolger, Felix, deedt Petrus van Toulon in eene vergadering van Italiaanſche biſſchoppen van zyne bediening afzetten, en verdedigde den biſſchop van Alexandrië, die door den voornoemden Petrus afgezet was. Hy hadt aan Acacius van Conſtantinopel geſchreven; doch de genen, door welke deze brief moeſt overgebragt worden, lieten zich zelf verleiden, en wierden bygevolg op een ander concilie veroordeelt, het welk in den jare 484 van 67 biſſchoppen onder den voornoemden paus gehouden wierdt. In den 487 beriep hy wederom een concilie, ten einde die wederom met de kerk te verzoenen, die zich in Afrika onder de vervolging der Vandalen wederom hadden laten dopen. Gelaſius, opvolger van paus Felix, hieldt in den jare 494 een concilie van 70 biſſchoppen, die de kanonyke boeken, by de kerk aangenomen, aantoonden, en verſcheide ſchriften van zommige autheuren, die in de voorgaande eeuwen geleeft hadden, mede onder de apocryphe boeken ſtelden. In 't volgende jaar nam hy Altifenus, een der afgezanten, die Felix in den jare 484 veroordeelt hadden, weder aan. Symmachus beriep zes conciliën. Op het eerſte, gehouden in den jare 499, wierdt hy voor wettig paus tegen Laurentius erkent. Op het twede in den jare 504 ſpraken hem de biſſchoppen vry van de beſchuldigingen zyner vyanden; die op het derde concilie, in den jare 501, en in den jare 502 op het vierde veroordeelt wierden. Het vyfde concilie beriep hy tegen de ſtoorders der kerkelyke vrede, die een ſchimpſchrift tegen de vryſpreking van den paus, tegen de rechters, en de wyze van vonniſſen hadden uitgeſtrooit. Het zesde concilie wierdt in den jare 504 tegen de verſtoorders der kerkelyke goederen gehouden. In den jare 518 beriep paus Hormiſdas een concilie, het welk weigerde zich met

de

de Oosterſche kerk te vereenigen vooraleer de zelve de namen van Acacius, Euphemius en Macedonius uit haar kerkregiſter (*Diptycha*) geſchrapt hadt. Bonifacius de II, ziende de onluſten, die by zyne verkiezing geſchied waren, en vrezende, dat na zyne doodt het zelve ſtondt te geſchieden, beriep in den jare 431 een concilie, en benoemde den diaken Vigilius tot zynen opvolger. Deze benoeming liet hy by het graf van St. Pieter ondertekenen; maar alzo zulks met de kerkelyke kanons ſtrydig was, wierdt het wel haaſt op een volgende ſynode herroepen. Bonifacius veranderde ook van gevoelen, en ontfing Johannes den II tot zynen opvolger. Deze beriep in den jare 532 een concilie by gelegenheit van een misverſtandt tuſſchen den keizer Juſtinianus en de monniken, die men *Acœmitæ*, dat is Slaaploze, noemde, en die Neſtorianen waren. Pelagius de II hieldt in den jare 589 een concilie, van het welke in een brief aan de Franſche en Duitſche biſſchoppen gemeld wordt. Gregorius de Grote was de opvolger van Pelagius, en beriep op het verzoek van den keizer Mauritius een concilie, om de ſcheuring der biſſchoppen van Iſtrië, Milaan, en 't gebiedt van Venetië te genezen: doch die van Iſtrië weigerden te verſchynen. Op een ander concilie, gehouden in den jare 595, wierdt Johannes, prieſter te Chalcedon, van kettery vrygeſproken, om welker wille hy te Conſtantinopel veroordeelt, en met roeden gegeeſſelt was. Op dit concilie wierden zes kanons gemaakt. De zelve paus hieldt nog twee andere conciliën in den jare 601. Bonifacius de III beriep in den jare 606 een concilie, waar op verſcheide misbruiken, die by de pauſſelyke verkiezing in zwang gingen, wierden afgeſchaft. In den jare 61e wierden by gelegenheit der nieuwe Chriſtelyke gemeenten in Engelandt, en in den jare 640 wegens de Monothelieten conciliën gehouden. In den jare 648 vergaderden de geeſtelyken tegen Paulus en Pyrrhus, die van kettery beſchuldigt wierden. In de VIII eeuwe wierden verſcheide conciliën tegen de beeldeſtormers gehouden, onder anderen tegen Elipandus en Felix Urgelitanus. In de IX eeuwe heeft paus Nicolaus de I alleen zeven conciliën gehouden, onder welke dat tegen de Theopaſchiten het voornaamſte is; hoewel het niet min merkwaardig is, dat de paus zynen voorzaat in den Tyber liet werpen. In de X eeuwe zyn gene ſynoden van belang gehouden. In de XI eeuwe moeſten de Simonie, Berengarius, en de dappere keizer Henrik de IV aanhouden, die in den jare 1080 werkelyk in den ban wierdt gedaan. In de XV eeuwe is het concilie merkwaardig, dat in den den jare 1413 tegen Johan Hus en Wiclef gehouden wierdt. Zie LATERAAN.

Koningen van Rome.

Jaar der wereldt	3198. *Romulus*, regeerde	37 jaren.
	3236. *Numa Pompilius*	43.
	3279. *Tullus Hoſtilius*	32.
	3311. *Ancus Martius*	24.
	3335. *Tarquinius Priſcus*	38.
	3373. *Servius Tullius*	44.
	3417. *L. Tarquinius* de Hovaardige (*Superbus*)	25.

Roomſche keizers.

. . .	3902. *Julius Ceſar* regeerde alleen	4 jaren.
	3920. *Auguſtus*	24.
Na Chriſtus	14. *Tiberius*	$22\frac{1}{2}$
	37. *Caligula*	$3\frac{3}{4}$
	43. *Claudius* de I	$13\frac{1}{2}$
	54. *Nero*	$13\frac{1}{2}$
	68. *Galba*	6 maanden.
	69. *Otho*	3 maanden.
	69. *Vitellius*	8 maanden.
	70. *Veſpaſianus*	10 jaren.
	76. *Titus*	$2\frac{1}{2}$ jaar.
	81. *Domitianus*	15 jaren.
	96. *Nerva*	$1\frac{1}{2}$
	98. *Trajanus*	$19\frac{1}{2}$
	117. *Hadrianus*	21.
	138. *Antoninus* de Godvruchtige	$22\frac{1}{2}$
	161. *Antoninus* de Philoſooph	19.
	en	
	Lucius Verus.	$8\frac{3}{4}$
	180. *Commodus*	12
	192. *Pertinax*	3 maanden.
	193. *Didius Julianus*	10 weken.
	193. *Severus*	$17\frac{1}{2}$ jaren.
	met	
	Peſcennius	1 jaar.
	en	
	Albinus	5 jaren.
	211. *Caracalla*	6.
	en	
	Geta	1.
	217. *Macrinus*	
	en	
	Antonius Diadumenus	1 jaar.
	218. *Elagabulus*	$3\frac{3}{4}$ jaren.
	222. *Alexander Severus*	13.
	235. Twee *Maximinen*	2.
	236. Twee *Gordianen*	1 maandt.
	236. *Balbinus*	
	en	
	Pupienus	2 jaren.
	237. *Gordianus* de III	7.
	244. *Philippus* de Arabier	6.
	250. *Decius*	2.
	252. *Gallus*	
	en	
	Voluſianus	1.
	253. *Æmilianus*	3 maanden.
	253. *Valerianus*	6. jaren.
	259. *Gallienus*	9.
	268. *Claudius* de II	2.
	270. *Quintillus*	18 dagen.
	270. *Aurelianus*	5 jaren.
	275. *Tacitus*	6 maanden.
	276. *Florianus*	2 maanden.
	276. *Probus*	$6\frac{1}{2}$ jaren.
	Carus Numerianus	
	en	
	Macrinus	2 jaren.
	224. *Diocletianus*	
	en	
	Maximianus	20.
	304. *Galerius*	7.
	en	
	Conſtantius de I	2.
	306. *Conſtantinus* de Grote	31.
	en	
	306. *Maxentius*	6.
	en	
	310. *Maximinus*	3.
	en	
	310. *Licinius*	15.
	337. *Conſtantinus* de II	3.
	en	
	Conſtantius de II	$24\frac{1}{2}$
	en	
	Conſtans	13.
	361. *Julianus* de Apoſtaat	2.
	363. *Jovianus*	7 maanden.
	364. *Valentinianus* de I	12 jaren.
	en	
	Valens	$14\frac{1}{4}$
	367. *Gratianus*	8.
	en	
	376. *Valentinianus* de II	16.
	en	
	379. *Theodoſius* de Grote	16.
	395. *Honorius*	28.
	424. *Valentinianus* de III	$29\frac{1}{2}$
	455. *Maximus*	3 maanden.
	455. *Avitus*	1 jaar.
	457. *Majorianus*	4 jaren.
	461. *Severus*	4.
	Tuſſchenregering van	1 jaar.
	467. *Anthemius.*	5 jaren.
	472. *Olybrius*	3 maanden.
	472. *Glycerius*	2 jaren.
	474. *Julius Nepos*	1 jaar.
	475. *Auguſtulus*	1.

De verdere Roomſche keizers zie in 't artykel van DUITSCHLANDT. De pauzen van Rome zie in 't artykel PAUS. *Livius. Dionyſ. Halic. Plutarch. Dio Caſſius. Corpus Hiſt. Rom. Coeffeteau Hiſt. Romaine. Ferrarius de Orig. Rom. Ryckius Diſſert. de prim. Ital. colon. & Æneæ adventu. Donati Roma vetus & nova. Nardini Roma vetus. Deſeyne Deſcript. de la ville de Rome. Sprengerus in Roma nova. Lipſius de magnitudine Romæ. Rogiſſart Delices de l'Italie. Atlas Hiſtorique T. I. Chronol. Tafelen.*

ROMEIN DE HOOG, een vermaard etzer en kunſtſchilder, hoewel omtrent het laatſte zyne penceelhandeling zo zeer niet als wel zyne geeſtige vindingen en ryke ordonnantiën te pryzen zyn. Onder zyne voornaamſte penceelwerken in olieverwe wordt onder anderen getelt de beſchilderde zaal der burgermeeſteren op 't Raadhuis te Enkhuizen. Verder kan men van hem zeggen, dat hy een man was van een zeer groot vernuft en vele vindingen, en die zyns gelyk in vaardigheit van ordonneren, en in rykheit van veranderingen in de etskunſt niet gehad heeft, waar van het oneindig getal van boektytels en andere prenten, te veel om hier opgetelt te worden, getuigenis geven; maar hy was in opzicht van zyn gedrag en wyze van leven een flechte knaap.

ROMELIË is de naam (1) van 't landſchap Romanië, of het oude Thracië; (2) van een Turkſch gouvernement generaal, zynde het grootſte en machtigſte der Ottomanniſche Porte, behelzende nevens het gemelde Romanië ook ganſch Bulgarië, Beſſarabië, en Griekenlandt. De gouverneur van deze landſchappen draagt den naam van Beglerbeg, en heeft zynen ſetel te Sophia, in Bulgarië.

ROMENBURG. Zie ROOMBURG.

ROMER, *Römer*, (OLAUS) Deenſche Staats-Raadt, was geboren te Arhus, in Jutlandt, den 25 September des jaars 1644. Hy ſtudeerde te Coppenhagen, en oeffende zich aldaar in de mathematiſche wetenſchappen zo gelukkig, dat hem de vermaarde Franſche wiskunſtenaar Piccard, die toen juiſt in Coppenhagen

was, zocht te bewegen om naar Parys te reizen. Aldaar wierdt hy tot onderwyzer van den Dauphin in de mathefis, en tot lidt van de focieteit der wetenfchappen verkoren. Toen hy 10 jaren lang in Vrankryk geweeft was, riep hem zyn koning in den jare 1681 weder naar huis, maakte hem profeffor in de wiskunft op de akademie van Coppenhagen, en koninklyke mathematicus. In den jare 1688 wierdt hy kancely-Raadt; in den jare 1693 hof-Raadt, en in den jare 1705 Staats-Raadt, in welke bediening hy den 17 September des jaars 1710 geftorven is. Hy heeft zich meeft door de uitvinding van twee machinen vermaard gemaakt; door de eene van welke men volgens het *Syftema* van Copernicus het ganfche geftel des hemels kan vinden, hoedanigen tydt men iemandt voorfteit; met de twede machine kan men de zon- en maan-verduifteringen van welk jaar men wil, het zy voorleden of toekomend, vinden. Hy wordt gezegt vele fchriften nagelaten te hebben, onder welke een werk, *De luce*, wegens des zelfs zonderlinge geleerdheit zeer geprezen wordt. *Raupach in Orat. de Peregrinat. Danica utilitate p.* 41. *Journal des Sçavans* 1681. *p.* 52. 1682. *p.* 35 *feq. Voyage de Siam liv.* I. *p.* 10.

ROMERSWAAL. Zie ROMMERSWAAL.

ROMHILD, *Römhild*, een kleine ftadt in 't Hennebergfche gebiedt, een myl van de Wurtsburgfche vefting Koningshoven gelegen, heeft een ftichtskerk en kafteel, alwaar hertog Henrik uit de graaflyke linie zynen fetel heeft. Hy was de zoon van hertog Ernft den Vromen, dien hem des zelfs gemalin Elizabeth Sophia, dochter van hertog Johan Philips van Saxen-Altenburg, den 19 November des jaars 1650 gebaart heeft. In den jare 1680 ontfing hy in de broederlyke deling Romhild, nevens eenige andere ampten tot zyn deel. In den jare 1693 wierdt hy keizerlyke generaal veldmaarfchalk luitenant, en in den jare 1697 generaal veldtuigmeefter. Hy hadt zich in den jare 1676, den 1 Maart, met Maria Elizabeth, dochter van Lodewyk, landgrave van Heffen-Darmftadt, in huwelyk begeven, doch ftierf den 13 May des jaars 1710, zonder kinderen. *Spangenb. Henneb. Chron. Merian Topogr. Francon. p.* 46. *Paftorius Francon. Rediv. p.* 425.

ROMIERI. Dus wierden zekere kooplieden genaamt, die wegens hunne rykdommen en de oudheit hunner familie, hebbende byna 300 jaren te Venetië gewoont, aldaar in den jare 1689 onder den adel wierden aangenomen.

ROMIEU, (MARIA DE) een Franfche juffrouw, geboortig in 't Vivarets, was wegens hare fchranderheit en geleerdheit vermaard, als blykt uit hare dichtkundige werken, door haar in den jare 1581 in 't licht gegeven, en waar in ze onder anderen het vrouwelyk geflacht boven 't mannelyk verheft. Dit was een zinryk antwoordt op een fchimpfchrift, dat haar broeder tegen de vrouwelyke fexe gemaakt hadt. Zy heeft ook een boek, behelzende een onderwys der jonge juffrouwen, gefchreven. *La Croix du Maine. Du Verdier Vauprivas Bibl. Franc.*

ROMILDA, hertogin van Frioul, begaf zich in de ftadt Frioul na de doodt van haren gemaal Cifulphus. Zy nam hare vier zonen en vier dochteren, by hem nagelaten, mede derwaarts, om tegen Cacanus, koning der Hunnen, veilig te zyn, het welk ook gefchied zou zyn, ingeval ze maar ftandvaftig geweeft was. Maar wanneer zy op zekeren tydt Cacanus naby de muren der ftadt te paardt hadt zien ryden, wierdtze op hem verlieft, en liet hem weten, dat hy niet nodig hadt te vuur en te zwaardt tegen eene vrouw te oorlogen; want dat ze hem de ftadt en zich zelf ten huwelyk aanboodt, om dus den oorlog te eindigen. Cacanus nam zulks gretig aan; maar in de ftadt zynde getrokken, verwoeftte hy de zelve te vuur en te zwaardt; en na dat hy een eenigen nacht by Romilda geflapen hadt, liet hy ze 's anderen daags doden. De vier zonen ontkwamen het door de vlucht. Van de dochteren verhaalt men, dat ze elk een ftuk raauw vleefch in haren boezem ftekende, de foldaten, die haar meenden te verkrachten, door die bange lucht verjaagt, en dus hare kuifchheit bewaart hebben. *Bruner. Annal. virt. & fort. Bojor.*

ROMMERSWAAL, of ROMERSWALE, eene der oudfte plaatfen van Zeelandt, wierdt te voren eene vryheit genoemt, dat zo veel te zeggen is als een onbemuurde ftadt, en is eerft met wallen omringt in den jare 1374, waar van de bewyzen by *Smallegange* gevonden worden. Het wordt in eenige oude brieven *Remerswale*, *Remburgswale*, en *Reimerswale*, of *Reimerswaal* genoemt, waar uit het fprookie is voortgekomen, dat deze plaats van ouds gebouwt zou zyn door eenen *Reimer*, gelyk Adriaan Hoffer onder anderen in een Latynfch gedicht te kennen geeft, wiens begin aldus in 't Nederduitfch luidt:

„ Een *Reimer*, die weleer dit draffig landt bezat,
„ Heeft, zo de Fabel zegt, getimmert deze ftadt.

Maar hy houdt het daar voor, dat hier eene fterkte met grachten en wallen door de Romeinen is gefticht, en dat het daarom Romerswale, dat is wal der Romeinen, genoemt is. Rommerswaal is door Willem den III, grave van Hollandt, Zeelandt, enz. in den jare 1315, en door graaf Willem den V in den jare 1374 met verfcheide voorrechten begiftigt. Een inwoonder van deze plaats, die hare onheilen naauwkeurig hadt aangetekent, heeft opgemaakt, dat ze tweemaal is ondergelopen in den jare 1551, wanneer het grootfte gedeelte van den dyk en een ganfche ftraat wegfpoelde. In den jare 1555 is het kleine polderke, rondom de ftadt leggende, wederom ondergelopen, zo dat Rommerswaal van alle kanten door het water omcingelt was. In den jare 1558 was 'er zodanig een brandt, dat het vierde gedeelte van de zoutketens en zouthuizen, met al wat 'er in was, afbrandde. In jaren 1561 en 1563 zyn 'er wederom grote watervloeden geweeft, waar door meeft alle de voorgaande werken en nieuwe bedykingen bedurven wierden, federt welken tydt Rommerswaal byna geheel vervallen en weggefpoelt is. Zie *Boxhorn*, *Smallegange*, *Oudheden en Gefchiedenis van Zeelandt*, enz.

ROMORANTIN, een plaats in het Franfche landfchap Sologne, tuffchen Blois en Bourges, naby een riviertie gelegen. Zy is door een Religie-edikt vermaard geworden, het welk onder koning François den II in den jare 1560, in de maandt van May, tegen de Hervormden uitkwam, en naar deze plaats genoemt is. *Thuan. Hift. lib.* XXV.

ROMOVE, eertyds een ftadt in Pruiffen, in 't landfchap Natangen, wierdt van de Italianen, die in Pruiffen en Litthauwen een inval deden, gebouwt, en naar de ftadt Rome genaamt. Zy is vermaard wegens een groten eikenboom, onder welken de Pruiffen hunne afgoden offerden. Deze boom was zes ellen dik, en zo breed en digt van kruin, dat 'er fneeuw noch regen doordringen kon. Men voegt daar by, dat deze boom des winters en des zomers groen geweeft is. De Pruiffen geloofden, dat iemandt, die eenige bladen van dien boom aan zyn hals droeg, daar door voor alle ongeluk beveiligt wierdt. Zommigen menen, dat koning Boleslaus Chrobri van Polen in den jare 1014 de ftadt, den eikenboom, en drie der voornaamfte afgoden verbrand heeft. Anderen in 't tegendeel beweren, dat ze nog ten tyde der Duitfche orde geftaan heeft, en van zommigen heimelyk is aangebeden; maar dat ze op 't verzoek van Johannes den I, biffchop van Ermlandt, van den ordensmeefter vernielt, en het kloofter der H: Drieëenheit in de plaats gebouwt is. *Hartkn. Pruiff. Hift. P.* I. *p.* 117 *feq. Freberus in vita Job.* I, *Epifc. Warmienfis.*

ROMUALDUS, fttichter en eerfte abt van het zogenaamde Camaldulenzer ordenskloofter, was geboortig van Ravenna, en ftierf in den jare 1027, oud 120 jaren, hebbende 100 jaren in eenzaamheit en Godvruchtige overdenkingen geleeft. *Petr. Damian. vita Romualdi. Baron. in Annal.*

ROMUALDUS, aartsbiffchop van Salerno, leefde in het einde der XII eeuwe. Hy fchreef een Chronyk van 't begin der wereldt tot het jaar 1177. Hy was een der afgezanten, die naar Venetië gezonden wierden om een middel voor te flaan ter beflifling der gefchillen, tuifchen paus Alexander en den keizer Frederik Barbaroffa ontftaan.

ROMULUS, eerfte koning der ftadt Rome, was de broeder van Remus. Zyne moeder was Rhea Sylvia, dochter van Numitor. Deze Numitor was de wettige koning van Alba, maar was van zynen broeder Amulius van den troon gefchopt. De zelve maakte ook Rhea, zyns broeders dochter, tot eene Veftalifche maagdt: doch deze wierdt naderhandt van den oorlogsgodt Mars, volgens het verhaal der dichters, dat is van een gewapend man, bezwangert, en baarde tweelingen. Amulius, die gene erfgenamen verlangde, liet deze twee broederen in den Tyber werpen: doch de kinderkens wierden levendig aan ftrandt gedreven, en volgens het verhaal der dichters van eene wolvinne gezoogt. De waarheit der gefchiedenis is deze, dat Fauftulus, des konings herder, de kinderen vindende, de zelve aan zyn wyf, Acca Larentia genaamt, gaf, om ze op te voeden, gelyk gefchied is; maar by gelegenheit dat *Lupa* by de oude Latynen niet alleen een wolvin, maar ook een hoer betekende, hoedanig een het voornoemde wyf was, hebben de dichters hier uit gelegenheit ontleent om de fabel van eene wolvin te verzieren. Men verhaalt, dat Romulus en Remus, 15 jaren oud zynde, het feeft, *Luparcalia* genaamt, hebben ingeftelt; en naderhandt, wanneer ze van hunnen oorfpronk nader berecht hadden ontfangen, hunnen oom Amulius weder van den troon gefchopt, en hunnen grootvader Numitor op den zelven herftelt hebben. Eenigen tydt daar na, te weten in 't jaar 750 voor de geboorte van Chriftus, worden ze gezegt de ftadt Rome of eerft gefticht, of verder uitgelegt te hebben. Maar of de ftadt haren naam van Romulus heeft ontfangen, gelyk men doorgaans meent, dan of liever Romulus van *Roma*, en dit wederom van 't Oofterfche woordt רום, het welk eene hoogte betekent, met opzicht op de bergen, waar op de ftadt gebouwt is, genaamt zy, willen wy niet onderzoeken. Althans men berecht, dat, wanneer Romulus een enge gracht rondom de ftadt trok, Remus over de zelve gefprongen is, befpottende dus het werk van zynen broeder: doch dit gaf Romulus aanleiding om zyn broeder te doden, en de ftads veftingen heilig en onfchendbaar te verklaren. Vervolgens wierdt Rome opentlyk tot een vryftadt verklaart, om dus allerlei inwoonderen derwaarts te lokken, gelyk werkelyk eene menigte van menfchen, die elders de wetten vreefden, zich derwaarts begaven. Maar alzo Romulus wel zag, dat zyne ftadt en nieuwe burgery van een korten duur ftonden te zyn, aangezien 'er gene vrouwen waren, zo ftelde hy een opentlyk feeft en fpelen aan, waar op hy de naburige Sabynen nodigde; maar gaf alvorens aan zyne burgers laft, dat ze in 't midden der fpelen ieder eene vrouw of dochter der Sabynen zouden roven. Doch wanneer dit gefchied was, ontftondt 'er een hevige oorlog tuffchen beide die volkeren, die eindelyk door de tuffchenkomfte der vrouwen, die nu reets aan de Romeinen gewend waren, gelukkig beflift wierdt. Tatius, koning der Sabynen, wierdt nevens zyne onderdanen te Rome ontfangen; wanneer deze tot een volk zamengefmolten zynde de naburige fteden allengskens begonnen te onderdrukken. Romulus, om zich in zyn koninkryk te beveftigen, liet een gerucht lopen, dat hy alles op uitdrukkelyk bevel der godinne Egeria, met welke hy in een nabygelegen bofch nachtelyke zamenkomften hieldt, gedaan hadt. Hy wilde liever zelf verrechten het geen anders het werk der priefters was. Daarenboven verkoos hy eene vergadering van honderd Raadsheeren, die hy *Patres*, dat is Vaders, noemde. Zyne

die wetten waren heilzaam en goed, en wierden zonder aanzien van perfonen geoeffent. Doch dit verbitterde de Raadsheeren tegen hem, die hem by gelegenheit van een opkomend onweder, terwyl hy vergadering hieldt, doorftaken, en in ftukken kapten. Om de murmurerende gemeente te ftillen ftrooide men uit, dat hy van Mars in den hemel was opgenomen. Weinige dagen daar na wierdt zulks van iemandt der Raadsheeren bevestigt. Deze verhaalde, dat hem Romulus in een meer dan menfchelyke gedaante verfchenen was, zeggende, dat hy by de hemelingen *Quirinus* wierdt genaamt, en dat men de Romeinfche burgers voortaan *Quirites* zou noemen. *Livius. Florus. Dionyf. Halic. Vellejus Paterc. Eutropius.* enz.

ROMULUS, zoon van den dwingelandt Maxentius, en van de dochter des keizers Galerius Maximianus. Zyn vader verklaarde hem tot *Cæfar*, dat is erfvolger, en hy wierdt na zyne doodt, naar de wyze der Heidenen, onder 't getal der goden geftelt. Idacius ftelt hem in zyne *Fafti* tweemaal als Conful met zynen vader Maxentius, te weten in de jaren 308 en 309.

ROMULUS. Men leeft van twee mannen van dezen naam in 't *Codex* van *Theodofius*. De eene wordt genaamt in het onderfchrift der 35 en 36 wet, onder den tytel *de Decurionibus*, onder Conftantinus en Conftans in het licht gegeven. De twede ROMULUS was onder Valentinianus den II en Theodofius den Groten in bediening in de jaren 385 en 392. Daar wordt van hem ook gewag gemaakt in de brieven van Auguftinus, Symmachus, en Libanius. *Jac. Gothofr. Profopogr. Cod. Theodofian.*

ROMULUS AMASÆUS, geboortig van Udine, en hoogleeraar te Bologne, leefde in de XVI eeuwe. Hy was een groot kenner van de Griekfche tale. Men heeft van hem een Latynfche overzetting van *Xenophon*, *Paufanias*, enz.

RONCALIA is een aangename vlakte in Lombardië, tusfchen Piacenza en Cremona, aan den Po gelegen, en in de gefchiedenisfe van de XI en XII eeuwen zeer vermaard, aangezien de Duitfche koningen, zo dikwils als ze naar Rome gingen, om aldaar de Romeinfche kroon uit handen van den paus te ontfangen, alhier met hun gevolg hun verblyf plagten te houden. Zo dra als de Duitfche koning hier was aangekomen, hadt men de gewoonte een lange piek met een harnafch op te rechten, waar by de heraut alle vazallen zamenriep, om den koning den eerften nacht te bewaken. Al wie tegen 's konings wil achterbleef, wierdt verklaart zyn leven verbeurt te hebben: iets, het welk ten tyde van Frederik den I den beiden bisfchoppen van Halberftadt en Bremen wedervaren is. Vervolgens beslisten de Duitfche koningen alle gefchillen, die gedurende hunne afwezendheit ontftaan waren. De genen, die eifchers waren, droegen een kruis in de handt, waar by zy konden gekent worden. Voorts gaven de Duitfche koningen den Italianen alhier wetten; gelyk men zulke vindt in het Longobardifche leenrecht, by de Henricusfen en Frederik den I gemaakt, en alhier gegeven. Dus heeft alhier Frederik Barbarosfa in den jare 1158, of liever 1157, de vermaarde Authentica: *Habita C. ne fil. pro patre*, op 't aanraden der profesforen van Bologne, Bulgarus en Martinus, gemaakt. Andreas Rivinus meent, dat de naam *Roncalia* van een Duitfche afkomft zy, en dus genoemt wordt voor *Romwallia*, zamengeftelt uit *Rome* en *wallen*, dat is reizen. Doch het is bekend, dat deze plaats in de oude openbrieven, voornamentlyk in de Conftitutie van Karel den Dikken *de expeditione Romana*, *Rungalle, curia, fedes vel quies Gallorum five Francorum* genaamt wordt; aangezien aldaar de Frankifche of Duitfche koningen, vooraleer zy naar Rome trokken, plagten te ruften. *Otto Frifing. lib.* II. *c.* 12. *Guntherus in Ligurin. lib.* II. *Æn. Sylvius in Hift. Freder.* III. *p.* 23. *Bœclerus in Specim. Annotat. n.* 7. *Urfpergenfis in Chron. p.* 229. *Rittershufius ad Ligurin. Freher. ad Conftitut. Caroli Craffi. Triftanus Calchus lib.* III. *p.* 167. *Gattus Hift. gymnaf. Ticinenf. c.* 12. *Rivinus de Majumis, Maicampis & Roncaliis c.* 8.

RONCEVAUX, in 't Latyn *Roncivallis*, by de Duitfchers gemeenlyk *Ronceval* genaamt, is een dal in 't Pyreneefche gebergte, beginnende op de grenzen van 't koninkryk Navarre, by het dorp Bourguete, en zich tot aan St. Jean Pié-de Pert uitftrekkende. Dit dal is lang, en heeft een groten omtrek. Omtrent in des zelfs midden vindt men een kerkie, genamt Nôtre Dame de Roncevaux. Hier omtrent zegt men dat in het begin der IX eeuwe tusfchen de Franfchen en Saracenen een bloedige flag gefchied is. Men voegt daar by, dat de laatften door het verraadt van een zekeren Ganelon de overwinning hebben behaalt; en dat onder andere brave helden ook de beruchte Roland, zufters zoon van keizer Karel den Groten, daar gefneuvelt is. Anderen berechten, dat de Franfchen niet door de macht der vyanden, maar door dorft nevens Roland vergaan zyn. Voorts is dit dal met bergen omringt. In 't byzonder is 'er aan 't einde, naar de zyde van Vrankryk, een berg, die alle de naburige overtreft. Deze wordt ook *Roncevaux* genaamt. Men kan tot op des zelfs toppunt klimmen, aangezien hy des fomers felden geheel met fneeuw bedekt is. Het gezicht van die hoogte is onvergelykelyk fraai. Dit is de gewone en bekwaamfte weg voor alle de genen, die uit Vrankryk over Navarre naar Spanje reizen. *Turpin. de geft. Caroli M. c.* 17, 22, 23. *Spaan. Reisbefchr. c.* 37. *Colmenar Delic. de l'Efp. p.* 683.

RONCIGLIONE, een kleine ftadt en graaffchap in den Kerkelyken Staat, onder 't gebiedt van den paus. *Rogisfart Delic. d'Ital.*

RONDA, oudtyds *Arunda* genaamt, een tamelyke ftadt in 't Spaanfche koninkryk Granada, op de grenzen van Andalufië, gelegen op een hoge en fteile rots, en wordt beneden aan des zelfs voet door de rivier el Rio Verde (hoewel in de meefte landkaarten de rivier *Guadeiro* ftaat uitgedrukt) omringt. Tot deze rivier klimt men uit de ftadt langs 400 trappen, die alle in de fteenrots gehouwen zyn. Deze natuurlyke fterkte is door de kunft vermeerdert. Het naburig hoog en ruw gebergte wordt naar deze plaats *Sierra de Ronda* genaamt. *Colmenar Delices de l'Efpagne p.* 522.

RONDEL (N. DU) was langen tydt hoogleeraar in de welfprekendheit te Sedan geweeft, toen deze akademie in den jare 1681 vernietigt wierdt. Hy ging toen naar Hollandt, wanneer hy terftondt als hoogleeraar in de welfprekendheit naar Maftricht beroepen wierdt, welke plaats hy ook met roem bekleedde. Nog in Vrankryk zynde heeft hy *Mufæus* in het Griekfch en in het Latyn met aanmerkingen, het leven van *Epicurus* in het Franfch, en eene Latynfche verhandeling *de Gloria* opgeftelt. In Hollandt heeft hy naderhandt uitgegeven: *Reflexions fur un chapitre de Theophrafte*; *Hiftoire du fœtus humain*; eene verhandeling *fur le Chenix de Pythagore*, en een werkie *De vita & moribus Epicuri*. Men wil, dat hy nog meer heeft gefchreven, het welk nog ongedrukt is; want hy was ongemeen arbeidzaam. Bayle heeft verfcheide ftukken van zynen arbeidt in zyn Woordenboek ingelafcht. Hy ftierf in hogen ouderdom te Maftricht in den jare 1715.

RONDELET, (WILHELMUS) een vermaard geneesheer, wierdt in den jare 1507 te Montpellier geboren. In zyne jonge jaren leerde hy teffens met de letterkunde ook de medicynen, die hy naderhandt in verfcheide kleine fteden oeffende, en onder anderen te Pertuis in Provence, hoewel hy aldaar niet zeer gelukkig in zyne praktyk was, en dus genoodzaakt wierdt een fchoolbediening aan te nemen. Daar na begaf hy zich naar Parys, om zich aldaar in de Griekfche tale te oeffenen; en alzo hy gebrek aan geldt hadt, geneerde hy zich andermaal met onderwys aan de jeugdt te geven. Van daar begaf hy zich wederom aan de praktyk, en kwam eindelyk weder te Montpellier, wierdt aldaar in den jare 1537 Doctor, en in den jare 1545 profesfor, na dat hy voorhenen verfcheide blyken van zyne bekwaamheit in de anatomie gegeven hadt, waar toe hy een zonderlinge genegenheit hadt; gelyk hy grotelyks daar toe geholpen heeft, dat het vermaarde *Theatrum Anatomicum* in den jare 1566 te Montpellier is opgerecht. Hy won wel veel geldt door de praktyk, doch hy gaf het weder weg, invoegen hy weinig naliet. Hy hadt ook verfcheide Theologifche boeken; maar ziende, dat de bisfchop van Montpellier, verdacht zynde den Proteftanten toegedaan te zyn, in de gevangenisfe geraakte, wierp hy alle zyne Theologifche boeken in 't vuur, en ftierf in 't voornoemde jaar, nalatende verfcheide fchriften, als: *Methodus curandorum morborum*; *De dignofcendis morbis*; *De febribus*; *De morbo Gallico*; *De morbis internis & externis*; *Confilia Medica*; *De urinis*; *De ponderibus*; enz. Hy fchreef ook een traktaat *De pifcibus*, om dat hy een groot kenner der visfchen was; hoewel anderen zeggen, dat hy dit werk den bisfchop van Montpellier, Wilhelmus Pellicier, afgeftolen heeft. Doch Sebaftianus Schefferus verdedigt hem. *Joubert in vita Rondeletii. Petrus Caftellanus. Mercklin. in Lindenio renov. Thuanus Hift. lib.* XXXVIII. *Sammarthan. Elog. lib.* II. *Teisfier Addit. T.* I *&* III. *Freherus.*

RONNEBURG, een ftedeke onder 't gebiedt des vorften van Saxen-Gotha, nevens een kafteel en ampt, in 't vorftendom Altenburg gelegen. In den jare 1665, den 1 Augufty, is dit ftedeke tot op weinig huizen na afgebrand. *Knaut Prodrom. Mifn. Tromfd.*

RONNOU, een oud voornaam graaflyk geflacht, uit het Boheemfche huis Howora gefproten: want na dat *Jaroslaus*, twede zoon van Gicha van Havorrowez, in den jare 1140 by de deling met zyne broederen de heerlykheit Ronnou, gelegen in den Buntzlauer kreits, erlangde, noemde hy zich naar de zelve. Des zelfs kleinzoon *Smilo* was in den jare 1216 Raadt by Ottocarus den I, koning van Bohemen. Deze was de grootvader van *Hinko*, koninklyke voorfnyder. Onder des zelfs zonen heeft *Otto*, heer te Ilenburg, of Eilenburg, een afzonderlyke linie begonnen, die nog op den huidigen dag in Pruisfen bloeit; maar *Johannes*, koninklyke kancelier, heeft den Ronnovifchen ftam voortgeplant. De nakomelingen van dezen laatften hebben zich ten dele in verfcheide zydeliniën uitgebreid, en by Zittau het thans vervallen kafteel Ronnou gefticht. Op het zelve heeft *Anshelm van Ronnou* in den jare 1396 gewoont. Sedert het jaar 1342 heeft telkens de eerftgeboren uit de Ronnoufche hoofdlinie, uit een byzondere hoogachting tegen den koning Johannes van Bohemen, die aan dit huis een zonderlinge gunft bewees, den name van *Johannes* aangenomen; maar de oude bynaam *Krzinetzki* is van een zeker landfchap in Bohemen afkomftig. *Johannes Krzinetzki van Ronnou*, landkamerheer des koninkryks Bohemen, teelde by de zufter van koning Georg *Albert Krzinetzki*. Deze trouwde met des voornoemden konings derde dochter, Barbara, weduwe van Henrik, heere van der Leipe. *Hinko*, of *Henrik van Ronnou*, deken te Colin, was wegens zyne geleerdheit vermaard, en hadt het ongeluk, dat hem de Taboriten in den jare 1421 nevens zes priefters in een pekton wierpen, en in brandt ftaken. *Johannes Albertus Krzinetzki* was rector der univerfiteit van Praag, en directeur der ftanden. Hy ftierf in den jare 1621 te Katzenftein, op de grenzen van Silefië. Zyn zoon, van den zelven name, was een tydlang rector magnificus te Wittenberg, en trouwde in den jare 1620 met een fraulin van Hodkow, die na de doodt van haren echtgenoot in den jare 1650 met hare beide zonen wegens de Religie uit Bohemen moeft wyken. De oudfte van deze twee zonen, *Johan Adam* genaamt, ftierf te Pfördten in de neder-Laufitz ongetrouwt; maar de jongfte, genaamt *Johan Albrecht*, ftierf in den jare 1707. Deze was keur-Saxifche afgezant en kamerheer. In den jare 1680 wierdt hem te Bareuth de bediening van opperprefident, geheime Raadt, en landshoofdman te Hof opgedragen. Deze nam den geflachtnaam *Howara* aan, en dong na de doodt der heeren van

der

der Leipe naar de bediening van opper-erfmaarschalk in Bohemen; hoewel te vergeefsch. Hy was tweemaal getrouwt, (1) in den jare 1656 met Elizabeth, fraulin van Biberstein, proostinne te Quedlinburg, die, zynde de laatste van haar geslacht, in den jare 1683 stierf; (2) in den jare 1686 met een gravinne Reuts, uit het huis van Lobenstein. By de eerste, met welke hy in den jare 1670, nevens den graaflyken tytel, het Biberſteinſche wapen erlangde, liet hy twee zonen na, van welke de jongste in den jare 1701 als keur-Saxische overste voor Riga gesneuvelt is; en de oudste verloor in den jare 1706 als Bareutsche overste in Hungarië het leven. Uit het twede huwelyk is *Johannes Howora*, eenige stamhouder van zyn geslacht, in den jare 1690 geboren. Angelus gewaagt van een voorname familie van Ronnou, die in het einde der XIV eeuwe in Holstein, en niet lang daar na in Denemarken vermaard is geweest. Doch deze familie schynt met het bovengenoemde graaflyke geslacht vermaagschapt geweest te zyn. Spangenberg meldt, dat *Marquard van Ronnou*, als de laatste van dit geslacht, in den jare 1559 in den oorlog tegen de Ditmarsen gebleven is. *Beckler Hist. How. Carpzov. Analect. Zittav. P.* II. *Balbini Miscell. lib.* IV. *d.* 1. *Spangenberg Adelsp. P.* II. *p.* 258.

RONSARD, (Petrus) een vermaard Fransch dichter, wierdt in den jare 1524 op 't kasteel Poissoniere, in 't Vendomois, uit een adelyke familie geboren. Zyn vader Lodewyk was hofmeester van koning François den I. Hy wierdt te Parys in 't collegie van Navarre groot gemaakt. Alzo hy gene genegenheit tot de studiën hadt, wierdt hy eerst in den jare 1536 by den Dauphin, en naderhandt aan 't hof van den hertog van Orleans page. Deze stondt hem aan Jakob Stuart, koning van Schotlandt, af, in wiens dienst Petrus Ronsard twee jaren doorbragt. In Vrankryk wederkerende gebruikte hem de voornoemde hertog in verscheide gewigtige verrechtingen in Vlaanderen, Zeelandt en andere provinciën. Vervolgens verselde hy den Franschen ambassadeur Lazarus de Bayf naar Duitschlandt, en was mede op den Ryksdag te Spiers tegenwoordig. De omgang met dezen geleerden man verwekte in hem een nieuwe lust tot de studiën. Men gaf hem een prebende, en hy liet zich tegen de Hugenoten gebruiken, onder welke hy in den jare 1562 een schrikkelyke nederlaag veroorzaakte. Hy was een liefhebber van de vrouwelyke sexe, doch zo onmatig, dat hy zich zelf daar door van zyne gezondheit beroofde. De koningen Henrik de II, Karel de IX, en Henrik de III waren hem zeer genegen. Hy zou het verre in de dichtkunde gebragt hebben, ten ware hy zich al te zeer aan de oude dichters hadt gebonden. Zyne velerhande fabelen, waar mede hy zyne gedichten vervult heeft, maken hem eenigzins duister en onverstaanbaar. Daarenboven is zyn schryfstyl overal niet zeer kuisch. Hy stierf te St. Cosme, niet verre van Tours, alwaar hy een prebende hadt, den 27 December des jaars 1585, alwaar hy ook, zonder de minste pracht, begraven wierdt. De geleerdste mannen van zynen tydt schreven ter eere van hem lofdichten en grafschriften; en 20 jaren na zyne doodt wilde Joachim de la Chetardie, Conseiller Clerc in 't Parlement van Parys, en prioor kommendataris van St. Cosme, niet langer, dat Ronsard zonder een behoorlyke eerbewyzing aldaar rusten zou; maar hy liet hem een voortreffelyk gedenkteken van marmer oprechten, en des zelfs standbeeldt daar op zetten. Men heeft van hem: *Amours de Cassandre & de Marie*; *Les vers d'Eurymedon & de Calirrhée*; *Sonnets & Madrigals pour Astrée*; *Sonnets pour Helene*; *Amours diverses*; *Les Odes*; *La Franciade*; *Bocage royal*; *Eloges & Masquerades*; *Elegies*; *Hymnes*; *Poëmes*; *l'Abregé de l'art poëtique*; enz. *Thuanus. La Croix du Maine. Scevola Sammarthanus. Binetus in vita Ronsardi. Teissier Addit. aux Eloges liv.* II. *p.* 56. *Bayle.*

RONSPERG, een kleine stadt, met een kasteel, in Bohemen, gelegen in den Pilsner kreits, een myl van Taus, heeft den naam van een heerlykheit, en staat onder de vryheeren van Wunschwitz. *Tromsd.*

ROODSEUS (Jan Albertsz.) was een vermaard schilder van levensgrote portretten, en daar in zo verre gekomen, dat velen de zelve zo waardig van kunst hebben geschat als die van Bartholomeus van der Hest. Hy was een leerling van Pieter Lastman. Te Hoorn in de Oude en Nieuwe Doelen zyn verscheide geselschappen van schutters door hem geschildert, die byzonder geroemt worden, getekent omtrent den jare 1655, wanneer hy omtrent 40 jaren oud was. Hy was een man zedig in zyn gedrag, en byzonder naarstig in zyne oeffening, en liet een zoon na, *Jacobus* genaamt. Deze was een leerling van den ouden De Heem, wiens wyze van schilderen hy wonder wel wist na te bootsen, zo dat hy in zyn tydt geldt en achting won. Maar hy was van een zwaarmoedigen geest bezeten, waar uit zommigen besluiten, dat hy zyn levensdraadt verkort heeft. Hy stierf omtrent den jare 1681, oud 50 jaren. *A. Houbraken Schilderb.* II *Deel.*

ROOMBURG, ROMENBURG, RODENBURG, enz. is in oude tyden een oud kasteel niet verre van de stadt Leiden geweest, tegen over Leiderdorp gelegen, hebbende den Romeinen tot een wapenplaats gestrekt, het welk des zelfs naam (zo veel als Roomsche burg) ook te kennen geeft; hoewel Boxhorn den naam van de rode pannen, waar mede dit kasteel is gedekt geweest, wil afleiden, dat wat verre gezocht is. Het wierdt door de Romeinen *Pretorium Agrippinæ* genoemt, waar uit blykt, dat het door Julia Agrippina is opgebouwt geweest, en M. Alting houdt het voor zeer waarschynlyk, dat het eerst een lusthuis is geweest, maar naderhandt door de Romeinen in een wapenplaats is verandert. Daar is tegenwoordig niets meer van in wezen. Men heeft op deze plaats verscheide stenen, met zekere opschriften, zilvere en kopere munten, beelden, en andere oudheden en overblyfselen van de Romeinen uit den grondt gehaalt, waar over L. Smids in zyne *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden* op den naam van ROOMBURG, en de schryvers, door hem aldaar bygebragt, als mede de Aantekenaar op de *Oudheden van Rhynlandt* (*pag.* 297 *enz.*) en op die van Groningen (*pag.* 349, 350) kunnen nagezien worden.

ROOMPOT, weleer eene Roomsche sterkte in Zeelandt, aan de Schelde, maar naderhandt weggespoelt. Zie *Smallegange Kronyk van Zeelandt* III *Boek*, 6 *Hoofdst. Van Leeuwen Batav. illustr. fol.* 122, 130.

ROORDA, een slot of stins in de Vriesche grietenye Franekeradeel, in 't dorp Hitsum, gelegen in het kwartier Westergoo.

ROORDA-HUSUM, een tamelyk dorp in de Vriesche grietenye Idaarderadeel, in 't kwartier Oostergoo.

ROOS (de goude) wordt genaamt een zekere roos, die de paus jaarlyksch op den vierden zondag in de vasten met een zonderlinge plegtigheit, waar van het *Ceremoniale Romanum lib.* I, *sect.* 7 kan nagezien worden, pleegt te wyden, en na het houden der Mis in processie, van de kardinalen verselt, te dragen, maar naderhandt aan dezen of genen vorst, die zich alsdan binnen Rome bevindt, of by gebrek van dien aan een ander, die 't hem behaagt, plagt te vereeren. Men leest van Alexander den III, dat hy de goude roos gedurende zyn verblyf te Parys aan koning Lodewyk den VII, en toen hy te Venetië was aan den Doge van die republyk gegeven heeft. Urbanus de V gaf ze aan Johanna, koninginne van Sicilië, die hem nevens Petrus, koning van Cyprus, bezocht. Pius de II vereerde ze aan zyne geboortestadt Siena; maar Sixtus de IV gaf ze in den jare 1480 den keurvorst van Saxen, Ernest. Oudtyds geschiedde de inwyding der goude roos te Rome in de kerk van 't H. kruis van Jeruzalem, wanneer de paus te gelyk een predikatie deedt. Wanneer deze gewoonte opgekomen is kan men niet eigentlyk zeggen. Cencius Camerarius getuigt, dat de zelve reets in de XI eeuwe, ten tyde van paus Leo den IX, is in gebruik geweest, daar by voegende, dat deze paus, om de onkosten van deze roos goed te maken, het klooster van 't H. kruis in Lotharingen een zekere somme opgelegt heeft. De ware betekenis van deze plegtigheit is even onzeker. Zommigen zyn van gedachten, dat daar door de gene, dien ze toegezonden wordt, aan zyne sterffelykheit en vergankelykheit wordt herinnert; anderen menen, dat het een geestelyke vreugdt verbeeldt; wederom anderen, dat het ziet op de zuiverheit en volharding in het Roomsche gelove, om van meer andere zinspelingen, zamen uit de verscheide eigenschappen der roos ontleent, niet te gewagen. *Ughell. Ital. sacr. Tom.* I. *P.* I. *p.* 267. *Durand. Rational. lib.* VI. *c.* 53. *n.* 8 *seq. Petr. Blesens. Serm.* 15. *Du Fresne Glossar. Fabric. in reb. Misn. Spangenb. Chron. Sax.*

ROOS. (de witte en rode) Dit was de naam en 't zinnebeeldt van twee Engelsche factiën, die dit koninkryk een geruimen tydt jammerlyk verdeelt hebben. Te weten, het huis van Jork, een witte, en het huis van Lankaster, een rode roos in haar wapen voerende, streden zo hevig om de kroon, dat deze twist vele duizenden het leven gekost heeft. Omtrent 80 persoonen van koninklyken bloede zyn daar by omgekomen. Het hoofdt, of de stamvader der zogenaamde *rode roze* was *Johannes van Gaunt*, hertog van Lankaster, derde zoon van koning Eduard den III, gelyk *Edmund van Jork*, vierde zoon des voornoemden konings, het hoofdt van de *witte roze* geweest is. Henrik, oudste zoon van Johannes van Gaunt, beklom in den jare 1399 den troon van Engelandt, onaangezien niet alleen Richard de II, wiens vader de oudste zoon van den voornoemden Eduard den III was, reets koning was, maar ook onaangezien van Lionel, hertog van Clarence, die juist de twede zoon van Eduard den II geweest was, nog nakomelingen voorhanden waren. Henrik de IV gebruikte onder anderen tot voorwendsel, om dat zyne moeder Blanka eene achternicht van Edmund, grave van Lankaster, was, waar van hy voorgaf dat hem na de doodt van zynen vader Henrik den III de Engelsche kroon van zyn jonger broeder, Eduard den I, onwettig ontrukt was. Dit is zeker, dat niet alleen Henrik de IV voor zyn persoon den troon beweert, maar ook in den jare 1413 zyn zoon, Henrik den V, en in den jare 1422 des zelfs zoon Henrik den VI tot opvolgers gehad heeft. Deze laatste wierdt in den jare 1461 door Eduard den IV, wiens overgrootvader de voornoemde Edmund, hertog van Jork, de grootmoeder Anna Mortimer, erfgename van den voornoemden Lionel, hertog van Clarence, geweest was, van den troon geschopt. Eduard de IV regeerde tot den jare 1483, nalatende eene dochter, Elizabeth, nevens twee zeer jonge zonen, en een broeder, Richard genaamt. De oudste der twee zonen beklom den troon, onder den name van Eduard den V, maar wierdt na verloop van twee maanden nevens zynen broeder Richard, op 't bevel van hun voornoemden vaders broeder, vermoord, waar op deze laatste onder den name van Richard den III als koning van Engelandt regeerde tot het jaar 1485, wanneer hy van Henrik, grave van Richmond, van de kroon en van het leven berooft wierdt. Deze Henrik nu, die de VII van dien name onder de Engelsche koningen is, hadt het geluk, dat hy de rode en witte roos zamen vereenigde. Hy zelf was van de rode roze, dat is, van het huis van Lankaster, zynde zyn grootvader, van moeders zyde, een jonger broeder van koning Henrik den IV geweest. Maar zyne gemalin was Elizabeth, dochter van den voornoemden koning Eduard den IV, en dus van de witte roze, of van het huis van Jork. Andere omstandigheden meer zyn in de byzondere artykelen der bovengenoemde Lankastersche koningen, HENRIK den IV, V, en VI, en der Jorksche koningen, EDUARD den IV en V, RICHARD den III, en HENRIK den VII te vinden.

ROOS, (Jan Henrik) een kunstschilder, geboren te Frankfort, heeft de kunst geleert te Amsterdam by Barend Graat, daar hy zich inzonderheit oeffende in 't schilderen van schaapjes,

geities, enz. waar in hy in korte jaren zo toenam, dat hy in den jare 1673 schilder wierdt van Karel Lodewyk, keurvorst van de Palts, voor wien hy vele kunstwerken, die roem verdienen, gemaakt heeft. Hy ging naderhandt wonen met zyn huisgezin te Frankfort, daar hy eene menigte van portretten maakte, waar in elk een goed bevallen hadt, aangezien hy in den achtergrondt of een fraai landschap, of beesties te pas bragt, gelyk hy ook dikwils verscheide portretten tot een historie schikte, zo uit den Bybel, als andere oudtydsche geschiedenissen, daar beesten en landschappen by vereischt worden, waar door hy niet alleen veel geldt won, maar ook veel opgaarde, en dus door een levendig voorbeeldt aan zyne zonen (die hy alle in de kunst opkweekte) liet zien, dat de oude spreuk: *Sparen is een goede schat*, waar is. Echter verloor hy al wat hy hadt gespaart op een stonde door een fellen brandt in den jare 1685, waar in hy ook ongelukkig om 't leven kwam, nalatende vier zonen en eene dochter. *A. Houbraken Schoub.* II *Deel.*

ROOS, (PHILIPS) de twede zoon van Jan Henrik Roos, was geboren te Frankfort in den jare 1655, en met een buitengemenen kunstgeest bezielt, waar door hy al by zyns vaders leven van den landgrave van Hessen-Cassel aan 't hof gelokt wierdt, die groot bevallen in zyne kunst nam, gelyk hy hem ook naderhandt een goede somme gelds gaf, om zich te Rome naar loffelyke voorbeelden voort te oeffenen. Christoffel le Blon te Rome getuigt van hem, dat hy nooit zyns gelyken gezien heeft. Deze welgemaakte jongeling verliefde binnen Rome op de dochter van een kunstlievend Romein, Hiacynto Brandi; maar de vader, daar van verwittigt, ontzeide hem zyn huis en gunst, en stak kort daar na zyn dochter in een klooster, zeggende, dat hy zyne dochter voor geen beestefchilder hadt opgebragt. Nu zocht Roos een fyne vondt, die hem gelukte, wanneer hy den kardinaal vikaris wist te bepraten, voorgevende Roomsch-Katholyk te willen worden, die daar op paus Innocentius den XI ging spreken. De paus vraagde: „ Wie de jongman was; wie de vader „ van de dochter, en wat zy beide deden"; en als hem gezegt wierdt, dat het beide kunstschilders waren, zeide hy: *Dan is het soort by soort*, en gaf order, dat de dochter uit het klooster gehaalt, en met Roos zou getrouwt worden, het welk geschiedde. Gedurende zyn leven speelde hy den rol van ligt gewonnen, ligt verteert. Hy hadt een vleiend penceel, schilderde alle dieren zeer natuurlyk, en hoe groot een menigte van stukken men van hem ziet, heeft elk zyne verandering, zelfs tot gronden en achterwerk ingesloten; ja hy was zo vaardig, dat hy op een tydt (by gelegenheit van een wedding tusschen den keizerlyken ambassadeur, den grave van Martinitz, en den generaal Roos, een Zweed van geboorte) een stukje schildery in dien tydt, dat zy een zeker spel met de kaart ('t geen gemeenlyk een half uur duurt) uit speelden, gemaakt vertoonde. Ook verhaalt le Blon, dat hy een groot stuk, dat naar gissing meer dan 40 voeten over het kruis was, van hem heeft gezien, waar in alle soort van dieren, wel tot 600 in getal, en vele van die levensgrootte, als paarden, stieren, enz. op den voorgrondt, de rest verminderende door hem geschildert waren in den tydt van 16 dagen, en dat zo natuurlyk en krachtig, dat byna niet te geloven is hoe zulks heeft kunnen geschieden. Hy overleedt binnen Rome in den jare 1705. *De zelve.*

ROOS, (THEODOOR) broeder van Jan Henrik, en oom van Philips Roos, mede een braaf kunstschilder, was te Wesel in December des jaars 1638 geboren. Deze, inzonderheit geneigt tot de kunst, wierdt met zyn twaalfde jaar bestelt by Kornelis de Bie, of liever Adriaan de Bie, vermits de eerste een geheimschryver, maar de andere een braaf schilder is geweest. Na dat hy drie maanden getekent hadt (bewys van snedige opmerking) stelde hem zyn onderwyzer aan 't schilderen, waar in hy in twee maanden zo ver vorderde, dat hy met zyne ouders naar huis toe keerde, daar hy de kunst onder handleiding van zynen broeder voort oeffende, zo dat hy eerst te Ments te gelyk voor de kloosterlingen schilderde; daar na door den landgrave van Hessen ontboden, schilderden zy drie achtereen volgende jaren te Rhynfels; daar Theodoor zich onophoudelyk in de kunst oeffende. In den jare 1658 vertrok Roos naar Manheim, daar hy de kolonellen van drie burger regimenten, met hunne hopmannen, naar 't leven afmaalde, welk stuk aldaar op 't Raadhuis nog te zien is. De keurvorst van de Palts, dit stuk gezien hebbende, beschonk Roos met 20 ryksdaalders; en wanneer de keurvorstin van de Palts trouwde met den hertog van Orleans, schilderde hy der zelver beeldtenissen, 't geen hen zo wel beviel, dat hy een goude keten met een penning, waar op des vorsten beeldtenis gestempelt was, ten geschenk kreeg. Straasburg, en de hoven van Birkenveldt, Baden en Hanau pronken met zyne kunst. Acht stukken maakte hy in zeven maanden aan 't hof te Wurtenberg, en wierdt boven zyne beloning vereert met den tytel van Wurtenbergsche hofschilder. Wanneer Straasburg aan de Franschen overging, was hy daar binnen; maar aangezien hy vele beeldtenissen der krygshoofden voorheen door 't penceel gemaalt hadt, en by de zelve bekend was, verschoonden zy hem van den last der soldaten, waar door de burgers door der zelver inwoning geplaagt worden. Den tydt van zyne doodt vindt men niet aangetekent. *De zelve.*

ROQUELAURE, een voorname familie in Vrankryk, welker stamhuis in Aquitanië gelegen is. Men zegt, dat ze haren oorsprонk van de graven van Armagnak en Fidentiak, die van de hertogen van Gascogne afstammen, verschuldigt is. *Petrus* de I, heer van Roquelaure, was al in de XII eeuwe vermaard. Met des zelfs kleinzoon, *Petrus* den II, neemt de ordentelyke stamlinie haar begin. Deze leefde in 't begin der XIII eeuwe. Onder zyne nakomelingen heeft zich zonderling vermaard gemaakt *Antonius*, heer van Roquelaure, in Armagnak, van Gaudoux, St. Cestie, Mirepoix, enz. baron van Lavardeux en Biran, maarschalk van Vrankryk, grootmeester der koninklyke kleerkamer, ridder der koninklyke ordens, senechal en gouverneur van Rovergue en Foix, generaal luitenant van opper-Auvergne, senechal en gouverneur van Guiënne. Hy was de jongste zoon van Gerard, heere van Roquelaure, en wierdt in zyne jeugdt tot den geestelyken staat geschikt. Doch hy verliet dien staat wel haast, en maakte zich in den oorlog onder den name van heer *de Longart* vermaard. De koningin Johanna van Albret van Navarre, en haar zoon Henrik de IV, nevens den volgenden koning, Lodewyk de XIII, waren hem wegens de doorslaande preuven van getrouwigheit zeer genegen. Hy stierf in den jare 1625, oud 82 jaren. Zyne broeders waren in den oorlog gesneuvelt, zonder kinderen na te laten; maar hy zelf hadt by twee gemalinnen verscheide kinderen geteelt, onder welke alleen *Gasto Johannes Baptista*, hertog van Roquelaure, marquis van Biran en Puiquelem, graaf van Gavre en Pontgibaud, ridder der koninklyke ordens, gouverneur van Guiënne en Lectoure, het geslacht heeft voortgeplant. Hy was by verscheide veldslagen tegenwoordig, woonde vele belegeringen by, en wierdt in den jare 1641 in den slag by Sedan gekwetst en gevangen. Na dezen wierdt hy tot de bediening van grootmeester der koninklyke kleerkamer bevordert, doch hy deedt van de zelve wederom afstandt. In den jare 1644 was hy als veldmaarschalk by de belegering van Grevelingen, in den jare 1645 by de verovering van Bourbourg, en in 't volgende jaar by de belegering van Kortryk. Niet lang daar na trok hy met zyne manschap naar Hollandt, wierdt in den jare 1650 generaal luitenant der koninklyke legers, en hertog, in den jare 1652 ridder der koninklyke ordens, en in den jare 1667 generaal commissaris der orde van St. Michiël. Sedert was hy in den jare 1668 by de verovering van 't Franche-Comté, en in den jare 1672 in den Hollandschen oorlog. Eindelyk wierdt hy in den jare 1675 gouverneur in Aquitanië, en stierf in den jare 1683, oud 73 jaren, te Parys. Hy trouwde in den jare 1653 met Maria Charlotta Daillon, dochter van Timoleon, grave van Lude, die hem, behalven Antonius Gaston, ook *Maria Charlotta*, gemalin van Rendan, *Henrik François van Foix van Candale*, en een zoon, gemaal van mademoiselle van Clisson, baarde. De voornoemde ANTONIUS GASTON was eerst onder den name van *marquis van Biran* bekend, en verviel wegens zyn al te vry gedrag in 's konings ongenade; doch wanneer hy in den jare 1683 op koninklyk bevel de fraulin van Laval-Montmorenci, staatjuffer der Dauphine, ten huwelyk nam, bewees hem de koning de voorgaande gunst. Na de doodt van zynen vader erfde hy den hertoglyken tytel, nevens de bediening van generaal luitenant. In den jare 1703 was hy gouverneur der stadt en citadelle Laitoure, en in den jare 1707 hadt hy als generaal het bevel in Languedok. *Imhof Geneal. Fam. Gall. Lehman ieztherfch. Europa.*

RORARII wierden by de Romeinen een zeker soort van voetvolk genaamt, die als de minste van achting den eersten aanval deden. *Patricius de Re milit. Rom. Salmasius de Re Milit. Rom. Lipsius de Milit. Rom. Stewechius ad Veget. Pitiscus.*

RORARIUS (HIERONYMUS) is waarschynlyk van Portenau geboortig. Hy heeft de eerste gronden zyner studiën onder Franc. Amaltheus te Sacill gelegt. Men heeft voorts weinig narecht van hem, behalven dat hy nuncius van paus Clemens den VII aan 't hof van koning Ferdinand van Hungarië is geweest, en een lezenswaardig boek heeft geschreven, waar in hy poogde te beweren, dat de dieren niet alleen een vernuft hebben, maar dat zy 't zelve ook beter dan de menschen gebruiken. De gelegenheit, die hem hier toe gegeven wierdt, is merkwaardig. Rorarius was met een geleerd man in gezelschap; en deze zeide verwondert te zyn, dat Karel de V naar een algemene monarchy stondt, daar hy nochtans by de Ottoos en Frederik den Roodbaardt geenzins te vergelyken was. Dit oordeel mishaagde Rorarius dusdanig, dat hy op de gedachten viel de dieren gebruikten hun vernuft beter dan de menschen. Dit boek is een geruimen tydt onbekend geweest, en eerst van Gabriel Naudæus te Parys in den jare 1645 in 't licht gegeven. Draudius maakt van een twede werk van Rorarius gewag, voor tytel voerende: *Oratio pro muribus adversus Nicolai Bostii edictum. Augustæ Rhæt.* 1548. Dit stuk zal buiten twyfel niet min seldzaam zyn van gedachten zyn dan het bovengemelde. *Bayle*, die dit bovenstaande verhaalt, maakt by die gelegenheit een uitstap, en redeneert zeer wydlopig over het onderscheidt der gevoelens van Aristoteles en Cartesius nopens de ziele der dieren, het welk eigentlyk tot het leven van Rorarius niet behoort.

RORE was een oud graafschap in 't Eedgenoodschap, ter plaatse alwaar de zogenaamde vrye ampten gelegen zyn, tot omtrent Arau, alwaar ze hun setel hadden, en waar uit thans het stadhuis aldaar gebouwt is. Men houdt ze voor de stichters der stadt Arau. *Stumpf. Eidgen. Chron.*

RORONCO, (MARCUS AURELIUS) geboortig uit de dalen van Lucern, een zoon van grave Joh. Baptista Roronco, was heer in de dalen van Lucern, en grootprioor te St. Roch binnen Turin. Hy was een groot vyandt der Waldenzen in de XVII eeuwe, die hy niet alleen dadelyk, maar ook schriftelyk vervolgde. Men heeft van hem een werk, genaamt: *Narratione dell' introduttione delle heresie nelle valli de Piemonte*, en een ander, onder den name van: *Memorie Historiche delle introduttione delle heresie.* Hy was in den jare 1668 nog in 't leven. *Bayle Dict. Crit.*

ROSANA, een vermaarde vesting in 't gebiedt des hertogs van Parma, op de grenzen van Milaan gelegen.

ROSARIUS, (HUGO SURÆUS) van Rosoi, in Pikardië, geboor-

boortig, was eerst een Hervormd predikant te Orleans ten tyde van koning Karel den IX van Vrankryk. Hier wierdt hy in de gevangenisse geworpen, aangezien men hem voor den autheur van een verdacht geschrift hieldt, voor tytel voerende: *La defense civile & militaire des innocens, & de l'Eglise de Christ.* enz. Doch hy wierdt onschuldig bevonden, en op vrye voeten gestelt. In het zelve jaar moest hy zich nevens nog een ander Gereformeerd predikant met twee Doctoren van de Sorbonne, op het verzoek des hertogs van Montpensier, in een redentwist inlaten, die daar door hoopte zyne dochter, de hertogin van Bouillon, weder tot den Roomschen Godsdienst te doen keren; doch te vergeefsch. Onderwylen volgde het bloedbadt van Parys, wanneer Rosarius uit vreze den Hervormden Godsdienst afzwoer, en den koning van Navarre, den prins van Condé, en andere hoge standspersonen insgelyks daar toe bewoog. De Roomschgezinden gebruikten hem in meer andere gelegenheden met voordeel, en voegden hem tot meer zekerheit den Jesuit Maldonatus by, hoewel Rosarius in zyn hert altydt goed Gereformeerd bleef. En wanneer zyn gewissen door een ander Hervormd predikant wierdt wakker gemaakt, nam hy de vlucht, en ontweek naar Heidelberg. Doch hy kon zyne achting by zyne geloofsgenoten niet weder erlangen; en hy zou zelfs gebrek hebben moeten lyden, ten ware hem Andreas Wechel, een vermaard boekdrukker, tot zyn corrector gebruikt hadt. Hy stierf eindelyk nevens zyne gansche familie te Frankfort in den jare 1575 aan de pest, nalatende verscheide schriften. *La Croix du Maine Bibl. Fr. Beka Hist. Eccl. lib.* XI. *Thuan. Hist. lib.* XXXIV. *Bayle.*

ROSCELINUS, een vermaard spraakkundige en Theologant in de XI eeuwe, was geboren in het kerkgebiedt van Beauvais. Hy wierdt wegens zyne grote geleerdheit zeer geacht, maar wegens zyne dwaling veroordeelt. Hy leerde dus: „ Ingeval 'er „ drie Personen in Godt zyn, en echter maar een wezen, zo „ moet volgen, dat de Vader en de H. Geest ook mensch ge„ worden zyn". Hier uit hebben sommigen willen besluiten, als of hy de dwaling der Sabellianen heeft willen vernieuwen. Hy wierdt op 't concilie te Soissons in den jare 1092 en op dat van Rheims in den jare 1094 veroordeelt. Anshelmus schreef zyn werk *De fide Trinitatis & incarnatione Verbi* tegen hem. Petrus Abailard was zyn leerling, doch verwierp insgelyks zyne dwaling, en noemde hem *Pseudodialecticus* en *Pseudo-Christianus.* Voorts was hy de stichter der secte, die zich *Nominales* noemden, en onder de scholastyken zeer vermaard zyn. *Anselmus c.* 2. *ep.* 35 & 41. *Ivo Carnotensis Ep.* 27. *Petrus Abailardus Ep.* 21 *ad Gulielm. Parisiens. Episc. Natalis Alexander Hist. Eccl. sec.* XI & XII. *c.* 4. §. 4.

ROSCILLUS en ÆGUS waren de zonen van Abducillus, die een vorst der Allobrogen was. Deze twee jongelingen dienden Julius Cesar in des zelfs Gallikaansche oorlogen, bekledende hoge bedieningen in des zelfs leger; waarom hy hen tot vergelding hunner getrouwe diensten de voornaamste eerampten in hun vaderlandt gaf: ook wierden zy voor den wettigen tydt mede in den Raadt aangenomen. Maar wanneer de soldaten over de zelve klaagden, dat zy hunne verdiende soldy niet ontfingen, namen zy het voor een hoon op, dat Cesar die beschuldiging geloofde; weshalven zy, en alle die van hunne party waren, zich by Pompejus tegen Cesar voegden. *Cæsar B. C. lib.* III.

ROSCIUS, een zeer vermaard toneelspeler, die zo volmaakt in zyne kunst was, dat men naderhandt een ieder, dien men als een bekwaam meester in zyne kunst wilde roemen, *Roscius* noemde. Hy was de eerste, die een momaangezicht op het toneel bragt, aangezien hy 'er scheel en zeer mismaakt uitzag. Het volk hoorde hem zeer gaarne, ook met een verstelt aangezicht, doordien zyne stemme zeer aangenaam was. Cicero heeft voor hem gepleit in eene redenvoering, die voor tytel voert: *Pro S. Roscio Amerino.* Die zelve Cicero pryst hem insgelyks na zyne doodt in een redenvoering voor Aulus Licinius Archias, zeggende, dat de bewegingen zynes ligchaams weergaloos waren.

ROSCOMMON, in 't Latyn *Roscomenum*, een stadt en graafschap in Connaught, een landschap van Ierlandt. Dit graafschap paalt ten Noorden aan het zogenaamde Curlew-gebergte, waar door het van Slego wordt afgescheiden. In 't Oosten grenst het aan de rivier Shannon, waar door het van de graafschappen Letrim, Longfort, West-Meath, en Kings-County wordt afgezondert. In 't Zuiden paalt het aan Kings-County en Galloway, en ten Westen aan de rivier Suck, die het van Galloway en Mayo onderscheidt. Het graafschap is tamelyk lang, te weten omtrent 60 Engelsche mylen van het Noorden naar 't Zuiden; doch de breedte kan niet meer dan 19 Engelsche mylen halen. De grondt is een effen en zeer vruchtbaar landt, voornamentlyk van granen en gras. De hoofdstadt Roscommon, van welke het graafschap den naam heeft, is gelegen aan de rivier Suck, naar 't Westen, omtrent in 't midden, 12 Engelsche mylen van Athlone Noord-Westwaarts, maar 33 van Galloway Noord-Oostwaarts.

ROSDORI DONSKI, een landschap in 't Russisch Tartarye, palende ten Oosten aan Astrakan, en ten Zuiden aan de rivier Tanais. *Heberst. Comment. rer. Moscov.*

ROSE, ROOSE, een vryheerlyke familie, die in Brabandt de heerlykheit Leeuw St. Pierre bezit. Zy heeft haren oorspronk uit Vlaanderen, alwaar reets in den jare 1290 een zeker *Gautier Rose* gebloeit heeft. In den jare 1325 was *Matthias Rose* vermaard. *Johan Rose* stierf in den jare 1390. *Jodocus Rose* wordt in den jare 1598 onder de abten van Abdinghoven getelt. *Pieter Rose* stierf in den jare 1673. Deze was koninklyke Spaansche president van Brabandt. Zyn zoon, *Johannes Petrus*, was grootkanselier en Domheer te Luik. *Johan Karel*, heer van Leeuw St. Pierre, Mirmont, Spy, Castere, enz. koninklyke Spaansche requestmeester en Raadsheer in den groten Raadt te Mechelen, heeft in den jare 1690 den vryheerlyken tytel in zyne familie gebragt.

ROSE, een graaflyk en vryheerlyk geslacht, heeft zich in Polen, Zweden, Lyflandt, Duitschlandt en Vrankryk uitgebreid. *Poragius*, of *Poray*, zoon van den grave Slaunik, en heer te Lubitz in Bohemen (wiens moeder de zuster van keizer Henrik den I was) verkoos in den jare 992 zyne woning in Polen, en erlangde van hertog Boleslaus verscheide goederen, na dat die van Bohemen, om het vertrek van zynen broeder Adalbert den Heiligen te wreken, niet alleen zyne vaderlyke goederen hadden verwoest, maar ook zyne vyf broeders gedood. Des zelfs nakomelingen, *de Rosen* genaamt, om dat ze drie witte rozen in hun wapen voerden, worden gezegt zich in vyftig huizen verdeelt, en naar hunne riddersetels genoemt te hebben. *Werner* is in den jare 1156 bisschop van Plotzko, *Zyroslaus* de II in den jare 1180 bisschop van Breslau, en *Boguphalus* in den jare 1241 bisschop van Pozen geweest. Dus waren *Bodzaus* in den jare 1348, *Zavisius* in den jare 1380, en *Seteg* in den jare 1392 bisschoppen van Crakau. *Nicolaus Malärzick*, uit het huis der Rosen, was in den jare 1430 eerste geheime Raadt van Alexander Withaud, grootvorst van Ruslandt. *Reinhold van Rose* diende den Czaar Basilowitz als generaal. Maar aangezien hy een afkeer van des zelfs wreedheit hadt, viel hy nevens anderen in den jare 1547 van hem af, en zocht de stadt Dörpt van des zelfs juk te bevryden; doch hy hadt het ongeluk, dat hy van de Moskovitische bezetting afgeslagen wierdt, en zyn leven verloor. *Gustavus van Rose* was een der drie eerste graven, van welke Erik de XIV in den jare 1561 tot den troon van Zweden verheven wierdt. In den dertigjarigen oorlog hebben zich de navolgende vyf oversten en generaals in het Zweedsche leger beroemd gemaakt: (1) *Johan Christoffel*; (2) *Frederik*; (3) *Woldemar*, bygenaamt de Dolle, die vele blyken van zyne dapperheit gaf, maar eindelyk van zyn overste wachtmeester, dien hy een kinnebakslag gaf, te Basel in den jare 1645 wierdt doorstoken. (4) *Johannes*, die in den jare 1657 wegens vermoeden van verbode verstandhouding met Polen te Mariënburg, in Pruissen, onthalst wierdt. (5) *Reinhold*, van wien beneden. De broeder van dezen laatsten, genaamt *Fabianus*, nam zyn verblyf in Vrankryk, en teelde *Conraad van Rose*, grave van Bollwiller, ridder der koninklyke ordens, die in den jare 1703 maarschalk van Vrankryk gemaakt wierdt, en in den jare 1715 op zyn kasteel te Bollwiller in het 82 jaar zyns ouderdoms stierf. By Maria, de dochter van zyns vaders broeder, den voornoemden Reinhold, teelde by *Reinhold Karel.* Deze was brigadier in Franschen dienst, en trouwde in den jare 1697 met de dochter des graven van Grammont, generaal luitenant en kommandant in 't Franche Comté, by welke hy een zoon, met name *Conraad*, teelde. *Johannes van Rose*, heer van Kleinroop, was in den jare 1712 generaal der Zweedsche ruitery. In 't einde der XVII eeuwe, en vervolgens, hebben zich de twee vryheeren van Rose in koninklyken Poolschen en keur-Saxischen dienst vermaard gemaakt. De oudste, met namen *Otto van Rose*, was vryheer van Schönangern, heer te Berga en Hädingen, keur-Saxische generaal majoor en kommandant van Wittenberg tot den jare 1706, wanneer hy by de aannadering der Zweden naar Dantzich, en van daar in de opper-Lausitz op de goederen zyner twede gemalinne, eertyds weduwe baronesse van Loben, geweken is, alwaar hy in den jare 1715 stierf. By zyne eerste gemalinne hadt hy een zoon geteelt. De jongste was eerst overste luitenant in keizerlyken dienst; maar wanneer in den jare 1685 graaf Joseph van Rosenberg, nevens wien hy naar een regiment stondt, hem voorgetrokken wierdt, doorstak hy dezen, toen hy van 't hof komende voor zyn huis uit de koets tradt. Hier op wierdt hy wel in arrest genomen, doch vondt middel weder los te raken. Naderhandt kwam hy met de Saxische hulpbenden, die in den jare 1696 tegen den Turk te veldt trokken, in Oostenryk, en erlangde op het aanhouden des keurvorsten van Saxen pardon. Hy geboodt nog in het zelve jaar als generaal veldmaarschalk luitenant den linker vleugel der Christenen by Temeswar, en in den jare 1698 hadt hy het bevel over den regter vleugel van het Duitsche leger, wanneer het zelve in Polen trok. Hy stierf in den jare 1702 te Wittenberg aan een beroerte, toen hy zyn broeder bezocht. Het lyk wierdt te Graupen in de kerk der Jesuiten bygezet, alwaar hy voor dezen de Roomsche Religie hadt aangenomen; en aangezien hy 3000 daalders als een legaat ten behoeve van die kerk gemaakt hadt, begon men hem een gedenkteken aldaar te stichten; doch wanneer het geldt niet volgde, wierdt het ook gestaakt. *Dlugoss. Hist. Pol. Tom.* I. *Paprocii Stemm. & Spec. Morav. Chytræi Sax. Pufend. Schw. Kr. Gesch.*

ROSE (REINHOLD VAN) was eerst overste onder den hertog Bernard van Weimar, die hem 12000 daalders by testament vermaakte. Na des zelfs doodt hadt hy mede het bevel over des zelfs leger, en wanneer het zelve in Franschen dienst overging, wierdt hy eerst tot generaal majoor, en daar na tot generaal luitenant bevordert. Maar wanneer in den jare 1647 tien Weimarsche regimenten onder den maarschalk van Turenne den dienst opzeiden, ten ware zy onder 't bevel van den generaal Rose stonden, en tegen de vyanden van de kroon Zweden gebruikt wierden, beschuldigde men Rose als autheur van dezen opstandt. Hy wierdt ook werkelyk, toen de voornoemde regimenten doorgingen, in een harde gevangenisse gezet, niettegenstaande hy alle zyne krachten hadt ingespannen om de oproerigen weder tot hunnen plicht te brengen. Hy bleef een geheel jaar in dien toestandt, tot dat hy eindelyk door tusschenspraak der koninginne van Zweden te Parys op vrye voeten gestelt wierdt. Sedert is hy bestendig in den dienst van Vrankryk gebleven. Hy trouwde in den jare

1637 te Straasburg met eene dochter van een voorname famille, waar door hy zyn geluk maakte. In den jare 1668 verselde hy den koning by de belegering van Dole, berydende een paardt van 38 jaren, van het welke hy zyne Majesteit verhaalde, dat het zelve in den slag by Rocroy zyn leven gered hadt. Hy stierf eenigen tydt daar na, vermakende onder anderen zyn getrouw paardt een jaarlyksch pensioen, nevens een weide, en vryheit. Ingeval dit testament zou zyn tegengesproken, hadt het paardt misschien een beter vonnis te verwachten gehad dan de kat van madame du Puis, eene vermaarde harpspeelster te Parys, die aan de voornoemde kat niet alleen by uiterste wille een zekere jaarlyksche wedde, maar ook zekere visiten, ieder weke by dat dier af te leggen, hadt verordent. De heeren Maurice, Vautier en de Ferriere hebben by die gelegenheit hunnen schranderen geest getoont. De eerste verdedigde het testament, maar de twee laatstgenoemde bestreden het zelve. Men kan daar van de *Mercure Galante* van July des jaars 1678 nazien. Om weder te keren tot den generaal Rose, de zelve hadt wel gene mannelyke erfgenamen, doch liet eenen zyner neven uit Lyflandt komen, dien hy aldaar uithuwelykte, en hem alle zyne goederen by uiterste wille maakte. *Puffend. Theatr. Europ. T.* VI. *Tromsd. Bayle.*

ROSE, (TOUSSAINT) marquis van Coye, was eerst geheimschryver van den kardinaal van Rets, naderhandt van den kardinaal Mazarin, en in het koninklyk kabinet. Hy was ter zelver tydt president in de rekenkamer, en een lidt van der Fransche akademie, in welke hy in den jare 1675 als opvolger van den heere Conrart aangenomen wierdt. Hem volgde de heer de Saci, toen hy in den jare 1701, den 6 January, in den ouderdom van 86 jaren dit tydelyke hadt gezegent. Zyn zoon, Lodewyk Rose, Raadsheer in 't Parlement van Rets, en koninklyke kabinet-secretaris, stierf reets in den jare 1688, nalatende een zoon en een dochter, welke laatste in den jare 1699 Anton Portail, generaal advokaat in 't Parlement van Parys, ten huwelyk nam. *Bayle.*

ROSEBEQUE. Zie ROZEBEEK.

ROSELLI, (NICOLAUS) een kardinaal, was geboren te Tarragona, in Spanje, den 13 November des jaars 1314. In het dertiende jaar zyns ouderdoms begaf hy zich in de orde der Dominikanen, en oeffende zich zodanig, dat hy tot de hoogste waardigheit in de philosophie en Theologie bevordert wierdt, en beide die wetenschappen op verscheide akademien leeraarde. Vervolgens wierdt hy provinciaal van Aragon, Inquisiteur van dat koninkryk, en eindelyk in den jare 1356 van paus Innocentius den VI kardinaal gemaakt. Hy bestreedt de leer van Wiclef mondeling en schriftelyk, en schreef een groot werk, genaamt: *Gesta Romanorum Pontificum*; nevens een *Commentarius de quadruplici jurisdictione Rom. Ecclesiæ in regnum Siciliæ.* Beide zyn ze in handschrift in de Vatikaansche bibliotheek. Hy stierf den 28 Maart des jaars 1362, en wierdt op het eilandt Majorca begraven. *Bzov. & Rainald. in Annal. Panvin. Aubery. Porregna in Eleg. Card. Hisp. Contelor. Elench. Cardin. Zurita.*

ROSEMOND, of ROSIMUNDA. Zie ALBONIUS.

ROSEMOND, een dochter van Walterus, Lord van Clifford, en meesteresse van Henrik den II. koning van Engelandt. Deze hadt haar een geruimen tydt van wegens hare uitnemende schoonheit zeer bemind, maar eindelyk op het aanhitsen zyner minnevrige gemalinne Eleonora, dochter van Wilhelm, hertog van Aquitanie, heimelyk om het leven gebragt, na dat ze hem reets twee zonen gebaart hadt, namentlyk: (1) *Wilhelm*, toegenaamt *Longépée*, dat is *Langzwaardt*, die met zyne gemalinne Ela, erfdochter van Wilhelm, grave van Salisbury, dezen graaflyken tytel erlangde, en vyf kinderen naliet, met namen *Wilhelm*, grave van Salisbury; *Stephanus*, grave van Ulster; *Ela*, gravin van Warwik; *Ida*, baronesse Beauchamp van Bedford, en *Izabelle*, baronesse van Vesey. (2) *Godfried*, die in den jare 1192 aartsbisschop van Jork wierdt, en eindelyk in den jare 1213 stierf, na dat hy onder de regering van zynen broeder, koning Johannes, vyf jaren in ballingschap geleeft hadt. Het verlies van Rosemond ging den koning zodanig ter herte, dat hy Eleonora, die daarenboven in de zamenzwering van zyne zonen tegen hem ingewikkelt was, 14 of 16 jaren lang in verzekering nam. Het lyk van Rosemond wierdt te Godstow, naby Oxford, in een nonnenklooster bygezet, met het nevensgaande grafschrift:

Hic jacet in tumba Rosa mundi, non Rosa munda;
Non redolet, sed olet, quæ redolere solet.

Koning Johannes, zoon van Henrik den II, begiftigde dit klooster zeer rykelyk, ten einde men voor de ziele der afgestorvene Rosemond bidden zou. Na verloop van een geruimen tydt, wanneer Hugo, bisschop van Linkoln, dit klooster, onder zyn kerkgebiedt gelegen, bezocht, liet hy de beenderen van Rosemond, die door haar onkuisch leven haar zelve een Christelyke begraveniſſe onwaardig hadt gemaakt, uit de kerk brengen. Doch de nonnen bragten des niettegenstaande de zelve daar weder in, sloten de beenderen in een geperfumeerden sak, en dezen sak weder in een lode kist. Dit alles heeft men naderhandt by de Reformatie en verstoring dezer kerke gevonden. Haar graafstede is nog op den huidigen dag te Godstow in een oude verwoeste kapel te zien. Aldaar vertoont men ook de overblyfselen van een doolhof, dien Henrik ter oorzake van deze Rosemond gezegt wordt aangelegt te hebben. *Cambden Brit. p.* 255. *Paul. Æmil. lib.* V. *Matth. Parisiens. Gulielm. Neubrig. Rer. Angl. lib.* II. *Sam. Daniel's Life of King Henry* II.

ROSENAU, een stadt in opper-Hungarie, gelegen in 't graafschap Zips. *Zeiler. Descr. Hungar.*

ROSENBERG, ROZENBURG. Zie ROZENBERG en ROZENBURG.

ROSENDAAL. Zie ROZENDAAL.

ROSENEK, eertyds ROSETTI; een voorname famille, was reets in de XIV eeuwe te Ferrara in den adelstandt, doch wierdt genoodzaakt wegens een heimelyk gepleegden moordt zich van daar naar Bergamo te begeven. *Horatio de Rosettis*, die in den jare 1367 te Bergamo leefde, is de stamvader der heeren *Rosetti*, in Krain, van welke *Johannes Antoni* in 't midden der XVII eeuwe het kasteel Rosenek, een myl van Wippach gelegen, gesticht heeft; waar van daan zyne nakomelingen, uit welke *Johan Marx* in den jare 1690 bisschop van Biben geweest is, zich vryheeren van Rosenek noemen. De familie van *Rosetti* is op den huidigen dag in Italië nog in aanzien. In den jare 1644 was 'er een van de zelve kardinaal en pauſſelyke nuncius in Duitschlandt. In Zwitserlandt is ook een oude adelyke familie van *Rosenek* bekend, van welke *Hugo* in den jare 1414 abt te Einsiedlen, en *Johannes* de Jonge in het zelve jaar mede op het concilie van Constants geweest is. *Valvasor lib.* XI. *p.* 473. *Munsterus.*

ROSENHAHN, (SCHERNIG) vryheer van Ihalaburg, ryks-Raadt van Zweden, en opperstadhouder van Stokholm, was ambassadeur van de koninginne Christina op de vredehandeling van Munster. Hy wierdt in den jare 1648 door Christina naar 't hof van Vrankryk gezonden. Na zyne wederkomst wierdt hy in den jare 1650 tot ryks-Raadt en opper-stadhouder van Stokholm benoemt. In 't volgende jaar wierdt hy naar Duitschlandt gezonden, om iets wegens de stadt Bremen te verrechten. In den jare 1652 wierdt hy na de doodt van Salvius als hoofdt van 't koninklyke gezantschap tot de vredestraktaten met Polen naar Lubek gezonden. In het zelve jaar erlangde hy de waardigheit van den vryheerlyken standt. Na dat hy vervolgens uit name van zyne koninginne verscheide gewigtige zaken in Duitschlandt hadt verrecht, keerde hy naar Zweden te rug, en deedt te Upzal in den jare 1654 den voorslag, toen de koningin besloten hadt de kroon af te leggen. Hy wierdt nog in het zelve jaar door koning Karel Gustaaf weder naar Duitschlandt gezonden, alwaar hy de hulde van Bremen en Verden ontfing, en daar op nog een tydlang als plenipotentiaris in 't Duitsche Ryk bleef. By de vrede van Coppenhagen in den jare 1660 was hy insgelyks koninklyke afgezant, en stierf eindelyk na zyne wederkomst in Zweden in den jare 1663.

ROSENKRANTZ, een graaflyk geslacht in Denemarken, bloeide eertyds ook in Holstein. *Erik* bekleedde in den jare 1575 de bediening van stadhouder in Noorwegen. *Georg*, Deensche ryks-Raadt, en medevoogdt van den koninklyken prins Christiaan den IV, stierf in den jare 1596. Des zelfs zoon *Oligerius* heeft insgelyks de bediening van ryks-Raadt bekleed, en wierdt als afgezant naar verscheide hoven gezonden. Ten laatste deedt hy een vrywilligen afstandt, en stierf in den jare 1642, nalatende twee zonen, *Gundaus*, die in den jare 1675 als ryks-Raadt overleedt, en *Nicolaus*, die als generaal luitenant en kommandant van Coppenhagen in den jare 1676 voor Helsingburg sneuvelde. *Erik*, geheime Raadt, stierf in den jare 1681. In den jare 1712 was *Nicolaus* kommanderende Deensche generaal in Pomeren. *Angeli Holst. Adel-Chron. p.* 212. *Molleri Isag. ad Hist. Cherson. Cimbr.*

ROSENKREUTZER. Dit is de naam van een vermaarde societeit, die in de XVII eeuwe zich beroemd gemaakt heeft. De leden der zelve noemt men ook wel de *Broederschap der loffelyke orde des Rozenkruisses*, of *het hoogverlichte gezelschap van 't H. Rozenkruis*, enz. Of ze deze benaming van hunnen gewaanden stichter, *Christiaan Rozenkruis*, dan van de navolging van Christus in het geestelyke kruis, dan van elders hebben, daar omtrent zyn de meningen niet eenerlei. Men zegt, dat deze societeit reets in den jare 1612 vermaard geweest is. Zeker is het, dat in den jare 1615 de zogenaamde *Fama Fraternitatis*, of ontdekking van de broederschap der loffelyke orde van 't Rozenkruis, nevens de belydeniſſe dezer broederschap aan alle geleerden en hoofden van Europa is gezonden, nevens eenige antwoorden van den heere Haselmeier, en andere geleerde mannen in de *Fama* opgestelt, en een redenering over een algemene hervorming der gansche wereldt. Men zeide van de leden van deze societeit, dat ze de grootste geheimen der nature verstonden, de kennis van den steen der wyzen hadden, nevens een zeker geneesmiddel, bekwaam om een mensch eenige eeuwen lang te doen leven, ja zelfs onsterffelyk te maken. Boven dien hadden zy verscheide stellingen, die uit de magie, kabale en alchymie wierden afgeleid, en uit dien hoofde van de Godgeleerden verworpen. Het voornaamste doelwit dezer societeit wordt gezegt een algemene reformatie niet alleen van kunsten en wetenschappen, maar ook van allerlei standen en staten geweest te zyn. Zy zeiden ook, dat de stichter van hunne societeit, *Christiaan Rozenkreutz*, dien ze in de *Fama* hunnen aandachtigen, geestelyken en hoogverlichten vader noemen, reets in den jare 1388 in Duitschlandt was geboren, naderhandt als een pelgrim naar 't H. Landt, Arabie en Egypten gereist, en aldaar van de Oostersche wyzen in de verborgendheden der nature onderwezen was. Vervolgens zou hy weder in Duitschlandt gekomen zyn, en aldaar de societeit tot verbetering der wetenschappen opgerecht hebben. Verders eischten zy, dat de genen, die zich in hunne societeit begaven, zy waren wie zy wilden, en waar zy ook mogten leven, zich onder eede zouden verbinden hunne namen te verzwygen tot 'er tydt alles tot een algemene reformatie gereed was. Het geen van den voornoemden stichter verhaalt wordt, hebben sommigen als een louter verdichtsel verworpen, doch anderen als een geheimryk raadsel aangemerkt. Dus zyn de meningen omtrent den oorsprong der societeit zelve ook verscheiden, alzo 'er zyn, die *Valentinus Weigelius*, of iemandt anders, voor der zelver stichter aangeven. Misschien is de gehele societeit een verdichtsel, gelyk sommigen gemeent hebben; hoewel deze het wederom niet eens zyn van wien of waarom deze fabel verzonnen is. Nicolaus Hun-

Hunnius was van gedachten, dat de Hervormden de uitvinders daar van waren. Anderen meenden met meer waarschynlykheit, dat de zaak van de genen was verzonnen, die de Paracelsische en Chymische medicyn en philosophie, met den aankleven van dien, poogden door te dringen. Wederom anderen hebben willen bewyzen, dat dit gansche spel van den vermaarden Lutherschen Godgeleerde *Joh. Val. Andrea* in de wereldt is gebragt, met oogmerk om de gebreken en dwalingen in de wetenschappen en kunsten dies te beter te erkennen, en te verbeteren. Hoe het zy, men heeft aangemerkt, dat de bovengenoemde *Fama* der gewaande societeit by velen schriftelyk verdedigt, by anderen tegengesproken en wederlegt is. Onder de eersten was David Mederus in zyn *Judicium Theologicum*, of Christelyk en kortbondig bedenken aangaande de *Fama* en *Confessie* der broederschap van de loffelyke orde van 't Rozenkruis; daarenboven Michaël Maierus in zyn *Silentium post clamores*, *in Themide aurea*, *seu Tractatu de legibus Fraternitatis Rosea crucis*; Robertus Flood à Fluctibus in zyne *Apologia Compendiaria*, en in zyn *Tractatus Apologeticus*, en meer andere schriften; Julius Sperber in de zogenaamde *Echo* der van Godt hoogverlichte broederschap der loffelyke orde *Rosea crucis*, en meer andere, onder welke verscheide zonder en met een verdichten naam. Onder de laatste is een der voornaamste die onder den name van *Menapius* schuilt, in een brief aan de Rozenkruitsers in 't licht heeft gegeven. Zommigen houden dezen voor dien autheur, die onder den name van *Irenæus Agnostus* verscheide schriften heeft in 't licht gegeven, waar in hy veinsde mede van die societeit te zyn, maar onder schyn van pryzen de zelve des te meer poogde ten toon te stellen. Na dezen heeft zich de beroemde geneesheer *Andr. Libarius* in zyne Welmenende Bedenkingen van de *Fama* en *Confessie* der broederschap van 't Rozenkruis zeer hevig daar tegen aangekant, zynde van verscheide andere medicynen gevolgt. Onder de Godgeleerden hebben zulks gedaan *Nicolaus Hunnius* in zyne Betrachting der nieuwe Paracelzische Weigeliaansche Theologie; *Christianus Gilbertus de Spaignart* in zyn zogenaamd *Theologisch Wacht-horentie*; *Valentinus Griesman* in zyn Getrouwen Eckard tegen de Anabaptistische, Schwenkfeldische, Rozenkreutzersche ketteryen, enz. *Rastius Heldenbuch c.* 1. *q.* 3. *Schelhammer Wiederlegung der verm. Postille vou Weigelius p.* 9. *Kromayerus Scrutin. Relig. Disp.* 6. *Joh. Hoornbeek Summa Controv. p.* 4. *Colbergius Hermetisch-Platon. Christend P.* I. *c.* 6. *Kortholt Hist. Eccl. sec.* XVII. *sect.* I. *c.* 2. *Arnold Kerk-en Ketter-Hist.* II *D.* XVII *B.* 18 *K. Caroli Memorab. sec.* XVII. *lib.* II. *c.* 4 & 25.

ROSENOBLES. Zie NOBLE.

ROSEO, of ROSEUS, (MAMBRIN) een Italiaansch schryver in de XVI eeuwe, gaf in den jare 1549 een werk, genaamt: *Institutio Principis Christiani*, in 't licht, en in de Italiaansche tale een Continuatie der Historie der wereldt van *Joh. Tarcagnota* tot het jaar 1571. Boven dien heeft hy een traktaat van de krygskunde in 't Italiaansch vertaalt, waar van anderszins Gulielmus de Bellai gezegt wordt autheur te zyn. En eindelyk heeft hy een Historie van 't koninkryk van Napels zamengestelt. In zyne Continuatie van *Tarcagnota* straalt zyne hevigheit en haat tegen de Protestanten door; en wat de eige namen aangaat, in de zelve zyn oneindig vele misslagen begaan. *Bayle Dict. Crit.*

ROSES, in 't Latyn *Rhoda*, of *Rhodopolis*, een stadt in Catalonië, was oudtyds maar een abdy. Karel de V begon 'er een stadt en vesting van te maken. In 't Zuiden heeft ze de Middelandsche zee, in 't Westen de vlakte van Lampourdan, en een meir, maar in 't Oosten en in 't Westen het Pyreneesche gebergte. De vesting heeft vyf bastions. Toen in den jare 1640 gansch Catalonië zich voor Vrankryk verklaarde, bleef Roses alleen aan Spanje getrouw. Du Plessis-Pralin belegerde deze plaats in den jare 1645, en veroverde de zelve na eene belegering van 57 dagen, het welk hem een maarschalksstaf te wege bragt. De Spaanschen, die gedurende de binnenlandsche beroerten in Vrankryk zich byna van gansch Catalonië meester maakten, bezetten Roses in den jare 1653 negen maanden lang, doch te vergeefsch; maar het wierdt hen in de Pyreneesche vrede in den jare 1659 weder ingeruimt. In den jare 1693 verloren zy het andermaal, en misten die vesting tot op het sluiten der Ryswykscbe vrede in den jare 1697. De *Golf van Roses* heeft 4 mylen in haren omtrek, beginnende met een punt van 't Pyreneesche gebergte, by het kasteel de la Trinité, of van de Drievuldigheit, en eindigt omtrent by het stedeke Empurias. Doch de golf heeft geen water genoeg om grote schepen of galeien te dragen. Tusschen het kasteel de la Trinité en de stadt is een kleine zeediepte, alwaar zich in tydt van noodt grote schepen een tydlang kunnen onthouden: maar anderhalve myl aan de overzyde van 't kasteel, naar 't Roussillon toe, is een vlek, met name *Capdeguiers*, staande onder 't gouvernement van Roses. Hies is een bekwame haven. *Baudrand Relat. du siege de Roses an.* 1693. *Colmenar Delices d'Espagne. Bayle.*

ROSETTA, een stadt en zeehaven aan de Egyptische zee, in Afrika, naby den mondt van den Nylstroom. De ouden noemden ze *Metelis*, maar by de Turken wordt ze thans *Raschit* genaamt. Tusschen Rosette en Alexandrië vondt men eertyds verscheide oude penningen in 't zandt. Hier omtrent heeft men een menigte van geiten, welker lange ooren over de aarde nagesleept worden. Thevenot getuigt, dat Rosette nevens Caïro eene der beste steden in Egypten is. Deze stadt wordt dagelyksch vermaarder door haren sterken koophandel. Hare gelegenheit is zeer aangenaam, en zy is met fraaie tuinen omringt. De huizen der stadt zyn hoog en aanzienlyk. Men vindt hier allerlei overvloedt van levensmiddelen: doch in de maanden van Julius en Augustus hebben de inwoonders geen ander als regenwater tot hun gebruik. *Belon des Sing. d'Asie & d'Egypte.*

ROSETTI. Zie ROSENEK.

ROSHEIM was eertyds een vrye Ryksstadt in de neder-Elzas; drie mylen van Straasburg aan de Mogel gelegen. Zy is in de Westphaalsche vrede onder 't gebiedt van Vrankryk gekomen. In den jare 1383 ontstondt alhier een schrikkelyke brandt, waar door de gansche stadt, uitgezondert 30 huizen, met 80 zielen verteert wierden. *Sebast. Brand fol.* 302.

ROSIENIE, de hoofdstadt in Samogetië, een landschap in Polen, aan de rivier Dubissa gelegen. Zy is klein en slecht bebouwt.

ROSIERES, in 't Latyn *Rosaria*, een kleine stadt in Lotharingen, tusschen Nanci en Gerbeville, aan de rivier Meurte, waar door ze van St. Nicolaas, regt tegen over gelegen, onderscheiden wordt. Alhier wordt voortreffelyk wit zout gemaakt, waar van daan de plaats ook *Rosieres aux Salines* genaamt wordt.

ROSIMUNDA. Zie ALBONIUS, of ALBOINUS, koning der Longobarden.

ROSINUS (JOHANNES) wierdt te Eisenach in Thuringen in den jare 1584 geboren. Hy was een groot kenner der oudheden. De gronden zyner studiën heeft hy Eisenach en Weimar gelegt. Van daar kwam hy te Jena, alwaar hy zich in de Godgeleerdheit, doch meest in de letterkunde en oudheden oeffende. Met 'er tydt wierdt hy conrector van 't poëtisch gymnasium te Regensburg. Van daar wierdt hy naar Wickenstadt, in 't gebiedt van Weimar, als farheer beroepen, en van daar wederom naar Naumburg in de zelve bediening bevordert. Hy stierf aan de pest te Aschersleben in het 66 jaar zyns ouderdoms. Zyne doodt stellen zommigen in den jare 1606, anderen in den jare 1615, nog anderen in den jare 1619. Zyne voornaamste schriften zyn: *Antiquitates Romanæ*, by welke Thomas Dempsterus *Paralipomena* gevoegt heeft; *Appendix Chronici Drechsleri de Turcis*; *Exempla pietatis illustris*, *b. e. vita trium Electorum*, *Friderici Sapientis*, *Johannis Constantis*, & *Johannis Friderici Magnanimi*. *Ef. Leichfelder in vita Rosini MS. Hanckius de Rom. rer. Script. Part.* I. *c.* 80. & *Part.* II. *ibid. Witte Diar. biogr. an.* 1606. *Paulini Annal. Isnacens.* enz.

ROSLA, of eigentlyk *neder-Rosla*, een kasteel, dorp en ampt in Thuringen, aan de Ilm gelegen, staat onder 't gebiedt der hertogen van Saxen-Weimar, maar moet niet vermengt worden met een ander stedeke ROSLA aan de Helm, onder 't gebiedt der graven van Stolberg. Dit heeft ook een goed ampt. Albinus is van gevoelen, dat Rosla voor dezen een afzonderlyke heerlykheit geweest is. Men vindt in de oude oorkonden van 't jaar 1348 *Arnoldus van Rosla* als getuige aangehaalt. enz. *Mulleri Annal. Sax. p.* 26. *Beyeri Geogr. Jenens. p.* 395 *seq.*

ROSPIGLIOSI, een Italiaansch geslacht, dat te Pistoja in Hetrurië zynen oorsprong genomen, en door *Julius Rospigliosi*, die naderhandt in den jare 1667 onder den name van *Clemens* den IX paus geworden is, zyne vermaardheit erlangt heeft. Deze riep zyne bloedverwanten naar Rome, die hy ten dele generalen van den Kerkelyken Staat en de pauslelyke galeien maakte, ten dele tot gouverneurs van 't kasteel St. Angelo verklaarde. De abt *Jacobus Rospigliosi* was internuncius te Brussel, en naderhandt kardinaal. Des zelfs broeder *Vincentius* wierdt belast met eenige galeien naar Kandië te zeilen, doch hy keerde onverrechter zake te rug, en stierf van herzzeer. Kort te voren, eer dat de voornoemde paus stierf, maakte hy tusschen zynen bloedverwant, *Thomas Rospigliosi*, en de dochter van Pallavicini, zynde de rykste van Genua, een huwelyk. Maar aangezien de bruidegom voor het houden van 't byleger overleedt, wierdt de bruidt gemalin van des verstorven broeder, *Johannes Baptista*, die voor het millioen, hem ten huwelyk medegegeven, het hertogdom di Zaragola en andere landen den vorst Ludovisius afkocht. Sedert noemde hy zich hertog van Zagarola. Hy stierf in den jare 1710, nalatende twee zonen, *Dominicus* en *Nicolaus*. *Lehm. Europ. P.* II. *Hubn. Geneal. T.* 321.

ROSPIGLIOSI (JACOBUS) wierdt in den jare 1628 geboren. Zyn vader was Camillus Rospigliosi, broeder van paus Clemens den IX. Met dezen zynen oom, die voor zyn pausschap Julius Rospigliosi genaamt wierdt, reisde hy naar Salamanka, en oeffende zich aldaar in de philosophie en rechtsgeleerdheit. Na zyne wederkomst te Rome wierdt hy tot staats-secretaris van Alexander den VII bevordert, en gaf in die bediening preuven van zyne bekwaamheit in zyne onderhandeling met de Fransche gezanten, en moest om die reden ook naar Vrankryk reizen. Naderhandt wierdt hy als ambassadeur naar Brussel gezonden, en wanneer onderwylen zyn oom tot de pauslelyke waardigheit verheven was, moest hy andermaal naar Vrankryk gaan, om de vrede tusschen die krone en Spanje te bevorderen. Daar op wierdt hy in den jare 1667 kardinaal priester, met den tytel van *S. Sixtus*, en kardinaal padrone, hoewel de paus zynen raadt zeer selden gebruikte. Na de doodt van Clemens den IX gaf hy onder anderen zyne stemme aan den kardinaal Altieri, die onder den name van Clemens den X paus wierdt. Hy stierf in den jare 1684. *Palatii Fast. Cardinal.*

ROSPIGLIOSI (FELIX) was de broeder des voorgaanden, en wierdt in den jare 1645 geboren. Hy gaf zich geheel en al tot de studiën over. Zyn oom Clemens de IX weigerde hem den kaardinaalshoedt te geven, om niet te schynen zyne neven al te zeer te begunstigen. Des zelfs opvolger, Clemens de X, wilde hem wel tot kardinaal verklaren, doch aangezien de koning van Vrankryk den bisschop van Laon d'Etrée met al zyn vermogen tot die eere zocht te bevorderen, kon Rospigliosi niet voor het jaar 1673 daar toe geraken. Hy wierdt alstoen kardinaal met den tytel van *S. Maria in Porticu*, en stierf in den jare 1688. *Palatii Fasti Consulares.*

ROSS, (ALEXANDER) een Engelschman, leefde in de XVII eeuwe, en maakte zich door verscheide schriften vermaard; onder deze is een werk, van hem *Πανσέβεια*, of van de religien der gan-

ganſche wereldt, 't welk ook in 't Nederduitſch is overgezet; *Virgilius Chriſtianizans*; *Myſtagogus Poëticus*; enz.

ROSSANO, in 't Latyn *Roſcianum*, is een tamelyk grote en volkryke ſtadt, met den tytel van een vorſtendom, in Calabria citra, gelegen in 't koninkryk van Napels, op een berg, die rondom met ſteenrotſen omringt is. Alhier is een aartsbisdom. De ſtadt ſtaat onder 't gebiedt van den vorſt Borgheſe, dien ze echter in den Spaanſchen ſucceſſiekryg weder ontnomen is, om dat zy weigerde koning Karel den III te erkennen.

ROSSBACH, een Heſſiſche ſtadt in de Wetterau, een myl van Friedberg gelegen, wordt gezegt dus van de naby gelegene Rozebronnen genaamt te zyn. De overgeblevene torens getuigen, dat deze plaats eertyds zeer ſterk geweeſt is. Of het geſlacht der heeren van *Roſenbach*, die nog op den huidigen dag burgermannen te Friedberg zyn, hunnen naam hier van hebben, is onzeker. Maar het is bekend, dat eertyds keur-Trier en Heſſen gemene heeren van de zelve geweeſt zyn. In den jare 1666 is ze geheel by wyze van mangeling aan Heſſen-Darmſtadt gekomen. *Winckelm. Heſſ. Beſchr. p.* 185.

ROSSE, een groot graafſchap in 't Noorderdeel van Schotlandt, waar van de twede zoon der koningen van Schotlandt den graaflyken tytel plagt te voeren. Naar de Weſtzyde is deze landſtreek vol bergen en boſſchen, die een menigte van herten en reebokken voeden; maar de Ooſtelyke zyde is zeer vruchtbaar en wel bewoont. Ten tyde wanneer de biſſchoppelyke regering alhier nog plaats hadt, was dit graafſchap een biſſchoppelyk kerkgebiedt. Alhier is de vermaarde baai Cromarty, by de ouden *Porta ſalutis* genaamt. Men houdt ze voor een der beſte haven in 's konings landen. Dit graafſchap behelſt ook Armanot in zich, van waar de twede zonen der koningen van Schotlandt zich Lords noemden; insgelyks Affinshire, daar vele armen van de zee in lopen. *Cambd. Brit.*

ROSSE, in 't Latyn *Roſſa*, een plaats in 't Ierſche landſchap Munſter, en 't graafſchap Cork, was eertyds een biſſchoppelyke ſetel, onder den aartsbiſſchop van Caſhel behorende. Deze plaats is gelegen aan het Britanniſche kanaal, by den mondt van het riviertie Fin, 32 Engelſche mylen Zuidwaarts van Cork, en 22 ten Ooſten van Kingſale. De biſſchoppelyke ſetel is in den jare 1618 met hes bisdom van Cork vereenigt. Het is thans maar een dorp, maar was voor dezen een ſtadt.

ROSSELAER, een kaſteel en ſtedeke, nevens een vrye heerlykheit, in Brabandt, 2 mylen van Loven gelegen. In de Badenſche vrede wierdt het aan den keizer afgeſtaan. Hier van heeft een oude vryheerlyke familie, bezittende het ampt van erfkamerheer van Brabandt, den naam ontfangen. *Zeil. Topogr. Circ. Burg. Tromſd.*

ROSSEM, of ROSSUM, een dorp, met een ſlot, in Gelderlandt, gelegen in den Bommelerwaardt, hebbende zyne eige rechtbank. Volgens Slichtenhorſt in zyne *Gelderſche Geſchiedeniſſen* is de beroemde *Marten van Roſſem*, van welken in het volgende artykel breder zal geſproken worden, heer van dit dorp geweeſt. Ook praalt de kerk van dit dorp nog met eene prachtige tombe, ter eere van dien krygsheldt opgerecht. Kerk en predikant behoren onder de claſſis van Zalt-Bommel. *Pontanus en Slichtenhorſt.*

ROSSEM, of ROSSUM, (MARTEN VAN) heer van Roſſem en Poederojen, was geboren te Bommel, en een groot krygsoverſte ten tyde van Karel den V, de welke in zyn leven als een Gelderſche Achilles of twede Hannibal gevreeſt wierdt. Karel van Egmondt, door erfrecht hertog van Gelder, maar die daar om tegen Karel den V moeſt oorlogen, zondt hem in den jare 1518 voor zynen ſtadhouder naar Vrieslandt; maar hy ſtondt naderhandt van dit ſtadhouderſchap vrywillig af, om dat hy de kneveláryen der Gelderſchen in dit landſchap niet langer met goede oogen kon aanzien. De gemelde hertog maakte hem ook gouverneur van het ſticht van Utrecht, het welk toen door de Gelderſchen beheerſcht wierdt, en maarſchalk. Van zyne oorlogsverrechtingen wordt op verſcheide plaatſen in dit Woordenboek, als in de artykels van AMERSFOORT, 's GRAVENHAGE, enz. geſproken, zo dat men de zelve hier niet weder zal ophalen. Hy ging naderhandt over in keizerlyken dienſt, hieldt ſlecht huis in Vrankryk, daar hy door Karel den V omtrent den jare 1552 naar toe was gezonden, en wierdt door dien keizer tot gouverneur van Luxemburg aangeſtelt. Hy wierdt in het leger van de peſt, die daar in ontſtoken was, aangetaſt, en liet zich naar Antwerpen brengen, daar hy overleedt in den jare 1555. Het lyk wierdt van Antwerpen naar zyne heerlykheit van Roſſem gevoert, en daar in eene prachtige grafſtede gelegt. Toen de admirant in den Bommelerwaardt lag, wierdt zyn graf door een Spaanſchen ſoldaat geopent, en het lyk uit de kiſt gehaalt, maar op het verwyt van een anderen daar weder in gelegt. Men vondt aan elke van zyne zyden een buskogel, eveneens, zegt *Slichtenhorſt*, als of hy zelfs na zyne doodt vuur en vlam ſcheen te blazen, gelyk ook zyn huis te Arnhem, door hem getimmert en bewoont, als nog eenige nikkers en veldduivelen, met horens op de kop, gewapende krygslieden, en andere vreeſſelyke dingen van buiten vertoont. Zyne oorlogsdaden zouden buiten twyfel groter lof verdient hebben, hadt hy de wetten van den oorlog en de gerechtigheit van de zaak in 't dienen altydt zo wel betracht, als hy zich op den krygshandel en het verſtaan van den vyandt verſtondt. Men geeft hem dit barbaarſch ſpreekwoordt na, te weten, *dat het branden het Magnifikat* (of het meeſte verſierſel) *van den oorlog is*; dat is, zo als Pontanus en Slichtenhorſt het uitleggen, dat gelyk het Magnifikat het ſieraadt is van de Veſperen in de Roomſche kerke, aldus het branden het ſieraadt is van den oorlog. Het is verhalenswaardig het geen van zyne eenige dochter, *Anna* genaamt, verhaalt wordt. Namentlyk, zy was ſtom geboren, en alzo zy zich over haar ongeluk ſchaamde, wierdt ze op een huis buiten Utrecht in eenzaamheit opgevoed. In haren volwaſſen ouderdom raakte zy in een warrig proces, en wierdt te Utrecht voor de rechtbank ontboden. Daar kwam haar iets ſeldzaams voor, waar door hare tong los raakte, die haar ſedert dien tydt in 't ſpreken altydt ten dienſte is geweeſt. *Pontanus en Slichtenhorſt Gelderſche Geſchiedeniſſen.* enz.

ROSSENA, de hoofdſtadt van een klein graafſchap van den zelven name in 't hertogdom van Parma.

ROSSI, (HIERONYMUS) biſſchop van Pavië, maar geboortig van Parma, wierdt wegens zyne geleerdheit te Rome vermaard, alwaar hem paus Leo de X de abdy van Chiraballe, in 't gebiedt van Picenza, gaf. Clemens de VII verklaarde hem tot zynen geheimſchryver. Naderhandt ſtondt Roſſi uit eige beweging deze eerampten af ten behoeve van Johannes Maria du Mont, die hem in 't tegendeel het bisdom van Pavië afſtondt. Niet lang daar na wierdt hy van zyne vyanden beſchuldigt als of hy een manſlag hadt begaan. Hy wierdt derhalven in verzekering genomen; doch na verloop van drie jaren, wanneer zyne onſchuldt bleek, wierdt hy in zyn bisdom herſtelt. Paus Julius de III verklaarde hem tot gouverneur van Rome. In deze waardigheit ſtierf hy in den jare 1564, oud 65 jaren. Hy ſchreef een werk *De viris illuſtribus*, nevens een dichtſtuk, en eenige andere ſchriften, die van Theologiſche ſtoffen, en zulke, die het Kanonyke recht raken, handelen. *Ghilini Theatr. d'huom. letterati.*

ROSSI, (JOHANNES ANTONIUS) Zie RUBEUS.

ROSSI, (JOHANNES VICTOR) of JANUS NICIUS ERYTHRÆUS, een Romeinſch edelman, heeft zich by uitnemendheit door de kenniſſe der Latynſche tale vermaard gemaakt. Hy was een huisgenoot van den kardinaal Peretti, en na des zelfs doodt begaf hy zich geheel en al in eenzaamheit, om deste beter gelegenheit tot het ſchryven van boeken te hebben. Hy heeft volgens de gewoonte der XVI eeuwe zynen naam met dien van *Erythræus* verwiſſelt. Hy ſtierf in den jare 1647, meer dan 70 jaren oud, en nalatende verſcheide ſchriften, als: *Pinacotheca imaginum illuſtrium virorum*; *Epiſtolæ*; *Dialogi*; *Exempla virtutum & vitiorum*; enz. *Lorenzo Craſſo.*

ROSSIGNOL (ANTONIUS) was in den jare 1590 te Albi geboren. Hy poogde in zyne eerſte jeugdt de allerzwaarſte wetenſchappen, in 't byzonder de wiskunſt te begrypen, in welke hy binnen korten tydt byna tot volmaaktheit vorderde. Hier door wierdt hy zeer bekwaam om allerlei ſoorten van ſchriften in cyffer te verklaren; en men zegt tot zynen lof, dat hem nooit eenige diergelyke ſchrift is voorgekomen, die hy niet verklaart heeft. De eerſte preuve van deze zyne ſchranderheit gaf hy in de belegering van Realmont, in Languedok, wanneer den prinſſe van Condé, die deze ſtadt uit name des konings belegerde, zodanig een brief, van de belegerden geſchreven, in de handen viel, waar in zy die van Montauban berecht gaven, dat zy zich zouden moeten overgeven, ten ware men in tyds de belegerden van buſchkruidt voorzag. De prins zondt dezen brief, van Roſſignol ontcyffert, in de ſtadt te rug, en noodzaakte ze dus tot de overgave. Hier op wierdt Roſſignol van den kardinaal Richelieu aan 't hof geroepen. Hy heeft naderhandt in de belegering van Rochelle den koning goede dienſten gedaan. Lodewyk de XIII rekommandeerde hem op zyn doodbedde aan de koninginne, als zynde een man van zeer veel nuttigheit voor den ſtaat, gelyk hy ook in 't vervolg zeer veel achting genoten heeft; maar wanneer hem de koning op zyn luſthuis te Juwizi bezocht, was hy zo verheugt, dat de koning zelf bezorgt was het mogt hem nadelig zyn; gelyk hy ook kort daar na kwam te overlyden. *Perrault les Hommes illuſtres.*

ROSSWEIN, ook ROSSWANGEN, RISPEN, en RUSGKEN genaamt, een ſtedeke tuſſchen Freyberg en Döbeln, aan de Mulda, niet verre van het klooſter Altenzelle, aan het welke het ook tegen de dorpen Chriſtiansdorf en Oberlosnits in den jare 1175 by den opbouw der ſtadt Freyberg overgegeven is. Tegenwoordig behoort het tot het keurvorſtelyke Saxiſche ampt Noſſen, in 't markgraafſchap Meiſſen gelegen. Anders ſchynt het byna als of de naam van *Rosswein* zynen oorſpronk van de wynbergen ontleent, die het klooſter Zelle eertyds hier omtrent bezat; van waar de druiven op laſtpaarden (by de Duitſchen *Roſſen* genaamt) in 't voornoemde klooſter gebragt wierden, in plaats van de welke de naburige dorpen als nog een zeker dienſtgeldt betalen moeten. Het ſtads zegel is ook een paardt (*Ross*) met een druivetros. *Knaut Prodr. Miſn. p.* 257.

ROST (JOHAN LEONHARD) was te Neurenberg van eerlyke ouders geboren den 14 February des jaars 1688, de welke hem by aanwaſſende jaren, by een geſtadige oeffening in de Godvrucht, zo wel in huis, als in de ſcholen, in het lezen, ſchryven en cyfferen, als mede in de Latynſche tale lieten onderwyzen, waar in hy haaſt eene ongemene bekwaamheit betoonde. Zy zonden hem voorts in het ſchool van St. Sebald, daar hy eenige jaren in de twede en eerſte claſſe doorbragt, tot dat hy in het jaar 1703 zyne ſtudiën in het Gymnaſium Ægidianum voortzette. Omtrent den zelven tydt verkreeg hy door bemiddeling van den heere Wagner, hoogleeraar in de wiskunde te Hildburghauzen, een vryen toegang in het *Obſervatorium Aſtronomicum*, wiens toenmaligen bezitter, den heere Eimmart, hy dagelykſch aan de handt ging, en zulks naderhandt by des zelfs opvolger, den heere Muller, hoogleeraar te Altorf, voortzette. Na dat hy de opentlyke leſſen in de gehoorplaats mede begon by te wonen, en de zelve een tydlang met vrucht hadt aangehoort, en voorts tot hoger ſtudiën was bekwaam geworden, zich inzonderheit op de rechtsgeleerdheit toeleggende, zondt hem zyn vader in het jaar 1705 naar de hogeſchole te Altorf, daar hy, behalven de opentlyke en andere rechtsgeleerde collegiën, zich ook in de philoſophie en in de natuurkunde oeffende,

in welke hy zo ten aanzien van de kenniſſe en 't verzamelen van ſeldzaamheden, volgens zyne neiging, zyn grootſte vermaak vondt, en derhalven deze ſtudiën, waar hy kwam, onvermoeid voortzette. In het jaar 1708 ging hy met een ſchriftelyk getuigenis van zyn goed gedrag van Altorf naar Leipzich, en ſtudeerde aldaar tot het jaar 1709, wanneer hy te Jena niet minder vlytig was, en te gelyk de experimentale natuurkunde en wiskunſt behertigde. In het jaar 1712 keerde hy weder naar Neurenberg, en ging van daar voor de twede maal naar Altorf, daar hy een jaar lang bleef, afwachtende gelegenheit met iemandt vremde landen te kunnen gaan bezien. Doch wanneer dit niet wilde gelukken, begaf hy zich weder naar Neurenberg, ſtudeerde voornamentlyk in de wiskunſt, leerde voor zich de Franſche en Italiaanſche talen, en nam allerhande goede zaken onder handen. Inmiddels vermeerderde, ter gelegenheit van de grote zonverduiſtering, die den 3 May des jaars 1715 geſchiedde, zyne luſt van zich in de ſterrekunde te oeffenen, waar aan hy al zynen tydt met het uiterſte genoegen beſteedde. Hy zocht derhalven en verwierf een gemeenzamen ommegang en de vriendſchap van den in deze wetenſchap beroemden heere van Wurtzelbau, die hem niet alleen tot aan zyn einde met raadt en daadt byſtondt, maar hem ook by alle ſterrekundige waarnemingen in zyn huis den vryen toegang vergunde; inzonderheit toen hy wegens zynen ouderdom zelf daar toe onbekwaam was geworden. De zelve yver maakte ook, dat hy met verſcheide der beſte wiskunſtenaren en ſterrekundigen briefwiſſeling onderhieldt, dien hy ook zo wegens zyn goed oogmerk, als mede door zyn vloeienden en ſierlyken ſchryfſtyl gemakkelyk verkreeg. Onder deze was de heer Liebknecht in Gieſſen, de heer hof-Raadt Wolf te Marpurg, de heer profeſſor Hauſen te Leipzich, de heer profeſſor Muller in Altorf, de heer profeſſor Wagner te Hildburghauzen, de heer Leutman, voor dezen predikant te Dabrum, maar daar na te Petersburg, insgelyks de heer Gaupp, predikant en wiskunſtenaar in Lindau, als mede de koninklyke Pruiſſiſche ſterrekundige heer Kirch te Berlyn, de heer de l'Isle, die op zyne reize van Parys naar Petersburg den weg door Neurenberg nam, en in perſoon met hem kennis maakte, en meer anderen; gelyk ook vele andere voorname en beroemde mannen hem dikwils met de opdragt van hunne werken vereerden, als de heer Caſſini in Parys, Manfredus te Bononië, P. Nicaſius Grammaticus, een Jeſuit te Ingolſtadt, enz. Onder zyne te Neurenberg uitgegevene werken is zyn *Aſtronomiſch handboek* in den jare 1718 gedrukt; en wanneer men in het jaar 1721 het grote Noorderlicht zag, gaf hy daar over eene hiſtoriſche beſchryving, met platen, in het licht; welk ſeldzaam verſchynſel hy zeer naauwkeurig hadt waargenomen. In het jaar 1722 ſtelde hy den *Atlas cœleſtis portatilis*, of de beknopte verhandeling van het ganſche wereldsrondt naar de grondbeginſelen der waarachtige ſterrekunde voor, welk werk de Pruiſſiſche ſocieteit der wetenſchappen zo hoog hieldt, dat zy hem in het volgende jaar tot lidt aannam, hem in die waardigheit beveſtigde, met hem een openbrief en een aanzienlyken gedachtenispenning over te zenden. Hy wierdt daar door nog meer aangezet zynen yver te verdubbelen, en hebbende den prys behaalt van de eerſte te zyn, die het in den jare 1724 uitgevonden achtdaagſche onderſcheidt tuſſchen het Proteſtantſche en Gregoriaanſche Paaſchfeeſt ontdekte, ook eene beſchryving van de zon- en maanverduiſteringen voor het jaar 1715 hadt opgeſtelt, voltooide hy eindelyk in den jare 1726 zyn Aſtronomiſch handboek met byvoegſelen, het welk hy uitgaf, zynde zyn laatſte werk geweeſt. Van zyne aanmerkingen en waarnemingen, die hy het zy alleen, of met zynen broeder, den heere hof-Raadt Roſt, mede een groot liefhebber van de ſterrekunſt, heeft opgeſtelt, zyn verſcheide gedrukt, en indien de doodt hem niet hadt verraſcht, zou hy nog meer ſterrekundige ſtoffen uitgearbeid hebben, waar van eenige reets door hem waren begonnen, invoegen hy onophoudelyk op de verheerlyking der eere Gods en des naaſten dienſt bedacht was, daar toe een onvermoeiden vlyt aanwendende: want hy hadt een bezadigt gemoedt, een doordringend verſtandt, en was in zyne ondernemingen onveranderlyk, zo dat hem de arbeidt niet ligt verveelde. Voor Godt en zyn Woordt betuigde hy de diepſte eerbiedigheit, en verluſtigde zich daar in dag en nacht, waar van zyne nagelatene gedichten, enz. overvloedig getuigenis geven. Voor het overige was hy zeer vriendelyk, oprecht, en gedienſtig. Hy beminde de nederigheit en verdraagzaamheit, en ſchoon hem iemandt onbeleeft voorkwam, bejegende hy hem echter met medelyden, zonder wraakzucht. Hy onderhieldt een wonderlyke dieet, hadt derhalven eene tamelyk gezonde en wel geſchapene ligchaamsgeſtalte, een zeer ſcherp gezicht, het welk door het ſterrekyken in het minſt niet verzwakte: doch hy wierdt by gebrek van genoegzame ligchaamsbeweging zeer zwaarlyvig. Hy overleedt van een kwaadaardige koorts, die hem zomwylen het verſtandt benam, den 22 Maart des jaars 1727, in den ouderdom van 39 jaren, 1 maandt en 8 dagen, zynde niet getrouwt geweeſt.

ROSTOK, in 't Latyn *Roſarum urbs*, en *Roſtochium*, een grote en vermaarde koopſtadt in 't landt van Mekelenburg, omtrent een myl van de Ooſtzee aan de Warne, die aldaar een ſmallen inham maakt, maar waar uit een bekwame haven ontſtaat, waar by een ſchans, Warnemunde genaamt, gebouwt is. Zy wordt verdeelt in de oude, nieuwe en middel-ſtadt. In de oude ſtadt zyn de kerken van St. Pieter, S. Nicolaas, en St. Catharina, nevens het verwoeſte collegie der rechtsgeleerden. Deze oude ſtadt wordt door een arm van de Warne onderſcheiden van de middelſtadt. Hier in ſtaat O. L. V. en St. Janskerk, nevens het ſtadhuis. In de nieuwe ſtadt zyn 't St. Jakobsſticht, nevens deze kerken: de H. Geeſt-, St. Michiëls- en de H. Kruiskerk, waar by een nonnenklooſter, en de overige collegiën der akademie zyn. Van het kerkhof van St. Gertruid buiten de ſtadt merkt men aan, dat van de begravene lyken aldaar na verloop van een jaar vleeſch noch been meer gevonden wordt, wordende alles door de ſcherpe aarde verteert. Voorts zyn 'er drie grote plaatſen in de ſtadt, de oude markt, middel-markt, en de paardemarkt. Men telt 'er in 't geheel 140 ſtraten, en 7 poorten, behalven 14 kleine poorties, die tot de Warne leiden. Zy behoeft Lubek in grootheit niet te wyken. Men ſtelt haren oorſpronk in den jare 329, wanneer ze gezegt wordt een dorp geweeſt te zyn, het welk naderhandt door Godſchalk, koning der Obotriten, tot een ſtedeke gemaakt is. Men voegt daar by, dat Pribislaus, laatſte koning der Obotriten, in den jare 1160 uit de verwoeſte ſtadt Kyſin, die thans een dorp is, Roſtok op nieuw aangelegt, en met een muur omringt heeft. De hertogen van Mekelenburg hebben deze ſtadt grote vryheden, en onder anderen het muntrecht gegeven, hoewel voor geldt. Wanneer ze naderhandt in een verbondt met de Hanzeeſteden was getreden, heeft ze zich dikwils tegen de hertogen aangekant; gelyk nog in den jare 1573 is geſchied, wanneer ze echter met geweldt wierdt t'ondergebragt, en genoodzaakt den eedt van getrouwigheit af te leggen. In den jare 1415 wierdt door de hertogen Johannes en Albert den IV alhier een akademie geſticht, hoewel de zelve eerſt in den jare 1419 in ſtaat gebragt wierdt. Aldaar zyn ſedert vele geleerde mannen geweeſt. Het gebiedt, dat van de ſtadt Roſtok genoemt wordt, behelſt, behalven deze ſtadt zelve, nog de ampten, ſteden en klooſters, Bitzow, Dargun, Dobran, Gnoien, Laga, Marlow, Petzkow, Ribnitz, Salinas, Sulte, Schwan, Teſſin, enz. Het wordt aan de regterhandt door de Ribnitz van voor-Pomeren onderſcheiden, en paalt boven aan de Ooſtzee, ter linken aan het hertogdom Mekelenburg en vorſtendom Zwerin, maar beneden aan het vorſtendom Wenden. Wanneer na de doodt van den laatſten koning der Obotriten, en eerſten heer van Mekelenburg, Pribislaus, des zelfs zoon, Henrik Burewin de I, en zyn broeders zoon Niclotus om de erfvolging twiſtten, erlangde de laatſtgenoemde in den jare 1190 deze heerſchappy, door hulpe der Denen, als een leen van de zelve. Na zyne doodt, in den jare 1184, keerde de zelve weder tot den voornoemden Burewin den I: doch viel des zelfs zone, Burewin den II, te beurt, onder wiens vier zonen ze Burewin de III erfde, die aldaar eene afzonderlyke linie geſticht heeft, de welke eindigde in zyns zoons Waldemars zone Niclotus, bygenaamt *het Roſtokſche Kindt*. Deze gaf dit gebiedt den Denen over, het welk naderhandt als een leen van Denemarken den hertog van Mekelenburg, Henrik den Leeuw, in den jare 1323 gegeven wierdt. Maar onder Albert den II, die koning van Zweden wierdt, is deze belening door een verdrag afgeſchaft, (zie ALBERT, koning van Zweden) ſedert welken tydt de ſtadt Roſtok aan de hertogen van Mekelenburg gebleven is. *Petrus Lindeberg. in Topogr. Roſtoch. & Chron. Roſtoch. Frider. Lindenbrog. Chron. Roſtoch. Poſſelius in Orat. de Roſtock. Zeiler. Topogr. Saxon. Infer.* p. 203. *Werdenhagen de Rebusp. Hanſeat. Pontan. Hiſt. Dan. lib.* VII. p. 390, 404, 406, 412, 415, 418, 433. *lib.* VIII. p. 479. *Lunichs Reichs-Archiv Tom.* VII. p. 498. *Europ. Herold Tom.* I. p. 498.

ROSTOK, (SEBASTIAAN VAN) biſſchop van Breslau, bondvorſt des koninkryks van Bohemen, keizerlyke Raadt, en opperamptman in opper-en neder-Sileſië, wierdt den 24 Auguſty des jaars 1607 te Grotkau, in Sileſië, van burgerlyke ouders geboren. Zyn vader was, volgens het verhaal van *Frider. Luca*, een grofſmidt. Na dat hy zich te Neiſſe in de gronden der ſtudiën geoeffent hadt, vertrok hy naar Wenen en Praag, en wierdt vervolgens te Olmuts Doctor in de Theologie, verkoos het geeſtelyk gewaadt, en was 17 jaren farheer in de ſtadt Neiſſe. Wanneer deze ſtadt naderhandt door de Zweden wierdt ingenomen, was hy onder de gevangenen, en wierdt naar Stettin gevoert. Van daar wederkerende wierdt hy kanunnik in 't hoge ſticht van St. Jan te Breslau, en predikte aldaar drie jaren in den Dom. Vervolgens wierdt hy officiaal, en eindelyk aartsdiaken, en van den keizer zelve nevens zyne aanverwanten in den adelſtandt verheven. In de jaren 1653 en 1654 voltrok hy met zeer veel yver de keizerlyke bevelen omtrent het uitroeien der Lutherſche kerken in Sileſië, en des zelfs vorſtendommen, die in de Weſtphaalſche vrede niet uitgezondert waren. Hy herſtelde zelfs in den barren winter de Roomſchgezinden in 't bezit van 254 kerken; als officiaal en vikaris generaal heeft hy meer dan 600 kerken met Roomſche prieſters bezet. Daar op verhieven hem de beide hertogen van Ooſtenryk en biſſchoppen van Breslau, Leopold Willem en Karel Joſeph, tot beſtierder van 't bisdom Breslau ter Neis, en hy wierdt den laatſten, die nog zeer jong was, door paus Alexander den VII als medebeſtierder in 't geeſtelyke toegevoegt; en na des zelfs doodt wierdt hy uit aanmerking van zyne bekwaamheit, geleerdheit en dienſten, inzonderheit omtrent 't vervolgen der Proteſtanten, den 21 April des jaars 1664 tot des zelfs opvolger in 't bisdom bevordert; wanneer hy het zelve poogde in een anderen ſtaat te ſtellen, en den Roomſchen Godsdienſt overal uit te breiden. Na dat hertog Georg de III van Liegnits en Brieg den 14 July des jaars 1664 overleden was, gaf hem de keizer Leopold het beſtier als opperhoofdman van 't hertogdom opper-en neder-Sileſië. In deze bediening ſtierf hy den 9 Juny des jaars 1671 aan eene beroerte, na dat hy zyn bisdom 7 jaren en 2 maanden beſtiert hadt. *Fama virt. Epiſc. Uratislav. Luca Schleſ. Chron.* 448 *ſeq. Fibiger. Not. ad Henel. Sileſ. l.* VII. p. 202. *l.* VIII. p. 169. *l.* X. p. 917. *Dewerdeke Sileſ. Numiſm.* p. 243.

ROSTOW, of ROSDOW, een vorſtendom in Moskovië, aan de Wolga, wierdt eertyds den tweden zoon van den Czaar als een afgedeeld erfdeel gegeven. De hoofdſtadt, ook ROSTOW genaamt, heeft een metropoliet, en een hout kaſteel aan een meir, uit het welke de rivier Cotorea haren oorſpronk heeft. Johannes Baſilides, hertog van Moskovië, overweldigde de ſtadt en 't vor-

't vorstendom, na dat hy den laatsten van de familie, die aldaar regeerde, hadt om 't leven gebragt.

ROSTRA noemden de Romeinen de snebben van hunne schepen, die met yzer of koper beslagen waren. Daar mede doorboorden zy de vyandelyke vaartuigen. Wanneer zy diergelyke schepen van hunne vyanden verovert hadden, namen zy de *Rostra* daar af, hingen de zelve voor hun stadhuis te pronk, of maakten *Columnæ Rostratæ* daar van. Zodanig was de *Columna Rostrata* van Duilius, waar van men de afbeelding vindt in den *Florus* van Grævius, *pag.* 155; *of* de admiraal hong de zelve in zyn eigen huis op ter gedachtenisse van zyne overwinninge. ROSTRA wierdt te Rome ook genaamt de plaats, van waar men een aanspraak aan het volk deedt, om dat aldaar de bovengenoemde kopere snebben der schepen opgehangen waren. Hier wierden de opentlyke redenvoeringen gehouden, en de twistzaken voor en tegen bepleit. Men hieldt hier ook lykredenen over voorname personen, die gestorven waren. Julius Cesar, die de macht van 't volk poogde te beknoeien, liet deze *Rostra* verplaatsen, en derwaarts overbrengen, alwaar een minder menigte vergaderen kon. Wanneer de burgermeesters (*Consules*) of verkoren wierden, of hunne jaarlyksche bediening voleindigt hadden, deden zy alhier een aanspraak aan het volk, en wierden gezegt *pro Rostris* te spreken. Wilde men iemandt een standbeeldt laten oprechten, men verkoos daar omtrent een bekwame plaats. *Schefferus de Milit. Nav. Lipsius de Milit. Rom.* V. 17. *Cicero pro L. Manil. Mimitoli Rom. Antiq. Diss.* VII. *Nardinus Roma Vetus. Borrichius Antiq. Urb. fac. Fabricius Descript. Urb. Rom. Lipf. de Magnit. Rom. Pitiscus.*

ROSWEIDUS, (HERIBERT) een Jesuit, wierdt in den jare 1569 te Utrecht geboren, en stierf te Antwerpen den 5 October des jaars 1629. Het blykt uit zyne schriften, dat hy een zeer naarstig man, en in de kerkelyke oudheden wel ervaren was. Hy heeft *Paulinus* met zyne aanmerkingen in 't licht gegeven; nevens eene verdediging van Thomas à Kempis, dien hy voor den autheur van het boek, genaamt: *Van de navolging van Christus*, hieldt. Daarenboven schreef hy een kerkelyke geschiedenis, behalven verscheide andere stukken. *Alegambe de Script. S. J. Miræus. Val. Andreas.*

ROSWIDA, of ROSWITHA, ook HELENA VAN ROSSOW genaamt, was eene vermaarde nonne in de X eeuwe, en leefde in 't klooster Gandersheim. Hare afkomst en zonderling verstandt verwekten haar een grote achting. In de Griekfche en Latynsche talen was ze wel ervaren. Hare schriften, zo in gebonde als ongebonde rede, verstrekten in 't algemeen tot verwondering. Zy beschreef op het bevel van keizer Otto den II en de abdisse Gerberga het leven en de daden van Otto den I in heldendicht. Voorts schreef ze in dichtmaat de marteldoodt van St. *Dionysius* en *Pelagius*, en van St. *Agnes*; daarenboven zes heilige blyspelen, en andere schriften, welke alle in den jare 1501 te Neurenberg door Conradus Celtes in 't licht gegeven zyn. Zy bloeide in den jare 980. Trithemius dwaalt, wanneer hy haar in een andere eeuwe plaatst: ook mist Humfridus, die haar met Hilda, eene Engelsche abdisse, vermengt. Men vindt hare lofreden, ter eere van keizer Otto den Groten opgestelt, in de verzameling van *Reuberus* en *Meibomius*. *Trithem. de Vir. illustr. Germ. Vossius de Hist. Lat. lib.* I. *c.* 41. *Oudinus Supplem. De Script. Eccles. à Bellarmino omissis. Meibom. loc. cit. Tom.* I. *p.* 706. *Cave.*

ROT, ROTH, eene kleine stadt, met een kasteel en ampt, in 't markgraafschap Anspach, 4 mylen van Neurenberg gelegen. Zy wierdt in den jare 1292 door de heeren van Seckendorf aan de burggraven van Neurenberg verkocht. Alhier lopen de rivieren *Roth* en *Rednitz* zamen. *Tromsd.*

ROTA, of RUOTA is de naam van de hoogste rechtbank aan 't Roomsche hof, verbeeldende eeniger maten de Parlementen van Vrankryk, en bestaande uit twaalf prelaten, *Uditori di Ruota*, of *Auditores Rotæ* genaamt. Ieder van deze prelaten heeft een afzonderlyke tafel, aan welke hy zit, hebbende onder zich zekere notarissen, of schryvers. Zy oordelen by wyze van appél zo wereldlyke als geestelyke zaken, die onder de geestelykheit voorvallen, niet alleen te Rome, maar ook in andere landen, onder den paus staande, in 't byzonder over geschillen, die meer dan 500 scudi bedragen. Tot deze Rota geven verscheide natiën hare byzitters, zo dat de zelve bestaat uit drie Romeinen, een Toskaan, een Milanees, een Bolognees, een Ferrarees, een Venetiaan, een Franschman, twee Spanjaarden, en een Duitscher. De naam van *Rota*, die een radt betekent, komt daar van daan, dat de grondt van de zaal, waar in deze rechtbank gehouden wordt, een vloer heeft van marmer, de welke de gedaante van een radt van een wagen verbeeldt. Ieder van deze prelaten heeft een maandelyksche wedde van 100 dukaten. Zy hebben een rok van verscheide kleuren aan, en een diergelyke strik om den hoedt. Paus Johannes de XXII heeft deze rechtbank ingestelt. Clemens de VII vermeerderde hare privilegiën, en Alexander de VII maakte deze prelaten tot Apostolische onderdiakonen. *Onuphr. Panvin.*

ROTA, oudtyds *Virgao*, een klein stedeke in Spanje, is thans maar een vlek in Andalusië, gelegen aan de Golf van Cadix, tusschen de steden Cadix en S. Lucar.

ROTA, (BERNARDINUS) was te Napels uit een adelyke familie geboren, en een gelukkig dichter in de Latynsche en Italiaansche talen. Men zegt, dat hy niemandt der oude Latynsche dichters behoeft te wyken; en in de Italiaansche gedichten stelt men hem onmiddelyk na Petrarcha. Hy stierf te Napels in den jare 1575, oud 66 jaren. Zyne schriften zyn: *Elegiarum libri* III; *Epigrammatum liber*; *Sylvarum seu Metamorphoseon liber*; *Nania, quæ nuncupatur Partia*; *Sonetti e Canzoni*; *Rime in morte di Porcia Capece*; *Rime aggionte*; *Rime di diverse materie*; *Egloche pescatorie*; *Lo scilinguato Comedia*; enz. *Gravina in Epist. Lat. f.* 180. *Crasso ne gli Elogi P.* I. *f.* 56. *Ghilini Theatr. Toppius Bibl. Nap. P.* I. *p.* 46. *& Addizioni p.* 50 *seq. Thuanus Hist. Teissier Addit. aux Elog. Tom.* I *&* III.

ROTAN, (JOH. BAPTISTA) een Gereformeerd predikant te Rochelle, wierdt wegens zyne geleerdheit en schranderheit zeer geacht; maar hy wierdt verdacht gehouden als of hy zyne party verriedt, begunstigende onder de handt koning Henrik den IV en des zelfs verandering van religie. Men beschuldigt hem ook, dat hy, zich by 't hof zoekende aangenaam te maken, het heimelyk met den kardinaal du Perron eens wierdt om zich met dien prelaat in de tegenwoordigheit des konings in een dispuut over de geschilstukken der Roomsche en Hervormde kerke in te laten, en zich, om den koning dies te gemakkelyker tot het Pausdom over te halen, al willens te laten overwinnen; hoewel, wanneer de bestemde tydt gekomen was, liet hy zich verschonen met te zeggen, dat hy ziek was, het welk zommigen aan de kracht van zyn gewisse toeschryven; anderen menen, dat hy zulks ontgaan heeft, om de opentlyke schande by zyne geloofsgenoten te vermyden. Dit geschiedde in den jare 1593. Men verhaalt verder, dat hy zich nevens nog een ander Gereformeerd predikant heeft laten omkopen om in een nationaal synode een bedriegelyk voorstel op het tapyt te brengen. Doch zy stierven beide vooraleer het synode gehouden wierdt. Hy leeraarde de Godgeleerdheit te Rochelle, en schreef een werk onder den name van: *Traité Orthodoxe de l'Eucharistie*. Julius Cæsar Bulengerus schreef 'er een wederlegging tegen. *D'Aubigne Hist. Univ. T.* III. *lib.* III. *c.* 24. *lib.* IV. *c.* 11. *Hist. de l'Edit de Nantes T.* I. *lib.* III. *Adam in vita Stuckii & Bezæ. Bayle.*

ROTENBERG, eertyds een vesting en kasteel drie mylen van Neurenberg op een hogen berg gelegen, was met een gracht omringt, en het kasteel zelf was van het overige met twee ronde bolwerken en een wal versterkte gebouwen door een brede gracht afgesneden. Het kasteel vertoonde een vyfhoek, en wierdt, behalven de grachten en muren, van 4 ronde torens gedekt. In het slot zelve stondt, behalven de woningen der Ganerben, die een geruimen tydt heeren van het zelve geweest zyn, de slotkerk, nevens eenige verwulfsels en paardestallen. Men vindt in de XIII eeuwe, dat zekere heeren zich hier naar genoemt hebben, die het huis als een leen van de burggraven van Neurenberg bezaten. Dit leenrecht heeft keizer Karel de IV aan zich gekocht, van wiens zone Wenceslaus het slot en stedeke, nevens de kapel, aan de Paltsgraven aan den Rhyn tot een leen gegeven is. In den jare 1478 heeft Otto, Paltsgraaf aan den Rhyn, en hertog van Beyeren, het voorste kasteel met het toen afgebrande stedeke, dat naderhandt de oude stadt genaamt wierdt, aan 46 Fransche ridders, en alle hunne mede-Ganerben, met zyn volle toebehoren, opperen onder-gerechtigheden, enz. verkocht, uitgezondert zekere stukken. Het achterkasteel hebben de Ganerben voor de helft van Conradus Schot aan zich gekocht, en in den jare 1509 kwam ook het andere deel van 't achter-slot aan de voornoemde Ganerben, dat ze van keur-Palts als een leen hefteh. Doch hier in hebben de Ganerben van Maximiliaan, eersten keurvorst van Beyeren, een groot nadeel geleden, en wierden uit dien hoofde genoodzaakt het een met het ander aan keur-Beyeren voor 200000 guldens te verkopen, hoewel 'er naderhandt 31000 guldens afgetrokken wierden. In den Spaanschen successieoorlog bediende zich de keurvorst van Beyeren tot zyn voordeel van deze stadt; waarom ze in den jare 1703 door de Frankische kreitstroepen wierdt ingesloten, en tot de overgave genoodzaakt. Daar op wierdt ze geslecht, en van den keizer Jozephus aan de stadt Neurenberg voor eene somme van 50000 ryksdalers overgelaten. Doch keur-Palts zocht ze weder aan zich te brengen, en zondt 'er in den jare 1710 eene bezetting in. Door de Rastadsche vrede in den jare 1714 is ze weder aan 't huis van Beyeren gekomen. *Mollerus Disp. Hamb. Remarq. ad an.* 1704. *p.* 35.

ROTENBURG, in 't Latyn *Rotenburgum ad Tubarim*, is een aanzienlyke Ryksstadt in Frankenlandt, aan de rivier de Tauber gelegen. Zy wordt gezegt in den jare 514 gesticht te zyn; maar van het kasteel verzekert men dat het wel 100 jaren vroeger door hertog Pharamond gesticht is. Naderhandt was Rotenburg de hoofdstadt van een byzonder graafschap; en wanneer de graven, die van de oude hertogen van Frankenlandt afstamden, en zich graven van Rotenburg aan de Tauber noemden, onder de regering van keizer Henrik den IV uitgestorven waren, zonder erfgenamen na te laten, verviel het graafschap aan 't Ryk, en keizer Henrik de V vereerde het zelve, nevens het hertogdom van Frankenlandt, aan zyn zusters zoon, hertog Conraad den III van Zwaben, waar van daan des zelfs zoon, hertog Frederik, zich hertog van Rotenburg liet noemen. Na de doodt van dezen, voorgevallen in den jare 1168, zegt men dat keizer Henrik de I het hertogdom Frankenlandt aan den aartsbisschop van Wurtsburg vereert heeft, gelyk hy de stadt en het graafschap Rotenburg in den jare 1172 de Ryksvryheit verleende; hoewel hy ter zelver tydt de burggraven als keizerlyke landrechters derwaarts zondt, doch de welke in den jare 1352, op 't verzoek der stadt, van keizer Karel den IV wederom afgeschaft wierden. De parochiekerk, maar voornamentlyk het stadhuis, zyn onder de openbare gebouwen merkwaardig. Boven dien is het aanmerkelyk, dat een water over een berg op den Klingentoren geleid wordt, dienende tot gebruik der inwoonders, die eertyds gebrek aan water leden. Aangaande de geschiedenisse der stadt, de zelve stelde zich in den jare 1406 door het opbouwen van hare vestingwerken in het uiterste gevaar, en wierdt van den burggrave Frederik van Neurenberg belegert, en in den jare 1408 in den ban gedaan; waar op de gemelde burggraaf, die de van voorgaande belegering op de vermaning van den keizer Rupertus

tus was afgeſtaan, nevens den biſſchop Johan van Wurtsburg, een inval in het Rotenburgſche landt deedt, waar by de kaſteelen Hartenburg, Gammersveldt, Lichtenthal, Happelsheim en Endſee geſlecht wierden. Na dezen is de ſtadt zelf in den jare 1552 van markgrave Albrecht verovert. In den jare 1631 wierdt ze genoodzaakt zich aan de Zweden, en nog in het zelve jaar aan de keizerlyken, in 't volgende jaar wederom aan de Zweden, en andermaal aan de keizerlyken, maar eindelyk in den jare 1645 aan de Franſchen over te geven. Wanneer in den jare 1688 de Franſchen in 't landt vielen, weigerde zy zich te onderwerpen, of eenige contributiegelden te betalen. Wat de regeringsform aangaat, de zelve ſchynt eenigermaten Demokratiſch te zyn, aangezien niet alleen vremdelingen en leden der burgery tot de regering bevordert worden, maar ook deze Raadt van 40 leden, die de ganſche ſtadt verbeeldt, de voornaamſte bedieningen, als burgermeeſters, ontfangers, bouwheeren, en diergelyke, beſtelt, en den eedt van de zelve ontfangt. Maar aangezien het voornaamſte der regering by den inwendigen Raadt beruſt, en men by de verkiezing der Raadsheeren, enz. meeſt op bekwaamheit en aanzien der familiën ziet; en aangezien de burgermeeſters en Raadsheeren de regering van half jaar tot half jaar onder elkander verwiſſelen, maar voor het overige gedurende hun leven in die bediening blyven, maar weinig zaken van gewigt aan de gemeente bekend maken, zo kan men zeggen, dat door deze Ariſtokratiſche regering de Demokratiſche grotelyks gematigt wordt, en dat by gevolg de regering gemengelt is. By de verandering der regering wordt de inwendige Raadt van den buiten-Raadt, en deze van den eerſtgenoemden verkoren. Het landt rondom Rotenburg is zeer vruchtbaar aan granen, en des zelfs gebiedt, dat van de Anſpachſche en Hohenlohiſche landen omringt wordt, ſtrekt zich 2 mylen verre uit. *Herm. Contract. Chron. an.* 1052. *Muntzer. Cosmogr. Bertius Comment. Rer. Germ. Knipſchild de Jure Civ. Imp. Merian Topogr. Franc. p.* 46 *ſeq. Luca Graven-Saal p.* 1081 *ſeq. Paſtorius Franc. rediv. pag.* 302 *ſeq. Europ. Herold P.* I. *p.* 757.

ROTENBURG, eene fraaie ſtadt in neder-Heſſen, nevens een groot ampt. Zy wordt door de rivier Fulda in de oude en nieuwe ſtadt verdeelt. Het geeſtelyk ſticht aldaar is van den landgrave Henrik den II in den jare 1352 geſticht. Maar Philips de Oude heeft gewilt, dat 10 oude predikanten in het zelve zouden onderhouden worden. Maar alzo aan een ieder niet meer dan 60 guldens gegeven wierden, heeft landgraaf Willem de IV in den jare 1574 de voornoemde ſomme met 300 guldens aan geldt en vele granen verhoogt. Het kaſteel wierdt ook door dezen landgrave byna ganſch vernieuwt, en met een prachtige kerk van marmer voorzien. Hier in is een zeer lange zaal, alwaar men de wapens der Heſſiſche graafſchappen, edellieden en ſteden op order ziet hangen. Dit ſlot verkoos landgraaf Wilhelm, zoon van Erneſt van Heſſen-Rheinfelſs, tot zynen ſetel; en aangezien hy met zynen broeder Karel te Wanfried in gemeenſchap regeerde, heeft hy hier een kancely aangelegt. *Topogr. Haſſ. p.* 68.

ROTENBURG, een kleine ſtadt in Zwaben, in het graafſchap Hochberg, een myl van Tubingen gelegen, ſtaat onder het gebiedt van 't huis van Ooſtenryk. Zy wordt door den Nekker in tweën verdeelt, waar van het eene deel den naam van *Rotenburg* behoudt, maar het andere wordt *Ehingen* genaamt. Oudtyds wierdt deze ſtadt genaamt *Landfurth aan de Alb*, en wierdt in den jare 1112 door eene aardbeving verwoeſt, doch in den jare 1271 door de graven van Hohenberg weder herbouwt. Niet verre van daar, by het dorp Niedernau, in het Rotenburger dal, is een vermaarde zuurbron.

ROTENBURG, een kleine ſtadt in 't vorſtendom Verden, met een ſterk kaſteel, door Nicolaus, den XXXVI biſſchop van Verden, die in den jare 1334 ſtierf, geſticht en beveſtigt. Bertholdus, de XIII biſſchop na hem, heeft de ſtadt zelf met een gracht en muur voorzien. In den dertigjarigen oorlog is deze plaats verſcheide malen verovert. *Topogr. Weſtph.*

ROTENBURG, een ſtedeke en ſlot in 't Canton Lucern, was eertyds de ſetel der graven van dien name. Deze ſtierven ten tyde van keizer Frederik den II uit, wanneer het graafſchap aan 't huis van Habsburg verviel. Maar die van Lucern overweldigden het zelve in den jare 1385, hebbende het ſedert door een landvoogdt beſtiert.

ROTENBURG, RATENBURG, eene ſtadt en heerlykheit, nevens een kaſteel, in Tyrol en het zogenaamde Innthal gelegen. De Beyerſchen veroverden deze plaats in den jare 1703 by verdrag, doch konden ze niet lang behouden. Oudtyds ſtondt ze onder het gebiedt der vryheeren van Caltern.

ROTENBURG, een ſtedeke en kaſteel of marktvlek in de opper-Lauſitz, aan de Neiſſe, drie mylen van Gorlitz, en even zo verre van het ſtedeke Moska, ſtaat onder 't gebiedt van een Gorlitziſch koopman. Hier toe behoren nog eenige dorpen. In 't begin der XVII eeuwe ſtondt deze plaats onder zekeren heer van Noſtitz. In den jare 1611 bezat ze de heer van Rechenberg, Raadt van koning Matthias den II; maar in den jare 1640 ſtondt het gebiedt aan het adelyke geſlacht van Saltza. Naderhandt zyn die van Noſtitz weder in 't bezit geweeſt; daar na de graven van Hohberg op Vorſtenſtein, in Sileſië, van welke het met goedvinden der lands overheit een vermaard koopman van Gorlitz, genaamt Godfried Snyder, erffelyk aan zich gebragt heeft. *Groſſers Lauſ. Merkw.*

ROTENFELS, een kaſteel en ſtedeke aan den Mayn, tuſſchen de graafſchappen Reinek en Wertheim gelegen, ſtaat onder het gemeen gebiedt van den Paltsgrave aan den Rhyn en den biſſchop van Wurtsburg. De eerſte ſtichter daar van was Marquardus van Grumbach, zynde beſchermheer en voogdt van 't nabygelegen klooſter Neuenſtadt aan den Mayn. Maar aangezien zyne woning al te verre van daar gelegen was, maakte hy met den abt Reinhard een verdrag, die hem toeſtondt een verblyf op zynen grondt te bouwen. Maar wanneer hy dit ſterke ſlot aldaar ſtichtte, en het uit dien hoofde Rotenfels noemde, om dat het op een rode ſteenrots (by de Hoogduitſchers *Fels* genaamt) gebouwt was, vreeſde de abt, dat het zelve hem voortaan tot een ringmuur verſtrekken mogt, en beklaagde zich daar over by den biſſchop van Wurtsburg. Deze nu bewerkte tuſſchen die beide een verdrag, waar by beſloten wierdt, dat het ſlot na het afſterven van den heer van Grumbach, en des zelfs zone, aan 't klooſter zou komen. Dit nu geſchiedende verviel het ſlot aan het klooſter, van het welke het zelve de graven van Reinek als een leen ontfingen; en als in den jare 1342 graaf Lodewyk van Rotenfels, van Reinek genaamt, zonder erfgenamen ſtierf, hadt het ſlot behoren tot het klooſter weder te keren; doch biſſchop Otto wierdt genoodzaakt twee derde delen van het zelve aan de zonen van keizer Lodewyk af te ſtaan, die ze van het ſticht als een leen heften. *Friſ. Chron. Wurtzb. apud Ludewig p.* 510, 615.

ROTENHAUS, een fraai kaſteel, nevens een heerlykheit, in Bohemen, gelegen in den Saxiſchen kreits, naby de grenzen van Meiſſen. In den jare 1639 wierdt het door den Zweedſchen generaal Banner ingenomen, die den keur-Saxiſchen generaal van Marnzin, nevens des zelfs kancely in verzekering nam. In den jare 1707 kocht het de vorſt van Lichtenſtein, van de Karolynſche linie, van den grave van Hirſau voor 900000 guldens. *Tromſd. Mercur. Hiſt.*

ROTENSTEIN, een kaſteel en heerlykheit in Zwaben, gelegen in Algow, wierdt eertyds door de landgraven van Stulingen uit den Pappenheimſchen ſtam bezeten, na wiens doodt het aan die van Pappenheim kwam, met welke de abten van Kempten lang over het bezit hebben geſtreden, tot dat eindelyk in den jare 1692 de zaak door een vergelyk is bygelegt, wanneer de Pappenheimſche goederen in Algow den abt van Kempten voor 65000 guldens verkocht wierden. Zie KEMPTEN. *Schweder Theatr. pratenſ. p.* 386.

ROTGANS, (LUKAS) een beroemd Nederduitſch dichter, wierdt geboren te Amſterdam in de maandt October des jaars 1645. Zyn vader, *Jakob Rotgans*, was van een oud Amſterdamſch geſlacht, vermaagſchapt aan de meeſte oude burgermeeſterlyke huizen, en gevolmachtigde of kommiſſaris der monſteringe van Hollandt; zyne moeder was *Magdalena Timmerman*, van edelen huize zo van vaders als moeders zyde. De jonge Rotgans verloor ze beide zeer vroeg; maar zyne grootmoeder, welke de zorg van zyne opvoedinge door zyne ouders op hun ſterfbedde was aanbevolen, verzuimde niets om hem zo eene te geven, als met zyne geboorte en natuurlyke goede neigingen overeenkwam. Hy begaf zich tot de oeffeninge der vrye letteren, en maakte in de zelve in zeer korten tydt goede voortgangen. Inzonderheit las hy zeer naarſtig de oude Latynſche dichters, het welk hem naderhandt in zyne gedichten wel te pas is gekomen. De droevige ſtaat, waar in zyn vaderlandt zich in den jare 1672 bevondt, bewoog hem de wapenen in de handt te nemen, wordende terſtondt met een vaandel begiftigt. Hy kweet zich zeer wel en kloekmoedig in dezen dienſt, maar wordende in twee jaren tyds, dat hy in den zelven was, niet verder gevordert, en ziende nog zo haaſt geen verder bevordering te gemoet, kreeg hy een weerzin in den krygsdienſt, en begaf zich in den jare 1674 op een landhuis van zyne grootmoeder, het welk de Franſchen hadden afgebrand, maar dat na het vertrek van den vyandt veel heerlyker weder opgebouwt was. Deze luſtplaats was Kromwyk genaamt, en gelegen aan den vermakelyken Vechtſtroom, tuſſchen Maarſen en Breukelen. Rotgans verkoos de zelve tot zynen Parnas, waar toe de ganſche landſtreek hem als ſcheen te nodigen en op te wekken. Maar na het ſluiten van de vrede tuſſchen Vrankryk en Hollandt beving hem de luſt om Vrankryk, en voornamentlyk Parys eens te bezien. Hy voldeedt dan zyne nieuwsgierigheit, en na dat hy in zyn vaderlandt en op zyn vermakelyk Kromwyk was wedergekeert, trouwde hy met zyn ſchoonbroeders zuſter, Anna Adriana de Sai̇engre: doch na dat hy met de zelve maar weinige jaren in huwelyk hadt geleeft, ontviel zy hem door de doodt in den jare 1689, latende hem vader van twee dochterkens. Rotgans zocht trooſt over dit groot verlies by de Zanggodinnen, en kweekte met de zelve de gemaakte vriendſchap verder aan, waar door hy eindelyk een der beſte Nederlandſche dichters geworden is. Zyn eerſte hoofdwerk is het *Leven van Willem den* III, koning van Groot-Britannië, welk werk hy ſierlyk met kunſtryke vindingen, aardige verzieringen, en ware geſchiedeniſſen, naar vereiſch der dichtkunde, in eene zuivere, krachtige en hoogdravende Parnastale beſchreven heeft. Zie het *Journal Literaire Tom.* VI, *pag.* 3. Zyn twede hoofdwerk beſtaat in zyne *Zedeleſſen uit de oude verdichtſelen*, ſierlyk met kunſtprenten gedrukt; nevens een verzameling van alle zyne voorgaande vaarzen, beſtaande in *Mengeldichten*, *Zegezangen*, *Landgedichten*, *Berdichten*, *Huwelykszangen*, en *Lykzangen*; waar achter dan volgen zyne twee toneelſtukken, *Eneas en Turnus* en *Scilla*, beide met veel goedkeuringe verſcheide malen op den Amſterdamſchen ſchouburg vertoont; waar op het ganſche werk met het overaardig en boertig ſtuk, *Boerekermis* genaamt, beſloten wordt. Alle deze loſſe ſtukken, door Rotgans meeſt in vroeger tydt opgeſtelt, en daarom niet zonder eenige gebreken, als de Dichter zelf dikwils bekende, doch tot welker beſchavinge hy nooit kon verſtaan, zyn naderhandt, naar zyne vaſtgelegde gronden, door eenen zyner gemeenzaamſte vrienden zodanig verbetert, dat niemandt ligt zal ontdekken, dat 'er iemandt anders de pen in gezet heeft, gelyk zulks ook zo ſpaarzaam en met zo veel omzichtigheit is geſchied, dat hy 'er zich met recht de goedkeuring des Dichters, in zyn leven, van hadt mogen beloven. Rotgans o-

verleedt op Kromwyk aan de kinderpokies den 3 November des jaars 1710, in den ouderdom van ruim vyf en zestig jaren, en wierdt in zyne voorouderlyke kapelle te Breukelen begraven. Zie de *Voorreden voor zyne Dichtkundige werken*, en *Memoires pour ſervir à l'Hiſt. des Hommes illuſtr. Tome* II, *pag.* 400 *&c.*

ROTHA, *Rotta*, of *Rethe*, een ſtedeke, nevens een kaſteel, in Meiſſen, gelegen in den Leipziger kreits, twee mylen van Leipzich. Het voert den tytel van eene heerlykheit, en ſtaat onder 't gebiedt der vryheeren van *Frieſen*.

ROTHARIS, koning der Longobarden, was de zoon van Ajon, hertog van Breſcia. Hy volgde Arioaldus in den jare 638, toen hem Gundoberga, de dochter van Agilulphus en Theodelinga, tot haar gemaal verkoor, onder beding, dat hy zyne gemalin zou verſtoten, en daar by zweren, dat hy haar, Gundeberga, nooit zou verlaten; het welk hy deedt, om dus den troon te beklimmen, het welk geſchied zynde, nam hy ze vyf jaren in het paleis van Pavië in verzekering, en liet verſcheide groten, die zich tegen zyne verkiezing hadden aangekant, doden. Toen wierdt ze van Aubedon, afgezant van koning Clodoveus, ten huwelyk verzocht, het welk Rotharis niet kon weigeren. Sedert heeft Gundoberga een ſtil en deugdzaam leven geleid. Rotharis veroverde Genua, Albenga, Savona, en meer andere plaatſen, die toen tot het ryk behoorden; doch hy liet ze alle verwoeſten, gelyk hy Tarviſa en andere ſteden in Toskanen gedaan hadt. Hy regeerde 15 jaren en 4 maanden, tot het jaar 653, wanneer zyn zoon *Rodoaldus* hem in de regering volgde. *Paul. Diac. de Geſt. Longob.*

ROTHELN, of ROTELN, (*Roteln*) eene heerlykheit, naby Baſel gelegen, onder 't gebiedt des markgraven van Baden-Durlach. Zy hadt eerſt hare eige heeren, van welke *Leopoldus*, de laatſte van zyn geſlacht, prooſt van Baſel geweeſt is, ſtervende in 't jaar 1320, en hebbende omtrent 5 jaren voor zyne doodt de heerlykheit Röteln aan Henrik den VI van Sauſenberg, van de Hochberg-Badenſche linie, by levenden lyve vermaakt. Na dat nu in 't jaar 1503 *Philippus*, laatſte markgraaf van Hochberg, van de Sauſenbergſche linie, geſtorven was, kwam wel het landt Röteln, nevens Badenweiler en Sauſenberg, uit krachte van een met Baden gemaakt, en van keizer Maximiliaan den I beveſtigt verdrag, volgens de uitſprake der Kamer van Spiers, aan markgrave *Chriſtoffel van Baden*; maar aangezien *Lodewyk*, hertog van *Longueville*, *Johanna*, eenige dochter van den voornoemden Philippus, ten huwelyk hadt, maakte hy pretenſie op de Sauſenbergſche nalatenſchap. Doch hy heeft niet meer daar van gekregen dan dat de markgraven van Baden zich dus met hem verdragen hebben, dat hy Neufchatel, het welk toen die van Sauſenberg in bezit hadden, nevens den tytel van markgraaf van Röteln, zou behouden. Maar het gebiedt van Rôteln en het overige bleef aan die van Baden, zo dat 'er altydt nog markgraven van Röteln zyn, die uit den ſtam van *Longueville* geſproten zyn, en op het hertogdom van Neufchatel, met *Maria van Longueville* in den jare 1707 uitgeſtorven, pretenſie maken. *Ludewig Preuſſ. Neuburg. Schurtzfleiſch de Rebus Badenſibus. Europ. Herold* P. I. *p.* 508.

ROTHENTURN, eene veſting en pas in Zevenbergen, twee mylen van Hermanſtadt, aan de rivier Alauta gelegen.

ROTHERAM, eene ſtadt aan de Weſtzyde van Jorkshire, in Engelandt gelegen, naby de riviere Dun, over welke aldaar een ſtene brug legt. Hier wierdt geboren *Thomas van Rhoteram*, aartsbiſſchop van Jork, een der ſtichters van het zogenaamde Lincoln-collegie te Oxford. Hy ontfing zynen name ook van de ſtadt, en betoonde eene zonderlinge liefde omtrent de zelve daar door, dat hy in de zelve insgelyks een collegie, nevens drie ſcholen, voor de letter-, ſchryf-en zangkunſt ſtichtte.

ROTING, een klein ſtedeke in Frankenlandt, in 't bisdom van Wurtsburg, gelegen aan de Tauber, drie of vier mylen boven Mariënthal.

ROTRUDIS, de dochter van Karel den Groten by des zelfs twede gemalinne, Hildegard, geboren in 't jaar 773, wierdt aan Conſtantinus, zoon van Irene, keizerinne van 't Ooſten, in den jare 781 te Rome verlooft. Maar alzo Irene naderhandt andere ſtaatkundige inzichten hadt, wierdt dit huwelyk verydelt, en Rotrudis ſtierf in den jare 810 buiten huwelyk, nalatende een onechten zoon, *Lodewyk* genaamt. *Theophan. in Chron. ad an.* 781. *Eginhard. in Annal. ad an.* 810. *Annal. Bertin. ad an.* 864.

ROTSCHILD, ROESCHILD, ROSKILD, eene Deenſche ſtadt op het eilandt Zeelandt, 4 mylen van Coppenhagen, by de rivier Ileſtord, alwaar de koninklyke begraafplaats is. Zy is aan een kleinen inham gelegen, en heeft een bekwame haven. Zy was eertyds de koninklyke ſetel, en veel groter dan tegenwoordig. De biſſchoppen van Rotſchild, door koning Suenotto in 't jaar 1012 aangeſtelt, ſtonden eertyds onder het aartsbisdom van Lunden, en hebben thans het voorrecht van de zalving des konings. In den jare 1658, den 16 February, wierdt alhier tuſſchen Zweden en Denemarken eene vrede getroffen, uit kracht van de welke den Zweden de tolvryheit in den Zondt toegeſtaan, en daar nevens Schonen, Hallandt, Blekkingen, de eilanden Bornholm en Huen, met Bahus en Drontheim in Noorwegen overgegeven wierden. In 't tegendeel ſtondt Zweden van al zyn recht en eiſch op Delmenhorſt en Ditmarſchen af. In deze vrede zyn te gelyk deze drie voorwaarden voor den hertog van Holſtein-Gottorp bedongen, namentlyk: (1) dat Sleeswyk van nu af aan als een ſouverein hertogdom zou aangemerkt worden; (2) dat in 't toekomende, tot verhoeding van alle geſchillen, de gemeenſchap van regering in de hertogdommen Sleeswyk en Holſtein zou vernietigt worden; (3) dat het bisdom Sleeswyk of Zwabſtadt aan 't huis van Gottorp zou worden gegeven. Deze vrede wierdt wel in dat zelve jaar gebroken, maar naderhandt in de vrede van Coppenhagen, hoewel met eene geringe verandering, herhaalt, en te Fontainebleau vernieuwt. Zie COPPENHAGEN en FONTAINEBLEAU. *Pufend. Inl. tot de Hiſt.* P. II. *Theatr. Europ. Tom.* VIII.

ROTTA, (CASTRO DELLA) een kleine plaats in Piëmont, in 't landſchap Savigliano, tuſſchen Chieri en Carignan, aan de rivier Po-morto gelegen. In den jare 1639 behaalden de Franſchen alhier onder den grave van Harcourt eene merkwaardige overwinning op de Spaanſchen, onder 't bevel des markgraven van Leganez. *Gualdo Priorato Hiſt. lib.* VI, VII. *Nani.* enz.

ROTTE. (DE) een ſtroomtie of binnewater in Schielandt, het welk in de draſſige velden boven Benthuizen ontſpringt, vervolgens door de venen en midden door de ſtadt Rotterdam loopt, en by die ſtadt, welke haren naam van dit water heeft gekregen, in de Maas valt. *Junius Batavia pag.* 488. *Alting Notit. Germ. Inf.* P. II, *fol.* 151.

ROTTERDAM, in de oude brieven genaamt ROTTEREDAMME, eene grote, ſchone en welbewoonde koopſtadt in Zuid-Hollandt, de hoofdſtadt van het ambacht van Schielandt, gelegen aan den Noordelykſten arm van de Maze, twee mylen van Delft, drie van den Hage, anderhalf van Schiedam, vier van Gouda, even zo veel van Dordrecht, zes van Schoonhoven, en vier van den Briel. De opgeraapte vertelling van den beuſelaar *Hunibaldus*, zeggende, dat deze ſtadt in den jare 89 door *Rother*, of *Rotharius*, een ingebeeld koning (men zegt de XXII of XXIII) van Vrankryk, zou geſticht zyn, is door alle verſtandige ſchryvers al overlang gewraakt en verworpen. Ook moet niemandt, volgens de aanmerking van *Menſo Alting*, op deze ſtadt toepaſſen het geen *Regino*, over het jaar 768 ſchryvende, van eene ſtadt *Roterdama* verhaalt, als zynde toen al de hoofdplaats van een zeker bisdom, om dat deze ſtadt altydt onder het bisdom van Utrecht heeft behoort. Het is buiten twyfel, dat zy haren naam van het water *de Rotte*, waar van in het voorgaande artykel geſproken is, ontleent heeft. Maar wanneer Rotterdam zyn begin genomen heeft is niet bekend. Het waarſchynlykſte is, dat zich eenige ſchippers en viſſchers (naar welke de *Viſſchersdyk*, die nog in wezen is, mogelyk aldus genoemt is) zich aan de Rotte hebben nedergeſlagen, en dat 'er in vervolg van tydt, om de welgelegenheit der plaatſe, ook eenige kramers en kooplieden naar toe zyn gezakt, waar door deze plaats met den tydt groot en volkryk, en eindelyk eene zo ryke en machtige ſtadt is geworden, gelyk men haar tegenwoordig ziet.

Volgens M. Z. Boxhorn, *Theatrum Hollandiæ pag.* 281, en W. van Gouthoeven, in de *Oude Holl. Kronyk fol.* 83, is Rotterdam al in den jare 1270 bewalt, of met houte ſtaketſels omringt, en met ſtads rechten voorzien geweeſt; en ſchoon dit door anderen, zonder eenige gewigtige reden, in twyfel wordt getrokken, blyft de waarſchynlykheit echter aan hunnen kant, zo om dat zy, als twee naarſtige en omzichtige ſchryvers, zulks op geen loſſe inbeelding, of uit eige verzinninge zullen ter neder geſtelt, maar het in ouder gedenkſchriften, ſchoon door hen niet gemeld, en nu onbekend, zullen gevonden hebben, als om dat Rotterdam reets in den jare 1300 naar de Ooſtzyde is uitgelegt, en al in den jare 1366 eene menigte van ſtraten en ſtegen hadt, als de Bokelſteeg, de Nieuwpoort, den Dam, de Viſchmarkt, de Korenſteeg, het Ooſteinde, Weſt-Nieuwlandt, het Weſteinde, de Wageſtraat, de Lombaardſtraat, het Rode Zandt, en vele andere; in welk laatſtgemelde jaar ook van de oude parochiekerk van deze plaats gewag wordt gemaakt. Sedert wierdt Rotterdam van tydt tot tydt zeer vergroot en bebouwt, doordien vele ryke kooplieden uit Brabandt, Vlaanderen, en van elders daar naar toe kwamen zakken; maar het leedt in de maandt van July des jaars 1563 een groten ramp, door een fellen brandt, veroorzaakt door de onachtzaamheit van een kuiper, wonende in de Weſt-Moleſtraat, waar door 250 huizen in kolen wierden gelegt, en 700 zeer beſchadigt. Twee kloosters, nevens de Hoofd en Ooſtpoort, en de draaiburg, welke van het Weſtnieuwlandt in den zogenoemden Rystuin was gelegt, als mede zestig ſchepen, waar van eenige geladen waren, wierden in dezen brandt mede door de vlammen verteert; waarom hertog Philips de ſtadt verſcheide vryheden verleende, en hare oude privilegiën beveſtigde op den 31 Auguſty van het zelve jaar. Indien men *Guicciardyn* mag geloven, wierden de afgebrande huizen door de ingezetenen binnen een jaar weder opgebouwt en herſtelt. Eenige jaren te voren, te weten in den jare 1557, was de grote markt overwulft, en het beeldt van den groten *Eraſmus*, den inboorling van deze ſtadt, van blaauwe ſteen daar op geſtelt. Na het jaar 1572, waar in de Rotterdammers zo deerlyk van de Spanjaarden waren gehavent, als hier na breder zal verhaalt worden, wierdt de ſtadt beter verſterkt, te weten aan den waterkant met aarde wallen en bolwerken, en aan de landzyde met ſtene muren en torens: ook wierdt de ſtadt toen aan den waterkant uitgelegt, in welke vergroting de Nieuwe Haven en de Blaak, te voren ſtads veſten, tot binnehavens gemaakt wierden. Omtrent den zelven tydt, te weten het jaar 1576, wierdt Rotterdam ook, volgens het ſchryven van *G. van Spaan* in zyne korte Beſchryving van deze ſtadt (*bladz.* 306) voor de zevende ſtemmende ſtadt door de Staten des lands erkent. In den jare 1595 wierdt 'er een erf doorgegraven tuſſchen de Nieuwe Haven en het Haringvliet, zo dat beide die havens toen in malkander kwamen, en in den volgenden jare wierdt de ſtene kaai gemaakt aan beide de zyden van het gezegde Haringvliet en de Nieuwe Haven, de welke te voren maar van hout was geweeſt. In den jare 1600 wierden de beide hoofden aan de Leeuwenhaven geheit en gemetſelt, en het bolwerk nevens de Ooſtpoort gemaakt met ſtene muren; en vier jaren daar na, te weten in den jare 1604, wierdt de Leeuwenhaven gediept, en ter weerzyden met ſtene muren opgemetſelt. Van de andere zogenoemde havens der ſtadt, en hoe de zelve van tydt tot tydt is verbetert, welk laatſte nog dagelykſch geſchiedt, zal men hier niet ſpreken, maar alleen in 't algemeen zeggen, dat Rotterdam zo om zyne uitſtekende gelegenheit,

heit, als ſchoonheit van binnen, na Amſterdam, voor gene der andere ſteden van Hollandt behoeft te wyken: want de Maas, langs welke het gebouwt is, is eene van de vaarbaarſte rivieren der wereldt, en de ſchepen, ſchoon zy 15 of 16 voeten diep gaan, kunnen in weinige uuren uit zee te Rotterdam aan de palen en binnen des zelfs havens komen, en voor de pakhuizen der kooplieden geloſt of geladen worden. Daarenboven heeft het zelve eene gezonde, friſſche en zuivere lucht, en altydt vers water, nevens de fraaiſte wandelwegen, zo binnen de ſtadt langs den Maaskant en de zogenaamde Boomties, als buiten de zelve. Van binnen is de ſtadt zo koſtelyk betimmert, en met zo prachtige gebouwen verſiert, als eenige andere ſtadt van Nederlandt. Men zal de voornaamſte openbare, zo geeſtelyke als wereldlyke gebouwen van deze ſtadt nu eens gaan optellen.

Onder de oude geeſtelyke gebouwen, welke hier voor de hervorminge zyn geweeſt, waren de volgende kloosters, met hunne kerken, of kapellen, namentlyk: 1. het klooſter der *Dominikanen*, of *Predikheeren*, hebbende geſtaan op de Hoogſtraat, en zynde gebouwt in den jare 1444. Het zelve wierdt in den groten brandt in den jare 1563, waar van boven geſproken is, in de aſſche gelegt, en kort naar na weder opgebouwt. Na de veranderinge van den Godsdienſt zyn de huizingen van dit klooſter aan oude en behoeftige mannen ingeruimt, en midden door den tuin en den vyver is een ſtraat gelegt, de welke daarom den naam van de Vyverſtraat heeft behouden, en van weerzyden met burgerhuizen is bezet.

2. Het *Minnebroeders-klooſter*, geſticht, als het voorgaande, in den jare 1444. (*Van Spaan* zegt 1441; maar vermengt, naar het ſchynt, dit klooſter met het volgende.)

3. Het *Cellebroers-klooſter*, gebouwt in den jare 1441, en naderhandt in een Latynſch ſchool verandert.

4. Het klooſter der *Karmeliteſſen*, of *zuſteren van de Karmeliten-orde*, getimmert in den jare 1482 in de Ooſt-en Goudſche Wagenſtraat. Dit konvent is naderhandt verplaatſt, en by de ſtads veſten, daar nu het Weeshuis ſtaat, overgebragt.

5. Het *konvent der zuſters, naar den derden regel van St. Franciſcus levende*, en te Rotterdam St. *Annaas-zuſters* genaamt, ſtondt in de Graveſtraat, en was gebouwt in den jare 1442. Het is naderhandt het Prinſſehof genoemt, om dat 'er de prins en ſtadhouder plagt gehuisveſt te worden.

6. Het *St. Agnes*-of *St. Agnieten-klooſter*, in de Weſt-Wageſtraat, naderhandt, na dat zy den regel van Auguſtyn hadden aangenomen, de *Witte zuſters* genaamt. Wanneer dit klooſter geſticht is, vindt men niet aangetekent; maar men vindt het zelve vermeld in een brief van den 8 May des jaars 1460, waar in de magiſtraat van Rotterdam dit konvent in zyne beſcherminge neemt, en aan het zelve verſcheide voorrechten toeſtaat.

7. Het St. *Aagten-konvent*, anders het *Zuſteren-huis* genaamt, ſtondt in de Kipſtraat, en was geſticht in den jare 1472.

In den jare 1378 wierdt 'er een *Begynhof* te Rotterdam gebouwt, en *het Paradys* genaamt. De *Begyneſtraat* binnen deze ſtadt draagt daar nog tegenwoordig den naam van. In den jare 1497 ſtierf in dit Begynhof zekere *Gerberga*, geboren te Montfoort, oud honderd en drie en twintig jaren en vyf maanden. Zy hadt zeven en tachtig jaren in dit Begynhof gewoont, en kon tot hare doodt toe alles wat haar voorkwam zonder bril lezen. Dit Begynhof is naderhandt in een Lombaardt verandert.

Van de kapellen, die in deze ſtadt geweeſt zyn, zyn de volgende bekend, als:

De *St. Andries-kapel*, anders ook genoemt *de kapel van de zeven ſlapers*, is een der oudſte geeſtelyke gebouwen van deze ſtadt geweeſt, en heeft op den hoek van de Leeuwenſtraat en het Roozandt geſtaan: doch zy is in den jare 1423 afgebroken.

De *St. Sebaſtiaans-kapel*, wiens opbouwing is begonnen in den jare 1499, heeft in de Lombaardſtraat geſtaan. Zy is nog in wezen, hebbende de Schotten daar in voor eenige jaren hunnen Godsdienſt gepleegt, en wordende tegenwoordig zomtyds tot het doen van openbare redenvoeringen gebruikt.

Ook zyn 'er te Rotterdam verſcheide Gaſthuizen geweeſt, als:

1. Het *St. Lysbeths-gaſthuis*; maar van des zelfs opkomſt is geen beſcheidt voorhanden. Het heeft, volgens de giſſing van eenigen, geſtaan ter plaatſe, daar thans het Stadhuis ſtaat, en, zo als anderen menen, op de plaats van het tegenwoordige Oude-vrouwenhuis.

2. Het *St. Antonis-gaſthuis*, geſticht in den jare 1437. Het was met een kerkie, of kapelle, en torentie voorzien, en ſtondt regt over de gaſthuisſteeg. Dit gaſthuis was niet alleen geſticht voor arme, gebrekkelyke, verminkte, lamme, enz. maar ook voor proveniers.

3. Het *St. Jakobs-gaſthuis*, het welk in den Oppert heeft geſtaan, en een kapel hadt. Het gaſthuis is geſticht in den jare 1455, en de eerſte ſteen ter opbouwinge van de kapelle gelegt in den jare 1497. De *St. Jakobsſtraat* heeft haren naam van dit gaſthuis nog behouden.

Wy zullen nu tot de kerken van deze ſtadt, en tot hare verdere geeſtelyke gebouwen, die thans in wezen zyn, overgaan.

Dus komt ons voor eerſt voor de GROTE of St. LAURENS-KERK, in 't eerſt van planken opgetimmert, of een houte loots, zynde hare ſtichting geheel onzeker. *Van Spaan* zegt, dat uit een oud kaartie te zien is, dat hier een klein ſteen kapelletie heeft geſtaan, het welk naderhandt in een kerk is verandert. Hoe het zy, het waarſchynlykſte is, dat zy omtrent het jaar 1411 begonnen is, en daar by zeker, dat de bakkers, daar ter plaatſe wonende, in den jare 1437 het eerſte, te weten het hoge altaar hebben laten maken, het welk in den jare 1443 door Rudolph van Diepholt, biſſchop van Utrecht, ter eere van de H. Maagdt is ingewyd, waar voor aan de bakkers toen een vry gildt is toegeſtaan. Eene menigte van andere altaren, kapellen en vikaryen, in vervolg van tydt in deze kerke opgerecht, ſtaan by *van Spaan bladz.* 255 *enz.* en in de *Oudheden en Geſtichten van Zuid-Hollandt bladz.* 391 *enz.* vermeld, met welker optellinge wy ons hier niet zullen ophouden. In den jare 1449 wierdt de toren van deze kerke geheit, en vervolgens in 't zelve jaar, den 6 November, de eerſte ſteen daar van gelegt door jonkheer Albrecht of Albert van Waveren, de twede door heere Adolf de Haas, paſtoor der zelve kerke. Den arbeidt deden de burgers uit liefde, en wierden met het geblaas der trompetten, het ſlaan der trommelen, het klinken der veelen, en onder een vaandel, daar St. Laurens, bradende op een rooſter, op geſchildert ſtondt, op en van het werk gebragt. Dit werk, dus begonnen, wierdt met 'er tydt tot de eerſte ſoldering opgemaakt, en met een houte kap geſloten; en deze toren heeft aldus geſtaan den tydt van 98 jaren, wanneer 'er de houte kap wierdt afgenomen, en de toren in 't jaar 1547 met ſteenwerk opgetrokken tot den eerſten ommegang: doch 73 jaren daar na, te weten in de jaren 1620 en 1621, wierden 'er eerſt 40, toen nog 37, en naderhandt nog 45 voeten houtwerk boven op gezet, en dat met een kap geſloten, waar boven een koper-verguld kruis, met een weerhaan, ſtondt. Maar men bevondt in den jare 1645, dat het hout vurig, verrot en onbekwaam was, waarom het zelve weder afgebroken, en in des zelfs plaats 42 voeten ſteenwerk daar op gezet wierdt. doch de grondſlagen van dezen toren voor zo een werk te zwak zynde, deedt een ſterke windt uit den Weſten kort daar na dit gebouw van 326 trappen Noord-Ooſt naar de zyde van de kerk wel vierdehalf voet overzakken. Dit gebeurde op een Zondag onder de predikatie, en de menſchen ſtoven op en onder malkander; en of de predikant (*Soetius* genaamt) al riep: *Ik bidt je wyk toch niet, gy zult niet ſterven voor uw tydt*, het mogt niet helpen; ieder liep naar de deur, en 't en ware de koſter de zelve aanſtonts toegeſmeten hadt, het volk zou malkander vertrapt hebben. De ſchrik was te groter om dat 'er reets kalk en ſteen uit het gewelf kwam nedervallen: doch de gemoederen eindelyk wat bedaart zynde, raakte men van langzamerhandt met gemak uit de kerk. Men begon daar op terſtondt den toren te onderſchoren, en op ſchragen en vyſels te ſtellen; en voorts de grondſlagen in den jare 1651 ontbloot hebbende, haalde men de oude dunne Elſe paalties, welke 16 of 17 voeten lang waren, daar uit, en men heide eene grote menigte van lange palen en zware maſten tot op de wel toe in. Toen met ſteenwerk wel becht en ſterk onderſtopt, deedt men den toren, tot verbaaſtheit van al de wereldt, weder drie en een halve voet overhellen; en dus wierdt hy weder in 't loot en lynregt nederwaarts geſtelt; en in 't jaar 1655 was dit werk voltooit. Niet lange daar na, te weten in den jare 1662, wierdt het kunſtige ſpeel-en klokkewerk, het welk in dezen toren is, daar in gehangen. Wat voorts de kerk zelf betreft, de zelve is doorgaans bevloert met blaauwe zarken, en pronkt van binnen met twee fraaie orgels, een oud en een nieuw, zynde boven het laatſte een uurwyzer en ſlagklok. Het hoge Koor pronkt met de begraafplaats van den dapperen zeeheldt *Moy Lambert*, op wiens zark het volgende grafſchrift ſtaat:

Hier legt in 't graft
Een Held manhaft,
Moy Lambert, Hendrikszoon,
Die in zyn tyd,
Tot Spanjaards ſpyt,
Haar trots heeft 't hooft geboon.
Zyn deftigheid
Was ook verbreid
Onder de Turkſe natie,
Die hy dikmaal,
Door zyn metaal,
Verwon in korte ſpatie.
Naervriend van Mars,
En Neptuin bars,
Een kaetſer van den Donder,
Kanary tuigt,
Sint Thomas buigt,
Gybralt', Duinkerkers wonder.
Peilder der Zon,
Die niemand won;
Maar altoos heeft verwonnen,
Door ſchoot, nog ſtoot,
Maar d'alder doot,
Heeft hem op 't laatſt verſlonnen.
't Gebieds ter zee
Was hy na mee,
Vys-Admiraal kloekhertig,
Heeft trouw het land
Gedient konſtant
De jaren zes en dertig;
Dog doen hy heeft
Alhier geleeft
't Zeventig en vyf jaren,
Naar goede faam
Is uit 't lichaam
De ziel by God gevaren;
Maart zeventien,
In 't jaar zestien,
Hondert en twintig vyf,
Geruſt eerbaar,
Ende daar naar
In 't graf gelegt het lyf.

In den trans der kerke ziet men de grafſtede van den beroemden zeeheldt, *Witte Konelisz. de Witt*, onderzeevoogdt van Hollandt, in

in 't jaar 1658 in den Zondt ſtrydende gebleven. Zyn lichaam wordt bedekt met een witte marmere ſtene tombe, waar in het zeegevecht kunſtig uitgehouwen is, en zyne daden leeſt men in 't Latyn op een zwarten toetſteen boven de tombe. De zelve wordt van boven bekroont met twee maagden, waar van de eene met den vinger naar het Latynſche opſchrift wyſt, hebbende de andere in elke handt een bazuin, om dezes heldslof als uit te blazen. Voorts ziet men 'er 't wapen van de Admiraliteit, dat van Rotterdam, en dat van Hollandt, nevens kanonnen, mortieren, musketten, vanen, wimpels, en andere zegetekenen. Achter deze graftombe, in eene byzondere kapel, ziet men de grafſtede van *Johan de Liefde*, in zyn leven onderzeevoogdt van Hollandt en Weſt-Vrieslandt. Het lichaam legt onder een verheven zark, alwaar zyn wapen met een vliegende Faam boven op uitgehouwen is. Rondom ſtaan deze woorden: *D'Ed. Heer* JOHAN DE LIEFDE, *Ridder*, *Vice-Admiraal van Holland en Weſt-Vriesland*, *ſtarf door een kanonkogel in 't eerſte gevecht tegen de vloten der twee Koningen*, *in 't afſlaan van deze kuſten*, *den eerſten Auguſty des jaars* 1673. En in 't midden onder zyn wapen leeſt men het volgende grafſchrift, gemaakt door *I Ant. van der Goes*:

DE LIEFDE, *d'eer der Maas*, *ruſt onder dezen ſteen*,
Die in acht krygen, *en vervaarlyke oorlogstochten*
Den Teems, *de Seine*, *en Sond*, *en Iber heeft bevochten*,
En winnaar aan den Taag vertoonde zyn' tropheen.
De Faam, *ter grafzerk van den Zeeheldt uitgeborſten*,
Strekt hem een tombe lang verſchuldigt aan zyn zwaard,
Vervuld al 't aardryk met zyn glorie, *en vervaard*
Nog met de ſchrik zyns naams de vyandlyke vorſten.
Al wierdt de zee geverft met zyn doorluchtig bloedt,
En 't lichaam hier vergaat; nog leeft hy door zyn' moedt.

Achter deze kapel legt nog begraven de heer *Johan van Brakel*, wylen ſchout by nacht van Hollandt en Weſt-Vrieslandt. Zyne daden, zyn grafzark, en des zelfs opſchrift, zyn boven op zynen naam, vermeld. Nog ziet men in deze kerk onder andere fraaie grafſteden, in 't Noorden van het Koor, die van den heere *Egbert Meesz. Kortenaar*, onderzeevoogdt van Hollandt en Weſt-Vrieslandt, de welke in 't jaar 1665 ongelukkig in 't ſlaan tegen de Engelſchen is geſneuvelt. Hy legt uitgehouwen in wit marmer, zynde zyne tombe rondom met een yzer hek afgeſchoten, en daar aan het volgende te lezen:

De Heldt der Maas, *verminkt aan oog en regterhandt*,
En echter 't Oog van 't Roer, *de Vuiſt van 't Vaderlandt*,
De grote KORTENAAR, *de Schrik van 's Vyands vloten*,
D'Ontſluiter van de Sond, *leid in dit graf beſloten.*

De twede kerk van Rotterdam is de ZUIDER-KERK. Dit is weleer een houte loots geweeſt, waar in de zogenoemde Rederykers hunne ſpelen vertoonden, en die, na het afſchaffen van die potſeryen, tot een veel beter gebruik, namentlyk tot eene Gereformeerde kerk, is bekwaam gemaakt, en eene galdery daar in getimmert. Doch deze kerk naderhandt te klein bevonden wordende, wierdt in den jare 1676 vergroot en uitgezet, zo dat zy thans redelyk groot, ruim en luchtig is, zynde met een kleinen toren voorzien.

De derde kerk van deze ſtadt is de NIEUWE KERK, welke men in den jare 1681 heeft begonnen te bouwen, en fierlyk voltooit, als zynde een ſchoon, groot, luchtig en vierkant gebouw, van boven met een lantaarn voorzien. Het heeft vier poorten, en van onderen vier kelders, waar in eene menigte doden kunnen leggen.

Behalven deze drie kerken, waar in de Gereformeerde Godsdienſt in 't Nederduitſch verkondigt wordt, is 'er nog eene Gereformeerde Nederduitſche kerk te Rotterdam, genaamt de PRINSSE-KERK, voor dezen een kloosterkerkie, het welk eerſt in 't jaar 1608 tot een predikplaats voor de Hervormden wierdt toegeſtelt. Naderhandt zyn 'er nog twee panden aan gebouwt, te weten het Noorderpandt in 't jaar 1639, en het Zuiderpandt in 't jaar 1659. Deze kerk wordt de Prinſſe-kerk genaamt, om dat 'er een oud gebouw, het *Prinſſen-hof* genaamt, by geſtaan, of aan geſtrekt heeft: zy is tamelyk ruim, groot en luchtig, en bekwaam om eene menigte toehoorders plaats te verſchaffen.

Na deze kerken der Gereformeerde Nederduitſche gemeente van deze ſtadt zal men hier laten volgen de KERK der FRANSCHE of WALSCHE GEREFORMEERDEN, voor dezen een kloosterkerk, en naderhandt aan de Engelſche Koertlieden tot eene vergader-of predikplaats ingeruimt. Zy wierdt in den jare 1625 voor de eerſte maal vergroot en verhoogt, in den jare 1662 voor de twede maal vergroot, wordende toen tot eene vergaderplaats voor de Franſchen geſchikt, en in de jaren 1686 en 1687, door het menigvuldig overkomen der Franſche Gereformeerde vluchtelingen te klein wordende, voor de derde maal, aan de Ooſtzyde, vergroot en uitgezet, zo dat deze kerk tegenwoordig voor een beknopt en braaf ſtuk mag gehouden worden, pronkende van boven met een fierlyken en welgemaakten toren, en zynde van binnen voorzien met een fraai orgel en vele geſchilderde glazen.

Verder zyn hier twee ENGELSCHE KERKEN, eene voor de EPISCOPALEN, en eene voor de PRESBYTERIANEN, zynde beide zeer ruime en fraaie gebouwen.

De SCHOTSCHE of St. SEBASTIAANS-KERK, op de Meent, is voor dezen een kloosterkerk geweeſt. Doch men heeft by de Schiedamſche poort eene nieuwe kerk voor de Schotſche gemeente gebouwt, zynde een zeer fraai en fierlyk gebouw, met een ſpits torentie daar op. Zy pronkt van voren met een witten hardſtenen gevel, en is van binnen op de Toskaanſche wyze gebouwt, ruſtende op vier kolommen.

De EVANGELISCHEN of LUTHERSCHEN hebben hier mede eene fraaie kerk, gebouwt in den jare 1651, en van binnen met

R.

eenige kopere kronen, eene galdery, en verſcheide geſchilderde glazen voorzien, waar onder uitmunt een groot glas; door den koning van Zweden gegeven. Onder anderen is in deze kerk ook een verwonderenswaardig, doch niet heel groot, ophangbordt te zien, waar op eenige Schriftuurplaatſen door den beroemden Weſterveldt met zeer kunſtige en zwierige letters geſchildert zyn.

Van de andere gezindheden hebben de ARMINIANEN of REMONSTRANTEN in deze ſtadt twee kerken, eene grote en eene kleine. De plaats, daar de grote geſticht is, is eertyds de brouwery van de Bel geweeſt. Dit gebouw kan eene zeer grote menigte menſchen bevatten. Zy heeft twee galderyen boven malkander, waar van de bovenſte ſtrekt ver boven de kap van den predikſtoel; en deze galderyen zyn onderſteunt door vele pylaren, die van onderen op een goed fondament ruſten. De kleine kerk is niet zeer aanzienlyk, doch mede met eene galdery voorzien.

De MENNONITEN of DOOPSGEZINDEN hebben hier drie kerken. De eerſte ſtaat op 't Franſch Watertie, is zeer net, en met predikſtoel, kopere kronen, enz. voorzien. De twede ſtaat op 't Quakernaat, en is mede van binnen net gebouwt. De derde is in de Lombaardſtraat, in een ſteegie.

De ROOMSCHGEZINDEN hebben hier mede eenige kerken; doch niet in 't openbaar, maar, gelyk in de andere Hollandſche ſteden, in zekere huizen, daar toe van binnen bekwaam gemaakt.

Nog zyn hier eene QUAKER-KERK, en twee JOODSCHE SYNAGOGEN, waar van eene, onlangs getimmert, een zeer fraai gebouw, en onder het dak met een uurwyzer voorzien is.

De kerken van deze ſtadt dus na malkander opgetelt hebbende, zullen wy tot hare andere geſtichten en geeſtelyke gebouwen overgaan.

In den jare 1681 is alhier geſticht een DIAKONYHUIS, zynde een luſtig, ruim en groot gebouw, in zeer vele kameren, gemakken en ruime vertrekken voor oude mannen, vrouwen en kinderen verdeelt. Voor dit gebouw is in een vierkanten graauwen ſteen het volgende te lezen: *Diakonyhuis*, *geſchikt tot onderhoudt van onvermogende oude luiden en kinderen*, *als Burgermeeſters waren* enz. En op een anderen diergelyken ſteen ſtaat het volgende:

GEDENKSCHRIFT.

Godvruchtigheit en zedetugt
Haat zorgeloosheit zonder zugt,
En wil, *met hier de zorg t'aanvaten*,
Verlate onnooſ'le niet verlaten,
En onderſteunt den ouden ſtok,
Welk d'ouden dag den ſteun onttrok.

Het WEESHUIS, het welk hoedanig het van ouds geweeſt is uit de volgende oude vaarzen, op een bordt met goude letters geſchreven, en in het zelve opgehangen, blyken zal.

MEMORIE.

1598.

Dees plaats eertyts bewoont by geeſtelyke van faam
En was eenſaem ſint Annen ſuſters huis gedediceert.
Seven en vyftig en vyftien hondert ſoo ik raem;
't Worde geheten het Peſthuis by zynen naem,
Als zynde bequaem voor die ziekte geordineert,
't Is den tienſten July door den brand gedeſtrueert;
Van 't jaar drie en ſeſtig noteert, *en binnen twee jaer*
Al weer tot een Peſthuis ter noot gerepareert.
Nu anno vyftien hondert 't negentig acht ſeer klaer
Raemdent myn eerſame Heeren de Vroetſchap Achtbaer,
Om de Weeskens te worden gegeven
Tot een huis, *die hondert ſes hier quamen voorwaer*
Te woonen den eerſten April, *vint men geſchreven;*
En doen regeerden als Weeshuismeeſters in 't leven,
Ruſtig en even, *Cornelis Janszoon puyk was een;*
Den tweeden Ysbrant Brouwer daer beneven,
Als nog Willem Letterhuys, *Gysbert Gerrits ſoon ſerteen*,
Maer Godt geeft haer allegaer hier naer een plaets van vreen,
Godt is altyt.

Dit Weeshuis is naderhandt krachtig vergroot en uitgezet.

Het DOL-of PESTHUIS, geſticht in den jare 1599, en met verſcheide kamers, vertrekken en dolhuiſies voorzien, heeft eene ruime open plaats, en een kerkhof, en is met de drie volgende gelegen in de Hoogſtraat, naby de Ooſtpoort.

Het GASTHUIS, gebouwt in den jare 1576, en in den jare 1624 met een toren voorzien.

Het VROUWENHUIS, geſticht in den jare 1622.

Het MANNENHUIS, het welk met de twee voorgemelde de plaats van het oude Dominikaner klooſter beſlaat. Dit laatſte Godshuis is in verſcheide kamers en vertrekken verdeelt, zeer bekwaam om de proveniers en oude mannen, die daar om Gods wille in komen, te huisveſten. Dit huis deelt alle jaren aan de armen verſcheide duizende tonnen turf uit.

Het PROVENIERSHUIS, ſtaande buiten de Delfſche poort, en zynde voor dezen een Lazarus-of Melaatſchhuis geweeſt, met eene kapelle voorzien, doch in den jare 1670 in 't eerſtgemelde huis verandert. Het heeft van binnen een ſchoon, met bomen overſchaduwt, ruim en luchtig plein.

Zie daar de geeſtelyke gebouwen der ſtadt Rotterdam; wy zullen nu tot de wereldlyke gebouwen overgaan, en de zelve mede eens kortelyk bezichtigen.

Van de zelve komt voor eerſt in aanmerking het STADHUIS, onzeker wanneer gebouwt, maar in den jare 1606 van achteren, en in 't volgende jaar van voren vernieuwt. Het pronkt van bo-

ven met een geblind vrouwenbeeldt, verbeeldende de Gerechtigheit, hebbende in de eene handt een ſchaal, die doorſlaat, en in de andere handt een zwaardt, en voorts met een hardſteen, waar in twee leeuwen het ſtads wapen vaſt houden.

Dit wapen is overdwars doorſneden; het bovenſte gedeelte zyn twee zwatte en twee rode leeuwen op een goud veldt; het onderſte gedeelte is een zilvere paal op een ſinopel of groen veldt.

Men gaat op het Stadhuis met twintig trappen, welke met vier leeuwen voorzien zyn. Het heeft luſtige en ruime vertrekken, die of met tapitſeryen, daar fraaie landſchappen in ſtaan, of met goud leer, of anders, bekleed zyn. Onder anderen is 'er een kamer, waar in de Commiſſariſſen of Vredemakers vergaderen, voor welke alle krakeel-en kleine zaken worden afgedaan. Voorts heeft het Stadhuis zyne byzondere gevangeniſſen, gyſelkamers, enz. Het pronkt van boven met een toren, met loot bedekt, de welke ſpits toe loopt. By dag hebben 'er de ſtads hellebaardiers, en by nacht de burgers de wacht, welke burgerwacht uit een rot adelborſten en twee korporaalſchappen beſtaat. In den jare 1618 was 'er brandt boven de Sekretary, veroorzaakt door een burger, die daar omtrent over Arminianery gevangen zat, en door dit middel ontvluchtte.

Na het Stadhuis volgt onder de openbare wereldlyke gebouwen der ſtadt Rotterdam de BEURS: doch men kan de beſchryving daar van tot nog toe niet opgeven, om dat ze (in den jare 1731) nog op verre na niet voltooit is: men kan 'er alleen van zeggen, dat het een zeer koſtelyk gebouw zal worden. De eerſte Beurs was daar nu het Admiraliteitshof ſtaat. De twede was gebouwt omtrent den jare 1617 ter plaatſe, daar te voren de Viſchmarkt geweeſt was, als uit een vaars, op een koper bladt, tuſſchen een hardſteen, ſtaande, blykt. Deze twede beurs was met een hek afgeſloten, en met een torentie, nevens een klok, voorzien. Rondom de zelve waren galderyen, waar onder men gemakkelyk voor den regen kon ſchuilen.

Behalven de grote is te Rotterdam nog een kleine Beurs, de KORENBEURS genaamt, zynde geheel overdekt.

De andere Stads gebouwen zyn:

Het ADMIRALITEITSHOF, gebouwt in den jare 1644. (Het oude Admiraliteitshof ſtondt op de nieuwe beeſtemarkt, omtrent ter plaatſe daar nu het Turfdragers-huis is, en was gebouwt in den jare 1567.) Dit hof is een weids gebouw, met luſtige kamers en ruime vertrekken, enz. en van binnen met een open plein voorzien, hebbende voorts zeer aanzienlyke magazynen, of wapenhuizen.

Het eerſte der zelven is gebouwt in den jare 1660, en ſtaat ter zyden de Nieuwe haven, hebbende voor de poort een kraan, om ankers en andere dingen te loſſen en te ontladen.

Het twede, by de Ooſtpoort, is gebouwt in den jare 1662. Des zelfs voorgevel pronkt met den zeegodt Neptuin, houdende in de handt een drietandige vork, en hebbende ten weêrzyden de wapenen van Hollandt. De zelve worden omringt met trommels, ſtandaarden, vlaggen, vanen, ankers, geſchut, kabeltouwen, roers, en andere oorlogstuigen. Voorts heeft dit Collegie zyn eigen *Werf*. De zware oorlogſchepen worden te Hellevoet opgelegt.

Het GESCHUT-of GIETHUIS ſtaat ter plaatſe, daar de kerk van het Predikheeren-klooſter geweeſt is, en is gebouwt in den jare 1663. Het pronkt van voren met drie P. beduidende: *Pugno Pro Patria*, dat is: *Ik vecht voor het vaderlandt.*

Het GEMENELANDSHUIS VAN SCHIELANDT, het welk voor het prachtigſte gebouw, na het Stadhuis van Amſterdam, van ganſch Nederlandt gehouden wordt, is van voren t'eenemaal van witte hardſteen opgehaalt, en redelyk wel volgens de bouwkunde gebouwt. Het is voorzien met een balkon, ruſtende op vier ronde kolommen, en aan de muurzyde met vier platte pylaſters. De voorzyde van het balkon pronkt met het wapen van Schielandt, zynde een rode leeuw op een geel veldt, van weêrzyden omringt met een Jeruzalems veer. Het wapen wordt vaſt gehouden door de klaauw van een arendt, die met zyn bek de bovenſte parel van de keizerlyke kroon, die het wapen dekt, vaſt heeft. De ganſche voorgevel is met 32 pylaſters of kolommen voorzien, alle uitgewrocht naar de Ioniſche en Korintiſche orde. De gevel van boven is vooruit gebouwt met een frontespies, welkers fries voorzien is met lofwerk, dat van vier Kupidoos vaſt gehouden wordt. Onder het balkon is een yzer geſmeed traliewerk, het welk zeer ſierlyk met kinderties, allerhande ſlag van bloemen, vruchten, gedraaide pylaren, enz. doorwerkt is. Het plein voor het huis is rondom met een yzer hek afgeſchoten. Het huis zelf is voorzien met meer dan twee honderd en vyftig venſters. Van achteren heeft het een plein, of open plaats, die met een dikken hogen ſtenen muur omringt, en met bomen beplant is. Het huis is van binnen niet min prachtig dan buiten, en met zeer vele grote vertrekken, met goud leer of ſchone tapitſeryen behangen, en voorts met koſtelyke ſchilderyen, fraaie kabinetten, ſyne ſpiegels, enz. verſiert. In de jaren 1467 en 1475 wilden hertog Philips en hertog Karel, graven van Hollandt, enz. dat de vierſchaar van Schielandt binnen deze ſtadt zou geſpannen worden, niettegenſtaande Klaas Jan Ockers, baljuw van Schielandt, de zelve weinig tyds te voren te Moordrecht te ſpannen hadt ondernomen. De kamer, daar de vierſchaar in geſpannen wordt, is een ſchoon en groot vertrek, voorzien met een koſtelyk horlogie, en een ſchoorſteen van rood marmer, doortrokken met witte aderen. Al wat in deze kamer door den Dykgraaf en de Hoogheemraden van Schielandt gevonniſt wordt, daar van valt voor geen hoger hoven te appelleren. Dit prachtige huis is gebouwt in den jare 1663. Het oude Gemenelandshuis ſtaat nog op de Hoogſtraat, omtrent de Luizemarkt.

Het OOST-INDISCH HUIS, of het Huis van de geoktroïeerde Ooſt-Indiſche Maatſchappy, ſtaande in de Boomties, is mede een prachtig en nieuwerwetſch gebouw, begonnen in den jare 1695, en vier jaren daar na voltooit. Dit huis pronkt van voren met het gewoonlyke wapen dezer maatſchappye, en een deftige hardſtene poort, als mede een balkon van de zelve ſtoffe, het welk van vierkante platte pylaſters onderſteunt wordt. Van achteren heeft het ook een hardſtene poort, en grote pakhuizen van weerzyden, om ankers, kabels, maſten, vaten, en wat de ſchepen van noden hebben, in te leggen. Het ſtaat, als men getuigt, tuſſchen de 64 en 65 voeten boven den grondt. Het heeft van binnen een plein, dat twintig voeten wyd, en met ſteen overwulft is, en ter zyden dit plein zyn de vergader-en verkoopkamers, nevens eenige galderyen.

Ook is hier een WEST-INDISCH HUIS, of een Huis van de geoktroïeerde Weſt-Indiſche maatſchappy, maar zo koſtelyk niet als het voorgaande. Daar nevens heeft deze ſtadt ook hare afgezondenen in de *Maatſchappy der grote viſſchery*, als mede byzondere gemachtigden tot beſtiering van den *Levantſchen handel en zeevaart in Middelandſche zee*. Van de *Compagnie der Aſſurantie*, in deze ſtadt opgerecht, zal hier na, onder de gebeurteniſſen der ſtadt, geſproken worden.

Het LATYNSCHE SCHOOL, een groot gebouw, van binnen met een open plein, en vele ruime vertrekken voorzien. Het zelve wordt bedient door een Rector, Conrector, en verdere Præceptoren.

De STADS BIBLIOTHEEK, aangelegt in den jare 1604, wordt van tydt tot tydt verbetert, het welk buiten twyfel eene zeer roemwaardige zaak is.

De St. JORIS-DOELE, gebouwt in den jare 1622. De zelve pronkt van voren met de wapens van den prinſſe van Oranje, van Hollandt, en van de ſtadt Rotterdam. De grote zaal pronkt met een kunſtig geſneden ſchoorſteenmantel, waar in prins Willem de I, prins Maurits, en prins Frederik Henrik, ieder met den regimentsſtaf in de handt, kunſtig uitgehouwen ſtaan. Het gebouw is in 't laatſt van de voorgaande eeuwe van achteren zeer vergroot, en het ſtuk, het welk men heeft aangebouwt, met een deftige zaal, en een uitſtekend balkon, zyn uitzicht op het plein hebbende, voorzien. Men ziet in dezen Doelen uitſtekende ſchilderyen, gemaakt van de beſte meeſters.

By de overige ſtads gebouwen, van minder belang zynde, de ſtads hallen, en markten, zullen wy zo lange niet blyven ſtaan, maar de zelve alleen kortelyk optellen. Men heeft dan nog te Rotterdam een *Wiſſelbank*, een *Bank van Lening*, een *Laken-*, een *Saai*, en een *Vleeſchhal*, daar de *Ontleedkamer* boven is, voorts een *Boter-*, een *Kaas-* en een *Henniphal*, de *oude* en *nieuwe Waag*, het *Tucht-*of *Werkhuis*, waar in allerhande misdadigen, die wat minder dan de galg verdient hebben, worden gebragt, en aan het zagen en raſpen van Brazil-en Kampechehout geſtelt: ook brengt men in het zelve dieveggen, hoeren en koppelaarſters, die 'er moeten naaien, ſpinnen, of braaien, en verder allerhande ondeugend volkie, om zich te beteren. Dit huis heeft een ſchout en twee dienaars. Voorts is 'er nog een *Beterhuis*, wiens gebruik en onderſcheidt van het voorgaande genoeg bekend zyn. Ook is hier een overdekte *Vlasmarkt*, die van voren zeer kunſtig beſneden is, en voorts heeft men 'er de *Grote markt*, waar op het beeldt van den groten *Deſiderius Eraſmus* ſtaat, daar wy zo aanſtonts breder van zullen ſpreken; de *Nieuwe markt*, drie *Viſchmarkten*, behalven twee *Boere Viſchmarkten*, een *Beeſtemarkt*, *Kaas-*en *Groenmarkten*. Het *Schermſchool*, de *Kaatsbaan* en *Kruidtorens* mogen ook wel onder de ſtads gebouwen getelt worden.

Het beeldt van *Eraſmus* betreffende, het zelve ſtaat aan het Ooſteinde van de grote markt, op een verwulfde brug, en een pedeſtal van blaauwe ſteen, van omtrent zes voeten hoog, het welk met een yzer hek omringt is. Het beeldt is van metaal gegoten, meer dan levensgrootte, en Eraſmus wordt daar in vertoont in Doctors of leeraars-gewaadt, met een boek in de handt. Op de pedeſtal ſtaan deze vaarzen te lezen:

Hier rees die grote Zon, en ging te Baſel onder.
De Rykſtadt eer en vier dien Heilig in zyn graf;
Die 't twede leven geeft, die 't eerſte leven gaf.
Maar 't Licht der talen, 't Zout der zeden, 't heerlyk Wonder,
Waar met de Liefd, en Vreed, en Godgeleerdheit praalt,
Werdt met geen graf geëert, noch met geen beeldt betaalt.
Dies moet hier 't luchtgewelf ERASMUS *overdekken,*
Nadien geen minder plaats zyn Tempel kan verſtrekken.

Van achteren ſtaat het volgende:

DESIDERIUS ERASMUS *geboren te Rotterdam den* 28 *October* 1467; *geſtorven te Baſel den* 12 *July* 1536; *met een houte pronkbeeldt vereert* 1549; *in een blaauw arduinſteen verwiſſelt* 1557; *'t zelve van de Spaniaards ter neder geworpen* 1572, *ſedert wederom in ſtandt gebragt, eindelyk van koper afgegoten en opgerecht* 1622; *om het bouwvallig brug-gewelf en breuk der voetſtuk afgenomen* 1674, *is aldus herſtelt* 1677, *als Burgermeeſters waren Balthazar Verbeek, Dominikus Roosmalen, Jakob de Braauw, Pieter de Mey. Fabrykmeeſters Leonard van Narſſen, Bartholomeus van den Velde.*

De verdere Latynſche opſchriften zyn boven in 't artykel van ERASMUS reets opgegeven, daar van het huis, waar in deze grote letterheldt is geboren, en des zelfs opſchrift ook reets geſproken is.

Wy moeten nu nog van de ſtads poorten ſpreken. Deze zyn de volgende: de *Delfſche* of *St. Joris-poort*, gebouwt in den jare 1545, en voorzien, aan den buitenkant, met een torentie, klok

en

en uurwyzer, en daarenboven met twee torentjes op ieder hoek; voorts met een valbrug en ſchotbalken. Het *Hof-poortie*, zynde te voren een van de Rads torens geweeſt. De *Goudſche poort*, gebouwt in den jare 1642. De *Ooſt-poort*, opgerecht in de jaren 1612 en 1613. *De poort van het Oude Hoofdt*, aan den Maaskant, gebouwt in den jare 1598, en beſtaande voor het grootſte gedeelte uit blaauwe arduinſteen. Boven deze poort is een kamer, daar het zeerecht in gehouden wordt, en de Commiſſariſſen broodwegers byeenkomen: ook zyn hier de bakkers en ſchippers gildekamers, enz. Van boven pronkt deze poort met een torentie, ſlagklok en uurwyzers. De *poort van het Weſterſch Oude Hoofdt* is gebouwt in den jare 1667. Zy is van voren, als mede van achteren, voorzien met vier ronde witte hardſtene kolommen. De *poort van het Ooſterſch Nieuwe Hoofdt*, een braaf gebouw, met een kunſtig gewelf, is geſticht in den jare 1664. De *poort van 't Weſterſch Nieuwe Hoofdt*, met recht gehouden voor een aanzienlyk meeſterſtuk, is gebouwt in den jare 1662. Zy is aan alle vier zyden voorzien met halve ronde kolommen, en t'eenemaal van wit hardſteen opgehaalt. Zy heeft vier voorgevels (frontiſpiſen), waar op ruſt een torentie, lantarensgewyze, twee hoog boven malkander, gemaakt. Voorts heeft ze vier uurwyzers, met een ſlagklok. Nog pronkt de zelve van boven met een hemelsglobe, daar de zeegodt Neptuin met zyn drietandige vork boven op zit. De *Schiedamſche* of *Dyk-poort*, onzeker wanneer gebouwt. Zy heeft een torentie, met een ſcheepie daar op. Eindelyk, de *Haven-of Binnewegſche poort*, gebouwt in den jare 1624.

De gebeurteniſſen der ſtadt Rotterdam betreffende, in den jare 1439 vry wat beweging hebbende gemaakt van wegens de duurte der granen, verkreeg de zelve van hertog Philips remiſſie der breuken. Voorts heeft deze ſtadt in hare eerſte opkomſt haar deel gehad van de land-verdervende partyſchappen der Hoekſchen en Kabeljauwſchen, en wierdt onder anderen in den jare 1488 door jonker Frans van Brederode, een van de hoofden der Hoekſchen, met oogluiking van eenige Hoekſchen binnen de ſtadt, ingenomen. Toen trokken de Rotterdammers, met andere Hoekſchen, onder zyne aanvoeringe, naar Schoonhoven, dat het met de Kabeljauwſchen hieldt, en meenden het zelve ſtormenderhandt te vermeeſteren; maar zy wierden met geen klein verlies afgewezen. Zy wendden het toen naar Delfshaven, offerden het zelve aan de vlammen op, en ſtelden Hollandt, het welk toen meeſt Kabeljauwſchgezind was, van beneden onder brandſchatting, terwyl Jan van Montfoort het zelve van boven deedt. De Roomſch koning Maximiliaan, om deze onheilen te ſtuiten, kwam zelf in Hollandt, en deedt een optocht door alle de Hollandſche ſteden tegen die van Rotterdam afkondigen. Strax roerde men te Haarlem, Delft, Leiden, Amſterdam, en in andere ſteden, den trommel; de burgers kwamen met hunne vanen en wimpels te voorſchyn, zynde de vergaderplaats te Schiedam, terwyl die van Dordrecht en Gouda de ſtromen bewaarden, zo dat 'er geen een ſchip uit noch in Rotterdam kon varen. Ondertuſſchen kwamen binnen Schiedam nog eenige ruiters en voetknechten, om de burgers in de belegering van Rotterdam te helpen: maar dit vremd krygsvolk kon zich met de gewapende burgers niet verdragen, het welk zo ver ging, dat men van woorden handgemeen wierdt, en dat de ſoldaten, om zich met nadruk over de burgers te wreken, met die van Rotterdam een verdrag maakten, om de ſtadt Schiedam, met alle de daar in leggende burgers, in hunne handen te leveren. Men beſtemde den tydt om het werkſtellig te maken; de ſoldaten zouden binnen de ſtadt op de burgers aanvallen, en dan zouden de Rotterdammers op dat uur de ſtadt van buiten beklimmen, het welk dus gemakkelyk te doen zou vallen. De beſtemde tydt dan gekomen zynde trokken de Rotterdammers uit; maar de ſoldaten waren een uur te vroeg op de burgers aangevallen, en hadden, na een hard gevecht, uit de ſtadt moeten vluchten, vele doden en gekwetſten achterlatende. De Rotterdammers, ziende, dat zy te Schiedam te laat kwamen, rukten voor Overſchie, en vermeeſterden het zelve door toedoen van het vremde krygsvolk, dat daar in lag. Vervolgens rokken zy met dat volk naar de Ketel, en leiden daar, en daar omtrent, alles in kolen. Ondertuſſchen trokken de Hollandſche burgers, binnen Schiedam leggende, naar Overſchie, om het zelve den Rotterdammers te ontweldigen: maar zy wierden met bloedige koppen afgewezen. Daar op rukten de Rotterdammers op hun beurt voor Delft, en brandden des zelfs voorſtadt af tot aan de poorten toe. Vervolgens vielen zy in Delf-en Maaslandt, en verwoeſtten alles te vuur en te zwaardt. Zy deden het zelve in Haag-ambacht, en zelfs den Haag ging niet vry; voorts trokken zy naar Geertruidenberg, vermeeſterden het zelve, en zetten het ganſche landt van Breda onder brandſchatting. Maar eindelyk verkeerde de kans; heer Jan van Egmondt, ſtadhouder wegens Maximiliaan in Hollandt, belegerde Rotterdam, ſloeg het volk, het welk levensmiddelen in de ſtadt, die daar groot gebrek aan hadt, wilde brengen, en veroverde de zelve eindelyk by verdrag, waar op vele Hoekſchen het hoofdt voor de voeten wierdt gelegt. Zie deze omwentelingen, en de dapperheit der Rotterdammers, daar in betoont, behalven by *van Spaan* (die de ſchryvers, zo oude als nieuwe, uit welke hy zyn verhaal getrokken heeft, *bladz.* 147 van zyne *Beſchryvinge van Rotterdam* aanhaalt) breder in *Heemskerks Bataviſche Arkadia*, en vooral by den Hre. *Alkemade* in zyn *Jonker Franſen Oorlog*, enz.

Toen de zogenaamde Water-Geuzen in den jare 1572 den Briel zo onverwacht hadden ingenomen, gaf de hertog van Alba den grave van Boſſu laſt om met een groten hoop Spaanſchen uit Utrecht, daar hy toen was, derwaarts te trekken, om die ſtadt te herwinnen. Maar hy ſtiet 'er zyn hoofdt voor, en kwam met zyne afgematte troepen voor Dordrecht, verzoekende ingelaten te worden, het welk hem geweigert wierdt. Hy wendde het daar op naar Rotterdam, en verzocht den doortocht door die ſtadt, het welk hem in het eerſt geweigert, maar eindelyk toegeſtaan wierdt, onder voorwaarde, dat het by enkele rotten teſſens, en met dove lonten op de roers, zou geſchieden. Daar op trok het eerſte rot de ſtadt in, maar zo talryk, dat het naar geen rot geleek. Een ſmidt, daar de wacht hebbende, zeide daar op, dat 'er boven het getal in kwamen, en dat de poort moeſt geſloten worden; maar Boſſu antwoordde hem: *Het paſt u niet des konings volk te tellen*, en ſtiet hem met een onder den voet. Vervolgens drongen alle de Spanjaarden te gelyk binnen, en ſloegen dood al wat hen voorkwam, makende zich dus meeſter van de ſtadt. Meer dan drie honderd burgers, waar onder de burgermeeſter *Jan Jansz. Roos* was, moeſten het toen met den lyve bekopen; de andere, tot vrouwen en maagden toe, ſtonden allerlei mishandeling van ſmaadt en moedwil uit. Zelfs moeſt 'er het ſtene beeldt van Eraſmus aan, niet om dat hy het eeuwig edikt tegen den koning van Spanje hadt helpen maken, maar om dat een prieſter hadt gezegt, dat hy een ketter was geweeſt. Eerſt wierpen zy het beeldt met ſlyk en drek; daar na ſchoten zy 'er met hunne roers op, en eindelyk beukten zy 'er met mokers en hamers zo lange op, dat zy het aan ſtukken, en van boven neder in 't water kregen. Dit gebeurde in de maandt April des bovengemelden jaars 1572, zynde de gedachtenis daar van bewaart in het volgende opſchrift boven de Ooſtpoort dezer ſtadt, zynde de poort, welke de Spanjaarden overrompelden, en door welke zy in de ſtadt drongen. Dit opſchrift luidt aldus:

Den grave van Boſſu, met de Spanjaards bloedgierig,
In 't jaar zeventig twee (1572) *April den negenden dag,*
Landen hier als vriendt, kwam maar ſchoffierig,
Vermoordden veel burgers met jammerlyk geklag.

Boſſu was van gedachten binnen deze ſtadt den ſetel des oorlogs tegen Hollandt te maken, en verzekerde zich ten dien einde ook van Schoonhoven; maar zich vervolgens door de andere Hollandſche ſteden, die de eene voor, de andere na, van Spanje afvielen, ingeſloten ziende, verliet hy den 21 July des zelven jaars 1572 de ſtadt, waar op zich de graaf van der Mark daar in wierp. Zy wierdt toen door den prinſſe van Oranje verzekert, en verwon hare geledene ſchade wel haaſt weder, doordien de meeſte koophandel toen aldaar gedreven wierdt. De Roomſch-Katholyken hielden de hoofdkerk nog in tot den 12 November des zelven jaars 1572, en toen wierdt 'er de laatſte Mis en predikatie in gedaan door Martinus Donkanus, paſtoor van St. Hippolytuskerk te Delft. Hy vermaande de vrome burgers, *dat zy gehoorzame kinderen van de Roomſche kerk wilden blyven.* Maar de beelden wierden 'er den 14 daar aan volgende uit geſmeten, en den volgenden dag deedt 'er de Hr. Kornelis Kooltuin de eerſte Gereformeerde predikatie in. In den jare 1573, den 12 Maart, wierden alle hunne beelden en altaren, die 'er nog waren blyven ſtaan, uit het koor weggenomen, en het geſtoelte der kanunniken of prebenden wierdt achter tegen den muur geplaatſt, daar het nog ſtaat.

Wanneer Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, in den jare 1672 zo plotſelyk in den Vereenigden Staat gevallen was, en daar in weinig dagen zo grote voortgangen maakte, vatte het volk een kwaad vermoeden op, dat 'er onder eenige groten verraadt ſchuilde: vele Hollandſche ſteden raakten gaande, en daar onder ook de ſtadt Rotterdam. Namentlyk, de burgers raakten 'er den 25 Juny des gemelden jaars op de been, hielden byeenkomſten, en beſloten eenige uit de hunne aan de Regering af te vaardigen, om, na de overlevering van eenige artykelen, uit den name der ganſche burgerye te vertonen hun gezamentlyk beſluit, te weten van de ſtadt tot den laatſten druppel bloeds te verdedigen, waar toe zy zich met eede zouden verbinden. De afgevaardigden maakten dezen hunnen laſt den 26 Juny aan den Magiſtraat bekend, verzoekende, dat zich de zelve insgelyks met eede tot getrouwigheit aan ſtadt en landt wilde verplichten. De Magiſtraat deedt zulks aanſtonts binnens kamers aan de afgevaardigden en gevolmachtigden, en de burgermeeſters deden het opentlyk voor het volk in de vierſchaar, met deze uitdrukking: „ Dat zy „ de ſtadt geenzins aan de Franſchen zouden overgeven, noch hel- „ pen overgeven, ten ware met medeweten en bewilliging der „ burgerye"; daarentegen zwoeren de aanwezende burgers weder plegtelyk aan de Heeren Regeerders. Maar den 29 van de zelve maandt ontſtondt 'er eene nieuwe opſchudding, te weten, de burgers wilden het eeuwig edikt aangaande de uitſluiting van het huis van Oranje van het ſtadhouderſchap vernietigt, en den prins van Oranje tot ſtadhouder aangenomen hebben. De Magiſtraat, geen ander middel ziende om de gemeente te ſtillen, liet terſtondt eene akte van het ſtadhuis afiezen, verklarende by de zelve tot het een en het ander bereid te zyn; vervolgens wierden gedeputeerden uit den Magiſtraat en de burgerye aan prins Willem afgezonden, die hem het ſtadhouderſchap opdroegen. Doch het duurde niet lang, of het volk kwam, te weten den 8 July, al weder op de been, en byeen gerot zynde, beſtaande voor het grootſte gedeelte uit wyven, trokken zy met een vaandel door de ſtadt en voorby het ſtadhuis, wierpen de glazen uit in het huis van den Hre. van der Aa, braken dat van den Hre. Sonnemans op, pleegden moedwil omtrent ſpyze en drank, maar lieten den inboedel ongeplundert: daar na kwam de burgery in 't geweer, ſtelde zekere artykelen op, en begeerde van den Magiſtraat, dat eenige Heeren uit het midden van hen in hechtenis zouden genomen worden, en bragten het ook daar toe, dat eenige der zelven by eene openbare akte, door hen getekent, van de regeringe afſtonden; en verder wierdt de Magiſtraat door den prins tot genoegen

van de burgery verandert.

Hoewel het bestek van een Algemeen Historisch en Geographisch Woordenboek geenzins toelaat om al wat men in het byzonder aangaande eene stadt, enz. kan zeggen, in het brede aan te tekenen (want waar wou dat toch heen?) maar zich noodzakelyk tot eene algemene beschryving moet bepalen, kunnen wy echter niet voorby iets te zeggen aangaande de *Compagnie van Assurantie*, welke hier in het jaar 1720 is opgerecht, en te meer, om dat dit boven belooft is. Namentlyk, na dat men den 20 Juny te Amsteldam te vergeefsch gepoogt hadt zo eene Maatschappy op te rechten, wierdt zulks in deze stadt ondernomen, en de intekening den 22 July, onder beurstydt, aangevangen. Het kapitaal zou bestaan in *een honderd en twintig tonnen gouds*, welke somme, schoon zeer groot, met zo veel begeerte wierdt ingetekent, dat men de ingebeelde partyen des volgenden daags al tot *vyf en zeventig ten honderd* winst kon verkopen, door al het welke men wierdt aangemoedigt om de intekening met nog *dertig tonnen gouds* te vergroten, dat al mede driftig ingetekent wierdt. Maar voor dat de betaaltydt aankwam, ondervondt men hoe veel gemakkelyker het valt grote ontwerpen te smeden dan de zelve uit te voeren: want byna alle verbeelding verdween in rook, waar door men de meeste van die als paddestoelen schielyk opgeworpene Maatschappyen en Compagnieschappen zag te niet gaan; hoewel die van deze stadt tot heden toe haren ondergang nog ontworstelt heeft.

Aangaande den rang der stadt Rotterdam, zy is de eerste van de kleine stemmende steden der provincie van Hollandt, hoewel zy na Amsterdam de rykste en bloeiendste stadt van deze provincie is, zendende hare gemachtigden in het Collegie der Gecommitteerde Raden van Hunne Ed. Gr. Mogende, de Heeren Staten van Hollandt, in dat van Hunne Ed. Hoog-Mogende, de Heeren Staten Generaal, in dat van de Admiraliteit op de Maze, en in dat der Heeren Gecommitteerden ter Auditie van de gemene lands rekeningen van Hollandt, enz.

De stads Regering, welke jaarlyksch op den 29 April verandert wordt, bestaat in een Baljuw, of Hoofdofficier, vier Burgermeesters, zeven Schepenen, vier en twintig Vroedschappen, vyf Vredemakers, vier Thresoriers, Fabryk-, Reken-en Weesmeesteren, behalven Commissarissen van de Wissel-en Leenbank, en andere lager Collegien. Doch voor hier van af te gaan zal het de moeite waard zyn iets te zeggen ten opzichte der graaflyke voorrechten, aangaande de Regering op byzondere tyden verleent. Namentlyk, al in het jaar 1344 wierdt het getal der Schepenen van deze stadt op zeven jaarlyksch bepaalt door grave Willem van Henegouwen en Hollandt, enz. en in het jaar 1382 verstondt hertog Albert, dat niemandt Schepen noch Raadt te Rotterdam zou worden ten zy hy vyf jaren poorter van die stadt geweest was. In 't jaar 1436 beval hertog Philips tot regering der stadt te stellen veertig personen, en het getal der Thresauriers wierdt op vier vastgestelt. Vervolgens wierdt in de jaren 1439 en 1440 bepaling gemaakt aangaande den ouderdom, het bloedverwantschap, en meer omstandigheden, de Regenten rakende, en wel byzonder gelast te moeten zweren, „ dat zy tot verkryging van het ampt niet hadden gebeden, doen bidden, eenige giften gedaan, of belooft, noch met „ geen wedding, spel, of subtielheden daar toe gekomen te zyn." Voorts wierdt het getal der Vroedschappen in den jare 1518 gestelt op zestien, en zes jaren later op vier en twintig personen, zynde in der tydt verscheide andere veranderingen voorgevallen. In den jare 1650 wierdt de stadt door oktroi der Heeren Staten van Hollandt bevoorrecht om by lotinge van de zwarte en witte bonen de Burgermeesteren en Schepenen zelf te mogen maken, en in den jare 1658 wierdt het getal der jaren van de Vroedschap op zeven en twintig bepaalt, zo als in den jare 1675 het getal der Vredemakers van drie tot vyf vermeerdert wierdt, en welke ook zou mogen vonnissen, in de plaats van zestig, tot drie honderd guldens toe.

Behalven den groten *Desiderius Erasmus*, *Adriaan* en *Pieter Walenburg*, twee broeders, *Jacobus Brassica*, of *Kool*, *Willem Diemens*, *Hubert Duyfhuis*, en *David van Hoogstraten*, zyn 'er zeer vele geleerde en vermaarde mannen in deze stadt geboren, van welke in dit Woordenboek omstandig gewag wordt gemaakt; gelyk de zelve dan ook vele beroemde schilders en andere kunstenaars heeft voortgebragt, onder anderen *Henrik Martensz. Zorg*, *Adriaan van der Werf*, *Abraham Hondius*, enz. wier levens en kunststukken in dit werk beschreven worden. *Gerrit van Spaan Beschryving der stadt Rotterdam. Oude Hollandsche Kronyk door W. van Gouthoeven. Boxhorn en Blaeu Stedeboeken van Hollandt. Guicciardyn Beschryving der Nederlanden. M. Alting Notit. Germ. Inf. P. II. S. van Leeuwen Batavia illustr. Val. Andreas Bibl. Belg. Schielandsche Oudheden. Heemskerk Batavische Arkadia.* enz.

ROTTNAKKER, een kleine stadt in Zwaben, in 't hertogdom Wurtenberg, in 't gebiedt van Stutgard, naby den Donauw, die in den jare 1709 overstromende de brug, welke aldaar over de gemelde rivier is geslagen, mede wegspoelde, waar by vele menschen het leven verloren. Rottnakker is eene grensstadt.

ROTTUM, een klein dorp van Hunsingo-kwartier, 10000 schreden van Groningen naar het Noord-Noord-Oosten gelegen. Het is weleer berucht geweest wegens eene vermaarde abdy van de orde der Benediktynen.

ROTWEIL, of ROTHWEIL, een vrye Ryksstadt in Zwaben, niet verre van den oorsprong der rivier den Nekker en den Donauw, op een hoogte gelegen. Men zegt, dat aan de overzyde der rivier eerst een dorp is geweest, maar dat het naderhandt verplaatst is, en in een stadt verandert. Schoon deze stadt oud is, heeft ze nochtans goede vestingen, en de dapperheit der inwooneren is in verscheide belegeringen gebleken: want wanneer in 't jaar 1127 de Zwabische keizer Conraad zich in deze stadt hadt geworpen, om tegen Lotharius, zynen tegenkeizer, veilig te zyn, wierdt Rotweil van den laatstgenoemden wel belegert, maar niet ingenomen. De inwoonders hebben voor dezen met de hertogen van Wurtenberg gedurig getwist, in zo verre, dat zy, om zich tegen hen te beveiligen, in 't jaar 1463 met de Zwitsers een verbondt maakten. Dit verbondt is in 't jaar 1519 voor eeuwig vernieuwt; en zy staan nog op den huidigen dag in het zelve, niettegenstaande zy gehoorzaamheit aan het Ryk schuldig zyn. In 't jaar 1477 leverden zy den voornoemden Everard van Wurtenberg niet verre van hunne stadt een bloedigen slag. Des zelfs twede opvolger, hertog Ulrich, in 't jaar 1507 de vyandelykheit hervattende, belegerde de stadt; en hoewel 'er een vergelyk getroffen wierdt, zo geschiedde zulks nochtans maar in schyn, tot dat eindelyk in den jare 1511 te Zurich de wederzydsche verzoening volgde, sedert welken tydt Wurtenberg geen byzonder geschil met Rotweil gehad heeft, behalven dat in den dertigjarigen oorlog, wanneer zich Wurtenberg by de Zweden hadt gevoegt, de stadt in 't jaar 1632 door den hertog verovert wierdt. Doch de plaats wierdt hem wel haast wederom ontweldigt. In 't jaar 1643 nam ze het Fransch-Weimarsche leger onder den grave van Guebrian by verdrag in, hoewel deze veldmaarschalk in de belegering zyn leven verloor. Maar wanneer nog in het zelve jaar de keizerlyke generaal, Jan van Werth, de Weimarschen by Tuslingen sloeg, moest zich Rotweil ook aan de keizerlyken overgeven. In deze stadt is het bekende keizerlyke hofgerecht, of, gelyk het Munsterus noemt, het keizerlyk Consistorie, door keizer Conraad den III in 't jaar 1146, na dat hy, na de doodt van den keizer Lotharius, den keizerlyken troon hadt beklommen, tot vergelding van hunne getrouwe diensten, aldaar opgerecht, en met vele privilegiën voorzien. Het is uit dien hoofde, dat de keizer thans alleen over dit gerecht te bevelen heeft, hoewel het Rykskamergerecht tot hier toe in 't bezit geweest is, om een verbodschrift aan het gemelde hofgerecht af te laten gaan. De voorzitter van dit gerecht was de graaf van Sults, welke familie deze bediening als een leen van den keizer bezit. Maar sedert dat de graven van Sults onlangs zyn uitgestorven, en de vorsten van Zwartsenberg in het bezit van der zelver goederen gestelt, bekleden zy ook deze bediening; hoewel zy doorgaans een edelman tot hun hofrechter aanstellen. Maar de 12 andere, die niet rechters, maar byzitters genaamt worden, moeten volgens de eerste instelling van keizer Conraad ridders, of, by gebrek van deze, leden van den Raadt zyn; hoewel in later tyden weinig edellieden onder de zelve gevonden worden, en de leden meest uit aanzienlyke burgers en ambachtslieden uit de stadt en regering bestaan, die alzo byna niets vonnissen, zonder alvorens zich by Schepenkamer of rechtsgeleerden om raadt aan te melden. Voor 't overige is dit geen algemeen gerecht van Duitschlandt, maar heeft alleen zyne betrekking tot de Rhynsche, Zwabische, Frankische en Oostenrykse kreitsen; hoewel de keurvorsten, tot deze kreitsen behorende, door een afzonderlyk keizerlyk privilegie daar van bevryd zyn. Buiten deze bevryding beweert dit Rotweilsch hofgerecht een gezamentlyke jurisdictie met het keizerlyk Kamergerecht, zo nochtans, dat men van het zelve aan de keizerlyke Kamer en den Ryks hof-Raadt kan appelleren. Volgens de grondinstelling van keizer Conraad den III heeft dit gerecht de naaste rang na den Ryks-hof-Raadt. Maar niet alleen heeft keizer Maximiliaan het van hem ingestelde kamergerecht daar boven gestelt, waar voor het thans wyken moet; maar de standen hebben zich naderhandt ook daar over grotelyksch bezwaart, dat dit gerecht zyne jurisdictie te verre uitstrekt; weshalven ze aangehouden hebben, dat het zelve gebeel mogt vernietigt worden. Maar hoewel keizer Maximiliaan de II door de reformatie van 't hofgerecht dit kwaadt heeft pogen te stuiten, zo hebben nochtans de standen in de kapitulatie van den keizer Matthias, Ferdinand den II, en den III, als mede op de Osnabrugsche vredehandeling hunne klagten vernieuwt, en om de afschaffing van het meergemelde gerecht aangehouden, het welk de voornoemde keizers hebben belooft, en het werk tot op den naasten Ryksdag verschoven. Maar aangezien die van Rotweil hunne privilegiën blyven aanhalen, belovende alle oorzaak van klagten te zullen uit den weg ruimen, en aangezien daarenboven de graaf van Sults zich daar op beriep, dat hy met het hofrechters-ampt was beleent, dat hem zo gemakkelyk kon ontnomen worden, en eindelyk de stadt Rotweil in het bovengemelde verbondt met Zwitserlandt van de jaren 1463 en 1519 des zelfs bystandt tegen alle de genen bedong, die bestaan zouden haar hofgerecht te onderdrukken, of af te schaffen; zo is de zaak tot hier toe in den ouden staat gebleven, niettegenstaande de keizers Ferdinand en Leopold by hunne kapitulatiën op nieuw belooft hebben het daar toe te brengen, ten einde dat gerecht afgeschaft wierdt. *Maurit. Diss. de Judic. Rotweil. Wehnerus. Speidelius. Europ. Herold P. I. p. 919. Merian Topogr. Suev. voce Rotweil. Crusius Annal. Suev. P. II. lib. IX. c. 11. lib. X. c. 12.*

ROUAAN, de voornaamste plaats in Normandië, is eene der grootste, vermogendste en volkrykste steden van Vrankryk, hebbende een aartsbisschop, nevens een parlement. De ouden noemden deze stadt *Rhotomagus*, of *Rhotomagum*. Zy was reets ten tyde van Theodosius den Groten vermaard, als blykt uit de brieven, welke S. Paulinus aan Victricus, bisschop van Rouaan, geschreven heeft. Zy is na Parys byna de grootste en best gelegene stadt van Vrankryk, hebbende aan de eene zyde de zee, aan de andere zyde de Seine. Zy heeft eene voortreffelyke haven, om allerlei koopwaren uit verre afgelegene gewesten te ontfangen, en door middel van de Seine verder naar Vrankryk te verzenden. De hertogen van Normandië verkozen deze plaats tot hunnen setel, en men ziet nog op den huidigen dag hun oud paleis, dienende thans

thans tot een magazyn. Rouaan is met bergen omringt, tusſchen de welke kleine rivieren ontſpringen, die in de ſtads grachten lopen, en de ſtraten zuiveren. Hier van daan ziet men aldaar vele watermolens, enz. Men telt 125 ſtraten binnen de ſtadt, van welke het grootſte gedeelte zeer fraai is. De opentlyke gebouwen, bronnen, en paleizen vermeerderen de pracht der ſtadt. De Domkerk is zo wegens hare oudheit, als voorname biſſchoppen, van welke *Nicaſius* de eerſte geweeſt is, zeer vermaard. De aartsbiſſchoppen van Rouaan, die primaten van Normandië zyn, hebben reets in 't jaar 1457 door de voorſprake van den kardinaal d'Eſtouteville, by privilegie van paus Calixtus den III, erlangt, dat zy niet meer onder 't primaatſchap van Lion ſtaan. De biſſchoppen, die onder dit aartsbisdom behoren, zyn die van Bajeux, Avranches, Evreux, Sees, Liſieux, en Coutances. Het Kapittel aldaar beſtaat uit 50 kanunniken, onder welke tien de voornaamſte bedieningen van het ſticht bekleden, als de deken, kantor, theſaurier, zes aartsdiakens, en een kanceliër. De aartsdiakenen hebben 27 landdiakonſchappen onder zich, in welke 1388 karſpels zyn. Van deze zyn 'er 30 in de ſtadt Rouaan, en 5 in de voorſtadt. Men vindt ook 26 abdyen in dit kerkgebiedt, die van S. Ouen en S. Amand binnen Rouaan daar onder gerekent. Daarenboven zyn 'er in deze ſtadt 34 kloofters, 24 van monniken, en 10 van nonnen. De hoofdkerk is die van O. L. V. de welke in pracht uitmunt. De grote klok aldaar wordt voor een der grootſte in de gehele wereldt gehouden, en wordt *George d'Amboiſe* genaamt. Het is een gedenkſtuk van den kardinaal en aartsbiſſchop van Amboiſe van Rouaan. Men ziet alhier ook verſcheide prachtige begraafplaatſen en andere merkwaardigheden. De ryke ſchat, de welke eertyds in de ſakriſty gevonden wierdt, is in den Religiekryg van de XVI eeuwe geplundert. De ſchipbrugge, te Rouaan over de Seine geſlagen, wordt met de vloedt opgeheven, maar daalt weder met de ebbe. Zulks geſchiedt zo naauwkeurig, dat men zeggen zou, dat deze brug, die geſtraat is, en 270 voeten in de lengte heeft, zo ſterk en vaſt was als een ſtene brug. Te Rouaan is ook een Rekenkamer, Theſaurie, en Munt, alwaar een B op het geldt geſlagen wordt, en een opperhofgerecht. Het parlement was eertyds een Raadt van financie, zynde door koning Philips den Schonen in 't jaar 1286 tot de adminiſtratie der geeſtelyke zaken in Normandië aangeſtelt. Lodewyk de XII heeft het zelve in 't jaar 1499 bekrachtigt, en op het verzoek van den kardinaal van Amboiſe eeuwigdurend verklaart. Doch François de I heeft den naam van Financiegerecht afgeſchaft, en het tot een parlement gemaakt. Voorts heeft Rouaan vele rampen, inzonderheit door brandt, geleden. In 't jaar 1019 ontſtondt aldaar een vreeſſelyke brandt. In 't jaar 1418 wierdt deze ſtadt door de Engelſchen verovert; maar in 't jaar 1449 door koning Karel den VII weder ingenomen. In de XVI eeuwe heeft ze by gelegenheit der binnenlandſche Religiegeſchillen veel geleden. Zy wierdt van de Proteſtanten bemachtigt; doch van Karel den IX in 't jaar 1562 hernomen en geplundert. Antoni van Bourbon, koning van Vrankryk en Navarre, wierdt aldaar gedurende de belegering by de poort van S. Hilarius gekwetſt, waar van hy ſtierf. Zyn zoon Henrik de IV ontweldigde de ſtadt in 't jaar 1594 den Legiſten, na dat ze in 't jaar 1592 te vergeefſch belegert was.

Kerkvergaderingen of conciliën van Rouaan.

Het eerſte concilie van Rouaan wierdt in 't jaar 692 gehouden. Het concilie beſtondt uit 16 biſſchoppen, onder welke *Ausbert*, biſſchop van Rouaan, voorzitter was. In 't jaar 1050 was 'er ook een concilie, van 't welke nog 19 kanons voorhanden zyn, nevens een ſynodale brief. De autheur van de Chronyk van Rouaan gewaagt nog van twee conciliën, gehouden in de jaren 1073 en 1074, het eerſt tegen de monniken van de abdy van S. Ouen, die den aartsbiſſchop Jean van Bajeux kwalyk gehandelt hadden: in het twede wierden de geeſtelyken, de welke byzitten hielden, in den ban gedaan. Men heeft 'er nog 14 kanons van. Willem Bonneame, aartsbiſſchop van Rouaan, hieldt aldaar drie conciliën, in den jare 1091, of 1092, en in de jaren 1096 en 1108, volgens het verhaal van Ordericus Vitalis. Op het twede wierdt beveſtigt het geen te Clermont nopens den kruistocht beſloten was. De zelve Ordericus gewaagt nog van twee conciliën, in de jaren 1118 en 1119 gehouden. Gualterus de Conſtantiis hieldt 'er als aartsbiſſchop in de jaren 1188 en 1189 ook twee. Om van de conciliën in de jaren 1279 wegens de reformatie der geeſtelykheit, 1299 en 1310 over de zake der Tempelheeren, 1445, en 1514, of liever 1522, en 1581 door Karel, kardinaal van Bourbon, gehouden, behalven nog eenige andere van minder belang, niet te ſpreken. *Talepied Antiq. de Rouen. Jean Dadri. Jean Prevot des Archev. de Rouen. Nagarel Deſcr. de Normandie. Du Cheſne Recherch. des antiq. de Villes. Sincerus Itiner. Gall. Maſſon Deſcript. Flum. Gall. Sammarth. Gall. Chriſt.*

ROUBAIX, of ROBAIX, een kleine plaats in Vlaanderen, anderhalve Duitſche myle van Ryſſel Ooſtwaarts gelegen. Die van Werchin noemen zich markgraven van Roubaix.

ROUSSILLON, (HET) in 't Latyn *Comitatus Ruſcinonenſis*, een graafſchap in Catalonië, wordt van des zelfs overige delen door het Pyreneeſche gebergte afgezondert. Dit landſchap ſtaat onder 't gebiedt des konings van Vrankryk. In het zelve is de Viguerie Conflans, nevens het Franſch Cerdaigne, ingelyft. De hoofdſtadt is *Perpignan*. De andere ſteden zyn: *Elme*, *Colioure*, *Ceret*, enz. Dit landſchap behoorde eertyds onder Spanje, en tot Catalonië. Johannes de VI, koning van Arragon, heeft het zelve aan Lodewyk den XI verpand. Koning Karel de VIII gaf het aan Ferdinand weder, onder voorwaarde, dat hy den Napolitanen gene hulpbenden zou toezenden; maar hoewel Ferdinand zyn gegeven woordt niet hieldt, zo behieldt hy nochtans het graafſchap Rouſſillon. Lodewyk de XIII heeft het den Spaanſchen weder ontweldigt; maar door de Pyreneeſche vrede in 't jaar 1659 is het zelve aan Vrankryk wedergegeven. Men vindt alhier zeer goede weiden, en aanzienlyke rivieren, namentlyk de *Ter*, *Tech*, en *Egly*. Dit landt is dikwils het toneel des oorlogs geweeſt.

ROUSSILLON, een vlek, met den name van een graafſchap, gelegen in 't Dauphiné, naby de Rhône, vier mylen beneden Vienne. Men meent, dat het der ouden *Figlina* is. Anderen noemen de oude ſtadt *Urſeola*, in 't Narboneeſche Gallië, aldus, die ook *Urſeolis* genaamt wordt.

ROUVRAY, een kleine plaats in 't hertogdom van Burgundië, op de grenzen van 't Nivernois, tusſchen Nemur en Verzelet gelegen. Hier omtrent is in den jare 1429 tusſchen de Franſchen en Engelſchen een hoofdtreffen voorgevallen.

ROVENIUS, (PHILIPPUS) aartsbiſſchop van Philippen, en Apoſtoliſche vikaris in de Vereenigde Nederlanden, was van Deventer geboortig. Hy ſchreef verſcheide werken. Zyne *Reſpublica Chriſtiana* is in den jare 1648 gedrukt. Hier in beweert hy, dat zommige nonnen meer uit hovaardy dan uit ware Godvrucht op een vertrouwelyken wandel met Godt roemden. *Bayle Dict. Crit.*

ROVERE, of RUVERE, in 't Latyn *De Roboreis*, is een zeer vermaard geſlacht in Italië, wiens ſtamvader gezegt wordt te zyn LEONARDUS DE ROVERE, de welke leefde in den jare 1430, zynde een aanzienlyk burger van Savona, in 't gebiedt van Genua. Des zelfs kinderen waren: (1) Raphaël, van welken beneden; (2) *Franciſcus*, die in den jare 1463 kardinaal, en in den jare 1471 onder den name van *Sixtus* den IV paus geworden zynde, den eerſten grondt tot het aanzien zyner familie gelegt heeft; (3) *Franciſca*, de welke trouwde met Hieronymus Riarius, van Savona, en by hem baarde *Petrus*, de welke in den jare 1471 den kardinaalshoedt erlangde, en in den jare 1474 ſtierf. RAPHAEL teelde by Theodora Mancreda: (1) Johannes, van wien daar na. *Julianus*, die in den jare 1471 kardinaal, en in den jare 1503 onder den name van *Julius* den II paus wierdt, waar door hem gelegenheit wierdt gegeven zyn geſlacht nog meer te bevorderen; (3) *Bartholomeus*, die in den jare 1495 als biſſchop van Ferrara ſtierf; (4) *Lucchina*, die trouwde met Franciotto van Lucca, en wierdt by hem de moeder van Galeotti Franciotti, die in den jare 1503 kardinaal wierdt. JOHANNES erlangde de hertogdommen Sora en Sinigallia. Hy trouwde met Johanna, de dochter van Frederik van Monfeltro, hertog van Urbino, welk hertogdom zy in den jare 1508, na 't afſterven van haren eenigen broeder, Guido Ubaldus, erfde. Franciſcus Maria de I, zynde hun beider zoon, wierdt dus hertog van Urbino. Van hem wordt in een afzonderlyk artykel geſproken. Zie FRANCISCUS MARIA de I. Zyn oudſte zoon GUIDOBALDUS volgde hem in zyn hertogdom, en ſtierf in den jare 1574. Zyne eerſte gemalin was Julia Varana, erfdochter van Johannes Maria, hertog van Camerino; doch dit hertogdom wierdt van den pauſſelyken ſtoel benadert. De twede gemalin was Victoria, de dochter van Petrus Aloïſius Farneze, eerſte hertog van Parma. By de eerſte teelde hy *Virginia*, gemalin van Frederik Borromeo, grave van Arona, en naderhandt van Ferdinand Orofino, hertog van Gravina. By de twede gewan hy de navolgende kinderen, als: (1) Franciſcus Maria den II, van wien beneden; (2) *Iſabella*, gemalin van Bernardus van San-Severino, vorſt van Biſignano; (3) *Lavinia*, gemalin van Paulus Orſino. FRANCISCUS MARIA de II volgde in het hertogdom van Urbino, en trouwde eerſt met Lucretia van Eſte, de dochter van Hercules den II, hertog van Ferrara; maar na hare doodt met Livia van Rovere, dochter van Hippolytus, markgrave van San-Lorenzo. Hy ſtierf in het 82 jaar zyns ouderdoms, in den jare 1631, hebbende 8 jaren voorhenen de droefheit beleeſt, dat zyn zoon, *Franciſcus Ubaldus Antonius*, dien hy by zyne laatſte gemalinne geteelt hadt, in het 18 jaar zyns ouderdoms dood op zyn bedde gevonden wierdt; waar aan zyn ongeregeld leven ſchuldt was. Hy was twee jaren te voren getrouwt met Claudia de Medicis, dochter van Ferdinand den I, groothertog van Florence, die hem weinig tyds na zyne doodt eene dochter, *Victoria* genaamt, baarde. Deze erfde na zyne doodt des zelfs allodiale goederen, doch het hertogdom van Urbino wierdt by den pauſſelyken ſtoel gevoegt. In den jare 1631 trouwde zy, nog maar 8 jaren oud zynde, met Ferdinand den II, groothertog van Florence, met wien ze het geſlacht der Medicis heeft voortgeplant. Zy ſtierf den 6 Maart des jaars 1694. *Sanſovin. famil. Ital. Sabloneta de orig. dignit. & poteſt. ducum Ital. Cimarelli Hiſt. di Urbino. Jovius. Guiociard. C. Baldeſſar Caſtiglione.*

ROVERE, (HIERONYMUS) biſſchop van Toulon, en naderhandt aartsbiſſchop van Turin, zyne geboorteſtadt, ſchreef in zyne eerſte jeugdt zulke gedichten, die hem in zyn ouderdom geenzins tot ſchande ſtrekten; want de minnedichten, die daar onder gevonden worden, moeten op de rekening van zyne meeſters geſtelt worden; aangezien Rovere nog gene 10 jaren bereikt hadt, wanneer hy zyn dichtwerk zamen in 't licht gaf. Dit geſchiedde te Pavië in den jare 1540, en naderhandt te Regensburg in den jare 1683. Men vindt in de zelve een recht poëtiſche dichtader en een vloeienden ſtyl. *Acta Erudit. Lipſ. A.* 1683. *T.* II.

ROVEREDO, of ROVREIT, in 't Latyn *Roboretum*, eene kleine ſtadt, met een kaſteel, in het bisdom van Trente, aan een kleine rivier, naby de Adige, derdehalf Duitſche mylen van de ſtadt Trente, naar den kant van 't gebiedt van Vicenze en Verona, gelegen.

ROVERGUE, in 't Latyn *Provincia Rutenenſis*, een geweſt in 't gouvernement van Guiënne, in Vrankryk, palende in het Noorden aan Auvergne, in 't Weſten aan Quercy, in 't Zuiden aan Languedok, en in 't Ooſten aan Givaudan. Hoewel dit landt

niet zeer vruchtbaar is, vindt men nochtans veel vee in 't zelve: ook leveren de bergwerken aldaar veel koper, yzer, aluin, vitriool en zwavel uit. De grote rykdom van Rovergue bestaat in vee en wolle. De koophandel, die van hier op Spanje gedreven wordt, wordt gezegt meer dan 200000 guldens op te brengen. In dit landschap zyn verscheide rivieren, als: de *Tarn*, *Lot*, en *Aveiron*. By Cæsar worden de inwoonders *Ruthenii* genaamt. Het gansche landschap wordt gemeenlyk in drie delen gedeelt, namentlyk de opper-Mark, of Milhaud, het graafschap Rhodes, in het welke de stadt Rhodes is, en de neder-Mark, in het welke Ville-Franche en Ville-Neuve gelegen zyn. Men telt in het zelve 25 steden, en 50 grote vlekken. Deze voornoemde drie delen hebben even veel zo genaamde verkiezings-gerechten onder de generaliteit van Montauban. Najak is beroemd wegens zyn vitriool, St. Antonin wegens zyne pruimen, en Roquefort wegens zyne kazen. Marsillak, voerende den tytel van een vorstendom, heeft naby zich het hol De Bouche-Roland, wordende gezegt meer dan 4 mylen onder de aarde te lopen. Severak wordt een hertogdom genaamt, met den name van Arpajon. Estrangues en Estaing zyn graafschappen; maar Rhodes en Vabres bisdommen. *Cæsar in Comment. Lucanus lib. II. Du Chesne Antiq. des Vill. de France.*

ROVIGO, *Il Polesine di Rovigo*, in 't Latyn *Peninsula Rhodigiana*, een klein landschap in 't Venetiaansche gebiedt, grenzende boven aan 't Paduaansche, ter regter zyde aan de Adriatische zee, beneden aan 't hertogdom van Ferrara en Verona. Het wordt een halfeilandt genaamt, aangezien het byna rondom met water, namentlyk de golf van Venetie, de Po, Adige en Tartaro, omringt is.

ROVIGO, in 't Latyn *Rhodigium*, de hoofdstadt van het bovengemelde landschap, aan de rivier Adige gelegen. Zy heeft, behalven muren, bolwerken en grachten, ook een kasteel. De bisschop van Adria heeft hier zynen zetel. Het is ook de geboortestadt van *Cælius*, bygenaamt *Rhodiginus*.

ROXANE, de dochter van Oxiartes, een der Persiaansche vorsten, was onder het getal der genen, die van Alexander den Groten wierden gevangen genomen, na dat Darius geslagen was. Zy was boven alle vrouwen en maagden in Asië uitmuntende in schoonheit, invoegen koning Alexander op haar verliest wierdt, en haar bezwangert zynde naliet, gelyk zy ook naderhandt den jongen *Alexander* baarde. Doch Cassandra liet Roxane nevens haar zoontje van kant helpen. *Plutarchus. Curtius.*

ROXANE, de dochter van Herodes den Groten, koning der Joden, die by hy Phædra, zyne achtste gemalinne, geteelt heeft. *Jozeph. Joodsche Oudhed.* XXVII. 1.

ROXBOURG, een vlek in Schotlandt, gelegen in Tweedale, aan de rivier Tivet, vyf Engelsche mylen van Barwik, naar 't Westen. Hier was eertyds een sterk kasteel. Wanneer koning Jacobus de II van Schotlandt het zelve belegerde, verloor hy zyn leven. Zommigen nemen dit vlek Roxbourg voor de stadt der ouden, genaamt *Marchenium*, en *Ripa Alta*.

ROXELLANE, Sultane van den Turkschen keizer Solyman, was uitermaten wrevelmoedig en schrander. Hare eerzucht deedt haar allerlei buitensporig geweldt plegen. Solyman hadt een zoon, genaamt *Mustapha*, en deze was de oudste keizerlyke prins; maar Roxellane was de moeder van *Selim* den II, *Bajazeth*, en nog twee andere zonen, behalven eene dochter, *Camena*, naderhandt gemalin van den opper-Vizier Rustan. Roxellane nu was enkel en alleen bedacht om hare kinderen den Ottomanschen troon te doen beklimmen. Tot dien einde gebruikte ze dit voorwendsel, dat ze zeer begerig was een mosquee en hospitaal voor de vremdelingen te bouwen. Solyman, die haar zeer beminde, en een yverig Musulman was, stondt haar dit verzoek toe. Naderhandt pleegde ze met den Mufti raadt, hoe ze haar voornemen best kon werkstellig maken. Doch deze gaf haar tot antwoordt, dat haar oogmerk wel heilig was, maar dat dit goede werk haar geen voordeel omtrent de zaligheit van hare ziele doen kon, aangezien zy maar eene slavin was. Hier op stelde zich Roxellane zeer droefgeestig aan, waar door Solyman bewogen wierdt haar vry te maken. Maar wanneer hy naderhandt tot haar kwam, om by haar te slapen, weigerde zy hem zulks. Daar op deedt hem de Mufti, die het heimelyk met haar eens was, begrypen, dat hy met een vrye, zonder zich te bezondigen, geen vleeschelyke gemeenschap hebben kon. Wanneer derhalven de listige Roxellane langs dezen weg van Solyman tot zyne gemalinne verkoren wierdt, wist zy het werk dus te bestieren, dat zy in den jare 1553 den voornoemden Mustapha naar de andere wereldt zondt. Naderhandt stondt Bajazeth, haar twede zoon, tegen den Sultan op; doch zy vondt middel om hem met zyn broeder te verzoenen. Zy stierf in den jare 1561, hebbende in den jare 1546 mede geholpen tot de doodt van den opper-Vizier Ibrahim, gelyk wy elders hebben aangemerkt. *Blaudier Hist. des Turcs. Thuan. Hist. lib.* XII.

ROY, (JAKOB LE) baron des H. Roomschen Ryks, en heer van St. Lambert, was uit een oude adelyke familie gesproten, hebbende haren oorsprong uit Vrankryk. Zyn vader Philippus wierdt van den keizer Leopold in den jare 1671 tot baron des H. Roomschen Ryks verklaart. Hy was financie-Raadt des konings van Spanje in de Nederlanden. Hy zelf wierdt in den jare 1633, den 28 October, te Antwerpen geboren, en al vroeg naar de vermaardste akademiën van Europa gezonden. Weder te huis gekomen zynde gaf hem zyn vader zyne bediening over, die hy ook met veel lof bekleed heeft. De markgraaf van Caracena, gouverneur der Nederlanden, zondt hem in Spanje, om koning Philips den IV verslag van zyne regering te doen. Maar aangezien hy zich met den volgenden gouverneur, den marquis del Castel-Rodrigo, niet verdragen kon, leide hy zyne bediening neder, en begaf zich op een zyner landgoederen omtrent Antwerpen, en schreef in die uitspannige vele voortreffelyke werken, met namen: *Notitia Marchionatus S. R. Imperii*, zynde in den jare 1678 te Amsterdam in folio gedrukt; *Achates Tiberianus, sive Gemma Cæsarea; antiquitate, argumento, arte, Historia prorsus incomparabilis D. Augusti Apotheosin Imp. Cæs. Tiberii, Augustæque Juliæ domus seriem & Iconas, gentesque bello captas repræsentans, notis historicis illustrata*, zynde insgelyks te Amsterdam in den jare 1683 gedrukt. Tien jaren daar na kwam ook aldaar in 't licht: *Topographia Historica Gallo Brabantiæ, quâ Romandiæ oppida, municipia & dominia illustrantur, atque monasteria, nobiliumque prætoria, castellaque in æs incisa exhibentur.* Na dezen zag men van hem in 't licht komen: *Fradelio Antoniæ Bourignon de vastatione urbis Bruxellarum per ignem*; als mede: *Castella prætoria nobilium Brabantiæ, cœnobiaque celebriora, ad vivum delineata, arique incisa, cum brevi earundem descriptione, Antv.* 1696, in folio; *L'Erection de toutes les terres, seigneuries & familles titrées du Brabant, prouvée par des extraits des lettres patentes tirées des originaux*, waar van eenige ook in 't Nederduitsch gedrukt zyn. *Nouvelles de la Republique des lettres Sept.* 1685. *art.* 5. *Acta Erudit. Lips. an*, 1684. p. 255. *Journal des Sçavans du* 19 *Mars* 1685. *Bayle.*

ROY, (LODEWYK LE) of *Ludovicus Regius*, wierdt te Coutance, in Normandië, geboren, en is een der vermaardste oordeelkundigen van de XVI eeuwe geweest. De Brieven, door hem in 't licht gegeven, nevens het leven van *Budæus*, maakten hem wel haast by de buitenlanders bekend. Deze achting vermeerderde, wanneer hy verscheide geleerde mannen op zyne reize door Italië en andere landen bezocht. In Vrankryk wedergekeert zynde wierdt hy tot koninklyk hoogleeraar in de Philosophie te Parys bevordert. In deze bediening schreef hy verscheide werken, vertalende zommige uit de Griekshe in de Fransche tale. Doch zyn scherp hekelen verwekte hem veel ongelegenheit. In 't byzonder maakte hy den beroemden dichter, Johannes du Bellay, tot zyn vyandt, die hem door zyne schimpdichten tot een spot van 't hof maakte. Hy stierf in den jare 1579.

ROY, (MARINA LE) heer van Gomberville, lidt der Fransche akademie, wierdt onder anderen door den kardinaal van Richelieu daar toe verkoren. De leden van deze akademie vergaderden in den jare 1535 een tydlang in zyn huis. In het zelve jaar hieldt Le Roy den 7 May eene Redenvoering van dezen inhoudt: „ Dat, wanneer men een tydt beleefde, in welken vermaarde helden op aarde waren, alsdan ook mannen moesten gevonden worden, die den lof dezer helden kwamen te vermelden”. Deze is de negende akademische Redenvoering; en wordt in de Historie der akademie, door den heere *Pelisson* opgestelt, aangehaalt. Voorts heeft Le Roy verscheide traktaten geschreven, en onder de zelve drie Romans, te weten *Polexandre* in V boeken; *La Cytherée* in IV boeken, en *La jeune Alcidiane*. Hy heeft ook een voorreden over de dichtkundige werken van *Mainard* gemaakt; insgelyks een afzonderlyk traktaat van de eigenschappen en gebreken der Historie, in het welke hy zommige vermaarde historieschryvers schamper doorstrykt. Verder heeft hy ook door eenige zedelyke aanmerkingen die schriften verklaart, uit welke Otto Venius zyn *Theatrum morale humanæ vitæ* zamengestelt heeft. Eindelyk schreef hy ook eenige geestelyke gedichten, nevens eene Historie der Amazonen, behalven dat hy ook de Latynsche gedichten van den heere *de Lomenie* in het licht gaf. Hy wierdt te Parys in 't einde der XVI eeuwe geboren, en stierf aldaar in den jare 1675. *Memoires du Temps.*

ROY (WILHELM LE) wierdt in den jare 1610 te Caen geboren. Hy studeerde eerst te Parys, en oeffende zich naderhandt by den heere Grillier, bisschop van Usez, in het prediken, doch keerde weder naar Parys, aangezien hy bemerke, dat die bisschop de vereischte bekwaamheit niet hadt om hem te onderwyzen, en na dat hy uit het lezen der H. Schriftuur en kerkvaderen veel meer kon vorderen; zo dat hy zyne bibliotheek met de vermaardste boeken vermeerderde. Hy leefde met den bisschop van Grace en Vence, den heere Godeau, in eene vertrouwelyke vriendschap, die hem ten gevalle van het eerstgemelde bisdom wilde afstandt doen; maar de Jesuiten stremden dit voornemen. Hy voegde zich by de party der Jansenisten, die hy in vele schriften verdedigde, hoewel hem zulks vele vervolgingen verwekte. Hy kocht een buitenplaats, en liet zyne bibliotheek derwaarts brengen, om in stilte zich tot het lezen en schryven over te geven. Eindelyk verwisselde hy zyn kanunnikschap te Parys met de Cistercienzer abdy van Haute-Fontaine, zynde onder anderen door de hoogachting voor St. Bernardus daar toe bewogen. Hy kwam in den jare 1661 in zyne abdy aan, die hy op allerlei wyze poogde te verbeteren. Hy stierf aldaar in den jare 1684. Men pryst hem van wegens zyne geleerdheit, oprechtigheit, en liefde tot de armen. Hy heeft vele schriften en vertalingen nagelaten.

ROYAN, een stedeke in 't Fransche landschap Saintonge, aan den mondt der Garonne gelegen. Hier is een haven, en een kasteel. Het voert den name van een markgraafschap.

ROYE, in 't Latyn *Roja*, een kleine, maar sterke stadt in Pikardië, op de grenzen van Isle de France. Zy wordt door de rivier Morel in twee delen gescheiden, die door een ophaalbrug wederom vereenigt worden. Hier is doorgaans een afzonderlyk gouverneur en luitenannt des konings van Vrankryk. Men houdt deze plaats, vier mylen van Nojon gelegen, voor der ouden *Rodium*, of *Rodrina*, in Belgisch Gallië.

ROYSTON, een Engelsche stadt, half in Cambridgeshire, en half in Harfordshire, aan den voet van een berg in Hundred van Odsey gelegen.

ROY

ROZEBEEK, of ROSEBEQUE, een kleine plaats in Vlaanderen, niet verre van Brugge, is door een groten veldſlag beroemd geworden. Men verhaalt, dat den 27 November des jaars 1382 de oproerige Vlamingen, onder hun opperhoofdt Arteveldt, van de Franſchen, die den grave van Vlaanderen, Lodewyk den III, te hulp gekomen waren, dus geſlagen zyn, dat nevens den gemelden Arteveldt by de 40000 man van hen op de plaats van 't gevecht geſneuvelt, doch van de overwinnaars niet meer dan 40 gebleven zyn. Zommigen hebben dezen ſlag *la journée du mont d'or* genaamt, om dat niet verre van daar, alwaar het treffen voorgevallen is, een plaats van dien name gevonden wordt. *Mezeray Hiſt. de France T.* II. *p.* 514.

ROZEE, (N) eene vermaarde ſchildereſſe, was geboren te Leiden in den jare 1632. Zy wiſt (men weet niet door wat wyze van doen, of welke werktuigen zy daar toe heeft gebruikt) van allerhande koleur van uitgeplukte zyde op paneel te verbeelden landſchappen, bloemen, gedierten, portretten, enz. zodanig, dat men in een weinig afſtandt niet anders kon zien dan dat de zelve dingen met verwe door een bedreven penceel geſchildert waren. Een van hare kunſtwerken, waar in een oude ſtam van een boom kwam, een ſpin in haar web, en voorts een landſchap, wierdt voor 500 guldens verkocht: de ſtam was zo natuurlyk met zyne ſchors, kwaſten en moſt bewaſſen, als ook de ſpin met haar weeſſel naar 't leven afgebeeld, dat het werk elk tot verwondering ſtrekte, te meer alzo men de wyze, hoe het zelve gemaakt was, niet kon begrypen, waarom het gemene volk van haar zeide, dat zy toveren kon. Een ſtuk van haar beſte werk is by den groothertog van Florence, en andere elders, daar zy veel geldt voor gekregen heeft. Zy ſtierf ongetrouwt in den jare 1682, in den ouderdom van 50 jaren. *Houbraken* II *Deel.*

ROZEMOND. Zie ROSEMOND.

ROZENBERG. Zie ROSENBERG.

ROZENBERG, een ſtadt met een ſlot in het Sileſiſche vorſtendom Oppeln, op de grenzen van Polen gelegen, en behorende onder 't gebiedt der graven van Gaſchin. Hier is jaarlykſch een vermaarde paardemarkt.

ROZENBERG, eene ſtadt met een kaſteel in den Bechiner kreits, in Bohemen, op de grenzen van Ooſtenryk, by de Mulde gelegen. Voor dezen voerde ze den tytel van een vorſtendom, maar viel na het afſterven der vorſten van dien name aan de koninklyke Boheemſche kamer.

ROZENBERG, eene ſtadt met een ſlot in opper-Hungarië, niet verre van St. Nicolaas, aan de Waag, alwaar een tolbrug is.

ROZENBERG, een kaſteel in Frankenlandt, met den name van heerlykheit. Het begrypt onder zich het ſtedeke Stetten, met de kaſteelen en vlekken Waldenhoven en Waldenburg. Na het afſterven der heeren van Rozenberg in den jare 1632 is deze heerlykheit als een Wurtzburgſch leen den graven van Hatzveldt gegeven, wanneer een linie van de zelve den naam daar van aannam.

ROZENBERG, een prachtig luſtſlot in Zweden, tuſſchen Upzal en Stokholm, behorende tot het gebiedt der graven van Oxenſtirn.

ROZENBERG, of ROZENBURG, een ſtedeke en ambacht in 't hertogdom Maagdenburg, niet verre van Kalbe, in den zogenaamden Barbyſchen hoek, alwaar de Saal in de Elve valt.

ROZENBERG. Het aanzienlyk geſlacht der graven van dezen naam bloeit in Karinthië. *Hercules van Rozenberg*, zoon van Hermannus, heeft in den jare 1368 van Frederik de Colnitz eenige goederen gekocht. Hy ſtierf in den jare 1396, nalatende onder andere kinderen *Wilſing*, wiens zoon *Petrus* by zyne twede gemalinne, Sabina van Raknitz, de vader van *Udalrik* en *Georg* geworden is. De laatſte teelde by Barbara van Spangſtein *Georg Sebaſtiaan.* Een der zonen van dezen laatſten gaf in den jare 1529, toen de Turken voor Wenen waren, preuven van zyne dapperheit. *Maximiliaan*, die nog in den jare 1550 leefde, heeft by Juliana van Rotenburg het geſlacht voortgeplant. Zyn zoon *Chriſtoffel*, by haar geteelt, was hoofdman over de bezetting te Totis in Hungarië, en ſtierf in den jare 1580, nalatende eene dochter, met name *Chriſtina.* Zyn broeder *Ulrich*, die in den beginne Stiermarken tot zyn verblyf verkoos, keerde naderhandt weder naar Karinthië, en teelde by Margareta van Hagendorf, de laatſte van haar geſlacht, *Andreas.* Deze wierdt by zyne gemalinne, Catharina Weis van Smeltzhoven, vader van *Andreas*, des H. Roomſchen Ryks graaf van Rozenberg, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, en burggraaf in Karinthië. Deze ſtierf in den jare 1667, nalatende by zyne gemalinne *Wolfgang Andreas* en *Georg Nicolaas.* Wolfgang Andreas, des H. Roomſchen Ryks graaf van Rozenberg, vryheer in Lerchenau en Gravenſtein, heer in Sonneg, Stain, Föversberg, Hochenbergen, Keutſchach, Greifſenburg, enz. overſte erfhofmeeſter in Karinthië, keizerlyke werkelyke geheime Raadt en kamerpreſident, wierdt in den jare 1626 geboren, en ſtierf in den jare 1695. Hy hadt drie gemalinnen. De eerſte, genaamt Eva Regina, gravin van Wels, baarde hem verſcheide kinderen, onder welke *Johannes Paris* en *Franciſcus Andreas* merkwaardig zyn. De twede gemalin Beatrix, gravin van Thurn, ſchynt onvruchtbaar geweeſt te zyn. De derde, Erneſtina, dochter van Raimund, vorſt van Montecuculi, baarde hem twee zonen en twee dochters. *Johannes Paris*, keizerlyke kamerheer, een zoon van 't eerſte bedt, wierdt in den jare 1657 geboren, en kwam in den jare 1685 door een ſtoot te Wenen jammerlyk om 't leven, nalatende by Izabelle Cecilia, dochter van Johannes Franciſcus, grave van Lamberg, *Wolfgang Andreas.* Zyn broeder, *Franciſcus Andreas*, geboren in den jare 1653, en geſtorven in den jare 1698, zonder kinderen by zyne gemalinne Amalia Thereſia, dochter van Ferdinand Karel, grave van Leeuwenſtein en Wertheim, na te laten, wierdt werkelyke keizerlyke geheime Raadt, landshoofdman in Karinthië, en byzitter van den geheimen Raadt der binne-Ooſtenrykſche regering. *Georg Nicolaas*, die, gelyk gezegt is, een zoon van Johannes Andreas was, en in den jare 1623 geboren wierdt, was werkelyke keizerlyke geheime Raadt, en burggraaf van 't hertogdom Karinthië. Hy ſtierf in den jare 1695. Zyne gemalin, Maria Sidonia, gravin van Herberſtein, baarde hem in den jare 1650 *Gotraut*, gemalin des graven van Lamberg; *Johan Lodewyk*; en in den jare 1651 *Maria Sidonia*, getrouwt met den grave van Attimis, Johan Wilhelm; in den jare 1655 *Johan Frederik*, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, kamerheer, en burggraaf in Karinthië. Deze trouwde met Suſanna, dochter van Franciſcus, grave van Thurn, en eindelyk in den jare 1670 met Joſephus Leopold, die in den jare 1692 de eenige dochter des graven van Chieſel, en van Charlotta Montecuculi ten huwelyk nam.

Het geſlacht der vorſten van Rozenberg, in den jare 1611 in Bohemen uitgeſtorven, wordt gezegt met het bovengenoemde van een en den zelven oorſpronk, te weten van den vorſtelyken ſtam der Urſinen, te zyn. Men verhaalt, dat *Vitellus Urſini*, en *Nicolotus Urſini*, des zelfs bloedverwant, wegens een oproer, in den jare 1150 binnen Rome ontſtaan, naar Duitſchlandt gevlucht zyn. Vitellus nam zyn verblyf in Karinthië, maar Nicolotus in Krain. Beide hebben ze het Rozenbergſche geſlacht voortgeplant. De vorſten van Rozenberg in Bohemen worden gezegt van *Vitellus*, zone van Vitellus, maar die in Karinthië van den tweden zoon, *Henrik* den I, geſproten te zyn. Uit de linie in Bohemen, die aldaar aanzienlyke goederen en privilegiën, ja zelfs den rang boven alle andere landſtanden en voornaamſte ryksbeampten verworven heeft, ſtierf in den jare 1262 *Wocko*, kroonsmaarſchalk des koninkryks van Bohemen, en landshoofdman in Ooſtenryk en Stiermarken. In den jare 1282 trouwde *Zaviſius*, heer van Rozenberg, met Cunigunda, nagelatene weduwe van Primislaus, koning van Bohemen, en na haar afſterven met de dochter van Stephanus, koning van Hungarië. Maar aangezien hy na de doodt van zyne eerſte gemalinne by de Bohemers in weinig achting was, ondernam hy allerlei gevaarlyke aanſlagen tegen zynen ſtiefzoon, koning Wenceslaus den IV. Hy wierdt derhalven in verzekering genomen, en in den jare 1290 op 't ſlot Frauenberg met een ſcherpe plank, volgens de gewoonte van die tyden, het hoofdt afgeſtoten. In den jare 1308 trouwde *Petrus*, heer van Rozenberg, met Viola, dochter van Caſimir, hertog van Teſchen. Deze was een overſchone princes, en reets verlooft aan den overleden jongen koning Wenceslaus van Bohemen. *Petrus Urſinus*, heer van Rozenberg, verſelde in den jare 1340 Johannes, koning van Bohemen, naar Vrankryk, om koning Philips te hulp te komen. Hy veroverde in een ſlag het hoofdvaandel des konings van Engelandt, Eduard, waar voor hem Philips in 't gezicht van het ganſche leger zyne keten met een kruis van 't hout van 't H. kruis vereerde. Voorts gaf hy hem een geharnaſchten ruiter, hoedanig hy toen geweeſt was, in zyn wapen. Hy hadt vyf zonen. Aan den eenen gaf hy Rozenberg in Bohemen, en tot een wapen een rode roos op een wit veldt; aan den tweden Landſtein, met een witte roze op een rood veldt; aan den derden Neuhaus, met een gele roze op een blaauw veldt; aan den vierden de heerlykheit Stenſch, met een blaauwe roze op een geel veldt; aan den vyfden Anſchtl, met een zwarte roze op een geel veldt. *Jodocus*, heer van Rozenberg, was biſſchop van Breslau, en ſtierf in den jare 1467, in het 11 jaar zyner regering. *Wilhelm*, eerſt vorſt van Rozenberg, was opperſte burggraaf van 't koninkryk Bohemen. Zyne drie gemalinnen waren Ryksvorſtinnen. Hy ſtierf in den jare 1592. Zyn broeder *Petrus*, vorſt van Rozenberg, erfde een groten ſchat van hem. Deze ſtierf in den jare 1611, oud 72 jaren, zynde de laatſte der genen, die een rode roos op een wit veldt voerden. *Barthol. Paprochii Diadochos de regno Bohem. Balbinus in Epit. &* *Miſcellan. regn. Bohem. Tom.* I. *& in Stemmatogr. p.* 11. *Spicileg. Rittersh. part. poſt. Luca Grafenſaal p.* 88. *Schleſ Chron. p.* 1430 *ſeq. Henelius Sileſiogr. ex edit. Fibigeri p.* 116. *Weingarten Oeſterreich. Furſten-Spiegel. Souver. von Europ.*

ROZENBURG. Dus wordt een der koninklyke Deenſche kaſteelen te Coppenhagen genaamt. Op het zelve worden de koninklyke kroon en andere rykstekenen bewaart.

ROZENDAAL, eene halsheerlykheit, met een ſchoon heerenhuis, in de Veluwe, omtrent een uur van Arnhem gelegen. Het legt zeer vermakelyk tuſſchen een boſch en een beek, die verſcheide papiermolens doedt omlopen. Het huis was al een vorſtelyk ſlot voor den jare 1318: doch het wierdt naderhandt door vrouwe Eleonora met torens verſterkt. Het wierdt gedurende den bloedigen tweeſpalt der Hekerens en Bronkhorſten afgebrand, maar door hertog Reynald van Gulik en Gelder weder herſtelt. Toen nu de Veluwe geheel door vyandelyke troepen overſtroomt was, vertrouwde hy op het huis of den burgt te Rozendaal zyne dierbaarſte ſchatten. In den jare 1536 heeft hertog Karel van Egmondt Rozendaal, zynde tot hier toe de vermaakplaats der Gelderſche vorſten geweeſt, geſchonken of verkocht aan *Willem van Scherpenzeel*, van wiens geſlacht het aan dat van de *van Dorts* is overgegaan, en eindelyk door huwelyk van *Elizabeth van Dort* met *Robert van Arnhem*, gewezen landdroſt van de Veluwe, aan die *van Arnhems.* De tegenwoordige bezitter van deze halsheerlykheit is de Ed. Mog. Heer *Lubbert Adolf Torck*, heer van Rozendaal, en Petkum, enz. *Pontanus Hiſt. Gelr. P.* I. *fol.* 114.

RUA, (PETRUS) een geleerd Spanjaardt, was in de XV eeuwe hoogleeraar in de letterkunde in zyne vaderlyke ſtadt Soria. Men heeft van hem drie brieven onder den name van *Cartas del Bachiller Rua* tegen Antonius de Guevarra. Deze brieven zyn zeer geleerd en vol van ſeldzaamheden, en wederleggen vele dwa-

dwalingen van dien autheur, die in die tyden een zonderlingen roem van geleerdheit verworven hadt. *Andr. Schottus. Bayle.*

RUAARDT is een tytel van eene byzondere waardigheit in de Vereenigde Nederlanden, betekende zo veel als bewaarder, of gouverneur van een zekere landstreek.

RUARUS, (MARTINUS) een Sociniaan, was te Krempen, in 't landt van Holstein, geboren, en hadt dat vergift te Altorf ingezogen, alwaar Sonerus het zelve heimelyk onder de studenten zaaide. Ruarus was 'er zodanig meê ingenomen, dat hy liever zyne erffenis dan deze schadelyke leer wilde laten varen. Onderwylen maakte hy zich door zyne uitmuntende geleerdheit, schranderheit en uiterlyk gedrag zeer vermaard. Hy wierdt eerst rector te Rackow, maar naderhandt predikant in de Sociniaansche gemeente te Dantzig, en stierf in den jare 1657, nalatende: *Epistolarum Centuriæ duæ*, in welke vele geleerde en merkwaardige zaken gevonden worden. Calixtus poogde hem van den dwaalweg af te leiden, toen hy te Thoren de onderhandeling wegens de Religie bywoonde; doch hy weigerde daar naar te luisteren. Men heeft ook van hem aanmerkingen over den Catechismus voor de Sociniaansche gemeente in Polen. *Sandius Bibl. Anti-Trinit. Oger. in Itin. Polon. Mollerus in Cherson. Cimbr. pag.* 106 *seq. Bayle.*

RUBBENS, of RUBENS, (PETRUS PAULUS) een zeer vermaard kunstschilder, was geboren te Keulen aan den Rhyn den 28 July des jaars 1577. Zyn vader was *Jan Rubbens*, van edele afkomst, en Raadsheer in den Raadt van Brabandt, en vondt zich door eene inlandsche beroerte gedrongen Antwerpen te ruimen, wanneer hy met zyne vrouwe te Keulen kwam, by welke gelegenheit aldaar zyn zoon Petrus Paulus geboren wierdt; maar de onlusten gestilt zynde trokken zyne ouders van Keulen weder naar Antwerpen. Zyn vader na verloop van weinige jaren gestorven zynde wierdt hy door zyne moeder ter schole bestelt om de talen te leren, met voornemen om hem in de rechtsgeleerdheit op te kweken, ten einde hy daar na het aanzienlyke ampt van zynen vader mogt bekleden; en ziende hem ook zonderling geneigt tot de tekenkunst, bezorgde zy hem mede een goed meester om eenige van zyne buitenuuren in die oeffening te besteden. Maar 't was niet lang daar na of zyn drift en geneigtheit tot die kunst groeide zo sterk aan, dat zyne moeder en opzichters geraden vonden zyne geneigtheit op te volgen, en hem geheel tot het leren van die kunst over te geven. Zy bestelden hem dan by Octav. van Veen, schilder van den hertog van Parma, en den aartshertog Albert; hoewel anderen willen, dat Tobias Verhaaght, of Adam van Oort zyne eerste onderwyzers in die kunst zyn geweest. Het zy zo 't wil, Rubbens vorderde daar in zo verre, dat zyn werk met dat van zyne onderwyzers om den prys dong. Kort hier op begaf hy zich door Vrankryk naar Italië, alwaar hy eenige jaren zyn verblyf hieldt, schilderende zomtyds, of beziende met opmerking al wat te Rome, zo van beeldhouwery, als schilderwerk in schoonheit van omtrek en behandeling uitstak. Voorts trok hy naar Venetië tot de school van Titiaan, toenmaals de voornaamste hoogvlieger van de kunst, en maakte kennis met een edelman van den hertog van Mantua, die hem uit des hertogs naam verzocht als edelman en schilder in des zelfs dienst over te gaan, welk verzoek hy aannam, om dat 'er te Mantua uitstekende schilderyen van de geachtste kunstschilders waren. Aldaar een tydlang geweest zynde vertrok hy weder naar Rome, daar hy zich verder oeffende in al wat dienstig was tot opbouw van zyne kunst, en kreeg gelegenheit, om in de H. kruiskerk, als ook in de nieuwe kerk van St. Pieter, eenige altaarstukken te schilderen, gelyk ook voor Albert, aartshertog van Oostenryk. Opmerkelyk is 't geen verhaalt wordt, namentlyk, dat hy weinig aftekeningen of modellen van Rome met zich te Antwerpen bragt, en gevraagt zynde om ze te laten zien, tot antwoordt gaf: „ Dat die in 't kabinet van zyn geheugen waren „ opgesloten". Het bleek wel aan die krachtige wyze van schilderen, die hy zich hadt gewend, dat hy de beruchte kunstwerken van Titiaan, Paulo Veronees en Tintoret hadt gezien. Daar benevens bezat hy een groot verstandt in de wyze van de wereldt te behandelen, was bescheiden, beleeft en minzaam tegen iedereen, inzonderheit ook tegen de kunstenaren. Hy trouwde na de doodt van zyne moeder met Catharina Brintes, met welke hy vier jaren vreedzaam leefde, wanneer zy stierf, waarom hy, uit overgrote droefheit, goedvondt een reis naar Hollandt te doen, om in alle de steden de kunstscholen, kunstgenootschappen en kunstoeffenaars te bezoeken, gelyk hy ook deedt, en een tydlang daar mede doorbragt. Ook hadt Rubbens een zonderlinge zucht tot alle soorten van wetenschappen en kunsten, zelfs tot de taalgeleerdheit, en hy zelf was geoeffent in verscheide talen, uit eigen aardt welsprekend, en zyne uiterlyke wezenstrekken vertoonden de inwendige gaven van zyne edele ziel, overzulks hy van Philips den II, koning van Spanje, voor wien hy vele roemwaardige werken gemaakt heeft, om eenige byzondere verrechtingen wierdt gezonden aan 't Britannische hof, daar hy grote beleefdheden en vereeringen ontfing; hoewel anderen willen, dat Rubbens door deze reize gelegenheit wierdt gegeven van met den koning te spreken, met wien hy belangen hadt wegens het beschilderen van de zaal te Whital, 't geen wel bedongen was, maar niet betaalt, welke stukken hem, terwyl hy te Londen was, van Antwerpen, daar hy de zelve geschildert hadt, wierden toegezonden. Karel Stuart, die men gelooft dat dien toeleg begreep, betoonde hem ongemene vriendschap. By deze stukken van Rubbens mag gevoegt worden de galdery in het paleis van Luxemburg, de welke de koningin Maria de Medicis door hem liet beschilderen; een werk dat hem zo veel roem heeft bygebragt, en nu nog, vermits het door de beste graveerders in koper gesneden is, en dus de wereldt doedt zien wat hy door de kunst vermogt. Alle die kunsttafereelen, tot altaarstukken of ergens anders toe gebruikt, ook eene menigte van portretten, voor vorsten en prinssen geschildert, melden zelfs den lof van hunnen maker. Rubbens trouwde voor de twede maal met Helena Forman, die eene rechte Helena in schoonheit was. Hy bouwde te Antwerpen voor zich een huis, dat hem wel 60000 guldens kostte, en daar in een zaal op de wyze van de Rotonde te Rome, daar het licht door eene opening in 't dak van boven nederstraalde. Deze zaal behong hy met zyne opgegaarde Italiaansche, Fransche en Nederlandsche kunststukken, en daar onder ook zommige van zyn eigen handt, uit welke kunstzaal naderhandt de hertog van Bukkingham voor 60000 guldens aan kunst liet kopen. Eindelyk heeft de bevinding doen zien, dat de kunst in gene eeuwen zo gebloeit heeft als in den tydt van Petrus Paulus Rubbens, aan wiens fakkellicht velen hunne kaars hebben aangestoken. Een jaar twee of drie voor zyne doodt kreeg hy eene beving, op de wyze van eene beroerdheit, in zyne handen, waarom hy het groot werk moest aflaten. Doch hy schilderde echter kleine stukies, meest landschappen, op den esel, daar hy de maalstok meer tot zyn gebruik kon nemen. Hy is overleden binnen Antwerpen den 30 February (anderen zeggen den 30 May) in het jaar 1640, en begraven met eene aanzienlyke en prachtige lykstatie: want voor het lyk ging 'er een, dragende een zwart fluwelen kussen, en daar op een vergulde kroon, en achter het lyk volgde een grote sleep van de aanzienlykste zo geestelyke als wereldlyke heeren en kunstenaren. Het lyk wierdt gelegt in de St. Janskerk, daar zyne grafstede nog te zien is. Hy liet eene dochter en een zoon na (zommigen zeggen twee zonen) uit zyn laatste huwelyk, waar van de zoon *Albert* genaamt wierdt. Zie 't volgende artykel. *Houbraken Schouburg der Nederl. kunstschilders* I *Deel. Belloni Vite di pittore moderni.* enz.

RUBBENS (ALBERT) een geleerd man en bekwaam uitlegger der oude munten, was een zoon van Petrus Paulus Rubbens, een vermaard schilder, enz. van wien in 't voorgaande artykel gesproken is. Hy was geheimschryver der Staten van Brabandt, en heeft *Electa*, nevens eene vertaling der predikatiën van *Asterius*, en eenige Latynsche gedichten in druk uitgegeven. Hy is ook, volgens het gevoelen van *Vossius* en andere geleerde mannen, de autheur van den *Commentarius* over de munten der graven van Aarschot, en geenzins *Petrus Paulus*, zyn vader, gelyk zommigen gemeent hebben. Hy heeft ook een traktaat *De re vestiaria & lato clavo* geschreven, zynde eerst na zyne doodt in 't licht gekomen. *Colomesius.*

RUBEIS, (LEONARD DE) geboortig van Chifano, in Terra di Lavoro, een landschap gelegen in 't koninkryk van Napels, was een der vermaardste Godgeleerden en predikers van de orde der Franciskanen, over welke hy in den jare 1373 tot generaal verklaart wierdt. In den jare 1378 gaf hem paus Urbanus de VI den kardinaalshoedt: doch niet lang daar na zondt hy hem dien te rug, en liet zich van des zelfs tegenpaus Clemens den VII kardinaal maken. Deze zondt hem ook als legaat aan de koninginne Johanna van Napels; maar wanneer deze door Karel van Durazzo van haar koninkryk en het leven zelf berooft was, en Urbanus de VI dezen Karel door den kardinaal Gentilis di Sangro in het bezit der koninklyke waardigheit liet bevestigen, viel Rubeis in de handen van dezen legaat, die hem niet alleen noodzaakte opentlyk te Napels in de kerk van St. Clara het kardinaalschap af te leggen, den bisschoppelyken mantel (*Pallium*) met zyne eige handen in 't vuur te werpen, en Urbanus den VI voor wettigen paus te erkennen; maar deedt hem ook in de gevangenisse gaan, in welke hy vele wederwaardigheden heeft moeten uitstaan. Eindelyk kocht hy zyne vryheit voor eene aanzienlyke somme gelds, en kwam weder te Avignon by paus Clemens den VII, die hem al het gene hy om zynent wille geleden hadt op alle bedenkelyke wyze zocht te vergoeden. Hy stierf te Avignon in den jare 1407, nalatende een stuk over het *Hooglied*; *Summa Theologiæ Moralis*; *Commentar. in libros* IV *Sententiarum Thomæ Aquinatis*, nevens een traktaat *De modo extinguendi schismatis. Trithem. Catal. script. Eccl. S. Antonin. Ciaccon. Oldoin. Possevin. Wadding. Annal. Min.*

RUBEMPRE, een oude vermaarde familie, die in de regte mannelyke linie afstamt van prins *Alexander van Hungarië*, zoon van koning Bela en de koninginne Beatrix van Este, dochter van den markgrave van Ancona en Ferrara, die koning Lodewyk den Heiligen nevens verscheide andere groten en prinssen in den jare 1248 naar 't H. Landt verselde, de belegering van Damiate bywoonde, insgelyks die van Massera. Hy was het, die, allereerst aan den oever van den Nyl voet aan landt zettende, eenen der Saraceensche prinssen doodde, en het veroverde landt inhieldt, alwaar hy den Hungarischen naam *Rubempré*, ter gedachtenisse van zyne dapperheit, verdiende, de welke hem ook bevestigt wierdt in de verdediging van Valencië, voor Margareta, gravinne van Vlaanderen, tegen Willem, grave van Hollandt, en Roomsch koning, nevens Hugo van Bouchain, en grave van Anjou. Hy was getrouwt met Izabelle van Briënne, dochter van Everard, grave van Briënne, uit het huis der graven van Briënne, koningen van Jeruzalem en Sicilië, hertogen van Athene, prinssen van Tarente, en van vrouwe Philippote, dochter des graven van Champagne, uit welk huwelyk BALDEWYN, eerste heer van Rubempré, trouwde met vrouwe Maria van Picquigny. Althans bezit deze oude en aanzienlyke familie het ampt van grootjagermeester in Brabandt. In den jare 1620 wierdt PHILIPS *van Rubempré* opperjagermeester in Brabandt, tot grave van Vertaing verklaart. Zyne nakomelingen hebben in den jare 1686 den vorstenstandt erlangt; wanneer een uit dit geslacht als ridder van het

gulde vlies, en grootjagermeester van Brabandt bloeide. Des zelfs zoon, de prins van Rubempre, ontfing in den jare 1716, uit name van keizer Karel de huldiging van de steden Doornik, Iperen, enz. en wierdt in 't volgende jaar Staats-Raadt van Brabandt.

RUBEN, oudste zoon van den aartsvader Jakob, dien hy by Lea teelde, wierdt in 't jaar der wereldt 2282 geboren. Doch aangezien hy zyns vaders bedt hadt bevlekt, verloor hy zyne eerstgeboorte. Zyn stam ontfing by de deling van 't landt Kanain het landt aan de overzyde van de Jordane. Ruben stierf in 't jaar der wereldt 2409, oud 124 jaren. *Genes.* XXIX, 33, 49. *Torniell. Salian. Annal. Vet. Test. Heidegg. Hist. Patriarch.*

RUBEN. Daar zyn verscheide Rabbynen van dezen name bekend. RUBEN BERABBI TZEVI heeft de Spreuken en Allegoriën der Vaderen vergadert. Hy wordt by *Azaria* gemeld. Een ander RUBEN, een Spanjaardt van geboorte, schreef Kabbalistische boeken, gedrukt te Mantua in den jare 1438. *Bartholocci Biblioth. Rabbin. Basnage Hist. de Juifs.*

RUBENS. Zie RUBBENS.

RUBENUS (LEONARD) was geboren te Essen, gelegen in 't graafschap van der Mark, tusschen Wesel en den Ham, en nam te Keulen den 11 July des jaars 1596 de orde der Benedictynen aan. Hy heeft zyne meeste dagen in Lyflandt, Litthauwen en Zevenbergen doorgebragt, om den Roomschen Godsdienst voort te planten. Men heeft van hem een traktaat *De Idololatria*, als mede een ander *De falsis Prophetis*, *&* *lupis rapacibus*. Hy verhaalt onder anderen iets, waar uit blykt, dat hy nog Heidenen in Litthauwen gevonden heeft: want zynde van zyne superieuren gelast naar Dorpat te gaan, byna de laatste stadt van Litthauwen, vondt hy onderweeg een geheiligt bosch der inwoonders van Esthen, en in het zelve een pynboom van een ongemene hoogte en dikte. De takken hongen vol oude stukken van laken; de wortel van den boom was met kaf en hooi bedekt. Rubenus vroeg den naast daar aan wonenden wat zulks zeggen wilde? Men gaf hem tot antwoordt, dat de naburige huisgezinnen dezen boom aanbaden, en dat de wyven, gelukkig uit haar kraambedt gekomen, een bundel hooi derwaarts ten offer bragten: voorts dat men ook de gewoonte hadt op zekeren tydt een vat bier aldaar te offeren, en by donderweêr een vat in 't Mariënburger Haff te werpen, houdende den donder voor Gods Zone, dien zy meenden te kunnen verzoenen door het plengen van dat bier. Rubeus, dit horende, eischte een scherpe byl. Gevraagt zynde wat hy daar mede meende te doen, gaf hy tot antwoordt: *Ik zal u de ydelheit van uwen godsdienst tonen*; maar de inwoonders zeiden, dat zy zyn verzoek zonder het uiterste gevaar niet konden inwilligen. Ter zelver tydt riepen zy hem toe, dat hy zich immers wilde wachten, ten einde hy niet onder den boom naderde, zo hy met zyn rytuig niet wilde in de lucht vliegen. Rubenus dreef zyne paarden des niettegenstaande tot onder den boom, en nemende zyn eigen byl, hoewel niet zeer scherp zynde, hakte hy op den pynboom de figuur van een kruis; maar vrezende, dat deze figuur, zynde gemaakt van een mensch, dien zy uit eerbiedigheit den groten tempel van godt noemden, de bygelovigheit mogt vermeerderen, hakte hy ook een galg op dien zelven pynboom, en zeide al schertsende: *Zie daar u lieder gods!* *Bayle Dict. Crit.*

RUBEUS, (JOHANNES ANTONIUS) anders ROSSI genaamt, was een vermaard rechtsgeleerde, geboortig van Alessandria, in Apulië. Hy was hoogleeraar in de Rechten te Pavië, naderhandt te Valence, in 't Dauphiné, en eindelyk te Turin. De hertog van Savoje verklaarde hem tot zynen Raadt, en keizer Karel de V tot Paltsgraaf (*Comes Palatinus*). Vervolgens wierdt hy naar Padua beroepen, alwaar hy in den jare 1544 gestorven is, oud zynde 56 jaren, nalatende twee stukken met *Consultatiën*; een traktaat *De querela inofficiosi testamenti*, nevens verscheide andere werken.

RUBICON, een kleine rivier in 't landschap Emilia, gelegen in het zogenaamde Gallia Cispadana, of het Zuider gedeelte van Gallia Cisalpina, scheidt dit landt van Italië af, en valt in de Adriatische zee. By haren oorspronk wordt ze *Rico*, of *Ragoso* genaamt. Deze rivier is zeer vermaard in de Romeinsche Geschiedenisse, om dat Julius Cesar na een lang beraadt daar over trok, toen hy zich een vyandt van de republyk verklaarde, om dat Rubicon de uiterste grenze van zyne provincie was, de welke hy zonder verlof van den Roomschen Raadt niet vermogt over te gaan. Ter gedachtenisse van deze onderneming is aldaar een gedenkteken opgerecht. *Lucanus. Florus.*

RUBIERA, in 't Latyn *Ruberia*, en *Herberia*, een sterk kasteel in Lombardië, tusschen Modena en Rheggio, niet verre van de rivier Secchia. Paus Julius de II heeft het den hertogen van Modena ontweldigt; maar hertog Alphonsus de II van Este heeft het in den jare 1523 weder genaast, sedert welken tydt het altoos in de macht van des zelfs opvolgers geweest is.

RUBINI, eene Venetiaansche familie, heeft gedurende den oorlog van Kandië omtrent het jaar 1646 den adelstandt gekocht. In deze familie telt men ook een kardinaal: want paus Alexander de VIII gaf den 13 February des jaars 1690 den kardinaalshoedt aan Johannes Baptista Rubino, zynde zyns zusters zoon, die in den jare 1639, den 29 Juny, te Venetië geboren, en door de bevordering van zynen voornoemden oom, toen nog kardinaal zynde, in verscheide bedieningen gebruikt, en eindelyk bisschop van Vicenza gemaakt wierdt. Zo dra als Alexander de VIII den pausselyken stoel hadt beklommen, verklaarde hy hem tot zynen sekretaris van staat; en hebbende hem den kardinaalshoedt gegeven, zondt hy hem als zyn legaat naar Urbino. Hy stierf te Rome den 17 February des jaars 1707. In den jare 1717 was een *Marchese de Rubinis* onderkoning van Sicilië. *Amelot de la Houss. Hist. du Gouvern. de Venise p.* 563. *The present State of the Court of Rome p.* 187. *Mercure Hist.*

R.

RUBRICATA. Dus wierdt oudtyds *Manresa*, een stadt in Katalonië gelegen, genaamt, om dat de rivier Lobregat, eertyds *Rubricatus* genaamt, daar voorby loopt. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 588, 606, 610.

RUCOLLAI, (JOHANNES) een Florentynsch edelman, en gouverneur van Engelenburg te Rome, heeft zich door zyne Italiaansche dichtkunde vermaard gemaakt. Hy bloeide in de XVI eeuwe. Behalven een treurspel, genaamt *Oreste*, van het welke Allatius gewag maakt, heeft men van hem een gedicht onder den name *Le Api*, door zynen broeder, Palla Rucellai, in den jare 1547 te Florence in 't licht gegeven. *Bayle Dict. Crit.*

RUDBECKIUS, (OLAUS) geboortig van Arosia, gelegen in het Zweedsche landschap Westermanlandt, was hoogleeraar in de geneeskunde te Upsal, en maakte zich door vele schriften vermaard. Onder de zelve zyn merkwaardig zyne *Atlantica*, bestaande in XI stukken in folio. Hy wil daar in tonen, dat alle vermaarde volkeren, als Duitschers, Engelschen, Franschen, Denen, en vele andere, hunnen eersten oorspronk uit Zweden hebben; immers hy deedt zulks zeer geleerdelyk, en gebruikt daar toe vele bewysgronden. Onder zyne overige schriften is bekend zyne *Dissertatio Anatomica de ductibus novis hepaticis aquosis & vasis glandularum serosis*, te Arosia in den jare 1654 in quarto gedrukt. Hier in heeft hy een zonderlinge Anatomische uitvinding van de *vasa lymphatica* ontdekt. Maar wanneer hy zich de eer dezer uitvindinge alleen toeschreef, greep hem Martinus Bogdanus in een afzonderlyk traktaat aan, genaamt: *Apologia pro vasis lymphaticis Thomæ Bartholini, contra Olaum Rudbeck*, willende, dat Bartholinus de eerste uitvinder was; hoewel anderen de ongegrondheit van zyne stelling zeer naakt hebben aangetoont. Rudbeck antwoordde Bogdanus in een brief, in welken hy zich de uitvinding der *vasa serosa hepatis* tegen Bogdanus andermaal toeëigende; en men kan Rudbeck dies te minder de eer dezer uitvinding misgunnen, om dat Bartholinus zelf zulks nooit gedaan heeft. Voorts heeft Rudbeck een boek geschreven onder den tytel van: *Tractatus de Cometa anni* 1667. Dit werk vindt men in het *Theatrum Cometicum* van Lubienitius. *Schefferus in Suec. literat. p.* 112. *Mollerus in Hypomnem. p.* 413.

RUDELSTADT, in 't Latyn *Rudolphopolis*, eene stadt met een fraai kasteel aan de Saal, tusschen Orlamunde en Saalveldt, wordt aldus genaamt van Rudolph, van wien ze in den jare 645 gebouwt is, en die gezegt wordt hertog van Thuringen geweest te zyn. In den jare 1499 bouwde graaf Gunther van Zwartsburg alhier een nieuw slot; en wanneer het zelve in den jare 1573 byna afgebrand was, is het door grave Albrecht, zynde de stamvader der Rudelstadsche linie, wederom herbouwt. In den jare 1634 heeft graaf Lodewyk Gunther de Oude de bouwvallige kerk van St. Andries afgebroken, en op zyne eige kosten, zonder de onderdanen te bezwaren, een nieuwe in der zelver plaats gesticht, met verandering van de namen van St. *Andries* in dien van *Ter eere Gods*. Ook versierde hy deze kerk met een voortreffelyke bibliotheek. Maar gelyk deze stadt van de hertogen van Thuringen aan de hertogen van Saxen is gekomen, dus heeft hertog Henrik van Saxen bezetting in 't kasteel gelegt, die echter na het ongelukkig treffen zich aan des zelfs broeder, keizer Otto den Groten, overgaf. In den jare 1345 wierdt de stadt door die van Erfurt afgebrand. In den jare 1347 trok keizer Karel de V met zyn leger door Thuringen; doch Catharina, geborene vorstin van Henneberg, en gravin weduwe van Zwartsburg, verwurf van hem, dat in Rudelstadt niet alleen geen krygsvolk wierdt gelegt, maar dat ten platten lande het ontnomen vee wedergegeven wierdt. In den jare 1640 wierdt deze stadt door de keizerlyken geplundert, doch met verlies van 12 soldaten. Twee jaren daar na wierden de keizerschen door de Zweden uit Erfurt overvallen. Rudelstadt is meer dan eens door brandt bezocht. Boven is reets gezegt, dat het kasteel in den jare 1573 byna afgebrand is. In den jare 1653 wierdt de kancely met verscheide huizen in de assche gelegt. Vier weken daar na, en in den jare 1658 ontstondt 'er wederom brandt, die vele gebouwen wegnam. Van deze stadt nu draagt eene afzonderlyke linie der graven van Zwartzburg haren name. Zie ZWARTZBURG. *Fabricius Orig. Sax. lib.* VII. *Chytræus Chron. Sax. lib.* XXXVI. *Becherer & Binhard Chron. von Thuring. Merian Topogr. Sax. super. p.* 161. *Toppius Beschr. p.* 1. *Europ. Herold p.* 646. *Olearius Syntagm. Rer. Thur. p.* 296.

RUDESHEIM, eene kleine stadt, met een kasteel, in Rheingau, een myl van Bingen, onder 't gebiedt des keurvorsten van Ments.

RUDIARII. Dus wierden de kampvechters genaamt, die van wegens hunne hoge jaren geen dienst meer konden doen, en bygevolg ontslagen en vrygelaten wierden. Indien zy voorhenen knechten geweest waren, moesten zy weder tot hunne dienstbaarheit keren. Tot een teken van hunne vryheit ontfingen zy een houten degen, *Rudis* genaamt, waar van daan zy ook genaamt wierden. Boven dien wierdt hen ook een hoedt (*Pileus*) gegeven. Eens zynde vrygelaten konden zy van niemandt genoodzaakt worden om weder op opentlyke schouwplaatsen te vechten; maar als zy lust hadden om te vechten, gebruikten zy maar hunne voornoemde houte degens. *Modius Pandect. Triumph. T.* I. *Lipsius Saturn. Sueton. Tiber. Thysius de Gladiator. p.* 236.

RUDISTO, of RODESTO, eene stadt in 't Europische Turkye, gelegen in Romanië, aan de zee van Marmora. Het is eene volkryke koopstadt, heeft een goede haven, en een bisschop.

RUDKOPING is de hoofdstadt van het Deensche eilandt Langelandt, aan des zelfs Westelyke kust, met eene bekwame haven.

ROOMSCHE KEIZERS.

RUDOLPH, of RUDOLF de I, Roomsch keizer, was de zoon van Albert van Habsburg, en van Hedwig, gravinne van Kyburg. Hy wierdt geboren den 1 May des jaars 1218 (1), en in zyne

eerste jeugdt aan 't hof van keizer Frederik den II, die zyn peter was, zeer zorgvuldig opgevoed, wanneer hy door zyn vriendelyk en levendig gedrag de oogen van allen tot zich trok. Men zegt, dat de sterrekyker des keizers hem meer eer bewezen heeft dan allen, die aan 't hof waren, zeggende, wanneer hy naar de oorzaak daar van gevraagt wierdt, dat hy uit zyn gezicht ontdekte, dat hy t'eeniger tydt keizer zou worden. Doch dit verwekte Rudolph veel nydt, en deedt hem een besluit nemen om zyn geluk elders te zoeken (2), hoewel hy des niettegenstaande de party van keizer Frederik den II tegen den paus en des zelfs bondgenoten altydt toegedaan was (3). Hy begaf zich derhalven naar 't hof van Ottocarus, koning van Bohemen, alwaar men zeide dat de grootste wellevendheit en luister van gansch Europa toen te vinden was. Hier gaf Rudolph vele preuven van zyne dapperheit; en, zo men de later schryvers mag geloven, heeft Rudolph veel tot de overwinning, die Ottocarus op Bela, koning Hungarie, behaalde (4), toegebragt, (5); hoewel hy aan dit hof ook niet lang vertoefde, het zy dat hem des konings hoogmoedt toen reets niet behaagde, het zy, gelyk waarschynlyker is, dat hem zyne eige belangen weder naar huis riepen. Ter zelver tydt was in Duitschlandt geen koning; en aangezien de machtigste vorsten zelf daar niet zeer naar schenen te verlangen om een opperhoofdt te hebben, zo deden de minder Ryksstanden, en in het algemeen een ieder, het geen hem behaagde. Deze gelegenheit gebruikte Rudolph tot zyn voordeel: hy voegde zich by de steden, maar drukte de naastgelegene edelen. De burgers van Uri, Underwalden en Zweitz verkoren hem tot hunnen beschermheer (6). Het sterke kasteel Buredorf wierdt hem door verraadt overgegeven (7), en Brizak met geweldt verovert (8). Hy bragt Hugo van Tuffenstein door list om 't leven. Hy beoorloogde grave Godfried van Lauffenberg, zynen bloedverwant. De Kyburgische goederen nam hy in bezit, niettegenstaande de laatste graaf van dat huis den bisschop van Straasburg en het Kapittel tot erfgenamen verklaart hadt (9). De kloosters en geestelyke stichten wierden al zo weinig als de wereldlyke goederen verschoont. Voorbeelden hier van zyn de verwoesting van Veltingen, Grandevaux, en van vele andere plaatsen in 't gebiedt van Basel en Constans gelegen; en de veelvuldige klagten te Rome tegen Rudolph veroorzaakten, dat paus Innocentius de IV reets in den jare 1254 bevel aan den bisschop van Basel zondt om Rudolph en des zelfs aanhangers zo lang in den ban te doen, tot dat de schade, hier en daar veroorzaakt, zou vergoed zyn (10); hoewel die bisschop zwarigheit maakte het pauselyk bevel te volbrengen, dies te meer, om dat Innocentius kort daar na kwam te overlyden. Het bestek van dit werk lydt niet alle kleine geschillen, die hy voor zyne verheffing tot den keizerlyken troon met deze en gene geestelyke en wereldlyke standen gehad heeft, in 't byzonder te verhalen. Maar men kan niet nalaten zyne onlusten met den abt van St. Gal en den bisschop van Basel te melden, om dat de zelve tot zyne daar op gevolgde verkiezing tot Roomsch keizer betrekkelyk zyn. Berthold van Falckenstein, toen abt van St. Gal, verzocht van Rudolph, dat hy hem met zekere goederen, voor dezen den graven van Kyburg toebehoort hebbende, wilde belenen. Nu was Rudolph dien abt sedert eenigen tydt niet genegen, aangezien de zelve eertyds den bisschop van Straasburg tegen het Habsburgsche huis hadt geholpen; waarom hy zyn verzoek dies te minder inwilligde. De oorlog, die hier uit ontstondt, was zo bloedig niet, maar in 't tegendeel de vrede, daar op volgende, dies te merkwaardiger: want Rudolph, die zich zelve vele vyanden verwekt hadt, en bygevolg niet in staat was om de zelve te gelyk het hoofdt te bieden, begaf zich in geselschap van maar drie bedienden in de residentie van zynen gezworen vyandt, namentlyk Weil. Een ieder was verwondert over de roekeloze daadt van dien jongen prins; doch Berthold was zo edelmoedig, dat hy zyn gewezen vyandt niet alleen niet beschadigde, maar hem onder het getal zyner vrienden en bondgenoten ontfing, en in des zelfs geselschap Henrik, bisschop van Basel, beoorloogde (11). Rudolph hadt reets overlang gezocht een kans met dezen te wagen, en zyne buitensporige macht door de wapenen te beteugelen; maar de bisschop toonde weinig lust zich met zo een ervaren krygsheldt in te laten, en besloot liever de vriendschap van dezen grave voor 100 marken zilver te kopen. Dus onthieldt zich Rudolph een jaar lang van alle vyandelykheden, maar in 't begin van het volgende jaar eischte hy andermaal eene gelyke somme van den bisschop, en op het einde van het derde jaar al wederom 100 marken (12.) De bisschop bemerkte wel wat Rudolph beoogde, en zelfs een Ryksvorst zynde schaamde hy zich den grave langer schatting te betalen. Dus begon het tot een oorlog uit te barsten. Berthold, abt van St. Gal, voegde zich by Rudolph, aangezien de bisschop eenige goederen, tot zyn klooster behorende, eertyds ontwend hadt (13): doch deze oorlog wierdt door een onvoorzien voorval gestuit: want wanneer Rudolph Basel belegerde, wierdt 'er in het leger geboodschapt, dat de keurvorsten het tusschenryk (*Interregnum*) geëindigt, en Rudolph tot Roomsch koning verklaart hadden. Niemandt ontzette zich daar over meer dan de bisschop Henrik, die ook van ontsteltenisse van een krankheit wierdt aangetast, en deze Godslasterlyke tale sprak: *Sede fortiter, Domine Deus, alias Rudolphus locum occupabit tuum.* Dat is: „ Zit vast , Heere „ Godt, of anders zal Rudolph uwe plaats innemen (14)". Maar wat de verkiezing van Rudolph zelve aangaat, met de zelve was het op de navolgende wyze geschapen. De paus hadt reets meer dan eens aanzoek gedaan by de keurvorsten, zy wilden een nieuw opperhoofdt onder hen verkiezen, en dus niet alleen Duitschlandt, maar ook Italië in rust stellen. Doch wanneer dit verzoek geen plaats vondt, dreigde paus Gregorius (15), dat hy en zyne kardinalen een keizer stonden te verkiezen, ingeval de keurvorsten langer weigerden zulks te doen (16). Men begon derhalven een verkiezingsdag te Regensburg uit te schryven. Hier waren nu de stemmen verdeelt, aangezien zommigen den hertog van Karinthië, anderen den grave van Gortz en Tirol, wederom anderen den markgrave van Meissen verkoren. Niemandt daarentegen dacht aan Rudolph van Habsburg, tot dat eindelyk Wernerus, aartsbisschop van Ments, zich aan hem herinnerde, eensdeels om dat hy door zyne oorlogsdaden zich reets hadt vermaard gemaakt, anderendeels om dat hy niet lang geleden een zonderlinge weldaadt van Rudolph ontfangen hadt: want wanneer Wernerus naar Rome wilde reizen, om den bisschoppelyken mantel (het *Pallium*) uit handen van den paus te ontfangen, vondt hy de wegen zo onveilig, dat hy 'er onmogelyk door kon. Rudolph, dit vernemende, bewees dezen prelaat de eer, dat hy hem zelf tot aan het Alpische gebergte verselde, en by des zelfs wederkomst hem wederom van daar veilig naar huis bragt (17). Deze buitengewone vriendschap van hem, die anders den geestelyken zo genegen niet was, behaagde Wernerus dermaten, dat hy toen reets beloofde deze weldaadt by alle gelegenheit te zullen erkennen. Wanneer hy derhalven gewag van Rudolph maakte, vondt hy weinig moeite om door zyn gezag de andere geestelyke keurvorsten, Engelbert van Keulen en Henrik van Trier, ook te bewegen, en ze op de zyde van Rudolph te brengen. Maar het wilde met de wereldlyke keurvorsten zo wel niet lukken. Rudolph scheen hen al te levendig en woelig te zyn. Men vreesde, dat hy mogt naar de domeinen en tafelgoederen, die de grote hertogen grotendeels aan zich gebragt hadden, vragen, en de zelve wederom eischen. Lodewyk de Gestrenge, Paltsgraaf aan den Rhyn, en Henrik van neder-Beyeren, die als broeders by deze verkiezing een gemene stem hadden (18), vreesden meest daar voor, aangezien zy 't keizerryk gedurende de tusschenregering het meest ontsuffelt hadden. Maar tot geluk van Rudolph was Frederik, burggraaf van Neurenberg, aldaar tegenwoordig. Deze zeide, dat zulks geen noodt hadt; dat het Rudolph geenzins aan dochteren, maar den Paltsgrave wel aan een gemalinne ontbrak: dat dus door een huwelyk des aanstaanden keizers belangen aan het keurhuis van de Palts stonden verknocht, en het onderzoek rakende de tafelgoederen belet te worden. De Paltsgraaf schepte behagen in dezen voorslag, gelyk ook keurvorst Albert van Saxen, en markgraaf Otto van Brandenburg, die alle te zamen nog ongetrouwt waren (19). Deze alle derhalven konden onder andere voordeelen ook dit bereiken, dat zy schoonzonen van een machtig keizer, en dus tegen alle namaning nopens de aan zich gebragte goederen gedekt wierden. De burggraaf wierdt gevolgelyk aan Rudolph gezonden, om hem van zyne verkiezing, en van de voorwaarden, op welke de zelve geschied was, te verwittigen. Omtrent deze laatste maakte Rudolph geen de minste zwarigheit; en het keizerryk kwam hem zo wenschelyk voor, dat hy veel liever tien maal zo veel zou hebben beloofd, dan dat hy het zelve zou hebben laten varen (20). Hy twyfelde maar, of het wel in der daadt alzo was als men hem liet boodschappen (21). Maar wanneer de burggraaf Frederik hem de dierste verzekeringen gaf (22), en de brieven vertoonde, wist zich Rudolph op staande voet als keizer te gedragen. Hy gaf aanstonts kennis van zyne verkiezing aan zynen vyandt, Henrik, bisschop van Basel, de welke zich hier over uittermaten ontrustte. Vervolgens gaf hy allen bevel om vreedzaam te leven, hoewel hy zelf den oorlog altydt meer hadt bemint dan de vrede (23). Kort daar na begaf hy zich met zyne gemalinne en kinderen over Rheinfelden, Brisak en Nuwenburg naar Aken (24), om aldaar de Duitsche kroon uit handen der bisschoppen te ontfangen. Zommigen verhalen, dat men by de kroning een witte wolk met een bloedig kruis in de lucht gezien heeft (25). Maar het schynt veel eer een verzonnen uitstrooisel der geestelyken geweest te zyn, om den keizer dus tot een kruistocht aan te moedigen (26). Zeker is het, dat de verkiezing van Rudolph te Frankfort op St. Michiëlsdag geschied is (27), maar de kroning te Aken omtrent Allerheiligen, namentlyk in 't begin der maandt November (28). Hy liet alzo in 't naastvolgende jaar een soort van geldt slaan, waar op aan de eene zyde het beeldt van een gekroonden koning stondt (29). Strax na de kroning eischte Rudolph van alle zo geestelyke als wereldlyke vorsten den eedt van getrouwigheit, maar wanneer deze daar toe op staande voet niet te bewegen waren, de afwezendheit van den scepter voorwendende, greep Rudolph een krucifix, dat naast hem stondt, aan, en zeide tot de standen, dat zy dit krucifix voor een scepter hadden aan te merken; en op deze wyze bereikte hy zyn oogmerk (30). Daar was niets, dat den keizer by het aanvaarden zyner regering meer ontrustte dan de halsterrigheit van Ottocarus, koning van Bohemen. Deze, indien hy gewilt hadt, kon Rudolph de kans hebben afgezien, en zich als keizer laten kronen: doch hy stondt 'er niet alleen niet na, maar sloeg ook die eer, toen ze hem opgedragen wierdt, af (31). Des niettegenstaande misgunde hy ze Rudolph al zo zeer, als hy ze zelf hadt veracht. Hy woonde, wel is waar, de verkiezing te Frankfort, hoewel niet in eigen persoon, maar door zynen afgezant Berthold, bisschop van Bamberg, by (32); maar wanneer zyne mede-keurvorsten Rudolph van Habsburg, eertyds zyn hofmaarschalk, verkoren, protesteerde hy tegen die verkiezing. Tot dien einde zondt hy bisschop Berichard aan de Ryksstanden, die nevens Rudolph te Neurenberg vergadert waren, en liet hen voordragen, dat Rudolph in den ban zynde (ziende op de bovengenoemde bulle van paus Innocentius de III) men hem gene gehoorzaamheit schuldig was. Dit voorstel deedt de bisschop in de Latynsche tale, die Rudolph of geheel niet, of weinig verstondt; waarom hy den bisschop beval of te zwygen, of Duitsch te spreken (33). Ottocarus wierdt gelast niet alleen

leen het leen naar behoren van hem te heffen, maar ook het bezit van Oostenryk en andere landen aan hem te verblyven. Maar Ottocarus hadt daar gene ooren naar, en liet zich op de Ryksdagen te Neurenberg in den jare 1274 en te Wurtsburg in den jare 1275 (34) openbaarlyk dagvaarden; en alzo hy weigerde te verschynen, maakte Rudolph toestel om hem met den degen in de handt te tonen wat hy aan zyn opperhoofdt verschuldigt was. De zaken stonden voor Rudolph zeer slecht geschapen, doch hy wierdt door een buitengewoon geluk gered. Toen hem zyne Raden te Ments vraagden waar mede hy zyn leger meende te betalen? gaf hy tot antwoordt: „ Goudt en zilver heb ik niet; maar aan ongangbaar „ geldt heb ik nog vyf stuivers by my (35)." Zyn geluk was, dat hem in Duitschlandt alles toeviel, en dat hy door het uithuwelyken van zyne keizerlyke princessen meest alle de wereldlyke keurvorsten op zyne zyde getrokken hadt. Des niettegenstaande wierdt hy van Ottocarus smadelyk gehandelt, dodende de gezanten, door Rudolph aan hem gezonden; en wanneer hem deze aan zyn plicht omtrent zyn leenheer liet herinneren, zeide hy, dat het onbetamelyk was zich onder de gehoorzaamheit van hem te begeven, die eertyds zyn bediende geweest was (36). Met een woordt, Ottocarus was zo zorgeloos, dat hy niet kon begrypen, dat Rudolph het zou durven wagen hem aan te grypen: want anders hadt hy maar de naauwe doortochten en hoge bergen met weinig manschap behoeven te bezetten, om dus des keizers toeleg, namentlyk den inval in Oostenryk, te verydelen: maar toen zulks niet geschiedde, was Rudolph in alle zyne ondernemingen voorspoedig. Hy was reets met zyn leger voor de hoofdstadt Wenen, wanneer Ottocarus meende, dat hy naauwlyks tot de grenzen genadert was. De sterke vesting Nieuwburg, of Nieuwstadt, op welke de Bohemers meest steunden, wierdt door Paltsgrave Lodewyk, Rudolphs schoonzone, met list verovert; en aangezien Wenen dus doende geen ontzet te verwachten hadt, moest Ottocarus gedogen, dat Rudolph die stadt ook na eene korte belegering veroverde (37). Wanneer derhalven Ottocarus bemerkte, dat hy niet langer in staat was om Rudolph het hoofdt te bieden, beloofde hy de onderlinge geschillen tusschen hem en den keizer aan de uitsprake van zekere daar toe verkorene vorsten en scheidsmannen, namentlyk de bisschoppen van Olmuts en Wurtsburg, den Paltsgrave Lodewyk, en markgrave van Brandenburg, te zullen verblyven. Deze derhalven bragten het in den jare 1276 zo verre, dat Ottocarus Oostenryk, Stiermarken, Karinthië, Krain, Görts, en Portenau afstondt, en beloofde wegens het koninkryk Bohemen en markgraafschap Moravië het leen te heffen, en zyne dochter aan den zone van Rudolph ten huwelyk te geven (38); voorts den keizer 300 ruiters te hulp te zenden, en eindelyk 100000 marken, wegens de inkomsten uit Oostenryk genoten, te betalen (39). Wanneer de beleening stondt te geschieden, kwam de koning van Bohemen met eene buitengewone pracht aan. Rudolph in 't tegendeel behieldt zynen gewoonlyken graauwen rok aan; en hebbende zich door eenen zyner bedienden een mantel laten geven, zeide hy: „ Ottocarus heeft mynen graauwen rok „ dikwils bespot: thans zal myn graauwe rok hem bespotten (40)„. Ottocarus hadt gedacht, dat de beleening heimelyk in een tent zou geschieden; maar wanneer hy voor Rudolph op de knieën lag, en om 't leen verzocht, liet deze de tent rondom neder vallen; invoegen de legers, zo Duitsche als Boheemsche, die plegtigheit, en den koning knielende voor Rudolph zien konden (41). Ottocarus meende van spyt te barsten, en wierdt, in Bohemen wedergekeert zynde, nog meer van zyne gemalinne opgehitst om dezen hoon te wreken. Dus zag men den oorlog, die naauwlyks geëindigt was, weder opgestoken. Ottocarus deedt zyne dochter, die hy aan den zone van Rudolph ten huwelyk belooft hadt, in een klooster gaan. Hy beloofde aan zestien heimelyke moordenaars 1000 marken, indien zy hem Rudolph levendig of dood in handen konden leveren. Hy spaarde gene onkosten om de standen van Oostenryk de party van Rudolph te doen verlaten. Deze in 't tegendeel verdubbelde zyne macht, brengende behalven de Duitsche vorsten ook den koning van Hungarie op zyne zyde. Deze kwam hem met 15000 man te hulp. Dus kwam het in den jare 1278 by Wenen op het Ganzenveldt, of, gelyk het anderen noemen, op het Marschveldt, tot een treffen (42). Rudolph wierdt in den beginne zeer in 't naauw gebragt, en raakte in 't gedrang. Zyn paardt wierdt onder hem met een spies doorstoken, en hy zelf kwam in gevaar van verplettert te worden. Maar wanneer eindelyk Ottocarus van een soldaat wierdt gevangen genomen, en van een ander soldaat doorstoken, namen de Bohemers de vlucht. Toen geschiedde 'er nog een bloedige slagting, invoegen het getal der doden op 14000 begroot wierdt (43). Ondertusschen drong de keizer dieper in Moravië en Bohemen; maar wanneer zich de standen vrywillig overgaven, herstelde Rudolph op eene edelmoedige wyze Wenceslaus, zoon van Ottocarus, in 't bezit van zyn vaderlyk koninkryk, en gaf hem zyne dochter Juta ten huwelyk (44). Dus hadt Rudolph zyne vyanden gelukkig ondergebragt, en poogde zich en zyn huis door de veroverde landen te verryken; hoewel hy zulks met veel omzichtigheit ondernam, zich niets zonder voorkennisse der keurvorsten aanmatigende; zelfs begeerde hy Oostenryk en Stiermarken aan Lodewyk, Paltsgrave aan den Rhyn, over te geven, tot der tydt de rechtmatige erfgenaam zou benoemt zyn (45); hoewel deze zyne beleeftheit hem meer schade dan voordeel heeft aangebragt, nademaal de standen niet ongaren zagen, dat hy de meeste alstoen ontledigde Rykslenen voor zich en zyne familie behieldt. Hy gaf uit dien hoofde aan zyn oudsten zoon, *Albert*, Oostenryk en Stiermarken, maar aan den jongsten, *Rudolph*, het hertogdom Zwaben tot een leen. Het hertogdom Karinthië voegde hy den grave van Tirol toe, hopende dus die beide landen met Oostenryk te vereenigen; nademaal Albert de dochter van dien grave in huwelyk hadt (46). Het pryffelykste in Rudolph was, dat hy de rust van Duitschlandt behertigde (47), en de menigvuldige roofnesten deedt slechten (48). In Thuringen alleen wierden ruim 66 diergelyke kasteelen omver gehaalt (49). In Zwaben wierdt insgelyks een groot getal van diergelyke roofnesten verstoort (50), en uit dien hoofde is het, dat hem zommige later schryvers den name van *Instaurator Germaniæ*, dat is hersteller van Duitschlandt, gegeven hebben (51). Maar zommigen laken in hem, dat hy zich zo weinig om Italië heeft bekommert, en aan vele machtige steden aldaar, by voorbeeldt aan Genua, Lucca, Florence, en Bononië, de vryheit voor geldt verkocht (52); dat hy het Arelatische ryk heeft verlaten, en in 't algemeen de buitenlandsche natiën niet in haren schuldigen plicht gehouden. Maar wanneer men de gehele zaak met een onzydig oog aanziet, zal men bevinden, dat hy aan alle die beschuldigingen geen deel gehad heeft. Het is wel waar, dat hy nooit in persoon Italië heeft bezocht, niettegenstaande paus Gregorius de X. in de zamensprake te Lausanne hem op 't vriendelykste naar Rome nodigde, en, om de reiskosten goed te maken, zekere belasting op de geestelykheit beloofde te leggen (53); maar Rudolph weigerde het, daar by voegende: *Vestigia me terrent* (de voetstappen verschrikken my), om dat men wel zag, dat vele keizers naar Italië waren gegaan, maar weinige van daar wedergekeert. Hy betoonde voorts alle hoogachting voor den Roomschen stoel, herstelde den paus in 't bezit van Romaniola (54) en Bononië (55), hoewel anderen niet zonder grondt beweren, dat hy de oppermacht over beide voor zich behouden heeft. Ten minste, men heeft thans nog den openbrief, waar in hy Romaniola noemt *Imperii pomoerium*, dat is de voormuur des Ryks (56). Dat hy vele Italiaansche steden de vryheit voor geldt zou verkocht hebben, vereischt bondiger bewyzen, als die van *Sigonius* zyn aangehaalt; voornamentlyk daar het bekend is, dat sedert nog verscheide andere keizers hun recht over die steden beweert hebben, en dat Rudolph zelfs Henrik van Furstenberg tot stadhouder in Italië heeft aangestelt, alle de standen en steden des zelfs bestier onderworpen, en eindelyk aan de gezamentlyke leden van 't Longobardische ryk zyne bevelen gezonden (57). Dat hy het Arelatische ryk zou verlaten hebben, heeft even weinig grondt: in 't tegendeel is het zeker, dat hy Besançon heeft belegert, en dat alle de vazallen van het Duitsche Ryk te Basel het leen van hem geheft hebben (58). Het is ook zeker, dat Karel van Anjou de zaak rakende Provence aan Rudolph verbleven heeft, die hem ook dat landt toeërkende (59); om meer andere stukken niet aan te halen. De buitenlandsche ryken in eene behoorlyke gehoorzaamheit te houden scheen byna onmogelyk te zyn. Rudolph hadt zyne handen in Duitschlandt vol genoeg. Het is genoeg, dat hy Bohemen by het Ryk heeft gehouden, de Hungaren tot hunnen plicht gebragt, Duitschlandt in rust, en des zelfs vyanden in schrik gezet. Hadt hy langer geleeft, hy zou mogelyk wel middel gevonden hebben om de grenzen des Duitschen Ryks uit te breiden. Hy wierdt in den jare 1291 te Germersheim van de doodt verrascht, zonder de stadt Spiers, alwaar hy sterven wilde, te kunnen bereiken. Hy stierf den laatsten September, gelyk uit het grafschrift, ter gedachtenisse van hem gemaakt, blykt, zynde het navolgende: ANNO DOMINI MCCXCI. PRIDIE CALEND. OCTOBRIS, OBIIT RUDOLPHUS DE HABSPURG, ROMANORUM REX.

(1) *Annales Colmar. ad an.* 1218. P. I. *p.* 5. P. II. *p.* 37. (2) *Albertus Argentin. p.* 97. (3) *Bulla Innocentii* IV *apud Guilliman. lib.* VI. *c.* 4. *p.* 390. (4) *Monachus Paduanus l.* III. *p.* 614. (5) *Dubravius l.* XVII *Hist. Bohem. Guillimannus l.* VI. *c.* 4. *p.* 399, hoewel het getuigenis van *Martinus Polonus*, het welk hy aanhaalt, nergens te vinden is. (6) *Guillimannus l.* VI. *c.* 4. *p.* 389. (7) *Annales Colmar. ad an.* 1265. *p.* 8. (8) *Chronicon Colmar.* P. II. *p.* 34. *Guillimannus p.* 430. (9) *Chron. Colmar.* P. II. *p.* 38. (10) *Bulla Innocentii apud Guilliman. l.* VI. *c.* 4. *p.* 390. (11) *Guillimannus l.* VI. *p.* 420-427. (12) *Chron. Colmar.* P. II. *p.* 38. (13) *Guillimannus p.* 431. (14) *Chron. Colmar. p.* 40. (15) *Albert. Argentin. p.* 100. (16) *Fragmentum Urstis. p.* 93. (17) *Albertus Argent. in Chron. p.* 100. (18) *Diploma Rudolphi apud Gewoldum c.* 10 *de Septemviratu & Goldastum T.* I. *Const. Imp.* 311. (19) *Albert. Argent. p.* 100. (20) *Chron. Colmar.* P. II. *p.* 40. (21) *Argentin. p.* 100. (22) *Chron. Colmar.* P. II. *ad an.* 1273. *p.* 39. (23) *Albert. Argent. loc. cit.* (24) *Chron. Colmar. loc. cit.* (25) *Chron. Magn. Belg. p.* 261. (26) *Guillimannus p.* 444. (27) *Chron. Colm. loc. cit.* (27) *Guilliman. loc. cit.* (28) *Annales Colmar.* P. I. *p.* 11. (29) *Stero ad an.* 1273. *Fuggers Spiegel der Ehren l.* I. *c.* 9. *p.* 82. (30) *Schurtsfleisch Charact. Event. p.* 1057. (31) *Diploma Rudolphi apud Gewold. c.* 10. *de Septemviratu, & apud Goldast. T. I. p.* 1311. *Constit. Imper.* (32) *Paralipomena Urspergensis ad an.* 1274. *p.* 339. (33) *Annal. Colmar.* P. I. *ad an.* 1275. *p.* 11. (34) *Chron. Colmar.* P. II. *p.* 42. (35) *Henr. Stero p.* 389. *Chron. Australe p.* 327. *Trithem. in Chron. Hirsaug. ad an.* 1275. (36) *Chron. Colm.* P. II. *p.* 42-44. (37) *Leibnitz* P. II. *Cod. Diplom. p.* 100. (38) *Chron. Colmar.* P. II. *p.* 44. (39) *Idem loc. cit. Joh. Vitoduranus Chron. p.* 30. (40) *Ursperg. Paralip. p.* 341. *Argentinensis p.* 101. *Æneas Sylvius Hist. Bohem. p.* 30. (41) *Stransky c.* 8. *Reip. Boiem. p.* 374. *Stero Althansis ad an.* 1278. *p.* 392. (42) *Henr. Stero p.* 392. *Chron. Colmar. p.* 45, 46. *Chron. Australe p.* 329. (43) *Argentin. p.* 105. *Stransky c.* 9. *Reip. Boiem. p.* 429. (44) *Diploma Rudolphi ap. Leibnitium* P. II. *Cod. Diplom. p.* 102. (45) *Argentin. p.* 101. (46) *Trithemius in Chron. Spanhem. ad an.* 1274. (47) *Joh. Vitoduranus Chron. p.* 27. (48) *Supplem. Lamberti Schaffnab. ad an.* 1290. *p.* 260. (49) *Annal. Colmar. ad an.* 1284. *p.* 20. (50) *Boecl. de Rudolpho Habsb. Germ. Instaurat. Animadvers. ad. Hippolyt. à Lapide ad p.* 302. *sect.* 1. *num.* 14. (51) *Sigonius de Regno Ital. l.* XX. *p.* 125. *Cuspinianus in vita Rudolphi p.* 454. *Trithem. ad an.* 1286.

1286. (52) *Annal. Colmar. ad an.* 1275. *p.* 11. (53) *Argentin. p.* 103. (54) *Gobelinus Perſona ætat.* 6. *c.* 66. *p.* 281. *Goldaſt. T.* I. *Conſtit. Imper. p.* 312. (55) *Lambecius T.* III. *Comment. ad Biblioth. Vindob. Append. p.* 327. (56) *Diploma Rudolphi, ad Marchiones &c. miſſum, ibid.* (57) *Albert. Argentin. p.* 104. (58) *Leibnits Prodrom. Cod. Diplom. n.* 15.

RUDOLPH de II, Roomſch keizer. Hy was de zoon van Maximiliaan den II, en wierdt den 18 July des jaars 1552 te Weenen geboren. Hy wierdt in zyne jeugdt naar Spanje gezonden, en aldaar een tydlang van koning Philips den II, die nog gene zonen hadt, opgevoed. Groter geworden zynde wierdt hy van zynen vader wederom te huis ontboden, om hem de opvolging in zyne ryken te verzekeren; gelyk hy ook in den jare 1572 tot koning van Hungarië, in den jare 1575 tot koning van Bohemen en tot Roomſch koning gekroont wierdt, en daar op in den jare 1576 zynen vader Maximiliaan in des zelfs koninkryken en in 't keizerryk opvolgde. Zyne eerſte zorg was hoe hy de Nederlandſche beroerten beſt ſtilde; waar toe hy zommige Duitſche vorſten tot commiſſariſſen aanſtelde; hoewel deze niets vorderden, aangezien de zaken te verre gekomen waren. Voorts is zyne gehele regering vol onluſten over religie-geſchillen geweeſt, waar by de verbittering tuſſchen de Proteſtanten en Roomſchgezinden in dier voegen toenam, dat zich toen reets alles tot den oorlog, die naderhandt onder Ferdinand den II is uitgebarſten, ſcheen te ſchikken. Dus zag men de Akenſche onluſten reets in den jare 1580 ontſtaan, waar by de Proteſtantſche inwoonders van die ſtadt in de oeffening van hunnen Godsdienſt niet weinig ontruſt wierden; maar ondertuſſchen zich van de regering meeſter maakten, en den Proteſtantſchen Godsdienſt invoerden. Deze onluſten duurden tot het jaar 1598, aangezien de Proteſtanten in 't Roomſche Ryk zich niet de zake van Aken bemoeiden. Maar in 't voornoemde jaar deedt de keizer op 't aanhitſen van Spanje die ſtadt in den Ryksban; wanneer de Proteſtanten genoodzaakt wierden alles in den voorgaanden ſtaat te herſtellen, de oeffening van hunnen Godsdienſt te ſtaken, en eindelyk in den jare 1605 gedwongen de ſtadt te ruimen, onder voorwendſel, dat zy omtrent het voldoen van de ſchade en onkoſten in gebreke gebleven waren. In den jare 1582 liet de paus te Augsburg op een Ryksdag de aanneming van den verbeterden Almanak voordragen, waar tegen zich de Proteſtanten aankantten, zeggende, dat de verandering van den Almanak den keizer toekwam; maar de Roomſchgezinden ſtonden het even uit dien hoofde toe. In het zelve jaar begonnen de onluſten met den keurvorſt van Keulen, Gebhard, die den Hervormden Godsdienſt hadt aangenomen, en zich in den echten ſtaat begeven. De paus verklaarde hem van 't aartsſticht vervallen te zyn; en niettegenſtaande de Proteſtanten beweerden, dat zulks tegen het gezag van den keizer en het Ryk aanliep, wierdt nochtans de paus van Rudolph onderſteunt, en Gebhard genoodzaakt in den jare 1584 voor 't geweldt der Roomſchgezinden te zwichten. In 't ſticht van Straasburg wierden ter zelver tydt verſcheide Proteſtantſche kanunniken verſtoten, en de markgraaf van Brandenburg, in den jare 1592 door de Proteſtanten tot biſſchop verkoren, moeſt voor den kardinaal van Lotharingen, dien de Roomſchgezinden verkoren hadden, wyken, en wierdt in den jare 1604 genoodzaakt voor een zekere ſomme gelds afſtandt te doen. In den jare 1607 wierdt de ſtadt Donauwerth in den Ryksban gedaan, dewyl zommige Lutherſche burgers zich tegen zekere Roomſche proceſſie hadden aangekant. De ſtadt verloor derhalven hare Ryksvryheit, en de Proteſtanten de vrye oeffening van hunnen Godsdienſt. De Proteſtantſche Standen des Ryks zagen dit gedrag als een haat tegen hen aan, dies te meer alzo men de zaak op een buitengewone wyze hadt verhaaſt, de executie van den Ryksban niet volgens gewoonte aan den opperſten van den kreits, maar aan den keurvorſt van Beyeren opgedragen, en alle voorſprake der Proteſtanten van de handt gewezen. Diergelyke voorvallen meer deden giſſen, dat de Roomſchgezinden boven de Onroomſchen in de keizerlyke rechtbanken wierden begunſtigt. Eindelyk ontſtonden in den jare 1690 de geſchillen wegens de beleening der opengevallene Gulikſche landen. De keizer wilde de zelve ſequeſtreren, en hadt Gulik door den aartshertog Leopold met Spaanſche ſoldaten laten bezetten; doch deze wierden door de bezittende vorſten daar weder uit gedreven. Men meende, dat zich de Spaanſchen onder ſchyn van ſequeſtratie van deze landen wilden verzekeren; en wanneer de Proteſtanten aan de macht der Spaanſchen aan 't keizerlyke hof toeſchreven, dat hunne bezwaarniſſen niet wierden afgedaan, en daarenboven bemerkten, dat de zaken op den duur in dien ſtaat niet konden blyven, maar buigen of barſten moeſten, nademaal de Ryksdag in den jare 1608 om de religie-geſchillen reets afgebroken was, zo maakten ze in den jare 1609 tot hunne beveiliging te Halle, in Zwaben, de bekende Unie; maar de Roomſchgezinden daarentegen hunne zogenaamde Heilige Ligue. Men wurf van weerzyden krygsvolk, en het kwam hier en daar reets tot feitelykheden, maar alsnog tot geen openbaren oorlog. Ook is Rudolph eigentlyk in geen oorlog ingewikkelt geweeſt, behalven met den Turk, na dat hy de zelve eenige jaren door geſchenken hadt zoeken af te wenden. Doch de Ottomanniſche Porte nam in den jare 1593 de wapenen tegen den Roomſchen keizer op, welke oorlog tot het jaar 1606 duurde. Spanje, Duitſchlandt en de paus kwamen Rudolph trouwelyk te hulp; hoewel de Proteſtanten in Duitſchlandt meer dan eens hun misnoegen lieten blyken, om dat men hen tot niets anders dan tot volk en geldt op te brengen ſcheen te willen gebruiken. De keizerlyken behaalden juiſt gene ſchande in dezen oorlog, maar vochten dapper, en behielden meer dan eens het veldt. Ondertuſſchen wierden de behoorlyke voordeelen niet behaalt: want zomwylen ontbrak het aan een goede toeruſting in 't leger, zomwylen verzuimde men de beſte gelegenheit, of de verſcheide volkeren, uit welke het leger beſtondt, hinderden elkander. In 't byzonder beſpeurde men een onderlingen haat tuſſchen de Duitſchen en Italianen, verwytende elkander niet alleen hunne algemene laſteren, maar ook over 't ſtuk van religie twiſtende. Dit maakte, dat de Italianen uitſtrooiden, dat de Duitſchen in alle veldſlagen vuur op hen gaven, in plaats van op den Turk te ſchieten. Voornamentlyk was het den keizerlyken nadeelig, dat zy een groot gedeelte van Hungarië tegen zich hadden; welke Hungaren het wrede gedrag en den ontydigen religie-yver van zommige veldheeren, en der zelver gezag over hen niet konden verdragen. Dus ontſtondt 'er overal misnoegen, dat den keizerlyken werks genoeg gaf, de welke bygevolg in den jare 1606 genoodzaakt wierden een afzonderlyke vrede met deze misnoegden te maken, waar by zy Zevenbergen nevens verſcheide andere voordeelen erlangden. Niet lange daar na volgde de vrede met den Turk voor 20 jaren, waar by een ieder behieldt het gene hy hadt. Rudolph behaalde daar by niets anders dan dat de Sultan beloofde hem als een vader te zullen eeren. Vervolgens heeft de keizer in de laatſte jaren van zyn leven de grootſte moeielykheden met zyne eige onderdanen gehad, als mede met zyn broeder, den aartshertog Matthias. De Hungaren hadden reets in 't verdrag van 't jaar 1606 bedongen, dat Matthias hun ſtadhouder zou zyn. Maar twee jaren daar na, wanneer men overal bemerkte, dat de keizer te zwak tot de regering was, en dat des zelfs hoge bedienden de onderdanen doorgaans kwalyk handelden, voegden zich de Hungaren en Bohemers wederom zamen, en verkoren Matthias plegtig tot hunnen opperheer. Dit verdroot Rudolph wel zeer, doch hy moeſt het zich laten gevallen, te meer, aangezien ook de overige aartshertogen grotendeels Matthias, wegens des keizers zwakheit, tot hoofdt der familie verklaart hadden. Hem wierden derhalven Hungarië en Ooſtenryk wettelyk overgegeven. Kort daar na ſtonden die van Bohemen op, en de Proteſtantſche Standen onder de zelve, zynde zeer ſterk, eiſchten de beveſtiging hunner religie-vryheit, en bragten het eensdeels door geldt, anderendeels door bedreigingen zo verre, dat hen de zelve in den jare 1610 in den zogenaamden Majeſteits-brief gegeven en toegeſtaan wierdt. Toen poogde zich Rudolph aan Matthias te wreken, en in plaats van hem den aartshertog Leopold tot Roomſch koning en koning van Bohemen te bevorderen; hoewel velen menen, dat Spanje hier onder geſpeelt heeft, zynde Matthias niet gunſtig. Leopold derhalven kwam gewapenderhandt in Bohemen, en veroverde de kleine zyde van Praag. Doch de oude ſtadt verweerde zich zo lange, tot dat Matthias insgelyks met een leger aankwam, de welke, verſcheide Duitſche vorſten en de Boheemſche Standen op zyne zyde hebbende, Rudolph noodzaakte hem in den jare 1611 ook de kroon van Bohemen af te ſtaan, waar voor hy hem tot onderhoudt van zyn hof jaarlykſch drie tonnen gouds beloofde. Zommigen berechten, dat het hier omtrent zo hevig is toegegaan, dat zyne eige onderdanen een wacht voor zyne kamer geſtelt hebben, met bevel hem daar niet buiten te laten, en in geval van geweldt vuur te geven. Eindelyk begon zyne regering de Duitſchers ook te vervelen. De keurvorſten hielden in den jare 1611 een vergadering te Neurenberg, en lieten hem van daar weten, dat hy voortaan de gerechtigheit zou gelieven te handhaven, zyne hof-Raden en eerſte bedienden afſchaffen; en aangezien zy uit aanmerking der belangen des Ryks beſloten hadden een Roomſch koning te verkiezen, dat hy iemandt daar toe wilde voordragen. Rudolph beantwoordde zulks wel zeer zachtmoedig, en verklaarde zelf op den dag der verkiezing aldaar te zullen komen, en zich teffens te verantwoorden: doch vooraleer de beſtemde dag in den jare 1612 verſcheen, wierdt het met de gezondheit des zwakken keizers erger. Zyn hertzeer ontſtondt over een ouden leeuw, die hem afgeſtorven was; waar op hy den 10 January des voornoemden jaars tegen alle vermoeden den geeſt gaf. Hy was een prins, van wiens regering men in den beginne grote hope hadt geſchept: want het hadt hem aan goede opvoedinge niet ontbroken. Hy hadt zich onder zynen vader reets tot bezigheden gewent, en was inderdaadt niet onbekwaam, hebbende naar de wyze der vorſten loffelyke ſtudiën; hy ſprak verſcheide talen, behalven de Boheemſche, hoewel hy te Praag zyne gewone verblyfplaats hieldt. In de eerſte jaren van zyne regering ſcheen hy de hope, die men van hem hadt, te zullen voldoen; maar zo dra de verdrietige voorvallen vermeerderden, veranderde ook zyne regeringswyze: want eensdeels leende hy den Spaanſchen het oor te veel, wier toeleg in Duitſchlandt onder hem eerſt begon wortel te ſchieten; anderendeels verlangde hy niet, gelyk nochtans in die miſſelyke tyden wel nodig was geweeſt, de regering zelf te aanvaarden, latende alles op zyne bedienden aankomen. Doch deze verkoos hy zo ongelukkig, dat zy zyne goedheit gemeenlyk misbruikten, waar uit dan allerlei misnoegen over de regering, en wanorder in zyne huishoudinge ontſtondt. Immers men vindt, dat 'er overal over geweldt en onrecht geklaagt wierdt, nademaal de genen, die de vryheit der Standen tegen het hof verdedigden, van de machtigſte bedienden onder 's keizers name onderdrukt wierden. Men kan hier van in 't byzonder zeker verweerſchrift, door eenen *Lobkowits* opgeſtelt, en die het zelve ongelukkig lot gehad heeft, nalezen. Ook wierden naderhandt van Matthias eenige zyner vertrouwdſte bedienden ter verantwoording genoodzaakt; waarom zich de gewezen kamerheer van Rudolph, genaamt Ruzki, in de gevangeniſſe verhangen heeft. Rudolph kon dies te minder bemerken wat zyne bedienden deden, om dat hy, een zonderling liefhebber van allerlei kunſten en wetenſchappen zynde, alle verborgendheden in de zelve onderzocht, en alle, die iets uitnemends verrecht hadden, tot zich nodigde. Dus hebben zich de vermaarde wiskunſtigen Tycho Brahe en Kepler, nevens den Engelſchman Dee, befaamd door zyne toverkunſt, aan zyn hof onthouden, en zyn rykelyk van hem

hem begiftigt. Zyne bedienden nu wisten hem in deze en diergelyke tydkortingen dusdanig te onderhouden, dat hy zich geheel aan de zelve overgaf, in de scheidekunde (*Chymie*) zelf werkte, horologien maakte, en gansche dagen by de schilders en andere kunstenaars zat, van welke hem niemandt vermogt te roepen. Dus wierdt hy het regeren allengskens ontwend, en schepte zo veel vermaak in de eenzaamheit, dat hy byna niemandt dan vertrouwelingen liet by zich komen, en de afgezanten zomwylen naauwlyks ter gehoor wierden toegelaten. Maar in 't byzonder liet hy zich weinig zien, na dat hem Tycho Brahe uit de constellatie der sterren voor de lagen zyner bloedverwanten hadt gewaarschouwt: want sedert onthieldt hy zich zelf in de kerk te gaan, en liet binnen zyn slot verscheide bedekte gangen maken, in welke hem niemandt zien kon als hy wandelde. De genen, die zich wilden verkleden, en in 't gewaadt van stalknechten by zyne paarden kwamen, konden hem best van allen zien, om dat hy veel in zyne paardestallen kwam, hoewel door heimelyke wegen. Door deze melankolische levensaardt, en dewyl het hier uit ontstaande verval van zyn aanzien hem niet geheel onbekend kon zyn, en de buisselyke onlusten meer en meer toenamen, wierdt hy zo verdrietig en onverdraaglyk, dat het zomwylen scheen, als of het hem aan gezonde hersenen haperde: want hy was zomwylen zeer stil; zomwylen begraauwde hy zyne bedienden met veel hevigheit. Omtrent de religie was hy zeer yverig, doch voor zyn persoon geen vervolger, latende zynen onderdanen in de erflanden de vryheit van gewisse: doch in den jare 1602 liet hy zich bewegen een edikt tegen de Protestanten uit te geven; waar van hy nochtans wel haast berouw gehad heeft, zo het waar is, dat hy nog op dien zelven dag, toen hem geboodschapt wierdt, dat de stadt Stoelweissenburg door den Turk verovert was, gezegt heeft: „ Ik „ heb een kwade tyding te gemoet gezien, nademaal ik my heden „ het gebiedt over de conscientiën der menschen heb aangematigt." Wat den Majesteits-brief, van welken boven gewag gemaakt is, aangaat, zommigen willen, dat hy dien juist met de grootste oprechtigheit niet heeft geschreven, om dat men verhaalt, dat hy onmiddelyk na 't schryven de pen aan stukken gestoten heeft. Voorts leest men, dat hy zeer gewenscht heeft de rust en vrede in 't stuk der religie te behouden, en in zin gehad een zogenaamde vredeorde te stichten, door welke overal de vryheit der genen, die Christus beleden, zou verdedigt worden. Hier toe hadt hy voorgenomen eerst alle Protestantsche machten, en voorts zo vele als 'er van de Roomschgezinden wilden, te nodigen, en hy hadt de ordensregelen reets opgestelt, en vele ordensketenen met zyn eige handen gemaakt. Deze gedachten hadt hy in den jare 1610, wanneer hy ook gezegt wordt besloten te hebben Matthias van de erfvolginge in 't keizerryk uit te sluiten, en Leopoldus, dien hy voor zachtmoediger hieldt, tot zynen opvolger te verklaren, en hem door het stichten der gemelde orde van het storen der religie-vryheit te rug te houden. Hier toe hadt hy twee edellieden, die wegens de religie uit Stiermarken verdreven waren, met namen Kahn en Smidt, verkoren, om ze ten voornoemden einde aan de Duitsche vorsten en Boheemsche Standen te zenden. Maar vooraf gaf hy 'er den aartshertog Leopold kennis van, latende hem vermanen, dat hy met een leger in Bohemen hadt te trekken. Doch die gehele toeleg wierdt verydelt, aangezien Matthias, gelyk boven gezegt is, het voornemen van Leopold gewapenderhandt te keer ging, en de Standen van Bohemen en Moravië uit wantrouwen zich in des keizers voorstel niet wilden inlaten, het welk Rudolph zodanig verbitterde, dat hy die tyding ontfangende van zyn stoel opsprong, en uit een venster den vloek over Praag en gansch Bohemen wegens hunne ondankbaarheit uitriep. Hy kon nooit besluiten in den echten staat te treden, hebbende Izabelle, infante van Spanje, die voor hem geschikt was, elf jaren lang opgehouden, zonder dat hy ze nochtans eenen van zyne broeders gunde, en het zeer kwalyk nam, wanneer hy verstondt, dat zy aan den aartshertog Albert verlooft was. Voorts was hy geen vyandt van de vrouwelyke sexe, en heeft zelfs verscheide onechte kinderen verwekt, onder welke by vyf gewettigt heeft; te weten *Julius*, aan wien hy een Boheemsche heerlykheit gaf, maar hem wegens zyne wreedheit in verzekering nam, latende hem een ader openen, en in een warm badt sterven; *Matthias*, en *Karel*, die beide te Wenen gestorven zyn; *Charlotta*, gemalin van een grave van Cantecroix, en *Dorothea*, die in 't klooster des Descalças by Madrid haar leven geëindigt heeft. Zommigen berichten, dat 'er na zyne doodt verscheide schatten, ter somme van zeventien millioenen, op heimelyke plaatsen gevonden zyn; hoewel zulks met de schaarsheit van geldt, die naderhandt aan 't keizerlyke hof bespeurt wierdt, niet schynt te kunnen bestaan. *Sleidanus Contin. Rudolph. Schoupl. Chytrai Saxonia. Thuanus. Piasecii Chron. Isthuanfi. Dan. Eremita Iter Germ. Hist. Persecut. Eccl. Bohem.*

RUDOLPH, hertog van Zwaben, en medekeizer van Henrik den IV, was een geboren graaf van Rheinvelden. Hy was eerst met Machtelt, de zuster van den voornoemden Henrik den IV, getrouwt. Deze was voorhenen onder 't opzicht des bisschops van Constants geweest: ook stondt hy in den beginne zeer wel by den keizer, die hem Zwaben tot een leen gaf, niettegenstaande de voorgaande keizer dit hertogdom aan Berthold, hertog van Karinthië, vastelyk hadt toegezegt, gevende hem tot verzekering daar van zynen ring. Maar aangezien Rudolph dus dagelyksch in macht toenam, wierdt de keizer nayverig over hem: ook ontstonden 'er onlusten tusschen beide, die door de tusschenkomst der keizerinne moeder en der aartsbisschoppen van Ments en Keulen weder bemiddelt wierden. Wanneer naderhandt de Ryksstanden met de regering van Henrik den IV niet te vrede waren, en deze zich in den jare 1077 in Italië onthieldt, om de pausselyke absolutie van den ban te verwerven, zo verkoren ondertusschen de aartshertog van Ments en andere Ryksvorsten te Forchheim hertog Rudolph in tegenwoordigheit der pausselyke legaten tot Roomsch koning, en lieten ter gedachtenisse van deze verkiezing een goude munt slaan. De paus zondt hem ook een goude kroon, met dit omschrift:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho.

Hy wilde zeggen, dat hy, bekledende den stoel van St. Pieter, deze kroon aan Rudolph gaf, die de *Petra*, of rotssteen Christus, aan St. Pieter gegeven hadt. Rudolph liet zich te Ments kronen; wanneer het graauw een oproer verwekte; en ten ware hy nog dien dag uit de stadt was geweken, zou zyn kwartier zyn bestormt en geplundert geweest. Zo dra keizer Henrik de IV hier van door den bisschop van Straasburg in Italië naricht hadt ontfangen, keerde hy spoedig naar Duitschlandt te rug, alwaar de Franken, Beyerschen en Zwaben op zyne zyde bleven; de Saxen in 't tegendeel verkozen de party van Rudolph. Hier op ontstondt tusschen beide een bloedige oorlog. Rudolph belegerde Wurtsburg; en wanneer Henrik de IV deze stadt meende te ontzetten, verloor hy den slag, en zag Wurtsburg overgaan. Naderhandt zyn 'er nog vier merkwaardige veldslagen gehouden, eerst by Langensaltza, in Thuringen, alwaar Henrik de overwinning behaalde; ten twede in den jare 1078 by Mellerstadt, in Frankenlandt, wanneer Rudolph het veldt wel behieldt, maar veel volk verloor; ten derde by Fladenheim, een dorp in Thuringen, in den jare 1079, wanneer Rudolph het veldt, maar Henrik de legerplaats verloor; ten vierde en laatste in den jare 1080 by Voltsheim, in Osterlandt, toen Frederik van Stauffen, of, naar 't verhaal van anderen, Godfried van Bouillon, Rudolph de regter handt afsloeg, en hem een gevaarlyke steek in zyn onderbuik toebragt. Hier op liet hy zich naar Merseburg, maar geenzins naar Wurtsburg, gelyk Ganzius meldt, brengen, alwaar hy op den derden dag den geest gaf. Men verhaalt, dat hy voor zyne doodt zyne trouwloosheit omtrent zyn wettigen keizer beklaagt, en de afgehouwen handt met tranen aan de omstanders getoont heeft. Deze wordt nog tot op den huidigen dag in de Domkerk aldaar bewaart en gezien. Van zyne prachtige begravenisse, die om een keller vernielt is, ziet men nog den metalen zarksteen, nevens het opschrift, in de kerk aldaar. Keizer Henrik, horende, dat zyn medediinger zo prachtig begraven was, zelde, dat hy wenschte, dat alle zyne vyanden dus begraven waren. By de voornoemde eerste gemalinne, die in den jare 1060 gestorven is, heeft Rudolph gene kinderen geteelt; maar by de twede, genaamt Adelheit, of Ancilla, gelyk ze zommigen noemen, dochter van den Italiaanschen markgrave Otto, en zuster der gemalinne van keizer Henrik den IV, teelde hy, naar 't berecht van *Cuspinianus*, twee zonen; maar de welke jong gestorven zyn, nevens drie dochteren, van welke de jongste, genaamt *Agnes*, de gemalin des hertogs in Zähringen geweest is. Deze meende Zwaben te erven; doch hy vondt zich in zyne meninge bedrogen. *Crantzius Saxon. l. V. c. 5. Fabric. Origin. l. III. Spangenberg Chron. Sax. c. 200, 201, 202. Cuspinian. Chron. P. I. p. 514, 524.*

KONINGEN VAN BOHEMEN.

RUDOLPH, toegenaamt de *Zachtmoedige*, hertog van Oostenryk, een zoon van keizer Albert den I, wierdt na het uitsterven van den ouden stam der Boheemsche koningen, na de doodt van Wenceslaus den V, of den III, in den jare 1306 van eenige Standen tot koning verkoren; en wanneer velen Henrik, hertog van Karinthië, die uit hoofde zyner gemalinne Anna, zuster van den voornoemden koning Wenceslaus den V, in aanmerking kwam, stemden, naderde keizer Albert de I met een leger op de grenzen, en noodzaakte de Bohemers zynen zoon Rudolph aan te nemen. Hy was de eerste koning van Bohemen uit het huis van Oostenryk, en hadt in den beginne maar een kleine hofhouding, aangezien de Bohemers hem eenparig tegen waren; maar naderhandt won hy de genegenheit van vele onderdanen door zyn vriendelyk gedrag. Hy trouwde tot dien einde met Elizabeth, weduwe van den voornoemden koning Wenceslaus, zonder het volk met nieuwe belastingen te bezwaren. Des niettegenstaande waren 'er nog zommige misnoegden, die hem wegens zynen zachten, en tederen aardt den name van *pap* of *bry* gaven. Hy wierdt eindelyk genoodzaakt deze gewapenderhandt te keer te gaan, zoekende in 't byzonder zekeren Bawor Strakoniezky tot gehoorzaamheit te dwingen, waarom hy Horazdiowitz, werwaarts de zelve gevlucht was, belegerde; hoewel hy gedurende deze belegering in den jare 1307 stierf, hebbende nog maar een jaar geregeert. Doch het is onzeker, of hy zyne doodt door 't eeten van al te veel ooft verhaast heeft, dan of hy aan vergift gestorven is. *Borogk Hist. Bohem. Hagecius Chron. Bohem. p. 492. Balbin. Quit. l. III. c. 17. Misc. Dec. I. l. VII. sect. 1. c. 34. Stransky c. 8. p. 377.*

KONINGEN VAN VRANKRYK.

RUDOLHH, of RUDOLPHUS, koning van Vrankryk. Zie RADULPHUS.

RUDOLPH, of RUDOLPHUS de I, zoon van Conradus, grave van Parys. Na dat Karel de Dikke afgezet en gestorven was, stichtte hy gedurende de toen zwevende onlusten een klein koninkryk in het Alpische gebergte, te weten tusschen Vrankryk, Italië, en Duitschlandt, 't welk naderhandt onder den name van *Burgundia Transjurana* is bekend geworden. In den jare 888 liet hy zich in de abdy van St. Maurice, aan de Rhone gelegen, van zommige

mige bisschoppen kronen, en poogde de Standen van gansch Lotharingen op zyne zyde te brengen (1). Wanneer Arnulphus, opvolger van Karel den Dikken, zulks vernam, greep hy hem met een talryk leger aan, en verydelde wel zynen toeleg omtrent Lotharingen, doch kon verder niets uitrechten: want Rudolph begaf zich in 't gebergte, werwaarts niemandt hem volgen kon, alwaar hy zich dus verweerde, dat Arnulphus genoodzaakt was te rug te trekken, en hem het aangematigde landt nevens den koninklyken tytel te laten (2). Rudolph bleef ook in 't bezit tot aan zyne doodt, die voorviel in den jare 912, nalatende een zoon, van den zelven name (3). (1) *Annal. Metens. & Contin. Fuldens. ad an.* 888. (2) *Ibidem.* (3) *Herm. Contract. edit. Canis. ad an.* 912.

RUDOLPH de II, zoon van den voorgaanden, volgde zynen vader in den jare 912 in de regering. Albert, markgraaf van Yvrea, en eenige andere heeren in Italië bewogen hem in den jare 922 derwaarts te komen, en Berengarius van den troon te schoppen. Hy hadt het geluk, dat hy Berengarius sloeg, en als die in den jare 924 gedood was, 2 jaren en 3 maanden te regeren (1). Doch hy wierdt eindelyk van Hugo, grave van Provence, die na de doodt van Berengarius door een andere party genodigt wierdt in Italië te komen, genoodzaakt Italië te verlaten; waar op hy zyn verdrag met den gemelden Hugo in dier voegen maakte, dat hy ten behoeve van hem zyn recht op Italië, en deze in 't tegendeel, ten behoeve van Rudolph, zyn recht op het Arelatische koninkryk overgaf (2). Sedert schreef zich Rudolph koning van Burgundië, Alemannië, en Provence, en nam de landen, hem afgestaan, in bezit (3). Hy stierf in den jare 937 (4), nalatende by zyne gemalinne Bertha, dochter van Burchard, hertog van Zwaben, *Conraad*, die zyn opvolger was; *Burchard*, aartsbisschop van Lion; *Rudolph*, en *Adelheit*. Deze laatste trouwde eerst met Lotharius, zoon van den bovengemelden Hugo, koning van Italië, en naderhandt met keizer Otto den Groten (5). (1) *Flodoardus in Chron. ad an.* 922 *seq. Luitprandus l.* II. *c.* 16 *seq.* (2) *Luitpr. l.* III. *c.* 1, 2, 3, 4 & 13. *Flodoard. ad an.* 924 & 926. *Delbene de Regn. Burgund. Transjur. l.* I. *Du Chesne Hist. de Bourgogne l.* II. *Bouche Hist. de Provence l.* VI. *Sigonius de regno Ital. l.* VI. (3) *Loc. cit.* (4) *Herm. Contract. edit. Canis. Continuat. Reginon. & Flodoard. ad an.* 937. (5) *Loc. cit. Pagi Crit. in Baron. T.* III. *ad an.* 926. *n.* 1. *p.* 820. & *ad an.* 937. *n.* 5. *p.* 835. *Du Chesne. Chorier. Bouche.*

KEUR-EN ANDERE VORSTEN.

RUDOLPH de I, *de Stamelaar*, keurvorst van de Palts, was de zoon van Lodewyk den Ernsthaftigen, en wierdt in den jare 1274 geboren. Maar aangezien hy in zyne jeugdt niet al te wel by gelde was, en een groot gedeelte zyner inkomsten moest verpanden, hieldt keizer Albert hem en zynen broeder Lodewyk zo lange aan zyn hof, tot dat alles weder op een goeden voet gebragt was. Zyn voornoemde broeder Lodewyk, die naderhandt keizer wierdt, was maar 8 jaren oud toen zyn vader stierf. Rudolph nam deze gelegenheit waar, en deelde by tyds de erffenis met hem, by welke deling Lodewyk opper-Beyeren kreeg. Maar zo dra als Lodewyk tot zyne jaren gekomen was, en de ongelyke deling bemerkte, verviel hy met zynen broeder in een zwaren oorlog, die eindelyk in den jare 1313 in dier voegen wierdt bygelegt, dat zy de regering zamen zouden hebben, maar de keurvorstelyke waardigheit zou Rudolph zyn levenlang bezitten, en na des zelfs doodt aan beiderzyds kinderen in gemeenschap vervallen. Doch dit verdrag hadt geen standt, en was niet in staat om den ouden wrok te vernietigen, dien Rudolph nadrukkelyk liet blyken, toen hy in den jare 1314, na de doodt van keizer Henrik den VII, zyne stem aan hertog Frederik van Oostenryk gaf, weigerende zich te voegen by de genen, die zynen broeder Lodewyk stemden; die hem om deze reden in den jare 1316 onvoorziens in Beyeren op 't lyf viel, en eindelyk noodzaakte het landt te ruimen. Maar toen hy in den jare 1319 in Engelandt stierf, riep de keizer des zelfs gemalin Machtelt, dochter van keizer Adolph van Nassau, met hare drie zonen, Adolph, Rudolph, en Ruprecht, weder te rug, gevende de voogdy nevens het ryksbestier aan grave Johan van Nassau, die het nochtans met Frederik van Oostenryk hieldt, en met Spiers in onmin leefde. Maar het deel der Beyersche landen behieldt de keizer onder zyn opzicht, tot dat Adolph zyne jaren bereikt hadt, te weten tot het jaar 1323, sedert welken tydt men hem als keurvorst in verscheide oude handschriften vindt; waar uit blykt, dat Lodewyk toen reets met zyne neven gedeelt heeft: waarom *Nicolaus Burgundus* en *Gewoldus* zonder grondt de deling tusschen Lodewyk en Rudolphs zonen in den jare 1329 te Pavië zeggen geschied te zyn, daar by voegende, dat men aldaar ook is overeengekomen, dat na de doodt van Lodewyk de keurvorstelyke waardigheit tusschen hen en zyne kinderen by beurten zou bezeten worden, welk verdrag de schryvers van de Palts geheel en al in twyfel trekken. Zie RUDOLPH de II. *Pfeffing. ad Vitr. p.* 664. *Tolner. H. P. p.* 46. *Lehmann. Chron. l.* VII. *c.* 26 & 29.

RUDOPH de II, *de Blinde*, was de zoon van Rudolph den I, keurvorst van de Palts, en van Machtelt, dochter van keizer Adolph van Nassau, die hem in den jare 1309 baarde. In zyne jeugdt moest hy met zynen vader naar Engelandt in ballingschap vluchten, die van zynen broeder, keizer Lodewyk van Beyeren, verjaagt was; (zie RUDOLPH de I) maar na de doodt van zynen vader in den jare 1319 wierden de zonen, Adolph, Rudolph de II, en Ruprecht, van keizer Lodewyk in 't bezit hunner landen hersteld, die ze onder de voogdy van grave Johan van Nassau in gemeenschap regeerden. De schryvers van de Palts beweren, dat Adolph onmiddelyk na de herstelling de keur-waardigheit, als de oudste, alleen gehad heeft, en de zelve in den jare 1317 ten behoeve van zynen broeder Rudolph gewillig afgestaan, die daar in van keizer Lodewyk bevestigt is. De Beyersche schryvers in 't tegendeel beroepen zich op een verdrag, door den keizer in den jare 1329 te Pavië met zyns broeders kinderen gemaakt, waar by men over de verwisseling der keur-waardigheit tusschen des keizers en zyns broeders kinderen is overeengekomen. Hoewel nu in het Beyersche verdrag niets aangaande de verwisseling der keur-waardigheit gevonden wordt, en boven dien een Ryks-constitutie van 't jaar 1338 uitdrukkelyk meldt, dat het ter dezer tydt nog niet uitgewezen is wie onder de kinderen van keizer Lodewyk en Rudolph den I keurvorst zou zyn, zo blykt nochtans uit dit laatste, dat niet alleen Stephanus, zoon van den keizer Lodewyk, met zyne neven over de keurvorstelyke waardigheit getwist heeft, maar ook, dat hem de andere keurvorsten in die hoedanigheit hebben erkent. Dit is zeker, dat keizer Karel de IV Rudolph den II in de keur-waardigheit tegen Stephanus beschermt heeft, waar van misschien oorzaak geweest is, om dat hy Agnes, de dochter van Rudolph, in huwelyk hadt, met welke hem een fraai huwelyksgoedt beloofd was, en ondertusschen eenige plaatsen in de opper-Pals tot onderpandt gegeven waren. Hier by komt, dat de Bohemers en verscheide andere keurvorsten toen vyanden van Beyeren waren, zo dat het Karel niet moeielyk viel, dat hy naderhandt in de gulde bulle, met toestemming der meeste keurvorsten, de keur-waarde Beyeren voor eeuwig ontzeide. Zie RUDOLPH de I. *Lunigs Reichs-Archive C.* I. *P.* II. *p.* 217. & *C. XI. P.* IV. *p.* 7, 8 & 135. *Tolner H. P. p.* 48. *Giovanni Germ. Princ. l.* V. *p.* 19. *Imhof N. P. l.* II. *c.* 6.

RUDOLPH de I, keurvorst van Saxen, uit den Askanischen stam, en burggraaf van Maagdenburg, was de zoon van Albert den II, keurvorst van Saxen, en van Agnes, dochter van keizer Rudolph. Hy wierdt in den jare 1308 tot keurvorst verkoren, en voerde in den beginne den tytel van aartsmaarschalk des H. Roomschen Ryks. Men verhaalt, dat hy van keizer Rudolph op nieuw met 't burggraafschap van Maagdenburg beleent is, en den oorlog, dien zyn vader met dit aartsticht hadt begonnen, gelukkig geëindigt heeft. Wanneer keurvorst Woldemar van Brandenburg gestorven was, wilde hy zich, als naaste aanverwant, de ontledigde landen aanmatigen, en liet zich tot dien einde met die van Maagdenburg in een verbondt in, die hem ook in de belegering van Frankfort aan den Oder bystonden. Maar aangezien Lodewyk, oudste zoon van keizer Lodewyk, een sterk mededinger van de thans ledige mark Brandenburg was, zo wierdt keurvorst Rudolph genoodzaakt van zynen eisch af te staan. By zyne eerste gemalinne, Judith, dochter van Otto den Langen, markgrave van Brandenburg, teelde hy *Rudolph* den II, zynen opvolger in de keur-waardigheit, nevens *Albert* en *Otto*; maar by zyne twede gemalinne, Cunigunda, zynde een Poolsche princes, hadt hy gene erfgenamen; maar de derde, eene gravin van Lindau, baarde hem *Wenceslaus*, naderhandt keurvorst. Hy stierf in den jare 1356, en wierdt te Wittenberg in 't Barvoeter klooster begraven. *Spangenb. Mansfeld. Chron. fol.* 340. *Ziegler Schaupl.*

RUDOLPH de II, keurvorst van Saxen, was de zoon van Rudolph den I. Hy hadt zich in zyne jeugdt by koning Philips den Schonen in Vrankryk door zyne dapperheit beroemd gemaakt, wanneer deze tegen Eduard, koning van Engelandt, oorloogde, en was in den jare 1356, na zyns vaders doodt, tot keurvorst verklaart. Hoewel Erik de II, hertog van Saxen-Lauenburg, hem deze opvolging meende te betwisten, wierdt hy nochtans door keizer Karel den IV nadrukkelyk beschermt. Men verhaalt, dat hy een stuk van de doornenkroon des Zaligmakers uit Vrankryk mede gebragt, en in de parochiekerk te Wittenberg, door hem gesticht, gebragt heeft. Na de doodt van zynen broeder Otto in den jare 1359 hieldt hy voor des zelfs zone Albert by den keizer om de belening der Luneburgsche landen aan, aangezien des zelfs grootvader van moeders zyde, hertog Willem van Luneburg, hem tot erfgenaam benoemt hadt; waar op hy in den jare 1370 voor hem zelve, zyn broeder Wenceslaus, en den voornoemden Albert de gemelde belening erlangde, en den tytel van hertog van Luneburg voerde. Hy stierf in het voornoemde jaar, en hadt by zyne gemalinne, eene geborene gravin van Ruppin en Lindau, een zoon, *Albert*, nevens eene dochter, *Elizabeth*, geteelt, doch welke beide jong gestorven zyn. *Becmann. Anhalt. Hist. P.* I. *p.* 46. *Lairiz Palmw. p.* 637. *Ziegler Labyrinth der Zeiten p.* 269.

RUDOLPH de III, keurvorst van Saxen, volgde zynen vader Wenceslaus in 't keurvorstendom, wanneer de zelve in de belegering voor Zelle in den jare 1388 gesneuvelt was. Hy was dapper en schrander, maar teffens ongelukkig. In den beginne verviel hy in een zwaren oorlog met den aartsbisschop Albrecht van Maagdenburg, die niet allen Aken veroverde, maar ook Beltzig en het kasteel Rabenstein, hoewel te vergeefsch, belegerde. In den jare 1400 verviel hy nevens den nieuwverkoren keizer, hertog Frederik van Brunswyk, wanneer zy beide van Frankfort wederkeerden, onder de moordenaars, en wierdt gevaarlyk gekwetst en gevangen, maar de keizer zelf gedood. Na dezen zondt hem keizer Sigismund in Bohemen, om de Hussaren tot onderdanigheit te brengen. Doch hier wierdt hy den 11 Juny des jaars 1418 door vergift van 't leven berooft, en zyn lyk naar Wittenberg gebragt, om aldaar begraven te worden. Zyne eerste gemalin, Anna, dochter van Balthazar, landgrave van Thuringen, stierf in den jare 1395 zonder kinderen. Barbara, de twede, eenes hertogs van Liegnits dochter, gestorven in den jare 1435, baarde hem drie prinssen, van welke *Rudolph*, de oudste, jong gestorven is, maar de twee andere, *Sigismundus* en *Wenceslaus*, in den jare 1406 op het kasteel te Sweinits, aan de Zwarte Elster, des nachts van een toren verplettert zyn. *Becmann. Anhalt. Hist. P.* V. *p.* 47. *Krantz. Saxon. l.* X. *c.* 3.

RU-

RUDOLPH AUGUSTUS, hertog van Brunswyk-Luneburg, wierdt den 6 May des jaars 1627 geboren. Hy was de zoon van hertog Augustus, geteelt by Dorothea, geborene vorstinne van Anhalt. Men bespeurde reets in zyne tedere jeugdt een zonderlingen yver in hem om zich door allerlei hem welvoegende studiën te oeffenen. Hoe verre hy daar in gevordert heeft kan uit zyne handschriften en andere meditatiën, door hem aan de universiteit van Helmstadt vermaakt, blyken. Maar om zich in de krygskunde volmaaktelyk te oeffenen, als mede de zaken van de regering, onthieldt hy zich een tydlang aan 't hof van den vermaarden keurvorst van Brandenburg, Frederik Willem. Wanneer in den jare 1666 zyn vader in het 88 jaar zyns ouderdoms gestorven was, volgde hy hem wel in de regering, als oudste prins; des niettegenstaande nam hy zynen broeder Antoni Ulrich tot mederegent aan, het welk met een zonderlinge eendragt geschiedde; en hoewel zommigen, wegens hun byzonder belang, het zaadt van tweedragt tusschen beide meenden te zaaien, overwon nochtans zyne liefde alle die pogingen. Hy liet uit dien hoofde niets na, dat hy meende tot welstandt van zyn landt te behoren. Toen zich in den jare 1666 eenige onlusten tusschen Zweden en de stadt Bremen openbaarden, deedt hy zyn uiterste best om de zelve te stillen. In den jare 1670 raakte hy met Barend van Galen, bisschop van Munster, in geschil, die ook abt van Corbei was, nademaal de hertog, uit kracht van een beschermrecht, het welk de hertogen van Brunswyk sedert eenige honderd jaren hadden geoeffent, zich der stadt Höxter aannam, en op haar verzoek eenige zyner manschap tot bezetting in de zelve deedt trekken om ze tegen haren abt te beschermen. Maar vooraleer men tot feitelykheden kwam, wierdt in den jare 1671 in April te Byleveldt een vergelyk getroffen, uit krachte van het welke de hertoglyke manschap de stadt wederom moest verlaten, waar op Höxter met zynen abt verzoent wierdt. Nog in dat zelve jaar heeft de hertog een werk volbragt, aan het welke vele zyner voorzaten te vergeefsch gearbeid hadden; te weten, hy bragt met bystandt van zyn gansche huis een leger van 20000 man op de been, onder het bevel van den grave Georg Frederik van Waldek, en belegerde dus de stadt Brunswyk, die na een beleg van 4 weken, niettegenstaande hare hardnekkigheit, genoodzaakt wierdt zich by verdrag over te geven. Deze overgaaf geschiedde dies te gemakkelyker, eensdeels om dat een groot getal burgers van huis waren, anderendeels om dat de stadt onwetende veel buschkruidt aan hare vyanden verkocht hadt; maar aangezien ook het huis Luneburg pretensie op Brunswyk maakte, stondt hertog Rudolph Augustus ten behoeve van hertog Georg Willem van Zell voor die pretensie, en voor de abdy Walkenried, de Dannebergsche ampten af. Hertog Johan Frederik van Hannover wordt gezegt zich met een deel reliquiën der gewaande heiligen vergenoegt te hebben. Hoe zeer hy het gemene welzyn van het Roomsche Ryk behertigt heeft, blykt onder anderen daar uit, dat hy in den jare 1672 zyne manschap tegen Vrankryk, in den jare 1676 tegen Zweden in 't landt van Bremen, in den jare 1684 tegen den Turk in Hungarië, en in den jare 1688 andermaal tegen Vrankryk zondt. Van zyne drie huwelyken en kinderen is in 't artykel van 't BRUNSWYKSCHE GESLACHT gesproken. Men heeft nog maar aan te merken, dat wanneer hem geraden wierdt zyne laatste gemalin aan de linker handt te trouwen, hy tot antwoordt gaf: „ Een rechte „ liefde vereischt de rechter handt". Voorts liet hy een zonderlinge liefde en hoogachting voor de H. Schrift blyken, en zeide uit dien hoofde zeer dikwils, dat men Gods Woordt moest raadplegen, het welk alle onze raadslagen bestieren moet. In zyn ring hadt hy deze woorden: *Moriamur, quando voluerit Deus, modò, quomodo velit, vivamus.* Dat is:

„ Laat ons sterven wanneer Godt wil,
„ Als wy maar leven gelyk als Godt wil".

Dit overdenkende beval hy, dat men zyn lyk zonder de minste pracht zou begraven; het welk zo geschied is. Wanneer zyn hofprediker tot hem op zyn doodbedde zeide: *Deus fortificabit Serenitatem vestram*, dat is: „ Godt zal uwe Doorluchtigheit versterken"; gaf hy tot antwoordt: *Paupertatem meam*, dat is: „ Myne armoede"; daar by voegende: *Weg met die ydelheit!* Hy wilde voortaan van niemandt met den tytel van *Doorluchtigheit* aangesproken worden. Hy stierf in den jare 1704, oud 68 jaren, in het 38 jaar zyner regering.

RUDOLPH, vorst van Anhalt, was de jongste zoon van Georg den Ouden, uit de oude linie van Zerbst. In zyne eerste jeugdt oeffende hy zich te Ments in de studiën. Daar na begaf hy zich aan 't hof van koning Maximiliaan den I, by wiens kroning hy ook ridder geslagen wierdt. Wanneer de Nederlanders den voornoemden koning te Brugge gevangen hadden, was vorst Rudolph by hem. In den jare 1494 wierdt hy van den keizer aan het Roomsche hof gezonden. In den jare 1506 stilde hy de onlusten in Hungarië. In 't volgende jaar hadt hy het opperbevel over het keizerlyke leger tegen den hertog van Gelder, en veroverde verscheide kasteelen, doende den vyandt veel afbreuk. Wanneer in den jare 1509 de oorlog tusschen den keizer, den paus, Vrankryk en Arragon, ter eene, en de Venetianen aan de andere zyde begon, hadt hy het opperbevel over het keizerlyke leger, en veroverde Cador en het slot Rimine, een halve myl van Padua. Hier wierdt de Venetiaansche bezetting van 230 man gedood, en het slot zelf geslecht. In den jare 1510 veroverde hy de stadt Lunigo, in 't Vicentynsche gebiedt, nevens eenige omleggende plaatsen. Hier op verzochten de inwoonders van Vicenza, die in 't voorgaande jaar den vorst Rudolph trouwloos geweest waren, zeer ootmoedig om hun leven en behoudt van hunne goederen, het welk in den beginne geweigert wierdt; doch wanneer zy zich op genade en ongenade overgaven, wierden zy zelf wel verschoont, maar hunne goederen den soldaten tot prys gegeven. Vervolgens wierdt Lignano verovert, maar kort daar na de vorst Rudolph in Verona belegert. Hy hadt achter den muur een gracht laten opwerpen, ter diepte van een mans lengte, en de zelve met planken, die met spitse nagels doorslagen waren, opvullen, latende voorts buschkruidt en andere brandende stoffen daar tusschen strooien. Wanneer nu de belegeraars storm liepen, raakten vele in de voornoemde nagels verward, andere vlogen in de lucht, waar door de Venetiaansche generaal Liviano genoodzaakt wierdt de belegering op te breken. Doch onderwylen wierdt Rudolph van een hete koorts aangetast, die hem den 8 September des voornoemden jaars 1510 te Verona uit dit leven rukte. Keizer Maximiliaan de I betreurde zyne doodt zo dikwils als hy van zyne overwinningen hoorde spreken, zeggende telkens: „ Anhalt, dat „ trouwe bloedt!" By zyne doodt wierden alle zyne gerede penningen en juweelen verloren. Zyn lyk wierdt eerstelyk in het klooster van St. Anastasius te Verona bygezet, en van daar naar Stambs, in Tirol, in de aartshertoglyke grafkelder, en andermaal in den jare 1525, gedurende den boerenkryg, van daar naar Inspruk in een Franciskaner klooster gebragt. *Becmann. Anhalt. Hist. P.* V. *l.* II. *c.* 12. *de Roo Oestor. Hist. lib.* XII.

RUDOLPH, aartsbisschop van Bourges, was de zoon van grave Rudolph, heere van Turenne, wereldlyke abt te Tulle, graaf van Quercy, die zynen oorsprong uit de koninklyke familie hadt. Nog jong zynde wierdt hy tot den geestelyken staat geschikt, onder het opzicht van Bernard, abt van Solignak, in 't Limosin. Daar na wierdt hy abt van Fleury, en eindelyk aartsbisschop van Bourges, wanneer hy in de gewigtigste zaken van dien tydt gebruikt wierdt. Onder anderen kroonde hy den jongen Karel, zoon van Karel den Kalen, in den jare 855 te Limoges tot koning van Aquitanië. Hy woonde het concilie te Savonieres, niet verre van Toul, in den jare 859, het concilie van Meaux, en dat van Tusei in den jare 860, insgelyks de vergaderingen te Pistes in de jaren 862 en 864 by. Hy heeft verscheide abdyen gesticht, vele kerken gebouwt, en zyne geestelykheit zekere regelen voorgeschreven, die naderhandt door Stephanus Balusius in het licht gegeven zyn. Hy stierf den 28 Juny des jaars 866, en wierdt naderhandt onder het getal der Heiligen geteld.

RUDOLPH VAN DIEPHOLT, LII of LIII bisschop van Utrecht. Zyne afkomst, verkiezing tot de bisschoppelyke waardigheit, en hoe hy na veel moeite, smytens en vechtens eindelyk tot bisschop wierdt ingewyd en bevestigt, zie in het artykel van zynen tegenstrever KUILENBURG (ZWEDER of ZUEDERUS VAN) daar dit alles in 't brede verhaalt wordt. Hy verkreeg zyne bevestiging van den paus in den jare 1433, in welk jaar hy de voorrechten van die van Amersfoort, door zyne voorzaten aan hen verleent, heeft bevestigt. Vervolgens heeft Diepholt de vervallene sloten van zyn gebiedt weder hegonnen op te halen, en 't sterke slot Laag van den grondt opgebouwt. Hy heeft ook Duurstede en Abkoude aan 't sticht van Utrecht gehecht, en in alle de kasteelen van zyn gebiedt eeuwige gedenktekenen van zyne pracht en heerlykheit nagelaten. Hy is op zyn slot Horst, of, gelyk anderen zeggen, te Vollenhove overleden den 20 Maart des jaars 1455. Zyne huisgenoten plunderden eenige uuren voor zyne doodt al zynen inboel, zo van goudt, als van zilver, en lieten hem alleen leggen. *Suffridus* en *Barlandus* leggen hem 23 jaren regering toe, maar *Bokkenberg* voegt 'er nog twee jaren by. Dit verschil ontstaat daar uit, dat zommigen zyne regering beginnen te rekenen van den tydt zyner verkiezinge af, daar de anderen hunne rekening niet beginnen voor zyne bevestiging, welke twee jaren later geschiedde. Het lyk van Rudolph is van zyne sterfplaats naar Utrecht vervoert, en daar in de St. Martenskerk begraven. *Edmannus*, die in dezen tydt geleeft heeft, en de boezemvriendt van Rudolphs broeder, bisschop van Osnabrugge, geweest is, heeft eene Kronyk geschreven, de welke door Meiboom *Tom.* II *Rer. Germ.* eerst is uitgegeven, en daar het leven van Diepholt oprechtelyk en zonder bewimpeling beschreven wordt, waar over Ant. Matthæus *Analect. Tom.* IX, *pag* 431, kan nagezien worden. Zie ook *Batavia Sacra* II *Deel*, *pag.* 412-461.

RUDOLPH, of RUDOLPHUS, wierdt te Munster geboren, en oeffende zich te Luik in de studiën; reisde vervolgens door Duitschlandt, en besloot in een klooster te gaan. Hy verkoos tot dien einde het klooster van St. Trudo, omtrent Luik gelegen, alwaar hy nevens des zelfs abt Diderik, die hem tot prioor maakte, aan de verbetering van het klooster werkte. Na de doodt van Diderik wierdt hy in den jare 1108 tot abt verklaart; en wanneer zyn klooster niet lang daar na verwoest, en hy, na dat hy het zelve weder opgebouwt hadt, uit het zelve verjaagt wierdt, reisde hy tweemaal naar Rome, en nam naderhandt de hervorming van St. Pantaleonsklooster te Keulen op zich. Hy stierf in den jare 1136, nalatende eene Historie van de abdy van St. Trudo, die in 't *Spicilegium* van Dacherius, *Tom.* VII, gevonden wordt; en het leven van St. *Hiertbertus*, 't welk op de zelve plaats gevonden wordt, nevens verscheide andere werken; in 't byzonder een traktaat tegen de *Simoniaci*, van het welke *Mabillon* een handschrift in een zekere Fransche bibliotheek gevonden heeft. *Val. Andr. Du Pin.* XII *siecle.*

RUDOLPH AGRICOLA. Zie AGRICOLA.

RUDOLPHSWERTH, of RUDOLPHSWEERTH, ook NEUSTADTLEIN genaamt, is eene stadt, eenigermaten bevestigt, aan de rivier Gurk, in beneden-Krain en de zogenaamde Windische Mark, zes mylen van Karelstadt gelegen. Van ouds wordt hier gezegt een Ryks-of Roomsche stadt, welker naam niet meer bekend is, gestaan te hebben, zich uitstrekkende tot aan het slot

Hohenprach, dat thans de eene zyde der ſtadt dekt. Men voegt daar by, dat deze ſtadt ten tyde van den keizer Decius door Chimija, koning der Gotthen, te vergeefſch belegert is. Koning Diderik van Bern wordt ook gezegt alhier zynen ſetel gehad te hebben. In den jare 451 wierdt ze van Attila, koning der Hunnen, ſtormenderhandt ingenomen. In den jare 1365 is ze van Rudolph, hertog van Ooſtenryk, in den tegenwoordigen ſtaat geſtelt, en naar zynen name *Rudolphswerth* genaamt. Keizer Maximiliaan heeft hier een prooſtdy, en een zekere Tſchernembe in den jare 1462 een Franciſkaner klooſter geſticht: ook is hier in den jare 1660 voor de ſtadt een Kapucyner klooſter aangelegt. In den jare 1492 ſtieten de Turken, die het omleggende landt afliepen, voor deze ſtadt hun hoofdt. *Valvaſor Ehre des H. C. XI B.*

RUDOLPHUS, (ANTONIUS) een Franſch edelman, geboren in Normandië, oeffende zich loffelyk in de ſtudiën, voornamentlyk in de Hebreeuſche tale onder Franciſcus Vatablus te Parys, en onder Paulus Fagius te Oxford, in Engelandt. Naderhandt kwam hy aan 't hof in bediening van de koninginne Elizabeth, die hy in de Franſche tale onderwees. Na de doodt van Eduard den VI begaf hy zich naar Duitſchlandt, en leeraarde te Straasburg en Geneve met veel toejuiching. In den jare 1563 kwam hy te Caen, in Vrankryk, alwaar hy ſtil en geruſt leefde tot op de binnenlandſche beroerten, wanneer hy twee jaren daar na, te weten in den jare 1565, genoodzaakt wierdt naar Engelandt te wyken. Maar wanneer de vrede met de Gereformeerden in Vrankryk gemaakt wierdt, keerde hy weder naar Caen, en van daar nog in het zelve jaar andermaal naar Engelandt: doch gemerkt hy aldaar de lucht niet wel verdragen kon, begaf hy zich op 't eilandt Guernſey, alwaar hy in den jare 1572 ſtierf, oud 65 jaren, nalatende wydlopige aanmerkingen over de *Theſaurus* van Pagninus, en een Hebreeuſche Spraakkunſt. Hy hadt ook voorgenomen den Bybel in vier talen in 't licht te geven.

RUDON, een koninklyk Pruiſſiſch luſtſlot en dorp in de middel-Mark, een myl van Berlyn, naar de zyde van Wendiſch Wuſterhauzen.

RUDUPLHUS, of RUDOLPHUS, was een diſcipel van Rabanus, en prieſter te Fulda, hofprediker en biechtvader van Lodewyk, koning van Germanië. Hy wierdt in zynen tydt voor een bekwaam man gehouden. In de Jaarboeken van Fulda wordt hy een ervaren geſchiedſchryver en dichter genaamt. Men heeft van hem het leven van *Rabanus*; nevens meer andere levensbeſchryvingen. Hy ſtierf in den jare 865. *Du Pin Biblioth.*

RUE, (KAREL DE LA) een Jeſuit, wierdt in den jare 1643 te Parys geboren. Hy was een vermaard dichter en prediker. Zyne werken wierden te Parys in den jare 1680 gedrukt in vier boeken, van welke het eerſte behelſt de Treurſpelen onder den name van *Lyſimachus*, koning van Thracië, en *Cyrus*, koning der Perſen. Het tweede behelſt lofredenen, voornamentlyk voor koning Lodewyk den XIV uitgeſproken, met twee overzettingen in Franſch dichtmaat door Vader Corneille. Het derde boek draagt den name van *Zinnebeeldig*, wegens de beldenſpreuken en opſchriften, daar in gevonden wordende. Het vierde behelſt eenige mengelſtoffen. Men heeft ook van hem een vertaling in onrym, en verklaringen over *Virgilius*. Hy was een der bekwaamſte mannen, die de ſocieteit der Jeſuiten in de laatſtvoorledene jaren gehad heeft. *Baillet Jugem.*

RUECKEL, een Brabandſch dorp in de Meiery van 's Hertogenboſch, onder Kempenlandt.

RUEEL. Zie RUWIEL.

RUEL, in 't Latyn *Ruella*, een vlek in Vrankryk, omtrent een myl van St. Germain en Laye. Moiſſet, kleermaker van koning Henrik den IV, bouwde aldaar een prachtig huis, met een fraaien tuin, en waterleidingen. Naderhandt kocht het de kardinaal van Richelieu, en maakte het tot een paleis, dat in meubelen en verder toeſtel by de beſte paleizen kon vergeleken worden, zo dat de gemelde kardinaal aldaar niet ſelden zyn verblyf kwam houden. *Zeiler. Itin. Gall. p. 201. Le Vaſſor Hiſt. de Louis* XIII.

RUEL, (JOHANNES) een vermaard geneesheer, geboortig van Soiſſons, hadt zich in de Griekſche en Latynſche talen loffelyk geoeffent, en vertaalde verſcheide werken, invoegen hem Buddeus den *Arendt der Uitleggers* noemde. Hy heeft meer andere dingen geſchreven, en was dusdanig op de geleerdheit gezet, dat hy het hofleven verliet, niettegenſtaande hy van koning François den I. en des zelfs moeder, Louize van Savoje, ernſtig verzocht wierdt derwaarts te komen. Stephanus Boucher, biſſchop van Parys, bragt hem in die ſtadt, en gaf hem, nu weduwenaar zynde, een prebende. Hy ſtierf in den jare 1537, oud omtrent 63 jaren. *Jovius in Elog. c. 93. Sammarth. in Elog. l.* I.

RUESSEL, een Brabandſch dorp in de Meiery van 's Hertogenboſch, gelegen onder Kempenlandt.

RUFFACH, in 't Latyn *Rubeaquum*, of *Rufacum*, een kleine ſtadt in de opper-Elzas, aan de rivier Ombach, onder 't gebiedt des biſſchops van Straasburg. Zy is een der oudſte ſteden in de Elzas, en was eertyds wegens de vruchtbaarheit van het aardryk vyf honderd jaren lang het verblyf van verſcheide Romeinſche edellieden. Koning Dagobert van Vrankryk heeft het kaſteel, *Iſenburg* genaamt, aldaar geſticht, het welk naderhandt door keizer Henrik den IV, om zich over zyn geleden hoon te wreken, nevens de gantſche ſtadt in de aſſche gelegt is. Het zelve lot heeft het andermaal door koning Philips moeten ondergaan. In 't vervolg van tydt is deze ſtadt in den jare 1374 door de Engelſchen, en in den jare 1426 door de Hungaren verwoeſt. In den jare 1634 veroverden ze de Zweden ſtormenderhandt, waar by vele inwoonders het leven verloren. Het gebiedt hier omtrent wordt *Mundat*, by verkorting voor *Munus datum*, genaamt, aangezien het Dagobert, koning van Vrankryk, in den jare 640 aan 't ſticht van Straasburg geſchonken heeft. *Herzog Elſ. Chron. Zeiler. Topogr. Alſat. p.* 33.

RUFFEK, in 't Latyn *Roffiacum* en *Ruffiacum*, eene kleine ſtadt aan de rivier de Charente, in 't Angoumois, heeft den tytel van markgraafſchap. Hier zyn verſcheide conciliën gehouden.

RUFFI, (ANTONIUS DE) Raadsheer in 't ſeneſchalſchap te Marſeille, zyne geboorteſtadt, was een man van een zonderlingen vlyt in het onderzoeken der hiſtoriſche waarheden. Zyne *Hiſtorie van Marſeille* kwam in den jare 1642 in 't licht, doch is naderhandt door zynen zone *Lodewyk Antoni* vermeerderd uitgegeven. Hy wierdt in den jare 1654 Staats-Raadt gemaakt, en ſtierf, 82 jaren oud zynde, in den jare 1689. Hy was zeer naauw van conſcientie. Dus verhaalt men van hem, dat wanneer hy oorzaak was geweeſt, dat iemandt zyn proces hadt verloren, hy aan den zelven de onkoſten door zeker geeſtelyke liet ter handt ſtellen, om dat hy geloofde, dat het proces door zyn verzuim verloren was. *Baylé Dict. Crit.*

RUFFI, (LODEWYK ANTONI DE) zoon van den voorgaanden, wierdt geboren te Marſeille den 31 December des jaars 1657. Hy was, gelyk zyn vader, geleerd en arbeidzaam, en gaf in den jare 1696 des zelfs *Hiſtorie van Marſeille* in twee Deelen in folio in 't licht, vermeerdert met een groot getal opſchriften, gedenkpenningen, en andere wetenswaardige zaken. Hy heeft de *Geſchiedenis der graven van Provence*, door zynen vader beſchreven, met vele byvoegſelen en vermeerderingen in twee ſtukken in folio laten herdrukken. Daarenboven heeft hy uitgegeven: *Diſſertat. Hiſt. & Crit. ſur l'origine des Comtes de Provence, de Venaiſſin, de Forcalquier, & de Vicomtes de Marſeille*; *Diſſertat. Hiſtor. Chronol. & Crit. ſur les Evêques de Marſeille, ſuivie d'un Abregé Chronol. de ces Evêques*; *Hiſtoire du Saint Louis, Evêque de Touloufe, & de ſon Culte*. Hy wierdt in den jare 1720, terwyl hy bezig was met de laatſte handt aan zyne Hiſtorie der biſſchoppen van Marſeille, als mede aan die der graven van Provence te leggen, van eene beroerte overvallen, welke hem voor het overige van zyn leven onbekwaam maakte iets te ondernemen. Hy ſtierf den 26 Maart des jaars 1724, in den ouderdom van zes en zestig jaren, latende een zoon en drie dochters na. *Memoires pour ſervir à l'Hiſt. des Homm. Illuſtr. Tom.* I, *pag.* 128-133.

RUFFUS, (SEXTUS) een voornaam Romein, en een der genen, die men *Viri Conſulares* noemde. Hy bloeide in den jare 364, en ſchreef een Kort Begrip der geſchiedeniſſe van het Roomſche volk, het welk hy keizer Valentinianus opdroeg. Johannes Cuſpinianus heeft dit Kort Begrip verbetert. Volaterranus noemt hem *Feſtus Ruffus*, waarom hem sommigen met *Feſtus Ruffus Avienus* voor een en den zelven houden. Zie AVIENUS.

RUFINA. Zie CLAUDIA RUFFINA.

RUFINI. Het geſlacht der Rufini te Rome was een tak van den ſtam der *Corneliuſſen*. *Publius Cornelius* was de vader van *P. Cornelius Rufinus*, die in den jare 464 na den opbouw van Rome met Marcus Curius Dentatus burgermeeſter van Rome was. Deze mannen waren gelukkig in den oorlog tegen de Samniten. Rufinus was in den jare 477 andermaal burgermeeſter met zynen amptgenoot C. Junius Bubulcus; naderhandt Dictator, dat is oppergezaghebber. De keurmeeſter (*Cenſor*) Fabricius ſtiet hem uit den Raadt, van wegens zyne al te grote verkwiſting en overdaadt, en om dat hy al te veel gemaakt zilver in zyn huisraadt hadt. Hy liet een zoon, van den zelven name, na. Deze was de vader van *P. Cornelius Rufinus*, bygenaamt *Sulla*, om dat hy de beſtelling der ſpelen ter eere van Apollo uit de Sibyllynſche boeken gehaalt hadt. Hy hadt twee zonen, met namen *Publius*, en *Servius Cornelius Rufinus*. De eerſte, zynde ſtadhouder van Sicilië, liet een zoon na, van den zelven name, die vader wierdt van *Lucius Cornelius*, die zyn opvolger wierdt. *Publius Cornelius Sulla* was de zoon van dezen laatſten, voor wien Cicero gepleit heeft in eene redenvoeringe, die nog voorhanden is. Hy liet een zoon, van den zelven name, na, de welke in den jare 749 nevens Auguſtus burgermeeſter geweeſt is. *Lucius Cornelius Sulla*, van wien onder den name van SULLA zal geſproken worden, teelde insgelyks een zoon, die door P. Sirius in Spanje na de doodt van Pompejus gedood is. *Livius. Florus. Dion. Cicero. Caſſiodorus.*

RUFINUS, een prieſter te Aquileja, was wegens zyne bekwaamheit zeer vermaard, en Hieronymus merkt in zyne Chronyk in 't byzonder aan, dat onder alle de monniken te Aquileja Florentius, Bonoſus en Rufinus de voornaamſte waren. De voornoemde onthieldt zich een geruimen tydt te Aquileja, en maakte met deze drie mannen een gemeenzame kennis. Daar op zich in de woeſtyne van Syrië begeven hebbende, en van Heliodorus hebbende verſtaan, dat Rufinus nevens Melania Rome hadt verlaten, om de kluizenaars in Egypten te bezoeken, ſchreef hy zynen een en veertigſten brief aan hem, die vol liefde en lofſpraken is. Het blykt uit een zekeren brief, ook door Hieronymus aan Florentius geſchreven, dat hy, hebbende vernomen, dat Rufinus en Melania, na dat hy zich alvorens een tydlang by Didymus Alexandrinus hadt opgehouden, te Jeruzalem was aangekomen, nog een brief aan hem geſchreven heeft, die echter verloren is. Rufinus leefde 25, of, volgens het bericht van Palladius, 27 jaren te Jeruzalem, en ſchreef aldaar verſcheide werken. In den jare 397 keerde hy weder naar Rome. De grote genegenheit voor de ſchriften van Origenes, die hem miſſchien in Egypten door den voornoemden Didymus Alexandrinus was ingeboezemt, brak de vriendſchap tuſſchen hem en Hieronymus. Deze tweedragt nu tuſſchen twee zo vermaarde mannen nam de overhandt, en gaf geen kleine ergernis. Doch Theophilus verzoende hen wederom met elkander. Maar na dat Rufinus te Rome een vertaling der werken van *Origines* περὶ ἀρχῶν, maar ter kwader trouwe, hadt in 't licht gegeven, zonder zynen name daar voor te ſtellen, wierdt de oude on-

oneenigheit tuſſchen Hieronymus en hem wederom levendig: want aangezien hy daar in de hoogachting van Hieronymus omtrent Origenes prees, verwekte zulks by velen achterdocht, als of Hieronymus de dwalingen van Origenes goedkeurde. Dit geſchil baarde verdrietige gevolgen. Hieronymus bezwaarde zich zeer over Rufinus, en noemde hem een ketter en voorganger van Pelagius en van des zelfs aanhangers. Rufinus daarentegen liet ook niet na Hieronymus zwart te maken. Wanneer paus Anaſtaſius daar van verwittigt wierdt, dagvaardde hy Rufinus te Rome om op zyne beſchuldigingen te antwoorden: doch hy weigerde zelf te verſchynen, en zondt een Apologie derwaarts. Hy wierdt derhalven van den paus veroordeelt, en is, zo veel men uit de ſchriften van Hieronymus kan afnemen, in den jare 410 in Sicilië geſtorven. Hy hadt de werken van *Jozephus*, de Kerkelyke Hiſtorie van *Euſebius*, nevens meer andere ſchriften uit het Griekſch in de Latynſche tale overgezet. By de Kerkelyke Geſchiedeniſſe voegde hy op het verzoek van Paulinus nog twee boeken. Ook gaf hy de Hiſtorie der H. kluizenaren in 't licht, die Baronius en anderen zonder grondt aan Evagrius toeëigenen. Voorts heeft men nog van hem een verklaring over LXXV Pſalmen van *David*, en verſcheide predikatiën over eenige Boeken der H. Schrifture. *S. Auguſtinus Epiſt.* XCIII. *Hieronymus Epiſt.* XLI. *Caſſian. l.* VII *de Incarn. c.* 27. *Palladius in Hiſt. Lauſ. Honor. Auguſtodun. l.* II. *c.* 17. *Gennadius. Vincentius Bellovac. Sixtus Senenſis. Trithem. Baronius. Bellarm. Cave.*

RUFINUS, een hoofdman over de lyfwacht, en een Romeinſch patricius. Keizer Theodoſius de Grote verhief hem uit een zeer lagen ſtaat tot den hoogſten trap van eere in 't ryk, en verklaarde hem by zyn afſterven tot voogdt van zynen zone Arcadius. Aangezien nu Rufinus zeer eergierig was, poogde hy den keizerlyken troon zelf te beklimmen, en riep tot dien einde de Gotthen en andere barbaren in 't ryk, om, terwyl deze het landt verwoeſtten, tot zyn oogmerk te komen, of ten minſte het ryk met die volkeren te delen. Zyne hoge bediening maakte hem bekwaam om de aanzienlykſte landvoogdyen en bevelhebberſchappen zynen kreaturen over te geven. Onderwylen kwamen de Gotthen in 't ryk, en belegerden Conſtantinopel. Rufinus verhinderde het, dat zy niet te rug gedreven wierden. Hy beval het Ooſterſche leger in de ſtadt te trekken, en maakte ondertuſſchen alle toeſtel om tot keizer verklaart te worden, wanneer hy namentlyk met Arcadius het leger ſtondt te bezoeken. Tot dien einde hadt hy verſcheide voorname mannen op zyne zyde gebragt, en zich zelf van de barbaren verzekert. Maar zyn toeleg wierdt ontdekt, en hy midden in 't leger in den jare 395 gedood, werwaarts hy den keizer gebragt hadt om hem te laten vermoorden, en zich dus van het ryk te verzekeren. Zyn ligchaam wierdt in ſtukken gekapt, het hoofdt op een ſtaak gezet, en voor het volk omgedragen, tot genoegen van 't gemeen, by het welke hy van wegens zyne gierigheit en wreedheit gehaat was. *Zoſimus l.* V. *Niceph. l.* XIII. *Claudianus in Rufino. Bayle.*

RUFINUS, of P. CORNELIUS RUFINUS, een Romein, wierdt in den jare 420 na den opbouw van Rome, onder 't burgermeeſterſchap van T. Veturius en Sp. Poſtumius, oppergezaghebber; op het gerucht, dat de Samniten de wapenen hadden opgevat. Rufinus derhalven die aanzienlyke bediening aannemende verklaarde M. Antonius tot luitenant generaal te paardt (*Magiſter equitum*): doch beide leiden zy hunne bediening wederom af, aangezien 'er by de plegtigheden der verkiezing een miſſlag begaan was. Het zelve deden ook de andere overheden om de zelve oorzaak. *Livius.*

RUFUS, zoon van Simon van Cyrene, die van de Joden gedwongen wierdt den lydenden Chriſtus het kruis na te dragen. De zelve hadt nog een anderen zoon, genaamt Alexander. Men zegt, dat hy biſſchop van Thebe geweeſt is. *Marc.* XV, 21. *Simon Dullon.*

RUFUS, een lieveling van den Apoſtel Paulus, die gewag van hem maakt *Rom.* XVI, 13. Men noemt hem biſſchop van Philippis, in Macedonië, en zegt, dat hy aldaar de marteldoodt geleden heeft.

RUFUS, (REMOND) een rechtsgeleerde, heeft zich vermaard gemaakt in een geſchrift, waar in hy den pauſſelyken ſtoel tegen Karel du Moulin, die tegen den eiſch der pauzen geſchreven hadt, verdedigde. *Dionyſ. Simon Biblioth. Hiſt.*

RUGAHUIZEN, een Vrieſch dorp van de grietenye van Gaaſterlandt, in 't kwartier der Zevenwolden.

RUGEN, een eilandt in de Ooſtzee, op de Pomerſche kuſt, niet verre van Straalzondt. Voor dezen was Rugen een afzonderlyk vorſtendom, tot het welke niet alleen dit eilandt behoorde, zynde eertyds veel groter, en met Ruden zamen gevoegt geweeſt, maar ook Straalzondt, Barth, Grimmen, Tribeſees, het graafſchap Gutzkow, Grypswald, Loits, Wolgaſt, enz. Wanneer de oude vorſten van Rugen in den jare 1325 uitgeſtorven waren, ſtonden de vorſten van Mekelenburg en de koning van Denemarken naar het bezit van deze landen, zo niet in 't geheel, ten minſte ten dele: doch de hertogen van Pomeren wierden in hun recht, door een erfverdrag verworven, door de ſtadt Straalzondt onderſteunt, en hertog Wratislaus de IV werkelyk in 't bezit geſtelt, in het welke nochtans zyne nazaten door hunne naburen menigmaal ontruſt zyn. Maar dat koning Erik eerſt in den jare 1438 dit eilandt als een leen van de krone van Denemarken zou hebben afgezondert, en het aan de hertogen van Pomeren afgeſtaan, ook zich om die reden by de ſtanden van Denemarken gehaat gemaakt, gelyk Pontanus (1) bericht, wordt van Micrelius (2) tegengeſproken, bewerende, dat de vorſten van Rugen al overlang zich van het aangematigde geweldt der Denen hebben ontſlagen, en dat de Pomerſche hertogen het eilandt Rugen nevens hunne overige landen aan keizer Karel den IV hebben overgegeven, en als een leen van hem ontfangen. Doch dit is zeker, dat Pomeren dit vorſtendom ſedert geruſt heeft bezeten, behalven dat zommige landgoederen en inwoonders met toſtemminge der hertogen van Pomeren onder het gebiedt van Denemarken gebleven zyn. Dus heeft ſedert dien tydt het eilandt nevens het overige landt eenerlei lotgevallen gehad; wierdt in de Weſtphaalſche vrede aan de krone van Zweden afgeſtaan, en in den jare 1715 door de geallieerden van 't Noorden wederom ingenomen. Voorts is dit eilandt met verſcheide andere kleine eilanden en zeeboezems omringt, is zeer vruchtbaar, en gelyk als de korenſchuur der naburige landen. Men vindt 'er allerlei dieren, behalven wolven en ratten. Eertyds vondt men op dit eilandt zeer volkryke ſteden en veſtingen, die door de oorlogen en watervloeden vernielt zyn. De voornaamſte waren *Arcona* en *Carents*, die in den jare 1168 verwoeſt zyn. De eenigſte merkwaardige plaats is het ſtedeke Bergen. In den jare 813 namen die van Rugen den Chriſtelyken Godsdienſt aan, zo nochtans, dat de zelve wel haaſt van vele bygelovige plegtigheden, en zelfs van de kettery der Manicheën, beſmet wierdt. In den jare 1168 bragt ze koning Waldemar van Denemarken andermaal tot het Chriſtelyke geloof. Het eilandt zelf is rond, begrypende in zynen omtrek omtrent 22 Duitſche mylen: doch de zee heeft door een inbreuk een groot gedeelte bedekt, en het zelve in verſcheide kleine halfeilanden verdeelt. Dit geſchiedde in een ſchrikkelyk onweder in den jare 1309, wanneer het eilandt Ruden geheel van Rugen afgeſcheurt is. *Scriptores Pomeranici.* (1) *Rer. Danic. l.* IX. *ad an.* 1438. (2) *Pomerland l.* III. *p.* 402 *ſeq.*

RUGENWALDT, een kleine ſtadt in 't hertogdom Wenden, in achter-Pomeren, alwaar de Wipper in de Ooſtzee valt, gelegen. Men houdt het voor der ouden *Rugium*, de hoofdſtadt der oude inwoonders van het landt van Rugen.

RUGGE, of RUGGHEN, een dorp en heerlykheit van Hollandt, in het landt van Voorn, of den Briel.

RUGGERI, (COSMUS) een booswicht, geboortig van Florence, maakte zich aan 't Franſche hof ten tyde van Catharina de Medicis door zyne ſterrekunde vermaard. De voornoemde koningin gaf hem ook de abdy van St. Mahe in neder-Bretagne. Hy was niet ongelukkig in 't naſpeuren der geboorteſterren, doch zo, dat 'er vry veel van de zwarte kunſt onder liep. Hy maakte beelden van waſch, om zekere perſonen verlieſt te doen zyn, en wanneer hy om diergelyke ſtukken op de galei gedoemt wierdt, wiſt hem Catharina de Medicis wel haaſt op vrye voeten te doen ſtellen. In den jare 1604 begon hy Almanakken te ſchryven, en deedt zulks verſcheide jaren lang. Hy ſtierf te Parys in den jare 1615. Op zyn doodbedt bekende hy opentlyk, dat hy noch Godt, noch Duivel geloofde, daar by voegende, dat de koningen en vorſten de Godt der aarde, maar onze vyanden de Duivel waren. Zyn lyk wierdt derhalven in een vilkuil geworpen. Men beſchuldigt hem ook, dat hy koning Henrik den IV doot zyne toverkunſt naar 't leven geſtaan heeft. *Garaſſe Doctrine curieuſe p.* 155 *ſeq. Bayle.*

RUGIEWITZ was een afgodt der oude Duitſchers. Hy wordt gezegt zeven hoofden gehad te hebben. *Schmeltz Diſſert. de Idolol. veterum Miſnia Incolarum* §. 20.

RUIGELANDT, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder 't Weſterkwartier.

RUIGOORDT, een eilandt in 't Y, tegen over Houtryk, wiens eene heeft onder den ban van Houtryk, en de andere onder dien van Weſtzanen behoort.

RUINART (THEODORICUS) was een der geleerdſte Benedictynen van de Congregatie van St. Maur. Hy wierdt in den jare 1657 in 't gebiedt van Rheims geboren, en in den jare 1674 in die orde ontfangen, wanneer hy zodanige preuven van zyne bekwaamheit gaf, dat Mabillon hem tot helper in zyn werk verkoos. Men heeft verſcheide ſchriften van hem, onder welke de zogenaamde *Acta Sincera Martyrum* zeer geprezen worden. Boven dien heeft hy uitgegeven de *Hiſtoria Vandalica* van *Victor Vitenſis*; twee delen van de *Annales Benedictini*; *Apologia Miſſionis S. Mauri*; een verdediging van Mabillons *Opus diplomaticum* tegen vader German; *Eccleſia Pariſienſis vindicata*, en eindelyk het leven van *Mabillon*. Toen hy bezig was de Jaarboeken van zyne orde op te ſtellen, ſtierf hy in den jare 1709 te Parys in een klooſter. *Act. Erud. Suppl. T.* VI. *p.* 157.

RUINEN. Zie RUYNEN.

RUISCH, een adelyk geſlacht in de Spaanſche Nederlanden, het welk in den jare 1693 den vryheerlyken tytel *van Eleſſem* verkreeg. In den koninklyken openbrief wordt gemeld, dat *Pieter van Ruiſch* van keizer Karel den V in verſcheide bezendingen aan buitenlandſche ſouvereine prinſſen is gebruikt. Des zelfs zoon, van den zelven name, diende Philips den II, koning van Spanje, in de Nederlanden, en was de vader van *Wilhelm*, koninklyke Spaanſche Raadt in den groten Raadt te Mechelen, in welke bediening hem zyn zoon *Michiel Konſtantyn*, heer van Eleſſem, Marquette en Bauterſem, volgde, en die in het bovengemelde jaar vryheer wierdt gemaakt. *L'Erection de toutes les terres du Brabant p.* 120.

RUISCH, of RUYSCH, (HENRIK) geboren te Amersfoort, was een geleerd edelman, ridder der orde van Jeruzalem, kommandeur te Ingen, en een zeer groot weldoender der geleerde mannen. Hy heeft aan de St. Joriskerk van zyne geboorteſtadt een groot glazen venſter, met zyn afbeeldſel daar op, gegeven. Op 't zelve ſtaan deze Latynſche woorden te lezen, de welke de maker waarſchynlyk nog voor een zesvoetig vaars zal uitgegeven hebben:

Donum Henrici Ruyſch, Commendatoris in Ingen.

RUISDAAL, (JAKOB) een bekwaam kunſtſchilder, was een

Haarlemmer van geboorte, maar heeft de meeste van zyne levensjaren in Amsterdam doorgebragt. Zyn vader, die een ebbenhoute lystemaker was, hadt hem in zyne jeugdt de Latynsche taal laten leren, en verder in de wetenschappen der medicynen doen oeffenen, waar in hy zo ver was gekomen, dat hy verscheide manuale operatiën in Amsterdam met veel lof heeft gedaan. Maar hy schilderde daar benevens zo inlandsche als buitenlandsche landgezichten, inzonderheit zulke, daar men 't water van de eene op de andere rots ziet nederstorten, eindelyk met geruisch (waar op zyn naam schynt te zinspelen) in en door de dalen of laagtens zich verspreidt, en wist de sprenkelingen, of het schuimende water door het geweldig geklets op de rotsen zo natuurlyk en klaar doorschynende te verbeelden, dat het niet anders dan natuurlyk water scheen te wezen. Dus heeft hy ook het zeewater weten te verbeelden, wanneer 't hem lustte eene ongestuime zee, die met geweldt van ryzende golven tegen klip en duin aanbruischt, op 't paneel te brengen, zo dat hy in die wyze van schilderen al van een van de beste is geweest. Hy bleef tot het einde van zyn leven ongetrouwt, men zegt om zo veel meer dienst aan zyn ouden vader te kunnen doen. Hy stierf binnen Haarlem in den jare 1681.

RUISDAAL, (SALOMON) broeder van den voorgaanden, was een braaf landschapschilder. Hy hadt boven dien eene uitvinding om allerhande soort van marmer zodanig na te bootsen, dat men niet anders gelooft zou hebben dan dat het waarlyk marmersteen was. Deze stof kon hy, terwyl ze week was, vormen en kneden naar zyn welgevallen. Elk hadt achting voor zulk gepolyst steenwerk, tot dat het bekend wierdt, dat het nagebootst was. Hy overleedt in den jare 1670.

RUITER. (MICHIEL ADRIAANSZOON DE) Zie RUYTER.

RULANDUS, (MARTINUS) hoogleeraar in de geneeskunde te Lauingen, en lyfarts van Paltsgrave Philips Lodewyk, wierdt te Lauingen in den jare 1569 geboren. Achttien jaren oud zynde wierdt hy te Basel reets tot Doctor gepromoveert, en in den jare 1594 te Regensburg tot stads Physicus aangestelt. In den jare 1607 benoemde hem keizer Rudolph de II te Praag tot zyn lyfarts, daar hy in den jare 1611 aan de Hungarische krankheit stierf. Zyne schriften zyn: *Hydriatica, seu Aquarum Medicarum Lectiones; Historia de aureo dente; Balnearium restauratum; Problemata Chymica, cum Tractatu de lapide Philosophico; Curationum Historicarum Centuria; Problemata Medico-Physica; De Phlebotomia, morbisque per eam curandis. Thuanus in Hist. Teissier Addit. T.* II. *p.* 327. *Mercklin Linden. Renov. p.* 789. *Freherus in Theatro.*

RUMBT, RUEEMT, RUND, ook DRUMPT, een Geldersch dorp onder het kwartier van Nimwegen, in den Thilerwaardt, palende aan Waddenoy.

RUMFORD, een stadt in 't Engelsche graafschap Kent. Zy zendt twee gedeputeerden in 't Parlement van Engelandt.

RUMINA, of RUMIA, was by de Romeinen eene godin, patronesse van de moeders borsten, die de kinderen zogen. Zy wierdt dus genaamt van *Ruma*, hoedanig de oude Latynen een tepel of borst noemden. *Turnebus Advers. Tomasinus de Donar. c.* 10. *Bartholinus de Puerper. p.* 115. *Giraldus Syntagm. Pitiscus.*

RUMILLY, in 't Latyn *Romilliacum*, een aangename en fraaie plaats in het eigentlyk genaamde Savoje, tusschen de kleine rivieren Seran en Nepha. De inwoonders, gemeenlyk ten getale van 3000, dryven een sterken handel. Oudtyds stondt deze plaats onder 't gebiedt der graven van Geneve; doch in den jare 1411 heeft ze Amadeus de VIII, graaf van Savoje, in eigendom gekocht. Het omleggende landt wordt *Praefectura Romilliacensis* genaamt. *Theatr. Sabaud. & Pedemont. Guichenon Hist. de Savoye.*

RUMMEL, (FRANS FERDINAND, VRYHEER VAN) des H. Roomschen Ryks vorst, en bisschop van Wenen, heer der heerlykheden Garsch, Phreutsch, Waldau, Ilsenbach, Buchberg, enz. was uit een adelyk geslacht in de opper-Palts geboren, alwaar zyn vader amptman te Weida geweest was. Aangezien hy zo vele zusters hadt, moest hy in de Rechten studeren, ten einde hy te eeniger tydt aan 't Palts-Neuburgsche hof een bediening zou kunnen bekleden, en zyne zusters ondersteunen. Na dat hy na het voltrekken zyner studiën gereist hadt, en uit Italië was wedergekeert, wierdt hy met den vermaarden Vader Marcus d'Aviano bekend, die hem riedt den geestelyken staat te verkiezen. Rummel gaf hem tot antwoordt, dat zulks zekerlyk tegen den wil van zyne ouders zyn zou, en begaf zich aan 't hof van Palts-Neuburg, gevende aldaar preuven van zyne bekwaamheit aan zynen landsvorst. Maar wanneer hy langer naar een bediening wachten moest dan hem lief was, keerde hy weder naar huis, en droeg zynen vader zyn voornemen voor om den geestelyken staat te verkiezen. Hy liet zich derhalven tegen zyns vaders zin inwyden, en wierdt kapellaan in een van zyns vaders ampten. Wanneer niet lang daar na de Paltsgraaf van Neuburg naar Wenen reisde, om de keizerinne, zyne dochter, te bezoeken, en de keizer hem raadpleegde over een bekwaam onderwyzer voor den prins, zynen zone, benoemde hy dezen Rummel; en aangezien op dien zelven dag de bovengenoemde Marcus d'Aviano te Wenen by den keizer kwam, en ten zelven einde van hem gevraagt zynde insgelyks Rummel aanprees, nam de keizer dit voor een Goddelyke bestiering aan, ontboodt Rummel te Wenen, te weten in den jare 1685, en stelde hem tot leermeester in 't stuk van den Godsdienst over den prins Josephus aan. Maar aangezien de Jesuiten dus van hun oogmerk versteken waren, die staat gemaakt hadden, dat een van hunne societeit daar toe zou bevordert geworden zyn, zo moest Rummel veel vervolging uitstaan. Zy bragten het ook inderdaadt zo verre, dat Rummel zyne bediening wilde nederleggen: doch de prins Josephus, die hem zeer beminde, wederstondt dit voornemen, en verklaarde, dat hy, ingeval hem Rummel door hoger handt ontnomen wierdt, niemandt anders voor zynen leermeester zou erkennen, zo dat Rummel in zyn onderwyzen bleef volharden. Wanneer de prins Josephus meer jaren bereikte, en Rummel nu zyne bediening van zelf moest nederleggen, ontfing hy een aanzienlyke jaarlyksche inkomste van den keizer. De Roomsch koning Josephus bediende zich doorgaans van zynen raadt; en keizer geworden zynde in den jare 1706, benoemde hy hem tot Ryksvorst en bisschop van Wenen. Eindelyk stierf deze prelaat in den jare 1716, oud 73 jaren; zynde aan 't keizerlyke hof zeer bemind, en van wegens zyn oprecht en ongeveinst gedrag by de gemeente in achting gehouden. *Het Leven van den keizer Josephus.*

RUMNEY, ROMNEY, of ROMENEY, oudtyds, ROMENAL genaamt, is een der *Cinque Ports*, of vyf zeehavens-steden in Engelandt, gelegen in 't landt van Kent, niet verre van Rye. Eertyds was de zelve zeer aanzienlyk, hadt vyf parochiekerken, nevens eene priory, moest in oorlogstyden vyf schepen uitrusten, waar voor de stadt zonderlinge privilegiën genoot. Maar wanneer in 't einde der XIII eeuwe de zee door een sterken inbreuk in 't landt drong, nam de rivier Rother, die voorhenen by Rumney een ruime haven gemaakt hadt, een anderen loop, namentlyk naar de voornoemde stadt Rye. Naderhandt keerde de zee allengskens van Rumney weder te rug, zo dat deze stadt tegenwoordig rondom vast landt heeft. Sedert is deze stadt grotelyks vermindert, doch zo, dat ze nog de macht heeft twee gedeputeerden in 't Parlement te zenden. Een kleine naburige plaats, *Old-Rumney* genaamt, nevens Lid, worden als leden van de zelve aangemerkt. Koning Willem de III noemde den 14 May des jaars 1694 *Henrik Sidney*, vicomte Sidney, en jonger zoon van Robert, grave van Leicester, en van Dorothea, dochter van Henrik, grave van Northumberlandt, allereerst graaf van Rumney. Deze nu zynde Lord luitenant in Ierlandt, generaal over de artillery, Lord bewaarder der vyf zeehavens, overste over het koninklyke lyfregiment te voet, en koninklyke geheime Raadt, geweest, stierf den 8 April des jaars 1704 ongetrouwt. *Cambden Britannia. Heylyn's help to English History p.* 470. *Peerage of England* I. *p.* 208.

RUNCINA, eene Heidensche godin, van welke men geloofde dat ze voor de velden, wanneer die van onkruidt gezuivert wierden, zorgde. *Pomey Panth. Myth. p.* 183.

RUPELMONDT, een plaats in Vlaanderen, aan de linker zyde van de Schelde, alwaar zich de kleine rivier RUPEL met de zelve vermengt. Dit riviertje begint by Rumpst, alwaar zich de Veethe met de Dyle vereenigt, ontfangt by Boom het kanaal, het welk van Brussel naar Villebroek gemaakt is, en strekt zich in de lengte niet verre over 2 Duitsche mylen uit. Oudtyds is Rupelmondt een vermaarde plaats geweest, zynde met een kasteel voorzien. Hier wierden de Archiven van Vlaanderen bewaart; en het diende teffens tot een gevangenisse van mannen van staat. In den jare 1452 wierden hier omtrent die van Gent door de manschap van hunnen landsheer Philips, hertog van Burgundië, tegen welken zy een opstandt verwekt hadden, geslagen. *Annales de Flandes por Eman. Sueyro P,* II. *p.* 360.

RUPERT. Zie RUPERTUS.

S. RUBERTS-ORDE, eene wereldlyke ridderorde, is in den jare 1701 door Joh. Ernest, aartsbisschop van Saltsburg, geboren grave van Thun, met keizerlyke toestemminge gesticht ten eere van S. Rupert, van wien beneden zal gesproken worden. Het getal der ridders beloopt zich in 't geheel op twaalf, uit voorname adelyke familiën. Het ordensteken is een medaille, waar op het beeldt van S. Rupert op de eene zyde, nevens een rood kruis op de andere te zien is. De inkomsten der orde worden op 12000 daalders geschat.

S. RUPERTUS wordt by zommigen een Schotlander, van anderen een Ier, doch by de meesten een Franschman, uit koninklyken bloede, genaamt. Hy was ten tyde van Childebert, koning der Franken, bisschop van Worms; doch kwam naderhandt, of uit eige beweging, of om dat hy van Worms door een grave verjaagt was, by Theodo, hertog van Beyeren, en doopte hem, nevens zynen zoon, en vele onderdanen. Hy heeft vele kloosters in Beyeren gesticht, voornamentlyk dat van S. Pieter te Saltsburg. Men gelooft ook in 't algemeen, dat hy de eerste bisschop van Saltsburg geweest is. Doch dit wordt van zommigen in twyfel getrokken: ook is het onzeker in welken tydt hy geleeft heeft; want naar de gemene rekening valt zyn leeftydt in 't einde der VI eeuwe. Maar anderen stellen hem twee honderd jaren jonger. Doch de eerste mening is de gemeenste, en in 't Saltsburgsche gebiedt aangenomen. *Vita S. Ruperti apud Canis. T.* II. *Lect. Ant. p.* 247. *T.* VI. *p.* 1038, 1107, 1139. *Act. Sanct. Antverp. ad d.* 27. *Mart. p.* 699. *in Mabillon Act. S. Bened. sec.* III. *Mabillon Annal. Bened. ad an.* 718. *Pagi in Crit. ad Baron. T.* III. *ad an.* 696. *n.* 6. *p.* 141. *Mezger Dissert. praelim. de Antiquit. Eccl. Salisb. Hist. Salisb. praemiss. Staat van Saltsburg c.* 2. *Per.* 1. §. 1. *p.* 22-34.

RUPERTUS, Roomsch koning, van wegens zyne rechtvaardigheit *Justinianus* bygenaamt, wierdt in den jare 1352 geboren. Zyn vader was Rupertus, keurvorst van de Palts, zyne moeder was Beatrix, dochter van Petrus den II, koning van Sicilië. In den jare 1400 wierdt hy van de geestelyke keurvorsten in plaats van den afgezetten Wenceslaus tot Roomsch koning verkoren, na dat zy hem een zekere kapitulatie alvorens hadden voorgeschreven, waar by hy beloven moest de privilegien der keurvorsten te zullen bevestigen, de Italiaansche ryksleenen weder uit te keren, en de vereeniging van 't hertogdom van Brabandt met het Ryk te bevorderen. Hy wierdt te Keulen gekroont, aangezien hem de stadt Aken niet begeerde te ontfangen, maar het met Wenceslaus hieldt, zo dat Aken naderhandt in den Ryksban gedaan, en op verscheide plaatsen geslecht wierdt. In 't begin zyner regering veroorzaakten hem eenige Ryks-

Ryksfteden, in 't byzonder die de party van Wenceslaus aankleefden, veel verdriet: doch deze wierden wel haaſt tot gehoorzaamheit gebragt, voornamentlyk na dat Wenceslaus de zelve van haren pligt tegen hem ontſlagen hadt. Volgens zyne belofte, by de verkiezing gedaan, begaf hy zich op het verzoek van den paus en die van Florence naar Italië, om zich van den paus te laten kronen, de welke door hem Galeacius in Milaan hoopte te tuchtigen. Dezen hadt Wenceslaus tot hertog verklaart: doch Rupertus wierdt genoodzaakt onverrechter zake uit Italië te trekken, om dat de paus en de Florentynen hem de beloofde hulp of niet konden, of niet wilden geven, en de meeſte Duitſche vorſten weder naar huis gekeert waren; hoewel hy ook naderhandt niets merkwaardigs in Duitſchlandt verrecht heeft, behalven dat hy zyne gezanten op het concilie, in den jare 1409 door de kardinalen uitgeſchreven, zondt, die echter aldaar van weinig nut waren, maar wel haaſt onverrechter zake weder naar huis keerden, nademaal Rupertus weigerde beide de pauzen, die toen een ſcheuring der kerk verwekten, varen te laten, gelyk het concilie verlangde, maar Gregorius aankleefde. Na dat hy zyne erflanden, grotelyks van hem vermeerdert, onder zyne zonen verdeelt hadt, ſtierf hy in den jare 1410 te Oppenheim, en legt te Heidelberg begraven. Zyne gemalin Elizabeth, dochter van Frederik den V, burggrave van Neurenberg, heeft hem negen kinderen gebaart, namentlyk zes zonen en drie dochteren. *Lodewyk*, de derde zoon, volgde zynen vader in de regering als keurvorſt. Het geen sommigen van zyn huwelyk met eene Siciliaanſche princeſſe, Beatrix, by welke hy gezegt wordt *Rupertus Pipa* geteelt te hebben, verhalen, ſteunt op onzekere vertellingen, en ſchynt uit zekere dwaling geſproten te zyn. *Gobelinus Perſona. Chroniton. M. Belg. Tolneri Hiſt. Palat.*

RUPERTUS, keurvorſt en aartsbiſſchop van Keulen, was de zoon van Lodewyk den III, keurvorſt van de Palts. Hy wierdt in den jare 1463 verkoren, en ſtrax in den beginne genoodzaakt een zekere kapitulatie in te willigen, die de Erflands-vereeniging genaamt wordt. By het aanvaarden der regering vondt hy niet dan ſchulden, alzo de beſte ſteden, kaſteelen, en tollen verpand waren, invoegen hy by de landſtanden, 't Dom-Kapittel en de ſtadt Keulen hulp zocht. Maar wanneer deze hem niet byſtonden, kwam hem zyn broeder, Frederik de Zegepralende, keurvorſt van de Palts, te hulp. Deze veroverde Bon, Neus, Andernach, Zons, Keizerswaardt, Briel en andere ſterkten, en ſtelde zynen broeder in 't bezit van de zelve. Maar aangezien hy de ſchuldeiſchers niet zocht te voldoen, en in 't tegendeel de inkomſten der Domheeren zocht te beſnoeien, verwekte zulks in den jare 1472 een opſtandt. Een begin hier van maakte de ſtadt Neus. Daar waren wel drie verſpieders, die beſloten de ſtadt aan den keurvorſt over te leveren, maar de derde verriedt dien toeleg, en erlangde zyn pardon, doch de twee andere wierden gevierendeelt. Hier op verkoren die van het Dom-Kapittel in den jare 1473 den landgrave Herman van Heſſen tot gouverneur van het aartsſticht, die naderhandt keurvorſt geworden is. Rupertus maakte een verbondt met Karel den Stouten, hertog van Burgundië. Deze belegerde in den jare 1474 de ſtadt Neus, hoewel te vergeeſſch. Wanneer nu kort daar na de gemelde keurvorſt Frederik overleedt, en Rupertus niemandt hadt, die hem onderſteunde, verliet hy de regering. Doch hy wierdt onderweeg door Henrik, landvoogdt van Heſſen, gevangen, en op de veſting Blankenſtein gezet, alwaar hy twee jaren daar na, zynde in den jare 1480, den geeſt gaf. Zyn lyk wierdt naar Bon gevoert, en bleef een tydlang buiten de kapel aan een oude muur leggen, tot dat het eindelyk op pauſſelyk bevel begraven wierdt. Hoe zeer deze Rupertus moet zyn gehaat geweeſt, blykt onder anderen aan zynen vikaris Henrik: want wanneer deze op een zekeren tydt in een predikatie het volk tot barmhertigheit omtrent zynen landsheer vermaande, wierdt hy te Keulen van zommige burgers aan een touw gebonden, en in den Rhyn van den eenen oever tot den anderen getrokken, onder het kwetſen met ſpieſſen en ſtokken. *Bucelin. G. S. P. I.*

RUPERTUS, Palsgraaf aan den Rhyn, enz. Zie ROBBERT.

RUPERTUS, abt van Limburg, onder 't kerkgebiedt van Spiers, verboodt zyne monniken niet alleen vleeſch te eeten, maar ook viſſchen, eieren, melk, of wyn, voorwendende, dat hem zulks in een Goddelyke openbaring bevolen was. Maar zy wederſtonden hem, en hy wierdt van den biſſchop verjaagt. Wederom te rug geroepen zynde bleef hy onverzettelyk by zyne meninge volharden, en ſtondt veel vervolging uit. Hy leefde in den jare 1124, en ſchreef een verklaring over het Hooglied.

RUPERTUS, abt van Duits, niet verre van Keulen, was wegens zyne geleerdheit en Godvrucht vermaard. Van het H. Avondmaal geloofde hy, dat 'er, behalven het ligchaam en bloedt van Chriſtus, ook broodt en wyn bleef. Hy ſtierf in den jare 1135, nalatende vele ſchriften, die dikwils gedrukt zyn, als te Keulen, Loven en Parys, alwaar zy in den jare 1638 in twee ſtukken in folio zyn in 't licht gekomen. Zy behelzen 42 boeken van de Drieëenheit, eenige Bybelſche Verklaringen, verſcheide Theologiſche ſtoffen, en Levensbeſchryvingen der Heiligen. *Honor. Auguſtodun. de Lumin. Eccl. lib. IV. c. 16. Trithem. Bellarm. de ſcript. Eccl. Sixt. Senenſ. Molanus. Menardus. Poſſevinus. Andreas. Voſſius. Cave.*

RUPESCISSA, (JOHANNES DE) een Franciſkaner monnik te Aurillak, in 't kerkgebiedt van St. Flour, maakte zich in de XIV eeuwe vermaard. Hy beſtrafte zeer vrymoedig de laſteren der geeſtelykheit, en de onrechtvaardigheit der groten, die gene zwarigheit maakten hunne arme onderdanen te onderdrukken: ook voorzeide hy zware ſtraffen, die Godt ſtondt over den aardbodem te zenden. Doch de paus liet hem in de gevangeniſſe werpen, in welke hy een geruimen tydt gehouden wierdt, niettegenſtaande men getuigt, dat vele van zyne voorzeggingen vervult wierden. Doch men kan niet ontkennen, dat vele der zelve valſch geweeſt zyn: ook roemde hy op gene onmiddelyke openbaring, maar bekende alles uit het lezen der H. Schrifture gehaalt te hebben. Zyne Apologie maakte veel geruchts, waar in hy zeide, dat de keizer en andere Chriſtenen, die den keizer hadden ryk gemaakt, hem van wegens zynen hoogmoedt wederom ſtonden te beroven, en arm te maken. Van zyne ſchriften zyn maar eenige in druk uitgekomen. Dus zyn bekend zyne openbaringen *De conſideratione quinta eſſentia; De famulatu Philoſophia; Vade mecum in tribulatione*, en zyne *Annotat. ſuper Prophetiam Cyrilli, eremita presbyteri.* Wat zyne doodt betreft, eenigen zeggen, dat hy op pauſſelyk bevel te Avignon in den jare 1362 verbrand is. Doch dit wordt van anderen tegengeſproken, die zeggen, dat hem Clemens de VI zyne wyze van prediken en ſchryven verboden heeft; dat hy op het bevel van Innocentius den VI, om dat hy weigerde te gehoorzamen, in de gevangeniſſe geworpen is; dat hy onder Urbanus den VI weder op vrye voeten geſtelt is, en naderhandt beſtendig by zyn gedrag gebleven. *Du Pleſſis Mornay Myſtere d'iniquité p. 449. Het leven van Innocentius den VI by Baluſius Tom. I vit. Papar. Avenionenſ. Bergomas ad an. 1375. Wolfius Lect. Memorab. Cent. XIV. Bayle.*

RUPPIN, of RAPPIN, een graafſchap, is een driekantig ſtuk lands tuſſchen de Prignits, Ukker-en Middel-Mark, en hadt eertyds zyne byzondere graven, die zich ook van Lindau noemden, en vazallen van den keurvorſt van Brandenburg waren. Wanneer derhalven in den jare 1524 de laatſte graaf Wichman zonder erfgenamen ſtierf, wierdt het ganſche landt door keurvorſt Joachim den I ingenomen, en de Mark ingelyft. Behalven Ruppin, waar van beneden, behoren tot dit graafſchap ook de kleine ſteden Lindau, alwaar de oude graven menigmaal hunnen ſetel hebben gehad, en hunne namen gevoert, Ganſer, Wuſterhauzen, Neuſtadt aan de Doſſe, enz. Voorts zyn 'er eigentlyk twee plaatſen, *Ruppin*, of *Rappin* genaamt, tuſſchen welke beide een groot meir is. *Oud-Ruppin* is een open vlek, alwaar de graven hunnen ſetel hadden. *Nieuw-Ruppin*, een myl van daar, is een fraaie ſtadt. In een klooſter alhier is de erfbegravenis der graven. In den jare 1621 wierdt ze door den brandt verwoeſt, en in den jare 1630 door de Zweden ingenomen. In 't begin der XVIII eeuwe ontſtondt 'er andermaal een zware brandt. Koning Frederik de I heeft dit graafſchap by den koninklyken tytel gevoegt, en 'er een landshoofdman over geſtelt.

RURON, een groot en welgebouwt vlek in 't opper-Wallislandt, aan de Roddan gelegen. Het is de hoofdſtadt van een der 7 delen, of zogenaamde Tienden van het voornoemde landt. Het hadt eertyds byzondere vryheeren, van den zelven name, van welke Henrik in den jare 1243, en Wilhelm in 't begin der XV eeuwe biſſchoppen van Sitten geweeſt zyn, wier beide broeder en vader een zonderlinge macht in Wallislandt gehad hebben: maar na een verwekten opſtandt, en verwoeſting der kaſteelen, enz. zyn 'er weinige van deze familie in 't landt gebleven. Zyn zoon, genaamt *Peterman*, erfde in den jare 1436 het graafſchap Toggenburg, doch verkocht het zelve in den jare 1468 aan den abt van St. Gal. Hy ſtierf in den jare 1479, als laatſte erfgenaam van deze familie.

RURICIUS, biſſchop van Limoges, leefde in de V eeuwe. Men zegt, dat hy uit de edele familie der *Anicii* geſproten is. Hy trouwde met Liberia, dochter van Onomachus. Sidonius Apollinaris, zyn boezemvriendt, maakte een huwelyksliedt op hem, dat nog voorhanden is. Ruricius was de opvolger van Aſtedius in 't bisdom van Limoges. Men vindt, dat behalven Sidonius Apollinaris ook St. Ceſar van Arles, Fauſtus van Riez, en Sedacius Victorinus brieven aan hem geſchreven hebben. Men heeft nog twee boeken met Brieven van hem, door Henr. Caniſius *Tom.* V *Lect. Antiq.* in 't licht gegeven, na dat hy de zelve uit de abdy van St. Gal gekregen hadt. Ruricius ontſchuldigt zich in de zelve, dat hy wegens zyn hogen ouderdom het concilie van Agde in den jare 506 niet kon bywonen. *Fortunatus lib. IV. Sidon. Apollin. lib. IV. ep. 16. lib. V. ep. 15. lib. VIII, ep. 10. & Car. 10, 11. Savaro. Sirmond. in not. ad Sidon. Robert. Sammarth. Gall. Chriſt. Cave.*

RUSBROCHIUS, (JOHANNES) of JAN VAN RUISBROEK, aldus genaamt naar de plaats van zyne geboorte, zynde een dorp in Brabandt, aan de Senne, tuſſchen Bruſſel en Halle gelegen. Hy was eerſt vikaris, naderhandt prediker der kerk van St. Gudula te Bruſſel; vervolgens ſtichter en eerſte prioor van 't konvent der Reguliere kanunniken van de orde van St. Auguſtyn te Grunthal, in 't boſch van Soignies, 2 mylen van Bruſſel, en eindelyk reformateur van zyne orde door ganſch Nederlandt. Hy was wel ongeleerd, maar in zyne eenvoudigheit Godvruchtig en dieppeinzend; invoegen hy zich in de Myſtyke Theologie inliet, en een der grootſte meeſters in de zelve wierdt. Zyne liefhebbers noemen hem den tweeden *Dionyſius Areopagita.* Dikwils begaf hy zich in een hoek van 't boſch, verwachtende aldaar hemelſche openbaringen. Deze tekende hy op ſchryftafeltjes, en bragt ze naderhandt in zyne ſchriften. Hy, zynde een ongeleerde, ſchreef alles in de Nederduitſche tale, hoewel men van zyne ſchriften een Latynſche vertaling heeft, door Laur. Surius gemaakt. Deze is verſcheide malen te Keulen gedrukt. Joh. Gerſon ſchreef tegen zyn boek *De Nuptiis Spiritualibus*; maar Joh. van Schoonhoven, onderprioor van Groenendale, buiten Bruſſel, en Dionyſius Carthuſianus verdedigden hem. Zyn leven is van Henr. a Pomerio beſchreven. Thomas de Jeſu, een ongeſchoeide Karmelyt, heeft zyn leven uitdrukkelyk tot dien einde verzamelt, op dat hem Gre-

Gregorius de XV kanonizeren mogt. Aangezien hy zonder iemands hulp, maar alleenlyk door diepe meditatiën, zo geestryke, doch donkere schriften heeft opgestelt, wierdt hy omtrent zyne openbaringen voor dies te geloofwaardiger gehouden, en is nog op den huidigen dag by vele Protestanten in achting. Hy stierf den 2 December des jaars 1381, oud 89 jaren. *Trithem. Bellarm. Miraus. Andr. Arnold. Bayle.*

RUSINA wierdt by de oude Heidenen een landgodin genaamt, hebbende het opzicht over de werken en vermakelykheden ten platte lande.

RUSS, in 't Latyn *Ursa*, een rivier in Zwitserlandt, ontspringt in 't gebergte St. Gothard, loopt door de Lucerner zee, scheidt Zurchgow en Argow van elkander, en valt beneden Windisch in de Aar. *Stumpf.*

RUSSEL, graaf van Bedford, een oud geslacht in 't Engelsche landschap Dorsetshire. Deze Russels hebben reets eenige eeuwen lang een aanzienlyk goedt in het voornoemde landschap bezeten, gelyk uit de Archiven van den jare 1212 blykt; als wanneer *Johan Russel* den koning 50 marken gaf om de vryheit te mogen hebben van met de zuster van zekeren groten man, Doun Bardolf genaamt, te mogen trouwen. Deze Johan was in den jare 1231 konnestabel van Corf-Castle, en hadt een zoon, met name *Radulph*, die met Izabelle, dochter van den baron Jacobus van Newark, trouwde. Zyn zoon *William* erlangde in den jare 1284 de markt-gerechtigheit voor Kingston-Russel, in Dorsetshire, welke plaats deze familie nog op den huidigen dag bezit. De eerste van de zelve, die tot Pair verklaart wierdt, was *Johan Russel* van Barwik, naby Bridport, in Dorsetshire. Deze hadt uitmuntende hoedanigheden, daar zyne veelvuldige reizen niet weinig toe hielpen. Hy wierdt van Thomas Trenchard afgehaalt, om Philips, aartshertog van Oostenryk, te ontfangen en te onthalen, die te Weimouth aan landt gedreven was. Deze prins vondt zo veel behagen in 't gedrag van Russel, dat hy verzocht des zelfs gezelschap ook aan 't hof te Windsor te genieten, alwaar hy hem aan koning Henrik den VI rekommandeerde, die, gelyk ook naderhandt Henrik de VIII, veel genoegen in hem schepte. Hy was met dezen laatsten by de verovering van Terouane en Doornik, toen hy des konings geheime kamerheer was. In den jare 1516 ontfing hy van wegens zyne goede diensten eenige goederen in Doornik, en wierdt by de verovering van Morlaix, in Bretagne, ridder gemaakt. In den jare 1524 wierdt hy tot maarschalk verklaart, en in gewigtige zaken aan de hoven van keizer Karel den V, den koning van Vrankryk, den paus, en den hertog van Lotharingen gebruikt. Hy was ook in den slag van Pavië tegenwoordig, wanneer François de I, koning van Vrankryk, gevangen wierdt, en met koning Henrik den VIII te Calais, wanneer die aldaar met den gemelden koning François den I een mondgesprek hieldt. In den jare 1538 wierden hem nog verscheide andere hoge bedieningen opgedragen. In Maart daar aan volgende stelde hem de koning onder het getal der baronnen van Engelandt. Hy nu dus de koninklyke gunst genietende wierdt ook met een gedeelte der abdygoederen begiftigt, wanneer de kloosters vernietigt wierden. Voorts wierdt hem het opzicht over de tin-bergwerken in Devon en Cornwall, vervolgens de orde van den Kousseband, en eindelyk het presidentschap in den Raadt wegens de Westergedeelten opgedragen. In den jare 1541 zondt hem de koning met eenige manschap tegen den koning van Vrankryk, en in den jare 1543 wierdt hy tot Lord zegelbewaarder en kapitein generaal over de voorhoede van 's konings leger tegen Vrankryk verklaart. Henrik de VIII beval hem op zyn sterfbedde zynen zone Eduard aan, by wiens kroning hy tot Lord opperhofmeester van Engelandt verheven wierdt. Onder koning Eduard den VI wierdt hy in den jare 1549 tegen de Roomschgezinde rebellen voor Devon gezonden, die hy by Fennyton-Bridge sloeg, ontzette Exester, doodde 600 man, en nam 4000 gevangen. Uit aanmerking van deze en meer andere diensten wierdt hy in den jare 1550, den 19 January, tot graaf van Bedford verklaart, en in 't volgende jaar als afgezant naar Vrankryk gezonden. Hy was ook Lord zegelbewaarder onder de koninginne Maria, die hem naar Spanje zondt, om haren ondertrouw met koning Philips by te wonen. Hy stierf den 14 Maart, in het twede jaar der regering van Maria, in zyn huis te Londen, en wierdt te Cheney in Bukshire begraven. Zyne gemalin was Anna, erfdochter van Guido Sapcot, die by laatste wil haar goedt Tornhaw aan Lord Eduard Russel, haren kleinzoon, vermaakte. Johan, graaf van Bedford, wierdt gevolgt van zynen zone *François*, die by de kroning van Eduard den VI ridder van het Badt wierdt, en na de doodt van dezen koning de wapenen voor de koninginne Maria opnam, de belegering voor St. Quintyn in Pikardië bywoonde, en last ontfing om tot het ontzet van Calais manschap te zenden. In 't eerste jaar van de koninginne Elizabeth, namentlyk in den jare 1559, wierdt hy gouverneur van Barwik aan de Twede gemaakt, en naderhandt als afgezant naar Schotlandt gezonden, alwaar hy den Doop van koning Jacobus bywoonde, wordende van de koninginne met een doopbekken van enkel goudt begiftigt. In den jare 1574 was hy rechter in de zake des hertogs van Nordfolk. In den jare 1583 handelde hy met den hertog van Alençon wegens een huwelyk der gemelde koninginne. In den jare 1585 beval hy by uiterste wil, dat men hem te Cheney zou begraven, en dat aldaar in de naastvolgende vyf maanden na zyne doodt twintig Christelyke predikatiën zouden gehouden worden, waar toe hy twintig ponden Sterlings vermaakte. Aan den Lord Burleigh, opper-thesaurier, vermaakte hy zynen groten Georg, met goudt en edelgesteenten versiert, nevens alle zyne handschriften van *Wiclefs* werken. Lord *John*, zynen zone en erfgenaam, maakte hy zyne Parlements-en ridderklederen. Voorts vermaakte hy jaarlyksch twintig ponden Sterlings voor twee arme studenten te Oxford. Zyne eerste gemalin was Margareta, dochter van John St. John, en Lord St. Johns zuster, by welke hy vier zonen en drie dochteren teelde, welke laatste gemalinnen der graven van Warwik, Bath en Cumberlandt geworden zyn. Zyne twede gemalin was de dochter van John Huse. By deze verwekte hy gene kinderen. Hy stierf den 28 July des jaars 1586, en wierdt gevolgt van zynen kleinzone *Eduard*, die den 3 May des jaars 1627 zonder erfgenamen gestorven is. Dezen volgde *François*, Lord *Russel* van Tornhaw, zoon van *Wilhelm*, een zoon van *Wilhelm*, zynde de vierde zoon van den voornoemden François, grave van Bedford. Deze *Wilhelm* was generaal der Engelsche ruitery in de Nederlanden, gouverneur van Vlissingen, en Lord gedeputeerde van Ierlandt. Zyn zoon *François*, graaf van Bedford, trouwde met Catharina, eenige dochter van Gilles Bridges, Lord Chandois. Hy bragt het in den jare 1631 daar toe, dat de grote moerassen, The Great Level genaamt, in Northampton-Cambridge-Huntingdon-Nordfolk en Linkolnshire uitgedroogt wierden. Hy stierf den 9 May des jaars 1641, en wierdt te Cheney begraven, nalatende 4 zonen, met namen *William*, die by de kroning van koning Karel den I ridder van 't Badt gemaakt wierdt; *François*, die ongetrouwt stierf; *Johannes*, overste onder koning Karel den I; nevens vier dochteren, als *Catharina*, gemalin van Robert, Lord Brook; *Anna*, gemalin van Georg, grave van Bristol; *Margareta*, gemalin van Jacobus, grave van Carlile; en *Diana*, gemalin van François, Lord Ercal. Zyn oudste zoon, William, die ook zyn opvolger was, wierdt in den jare 1672 tot ridder van den Koussebandt geslagen. Deze teelde by zyne gemalinne, Anna Robert, dochter des graven van Sommerset, zeven zonen, met namen *François*, die zonder erfgenamen gestorven is; *Johannes*, die jong stierf; *William*, naderhandt Lord Russel; *Eduard*; *Robert*; *Jakob* en *George*; nevens drie dochteren, met namen *Diana*, eerst gemalin van Grevel Verney, ridder van 't Badt, naderhandt van William, Lord Allington; *Anna*, die jong stierf; en *Margareta*, gemalin van den admiraal Russel. William, Lord Russel, des graven derde zoon, trouwde met Rachel, erfdochter van Thomas, grave van Southampton, Lord opper-thesaurier van Engelandt, en weduwe van François, Lord Vaugtan, oudste zoon van Richard, grave van Carbery. Deze was een heer van uitmuntende hoedanigheden, en een yverig voorstander der religie en vryheden van het vaderlandt. Dit maakte, dat hy zich tegen zommige polityke streken aankantte en de akte van uitsluiting, waar by de hertog van Jork, naderhandt koning Jacobus de II, van de erfvolging wierdt uitgesloten, aan de Lords overgaf. Maar niet lang daar na wierdt hy over eene zamenzwering tegen de regering beschuldigt, veroordeelt, en den 31 July des jaars 1683 ter doodt gebragt; hoewel het Parlement na de laatste revolutie in den jare 1688 hem onschuldig verklaart heeft. Hy liet een zoon na, met name *Wriothesley*, Lord *Russel*; *William*, graaf van Bedford, die zich by alle veranderingen in de regering zeer loffelyk gedragen heeft, en tot generaal over de ruitery van het Parlement in den oorlog tusschen Karel den I en het voornoemde Parlement verkoren, van koning Karel den II tot ridder van den Koussebandt verklaart, en sedert de regering van William en Maria tot lidt van den geheimen Raadt van Staat bevordert, vervolgens tot Lord luitenant van Middlesex verheven is. *Dougdale Baronag. T. III. Imhof Hist. Geneal. reg. pariumque Magnæ Britann. P. II. p. 123.*

RUSSELHEIM, een ampt en stadt, met een sterk kasteel, aan den Mayn, een myl van Ments, in 't graafschap Catzenellebogen, onder 't gebiedt des landgraven van Darmstadt. Keizer Sigismund vergunde in den jare 1438 aan grave Johannes den V en Philippus van Catzenellebogen deze vesting te bouwen, en van het dorp een stadt te maken, het welk door keizer Maximiliaan den I en Karel den V ten behoeve van den landgrave van Hessen bevestigt is. Maar wanneer in den jare 1559 het gansche vlek door den blixem verteert wierdt, heeft landgraaf Philips in den jare 1560 de stadt een weinig verder van 't kasteel gebouwt, en het zelve met grachten, wallen en 4 rondeelen versterkt. In den jare 1631 wierdt het uit kracht van een traktaat den Zweden ingeruimt. In den jare 1689 wierdt het door de Franschen in brandt gestoken. *Winckelmahn Beschr. van Hessen P. II. c. 5.*

RUSSILIANUS (TIBERIUS) was een zeer schrander en stout philosooph in de XVI eeuwe. Hy was geboortig uit Kalabrië, en een der vermaardste leerlingen van Augustinus Niphus. Zyne drift maakte dikwils, dat hy met zyne medeleerlingen disputeerde, en met de zelve handgemeen wierdt; weshalven hem zyn leermeester den naam van *Turberius* (dat is moeitemaker) in plaats van *Tiberius* gaf. Hy poogde in vele stukken Johannes Picus na te volgen: dus sloeg hy 400 stellingen, byna uit alle wetenschappen gehaalt, in vele collegiën in Italië aan, en disputeerde opentlyk over de zelve. Dit zag de Inquisitie met schele oogen aan, en hieldt het grootste getal van de zelve voor godloos, en reets veroordeelt. Doch Russilianus schreef een hevige Apologie, onder den name van: *Apologeticus adversus cucullatos.* Men heeft ook een redenvoering van hem, in welke de philosophie hare bezwaarnissen aan paus Leo den X voordraagt. *Naudæus in Judic. de Nipho. Bayle.*

RUSSWORM, ROSSWURM, (HERMANNUS VAN) keizerlyke generaal veldmaarschalk, gaf in 't einde der XVI, en in 't begin der XVII eeuwe verscheide preuven van zyne dapperheit in verscheide veldtochten tegen den Turk, en veroverde niet alleen Stoelweissenburg en Hattwan, maar behaalde ook in den jare 1603 een roemruchtige overwinning by Offen. Des niettegenstaande wierdt hy onvoorziens in den jare 1605 te Praag in verze-

zekering genomen, en ter doodt veroordeelt. Sommigen menen, dat de oorzaak hier van geweest is, om dat hy graaf Franciscus Barmianus, nevens verscheide anderen dood gestoken; anderen, om dat hy een verraadt gesmeed; nog anderen, om dat hy de liniën der omschanssinge by de belegering der stadt Offen, ter plaatse, daar de Turken versch volk binnen die vesting wierpen, alwillens hadt open gelaten. *Isthuan. de reb. Hung. Ricaut.*

RUST, *Rustum*, een koninklyke vrystadt in neder-Hungarië, gelegen in 't graafschap Oedenburg, naby 't Neusiedler meir, twee mylen van Oedenburg, en even zo verre van de Oostenryksche grenzen. De stadt is zeer klein, hebbende maar weinig meer dan 80 huizen, doch alle van steen gebouwt. Zy is met een muur omringt. De wynbergen zyn er zeer naby. Deze wyn is voortreffelyk, en wordt meest naar Silesië vervoert. Op den Oedenburger landdag in den jare 1681 wierdt ze tot een koninklyke vrystadt verklaart. Hier zyn twee Roomsche kerken, doch de inwoonders alle Luthersch.

RUSTAN, groot-Vizier en schoonzoon van Solyman den II, die in den jare 1550 regeerde, was eerst een koeihoeder, en een koeihoeders zoon. Doch zyne edelmoedigheit deedt hem langs verscheide trappen die hoge bediening erlangen, hoewel hy een zeer wisselvallig lot gehad heeft, vallende plotselyk in ongenade, na dat hy een tydlang in een zeer hoog aanzien geweest was. Wanneer eindelyk Solyman geldt tot den Persiaanschen oorlog nodig hadt, en de finantie zyner schatkamer verlopen was, ontboodt hy Rustan weder aan 't hof, van wiens bekwaamheit hy verzekert was. Deze derhalven wederkerende wist wel haast middel te vinden om de schatkist van den Groten Heer, zynen schoonvader, wederom in een behoorlyken staat te stellen.

RUSTICI, (JOHANNES FRANCISCUS) een vermaard beeldhouwer, was geboortig van Florence, alwaar hy zich onder Andreas Verrochio in de tekenkunst en 't beeldsnyden oeffende: want deze, ziende, dat Rustici van zyne kindschheit af bezig was met kleine aarde beeldties te vormen, oordeelde daar uit, dat de zelve tot grote dingen bekwaam was. Hy nam hem gevolgelyk tot zich, en toonde hem hoe hy met een penceel en hamer moest omgaan. Rustici vondt onder zyne medeleerlingen Leonardi di Vinci, door wiens nayver, gevoegt by het onderwys van zynen meester, hy een der eerste kunstenaren van Italië geworden is. Het meerder getal der beelden, door hem gemaakt, is van koper, onder welke uitmunten die van Leda, Europa, Neptunus, Vulcanus, en een naakt man te paardt van een buitengewone hoogte; voorts van een vrouwspersoon van 6 voeten, verbeeldende eene der Bevalligheden. In den jare 1528 kwam hy in Vrankryk, om koning François den I zyn dienst aan te bieden, voor wien hy ook eenige voortreffelyke stukken gemaakt heeft. Men houdt daar voor, dat hy in Vrankryk gestorven is, om dat hy wegens de beroerten binnen Florence niet genegen was derwaarts te gaan. *Acad. des Arts.*

RUSTICUS, aartsbisschop van Trier van den jare 564 tot 573. Hy wordt gemeenlyk de II bygenaamt, om dat 'er van den jare 235 tot 237 een bisschop RUSTICUS van Trier is geweest, van wien men nochtans niets anders vindt aangetekent. Rusticus de II wordt gezegt een zeer godloos leven geleid te hebben. In zynen tydt onthieldt zich St. Goar in 't gebiedt van Trier; maar Rusticus, ziende, dat deze veel achting by de gemeente hadt, poogde hem op allerlei wyze beschaamd te maken. Tot dien einde liet hy onder anderen een onecht kindt uit de wieg halen, en zeide tot St. Goar, dat hy zeggen zou wie de vader van dit kindt was, indien hy wilde, dat men hem voor een Heilig hieldt. Deze bezwoer daar op het sprakeloos kindt in den name van den Drieëenigen Godt, dat het zynen vader zou noemen, wanneer het kindt tot verbaastheit van allen uitriep: „ Myn vader is Rusticus, en „ myne moeder is Flavia." Hier op wierdt de aartsbisschop zeer verbaast, en genoodzaakt zeven jaren lang boete te doen; en wanneer hy in den jare 573 zyne aartsbisschoppelyke waardigheit hadt nedergelegt, begon hy een stil en Christelyk leven te leiden. *Brow. Massen. Bucel.*

RUSTICUS, een diaken der Roomsche kerke, betoonde zyn misnoegen, wanneer paus Vigilius in den jare 548 de zogenaamde drie Kapittelen hadt veroordeelt. Hy voegde zich derhalven by Sebastiaan, insgelyks diaken, en verwekte nevens hem een scheuring tegen den gemelden paus. Deze twee nu bewogen de onderdiakenen, notarissen der kerke, nevens zommige anderen, hunne party te kiezen. Dus schreven zy aan verscheide Oostersche bisschoppen, en beschuldigden Vigilius, dat hy de verdediging van 't concilie van Chalcedonië hadt verlaten, om dus den keizer Justinianus te behagen. Rusticus schreef ook een Zamenspraak, van welke wy nog op den huidigen dag een afgebroken stuk hebben. Hier in wierdt paus Vigilius scherpelyk doorgehaalt, die Rusticus en des zelfs aanhang in den ban deedt. Zyne gemelde Disputatie tegen de Acephalen is door Simlerus met aanmerkingen opgeheldert, en in den jare 1550 in de *Hæresiologia* te Basel in 't licht gekomen. Men vindt dit werk ook in de Bibliotheek der Vaderen, *Tom. X. Baron. Annal. Bellarm. de script. Eccl. Cave.*

RUSTICUS ELPIDIUS, of RUSTICUS HELPIDIUS, uit een adelyk geslacht gesproten, was lyfarts van Theodorik, koning der Gotthen, en leefde in 't einde der V eeuwe in groot aanzien. Hy schreef 24 *Epigrammata* over de Boeken des Ouden en Nieuwen Testaments, nevens een traktaat, zynde een heldendicht, van de weldaden van Christus. Dit is door Georgius Fabricius in 't licht gegeven. Op een gelyken dichttrant heeft hy nog een werk geschreven, onder den name van *Consolatio adversus tristitiam*: maar dit is verloren. Men ziet de bovengemelde schriften in de Bibliotheek der Vaderen, *Tom. IX. Cave.*

RUTENI wierden eertyds genaamt de inwoonders des Fransche provincie Rouergne, in Guienne. De hoofdstadt *Rodes* wordt nog op den huidigen dag *Rutena* genaamt.

RUTGERSIUS (JANUS) wierdt den 28 Augusty des jaars 1589 te Dordrecht geboren. Zyn vader was *Wynand Rutgers*, zyne moeder Cornelia Muis van Holy. De gronden zyner geleerdheit heeft hy onder den vermaarden Gerh. Joh. Vossius gelegt. Van daar begaf hy zich naar Leiden, en bezocht Dominicus Baudius. By Josephus Scaliger wist hy zich zo aangenaam te maken, dat deze de aanmerkingen van Rutgersius over *Horatius* in zyn exemplaar op den kant plaatste. Vervolgens wilde hy in 's Gravenhage de praktyk als rechtsgeleerde oeffenen; maar dit wilde niet gelukken. Dus nam hy de aanbieding van den Zweedschen ambassadeur Jakob van Dyk aan, en begaf zich mede naar Zweden, alwaar hy zich in de gunst van den rykskancelier Axel Oxenstirn inwikkelde; invoegen op des zelfs voorsprake de koning hem tot lidt van zynen Raadt verklaarde; en niettegenstaande hy toen nog maar 23 jaren bereikt hadt, betoonde hy nochtans zodanig eene bekwaamheit in drie gezantschappen na elkander, dat de koning, om zyn genoegen daar over te betuigen, hem tot ridder verklaarde. En aangezien de gezantschappen van Rutgersius gelukkig waren, wierdt hy voor en na tot de zelve gebruikt. Hy stierf in 's Gravenhage den 26 October des jaars 1625. Men heeft van hem *Variarum Lectionum libri IV*, en eenige dichtkundige stukken. Hy heeft zyne *Lectiones Venusinæ* niet ten volle uitgewerkt. *Vita Rutgersii. Van Balen Beschryv. van Dordrecht.*

RUTH, eene Godvruchtige Israëlitische vrouw, uit het landt der Moabiten gesproten. Wanneer ten tyde der rechteren een zware hongersnoodt ontstondt, trok een zeker man van Bethlehem, met name Elimelech, nevens zyn wyf Naëmi en zyne twee zonen naar 't landt van Moab, om aldaar leeftocht te zoeken. Toen nu Elimelech aldaar gestorven was, nam Naëmi een besluit hare twee zonen uit te huwelyken. De huisvrouw van haren jongsten zone was Ruth: doch beide die zonen stierven twee jaren daar na ook. Naëmi, weder naar haar landt kerende, verzocht hare twee schoondochters, die haar hadden uitgeleid, van haar te scheiden, en in haar vaderlandt, het landt der Moabiten, te blyven. De zuster van Ruth, zynde met den oudsten zone van Elimelech getrouwt geweest, liet zich raden, en keerde wederom naar haar maagschap; maar Ruth wilde hare schoonmoeder niet verlaten; en trok met haar naar Bethlehem. Zy trouwde naderhandt met Boaz, uit welk huwelyk *Obed*, de vader van *Jesse*, of *Isai*, en de grootvader van *David*, geboren is. Men kan dit in het *Boek Ruth*, dat naar haren name genoemt is, breder zien. *Walthernus Officina. Bibl. Heideggerus Enchirid. Bibl.*

RUTHARDUS, aartsbisschop en keurvorst van Ments, wierdt in den jare 1088 verkoren. Hy was te voren abt van St. Pieter te Erfort, en voegde zich by de party van den paus tegen keizer Henrik den IV, maar wierdt daarom in den jare 1098 in ballingschap gezonden, en bleef in de zelve tot den jare 1105, wanneer hy van den zone van dien keizer, te weten Henrik den V, weder in zyne waardigheit herstelt wierdt, en in het volgende jaar Henrik den IV hielp afzetten. Hy stierf in den jare 1110, en wierdt in 't klooster Bisschopsberg, in Rheingau, door hem zelve gesticht, begraven. *Bruschius. Bucel.*

RUTILIA was de zuster van Publius Rutilius, en huisvrouw van Marcus Aurelius Cotta. Zy hadt een zoon van vele verdiensten, dien ze teder beminde, over wiens verlies zy een voorbeeldt van geduldt geweest is; gelyk ze tot dien einde van Seneca voorgestelt wordt in zyne vertroosting aan zyne moeder Helvia, die hy schreef, als hy in ballingschap was. Cicero in zyn XII Boek, de XX Brief aan Pomponius Atticus, twyfelt, of Rutilia voor dan na haren zone gestorven is, en weet dus niet of hy ze tot een voorbeeldt van geduldt kan aanhalen; en het blykt uit den XXII Brief van het voornoemde Boek, dat Atticus daar omtrent ook niet zeker is geweest. *Bayle Dict. Crit.*

RUTILIUS, (BERNARDINUS) geboren in 't gebiedt van Vicenza, in Italië, was vermaard voor een geleerd oudheitkenner. Hy gaf het leven der rechtsgeleerden in 't licht, en droeg dat werk op aan den kardinaal Ridolphi, die hem gaarne by zich hadt. Hy ondernam nog meer diergelyke werken te schryven; doch stierf zeer jong te Venetië in den jare 1537. *Jovius in Elog.*

RUTILIUS, (CAJUS MARTIUS) een Romein, was uit een burgerlyke familie gesproten, maar beklom de hoogste eertrappen der republyk. In den jare 399 na den opbouw der stadt Rome wierdt hy te gelyk met Cn. Manlius Capitolinus burgermeester; en in 't volgende jaar oppergezaghebber (*Dictator*). In de jaren 404, 412 en 415 wierdt hy wederom tot burgermeester verkoren. Zyne amptgenoten waren P. Valerius Publicola, T. Manlius Torquatus, en Q. Servilius Ahala. Een ander CAJUS MARTIUS RUTILIUS was in den jare van Rome 445 een amptgenoot van den burgermeester Q. Fabius Rutilianus.

RUTILIUS, (CLAUDIUS NUMANTIANUS GALLUS) een zeer geleerd man, leefde in 't begin der V eeuwe, na dat Rome in den jare 410 door Alarik was ingenomen. Hy schreef eene Reizebeschryving in gebonde rede, en droeg de zelve op aan Venerius Rufius. De zelve bestaat in twee Boeken, zynde een stuk van het twede verloren. In dit werk handelt Rutilius van de Christenen en Joden zeer hard. Hy zelf was een Heiden, en gouverneur van Rome, hebbende de burgermeesterlyke en andere waardigheden bekleed. Het voornoemde werk wierdt ten tyde van Volaterranus in een zeker Italiaansch klooster gevonden, en is sedert dikwils gedrukt. De beste druk is die van Amsterdam in duodecimo van den jare 1681, waar by de aanmerkingen van verscheide geleerde mannen gevoegt zyn. *Vossius de Hist. Lat. lib. II. c. 15. lib. III. c. 2.*

P. RUTILIUS RUFUS, een redenaar, historieschryver en rechts-

rechtsgeleerde, was nevens Manlius in den jare 649 na den opbouw der ſtadt Rome burgermeeſter aldaar. Hy wierdt gebannen, en begaf zich naar Smyrna, alwaar hy de afgezanten van alle de Aſiatiſche ſteden ontfing, en dus veel eer ſcheen te zegepralen dan in ballingſchap te leven. Hy wierdt door Sulla weder in 't vaderlandt geroepen, maar weigerde weder naar Rome te keren, en vermaakte zich met zyne ſtudiën, beſchryvende onder anderen zyn leven in de Griekſche tale. Hier van en van verſcheide andere werken maken eenige oude ſchryvers gewag.

RUTULEN, *Rutuli*. Dus wierden zekere oude volkeren van 't Italiaanſche landſchap Latium genaamt. Hunne hoofdſtadt was Ardea. Strabo, Plinius, Livius en Virgilius in zyn groot werk, *Æneis* genaamt, maken 'er dikwils gewag van.

RUTLANDT, in 't Latyn *Rutlandia*, het kleinſte graafſchap in Engelandt, tuſſchen Lincolnshire, Leiceſtershire, en Northamptonshire, wordt van het laatſtgenoemde door de rivier Weland afgeſcheiden, zo als van Leiceſtershire Zuid-Weſtelyk door de kleine rivier Ely, behalven welke in dit graafſchap ook de rivieren Wadelond en Guaſch zyn, welke beide in Weland lopen. De naam van Rutlandt ſpruit buiten tegenſprake van den roden grondt der aarde in dit graafſchap. Het begrypt in de lengte, van het Noorden tot het Zuiden, omtrent 12, maar in de breedte, van 't Ooſten naar 't Weſten, naauwlyks 9, en in zynen omtrek min of meer dan 40 Engelſche mylen. Het graafſchap wordt verdeelt in vyf Hundreds, in welke 48 karſpels, en maar twee marktſteden zyn, wier oude inwoonders ten tyde der Romeinen *Corilani* genaamt wierden. Ten tyde der Heptarchie was dit graafſchap een ſtuk van 't koninkryk van Mercië; maar thans maakt het nevens Northamptonshire het karſpel van Peterborough uit. Dit kleine graafſchap heeft vruchtbare akkers. Het Weſtelyk deel Cadmouſe is by uitnemendheit vruchtbaar. De lucht is 'er zeer gematigt, helder en gezond: ook vindt men 'er boſſchen en bronnen. *Okeham* is 'er de hoofdſtadt van. Na deze is *Uppingham* de beſte plaats. In den jare 1390 waren *Eduard Plantagenet*, oudſte zoon van Edmund, hertog van Jork; in den jare 1426 *Richard*, tweede broeder van den voornoemden Eduard, en den jare 1450 *Edmund Plantagenet*, tweede zoon van Richard, hertog van Jork, graven van Rutlandt. In den jare 1525 wierdt *Thomas Mannors* graaf van Rutlandt gemaakt, wiens nakomelingen den hertoglyken tytel erlangt hebben. Zie MANNORS.

RUTPHEN, een Brabandſch dorp in 't landt van Bergen-op Zoom.

RUURLOO, of RUERLOO, voor dezen genaamt *Roderloo*, een dorp onder het landdroſtſchap van Zutphen gelegen.

RUVERE (HIERONYMUS DE) wierdt in den jare 1580 te Turin geboren, en ſtudeerde eerſt te Pavië en Padua. Naderhandt zondt hem de marquis del Vaſto, gouverneur van Milaan, nevens zyne zonen naar Parys, alwaar hy zes jaren lang vertoefde. In Italië wederkerende maakte hy zich door zyne welſprekendheit by gelegenheit van verſcheide redenvoeringen beroemd. Koning Henrik de II benoemde hem tot biſſchop van Toulon; maar Emanuel Philibert, hertog van Savoje, die hem de herſtelling in zyne landen, door de Franſchen ingenomen, grotendeels te danken hadt, bevorderde hem tot aartsbiſſchop van Turin. Op het aanhouden van Karel, hertog van Savoje, wierdt hy door paus Sixtus den V in den jare 1586 tot kardinaal, met den tytel van *S. Petrus ad vincula*, verheven. Hy ſtierf in den jare 1592, in het konclave, dat na de doodt van Innocentius den IX gehouden wierdt. Hy was een man van eene zonderlinge geleerdheit, en zyne gedichten, te Pavië in den jare 1540 en te Regensburg in den jare 1683 gedrukt, worden zeer geprezen. *Palatii Faſti Cardinal. Acta Eruditorum an.* 1683.

RUVO, in 't Latyn *Rubi*, of *Rubus*, een kleine ſtadt in 't Napelſche landſchap Bari, tuſſchen Bitonto en Andria gelegen. De biſſchop van Ruvo ſtaat onder den aartsbiſſchop van Bari. *Nic. Lloyd.*

RUWIEL, of RUEEL, gelegen in dat gedeelte van het ſticht van Utrecht, dat het Nederkwartier genaamt wordt, omtrent tuſſchen de dorpen Breukelen en Ter Aa, al in het midden van de XIII eeuwe bekend, is leenroerig aan de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht, en wierdt door de zelve plegtelyk voor een riddermatige hofſtadt erkent den 27 October des jaars 1536. Dit huis wierdt eertyds bezeten door een geſlacht van den zelven naam, het welk nu al eenige eeuwen geleden uitgeſtorven is. Omtrent den jare 1277 leefde GYSBERT, *heer van Ruwiel*, die, behalven meer andere kinderen, nagelaten heeft een zoon, Gysbert, en eene dochter, *Geertruid* genaamt. GYSBERT *van Ruwiel* wierdt omtrent den jare 1290, na het overlyden van zynen vader, met dit huis beleent, en liet een zoon, mede GYSBERT genaamt, op wien het huis te Ruwiel door de doodt van zynen vader omtrent den jare 1330 verſtorven is, zynde hy de laatſte van dit geſlacht geweeſt, die met het zelve verlyd is geweeſt. *Geertruid van Ruwiel*, de dochter van den eerſtgemelden Gysbert, heere van Ruwiel, trouwde met Wouter van Mynden, een zoon van Amelis van Mynden, uit het geſlacht van Aamſtel, en liet na een zoon, *Amelis van Mynden*, die het huis te Ruwiel van zynen neef, zynde zyn moeders broeders zoon, bekomen, en aan die van zyn geſlacht nagelaten heeft: want als Gysbert, heer van Ruwiel, het zelve in den jare 1348 aan biſſchop Johan van Arkel opgedragen hadt, heeft de voornoemde biſſchop het zelve weder verleent aan den zelven Gysbert van Ruwiel en aan Amelis van Mynden gezamenderhandt, onder beding en voorwaarde, dat Gysbert het zyn leven lang bezitten zou, en na hem zyne wettige kinderen, zo hy 'er achterliet: doch zo hy zonder wettige lyfserven ſtierf, zou Amelis van Mynden, of na zyn overlyden des zelfs rechte leenvolger het huis te Ruwiel alleen bezitten. Hoewel het nu gansch onzeker is, of deze laatſtgenoemde Gysbert, heer van Ruwiel, erfgenamen, uit zynen lyve voortgekomen, nagelaten heeft, blykt het evenwel uit 's lands geſchiedeniſſen, leenboeken, en andere gedenkſchriften, dat Amelis van Mynden alleen van dit huis bezitter gebleven is, en het aan zyne nakomelingen nagelaten heeft. Deze Amelis omtrent den jare 1352 overleden zynde, is zyn zoon *Wouter van Mynden* met Ruwiel beleent geworden. Doch als in het zelve jaar 1352 biſſchop Jan van Arkel het huis te Groenewoude, in dien tydt Woudenberg genaamt, belegert, en zyne leenmannen alom tot hulp opontboden hadt, heeft Wouter van Mynden, nu heer van Ruwiel, en aldus volgens zynen leeneedt gehouden zynde den biſſchop te helpen, niet alleen zyn plicht daar omtrent verzuimt, maar ook met oogluiking toegelaten, dat de bezetting, die op zyn huis te Ruwiel lag, het ſticht brandſchatte; waarom de biſſchop, dit niet langer kunnende dulden, hoewel hy het huis te Woudenberg nog met een groot gedeelte van zyne krygsmacht belegert hadt, (zie van deze belegering boven in het artykel van GROENEWOUDE) zynen maarſchalk voor het huis te Ruwiel gezonden heeft, door wien het binnen weinig dagen tot de overgave gedwongen is. Naderhandt heeft biſſchop Jan van Arkel Wouter van Mynden in rechten vervolgt, en eindelyk verkregen, dat het huis te Ruwiel met zyn toebehoren, wegens wangedrag zyns vorigen bezitters, hem toegewezen wierdt. Hier door is Wouter van Mynden genoodzaakt geworden met den biſſchop te handelen, van wien hy zyn goedt wederom ingeloſt heeft; waar na hy op nieuw door den biſſchop beleent is des Donderdaags voor Maria Magdalenadag in den jare 1357. Na zyne doodt is hem zyn zoon *Amelis van Mynden* in het bezit van het huis te Ruwiel opgevolgt, die het wederom nagelaten heeft aan zynen zone, mede *Amelis van Mynden* genaamt, door wiens overlyden des zelfs zoon, *Wouter van Mynden*, daar mede beleent wierdt den 30 January des jaars 1473. Deze verwekte *Kornelis van Mynden*, welke na het afſterven van zynen vader met Ruwiel beleent wierdt den 6 July des jaars 1500. Na zyn overlyden is hem gevolgt zyn zoon, eertyds Wouter, doch namaals *Kornelis van Mynden* genaamt, den 9 May des jaars 1525. Deze heeft het huis te Ruwiel opgedragen ten behoeve van *Agnes van Aſewyn* den 12 November des jaars 1563. Zy was getrouwt met Floris van den Bongart, heere van Nyenrodé, met wien zy dit zelve huis den leenheer wederom overgegeven heeft ten voordele van *Arend van Aſewyn*, haren broeder, den 8 Maart des jaars 1591. Na zyne doodt is des zelfs dochter, *Agnes van Aſewyn*, getrouwt met Gysbert, heere tot den Boetzelaar, erfſchenker en droſt van het hertogdom Kleef, beleent den 29 Maart des jaars 1613, die het ſtervende achtergelaten heeft aan haren zone *Arend van den Boetzelaar*, daar mede beleent den 4 July des jaars 1629. Hy is zonder kinderen overleden, waarom hem zyn broeder *Diderik van den Boetzelaar*, erfſchenker des vorſtendoms Kleef, opgevolgt is den 3 September des jaars 1636, gelyk hem wederom zyn zoon *Gysbert van den Boetzelaar* den 4 April des jaars 1653. Deze gene lyfserven achterlatende wierdt zyne zuſter *Anna Catharina van den Boetzelaar*, getrouwt met Johan Albert, vryheer van Wylich, heere van Kervendonk, enz. daar mede beleent den 21 September des jaars 1677, aan wien overleden zynde opgevolgt is haar zoon *Frederik Karel baron van Wylich*, vryheer tot Appeldoorn, Kervendonk, enz. heer van Venne, den 9 May des jaars 1702, gelyk wederom aan hem zyne zuſter *Franceline Louize, baroneſſe van Wylich tot Boetzelaar*, getrouwt met Lodewyk, grave van Wylich en Lottum, enz. daar mede beleent den 21 July des jaars 1724, die het tegenwoordig (1730) bezit.

Wegens deze ridderhofſtadt zyn in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht beſchreven geweeſt I. *Aarnoud van Aſewyn* den 1 Auguſty des jaars 1618, overleden den 11 December des jaars 1621; II. *Gysbert van den Boetzelaar*, heer van Boetzelaar, den 19 September des jaars 1623, overleden in de maandt July des jaars 1628. Dit huis wierdt in den eerſten Franſchen oorlog tuſſchen den 21 en 22 July des jaars 1673 in brandt geſtoken, en is ſedert dien tydt nooit weder opgebouwt, zynde van het zelve niets meer overig dan een ronde heuvel, of hoge puinhoop, midden in een gracht gelegen.

RUYNEN, of RUNEN, een dorp en heerlykheit in het landt van Drenthe, het welk een erfſchout, of erfdroſt heeft. Zie het artykel DRENTHE. Hier heeft weleer een klooſter van Ciſterci-nonnen geſtaan, 't welk naderhandt elders is verplaatſt. A. Matthæus, *in notis ad incertum ſcriptorem pag.* 91, brengt een openbrief van 't jaar 1311 by, in welken ANO zich zelf den tytel van abt van Ruynen geeft.

RUYSCH. Zie RUISCH.

RUYTER, (MICHIEL ADRIAANSZOON DE) ridder, luitenant admiraal van Hollandt en Weſt-Vrieslandt, ook meermalen opperhoofdt over de ganſche zeemacht der Vereenigde Nederlanden. Hy wierdt geboren te Vliſſingen, in Zeelandt, den 24 Maart des jaars 1607. Zyn vader was genaamt *Adriaan Michiel*, een burger der voornoemde ſtadt, zyne moeder *Alida Jans Ruyter*, welker naam hy heeft aangenomen. In zyne eerſte kindſchheit zag men blyken van zynen ſtouten inborſt, ook dat hy zeer levendig, woelende en werkzaam was. Naauwlyks tien jaren oud zynde klom hy op een tydt, dat aan den hogen kerktoren te Vliſſingen iets hermaakt wierdt, boven het paalwerk der ſtelladie tot op den ronden kloot der torenſpits. De menſchen omlaag zagen hem daar met verwondering en ſchrik, vrezende, dat hy in het afdalen te pletter zou vallen, te meer, om dat het arbeidsvolk onvoorziens de ladders weggenomen hadt; maar hy bediende zich van de hielen zyner ſchoenen, brak 'er eenige leien mee om iets te hebben, daar hy zich aan hieldt, en kwam met behulp zyner gezwindheit weder gelukkig beneden. In de ſcholen maakte

te hy 't nu en dan ál wat grof, en rechtte vele ránken en kinderlyke losheit aan, tot mishaginge der ſchoolmeeſters. In de jongensgevechten, die in Nederlandt vele voorvallen, was hy gemeenlyk de voorſte en als kapitein; ook hadden de zyne, daar hy voorging, gemeenlyk de overhandt: met het ambacht, daar hy aan beſteed was, nam het niet wel op; dies wierdt verſtaan, dat hy varen moeſt, daar zyn hert naar jookte. Ook plagt hy ſedert te zeggen, *dat hy in zyne jonkheit nergens toe docht dan om ter zee te varen.* In den jare 1618, zynde het elfde van zynen ouderdom, raakte De Ruyter voor de eerſte maal in zee, voer eerſt voor hoogbootsmans jonge, daar na voor matroos, tot dat hy, door alle ſcheepsbedieningen opklimmende, ſtuurman, en daar na ſchipper wierdt. Hy heeft te lande gedient in den jare 1622, naauwlyks 15 jaren oud, nevens ettelyke andere matrozen, voor konſtapel, of buſchſchieter, en trok toen, zo jong als hy was, al mans ſoldy: maar in 't zelve jaar begon hy nog ten oorlog te varen, en droeg zich kloekmoedig. Eens onder de eerſt enterende zynde, en in 't vyandelyke ſchip overſpringende, wierdt hy met een halve piek in 't hoofdt gekwetſt, en eenigen menen, dat dit de eerſte en eenige wonde was, die hy ooit, behalven zyne laatſte, ontfing. In den jare 1633 voer hy voor ſtuurman naar Groenlandt; in den jare 1635 naar 't landt Mauritius, by de Straat van le Maire; in den jare 1637 voor kommandeur op een van de kruiſſers tegen de Duinkerkers, en nam een ſchip of twee, die hy opzondt. In de jaren 1640 en 1641 voer hy voor ſchipper naar Fernambuk, 't Recif, enz. kwam kort daar na als kapitein ter zee in dienſt van den Staat: wierdt ook in 't zelve jaar 1641 van den ſtadhouder tot ſchout by nacht over de ganſche oorlogsvloot, in 15 ſchepen beſtaande, naar Portugal gezonden; raakte al in July en Auguſtus in zee, en den 4 November in gevecht met de Spaanſchen, daar eenige weinige, en met name De Ruyter, eer en eedt naar behoren betrachtten: dies hy ook met een goude keten van den koning van Portugal beſchonken wierdt. In den jare 1642 keerde hy wederom, en kwam behouden te Vliſſingen. In de volgende jaren, tot 1651 toe, voer hy voor de heeren Lampſens ter koopvaardy, deedt verſcheide tochten naar Ierlandt, Barbarye, Salée, St. Cruz, Zafi, en de Weſt-Indiën; hadt ook in dien achtjarigen tydt verſcheide zonderlinge voorvallen, die lezens-en nazienswaard zyn; hoewel, om niet te lang te vallen, hier voorbygegaan. In den jare 1652 begaf hy zich ten derde male, na twee voorgaande verbindteniſſen, in echt met vrouwe Anna van Gelder, in voornemen om 't varen te ſtaken, en zyne dagen voort in ruſt door te brengen. Niettegenſtaande dit opzet liet hy zich in 't zelve jaar, op 't hard aanhouden der Staten, bewegen en overreden, hoewel met grote zwarigheit en bekommerniſſe, en kreeg zynen laſtbrief den 29 July des jaars 1652, om als onderkommandeur de vloot omtrent de Wielingen te gebieden; ging daar op in zee, en met hem omtrent dertig ligte oorlogſchepen, voerende de grootſte niet meer dan dertig ſtukken, behalven twee, die 'er veertig op hadden, daar by nog eenige branders; en een vloot koopvaardyſchepen geleidende, zette hy het door de Hoofden in 't Kanaal, tot by Pleimuiden, daar hy de Engelſche vloot, onder 't beleidt van den admiraal George Asku, beſtaande in veertig oorlogſchepen, en daar onder twaalf van den grootſten rang, waar van twee, die zestig ſtukken geſchut voerden, in 't gezicht kreeg. Op den 26 Auguſty, omtrent ten vier uuren nanoens, raakten de vloten aan malkander: De Ruyter, na dat hy de zynen ernſtig vermaant hadt als mannen voor 't vaderlandt en de vryheit der zee te ſtryden; ook zyne vloot in drie ſmaldeelen verdeelt, over het eerſte zelf als kommandeur, over het twede kapitein Joris van den Broek als onderkommandeur, en over het derde kapitein Jan Verhaaf als ſchout by nacht gebiedende, raakte zyn ſmaldeel, in het midden geſchikt, met den vyandt in een hevig en ſcherp gevecht. Hy ſloeg tweemalen door de vloot der Engelſchen heen, en hadt hy den windt kunnen krygen, zou 'er kans geweeſt zyn om hen geheel te ſlaan, en wel dan inzonderheit, indien 'er de Nederlandſche branders, die alle in ly waren, by hadden kunnen komen. De ſchout by nacht Verhaaf was digt onder hunne ly met de reſt der Staatſche ſchepen, waar van het eenige ſlecht lieten leggen; maar de andere kweten zich wel, en vochten manhaftig, onder anderen *Douwe Aukes*, een Vries, wiens kloekmoedigheit, in deze gelegenheit betoont, met roem door *Brandt* verhaalt wordt. Eindelyk wierdt de vyandt overal zo bewelkomt, dat hy de vlucht naar de Noord nam, 't welk De Ruyter, zelf over de uitkomſt verwondert, onder anderen deze woorden deedt uiten: *Dit werk is van Godt zo beſtiert, zonder dat wy 'er reden van kunnen geven:* want de Nederlandſche vloot hadt niet een ſchip verloren: maar omtrent vyftig of zestig doden, en veertig of vyftig gekwetſten. *Asku* daarentegen verloor drie van zyne beſte ſchepen, en meer dan dertien honderd mannen. Zyn eenigſte voordeel was, dat hy wyken kon, dewyl 't onmogelyk was hem den weg af te ſnyden, en het ontkomen te beletten. Daags daar aan volgende zag De Ruyter de Engelſchen wel derdehalf myl in den windt van zich af; zondt de Straatvaarders toen voort; zocht den vyandt te naderen, maar daar kwam niet van. Daar op beſloot De Ruyter hem in de haven van Pleimuiden aan te taſten; maar zulks wierdt door tegenwindt op den dertigſten der zelve maandt, welke dag by den krygsraadt was beraamt om het werkſtellig te maken, verhindert. De voorgedachte zege maakte De Ruyter een naam, en bevorderde zynen gelukkigen opgang. Hy kruiſte daar op nog eenigen tydt, en horende ondertuſſchen, dat Blaak, Engelſch admiraal, met omtrent twee en zeventig zeilen by Bevezier geweeſt was, vondt hy beſt zich van zulk eene overmacht te wenden: ſchreef den 8 September aan de Heeren Staten Generaal in wat ſtaat de zaken toen waren; dat hy voor den ſlag ſlecht was voorzien geweeſt van ſchepen en volk, nu nog ſlechter, en daarom op het ſpoedigſte om allen byſtandt verzocht. Den 2 October kwam de vloot onder den vice-admiraal Witte Korneliszoon De Witt by die van De Ruyter, zonder dat Blaak het kon beletten. Toen was de vloot onder De Witt vier en zestig oorlogſchepen ſterk; de Engelſche zeemacht omtrent acht en zestig, doch veel groter en kloeker dan de Nederlandſche, ook met zwaarder en meer geſchut en manſchap voorzien. De Ruyter, dat overwegende, maakte zwarigheit om iets van gewigt, zonder de vloot in merkelyk gevaar te ſtellen, te ondernemen: maar De Witt was van een ander verſtandt. Hy was van zins om de Engelſchen in Duins aan te taſten, daar De Ruyter den voortocht zou gehad hebben; maar zy voorkwamen het, en ſtoven den 8 October zo onvoorziens op hem af, dat 'er geen tydt was om krygsraadt te houden: dies liet hy alleen alle de kapiteins door een galjoot tot hunnen plicht vermanen, waar op 't gevecht ten drie uuren namiddag begon. De Ruyter hadt de voortocht, De Witt de middeltocht, en De Wilde de achterhoede. De kommandeur Evertszen hadt laſt hen, die meeſt in noodt waren, te helpen. De vloten gingen malkander met zwaar en ligt geſchut fel te keer; de Engelſchen hadden 't grootſte verlies onder hun volk: de Nederlanders omtrent hun zeiladie, want en touwerk. De Witt en De Ruyter kweten zich dapper, maar wierden in 't kort zo beſchadigt, dat zy naauwlyks wenden konden. De Ruyter hadt vele doden en gekwetſten, en vier ſchoten onder water. Eenige kapiteins vochten ook wel; maar wierden van andere kwalyk gevolgt. De duiſternis des nachts eindigde het gevecht. De Nederlandſche vloot was omtrent twintig ſchepen zwakker geworden, door de lafhertigheit van zo vele kapiteinen, die in 't duiſter van den nacht afgedropen waren; de Engelſchen daarentegen met eenige verſterkt. De Witt wilde des niettegenſtaande den vyandt weder aantaſten, en wendde ook naar hem toe, doch wierdt van zommigen niet naar behoren gevolgt; daar by wierdt het ſtil, en, op het afraden van De Ruyter, na dat de opperhoofden aan boordt van den admiraal ontboden waren, wierdt 'er niet meer tegen de Engelſchen door De Witt ondernomen. De Ruyter, in den jare 1652 te huis gekomen zynde, was van voornemen niet meer in zee te gaan; doch overreed om nog eenen tocht te doen, zyn hem moeielyke bejegeningen uit wangunſt overgekomen; maar van den Staat gehandhaaft kreeg hy als kommandeur het gebiedt over een ſmaldeel van 's lands vloot, onder den ouden Tromp, en zy joegen zamen Blaak met zyne ganſche vloot naar den Teems. In den jare 1653, op 't laatſt van February, in de drie verſcheide met de Engelſchen geleverde zeeſlagen, wierdt hy in 't laatſt, na grote betoonde dapperheit, zo gehavent, dat hy naar Vliſſingen geſleept moeſt worden: ook wierdt hy van den Staat, nevens andere opperhoofden van de vloot, bedankt, en met vyftien honderd guldens begiftigt. In den tweden zeeſlag van 't zelve jaar, in Juny, kweet De Ruyter zich niet minder, hoewel Tromp genoodzaakt wierdt met de vloot in de Wielingen te wyken. In den derden zeeſlag, in Auguſty, toen Tromp dood geſchoten wierdt, gaf hy zo dapper vuur, dat hy, na dat hy gehele esquaders voor hem hadt op de vlucht gedreven, naar de Maze wierdt geſleept, en daar op, ter erkenteniſſe van zyne dapperheit, onder-of vice-admiraal van Hollandt gemaakt. In den jare 1654 wierdt hy met vyf oorlogſchepen naar de Middelandſche zee gezonden, om eenige koopvaarders te begeleiden. In den jare 1655 wierdt hy van de ſtadt Amſterdam met het groot burgerſchap vereert. In den tocht naar de Middelandſche zee leide hy toe om de Algierſche rooſſchepen, aldaar onder de moelje leggende, te verbranden; maar die toeleg wierdt te zwaar bevonden ter uitvoeringe. Hy begaf zich daarom van daar naar Salée, daar hy een verdrag mede ſloot, en vele andere goede dingen verrecht hebbende, keerde hy met eene koopvaardyvloot en veel zilver naar 't vaderlandt, daar de Engelſchen gaarne jagt op zouden gemaakt hebben, indien zy niet kloekmoedig en dapper van De Ruyter waren afgewezen. Te huis gekomen zynde wierdt hy in den jare 1656 met eene oorlogsvloot naar den Zondt afgevaardigt, kwam te Coppenhagen, en wierdt met de Deenſche ridderorde van den olifant vereert. Te Dantzig komende, was 'er grote blydſchap over zyne komſte aldaar; ook wierdt niet lang daar na 't verdrag te Elbingen geſloten, en hy kwam in 't laatſt van 't jaar weder in 't Vlie. Na dat De Ruyter den 24 December weder met een ſmaldeel naar de Middelandſche zee was afgevaardigt, kwam hy in January des jaars 1657 in Spanje, en van daar Straatwaarts in, rechtte daar vele roemwaardige daden, zelfs tegen de Franſche rooſſchepen, uit; daar hy 'er twee van nam, dat eene grote opſchudding in Vrankryk maakte, ja zodanig, dat de koning eiſchte, dat De Ruyter daar over van den Staat zou geſtraft worden. Eindelyk wierdt dit verſchil, dat Vrankryk zo hoog hadt opgenomen, bygelegt, en hy, nevens Van der Zaan en Ooms, ter erkenteniſſe van een zo braaf werk, elk van de Admiraliteit te Amſterdam met een goude keten vereert. Daar na wierdt hem belaſt op de kuſt van Portugal te kruiſſen, en zich by 's lands vloot onder den admiraal Opdam te vervoegen, om dien koning tot reden te brengen, of hem den oorlog aan te kondigen, als geſchiedde. Toen verviel de Portugeeſche zuikervloot onder de Hollandſche esquaders, daar De Ruyter een ſchip van nam, en kwam 'er na veel ſukkelens mede den 6 December, nevens de ganſche vloot, in behoude haven. In den jare 1658 wierdt hy weder naar Portugal gezonden. Daar op de kuſt kruiſſende bragt hy hen geen kleine ſchade toe, en deedt den koning grote afbreuk, doch kwam in November weder te huis, daar hy den Staat in den oorlog van 't Noorden ingewikkelt vondt, beſloten hebbende den koning van Denemarken in zynen hogen noodt by te ſtaan, als reets gedaan was; gelyk 'er ook, in den zeeſlag on-

der den admiraal Wassenaar, drie Zweedsche schepen verovert, en acht in den grondt geschoten of verbrand waren. De Ruyter, in 't vaderlandt wedergekeert zynde, wierdt last gegeven, na dat de heer van Wassenaar met de zwaarste schepen te huis ontboden was, daar te gebieden, zich ten dien einde met vier duizend man naar Coppenhagen te begeven, en hen onder zyn geleide derwaarts te voeren, stellende hem tot kommandeur of opperbevelhebber over de vloot aldaar. Hy was den 17 Maart des jaars 1659 al in zee, maar door een zwaren mist belet zynde, raakte hy eerst den 20 buiten gaats; kwam in Juny in den Belt, en by den heere van Wassenaar, die om het zware ys en de vorst daar hadt moeten overwinteren, daar zich de Hollandsche vloten byeen voegden: doch Wassenaar keerde om zyne onpasselykheit naar 't vaderlandt. De Ruyter dus 't opperbevel voerende, stelde order om het krygsvolk op Funen te doen landen, dat den 10 November geschiedde, daar de Denen met de Nederlanders de Zweden op de vlucht dreven. Den 24 volgde de veldslag, waar in de dapperheit der Nederlanderen de meeste eer en 't grootste deel in de zege wegdroeg, als mede in de verovering van dat gansche eilandt. Ook gaven de Denen hen de eer, als voorname werktuigen der overwinninge, en de Zweden bekenden zelf, dat het de Nederlanders waren, die hen den doodsteek gegeven hadden. Na deze en andere verrechtingen begaf hy zich naar Coppenhagen, daar hy met felle koude den 15 December ten anker kwam, en order ontfing om 's lands vloot in die haven te bergen. De koning van Denemarken vereerde hem aldaar een goude keten van grote waarde, daar een gedenkpenning van goudt, met twee en veertig diamanten omzet, aan gestrikt was; en een schone parel onder aan hing. Niettegenstaande de vrede den 6 Juny des jaars 1660 tusschen de Zweden en Denen gesloten was, bleef De Ruyter echter nog met vyf en twintig schepen in Denemarken, tot dat hy last kreeg om naar 't vaderlandt te keren, gelyk hy den 13 Augusty deedt, en den 3 September in 't Vlie binnen kwam. Op de Zuiderzee wierdt hy door eenig vaartuig overzeilt, en ter naauwernoodt, op eene wonderlyke wyze, geborgen. Eer De Ruyter uit Denemarken scheidde, besloot de koning hem met de adelyke orde te beschenken, gelyk hy ook deedt voor hem en zyne nakomelingen, gevende hem een adelyk wapen met een open helm, daar by twee duizend guldens 's jaars. De brief van adeldom was gedagtekent den $\frac{1}{16}$ Augusty des jaars 1660. Het schildt bestondt in vier delen: in 't eerste bovenste een volharnast ruiter, met opgeheven arm en een uitgetogen zwaardt, dreigende te slaan: in 't onderste een kanon, bleek geel van kleur, met drie kogels daar onder: boven aan de slinker zyde een wit kruis in een rood veldt, en daar onder een wit admiraalsschip op een hemelsblaauw veldt. In den jare 1661 wierdt De Ruyter weder met eene vloot naar de Middelandsche zee gezonden, daar hy op de Turksche rovers kruiste: en na hen veel afbreuk gedaan, ook vele slaven verlost te hebben, de vrede met die van Tunis, na vorigen stilstandt van wapenen, sloot: als ook met die van Algiers, Tripoli, enz. met beding van *vry schip, vry goedt, vry volk.* Na dit alles losselyk en helddadig verrecht te hebben, kwam 'er in den jare 1663 order aan den vice-admiraal De Ruyter, om zich op 't gezicht des briefs naar Hollandt te begeven met den kommandeur De Wilde. Zy kwamen ook beide, na omtrent een maandt op zee geweest te zyn, den 19 April binnen Texel. Middelerwyl dat De Ruyter op 't besluit van de vrede met die van Tunis wachtte, en daar ter rede lag, gebeurde het, dat de schout by nacht van Algiers, Sulleman Basja Reis, zekeren brief aan De Ruyters boordt zondt, van dezen zin: " Dat de vice-admiraal hem tot drie tochten „ by Malta, by Sicilië, en by de haven van Farina ingejaagt hadt; „ dat hy telkens de vlucht, niet by gebrek van moedt, maar door „ ongelykheit van macht, hadt moeten nemen: ten betoon daar „ van verzocht hy de eer om tegen des vice-admiraals schout by „ nacht, schip tegen schip, te slaan, en zich te doen beproeven als „ een soldaat, die overwonnen wordende zyn slaaf zou zyn." De Ruyter, na eenig overleg, stondt het hem ten zelven dage toe, dat hy zyn schout by nacht alleen met zyn schip, op zulk een plaats en uur, als hy goed zou vinden, verwachten zou, verzoekende daar by den admiraal van Tunis tot rechter van dat gevecht. Op dit antwoordt volgde geen gevecht: de schout by nacht Van der Zaan kwam wel in zee, maar de trotsche uitdager bleef te Farina leggen. De Ruyter, te huis gekomen zynde, wierdt noch in de volgende maanden van 't jaar 1663, noch in 't begin van 't jaar 1664 wegens den Staat, eenige tocht bevolen; maar eindelyk kwam 'er op nieuw onlust met die van Algiers, wel meest om dat hunne roofgierigheit door 't verdrag te veel beteugelt en ingebonden wierdt. De Staat, dien der roveren trouwloosheit bekend was, zocht de koningen van Vrankryk, van Spanje, en van Engelandt wel te bewegen om gezamentlyk de rovers te bevechten, en uit de zee te helpen; maar geen van die drie koningen wilde zich in dat werk steken: daarom besloten de Staten alleen eene vloot onder den vice-admiraal De Ruyter naar de Middelandsche zee te zenden. Hy raakte den 8 May des jaars 1664 uit het Vlie in zee. Jonker Engel de Ruyter, zyn eenige zoon, nog geen vyftien jaren oud, voer toen de eerste maal met zynen vader uit om 't soldaat- en zeemanschap te leren. De Ruyter begroette de Engelsche vloot met het stryken van de vlagge, waar op, vermits de koning last hadt gegeven van niet te stryken, niet weder op een behoorlyke wyze geantwoord wierdt, het geen hem zulk een misnoegen gaf, dat hy voornam om 'er niet eerst weder voor te stryken. Hy kreeg ook tyding, dat het de Engelschen niet al te wel in de Afrikaansche gewesten maakten, daar by heimelyke order om zich naar Cabo Verde en de verdere gewesten aldaar te begeven, en den Engelschen buiten Europa allen afbreuk te doen. Den 4 January des jaars 1665 kwam hy aan de Goudkust van Guinee, ook op Delmina; heroverde Kormantyn, en meer andere plaatsen, door de Engelschen den Staat ontweldigt, en rechtte daar nog verscheide grote zaken uit. In February des jaars 1665 ging hy met de vloot naar 't vaderlandt zeil, deedt de Karibische eilanden en de Barbados aan; maar daar te groten tegenstandt vindende, en vry wat beschadigt, besloot hy naar Martenique te zeilen. Daar ververscht, en de schepen schoon gemaakt hebbende, vervorderde hy zyne reize, kreeg kennis van den oorlog der Engelschen met den Staat, deedt onderwegen nog eenige eilanden aan, veroverde verscheide schepen, kwam ook op Terra Neuf, in S. Jans-baai, vondt daar weinige Engelsche schepen, die hy echter mede nam, als ook 't geschut van het landt; en zich naar huis spoedende, vervolgde hy zynen tocht; verstondt ook de ramp, die 's lands vloot, onder den admiraal Wassenaar, was overgekomen, en dat de Engelschen op hem kruisten, die hy echter, als Goddelyk bewaart, voorby slipte, landende in de Wester-Eems; kwam den 6 Augusty voor Delfzyl, negentien schepen sterk, tot grote blydschap voor het vaderlandt, ten anker, daar alles schier uitliep om De Ruyter en de vloot, met eene ongelooflyke betoninge van gunst, te aanschouwen. Hy hadt, behalven acht schepen by Cabo Verde ontladen, nog omtrent zes en twintig zeilen, zo groot als klein, van de Engelschen genomen; bragt, behalven de zuiker, enz. nog zestien duizend ponden olifantstanden, en zes honderd twee en tachtig marken goudt, nevens eene bekome koninklyke Afrikaansche kroon mede. Op den 11 Augusty wierdt De Ruyter tot luitenant admiraal en opperhoofdt van 's lands vloot, in plaats van den heere van Wassenaar, aangestelt, onder het oppergezag van de heeren R. Huigens, J. de Witt, Raadpensionaris, en J. Boreel. Voor Delfzyl kwam hem berecht daar van ter handen, en den 14 begaf hy zich naar Texel, daar hem alle de opperhoofden van 's lands vloot, behalven Tromp, goedwillig aannamen, en met blydschap als opperhoofdt erkenden en eerden: ook liet Tromp zich nog overreden, en voegde zich naar de order der Heeren Staten. De vloot raakte den 14, 15 en 16 der zelve maandt door 't Spanjerts gat (daar J. de Witt de eer van gegeven wierdt) in zee. De Ruyter kwam op den laatstgemelden dag (toen met een de laatste schepen der vloot in zee staken) in Texel, daar hy eenige gemachtigden van den Staat in 's lands jagt vondt, voor welke hy in hunne handen zynen eedt als opperhoofdt afleide; wierdt daar op van hen aan alle kapiteinen der vlote als zodanig voorgestelt: ook van hem en de gevolmachtigden zulke order op alles beraamt, dat 'er wat groots van verwacht wierdt; hoewel 't anders uitviel, vermits voor eerst de Hollandsche vloot de Engelsche miste, om die te kunnen slaan; als ook te laat kwam voor Bergen in Noorwegen, daar de retourvloot lag om den Engelschen kommandeur Tiddyman, die haar aldaar met veertien oorlogschepen fel aangetast hadt, maar ook dapper afgewezen was, aan te treffen. Van daar gezamentlyk onder zeil geraakt zynde, en naar 't vaderlandt kerende, leden zy al eenige schade door een zwaren storm, en een gedeelte van den ingeladen rykdom raakte in handen der Engelschen: doch verdere ontmoetingen en bloedstorten zyn dit jaar niet voorgevallen; hoewel de vloot nog weder in October onder zeil, en tot voor de rivier van Londen liep. Zy kwam echter in November te huis, en De Ruyter den 3 binnen Texel; daar na in den Haag, daar hy den 18 November ter vergadering van de Staten Generaal verslag van zyne twee tochten deedt, en bedankt wierdt. Ook den 1 December ter Admiraliteit van Amsterdam, daar hy de veroverde Engelsche vlaggen, standaardt en koninklyke kroon overleverde, ook ten dank met een zilver lampet van vyftien honderd guldens vereert wierdt, en daar by gelast de voorzitting in de Admiraliteit te hebben. In het jaar 1666, den 11 April, liep De Ruyter met eenige Maas-schepen van voor Goeree in zee, en daags daar aan binnen Texel, daar de zamelplaats der vlote was, die in May van den prinsse van Oranje, nevens eenige andere vorstelyke personen en grote heeren, bezichtigt wierdt. Zy kwamen op 't luitenant admiraals-schip, daar hunne komst grote vreugde baarde. De Ruyter liet twee fregatten een spiegelgevecht vertonen, dat het vorstelyk gezelschap groot vermaak gaf. In Juny raakte de vloot uit Texel in zee, en den 11 met de Engelschen onder den generaal Monk, opperhoofdt daar van, kort na den middag in gevecht, het welk tot omtrent vyf uuren duurde, toen de Engelschen wendden, en drie schepen verloren, waar onder dat van den vice-admiraal Barklei, die dood geschoten wierdt; maar van den admiraal De Ruyter vervolgt wordende, en deze op de Engelschen toezettende, kwam Monk weder ridderlyk tegen onze vloot aan, daar fel gevochten wierdt, terwyl de nacht het gevecht van den eersten dag scheidde. Den tweden dag, den 12 Juny, wierdt het hervat; ook den derden dag, zynde Pinxter, en in alle die dagen met grote moedigheit, doch zeer bloedig en scherp, gevochten, hoewel de Engelschen ten laatste begonnen te wyken, alles byzettende om de rivier van Londen te bezeilen, stekende zelfs eenige van hunne reddeloosste schepen in brandt. Toen wierdt ook het schip van Asku, admiraal der witte vlagge, op de Galper vast geraakt, na sterke tegenweer van hem, en dat geen middel noch kans zag om zich te redden, opgegeven; ook wierdt het kort daar na verbrand. Den vierden dag na 't begin raakten de vloten, terwyl de Engelschen met vyf en twintig oorlogschepen, onder prins Robbert, versterkt waren, al weder in een zeer hevig en twyfelachtig gevecht, dat zeer scherp afliep, en waar in de Engelschen op de vlucht raakten, na dat verscheide van hunne schepen verovert, verbrand, en in den grondt geschoten waren. Een dikke mist, 's avonds omtrent zeven uuren opkomende, noodzaakte den admiraal De Ruyter het verder vervolgen der vluchtenden te staken. Den 15 Juny kon men gene Engelschen, zelfs van de stengen der Nederlandsche schepen, meer zien: want zy hadden alles bygezet om te ontkomen,

men, en vielen in de naaste havens; maar de meeste binnen Harwits. De Ruyter, ziende, dat de zege, die hy bevochten hadt, hem, die de plaats van den slag, door de vluchtenden verlaten, inhieldt, niet meer kon betwist worden, vondt geraden met de vloot de Wielingen te bezeilen, zynde de beraamde zamelplaats om zich daar van alles te voorzien, en te herstellen. In 't begin van July liep 's lands vloot weder uit onder den admiraal, sterk vyf en zeventig schepen, die met nog eenige andere van oorlog, binnen weinige dagen daar by komende, zeer aanwiesch. In het laatste van de gedachte maandt zakte de Engelsche vloot de rivier van Londen af, en wierdt den 1 Augusty, by 't afdryven der rivier, in de negentig zeilen sterk getelt: den 4 Augusty, tegen den middag, raakten de vloten, en De Ruyter met zyn smaldeel tegen *Monk* in een schrikkelyk gevecht, daar hy, niet al te wel van zommigen bygestaan wordende, al slaande en afwykende, zich echter kloekmoedig door redde; het sneuvelen der admiralen in het Zeeuwsche en Vriesche esquader veroorzaakte daar in ook eenige wanorder, daar de doodt van den vice-admiraal Koenders by kwam, nevens het afwezen van Tromp, die naar het esquader van de blaauwe vlag zich gekeert, en het op de vlucht gebragt hadt, daar De Ruyter eerst den tweeden dag daar aan berecht van kreeg. Hy, Zuid-Zuid-Oost overgewend, was bezig met alles te redden, te splitsen en te knopen. De vyandt bleef hem dien nacht kort op zy, en 's morgens vondt De Ruyter zich, met weinige schepen verselt, van de meeste Engelsche zeemacht omringt, die hem en Van Nes zo teisterden, dat zy genoodzaakt waren hunnen aftocht te vorderen. Middelerwyl wierdt hy, byna hopeloos om zich te redden, van de Engelschen tot aan de banken gevolgt, daar zy van hem afwendden. Toen kwam hy met zyne byhebbende schepen de Spleete in, en voor 't landt ten anker. De Ruyter, in de Wielingen gekomen, vernam nog geen tyding van Tromp, die des anderen daags de blaauwe vlag nog eenigen tydt volgende, en ziende, dat zy geen standt wilde houden, het om de Zuid wendde. Toen volgden hem de Engelschen weder zachtelyk van verre; en kwam alzo den 6 's morgens voor de Wielingen. Dus eindigde die ongelukkige zeeslag, daar de Nederlanders evenwel niet meer dan twee schepen in verloren: echter behielden de Engelschen, al raakten zy meer schepen kwyd, de zee en de zege. Kort daar na wierdt De Ruyter van den koning van Vrankryk met de ridderorde van St. Michiël vereert, daar bygevoegt was des konings afbeelding, met drie ryën diamanten rondom, met een diergelyke kroon boven 's konings hoofdt, ruim tien duizend guldens waardig. In Augustus was met de herstellinge van 's lands vloot zo gehaast, dat ze in September al weder in staat was om in zee te lopen, als geschiedde. De Ruyter wierdt den 10 de Engelsche vloot gewaar, zocht haar aan te doen; maar de Engelschen poogden het te ontwyken. Het verder gevecht wierdt door den harden windt belet, en hy middelerwyl zo onpasselyk, dat hy uit de vloot vertrok, en te huis kwam. Na eene langzame ziekte weder bekomen zynde, wierdt hy met eere ontfangen, en met treffelyke geschenken begiftigt: daar by zyn afbeeldsel, als een zeeheldt, in de Admiraliteits Raadkamer geplaatst. In het jaar 1667 liep De Ruyter met de Maasschepen naar Texel, daar Cornelis de Witt, Ruwaardt van Putten, als gevolmachtigde in 's lands vloot, by den admiraal kwam, raakte met de vloot in Juny in zee, en eindelyk voor 's Konings diep ten anker: daar, na gehouden krygsraadt, de toeleg op Chattam besloten wierdt, en met een om de rivier op te zeilen; dan tot voor de rivier van Rochester, en het eilandt Chapey af te zakken, om het volk te doen landen, als geschiedde: want toen wierdt het fort Charnesse beschoten, ingenomen, omverre geworpen, ook het magazyn afgehaalt, en 't geschut te scheep gebragt. Na dat dit alles zeer lofselyk door den Ruwaardt en Van Gent, op wiens schip de Ruwaardt zich onthieldt, volbragt was, kwam De Ruyter in persoon by den Ruwaardt en Van Gent op de rivier van Rochester. Zy liepen de rivier omtrent vier mylen op, vonden de diepte met een ketting gesloten, en daar zo naauw, dat 'er niet meer dan een schip te gelyk kon in komen, zonder dat iemandt moeds genoeg hadt om 'er in te dringen. Eindelyk echter heeft kapitein Brakel helddadig den weg ter overwinninge gebaant. Zie BRAKEL. Gansch Engelandt stondt over dit manhaftig bestaan verbaast, en 't scheen iets wonders, dat de Nederlanders zo diep in Engelandt dorsten indringen. De blydschap op de tyding van deze overwinninge, in 't vaderlandt komende, was onuitsprekelyk groot. De Staat bedankte de helden, die hunne bevelen hadden uitgevoert; ook wierdt De Ruyter nevens den Ruwaardt met een goude kop, daar dit heldenstuk op uitgebeeld stondt, tot een eeuwig gedenkteken begiftigt. Daar na maakte De Ruyter een aanslag op Harwits: doch de zelve mislukt zynde keerde hy weder naar de rivier van Londen. Van daar wendde hy zich naar het Kanaal, daar hy de Engelsche kust in een gedurige onrust hieldt. Hoewel de Ruwaardt, nevens den admiraal, voor Pleimuiden in Augustus tyding uit den mondt van Engelschen wegens 't sluiten van de vrede gekregen hadden, verstonden zy echter geen geloof daar aan te geven, ter tydt toe dat zy aanschryving van den Staat, en nader last zouden bekomen hebben, die zy den 13 der zelve maandt ontfingen, te weten, dat de vrede den laatsten July getekent was; dat de bekrachtiging en uitwisseling van dien binnen een maandt daar op volgen moest, doch dat zy zo lang in zee zouden blyven, om middelerwyl den vyandt alle mogelyke afbreuk te doen; waar na zy den 31 Augusty zeker berecht van de Algemene Staten ontfingen, dat de ratifikatiën den 24 te Breda uitgewisselt waren: ook dat de vrede aldaar ten zelven dage afgekondigt was. Na dat De Ruyter nog eenigen tydt in zee gebleven was om te kruissen, kwam hy te huis en te Amsterdam, daar hy drie jaren lang in alle nederigheit en zedigheit burgerlyk in rust bleef. In het jaar 1670 begonnen zich weder eenige donkere wolken tegen den Staat op te doen, die daar na in een vreedyken orkaan veranderden: daarom wierdt in den jare 1671 besloten eene zomervloot onder den admiraal De Ruyter in zee te brengen; dies begaf hy zich naar Hellevoetsluis, om 't uitlopen der schepen te bevorderen, en zich naar verdere instructie te gedragen. Hy liep eerst in Juny in zee, en na dat 'er niet voorgevallen was, dan dat de Engelschen krakeel zochten over het stryken van de vlag voor een konings jagt, scheidde hy de vloot, die in 't laatst van September binnen 't landt kwam. In den jare 1672 wierdt 'er van den Staat tegen het gedreigde onweêr een stevige vloot toegerust: het eerste, dat opdaagde, trof de Smirnaasche vloot, die van de Engelschen onder Holmes, by 't eilandt Wight, aangetast en fel bevochten, zich treflyk en moedig verweerde. Daar na liet de koning van Engelandt den oorlog afkondigen, gelyk ook Vrankryk aan den Staat deedt. De Ruyter, als opperhoofdt van 's lands vloot, was met den Ruwaardt van Putten al in May in zee, en voor Duins. Daar kregen zy bericht van de vereeniging der Engelsche en Fransche vloten. Voor Soulsbaai raakten de vloten den 7 Juny, des morgens omtrent ten zeven of acht uuren, in een zwaar gevecht. De Ruyter ging op Jork, ryks-admiraal, los, havende hem zo, dat des hertogs grote steng met de rode vlag afgeschoten zynde, hy gevaar liep van door de branders aangestoken te worden; gelyk Montagu, admiraal der blaauwe vlagge, door Brakel deerlyk geteistert en doorboort, gebeurde. De luitenant admiraal Bankert was met de witte vlag, meest Franschen, onder hunnen admiraal d'Estrée, aan de gang, daar een hard gevecht viel: maar eerlang wendde d'Estrée, die daar door verre van de Engelschen af raakte: echter voegde zich Bankert des avonds weder by de vlagge; dus nam die dag zyn einde. Na dien dag schuwden de Engelsche en Fransche vloten, zich boven windt houdende, het gevecht, dies De Ruyter het met de vloot naar de Zeeuwsche kust wendde, en daar ten anker kwam. Toen de tyding van de verheffing des prinssen van Oranje tot stadhouder, kapitein, en admiraal generaal in de vloot kwam, baarde dat grote vreugde. De Ruyter betuigde de zyne met een brief aan zyne Hoogheit, die hem minnelyk en deftig daar op een anderen tot antwoordt liet toekomen, ook bevel om alle ontmoetingen en gevechten met de vyanden, zo veel 't doenlyk was, te myden; de vloot op een verzekerde post te houden, en verder naar soldaat-en zeemanschap te werk te gaan: daarom kwam hy in July met 's lands vloot omtrent Goeree ten anker, en middelerwyl kreeg de admiraal tyding van de Helder, dat zich de gansche vyandelyke vloot daar voor den wal vertoonde. Terwyl hy daar lag, kwam 'er aan hem berecht, dat de Oost-Indische vloot beoosten den Eems was aangekomen. Daar op kreeg hy order, dat hy zou trachten de Oost-Indische retourvloot in behouden haven te brengen. Hy ging toen naar den Eems, kwam voor Texel; verstondt aldaar, dat de retourschepen behouden voor Delfzyl aangekomen waren; die in zee, en by des lands vloot komende, alle ter kameren, daar zy onder behoorden, invielen. De Ruyter begaf zich toen naar Schoneveldt, en van daar voor Goeree ten anker. Onder alle de beroerten, in den jare 1672 voorgevallen, raakte ook deze onbesproken heldt niet vry. Maar aan landt gekomen wierdt hy van de Staten op eene byzondere wyze bedankt. In het jaar 1673 zag men een fellen oorlog te lande, en voornamelyk te water, met Engelandt te gemoet. De Algemene Staten, nevens de prins, met raadt van De Ruyter, stelden daar tegen alle voorzorge, zo veel 't mogelyk was, te werk. De vloot was al in May uitgelopen, en kreeg die der vyanden den 1 Juny in 't gezicht. Het gevecht begon echter niet voor den 7, ten een uur namiddag, tusschen het esquader van Tromp en dat van Estrée, admiraal van Vrankryk: ten twee uuren raakten De Ruyter tegen den Engelschen admiraal, prins Robert en Bankert tegen Sprag in een scherp gevecht; doch die wat in wanorder gebragt hebbende, zakten zy beide naar Tromp af, dien zy in een zwaar gevecht en groot gevaar, omtrent 's avonds ten zes uuren, vonden, ook in zodanig een staat, dat hy eerst op 't schip de Prins te Paardt, en, na dat het zyn mast verloor, op 't schip Amsterdam overging. Daar na vocht de Nederlandsche vloot met gedurig voordeel; zo dat de Engelschen, schoon boven windt, altydt hun best deden om 'er van af te raken; de Nederlanders, in 't tegendeel, om hen te naderen, en zo digt by als mogelyk was te komen, waar door zy wel een myl of twee dieper in zee raakten dan toen het gevecht begon. De Nederlanders verloren, behalven eenige branders, niet een enkel schip. De Engelschen en Franschen, gelyk hunne vloten wel byna een derde meer in getal waren, hadden veel groter verlies: omtrent acht of tien van hunne branders waren vernielt, zo dat gerekent wierdt met die wel veertien schepen verloren te hebben. De nacht hadt het gevecht gescheiden. Het wierdt voor aanmerkelyk gehouden, dat men op de Hollandsche vloot zeer weinig doden en gekwetsten hadt, 't geen De Ruyter deedt zeggen: *Godt is merkelyk aan onze zyde geweest, heeft het volk en ons bewaart; Godt heeft door onze kleine macht wonderen gedaan.* De vyanden zelf spraken tot lof van de Nederlandsche admiralen, inzonderheit van De Ruyter, ja d'Estrée roemde zyn beleidt, in 't gevecht betoont, zo hoog, dat hy verklaarde, zo 't doenlyk was, hy het met zyn leven wel hadt willen kopen. De tyding van den zeeslag in 't vaderlandt gekomen zynde baarde grote blydschap; en zulks wierdt ook met brieven van den Staat en van zyne Hoogheit aan De Ruyter betoont en erkent. Den vyfden dag na den slag was de vloot al weder in staat gebragt om den vyandt het hoofdt te kunnen bieden, en men was voornemens hem te bevechten, als, volgens het sein van den admiraal De Ruyter, de streek daar toe aanstellende, omtrent elf uuren op den middag, den 14 Juny, geschiedde; maar de vyanden, die eerst de Hollanders schenen te willen inwachten, maakten op hun genaken meer zeil, en liepen naar hunne kust; zo dat de Nederlanders hen niet voor vier of vyf uuren konden inhalen. Tromp raakte eerst met Sprag

in gevecht; kort daar na De Ruyter met prins Robbert, en Bankert met d'Eſtrée. De Ruyter vocht eenigen tydt met prins Robbert en andere van de rode vlag; doch 't duurde niet lang; want zy keerden hem haaſt de ſpiegels toe. Het ſcheen in 't begin, dat men zyn ſchip aan ſpaanderen zou geſchoten hebben; echter wierden 'er weinige van de zynen gedood, of gekwetſt. Hy zocht ook een brander aan prins Robberts boordt te brengen; maar het mislukte. Middelerwyl havende hy prins Robbert zo, dat hy van de ***Royale Charles*** op den ***Ouden Souverain*** moeſt overgaan, en al vechtende en wykende met zyne vloot de Engelſche kuſt meer en meer genaakte, tot dat de duiſterheit beide de ſtrydende partyen overviel. Toen wendde De Ruyter wat van de Engelſche kuſt, om zich niet te verre van de Zeeuwſche te begeven, ſeinde ten dien einde met vuren, en zeilde met klein zeil, verwachtende de twee koninklyke zeemachten op de zelve ſtreek tot den dag toe, om 't gevecht te hervatten: maar 's morgens vroeg kon men noch Engelſchen, noch Franſchen zien; ook vernam men, dat zy, de zee verlatende, naar de rivier van Londen waren gekeert. De Staat hadt in dit gevecht gene ſchepen verloren; maar men hadt drie of vier vyandelyke zien branden en zinken: doch 't voornaamſte was, dat zy die twee koninklyke vloten de zee hadden zien ruimen. Uit de Engelſche brieven wierdt men verder verzekert, dat zy beide omtrent drie duizend doden en gekwetſten hadden: ook dat de Engelſchen van ſpyt raasden, om dat zy uit zee waren geſlagen. In het laatſt van Juny wierdt 'er een voorſlag gedaan van met de Hollandſche vloot naar Engelandt over te ſteken, het welk wierdt toegeſtemt; en De Ruyter kwam in July op de Engelſche kuſt tot digt by Harwits, wendde het van daar, na eenig verblyf, weder naar de Maas, latende ettelyke ſchepen voor de rivier van Londen. In het laatſt van July kwamen de Engelſche en Franſche vloten ook in zee, en omtrent vier mylen van 's lands vloot ten anker. Den 1 Auguſty gingen de twee vyandelyke vloten, omtrent honderd en dertig ſchepen ſterk, onder zeil. De Ruyter wendde met 's lands vloot naar hen toe; maar zy van hem af, en weken. Dat gaf achterdocht, alzo de vyanden veel ſterker waren, en op nieuw van alles voorzien, of zy niet de Hollandſche macht zochten van de Zeeuwſche kuſt af te trekken, om alsdan met hunne landmilitie, die ingeſcheept was, te Scheveningen, of elders te landen: doch zulks wierdt door goede voorzorge belet; en door den derden zeeſlag de Vereenigde Nederlanden ganſch bevryd van meer voor iets van dien kant te vrezen, daar, naaſt Godt, De Ruyter de eer van wegdroeg, en Hollandt hem eeuwig om danken en aan gedenken moet. De Ruyter wierdt vervolgens wel gelaſt de Engelſche kuſt te naderen; maar de gedurige ſtormwinden van 't jaar 1673 beletten het voornemen van den Staat gelukkig uit te voeren, en den 19 February des volgenden jaars 1674 wierdt de vrede tuſſchen den Staat en Engelandt te Weſtmunſter geſloten. Na deze vrede wierdt beſtemt een gedeelte van de vloot naar de Franſche Karibiſche eilanden te zenden: de zamelplaats was in de Wielingen beraamt. De Ruyter liep van daar in May maandt in zee, en verder in 't gezicht van de Hoofden: raakte voort in 't Kanaal, daar de Franſche kuſt alom in vreze en in de wapenen was; maar De Ruyter ging verder naar Finisterre, en van daar naar Martenique, daar hy een aanſlag op hadt, die, met eenige ſchade, mislukte, alzo de vyandt alreets kennis van zyne komſte hadt, en niet alleen daar, maar ook op andere Franſche eilanden; waarom ook alle verdere ondernemingen geſtaakt wierden, en kwam De Ruyter den laatſten September binnen gaats voor Goeree. De opſtandt van die van Meſſina liet De Ruyter niet lang ruſten. Namentlyk, de koning van Spanje, die den Nederlandſchen Staat trouwhertig byſtandt hadt gedaan, verzocht den zelven nu om hulp tegen de Meſſinezen, door Vrankryk opgeſtookt; maar niets was 'er, daar hy zo zeer op drong, dan dat het gebiedt over de vloot aan De Ruyter mogt gegeven worden. Zyn verzoek wierdt ingewilligt, en De Ruyter 't gebiedt over de vloot opgedragen. In Auguſtus des jaars 1675 in zee geraakt kwam hy in het laatſt van September voor Kadix; van daar door de Straat voor Vineros, Barcellona, en Kalari in Sardinië. Naar Sicilië gezeilt zynde, kwam hy den 20 December op de reede van Melaſſo, daar hy maar een oorlogſchip en veertien galeien vondt. De vreugde over zyne aankomſt was zeer groot. De predikant van den Hollandſchen zeevoogdt ontfing op hunne inkomſt twee brieven van de Hungariſche predikanten, op de galeien te Napels zittende, alleen ter zake van den Godsdienſt daar op gezet, verzoekende De Ruyter, uit medelyden, hunne verloſſing te willen uitwerken, het welk hy deedt, wordende deze arme menſchen, 26 in getal, door hem uit hunne ſlaverny verloſt. Den 7 January kreeg men de Franſche vloot in 't gezicht, de welke de Hollandſche in grootte van ſchepen en zwaarte van geſchut merkelyk overtrof. Zy kwam den 8 van die maandt op De Ruyter in eene zeer ſchone order af; en men raakte tuſſchen de eilanden van Stromboli en van Salino in gevecht; De Ruyter tegen den Franſchen generaal Du Quêne, de vice-admiraal en ſchout by nacht tegen andere minder bevelhebbers der Franſchen. 't Gevecht was zo fel, dat De Ruyter aan de Staten ſchreef in al zyn leven nooit ſcherper vechten bygewoont te hebben. Het duurde tot laat in den avondt, en van weerzyden was 'er met een ongemene kloekmoedigheit gevochten. Echter was 't getal der Nederlandſche doden en gekwetſten niet groot; maar de Franſchen waren braaf gehavent, en 't getal hunner doden zou, naar 't begroten van eenigen, wel vyftien honderd geweeſt zyn, en daar onder eenige van name. De Ruyter zocht den 11 der zelve maandt den ſlag te hervatten; maar zulks bleef om redenen achter. Hy keerde daar op naar Melaſſo, daar hy alles tot zyn vertrek naar 't vaderlandt klaar liet maken, en was ook reets op weg wanneer hy een brief van den prins kreeg, en daar op beſloot naar Sicilië te keren. Hy kwam in 't einde van February te Palermo, en voegde zich by de Spaanſche vloot. De beide vloten kwamen te Melaſſo, en daar wierdt beſloten naar Meſſina te zeilen, daar beide de vloten in 't laatſt van Maart aankwamen, uit welke ſtadt en hare kaſteelen fel op de vloten geſchoten wierdt. Den 22 April kreeg De Ruyter de Franſche vloot in 't gezicht, die, ſedert den laatſten zeeſlag merkelyk verſterkt, den 20 zee koos, onder den generaal Du Quêne. Omtrent ten 4 uuren namiddag raakten de vloten aan malkander, daar toen zo vreeslyk gevochten wierdt, als of men 't geen aan den tydt ontbrak (want het was laat op den dag) door 't ſcherp gevecht wilde uitwinnen. De Ruyter, ſtaande op 't zonnedek, gaf alom order, en vermaande de zynen tot dapperheit, toen 'er een kogel kwam, die hem het voorſte meerder gedeelte van zynen ſlinker voet wegnam: ook wierden de beide pypen in 't regter been, omtrent een handt breed boven den enkel, aan ſtukken geſlagen. Voorts ſmeet hem de zelve ſchoot zeven voeten hoog van 't zonnedek af, waar door hy zich aan 't hoofdt wat kwetſte. Maar daar door lieten de zynen den moedt niet vallen; zyn bloedt ſcheen 't hunne te verhitten, en in zyn esquader wierdt even hevig gevochten, wordende de vyandt zo wel afgewezen, dat elk van hen de wyk nam. Men vervolgde hen toen in de maneſchyn al ſchietende en vluchtende tot 8 uuren in den avondt, wanneer het vervolgen geſtaakt wierdt. De Ruyter vondt na de vlucht der Franſchen goed het naar Syracuza (om dat de windt zich zeer verhief) te wenden, daar de vloot tegen den avondt in de baai kwam. Kort daar na ſchreef hy aan den Staat en aan den prins hoe 't zich in den ſlag toegedragen hadt: deze zyne laatſte brieven tekende hy noch den 26 April. Maar hy wierdt den vierden dag na 't gevecht van eene koorts aangetaſt, welke dien groten zeeheldt bybleef, en den 29 April, terwyl hy zyn leven zeer Godvruchtig eindigde, wegſleepte, oud negen en zeſtig jaren, een maandt, en vyf dagen. Zyn lyk wierdt gebalzemt en in een lode kiſt naar Hollandt gevoert. De wethouders van Syracuza boden aan zyne ingewanden op hun Raadhuis te begraven, onder een gedenkſteen, naar eiſch en met het opſchrift van 's mans waarde; maar die heuſche aanbieding wierdt door 't klein verſtandt van die het ontrieden afgeſlagen, wordende de zelve op een kleinen heuvel in de baai, rondom van de zee omringt, by kapitein Noirot, in den zelven ſlag geſneuvelt, begraven. Hy hadt in zeven oorlogen meer dan veertig gevechten, vyftien grote zeeſlagen, zeven onder zyn eigen beleidt, bygewoont. Hy bezat vele deugden, en onder anderen eene oprechte Godvrucht. De koning van Spanje hadt hem kort voor zyne doodt met den eernaam van hertog, en jaarlykſch twee duizend dukaten inkomen vereert; maar die koninklyke gunſt kwam door zyn afſterven niet tot zyne kenniſſe. Zyn eerſte huwelyk was met Maria Velters, daar hy eene dochter by won, die kort na hare moeder, in 't kinderbedt overleden, ſtierf. Zyne twede echtgenote was Kornelia Engels, daar hy vyf kinderen by teelde; zyne derde was Anna van Gelder, weduwe van Jan Pauluszoon, daar hy twee dochters by won. Zyn lyk wierdt op koſten van den Staat met grote pracht in de Nieuwe kerk te Amſterdam begraven, alwaar een heerlyke graftombe ter zyner eere is opgerecht. Zie het artykel van AMSTERDAM fol. 371 van letter A. *Gerard Brands Leven van den admiraal De Ruyter.*

RUYTER (JONKER ENGEL DE) was de zoon van den admiraal *Michiël Adriaanszoon de Ruyter*, gewonnen by zyne twede vrouwe, Kornelia Engels, en geboren den 2 May des jaars 1649. Hy deedt zynen eerſten tocht met zynen vader, nog geen vyftien jaren oud zynde, naar de Middelandſche zee, op 's vaders ſchip. Op de Guineeſche kuſt wierdt hem een vaandel opgedragen. In het jaar 1666 wierdt hy van zynen vader, nevens eenige andere heeren, gezonden naar Boulogne, om den hertog van Aumont te begroeten, die hem minnelyk ontfing, en prinſſelyk onthaalde. In den jare 1667 wierdt hy tot kapitein luitenant op het ſchip van Van der Zaan aangeſtelt, en in het jaar 1668 tot vaſt kapitein verkozen, en met een fregat naar Engelandt gezonden, daar hy heuſch onthaalt, en ridder geſlagen wierdt. In den jare 1672 wierdt hy, vechtende op zyn poſt in zyns vaders ſmaldeel, door een grote ſplinter op de borſt gekwetſt, zo dat hy in eenige dagen kwalyk kon ſpreken, of geluidt ſlaan. Hy hadt wel zes ſchoten onder water, zo kort by den vyandt zynde (die een zwaar Engelſch oorlogſchip voerde) dat deze hem de ſteng afſchoot, ook drie trompen van zyne ſtukken, daar by de grote ſteng en bezaans-ree zeer beſchadigde. Hem wierdt in den jare 1673 belaſt met drie ſchepen op kondſchap te kruiſſen; zeilde in 't zelve jaar naar 's vyands vloot, om die te bezichtigen; en by voorraadt (proviſioneel) tot ſchout by nacht aangeſtelt, wierdt hy van zyne hoogheit den ſtadhouder in dat ampt beveſtigt. Daar na met negen ſchepen afgezonden om in het Kanaal te kruiſſen, ſtelde hy de kuſt van Vrankryk alom in vreze en onruſt. In het jaar 1675, na dat de vrede met Engelandt geſloten was, wierdt jonker Engel de Ruyter in de ridderlyke waardigheit (die hem, toen hy ridder in den jare 1668 geſlagen wierdt, zonder eenig ſchriftelyk betoog was opgedragen) van den koning van Engelandt met een openbrief, zegel, enz. beveſtigt, in welken brief een treflyk getuigenis, ter eere van zynen heere vader, den luitenant admiraal, gegeven wierdt. Na dat van zyns vaders doodt kenniſſe gegeven was, wierdt hy door den koning van Spanje in des zelfs plaats met den tytel van hertog, en twee duizend dukaten jaarlykſch, beſchonken; maar hy verzocht, dat die hoge eernaam in een minderen tytel mogt verandert worden, waar op de koning hem en zyne nakomelingen, mannen en vrouwen, met den tytel van baron vereerde. Hy wierdt ook in den jare 1678, den 19 October, vice-admiraal van Hollandt en Weſt-Vrieslandt, onder het collegie ter Admiraliteit van Amſterdam. Maar de vice-admiraal en baron De Ruyter eenige jaren daar na, in de kracht zyns ouderdoms, het vaderlandt, dat wat groots van hem ver-

verwachtte, ongehuuwt ontrukt wordende, en bygevolge de mannelyke afkomſt van De Ruyter met hem eindigende, geliefde het den hooggedachten koning den tytel van baron De Ruyter, met de twee duizend dukaten jaarlyksch, op nieuw aan den dochters zoon van den luitenant admiraal Michiël Adriaanszoon de Ruyter, en zuſters zoon van den baron Engel De Ruyter, by heer Jan de Witte, eerſt kapitein van een compagnie zeeſoldaten, en daar na van 't collegie ter Admiraliteit, *Michiël de Witte* genoemt, te vereeren, die, naar zynen grootvader genaamt, den naam van *Michiël Witte de Ruyter* aangenomen hadt; maar dien de doodt insgelyks belette zich van 's konings goedgunſtigheit te bedienen, of zich daar in te verheugen, doordien hy, luitenant op 't ſchip van zynen vader, kapitein *Johan de Witte*, onlangs daar na met 's lands vloot van dien ontydigen tocht naar Gottenburg te huis kerende, in den vervaarlyken zeeſtorm van den 16 November des jaars 1683, daar zo veele lands ſchepen in bleven, met zynen vader en veel volk jammerlyk verongelukte en verdronk. *G. Brands Leven van den admiraal De Ruyter.*

RUYVEN, een dorp en ambachtsheerlykheit in Hollandt, onder het baljuwſchap van Delflandt. Het HUIS TE RUYVEN, ſtaande in deze ambachtsheerlykheit, is het ſtamhuis van een oud voornaam geſlacht van dien name, waar omtrent van Leeuwen in zyn *Batavia illuſtrata fol.* 1075 *en* 1076 kan nagezien worden.

RYCQUIUS, (JUSTUS) een vermaard ſchryver, wierdt den 6 May des jaars 1587 te Gent, in Vlaanderen, geboren. Hy leeraarde de letterkunde, philoſophie en rechtsgeleerdheit te Douay, en begaf zich vervolgens naar Italië, alwaar hem de graaf Saregus van Perugia zynen bibliothekaris maakte. Hy ſtierf in den jare 1627, oud 41 jaren. Zyn werk *De Capitolio Romano*, waar in hy de ſeldzame pylaren, beelden, zegetekenen, nevens allerlei beeldhouw- en ſchilderkunſt beſchryft, is in den jare 1617 te Gent gedrukt. *Hanckius de Rom. Rer. Scripſ. P. I. c. 85. Val. Andr. Biblioth. Belg. Sweertius Athen. Batav.*

RYDER- of RYERKERK, een aanzienlyk dorp in Zuid-Hollandt, in den Ryderwaardt, tuſſchen Dordrecht en Rotterdam, aan de linker zyde van de Maze. Het is het voornaamſte dorp van den *Ryderwaardt*, en wordt aldus genaamt naar het hoog-adelyk geſlacht der *van Rhieden*, uit de *van Merweden* geſproten. M. Alting is van gedachten geweeſt, dat het aldus genoemt is naar zynen ſtichter, die een ridder of *ryder* was. Het heeft een nette kerk, met een fraaien toren. Tuſſchen Ryderkerk, ten Zuiden van 't dorp, en tuſſchen Slikkerveer, ten Noorden, heeft van ouds geſtaan de ridderlyke hofſtede *Te Woude*, het erfgoedt der heeren van Woude; maar het is thans ganſch vervallen. Kerk en predikant van dit dorp ſtaan onder de claſſis van Dordrecht.

RYE, in 't Latyn *Ripa*, een ſtadt, met een zeehaven, in 't Ooſtelyk gedeelte van het Engelſche landſchap Suſſex, palende aan Kent. Het is een der zogenaamde *Cinque-ports*, dat is vyf havenen, en zeer wel gelegen aan den mondt der rivier Rother, en een kleine zeeboezen, die van deze ſtadt *Rye-bay* genaamt wordt. Voorts is de plaats niet zeer fraai, maar wordt grotendeels door viſſchers bewoont, die hier omtrent ten haring varen; en aangezien Rye regt tegen over Dieppe, in Normandië, gelegen is, zo liet men 'er in tydt van vrede vele reizigers aankomen. Rye heeft ook ſtem en zitting in 't Parlement.

RYE, (FRANCISCUS DE) aartsbiſſchop van Beſançon, was de zoon van Philibert de Rye, grave van Varax, koninklyke Spaanſche generaal veldtuigmeeſter, die in den ſlag by Turnhout in den jare 1597 met prins Maurits van Oranje gedood wierdt, en van Claudia, dochter van Juſtus de Tournon, grave van Rouſſillon. Hy wierdt in den jare 1567 geboren, en nog jong naar Rome gezonden, om zich in de ſtudiën te oeffenen. Dus wierdt hy tot prioor, abt, en Domdeken te Beſançon verkoren, wanneer hem de geeſtelykheit van Burgundië aan den aartshertog Albert en des zelfs gemalinne Izabelle, infante van Spanje, zondt. Deze maakten hem hunnen opperkapellaan, in welke bediening hy na de doodt van den aartshertog, en vervolgens by den infant en kardinaal Ferdinand bleef, en dus zamen 30 jaren lang. Hy wierdt in den jare 1626 van zyns vaders broeder, den aartsbiſſchop van Beſançon, Ferdinand de Rye, tot medehelper (*coadjutor*) in dat aartsbisdom aangeſtelt, en van paus Urbanus den VIII tot aartsbiſſchop van Ceſarea benoemt. Hy was ook medehelper in de abdy te Charlion in Burgundië, en wierdt na de doodt van zynen voornoemden oom tot aartsbiſſchop van Beſançon verheven; maar wanneer hem het *pallium* van Jacobus Boonhem, aartsbiſſchop van Mechelen, ſtondt overgegeven te worden, ſtierf hy daags te voren, namentlyk den 7 April des jaars 1637, te Bruſſel.

RYEN, (HET LANDT VAN) in 't Latyn *Tractus Renenſis*. Dus wordt een zekere landſtreek in Brabandt genaamt, beginnende met het graafſchap van Hoogſtraten, en zich uitſtrekkende tot aan het gebiedt der ſtadt Antwerpen, en 't markgraafſchap van Bergen-op-Zoom. In deze landſtreek zyn gene zonderlinge plaatſen.

RYER, (ANDREAS DU) heer van Malezair, geboortig van Marcigni, een kleine ſtadt aan de Loïre, op de grenzen van Forez, was kamerjonker des konings, en ridder van 't H. Graf. Hy leefde in de XVII eeuwe, en was langen tydt in des konings dienſt te Conſtantinopel. Naderhandt wierdt hy conſul der Franſche natie in Egypten. Hy ſchreef een Turkſche *Grammatica*, of Spraakkunſt, nevens een vertaling van *Sali Guliſtan*, een vermaard Perſiaan, en van den *Alkoran* in de Franſche ſprake. *Bayle Dict. Crit.*

RYER, (PETRUS DU) hiſtorieſchryver des konings van Vrankryk, was uit een adelyk geſlacht te Parys geboortig, en wierdt aldaar in den jare 1646 als een lidt der zogenaamde Academie Françoiſe aangenomen. Hy heeft verſcheide Griekſche en Latynſche ſchriften in 't Franſch vertaalt, namentlyk byna alle de werken van *Cicero, Seneca, Livius, Herodotus, Polybius, Ovidii Metamorphoſis, Strada*, nevens een deel der Hiſtorie van *Thuanus*; doch doorgaans met miſſlagen. Omtrent de Griekſche autheuren heeft hy niets gedaan, behalven dat hy de oude vertaling verbeterde, en op twyfelachtige plaatſen hieldt hy zich aan de Latynſche overzetting. Zelfs de Latynſche ſchryvers heeft hy dikwils niet naar behoren verſtaan, en zelfs in de nieuwe, als Thuanus en Strada, dikwils gedwaalt. Doch hier van heeft men de ſchuldt eensdeels aan zyne armoede te wyten, aangezien hy de bladen, die hem ſlecht betaalt wierden, niet lange overzien kon; indien hy met zyne familie geen honger wilde lyden. De armoede was oorzaak, dat hy binnen Parys niet kon wonen, levende met zyne vrouwe en kinderen in de buitenſte voorſtadt. Hier wierdt hy van Menage en andere geleerde mannen bezocht, die hy op een handt vol karſſen onthaalde, uit zyn tuintje geplukt. Le Vigneul Marville, nevens andere goede vrienden, hem bezoekende, wierden op karſſen, melk, verſch water en zwart broodt onthaalt. Hy ſtierf den 6 November des jaars 1656, oud 53 jaren. *Peliſſon Hiſt. de l'Acad. Françoiſe. Baillet Jugem. ſur les Poëtes n.* 1486. *Bayle.*

RYK *met de Stelt*, een berucht kunſtſchilder, geboren te Wyk-op-Zee. Hy hadt door de onkunde van een botten meeſter zyn eene been verloren, en wierdt, om die reden veel by het vuur zittende, door het ingeven der nature, of liever door eigen trek en genegenheit, gedurig gedreven om het een of het ander met de zwarte kool te tekenen. Dus op het ſchilderen gezet is hy eindelyk een dappere baas in de kunſt geworden, en men maakt veel werk van zyne ſtukken. Eer hy zo een baas geworden was, was hy een arme bloedt, en hadt daar by, als gezegt is, maar een been; maar om dat hy *Ryk* hiette, en op ſtelten ging, was hy gewoon te zeggen. *Ik ben ryk en wel geſtelt. Zoeteboom Zaanl. Arkadia* II *boek.*

RYKAART, (DAVID) een braaf kunſtſchilder, geboren te Antwerpen in den jare 1615, heeft de kunſt geleert by zynen vader, die ook een goed ſchilder was. David hieldt zich in den beginne ook aan die verkiezing en wyze van ſchilderen; maar met zyn vyftigſte jaar veranderde hy zo van keuze als wyze van ſchilderen, en men zag hem als, een tweden Breugel, allerhande ſnakeryen by vuur en kaarslicht, ook vremde vermomſelen van ſpoken, helſche gezichten, en zomtyds ook een St. Anthonis-tentatie ſchilderen, waar in al die geeſtig verzonne duiveltjes voor het kruis van dien heilige (dienende tot zyn beſchermengel) hals over kop de vlucht nemen, en als rag voor den windt verſtuiven; en hoe ſchrikkelyk diergelyke voorwerpen zyn, nochtans heeft hy de zelve zo geeſtig en kunſtig weten te ſchilderen, dat de aartshertog Leopold, en meer andere prinſſen en groten de zelve hebben gezocht om hunne kunſtkabinetten daar mede op te ſieren. *A. Houbraken Schouburg* II *Deel.*

RYKS-BESLUITEN, in het Hoogduitſch *Reichs-Abſchiedt*, zyn die algemene geſchrevene Duitſche wetten, die op de Ryksdagen van de genen, die macht hebben wetten te maken, gemaakt en bekrachtigt zyn. Hun oorſpronk is naar alle giſſing zo oud als de algemene Ryksdagen zelf zyn, en moeten dus van de tyden van Karel den Groten afgeleid worden, ſedert die namentlyk de Saxen overwonnen, en van de Franken en Duitſchen een volk gemaakt heeft; wanneer de algemene Ryksvergaderingen een begin genomen hebben; hoewel men niet kan ontkennen, dat zo wel de Ryksdagen, als wetten, die Duitſchlandt alleen betreffen, eerſt van Lodewyk den Duitſcher (*Germanicus*) moeten afgeleid worden. De zelve worden door den keizer beſtemt, of by des zelfs afwezendheit door zyne machthebbende ſtadhouders in 't Roomſche Ryk, of door den Roomſch koning; insgelyks, wanneer geen opperhoofdt voorhanden is, door de Ryks-vikariſſen, nevens de op den Ryksdag vergaderde Ryksſtanden. De voorvallende vragen en geſchillen worden by meerderheit van ſtemmen beſliſt. Zo haaſt dit geſchied is, laat de keurvorſt van Ments de verhandelde zaken in een Reces brengen, het welk alsdan eerſt aan 't keurvorſtelyk collegie, maar naderhandt den gezamentlyken Ryksſtanden, die hier toe een zekere deputatie benoemen, ter onderzoek overgegeven wordt. Wanneer nu alles richtig is, dan worden twee afſchriften op parkement geſtelt, van welke het eene in de Ryks-kancelary, het twede in de Ryks-hof-kancelary ingelyft wordt. Maar het kamergerecht ontfangt een notariale copy, waar naar zich het zelve in 't opmaken van 't vonnis te gedragen heeft. Het onderſchrift ontbreekt doorgaans, doch by zommige vindt men, dat de keizer zynen name alleen heeft ondertekent, of nevens hem ook de keurvorſt van Ments, of de onderkancelier. In later tyden is deze zaak dus begrepen, dat de exemplaren met een zyde draadt doorregen waren, en dus boven aan door den keizer of des zelfs commiſſariſſen, naderhandt aan beide einden van den draadt, ter regterhandt van zommige uit de Roomſche, maar ter linker van de Proteſtantſche keurvorſten en Standen, of hunne gezanten, in een even gelyk getal, bezegelt. Het onderſchrift geſchiedt door den geheimſchryver van keur-Ments, uit de volmachten ter kancelary gebragt; en ten einde geen der Standen reden zou mogen hebben om zich te bezwaren, dat hy omtrent den rang als anderszins benadeelt was, zo wordt de clauſul *de non præjudicando* in 't Ryks-beſluit mede ingelyft. Hier op laat de keizer de Standen wederom op een zekere plaats, en wel doorgaans alwaar in den beginne de zaak was voorgedragen, zamenkomen, om hen het Ryks-beſluit in zyne en der Standen tegenwoordigheit door den kancelier van keur-Ments van woordt tot woordt voor te lezen; en wanneer zulks geſchied is, aan een ieder der Standen door de dictatuur copy daar van mededelen. Diergelyke Ryks-beſluiten verplichten zeer nadrukkelyk; want daar door worden de keizer en de Standen verplicht, als door een onderling verdrag; maar de onderdanen als door eene wet, invoegen het gene der Standen vry ſtaat daar van af te wyken, iets daar in te veranderen, of iets dat daar tegen ſtrydt, te verordenen, ten ware zy voor de publikatie zulks uitdrukkelyk hadden bedongen, of hen zulks by den inhoudt zel-

ve toegeſtaan was. Thans worden zy in de Hoogduitſche, gelyk oudtyds in de Latynſche tale opgeſtelt. Van de eerſtgenoemde heeft men geen, dat ouder is, dan het welk op den Ryksdag te Ments in den jare 1236 opgeſtelt is, en by Goldaſtus, *Tom.* I, gevonden wordt; en naderhandt zyn wederom vele in de Latynſche tale geſchreven. De oudſte editie dezer wetten wordt gezegt die van 't jaar 1500 te zyn, voor tytel voerende: *Des Heiligen Römiſchen Reichs Unterhaltung.* Hier op volgde die van Spiers in den jare 1527, de andere, die te Ments in de jaren 1548, 1552, 1559, 1563, 1567, 1599, 1607, 1614, 1615, 1621, 1642 zyn in 't licht gekomen, ſchynen wel te beloven een begin van 't jaar 1356 te maken, doch melden van dien tydt tot het jaar 1442 van geen eenig Ryks-beſluit; en niettegenſtaande Goldaſtus dit gebrek eenigzins heeft vergoed, zo heeft hy ook veel daar by gevoegt, dat 'er niet by hoort, ook vele dingen daar onder gemengt, die den geleerden verdacht voorkomen. *Lehman Speyr-Chron. l.* VII. *c.* 124. *Grundfeſte P.* I. *c.* 10. *Conring. de Negot. Convent. Imp. & de* O. I. *J. G. Mauritius de Receſſ. Imp. Schilter Inſtit. J. P. l.* I. *T.* II. §. 11. *Rhetius l.* I. *T.* I. §. 35.

RYKS-HOF-RAADT is het hoogſte gerecht in het Duitſche Ryk, en plagt doorgaans by den keizerlyken hofſtoet te zyn, en den zelven te volgen. Zommigen vermengen des zelfs oorſpronk met dien van den *Regiments-Raadt.* Doch deze heeft nooit eenige proceſſen beſliſt, en is ook maar van een korten duur geweeſt; en het is in 't tegendeel ongetwyfelt, dat de Ryks-hof-Raadt reets langen tydt voor keizer Maximiliaan den I zynen oorſpronk gehad heeft, aangezien men reets in 't Ryks-beſluit van 't jaar 1236, en in de Gulde Bulle, *Tit.* XI, §. 4, van den Ryks-hofrechter en 't keizerlyk hofgerecht vindt gewag gemaakt. Deze Raadt beſtaat thans uit een preſident, vice-preſident, en zekere byzitters, die in de Heeren-en Geleerde bank verdeelt worden. Deze alle doen hun eedt aan den keizer, en worden van hem betaalt; hangen ook alleen van den keizer af. Maar de kancelary-bedienden worden van den keurvorſt van Ments aangeſtelt, die hen ook den eedt afneemt. De preſident is doorgaans een Ryksvorſt, graaf, of baron, in wiens afwezendheit de vice-preſident, of oudſte van de Heerenbank, des zelfs plaats bekleedt. Het getal der byzitters was eertyds zeventien, doch is in volgende tyden vermeerdert. Deze moeten Duitſchers van geboorte zyn; en ſedert het Praagſche vredens-verdrag heeft men ook begonnen zommige Proteſtantſche leden daar in te ontfangen. Eindelyk heeft men by de Munſterſche vrede bedongen, dat altydt zekere bekwame mannen van de Augsburgſche belydeniſſe, hoewel het getal niet bepaalt is, uit die kreitſen, alwaar de Proteſtanten de overhandt hebben, of gemengt zyn, tot byzitters moeten verkoren worden. Voor dit gerecht worden alle zaken gebragt, die het Roomſche Duitſche Ryk, en des zelfs hoogheit en recht, regaliën, hoge en lage lenen, privilegiën, indulten, confirmatiën, enz. betreffen. Het heeft met het kamergerecht een gemene jurisdictie, hoewel met dit voorrecht, dat voor het zelve de zaken van de zogenaamde *feuda regalia* der Italiaanſche vazallen, de beveſtiging der privilegiën, het recht van meerderjarigverklaring, de herſtelling van goede naam en faam, en krimineele zaken der Ryksſtanden alleenlyk onderzocht en beſliſt worden. De wyze, naar welke in dit gerecht gehandelt wordt, is in 't algemeen volgens het kamergerecht geſchikt; maar men heeft ook afzonderlyke verordeningen: De eerſte is van Ferdinand den I, gemaakt den 3 April des jaars 1559; de twede van Matthias, in Auguſtus des jaars 1614. Deze wierdt in 't volgende jaar op den correſpondentie-dag te Neurenberg in eenige ſtukken verandert. De derde, gedurende den Ryksdag te Regensburg in den jare 1654 op 't bevel van keizer Ferdinand den III gemaakt, is door de Ryksſtanden tot op den huidigen dag nog niet aangenomen, onder voorwendſel, dat de zelve niet behoorlyk medegedeelt is. *Grundfeſte des Röm. Reichs P.* III. *c.* 5. *Limnaus T.* II. *addit. ad l.* IX. *c.* 4. *Conring. de Judiciis Germ. Mauritius de Judicio aulico. Schilter. Inſtit. P.* I. *T.* I. *l.* IV. *c.* 4.

RYKS-REGIMENT. Dus wierdt een zekere Raadsvergadering genoemt, zynde met toeſtemming der Duitſche Ryksſtanden op den Ryksdag te Worms door keizer Maximiliaan den I den 2 July des jaars 1500 ingeſtelt. Deze Raadt beſtondt uit twintig byzitters, die uit de Standen des Ryks, van de Duitſche natie, genomen wierden, onder het keizerlyk beſtier, of van des zelfs ſtadhouder. Dit collegie moeſt voor alle des keizers en des Duitſchen Ryks zaken zorgen, voornamentlyk voor de handhaving van recht en gerechtigheit, voor de onderhouding der vrede, en hoe men alle de genen, die de ruſt van 't Ryk, of van de Chriſtenheit zouden willen ſtoren, zou moeten te keer gaan, enz. De bevelen van dit Ryks-Regiment zouden een gelyk gezag hebben met het beſluit van den Ryksdag. Het onderſchrift was in dezer voegen: *Ad mandatum Domini Regis in conſilio Imperii.* Boven dien moeſt nog een keurvorſt, van welke altydt de een om den ander by beurten een vierendeel jaars in perſoon het Ryks-regiment by te wonen hadt belooft, de eerſte letter van zynen name daar by voegen. De byzitters van den graven-en heeren-ſtandt genoten jaarlykſch 1000 guldens, maar de prelaten en ſteden 600 guldens, behalven de vryheit van allerlei belaſtingen voor zich zelve, en voor hunne bedienden. In den beginne wierden zy des keizers en des H. Ryks Raden genoemt, maar naderhandt des keizers en des Ryks regenten. De gelegenheit, by welke dit Ryks-regiment wierdt ingeſtelt, was eensdeels het gevaar voor den Turk, anderendeels de veelvuldige wanorders, die in 't Duitſche Ryk de overhandt hadden genomen: ook poogde men op deze wyze de Standen van de moeite en koſten te bevryden, die voorhenen door de veelvuldige uitſchryvingen der Ryksdagen veroorzaakt wierden. Doch het gezag van het meergemelde Ryks-Regiment wierdt wel haaſt vernietigt, gelyk uit het Ryksbeſluit van 't jaar 1512, *Tit.* 3, §. 21, blykt; tot dat het zelve door keizer Karel den V in den jare 1521 vernieuwt wierdt. Dit geſchiedde op den Ryksdag te Worms, met een nader verklaring, hoe verre zich eigentlyk des zelfs macht zou uitſtrekken. De gemelde keizer ſtelde in plaats van 20 byzitters voortaan 22 aan, en wel de navolgende perſonen: twee van den keizer, twee van het huis van Ooſtenryk, zes van ieder der keurvorſten, (Bohemen uitgezondert) ieder vierendeel jaars by beurten een der zes geeſtelyke vorſten, namentlyk de aartsbiſſchop van Saltsburg, en de biſſchoppen van Bamberg, Wurtsburg, Spiers, Straasburg en Augsburg; ieder vierendeel jaars by beurten een der zes wereldlyke vorſten, met namen hertog Frederik van Beyeren, hertog Georg van Saxen, hertog Willem van Beyeren, markgraaf Caſimir van Brandenburg, hertog Henrik van Mekelenburg, en markgraaf Philips van Baden; ieder vierendeel jaars een der volgende prelaten; de abt van Salmansweiler, de abt van Schuſſenriedt, de abt van St. Kornelis in de Nederlanden, nevens den prooſt te Bergtoldsgaden; voorts een graaf of vryheer; ieder vierendeel jaars twee der volgende acht ſteden, namentlyk Keulen, Augsburg, Straasburg, Lubek, Neurenberg, Goslar, Frankfort, en Ulm; en eindelyk zes perſonen uit de Ridderſchap, Doctoren of Licenciaten, die uit de Frankiſche, Beyerſche, Zwabiſche, boven-Rhynſche, Weſtphaalſche, en neder-Saxiſche kreitſen genomen wierden. In den beginne wierdt Neurenberg voor den ſetel dezes Ryks-Regiments verkoren. Doch naderhandt is het zelve naar elders verplaatſt, als naar Spiers en Eslingen. Keizer Karel de V benoemde eerſt zynen broeder Ferdinand tot zynen ſtadhouder in 't gemelde regiment, en naderhandt andere, by voorbeeldt, markgraaf Philips van Baden, graaf Wolf van Montfort. Wanneer nu na deze herſtelling dit collegie een tydlang gedient hadt, hebbende zyn gezag in verſcheide zo wereldlyke als Religie-zaken geoeffent, begon het andermaal te vervallen; en het blykt uit de reformatie van het kamergerecht te Spiers van den 24 Maart des jaars 1531, dat toen reets het voornoemde gezag ganſchelyk vernietigt is; gelyk het collegie naderhandt geheel en al is afgeſchaft; het welk zommigen aan de eerzucht van Karel den V toeſchryven, niet willende, dat 'er een collegie was, het welk hem overal in de kaart kon zien. Anderen menen, dat het Duitſche Ryk zodanig eene Raadsvergadering wel kon miſſen, nademaal de rechtszaken door den Ryks-hof-Raadt en 't kamergerecht, gelyk de ſtaatszaken door de algemene vergadering der Ryksſtanden konden afgedaan worden. *Receſſ. Imper. an.* 1500, 1521, 1531. *Scriptores Juris publici Germ. Rachenberg. Diſſert. de S. R. Imp. regim. habito Lipſia an.* 1694.

RYN, RHYNLANDT, enz. Zie RHYN, RHYNLANDT, enz.

RYNAUWEN, gelegen in dat gedeelte van het ſticht van Utrecht, het welk gemeenlyk het Overkwartier genaamt wordt, aan den oever van den ouden of krommen Rhyn, tuſſchen Bunnik en Vechten, is leenroerig aan de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht, en wierdt door de zelve plegtelyk voor eene riddermatige hofſtadt erkent den 27 October des jaars 1536. Dit huis heeft eertyds toebehoort aan het oude geſlacht van *Lichtenberg*, 't welk nu langen tydt uitgeſtorven is, en is door het zelve bezeten, tot dat *Alyt van Lichtenberg*, oudſte dochter van *Jakob van Lichtenberg*, en van Machtelt van Vianen, getrouwt met Johan van Reneſſe, een zoon van Johan, heere van Reneſſe, enz. het zelve door haar huwelyk aan het geſlacht van *Reneſſe* overgebragt heeft: want na hare doodt wierdt haar zoon *Johan van Reneſſe* met Rynauwen beleent, gelyk mede na zyne doodt des zelfs zoon *Johan van Reneſſe* de belening ontfing op Mauritiusdag in den jare 1416, en wederom na het overlyden van dezen zyn zoon *Frederik van Reneſſe* op den dag van Vitus in den jare 1440, by wiens tyde het huis Rynauwen door biſſchop Rudolph van Diepholt afgebrand is, maar naderhandt door de volgende bezitters wederom herbouwt. Hem is opgevolgt zyn zoon *Johan van Reneſſe*, die den leenseedt gedaan heeft den 18 Augufty des jaars 1458. Deze hadt maar eene eenige erfdochter gewonnen, *Anna van Reneſſe* genaamt; aan Godfried van Riſſerſcheidt, heere van Herff, getrouwt, de welke vermits zy voor haren vader overleden was, is na zyne doodt hare dochter *Anna van Herff* getrouwt met Willem van Roſſum, haren grootvader in de belening van Rynauwen opgevolgt den 7 Maart des jaars 1516. Zy heeft namaals dat huis aan den leenheer weder opgedragen ten behoeve van *Hector van Hoxwier* den 3 December des jaars 1545, aan wien door zyn overlyden des zelfs oudſte dochter Lucia van Hoxwier opgevolgt is den 11 Juny des jaars 1547, die de belening ten zelven dage afgeſtaan heeft ten voordeele van hare halve zuſter *Attica van Hoxwier.* Ook deze, geſterkt met de toeſtemming van Otto van Appeltern, heere van Perſingen, haren man, heeft Rynauwen vrywillig overgegeven ten behoeve van *Kornelis van Schoordyk* den 29 Juny des jaars 1579, die het ſtervende nagelaten heeft aan zynen zone *Follard van Schoordyk*, beleent den 5 September des jaars 1593, na wiens doodt zyn zoon *Jakob van Schoordyk* de belening ontfing den 27 May des jaars 1601, en door zyn overlyden des zelfs zoon *Huibert van Schoordyk* den 21 Maart des jaars 1635. Deze als hy zonder kinderen overleden was, heeft *Maria Margareta van Golſtein*, zyne weduwe, de belening ontfangen den 23 Maart des jaars 1667: doch de zelve den 1 October des jaars 1669 door erfſcheiding weder overgegeven ten behoeve van Jakob van Golſtein, haren broeder, als man en voogdt van *Maria van Schoordyk*, die de zuſter was van haren overleden man. Deze geſtorven zynde, is hare dochter *Catharina van Golſtein* verlyd den 7 April des jaars 1708: doch dewyl zy in zware ſchulden geraakt was, is het huis te Rynauwen opentlyk aangeſlagen en verkocht aan *Melchior ten Hove*, die 'er de belening van ontfangen heeft den 10 Maart des

des jaars 1718, en het nog tegenwoordig (1730) bezit.

Wegens deze Ridderhofstadt is tot nog toe niemandt in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht beschreven geweest.

RYNDACUS, eene rivier, by *Plutarchus* in 't leven van Lucullus gemeld. *Scylax* plaatst de zelve in Phrygië, en zegt, dat het eilandt Besbicus in deze rivier legt. Zy ontlast zich in de Propontis. *Plinius* getuigt, dat ze oudtyds *Lycus* genaamt is. Volgens *Leunclavius* wordt ze thans *Lepadio* genaamt, en by de Turken *Vlubad*.

RYNENBORG, gelegen in dat gedeelte van het sticht van Utrecht, het welk het Nederkwartier genaamt wordt, in het nedereinde van het dorp Jutphaas, was eertyds leenroerig aan de Graaflykheit van Hollandt, doch is in de voorgaande eeuwe tot vry eigen goedt gemaakt. Dit huis wierdt plegtelyk door de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht voor een Ridderhofstadt erkent den 27 October des jaars 1536. Het is langen tydt bezeten geweest eerst door het geslacht van *Gent*, naderhandt door de *Renessens van Baar*, en eindelyk door het geslacht van *Bartholotti van den Heuvel*, zynde de tegenwoordige bezitter (in het jaar 1730) *Adriaan Jan Bartholotti van den Heuvel tot Buchling*.

Wegens deze Ridderhofstadt is tot nog toe niemandt in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht beschreven geweest.

RYNESTEIN, ook wel genaamt JUTPHAAS, gelegen in dat gedeelte van het sticht van Utrecht, het welk het Nederkwartier genaamt wordt, in het nedereinde van Jutphaas, is leenroerig aan het huis van Vyanen, en wierdt door de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht plegtelyk voor een Ridderhofstadt erkent op den 27 October des jaars 1536. Dit huis is lang bezeten geweest door het geslacht van *Van Ryn*, van welke het ook schynt gebouwt te zyn, en den naam ontfangen te hebben. *Gerrit van Ryn, Everts zoon*, wierdt met Ryneftein beleent daags na *translatio Martini* in het jaar 1392. Hem volgde *Evert van Ryn*, zyn zoon, beleent des Zondags als men zingt *Reminiscere* in het jaar 1420. Deze heeft twee dochters nagelaten, die, zo het schynt, wegens het huis Ryneftein met malkander twistende, beide de belening ontfangen hebben; en wel eerst *Agnes van Ryn*, die naderhandt met Johan van Renesse van Baar getrouwt is in *vigilia Simonis* des jaars 1439, en naderhandt *Dorff van Ryn*, met Wouter van Matenes getrouwt des vrydags na Matthysdag in het jaar 1440. Haar volgde *Adriaan van Matenes*, haar zoon, daags na Vrouwendag in het jaar 1450, die het opgedragen heeft ten behoeve van *Jan van Renesse van Baar* den 20 December des jaars 1469. Door het overlyden van dezen is de belening overgegaan op *Jan van Renesse van Baar*, zynen zone, den 24 Juny des jaars 1522, die het overgegeven heeft ten voordeele van *Jan van Renesse van Baar* den jongen op den 15 May des jaars 1558. Deze stervende heeft het nagelaten aan zynen zoon *Jakob van Renesse van Baar* den 11 October des jaars 1598. Na zyn overlyden is het gekomen op *Olivier van Utenhove*, en door de doodt van dezen op zynen broeder *Johan van Utenhove*, beleent den 16 November des jaars 1625, gelyk mede door het afsterven van dezen wederom op zyn jonger broeder *Karel van Utenhove* in den jare 1626. Na het overlyden van dezen heeft de momberisse over zyne onmondige kinderen Ryneftein opgedragen ten behoeve van *Ansem Bol van Hamersveldt* den 15 Maart des jaars 1642. Als hy gestorven was, heeft Sandrina van Reede, zyne weduwe, dit riddermatige huis overgegeven ten voordeele van *Jan van Casembroot* den 8 January des jaars 1661, van wien het verstorven is op zynen zone *Leonard van Casembroot* den 30 November des jaars 1681, en wederom van hem op zynen zone *Jan Louis van Casembroot* den 18 April des jaars 1720, die het nog heden (1730) bezit.

Wegens deze Ridderhofstadt zyn in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht beschreven geweest eerst *Jakob van Renesse van Baar* den 15 Juny des jaars 1597, die in den jare 1605 overleden is; en *Karel van Utenhove* den 20 Maart des jaars 1640, die den 7 January des jaars 1661 gestorven is.

RYNHUIZEN, ook wel onder den naam van HET HUISTE JUTPHAAS bekend, gelegen in dat gedeelte van het sticht van Utrecht, dat het Overkwartier genaamt wordt, in het overeinde van Jutphaas, is leenroerig aan de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht, door welke het ook plegtelyk voor een Ridderhofstadt erkent is den 27 October des jaars 1536. Dit huis is lang bezeten geweest door een tak van den stam van *Van Ryn*, welker een getrouwt zynde met eene dochter uit het geslacht van Jutphaas, hebben zyne nakomelingen den naam van *Jutphaas*, en naderhandt van *VanRyn van Jutphaas* aangenomen. *Adriaan van Ryn* wierdt na de doodt van *Jan van Jutphaas*, zynen vader, beleent met Rynhuizen den 25 Juny des jaars 1468. Na hem *Dirk van Ryn van Jutphaas*, zyn zoon, den 17 November des jaars 1493, die opgevolgt wierdt door *Jan van Ryn van Jutphaas*, zynen zone, den 11 February des jaars 1547, en het weder nagelaten heeft aan *Gerrit van Ryn van Jutphaas*, zynen broeder, den 30 Augusty des jaars 1568, gelyk deze weder aan *Johanna van Ryn van Jutphaas*, zyne zuster, beleent den 16 October des jaars 1573. Deze, zonder kinderen stervende, heeft by uiterste wille tot erfgenaam aangestelt *Willemina van Riebeek*, hare nicht, die de belening ontfangen heeft den 28 May des jaars 1608, en de zelve met bewilliging van Tyman van Zuidoort, haren man, weder opgedragen heeft ten behoeve van *Henrik van Tuyl van Serooskerke*, heere van Stavenisse en Sint Annelandt, den 31 October des jaars 1610. Door zyne doodt kwam deze Ridderhofstadt op zynen zone *Reinoud van Tuyl van Serooskerke* den 27 May des jaars 1628, wiens weduwe, *Agnes van Reede*, na zyn overlyden de leenweer overgegeven heeft ten voordeele van *Louis de Geer*, heere van Finspon, enz. den 22 Augusty des jaars 1657, op wien gevolgt is zyn zoon *Karel de Geer*, beleent den 8 October des jaars 1710, die het nog tegenwoordig (1730) bezit.

Wegens deze Ridderhofstadt is in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht beschreven geweest *Reinout van Tuyl van Serooskerke* den 20 Maart des jaars 1640, die gestorven is den 9 Juny des jaars 1652.

RYNSWOUDE. Zie RENSWOUDE.

RYP, (DE) een fraai, groot en ryk dorp in Noord-Hollandt, bewesten de Beemster, en beoosten het dorp Graft gelegen. De ware oorsprong van des delfs naam is onzeker. Zommigen, waar onder *Jan Adr. Leegwater* is, zeggen, dat het den zelven verschuldigt is aan een watertie bewesten het zelve, de *Rypsloot* genaamt, en anderen menen, dat het zynen naam heeft ontleent van een ryp, of rupse, die uit een boom viel. Van deze gedachten was *Melis Stoke* in zyne Rymkronyk, aldus zeggende:

Beoosten Graft zet men een huis,
Daar by word opgeregt een kruis,
Een RYP viel uit de boom in 't gras,
Men dee den omgang op dit pas:
Van die tyd af, de plaats beroemt,
Die word nog huiden Ryp genoemt.
De kerk staat nog op die grond,
Daar 't kruis nog tot de Godsdienst stond.

Dit dorp mag op zyne oudheit niet roemen, en is waarschynlyk niet voor den jare 1400 begonnen, dewyl het octroi, om het eilandt, waar op de Ryp legt, te mogen bedyken, in den jare 1356 eerst verleent is, en omtrent den jare 1550 waren 'er nog menschen in 't leven, dien 't nog geheugde, dat 'er niet meer dan 27 huisies stonden. De bovengemelde *Leegwater* verhaalt daar omtrent, dat hy in zyne jonkheit eene oude vrouw heeft gekent, de welke geheugen kon, dat 'er noch kerk, noch klokhuis, noch kapel binnen de Ryp te vinden was: daar stondt slechts een rood kruis, daar men des avonds, naar de gewoonte van dien tydt, 't Lof van de L. Vrouwe ging zingen. Zyne grootmoeder, eene vrouw van 90 jaren, en gestorven in den jare 1604, mogt gedenken, dat 'er niet meer dan 40 huizen in de Ryp stonden: doch het getal is nu meer dan 600 In den jare 1467 wierdt 'er een kleine houte kapel, en in den jare 1528 een kerk gebouwt. In den jare 1635 is de nieuwe stene kerk, met een fraaien toren en speelwerk daar om, opgebouwt. Daar is ook een sierlyk Raadhuis, dat zyn weêrga ten platte lande niet heeft. De regering aldaar bestaat uit 5 schepenen en 14 vroedschappen, van welke laatste de baljuw van der Nyënburg de verkiezing doedt uit een dubbeld getal, dat de andere vroedschappen maken. De schout is tot nog toe van de Graaflykheits oude Rekenkamer; doch de sekretaris van ouds van de vroedschappen aangestelt. In den jare 1654, tusschen den 6 en 7 January, brandde dit dorp meest af. De vermaarde professor *Adr. Reland* en de kunstryke *Jan Adr. Leegwater* zyn alhier geboren, en ook begraven. Men leest ter gedachtenisse van den eersten het volgende grafschrift in de kerk van dit dorp, door hem zelve gemaakt:

Terra tegit cineres, quæ cunas præbuit olim;
Principium cursus metaque facta mei.
Quisquis es, incertæ stadium decurrere vitæ
Dum licet, ante oculos meta sit usque tuos.
Conficitur spatium dispar, verum exitus omnes
Unus, & hac hora te quoque forte manet.
Ergo vive Deo, prapone æterna caducis,
Atque animi potior sit tibi cura tui.
Quidquid agis, pateris ve, tuis Christi exprime mores;
Non aliâ fas est scandere ad astra viâ.

Het leven van dezen geleerden man is boven omstandig beschreven. Kerk en predikant van dit dorp staan onder de classis van Alkmaar.

Het wapen van de Ryp zyn twee gekroonde haringen in een groen veldt, alzo de haringvangst alhier voor dezen krachtig wierdt voortgezet; doch die door het verbranden van de haringbuizen in den jare 1703 in Hitlandt door de Franschen een groten krak gekregen heeft. *J. A. Leegwater Klein Kron. van de dorpen Graft en de Ryp.* enz.

RYSENBURG, gelegen in dat gedeelte van het sticht van Utrecht, dat het Overkwartier genaamt wordt, niet verre van Odyk, is leenroerig aan de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht, door welke het ook plegtelyk voor een Ridderhofstadt is erkent den 27 October des jaars 1536. In het jaar 1374 heeft *Ghisebrecht van Zuilen, heer van Abkoude*, aan *Johan van Limbeek*, zyn natuurlyken zoon, gegeven het huis van Rysenburg, met zyn toebehoren; het geen hy, benevens Willem, heer van Abkoude, een wettige zoon van den voornoemden Ghisebrecht, naderhandt verkocht hebben aan Zweer van Vyanen, heere van Odyk, en *Gysbert van Vyanen*, zyn zoon, welke laatste beleent wierdt den 4 Augusty des jaars 1397. Hy heeft het zelve weder opgedragen ten behoeve van *Gysbert van Vyanen de Jonge*, zynen zoon, die de belening ontfing des Zondags na Pontiaansdag in het jaar 1434, en door zyne doodt de zelve naliet aan *Zweder van Vyanen*, zynen zoon, den 15 October des jaars 1464. Deze heeft by zyne huisvrouwe Willemina van de Zande alleen twee dochteren nagelaten, welker oudste, *Gisberta van Vyanen*, tegen de wil van hare nabestaande vrienden in het jaar 1492 trouwde met Gerard, een natuurlyke zoon van Gerard, den II van dien naam, heer van Kuilenburg, geteelt by Annigje, of Jannigje Uter-

terweerde zum Maurich. Deze Gisberta is na het overlyden van haren vader met het huis te Ryſenburg en des zelfs toebehoren beleent geworden den 15 September des jaars 1517: doch zy heeft met toeſtemming van haren man afſtandt van deze belening gedaan ten voordeele van haren zone *Gerard van Kuilenburg* den 31 Maart des jaars 1530, die de zelve door zyne doodt nagelaten heeft aan zynen zone *Willem van Kuilenburg* den 9 October des jaars 1545. Deze mede geſtorven zynde is zyn zoon *Juſtus van Ryſenburg* (die den naam van Kuilenburg nagelaten heeft) daar mede beleent den 12 Juny des jaars 1605, op wien gevolgt is zyn zoon *Bernard van Ryſenburg*; gelyk wederom op hem *Jakob van Ryſenburg*, die de belening ontfangen heeft den 14 Maart des jaars 1671. Deze de laatſte van het mannelyk oir van zyn geſlacht overleden zynde, is hem opgevolgt zyne zuſter *Geertruid van Ryſenburg* den 14 January des jaars 1686. Zy was getrouwt met Kornelis François van Heemskerk van Bekeſtein, vryheer van Incourt en Longueville, en heeft, overleden zynde, het huis te Ryſenburg nagelaten aan haren zone *Jakob van Heemskerk van Bekeſtein*, die de belening ontfing den 23 January des jaars 1714, en de zelve nog heden (1730) bezit.

Wegens deze Ridderhofſtadt wierdt in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht beſchreven *Juſtus van Ryſenburg* den 15 Juny des jaars 1597, en wederom verlaten den 29 December des jaars 1618: doch is eerſt overleden den 13 July des jaars 1655, oud 91 jaren.

RYSOORDT, of RYSOIRT, een dorp en heerlykheit in Zuid-Hollandt, in den Ryderwaardt, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Dordrecht.

RYSSEL, in 't Latyn *Inſula*, by de Franſchen *l'Isle*, of *Lille* genaamt, is een voortreffelyke veſting en koopſtadt in Walſch-Vlaanderen, gelegen aan de rivier de Deule, drie mylen van Menen, en een weinig verder van Doornik en Iperen. Graaf Boudewyn van Vlaanderen liet ze wegens den goeden koophandel, die aldaar gedreven wierdt, in den jare 1066 met een muur omringen, en tot zyn verblyf aldaar een ſlot bouwen. Sedert heeft deze ſtadt meer en meer in aanzien toegenomen, invoegen Philips de Goede aldaar in den jare 1431 in de St. Pieterskerk het feeſt der orde van het gulde vlies, door hem zelve geſticht, vieren, en het eerſte Kapittel houden kon. In den jare 1667 wierdt deze gewigtige plaats den Spanjaarden door de Franſchen ontnomen, ſedert welken tydt de veſtingwerken en koophandel aldaar merkelyk verbetert zyn. In den jare 1708, den 12 Auguſty, beërende prins Eugenius van Savoje, nevens den prins van Naſſau, de zelve, en na een harden tegenſtandt onder den maarſchalk van Bouflers wierdt ze den 23 October tot de overgave gedwongen; na dat de Franſchen eens en andermaal vergeefſch getracht hadden de ſtadt te ontzetten. Den 8 December volgde de overgave der citadelle, zonder merkelyk verlies der belegeraars; maar by de Utrechtſche vrede in den jare 1713 is deze gewigtige plaats weder aan Vrankryk gekomen. *Werdenhagen de Repub. Hanſeat. Guicciard. Belg. Topogr. Germ. Infer.*

RYSSEN, of RYSEN, een gering ſteedtie, of vlek in het landt van Twenthe, in de provincie van Over-Yſſel.

RYSWYK, een Gelderſch dorp onder het kwartier van Nimwegen, in de neder-Betuwe.

RYSWYK, een dorp in Hollandt, onder Woudrichem, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Workum.

RYSWYK, een ſchoon dorp in Hollandt, het welk van *Melis Stoke* geplaatſt wordt aan den Geeſt, en niet verre van 's Gravenhage gelegen is. De ambachtsheerlykheit van dit Ryswyk, het welk eene halsheerlykheit der Heeren van Delft is, hebben de Heeren van 's Gravenhage gekocht van den heere van Duin. Rondom Ryswyk ſtaan verſcheide zeer ſchone heerenhuizen, als: Ottenburg, het Huis te Blotinge, het Huis ter Werve, enz. Maar onder alle munt uit het prachtig en heerlyk paleis of luſthuis, door prins Frederik Henrik alhier gebouwt, en *Belvedere*, of *het Huis te Ryswyk* genaamt, op het welke den 20 September des jaars 1697 de vrede tuſſchen Vrankryk, Spanje, Engelandt en de Vereenigde Nederlanden, en den 21 October des zelven jaars tuſſchen den keizer en Vrankryk geſloten is. Men ziet op de grote zaal, alwaar de gevolmachtigden de vrede getekent hebben, nog een grote inktvlak op de vloer, ter gedachteniſſe van dat grote werk daar op geſtort. Kerk en predikant van dit dorp ſtaan onder de claſſis van 's Gravenhage.

RZECZICA, eene ſtadt in Litthauwen, en de hoofdſtadt van een groot landſchap, naar de zelve genaamt, en gelegen aan de grote rivier Boryſthenes, of Nieper, vyf en twintig mylen beneden de ſtadt Rohaczow.

GROOT ALGEMEEN

WOORDEN-BOEK.

S.

Deze letter krygt haren klank eigentlyk van de daar op volgende klinker, zomtyds ook van de voorgaande. In Latynsche en Griekfche woorden behoort ze, als ze voor de letters *m*, *p*, of *t* ftaat, altydt tot de volgende medeklinker, als, by voorbeeldt, in de woorden: *Cosmus*, *Prosper*, *Testis*, enz. In 't Latyn wordt ze ook zomwylen in de letter *m* verandert, als *rursus*, *rursum*, en in de buigingen in een *n*, als: *Sanguis*, *Sanguinis*, als mede in een *r*, als: *Flos*, *Floris*. Het veranderen van de *s* in de *t* is in verscheide andere talen nog gemener. Eindelyk, deze letter wordt in vele Latynsche woorden in 't geheel uitgelaten, als in *Numerus* voor *Nusmerus*; *Dumosus* voor *Dusmosus*; *Camœna* voor *Casmœna*; *Camillus* voor *Casmillus*, enz. Varro verzekert, dat *Omen* eigentlyk *Osmen*, en *idem isdem* betekent. Virgilius zegt uit dien hoofde *Æn. lib. XI*:

Matrisque vocavit,
Nomine Casmillæ, mutata parte Camillam.

SA, of SAA, (EMANUEL) een Portugeesch Jesuit, geboren te Condé, in de provincie Entre Minho e Douro, hadt te Gent, Coïmbra en Rome geleeraart, en den roem van een treffelyk Schrift-verklaarder en een goed prediker onder zyne geloofsgenoten verkregen. Hy heeft in de voornaamste kerken van Walschlandt gepredikt. Paus Pius de V liet hem mede aan de nieuwe overzetting van den Bybel arbeiden. Eindelyk wierdt hy naar Arona, in het kerkgebiedt van Milaan gelegen, gezonden, om aldaar van alle zyne uitgestane moeite te rusten, alwaar hy in 't jaar 1596 gestorven is. Wy hebben van hem *Scholia in IV Evangelia*; *Notationes in totam Sacram Scripturam*; *Aphorismi confessariorum*. enz. *Ribadeneira & Alegambe Biblioth. Societ. Jesu. Anton. Bibl.*

SA, (DON PANTALEON DE) een voornaam Portugees, de welke de ridderordre van Malta verkreeg, en onder zyne landslieden zich roemruchtig gemaakt hadde, en eindelyk zynen broeder, in de hoedanigheit van Portugeesch afgezant naar Engelandt gaande, begeleidde, alwaar men hem den 10 July in 't jaar 1654 op den Tourhill te Londen het hoofdt afsloeg, om dat hy den 22 November des voorgaanden jaars wegens eene gewaande beschimping, hem door een Engelsch overste aangedaan, een groten opstandt met 50 mannen aangerecht hadt, waar in twee voorname Engelschen gedood, en in den aanvang vele gekwetst zyn. *The compleat Hist. of England Vol. III. p. 192. Theatr. Europ. T. VII. fol.* 454, 663.

SA DE MIRANDA, (FRANÇOIS) een ridder van de Christorde in Portugal, wierdt te Coïmbra geboren, en leeraarde aldaar het recht met groten roem: maar als hy van wegens de schoolkrakeelen een weerzin in zyn ampt hadt gekregen, bragt hy zynen tydt met vaarzen in 't Portugeesch te maken door, de welke zo wel bevielen, dat zyne landslieden hem naast hunne *Camoens* voor hunnen grootsten dichter hielden. Hy stierf in 't jaar 1558, en liet twee blyspelen na, als: *Os Villapandos*, en: *Os Estrangeiros*, ook andere werken, de welke in een Deel in 4to. onder den tytel van: *As obras de doutor Francisco Sa de Miranda*, te zamen gedrukt zyn. Men vindt daar in zyn leven vooraan gezet.

SAADA, eene Asiatische stadt in Gelukkig Arabië, de welke van eenige schryvers voor de plaats gehouden wordt, welke de oude schryvers *Sabata* noemen. Zy legt 300 mylen van Aden ten Noorden. Deze stadt is klein, maar volkryk, en beroemd wegens haar zwartbruin geverwt leer, het welk van daar naar elders vervoert wordt.

SAADIAS GAON, dat is, *Saadias de Voortreffelyke*. Deze Rabbi leefde in den aanvang van de X eeuwe, en was het hoofdt van een beroemde gezindheit onder de Joden, de welke ter zelver tydt hunne leeraars den tytel van *Gheonim*, of *Voortreffelyke*, plagten te geven. Hy was een van de eersten, die de Hebreeusche taal naar eene letterkunst leeraarde, wonende toen in een landt, alwaar men Arabisch sprak, en alwaar spraakmeesters van die tale gevonden wierden. Zyne Spraakkunsten zyn wel niet in druk uitgekomen; maar gelyk hy in de zelve geen rechte methode of leerwyze heeft waargenomen, heeft men zich daar over niet te beklagen, schoon eenige Rabbynen de zelve geprezen hebben. Het schynt ook, dat hy daarom zich zo wel niet tot zulk een taalziftend werk geschikt heeft, om dat hy al te zeer met de scherpzinnigheden van de Joodsche Kabbale ingenomen was. Hy heeft een boek van de Joodsche Godgeleerdheit geschreven, onder het opschrift van: *Sepher Haamunoth*, dat is, *het boek des geloofs*, waar in hy de voornaamste stukken van het Joodsche gelove afhandelt, en 't welk wy in de Rabbynsch-Hebreeusche tale hebben, hoewel door den autheur in het Arabisch geschreven. Wy vinden daar in eenige byzondere meningen, welke hy gehad heeft. Maar het werk, waar door hy den grootsten naam heeft verkregen, is zyne Arabische overzetting van den Bybel, waar van men nu nog de vyf boeken van Mozes heeft, de welke de Joden te Constantinopel met Hebreeusche letters hebben laten drukken. Na dien tydt is deze overzetting op nieuw met Arabische letters gedrukt, en by de *Biblia Polyglotta* van de Londonsche en Parysche drukken met eenige andere gevoegt. Deze Arabische overzetting van de vyf boeken van Mozes, de welke door Gabriël Sionita in het Latyn is overgezet, is veel eer eene verklaring dan naauwkeurige overzetting: daarom wordt zy ook in de Constantinopolitaansche uitgave *Targum*, dat is eene uitlegging, genaamt. *Du Vieux. R. Gedalias in Schalchel. p.* 38. *Hottingerus Hist. Eccl. N. T. Part. I. cap.* 10. *seu* 4. *p.* 134. 135. *P. Simon Hist. Crit. du Vieux Test. Rabbin. Introd. ad Histor. Philos. Ebr. p.* 115, 116.

SAAL, (DE) in 't Latyn *Sala*, eene rivier in Duitschlandt, die op den Fichtelberg ontspringt, door opper- en neder-Voogtlandt, en van daar door het Saalveldische, Jenische, Eisenbergische, Zeitzische, Weissenfeldsche, Mersseburgsche, en het Hallische loopt, en eindelyk, na dat zy vele andere rivieren in zich ontfangen heeft, by Barby, onder Berenburg, vier mylen ten Zuiden van Maagdenburg gelegen, in de Elve valt. Van deze rivier heeft de befaamde *Saalkreits* in het Maagdenburgsche zynen naam gekregen, de welke de steden Hal, Sibichenstein, Wettyn, Lobegun, en meer andere, in zich bevat.

SAAL, (DE) een rivier in Frankenlandt, de welke niet verre van Koninkshoven, in Graabveldt, by het dorp Saal in het ampt Wildberg gelegen, ontspringt. Niet verre van haren oorspronk neemt zy de beken Flading, Bar en Strey in zich, en loopt voorby Neustadt en het klooster Aurach: van daar loopt zy naar Hammelburg en Eschenbach, en werpt zich by Gemund in den Mayn, na dat zy te voren Rhoon, Brandt, Lauer, Steinach, en Aschach in zich heeft genomen.

SAAL, in 't Latyn *Solium*, eene oude stadt in Karinthië, een myl van Klagenfurt, waar by nog eenige puinhopen te zien zyn van de voormaals beroemde Ryksstadt SAAL, de welke in het jaar 451 van Attila, koning der Hunnen, verwoest is, na dat zy 823 jaren gestaan hadt. De omleggende landstreek, waar in men vele Roomsche oudheden heeft uitgegraven, wordt SAALVELDT, gemeenlyk *Solveldt*, of *Zolfeld* genaamt. De Saliërs, of Salassiërs, een Gallisch volk, hebben daar in gewoont, de welke door de Romeinen ten tyde van den keizer Augustus bedwongen wierden. Van ouds was in deze plaats een bisdom, van Onze Lieve Vrouwe in Saal genaamt, het welk op goedvinden van den aartsbisschop van Saltsburg Virgilius van den H. Modestus, bisschop van Karinthië, in 't jaar 740 gesticht, en onder de bisschoppen Majorannus, Modelhannus, Adalbinus, Madoldus, Warmannus, Theodoricus, Otho en Oswaldus, alle na malkander van Saltsburg daar henen gezonden, tot op het jaar 870 in bloei geweest is. Maar terwyl naderhandt Oswaldus met de aartsbisschoppen van Saltsburg wegens de benoeminge of nominatie in verschil raakte, lieten deze het bisdom te niet gaan, en namen het opzicht over Karinthië zelf op zich, tot dat eindelyk twee honderd jaren daar na het bisdom van Gurk in des zelfs plaats is opgerecht. Echter is hier nog een proostdy, genaamt van Onze Lieve Vrouwe: ook is niet verre van deze stadt de zogenaamde koningsstoel van steen, op welken de boeren hunnen

hunnen hertog met seldzame plegtigheden plagten in te huldigen.

SAALBURG een bergslot boven Neustadt, aan de Saal, in het sticht Wurtsburg. Het wordt van eenigen te onrecht *Saltsburg* genaamt.

SAAVEDRA FAXARDO, (DIEGO) van een adelyk huis in het koninkryk van Murcië, in Spanje, geboren, was een zoon van Pieter van Saavedra, en van Fabiana Faxardo. Hy was geheimschryver van den kardinaal Cæsar Borgia, onderkoning van Napels, en daar na Spaansche agent te Rome, alwaar hy door zyne verrechtingen grote eer inleide. Naderhandt wierdt hy resident in Zwitserlandt, en woonde tweemalen den Ryksdag te Regensburg by. Eindelyk kreeg hy bevel om Don Caspar de Bracamonte, grave van Penanda, Spaansch gevolmachtigde, naar Munster, alwaar over eene vrede gehandelt wierdt, te begeleiden. Saavedra deedt hem goede diensten, en eindigde zyn leven in het jaar 1648. Hy was ridder van St. Jakob, en een lidt van den Raadt van Indië. Onder zyne werken is het *Afbeeldsel van een staatkundig Christen vorst*, in het Latyn en Duitsch overgezet, het beroemdste. *Miraus de Scriptor. sec. XVII. Antonius Bibl. Hisp.*

SABA een eilandt in het Noordelyk gedeelte van Amerika, is een van de Antillische eilanden, behoort aan de Hollanders, en legt aan de Westzyde van het eilandt St. Christoffel.

SABA, SABÆA, SEBA, SHEBA, de oude hoofdstadt in Gelukkig Arabië, hadt haren naam van *Seba*, den zone van Chur, en kleinzoon van Cham, bekomen. Ptolomæus plaatst de zelve op 73 graden 40 minuten lengte, en 16 graden en 56 minuten breedte naby de Rode zee, tegen over Ptolemaïs, in Egypten, vyf graden Noordwaarts van Babelmandel, of 70 Duitsche mylen. Deze stadt was naar eeniger mening de zitplaats van die beroemde koninginne, die den koning Salomon bezocht, en de koninginne van het Zuiden genaamt wordt. Zommigen geven haar den naam van *Makeda*, en Jozephus dien van *Nicaulis*. De Numiaansche landbeschryver noemt deze stadt *Mareb*, en gemelde koninginne *Belaquis*. Deze stadt wierdt by zynen tydt verwoest, dewyl de inwoonders zeer stout waren, alle andere menschen verachtten, en de weldaden Gods niet erkenden, waarom hy een watervloedt over hen zondt, welke de stadt en de inwoners in eenen nacht overstroomde en doodde. Dit landt was wegens zynen rykdom en kostelyke speceryen beroemd. Tegenwoordig wordt de hoofdstadt daar in *Siban*, of *Zibit* genoemt. Jozephus houdt het daar voor, dat de zitplaats van de koninginne van Seba op het eilandt Meroë gelegen heeft. *Strabo lib. XVI. Pompon. Mela I.* 3. *c.* 8. *Bochard in Phaleg. Rudolphus in Hist. Æthiop. Olear. Pers. Reizeb. p.* 490.

SABA, of veel eer *Sheba*, de zoon van Rama, de welke een zoons zoon van Chus was, deelde zynen naam mede, indien wy eenigen willen geloven, aan een zeker volk, het welk naby den Persiaanschen zeeboezem woonde, desgelyks ook aan eenen zoon, Joktan, en een zoons zoon van Heber, de welke de vader is van de Sabeën, of Sakken, in Oost-Indië wonende, waar van Ptolomæus en Pomponius Mela gewagen. *Bochard in Phaleg.*

SABA, of SHEBA, de zoon van Jokthan, die een zoon was van Abraham, uit Ketura. Hy zou de vader van die Sabeërs geweest zyn, welke Jobs vee wegdreven. *Bochard in Phaleg. Spanh. Hist. Jobi.*

SABACH, een koning der Ethiopiërs, de welke Egypten veroverde, en Bochoris levendig liet verbranden, grondvestte in het jaar na de scheppinge 3277, voor de geboorte van Christus 727, de heerschappy der Ethiopische koningen, regeerde acht jaren, en liet zynen zoon *Sevechus* tot opvolger na. Herodotus zegt, dat hy Anysis van den troon gestoten hebbende vyftig jaren regeerde, en dat hy de misdadigen gene andere straffe opleide dan dat zy van de eene plaats naar de andere aarde moesten aanvoeren, waar door alle de steden van zyn koninkryk verhoogt wierden, die voorheen zeer laag lagen. *Jul. African. Herod. Euterpe. Marsham Canon. Chron.*

SABAITEN worden ook SABEANEN, of SABIANEN genaamt. Eenige verstaan daar door de oude ingeborene Arabieren, die van Saba, den zoon van Chus, hunnen naam bekomen hebben; anderen de oude Chaldeën. Kortom, de geleerden zyn het daar omtrent niet eens. Rabbi Mozes Maimonides heeft van hen het meeste bericht gegeven, het welk hy getrokken heeft uit de schriften der Sabeërs, uit het Arabisch overgezet, doch die niet meer voorhanden zyn. Alleen komen deze boeken den geleerden zeer verdacht voor, en het kan wel zyn, dat de Arabiers, die omtrent den tydt van Mahometh geleeft hebben, en de patriarchen vele fabelachtige schriften aangedicht, de zelve ondergestoken hebben. Velen schynt het toe, dat Maimonides die zaak zelf niet genoeg onderzocht heeft, dewyl hy voorgeeft, dat de gevoelens der Sabeërs en hunne gezindheit reets voor 1000 jaren te niet gegaan zyn, daar echter Mahometh in zynen Alkoran van hen als van eene in zynen tydt in wezen zynde gezindheit gemeld heeft. Doch het zy hoe het wil, Mozes Ben-Maimon meent, dat Abraham in den Godsdienst dezer Sabaïten is opgetogen geworden, die buiten de sterren, welke zy de zonne tot een hoofdt stelden, van geen Godheit wilden weten. Hy voegt daar echter by, dat zy naderhandt tot erkentenis van den eenigen waren Godt gekomen, en hunnen vorigen valschen Godsdienst dapperlyk bestreden hebben. Zy zouden op eene dubbelde wyze hunne goden vereert hebben, te weten dagelyks en maandelyks: dagelyks, want zy wydden den eersten dag aan de Zonne, den tweden aan de Maan, den derden aan Mars, den vierden aan Mercurius, den vyfden aan Jupiter, den zesden aan Venus, welke zy *Beltha* noemden, en den zevenden aan Saturnus. De maandelyksche Godsdienst bestondt daar in, dat gelyk zy het jaar met de maandt *Nisan* aangevangen, zy ook alzo de eerste drie dagen den dienst der godinne *Beltha*, voor welke zy een tempel hadden gebouwt, en daar in geoffert, toegewyd hadden. Op den zesden dag van de zelve maandt offerden zy een os aan de Maan, welken zy des avonds opaten. Op den 15 wierdt aan Sammaël (dat de engel des doods betekende) een offerhande gebragt. Op den 20 kwamen zy in het klooster der Charanaërs, Cadi genaamt, te zamen, alwaar zy drie ossen, den eenen aan Saturnus, den tweden aan den blinden godt Mars, den derden aan de Maan opofferden. Zy slagtten daarenboven nog negen lammeren, zeven aan de zeven planeten, een aan den beschermgodt, en een aan den godt der uuren. Op den 28 gingen zy in den tempel, welken zy in de stadt Saba hadden, alwaar zy hunnen godt Hermas een groten os, als ook zeven lammeren den zeven goden, een den godt der Dæmons of geesten, en de andere den godt der Uuren slagtten. Zy vierden dat feest met gastmalen: daar wierdt echter op dien dag geen stuk van de offerdieren verbrand. Alzo vierden zy alle maanden op gewisse dagen zekere feesten. De derde maandt was Sammaël geheiligt, welken zy voor eenen godt hielden, die de pylen vliegend maakte; en in het midden van de vierde maandt hadden zy een byzonder feest, het feest der wenende vrouwen genaamt, welkers oorspronk dus verhaalt wordt. Wanneer een valsche propheet, met name Thammutz, een koning wilde wys maken, dat hy de zeven sterren en twaalf hemelstekenen zou eer aandoen, liet hy hem smadelyk van kant helpen. Maar in den nacht voor zyne doodt kwamen alle de beelden van de uiterste grenzen by het grote goude Zonnebeeldt, het welk tusschen hemel en aarde hing, te zamen. Daar op wierp zich dit beeldt midden in den tempel neder, en alle de andere beelden gingen rondom het zelve leggen, waar op het verhaalde wat Thammutz wedervaren was, wanneer alle die beelden den gehelen nacht door weenden en huilden. Maar 's morgens vroeg keerden zy alle weder naar hunne plaatsen; waarom men alle jaren in de eerste maandt Thammutz beweent en beklaagt heeft. Het is zeker, dat van deze Thammutz bewenende wyven by *Ezech. VIII*, 14 gesproken wordt. Spencer is van gedachten, dat Mozes in het opstellen van wetten en zyne inzettingen hier en daar de afgodische gebruiken der Sabaïten heeft in 't ooge gehad, waar in Maimonides Spencer is voorgegaan. Maar dewyl eenige onder de Sabeërs de duivelen onder de gedaante van een bok dienden, zo zou daar op slaan het geen *Lev. XVII*, 17 staat, dat anderen evenwel tegenspreken. Deze Sabaïten zouden vele boeken, waar in vele fabelachtige dingen van Adam, Abraham, en andere patriarchen bevat waren, gehad hebben. Daar zyn nog zekere boeken, die den naam van Adam dragen, van welke Abraham Echellensis in zynen *Eutychius vindicatus* gewag maakt. Zy zouden in 't Chaldeeusch, maar met gansch andere letters dan de Chaldeeusche, geschreven zyn. Eenige van deze boeken, die in handschrift uit het Oosten gebragt zyn, vondt men in de bibliotheek van den heere Colbert. De vader Ange de S. Joseph, een Karmeliet, die zendeling in het Oosten geweest is, handelt in zyne schriften zeer wydlopig van deze Sabaïten, welke hy voor de zelve houdt, die men St. Jans-Christenen plagt te noemen. Hy verhaalt, dat zy Mendai, dat is, naar onze uitlegginge, Bendehai, of geschapene des levendigen genaamt worden. Anderen zeggen, dat Mendai een Chaldeeusch woordt is, en zo veel betekent als Gnostyk, zo dat de hedendaagsche Sabeërs een overblyfsel van de oude Gnostiken zyn zouden. Zy voegen daar by, dat de oude Gnostiken in den naam Christenen, maar inderdaadt wysgeeren geweest zyn; dat zy de wysbegeerte en zonderlinge gevoelens der Chaldeën in de sterreloopkunde gevolgt, en zich door de boeken van Seth, Abraham en andere patriarchen een naam gemaakt hebben. Boven dit alles wordt als iets seldzaams aangemerkt, dat de Chaldeeusche taal der Sabaïten alle klinkers met eene byzondere letter uitdrukte, als, by voorbeeldt, de klinker *a* met een *aleph*, de klinker *i* met een *jot*, en dat zy niet met verkortte klinkers plagten te schryven, als in het Hebreeusch, Arabisch, Chaldeeusch en Syrisch gebruikelyk is, alwaar zy door de klankstippen aangevult worden, als men de zelve wil uitdrukken. *Maimon. Mor. Nev. P. III. cap.* 29. & 49. *Stanley Hist. Oriental. l. III. Cler. in Ind. Philos. Spencer. de Leg. Ebr. Ritual. Le Pere Ange de Saint-Joseph Dissertation sur la Religion de Sabaites.*

SABARIA, eene stadt in het oude Pannonië, de welke wegens de geboorte van den heiligen *Martinus* beroemd is. Clusius, Lazius en eenige anderen houdenze voor die plaats, die oudtyds *Stain aan de Anger* genoemt wierdt. Maar Cluverius houdt het daar voor, dat zy *Satwar* is, welke stadt de Duitschers *Rodentburm* noemen. Zy legt omtrent drie mylen van de voorgemelde plaats by den zamenloop van de rivieren de Raab en Libaria, welke laatste stadt de Duitschers *Gunsz*, maar de Hungaren *Benge* noemen. *Cluverius. Sanson. Baudrand.*

SABARO, SABARIS, een rivier in Kalabrië, in het koninkryk Napels, wordt van anderen *Cochale* genaamt, en zou naby Morano in den zeeboezem van Taranto vallen.

SABAS, een Goth van geboorte, martelaar, was geboren onder de regering van Konstantyn den Groten. De Gotthen naderhandt het gevoelen van Arius omhelst hebbende, volhardde hy in het algemene gelove. Athanarik, koning der Gotthen, die een Heiden was gebleven, vervolgde de Christenen. Sabas was een van die genen, die gevangen wierdt in het jaar 372; en hebbende niet willen eeten van de spyzen, den afgoden geoffert, ontfing hy vele kwade behandelingen, en wierdt verdronken op den

den 12 April in het jaar 372, het welk de dag is, op welken men eertyds zyn feest vierde by de Grieken, en tegenwoordig nog by de Latynen, hebbende de Grieken den dag verandert. *Acta apud Mabillon. Anal.*

S. SABAS, een abt, opperhoofdt of algemeen overste over de kloosters in Palestina, wierdt geboren in het jaar 439 binnen de burgt Mutalloske, in het gebiedt van Cesarea, in Kappadocië. Hy was de zoon van Johannes en Sofia, en zyn vader hadt het bevel over eene bende Isauriërs. Hy verliet de wereldt, om zich te begeven in het klooster van Flavianus, bewoont door geestelyken van den regel van St. Basilius. Hy deedt in den jare 457 eene reize naar Jeruzalem, en bleef in Palestina in het klooster van St. Euthymus. Hy reisde naar Alexandrië, alwaar hy zynen vader en moeder vondt, de welke hem te vergeefsch aanzochten om te verlaten het leven, dat hy omhelst hadt. Zynde op zyne te rug komste van Palestina, vertrok hy zich met zyne oversten in eene eenzame plaats, alwaar hy gedurende eenige jaren besloten bleef in eene spelonk. De abt Euthymus deedt hem weder by zich komen; doch na de doodt van dezen abt vestigde zich Sabas in eene woestyne naby de Jordaan, alwaar hy alleen leefde in een hol gedurende vyf jaren. Vele personen daar gekomen zynde om hem te zien, rechtte hy aldaar een heremitagie op, welke wel haast bevolkt wierdt door een groot getal kluizenaars. Sallustius, patriarch van Jeruzalem, ordende hem tot priester, en eenigen tydt daar na maakte hy hem algemeen overste over alle de kluizenaars van Palestina. Zyne geestelyken stonden tegen hem op, en verplichtten hem naar Jeruzalem te wyken; maar hy keerde wederom op 't bevel van den patriarch Elias, en vondt middel hen te winnen door zachtheit en liefde. Hy wierdt door den keizer Anastasius en door zynen patriarch afgezonden tot de herstelling van Macedonius; doch hy verzocht het te vergeefsch van den keizer, en kwam vervolgens wederom in zyne eenzame woning. Hy verdedigde in het vervolg krachtig de geloofsbelydenis van de Chalcedonische kerkvergadering onder de regering van Anastasius. Hy wierdt afgezonden tot Justinianus om de Christenen van Palestina te verdedigen, die beschuldigt waren oproer binnen de stadt Samaria verwekt te hebben. Hy verkreeg niet alleen het geen hy eischte, maar hy deedt ook de Samaritanen verwyzen om uit Samaria verjaagt te worden. Zynde in het vervolg wedergekeert in Palestina, stierf hy den 5 December in het jaar 531, oud 92 jaren. *Cyril. in het leven van S. Sabas by Coteler. Monum. Eccles.*

SABASIUS, of, gelyk by Cicero staat, *Sabazius*, was een bynaam van *Jupiter*, en schynt zo veel te beduiden als *Ægiochus*: want gelyk deze naam van een Grieksch woordt afkomt, het welk een geit betekent, alzo komt de naam *Sabasius* voort van het Phenicische woordt *Isebaoth*, het welk zo veel zegt als een bokje. Hy wierdt ook *Sebazius*, *Sebadius*, en *Sabadius* genaamt. Vossius meent, dat deze afgodt, dien de Grieken van de Thraciërs, de Thraciërs van Orpheus, en Orpheus van de Egyptenaren, of Syriërs bekomen hebben, de Zonne en Bacchus betekent, en dat het gebruik, dat hy des zelfs inwyding een slang van boven in den schoot wierdt gelegt, en van onder doorgetrokken, niet anders dan de teling en voortbrenging aller dingen te kennen gaf. Ja hy meent, dat de heidenen van den godt *Sabaoht* of *Zebaoth* der Hebreën door onverstandt hunnen godt Sabasius gemaakt hebben. Daar wierden ook ter eere van den afgodt Jupiter gezette feestdagen onder den naam van *Sabasia* gehouden, waar van men Meursius kan nazien in zyn *Græcia feriata*. Als *Bacchus* een zoon van *Caprius* genaamt wordt, geschiedt dat om daar door aan te tonen, dat hy een zoon van Jupiter is geweest, de welke *Sabasius* wierdt bygenaamt. *Bochart Can. lib. I. cap.* 18. *Vossius de Orig. Idol. l. II. c.* 14.

SABATHIUS, een Jode, en daar na een kettersch bisschop, wierdt van Marcianus, een Novatiaansch bisschop, tot priester verordent, en deedt vervolgens zyn best om de Joodsche gewoonten en kerkzeden onder zyne secte in te voeren. Na dat hy nog twee andere priesters, met namen *Theoctistes* en *Macarius*, op zyne zyde hadt gebragt, benaarstigde hy zich dat het Paaschfeest tegen 't gebodt der kerke op den 14 dag van Maart gezet mogt worden; ook begon hy, onder voorgeven van een groter zuiverheit, byzondere vergaderingen te houden, en tweespalt te verwekken, waar in zyn hoogste oogmerk was, om bisschop te worden. Als nu Marcianus van dit doen naricht hadt bekomen, hieldt hy eene kerkvergadering van zyne gezindheit te Angouri, tot de welke hy Sabathius deedt roepen. Na dat men hem nu naar de oorzake vroeg waarom hy zich van hen hadt afgezondert, en vernam, dat het om het Paaschfeest was, maakte men dit besluit, dat zulks, terwyl het eene onverschillige zaak was, geen verdeling onder hen zou maken, en vergde Sabathius niet meer dan dat hy zou beloven nooit naar een bisdom te zullen staan. Maar de heerschzucht dreef hem aan om zyne geheime vergaderingen te vervolgen, en hy rustte niet voor dat hy van de genen, welke zyne party hielden, en *Sabbathianen* genoemt wierden, tot bisschop verordent wierdt. *Socrates l. VII. Baronius A. M.* 391. *n.* 17.

SABATO, eene rivier in het Napelsche hertogdom Benevento, vereenigt zich naby de hoofdstadt van dien naam met de rivier Calore. *Delic. de l'Ital. I. p.* 14. *V. pag.* 80.

SABATUS, een knecht van den keizer Augustus, die gedoodt wierdt door Sylleus, een Arabisch prins, om dat hy Herodes, den koning der Joden, hadt gewaarschuwt, dat Sylleus op zyn leven hadt toegelegt. Sylleus hadt inderdaadt een lyfwacht van Herodes omgekocht, en hadt hem verplicht om den koning zynen meester om te brengen. *Jozeph. Oudheden XVIII boek*, 4 *kap.*

SABATZ, een sterk slot in Hungarië, op een eilandt, 't welk de rivier de Sau uitmaakt. Het is een pas naar Sclavonië, en in het jaar 1474, als mede in 't jaar 1695 van de Christenen verovert. *Ortel. rediv. P. I. p.* 51. *Bucholtz. Chron.*

SABBATH. Zie ZABBATH.

SABBATHIUS, een heremyt en waarzegger, kwam in de hantering van waarzeggery in de plaats van dien kluizenaar, die voorzegt hadt, dat Leo de Armeniër tot het keizerryk zou geraken, en die de geschenken weigerde, welke de keizer dezen waarzegger toezondt, verklarende aan den gene, die hem de zelve bragt, dat hy de geschenken van een afgodendienaar niet wilde aannemen. Hy hadt de stoutheit van aan Leo te schryven, en hem te voorzeggen, den propheet verbeeldende, dat hy eerlang het keizerryk en het leven zou verliezen, indien hy de afgoden niet verdelgde, verbrekende de beelden, die de Christenen aanbaden. Deze bedreigingen deden Leo het besluit nemen om den beeldendienst te verbieden, en om te vernieuwen de vervolging tegen de genen, die de zelve dienden, in den jare van Christus 814. Zie *Maimbourg Geschiedenis der beeldestormers*, welke men echter met omzichtigheit moet lezen, en tegen hem stellen de *Vernieuwde Geschiedenis der beelden* van den Heere *Spanheim*, de welke, volgens het getuigenis van al de wereldt, honderdmaal meer daar van wist dan die Jesuit.

SABBATICUS, eene rivier in Judea, de welke alle Zabbathdagen ophoudt te lopen, als *Plinius* verhaalt. *Baronius*, van deze rivier sprekende by gelegenheit van de fonteine Siloë, beschuldigt Plinius, dat hy zich bedrogen heeft, om dat Jozephus verzekert, dat hy zes dagen gedurig opgehouden hebbende te lopen, hy den zevenden dag begint te voorschyn te komen: doch alle de Rabbynen, die van deze zake, of van dit verdichtsel melding maken, zeggen de zelve zaak als Plinius; gelyk ook Elias de Spraakkundige, zegt men, de zelve *Sabbaticus* noemt ter oorzake dat zy ophoudt te lopen, en te rusten schynt op den Zabbath of rustdag. Voor het overige is deze rivier, volgens eenige schryvers, gene andere dan de *Eleutherus*, daar Strabo van spreekt. *Plin. lib. XXXI. cap.* 11. *Baronius op 't jaar* 33. *n.* 37. *Jozephus Joodsche Oorl. VII.* 23. *Casaubonus in Baronium.* De schryver zou wel gedaan hebben daar by te voegen, dat deze rivier maar eene verdichte rivier is, en de welke 'er nooit geweest is. De Joden, die de uitvinders zyn van dit verdichtsel, zeggen, dat de tien stammen zich aan de overzyde van deze rivier hebben onthouden, de welke men niet kan overgaan dan op den Zabbathdag, op welken het verboden is te reizen. Zie *Buxtorf. Dict. Thalmud. op het woordt* Sabbathion.

SABBATIUS, een bisschop onder de Gaulen, hadt op het verzoek van eene maagdt, aan Godt toegewyd, met name *Secunda*, een boek over het gelove tegen Marcion, Valentinus, Ætius en Ennomius geschreven, in het welke hy de eenheit van Godt, de waarheit van de menschwording van Jesus Christus, en de medewezentlykheit der drie Goddelyke Personen bewees. Men heeft dit werk niet meer, maar Gennadius maakt daar van gewag *l. I. de Script. Eccl.*

SABEERS, of SABIANEN, de naam van eene zekere gezindheit, zynde een mengelmoes van het Christendom, Jodendom, Mahomethanendom, en de heidensche bygelovigheden. Eenigen noemen ze *St. Jans-Christenen*, om dat zy dezen heiligen propheet eeren, doch zy zyn eer Heidenen dan Christenen. Daar is eene grote menigte van hen in Cardistan, eene provincie van Persië, en te Balsora, in Woest-Arabië. Zy namen den doop aan ter gedachtenisse dat de H. Johannes Jesus Christus doopte: doch zy doopten niet in den name van de heilige Drieëenheit. Zy erkennen vier Sakramenten, namentlyk den Doop, 't Avondmaal, de Priesterorde en het Huwelyk, en verwerpen het Vormsel, het laatste Olysel, en de Boete. Wat hun Avondmaal belangt, 't zelve is byna geen Sakrament dan in naam, zy spreken niet de woorden van de inzegening over 't broodt, of de hostie, maar alleen eenige gebeden. Zy maken hunne ouwelties van meel, met olie en wyn gemengt. Den wyn perssen zy uit rosynen, welke zy te voren eenigen tydt in 't water hebben gelegt. Zy hebben hunne opper- en onder-priesters; maar dit zyn de kinderen, die hunne vaders opvolgen, of by gebrek van kinderen zyn het de naaste bloedverwanten, en de gehele plegtigheit van hunne inwyding bestaat in eenige gebeden, de welke een onder-priester doedt over den gene, die deze waardigheit ontfangt. Omtrent het huwelyk is hunne gewoonte de bruidt te doen zweren, dat zy maagdt is. Na dezen eedt doopt de priester den bruidegom en de bruidt, en doedt haar rug tegen rug staan, lezende dus eenige gebeden. De leeraars zo wel als de leken mogen twee vrouwen hebben. Hunne Mis bestaat in eenige gebeden, en in hunne toebereide, en op hunne wyze ingezegende hostie te gebruiken, met den op de boven verhaalde wyze gemaakten wyn. Behalven den Zondag hebben zy drie feesten in het jaar; 't eerste op nieuwe jaarsdag, dat drie dagen duurt, ter gedachtenis van de schepping van Adam. Het twede in het begin van de vierde maandt, 't welk men ook drie dagen lang viert ter eere van St. Jan den Doper, en 't derde in het begin van de zevende maandt, 't welk vyf dagen duurt, ter gedachtenis van den Doop van Jesus Christus, door den H. Johannes geschied. Zy doen zich gedurende deze vyf dagen alle dagen eens dopen, en zy noemen dit laatste feest *Pendgia*. Zy erkennen gene andere heiligen dan den H. Johannes den Doper, den H. Zacharias, zynen vader, en de H. Elizabeth, zyne moeder, en zy eeren Jesus Christus alleen als een dienaar van den H. Johannes. Zy geloven, dat 'er een paradys en eene helle is; maar zy ontkennen het vagevuur, en zy zeggen, dat de kwaden na hunne doodt door een naauwen weg zullen gaan, bezet met leeuwen, serpenten en draken, die

hen zullen verslinden; maar dat de vromen, langs dezen weg gaande, niet zullen verschrikt worden door deze wilde beesten, en dat zy zullen gaan om het paradys te genieten, het welk zy opvuilen met alle dingen, den menschе aangenaam, en bekwaam om de zinnen te vergenoegen, volgens de zotte inbeeldingen van den Alkoran, uit welken zy vele verdichtsels genomen hebben, de welke een groot gedeelte van hun gelove uitmaken. Zy eeten geen vleesch van beesten, die gedood zyn door die genen, die van hun gevoelen niet zyn, en hunne leeraars dienen hen voor slagers: want deze doden de hoenders, de schapen, en de visschen, welke zy eeten. Zy willen uit geen kan drinken, daar een ander als een Sabeër uit gedronken heeft, om dat zy zich verbeelden dat alle andere menschen buiten hen onrein zyn. Hun jaar bestaat in drie honderd zes en zestig dagen, te weten twaalf maanden, ieder van dertig dagen, en zes dagen daar boven. In 't jaar 1665, de twede dag van November, telden zy den twintigsten van hunne eerste maandt, zo dat hun jaar den 14 October moest begonnen zyn. *Thevenot Reize naar de Levant II Deel.*

Ricaut geeft 't volgende bericht van de Sabeërs. Zy bidden, zegt hy, de Zon aan, als den allergrootsten van hunne goden, de Maan als de eerste godinne, en de Sterren als minder goden. Deze godsdienst heeft een groot gedeelte van het Oosten vergiftigt: Mahometh spreekt 'er af in zynen Alkoran, en staat aan de Sabeërs de zelve voorrechten toe als aan de Christenen. Deze afgodendienaars hebben verscheide benamingen; maar die zulk soort van volk betekenen, dat weinig het een van het andere verschilt. Men heeft hen den naam van *Chaldeërs*, *Nabatheërs*, *Kananeërs*, enz. gegeven. Daar zyn eenige sterrekundigen en eenige geneesmeesters van deze gezindheit te Constantinopel, maar in het koninkryk van Persië, naar de zee van Tabaristan, zyn zy in eene grote menigte. Zy zyn niet al te wel overtuigt van de onsterflykheit der ziele, noch van de straffen en beloningen in het andere leven. Zy wreken zich niet veel van de beledigingen, noch van de ongelyken, de welke men hen aandoedt, om dat zy dit alles aanmerken als natuurlyke uitwerkselen van hemelsche invloejingen, en zyn 'er niet meer over vertoornt dan wy zyn, wanneer wy een groten regen op ons voelen vallen, of wanneer de hette der zonne ons steekt in het heetste van den zomer. Zy noemen zich onder elkander *Mendai*, en behalven het Arabisch spreken zy een soort van verdorven Chaldeeusch, het welk zy met byzondere letters schryven; maar daar zyn weinige dan hunne priesters, die lezen of schryven kunnen. Deze priesters noemen zich *Scheichs*, dat is te zeggen oude mannen, en zyn de andere opperpriesters gehoorzaam, gelyk ook de monniken, en bisschoppen, de welke zy *Chanzebra* noemen. Zy geloven, dat *Issa*, *Jesus*, de ziel van Godt is, zyn welgeliefde, en dat hy niet is gestorven, maar dat de Joden alleen zyn schim gekruissigt hebben. Zy hebben drie offerhanden, waar van de eerste is van broodt, wyn en olie, de twede van een hoen, en de derde van een schaap. *Ricaut van 't Ottomannische keizerryk. Thevenot Oostersche reizen.*

SABELLIANEN waren zekere ketters in de derde eeuw, die hunnen naam van hunnen insteller SABELLIUS hadden. Deze was van Pentapolis, in Lybie, geboortig, en een leerling van den ketter Noëtus geweest. Hem worden ook de zelve dwalingen toegeschreven; zo dat Augustinus, Epiphanius en Philastrius niet te vrede zyn, dat zy uit deze twee eene byzondere sekte gemaakt hebben. Deze Sabellius was in den beginne rechtzinnig, maar verliet de kerk in het jaar 257, naardien hy leeraarde, dat Godt de Vader, Zoon en Heilige Geest maar een Persoon waren, gelyk de ziel, geest en ligchaam in ons maar eenen mensch uitmaken; ja men voegt daar by, dat hy van de drie Goddelyke Personen maar drie Goddelyke namen van een Persoon gemaakt heeft; maar anderen zoeken hem uit de aangehaalde gelykenisse, waar van zy zich in het verklaren van zyne lere bedienden, te verdedigen. Men zegt, dat hy deze zyne kettery uit de boeken der Joden, van welke vele in zynen tydt te Pentapolis waren, en uit andere apokryfe Evangeliën der Egyptenaren getrokken heeft, als in welke Christus gezegt wordt zyne discipelen geleert te hebben, dat de Vader en Zoon maar een Persoon zyn. Sabellius leeraarde zyne kettery eerst te Pentapolis. Wanneer nu Dionysius te Alexandrië daar van naricht kreeg, schreef hy daar over aan den Roomschen bisschop Sixtus, en nog te voren een brief aan Ammonius en Euphranor, waar in hy de kettery van Sabellius wederleide; waar op, naar eeniger mening, te Alexandrië in 't jaar 261 een provinciaal synode gehouden, en Sabellius als een ketter uit de kerke uitgesloten is. Of hy in het zelve jaar is gestorven, is onzeker. Zyne navolgers wierden *Unionisten*, ook *Monarchisten*, en *Patropassianen*, of Vaderlyders, genaamt. De eerste naam wierdt hem gegeven, om dat zy van de drie Goddelyke Personen maar een maakten met Sabellius; de twede, om dat zy leerden, dat zonder dit gevoelen de Goddelyke heerschappy niet bestaan kon, en de derde, om dat zy vast stelden, dat Godt de Vader het vleesch aangenomen en geleden hadt. Roscelinus heeft de kettery van Sabellius in de elfde eeuwe weder opgewarmt. *Epiphan. Hæres.* 57 *&* 60. *Augustin. Hæres.* 36 *&* 41. *Euseb. Præp. Euang. l.* 7. *Baron. an.* 260. *n.* 61. *seq. Poiret de Educat. liber. Christ. p.* 393. *seq. Basnage Histoire de l'Eglise T. I. l. XI. c.* 5. §. 6. *Arnold Ketter-Histor. I. D. III. B. VII. kap.* §. 21. *Wormius in Hist. Sabelliana c.* 1, 3.

SABELLICUS (MARCUS ANTONIUS COCCIUS) bloeide onder de geleerden omtrent het einde van de XV eeuwe. Hy was een smids zoon, en kwam ter wereldt in een kleine stadt van Italië, gelegen aan de rivier Tiverone. Hy gaf zich zeer vroeg en met zo veel yver aan de letteroeffeningen over, dat hy, eer hy nog eens een baardt hadt, bekwaam was een school te Tivoli te bestieren. Na dat hy eenig geldt met dat beroep gewonnen hadt, ging hy naar Rome om zyn nut te trekken uit de lessen van den vermaarden Pomponius Lætus, de welke hem met de gewonelyke plegtigheden, en voornamentlyk met die van hem een nieuwen naam te geven, in zyn school aannam. Deze naam was die van *Sabellicus*. In dit school beschaafde de nieuwe leerling van Pomponius zynen styl. Hy vertrok van Rome om te gaan onderwyzen te Udine, digt by Aquileja. Hy maakte zich door eenige werken met zo veel luister bekend, dat de magistraat van Vicenza hem tweemalen groter wedde aanboodt, en hem aldus naar hare stadt trok, om 'er de wetenschappen te leeraren. Hy bleef daar niet lang; want hy wierdt door den Raadt van Venetië beroepen om aldaar twee aanzienlyke en voordelige ampten te bekleden. Het eene bestondt in het schryven van de Geschiedenis van dat gemenebest, en het andere in het onderwyzen der wetenschappen. Hy kweet zich beter in het laatste dan in het eerste: want zyn historisch werk was opgepropt met vleieryen en onwaarheden. De reden daar van was; dat hy wel betaalt wierdt om oprecht en naauwkeurig te zyn omtrent zyne leerlingen, maar niet omtrent zyn schryven. Daar van daan komt het, dat hy zynen plicht beter als schoolmeester dan als geschiedenisschryver behertigde. Scaliger de vader beschuldigt hem, dat hy bekende, dat het Venetiaansche geldt hem zyne historische schriften of deedt uitgeven, of achterhouden. Hy ondernam daar na eene algemene Geschiedenis van het begin der wereldt af zamen te stellen, en gaf zich daar aan over tot aan het einde van zyn leven. Dit werk is in het licht gekomen; doch het is niet veel geacht. Paulus Jovius zegt, dat het een werk is, waar in de stoffen zo kort in een gedrongen zyn, dat zy niet meer dan een punt of stipje schynen; een algemeen gebrek in die schryvers, die de geschiedenis van de gehele wereldt in een of twee delen willen bevatten: zy verwurgen, om zo te spreken, alle zaken, en ontvouwen gene ter dege, waar door alles duister blyft. Sabellicus stierf van een Venus ziekte in den ouderdom van omtrent zeventig jaren. *Paulus Jovius* zegt niet in wat jaar, maar *Vossius* bewyst, dat het in het jaar 1506 is geweest. *Pierius Valerianus* heeft meer gematigtheit gebruikt omtrent de benaminge van zyne ziekte dan Paulus Jovius; hy zegt niet, dat het een Venusziekte was. Het is waar, dat de beschryving, die hy daar van geeft, verscheide tekenen behelst, die men op de onderstelling van Paulus Jovius klaar genoeg kan uitleggen. Vossius heeft aangemerkt, dat uit de lyst der geschiedenisschryvers van Udine blykt, dat Sabellicus tot het jaar 1513 heeft geschreven, dat door twee brieven van *Petrus Bembus*, geschreven in 't jaar 1506, die gewag maken van het sterven van Sabellicus, tegengesproken wordt. De vyfde brief van het IV boek zegt, dat hy den 17 April des jaars 1506 is gestorven. Vossius zegt ook, dat Sabellicus nog drie jaren na het voleindigen van zyne *Enneades*, die hy tot het jaar 1504 hadt gebragt, geleeft heeft. Men vindt by *Leander Alberti*, dat hy zyne *Enneades* tot 't jaar 1507 hadt gebragt, en dat de schryver in het zelve jaar is gestorven. *Bayle* heeft niet alleen de Latynsche overzetting van dat werk, te Keulen gedrukt in 't jaar 1567, nagegaan, maar ook het oorspronkelyke Italiaansch op de 149 bladzyde van den Venetiaanschen druk van 't jaar 1561. Dewyl hy zich niet vertrouwde op zynen natuurlyken zone omtrent zyne begravenisse, liet hy zelf zyn grafschrift uithouwen op zyn grafzark, het welk aldus luidde:

Quem non res hominum, non omnis ceperat aetas,
Scribentem capit haec Coccion urna brevis.

Dat is: „ Deze kleine grafstede bevat den schryver Coccion, „ welken noch de zaken der wereldt, noch alle eeuwen hebben „ kunnen bevatten". Onder stondt in 't Latyn: *M. Anton. Coccius Sabellicus, voor zich zelven by zyn leven.* Dit opschrift was niet zedig genoeg. Indien het een ander hadt opgestelt, zou men het kunnen laten doorschieten. Hy was opziender van de bibliotheek van den kardinaal Bessarion. Zyne oogen hadden de zelve kracht als die van Tiberius; want des nachts wakker wordende zag hy voor een poos klaarlyk zyne boeken en zyne kamer. In het jaar 1560 wierden al zyne werken te Basel gedrukt by Hervagius in vier stukken in folio; Voor dezen druk was 'er een uitgekomen by den zelven Hervagius in het jaar 1538, in twee stukken in folio; maar de zelve behelsde niet dan de *Enneades* en de tien boeken van voorbeelden, benevens een historisch Kort begryp, waar in de *Enneades* vervolgt wierden tot het jaar 1538. Dit Vervolg was gemaakt door *Casparus Hedio.* De druk van 't jaar 1560 was de zorg van *Cœlius Secundus Curio* aanbevolen, de welke daar een vervolg van de *Enneades* tot het zelve jaar by deedt. Het vierde deel behelst meest alle de kleine werkies van Sabellicus, men zegt hier meest alle; want zyne uitbreidingen over *Suetonius*, met zyne aantekeningen over dien schryver, en zyne oordeelkundige aanmerkingen over verscheide schryvers zyn daar niet onder. Deze kleine werkies zyn in twee boeken verdeelt, en verscheide malen gedrukt, onder anderen te Venetië in 't jaar 1508 in folio. Badius heeft ze in eene verzameling van diergelyke werken ingelascht, en uitgegeven in den jare 1511. Gruterus heeft ze mede in het eerste deel van zyne Schatkamer ingelascht. Voor het overige tasten de genen, die de *Enneades* van dezen schryver onder de boeken, die kort na het uitvinden van de drukkunst zyn uitgegeven, plaatsen, grotelyks mis. De Heer Beughem spreekt van een druk van dit werk te Mentz van het jaar 1442. Het is waar, dat hy zelf twyfelt; maar hy hadt volstrekt behoren te zeggen, dat het een misslag was; want Sabellicus was in 't jaar 1442 nog gene zeven jaren oud, en wanneer hy de LXIII boeken van zyne Historie liet drukken, droeg hy de zelve

zelve op aan den Doge van Venetië Augustinus Barbadigo, die tot deze waardigheit niet wierdt verkoren voor in 't jaar 1486. Sabellicus betoonde stervende als schryver de zelve tederheit, welke de vaders hebben voor hunne kinderen, die zwak en tenger zyn: want hy beval het drukken van een van zyne handschriften, dat echter niet diende dan om hem te onteeren. Egnatius, zyn amptgenoot, deedt het op de pers brengen, waar over hy gelaakt wierdt. De tytel van dit werk was: *Marc. Anton. Cocc. Sabellicus van de gedenkwaardige woorden en daden van alle volkeren en eeuwen, in X boeken.* Het zelve wordt als een nodig werk voor die zich in de letteren oeffenen aangeprezen, maar voornamentlyk aan die het bestier der scholen hebben, en aan de predikers. Ik geloof, zegt Bayle, dat het inderdaadt dienstig is voor die voorschriften aan jonge kinderen geven. Wat Egnatius betreft, die dit boek wereldkundig heeft gemaakt, men vindt zyn gedrag zeer vremd; de eene beschuldigt hem van ongestadigheit, onder voorwendsel, dat 'er tusschen hem en den overleden een lange oneenigheit was geweest; men wraakt in hem, dat hy van genegenheit was verandert, en dat hy als een goed vriendt hadt gehandelt met het handschrift van Sabellicus voor te staan. Anderen willen, dat hy het alleen door een overblyfsel van haat wereldkundig heeft gemaakt, en dat hy wel wist, dat de uitgave van zodanig een boek den roem van den schryver zou bezwalken. Hy verdedigde zich in eene voorreden, waar in hy staande houdt, dat de standvastigheit niet vereischt, dat een sterffelyk mensch een onsterffelyken haat voede; dat men een hert van metaal moest hebben gehad om niet geraakt te worden door de gebeden van een stervenden, en dat, wat hem aangaat, hy 'er zich zo van geraakt vondt, dat hy niet kon weigeren zynen plicht omtrent het handschrift te betrachten. By Jacobus Philippus van Bergamo, zynen tydgenoot, vindt men een grote lofspraak ter eere van Sabellicus. Maar Moreri heeft eenige misslagen begaan in 't artykel, dat hy van dezen Sabellicus opgeeft: want voor eerst is het vaderlandt van Sabellicus geen klein gehucht geweest, gelyk hy zegt; Leander Alberti getuigt, dat het eene sterke stadt was, zo ten aanzien van hare welgelegenheit, als van de vestingwerken, die men daar maakte; deze schryver voegt daar by, dat in het jaar 1533 Lodewyk van Gonzaga, veldoverste van het krygsvolk van Clemens den VII, deze plaats belegerde, en dat hy daar voor door een kanonkogel doodgeschoten wierdt. Ten twede, de wyze, op welke men de genen, die zeggen, dat Sabellicus afkomstig was *uit het huis der Cocciussen*, tegenspreekt, is niet aannemelyk. Moreri verzekert, dat het *geloofbaar genoeg is*, dat Sabellicus de zoon van een armen smidt was, *als men maar*, gelyk hy zegt, *acht geeft op den toenaam van Coccius, dien men nergens vindt dan in grafschriften en op grafnaalden, die men hem ter eere na zyne doodt heeft opgerecht.* Wie heeft ooit zo horen redenkavelen? Den bynaam van Coccius vindt men eigentlyk niet dan in grafschriften, enz. derhalven is het geloofbaar genoeg, dat de vader van Sabellicus een arme smidt was. Zie hier nog een anderen misslag; Moreri onderstelt, dat men, indien de bynaam van *Coccius* aan het huis van *Sabellicus* toekwam, reden zou hebben om te geloven, dat deze man afkomstig was van het huis der Cocciussen. Wat ongerymdheit! Het gaat vast, dat Sabellicus gedurende zyn leven den bynaam van *Coccius* aannam, en dat zyn grafschrift gemaakt is by zyn leven; want hy hadt het zelf laten uithouwen. Zie hier nog twee andere mistastingen van Moreri omtrent dezen Sabellicus. De eerste is, dat hy de jeugdt niet in kleine gehuchten onderwees, gelyk Moreri zegt, maar te Tivoli, dat eene bisschoppelyke stadt is. Den anderen misslag begaat hy, als hy zegt: *wy hebben van hem* de Historie der Enneades *in XI boeken, van het begin der wereldt tot op het jaar* 1504. Dit zyn zyne eige woorden; maar men kan niets belagchelyker zeggen. Hy hadt in Vossius gelezen, dat Sabellicus zich voornamentlyk hadt vermaard gemaakt door zyne beschryvinge van elf Enneades, dat is te zeggen door eene Historie, verdeelt in elf Enneades: hy beeldde zich in, dat het eene Historie was, verdeelt in elf boeken, en behelzende de verrechtingen *der Enneades.* Men moet weten, dat Sabellicus, de ouden willende navolgen, zyn werk niet van tien tot tien boeken wilde verdelen, als Titus Livius, maar van negen tot negen, gelyk het woordt *Enneades* te kennen geeft. Behalven Moreri hebben Mart. Zeilerus, *De Hist. P. I, pag.* 127. en Konig, *Biblioth. pag.* 712, omtrent de plaats van Vossius, rakende het woordt *Enneades*, misgetast. *Bayle Dict. Crit.*

SABELLIUS, een ketter, hoofdt der Sabellianen, van welke boven is gesproken. Zie dat artykel.

SABELLUS, een Latynsch dichter, de welke leefde ten tyde van Domitianus en Nerva. Hy gaf zeer onkuische werken in het licht, van welke men zelfs de opschriften niet zal aanhalen. Martialis spreekt van hem in zyn *XII boek.*

SABEUS, (FAUSTUS) geboren in het landt van Bresse, in Italië, verkreeg zo veel achting door zyne geleerdheit, dat paus Leo de X hem naar Rome riep, en opziender van de boekery van het Vatikaan maakte. Hy werkte met veel vrucht aan het vergroten van de zelve, hebbende ten dien einde verscheide lange en moeielyke reizen gedaan, die hem zeer slecht vergolden wierden. Hy morde daar ook krachtig over; maar zyne klagten maakten geen indruk op de vier volgende pauzen, die hem in hunnen dienst behielden. Zy bevorderden hem niet meer dan te voren, waar door hy reden kreeg om op nieuw te morren, vermits hy zyne zaken in een slechten staat vondt. Hy stierf te Rome in den ouderdom van 80 jaren onder de regering van Paulus den IV. Men heeft eenige boeken van zyn maaksel, te weten vyf boeken, bestaande in Latynsche puntdichten, die hy te Rome liet drukken in den jare 1556, en die hy aan Henrik den II, koning van Vrankryk, opdroeg. Voor deze opdragt kreeg hy eene goede beloning in geldt en klederen. Hy maakte ook eene Wereldbeschryving, en hadt veel deel aan de verzameling, die te Frankfurt gedrukt wierdt in 't jaar 1580, voor tytel voerende: *Picta Poësis Ovidiana*; hy heeft ook deel gehad aan den eersten druk van *Arnobius. Bayle Dict. Crit.*

SABINA, een landschap in den Kerkelyken Staat, grenst ten Noorden aan het hertogdom Spoleto, ten Oosten aan Abruzzo, ten Zuiden aan Campagna di Roma, en ten Westen aan dat gedeelte, dat men 't Erfgoedt van S. Pieter noemt, het welk door den Tyber daar van wordt afgescheiden. Magliano, een bisschoppelyke setel, is daar de hoofdstadt van. Zy is niet groot, maar zeer vruchtbaar in olie, wyn en vygen, en wordt door de rivier Farfa besproeit.

SABINA, gemalin van den keizer Adrianus. Hy ondekte eenige minnehandelingen, welke zy hadde, en hy deedt haar met vergift ombrengen. *Spartianus in het leven van Adrianus.*

SABINI, SABYNEN, een oud volk in Italië, het welk in het landschap tusschen Hetrurië en Latium woonde, waar van zy ook een gedeelte in hadden. De hoofdstadt van hun landt was *Cures*, waar van de Romeinen *Quirites* genaamt zyn. Daar op volgde *Reate*, oudtyds *Ruti* genaamt, in Umbrië, dat hedendaags het oude bisdom van Sabina is, het welk nu uit een klooster en eenige overgeblevene delen van deze stadt bestaat. De Romeinen schaakten ten tyde van Romulus de dochters der Sabynen, na dat zy de zelve tot eenige schouwspelen genodigt hadden. Hier op zeiden de Sabynen, om dezen hoon te wreken, den Romeinen den oorlog aan; doch deze tweedragt wierdt kort daar na, door bemiddeling der gemelde vrouwspersonen, geëindigt, als de welke hare vaders en broeders met hare mannen, de Romeinen, wederom verzoenden. Hedendaags behoort een stuk van het landt der Sabynen onder de provinciën van den Kerkelyken Staat. *Strabo. Livius. Plinius. Plutarchus.*

SABINIA TRANQUILLINA, de welke men kwalyk *Sabina* noemt, was de vrouw van den keizer Gordianus den III. Men heeft onder anderen twee gedenkpenningen van deze keizerinne gevonden, waar van men eene aanmerkelyke ontdekking gedaan heeft te Wenen in het jaar 1681. Men ziet aan des zelfs eene zyde de Eendragt, met deze letters: *Concordia Aug.* zo dat het zeggen van *Savot* niet doorgaat, voorgevende, dat alle de gedenkpenningen van deze vorstinne Grieksche opschriften hebben. *Hevin. Remarq. Gener.*

SABINIANEN maken eene gezindheit onder de oude Roomsche rechtsgeleerden, de welke eigentlyk de leerwyze van *Attejus Capito*, die onder Augustus te Rome in groot aanzien geweest is, behouden, maar den naam van *Massurius Sabinus*, die onder Tiberius geleeft heeft, of, zo anderen willen, van *Cœlius Sabinus*, die op *Cassius Longinus*, gelyk deze op den voorgedachten Massurius Sabinus, gevolgt is, bekomen hebben. Zy worden ook van den voorgenoemden Cassius Longinus *Cassianen* genaamt. In vele dingen spraken zy de Proculianen, of Pegasianen tegen, en hielden 't voor een zonde in het minste van de meninge hunner leeraars af te gaan. Dit duurde tot omtrent de tyden der Antonynen, na welke deze gezindheden van langzamerhandt zyn te niet gegaan, naardien de volgende rechtsgeleerden beider gevoelens zamen hebben vereenigt, en de Roomsche keizers de voorvallende twisten naar hun eigen goeddunken beslist hebben. *Balduin. ad* §. 8. I. *de J. N. G. & C. Hotomannus Anti-Tribonian. cap.* II. *Gothofredus Hist. Jur. cap.* 7. *Gravina.*

SABINIANUS, een paus, geboren te Volterra, wierdt na de doodt van Gregorius den Groten, de welke hem met den tytel van nuntius of gezant naar Constantinopel gezonden hadde, verkoren. De historieschryvers berichten, dat een geest oorzaak van zyne doodt geweest is, naardien hem in een gezicht een zyner voorvaderen zyn einde hadt vorzegt, dewyl hy op een tydt van een groten hongersnoodt geen koren onder de armen wilde uitdelen. Hy zat op den Roomschen stoel van den 1 September van 't jaar 604 tot den 19 February des volgenden jaars. *Anastas. in vit. Pontif. Baron. Annal.*

SABINIANUS wierdt in 't jaar 240 door de Karthaginenzen tot hunnen keizer verkoren; doch deze wierdt daar na van den gouverneur in Mauritanië genodigt om zich over te leveren, en zich aan Gordianus te onderwerpen. *Zosimus & Julius Capit. in Gordian.*

S. SABINUS, bisschop van Assise, martelaar ten tyde der vervolging van Diocletiaan met Marcellus en Exuperantius, zyne diakonen. Hy wierdt met hen gevangen op bevel van Venustianus, bevelhebber van Umbrië. Marcellus en Exuperantius stierven onder de pynigingen. Sabinus, na dat hy geweigert hadt den afgoden te offeren, bleef opgesloten in zyne gevangenisse, alwaar hy genas een kleinzoon van eene weduwe, de welke hem bystandt bewees. Venustianus, door dit wonderwerk geraakt, bekeerde zich, en deedt zich met zyne vrouwe en kinderen dopen. Maximianus Hercul. deze verandering van Venustianus gehoort hebbende, wierdt daar zo toornig over, dat hy terstondt naar Assise afzondt een hoofdman, genaamt Lukas, met bevel om Venustianus het hoofdt af te slaan. Lukas, dit hebbende uitgevoert, deedt Sabinus geesselen, tot dat hy den geest gaf. De feestdag van dezen heilige is in het Martelaarsboek van *Rabanus* gestelt op den 7 van Wintermaandt: nochtans viert men den zelven tegenwoordig in de Roomsche kerke, benevens dien van zyne metgesellen, op den 30 van die maandt. St. Gregorius de Grote spreekt van eene kapelle ter zyner eere gesticht digt by de stadt Fermo, alwaar hy van zyne overblyfselen deedt brengen, de welke hy verzocht hadde van Chrysanthus, bisschop van Spoleto,

leto. Hy maakt ook melding van een klooster ter zyner eere gebouwt in het gebiedt van deze stadt. Paulus Diaconus zegt, dat de Christen soldaten zorg droegen om St. Sabinus aan te roepen wanneer zy ten oorlog gingen.

SABINUS, bisschop van Herakléa, en een Macedoniaansch ketter, leefde tot het einde der regering van den keizer Theodosius den Groten. Hy verzamelde de handelingen van verscheide kerkvergaderingen, en gaf die in het licht, volgens het zeggen van Socrates. Hy schynt niet oneenzydig genoeg geweest te zyn, wyl hy de vaders van de Niceensche kerkvergadering weetnieten en onkundigen noemt, en Athanasius van alle oproer en kettery de schuldt geeft. Eenige schryvers zyn van gedachten, dat hy met den monnik Sabinus, die een kort begrip van alle, zo wel algemene als provinciale kerkvergaderingen geschreven heeft, een zelve persoon is. Dit heeft echter zeer weinig waarschynlykheit. *Socrat. Hist. Eccl. Cave Hist. Litt.*

SABINUS, een bisschop te Placentia, beroemd wegens zyne geleerdheit en Godzaligheit, woonde in het jaar 387 de kerkvergadering te Aquileja by. Ambrosius hieldt zeer veel van hem, wyl hy hem verscheide malen zyne schriften gegeven heeft om zyn oordeel daar over te laten gaan.

SABINUS, intendant of bestierder van den keizer Augustus in Syrië. Na de doodt van Herodes den Groten, koning der Joden, en het vertrek van Archelaus naar Rome, wilde hy zich meester maken van de sterkte van Jeruzalem en van de schatten van dien vorst. Hy nam zyn verblyf in het koninklyk paleis, en belastte den schatbewaarder hem rekening te doen, en aan de bevelhebbers hem hunne plaatsen in handen te stellen. De laatste weigerden hem te gehoorzamen, betuigende de zelve aan gene andere te zullen overgeven dan die gene, welke hen de zelve hadden toevertrouwt. Dit antwoordt was oorzaak van een zeer gevaarlyken oproer, en van de doodt van vele eerlyke lieden, zo van de eene als van de andere zyde: want de Joden, welke de onverzadelyke gierigheit van Sabinus zagen, vergaderden van alle kanten binnen Jeruzalem, onder voorwendsel van de plegtigheit van het Pinxterfeest, maar inderdaadt met voornemen om de onrechtmatigheit van dezen Romein te beteugelen. Men kwam tot een groot gevecht, waar in het de Joden kwaad hadden. De Romeinen staken de deuren van het vertrek, waar in de heilige schat was, in brandt, gingen daar in, en roofden alles. Deze intendant hadt daar van voor zyn deel vier honderd talenten, en de oversten met hunne soldaten deelden het overige. Dit vertoornde het volk dermaten, dat men op nieuw in de wapenen kwam, het koninklyk paleis belegerde, en Sabinus zo benaauwde; dat, byaldien hy niet spoedig gezonden hadt naar Varus, landvoogdt van Syrië, het met hem en de Romeinsche benden zou zyn gedaan geweest. Varus kwam tot zyne hulp met de benden, die hy nog hadt, nevens de troepen der naburige koningen, met voornemen om te straffen de genen, die ongelyk hadden. Maar Sabinus, die zich zelf schuldig kende, wachtte hen niet af, en vluchtte naar den zeekant, uit vreze van gestraft te worden, gelyk hy verdient hadt. Zo dra als de Joden het vertrek van dezen dwingelandt vernamen, en de aankomst van Varus, wierpen zy de wapenen neder, en kwamen hem te gemoet om zich te verantwoorden, en te klagen over de knevelaryen en wreedheden van dezen bestierder. *Jozeph. J. Oudh. XVII boek*, 11 *kap.*

SABINUS, een Syrisch soldaat, muntte uit in de belegering van Jeruzalem. Hy hadt een gelaat zo weinig voordeelig, dat men hem eerder zou genomen hebben voor een legerjonge dan voor een soldaat. Hy was mager, klein van persoon, en van eene zwakke gesteldheit. Nochtans hadt hy in een zo kwalyk gemaakt ligchaam eene ziel zo edel, zo verheven, en zo dapper, dat hy kon gehouden worden voor een der edelmoedigste en dapperste van het Romeinsche krygsheir Deze man, ziende, dat niemandt zich dorst aanbieden om storm te lopen op den toren Antonia, hoewel Titus zyne soldaten dapperlyk daar toe hadt aangemaant, en grote beloningen belooft aan den gene, die het eerst de bresch beklom, boodt zich voor de anderen aan; en met zich nemende elf van zyne makkers, welke zyne stoutmoedigheit wilden navolgen, nam hy zyn schildt in zyne linker handt, bedekte zyn hoofdt, en houdende zyn zwaardt in de regter, klom hy des morgens ten zes uuren tot den storm op, vorderde veel meer dan zyne medegesellen, en hieldt standt op de bressche, alwaar hy ten doel stondt voor alle de pylen en schichten der vyanden, welke hy met zabelslagen op de vlucht dreef. Doch hy wierdt eindelyk door een steen getroffen, die hem deedt vallen. De Joden gaven hem geen tydt om weder op te staan, wierpen zich boven op hem, en doodden hem. Hy wierdt zeer beklaagt van Titus en het gansche leger, het welk hem nooit hadt kunnen ondersteunen. *Jozeph. J. Oorl. VI boek*, 5 *kap.*

SABINUS, (AQUILIUS) een Roomsch Raadsheer en rechtsgeleerde, leefde in de derde eeuwe, en wierdt de Cato van zynen tydt genaamt. In het jaar 214 wierdt hy benevens Silius Messala, en in 't jaar 216 met Sextus Cornelius Amulius burgermeester. Men heeft hem voor den vader van Aquilia Severa, eene Vestaalsche nonne, gehouden, welke met den keizer Elagabalus is getrouwt geweest. Deze dwingelandt wilde zich gaarne van Sabinus ontdoen, waarom hy een overste van de lyfwacht bevel gaf hem te doden; doch deze hoorde niet wel, en meende, dat hy aan Sabinus zou bevel geven om uit de stadt te vertrekken, het welk hy ook deedt, en aldus dezen eerlyken man zyn leven behieldt. Ulpianus hadt hem zyne een en vyftig boeken opgedragen. Zyn zoon was *Fabius Sabinus*, van welken hier na zal gesproken worden. *Lamprid. in Heliogab.*

SABINUS, (AULUS) een Latynsch dichter, die onder den keizer Augustus geleeft heeft, heeft verscheide dingen geschreven, welke echter alle, behalven de drie brieven, welke drie van Ovidius gemaakte heldendichten beantwoorden (namentlyk den brief van *Ulysses* aan *Penelope*, dien van *Demophoön* aan *Phyllis*, en dien van *Paris* aan *Oenone*) verloren zyn; hoewel Vossius ook gaarne hem deze wilde ontnemen. Hy was bezig over een nieuw werk toen hy stierf, en heeft het zelve alzo onvolkomen moeten achterlaten. *Ovid. Amor. lib. XXI. Eleg.* 18. *de Ponto lib. IV. Eleg.* 16. *Vossius de Poët. Latin. Fabricius Bibl. Lat. p.* 263. *seq.*

SABINUS, (CLODIUS) een oud Latynsch dichter, die minneliederen geschreven heeft. Hy leefde tot den tydt van Ovidius, met welken hy ook te gelyk in den beginne een voorspraak en redenaar was. Hy heeft een werk van den Trojaanschen oorlog, en eenige brieven geschreven, waar in hy Ovidius zeer doorstrykt. Hy stierf jong, zo dat hy zyne aangevangene werken niet kon ten einde brengen. *Crinitus de Poëtis Latinis cap.* 63.

SABINUS, (CORNELIUS) overste van de lyfwacht van den keizer Caligula, verbondt zich in 't jaar 41 met Chæreas tegen dezen keizer, en was die gene, die hem den tweden steek toebragt. Hy kantte zich tegen de verkiezing van Claudius tot het keizerdom, en schoon de keizer daar na hem het leven wilde schenken, en daar by nog zyn ampt hem laten behouden, sloeg hy het echter af: want naardien zyn vriendt Chæreas wegens de gemelde zamenzwering sterven moest, begeerde hy ook van gelyken niet langer te leven. *Jozeph. Joods. Oudh. IX boek*, 1 *kap. Sueton. in vita Calig. c.* 58.

SABINUS, (FABIUS) zoon van Aquilius Sabinus, was een groot rechtsgeleerde te Rome, welken de keizer Alexander Severus zo hoog achtte, dat hy hem voor vele andere persoonen tot zynen staats-Raadt verhefte. *Lamprid. in Alexand. Severo. Rutil. in vit. Jurisc. in Fab. Sabino.*

SABINUS, (FLAVIUS) de oudste broeder van den keizer Flavius Vespasianus, en zoon van Titus Flavius Sabinus, verkreeg door zyne moeder Vespasia Polla, de welke in groot aanzien was, de waardigheit van Raadsheer, wanneer hy alle ampten, die hem opgedragen wierden, met lof bekleedde. Hy wierdt onder den keizer Nero stadvoogdt van Rome, en hoewel hy onder Galba van zyne ampten berooft wierdt, verhief Otho hem wederom, en gaf hem en zynen broeder Titianus, toen hy tegen Vitellius te veldt ging, de regering van de stadt. Na dat Vitellius tot keizer aangenomen was, liet hy, als stadvoogdt van Rome, de soldaten, die te Rome gebleven waren, den keizer zweren, gelyk hy ook daar na, toen zyn broeder Vespasianus tegen Vitellius te velde toog, dat ampt nog bekleedde. Terwyl de party van Vitellius de sterkste was, zo begaven zich vele, die het met Vespasianus hielden, uit de stadt; maar Sabinus, oud en zwak zynde, wilde zich niet te zoek maken. Hy maakte met Vitellius (die door de gelukkige voortgangen van Vespasianus tot het uiterste was gebragt, en zelf zo verre gekomen, dat hy beloofde het keizerdom te laten varen) een verdrag, waar uit echter zulk eene verwarring ontstondt, dat Sabinus, na dat hy op het Kapitool was geweken, daar in belegert, en naderhandt gebonden voor Vitellius gebragt wierdt, daar hy te vergeefsch zocht te spreken: want het volk hieldt niet op voor dat men hem het hoofdt afgehouwen, en zyn ligchaam naar de gerechtsplaats gesleept hadde. Dit geschiedde ter zelver tydt, als zyn broeder zich van het keizerdom meester maakte. Hy hadde den staat vyf en dertig jaren in burger- en krygsverrechtingen gedient, was zeven jaren bevelhebber in Mesië, en twaalf jaren binnen de stadt Rome geweest. Schoon hy zich op het laatst in zyn ongeluk zo heldhaftig niet betoonde, als men van hem verwachtte, stelde men toch vast, dat hy tot op dien tydt, dat Vespasianus keizer wierdt, de eer van zyn huis, ja de stut van Vespasianus geweest was. *Tacit. Hist. l. XII & XIII. Jozeph. van den Joods. Oorl. IV boek. Plutarch. in vita Othon.*

SABINUS (GEORGIUS) was in het jaar 1508, den 22 April, in de Mark Brandenburg geboren. Hy kwam in zyn vyftiende jaar op de akademie te Wittenberg, en leefde stil voor zich heen ten huize van Melanchthon. In den beginne wilde het met hem niet wel voort, waar over Joachimus Camerarius hem hoorde klagen en wenen; doch zyn yver overwon eindelyk alle zwarigheden, zo dat hy in alle wetenschappen, byzonderlyk in de dichtkunde, uitmuntte: want daar toe was hy van nature boven alle andere wetenschappen genegen, waarom ook Melanchthon hem riedt met vlyt zich daar op te leggen, en voornamentlyk om Ovidius na te volgen. Als hy het nu zo verre gebragt hadt, dat hy by eene zamenkomst van dichters een proef van zyne dichtkunde vertoonde, bekwam hy deswegen den naam van *Sabinus*, welken hy ook gedurig behouden, en daarentegen den naam van *Schulerus*, welken hy van zynen vader hadt, varen liet. Zyn boek, waar in de daden der Duitsche keizeren beschreven zyn, maakte hem in het eerst zo wel by de vorsten, als by de geleerden bekend, en Joachim de I; keurvorst en markgraaf van Brandenburg, Albert, mede markgraaf van Brandenburg, en de keurvorst, kardinaal en aartsbisschop van Ments hebben hem met hunne gunste vereert. Of hy nu wel daar na, op aanraden van zyne ouderen, de studie der rechten aanvaardde, liet hy echter de vrye kunsten niet varen, waar toe Camerarius en Eobanus Hessus hem aanmoedigden, en hy liet zich zeer gelegen zyn aan het lezen van de Grieksche schryvers. Hy heeft ook de byeenkomsten der geestelyken, aangestelt wegens de verschillen in den Godsdienst, bygewoont, namaals eene reize naar Italië gedaan, wordende te Venetië eerst van Hieronymus Alkander tot dichter gekroont, en naderhandt ridder gemaakt. Te Padua maakte hy zich by Petrus Bembus en Johannes Baptista Egnatius zeer bemind.

mind. Op zyne te rug reize fprak hy den ouden Erafmus te Freyburg, en hieldt zich eenigen tydt aan het keur-Mentzifche hof op, alwaar hy van den kancelier Albertus Turcq veel vriendfchap genoot. Hy heeft twee vrouwen gehad, welker eerfte geweeft is de dochter van Melanchthon, en met welke hy in 't jaar 1536, den 6 November, te Wittenberg trouwde. In het dertigfte jaar zyns ouderdoms maakte hem de keurvorft van Brandenburg Joachim hoogleeraar te Frankfort aan den Oder, daar hy de jeugdt de Latynfche redenaars en dichters moeft verklaren. Terwyl hy een treffelyk redenaar was, heeft de keurvorft zich ook van hem bedient. Dus heeft hy hem naar den Ryksdag te Regensburg gezonden, alwaar keizer Karel de V hem leerde kennen, en hem tot den adelyken ftandt verhief. Hy wierdt namaals aan Albert den I, hertog van Pruiffen, naar Koningsbergen gezonden, alwaar hy de nieuwe hogefchool hielp oprechten, en in 't jaar 1544, den 17 Augufty, de eerfte rector daar van wierdt, welk ampt hy met de toeftemming van zyn meefter drie jaren bekleedde. Naardien echter de verfchillen met Ofiander overhandt namen, en hy de zelve niet kon byleggen, leide hy zyne bediening neder, en begaf zich weder naar Frankfort, daar hy het overige van zyn leven niet meer met onderwyzen, maar met het waarnemen van ftaatszaken heeft gefleten, naardien hem de keurvorft tot zynen voornaamften Raadt hadt aangenomen. In het jaar 1560, in July, wierdt hy van den zelven als gezant naar Italië gezonden, van waar hy krank te rug kwam. Eindelyk is hy in den ouderdom van 53 jaren en 7 maanden in zyne geboorteftadt Frankfort geftorven. Zyn leven aangaande, hy leefde in zyne jeugdt wat los, naardien hy in het gefelfchap van eenige welluftige dichters te Wittenberg geraakte; maar toen hy ouder wierdt leefde hy zeer ordentelyk en matig, en men wift van hem niets te zeggen dan dat hy zich met den enkelen roem van een geleerden niet vergenoegde, maar naar hoger eerampten en aanzien ftondt, waar over in den beginne eenig misnoegen tuffchen hem en zynen fchoonvader Melanchthon ontftondt. Over zyne welfprekendheit hebben zich de koning van Polen Sigifmundus, de Raadt van Venetië, en de hertog van Florence verwondert; en zyn meefter heeft hem wegens zyne gefchiktheit, naarftigheit, en trouwe altydt hoog geacht. Zyn leven heeft Petrus Albinus befchreven, en te Wittenberg in het jaar 1588 laten drukken. In zyne fchriften heeft hy veel naarftigheit en oordeel laten blyken; maar voornamentlyk heeft hy zeer fraaie vaarzen gemaakt, en in die alle de ouden tot een voorbeeldt genomen. Zyne moeite is hem ook meeftendeels wel beloont. Zyne fchriften zyn: *Oratio de utilitate ftudiorum eloquentiæ*; *Libellus de electione & coronatione Caroli V*, welk boek van eenigen aan Melanchthon wordt toegefchreven; *Præcepta de carminibus ad veterum imitationem artificiofe componendis*; *Fabularum Ovidii interpretatio*; *Poëmata*; *Liber epiftolarum*; *De vita & rebus geftis Maximiliani*; *Germania*, & *Ifocratis Oratio de concordia domi conftituenda*, & *bello in Barbaros transferendo*, *in linguam Latinam converfa*; enz. *Adami in Vit. Philof. Camerarius in Vita Melanchth. & Eob. Heffi. Seckendorf Hift. van 't Lutherd. III boek*, §. 568. *Teiffier Eloges des homm. fçav. P. I. p.* 192. *&c. P. III. p.* 136. *&c.*

SABINUS, (MASSURIUS) een beroemd rechtsgeleerde ten tyde van den keizer Tiberius, was van de fekte der Sabinianen, welke C. Attejus Capito volgde, en is het gevoelen der oude rechtsgeleerden ftandvaftig bygebleven. Zyne fchriften waren: *Libri tres Juris civilis*; *Libri ad edictum prætoris urbani*; *Libri memorabilium*; *Commentarii de indigenis*; *Libri ad Vitellium*; *Libri Faftorum*; *De triumphis Romanorum liber*; *Liber affeffariorum*, & *Liber de furtis*. De overgeblevene ftukken van die fchriften heeft *Antonius Riccobonus* byeen verzamelt, en nevens andere in 't jaar 1568 te Venetië uitgegeven. *Fabric. Biblioth. Lat. pag.* 815 & 739. *Rutilius in Vit. ICt. c.* 50. *Bertrandus de Vit. ICt. l. I. c.* 4. *Grotius de ICt. l. II. c.* 1.

SABIONEDA, of SABIONETTA, eene kleine vafte ftadt en kafteel, met den tytel van hertogdom, in Italië, tuffchen het Mantuaanfche, Parmefaanfche en Kremoneefche gebiedt gelegen. Voormaals voerde eene linie uit het huis van Gonzaga van deze ftreek haren naam. Zie GONZAGA. Maar naardien in 't jaar 1591 Vefpafianus Gonzaga, hertog van Sabioneda, zonder mannelyke erven ftierf, wierdt zyne dochter Izabelle, gemalin van den vorft Caraffa te Stigliano, erfgenaam van dit hertogdom, en als haar zoon Antoni, hertog van Mondragone, maar eene princes achterliet, die aan den hertog van Medina de las Torres getrouwt was, zo ontftondt tuffchen den zelven en zynen zone en tuffchen de vorften van Bozzolo, die van eene zydelinie van Sabioneda waren, een langdurig verfchil wegens Sabioneda, tot dat eindelyk de eerfte ftierven, en Sabioneda als toen in 't jaar 1689 van den gouverneur van Milaan ingenomen, en namaals aan den hertog van S. Piedro, met name *Francefco Maria Spinola*, verkocht wierdt. Bozzolo verzocht hier op het leen van Sabioneda van het keizerlyke hof, maar kreeg eindelyk wegens de Spaanfche tegenkanting dit befcheidt, om 150000 Ryksdaalders, die de hertog van S. Piedro hem voor zynen eifch hadt aangeboden, aan te nemen, of aan de kroon van Spanje 200000 Ryksdaalders voor de verbeteringskoften te betalen. Ondertuffchen hadden de Franfchen in den Spaanfchen oorlog om dit erfrecht Sabioneda bezet, en de gemelde Duca di S. Piedro kwam niet tot het bezit van dit hertogdom: ook waren in 't jaar 1703 de hertogen van Bozzolo uitgeftorven, en toen de Franfchen in het jaar 1707 uit kracht van een traktaat van Sabioneda moeften afzien, wierdt in het volgende jaar de hertog van Guaftalla, als naafte bloedverwant van het huis van Bozzolo, met Sabioneda van den keizer beleent. *Memoir. Ital. p.* 560. *Lehm. Herrfch. Eur. P. II. p.* 334.

SABLÉ, eene kleine ftadt in het Franfche landfchap Orleanois, 25 mylen Noordwaarts van Angiers, en dertig Zuid-Weftwaarts van Mans gelegen.

SABLESTAN, in het Latyn *Sableftania*, eene inlandfche provincie in het koninkryk van Perfië, tegen het Ooften, tuffchen Chorazan Noord-, en Cherman, of Karamanië Zuidwaarts. De befte fteden in deze provincie zyn Zaran, Buft en Nebefakt. In dit landfchap is het allerfterkfte en befte kafteel van gansch Perfië. *Tavernier.*

SABOTUS, een afgodt van de oude Silefiërs, welken zy op den Saboto of Sotenberg gedient hebben. Men meent, dat deze naam afkomt van *Jupiter*, of *Bacchus Sabafius*, of ook wel geheel van den naam *Zebaoth*; maar dit zyn maar giffingen. *Ditmar. lib. VIII. Anon. Annot. ad Sommeri Diff. de Onophagia Silef. p.* 12.

SABRA wordt opgegeven voor den naam van eene fchone princes, die omtrent 1000 jaren voor de geboorte van Chriftus door eenen der oude koningen van Brittenlandt, *Locrinus*, by eene gevangene Duitfche vorftinne, *Eftrildis*, zou geteelt, en daar na, met hare moeder, van de eerzuchtige moeder van dezes konings gemalinne, Guendole in een vloedt verdronken zyn, dien men daar na van haar *Sabrina* of *Severn* genoemt heeft. *Miltons Engelfch. Hift. I. B.*

SABUGAL, eene kleine ftadt, met een flot, in de Portugeefche provincie Beira, tuffchen Guarda en Idanha, gelegen op de grenzen van het Spaanfche landfchap Eftremadura. Koning Philips de II heeft 'er den tytel van een graaffchap aan gegeven, het welk gefchiedde ter gunfte van de markgraven van Caftelbranco, de welke heeren daar van zyn. *Colmenar Delic. de l'Efp. p.* 734.

SABURRANUS, een opperbevelhebber van het Roomfche leger, leefde ten tyde van den keizer Trajanus, en was die gene, tot welken deze keizer, als hy hem den degen overgaf, zeide: „ Neem dezen degen, en gebruik hem tot mynen dienft, als „ ik u dat billyk is bevele; maar belaft ik u iets, dat onrechtvaar„ dig is, zo bedien u van den zelven tegen my". *Aurelius Victor.*

SABUS was, als men voorgeeft, de vader van *Sabinus*, van welken de Sabynen hunnen naam bekomen hebben. Gelyk nu de ouden de ftichters van hunne gemenebeften als goden vereerden, dus hebben ook de Sabynen Sabus als een godt aangebeden. Als zy te Rome kwamen, namen zy hunnen godt mede derwaarts, en de Romeinen bouwden hem een tempel naby dien van Quirinus. Behalven den naam van *Sabus* gaf men hem nog andere namen: want men noemde hem *Semocaper*, een halven bok, of, gelyk eenigen by Ovidius lezen, *Semicaper*; insgelyks *Sagus*, of *Sangus*, *Sancus*, en *Fidius*, of den godt der trouwheit. *Ovidius* fpreekt van drie, die dezen naam gevoert hebben. De Romeinen zyn de eerfte, die hem *Sancus* genoemt hebben, welke benaming naderhandt in *Sanctus* is verandert. *Livius. Plutarchus & Auguftinus de C. D. l. XVIII. c.* 19. & *Lud. Vives in Comment. ad h. l. Voffius de Orig. & Progreffu Idololatr. lib. I. cap.* 12.

SACADAS, of SACAS, een Griekfch treurfpeldichter, was de eerfte, die ieder koppelvaars en ieder koor naar een byzondere melodie zingen liet. *Pindarus* fpreekt van hem, als mede *Paufanias*, *Plutarchus*, en *Suidas*.

SACÆ, een volk in het oude Scythië, het welk tuffchen het gebergte Imaüs en de Alanifche Scythen woonde, het welk oudtyds, als *Sanfon* bericht, het landt der Chazalgitifche Tartaren is. Deze *Sacæ* waren een wreed en woeft volk, gelyk Plinius en Strabo verhalen. *Dionyfius Africanus* befchryft hen aldus:

Inde Sacæ certis nimium gens dura fagittis.

SACÆA, of het *feeft der Sakken*, was een feeft by de Perfianen, waar in zy een gevangen, die op den hals zat, koninklyke klederen aantogen, hem op den troon zetten, en eenige dagen naar zyn welgevallen lieten leven. Zy gaven hem te eeten en te drinken wat hy eifchte, en het ftont hem vry des konings byzitten te gebruiken. Maar wanneer deze dagen voorby waren, trokken zy hem wederom uit, geeffelden hem de ftadt door, en hingen hem eindelyk op. *Strabo* zegt voor de waarheit, dat dit feeft zynen oorfpronk heeft van de *Saci*, een Scythifch volk, 't welk Cyrus overwonnen, en ter gedachteniffe dit feeft ingeftelt heeft. *Caftellan. de Feftis Græc. Seldenus de diis Syris. Briffonius de regno Perfarum l. II. p.* 187.

SACCA, eene zeeftadt in Sicilië, in het dal van Mazara, wordt in de Latynfche tale *Safa*, *Xacca*, of *Sacca* genaamt, en is de zelve ftadt met der ouden *Thermas Salinuntias*. Zy legt 12 mylen Ooftwaarts van Mazara, en 40 van Gergento. Fridericus Cornelius, biffchop van Padua, en graaf van Sacca, gaf in 't jaar 1579 eenige fynodale befluiten uit.

SACCANIA is de Zuidelykfte provincie van Morea, begrypt in zich Korinthen en Argos, waar in de fteden Argos, Korinthen en Napoli di Romania gelegen zyn.

SACCARII PORTUS ROMÆ wierdt onder de Roomfche keizeren genaamt eene zekere opfchryving van menfchen, wier ampt medebragt het koorn uit de haven in de koornhuizen te brengen. *Zimmerm. Floríleg. p.* 691. *Pitifcus.*

SACCHETTI, (URBANUS) kardinaal, was geboren te Rome den 13 May 1640 uit een geflacht, oorfpronkelyk van Florence, en dat eenige mannen heeft voortgebragt, die wegens hunne aan den Apoftolifchen ftoel bewezene dienften bevordert zyn tot de hoogfte krygsampten. Zyn vader, *Julius Sacchetti*,

chetti, ontfing van Urbanus den VIII den kardinaalshoedt; en indien de Spaanschen hem niet hinderlyk waren geweest, zou hy in twee Conclaven de pausselyke waardigheit daar af gebragt hebben. Op begeerte van dezen kardinaal tradt Urbanus Sacchetti mede in den geestelyken staat, en wierdt van den zelven zo wel geholpen, dat hy de waardigheit van klerk van de kamer, en verder van kamerauditeur verkreeg. Eindelyk wierdt hy van Innocentius den XI den 1 September in 't jaar 1681 kardinaal en bisschop van Viterbo gemaakt. Hy hadt den roem van een oprecht, eerlyk en goedaardig man. Hy hadt het in allerlei wetenschappen, byzonder in de historiën en burgerregering, zeer verre gebragt, maar hy hadt de gave niet zulks te uiten, of van zich te geven. Wegens den kwaden dienst, welken de Spanjaarden zynen neef betoont hadden, was hy altydt zeer goed Fransch gezind. Dewyl hy een geruimen tydt voor zyne doodt met beroerdheit geplaagt, en een liefhebber van het gemak was, droeg hy zynen neef zyn bisdom op. Zyne nicht trouwde hy uit aan den grave van Kaprara, broeders zoon en eenige erfgenaam van den keizerlyken generaal veldmaarschalk van dien naam. Hy stierf den 6 April in het jaar 1705. *The present State of the Court of Rome p.* 84. *Mercure Historique May* 1705. *La Giusta Statera de Porporati num.* 18. *p.* 20.

SACCHINI, (FRANCISCUS) een Italiaansch Jesuit, geboren in het bisdom van Perugia, was geheimschryver van den generaal der Jesuiten, Mutio Vitelleschi. Hy vervolgde de door *Nicolaus Orlandini* begonne Historie van de Jesuitenorde, en gaf nog andere werken uit, waar onder het leven van den heiligen *Paulinus*, en dat van *Canisius* was. Hy stierf in 't jaar 1625, den 26 December, te Rome, in het 55 jaar zyns ouderdoms. *Sotwel Bibl. S. J.*

SACCHUS deedt een veldtocht in Indië, en bouwde een brug over den Euphraat, op die plaats, daar de stadt Zeugma stondt, de welke tegenwoordig een landstadt is, de brug van Membigz genaamt. Alhier wierdt een dik touw bewaart, het welk van wyngaardranken en ypen-tenen gemaakt was, waar van men zich bediende om de gemelde brug vast te maken. De Heer le Clerc zegt, dat 'er zo een man nooit in de wereldt is geweest, en voegt daar by, dat Pausanias van Bacchus spreekt.

SACCOPHOREN was eene zekere gezindheit onder de Messaliaansche ketters, welke daar van den naam hebben bekomen, dat zy zich met grove zakken plagten te bedekken.

SACELLARIUS, van *Saccus*, *Saccellus*. Dus wierdt in de middeleeuwen aan de hoven zo een bediende genoemt, die over de heimelyke schatkist van zynen heer gestelt was, diergelyke bediening 'er ook aan het pausselyke hof geweest is. Maar in de Griekse kerk was het een geestelyke, die over de omleggende kerken en kloosters het gebiedt hadt. *Du Fresne Gl. Gr.*

SACHS, (JOHAN) geheimschryver der stadt Thoren, en daar na Hollandsche afgezant in Polen, was te Fraustadt, in Polen, alwaar zyn vader burgermeester was geweest, geboren in het jaar 1641, en leide zich op de rechtsgeleerdheit. Hy schreef in 't jaar 1665 tegen *Hermannus Conringius*, onder den naam van *Franciscus Marinius* zyn beroemd boekie *De scopo Reipublicæ Polonicæ*. In het jaar 1669 wierdt hy geheimschryver te Thoren, maar bedankte in het volgende jaar, en deedt eene reize naar vremde landen, zelf tot aan het eilandt Ceilon toe, maar stierf onderweeg in het 30 jaar van zynen ouderdom. *Zernecke im Anhang zur Thornischen Chronick.*

SACHSEN, SACHSENHAUSEN, enz. Zie SAXEN, SAXENHAUZEN, enz.

SACKVIL, een voornaam geslacht in Engelandt, daar het zelve met *Wilhem* den Veroveraar uit Normandië is overgekomen. ROBERT *van Sackvil*, ridder, hadt grote goederen in de graafschappen van Essex en Suffolk onder de regering van Henrik den I. JORDAN *van Sackvil* was zyn zoon en erfgenaam, die tot navolger hadt GODEFROI, en deze een anderen JORDAN, die gevangen wierdt in den veldslag van Evesham. Vele van zyne nakomelingen waren ridders, en hadden grote goederen in het graafschap van Suffex en elders, en hadden hun gewoon verblyf te Buckhorst. JOHAN *van Sackvil*, ridder, was een van hunne nakomelingen. Hy trouwde met de dochter van Wilhem Bliekling, uit het graafschap Nordfolk, zuster van Thomas, grave van Wilt en Ormond, van welke hy hadt RICHARD, een groot rechtsgeleerde. Hy wierdt opgevoed in het huis, genaamt *Inner-Temple*, omtrent het einde der regering van Henrik den VIII. Hy was een der bestierders van dat huis van het 1 tot het 6 jaar der regering van Elizabeth, zynde een ridder. Hy was ook kancelier van het hof der vermeerderingen onder de regering van Maria, lidt van den geheimen Raadt onder Elizabeth, en onderschatbewaarder van den Exchequer. Hy trouwde met Winefride, dochter van Johan Bruges, ridder, by welke hy hadde *Agnes*, getrouwt met Gregorius Fienes, heer van Dacres, en THOMAS, die hem opvolgde. Zyne weduwe hertrouwde met Willem, marquis van Winchester. Thomas wierdt ridder gemaakt door den hertog van Nordfolk den 8 Juny 1567. Op den zelven dag wierdt hy baron gemaakt, met den tytel van Lord Bukhurst, en drie jaren daar na gezonden als gezant aan de Staten Generaal, wegens het misnoegen, dat zy hadden over het beleidt van den grave van Leicester, om die verschillen te beslissen. Dit gezantschap bragt hem in onmin met dien grave, die hem voor eenige maanden in zyn huis deedt bewaren; maar de graaf gestorven zynde, maakte de koningin Elizabeth hem grootschatbewaarder, en een der commissarissen tot het oeffenen van het ampt van graaf maarschalk in Engelandt. Koning Jacobus de I maakte hem in het eerste jaar zyner regering grootschatmeester voor zyn leven; en den 13 Maart daar aan volgende maakte hy hem graaf van Dorset. Hy was ook ridder van den Kousseband, en kancelier van de hogeschole van Oxford. Hy stierf aan eene beroerte den 9 April 1608, zittende aan de tafel in den Raadt, de koninginne Anna daar tegenwoordig zynde. Hy was een man van een goed gelaat, en die grote gaven hadt; maar die in zyne jeugdt zeer verkwistend was geweest. Maar de koningin Elizabeth, aan welke hy vermaagschapt was, ziende, dat hy vol schulden begon te worden, maakte hem schatbewaarder, het welk zyne zaken herstelde, en zyne waardigheit vermeerderde. Hy was een zeer geleerd man, en van een vrolyken aardt; hy schreef wel, was niet ingewikkelt in eenige staatsparty, maar getrouwelyk verknocht aan die der koninginne. Hy hadt tot opvolger zynen zoon ROBERT, die een gasthuis stichtte voor 31 arme menschen te East-Greenstedt, in Suffex, en het zelve met 330 ponden Sterlings jaarlyksch begiftigde. Hy heeft twee vrouwen gehad, namentlyk, Margareta, dochter van Thomas, hertog van Nordfolk, en Anna, dochter van Johan Spencer, en huisvrouw van Henrik, Lord Compton, by welke hy gene kinderen hadt. Zyn oudste zoon zonder kinderen gestorven zynde, volgde hem RICHARD, zyn twede zoon van zyne eerste vrouwe. Twee dagen na de doodt van zynen vader trouwde hy met Anna, eenige dochter en erfgename van Georg, graaf van Cumberlandt. Hy hadt by haar *Thomas*, die zonder kinderen stierf; *Margareta*, getrouwt met Johan, grave van Thanet, en *Izabelle*, getrouwt met Jakob, grave van Northampton. Hy stierf den 28 Maart 1624. EDUARD SACKVIL, zyn jongste broeder, volgde hem op. Deze wierdt aanstonts grootkamerling van de koningin Maria, gemalin van Karel den I, en daar na van dezen prins. Hy trouwde met Maria, dochter en erfgename van Georg Curson van Croxhall, in het graafschap Derby. Hy stierf in de maandt May des jaars 1652. Hy hadt tot opvolger RICHARD, zynen zoon, de welke trouwde met Françoise, dochter van Leonel, grave van Midlesex, zyn broeder. Hy hadt daar by drie zonen. KAREL, Lord Bukhurst, *Eduard* en *Richard*; en drie dochters, *Elizabeth*, getrouwt met den Lord Broghil, zoon en erfgenaam van den grave van Orreri, in Ierlandt; *Anna*, getrouwt aan den grave van Hume, in Schotlandt, en Françoise, getrouwt met Georg Lane, ridder. Karel is getrouwt met Elizabeth, dochter van Henrik Bagot de Pipehall, in het graafschap Warwik, weduwe van Karel, graaf van Falmouth. Hy is graaf van Midlesex gemaakt den 4 April van het 27 jaar der regering van Karel den II. *Dougdale.*

SACOTTAY, eene stadt in Indië, over de rivier den Ganges. Zy is gebouwt aan de rivier Menan, in het koninkryk van Siam, omtrent de grenzen van dat van Pegu. *Maty Dict.*

SACRATUS, (PAULUS) kanunnik te Ferrara, dat zyn vaderlandt was, bloeide in de XVI eeuwe, en was een van die zich overgaven aan het verbeteren van de Latynsche tale, daar hy in uitmuntte, gelyk de brieven, die hy schreef aan Paulus Manutius, aan Riccoboni, aan Muretus, en aan verscheide andere geleerden, en die hy in den jare 1579 in 't licht gaf, getuigen. Zy zyn naderhandt meer dan eens herdrukt. De andere werken van Sacratus zyn: een boek over *Genesis*; een boek over de *Psalmen*; een boek over den Brief van *Jacobus*; enz. Hy droeg de zelve op aan zynen broeder *Jacobus Sacratus*, bisschop van Carpentras. Hy hadt vele jaren met zyne letteroeffeningen te Padua, gelyk ook met reizen doorgebragt. Aan het einde van zyne Brieven vindt men twee kleine redenvoeringen, welke dienen tot verdediging van twee prelaten, die tegen de gewoonte hunne voorschriften in de gemene tale hadden geschreven, het welk zy gedaan hadden om dat het meeste gedeelte der kerkelyken van hun bisdom geen Latyn verstondt. Hy stierf in zyn vyf en zeventigste jaar, het welk zyn grafschrift te kennen geeft, 't welk men ziet in de hoofdkerk van Ferrara, en door de zorge van zynen broeder, den bisschop van Carpentras, is opgerecht. Maar het jaar van zyne doodt wordt daar in niet gemeld, het welk iets seldzaams is. Jacobus Sadoletus, bisschop van Carpentras, en kardinaal, oom van zyn moeders zyde, hadt de moeite genomen van hem te onderwyzen. *Bayle Dict. Crit.*

SACRED, CLERACH, of CLERGY-ISLE, een van de Westersche eilanden van Schotlandt, heeft schone weilanden en overvloedt van eieren van zeevogels. *Buchan.*

SACRED, of *Sanctuary-Islands*, *Isles du Sanctuaire*, in 't Latyn *Flavana*, zekere eilanden, 50 mylen van Lewis, onder de Westersche eilanden van Schotlandt gelegen. Zy zyn voorzien van vele bergen vol kruiden, maar onbewoond. Men vindt 'er geen viervoetig gedierte, of het moesten wilde schapen zyn, welker vleesch niet goed is om te eeten.

SACROBOSCO, (JOHANNES DE) anders *Holywood* genoemt, om dat hy in eene stadt van dien name, gelegen in Jorkshire, in Engelandt, en thans *Hallifax* geheten, geboren was, leefde in de XIII eeuwe, en wierdt voor den geleerdsten en bekwaamsten wiskunstenaar van zynen tydt gehouden. Hy studeerde eerst in Engelandt, op de hogeschole van Oxford; maar alzo die van Parys in dien tydt zeer beroemd was, begaf hy zich derwaarts, en schreef daar zyn boek *De sphæra mundi*, het welk Clavius, Pierius Valerianus, Elias Vinetus, en Petrus Nonius naderhandt met hunne aantekeningen en verklaringen hebben opgehelderd, zynde in verscheide talen overgezet. Hy schreef ook een boek *De Computo ecclesiastico*, en overleedt te Parys in den jare 1256, als uit de vaarzen, op zyn grafzark uitgehouwen, blykt. *Vossius de Scient. Mathem. Blancanus.* enz.

SACROVIR, (JULIUS) geboren in 't landschap der Heduërs, in

in Vrankryk, het welk tegenwoordig het Autunois genoemt wordt, was de geen, die den opstandt der Galliërs tegen de Romeinen onder de regering van den keizer Tiberius aanstookte en voortzette. Hy vocht, om des te beter te verbergen, dat hy de aanlegger van dezen opstandt was, in 't leger der Romeinen tegen zyne eigene party, maar was blootshoofds, waar aan hem zyne makkers kenden, en hem verschoonden. Door deze stoutheit kreeg hy eene bekwame gelegenheit om zich van de stadt Autun, in dien tydt Augustodonum genaamt, zynde de hoofdstadt van 't landt, en een plaats, daar de zonen der edelste en voornaamste Galliërs studeerden, meester te maken. Wanneer Tiberius tyding kreeg van de onverwachte verovering van deze stadt, vreesde hy, dat hy gansch Gallië zou kwyd raken, om dat de groten van 't landt, als boven gezegt is, hunne kinderen in die plaats hadden, en alzo gemakkelyk zouden kunnen bewogen worden de zyde van Sacrovir te kiezen. Deze bragt ondertusschen een leger van 40000 man op de been, en onder anderen een zeker getal van slaven, die kampvechters waren, en wegens hunne zware yzere harnassen, waar mede zy van het hoofdt tot de voeten gewapent waren, *Crupellarii* genoemt wierden. Maar zamen handgemeen geworden zynde beantwoordde de uitkomst van den slag de dapperheit van den aanvoerder der oproerigen niet: want doordien het leger van Sacrovir in de krygsoeffeningen onbedreven was, en de zwaar gewapende slaven, die in staat waren om standt te houden, niet vechten konden, wierden de oproerigen door het Romeinsche leger wel haast op de vlucht gedreven, en Sacrovir genoodzaakt binnen de stadt Autun te vluchten. Maar doordien hy daar niet zeker was, begaf hy zich met eenige van zyne getrouwste aanhangers in een daar niet verre van daan gelegen buitenwerk, daar hy zich zelf om het leven bragt. Zyne makkers volgden zyn voorbeeldt, en bragten de een den ander om, stekende met eenen het huis, waar in zy waren, in brandt, zo dat zy alle door het vuur verteert wierden. *Tacitus Jaarboeken 't III boek.*

SADATA, een burgt in Spanje, gelegen aan de rivier van Riguel, in Arragon, op de grenzen van Navarre, en tien mylen van Jaka, ten Noorden. Men neemt het voor het oude *Attilia*, een kleine stadt der Vascons. *Mary Dict.*

SADEEL, of SADAEL. (ANTONIUS) Zie CHANDIEU. Hy stierf te Geneve in den jare 1591, en zyne Godgeleerde schriften zyn in vier stukken byeen gedrukt.

SADEUR (JACOBUS) is de schryver van eene *Nieuwe reize naar het Zuidlandt*, gedrukt in den jare 1692. De naam van zynen vader was ook *Jacobus Sadeur*, en die van zyne moeder *Willemyne Itin.* Beide waren zy geboren te Chatillon, aan de Bar, onder het gebiedt van Rhetel, in Champagne; doch zy hadden zich naar Amerika begeven, maar keerden na een verblyf van negen of tien maanden te Port Rojal den 25 April des jaars 1703 weder naar Vrankryk. Veertien dagen scheep geweest zynde bragt de moeder dezen zoon ter wereldt, die het onderwerp van dit artykel zal zyn. De vader en de moeder kwamen beide omtrent de Kaap Finnisterre, daar hun schip strandde, om 't leven, maar het kindt wierdt als door een wonderwerk behouden, en aan eenen der inwoonderen overgegeven. Ten twede maal in een diergelyk gevaar behouden raakte hy by eene Portugeesche mevrouwe, met welker zone hy zich tot de letteroeffeningen begaf. Hy wierdt in 't jaar 1623 door zeerovers genomen. Hy stondt op het punt om ten derde male schipbreuk te lyden, maar wierdt door een schip, naar Indië varende, gered. Echter kon hy een vierde schipbreuk niet ontgaan, dat hem gelegenheit gaf door toeval (doch niemandt is verplicht het te geloven) in het Zuidlandt aan te landen. De wyze, op welke hy zegt dat hy daar aankwam, hoe hy de wilde beesten, die hem zochten te verscheuren, overwon, en hoe hy na een verblyf van twee en dertig jaren aldaar eindelyk in het eilandt Madagaskar kwam, dit alles is zo vremd en wonderlyk, dat men waarschynlyk geen vremder zal vinden noch in *Arioste*, noch in *Amadis van Gaulen*: ook maakt men hier geen gewag van Jacobus Sadeur en van zyne reize naar 't Zuidlandt als van een waarachtig persoon en van eene ware reize: men heeft 'er hier voornamentlyk omstandig van willen spreken, om iets te voegen by de herssenschimmen van Antoinette Bourignon: want men moet weten dat Jacobus Sadeur, die zich uitgeeft voor een halfslag, of man-wyf, verhaalt, dat hy daar door van de doodt verlost wierdt in een landt, daar ieder een hermaphrodiet was, en daar men alle, die in onze gewesten leven, handelde als zeemonsters, waar mede men geen medelyden heeft. *Alle de Zuidlanders*, zegt hy, *zyn hermaphroditen, en indien het gebeurt, dat een kindt, dat maar eene kunne heeft, ter wereldt komt, brengt men het daar om hals als een wanschepsel.* Maar hy drukt zich niet klaar uit omtrent de wyze van de voortteelinge. Hy zegt, „ dat hy in al den tydt, dat hy onder „ de Zuidlanders heeft verkeert, niet heeft kunnen ontdekken „ hoe de voortteling daar geschiedt, en dat zy zulk een gro„ ten afkeer hebben voor al dat het beginsel aan 't leven „ geeft, dat twee Zuidlanders, hem op een tydt daar iets „ van hebbende horen zeggen, van hem met zulk een afgryzen „ wegliepen, als of hy een grote misdaadt begaan hadt". Des niettegenstaande doedt hy klaar begrypen, *dat de kinderen ter wereldt komen als de vruchten aan de bomen.* Antoinette Bourignon zegt ergens, „ Dat de zonde in den mensch het werk van Godt „ heeft bezwalkt, en dat, in plaats van menschen te zyn, zy „ monsters zyn geworden, naardien de natuur by hen in twee „ onvolmaakte kunnen is verandert, onmachtig om alleen huns „ gelyken voort te brengen, gelyk de bomen en planten doen, „ die daar omtrent meer volmaaktheit doen blyken dan de man„ nen en de vrouwen, onbekwaam om alleen voort te brengen, „ maar door vereeniging van den eenen met de andere, verselt „ met smert en ellende". Indien men den invloedt der zonde buiten stelt, zal de leer van deze vrouwe en die van den Zuidlander zeer wel met malkander overeenkomen. Het is te verwonderen, dat geen van beide gezien heeft, dat hunne gewaande uitmuntendheit der planten boven den mensch ten aanzien van de voortteling eene onware onderstelling is, want het is wel waar, dat ieder plant hare vrucht en zaadt voortbrengt, onafhankelyk van eene andere plant, maar het is niet waar, dat de zelve een andere plant in en door zich zelve voortbrengt. Wat heeft ze dan meer dan de mensch? Brengt een man in zich zelve zonder toedoen van de andere kunne geen mannelyk zaadt voort, als een graan of kern in de planten, daar een ander uit voortkomt? Ja, zal men zeggen; maar zonder de hulp van de andere kunne zal het mannelyk zaadt niet voortbrengen. Maar gelooft gy, dat het zaadt der planten niet nodig heeft, dat het in een moederplant ontfangen worde, op dat het eene plant worde? Moet het niet eerst in de aarde ontfangen worden? Is dat niet eene afhankelykheit van een ander zo groot, maar min vermakelyk dan die Antoinette Bourignon en Jacobus Sadeur van den anderen kant vinden? Het is zeker volgens hunne onderstelling, dat des menschen volmaakte gesteldheit niet is als die der planten ten aanzien van het gezegde; de man zou in zich zelve en door zyne kracht voortbrengen, niet om daar van een ander mensch in een ander onderwerp te maken, maar een ander mensch, dat de planten niet kunnen doen. Zy teelt uit zich zelve het geen daar de aarde eene andere plant van doedt voortkomen. Men leest in zeker Fransch gedicht van *Joh. Molinet*, voor tytel voerende: *Verzameling der wonderen van onzen tydt*, „ dat men hadt ge„ zien een jongen monnik, die man en vrouw was, bekwaam „ om kinderen, gelyk de vrouwen, ter wereldt te brengen". Daar ziet men een man-wyf of hermaphrodiet op eene byzonderder wyze dan die, daar *Beauval* gewag van maakt in zyn *Histoire des Ouvrages des Savans* van de maandt November 1692, *pag.* 125. Maar men behoeft het zeggen van Jan Molinet niet te geloven. Deze monnik hadt zich zelve niet bevrucht: hy was inderdaadt geen man en vrouw. Men kan niet zeggen of hy gestraft is geweest; maar wel, dat hy gevangen, en zo lang bewaart wierdt tot dat hy in de kraam zou zyn gekomen. Zie hier wat men daar van zegt in *Chronique scandaleuse de Louis XI*: „ In „ het zelve jaar ('t jaar 1478) gebeurde in het landt van Auver„ gne, dat onder die van de orde der Zwarte monniken, staan„ de onder den kardinaal van Bourbon, een geestelyke van die „ plaats gevonden wierdt, die man en vrouw was, en dat beide „ zyne leden bekwaam tot de voortteling waren, alzo hy zich „ zelf bezwangerde, waarom hy gevangen wierdt gezet en be„ waart tot dat de vrucht zou zyn voortgebragt, op dat daar na „ met dezen geestelyke mogt gedaan worden zo als de rechter „ zou bevinden te behoren". Welk eene onachtzaamheit, dat men het vervolg daar van verzwegen heeft?

De schryver van het Zuidlandt zegt voorts, „ Dat de Zuidlan„ ders leven zonder iets van die vurige dierelyke neigingen, die „ de eene kunne tot de andere heeft, te gevoelen; dat zy 'er „ zelfs een afgryzen van hebben, wanneer zy daar van horen „ spreken; dat hunne liefde niet vleeschelyk, noch beestelyk „ is; dat zy ten volle met zich zelve vernoegt zyn, en dat zy „ niets nodig hebben om gelukkig en vernoegt te leven." In 't kort, de woorden, die hy een oud Zuidlander in den mondt geeft, onderstellen, dat ieder persoon de eenigste oorzaak is van de kinderen, die hy ter wereldt brengt. Hy voert hem in als zwarigheit makende tegen de voortteling van twee verscheide kunnen, waar van de eene de vader en de andere de moeder is. Deze oude besloot, dat zonder de twee kunnen in zich te hebben ieder mensch niet volmaakt, noch volkomen kan zyn; dat hy daar uit afnam, dat, van een kunne te zyn, de zamenvoeging met eene andere noodzakelyk doedt zyn, om iets voort te brengen. Sadeur bevatte deze beginselen, en de gevolgen daar van zo wel, dat hy, om te tonen, dat hy het wel verstondt, zich van deze woorden bediende: *ik overwoog de wyze behandeling van het Opperste Wezen; ik bespeurde, dat het schepsel met hem geen beter overeenkomst kon hebben dan werkende alleen in zyne voortbrenging, en dat het geen gedaan wordt door twee verscheide onderwerpen zo volmaakt niet kan zyn als dat gedaan wordt door een en den zelven persoon alleen.* Zie daar de inwoners van het Zuidlandt volgens de grondbeginselen van Bourignon beschreven; en men zou haast geloven, dat Jacobus Sadeur, hy zy wie hy wil, ons heeft willen wys maken, dat dit volk niet afkomstig is van Adam, maar wel van een tweeslag, die, gelyk hy, van den staat der onnoselheit niet vervallen was. Hy schryft hen verscheide dingen toe, die niet dan met den staat der onnoselheit overeenkomen: gelyk als geen schaamte te hebben over hunne naaktheit, maar met een altoos durende liefde zonder twist aangedaan te zyn, en niet van malkander te zeggen, dat is het uwe, en dat is het myne, maar alles ter goeder trouwe, zonder eenige baatzucht, gemeen te hebben; kinderen zonder smerten ter wereldt te brengen; geen genegenheit tot onkuischheit te gevoelen; maar altydt sterk, onvermoeid en dapper te zyn, zonder dat de gezondheit door eenige de minste ziekte worde benadeelt; van dit tegenwoordige leven niet veel werk te maken, in vergelyking van de eeuwige rust, die 'er zal volgen, en daar zy naar verlangen. Maar zy zyn niet al te rechtzinnig omtrent deze eeuwige rust; want volgens hun gevoelen bestaat de zelve niet in een gelukzaligen staat, maar in eene beroving van eene byzondere wezentlykheit, die ondeelbaar is. Zy zeggen, *dat na de doodt*

men niet beſtaat dan in het algemeen in een gemene natuur, die by gedeeltens aan ieder in het byzonder overgaat, en die de kracht heeft, dat wanneer een beeſt ſterft, zich zo lang te bewaren tot dat het aan een ander is overgegaan, en wel zodanig, dat de natuur in dit beeſt uitgedooft zynde, echter niet verdelgt is, naardien het niets anders verwacht dan een nieuw werktuig en eene geſteldheit om zich weder te kunnen vertonen. Dit is even zo eene belagchelyke ongerymdheit als die van de ziele der wereldt, waar van zommige oude wysgeren gedroomt hebben. Sadeur maakt de inwoners van het Zuidlandt al vry veel meeſter over den Godsdienſt; zy vergenoegen zich, zegt hy, met het onbegrypelyk Goddelyk Wezen aan te bidden, zonder daar ooit van te ſpreken, en van zyn Goddelyke volmaaktheit het voorwerp van hun onderhoudt te maken, zo dat men met recht mag zeggen, dat hun grootſte Godsdienſt beſtaat in van geen Godsdienſt te ſpreken. Dit gelykt naar geen ſtaat van onnoſelheit; de menſch moet zynen Schepper verheerlyken zo wel door zyne woorden als door zyne gedachten. Het dient nergens toe, dat men zegt, gelyk de oude Zuidlander tegen Sadeur zeide, dat men van Godt anders ſpreekt dan men behoort, wanneer men de ſtoutheit heeft om van hem te ſpreken; want zo doende worden wy zo verre gebragt, dat wy nooit onze gedachten over dit onbegrypelyk wezen lieten gaan. Zie hier het geen men daar omtrent vindt in het boek van dezen gewaanden reiziger. Hy hadt tegen zynen ouden Zuidlander gezegt, „ dat Godt in Europa het onderwerp was van het aangenaamſte en noodzakelykſte onderhoudt; en op de vrage, die hem wierdt gedaan, „ of de redenkavelingen, die men van dat onbegrypelyk wezen maakt, in alles overeenkomen, “ hadt hy ter goeder trouwe bekent, dat de gevoelens daar omtrent zeer verdeelt waren, waar over zomtyds veel geſchil en bloedige oorlogen, en andere zeer bedroefde gevolgen ontſtonden. „ Deze oude man (vervolgt hy) antwoordde met veel bekwaamheit, dat, indien ik op eene andere wyze hadt geſproken, hy ſtil zou gezwegen hebben, en dat hy my met verachting zou hebben aangezien, zynde, gelyk hy zeide, ten volle overtuigt, dat de menſchen van iets, dat onbegrypelyk is, niet kunnen ſpreken zonder verſcheide gevoelens, zelfs tegenſtrydige, te hebben. Men moet, vervolgde hy, al willens blind zyn, indien men eene eerſte oorzaak van alles ontkent; maar om daar naauwkeurig van te ſpreken behoort men oneindig te zyn gelyk zy is; want naardien wy bekennen, dat zy onbegrypelyk is, volgt daar uit, dat wy daar van niet dan by giſſing kunnen ſpreken, en dat al wat wy kunnen zeggen, wel eenigzins voldoedt aan de nieuwsgierigen, maar geenzins aan de verſtandigen, weshalven wy liever moeten zwygen dan ons bloot ſtellen om eene menigte van ongegrondheden omtrent hare eigenſchappen voor den dag te brengen.“ Daar is iets byzonders in deze woorden; zeker eerlyk man, de zelve op een tydt voor zynen knecht lezende, verzekert, dat wanneer hy hem vroeg: *Wat dunkt u daar van, la Fleur?* hy antwoordde: *Myn Heer, deze oude man is niet gek; indien ik hem gelyk was, zou ik een wys man genaamt worden.*

Sadeur zegt, „ dat de Zuidlanders meer dan twaalf duizend zonneſtanden (*ſolſtitia*) ſedert het begin van hun gemenebeſt rekenen, en dat zy voorgeven, dat zy afkomſtig zyn van eene godheit, die door haar geblaas drie menſchen hadt doen voortkomen, van welke al het overige geſlacht is voortgebragt; dat zy ſtellen, dat by de Europeanen eerſt vyf duizend zonneſtanden na hen zyn te voorſchyn gekomen, en dat de oorſpronk, dien zy aan de zelve toeſchryven, belagchelyk is: want zy zeggen, dat een ſlang van eene ongemene grootte zich op eene vrouw, terwyl zy ſliep, geworpen, en hare luſt met haar geboet heeft, zonder haar eenig ander kwaadt te doen. Deze vrouw, na het uitgevoerde ontwakende, kreeg daar zulk een afſchrik van, dat zy zich in de zee wierp.“ De ſlang bragt haar op een naaſt by gelegen eilandt, *daar zy berouw van hare wanhoop kreeg*, en kwam te bevallen van twee kinderen, waar van het eene een jongetie en het andere een meiſie was, die zulk eene kwaadaardigheit toonde, dat de moeder daar ontrooſtbaar over wierdt. De ſlang, dit bemerkende, gaf haar door tekenen te kennen, dat hy haar, indien zy wilde, weder naar haar landt zou brengen, gelyk zy inderdaadt deedt. Naderhandt ging zy tot de twee kleine, die zich zeer hadden vermenigvuldigt. Zou men niet zeggen, dat dit eene kwade zinſpeling op de verzieringe van eenige oude ketters (Archontici, by Epiphanius *Hær. XL*) is, zeggende, dat de verleidende ſlang Eva van twee kinderen hadt bevrucht?

Men kan niet voorby hier te zeggen, dat Th. Browne, ſchryver van den Godsdienſt van den geneesheer, iets heeft, dat naar de Zuidlanders gelykt. „ Ik wilde wel (zegt hy) dat wy naar de wyze der bomen zonder vermenging konden vermenigvuldigen, of dat 'er een ander middel dan het geen in 't gebruik is wierdt uitgevonden om kinderen te kunnen voortbrengen; want daar is voorzeker niets dwazer noch onbetamelyker, of ſchandelyker voor een wys man, en niets dat de edelheit en de grootheit van onze ziel meer verbaſtert dan te overdenken aan wat vurige driften de menſch zich overgeeft. Het is niet (dus vervolgt deze ſchryver) om te tonen, dat ik een afkeer van deze aanminnige ſchepſelen heb; in het tegendeel, ik ben van een aardt, die al wat fraai is in achting houdt en bemint: ik heb zelf liefde voor een ſchone ſchildery, al vertoont de zelve maar een paardt.“

Wat eindelyk den ſchryver van 't verdichte verhaal van 't Zuidlandt, onder den verzierden name van *Jacobus Sadeur* wereldkundig gemaakt, betreft, men vindt daar omtrent het volgende bericht by *Bayle*, zynde hem door een braaf man van Geneve toegezonden, en het welk men hier zal laten volgen. Het zelve luidt aldus: „ Neem het niet kwalyk, dat ik u den waren ſchryver van het verhaal, dat onder den naam van *Jacobus Sadeur* is in 't licht gekomen, bekend make. Het is een, genaamt *Gabriel Foigni*, voor dezen een Franciſkaner monnik in een klooſter in Lotharingen, daar hy geboren was. Hy kwam in dit landt (in Zwitſerlandt) omtrent het jaar 1667, daar hy den Hervormden Godsdienſt aannam. Maar hy wierdt daarom niet te beter van leven; hy ſloeg zich aanſtonts neder in de kleine ſtadt Morges, alwaar hy een voorzanger wierdt; maar zyn ongebonden leven en onbetamelyk gedrag in de kerk waren oorzaak dat men hem wegjoeg, en dat hy hier kwam. Om zyn koſt te winnen ging hy de jeugdt in de letterkunſt en in de aardbeſchryving onderwyzen, enz. hy onderwees ook in de Duitſche en de Franſche taal; hy trouwde na verloop van eenigen tydt met eene dochter van een ſlechte afkomſt, en die ook geen eerlyken naam hadt. Daar na nam hy voor eenige kleine boeken te laten drukken; onder anderen alle jaren een almanak, vol misſlagen ten opzichte van de tydrekening; een kaartſpel van wapenſchilden; de Pſalmen van *Marot* en van *Beza* met een gebedt, op zyne wyze gemaakt, aan het einde van ieder Pſalm, dat niet anders behelſde als gemaakte en uitgezochte woorden, enz. Eindelyk gaf hy het verhaal van eene reize naar 't Zuidlandt uit, de welke hy alhier heimelyk liet drukken in den jare 1676. Die van den kerken-Raadt, van gedachten zynde, dat dit boek vele zaken behelſde, welke tegen de H. Schrift ſtryden, deden den drukker voor zich komen, die hen verklaarde, dat Foigni de maker daar van was. Deze, ontboden zynde, hieldt ſtoutmoedig ſtaande, dat Jacobus Sadeur de rechte ſchryver daar van was, en dat men hem het afſchrift van Bourdeaux hadt toegezonden: ten laatſten in handen van de overheit geſtelt zynde, beleedt hy, daar toe gedwongen zynde, dat hy 'er de maker van was; dat hy dit boek hadt bedacht om iets te winnen, en dat Jacobus Sadeur een opgeraapte naam was. Hem wierdt tot ſtraffe de ſtadt verboden, met zyn huisgezin; maar eenige Duitſche edellieden, welke hy in de talen onderwees, voor hem ſprekende, wierdt hy noch eenigen tydt in de ſtadt toegelaten; doch drie of vier jaren daar na zyne dienſtmaagdt bezwangert hebbende, wierdt hy door de overigheit vervolgt, en vertrok naar Savoje, alwaar hy zich in een klooſter begaf, waar in hy vyf jaren daar na kwam te ſterven.“

Anderen zeggen, dat dit verdichte verhaal het werk is van een edelman uit Bretagne, veel achting hebbende voor *Lucretius*, dat hy in 't Franſch hadt overgezet, en wereldkundig wilde maken. Hy deedt het zelve, gelyk men zegt, te Vannes drukken in den jare 1676. Men zou dit laatſte met het voorverhaalde bericht van Geneve kunnen overeenbrengen, als men onderſtelt, dat de bekeerde monnik uit dit werk het voornaamſte, rakende het Zuidlandt, getrokken heeft; of dat hy het zelfs van woordt tot woordt heeft uitgeſchreven, en dat hy het voor iets, dat oorſpronkelyk van hem kwam, heeft uitgegeven. *Bayle Dict. Crit.*

SADI, (Musladini) een geleerd Perſiaan in de XII eeuw. Hy was geboortig van Schiras, en bragt 40 jaren met reizen door, in welken tydt hy zich met de geleerdſte lieden bekend maakte. Wanneer hy in het Beloofde Landt omwandelde, verviel hy in de handen der Chriſtenen te Damaſcus, de welke hem in ketenen en banden naar Tripoli bragten, en hem aldaar, benevens de gevangene Joden, tot den veſtingbouw gebruikten. Doch hy hadt het geluk, dat een voornaam man van Aleppo hem loſte, en hem zyne eenige dochter ten huwelyk gaf, by welke hy eenige zonen teelde. Naderhandt ſchynt het, dat hy zich aan het hof van den Perſiaanſchen koning Eddin Abubeker een tydlang opgehouden heeft. Hy is in 't jaar 1313 geſtorven, en heeft zyn leven tot over de honderd jaren gebragt. Zyn *Roſarium* en *Pomarium* worden in Perſië hoog geacht. Het eerſte, zo zedelyke als ſtaatkundige dingen behelzende, heeft *Georgius Gentius* in de Latynſche, *Andries Reyher* in de Franſche, en *Adam Olearius* in de Hoogduitſche tale overgezet. Het andere heeft *Georgius Gentius* mede in het Latyn willen uitgeven; maar daar is niet van gekomen. *Gentii Præf. & Notæ in Sadi Roſarium.*

SADOK, of ZADOK, een Joodſche hogepriefter, en opvolger van Abjathar, die van den koning Salomon na Davids doodt berooft wierdt van zyne prieſterlyke waardigheit, om dat hy het met Adonia hadt gehouden. Hy hadt veel toegebragt om Salomon op den troon te zetten, waarom hem deze tot de gemelde waardigheit verhief. Daar is nog een andere Sadok geweeſt, die in de geſlachtlyſt van onzen Heilandt gemeld wordt, zynde een zoon van Azor, en vader van Achim. *1 Kon. II, 26, 27, 38. Matth. I, 14.*

SADOLETUS, (Jacobus) kardinaal en biſſchop van Carpentras, was geboren te Modena in den jare 1478, en door zynen vader *Johannes Sadoletus*, hoogleeraar in de Rechten te Ferrara, in de goede wetenſchappen opgebragt. Nademaal hy nu grote luſt tot de ſtudiën hadt, leerde hy niet alleen in zeer korten tydt de Latynſche en Griekſche talen, maar vorderde ook krachtig in de philoſophie. Daar na deedt hy eene reis naar Rome, en wierdt door den kardinaal Olivier Caraffa, een groot beminnaar van geleerden, in huis genomen, waarenboven hy kennis maakte met den biſſchop van Salerno en met Petrus Bembus, die beide naderhandt tot het purper zyn verheven. Kort daar na wierdt hy door paus Leo den X tot zynen geheimſchryver aangeſtelt, tot welk ampt hy zeer bekwaam was, dewyl hem niemandt in dien tydt in een ſierlyken ſchryfſtyl te boven ging. Hy was een goed dichter, een goed philoſooph, en inzonderheit een treffelyk redenaar en Godgeleerde, en die zelfs by de Proteſtanten in grote ach-

tjng

ting was. Nochtans maakten hem noch zyn grote roem, noch zyne hoge bedieningen in 't minst opgeblazen, iets dat men zeer selden ziet: want wanneer hem de paus het bisdom van Carpentras, in 't graafschap Avignon, opdroeg, wilde hy het zelve niet aannemen voor dat hem de paus door een uitdrukkelyk bevel daar toe noodzaakte. Na de doodt van Leo den X begaf hy zich naar zyn bisdom; maar Clemens de VII, die op paus Adrianus den VI volgde, ontboodt hem weder te Rome, welk bevel hy gehoorzaamde, maar onder die voorwaarde, dat hy na een driejarig verblyf te Rome weder naar Carpentras mogt vertrekken, het welk ook geschiedde. Wanneer de Protestantsche Godsdienst zich in het graafschap van Avignon openbaarde, gaf hem de paus last om de genen, welke den zelven hadden aangenomen, strengelyk te vervolgen en te straffen; maar hy antwoordde, dat men naar zyn begrip met zachtheit meer zou vorderen dan met strengheit; ja hy schreef zelfs, dat het hem wonderlyk voorkwam, dat de paus, die den Joden dagelyksch nieuwe vryheden verleende, de Lutherschen zo kon vervolgen. Hy belette ook, dat de tegen de inwoners van Cabrieres en Merindol beslotene vervolging niet in 't werk wierdt gestelt, en bewoog den legaat of gezant van Avignon, die reets gewapenderhandt op weg was, te rug te keren. Daarenboven onderhieldt hy grote vriendschap met Melanchthon, en hadt gaarne het zyne toegebragt om de verschillen over den Godsdienst weg te nemen. Paulus de III, na de doodt van Clemens den VII tot paus verheven, deedt Sadoletus in den jare 1544 wederom te Rome komen, en zondt hem als nuntius naar Vrankryk, om François den I te bewegen vrede met Karel den V te maken. Dezen last voerde hy tot zo groot genoegen van den paus uit, dat hy na zyne te rug komst kardinaal wierdt gemaakt. Hy woonde ook de zamenspraak tusschen den paus en den keizer te Parma by, en maakte na het sluiten van de vrede eene schone redenvoering aangaande de voordeelen van de vrede. Toen hy bemerkte, dat zyne doodt naderde, begaf hy zich naar Rome, en overleedt daar in den jare 1547, in den ouderdom van 70 jaren, 3 maanden en zes dagen. Hy wierdt in de kerk van St. Pieters-banden (*S. Petri ad vincula*) waar van hy den tytel voerde, zonder eenige pracht, gelyk hy in zyn uiterste wil belast hadt, begraven. Men heeft het vermoeden, dat hy wegens zyne genegenheit voor de Protestanten met vergift is om het leven gebragt. De kardinaal Caraffa hieldt ter zyner eere eene lykreden voor den paus, het welk Jacobus Gallus in 't openbaar in de kerk van St. Laurens heeft gedaan. Zyne fraaiste en meest bekende werken zyn: *Libri XVI Epistolarum*; *Liber de pueris recte ac liberaliter instituendis*; *Liber de laudibus Philosophiæ*; *Philosophiæ consolationes & meditationes in adversis*; *Interpretatio in Psalmos*: Miserere mei Deus, &: Deus ultionum; *Commentarior. libri III in Epist. ad Romanos*; *De emendatione Ecclesiæ epistola ad P. S. Q. Genevensem.* *Anton. Florebel. in vita Sadoleti. Thuanus lib. III. c.* 26. *Teissier Eloges des hommes sçavans Tom. I, p.* 8, 9, 13, 14, *Tom. III. p.* 8, 9, 10.

SADRACH; Zie HANANJA.

SADUCEEN, of SADDUCEEN, eene gezindheit, die haar begin nam onder de Joden twee honderd jaren, of daar omtrent, voor de geboorte van Christus. Men gelooft, dat *Sadok*, leerling van Antigonus Sochæus, daar van de grondlegger geweest is. Deze Antigonus was de opvolger van Simon den Rechtvaardigen op den stoel van het Sanhedrin. Deze Simon stierf in het jaar 3662, of, volgens anderen 3690: men mag dan geloven, dat de nieuwe leer van Sadok zich begon te vertonen in 't jaar der wereldt 3700, dat is 248 jaren voor de komste van Christus. Dus redeneert de heer *Willemer* in eene twistreden, welke hy in den jare 1680 te Wittenberg verdedigde. Eenige geleerden verbeelden zich, dat de kettery der Saduceën veel ouder is, en dat de zelve is voortgekomen uit den kwaden zin, dien men aan het XXXVII Hoofdstuk van Ezechiel gaf, terwyl de Propheten Zacharia en Maleachi nog leefden. Lightfoot, die dit gevoelen in zyne uitlegging over *Mattheus* gevolgt heeft, verlaat het zelve in zyne verklaring over de Handelingen der Apostelen, en volgt een recht tegengesteld gevoelen: want hy stelt vast, dat de kettery der Saduceën niet dan langen tydt na de doodt van Sadok is opgekomen. Men moet aanmerken, dat *Jozephus*, wanneer hy de eerste maal van deze gezindheit spreekt, de zelve niet voorstelt als een nieuw opgekomene sekte, maar als eene sekte, die reets diepe wortelen geschoten hadt. De tydt, daar hy op ziet, is die van Jonathan, broeder van Judas Machabeus. Men zal dit dan 153 jaren voor de komste van Christus stellen. Hy spreekt ook nog van dit volk omtrent honderd jaren daar na, en vertoont het zelve als zeer oud. *De Joden*, zegt hy, *hadden nu van overlang hunne wysheit, of wysbegeerte in drie onderscheide sekten verdeelt, te weten Esseën, Saduceën, en Phariseën.* Lucas van Brugge heeft een stout gevoelen voor den dag gebragt. Hy gelooft, dat de Schriftgeleerden, wier stichter Ezra is geweest, onder de Machabeën hebben begonnen te bloeien, en dat, toen deze Schriftgeleerden begonnen te onderzoeken de vraagstukken over hemel en helle, om dat zy gehoort hadden wat de Grieken daar van zeiden, dit onderzoek twee gezindheden voortbragt, namentlyk die van de Saduceën en die van de Pharizeën. Deze namen de toestemmende, en de andere de ontkennende party aan. Hy wil, dat het Joodsche volk zich bepaalde aan de vergelding en de straffe in dit leven, de eenigste, die hun wetgever hadt voorgestelt, en dat, indien de aartsvaderen en de propheten meerder verlicht waren geweest, zy het leerstuk van het toekomende leven als een artykel des geloofs zo zeer niet zouden hebben voorgestaan. Volgens deze onderstelling zyn het de Grieken geweest, die de Joden geleert hebben de onsterflykheit der ziele, de straffe en de beloning in 't toekomende leven, in plaats dat men doorgaans gelooft, dat de Heidenen dit schone opstel uit de H. Schrift getrokken hebben. Zie hier de woorden van dezen leeraar: *Wanneer ten tyde der Machabeën vele Schriftgeleerden bloeiden, wier genootschap zyn begin genomen hadt met Ezra, die zich op de wysheit toeleiden, en gelyk zy onderworpen waren aan het juk der Grieken, en de verdichtselen der Grieken aangaande de onsterflykheit der menschelyke ziele, de opstandinge des ligchaams, de eeuwige beloninge voor de goeden, en straffen voor de godlozen, hoorden, is het gebeurt, dat zy over deze dingen begonnen vragen voort te brengen, en onder zich te verhandelen vraagstukken, ook onder elkander van gevoelen te verschillen. Eenige van deze, namentlyk de Pharizeën, wierden stellende, andere, te weten de Sadduceën, wierden ontkennende genaamt. Voor dezen tydt blykt het niet dat het Joodsche volk in iets van deze zaken onderwezen is geweest, of dat iets van de zelve openbaarlyk is geleerd, om dat de Wet geen uitdrukkelyk gewag daar van maakt, alleenlyk aardsche hopen en bedreigingen den goeden en kwaden voor oogen stellende. Het geloof der aartsvaderen en propheten is wel niet twyffelachtig geweest, gelyk Paulus zelf in het XI Hoofdstuk van den Brief aan de Hebreën getuigt; maar van de aartsvaderen en propheten zyn vele dingen gelooft en voorzegt, de welke als niet voorgestelt, of verkondigt, ook voor het volk om te geloven niet noodzakelyk waren, gelyk de maagdelyke staat van de moeder van den Messias, zyne armoede, zyn lyden, zyne doodt, opstanding, enz. Het schynt, dat de klare en openbare leer der eeuwige dingen voor den Messias is bewaart geweest: ondertusschen: terwyl de Messias verwacht wierdt (op dat de gemoederen des te gereder zyn zouden om te ontfangen het geloof van deze zo onzichtbare, toekomende en eeuwige dingen) heeft Godt toegelaten, dat daar verscheide gevoelens over zouden ontstaan, en dat de Joodsche vergaderplaatsen door twistingen verdeelt wierden.* De heer Willemer vindt deze gedachten niet goed, en wil, dat men zich zal begeven tot de rechtzinnige Godgeleerden, die de Socinianen, enz. wederlegt hebben, rakende het geloof van 't Joodsche volk.

Om tot Sadok weder te keren, hy en Baithus, die mede een leerling van Antigonus was, verstonden niet wel den zin van eene lere, de welke hun meester hen inscherpte; zy besloten, dat 'er noch paradys, noch hel was, om dat hy hen vermaande Godt te eeren, niet als huurlingen, die niets doen dan op hope van beloning, maar als edelmoedige huisgenoten, die zich stipt aan hunnen plicht houden, zonder eenige beweegreden van beloninge. Een zo schone grondregel, zynde door deze twee leerlingen van Antigonus niet wel uitgelegt, maakte hen hoofden en stichters van twee verderflyke gezindheden, die den Godsdienst het onderste boven keerden.

Men zal hier tusschen beide aanmerken, dat alle geleerden niet van gevoelen zyn, dat deze twee leerlingen van Antigonus ieder een byzonderen aanhang gemaakt hebben; men vindt zeer geleerde mannen, die willen, dat de sekte der Saduceën, en die der Baithuseën, of Baithusianen, maar eene is geweest, de welke men zonder onderscheidt dan doopte met den naam van *Sadok*, eenen van deze twee stichters, dan met den naam van *Baithus*, den anderen grondlegger van de zelve; maar gelyk Sadok yveriger was dan zyn amptgenoot om zyn gemaakte party te ondersteunen, zo diende zyn naam menigmaal veel meer dan die van Baithus om hunne navolgers te bestempelen. Deze wilden ook veel liever Saduceën dan Baithuseën genoemt zyn, om dat zy vreesden, dat, gelyk Baithus een onecht kindt was, daar uit een onaangenaam verwyt tegen hen zou ontstaan. Men zal dit gevoelen breder aangedrongen vinden in een werk van *Carpzovius*, genoemt: *Introductio ad Raymundi Martini Pugionem fidei, cap.* 3. Het zelve is des te waarschynlyker, om dat 'er zeer bekwame Godgeleerden zyn, die bekennen moeten, dat zy nooit hebben kunnen ontdekken waar in de Saduceën van de Baithuseën verschilden. *Verontschuldigt onze onwetenheit*, zegt Lightfoot daar omtrent, *indien wy bekennen moeten, dat wy geheel niet weten wat onderscheidt 'er was tusschen een Saduceër en een Baithusiaan, of zy in een en het zelve overeenkwamen, dan of zy in eenige dingen van elkander verschilden; de heilige Bladen zwygen stil van de Baithuseën, maar de Joodsche schriften spreken 'er gedurig van, en zy schynen in eenige dingen onderscheiden te worden van de Saduceën; maar waar in, is duister.* De geleerde Maimonides geeft klaar te kennen, dat het alleen twee namen waren, een en het zelve betekenende. Men heeft nochtans Rabbynen gezien, die een groot onderscheidt daar in gevonden hebben; zy zeiden, dat het leerstuk der opstandinge nooit is geloochent onder de gezindheit der Baithuseën, en dat de Saduceën veel kwader waren, en geheel en al ongelovig; zelfs geven eenigen voor, dat de Baithuseën een tak waren van de Esseën, doch men vindt dit gevoelen onwederspreekelyk wederlegt by Waltherus *Centur. Miscell. Theol. pag.* 479.

Naardien de twee hoofden Sadok en Baithus nu voorzagen, dat men hen doden zou indien zy het waagden opentlyk het gehele gevolg van hunne beginselen bekent te maken, dorsten zy de achtbaarheit van de H. Schrift niet verwerpen, maar zy vergenoegden zich de overlevering (*Traditie*) van de handt te wyzen. De genen, die de gezindheit van Sadok omhelsden, wierden Saduceën genaamt. Zy waren reets in groot aanzien ten tyde van Jonathas, broeder van Judas Machabeus, dat is omtrent 600 jaren na de bouwinge van Rome. Jozephus zegt, dat men toen drie sekten hadt onder de Joden, die der Pharizeën, der Saduceën, en der Esseën. Hy voegt daar by, dat de Saduceën het leerstuk van de voorbeschikkinge verwierpen, en dat zy leerden, dat de mensch de eenige oorzaak van zynen voorspoedt en van zynen tegenspoedt was, naar hy zich wel of kwalyk van zyn vryen wil

bediende. Hy zegt elders, dat de gezindheden der Pharizeën en die der Saduceën hevig onder malkander twistten; dat de ryken den Saduceën waren toegedaan, en dat de Pharizeën het gemene volk voor zich hadden. Deze laatste hadden vele waarnemingen, als van hunne vaderen gekomen, en van handt tot handt bewaart, schoon de zelve niet in geschrift gestelt waren in de wet van Mozes: de Saduceën in het tegendeel verminderden de achting van alle de leerstukken, en alle gewoonten en plegtigheden, de welke in de Schrift niet vervat waren. Men ziet by *Jozephus* op de zelve plaats (*Oudh.XIII*, 18), dat de hogepriester Hyrcanus, die een leerling der Pharizeën geweest was, hen verliet, en kwalyk handelde, verklarende zich voor de Saduceën, op het aanraden van Jonathas, zynen gunsteling, die daar belydenis van deedt. Men ziet elders by den zelven historieschryver, dat deze sekte niet geloofde, dat de ziel onsterflyk was, en dat Godt zich niet bemoeide met het kwaadt, het zy om het te doen, of daar acht op te nemen, zie *Jozephus van de Joodsche Oorl. 't II B. 't 7. kap.* Maar het blykt, dat Jozephus hunne gevoelens niet wel begrepen, noch wel verhaalt heeft; want men zal uit het vervolg zien, dat zy leerden, dat Godt op deze wereldt de vromen beloonde, en de kwaden strafte. Zy gingen al zo wel als de Pharizeën tot Johannes om zich te laten dopen, wanneer zy verstonden, dat hy de bekeering leeraarde in de woestyne van Judea. De Schrift geeft hen het getuigenis, dat zy zich wilden bevryden van het kwaadt, daar zy mede gedreigt wierden. Kan men dan zeggen, dat zy niet zouden geloofd hebben, dat de doop der bekeering, door Johannes bedient, bekwaam was hen met Godt te bevredigen, of hen eenig voordeel toe te brengen? Zy geloofden dan niet, gelyk Jozephus wil, dat Godt zich niet bemoeide met het kwaadt te straffen. Verder merkt Jozephus aan, dat het getal der Saduceën niet zeer groot was, maar dat zy gemeenlyk de hoogste waardigheden bezaten, het welk niet belette, dat hun aanzien maar matig was: niets wierdt 'er byna met hun goedvinden gedaan; die onder hen het ampt van overigheit bekleedden, moesten zich, hoe zeer het hen ook tegenstondt, schikken naar de uitsprake der Pharizeën: want buiten dat zou het gemene volk hen niet geduld hebben. Men kan daar aan inderdaadt een groot licht geven door de twee aanmerkingen, die hy gemaakt heeft, de eene dat de Pharizeën geen strengheit gebruikten, als 'er van te straffen gesproken wierdt, de andere, dat de Saduceën zeer streng waren in de bedieninge van het rechtersampt. Eindelyk zegt Jozephus, dat de eendragtigheit onder hen niet te vinden was; dat zy leefden als ongetemde dieren, en dat hunne vrienden in hunnen omgang geen minder onbeschaafdheit vonden, als of zy vremdelingen waren. Men heeft moeite om eenig verbandt te vinden tusschen dit en het geen hy op eene andere plaats aanmerkt, en hier boven reets is aangehaalt, namentlyk, dat deze gezindheit van het gemene volk niet begunstigt wierdt, maar van de ryken; want deze lieden komen niet wel overeen met die woeste inborsten, en menschenhaters; zy voeren het gemak en de aangenaamheit van het leven mede overal daar zy zich bevinden. Men moet zich mogelyk verbeelden, dat het gene Jozephus zegt van de tweedragt der Saduceën en hunnen boerschen ommegang, niets anders wil te kennen geven dan dat zy het voor eene deugdt hielden de vryheit te hebben van hunne meesters te mogen tegenspreken. Zie *Jozephus Oudh. XVIII B. 2 K.* Het was een byna onvermydelyk gevolg van hunne beginselen, terwyl zy trotschelyk verwierpen de achtbaarheit der overleveringen, en dat zy zich daar weinig over bekommerden of de ouden dus of zo den text van de H. Schrift verklaart hadden. Het recht van een leerling om tegen zynen meester in te leggen was even zo groot, als dat van de meesters geweest was om zynen voorzaat tegen te spreken; en zo was het met de andere, opklimmende tot het toppunt van verdeling, of nederdalende tot het oneindige.

De H. Schrift maakt dikwils gewag van de Saduceën; maar niettegenstaande zy ons leert, dat zy de opstanding der doden en de bestaanlykheit der engelen en der geesten ontkenden, en dat de Pharizeën beide geloofden, laat zy echter niet na de Pharizeën af te beelden als oneerlyker menschen dan de Saduceën. Men zal hier eens onderzoeken wat men gezegt heeft van hunne verdorvene zeden, en men zal aantonen, dat men zonder klare bewyzen daar van gesproken heeft. Willemer (*Differt. Philol. de Saducais pag.* 44) beschuldigt hen van wreedheit; en om deze beschuldiging goed te maken, zegt hy, dat zy den koning Johannes Hyrcanus zo ver bragten, dat hy de Pharizeën strengelyk vervolgde. Hy wyst ons naar het 18 hoofdstuk van het XIII boek der Joodsche Oudheden van *Jozephus*. Wy hebben deze plaats (zegt *Bayle*) nagezien, en daar niet dan het volgende gevonden. Hyrcanus, leerling der Pharisceën, en van hen zeer bemint, vatte tegen hen een groten haat op, en terwyl zy hem in een zeker voorval grote reden van misnoegen gaven, verliet hy hen, en omhelsde de gezindheit der Saduceën, door aanstoking van Jonathas, zynen gunsteling. Hy vernietigde de inzettingen der Pharisceën, en strafte strengelyk de genen, die de zelve onderhielden. Eindelyk stilde hy de beroerte, welke deze twee gezindheden hadden aangestookt, en verfleet zyne overige dagen in *rust en in voorspoedt*. Willemer vervolgt, dat Alexander Jannæus, geroemd en opgestookt door de sekte der Saduceën, nog wreder dan zyn vader Hyrcanus is geweest; dat hy, in zeer veel moeite door de Joden geraakt, acht honderd van de voornaamste Pharisceën deedt kruissigen, en dat hy, voor dat zy den geest gaven, hunne vrouwen en kinderen in hun gezicht liet om hals brengen. Gedurende deze gerechtsuitvoering gaf hy een grote maaltydt aan zyne byzitten en de voornaamste Saduceën. Deze schryver wyst ons naar het 22 Hoofdst. van het XIII Boek der *Joodsche Oudheden*, het geen wy (het is *Bayle* die hier spreekt) onderzocht hebben; maar vinden daar geen het minste gewag gemaakt van de Saduceën. Aangaande den schryver van de historische Kabale, dien hy bybrengt, wy hebben dit niet kunnen onderzoeken; maar hy zegge wat hy wil, het geen de Hr. Willemer zegt, is dat geloofbaar? Iemandt zo ver af zynde van dien tydt, als hy, verdient die geloof, als men hem het stilzwygen van *Jozephus* tegenwerpt? De Hoogduitsche schryver vervolgt op deze wyze: De koningin Alexandra bedwong ten laatste, door het straffen, volgens den raadt van haren gemaal, en den bystandt der Pharisceën, de onrustige geesten der Saduceën: echter kon zy hen niet tot reden brengen, noch nieuwe beroertens voorkomen, door hen in den staat verwekt tusschen Hyrcanus en Aristobulus; en na dat Herodes deze twee prinssen van kant hadt geholpen, misbruikten de Saduceën zyne goedheit, en smeedden allerlei verraadt. *Jozephus*, in het 17 Hoofdstuk van het XVI Boek zyner *Joodsche Oudheden*, is van gevoelen, dat Herodes door den raadt der Saduceën en door de goddeloze lere, dat de noodzakelykheit alles verschoont, naardien hy zyne zonen deedt vermoorden, en drie honderd hopmannen stenigen, wierdt opgemaakt. Het besluit van Willemer is, dat men te recht gezegt heeft, dat de Saduceën kwade zeden onder zich hadden, dat het Epicurische varkens en verderflyke ketters waren. Doch het gaat vast, dat hy deze gevolgen niet wel begrypt: want voor eerst de daadt, die hem voor een grondslag dient, vindt men niet by *Jozephus*, dien hy tot getuige bybrengt; ten twede, indien dit al waar was, zal men niet bewyzen, dat deze sekte in alle vermaken en dertelheden leefde, gelyk die men *Epicuri de grege porcos* noemt. Men zal voor het meeste maar kunnen zeggen, dat zy de achting, die zy by de groten hadden, misbruikten, om den aanhang der Pharisceën, daar zy alles van te vrezen hadden, te verdrukken, naardien zy zich door een bygelovigen yver, en onderstreunt door het volk, zagen aangemoedigt. Wy staan toe, dat dit een onrechtmatig gedrag is geweest; maar men ziet dit altydt wanneer 'er geschil ontstaat tusschen Staat en Godsdienst. Zy, die de leer voorstonden van het paradys en de helle, hebben geen minder bekwaamheit getoont om zich van een gunstige tydsgelegenheit te bedienen om de andere party te dwarsbomen. De raadt van straf en wreedheit is hen eigen; weshalven men niets vremds kan vinden in het gedrag der Saduceën, indien zelfs het geen, dat de Hoogduitsche schryver zegt, waar is. Maar wat zal het zyn als men hem aanwyst, dat het valsch of onzeker is?

Het is zeker, dat de Joodsche schryver niet meer spreekt van de Saduceën als van den groten Mogol ter plaatse, daar hy verhaalt, dat Herodes zyne zonen en drie honderd hopmannen deedt doden. Hy zou de belagchelykste mensch der wereldt zyn geweest, indien hy hadt gezegt, dat de leer van dit volk rakende de noodschikkinge der gevallen Herodes tot deze wreedheit hadt gebragt: want het is klaar, dat zy de leer der Voorzienigheit openlyk verwierpen, en hy heeft nooit van hen gesproken zonder aan te merken, dat ons noodlot van onzen vryen wil afhangt. Men ontkent niet, dat *Jozephus* verhaalt, dat de Saduceën oorzaak van den opstandt des Joodschen volks tegen Alexander Jannæus zyn geweest, en van de wreedheit van dezen vorst tegen zyn volk, om dat zy hem hadden geraden de Pharisceën en hunne begunstigers te vervolgen: maar het getuigenis van zo een schryver is van weinig belang, voornamentlyk wanneer men hem den mondt kan stoppen met het stilzwygen van *Jozephus*, die zich nooit eenigzins heeft verklaart ten voordeele van de Saduceën. Rabbi Abraham van Salamanka is al te jong om daar aan eenig gewigt by te zetten; buiten dat is hy niet vast in zyn zeggen; weshalven men hem niet kan geloven in het geen hy zegt van de kwade zeden dezer ketters. Nog eens, indien hun los leven en hunne kwade zeden hen in verachting hadden gebragt, is het niet waarschynlyk, dat *Jozephus*, zo menigmaal van hen hebbende gesproken, dit geval met stilzwygen zou voorby gegaan hebben, en dat het eenigste, dat hunne zeden raakte, zo machtig zou zyn geweest, dat het hen van een wellustig leven zou hebben afgetrokken. Hy spreekt van hen als van een volk, dat plomp en wild was, en dat geen meer beleeftheit aan hunne vrienden dan aan vremden betoonde. Dit komt geenzins overeen met menschen, die wellustig leven; want die hebben veel achting voor elkander; zy trachten alleen de zoetheit van hun leven te vermeerderen, en zy verwerpen het geen daar tegen strydt. De Hr. Willemer steunt op het zeggen van Johannes, die de Sadduceën *adderengebroedsels* noemt, *Matth. III*, 7; hy klimt op tot de eerste slang, die Eva heeft verleid. Men zegge wat men wil, wy zeggen dat deze naam mede aan de Pharisceën is gegeven; weshalven, al wat wy kunnen besluiten omtrent de kwade zeden van die de onsterflykheit der ziele loochenden, zullen wy te gelyk de kwade zeden insluiten van die een paradys en hel geloofden. Maakt de zelve aanmerking op de zuurdeessem, waar voor de Heere Christus wilde dat zyne discipelen zich zouden wachten, *Matth. XVI*, 6. Dit raakte immers zo wel de Pharisceën als de Saduceën.

Men moet aanmerken, dat een oneindig getal van schryvers wil, dat de Sadduceën hunnen naam hebben ontleent van een woordt, het welk *gerechtigheit* betekent. De genen, welke dezen naamsoorspronk goedkeuren, hebben aangemerkt, dat deze ketters Saduceën wierden genaamt om dat zy den naam wilden hebben van gerechtigheit te oeffenen, en dat de zelve hen van de anderen wierdt toegestaan. De Hr. Willemer brengt, om dit gevoelen te staven, *Isidorus*, *Beatus Rhenanus*, *Bernard Breitenbach*, en *Richard van Montaigu* by. Hy zegt, dat 'er geschil is van wat soort van gerechtigheit deze gezindheit de- zen

zen naam heeft verkregen. Volgens *Hieronymus* wil het zeggen *aanhanger der gerechtigheit*: want zy droegen hunnen roem, dat zy de zelve door het waarnemen van de wet ten volle hadden verkregen. Vele anderen zyn van de zelve gedachten met Hieronymus. Anderen gaan tot de uitdelende gerechtigheit; en deze zyn dan nog daar omtrent verdeelt; want eenigen nemen het voor die in vergelding bestaat, en anderen in die der straffe. Deze willen, volgens het gevoelen der Saduceën, dat alle gerechtigheit in deze wereldt wordt volbragt; dat de vromen hier beloont, en de bozen gestraft worden, en dat 'er alzo niets voor het andere leven overschiet. Deze zeggen, dat deze ketters zeer straf in de rechtbanken te werk gingen, en dat zy daarom den naam van Saduceën verkregen hebben. Indien de zaken, waar op men dezen naamsoorspronk grondt, waar zyn, is 'er geen twyfel aan of de sekte der Saduceën heeft zich beroemt op hare uiterlyke goede zeden, en zich wel gewacht om te leven naar de wyze der ongebondene menschen. In allen gevalle, daar zyn verscheide schryvers, die zeggen verplicht te zyn te geloven, dat zy in een goede geschiktheit leefden. Hier heeft men, ten slimste genomen, getuigen tegen getuigen, en naar het boven gezegde zal het niet zwaar vallen om te oordeelen wie de beste zyn geweest. Merkt aan, dat men wel mag geloven, dat dit volk grote rechtsoeffenaars zyn geweest; want naardien zy niet geloofden, dat een kwaaddoender na dit leven gestraft wierdt, is het natuurlyk, dat zy zorg droegen, dat zy in dit leven strengelyk gestraft wierden.

Laten wy (*Bayle*) nu ook iets aan den Here *Lloyd* antwoorden. Wy geloven, dat hy zich misgrypt, als hy zegt, I. Dat de beschryving, die *Jozephus* ons geeft aangaande de strafheit van den inborst der Saduceën, de strenge vonnissen raakt, die zy uitspraken in het oeffenen der gerechtigheit; en II. Dat zy volgens den zelven *Jozephus* van het volk gehaat wierden om de strengheit van hunne rechtbanken: zy hadden meer genegenheit voor de Phariseën, om dat zy gematigder waren wanneer het op het straffen aankwam. Wy merken aan op de eerste van deze twee zaken, dat men de strafheit der Saduceën niet recht beschreven heeft. *Jozephus* merkt hen op deze plaats niet als rechters aan; anders moest hy aangehaalt hebben het geen hy zegt in het 8 Hoofdstuk van 't XX Boek zyner Joodsche Oudheden. Daar is het dat Barradius, Nicolaas de Lyra, en verscheide anderen hunne stellingen moesten goed maken, en niet uit de School-Historie. Belangende het twede zeggen wy, dat, indien *Lloyd* naar zyn eigen hoofdt gesproken hadt, hy niet te berispen was geweest; maar hy schryft den Joodschen schryver een zamenhang van zaken, eene redenkaveling, of een voorstel toe, daar men in zyne boeken niets van vindt. Een diergelyk voorstel is menigmalen onwaar, schoon men daar in iets naar waarheit vindt; maar dit is niet voldoenende: de byzonderheden, die hen voor een bandt verstrekken, moeten geen onwaarheden bevatten. De Hr. *Lloyd* heeft daar niet voor gezorgt, gelyk ook eene menigte van andere schryvers, die daar omtrent zeer nalatig zyn geweest.

Dit zy gezegt aangaande de bedorvene zeden der Saduceën. Het zou min vremd zyn, dat zy eerlyke lieden zouden zyn geweest, dan het is, dat een navolger van de gezindheit van *Epicurus* wys en deugdzaam zou zyn geweest. Het gedeelte van den Godsdienst, dien zy behertigden, kan wel een invloedt hebben gehad op hun gedrag door eene beweegreden van vreze en hope. Het is ondertusschen te verwonderen, dat zy niet buiten de Joodsche synagoge gesloten en in den ban gedaan zyn, maar dat zy een ligchaam van Godsdienst met de Joden hebben uitgemaakt.

De Saduceën zyn met dezen naam niet bekend in den *Talmud*; men vindt hen daar alleen gemeld met den naam van ketters en Epicuristen. Het is met weinig grondt, dat men wil, dat zy alleen de vyf boeken van Mozes erkenden, en dat Christus om deze reden met hen twistende geen andere boeken aanhaalt. Tertullianus verzekert, dat zy de kettery van Dositheus aannamen, die de propheten hadt verworpen, en dat zy nog iets afkeriger daar by voegden, namentlyk de verwerping der opstandinge. Origenes, Hieronymus, en een groot getal andere schryvers verzekeren het zelve, te weten, dat deze sekte van alle de schriftmatige boeken alleen de V boeken van Mozes aannam. Maar dit gevoelen wordt wederlegt door eene ontkennende bewysreden. De Schrift, sprekende van de Saduceën en van hunne dwalingen, zegt nergens, dat zy de propheten verwierpen. Men staat toe, dat dit stilzwygen geen overtuigend bewys is; maar wat zal men zeggen van *Jozephus*, die hen deze verwerping niet te last legt? Het is niet te denken, dat hy eene zo voorname en van zo veel belang zynde zaak zal vergeten hebben, daar hy zegt, dat deze gezindheit de overleveringen verwierp. Zie hier nog iets van meer belang; hy zegt niet alleen in deze plaats, daar hy geen reden hadt om 'er van te zwygen, dat zy een gedeelte der H. Schrift verwierpen; maar hy heeft zelf gezegt, dat zy, wanneer zy het gezag der ongeschrevene overleveringen ontkenden, deze reden daar van gaven, dat men alleen dat geschreven is voor wettig moest aannemen. Zou een schryver, die op deze wyze van eene sekte, die byna de gansche Schrift verwierp, zou spreken, niet voor zinneloos gehouden worden? Wel is waar, dat men, als men wil vitten, kan zeggen, dat de woorden van *Jozephus* alleen op de geschrevene wet, en bygevolg alleen op de vyf boeken van *Mozes* zien; maar het is ook zeker, dat dit een onvermydelyke gelegenheit geeft om gewag te maken van de verachting, die deze ketters zouden gehad hebben voor de andere boeken van de H. Schrift. Simon (*Hist. Crit. de Vieux Test. l. I, ch.* 16) verklaart zich opentlyk tegen die genen, die verzekeren, dat zy niet dan de V boeken van *Mozes* aannamen; hy bedient zich van een Joodsch schryver, die het zelve getuigt. *Deze sekte*, zegt hy, *neemt, volgens het getuigenis van Jozephus, de gansche Schrift aan, en verwerpt alleen de overleveringen; zo dat de genen, die geloven, dat de Saduceën alleen de vyf boeken van Mozes, in navolging van de Samaritanen, aannamen, zich bedriegen.* Men vindt in den Talmud van Babylonië en in de schriften der Rabbynen verscheide plaatsen, die aanwyzen, dat de Saduceën de *Hagiographa* en Prophetische schriften voor Goddelyk hielden, en dat zy alleen de verklaringen der meesters niet geloofden. Men vindt 'er, die menen, dat men de Saduceën onder de Samaritanen heeft vermengt, om welke reden men zich heeft ingebeeld, dat deze, gelyk de andere, niet dan de boeken van Mozes hebben erkent. Maar het is zeker, dat men deze twee sekten wel van malkander moet onderscheiden, (want de Joden hadden gansch geen gemeenschap met de Samaritanen) en dat zy den kerkelyken ommegang met de Saduceën nooit afsneden. Zelfs hadden zy zomwylen eenen van de sekte der Saduceën tot hunnen hogepriester, en het is waarschynlyk, dat de hogepriester Cajaphas van deze gezindheit is geweest.

Men zou tegen de billykheit aangaan, indien men zich van dit bewys wilde bedienen: de Saduceën verkozen uit de Schrift de boeken, die hunne dwalingen niet opentlyk tegenspraken. Deze hielden zy voor regelmatige, en ontdeden zich van de andere, om dat in de zelve van de onsterflykheit der ziele en van de opstandinge al te klaar gesproken wierdt. Wy zeggen (*Bayle*) dat dit een zwak bewys is; zaken, bestaande in feiten, vereischen feiten tot een bewys, en geen waarschynlykheden, steunende alleen op bespiegelingen, behalven dat diergelyke redenen ons niet ontbreken; want het menschelyk verstandt is zo vruchtbaar in allerlei uitvluchten, in uitleggingen en onderscheidingen te maken, dat het niet nodig heeft de Goddelykheit van een boek te verwerpen, om zich te ontslaan van de bewyzen, die de andere party daar uit haalt. Belyden de Socinianen niet de zuiverheit van de Boeken des Nieuwen Testaments? Echter vindt men daar meer plaatsen, die tegen hunne dwalingen stryden, dan in het Oude Testament tegen die der Saduceën; en dat verwonderlyker is, vele Christenen, die zonder ophouden de Goddelykheit van de H. Schrift erkennen, spotten met de tovery, en schryven den duivel gansch geen macht toe, (*Bayle* ziet hier op Bekker en zyne navolgers). Laat ons aanmerken, dat Rabbi Manasse Ben Israël, *lib. I de Resurrect. mort. cap.* 6, in twyffel trekt het geen in de Schrift wordt gezegt, dat de Saduceën de bestaanlykheit der geesten niet geloofden. Dit, zegt hy, zou een bewys zyn, dat zy de V boeken van Mozes, die op verscheide plaatsen gewag van de engelen maken, verwierpen. Hy redeneert niet wel, dit volk behielp zich met de onderscheidingen, om des te beter de kracht van deze plaatsen weg te nemen. Zie *Willemer Dissert. de Saducais pag.* 38. &c. en de schryvers die hy bybrengt, voornamentlyk Grotius *in Matth. cap. XXII*, 23. Zie ook *Vossius de Orig. & Progr. Idol. lib. I, cap.* 6, dien hy niet aanhaalt. Het zekerste is, dat zy de kerkgewoonten der Joden navolgden, en dat zy daar door beleden de gunst van Godt te verwachten, die hy aan de genen, die zyne wet onderhielden, belooft heeft, en zich te hoeden voor den vloek, dien de overtreders te vrezen hadden.

Arnobius is de eenigste schryver die (*lib. III. pag.* 106, 107) zegt, dat de Saduceën Godt een organisch of werktuigend ligchaam toeschreven: hy verhaalt dit op eene wyze, die wel mag tegengesproken worden. Een der uitleggers van dien schryver (*Desid. Heraldus pag.* 134) berispte hem ook deswegen, en niet zonder grondt, was het maar wat min straf geweest; want de mening van Arnobius is deze. Wy staan voor de dromeryen der Joden niet in; maar in het gene wy in een gelyken standt met hen gemeen hebben steekt geen kwaadt: wanneer men den zin van de verborgene mening verstaat. Hy kon niet ontkennen, dat volgens den letterlyken zin der Schrift Godt handen, voeten, mondt en oogen heeft; het was zyn plicht dan de Heidenen te onderrechten, dat deze verklaring een wolk en deksel is, waar achter de waarheit verborgen is. Het was een kunstgreep van een gaauwen redenaar niet lang op deze tegenwerping te staan, en zich te vergenoegen met in vier of vyf regels aan de tegenparty te verklaren, dat de Christenen geen afbeelding van Godt maken, noch hem eene werktuigende gedaante toeschryven. Indien hy deze stof naauwkeuriger hadt willen onderzoeken, gelyk *Numenius* heeft gedaan, zou hy zyn werk verzwakt hebben. Voorts zegt Origenes wat Numenius ten behoeve van de Joden gedaan heeft, waar uit blykt, dat de Heidenen de gewaande voordelen niet hebben verzuimt, die zy dachten uit de Schrift te trekken, waar in het schynt dat Godt eenige onvolmaaktheden worden toegeschreven. Maar het werk van Arnobius kan niet wel zulk eene afwending lyden. *Bayle Dict. Crit.*

SAFACOS, in 't Latyn *Usila*, een stadt en zeehaven in Barbarye, drie dagreizen van Caffa Noordwaarts, zestig van Capes Westwaarts, en vyftig van Tunis Oostwaarts gelegen, aan den Noordkant van den zeeboezem van Cabeste, tegen over het eilandt Cercina, het welk tegenwoordig Chicari of Cherchen genoemt wordt.

SAFARDA, een grote en scheepryke rivier in het koninkryk Fez, vallende aan de Noordzyde van Arzilla in de Atlantische zee. Men houdt daar voor, dat dit de rivier is, welke door Ptolemæus *Zilia* genaamt wordt.

SAFFAY, in 't Latyn *Savus*, een kleine rivier in Barbarye, de welke in het koninkryk Algiers, tusschen Accharara en Metafus in de Middelandsche zee loopt.

SAGAN, een vorstendom in neder-Silesië, aan de rivier Bober, heeft eertyds tot het vorstendom van Glogau behoort, tot

tot dat het in den jare 1395, in de deling onder de zonen van hertog Henrik, zynen zone Johannes is te beurt gevallen, wiens zoon, mede Johannes genoemt, na dat hy door zyn ongeregeld leven in grote schulden was geraakt, en zich door zyne wreedheit zeer gehaat hadt gemaakt, het vorstendom Sagan aan keurvorst Ernest van Saxen voor 55000 dukaten heeft verkocht, de welke daar mede te Breslau is beleent, zynde van dien tydt af, tot den jare 1549 toe, in het huis van Saxen gebleven, in welken laatstgemelden jare keurvorst Maurits het aan Ferdinand, koning van Bohemen, heeft afgestaan. Het wierdt in den jare 1553 aan Georg, markgrave van Brandenburg, verpand, maar in den jare 1558 weder ingelost, en aan Balthazar van Promnitz, bisschop van Breslau, in pandschap gegeven, wiens erfgenamen het tot den jare 1622 bezeten hebben, wanneer het wederom aan den koning van Bohemen is gekomen. Keizer Ferdinand de II beleende zynen opperveldheer, Albert van Waldstein, in den jare 1628 met dit vorstendom; maar het viel na des zelfs doodt in den jare 1634 weder aan den koning. In den jare 1646 kocht Wentzel Eusebius van Lobkowitz het vorstendom van Sagan voor een somme gelds, wiens nakomelingen het zelve als noch bezitten. De voornaamste steden in dit vorstendom zyn: Sagan, *Pribus*, en *Naumburg* aan de Bober. De hoofdstadt legt mede aan de Bober, in eene zeer vermakelyke landsdouwe. De oude hertogen van Glogau hebben daar een slot laten bouwen; maar de vorst van Lobkowitz heeft 'er een groot en heerlyk paleis, om daar zyn verblyf in te houden, gesticht. Binnen de stadt is eene vermaarde abdy van Reguliere kanunniken van den regel van St. Augustinus, en buiten de stadt zyn, met verlof van den keizer, een Luthersche kerk en school op nieuw opgerecht. *Henelii Siles. renov. Lucæ Siles. Chron.*

SAGARIS, eene rivier. Zie AGARUS.

SAG JAGO, in plaats van SAN JAGO, is de naam van een plaats en gehele landstreek in 't Spaansche koninkryk Leon, daar verscheide vlekken en dorpen onder behoren. De zelve legt niet verre van Zamora, aan de rivier Esla. De inwoners hebben een onbeschaafde taal, en hunne zeden zyn, gelyk men verhaalt, niet beter. *Colmenar Delices de l'Esp. pag.* 150.

SAGITTARIUS, een der twaalf hemelstekenen. Zie SCHUTTER.

SAGITTARIUS, (Caspar) was een zoon van Caspar Sagittarius, predikant van de St. Janskerke te Luneburg, daar de jonge Caspar Sagittarius in den jare 1643 geboren wierdt. Den grondt zyner studiën leide hy in de schole van zyne geboorteplaats en onder de bestieringe van zynen vader, en naderhandt te Lubek, daar hy wegens zyn uitstekend gedrag en bekwaamheit inzonderheit van Henr. Bangertus bemint en onderwezen wierdt. Schoon hy nu nog zeer jong was, wierdt hy nochtans van zyne leermeesters bekwaam geoordeelt om het gene hy onder hunne aanvoeringe aangaande de gewoonten en plegtigheden der oude Romeinen op hunne bruiloften byeen verzamelt hadt in het licht te geven. Ook nam hy zyn afscheidt van die stadt door eene sierlyke Latynsche redenvoering tot lof van de zelve, en vertrok daar op naar Helmstadt. Na dat hy daar eenige jaren onder Conringius en andere geleerde mannen gestudeert hadt, begaf hy zich naar Coppenhagen, leggende daar den grondt tot een briefwisseling met Ernstius, Bartholinus en Wanckelius. Van Coppenhagen vertrok hy weder naar Helmstadt, en vervolgens naar Wittenberg, Leipzig, Jena en Altorf. Zyn vader was ondertusschen te Luneburg overleden, en hy kreeg het beroep van rector in de schole te Saalveldt; maar hy begaf zich na het overlyden van den laatsten vorst van Altenburg, om dat zyne krachten niet toelieten den last van den schooldienst te dragen, weder naar de hogeschole van Jena, brengende aldaar de volgende geleerde schriften in het licht, als: *De Plauto, Terentii & Ciceronis vitis, operibus, interpretibus, editionibus, deque lectione & imitatione eorundem*; *De januis veterum*; *Notæ uberiores in Virgilii Eclogas*; *Notæ Philologicæ, Historicæ, Theologicæ in loca Novi Testamenti insigniora*; enz. Hy beminde inzonderheit een stille levenswyze, en leide zich niet alleen op de staatkundige geschiedenisse, maar ook op de kerkelyke oudheden. Toen hy voor het licentiaatschap in de Godgeleerdheit disputeerde gaf hy een traktaat uit *De natalitiis martyrum*, en kort daar na een ander *De cruciatibus martyrum, & Harmonia Passionis Dominicæ.* Na de doodt van Bosius wierdt hy hoogleeraar in de algemene geschiedenissen te Jena, en trouwde met des zelfs weduwe. Wanneer hy bezig was met eene uitvoerige inleiding tot de kerkelyke geschiedenisse in 't Latyn te schryven, wierdt hy door de doodt weggerukt eer dat werk tot op de helft gebragt was. *Zyne doodt viel voor op den 9 Maart des jaars 1694. Onder zyne schriften munten uit de navolgende, als: *Historia antiquissimæ urbis Bardevici*; *Dissertatiuncula de præcipuis Scriptoribus Germaniæ*; *Nucleus Historiæ Germanicæ*; *Epistola de antiquo statu Thuringiæ*; *Historia Goslariensis*; *Origines ac incrementa Sulciæ Luneburgensis*; *Exercitatio Historica de Eckardo primo & secundo Misniæ marchione*; *De nudipedalibus veterum*; *Historia Lusatica*; *Historia Halberstadiensis*; *Historia antiqua, media & recentior Lubecensis*; *Historia Johannis Friderici, Electoris Saxoniæ*; *Dissertatio Historica de originibus & incrementis Luneburgi*; *Historia Episcoporum Naumburgensium*; *Historia Nordberti, Archiepiscopi Magdeburgici*; *Harmonia Passionis Jesu Christi lib. III*; *De originibus & incrementis Brunsvici*; *Origines ducum Brunsvico-Luneburgensium*; *Antiquitates Archiepiscopatus Magdeburgensis*; *Historia Marchionum ac Electorum Brandeburgensium*; *Antiquitates Regni Thuringici, item Gentilismi & Christianismi Thuringici, item Ducatus Thuringici*; *Historia Marchiæ Soltwedelensis*; *Antiquitates Alstetenses & Palatinatus Saxonici*; *Memorabilia Historiæ Gothanæ, item Historia Gothana plenior*, welk laatste werk naderhandt met de *Historia Gothana* van Tenzelius is uitgekomen; *Origines & successio Principum Arausionensium*; *Antiquitates lacus Bodamici*; *cum specimine Historiæ Lindaviensis*; enz. Sagittarius heeft ook eenige Godgeleerde schriften uitgegeven. Zie de *Historische Boekzaal vierde Hond. III Stuk, pag.* 131--215.

SAGITTARIUS, (Johan Christfried) wierdt den 27 September des jaars 1617 te Breslau geboren. Zyn vader was Thomas Sagittarius, eerst professor te Jena, en naderhandt bestierder van de doorluchtige schole, genaamt van St. Elizabeth, te Breslau. Alzo hy zyne ouders vroeg verloor, nam hem zyn neef, Caspar Sagittarius, toen rector van de schole te Luneburg, naar zich, onder wiens opzicht hy de gronden der letteroeffeningen zo wel leide, dat hy in 't jaar 1636 met roem naar de hogeschole van Jena vertrok. Hy wierdt in den jare 1641 conrector van de doorluchtige schole in den Hof, en ruim twee jaren daar na rector van de schole te Jena, maar niet lange daar na hoogleeraar in de geschiedenissen en dichtkunde. Hy wierdt in den jare 1651 tot superintendent te Orlamunde beroepen, en liet zich in den volgenden jare doctor in de Godgeleerdheit maken. In den jare 1656 wierdt hy generaal superintendent, opperhofprediker, en byzitter van het consistorie te Altenburg. Alle deze ampten bekleedde hy met veel getrouwigheit en groten vlyt, zo dat hy deswegen eene algemene hoogachting erlangde, tot dat hy den 19 February des jaars 1689 door de doodt uit dit leven wierdt weggerukt. Zyne te Jena gehoudene disputen heeft hy onder den tytel van *Otium Jenense* in 't licht gegeven. Hy heeft de meeste schriften van *M. Luther* in negen stukken by malkander laten drukken, en des zelfs Latynsche schriften tot gebruik van de ongeletterden in het Hoogduitsch vertaalt. *Mullers Progr. funebr. Casp. Sagittarii Dissert. epistol. in qua ratio redditur Genealogiæ Sagittarianæ ad Theod. Jansonium ab Almeloveen.*

SAGONA, voor dezen eene stadt in Corsika, met een bisdom, dat onder den aartsbisschop van Piza staat. Deze plaats is tegenwoordig geheel verwoest en vervallen, en de bisschop heeft zynen setel in een naburig vlek overgebragt.

SAGREDO, een der oudste adelyke geslachten te Venetië, het welk verscheide grote mannen heeft voortgebragt, die zo wel in krygs- als staatsbedieningen hebben uitgemunt. In den jare 1675, na het overlyden van Dom. Contareni, wierdt Johannes Sagredo, toen procurator van St. Marcus, tot de hertoglyke waardigheit verheven, en reets, na dat de verkiezing met de gewone plegtigheden was geschied, door den ganschen Raadt met den eernaam van Doorluchtigheit begroet. Maar het gemeen hadt zodanig een tegenzin in hem (men vertelt, dat het was om dat hy een stompe neus hadt) dat hy van zyn recht en de verkregene waardigheit weder afstondt; waar op men tot eene nieuwe verkiezinge tradt, wanneer een andere uit dit geslacht, namentlyk Nicolaus Sagredo, tot hertog verkoren wierdt. Deze kwam in den jare 1676 te sterven, na dat hy niet langer dan een jaar en eenige maanden Doge was geweest, wordende door Lodewyk Contareni opgevolgt. De bovengemelde Johannes Sagredo was afgezant van het gemenebest in Vrankryk, als mede by den protector Cromwel geweest, en hadt daar door een groten naam verkregen, dat hy den vermaarden generaal Franciscus Morosini door zyne welsprekendheit tegen de beschuldigingen van den Avogador Corraro hadt verdedigt en vry doen spreken. In den jare 1711 wierdt een uit dit geslacht als generaal proveditor ter zee naar de Levant gezonden. In den jare 1673 wierden te Venetië, in quarto, uitgegeven: *Joh. Sagredi Commentarii Historici de Imperatoribus Turcicis*, welk werk naderhandt verscheide malen herdrukt is. *Amelot de la Houssaye Hist. du gouvern. de Venise pag.* 13, 114, 161, 502, 517. *Mercure Historique.*

SAGRES, of SAGREZ, eene kleine stadt op de uiterste grenzen van het Portugeesche koninkryk Algarve, de welke van het daar niet verre af gelegen voorgebergte *Sak*, of *Sac*, tegenwoordig *Cabo de San Vincente*, (dat is Kaap van St. Vincent) genoemt, haren naam gekregen heeft, en tamelyk wel versterkt, als mede van geschut en verdere krygsbehoeften wel voorzien is. Hier is mede een goede zeehaven. Henrik, hertog van Viseo, een zoon van den Portugeeschen koning Johannes den I, heeft begonnen deze stadt verder uit te leggen, gelyk hy daar zynen meesten tydt heeft doorgebragt, en in den jare 1460 overleden is. *Manuel de Faria y Sousa Epit. de las Hist. Portuguef. P. III, c.* 11. *P. IV, c.* 2, 6. *Colmenar Delices de Portugal p.* 814.

SAGUENAY, eene provincie van nieuw-Vrankryk, in Noord-Amerika, aan eene rivier van den zelven name, de welke in die van St. Laurens loopt.

SAGUNTUS, of SAGUNTUM, eene grote en oude stadt in Spanje, die met de Romeinen een bondgenootschap hadt aangegaan, en de zelve van alles, wat Hannibal in hun landt ondernam, kennis gaf. Wanneer deze vermaarde veldheer nu in den jare 535 van de bouwinge van Rome Saguntus belegerde, verweerde zy zich acht of negen maanden lang. Maar doordien de inwoners door honger en andere rampen, gedurende deze belegeringe geleden, gansch afgemat en uitgemergelt waren, staken zy in 't midden van de stadt een vuur aan, waar in zy zich met hunne vrouwen, kinderen, en de kostelykheden, die zy nog hadden, wierpen. Dit was eene der oorzaken van den tweden Punischen oorlog. Na dat de oude stadt tot den grondt geslecht was, heeft men de nieuwe, daar tegenwoordig staande, *Morviedro* genaamt. *Florus. Livius. Eutropius. Strabo.* enz.

SAHAGON, of SAHAGUN, eene kleine stadt, met een goed slot, aan de rivier Sea, in het Spaansche koninkryk Leon, tusschen Carrion de los Condes en Mansilla, in eene vruchtbare landsdouwe gelegen. *Colmenar Delices de l'Espagne pag.* 169.

SAHID DELTA, een eilandt, het welk door verdeelde armen van den Nylstroom en door de Middelandsche zee gemaakt wordt. Dit eilandt is het beste deel van neder-Egypten, om dat de grondt daar veel vruchtbaarder is dan elders in dit landt, en om dat des zelfs ingezetenen veel beschaafder zyn dan de andere. *Leo African.*

SAINCT, SAINT, SAINTE, SANTO, enz. Alle landen, plaatsen, enz. met die woorden beginnende, zie op SINT, by verkortinge geschreven St. of ook op hunne daar op volgende namen, naar de order van het alphabeth, als, by voorbeeldt, AMAND (SINT) enz.

SAINCTES, (CLAUDIUS DE) in 't Latyn *Sanctesius*, een der grootste twistredenaars van de XVI eeuwe, was van Perche geboortig. Volgens *la Croix du Maine* en *Moreri* was hy geboren te Chartres ;* maar Joh. de Launoi, die ruim zo veel te betrouwen is als die twee schryvers, zegt, *Hist. Gymnas. Navarr. p.* 769, dat hy te Perche geboren is. Hy nam het kleedt van geestelyk kanunnik aan in 't jaar 1540 in het klooster van St. Cheron,* digt by Chartres, en wierdt eenigen tydt daar na gezonden naar Parys, alwaar hy zich in de letterkunde, in de wysgeerte, en in de Godgeleerdheit, in het genootschap van Navarre, oeffende. Hy wierdt meester in de Godgeleerdheit in het jaar 1555, waar na hy zich geweldig aan het zintwisten overgaf, en by den kardinaal van Lotharingen raakte. Hy was een van de voornaamsten van de Roomsche party in het gesprek van Poissi, gehouden in den jare 1561, en naderhandt een der twaalf Godgeleerden, door Karel den IX naar de kerkvergadering van Trente gezonden. Hy en Simon Vigor redentwistten tegen twee leeraars by den hertog van Nevers in 't jaar 1566, niet in 't jaar 1556, als eenigen zeggen. Hy nam langen tydt het predikampt waar binnen Parys, en wierdt bisschop van Evreux in 't jaar 1575. Hy was zo geweldig tegen die van den Hervormden Godsdienst ingenomen, dat hy dreef, dat men de genen, die door hen gedoopt waren, en tot de Roomsche kerke overgingen, weder moest dopen. Hy zegt zelf, dat Pius de V uitgesproken hebbende, dat men niemandt van hen moest herdopen, noch eenvoudiglyk, noch met iets daar by te doen, hem en de andere predikers binnen Parys door zynen gezant liet verbieden het tegendeel te leren. Deze brief van Pius den V is zeer raar. Sainctes stelde alles in 't werk om de Hervormden uit zyn bisdom te bannen, en al de besluiten van de laatste kerkvergadering zonder eenige uitzondering in het ryk te doen aannemen. Hy ging zo ver, dat hy staande hieldt, dat Calvinus en Beza eene Godverloochenende leer leerden. Hy ging met zo veel woede tot de party van de Ligue over, dat hy beweerde, dat Henrik de III rechtmatiglyk vermoord was, en dat Henrik de IV de zelve straffe verdiende. Men vondt in zyne kamer het handschrift, waar in hy dit staande hieldt, wanneer Biron zich meester van de Louvre maakte, en dat hy dezen ongelukkigen prelaat in verzekering nam. Men handelde hem als een krygsgevangen, en men zondt hem naar Caen, om te recht gestelt te worden; en naardien hy by deze verderflyke lere bleef, zou men hem met de doodt gestraft hebben, indien de kardinaal van Bourbon en andere kerkelyken, die het oor van den koning hadden, niet hadden gemaakt, dat de doodstraf in eene eeuwige gevangenis wierdt verandert, waar in hy kort daar na stierf. Dit gebeurde in het jaar 1591. Langen tydt te voren hadt hy, om die van de Hervormde religie spyt aan te doen, in een boek, dat hy hadt uitgegeven, gezegt, dat geen onderdaan zich tegen de bevelen van zynen souverein vermogt aan te kanten. Dit boek, in 't Fransch geschreven, wierdt in den jare 1561 te Parys gedrukt, en voerde dezen tytel: *Belydenis van het Katholyke geloove, bevattende in 't kort de hervorming, door de leeraars van Calvinus aan den koning op de byeenkomst te Poissi aangeboden.* Hy deedt ook een klein geschrift in den jare 1561 in het licht komen, waar in hy bewees, dat de prinssen de ketters niet moeten dulden. Hy keurt in dit boek goed, dat men de ketters ten uiterste straft, en hy zegt, dat indien men in Vrankryk het vuur niet hadt uitgedooft, om de Kalvinisten uit te roeien, deze sekte (dus noemt hy de Hervormde religie) zich zo ver niet zou uitgebreid hebben. Al de kracht van zyn boek is getrokken uit het gebruik, of de gewoonte; want redenen geeft hy 'er zeer weinig van, en die hy daar van geeft zyn niet goed. Alle, die zonder vooroordeel zyne bewyzen voor de niet toelating met die van de toelating zullen vergelyken, zullen moeten bekennen, dat hy 'er geen reden van kon geven, al hadt hy veel meer bekwaamheit gehad dan hy bezat. De redenen voor de toelating zyn van eenige later schryvers in 't volle licht gestelt. Zie de vooorreden van den geschiedschryver van het edikt van Nantes, wiens boek gedrukt is te Amsterdam in den jare 1687, in 12. en voor tytel voert: *Verhandeling van de vryheit van gewisse, of van het gezag der souvereinen over den Godsdienst van het volk, in tegenstelling van de grondregelen van Hobbes en van Spinosa, aangenomen door den Here Jurieu in zyne Historie van het Pausdom, en in zyn opstel aangaande de Kerk,* enz. Het gevoelen van de andersgezinden niet te dulden is zeer oud, en nog algemeen ten huidigen dage, hoewel 'er geen stuk is, dat door krachtiger bewysredenen wederlegt is. Men kan de tytels van zyne andere boeken vinden in de Historie van het genootschap van Navarre, de welke boven is aangehaalt. *Moreri* en *du Saussai* hebben, van Sainctes sprekende, onverschoonlyke misslagen begaan. Zie hier de voornaamste van den eersten. I. Van den misslag omtrent de geboorteplaats van Claude de Sainctes is boven gesproken. II. Het is 'er wel verre van daan, dat Sainctes na zyne wederkomst van de kerkvergadering, waar van boven gesproken is, by de zamenspraak van Poissi is geweest, gelyk Moreri zegt; in 't tegendeel, hy ging naar de kerkvergadering na het houden van de zamenspraak. III. Hoe is het mogelyk, dat Karel de IX, gestorven den 30 Maart 1574, Sainctes in 't jaar 1575, gelyk Moreri zegt, bisschop van Evreux heeft kunnen maken? Daar is geen twyffel of hy heeft voor de doodt van dezen vorst dit prelaatschap verzocht, en de toezegging daar van gekregen; doch het gaat vast, dat hy daar toe niet is benoemt dan onder de regering van Henrik den III. Hy verhaalt zelf elders het verwyt, dat zyn patroon, de kardinaal van Lotharingen, hem deedt, van ver afgelegene bisdommen te gaan bestieren, om van 't juk van 't hof bevryd te zyn.

De misslagen van Andries du Saussai bestaan daar in. I. Hy zegt (*de Script. Eccles. Continuat. pag.* 38, *edit. Colon.* 1684, *in* 4o.) dat Sainctes in den jare 1553 hoogleeraar in een klooster der geestelyke kanunniken was. II. Dat hy naar de kerkvergadering van Trente vertrok voor dat hy naar Poissi ging. III. Dat hy mede in den jare 1576 op de provinciale kerkvergadering van Rouaan was. Maar deze vergadering wierdt niet gehouden voor het jaar 1581, gelyk Launoi zegt *Hist. Gymnas. Navar. pag.* 772, die daar nog by voegt, dat Claudius de Sainctes in het volgende jaar eene overzetting in 't Fransch van alle de besluiten van deze vergaderingen, waar van hy bestierder was geweest, in 't Fransch uitgaf. IV. Deze voorvechter voor de Roomsche en Gallikaansche kerk bepaalde zich zelf niet, indien wy *du Saussai* willen geloven: hy en *Simon Vigor* twistten tegen *Spina* en *Rosier*, twee voorname Hervormde leeraars, en zegepraalden; dat is te zeggen, de bisschop van Evreux, niet te vrede met op de provinciale kerkvergadering in den jare 1576, volgens de rekening van du Saussai, te zyn geweest, en daar de besluiten van 't synode rakende zyn bisdom in een helder daglicht gebragt te hebben, hieldt eene byzondere zamenspraak en twistreden met deze leeraars. Welk eene misrekening! de laatste handeling geschiedde acht of negen jaren voor dat Sainctes bisschop wierdt. V. Sainctes stierf in 't jaar 1591, en niet in 't voorgaande jaar, als du Saussai zegt. VI. Het is een onverschoonbare misslag te willen spreken van de doodt van dezen prelaat, met hem den tytel van *Eximius* (de uitmuntende) te geven, zonder iets te spreken van zyne muitery, noch van zyne verderflyke lere, noch van de schandelyke straffe, die hy dacht te zullen moeten lyden. Het geen du Saussai van hem zegt bestaat alleen in vyftien regels: hoe vele misslagen zou hy niet begaan hebben, als hy zynen lof in vyftien bladzyden beschreven hadt?

Men moet hier nog aanmerken, dat Sainctes eenigen tydt verdacht wierdt gehouden van het Kalvinistendom toegedaan te zyn. Dit vermoeden steunde daar op, dat hy in de zamenspraak in het paleis van Nevers zich veel gematigder hadt gedragen dan by die van Poissi. Nog is aan te merken, dat hy den kardinaal van Lotharingen verbeeldde als een gelovige, die vervolgt wierdt. Claudius de Sainctes was ook een van die Godgeleerden, die een weg weten met de plaatsen van *St. Augustinus*, die de Protestanten bybrengen voor de lere, die den vryen wil verwerpt. Het is om die reden, dat hy zo veel als hy kon in het geschil over de Genade het aanzien van dezen kerkvader tegenging. De Jansenist, die in den jare 1689 eenige brieven, door den prinsse van Conti aan vader de Champs geschreven, uitgaf, voegde daar onder anderen eene Verhandeling by, voor tytel voerende: *Augustinus gezuivert van het vermoeden, of de waarschynlykheden, dat hy naar het Kalvinistendom zou hellen.* Men vindt daar in het volgende rakende Claudius de Sainctes, dat men nodig geoordeelt heeft hier by te voegen: „ Hy (*Sainctes*) was een van die genen, die
„ geloofden, dat men altydt anders met de ketters moest hande-
„ len dan men gedaan heeft, om hen des te beter tegen te gaan,
„ en die, meer ziende op het gene aanstotelyk in de lere van
„ St. Augustinus rakende de genadige voorverordinering is, dan
„ op de wezentlyke gronden van de Schrift en van de overlevering,
„ daar zy op gevestigt is, zelfs al te ligt aan deze lere stieten.
„ Deze schryver heeft dan durven zeggen: *Dat Augustinus al te*
„ *styfkoppig de Pelagianen bestrydende, al te voorbarig is geweest in*
„ *het algemeen gevoelen van alle, die voor hem waren geweest, te*
„ *verachten.* Een man, die op deze wyze van Augustinus spreekt,
„ en die hem durft beschuldigen van driemaal van gevoelen ver-
„ andert te zyn, verdient ook wel, dat men hem overgeve aan
„ vader de Champs, om met hem naar zyn welgevallen te leven.
„ De vader Joh. Martinon, een Jesuit, zo wel als die onder den
„ verdichten naam van *Antonin Moraines* heeft geschreven, heeft
„ zich daar over geschaamt. *Met verlof van dezen schryver*, zegt
„ hy, *hy zou beter gedaan hebben, en meerder naar de achting,*
„ *die hy aan zulk een groot meester verschuldigt was, indien hy*
„ *zich altydt aan hem onveranderlyk hadt gehouden, miss hem*
„ *zomwylen gunstelyk uitleggende, in plaats van hem met zo veel*
„ *veranderlykheit en ongestadigheit in zyn gevoelen te beschuldigen.*"
Bayle Dict. Crit.

SAINT-CYRAN, (JOH. DU VERGER DE HAURANNE, ABT VAN) een der voorstanders van het Jansenistendom, was geboortig van Bajonne. Hy was een zeer geleerd man, als blykt uit zyn werk tegen het Godgeleerde zamenstel van vader *Garasse*, en uit zyne boeken tegen de Jesuiten, waar van de geestelykheit van Vrankryk den lof deedt uitgalmen in den jare 1646. De schryver stelde daar zynen naam niet by, hy verburg zich in de laatste onder dien van *Petrus Aurelius*, om redenen, die zyne vrienden in zekere zamenspraak gezegt hebben. Weinig menschen weten, dat hy de schryver van de verdediging der bisschoppen is, die de wapenen opnemen. Men geve acht op deze woorden van den Here Joly: *De kanunniken van Munster moeten edellieden zyn, en zestien kwartieren in hun wapen hebben, zo als zy zeggen; zy roemen zo geweldig op hunnen adeldom, en krygsmanschap, dat ik op het graf van een kanunnik heb gelezen, dat hy in den oorlog is gestorven, kapitein zynde. Ook doen zy gemeenlyk hunne geslachtrekening en hunne wapens schilderen in een klooster* naast

naast de kerke, of elders in een openbare plaats, dat een voorbeeldt is, dat wy niet meer behoeven na te volgen, als alle de andere, die zamengeraapt en verzamelt zyn in een boek, voerende den tytel van: Verdediging van den bisschop van Poitiers in 't jaar 1615, *welke van een zeer voornaam man, die toen leefde, niet zonder reden wierdt genoemt* de Alkoran van den bisschop van Poitiers, *hoewel de schryver van dit boek, die zynen naam daar niet in wilde bekend maken, naderhandt veel van zich heeft doen spreken omtrent andere werken van kerkelyke geleerdheit en Godvrucht, die veel beter zyn.* De Heer Joly wilde niet meer zeggen, hoewel hy zeer wel wist, dat hy van Jan du Verger sprak. Deze bisschop van Poitiers was de voorstander van dezen geleerden Bajonner, en begiftigde hem met de abdy van Saint Cyran in den jare 1620. Men leest by *Moreri*, dat Jan du Verger de voornaamste zynde van zyne gemeenschap in zyn vaderlandt, en horende, dat deze bisschop een voorlezer, of een opziender over zyne boekery nodig hadt, hem zyn dienst ging aanbieden, die aangenomen wierdt. Voetius vergeet dit krygsachtig geval van den bisschop van Poitiers niet in de lyst, die hy van eenige kerkelyke personen, die de wapenen hebben gedragen, heeft uitgegeven. Deze prelaat beslaat de achterste plaats in deze naamlyst. Het geen van de hier boven gemelde verdediging, door Saint Cyran gemaakt, gezegt is, is minder te verwonderen dan het geen hy ondernam te verdedigen in zyn Koninklyk Geval (*Casus regius*). Men zegt, dat hy daar in staande houdt, dat 'er vier en dertig gevallen zyn, waar in een mensch zich zelf onschuldig om hals kan brengen. De vader Paulus is ten dien opzichte in de beginselen der Stoïschen geweest; want wanneer men hem kwam zeggen, dat de paus hem wilde doen ligten, antwoordde hy onder anderen, „ dat, indien hy hem levendig deedt „ vangen, om hem naar Rome te laten brengen, de paus „ niet moest twyffelen, dat al zyne macht niet kon beletten, dat „ een mensch meer macht over zyn eigen leven heeft dan alle „ andere te zamen, en dat hy by gevolg met zyn leven kon doen „ wat hem behaagde, voor dat de paus het genoegen kon hebben „ van hem zyn leven in het openbaar te doen verliezen." Het is niet te denken, dat 'er veel zyn, die op dezen grondregel van Fra-Paolo acht gegeven hebben.

Jan du Verger stiert aan eene beroerte te Parys den 2 October des jaars 1643. De lof, die hem in het *Gallia Christiana* van de Sammarthanen was gegeven, mishaagde zo zeer de vergadering der geestelyken, dat zy last gaf om het uit te schrappen. Maar het is aanmerkelyk, dat de prelaten, die in 't algemeen in hunne vergadering dezen lof hadden verboden wereldkundig te maken, echter ieder in 't byzonder geen druk van 't *Gallia Christiana* wilden kopen dan daar deze lof in stondt. De genen, die zeggen, dat hy in het bosch van Vincennes als een gevangen is gestorven, bedriegen zich; zy konden dezen misslag vermyd hebben, indien zy in acht genomen hadden, dat onder zyne brieven eenige te Parys waren geschreven, na dat hy zyne vryheit weder hadt verkregen. De verzameling van deze zyne Brieven is een werk, daar de Jansenisten zeer op roemen. Arnold van Andilly maakte de zelve wereldkundig in den jare 1648, en droeg ze op aan de Fransche geestelykheit. Het zyn inderdaadt brieven vol van merg en Godvruchtigheit, gelyk men zegt. *Bayle* spreekt 'er daarom op deze wyze van, om dat hy ze nooit gezien heeft. Leidekker heeft 'er uittrekfels van gemaakt. *Hist. Jansen. p.* 470, die 'er wel doen van oordeelen. De vader Bouhours in het tegendeel heeft 'er stukken uit aangehaalt van een zeer zeldzamen styl. Hy bedient zich van de uitgave van den Heere *de Preville* van den jare 1655. De vrienden van den abt van Saint Cyran zeggen, dat hy om geen andere reden in den jare 1637 gevangen wierdt gezet, dan om dat de kardinaal van Richelieu zich wilde wreken over dat hy zyne toestemming niet hadt kunnen verwerven om het huwelyk van den hertog van Orleans met de hertoginne van Lotharingen te vernietigen. Indien dit de ware oorzaak van zyne gevangenisse is geweest, heeft men 'er een anderen naam aan gegeven; want men trachtte hem als een valschen leeraar te bederven. Op dezen voet wierdt zyn rechtsgeding begonnen. Maar daar zyn eenige geweest, die zeggen, dat de kardinaal van Richelieu hem zo bekwaam oordeelde om te schryven over de geloofsverschillen met de Protestanten, dat hy hem daar toe in de gevangenisse vermaande, en hem alle boeken en hulpmiddelen, daar toe nodig, liet aanbieden.

Deze abt, zegt men, hadt besloten te antwoorden aan de leeraars, die tegen den kardinaal du Perron over de opperhoofdigheit van den paus, en de wezentlyke tegenwoordigheit geschreven hadden. Zyne gevangenis belette hem daar in: de kardinaal van Richelieu moedigde hem aan om met dit werk voort te gaan; maar de abt antwoordde hem, dat het met de waardigheit van de kerk niet overeenkwam, dat haar hoofdt en voornaamste dienaar door een gevangen man verdedigt wierdt. Hy nam niet veel deel aan de achting van den vermaarden Grotius. Men behoeft zich daar niet over te verwonderen: want Grotius volgende de beginselen van Arminius, wilde hy niemandt pryzen, die zo een strenge navolger van St. Augustinus was. In het artykel van ABELLI (LODEWYK) is gezegt, dat het gevoelen van dezen abt over de kerkvergadering van Trente wereldkundig wierdt gemaakt door dien man in het leven van *Vincent de Paul*, en dat de bekendmaking van dit geheim velen wel beviel. Dit wil juist niet zeggen, dat men van te voren niet wist, dat men zodanige gedachten aan Saint-Cyran toeschreef, men heeft alleen willen zeggen, dat een groot getal van personen zeer blyde was te weten, dat het getuigenis van Vincent de Paul gedrukt was; maar voor dat het werk van Abelli uit was, hadt men in andere schriften kunnen lezen, dat de abt van Saint-Cyran weinig achting voor de kerkvergadering van Trente hadt. Het zal genoeg zyn hier een van die schriften aan te halen. Dit is het geen gedrukt is in den jare 1651 onder dezen tytel: *Triumphus Catholicæ veritatis adversus Novatores*, dat is, *Zegepraal der Katholyke waarheit tegen de nieuwsgezinden.* De vader Labbé, aan wien men het zelve te recht toeeigent, voegde daar nog een geschrift by, behelzende de laatste woorden van Octavius van Bellegarde, aartsbisschop van Sens. Men wil, dat deze aartsbisschop aan den gezant van den paus door den baron van Renti de laatste verklaring van zyn gevoelen deedt behandigen, op dat de paus daar van mogt onderrecht worden. Zie hier een der artykelen van dat geschrift: „ Dat de Heer van „ Sens . . . . . . verplicht is te geloven, dat deze gansche party „ aan de kerk verdacht is, om dat hy heeft gezien, dat haar „ beginsel in bedrog bestondt, waar van een der uitwerkingen geweest was eene valsche en gemaakte Godvrucht, genaamt: „ *De geheime Rozenkrans van het Sakrament*, als zodanig veroordeelt van acht leeraars van de Sorbonne, om dat ze door geloofwaardige getuigen onderrecht waren, dat Saint-Cyran van „ de kerkvergadering van Trente hadt gesproken als van eene „ staatkundige vergadering, en dat haar de naam van vrye kerkvergadering geenzins toekwam". Saint-Cyran is zeer kwalyk gehandelt in een boek van Raconis, bisschop van Lavaur. Zyne vrienden beschuldigen dezen prelaat, dat hy dit hadt gedaan om vader Joseph genoegen te geven. Hy beschuldigt hen weder van zyn kant, dat zy dezen abt reets onder de heiligen hadden geplaatst, als of zy pauzen waren, en als of hy reets vele wonderwerken hadt gedaan, die zo waar waren, als vele valsche op een belagchelyke wyze worden uitgestrooid. *Bayle Dict. Crit.*

SAINT-CYRE was een der dappersten van de party der Hugenoten onder Karel den IX, koning van Vrankryk. Zyn naam was *Tanneguy Bouchet de Puy-Greffier.* Hy was afkomstig van *Jan Bouchet*, Raadt in het parlement van Parys in den jare 1372, en wierdt vervolgens tot voorzitter in de grote kamer ontfangen den 29 April des jaars 1389, oorspronkelyk uit de provincie van Auvergne, en vader van *Jan*, heer van Puy-Greffier, in Poitou, voorzaat van vaders zyde van de heeren van *Puy Greffier de Sainte Gemme* en de *Villiers-Charlemagne*, en *Tanneguy Bouchet*, dien de geschiedschryver Popeliniere te onrecht *du Bouchet* noemt. De oudste tak van dit huis verviel met *Françoise Bouchet*, vrouwe van du Puy-Greffier, die met Artus de Cossé, heere van Gonnor, maarschalk van Vrankryk, trouwde, en met een andere *Françoise Bouchet*, halve zuster van de voorgemelde, en vrouw in het eerste bedt van Andries de Foix, heere van Asparoth, en in het twede huwelyk van François van Tremouïlle, grave van Benaon. Laat ons in 't voorbygaan een klein geval van Françoise de Bouchet, vrouwe van Artus de Cossé, verhalen. Zy was oorzaak, dat men haar man de bediening van opperbestierder der inkomsten afnam, met welk ampt hy in de eerste jaren zo veel hadt gewonnen, dat hy al zyne schulden hadt kunnen betalen, en naderhandt nog eens zo veel by won als hy schuldig was geweest. Hy nam zyne vrouw mede om Catharina de Medicis te gaan begroeten. De zelve was eene vrouw van 't landt, die nooit het hof hadt gezien, en die hare majesteit bedankte voor het opperbestierderschap op eene wyze, die te kennen gaf, dat zy daar door van schulden ontheft en verrykt waren. De maarschalk, daar tegenwoordig, stampvoette over de dwaasheit van zyne vrouwe; maar de koningin hadt 'er haar vermaak in, vindende in zulk een oprechte belydenisse iets, dat behagelyk was, en dat deze vrouw iets hadt geopenbaart, dat krachtig genoeg was om haren man te bederven, indien hy zich onaangenaam aan deze vorstinne maakte. Saint-Cyre was een der hoofden van de zamenzwering van Amboize; en na den slag van Dreux zondt men hem als stadvoogdt naar Orleans, op het gerucht, dat het koninklyk leger deze stadt wilde belegeren. Hy geleidde het volk van Guiënne na den slag van St. Denys tot den prins van Condé; hy wierdt in den slag van Moncontour gedood, en was een der oudste en onvertzaagtste van de ruiterbenden des konings. Men kan in 't byzonder in de Historie van Aubigné schone preuven van zynen heldenmoedt zien. „ De verbaastheit „ der Gereformeerden (zegt hy) was zo groot niet, of zy, met „ menigte wederom byeen vergadert zynde, schoten menigmaal op die hen te na kwamen, hoewel zy de benden der „ veldmaarschalken, die nog niet aan den dans waren geweest, „ op hunne hielen hadden; en van dit te rug schieten en goeden „ aftocht komt de voornaamste eer aan de Duitsche ruiters toe, „ mits men aan Saint Cyre du Pui-Greffier daar zyn deel aan laat. „ Deze oude heer, drie ruiterbenden in het bosch van Maire by„ een verzamelt, en gezien hebbende, dat hy met eens los te „ branden, duizend man behouden kon, riedt hem zyn leeraar, „ die hem dit besluit hadt helpen nemen, eene aanspraak aan 't „ volk te doen. *Aan eerlyke lieden moet men een aanspraak doen,* „ zeide deze goede man; *broeders en medgesellen, ziet hoe men* „ *doen moet.* Daar op gewapend zynde op zyn oud Fransch, „ met verzilverde wapenen tot aan de voetzolen toe, het aangezicht bloot en de baardt zo wit als sneeuw, in den ouderdom „ van vyf en tachtig jaren, liep hy twintig voetstappen van zyne „ bende vooruit, nemende met zich al vechtende alle de veldmaarschalken, en behoudende velen het leven door zyne doodt. Hy was niet min deugtzaam dan dapper, gelyk hy toonde door het straffen van overspel.

Deze zaak is zeer byzonder: laat ons zien hoe Theodorus Beza de zelve verhaalt *Hist. Eccles. lib. VII, pag.* 336. „ Den „ 26 Maart des jaars 1563, de heer Saint-Cyre, anders Puy„ Greffier genaamt, tot stadvoogdt van Orleans aangestelt, om „ dat de prins van daar vertrokken was, een eerlyk man en „ een groot vyandt van het kwaadt, deedt een nieuwe en zeer aan-

„ aanmerkelyke gerechtsuitvoering aan eenen Deslandes, heere „ van Moulin, te voren geheimſchryver des konings, en aan „ Godard, huisvrouw van Jan Gohin, luitenant van den pro„ vooſt der maarſchalken van Blois, die de wapenen in het le„ ger dragen. Du Moulin verleidde onderwylen deze vrouw te „ Orleans, voor welke misdaadt van overſpel hy opgehangen „ wierdt, en zy gewurgt op de plaats van Martroy. Daar van „ bericht aan het hof komende, wierdt deze zaak zo vremd ge„ vonden, dat velen de onbeſchaamdheit hadden van te zeggen, „ dat, indien 'er niets anders dan dit ſtuk in den Gereformeer„ den Godsdienſt was, zy nooit Gereformeerd zouden worden". Men zeide aan 't Franſche hof niet zonder reden, dat de ſtrafheit van Pui-Greffier buiten de mode was. Wat zeggen wy buiten de mode? De rechtsgeleerde *Faber*, door *Thuanus* aangehaalt *lib. XXXV*, *init. ad an.* 1563, zegt uitdrukkelyk, dat men nooit in Vrankryk overſpeelders heeft zien ſtraffen. Men moet ook toeſtaan, dat deze ſtrafheit niet lange geduurt heeft onder de Proteſtanten. Zy is te Geneve het langſt in gebruik geweeſt, maar eindelyk mede afgeſchaft. Men mag in het algemeen zeggen tot ſchande van de Chriſtenen, dat zy van onbedenkelyke tyden de ſtrafbare wetten, die verſcheide heidenſche volkeren tegen de overſpeelders hebben gemaakt, hebben laten vervallen. Daar is byna geen misdaadt, die meer ongeſtraft blyft dan deze; en die daar recht over vorderen, moeten veel eer verzekert zyn, dat zy tot ſpot van hunne buren, en tot beſchimping van de gehele wereldt zullen vertrekken, dan dat zy een goede uitkomſt te hopen hebben. Doch wy willen, dit zeggende, de ſtrafbare wetten der Heidenen geenzins goedkeuren: want wat was 'er ſchrikkelyker als de gewoonte, die Theodoſius te Rome afſchafte? Men vonniſte toen de vrouwen om wegens deze misdaadt in een klein kamertje te moeten wonen, en zich aan alle, die kwamen, ten beſte te geven; en op dat een ieder weten zou, dat dit vonnis was uitgevoert, geſchiedde de uitvoering onder het luiden der klokken. *Bayle Dict. Crit.*

SAINTE-CLAIRE, (François de) een Franciſkaner monnik, en een Engelſchman van geboorte, leefde in de XVII eeuwe. Hy was de eerſte lezer in de Godgeleerdheit te Douay in het klooſter van St. Bonaventura, provinciale leeraar van Engelandt, en aalmoezenier van de koninginne van Groot-Britannie, gemalinne van Karel den I. Hy gaf eenige boeken uit, waar in hy zeer gunſtig was aan de biſſchoppen van Engelandt: want hy trachtte te doen zien, dat de XXXIX artykelen van hunne geloofsbelydeniſſe zeer gemakkelyk met de kerkvergadering van Trente konden overeengebragt worden. Daarenboven ſprak hy zeer voordeelig van de genen, die ter goeder trouwe dwalen. Men heeft zyne ſtelling aangaande de onverwinnelyke onwetenheit alleen na te gaan. Hy ſchynt geen andere geleerdheit noch welſprekendheit te hebben, dan die men kan halen uit het lezen van de Schoolſche Godgeleerdheit en de kanoniſten, of geeſtelyke rechtsgeleerden. *Bayle Dict. Crit.*

SAINTE-CROIX, (Prosper) door paus Pius den IV kardinaal gemaakt, was Conſiſtoriaal advokaat en Auditeur van de Rota. Hy was pauſelyke gezant in Duitſchlandt, Portugal, Spanje en Vrankryk. Catharina de Medicis gaf hem het aartsbisdom van Arles, waar in hy met eene byzondere ſtrengheit belette, dat de Proteſtantſche Godsdienſt niet wierdt ingevoert. Hy ſtierf te Rome den 4 October des jaars 1589, in den ouderdom van zes en zeventig jaren. Zie hier een lyſt van zyne ſchriften: *Deciſiones Rotæ Romanæ*; *Galicar. rerum Comment.*; *Epiſtola ad Freder. Nauſeam alioſque*; verſcheide Redenvoeringen; *Inſtellingen over de wolleweveryen, door Sixtus den V in de ſtadt Rome opgerecht.* De Jeſuiten van het Roomſche kweekſchool hebben zyne verhandeling *van den plicht van een gezant* in handſchrift, als mede een Deel van zyne brieven. Gelyk hy die gene is, die na zyne wederkomſt van zyn gezantſchap uit Portugal in Italië den tabak daar leerde kennen, gaf men aan dat kruidt den naam van *Sancte Croce*. Mandoſius verhaalt verſcheide vaarzen van Caſtor Duranti, die welke dit beveiligen, en die dit kruidt tot een algemeen geneesmiddel maken. Men zal ze om hunne aardigheit voor de taalkundigen en de liefhebbers van een pypje hier overſchryven:

Nomine quæ Sanctæ Crucis *herba vocatur, ocellis*
Subvenit, & ſanat plagas, & vulnera jungit,
Diſcutit & ſtrumas, cancrum, cancroſaque ſanat
Ulcera, & ambuſtis prodeſt, ſcabiemque repellit;
Diſcutit & morbum cui ceſſit ab impete nomen,
Calefacit, & ſiccat, ſtringit, mundatque, reſolvit
Et dentium & ventris mulcet capitiſque dolores;
Subvenit antiquæ tuſſi, ſtomachoque rigenti,
Renibus & ſpleni confert, ultroque venena
Dira ſagittarum domat, ictibus omnibus atris
Hæc eadem prodeſt: gingivis trajicit atque
Continuat femurum: nudaque oſſaque carne reveſtit:
Thoracis vitiis prodeſt, pulmonis itemque,
Quæ dat ſit præſto non ulla potentior herba.
Hanc Sanctacrucius Proſper *quum Nuntius eſſet*
Sedis Apoſtolicæ Luſitanas miſſus in oras,
Huc advectavit Romanæ ad commoda gentis,
Ut tenuit ſancte lignum crucis ante tulere
Omnis Chriſtiadum quo nunc reſpublica gaudet,
Et Sanctæ Crucis illuſtris domus ipſa vocatur
Corporis atque animæ noſtræ ſtudioſa ſalutis.

Het is den lof van den tabak vry hoog opvyſelen door den I. zelven by het hout van het ware kruis te vergelyken, gelyk in de laatſte vaarzen geſchiedt. *Bayle Dict. Crit.*

SAINTES, of XAINTES, eene ſtadt in Guiënne, zynde de hoofdſtadt van 't landſchap Saintonge, en een biſſchoppelyke zetplaats, onder het aartsbisdom van Bourdeaux behorende. Zy legt aan de rivier Charante, twintig mylen Noordwaarts van Bourdeaux, Zuid-Ooſtwaarts van Rochelle, zeven mylen Ooſtwaarts van Bourges, en even zo verre van de zee. De Romeinen noemden de zelve *Mediolanum Santonum*, *Santones*, en *Urbs Santonica*. Cæſar, Strabo, Tacitus, Auſonius, Gregorius van Tours, en andere oude ſchryvers maken 'er dikwils gewag van. Men ziet hier vele oude overblyfſelen, welke van den ouderdom van deze ſtadt getuigen. De voornaamſte van de zelve zyn een amphitheater, of ronde ſchouwburg, eenige waterleidingen, en een zegeboog op de brug, over de Charante geſlagen, en waar aan men vele opſchriften ziet. St. *Eutropius* was de eerſte biſſchop van deze ſtadt. Zy heeft in de burgeroorlogen van de XVI eeuwe zeer veel geleden. Men telt daar verſcheide monniken-en nonnenkloosters, en onder het kerkelyk rechtsgebiedt van deze ſtadt ſtaan twaalf of dertien abdyen. Eenigen hebben dit belagchelyk gevoelen gehad, dat de Trojaners deze ſtadt naar de Griekſche rivier *Xantinus* den naam van *Xaintes*, en de provincie dien van *Xaintonge* gegeven hebben.

Kerkvergaderingen te Saintes gehouden.

In het jaar 553 wierdt de eerſte kerkvergadering in deze ſtadt gehouden. Namentlyk, in het derde concilie van Parys, gehouden in den jare 557, was den geeſtelyken verboden zich tot het erlangen van de biſſchoppelyke waardigheit van het koninklyk gezag te bedienen. Dit verbodt wierdt door eenen, Emeritus genaamt, overtreden, alzo hy door de gunſt van den koning Clotarius, na de doodt van Euſebius, biſſchop van Saintes wierdt, zonder de toeſtemminge van den metropolitaan, de biſſchoppen van die provincie, en de geeſtelykheit van dat bisdom. Wanneer nu de koning in den jare 562 kwam te ſterven, beriep Leonce van Bourdeaux eene kerkvergadering te Saintes, de welke Emeritus afzette, en Heraclius in zyne plaats ſtelde, en hem daar op aan Charibert, zoon van Clotarius, zondt, om zyne toeſtemming te erlangen. Maar hy wierdt zeer ſlecht ontfangen; want de koning liet hem op een kar vol doornen zetten, en zondt hem in ballingſchap. Leonce moeſt duizend goudguldens opbrengen; den overigen biſſchoppen wierdt mede eene geldboete opgelegt, en Emeritus in het bisdom herſtelt. In den jare 579 wierdt hier wederom eene vergadering van biſſchoppen gehouden: want wanneer Nantin, graaf van Angoulême, een prieſter dood hadt laten pynigen, en hy deswegen door den biſſchop Heraclius in den ban was gedaan, verootmoedigde zich Nantin, verſcheen voor die te Saintes byeen vergaderde biſſchoppen, badt om vergiffeniſſe, en boodt aan alles te ondergaan wat men hem tot boete zou opleggen. De biſſchoppen wierden daar door tot mededogendheit bewogen, en lieten hem door Heraclius van den ban ontſlaan. Maar de graaf kwam zyne gedane beloften niet na, en roofde de kerkelyke goederen, maar is, als men verhaalt, op eene erbarmelyke wyze geſtorven. In den jare 1075 wierdt in deze ſtadt eene kerkvergadering gehouden, op welke Goſſelin van Bourdeaux voorzitter was. Een ander concilie is hier beroepen in den jare 1080 wegens de abdy van Fleury, als mede in den jare 1088, of 1089, wanneer Aime tot biſſchop wierdt verkoren, en in den jare 1096. Godfried van St. Briant, of de Saint Brice, biſſchop van deze ſtadt, heeft in de jaren 1280 en 1282, Guido of Hugo van Nevilles in de jaren 1298 en 1304, en Julianus Soderinus in den jare 1541 zekere ſynodale beſluiten alhier uitgegeven. *Jul. Cæſar de Bello Gall. lib. I. Strabo l. IV. Tacit. Annal. lib. VI. Amm. Marcellinus lib. XV. Vinet Antiq. de Xaint. Gregor. Turon. Hiſt. l. IV. c. 26. Baronius ad an. 566. Sammarthan. Gallia Chriſt.*

SAINTES MARIES, of *Les trois Maries*, eene kleine ſtadt in Provence, by den uitloop van de rivier de Rhone, in de zelve plaats, welke door de ouden *de Tempel van Delphos* genoemt wordt, om dat de inwoonders van Marſeille aldaar een tempel ter eere van Apollo van Delphos hadden opgebouwt. In de oude legenden of fabelen wordt verhaalt, dat het ſchip zonder zyl en roer, waar in zich de drie Mariaas, namentlyk Magdalena, Iakobi en Salome, nevens Lazarus en eenige andere heiligen, bevonden, zynde door de Joden aan 't geweldt der winden en der zee overgegeven, op deze plaats eerſt is aangekomen. Men beuſelt ook, dat de lyken van deze drie Mariaas alhier begraven, en naderhandt onder de kerk verſtoken zyn, om ze voor de Barbaren te verbergen, tot dat Renatus, koning van Jeruzalem en Sicilië, de zelve in den jare 1448 heeft gevonden, van daar met veel plegtigheit laten wegvoeren, en hunne aſſche in een doodbuſch laten bewaren. *Bouche Chron. de Provence liv. IV.*

SAINTONGE, of XAINTONGE, eene grote provincie in Vrankryk, palende ten Ooſten aan Angoumois en Perigord, ten Weſten aan de zee, ten Noorden aan Poitou, en ten Zuiden aan de Garonne, welke de zelve van Guienne afſcheidt. Het landt brengt 'er veel koorn en wyn voort; en dit was de reden waarom zich de Romeinen hier nederſloegen, als uit *Cæſar* en andere ſchryvers blykt. Hier wordt zeer veel goed zout gemaakt. De Franſchen hebben een ſpreekwoordt, *dat, als Vrankryk een ei was, Saintonge de door zou zyn.* De rivieren de Garonne, Charante, Sendre, en eenige andere, dienen die van deze provincie om hunne koopmanſchappen van de eene

C plaats

plaats naar de andere te voeren. De ingezetenen, die op de zeekuſten wonen, dragen nog tegenwoordig dat ſoort van hoeden of mutſen, waar van Martialis en Juvenalis onder den name van *Bardocucullus*, of *Cucullus Santonicus* gewag maken. De hoofdſtadt van deze provincie is *Saintes*, waar van boven is geſproken; de andere ſteden zyn *Blaie*, *St. Jean d'Angeli*, *Jarnak*, *Brouage*, *Pons*, *Saubiſe*, enz. Deze provincie hadt van ouds hare eige graven. *Landri*, graaf van dit landſchap, leefde onder de regering van Karel den Kalen, en oorloogde tegen den grave van Angouléme. *Agnes* bragt dit graafſchap in het geſlacht der graven van Anjou; maar *Eleonora* van Guiënne, welke koning Lodewyk de Jonge verſtiet, bragt deze provincie door haar huwelyk met Henrik den II, koning van Engelandt, aan die kroon. Ze is ſedert een twiſtappel tuſſchen de twee ryken van Vrankryk en Engelandt geweeſt, tot dat ze na verſcheide wiſſelvalligheden door de vrede van Bretigni, geſloten in den jare 1360, aan de Engelſchen is afgeſtaan. Maar eenigen tydt daar na wierdt ze door de Franſchen wederom verovert, en nevens de overige delen van Guiënne wederom aan de kroon van Vrankryk gehecht.

SAJO, eene rivier in opper-Hungariĕ, ontſpringt niet verre van het ſlot Muran, en loopt beneden Onod in de Theiſſe. *Szentyvani Miſcell. curioſa.*

SAISSETI, (BERNARD) eerſte biſſchop van Pamiers, is genoeg bekend in de geſchiedeniſſe van paus Bonifacius den VIII, en van koning Philips den Schonen; want men geeft voor, dat hy voor een gedeelte oorzaak was, of dat hy ten minſte langen tydt genoeg voedde het misverſtandt, dat 'er was tuſſchen den paus en dezen monarch. Pieter Olhagarai, ſchryver van de geſchiedeniſſe van Foix, heeft zich bedrogen, den naam van *Stephanus* gevende aan dezen kerkvoogdt, welken hy een Arragonees noemt. Het is zeker, dat hy eerſt abt was van St. Antonyn van Pamiers, en dat hy wel genoeg ſtondt by Bonifacius den VIII, die in den jare 1296 deze abdy tot een bisdom verhief, en Bernard Saiſſeti tot eerſten biſſchop benoemde. Dit doen verſtoorde den koning; hy hadt eiſchen op de ſtadt Pamiers, en ſchoon hy de zelve hadt afgeſtaan aan Rogier Bernard, grave van Foix, heere van Bearn, die van den ſouverein verdienden wel, dat men met hem over deze zake raadpleegde. Om hem nu voldoening te geven, wierdt het bisdom aan St. Lodewyk van Provence gegeven, de welke daarenboven biſſchop van Toulouze was, en die in het jaar 1298 ſtierf. Hier op wierdt Saiſſeti op den biſſchoppelyken ſetel geplaatſt, en de koning gaf daar zyne bewilliging toe. Deze grote goedheit kon den nieuwen kerkvoogdt niet bewegen; hy meende, dat men hem op eene al te harde wyze gehandelt hadt, om daar over niet eenig misnoegen te betuigen, en hy nam voor alles aan zyne wraak op te offeren. De gelegenheit boodt zich daar toe aan; de paus zondt hem als gezant aan den koning, en deze kerkvoogdt, een oproerig en oplopend man zynde, ſprak hem met zo weinig ontzag aan, dat Philips, eene zo grote vrypoſtigheit niet kunnende verdragen, hem deedt gevangen zetten in den jare 1301, en hem onder de bewaring van den aartsbiſſchop van Narbonne ſtelde, die toen aan het hof was. De paus, gehoort hebbende wat 'er voorgevallen was, beval aan Jan van Normandiĕ, aartsdiaken van Narbonne, den koning te verzoeken om Saiſſeti in vryheit te ſtellen; maar dit geſchiedde zo haaſt niet, evenwel waren de buitenſporigheden van dezen kerkvoogdt voor een gedeelte oorzaak van dit moeielyke misverſtandt, dat 'er was tuſſchen den paus en den koning, welke hy verzoenen kon door een verſtandiger gedrag, zonder tot het uiterſte te komen. Hy hadt reden om zich daar over te beklagen: ook vondt hy zich, na de doodt van Bonifacius, genoodzaakt den koning om vergiffenis, en zyne beſcherming te verzoeken. Deze vorſt ſtondt hem de zelve edelmoedig toe, en maakte zelfs by gelegenheit van een ſtuk lands van het kerkgebiedt van Pamiers een verdrag met dezen biſſchop, die ſtierf in den jare 1314, hebbende *Pile-Fort de Rabaſtei*, naderhandt kardinaal, tot zynen opvolger. *Spond. T. I. Ann. Du Puy Hiſt. des diff. entre Bonif. VIII. & Phil. le Bel. Sammarth. Gall. Chriſt. Nicole Gilles. Nangis. Mezeray.*

SAITES is de naam der Egyptiſche koningen, de welke geregeert hebben te Saïs, eene ſtadt van Delta, in neder-Egypten. Men telt drie dynaſtiën van deze koningen. De eerſte wierdt vaſtgeſtelt door *Bocchoris*, of door zynen vader *Gnephactes*, die te Theben, in opper-Egypten, heerſchte, en die dezen ſtaat gaf aan zynen zone Bocchoris in den jare der wereldt 3233, voor Chriſtus 771, die daar alleen koning van was, om dat hy zes jaren daar na zynen vader opvolgde. De twede dynaſtie, de welke in den jare der wereldt 3277, voor Chriſtus 727, een begin nam, hadt tot hoofdt *Pſammetichus*, die door de Perſianen overwonnen wierdt. De derde dynaſtie wierdt vernieuwt door Amyrteus in den jare der wereldt 3479, maar nam met den zelven een einde na verloop van zes jaren. *Paul Perron Antiquité des Temps. Uſſerius. Marsham Can. Chron.*

SAKRAMENT, een woordt afkomende van dat van *Sacratus*, heeft verſcheide betekeniſſen by de ongewyde ſchryvers. De alleroudſte betekenis is die, welke door Varro is aangemerkt in het IV boek van de Latynſche Taal, volgens welke het betekent het geldt, dat de prieſters nederleiden op eene heilige plaats, om tot een pandt te dienen. Ten twede wordt dit woordt genomen voor den eedt, en byzonderlyk voor dien, door welken de burgers zich verbonden tot den krygsdienſt, waar van het overgebragt is tot alle ſoorten van eeden. Ten derde hebben de kerkelyke ſchryvers door dit woordt verklaart het Griekſche woordt, *verborgendheit*, het welk betekent eene verborgene en verhevene zaak. Het is in dien zin, dat de Chriſtenen den naam van *Sakrament* gegeven hebben aan zekere verborgendheden; maar het woordt *Verborgendheit* en *Sakrament* is onder hen doorgaans genomen voor tekenen en zegelen van geheiligde zaken. Men heeſt dezen naam gegeven aan de tekenen, die Godt hadt ingeſtelt in de oude Wet, als de *beſnydenis*, het *Paaſchlam*, enz. en welke de Godgeleerden genaamt hebben *Sakramenten van de oude Wet*, om ze te onderſcheiden van de tekenen, ingeſtelt door Jeſus Chriſtus, welke zy noemen *Sakramenten van de nieuwe Wet*. Zy beſtaan, volgens de Godgeleerden, in de ſtoffe en in de kracht. De ſtoffe is het uitwendige teken, en de kracht zyn de woorden, die op dit teken betrekking hebben. De uitwerking van een Sakrament is de genade, de welke gegeven is uit krachte van het Sakrament aan die genen, die de nodige geſteldheit daar toe hebben. De bedienaar van het Sakrament is de prieſter, of de leeraar, die de uitwendige plegtigheit verricht, en de woorden uitſpreekt. De Roomſche en de Ooſterſche kerken erkennen zeven Sakramenten, namentlyk: den Doop, de Beveſtiging, het Nachtmaal, de Boete, het laatſte Olyſel, de geeſtelyke Ordens, en het Huwelyk. Maar de Proteſtanten erkennen 'er maar twee, te weten den Doop en Avondmaal; en de Engelſchen voegen daar de Beveſtiging by.

SAKRAMENTARISSEN. Dezen naam gaven de Roomſchgezinden in den beginne der hervorminge aan de genen, die het met Zwinglius en Calvinus hielden, en de wezentlyke tegenwoordigheit van het ligchaam en bloedt van Chriſtus in het Nachtmaal ontkenden.

SAL, SALE, in het Latyn *Sala*, eene Zweedſche ſtadt in de provincie van Weſtermanlandt, tuſſchen Uplandt en Nericiĕ, vyf Zweedſche mylen Weſtwaarts van Upzal. Zy was eertyds vermaard wegens hare zilver bergwerken.

SALA, (ANTONIUS A) een rechtsgeleerde in de XVII eeuw, was geboortig van Montpellier, en verdient daarom alleen hier plaats, om dat hy een der alleronbeſchaamdſte uitſchryvers (*plagiarii*) is geweeſt. Hy gaf in 't jaar 1603 te Caſal een boek in het licht, handelende van het leven en de zeden der Philoſophen, *in quarto*, van gedachten, dat iedereen het voor zyn arbeidt zou houden. Maar men wierdt wel haaſt gewaar, dat het zelve een uitgeſchreven werk was, door een onbekend ſchryver, of, volgens anderen, door *Gualtherus Burlaeus* omtrent het jaar 1452 opgeſtelt, en dat het zelve kort na de uitvinding der drukkunſt door Rodulphus Laliſeau te Parys was uitgegeven, gelyk men het handſchrift in de boekery van Alexander Petavius, en het gedrukte exemplaar in die van Mentel heeft gevonden. *Labbé biblioth. pag. 17.*

SALACIA wierdt van de heidenſche dichters voor de gemalinne van den godt Neptunus gehouden. Deze benaming is van *Salo*, de zee, afkomſtig. De Romeinen hebben de ſtadt Alcacer do Sal, in Portugal, *Salacia Imperatoria* genoemt, en aldaar ter eere van de gemelde godinne een tempel gebouwt. *Auguſt. de Civ. Dei lib. IV. Pomey Pantheon Mythic. p. 185. Manuel de Faria y Souſa Epit. de las Hiſt. Portugueſ. P. I. c. 12. P. IV. c. 7.*

SALAGON, een zeer arme Griek, welke nochtans voor ryk begeerde gehouden te worden, en door dezen zynen hoogmoedt gelegenheit gaf, dat men zyn naam tot een ſpreekwoordt maakte, en den genen toevoegde, die in hunnen ellendigen ſtaat echter hoogmoedig zyn. De Grieken zyn ook gewoon het woordt *Σαλακωνίζειν* te gebruiken, om zodanige menſchen daar mede te beſchryven, welke de trekken en het gelaat der vrouwen zich aangewennen, en daar door voor anderen zoeken uit te munten. *Eraſm. Adag.*

SALADIN, of SALAHEDDIN, een vermaard Sultan der Saracenen, was geboortig van Curdiſthan, en tradt met zyn broeder Schirgoueh in krygsdienſt van Nouredin Zenghi, oppervorſt van Aleppo, Damaſcus, en van vele andere Syriſche en Meſopotamiſche landen en ſteden, welke vorſt ook van andere ſchryvers *Noradin* genoemt wordt. Saladin verkreeg nevens zyn broeder in den oorlog zodanig aanzien, dat toen Adhad, Kalif der Fathimiten in Egypten, Nouredin om hulpe tegen de Franken verzocht, hy niemandt bekwamer oordeelde het oppergezag over de hulpbenden toe te betrouwen dan aan deze twee broeders. Doch zy waren naauwlyks in optocht, wanneer het den Kalif berouwde, dat hy een groter macht, dan de zyne was, hadt te hulp geroepen, waarom hy liever met de Franken zocht vrede te maken dan zyn gezag, het welk Nouredin en Saladin trachtten aan zich te brengen, in de waagſchale te ſtellen. Ondertuſſchen wierdt deze Kalif genoodzaakt Saladin tot zynen Vizier en generaal over zyne legers aan te ſtellen, en aan hem den tytel van *Malek Alnaſſer*, dat is overwinnend vorſt, te geven. Saladin erkende echter deze eer zeer weinig, want hy zette ſedert de 566 Hegyre, in het jaar 1169 na Chriſtus geboorte, alle rechters en Egyptiſche landvoogden, welke de ſekte van Ali toegedaan waren, en over welke de gemelde Kalif heerſchte, af, en benoemde Moſtadhi, welke de XXXIII Kalif van den ſtam der Abaſſiden was, en te Badged regeerde, in der zelver plaats. Deze grote verandering wierdt zo ſchielyk in het werk geſtelt, dat de Kalif Adhad niets daar van vernam: want hy was ziek, en ſtierf aan die krankheit in het zelve jaar. Zo haaſt als deze nu overleden was maakte zich Saladin meeſter van het keizerlyke paleis en alle de ſchatten. Wanneer hy dus meeſter van Egypten was, oordeelde hy, dat hy voortaan de beſcherming van Nouredin niet van noden hadt, maar dat hy wel alleen zou kunnen regeren: ten dien einde trachtte hy de Egyptenaars aan zyne zyde te brengen, het welk hem echter niet wilde gelukken zo lang als zy hunne oude liefde voor Ali, des zelfs familie, en zyne lere behielden. Hy rechtte derhalven verſcheide kweekſcholen op, in welke eene geheel andere leer dan die door Ali ingevoert was voorgedragen wierdt.

wierdt. Dus wierdt in het 569 jaar van de Hegyre, in het jaar 1188 na Christus geboorte, te Cairo een prachtige vergaderplaats, *Al Madrassah Al-Schaf-Jah* genaamt, gebouwt, in welke de Godsdienst en rechtsgeleerdheit der Muselmannen volgens de grondstellingen van Iman Schafei (welke het hoofdt van eene der rechtzinnigste Muselmannische secten was) moest geleeraart worden. De Egyptenaars, welke hunne leer, door hen sedert 300 jaren beleden, niet zo ligt konden verlaten, onderstonden het Kalifschap der Fathimiten wederom op de baan te brengen, en het gezag der Abassiden, in het stuk van den godsdienst, geheel te onderdrukken. Om deze reden stelden zy Amarah-Ben-Ali-Al-Jemeni, geboortig uit Gelukkig Arabië, en een goed dichter, op den troon; doch deze was zo ongelukkig, dat hy moest afstandt doen. De Sultan Nouredin-Mahmoud-Ben-Zenghi, welken Saladin zyn geluk moest toeschryven, was juist in het zelve 569 jaar overleden, hebbende zynen zoon Al-Malek-Al-Saleh-Ismaël, naauwlyks 11 jaren oud, tot zynen opvolger nagelaten, wiens naam men in den beginne in de mosqueën liet uitroepen; doch naardien zyne naburen zich van zyne jonge jaren tot hun voordeel bedienden, en op hem aanvielen, nam Saladin deze gelegenheit waar, en bemachtigde in het 570 jaar der Hegyre, zynde het 1175 jaar na Christus geboorte, de steden Damascus en Hems, belegerende hem zelf in 't 571 jaar der Hegyre in de stadt Aleppo, welke plaats hy echter wegens de dappere tegenweer der inwoners moest verlaten. In het jaar 579 trok hy wederom voor die stadt, en bemachtigde de zelve in de maandt Sopher; Omad-Eddin-Zenghi, zoon van Nouredin, die daar in regeerde, nam zyn verblyf, na dat hy hadt gekapituleert, in de overige landschappen, welke hy in Mesopotamië bezat, en van welke Nisibis de hoofdstadt was. In 't 581 jaar der Hegyre, het 1185 jaar na Christus, belegerde Saladin de stadt Mosul, in welke Atabek Azeddin het hoofdt was; maar toen hy de rivier den Tyger door een nieuw kanaal aan den kant van Ninive van deze stadt zocht af te leiden, en daar en boven overwoog, dat het beleg door den groten tegenstandt der belegerden zeer vertraagt wierdt, maakte hy zich ondertusschen meester van de stadt Miafarekin, in welke Schab-Armen het opperbewindt hadt, en trok naderhandt wederom voor de stadt Mosul, van welke hy juist wel geen meester kon worden, maar Atabek-Azeddin echter noodzaakte, dat hy zynen naam in de mosqueën te Mosul en in alle omleggende plaatsen moest uitroepen, zelfs ook zyn stempel op de munt laten slaan. Daar op keerde hy naar Damascus, om aldaar den benodigden toestel tot de belegering van Jeruzalem te maken, welk beleg hy lang te voren hadt willen ondernemen. Doch hy wierdt onderweeg door eene zeer gevaarlyke ziekte overvallen, welke hem binnen korten tydt uit het leven rukte. By deze gelegenheit trachtte zyn neef, Mohammed, zoon van Schirgoneh, in de stadt Damascus aanhangers voor zich te verwekken, ten einde hy na de doodt van zynen neef den troon kon beklimmen. Saladin wierdt gedurende zyne ziekte daar van verwittigt, en naauwlyks weder gezond geworden zynde vondt men Mohammed dood in zyn bedde, zonder dat men wist waar door zyne doodt was veroorzaakt, maar kort daar na vernam men, dat eenige van des Sultans bedienden hem vergift hadden weten by te brengen. In 't 583 jaar der Hegyre, of in 't jaar van Christus 1187, bragt Saladin een zeer machtig leger tegen de Franken, of Christenen op de been, en tastte in het eerst de stadt Tiberias aan, in welke zeker Frankische graaf het oppergebiedt voerde. De Christen prinsen in Syrië, als de koning van Jeruzalem, de grootmeester der Tempelheeren, nevens anderen, oordeelden het van hunnen plicht te zyn deze stadt te hulpe te komen. Men waagde derhalven een slag, in welken Saladin volkomen de overhandt behieldt, en vele voorname, en onder de zelve de voorgemelde personen, gevangen nam; weshalven hy te ligter het grootste gedeelte der overige steden en vastigheden, welke de Christenen zo wel aan de zee, als in het gebergte hadden, onder zyne gehoorzaamheit kon brengen. Saladin ontfing den gevangen koning van Jeruzalem onder een prachtige tent, welke hy ten dien einde hadt laten maken, liet hem aan zyne zyde zitten, en gaf hem zyn koninklyk woordt, dat hy niets te vrezen hadt, zodanig, dat hy hem tot het laatste van zyne loslating zeer heusch handelde. Men won by deze overwinning niet alleen de stadt en het kasteel van Tiberias, maar Saladin trok uit Galilea naar Samarië, maakte zich meester van Naplouse, en Sebaste, eertyds Sichem en Samaria genaamt; drong, vermits hy meester van den zeekant was geworden, tot in Judea, of Palestina, en veroverde met of zonder verdrag de steden Akka, Saide, Barut, Ascalon, Gaza en Ramlah. Binnen de laatstgemelde plaats, maar een kleine dagreize van Jeruzalem gelegen, maakte Saladin voorts allen toestel om de hoofdstadt der Christenen in Syrië te belegeren. Hy trok er voor in het 583 jaar der Hegyre, en liet ze dikmaals zo geweldig bestormen, dat de belegerden eindelyk de overgave moesten aanbieden. Nademaal zy zich dapper hadden te weer gestelt, meenden zy een goed accoord te maken; maar Saladin gaf den afgezondenen uit Jeruzalem tot antwoordt, dat hy voornemens was hunne stadt met geweldt te vermeesteren, gelyk zy de zelve voormaals den Muselmannen hadde ontweldigt. Dit antwoordt deedt de Christenen besluiten Saladin hun leven en hunne vryheit duur genoeg te verkopen, en deze, merkende, dat het hem zo gemakkelyk niet zou vallen deze stadt te vermeesteren als hy zich hadt ingebeeldt liet hen zekere artykelen voorstellen, van welke het voornaamste was, dat ieder inwoner van Jeruzalem voor randsoengeldt 10 kronen, ieder vrouw 5, en ieder kindt 2 kronen zou geven, maar dat alle de overige, welke dit geldt niet konden opbrengen, slaven van den overwinnaar zouden blyven. Na dat dit verdrag van weerzyden was ondertekent, trok Saladin zegepralende in deze heilige en edele stadt (want dus zyn de Muselmannen gewoon de zelve te noemen) op een vrydag, den 17 van de maandt Regeb, in het 583 jaar van de Hegyre, of in het jaar van Christus 1282, den 2 October, na een beleg van 14 dagen; daarentegen trokken de Christenen daar uit, na dat zy van die stadt 88 jaren meester waren geweest. Doch alhier ontstondt een groot oproer, wanneer namentlyk de Muselmannen het goude kruis van de hoogte des tempels, *Sakrat* genaamt, en door de Christenen eertyds opgerecht, ter neder wierpen. Saladin echter stilde dezen oproer door zyn goed beleidt, en maakte, dat de Muselmannen met de Christenen gemeenzaam leefden, zo lang tot dat zy hunne stadt wederom hadden verlaten: want in het 585 jaar der Hegyre, of in het jaar van Christus 1189 verkregen de uit Jeruzalem gewekene Christenen, tot nu toe de stadt Tyrus hebbende bewoont, een krachtigen bystandt van de Christen mogendheden in Europa, dies zy een groot leger op de been bragten. Zy begonnen het eerst St. Jean d'Ancre, of Ptolomaïs te belegeren, alwaar Saladin hen in hun eigen leger kwam insluiten. Hy kon evenwel de plaats niet ontzetten, maar moest gedogen, dat de Christenen daar van meester wierden, wanneer zy, niettegenstaande het gemaakte accoord, de Muselmannen, die zy daar in vonden, ten dele doodden, en ten dele gevangen hielden. Deze overwinning, welke in het 587 jaar der Hegyre, in 't jaar van Christus 1191, voorviel, gaf den Christenen zodanig een moedt, dat zy nog in het zelve jaar de steden Cesarea en Jaffa belegerden, en daar in trokken, hoewel Saladin alles in het werk stelde om de zelve te ontzetten. Deze dus bemerkende, dat hy tegen de Christenen niet op kon, liet de steden Ascalon en Ramley slechten, daarentegen de stadt Jeruzalem zo goed als hy kon versterken. In het zelve jaar 587 kwamen de Muselmannen met de Christenen by een verdrag over een, dat Malek Al-Adel, Saladins broeder, met de dochter van Richard, koning van Engelandt, zou trouwen; dat Saladin dezen zynen broeder het koninkryk van Jeruzalem zou afstaan, en dat zyne gemalin de stadt Ptolemaïs tot een bruidschat zou hebben; maar de Christen bisschoppen wilden dit huwelyk niet toestaan, dan onder voorwaarde, dat Saladins broeder den Christelyken Godsdienst zou omhelzen. De Muselmannen dit niet willende toestemmen, wierdt de onderhandeling afgebroken. Ondertusschen hielden de Christenen en Muselmannen vele tournooispelen, andere soorten van spelen en kampvechten, met allerhande festeinen en vreugdefeesten, zodanig, dat, niettegenstaande het gemelde huwelyk geen voortgang hadt, zy echter zo grote vrienden onder malkander wierden, dat men een stilstandt van wapenen sloot voor 3 jaren en 3 maanden. Deze onderhandeling, welke in het 588 jaar der Hegyre, na Christus geboorte 1192, eindigde, wierdt noch door Saladin, noch door den koning van Engelandt bezworen, en zy gaven malkanderen slechts de handt daar op; daarentegen moesten alle andere Christen vorsten van de eene zyde, en de broeders en kinderen van Saladin van den anderen kant een eedt doen van deze traktaten onverbrekelyk te zullen houden. Uit hoofde van de zelve behielden de Franken de steden Ptolemaïs, Jaffa, Cesarea, Azof, en Anka, met der zelver omleggende plaatsen; maar Saladin bleef meester van de stadt Jeruzalem, met de daar toe behorende landschappen, en de steden Ascalon en Ramlah wierden geslecht. In het 589 jaar van de Hegyre, of van Christus 1193 stierf Saladin in het kasteel van Damascus aan de tering, en wierdt aldaar begraven. Hy was 57 jaren oud, als zynde in 't jaar 532 te Takrit, in Mesopotamië, geboren. Hy hadt omtrent 24 jaren in Egypten, en 19 jaren in Syrië geregeert. De zynen betreurden zyne doodt zodanig, dat men in alle zyne landen openbaren rouw droeg. *Malek-Al-Afdhal*, zyn oudste zoon, die zyn opvolger in Syrië was, moest drie dagen achtereen de rouwbeklag aannemen, en maakte te gelyk zyne broeders *Malek-Al-Aziz*, *Malek-Al-Dhaher*, en zynen neef *Malek-Al-Adel* (van welke de eerste in Egypten, de twede te Aleppo, en de derde in zekere stadt van Arabië regeerden) de doodt van zynen vader bekend. Saladin liet na 17 zonen en eene eenige dochter, welke naderhandt met Malek-Al-Kiamel, Saladins broeders zoon, trouwde. *Malek-Al-Afdhal*, anders *Nouredin-Ali* genaamt, was de oudste van zyne zonen, dien de koninkryken Damascus, Jeruzalem en Cœlosyrië te beurt vielen. *Malek Al-Aziz-Othman*, schoon hy den voorgaanden in ouderdom volgde, verkreeg nochtans het beste deel, namentlyk geheel Egypten. *Malek-Al-Dhaher-Gajatheddin* regeerde te Aleppo, en over gansch opper-Syrië, het welk onder deze stadt behoorde. De overige landen bleven zo als zyne broeders, zwagers en neven de zelve reets bezaten. Van gemelde drie zonen zyn oorspronkelyk de drie Dynastiën in Egypten, van welke de eene in neder-Syrië, de twede in Palestina, en de derde in opper-Syrië was. *Herbelot Bibl. Orient.*

SALADINE, of DECIMÆ SALADINÆ, de naam van zekere tienden, welke men in 't jaar 1188 in Engelandt en Vrankryk moest opbrengen, om den zogenaamden H. oorlog tegen den Egyptischen Sultan *Saladin*, na dat de zelve de stadt Jeruzalem hadt verovert, voort te zetten. Men maakte namentlyk deze bestelling, dat alle de genen, die niet in persoon mede te velde trokken (zelfs de geestelyken, de Karthuizer en Bernardyner monniken, als mede de monniken van de orde van Fontevraud niet uitgezondert) de tienden van hunne inkomsten en goederen zouden geven, en dat niets daar van uitgezondert was dan alleen hunne klederen, boeken, wapens, juweelen, heilige vaten en sieradiën. Hoewel deze bestelling rakende de tienden door de bisschoppen van Parys wierdt aangenomen, waren 'er echter vele geestelyken, die zich hevig daar tegen aan kantten. De vermaarde Pieter van Blois, aartsdeken van Bath in Engelandt, een der geleerdste mannen van zynen tydt, schreef daar over zeer scherp aan Henrik

van Dreux, bisschop van Orleans, neef van den koning, noemende de gemelde belasting een inbreuk in de voorrechten van de kerke. Doch zyn gevoelen kon de bisschoppen der twee natiën van hunne gedachten niet aftrekken, houdende ten hoogste billyk, dat een gedeelte van de kerkelyke goederen wierdt besteed om zo vele Christenen uit de slaverny, en byna alle Oostersche kerken van het juk en de tyranny der ongelovigen te verlossen. *Maimb. Hist. des Croisades.*

SALADO, eene kleine rivier in de Spaansche provincie Andalusië, welke tusschen Tarifa en Algezira in de straat van Gibraltar loopt. Den 30 October des jaars 1340 behaalden de Castilianen, onder koning Alphonsus den XI, en de Portugezen, onder koning Alphonsus den IV, daar omtrent eene grote overwinning op de Moren, van welke laatste, naar men wil, 200000 sneuvelden, daar men in 't tegendeel het verlies der Christenen slechts op 20 man begroot. Van de Spaansche schryvers wordt deze slag *La batalla de Salado* genaamt. *Mariana Hist. d'Esp. l. XVI, c. 7. Manuel de Faria y Sousa epit. de las Hist. Portuguef. P. III, cap. 8. Turquet Hist. d'Espagne l. XIV. pag.* 624, 625.

SALAH, zoon van Arphaxad, en vader van Heber. *Genes. XI*, 12, 14, 15. *Torniel & Salian. Annal.*

SALAMANKA, in het Latyn *Salamantica*, wordt gehouden voor die stadt, welke Ptolemæus *Urbs Verronum*, en van anderen voor die plaats, welke Polybius *Elmatica* noemt. Het is eene stadt in Spanje, gelegen in het koninkryk van Leon, aan de rivier de Tormes. Alhier is een bisschoppelyke setel, behorende onder den aartsbisschop van Compostel, en eene akademie, door Alphonsus den IX, koning van Leon, in het jaar 1200 gesticht. Deze stadt heeft zeer vele fraaie gebouwen, grote vierkante plaatsen, fonteinen en kostbare kerken, als mede vele kweekscholen. De scholen, in welke de vrye wetenschappen worden geleeraart, zyn zeer groot en schoon. Zy worden in tweën onderscheiden. Zommige van de zelve worden genaamt de Grote scholen. Deze zyn een groot vierkant gebouw met zeer schone galderyen in het rond, welke op bogen rusten, en door welke men in de verscheide scholen, die rondom in dit gebouw zyn, gaat. De boekery is boven de galdery, waar in zeer vele boeken staan, aan kleine yzere kettingen vast gehecht, als mede vele afbeeldsels van vermaarde schryvers en anatomische figuren. De aan de schole behorende kerk is onder de galdery. Op deze universiteit zyn acht hoogleeraars in de Godgeleerdheit, van welke vier 's morgens, en vier 's namiddags lessen geven. Ieder van de zelve heeft een jaarlyksche besolding van 1000 kronen. Behalven deze acht hoogleeraars zyn 'er nog andere, welke over stoffen, naar hun goeddunken, lessen geven. Deze hebben 500 kronen in het jaar, en geven op verscheide uuren lessen. Daar zyn nog eenige andere hoogleeraars, die geen besolding van de universiteit hebben; maar echter zo wel als de andere lessen doen, in verwachting van by de eerst openvallende plaatsen in aanmerking te komen. Deze laatste worden *Pretendenten* genaamt, gelyk men de voorgemelde *Cathedratici* noemt. Dus is het ook gelegen met de hoogleeraars in het burgerlyke en kanonyke Recht, met die in de philosophie, en die in de wiskunde. Nog vindt men hier vele hoogleeraars in de geneeskunde, en de talen, zodanig, dat het getal der genen, die dagelyksch op deze universiteit openbare lessen geven, het getal van 80 uitmaakt. In het jaar 1706, in den Spaanschen successie-oorlog, bragt deze stadt den geallieëerden de sleutels te gemoet, maar viel naderhandt weder af, waarom zy, toen zy kort daar na van gemelde geallieëerden wierdt vermeestert, aan hen 200000 stukken van achten moest betalen. *Monconis Reizebeschr.*

SALAMEA DE LA SERENA, (waar voor men byna in alle landkaarten *Villa nueva de la Serena* vindt) is eene oude stadt in het Spaansche koninkryk Estremadura, 9 mylen van Ellerena, Noord-Oostwaarts, op een hogen berg gelegen, en van een wel versterkt kasteel voorzien. Men wil, dat die in de oude geschiedenissen bekende stadt *Ilipa* hier omtrent gestaan heeft, gelyk als uit verscheide munten, opschriften en andere gedenkstukken blykt. *Colmenar Delic. de l'Espagne p.* 390.

SALAMINE, of SALAMIS, eene stadt in 't Westen van het eilandt Cyprus, is een aartsbisschoppelyke setel. De alhier staande kerk is daar, als men zegt, door den Apostel Barnabas gebouwt, wiens lyk men voorgeeft dat door den bisschop Anthemius in het jaar 485 na Christus geboorte alhier gevonden is. De geschiedenis, hoe die lyken derwaarts zyn gebragt, heeft zeker monnik van Alexandrië in het licht gegeven. Zommigen houden deze stadt voor *Porto Constanzo*, anderen voor het hedendaagsche *Famagusta*. Binnen deze plaats liet de koning Nicocreon den philosooph Anaxarchus in een groten yzeren vysel met kopere stampers dood stampen. *Histoire de Royaume de Cypre.*

SALAMIS, tegenwoordig *Colouri* en *Sancta Brusia*, ook van anderen *Salamina* genaamt, een eilandt in Attika, is het zelve eilandt, het welk by Plinius *Salamuniachus* genaamt wordt. Dit eilandt, met des zelfs stadt, van den zelven naam, was gelegen tusschen Athene, Megara en Corinthus in den zogenaamden zeeboezem van Saronicus. Voortyds voerde dit eilandt ook den naam van *Sciras*, insgelyks dien van *Cychria*, waarom de godin Minerva *Sciroë*, en zekere slang *Cychriodes* genaamt wierden. Ook wil men, dat het bekende feest *Scirophoria* en de twaalfde maandt *Scirophorion* hunne benaming van dit eilandt hebben ontfangen. Over dit eilandt zyn eertyds tusschen de steden Athene en Megara zware oorlogen gevoert: want toen de Atheniënzen met Cassander in onlusten waren, ondervonden zy, dat dit eilandt meer den laatstgemelden en die van Macedonië dan hen toegedaan was. Dit verdroot die van Athene zodanig, dat zy niet alleen den oppervoogdt van Salamis, met name Ascata, onthalsden, maar ook met een eedt zich verbonden dit verraadt nooit te zullen vergeten. De Magnesiërs trachtten naderhandt dit eilandt te bemachtigen; behaalden ook in hunne aanvallen telkens vele voordeelen, zo dat de Atheniënzen, dezen lastigen oorlog moede, om deze redenen zich met eede verbonden, dat hy van het leven zou berooft worden, die van het herwinnen van het eilandt Salamis kwam te spreken. Solon echter kon dit onredelyk besluit der Atheniënzen niet dulden: maar, om buiten gevaar te zyn, dichtte hy een vaars, geliet zich als een razende, liep naar zekere openbare plaats, en bewoog door dit gedicht de gemoederen der voornaamste burgers, dat zy de gemaakte wet verbraken, den oorlog uitriepen, en Solon tot hunnen generaal aanstelden. Deze zyne list was ook van dat gevolg, dat hy onverwachts de stadt Salamis in handen der Atheniënzen leverde. Deze stadt legt 10 mylen ten Noorden van Egina, en heeft een grote haven, waar omtrent de vloot van Xerxes door de Grieken geslagen wierdt. Zommigen houden daar voor, dat Homerus in dit eilandt geboren is. *Strabo. Pausanias. Plut. Sol. Polyenus. Justinus. Baudr.*

SALANCHES, in het Latyn *Salancia*, een fraai steedtje in het Savoïsche landschap Faucigny, gelegen aan de rivier de Arve, wiens inwoonders op 4000 begroot worden, en die goeden koophandel dryven. Men vindt hier nog verscheide Romeinsche oudheden; ook heeft de omleggende landstreek haren naam van deze plaats. *Theatr. Sabaud. & Pedemont. Guichenon Hist. de Savoye.*

SALANDRA, SALANDRILLA, of ACALANDRA, van de Italianen *Fiume di Roseto* genaamt, een rivier in de Napelsche provincie Basilikata, loopt voorby de stadt Roseto, en stort zich in den zeeboezem van Tarento. *Plin. lib. III. c. 11. Strabo l. VI. Cluver.*

SALANKEMEN, in het Latyn *Aquamentum*, of *Rhittium*, eene stadt in neder-Hungarië, aan den Donauw, tegen over de rivier Manisus, digt by Peterwaradyn, is vermaard wegens de grote zege, welke de keizerlyken onder de aanvoeringe van den prins van Baden aldaar in het jaar 1691 op de Turken behaalden. Zommige landbeschryvers houden Salankemen voor het oude *Acumincum*, anderen voor het oude *Rhittium*. *Ziegl. Hist. Schaupl. p.* 900.

SALAS, (JOSEPH. ANTONIUS GONZALES DE) een geleerde Spanjaardt van Madrid, schreef een *Commentarius* over *Petronius Arbiter*, insgelyks een *Compendium Geographiæ*; een bondel met Treurspelen; een traktaat *De duplici terra viventium*, en stierf in het jaar 1561, oud 61 jaren. *Antonio Bibl.*

SALASSEN, SALASSI, een oud oorlogzuchtig volk in Gallia Transpadana, aan den voet van het Alpische gebergte wonende, in die landstreek, welke thans het Dal van Aosta genaamt wordt, gelegen in het hertogdom van Piëmont. *Strabo l. IV. Plin. l. III. c. 17. Cluverius. Cellarius Geogr. antiq. l. II. c.* 9.

SALATHIEL, zoon van Jechonias, en vader van Zorobabel, van wien in de geslachtlyst van onzen Heilandt gewag gemaakt wordt. *Matth. IV.*

SALAWAR, een graafschap in Hungarië, op de grenzen van Stiermarken, heeft de rivier de Drau ten Zuiden, en het graafschap Vesprin ten Noorden. In dit graafschap legt de stadt Salawar, of *Zalawar*, van ouds *Sala* genaamt, als mede het graafschap *Saleja*. De stadt Kanischa legt in het graafschap Salawar, omtrent 3 mylen van de stadt van den zelven naam. *Baudrand. Sanson.*

SALAZAR, (JOH. DE) Raadt en stalmeester van Karel den VII, koning van Vrankryk, en kapitein over 100 granadiers te paardt onder Lodewyk den XI, wordt gemeenlyk *de Grote Ridder* genaamt. Gemelde Lodewyk erkende zyne dapperheit zodanig, dat hy hem nevens den groten landvoogdt, of baljuw van Normandië en den heere de Barbezan het oppergebiedt over de avantgarde van zyn leger in den slag by Montleheri toevertrouwde. Na verloop van tydt kwam hy te Parys, en beschermde de zelve tegen de geallieëerde vorsten. Hy trok uit met 400 piekeniers en 600 musketiers ten behoeve der inwoners van Luik tegen hunnen bisschop. In het jaar 1469 hadt hy het beleg voor Beauvais tegen den hertog van Burgundië onder den grave van Dammartin en Joachim Rouhaud, maarschalk van Vrankryk. Ook hielp hy mede het Franche Comté winnen, waar in hy het oppergebiedt van de stadt Grai verkreeg, en den 12 December des jaars 1479 te Trojes stierf. Hy liet na van Margaretha de la Tramouïlle vier zonen, te weten *Hector van Salazar*, heere van St. Just; *Galeacius van Salazar*, heere van Rez; *Lancelot van Salazar*, heere van Marcilly, welke drie in den oorlog hebben uitgemunt, en *Tristan van Salazar*, van wien het volgende artykel spreekt.

SALAZAR (TRISTAN VAN) wierdt al vroeg den geestelyken staat toegewyd. Hy maakte zich aan 't hof door zyne bekwaamheit bemind, en wierdt in gewigtige zaken by vremde vorsten onder de koningen Karel den VII, Lodewyk den XI, Karel den VIII en Lodewyk den XII gebruikt. Hy wierdt bisschop van Meaux, en naderhandt in den jare 1474 aartsbisschop van Sens. Hy sloot in 't jaar 1480 het verbondt met de Zwitsers, welke toenmaals eerst tekenden de kroon van Vrankryk in den oorlog te dienen. In den jare 1488 was hy afgezant in Engelandt over de zaken van Bretagne, welke provincie koning Karel de VIII na den slag by S. Aubin de Corbier hadt vermeestert. Eenigen tydt daar na trok hy met koning Lodewyk den XII naar Italië, wanneer deze in den jare 1507 derwaarts optrok om zich aan die van Genua te wreken. Hy stierf te Sens den 11 February des jaars 1518. Zyn Kapittel, de hoofdkerk, en andere gestichten in zyn kerkgebiedt gelegen, getuigen zyne milddadigheit. *Tavel. Hist. des Archev. de Sens. Sammarth. Gall. Christ. Cominæus. Belleforet.*

SAL-

SALCEDO (Nicolaas van) was gesproten uit een voornaam Spaansch geslacht, maar zyn vader moest wegens zekere feiten naar Vrankryk vluchten. Deze zyn vader, *Pieter* genaamt, zynde met eene dame uit den huize van Beaucaire-Peguillon, nabestaande van Maria van Luxenburg, en gemalin van den hertog van Mercœur, getrouwt, was wegens eenige onlusten, tusschen hem en den kardinaal van Lotharingen voorgevallen, op de bruiloft van Parys mede afgemaakt. Zyn zoon Nicolaas verkwistte door zyn ongeregeld leven wel haast al zyn goedt, en zocht daar op, om weder aan geldt te geraken, eerst heul in de Alchymie, maar ging naderhandt aan valsch geldt te munten, waar over hy te Rouaan ter doodt wierdt veroordeelt. Maar hy ontvluchtte, en verbrandde den gene, die hem hadt aangebragt, in zyn eigen huis, zeggende onder anderen, dat het billyk was zodanig een te braden, die hem hadt willen in olie laten koken. De hertogin van Mercœur verkreeg eindelyk voor hem volkomen pardon. Doch kort daar na liet hy zich door de heeren van Guize en door den koning van Spanje bewegen om tegen François van Alençon, broeder van Henrik den III, koning van Vrankryk, een gevaarlyke zamenzwering te ondernemen, welke ook byna zou zyn uitgevoert, naardien hy den zelven een schoon regiment hadt aangebragt, en daar door in zonderlinge achting en vertrouwen by hem stondt. Na dat Willem, prins van Oranje, zyn kwaad voornemen nog in tyds hadt ontdekt, en hy daar op in 't jaar 1582 wierdt gevangen genomen, beleedt hy, dat zyn toeleg niet alleen tegen den gemelden hertog van Alençon en tegen den prinsse van Oranje, maar ook tegen koning Henrik den III zelve strekte, noemende daar benevens meer dan 50 grote heeren in Vrankryk, welke dezen aanslag onder de handt hadden helpen bewerken. Dit verwekte aan het Fransche hof veel beweging, te meer toen Salcedo, na dat men hem van Brugge naar Vincennes hadt gebragt, zodanige belydenis, schoon eerst herroepen, van nieuws, zo wel op de pynbank, als opentlyk voor de vierschaar, hadt bevestigt. Het parlement van Parys velde eindelyk den 25 October des jaars 1582 het volgende vonnis over hem: dat hy op de plaats de Greve met 4 paarden zou van een gescheurt, zyn hoofdt nevens de vier kwartieren van zyn ligchaam te Antwerpen opentlyk opgehangen, en al wat men van zyne belydenis hadt geboekt, als kwaadaardig en lasterlyk verbrand worden. Kort voor zyne doodt verklaarde hy zelf de beschuldigde personen onschuldig, en stierf 'er ook op. Niettemin bleef in 't gemoedt des konings en by de groten wegens zyne eerste bekentenis een zo schadelyk mistrouwen, dat de namaals in Vrankryk gebeurde ongevallen voor het meeste gedeelte hunnen oorspronk daar uit hebben. *Thuanus Hist. lib. LXXV. Mezeray Hist. de France Tom. III. p.* 515 *seq.*

SALCES, in het Latyn *Salsula*, een kleine stadt in het graafschap Roussillon, 4 mylen van Perpignan, en 2 mylen van de Middelandsche zee gelegen, wierdt door de Spanjaarden nevens een sterke vesting op eene hoogte gebouwt, en tot tegenweer van het kasteel van Leucate, omtrent 2 mylen daar van daan gelegen, gesticht. Deze stadt, voerende haren naam van eene daar naby gelegene zoutput, wierdt in den jare 1639 van de Franschen, en den 7 January des jaars 1640 door de Spaanschen weder ingenomen. Den 29 September des jaars 1642 wierdt Salces van nieuw door de Franschen verovert, en by de Pyreneesche vrede aan de kroon van Vrankryk afgestaan. Digt by deze plaats is een meir, 't meir van Leucate genaamt, waar in een dryvend eilandt is, in het welke voortyds een levendige visch, volgens het getuigenis van *Mela*, in de aarde wierdt gevonden. *Nieremb. de Mirac. natur. in Europ. l. I. Sanson. Baudrand.*

SALDANA, een kleine stadt op de grenzen van de Spaansche koninkryken Leon en oud-Castilië, aan den voet van den berg de San Roman, by den oorspronk van de rivier Carrion, is in een zeer vermakelyk dal gelegen, en den hertogen del Infantado toebehorende. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 153.

SALEE, of SALA, eene stadt in de provincie van Fez, is de hoofdstadt des koninkryks van dien naam, en gelegen by den uitloop der rivier *Sala* in de Atlantische zee, digt by de plaats, alwaar de rivier Burregred (welke de provincie Fez van Temesne afscheidt) in de zee valt, en een halve myl van de stadt *Rabat*, die aan de andere zyde van de gemelde rivier gelegen is. Wanneer de Gotthen dit gedeelte van Afrika bezaten, was Salee de hoofdstadt van het koninkryk, maar zo haast als de stadt Fez wierdt gebouwt, verloor zy deze eer. Hedendaags is zy een schuilplaats voor zeerovers. De gebouwen in deze stadt zyn zeer schoon, de vestingwerken sterk, en het kasteel met geschut wel voorzien. De huizen alhier hebben grote poorten of deuren met pylaren en tafels van albaster en jaspis versiert. Alle straten zyn lynregt gemaakt. Deze plaats heeft een goede haven; doch ze is klein. Zy was eertyds eene republyk, maar behoort thans onder den koning van Fez, en is, ten aanzien van den koophandel, niet meer in zo goeden staat als voor dezen. De koning van Fez en Marocco heeft hier een opperbevelhebber, die 300 ruiters en eenige soldaten tot bezetting in de stadt houdt. Het omleggende landt levert veel boomwolle uit; waar van de inwoners laken en andere stoffen maken. Het zyn eigentlyk twee steden, door de namen *oud-* en *nieuw-Salee* van malkander onderscheiden. De Spanjaarden veroverden deze plaats in het jaar 1287, maar moesten 10 dagen daar na de zelve weder overgeven. In den jare 1632 zondt Karel de I, koning van Groot-Britannië, na dat hy kort te voren door den keizer van Marocco met een gezantschap en een zeer hoflyken brief was begroet, een vloot tegen deze stadt, terwyl de gemelde keizer het beleg te landt deedt. Toen men deze plaats hadt verovert, de vestingwerken omver gehaalt, en de voornaamste oproermakers hunnen verdienden loon gegeven, verkreeg koning Karel de I tot beloning 309 Christen slaven. Men vindt hier eenige oude gedenktekenen van aarde opgerecht, en onder anderen ook 2 grote pakhuizen, waar in de koopmans goederen geborgen, en de in zee gevangene Christenen verkocht worden. De voornaamste tempel van deze stadt, met zyn groten toren, by hen *Summatasse* genaamt, wierdt door 30000 Christen slaven gebouwt, welke Mouley Jacob Almanzor gedurende zyne overwinningen nevens 30000 anderen uit Spanje bragt, welke laatste te Marokko allerhande waterleidingen moesten aanleggen. Deze stadt legt 12 mylen Zuidwaarts van Marmora, 70 van Arzilla, 100 van Tanger, en 100 van Fez Westwaarts. *Villalain. Davity Descript. de l'Afrique. Marmol. Dapper.*

SALEE, eene kleine rivier, welke zich by de Napelsche stadt Salerno met eene andere rivier, met name Erno, vereenigt. Men zegt dat de bovengemelde stadt haren naam van deze rivier heeft gekregen. *Delic. de l'Ital. V, pag.* 72.

SALEM, een kleine stadt in Judea, aan de Jordaan gelegen, behalven welke noch een ander Salem in Kanaän was, daar Melchizedek koning was. Men wil, dat het de zelve stadt is, welke naderhandt onder den naam van *Jeruzalem* zo vermaard is geworden. Het woordt *Salem* betekent in de Hebreeusche tale zo veel als *vrede*. Zie JERUZALEM. *Baudrand.*

SALEMI, een kleine, maar volkryke stadt in Sicilië, in de valei van Demona, op een verheve plaats, daar de rivier de *Sale* ontspringt, 18 mylen Noordwaarts van Mazara. Zy wierdt voor dezen *Alicia* genaamt. *Baudrand.*

SALENTIN, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, was een geboren graaf van Ysenburg, en wierdt in den jare 1567 tot aartsbisschop verkoren, verkrygende daar benevens het bisdom van Paderborn. Hy bezorgde het aartsticht van Keulen wederom verscheide sloten en heerlykheden, welke door zyne voorzaten verpand waren. Maar nademaal hy de eenige stamhouder der neder-Ysenburgsche linie was, verliet hy in den jare 1577 den geestelyken standt, wierdt Luthersch, en trouwde met Antonia Wilhelmina, gravinne van Arenberg, by welke hy twee zonen, *Ernst* en *Salentin*, verwekte, van welke de jongste in 't jaar 1618 in den Boheemschen oorlog sneuvelde, maar de oudste koninklyke Spaansche generaal en grootschatmeester wierdt, en in den jare 1664 een einde van zyne linie maakte. Zie YSENBURG. *Bucelinus Germ. S.*

SALENTYNEN, *Salentini*, een oud volk in Italië, woonde in die landstreek, welke thans Terra di Otranto genaamt wordt, en gelegen is in het koninkryk van Napels. Hun landt strekte zich voormaals tusschen den Tarentynschen zeeboezem, de Adriatische zee en de stadt Apuleja uit. Het voorgebergte, voormaals *Salentinum*, of *Japygium* genaamt, draagt thans den naam van *Capo San Maria. Cellar. Geogr. Antiq.*

SALERNO, *Salernum*, eene stadt in het koninkryk van Napels, was eene Romeinsche stadt en volkplanting, *Urbs Picentinorum* genaamt. Ze is een aartsbisschoppelyke setel, en de hoofdstadt van Principato Citra. Men wil, dat deze plaats haren naam van de twee kleine riviertjes de Sale en de Erno ontfangen heeft. Zy legt aan de rivier Busanola, in een zeer vruchtbare vlakte, met vermakelyke heuvels voorzien, aan den oever van de Tyrrhenische zee, alwaar eene eveneens genaamde kleine zeekromte, en een grote haven is, 24 mylen Oostwaarts van Napels, en 30 Zuidwaarts van Benevento. De haven van deze stadt was eertyds zeer vermaard, tot dat men naderhandt de haven van Napels verkoos, en de onderkoning aldaar zyn verblyf hieldt. De alhier opgerechte geneesschole is van wegens de beroemde mannen, uit de zelve voortgekomen, vermaard; als mede wegens het boek, onder den naam van *Schola Salernitana* bekend, en aan een der Engelsche koningen opgedragen, waar voor eenigen Richard den II, en anderen Eduard den I nemen, als de welke by hunnen optocht naar het H. Landt door deze stadt zyn getrokken, en dus tot het doen van de gemelde opdragt gelegenheid gegeven hebben. Deze plaats hadt voor dezen hare eige vorsten. In Monte Bono, digt by deze stadt, vindt men zeer vele oude gedenktekenen. Men verspreidt, dat hier het lyk van den H. Mattheus gevonden wordt. Het aartsbisdom van deze stadt is door paus Bonifacius den VII in den jare 974 gesticht. De oudste zonen der koningen van Napels voerden oudtyds hunnen tytel van deze plaats. Lucas van Severino hieldt aldaar in het jaar 1615 een provinciale kerkvergadering, en Marcus Antonius Marsilius Colonna liet ook alhier eenige synodale besluiten in den jare 1579 gemeen maken. *Cluver. Albert. Baudrand.*

SALES, (Franciscus de) bisschop en prins van Geneve, stichter van de orde van de Visitatie, was de zoon van François, heere van Sales, en den 11 Augusty des jaars 1567 geboren. Hy oeffende zich eerst te Parys in de letterkundige wetenschappen, hebbende tot leermeesters Genebrardus en Maldonatus. Voorts studeerde hy te Padua, daar hy Doctor wierdt. Claudius van Granier, bisschop van Geneve, verwonderde zich over zyne deugden, en hy wierdt naderhandt des zelfs medehelper (*coadjutor*). Wanneer hy te Rome kwam, en paus Clemens den VIII op zyne vragen volkomen genoegen gaf, geloofde deze, dat hy door ingeving van den H. Geest sprak, waarom hy hem omhelsde, en hem met deze woorden uit het V Hoofdstuk der Spreuken Salomons aansprak: *Drinkt water uit uwen bak, en vloeden uit het midden van uwen bornput*: ook gaf hy hem den tytel van bisschop van Nikopolis. Sedert dien tydt, zegt men, dat hy nog meer uitmuntte in 't bekeeren der ketters, en in 't vertroosten en onderssteunen der ellendigen. De kardinaal du Perron was gewoon te zeggen, dat 'er geen ketter in de wereldt was, welken hy niet zou kunnen op andere gedachten brengen; maar indien de bekeering zelf zou volgen, dat men dan de zachtmoedigheit en heiligheit van Sales

daar toe moest gebruiken. De pauzen en koning Henrik de Grote droegen de beste bisdommen aan hem op, welke in hunne landen open vielen; maar hy wilde zyne bruidt, welke hem de Hemel hadt toegevoegt, (want dus was hy gewoon zyne gemeente te Geneve te noemen) niet verlaten. Hy maakte verscheide aandachtige boeken. Zyne brieven en inleiding tot een aandachtig leven wil men dat vele menschen bekeert hebben, gelyk ook het laatstgemelde boek in verscheide talen is overgezet. Tot het oprechten der orde van de Visitatie genaamt gebruikte hy den dienst van Mevrouwe van Chantal, die deze orde het eerst hadt aangenomen, en stierf in het jaar 1622 te Lion, op den dag dat men het feest der Onnosele Kinderen vierde. Zyn lyk wierdt te Anneci; maar zyn hert by de nonnen van het eerste klooster der orde van de Visitatie te Lion begraven. Terwyl het gerucht van zyne heiligheit door geheel Vrankryk verspreid was, en men geloofde, dat door zyne voorsprake dagelyksch vele voorbeden geschiedden, verzocht de Fransche geestelykheit de pauzen dikwils (als in het jaar 1625 Urbanus den VII, en in den jare 1645 Innocentius den X) om hem tot een heilige te verklaren; gelyk ook naderhandt paus Alexander de VII, op 't verzoek van den koning van Vrankryk en den hertog van Savoje, nevens die van de orde der Visitatie, den 19 April des jaars 1665 heeft gedaan. De bulle van deze kanonisatie zegt onder anderen, „dat hy over de 72000 „ ketters tot den schoot der Roomsch-Katholyke kerk heeft we- „ dergebragt." Jakob August. de Sales, Nicolaas Talon en Henr. van Maupas hebben zyn leven beschreven. *De Coste Hist. Cat. Sammarthan. Gall. Christian.*

SALFELDT is eene fraaie stadt in Pomesanië, in het Brandenburgsche Pruissen gelegen, welke in den jare 1329 is gebouwt. *Pruissische Staats-Geographie.*

SALFELDT, of SAALVELDT, een stadt en hertogdom in Thuringen, aan de Saal gelegen. De stadt is zeer oud, en eerst een keizerlyk domein geweest, nademaal reets in het jaar 875 de drie zonen van koning Lodewyk den Duitscher, Karloman, Lodewyk, en Karel de Dikke, aldaar een Ryksdag gehouden hebben. Ook vindt men in de geschiedenissen, dat Henrik, broeder van keizer Ottho den Groten, Salfeldt heeft gehad, vermits hy in zekere onlusten zyne medestanders derwaarts nodigde, en heerlyk ter maaltydt onthaalde; maar toen hy naderhandt hertog van Beyeren wierdt, is Ludolph heer van deze plaats geworden. Keizer Ottho de III gaf Salfeldt met Coburg en het landt van Orla aan zyne zuster Machtelt, toen zy met Ezo, zone van Herman, Paltsgrave aan den Rhyn, trouwde. Deze Ezo is ook alhier den 21 May des jaars 1034 gestorven, doch met zyne gemalinne Machtelt in het door hem gestichte klooster Brauweiler, niet verre van Keulen aan den Rhyn gelegen, begraven. Richeza, hunne dochter, en gemalin van Misecho, of Micislaus, koning van Polen, heeft het slot Salfeldt met het gene daar onder behoorde in den jare 1057 aan den aartsbisschop Anno van Keulen, en het sticht van St. Pieter aldaar opgedragen; waar op gemelde aartsbisschop de oude kanunniken van Salfeldt afgeschaft, en eene abdy der orde van S. Benedictus opgerecht, en in de zelve alle de gewoonten, welke hy in het door hem gestichte klooster Segeberg hadt ingevoert, insgelyks in gebruik gebragt heeft. Deze abdy is zo aanzienlyk geworden, dat zy een gevorsten abt heeft gehad, die ook geldt liet slaan, ook meermalen op de Ryksdagen is genodigt, en deswegen in de uitschryvingen tot bystandt van 't Ryk in de zogenaamde matrikel met 2 mannen te paardt en 13 mannen te voet wordt geboekt gevonden. Van deze abdy of sticht is al van ouds de stadt en het hertogdom Salfeldt onderscheiden geweest: want in het eerst was het een Ryks- of keizerlyk domein, maar is omtrent den tydt van de grote tusschenregering aan de graven van Zwartsenburg gekomen, welke Salfeldt van keizer Lodewyk in den jare 1323 als een Ryksleen ontfangen hebben. Zy stelden eerst, na dat de graven van Orlamunde in 't jaar 1344 hun graafschap, onder 't welke de abt van Salfeldt mede eertyds behoorde, aan markgrave Frederik van Meissen hadden verkocht, by een verdrag van den jare 1345 de markgraven van Meissen tot voogden over de abdy Salfeldt aan; en hoewel de stadt en heerlykheit zelf nog in het jaar 1382 den heeren van Zwartsenburg toebehoorde, zyn nochtans de zelve ten einde van de XIV, of in het begin van de XV eeuwe, en, gelyk het schynt, in den oorlog tegen de landgraven van Thuringen over Leuchtenburg ontstaan, den landgraven te beurt gevallen, om welke reden de zelve by de in den jare 1411 tusschen de broederen Frederik den Strydbaren, namaals keurvorst van Saxen, en zynen broeder Willem, voorgevallene deling, Willem heeft bekomen. Nochtans hadt dit sticht altydt abten, tot dat in den jare 1525 de abt Georg van Thunau door de oproerige boeren verjaagt, en graaf Albrecht van Mansfeldt, Raadt van keurvorst Johan Frederik, deze abdy met bewilliging van den keizer, als mede van keurvorst Johannes van Saxen, aan zich bragt, en de zelve na de doodt van den abt Georg vermeesterde; en wanneer hy den ordensbroederen hunne inkomsten wel liet behouden, maar de zelve daar mede niet te vrede waren, wierdt Rudiger abt gemaakt, welke nog in 't jaar 1528 leefde, dies keizer Karel de V zynen onderkanselier Balthasar van Waldkirch, medehelper van Constants, in den jare 1531 overleden, deze abdy gaf, doch keurvorst Johannes van Saxen wilde zulks niet dulden, maar kantte zich daar tegen aan, en het schynt, dat de gemelde Balthasar van Waldkirch met 6000 floreinen door de graven van Mansfeldt is te vrede gestelt. Dus is deze door de oproerige boeren in den bekenden boeren-oorlog bedorvene abdy geheel te niet gegaan. Van gemelde graven van Mansfeldt is dit wereldlyk verklaarde sticht by wege van verpanding en uitwisseling van het ampt Alstedt den keurvorst Johannes van Saxen, en naderhandt des zelfs opvolgers van de Altenburgsche linie te beurt gevallen, van welke namaals hertog Ernest van Saxen-Gotha de stadt en heerlykheit Salfeldt heeft bekomen. Van hertog Ernsts zonen verkreeg des zelfs twede zoon, hertog Albrecht, het eerst Salfeldt, als zyn eigen landt, gelyk hy ook in den jare 1678 een fraai slot op den grondt van het verwoeste klooster begon te bouwen, doch verkrygende in 't jaar 1680 het vorstendom en de stadt Coburg uit 's vaders erffenisse, nam hy aldaar zyne residentie; waar op des zelfs jongste broeder, dien Salfeldt, met andere steden en ampten, was te beurt gevallen, hertog Johan Ernest, den 3 Augusty des jaars 1680 te Salfeldt zyne intrede hieldt. De omleggende bergen zyn ryk van metalen en mineralen, inzonderheit van zilver en koper, waarom ook Salfeldt reets langen tydt geldt heeft geslagen. *Sagittarius de Civit. Salfeld. Olearius in Reb. Thur. pag.* 103. *Dit. in Chron. Merseb. l. II. Leibnitz Scriptor. Brunsvic. Introduct. Gelenius de magnitudine Coloniæ p.* 388 *Hons Coburg. Chron. P. II. Lambertus Schaffnab. a.* 1071. *Merian in Topogr. Sax. sup. Ludovici Reg. Rom. Liter. investiturarum & MSCta Salf. Lehmans Hist. Remarq. pag.* 177.

SALFELDT, (HERTOG VAN) of SAXEN-SALFELDSCHE LINIE. Hertog JOHAN ERNEST, stichter der Salfeldsche of Saalveldsche linie, en jongste zoon van Ernst den Vromen, was te Gotha in 't jaar 1658 geboren, blyvende voor eerst onder de voogdy van zynen oudsten broeder, hertog Frederik. In 't jaar 1677 was hy met zyn broeder te velde in Brabandt, en toonde zo grote lust tot allerhande krygs- en ridderlyke oeffeningen, dat hy daar in zeer uitmuntte, en wegens zyne vaardigheit hoog geacht wierdt. Maar wanneer de verdeling der landen in zyn huis voorviel, en hy vervolgens met Sophia Hedwig, princesse van Merseburg, trouwde, hebbende slechts tot nu toe tafelgelden ontfangen, verliet hy den oorlog, tradt daarentegen mede in het door hertog Frederik van Gotha met hertog Christiaan van Eisenburg, en met de vier broederen van hertog Römhild opgerecht verbondt, nam de daar omtrent gemaakte overeenkomst aan, en verkreeg daar op 1) het ambacht, de heerlykheit, en 't graafschap van Grevendaal, 2) het ambacht, de heerlykheit, 't sticht en de stadt Salfeldt, 3) het ambacht, en de proostdy Zella, nevens de stadt Lehsten, 4) de stadt Posnek, en 5) de jaarlyksch van Saxen-Gotha beloofde geldsomme, bedragende 5642 floreinen. De bovengemelde landen waren het Altenburgsche vorstendom ingelyft, en wierden gemeenzaamlyk geregeert door hertog Frederik van Gotha en hertog Johan Ernst van Salfeldt. Ook gaf hertog Johan Ernst het bestier van zekere hoge rechten over bovengemelde zyne landen met een altoosdurende volmacht over aan hertog Frederik. Doch vermits hertog Johan Ernst veel minder dan zyne broeders, en maar een zevende deel, hadt genoten, was de rust in het Saxen-Gothasche huis door de bovengemelde overeenkomsten niet genoegzaam herstelt, het welk nog meer by de volgende Coburgsche en Römhildsche onlusten bleek, wanneer de broeders van hertog Johan Ernst en zyn broeders zoon over de gemelde erffenisse onderling buiten hem in het jaar 1699 een vergelyk hadden gemaakt; weshalven deze zaak voor het keizerlyke hof in proces is getrokken. Ondertusschen wierdt hertog Johan Ernst omtrent 't bezit der overige Coburgsche goederen met de zonen van hertog Bernhard van Meinungen gelyk gestelt, en zelfs voor twee derde delen, terwyl hem het gedeelte van hertog Frederik van Gotha, in betaling der achterstallen, meest afgestaan was. Nademaal echter de gemeenschappelyke regering niet gevoeglyk was en van duur kon zyn, heeft men tot nu toe nog over de verdeling dier landen getwist. De zelve bestaan in het vorstendom Coburg en des zelfs gerechtigheden, als 1) omtrent de stadt, vesting en het ambacht van Coburg; 2) de stadt, het kasteel en 't ambacht van Rodach, 3) de gerichten Itzgrund, en 4) Gestunghauzen, 5) het klooster en ambacht Mönchröden, 6) de stadt en het ambacht Neustadt aan de Heide, 7) de stadt en het gericht Zonneberg, 8) het ambacht Neuhaus, en 9) de kamer-goederen Kalenberg, Oeslau, Gauerstadt en Sweighoff; en in het Rhömhildsche deel, behelzende 10) het ambacht, slot, stadt en heerlykheit Römhild, 11) de stadt en het ambacht Themar; want eenige landen en ambachten van het Coburgsche en Rhömhildsche verkreeg de hertog van Hildburghauzen. Hertog Johan Ernst verwekte by zyne voorgemelde gemalinne in het jaar 1683 *Christiaan Ernst* en *Charlotta Wilhelmina*, welke in den jare 1705 met grave Philips Reinhard van Hanau trouwde, doch in den jare 1712 weduwe wierdt; en na dat hertog Johan Ernst in 't jaar 1686 zyne eerste gemalin in 't kraambedt verloren hadt, hertrouwde hy in den jare 1690 te Mastricht met Charlotta Johanna, dochter van grave Josias van Waldek, by welke hy acht kinderen teelde, van welke nog 3 prinsen en 2 princessen in 't leven zyn. Door deze gemalinne, die in 't jaar 1699 te Hildburghauzen overleedt, kwamen de heerlykheden van Linde en Lede, by Kuilenburg gelegen, aan het huis van Salfeldt. De tegenwoordige hertog Johan Ernst is nu de oudste van het gansche Ernestynsche huis; doch hem wordt het daar van afhangende opperbestier in 't gemelde huis van eenige zyner neven betwist.

SALGADO DE SOMARA, abt van Alkala, in het koninkryk van Granada, was te Corunna, in Gallicië, geboren, en wierdt eindelyk voorzitter in den Raadt van Castilië, hebbende al meermalen de plaats van rechter en Raadt bekleed. De koning van Spanje gaf aan hem de abdy te Alkala Real, in het koninkryk van Granada gelegen, alwaar hy in den jare 1664 is gestorven. Gemelde koning hadt hem nog een aanzienlyk bisdom toegedacht; maar het Roomsche hof kantte zich daar tegen aan, vermits het eenige van zyne gevoelens niet goedkeurde. Hy schreef eenige traktaten, als: *De regia protectione vi oppressorum appellantium*

tium a causis & judicibus ecclesiasticis Tom. II; *Tractatus de Supplicatione ad Sanctissimum a bullis & literis Apostolicis nequiter & importune impetratis*; enz. *Antonio bibl. Scriptor. Hisp.*

SALGANICO, in het Latyn *Salganea*, voor dezen een kleine stadt in Beotië, is thans een dorp in Griekenlandt, aan de rivier Euripus, by de stadt Negroponte gelegen. *Baudrand.*

SALIANUS, (JACOBUS) een Jesuit van Avignon, tradt in den jare 1578, oud 21 jaren, in de gemelde societeit, en leeraarde met groten roem. Hy was rector van de zamening te Besançon, en stierf te Parys den 23 January des jaars 1640. Men heeft nog van hem het bekende werk, *Annales Vet. Testamenti* genaamt, het welk in 6 delen bestaat, en nog verscheide andere boeken. Hem was zeer wel bekend, dat de korte begrippen dikwils aanleiding geven, dat vele fraaie historische werken verloren worden; daarom riedt hy het Spondanus af, wanneer de zelve hem vroeg van zyne *Annales* in een kort begrip te brengen, gelyk hy reets omtrent Baronius gedaan hadt. Maar denkende, dat mogelyk een ander zulks mogt ondernemen, deedt hy het zelf, en bragt het geen hy in zyne *Annales* wydlopig hadt beschreven in een kort begrip, met zo groot verstandt, dat de lezers zyn eerste werk moesten nazien, als zy van de zaken, daar in voorkomende, volkomen naricht begeerden te hebben. *Alegambe Bibl. Scriptor. Soc. Jes.*

SALICETUS, (BARTHOLOMEUS) van Bononië, broeders zoon van Richard Salicetus, vermaard rechtsgeleerde te Bononië, leeraarde omtrent het jaar 1373 de rechten in zyne geboortestadt. Doch wanneer hy wegens de binnenlandsche onlusten van daar wierdt verdreven, nam hem Franciscus Corrarius de II te Padua by zich, alwaar hy 4 jaren heeft geleeraart. Naderhandt kwam hy wederom te Bononië, doch wegens de inlandsche onlusten kon hy daar niet lang blyven, wanneer Albert van Este hem naar zich nam, en op zyn aanraden in 't jaar 1391 te Ferrara eene akademie oprechtte, in welke Salicetus het burgerlyke recht leeraarde, met zodanig een roem, dat men hem den vorst der rechten noemde. Eindelyk kwam hy wederom te Bononië, en is aldaar in den jare 1412 hoog van jaren overleden. Hy heeft vele traktaten geschreven, onder welke inzonderheit zyn *Commentarius in Codicem* bekend is. *Panciroł. de clar. leg. interpr. lib. II.*

SALIERS, *Salii*, of *Salyi*, ook *Salvii*, insgelyks *Saluvii* genaamt, een oud volk in Duitschlandt, wordt voor dat volk gehouden, het welk *Franci*, of Franken wierden genaamt, naar de benaming van hun landt *Franconia*, dat is Frankenlandt. Deze Franken verdreven de Galliërs uit hun landt, noemende naderhandt het zelve *Francia*, dat is Vrankryk. De afkomelingen van dit volk en van hunnen naam vindt men nog in zekere landstreek van Over-Yssel, met name Sallandt, of Zallandt, naby de rivier de Aa gelegen, daar de stadt Oldenseel legt, welke in de Latynsche tale *Oldesalia*, dat is *oud Salia*, genaamt wordt. Insgelyks was 'er een volk van dien naam in Provence, het welk woonde in die landstreek, tusschen de steden Aix en Nizza gelegen. *Strabo lib. IV. Plinius. Pompon. Mela. Cellarius Geogr. Antiq. lib. II. cap. 2.*

SALII waren zekere priesters in verscheide Italiaansche steden, van welke Numa de XII eenige ter eere van den afgodt Mars binnen Rome aanstelde. Zommigen willen hunnen naam afleiden van *Salius*, een Arkadiër, anderen van *Sao*, uit Samothracië, nog anderen van 't Latynsche woordt *Salio*, danssen, springen. Zy vierden hun feest in de maandt Maart, wanneer zy eenige dagen achtereen door de stadt, op de markt, in het Kapitool, en op andere plaatsen in processie gingen, daar by zongen, dansten, sprongen, en de *Ancilia* omdroegen. Na deze processie gingen zy in den tempel van Mars, en aten daar lekker; waar van de spreekwys van *Coena Saliaris* is afgekomen. Zy droegen bonte klederen, en brede gordels, als mede bonte hoeden. Zy wierden van den overften van hunne zamening, nog jong zynde, daar toe verkozen: doch zy moesten patriciën zyn. Men vindt verscheide bynamen van hen, als *Salii Albani*, welke benaming naar 't zeggen van zommigen daar van afkomt, om dat zy hunnen tempel op den berg Albanus gebouwt hadden. De *Salii Antonini* hebben mogelyk dezen naam daar van gekregen, om dat zy na de doodt van den keizer Caracalla wierden aangestelt. De *Salii Collini* hebben hunnen naam van den berg Collinus, zynde Tullus Hostilius hun stamvader. De *Salii Palatini* wierden van den berg Palatinus aldus bygenaamt, hebbende Numa tot stichter, van wien reets boven gesproken is. Men vindt ook *Saliæ virgines*, welke den opperpriester, zullende in het comitium gaan offeren, moesten dienen. *Livius lib. I. cap. 20. Panvinius Descrips. urb. Rom. cap. 31. Kippingius I, 12, 7. Guthberletus de Saliis cap. 7. Pitiscus II, 676, 677 seq. Gutherius de Jure Pontif. II, 13.*

SALINA, in het Latyn *Ctenus*, een haven in Chersonesus Taurica, in klein-Tartaryë, alwaar eertyds zoutputten waren. Deze haven legt 4 mylen ten Noorden van het voorgebergte Crinmetopon, en 25 mylen van Dandak.

SALINA, door de Italianen *Didimo* genaamt, een van de Liparische eilanden, behorende onder Sicilië, is 12 mylen lang in zynen omtrek, en geeft veel aluin. In het jaar 1676 overwonnen de Franschen de Hollanders in een zeetreffen digt by deze plaats.

SALINÆ. Dit was de naam van de zoutwerken, in welke het zout wierdt gekookt, welke by de Romeinen allereerst door Ancus Martius wierden opgerecht. Men verdeelt de zelve in opentlyke, en in de zulke, welke byzondere persoonen toebehoorden, van welke eerst de republyk, naderhandt de keizers den tol hebben ontfangen. Tot dezen arbeidt wierden meest gebruikt die anders de doodt verdient hadden, maar nog pardon hadden bekomen. In het algemeen was het een straf voor de kwade vrouwen. *Burmannus Dissert. de Vectigal. cap. 6. Pitiscus II*, 679.

SALINAS, een kleine stadt in 't Spaansche landschap Biscaje, tusschen Victoria en Placentia, by den oorspronk van de rivier Deva gelegen. Zy heeft haren naam van de zoutbronnen, welke in die landstreek uit het gebergte voortkomen. *Colmenar Delic. de l'Esp. p. 87.*

SALINAS, (FRANCISCUS) een Spanjaardt, geboortig van Burgos, was een der beroemdste mannen van de XVI eeuwe, en de zoon van Johannes Salinas, schatmeester van Karel den V. Niettegenstaande hy in den ouderdom van 10 jaren zyn gezicht hadt verloren, wierdt hy nochtans een geleerd man. Hebbende de talen, inzonderheit de Grieksche en Latynsche, wel geleert, bragt hy het ook zeer verre in de wiskunst, maar meest in de muzyk: want hy kon door zyn spelen op alle soorten van instrumenten allerlei passiën in de herten der toehoorders naar zyn believen verwekken. Hy maakte ook goede vaarzen, en schreef anders zeer veel in ongebonde rede. Zyne patronen waren paus Paulus de IV, de kardinaal van Granvelle, Johannes Alvarez, en Gaspar Quiropa, aartsbisschop van Toledo, Roderik de Castro, aartsbisschop van Sevilië, en de hertog van Alba, die hem een inkomen in het koninkryk van Napels, daar hy onderkoning was, verschafte. Hy onderwees aldaar in de muzyk in het collegie van Salamanka, schreef daar van een heerlyk werk in 7 boeken, en stierf in den jare 1590, oud 77 jaren. *Thuanus. Ambrosius Moralis l. XV. c. 25. Schottus & Antonius Bibl. Hisp. Teissier Elog. des homm. Sçav. T. III. p. 370.*

SALINS, of SALINA, eene stadt in Burgundië, voert dezen naam van zekere daar leggende zoutbron, waar uit de inwoonders zeer schoon wit zout halen. Deze stadt legt tusschen twee bergen en een vruchtbaar dal, *Scodinus* genaamt, waarom zy van zommige Latynsche schryvers *Scudingum* genaamt wordt. Deze plaats is sterk, en hare citadel, welke op een stylen berg legt, schynt byna onverwinnelyk. Zy legt 8 mylen ten Oosten van Dole, en heeft 4 karspels, nevens verscheide ordenshuizen. De koning van Vrankryk veroverde deze stadt in 't jaar 1668, maar stondt de zelve by de Akensche vrede weder af. Naderhandt bemachtigde hy ze wederom, waarom zy hem nevens het Franche Comté by de Nimweegsche vrede wierdt toegekent. Men heeft nu ook een fort op den tweden berg aangelegt, 't fort *Belin* genaamt. *Baudrand.*

SALISBERY, (JOHANNES VAN) bisschop van Chartres in de XII eeuwe. Zie SARISBERY.

SALISBURY, of SARISBURY, anders ook *Nieuw Sarum* genaamt, in het Latyn *Sarisberia*, *Sorviadunum*, *Severia*, een bisschoppelyke setel in de Engelsche provincie Kantelberg, en de voornaamste plaats in Wiltshire, legt ten Noord-Westen van dat zelve landt, digt by de grenzen van Dampshire en Dorsetshire, aan de rivieren Willey en Alan, en 70 mylen Zuidwaarts van Londen. Van ouds was 'er in deze landstreek eene stadt, door de Romeinen *Sorbiodunum* genaamt. Zy lag een myl weegs van het tegenwoordige Salisbury, Noord-Oostwaarts, op een verheve plaats, vermits zy tot eene vesting verstrekte; terwyl daarentegen het tegenwoordige Salisbury zeer vermakelyk legt tusschen verscheide rivieren, welker water de meeste straten bevochtigt. Niet verre daar van daan is een onvergelykelyke vlakte, welke haren naam van deze plaats heeft bekomen, alwaar men het zogenaamde *Stone Hinge* ziet. De straten van deze stadt zyn groot en wyd: ook is hier een fraai Raadhuis, een schone markt, en een bovenmaten prachtige Domkerk, welke door Richard Poor, bisschop aldaar, begonnen, in den jare 1258 van Bridport, derden bisschop na den voorgemelden, voltooit, en de H. maagdt Maria toegewyd is. Deze kerk heeft 12 torens en 365 grote en kleine vensters, overeenkomende met het getal der maanden en dagen van het jaar. Ook zegt men, dat 'er zo vele marmere pylaren in staan, als 'er uuren in een jaar zyn. De kerktoren heeft een zeer hoge spits, in de gedaante van een pyramide, en, het welk merkwaardig is, een keizerlyke kroon, die 'er geheel boven op stondt, en door een onverwachten windt ter zelver tydt juist wierdt omverre geworpen, toen koning Jacobus de II te Salisbury was, om de troepen van den prinsse van Oranje, welke van het Westen derwaarts kwamen, tegen te gaan. Deze bisschoppelyke setel heeft twee onderscheide karspelen geërft, welker eene de Domkerk te Sherburn, in het graafschap Dorset, en de twede te Wilton, voortyds de hoofdstadt van Wiltshire, was. Doch na dat Salisbury zo aanzienlyk is geworden, zyn de twee gemelde steden vervallen. Van de zelve was Sherburn de oudste, welkers gebiedt zich voortyds over alle deze landstreken uitstrekte, de welke tegenwoordig het gebiedt van Salisbury, Bristol, Wells en Exeter onderworpen zyn. In dezen staat bleef Salisbury omtrent 350 jaren, te weten van het jaar 705 tot het jaar 1056, onder 25 bisschoppen, van welke de eerste St. *Adelmus*, en de laatste *Elfwoldus* was. Het bisdom Wilton duurde daarentegen maar 150 jaren, namentlyk van het jaar 906, toen *Etheldus* eerste bisschop daar van wierdt, tot het jaar 1056, wanneer *Hermannus*, de laatste bisschop van Wilton, na dat hy bisschop van Sherburn was geworden, deze beide naar Salisbury overbragt, van welke plaats hy en zyne nazaten den tytel aannamen, zodanig, dat het sedert dien tydt tot nu toe aldus gebleven is. Deze bisschoppen eigenen zich mede de waardigheit van kancelier der orde van den Kousseband toe. Sedert dat Dorsetshire van dit bisdom is afgescheurt, en door koning Henrik den VIII naar

Bristol

Briſtol verplaatſt, vervat het bisdom van Salisbury enkelyk de graafſchappen Berks en Wills in zich, waar in 544 karſpelen zyn. In het zelve zyn drie aartsdekens, te weten te Salisbury, Berks, en Wills. Kinrik, koning der Weſt-Saxen, was de eerſte van dien ſtam, die deze ſtadt na de nederlage der Britten in den jare 552 bezat. Kanut de Deen deedt hier in den jare 1009 grote ſchade door het vuur. Willem de Veroveraar beriep hier alle Engelſche ſtanden, om aan hem den eedt van getrouwheit af te leggen. Naderhandt rukte men die ſtadt Noordwaarts in eene vlakte naby Avon, als boven gezegt is. In den jare 1152 wierdt *Patrik van Evreux* graaf van Salisbury gemaakt, in welke waardigheit hem zyn zoon *Willem* opvolgde. In den jare 1197 verkreeg *Willem Longeſpee*, natuurlyke zoon van Henrik den II, geteelt by de ſchone Rozemund, toen hy met Elle, dochter van William van Evreux, trouwde, deze waardigheit. In den jare 1393 wierdt *Willem van Montacute*, koning van Man, de vyfde graaf, wiens mannelyke linie in vier perſonen deze waardigheit genoot tot het jaar 1428, wanneer *Richard Nevil*, de twede graaf van dat huis, die waardigheit verkreeg. In den jare 1477 trouwde *Eduard*, oudſte zoon van Richard den III, met Anna, des gemelden Richard Nevils twede dochter, en verkreeg daar door deze waardigheit. *Margaretha*, dochter van Georg, hertog van Clarence, en moeder van den kardinaal Polus, wierdt van Henrik den VIII gravin van Salisbury gemaakt. In het jaar 1605 maakte koning Jacobus de I Lord *Cecil* graaf van Salisbury, in wiens linie deze waardigheit als nog is.

SALISBURY, (MARGARETHA, GRAVIN VAN) was geboren in den jare 1472. Haar vader was Georg, hertog van Clarence, broeder der beide koningen, Eduard den IV en Richard den III; hare moeder was Izabelle, dochter van Richard Nevil, zeer beroemden grave van Warwik. Zy trouwde met Richard Pole, ridder van den Kouſſebandt, welke een nabeſtaande van Henrik den VII was. Deze verwekten in huwelyk onder anderen *Reginald*, die naderhandt onder den naam van de kardinaal Polus zeer vermaard is geweeſt; voorts *Henrik*, dien koning Henrik de VIII baron van Montacute maakte, en *Georg*, gemeenlyk de ridder Pole genaamt. Van wegens hare moeder voerde zy den tytel van gravin van Salisbury, of van Sarum. Koning Henrik de VIII maakte haar beſtierſter van de princeſſe Maria, die naderhandt koningin wierdt. Na de verandering van Godsdienſt, door dezen koning ondernomen, bleef zy altoos Roomſch-Katholyk, en liet niet na met haren zone, den gemelden kardinaal, brievewiſſeling te houden; en vermits de zelve als een oproerige by den koning wierdt aangemerkt, koſtte deze verſtandhouding zo wel haar, als haren tweden zoon, den Lord Montacute, het leven; en inzonderheit was de aanklager van deze beide haar eigen zoon en haar broeder, de bovengemelde Georg Pole. Mylord Montacute wierdt in den jare 1539 in verzekering genomen, en als een, die zo wel door gevaarlyke aanſlagen, als door ſchimpredenen de koninklyke waardigheit hadt veracht, in het gemelde jaar onthalſt. In het volgende jaar wierdt ook zyne moeder, de gravin van Salisbury, in verzekering genomen, en, boven de gemelde verſtandhouding, beſchuldigt, dat zy op een van hare klederen het teken hadt gedaan, waar van zich de rebellen in het jaar 1536 in Lincoln en Yorkshire in hun vaandel bedienden; dat zy voorts bullen van den paus hadt ontfangen, en dat zy tegen het gebodt van den koning en van het Parlement haren ingezetenen het lezen van het N. Teſtament hadt verboden. Hare voornaamſte misdaadt was inzonderheit, dat zy kennis hadt gehad van de aanſlagen harer twee zonen tegen den koning. Ondertuſſchen geloofde men, dat zy ten aanzien van hare geboorte, en van wegens haren hogen ouderdom zou verſchoont worden, te meer, om dat men haar voor het uitgeſproken vonnis niet wilde toeſtaan zich te ontſchuldigen. Men liet haar ook na het gemelde vonnis byna 2 jaren in de gevangeniſſe zitten, en het ſcheen als of de koning haren zoon, den kardinaal Polus, daar door tot andere gedachten zocht te brengen. Maar eindelyk, wanneer in 't jaar 1542 in het Zuiden van Engelandt een nieuwe oproer ontſtondt, moeſt evenwel deze vrouw, toen 70 jaren oud, haar leven op het ſchavot laten, waar in zy zeer veel ſtandvaſtigheit betoonde, zonder iets, dat de doodt waardig was, te willen bekennen. Zy weigerde haar hoofdt op het blok te leggen, op dat niemandt zou denken, dat zy ergens aan ſchuldig was: doch zy belaſtte den ſcherprechter zyn werk zo hy beſt kon aan haar ſtaande te doen; waar op hy haar ſtaande het hoofdt zocht af te houwen, maar dit niet dan na verſcheide ſlagen eerſt volvoerde. *Herbert. Burnet. Le Grand. De Larrey Hiſt. d'Anglet. Tom. I. p.* 422, 460, 770.

SALISBURY. (RICHARD, GRAAF VAN) Zie NEVIL.

SALISCHE WET, *Lex Salica*, is de naam van een vermaarde wet, door de oude Franken gemaakt, welke volkeren ook by de ouden Saliërs, *Salii*, of *Salici* genaamt wierden. Sommigen zyn van gevoelen, dat deze wet in Over-Yſſel (in het Latyn *Tranſiſalana*, van de rivier Yſſel, welke voortyds *Sala* wierdt genaamt) aldus is bygenaamt; gelyk ook de oude inwoners, Saliërs genaamt, voor de oude Franken gehouden worden. Anderen zeggen, dat het in Taxandria, een gedeelte van Brabandt, en het landt van Luik geſchiedt is. De genen, die dit beweren, bedienen zich voornamentlyk van deze bewysredenen, om dat alhier de vier landſteedtjes gevonden worden, welke de heeren der vier perſonen, die de artykelen van de gemelde wet opſtelden, geweeſt zyn: want Saleheim, zeggen zy, is eene ſtadt naby Dieſtburg, welke naderhandt een graafſchap wierdt. Bodenhoven, of Bodenheim legt digt by de ſtadt Loven. Windeheim, of Windehoven, legt omtrent 8 mylen van de laatſtgemelde ſtadt, zo dat zy als in een driehoek leggen. Het ſlot Wiſogat, zynde de vierde heerlykheit der gemelde Franſche heeren, wordt niet meer gevonden; hoewel anderen oordelen, dat het de kleine ſtadt *Misberch* is, welke gemeenlyk *Wuſtnarch* genaamt wordt. De Duitſchers houden ſtaande, dat deze wet aan de andere kant van den Rhyn naar Duitſchlandt gemaakt is. Goldaſtus geeft 'er dit opſchrift aan: „Dit zyn de Saliſche wetten van Faramund, eerſten „ koning van Vrankryk, welke eertyds voor het volk en hunne „ heeren in het landt Salitz gemaakt wierden, “ welke plaats hy op den kant dus uitlegt, dat het is *Saltzburg*, in Frankenlandt. In 't tegendeel willen anderen, dat de Franken toenmaals dit landt nog niet gehad hebben, wordende het zelve niet eer Frankenlandt genaamt dan langen tydt na het maken van de gemelde wet. Bonteroue zegt, dat het woordt *Saliſz* zo veel betekent als *ſalutaris*, dat is heilzaam, nut en voordelig, nademaal men wil dat alle wetten zodanig zyn opgeſtelt. Den tydt aanbelangende, is het genoegzaam bekend, dat deze wet nog voor Clodoveus is gemaakt, terwyl daar in van de dieren, die geoffert wierden, gewag gemaakt wordt, het welk niet anders dan onder de Heidenen gebeurde. Na verloop van tydt wierdt deze wet van de Chriſten koningen hervormt, en met verſcheide wetten vermeerdert. Deze wet wierdt van vier heeren, wier namen *Salegaſt*, *Windogaſt*, *Bodogaſt* (of, volgens andere afſchriften, *Alrogaſt*) en *Wiſogaſt*, waren, in order gebragt, welke by zekere vergadering, die zy met de oudſten van het volk hielden, in verſcheide zittingen alle die wetten byeen bragten, welke zy voor de republyk nut en heilzaam tot het oeffenen van recht en gerechtigheit oordeelden. Het boek of de verzameling der Saliſche wetten, nog in wezen, voert dezen tytel: „ *Pactum legis Salicæ*, behelzende 24 tytels, of „ hoofdſtukken, in welke van verſcheide ſtoffen en feiten gehan- „ delt wordt.“ In 't zesde artykel, ſprekende *de allodiis*, wordt vaſtgeſtelt, dat het mannelyk oir altydt in de vaderlyke goederen zal opvolgen. Velen hebben geoordeelt, dat de gewoonte, volgens welke de princeſſen van Vrankryk van de kroon worden uitgeſloten, op dit artykel gegrond is; waarom ook deze wet in 't byzonder de Saliſche wet genaamt wordt. In de gemelde verzameling van de Saliſche wetten ſtaat vooraan een klein traktaat van de eerſte Franſche wetgevers, waar in gemeld wordt, dat koning Thierri of Diderik de eerſte, toen hy te Chalons zyn verblyf hieldt, vier geleerde en ervarene mannen uitkoos, met welke hy de wetten der Duitſchers, Franken en Beyerſchen, en van alle andere onder zyne gehoorzaamheit ſtaande volkeren maakte, zodanig, dat hy af en by deedt wat hem dienſtig voorkwam, en de wetten ten gebruike der Chriſtenen ſchikte. Ook wordt daar in gemeld, dat Childebert eene nieuwe verbetering omtrent deze wetten ondernomen heeft, welke namaals van *Clotarius* voltooit is, en dat Dagobert de zelve door vier aanzienlyke perſonen op nieuw heeft laten nazien, verbeteren, en in goede order, zo als zy thans zyn, brengen. *Ammianus Marcellinus Hiſt. lib. VII.* 18. *Otto Friſingenſis Chron. lib. IV. c.* 32. *Sigonius de Regno Italico lib. IV. init. Hackenbergius Germ. Med. Diſſert. III.* § 4. *Coccejus Prudentia Juris Publici c.* 3. *ſect.* 6 & 7. *p.* 89. *ſeq. Mezeray & Cordemoy Hiſt. de France. Le Pere Daniel Diſſertation ſur la Loi Salique. Bonteroue Recherch. curieuſes des monnoyes de France.*

SALLANDT, of ZALLANDT, een droſtſchap in Over-Yſſel, aldus voor andere landſchappen of delen van deze provincie genoemt, om dat het alleen door de rivier de *Sala*, dat is den Yſſel, beſpoelt wordt. In 't perkamente boek van Utrecht ſtaat het eens met de letter Z (*Zallandt*), en Beka ſchryft het altoos op die wyze. Keizer Otto de Grote noemt het in zyne giftbrieven van de jaren 943 en 968 *het landſchap* SALON, als mede Otto de III in 't jaar 996, en Lotharius de II in 't jaar 1134. Gerhard, graaf van Gelder, noemt het in zyne akte van onderlinge verbindteniſſe van 't jaar 1225 *het graafſchap* SALLANDIA, dat is Sallandt. Het is weleer verdeelt geweeſt in drie onderdelen, waar van het eerſte, of bovenſte, door den ongenoemden ſchryver van het Utrechtſche perkamente boek het kwartier van *Deventer* genoemt wordt, 't middelſte allereigentlykſt *Zallandt*, en het laagſte, of onderſte, het *kwartier van de Vecht*. Het gehele landſchap wordt naar het Noorden met een zeer lange ſtreek van venen of moeraſſen afgeſcheiden van Drenthe; doch van het droſtampt Vollenhove met een kleine ſtreek, en die niet boven twee uuren lang is: naar het Ooſten ſcheiden de venen het insgelyks af van Twenthe, en naar 't Zuiden heeft het 't graafſchap Zutphen, zynde daar niet breder dan twee gemene Duitſche mylen. Aan den Weſtkant heeft het den Yſſelſtroom, of het grote Vliemeer (nu de Zuiderzee). Het is voor dezen geweeſt een zeer oud erfgoedt van de kerke van Utrecht: het bovenſte gedeelte weet men dat daar aan gekomen is door de gift van koning Zuentibolchus in het jaar 890, en het onderſte is zeker dat het by de regeringe van keizer Otto den I al onder die zelve kerke geſtaan heeft. Echter hebben de graven van Gelder langen tydt vele goederen gehad binnen deze landpalen, die eindelyk door verruilinge in het jaar 1225 tegen eenige landeryen van den biſſchop in de Betuwe ook in eigendom aan hem gekomen zyn, gelyk zulks getuigen keizer Frederik de II, koning Henrik, het perkamente boek van Utrecht, Beka, en anderen. Wat den grondt belangt, die is veel vruchtbaarder dan in Twenthe en Drenthe, voornamelyk aan den Yſſel en aan het Vliemeer. Van de ſteden, dorpen, enz. onder Sallandt behorende, zie het artykel van OVER-YSSEL. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P. II, fol.* 153.

SALLIK, of ZALLIK, een dorp en heerlykheit in Over-Yſſel, onder het droſtſchap van Yſſelmuiden gelegen.

SALLO, (DENYS DE) heer van Hedouville, en Raadt in het parlement te Parys, was te Parys geboren, en uit een oud geſlacht in Poitou geſproten. Hy was de opſteller van het *Journal*

des Sçavans, en deedt het zelve in den volgenden jare vervolgen. Doch men merkte over de al te grote vryheit, welke hy, zo als men voorgaf, gebruikte van over allerhande boeken zyn oordeel te vellen; zo dat zelfs verſcheide geleerde mannen daar over misnoegt waren: waarom hy, toen hy zyn derde *Journal* hadt uitgegeven, dezen arbeidt met den abt Gallois, die een fraaien ſtyl hadt, deelde, zyn oordeel over anderen opſchortte, en alleen een uittrekſel uit de boeken maakte, zonder daar iets verder by te doen. Dit is zeker, dat dit ſoort van Journalen zo wel den inwoneren des lands, als den buitenlanderen zeer aangenaam was; want zy wierden zelfs in het Latyn, Italiaanſch en Hoogduitſch vertaalt, en naar dit voorbeeldt in andere landen diergelyke werken ondernomen, en zelfs in beter order gebragt. De Sallo was een goed man, maar wat vrypoſtig in 't ſpreken en ſchryven, en kon zich zelf geenſins daar omtrent bedwingen, zo dat hy dikwils vry ſcherp ſchreef. Hy was in zyn arbeiden zeer gaauw: want hy hieldt niet alleen eenigen, die zyne gedachten moeſten optekenen, maar liet ook door anderen uit de boeken, die hem behaagden, uittrekſels maken, nademaal hy zelf geen tydt hadt de zelve naar behoren door te lezen. Dus kon hy in korten tydt een boek uitgeven; gelyk hy onder anderen deedt toen de kardinaal Chigi, pauſſelyke gezant in Vrankryk, wegens de voorzitting een krakeel veroorzaakte, 't welk de genen, die in de geſchiedeniſſen ervaren waren, niet konden beſliſſen. Toen hy nu wierdt aangezocht om daar omtrent iets te ſchryven, gaf hy binnen den tydt van 8 dagen een onvergelykelyk traktaat uit over die ſtoffe. Wanneer men naderhandt twiſte of de koningin Maria Thereſia van Ooſtenryk, of Maria Thereſia van Spanje zou genaamt worden, belaſtte de koning dit geval te onderzoeken en op te helderen, het welk hem gelegentheit gaf zyn heerlyk traktaat van de namen te ſchryven, 't welk hy in 15 dagen voltooide. Hy ſtierf te Parys in het jaar 1669, oud 40 jaren. *Junckerus de Ephemeridibus eruditorum.*

SALLUM, de zoon van Jabes, welke tegen den koning van Iſraël Zacharias eene zamenzwering aanrechtte, hem doodde, en naderhandt in zyn plaats koning wierdt. Maar in de volgende maandt ſloeg Menahem, zoon van Gadi, zyn leger, liet hem doden, en regeerde namaals over de tien ſtammen. *I Kon. XV*, 15. *Salianus. Tornielius. Uſſerius.*

SALLUSTIUS, (C. CRISPUS) een Latyniſch hiſtorieſchryver, geboren te Amiterno, eene ſtadt in Italie, welke zommigen houden voor die ſtadt, welke tegenwoordig San Vittorino genaamt wordt. Hy wierdt te Rome opgevoed, daar hy verſcheide aanzienlyke ampten bekleedde. Daar was in zynen tydt niemandt, die de deugdt beter kon afbeelden, en de gierigheit en andere ondeugden ſcherper beſtratte dan hy; en des niettegenſtaande leide hy een ongeregeld leven, zo dat hy door de zedemeeſters (*Cenſores*) uit den Raadt wierdt gezet. Na dat Milo hem in overſpel hadt betrapt, wierdt hy opentlyk gegeeſſelt, en in een geldboete geſlagen: ook vindt men tegen hem eene geſchreve redenvoering, welke Cicero mogelyk heeft gemaakt, om dat hy zyn vaderlyk erfgoedt ſchandelyk hadt doorgebragt, en dat zyn geſlacht, nog by zyns vaders leven, als hebbende vele ſchulden gemaakt, geen krediet hadt. Ceſar herſtelde hem wederom in de waardigheit van Raadsheer, maakte hem ſchout, of *Prætor*, en zondt hem naar Numidië. Hebbende in deze provincie met rapen en ſchrapen zeer ſlecht huis gehouden, bragt hy grote ſchatten in Rome, zo dat hy een zeer koſtelyk gebouw op den Quirinaalſchen berg kocht, nevens de landgoederen, welke nog tegenwoordig de landgoederen van Salluſtius genaamt worden. Hy hadt daarenboven een luſthuis te Tivoli. Euſebius gewaagt, dat deze geſchiedenisſchryver met Ciceroos dochter, Terentia, getrouwt was, en in de CLXXXV Olympiade, omtrent het jaar van Rome 719 overleedt. Men heeft van hem niets meer dan eenige brokken, welke deze hiſtorieſchryver van Romens opbouw heeft nagelaten. De twee andere werken, welke hy maakte, zyn *Conjuratio Catilinaria* en *Bellum Jugurthinum.* Zommige ſchryvers berispen hem daar over, dat hy den ouden ſchryfſtrant, welken men in Catoos werken vindt, heeft nagevolgt; anderen in het tegendeel, dat hy zeer ſtout in het ſchryven van een nieuwen ſchryfſtyl is geweeſt, en harde, zelfs Griekſche ſpreekwyzen heeft gebruikt. Echter wordt hy voor den eerſten der Romeinſche geſchiedenisſchryvers gehouden. *Gellius ex Varrone. Cicero Orat. adv. Sall. Voſſius. La Mothe le Vayer. Fabricius Biblioth. Latin.*

SALLUSTIUS, (CRISPUS) zuſters zoon van den laatſtgemelden Salluſtius, was in grote achting by Auguſtus en Tiberius, en is de zelve, van wien Horatius in zyne Oden gewaagt. *Seneca lib. I. de clement. Tacitus l. I & III. Annal. Plin. l. XXXIV. cap.* 2.

SALLUSTIUS, tot biſſchop van Jeruzalem verkoren in den jare 485, was nauwlyks bevestigt, wanneer de oproerige monniken zekeren abt, met name Sabas, by hem zochten gehaat te maken. Doch Salluſtius, van 's mans vroomheit verzekert, liet hem halen, en beveſtigde hem in tegenwoordigheit zyner laſteraars tot prieſter. Hy ſtierf in het jaar 492, en hadt Elias, een Arabier, tot zynen opvolger. *Baronius in Annal.*

SALM, een ſlot in de Nederlanden, in het hertogdom van Luxemburg, op de grenzen van het ſticht van Luik, aan de rivier de Alpe, digt by la Roche, omtrent 6 mylen ten Zuiden van Limburg en 15 mylen van Trier.

SALM, in het Latyn *Salmona*, eene ſtadt in Lotharingen, nevens een kaſteel, op de grenzen van de neder-Elzas, 8 mylen van Straasburg Weſtwaarts, 14 mylen van Surſi Zuid-Ooſtwaarts, 20 mylen van Nancy Ooſtwaarts, en even zo verre van de ſtadt Mentz Noord-Ooſtwaarts gelegen. Zy is de hoofdſtadt van zeker gebiedt, het welk in den jare 1622 van keizer Ferdinand den II, ten voordele van Philippus Otto, uit het geſlacht der Rhyngraven, tot een vorſtendom wierdt gemaakt, zynde te voren maar een graafſchap geweeſt. *Limn. de Jure Publ.*

SALM. Het vorſtelyk huis van Salm is afkomſtig van de Rhyn- en Wildgraven. Hun eerſte ſtamvader is JOHANNES de VI, wiens vader, *Johannes* de V, met de dochter van grave Simon van Lotharingen, Johanna, in den jare 1400 het halve graafſchap Salm, het graafſchap Morchingen, in Lotharingen, nevens de heerlykheden Pitingen en Rotzlaar, in Weſterreich, verkreeg, en dus den tytel en het wapen van graaf van Salm begon te voeren. Door zyne twee zonen PHILIPS en *Jan* de VII zyn de twee takken, de *Daunſche* en de *Morchingſche*, opgerecht. De eerſte verkreeg, behalven de Salmiſche goederen, Neufville, Grumbach, Daun en Pitingen, nalatende PHILIPS FRANS, welke by zyne gemalinne Maria Ægyptiaca, gravinne van Oetingen, vier zonen teelde, van welke de oudſte, JAN PHILIPS, graaf van Salm, maar eene dochter verwekte; doch de twede, die Neufville en Pitingen tot zyn aandeel verkreeg, verdeelde door zyne drie nagelatene zonen PHILIPS OTTHO, *Johan Georg* en *Frederik* den Groten zyn geſlacht in zo vele linien. Philips Ottho was de opvolger van Johan Philips, zyns vaders broeder, in het aandeel van het graafſchap Salm, en de eerſte van deze linie, die door zyne dienſten, welke hy aan de keizeren Rudolph den II, Matthias en Ferdinand den II hadt bewezen, van keizer Ferdinand den II in den jare 1623, nevens zyne kinderen (te weten de oudſte van de zelve, of de regerende) tot den vorſtenſtandt is verheven. Wanneer hy in het jaar 1634 aan de wonden, welke hy in den ſlag van Nordlingen hadt bekomen, overleedt, was zyn opvolger in de vorſtelyke waardigheit, en in de lands regering zyn eenige zoon LEOPOLD WILLEM KAREL, welke door de gunſt van keizer Ferdinand den III in den jare 1654 op den Ryksdag te Regensburg ſtem en zitting hadt in het vorſten collegie. Hy ſtierf in den jare 1663, na dat hy door zyne gemalinne Maria Anna, dochter van Theodorus, grave van Bronkhorſt en Anhalt, zeker aandeel van de Bronkhorſtiſche nalatenſchap verkregen, en zeven kinderen verwekt hadt, van welke maar een zoon by zyn overlyden in het jaar 1663 nog leefde, namentlyk KAREL DIDERIK OTTHO, die in den jare 1645 wierdt geboren, en vele heerlyke verdienſten hadt, waar door hy de hoogſte eerampten aan het keizerlyke hof verkreeg, wordende door den keizer des zelfs werkelyke geheime Raadt, generaal veldmaarſchalk en opperhofmeeſter van den koning en namaals van den keizer Joſephus gemaakt, en met de orde van het gulde vlies begiftigt. Doch hy deedt in den jare 1709 vrywillig afſtandt van zyn opperhofmeeſtersampt, verliet het hof, en ſtierf te Aken den 10 November des jaars 1710, oud 60 jaren. Zyne eerſte gemalin was Gothfrida Anna Maria, dochter van grave Wolfgang van Huyn en Ghelen, die maar eene princeſſe ter wereldt bragt. By zyne twede gemalinne Maria, dochter van Eduard, Paltsgrave aan den Rhyn, teelde hy een zoon, LODEWYK OTTHO, geboren den 24 October des jaars 1674, welke den 20 July in het jaar 1700 met Albertina Johannetta, dochter van Mauritz Henrik, vorſt van Naſſau-Hadamar, trouwde, en by haar verwekte 1. *Dorothea Franciſca Agnes*, geboren den 21 January 1702, en getrouwt in 't jaar 1719 met Nicolaas Leopold, Wild- en Rhyngrave te Neufville; 2. *Elizabeth Alexandrina Charlotta*, geboren den 21 January 1704, en getrouwt in 't jaar 1721 met Claudius Lamoraal, vorſt van Ligne, in de Nederlanden; en 3 *Chriſtina Anna Louize*, geboren den 29 April 1707, en getrouwt in het jaar 1720 met Joſephus, prins van Heſſen-Rhynfels in Rotenburg. *Europ. Herold. Imhof N. P. Souverainen van Europa.* enz.

SALM EN REIFFERSCHEIDT. De verhalen rakende den oorſpronk en het begin van het Salmiſche geſlacht zyn met zo vele fabelen vermengt, dat 'er met weinig zekerheit van kan geſproken worden. De gemene ſtamlyſt der tegenwoordige graven begint met FREDERIK, vorſt van der Mozel, dien zyne gemalin Felicitas, dochter van Henrik den II, grave van Salm aan 't Ardenner woudt, als ook van nieuw-Salm, in Lotharingen gelegen, welke plaats hy allereerſt bouwde, 't welk ten tyde van keizer Karel den Groten gebeurde, het graafſchap Salm aan 't Ardenner woudt aanbragt, waar van zich namaals zyn zoon SADGER, vorſt van der Mozel en graaf van Salm aan 't Ardenner woudt noemde. Deze verwekte *Raniger*, hertog van Lotharingen, en HENRIK, graaf van Salm. Deze heeft door huwelyk met Hedwig, dochter van Henrik den III, zyn neef van moeders zyde, het Lotharingſche graafſchap Salm met dat aan 't Ardenner woudt, vereenigt. Van hem ſtamt af in den vierden graadt der nederdalende linie graaf DIDERIK, door wiens twee zonen die landen wederom zyn van een geſcheurt, en *Henrik* 't graafſchap van Lotharingen, maar KAREL dat van Salm is te beurt gevallen; welke twee hoofdlinien ſedert verſcheide eeuwen tot op dezen tydt bloeien. Van graaf HENRIK is in den elfden graadt afkomſtig JOHAN de III, wiens neef, JOHAN de V, in den jare 1431 by twee gemalinnen twee zonen, namentlyk JOHAN den VI, en SIMEON, verwekte. Des laatſten eenige dochter *Johannetta* trouwde met Johan den V, Wild- en Rhyngraaf, die hem te gelyk het halve graafſchap in den jare 1460 naliet. Johan de VI verwekte JOHAN den VII, vader van JOHAN den VIII, en NICOLAAS, met welke zich dit huis wederom in twee takken verdeelde. De oudſte behieldt de vaderlyke goederen in Lotharingen; maar na dat zyne drie zonen JOHAN de IX, *Paulus* en *Claudius*, zonder mannelyk oir overleden waren, zyn de zelve met *Chriſtina*, dochter van Paulus, haren gemaal François van Lotharingen, grave van Vaudemont, te beurt gevallen. De twede zoon van grave Johan den VII, Nicolaas, zocht zyn beſt in Ooſtenryk, alwaar hy, hebbende zich aan het huis van Ooſtenryk

tenryk wel verdiend gemaakt, en het graaffchap Neuburg, aan de rivier de Inn, bekomen, in 't jaar 1529 aan eene wonde, welke hy in de belegering van Wenen door den Turkfchen keizer Solyman ontfing, overleedt. Zyn zoon, mede NICOLAAS geheten, was ridder van het gulde vlies, en by keizer Ferdinand den I in zo grote achting, dat alles door hem beftiert wierdt. Hy ftierf in den jare 1540 te Erla, nalatende drie zonen *Egino*, *Julius* en *Nicolaas*. EGINO was een fchrik voor de Turken, herftelde de in Hungarië door den ongelukkigen flag by Sigeth vervallene zaken, en ftierf in het jaar 1574. NICOLAAS, een geleerd en taalkundig heer, was by drie keizeren krygs-Raadt, en oppergezaghebber van de vefting Canifcha, en ftierf in den jare 1580. JULIUS diende den keizeren Maximiliaan den II en Rudolph den II als Rykshof-Raadt, was ook zeer ervaren in krygszaken, èn overleedt in den jare 1595. Zyn zoon WEICHARD teelde by zyne gemalinne tien kinderen, van welke twee zonen, JULIUS de II en *Karel*, hunnen ftam hebben voortgeplant. De eerfte wierdt landshoofdman in Moravië, en teelde by zyne twede gemalinne, Maria Salome van Windifch-Gratz, FERDINAND JULIUS, grave van Salm en Neuburg aan de Inn, die ter wereldt kwam in het jaar 1650, en met Anna Maria Sibylla, dochter van Alexander Henrik, hertog van Holftein, trouwde, doch in den jare 1697 zonder lyfserven overleedt. KAREL was getrouwt met Elizabeth Bernhardina, dochter van Coenraad Willem, laatften grave van Tubingen, by welke hy tot zynen opvolger verwekte FRANCISCUS LEOPOLD, graaf van Salm en Neuburg aan de Inn, keizerlyke kamerheer, gemaal van Maria Hertzenlandt, geborene vryvrouw van Schifer en Freiling, die hem 15 kinderen baarde, van welke echter maar een zoon, ERNST LEOPOLD IGNATIUS, na hem in 't leven bleef. De overige kinderen van Franc. Leopold waren *Ferdinand*, Malthefer ridder; *Wichard Ignatius*, prooft te Regensburg en kanunnik te Paffau; *Paris Julius*, die in het jaar 1701 als Domheer te Saltsburg, Olmutz en Paffau ftierf, en *Jan Lodewyk*, die in den oorlog van den jare 1673 fneuvelde.

De twede hoofdlinie begint met graaf KAREL, twede zoon van den gemelden grave Diderik, dien by de erfverdeling het graaffchap Salm aan 't Ardenner woudt te beurt viel. Hy wierdt ook na de doodt der hertogen van Lotharingen uit den Carolingifchen ftam van keizer Henrik den II met neder-Lotharingen beleent, maar kon niet meer dan de provincie Limburg machtig worden. Dus hebben zyn zoon WALRAM zich graaf, en zyn neef HENRIK hertog van Limburg gefchreven. Des zelfs neven HENRIK en FREDERIK verdeelden de landen zodanig, dat de oudfte het laatftgemelde hertogdom, en de jongfte de Salmifche landen verkreeg. De nakomelingfchap van Frederik verviel met den derden neef HENRIK, de welke, na dat hy in den Luikfchen oorlog van den jare 1408 zynen eenigen zoon, van den zelven naam, hadt verloren, JOHANNES den III te Reifferfcheidt, die hem in den bloede beftondt, by zyn uiterften wil tot erfgenaam benoemde. Deze Johan van Reiferfcheidt ftamde af van den bovengemelden Henrik, hertog van Limburg, wiens middelfte zoon, Gerlach, zyn overgrootvader was. Doch zyn vader was Henrik de II, welke met zyne gemalinne de heerlykheit Dyk erfde. Zyn zoon JOHANNES de V bragt met Irmgard van Wevelinghoven de heerlykheit Alfter, als mede het erfmaarfchalksampt van het aartsfticht Keulen aan zyne familie.

De nog levende graven van Salm en Reifferfcheidt erkennen voor hunnen ftamvader ERNST FREDERIK, die in den jare 1639 overleedt, en de twede neef van Johan den V was. Hy liet na by zyne gemalinne, Maria Urfula, gravinne van Leiningen, drie zonen, van welke *Ferdinand Albert* als kanunnik te Keulen, Straasburg en Luik is geftorven. De twee andere, ERIK ADOLPH en ERNST VALENTYN, hebben den ftam voortgeplant. De eerfte, Erik Adolph, graaf van Salm en Reifferfcheidt, trouwde eerft met Magdalena, dochter van den landgrave Maurits van Heffen-Caffel, en naderhandt met Erneftina Barbara Dorothea, dochter van Ferdinand Karel, grave van Leuwenftein en Wertheim. In het eerfte huwelyk teelde hy een zoon, *Willem Henrik*, die in den ouderdom van 4 jaren overleedt, en drie dochteren, namentlyk *Sophia Magdalena*, welke met Karel Frederik, landgrave van Heffen-Wanfried, trouwde, en in den jare 1675 te Venetië overleedt; *Catharina Maria*, gemalin van Chriftiaan Wunibald Truchfes, grave van Zeil-Wurtzach, geftorven in den jare 1687, en *Anna Erneftina*, onder-abdiffe te Effen overleden. De eenige zoon uit het twede huwelyk was FRANCISCUS WILLEM, graaf van Salm en Reifferfcheidt, erfmaarfchalk van het aartsbisdom van Keulen, keizerlyke geheime Raadt, kamerheer en Rykshof-Raadt, hoofdman van 's keizers Jofephus lyftrawanten, en opperftalmeefter van de keizerinne Amalia. Zyne eerfte gemalin, Maria Agnes, dochter van Johan Georg Joachim, grave van Slavata, geftorven den 21 October des jaars 1717, baarde hem de volgende kinderen, als *Erneftina* in het jaar 1693, die trouwde in 't jaar 1719 met Joh. Adam, grave van Funfkirchen; *Chriftina* in den jare 1695, getrouwt met Jofephus, grave van Breuner; KAREL ANTHONI JOSEPHUS in het jaar 1697, en *Francifcus Ernft* in den jare 1698, Domheer te Keulen en Straasburg. Na de doodt van deze gemalinne hertrouwde hy den 14 May des jaars 1719 met de eerfte kamer-fraulein der regerende keizerinne Carolina, vorftin van Lichtenftein. Zyn oudfte zoon, Karel Anthoni Jofephus, heeft in huwelyk Maria Francifca, dochter van Gabriël, grave van Efterhafi, met welke hy getrouwt is den 30 January 1720, en waar by hy een zoon heeft verwekt, genaamt *Francifcus Nicolaas*, geboren den 1 Augufty 1721. ERNST VALENTYN, graaf van Salm en Reifferfcheidt, te Dyk, broeder van Erik Adolph, ftierf in het jaar 1684, hebbende by zyne gemalinne Clara Magdalena, gravinne van Manderfcheid-Keil, eene talryke nakomelingfchap verwekt. Onder de zelve zyn, FRANCISCUS ERNST, geboren in 't jaar 1689; *Karel Cafpar*, Domheer te Keulen, in den jare 1687 geftorven; *Alexander*, Domheer, en oudfte deken te Keulen, ook kanunnik te Straasburg, overleden in den jare 1697; *Maximiliaan Henrik Lodewyk*, keizerlyke ritmeefter; *Joh. Philips*; Domheer te Paderborn en Osnabrugge; *Willem*, Domheer te Keulen, als mede te Straasburg; *Ernft Frederik*; *Bernhard*; *Romanus*, Domheer te Keulen; en voorts de volgende dochteren, als: *Anna Felicitas*, *Maria Philippina*, *Maria Magdalena*, *Juliana*, en *Maria Leopoldina*. De oudfte, Francifcus Ernft, is getrouwt in 't jaar 1706, den 20 January, met Anna Francifca, dochter van Eugenius Alexander, vorft van La Tour en Taxis, by welke hy heeft verwekt *Auguftus Eugenius Bernardus*, geboren den 25 September des jaars 1707, die het geeftelyke kleedt heeft aangetrokken, en *Frederik Ernft*, geboren den 7 Maart des jaars 1709.

SALMACIS, eene fontein in Halicarnaffus, die, zo men zegt, de genen, die daar van dronken, of die zich daar in baadden, lafhertig en verwyft maakte. De poëten hebben, om eenige reden van de kwade hoedanigheit van dit water te geven, verziert, dat eene nymph, ten uiterfte verlieft op Hermaphrodiet, of Hermaphroditus, zoon van Venus en van Mercurius, zich in deze fontein wierp, terwyl hy zich baadde, en dat zy hem zeer naauw in hare armen floot; maar dat hare liefkozingen en gebeden dezen ongevoeligen tot geen liefde konden bewegen. Hermaphrodiet begon de wereldt door te reizen in zyn vyftiende jaar; hy was een welgemaakt jongeling; de nymph Salmacis hadt hem niet zo haaft by de fontein gezien, of zy verliefde op hem, haar ongeduldt om hem te genieten belette haar niet, dat zy zich niet optooide voor dat zy by hem kwam; maar hare beleeftheit was vruchteloos. *Indien gy geen godt zyt*, zeide zy tegen hem, *zo fchynt gy 'er echter een te zyn. Gelukkig uw vader, uwe moeder, en uwe zufter, en die u gezogen heeft; maar nog gelukkiger die uwe vrouw mag zyn, of die het geluk zal hebben die te worden. Indien gy getrouwt zyt, wees om mynent wille ongetrouw aan uwe vrouwe; en indien gy niet getrouwt zyt, trouw aanftonts met my.* Deze woorden deden den jongman blozen; maar zyne fchaamte en zyn ftilzwygen konden het minnevuur van de nymph niet uitdoven: zy hieldt niet op van hem te kuffen en te verzoeken, ten minfte op eene wyze als men aan eene zufter doedt: kortom, zy vloog hem zelf om den hals, waar op hy dreigde weg te lopen, indien zy niet afliet. Deze blixemflag deedt haar afwyken, doch zonder hopeloos te zyn: zy verburg zich in ftruiken, van waar zy Hermaphroditus in het water zag. Zy wierdt daar van zo aangedaan, dat zy zich mede nakend daar in wierp. Zy vermeefterde hem, en kufte hem, niettegenftaande zynen wederftandt; zy hieldt hem zelfs zo vaft, dat hy niet kon los komen; maar dit was het al dat zy kreeg; hy bleef even koel. Toen verzocht zy aan de goden, van nooit van het voorwerp, dat zy tuffchen hare armen hadt, gefcheiden te worden, dat haar wierdt toegeftaan; en daar zyn de Hermaphroditen van daan gekomen. Zy wierden dus een lighaam, daar men het onderfcheidt der kunnen in gewaar wierdt. Hermaphroditus, deze verandering gemerkt hebbende, verkreeg van Venus en Mercurius door zyne gebeden, dat het water van deze fontein iemandt lafhertig en verwyft zou maken. Strabo en Vitruvius ontkennen, dat het deze kracht gehad heeft, en geven andere redenen van des zelfs kwaden naam. Men heeft mis met te zeggen, dat de zoon van Venus en Mercurius met de twee kunnen geboren is, en dat Pieter Gregorius zegt, dat het Mercurius zelf is geweeft, die zo grote onverfchilligheit voor de nymphe Salmacis betoonde. De nieuwsgierigen weten de zedeleffen, die men uit dit verdichtfel getrokken heeft, maar weinigen hebben kennis van de verborgendheden, die men daar in ontdekt heeft. Men wil, dat de ouden door deze fabel hebben willen te kennen geven, dat de vrouwsperfonen het eerfte aanzoek niet moeten doen, maar dat aan de mansperfonen overlaten, want indien deze gewoonte veranderde, zegt men, zou het veel fpel in de wereldt maken. Zie *Fontenelle* in zyne zamenfpraak van *Sappho* en van *Laura*, en *Bayle Dict. Crit.*

SALMANASSAR, of SALMANEZER, koning van Affyrië, zoon en erfgenaam van Tiglath Pilezer, beklom den troon in het jaar der wereldt 3276. Hy drukte de tien ftammen Ifraëls geweldig, en toen de koning Hofeas de hem opgelegde fchatting weigerde op te brengen, en zich met den koning van Egypten verbondt om 't juk van den hals af te fchudden, belegerde Salmanaffar Samaria; en veroverde die ftadt na een beleg van 3 jaren. Hy ftierf in het jaar der wereldt 3287, en hadt tot opvolger zynen zoon *Sennacherib. II Kon. XVII en XVIII. Jozeph. Joodfche Oudh. VIII boek, laatfte kap. Torniellus. Salianus. Ufferius in Annal. Vet. Teft.*

SALMANSWEILER, in het Latyn *Salomonis Villa*, of *Salmaneswylare*, een vermaard Cifterciënzer klooster in Zwaben, digt by de Ryksftadt Uberlingen, in het Heiligenbergfche gelegen. Men wil, dat deze plaats daar van haren naam heeft ontfangen, om dat zy wel naar den koftelyken tempel van Salomon geleek; en waarlyk het is, voor dat in den jare 1697 de grote brandt aldaar ontftondt, een der fchoonfte kloofters van Duitfchlandt geweeft. Dit kloofter heeft nog heerlyke goederen; doch de zelve leggen hier en daar verfpreid. Te Ulm heeft het een hof, en tuffchen Ulm en Biberach de heerlykheit Schemelberg, benevens het dorp Altheim. By Uberlingen heeft het ook eenige adelyke goederen. De ftichter van dit kloofter is *Guntram*, baron van Alsreiter, omtrent den jare 1134, of 1140 geweeft. Naderhandt zegt men dat keizer Koenraad de III in het jaar 1142 dit kloofter aan het Ryk heeft gehecht; maar dat keizer Frederik

rik 't zelve met nog meer vryheden en goederen begiftigt. Men wil, dat de graven van Montfort deze pryffelyke ftichting hebben gemaakt, dat alle ridders en vremdelingen eenen nacht in dit klooster kunnen flapen. Wanneer in den aanvang van de XIII eeuwe de ftichters van deze abdy overleden waren, beftierde Eberhard de II, aartsbiffchop van Saltsburg, dit fticht met allen vlyt, vereerde aan het zelve een zoutput te Waldbrun, en meer andere zaken, waarom deze abdy nog ter dezer gedachteniffe het Saltsburgfche, nevens het Adlerifche wapen voert. Vermits het gebiedt van het graaffchap Heiligenberg rondom dit klooster ftrekt, hebben de graven van Furftenberg, volgens den regel: *Quod intra territorium eft, ad illud pertinere videtur* ('t geen binnen zeker gebiedt gelegen is, fchynt tot 't zelve te behoren), ook om dat zy het halsrecht over dit kloofter voeren, een eifch op dit klooster gemaakt, en getracht de hoge regering over 't zelve te hebben, om welke reden graaf Joachim van Furftenberg in den jare 1598 de door de prelaten aangeflagene plakkaten, behelzende hoe de aldaar leggende foldaten zouden hebben te leven, opentlyk liet affcheuren. Doch om niet te zeggen, dat Zwaben nooit een befloten gebiedt of rechtsban is geweeft, en dus de gemelde regel geenzins kan gelden, vereifcht de eerfte inftelling der Cifter-cienzer orde, dat zy onder geen biffchop noch Ryksftandt ftaan, maar in geeftelyke zaken den Roomfchen ftoel, en in wereldlyke alleen den keizer onderworpen zyn. Hier by komt nog, dat dit kloofter van de hertogen van Zwaben, welken ook toenmaals Lintzgau toebehoorde, in dien tydt geflicht is, toen nog geen graaf van Heiligenberg aan een altoosdurend gebiedt, veel min aan de oppermacht dorft gedenken; en fchoon dit zo was, vindt men nochtans de vrymaking van keizer Koenraad den III, welke zekerlyk den graven zou kennis gegeven hebben, indien hy zodanige vryheit aan dit kloofter hadt gefchonken. Om deze redenen hebben de heeren van Furftenberg niets uitgevoert, maar dit kloofter heeft zyne vryheit tot nu toe ftaande gehouden, en des zelfs abten hebben 't Ryksbefluit te Regensburg van den jare 1500, dat te Augsburg van het jaar 1510, dat te Keulen van den jare 1522, en laatftelyk dat van Regensburg van het jaar 1654 ondertekent. En fchoon het huis Ooftenryk het patroonfchap over dit kloofter heeft, is nochtans de keizer altydt de opperfte voogdt, en het kloofter blyft een vrye Ryksftandt, gelyk het ook een volkome geeftelyke en wereldlyke jurisdictie heeft, behalven het halsgerecht, 't welk de heeren van Furftenberg federt langen tydt, en wel, zo als de abten voorgeven, uit hunne overdragt oeffenen. Dus is het buiten eenige waarfchynlykheit, 't geen zommigen voorgeven, te weten, dat de abten noch buiten, noch binnen hun kloofter eenige rechtsoeffening hebben, vermits van het Salmansweilerfche gerecht aan hunne vierfchaar, van de zelve aan het hof, en van dit laatfte wederom aan den keizer kan geappelleert worden. Behalven dit heeft deze abdy alle vryheden, welke aan de Cifterciorde van den Roomfchen ftoel in Duitfchlandt ooit zyn verleent, en in het algemeen de eer, dat hun abt generaal vikaris van de bovengemelde orde in Duitfchlandt is. De kloofters Wettingen, in Zwitferlandt, en Raitenhaflach, in Beyeren, zyn filiale goederen van dit kloofter, van welke voortyds de in het hertogdom Wurtenberg gelegene, en thans wereldlyk verklaarde ftichten Königsbrun, Bebenhauzen en Hernald afhangen. Insgelyks heeft de abt van Salmansweiler wegens den Roomfchen ftoel en zyne orde het opzicht over de vrouwenkloofters Heggbach, Wald, H. Kreutz-dal, Rotenmunfter, Gutenzel, Baindt en Neidingen, in welke plaatfen alle abdiffen door hem verkoren, ook door hem bevestigt en ingewyd, insgelyks mede alle amptenaars met zyne toeftemminge aangeftelt worden. Kortom, deze vrye Ryksabdy heeft in rykdommen, macht en goede order weinige haars gelyken. *Merian Topogr. Suev. Magerus de advocatia armata c. 15. n. 97. Crufius Annal. Suev. l. IX. p. 2. c. 19. Europ. Herold P. I. p. 596 Pfeffinger ad Vitriar. lib. I. tit. 15. Klock tit. I. Confil. 2. Coccejus in Jure Publ. Sweder Theatr. pretenf. p. 612. Lunig Spic. Eccl. des Reich-Archivs III. Th. Apiarum Salenitanium.*

SALMASIUS, (CLAUDIUS) een vermaard en geleerd oordeelkundige, was geboren in Burgundië in den jare 1588. Zyn vader was Benignus, heer van Saumaife le Duc, een dorp in Auxois, en Raadt van 't Parlement te Dion. Zyne moeder was van den Hervormden Godsdienft, en liet hem ook in den zelven opvoeden. Na dat hy maar 10 jaren bereikt hadde, maakte hy al goede Latynfche en Griekfche vaarzen. Naderhandt ftudeerde hy te Parys en te Heidelberg. Van daar trok hy weder naar zyn vaderlandt, en maakte toen zyn voornaamfte werk van de oordeelkunde. Na verloop van eenigen tydt wierdt hy naar Leiden beroepen om Scaliger als profeffor honorarius op te volgen. Na dezen trok hy voor eenigen tydt naar Vrankryk. De kardinaal van Richelieu boodt hem een jaarlykfche wedde aan, als hy in dit koninkryk wilde blyven, en zyn leven befchryven; maar kon zulks van hem niet verwerven. De reden, die Salmafius daar van aan Guido Patin gaf, was, dat hy niet kon van zich verkrygen, de gaven, welke Godt hem hadt gegeven, ten dienfte van dezen ftaatsdienaar te befteden, als die door zyne ftaatzucht Europa zocht te gronde te helpen. Ook zocht hem de koningin van Zweden aan om hem by zich te hebben, welke reis hy ondernam, blyvende den gehelen zomer te Stokholm. Na dat hy weder in Hollandt was gekomen, ging hy met zyne vrouw naar de Spa-bronnen, alwaar hy twee dagen na zyne aankomft, te weten den 3 September des jaars 1653, overleedt. Hy was een zeer belezen en grondgeleerd man, inzonderheit in het letterwitten en in de Griekfche tale, waar toe hy ook alle zyne krachten hadt ingefpannen. Het ergfte is, dat hy geen tegenfpreken kon verdragen, en dat hy de genen, welke hy berifpte, wat te onzacht handelde, waarom hy meer vyanden dan vrienden hadt. Hy verfchoonde ook niet de grote mannen, als Lipfius, Scaliger, Heinfius, Sirmond, Spanheim, Grotius, Blondel, Amiraldus, Bochard, en meer andere. Hy hadt een ongemene geheugenis, maar bezat geen minder hoogmoedt: want op een tydt nevens M. Gaulmin en Manfak in de koninklyke boekery te Parys zynde, en Gaulmin tegen de twee anderen zeggende: *Ik geloof, dat wy drie allen geleerden in Europa niet behoeven te wyken*, antwoordde hy op eene befpottelyke wyze: *Dat zy zich by alle geleerden van de wereldt wel mogten voegen, en dat hy dan evenwel hen allen alleen het hoofdt zou bieden.* Men zegt, dat hy veel van dromen uitleggen hieldt. Hy heeft veel gefchreven, onder anderen: *Annotat. in Script. Hift. Augufta; Exercitationes Pliniana in Solinum; Comment. de lingua Hellenifiica; Comment. in Tertulliani librum de Pallio; Comment. in Simplicium; Item in Epicteti Enchiridion*, welk laatfte werk echter nog onvolmaakt is; *De Primatu Papa; Epiftola*; enz. *Vita Salmafii ipfius Epiftolis pramiffa. Patin Lettres. Colomefius Opufc. pag. 98, 99. Hanckius de Script. Rer. Roman. Memoires de Literat. l. I. p. 257.*

SALMERON, (ALPHONSUS) een Jefuit, geboortig van Toledo, hadt te Alkala geftudeert, en was wel bedreven in de talen. Naderhandt kwam hy te Parys, om aldaar zyne ftudiën in de wysgeerte en Godgeleerdheit voort te zetten. Maar hier vondt hy Ignatius Lojola, die bezig was zyne focieteit op te rechten, weshalven hy een van zyne eerfte navolgers wierdt. Sedert dien tydt maakte hy zich in de voornaamfte fteden van Italië met prediken vermaard, en men zegt, dat hy ook vele bekeert heeft. Hy reifde tot bevordering van zyne letteroeffeningen naar Parys, Duitfchlandt, Polen, de Nederlanden en Ierlandt, was ook tegenwoordig, op 't bevel van den paus, op de kerkvergadering van Trente, alwaar hy de lofreden over den H. Evangelift *Johannes*, welke aan het einde der befluiten van die kerkvergadering gevonden wordt, heeft gehouden. Hy deedt zeer veel tot het oprechten van het collegie te Napels. Zyne onvermoeidheit, verre reizen, en vlyt in het prediken beletten hem echter niet vele fchriften na te laten, welke in XVI ftukken zyn uitgekomen, waar van elf over verfcheide Evangelifche vragen, en de andere over de Handelingen der Apoftelen en de kanonyke Zendbrieven zyn opgeftelt. *Ribadeneira & Alegambe Biblioth. fcript. Soc. Jefu. Eufebius Nierenberg. de Vir. illuftr. Soc. Jefu. Nic. Antonio.*

SALMON, zoon van Naaffon, en vorft uit den ftamme Juda, trouwde na de verovering van Jericho met Rahab, en teelde by haar *Boaz*, echten man van Ruth, en Davids grootvader. Zy worden alle in het geflachtregifter van Chriftus gemeld. *Matth. I. Torniell. & Salianus in Annal.*

SALMONEUS, zoon van zekeren Æolus maar niet van dien Æolus, dien de dichters voor den godt der winden houden) was koning van Elis, eene provincie in Peloponnefus, thans Belvedere genaamt, en daar by zo hoogmoedig en vermetel, dat hy van zyne onderdanen als een godt geacht wierdt. Hy liet ten dien einde een hoge brug van koper maken, welke een groot gedeelte van die ftadt befloeg. Op deze brug reedt hy in een wagen, wierp brandende fakkels van zich, en zocht daar door de menfchen wys te maken, dat hy de donderende Jupiter was. En om dit beter te doen geloven, hadt hy zekere menfchen daar toe beftelt, die terftondt de genen moeften doden, op welke zyne fakkelen vielen. Doch Jupiter wierdt, naar 't zeggen der dichters, daar door op hem zo toornig, dat hy hem insgelyks door den donder, welken hy dwazelyk hadt willen namaken, doodde: door welk verdichtsel zy de op den hoogmoedt noodzakelyk volgende ftraffe Gods hebben willen voorftellen. *Virgil. Æneid. VI. Servius ad h. lib. Pomey Pantheon Mythic.*

SALMON, een fterk bergflot in opper-Hungarië, aan de rivier Marofch, een half uur van Lippe gelegen. Het zelve wierdt in den jare 1688 door de keizerlyken verovert. *Ricaut Ottom. Pf P. I.*

SALMUNSTER, een kleine ftadt in de Wetterau, aan de rivier Kintzingen, 4 uuren van Gelnhauzen gelegen. Het vyfde gedeelte van deze plaats behoort aan het huis van Hutten, maar het overige aan de keurvorften van Mentz. Digt hier by legt het keurvorftelyk flot Haufen. *Tromsd. Geogr.*

SALO, in het Latyn *Salodium*, een grote ftadt in het Italiaanfche landfchap Brefcia, van den Weftkant van de Gardenzer zee, tuffchen Brefcia en Trente, leggende daar van af 20 mylen, en van Verone 30 Weftwaarts.

SALOME, zufter van Herodes den Groten, maakte haren broeder wys, dat Mariamne, zyne gemalin, van zins was hem met vergift van kant te helpen, waar op hy de zelve liet onthalzen. Zy trouwde met Jofeph, dien Herodes ook liet doden. Naderhandt trouwde zy met Coftoborus, dien Herodes reeds het oppergezag over Idumea en Gaza hadt opgedragen; maar het gebeurde naderhandt, dat deze Coftoborus met zyne gemalinne in onmin geraakte, waar op deze hem een fcheidbrief toezondt, tegen de gewoonte der Joden, als by welke alleen maar de mannen deze macht hebben. Kort daar na liet Herodes hem ook van kant helpen. Ondertuffchen zocht Salome by haren broeder een haat tegen Alexander, en Ariftobulus, des zelfs zone van Mariamne, te verwekken. Na dezen kwam Syllaeus, ftaatsbediende des konings van Arabië, Oboda, om met Herodes over zekere zaken te handelen. Deze verliefde op Salome; gelyk zy ook op dezen vremdeling zodanig, dat 's konings vrouwen opentlyk daar van fpraken, dat zy hem in alles gedienftig was. Zy zocht ook met hem te trouwen; maar Herodes wilde het niet duiden, en liet haar trouwen met Alexan-

den. Zy ftierf niet lang na haren broeder. *Jozephus Joodf. Oudh. XV, XVI, XVII, XVIII boek, en Oorl. I boek.*

SALOME, moeder van den heiligen Jacobus en Johannes. Eene andere SALOME was de dochter van Antipater, zoon van Herodes.

SALOMON, koning van Ifraël, zoon van David by Bathfeba, was geboren in het jaar der wereldt 2966. Zyn naam betekent *vreedzaam.* Hy wierdt na zyns vaders doodt koning, niettegenftaande zyn broeder Adonia hem tegenftondt. Na dat Godt hem de vryheit hadt gegeven om al wat hy begeerde van hem te verzoeken, badt hy Godt om wysheit, om zyn volk wel te kunnen regeren. Deze bede behaagde Godt zo wel, dat hy hem niet alleen groot verftandt, maar daarenboven groter rykdom fchonk dan ooit een koning hadt gehad. Zyn boek van de *Spreuken*, en de zogenaamde *Prediker* geven zyne wysheit genoegzaam te kennen, en het is te beklagen, dat wy alle zyne fchriften niet hebben. Na de doodt van zynen vader David in den jare 3020 tot de regering gekomen zynde voerde hy alle de bevelen, hem door den zelven gegeven, uit, en ftrafte de genen, die tegen zynen vader waren opgeftaan, ftrengelyk. Hy zocht een verbondt te maken met den koning van Egypten, en trouwde met des zelfs dochter, breidde zyne heerfchappy uit tot aan de rivier Phrat, en maakte de onder de Ifraëliten wonende Heidenen cynsbaar. Maar hy liet zich eindelyk door de vrouwen zodanig verleiden, dat hy tot afgodery verviel, waarom de Heere Godt het koninkryk van Ifraël verdeelde, en zynen zoon maar twee ftammen liet behouden. Hy hadt 700 vrouwen, die alle koninginnen genaamt wierden, en nog daarenboven 300 bywyven, niettegenftaande de Wet, welke wel toeftondt meer dan eene vrouw te hebben, maar een zo groot getal van vrouwen, en inzonderheit het trouwen met buitenlandfche dochters, ernftig verboodt. De al te grote liefde, welke hy voor de Egyptifche, Ammonitifche en Moabitifche vrouwen hadt, veroorzaakte, dat hy voor de afgoden, welke zy eerden, eene hoogte oprechtte, en dus groten gruwel bedreef. Van de koninginne van Seba, die by hem kwam, en van den prachtigen tempel, welken hy te Jerufalem liet bouwen, wordt op zyn plaats gefproken. Hy regeerde 40 jaren, wierdt 66 jaren oud, en ftierf in den jare der wereldt 3099. *II Sam. XII tot I Kon. XII. Jozeph. Joodfche Oudh. VIII boek. Pinedo de Reb. Salomon. Jo. Meifnerus in Curriculo vitæ Salomon. Introductio ad Hiftor. Philof. Ebraeor. pag.* 40. *feq. Braun Select. Sacr. lib. V. Exercit. I.* §. 8 & 26. Zie verder *Calmets Bybelfch Woordenboek, vertaalt door Gargon.*

SALOMON, koning van Hungarië, was de zoon van Andries den I, welken zyn broeder Bela de XI in den jare 1061 van den troon ftiet, waar op keizer Henrik de IV een verbondt met Salomon maakte, en hem weder herftelde. In het jaar 1063 wierdt hy te Griekfchweiffenburg gekroont, oorloogde vervolgens tegen die van Bohemen, en regeerde tot het jaar 1074, wanneer hem zyne neven Geifa en Ladislaus, zonen van Bela, uit het koninkryk verdreven. Na dezen wierdt hy een monnik, en ftierf te Pola, in Iftrië, in het jaar 1095. *Bonfinius Hiftor. Hung.*

SALOMON, hertog van klein-Bretagne, was de opvolger van Harifpogus, of Harefpee, welken hy van kant hielp. Sommigen willen, dat hy des zelfs zoon, en dus een vadermoorder geweeft is; maar anderen, dat hy flechts zyn nabeftaande is geweeft. De Britanniërs verkoren hem tot hunnen vorft, nademaal hy een groot, fchoon en braaf man was, zodanig, dat hy als een heilige wierdt aangemerkt. Echter matigde hy zich den koninklyken tytel, doch met onderwerping aan Karel den Kalen, aan, ftondt hem by tegen de Normannen, welke hunne algemene vyanden waren, en wierdt in den jare 875 gedood. *Argentré & Auguftin. du Pas Hift. de Bretagne.*

SALOMON, biffchop van Conftants, was te Ramfchwag, gelegen in Turgow, in Zwitferlandt, geboren. Hy vorderde door zyne zonderlinge bekwaamheden zo verre, dat hy by vyf achtereenvolgende keizers, als by Lodewyk den III, of den Stamelaar, by Karel den Dikken, by Arnulphus, by Lodewyk den IV en by Koenraad ftaats-Raadt was. In het eerft was hy ook abt of prooft te Elwangen, maar naderhandt wierdt hy door de keizerlyke gunft en wegens zyn bloetverwandfchap met Hatto, aartsbiffchop van Mentz, met welken hy ook zeer vertrouwelyk was, niet alleen abt van S. Gall, maar ook te gelyk biffchop van Conftants, verkrygende daar benevens de abdy Phavers; ja Stumpfius verhaalt van hem, dat hy in een tydt abt van 12 plaatfen is geweeft. In zynen tydt waren 'er twee hertogen van Zwaben, namentlyk Berchtold en Erginger, die tot over de Bodenzee hun gezag hadden; en nademaal de keizer Arnulphus verfcheide goederen, onder het gebiedt van de Bodenzee behorende, aan den biffchop Salomon hadt gegeven, waren zy hier over misnoegt, en trachtten hem allezins van kant te helpen, hebbende aan hem een machtigen vyandt. Op zekeren tydt vielen zy onverwacht in het klooster van St. Gall, daar biffchop Salomon gemeenlyk woonde, van zins hem daar te grypen; maar de biffchop in tyds de lucht daar van gekregen, en de vlucht genomen hebbende, mislukte hun aanflag. Hy klaagde zulks aan den keizer, die het zo hoog nam, dat beide de hertogen als misdadigers van gekwetfte hoogheit gevangen naar Ingelheim gebragt wierden, en daar zo lang moeften blyven tot dat de biffchop Salomon, en Hatto, aartsbiffchop van Mentz, hunne vryheit by den keizer uitwerkten. Maar de vyandfchap was daar mede niet weggenomen: want wanneer de biffchop op zekeren tydt twee zyner aanzienlykfte veehoeders, die een hart hadden gevangen, als voorname edelen gekleed, dit wildt in hun eigen naam ten gefchenk aan de twee vorften toezonden, namen zy het zo euvel, toen men hen berichtte, dat deze twee geen edelen, maar geringe veehoeders waren geweeft, dat zy op alle wyze hunne wraak tegen den biffchop zochten uit te voeren. Deze haat wierdt nog groter, toen de keizer het vlek Stanheim, in Turgow, 't welk beide deze hertogen oordeelden hun erfgoedt te zyn, aan het klooster van S. Gall fchonk. Daar op begon men opentlyk te oorlogen; de hertoglyke foldaten plunderden en roofden in het gebiedt van den biffchop, en kreunden zich weinig aan zyn verbodt. Na dat dit nu een jaar lang hadt geduurt, en de biffchop by geval de twee hertogen op ftraat ontmoette, wilde hy over dit geweldt klagen; maar zy namen hem in verzekering, lieten hem in de naafte herberg brengen, en beraadflaagden onder malkander over de manier, op welke zy hem wilden doen fterven. De zufters zoon van deze hertogen, Luitfried, die den biffchop op de plaats zocht te doden, gaf den raadt, dat men hem de handen zou afkappen, en daar na beide de oogen uitfteken; maar eindelyk wierden zy te rade hem op hun flot Dibboldsburg, daar Erchingers gemalin woonde, gevangen te houden. Deze zou als eene vrolyke, en den biffchop ganfch niet genegen zynde vrouw naar hunne gedachten den gevangen meer plagen dan als hy in beuls handen was overgelevert. Zy zetten hem aldus te paardt, en trokken naar het gemelde flot. Wanneer eenige veehoeders den biffchop onderweeg eenige eerbiedt bewezen, wierdt hertog Berchtold daar over zo toornig, dat hy hen door zyne dienaren terftondt de voeten liet afkappen. De biffchop, dus gevangen, wierdt door de hertoginne Bertha, tegen vermoeden, zeer minnelyk ontfangen. Zy beweende zelfs het onderftaan van haren gemaal met hete tranen, hebbende een zo voornamen geeftelyke zodanig beledigt. Ondertuffchen berouwde het den hertogen zelve; zy weken ook in allen fpoedt op hun fterk flot Twiel, in Hegau, maar wierden binnen drie dagen door des biffchops volk nagefpoort; en leggende in een diepen flaap, wierden zy gevangen genomen, waar op de hertogin Bertha den biffchop op vrye voeten ftelde. In den volgenden jare 915 wierden de drie aangeklaagde hertogen op den Ryksdag te Mentz in den ban gedaan, hunne goederen verbeurd verklaard, en zy veroordeelt om met het zwaardt geftraft te worden; maar dit vonnis wierdt eerft den 21 January des jaars 917 by het dorp Adingen uitgevoert. In het jaar 918 trok biffchop Salomon naar Rome, en wierdt van den paus by zyn vertrek met eenige overblyffelen van S Pelagius befchonken, die namaals te Conftants wierden bewaart. Hy ftierf in het jaar 919. De bovengemelde *Stumpfius* verhaalt voorts, dat hy in zyne jeugt met een hoerkindt getrouwt was, die zo fchoon was, dat de keizer Arnulphus op haar verliefde; doch zy nam de vlucht, om des zelfs drift niet in te willigen; ook zegt men, dat zy naderhandt met een voornaam edelman uit Zwitferlandt, van het geflacht der Rätker, getrouwt is. *Stumpfius Schw. Chron. l. IV. c.* 33, 34, 35.

SALOMON is de naam van verfcheide geleerde Rabbynen, onder welke die, welke van de meefte Chriftenen SALOMON BEN JARCHI genaamt wordt, en die in de XII eeuwe leefde, de vermaardfte is. Simon Richard oordeelt, dat men hem, gelyk als de Joden *Ben Jaac*, dat is Ifaaks zoon, moet noemen, en verzekert, dat hy niet van Lunel, in Languedok, maar van Troyes in Champagne geboortig was. Lira heeft zyne verklaringen over den Bybel met die van dezen Rabbi aangevult, zynde hier in door vele andere Chriften fchryvers gevolgt. Zyne uitleggingen over de H. Schrift ftaan mede in den groten Hebreeufchen Bybel, te Venetië en te Bafel uitgegeven. De Joden houden hem voor eenen der voortreffelykfte uitleggers van de H. Schrift, om dat hy hunne overleveringen goedkeurt. Ook maakte hy kanttekeningen over den Babylonifchen Talmud, welken de Joden zeer hoog houden. R. Ifaak Atias zegt in de Inleiding van zyn boek over de 613 geboden der Joodfche Wet, in het Spaanfch gefchreven, dat Rabbi Salomon Ifaak over den ganfchen Bybel en de Gemara zo kort en geleerd heeft gefchreven, dat hy deswegen onder de Joden de prins der geleerde uitleggers genaamt wordt. *Buxtorffius. Bartoloccius Bibl. Rab. R. Simon Hift. Crit. du V. T.*

SALOMON BEN VIRGA, een vermaard Spaanfch Rabbi, welke in den aanvang der XVI eeuwe leefde, en een geneesmeefter onder de Joden was. Hy fchreef eene Hiftorie, wat den Joden na de verwoefting van Jeruzalems tempel was overgekomen, en wat *Schebet Juda*, dat is de ftam of de roede van Juda, betekent. Hy verhaalt daar in alle twiften, welke de Joden met de Chriftenen, inzonderheit in Spanje, gehad hebben, brengende de wederzydfche bewysgronden by. Hy fpreekt ook van de gene, die ten overftaan van paus Benedictus (anders Petrus de Luna) als mede van verfcheide kardinalen en biffchoppen, tuffchen Jofua Lurki (een afgevallen Jode, hebbende by den H. Doop den naam van *Hieronymus de Sancta Fide* aangenomen) en vele Rabbynen te Girona is omgegaan. De oorfpronk van dezen twift was over de verklaring van zekeren Talmudifchen text, volgens welken gemelde Hieronymus beweerde, dat de Meffias reets gekomen was. Dit boek is te Mantua gedrukt, en in het jaar 1591 te Crakau in het Hoogduitfch uitgekomen. Ook is het te Venetië, te Conftantinopel en te Amfterdam, als mede in den jare 1619 te Praag in de Hebreeufche tale uitgekomen. De Joden hebben het zelve in het Portugeefch, en Georg Gentius in het Latyn vertaalt, en in het jaar 1651 onder den volgenden tytel in het licht gegeven. *Hiftoria Judaica, res Judaorum ab everfa ade Hierofolymitana ad hæc fere tempora usque complexa. Buxtorff. Bibl. Rabb. Simon Hift. Crit. de V. T.*

SALOMON BEN MELECH. Zie ABEN-MELECH.

SALOMONS EILANDEN, anders *Islas di Salomon*, eenige grote eilanden in de Zuidzee, wordende ook *Mare Pacificum* of de Stille zee genaamt, tegen over Nieuw-Zeelandt en den Zuid-Pool, wierden in het jaar 1567 van Alvarez Mendoza ontdekt. Hun getal bestaat in 18, als het eilandt *St. Elizabeth*, *St. Georg*, *St. Marco*, *St. Nicolao*, het *Eilandt der rotsen*; *St. Jeronymo*, *Guadalcanal*, *Boavista*, *S. Dimas*, *Florida*, *Malaeta*, *Arregado*, de drie *Marie-eilanden*, *St. Jago*, *St. Christoffel*, *Nombre de Dios*, *St. Anna*, en *St. Catharina*. Het zyn alle grote eilanden, maar worden door de Europeanen weinig bezocht.

SALON, of SALUM, een kleine stadt in Provence, tusschen Aix en Arles, heeft een stichtskerk en verscheide kloosters.

SALONA, een door de Venetianen gebouwt kasteel digt by een oude verwoeste plaats van den zelven naam in Dalmatiё, legt aan zee, 5 mylen Noordwaarts van Spalatro.

SALONA, eene stadt aan de Dalmatische kust, is van de Slavoniers verwoest. Zy was eertyds een bisschoppelyke setel onder den aartsbisschop van Spalatro. De oude schryvers gewagen dikwils van de zelve; inzonderheit is zy vermaard om dat de keizer Diocletianus derwaarts week. Deze plaats koos ten tyde der binnenlandsche oorlogen de party van Cæsar. Keizer Octavius deze plaats hebbende belegert, verweerden zich de inwoonders zodanig, dat zy, eer zy zich wilden overgeven, liever hunne slaven op vrye voeten stelden, en in de wapenen staken. Ook maakten zy koorden van 't haair hunner vrouwen, om hunne oorlogswerktuigen daar mede voort te trekken. Eindelyk, na dat zy alle hunne vrouwen op de wallen hadden gestelt, om hunne macht aan te tonen, deden zy een uitval, en noodzaakten de vyanden het beleg op te breken. Salona legt 5 mylen ten Noorden van Spalatro, welke stadt van de puinhopen der gemelde plaats is opgebouwt.

SALONIA, gemalin van den keizer Gallienus, was een grote liefhebster van de Platonische wysbegeerte, welke zy van Plotinus hadt geleert, en overreedde haren gemaal aan Plotinus te vergunnen eene stadt te bouwen, en aldaar een gemenebest naar Platoos opstel op te rechten, en die plaats *Platonopolis* te noemen. Maar hoewel hy haar dit vergunde, hadt dit opzet echter geen voortgang, zo dat Plotinus eindelyk moest bekennen, dat zyns leermeesters republyk alleen een hersenschim was. Baronius wil hier uit bewyzen de voortreffelykheit van den Christelyken Godsdienst, terwyl de zelve namentlyk zo gelukkig is gestaaft, niettegenstaande hy alle menschelyke neigingen tot wellust en de bedorvene regels der wereldwyzen tegenspreekt. *Porphyrius in vita Plotin. Baron. in Annal.*

SALONINUS, (PUBL. LICINIUS CORNELIUS VALERIANUS) zoon van den keizer Gallienus, wierdt keizer gemaakt, en nevens Albinus, zynen hofmeester, naar Galliё gezonden. Doch Posthumius, die een dapper leger van Gotthen geboodt, en in het einde van de XIII eeuwe een opstandt verwekte, dwong de inwoonders te Keulen aan den Rhyn dezen jongen prins aan hem over te leveren, welken hy daar doodde. Van dezen Saloninus wordt in zeker opschrift, dat men te Briançon vindt, gewag gemaakt. Hy hadt een broeder, met name *Julius Saloninus Gallienus*, die ook keizer wierdt. Hunne moeder hadt den naam van Salonia. *Trebell. Pollio. Aurel. Victor.*

SALPE, in het Latyn *Salapia*, eene kleine stadt in het Napelsche landschap Capitanata, niet verre van den uitloop der rivier Ofanto in de Apulische zee, op de grenzen van de provincie Bari gelegen. Zy heeft een bisschop, en was reets by de ouden bekend.

SALPION, een beroemd beeldhouwer, van Athene geboortig, maakte een kunstig marmer stuk, het welk nog tegenwoordig te Gaëta, in het koninkryk van Napels, gezien wordt, daar het tot een Doop-steen in de grote kerk gebruikt wordt. *Spon.*

SALSES. Zie SALCES.

SALSETE, een klein eilandt in den Indiaanschen Oceaan, digt by de stadt Goa, behoort den Portugezen toe. *Baudrand.*

SALTHASH, eene stadt in de Engelsche provincie Cornwall, aan de rivier Tamer, omtrent 6 mylen van Pleimuiden, in Devonshire gelegen, heeft drie straten, en legt in het hangen van een steile rots, zo dat de straten door het regenen altydt schoon blyven. Deze plaats wordt door vier burgermeesters en negen Raadsheeren bestiert. De markt, die 'er alle zaturdagen gehouden wordt, is tamelyk goed. Hier verkoopt men veel mout, en men brouwt 'er goed bier.

SALTFLEET, eene stadt in het Oosten van de Engelsche provincie Lincolnshire, is gelegen aan den zeekant van Lautheak-Hundred, een gedeelte van Lindsey, en wordt des zomers wegens de goede visch, die men daar heeft, veel bezocht. Anders is het een onaanzienlyke plaats, leggende 115 mylen van Londen.

SALTHOLM, een klein eilandt onder Denemarken, tusschen Schonen en Amak, omtrent eene Duitsche myl lang, maar naauwlyks half zo breed. Rondom leggen vele zandbanken, en het is byna in 't geheel niet bevolkt.

SALTZ, eene kleine rivier in de neder-Palts, welke 2 uuren boven Spiers in den Rhyn valt. *Tromsd.*

SALTZ DER HELDEN, een oud slot, nevens een vlek en ampt, in het voorstendom Grubenhagen, aan de Leine. Het behoorde eertyds den edelen heeren *van Helden* toe; doch na der zelver afsterven, omtrent het einde van de XIV eeuw, bragt hertog Albert dit slot aan zich, en bewoonde het naderhandt. Hier worden goede zoutwerken gevonden. Deze stadt heeft sedert den jare 1444 begonnen te bloeien, vermits de inwoonders van het afgebrande dorp Bonninkhauzen meest hier hun verblyf namen, en de plaats zodanig met grachten en wallen versterkten, dat in het jaar 1448 de landgraaf van Hessen onverrechter zake voor deze plaats moest aftrekken. In het jaar 1623 is dit vlek geheel afgebrand. *Zeiler. Topogr. Brunsvic. pag.* 180. *Tromsd.*

SALTZA, eene kleine rivier aan den Harts, die door het gebiedt van Nordhauzen loopt, en by de Werder-brug in de Helm valt.

SALTZA, eene rivier in het aartssticht van Saltsburg, welke uit den berg Taurus op de grenzen van Karinthiё ontspringt, en by Burkhauzen in de Inn valt. *Tromsd.*

SALTZA. Zie NEUSTADT aan de Saale.

SALTZBERG, in het Latyn *Saltsberga*, eene Noorweegsche stadt in de provincie Aggerhus, aan de rivier Dromen, 14 mylen ten Westen van Anslo gelegen.

SALTZBURG, in het Latyn *Salisburgum*, de hoofdstadt van een aartsbisdom van dezen naam, gelegen in Duitschlandt, voert den naam van de rivier *Saltza*, of *Saltzach*, die 'er midden door loopt. Zy is tamelyk groot, fraai gebouwt, en wel versterkt. Inzonderheit wordt het slot, *Hohen-Saltzburg* genaamt, voor onverwinnelyk gehouden. De schoonste gebouwen van de stadt zyn het aartsbisschoppelyke huis, het paleis Miralel, en de algemene stads herberg, alwaar alle voorname reizigers gewoon zyn in te keren. De vorstelyke kunstkamer wordt vooral wegens de kostbare misklederen, enz. op eenige tonnen gouds geschat. Onder de geestelyke gebouwen heeft den voorrang de Domkerk van S. Ruprecht, welke van hardsteen gebouwt, en geheel met koper overdekt is. Hare kousynen zyn alle van marmersteen. Van de kerk en het klooster van St. Pieter zal hier na gesproken worden. De St. Sebastiaanskerk is deswegen vermaard, om dat 'er Theophrastus Paracelsus in begraven legt. Nog is bezienswaardig het oude adelyke vrouwenklooster Nunberg. Onder de fonteinen en waterleidingen is die op de hofplaats van de aartsbisschoppelyke residentie de prachtigste, welkers hoogte 50 voeten beloopt, en werwaarts het water meer dan een myl weegs uit de rivier Glau by Untersberg wordt afgeleid. De stadt is van de eene zyde met hoge bergen omringt, en voornamentlyk is in de voorstadt van St. Janspoort een zandige berg, aan wiens voet nochtans de inwoonders vele huizen hadden gebouwt, maar hebbende de zelve met kelders, verwelfsels en andere behoeftens te veel uitgeholt, is de zelve in den jare 1669 ingestort, en heeft de daar aan staande huizen en menschen verplettert. Een uur van de stadt legt het vorstelyke lusthuis en de diergaarden, Hellenbrunn genaamt, hebbende ten opzichte van de menigte van zyne kostbare waterleidingen in Duitschlandt weinig zyns gelyken, en het geen het zelve des te verwonderlyker maakt, is, om dat het binnen 15 maanden gebouwt is. Niet verre daar van daan leggen twee lusthuizen, Belvedere en Waldhuis genaamt, alwaar verscheide kluizenaarscellen, en het in de diergaarden op eene hoogte gemaakte toneel, of schouwburg, daar men zomtyds komediën op vertoont, bezienswaardig zyn. De Romeinen hebben van ouds, toen zy meester van het Noricum waren, ook hier een sterk slot gebouwt, met name *Juvaria*, waar uit eindelyk de stadt Saltzburg is voortgekomen, wordende zelfs dikwils in het Latyn *Juvaria* genaamt. Na dat nu na verloop van tydt alhier een bisschoppelyke setel wierdt opgerecht, is deze stadt met vele schone gebouwen, en in het jaar 1617 met een collegie of kweekschool, van 't welke de bisschop van Parys in den jare 1623 eene universiteit maakte, versiert. Het klooster van S. Pieter in deze stadt, van de orde der Benedictynen, is zekerlyk zo oud, zo niet ouder, als het bisdom zelf. Het zelve hadt ook voor dezen het recht een bisschop te verkiezen, en wanneer naderhandt het Domkapittel dit voorrecht verkreeg, heeft dit klooster nog langen tydt de voorzitting voor de kanunniken behouden, tot dat ook zulks door een verdrag aan het zelve is toegestaan. Echter heeft de abt van dit klooster altydt een stem in de stichtsverkiezingen.

SALTZBURG (HET AARTSBISDOM VAN) grenst ten Oosten aan Oostenryk en Stiermarken, ten Zuiden aan Karinthiё, ten Westen aan Berchtoldsgaden en Tyrol, en ten Noorden aan Beyeren. De grootte van het zelve bestaat waarschynlyk in zyne lengte en breedte omtrent 18 Duitsche mylen. De hoofdstadt daar in is insgelyks *Saltzburg* genaamt, waar van in 't voorgaande artykel gesproken is. De andere steden zyn: *Lauffen*, *Titmonning*, *Hällein*, en *Radstadt*. De voornaamste rivieren zyn de *Saltza*, of *Saltzach*, de *Sale*, de *Lava*, de *Oltza*, de *Ziller*, en de *Lamer*. De rivieren de *Muhr* en *Ems* ontspringen op des zelfs grenzen. Dit landt heeft ook vele vischryke meiren, wateren, en baden. Voorts is het meest bergachtig, doch deswegen niet onvruchtbaar, maar zeer ryk in veeweiden, in allerlei yzer- en andere bergwerken, marmergroeven, en voornamentlyk in zoutbronnen. De wyn, die hier weinig wascht, wordt uit de naburige landen in overvloedt derwaarts gebragt. Nog behoren tot dit aartsbisdom in Beyeren de stadt *Muhldorf*; in Oostenryk de twee ampten *Trasmauer* en *Armsdorf*; in Stiermarken *Payrdorf*, *Vonstorf*, *Landsberg*, *Hans* en *Greming*, en in Karinthiё de twee steden *Frisach* en *S. Andree*, nevens vele heerlyke ambachten. Dit gansche aartsbisdom is door de vele giften der hertogen zo groot geworden: want eigentlyk is het een stuk van Beyeren, en hertog Thedo van Beyeren deedt de eerste gift, toen hy aan S. Rupertus in den jare 582 de landstreek rondom de stadt Saltzburg schonk, waar by naderhandt van tydt tot tydt nog meer goederen gekomen zyn. Deze S. Rupertus wordt voor den eer-

sten

ſten biſſchop van Saltzburg gehouden, hoewel anderen hem en eenige van zyne opvolgers ſlechts voor abten van S. Pieter houden, en *Johannes* den eerſten biſſchop noemen. Ook twiſt men nog over den ouderdom van dit ſticht, en zonderling ſtelt *Mabillon* de beſtiering van Rupertus eerſt in de VII of VIII eeuwe, waar in hy evenwel van *Metzgerus* wordt tegengeſproken. Men zal hier de algemene rekening der biſſchoppen van Saltzburg volgen.

1 *S. Rupertus* van het jaar 582 tot het jaar 623. Zie boven van hem een afzonderlyk artykel.
2 *S. Vitalis* van den jare 1623 tot het jaar 646.
3 *Anſologus* tot het jaar 674.
4 *Savolus* tot het jaar 680.
5 *Ezzius* tot het jaar 703.
6 *Elobargiſus* tot het jaar 740.
7 *Johannes* de I tot het jaar 754. Hy verkreeg van paus Gregorius den III, door S. Bonifacius, zyne beveſtiging: waarom zyne voorzaten ſlechts voor *epiſcopi regionarii*, of zelfs alleen voor abten van S. Pieter gehouden worden.
8 *S. Virgilius* tot het jaar 784, van wien op zynen naam in 't byzonder zal geſproken worden.
9 *Berthricus* tot het jaar 785.
10 *Arno* was de laatſte biſſchop, en de eerſte aartsbiſſchop van Saltzburg in den jare 798, gelyk men nader op zynen naam vindt aangetekent. Zyne opvolgers in de aartsbiſſchoppelyke waardigheit tot nu toe zyn de volgende:
2 *Ammilonius*, die ook van de meeſten maar abt van St. Pieter genoemt wordt.
3 *Adalramnus* van het jaar 821 tot het jaar 836.
4 *Linpramus* tot het jaar 858.
5 *Adalwinus* tot het jaar 871.
6 *Adalbertus* tot het jaar 879.
7 *Dietmarus* tot het jaar 907.
8 *Pilgrinus* tot het jaar 913.
9 *Ludebertus*, of *Udalbertus*, tot het jaar 934.
10 *Egilolphus* tot het jaar 940. Hy hadt onluſten met den biſſchop van Paſſau, om dat de zelve van den paus den tytel van aartsbiſſchop van Lorch verkregen hadt.
11 *Heroldus* tot het jaar 955. Nademaal hy noch des pauzen, noch des keizers vriendt was, verloor hy het rechtsgeding over de zake van Paſſau, en Agapetus de II verordende, dat de aartsbiſſchoppelyke waardigheit tuſſchen Saltzburg en Paſſau zou verdeelt worden, en dat het Weſtelyk Pannonië, waar onder Karinthië, Stiermarken, Krain en neder-Hungarië tot het eerſte, maar dat het Ooſtelyk Pannonië, of Ooſtenryk, Moravië en opper-Hungarië, tot het twede zouden behoren. Ook beveſtigde Otto de Grote den biſſchop Gerhardus in de biſſchoppelyke waardigheit; en wanneer Heroldus van nieuw den keizer tegenſprak, wierden hem van des zelfs broeder, Henrik, hertog van Beyeren, de oogen uitgeſtoken, en hy eindelyk zelfs op het ſynode te Ingelheim, in den jare 958 gehouden, afgezet; en willende zich daar aan niet onderwerpen, wierdt hy van paus Johannes den XIII in den jare 967 in den ban gedaan.
12 *Frederik* van het jaar 956 tot 990. Hy verkreeg van paus Benedictus den VI een dekreet, uit hoofde van 't welke hem de aartsbiſſchoppelyke waardigheit over ganſch Noricum en Pannonië gegeven, en het onder zyne voorzaten genomen beſluit weder ingetrokken wierdt.
13 *Hartwicus* tot het jaar 1023.
14 *Guntherus* tot het jaar 1027.
15 *Dietmarus* de II tot het jaar 1041.
16 *Balduinus* tot het jaar 1060.
17 *Gebhard* tot het jaar 1088. Zie van hem op zynen naam.
18 *S. Thiemo*, of *Ditmarus*, tot het jaar 1101, van wien ook in een afzonderlyk artykel (op het woordt THIEMO) geſproken wordt.
19 *Conradus* de I tot het jaar 1146, is een der merkwaardigſte aartsbiſſchoppen, waarom ook een afzonderlyk artykel van hem in dit Woordenboek gevonden wordt.
20 *Eberhard* de I tot het jaar 1164.
21 *Conradus* de II tot het jaar 1168. Vermits hy in de onluſten van dien tydt de zyde van den paus tegen den keizer koos, moeſt het aartsbisdom deswegen veel lyden.
22 *Adalbertus* de II tot het jaar 1198. Nademaal hy der pauzen party hieldt, liet de keizer Henrik, prooſt van Berchtoldsgaden, tegen hem tot aartsbiſſchop verkiezen; maar eindelyk, toen de keizer en de paus in het jaar 1177 wederom vrienden wierden, wierdt 'er een derde, met name *Conradus*, die te voren aartsbiſſchop van Mentz geweeſt was, in plaats van de twee andere aangeſtelt. Maar Conradus na verloop van eenige jaren te Mentz wederom komende, wierdt Adalbertus de II van nieuw zyn opvolger.
23 *Conradus* de III tot het jaar 1184. Van wien boven is geſproken.
24 *Eberhardus* de II van het jaar 1200 tot het jaar 1246. Hy ſtichtte de bisdommen Chiemzee, Sekkau en Lavant, waar van op die drie namen breder geſproken wordt. Terwyl hy den keizer tegen den paus voorſtondt, deedt hem deze in den ban, en hy ſtierf 'er ook in, waarom hy eerſt 12 jaren daar na in den Dom begraven is.
25 *Philippus* tot het jaar 1256. Hy wilde den mantel ('t *pallium*) van den paus niet halen, waarom deze den aartsbiſſchop *Udalricus* te Sekkau aartsbiſſchop van Saltsburg maakte. Maar deze Udalricus zelf ook geen geldt genoeg hebbende voor het *pallium*, deedt hy vrywillig afſtandt, waar op de biſſchop van Paſſau *Uladislaus* in des zelfs plaats kwam, en daar en tegen Philippus patriarch van Aquileja wierdt.
26 *Udalricus* van het jaar 1256 tot het jaar 1265.
27 *Uladislaus* van den jare 1266 tot den jare 1270.
28 *Frederik* de II tot het jaar 1284.
29 *Rudolph* tot het jaar 1289.
30 *Conradus* de IV tot het jaar 1312. Hy hadt onluſten met hertog Albert van Ooſtenryk wegens eenige zoutketens, welke twiſt niet tot zyn genoegen uitviel.
31 *Weichardus* tot het jaar 1315.
32 *Frederik* de III tot het jaar 1338. Hy ſtak zich in den oorlog tuſſchen Frederik van Ooſtenryk en Lodewyk van Beyeren, en kiezende de party van den laatſten, moeſt hy van die van Ooſtenryk veel lyden, ook zyne in den ſlag by Muldorf van den jare 1322 gevangene edelen, nevens de verlorene veſting Titmonning met grote koſten inloſſen; waar tegen hem echter door Ooſtenryk naderhandt eenige ampten een tydlang in pandt zyn gegeven, tot dat de zelve voor zeker losgeldt wederom konden vrygemaakt worden.
33 *Henrik* tot het jaar 1343.
34 *Ortolphus* tot het jaar 1365.
35 *Pilgrinus* de II tot het jaar 1396.
36 *Gregorius* tot het jaar 1403. Na zyne doodt in den jare 1403 maakten de landſtanden een verbondt, de Igel genaamt, waar by zy hunne gerechtigheden tegen alle aanvallen der aartsbiſſchoppen, voornamentlyk in kas van belaſtingen, grondwetten, en den volgenden biſſchop niet eer wilden huldigen, voor dat hy zulks bekrachtigt hadt.
37 *Eberhard* de III van den jare 1404 tot het jaar 1427. Hy wierdt van het Domkapittel tegen den biſſchop van Freiſingen Bertholdus, dien paus Bonifacius de IX gedurende de opengevallen plaats aartsbiſſchop hadt gemaakt, verkoren, enkelyk om het recht van verkiezing ſtaande te houden. Innocentius de VII beveſtigde hem ook. In de kerkvergadering van Conſtants verkreeg de biſſchop van Paſſau, Georgius, van paus Johannes den XXIII de verwachting van zyn bisdom; doch Martinus de V herriep deze uitſpraak, en als hy naderhandt by verzinning de uitſluiting bekrachtigde, wierdt de zelve door een nieuw verdrag den biſſchop Georgius voor zyn leeftydt toegekent, doch zodanig, dat na hem Paſſau wederom, als te voren, onder Saltzburg zou ſtaan.
38 *Eberhard* de IV tot het jaar 1429.
39 *Johannes* de II tot het jaar 1441.
40 *Frederik* de IV tot het jaar 1452.
41 *Sigismundus* de I tot het jaar 1461. Keizer Frederik de III heeft onder hem de onder den aartsbiſſchop Frederik den II aan het aartsſticht verpande goederen weder ingeloſt.
42 *Burchardus* tot het jaar 1466. Het vrouwenklooſter in den Dom wierdt met des pauzen bewilliging door hem in een prediker-collegie verandert, en na zyne doodt geheel afgeſchaft, ook de inkomſten aan het ſticht getrokken.
43 *Bernhardus* van den jare 1468 tot het jaar 1482. Na zyne doodt bleef die plaats 2 jaren open, om dat de landſtanden hunne voorrechten wilden waargenomen hebben. Bernhardus deedt vrywillig afſtandt in den jare 1479; maar wanneer keizer Frederik de III den aartsbiſſchop van Gran, Johannes, in zyne plaats aanſtelde, wilde noch het Kapittel hem erkennen, noch ook Bernhard zyn eerſte beſluit werkſtellig maken, maar koos de party van Matthias Corvinus in Hungarië; weshalven het Saltzburgſche veel moeſt lyden, tot dat eindelyk Bernhardus in den jare 1482 het aartsbisdom aan *Johannes* van nieuw afſtondt, en naar Titmonning week, alwaar hy in 't jaar 1487 overleedt.
44 *Johannes* de III van den jare 1482 tot het jaar 1489. Zie van hem het artykel VITESIUS (JOHANNES).
45 *Frederik* de V tot het jaar 1494. Hy wierdt ſlechts van drie kanunniken, die toenmaals te Saltzburg waren, verkozen, ook door den paus beveſtigt, nademaal de meeſte kanunniken buiten de ſtadt, welke den Domprooſt *Chriſtoffel* verkoren hadden, van de vorige aartsbiſſchoppen waren in den ban gedaan.
46 *Sigismundus* de II tot het jaar 1495, zat omtrent maar 5 maanden.
47 *Leonhardus*, van het jaar 1495 tot het jaar 1519, was een der loffelykſte biſſchoppen van Saltzburg. De bergwerken gaven toenmaals rykelyk, en om dat hy een zuinig man was, bragt hy alle goederen, welke van het ſticht vervremd waren, bedragende omtrent het halve aartsſticht, wederom aan het zelve. De kanunniken wierden ook allereerſt onder hem wereldlyke heeren, moetende te voren naar den regel van St. Auguſtinus leven.
48 *Mattheus Langius* tot het jaar 1540. Zie van hem het artykel LANGIUS.
49 *Erneſtus*, een Beyerſch prins, zoon van hertog Albert den IV, tot het jaar 1554, wanneer hy uit zucht tot de letteroeffeningen van de biſſchoppelyke waardigheit vrywillig afſtandt deedt.
50 *Michiel*, uit het geſlacht van Kuenburg, tot het jaar 1560.
51 *Johannes Jacobus*, uit het Tyrolſche geſlacht der Kuen van Gelaſi, tot het jaar 1586. Hy maakte vele loffelyke inſtellingen, en hadt voorgenomen de rivier Saltza vaarbaar te maken, het welk echter geen voortgang hadt.
52 *Georgius* tot het jaar 1587, zat maar 4 maanden.

53 *Wolf-*

53 *Wolfgang Diderik* tot het jaar 1611. Hy was uit het geflacht der heeren van Raitenau, verdreef alle Lutherfchen uit den lande; voerde nieuwe fchattingen in, hieldt de eerfte van alle de aartsbiffchoppen van Saltzburg een lyfwacht, en voerde een loffelyke regering. Maar om dat hy de verkiezing van een medehelper te Berchtoldsgaden niet wilde goedkeuren, viel hertog Maximiliaan van Beyeren in zyn landt, nam hem in den jare 1611 in verzekering, en hieldt hem tot aan zyn einde gevangen. Ondertusfchen verkozen de kanunniken een anderen biffchop.

54 *Marcus Sitticus* van den jare 1612 tot het jaar 1619. Hy was graaf van Hohen Ems, en de aanlegger van het gymnafium te Saltzburg. Hy ftelde hoogleeraars aan uit de orde der Benedictynen, en bouwde het lufthuis Hellebrun.

55 *Paris* tot het jaar 1654. Deze maakte van het gemelde gymnafium een univerfiteit.

56 *Guidobald* tot het jaar 1668. Hy was een geboren graaf van Thun, maakte zich door het vernietigen van vele fchattingen, door zyne voorzaten ingevoert, by de ingezetenen bemind, trof in het jaar 1657 met het klooster van S. Pieter het vergelyk wegens den rang met het Domkapittel, wierdt in den jare 1662 eerfte keizerlyke commiffaris op den Ryksdag te Regensburg, in het jaar 1663 kardinaal, en kort daar na biffchop van Regensburg.

57 *Maximiliaan Gandulphus* tot het jaar 1687, geboren graaf van Khuenburg, was eerft biffchop van Lavant en Sekkau. Hy vierde in den jare 1682 het jubeljaar van de Saltzburgfche kerk; en wierdt in het jaar 1687, kort voor zyne doodt, kardinaal gemaakt.

58 *Johannes Ernestus* tot het jaar 1709, was de broeder van Guidobaldus, en te voren biffchop van Seckau. Hy geraakte in onluften met het fticht Paffau, doch wierdt op nieuw in het recht van metropolitaan beveftigt. In den jare 1701 ftichtte hy ter eere van St. Rupertus eene ridderorde, van welke meer bericht in het artykel van S. RUPERTUS gevonden wordt.

59 *Franciscus Antonius* van het jaar 1709 tot het jaar 1727. Hy was graaf van Harrach, en te voren biffchop van Wenen geweeft.

60 *Leopoldus Antonius Eucharius*, vryheer van Firmian, wierdt biffchop van Lavant in 't jaar 1718, van Sekkau 1723, en van Saltzburg den 3 October 1727.

Alle aartsbiffchoppen van Saltzburg zyn federt den jare 1062 geborene gezanten van den Apoftolifchen ftoel; ja zy houden zelfs ftaande, dat zy primaten van Duitfchlandt zyn, en hebben deshalven met de ftadt Maagdenburg eertyds veel verfchil gehad. Zy verwiffelen op de Ryksdagen met Ooftenryk, en voeren het *directorium* in den vorften-Raadt, als mede op de Beyerfche kreitsdagen. Aan het keizerlyke hof wordt hen de tytel van *Vestra Dilectio* gegeven, en zy zitten met de keizerinne aan tafel. Hunne gezanten gaan op de Ryksdagen voor die der Ryksvorften. Zy hebben het volle muntrecht, als mede den tol te Saltzburg. De vier hofampten des aartsftichts hebben de hertogen van Ooftenryk, Stiermarken, Karinthië en Beyeren te leen, en de achter-beampten zyn de volgende: de graven van Ladron zyn erfmaarfchalken, die van Khuenburg zyn erffchenkers, de graven van Thannhauzen zyn erftruchfeffen, en de graven van Thöring erfkamerheeren. Het wapen van Saltzburg is gedeelt, hebbende in 't vak ter regter zyde een zwarten leeuw met een uitgeftoken tong op een zilver veldt, en in dat ter linker zyde een zilvere balk op een rood veldt. De aartsbiffchoppen van Saltzburg hadden eertyds vele onluften met de patriarchen van Aquileja wegens de aartsbiffchoppelyke grenspalen, met Beyeren wegens het zoutwerk, en wegens het geeftelyk rechtsgebiedt, met de kanunniken van Gurk over 't recht van voorftelling, met Paffau over het recht van 't metropolitaanfchap, met Ooftenryk over het recht van patroonfchap, en wegens zekere goederen in Karinthië en Stiermarken, met Ooftenryk en Maagdenburg, ook met de koninklyke gezanten en Ryksvorften wegens den voorrang; maar de meefte van deze verfchillen zyn door zekere overeenkomften weggenomen. De fuffraganen van Saltzburg zyn: Paffau, Freifingen, Brixen, Gurk, Sekkau, Chiemzee, en Lavant; doch met dit onderfcheidt, dat de vier laatfte geen Ryksftanden, maar het aartsfticht zo wel in 't geeftelyke, als ook grotelyks in 't wereldlyke onderworpen zyn, doordien zy van de aartsbiffchoppen gefticht, en meeft ook befchonken zyn. Het Domkapittel beftaat uit 24 perfonen, alle van den graven- en heerenftandt. De Domprooft wordt, gelyk als de aartsbiffchop, door het Kapittel verkoren, en wel by meerderheit van ftemmen. In wereldlyke zaken moeten de aartsbiffchoppen de landftanden raadplegen, welke uit geeftelyken, ridders en burgers beftaan. De jaarlykfche inkomften van dezen aartsbiffchop, zegt men, dat 300000 daalders bedragen; ook heeft hy, gelyk men wil, jaarlykfch 30000 guldens, en voor ieder hoog ampt, van welke hy jaarlykfch 3 voor zich houdt, 80000 daalders. De Domproofdy wil men dat jaarlykfch alleen 12000 floreinen opbrengt. De voornaamfte fchryvers van dit aartsfticht zyn *Hund in Metropol. Saltzb. c. 11. Gewoldi. Brufchius. Ducker. Metzger. Canisius Lect. antiq. Tom. II & VI. Motiani Topogr. Bav. Staat von Saltzburg.* Voeg hier by *Baron. Rainaldus, Spondanus, Pagi, Mabillon in Annal. & Actis SS. Benedict.* als mede *Aventinus, Adlzreiter, Brunner, Welser, Raderus Bavaria sancta Lazius, Fuggers Oesterr. Ehrensp. Europ. Herold T. I. pag.* 327 *seq.* en vele andere fchryvers.

SALTZDITFURT, eene kleine ftadt 2 mylen van Hildesheim. Zy behoort tot het fticht, en is wegens hare zoutwerken vermaard.

SALTZE, een kleine ftadt in het hertogdom van Mekelenburg, aan de rivier Reknitz, een myl van Tribbefee, aan de Pomerfche grenzen gelegen.

SALTZE, eene kleine ftadt in het hertogdom van Maagdenburg, wordende ook wel *Groot-Saltze* genaamt. Zy legt 2 mylen van de ftadt Maagdenburg, niet verre van de Elve, en heeft goede zoutwerken. *Tromsd.*

SALTZTHALE, *Saltzdalum*, een vorftelyk luftflot, een uur van Wolffenbuttel, 2 uuren van Brunswyk, en 6 mylen van den Hartz gelegen. Een kanonfchoot hier van daan is de zoutmakery, van welke dit flot en dorp hunnen naam hebben verkregen. Hertog Antoon Ulrich van Brunswyk-Wolffenbuttel heeft dit prachtig flot laten bouwen, en het wierdt in den jare 1696 voltooit. Dit gebouw is 800 voeten lang en 50 voeten breed. Het zelve heeft een groot corps de logis, hebbende aan de voorzyde een fchonen tuin, welke van drie kanten met gaanderyen en met twee paviljons in den hoek omringt is, alles naar de Dorifche, Iönifche en Corinthifche order gefchikt. Het eene paviljon heeft een zaal, voorzien met heerlyke fchilderyen, en het andere een koftelyken eetzaal. De galdery ter linker zyde van het corps de logis is met oude ftandbeelden en een zeer groot getal der uitgelezenfte fchilderyen van de allervermaardfte meefters verfiert, en vooral bezienswaardig. Alle andere vertrekken zyn met allerlei foort van fchilderyen in goede order, als mede de open plaatfen met fraai gefchilderde ftukken voorzien. Voornamentlyk zyn aan dit gebouw bezienswaardig de grote trap en die in het midden van dit gebouw leggende grotte. Naar den kant van den tuin zyn nog eenige andere gebouwen en paviljons, aan het corps de logis gehecht. De tuin zelf is fraai, en met allerhande fraaie beelden, fonteinen en alleën voorzien. Inzonderheit is 'er een ronde plaats, met bloemftukken; en ten dele met witte, ten dele met vergulde beelden, ook met vyf fonteinen verfiert, omringt met een tarras en met kanalen. Aan het einde van de grote allée legt een Parnasberg, heerlyk met grotten, ftandbeelden en kaskaden verfiert. Hertog Anton Ulrich hieldt hier meeft zyn verblyf. *Historische Remarquen über die neuesten sachen in Europa, II Deel p.* 222.

SALTZUFLEN, eene ftadt in het graaffchap Lippe aan de rivier de Elfa, met goede zoutwerken voorzien. Omtrent den uitgang van de XVI eeuwe maakte de bisfchop van Paderborn een eifch op deze plaats; doch Brunswyk koos de party des graven van der Lippe, waar door deze zaak niet verder wierdt voortgezet. *Swederi Theatr. Pratens. Tromsd.*

SALTZUNGEN, eene ftadt en ambacht van den zelven naam in Thuringen, tusfchen de Eifenachfche en Hennebergfche landen, aan de rivier Werra gelegen, en den hertog van Saxen-Meinungen toebehorende. Deze ftadt, nevens het daar by leggende klooster en dorp Altendorf voeren den naam van zeker zoutwerk, daar omtrent leggende. Van ouds behoorde dit ambacht onder de heerlykheit Frankenftein, welke thans Heffifch is, en Smalkalden mede onder zich vervat; gelyk men noch de puinhopen van het oude flot Frankenftein digt by de ftadt Saltzungen ziet. In den jare 1292 veroverde Adolph van Naffau dit flot, en voegde het by het fticht Fulda, zo dat de heeren van Frankenftein het zelve als een leen van het fticht Fulda naderhandt moeften heffen: doch in het jaar 1366 verkocht Henrik, abt van Fulda, den drie landgraven van Thuringen, Frederik, Balthafar en Willem, broederen, de fterktens, ftadt en 't flot Saltzungen, en dat van Lichtenberg, by Oftheim gelegen. Balthafars zoon, Frederik de Eenvoudige, verkocht wederom in den jare 1407 aan grave Jan van Naffau, aartsbiffchop en keurvorft van Mentz, de helft van de ambachten Saltzungen en Lichtenberg; weshalven ook beide de aartsbiffchoppen landgraaf Frederik in het jaar 1409 een burgvrede onderling over Saltzungen maakten. Maar de andere helft van Saltzungen bleef beftendig by het huis van Saxen, zynde eindelyk ook de eerfte helft wederom daar by gekomen. In den jare 1423 droeg keurvorft Koenraad van Mentz den gemelden burgt en de ftadt Saltzungen weder over aan bisfchop Jan van Wurtsburg, ook by herkoop; maar hy bragt het in den jare 1434 weder aan zich, en verpandde het kort daar na aan grave Georg van Henneberg-Romhild voor 3000 floreinen, en by deze linie der graven van Henneberg is deze helft, te weten de ambachten Saltzungen en Lichtenberg, gebleven, tot dat de zelve met grave of vorft Albert in den jare 1549 uitftierven. Deze hadt by teftament aan de broeders van zyne gemalinne, de graven van Stolberg, met zyne andere landen ook de helft van Saltzungen vermaakt: nog bragten de graven van Stolberg in de jaren 1556 en 1565 by het keizerlyke kamergerecht de goedkeuring over alle de gemelde goederen te weeg, en inzonderheit tegen het huis van Saxen wegens de helft van de ftadt en 't ambacht Saltzungen, nevens alle daar toe behorende gerechtigheden; maar in den jare 1603 wierden de graven van Saltzungen over fchulden van hunne voorrechten berooft, en hertog Ernft de Vrome verkreeg in den jare 1640 de eene helft van de ftadt en 't ambacht van Saltzungen, de welke eindelyk voor zich, en by volmacht der overige hertogen van Saxen van de Weimarfche en Altenburgfche linie, met de graven Henrik Ernft en Hans Martin een vergelyk trof, en in het jaar 1657 een reces maakte, uit welkers hoofde de graven van Stolberg 15000 floreinen voor den gehelen afftandt van alle hunne eifchen by overlevering van alle grondbrieven, zouden worden betaalt. Onder de zonen van hertog Ernft kreeg Bernhard van Meinungen dit ambacht en de ftadt Saltzungen mede tot zyn aandeel in den jare 1681, van welke zyne zonen het zelve wederom erfden. In dit ambacht leggen 6 ambachtsdorpen, 2 pachthoeven en 2 adelyke dorpen; ook zyn hier bygevoegt het ambacht

ambacht en het klooster Altendorf, welk laatste in den boerenkryg in het jaar 1525 verwoest is. *Rudolphi Gotha Diplomatica P. II. pag.* 313. *Mulleri Annal. Saxon. Lunigs Reichs-Archiv pag.* 412.

SALUCES, (MICHIEL ANTON, MARKGRAAF VAN) maakte zich in Fransche krygsdiensten onder François den I vermaard. Deze koning zondt hem gedurende het beleg van Pavië met een afzonderlyk corps in het Genuasche, alwaar hy ook zo gelukkig was, dat hy 4000 man keizerlyke troepen versloeg, en den generaal de Moncada gevangen nam, en zelfs de stadt Genua zou verovert hebben, indien hy machts genoeg hadt gehad. Na het ongelukkig treffen van Pavië verloor hy zyn landt, en moest naar Vrankryk vluchten, werwaarts hem de rest van zyne Italiaansche soldaten volgde, met welke hy tegen den inval der vyanden wierdt gezonden, en om de Burgundische grenzen te beschermen. In den jare 1526 maakte hem de koning generaal der benden, welke hy aan de overige bondgenoten tegen den keizer moest leveren. Naderhandt trok hy in den jare 1528 met den maarschalk van Lautrek voor Napels, en verkreeg na des maarschalks doodt het opperbevel van het leger, doch ter ongelukkigen tydt, nademaal hy wegens den slechten toestandt van het leger het beleg moest opbreken. Hy trok met den rest der benden naar Aversa, maar wierdt door de keizerlyken belegert, en genoodzaakt een schandelyk verdrag te maken, waar na hy in persoon moest gevangen blyven. Hy stierf kort daar na aan eene wonde, welke hy voor Aversa bekomen hadt. Men zegt, dat hy bekwamer tot het tournoispel dan tot generaal was, gelyk men ook zegt, dat François, hem het opperbevel toebetrouwende, meer acht gaf op zyn geluk dan op zyne dapperheit. Hy liet gene kinderen na, maar 3 broederen, met namen Johan Lodewyk, François en Gabriël. De koning van Vrankryk, als leenheer, stelde eerst den oudsten in het markgraafschap, doch liet hem over zekere feiten in de gevangenisse zetten, gevende deze heerlykheit den tweden broeder François, die met hem was opgevoed, en welken hy zeer beminde; zo dat hy hem ook in den jare 1536 generaal luitenant in Italië maakte. Maar deze markgraaf koos niet lang daar na des keizers zyde, waarom de koning Johan Lodewyk wederom uit de gevangenisse liet komen, en ten tweden maal tot regerend heer aanstelde; maar zyn broeder kreeg hem door list in handen, en verdreef met hulp der keizerlyken de Franschen byna geheel uit Saluzzo, tot dat hy in den jare 1539, in het beleg voor Carmagnola, wierdt doorschoten. Daar op kreeg de jongste broeder Gabriël dit markgraafschap, die met de dochter van den maarschalk van Annibaut trouwde, doch kort daar na insgelyks zonder kinderen overleedt. *Guicciardin Hist. Ital. Mezeray & P. Daniel Hist. de France.*

SALUDADORES, in het Engelsch *Saviours*, welke naam zo veel als *Heilandt* betekent. Men vindt zodanige lieden meer in Spanje. Men geeft voor, dat zy met hun speeksel, of adem, ook zomtyds met hunne gebeden, siektens hebben kunnen genezen. Delrio zegt, dat zy zekere cyferletters en fabelachtige plegtigheden hadden. Deze personen droegen meest het teken van een radt, of ook wel een stuk van een radt aan hunne lighamen, het welk zy S. Catharinaas-radt noemden, voorgevende, dat zy uit het geslacht van deze H. vrouwe gesproten zyn, ook dit teken mede ter wereldt brengen, hoewel zy het zelve buiten twyffel weten te maken. Zy roemen, dat het vuur hen geen schade kan doen, en dat het hen niet brandt, schoon zy het aanraken. Nog een ander soort van *Saludadores* zyn in Italië, die roemen van S. Georg af te stammen, en die het teken van een slang dragen, het volk wys makende, dat zy dat teken mede ter wereldt brengen. Deze geven voor, dat zy noch van slangen, noch van scorpioenen kunnen beschadigt worden. *Delrio.*

SALUS, eene godin, zynde de zelve met de gene, die *Hygea* genaamt wierdt, en die naar 't gevoelen van zommigen de dochter van Æsculapius was. Men eerde haar om dat zy de zieken wederom kon gezond maken. Deze godin hieldt in de regter handt een schotel met eeten, en in de linker een slang. Door 't eerste wierdt betekent, dat de gezondheit het zy door geneesmiddelen, het zy alleen door de hulp van deze godinne kon verkregen worden, en de slang beduidde, dat een kranke door de genezing gelyk als van nieuw wederom begint te leven, even als de slangen, wanneer zy hunne oude huidt afleggen, van nieuw, om zo te spreken, wederom beginnen te leven: of ook om dat 'er van een slang vele geneesmiddelen kunnen gemaakt worden. *Struvius Antiq. Rom. c. I. p.* 130. *Laurentius Var. Sacr. Gentil. c.* 13. *Dempsterus ad Rosin. I,* 13. *Pitiscus.*

SALUTATORIUM was voortyds in de kloosters de plaats, alwaar men de monniken kon spreken en bezoeken. Den zelven naam voert zekere kapel aan de kerken, alwaar de bisschoppen, voor dat de Godsdienst begint, van de leken gegroet worden. *Du Fresne.*

SALUZZO, of SALUCES, in het Latyn *Salutia*, een markgraafschap in Italië, beneden het Alpische gebergte gelegen, grenst ten Noorden aan Piëmont, ten Westen aan 't Dauphiné, en ten Zuiden aan het graafschap Nizza. Het zelve hadt voortyds zyne afzonderlyke markgraven, welke echter in den jare 1539 uitstierven. Zie het Artykel SALUCES. Toen trokken de Franschen Saluzzo als een leen van 't Dauphiné aan zich, niettegenstaande de hertogen van Savoje de verwachting van het zelve hadden. Maar wanneer koning Henrik de III met het eedgenootschap vele onlusten hadt, bediende zich de hertog van Savoje, Karel Emanuel, van deze gelegenheit, en veroverde in den jare 1588 Saluzzo. Doch toen Henrik de IV de regering aanvaardde, hernam hy Saluzzo in den jare 1600; en wilde de hertog van Savoje deze plaats wederom hebben, hy moest by de vredehandeling te Lion in den jare 1601 de steden Bresse, Gex en Bugey daar voor geven. Dit markgraafschap heeft den naam ontfangen van SALUZZO, des zelfs hoofdstadt, welke oudtyds *Augusta Vagiennorum* genaamt wierdt. Zy legt op een vermakelyken heuvel, heeft een schoon en sterk slot, als mede eene prachtige Domkerk, welke wel waardig is bezien te worden, zynde daar benevens een aartsbisschoppelyke setel, die onmiddelyk onder den paus staat. Carmagnola, een zeer gewigtige plaats, behoort mede tot dit markgraafschap. De andere steden zyn Demont, Revello, Dronero, Cental, Roquespaviere, enz. De rivier de Po ontspringt in dit landt uit den berg Viso, welke voor den hoogsten berg van de Alpen gehouden wordt. De markgraven van Saluzzo lieten een verwulfsel in deze rots uithouwen, welke een halve myl lang is, om de koopmanswaren uit Italië naar Vrankryk over te brengen. Men zegt, dat het geslacht der markgraven van Saluzzo oorspronkelyk is van zekeren Italiaanschen graaf, met name Willem, welke omtrent het jaar van Christus 910 leefde. *Aubery. Sammarth. Columbi. Severt.*

SALVAGES, in het Latyn *Insulæ Sylvestres*, twee kleine eilanden tusschen het eilandt Madera en de Kanarische eilanden, in Afrika gelegen. Zy zyn niet bevolkt; maar men vindt 'er een zeer grote menigte van kanarievogels.

SALVAING, een oud adelyk geslacht in het Dauphiné, is een tak van het Altingsche huis in Savoje. Dit landschap legt by 't Geneefsche meir. Die uit dit huis verlieten omtrent het jaar 1000 hun vaderlandt, en zetten zich neder in het Dauphiné, alwaar onder het zelve vele voorname personen, en in den jare 1283 de grootmeester van de Tempel-orde zyn voortgekomen. *Chorier l'Histoire de Dauphiné & l'Histoire de la Maison de Sassenage.*

SALVATERRA, of SALVATIERA, een plaats in het Portugeesche landschap Beira, digt aan de grenzen van het Spaansche koninkryk Extremadura. De rivier Eli loopt 'er digt voorby, en geen kanonschoot daar van af leggen eenige gebergtens. Men heeft de zelve met 5 bastions en een hoorenwerk versterkt. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 780.

SALVATERRA, een koninklyk Portugeesch lusthuis, met een daar by leggend vlek, aan de rivier Tajo, tegen over de stadt Alenguer. Het omleggende landt is zeer vruchtbaar aan wyn en koren. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 780.

SALVATIERRA, eene kleine stadt in het Spaansche koninkryk Gallicië, aan de rivier Minho, tusschen de steden Tuy en Ribadavia gelegen. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 130.

SALVATIERRA, een plaats in het koninkryk van Arragon, op de grenzen van Navarra, niet verre van Sanguessa gelegen. Voortyds behoorde het onder het klooster van S. Juan de la Pena; maar vermits het een scheidplaats was, vereenigde Pieter de II, koning van Arragon, de zelve met de kroon. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 667.

SALVETAD, (LA) of SAUVETAD, met den toenaam *d'Emet*, een kleine plaats in het Fransche landschap Agenois, tusschen Bergerak en Bazas, aan de rivier de Drot gelegen. In de maandt van Juny des jaars 1637 wierden de rebellen, de *Croquans* genaamt, in deze landstreek door den hertog de la Valette geslagen. *Le Vassor Hist. de Louis XIII, Tom. IX. p.* 226.

SALVIANI, (HYPPOLITO) een Italiaan, van adelyke afkomst, en geboren te Castella, eene stadt in Umbrie, in den Kerkelyken Staat gelegen, verkreeg een groten roem door zyn werk van de visschen. Hebbende 22 jaren te Rome de scholen bezocht, en zynde naderhandt geneesmeester aldaar geweest, stierf hy in den ouderdom van 59 jaren. Zyne uitgegevene schriften zyn: *De piscibus, cum eorum figuris, in ære incisis, tomi II; De crisibus ad Galeni censuram liber, omnem crisium cognitionem brevi & miro ordine continens; Ruffiana comoedia. Thuanus. Teissier Eloges des hommes Sçav. T. I. p.* 383.

SALVIANUS, priester te Marseille in Vrankryk, wierdt vermaard omtrent het jaar 440 na Christus. Hy was geboortig van Keulen, en onthieldt zich een geruimen tydt te Trier. Hy was getrouwt met de dochter van Hyppatius, een Heiden, welke hy echter naderhandt bewoog Christen te worden. By de zelve verwekte hy eene eenige dochter, met name *Auspicola*. Na dat hy uit zyn vaderlandt naar de provincie van Viënne vertrokken was, wierdt hy kort daar na priester te Marseille. Rittershusius stelt hem zelfs onder de bisschoppen, maar wordt in dit stuk door Cave wederlegt. Hy stierf omtrent het einde van de V eeuwe, nalatende verscheide schriften, van welke de volgende nog overig zyn, als: *De gubernatione Dei, & de justo Dei præsentique judicio; Epistola IX*, en 4 boeken *adversus avaritiam, præsertim clericorum & sacerdotum*, welke werken te zamen dikwils zyn uitgekomen, en onder anderen door Rittershusius met geleerde aanmerkingen zyn opgeheldert. Men bespeurt daar in, dat hy een welsprekend, yverig en vroom man is geweest: want hy maalt den slechten toestandt van zynen tydt met levendige verwen af. *Gennadius in Catal. vir illustr. S. Hilarius Episc. Arelat. in sermon. de S. Honorato Episc. Arel. Eucher. in epist. ad Salon. Balusius in not. ad Salvianum. Cave Hist. Lit. Script. Eccl. P. I. p.* 245.

SALVIANUS, (CALPURNIUS) een Romein, die gedurende de feestdagen voor Drusus, den Romeinschen oppergezaghebber, verscheen, en zyne klagten tegen Marius voordroeg. Hy zocht de gunst van Tiberius daar door te winnen; maar de keizer misprees zyne onbezonne drift, als strydende tegen de wetten, strafte hem daar over opentlyk, en bande hem ten lande uit. *Tacit. Annal. lib. IV.*

SALVIATI, (BERNARDI) kardinaal, bisschop van Clermont

mont en S. Papoul, aalmoezenier der koninginne van Vrankryk Catharina de Medicis, en broeder van den kardinaal Johannes Salviati, was eerst ridder der Malthezer orde, en verkreeg door zyne verdiensten, dat hy prioor van Capua, en naderhandt groot-prioor te Rome, en admiraal van zyne orde wierdt. Hy gedroeg zich in dit ampt zo dapper, en bragt den schrik door zynen naam onder de Turken; want hy verwoestte de haven van Tripoli; ging voorts in het Kanaal Fagiera, en wierp alle vestingen neder, welke hem wederstonden. Op een anderen tydt generaal van zyne orde zynde, bemachtigde hy het eilandt Coron; trok tot aan de zeeëngte van Gallipoli, verwoestte het eilandt Scio te vuur en te zwaardt, en maakte vele slaven. Na verloop van tydt wierdt hy tot de bovengemelde geestelyke waardigheit bevordert. *Thuanus. Sammarth. Gall. Christ. Aubery Histoir. des Cardin. Bosio Jerosl. Petramellario.*

SALVIATI, (Franciscus) aartsbisschop van Piza in den jare 1471, wierdt in zekeren opstandt, omtrent den gemelden tydt te Florence voorgevallen, in hechtenis genomen, en in zyn geestelyk gewaadt in 't openbaar opgehangen. *Monstrelet Chronique.*

SALVIUS, een Siciliaansche slaaf, wierdt door de slaven in Sicilië in den jare van Rome 649 tot koning opgeworpen, om dat men hem voor een groten waarzegger hieldt. Hebbende de koninklyke waardigheit aangenomen, liet hy zich *Tryphon* noemen, nam zyn verblyf te Triocala, en deedt den Romeinen uit deze stadt groten afbreuk. Men vindt niet wanneer hy gestorven is, doch het blykt, dat hy nog voor het einde van dezen oproer, welke in den jare van Rome 653 wierdt gedempt, gesneuvelt is. *Freinshem. Suppl. Liv.*

M. SALVIUS JULIANUS, een vermaard rechtsgeleerde in de II eeuwe, onder de regering der keizeren Adrianus en Antoninus den Godzaligen, was verscheide malen, en wel in den jare 146, nevens C. Bellicius Torquatus voor de twede maal burgermeester. Hy schreef *In Digestorum libros* 99; *de ambiguitatibus unum*; *ad Minutium VI*; *ad Ursejum IV*, waar van de overgeblevene brokken in het *Corpus Juris* voorkomen, verkrygende inzonderheit daar door grote verdiensten, dat hy de *Edicta Pratorum* op 't bevel van den keizer Adrianus in het *Edictum perpetuum* byeen bragt. Hy was geboortig van Milaan, en de grootvader van Didius Julianus, die namaals keizer wierdt. *Spartian. in Did. Jul. c. 1. Forster. in Histor. Jur. Rutilius de Vet. ICtis c. 66. Bertrandus & Grot. in vit. ICt.*

SALVIUS, (Titianus) broeder van den keizer Ottho, nevens wien hy ook burgermeester wierdt. Wanneer Ottho tegen Vitellius te velde trok, gaf hy het gezag middelerwyle over aan Salvius om de stadt en het keizerryk te bestieren; doch kort daar na liet hy hem halen, en stelde hem aan tot opperbevelhebber van het leger. Doch wanneer hy te driftig tegen den vyandt was, wierdt hy niet verre van Bebriacum (thans Caneto genaamt, in het hertogdom van Mantua gelegen) verslagen. Dit veroorzaakte, dat keizer Ottho zich zelf doodde; doch Salvius wierdt door Vitellius vrygesproken. *Tacitus Histor. l. I & II.*

SALVIUS, (D. Johannes Adler) een vermaard Zweedsch staatsman, was in een dorp in Sudermanlandt geboren, en wierdt door zyne arme ouders te Stregnesz in de stads schole bestelt, alwaar hy zyn broodt met voor de deuren te zingen moest verdienen. Naderhandt wilde het geluk, dat hy onderwyzer van den zoon van een ryken goudsmidt te Stokholm wierdt, met wien hy ook Duitschlandt en Vrankryk doorreisde. Hy onthieldt zich lang op de Duitsche akademiën, oeffende zich eerst in de geneeskunde, naderhandt in de Rechten, in welke hy zelfs doctor wierdt, zynde eerst meester (*magister*) geweest. Eindelyk kwam hy wederom in Zweden, daar men zich toen verwonderde, dat de inboorlingen de geleerdheit behertigden. Hy trouwde in het volgende jaar met de weduwe van zynen gewezen huiswaardt. De koning maakte hem hof-Raadt, en naderhandt wierdt hy staatsfekretaris, in welke bediening hy den koning, toen de zelve met zyn leger naar Pruissen trok, en voorts naar Duitschlandt volgde, tot dat hy eindelyk als koninklyke agent en geheime Raadt naar Hamburg gezonden wierdt. Na verloop van tydt verkreeg hy den tytel van prolegaat, en na dat de kancelier Oxenstirn uit Duitschlandt vertrok, wierdt hy gezant aan alle de Duitsche hoven. Hy wierdt daar en boven edelman gemaakt, wanneer hy den bynaam van *Adler* aannam, en verkreeg de waardigheit van hofkancelier. Na dezen bestierde hy de gewigtigste zaken in Duitschlandt, en de vredehandeling te Osnabrugge is alleen door hem, ten minste door zyn krachtig toedoen, ten voordele der Zweden uitgevallen. Toen hy wederom te huis kwam, wierdt hy baron gemaakt, doch tegen zyn wil, en als eerste afgezant naar de vredehandeling te Lubek gezonden, daar men echter voor dit maal niets vorderde, maar de handeling tot in het volgende jaar uitstelde. Maar wanneer Salvius gereed was deswegen wederom naar Lubek te reizen, wierdt hy van de koorts aangetast, aan welke hy in weinig dagen, den 23 Augusty des jaars 1652, oud 63 jaren, overleedt. Hy was een man van groot verstandt, byzonder scherpzinnig, zeer vaardig, van grote ondervinding, wonderlyk belezen, van goeden omgang, en zeer voorzichtig en getrouw in zyne diensten voor het vaderlandt, behalven als het op zyn beurs aankwam. Doch zyne deugden wierden door andere lasteren verduistert: want hy was altydt zeer kwaaddenkend, stuursch en hard tegen zyne huisgenoten, ondankbaar en karig, onmededogend omtrent alle behoeftigen, en onmatig in zyne begeerlykheden, en voornamentlyk in den toorn. Men zag hem selden goeds moeds, maar meest, zelfs in de vermakelykste gezelschappen, onrustig. Hy zocht zich niet te verheffen in zynen staat, het zy uit vreze, of uit ootmoedigheit, waarom hy ook niemandt aanzocht, zelfs niet die het bewindt in handen hadden, noch trachtte gewigtige zaken waar te nemen. Zyn ongelyk huwelyk, als zynde zyne huisvrouw wel eens zo oud als hy, veroorzaakte, dat hy zich in minneryen zeer te buiten ging, waar door hy ziek wierdt, en mogelyk zyne doodt verhaastte. Hy liet kostelyk huisraadt, een zeer schone boekery, en vele heerlyke landgoederen na, welke hy merendeels nog niet hadt gezien; en veel gereed geldt, het welk hy inzonderheit in Duitschlandt hadt verzamelt. Dit alles kreeg zyne weduwe, welke hy by testament erfgenaam hadt gemaakt, vermits hy geen echte kinderen hadt. De koningin Christina kreeg ook een gedeelte van zyne nalatenschap: want zy behieldt voor eerst 146000 daalders, welke zy hem schuldig was, en leende nog daar by 50000 daalders van de weduwe, die zy nooit meende te betalen, en trok de beste landgoederen als vervallene lenen aan zich. Zommigen houden dezen Salvius zelfs voor een Atheïst; anderen daar en tegen, welke hem van naby kenden, verzekeren, dat hy zeer Godsdienstig is geweest.

SALVOISON, (Jacobus van) een vermaard krygsofficier onder de regering van Henrik den II, koning van Vrankryk. Hy was eerst een schermmeester te Thoulouze, maar hadt wegens een manslag, daar by hy tegenwoordig geweest was, de vlucht van daar moeten nemen. Daar op volgde hy den oorlog, en vermits hy niet alleen stout en dapper, maar ook zeer listig en behendig was, trachtte hy van tydt tot tydt koninklyke Fransche opperbevelhebber van Verua in Piëmont te worden. In deze bediening deedt hy zynen koning zeer grote diensten, en naardien hy in alle vyandelyke steden zyne verspieders hadt, voerde hy verscheide aanslagen in het Milanees en het Montferrat voorspoedig uit. Men moet hem voornamentlyk toeschryven, dat in den jare 1554 de stadt en vesting Casal binnen weinige dagen in handen der Franschen geraakten. *Mezeray Hist. de France Tom. II. p.* 1097.

SALWARP, een rivier in de Engelsche provincie Worcestershire, loopt, na dat zy een korten weg Zuid-Westwaarts is gevloeit, in de Severne 3 mylen boven Worcester, en bevochtigt Droitwik en Bromisgrove.

SAMABUGI, scholier van Cambadigi, stichtte een nieuwe sekte in Japan, welke nog erger was dan die van zynen leermeester: want hy leerde niet alleen zynen aanhangeren den duivel te eeren, maar hy dwong hen nog daar en boven zich geheel en al ten dienste der boze geesten over te geven, en voor hen tempelen te bouwen. Hy verkreeg den naam van *Samabugi*, om dat hy zich op bergen en in wildernissen onthieldt, waar in hem zyne aanhangers navolgden. *Kircher. China.*

SAMACHIA. Zie SCAMMACHI.

SAMACHONITIS, of SEMECHONITIS, een meir naby den oorspronk van de rivier de Jordaan, welke by *Josua 11*, 5 het water *Merom* genaamt wordt. Het legt ten Noorden van de Galileesche zee, zynde 30 stadiën wyd, en 60 lang. De rivier de Jordaan loopt daar door. Dit meir is den ganschen zomer gemeenlyk droog; maar 's winters heeft het veel water, om dat 'er van den berg Libanon veel water naar beneden loopt, wanneer de daar op leggende sneeuw smelt. Als 'er geen water in dit meir is, groeien daar in allerlei kruiden en bomen, zo schoon, dat het als een bosch staat, waar in leeuwen, beeren, luiparden en ander wild gedierte hunne toevlucht nemen. Om deze reden komen de daar omtrent wonende voorname lieden dikwils derwaarts om zich met de jagt te vermaken. *Josephus Joodsche Oudh. V.* 13. *Brocardus Itin. II. Nierenberg Histor. Natur.*

SAMANA, een eilandt behorende onder Noord-Amerika, is een der Lukaïsche eilanden, leggende tusschen S. Salvator Noord-, en Magagnana Zuidwaarts; maar het is zeer slecht bevolkt. *Baudrand.*

SAMARATH, de naam van een sekte der zogenaamde Banjanen in Oost-Indië, welke een soort van Pythagoristen zyn, en de verhuizing der zielen van het eene lighchaam in het andere geloven. Zy zeggen, dat Godt, dien zy *Permeseer* noemen, de wereldt door drie stadhouders regeert. Den eersten noemen zy *Brama*, zeggende, dat hy de zielen in die ligchamen zendt, welken zy van den Permeseer toegeëigent zyn. De andere heet *Buffiuna*, welke de menschen leert naar Gods geboden te leven, welke leringen zy in vier boeken hebben beschreven. Ook zeggen zy, dat hy het opzicht over het koorn, en over alle andere aardvruchten heeft. De derde wordt *Mais* genaamt, wiens macht zich over de zielen der overledenen uitstrekt, en de zelve, naar dat zy goed of kwaad hebben gedaan, in een ligchaam zendt, om de behoorlyke boete, die of scherp, of zacht is, uit te staan. Wanneer deze boete is afgedaan, stelt hy, gelyk zy zeggen, de gereinigde zielen voor den Permiseer, welke haar onder het getal zyner dienaren aanneemt. De vrouwspersonen van deze sekte laten zich gewillig en gaarne met de lyken van hunne echte mannen verbranden, vast gelovende, dat zy voor alles, wat zy hier hebben moeten laten, eene zevenvoudige beloning in de andere wereldt zullen ontfangen. Zo haast de vrouwen in de kraam zyn gekomen, stellen zy voor dit kindt een inktkoker met pen en papier, waar mede zy willen zeggen, dat Buffiuna de wet van den Permiseer in 's kinds verstandt zal schryven. Is het een jongetje, dan doen zy 'er nog boog en pylen by, ten teken, dat het kindt in den oorlog veel voorspoedt zal hebben. *Mandelslo. Olearius.*

SAMARCHAND, of SAMARKANDE, de hoofdstadt der Zagatayanische Tartaren, alwaar de vermaarde Tamerlan geboren was. Het is een grote stadt, welke goeden koophandel dryft. Tamerlan bouwde hier een sterk slot, en stichtte hier eene akademie. Deze plaats legt 100 mylen ten Noorden van de rivier Oxus, en omtrent een kwartier uurs van Alexandria in Egypten, als *Ptolomaus* zegt.

SAMARIA, eene ſtadt in het Heilige Landt, was de hoofdſtadt van 't koninkryk van Iſraël. Amri, koning van Iſraël, kocht een berg in den ſtamme Ephraïm van Shemer, en bouwde aldaar deze ſtadt, welke hy naar den naam van den eerſten bezitter Samaria noemde. Dit gebeurde omtrent het jaar der wereldt 3112. Benhadad, koning van Syrië, belegerde deze plaats in het jaar der wereldt 3146 met een machtig leger, en bragt ze in zo grote noodt, dat een ezelskop voor 80 ſikkels zilver, dat is omtrent voor 49 daalders en 12 ſtuivers, verkocht wierdt; doch deze plaats wierdt in den zelven tydt op een wonderbare wyze, naar de voorzegging van den propheet Eliza, verloſt. In het jaar der wereldt 3312 wierdt Samaria van Salmanaſſar na een beleg van drie jaren verovert. Deze koning voerde de Iſraëliten met zich gevangen weg, en zondt in hunne plaats eene nieuwe volkplanting van verſcheide natiën derwaarts, welke hunne afgoden mede bragten, zo dat in het kort het gehele landt met afgodery vervult was. Om deze reden zondt Godt onder hen leeuwen, die zo vele inwoners doodden, dat zy Salmanaſſar lieten zeggen van daar niet langer te kunnen wonen. Dus zondt Salmanaſſar hen een prieſter van den waren Godt toe om hen in den waren Godsdienſt te onderwyzen, en daar door de plagen, welke over dit landt waren gekomen, af te wenden. Maar deze nieuwe inwoners behielden niettemin nog altydt hunne bygelovigheit, en maakten een mengelmoes van den Heidenſchen en Iſraëlitiſchen Godsdienſt. Johannes Hyrcanus veroverde deze ſtadt in het jaar der wereldt 3941, en verwoeſtte de zelve geheel en al. Zy wierdt naderhandt door Herodes den Groten in het jaar 4033 weder herbouwt, en ter eere van den keizer Auguſtus *Sebaſte* genaamt. Naar 't gevoelen van zommigen draagt deze ſtadt thans den naam van *Naplouſe*. Saneballat was opperbevelhebber van den Perſiſchen koning Darius over het landt van Samaria; maar hy wierdt hem ontrouw, en koos de party van Alexander den Groten, welke hem tot vergelding van deze verradery verlof gaf op den berg Garizim een tempel te bouwen gelyk als die te Jeruzalem was, waar op Saneballat zyn aangetrouwden zoon Manaſſe, broeder van Jaddi, hogeprieſter maakte. Alle prieſters, welke buitenlandſche vrouwen hadden getrouwt, voegden zich, om de verdiende ſtraf te ontgaan, by hem. Insgelyks weken alle de genen, die de ſcherpe tucht van de wet niet konden dulden, naar Samarië. En dit was de voornaamſte reden, waarom de Samaritanen zich van hunne broederen, de Joden, afzonderden: want zy offerden niet te Jeruzalem, en hadden voorts geen gemeenſchap met de Joden in zaken van den Godsdienſt. Zy loochenden de opſtanding der doden, en hielden gene Bybelſche boeken voor kanonyk dan alleen de vyf boeken van Mozes. Na verloop van tydt, onder de regering van den keizer Zeno, begonnen zy de Chriſtenen te plagen, plunderden hunne kerken, en doodden hunne prieſters en biſſchoppen; doch de keizer ſtrafte hen deswegen, en gaf den Chriſtenen hunne kerken wederom. Een tydt daar na, onder de regering van den keizer Anaſtaſius, bemachtigden zy den berg Garizim, en doodden de Chriſtenen, welke zy aldaar vonden. Dit wreekte Procopius met alle, die deze boosheit hadden gepleegt, te doden. Onder de regering van den keizer Juſtinianus wierden zy zo hoogmoedig, dat zy een koning verkozen, met name Julianus, onder welken zy het ganſche landt van Samarië afſtroopten, de kerken in brandt ſtaken, de heilige vaten roofden, de prieſters nedermaakten, en hun vleeſch met de overblyfſelen der martelaren, die zy in deze heilige plaatſen vonden, braadden. Juſtinianus, daar van onderrecht, zondt een leger uit, het welk deze rebellen verſloeg. Hun koning Julianus wierdt gevangen en verbrand. Juſtinianus gaf vervolgens ſcherpe plakkaten uit tegen hen, die hy van tydt tot tydt vernieuwde, om hen dus in toom te houden. Eindelyk in den jare 551 bemerkende, dat zy den Chriſtenen met geweldt niet langer konden wederſtaan, veinſden zy als of zy zich dachten te bekeeren, makende dit aan Sergius, biſſchop van Ceſarea, bekend, waar op deze voor hen by den keizer het woordt deedt, welke hen vergunde, dat zy als zyne andere onderdanen teſtamenten mogten maken, en giften ontfangen. Deze ſtadt was zeer ſchoon en prachtig, gelyk als de marmere pylaren, die men aldaar onder de oude muren vondt, nog getuigen. Tegenwoordig zyn hier eenige weinige kweekſcholen van Griekſche monniken. De tempel te Samarië ſtondt nog ten tyde van Chriſtus, gelyk als uit *Joh. IV*, 20 blykt. In den jare 35 na Chriſtus predikte de Apoſtel Philippus het Evangelium in deze ſtadt, wanneer onder anderen ook Simon, een ketter, en vader der Gnoſtiken, het Chriſtendom omhelſde. In het jaar 42 kreeg Herodes Agrippa deze ſtadt van den keizer Caligula. Onder Veſpaſianus waren de Samaritanen vrienden met de Romeinen tegen de Joden, en ontweken daar door het grote ongeluk, 't welk toenmaals den Joden over het hoofdt hing. Wanneer zy echter in het jaar 135 de andere party kozen, wierden zy benevens de overige Joden van den keizer Adrianus aldaar gekaſtyd. Na dezen was Samarië gedurig in een ſlechten ſtaat. Men vindt nog in het H. Landt en te Caïro eenige nakomelingen der Samaritanen, alwaar zy hunne ſynagogen hebben, en hunne oude plegtigheden oeffenen. Hun hogeprieſter woont te Sichem, welke plaats thans Naplouſe heet, welke voorgeeft, dat hy uit den ſtam van Aaron geſproten is. De provincie van Samarië grenſt ten Weſten aan de Middelandſche zee, ten Noorden aan Galilea, ten Ooſten aan de Jordaan, en ten Zuiden aan Judea. Samarië was zeer vruchtbaar aan koren en vee, en dus ook zeer volkryk, maar thans is het geheel verwoeſt. *I Kon. en II Chron. Jozephus Joodſche Oudh. Torniell. Salianus. Spondanus in Annal. Vet. Teſt. Baron. in Annal. Cellar. in Collect. Samarit.*

SAMARITANEN. Men vindt nog tegenwoordig eenige der oude Samaritanen, welke de wet van Mozes onderhouden; maar echter van de Joden als ketters aangemerkt worden, om dat zy alleen de vyf boeken van Mozes aannemen, en andere plegtigheden dan de Joden hebben. Diergelyke Samaritanen vindt men te Gaza, Damaſcus, groot-Caïro, en op andere plaatſen in de Ooſterſche landen, maar voornamentlyk te Sichem, welke ſtadt thans Naplouſe genaamt wordt, en uit de puinhopen van het oude Samarië gebouwt is, alwaar zy nog voor weinig jaren offerden, te weten op den berg Garizim. Jozephus Scaliger, dit wetende, ſchreef een brief aan de Samaritanen in Egypten, en aan hunnen hogeprieſter te Naplouſe. In dezen brief ſtelde hy hen eenige zwarigheden voor, op welke zy antwoordden; hoewel Scaliger hun antwoordt niet ontfangen heeft, maar dat naderhandt aan Genebrardus en Peyreſcius is ter handt geſtelt, welke dit antwoordt vader Morinus toezonden, die het zelve in het Latyn vertaalde, gelyk als uit Morinus brieven blykt, die te Londen onder den tytel van *Bibliotheca Orientalis* gedrukt zyn. De vader Simon hadt reets te voren in het byvoegſel by zyne eerſte uitgave van de Joodſche plegtigheden en gewoontens den inhoudt der beide brieven, welke van beide de Samaritaanſche ſynagogen te Naplouſe en in Egypten aan Scaliger gezonden waren, in het licht gegeven. Rabbi Benjamin, die van de Samaritanen in zyne Reizebeſchryving gewag maakt, merkt onder anderen aan, dat zy prieſters hebben, die voorgeven oorſpronkelyk te zyn uit den huize Aarons, en altydt met vrouwen van hunnen ſtam trouwen. Ook zegt hy, dat zy op den berg Garizim op een altaar offeren, van zulke ſtenen gemaakt, welke de kinderen Iſraëls op Gods bevel uit de rivier de Jordaan namen, en ter gedachteniſſe van hunnen wonderbaren doortocht door den zelven oprechtten. Hy voegt daar by, dat de Samaritanen zich zeer wachten, dat zy niet van een dode worden veronreinigt, ook dat zy andere klederen aantrekken, wanneer zy in de ſchole gaan, mits zy zich alvorens hebben gewaſſchen, voor dat zy de zelve aantrekken. Hy meldt daarenboven, dat zy van den ſtamme Ephraïms zyn, en dat zy het graf van Joſeph onder zich hebben, als mede de graven van verſcheide propheten, en onder anderen van Eleazar en Ithamar, zonen van Aaron, en van Pinehas, die Aarons neef was. Zy hebben eene beſchryving, welke naar hun voorgeven van *Pinehas* zelve in het 15 jaar na de aankomſt der Iſraëliten in het H. Landt zou geſchreven zyn. Eenige Engelſchen ſchreven voor eenigen tydt aan deze Samaritanen, welke hen omtrent zo antwoordden als aan Scaliger geſchiedde. Het opſchrift van hunnen brief luidt aldus: *Aan onze waarde broeders in Engelandt*; waar uit zommigen beſluiten, dat zy wanen als of de Engelſchen hun gevoelen toegedaan zyn. Zy zeggen in dezen brief; dat zy geen hogeprieſter hebben, en dat zy aan die wangevoelens geen deel hebben, welke hen de Joden te laſte leggen, en inzonderheit dat zy geen Sadduceën zyn. Pieter de la Valle hadt eenigen omgang met de Samaritanen op zyne Ooſterſche reize, en kocht een Hebreeuſch Samaritaanſch exemplaar van de vyf boeken van Mozes van hen, het welk M. de Sancy, toenmaals Franſche gezant aan het Turkſche hof, met zich van Conſtantinopel bragt, en dat nog in de boekzaal der vaders van het Oratorie gevonden wordt. Naar dit handſchrift wierdt de Samaritaanſche *Pentateuchus* gedrukt, welke men vindt in den groten Bybel van *Le Jay*, en naderhandt in de Engelſche *Polyglotta* mede op nieuw is gedrukt. De letters in dit handſchrift zyn veel netter dan de gedrukte. De Samaritanen roemen, dat zy een copy van de Wet hebben, door Pinehas zelve geſchreven. Dit is zeker, dat die te Naplouſe een zeer oude copy van de boeken van Mozes hebben, weshalven vele geleerden wenſchen, dat men een nette copy ten minſte van eenige regels mogt hebben, om te kunnen zien hoe de karakters gemaakt zyn. Een der Samaritaanſche hogeprieſters, Eleazar genaamt, maakte in den jare 1590 een boek, waar in hy 122 hogeprieſters van Aaron af tot op zich telt, en te gelyk ſtaande houdt, dat de Joden geen prieſter uit het geſlacht Aarons hebben. Hy voegt daar by, dat de Samaritaanſche karakters de zelve zyn, welke Godt by het ſtaven van de Wet, aan Mozes gegeven, gebruikte. *Morin Exercit. in Pentateuch. Samarit. Hottinger. in Anti-Morino. L. Capellus Diſſert. de literis Hebraeor. Buxtorfius in Diſſert. de iisdem. P. Simon. Jovet Hiſtoire des Religions.*

SAMAROBRIVA AMBIANORUM. Zie AMIENS.

SAMBALES, een klein eilandt digt by het halfeilandt Jukatan in nieuw-Spanje, naar den kant van de Honduras, waar in zulke goede amber gevonden wordt als die is, welken men uit het Ooſten brengt. Eenige Amerikanen, cynsbaar aan de Spanjaarden, viſſchen dezen amber daar op de volgende wyze. Nademaal zy hebben aangemerkt, dat wanneer de zee door ſtorm in beweging is, de amber aan ſtrandt wordt geworpen, gaan zy terſtondt daar naar toe, als de ſtorm opkomt, om de vogelen voor te komen, die komen vliegen om den amber op te eeten, na dat de ſtorm voorby is; en om te weten waar de amber is, gaan zy tegen den windt op, tot dat zy den reuk krygen, welke, terwyl de amber verſch is, zeer krachtig is. Daar op gaan zy zachties, tot dat zy den reuk hebben verloren, en zoeken dan de amber in het zandt. Zomtyds wyzen hen de vogels den zelven aan wanneer zy met hunne bekken daar op pikken. Hebbende den amber verzamelt, brengen zy den zelven te Jukatan om den zelven aan de Spanjaarden te verkopen. *Oexm. Hiſt. des Indes Orient.*

SAMBALI, een Indiaanſch koninkryk, grenſt ten Weſten aan de koninkryken Agra en Patna, en ten Ooſten aan de rivier den Ganges. De daar in leggende hoofdſtadt draagt den zelven naam, zynde den groten Mogol onderworpen. *Baudrand.*

SAMBAS, eene ſtadt in het Noorden van het eilandt Borneo, in Ooſt-Indië, heeft een bekwame haven, en legt aan een zeebocht, 30 mylen van de grote zee. *Baudrand.*

SAMBLANCAI, (Jacobus de Beaune, baron van) opperbestierder der inkomsten onder François den I, wierdt gevonnist over verkorting van 's lands middelen om gehangen te worden. Dit al te strasse vonnis wierdt uitgevoert den 12 Augusty des jaars 1527; maar hy wierdt eenigen tydt daar na vry gekent. Hy was uit de provincie van Touraine. Het zal de pyn waard zyn de omstandigheden van zyn rechtsgeding hier kortelyk te verhalen, zo als men de zelve vindt by Varillas *Hist. de François I, l. III, pag.* 216 enz. De koning vernemende, dat Lautrek het geldt niet hadt ontfangen, dat voor hem geschikt was, deedt Samblancai voor hem komen. In plaats van hem *Vader*, als naar gewoonte, te noemen, zag hy hem norsch aan, en vroeg hem waarom hy aan Lautrek de drie honderd duizend ryksdaalders niet hadt doen behandigen, die hem belooft waren. Samblancai nog niet bemerkende het gevaar, daar hy in was, antwoordde met eene vrymoedigheit, die hem eigen was, dat op den zelven dag, als de wissels voor het Milanees waren gereed gemaakt, de moeder van zyne majesteit aan het komptoir was gekomen en betaalt hadt willen zyn van het gene men haar tot dat uur toe schuldig was zo wel van hare wedde, als anderszins; dat hy haar hadt vertoont, dat indien men zulk eene grote somme te gelyk moest betalen, de koninklyke schatkist uitgeput zou zyn, en het geldt, geschikt voor het hertogdom van Milaan, ontbreken, het welk de koning echter 's morgens, in hare tegenwoordigheit, hadt bevolen gereed te houden, en daar zy genoegen in genomen hadt; maar dat deze princes, halsterrig blyvende van iets te willen laten vallen, op haren eisch was blyven staan, dreigende hem te zullen doen vallen, indien hy hare begeerte niet voldeedt; en haar vertoont hebbende, dat zyn leven gevaar zou lopen, indien Lautrek op zyne aankomst het geldt te Milaan niet vondt, hadt zy geantwoord, dat zy zo veel by den koning wel vermogt, dat zy hem voor alle namaning zou bevryden, en dat hy, wanneer men hem rekenschap afeischte van het geldt, voor Italië geschikt, alleen te zeggen hadt, dat het op hare order was geschied. De koning, om nader opening daar omtrent te hebben, deedt zyne moeder komen. Samblancai hieldt zyn woordt staande, maar zy wierdt daar over zo toornig, dat het ontzag voor haren zone haar niet belette Samblancai voor een leugenaar uit te schelden, en recht van den koning over deze stoutheit, die hem aan de misdaadt van gekwetste hoogheit schuldig maakte, te verzoeken. Maar gelyk men uit de dagtekening van de kwitantiën, die zy in de schatkamer hadt gelaten, kon zien, dat zy het geldt, voor Lautrek geschikt, ontfangen hadt, bekende zy, dat zy het geldt van hare wedde gekregen hadt, maar dat Samblancai haar het zelve hadt gegeven, zonder te zeggen, dat het geldt was, dat naar Milaan moest gezonden worden, ontkennende al het overige, dat Samblancai hadt gezegt, en verzoekende met zeer veel drift, dat hy gevangen mogt gezet worden; daar zy by voegde, dat het om geen andere reden was dan om zich des te beter te verantwoorden van het gene men haar te last leide, waar door de koning zich verplicht vondt hem in de voorkamer in verzekering te doen nemen. Samblancai was niet zo haast gevangen, of men voegde hem gevolmachtigden of rechters toe. Het vervremden van 's lands middelen was het eenigste, daar men zyn rechtsgeding op grondde. In 't kort, Samblancai wierdt ter doodt veroordeelt, het zy de rechters dachten, dat, indien zy hem minder straften, zyne party niet te vrede zou zyn, of dat zy vooringenomen waren met de gedachten, dat men met het geldt van den koning niet lang kan spelen zonder daar iets van af te houden. Hy wierdt in 't openbaar gerecht. De schryvers verschillen in het verhalen der omstandigheden van deze zake. Daar zyn 'er, die willen, dat Samblancai door een andere streek van het hof omkwam. Zy zeggen, dat de moeder des konings van hem het geldt niet hadt kunnen krygen, dat zy van hem eischte, dan na alvorens aan hem kwitantiën te hebben gegeven, en met haar eigen handt onderteкent; en dat de voornaamste bediende van de schatkamer (*Gentil*, naderhandt president) zeer verlieft wierdt op eene staatjuffer van de koninginne moeder, die hem zo ver bragt, dat hy de handtekening van de koninginne verduisterde; dat de moeder des konings, daar door verzekert zynde van Samblancai te zullen bederven, ontkende het geldt ontfangen te hebben, en dat Samblancai, wanneer hy daar naar zocht niet vindende waar mede hy haar kon overtuigen, gevangen wierdt genomen en gevonnist; dat hy zyne straf in 't openbaar onderging, en dat de waarheit van deze zake verborgen was gebleven tot dat de moeder van den koning op sterven lag, wanneer zy het aan den koning openbaarde, en vergiffenis verzocht. Daar zyn handschriften, die zeggen, dat het middel om Samblancai te bederven is geweest, dat men van hem een grote somme gelds voor het benodigde van den Staat vorderde, en dat hy zich verschoonde met te zeggen, dat de schatkist des konings ledig, en dat de koning hem meer dan drie honderd duizend guldens schuldig was; dat men daar op een voorwendsel nam om hem rekening van zyne bestiering af te eischen; dat hy die behoorlyk gaf, en dat, gelyk hy zyne papieren in eene wonderbare order hadt, hy bewees, dat de koning hem zo veel schuldig was; dat de zaak daar by zou gebleven hebben, indien Samblancai zo groot een staatkundige als goed financier was geweest; maar zynde een liefhebber om zich over de genen, die hem onrechtmatig hadden beschuldigt, te wreken, was hy niet te vrede, dat hy zich met roem hadt verdedigt, maar bleef halsterrig om van den koning betaling te hebben van zyn verschot, niettegenstaande niemandt beter dan hy wist, dat de koning niet in staat was om hem te betalen. Hy geraakte daar door in een slechten staat, want de staatsdienaars, deze gelegenheit waarnemende om zich van hem te ontslaan, wisten een doortrapten gast, die zyn commies was, op hun handt te krygen, die hem alle de handtekeningen der geheime commissien ontvutselde. Wanneer men nu in handen hadt 't geen belet hadt hem van geldvervreemding te overtuigen, nam men hem gevangen, en men voegde hem gemachtigden uit het parlement van Parys en dat van Bourdeaux toe. Hy verzocht naar zynen gewonen rechter, zynde de aartsbisschop van Tours, gezonden te worden, dat hem uit hoofde van zyne kerkelyke voorrechtbrieven, die hy vertoonde, toekwam. Maar de aartsbisschop, die zyn zoon was, stierf, en Samblancai wierdt gevonnist om gehangen te worden, welke gerechtsuitvoering den 14 Augusty des jaars 1523, in zyn twee en zestigste jaar, aan hem wierdt uitgevoert; namentlyk, hy wierdt gebragt naar de galg van Montfaucon ten een uur na den middag; maar men hieldt de gerechtsuitvoering op tot zeven uuren des avonds, in verwachting, dat de koning hem genade zou bewyzen, gelyk hy aan Saint Valier op 't schavot gedaan hadt; maar de genen, die hem in zyn uiterste bystonden, hem verzekerende, dat het niet te verwachten was, gaf hy zich aan den beul over, na alvorens gezegt te hebben, dat hy maar te laat bedacht hadt, dat het beter was den Heere des Hemels dan die der aarde te dienen; en dat, indien hy voor Godt hadt gedaan het geen hy ten dienste des konings hadt uitgevoert, hy vergelding zou ontfangen hebben. Het blykt echter uit het puntdicht van den vermaarden dichter Clement Marot, waar in men verscheide byzonderheden van het leven van François den I vindt, die elders niet gevonden worden, dat Samblancai op eene edelmoedige wyze is gestorven, en dat de bedeestheit van den gene, die hem ter doodt verselde, niet anders diende dan om zynen moedt te doen uitblinken. Men zal hier nog aanmerken, dat Gentil, die volgens Varillas een der rechters van Samblancai geweest is, eenige jaren daar na zelf is opgehangen. *Bayle Dict. Crit.*

SAMBLANCAI, (Willem de Beaune, baron van) zoon van den voorgaanden, was vader van vier zonen en eene dochter, die veel gerucht maakten aan het hof van Vrankryk. Jakob de Beaune, baron van Samblancai, burggraaf van Tours, enz. was de oudste van alle. Hy was ridder van de orde van S. Michiël, en gewoon edelman van de kamer. Hy liet maar eene dochter na, die wegens hare schoonheit en liefkozeryen veel van zich heeft doen spreken onder den naam van *Mevrouw de Sauve*. De derde zoon van Willem de Beaune is bekend geweest onder den naam van heer van la Tour d'Argi, en was vader van *Maria de Beaune*, gemalin van Anna van Montmorenci, marquis van Turi. De vierde zoon was zegelbewaarder van Catharina de Medicis, bisschop van Puy, en abt van Rojaumont. Hy stierf in 't jaar 1565. Wy zyn den tweden zoon met voordacht voorby gegaan, om dat wy 'er zo veel van te zeggen hebben, dat wy 'er een byzonder verhaal van zullen maken. De dochter trouwde in haar eerste huwelyk met Lodewyk van Bourges, eerste arts des konings, en heer van Montgauguier. Naderhandt wierdt zy de vierde vrouw van Claude Gouffier, marquis van Boisi, hertog van Rouanez, en grootstalmeester van Vrankryk. Zy stierf zonder kinderen na te laten. *Brantôme* zegt, dat zy zich, voor dat zy mevrouw van Rouanez wierdt genoemt, zich mevrouw van Chateaubrion liet noemen. Hy voegt daar by, dat zy van Catharina de Medicis, hare meesteresse, zeer wierdt begunstigt. Hy heeft daar reden toe, en Thuanus zegt het zelve. Namentlyk, hy zegt, dat Margareta de Beaune, vrouw van Claude Gouffier, marquis van Boisi, zuster van Reinoud de Beaune, aartsbisschop van Bourges, zynen broeder heerlyke bedieningen bezorgde, om dat zy aan het hof in groot aanzien was, en wel zo verre, dat men uit aanmerking van haar huwelyk met den marquis de Boisi Rouanez tot een hertogdom verhief. Hier uit ziet men waar toe de dochters in een huis dienen: zy zyn menigmaal de eenigste oorzaak van de verheffinge harer broederen en vrienden. Reinoud de Beaune zou mogelyk met al zyne grote hoedanigheden zyn leven in een gemenen staat versleten hebben, indien de gunst, daar zyne zuster in was, hem niet hadt doen kennen, en alle middelen verschaft om te tonen wat bekwaamheit hy hadt, en hoe waardig hy was om van zyne eerste diensten door bedieningen van meerder aanzien beloont te worden. Deze schryver vervolgt, dat het huis van *Beaune* en dat van *de Thou* sedert langen tydt met een naauwe vriendschap aan malkander verbonden waren, en dat na de droevige doodt van Jakob de Beaune, waar van in 't voorgaande artykel gesproken is, zyne kinderen, van iedereen aan het hof en in de stadt verlaten, gelyk in diergelyke gevallen altydt gebeurt, een schuilplaats by die van de Thou vonden; dat Reinoud de Beaune een lang verblyf by Augustin de Thou, grootvader van den schryver, hadt gehad, en dat men van dien tydt af van een huwelyk van Christoffel de Thou, zone van Augustin, met Margareta de Beaune, zuster van Reinoudt hadt gesproken; dat, niettegenstaande dit huwelyk geen voortgang hadt gehad, deze vrouw echter veel genegenheit voor Christoffel de Thou behieldt, en voor hem yverde meer dan voor iemandt anders, uitgenomen hare broeders; dat zy aan hem, als haren byzonderen vriendt, haar uiterste wil vertrouwde vele jaren voor dat zy stierf, en hem tot uitvoerder (executeur) daar van aanstelde.

Reinoud of Reginald de Beaune, of Baune, twede zoon van Willem, was aartsbisschop van Bourges, en naderhandt van Sens onder Henrik den IV. Zyne geboorte en doodt zyn boven kortelyk aangetekent (zie Baune); men zal hier nu eenige byzonderheden van zyn leven en hoedanigheden aantekenen. Hy was een der welsprekendste en verstandigste prelaten van zynen tydt; maar daar hy nog meer in uitblonk was, dat hy niet, gelyk de andere geestelyken, van de wetten van het ryk ten opzichte van de opvolging tot de kroon afging; in 't tegendeel, hy hieldt

hieldt altoos staande, dat de koning van Navarre, niettegenstaande hy een ketter was, na Henrik den III de wettige erfgenaam van de kroon van Vrankryk was. Om dit te betogen bediende hy zich in de zamenkomst van Surenne van al wat het Recht en de Schrift daar omtrent zegt; maar noch zyne welsprekendheit, noch zyn verstandt konden de gemachtigden van de Ligue overhalen; want behalven dat zy besloten hadden niets toe te geven, het zy dat zy in staat waren, of niet, om aan de koningsgezinden te antwoorden, hadden zy aan hun hoofdt Pieter van Epinak, aartsbisschop van Lion, die noch in geest, noch in welsprekendheit, noch in verstandt, voor Reinoud de Beaune behoefde te wyken, en die zo wel als hy de Goddelyke en menschelyke Rechten bybragt. Thuanus geeft in het *CVI Boek* van zyne Historie net op wat 'er van den eenen en van den anderen kant wierdt bygebragt. Cajet, in 't *V Boek* van de *Chronologie Novennaire*, spreekt 'er nog veel omstandiger van, en zegt onder anderen, dat de aartsbisschop van Bourges niet kon ontkennen, *dat ieder verscheide voorbeelden bybragt, en zich van 't gezag der Schrift bediende, om zyn gevoelen goed te maken, en de zelve op verscheide wyzen verdraaide*; zo dat men na vele deftige redenvoeringen een ander middel moest bedenken, en tot de verandering van gelove voor den koning komen. Dit was het eenigste middel om den Gordiaanschen knoop los te maken. En in der daadt, de pleidooien en redenkavelingen van Reinoud de Baune doen heden meer eer aan de geestelykheit van Vrankryk dan zy in dien tydt goed deden aan Henrik den IV. Namentlyk, de Ligue heeft aan de Protestanten eene menigte van krachtige bewyzen verschaft rakende de muitzieke grondregelen van het hof van Rome, die van zeer vele wereldlyken en geestelyken zyn aangenomen; en deze bewyzen en tegenwerpingen zouden van meerder kracht zyn, indien de gansche geestelykheit van Vrankryk van een gevoelen was geweest; maar naardien een der voornaamste prelaten in den name van eene aanzienlyke party van zyne geloofsgenoten sprak, en zo sterk aandrong op de gehoorzaamheit, heeft men geoordeelt, dat men voor het toekomende niets te vrezen hadt, en dat de aktens van de zamenkomst van Surenne wapenen genoeg zouden verschaffen om aan te vallen en om zich te verweeren.

Thuanus verhaalt voorts iets zonderlings van dezen prelaat, te weten, dat hy een zeer grote eeter was. Naauwlyks hadt hy vier uuren geslapen, of de honger dwong hem op te staan om te eeten. De gemelde schryver zegt, dat hy gewoon was dit altydt 's nachts omtrent een uur te doen, of ook wel eerder: daar op rustte hy tot vier uuren, en dan zette hy zich weder aan tafel. Hy deedt het zelve ten acht uuren: zyn middagmaal deedt hy op den gewoonlyken tydt; maar vier uuren daar na nam hy wederom wat in 't lyf, en voor dat hy zich tot rust begaf at hy nog wat. Hy at ook niet naar de gewoonte der Franschen: want voor het minst zat hy in den winter een uur aan tafel, en in den zomer vyf kwartier; en om die reden ging hy niet gaarne uit eeten. Wanneer een groot prins, die hem verscheide malen ten eeten hadt verzocht, zonder hem daar toe te kunnen bewegen, hem de reden van zyne weigering vroeg, gaf hy ten antwoordt: *Gy eet niet als een mensch, maar als een hondt*; waar mede hy wilde zeggen, dat hy zich in 't eeten te veel haastte. De prins beloofde hem daar in te voorzien, daar hy ook zyn woordt in hieldt; want hy gaf last aan zynen hofmeester, dat, wanneer deze prelaat by hem zou komen eeten, de schotelen wat langzaam de eene na de andere zouden opgedischt worden. Zie hier eene andere seldzaamheit; al dat eeten bezwaarde hem niet. Hy was 'er niet slaperig, noch dampig van, en altydt bekwaam om te werken.

Deze prelaat wierdt eerst Raadt in het Parlement van Parys, vervolgens voorzitter der onderzoekingen, naderhandt meester der verzoekschriften, en daar na bisschop van Mande en zegelbewaarder van den hertog van Alençon, zoon van Henrik den II. Hy hadt een wonderlyk geheugen: want veertig jaren na dat hy onder Jacobus Tusan en Jacobus Stracel gestudeert hadt erinnerde hy zich nog de heerlyke plaatsen, die zy hem uit de goede Grieksche en Latynsche schryvers hadden doen leren, en die hy met veel verstandt wist te pas te brengen; niettegenstaande de zware zaken, die hy om handen hadt, hem deze oude denkbeelden ligtelyk zouden hebben kunnen doen vergeten, geen tydt gehad hebbende om de zelve levendig te houden.

De verdichtselen, die hy op den stoel der waarheit, men wil zeggen in de lykreden over het afsterven van Catharina de Medicis voortbragt, zyn zo belagchelyk, dat men die naauwlyks aan de Romanschryvers zou kunnen vergeven, die de historie van de schone Magelone en van Pieter van Provence, van de beruchte Heemskinderen en van Palmerin van Oliva hebben beschreven.

Hy was het ook, die in 't jaar 1584 de lykreden over den hertog van Alençon deedt; maar daar was niets byzonders in, en hy vatte, terwyl hy de zelve deedt, dikwils zynen baardt met de handt. Dit gaf aanleiding om het volgende puntdichtje op hem toe te passen, luidende:

Quod timet & patulo promissam pectore barbam
Demulcet Biturix, hoc Ciceronis habet.

Dat is, „ Dat de Bourger vreest en zyn baardt over zyn borst „ hangende streelt, heeft hy van Cicero". Zie *Mart. Epigr. LXXXIX lib. II.*

Henrik de IV erkende op verscheide wyzen zyne getrouwheit en diensten, maar boven al door de standvastigheit, met welke hy zich in de weer stelde om de langdurige zwarigheden, welke hy ontmoette aan het hof van Rome ten opzichte van zynen overgang van 't aartsbisdom van Bourges tot dat van Sens, te boven te komen. Men wil niet zeggen, dat hy zich geweldig uitliet om deze zwarigheden te boven te komen, zonder daar van af te laten, men wil alleen te kennen geven, dat hy, den tydt gunstig ziende, op nieuw de zaak voortzette, tot dat 'er een einde van kwam. Men kan de omstandigheden daar van vinden in het verhaal, dat 'er de Hr. Amelot de la Houssaie van heeft gedaan in 't leven van den kardinaal *d'Ossat, pag.* 25, 26. *Bayle Dict. Crit.*

SAMBOK, of ZAMBOK, eene stadt in Hungarië, tusschen Offen en Stoelweissenburg. Zy heeft een sterk kasteel, het welk de keizerlyke generaal Palfi in den jare 1596 veroverde, en alles daar in nedermaakte. *Ortel. Red. P. I. p.* 194. *Bucholtz. Chron.*

SAMBOR, een plaats in het Poolsche landschap Rood-Russen, naby de grenzen van Hungarie, aan de rivier Tyra gelegen. Het kasteel aldaar is rondom met pallizaden omringt.

SAMBRACATA, een eilandt behorende onder het Gelukkig Arabië, aan de Oostkust van de Rode zee, en by eene stadt van den zelven naam, leggende aan de vaste kust van Arabië. *Baudrand.*

SAMBRE, (DE) in het Latyn *Sabis*, of *Saba*, eene rivier in de Nederlanden, welke in Pikardie ontspringt, door Henegouwen loopt, Landreci, Barlemont, Maubeuge, Charleroi en Namen water toebrengt, en by deze laatste stadt in de Maas valt. Julius Cæsar gewaagt van deze plaats in zyne Commentariën, naardien het volk van Artois, Vermandois, en van andere naburige provinciën, aan des zelfs oevers te velde lag. Van andere schryvers wordt deze rivier *Savus* genaamt. De monnik Egrod was de eerste, die ze *Sambra* of de *Sambre* noemde, nu omtrent 1000 jaren geleden. Men vindt ook een rivier van den zelven naam in Caramanië, die omtrent 100 mylen van de Persische grenzen in den Persischen zeeboezem valt.

SAMBUCA, eene stadt in Sicilie, welke zeer volkryk is, 10 mylen Noordwaarts van Saca, en even zo verre van den oever der Afrikaansche zee, naar den kant van Palermo, gelegen.

SAMBUCA was een muzykalisch werktuig in de gedaante van een driehoek, gelyk gemeenlyk de harpen zyn. Sambuca was ook een zeker werktuig, het welk de ouden in de belegering van steden gebruikten. Zy voerden ook deze werktuigen mede te scheep als zy eene zeestadt van zins waren te belegeren. Het was een ladder, op welke vier mannen naast malkander konden staan, en zo hoog moesten staan als de muur. Boven was een valdeur, welke zy wierpen op de muur en op die wyze in de stadt liepen. *Bartholin. de tibiis I*, 4. *Vossius Lexic. Etymol. Turnebus Advers. XX*, 1. *Vegetius IV*, 21. *ibid. Stewechius. Lipsius Poliorc. I*, 6. *Valtrinus de Re milit. Rom. V*, 6. *Pitiscus II*, 686.

SAMBUCUS, (JOHANNES) een geneesheer, geboren te Tyrnau, eene stadt in opper-Hungarië, in den jare 1531, verliet, nog jong zynde, zyn vaderlandt om de universiteiten in Italië, Vrankryk en Duitschlandt te bezoeken. Hy oeffende zich niet alleen in de geneeskunde, maar ook in de dichtkunde, gelyk hy eenige zededichten en geleerde aanmerkingen over 't boek van Horatius *De arte poëtica* schreef. Ook verzamelde hy de merkwaardigste spreuken uit *Gregorius Nazianzenus*, en vervaardigde vier zamenspraken in het Latyn *De imitatione Ciceronis*, nevens een traktaat, waar in hy aantoont, dat de leermeesters hunne scholieren de redenaars en dichters teffens behoren voor te leggen. Zyne Geschiedenis van Hungarie wordt voor een zyner beste boeken gehouden, om dat de zelve zo wel fierlyk als oprecht geschreven is. Deze Historie begint afzonderlyk met de regering van Matthias, en gaat tot op Maximiliaan den II. Ook zyn nog van hem voorhanden de levensbeschryvingen der Roomsche keizers, welke hy verbetert en met vele byzondere omstandigheden in het licht gegeven heeft. Hy vertaalde *Hesiodus*, *Theophylactus* over de Handelingen der Apostelen, en meer andere Grieksche schryvers in het Latyn. Hy onthieldt zich een geruimen tydt aan het hof der keizeren Maximiliaan den II en Rudolph den II, welker historieschryver en Raadsheer hy was, wordende zeer hoog geacht. Hy stierf schielyk aan eene beroerte te Wenen den 30 Juny des jaars 1584.

SAMFORD PEVERELL, eene stadt in het Oosten van de Engelsche provincie Devonshire.

SAMLANDT, in het Latyn *Sambia*, een gedeelte van het Brandenburgsch Pruissen, het welk door de Oostzee, het Frische en Curische haf, als mede door de rivieren de Pregel en de Deine tot een eilandt gemaakt wordt. Het zelve is inzonderheit vermaard wegens de vele agaat- en barnsteen, die daar gevonden wordt, en wel op het strandt van een streek van omtrent 10 mylen, by het nieuwe diep beginnende. Deze landstreek heet in het algemeen de Sudanische oever. Van deze provincie heeft de Samlandische Kreits zynen naam, welke Samlandt, Schalaunen en Nadravië in zich vervat. Onder het Samlandsche Consistorie te Koningsbergen, het welk in plaats van het vorige bisdom, in den jare 1243 gesticht, is opgerecht, staat ook de Natangische Kreits, in welken leggen de stadt Koningsbergen, Pillau, Fischhauzen, enz. De bisschoppen van Samlandt, welke eertyds onder den aartsbisschop van Riga, als hunnen metropolitaan, stonden, hadden eerst hunnen setel te Fischhauzen gehad, zynde door den tweden bisschop Christiaan gesticht. De vyfde bisschop, *Jacobus*, verplaatste de Domkerk uit de oude stadt Koningsbergen aan den Kneiphof. De twintigste bisschop, *Georgius van Polentz*, is van alle bisschoppen van Europa de eerste, welke den Lutherschen Godsdienst omhelsde. Hy trouwde ook met zekere vrouwe, en trok naar Balga. De volgende bisschoppen woonden te Koningsbergen, tot dat de vier en twintigste bisschop, *Hermannus Heshusius*, van zynen dienst ontslagen, en het

het bisdom van Samlandt met dat van Pomesanië vereenigt is. *Hartknochs Pruissen. Preuss. und Brandenb. Staats-Historie und Geograph. Hartman Historia Succini Prussic. l. V.*

SAMMAEL is, als de Joodsche Rabbynen melden, de naam van dien duivel, die Eva verleidde, dien zy ook den engel des doods, en den vorst der Duivelen noemen. R. Mozes zegt, dat de Kabbalisten door dezen naam in het algemeen verstaan den kwaden engel, die Abraham wilde beletten zynen zoon Isaak te offeren, en die Isaak tegen zynen vader ophitste. Van dezen Sammaël gewaagt het *Targum* van Jonathan over het eerste Boek Mozes, alwaar hy de engel des doods genaamt wordt. Doch de Karaïten, welke de Kabale verwerpen, spotten in hunne boeken met al wat de Rabbynen van dezen Sammaël gezegt hebben. *R. Moses More Nevochim P. II. c.* 30.

SAMMARTHANUS, (SCEVOLA, of GAUCHER) president en schatmeester van Vrankryk in de generaliteit van Poitiers, was van een oud geslacht, waar uit vele schrandere en aanzienlyke mannen gesproten zyn, en geboren den 2 February des jaars 1536. Hy was een redenaar, rechtsgeleerde, dichter en geschiedkundige, en ervaren in de Latynsche, Grieksche en Hebreeusche talen; zynde voor het overige een zeer deugdzaam en braaf man geweest. Hy was een goed vriendt, een beminnaar van zyn vaderlandt, en getrouw aan zynen koning. Hy bekleedde onder Henrik den III en Henrik den IV, welke hem in hoogachting hielden, zeer aanzienlyke ampten. Zyne standvastigheit bleek onder anderen in den jare 1588 in de vergadering der standen te Blois, en in de vergadering der groten te Rouaan; gelyk hy ook zyne eerlykheit in zyn ampt van grootschatmeester in het leger van den hertog van Montpensier, en zynen yver voor den Godsdienst in verscheide op 't bevel van den koning gehoudene byeenkomsten en bekleedde gezantschappen heeft doen blyken. Hy verkreeg voornamentlyk daar door groten roem, dat hy Poitiers weder onder de gehoorzaamheit van Henrik den Groten bragt. Zelfs de stadt Loudun hieldt hem, na dat hy die plaats hadt ontzet, voor haren vader, alwaar hy ook den 29 Maart des jaars 1623 is overleden. Josephus Scaliger, Justus Lipsius, Casaubonus, Auratus, Thuanus, en Janus Douza, Rapin, Pasquier, Balzak, en vele andere geleerde mannen spreken met groten lof van hem. Hy heeft onder anderen geschreven: *Elogia virorum doctrinâ illustrium, qui suâ patrumque memoriâ in Galliâ floruerunt*, zynde in den jare 1630 te Parys vermeerdert in het licht gekomen; *Pædotrophia, seu de puerorum educatione lib. III*, en verscheide Latynsche en Fransche gedichten. Onder zyne kinderen verdienen inzonderheit *Scevola* en *Lodewyk*, dat de nakomelingen hunne gedachtenis met lof vermelden.

SAMMARTHANUS, (SCEVOLA en LODEWYK) gemeenlyk genoemt *de breeders Sammarthanen* (*Fratres Sammarthani*), waren de zonen van den zo even gemelden Sammarthanus, en tweelingen, geboren te Loudun den 20 December des jaars 1571. Scevola was heer van Mere, aan de rivier Indre, en Lodewyk heer van Grelay, ook beide koninklyke Raden en geschiedschryvers van Vrankryk. Zy waren malkander zeer gelyk in ligchaams gestalte en bekwaamheit van geest, en leefden altydt zamen in de grootste eenigheit. Vrankryk roemt nog hunnen arbeidt rakende de geslachtrekening van het koninklyke Fransche huis, in 2 stukken in folio gedrukt, aan welk werk zy 50 jaren hebben besteed. Hun *Gallia Christiana*, in het Latyn en in het Fransch, en hunne *Histoire Genealogique de la Maison de Beauveau* zyn insgelyks vermaard, wordende van hen door de voornaamste geleerden met veel lof gesproken. Scevola stierf te Parys den 7 September des jaars 1650, en Lodewyk den 29 April des jaars 1656. Zy wierden beide in de kerk van R. Severinus in een graf gelegt. Scevola liet drie zonen na, met name *Petrus Scevola*, *Lodewyk Abel*, en *Nicolaas*, de welke het *Gallia Christiana*, door hunnen vader opgestelt, vervolgden, en in het jaar 1656 uitgaven, hebbende dat boek aan de geestelykheit van Vrankryk opgedragen. De eerste van deze drie zonen, Petrus Scevola, heer van Mere, koninklyke Raadt en geschiedschryver van Vrankryk, vermeerderde zo wel door zyne verdiensten, als door zyne wetenschappen den roem van zyne voorvaderen. Men heeft nog van hem den Staat van Europa in 4 stukken in duodecimo; een traktaat van den oorsprong der leliën, en een geslachtlyst van het huis van Tremouïlle, waar aan zyn vader reets hadt begonnen. Ook vervaardigde hy nog andere schriften, als: 2 stukken van byvoegselen (*additamenta*) tot de *Histoire Geneal.* van het koninklyke Fransche huis; een traktaat van den oorsprong der souvereine huizen, nevens hunne wapens en tytels; een ander van de onderkoningen en opperbevelhebbers der koninkryken en provinciën van Europa, alle in het Fransch; nog een werk in het Latyn, genaamt: *Orbis Christianus*, in 7 stukken, ook: *Hispania Catholica, seu de episcopis Hispaniæ*. Lodewyk Abel, een Godgeleerde en Latynsch dichter, was zeer ervaren in de talen, en liet den vaderen van het Oratorie te Parys verscheide schriften na, welke echter het licht nog niet hebben gezien. Hy wierdt den 3 October des jaars 1672 generaal van zyne zamening, van welk ampt hy echter in het jaar 1696 afstandt deedt, en naderhandt zyn verblyf hieldt te S. Paul aux Prois, in het karspel van Soissons, alwaar hy den 8 April des jaars 1697, oud 77 jaren, overleedt. Zyne familie bragt tien of twaalf personen voort, welke zich door hunne schriften vermaard hebben gemaakt. De grote Scevola, de twede van dien naam, gewaagt van twee neven, zonen van Scevola den I, en Lodewyks broeders, die ook beide geleerde mannen waren, namentlyk *Jacobus* en *Karel de Sainte Marthe* of *Sammarthanus*. De laatste was criminele rechter te Alençon, Raadt en requestmeester by de koninginne Margaretha van Navarre, en schreef verscheide boeken. Hy stierf in den jare 1555, in den ouderdom van 43 jaren.

SAMNITEN, *Samnites*, een oud volk in Italië, woonde in die landstreek, tegenwoordig het hertogdom van Benevento, en de provincië Abbruzzo, la Capitanata en Terra di Lavoro genaamt. Zy oorloogden een geruimen tydt tegen de Romeinen, tot dat zy eindelyk door de zelve geheel overwonnen wierden. Hun landt wierdt *Samnium* genaamt. *Cellar. Geogr. Antiqua.*

SAMNITES, een soort van schermers, de welke reets ten tyde van Cicero bekend waren. Zy hebben dezen naam, om dat zy zulke wapenen droegen als de Samniten hadden. Deze beschryft Livius dat hunne schilden met verheven arbeidt van goudt en zilver versierden; maar de zelve waren breed van borst en schouders, lopende naar beneden meer en meer spits toe, op dat zy ze des te gemakkelyker konden gebruiken. Om de borst te bedekken hadden zy een borstlap van dikke stoffe, en op het hoofdt een helm, met een pluim daar op. *Lipsius Saturnal. II, 11. Salmasius Exercit. Plin. p. 26. Thysius de Gladiat. pag.* 226. *Pitiscus II*, 268.

SAMO, koning der Wenden, de welke om zyne dapperheit ten troon wierdt verheven. Hy was eerst een koopman, en weder uit Frankenlandt te huis gekomen zynde, wierp hy zich op tot hoofdt der Karinthiërs, om hen van de wreedheit der Hunnen te verlossen, het welk hem zo wel slaagde, dat dit volk hem koning maakte; waar op hy dit volk 36 jaren met groten roem regeerde. *Andr. Brunner de virt. & fort. Boiorum.*

SAMOGETIE, een zeer grote provincie in Polen, grenst ten Noorden aan Courlandt, ten Oosten aan Litthauwen, ten Zuiden aan het Brandenburgsch Pruissen, en ten Westen aan de Oostzee. Het strekt zich uit in de lengte van het Oosten ten Westen op 34 Duitsche mylen; maar het is op verre na niet zo breed. Deze provincie was voortyds in 12 gouvernementen verdeelt; maar thans heeft ze niet meer dan drie. De voornaamste steden daar in zyn *Medniky*, *Rosieni* en *Cowna*. De eerste plaats is een bisschoppelyke setel, onder den aartsbisschop van Gnezen behorende. De boeren in dit landt leven zeer armelyk, doch hebben overvloedt van honing, waar in hun grootste rykdom bestaat. Men vindt hier veel brandhout en vele bergen, als mede vele paarden, die wel klein zyn, maar snel lopen kunnen. *Sanson. Baudrand.*

SAMOID, of SAMOJEDE, eene provincie van het Noordelyk Moskovië, by den uitloop van de rivier Oby, welker inwoonders *Samojeden* genaamt worden. Dit landt is een gedeelte van woest-Tartarye, het welk den Czaar reets sedert de XVI eeuwe is onderworpen geweest, hebbende de inwoonders te voren hunne eigene heeren gehad, en zynde voor dien tydt hun eigen meester geweest, onder niemandt staande. Dit landschap strekt van de Noordzee tot aan Siberië, zynde van ouds een gedeelte van het oude Scythië geweest, wordende van de Russen *Samojede* genaamt, om dat de inwoonders menscheneeters waren, en het vleesch van hunne nabestaanden, met wildbraadt vermengt, aten. Zy hebben nog tegenwoordig gene steden, maar wonen in hutten, welker eene helft boven en de andere beneden den grondt staat, met eene opening, welke teffens voor een schoorsteen en deur strekt. De sneeuw valt hier dikwils wel een piek hoogte, en in dien tydt hebben zy gangen gemaakt onder de aarde van de eene hut naar de andere. Het is hier zes maanden lang nacht, en dan wederom zes maanden dag. Hunne eetwaren zyn gedroogde visch, honing en wildbraadt. Zy dragen geen wolle klederen, en eeten geen koren. Wanneer de Hollanders deze kusten in den jare 1595 ontdekten, vonden zy zeer vele afgodenbeelden aan 't strandt van de zee. Naderhandt zonden de Russen Uladimer, eenen van hunne bisschoppen, derwaarts, welke hen tot 't Christen geloove bekeerde. *Olearius.*

SAMOJEDEN is de naam van de inwoonders der bovengemelde provincie Samojede. Zy zyn kleinder van gestalte dan de inwoonders van Nova Zembla, en grover van ligchaam dan de Laplanders, hebben grote hoofden, platte aangezichten, en zeer brede neuzen. Zy hebben byna geen haair. Hunne aangezichten zyn zwartbruin, en hunne klederen van wilde beeste vellen gemaakt, welker ruige kant zy 's winters binnen en 's zomers buiten dragen. Zy dragen ruige mutsen van bevervellen, waar aan boven een stuk laken van deze of gene kleur zit. Malkander groetende trekken zy de kap af, en bukken zich tot den grondt. De gewone kleding der mannen is een soort van mantel, gelykende naar een lamsvel, een wambes, en lange rok van een witte beere huidt, hangende tot op de kniën, en wordende onder den buik met een gordel, van vier vingeren breed, toegegespt. Hunne schoenen en koussen zyn van diergelyke huiden, zynde de ruige zyde binnenwaarts gekeert. Onder hunne schoenen dragen zy een soort van schaatsen, 2 voeten lang, en van bast van bomen gemaakt, hebbende de gedaante van een gondel, met welke zy zeer schielyk over de sneeuw kunnen lopen, welke daar zeer diep legt. Hunne vrouwen zyn zeer vaardig, en benaarstigen zich hare kinderen het jagen te leren. Zy gaan als de mannen gekleed, behalven dat zy geen vel op hare schouder hebben. Wanneer zy op de jagt gaan, dragen zy een koker met pylen mede, en hebben een boog in de handt. Zy reizen met sleden, welke van rendieren, die zeer snel lopen, voortgetrokken worden. Zy eeten raauw vleesch, dat een weinig in de lucht gedroogt is. *Blauw Geograph.*

SAMOS, een eilandt en stadt op de kust van klein-Asië, tegen over de stadt Epheze, wierdt van ouds *Parthenia*, *Anthemosa*, *Melamphylos*, *Dryusa*, *Cyparissa*, *Parthenyarusa*, *Stephane*, *Imbrisos*, en *Ambrasia* genaamt. De Samiërs voerden een ongelukkigen oorlog tegen de Ephesiërs, welke hen eindelyk uit hun landt

landt verdreven, zo dat zy eerst na verloop van vele jaren weder daar in konden komen. Het zelve deden zy ook den Atheniënzen en den Milesiërs. In de LXXXIV Olympiade, in 't jaar van Rome 313, hielpen de Atheniënzen, onder het opperbevel van Pericles, de Milesiërs tegen de Samiërs, hunne vyanden, welke eerst verslagen wierden: doch zy wreekten zich naderhandt, toen Pericles te rug trok, en zy zich versterkt hadden, aan de Atheniënzen, en brandmerkten alle de gevangenen, die in hunne handen gevallen waren, met een gloeiend yzer aan 't voorhoofdt. Naderhandt belegerde Pericles Samos, en bragt binnen negen maanden te weeg, dat die stadt zich op lyfsgenade overgaf. Gedurende dit beleg vondt Artemon allereerst het gebruik van de muurbrekers en van andere krygswerktuigen uit, welke kunnen dienen om eene stadt te veroveren. In dit eilandt zyn *Hierophyle*, de Samiaansche Sibylle, en verscheide grote mannen, onder welke *Pythagoras* is, geboren. Deze stadt, welke van ouds wegens zekeren tempel, aan de godinne Juno toegewyd, vermaard was, is naderhandt een bisschoppelyke setel geweest, onder den bisschop van Epheze behorende. Aulus Gellius meldt, dat de Samiërs de eerste uitvinders van aarde vaten geweest zyn, om dat hun eilandt een groten overvloedt van zeker soort van aarde hadt, daar toe zeer bekwaam zynde. Dit eilandt is zo vruchtbaar, dat 'er alles wel groeit. Nog een ander eilandt van dien naam legt op de kust van Thracië, welke tegenwoordig *Samandrachi* genaamt wordt. *A. Gellius l. VII. Strabo. Plinius. Thucydides.*

SAMOS, eene zeer oude en vermaarde stadt, voerende den zelven naam als het eilandt, waar in zy gelegen, en waar van in 't voorgaande artykel gesproken is. Ze was eerst zeer machtig, en lag op een zeer hogen berg. De eerste inwoners waren de Kariërs, welke van de laatste zo in de tale, als in uiterlyke zeden verschilden, en door Androclus, zone van Codrus, laatsten koning der Atheniënzen, in het jaar der wereldt 2979, of, gelyk als Vellejus meldt, van Anaceus, burger van Samos, in Cephaloniё, als eene volkplanting in dit eilandt gebragt wierden. Deze volkplanting bouwde de stadt Samos, alwaar voor dezen een grote en veilige haven was. Zy wierdt in het kort aanzienelyk, en was al van den beginne eene vrye repubiyk. Naderhandt matigde zich zeker burger, Polycrates, de regering aan, en wel omtrent dien tydt, wanneer Cyrus in Asië, en Pisistratus te Athene regeerden. Hy hadt het geluk, dat hy een vriendt van Amasis, koning van Egypten, en van Cambyses, koning van Persië, was, welken laatsten hy eene vloot toezondt, en de zelve met die onderdanen, welke hy het minst betrouwde, bemande, verzoekende de gemelde koningen de zelve niet weder te laten te rugkeren; en wanneer deze ingezetenen op allerhande wyzen poogden naar huis te gaan, maar zulks niet wilde gelukken, namen zy eindelyk hunne toevlucht tot de Lacedemoniërs, en verzochten de zelve om hulp. Daar op beoorloogden zy de Samiërs, maar zonder iets uit te rechten. Ondertusschen wierdt *Polycrates* van *Orves*, een Persiaan, met list vervolgt en gedood. Hy wierdt opgevolgt door zynen hofmeester *Meandrius*, welke door *Oran*, een Persiaan, op 't bevel van Darius, wierdt van den troon gestoten, en in wiens plaats *Syleson*, broeder van Polycrates, de regering wierdt toevertrouwt. Na des zelfs doodt volgde hem op den troon *Æaces*; maar hy wierdt van *Aristagoras*, den Milesiër, wederom verdreven, als die toenmaals alle Iönische steden tegen de Persen ophitste en ten oorlog aanspoorde. Dus is Samos van nieuw een vrye staat geworden, en vereenigde zich met de Iönische steden in den gemelden oorlog Na de doodt van Aristagoras, en na dat Dionysius van Phocea het krygsbestier in handen hadt genomen, zetten de veldheeren van Samos, op 't aanraden van Æaces, hunnen vorst af, en verlieten de overige der geallieërden in een met de Pheniciërs gehouden zeegevecht, welke door Darius mede in dezen oorlog wierden ingewikkelt. Alle overige volkeren volgden hun voorbeeldt, en weken met hen, behalven de inwoners van Chios, die met 6 galeien een hardnekkig gevecht hielden, tot dat zy hunne manschap meest verloren hadden, en dus genoodzaakt waren zich aan hen over te geven. Naderhandt is Miletus verovert, jammerlyk verwoest en afgebrand. De Samiërs, welke het zelve lot vreesden, en inzonderheit Æaces meer dan de Persianen, herbergden de vluchtelingen van Miletus, trokken met hen naar Sancta, in Sicilië, en bouwden aldaar Messina. Chius, Lesbos en Tenedos wierden in het naastvolgende jaar door de Persianen en de Pheniciërs verovert en verwoest. Dus raakte Iönië, in Asië, onder het Persische ryk, tot dat Xerxes uit Griekenlandt verdreven, en Macedonius nevens zyn gehele leger verslagen, en genoodzaakt wierdt naar Asië te keren. Deze nederlaag der Iönische vloot gebeurde in het eerste jaar der LXXI Olympiade, of in het jaar der wereldt 3454. De Iönische steden bleven in deze dienstbaarheit omtrent 17 jaren. Na verloop van 37 jaren rees 'er twist tusschen de steden Samos en Miletus wegens Priene, eene stadt aan de rivier Meander. De Milesiërs wierden verslagen, en riepen de Atheniënzen te hulp. Daar op bedwongen beide deze volkeren de Samiërs, en veranderden hunne regering, welke tot nu toe Aristokratisch was geweest, in eene Demokratische, zonden ook 80 der voornaamste burgers van Samos als gyselaars naar Lemnos; maar in die stadt zelve bragten zy eene bezetting om de burgers te beteugelen. Dit gebeurde 9 jaren voor den Peloponneeschen oorlog, omtrent het jaar der wereldt 3510. Na dezen waren de Samiërs gedurende 29 jaren bondgenoten der Atheniënzen Maar in het 20 jaar van den zelven oorlog, na dat de Atheniënzen in Sicilië verslagen waren, besloten de aanzienlykste inwoners van Samos, als tegen de door de Atheniënzen onder hen opgerechte Democratie morrende, zodanige regeringsform te veranderen. Het volk daar van eenigermaten verwittigt, versloegen zy met hulpe der Atheniënsische bezetting, en der toenmaals in de haven leggende drie galeien 200 man van de zamenzweerders, en banden 300 van de zelve uit de stadt. Hier op stelden die van Athene door een openbaar raadsbesluit de Samiërs in volkome vryheit. Na dezen oorloogden de Atheniënzen en Lacedemoniërs meest ter zee op de kusten van Asië, wanneer Samos de haven was, werwaarts die van Athene altydt weken om veilig te zyn. Eindelyk vervielen de staatszaken der Atheniënzen zodanig binnens lands, dat men de Demokratische regering afschafte, en eene Oligarchie in des zelfs plaats aanstelde, welke echter velen niet konden dulden. De zelve weken daar op naar Samos, welke plaats daar door een ander Athene wierdt, zo ten opzichte van volk, als van regeringswyze. Na dat Athene geheel verovert was, kwam Lysander met eene vloot voor Samos, en veroverde die stadt zonder eenigen tegenstandt in den jare der wereldt 3547. Men gaf den burgeren alleen de vryheit met hunne klederen te vertrekken; al het overige wierdt hen ontnomen, en de plaats, nevens de regering, in handen der gebannene Samiërs gestelt, welke een Raadt, bestaande uit 10 personen, oprechtten. Omtrent 10 jaren daar na behaalde Conon de overwinning in een zeegevecht over de Lacedemonische vloot digt by Gnidus, waar door de Atheniënzen van nieuw meester van de zee wierden, en Samos wederom met dezen Staat in een verbondt tradt. Na verloop van 4 jaren verbondt zich Samos met de Lacedemoniërs en met die van Rhodus; want zy hieldt altoos de party van den sterksten. Tyranes, een Spaansch bevelhebber, veroverde deze stadt, waar op zy wederom door Timotheus, Conons zone, door middel van eene machtige vloot verlost wierdt. Men vindt sedert van deze stadt in de geschiedenissen niet meer gewaagt, zo dat zy mogelyk is vervallen, te weten toen ze in handen der Romeinen geraakte. Keizer Augustus vergunde haar naar hare eigene wetten te leven. Strabo bericht, dat in zynen tydt zo vele inwoners dit eilandt bewoonden, dat zy besloten eenige volkplantingen naar Karië te zenden, welke landstreek toenmaals weinig bevolkt was. *Strabo l. III. Herodot. l. III Cellarii Geogr. antiq.*

SAMOSATE, de hoofdstadt in Comagena, eene provincie van Syrië, thans onder den naam van *Scemsar* bekend. Zy was oudtyds een zeer vermaarde en aanzienlyke plaats, hebbende een bisschoppelyken setel, onder den aartsbisschop van Edessa behorende. Hier was de vermaarde *Lucianus*, als mede *Paulus van Samosate* geboren. Deze stadt legt op de grenzen van Mesopotamië, 40 mylen ten Oosten van Edessa, en 70 ten Noorden van Zengma.

SAMOSVIWAR, een slot in het Zevenbergsche graafschap Coloswar, of Clausenburg, leggende in de landstreek, alwaar de rivier Samos zich met de Bistritz vereenigt.

SAMOTHES, of DIS, welken eenigen voor *Mesech*, den zone Japheths, houden, was, gelyk men zegt, de eerste koning der Galliërs, van wien de Gallische priesters *Samothei* genaamt wierden. *Cæsar l. VI. de Bello Gallico. Du Pleix Memoires des Gaules l. II. ch. 2.*

SAMOTHRACIE, thans SAMANDRACHI genaamt, een eilandt in den Archipel, naar de kust van Europa, omtrent 3 mylen van Romanië, heeft ten Zuiden het eilandt Lemnos, thans Stalimene genaamt. Oudtyds was hier eene aanzienelyke stadt, welke op een berg in het Oosten lag; maar nu is hier slechts een dorp. Dit eilandt heeft verscheide bekwame havens en een groten overvloedt van honing en steenbokken. Het zelve beslaat omtrent 20 mylen in de lengte en breedte, legt 15 mylen van den uitgang der rivier Hebrus, en 20 mylen ten Zuiden van de Thracische kust, en is slecht bevolkt. Des zelfs inwoners worden *Samothraciërs* genaamt. *Baudrand.*

SAMSEA, of SAMCHE, eene provincie in het Zuiden van Georgië, naar den kant van Armenië, heeft ten Westen Curia, ten Noorden Imeritia, en ten Oosten Gaguesia. De inwoners van dit landt hebben hunne eigene vorsten, doch staan onder de bescherming van den Sultan. Hier is geen stadt, die eenigzins merkwaardig is. *Baudrand.*

SAMSOE, in het Latyn *Samsoa*, of *Samus Danica*, een Deensch eilandt in de Oostzee, tusschen Jutlandt en Zeelandt. Het zelve is wel klein, maar vermakelyk en vruchtbaar. Koning Christiaan de V maakte het tot een graafschap voor zyne meesteresse Sophia Amalia de Mothe. *Baudrand.*

SAMSON, rechter van Gods volk. Zie SIMSON.

SAMUEL, een groot propheet en rechter van het Israëlitische volk, was de zoon van Elkana, een Leviet, en van Hanna, welke dezen zoon door hare gebeden van Godt hadt verkregen. Hy moest op Gods bevel den hogepriester Eli den toorn Gods aankondigen, vermits hy zyne zonen niet bestrafte, en hunne boosheit hen niet voor oogen stelde. Naderhandt wierdt hy zelf rechter over Israël, en verkreeg door zyne gebeden voor Israël eene grote zege op de Philistynen. Wanneer de Israëliten een koning begeerden, moest hy op Gods bevel Saul zalven, en na dat de zelve om zyne zonden en boosheit verworpen wierdt, zalfde hy David. *I Sam. I, 11. enz. Jozeph. Joodsche Oudh. VI, 11. enz. Sulpitius Sever. Hist. Sacra l. I. c. 56, 59, 60. Euseb. Præparat. Evangel. l. IX. c. 4.*

SAMUEL, vorst der Bulgaren, won een veldslag tegen den keizer Basilius, maar wierdt naderhandt door hem verslagen, wanneer 15000 man van zyne troepen wierden gevangen genomen, welke men de oogen uitstak, behalven een hoofdman, dien men een oog liet behouden, op dat hy de overige wederom in hun landt kon brengen. Dit afschuwelyk doen trok zich Samuel zo aan, dat hy weinige dagen daar na overleedt. *Zonaras in Anthrop. l. XXIII. Volaterr.*

SAMUEL, een Jood van Marokko in de II eeuw, liet zich dopen, en schreef in de Arabische tale aan Rabbi Isaak een brief aangaande de komste van den Messias, bewerende, dat de zelve reets geschied was, en dat de Joden dit uit boosheit en verstoktheit des herten niet wilden geloven. Dezen brief vertaalde een Dominikaner monnik in het Latyn, en is naderhandt in verscheide talen overgezet, wordende ook in de Boekzaal der Vaderen (*Tom. XVIII, p.* 519) gevonden. Hoornbeek zegt, dat deze brief verdicht is, en dat hy te Utrecht, op eene gansch andere wyze opgestelt, gevonden wordt. *Bellarminus de Script. Eccles. Hoornbeek in Prolegom. ad lib. de convert. Jud. sect.* 5. *Cave Hist. Litt. Script. Eccles. P. I. p.* 431.

SAN, in het Latyn *Sanus*, eene rivier in Polen, welke op het Carpatische gebergte, digt by de Hungarische grenzen ontspringt, door Zwart Reussen loopt, de steden Premislau en Jarislau bewatert, door opper-Polen vloeit, en omtrent Sandomir in de Weichsel valt. Digt by deze rivier wierdt de koning van Zweden Gustaaf Adolph van de Duitschers en Polen eenige weken ingesloten. *Baudrand.*

SANAA, van ouds *Osal* genaamt, de hoofdstadt van Gelukkig Arabië, legt, gelyk als Damascus, tusschen louter bergen in een zeer getemperde lucht, 50 mylen van Mekka ten Oosten van de Rode zee. Zy is ryk en wel bevolkt, zynde ook de oudste en grootste stadt in Arabië, en vol inwoners.

SANCERRE, in het Latyn *Sancerra*, *Sacrum Cereris*, ook *Sacro-Cæsarianum*, eene stadt in het Fransche landschap Berry, zynde gelegen op een hogen en steilen berg. Zes honderd schreden daar van daan vloeit de rivier de Loire, hebbende rondom zeer vruchtbare landeryen en voortreffelyke wynbergen. Schoon deze stadt, noch het daar toe behorende slot, anders dan wegens hare gelegenheit aanmerkelyk zyn, hielden echter die van den Hervormden Godsdienst eerst in het jaar 1569 een beleg van 5 weken, en na den Paryschen moordt een nog veel harder en zeer merkwaardig beleg in deze stadt uit. Den 3 January des jaars 1573 rukte La Châtre met een tamelyk leger voor deze plaats, en benaauwde de zelve eenige weken lang krachtig: doch hy wierdt door de belegerden met groot verlies afgeslagen, wanneer onder anderen die van het huis van Wintzer, welke in de stadt waren geweken, met hunne slingers zich zo dapper verweerden, dat men sedert de genen, die de slinger in Vrankryk gebruikten, *des arquebuses de Sancerre* noemde. Daar op veranderde hy het beleg in eene insluiting, om deze plaats, welke van mondkost slecht voorzien was, door honger tot de overgave te dwingen. De zelve nam ook in het kort zodanig de overhandt, dat de inwoners, na dat zy alle gewone levensmiddelen hadden verteert, muilesels, paarden, honden, katten en muizen opaten, en eindelyk zelfs allerlei peltwerk en leêre dingen, papier, stroo, oude horens, en half verrotte beenderen, ja de onnatuurlykste dingen, om hun leven te behouden. Hier door stierven dagelyks vele menschen, en de ellende wierdt zo groot, dat de zelve van zommige schryvers al zo groot als die te Jeruzalem gehouden wordt. Onder anderen vondt men zekere ouders welke zich niet ontzagen het vleesch van hare door honger gestorvene dochter op te eeten. Echter wilden de belegerden liever alle met malkander sneuvelen, dan zich aan La Châtre overgeven. Eindelyk verwierven zy door bemiddeling der Poolsche gezanten, welke toen in Vrankryk waren om aan Henrik van Anjou, broeder van Karel den IX, de Poolsche kroon aan te bieden, dat zy in de maandt July des jaars 1573 een tamelyk goede kapitulatie verkregen. Ondertusschen wierdt niet lang na deze overgave de stadt, die toenmaals den graven van Bueil in eigendom toebehoorde, in het geheel geslecht. *Thuanus Hist. lib. XLV, LIII, LV, LVI. Mezeray Histoire de France Tom. III. pag.* 270, 276, 286. *Jean de Lery Hist. du siege de Sancerre.*

SANCERRE, (LODEWYK VAN) ridder en heer van Charenton, Bomez, Condé en Luson, maakte zich by Karel den V, koning van Vrankryk, zeer bemind door zyne krygsdiensten, welke hem vervolgens in den jare 1369 maarschalk van Vrankryk maakte. Hy ondersteunde du Guesclin in het veroveren van Guiënne, en wierdt in het jaar 1381 generaal over het koninklyke leger in het gemelde landt om de Engelschen te keer te gaan. Hy voerde ook nevens den heere van Clisson in het jaar 1382, in den veldslag by Rozebeek, het bevel over de voortroepen van het Fransche leger tegen de Vlamingen. Hy keerde na dezen naar Guiënne, en wederstondt de Engelschen in de jaren 1383 en 1385. Na de doodt des graven van Eu wierdt hy konnestabel van Vrankryk gemaakt. Hy stierf in den jare 1402, in den ouderdom van 60 jaren. *Godefroi. P. Anselme.*

SANCHEZ, of SANCTIUS, (CASPAR) was in het jaar 1554 in Spanje, niet verre van Madrid, geboren, en wierdt in den ouderdom van 17 jaren een Jesuït, waar na hy rector in verscheide scholen en collegiën is geweest. Na dat hy gedurende den tydt van 30 jaren de beginselen der vrye wetenschappen hadt geleeraart, wierdt hy hoogleeraar in de H. Godgeleerdheit in 't collegie van Alkala de Henares, en van daar in de zelve waardigheit naar Madrid beroepen: doch hy stierf aldaar weinig weken na zyne aankomst, in den ouderdom van 75 jaren, nalatende den roem van eene grote geleerdheit en vroomheit. Hy maakte vele aantekeningen over de H. Schrift, welke van de geleerden zeer hoog geacht worden.

Behalven dezen Caspar Sanchez zyn 'er nog twee Spaansche Jesuïten van den zelven naam geweest, welke van verscheide schryvers onder malkander vermengt worden. De een voerde den toenaam van *Granatensis*, en is in het jaar 1591 te Toledo overleden; de andere, die in goedt Latyn schreef *Thesaurus Missæ, it. Phrasium Ciceroniarum*, voerde den bynaam van *Navarrus*, en stierf te Madrid in den jare 1609. *Alegambe Bibl. S. J. p.* 152. *Sotwel Bibl. p.* 281. *Nicol. Anton. Bibl. Hisp. Script. Tom. II, p.* 407 *seq.*

SANCHEZ, (FRANCISCUS) geboren in een steedtje in Estremadura gelegen, las Brozas genaamt, waar van hy den bynaam van *Brocensis* kreeg, was een der geleerdste mannen in Spanje in het einde van de XVI eeuwe. Hy woonde te Salamanka, alwaar hy de redeneerkunst, nevens de Grieksche en Latynsche talen met veel toeloop leeraarde. Lipsius, Scioppius en vele andere geleerde mannen spreken zeer veel tot zynen roem. Hy verkreeg den grootsten lof door het maken van zyne *Minerva, sive de causis linguæ Latinæ*, welke verscheide malen met de aanmerkingen van *Scioppius* en *Perizonius* is uitgegeven. Zyne overige schriften zyn: *Institutiones Grammaticæ Latinæ*; *Grammatica Græca*; *De partibus orationis*; *De arte dicendi*; *De interpretandis autoribus*; *Paradoxa*; *Organum Dialecticum*; *De Porphyrii aliorumque erroribus in Dialectica*; *In Alciati Emblemata*; *Notæ in Virgilium, Horatium, Persium*, enz. In den jare 1600, wanneer hy *Epictetus* in de Spaansche tale uitgaf, was hy oud 77 jaren. *Anton. Bibl.*

SANCHEZ, (FRANCISCUS) hoogleeraar in de geneeskunde te Thoulouze, was geboren te Braga, in Portugal, en wierdt gedurende zyne minderjarigheit door zynen vader, een verstandig arts, naar Bourges gebragt. Hy reisde naar Italië, en bleef eenigen tydt te Rome, van waar hy weder naar Vrankryk keerde, en zyne oeffeningen te Montpellier voortzette, daar hy het meesterschap in de geneeskunst in zyn vier en twintigste jaar ontfing. De Religie-oorlog dwong hem uit die stadt naar Thoulouze te vertrekken, daar hy vyf en twintig jaren in de wysbegeerte, en elf jaren in de geneeskunde onderwees. Hy stierf over de zeventig jaren oud zynde. Men kan zyn leven aan het hoofdt zyner werken zien. De schryver van dat leven, *Raimond Delassus* genaamt, was zyn leerling geweest. De meeste schriften van Sanchez raken de geneeskunde. Zy wierden te Toulon gedrukt in 't jaar 1636 in quarto. Men voegde daar vier verhandelingen van de wysbegeerte by, die te Rotterdam in 't jaar 1649 in duodecimo wierden uitgegeven. De verhandeling, onder den tytel: *Quod nihil scitur*, vertoont zeer verstandig en behendig de ydelheit van het geen men kunst, letteroeffeningen, en boeken noemt. Zy kwam in 't licht voor alle de andere werken van dezen schryver, want men vindt by Barthius, *in Statium Tom. I, pag.* 447, dat in Duitschlandt in 't jaar 1618 twee verhandelingen zyn herdrukt, de eene van *Maturinus Simonius*, een Italiaansch Doctor, *De litteris pereuntibus* (van 't verval der studiën); de andere van Franciscus Sanchez, een Spaansch Doctor, *Quod nihil scitur.* Sanchez verstondt ook de landmeetkunde, en maakte *Clavius* vele tegenwerpingen, op welke hy beweerde dat deze Jesuït niet wel hadt geantwoord. Hy was een groot Pyrrhonist, en wordt zeer geroemt in de *Patiniana*, waar men in vinden zal, dat hy van Joodsche ouders geboren, en 70 jaren oud was toen hy in 't jaar 1632 te Thoulouze stierf. *Bayle Dict. Crit.*

SANCHEZ, (THOMAS) een Spaansch Jesuït, geboren te Cordua in 't jaar 1551, tradt in het genootschap der Jesuïten in 't jaar 1567. Zyne strenge levenswyze, zyne soberheit, zyne ligchaams dodingen, zyne gedurige letteroeffeningen, en zyne kuischheit zyn zo vele wonderen, indien het waar is, 't geen Alegambe en Sotuel daar van verhalen. Hy stierf te Granade den 19 May des jaars 1610, daar hy ook deftig ter aarde wierdt gebragt. Aan zyne geleerdheit wordt niet getwyfelt; hy heeft daar blyken van gegeven in 't grote boek, te Genua in 't jaar 1592 gedrukt, en de vier boeken, na zyne doodt in folio uitgekomen. Het eerste boek handelt van het huwelyk. Men wil, dat paus Clemens de VIII verklaart heeft, dat nooit iemandt dit Sakrament der Roomsche kerke met meerder naarstigheit onderzocht, en naauwkeuriger alle de tegenwerpingen, welke daar tegen ingebragt worden, wederlegt heeft dan deze Sanchez. Maar onder alle de loftuitingen, die men hem daar omtrent geeft, is 'er geen een, die meer tot zyne eer strekt, dan de naauwkeurigheit, welke hy in zyne aanhalingen heeft waargenomen; eene zaak veel seldzamer dan men wel meent. Het was te wenschen, dat het werk, te Genua uitgekomen, en naderhandt in verscheide steden herdrukt, zo vele bewyzen van zyn oordeel, als van zynen geest en verstandt gaf; want de roekeloosheit, met welke hy daar in eene grote menigte van vuile vragen verklaart, kan grote wanorder veroorzaken. Men heeft daar zeer over geklaagt; en al wat men tot zyne verdediging gezegt heeft is te zwak. Echter zyn 'er velen, die over de gevallen van het gewisse schryven, welke alle dagen diergelyke vuiligheden in 't licht geven, gelyk men van ouds heeft gedaan. Wat schandelyke zaak, dat de hovelingen, die hun hoofdt met zulke vertellingen vol hadden, als een Woordenboek van de zelve te horen aanhalen de *Summa van Benedictus*, een Kapucyner monnik, die zeer wel over allerhande zonden heeft geschreven, en daar door getoont, dat hy veel gelezen, en ook veel ondervonden hadt. Dit werk van Benedictus is in 't Fransch overgezet en gedrukt te Lion in 't jaar 1584, en te Parys 1602, dat men wel mogt gelaten hebben. *Bayle Dict. Crit.*

SANCHIAN, in het Latyn *Sancianum*, een Chineesch eilandt op de kust van de provincie Quantung, alwaar Franciscus de Xavier in den jare 1552 overleedt. Het zelve legt in het midden tusschen Mocha, een beroemde koopstadt, en het eilandt Euan, omtrent 18 mylen van de eerstgemelde plaats.

SANCHO, koning van Leon en Asturië, was de opvolger van zynen broeder Ordonno in den jare 956. Hy wierdt *de Vette* bygenaamt, om dat hy zo vet was, dat hy niets kon doen. Om deze reden moest hy den stilstandt der wapenen met Abderamus, koning van Cordoua, vernieuwen, in welke stadt hy kwam

om

om eenige geneesheeren raadt te plegen, die hem geneesmiddelen gaven, waar door hy zyne onmatige vettigheit kwyd raakte. Ondertusschen wierden zyne onderdanen oproerig, en stelden Ordonno, zoon van Alphonsus den IV, bygenaamt de Monnik, op den troon. Doch Sancho versloeg zyn leger, als mede de Moren, welke hem in zyne hoofdstadt zochten aan te tasten. Hebbende dus den oproer gestilt, en den belhamel op vrye voeten gestelt, wierdt hy kort daar na in den jare 967 van hem, dien hy het leven hadt geschonken, met een vergiftigen appel van kant geholpen. *Turquet. Mariana Histor. Hispan.*

SANCHO de I, koning van Castilië; was ook koning van Navarre, en in 't byzonder ten opzichte van het laatste koninkryk de III van dien naam, en *de Grote* bygenaamt. Ferdinand de I volgde hem op in het koninkryk van Castilië, en was vader van Sancho den II, die omtrent zeven jaren regeerde. Hy was de broeder van Garçias, koning van Gallicië, en van Alphonsus, koning van Leon. Sancho stiet den eersten van den troon, en dwong den tweden in een klooster te gaan; doch hy zelf wierdt in den jare 1072 in het beleg van de stadt Zamora gedood. Sancho de III, zoon van Alphonsus den Goeden, was zyn opvolger in het jaar 1157, en regeerde maar een jaar en elf dagen. Sancho de IV hadt Alphonsus den X, koning van Leon en Castilië, tot vader, maar voerde een zo hevigen oorlog tegen hem, dat paus Martinus de IV hem deswegen in den ban deedt. Hy ontweldigde het koninkryk zynen twee neven, Alphonsus en Ferdinand, welke zonen waren van zynen oudsten broeder Ferdinand, en van Blanche van Vrankryk, dochter van St. Lodewyk. Sancho regeerde alleen van het jaar 1284, wierdt de *Dappere* bygenaamt, en stierf in den jare 1295, nalatende *Ferdinand*, zynen opvolger. *Mariana.*

SANCHO, de eerste van dien naam, koning van Navarre, *Garçias* bygenaamt, was de zoon van Garçias Junigo. Hy hadt twee gemalinnen de eene na de andere. By de laatste, Tuta genaamt, verwekte hy *Garçias*, welke hem in het jaar 905 in de regering volgde, zynde vader van *Sancho* den II, bygenaamd *Abarca*. Zie GARÇIAS.

SANCHO de III, bygenaamt *de Grote*, volgde zynen vader Garçias den III in de regering. Hy was een deugdzaam vorst, en maakte zich zeer vermaard door zyne dapperheit. Hy trouwde met Nunna, oudste dochter van Sancho Garçias, grave van Castilië. Deze bragt hem het gemelde landt toe, en baarde hem een zoon, met name *Garçias*, die zyn opvolger was in het koninkryk van Navarre; een tweden zoon, *Ferdinand* genaamt, die koning van Castilië wierdt, en *Gonzalvo*, of *Gonzalez*, koning van Sobrarbie en Ripagorza. Don Ramiro, zyn natuurlyke zoon, kreeg het koninkryk van Arragon. Sancho wierdt wegens zyn goed geluk en ongemene dapperheit *de Grote* bygenaamt, en noemde zich vorst van Spanje. Beremond, koning van Leon, getrouwt met de jongste zuster van Nunna, zocht hem zyn recht op Castilië te betwisten, maar wierdt verslagen, en moest een gedeelte van zyne heerlykheden missen, welke Ferdinand, Sancho's zoon, bezat, die met Beremonds zuster getrouwt was. Hy wierdt vermoord toen hy in den jare 1034, als een gemeen man, te voet naar Oviedo ging. Garçias de IV, zyn zoon, koning van Navarre, was vader van Sancho den IV, die in den jare 1054 begon te regeren, maar van zynen neef Sancho den V, zoon van Ramirus den I, koning van Arragon, in het jaar 1074 van den troon gestoten wierdt; hoewel anderen zeggen, dat dit zyn eigen broeder deedt, welke hem in den veldslag doodde, en dat Sancho Ramiro voogdt van zyne zonen is geweest. Dit is zeker, dat deze laatste koning van Arragon en Navarre was, welken in de regering opvolgden zyne broeders Alphonsus en Ramirus, bygenaamd de Monnik, vermits hy uit de abdy St. Pons wierdt gehaalt. Sancho is in het beleg van Huesca gesneuvelt in het jaar 1094. Het gebeurde ondertusschen, dat Garçias, zoon van Ramirus van Monson, en neef van Ramirus van Calahorra, broeder van Sancho den IV, Navarre in den jare 1134 wederom veroverde. Deze heer viel op de jagt van het paardt dood ter aarde, en wierdt opgevolgt in de regering van Sancho den Wyzen in den jare 1150. Hy voerde verscheide oorlogen met zyne naburen, regeerde 43 jaren, en stierf te Pampelona den 27 Juny des jaars 1194. Sancho de VII, bygenaamt *de Sterke*, zyn zoon en erfprins, wierdt afgezet, en in de gevangenis geworpen, in welke hy in het jaar 1234 stierf. *Berengaria*, eene zyner zusteren, trouwde met Richard den I, koning van Engelandt, bygenaamt Leeuwenhert, doch baarde hem gene kinderen. Zyne jongste dochter *Blanche* trouwde met Theobald den V, grave van Champagne, en baarde *Theobald* den V, koning van Navarre, volgens de Chronologie anders *Sancho* de VII. *Gabriel Chapius. Favin & Turquet Histoire de Navarr. De Marca Hist. de Bearn.*

SANCHO de I, zoon en opvolger van den eersten koning van Portugal, Alphonsus den II, in den jare 1185. Hy hadt grote onlusten met den paus wegens de jaarlyksche schatting, welke zyn vader aan den zelven belooft hadt; ook met den bisschop van Porto rakende de landen, welke in des zelfs kerkelyk rechtsgebiedt lagen, trachtende allezins over hem te heerschen. Hy ontweldigde den Moren in het jaar 1189 de stadt Sylves in Algarbe, en stierf in den jare 1211. *Baluzii Epistola Innocentii III Tom. I. p.* 254. *Tom. II. p.* 449 enz. *Rodericus Tolet. Hist. Hispan. l. VII. c.* 6. *p.* 115. en andere schryvers van zynen tydt, door *Pagi in Crit. ad Baronium, Tom. IV, pag.* 688, bygebragt.

SANCHO de II, bygenaamd *Capellus*, of *Cucullus*, om dat hy wegens zekere belofte, in zyne kindschheit gedaan, een monniksgewaadt droeg, was de zoon en opvolger van koning Alphonsus den II, en hadt zo grote onlusten met den paus, even als zyn vader, dat de zelve hem niet alleen in den ban deedt, maar ook met bystandt der geestelykheit van den lande van den troon stiet, stellende zynen broeder *Alphonsus*, graaf van Boulogne, in zyne plaats; maar deze wilde niet den tytel van koning, maar slechts dien van regent aannemen. Sancho hadt echter nog vele aanhangers; ook stondt hem de infant van Castilië by, en de paus zondt afgezanten om de zaak by te leggen. Maar Sancho stierf ondertusschen in den jare 1246. Zommigen willen, dat hy zich door zyne gemalinne Mencia, die van geringe afkomst was, by de onderdanen in haat hadt gebragt; doch anderen beweeren, dat Mencia nooit zyne gemalin is geweest. Ondertusschen wilde de opperbevelhebber van Coïmbra, niettegenstaande Sancho overleden was, de vesting niet inruimen alvorens hy het dode lyk van zynen heer zelve gezien hadt, waarom hy ook een reis naar Castilië deedt, en toen Alphonsus den III eerst voor koning erkende, het welk als een voorbeeldt van zonderlinge getrouwheit kan aangemerkt worden. *Faria Epitome p.* 198. *Vasconcellus p.* 61. *Raynaldus in Cont. Baron. Tom. XIII. p.* 517. *& Lobkowitz Philipp. Prud. p.* 196. *Brandaun Monarch. Lusitan. Neufville Hist. de Portugal Tom. I. p.* 127.

SANCHONIATHON, een geschiedschryver in Phenicië, leefde in den zelven tydt, gelyk men wil, met Gideon, den rechter in Israël. Hy vervaardigde 9 boeken, welke de oude Godgeleerdheit en Historie der Pheniciaansche oudheden behelsden, en onder keizer Adrianus in het Grieksch vertaalt zyn. De inhoudt van deze boeken wierdt uit de registers en hieroglyphische opschriften, welke men in de Pheniciaansche en Egyptische tempelen vondt, getrokken. Wy hebben nog eenige brokken daar van in Porphyrius boek *De abstinentia à carne*, en in dat van Eusebius *De Preparatione Evangelica*. Doch gelyk velen dezen Sanchoniathon voor een verzierden naam houden, dus merken zy ook zyne Historie aan als een werk, dat door *Philo Biblius*, den gewaanden vertaalder van het zelve, is opgestelt. Henrik Dodwel houdt staande, dat deze Philo Biblius en Henricus Philo een persoon zyn geweest, en daarom deze Geschiedenis verzonnen, om daar door het werk van Jozephus tegen Appion te wederleggen. *Euseb. Præpar. Evang. l. I & X. Theodoretus de Curation. Græc. affect. lib. II. Vossius de Hist. Græc. lib. I. Van Dalen & Dodwell. in Differt. de Sanchoniathon. Fabricius Bibl. Græc. l. I. c.* 28.

SANCROFT, (WILLEM) aartsbisschop van Kantelberg, wierdt geboren te Fretchingfield, in Suffolk, in den jare 1616, en verkreeg eerst door zyne verdiensten de waardigheit van deken van de S. Pauluskerk te Londen, maar eindelyk om zyne zachtzinnigheit, en door toedoen van den hertog van Jork, die van aartsbisschop van Kantelberg, wordende in dit ampt den 27 January des jaars 1677 bevestigt. Wanneer de gemelde hertog in het jaar 1685 onder den naam van Jacobus den II den koninklyken troon beklom, voornemens met geweldt den R. Katholyken Godsdienst in zyne ryken weder in te voeren, betoonde Sancroft op alle wyze zyn misnoegen daar over, inzonderheit wanneer hy in den jare 1686 weigerde een lidt der zogenaamde geestelyke bezending te zyn, en in het jaar 1688 een addres opstelde, waar in hy, nevens zes bisschoppen, den koning verzochten, hem en zyne medebroeders het afkondigen der gewetensvryheit te vergen. Om deze laatste reden liet hem Jacobus de II teffens met de zes andere bisschoppen den 18 July des gemelden jaars in den Tour van Londen in verzekering brengen. Maar acht dagen daar na wierden zy onder borgtocht ontslagen, en na verloop van 14 dagen weder op vrye voeten gestelt. Hoewel hy met de regering van Jacobus den II niet te vrede was, wilde hy nochtans, na des zelfs verstoting, Willem den III niet voor rechtmatigen koning erkennen, en weigerde daarenboven Doctor Gilbert Burnet, die door hem tot bisschop van Salisbury was aangestelt, niet anders dan door gemachtigden te bevestigen. Deze ongehoorzaamheit en weigering van den eedt van getrouwheit te doen zag Willem de III door de vingeren tot het jaar 1691, wanneer den 16 May Johan Tillotson in zyn plaats tot aartsbisschop van Kantelberg wierdt aangestelt. Hy onthieldt zich gedurende zynen overigen levenstydt in zyne geboorteplaats Fretchingfield, en stierf aldaar den 24 November des jaars 1693, wordende volgens zyn uitdrukkelyk bevel op het kerkhof aldaar begraven. *The compleat History of England Vol. III. Heylyn's help to English History.*

SANDÆUS. (MAXIMILIAAN) Zie SANDEN. (MAXIMILIAAN VAN DEN)

SANDAU, eene stadt, met een daar onder leggend ambacht, in het hertogdom Maagdenburg, een myl van Havelberg gelegen. Zy is in den jare 1695 geheel afgebrand, maar naderhandt veel beter weder opgebouwt. *Tromsd.*

SANDBACH, of SANBICH, eene tamelyke stadt in de Engelsche provincie Cheshire, 125 Engelsche mylen van Londen gelegen, en onder anderen wegens haar goed bier vermaard.

SANDE, (FREDERIK VAN DEN) een Nederlandsch rechtsgeleerde, een Gelderschman van geboorte, was eerst burgermeester te Aarnhem, en naderhandt Raadsheer en Fiskaal van Gelder en Zutphen. Hy heeft verscheide gezantschappen aan den hertog van Brunswyk en verscheide Hanzeesteden bekleed, en is eindelyk een lidt van de Staten Generaal in den Hage geweest, alwaar hy ook in den jare 1617 is overleden, in den ouderdom van 40 jaren. Van zyne bekwaamheit in de rechtsgeleerdheit getuigt zyn *Commentarius in Geldriæ & Zutphaniæ Consuetudines feudales*, en zyn *Commentarius de effestucatione. Val. Andreas Bibl. Belg.*

SANDE, (JOHAN VAN DEN) broeder van den voorgaanden, mede

mede een treffelyk Rechtsgeleerde, de welke, na dat hy op verscheide akademiën, en voornamentlyk onder Petrus Heigius te Wittenberg hadt gestudeert, de rechten een tydlang te Franeker leeraarde. Hy wierdt in het jaar 1604 Raadt van 't hof provinciaal van Vrieslandt, welk ampt hy meer dan dertig jaren lang met roem bekleed heeft. Hy heeft geschreven: *Rerum in suprema Frisiorum curia judicatarum libri V*, en: *Nederlandsche Historie, dienende tot 't vervolg van Ev. van Reyd, van 't jaar* 1566 *tot* 1638, 't welk ook in 't Latyn is vertaalt. *Val. Andreas Bibl. Belg. Biblioth. des Auteurs de Droit par Simon Tom. I.*

SANDECZ, in het Latyn *Sandecum*, eene stadt en kastelny in klein-Polen, aan de rivier Dunajek, in het waywoodschap van Crakau, 10 mylen ten Zuiden van Crakau, en 8 mylen van Vieliska gelegen. Deze stadt paalt aan Hungarië, en aan het Karpatische gebergte, zynde eenigermaten versterkt.

SANDEN, (MAXIMILIAAN VAN DEN) of *Maxim. Sandaus*, was in het jaar 1578 te Amsterdam geboren, en nam den naam van *Van den Sanden*, of *Sandaus* aan, toen hy in den jare 1597 binnen Rome in de societeit der Jesuiten tradt. Hy wierdt te Saltsburg Doctor in de Godgeleerdheit, en hieldt aldaar vele jaren lessen over de *Summa* van *Thomas*. Naderhandt onthieldt hy zich tot zyn einde, te weten tot het jaar 1656, te Keulen aan den Rhyn, hebbende zo vele schriften vervaardigt als hy jaren bereikt hadt. Men vindt onder de zelve vele strydschriften tegen die van den Hervormden Godsdienst. *Sotwel Bibl. S. J.*

SANDENBURG, of SANDENBORG, gelegen in dat gedeelte van het sticht van Utrecht, dat het Overkwartier genaamt wordt, onder Neder-Langenbroek, is leenroerig aan de Domproostdy van Utrecht, en wierdt door de Ed. Mog. Heeren Staten van dat landschap plegtelyk voor een ridderhofstadt erkent den 15 February des jaars 1538. Het gemene gevoelen is, dat dit huis eertyds *Sande* genaamt, en door den stam van *van Sande* gesticht en bezeten is geweest. Hier van daan zou het wapen van dit huis nog heden wezen een schildt van azuur, bezet met drie arenden van goudt; hoedanig een wapen eertyds door die van het geslacht van van Sande gevoert wierdt. Naderhandt is het gekomen aan den stam van *van den Zyl*, uit welken *Jan van den Zyl* door den Domproost beleent is den 9 May des jaars 1391, die de belening overgegeven heeft ten behoeve van *Gerrit van Ecke* omtrent het jaar 1399, gelyk deze weder ten behoeve van *Steven de Ridder* den 13 May des jaars 1401. Na hem wierdt beleent *Daam de Ridder* des daags na Pontiaansdag in het jaar 1403, die het ter zelver tydt weder afstondt ten voordeele van *Gysbert de Ridder*. Hem volgde *Henrik de Ridder van Sandenburg*, vermoedelyk zyn zoon, beleent den 8 Maart des jaars 1425, door wiens doodt het gekomen is op *Antonia de Ridder van Sandenburg*, zyne dochter, den 16 July des jaars 1491. Zy was getrouwt met Floris van Pallaas, een zoon van Huibert van Pallaas en Haze, of Hadewig van Lichtenberg, by welken zy wan een zoon, *Adriaan van Pallaas*, die zyne moeder na hare doodt opvolgde den 2 May des jaars 1510. Hy liet na een zoon, *Floris van Pallaas*, welke nog onmondig zynde, vermits het overlyden van zynen vader, de belening ontfing den 17 April des jaars 1531. Op hem volgde na zyn afsterven des zelfs onmondige zoon *Adriaan van Pallaas* den 20 May des jaars 1546, die zonder wettige nakomelingen gestorven is, en tot erfgenaam gehad heeft zyne zuster *Elzabe*, of *Elizabeth van Pallaas*, getrouwt met Dirk Borre van Amerongen, uit welk huwelyk voortgekomen is *Willem Borre van Amerongen*, die na het overlyden van zyne moeder beleent is den 25 October des jaars 1583. Na zyne doodt is hem zyn zoon *Koenraad Borre van Amerongen* opgevolgt den 1 October des jaars 1640, die de belening afgestaan heeft ten behoeve van zynen zone *Dirk Borre van Amerongen* den 22 October des jaars 1669. Deze heeft de bezitting van dit huis door de doodt ontruimt aan *Koenraad Trajectinus Borre van Amerongen*, zynen zone, die de belening bekwam den 18 Maart des jaars 1704, en gestorven zynde opgevolgt wierdt door zyne zuster *Eleonora Sophia Borre van Amerongen* den 25 July des jaars 1711, die het nog heden (1730) bezit.

Wegens deze ridderhofstadt zyn de navolgende bezitters van Sandenburg in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht beschreven geweest, als: I. *Willem Borre van Amerongen* den 22 January des jaars 1606, overleden den 21 January des jaars 1640. II. *Koenraad Borre van Amerongen* den 16 February des jaars 1642, die het recht van beschryving vrywillig afstondt, en uit de vergadering der Heeren Edelen afscheidt genomen heeft den 27 October des jaars 1669. III. *Dirk Borre van Amerongen* den 27 October des jaars 1669, overleden den 7 April des jaars 1703, en eindelyk ten IV. *Koenraad Trajectinus Borre van Amerongen* den 14 November des jaars 1709, overleden den 10 Maart des jaars 1710.

SANDERSLEBEN, een kleine plaats in het vorstendom Anhalt, aan de rivier de Wipper, by de Mansveldsche grenzen gelegen, en tot de Dessauische linie behorende, daar de vorstinnen weduwen gemeenlyk hun verblyf houden.

SANDERUS, (ANTONIUS) neef van Johannes Sanderus, van wien hier na, was te Antwerpen geboren in den jare 1586, en studeerde te Oudenaarden, Douay en Loven. Hy maakte zich zeer vermaard door zyne bekwaamheit en door zyne naarstigheit. Zynde eenige jaren priester geweest van verscheide kerken, onder Gent behorende, poogde hy de genen, welke niet R. Katholyk waren, en voornamentlyk de Wederdopers, te bekeeren. Na verloop van tydt wierdt hy Domheer te Iperen, en vervolgens leeraar in de Godgeleerdheit by de kanunniken te Terouane. Men heeft van hem vele schriften in gebonde en ongebonde rede, als: *Flandria Illustrata*; *Elogia Cardinalium*; *S. De claris Antoniis*; *Hagiologium Flandriæ*; *De Scriptoribus Flandriæ*, *de Gandove*, enz. *Val. Andreas Bibl. Belg.*

SANDERUS, of SANDEUS, (FELINUS) een rechtsgeleerde van Ferrara, wierdt door paus Alexander den VI auditor van de Rota gemaakt. Zommigen zeggen, dat hy bisschop van Lucca is geweest. Hy leefde in den aanvang van de XVI eeuwe, en schreef aan gemelden paus een korten brief van de geschiedenisse des Arragoneeschen konings Alphonsus, de welke naderhandt door Marquardus Freherus in het licht is gegeven. *Bellarm. de Script. Eccles. Simler. Bibl. Gesn. Vossius de Hist. Latin. Cave.*

SANDERUS, (JOHANNES) geneesheer van keizer Karel den V, was van Gent geboortig, en zo wel wegens zyne geleerdheit, als Godvrucht in grote achting. Na dat zyne vrouw overleden was, wierdt hy kanunnik van S. Bavo. Hy heeft eenige boeken nagelaten.

SANDERUS, (NICOLAAS) een Engelschman, uit het graafschap Surrey, en uit het karspel van Winchester geboortig, wierdt hoogleeraar in de kanonyke Rechten in de akademie te Oxford. Naderhandt week hy uit het koninkryk uit spyt over den aanwasch van den Gereformeerden Godsdienst aldaar, en trok naar Rome, van waar hy met den kardinaal Hosius de kerkvergadering van Trente bywoonde, en naderhandt met den zelven naar Polen ging. Van daar wedergekeert zynde wierdt hy hoogleeraar in de Godgeleerdheit op de universiteit te Loven, alwaar hy zyn werk *De visibili monarchia ecclesiæ* in 8 boeken opstelde. Paus Pius de V ontboodt hem te Rome, en Gregorius de XIII zondt hem als zynen gezant naar Spanje, en voorts naar Ierlandt, alwaar hy den opstandt tegen de koninginne Elizabeth met allen yver aankweekte; doch wanneer alle zyne aangewende moeite te vergeefsch was, verloor hy daar door zyn verstandt, liep door bosschen en over bergen, en stierf eindelyk ellendig van honger in den jare 1583. Behalven het gemelde werk maakte hy nog eenige andere schriften, als: *Historia schismatis Anglicani*; *De clave David*; enz. en gaf de zelve in druk uit, uit welke alle zyn haat en verbitterd gemoedt tegen de Protestanten, en zyne onbepaalde onderwerping aan den stoel van Rome blykt. *Pitiscus de illustr. Angl. Script. Burnet Critique de l'Histoire des revolutions de Varillas. Val. Andreas in Fastis Lovaniensibus. Bayle Dict. Crit.*

SANDHAM, eene stadt in het Zuid-Oosten van het eilandt Wight, aan een baai van den zelven naam gelegen, en met een kasteel voorzien.

SANDHOLM, of SANDHAM, een klein eilandt in de Oostzee, alwaar een schans wierdt gemaakt, om daar door de vaart naar Stokholm, 20 mylen daar van daan leggende, te dekken.

SANDHORST, een lustslot in Oost-Vrieslandt digt by Aurik, waar van *Anna Juliana*, weduwe van den in 't jaar 1708 overleden vorst Christiaan Frederik van Oost-Vrieslandt, zich vrouw noemde. Hare eenige dochter *Sophia Antonetta Juliana*, geboren in het jaar 1707, noemde zich insgelyks freulin van Sandhorst.

SANDIUM, eene stadt in het Noorden van het eilandt Azzaheb, 15 mylen van Tua, en 66 Oostwaarts van Alexandria, omtrent de Zoutzee gelegen.

SANDIVOG, (STANISLAUS) graaf van Czarncow, was in het jaar 1526 geboren. Hy was een geleerd man, en wierdt referendarius van het koninkryk van Polen. Toen Henrik van Valois in het jaar 1574 te Warschau gekroont wierdt, deedt hy in den name der landboden de aanspraak aan den koning, dien hy ook, wanneer de zelve heimelyk uit Polen vertrok, nevens den bisschop van Uladislau, en anderen, volgde, en hem zocht te bewegen weder derwaarts te keren. In den jare 1575, by de verkiezing van een nieuwen koning, gaf hy zyne stem aan keizer Maximiliaan den II, hebbende hier in tot medestanders den aartsbisschop Jakob Uchansky van Gnezen, als mede die van het geslacht van Zborowsky, en meer anderen. Ook wierdt hy nevens den Palatyn van Syradië, Albert Lasky, en anderen afgezonden om den gemelden keizer van deze verkiezing te verwittigen. Doch het grootste gedeelte der Poolsche ryksstanden hadt Stephanus Bathory, uit Zevenbergen, tot koning verkozen, welke ook koning wierdt, inzonderheit om dat de keizer in den jare 1576 overleedt. In het jaar 1575 verklaarde hem de gemelde bisschop van Gnezen tot zynen medehelper, waar toe koning Henrik reets in het vorige jaar zyne toestemming gegeven hadt. Nademaal hy zich staande de regering van Stephanus buiten Polen onthieldt, ontnam men hem het ampt van referendarius, als mede de waardigheit van medehelper (*Coadjutor*); want na de doodt van Uchansky, voorgevallen in het jaar 1580, is de bisschop van Uladislau aartsbisschop geworden: doch Sandivog wilde die onder het aartssticht behorende stadt Znena, welke hy reets by het leven van den vorigen bisschop hadt in bezit genomen, niet weder afstaan, waarom hem de koning op den ryksdag liet dagvaarden. Hy verscheen 'er wel; maar vermits men hem niet ordentelyk hadt laten roepen, baarde hy met zyne aanhangers den koning veel verdriet, zo dat de ryksdag gescheurd wierdt. In het jaar 1584 hieldt hy de party van het geslacht van Zborowsky tegen den rykskancelier Johannes Zamoisky, en na des konings doodt verkoos hy met Zborowsky en andere aanhangers den aartshertog Maximiliaan van Oostenryk tot koning; maar de zelve wierdt door het leger van den door de ryksstanden verkozen koning Sigismund den III, onder het opperbevel van den rykskancelier Zamoisky, by Pitschen in Silesië verslagen en gevangen. Sandivog zocht eindelyk rust, en stierf in den jare 1602, in den ouderdom van 76 jaren, wanneer

neer hy in groot-Polen te Czarncow wierdt begraven. Men ziet 'er zyn grafſchrift nog tegenwoordig.

SANDIUS, (Christoffel) te Creutzberg, in Pruiſſen, in het jaar 1621 geboren, was de zoon van *Philippus Sandius*, ſchepen van die ſtadt. Chriſtoffel Sandius wierdt keurvorſtelyke Brandenburgſche Raadt, en ſekretaris van het opper-appellationsgerecht; maar hy geraakte in het kort by de predikanten te Koningsbergen verdacht, vermits hy noch ter kerke, noch ten Avondmaal wilde gaan, en ondertuſſchen te huis in de oudheden ſtudeerde. Eindelyk merkte men, dat hy den Arianen toegedaan was; en wanneer hy naar de vermaningen der Godgeleerden niet wilde luiſteren, wierdt hy in het jaar 1668 van zyn gemelde ampt afgezet. Hy leefde daar op zeer ſtil, en gaf aan eenige ſtudenten leſſen over *Grotius*; maar toen dit ook uitlekte, wierdt hem het onderwyzen verboden. Omtrent dien tydt ſtierf zyne dochter, welke zonder eenige plechtigheden begraven wierdt. Hy heeft gene ſchriften nagelaten, behalven dat hy voor zyn zoons Kerkelyke Hiſtorie eene Voorreden gemaakt heeft; doch hy liet eenige handſchriften na, en onder anderen een in het Hoogduitſch, genaamt: *Grondig bewys, dat de Arianen, Mennoniten en diergelyke ketters, om den Godsdienſt met recht niet kunnen uit den lande gebannen worden. Sandius, Biblioth. Anti-Trinitar. p.* 150. *Hartknoch Preuſſ. Kirchen-Hiſt. l. XI. c.* 11. *Arnold Ketter-Hiſt. II D.* 17 *B.* 13 *k.* §. 23.

SANDIUS, (Christoffel) zoon van den voorgaanden, was te Koningsbergen den 12 October des jaars 1644 geboren, en ſtierf te Amſterdam den laatſten November des jaars 1680. Hy was een Ariaan, en bleef by zyn gevoelen tot aan zyn einde, waarom de genen dwalen, welke voorgeven, dat hy in het laatſt van zyn leven Arminiaanſch of Remonſtrantſch zou zyn geworden. Hy was by velen in Hollandt zeer bemind wegens zynen vlyt, zyne geleerdheit, beſcheidenheit en uiterlyke goede levenswyze; hoewel eenigen, maar vruchteloos, hem van Ariaanery poogden af te trekken. Dat hy geen Sociniaan is geweeſt blykt onder anderen uit zyne twiſtredenering tegen Wiſſowatius en Zwickerus, waar in hy beweert, dat Chriſtus voor de grondlegging der wereldt geſchapen is, hoewel beide deze ſchriften niet uitgegeven zyn. Hy vervaardigde eenige boeken te gelyk met zynen vader, welke echter het licht niet hebben gezien. Onder zyne eige ſchriften zyn zonderling vermaard 't volgende, genaamt: *Nucleus Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ: cui præfixus eſt Tractatus de veteribus Scriptoribus Eccleſiaſticis*, het welk eerſt in 8. en naderhandt in den jare 1676 te Keulen by Joh. Nicolai (of liever te Amſterdam by Chriſtiaan Petzold) veel vermeerdert is uitgegeven, gelyk 'er ook in het jaar 1678 nog een byvoegſel volgde, onder den tytel van: *Interpretationes paradoxæ quatuor Evangeliorum*, te Amſterdam 1670, in 8. waar bygevoegt is: *Diſſertatio* περὶ τοῦ λόγου; voorts: *Tractatus de origine animæ*, 1671, in 8. *Notæ & animadverſiones in Gerardi Jo. Voſſii libros tres de Hiſtoricis Latinis*, te Amſterdam 1677, in 12. *De Bibliotheca Antitrinitariorum*, welke echter een ander na zyne doodt vermeerdert, en in het jaar 1684 te Vryſtadt (te Amſterdam) in 8. heeft in het licht gegeven. *B. W. in Præfation. Bibl. Antitrin. præmiſſa, & in Biblioth. ipſa p.* 169 *ſeq. Arnold Kerken Ketter-Hiſt.*

SANDIUS. Zie SANDE. (van den)

SANDO, in het Latyn *Sandum*, eene ſtadt in Japan, in het Noorden van het eilandt Niphonia. Men vindt ook eene ſtadt van dien naam in Italië.

SANDOMIR. Zie SENDOMIR.

SANDRART, (Joachim van) *van Stokkau*, Raadt van Palts-Neuburg, en ridder van S. Marcus, en een der voortreffelykſte kunſtſchilders, die 'er ooit geweeſt zyn. Zyne ouders waren uit de Nederlanden, en zyn oudoom *Jan*, die te Bergen in Henegouwen woonde, wierdt van paus Alexander den VI naar Rome geroepen, en tot hoofdman der lyſtrawanten aangeſtelt, in den adelſtandt verheven, en met de heerlykheit della Scala en Fay begiftigt. Zyn vader was *Laurens van Sandrart*, die wegens de Nederlandſche oorlogen van Bergen naar Frankfort aan den Mayn trok, alwaar Joachim Sandrart geboren wierdt den 11 May des jaars 1606. Hy liet al vroeg een groot verſtandt blyken, en hadt van nature veel bekwaamheit tot de tekenkunſt. Naderhandt oeffende hy zich in het plaatſnyden, trok van Frankfort naar Neurenberg, by Pieter Iſelburg; vervolgens, nog maar 15 jaren oud, naar Praag by den vermaarden plaatſnyder Egidius Sadeler, die hem riedt het plaatſnyden te laten varen, en zich in de ſchilderkunſt te oeffenen, het welk hy ook deedt. Wederom te Frankfort gekomen zynde, reiſde hy kort daar na naar Utrecht, en begaf zich by den vermaarden ſchilder Gerrit van Hondhorſt, alwaar hy zo verre in de kunſt vorderde, dat zyn meeſter hem mede naar Engelandt nam by koning Karel, om hem te helpen: hy liet hem zelfs by den koning toen hy weder vertrok, by welken zich Sandrart zeer bemind maakte. Maar wanneer zyn patroon, de hertog van Bukkingham, in het jaar 1627 vermoord was, verzocht hy zyn affcheidt, en ging zyne ouders te Frankfort bezoeken, van waar hy naar Italië trok, en te Rome door zyne kunſt zodanig uitmuntte, dat wanneer hy nog maar twee ſtukken hadt vervaardigt, men hem onder de vermaardſte kunſtenaars van Italië rekende, welken aanbeſteed wierdt 12 ſtukken van gelyke grootte naar het leven te maken, wanneer zyn werk voor een der beſte gehouden wierdt. Hy verkreeg ook zo grote achting, dat hem de marquis Vincentius Juſtiniani in zyn huis nam, en hem by paus Urbanus den VIII bekend maakte. Hy wierdt wel door den koning van Vrankryk aan zyn hof geroepen; maar hy bleef te Rome, en moeſt voor den marquis Juſtiniani zyne oude ſtandbeelden aftekenen, welke naderhandt in koper gebragt, en onder den tytel van *Galleria Juſtiniana* in het licht gegeven zyn. Na dat hy te Rome eenige jaren hadt doorgebragt, ging hy naar Napels, Sicilië en Malta, en keerde door Apulië weder naar Rome, alwaar hy vele treffelyke ſtukken maakte, en daar benevens voor zich gehele boeken van tekeningen van de ſeldzaamſte oude ſtandbeelden, en van andere ſchilderyen verzamelde. Na dat hy 7 jaren te Rome was geweeſt, keerde hy in het jaar 1635 naar huis, en kwam met groot gevaar binnen Frankfort, vermits die plaats toenmaals door den keizerlyken generaal Galas ingeſloten was. Hier bemerkte men terſtondt zyne bekwaamheit, en hy moeſt afbeeldſels voor vele voorname generaals maken. Na dat hy met Johanna van Milkau op Stokkau getrouwt was, trok hy, om veilig te zyn, naar Amſterdam; maar wanneer hem het landgoedt Stokkau by Ingolſtadt in het Palts-Neuburgſche te beurt viel, ging hy derwaarts wonen, en liet zyne kunſtſtukken te Amſterdam voor een groten prys verkopen, waar door hy zyn landgoedt, door den oorlog meeſt verwoeſt zynde, weder in ſtandt bragt. Aldaar bezocht hem in het jaar 1640 de aartshertog Leopold Willem, keizerlyke generaal; doch in het volgende jaar wierdt Stokkau van de Franſchen verwoeſt. Hy herſtelde deze ſchade naderhandt wel wederom, maar geen lyfserven hebbende, verkocht hy het aan de vryheeren van Mayr, en ging zich te Augsburg nederzetten. Wanneer men in den jare 1649 te Neurenberg over eene algemene vrede handelde, wierdt Sandrart verzocht derwaarts te komen, alwaar hy niet alleen vele keizerlyke en Zweedſche generaals en andere voorname perſonen naar het leven ſchilderde, maar ook de binnen Neurenberg op het raadhuis in den jare 1649 gehoudene vredemaaltydt afſchilderde, waar in alle daar by tegenwoordige perſonen naar het leven waren afgebeeld. Dit ſtuk vereerde de kroon Zweden aan het raadhuis te Neurenberg, alwaar het in de grote zaal ter eeuwiger gedachteniſſe moet blyven hangen. Van daar trok Sandrart nogmaals naar Stokkau, en wierdt kort daar na genodigt om te Wenen de keizerlyke familie te komen ſchilderen, waar voor hy rykelyk beloont, en zyn adelyk wapen met een keizerlyke kroon verciert wierdt. Keizer Ferdinand de III hadt zo grote achting voor hem, dat hy dikwils met zyn eigen handt aan hem ſchreef. Te Stokkau wedergekeert zynde, maakte hy aldaar, als mede te Augsburg, vele voortreffelyke ſtukken, en vermits hy in den jare 1673 te Neurenberg met de dochter van Willem Blommaart, een voornaam raadsheer, hertrouwt was, kwam hy in het volgende jaar te Neurenberg wonen, alwaar hy ook niet lang daar na in een hogen ouderdom is overleden. Onder zyne ſchilderyen zyn meeſt vermaard zyne 12 maanden, die hy voor den keurvorſt van Beyeren ſchilderde, en welke in Hollandt in koper geſneden, door de vermaarde dichters Barlæus en van den Vondel met Latynſche en Nederduitſche vaarzen vereert zyn. Hy was niet alleen een groot ſchilder, zynde om zyne kunſt van de republyk van Venetië ridder van St. Marcus gemaakt, maar hy heeft zich ook door zyne ſchriften vermaard gemaakt, hebbende zyne kennis in de hiſtorie, in de oudheden, en in de Mythologie laten blyken, gelyk onder anderen zyne Duitſche Akademie van de bouw-, beeldhouw- en ſchilder-kunſt getuigt, welkers eerſte deel in het jaar 1675, en het twede in den jare 1679 te Neurenberg in folio is uitgekomen, en in welk werk hy niet alleen eene handleiding geeft tot die kunſt, maar ook de levensbeſchryving van de vermaardſte ſchilders, en daar by hunne afbeeldingen voorſtelt. Nog heeft men van hem: *Iconologia deorum*, in het Latyn; en in het Hoogduitſch: *Des alten und neuen Roms groſſer Schauplatz*, enz. *'t Leven van Joachim van Sandrart, 't welk voor zyne Duitſche Akademie gevonden wordt.*

SANDROCOTTUS. Zie ANDROCOTTUS.

SANDT, SANDVLIET, enz. Zie ZANDT, ZANDVLIET, enz.

SANDWICH, in het Latyn *Sandwicus Rutupiæ*, een markt en zeehaven in het Noorden van Kent, meer dan 8 mylen Noordwaarts van Dover, en even zo verre Ooſtwaarts van Kantelberg gelegen. Deze ſtadt is gebouwt van de puinhopen der oude Romeinſche ſtadt *Rutupiæ*, welke onder de Saxen zeer verviel, en door de Denen geheel verwoeſt is. Sandwich ondervondt insgelyks hunne woede, doch beurde het hoofdt weder op, en was ten tyde der Normannen een der zo genaamde vyf havens. Lodewyk, dauphin van Vrankryk, ſtak deze ſtadt in den jare 1217 in brandt. Eduard de III verkreeg ze wederom van de zogenaamde Chriſt-kerke te Kantelberg, aan welke zy door Kanut den Deen gegeven wierdt, toen de zelve zich tot koning van Engelandt liet kronen, en bragt haar aldus wederom aan de kroon van Engelandt. Onder Henrik den VI is zy door de Franſchen afgebrand. Zeker groot ſchip, paus Paulus den IV toebehorende, zonk op een tydt in de haven van deze ſtadt, en bragt daar door deze plaats zo grote ſchade toe, dat zy als nog niet wederom in ſtaat is: want het gemelde ſchip en 't zandt verſtopten de vaart zodanig, dat alle koophandel daar door geſtremt wierdt. Ook is deze ſtadt daar door vermaard, dat men hier goed laken maakt, en om dat die van *Montagu* hunnen tytel daar van voeren, welke zy van *Eduard Montagu* erfden, als die van koning Karel den II in het jaar 1660 baron Montagu van S. Neots, burggraaf van Hinchingbrook en graaf van Sandwich gemaakt wierdt. Deze graaf ſneuvelde in een zeegevecht tegen de Hollanders den 29 May des jaars 1672. Nog vindt men eene ſtadt van dezen naam in het Zuid-Ooſten van Dorſetsbire.

SANDYS, een oud geſlacht in het Engelſche landſchap Bukkinghamshire, uit 't welke Sir *John* afſtamde, die ten tyde van Richard den II ridder was. *William Sandys* maakte door de grote dienſten, door hem aan de koningen Henrik den VII en Henrik den VIII bewezen, zyn geſlacht zeer aanzienelyk en vermogend, en deedt veel tot de overwinning, op de rebellen by Black-Heath in Kent behaalt. De oude reſidentie van die van dit geſlacht was

te Vein, omtrent Basingstoke, in Southamptonshire. Deze WillIam wierdt ridder van den blauwen kousseband gemaakt, en van Henrik den VIII in zyne oorlogen tegen Vrankryk gebruikt. In het vyftiende jaar der regeering van Henrik den VIII wierdt hy koninklyke kamerheer. Hy was een der genen, welke de artykels tegen den kardinaal Wolsey en de verklaring tegen paus Clemens den VII onderteekenden. Zyn zoon *Thomas* was zyn opvolger, wiens zoon een der pairs was, welke de zaak van Thomas, hertog van Norfolk, onderzochten. Ook gebruikte men hem in de onderhandelingen, welke tusschen de koninginne Elizabeth en de Hollanders gehouden wierden, zynde daar benevens een der pairs, die de zaak van de Schotsche koninginne Maria behandelden. Hy wierdt in verzekering genomen, naardien hy mede deel hadt aan den oploop, welken Robert, graaf van Essex, te Londen verwekte. Zyn zoon *Willem* volgde hem op, maar stierf zonder kinderen, en wierdt opgevolgt door zynen neef *Willem*, die ook in het jaar 1668 zonder erven overleedt, en zynen broeder *Henrik* tot opvolger naliet. *Dougdale's Baronage.*

SANDYS, (George) jongste zoon van Edwin, aartsbisschop van Jork, een voortreffelyk man, trok naar het H. Landt, en naar andere Oostersche plaatsen, en gaf eene beschryving van de zelve in het licht: ook vertaalde hy de Psalmen in dichtmaat. Hy is in den jare 1642 overleden.

SANGERHAUSEN, eene kleine stadt, nevens een daar toe behorend ambacht, in Thuringen, op de grenzen van de graafschappen Mansfeldt en Stolberg gelegen, en tot het aandeel der hertogen van Saxen Weissenfels behorende. Zy was oudtyds een graafschap, hebbende zyne eige graven, de graven van Sangerhausen genoemt. Naderhandt kwam het zelve aan de hertogen van Brunswyk, van welke Frederik de Gestrenge, landgraaf van Thuringen, deze stadt in het jaar 1370 kocht. Lodewyk de Springer stichtte alhier de kerk van S. Ulrich in den jare 1079. *Spangenb. Mansf. Chron. Olear. Synt. rer. Thur. T. I. pag.* 305. *Gregorii Thur. Triumf.*

SANEN, een groot landschap in het Canton Bern, het welk van de rivier *Sana*, die op de grenzen van Wallislandt ontspringt, en door het zelve loopt, als mede van het hoofdvlek, ook aldus genoemt, zynen naam heeft gekregen. Dit landt behoorde eertydts den graven van Gryers toe, maar kwam naderhandt onder het Canton Bern, en wordt door een landvoogdt bestiert. De inwoners houden veel vee, en maken de beste kazen in het gansche Eedgenootschap.

SANGAAR, in het Latyn *Sangarium Fretum*, eene zeeengte tusschen het Noorden van Japan en het landt van Æzo gelegen.

SANGALA, eene zeer sterke stadt in Oost-Indië, by den oorsprong van de rivier Indus, wordt geoordeelt van velen de plaats te zyn, welke Ptolomæus *Sagala* noemt.

SANGAMI, een koninkryk in het Zuiden van Japan, hebbende ten Westen Idzum, en ten Oosten Musaxium. De hoofdstadt aldaar voert den zelven naam.

SANGAR, in het Latyn *Sangaris*, of *Sangarius*, eene rivier in Natolie, of klein Asie, is de zelve, welke van Ptolomæus *Sangaris*, van Plinius *Coralius*, en van anderen *Angarius* genoemt wordt. Zy ontspringt in Phrygie, op den berg Dindyma, legt by de stadt Sangia, in welke nog verscheide rivieren lopen, onder welke ook de rivier Gallus, of Valas is. Zy loopt eindelyk in de Zwarte zee. *Ptolom. Plin. l. VI. c. 1. Strabo. Sanson.*

SANGIAKEN zyn by de Turken de opperbevelhebbers over de landschappen, welke onder het opperbevel van een Beglerbeg staan. In oorlogstyden moeten zy de manschap, welke verplicht is te paarde te dienen, verzamelen, en bezorgen, dat de zelven in hun gebruik van levensmiddelen voorzien worden. Wanneer zy te velde trekken, wordt 'er maar een paardestaart voor hen gedragen, in plaats dat de Bassa twee paardestaarten voert. *Etat de l'Empire Ottom.*

SANGRO, in het Latyn *Sarus*, eene rivier in Italië, welke niet verre van Alfidena op het Appennynsche gebergte ontspringt, door Abruzzo loopt, en 6 mylen beneden Aurana in de Adriatische zee valt. Zy loopt voorby een kasteel van den zelven naam. Nog vindt men eene rivier van dien naam in klein Armenië, welke in de Zwarte zee loopt.

SANGRO, (François de) hertog van Torre Maggiore, prins van S. Severo, in het koninkryk van Napels. Men wil, dat zyn geslacht afkomstig is van Odorisius, grave van Sangro, welke in den jare 1060 leefde, wiens neef Odorisius kardinaal en abt van Cassino was. François van Sangro was de zoon van Paulus van Sangro, markgrave van Torre Maggiore, en in het jaar 1524 geboren, en begaf zich al vroeg in den krygsdienst. Naauwlyks 20 jaren bereikt hebbende, bekwam hy een kompagnie te paardt; want hy was zeer onverzaagt en zeer sterk van lighaam. Hy diende den koning van Spanje niet alleen in Italie, maar ook in Vrankryk en in de Nederlanden. In het jaar 1570 wierf hy 2000 man, en bragt ze op tot vrywillige Spaansche soldy onder den prins Joh. Andreas Doria en Marcus Antonius Columna tot bystandt der republyk van Venetie tegen de Turken in Cyprus. In den jare 1571 was hy mede tegenwoordig by het grote zeegevecht onder Don Jan van Oostenryk tegen de Turken by Lepanto; deedt ook in het jaar 1573 mede den tocht naar Africa, voerde al generaal het bevel over eenige schepen, zeilde met de zelve naar Trapano, in Sicilie, en vervolgens naar Goletta, in het koninkryk van Tunis. Op dezen tocht veroverde Don Jan van Oostenryk Tunis en Biserta, en kreeg den koning Amida zelf gevangen. Deze Sangro was zeven malen achtereen overste van eenige regimenten, was by ten vermaarde gevechten tegenwoordig, en vocht twee malen in duel, in welke hy, niettegenstaande hy en zyn paardt gewond wierden, nochtans zegepraalde. Nademaal hy zo dapper was, maakte koning Philips de II van Spanje het markgraafschap en de stadt van Torre Maggiore tot een hertogdom, en hem tot prins van S. Severo. Maar hebbende grote kosten gedaan in den oorlog, hadt hy daar door ook vele schulden gemaakt. Hy was reets hoog van jaren toen hy koninklyke Spaansche Raadt in het opperste Staatscollegie van het koninkryk van Napels wierdt, en stierf in den jare 1604, oud 80 jaren. Zyne gemalin was Adriana Caraffa, weduwe van Antoni Caraffa, hertog van Andria. Zyn oudste zoon *Paulus* stierf jong, en de tweede, ook *Paulus* genaamt, wierdt na hem hertog van Torre Maggiore en prins van S. Severo. De derde zoon, met name *Alexander*, die ter eere van zynen vader te Napels een graftombe deedt oprechten, is aartsbisschop van Benevento geworden. Van de dochteren trouwde de eene, met name *Violanta*, met Fabritius Pignatelli, hertog van Noja en markgraaf van Cherchiara, en de twede, *Livia*, met Joan Francisco d'Afflitto, grave van Loretto. Nog is aan te merken, dat deze Sangro wegens zekere belofte, door hem by gelegenheit van een gevaarlyke ziekte gedaan, de kapel van Maria de Pietate te Napels heeft gesticht. Don *Carlo di Sangro* was keizerlyke generaal, en trok om 's keizers belangen naar Napels. Doch hy wierdt aldaar gevangen genomen en onthalst in den jare 1701. Hy betoonde in dit ongeluk eene ongemene standvastigheit: want reets op het schavot staande, deedt hy eene vrymoedige aanspraak aan het volk, betuigende, dat hem zyn voornemen geheel niet berouwde, en dat hy derhalven gerust stierf, wel verzekert zynde, dat niemandt dan het Oostenryksche huis recht op Napels hadt. Na dat de keizerlyken dit koninkryk in het jaar 1707 vermeesterden, wierdt voor dezen Carlo di Sangro eene prachtige lykstatie aangestelt.

SANGRO, (Gentilis de) kardinaal, gesproten uit een voornaam geslacht in Napels. Hy oeffende zich met goeden voortgang in de rechtsgeleerdheit, en wist de kennis, daar in door hem verkregen, door zyn verstandt en welsprekendheit onder zo groten toeloop voor te dragen, dat hem paus Urbanus de VI van Apostolischen protonotaris kardinaal deken van S. Hadrianus maakte. Kort daar na zondt hem deze paus als zynen gezant naar het koninkryk van Napels, alwaar hy Karel van Durazzo op den troon bevestigde, en alle, welke de vorige koninginne Johanna, als mede den tegenpaus Clemens den VII aangehangen hadden, zonder onderscheidt, 't zy geestelyke, of wereldlyke, met grote gestrengheit strafte. In het jaar 1383 keerde hy van Napels naar Rome, en wierdt van Urbanus den VI met grote eerbewyzingen ontfangen. Maar wanneer men naderhandt bevondt, dat hy mede een der zamenzweerders tegen dezen paus, en een vriendt van gemelden Karel van Durazzo was, wierdt hy den 11 January des jaars 1385 in verzekering genomen, hevig gepynigt, en ten laatste in de maandt December te Genua omgebragt, of, volgens 't zeggen van anderen, in een zak gestoken, en in zee geworpen. *August. Constantin. It. Sammont. & Caraffa in Hist. Neap. Theod. de Niem. Ciacarell. Catal. Antist. Neap. Panvin. Aubery. Contelor. Elench. Card. Monumenta Trivultiana.*

SANGUESA, of SANHUISA, een kleine, maar fraaie stadt in het koninkryk van Navarre, aan de rivier Arragon, 7 Spaansche mylen van Pampelona gelegen. Zy wierdt in het jaar 1710 door den keizerlyken generaal Wetzel overrompelt en uitgeplundert. Hier is een van de vyf gouvernementen.

SANGUIN, een koninkryk in Oost-Indie, op het eilandt Macasser, heeft eene hoofdstadt, mede *Sanguin* genaamt.

SANGUINARA, in het Latyn *Alsus*, eene kleine rivier in het erfdeel van St. Pieter, ontspringt digt by 't meir van Braziano, loopt Zuidwaarts, en valt in de Tyrrhenische zee een myl van de stadt Palo ten Westen. *Baudrand.*

SANGUIS JESU CHRISTI, de naam van een ridderorde te Mantua. Zie BLOEDT JESU CHRISTI.

SANGUS, of SANCUS, was de naam van zekere godheit by de oude Sabynen, en naderhandt ook by de Romeinen, de welke van sommigen voor *Hercules* gehouden wordt. *Sext. Ruf. P. Victor. Fest. l. XIV. Dionys. Halic. l. II. p.* 113. *Cato in Orig. p.* 19. *Onuphr. Lloyd.*

SANGUSZKO, een vorstelyk huis in Litthauwen, het welk van *Olgerdus*, vorst van Litthauwen, afstamt. De zelve verwekte by zyne eerste gemalinne, eene hertoginne van Vitepsz, zes zonen, van welke de jongste, *Lubartus*, na zen doop *Fedor Sanguszko*, genoemt wierdt, en in den jare 1350 leefde. Na dat hy met de dochter van een hertog van Wlodomir getrouwt was, wierdt hy hertog van Wlodomir en Volhynie. Zyn zoon *Fedor Lubart Sanguszko* verkreeg in het jaar 1396 van Jagello het hertogdom van Severie, en het na *Demetrius*, wiens ene zonen ook zo vele linien oprechtten. De oudste, *Fedor*, kreeg in het vaderlyk erfdeel Volhynie; doch zyne nazaten stierven met *Romanus* uit, de welke Waywode van Braclau en onder de regering van Sigismundus Augustus veldheer van Litthauwen was, en naar het verhaal van sommigen in zekeren slag 30000 Russen heeft verslagen. *Michiel*, de middelste zoon van Demetrius, wierdt hertog van Kosker. Van zyne nakomelingen was *Adam* omtrent het midden der XVII eeuwe Waywode van Podolie, en naderhandt van Volhynie. De jongste zoon van Demetrius, met name *Basilius*, kreeg het hertogdom van Kovel. Van zyne nazaten leefden omtrent het jaar 1640 *Casimir*, en *Johannes Wladislaus*, hoofdman van Siradie, van welke de eerste grootvader wierdt van *Casimir*, die in den jare 1705 te plaats van Litthauwsche hofmaarschalk bekleedde. *Okolski Orb. Pol. T. III.*

SANHEDRIN, een Hebreeusch woordt, het welk van

het Griekſche Συνέδριον afkomt. De Joden noemden aldus de gerechtsplaatſen, of vierſcharen, welke in hun landt waren. Zy hadden drie zulke gerechtsplaatſen, namentlyk voor eerſt het grote Sanhedrin, ten twede het kleine, beſtaande uit 23 perſonen, en ten derde een rechtbank, beſtaande alleen uit drie perſonen. Het grote Sanhedrin was de hoogſte Raadt der Joden, zat binnen Jeruzalem, en vergaderde in den tempel, in eene afzonderlyke plaats, *Gazith* of *Liskath-Haggazith*, dat is, *de kamer met geplaveide ſtenen*, genaamt. Gelyk nu dit Sanhedrin de opperſte macht hadt, was men ook gewoon de gewigtigſte zaken, afzonderlyk die het ganſche Joodſche volk betroffen, daar in te verhandelen. Eenigen willen de inſtelling van dit Sanhedrin aan Mozes toeſchryven, als dien Godt belaſtte een getal van 70 mannen van de oudſten van Iſraël aan te ſtellen om hem den laſt des volks te helpen dragen. Doch naardien 'er naderhandt nergens meer in het Oude Teſtament van zodanig een Sanhedrin geſproken wordt, ook de rechters en koningen van Iſraël alles naar hun wil deden, komt het anderen waarſchynlyker voor, dat deze grote Raadt allereerſt ten tyde van den tweden tempel, byzonder ten tyde der Macchabeën, is opgerecht. Het getal der leden van dezen Raadt beſtondt, als de Joden melden, uit 71, meeſt alle uit den ſtamme Levi, hoewel het juiſt niet noodzakelyk was, dat zy uit dien ſtamme zyn moeſten. Echter wierden zodanige mannen in dezen Raadt genomen, welke reets in hoger rechtbanken gezeten hadden. De voorzitter van dezen Raadt was *Hannaſi* genaamt, welk ampt wel dikwils, maar niet altydt de hogeprieſter plagt te bekleden. Na dezen volgde de vader van het gerechthuis; en eindelyk *ſapiens*, of de wyze. Hen waren toegevoegt twee ſchryvers, welke de ſtemmen der rechters opnamen, en andere geringer ampten bekleedden. Deze Raadt oordeelde over alle gewigtige voorvallen, zo wel wereldlyke, als geeſtelyke, byzondere, en algemene zaken. De geeſtelyken moeſten ook voor dezen Raadt verſchynen, ja de koningen zelf waren den zelven onderworpen, gelyk de Joden zeggen. Ook wierden de lager vierſcharen door dezen Raadt aangeſtelt, en alle vonniſſen over leven en doodt door 't zelve uitgeſproken. Doch deze macht is den Joden in later tyden door de Romeinen ontnomen. Dit Sanhedrin zat, als boven gemeld is, in Gazith; echter veranderde het zelve 40 jaren voor de verwoeſting van Jeruzalem, en na des zelfs verwoeſting meer dan eens van plaats. Het kleine Sanhedrin beſtondt uit 23 perſonen, en zodanige gerechtsplaatſen waren in alle ſteden van Judea, daar ſlechts 120 burgers woonden. *Tractatus Talmudicus Sanhedrin. Jozephus Joodſche Oudh. Seldenus de Synedriis Ebr. Vorſtius de Synedriis. Coccejus ad Tract. Talmud. Sanhedrin. Schickard de Jure regio p. 9. Witſius Diſſertat. de Synedriis Ebræorum. Miſcell. Sacr. P. I. l. II. Relandus in Antiq. Sacris vet. Ebr. l. II. c.* 8.

SANLECQUE, (Jakob de) geboren te Caulen, in het graafſchap Boulogne, in Pikardië, oeffende zich al vroeg in de kunſt van formen te maken, waar in men de drukletters en karakters kon gieten. Hy was 'er zodanig in bedreven, dat men hem als den eenigen man aanmerkte, welke de Syriſche, Samaritaanſche, Armeniſche, Chaldeeuſche en Arabiſche karakters kon maken, die in 't drukken van den koninklyken Bybel te Antwerpen wierden gebruikt. Hy ſtierf te Parys, in den ouderdom van 90 jaren, den 20 November des jaars 1648, nalatende een zoon, van den zelven naam, geboren te Parys, en die zich krachtig in de talen, als in de Hebreeuſche, Griekſche, Latynſche, Engelſche, Hoogduitſche, Spaanſche en Italiaanſche, oeffende, als mede op alle ſpeeltuigen kon ſpelen, zonder dat hy ooit eenig onderwys van iemandt daar in gehad hadt. Hy benaarſtigde zich formen tot allerlei muzyknoten te maken, waar omtrent hy grote bewyzen van zynen vlyt heeft nagelaten. Maar doordien hy daar in al te veel arbeidde, wierdt hy daar door ongezond, en ſtierf te Parys, in het 46 jaar van zynen ouderdom, den 23 November des jaars 1660.

SANNAZARIUS, of ZANNAZARO, (Jacobus) een verſtandige en edele Italiaan, en een voortreffelyk dichter, wegens zyne Latynſche en Italiaanſche vaarzen vermaard, maar inzonderheit wegens zyn Latynſch gedicht *De partu virginis*, Van de baringe der Maagdt, het welk voor een meeſterſtuk gehouden wordt. Hy beſchreef ook den lof der ſtadt Venetië, het welk den Raadt zo wel behaagde, dat hy hem voor elk vaars 100 dukaten gaf. Ten gevalle van zynen vriendt Jovianus Pontanus (die mede zynen naam veranderde) wilde hy *Actius Sincerus* genaamt zyn. Hy ſtierf van hertzeer toen hy de tyding kreeg, dat Philibert, prins van Oranje, generaal van het keizerlyke leger, in het jaar 1530 het beſte gedeelte van zyne landhoeve verwoeſt hadt. Hy wierdt in de kerk van zyne landhoeve, welke hy aan den voet van den berg Pauzylipus hadt, begraven. Zyne grafttombe is achter het altaar geplaatſt, zynde gemaakt van heerlyk marmer, vertonende zich aan weerkanten van het zelve de beelden van Apollo en Minerva. Doch om dat men dit niet wil weten, heeft men aan het eene beeldt den naam van *David* en aan het andere dien van *Judith* gegeven. Zyne Latynſche gedichten zyn te Amſterdam in den jare 1689 en te Pavië 1719 gedrukt, en zyne *Arcadia* is door den Hre. *P. Vlaming* met aantekeningen, zo in 't Latyn, als in 't Nederduitſch uitgegeven, de welke zyn leven ook omſtandig beſchreven heeft. *Jovius in Elog. Bullart Academie des Sciences.*

SANOK, een der vier kwartieren van het Poolſche landſchap Rood-Ruiſſen. Het legt naby het gebergte van Hungarië en Zevenbergen, zynde zelf met vele kleine bergen omringt, behalven naar den kant van Croſna. De daar in leggende ſteden zyn *Sanok*, *Croſna*, *Bezow*, of *Proſzon*, *Rimanow*, *Dinow* en *Leskow*. De hoofdſtadt Sanok legt tuſſchen bergen, niet verre van de rivier de Sau, en heeft een ſlot, op een rots gebouwt, doch niet dan houte huizen. *Connors State of Poland P. I. lettr.* 5.

SANSEVERINO, een vermaard geſlacht in het koninkryk van Napels, uit het welke de vorſten van *Salerno* en *Biſignano* afſtammen. Men twyffelt of dit huis uit Vrankryk, dan of het uit Italië oorſpronkelyk is. De eerſte, van wien in de oude oirkonden wordt gewag gemaakt, was *Turgiſius*, de Noorman, aan welken de hertog van Apulie, Robert, in de XI eeuwe het graafſchap Sanſeverino gaf, wiens nazaten eerſt graven van Marſico, Tricarico, Cajazzo, enz. waren, tot dat *Robert*, graaf van Marſico, in de XV eeuwe van koning Ferdinand den I het vorſtendom Salerno verkreeg, wiens oudneef *Ferdinand*, misnoegt over de Spaanſche regering, de Turken en Franſchen te hulp riep, maar deswegen het landt moeſt ruimen, in welken ſtaat hy zonder kinderen in den jare 1568, of, volgens anderen, 1572, in Vrankryk overleedt, alwaar hy de zyde der Hugenotten toegedaan was. Het vorſtendom Biſignano kocht *Lucas Sanſeverino* in het jaar 1457, die ook een afzonderlyke linie heeft opgerecht, en welkers nakomelingen met *Nicolaas Bernardinus* in de XVII eeuwe zyn uitgeſtorven, wanneer de landen, tot deze linie behorende, zynen neef *Lodewyk*, grave van Saponara, te beurt zyn gevallen, en van wien de nog levende van den huize van Sanſeverino afſtammen. Nog hebben zich uit dezen huize vermaard gemaakt *Robert*, graaf van Cajazzo, van wien een afzonderlyk artykel handelt, als mede zyn zoon *Galeacius*, van welken mede in een afzonderlyk artykel nader zal geſproken worden. *Antonellus*, prins van Salerno, en *Bernard*, prins van Biſignano, waren het voornamentlyk, die den koning van Vrankryk, Karel den VII, bewogen den tocht naar Napels te doen. Ook zyn 'er drie kardinalen uit dit geſlacht geweeſt. De eerſte was *Frederik* genoemt, een zoon van den bovengemelden Robert. Hy bekleedde deze waardigheit van Innocentius den VIII af, tot Leo den X toe, en hadt met Julius vele onluſten, wordende door den zelven van zyne waardigheit berooft, en door Leo den X eerſt weder herſtelt. De twede, *Antoni*, neef van den voorgaanden, wierdt door Clemens den VII in den jare 1527 kardinaal gemaakt, en leefde tot den jare 1543. *Lucius*, de derde kardinaal uit de linie der graven van Saponara, verkreeg deze waardigheit van Gregorius den XV, en ſtierf in den jare 1623. *Imhof Geneal. viginti illuſtrium in Italia Familiarum p. 291 ſeq.*

SANSEVERINO, (Robert) een vermaard generaal in de XV eeuwe. Zyn vader was Lionel, graaf van Cajazzo, en van moeders zyde was hy een neef van Franciſcus Sfortia, hertog van Milaan. Onder dezen laatſten verkreeg hy eene grote kennis van de krygszaken, trok ook op des zelfs bevel naar het koninkryk van Napels, om aldaar koning Ferdinand den I tegen zyne oproerige onderdanen by te ſtaan, het welk hy niet zonder vrucht uitvoerde. Wanneer Galeacius Maria, de zoon en opvolger van den gemelden Franciſcus Sfortia, in den jare 1477 overleden was, en maar een onmondigen zoon naliet, nam des zelfs moeder Bona, eene geborene princeſſe van Savoje, de voogdy op zich, waar tegen echter Robert, als mede Lodewyk Morus zich aankantten. Zy moeſten deswegen beide het Milanees ruimen, wanneer Robert naar Genua week, alwaar hy, na dat de Genuezen zich kort te voren van der Milanezen onderdanigheit ontſlagen hadden, tot hunnen generaal aanſtelden. Terwyl hy dit ampt bekleedde, verjoeg hy het leger der hertoginne Bona van de grenzen van Genua. Naderhandt deedt hy op 't verzoek van paus Sixtus den IV, als mede van Ferdinand den I, koning van Napels, den Florentynen grote ſchade, en na dezen bragt hy nevens den gemelden Lodewyk Morus te weeg, dat na het veroveren van verſcheide plaatſen in het Milanees de hertogin Bona hen beide weder in hunnen vorigen ſtaat herſtelde. Eenigen tydt daar na geboodt hy de Venetiaanſche benden tegen Hercules, hertog van Ferrara, en eindelyk maakten hem de Italiaanſche vorſten hunnen generaal. Paus Innocentius de VIII zondt hem naderhandt tegen gemelden koning van Napels, Ferdinand, te velde, de welke weigerde de gewone ſchatting aan de kerk te betalen; maar die van Robert in Apulië verſlagen wierdt, en genoodzaakt met den paus vrede te maken. In den oorlog, door den aartshertog Sigiſmund tegen de republyk begonnen, gaf deze het opperbevel van hunne krygsbenden in handen van Robert. Deze heroverde niet alleen de verlorene plaatſen, maar zocht ook Trente uit de handen der vyanden te rukken: doch wanneer 'er een treffen by Caliano voorviel, en hy 'er zich zeer aan gelegen liet zyn om zyn volk het vluchten te beletten, ſcheurden hem de zelve in dit grote gedrang met zich in de rivier Adige, waar in hy, in den ouderdom van 70 jaren, verdronk in den jare 1487. Hy wierdt in de Domkerk te Trente begraven. *Alipr. Caprioli Ritratti di cento capitani illuſtri p.* 75.

SANSEVERINO, (Galeacius) zoon van den dapperen Robert, grave van Cajazzo, was de lieveling van Lodewyk Morus, den ongelukkigen hertog van Milaan, die hem ook zyne natuurlyke dochter Blanca ter gemalinne gaf. Gelyk hy aan de voornaamſte aanſlagen van den gemelden hertog deel hadt, dus wierdt hy ook door den zelven naar Vrankryk gezonden, om Karel den VIII tot den oorlog tegen Napels op te hitſen. Wanneer naderhandt de oorlog in Italië begon, en Lodewyk met andere Italiaanſche ſtaten een verbondt tegen de Franſchen maakte, gaf hy aan dezen Galeacius het opperbevel over zyne benden over. Maar deze verkiezing mislukte; want Galeacius wiſt beter een ſpiegelgevecht in een tournoiſpel dan een dapperen oorlog te voeren, en zyn oudſte broeder Joh. Franciſcus, die zich

zich ook reets in Milaneeſche krygsdienſten bevondt, was misnoegt, dat hy dezen in het voeren van 't opperbevel moeſt wyken. Dus gebeurde het, dat hy by den inval der Franſchen in het Milanees in den jare 1499 geheime verſtandhouding met de vyanden hieldt, en Galeacius zyn plicht niet waarnam, ook, ſchoon hy machtig genoeg was, nochtans ten dele uit onervarenheit, ten dele door zyns broeders verradery misleid, de paſſen, welke hy moeſt bewaren, ſchandelyk verliet, waar door Lodewyk genoodzaakt wierdt naar Duitſchlandt te wyken, werwaarts hem Galeacius begeleidde. In het volgende jaar, toen de hertog van de Zwitſers, door welker hulp hy zyne landen wederom zocht te vermeeſteren, verraden wierdt, trof Galeacius het zelve ongeluk: want zoekende, gelyk zyn meeſter, onder de aftrekkende Zwitſers in Zwitſerſche kleding door te raken, wierdt hy nevens hem door de Franſchen bekend, en gevankelyk naar Vrankryk gebragt. Maar hy kreeg genade door Lodewyk den XII, zodanig, dat hem de zelve in den jare 1506 zynen opperſtalmeeſter maakte, in welk ampt hy de kroon Vrankryk ook in hare oorlogen gedient heeft, zo dat hem François de I in het jaar 1522 toebetrouwde eenige duizend Zwitſers naar Italië te brengen, tot dat hy eindelyk in een treffen voor Pavië gedood wierdt. *Imhof Geneal. viginti famil. Ital. Guicciardin l. I, 4. Mezeray & P. Daniel Hiſt. de France.*

SANSON, (Jakob) een Karmeliter monnik, maar die onder zyne ordensbroeders den naam van *Ignatius Jozephus van Jeſus* hadt, was geboren te Abbeville den 20 February des jaars 1595. Hy tradt in de gemelde orde te Parys den 30 November des jaars 1618. Na dat hy in de Godgeleerdheit verre gevordert was, en de gewyde ordens hadt aangenomen, wierdt hy naar Limoges gezonden. Naderhan wierdt hy onderprioor te Parys, en vervolgens meeſter der nieuwelingen te Charenton, welke laatſte waardigheit hy ook in het konvent te Thoulouze bekleedde. Na verloop van tydt verkoos men hem tot biechtvader van Madame Royale de Savoye, en droeg hem het bewindt van de toen nog eerſt te Turin gekomene Karmeliten op; en wanneer hy van daar weder te Parys was gekomen, bewoog hy vrouwe la Peſtrie om voor de ſomme van 100000 Franken een Urſulynen konvent in Kanada op te rechten. Hy zelf arbeidde aan het oprechten van zeker konvent van zyne orde in Abbeville, en verwierf zulks niet alleen, maar nog een ander te Amiens, alwaar men hem den H. Vader noemde, en de zieken by hem bragt, hopende, dat de zelve door zynen zegen weder gezond zouden worden. Hy hadt een byzondere achting voor zynen beſchermengel, die, als men zegt, hem op zekeren tydt is verſchenen, en hem in de gedaante van een ſchonen jongeling, nevens zynen medegeſel P. Euſtachius de S. Maria, uit het water heeft gered. Hy ſtierf te Charenton den 19 Auguſty des jaars 1664. Zyne ſchriften zyn: *Hiſtoire Eccleſiaſtique de la ville d'Abbeville, & de la Archidiaconé de Ponthieu*, en: *Hiſtoire de Comtes de Ponthieu.* Hy hadt twee broeders, de eene een Kapucyner, *Pierre Matthieu d'Abbeville* genaamt, en de andere een Karthuizer, Don *Jean Sanſon* geheten. Ook is de vermaarde landbeſchryver *Sanſon* uit dit zelve geſlacht geſproten.

SANSON, (Nicolaas) een vermaard Franſch landbeſchryver, geboren te Abbeville, in Pikardie, in den jare 1599. Hy wierdt, na dat hy wel geſtudeert hadt, een koopman; maar hebbende grote ſchade geleden, zeide hy den koophandel vaarwel, kwam in den jare 1627 te Parys, en wierdt aldaar een vermaard landmeter en wiskunſtenaar. Hy was zo yverig in dezen arbeidt, dat hy omtrent 300 landkaarten heeft vervaardigt. Hy liet ook honderd Tafels van de verdeeling der Chriſten landen en heerlykheden in plaat ſnyden. Voorts ſchreef hy aanmerkingen over het oude Gallië in quarto; vier kleine traktaten van de vier delen der wereldt, in het zelve formaat, ſtrekkende tot opheldering van de daar by gevoegde landkaarten; twee Tafels van de ſteden en plaatſen, welke in de landkaarten van den Rhynſtroom en Italië voorkomen; eene Beſchryving van het Roomſche Ryk, in verſcheide Tafels, als mede van de koninkryken Vrankryk, Spanje, Italië, Duitſchlandt en de Britanniſche eilanden, welke zeer naauwkeurig zyn. Daarenboven maakte hy eene beſchryving van den ouderdom der ſtadt Abbeville, waar over hy met verſcheide geleerde mannen, inzonderheit met den Jeſuit Labbé, in krakeel geraakte. Hy maakte eindelyk nog eene *Geographia Sacra*, verdeelt in twee Tafels, en een *Index Geographicus Terræ Sanctæ.* Hy was voornemens nog andere werken in het licht te geven: want hy hadt reets vele dingen verzamelt om een *Atlas* van zyne eigene landkaarten te maken; maar zyn veelvuldig waken en arbeiden bragt hem eene ziekte te weeg, welke hem van tydt tot tydt van krachten berootde, tot dat hy eindelyk in den jare 1667 te Parys ſtierf. Men hoopte, dat zyne zonen iets van zyns vaders verzamelingen zouden uitgeven; maar zy hebben daar omtrent weinig of niets gedaan, behalven dat zyn zoon *Willem*, de welke in de maandt May des jaars 1703 als koninklyke landbeſchryver te Parys overleedt, eenige landkaarten verbetert en vermeerdert heeft. *Memoires du Temps. Hamb. Remarq. an.* 1703.

SANT, of SANTA. Alle artykels, welke met deze woorden beginnen, zoek onder het woordt SINT, of St.

SANTACHBEG, zo veel als ſtandaarden-heer. Dit is de naam van een Turkſchen amptenaar, aan wien men een ſtandaardt geeft, als hy opperbevelhebber van eene provincie wordt gemaakt, welken men naderhandt, als hy te velde trekt, voor hem heen draagt. *Leunclav. Hoffman.*

SANTAREL, een Jeſuiet, wiens boek *De hæreſi & ſchiſmate*, voor de eerſte maal in den jare 1625 te Rome gedrukt, groten twiſt tuſſchen het pauſſelyke hof en de Sorbonne te Parys heeft verwekt, vermits de laatſte een harde beriſping tegen dat boek uitgaf, en het eerſtgemelde dit zeer euvel opnam; en niet ruſtte voor dat in den jare 1627 de gemelde beriſping herroepen, of liever eenigzins verzacht was. *Mercure Franç. de l'an.* 1626. *Grammond Hiſt. l. XV. Siri Memoire Recond. T. VI.*

SANTAREN, eene ſtadt in Portugal, in de provincie Eſtremadura, 12 mylen van Liſſabon, aan de Tajo, in een vermakelyke landſtreek gelegen, alwaar zich de koningen dikwils gewoon zyn te verluſtigen. De grondt is aldaar zo vruchtbaar door het overlopen van de Tajo, het welk binnen een jaar op zekere tyden geſchiedt, dat het koren in twee maanden na de inzameling ryp wordt. *Colmenar Delices Tom. IV.*

SANTEN, in het Latyn *Santena*, of *Xanthus*, eene kleine ſtadt in het hertogdom van Kleef, 2 mylen ten Weſten van Weſel, op den weg naar Nimegen, en 2 mylen ten Noorden van Gelderlandt gelegen. Deze ſtadt behoort den keurvorſt van Brandenburg, en heeft de ſchoonſte kerk in het ganſche hertogdom, waar in wel 30 altaren en meer andere fraaiigheden zyn. Men bewaart hier zeer vele reliquiën, of heilige overblyfſelen. Onder anderen zegt men dat hier een handſchrift is van den Apoſtel Paulus, door hem zelve geſchreven. S. Norbert, ſtichter der Premonſtratenzer orde, wierdt in deze ſtadt geboren. De zelve ſtondt eertyds onder den keurvorſt van Keulen, maar wierdt in het jaar 1392 half, en in het jaar 1441 geheel, wegens aangewende koſten tot den oorlog, met de ſtadt Soeſt, aan de hertogen van Kleef ingeruimt. In den jare 1614 wierdt hier tuſſchen den keurvorſt van Brandenburg en Palts-Nieuwburg over de Gulikſche erfopvolging een vergelyk getroffen. *Hoffm. Band. Hopp. Beſchr. des hertzogth. Cleve.*

SANTERNO, in het Latyn *Santernus*, *Vaternus*, *Vatrenus* en *Badrinus*, eene rivier in de pauſſelyke provincie Romagna; welke in 't Appennynſche gebergte ontſpringt, ten Noorden door Florenzuola en voorby Imola loopt, en beneden Argenta, 20 mylen van Ravenna, ten Weſten, in den Po valt. *Baudrand.*

SANTERRE, in het Latyn *Saterienſis ager*, *Sanguiterſa*, *Sanaterra*, een landſchap in Pikardië, tuſſchen Vermandois ten Ooſten en Amiens ten Weſten, waar in de ſteden Peronne, Roye, Montdidier en Nesle leggen. Dit landt is zeer vruchtbaar in koren. *Baudrand.*

SANTEUIL. Zie SANTOLIUS.

SANTHIA, in het Latyn *S. Agathæ oppidum*, een ſteedtie in de Piemonteeſche heerlykheit Vercelli, tuſſchen de ſtadt van dien naam en Ivrea, niet verre van de kleine rivier Naviglio gelegen. In den jare 1200 is het zelve door een binnenlandſchen oproer geheel verwoeſt, maar naderhandt door die van Vercelli veel beter en fierlyker herbouwt, en vervolgens verſterkt. *Schaupl. des kriegs in Ital. p.* 180.

SANTO, in het Latyn *Xanthus*, van de Europeanen *il Samandre* genaamt, eene ſtadt en rivier in Phrygië, in klein-Aſië, ontſpringt op den berg Ida, loopt door deze landſtreek, alwaar eertyds de oude ſtadt Troja ſtondt, en valt in den Archipel.

SANTOK, of ZANTOK, een ſteedtie, gelegen in de Nieuwmark, op de Poolſche grenzen, was eertyds zeer volkryk, en hadt eene grote landſtreek onder zich. Maar het zelve is door vele oorlogen, welke oudtyds, en inzonderheit in de XIII eeuwe, wegens deze plaats tuſſchen Polen en Brandenburg gevoert zyn, zodanig verzwakt, dat het thans naar een vlek gelykt. *Brandenb. Staats-Geogr.*

SANTOLIUS, (Johannes Baptista) in het Franſch SANTEUIL genaamt, kanunnik van S. Victor te Parys, een der beſte Latynſche dichters van onzen tydt, was te Parys, uit een goed huis, geboren, en hadt by de Jeſuiten ter ſchole gegaan, in welke vader Coſſart, die zyn leermeeſter in de redenkunde was, zyne natuurlyke neiging tot de Latynſche dichtkunde door zyne voorſchriften, en nog meer door zyn voorbeeldt in hem vermeerderde: want hy oeffende zich zyn gehele leven lang met vlyt daar in. Men zegt, dat hy de beſte vaarzen maakte als hy dronken was. Zyne werken zyn zeer geacht: want ſchoon zyne uitdrukkingen verheven zyn, zyn zy echter zo natuurlyk en ongedwongen, dat men de zelve gemakkelyk kan begrypen, als men maar Latyn verſtaat. Hy was niet alleen zeer bekwaam om gewigtige, maar ook om vermakelyke zaken wel uit te drukken, gelyk uit de opſchriften, door hem op de fontein en te Parys gemaakt, blykt. De geeſtelyke liederen, welke hy naderhandt vervaardigde, bragten hem groten roem te weeg. De gezangen, welke men van dien tydt af in de R. Katholyke kerken in Vrankryk gewoon was te zingen, zyn, behalven eenige, welke Prudentius, Auguſtinus, Ambroſius, en anderen, hebben opgeſtelt, zeer ſlecht, en daarom wierden die van Santolius, beſtaande in eene grote menigte, zeer wel aangenomen. Santolius was zo wel by het gemeen als by de geleerden bemind, ja de groten van het hof wilden hem altydt gaarne by zich hebben. De prins van Condé beminde hem zeer, maar nog meer des zelfs zoon, welke hem dikwils in zyn luſthuis te Chantilly by zich nam, en zich aldaar met hem vermaakte, welk huis ook Santolius uit dankbaarheit met zyne vaarzen heeft vereeuwigt. Hy ſtierf den 5 Auguſty des jaars 1697 op reis, zynde met den prins naar Burgundië getrokken; doch hy wierdt op koſten van den gemelden prins uit Burgundië naar Parys gebragt, en in het klooſter der abdy van S. Victor den 17 October des jaars 1697 begraven. Men zegt, dat hy van een teug wyn, waar in men uit kortsweil ſnuiftabak hadt gedaan, is geſtorven. Hy wierdt 66 jaren oud, en zyne vaarzen zyn verſcheide malen, onder anderen te Parys in den jare 1697, onder den tytel van *Johannis Baptiſtæ Santolii Opera*, in het licht gegeven. *Mr. Perrault Hom-*

Hommes illustres Tom. II. p. 39 *seq. Menage Anti-Baillet Tom. II. p.* 164.

SANTONS, een soort van monniken onder de Turken. De Turksche monniken zyn naar hunne verscheide kleding, levenswyze en ordensregelen onderscheiden. Zommige onder hen doen gelofte van armoede, andere van kuischheit, en weder andere van gestadige vasten en onthoudinge. Ook zyn 'er eenige, welke een zeer voorbeeldig leven voeren. Elk draagt het merkteken van zyne orde by zich. De gene, welke pluimen op hunne hoofden dragen, geven daar mede te kennen, dat zy menschen zyn, die zich in geestelyke zaken oeffenen, en veel spreken van Goddelyke openbaringen. Die gene, welker klederen van allerlei stukken laken van verscheide kleuren zyn aan malkander genaait, tonen hunne armoede daar mede aan. Die iets in hunne ooren dragen, willen daar mede te kennen geven, dat zy den geest gehoorzaam en onderdanig zyn, welke hen zomtyds in verrukkinge brengt, en hen buiten zich zelve vervoert. Die gene, welke kettingen om hun hals en armen dragen, geven daar door de hevigheit des geestes, die hen opwekt en regeert, te kennen. Eenige ordensliеden onder hen leven in gemeenschap met malkander; andere zyn heremyten, die in woeste plaatsen wonen. Ook vindt men onder hen een zeker soort van bedelmonniken, welke van aalmoezen leven. Eindelyk zyn 'er zommige, die geheel en al zich ten dienste van hunnen naasten overgeven. *Simon Remarques sur le Voyage du Mont Liban.*

SANTORII, (SANTORIUS) hoogleeraar in de geneeskunde te Padua. Hy stelde na een lang onderzoek der nature, dat de in het ligchaam overblyvende spyzen de voornaamste oorzaak der krankheden waren, en dat 'er, om dit voor te komen, geen beter middel was dan de transpiratie of doorstraling, welke door de zweetgaten geschiedt. Na dat hy verscheide bewyzen meende uitgevonden te hebben, door welke hy anderen van zyn gevoelen meende te overtuigen, bragt hy het zelve in verscheide zetregels (*Aphorismi*), en maakte daar van een klein traktaat, onder den tytel van: *Medicina statica*, het welk van de meeste geleerden van dezen tydt hoog geacht wordt. In dit traktaat toont hy aan, dat deze doorstraling zo noodzakelyk is, dat men zonder de zelve onmogelyk een zieken kan genezen, vermits, wanneer de weg door de zweetgaten verstopt is, de vochtigheden, welke door de zelve behoorden uit te waassemen, inwendig beginnen te verstyven, waar uit naderhandt alle soorten van krankheden ontstaan, nademaal zy zich niet alleen in de levensgeesten, maar ook in het bloedt, en in alle inwendige en uitwendige gedeeltens des ligchaams vermengen. En om het voordeel, het welk uit deze transpiratie komt, duidelyk aan te tonen, vondt hy eene rekening uit, hoe veel een mensch transpireert naar mate der spyzen, welke hy genuttigt heeft, waar op hy voorts zyne grondstellingen in de geneeskunde maakte. Deze stellingen behaagden zeker geneesheer, met name Cusak, zodanig, dat hy eenige jaren daar aan arbeidde om een middel, waar door de transpiratie kon bevordert worden, uit te vinden; wanneer hy eindelyk een zonderlingen *spiritus vini* vervaardigde, waar mede hy heerlyke dingen deedt. Deze nieuwe wyze van genezen maakte veel beweging onder de geneeskundigen, en veroorzaakte, dat de uitvinder van de zelve een afzonderlyk traktaat van de transpiratie dezer vochtigheden, welke de ziektens veroorzaken, schreef, en te Parys in het licht gaf. *Paschius de invent. nov. antiquis cap.* 6. §. 31. *Merklinus in Lindenio Renov. Memoires du Tems.*

SANTORIN, in het Latyn *S. Erini*, een eilandt in den Archipel, 28 mylen van Kandië, wordt ook het eilandt van Helena en Theresia genaamt, en by Herodotus voert het den naam van *Calliste*, of het Schone eilandt. Maar deze oude schoonheit heeft het thans volkomen verloren, zynde niet dan een puinhoop, en des zelfs zeekust ziet zo slecht uit, dat men niet weet waar men zal landen. Men vindt daar geen eene bron, maar het regenwater wordt in bakken opgevangen. Het zelve behoorde voortyds onder het hertogdom van Naxis, maar geraakte naderhandt onder den Turkschen keizer Solyman den II, en staat nog onder de gehoorzaamheit der Turken. Ruim 10000 menschen wonen in dit eilandt, welke alle Grieken zyn, van welke een derde gedeelte de Latynsche kerk aanhangt, gelyk hier ook twee bisschoppen, een Grieksche en een Latynsche, zyn. Niet verre van dit eilandt is den 23 May des jaars 1707 een klein eilandt te voorschyn gekomen, zynde insgelyks niet dan een puinhoop, en het welk door eene aardbeving van twee dagen zich heeft opgedaan. Dit nieuwe eilandt heeft tot nog toe, als een gestadig brandende oven, veel vuur, damp en een kwaden reuk van zich gegeven. *Herodot. lib. IX. Tournefort Voyage du Levant. Nachricht von der insul Santorin.*

SANTORIO, (JULIUS ANTONIUS) kardinaal en bisschop van Santa Severina, in het koninkryk van Napels, was den 6 Juny des jaars 1532 te Caserta, in het gemelde koninkryk, geboren. Zyn vader *Leonardo Antonio Santorio* was een rechtsgeleerde, en zyne moeder was *Carmosina Barattonia* geheten. Hy begon te studeren te Napels, en zynde Doctor in de rechten geworden, was hy een tydlang advokaat. Doch hy wierdt daar toe meer door zyn vader dan door zyne natuurlyke neiging aangezet: want hy zeide naderhandt den wereldlyken staat vaarwel, wierdt priester, en byzitter in het hofgerecht der Inquisitie. De kardinaal Alphonsus Caraffa zondt hem als vikaris naar zyn aartsbisdom van Napels, alwaar hy groten ommegang met den onderkoning, Perafan de Ribera, hertog van Alkala, hadt. Doch hy geraakte in zekeren opstandt in levens gevaar, vermits men hem beschuldigde, dat hy den onderkoning en anderen hadt zoeken te bewegen, dat de Inquisitie aldaar mogt ingevoert worden. Maar hy onderging nog groter gevaar, toen hy na de doodt van Paulus den IV door eenige benyders by den nieuwen paus Pius den IV wierdt aangeklaagt, dat hy hem met vergift hadt zoeken van kant te helpen, welke beschuldiging Hortensius Abbatichius bevestigde. Hy wierdt derhalven te Rome ontboden, en drie malen in de tegenwoordigheit van den gemelden Abbatichius gebragt, die de gedane beschuldiging twee malen achtereen staande hieldt, maar naderhandt de valschheit van zyne aanklagte bekende, en daar mede veroorzaakte, dat hy aan den lyve gestraft, en Santorius daarentegen vrygesproken wierdt. Na dezen droeg hem de paus, by wien hem de kardinaal Karel Borromeus in gunst hadt gebragt, verscheide eerampten op, en voornamentlyk 't ondergezantschap in de provincie Emilia; maar hy sloeg zulks af, en keerde weder naar Napels, tot welke reize hem de paus 50 kronen vereerde. Wanneer de kardinaal Caraffa in den jare 1565 overleden was, ging hy naar zyn vaderlandt Caserta, alwaar hy eenige boeken maakte, van welke hy te voren reets eenige hadt vervaardigt; inzonderheit verzamelde hy aldaar eenige byzonderheden, de levens der heiligen betreffende, en begon eene geschiedenis van Napels op te stellen, welke hy echter nooit voltooit heeft. Hy was een man van een groot geheugen en een onvermoeiden yver, en die zynen Godsdienst krachtig voorstondt. Dit bewoog paus Pius den V (die voormaals in het collegie der Inquisitie zyn amptgenoot was geweest) zo haast als hy was paus geworden, hem twee malen na malkander naar Rome te roepen, makende hem zynen kamer Raadt, en Raadt van de Inquisitie; voorts stelde hy hem in de plaats van den overleden Johannes Baptista Ursini tot aartsbisschop van St. Severina, in het koninkryk van Napels, aan, wordende vervolgens, te weten den 7 May des jaars 1570, door den zelven paus kardinaal priester gemaakt, met den tytel van *S. Barbara*. Hy wierdt ook na malkander beschermer van het collegie der Grieken van de orde van S. Basilius, van de Serviten, van de Kapucynen, van Griekenlandt en van Illyrië, als mede van het gehele Oosten. De paus gaf hem daarenboven de abdy van S. Anastasius de Carbone, in het graafschap van Claramonte, in het gebiedt van Napels, hebbende nog meer andere waardigheden bekleed. Paus Gregorius de XIII maakte hem voorzitter in de societeit der Liefde van S. Hieronymus, onder wiens regering hy de nieuwe kerk der Jesuiten te Rome, welke de kardinaal Alexander Farneze hadt gesticht, in den jare 1584 inwydde. Doch hy weigerde het door paus Clemens den VIII aan hem opgedragen aartsbisdom van Napels aan te nemen. Hy hadt een byzondere neiging voor de Grieken en hun collegie binnen Rome, van welke hy voornamentlyk aan Johannes Mattheus Cariophyllus, aartsbisschop van Ikonië, en aan Petrus Arcadius, welke naar Polen wierdt gezonden, veel goedheit betoonde. Hy deedt ook zeer veel tot het herbouwen der kerke van S. Maria Ægyptiaca in Armenië. Hy liet op zyne kosten de zeven boeken van *Hieronymus Pontanus* van de onsterflykheit der ziele, volgens 't begrip van *Aristoteles*, drukken, en was zo milddadig tegen de armen, dat hy gedurende den tydt van zyn kardinaalschap, dat 32 jaren duurde, aan de zelve 70000 kronen uitdeelde. Als hy geen geldt by zich hadt, zegt men dat hy aan de armen zyne handschoenen, zyn neusdoek, of iets anders, gaf; ook zegt men, dat hy nooit eenige gift van iemandt heeft aangenomen. Toen hy voorzitter in den Raadt der Inquisitie was, toonde hy inzonderheit zynen yver tegen Bartholomeus Caranza, aartsbisschop van Toledo, vermits hy te Rome over kettery was aangeklaagt. Naderhandt wierdt hy kardinaal priester van S. Maria over den Tyber (*Transtyberina*), en in den jare 1597, in plaats van den kardinaal Columna, kardinaal bisschop van Preneste: zelfs maakte hem paus Clemens de VIII grootpenitentiaris der Roomsche kerke. Hy was in zo groot aanzien by de andere kardinalen, dat hy in drie konclaven tot paus wierdt voorgestelt, en inzonderheit hadt hy in het jaar 1592, toen Clemens de VIII verkoren wierdt, de Spanjaarden, den groothertog van Florence, de republyk van Venetië, en de meeste kardinalen aan zyne zyde, wanneer reets 35 stemmen hem toevielen; wanneer hy zonder twyffel paus zou zyn geworden, indien de kardinaal Ascanius Colonna zich niet plotselyk van zyne aanhangers hadt afgezondert, en hem dus tegen was geweest. Hy stierf den 28 May des jaars 1602 te Rome aan eene beroerte, hebbende omtrent 70 jaren bereikt, en wierdt in de kerk van S. Jan van Lateran in eene kapel, door hem zelve gesticht, begraven. Zyne nagelatene schriften zyn, behalven de reets gemelde: *Deploratio calamitatum*; *De moribus hæreticorum*; *De calamitatibus sui temporis*; *De potestate Romanorum Pontificum supra Franciæ regnum*; *De monarchia Siciliæ*; *De Nestorianorum & Græcorum erroribus*, *item de eorum ritibus*; *De usuris Judæorum interdicendis*; *Rituale Romanorum*; *Duæ Apologiæ contra suos detrectatores*, en eene andere van de orde van S. Basilius aan koning Philips den II van Spanje.

SANTOS, de hoofdstadt van de Brasiliaansche provincie St. Vincent in Amerika, legt 40 mylen Zuidwaarts van de rivier Janeiro, 4 mylen van de Atlantische zee en van St. Vincent. Zy legt aan een baai, waar in grote schepen kunnen laden en lossen. In het jaar 1591 wierdt ze van Thomas Cavendish verovert, geplundert, en 2 maanden lang ingehouden. Sedert dien tydt hebben de Portugezen deze plaats van alle kanten versterkt, behalven alleen aan den kant, welke door de rivier wordt bevochtigt, zynde een halve myl breed, en vry diep. Ook zyn nog door hen twee forten aldaar aangelegt. In dien tydt waren in deze stadt 100 huizen, een hoofdkerk, en twee kloosters. *De Laet p.* 579.

SANTRA, een oud Latynsch schryver, die waarschynlyk ten tyde der Romeinsche driemannen leefde, maakte een boek van vermaarde schryvers, en van eenige andere zaken, welke door

de ouden dikwils worden gebygebragt, maar reets voor langen tydt verloren zyn. *Hieron. in Praf. de Script. Eccles. Felius. Nonius. Vossius de Hist. Latin.*

SANUTO, een der oudste adelyke geslachten van Venetië, 't welk eertyds den naam van *Candiani* voerde. Wanneer de stadt Padua in den jare 421 de grondvesten tot opbouw der stadt Venetië hadt laten leggen, was onder de drie burgermeesters, welke die van Padua ten dien einde derwaarts zonden, een, met name *Thomas Candianus*. Naderhandt bekleedden vyf perfoonen uit dit huis de hertoglyke waardigheit te Venetie. De eerste Doge uit dit huis, *Petrus Candianus* de I, was in het jaar 887 de opvolger van Joh. Baduarius. Hy wordt als zeer vroom en dapper beschreven, maar sneuvelde in het eerste jaar van zyne regering in eene onderneming, door hem tegen de zeerovers onderstaan, waar op Dominicus Tribunus, of, volgens anderen, Petrus Tribunus, zyn opvolger wierdt. De twede Doge uit dit geslacht, *Petrus Candianus* de II, volgde in het jaar 932 op Orio Baduarius den II in de regering. Men zegt van hem, dat hy een goed soldaat, en niet alleen gelukkig in den oorlog tegen den markgrave van Istrië, maar ook tegen Albert, zone van den opgeworpen keizer Berengarius, was. Gedurende zyne regering ontvoerden die van Trieste 12 maagden, welke jaarlyksch uit de stads kas van Venetië plagten uitgehuwelykt te worden. Doch men achterhaalde de zelve, en de Doge gaat ter gedachtenisse van dit voorval nog tegenwoordig alle jaren op den dag, wanneer dit gebeurde, de kerk van S. Maria Formosa bezoeken. Petrus Candianus de II stierf in den jare 939, en het geluk begunstigde zynen zoon *Petrus Candianus* den III, dat hy (na dat Petrus Baduarius 2 jaren en 7 maanden tusschen beide geregeert hadt) in den jare 942 tot hertog verkoren wierdt. Deze geboodt twee malen eene vloot van in de 30 galeien tegen de Narentinen, (zynde de voorgemelde zeerovers, en maakte eindelyk vrede met de zelve. Hy stierf in het jaar 959, en hadt tot opvolger zynen zoon *Petrus Candianus* den IV, de welke nog by zyn leven tot zyn medehelper wierdt aangestelt, maar naderhandt wegens zyn kwaad gedrag en oproerigheit gebannen, doch eindelyk wederom te rug geroepen. Onder zyne regering verkreeg hy van keizer Otto den I vele vryheden voor de republyk van Venetie, en bragt te weeg, dat paus Johannes de XII van de kerk te Grado een patriarchschap, en de zelve het hoofdt van alle andere kerken, in den Staat van Venetië leggende, maakte. Eindelyk stondt het gemeen in den jare 975 tegen hem op, en doodde hem nevens zyn klein kindt, het welk hy op zyne armen droeg, van gedachten zynde daar door in de belhamels medelyden te verwekken. Na hem is *Petrus Orseolus* de I tot Doge verkoren, en toen de zelve in het jaar 978 monnik wierdt, zyn zoon *Vitalis Candianus*. Deze maakte een verbondt met keizer Otto den II, en kort daar na, hebbende naauwlyks een jaar geregeert, nam hy, ingevolge van zekere gelofte, ter oorzake van eene dodelyke ziekte gedaan, 't kloosterleven, gelyk zyn voorzaat, aan, en is in dit klooster overleden. Behalven de bovengemelde vyf Doges uit dit geslacht vindt men in de geschiedenissen gewag gemaakt van *Vitalis Sanuto*, welke in den jare 969 patriarch van Grado was; nog van twee andere, welke den naam van *Johannes Sanuto* voerden, en van welke de een in het jaar 842, en de andere in het jaar 889 het bisdom van Olivoli, dat is van Venetië, bekleedden; insgelyks van *Paulus Sanuto*, de welke in den jare 1063 procurator van S. Marcus was, welke waardigheit toenmaals van niet meer dan eenen op eenen tydt kon bekleed worden. *Amelot de la Houss. Hist. du gouv. de Venise p.* 133, 174, 520, 532. *Idem Remarq. sur l'exam. de La lib. de Venise p.* 16. *Palati Fasti Ducal. Paruta Hist. Venet. Sabellic. Hist. Venet.*

SANUTO, (MARINUS) bygenaamt *Torxellus*, een edele Venetiaan, uit het bovengemelde geslacht gesproten. Hy reisde vyf malen naar het H. Landt, en vervolgens naar andere landen, en deedt zo wel mondeling als schriftelyk zyn best om de Christen mogendheden te vermanen, dat zy hunne geloofsgenoten van het juk der Saracenen wilden verlossen. Onder anderen maakte hy in het jaar 1321 drie boeken, onder den tytel van: *Secreta fidelium crucis*.

Een andere MARINUS SANUTO, bygenaamt de Jonge, die in de XVI eeuwe leefde, was een geleerd man, en schreef een boek *de Magistratibus, item de Principibus Venetis*; nevens een verhaal van den Franschen oorlog. Aldus Manutius droeg hem de werken van *Angelus Politianus* op. Men vindt ook, dat zekere Marinus Sanuto de stadt Zara, in Dalmatië, zeer vervallen zynde, wederom in haren vorigen staat herstelt heeft, het welk naar alle waarschynlykheit door den eerstgemelden geschied is. *Voss. de Hist. Lat. l. III. 9. Franc. Modest. l. X. Venetiados. Philip. Bergamens. l. XVI Chron. Gesn. in bibl. Spon Voyage P. III. p.* 75.

SANZA, een kleine stadt, met den tytel van vorstendom, in de Napelsche provincie Principato Citra, niet verre van Policastro gelegen.

SAONE, in het Latyn *Araris*, een grote rivier in Vrankryk, ontspringt uit den berg Vange, tusschen Lotharingen en het graafschap Burgundië, omtrent 12 mylen van den oorsprong van den Moesel, en loopt door dit graafschap en 't hertogdom van Burgundië, alwaar zy de rivier Doux of Dubis inneemt. Zy loopt vervolgens langs heen de steden Auxonne, S. Jean de Laone, Bellegarde, Verdun, Chalon, Tournus en Macon, deelt de stadt Lion in twee delen, en valt een weinig verder in de Rhone. Zommigen willen, dat deze rivier van het bloedt der martelaren, het welk hier gedurende de gruwelyke vervolging der Christenen te Lion, onder de regering van Marcus Aurelius, zo veelvuldig wierdt vergoten, dat de kleur van het water daar door wierdt verandert, den naam van *Sangona* gekregen heeft. Omtrent deze rivier versloeg Cesar een gedeelte der Helvetische krygsbenden, toen hy in Gallië zocht in te dringen. *Masson Descript. Fluv. Gall. Paradin Hist. de Lyon.*

SAPIEHA, een graaflyk en vorstelyk geslacht in Litthauwen. Het zelve nam by de vereeniging van het hertogdom van Litthauwen met Polen het wapen van 't geslacht van Lisaan, waarom zommige schryvers zeggen, dat zy van dit geslacht afstammen. *Ponigaylo* leefde ten tyde van hertog Olgerd, omtrent het midden van de XV eeuwe. Naderhandt brengt Okolski de volgende, doch zonder tydt te noemen, by, als: *Bogdan*, heer van Opakow en Jelna, waywode van Smolensko, die met eene hertoginne van Severië getrouwt was; *Johannes*, waywode van Podlachië, wiens zoon *Nicolaas* wegens zyne geleerdheit vermaard was; *Bogdan* den II, waywode van Minsk; *Andries*, waywode van Ploczko; *Paulus*, kastellein van Kiow; *Johannes*, waywode van Witepsk, en hoofdman van Braklau, vader van *Paulus*, waywode van Novogrod, die als opperste ryks-Raadt het groothertogdom van Litthauwen grote diensten deedt, en met eene vorstinne van Olsano trouwde, telende zamen de drie navolgende zonen, als: *Nicolaas*, waywode van Minskik, en afgezant in Muskovië; *Bogdan*, waywode van Brzest, en *Andries*, die 24000 Russen en Tartaren versloeg. Omtrent het einde van de XVI en het begin van de XVII eeuwe maakten zich de volgende uit dit huis vermaard, als *Johannes*, kancelier van Litthauwen, en des zelfs zoon, van den zelven name, van wien een afzonderlyk artykel volgt; *Paulus*, onderkancelier van Litthauwen, en starost van Kaminiek, die de Denen voor Smolensko versloeg; *Christoffel*, waywode van Mscislau en starost van Prepoyske; *Leo*, opperkamerheer van de koninginne van Polen, en starost van Mohilowitz. Hy stondt in zo grote gunst by koning Stephanus, dat hem de zelve tot zynen opvolger in het ryk hadt verkoren: doch naderhandt wierdt hy opperkancelier van Litthauwen, waywode van Vilna, en eindelyk Litthauwsche opperveldheer. Hy stichtte 24 kloosters, en liet na van zyne gemalinne, eene vorstin van Radzivil, drie zonen, als: *Johannes Stanislaus*, starost van Slonin, en oppermaarschalk van Litthauwen; *Christoffel Nicolaas*, notaris van het groothertogdom van Litthauwen, en hoofdman van Marcowitz, en *Casimir Leo*, grootkancelier van Litthauwen, welke in het jaar 1635 als gezant naar Muskovië trok, en in den jare 1667 overleedt. Hy stichtte uit zyn eigen beurs in de hogeschool te Wilna een hoogleeraarsplaats in de burgerlyke en kanonyke, of geestelyke rechten, en men zegt, dat hy jaarlyksch 500000 kronen aan inkomsten hadt. *Benedictus*, graaf van Sapieha, was in den jare 1683 grootschatmeester, *Franciscus* stalmeester, en *Casimir* opperveldheer van Litthauwen, als mede waywode van Vilna, welke eerampten ook zyn zoon *Johannes Casimir*, graaf van Bychow, Dobrowna en Zassan, verkreeg, die nevens zynen broeder *Benedictus*, Litthauwsche grootschatmeester, door den Roomschen keizer in het jaar 1700 in den vorstenstandt verheven wierdt. De bisschop van Vilna deedt den eersten, Joh. Casimir, in den jare 1695 in den ban, om dat hy des zelfs bisdom door zyne soldaten hadt laten verwoesten, en toen Sapieha de bulle van dezen ban door beuls handen liet verbranden, kwam het tot nog groter verwydering; doch 't verschil wierdt door de bemiddeling van des pauzen nuncius na verloop van eenige jaren bygelegt. Naderhandt geraakte Sapieha met het huis van Oginski en andere Litthauwsche edelen in grote onlusten, en wierdt van de zelve beschuldigt, dat hy na de doodt van den koning Johannes Sobieski zich eene koninklyke macht hadt aangematigt, de goederen der edelen verwoest, brandschattingen uitgeschreven, de gezanten der standen van Litthauwen aan den koning Augustus onderweeg laten in verzekering nemen, en zynen soldaten daarenboven allen moedwil laten bedryven. Hier op ontstonden grote onlusten in gausch Litthauwen, en de veldheer Sapieha kon niet zonder een geleide van veel volk op opentlyke ryksdagen, of andere byeenkomsten verschynen. Eindelyk viel tusschen beide de partyen een treffen voor in den jare 1700, waar in die van Sapieha geheel verslagen, en 's veldheers zoon, *Michiël Sapieha*, stalmeester van Litthauwen, gevangen wierdt, die naderhandt in stukken is gekapt. Daar op maakten de standen eene algemene bestelling van het groothertogdom van Litthauwen, waar by die van Sapieha, te weten de bovengemelde *Joh. Casimir*, en zyn broeder *Benedictus*, nevens *Georg*, truchses, als mede *Alexander*, grootmaarschalk van Litthauwen, en alle overige van dit geslacht, tot op de linie der *Sapiehaas van Kiedany*, in den ban gedaan, en hunne goederen verbeurd verklaart wierden. Zy leefden naderhandt als bannelingen in Wermelandt tot het jaar 1702, wanneer, door toedoen van koning Augustus, vrede gemaakt, en zy met de standen van Litthauwen wederom verzoent wierden, na dat de ryksstanden dikwils over deze zake vruchteloos waren gescheiden. Naderhandt voegde zich evenwel Joh. Casimir by de Zweedsche party, maar is in het jaar 1711 wederom met koning Augustus verzoent; ook heeft *Joh. Sapieha*, starost van Bobroiski, die insgelyks de party van Stanislaus hadt aangehangen, in den jare 1713 van gemelden koning pardon bekomen. Nog vindt men, dat *Uladislaus Sapieha*, waywode van Minskie, in den jare 1705 het Sendomirsche verbondt of confederatie tegen de verkiezing van Stanislaus heeft ondertekent. *Okolski Orb. Pol. T. II. Saluzki Epist. Hist. fam. T. III. Zwantzigs Theatrum pracedentia.*

SAPIEHA, (JOHANNES) zoon van Johannes Sapieha, kancelier van Litthauwen, en starost van Usnarz en Slonin. Hy was in het jaar 1605 onder den koninklyken Poolschen generaal Joh. Karel Chotkowitz mede in Lyflandt, wanneer hy ook den

den veldſlag tegen koning Karel van Zweden by Kirchholm bywoonde, en daar door, dat hy met zyn regter des vyands linker vleugel hadt verſlagen, niet weinig tot de verkregene overwinning toebragt. In het jaar 1608 kwam hy den tweden valſchen Demetrius tegen den Czaar Baſilius Zusky met een aanzienlyke krygsmacht te hulp, en verſloeg, na dat hy zich met den eerſten hadt vereenigt, de Tartaren, die den grootvorſt zouden byſtaan, by Troycza op de vlucht; en wanneer naderhandt de kroonsveldheer van Polen, Staniſlaus Zolkiewsky, tegen den gemelden Zusky in Muskovië een inval deedt, zocht hy Sapieha en zyne volkeren aan zyn kant te trekken, die echter, om dat zy eerſt Demetrius trouw hadden gezworen, hem niet wilden afvallen. Wanneer de ſtadt Muſcou verovert was, en Zusky in de gevangenis zat, en het Poolſche leger daarenboven overal meeſter was geworden, behertigde de veldheer de zaken met nog meer ernſt, en Sapieha zelf bewoog zyn volk en anderen, die den valſchen Demetrius aanhingen, van hem te verlaten, waar op zy zich by het kroons leger voegden, en in dienſt van den koning overgingen. Niet lang daar na, namentlyk den 17 December des zelven jaars, wierdt de valſche Demetrius door een overſte der Tartaren gedood. De gemelde veldheer, weder naar Polen kerende, gaf aan Sapieha het opzicht en opperbevel over de provincie en de ſtadt Severië, welke zynen plicht ook wel waarnam. Toen in den jare 1611 de Muskoviters den koning van Polen weder ontrouw wierden, en Alexander Gonſiewsky in het kaſteel van Muſcou belegerden, ſtondt hy de laatſtgemelden by, en ontzette dit kaſteel, doch overleedt niet lang daar na in het grootvorſtelyk kaſteel Krimgrot den 14 September des jaars 1612, waar na zyn regiment oproerig geworden den koning verder weigerde te gehoorzamen. Hy was getrouwt met de dochter van Ernſt Weyher, (die ten tyde van koning Sigismundus in Polen gekomen, en koninklyke overſte, ook hoofdman van Putzky en Tigenhoven in Pruiſſen wierdt) by welke hy verſcheide kinderen verwekte, van welke *Paulus Johannes*, graaf van Bychov, palatyn van Wilna, en opperveldheer van het grootvorſtendom van Litthauwen, de kroon Polen door zyne dapperheit aanzienlyke dienſten deedt. Hy ſtierf in den jare 1665, en teelde by Sophia, dochter van Nicolaas Bogislaus Zienowiz, kaſtelein van Polozko, onder anderen *Caſimir Joh. Sapieha*, die grootſchatmeeſter van Litthauwen is geworden. *Pufendorf.*

SAPIENZA, een eilandt in de Middelandſche zee, van ouds *Spagia* genaamt, tegen over Modon, eene ſtadt in Morea, aan de Zuidkant, waar van de zee aldaar den naam heeft bekomen. Dit eilandt is de Barbariſche zeerovers wel bekend, welke achter het zelve leggen op te paſſen wanneer zy Veneтiaanſche of Siciliaanſche ſchepen willen verraſſchen.

SAPOR, of SAPORES, ook SCHABOUR de I, koning van Perſië, was de opvolger van Artaxerxes omtrent het jaar van Chriſtus 242, een wreed vorſt, die alleen vermaak ſchepte in bloedt te vergieten en ſteden te verwoeſten. Hy overſtroomde Meſopotamië, Syrië, Cilicië, en verſcheide andere provinciën van het Romeinſche ryk; en ten ware hem Odenatus, hoofdman, en naderhandt koning der Palmyrenen, hadt te keer gegaan, zou hy het ganſche Ooſten verwoeſt hebben. De keizer Gordianus noodzaakte hem weder naar zyn landt te keren; doch hy wierdt kort daar na door Philippus gedood, die den keizerlyken troon met geweldt beklom, en met Sapor vrede maakte, die in den jare 252 de ſtadt Antiochië veroverde. Zeven jaren daar na verſloeg Sapor den keizer Valerianus, en kreeg hem, door verradery van eenen van des zelfs generaals, Macrinus genaamt, gevangen. In het eerſt bediende hy zich van hem tot een voetbank als hy te paardt wilde klimmen, en naderhandt liet hy hem levendig villen, en met zout beſtrooien. Odenatus en zyne gemalin Zenobia ontweldigden hem de ſteden Niſibis, Carrhes, en meer andere, verſloegen ook dikwils zyne krygsbenden, en zonden de voornaamſte van zyne generaals, nu gevangen zittende, aan den keizer Gallienus. Sapor ſtierf in den jare 272, hebbende 30 jaren geregeert, en liet zynen zoon *Hormouz*, welken de Latynen *Hormisdas* noemen, de regering in handen. *Pollio. Agathias. Euſebius.*

SAPOR de II, koning van Perſië, wierdt in den jare 309, ten tyde van den keizer Diocletiaan, tot koning uitgeroepen, wanneer hy nog in de wieg lag. Konſtantyn de Grote, vernemende, dat hy een groot leger op de been bragt, van voornemen om Niſibis aan te taſten, trok tegen hem te velde, doch ſtierf onderweeg in den jare 337. In het volgende jaar zondt Konſtantyn tegen Sapor een leger te velde, gelyk hy ook in de jaren 345 en 349 deedt, wanneer tuſſchen beide de legers niet verre van de ſtadt Singar in den nacht een bloedige veldſlag voorviel. In den jare 359 veroverden de Perſianen de ſtadt Armida, in Meſopotamië, na een beleg van zeventien dagen, na dat zy alvorens het Romeinſche leger, over het welke Sabinianus het opperbevel hadt, verſlagen hadden. Ondertuſſchen begon Sapor eene yſſelyke vervolging tegen de Chriſtenen, welke van Joden en Heidenen als vyanden van de wereldlyke regering wierden aangeklaagt, en gaf de zelve ten prooi aan hunne vyanden, welke noch ouderdom, noch kunne, noch ſtaat aanzagen, maar alle zonder onderſcheidt afmaakten. Conſtans was in zyne ondernemingen tegen hem altydt ongelukkig, en Jovianus moeſt vrede met hem maken, by welke hy hem Niſibis, nevens verſcheide andere plaatſen, wedergaf. In den jare 370 begon Sapor den oorlog wederom, viel in Armenië, en verſloeg den keizer Valens. Eindelyk ſtierf hy in het jaar 380. *Sozomen. Socrates. Ammian. Marcellin. Agathias.*

SAPOR de III, of SCHABOUR, zoon van den voorgaanden, was in het jaar 384 de opvolger van zynen neef Artaxerxes, die de opvolger van Sapor den II was. Hy was zo wreed niet, noch ook zo gelukkig als zyne voorzaten waren geweeſt: want hy moeſt gezanten aan Theodoſius den Groten zenden, en hem om de vrede bidden. Hy ſtierf in het jaar 389, hebbende 5 jaren en 3 maanden geregeert. Zyn opvolger was *Varanes.*

SAPORTA, (ANTONIUS) koninklyke hoogleeraar in de geneeskunde in de hogeſchole van Montpellier, heeft in de XVI eeuwe geleeft. Zyn boek *De tumoribus præter naturam* wierdt in 't jaar 1624 gedrukt in duodecimo, door de zorge van *Henrik Gras*, geneeskundige van het genootſchap te Montpellier, en van 't genootſchap der geneeskundigen te Lion aangenomen. Het hadt lang genoeg onder de papieren van Franciſcus Ranchin, aan wien het wierdt opgedragen, verborgen gelegen. Men kan niet zeggen of Antonius Saporta een zoon is geweeſt van Lodewyk Saporta, een zeer vermaard arts, van welken in 't volgende artykel zal geſproken worden; maar het is zeker, dat hy de vader was van Johannes Saporta, ſchryver van een werk, genaamt: *De lue Venerea*, dat te gelyk met dat *De tumoribus præter naturam* gedrukt wierdt. *Bayle Dict. Crit.*

SAPORTA, (LODEWYK) een beroemd arts, of geneeskundige, was Doctor en hoogleeraar in de hogeſchole van Lerida, daar hy in de geneeskunde negen jaren heeft onderwezen, waar na hy naar Avignon vertrok. Maar om daar te blyven moeſt hy op nieuw zyn proef als Doctor op de hogeſchole van Avignon doen. Van daar vertrekkende naar Montpellier, was hy verplicht het zelve te doen om in de hogeſchole van die ſtadt aangenomen te worden; zo dat hy tot driemalen toe Doctor is gemaakt. *Bayle Dict. Crit.*

SAPPHIRA. Zie ANANIAS.

SAPPHO, eene der vermaardſte vrouwen van de oudheit, zo door hare gedichten, als door hare liefkozeryen. Zy was van Mitylene, uit het eilandt Lesbos, en leefde ten tyde van haren landgenoot Alceus, en ten tyde van Steſichorus, te weten in de XLIV Olympiade, zes honderd en tien jaren voor de geboorte van Chriſtus. Dit wederlegt zeer klaar het geen gezegt wordt van de liefde van Anacreon en van Sappho: want behalven dat men tuſſchen den levenstydt van deze twee perſonen een tuſſchentydt van tachtig of honderd jaren kan ſtellen, gelyk de geleerde juffrouw Le Fevre zegt in hare Voorreden voor *Anacreon*, is het zeker, dat hunne jaren niet toelieten om liefkozeryen te plegen. Men mag met zekerheit denken, dat Anacreon in de LII Olympiade in ſtaat was om niet ongevoelig te zyn; maar naardien de tydbeſchryvers ſtellen, dat Sappho in de XLII Olympiade geleeft heeft, mag men denken, dat zy toen in haar grootſte aanzien is geweeſt, en dat zy ruim dertig jaren oud was. Zy was zeer verlieft op een jongman, dien zy meende te kunnen winnen: daar is dan geen ſchyn van waarheit, dat zy heeft kunnen leven tot den tydt van Anacreon, en men mag wel verzekert zyn, dat hy haar niet heeft kunnen zien, noch verlieft op haar worden. Anderen, door de zelve vryheit der dichteren aangezet, hebben zekere rymen in de wereldt gebragt, waar in zy Anacreon als minnaar van Sappho doen ſpreken, en waar in zy haar doen antwoorden. Diphilus, een boertig dichter, geeft Sappho in een van zyne blyſpelen Archilochus en Hipponax tot minnaars. Dit is al mede eene verziering. Mejuffrouw De Scuderi heeft dan hare voorgangers gehad, als zy in haren *Groten Cyrus* zegt, dat Anacreon verlieft was op Sappho. Indien Sappho inderdaadt is geweeſt 't geen by *Cyrus* van haar wordt gezegt, dan is zy de ſchoonſte van haren tydt geweeſt. De juffer, die haar die volmaaktheit heeft toegeſchreven, heeft langen tydt den naam van *Sappho* in verſcheide fraaie werken, waar in van haar geſproken wordt, gedragen. Dit is veel eer aan de Sappho der ouden bewyzen, dat men haren naam geeft aan eene juffer, die volmaakt in dicht en ondicht ſchreef, en wier deugdt zeer wierdt geroemt. Voorts is 'er reden om te geloven, dat, indien Anacreon en Sappho elkander in hare jonge jaren hadden gezien, zy malkander liefde zouden hebben bewezen, en dat wy met zekerheit zouden zyn onderrecht aangaande de gevallen van dezen minnaar.

Deze Sappho hadt een groot getal byſchriften, punt- en bruiloftsgedichten gemaakt. Al haar dichten kwam op de liefde uit, en hare vaarzen waren zo vol aardigheden, dat het geen wonder is, dat men haar den naam van de tiende Muze of Zanggodinne gegeven heeft. Strabo merkt haar aan als een wonder, en zegt, dat nooit eene vrouw in de dichtkunde by haar heeft kunnen halen. Maar van alle hare gedichten is niets overgebleven dan eenige brokken, die de oude ſchoolgeleerden aanhalen, een gedicht aan Venus, en een ander aan eene van hare meeſtereſſen. Dat aan Venus is door de zorge van Dionyſius van Halicarnaſſus in wezen gebleven, en hy brengt het zelve by tot een voorbeeldt van eene volmaaktheit, die hy wilde beſchryven. Met het zelve oogmerk is door Longinus het gedicht aan hare meeſtereſſe bewaart. Catullus heeft een gedeelte van het zelve in 't Latyn vertaalt. Dit is een bewys, dat men veel werk van de dichten van Sappho maakte.

Men moet weten, dat de liefdedrift van Sappho zich mede over die van hare kunne uitſtrekte, en dat is het dat haar het meeſte veracht heeft gemaakt. Men kan de genegenheit van Mejuffr. Le Fevre niet miſpryzen, als zy, om de eer van Sappho op te houden, deze zaak tracht onzeker of twyfelachtig te doen voorkomen. Maar het gedicht, daar Longinus van ſpreekt, is niet op eene wyze, als van eene vriendinne aan eene vriendinne geſchreven, alles riekt daar in naar de min. Men was wel ver-

verzekert ten tyde van Ovidius, dat Sappho zo wel de vrouwen als de mannen beminde. Zie Ovidius *Epiſt. Sapph. ad Phaon*, en Horatius *Oda XIII*, *lib. III*, en vooral *Longe-Pierre* in 't Leven van deze dichtereſſe, dat gevonden wordt voor de Franſche overzettinge van hare gedichten.

Suidas heeft de namen van drie vriendinnen van Sappho tot hare ſchande bewaart, en Ovidius noemt in de zo even aangehaalde plaats nog twee andere. De eerſte heeft ons ook bewaart de namen van drie ſcholieren van Sappho, die zy mogelyk de beginſelen van hare geheimen leerde. Naardien Lucianus *Dialog. meretric.* niet aantekent, dat de vrouwen van het eilandt Lesbos, die zich zeer aan deze drift hadden overgegeven, het zelve van Sappho geleert hebben, is het beter te denken, dat zy deze ſchandelyke gewoonte in dat eilandt gevonden, en niet, dat zy de zelve daar gebragt heeft. Hoe het zy, zy wierdt aangezien voor eene befaamde vrouw, die zich met andere vrouwen vermengde, en het is om die reden dat eenigen gemeent hebben, dat men haar den bynaam van *maninne* (*maſcula ſappho*) gegeven heeft. Zie Horatius *Epiſt. XIX*, *lib. I*, en Auſonius *Cupid. Crucif.* Maar het is niet wel te begrypen wat Horatius met *maſcula Sappho* heeft willen zeggen. Indien hy haar daar mede hare liefde tegen de natuur heeft willen verwyten, kan men gemakkelyk zien, dat dit niet wel van pas is geſchied. Deze bynaam zou dan zonder noodzakelykheit zeer verre gezocht zyn. Daar zyn echter eenige geleerden, die het niet anders verſtaan. Chabot, *in Horat. Epiſt. XIX*, *l. I*, ſtelt onder de zulke den uitlegger van *Juvenalis*, en *Porphyrion*, een oud uitlegger van *Horatius*, en hy geeft ons *Domitius* tot waarborg omtrent het laatſte, menende daar mede buiten twyfel *Domitius Calderinus*. Maar *Cruquius*, die de oude uitleggers van Horatius heeft wereldkundig gemaakt, maakt geen gewag van de plaats van Porphyrion, door Chabot bygebragt. Hoe het zy omtrent de oude uitleggers, het gaat vaſt, dat de nieuwe gemeenlyk drie gevoelens omtrent het woordt *maſcula Sappho* bybrengen, namentlyk voor eerſt, dat dit woordt zeggen wil, dat Sappho eene vrouw was, die zich met andere vrouwen vermengde: ten twede, dat het aanwees de drift, die zy voor de wetenſchappen hadt, in plaats van zich met het ſpinnewiel te bemoeien; en ten derde, dat het betekende den moedt, dien zy hadt om de ſprong van Leucas te doen, waar van hier na zal geſproken worden. Dit laatſte gevoelen is dat van Scaliger, van Turnebus, en van anderen.

Indien het oogmerk van Sappho was om zich door dit ſchandelyk gedrag van de hulp van de andere helft van het menſchelyk geſlacht te ontheffen, vondt zy zich in hare meninge zeer bedrogen; want zy verliefde op eene buitengewone wyze op Phaon, en deedt, maar te vergeefſch, al wat zy kon om van hem weder bemint te worden. Deze jongman verachtte haar, waar door zy zich uit wanhoop van een ſteenrots wierp, om hare liefdevlam te bluſſchen. Mejuffr. Le Fevre verhaalt, dat Sappho zich niet kon wederhouden Phaon naar Sicilië, daar hy naar toe vertrokken was om van haar ontſlagen te zyn, te volgen, *en dat zy gedurende zyn verblyf in dat eilandt de ſchoonſte vaarzen van de wereldt maakte*, en zelfs naar alle waarſchynlykheit het gedicht op Venus, dat nog in wezen is; en waar in zy zeer vurig den byſtandt van deze godinne verzoekt. Hare gebeden, gelyk het ſcheen, wierden niet verhoort. Hare aangename en lieftallige vaarzen kwamen meeſt daar op uit; doch waren van geen nut, en Phaon was doof voor al wat 'er gedaan wierdt. De ongelukkige Sappho zag zich dan gedwongen dezen gevaarlyken ſprong te doen; zy klom op 't voorgebergte van Leucas, en ſprong van 't zelve in zee. Men meende toen, dat dit het rechte middel was om zich van de minnepyn te verloſſen, en de plaats wierdt genoemt *de Sprong der verliefden*. Eenigen hebben gezegt, dat Sappho de eerſte is geweeſt, die dit middel om genezen te worden heeft bezocht: anderen zeggen, dat zy de eerſte vrouw was, die dezen ſprong deedt; maar voor haar zyn 'er mannen geweeſt, die het zelve gedaan hebben. Verſcheide dichters, als Auſonius, Statius, en andere, gelyk ook Plinius, hebben van deze wanhoop van Sappho geſproken.

Dit was een grote wanhoop. Wat den afkeer van Phaon betreft, de zelve zal ons zo verwonderlyk niet voorkomen, als wy aanmerken, dat Sappho toen eene oude weduwe was, die, gelyk eenigen zeggen, nooit ſchoon was geweeſt; die daarenboven een kwaden naam gedurende haar weduwſchap hadt gekregen, en die geen maat in hare liefde hieldt. Zy was langen tydt weduwe geweeſt van eenen der rykſte mannen van het eilandt Andros, genaamt Cercala. Zy hadt by hem eene dochter, genaamt Cleïs, geteelt, zynde genaamt naar de moeder van Sappho. Wat haren vader aangaat, zynen naam zullen wy niet melden; want wy zouden 'er een uit acht moeten kiezen, naardien 'er zo vele zyn, voor wier dochter zy doorgaat. Zy hadt drie broeders, waar van de eene, *Charaxus* genaamt, in wyn handelde, dien hy van Lesbos naar Egypten bragt, daar hy verlieft wierdt op eene vermaarde hoer, die eenigen *Rhodope* noemen; maar Sappho noemt haar *Doricha*. Zy was zeer kwaad op haren broeder wegens dit ſlechte huwelyk. Men verhaalt, dat die van Mytilene haar de eer na hare doodt aandeden van haar beeltenis op hun geldt te laten ſlaan. Thevet bedriegt zich buiten twyfel, als hy verzekert, *Eloges des Sav. Homm. Tom. I*, *pag.* 223 van de uitgave van 1671 in 12o., dat de Romeinen ter gedachteniſſe van Sappho een beeldt van Porphyrſteen, zeer fraai gewerkt, hebben opgerecht. De Hr. Le Fevre merkt aan, *Vies des Poëtes Grecs pag.* 23, dat die van Mytilene het beeldt van deze vrouwe op haar geldt deden ſlaan, en haar na hare doodt voor eene ſouvereine aanzagen. Hy brengt niemandt tot bewys by, maar Reland heeft in zyne aanmerkingen op het werk van Le Fevre de plaats van *Julius Pollux* bygebragt, en gezegt, dat men nog penningen van Sappho vindt, waar op de naam van Mytilene ſtaat. Thevet verhaalt, dat hy het afbeeldſel van Sappho van een ouden penning heeft gehaalt, dien hy van het eilandt Lesbos hadt medegebragt, welkers weerga, nevens verſcheide andere, mede wierden gegeven aan den baron van La Garde, toen gezant van Vrankryk te Conſtantinopel, door den eerſten arts van Sultan Solyman. Ariſtoteles zegt, dat die van Mytilene Sappho hebben geëert; maar waar in deze eer beſtondt zegt hy niet. Tatianus verwyt de Grieken, dat zy het beeldt van de hoer Sappho door Silanion hadden laten maken; eene hoer, zegt hy, die zelfs ter eere van de onkuiſchheit gezongen heeft, en die tot verwoedheit toe verlieft is geweeſt. Plinius ſpreekt van een ſchilder, Leon genaamt, die het afbeeldſel van Sappho hadt gemaakt. Sommige ſchryvers maken gewag van eene andere SAPPHO. Men leeſt by Ariſtoteles het bewys, daar Sappho zich van bediende om te doen zien, dat het ſterven een kwaadt was. De goden, zeide zy, hebben 'er op deze wyze van geoordeelt: want anders zouden zy zelf ſterven. Daar ſtondt in 't Prytaneum van Syracuze een heerlyk beeldt van Sappho. Zie wat Cicero zegt, wanneer hy Verres verwyt, dat hy het gerooft hadt, *Cicero Orat. VI. in Verrem.* Dit was een werk van Silanion, en mogelyk het zelve, daar Tatianus van ſpreekt, en waar van boven gewag is gemaakt. *Bayle Dict. Crit. Tatian. Orat. contra Græcos pag.* 168.

SAR, of SAAR, in het Latyn *Sara*, of *Saravus*, eene rivier in Duitſchlandt, welke in het Vogeſiſche gebergte, by Salm, in Lotharingen, ontſpringt, en niet verre boven Trier te Cons in den Moeſel valt.

SARA, eene rivier in Campagna di Roma, welke door Terra di Lavoro, eene Napelſche provincie, vloeit, en zich tuſſchen Volturno en Senueſo in de Tyrrheniſche zee ſtort.

SARA, eene ſtadt in groot-Armenië. Een andere ſtadt van dien naam legt in Illyrië.

SARA, of SARAI, zuſter en vrouw van Abraham, en des zelfs getrouwe medgeſellin in alle zyne tochten. Zy was eene dochter van Therah, maar van eene andere moeder als Abraham, naardien Abraham zegt *Geneſ. XII*, 13, *en XX*, 12, „ dat zy waarlyk zyne zuſter was, en dochter van zynen vader, „ maar niet van zyne moeder". Therah kan meer dan eene vrouw gehad hebben, volgens de gewoonte van dien tydt, en het landt, waar in hy leefde; of hy kan, na de doodt van Abrahams moeder, eene andere vrouw genomen hebben, by welke hy Sara kreeg. Zy trouwde met Abraham eer zy uit Ur der Chaldeën trokken, om naar Charan te gaan. Hare onvruchtbaarheit in haar vaderlandt veranderde niet in vremde landen, dat haar tot het beſluit bragt van een medehulp aan Abraham te geven, op dat hy daar door vader mogt worden, naardien zy het hem zelf, om hare onvruchtbaarheit, niet kon maken. Hare dienſtmaagdt Hagar, die zy daar toe verkoos, wierdt haaſt bevrucht, maar beloonde haar met ondank. Zy begon Sara te verachten; maar Sara dezen hoon niet kunnende verdragen, bediende zich van het recht, dat Abraham haar over Hagar gegeven hadt, en dwong haar kort daar na te vluchten. Op haren naam kan de wederkomſt van deze ondankbare, en het uiterſte, daar zy toe wierdt gebragt, wanneer zy andermaal weggejaagt wierdt, gelezen worden. Men zal dit hier niet herhalen, maar liever zeggen, dat door Gods byzondere goedheit Sara in haar negentigſte jaar bevrucht wierdt, en van een zoon beviel, dien men *Izaak* noemde. Zy leefde tot haar 127 jaar. Men moet hier niet vergeten te zeggen, dat zy zeer ſchoon was, en dat hare ſchoonheit, en de inſchikkelykheit, die zy voor haren man hadt, om zich niet zyne vrouw, maar zyne zuſter te noemen, haar tweemaal bloot ſtelde om geſchaakt te worden, waar in hare eer ſchipbreuk zou geleden hebben, indien Gods handt het niet hadt belet. Deze twee ſchakingen kwamen met malkander overeen. In beide ontkende Abraham, dat Sara zyne vrouw was: hy wilde, dat zy zeggen zou, dat hy haar broeder was; en hy deedt dit, om dat hy vreeſde vermoord te worden indien men wiſt, dat hy haar man was, en op dat men hem om harent wille goed zou doen. Beide de ſchakers, door den Hemel, voor dat zy hunne drift konden voldoen, verhindert, gaven Sara wederom, en overlaadden haren man met geſchenken, hem zyn bedrog verwytende. De eerſte ontvoering of roof geſchiedde in Egypten door den koning Pharao; de twede in Gerar door Abimelech, koning van dat landt. Sara was ten minſte 65 jaren oud toen Pharao haar wegnam, en 90 jaren toen Abimelech haar liet wegvoeren. Zy was tien jaren jonger dan Abraham; hunne reis naar Egypten was te voren, in het uittrekken van Charan, te weten in het vyf en zeventigſte jaar van Abraham, geſchied. Belangende de reize naar Gerar, de zelve geſchiedde na de bekendmaking der geboorte van Izaak, en na dat Abraham honderd jaren bereikt hadt. Deze Hiſtorie is, men zegge wat men wil, een bewys, dat Abraham meer de doodt vreeſde dan hy 'er erg in hadt van zyn huwelyksbedt te zien onteeren, en dat hy niets minder dan minneyverig was. Hy beveelt aan de vaderlyke zorge van de Voorzienigheit de eer en de zuiverheit van Sara; maar hy zoekt middelen tot behoudt van zyn leven: want de hongersnoodt, die 'er in Kanaän was, dwong hem naar Egypten te trekken, daar overvloedt was. De H. Schrift zegt niet waar door Pharao belet wierdt Sara te onteeren; zy zegt alleen, dat Godt hem en zyn huis met grote plagen ſtrafte. Aangaande Abimelech zegt de Schrift alleen, dat Godt hem in den droom met de doodt dreigde, *Geneſ. XX*, 3; maar in het einde van dit Hoofdſtuk ſtaat, dat Godt, op het gebedt van Abraham, Abimelech, zyne huisvrouw en zyne dienſtmaagden genas, en dat zy naderhandt weder baarden;

den: *Want*, vervolgt de Schrift, *de Heer hadt alle de baarmoeders van het huis Abimelechs ganſchelyk toegeſloten, ter oorzake van Sara, Abrahams huisvrouwe.* De uitleggers hebben velerhande giſſingen gemaakt aangaande de plagen, waar mede Pharao en Abimelech bezocht wierden, om dat de Schrift een ſoort van ziekte ſchynt vaſt te ſtellen, en, het komt hen waarſchynlykſt voor, dat de perſonele ſtraf van Abimelech is gevallen op de partyen, die tot de voortelinge geſchikt zyn. Om dat het de kwaal was, waar mede zyne vrouw en dienſtmaagden geſlagen waren, gelooft men, dat zyne ziekte en die van Pharao eene en de zelve zyn geweeſt. De Rabbynen zeggen, dat zy met een hevigen zaadvloedt (*Gonorrhaa*) gekwelt waren; dat zy zelfs om de vrouwen niet konden denken, te minder om daar hun vermaak mede te nemen. Zy zeggen ook, dat Sara een engel hadt, die haar bewaarde, en die alle de genen, die zy wilde dat geſlagen zouden worden, ſloeg, en hen de luſt benam om haar te naderen, ja dat het door hulp van dezen engel was, dat zy voor de driſten van Pharao bewaart wierdt. Philo vergenoegt zich met te zeggen, dat deze vorſt zo vele onverdragelyke pynen en droefheden hadt, dat hy onmogelyk om de min kon denken: want hy dacht niet dan om zich te ontlaſten van het kwaadt, waar mede hy gekwelt wierdt. Het ganſche hof was van deze plage geraakt, om dat alle de hovelingen hadden geraden Sara te ſchaken. Eupolemon, by Euſebius, *Præp. Evang. l. IX, c.* 4, zegt, dat zelfs de peſt in het huis van Pharao kwam, en dat Godt hem te kennen gaf, dat dit door het ſchaken van Sara wierdt veroorzaakt. Pharao gaf Sara dan aan haren man weder, zonder haar aangeraakt te hebben. Jozephus voegt de muitery by de peſt; maar een zeker ſchryver (*Salianus Tom. I, pag.* 413) beriſpt hem hevig daar over. De reden, die hy daar van geeft, is, dat de muitery van een volk een koning juiſt niet zal beletten zich met eene vrouwe te vermaken. Deze ſchryver wil, dat de ſtraf aan den ſchaker dat gedeelte van zyn lyf de luſt benam, waar door hy zou gezondigt hebben. Hoe het zy, men kan niet ontkennen, dat Sara niet eenigen tydt in het huis van deze ſchakers is geweeſt, ten minſte in dat van den laatſten, te weten Abimelech, om dat men gelegenheit hadt om te kunnen nagaan, dat om harent wille de baarmoeders van des zelfs huis toegeſloten waren, en men ſprak aan 't zelve niet meer van bevrucht te worden. Deze vorſt gaf Sara wederom zo haaſt hy in den droom onderrecht was, dat Sara de vrouw van Abraham was: hy wiſt dit niet voor dat hy Sara eenigen tydt in huis gehouden hadt. Maar wat wilde hy met haar uitvoeren, om dat hy haar zo lange met ruſt gelaten hadt? Hadt hy haar daarom weggenomen? De genen, die deze tegenwerping maken, zyn onbewuſt van de gewoonte der Ooſterſche vorſten. De zelve hebben verſcheide vrouwen, en men zendt 'er hen van tydt tot tydt nog al meer; maar men moet zich niet verbeelden, dat de vorſt haar na het aflopen van de rolle liefde bewyſt: daar zyn 'er onder, wier beurt het nooit wordt, zy mogen zo ſchoon zyn als zy willen. Abimelech was te vrede met Sara verkregen te hebben, en dat hy haar kon genieten wanneer hy wilde; maar Godt droeg 'er zorg voor, dat hem de luſt daar toe niet overkwam. Men kan het zelve aangaande Pharao zeggen: doch het zekerſte is, dat zy beide van den eerſten dag der ontvoeringe af ziek wierden. Jozephus zegt, dat Abimelech zo ziek wierdt, dat de artzen aan zyne genezinge twyfelden. Anderen zeggen wat zyn kwaal is geweeſt; zy zeggen, dat hy zware pyn gevoelde aan die delen, die men om de eerbaarheit verzwygt. Voorts komen Chryſoſthomus en Hieronymus weinig daar omtrent overeen, om dat deze wil, dat 'er geen minder wonderwerk van Gods macht wierdt vereiſcht om Sara zuiver in de handen van Pharao te bewaren, als om Daniel voor de leeuwen te beſchermen, en de drie jongelingen in den brandenden oven te bewaren. Daar is voor 't overige een klein onderſcheidt in het verhaal van Mozes van deze twee ſchakingen, nàmentlyk, hy zegt duidelyk, dat Abimelech Sara niet naderde, maar hy zegt niet of Pharao zulks gedaan heeft, of niet. Theodoretus gelooft, dat de gewyde Hiſtorie zich van deze voorzorge bedient heeft ten aanzien van Abimelech, om den mondt der kwaadſprekers te ſtoppen, om dat Sara in dat zelve jaar beviel, dat zy by dezen vorſt was geweeſt. De Voorzienigheit beſchermde Sara derhalven, en gaf haar ongeſchonden aan haren man weder, en hy wierdt daarenboven van deze twee vorſten met geſchenken overladen. Dit kon het droevig voorval verzachten, waar in hy zich gelyk bevonden hadt met alle de genen, die met eene ſchone vrouwe reizen, 't welk hen dikwils meer beſlommering baart dan of zy met eene lelyke reiſden. Ondertuſſchen kan men Abraham en Sara in dit gedrag niet wel verontſchuldigen, gelyk men mede niet wel kan doen aangaande de zake van Hagar. De ſchoonheit van Sara was iets zonderlings, en duurde, als boven in 't voorbygaan gezegt is, tot haar negentigſte jaar, en mogelyk langer. Men bewyſt zulks uit het XX Hoofdſtuk van *Geneſis*, daar gezegt wordt, dat Abraham, naar het landt van Gerar vertrokken zynde, aldaar niet dan voor een broeder van Sara wilde doorgaan, het welk de oorzaak was, waarom de koning Abimelech haar ter vrouwe verzocht: want de geboorte van Izaak was aan dezen patriarch reets geboodſchapt, en zyne vrouw was negentig jaren oud wanneer deze aankondiging geſchiedde. Wel is waar, dat de Schrift op die plaats niet zegt, dat Sara ſchoon was; maar het is ligt uit de omſtandigheden van deze reize te bevroeden. Uit het XII Hoofdſtuk ziet men, dat de reden, die Abraham verplichtte in Egypten te zeggen, dat Sara zyne zuſter was, hare ſchoonheit was, en de vrees, die hy hadt, dat men hem zou doden, om deze ſchoonheit des te beter te genieten. Sara hadt zich zo haaſt niet laten zien, of men nam haar om haar by den koning Pharao te brengen. Wie twyfelt nu of Abraham heeft om de zelve reden zyn huwelyk in het landt van Gerar geheim gehouden? Hy zegt zelfs *Geneſ. XX*, 11, dat hy bevreeſt was geweeſt, dat men hem om zyne vrouwe zou doden. Hy wiſt dan, dat zy nog ſchoon genoeg was om liefde te verwekken. Het voorval ſpreekt daar nog met meerder zekerheit van: want zo haaſt als Sara van den koning van Gerar gezien was, deedt hy haar by zich brengen, met het voornemen om haar tot zyne vrouwe te nemen, en dit buiten twyfel om hare ſchoonheit: want om te zeggen met den vader *Salianus*, dat hy haar voor eene achtbare weduwe aanzag, die het huishouden wel verſtondt, en als de zuſter van een man, met wiens verbindtenis hy zyn voordeel zou vinden, dit zyn loſſe zeggingen. Het is waarſchynlyk, dat Abraham alleen naar het landt der Philiſtynen ging om broodt in den hongersnoodt, die hem drukte, te zoeken. Het was dan ligt voor den koning van het landt Abraham op zyne zyde te krygen, zonder deswegen een huwelyk met eene weduwe van negentig jaren aan te gaan. Hy zou de vriendſchap van den aartsvader wel duur gekocht hebben, indien Sara zo veroudert was geweeſt, gelyk men gewoonlyk in deze jaren is. Men moet dan beſluiten, dat zy nog een ſchone vrouw was. Een Vader Kapucyn van Parys (*Boulducus de Eccleſia ante legem lib. III, cap.* 4, *apud Heideggerum pag.* 157) heeft zich ingebeeld, dat Abimelech Sara niet hadt geſchaakt dan om met haar van Godvruchtige zaken te ſpreken. Hy was, zegt hy, een heilig man, en een propheet, die den ommegang met Sara voor een groot geluk rekende, om te zamen over het toekomende leven te redeneren. Hy geloofde, dat deze eerwaarde moeder hem dingen zou openbaren rakende het koninkryk Gods. Maar zou hy gekaſtyd zyn geweeſt over zulk een goed voornemen? Wat herſſenſchimmen! Vleeſch en bloedt zouden zich in hun geſprek meer hebben laten zien dan de Godvrucht, indien men hen hadt laten begaan.

Men geeft verſcheide redenen waarom de ſchoonheit van Sara tot zo een hogen ouderdom heeft geduurt. Het was, zegt men, om dat zy gene kinderen hadt gehad, en dat zy van alle huwelykspliehten hadt afgezien, ſedert zy gemerkt hadt, dat zy onvruchtbaar was; en indien deze redenen niet voldoen, moet men, gelyk men daar by voegt, op Gods byzondere Voorzienigheit zien, die de ſchoonheit van Sara van alle de toevallen des ouderdoms bevrydde, om onder andere redenen het geloof van Abraham te beproeven. Dit ſchynt in den eerſten opſlag wat vremd; want men houdt voor een tydelyk geluk de altoosdurende ſchoonheit van die men bemint. Wat is ook aangenamer aan de nieuwgetrouwden dan dat men hen toewenſcht, dat zy nooit malkander oud mogen voorkomen? Maar de zaak nog nader beziende, zal men bevinden, dat een man, die met zyn huis moet reizen, eene ſchone vrouw tot een laſt is; en wel voornamentlyk is Abraham daar een voorbeeldt van geweeſt. In wat benaauwdheit was hy niet van gedood te worden, en tot welk een droevig middel moeſt hy wegens deze vreze met zyne toevlucht nemen? Dus hebben daar geen acht op gegeven die in hunne leerredenen met zo veel driſt op Saraas vervallene ſchoonheit aandringen, om zich des te meer over de melk, daar hare borſten mede vervult waren, te verwonderen: want men zegt, dat zy zulk een overvloedt van melk hadt, dat zy gedwongen was nog andere kinderen te laten zuigen; en wanneer Izaak ter wereldt kwam, liet zy al de kinderen van die op het kindermaal verzocht waren zuigen. Men voegt daar by, dat zy zelf haar kindt wilde zuigen, om alle kwaad vermoeden weg te nemen, dat Izaak een ondergeſtoken kindt was. Chryſoſtomus is mede van die gedachten.

Daar is geen de minſte ſchyn, dat deze heilige vrouw op de tyding, dat Abraham Izaak hadt geoffert, van droefheit zou geſtorven zyn. Men mag dit wel by de verdichtſelen der Rabbynen ſtellen. Jozephus zegt, dat Sara kort na de wederkomſt van Abraham met zynen zone Izaak overleedt; maar naar zyne eige rekening moet zy nog twaalf jaren geleeft hebben: want hy zegt, volgens de Schrift, dat zy negentig jaren oud was toen zy Izaak ter wereldt bragt, en honderd en zeven en twintig jaren wanneer zy ſtierf: daarenboven zegt hy, dat Izaak 25 jaren oud was toen zyn vader hem wilde offeren. *Bayle Dict. Crit.*

SARABAT, in het Latyn *Hermus*, eene rivier in klein-Aſië, welke in klein-Phrygië ontſpringt, het water der rivieren Crya, den Nyl en Pactolus mede neemt, en in de golf van Smyrna valt.

SARABAITEN, *Sarabaïtæ*, een ſoort van monniken, welke in Egypten woonden, en zonder regel leefden, ook in geen klooſter waren, maar hier en daar met hun tweën of driën byeen vergaderden, en voorts als wereldlyken leefden. De beſchryving, welke men by Crinitus *De hon. diſcipl. III*, 15 vindt, ſchynt geen grondt van waarheit genoeg te hebben. *Du Freſne III*, 776. *Daumius ad Bernardum Geyſtenſem I*, 491.

SARABARA was een by de Meden en Saracenen gebruikelyk kleedt, het welk het onderlyf bedekte, omtrent als by ons de broek. Dit ſoort van kleding wordt *Dan. III*, 21, 27 *Saribalim* genaamt, en wierdt inzonderheit van koningen en vorſtelyke perſonen gedragen. *Junius & Salmaſius ad Tertullian. de Pallio c.* 4. *Briſſon. de Regn. Perſar. l. p.* 42. *Pitiſcus II*, 690. *Du Freſne III*, 777.

SARACENEN, een volk oorſpronkelyk uit Arabië, wordende ook Agarenen en Iſmaëliten genaamt, vermits zy uit Iſmaël, Hagars zone, naar het zeggen van zommigen, geſproten waren. Ptolomæus gewaagt van eene Arabiſche ſtadt, met name *Saraca*, van welke zommige ſchryvers hunnen naam afleiden; maar anderen leiden den zelven met meer waarſchynlykheit af van het Arabiſche woordt, het welk zo veel betekent

kent

kent als een landloper en rover: want het was voor dezen de gemene bezigheit der Saracenen, dat zy het landt doorkruisten, en de landen van hunne naburen plunderden. Zy begonnen zich in de V eeuwe vermaard te maken. Men leest in de door Cyrillus gemaakte levensbeschryving van den abt S. Euthymus, dat Terebon, generaal der Saracenen, na dat hy wonderbaarlyk van eene beroerdheit genezen was, byna met al zyn volk den Christelyken Godsdienst omhelsde; maar dat zy kort daar na de leer van Mahometh aannamen. Van dien tydt af begonnen zy machtig te worden, en stroopten onder hunne koningen in Afrika, Asie en Europa, alwaar zy Sicilie vermeesterden, en andere plaatsen in Egypten, Syrië en Persie bemachtigden. De Christen mogendheden voerden in den XI en XII eeuwen een langdurigen oorlog tegen hen in het Oosten; maar na dat de Turken de landen der Saracenen hadden verovert, is hun naam ook verdwenen; doch men geeft den zelven nog zomtyds aan de genen, die Mahomeths lere toegedaan zyn. *Ptol. l. VI. Am. Marcel. lib. XIV. Bochart in Phal. l. IV. c. 2. Potok. Spec. Hist. Arab.*

SARAGOSSA, in het Latyn *Cæsar Augusta*, eene stadt in Spanje, aan de rivier de Ebro, is de hootdstadt van het koninkryk van Arragon, en heeft een aartsbisschoppelyken setel, een parlement, eene universiteit, en een hofgerecht. Ze is eene zeer oude stadt, en was voortyds in beter staat dan ze tegenwoordig is. Zy legt in een zeer vermakelyke vlakte, en vervat in zich 71 grote kerken, nevens 14 kloosters. De kerk van Onze Lieve Vrouwe wordt van de pelgrims dikwils bezocht. Hier is ook een paleis, waar in de onderkoning zyn verblyf houdt. Voor de poort staat het slot der onderkoningen, omringt met eenige oude grafsteden, zynde thans het huis van de Inquisitie. In den jare 1710, in den oorlog wegens de Spaansche successie, wierdt Philips, hertog van Anjou, door de geallieerden omtrent deze plaats geheel verslagen, en uit gansch Arragon verdreven. Nænius zegt, dat Saragossa in opzicht van zyne vermakelyke gelegenheit, vruchtbaren grondt en fraaie gebouwen eene der beste steden van Spanje is. De huizen zyn 'er van steen, en veel beter gebouwt dan die te Madrid; de straten zyn breed, en de marktplaatsen niet verwulfsels verciert. Zy wordt door een sterken muur beschut, en heeft daarenboven een citadel, nevens 4 poorten, en zeer vele torens. De stadt heeft 3 mylen in haren omtrek, en een gezonde lucht, maar het is 'er zeer heet. Zy was oudtyds een Romeinsche volkplanting, en in die tyden eene der hoofdsteden van Spanje. Zy wierdt in den jare 1118 den Moren ontweldigt, en was de geboorteplaats van *Prudentius*, eenen der oudste Christen dichters. De Priscillianisten wierden alhier in het jaar 381 door eene kerkvergadering veroordeelt.

SARASIN, (JEAN FRANÇOIS) een der vermaardste Fransche schryvers, was de zoon van den koninklyken schatmeester van Caen, in Normandië, alwaar hy ook in 't eerst studeerde, en naderhandt naar Parys trok, wanneer hy zich wel haast door zynen aangenamen aardt, door zyne scherpzinnigheit en geestigheit ten hove bemind maakte. Hy trouwde met eene oude ryke, maar gekke vrouw, met welke hy niet lang in vriendschap kon leven, en zich derhalven by den prinsse van Conti begaf, die hem zynen sekretaris maakte. Schoon hy in 't eerst by zynen meester wel gezien was, verviel hy echter ten laatste in des zelfs ongenade, om dat hy zich tegen zyn wil met zekere zake bemoeit hadt; ja men zegt, dat hy daar over van dien prins kwalyk gehandelt is, dat hem tot zyne doodt toe aanhing. Hy stierf in den jare 1655, en wierdt te Pezenas, in Languedok, begraven. Hy wilde in zyn leven niets in het licht geven, maar beval Menage na zyne doodt voor zyne nagelatene schriften zorg te dragen, die ook al wat Sarasin in gebonde en ongebonde rede hadt vervaardigt by malkander heeft laten drukken. Deze werken zyn naderhandt ook in Hollandt in den jare 1694 uitgekomen. Zyn schryfstyl is zeer net, en zyne wyze van behandelen geleerd en zeer aangenaam. *Pelisson Histoire de l'Acad. Françoise. Huet Origines de Caen. Baillet Jugem. des Sçav. Memoires de Litterature T. I. p.* 419 *&c.*

SARBIEVIUS (MATTHIAS CASIMIR) was in Masovië, in Polen, in den jare 1595 geboren, en tradt in het jaar 1612 in de societeit der Jesuiten. Hebbende de wysgeerte en H. Godgeleerdheit te Wilna geleeraart, en den eertytel van Doctor in de Godgeleerdheit aangenomen, wierdt hy koninklyke hofprediker te Warschau, en stierf aldaar in het jaar 1640. Men heeft van hem *Lyricorum libri III*; *Orationes*, en andere kleine schriften. *Sotuel Bibl. Soc. Jesu.*

SARBORA, generaal van den koning Cosroës, wierdt door den zelven beschuldigt, dat hy aan de by Heraclium geledene nederlage schuldig was, en daarom ter doodt veroordeelt, waar door de gemelde koning zyn leger verloor, en door zynen zone Siroës van het koninkryk en 't leven berooft wierdt, 't welk gebeurde in den jare 627.

SARBRUKKEN, of SAARBRUGGE, eene stadt en slot in Westerreich, aan de rivier de Sar gelegen. Eertyds gaf zy aan een afzonderlyk graafschap, gelyk als nog tegenwoordig aan het huis van Nassau, zynen naam. Zy is aan dit huis gekomen door het huwelyk van grave *Jan van Nassau-Weilburg*, zone van Gerlach, en neef van keizer Adolph, met *Johanna*, eene dochter en erfgenaam van *Jan*, grave van Sarbrukken. De neven van dezen Jan, met name *Jan* en *Philips*, door zynen zone geteelt, stichtten twee liniën. Jan, dien in de erfverdeeling het Sarbrukfche te beurt viel, hadt een zoon, *Jan Lodewyk*, welken zyne twede gemalin Catharina, eenige dochter van Jan, grave van Murs en Sarwerden, de eene helft van het graafschap Sarwerden toebragt; doch met zynen zone *Jan* is deze linie uitgestorven na dat hy alvorens zyne landen by testament aan zyne neven *Albert* en *Philips van Weilburg*, welke van zyn vaders broeder afstamden, vermaakt hadt. Philips liet eene eenige dochter na; maar Albert hadt eene talryke familie, onder welke drie zonen waren, als: *Lodewyk*, *Willem* en *Jan Casimir*, van welke inzonderheit de eerste, Lodewyk, de erfverdeeling der Idstein-Wisbadensche linie beleefde, en door zyne zonen, *Willem Lodewyk*, *Jan* en *Ernst Casimir*, de algemene stamvader van alle nog bloeiende graaflyke Nassausche liniën, te weten van *Sarbrukken*, *Idstein* en *Weilburg*, is geworden. *Willem Lodewyk* plantte de Sarbrukfche linie voort, en overleedt in het jaar 1640, nalatende van zyne gemalinne Anna Amalia, geborene markgravin van Baden, drie zonen, welke ook, als zo vele zytakken, den Ottweilerschen, Sarbrukfchen en Usingischen stam hebben voortgeplant. *Jan Lodewyk* hieldt zyn verblyf te Ottweiler, was generaal majoor van den boven-Rhynschen kreits, en stierf in het jaar 1690, nalatende van zyne gemalinne Dorothea Catharina, dochter van Christiaan, Paltsgrave van Birchweiler, *Frederik Lodewyk*, die in het jaar 1651 is geboren, en met Christiana, dochter van grave Frederik van Ahleveldt, trouwde, de welke hem verscheide kinderen baarde. Na hare doodt hertrouwde hy in den jare 1697 met Louïze Sophia, dochter van grave Philips Reinhard van Hanau. Onder zyne broederen, welke alle hunne mannelyke jaren bereikten, waren *Walrad*, generaal luitenant van het Hollandsche voetvolk, en gouverneur van Nimwegen, welke in het jaar 1705 op zyne landgoederen in Duitschlandt stierf, en *Lodewyk*, Hollandsche admiraal, die in het jaar 1699 overleedt. Den afzonderlyk zogenaamden Sarbrukfchen tak plantte *Gustaaf Adolph* voort, die welke in den Franschen oorlog wegens zyne getrouwheit, aan den keizer betoont, veel moest uitstaan, en zelfs gevangen naar Metz wierdt gebragt. Na zyne verlossinge wierdt hy generaal wachtmeester gemaakt, om tegen Vrankryk te dienen, en sneuvelde in een treffen by Keizersheim, in de Elzas, in den jare 1677. Zyn zoon *Lodewyk Crato*, geboren in het jaar 1663, was in Fransche krygsdiensten, en gebood in het jaar 1694 in Vlaanderen als veldmaarschalk: men wil ook, dat hem door den koning het graafschap Birsch vereert is. Hy stierf den 14 February 1713, zynde getrouwt geweest met Philippina Henrietta, dochter van Henrik Frederik, grave van Hohenloh-Langenburg, by welke hy vier dochters hadt verwekt, namentlyk: *Henrietta*, geboren den 26 November 1702; *Carolina*, geboren den 12 Augusty 1704, en getrouwt met Christiaan den III, Paltsgrave te Birkenveldt; *Louiza*, geboren den 6 December 1705, en ten huwelyk gegeven aan Frederik Karel, grave van Stolberg; en *Eleonora*, geboren den 30 January 1707, hebbende ten gemaal gekregen Lodewyk, grave van Hohenloh-Langenburg. *Karel Frederik*, de broeder van Lodewyk Crato, geboren in 't jaar 1665, was in dienst van den Frankischen kreits. *Volraad*, derde zoon van grave Willem Lodewyk, was de stichter van den Usingischen tak. Hy was geboren in het jaar 1635, en bekleedde by de Staten Generaal het ampt van generaal veldmaarschalk en gouverneur van Bergen-op-Zoom. Hy liet ook de vorstelyke waardigheit, welke reets van de tyden van Karel den IV by zyn huis was geweest, doch die, nademaal zy zich daar van niet hadden bedient, byna vergeten was, van keizer Leopold voor zich en voor zyne nakomelingen vernieuwen in den jare 1668. Hy stierf in het jaar 1702, na het veroveren van Roermond, en liet na uit zyn eerste huwelyk met Catharina Francisca Izabella Maria van Croy, zynen opvolger *Willem Henrik*, geboren in het jaar 1684.

SARBURG, of SAARBURG, een kleine stadt, met een daar onder gelegen ampt, in het aartsticht Trier, aan de Sar, 2 mylen van de landtstreek, alwaar ze zich met de Moesel vereenigt.

SARCATERUS, een Deensch koning, hadt zeker man, met name Lenus, onrechtvaardig laten doden, en boodt aan insgelyks een zyner zonen te doen sterven, om zyne gepleegde euveldaadt daar door te boeten. *Saxo Grammat. l. VIII.*

SARCEDAS, of SARZEDAS, een kleine stadt, met een goed slot, in het Portugeesche landschap Extremadura, vlak tegen over de stadt Castelbranco, aan de rivier Craso gelegen. Koning Philips de IV maakte deze stadt uit zonderlinge gunst voor Roderik Lopez da Silveyra tot een graafschap. *Colmenar Delic. du Portugal pag.* 741.

SARCELLES, in het Latyn *Rusibrica*, eene grote stadt op de kust van de Middelandsche zee, in het koninkryk van Algiers, van welke zy 28 mylen ten Noorden gelegen is. Zy heeft eene grote haven en een kasteel.

SARCUELA, of CARCUELA, een koninklyk Spaansch lustslot, omtrent 3 mylen ten Zuiden van Madrid, by de rivier Guadarran, in een zeer vermakelyke vlakte gelegen. Niet alleen het gebouw, maar ook de tuin zyn zeer fraai, doch zonder uiterlyke kunst of pracht, gelyk men ook geen pracht in 't huisraadt vindt. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 252.

SARDAM. Zie ZAARDAM.

SARDANAPALUS, anders ook *Thonos Concoleros* genaamt, regeerde over Assyrië omtrent het jaar der wereldt 3215, of, volgens anderen, 3158. Zommigen houden hem voor koning van Ninive, die leefde in de tyden, toen Jonas de propheet gezonden was om deze stadt boete te prediken. Hy was een zo wellustig en verwyft vorst, dat hy gewoon was in vrouwe kleederen onder zyne bywyven te zitten en te spinnen. Om deze reden wilden zyne onderdanen zich door hem niet langer laten regeren, maar stonden tegen hem op onder Arbaces, gouverneur van Medie, belegerden hem in zyne hoofdstadt Ninive, en noodzaakten hem na een beleg van twee jaren om zich in het jaar der wereldt 3178, of 3234, nevens zyne wyven en kinde-

ren door de vlamme te laten verteeren. Met hem ftierf het Affyrifche ryk uit. Kort daar na wierdt Ninive herbouwt, en was de refidentieplaats der gouverneurs van Medië, welke in de H. Schrift koningen genaamt worden. Over het graffchrift, naar zommigen op hem gemaakt, en behelzende, dat hy Sardanapalus nu niets meer daar van hadt, dan dat hy wel gegeten en gedronken, en welluft gepleegt hadt, zegt *Ariftoteles*, dat het beter een os dan een koning paft. Doch anderen, als *Athenæus*, fpreken van een graffchrift, het welk beter klinkt. *Juftinus. Diodor. Sicul. lib. I. Athenæus lib. II. Clemens Alex. Strom. II. Eufeb. in Chron. Torniel. Salianus. Scaliger. Petavius. Uffer. Calvifius.*

SARDES, eene oude ftadt in Lydië, thans verwoeft, legt 26 mylen ten Zuiden van Philadelphia, en 36 mylen ten Noorden van Thyatira. Zy was oudtyds de hoofdftadt van 't koninkryk, lag aan de Noordzyde van den berg Tmolus, op het einde van eene vruchtbare vlakte, en was de koninklyke refidentieplaats der Mermnaden, welke van *Gyges* afftammen. Cyrus veroverde deze ftadt in de LIX Olympiade, vermeefterde het gansche koninkryk van Lydië, en nam den koning Crefus gevangen. In de LXIX Olympiade veroverde Ariftagoras 20 fchepen van de Atheniënzen, bewoog het volk tegen de Perfianen op te ftaan, veroverde naderhandt de ftadt, en verbrandde de zelve, welke evenwel federt herbouwt, en onder de heerfchappy der Grieken geraakt is. Zy was eene der fterkfte fteden van Afië, toen Antiochus de Grote de zelve in het jaar 3736, na een beleg van twee jaren, door verraadt veroverde. De Turken zeggen, dat Tamerlan deze ftadt 6 jaren belegert, en na de zelve verovert te hebben omtrent het jaar der wereldt 1398 geheel verwoeft heeft. Wheler bericht, dat de inwoonders van deze plaats thans maar weinig in getale zyn; dat zy de tuinen, welke de weinige aldaar wonende Turken hebben, onderhouden en beplanten, en dat zy noch kerk, noch priefter hebben, en zelfs armelyker dan de bedelaars leven. Oudtyds wierden hier voortreffelyke tapyten gemaakt. Deze ftadt is eene der eerfte, welke den Chriftelyken Godsdienft omhelfde, gelyk dan Johannes in zyne Openbaringe Sardes onder de zeven hoofdkerken van Afië ftelt. Zy hadt ook een biffchop; want een van hare biffchoppen, met name *Euthemius*, is op 't bevel van den keizer Balbus in den jare 825 met ftokken dood geflagen.

SARDICUM was eertyds eene ftadt in Thracië, en is thans de hoofdftadt van Bulgarië, zynde een biffchoppelyke fetel, aan de rivier Morava, of Sucova (by de ouden *Ciagrus* genaamt) digt by den berg Hæmus. De Bulgaren noemen deze ftadt *Triadizza*, en de Grieken, nevens de Turken, noemen ze *Sophia*. Oudtyds was zy de refidentieplaats der Defpoten van Servië. Alhier wierdt in het jaar 347, onder de regering der burgermeefteren Rufinus en Eufebius, eene kerkvergadering gehouden, beftaande uit 250 biffchoppen, volgens Theodofius, of, gelyk als Athanafius wil, uit 300 biffchoppen, welke uit 35 of 37 Wefterfche en Oofterfche provinciën waren byeen gekomen. Ofius en Philoxenes wierden van paus Julius als gezanten derwaarts gezonden. De Arianen kwamen 'er ook, maar hebbende te vergeeffch aangehouden, dat St. Athanafius (over wiens onverwachte tegenwoordigheit zy verzet ftonden) niet mogt toegelaten worden in de vergadering, namen zy affcheidt, voorgevende, dat de keizer Conftans hen hadt ontboden om zeker vreugdefeeft over de nederlage der Perfianen te helpen vieren. Deze verontfchuldiging wierdt door Euftachius, priefter der kerke te Sardicum, de kerkvergadering voorgedragen, doch belette des zelfs voornemen niet, waar door naderhandt St. Athanafius, nevens eenige andere rechtzinnige biffchoppen, onfchuldig wierden verklaart, wanneer zy de bygebragte verontfchuldiging onderzochten, en eenige van deze Ariaanfche biffchoppen van hunnen dienft ontfloegen. Deze kerkvergadering wilde by de Niceenfche geloofsbelydenis niets voegen, veel minder eene nieuwe geloofsbelydenis opftellen, maar maakte flechts 20 of 21 befluiten, of regelen tot verbetering der algemene kerkelyke tucht. Ondertuffchen hielden de Arianen eene kerkvergadering te Philippi, eene ftadt in Thracië, veroordeelden de zogenaamde *Confubftantialitas* des Vaders en des Zoons, hernieuwende nogmaals hunne genomene befluiten tegen Athanafius, Paulus, Marcellus en Afclepa, dat zy hunne kerkelyke ampten open verklaarden. Ook zetten zy paus Julius, Ofius, Maximinus van Trier, Protogenes van Sardicum, en Gaudentius van Brixia af. *Theodoretus. Socrates l. II. Sozomenus lib. III. Athanafius Apol. II ad Solit. Hilarius Fragm. de Synodis. Baronius An.* 347. *De Marca l. VII de Concord. c.* 3. §. 5.

SARDINIE, een eilandt en koninkryk in Europa, in de Middelandfche zee, wordt door de rivieren Cedro en Titfo in twee delen gefcheiden. Het Noorder deel begint by Cabo di Lugodori, en het Zuider by Cabo di Cagliari. De grondt is 'er zeer vruchtbaar, maar de lucht ongezond wegens de hoge bergen aan den Noordkant, welke de Noorde winden beletten dit eilandt door te ftryken. Daarom plagten de Roomfche keizers de genen, van welke zy wilden ontflagen zyn, naar dit eilandt te bannen, om dat de lucht aldaar voor hen fchadelyk wierdt geoordeelt. Oudtyds was dit eilandt aanzienlyker dan het tegenwoordig is: want daar waren ten minfte achttien bisdommen in het zelve. De ouden geven voor, dat Sardus, zoon van Hercules, eene volkplanting van Afrikanen omtrent het jaar 1200 voor Chriftus geboorte derwaarts zondt, doch zonder de oude inwoners te verdryven, met welke hy veel eer een verbondt maakte, en vervolgens dit eilandt naar zynen naam *Sardinia* noemde, voerende 't zelve te voren den naam van *Sandaliotis* en *Ichnufa*, nademaal het zelve byna de gedaante van een voetzool heeft. Naderhandt hebben verfcheide volkeren dit eilandt bewoont, als de Beotiers onder Ariftæus, de Spanjaarden onder Norax, de Athenienzen onder Gryllo, of Gorylie, als mede de gebannene Trojanen, tot dat de Carthaginenzen dit eilandt omtrent het jaar der wereldt 3602, en dus 382 jaren voor Chriftus geboorte, vermeefterden, van welke het de Romeinen op het einde van den Punifchen oorlog in den jare der wereldt 3743, voor Chriftus 241, kregen, en omtrent 1000 jaren bewoonden, tot dat de Saracenen in het jaar 852 dit eilandt veroverden. Na verloop van tydt gaf paus Innocentius de III in den jare 1130 het zelve aan die van Piza, doch deze konden de Saracenen niet meefter worden. Ook wilde keizer Frederik de II deze vereering niet laten gelden, maar vereenigde Sardinië in den jare 1238 wederom met het Roomfche ryk, en kreunde zich geenzins aan het proteft van paus Gregorius den IX. Echter geraakten die van Piza in het jaar 1257 volkomen in 't bezit van dit eilandt. De Genuezen waren ook in de weer, maar moeften vruchteloos aftrekken. Naderhandt vertoornden die van Piza den paus; derhalven fchonk Bonifacius de VIII in het jaar 1298 het koninkryk van Sardinië aan Jacobus den II, koning van Arragon, wiens zoon Alphonfus de IV het zelve in den jare 1324 veroverde, van welken tydt af, tot het jaar 1708 toe, Sardinië by de kroon van Spanje gebleven, en door een onderkoning geregeert is. Men vindt alleen in dit eilandt de dieren, welke *Manfrones* genaamt worden. Hier is geen vergiftig dier. Men heeft 'er vele voffen, en onder anderen ook een klein diertie, *Solifuga* genaamt, gelykende naar een kikvorfch. Dit eilandt draagt den naam van een koninkryk, is 170 mylen lang, en 80 mylen breed, vervattende in zynen omtrek omtrent 450 mylen, en zynde 6 mylen van Corfika gelegen. Thans zyn in dit eilandt niet meer dan zeven merkwaardige fteden, de welke of aartsbisdommen, of bisdommen zyn, namentlyk *Cagliari*, de hoofdftadt, *Oriftagni*, *Bofa*, *Algeri*, *Saffari*, *Caftel Arragonefe*, en *Terra Nova*. Daarenboven zyn 'er elf zeehavens en 94 wachttorens aan den zeekant. Het fpreekwoordt, *Sardi venales*, komt, als eenigen zeggen, daar van daan, om dat Gracchus na het veroveren van dit eilandt zo vele gevangenen mede nam, dat de zelve in langen tydt niet konden verkocht worden. Anderen willen dit fpreekwoordt daar van afleiden, dat de Sardiniërs zeer veranderlyk van zinnen waren, en gemakkelyk met geldt konden omgekocht worden. Eertyds waren hier zilvermynen, en nog tegenwoordig brengt dit eilandt op verfcheide plaatfen koraal voort. In den jare 1528 deden de Franfchen onder het beleidt van Andreas Doria eene landing op dit eilandt, vermeefterden de ftadt Saffari, maar wierden door de peft genoodzaakt het zelve na verloop van 14 dagen wederom te verlaten. De Spanjaarden beloofden dit eilandt aan Anthoni van Bourbon voor Navarre, en trokken hem aldus van de Proteftantfche party af, maar hielden hun woordt niet. Wanneer de hertog van Anjou zich na de doodt van Karel den II de kroon van Spanje aanmatigde, verzekerde hy zich in het jaar 1700 van dit eilandt, en bezette het zelve meeft met Franfche troepen; maar wanneer de Engelfche admiraal Leake hier kwam, veroverde hy dit eilandt voor koning Karel den III. In het jaar 1710 geraakte de nieuwe onderkoning met de edelen over de jagt in groten twift, weshalven het hoofdt der misnoegden, de marquis di Caftiglia, den hertog van Uzeda aanleiding gaf dit koninkryk wederom onder den hertog van Anjou te brengen. De hertog van Turfis kwam zelf ten dien einde met een kleine vloot aan de Sardinifche kuften: doch de gehele toeleg mislukte. By de Utrechtfche vrede wierdt dit eilandt aan den keizer afgeftaan. De hertog van Anjou maakte zich wel in het jaar 1717 daar van meefter, maar de keizer bragt het wederom onder zyne gehoorzaamheit, en liet het over in den jare 1720 aan den hertog van Savoje. In Sardinië zyn drie aartsbisdommen, als te Cagliari, Oriftagni, en Saffari, van welke het eerfte geen bisdom, maar het twede Alas, en het laatfte de bisdommen Alghèr, Bofa en Caftel Arragonefe onder zich heeft. *Paufanias in Phoc. Mela II*, 7. *Plinius III*, 7. *Solinus c.* 10. *Diodorus Siculus lib. V. Cluverus in Sardinia antiqua. Salvator Vitalis in Annalibus Sardiniæ. Mariana l. XV. Spond. in Annal. Mezeray.*

SARDINELLA, een groot dorp aan de Ooftzyde van de ftadt Damafcus, in den ftamme Manaffe, alwaar, naar 't verhaal van eenigen, gene andere menfchen dan Chriftenen kunnen wonen, vermits alle andere, welke daar komen, binnen het eerfte jaar fterven, indien men *Bonaventura* geloof mag geven.

SARDONES, een oud volk in 't Narboneefche Gallië, aan de zeekuft der ftadt Salfes, in het graaffchap Rouffillon, tuffchen Languedok en Catalonië.

SARDONIERS, een volk in Afrika, aldus genaamt van *Sardo*, die hun koning was. Dit landt grenfte aan dat der Carthaginenzen. Zy plagten hunne ouders, wanneer de zelve 70 jaren bereikt hadden, Saturnus op te offeren, welke wreedheit zy met de uiterfte vrolykheit pleegden. Men wil, dat het Latynfche fpreekwoordt, *Rifus Sardonius*, of daar van, of, volgens anderen, van zeker kruidt, *Sardoa*, of *Sardonia herba* genaamt, oorfpronkelyk is. Dit kruidt groeit, naar het zeggen van velen, in Sardinië, vergiftigt de genen, die daar van eeten, doende hen den mondt zo fcheef trekken, dat zy fchynen lagchende te fterven. Doch Ferdinand de Vico houdt deze gansche hiftorie voor eene fabel. Ook zegt Hofman, dat de Sardoniërs niets van dit kruidt weten. *Solinus. Paufanias.*

SAREPTA, of SAREPHAT, eene ftadt in Phenicië, omtrent in het midden tuffchen Tyrus en Sidon, tegenwoordig *Saphet*, of *Sarafendi* genaamt, was een biffchoppelyke fetel, onder den aartsbiffchop van Tyrus behorende, maar tegenwoordig verwoeft. In deze ftadt vermeerderde de propheet Elias door een won-

wonderwerk het meel en de olie der weduwe, en maakte haren doden zoon levendig. Zy legt omtrent 10 mylen van Sidon, en even zo verre van Tyrus, zynde wegens den heerlyken wyn, die hier wafcht, vermaard. *Baudrand.*

SARGANS, in het Latyn *Tractus Sarunetus*, een graaffchap in het eedgenootfchap, het welk aan het Canton Glarus, den Rhyn en het Toggenburgfche grenft, tamelyk bergachtig, en inzonderheit wegens de ftaalbergwerken vermaard is. Oudtyds hadt het zyne eigene graven. In den jare 1324 leefden drie broeders, *Rudolph*, *Hartman* en *Henrik*, graven van Sargans, van welke dit graaffchap aan de graven van Werdenberg is gekomen, welke het zelve mede in hunnen tytel inlyfden, maar in den jare 1396 aan het huis van Ooftenryk in pandt der minne gaven. Naderhandt, te weten in den jare 1428, kregen de graven van Werdenberg 't graaffchap Sargans, wordende van grave *Georg* in het jaar 1485 aan de zeven oudfte fteden van het eedgenootfchap verkocht, welke, gelyk ook federt het jaar 1712 het Canton Bern, dit graaffchap door een landvoogdt hebben laten beftieren. De voornaamfte plaatfen in dit graaffchap zyn het fteedtie *Phaffers*, het fteedtie *Wallenftadt*, voorts *Ragatz*, *Wartau*, enz. welke laatfte plaats alleen den Hervormden Godsdienft, maar de overige den Roomfch-Katholyken toegedaan zyn. Zie het artykel SARUNETES. *Simler. Stumpf.*

SARGAPISES, eenige zoon van de vermaarde Scythifche koninginne Tomyris, of Thomyris, was nog zeer jong toen Cyrus met een machtig leger in Scythiё drong, over de rivier Araxes, en zo diep in 't landt trok, dat hy maar een dagreize van Thomyris landen was. Hier op veinfde hy te zullen te rug trekken, en liet veel wyn en levensmiddelen in de tenten blyven, ten blyke, dat hy in groter yl was afgetrokken. Dit bewoog de koninginne Thomyris het derde gedeelte van haar leger onder het opperbevel van haren zone te zenden om hem na te jagen. Maar vermits Sargapifes in de krygsdienften onbedreven was, liet hy zynen foldaten toe wyn te drinken, waar van zy, als den zelven niet gewoon zynde, wel haaft dronken wierden, waar op Cyrus onverwacht te rug keerde, en hen alle verfloeg. Sargapifes was mede onder de doden; doch zyne moeder wreekte kort daar na zyne doodt, wanneer zy Cyrus zelf met 200000 mannen doodde. Eenige ouden zeggen, dat dit ongeluk een anderen Cyrus is overgekomen. *Herodotus. Juftinus.*

SARGASSISCHE ZEE, door de Portugezen *Mar do Sargaffo* genaamt, is een ftuk van de Atlantifche zee, tuffchen Cabo Verde Ooft- en het eilandt van dien naam Weftwaarts. Deze zee heeft haren naam van het kruidt *Sargaffa*, het welk in zo grote menigte aldaar groeit, dat het de fchepen in 't varen zeer hindert.

SARISBERI, (JAN VAN) in 't Latyn *Sarisberienfis*, biffchop van Chartres, geboren in Engelandt, leefde omtrent het jaar 1110. Hy vertrok naar Vrankryk zeftien of zeventien jaren oud zynde. Naderhandt kreeg hy bevel van den koning zynen meefter om zich wegens de zaken van Engelandt naar Rome by paus Eugenius te begeven. Men trachtte hem een kwade part by dezen paus te fpelen, en hy wierdt valfchelyk by den zelven befchuldigt; maar de waarheit kwam aan den dag, zo dat hy by Eugenius bleef, en al de eer en gunftbewyzingen, die hy verdiende, ontfing. Hy was in nog meer aanzien by den volgenden paus; en weder naar Engelandt geroepen zynde, ontfing hy tekenen van achting van Thomas Becquet, grootzegelbewaarder van het ryk, de welke in dien tydt meefter van den geeft van Henrik den II was. Gelyk hy na een zo zwaar ampt hulp van noden hadt, bediende hy zich van den raadt van *Jan van Sarisberi*, voornamentlyk omtrent de opvoeding van den oudften zone des konings, en van verfcheide andere jonge Engelfche heren, die hy aangenomen hadt in goede zeden en wetenfchappen op te voeden. Hy verzocht hem ook zorg voor zyn huis te dragen, terwyl hy een reis met den koning naar Guiënne zou doen. Van daar wedergekeert zynde wierdt Becquet aartsbiffchop van Kantelberg gemaakt, en verliet het hof, om des te beter zynen plicht ter plaatfe van zyn verblyf waar te nemen. Jan van Sarisberi hieldt hem gefelfchap, en was in het vervolg zyn getrouwe metgefel, wanneer deze prelaat gedwongen was naar Vrankryk te wyken, wanneer hy, na verloop van zeven jaren, wederom in Engelandt wierdt geroepen. Het is niet onbekend, dat hy in zyne eige kerk vermoord wierdt. Jan van Sarisberi, willende den flag van eenen der moordenaars afkeren, ontfing den zelven op zynen arm, en de wondt was zo zwaar, dat de artfen meer dan een jaar aan zyne genezing twyffelden. Men wil, dat hy genas door een wonderwerk van Thomas Becquet. Eenige jaren daar na wierdt hy tot biffchop van Chartres verkoren, op het fterk verzoek van die provincie. Hy leefde als biffchop met de zelve wederhoudendheit en deugdt, welke hy altydt gepredikt en aangeprezen hadt, en ftierf omtrent het jaar 1180. Hy was een der grootfte verftanden van zyne eeuwe, zeer befchaaft, en onderlegt in de letteroeffeningen. Onder andere werken fchreef hy een boek in 't Latyn aangaande de ydelheit van 't hof. Dit is een zeer bekend werk, dat verfcheide malen gedrukt is. De tytel is: *Policraticus, five de nugis curialium & veftigiis Philofophorum.* Vader Labbé zegt, dat de eerfte druk die van Parys van 't jaar 1513 is, en dat *Conftantinus Frandinus* den zelven bezorgde. Du Pin oordeelt, dat dit een uitnemend werk is, rakende de bedieningen, de bezigheden, plichten, deugden en ondeugden van die in de wereldt leven, en voornamentlyk voor de prinffen en grote heeren, behelzende een groot getal van zedekundige gedachten, zinfpreuken, en fchone plaatfen uit de oude fchryvers, voorbeelden, leerzame vindingen, gefchiedeniffen, enz. De andere werken van Jan van Sarisberi zyn: *Metalogicus, feu Tractatus de Logica, Philofophia, &c.* gedrukt te Parys in 't jaar 1610, en te Leiden in 't jaar 1639 in octavo; voorts: *Vita atque paffio fancti Thomæ Cantuarienfis Archiepifcopi & martyris*; een boek met brieven, te Parys in 't jaar 1611 uitgegeven in quarto: *uit de bibliotheek van Papyrius Maffon*; zeven andere hiftorifche brieven, welke Du Chefne in het IV Deel van zyne Verzameling der Franfche Hiftoriefchryvers heeft ingelafcht. Men vindt nog verfcheide brieven van dezen fchryver onder die van Thomas Becquet, door Vader Lupus byeen verzamelt, en gedrukt te Bruffel in 't jaar 1682 in twee delen in quarto. Balæus zegt, dat Jan van Sarisberi eene verklaring op de *Brunellus* van *Vigelli* (dit was de tytel van een boek, anders genaamt *Speculum ftultorum*, dat is, *Spiegel der narren*) heeft gemaakt; maar een verftandig berifper (*Reinefius Ep. ad Daumium p.* 197, die ook niet *Vigellus*, maar *Nigellus* zegt) verwerpt dit, om dat deze Brunellus wierdt opgedragen aan Willem van Longchamp, dien Richard, koning van Engelandt, biffchop van Ely maakte in het jaar 1189, en die in 't jaar 1197, zynde vyftien jaren na de doodt van Jan van Sarisberi, biffchop van Chartres, in ballingfchap ftierf. *Bayle Dict. Crit.*

SARKE, een klein eilandt niet verre van Jerfey, op de kuft van Vrankryk, beflaat 6 mylen in de rondte, maar is niet voor de regering der koninginne Elizabeth bevolkt geweeft. Het zelve heeft eene haven en een klein fort, het welk niet meer dan twee perfonen te gelyk kunnen naderen. Deze plaats wierdt in den jare 1558 van zeker Franfchman onverhoeds verovert, en door zekeren Vlaming hernomen, die voorgaf, dat hy een lyk aan boordt hadt, en den gouverneur eene goede vereering aanboodt, indien hy hem wilde vergunnen, dat dit lyk in hunne kapelle mogt begraven worden. De opperbevelhebber ftondt dit toe, maar onder voorwaarde, dat zyn volk wel gevifiteert en ontwapent zou worden. Maar de kift was vol krygsgeweer, welke zy openden, de wapenen daar uit namen, en de Franfchen daar mede verjoegen. De genen, welke gezonden waren het gefchenk af te halen, wierden op 't bevel van den Vlaming aan boordt gevangen gehouden. De koningin Elizabeth gaf dit eilandt aan den heere van S. Ceu, Helier de Cartret, welke allereerft hier volk bragt. In het midden van de XVII eeuwe waren 'er reets 50 huisgezinnen.

SARLAT, in het Latyn *Sarlatum*, de hoofdftadt in de Franfche provincie neder-Perigord, heeft een bisdom, onder den aartsbiffchop van Bourdeaux ftaande. Zy legt als op een eilandt, tuffchen Dordogne en Vezere, maar een myl van de laatftgemelde plaats af, 8 mylen Zuid-Ooftwaarts van Perigueux, en 34 Noord-Ooftwaarts van Bourdeaux. Paus Johannes de XXII verhief deze plaats tot een bisdom. Zy is zeer fterk, en ftondt in den binnenlandfchen oorlog van den jare 1652 twee belegeringen uit. *Du Chefne Antiq. des villes. Sammarthanus Gallia Chriftiana. Davity Defcript. de Franc.*

SARMATIE, in het Latyn *Sarmatia*, of *Sauromatia*, een wyduitgeftrekt landt, wierdt eertyds in het Afiatifche, Europifche en Duitfche Sarmatiё verdeelt. Het Afiatifche ftrekte aan de Europifche en Afiatifche grenzen, en de rivier Rha, of Volga, en paalde ten Noorden aan de Noordzee, ten Zuiden aan de Kafpifche zee, ten Ooften aan Scythiё, en ten Weften aan het Europifche Sarmatiё. Tegenwoordig maakt deze grote landftreek het Noorder gedeelte van Muskoviё (Wit-Reuffen genaamt) en het Ruffifch Tartaryё uit, waar in de provinciën *Dwina*, *Condora*, *Petzora*, *Permski*, *Samojede*, *Siberiё*, *Wiatka*, *Loppia*, *Luiemoria*, en de koninkryken *Cafan*, *Aftrakan* en *Bulgariё* leggen. Het Europifche Sarmatiё hadt ten Ooften 't Afiatifch Sarmatiё (*Sarmatia Afiatica*), ten Weften 't Duitfche Sarmatiё (*Sarmatia Germanica*), ten Noorden de Noordzee, en ten Zuiden 't Meotifche meir, nevens de Zwarte zee. In het zelve lag het kleine Scythiё, het landt der Roxolanen, Hamaxobiёrs en Alanen, alwaar thans Muskoviё en klein-Tartarye leggen. Het Duitfche Sarmatiё echter was van 't Europifche aan den Ooftkant door de rivier Boryfthenes, of Nieper, van Duitfchlandt aan den Weftkant door de Weixel, van Daciё ten Zuiden toe door de rivier Tyra, of Niefter, en het Karpatifche gebergte afgefcheiden, en befloeg ten Noorden de Balthifche zee en de Finlandfche golf. De inwoners van dit grote ryk waren de *Venedi*, *Æftiai*, *Peucini*, *Baftarnen*, enz. alle barbarifche volkeren, en alle te zamen onder den naam van *Sarmatiёrs*, of *Sarmaten*, begrepen. Zy woonden ten dele in het gebergte, ten dele in boffchen, en hadden hutten, of wagens, in plaats van huizen. Zy waren eertyds inzonderheit deswegen bekend, om dat zy gewoon waren paardebloedt, met melk gemengt, te drinken. Tacitus fchryft van hen, dat zy flechte voetgangers, maar goede ruiters waren. Florus is van gevoelen, dat zy zo barbarifch van aardt waren, dat zy zelfs niet wiften wat vrede was. Bochard houdt daar voor, dat zy van de Meden oorfpronkelyk waren, nademaal hunne taal een mengelmoes van de Medifche en Scythifche talen was, en hunne klederen naar de wyze der Meden gemaakt waren. Tegenwoordig wordt de naam Sarmatiё zomtyds aan het koninkryk van Polen, dat echter maar een brok daar van is, gegeven. *Plin. l. V. & VI. Tacitus. Florus. Strabo l. VII. Pompon. Mela. Sanfon. Briet. Baudrand.*

SARMATISCHE ZEE, van de Muskoviters *Meurmanskoy More*, van de Franfchen *Mer de Mufcovie*, en in het Latyn *Oceanus Septentrionalis* genaamt, is de zelve, welke anders den naam van *Pontus Euxinus*, of de *Zwarte zee* draagt. Baudrand zegt, dat het gedeelte van de Noordzee is naar den kant van de Witte zee en de Noordkuft van Muskoviё, tuffchen den uitloop van de rivieren Oby en Dwina.

SARNA, een ſlot, voormaals toebehorende aan het huis van Ooſtenryk, en gelegen in het Zwitſerſche Canton Underwalden, het welk wel verſterkt en byna onverwinnelyk was, doch eindelyk door de Zwitſers met liſt wierdt ingenomen.

SARNANUS, of VAN SARNANO. (CONSTANTINUS) Zie BUCAFOCI.

SARNEN is het hoofdvlek van het Canton Underwalden, aan de rivier de Aa gelegen, alwaar voortyds een ſterk ſlot ſtondt, het welk in den jare 1308 door de landlieden verwoeſt wierdt.

SARNICIUS, of SARNECIUS, (STANISLAUS) was een prediker te Miedzwied, in Polen, en ſchreef eene Geſchiedenis van Polen, welke begint met den eerſten Sarmatiſchen vorſt, *Aſarmoth*, en eindigt met het jaar 1586. Daarenboven gaf hy de ſtatuten en privilegiën van Polen in zyne moedertale in het jaar 1596 in folio in het licht. Hy was uit een adelyk huis geſproten, het welk nog in het hertogdom Ploczko onder den naam van *Corvinus* bloeit. Maar den naam van *Sarnicius* hadt zyn grootvader *Jakob* van zeker aan de rivier de Pruth gelegen landgoedt Zarnorez, of Sarnez, aangenomen, het welk hem de koning vereert hadt, na dat hy aldaar de Wallachiërs uit het veldt hadt geſlagen. *Sarnic. in Deſcript. Pol. Schediaſma Deſcript. Pol. Tom. I. Dugloſſi præfix.*

SARNO, eene ſtadt in het koninkryk van Napels, in 't Principato Citra, is een bisdom, onder den aartsbiſſchop van Salerno ſtaande, nevens een hertogdom, het huis van Barberini toebehorende. Deze ſtadt heeft haren naam van de rivier Sarno ontleent. Zy heeft een oud ſlot, en legt ten dele in eene valei, aan de grenspalen van Terra di Lavoro, digt by den oorſpronk der rivier Sarno, 13 mylen ten Zuiden van Nola, en 5 mylen van Nocera. *Baudrand.*

SARONO, een plaats, omtrent in het midden van het hertogdom Milaan, tuſſchen de twee rivieren de Seveſe en de Olona gelegen, zynde eigentlyk een vlek, maar het welk wegens de aldaar ſtaande zeer ſchone en van louter marmer opgehaalde kerk van vremdelingen, ja voorname ſtandsperſonen, veel bezocht wordt. De plaats zelf, nevens de omleggende landeryen, behoren onder den grave van Biglia. *Schauplatz des kriegs in Ital. p.* 350.

SAROS, SAAROS, of SCHAROSCH, in het Latyn *Sarienſis*, of *Saroſienſis Comitatus*, een geſpanſchap, met een kleine op een berg gelegene ſtadt van den zelven naam, in opper-Hungarië, aan de Poolſche grenzen. De voornaamſte plaats daar in is de ſtadt *Eperies*.

SARPEDON, zoon van Jupiter en Laodamia, was koning van Lycië, van waar hy Priamus tegen de Grieken eenige hulpbenden aanbragt. Hy kweet zich wel dapper, maar wierdt door Patroclus gedood. Hier op nam Apollo zyn lyk, wieſch het zelve in de rivier af, beſproeide het met ambroſie, trok het een koninklyk kleedt aan, en gaf het aan zyne onderdanen over om te begraven. Jupiter beſtemde ter gedachteniſſe van zyne doodt jaarlykſch een zekeren dag onder de goden, wanneer men hem moeſt betreuren. Van een anderen SARPEDON, Cato's gewezen leermeeſter, gewaagt *Tzetz. Chiliad. III. Homer. Iliad. E & Z. Fabric. Biblioth. Græca lib. I. c.* 28. *in fine.*

SARPEDON, een voorgebergte in Cilicië, ſcheidt deze provincie van die van Pamphilië, en wordt gedurig van de zee beſpoelt. Om die reden ſtrekte deze naam tot een ſpreekwoordt, alzo men den zelven aan onruſtige en woeſte menſchen gaf. *Heſychius.*

SARPI, (FRA-PAOLO) anders ook *Paulus Servita* genaamt, vermits hy van de orde der Serviten was, een Godgeleerde en Raadt der republyk van Venetië, was den 14 Auguſty des jaars 1552 aldaar geboren. Zyne ouders heetten *Franceſco di Pietro Sarpi* en *Iſabella Morelli*, welke laatſte na de doodt van haren man het klooſterleven aanvaardde. Haar broeder, *Ambroſio Morelli*, kanunnik della Collegiata di S. Ermagora, bemoeide zich met zyne onderwyzing in de vrye wetenſchappen, zo dat Paolo in het kort in 't Latyn, Griekſch en Hebreeuſch, als mede in de wiskundige wetenſchappen grote voortgangen maakte. Daar op ſtudeerde hy in de Philoſophie en Godgeleerdheit onder Vader Giov. Maria Capella, die een vermaard Scotiſt, en toen prediker by de Serviten was, de welke hem eindelyk bewoog in den jare 1566 in die orde te treden. Zyn roem verſpreidde zich wel haaſt door ganſch Italië, en verwierf voor hem de hoogachting der pauzen, van vele kardinalen, van den hertog van Mantua, van den vermaarden Vincentius Pinelli, van Aquapendens, en van andere geleerde mannen in zynen tydt. Men verwonderde zich hoe een jongeling van eene zo zwakke en tedere ligchaamsgeſtalte zo grote wetenſchappen machtig was geworden: want boven al het gemelde hadt hy nog de beſte ſchryvers gelezen, was wonderlyk bedreven in de geſchiedeniſſen, en zo wel in de rechtsgeleerdheit, als geneeskunde, inzonderheit in de ontleedkunde, kruidkunde en kenniſſe der bergſtoffen zeer ervaren, zynde daar by zeer nederig en beſcheiden, geheel niet op zyn intereſt geſtelt, en recht vroom van leven. Men verhief hem ook tot de hoogſte eerampten van zyne orde, wordende, in den ouderdom van 27 jaren, in het jaar 1579 provinciaal, en naderhandt procureur generaal, om van andere waardigheden niet te ſpreken. Maar de onluſten, welke tuſſchen de republyk van Venetië en paus Paulus den V in zynen tydt voorvielen, bragten hem, zynde een Godgeleerde en Raadt der Venetianen, in groot gevaar: want dewyl hy het welzyn van zyn vaderlandt zeer behertigde, beval hem de paus te Rome te komen, en toen hy niet gehoorzaamde, deedt hy hem in den ban. Doch hy was even onvertzaagt, en liet niet na de rechten der republyk mondeling en ſchriftelyk vryborſtig te verdedigen. In dien tydt kwam 'er een Italiaanſch geſchrift in 't licht, onder dezen tytel: *Il Scrutinio della liberta Veneta*, door Don Alfonſo de la Cueva, of den marquies van Bedmar, hoewel zonder zynen naam daar by te zetten, uitgegeven; en om dat men geloofde, dat het zelve op 't bevel van den paus was in het licht gekomen, zochten de Venetianen vader Paolo te bewegen het zelve te beantwoorden: doch hy toonde hen aan, dat hy reets een antwoordt hadt opgeſteit, en gaf zyne Hiſtorie van de kerkvergadering van Trente aan hen over. Marcus Antonius de Dominis, die naar Engelandt was gegaan, liet deze Geſchiedenis te Londen drukken, onder den naam van *Di Pietro Suave Polano* (by letterverzetting den naam van *Di Paolo Sarpio Veneto* uitmakende) voegende daar by eene voorreden, in welke de ſchryver niet anders dan een Proteſtant ſpreekt. Vader Paolo gaf nog meer andere ſchriften uit, welke den yver voor zyn vaderlandt aantoonden, maar waar door hy zich zo grote vyanden op den hals haalde, dat men naar zyn leven ſtondt. Onder anderen wierdt hy op zekeren tydt van vyf moordenaars aangevallen, welke hem drie wonden toebragten; doch hy wierdt van de zelve weder genezen. Men zocht hem ook tot een ketter te maken, ja, als men Dallæus, en eenige andere Proteſtanten mag geloven, was hy meer den Hervormden Godsdienſt dan den Roomſch-Katholyken toegedaan; ten minſte, men vindt in zyne ſchriften vele dingen, die niet te Roomſch-Katholyk zyn. Ook hiedt hy met verſcheide geleerde Proteſtanten briefwiſſeling. Het is aanmerkelyk, dat hy aangaande den zelfsmoordt het gevoelen der Stoïchen volgde. Hy wierdt 71 jaren oud, en ſtierf den 14 January des jaars 1623, hebbende aan de republyk van Venetië gedurende den tydt van 17 jaren zeer goede en getrouwe dienſten gedaan. Het volk was gewoon op zyn graf, als op dat van heilige, te bidden; maar dit wierdt op 't bevel van paus Urbanus den VIII verboden. Zyne uitgegevene ſchriften zyn meeſt alle in het Italiaanſch, en de volgende, als: *Conſiderationi ſopra le cenſure della ſantita di Papa Paolo V contra la ſereniſſ. Republica di Venetia; Confirmatione delle conſiderationi del P. M Paolo di Venetia, contra le oppoſitioni del R. P. M. Gio Antonio Bovio Carmelitano, di Maeſtro Fulgentio Breſciano Servita ſopra le memorie del ſudetto Padre Paolo; Trattato dell interdetto della Sant di Papa Paolo V; Apologia per le oppoſitioni fatte dall'illuſtr. Cardin. Bellarmino a trattati, e riſolutioni di Gio Gerſone ſopra la validita delle ſcommuniche; Hiſtoria del Concilio Tridentino; Hiſtoria particolare delle coſe paſſate tral ſommo Pontefice Paolo V e la Seren. Rep. di Venetia.* Hy heeft uit het Italiaanſch in het Latyn vertaalt: *De jure aſylorum liber ſingularis.* Nog heeft hy geſchreven: *Aggiunta, e continuatione all'Hiſtoria de gl'Uſcocchi, col Manifeſto; Tractato dell'inquiſitione all ſereniſſ. Leonardo Donato, Doge di Venetia.* Deze en de meeſte van zyne andere ſchriften zyn in het Latyn, Franſch en in andere talen overgebragt, gelyk ook zyn ſchoon boek *de Beneficiis* te Jena in het Latyn is uitgekomen. Vader Fulgentius beſchreef zyn leven in het Italiaanſch, het welk te Leiden in duodecimo gedrukt is, zynde ook in het Franſch vertaalt.

SARRA, eene ſtadt in Phenicië, naderhandt *Tyrus* genaamt, ontfing haren eerſten naam van *Sarra*, een ſoort van viſch, welke daar omtrent in grote menigte gevangen wordt, dienende des zelfs bloedt om 'er purper kleur mede te verwen. Daar van daan komen de ſpreekwyzen van *Sarranea veſtes* en *Tyrica veſtes. Virg. Auſon. Juven.*

SARRACA, of SARRACUM, een ſoort van laſtwagens by de Galliërs, met 4 wielen, welke naderhandt ook de Romeinen gebruikten, meeſt in den oorlog, om de krygsbehoeften na te voeren. *Schefferus de re vehic. II,* 31. *Ligorius de vehic. c.* 25. *Pitiſcus.*

SARRON, gewaande derde koning der oude Galliërs, regeerde na Magus, of Magog, en wierdt opgevolgt door Druis. Hy was een liefhebber der geleerdheit, en ſtichtte opentlyke ſcholen, welker hoogleeraren *Sarronides* genaamt wierden, en welke volgden op de Druïden en Barden. Men zegt, dat hy de eerſte was, die akademien en openbare ſcholen oprechtte. Hy ſtierf in het jaar der wereldt 2057, in het 1013 jaar voor Chriſtus geboorte, hebbende, als men zegt, geregeert den tydt van 48 jaren. *Diodor. Sicul. l. II. c.* 9. *Dupleix Mem. des Gaul. Liv. I. c.* 16. *& Liv. II. c.* 4. *Bochart in Canaan l. I. c.* 42.

SARSINA, eene ſtadt in het Italiaanſche landſchap Romandiola, vermaard om dat *Actius Plautus* aldaar geboren is. Hier is een biſſchoppelyke ſetel, onder den aartsbiſſchop van Ravenna behorende. Deze ſtadt heeft naauwlyks 50 huizen, legt 10 mylen van Ceſena ten Zuiden, en 24 van Rimini ten Weſten, en is wegens hare heerlyke weiden vermaard. Angelo Petrucci, biſſchop van deze plaats, maakte aldaar in den jare 1592 zekere ſynodale beſluiten algemeen.

SART, een ſlot in Brabandt, van 't welke in den jare 1674 *Pieter Ignatius van Verryken*, ridder van Alkantara, en vryheer van Bouléz, den graaflyken tytel verkreeg. *L'Erect. de toutes les terr. du Brab.*

SARTACH, een Tartariſch vorſt, regeerde in de XIII eeuwe over dat landt, het welk aan de Wolga en de rivier Tanaïs paalt. S. Lodewyk, koning van Vrankryk, zondt een Franciſkaner monnik als gezant aan hem, na dat hy hadt vernomen, dat deze Tartaar een Chriſten was geworden: doch het was niet alzo, zo dat de afgezant onverrechter zake wederom naar huis keerde. Deze monnik was een Franſchman, en Willem Rubriquis genaamt. Het volk, waar over Sartach regeerde, was met honde- en geite- vellen bekleed, hebbende geen andere huizen dan wagens, met peltwerk bedekt. Rubriquis hadt in de eene handt den Bybel, en in de andere een Pſalmboek,

beide

beide zeer koſtelyk met goudt verſiert. De voornaamſte van zyn gevolg droeg een kruis en een Misboek, en een ander een wierookvat. Na dat zy by den vorſt ter gehoor waren toegelaten, zongen zy naar hunne gewoonte een gezang, wanneer zy voor den vorſt verſchenen. Sartach ſcheen zeer vergenoegt te zyn over den brief des konings van Vrankryk, doch was nog niet van gedachten een Chriſten te worden; zelfs wilde hy Rubriquis niet vergunnen te prediken, gelyk de koning zyn meeſter hadt verzocht, maar gaf voor, dat zy deswegen met zynen vader Baatu moeſten ſpreken, welke naar den kant van het landt der Bulgaren, ten Ooſten van de rivier Wolga, zich onthieldt. Baatu zondt hen by den groten Kim Mangu, welke zyne tenten digt by het dorp Caracorum, op 60 graden Zuider breedte, hadt, om van den zelven verlof te verzoeken om te mogen prediken, het welk zy evenwel niet verkregen. Na dat zy nu deze moeielyke reis te vergeefſch gedaan hadden, keerden zy weder te rug naar het H. Landt, en bragten aan koning Lodewyk twee lange rokken, welke Sartach hen tot een geſchenk hadt mede gegeven. *De la Chambre Hiſtoire de Saint Louis.*

SARTHE, of SARTHA, eene rivier in Vrankryk, welke in Normandië, op de grenzen van Perche ontſpringt, Alençon en Maine bevochtigt, en een weinig van Mans de rivier Huine inneemt, zich voorts nog met verſcheide andere rivieren vereenigt, in Anjou loopt, en niet verre van Angers in de Majenne valt, wanneer zy beide naderhandt in de Loire lopen. *Maſſon Deſcript. Flum. Gall.*

SARTHAN, (welk woordt anders droogheit en benaauwtheit betekent) was een plaats in den ſtamme Ruben, by welke de Joden door de Jordaan droogsvoets togen. Een andere plaats van dien naam lag in den ſtamme Manaſſe, naby Jefreel, en nog eene andere in den ſtamme Gad. *I Kon. IV.* 7. *Joh. III.* 3. enz.

SARTO, (ANDREAS DEL) een vermaard ſchilder, geboortig van Florence, en een leerling van Pietro del Cosimo, moeſt, na dat hy eenige geſchiedeniſſen *al Freſco* voor den generaal de Valombroſa hadt gemaakt, op 't bevel van paus Leo den X in het paleis del Poggio, in de ſtadt Cajan, de overwinningen van Julius Ceſar afſchilderen, ten welken einde hem nog twee ſchilders, met name Francia Bigio en Jac. van Ponterno, toegevoegt wierden, maar welke, vermits zy op verre na in de kunſt zo wel niet geoeffent waren als hy, hem alleen het werk en de eer daar van lieten toekomen. Naderhandt arbeidde hy voor den koning van Vrankryk, François den I, wierdt ook een tydlang door de grote eere, welke hem deze koning bewees, in Vrankryk gehouden: doch hy wiſt zich van zyn geluk zo ſlecht te bedienen, dat het zelve voorby was toen hy het meende in handen te hebben. Zyne vrouw wilde hem gaarne weder in Italie hebben; derhalven trok hy, onder voorwendſel van zyn huisgezin in Vrankryk te willen brengen, over de Alpen, en nam een grote ſomme gelds mede, welke de koning hem hadt laten toetellen, om daar voor eenige ſchilderyen in Italië te kopen. Maar Sarto hieldt dit geldt voor zich, en deedt 'er geſchenken van aan zyne vrienden, waar door hy zyne achting in Vrankryk ten eenemaal verloor. Durvende dus niet weder daar komen, uit vreze voor 's konings gramſchap, beſloot hy in Toskanen te blyven, alwaar hy eenige ſtukken ſchilderde. De Florentynen hielden zyne ſtukken zo waard, dat, toen men in den vermaarden opſtandt zelfs de kerken niet verſchoonde, echter zyne ſchilderyen voor het vuur bewaart en in veiligheit gebragt wierden. Frederik, hertog van Mantua, verbeeldde zich, dat hy het van Raphaël gemaakte origineel van het afbeeldſel van paus Leo den X hadt; maar het was ſlechts een copy, in het paleis van de Medicis te Florence nagemaakt. Julius Romanus kon zich niet bedwingen, toen hy het zelve in de kamer van dezen vorſt zag, het als een meeſterſtuk van zynen leermeeſter te verheffen, wilde zich ook niet laten overtuigen alvorens men hem aan de andere zyde den naam van Sarto aanwees. Men vondt in zyne ſchilderyen eenige dingen, van welke zich Albert Durer in zyne kopere platen heeft bedient. Een van zyne laatſte en beſte kunſtſtukken was de ſchildery van Abrahams offerhande, welke hy voor den koning van Vrankryk vervaardigde, maar welk ſtuk in de binnenlandſche onluſten in handen van den heere d'Avalos, marquis del Vaſto, is gekomen, die het zelve nevens andere ſeldzaamheden naar het eilandt Iſchia zondt. Sarto ſtierf te Florence aan de peſt in den jare 1530, zynde maar ruim 42 jaren oud geworden. *Felibien Vies des Peintres.*

SARTORIUS, (JACOBUS THEODARDUS) geboren te Bolswaardt, in Vrieslandt, een Roomſch-Katholyk Godgeleerde, leefde omtrent het einde van de XVI eeuwe. Hy was eerſt paſtoor in zyne geboorteſtadt, en daar na te Duren, in Weſtphalen. Hy heeft een kort begrip der Predikatiën van *Johannes Oſorius*, uit de maatſchappy der Jeſuiten, in octavo uitgegeven.

SARTORIUS, (JOHANNES) geboren te Amſterdam in 't laatſte van 't jaar 1400, was een goed Godgeleerde en taalkundige naar zynen tydt: want hy verſtondt de Latynſche, Griekſche en Hebreeuſche ſpraken, en was daarenboven zeer bedreven in zyne moedertale. Hy verliet den Roomſchen, en omhelſde den Hervormden Godsdienſt, en onderwees, met toeſtemminge van den magiſtraat van Amſterdam, de Hebreeuſche taal in hunne ſtadt. Omtrent het jaar 1540 ging hy te Noordwyk wonen, daar hy ook een ſchool oprechtte, en met Cornelius Crocus een twiſtreden over de rechtvaardigmakinge hieldt. Hy vertrok naderhandt naar Baſel, en hieldt daar goede kennis met de voortplanters van de Hervorminge; maar keerde eenigen tydt daar na weder naar Noordwyk. Hy is ook aldaar, of, gelyk anderen zeggen, te Delft overleden in den jare 1566, 1567, of 1568: want daar omtrent verſchillen de ſchryvers mede van elkander. Hy heeft eene *Uitbreiding* over de vier grote en twaalf kleine Propheten geſchreven, de welke door Oporinus te Baſel gedrukt is, onder den naam van *Johannes Foniarrius Aquilovicanus*, welken naam Sartorius, om wegens de ſtrenge plakkaten, en anderszins, niet achterhaalt te worden, in zyne brieven plagt te gebruiken: ook gaf hy verzierde namen aan zyne vrienden, daar hy brieven mede wiſſelde. Hy klaagt in de voorreden van de gemelde Uitbreidinge aldus: „ O ellendige, en met recht beklagelyke ſtaat onzer kerke! Maar wy zyn deze zo taſtelyke duiſterniſſen waardig, om dat wy de Doctoren liever hebben dan het werkend en krachtig woordt Gods, de huichelary dan de waarheit, de ſchaduwe dan het licht, den Mammon dan Chriſtus. Want hoe? ſchynt ook hedendaags de gehele wereldt door zo eene kerk niet aangenamer en treflyker, die door eene Religie meeſt uitwendig in het ooge flikkert? namentlyk die, waar in een opperprieſter, met edelgeſteenten, purper en zyde blinkende, de offerhande doedt, en daar al het ander, en ieder in 't byzonder, naar de wyze van het O. Teſtament uitgevoert wordt, dan de levendige, waarachtige, geeſtelyke en krachtige kerk, die alleen maar door het blote woordt van Chriſtus beſtaat? In deze nochtans is het merg der Religie, de ware oeffenſchool van den Trooſter, den H. Geeſt; waar in al het kwaadt ontleert, en het ware Goddelyke goedt geleerd wordt, volgens 't levende en krachtig werkende Woordt des Heeren. Wy worden in die oeffenſchool waarlyk koningen en prieſters; maar van den Heere Chriſtus: want, Geliefde, met eene ſtelling, die alle waarheit leert, offeren wy ons zelven den Heere tot eene levende, Gode heilige en welbehagende offerhande op, zeggende met *Paulus: Ik leve, doch niet meer ik; maar Chriſtus leeft in my*". Voorts heeft hy geſchreven: *De fide juſtificante; De S. Euchariſtia; Obſervationes in Matthæum; Annotationes Scripturarum; Aſſertiones fidei ad Satanæ ſatellitium; Grammatica Latina; Drie duizend Spreuken der Grieken en Romeinen in 't Nederduitſch overgebragt*; enz. Hy heeft het volgende grafſchrift op zich zelven gemaakt:

Hac ego ſum tumulatus humo SARTORIUS, *ortum*
Cui primùm tellus Amſtelodama dedit.
Ingenium colui variè, docuique juventam
Omnigenas artes, quippe triglottos eram.
Sed poſtquam virtus, duris exercita fatis,
Deſtituit corpus, ſpiritus aſtra tenet.

Benthem Holl. Kirch- und Schulen-Staat. Zweertius Athenæ Belg. Val. Andreas Bibl. Belg. Boxhorn Toneel van Hollandt. Commelin Beſchryv. van Amſterdam.

SARUG, of SERUG, Abrahams grootvader, van wien *Geneſ. XI*, 21, 22 wordt gewag gemaakt. Epiphanius en Suidas zyn van gevoelen, dat in zynen tydt, in welken Belus regeerde, de afgodery allereerſt is ontſtaan. Maar anderen willen, dat de zelve ten tyde van Ninus een begin heeft genomen, welke Ninus de afgodery doordrong. Sarug ſtierf in het jaar der wereldt 2079, in den ouderdom van 230 jaren.

SARUNETES, een volk in Graubunden, in het Eedgenootſchap, van welke de meeſte by den oorſpronk van de rivier Yns wonen, en thans onder den naam van *Sarnetzers*, of *Engadyners* bekend zyn, de andere in het graafſchap Sargans wonende. *Plinius. Simler.*

SARWERDEN, een graafſchap, ſtadt en ſlot aan de rivier de Saar, in Weſtereich, aan het Vogeſiſche gebergte. Van de oude graven van Sarwerden was *Frederik* in den jare 1370 aartsbiſſchop en keurvorſt van Keulen. Na 't uitſterven van dit geſlacht geraakte Sarwerden door het huwelyk van Walpurgis, dochter van den laatſten grave *Henrik*, in het jaar 1408 onder de graven van Meurs, en na de doodt van *Jan*, grave van Meurs en Sarwerden, kwam dit graafſchap door huwelyk van des zelfs dochter *Catharina* aan grave *Lodewyk van Naſſau*, hoewel hy ſlechts uit hoofde van zeker verdrag, in den jare 1512 gemaakt, de eene helft daar van ontfing, zullende de andere helft na de doodt van *Jan Jakob*, broeders zoon van den voorgemelden Johannes, die niet wel by zyne zinnen was, eerſt bekomen. Maar na dat deze Jan Jakob geſtorven was, trok de hertog van Lotharingen de beide ſteden Sarwerden en Bokkenheim, onder voorwendſel, dat de zelve mannelyke lenen waren, aan zich, niettegenſtaande hy het gemelde verdrag mede hadt ondertekent, en liet zich ook van zynen broeder, den toenmaligen biſſchop van Metz, waar onder Sarwerden behoort, daar mede belenen. Hier over ontſtondt een langdurig krakeel, en vermits des gemelden Jan Lodewyks zoon, genoemt *Jan*, ongetrouwt in den jare 1574 ſtierf, ſtelde hy zyne nabeſtaande neven, Albert en Philips, broederen en graven van Naſſau-Weilburg, by teſtament aan als erfgenamen van zyne goederen, met uitſluitinge van zyne eenige zuſter Catharina, gemalin van Emico den XII, grave van Leiningen-Dachsburg; echter maakten des zelfs nakomelingen wederom eiſch op Sarwerden. Deze zaak wierdt eerſt na verloop van 100 jaren, te weten in den jare 1629, door het keizerlyke kamergerecht uitgeſproken, en Sarwerden als een mannelyk leen den hertog van Lotharingen toegewezen, die ook naderhandt het ſlot Homburg, tot Sarbrukken behorende, bemachtigde. En hoewel de graven van Naſſau by de Weſtphaalſche vrede verwierven, dat de hertog hem in alles zou herſtellen, is dit echter niet geſchied. Eindelyk wierdt deze zaak in het jaar 1670 op den Ryksdag te Regensburg, door de bemiddeling van den keizer en van eenige Rykſtanden, zo verre gebragt, dat de hertog van Lotharingen Sarwerden, Bokkenheim en Wiebersweiler tot het uiteinde van het geding zou behouden, maar dat hy Homburg

en

en de voogdy Herbitzheim wederom in handen der graven van Nassau zou overgeven. Men kan 't restitutie-reces in *Gastelii Tract. de Europ. Stat. nov. c.* 31. lezen. Doch de graven van Nassau zyn in den daar op volgenden Franschen oorlog wederom verdreven. *Imhof Notit. Proc. Imp. l. V. c.* 6. §. 7. *Spen. Hist. insign. Tromsdorff acc Geogr.*

SARWICZE, in het Latyn *Urpanius*, eene rivier in neder-Hungarië, welke uit het meir Balaton voortkomt, door Griekschweissenburg Oostwaarts loopt, en tusschen Calok en Tuitburg in den Donauw valt. *Baudrand.*

SARZANA, in het Latyn *Luna nova*, *Sergianum*, en *Sarezana*, eene stadt in het Genueesische gebiedt, aan de rivier Magra, zynde van de puinhopen der oude Romeinsche stadt *Luna* opgebouwt. Zy heeft een bisschoppelyken setel, welke door paus Nicolaus den V in het jaar 1450 van Luni derwaarts is verplaatst, en onder den aartsbisschop van Milaan staat. Zy heeft een sterken muur en een diepe gracht, een kasteel met vier torens, als mede een fort, *Sarsanella* genaamt, op een heuvel gelegen. Dit fort wierdt van Castruccius gebouwt, welke ook Lucca onder zich bragt. Na zyne doodt kwam Sarzana onder Karel den VI van Vrankryk, naderhandt onder die van Florence, van welke het Karel de VIII, koning van Vrankryk, wederom heroverde. Doch zyn gouverneur verkocht deze plaats aan de Genuezen, welke nog tegenwoordig eene bezetting daar in houden. *Baudrand.*

SASBOUT, een van de oudste edele schildboortige geslachten van Rhynlandt, daar die van *Sasbout* van ouds ter vierschare met de graven van Hollandt, en naderhandt met des zelfs baljuwen altydt onder de welgeboorene verschenen. De eerste, van wien men bescheidentlyk eene achtereenvolgende geslachtlyst kan opmaken, is DIRK SASBOUT, knape, getrouwt met Sophia van Segwaart, beide begraven te Zoetermeer onder een grote zark, met hun wapen daar op gehouwen. Hy leefde in den jare 1454, en stierf in den jare 1480, zy in den jare 1476, hebbende zamen gewonnen

Sasbout Sasbout, die volgt.

Pieter Sasbout, die by zyne vrouwe *N. N.* naliet *Joost Sasbout*; *Dirk Sasbout*; *Adriaan Sasbout*; en *Pieter Sasbout*, burgermeester te Delft, de welke drie vrouwen hadt, en gewan: 1. *Sophia Sasbout*, getrouwt met Pieter van Opmeer; 2. *Catharina Sasbout*, die ten man kreeg Christiaan van Wapenvliet; 3. *Magdalena Sasbout*, die in huwelyk hadt Hugo van der Duffen, zoon van Jakob van der Duffen, Bruins zoon, burgermeester te Delft; 4. *Margareta Sasbout*, getrouwt met Christiaan van Vliet van der Woert; 5. *Lukas Sasbout*, getrouwt met Maria de Groot, Huigens dochter, hebbende maar eene eenige dochter nagelaten; 6. *Alida Sasbout*, die in huwelyk hadt Pieter van Varik, waar van komen de edelen *van Varik* te Ryssel; en 7. *Maria Sasbout*, getrouwt met Dirk Verhoog van Adrichem.

SASBOUT SASBOUT, zoon van Dirk Sasbout en van Sophia van Segwaart, was drie malen burgermeester te Delft, en trouwde voor de eerste maal met Margareta van Diemen, en voor de twede maal met Machtelt van der Duffen, dochter van Jan van der Duffen, Arends zoon. Hy stierf in 't jaar 1508, zy in 't jaar 1538, na dat hy by de laatste vrouwe hadt gewonnen

I. Mr. *Joost Sasbout*, ridder, heer van Spalandt, eerste Raadt van Hollandt, daar na opperkanselier van Gelderlandt. Hy trouwde met Catharina van der Meer, dochter van Pieter Frankensz. van der Meer, en van Lidewy de Wilt van Bleiswyk. Hy overleedt te Haarlem in 't jaar 1546, oud 59 jaren, hebbende by zyn leven zich zelve het volgende grafschrift gemaakt:

Siste gradum: quod es, ipse fuit; fortassis eris cras
Quod sum, cadaver putridum.
Olim JUDOCUS *eram* SASBOUT; *me misit in auras*
Delft, clara pars Batavia.
Ter denis patriæ caussas decidimus annis
Pars consili haud ingloria.
Deinde & rectum Præses jus, Cæsare, Gelris
Dixi, jubente Carolo.
Quid tituli, quid opes, quid nunc prudentia prodest?
Mors summa miscet infimis.
Sola manet virtus homini post funera, solam,
Dum vivis, hanc ama. Vale.

VIVUS SIBI SCRIPSIT.
VIXIT ANNOS LIX. MENS. VIII. DIES X.
OBIIT M.D.XLVI. NOVEMB. XIV.

Dit grafschrift staat op een kunstig maar ouderwetsch uitgehouwen steenwerk tegen een muur in de trans van 't koor te Arnhem, onder een klein geraamte. Deze Joost Sasbout liet na I. *Arnout Sasbout*, ridder, heer van Spalandt, eerst Raadt des konings van Spanje in de Nederlanden, ook Raadt van Hollandt, en opperkancelier van Gelderlandt, gelyk zyn vader. Ten laatste wierdt hy door koning Philips den II verkoren tot president of voorzitter van zynen geheimen Raadt te Brussel, by brieven getekent te Madrid den 1 Juny 1572, maar week in den jare 1576, wegens de opkomende onlusten, naar Hollandt. Hy was getrouwt met Maria van Heermale, by welke hy wan: 1. *Justina Sasbout*, gehuwt met Adolf van Gryboual, heere van Berquyn, Plessi, enz. met kinderen. 2. *Machtelt Sasbout*, getrouwt met Frederik van Voorst, rechter en waldgraaf te Nimegen, by welke hy verwekte *Maria van Voorst*, getrouwt met Jan van Wassenaar van Duivenvoorde, heere van Duivenvoorde, die kinderen hebben nagelaten. 3. *Liduina Sasbout*, getrouwt met Jakob van Scharpenseel, zonder kinderen overleden. 4. *Kornelis Sasbout*, getrouwt met François van Kraneveldt, gewan *Joost van Kraneveldt*, die getrouwt was met Geertruid Oem, en *Anna van Kraneveldt*, die ten man hadt Willem van Furstenberg, hebbende beide kinderen nagelaten. II. *Anna Sasbout*, dochter van Joost Sasbout voornoemt, trouwde met Kornelis de Jonge, heere van Baardwyk, hoogheemraadt van Delflandt, en rekenmeester van Hollandt. Hy stierf in 't jaar 1578, zy in 't jaar 1595, nalatende 1. *Machtelt de Jonge*, getrouwt met Pieter van Adrichem van Dorp, met kinderen. 2. *Gerardina de Jonge*, zonder oir overleden. 3. *Maria de Jonge*, mede zonder oir gestorven. 4. *Kornelis de Jonge*, heer van Baardwyk, Raadt van Hollandt, getrouwt met Catharina van Drenkwaart, dochter van Boudewyn van Drenkwaart, Raadt en rentmeester generaal van Zuid-Hollandt, en van Catharina van Hogelande, met kinderen. 5. *Catharina de Jonge*, getrouwt met Kornelis van Blyenburg, Heimans zone. 6. *Margareta de Jonge*, zonder oir overleden. 7. *Jakob de Jonge*, getrouwt met Jakoba de Huyter. 8. *Joost de Jonge*, die ter vrouwe hadt Anna van Blyenburg. 9. *Geertruid de Jonge*, zonder oir gestorven.

II. *Jan Sasbout*, die volgt.

III. *Margareta Sasbout*, getrouwt met Mr. Kornelis van der Duffen, Arends zone, geheimschryver der stadt Delft. Zy stierf in 't jaar 1520, hy in 't jaar 1556, verscheide kinderen nalatende.

IV. *Catharina Sasbout*, getrouwt met Beukel van der Burg, Joost Arends zone, met kinderen.

JAN SASBOUT, zoon van Sasbout Dirks zoon Sasbout, en van Machtelt van der Duffen, was vyf en twintig malen burgermeester der stadt Delft, en trouwde met Elizabeth van der Burg, dochter van Joost Arends zoon van der Burg, en van N. van Santen. Hy stierf in 't jaar 1573, oud 82 jaren, hebbende gewonnen

Adam Sasbout, een Minnebroeder en geleerd man, van wien hier na in een afzonderlyk artykel zal gesproken worden.

Agatha Sasbout, getrouwt met Gysbert Muis van Holy, Jakobs zone.

Margaretha Sasbout, getrouwt met Michiël Vosmeer, thesaurier te Delft, by wien zy onder andere kinderen wan *Sasbout Vosmeer*, Licentiaat in de Godgeleerdheit, aartsbisschop van Philippen en Utrecht, van wien men op zynen naam VOSMEER (SASBOUT) een afzonderlyk artykel zal laten volgen.

Jan Sasbout, van wien hier na.

Sasbout Sasbout, vader in 't St. Annen-konvent te Delft, in 't jaar 1589 ongetrouwt overleden.

Gerard Sasbout, priester, gestorven in 't jaar 1579.

Eva Sasbout, bagyn te Delft.

JAN SASBOUT, zoon van Jan Sasbout en van Elizabeth van der Burg, was burgermeester te Delft, en trouwde met Liduina van der Hoef, dochter van Michiel van der Hoef, jonger zoon uit 't geslacht van Herman van Oostgeest, en van Sophia Muis van Holy. Hy stierf in 't jaar 1576, hebbende gewonnen

Michiël Sasbout, die volgt.

Sasbout Sasbout, getrouwt met Catharina van Wapenveldt, by welke hy verwekte *Jan Sasbout*, zonder oir overleden; en *Catharina Sasbout*, getrouwt met Jan van Meerhout te Kuilenburg.

Catharina Sasbout, getrouwt met Henrik Bugge, zoon van Dirk Bugge en van Anna Perlyn, Jans dochter, hebbende zamen gewonnen *Johanna Bugge*, getrouwt met Pieter Bruber; *Liduina Bugge*, getrouwt met Kornelis van Ring, Michiels zone; *Gerard Bugge*, getrouwt met Christina vander Wel; *Sasbout Bugge*, getrouwt met Catharina Storm te Loven.

Elizabeth Sasbout, getrouwt met Dirk Bugge Dirks zoon.

Ida Sasbout, bagyn te Delft.

Sophia Sasbout, getrouwt met Lucas van Vliet.

MICHIEL SASBOUT, zoon van Jan Sasbout en van Liduina van der Hoef, trouwde met Johanna van der Hoog, en wan

JAKOB SASBOUT, getrouwt met Jakoba Prooft. Met hem stierf het mannelyk oir van 't geslacht van Sasbout uit, alzo hy alleen eene eenige dochter naliet, genaamt *Liduina Sasbout*, getrouwt met Leonard, grave van der Nath, heere van Petten, enz. die kinderen by haar verwekte. Zie *Oude Holl. Kronyk door W. van Gouthoeven*, *en S. van Leeuwen Batav. illustr. Boxhorn Toneel van Holl. Guicciardyn Beschryv. der Nederl.*

SASBOUT, of SASBOLDUS, (ADAM) een Godgeleerde, van de orde der Minnebroederen, geboren te Delft, uit het voorgemelde geslacht, den 21 December des jaars 1516. Hy studeerde te Utrecht onder den vermaarden Georgius Macropedius, en vertaalde in dien tydt de *Ilias* van Homerus in een gelyk getal Latynsche vaarzen. Hy hadt eene zo uitstekende geheugenis, dat hy de twaalf boeken van de *Æneis* van buiten kon opzeggen, en was, behalven de Latynsche en de Grieksche, zeer ervaren in de Hebreeusche tale. Hy stierf te Loven aan het bloedspouwen in den jare 1553, oud zes en dertig jaren, en wierdt by de Minnebroeders, in welker orde hy negen jaren hadt doorgebragt, begraven. *Cornelius Musius*, zyn vriendt en landsman, heeft het volgende grafschrift ter zyner eere gemaakt:

ADAMUS *nomen*, *Batavi mea patria Delphi*;
PROGENIES *Sasbout non inhonora fuit.*
Trajectum Latias & Græcas tradidit artes,
Lovanium Hebræas addidit atque sacras:
Quas ut proferrem (culpa est sepelire talentum,
Et Domino usuras non coluisse suas:)
Commoda visa mihi Francisci semita: at illam
Dum sequor, in mediis cursibus eripior.

Zyne

zyne afbeelding, in kloosterlyk gewaadt, gaat op tweederhande wyzen in prent uit. De eerste is gemaakt door Jan Wirix, met zyne zinspreuk, namentlyk: *Omnia vanitas* (Alles ydelheit), en een Latynsch vaars onder; de twede is een copy, waar onder men deze waarschouwing leest: *Gedenk, ô mensch, dat gy stof zyt, en dat gy wederom in stof zult verkeert worden.* Het vaars, dat op zyne afbeeldinge gemaakt is, luidt aldus:

Bis decimum & quintum Delphorum Consule patre
Clarus, & agnatis præsidibusque viris,
Assisii vatis leges habitumque sequutus,
Adamus Sasbout, *haud secus ora tulit.*
Quale viro ingenium, vis, mens, qua copia sacri
Eloquii & quatuor lingua diserta sonis,
Sunt libri testes, solers quos suspicit orbis,
Auctoris nomen dum canit & titulos.
Quæ ni pulchra durat mansuram gloria famam,
Debuerant vita de brevitate queri.

Hy heeft in 't licht gegeven de twee volgende werken, welke men zegt dat hy van *Joh. Hessels*, van welken boven op zyn plaats gesproken is, ontfangen hadt, als: *Comment. in Esaiam Prophetam, cui praemittitur Tractat. de Scripturarum sensibus; Explicationes in omnes D. Pauli Epistolas, & quorundam aliorum Apostolorum.* Voorts heeft hy geschreven en uitgegeven de navolgende boeken, als: *Homiliarum opus egregium; Oratio quodlibetica de vera Christi Ecclesia; Conciones III in illud Levitici:* Eritis mihi sancti; *Oratio funebris in obitum Tilmanni Geldorpii, Pontif. in acad. Lovan. præsidis.* enz. *Swertii Athenæ Belg. Miræus de script. sec. XVI. Val. Andreas Bibl. Belg.*

SASON, de naam van een eilandt tusschen Epirus en Brundusium, 5 mylen van elke van deze twee plaatsen. Daar is ook eene rivier van dien naam, welke in de Adriatische zee valt.

SASONES, een volk in Scythië, aan den voet van den berg Imaüs, gelyk Ptolomæus zegt. Albertus Kranzius en anderen houden het daar voor, dat de Saxen van daar in Duitschlandt gekomen zyn.

SASQUEHANOXES, een soort van wilde menschen in Virginië van eene ongemene lengte. De kapitein Smith heeft, naar zyn zeggen, een van de zelve gezien, wiens kuiten omtrent drie vierendeel van een Engelsche elle lang waren, waar uit men voorts van zyns ligchaams grootte kan oordeelen. Hy was welgemaakt en wel besneden van aangezicht; zyn haair hong op de regter schouder nederwaarts, zynde van het voorhoofdt tot het achterhoofdt als een hanekam geschoren. De linker zyde van zyn hoofdt was geschoren. Zyne pylen waren een en een halve elle lang, en hadden aan het einde, in plaats van een punt van yzer, een vuursteen. Een wolfsvel, hangende op den rug, verstrekte hem voor een koker. In de eene handt hieldt hy een boog, en in de andere een groten stok, gelykende in alles een dapper man. De stem van dit volk, als zy spreken, klinkt even als of iemandt uit een diepen kelder roept. Zy zyn gansch niet afkeerig van den Christelyken Godsdienst.

SASSARI, de hoofdstadt van Cabo de Lagoduri, in Sardinië, is tamelyk groot, ook eenigermaten versterkt, hebbende een slot, nevens een aartsbisdom.

SASSENHEIM, by Melis Stoke *Zassenem*, en in een openbrief van Dirk den V, grave van Hollandt, enz. van 't jaar 1048 *Saxnem* genaamt, en thans by verkortinge *Sassem* geheten, een Hollandsch dorp in Rhynlandt, het welk, volgens Boxhorn, eene volkplanting der Saxen is geweest, en daar van zynen naam heeft gekregen, zynde *heim* by de Duitschers zo veel te zeggen als huis, zo dat *Sassenheim* zo veel zou willen zeggen als woonstede der Saxen. Maar dit wordt van J. Douza tegengesproken. Zie *Boxhorn Theatr. Holl. pag.* 231, en *Douza* in zyne *Jaarboeken*, 's *II boek.* Dit dorp heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Leiden en neder-Rhynlandt.

SASSENAGE, eene stadt in 't Dauphiné, in de landstreek, waar in de rivieren de Isere en de Drak in een lopen, aan den voet der Alpen, welke aan zeker voornaam geslacht den naam geeft. Men vindt aldaar in een steenrots twee hollen, van welke het volk zegt, dat zy altydt op Drie-Koningen-feest vol water zyn, terwyl men 'er het gehele jaar door geen eenen droppel in vindt. Uit dit water, na dat het veel of weinig is, maken zy eene voorspelling van de vruchtbaarheit en onvruchtbaarheit des volgenden jaars. Het eene hol, zeggen zy, betekent het gewasch van wyn, en het andere dat van 't koren. Vele schryvers gewagen daar van. *Davity.*

SASSUM, in het Latyn *Sassima*, een bisdom in Kappadocië, onder Cesarea behorende, alwaar Gregorius Nazianzenus bisschop is geweest. Deze stadt legt 32 mylen ten Zuiden van Tyana, en 200 ten Oosten van Ancyra. *Baudrand.*

SASSUOLO, in het Latyn *Saxulum*, eene stadt in het hertogdom van Modena, van de Franschen *Sassevills* genaamt. Zy is de hoofdstadt van de heerlykheit *Sassuolo*; heeft een sterk kasteel, en is 10 mylen ten Zuiden van Modena gelegen.

SAS VAN GENT, (het) in 't Latyn *Agger* of *Cataracta Gandavensis*, een kleine stadt, of grote sterkte in Hollandsch Vlaanderen, omtrent derdehalve mylen van Gent gelegen. Het wordt alzo genoemt, om dat het tot een sluis voor de uitwatering van de Leye strekt, die, van Gent aflopende, daar de Nieuwe Vaart geheten wordt. Het is in 't begin der oorlogen van dezen Staat met Spanje door die van Gent tot eene sterke vesting gemaakt, en, na dat het in den jare 1672 door eenige overgekomene Engelschen ingenomen en verbrand was, door die van de gemelde stadt nog meer vergroot en versterkt. Het behoort de Hollanders toe sedert den jare 1644, wanneer het door prins Frederik Henrik wierdt ingenomen.

SATAGAN, eene stadt in Oost-Indië, in het koninkryk van Bengale, by den uitloop van den Ganges, op een eilandt, een myl van Hagueli, en 100 mylen van de zee af gelegen; doch men kan met kleine vaartuigen in 18 uuren van de zee derwaarts komen, om dat de stroom aldaar zeer sterk gaat. Maar de grote schepen kunnen niet verder komen dan tot aan Butor. Satagan is een zeer schone stadt, heeft overvloedt van alles, en stondt in het jaar 1568 onder den koning van Patane, doch wierdt kort daar na van den Groten Mogol verovert. Zy is door de Mauren, of de Arabiers gebouwt. Men vindt deze stadt in de nieuwe landkaarten op 24 graden breedte geplaatst.

SATALIA, of SATTALIA, eene zeehaven in de Asiatische provincie Pamphilië, was voor dezen een bisdom, en de hoofdstadt van de provincie. Zy wierdt van den koning Attalus aan den uitloop van de rivier Cataractus gebouwt, 10 mylen van de Attalische zee, 18 mylen van den uitloop der rivier Sestrum, 15 van Perga, en 32 mylen van Aspendum. Deze plaats behoort onder de Turken, en is eene der sterkste plaatsen, schoon zy niet groot is, en maar twee poorten heeft. Hier is eene goede haven, in welke zeer vele schepen uit Europa binnen lopen. De Turken noemen deze plaats *Satalyah*, en hebben 'er een gouverneur. Zy legt nog eenige mylen verder Oostwaarts dan het oude Atalia, en heeft tegenwoordig onder andere vestingwerken ook een goed kasteel. *Baudrand. De Bruyns Reize door de Levant.*

SATAPES, een edele Persiaan, zoon van Theaspes, wierdt zeer bemint van Xerxes. Maar hebbende Zophyrus dochter met geweldt geschaakt, liet hem Xerxes om dit feit, en om dat hy geen bedevaart naar Afrika hadt willen doen, om voor deze zonde, volgens zyne belofte, te boeten, kruissigen. *Herodotus I*, 4.

SATCAMA, een koninkryk en stadt in Japan, ten Zuiden van het eilandt Xyoma.

SATOR, een Heidensche afgodt, welken men het opzicht en het bestier over het zaaien hadt toebetrouwt; weshalven de boeren den zelven gewoon waren aan te bidden wanneer het tydt was het zaadt in den grondt te brengen. *Servius in Virgil. Georg. l. I.*

SATRAEL, de XXVI koning van Schotlandt, volgde in de regering op zynen broeder Ethodius, nademaal des zelfs zoon nog minderjarig was. Hy poogde de kroon in zyn geslacht te bevestigen, en zynen neef van kant te helpen. Ten dien einde beschuldigde hy de edelen, welke Ethodius beminden, wegens verscheide misdryven, en naardien het gemeen daar over morde, begon hy de edelen te vervolgen. Hier op ontstondt 'er een grote opschudding, zodanig, dat hy niet opentlyk dorst te voorschyn komen. Hy was by iedereen zo gehaat, dat hy van zyn eigen volk, wanneer hy zich in huis wilde verbergen, gedood wierdt, hebbende omtrent vier jaren geregeert. Dit gebeurde omtrent het jaar 188. *Buchanan.*

SATRAPA is een Persiaansch woordt, en betekent een regent, of gouverneur van eene provincie. Het getal derzelven was niet altydt even groot. Ten tyde van Darius den Meder waren 'er 120, onder Artaxerxes 127, en over deze waren drie andere gestelt, aan welke de andere moesten rekening doen. Na dat de Parthen het Persische ryk overheert hadden, verdeelden zy het zelve in achttien provinciën, hoewel het wel gebeurde, dat een Satrapa meer dan eene provincie bestierde. Men leest zelfs, dat dikwils de koninklyke prinssen die eerampten bekleedden. Het is onnodig veel te spreken van hunne verrechtingen; want men kan wel begrypen, dat zy de provinciën beschermden voor den vyandt, het volk regeerden, schattingen uitschreven, enz. Zomtyds reisde ook een opziender (*inspector*) van de eene provincie naar de andere, die alles naarstig onderzocht. *Daniel VI*, 1. *Brissonius de Regno Persarum l. I. p.* 111.

SATRIANO, een slechte stadt in de Napelsche provincie Basilikata, op de grenzen van Principato citra, waar van de rivier Satriano, thans *Il Cacino* genaamt, haren naam ontleent heeft. *Baudrand.*

SATURNALIA, een feest, het welk te Rome ter eere van *Saturnus* in de maandt van December geviert wierdt, het welk, naar het gevoelen van eenigen, reets voor Romens opbouw is geschied. Op dezen dag waren de gerechtplaatsen gesloten, en de jeugdt hadt verlof zich te vermaken. Zy nodigden elkander onderling, en de een zondt den anderen geschenken toe. De knechten droegen hoeden ten bewyze van de vryheit, welke zy in deze dagen genoten, dragende teffens andere klederen. De groten stelden gastmalen aan, en dienden hunne knechten, gelyk zy anders van hen gedient wierden. Dit vreugde-feest duurde niet slechts eenen dag, maar dikwils wel zeven dagen achtereen. Deze tydt wierdt ook zo heilig gehouden, dat men geen gekyf noch van eenige misdaadt hoorde. *Merula de Sacrific. XX*, 3. *Hospinianus de fest. Ethn. p.* 227. *Plinius Epist. Martialis. Ferrarius de re vestiar. I*, 1, 31. *Macrobius Saturn. I*, 7. *Giraldus Syntagma deor. IV. p.* 136. *Faber Semestr.* 2, 10. *Pitiscus.*

SATURNINUS, een ketter in de II eeuwe, geboortig van Antiochië, verspreidde zyne gevoelens omtrent het jaar 140 inzonderheit in Syrië. Men wil, dat Menander hem de zelve hadt ingeboezemt, behalven dat hy zelf nog iets daar by voegde. Men zegt, dat hy een navolger van Simon den Tovenaar is geweest. Ondertusschen hebben zyne stellingen maar eenige weinige overeenkomst met die van de gemelde ketters: want deze leerden opentlyk, dat de engelen door een onbekenden Vader zyn geschapen; dat deze Vader van den Godt der Joden onderscheiden is;

dat Christus geen waar mensch is geweest, maar alleen de gedaante van een mensch heeft aangenomen, en in de wereldt is gekomen om den Godt der Joden te verdelgen; dat de wereldt door zeven engelen geschapen, en dat ze hen onderworpen was, en zelfs, dat een van deze het Joodsche landt regeerde; dat de engelen den eersten mensch hadden gemaakt; dat deze als een worm op de aarde hadt gekropen, en zich niet hadt kunnen oprichten: want schoon een helder licht van Godt hem bestraalde, kon hy nochtans het zelve niet beschouwen, tot dat zich Godt eindelyk over hem ontfermde, en hem een vonk van zyn leven mededeelde, waar door hy levendig was geworden; dat 'er tweederlei menschen waren, eenige goed van natuur, en andere kwaad; dat de onbekende vader zo wel goede als kwade engelen hadt geschapen; dat de Godt der Joden een der kwade engelen was geweest; dat de prophetiën ten dele van de engelen, welke de wereldt hadden gemaakt, ten dele van den Satan afkomstig waren; dat het huwelyk en 't kindertelen oorspronkelyk was van de kwade engelen; dat 'er geen opstanding der doden te verwachten was, en dat de gemelde vonk van Godt wederom tot Godt keerde, enz. Deze ysselyke dwalingen schynen voor een gedeelte uit de kwade bevatting van de Kabbalistische stellingen van het Goddelyke licht enz. voortgekomen te zyn. Saturninus onderhieldt, om in aanzien te geraken, een gestreng leven, en onthieldt zich van het nuttigen der dieren. *Irenaus lib. I. c. 22. Epiphanius Haref. 23. Tertull. de anima c. 23. Auctor Append. ad libr. de Prascript. c. 46. Theodoretus Haret. Fab. lib. I. c. 3. Augustinus Haref. 3. Auctor Pradestinati Haref. 5. Baron. ad ann.* 120. *Ittigius Differt. de Haresiarch. avi Apost. & Apost. prox. sect. 2. c. 1. & in Appendic. ad dict. Diss.*

SATURNINUS, bisschop van Arles, leefde in de IV eeuwe, volgde de Arianische dwalingen, en zocht de zelve in Vrankryk te verbreiden, maar wierdt op een synode, gehouden te Parys in den jare 360, veroordeelt.

SATURNINUS, (Ælius) een dichter, maakte eenige vaarzen tegen den keizer Tiberius, welke hem deswegen van den top van het Kapitool liet nederwerpen. *Dio l. LVIII.*

SATURNINUS, (Claudius Venulejus) een oud Rechtsgeleerde, die in den tydt van den keizer Alexander Severus leefde. Zyne nagelatene schriften zyn de volgende: *Stipulationum libri XIX; Actionum libri X; De officio Proconf. lib. IV; De pœnis paganorum liber singularis; Publicorum lib. III; De interdictis lib. VI; Disputationum libri VII. Fabric. Biblioth. Lat. pag.* 825.

SATURNINUS (Junius) is anders niet bekend dan dat hy eenige zaken aangaande de regering van den keizer Augustus geschreven heeft. *Sueton. in Octav. Aug. c.* 27.

SATURNINUS, (Lucius Apulejus) gemeentsman van 't Roomsche volk, trachtte eenige nieuwigheden in de regering in te voeren, waarom hem Metellus tegenging, en hem noodzaakte de stadt te ruimen. Wanneer hy 'er naderhandt weder in kwam, wierdt hy op het Kapitool gevangen gezet, en in het hof, waar in de Raadt vergaderde, op 't bevel van den burgermeester Marius, door Sceva, Crotons knecht, in het jaar van Rome 654, voor Christus 109 gedood. Men zegt, dat hy van alle de belhamels te Rome na den tydt der Gracchen de welsprekendste is geweest. *Cicero Orat. pro Rabirio & de clar. orat. c.* 62. *Valerius Maximus l. III. c.* 2.

SATURNINUS, (Publius Sempronius) een Galliër, die het Roomsche ryk in Afrika en in Spanje grote diensten deedt, en daarom van den keizer Aurelianus het opperbevel over die provinciën kreeg. Wanneer hem naderhandt de Egyptenaars tegen zyn wil tot keizer wilden verheffen, wierdt hy by het veroveren van zeker slot, waar in hy was te rug geweken, gedood. Anderen zeggen, dat het in de stadt Apamea is geschied. *Vopiscus in Saturnino. Jornandes in success. regn.*

SATURNINUS, (Sextus Julius) een der dapperste generaals van zynen tydt, was in grote achting by den keizer Valerianus, onder wiens regering, gelyk ook onder die van Gallienus, hy vele diensten deedt. Hy was zeer verstandig, en wierdt van iedereen wegens zyne dapperheit en behaalde overwinningen zeer bemint. De soldaten maakten hem tegen zyn wil keizer, waarom hy, toen men hem den purperen rok aantrok, onder anderen aldus uitborst: *Spitsbroeders, gy hebt een goed kapitein bedurven, en een kwaad vorst gemaakt.* Hebbende zyne dapperheit in alle voorvallen laten blyken, wierdt hy door de zelve, die hem tot keizer hadden uitgeroepen, om dat hy eene scherpe krygstucht onderhieldt, omtrent het jaar 280 gedood. *Trebellius Pollio de 30 tyrannis c.* 22.

SATURNUS, een Heidensche afgodt, een zoon van den Hemel en van de Aarde of Vesta. Zyne broeders waren de Titans of Cyklopen. Hy trouwde met zyne zuster Ops, en wierdt koning van Kreta. Men voorspelde hem, dat zyne eige kinderen hem uit het ryk zouden verjagen, weshalven hy de zelve, zo haast als zy ter wereldt kwamen, opat. Echter bedroog hem zyne gemalin, en gaf hem, in plaats van Jupiter, een steen door te slikken, en het gebeurde ook, dat hy van dezen zynen zone verjaagt wierdt, en by Janus, koning van Latium, zyne toevlucht zocht. Saturnus wordt verbeeld als een oud man, die een sikkel in de handt heeft, en daar mede alles afmaait. Alzo men gelooft, dat ten tyde van Saturnus de goude eeuw was, vierde men de *Saturnalen* tot zyne gedachtenisse. *Natalis Comes Mythol. II, 2. Giraldus Synt. deor. IV. p. 133. Pitiscus.*

SATYRE, *Schimpdicht*, *Hekelschrift*, in het Latyn *Satyra*, was by de Romeinen een gedicht, waar in de algemene lasteren en buitensporigheden gehekelt wierden. Maar by de Grieken waren de Satyrische gedichten geheel iets anders; want zy verstonden daar door een soort van treurspelen, in welke, behalven de helden en vorsten, ook Saters en boschgoden op het toneel kwamen, om de aanschouwers door hunne seldzame gestalte en gebaarden te vermaken, en hunne door droevige voorstellingen nedergeslagene gemoederen weder te vervrolyken. Ennius, zegt men, was de eerste, die op het toneel scherts- en hekeldichten zong, gevende de zelve den naam van *Satyren*, waar in hem Pacuvius navolgde. Maar Lucilius deedt meer arbeidt in dit stuk, en gaf aan dit nieuw soort van gedichten een zwier, waarom hy gemeenlyk voor den eersten uitvinder der Satyren gehouden wordt. Ennius hadt allerlei soorten van vaarzen onder malkander gemengt; maar Lucilius zong ieder Satyre in eenerlei vaarzen, en gebruikte in de zelve enkelyk zesvoetige, of enkelyk Jambische vaarzen. Nog hadt men een ander soort van hekeldichten, wordende *Satyra Varroniana*, of *Menippaa* genaamt, om dat *Varro* de eerste uitvinder van de zelve was, en in dit stuk de manieren van den Cynischen *Menippus* volgde. Deze Satyren bestonden niet alleen uit veelderlei soorten van vaarzen, maar men mengde ook Griekschen onder het Latyn, behalven gansche brokken in ongebonde rede. Op die wyze is het gedicht van *Seneca* op de doodt van Claudius, als mede 't *Satyricon* van *Petronius* opgestelt. Na *Lucilius*, wiens vaarzen verloren zyn, volgden *Horatius*, *Juvenalis* en *Persius* onder de Romeinen het voetspoor van Lucilius. Doch zy hadden daar in een groten misslag, dat zy de personen, welke zy hekelden, met name noemden. Onder de Franschen maakten zich in dit soort eerst *Regnier* en *Scarron*, en naderhandt *Boileau* en *le Noble* zonderling vermaard. *Heinsius de Satyra Horatiana. Dacier Remarques Critiques sur Horace Tome VI. Isaac Casaubonus de Satyricorum Graecorum Poësi & Satyra Latinorum.*

SATYRI, SATERS, een soort van monsters, welke by de dichters halve goden genoemt worden. Men zeide, dat zy in bosschen en op de bergen woonden, hebbende 't bovenlyf van een mensch, doch horens op het hoofdt, en 't onderlyf van een bok. Plinius zegt, dat zodanige monsters in Oost-Indië gevonden worden, welke even als de viervoetige dieren lopen. Men leest in de levensbeschryving van den heremyt Paulus, dat Antonius eertyds zodanig een monster in de woestyne aantrof, en vragende wat dit monster was? hadt het zelve geantwoordt, dat het een der sterffelyke schepselen en een der inwoners van deze woestyne was, welke de Heidenen verkeerdelyk *Fauni*, *Satyri*, en *Incubi* noemden. Nog leest men, dat de gemelde Sater Antonius met zekere vrucht van een palmboom beschonk, daar by voegende, dat hy van zyn geselschap was afgezonden om hem te verzoeken, dat hy voor hen een voorspraak by dien godt wilde zyn, die in de wereldt was gekomen om de menschen zalig te maken; waar op hy terstondt was verdwenen. St. Hieronymus, die dit als eene waarheit verhaalt, voegt daar by tot bevestiging, dat onder de regering van Constantius een dezer monsters te Alexandria in Egypten is geweest; dat men na des zelfs doodt zyn lyk balzemde, en naar Antiochië bragt, ten einde de keizer dit monster zou zien. Ook verhaalt Plutarchus, dat Sylla, toen hy binnen Dyrrhachium was (welke plaats tegenwoordig Durazzo genaamt wordt, en in Albanië gelegen is) een levendige Sater wierdt vereert, welke, na dat hy van verscheide tolken was ondervraagt, niet anders dan een onverstaanbaar geluidt hadt laten horen, gelyk als de paarden gewoon zyn te grienen, of als de bokken geluidt geven. Diodorus Siculus meldt, dat eenige van deze monsters, welke lange haairen hadden, die tot het midden van den buik hongen, aan den tyran Dionysius geschonken wierden. Zommige Rabbynen zeggen, dat Godt, toen hy deze schepselen schiep, door den Sabbath was overvallen, en daarom de zelve onvolkomen hadt gelaten; dat om die reden deze monsters zo afkeerig waren van den Sabbath, en gewoon op zulke dagen zich in bosschen en woestynen te begeven, waar uit zy naderhandt wederom kwamen om de menschen te kwellen. *Hieron. in vita Pauli. Athanas. in vit. Anton. Plutarch. in Sylla. Diodorus Sic. l. V. c. 8. Plin. l. VII. c. 2.*

SATYRORUM INSULÆ, *Saters eilanden*, zyn drie eilanden tegen over Indië, op de kust van de rivier den Ganges, welke, volgens 't verhaal van Ptolomæus, van de monsters; *Saters* genaamt, bewoont worden. Ook is 'er een voorgebergte in Ethiopië, digt by de Arabische zee, *Promontorium Satyrorum*, of het voorgebergte der Saters genaamt.

SATYRUS is de naam van verscheide vermaarde mannen geweest. De een was generaal der Atheniënzen, welke, na dat hy 240 mannen 's nachts in de stadt tot ontzet hadt bekomen, de bezetting van Demetrius daar mede onderstondt te overvallen, maar van Heraclides verslagen wierdt. Een andere Satyrus was een waarzegger te Corinthus, die den tyran Timophanes doodde, en zyn vaderlandt verloste. St. Ambrosius hadt een broeder van dien naam, die, om dat hy den Christelyken Godsdienst niet wilde verloochenen, onder de regering van den keizer Valerianus voor de leeuwen wierdt geworpen. Nog een ander van dien naam was een toneelspeelder, die gewoon was Demosthenes op het toneel in alles te volgen. Wanneer Philippus by zeker feest over het veroveren van de stadt Olynthus bemerkte, dat de laatstgemelde Satyrus in diepe gedachten was, vroeg hy hem, waarom hy alleen om geen genade badt. Satyrus begreep het, en verzocht edelmoedig, dat hem zyne twee dochters, welke mede gevangen waren, mogten wedergegeven worden, welk verzoek hem ook wierdt toegestaan.

SATYRUS, een philosooph van de Peripatetische sekte, heeft verscheide levensbeschryvingen van vermaarde mannen gemaakt, wordende door Athenæus, Hieronymus en meer anderen bygebragt. Het is nog onzeker of hy niet de zelve Satyrus is,

is, van Olynthus, die verscheide historische boeken heeft nagelaten. *Vossius de Histor. Græcis l. IV.*

SATZ, of ZIATEK, in het Latyn *Zatzium*, of *Zatecium*, een fraaie stadt in Bohemen, aan de rivier Egra, niet verre van de Meisnische grenzen gelegen. Zy wierdt in het jaar 1422, in den toenmaligen oorlog der Hussiten, door de Duitschers, ouder het opperbevel van Henrik van Plauen, belegert, en wanneer de zelve, om de stadt in brandt te steken, den duiven en mosschen pik- en zwavel- kaarssen aan den staart bonden, vlogen de zelve daar mede te rug, en staken het leger in brandt, waarom de belegeraars genoodzaakt waren de vlucht te nemen. Een der veertien kreitsen van 't koninkryk van Bohemen wordt van deze stadt *de Satzer Kreits* genaamt, zynde tusschen Meissen en de Leutmeritz-Slaner, Rakonitser, Pilsner en Elnbogner kreitsen in gelegen, en vervattende, behalven de gemelde hoofdstadt, de steden *Kadan*, *Commotau*, en verscheide andere. Deze plaats is zeer vruchtbaar aan koren en hop, waarom men ook goed bier aldaar vindt. *Zeiler. Topogr. Bohem. p. 72. Vogt jetzl. Bohm. p. 130. Balbin. Misc. Boh. lib. III. Dec. I. Hagec. Bohm. Chron. Theobaldi Hussiten-Krieg P. I. p. 217.*

SAU, in het Latyn *Sava*, eene rivier in Duitschlandt, welke in opper-Karinthië uit twee bornaders, digt by opper-Karinthië, omtrent 3 mylen Zuidwaarts van Villach ontspringt, vervolgens Oostwaarts door beide gedeeltens van Karinthië loopt, Sclavonië van Croatië, en Bosnië van Servië scheidt, en eindelyk by Griekschweissenburg in den Donauw valt, na dat hy zich met de rivieren Laubach, Conora, Culapi, Vana en Drine vereenigt heeft. Deze rivier heeft helder water, en verscheide eilanden, op welke van ouds aanzienlyke steden waren. *Claudian. Ortelius. Sanson. Baudrand.*

SAUL, de eerste koning van Israël, was de zoon van Kis, uit den stamme Benjamin. Hy stierf in het jaar der wereldt 2979, na dat hy 12 jaren geregeert hadt. Paulus zegt in de Handelingen der Apostelen, dat hy 40 jaren heeft geregeert, doch hy verstaat daar onder de 20 jaren der regering van Samuel. *I Sam. VII.* enz. *Actor. XIII. Jozephus Joodsche Oudh. VI. Boek. Sulpitius Severus l. I. Euseb. Chron. Torniel. Salian. Usser. Annal. V. T. Petavius Doctr. temp. lib. II. c.* 32.

SAULIUS, koning der Scythen, volgde zynen vader Gnurus in de regering, heerschte ten tyde van Solon, zynde de broeder van den wegens zyne wysheit vermaarden Anacharsis, welken hy met een pyl doodde, om dat hy de Atheniënsische wetten onder de Scythen hadt zoeken in te voeren. Hy hadt nog een broeder, met name *Calvida*, die te gelyk met hem regeerde, en dien hy na zyne doodt het koninkryk overliet. Zyn zoon *Idathyrsus* was de opvolger van zynen neef. *Suidas. Laërtius. Herodotus.*

SAULT, een groot graafschap, nevens eene kleine stadt van den zelven naam, 6 mylen van Apt, in Provence, toebehorende den hertog van Lesdiguieres, wiens oudste zonen zich graven van Sault noemen.

SAULT DE St. MARIE, in het Latyn *Saltus S. Mariæ*, een zeeengte in het landschap Kanada, in Noord-Amerika.

SAUMUR, in het Latyn *Salmurium*, een Fransche stadt in Anjou, aan de Loire, legt zeer vermakelyk aan den voet van een berg, heeft rondom zeer vermakelyke wandelwegen en schone lusthuizen, hebbende daar benevens een kasteel, op een heuvel gelegen. De Protestanten hadden hier eene universiteit, welke in den jare 1684 geheel verwoest wierdt. De vervolging der Gereformeerden omtrent dezen tydt ontvolkte deze stadt geheel, zynde te voren in een goeden standt en zeer volkryk geweest, vermits aldaar zeer vele Protestanten woonden. In deze plaats zyn eenige kerkvergaderingen gehouden, namentlyk in de jaren 1253, 1276, 1294 en 1315.

SAUNOI, in het Latyn *Salonensis Ager*, een klein landschap tusschen de Syle en Nied, in het gebiedt van Metz.

SAUROMATEN, *Sauromatæ*, een volk van 't Noordelyk Europa, het welk door zommigen voor de oude *Sarmatiërs* gehouden wordt. Zy woonden ten dele in Europa, en ten dele in Asië, en waren door de rivier Tanaïs van elkander afgezondert. Hippocrates beschryft dit volk, aldus sprekende. In Europa, zegt hy, is een Scythische natie, omtrent 't Meotische meir, welke van alle andere natiën veel verschilt. Hunne vrouwen stryden te paarde met pyl en boog, zo lang als zy ongetrouwt zyn; en zy zyn niet gewoon te trouwen voor dat zy drie vyanden gedood hebben. Zy hebben den Godsdienst van hun landt. Zo haast als zy trouwen, zyn zy van den oorlog ontslagen, behalven dat zy evenwel nog moeten in tydt van nood't opzitten. Zy zyn gewoon in de jeugdt hare regter borst te laten uitbranden, ten einde ze niet weder aangroeie, voorgevende, dat hare regter schouder en arm daar door sterk worden. Zie SARMATIE. *Hippocrates.*

SAUSENBERG, een kleine plaats in neder-Baden, tusschen Basel en Neuenburg gelegen. Volgens de gelegenheit van deze plaats schynt ze een gedeelte van het Zäringsche te zyn, wanneer, na het uitsterven van den Zäringschen stam, keizer Frederik de II aan Henrik, van de Hochbergsche linie, een gedeelte van Brisgau, met den tytel van landgraafschap, gaf. Ook melden de geschiedenissen, dat Rudolph van de Hochbergsche linie den tytel van landgraaf voerde; en het was oudtyds de gewoonte, dat de bezitters van zeker landt aan het zelve hunnen vorstelyken en graaflyken tytel mededeelden. Tegenwoordig is het tegendeel in gebruik, en hy is juist geen vorst, die een vorstendom bezit, noch het zyn daarom geen vorstendommen, welke vorsten tot bezitters hebben. Maar voormaals was het geheel iets anders, doordien zich namentlyk een vorst van zyne residentieplaats schreef, welke maar een graafschap was: want hoe zouden 'er anders zo vele kleine hertogdommen, als die van *Tek*, *Urslingen*, enz. in de wereldt gekomen zyn, indien men niet vooronderstelt, dat de bezitters der graafschappen hunnen hertoglyken stamnaam aan de zelve mededeelden? Dus schreven de heeren van Urslingen zich alleen hertogen van Urslingen, om dat zy van de hertogen van Spoleto afstamden; maar men moet niet denken, dat Urslingen een hertogdom was. Zie URSLINGEN. De hertogen van Tek noemden zich hertogen, om dat zy hertogen van Zähringen waren; en wie heeft ooit te voren in de geschiedenissen gelezen, dat Rötelen een markgraafschap was? nochtans voeren de heeren van Longueville den tytel van markgraven van Rötelen, om dat zy van de markgraven van Baden, van de Hochbergsche linie, afstamden. En op deze wyze is het ook gelegen met Sausenberg: want vermits aldaar een zekere afgedeelde linie der markgraven van Hochberg hare residentie hadt genomen, welke plaats by de in Brisgau gelegene landgraaflyke goederen van de Zähringsche linie gevoegt was, heeft men hen landgraven van Brisgau, of, van hunne residentieplaats, landgraven van Sausenberg genaamt, niet als of Sausenberg een landgraafschap was, maar om dat de landgraven aldaar woonden; gelyk als Rudolph te gelyk den naam van landgraaf van Brisgau en van Sausenberg voerde. En dus is de benaming van een landgraafschap in navolgende tyden by dit kleine landschap Sausenberg gebleven; hoewel de markgraven van Baden, aan welke, na 't afsterven der Hochbergsche linie in den jare 1503 met Philippus, en na een langdurigen twist met het huis van Longueville, Sausenberg te beurt viel, wel wisten, dat Sausenberg, eigentlyk te zeggen, geen landgraafschap was, weshalven zy dit Sausenberg in hunnen tytel nog tegenwoordig achter de heerlykheit Röteln laten volgen. Echter vindt men ook eenige burggraafschappen, welke daarom gene vorstendommen zyn. Te weten, de vorsten en graven van Furstenberg bezitten het landgraafschap van Bar, het welk nooit een vorstendom is geweest. Ondertusschen hebben de markgraven van Baden noch in den boven-Rhynschen kreits, noch op den Ryksdag wegens Sausenberg stem en zitting. Eindelyk moet men Sausenberg niet vermengen met *Usenberg*, het welk den markgraven van Baden mede toebehoort, en den naam van heerlykheit voert. Zie daar van een afzonderlyk artykel. *Spener Syll. Geneal. p. 611. Felix Faber Suev. l. I. c. 19. p. 211. Burgermeister de Statu equestri p. 483. Schurtzfleisch de Rebus Badensibus.*

SAVA, of SABA, eene grote stadt in de Persiaansche provincie Erak, of Yerak, gelegen in eene valleie, hebbende ter regterhandt den berg Taurus, welken de ingezetenen *Alouvent*, of *Elwens* noemen. Zy beslaat eene Duitsche myl in haren omtrek, en is met een muur van leem omringt. De huizen in deze stadt zyn zeer beschadigt, en het blykt uit deze gebouwen, dat deze plaats voortyds veel fraaier is geweest. De tuinen rondom Sava zyn zeer vermakelyk, vol van smakelyke granaatappelen en amandelen. In deze landstreek groeit ook veel ryst en boomwol, waar van de inwoners grotelyks leven. De geschiedenissen van Persië komen daar in overeen, dat de rivier der stadt Sava van ouds een meir van zout water en zeer moerassig is geweest, maar wanneer dit moeras is opgedroogt, daar in verschillen de schryvers. Ten Westen van Sava is een kluis, welke zeer vermaard is by die van den Persiaanschen Godsdienst. Zy noemen de zelve *Echmouil*, dat is *Samuel*, om dat zy geloven, dat Samuël aldaar begraven legt, ten welken einde zy 'er een fraaie mosquee hebben gebouwt. *Olearii Persian. Reizebeschr. IV. B.* 33. *K. Chardin Voyages de Perse Tom. III.*

SAVARON, (JOHANNES) was uit een goed geslacht van Clermont, in Auvergne, gesproten, en wierdt, na dat hy te voren in zyn vaderlandt verscheide bedieningen hadt bekleed, president en luitenant generaal in de senechaussée van Clermont. In den jare 1614 was hy een lidt der vergadering des Tiers-Etat, van de provincie van Auvergne, en gelyk hy een zeer welsprekend man was, sprak hy in die vergadering als gedeputeerde zeer vryborstig, waar over de gansche adel tegen hem verbittert wierdt, zo dat men genoodzaakt was een wacht voor zyn huis te stellen. Hy stierf in het jaar 1622, nalatende verscheide geleerde schriften, als een traktaat van de *Duëllen*; een van de *Broederschappen*; *Origines de la ville de Clermont*; aanmerkingen over *C. Nepos* en *Sidonius Apollinaris*, welk laatste werk men zegt dat hy P. Sirmond heeft ontstolen, hoewel Savaron zulks ten eenemale ontkent. Nog heeft men van hem eenige brokken van aanmerkingen over *Gregorius Turonensis* en de *Capitularia Caroli M.* maar deze werken zyn door zyn afsterven onvoltooit gebleven. *Colomiez Melanges Historiques.*

SAVELLI, (BERTRAND) een Romein, die door Honorius den III, broeder van zyn vader Pandulphus, in den jare 1216 kardinaal gemaakt, en in het volgende jaar als gezant naar Vrankryk gezonden wierdt, alwaar hy ten dele de Albigenzen, ten dele de binnenlandsche onlusten zocht te stillen, en inzonderheit belette, dat de graaf van Montfort, tegen wien zich Jacobus, koning van Arragon, de graaf van Foix, en anderen verbonden hadden, niet met den oorlog wierdt overvallen. Vervolgens trok hy als gezant naar Spanje, en stierf aldaar aan een halszweer in den jare 1223. Hy schreef: *Sermones de Sanctis*, als mede: *Apologia contra concubinarios*, en wierdt wegens zyne wetenschappen en bekwaamheit zeer geacht, als mede wegens zyne vroege doodt zeer beklaagt. *Aubery. Ciacon. Raynald in Annal. Frizon.*

SAVELLI, (FREDERIK, HERTOG VAN) zoon van den hertog Bernardini, geboren te Rome. Na dat hy onder de regering van keizer Rudolph den II in Hungarië den oorlog hadt

hadt gevolgt, maakte hem paus Paulus de V generaal van Bologne, Ferrara en Romagna. Gregorius de XV maakte hem luitenant generaal van de Roomsche kerk, en ten tyde van de onlusten wegens het Valtelin verklaarde hem Urbanus de VIII op nieuw tot generaal van Ferrara. Naderhandt was hy in Duitschlandt in krygsdiensten van keizer Ferdinand den II, die hem tot kamerheer aanstelde, en hy geraakte in groot aanzien onder anderen by den beruchten Wallenstein. Na dat de koning Gustaaf Adolph van Zweden den Duitschen bodem hadt betreden, stelde Savelli den zelven de stadt Demmin, in Pomeren, in handen, met zo slechte tegenweer, dat de koning tegen hem zeide: *Ik rade u, myn heer, den keizer voortaan liever ten hove dan te velde te dienen.* De Duitschers waren ook over zyne gierigheit misnoegt, en men beschuldigde hem, dat hy de weggenomene paarden, wanneer hy ze niet kon verkopen, hadt laten doodslaan, en ze het vel afstropen, om van de huidt geldt te maken. De generaal Tilli beschuldigde hem inzonderheit; maar hy wist zich aan 't hof altydt zo wel te verontschuldigen, dat zelfs Ferdinand de II, na dat Tilli van de Zweden geslagen was, hem als gezant naar Rome zondt, om aldaar tegen de Protestanten hulp te verzoeken, het welk hem ook eenigermaten gelukte. Wanneer Ferdinand de III den keizerlyken troon beklom, geboodt Savelli, nevens den Beyerschen generaal Jan van Wiert, in de Elzas tegen den hertog van Weimar; en hoewel hy in het eerste treffen gelukkig was, verloor hy nochtans den volgenden veldslag, en wierdt daarenboven gevangen genomen. Hebbende zich met de vlucht gered, poogde hy nevens den nieuwen Beyerschen generaal Götz de vyanden te beletten de stadt Brizak te veroveren; maar vermits hem dit mislukte, ging hy wederom aan het keizerlyke hof, en wierdt van daar op nieuw als gezant naar Rome gezonden. En naardien paus Urbanus de VIII juist toenmaals met de Venetianen, Florentynen, Modenezen en met die van Parma, in oorlog was wegens het hertogdom van Castro, maakten hem de zelve, met 's keizers toestemming, luitenant generaal der kerke in de provincie van Perugia; wanneer hy de vyanden, inzonderheit den groothertog van Florence, van den kerkelyken staat afweerde. Naderhandt deedt hy afstandt van zyn generaalsplaats, en wierdt keizerlyke gezant, wanneer hy onder anderen ook tegenwoordig was by het verkiezen van paus Innocentius den X. Toen de Franschen Orbitello belegerden, deedt hy zyn best tot het ontzet van die plaats, en poogde Portolongone te heroveren: doch hy stierf ondertusschen in den jare 1649. In zeker geschrift, tot zynen roem gemaakt, vindt men, dat hy viermalen aan het pausselyke en eenmaal aan het Florentynsche hof buitengewoon afgezant, als mede keizerlyke generaal veldtuigmeester, en naderhandt generaal veldmaarschalk, ook keizerlyke geheime Raadt is geweest. *Lor Crasso Elogii di Capitani illustri p.* 254. *Le Vassor Hist. de Louis XIII, l.* 29.

SAVELLI, (Paulus) een Venetiaansch generaal. In zyne eerste jaren gedroeg hy zich, en wel meest onder het opperbevel van Albert van Barbiano, in verscheide voorvallen zeer dapper, en voornamentlyk by Marino tegen den neef van paus Clemens den VII, met name Monsignor di Monzoia. Naderhandt kweet hy zich mede zeer dapper in het Napelsche zo wel tegen Otto van Brunswyk, als ook by Bari tegen Lodewyk van Anjou, en eindelyk in het Milanees, ten dele tegen de Florentynen (wanneer hy onder anderen met groten roem de stadt Pisa verdedigde) ten dele ook tegen de Bolognezen, en der zelver geallieërden, welke hy in het treffen by Casalechio mede hielp verslaan. Vervolgens tradt hy in Venetiaansche krygsdiensten, en dwong den vyandt, Franciscus van Carrava, heere van Padua, het beleg van Vicenza op te breken. Die republyk maakte hem naderhandt generaal, en daar op ondernam hy met geweldt het beleg van de stadt Padua. Maar doordien hy tegen den markgrave van Este, Nicolaas den III, welke Carrava te hulp kwam, te velde trok, en een treffen tegen den zelven waagde, moest hy het veldt ruimen. Des niettegenstaande zette hy het beleg van Padua voort, en dwong de belegerden tot de overgave; doch voor dat de artykelen wederzyds getekent waren, stierf hy in het jaar 1405. *Alip. Caprioli Ritratti di cento Capit. illustri p.* 39.

SAVERNE, eene grote rivier in Engelandt. Zie SEVERN.

SAVERNE, eene stadt in de Elzas, op de grenzen van Lotharingen, legt in een dal aan den voet van een gebergte (waar over men eertyds niet kon reizen) en ter plaatse, daar tegenwoordig de grote weg is, welken Willem de III, bisschop van Straasburg, in den jare 1520 liet maken. Deze stadt is tamelyk versterkt, en de bezetting wordt door den koning van Vrankryk onderhouden. Hier is ook een fraai slot, het welk den overleden kardinaal van Furstenberg toebehoorde. *Rouviere Voyage de France p.* 29, 30.

SAVIGLIANO, in het Latyn *Savilianum*, een grote stadt in Piëmont, aan de rivier Magra, den hertog van Savoje toebehorende. Zy legt tusschen de steden Fossano en Saluzzo Westwaarts, 6 mylen van elke van die plaatsen, en 22 mylen van Toulon. Zy legt ook zeer vermakelyk, en kan zeer sterk worden gemaakt, naardien zy tusschen twee rivieren in gelegen is. Om deze reden wilde de hertog van Savoje, Philibert Emanuel, van deze stadt de hoofdstadt van zyn landt maken. Men rekent, dat zy de best gelegene plaats in Italië is.

SAVILL, (Henrik) geboren te Bradley in den jare 1549, in de Engelsche provincie Jorkshire, was uit een oud adelyk geslacht gesproten, wierdt in Oxford opgevoed, en opziender over het zogenaamde Martone-collegie, en naderhandt proost van Eaton gemaakt. Hy verzamelde met allen vlyt de beste copyen van *Chrysosthomus* schriften, welke hy met aanmerkingen op zyne eige kosten in het licht gaf. Hy was ook een treffelyk wiskunstenaar, gelyk zyne geleerde lessen over *Euclides* aantonen. Hy stierf in den jare 1621.

SAVINIANO, of SAVIGNANO, in het Latyn *Sabinianum*, een kleine stadt in het Italiaansche landschap Romagna, tusschen Cesena en Rimini, aan de rivier Plusa gelegen. Zy legt in eene landstreek, welke veel koren geeft; echter is zy in een slechten staat. Men ziet aldaar de overblyfselen van de stene brug, over welke men voortyds op den vermaarden Emiliaanschen weg (*Via Æmilia*) plagt te komen. *Descript. Ital. p.* 170. *Delic. de l'Ital. II. p.* 21.

SAVIO, in het Latyn *Sapis*, of *Siapis*, ook van zommigen *Als* genaamt, eene rivier in Italië, welke op den Apennyn ontspringt, 12 mylen van Sarsina, door Romandiola loopt, en zich 5 mylen ten Westen van Servia in de golf van Venetië stort.

SAVOISY (Charles de) was in het jaar 1383 grootschatmeester van Vrankryk, en verdedigde, om dat hy veel aanzien hadt, op zekeren tydt eenige van zyne dienaren in hun stout ondernemen tegen de universiteit van Parys; doch hy wierdt in den ban gedaan door deze hogeschole, en wierdt zelfs uit het koninkryk gebannen, en zyn lustslot afgebroken. Hy week daar op naar Avignon, en wierdt van den paus vrygesproken. Vervolgens rustte hy vier galeien uit tegen de Saracenen, welke hy versloeg, en groten buit maakte. Naderhandt in Vrankryk te rug gekomen zynde, bragt hy vele Saracenen als gevangenen mede, welke hem tot het bouwen van het fraaie slot Segnelay, in 't Auxerrois, moesten dienen. *Guil. Paradin Annales de Bourgogne.*

SAVOJE, in het Latyn *Sabaudia*, het hertogdom, beslaat het Noorder gedeelte der Savoïsche landen, en wordt door de Alpen van Piëmont afgezondert. Het zelve bestaat uit 10 kleine provinciën, namentlyk 1) het eigentlyk zogenaamde Savoje, leggende tusschen Faucigny, Tarantaise, Maurienne, 't Dauphiné, en Bugey. Met dit landschap is een gedeelte van het kleine landschap Bugey verknocht; 2) het hertogdom Chablais; 3) het hertogdom Genevois; 4) het graafschap Maurienne; 5) het graafschap Taramaise; 6) de baronny van Faucigny; 7) de baronny van Beaufort; 8) de balluage van Terniak; 9) de balluage van Gaillard; 10) het dal Chesery. Het gansche landt is zeer bergachtig, en byna overal onvruchtbaar, behalven in de dalen. Eertyds was het een gedeelte van het Narboneesche Gallië, en het Noorder gedeelte van het landt, waar in de *Allobroges* woonden. Ook woonden hier de *Centrones*, *Brannovices*, *Nantuates*, *Latobrigi* en *Sabaudi*; want de Latynsche naam *Sabaudia* is niet nieuw, dewyl Prosper Aquitanus voor meer dan 1000 jaren den zelven aanhaalt. By den ondergang van het Roomsche ryk onder Honorius wierdt dit landt aan verscheide barbarische natiën ten prooi gegeven, maar eindelyk kwam het onder die vorsten, welke het zelve nog tegenwoordig bezitten, en welken het koninkryk van Sardinië, het hertogdom Montferrat, het vorstendom Piëmont, het vorstendom Oneglia, het graafschap Nizza, en een gedeelte van het hertogdom van Milaan mede toebehoort, en van elke van welke plaatsen in dit Woordenboek afzonderlyk gesproken wordt.

SAVOJE (het hertoglyke huis van) heeft zynen oorsprong genomen in de XI eeuwe met Bertold, of Beroald, hoewel men aangaande des zelfs afkomst verscheide gevoelens vindt. Zommigen zeggen, dat hy afstamt van Ancharius, markgrave van Ivrea; anderen houden hem voor een nakomeling van Hugo, een Italiaansch koning, en hertog van Provence; weder anderen zeggen, dat hy een neef is geweest van Hugo Kapet, en nog anderen, dat hy is gesproten uit het geslacht der graven van Macon: doch de meesten willen, dat hy een van de nakomelingen van Wittekind den Groten, hertog van Saxen, in het vyfde lidt, en graaf van Ringelheim geweest is; en deze Beroald, graaf van Savoje, is in den jare 1023 gestorven. Zyn zoon Humbert de I, *met de witte handen* bygenaamt, stierf in den jare 1048. Op hem volgde zyn zoon Odo, die, behalven de vorige tytels, ook dien van heer van Chablais, Valois en Aosta, markgraaf van Susa, en hertog van Turin voerde. Hy stierf in het jaar 1091, wordende opgevolgt door *Amadeus* den II, en deze door Humbert den II, welke ook heer van Piëmont, enz. genaamt wierdt, en den 18 November des jaars 1103 zyne provinciën aan zynen oudsten zone, Amadeus den III, naliet. Deze stierf op een tocht naar het H. Landt te Nicosia in den jare 1149. Hem volgde in de regering zyn zoon Humbert de III, *de Heilige* bygenaamt, welke den 4 Maart des jaars 1186 stierf, wordende opgevolgt door Thomas den I, van wien hier na een afzonderlyk artykel volgt. Amadeus de IV, zyn zoon, teelde Bonifacius, bygenaamd *Roland*, de welke in den jare 1263 zonder erfgenamen overleedt. Hem volgden in de regering zyne neven Pieter, welke in het jaar 1268, en Philips, die in den jare 1285 zonder erfgenamen stierven. Den laatsten volgden de twee zonen van zynen broeder Thomas den II op, de welke in den jare 1251 overleden was, en wel *Thomas* de III in Piëmont, wiens linie in den jare 1418 met *Lodewyk* van Savoje wederom uitstierf, en Amadeus de V in Savoje, die om zyne dappere daden *de Grote* genaamt, en in den jare 1310 van keizer Henrik den VII Ryksvorst gemaakt wierdt. Hy stierf den 16 October des jaars 1323, wordende opgevolgt door Eduard, die in den jare 1329 zonder mannelyk oir overleedt. Op hem volgde zyn broeder Aimon, bygenoemt *de Vreedzame*, die den 24 Juny des jaars 1343 stierf, nalatende een zoon, met name Amadeus de VI.

Deze

Deze verwekte AMADEUS den VII, bygenaamt *de Rode*, de vader van AMADEUS den VIII. Deze Amadeus de VIII wierdt den 19 February des jaars 1416 van keizer Sigismundus hertog van Savoje gemaakt. In den jare 1418 erfde hy de landen van zynen neef Lodewyk in Italië. In het jaar 1434 droeg hy de regering zynen zone LODEWYK op, ging in een klooſter, en ſtierf in den jare 1451. Zyn zoon Lodewyk trouwde met Anna, dochter des konings van Cyprus, en ſtierf in den jare 1465, wordende opgevolgt door AMADEUS den IX, die in den jare 1472 overleedt. Op hem volgde zyn zoon *Karel* de II, de welke in het jaar 1490 ſtierf, en opgevolgt wierdt door KAREL JAN AMADEUS, hertog van Savoje, en koning van Cyprus, die in den jare 1496 zonder erfgenamen overleedt. PHILIPS *Zonderlandt*, twede zoon van Amadeus den VIII, en reets hoog bejaard, volgde hem op, en ſtierf den 7 November des jaars 1497, latende tot zynen erfgenaam na zynen zoon PHILIBERT den II, de welke den 10 September des jaars 1504 zonder kinderen overleedt. Op dezen volgde zyn broeder KAREL de III; en wanneer deze in den jare 1553 ſtierf, volgde hem zyn zoon EMANUEL PHILIBERT op, de welke in zyne jeugdt onder keizer Karel den V den oorlog volgde. Deze trouwde met Margareta, dochter van François den I, koning van Vrankryk, ſtierf den 30 Auguſty des jaars 1580, en liet maar een zoon na, genoemt KAREL EMANUEL, die hertog van Savoje en koning van Cyprus was. Deze vorſt hadt een groot verſtandt en eene wonderlyke geheugenis; hy was ook zeer geleerd, inzonderheit in de wiskunde. Hy voerde oorlog tegen Vrankryk, en was daar in zeer voorſpoedig; trouwde met Catharina, dochter van Philips den II, koning van Spanje, en ſtierf den 26 July des jaars 1630. Zyne kinderen waren *Philips Emanuel*, prins van Piëmont, die in den jare 1605 ſtierf; Victor Amadeus, die in de regering volgde, en van wien hier na zal geſproken worden; *Emanuel Philibert*, die ridder der orde van Jeruzalem, vorſt van Oneglia, en onderkoning van Sicilië was, en in het jaar 1624 te Pannoni overleedt; *Margareta*, welke met François Gonzaga, hertog van Mantua, trouwde; *Izabella*, die den hertog van Modena ten man kreeg; *Maurits*, die eerſt kardinaal, en naderhandt vorſt van Oneglia was, en gene erfgenamen naliet; *Maria*, en *Franciſca*, beide nonnen; *Thomas Franciſcus*, prins van Carignan, van wien hier na in een afzonderlyk artykel zal geſproken worden; en *Johanna*, die in den jare 1597 ſtierf. VICTOR AMADEUS was zyns vaders opvolger, en een zeer vreedzaam vorſt; en toen 'er oorlog ontſtondt tuſſchen Vrankryk en Spanje, koos hy de Franſche party, en ſtierf aan de koorts in den jare 1637. Hy trouwde met de dochter van Henrik den IV, koning van Vrankryk. De kinderen, welke hy teelde, waren *Aloiſia Maria Chriſtiana*, welke met haren neef Maurits, vorſt van Oneglia, trouwde; *François*, die in den jare 1632 ſtierf; Karel Emanuel, die volgt; *Margareta*, die met Rainutius, hertog van Parma, in het jaar 1660 trouwde; *Adelheit*, met Ferdinand, keurvorſt van Beyeren, in den jare 1652 getrouwt, en *Catharina*, die in den jare 1637 ſtierf. KAREL EMANUEL was zyns vaders opvolger. Hy hadt voortreffelyke gaven, vertoondt alle krygsoeffeningen, voor welke hy ook eene akademie te Turin oprechtte, en ſtierf tot groot leedwezen zyner onderdanen in den jare 1675. Hy trouwde in den jare 1663 met Magdalena, dochter des hertogs van Orleans, en na hare doodt met Maria, dochter van den hertog van Nemours, by welke hy VICTOR AMADEUS den II verwekte. Deze wierdt den 14 May des jaars 1666 geboren, begon zyne regering als hertog van Savoje en Piemont in den jare 1680, was koning van Sicilië van 't jaar 1713 tot 't jaar 1718, en wierdt tot koning van Sardinië verklaart in den jare 1720. Hy gaf de regering in den jare 1730 vrywillig over aan zynen zone Karel Emanuel, van welken in 't vervolg zal geſproken worden. Hy is getrouwt den 9 April des jaars 1684 met Anna Maria, dochter van Philips, hertog van Orleans, die hem vier princeſſen baarde. De laatſte waren 1) *Maria Adelheit*, geboren den 6 December des jaars 1685, getrouwt in 't jaar 1697 met Lodewyk, hertog van Burgundië, en geſtorven den 12 February des jaars 1712; 2) *Maria Anna*, geboren den 14 Auguſty van 't jaar 1687; 3) *Maria Louize Gabriele*, geboren den 17 September des jaars 1688, getrouwt in 't jaar 1701 met Philips den V, koning van Spanje, en overleden den 14 February des jaars 1714; en 4) *N.* geboren den 11 July des jaars 1691, en jong overleden. Behalven deze princeſſen hadt Victor Amadeus drie prinſſen by zyne gemalinne verwekt, van welke de eerſte in November des jaars 1697 het licht zag, maar kort daar na overleedt. De twede, *Victor Amadeus Jozeph* toegenaamt, wierdt geboren den 6 May des jaars 1700, en ſtierf den 22 Maart des jaars 1715; en de derde, KAREL EMANUEL, kwam ter wereldt den 27 April des jaars 1701. Hy wierdt eerſt prins van Aoſta, en na de doodt van zynen broeder prins van Piëmont. Zyne eerſte gemalin was Anna Chriſtina Louize, dochter van Theodorus, Paltsgraaf van Sultsbach, na welker doodt, voorgevallen den 12 Maart des jaars 1723, hy in 't jaar 1724 hertrouwde met Polyxena Chriſtina, dochter van Erneſt Leopold, landgrave van Heſſen-Rhynfels in Rotenburg, by welke hy heeft verwekt een zoon, genaamt *Victor Amadeus*, tegenwoordig (1731) prins van Piëmont, geboren den 26 Juny des jaars 1726; en drie princeſſen, de eerſte geboren in 't jaar 1728 de twede in 't jaar 1729, en de derde in 't jaar 1730. Hy hadt by zyne eerſte gemalinne ook een zoon gehad, mede *Victor Amadeus* genaamt, en geboren den 7 Maart des jaars 1725; maar de zelve overleedt den 11 Auguſty des jaars 1727. Dat zyn vader, Victor Amadeus, de regering over het koninkryk van Sardinië en hertogdom van Savoje in den jare 1730 vrywillig aan hem heeft afgeſtaan, is boven reets aangetekent.

Van *Thomas*, zone van Karel Emanuel den I, en van Maria van Bourbon, zyn geſproten *Louize*, welke met Ferdinand Maximiliaan, markgrave van Baden, trouwde; *Emanuel Philibert*, die Maria Catharina van Eſte ter vrouwe nam; *Eugenius Maurits*, die met Olympia, moeie van den kardinaal Mazarin, trouwde, en by de zelve *Lodewyk Thomas*, graaf van Soiſſons, verwekte, die den 17 December des jaars 1682 met Urania de la Cropte, dochter van den hertog van Beauvais, trouwde; *Philips*, geboren in 't jaar 1659, en *Eugenius Franciſcus*, geboren in 't jaar 1665, die het huis van Ooſtenryk in Hungarië, Italië, Duitſchlandt, Vrankryk en de Nederlanden grote dienſten heeft gedaan, en door zyne dapperheit een onſterfelyken roem verworven. *Burger. Hiſtor. Genealogique de la Royale Maiſon de Savoje. Pingonius in Arbore gentilit. Sabaudia, cum Saxoniæ ducibus commun. Guichenon Hiſt. de Savoje. Theatrum Sabaudiæ & Pedemontii.*

SAVOJE, (AMADEUS VAN) zoon van Thomas den I, grave van Savoje, en van Beatrix, dochter van Guido, of Willem, grave van Geneve. Hy was zwak, en veeltyds ziek, en ging daarom te Chillon, een plaats aan het meir van Geneve gelegen, wonen. Naderhandt ſtichtte hy op een plaats, tegenwoordig Villeneuve genaamt, eene kapelle, nevens een hoſpitaal voor de van Rome komende kranke pelgrims. Zelfs bragt hy in dit hoſpitaal zyn overigen levenstydt met Godzalige oeffeningen, en inzonderheit in gebeden tot Godt door, op dat hem de zelve de kwaal van melaatſchheit, waar mede hy behebt was, wilde afnemen. Hy ſtierf aldaar in den jare 1246, of, naar 't zeggen van anderen, 1244. Andere willen, dat hy in eene woeſtyne tuſſchen St. Maurits en Moncel ging wonen, en daar zyn leven eindigde, waar op men hem in het gemelde hoſpitaal hadt begraven. *Van der Burch Sabaudor. Ducum Hiſt. pag.* 244.

SAVOJE, (BONIFACIUS VAN) zoon van Thomas den I, grave van Savoje, en van Beatrix, dochter van Guido, of Willem, grave van Geneve. Hy verkoos al vroeg den geeſtelyken ſtaat, en verkreeg in de wetenſchappen, welke een Godgeleerde dient te weten, zo grote bekwaamheit, dat hem weinigen van dien tydt daar in overtroffen. Daarenboven was hy zo welgemaakt, dat men hem zelfs den Savoiſchen Abſolon plagt te noemen. Hy reiſde naar Engelandt, en verkreeg aldaar het bisdom van Kantelberg. In dit ampt was hy zeer onvermoeid, milddadig, en, niettegenſtaande vele verzoekingen, zeer kuiſch, ook in andere dingen zeer voorbeeldig. Hebbende deze waardigheit verſcheide jaren bekleed, bezocht hy, onder 't geleide van vele voorname Engelſchen, zyn vaderlandt en zyne broederen, bleef ook een geruimen tydt by hen, en vereeuwigde zyne gedachtenis door het ſtichten van verſcheide prachtige kerken, als mede door het bouwen van twee koſtbare ſloten. Eindelyk ſtierf hy in Engelandt in den jare 1260; maar zyn lyk wierdt naar de abdy van Hautecombe, in Savoje, gebragt, en daar begraven. Men zegt, dat door zyne overblyfſelen by zyne grafſtede vele wonderen zyn gedaan. *Van der Burch Sabaud. Duc. Hiſt. p.* 244.

SAVOJE (FELIX VAN) was een zoon van hertog Karel Emanuel van Savoje, door hem buiten huwelyk verwekt by Argentina, dochter van François Provana, grave van Coligno, en grootkancelier des hertogdoms van Savoje. Hy volgde den oorlog tegen de Genuezen, als mede in de jaren 1629 en 1630 tegen die van Mantua. Wanneer hy in het jaar 1629 te Nizza opperbevelhebber was, eiſchte de Franſche vloot deze veſting op. Doch hier op volgde de eerſte vrede tuſſchen Vrankryk en Savoje. In het jaar 1633 begaf hy zich met den hertog naar Villa-Franca by den in Italië aangelanden Spaanſchen infant, de kardinaal Ferdinand genaamt; en toen de hertog Victor Amadeus van Savoje de wapenen ten gevalle van den koning van Vrankryk tegen Spanje hadt opgevat, wiens weduwe dezen oorlog voortzette, voerde hy in den jare 1638, nevens den markgrave van Lullin, eenig volk in Piëmont. In het zelve jaar wierdt de jonge hertog Karel Emanuel met zyne drie zuſteren onder zyn opzicht, om veiliger te zyn, van Turin naar Chambery gezonden, en hy wierdt van de gemelde vorſtinne weduwe en regentinne in den jare 1643 ook aangeſtelt om tegenwoordig te zyn by de vredehandeling met haar gemaals broederen, prins Maurits Emanuel en Thomas François. Hy bezat de heerlykheden Fariliano, Seſſanta, Sommerive de Boſco en Sarreval; wierdt in het jaar 1629 gouverneur en luitenant generaal van het graafſchap Nizza, maar naderhandt, in den jare 1634, toen gemelde prins Thomas François uit misnoegen tegen zynen broeder Victor Amadeus in Spaanſche krygsdienſten was gegaan, wierdt hy in des zelfs plaats gouverneur van het hertogdom van Savoje, was ook Staats-Raadt en groot-kruismeeſter der orde van Malta. Hy ſtierf in den jare 1644, en wierdt in de Domkerk te Turin, in het hertoglyke praalgraf, begraven.

SAVOJE, (RENATUS VAN) graaf van Villars, gemeenlyk de *Baſtaardt van Savoje* genaamt, was de natuurlyke zoon van Philips den I, hertog van Savoje. Zyn neef Philibert, hertog van Savoje, gaf hem in het jaar 1497 het graafſchap Villars nevens de heerlykheden Apremont en Gondrans, en maakte hem in den jare 1500 zynen luitenant generaal, welk ampt hy echter niet lange bekleed heeft: want na dat de hertog met Margareta van Ooſtenryk trouwde, vatte deze gemalin een groten haat op tegen Renatus, vermits de zelve goed Franſch was; wanneer haar gedurig te binnen kwam, dat Karel de VIII, koning van Vrankryk, haar ten huwelyk verzocht, maar naderhandt haar hadt laten zitten. Om deze reden ging Renatus in het jaar 1502 naar Vrankryk, en tradt in dienſt van Lodewyk den XII. Hy begeleid-

begeleidde hem in des zelfs plegtige inhaling te Genua, en wierdt naderhandt gouverneur en landvoogdt van Provence gemaakt. Na des konings doodt geraakte hy ten hove nog in grooter aanzien, dewyl Louïze van Savoje, moeder van François den I, hem inzonderheit zeer begunstigde. Hy liet zyne dapperheit in den veldslag by Marignan blyken, alwaar hy 700 lanzeniers van des konings garde, en 7000 Duitschers geboodt. In het jaar 1521 zondt hem de koning naar Zwitserlandt, om met de Cantons een nieuw verbondt op te rechten, en hen te bewegen, dat zy aan den koning volk overlieten, als die toen voornemens was het hertogdom van Milaan onder zich te brengen. Hy wurf aldaar 10000 Zwitsers voor den koning, bragt de zelve naar Milaan, en was in den jare 1522 tegenwoordig in den veldslag van Bicocque. In den veldslag voor Pavië wierdt hy zwaar gekwetst en gevangen, en stierf kort daar na aan zyne wonden. *Guichenon Histoire de Savoje. Le Laboureur Tom. II. chap. 2. Mezeray. P. Daniel.*

SAVOJE (THOMAS de I, GRAAF VAN) was de zoon van Humbert den III, en van Petronella, dochter des graven van Burgundië, of Dijon, en weduwe des hertogs van Oostenryk. Hy volgde zynen vader in 't jaar 1188 in de regering; maar gedurende zyne minderjarigheit wierdt de regering door zyn moeders broeder, den grave van Burgundië, als voogdt loffelyk bekleed. Meerderjarig geworden zynde wierdt hy verlieft op Beatrix, de dochter van Guido, of Willem, grave van Geneve; en aangezien hy hare wederliefde reets verkregen hadt, doch haar vader haar aan Philippus Augustus, koning van Vrankryk, meende te geven, en zelfs nevens zyne dochter derwaarts trok, wierden zy van Thomas beide onderschept. Hy trouwde met de dochter, maar hieldt den vader gevangen, zonder hem op vrye voeten te stellen voor al eer hy zyn graafschap als een leen aan 't huis van Savoje onderworpen hadt. Vervolgens ondernam hy een veldtocht tegen de Albigenzen; en van daar wederkerende, vermeesterde hy byna alle plaatsen, die tot Piëmont gerekent worden: want aangezien de voorgaande heeren van Piëmont waren uitgestorven, en de inwoonders onder elkander oneenig waren, gaf hem dit eene bekwame gelegenheit om eerst Pignerol en Carignan met geweldt te veroveren; naderhandt ten dele door het aanleggen en bezetten van verscheide sterktens, anderendeels door vriendelykheit tegen de nieuwe onderdanen, en vereeringen aan de vermogendste en oproerigste zich volkomen van het landt te verzekeren. Ondertusschen wederstondt hy gewapenderhandt den markgrave van Montferrat, en de inwoonders van Asti, ten einde die van Piëmont door de zelve niet ondersteunt wierden. Keizer Philips gaf hem in 't jaar 1207 de stadt Cherasco, nevens verscheide andere plaatsen. Men zegt, dat hem keizer Frederik de II tot vikaris van 't Ryk in Piëmont en Lombardië heeft aangestelt; doch anderen zeggen, dat niet hy, maar zyn zoon *Amadeus* de IV, deze waardigheit heeft bekleed. Hy gebruikte zyne wapenen een tydlang ten dienste van den laatstgemelden keizer tegen het Roomsche hof: doch men verhaalt, dat hy naderhandt daar van berouw gehad heeft, stervende van hertzeer den 20 May des jaars 1233 te Moncaglieri, welke plaats hy mede onder zyn gebiedt hadt gebragt. Hy wierdt by Avigliana, in de abdy van S. Michiel, die hy met Giavenno en S. Ambrosio begiftigt hadt, begraven. Zommigen zeggen, dat hy na de voornoemde Beatrix, zyne echtgenote, nog eene twede gemalin heeft gehad, genaamt Margareta, dochter van Willem, heere van Faucigny. Onder zyne kinderen worden de navolgende genoemt, te weten: (1) *Amadeus* de IV, die zyn opvolger was, (2) *Humbertus*. Deze sneuvelde in 't jaar 1225 in Pruissen tegen de ongelovigen. (3) *Thomas*, die eerst Johanna, gravinne van Vlaanderen, dochter van Balduin, keizer van Constantinopel, en naderhandt Beatrix Fieschi, broeders dochter van paus Innocentius den IV, ten huwelyk nam; en by deze laatste teelde hy *Thomas*, vorst van Piëmont, en *Amadeus* den V, grave van Savoje. Hy stierf in 't jaar 1251. (4) *Willem*, bisschop van Valence in het Dauphiné. (5) *Amadeus*, die in 't jaar 1246 in een klooster, of als kluizenaar stierf. (6) *Petrus*, die in 't jaar 1263 graaf van Savoje wierdt, en stierf in 't jaar 1268. (7) *Bonifacius*, aartsbisschop van Kantelberg. (8) *Philippus*, die zynen broeder Petrus in 't jaar 1268 als graaf van Savoje opvolgde, en stierf in 't jaar 1279. (9) *Beatrix*, die trouwde met Raimundus Berengarius, grave van Provence, en vyf dochteren baarde, die alle koninginnen geworden zyn. (10) *Margareta*, gemalin van Hermanus, grave van Keiburg, wier dochter, *Elizabeth*, met Everard van Habsburg trouwde. (11) *Eleonora*, gemalin van Azon, markgrave van Este. *Lambertus vander Burch Hist. Duc. Sabaud. p. 235.*

SAVOJE, (THOMAS FRANCISCUS VAN) prins van Carignan, grootmeester van Vrankryk, en generaal der koninklyke manschap in Italië, was de zoon van Karel Emanuel, hertog van Savoje, en Catharina van Oostenryk. Hy wierdt geboren den 21 December des jaars 1596. Zestien jaren oud zynde, was hy met zynen vader in de belegering van Trino, gaf preuven van zyne dapperheit in de belegering der stadt Asti, vervolgens in de verovering van Messerano en Pelizzano, en eindelyk in den slag by Corniento. In 't jaar 1625, toen de hertog van Savoje de republyk van Genua den oorlog aankondigde, was hy oorzaak, dat het Fransche leger niet geheel verslagen wierdt, wanneer het zelve onder Lesdiguieres de rivier Orba overtrok. Hy was nevens zynen broeder, een prins van Piëmont, by den aftocht van voor Bastagna; en noodzaakte de Spaanschen de belegering van de stadt Asti op te breken. Wanneer de oorlog in Italië door de traktaten der inwoonderen van Moncon geëindigt was, wilde hy zich in Vrankryk nederzetten; maar aangezien Richelieu zyn vyandt was, moest hy den koning van Spanje dienen. In 't jaar 1624 trouwde hy te St. Germain met de dochter des graven van Soissons. In 't jaar 1634 vertrok hy met den kardinaal infant naar de Nederlanden; verraschte de stadt Trier, en nam den aartsbisschop gevangen. In 't jaar 1635 noodzaakte hy de Hollanders de belegering der stadt Breda op te breken. In 't jaar 1636 begaf hy zich naar Pikardië, veroverde la Chapelle, bestormde Bouchain, en veroverde Catelet, Corbie, en meer andere plaatsen. In 't jaar 1637 brak hy de belegering voor St. Omer op, verhinderde de verovering van Hesdin, ontzette Gelder, en noodzaakte den prins van Oranje de belegering van die stadt op te breken. Eenigen tydt daar na kwam hy in 't hertogdom van Milaan; verklaarde zyne schoonzuster, de hertoginne van Savoje, den oorlog; eischte de voogdy en 't regentschap voor zynen minderjarigen neef, en veroverde verscheide plaatsen. Turin stuitte zyne overwinningen, waar op hy in 't jaar 1640 met den koning van Vrankryk vrede maakte. Wanneer deze vrede gebroken wierdt, verkoos hy andermaal de Spaansche party; doch maakte in 't jaar 1642 zyn verdrag wederom met Vrankryk. In 't jaar 1643, toen hy het bevel over de legers van de hertoginne van Savoje en van Vrankryk hadt, ontrukte hy den Spaanschen verscheide plaatsen; doch was naderhandt in zyne onderneminge tegen Final ongelukkig, zynde genoodzaakt te rug te trekken, aangezien de Fransche vloot te laat kwam om hem te ondersteunen. In 't jaar 1645 trok hy in 't hertogdom van Milaan, en veroverde Vigevano en Mortara. Toen hy in Piëmont te rug kwam, sloegen de Spaanschen de achterhoede van zyn leger. In 't jaar 1646 kwam hy in Vrankryk; keerde van daar weder naar Italië, en miste zyn oogmerk omtrent Orbitello, en in het volgende jaar omtrent Cremona. In 't jaar 1648 hadt hy het bevel over de Fransche zeemacht, doch was ongelukkig. In 't jaar 1655 belegerde hy nevens den hertog van Modena de stadt Pavië; doch wanneer 'er een nayver onder de legers ontstondt, en de belegerden een dapperen tegenstandt boden, wierdt hy genoodzaakt de belegering op te breken. Hy stierf te Turin in 't jaar 1656, oud 70 jaren, en wierdt in het graafschap der hertogen van Savoje begraven. *Guichenon Histoire Genealog. de la Maison de Savoje. Tesaure Campeggiamenti del Principe Tomaso di Savoia.*

SAVOJE, (WILLEM VAN) zoon van Thomas den I, grave van Savoje, en van Beatrix, dochter van Guido, of Willem, grave van Geneve. Hy wierdt, om dat hy verscheide ouder broeders hadt, een geestelyk persoon, en verkreeg in den jare 1227, by den afstandt van paus Gregorius den IX, het bisdom van Luik. Wegens dit bisdom geraakte hy met Walram, hertog van Limburg, in een zwaren oorlog. Maar toen zyn broeder, Thomas de II, welke door zyne gemalinne graaf van Vlaanderen wierdt, hem met een aanzienlyke krygsmacht te hulp kwam, maakte Walram terstondt vrede. Naderhandt gaf hem paus Innocentius de IV, uit genegenheit voor zynen gemelden broeder, het bisdom van Valence, in 't Dauphiné. Hy bekleedde deze waardigheit met veel roem, en men prees inzonderheit zyne milddadigheit en grootmoedigheit. Doch hy wierdt in den jare 1249 te Assisi, in Umbrië, door eenige heimlyke vyanden met vergift van kant geholpen, en te Hautecombes, in Savoje, begraven. *Vander Burch Sabaudor. Ducum Hist. p. 243.*

SAVOLAX, in het Latyn *Savolaxia*, eene Zweedsche provincie in Finlandt, in welke geen steden van belang zyn. Zy grenst ten Oosten aan Kexholm, ten Westen aan Tavastia, ten Zuiden aan Carelie, en ten Noorden aan Muskovië. Deze provincie is groot, maar vol bosschen, moerassen, zeen, en byna gansch woest. *Nislot* is 'er de voornaamste plaats van. *Baudrand.*

SAVONA, in het Latyn *Savo*, of *Sanna*, eene stadt aan 't Ligustische meir, in het Genueesche gebiedt, is een bisdom, onder den aartsbisschop van Milaan behorende. Zy heeft vele inwoonders, en is met twee kasteelen versterkt. Zy is de twede stadt van die republyk, welke de Genuezen in het jaar 1528 bemachtigden, wanneer zy door Andreas Doria in vryheit wierden gestelt. Zy bedorven de haven met 'er eenige schepen in te laten zinken, en hermaakten de zelve met muurwerk, ten einde de Franschen de zelve niet weder zouden vermeesteren, als die ondernamen den koophandel van Genua naar Savona over te brengen, en 'er inzonderheit een zoutmagazyn aan te leggen. Deze stadt legt 25 mylen van Genua ten Westen, en even 20 verre van Albenga ten Oosten, zynde voornamentlyk vermaard om dat aldaar de pauzen *Gregorius* de VII, *Julius* de II, en *Sixtus* de IV geboren zyn. Nog is 'er een eilandt van dien naam, wordende door de Spanjaarden, welke meester daar van zyn, SAONA genaamt, gelegen in Zuid-Amerika, digt by de stadt Domingo; maar ze is zeer slecht bevolkt. *Guicciardin. Van Meteren.*

SAVONNIERS, eene oude stadt in Lotharingen, omtrent een myl van Toul gelegen. In het jaar 859 wierdt hier door Karel den Kalen, koning van Vrankryk, en paus Nicolaas den I een provinciale kerkvergadering gehouden, *Concilium ad Saponarias* genaamt.

SAVRY, (ROELAND) *Jakobszoon*, een braaf kunstschilder, was geboren te Kortryk, in Vlaanderen, in 't jaar 1576. Zyn vader, die mede een goed schilder was, leidde hem tot het schilderen van visschen, vogelen, en andere dieren aan; maar deze bepaling scheen hem veel te eng: dus oeffende hy zich daar benevens in landschappen, inzonderheit Noordsche gezichten, als klippen en watervallen. Ondertusschen kwam keizer Rudolph zyne werken te zien, die hem in zyn dienst nam, en gelegenheit gaf om

met een heer naar Tyrol te reizen, om zich den aardt en de natuur der fraaie gezichten aldaar door gestadige beschouwing in te drukken, het geen hy ook wonder vlytig in acht nam, tekenende alles, wat hem schilderachtig voorkwam, in een boek, 't voorste werk met de pen, de verschieten met potloot, en voorts met kleurige sapies, of met flaauwe waterverwe overwasschen, waar van hy zich naderhandt bediende als hy te Praag de gallery met landschappen beschilderde, waar van de meeste door Egidius Sadelaar, en zynen leerling Isaak Maior in koper gesneden in print uitkomen. Na de doodt van Rudolph, die voorviel in 't jaar 1612, begaf hy zich naar Hollandt, daar hy vele zo grote als kleine kunststukken voor de liefhebbers geschildert heeft, en ook overleden is. Hy was een man van middelbare gestalte, maar diklyvig, 't welk aan zyn kopstuk, of borstbeeldt, dat op verscheide wyzen in koper gesneden uitgaat, wel te zien is. *A. Houbraken Schouburg der Nederl. kunstschilders I Deel.*

SAWERT, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het kwartier Hunsingo behorende.

SAWICKI, (GASPAR) een Jesuit, was geboren te Vilna, in Lyflandt, in 't jaar 1542. Hy tradt in het genootschap der Jesuiten in 't jaar 1566, en na dat hy zyne oeffeningen in de Godgeleerdheit hadt voltooit, keerde hy naar Polen, en onderwees de betwiste stellingen der Godgeleerdheit te Vilna. Hy was opziender der aankomelingen, of nieuwelingen, gedurende negen jaren te Crakau, en vyf jaren opperste van het professiehuis in de zelve stadt, behalven andere bedieningen, die niet min aanzienlyk waren. Hy predikte ook. Hy volgde de gezanten van den koning van Polen naar Moskovie, en was hen tot een groot behulp gedurende drie jaren, die hy met hen in eene naauwe gevangenisse doorbragt. Niettegenstaande zyne jaren en onpasselykheit was hy verplicht het ampt van pleitbezorger der Jesuiten te Rome aan te nemen, daar hy zich wel van kweet; maar in het wederkeren naar Polen stierf hy op een wagen naby Frankfurt aan den Oder den 19 January des jaars 1620. Hy maakte verscheide boeken, waar voor hy, in plaats van zyn rechten, verdichte namen zette. Dat, het welk voor tytel voert: *Anatomia consilii editi de stabilienda pace regni Poloniæ, Jesuitis pulsis*, kwam in 't licht in 't jaar 1611 onder den naam van *Gaspar Cichocki*. Hy heeft eene zamenspraak uitgegeven, met den tytel van: *Cursoris & Nautæ, in quo de violenta Gedanensium Monialium S. Brigittæ per hæreticos facta proscriptione narratio instituitur*, en op welken tytel hy zich *Zunowski* noemt. Onder den naam van *Jan Golubski* heeft hy geschreven: *Replica rumorum Posnaniensium ab hæretico ministro per Prussiam sparsorum*; *Triplica contra duplicam ministri Torunienfis*; *Mirabilis concordia, seu potius verissima rabies Evangelicorum inter se, contra Jo. Tiviecki, hæreticum. Bayle Dict. Crit.*

SAX, of HOHEN-SAX, eene heerlykheit, met een slot, in Graubunden, welke de oude vryheeren *van Sax*, die in den jare 1635 zyn uitgestorven, aan het Canton van Zurch in den jare 1625 voor eene grote somme gelds hebben overgelaten. *Zeil. Top. Helv.*

SAXEN wordt tegenwoordig dat stuk van Duitschlandt genaamt, het welk aan de Oostzee, Sleeswyk, de Noordzee, Westphalen, Hessen, Frankenlandt, Bohemen, de Lausnits, Polen en Pruissen paalt, schoon het oude Saxenlandt andere grenzen gehad heeft. Keizer Maximiliaan de I heeft op den Ryksdag te Augsburg de binnen de bovengemelde grenzen gelegene landen, by de door hem in 't jaar 1500 gedane verdeeling van Duitschlandt in kreitsen, in eenen kreits begrepen, en dien den Saxischen kreits genaamt; maar hy heeft na het jaar 1512 meer andere landen daar by gedaan, twee kreitsen daar van gemaakt, en den eenen den *opper Saxischen*, en den anderen den *neder-Saxischen kreits* genoemt. De opper-Saxische kreits begrypt het keurvorstendom van Saxen, het markgraafschap van Meissen, het landgraafschap van Thuringen, de stichten Meissen, Merzeburg en Naumburg, de vorstendommen Koburg, Querfort, en Anhalt, de abdy Quedlinburg, de graafschappen Barby, Mansveldt, Zwartsburg, Stolberg, Hochstein, Graven-Reussen, enz. het keurvorstendom en mark Brandenburg, met de wereldlyke gemaakte bisdommen Brandenburg, Lebus, en Havelberg, het hertogdom voor- en achter-Pomeren, enz. De keurvorst van Sax en is de kreits-directeur. Tot den neder-Saxischen kreits worden gerekent de hertogdommen van Brunswyk, Luneburg, Maagdenburg, Bremen, Lauenburg, Mekelenburg en Holstein, de vorstendommen Grubenhagen, Kalenberg, Blankenburg, Ratzeburg, Halberstadt, Gustrau, Zwerin, de bisdommen Hildesheim en Lubek, de graafschappen Reinstein en Werdegeroda, de steden Lubek, Bremen, Hamburg, Goslar, Noordhausen, en Mulhausen. De directeurs van dezen kreits zyn langen tydt geweest de koning van Pruissen, als hertog van Maagdenburg, en de koning van Zweden, als hertog van Bremen, de welke dat ampt by beurten bekleden, als mede de keurvorst van Hanover, uit krachte van een verdrag, met de hertogen van Wolfenbuttel gemaakt. *Struvii Synt. Juris publ. Diss. V.* §. 18. *Matricula Imperii edit. an.* 1698.

SAXEN, een van overlang bekend Duitsch volk, waar van *Ptolomeus* al in het jaar 130 onder dien naam gewag maakt. Het schynt, dat zy de zelve zyn, die naderhandt *Chaucen* genaamt worden, terwyl *Zosimus* uitdrukkelyk zegt, dat de Chaucen een gedeelte der Saxen hebben uitgemaakt. Dit volk heeft dan zyne eerste woonplaats niet in Sleeswyk en Holstein, maar aan de linker zyde van de Elve in neder-Saxen, of nog wel verder gehad. Maar volgens *Cluverius*, die zich in vele dingen rakende de oude wereldbeschryving veel vryheit heeft aangematigt, moet men de Saxen onder de *Fosi* begrypen; doch dit komt thans zeer ongerymd voor, alzo *Leibnits* heeft aangetoont, dat die Fusen of Fosen aan de *Fuse*, in het bisdom van Hildesheim, gewoont hebben. Het kan zyn, dat dit volk zich in den beginne stil gehouden heeft: maar wanneer zy naderhandt zeer vermenigvuldigden, hebben zy zich aan alle zyden omtrent Thuringen, Westphalen en aan de zee uitgebreid, en met de Franken en Friesen verbonden gemaakt, en zeerovery bedreven. Eindelyk is een gedeelte van hen in het jaar 450 onder hunnen aanvoerder *Hengst*, of *Horst*, in Engelandt gekomen, werwaarts hen vele van hunne oude naburen gevolgt zyn, zo dat zy zich een groot gedeelte van dat eilandt hebben onderworpen, en zeven koninkryken opgerecht. Omtrent het jaar 568 trokken 20000 Saxen, met hunne naburen, de aan de Elve wonende Longobarden, naar Italie, maar kwamen daar na, terwyl zy zich met hunne makkers niet verdragen konden, in een slechten staat weder te rug. Zy namen omtrent het jaar 534 den Thuringers een goed deel van hun landt af, namentlyk het geen aan de linker handt van de Unstrut gelegen was. Eindelyk raakten zy met de Franken in oorlog, in welken zy dan gelukkig, dan ongelukkig waren, tot dat zy eindelyk schatting aan hen moesten betalen. In het jaar 785 wierden zy geheel van deze Franken en keizer Karel den Groten, na een oorlog van 33 jaren, overwonnen, het welk geëindigt in 't jaar 775, waar op in het jaar 785 de Saxische generaal Wittekind zoe gedoopt zyn. In den zelven tydt heeft de Christelyke Godsdienst in Saxen recht doorgebroken, en zyn vele stichten, kerken en scholen aldaar opgerecht, daar dit volk te voren den goden, en voornamentlyk den afgodt Irmenzuil geëert, en den zelven hunne gevangenen opgeoffert heeft, zynde toen recht wilde menschen geweest. Voorts waren zy dapper en moedig, zo dat zelfs knapen van dertien jaren mede te velde gingen. Zy straften het overspel op het strengste; want zy geesselden, en kurven de overspeelster met messen zodanig, dat zy 'er van stierf, of dwongen haar zich zelf te verhangen.

De Saxen wierden verdeelt in drederlei soorten, in *Adelingi*, *Frilingi* en *Lassi*, dat is, in adelyke, vrye, en dienstbare. In Duitschlandt hadden zy gene koningen, maar wel Satrapen, of heeren tot regenten, uit welke in oorlogstyden een tot veldoverste verkoren wierdt, de welke dit ampt echter maar tot het einde van den oorlog bekleedde, en daar na niet meer dan te voren mogt doen. Maar dewyl de Saxen door hunne oorlogen zeer verminderden, om dat niet alleen vele gedood, maar ook eenige duizenden door Karel den Groten over den Rhyn gezet wierden, zondt de gemelde keizer 50000 Franken van gene zyde van den Rhyn over, om de ledige plaatsen te bewonen. Deze nieuwe aankomelingen wierden door de overgeblevene Saxen *Walen*, welk woordt, gelyk dat van *Wallonen*, zo veel als vremdelingen, of aankomelingen betekent, genaamt. Daar van daan kwam het nu, dat de Saxen in *Oost Walen*, *West-Walen*, en *Engern* verdeelt wierden. Schoon nu de Saxen door de Franken overwonnen waren, zyn zy evenwel niet geheel onder het juk gebragt, maar hebben het *burgerrecht* gelyk de Franken bekomen, en ook hunne byzondere *rechten* gehad en behouden. Men kan ook niet ontkennen, dat de Saxen, die aan gene zyde van de Elve gelegen zyn, daar nu Sleeswyk en Holstein leggen, niet zo goed als de andere gehandelt zyn; ja de Frankische koningen hebben het landt van Saxen door *graven* en *afgezanten* (*Missi*, gelyk men hen noemde) laten beheeren. Naderhandt zyn 'er hertogen in Saxen opgekomen, de welke van *Vigberius*, zoon van Wittekind den Groten, zyn afgestamt. Maar gelyk het geslacht en de nakomelingen van Vigberius daar na alleen aan de Weser gebloeit hebben; dus is toenmaals het *Billingsche* huis, voornamentlyk aan de neder-Elve, bekend geweest, het welk zynen naam hadt van *Herman Billing*, die van de heeren van *Stubekeshorn* voortgesproten was, en na de doodt van den markgraaf *Gero* den II van keizer Otto de regering over Saxen bekomen hadt, als mede hertog over het zelve gemaakt wierdt. Hertog *Magnus*, de laatste van dien stam, hadt maar twee dochters nagelaten, te weten *Eilika*, die met grave Otto van Ballenstadt, en *Wulfhild*, die met Henrik den Zwarten van Beyeren trouwde; doch het hertogdom van Saxen, nevens Engern en Westphalen, kreeg *Lotharius*, heer van Supplingburg en Querfurt. Deze hadt ter gemalinne Richsa, dochter van Henrik den Vetten, de laatste graaf van Northeim en hertog van Saxen aan de Weser, hebbende met haar ten huwelyk bekomen de allodiale landen aan de Weser gelegen. Hoedanig Saxen aan *Henrik* den Hoogmoedigen, hertog van Beyeren, aan *Lodewyk* met den Baardt, landgraaf van Thuringen, aan *Albert* den Beer, en *Henrik* den Leeuw is gekomen, zie in het artykel van LOTHARIUS, keizer, en in die van de gezegde twee HENRIKKEN. Maar toen *Henrik* de Leeuw onder keizer Frederik den I in den ban wierdt gedaan, behieldt *Bernard*, de jongste zoon van Albert den Beer, in 't jaar 1180, op den Ryksdag te Wurtsburg, het zeer verminderd zynde hertogdom van Saxen: want in den tydt, dat Henrik de Leeuw in den ban was, hebben de aartsbisschop van Keulen en de bisschop van Munster het meeste van de hertogdommen Engern en Westphalen afgescheurt. De aartsbisschoppen en bisschoppen van Bremen, Maagdenburg, Halberstadt, Hildesheim, en andere, hadden mede in troebel water gevischt, en de graven van Holstein, die hun leen van Saxen hadden moeten heffen, maakten zich alle onafhankelyk. Lubek wierdt een Rykstadt; Henrik de Leeuw behieldt Brunswyk en Lunenburg, die daar na in 't jaar 1235 tot byzondere hertogdommen verheven wierden. Dus bleef 'er niet over dan de Wittenbergsche en Lauenburgsche landstreken aan de Elve, met het oppergezag over de graven van Ratzeburg, Zwerin, Dannenberg, en Luchou, ook eenige graaflyke leenen in

Engern en Weſtphalen, waar in het hertogdom van Saxen eigentlyk beſtondt; en ſchoon het door de verdeling der Anhaltſche en Lauenburgſche landen nog meer vermindert wierdt, bekwam het echter groten luiſter en vele voorrechten, wanneer de keurvorſtelyke waardigheit en 't erfmaarſchalksampt van 't Roomſche ryk door den keizer aan het zelve geſchonken wierden. Men vindt *Albert* den II uitdrukkelyk door keizer Rudolph van Habsburg keurvorſt genaamt, de welke ook Palts-Saxen met het burggraafſchap van Maagdenburg verknocht, en het graafſchap Bremen aan zich gebragt heeft. Doch *Wenceslaus* heeft den tytel van hertog van Engern, Weſtphalen, Saxen en Luneburg gebruikt, gelyk ook zyne opvolgers gedaan hebben, de welke het van keizer Karel den IV aan hen gegeven recht op Lunenburg met de wapenen hebben zoeken te behouden. Maar de keurvorſtelyke waardigheit is met zynen zone Albert den III in 't jaar 1422 uitgeſtorven. Toen meende *Erik* de V, hertog van Lauenburg, als naaſte aanverwant van het huis van Anhalt, het meeſte recht tot de keur-waardigheit te hebben; maar dewyl het huis van Lauenburg het medebeleenſchap verzuimt hadt, en door een valſchen openbrief wilde aantonen, dat het voor het uitſterven der hertogen en keurvorſten van Wittenberg daar mede beleent was, wierdt de keurvorſtelyke waardigheit door den keizer Sigismundus en 't Ryk niet alleen vervallen verklaart, maar ook de markgraaf van Meiſſen, *Frederik* de Strydbare, wegens zyne verdienſten in den oorlog tegen de Huſſiten daar mede begunſtigt, en in 't jaar 1425 te Offen, in Hungarië, in perſoon plegtelyk daar mede beleent, en wel met de volgende delen, als: met de keur-waardigheit en 't hertogdom van Saxen, het daar toe behorend aartsmaarſchalksampt, met Palts-Saxen te Alſtett, het graafſchap Brene, het burggraafſchap van Maagdenburg, enz. nevens de daar toe behorende voorrechten. De hertogen van Saxen-Lauenburg hebben wel, als of hen daar door wierdt te kort gedaan, daar tegen geproteſteert, en met de volgende keurvorſten lange in proces gelegen, maar niets verkregen. Nu was de gemelde keurvorſt Frederik ook landgraaf van Thuringen, en bezát daarenboven een goed gedeelte van Koburg, in Frankenlandt, hebbende ook de heerlykheit Heldrungen in 't jaar 1422 door ruiling, en Leuchtenberg, Rhoda en Koningsbergen in 't jaar 1396 aan zyn huis helpen brengen, zo dat hy zeer machtig was. Zie van hem een afzonderlyk artykel in dit Woordenboek. Maar zyne zonen *Frederik* en *Wilhelm* hebben die landen onder zich verdeelt, doch de oudſte heeft de keur-waardigheit alleen behouden. Hertog Wilhelm trouwde in het jaar 1443 met Anna, dochter van den keizer Albert den II, aartshertog van Ooſtenryk, en behieldt in 't jaar 1445 by de verdeling der landen ganſch Thuringen, Ooſterlandt, en het Frankiſche deel. Zie het artykel FREDERIK de II. Hy ſtierf te Weimar in 't jaar 1482, na dat hy te voren alle zyne landen aan zyne twee broederen *Ernſt* en *Albert* en zyne broeders zonen hadt overgegeven. Deze twee ſtamvaders van het ganſche toen bloeiende huis regeerden, volgens het teſtament en den raadt van hunnen vader, in de 20 jaren in gemeenſchap, en de landen Saxen, Meiſſen en Thuringen zyn gedurende die eendragtelyke regering treffelyk opgekomen. Zy reisden beide, na huns vaders doodt, naar hun moeders broeder, keizer Frederik, en ontfingen van hem te Neuſtadt het leen. De zilverbergwerken te Sneeberg en Swikkau waren toen ongemeen gezegent, en bragten jaarlykſch vele tonnen gouds op. Daar wierdt zo veel zilver uit de mynen gehaalt, dat men de werklieden geen gemunt geldt gaf, maar hen het zilver in klompen toewoog. Gedurende deze gemeenſchappelyke regering hadt keurvorſt Ernſt zyn hof meeſt te Altenburg, of Leipzich, en hertog Albert te Torgau, of Dreſden. Dit duurde tot het jaar 1485, wanneer de twee broeders hunne landen zamen verdeelden, en deze verdeling door keizer Frederik den III in 't jaar 1486 lieten beveſtigen. Maar de jongſte, te weten Albert, die de keur hadt, nam weder dat deel, het welk het Meiſniſche genaamt wordt, en liet Thuringen aan den keurvorſt, die daarenboven de keur waardigheit alleen behieldt, als die niet mede in de deling wierdt gebragt. Daar wierden echter uit krachte van dit verdrag nog verſcheide landen door de twee broederen in gemeenſchap beſtiert, als de heerlykheden Sagan, Prebus, Numburg, Sorau, Peskau, Storckau, de Sneeberg, met Neuſtädtel, en alle daar omtrent gelegene gebergtens, de inkomſten van de bergwerken in wederzyds landen, enz. Maar omtrent deze beſtiering is naderhandt grotê verandering gemaakt; doch tot nog toe is aan de twee hoofdliniën van het huis van Saxen, de *Erneſtynſche* en *Albertynſche*, gemeen 1) de tytel van hertog van Saxen, Gulik, Kleef, Bergen, Engern en Weſtphalen, van landgraaf van Thuringen, markgraaf van Meiſſen, gevorſte graaf te Henneberg, graaf van der Mark en Ravensberg, heer tot Raveſtein, enz. want de overige tytels, als die van graaf van Barby, enz. zyn nu zekere liniën eigen. 2) De wapens van de hertogdommen Gulik, Kleef, Bergen, het landgraafſchap van Thuringen, het markgraafſchap van Meiſſen en Landsberg, Palts-Saxen, Palts-Thuringen, het gevorſte graafſchap Henneberg, het graafſchap Orlamunde, Eizenburg, Brene, Mark, Ravensberg, het burggraafſchap Altenburg, de heerlykheit Pleiſſen, enz. 3) de eiſch rakende den voorrang voor het huis van de Palts aan den Rhyn; 4) de voorrang van de twee hoofdliniën van het Erneſtynſche en Albertynſche huis, de eene voor de andere, die zy by beurten hebben; 5) de eiſch op de hertogdommen Gulik, Kleef en Bergen, 't graafſchap Mark en Ravensberg, en de heerlykheit Raveſtein; en eenige andere zaken.

Wat nu de *Albertynſche linie* in 't byzonder betreft, de zelve heeft haren oorſpronk van *Albertus*, jongſten zone van keurvorſt Frederik, die in de deling, welke in het jaar 1485 gedaan wierdt, volgens het Saxiſche recht, het zogenaamde Meiſniſche deel koos, en den keurvorſt *Ernſt* het Thuringſche deel overliet. Zyn gebiedt beſtondt in de navolgende ſteden en ambachten, als: Balhauſen, Camburg, Chemnits, Dreſden, Denſtadt, Doblin, Dippolswalde, Dolitſch, Dornburg, Eerenfredersdorf, Ekkardsberg, Frauenſtein, Fryburg, met Muchelde, Fryberg, Finſterwalde, Geyer, Geyten, Groſenfur, Geilenburg, Hohenſtein, Herbsleuben, Hayn, Kindelbruk, Leipzich, Luchau, Meiſſen, met Lommatſch, Mitweida, Nuſhoven, Ortraut, Oſchats, Oedran, Opprechtshuſen, Pirna, met Donin, Raten, en de Koningſteinſche goederen, Pegau, Rochlits, Rochsberg, Radeberg, Senftenberg, Schellenberg, Saxenberg, Sultza, Sangerhauſen, Tharant, Tungsbrukken, Thuma, de voogdy te Quedlinburg, Wolkenſtein, Weiſſenzee, Weiſſenfels, Zſchoppau, Zorbek, nevens de graven van Zwartsburg, Stolberg, Honſtein, Mansveldt, Querfurt, Beichlingen, enz. Voorgemelde hertog Albert, de Kloekmoedige bygenaamt, heeft met zyne gemalinne Zedena, dochter van George Podiebrad, koning van Bohemen, die in 't jaar 1510 geſtorven is, onder anderen drie zonen gehad, die in die hiſtorie geprezen worden, namentlyk *Frederik*, die eerſt grootmeeſter van de Duitſche orde is geweeſt, welk ampt hy naderhandt weder heeft afgeſtaan, en coadjutor of medehelper van den aartsbiſſchop van Maagdenburg is geworden; *George*, en *Henrik*, die hunnen vader zyn opgevolgt; want uit krachte van de vaderlyke beſtelling, gedaan in 't jaar 1499, en in het volgende jaar door den keizer Maximiliaan beveſtigt, heeft de eerſte de oude erflanden, Meiſſen, een deel van Thuringen, het vorſtendom Sagan, en de Bieberſteinſche heerlykheden, maar hertog Henrik Vrieslandt bezeten tot het jaar 1505, wanneer zy met malkander zyn overeengekomen, dat, nademaal Vrieslandt te verre afgelegen was, en tot des zelfs onderhoudt meer dan het opbragt moeſt beſteed worden, (waarom het ook naderhandt aan den keizer Maximiliaan weder is ingeruimt) Henrik de ſtadt Fryberg en Wolkenſtein, met deze twee ambachten, uitgenomen de bergwerken, die hertog Georg zou behouden, en een jaarlykſch inkomen van 12500 guldens met 12 voeder wyn genieten, zullende hertog Georg het overige behouden, aan wien ook in 't jaar 1538 Leisnig en Penigk door 't afſterven van burggraaf Hugo te Leisnig zyn vervallen. Deze hertog Georg was eerſt Domheer te Ments, maar tradt daar na in den echten ſtaat, en verlangde, ſchoon hy een geſlagen vyandt van Luther was, krachtig naar een hervorming in de kerke: echter was hy zeer vertoornd op zynen broeder Henrik wegens dat hy den Proteſtantſchen Godsdienſt aangenomen en in zyne ſtaten ingevoert hadt; zelfs meende hy hem deswegen buiten zyn teſtament te ſluiten. Hy wierdt *de Baartige*, ook *de Ryke* bygenaamt, en ſtierf in 't jaar 1496, zonder mannelyke erven na te laten. Zyn broeder *Henrik* de Vrome verkreeg derhalven alle zyne landen, waar in de zelve ook terſtondt de Lutherſche leer invoerde. Henriks gemalin was Catharina, dochter van Magnus, hertog van Mekelenburg, met welke hy in 't jaar 1512 trouwde. Zyne twee zonen, *Maurits* en *Auguſtus*, volgden hem in zyne landen op; doch de laatſte kreeg alleen eenige landen tot zyn onderhoudt, en hieldt eerſt zyn verblyf te Weiſſenfels, en daar na te Wolkenſtein. Hertog Maurits koos in den Smalkaldiſchen oorlog de party tegen den keurvorſt Johan Frederik, en wierdt, na des zelfs nederlage by Mulberg, keurvorſt in zyne plaats, en heer van vele hem afgenomene landen, ook in 't jaar 1548, op den Ryksdag te Augsburg, met keur-Saxen beleent: doch hy raakte zelf met keizer Karel den V in oorlog, die echter door de vrede te Paſſau geëindigt wierdt, en ſtierf in 't jaar 1553 aan eene wonde, welke hy in den ſlag by Sievershauſen tegen markgraaf Albert bekomen hadt, zonder mannelyke erven na te laten. Auguſtus was ten tyde van de doodt van Maurits, zynen broeder, by zynen ſchoonvader in Denemarken, van waar hy echter ſpoedig te rug kwam, en de hulde te Dreſden ontfing. Maar terwyl hem zyn neef Johan Frederik, wegens de opvolging in de keur-waardigheit, moeielykheit aandeedt, vergeleek hy zich met hem en zyne zonen te Naumburg in 't jaar 1554 onder anderen daar in, dat de geboren keurvorſt Johan Frederik en zyne erfgenamen, behalven de door het Wittenbergſche verdrag van 't jaar 1547 bekomene ambachten, ſloten en ſteden, zouden hebben het ſlot, de ſtadt en het ambacht Altenburg, het ambacht Saxenburg, het ambacht Herbſtleben, het ambacht Eiſenberg, Ollersleben, en Volkenrode, en de afloſſing der twee ambachten Koningsberg en Alſtett, met 100000 guldens aan geldt. De keurvorſt Auguſtus hielp in 't jaar 1555 te Naumburg de erfvereeniging tuſſchen Saxen, Brandenburg en Heſſen vernieuwen, en in het zelve jaar de religie-vrede te Augsburg ſluiten. In 't jaar 1566 kocht hy van den burggraaf Henrik van Meiſſen de ambachten en ſteden Voigtsberg, Olſnits, Plauen, en Pauſa, deedt de Gothaſche executie in 't jaar 1567, en behieldt voor de gedane onkoſten de vier zogenaamde verzekerde ambachten, en de verwachting op vyf twaalfde delen van 't graafſchap Henneberg. Hy vergeleek zich ook in 't jaar 1579 met den markgraaf van Brandenburg, Joachim Frederik, beſtierder van 't aartsſtift van Maagdenburg, en ontdeedt zich van alle rechten, welke hy op Maagdenburg en Halle gehad hadt, doch zo, dat hy den tytel en 't wapen van burggraaf van Maagdenburg als een byzondere Ryksſtandt, nevens de daar toe behorende, doch buiten het ſticht van Maagdenburg gelegene ambachten, Pomeren, Elbenau, Ranis en Gottau, behieldt. Toen hy ſtierf wierdt zyn zoon *Chriſtiaan* keurvorſt, de welke op den te Torgau gehouden landdag het landt door nieuwe inſtellingen in een beter ſtandt trachtte te brengen. Deze keurvorſt Chriſtiaan de I regeerde niet lang, maar ſtierf in 't jaar 1591, en liet zyne zonen, door hem by Sophia, dochter van Johan Georg, keurvorſt

vorst van Brandenburg, geteelt, en genaamt *Christiaan* de II, *Johan Georg* de I, en *Augustus*, onder de voogdyschap van hertog Frederik Wilhelm te Saxen Altenburg, hebbende *Christiaan* de II de keurvorstelyke landen naderhandt alleen bezeten. Wanneer deze in 't jaar 1611 aan een beroerte zonder kinderen kwam te sterven, volgde hem zyn broeder *Johan Georg* de I op, de welke, hoewel in 't jaar 1607 van zynen broeder mede tot de regering toegelaten, in 't jaar 1614 de erfvereeniging vernieuwt, en tweemaal, namentlyk in 't jaar 1612 en in 't jaar 1619, het Ryksvikarisschap bekleed, maar de keizerlyke hoogheit niet begeert heeft, niettegenstaande hy de stem van velen daar toe hadt. Hy kreeg van keizer Ferdinand den II het markgraafschap van de opper- en neder-Lausits, van wegens den eisch van 70 tonnen gouds krygskosten, door hem in de Boheemsche onlusten gedaan, en wel eerst in 't jaar 1622 ten onderpandt, maar daar na, door de Praagsche vrede van 't jaar 1636, erffelyk en in eigendom. Ook kreeg hy door de Praagsche vrede de vier heerlykheden en ambachten, Juterbok, Querfurt, Dam en Burg, en in 't jaar 1625 van keizer Ferdinand den II de verwachting op de graafschappen Hanau en Zwartsburg, en op de Wolfenbuttelsche Ryksleenen, welke aan Lunenburg niet behoren. Van hem stamt het gansche tegenwoordig bloeiende *Albertynsche* huis af, doordien zyn zoon *Joh. Georg* de II, de keur-linie, *Augustus* de Weissenfelsche, *Christiaan* de Merseburgsche, en *Maurits* de Zeitsische linie gesticht hebben; welker rechten op dezes keurvorsten testament, en de daar op gevolgde byzondere recessen gegrond zyn. Wat elke linie in 't byzonder heeft bekomen wordt op zyn plaats gezegt; doch de volgende stukken bleven onverdeeld, als: 1) alle van wegen den keizer, koningen, en anderen nog verwacht wordende lenen; 2) De het keur- en vorstelyke huis van Saxen toebehorende leenbrieven, schriften, handelingen, en bewyzen; 3) De goud- en zilver-mynen, die zich in het landt van den eenen of den anderen mogten openbaren; 4) De Guliksche, Pruissische, en Pomersche zaken; 5) het Consistorie, de akademie, en het opperhofgerecht te Leipzich; 6) De tytel en 't wapen van het markgraafschap van opper- en neder-Lausits; 11) De tytel en 't wapen van het graafschap Barby; enz.

Johan Georg de II, de grondlegger van de tegenwoordige keur-linie, was in 't jaar 1613 te Dresden geboren van *Magdalena Sibylla*, dochter van markgraaf Albrecht Frederik van Brandenburg, hertog van Pruissen, en kwam tydelyk onder 't bestier van een bekwaam hofmeester, van welken hy in alle deugden en studiën onderwezen wierdt. Na dat hy in 't jaar 1638 met zynen vader en drie broeders by den Roomschen keizer Ferdinand den III naar Leutmerits, in Bohemen, gereist hadt, is hy nog in het zelve jaar te Dresden met de dochter van den markgraaf Christiaan van Brandenburg-Culmbach, Magdalena Sibylla genoemt, met grote pracht getrouwt. Na het overlyden van zynen vader tradt hy in 't jaar 1656, als oudste zoon en keurprins, de keurvorstelyke regering aan, en bekwam uit krachte van het vaderlyk testament, en het daar op met zyne broeders gemaakte vergelyk, niet alleen de keurvorstelyke waardigheit en 't burggraafschap van Maagdenburg, de keur-Meissensche, Leipziger en Ertsgebergsche kreitsen, nevens het markgraafschap van de opper-Lausits, maar ook de Mansveldsche sequestratie, de stichten Meissen en Wurtzen, enz. Tot het eigentlyke keurvorstendom en hertogdom van Saxen behoren de ambachten en steden Wittenberg, Kemberg, Smiedeberg, Zachna, Sweinits, Hertsberg, Jessen, Schoonwaldt, Prettin; Liebenwerde, Ilbigau, Wahrenbruk, Schlieben, Annaburg, Seyda, Gravenhangen, Beltzig, Bruk, Niemäg, Wiesenburg, Pretsch, Bitterveldt, en Brene (de welke tot den keurkreits gerekent worden); voorts Gommern, Gottau, Elbenau, en Ranis (welke tot het burggraafschap van Maagdenburg behoren); het leen van het graafschap Barby, en over de heerlykheden Pouch en Baruth; verder verscheide grote en voorname rechten, als: 1) het recht om by de verkiezing van een keizer, en voorts in het keurvorstelyke collegie de vyfde, tegenwoordig de zesde stem te hebben, en onder de wereldlyke keurvorsten den derden stoel te bekleden; 2) de waardigheit van het aartsmaarschalksampt, uit hoofde van het welke het den keurvorst van Saxen toekomt om by de verkiezing en kroning van een keizer de verblyfplaatsen te regelen, den prys der eetwaren te bepalen, in een voor het keizerlyke kwartier uitgeschudden hoop haver te ryden, met een zilvere maat iets daar van te nemen, en 't zelve zynen onderbediende, den erfmaarschalk en grave van Pappenheim, over te geven; by eene plegtige Ryksprocessie voor den keizer het blote zwaardt, het zy te voet of te paardt, te dragen, waarom hy ook in zyn wapen twee kruisseling over malkander leggende zwaarden voert; Ryksdagen uit te schryven, en het *directorium* op de zelve waar te nemen, ook de voorstelling te doen, als keur-Ments in de zaak belang heeft, of het niet doen wil, het welk ook geschiedt by het openstaan van den stoel van Ments, volgens het in de jaren 1529 en 1562 tusschen Ments en Saxen opgerechte verdrag; enz. Voorts wordt 3) door den keurvorst van Saxen, uit hoofde van zyn aartsmaarschalksampt, wanneer het H. Roomsche Ryk geen keizer heeft, het stadhouderschap bekleed. Behalven deze heeft de keurvorst van Saxen verscheide andere voorrechten, als: 4) het kreits-*directorium* in opper-Saxen alleen te voeren; ook heeft hy 5) tot nog toe het *directorium* van 't ligchaam der Evangelischen op den Ryksdag te Regensburg gehad; en 6) bekleedt hy het ampt van opperjagermeester van het H. Roomsche Ryk, en wel als markgraaf van Meissen, welke waardigheit door een nieuw keizerlyk bevel van 't jaar 1708 bevestigt is, enz. Nog heeft Johan Georg de II in 't jaar 1671 met hertog Julius Franciscus van Saxen-Lauenburg een vergelyk over de Lausitsche en Lauenburgsche landen, en in 't jaar 1672 met Brandenburg een aanvallend en verwerend verbondt gemaakt. Hy stierf in 't jaar 1680, hebbende by zyne bovengenoemde gemalinne geteelt twee princessen en een prins, *Johan Georg* de III, die in 't jaar 1647 geboren, en de opvolger van zynen vader geworden is. By zyne gemalinne Anna Sophia, dochter van Frederik den III, koning van Denemarken, heeft hy twee prinssen geteelt, namelyk *Johan Georg* den IV, en *Frederik Augustus*; die hem beide, de een na den anderen, in de keurvorstelyke waardigheit zyn opgevolgt. *Johan Georg* was geboren in 't jaar 1668, en bekwam, als de oudste, de regering, maar stierf jong in 't jaar 1694, latende gene lyfserven na. De keur-waardigheit kwam derhalven aan zynen eenigen broeder *Frederik Augustus* in 't jaar 1694, wiens grote daden, verbonden, reizen, en veldtochten een groot gedeelte van de hedendaagsche geschiedenissen uitmaken, en niet onbekend zyn. Hy wierdt in den jare 1697 tot koning van Polen verkoren. Met zyne gemalinne Christina Eberhardina, dochter van Christiaan Ernst van Brandenburg-Bareuth, heeft hy een eenigen prins, *Frederik Augustus* genoemt, verwekt, geboren in 't jaar 1696. De zelve heeft, gelyk zyn vader, belydenis van den Roomschen Godsdienst gedaan, en is in 't jaar 1719 met Maria Josepha, oudste dochter van den keizer Josephus, getrouwt, by welke hy verscheide kinderen heeft verwekt. Zie ook de artykels Johannes Georg de II, de III, en de IV.

Nu volgt de andere hoofdlinie van het Saxische huis, de welke de *Ernestynsche* genaamt wordt, van haren grondlegger, keurvorst *Ernest*, oudste zoon van Frederik den II, die met zynen broeder Albert, na dat zy twintig jaren zamen hadden geregeert, hunne landen in 't jaar 1485 te Leipzich aldus verdeelden, dat, alzo hertog Albert het beste deel gekozen hadt, aan Ernest by zyn deel van Thuringen nog 50000 goudguldens en het ambacht en de stadt Jena zouden gegeven worden. Dit Thuringsche deel nu begreep de volgende steden en ambachten, als: Arnshaug, Altenstein, Adorf, Altenburg, Besnik, Burga, Lobda, Breitenbach, Butstett, Borna, Creuxburg, Coburg, Colditz, Domitsch, Gleit te Erfurt, Grimma, Gravenhainichen, Heinek, Helburg, Helburghausen, Isenberg, Ysenach, Ilenburg, Kahla, Krainberg, Koningsberg, Krimmitschau, Leuchtenberg, Luckau, Lindau, Leisneg, Neuhaus, Neustettel, Neustadt, Neuenmark, Orlamunda, Olsnits, Plauen, Pausa, Rosla, Rinstett, Roda, Rotach, Ronneburg, Zwartswaldt, Saltza, Salveldt, Saltzungen, Zonneberg, Schmolin, Schildau, Tenneberg, Triptis, Torgau, Auma, Ummerstadt, Voigtsberg, Weimar, met Magdala, Weida, Wassenberg, Waltershausen, Werda, Ziegenruk, Zwikkau, enz. Zie zyn afzonderlyk artykel in dit Woordenboek. Zyne twee zonen, *Frederik* de III, bygenaamt de Wyze, en *Johannes*, bygenaamt de Standvastige, volgden hem op, in gemeenschap, behalven dat de oudste de keurvorstelyke waardigheit vooruit hadt. Hy was derhalven niet alleen Ryks-vikaris na de doodt van keizer Frederik den III, en die van Maximiliaan, maar wierdt ook gedurende het laatste vikarisschap, in 't jaar 1519, te Frankfort tot Roomsch keizer verkoren: doch hy weigerde uit bescheidenheit en om eenige gewigtige oorzaken deze waardigheit aan te nemen, en gaf daarentegen zyne stem aan Karel, toen koning van Spanje en aartshertog van Oostenryk. Daar na bouwde hy de vorstelyke zitplaats, of 't slot te Wittenberg van nieuw op, en bleef ongehuwt tot zyne doodt toe, die voorviel op het slot te Lochau, in het ambacht Sweinits, in 't jaar 1525. Zie 't artykel Frederik de III. Daar op wierdt zyn broeder *Johannes* keurvorst, de welke de heimelyke aanslagen van zyne vyanden gelukkig ontkwam, de Augsburgsche Belydenis in 't jaar 1530 overgaf, en tot verdediging der Protestanten het Smalkaldische verbondt oprechtte, gelyk op zynen naam breder te zien is. Aan deze twee broeders hadt keizer Maximiliaan de I in 't jaar 1705 de verwachting op Saxen-Lauenburg verleent, waar op zich de Ernestynsche linie in hare eischen betrekt. De twee zonen van Johannes, te weten *Johannes Frederik*, die keurvorst wierdt, en hertog *Ernst*, regeerden eerst te zamen, maar naardien zy in 't jaar 1542 hunne landen deelden, bekwam hertog Ernst het Frankische deel, en hieldt zyn hof te Coburg, alwaar hy in 't jaar 1547 de residentieplaats Ehrenburg herbouwde. Hy kreeg zyn deel van de tegenspoeden van den keurvorst Johan Frederik, en raakte het ambacht Konigsberg kwyd, daar markgraaf Albert van Brandenburg bezit van nam, en stierf zonder oir. Doch van het noodlot van keurvorst Johan Frederik, en hoe de keur-waardigheit van zynen tak aan de Albertynsche linie is gekomen, is in zyn artykel in 't brede verhaalt. Van zyne gemalinne Sibylla, eene geborene hertogin van Gulik, Kleef, en Bergen, kregen hunne zonen, hertog *Johan Frederik* de middelste, *Johan Willem*, en *Johan Frederik* de Jongste, eischen op die landen; maar de laatste kwam kort daar na ongetrouwt te sterven. Hertog Johan Frederik de middelste gedroeg zich in de regering vry oppermachtig, en trachtte het recht van eerstegeboorte in te voeren; maar door de bemiddeling van hunnen zwager, keurvorst Frederik van de Palts, wierdt 'er een vergelyk voor zes jaren getroffen, waar by bedongen wierdt, dat hertog Johan Frederik de eerste drie jaren het zogenaamde Weimarsche deel, en hertog Johan Willem het Coburgsche zou hebben, en dat daar na eene verwisseling van het eene en het andere zou geschieden. Doch dit vergelyk hadt naauwlyks acht of negen maanden geduurt, of de ban, welken zich hertog Johan Frederik door zyne begeerte om de keurvorstelyke waardigheit weder te erlangen, hadt op den hals gehaalt, wierdt ter uitvoeringe gebragt, en Gotha en Grimmestein wierden ingenomen. Hertog Johan Wilhelm kreeg wel van den keizer het aandeel van zynen broeder; maar hy stondt daar om verscheide oorzaken weder van af, en gaf het aan zyns broeders zone over; doch

doch hy behieldt zyne helft, en voor geledene ſchade in de aan den keizer bewezene trouwe, Weimar, met de meeſte heerlykheden in Thuringen, Meiſſen, Altenburg en Ooſterlandt, en den voorrang in de verwachting van de keur-waardigheit en de Saxiſche en Heſſiſche domeinen. De zonen van hertog Johan Frederik beſtierden eerſt hunne landen eenigen tydt in gemeenſchap, maar verdeelden de zelve in 't jaar 1695 in dier voegen, dat hertog *Johan Caſimir* de Gothaaſche en Coburgſche ſtaten, maar *Johan Ernſt* Eiſenach met eenige ambachten in Thuringen en Frankenlandt behieldt. Beide zyn zonder lyfserven geſtorven, en hebben de door Johan Frederik begonne Gothaaſche linie beſloten. Hertog Johan Wilhelm daarentegen ſtichtte de oude Weimarſche linie, en gewan by zyne gemalinne Dorothea Suſanna, dochter van keurvorſt Frederik den III van de Palts, *Frederik Willem* en *Johannes*, van welke de eerſte de Altenburgſche, nu uitgeſtorvene, en de laatſte de Weimarſche linie geſticht hebben. Hertog Frederik Wilhelm regeerde in hun beider naam, verkreeg in 't jaar 1583, met zynen broeder, het Hennebergſche, en in 't jaar 1596 van keizer Rudolph den II de verwachting op Izenburg en Budingen. Van zyne eerſte gemalinne Sophia, dochter van hertog Chriſtoffel van Wurtemberg, heeft hy gene kinderen nagelaten, maar wel van de twede, Anna Maria, dochter van den Paltsgraaf Philips Lodewyk, namentlyk *Joh. Philips*, *Frederik*, *Joh. Willem*, en *Frederik Willem.* Deze hebben in de met hun vaders broeder *Johannes* in 't jaar 1603 gedane erfdeling het Altenburgſche deel genomen, en hunnen neef het Weimarſche gelaten. Gedurende hunne minderjarigheit voerde hertog Johan Philips, met zyne broederen, in hunne linie het recht van eerſtgeboorte weder in, en regeerde alleen, doch ſtierf in 't jaar 1609, zonder mannelyke erven, gelyk zyne twee middelſte broeders, *Frederik* en *Wilhelm*, ook te voren in den kryg geſneuvelt waren. Dus bleef alleen de jongſte hertog, *Frederik Willem*, overig, en bekwam by zyne andere landen, na 't uitſterven van de oude Gothaaſche linie in 't jaar 1640, nog het Coburgſche gedeelte, en van 't Hennebergſche in 't jaar 1660 mede een goed deel. Hy liet van zyne twede gemalinne Magdalena Sibylla, dochter van Joh. Georg den I, een zoon na, mede *Frederik Wilhelm* genoemt, maar die gedurende zyne minderjarigheit den 14 April 1672 aan de kinderpokken is geſtorven, en dus de Altenburgſche linie geeindigt heeft. *Johannes*, broeder van hertog Frederik Willem, is aldus de ſtamvader van het tegenwoordige ganſche Erneſtynſche huis. Van zyne zonen was *Joh. Ernſt* ſtadhouder der balye van Thuringen, die het bewindt in beider name tot zyne doodt getrouwelyk waarnam. Hy ſtierf ongetrouwt, zynde koninklyke Deenſche generaal veldheer te S. Martin, in het opper-Hungariſche graafſchap Turotſch, aan een hoofdkwaal in 't jaar 1626. Frederik ſneuvelde ongetrouwt in den ſlag by Fleury, zynde krygsoverſte van den koning van Bohemen en keurvorſt van de Palts tegen de Spanjaarden. *Albrecht* bekleedde, volgens de opdragt van zynen broeder, tot 't jaar 1626 de regering, bekwam in 't jaar 1627 de baly van Thuringen, en in 't jaar 1640, eenige ambachten, maar verliet die door de doodt in 't jaar 1644, zonder erfgenamen na te laten. *Johan Frederik* wierdt in 't jaar 1600 geboren, en ſtierf in 't jaar 1628 ongelukkelyk. *Bernard*, bygenaamt de Grote, kweet zich als een dapper veldheer in den dertigjarigen oorlog, en ſtierf in 't jaar 1639. Maar hertog *Wilhem*, en hertog *Ernſt* plantten hunne ſtammen voort, en ſtichtten de eerſte het huis van *Weimar*, en deze dat van *Gotha*. By hunne deling zyn nog verſcheide zaken gemeen gebleven, waar over het bewindt telkens door den oudſten van de twee liniën bekleed wordt. Onder die zaken, die gemeen zyn gebleven, worden getelt: 1) de beurtelingſche leengeving van alle vorſtendommen en landen; 2) de tytel en de wapens; 3) de verwachting op Izenburg en Budingen; 4) de univerſiteit, 't hofgerecht en ſchepensbank te Jena; 5) de goud- en zilver-bergwerken, en andere dingen, boven gemeld. *Zoſimus l. III. Hiſt. c. 6. Hertius Notit. German. vet. p. 112 ſeq. Schurtzfleiſch Diſſ. de Antiq. Saxon. Dignit. Gundlings Abriſſ zu einer Teutſchen Reichs Hiſt. pag. 60. ſeq. Meibomii Introd. in Hiſt. Sax. infer. p. 36. ſeq. Bunsings Chron. Brunsvicenſe p. 157. ſeq. Ludwigs Germ. Princ. Saxon. l. III. c. 4. Staat von Chur-Sachſen. Lunig Reichs-Archiv Tom. ſpec. ſub* Sachſen *&c. Mulleri Annal. Saxon. Clauderi Stemma Saxon. Beieri Geogr. Jen. Europaiſcher Herold ſub* Sachſen. *Helmondi Delineat. Jur. publ. Sax. Struvii Syntagma Jur. publ. Diſſ. V. 17. &c. Imhof Tab. Geneal. & Hiſtor. Meliſſantis Jetzlebend Europa. Enleit. zur Hiſt. des Churfurſtent. Sachſen.*

SAXENBURG, een ſlot en ambacht aan de Unſtrut, in Thuringen, naby het klooſter Oldersleben, behorende den hertog van Saxen-Weiſſenfels, als vorſt van Querfurt, toe. *Zeilerus Reichs-Geographie.*

SAXENBURG, een ſlot en ambacht aan de Tzſchoppa, in den Meiſniſchen kreits, is een keur-Saxiſch kamergoedt.

SAXENBURG, een kleine plaats en enge pas, met drie ſloten, in opper-Karinthië, behoort den aartsbiſſchop van Saltsburg toe.

SAXENHAGEN, een kleine ſtadt, met een ſlot en ambacht, in het graafſchap Schauenburg, behorende aan den landgrave van Heſſen-Caſſel.

SAXENHAUSEN, eene ſtadt in de graafſchap Waldek, en te gelyk een gedeelte van de ſtadt Frankfort aan den Mayn, welke aan de andere zyde van de rivier legt, en door een brug met het overige deel vereenigt is. Alhier is de vermaarde St. Bartholomeus-kerk, welke van Pipin, koning van Vrankryk, onzen Heilandt toegewyd, en van zynen zone Karel den Groten met ryke inkomſten begiftigt, maar ſedert de regering van keizer Lodewyk den IV zeer vermindert is, om dat de geeſtelyken het meer met den paus dan met den keizer en het ryk hielden. *Limn. Enucl.*

SAXLINGHAM, (Adam) geboren te Norwich, in Engelandt, alwaar hy het kleedt der Karmeliten aannam, bloeide omtrent den jare 1350, en was vermaard wegens zyne welſprekendheit op den ſtoel, en zyne ſcherpzinnigheit in het zintwiſten. Hy heeft verhandelingen over deze twee onderwerpen nagelaten. *Poſſevin. in Ap. Sacro. Pitſeus. Alegre.*

SAXMUNDHAM, eene ſtadt in het Ooſterdeel van de Engelſche provincie Suffolk.

SAXO, een Deen, wegens zynen fraaien ſchryfſtyl en zonderlinge geleerdheit *Grammaticus*, dat is *de Spraakkundige*, bygenaamt, was een geſchiedſchryver in de XII eeuwe, en in Zeelandt uit een adelyk huis geboren, en prooſt van de Kathedrale kerke te Rotſchild. Abſalon, de eerſte biſſchop van Lunden, by wien hy een geruimen tydt was geweeſt, en als kapellaan hadt geſtaan, maakte, dat hy omtrent het jaar 1177 de Deenſche Hiſtorie begon op te ſtellen, het welk hy zeer wel uitvoerde. De zelve beſtaat in XVI boeken, beginnende met der Denen oorſpronk, en gaande tot op het jaar 1186. Als Saxo Grammaticus zyne voorgangers, die hem in 't ſchryven van zyne Hiſtorie voorgelicht hebben, zal opleveren, geeft hy de eerſte plaats aan de oude dichters, van welke hier na onder den naam van Scalders geſproken wordt. Ten twede heeft hy de zelve, volgens zyn eigen zeggen, ten dele getrokken uit de ſarken, ſtenen en rotſen, die in de Noordſche landen in menigte gevonden, en waar op de oude geſchiedeniſſen met Runiſche letteren afgebeeld worden. Ten derde is hy zeer geholpen geweeſt door oude boeken en geſchriften, die in grote menigte by de Yslanders gevonden wierden. Ondertuſſchen hebben de geleerden vele fabelachtige dingen, inzonderheit in het begin van zyne Geſchiedeniſſe, gevonden; en inderdaadt, als men de moeite neemt van de eerſte boeken van dezen ſchryver na te zien, het is 'er alles even poëtiſch; ſchier alle menſchen zyn 'er reuzen; alle dochters van koningen en vorſten, weinige uitgenomen, even ſchoon, ja pronkjuwelen van ſchoonheit. Geen minder gebrek is 'er aan toveraars en hexen, die daar dingen uitvoeren, daar de Duivel naauwlyks op denken zou: meeſt alle de koningen en konings zonen, ja konings dochters, en jonge maagden, hebben de vaarzen zo gereed op hare tonge leggen, als of zy den hengſtebron droog gedronken hadden. Dat een krygsheldt zes, twaalf, ja dertig, en meer klocke karels met de vuiſt, of den degen overwint, is 'er als dagelykſch werk. Naauwlyks was 'er een konings dochter ten huwelyk te krygen, al ware de vryer een konings zoon, of zelfs een koning, of hy moeſt ze met het uiterſte gevaar van zyn leven halen, dat is te zeggen, hy moeſt alvorens tegen draken, ſlangen, beeren, of leeuwen vechten: maar, dat nog het beſte was, die koningen, of konings zonen waren altydt zulke helden, of die beeſten zo laf en ſlap, dat de laatſten, namentlyk de wilde beeſten, altydt overwonnen en verſlagen wierden. Doch deze en meer diergelyke dingen zyn gene verdichtſels van Saxo, maar vertellingen van de fabelachtige oudheit, welke deze ſchryver in zyn werk heeft ingelaſcht. Zyn ſierlyke Latynſche ſchryfſtyl is iets ongemeens, naar zynen tydt gerekent, en men zegt, dat hy met allen vlyt zich den ſchryfſtyl van *Valerius Maximus* hadt aangewend. Deze Hiſtorie is eerſt te Parys in den jare 1514, maar veel beter, en met aanmerkingen vermeerdert, te Sora in den jare 1644 in folio uitgegeven. Hy ſtierf in den jare 1204. *Voſſius de Hiſt. Lat. lib. II. c. 55. Cave Hiſt. Lit. Scr. Eccl. P. I. p. 475 ſeq. Albertus Bartholinus de ſcriptis Dan. p. 131. Mollerus in Hypomnemat. ad h. l. p. 395. ſeq. item in Iſagoge ad Hiſtor. Cherſoneſ. Cimbr. P. I. c. 4. p. 31. ſeq. Stephanus Stephanius in Sax. Gram. Aantekeningen op de Beſchryving van Groningen pag. 252 enz.*

SAXO, (Jordanus) Zie Jordain, of Jordanus.

SAXONIA, (Hercules de) een vermaard geneesheer, geboren te Padua, was de zoon van Victor, en neef van Hieronymus en Franciſcus de Saxonia, welke alle voor geleerde mannen vermaard waren. Na dat hy Doctor in de geneeskunde was geworden, leeraarde hy de zelve opentlyk te Padua, en hadt een groten toeloop. Wanneer de republyk van Venetië op zekeren tydt voornemens was dertien profeſſorsplaatſen op deze akademie te vernietigen, ſpraken de Duitſchers krachtig voor hem. Hy ging evenwel heen, hebbende een jaar geleeraart, trok met zyn huisgezin naar Venetië, vermits hem de republyk derwaarts hadt beroepen, verkreeg ook aldaar veel geldt en eerampten. De doodt van Hieronymus Caſtivaccio, vermaard hoogleeraar in de geneeskunde te Padua, maakte, dat hy in zyn plaats wierdt aangeſtelt. Keizer Maximiliaan nodigde hem in Duitſchlandt te komen, wegens eene zware ziekte, door welke hy was aangetaſt. Hercules de Saxonia genas hem gelukkig, en wierdt deswegen van den keizer ridder gemaakt, en rykelyk beſchonken. Hy keerde weder naar Padua, alwaar hy in den jare 1607. oud 57 jaren, ſtierf, en verſcheide ſchriften naliet, namentlyk eene Verhandeling in het Latyn *De Phœnigmis & de uſu Theriacæ in ſebribus peſtilentibus: De peſte; De pulſibus*, en vele andere, welke *Petrus Uffenbachius*, zyn leerling, naderhandt in zyn *Pantheon* of *Templum Medicinæ practicæ* heeft ingelaſcht. *Tomaſin illuſtr. vir. Elog.*

SAYDA, een adelyk Schoonbergſch ſlot en ſteedtje, anderhalve myl boven Frauenſtein, in het Meisniſche aartsgebergte gelegen. In het jaar 1465 is deze plaats geheel afgebrand. De keizerſchen hebben het oude ſlot in den jare 1634 verwoeſt. Het zelve behoort in 't geeſtelyke onder het Freibergſche, en in 't wereldlyke onder de keurvorſtelyke Saxiſche regering, en voorts onder de Schönburgſche jurisdictie van de Porſtenſteinſche linie. *Knaut Prodr. Miſn. p. 261.*

SAYN,

SAYN, een graaffchap aan den Rhyn; waar onder voortyds de heerlykheden Valendar, Altenkirchen, Freusburg, Hachenburg, Neumagen, Rhynbruel, nevens andere fteden en ambachten, behoorden. Het zelve wordt van zommigen tot den Weftphaalfchen kreits gerekent, voerende den naam van het oude flot van Sayn, het welk aan eene kleine rivier, van den zelven naam, anderhalve myle van Coblents, gelegen was, en, volgens eenigen, door Frederik, zone van graaf Walrab, zou gebouwt zyn. Van zyne nazaten, welke zich graven van Sayn fchreven, was *Bruno* van den jare 1205 tot het jaar 1208 keurvorft van Keulen, maar Henrik befloot in den jare 1246 zyn geflacht. Zie daar van het volgende artykel. *Luca Grafenf.* *p.* 485. *Spener Infign. p.* 702. *Imhof N. P. Pars I. l.* 6. *c.* 14. *Tromsd. Geogr.*

SAYN. De eerfte graven van Sayn, welke waarfchynlyk uit het Naffaufche geflacht gefproten zyn, zyn met grave *Henrik* den II, bygenoemt *de Grote*, in het jaar 1246 uitgeftorven, wiens zufter *Adelheit* met graaf Jan van Sponheim getrouwt was, hebbende te zamen een zoon, mede *Jan* geheten, verwekt, welke erfgenaam wierdt gemaakt van gemelden Henrik, en dus Sayn en Sponheim te gelyk bezat. Doch onder zyne zonen zyn deze graaffchappen wederom van een gefcheurt; Sponheim viel *Henrik*, en Sayn GODFRIED te beurt, welke laatfte ook door zyne gemalinne Jutta de heerlykheit Homburg verkreeg, en aangaande zyne zonen JAN en *Engelbrecht* deze fchikking maakte, dat Jan, volgens de van hunnen vader vaftgeftelde wetten der eerftgeboorte, het graaffchap Sayn, met den graaflyken tytel, alleen zou behouden, maar dat de andere met zyne inkomften en den name van heer van Sayn zou te vrede zyn. Maar Engelbrecht dwong zynen broeder na hun vaders doodt, om hem de heerlykheit Valendar af te ftaan, en die van Homburg met hem te delen, onder voorwaarde, dat Engelbrecht alles als een leen zou bezitten. Beide plantten hunne linie voort. Jan liet een zoon na, mede JAN genoemt, die in den jare 1386 de heerlykheden Valendar en Freusburg aan het fticht van Trier als een leen opdroeg. De zoon van dezen laatften Jan was GEBHARD, die een gedeelte der heerlykheden Munfterberg en Falkenftein door huwelyk aan zich bragt, (zie MUNTZENBERG) en twee zonen, met name DIRK en *Gerhard*, naliet, van welke de laatfte prooft te Aken wierdt, en in den jare 1437, voor het bezit van eenige plaatfen, zyn recht op het overige erfdeel aan Dirk overliet, die het vlek Broel, tegenwoordig Rhynbruel, aan het fticht Trier als een leen opdroeg. Maar hy ftierf zonder erfgenamen, en zyn broeder GERHARD volgde hem, na dat hy den geeftelyken ftandt hadt verlaten, in de regering op. De laatfte van deze linie was HENRIK, die eerft kanunnik te Straasburg was, maar na 't affterven van zyne beide broederen de regering aanvaardde. Hy lag met zyne neven van de Engelbrechtfche linie gedurig overhoop, was ook altydt daar over uit om zyne landen nog by zyn leven aan Trier en Gulik te verkopen, of op een andere wyze zynen broederen te ontvremden. Hy gaf naderhandt zyne landen aan zyne dochter *Dorothea Catharina*, getrouwt met den grave van Sultz, *per donationem inter vivos*, maar die met haren neef WILLEM *van Sayn*, getrouwt met grave Hermans dochter, en dus recht op deze landen hebbende, een vergelyk maakte, waar by zy hem in het jaar 1603, in betaling van 23000 floreinen, en inruiming van de heerlykheit S. Jansberg, in het Luxemburgfche, al haar recht op haar vaderlyk aandeel afftondt; waar op de vader, onder voorwaarde van eene zekere jaarlykfche inkomft, dit graaffchap, by een diergelyk vergelyk, in den jare 1605 aan Willem overgaf, en in het volgende jaar ftierf. Dus viel alles wederom den nakomelingen van Engelbrecht te beurt, wiens zoon GODFRIED een zoon, SALENTIN genaamt, naliet, die getrouwt was met de eenige dochter en erfgenaam van grave Siegfried van Witgenftein, en daar door het graaffchap Witgenftein aan zich bragt, om welke reden hy in de oirkonden met den tytel van heer van Sayn en graaf van Witgenftein gevonden wordt. In zynen tydt droeg graaf Jan van Sayn aan het fticht Trier de heerlykheit Valendar als een leen op, van welk fticht hy die heerlykheit wederom als een leen moeft ontfangen. Zie VALENDAR. Zyn zoon was JAN, die een gedeelte van de heerlykheit Valendar aan Trier in pandt der minne gaf; maar het zelve is door des zelfs zone GEORG in den jare 1440 wederom ingeloft. Deze liet het na aan EBERHARD, wiens zoon WILLEM met zyne gemalinne Johannetta, geborene gravin van Izenburg, de heerlykheit Neumagen behuwelykte, en by de zelve drie zonen, namentlyk Lodewyk, *Georg* en *Willem*, verwekte. De laatfte ftierf na zyn wederkomft uit vremde landen, en de twede was onderdeken en prooft te Keulen, en ftierf in den jare 1588. LODEWYK, de oudfte, wierdt keurvorftelyke Paltzfche opperhofmeefter, en teelde by zyne gemalinne, uit den huize van Solms, een en twintig kinderen, van welke de drie zonen, *Georg*, *Willem* en *Lodewyk*, den ftam in drie hoofdliniën, als de *Berleburgfche*, *Saynfche* en *Witgenfteinfche*, voortplantten, en in het jaar 1607 een erfvergelyk onder malkander maakten.

GEORG was de ftamvader van de *Berleburgfche* linie, en liet na in den jare 1633 zes zonen, namentlyk, Lodewyk Cafimir, *Ernft*, *Georg*, *Jan Philips*, *Willem*, en *Bernard*. De oudfte, LODEWYK CASIMIR, vaardde uit hoofde van hun grootvaders Lodewyks nagelaten teftament en vaftgeftelde wetten de regering aan, maar wierdt door zyne twee broederen Ernft en Bernard bewogen aan den eerften tot zyn aandeel de heerlykheit Homburg, met alle hare gerechtigheden, en aan den laatften de heerlykheit Neumagen af te ftaan, welke laatfte, te weten Bernard, niettegenftaande hy twee gemalinnen na malkander hadt, zonder erfgenamen overleedt. Ook liet Georg, met de weduwe van zynen oudften broeder getrouwt, gene kinderen na. De twee andere, te weten Jan Philips en Willem, waren ongetrouwt. Dus ruftte de hoofdftam op Lodewyk Cafimir; die by zyne gemalinne Elizabeth Juliana, geborene gravin van Naffau-Saarbrugge, twee zonen teelde. Hy zelf is naderhandt in den jare 1643 niet verre van het fteedtie Wetter, in Heffen, door eenige ftraatfchenders gedood, en zyn jongfte zoon *Philips Lodewyk* overleedt in het jaar 1664, na dat hy uit den oorlog tegen de Turken was wedergekeert. Maar de oudfte, GEORG WILLEM, volgde hem in de regering, en hadt na malkander drie gemalinnen, als eerft Amalia Margareta, geborene gravin van Machant; naderhandt Sophia Elizabeth, geborene gravin van Wied, en ten laatfte Charlotta Amalia, geborene gravin van Izenburg, hebbende by alle drie 15 kinderen verwekt, van welke echter na zyne doodt, voorgevallen in den jare 1684, nog maar een zoon, uit het eerfte bedde, met name LODEWYK FRANCISCUS, het geflacht heeft voortgeplant. Hy kwam ter wereldt in den jare 1660, en liet na van zyne gemalinne Sophia Hedwig, dochter van grave Cafimir van der Lippe in Brakke, by zyn affterven in den jare 1694 tot erfopvolger graaf CASIMIR, die in den jare 1687 geboren was. Zyne zufteren zyn *Maria Amalia*, geboren in het jaar 1688; *Sophia Florentina*, geboren in den jare 1689, en *Charlotta Henriëtta*, ter wereldt gekomen in den jare 1691. De bovengemelde graaf Ernft van Homburg liet na van zyne gemalinnen, Elizabeth, dochter van grave Lodewyk van Witgenftein, en daar na van Chriftiana, geborene gravinne van Waldek, in het jaar 1649 vyf zonen, te weten *Georg Lodewyk*, Willem Frederik, *Philips Ernft*, Chriftiaan, en *Karel Otto*. De oudfte ftierf in het jaar 1661 jong; Philips Ernft fneuvelde in Hollandt; Karel Otto was ongetrouwt; maar WILLEM FREDERIK en CHRISTIAAN trouwden, en zyn de volgende kinderen van hen voortgekomen, als van den eerften, welke in het jaar 1698 overleedt, *Karel Frederik*, geboren in den jare 1654; *Sophia Elizabeth Wilhelmina*; *Karel Ernft*, in het jaar 1677; *Frederik* de Grote, in den jare 1679, die in het jaar 1682 ftierf. Van den tweden zyn voortgekomen *Chriftiana*; *Frederik*, geboren in het jaar 1679, en *Charlotta Louize*.

De ftamvader der Saynfche linie was graaf WILLEM, die, hebbende, als boven gemeld is, het graaffchap Sayn geërft, zyn recht op Witgenftein aan zyne broederen overliet. Hy teelde by zyne gemalinnen verfcheide kinderen, en wel by de eerfte, Anna Elizabeth, dochter van den voorgemelden grave Herman, ERNST, geboren in den jare 1600, die alleen uit kracht van het recht der eerftgeboorte 's vaders opvolger in het graaffchap Sayn is geworden. In zyn twede huwelyk met Anna Ottilia, uit den huize van Naffau, verkreeg hy drie zonen, namentlyk *Willem Philips*, die in den jare 1646 in den oorlog fneuvelde; *Lodewyk Albert*, en *Chriftiaan*. Graaf Ernft hadt by zyne gemalinne Louize Juliana, geborene gravinne van Erbach, zeven kinderen verwekt, van welke echter maar drie, namentlyk *Lodewyk*, *Erneftina*, en *Johannetta*, hunnen vader in het jaar 1632, als wanneer hy overleedt, overleefden; en toen graaf Lodewyk gedurende zyne minderjarigheit ftierf, trok het fticht Trier het grootfte gedeelte van dit graaffchap aan zich, hoewel de neven van de Berleburgfche en Homburgfche liniën nog in wezen waren, en uit hoofde van het erfgelyke de erfopvolging verkregen. Ook hadt graaf Ernft twee dochteren nagelaten, voor welke de moeder het graaffchap Sayn zocht te verkrygen; maar Trier zette haar uit het bezit, waar in zy als voogdeffe van haren overleden zone geweeft was, en fchoon zy de verwachting hadt door de Weftphaalfche vrede wederom herftelt te worden, kon zy echter niets verwerven, voor dat in den jare 1652 hare dochters *Johannetta* en *Erneftina*, van welke de eerfte met den landgrave van Heffen, en naderhandt met den hertog van Saxen-Eifenach, en de laatfte met den grave van Manderfcheidt getrouwt was, met den keurvorft van Trier een vergelyk troffen, dat de burgt Sayn, de voogdy Irrlich en Ormutz, welke laatfte plaatfen de overledene graven van het Ryk te leen hadden bezeten, en het vlek Rhynbruel aan den keurvorft van Trier zouden blyven. Voor het overige verdeelden de zufters het landt op deze wyze, dat Johannetta de ambachten en floten Altkirchen, Frauenwaldt, Freusburg, en Berndorf, en dat Erneftina van Manderfcheidt het fteedtie Hachenburg, Maxfayn en Grundburbach zou hebben, waar op Saxen-Eifenach de heerlykheit Frensburg van keur-Trier ook als een leen heeft ontfangen. Graaf Lodewyk Albert was getrouwt met Johannetta Maria, gravinne van Wied, welke hem drie kinderen baarde, namentlyk *Charlotta Eleonora*, *Albertina Elizabeth*, en KAREL LODEWYK. De zoon trouwde eerft met Concordia, weduwe van grave Lodewyk Gunther van Zwartsburg; daar na met Charlotta, dochter van grave Guftaaf van Witgenftein, en teelde in het eerfte bedde tweelingen, te weten *Frederik* den Groten en *Charlotta*, die echter beide jong ftierven, en uit het twede bedde KAREL WILLEM GUSTAAF, geboren in den jare 1691, en *Charlotta Sophia*, geboren in den jare 1692. CHRISTIAAN, de twede halve broeder van grave Ernft, liet na in den jare 1675 van twee gemalinnen, Anna Amalia van Naffau, en Philippina van Izenburg, drie dochters en twee zonen, van welke de oudfte was graaf KAREL LODEWYK, die als generaal wachtmeefter onder den hertog van Brunswyk-Luneburg in den jare 1701 is overleden. By zyne gemalinne Anna Mette van Brokdorf is graaf PHILIPS WILHELM in den jare 1688 geboren. De jonge graaf *Chriftiaan* tradt in Brunswyk-Luneburgfche krygsdienften. Zyne zufteren zyn *Anna Catharina*, die den R. Katholyken Godsdienft heeft aangenomen; *Anna Magdalena*, kanunnikeffe te Herfort, en *Philippina Elizabeth*.

De *Witgensteinsche* linie is gesticht door grave LODEWYK den Jongen, oudste zoon van grave Jan, en van Juliana, gravinne van Solms. Hy was in groot aanzien aan het keurvorstelyke Brandenburgsche hof, is stadhouder van Halberstadt en Minden geweest, en bezat de heerlykheden Lohre en Klettenberg te leen. Hy verwekte by Anna Augusta, geborene gravinne van Waldek, achttien kinderen, van welke twee zonen, namentlyk graaf GUSTAAF en graaf FREDERIK WILLEM, het geslacht hebben voortgeplant. De eerste wierdt geboren in het jaar 1633, nam zyn verblyf te Klettenberg, en teelde by zyne gemalinne Anna Helena de la Place, geborene gravinne van Machaut, verscheide kinderen, onder welke twee zonen zyn, als: HENRIK ALBERT, geboren in 't jaar 1657, en getrouwt in het jaar 1694 met Elizabeth Charlotta, dochter van grave Jodocus Hermans van der Lippe-Bisterveldt, zonder kinderen, en AUGUSTUS, geboren in 't jaar 1661, gedurende eenigen tydt des konings van Pruissen opperhofmaarschalk, ridder van den Pruissischen zwarten arendt, en getrouwt met Concordia, geborene gravinne van Witgenstein-Valendar. De dochters waren *Charlotta*, twede gemalin van grave Karel Lodewyk van Sayn; *Amalia*; *Anna Sophia*; *Henriëtta*, en *Magdalena Louize*. Graaf Frederik Willem, geboren in den jare 1647, hieldt zyn verblyf te Valendar, en stierf in den jare 1685, hebbende by zyne gemalinne Charlotta Sibylla, geborene gravinne van Leiningen, zes kinderen verwekt. De zonen waren graaf JAN FREDERIK, geboren in den jare 1676, en *Karel Henrik*, geboren in het jaar 1681. De dochters waren *Anna Augusta*, geboren in het jaar 1672; *Christina Louiza*, geboren in het jaar 1673, en gemalin van Jan Antoni van Leiningen-Westerburg; *Concordia*, gemalin van den voorgemelden neef, geboren in het jaar 1679, en *Charlotta*, geboren in het jaar 1682. Graaf *Otto*, ook een zoon van den bovengemelden grave Jan, geboren in den jare 1639, en die in den oorlog tegen de Turken sneuvelde, liet drie natuurlyke kinderen na, welke den naam van *Zwartzenstein* hebben aangenomen. *Europäischer Herold. Imhof N. Procer. Souverainen von Europa. Spen. Hist. insign. c.* 32. *Luca Gravensaal pag.* 472. *seq. Lunig Reichs-Archiv Part. spec cont.* 3. *Abth.* 5. *absatz* 27. *Gœddei Responsum wegen der Herrschaft Homburg. Winkelmans Ehren-pforte des hauses Sayn.*

SCACCHI, (FORTUNATUS) een Augustyner monnik in Italië, kapelmeester van paus Urbanus den VIII, was de zoon van Jakob Scacchi, edelman van de stadt Ancona, welken hy hadt by eene dienstmaagdt; maar hy wist de gebreken van zyne geboorte op te beuren door de goede hoedanigheden van zyn verstandt. Zyne ouders hebbende hem bestelt in een klooster van de orde van St. Augustinus binnen de stadt Fano, alwaar men hem den naam gaf van *Broeder Fortunatus*, wierdt hy gezonden naar Toledo, en van daar op de hogeschool van Alkala, alwaar hy in de wysgeerte en Godgeleerdheit studeerde. Zynde op zyne te rug komst naar Italië, leerde hy aldaar de Grieksche en Hebreeuische talen, en in het jaar 1609 deedt hy te Venetië drukken den Bybel in verscheide talen, welken hy opdroeg aan paus Paulus den V. Vader Scacchi maakte in het vervolg verscheide geleerde werken, als: over de heilige Olie, over de plegtigheden van de heiligverklaring der Heiligen, en over de Godgeleerdheit; en hy maakte zich beroemd door zyne geleerde predikatiën. Daar is byna geen aanmerkelyke plaats in Italië, daar deze geestelyke geen blyken van zyne verdiensten gegeven heeft. Want hy onderwees de Godgeleerdheit te Bologne en te Macerata, en de Hebreeusche taal te Padua, alwaar hy het bestier hadt over een collegie, zo wel als te Peruza en te Rekanati, zynde naar Rome gereist op de algemene vergadering, welke gehouden wierdt in het jaar 1618, wierdt hy van alle geleerden wel ontfangen, onder anderen van den kardinaal Cobellutio, die hem te Rome deedt blyven om 'er de H. Schrift te onderwyzen. De kardinaal Maffeus Barberini gaf hem mede tekenen van zyne achting, en zynde tot het pausschap gekomen onder den naam van Urbanus den VIII, maakte hy hem kapelmeester. Vader Fortunatus Scacchi bezat deze waardigheit vyftien jaren, zonder echter in het Vatikaan zyn verblyf te houden, ter oorzake dat de lucht strydig was tegen zyne gezondheit, het welk den paus niet behagende, ontnam hy hem deze bediening, even als of hy willens was zich daar van te ontslaan, hoewel hy daar toe gene gedachten hadt gehad. Dit verlies maakte hem zo moeielyk, dat hy, hebbende zyne boeken verkocht, welke vry talryk waren, zich begaf naar Fano, alwaar hy stierf in den ouderdom van omtrent zeventig jaren. *Jan. Nic. Erythr. Pinacoth. II.*

SCÆA, eene poort van de stadt Troje, alwaar het graf was van Laomedon, aldus genaamt, om dat het was aan de linker handt, of in 't Westen. Van deze poort wordt gewag gemaakt by Homerus *Iliad.* Σ. en Z. en by *Virgilius II. & III. Æneid. Prop. l. III. Eleg. VIII.*

SCÆVA, (MARCUS CASSIUS, of CÆSIUS) hoofdman in het leger van Julius Cesar, betoonde zyne dapperheit in verscheide gelegenheden, en onder anderen in het verdedigen van Dyrrachium, eene stadt in Macedonië, wanneer hy 237 pylen met zyn schildt afkeerde. Toen Cesar dezen schildt zag, schonk hy hem 2000 kronen, en verhief hem daarenboven van de achtste hoofdmansplaats tot de eerste. *Cæsar de bello civ. lib. III. c.* 53. *Val. Maximus lib. III. c.* 2.

SCÆVA MEMOR, een Latynsch dichter, die leefde ten tyde van Titus en Domitianus. Hy maakte Treurspelen, en een van zyne broeders, genaamt Turnus, maakte Schimpdichten. Martialis maakt van den eenen en den anderen gewag in zyn *II boek, het II. puntdicht*. Hy maakt ook melding van *Scæva minor* in het byzonder in het *X puntdicht* van het zelve Boek. Scaliger meent, dat Memor de maker is van een treurspel, getytelt: *Octavia*, het welk men Seneka toeschryft. *J. Cas. Scaliger in Poët. Lilio Giraldi Dial. de Poët.*

SCAGEN, of de HOEK VAN SCHAGEN, in 't Latyn *Scagensa promontorium*, een voorgebergte, en vlek van dien naam op het uiterste einde van Jutlandt, het welk zich ten Noord-Oosten in zee uitstrekt. Het zogenoemde *Scager-Rif* is een ondiepte, die anderhalve myl in zee strekt, en voor de schepen zeer gevaarlyk is, om dat de stroom de zelve met geweldt daar naar toe dryft.

SCALA, in 't Latyn *Scalis*, eene kleine stadt in 't Principato citra, in het koninkryk van Napels, met een bisdom, zynde met dat van Ravello vereenigt, en behorende te zamen onder den aartsbisschop van Amalfi.

SCALA MARMOREA, eene haven in Bithynië, een landschap van klein-Asië, wierdt voor dezen *Amycli*, of *Pasni* genaamt, legt in de zeeëngte van Constantinopel, ten Noorden van Chalcedonië, en wordt tegenwoordig *Lamia* genaamt.

SCALA, (DE LA) een voornaam Italiaansch geslacht, het welk de stadt Verona meer dan honderd en twintig jaren bestiert heeft. De schryvers spreken verscheidentlyk van dit geslacht, het welk zy ook op verscheide wyzen, namentlyk: *La Scala*, *Scaligeri*, *Scaldei*, en *l'Escala* noemen. Villani zegt, dat het zelve afkomt van een laddermaker, met name *Jakob Fico*. Anderen zoeken des zelfs oorsprong in Duitschlandt, en verscheiden zyn van gedachten, dat het van overlange jaren van Verona oorspronkelyk is. Het is zeker, dat BAUDEWYN DE LA SCALA aldaar om zyne geleerdheit in grote achting is geweest in den jare 1101. Zyne nazaten wierden aldaar zeer machtig. Na de doodt van den tyran Ezelin in den jare 1259 wierdt MASTIN DE LA SCALA, de eerste van dien naam, tot Podestaat van Verona verkozen, en naderhandt tot eeuwigdurend kapitein van die stadt, de welke hy met grote voorzichtigheit regeerde: doch zyn groot vermogen hem de rykste inwoonders tot vyanden hebbende gemaakt, vermoordden zy hem in den jare 1273. Hy liet na MASTIN den II en ALBERT DE LA SCALA. De laatste verdiende het zelve ampt, het welk zyn vader bekleed hadt; en dewyl hy een eerlyk, milddadig en gedienstig man was, won hy de gemoederen van die van Verona, die hem voor hunnen heere erkenden. Hy stierf in den jare 1297, nalatende BARTHOLOMEUS ALBUINUS en CAN-FRANCISCUS DE LA SCALA. Bartholomeus was zeer liefdadig, en droeg den bynaam van *Vader der armen*. Hy stierf in den jare 1300. Men zal in het vervolg spreken van Can, bygenaamt de Grote. Albuinus stierf in den jare 1310, nalatende onder andere kinderen ALBERT en MASTIN den III DE LA SCALA, die hunnen oom opvolgden. Albert was een staatsman, die achting hadt voor de vrye letteren en voor de geleerden. Een zyner bloedverwanten, met name FREDERIK DE LA SCALA, was toen ter tydt beroemd als een man, die de rechten zeer wel verstondt. Hy wierdt uit Verona gejaagt, en stierf te Trente in den jare 1349, alwaar hy nazaten naliet. Mastin de III hadt de gunst van zyn oom, Can den Groten. Hy nam eerst de stadt Brescia in, en naderhandt, de Gibellinen hem tot hunnen generaal verkozen hebbende, ontzette hy Obizzo d'Este, die binnen Ferrara belegert was, en veroverde Parma, Rheggio, Bergamo, Cremona, enz. Zyn voorspoedt en zyne overwinningen maakten de Milanezen yverzuchtig, die met een machtig leger in het veldt kwamen, en Mastin de la Scala overwonnen. In het vervolg wierdt hy generaal der krygsbenden van paus Benedictus den XII, en van Clemens den VI, en stierf in den jare 1350, nalatende onder andere kinderen CAN *den Groten*, den II van dien naam; PAULUS ALBUINUS, en CAN, gezegt *Signorio* of *Signore de la Scala*. Can de Grote hadt eene reis naar Duitschlandt gedaan, en hebbende verstaan, dat Frignano, natuurlyke zoon van Can den Groten, zyn oom, de eerste van dien naam, zich hadt meester gemaakt van Verona, keerde hy derwaarts te rug, en verdreef met den onderstandt van zyne vrienden den ongerechtigen bezitter in den jare 1354. Daar na deedt hy den Milanezen den oorlog aan, en wierdt door zynen broeder Can Signore vermoord in den jare 1359. (Anderen zeggen in den jare 1354.) Deze uittermaten staatzuchtig zynde liet insgelyks zynen anderen broeder Paulus Albuinus in hechtenis zetten, verklaarde hem schuldig aan verraadt, en liet hem om het leven brengen in den jare 1374, of 1375. Maar deze broedermoorder hadt niet lang het vermaak van alleen meester van Verona te blyven; want hy kwam den 29 October des volgenden jaars te sterven. Hy was in den jare 1363 getrouwt met Agnes van Duras, dochter van Karel, hertog van Duras, en van Maria van Sicilië. Agnes tradt naderhandt in den jare 1382 in een twede huwelyk met Jakob van Beaux, vorst van Tarente en van Achaje, die den tytel van keizer van Constantinopel en van opperheer van Romanië aannam, gelyk elders gezegt wordt. Can Signore hadt by haar gene kinderen, en liet twee natuurlyke zonen na, te weten BARTHOLOMEUS en ANTONI DE LA SCALA. De laatste liet zynen broeder vermoorden in den jare 1381, en wierdt zelf uit Verona gejaagt in den jare 1387 door Johan Galeas Visconti, hertog van Milaan. *Sansovin* zegt, dat Can de Grote een natuurlyken zoon naliet, met name *Willem*, wiens nazaatschap uitstierf in den jare 1544 in den persoon van *Jan Lodewyk*, die het leven verloor in het leger van keizer Karel den V. *Julius* en *Joseph Scaliger*, berucht door hunne geleerdheit, zeiden van een zekeren heer van Burden, die uit het geslacht van de la Scala afkomstig was, af te stammen. De abt Ughel spreekt ook van eenige bisschoppen uit het zelve huis afkom-

afkomstig. *Alexander Canobius Arb. Scalig. Sansovin Famil. illust. d'Ital. Hieronymus a Curte Hist. Veron. Petrus Crescentius Fam. illustr. Leander Alberti Descr. Ital. Onuphrius. Ant. Veron. Wolfgangus Lazius lib. X. Bernardino Corio Hist. Mediol. Ughel. Ital. Sacra. Antonio Gaza Catena Hist. Veron. Julius a Puteo Elog. Advocat. Veron. Villani in Annal. Mascardi Elog. di Capit. illustr.*

SCALA, (ALEXANDRA) dochter en vrouw van twee geleerde mannen. Zy was zelf geleerd zo wel in het Griekfch, als in het Latyn. Haar vader, van wien in het volgende artykel zal gesproken worden, was Bartholomeus Scala. Op zyn plaats is van MICHIEL MARULLUS, haren man, gesproken. Politianus leefde met haar in beter verstandt als met hem en haren vader. Hy sprak dikwils tot haren lof in 't Griekfch, en zy antwoordde hem in de zelve tale. Het was niet als dichten dat men zo wel van den eenen als van den anderen kant zag ter drukperffe brengen; maar het geen Marullus en Politianus schreven waren niet minder dan beleeftheden; het was een volkomen pennestrydt vol bitterheit en lasteringen. De reden, die Marullus hadt om met Alexandra Scala te trouwen, was, dat hy de Latynsche taal volkomentlyk wilde leren, indien men Paulus Jovius mag geloven. Varillas, naar zyne gewoonte uitbreidende het geen hy in de boeken vindt, zegt meer dan Paulus Jovius, op deze wyze: „ De genegenheit van Marullus voor de Latynsche tale deedt hem „ met de dochter van Bartholomeus Scala, die de zelve zeer wel „ verstondt, en volmaakt sprak, trouwen. Zy leerde hem de „ zelve ook zo wel, dat Laurens de Medicis hem bekwaam oor„ deelde om de zedekundige werken van Plutarchus in 't Latyn „ over te zetten". Als men haren man durft geloven, was zy zeer schoon en deugdzaam: en waarom zou men twyfelen of deze hoedanigheden en de ampten van haren vader hebben haar door Marullus doen aanzoeken? Het is stichtelyk dezen dichter tot lof van zyne vrouw te horen dichten: want men vindt 'er weinig meer van die natuur: het huwelyk beneemt gemeenlyk de lust tot dichten, daar men in weidt wanneer men voor zyne minnareffe dicht. Het blykt niet, dat hy, wanneer hy op haar dichtte, haar man was. Deze geleerde vrouw stierf in het jaar 1506. *Bayle Dict. Crit.*

SCALA, (BARTHOLOMEUS) een geleerde van de XV eeuwe, geboren te Florence in 't jaar 1424. Hy was de zoon van een molenaar (dit zegt Leander Alberti *Descript. Ital. p.* 70); maar door zyn verstandt en geleerdheit raakte hy voort. Hy was eerst een bediende van Cosmus de Medicis; vervolgens wierdt hy door de Florentynen van trap tot trap tot verscheide aanzienlyke bedieningen verhoogt; zy verhieven hem tot den adeldom, en maakten hem Raadsheer; hy wierdt ook geheimschryver van dat gemenebest. Hy schreef redelyk wel Latyn naar dien tydt, maar hy beging 'er ook wel feilen in. Politianus, een klein gedicht van Scala een weinig doorgehaalt hebbende, gaf aanleiding tot een krakeel, dat door antwoorden en wederantwoorden zeer hoog liep. Men zegt, dat Scala reets een kwaad hert droeg, om dat verscheide brieven, die hy in den naam van het gemenebest hadt geschreven, aan Laurens de Medicis niet behaagden, die andere door Politianus hadt doen opstellen. Hoe het zy, Scala werkte aan de Historie van Florence, sedert de grondlegging van de stadt, tot het jaar 1540. Zyn werk beslaat twintig boeken, waar van hy 'er alleen vyf heeft kunnen ten einde brengen, om dat de doodt hem belette de andere insgelyks te voltooien. Echter bereikte hy den ouderdom van 73 jaren, zynde niet voor het jaar 1497 overleden. Hy heeft ook geschreven het Leven van *Vitalianus Borromeus*, en eene aanspraak aan *Innocentius* den VIII, enz. Zyne dochter *Alexandra Scala* verstondt het Griekfch en het Latyn zeer wel, gelyk hier boven is verhaalt, en wierdt daar door de vrouw van een geleerden Griek. Politianus prees haar geweldig, oordelende, dat hy haar niet moest doorstryken, gelyk hy haren vader hadt gedaan. De dochter gaf van haren kant ook geen acht op dat geschil, en beantwoordde de beleeftheden van Politianus met beleeftheden. *Bayle Dict. Crit.*

Deze Bartholomeus Scala was zo vies, dat hy Hermolaus Barbarus, om dat hy het woordt *Ferruminator* eens en andermaal gebruikt hadt, den naam van *Ferruminator* gaf, ja den zelven naam toepaste aan alle zulke schryvers, die zich van eenige niet al te bekende of gebruikelyke woorden bedienden. Doch als hem zulks door den voorgemelden Angelus Politianus te gemoet wierdt gevoert, gaf hy 'er dit antwoordt op, dat hy het in den eigen zin, en als het nodig is, wel gebruikt wilde hebben, maar niet in een oneigen zin; en daar in zal hy waarschynlyk het grootste ongelyk niet krygen. Onder anderen heeft Scala het tegen de hardigheit van de letter R, de welke driemaal in het woordt *Ferruminator* voortkomt, en hy toont aan, dat de dichters, als zy van eenige harde en raauwe zake te schryven hebben, zulke woorden opzoeken, in welke de letter R meermalen gevonden wordt. Als die letter verdubbelt wordt, zegt hy, dan schynt zy veel harder te brullen, zo als blykt in *terra* en *ferra*, welker geknars zommiger ooren niet verdragen kunnen. Zie *Politiani Epist. I libri V.*

SCALA, (CAN DE I DE LA) bygenaamt *de grote heer van Verona*, was de zoon van Albert de la Scala, en de broeder van Bartholomeus en van Albuinus. Zyne genegenheit spoorde hem aan tot grote zaken, en het was ook om die reden dat hy den bynaam van *de Grote* verkreeg. Hy bemachtigde Rheggio, Parma, Feltro, Vicenza, en Belluno; overwon Franciscus, markgraaf van Est, en maakte zich ontzagchelyk door gansch Italië, alwaar hy stedehouder was van keizer Henrik den VIII. Naderhandt begaf zich Can de la Scala aan het hoofdt der Gibellinen te velde tegen die van Padua, die aangevoert wierden door den grave van Goritië; maar het krygslot was hem in dezen oorlog niet gunstig. Om zich daar over te wreken belegerde hy naderhandt de stadt Padua, en veroverde de zelve. Dit geschiedde in den jare 1325. Het jaar daar aan volgende verselde Can de la Scala keizer Lodewyk van Beyeren, die de yzere kroon, volgens de gewoonte van dien tydt, te Milaan ging opzetten. Hier na ging hy Trevigo belegeren, welke plaats zich na weinig dagen aan hem overgaf. Hy stierf in de maandt July des jaars 1329. Zyn lygchaam wierdt naar Verona gebragt, alwaar zyne neven hem opvolgden in de heerlykheit der gemelde stadt. Zie SCALIGER.

SCALDERS, SCALDRI, of SCHALDRI, wierden oudtyds aan de hoven der Noordsche koningen genaamt de zodanige, welke de heldendaden hunner heeren in liederen vervatten, de zelve by openbare byeenkomsten opzongen, en hunne gedachtenis by de nakomelingen zochten voort te planten. Uit diergelyke heldendichten heeft de Deensche historieschryver *Saxo Grammaticus* voor een groot gedeelte zyne geschiedenis opgemaakt. Hedendaags worden de beroemdste dichters in de zelve koninkryken *Scaldri* genaamt. *Stephanus in not. ad Sax. Gram. Hist. p.* 12. *seq.*

SCALEMURE, of ANEMURO, eene oude stadt in Cilicië. Zy legt tegenwoordig in Karamanië, in Natolië, op een kleinen uithoek, die haren naam draagt, omtrent twaalf mylen van Antiochetta ten Oosten. Scalemure wordt verdedigt door eene sterkte, en heeft een bisdom, onderhorig aan Seleucië. *Mary Dict.*

SCALICHIUS, (PAULUS) geheime Raadt van Albert, hertog van Pruissen, schreef zich gemeenlyk *graaf van Hun en Lycka, markgraaf van Verona, heer in Kreutsberg, in Pruissen, Doctor in de H. Godgeleerdheit, en hertoglyke Pruissische Raadsheer.* Hy gaf voor, dat hy uit den vorstelyken stam van die van *Scala* gesproten was, en uit Kroatië van wegens den Godsdienst uit zyne goederen verdreven. Maar Albert Truchses van Wetshausen trok zulks in twyfel, en wilde, dat hy een boeren zoon was; waar tegen Scalichius in den jare 1565 in een verdedigschrift zyne vorstelyke afkomst zocht te verdedigen. Ondertusschen speelde hy aan het hof allerhande parten, zette de oude wel gedient hebbende Raden af, en nam in den toenmaligen religietwist de party van den bekenden *Funcius* aan, (zie op zynen naam) ja men gaf hem de schuldt, dat hy, als de oude hertog kwam te sterven, den prins wilde overgeven, en een anderen in des zelfs plaats stellen. Als nu deswegen, op 't aanzoek der landstanden, door den koning van Polen eene grote vergadering, zo van geestelyken als wereldlyken, belegt wierdt, bragt hy by zynen meester te wege om, onder voorwendsel van een huwelyk tusschen den jongen hertog en eene princes van Vrankryk te bewerken, als afgezant naar Vrankryk te mogen gaan. In zyne afwezenheit verklaarde hem de gemelde vergadering van alle zyne ampten en goederen, waar van hy zeer veel van den hertog ontfangen hadt, vervallen te zyn. Hy kwam echter naderhandt weder in Pruissen, na dat hy den Roomschen Godsdienst hadt aangenomen, en meende door tusschenkomen van eenige koninklyke Raden zyne goederen weder te bekomen, doch kon zyn oogmerk niet bereiken, waar op hy te Dantzig in den jare 1577 is gestorven. *Hartkn. Preuss. Kron. p.* 334.

SCALIGER, of JULIUS CESAR DE LA SCALA, een vermaard oordeelkundige, dichter, geneesmeester en wysgeer, verkreeg in de XVI eeuw de achting der geleerde wereldt. Italië gaf hem zyne geboorte, Duitschlandt zyne opvoeding, en Vrankryk hadt het geluk van hem te bezitten tot aan zyne doodt. Men zegt, dat hy ter wereldt kwam in het jaar 1484 op het kasteel Ripa, in het gebiedt van Verona. Hy zeide, dat hy afstamde van de prinssen *de la Scala*, heeren van Verona, en van verscheide andere plaatsen van Italië. Velen hebben dit gelooft, en anderen hebben het voor belagchelyk gehouden. Onder deze laatste dient men niet te vergeten Hieronymus Cardanus, een geneesheer te Milaan, die de onverzoenlyke vyandt geweest is van Scaliger, de welke zyn boek van de scherpzinnigheit (*de subtilitate*) hadt aangetast. Doch de grootste vyandt van Scaliger is Casparus Scioppius geweest, tegen welken Josephus Scaliger geschreven heeft. Scaliger geeft niet alleen breed op van zynen adeldom, hy verheft ook met hoogdravende uitdrukkingen zyne oorlogsdaden, en maakt zelf zyne geleerdheit bekend. Hy was inderdaadt een geleerd man, gelyk men kan zien uit zyne schriften. Hy begaf zich naar Agen, in Guienne, oeffende daar eenen langen tydt de geneeskunde, en stierf 'er in het jaar 1558, oud zynde 75 jaren, nalatende twee zonen, *Silvius*, een geneesheer, en *Josephus Justus*. Men heeft van hem Gedichten, Brieven en Redenvoeringen; Uitleggingen over *Aristoteles* en *Theophrastus*; verscheide verhandelingen van de geneeskunde; *De causis Latinæ linguæ*; *Exercitationes adversus Cardanum*; *Comment. in Hippocratem de insomniis*; *Doctrina vera Alchimiæ & artis metallicæ*; *De sapientia & beatitudine lib. VIII*; *Orationes pro Cicerone contra Ciceronianum Erasmi*; *De numeris conicis libellus*; *Problemata Galliana*; *Bewyzen van het geslacht der Scaligers*; enz. Hy wierdt begraven in de kerk der Augustynen te Agen, alwaar dit grafschrift gezien wordt, door hem zelf gemaakt:

Extulit Italia, eduxit Germania, Juli
Ultima Scaligeri funera Gallus habet.
Hinc Phœbi dotes, hinc duri robora Martis
Reddere non potuit nobiliore loco.

Zyn zoon Josephus Justus heeft zyn leven beschreven. *Sævold Sammarth. lib. I. Elog. Possev. in App. Sacr. Spondan. A. C.* 1558.

1558. *num.* 14. *Just. Lips. in Epist. &c. Quensted de Patr. Doct.* enz.

SCALIGER, (JOSEPHUS JUSTUS) zoon van Julius Cesar Scaliger, wierdt geboren te Agen in het jaar 1540. Zyne werken doen zien, dat hy waardiglyk beantwoordde het gene de achting van zynen vader van hem vorderde, welken hy in geleerdheit overtrof, schoon hy misschien zo veel oordeel niet hadt. Hy hadt te Bourdeaux gestudeert, en daar na nam de vader zelf de zorg op zich om zynen geest te schikken, welken hy tot de wetenschappen zeer bekwaam vondt. Eenigen tydt daar na deedt hy eene reize naar Parys, en vervolgde zyne studiën op de hogeschole van die stadt. Hy leerde de Griekſche taal onder Adrianus Turnebus, en in het vervolg leide hy zich op de Hebreeusche, welke hy ook machtig wierdt. Hy muntte insgelyks uit in de oordeelkunde over de schryvers, en vele nieuwe ontdekkingen in de Tydrekenkunde. Het goed gevoelen, 't welk hy van zyne verdiensten hadt, doedt genoegzaam zien, dat hy de inbeelding van zich zelve geërft hadt van zynen vader. Men kan zelfs daar by voegen, dat hy hem daar in overtrof, zich verbeeldende, dat in de kennisse der talen en oordeelkunde de grootste geesten beneden hem waren. Hy hieldt mede staande, dat hy afstamde van de prinssen *de la Scala* te Verona, en eenigen waren daar omtrent toegevende genoeg om hem niet tegen te spreken; maar anderen lachten daar om. De bezorgers van de hogeschole te Leiden beriepen hem tot professor honorarius, alwaar hy 16 jaren leefde, en stierf den 21 January des jaars 1609. Gassendus verhaalt in het leven van den Heere *Peirescius* eene aanmerkelyke geschiedenis van hem. Deze geleerde man hadt in het jaar 1606 eene reize gedaan naar Engelandt om de geleerden te zien; hy trok om de zelve reden naar Hollandt, en was te Leiden om Scaliger, die zyn vriendt was, te bezoeken. In het onderling gesprek zeide Scaliger tegen Peirescius, dat hy wenschte in Vrankryk te komen sterven, om begraven te worden in het graf van zynen vader; en gelyk de vertrouwendheit aan Peirescius gelegenheit gaf hem te vragen, of hy ook het voornemen niet hadt om zyn leven in den zelven Godsdienst als hy te besluiten, antwoordde hy daar op niet dan met tranen, de welke genoegzaam de gevoelens van zyn hert te kennen gaven. Wy hebben van hem aantekeningen over de Treurspelen van *Seneca*, over *Varro*, over *Ausonius*, over *Pompejus Festus*, over *Virgilius*, enz. Rymwerken; *Castigationes & Notæ in Eusebii Chronica*; *De emendatione temporum*; *Thesaurus temporum*; *De Arte Critica Diatribe*; *Canones Isagogici*, en verscheide andere werken. *Du Puy in Elog. adv. Veron. Alexander Cannobius Arbor Scalig. Cæsar Borsetti de Magnif. Ver. Hieronym. à Curte Hist. Veron. Onuphrius Antiq. Veron.* enz.

SCALIGER. (PAULUS) Zie SCALICHIUS.

SCALIGER, (SCIPIO) welken men noemde *den ridder de la Scala*, gaf voor afkomstig te zyn van de prinssen van Verona, en dat Julius Cesar Scaliger daar van niet was gesproten: hy loochende zelfs sterk en styf, dat hy hun nabestaande was, en hadt eene geslachtlyst opgemaakt om deze afkomst te verdedigen, gelyk Michiël de Marolles zegt in zyne gedenkschriften. Deze ridder de la Scala heeft eenige staatkundige redenvoeringen in het licht gegeven. Josephus Scaliger zegt, dat hy de zoon was van Anthoni Scaglia, een verlopen monnik van Bar-le-Duc, die zich naar Basel hebbende begeven, daar leefde van zyn handwerk van passement- of koordewerken: maar zich hebbende willen bemoeien met te onderwyzen, joeg de regering hem weg, zo dat, na dat hy lang omgezworven hadt, hy de wyk nam in een vlek onder het bisdom van Basel. Zyn zoon *Nicolaas*, zynde in dienst van den kardinaal Giori, bezorgde voor zynen broeder Adam, door de voorspraak van dezen kardinaal, het middel om te komen in de ridderorde van Malta. Deze is de ridder Scipio de la Scala, van welken hier gesproken wordt, en die een boezemvriendt was van Scioppius.

SCALINE, een eilandt behorende tot het graafschap Pembrook, in het prinsdom van Walles, in Engelandt.

SCAMACHIE was eertyds eene grote en volkryke stadt. Zy legt in het landschap Scirwan, in Persië, omtrent vyftien mylen van de Persiaansche zee naar het Westen. Ze is de hoofdstadt van Medië, en is in een dal gelegen. Zy kan niet eerder gezien worden dan wanneer men maar een kanonschoot daar van af is. Zy was te voren eene sterke plaats, doch wierdt door de Persianen geheel van hare vestingwerken ontbloot, op dat de Turken de zelve niet onvoorziens innemen, en tot hun voordeel gebruiken zouden. De straten zyn 'er naauw, en de huizen zeer laag en slecht. Maar daar is een grote markt, alwaar men allerhande zyde waren, boomwolle, reukwerken, tapitseryen, als ook goudt en zilver in staven verkoopt. De burgers dryven koophandel met de Muskoviters tegen tin, blik, koper en wierook. In het jaar 1578 wierdt deze stadt door den Turkschen keizer Amurath den III ingenomen. In het zelve jaar veroverden de Persianen de zelve wederom, na dat zy de Turken in een veldslag overwonnen hadden, en leiden de zelve daar op in de assche. Na dat zy van nieuw weder opgebouwt was, wierdt zy in het jaar 1667 door eene aardbeving, welke drie maanden duurde, verwoest; doch weder opgebouwt in het jaar 1670. *Haknet. Duket. Olear. Pers. Reizeb.*

SCAMANDER, eene rivier in Phrygië, naby Troje. Zy wordt ook *Xanthus* genaamt: doch daar is groot onderscheidt tusschen deze twee namen: *Scamander* zeide men in ondicht, en *Xanthus* in dicht, dat de taal der goden is. Dit is het gevoelen van Homerus. Eenige schryvers beweren, dat deze dichter heeft willen zeggen, dat Xanthus de oude naam van deze rivier, en dat die van Scamander haar nieuwe naam is. Anderen zeggen, dat deze rivier Scamander heette voor datze Xanthus genaamt wierdt. Men haalt verscheide oorspronkelykheden van deze twee namen aan. Men wil, dat het water van deze rivier de kracht hadt om het haair der vrouwen, die zich daar in baadden, blond te maken, en dat de Trojaansche vrouwspersonen zich daar van bedienden. Men zegt ook, dat de dochters van dat landt, zo haast als zy verlooft waren, haar maagdom aan Scamander gingen opofferen, dat aan een jongen Atheniënzer gelegenheit gaf om Callirhoës maagdom te plukken. Men zal dit geval hier verhalen zo als Vigenere het zelve aantekent in zyn boek *sur la Scamandre de Philostrate, Tom. I, pag.* 8. „ In deze rivier (gelyk „ *Æschines* verhaalt) baden zich de jonge dochters wanneer zy „ verlooft zyn, haar aanroepende met deze woorden: *Ontfang*, „ *Scamander, myn maagdom!* waar van zich Simon van Athe- „ ne, zeer verlieft op Callirhoë, die reets aan een ander ver- „ looft was, bediende. Namentlyk, hy verschuilde zich achter „ de struiken in de gemelde rivier, en maakte een hoedt van „ biezen en riet. Callirhoë op de plaats komende, daar men „ zich baadde, sprak de boven verhaalde woorden al zingende „ uit, waar op Simon uit zyn schuilplaats voor den dag kwam, „ zeggende tegen haar: *Ik zal de zelve met blydschap ontfangen.* „ Hy geleidde haar daar op naar den oever, en plukte daar ha- „ ren maagdom " Het is zeker, dat men dit in een der brieven van *Æschines* vindt, zo dat het verhaal die de waarheit is. Maar men heeft alles aan den Lezer niet bekend gemaakt, waarom men hier eenige omstandigheden, die verzwegen zyn, zal verhalen, en daar vervolgens eenige leerzame aanmerkingen uit trekken. Men moet dan voor eerst weten, dat Æschines van dit geval niet spreekt als van eene historie, die hy by overlevering heeft ontfangen, of in eenige oude boeken gelezen: indien hy op die wyze daar van hadt gesproken, zou men zyn verhaal onder de verdichtselen van Bocatius mogen stellen. Hy spreekt dan byna daar van als van eene zaak, waar van hy ooggetuige is geweest. Hy hadt tot medegesel op die reize den gene, die deze schanddaadt verrechtte, hy berispte hem, en hy vondt hem onverzettelyk, en kreeg tot antwoordt, dat vele andere voor hem het zelve gedaan hadden. Het is ook nodig iets te zeggen van de onnoselheit van deze jonge dochter, die misbruikt wierdt: zy ging ter goeder trouwe te werk; zy was overtuigt, dat de godt Scamander haar maagdom hadt genomen; want vier dagen daar na Cimon onder het volk van een ommegang gewaar wordende, groette zy hem met veel eerbiedt, en zeide tegen hare voedster: *Zie daar Scamander, aan wien ik myn maagdom heb opgeoffert*; waar op de voedster een groot geschreeuw maakte. Als men overdenkt, dat het verstandt en de wetenschappen nooit meer gebloeit hebben dan in de eeuwe, waar in Æschines leefde, begrypt men nog beter de macht der duisterheit van een valschen Godsdienst: de zelve bederft het goed begrip, verdooft het natuurlyk licht, en brengt den mensch op zekere wyze over tot een wild en woest leven. Zie daar Callirhoë: zy was van een zeer doorluchtig geslacht; buiten twyffel heeft zy eene goede opvoeding gehad; echter hadt de onbeschaamdheit der dichters, gekanonizeert door de Heidensche priesters, haren geest zodanig bedorven, dat zy zuiver geloofde dat de rivieren godheden waren, die zich met wier bedekten, en in staat waren om de vrouwen te genieten. Men vondt onder de regering van Tiberius eene doorluchtige vrouw, die mede zo onnosel was van te geloven, dat zy by Anubis geslapen hadt; want zy roemde daar op als op eene byzondere gunst. De Roomsche monniken, die zo veel kwade parten hebben gespeelt, voornamentlyk om de vrouwen te misleiden, hebben nooit, zo veel men weet, durven zeggen, dat deze of gene heilige by haar wilde slapen; maar men behoeft niet te twyffelen, dat, indien zy ondernamen de devote vrouwspersonen van hunne gemeenschap daar van te overreden, zy zich zo wel als de bovengemelde Romeinsche vrouw zouden laten gezeggen.

Het is voorts niet waarschynlyk, dat de rivier Scamander de kracht hadt, welke de dichters haar toeschryven; maar zy is ondertusschen aanmerkelyker dan eenigen zich wel inbeelden. Julia, dochter van Augustus, was daar haast in verdronken. Agrippa, haar gemaal, scheen daar zeer gevoelig over, en betuigde zyn misnoegen tegen die van Troje, slaande hen in eene zeer grote boete, hoewel zy daar geen schuldt aan hadden. Strabo berispt Homerus wegens zyn zeggen van den oorsprong van den Scamander. Daar waren nog eenige andere rivieren van dien naam, als eene in Sicilië, by Egesta, en eene in Beotië. *Bayle Dict. Crit.*

SCANDARON, een oud vervallen kasteel, vier of vyf mylen van Tyrus, op den zelven oever, naar het Zuiden gelegen. Men noemde het eertyds *Scandalion*, en het *Leeuwenveldt*. Het is aldus genaamt naar des zelfs opbouwer Alexander den Groten, die het zelve deedt bouwen, om hem tot verblyfplaats te dienen gedurende dat hy Tyrus belegerde, en deedt het noemen *Alexandrion*, waar van men by verbastering in vervolg van tydt gemaakt heeft *Scandalion* en *Scandaron*. Pompejus deedt het kasteel afbreken, wanneer hy zich meester maakte van Phenicië, en in het jaar 1116 liet Boudewyn, de I van dien naam, koning van Jeruzalem, het weder opbouwen, terwyl hy de zelve stadt Tyrus belegert hieldt. Zy is naderhandt eene sterke plaats geweest, en eene veilige schuilplaats voor de Christenen, zo lang als zy het H. Landt inhadden. De bestiering daar over wierdt gegeven aan een jong heer, genaamt *Guy*, van de dapperste des legers, de welke daar van den toenaam van *Scanderone* aannam, welke langen tydt in zyn geslacht gebleven is. Deze sterkte is zo naby de zee, dat de zelve daar binnen vloeit als zy hoog is. *Doubdan Reize naar 't H. Landt.*

SCANDER, een burgt, met eene ſterkte, gelegen in het koninkryk van Imirette, in Georgië, aan de Kur, omtrent veertig mylen boven de Teflis. Eenigen nemen het voor het oude *Xaliſca*, eene ſtadt van Iberie. *Baudrand.*

SCANDERBEG is de bynaam (de welke wil zeggen *Heer Alexander*) by welken *George Caſtriot*, koning van Albanië, bekend is. Hy was de zoon van Johannes, die tot het uiterſte gebragt zynde door Amurath den II, Turkſch keizer, verplicht was hem vyf zonen in handen te leveren. Deze, van welken wy ſpreken, was de jongſte, en hadt het geluk van den dwingelandt te behagen, die aan zyne broeders door een langzaam vergift het leven benomen hebbende, het zelve hem bewaarde, ingenomen zynde met zyne goede gedaante. Ziende in dezen jongen prins verwonderlyke hoedanigheden, deedt hy hem door geweldt beſnyden, voedde hem met zorg op, en onderwees hem in al het geen een oorlogsman kon maken. Deze zorgen ſlaagden beter dan hy wenſchte. Scanderbeg, die proeven van zyne dapperheit gegeven hadt ten voordeele van Amurath, die hem zyne ſtaten onrechtvaardig ontweldigt hadt, nam voor zich daar in te herſtellen. Hy bedroog zo gelukkig den ſtadvoogdt van Croje, de hoofdſtadt van Albanië, dat hy zich meeſter van die plaats maakte, en van verſcheide andere; en in het jaar 1343 nam hy bezit van zyn erfgoedt met de alleruiterſte blydſchap van zyn volk. Hy nam het Chriſten geloof weder aan met den ſcepter, en dit geluk wierdt van verſcheide voordeelen gevolgt: want hy dwong den Turkſchen vorſt het beleg van voor Croje op te breken, en verſloeg de legers, welke men tegen hem gezonden hadt. Amurath ſtierf voor de muren van Croje in het jaar 1450, zonder de plaats te hebben kunnen dwingen, hoewel hy zulks met de uiterſte drift wenſchte, om zich aan Scanderbeg te wreken. Deze moeſt het geweldt van zeven of acht legers onder de regering van Mahometh den II tegenſtaan, doch altydt bleef de overwinning aan zyne zyde. Men zegt, dat, niettegenſtaande hy met zyne handt meer dan twee duizend Turken gedood hadt, hy nochtans nooit eenige kwetſuur heeft ontfangen. Mahometh zag zich gedwongen vrede met hem te maken. Maar terwyl hy naar het koninkryk van Napels, op 't verzoek van paus Paulus den II, en Ferdinand van Arragon, gereiſt was, maakte de Turk, ziende het beſtandt geëindigt, een overleg het beleg voor Croje te hervatten. Het was de Chriſten Alexander, die zyne overwinningen wel zo ver niet uitbreidde als de Alexander van Macedonië, maar die geen minder eer hadt, indien men wel aanmerkt de waarde van zyne daden. Hy ſtierf te Liſſa den 27 January des jaars 1467, oud 63 jaren. *Marin Barlet. Hiſt. Scand. Paulus Jovius in Elog. Spondanus. Bzovius & Rainaldi. Paulus Jovius* heeft het leven van Scanderbeg in het byzonder in het Italiaanſch beſchreven.

SCANDERBORG, of SCHANDERBORG, een koninklyk Deenſch ſlot, het welk op het halfeilandt Jutlandt, tuſſchen Aarhuus en Horſeus, midden in een klein meir gelegen is.

SCANDINAVIE, of SCANDIE, begreep voor dezen verſcheide Noordſche landſchappen: want, zo als eenigen willen, behoorden daar toe het hedendaagſche Groenlandt, Yslandt, de Orkadiſche eilanden, Laplandt, Noorwegen, Zweden, Bothnië, Goth- en Finlandt. Anderen willen het echter zo verre niet uitſtrekken, maar verſtaan daar door tegenwoordig Biarnië, Laplandt, Finmark, Bothnië, Zweden en Noorwegen; ja eenigen willen de grenzen nog naauwer te zamen trekken, doordien zy menen, dat het oude Scandinavië in zich begrepen heeft Zweden, Schonen en Noorwegen. Deze landſchappen waren voormaals zo volkryk, dat zy hunne inwoners niet alle konden huisveſten; waarom zy met grote hopen daar uit trokken, en andere landen bezetten, welker oude inwoners zy weder verdreven, of ten minſte onder hun juk bragten; waarom men toenmaals Schonen *de Schede der volkeren* noemde. Maar alzo de veelwyvery door de invoering van den Chriſtelyken Godsdienſt heeft opgehouden, is die grote menigte van inwoneren allengskens merkelyk vermindert. In de achtſte en de volgende eeuwen begonnen de inwoners van deze landen onder den naam van Normannen bekend te worden, en overſtroomden door hunne menigte vele landen. Zy hielden ſterke vloten in zee, waar mede zy andere landen grote ſchade toebragten; veroverden Ierlandt en Sicilië; maakten zich ook vaſt in Engelandt, en daar was geen landt in Europa, dat hunne macht niet moeſt vrezen. Maar doordien Regnerus Lochbrok, die deze landen te zamen bezeten hadt, de zelve onder zyne negen zonen uitdeelde, welke naderhandt tegen malkander oorloogden, wierdt hunne macht daar door geweldig geſnuikt. *Ericus Hiſt. Dan. Hornii Arca Noa. Becman. Hiſt. Orb. terrar. Meſſeni Chronol. Scand.*

SCANDRONA, eene ſtadt van Syrië, anders ALEXANDRETTE genoemt. Zie op dien naam. De Turken geven haar den naam van Scandrona, onder welken men de volgende beſchryving van deze plaats in de *Reizen* van *Kornelis de Bruin* vindt. Zy is, zegt deze ſchryver, de haven van Aleppo, doch anders van zeer weinig belang, beſtaande ſlechts in een ry huizen aan den oever van de zee, onder aan het gebergte, gelyk zy door hem in een printverbeelding vertoont wordt. De lucht, niet verre van daar zo goed, is hier zo ongezond, dat niet alleen de vremdelingen, maar zelf vele der ingezetenen by wylen door eene zekere landziekte komen te ſterven. Deze kwaal wordt *Safran Baſſia* genaamt, en is een ſoort van gele zucht. Men vindt 'er onder de faktoors der Europeërs, die zodanig geſtelt zyn als of zy een lamheit door de leden hadden, zynde voorts geel en lelyk van koleur, en den meeſten tydt gekwelt met de koorts. De ſterfte heerſcht 'er zomtyds zo ſterk, dat 'er naauwlyks arbeiders op de ſchepen te krygen zyn, en van het zeevolk, het welk 'er met de zelve aankomt, ſneuvelen 'er by dusdanige gelegenheden ook niet weinige, het welk de reden is, waarom de genen, die hier aankomen, nooit aan landt zullen ſlapen, maar zich des avonds altydt weder aan boordt begeven. De reden van deze ongezondheit der lucht wordt geoordeelt daar van daan te komen, dat 'er de grondt rondom heen geheel moeraſſig is, waar van de dampen, door de zon opgetrokken, zulk eene kwaadaardige geſteltheit aan de omzwevende wolken mededelen. Zie *Corn. de Bruyns Reizen door klein-Aſië, enz. pag.* 364.

SCARA, eene kleine ſtadt in Weſt-Gothlandt, zynde eertyds de reſidentieplaats der koningen van dat ryk geweeſt. Zy heeft tegenwoordig een biſſchop. *Topograph. Suec.*

SCARBOROUGH, eene kleine ſtadt, met eene goede haven, in 't Noorder deel van de Engelſche provincie Jorkshire, is van natuur zo ſterk, dat men de zelve voor onverwinnelyk zou houden. Zy legt op een hoge en ongenaakbare rots, omringt van vele kleiner rotſen, als mede van de zee, behalven alleen in 't Weſten, aan welken kant niet dan een naauwe weg is, zynde door een ſterken muur afgeſloten. Boven op de rots is een ſtuk lands, omtrent zestig morgen groot, nevens een uit de rots voortkomende bronader. Tegenwoordig is deze plaats met een kaſteel verſterkt, en heeft een goede bezetting. Zy is niet groot, maar wel gebouwt en bewoont, en dryft ook een goeden koophandel. Zy houdt vele haringbuizen; want de haringen zyn op deze kuſt zeer menigvuldig. *Richard Lumley* wierdt door koning Willem den III graaf van Scarborough gemaakt. Tuſſchen de kuſten van Scarborough en Whitby, Noordwaarts, legt de baai van den vermaarden zeerover Robin Hood, de welke onder de regering van koning Richard den I leefde. Scarborough zendt twee gedeputeerden in het Lagerhuis. Het ſlot van Scarborough is door William le Gros, grave van Albemarle en Holdernes, gebouwt, de welke in die geweſten als koning regeerde, tot dat hy door koning Henrik den II onder het juk wierdt gebragt. In den jare 1557 nam Thomas Stafford, een Engelſchman, nevens eenige anderen, welke onder de regering van de koninginne Maria naar Vrankryk waren gevlucht, zynde door die kroon met ſchepen en volk voorzien, dit ſlot onverwacht in. Stafford gaf daar op een manifeſt tegen de gemelde koninginne uit, waar in hy aantoonde, dat zy, om dat zy de Spanjaarden in het ryk hadt gebragt, van haar recht tot de krone vervallen was, noemende zich zelf beſchermer van het koninkryk. Maar de graaf van Weſtmorlandt veroverde het ſlot weder binnen twee dagen, waar op Stafford, nevens Shernesſe, een Franſch edelman, in het zelve jaar onthoofd wierden. *Cambden Britann. De Larrey Geſchiedenis van Engelandt II Deel.*

SCARDEONI, een Bernardyner kanunnik, geboren te Padua in het jaar 1478, was 34 jaren lang biechtvader van de nonnen in het klooſter van St Stephanus van Padua. Men gaf hem in het vervolg een kanunnikplaats in de hoofdkerk, en hy voltooide de Geſchiedenis van Padua, welke hy ſedert langen tydt begonnen hadt. Dit werk heeft voor tytel: *Van de oudheden der ſtadt Padua, en der zelver doorluchtige burgers.* Scardeoni ſtierf den 19 May van het jaar 1574, in den ouderdom van 96 jaren. *Jacob. Philipp. Thomaſini in Elog. illuſtr. viror. Voſſius. Sandellius.*

SCARDONA, eene ſtadt in Dalmatië, met den tytel van een bisdom, onderhorig aan het aartsbisdom van Spalatro. Het was in het jaar 1120 dat men den biſſchoplyken ſtoel derwaarts overbragt, de welke te voren te Zara-Vecchia was. Zy wordt door de Slavoniërs *Skardin* genoemt. Hare gelegenheit maakt een ſoort van een halfeilandt aan de Ketka, zeven mylen van de zee. Scardona was eertyds eene beroemde ſtadt, en is nog tegenwoordig aanmerkelyk. De weduwe van den grave Mladin ſtelde Scardona weder in handen van de republyk van Venetië in het jaar 1352. De Turken, naderhandt deze plaats ingenomen hebbende, bewaarden de zelve met veel zorge, als eene ſterke plaats, de welke hen nodig was tot de verovering van Sebenico. Zy hadt toen twee ſterktens, de welke den toegang daar van beſchermden van de zyde van de rivier. In het jaar 1537 ontnam de generaal Peſaro de zelve den Turken, en hy oordeelde het geraden de veſtingwerken van de ſtadt te verderven, en de voornaamſte gebouwen omver te werpen, om dat de bewaring van deze plaats al te koſtelyk was. De Turken kwamen zich daar nederzetten, en wierden van daar verdreven in het jaar 1647 door den generaal Foſcolo, die zeven ſtukken kanon van daar wegvoerde. In het jaar 1683 verdreven de Croatiſche Morlakken nogmaals de ongelovigen daar van daan, en de generaal Valier deedt eene bezetting daar in trekken, na dat hy deze plaats in ſtaat geſtelt hadt om te dienen voor een bolwerk tegen de ſtroperyen der Turken. *P. Coronelli Beſchryving van Morea.*

SCARGA (PETRUS) was geboren te Grodziek, uit het adelyke geſlacht van Paveski, in het jaar 1536, en bekleedde eerſt de rectorsplaats te Rohaczou, als ook eene kanunnikdy te Lemberg. Hy leide zo wel het rectorſchap als het kanunnikſchap neder, en begaf zich in het jaar 1568 te Rome in de orde der Jeſuiten, van waar hy in het jaar 1571 in zyn vaderlandt te rug keerde, en te Pultowa en Jaroslow ging prediken. Naderhandt was hy ſchoolvoogdt in de kweekſcholen te Wilna, Dorpt, Riga en Poloks, en hadt de eer, dat hem tot tweemalen toe het ampt van overſte over de kloosters in Litthauwen, en in den jare 1588 het ampt van hofprediker by den koning Sigiſmundus toevertrouwt wierdt. Hy ſtierf in het jaar 1612 te Crakau, en liet na: *Selecta ſanct. vitæ; Compend. Annal. Baronii; Conciones de ſanctis*; enz. welke alle te zamen in vier ſtukken na zyne doodt by malkander gedrukt zyn. *Sotwell Bibl. S. J. Witte Diar. Biogr.*

SCARLENSIS, (Ocko) of *van Scharl*, een dorp in Vrieslandt, in het kwartier Weltergoo, daar hy geboren was, een bekend oud Vriesch schryver, leefde omtrent den jare 970. Hy wordt door Suffridus Petri, *de Script. Frif. Decad. VII*, §. 4, daar men breder bescheidt van hem vindt, hoog verheven, maar door *Ubbo Emmius* en anderen met recht onder de fabelachtige schryvers gerekent.

SCARLINO, oudtyds *Scaris*, en *Scabris*, een oude burgt van Toskanen. Hy legt in het prinsdom van Piombino, op een zeer vruchtbaren heuvel naby de golf van Piombino, naar de zyde van het Westen. *Baudrand.*

SCARPANTO, een eilandt van den Archipel, naar den kant van Asië, nevens eene stadt van den zelven naam. Hare gelegenheit heeft haar altydt aanmerkelyk gemaakt in Egypten en in Syrië, zynde tusschen de eilanden van Kandië en van Rhodus gelegen. Ook hadden de ridders van Rhodus, tegenwoordig van Malta, het zelve wel versterkt, en trokken daar groot voordeel van, zo wel tegen de Sultans van Egypten, als tegen de Turken. In plaats van vier aanmerkelyke steden, welke het oudtyds hadt, heeft het nu niet meer dan eene, de welke halt verwoest is. Ondertusschen is haar grondt vruchtbaar in aardvruchten en in wynen. De patryzen zyn daar gemeen en zeer smakelyk, en men gelooft, dat 'er in het gebergte goud- en zilvermynen zyn. De inwoonders verzekeren zulks; doch men heeft tot nog toe niet ondernomen daar aan te werken. Daar zyn gene Turken, en byna al de inwoonders volgen de Grieksche kerkgewoonten. *Boschini Archipelago.*

SCARPE, eene rivier in de Nederlanden, die haren oorsprong in Artois heeft. Zy loopt door Atrecht en Douay: en naderhandt Vlaanderen van Henegouwen afgescheiden hebbende, en groter geworden door de wateren van verscheide andere rivieren, vereenigt zy zich met de Schelde naby Mortagne, twee mylen van Doornik.

SCARPERIA, eene kleine stadt in Italië, tusschen Florence en Fiorenzuola gelegen, de welke in den jare 1313 door de Florentynen van de puinhopen van de stadt en vesting Actia herbouwt wierdt. De messen en scharen, welke hier gemaakt worden, zyn in byzondere achting.

SCARREN, in het Latyn *Scarra*, eene Zweedsche stadt in West-Gothlandt. Zy heeft een bisschoppelyken setel, onder het aartsbisdom van Upzal behorende, en was eertyds de zitplaats der Gotthische koningen. Ze is echter sedert zeer afgenomen, leggende 10 mylen Zuidwaarts van het Vener meir, en 20 Noordwaarts van Falkop.

SCARRON, (Paulus) van het oude geslacht der *Scarrons*, was de zoon van een Parlementsheer van den zelven naam te Parys. Gevallen zynde in een soort van beroerdheit bleef hy gedurende eenige jaren lam aan zyne leden. Om deze kwaal te verzachten, en zynen geest, welke van natuur zeer aardig was, ruimte te geven, gaf hy zich over aan een soort van schryven, 't welk wy boertig noemen, waar in hy uitstak, zo wel in rym als onrym. Men kan het merkteken van zynen aardt, en met eenen de gesteldheit van zyn ligchaam niet beter verbeelden dan door dit vaars, het welk hy zelf gemaakt heeft, en dat men aan het hoofdt zyner werken vindt:

> *Ille ego sum vates rabido data præda dolori,*
> *Qui supero sanos lusibus atque jocis;*

Waarom Balzak in een gedicht, op hem gemaakt, zegt, dat hy het verder gebragt hadt dan de Stoïschen, doordien hy in zyne smerten zich niet onverduldig, maar in 't tegendeel vrolyk gedroeg. Deze schryver stierf in het jaar 1660, op den 14 October. Op het einde van zyn leven was hy getrouwt met Françoize d'Aubigny, naderhandt zeer bekend onder den name van mevrouw of madame van Maintenon. Hy heeft de *Æneis* van Virgilius in boertige vaarzen overgezet. Zyne andere werken zyn: *Le Roman Comique; Les Nouvelles Espagnols*, beide in ondicht. Zyne boertige gedichten en blyspelen zyn by malkander gedrukt. *Tom. V du Recueil de plus bell. pieces de Poëtes. François, avec l'Hist. de leur vie pag.* 64 *&c. Menagio Lezzione sopra Sonett. VII di Petrarca. Richelet Notes sur les Lettres de meilleurs Aut. Franç. Tom. I. pag.* 40 *&c. Baillet Jug. de Sçav. des Poëtes.*

SCARSDALE, een gedeelte van de Engelsche provincie Derbyshire, aldus genaamt van het oude Saxische woordt *Scarrs*, een ruig veldt, of een dal. Scarsdale is maar een dal tusschen velden, doch voert den tytel van een graafschap, welke waardigheit *François Leak*, Lord Deyncourt van Sutton, van koning Karel den I in het jaar 1645 verkregen heeft. De voornaamste plaats in Scarsdale is Chesterfield, waar van op zyn plaats.

SCATONO, eene kleine stadt in Toskanen, beroemd ter oorzaak van zekere stenen, welke men daar omtrent vindt, die het vuur kunnen doorstaan, en die men niet tot kalk branden kan. Zy legt naby een meir, waar in een dryvend eilandt is, het welk eertyds beroemd geweest is wegens zyne goede wynen. *Plinius II en XXXVI Boek.*

SCAURUS, (Aurelius) burgermeester van Rome, wierdt door den Raadt afgezonden tegen de Cimbren na de nederlaag van Silanus in het jaar 646. Vellejus Paterculus noemt hem burgermeester, en Titus Livius stedehouder van de burgermeesters. Hy was nog ongelukkiger in zyne aanvallen dan Silanus: want hy wierdt gedood door de Cimbren, en Titus Livius, reden gevende van de oorzake van deze doodt, zegt, dat, na dat hy gevangen genomen was, hy geroepen wierdt in den Raadt der Cimbren, en dat hy hen van voornemen ziende om in Italië te trekken, hy hen trachtte deze reize af te raden, onder het gevoelen, dat hy hen gaf, dat de Romeinen niet konden overwonnen worden, het welk Bojorix, den jongen koning der Cimbren, zodanig vergramde, dat hy hem op staande voet het leven deedt verliezen. *Bouche Chron. de Provence l. XI. sect. I. p.* 417. *Paterc. l. II. Tit. Liv. l. LXVII. Epit.*

SCAURUS (Mamercus) was uit het vermaarde geslacht der Scauren, het welk met hem uitstierf, gesproten. Hy was een groot redenaar, maar voerde voor het overige een zeer ongeregeld leven. Hy wierdt onder de regering van Tiberius over gekwetste hoogheit aangeklaagt, welke men hem nagaf in het opstellen van zekere vaarzen, in een treurspel ingelascht, begaan te hebben, wordende daar benevens beschuldigt met Livia overspel bedreven en andere toverkunsten gepleegt te hebben. Om de daar op staande straffe te ontwyken bragt hy zich zelf nevens zyne gemalin Sexintia om het leven. *Tacitus Annal. VI*, 29. *Seneca de Benef. IV. c.* 31.

SCAURUS, (M. Æmilius) Roomsch burgermeester. Hy was uit een doorluchtig geslacht gesproten, doch zo arm, dat hy genoodzaakt was houtskolen te verkopen, om uit dezen koophandel, schoon weinig aanzienlyk, te vinden waar van hy bestaan kon. Hy vertrooste zich over zyn kwaad geluk met zyne boeken, en kwam het zelve te boven. Hy begon met zich te doen kennen in de pleitzaal, en zynde vervolgens vertrokken naar den oorlog in Spanje, kwam hy aldaar in achting, en men gaf hem eene bediening. Men beschuldigde hem, dat hy zich door geldt van Jugurtha hadt laten omkopen. Doch dit belette niet, dat hy niet tot de eerste ampten van het gemenebest, en het burgermeesterschap geraakte, welk laatste hy meer dan eens bekleed heeft. Hy betoomde de Liguriërs, en zynde tuchtmeester, liet hy de Milviaansche brug bouwen, en dien weg bestraten, de welke naar zynen naam de *Emiliaansche* weg genaamt wierdt. Hy beschreef ook de Geschiedenis van zyn leven, welke hy opdroeg aan L. Fusidius, en bragt nog eenige andere stukken in het licht, waar van de ouden met achting gesproken hebben. Het geslacht der *Scauri* was zeer doorluchtig te Rome, en het zelve leverde aan het gemenebest verscheide magistraat-personen en dappere mannen, van welke de oude schryvers dikwils gewag maken. *Cicero in Brut. Valerius Maximus lib. IV. c.* 4. *Sallustius de bello Jugurth. Aurelius Victor de vir. ill. c.* 72. *Plinius l. XXXIV. Cassiodorus Fast. Consul. & Ursin. de famil. Rom.*

SCAURUS, (M. Æmilius) een zoon van den voorgaanden. Bouwmeester zynde deedt hy een schouwburg maken, het prachtigste, het welk 'er ooit gezien is, bekwaam om tachtig duizend menschen te bevatten. Daar waren 360 marmere pylaren: de eerste verdieping was geheel van marmer gemaakt: die van het midden was van glas, en de hoogste was niet dan van pilaren, welke ondersteunden eene planke soldering en schotwerk geheel verguld. De pilaren omlaag waren alle acht en dertig voeten hoog, en in de tusschenruimtens hadt men 3000 metale beelden: al de toerusting van dit schouwburg, en al dat geen, het welk diende voor de speelders, was van goud laken, met vele ryke schilderyen of schermen versiert. *Plinius lib. XXXVI, cap.* 15.

SCEAFULL, een berg op het eilandt Man, de welke een van de schoonste gezichten ter wereldt geeft: want wanneer het helder weder is, kan men op den zelven drie koninkryken zien, namentlyk Engelandt, Ierlandt en Schotlandt; en indien Man nog een koninkryk was, zou men op die wyze vier koninkryken te gelyk kunnen zien.

SCEDASUS, een zeer ryk Beotier, zynde te weten gekomen, dat zyne twee dochters, *Hippone* en *Miletia*, door twee Lacedemoniërs geschonden, gedood, en in een put geworpen waren, klaagde hy daar over aan de rechters van Sparta, de welke geen acht op hem slaande, om hem recht te doen hebben, zich zelf op het graf zyner dochters doodde, na de Lacedemoniërs met de afgryslelykste vervloekingen, welke hy zich kon te binnen brengen, vervloekt te hebben. Zyne verwenschingen waren niet zonder uitwerking; want zyne twee dochters voor Pelopidas verschenen zynde, baden hem om bystandt, tot wrake over hare doodt; en deze dappere kapitein, den Lacedemoniërs slag gelevert hebbende, hieuw hen in stukken naby de plaats genaamt Leuctra, alwaar zy waren begraven geweest. *Plutarchus.*

SCENITEN, oude volkeren van Arabië, dus genaamt van hunne tenten, met geitevellen bedekt, in welke zy woonden, door de Grieken genaamt *Scenai*. Hun landt is zo besmettelyk voor de varkens, dat zy zo ras sterven, als zy daar heen gedreven worden. *Solinus.* Zy woonden digt by den Euphraat en Mesopotamië, tusschen het steenachtige, het woeste, en het gelukkige Arabië. Zie *Salmasius in Solinum cap.* 33.

SCEPEAUX VAN VIELLEVILLE, (François) graaf van Duretal, ridder van de orde des konings, maarschalk van Vrankryk, heeft uitgemunt onder de grote mannen van zyne eeuwe. Hy wierdt opgevoed als een kindt van staat door Louïze van Savoje, hertoginne van Angoulême, moeder van François den I, wier dienst hy verliet, om dat hy een harer hofmeesters een steek met den degen gegeven hadt, die hem weigerde voldoening te geven over een kinnebakslag, welken hy gekregen hadt. Hy vertrok naar Italië onder den vicomte van Lautrek, en vondt zich by de inneming en plundering van Pavië. Het zelve jaar zich begeven hebbende op de schepen der Venetianen, die de Fransche zyde hielden, wierdt hy gevangen genomen met den heer Cornillon, zynen medebroeder in den oorlog, door den prins van Monaca, met welken Lautrek hebbende over zyn losgeldt doen handelen, ter oorzake van de ach-

tìng,

ting, welke hy voor hem hadt, weigerde hy vry uit te gaan zonder zynen medemakker, en door deze edelmoedigheit wekte hy die van den prins zodanig op, dat hy hem zyne vryheit gaf. Van daar voegde hy zich by het leger in het koninkryk van Napels, en hadt zo veel geluk by de verovering van Melphi, dat de prins Johannes Caracciol, die het zelve verdedigde, zich als zynen gevangen overgegeven hebbende, hy hem overhaalde tot de zyde des konings, die hem naderhandt maarschalk van Vrankryk maakte. Hy muntte uit in een zeeslag, gehouden naby Napels, waar in hy drie galeien op de vyanden veroverde, en zich meester maakte van de stadt Avignon, daar hy niet meer dan twaalf man verloor. Vervolgens wierdt hy gemaakt luitenant van de bende geharnaschte ruiters van Johannes van Laval, heer van Chateaubriand. Hy diende in de belegering van Perpignan, alwaar hy ridder gemaakt wierdt in het jaar 1541, en in die van Landreci, van St. Dizier, van Hesdin, en van Terouane. Hy stondt den grave van Anguien by, om het beleg van Nice te doen opbreken in het jaar 1542, en vier jaren daar na vocht hy onder den zelven prins in den veldslag van Cerizole in den jare 1546. Henrik de II, by zyne komst tot de kroon, behoudende voor hem de zelve achting van den koning, zynen vader, zondt hem in het jaar 1547 om de vrede te bevestigen met Eduard, koning van Engelandt; en deze vrede naderhandt gebroken zynde, diende hy hem tegen de Engelschen, en vondt zich in de belegering van Bologne, waar in hy verloste den hertog van Aumale, ter neder geslagen door een speer in het voorhoofdt, en hem weder op zyn paardt hielp. De maarschalk van St. André, des konings gunsteling, die aan zich zocht te verbinden alle brave lieden, die hy kon, boodt hem zyne compagnie gewapende ruiters aan, de welke hy aannam, en op de wederkomst van den tocht van Guiënne, in welken hy den konnestabel vergeselschapte, hadt hy het bevel daar over in het jaar 1549 in de belegering van Bologne. Twee jaren daar na deedt hy eene reize naar Duitschlandt, en diende in de verovering van Luxenburg, alwaar hy het ampt van veldmaarschalk bekleedde. De koning tot hulp van de belegering van Mets verzocht zynde, maakte de maarschalk van St. André hem algemeen luitenant van zyn leger, en hoewel hy niet sterk genoeg was om belegeringen te ondernemen, toonde hy door het innemen van Pont-a-Mousson hoe veel 'er gelegen is aan den persoon van een opperhoofdt, die zich in de voorvallen weet te behelpen van openbaar geweldt en van behendigheit. In het jaar 1553 gaf de koning hem de bestiering over de bisdommen van Mets, Thoul, en Verdun. Hy hieuw in stukken 1500 man van de bezetting van Didenhoven, en ontdekte drie maanden daar na eene onderneming, welke de stadvoogdt van die plaats ontworpen hadt op de stadt Mets; en zynde te weten gekomen door den gardiaan van de Kordeliers van deze stadt, die door de vyanden ingenomeen was, dat hy zes uuren van de plaats was met een getal van 4000 man, om des avonds ten 9 uuren eene der poorten te beklimmen, leide hy twaalf honderd mannen in verscheide hinderlagen, bedroog de vyanden door twee vuren, welke hy in de stadt deedt aansteken, waar op zy zonder order aantrokken, en met zo veel dapperheit beschoten wierden, dat zy elf honderd en vyftig man op de plaats lieten, en 450 gevangen wierden. Vervolgens gaf hem de koning het halssieraadt van zyne ridderorde; en het was door zynen raadt dat hy het kasteel van Mets bouwen liet. Hy was het, die de belegering van Didenhoven ontwierp, en aan wien men de verovering daar van in het jaar 1558 verschuldigt is. Na de vrede van Chateau in Cambresis, de koning deel van deze onderhandeling hebbende willen geven aan den Here van Vieilleville, die hem te Villers-Cotterets was komen begroeten, deedt hem de eer aan om voor hem te doen opmaken een brief van verzekering van het eerste openstaande ampt van maarschalk van Vrankryk, met deze uitgedrukte toezegging, dat byaldien 'er binnen het jaar geen kwam open te vallen, hy 'er een ter zyner gunste maken zou, of dat hy genieten zou alle de waardigheden en voordeelen van dezen eerstaat. Na des konings doodt hieldt de koningin Catharina van Medicis, regentinne geworden, hem by zich, in hoedanigheit van ridder van eer, en bediende zich van hem om de zamenzwering van Amboïze te doen verdwynen. Zy zondt hem naar Rouaan, om de wanorders over de verschillen in den Godsdienst weg te nemen. Hy herstelde aldaar de vrede, en te Dieppe stelde hy mede goede order, kwam te rug aan het hof te Orleans, alwaar men hem verlof gaf om weder naar zyne landvoogdy te rug te keren. Hy kreeg daar de tyding van de doodt van François den II, de welke nieuwe veranderingen maakte, en die de voornaamste oorzaak was van een buitengewoon gezantschap aan den keizer, waar toe hy nevens den bisschop van Rennes verkoren wierdt, waar in hy zich met zo veel voorzichtigheit kweet, dat hy het huwelyk des konings met Elizabeth, kleindochter van dezen monarch, bezorgde. Hy hadt den zelven uitslag in een ander gezantschap, het welk hy op zyne te rug komst bekleedde by de koninginne van Engelandt, welke hy belette de Hugenoten te hulp te komen. Na zo vele diensten gaf hem de koning den maarschalksstaf van Vrankryk in het jaar 1562, gedurende de beroerten der Hugenoten. Hy diende in de belegering van Havre de Grace, en in die van St. Jean d'Angeli, en na de doodt van den vicomte of burggrave van Martigues, die daar gedood wierdt, gaf de koning des zelfs landvoogdy van Bretagne aan den maarschalk. Vervolgens maakte men de vrede van Angiers in het jaar 1570, tot uitvoering van de welke de vier maarschalken van Vrankryk bevel ontfangen hebbende om hunne lands bezichtigingen te doen, kreeg hy voor zyn aandeel Burgundië, het Bourbonnois, Berri, Auvergne, het Lionnois, het Vivarees, het Dauphiné, en Provence; en in alle deze landschappen, maar byzonderlyk binnen Lions, het welk hy weder onder des konings gehoorzaamheit bragt, herstelde hy den Roomsch Katholyken Godsdienst, zette de kanunniken weder in hunne kerken, en dankte de benden der Hugenoten af. Eindelyk kweet hy zich van dezen last zo wel, dat de paus, daar van kennis gekregen hebbende, hem badt hem den zelven dienst te willen doen in het graafschap van Avignon, alwaar hy de stadt Cisteron, zynde de wapenplaats der Hugenoten, veroverde. Hy stierf van vergift op zyn kasteel van Duretal, in Anjou, den 30 November des jaars 1571, hebbende veel roem verkregen in de vyf gezantschappen, welke hy bekleedde, zo in Duitschlandt, als in Engelandt, en in Zwitserlandt. *Mezeray Hist. de France. Het leven van dezen maarschalk in 't Fransch beschreven door zynen geheimschryver.*

SCEPTER, een koninklyk sieraadt. Men gaf oudtyds dezen naam aan een hellebaardt, welken de koningen droegen. Naderhandt was de scepter der koningen een stok, versiert met koper, yvoor, zilver, of goudt. Tarquinius zwaaide den zelven het eerst te Rome, en de andere koningen, en zelfs de burgermeesters na hem. De keizers en koningen dragen den zelven nog tegenwoordig in zekere plegtigheden. *Homer. Iliad. A. Virgil. Aeneid. l. XII. Justin. l. XLIII. c. 3. l. XXIII. c. 24. Florus Hist. Rom. l. I. c. 3. Tit. Liv. Decad. III. l. X. Dionys. Halicarn. l. III & V.*

SCEPTIQUEN, *Sceptici*, zekere wysgeren, leerlingen van Pyrrho, aldus genaamt, om dat hunne gehele wysbegeerte nergens in bestondt dan om de zaken aan te merken, zonder iets aangaande der zelver waarheit, of valschheit te bepalen, om dat zy niet geloofden, dat men de zelve kan ontdekken. Dus twyfelden zy aan alles, en dorsten zelfs niet verzekeren, dat 'er iets zekers was, waar in zy verschilden van de nieuwe Akademisten, de welke ten minste verzekerden, dat 'er niets zekers was. Pyrrhon, stichter van deze gezindheit, leefde ten tyde van Epicurus en van Theophrastus. *Vossius de Philos. sectis.*

SCEVA, een Joodsch overpriester, wiens zeven zonen, zynde Duivelbezweerders, zich bemoeiden om den bozen geest in den naam van Jesus, welken de Apostel Paulus predikte, te verdryven; maar de boze geest gaf hen tot antwoordt, dat hy Jesus kende en Paulus, en wat hen aanging, dat hy niet wist wie zy waren. Vervolgens gebruikte deze door den bozen geest bezeten mensch zulk een geweldt tegen hen, dat zy genoodzaakt waren geheel naakt en zeer gewond te vluchten. *Handel. XIX*, 13-16.

SCEVA, een dapper Romeinsch hoofdman. Zie SCÆVA.

SCHAARDAM. Zie SCHERDAM.

SCHAEP, (Diderik) een Rechtsgeleerde, wierdt te Amsterdam geboren in 't jaar 1627. Van vaders en moeders zyde was hy van een voornaam oud Hollandsch geslacht, het welk in de Nederlandsche republyk, en voornamentlyk in de provincie van Hollandt, aanzienlyke eerampten heeft bedient, en nog bedient. Hy was kanunnik van de hoofdkerke te Utrecht, en geheimschryver van den Raadt binnen de stadt Amsterdam, in welke bediening hy ten tyde van den onrechtvaardigen Franschen oorlog in den jare 1672 zich alom zo naarstig en getrouwelyk gekweten en gedragen heeft, dat daar door de Heeren Staten Generaal by hunne deliberatie en resolutie van den 19 October des jaars 1673 bewogen zyn om hem, na dat hy alvorens in de gemelde vergadering als een medelidt was gecommitteert, uit het midden van hen met den tytel en 't karakter van buitengewoon afgezant (extraordinaris envojé) aan den koning van Zweden te zenden, ten einde het goed verstandt en de oude vriendschap tusschen wederzyds staten mogten blyven bewaart en versterkt, en dat Hunne Hoog-Mogende wierden gerust gestelt voor zyn Majesteits onpartydigheit in de bemiddeling voor 't toekomende, en een assecuratie van dat zyne Majesteit gedurende den oorlog den koning van Vrankryk tegen Hunne Hoog-Mogende, of der zelver hoge bondgenoten, met de wapenen niet zou byspringen; twee zaken, die het Vereenigde Nederlandt met ernst ter herte nam, en waar in de gezant zich met zo veel omzichtigheit en voorzichtigheit heeft gedragen, dat op zyne te huis komst van het hof van Zweden, en gedaan raport van zyne verrechtingen, hy niet alleen by twee verscheide resolutiën van Hun Ed. Hoog-Mog. van den 18 February des jaars 1675, en van Hun Ed. Groot-Mog. van den 27 Maart des jaars 1675, over en ter zake van de genomene moeite, goede conduite, yver en vigilantie, tot het bereiken van het oogmerk van dezen Staat aangewend en gedaan, is bedankt; maar dat zelfs de koning van Zweden hem, om zyne getrouwe en voortreffelyke diensten, eene byzondere verheerlyking en ornament waardig geoordeelt heeft, en dien volgens (als wanneer hy gezant door zynen gedanen eedt het aangeboden geschenk op zyn vertrek weigerde aan te nemen) vrywillig en uit eige beweginge hem en zyne wettige nakomelingen, zo mannen als vrouwen, eeuwiglyk met den tytel en de waardigheit van den oprechten adel en edeldom heeft vereert, en zyn wapen verbetert, vermeerdert en verheerlykt, in voegen dat het wapen en schildt, van te voren verdeelt geweest zynde in twee velden, waar van het bovenste op een blaauwen grondt beheist een schaap, van zilvere koleur, het andere onderste rood van grondt met een zilvere balk (daar op een kiwit staat) midden doorsneden wordt, als nu maakt de helft en het linker gedeelte van 't verdubbelde en verbeterde schildt, of wapen; en in het regter gedeelte, in twee velden verdeelt, wordt in 't bovenste veldt op een roden grondt gezien een goude kroon, en in 't onderste op een blaauwen grondt

een olyftak, dragende vier olyven, te weten aan de linker zyde een, en aan de regter zyde drie, als zamengebonden, welke olyftak een leeuwenpoot van gele koleur omgrepen hebbende ophoudt: op het schildt staat een open helm, en boven op den top van den helm staat een goude kroon, en uit de kroon ryst voort met de borst en voorste poten een leeuw, geel van koleur, dragende op zyn kop een goude kroon, en zyn hals naar de linker zyde gewend hebbende aanschouwt het zwaardt, dat hy met de linker poot vasthoudt, met de andere en regter poot toereikende en aanbiedende een olyftak met zeven olyven (zinryke verbeeldingen, op die tyden passende). Eenige schilden, zwierende een weinig van den helmtop, en platen met rode en blaauwe koleuren, onderscheidentlyk geschokkeert, omringen en versieren beide de zyden van den helm, zo als de figuur, in den openbrief, in de Fransche en Latynsche talen geschreven, ingevoegt, en met zyn koleuren afgeschildert, het zelve naar 't leven vertoont. Gemelde Diderik Schaep heeft het sekretarisschap van de stadt Amsterdam twee en veertig jaren bedient, wanneer hy uit eenig opgevat misnoegen in den jare 1697 het zelve vrywillig afgestaan heeft. Hy heeft bereikt den ouderdom van 75 jaren, en is te Amsterdam overleden in den jare 1702. Hy was getrouwt met Philippina van der Geer, gesproten uit den adelyken huize van Swieten, en heeft by de zelve zestien kinderen verwekt, waar van eenige zonen en dochteren in het leven zyn.

SCHABOUR-BEN-SAHEL is de naam van een uitmuntend Arabisch geneesheer, die een Christen stierf in het 250 jaar van de Hegyre. Hy is de maker van een boek, genaamt: *Acrabadin*, dat is te zeggen: *Geneesmiddelen uit verscheide uitgelezene geneesmiddelen toebereid*, het welk aangenomen, en tot een gemeen gebruik in de winkels zeer geacht is. *Herbelot Bibl. Orient.*

SCHACA, eene godin der Babyloniërs, zynde de zelve, die *Ops* genaamt wierdt door de Romeinen, dat is te zeggen de Aarde. Het feest van deze valsche godheit wierdt geviert vyf dagen lang, gedurende de welke de knechts het gebiedt in het huis hadden, en de meesters hen gehoorzaamden. De alleraanzienlykste onder de knechten hadt de zorg over het huisgezin, en was gekleed met een rok, gelykende naar dien van een koning. *Ctesias lib. II. Perf. Jo. Selden. de Diis Syris Synt. II. cap.* 13.

SCHACH, of SCHAH, betekent in de Persiaansche tale een koning, of heer. *Padschach* betekent de zelve zaak. Schach wordt gestelt voor den eigen naam als *Schach-Abas*, en *Padschah* daar achter, gelyk *Hassan Padschah*, enz. Schich Eider, of Aidar, prins van Ardebil, schoonzoon en opvolger van Usum-Kassan, veranderde den naam van Schich, de welke propheet betekent, in dien naam van Schach, of koning. Zyn zoon Ismaël, die begon te regeren omtrent het jaar 1500, voegde daar den tytel van *Sophi* by, en noemde zich *Schach Ismaël Sophi. Olearius Perf. Reize.*

SCHACH-ABAS, koning van Persië. Zie ABAS.

SCHACH-SEFI, koning van Persië, volgde zynen grootvader Schach-Abas op in het jaar 1629. Men zegt, dat wanneer hy ter wereldt kwam, hy de twee handen vol bloedt hadt, en dat dit een voorteken van zyne wreedheit was. Zo haast als hy op den troon geklommen was, deedt hy zynen eenigsten broeder de oogen uitsteken, en deedt zyne oomen, en hunne kinderen, zynen eersten staatsdienaar, zynen kancelier, den grootmeester van zyn huis, en zyne moeder ombrengen. Hy behaalde vele overwinningen op zyne vyanden: doch de eer van deze gelukkige gevolgen was hy verschuldigt aan de dapperheit en aan het beleidt zyner legerhoofden, en aan het geluk veel eer dan aan zyne voorzichtigheit en aan zyne dapperheit. Hy stierf in het jaar 1642, na eene regering van twaalf jaren, of veel eer zyne dwingelandy. Zyn zoon *Schach-Abas* volgde hem op in den ouderdom van dertien jaren. *Olearius Perf. Reize.*

SCHAFEI, een beroemd Imam, of Mahomethaansch leeraar, wierdt geboren te Gaza, eene stadt in Palestina, in het 150 jaar van de Hegyre, kwam te Bagdad in het jaar 195, en deedt een bedevaart naar Mekka, van waar wedergekomen zynde in het jaar 198 vertrok hy van daar om naar Egypten over te gaan, alwaar hy den beroemden Iman Malek-Ben-Ans hoorde, en in het zelve landt stierf in het jaar 204, oud zynde vier en vyftig jaren. Schafei was de eerste, die onder de Mahomethanen over de rechtsgeleerdheit heeft geschreven, en die een boek maakte over de *Osoul*, of de gronden van het Musulmanschap, in het welke al het recht der Mahomethanen, zo wereldlyk als geestelyk, begrepen is. Men heeft van hem nog twee andere boeken, welke over de zelve stoffe handelen, en zyne leer is onder de Musulmannen zodanig geacht, dat Saladin een kweekschool stichtte te Caïro, in het welke het verboden was eene andere te belyden, of te onderwyzen. Nochtans heeft hy eenige van zyne benyders gehad, die den leeraar Abou-Hamed Ahmet boven hem stelden. De voortreffelyke mosquee, benevens een kweekschool, gebouwt binnen de stadt Herat, in Khorasan, door Gaïat-Heddin, Sultan der Gauriden, wierdt geschikt voor de leeraars van de gezindheit van Schafei, en alle de leeraars van de stadt Farab in Transoxane, waren Schafeïers van gezinte. Men heeft eene geschiedenis van deze twee leeraars, aanhangers van Schafei, onder den tytel van *Thabacat Al Schafeïat*. Belangende de overleveringen der Musulmannen zegt men, dat Schafei de zelve verkreeg van Malek-Ben-Ans, en dat hy de zelve overlangde aan Zohari; want het is onder de Mahomethanen van belang om te weten door welke huize de overleveringen, die haren oorspronk van hunnen propheet trekken, tot ons gekomen zyn. *Herbelot Bibl. Orient.*

SCHAFHAUSEN, het twaalfde Canton van het Zwitsersche Eedgenootschap, grenst ten Oosten en Noorden aan het landschap Nellenburg, ten Zuiden aan het Canton Zurich en 't Thurgou, en ten Westen aan het landgraafschap Stulingen en het graafschap Sultz. Het heeft heerlyk korenlandt en wynbergen, en begrypt, behalven de hoofdstadt, van den zelven name, het stedeke Neunkilch, de oppervoogdyschappen Neuenhausen, Rudlingen, Beringen en Löningen, in Kleggou; voorts Schleitheim, Merishausen, Herblingen, Thayingen, en Buch in Hegou, en is van den Hervormden Godsdienst.

SCHAFHAUSEN, in het Latyn *Scaphusia*, *Probatopolis*, eene grote en schone stadt aan den Rhyn, aan de zyde van het Ryk gelegen, doch door eene grote stene brug met het Eedgenootschap vereenigt. Zy heeft verscheide aanmerkelyke en bezienswaardige gebouwen, waar onder den voorrang hebben de parochiekerk van St. Jan, de Munt, het Raad- en Tuighuis, de burgt Unnoth, beter Munnoth, mogelyk van *munire*, versterken, aldus genaamt, enz. Het is waarschynlyk, dat zy dezen naam heeft bekomen van de huizen der schippers, daar gewoont hebbende, en zou aldus eerder *Schiphuizen* (*Schifhausen*) heten, welke naam echter naderhandt, na de uitvinding van het stads wapen, het welk eene schaapskooi gelykt, verandert is. Deze stadt heeft, behalven den groten zout- en andere tollen, het voordeel, dat wegens den groten waterval in den Rhyn, een half uur daar van af gelegen, alle schepen aldaar ontladen, en de lading tot beneden den gemelden waterval met wagens moeten afgevoert worden, waar van de burgers een merkelyk voordeel trekken. Deze stadt is niet zeer oud, en heeft haren oorspronk van het daar by gebouwde Benediktyner klooster, door den grave van Nellenburg gesticht in het jaar 1052, en Allerheiligen genaamt. In den jare 1330 wierdt deze stadt door keizer Lodewyk den IV aan den hertog van Oostenryk verpand, onder welken zy ook tot het jaar 1514 gebleven is, wordende benevens andere landen hertog Frederik, die paus Johannes den XII van het concilie van Constants hadt weggevoert, ontnomen, en weder aan het Ryk gehecht. Keizer Frederik de III wilde ze daar van weder afrukken, en ze op nieuw aan het huis van Oostenryk geven, maar de burgers kantten zich daar tegen aan, en maakten een verbondt met de zamenverbondene Eedgenootschappen, de Cantons Zurich, Bern, Lucern, Zweits, Zuch, en Glarus, die malkander naderhandt wederzyds getrouwelyk bygestaan hebben, wordende Schafhausen in het jaar 1501 in het eeuwige Eedgenootsche verbondt en tot des zelfs twaalfde Canton aangenomen. Deze stadt heeft in het vervolg ook den Hervormden Godsdienst aangenomen. De regering bestaat in twaalf collegiën, waar van de edellieden een hebben, waar uit de kleine en grote Raadt gemaakt wordt, in welker eersten zich 24 personen, maar in den laatsten zich over de 84 personen bevinden. De hoofden der stadt zyn de twee burgermeesters, die om het jaar regeren. Dit Canton heeft, behalven de bovengemelde voogdyschappen, met andere Cantons deel aan de vier Italiaansche voogdyschappen Lugano, Locarno, Meerdrys en Meinthal. *Stumpf. Simler. Wagner.*

SCHAFSTADT, eene kleine stadt in het sticht van Merseburg, op de Thuringsche en Maagdenburgsche grenzen, 2 mylen van Hall gelegen. Het behoort aan den hertog van Saxen-Merseburg.

SCHAGEN, voor dezen een stadt, maar nu een groot en welbewoond dorp, of open vlek, in 't Noorderdeel van Hollandt, omtrent drie uuren van Alkmaar, en niet verre van de Zuiderzee gelegen. Het is eene vrye heerlykheit, en de heer van Schagen heeft hoog, laag, en middelbaar rechtsgebiedt. Het verdeelt zich aan de markt in vier buurten, en is aldus als in vier straten gekloost. Het baljuwschap van Schagen begrypt, behalven het vlek *Schagen*, de dorpen *Haringhuizen*, *Barringhorn*, *Burghorn*, en *Kolhorn*. De oude heeren van Schagen hebben hunnen oorspronk van *Willem*, bastaard-zoon van Albert van Beyeren, graaf van Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, enz. de welke door den paus wierdt gewettigt. Zie zyne geslachtlyst, of die der heeren van Schagen by *S. van Leeuwen Batavia illustr. fol.* 1077 *enz.* Schagen, heeft een fraaie kerk, en een tamelyk goed stadhuis, en de markt is zeer ruim. Zie *van Leeuwen* in het voorgemelde werk *fol.* 202. *Guicciardin Beschryv. der Nederl. fol.* 235. *Boxhorn Toneel van Holl. pag.* 353. *Oudheden en Gestichten van Noord-Holl. pag.* 432. enz.

SCHAGEN, (GILLIS) een braaf kunstschilder, was de zoon van Pieter Schagen, in zyn leven Raadt en naderhandt schout van Alkmaar, rekenmeester in de Generaliteits rekenkamer, Raadt van State en van de Staten Generaal, enz. die uit zich zelf zonder ander onderwyzer, als zyne kunstdrift, zeer verre in de schilderkunst gevordert was. De jonge Schagen was geboren te Alkmaar den 24 Juny des jaars 1616, en kreeg eerst tot onderwyzer Salomon van Ravestein, naderhandt den paardeschilder Pieter Verbeek. Aangespoort door reislust scheepte hy in het jaar 1637 te water naar Dantzig. Kort daar na naar Elbingen vertrokken, en door Strobel, toen schilder van den keizer, naderhandt van Stanislaus, koning van Polen, wel ontfangen zynde, schilderde hy daar tot een proef van zyne kunst de beeldtenis des konings van Polen. Weder naar Dantzig gekeert overviel hem eene ziekte, daar hy van genezen zynde, eenigen tydt het penceel oeffende, en toen naar zyn vaderlandt vertrok, daar hy niet lang verblyf nam; want hy voer met een oorlogschip naar Dieppe, voorts naar Parys, en na een kort verblyf aldaar naar Orleans. Daar maakte hy gedurende den tydt van een jaar verscheide portretten van de aanzienlykste lieden, tot dat hy ontboden zynde door den heere Bally, heere te Yvry, Raadt des konings van Vrankryk, van Orleans naar Parys vertrok. Daar

gekomen

gekomen schilderde hy de beeldtenissen der kinderen van den heere van Yvry, en hieldt voort kennis met de plaatsnyders van Lochum, Lynhoven van Haarlem, enz. ook schilderde hy een stuk van Michiël Angelo na, verbeeldende een St. Jan, komende by Christus, voor meergemelden heere van Yvry, en een ander voor eene la Toysiere, verbeeldende een doden Christus op den schoot van Maria, door P. Rubbens geschildert, waar door hy veel roem behaalde. In het zelve jaar, in November, scheepte hy naar de Engelsche kust, juist op dien tydt toen de zeeheldt Tromp gereed lag om tegen Antonio de Oquendo te slaan. Hy, den admiraal in Duins bezoekende, wierdt wel onthaalt, en een zeejagt aangeboden, indien hy lust hadt de vloot uit te tekenen. Hy zag het zeegevecht aan, en stevende na den slag in de Maas. Toen de vrede met Spanje gesloten was, nam hy, verselt van den admiraal van Dorp, en den heere van de Corput, van Dordrecht, een reis naar Brabandt aan, en in den jare 1651, in geselschap van de heeren Paffenrode en den fiskaal van den Broek, naar 't landt van Luik en Keulen. Eindelyk wierdt Schagen, na dat hy viermalen fabrykmeester of bouwheer van zyne geboortestadt geweest, en toen weesmeester was, van eene dodelyke ziekte belopen, die zyn levenslamp uitbluschte op den 18 Juny des jaars 1668. *A. Houbraken Schoub. der Nederl. kunstschild. II Deel.*

SCHAGER-RAK, in het Latyn *Sinus Scagensis*, of *Danicus*. Aldus wordt die grote zeeboezem genaamt, welken de Noordzee tusschen Jutlandt en Hollandt maakt, als mede een gedeelte van Schonen, en dat zich tot aan de Deensche eilanden Zeelandt en Funen uitstrekt. Mogelyk heeft hy dien naam gekregen van het Jutsche voorgebergte *Scagen*, of *Skaun*. De schippers plegen het anders het *Kattegat* te noemen, en de Latynsche benaming *Sinus Codanus*, welke van velen aan de gansche Oostzee gegeven wordt, plagt zomwylen in eene byzondere betekenisse van dit Schager-rak gebruikt te worden. Van wegens de menigte der klippen en zandplaten, die daar in zyn, is het zelve voor de zeelieden, byzonder by stormachtig weder, zeer gevaarlyk.

SCHAGIA, SCHEGIA, SCHACH SCHEGIA, dat is: *de dappere koning*, is de tytel van *Gelaleddin*, den vierden Sultan van de Dynastie der Modhaffers. Hy was de zoon van *Mobarezeddin Mohammed Modhaffer*, en kwam met zyne twee broeders, *Schah Mahmoud* en *Schah Solthan*, overeen om hunnen vader, wiens gramschap zy vreesden, gevangen te zetten. Schah Schegia was echter een groot vorst, en hadt geen deel aan de smaadheit, welke Schah Solthan zynen vader aandeedt, hem van het gezicht berovende. Hy leefde 53 jaren, en regeerde 26. Hy stierf in het 876 jaar van de Hegyre. Hy was zeer verstandig, en hadt een zeer gelukkig geheugen. *Herbelot Bibl. Orient.*

SCHAH MANSOR BEN MODHAFFER. Deze prins, die een neef was van Schah Schegia, koning van Persië, is de V Sultan van de Dynastie der Modhaffers. Hy deedt Ali Zeinalabedin, die gevolgt was op zynen vader Schah Schegia, den oorlog aan, nam hem gevangen, leverde een twede gevecht aan Schah Mansor, en wierdt nogmaals overwonnen. Hy deedt hem van het gezicht beroven, en maakte zich vervolgens meester van de stadt Schiraz in het 790 jaar van de Hegyre. Doch vyf jaren daar na kwam Tamerlan, die zich reets meester van Ispahan gemaakt hadt, hem aantasten. Deze Sultan was dapper genoeg om hem slag te leveren. Hy kwetste hem zelf in het gevecht: doch eindelyk wierdt hy door het getal overmand, en genoodzaakt naar Shiraz te wyken. Onderweeg wierdt hy verwacht door eenen der oversten van den zoon van Tamerlan, die hem doodde. Met hem nam de Dynastie der Modhaffers een einde. *Herbelot Bibl. Orient.*

SCHAH MOHAMMED BEN MODHAFFER, de eerste Sultan van de Dynastie der Modhaffers. Hy wierdt in den beginne gemaakt stadvoogdt van de stadt Jezd, en Khorasan, door Abousaïd, Sultan der Mogolistanen, of Tarters, in het 718 jaar van de Hegyre. Deze prins klom in het jaar 729, na dat hy de Nikoudariërs in verscheide gevechten hadt verslagen, tot een hogen trap van vermogen, en trouwde met de dochter van den Sultan der Carakbathaïten, genaamt Cothbeddin. Hy maakte zich eindelyk oppermachtig na de doodt van den Sultan Abousaïd in het jaar 742, regeerde 42 jaren, te weten 22 te Jezd, 13 te Kerman, en 7 in Persië. *Herbelot Bibl. Orient.*

SCHAHROKH, zoon van den groten Tamerlan, volgde zynen vader op in het 807 jaar van de Hegyre, en deedt byna gedurende zyn gansche leven Cara Jousouf, een Turkomannisch prins, van de Dynastie van het zwarte schaap, en zyne twee kinderen den oorlog aan. Hy versloeg hunnen vader in drie byzondere gevechten, en stierf in het 850 jaar van de zelve Hegyre, na eene regering van 43 jaren, het 71 jaar van zynen ouderdom, binnen de stadt Reï. Deze vorst heeft zich niet minder beroemd gemaakt door zyne rechtvaardigheit, door zyne Godvrucht, en door zyne mildheit, dan door zyne dapperheit, en zyne andere oorlogsdeugden. De geschiedenis van Schahrokh, opgemaakt door *Abdalrazzak*, gestorven in het 880 jaar van de Hegyre, is zo vol van schone daden en grote uitkomsten, dat men niet moede kan worden de zelve te lezen. Het is eene volmaakte Historie van het leven van dezen prins, en van zyne kinderen tot aan het jaar 875. *Herbelot Biblioth. Orient.*

SCHAH SCHEGIA, of SCHUGIA, zoon van Mohammed, stichter van de Dynastie der Modhaffers. Hy volgde zynen vader op, wierdt Sultan, en oppermachtig meester, niet alleen van de provincie van Persië, maar ook van het Persiaansche Irak, en verkreeg een groten naam van gerechtigheit en van dapperheit. Hy beschermde de geleerde lieden, met welke hy gedurig gemeenschap hadt. Hy regeerde 26 jaren, en stierf in 't 786 jaar van de Hegyre, latende tot opvolger Alizein Alabedin, zynen zoon. *Herbelot Bibl. Orient.*

SCHAKERLOO, een dorp van het eilandt Tholen, in Zeelandt.

SCHALG, de naam eener stadt van Turquestan, wier inwoonders Musulmannen zyn. Zy is gelegen op 90 graden 30 minuten lengte, en op 44 graden Noorder breedte, in het zesde klimaat. Deze stadt is niet verder van de stadt Tharaz gelegen dan vier dagreizen, en wordt gehouden te zyn eene der sterkste plaatsen van Turquestan. *Herbelot Bibl. Orient.*

SCHALHOLT, *Schalholtum*, eene stadt in Yslandt, is eene bisschoppelyke zitplaats, en heeft een hogeschool.

SCHALKAU, eene stadt en ambacht gelegen in Frankenlandt, omtrent de grenzen van Thuringen, behoort den hertog van Saxen-Hildhurghauzen toe. In de oude brieven wordt zy *Salagen*, of *Salzkowi* genoemt. In het jaar 1505 leedt deze stadt door brandt grote schade, in welken zy ook hare archiven verloren heeft. *Hönn. Cob. Chron.*

SCHALKEN, (GODFRIED) een braaf kunstschilder, is geboren te Dordrecht, daar zyn vader Rector der Latynsche schole was, in 't jaar 1643. De genegenheit tot de kunst deedt hem de oeffening der talen, schoon hy daar in ver gevordert was, vaarwel zeggen. Hy leerde eerst by S. van Hoogstraten, naderhandt by Gerard Dou, wiens behandeling hy vry wel heeft weten na te bootsen, als nog te zien is aan een zyner kunststukken, 't welk in 't kabinet van den heere Joh. van Schuilenburg hangt, verbeeldende zeker spel, dat de jonge lieden te Dordrecht in dien tydt gewoon waren te spelen, wanneer zy met malkander, om vrolyk te zyn, in geselschap kwamen, genoemt: *Vrouwtie kom ten hove*, waar in hy zich zelf heeft verbeeld zittende ontkleed tot aan zyn hembdt en onderbroek aan den schoot van eene juffrouw. De andere beeldties zyn mede portretten, en waren in dien tydt aan elkeen bekend. Men zegt, dat hy over het tapytkleedt een maandt lang schilderde. Naderhandt zette hy zich tot het schilderen van portretten, waar van 'er nog een goed getal te Dordrecht onder de geachtste geslachten te zien zyn. Onder de zelve munt uit de beeldtenis van mevrouw Snoek, verbeeld als eene veldnymph, die onder den lommer van 't geboomte legt te rusten. Vervolgens lokten hem de Engelschen in hun landt, daar hy verscheide jaren gewoont en veel geldt vergaart heeft, tot dat hy zich eindelyk in 's Gravenhage nederzette. Hy was een der gelukkigste Nederlandsche schilders, aangezien zyne penceelkunst van den beginne af tot het einde van zyn leven rykelyk betaalt wierdt. Inzonderheit maakten hem berucht zyne kaarschlichten, die hy ook zo natuurlyk en krachtig wist te schilderen, dat nooit iemandt hem daar in gelyk is geweest. Niet minder kunstig waren zyne beelden; ook dikwils deedt hy zyne beelden door kaars- en daglicht dagen, of ook wel een kleedtie door de zon bestralen, op dat het naakt door dien helderen weerglansch des te aangenamer zich zou vertonen, 't welk hy zo kunstig wist na te bootsen, dat het elks oogen vleide en bekoorde. Hy stierf in 's Gravenhage den 16 November des jaars 1706, oud 63 jaren. *A. Houbraken Schouburg der Nederl. kunstschild. III Deel.*

SCHALKWYK, gelegen in dat gedeelte van het sticht van Utrecht, dat het Overkwartier genaamt wordt, in het dorp van dien zelven naam, is door de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht voor een ridderhofstadt plegtelyk erkent op den 27 October des jaars 1536. Dit huis is van tydt tot tydt door verscheide geslachten bezeten geweest. De jongste van de zelve zyn *Zuilen*, *Nyenrode*, *van der Haar*, *Merten van Abkoude*, *Doublet*, *Ram*, *Renesse van Elderen*, en *van den Capelle*, welke laatste het nog tegenwoordig (1730) bezit. Wegens deze ridderhofstadt zyn in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht beschreven geweest I. *Frederik van Renesse van Elderen*, beschreven den 12 April des jaars 1660, en overleden in het jaar 1666. II. *Gerlach van den Capelle*, beschreven den 23 July des jaars 1667, overleden den 31 December des jaars 1685; en ten III. *Steven Frederik van den Capelle* den 11 Maart des jaars 1691, overleden den 25 May des jaars 1707.

SCHALKWYK, een Hollandsch dorp, gelegen onder Kennemerlandt, digt by de stadt Haarlem.

SCHALL (ADAM) wierdt in het jaar 1591 te Keulen geboren, en begaf zich in het jaar 1611 in de maatschappy der Jesuiten. Hy is in de wiskundige wetenschappen, maar inzonderheit in de sterrekunde zeer ervaren geweest, door welke laatste hy zich in China, werwaarts zyne maatschappy hem, nevens den vader Jacobus de Rho, van Milaan, in den jare 1620 als zendelingen geschikt hadt, zo beroemd en bemind gemaakt heeft, dat de Chineesche keizer hem niet alleen tot Mandaryn en hoofdt van 100 andere personen, die zich onder zyn opzicht op de sterrekunde leggen moesten, verklaart, maar ook belast heeft, dat in zyn gansche keizerryk aangaande de bovengedachte wetenschap niets zou gemeen gemaakt worden, ten zy het de vader Adam te voren goedgekeurt hadt. Twee jaren voor zyne doodt, die voorviel in het jaar 1666, op den 15 Augusty, wierdt hy van oproer beschuldigt, en tot den strop verwezen, welke doodstraf men naderhandt in dier voegen verzwaarde, dat hem het eene lidt na het ander zou worden afgesneden; maar doordien men zyne onschuldt gewaar wierdt, is geen van beide aan hem uitgevoert. Hy heeft geschreven: *Historia integra Astronomiae Sinica reformatae. Kircher. Sina illustr. pag. 110. Bonanni Catal.*

de gli. ord. relig. P. I. n. 52. Sotwel Bibl. S. J. Witte Diar. Biogr.

SCHALSUM, een dorp van de Vriesche grietenye Franekeradeel, in 't kwartier Westergoo.

SCHALTZBURG, of SCHALKSBURG, een sterk bergslot in het vorstelyk graafschap Hohenzoliern, aan de rivier Eyach gelegen, is merkwaardig, om dat verscheide graven van Hohenzollern aldaar gewoont hebben, en naar deze plaats genoemt zyn. De eerste was *Frederik*, zoon van Eitel Frederik den II, of den III: want de schryvers verschillen daar omtrent. Het is gewis, dat zekere Frederik, graaf van Hohenzollern te Schalksburg, tot gemalin gehad heeft Machtelt, gravin van Bayhingen, weduwe van Herman den IX, markgraaf van Baden, de welke in 't jaar 1374 gestorven is. Hem worden de navolgende kinderen toegeschreven, als: eene dochter, *Agnes*, die getrouwt geweest is met Swigger van Gundelfingen, en drie zonen, namentlyk *Frederik*, de welke Domheer te Straasburg geweest is; de twede was kommandeur te Hemmendorf en Villingen, naderhandt grootmeester der Johanniter orde in Duitschlandt. Aan den derden twyfelt *Abel*, doordien aan hem de zelve gemalin als aan zynen vader gegeven wordt, en dit met de tydrekening niet al te wel overeenkomt. Ondertusschen worden hem, dezen derden *Frederik*, twee zonen, van gelyken naam, toegeschreven; de een, met den toenaam *Mulin*, stierf in 't jaar 1408, en hadt tot echtgenote *Verena*, gravin te Kyburg, by welke hy *Sophia* gewonnen heeft, die aan eenen van Fronhof is uitgetrouwt; en *Frederik*, die in het jaar 1403, en alzo voor zynen vader, is gestorven, de welke nog in dat zelve jaar Schaltsburg en Balingen voor 28000 guldens aan de graven van Wurtenberg zou verkocht hebben, doordien het hem verdroten hadt, dat de toenmaals regerende graaf van Zollern hem ten spyt, by de begravenisse van dezen eenigen zoon, de trommel hadt laten roeren, hoewel anderen deze verkoping in het jaar 1448 stellen, en zeggen, dat de zelve door twee broeders, Godfried en Frederik, geschied is. De broeder van Frederik Mulin, *Frederik* de Wyze, zou in 't jaar 1402 abt te Reichenau geweest, door den paus afgezet, doch van den keizer Sigismundus beschermt, en in het jaar 1427 gestorven zyn. *Pregitzer Regierungs- und Ehren-spiegel des hauses Hohenzolleren. Abel Brandenb. und Preuss. Staats-Historie P. I. p.* 286. *seq.*

SCHAMALGANI is de toenaam van een befaamd bedrieger, genaamt *Mohammed*, geboortig uit een groot vlek, genaamt Schamalgan, gelegen tusschen de steden Confah en Bassorah. Deze man was de stichter van eene gezindheit, de welke geheel uitliep op de lere van de zielsverhuizing: doch hy leeraarde de zelve niet alleen; hy stondt ook eene mededeeling toe, en, om zo te spreken, eene overgieting van de zelve zielen de eene in de andere. Hy begon met alle soorten van Godsdienst, het zy goede of kwade, af te schaffen, en keurde goed alle vleeschelyke vermenging, en zelfs de allerverfoeielykste. Ebn Mocla Vizir van Radhi, de twintigste Kalif van den stamme der Abassiden, deedt het geding van dezen verleider opmaken, die door de leeraars van de wet veroordeelt wierdt om gehangen en verbrand te worden: het welk uitgevoert wierdt in 't 322 jaar van de Hegyre. Men zegt, dat de gezindheit der zogenaamde Verlichten onder de Musulmannen van hem haren oorspronk genomen heeft. *Herbelot Bibl. Orient.*

SCHANDAU, een stedeke in Meissen, en het keur-Saxische ambacht Hohenstein, niet verre van de Elve, en niet wel eene myl boven Hohenstein, geheel aan de Boheemsche grenzen, in eene vlakte tusschen velden en bergen gelegen. Deze plaats is in het jaar 1704 met een zwaren brandt bezocht. *Knaut. Tromsdorf.*

SCHARDAM. Zie SCHERDAM.

SCHARDINGEN, eene fraaie stadt in opper-Beyeren, aan de rivier Inn, met een groot en vast slot, op eene hoogte. Zy is wel versterkt, en met een wal omringt, heeft schone stene huizen, nevens eene grote markt, en behoort, nevens haar landgerecht, twee kloosters, zeventien adelyke huizen, en verscheide vlekken en dorpen, onder de regering van Burghauzen. Voor dezen behoorde het aan de hertogen van Meran; maar alzo in 't jaar 1248 hertog Otto van Meran in den Ryksban verviel, wierdt Schardingen, met Neuburg aan de Inn, door keizer Frederik aan hertog Otto den Doorluchtigen van Beyeren gegeven. *Adlzr. P. I. l. XXIV. Chur-Bayern p.* 280. *Lazius. Zeilerus Topograph. Bavar. Ertels Chur-Beyr. Atlas.*

SCHARDIUS, (SIMON) een beroemd Hoogduitsch rechtsgeleerde in de XVI eeuwe, was eerst Raadsheer in het Tweebrugsche, doch sedert het jaar 1560 byzitter van het hoge kamergerecht te Spiers, alwaar hy ook in den jare 1573, in het 38 jaar zyns ouderdoms, gestorven is. Hy heeft zich by de rechtsgeleerden door zyn *Lexicon Juridicum*, doch by de liefhebbers der geschiedenissen door zyn *Opus Historicum*, in vier stukken, zeer verdiend gemaakt. *Melchior Adam in Vitis Jurisconf. Germ.* Zyn grafschrift, het welk men hier zal byvoegen, vervat nog eenige byzonderheden hem aangaande:

Schardius hic Simon post funera mœsta quiescit:
Heu quantum amisit Saxona terra Virum!
Imperii adsessor, Nemetum dicebat in urbe
Jus, justique tenax, eloquiique decus.
Parce tamen lacrimis: nam quæ monumenta reliquit,
Perpetuò vitam sunt habitura suam.

König Biblioth.

SCHARF, (N) een geleerd man van Duitschlandt, wierdt geboren in het jaar 1678, en stierf den 10 November 1707. Hy heeft verscheide werken in het licht gegeven, en onder anderen eene Hebreeusche Spraakkunst, de Jaarboeken van Sorau, eene kleine stadt van neder-Lausnits, op de grenzen van Silesië, en verscheide dichtkundige stukken, de welke op verscheide tyden zyn in het licht gekomen. *Journal des Sçavans Avril* 1710. *pag.* 469, *van de Hollandsche druk.*

SCHARFFENBERG, een schoon bergslot digt by de Elve, naby de stadt Meissen, het welk tot eene sterkte gemaakt is door keizer Henrik den I, en des zelfs opvolger Otto den Groten. Voor dezen hebben eenige markgraven van Meissen, en inzonderheit Henrik de Doorluchtige, aldaar hunnen setel gehad. Van deze is het zelve gekomen aan die van Schleinitz, en van die aan die van Miltitz, de welke het zelve nog heden bezitten. In vorige tyden zyn alhier zeer ryke goud- en zilvermynen geweest, de welke de Hussiten tot in den grondt verdorven hebben. *Albin. Berg-Chr. p.* 18. *Knaut Prodr. Misn. pag.* 261.

SCHARL, of SCHARLE, een fraai dorp van de Vriesche grietenye Hemelumer Oldevaart en Noordwolde, in 't kwartier Westergoo.

SCHARNEGOUTUM, een dorp van de Vriesche grietenye Wimbritseradeel, onder 't kwartier Westergoo.

SCHARNITZ, eene vesting in Tyrol, is een doortocht op de grenzen tot het Saltburgsche, gelyk de zelve al ten tyde der Romeinen onder den naam van *Scarbia* is bekend geweest. De laatste Duitsche koning Demetrius zou ook niet verre van daar door den Romeinschen veldheer Cornelius Scipio overwonnen zyn. De keizer Leopoldus heeft deze vesting in zodanig een staat gestelt, dat men de zelve onder de beroemdste van Duitschlandt kan tellen. *Brandis Tyrol. Ehrenkr. P. II. pag.* 206. *Tromsd.*

SCHARPENZEEL. Zie SCHERPENZEEL.

SCHARSMIDT (KAREL) was te Krimmitschau, in het Zwikkausche, geboren in den jare 1645. Hebbende den grondt zyner studiën te Leipzich, Jena en Wittenberg gelegt, gaf men hem het opzicht over den jongen baron van Friesen, die naderhandt kommandant te Landau is geweest. Naderhandt wierdt hy Licentiaat in de rechten te Jena, en deedt aldaar met groten toeloop opentlyk lessen, makende zich inzonderheit zeer bekend door de met Pufendorff gewisselde strydschriften, waar van in de *Eris Scandica* wordt gemeld, en inzonderheit het Satyrisch schrift, het welk Pufendorff onder den name van *Rolletus* tegen hem maakte, getuigt, welk schrift echter Pufendorf naderhandt niet goedkeurde. Scharsmidt zelf wierdt naderhandt van andere gedachten, bekennende, dat hy de Aristotelische leringen al te yverig hadt verdedigt. Hy stierf te Dresden in het jaar 1717. Nog heeft men van hem: *Exercitationes in Novellas Justiniani; Systema Juris publ.; Disquisitio de republ. monstrosa; Aanmerkingen over Schutzens collegium Juris publ.; Europischer Staats-und Kriegs-Saal; Geistlicher Fursten-Saal;* enz. *Gelehrte Zeitungen An.* 1717. *P. II.*

SCHARTZFELS, een keur-Brunswyksch huis en slot in het vorstendom Grubenhagen, op een hogen berg gelegen, en door de natuur en de kunst zo wel versterkt, dat men geen bericht heeft, dat het zelve ooit is verovert geweest. Men zegt, dat dit slot al van het jaar 930 gestaan heeft. Het is van de oude graven van Lauterberg aan de hertogen van Brunswyk te Grubenhagen gekomen; van deze, in pandschap, aan de graven van Hohenstein, en na het afsterven van der zelver erfgenamen in het jaar 1593 andermaal aan het hertoglyke huis. *Zeiler. Topogr. Brunsv. p.* 183.

SCHARWOUDE. Zie SCHERWOUDE.

SCHAT-ZADELER AGASI is in Turkyë de zwarte gesneden, aan wien de kinderen van den Sultan te bewaren worden gegeven. *Schat* betekent koning: *Schat-zadeler*, de kinderen des konings, en *Agasi* wil zeggen meester of bewaarder. Solyman, de zoon van Ibrahim, die gestelt geweest was onder de bewaring van den Schat-Zadeler Agasi, met zyne twee broeders, Bajazeth en Orkan, bezat de kroon na dat Mahometh de IV in het jaar 1687 daar van was afgezet. De moeder van deze twee laatste wierdt naderhandt in het oude Serrail te Constantinopel opgesloten. *Ricaut van het Ottomannische keizerryk.*

SCHAUENBURG, een slot aan de Lahn, in het vorstendom Nassau, het welk den tytel eener vrye heerlykheit voert, en *Kramberg*, *Biberich* en *Steinsberg* onder zich heeft. De gravin Agnes van Holtsapfel kocht het in 't jaar 1656 van de graven van Leiningen-Westerburg, maakte het vry van het keur-Keulsche leenmanschap, en bragt het over op hare dochter, gemalin van grave Adolph van Nassau-Dillenburg. Na de doodt van deze twee is het door hunne oudste dochter Charlotta aan Wilhelm Maurits, vorst van Nassau-Siegen, gekomen, met welken zy in 't jaar 1678 getrouwt was. *Tromsd. Imhof N. P. l. V. c.* 6. §. 49.

SCHAUMBURG, of SCHAUENBURG, een graafschap in Westphalen, aan weerzyden van de Weser, tusschen Hamelen en Minden gelegen, begrypt in zyn omtrek de steden en sloten *Schauenburg*, *Rodenburg*, *Bukkeburg*, *Stadhagen*, *Saxenhagen*, *Hagenburg*, *Bokloh*, *Egestorf*, *Rinteln*, *Obernkirchen*, *Lavenau*, *Arnsburg*, *Messmerode*, enz. Het heeft goed bouw- en weilandt, nevens grote bosschen en zoutmynen, enz.

De Ryksgraven van Schauenburg hebben hunnen oorspronk van de heeren van *Sandersleben* (niet *Salingsleben*, gelyk eenigen verkeerdelyk schryven) in het Maagdenburgsche, alwaar nog in 't jaar 1487 de hertog van Holstein, als daar van afstammende,

eenige lenen begeven heeft. Onder Koenraad den II bouwden zy op den zogenaamden Nettelberg, in het sticht van Minden, het slot *Schauenburg*, en wierden graven van het zelve; waarom zy ook een netel in hun wapen gevoert hebben, de welke naderhandt in het Holsteinsche wapen is overgebragt. Doch in 't jaar 1106 gaf hertog Lotharius van Saxen het graafschap Holstein aan Adolph van Schaumburg, by wiens nageslacht het ook tot de doodt van Adolph den VIII, voorgevallen in 't jaar 1459, gebleven, en door des zelfs zuster Hedwig aan het Oldenburgsche huis gekomen is. Dus was het graafschap Schaumburg met Holstein vereenigt, doch alleen tot de doodt van den grave van Holstein, *Gerhard* den I, toe, in 't jaar 1281: maar toen deelden des zelfs twee zonen, *Gerhard* de II, en *Henrik* de I, in dezer voegen, dat de laatste Holstein, en de eerste Schaumburg bekwam. Wanneer ook in het jaar 1390 de linie van Holstein-Kiel met Adolph den VII was uitgestorven, bekwamen de nakomelingen van Gerhard den II de graven van Schauenburg, uit die erffenis deze drie ambachten in Holstein, te weten Pinneberg, Halzburg, en Barmstede, benevens 8000 marken Lubsch in gelde, en maakten te gelyk met de graven van Holstein een erfverdrag, dat de beide huizen van malkander zouden erven. Uit krachte van dit verdrag maakten zy in 't jaar 1459, na de doodt van den bovengezegden Adolph den VIII, aanspraak op Holstein; maar doordien Christiaan, koning van Denemarken, uit het Oldenburgsche huis, zusters zoon van den bovengemelden Adolph den VIII, te sterk was, moesten zy zich met 43000 guldens te vrede houden, hoewel zy altydt daar over onvernoegt zyn geweest. Wanneer ook onder Ferdinand den II graaf Ernst de III hertog van Holstein gemaakt wierdt, kon hy tegen den koning van Denemarken en de overige hertogen van Holstein niets uitrechten; gelyk ook zyn vader, Jooft Herman, die hem in 't jaar 1622 opvolgde, zich met het graafschap Schaumburg en Pinneberg vergenoegde. Boven dien staat nog aan te merken, dat *Otto* de II, graaf van Schaumburg, in 't jaar 1377 het graafschap Sternberg voor 3000 marken gekocht heeft, welke koop door zynen zone Adolph in 't jaar 1391 onverbrekelyk is gemaakt, gelyk dan ook de graven van Sternberg kort daar na zonder erfgenamen zyn uitgestorven. Doch dit graafschap is naderhandt aan de graven van der Lippe verpand. Voorts is ook de heerlykheit Gemen door het huwelyk van grave Johannes den IX, die in 't jaar 1527 gestorven is, mede aan Schauenburg gekomen. Wanneer eindelyk de laatste graaf te Schaumburg, *Otto*, den 25 November 1640 in den bloeie van zyne jaren ongetrouwt stierf, matigde zich de koning van Denemarken het graafschap Pinneberg en den tol te Altena aan: doch van de tien ambachten des graafschaps Schaumburg namen Brunswyk en Hessen zes weg; de overige vier, waar onder Schaumburg en Saxenhagen waren, wilde des laatstgestorven graven moeder behouden, waar tegen het sticht Minden opkwam, voorgevende, dat die aan het zelve behoorden. By de Westphaalsche vrede is naderhandt vastgestelt, dat de landgraaf van Hessen de ambachten Schaumberg, Bukkeburg, Saxenhagen en Stadhagen ten eeuwigen dage zou behouden: het overige zou aan de kroon van Denemarken en den hertog van Brunswyk blyven. *Lerbeke Chron. Schaumb. apud Maibom. T. I. Rer. Germ. Spangenb. Schaumb. Chron. Franckenbergs Europaeischer Herold. Imhof Notit. Procer. Imper. Souverainen von Europa.*

SCHAUMBURG (ADOLPH, GRAAF VAN) was een zoon van graaf Otto, en van Maria, hertoginne van Pomeren, en wierdt geboren den 27 October van 't jaar 1547. Zyns vaders broeder Adolph, aartsbisschop van Keulen, die hem ten doop hieldt, liet hem naar zich Adolph noemen. Naderhandt wierdt hy onder het opzicht van Henrik Heshuizen op de hogeschole van Wittenberg bestelt; alwaar hy zich drie jaren lang opgehouden, en zich toen naar het hof van zynen naasten bloedverwant, Johannes, bisschop van Osnabrugge en Paderborn, geboren graaf van Hopa, begeven heeft. Alzo de oorlog tusschen Spanje en de zamen vereenigde Nederlandsche provinciën in dien tydt begon, nam hy den krygsdienst aan, en hadt als ritmeester het bevel over eene bende ruiters. In 't jaar 1576 stierf zyn vader, die verscheide zonen naliet; waar onder graaf Herman, bisschop van Minden, de oudste was: maar de bestiering van het graafschap Schaumburg wierdt tien jaren lang de gezamentlyke Raden aanbevolen. Graaf Adolph ging echter met een hofmeester, genaamt Christoffel van Drandorf, aan het hof van Gebhard, aartsbisschop van Keulen, daar het hem echter niet wilde behagen, waarom hy weder te rug naar het graafschap Schaumburg keerde, en zich by gemelden zynen broeder, den bisschop van Minden, ophieldt. Hy raakte evenwel met den zelven overhoop: want wanneer deze zyn broeder het graafschap alleen aan zich trachtte te brengen, kantte zich graaf Adolph, met hulp der landstanden, die by hunne zamenkomst te Bukkeberg hem uit krachte van de vaderlyke schikking tot hunnen regerenden hertog verkozen, in dier voegen daar tegen aan, dat hy zich met het slot Arnsberg vergenoegen moest; ja deze bisschop was zo ongelukkig, dat, wanneer hy met zyne geestelykheit te Minden te gelyk overhoop raakte, hy zyn bisdom ter gunste van hertog Henrik Julius van Brunswyk in 't jaar 1581 moest overgeven, gelyk hy dan ook met zyne klagten wegens de erfdeling tegen graaf Adolph voor het keizerlyke kamergerecht te Spiers niets uitrechtte, maar het rechtsgeding verloor, en graaf Adolph in 't jaar 1582 als regerend heer bevestigt wierdt. Hier op trouwde deze laatste met de dochter van Julius, hertog van Brunswyk en Luneburg, genaamt Elizabeth; by welke hy ook in den jare 1585 een zoon, *Julius* genaamt, verwekte. Hy kon zich ook met zynen jonger broeder, graaf Ernst, niet wel verdragen; waarom hy by uiterste wille beval, dat na zyne doodt de voogdyschap over zynen zone niet van zynen broeder, maar van den hertog van Brunswyk zou waargenomen worden, waar over hy ook de keizerlyke bekrachtiging verkreeg. Doch deze zyn gemelde zoon, die by zyne grootmoeder, de weduwe van hertog Julius van Brunswyk, aan het hof van Hessen opgevoed wierdt, stierf den 21 January in 't jaar 1601, en dus nog voor hem. De daar over opgevatte droefheit liet hy zich wel uiterlyk niet merken; maar de zelve trof hem innerlyk dermaten, dat hy nog in het zelve jaar, te weten op den 2 July, te Minden overleedt, na dat hy zynen leeftydt op 54 jaren hadt gebragt. Men zegt, dat hy een weinig te veel tot den drank genegen, maar anders een verstandig vorst, en een goed staatkundige was. Zyn broeder, graaf *Ernst*, is na hem tot de regering gekomen.

SCHEBIB BEN ZEID, was een der dapperste mannen, welke de Arabiers gehad hebben onder de regering der Ommiaden. Hy diende aan het hoofdt der oproerigen, onder den Kalif Abdal Malek, zoon van Marvan, en leverde verscheide gevechten aan Hegiage, een ander groot kapitein, bestierder van de provincie van Yrak. Schebib sloeg zyne vyanden altydt met een ongelyk getal benden, en hy ontzag zich niet om tien duizend paarden aan te grypen, al hadt hy 'er niet meer dan duizend. Men vindt in zyn levensverhaal, dat hy nooit geslagen is geweest dan in eene enkele ontmoeting, welke die was, waar in hy sneuvelde. Deze laatste ontmoeting was naby de rivier Sarsar, in Syrië, alwaar Schebib, de zelve in een boot willende overgaan, wanneer deze rivier ongemeen gezwollen was, daar gewapend in viel, en niet gered kon worden, hoewel hy tot drie malen toe boven kwam. Men verhaalt, dat men telkens als hy boven kwam hem van Godt hoorde spreken, en dat hy op 't laatst deze woorden voortbragt: *Dus is het besluit des Almachtigen.* Het lighaam van Schebib opgevischt zynde, wierdt het geopent, en men bevondt, dat zyn hert zo vast en hard was als een steen; en de tyding van zyne doodt aan zyne moeder gebragt zynde, wilde zy het niet geloven, tot zo lang, dat men haar zeide, dat hy in het water verongelukt was. Toen begon zy te schreien, en zeide, dat zy, wanneer zy van hem bevallen was, in den droom eene grote vlam uit hare ingewanden hadt zien voortkomen, en dat zy toen bekende, dat 'er niets dan het water in staat was zo een groot vuur uit te bluschen. *Herbelot Bibl. Orient.*

SCHEDIUS (PAULUS MELISSUS) was de zoon van Balthazar Schedius, geboren te Melrichstadt, in Frankenlandt. Zyne eerste letteroeffeningen volbragt hy onder de allerbekwaamste leeraars van geheel Duitschlandt. In den ouderdom van vyf en twintig jaren verkreeg hy de laauwerkroon, welke de keizers gewoon zyn te geven aan de zodanigen, die in de dichtkunde uitmunten. In Italië zynde wierdt hy Paltsgraaf (*Comes Palatinus*) en Roomsch burger gemaakt. In Engelandt bewees de koningin Elizabeth hem veel achting en toegenegenheit. Hy wordt gehouden voor een der beste dichters van zyne eeuwe; waarom de genen, die van hem gesproken hebben, hem den *Latynschen Pindarus* noemen. Behalven vele Latynsche dichtkundige werken, welke hy gemaakt heeft, heeft hy ook de Psalmen Davids in Hoogduitsche vaarzen overgezet, volgens de zangmaat der Fransche vaarzen van Clement Marot en van Theodorus Beza. Hy stierf te Heidelberg in 't jaar 1602, oud 63 jaren. *Thuan. Hist. Scaevola Sammarth.*

SCHEER, eene kleine stadt in Zwaben, op de grenzen van Zollern, waar van een streek aan den Donauw *het landschap Scheer* genoemt wordt. Everhard, graaf van Sonneburg en Waldburg, hadt in 't jaar 1463 deze landstreek van den keizer gekocht, waar op des zelfs zoon Andreas het slot, aldaar staande, in 't jaar 1486 gebouwt heeft, het welk tegenwoordig den stam der graven Truchses van Waldburg toebehoort. Zie WALDBURG. *Spen. Hist. insign. l. II. c.* 107.

SCHEEREN. Dus worden die gevaarlyke zeeklippen genaamt, welke zich op de Zweedsche kusten, alwaar de invaart is naar Stokholm, bevinden, en zich over de 16 Duitsche mylen uitstrekken.

SCHEFFER, (JOHANNES) hoogleeraar op de hogeschole te Upsal, was een der geleerdste mannen van zynen tydt. Hy wierdt geboren te Straasburg in 't jaar 1621, en was nog geen dertig jaren oud toen hy naar Zweden, daar de koningin Christina toen regeerde, reisde. Zyn naam was reets door verscheide geleerde schriften bekend geworden. Het beroep van hoogleeraar in de welsprekendheit en staatkunde, waar toe hy naar Zweden ontboden wierdt, behieldt hy door het gezag en de bestelling van den vryheer van Skytte. Dus kwam hy in 't jaar 1648 te Upsal in de plaats van Freinshemius, de welke bibliothekaris by de koninginne was geworden, en nam zyn ampt roemwaardig waar; ontfing ook van de koninginne een aanzienlyk jaargeldt, het welk hy, na dat zy den Zweedschen troon afgestaan hadt, echter altydt behieldt. Op haar bevel vertaalde hy het *Strategeticum* van *Mauritius* uit het Griekſch in het Latyn, en schreef: *De natura & constitutione Philosophia Italica, seu Pythagorica, liber prodromus magni operis de philosophia Pythagorica, & de claris Pythagoricis.* Zyne ampten vermeerderden met den tydt niet weinig; want hy wierdt bibliothekaris van de akademie te Upsal, en honorair professor van 't Recht der nature en volkeren, ook een lidt van de akademie, welke men tot opheldering der Zweedsche oudheden hadt opgerecht. De schriften, welke hy dien aangaande uitgegeven heeft, geven een klaar bewys van zynen vlyt en yver voor de eere van die natie. Hy is gestorven in 't jaar 1679, den 26 Maart. Onder zyne werken zyn ook

ook de navolgende gene van de minſte : *Upſalia antiqua*; *Memorabilium Sueciæ gentis exemplorum liber* ; *De antiquis veriſque regni Sueciæ inſignibus* ; *Lapponia*; *Suecia literata , ſeu de ſcriptis & ſcriptoribus gentis Sueciæ*; *De militia navali veterum* ; *De re vehiculari veterum* ; *De arte pingendi*; enz. *Bayle Dict. Crit.*

SCHEGKIUS , (JACOBUS) een geneesheer , geboren te Schorndorf , in het hertogdom van Wurtemberg , wierdt , na dat hy 30 jaren lang hoogleeraar in de wysgeerte en geneeskunde te Tubingen geweeſt was, eindelyk blind, het welk hem echter niet verhinderde zyn beroep waar te nemen. Hy bragt zyn leven tot op 76 jaren. Onder vele andere ſchriften , door hem nagelaten , zyn de volgende de voornaamſte: *Dialogus de anima principatu*; *Tractationes Phyſicæ & Medicæ*; *Commentaria in Ariſtotelis Phyſica & Ethica*, *Organum*, *Topica* ; *De una perſona , & duabus naturis in Chriſto adverſus Antitrinitarios. Melch. Adam.*

SCHEHABEDDIN BEN SAM , de vierde Sultan van de Dynaſtie der Gauriden , was de broeder van Gaiatheddin , zynen voorzaat, die zich het keizerryk nevens hem aanmatigde , en dien hy opvolgde, regerende alleen na des zelfs doodt gedurende den tydt van vier jaren. By het leven van zynen broeder veroverde hy op de Indianen de koninkryken van Multan en Delli. Hy voerde verſcheide oorlogen , in welke hy niet altydt gelukkig was. Te rug komende naar zyne ſtadt Gaznah, na eene grote overwinning op de wederſpannige volkeren , wierdt hy door een Indiaanſchen afgodendienaar vermoord, die zich verbonden hadt om deze daadt uit te voeren , in 't 602 jaar van de Hegyre , in den ouderdom van 62 jaren. *Herbelot Biblioth. Orient.*

SCHEHERESUL , of SCHIAHRAZUL , eene ſtadt van Turkye in Aſië. Zy legt in Diarbek , in het algemeen genomen , op de grenzen van Erak-Atzen, in Perſië. Scheheſul is het oude *Arbelle*, of ten minſte is het op des zelfs puinhopen gebouwt. Het is niet groot , maar genoegzaam fraai, en de hoofdſtadt van 't Beglerbegſchap, 't welk des zelfs naam draagt, zynde gelegen aan de overzyde van de rivier den Tigris , in het eigentlyk zo genaamde Aſſyrië der ouden. *Baudrand.*

SCHEIBENBERG , eene kleine ſtadt in 't Meiſniſche gebergte, op de grenzen van Bohemen , een myl van Anneberg gelegen. Zy is in het jaar 1710, den 16 October , byna geheel afgebrandt. *Knaut Prodr. Miſn. Albini Berg. Chron.*

SCHEIBLER (CHRISTOFFEL) wierdt te Armsveldt , in het graafſchap Waldek, alwaar zyn vader predikant was, geboren in 't jaar 1589. Hy behertigde de letteroeffeningen zodanig , dat men hem hoogleeraar in de Griekſche tale in de hogeſchole te Gieſſen en naderhandt in 't jaar 1610 in de reden- en de bovennatuurkunde maakte, zynde toen niet ouder dan een en twintig jaren. Hy wierdt hoogleeraar in de natuurkunde in 't jaar 1612, en kweet zich met veel naarſtigheit in deze bedieningen, tot dat deze hogeſchool in 't jaar 1624 van Gieſſen naar Marburg wierdt verplaatſt. In 't jaar 1625 wierdt hy van de overheit van de keizerlyke ſtadt Dortmondt beroepen , en nam de bediening van opperbeſtierder van de kerk en van het genootſchap , dat zy hem aanboden , aan, waar mede hy zich zyn leven lang te vrede hieldt, weigerende zelfs aanzienlyker bedieningen, die men hem elders aanboodt. Hy bereidde zich om eene leerreden op den 10 November des jaars 1653 tot lof van *Luther* te maken, wanneer hy van eene beroerte overvallen wierdt, waar van hy ſchielyk in de Sakriſty van Onze Lieve Vrouwen-kerk kwam te ſterven. Hy was een zeer werkzaam man, en zeer yverig om het zwaarſte werk van zyne bediening waar te nemen. Hy predikte tweemaal 's weeks, en deedt alle dagen verſcheide leſſen. Hy onderwees in de Godgeleerdheit , in de natuurkunde , en in de Hebreeuſche tale. Hy redentwiſtte ook dikwils. Hy heeft verſcheide werken in 't licht gegeven. Onder zyne kinderen is *Johannes Scheibler*, die hoogleeraar in de kerkelyke hiſtorie in de hogeſchole te Gieſſen is geweeſt. *Bayle Dict. Crit.*

SCHEICH is een Arabiſch woordt, het welk Oudſte, of Heer betekent, en is de benaming, welke de Mahomethanen geven aan hunne predikers, welke zy *Scheichs* noemen. Richard Simon zegt, dat deze *Scheichs* of Mahomethaanſche leeraars den Alkoran voor zich open houden , en dat zy daar uit eenig vaars lezen, om tot een text te dienen voor hunne predikatie. Zy verhalen, zegt hy , over dezen text verſcheide uitleggingen der Mahomethaanſche leeraars; en om te beveſtigen dat geen, het welk zy voorſtellen, nemen zy dikmaals hunne toevlucht tot zekere verhalen, welke meer gelyken naar vertellingen, voor vermaak gemaakt, dan naar waarachtige geſchiedeniſſen. *R. Simon. Herbelot Bibl. Orient.* waar in hy doedt zien , dat dit woordt niet alleen *Oude* betekent, maar ook een prins , een beroemd leeraar , en een opperhoofdt eener Godsdienſtige zamening.

SCHEINER (CHRISTOFFEL) was te Waldt , niet verre van Mindelheim , in Zwaben, geboren in 't jaar 1575, en tradt in den jare 1595 in de orde der Jeſuiten , waar op hy ook hoogleeraar in de Hebreeuſche tale, als ook wiskunſtenaar te Ingolſtadt, Fryberg, en Brizak, doch naderhandt rector van het kweekſchool te Neiſſe, in Sileſië, en biechtvader van den aartshertog Karel van Ooſtenryk is geworden. Hy ſtierf te Neiſſe in 't jaar 1650. Zyne ſchriften zyn : *Disquiſitiones Mathematicæ: Sol ellipticus*; *Apelles poſt tabulam*, *ſ. Epiſtolæ de ſolis maculis*; *Refractiones cœleſtes*; *Exeg. fundam. Gnomicorum*; *Oculus*; *Roſa Urſina* ; *Pantographia* ; enz. *Witte Diar. Sotwel Bibl. S. J.*

SCHELCKLINGEN, eene kleine ſtadt , nevens een ſlot, in het bisdom Conſtants, digt by het klooſter Urſpringen gelegen. In vorige tyden heeft een graaflyk geſlacht, het welk zich te gelyk van Bergen ſchreef, en in het midden van de XIV eeuwe is uitgeſtorven, dezen naam gevoert. Na dezen kwam dit geweſt aan de aartshertogen van Ooſtenryk, en van de zelve by manier van onderpandt aan *Burchard* van Stadion. In het midden van de XVII eeuwe bezaten het de vryheeren Schenk van Caſtel. *Cruſii Annal. Suev. P. II. III. Hamb. Remarqu. an.* 1704. *p.* 242. *Tromſd.*

SCHELDE, (DE) in het Latyn *Scaldis* , is het Franſch *l'Eſcaut*, eene rivier in de Nederlanden, de welke uit den berg St. Marten, niet verre van Catelet, in Pikardie, ontſpringt, voorby Kameryk, en door Henegouwen loopt , Bouchain , benevens Valencyn , bevochtigt, alwaar zy de *Ronnelle* inneemt , en begint vaarbaar te worden. Kort daar na maakt zy een groot eilandt, neemt naby Condé de *Ham* in zich, loopt in Vlaanderen, vermengt zich daar na, niet verre van Mortagne, met de *Scharpe*, en bewatert Doornik, Oudenaarden , en Gent , alwaar zy de *Lis* naar zich neemt. Daar op neemt zy een geheel anderen loop, doordien zy wederom te rug naar Dendermonde vloeit. Naby Rupelmonde vermengt zy zich met den *Dender*, *Demer*, *Senne*, en *Rupelle*, ſcheidt Brabandt van Vlaanderen, loopt voorby Antwerpen, omringt een gedeelte van die ſtadt, en maakt 3 of 4 mylen daar van daan een fraaie haven. Naby het kaſteel Saeftingen verdeelt zy zich in twee ſtromen. De eene daar van wordt de *Hondt*, of *Weſter-Schelde*, genaamt, en tuſſchen Biervliet, in Vlaanderen, en Vliſſingen , in Zeelandt , valt zy in zee. De andere arm behoudt den naam van *Schelde* , loopt Noordwaarts naar Bergen op-Zoom , alwaar zy de *Zoom* naar zich neemt, loopt zo tuſſchen de Zeeuwſche eilanden heen , beſpoelt verſcheide ſteden , en ontlaſt zich by het eilandt Walcheren en Schouwen in de Noordzee. *Guicciardyn.* enz.

SCHELGRIGIUS, (SAMUEL) Doctor in de Godgeleerdheit, hoogleeraar en opziender van het collegie te Dantzig, en prediker in het huis der H. Drieeenheit , was een verſtandig Godgeleerde van de Lutherſche kerk, maar een groot tegenſtander der Roomſch-Katholyken, en nog groter vyandt der zogenoemde Piëtiſten , als klaar blykt uit zyne ſchriften tegen den beroemden *Spener*, *Langius*, en anderen geſchreven. Onder de werken, welke hy in het licht gegeven heeft , zyn de alleraanmerkelykſte: *Verklaringen of Verhandelingen over de kerkvergadering van Jeruzalem*; *over die van Dantzig*; *Proeve van het Pausdom*; *Verklaring van de verſchillen met de Piëtiſten en Rechabiten*, enz. Hy ſtierf te Dantzig omtrent het midden van January des jaars 1725, oud 72 jaren. Hy heeft in geſchrift nagelaten de Geſchiedenis van het Piëtiſtendom, ſedert des zelfs begin, tot zynen tydt toe, nevens alle de beſluiten, gedenkſchriften, en andere geloofwaardige ſtukken rakende die gezindheit.

SCHELLENBERG, eene hoogte, legt naby Donauweerth, en is in het Ooſten, ter regten , met een ſchans voorzien, welke de keurvorſt van Beyeren in de jaren 1703 en 1704 met eene nieuwe ſchansweering heeft laten verzekeren , en met eene bezetting van 12000 man, onder het bevel van den Beyerſchen generaal, den grave van Arco, laten bezetten. De bondgenoten hebben echter op den 2 July 1704, onder het bevel van markgraaf Lodewyk van Baden en den hertog van Marleborough deze plaats na eene heftige tegenweer ſtormenderhandt ingenomen. *'t Leven des hertogs van Marleborough.*

SCHELLING, of DER of TER SCHELLING, in 't Latyn *Schellinga*, een eilandt in Nederlandt, in de Noordzee, byna ten Nood-Weſten van Vrieslandt, tuſſchen 't eilandt Amelandt en Vlielandt, daar de Zuiderzee in de Noordzee loopt. Dit eilandt heeft eenige dorpen, en goed weilandt. In 't jaar 1666, in de maandt Auguſtus, kwamen de Engelſchen , onder Robert Holmes, met eenige branders en andere ligte ſchepen, in 't Vlie, verbrandden de twee oorlogſchepen, die daar de wacht hadden, en honderd en vyftig koopvaardyſchepen, waar van de ſchade op verſcheide millioenen begroot wierdt. Zy gingen vervolgens op Ter Schelling, en verbrandden daar 't Weſteinde. *De Raey. Aitzema.*

SCHELLINGHOUT, een dorp in Noord-Hollandt, onder het ſchoutampt van Hoorn, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Hoorn.

SCHELLING, (WEST-) een dorp van Noord-Hollandt, heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Enkhuizen.

SCHELLINGWOUDE, een Hollandſch dorp, onder het baljuwſchap van Waterlandt, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Edam.

SCHELLINKS, (WILLEM) een bekend Nederlandſch kunſtſchilder. Na dat hy de kunſt meeſterlyk in zyn vaderlandt geleert hadt, en tot reizen geneigt was, vondt hy daar toe een ſchone gelegenheit, dewyl de jonge heer Jakob Thiery een zucht bekroop om vremde landen te bezien, met wien hy tot geſelſchap mede ging. Deze reis begon den 14 April des jaars 1661, en duurde tot den 24 Auguſty des jaars 1665 , binnen welken tydt zy Engelandt, Vrankryk, Italië, Sicilië, Malta, Duitſchlandt, Zwitſerlandt, en andere landen bezagen, wanneer Schellinks inzonderheit naauwkeurig acht gaf op de gewoonte der volkeren, oude gedenktekenen, grafſchriften , kunſtwerken, enz. gelyk hy ook eene menigte van aftekeningen van ſteden , kaſteelen, bergen, ſchepen, enz. naar 't leven heeft gemaakt. De tekeningen zyn verſtrooit onder de liefhebbers, maar de memoriën zyn bewaart, want zynde van de reize weder te Amſterdam gekomen, zyn de zelve, met aanmerkingen van de beſte ſchryvers, in drie boeken verzamelt, waar van de kunſt- en lettermin naar, de Hr. *Aarnoud van Halen*, te Amſterdam, bezitter is.

Hy was in zyne schilderkunst een geroemd meester, en zyne penceelkunst is waardig geschat in de beste kunstkabinetten geplaatst te worden. De kunstlievende Heer *Jonas Witzen* hadt in zyn leven een voornaam stuk van hem, 't welk om de fraaie tekening, welstandt en houding, die kunstig daar in is waargenomen, het oog van velen naar zich lokte. De verbeelding was het te scheep gaan van Karel den II op 't Hollandsch strandt, om met de vloot, die zich in 't verschiet vertoont, naar Engelandt te zeilen. Hier in deden zich honderden van beeldties, by troepen verdeelt, op 't duin en strandt, en menigte van koetsen zien, die elk in 't byzonder kunstig getekent en geschildert waren. Hy stierf te Amsterdam den 11 October des jaars 1678, en zyn broeder *Daniel Schellinks*, die een braaf landschapschilder was, den 18 September in den jare 1701. *A. Houbraken Schouburg der Nederl. kunstschilders II Deel.*

SCHELLUINEN, een Hollandsch dorp in 't landt van Arkel, onder Gorkom, heeft kerk en predikant, behorende onder de classis van Gorkum.

SCHELSTRATEN, (EMANUEL) onderopziender over de Vatikaansche boekery, was van Antwerpen, en leide zich van zyne jeugdt af op de kennisse der kerkelyke oudheden. Hy was niet ouder dan 32 jaren, wanneer hy te Antwerpen in 't jaar 1678 een Latynsch traktaat in het licht gaf, onder den tytel van: *De oudheden der kerke opgeheldert.* Het volgende jaar gaf hy uit eene verhandeling over den staat van de oude kerk van Afrika onder den opperkerkvoogdt van Carthago, en in 't jaar 1681 deedt hy drukken eene redenvoering over de kerkvergadering van Antiochie, gehouden onder den paus Julius. Zynde te Parys gekomen, om aldaar met de geleerde lieden te spreken, wierdt hy door paus Innocentius den XI naar Rome geroepen, en belast met het opzicht over de Vatikaansche boekery. Hy deedt te Rome drukken eene Verhandeling over de besluiten van de vierde en vyfde zitting van de algemene kerkvergadering van Constants. Daarenboven heeft hy in 't jaar 1685 een boek uitgegeven *De disciplina Arcani*, waar in hy staande houdt, dat de Christenen tot de V eeuw in het Oosten, en tot de VI in het Westen verborgen hebben de leerstukken van den Godsdienst, en de leer der Sakramenten. Wanneer hy zich in den jare 1687 gereed maakte om weder naar zyn vaderlandt te keren, en zich te Antwerpen ter neder te zetten, alwaar hy kanunnik en opperzangmeester was, wierdt hy door den paus voorzien met een kanunnikschap van St. Jan van Lateran. In het zelve jaar deedt hy te Rome drukken eene verhandeling over het aartsvaderlyk en aartsbisschoplyk gezag; hy zag ook weder over zyn groot werk aangaande de kerkelyke oudheden, waar van hy het eerste stuk te Rome liet drukken in 't jaar 1692. Hy stierf terwyl hy het twede deedt drukken op den 5 April des zelven jaars, in den ouderdom van 46 jaren. *M. du Pin Biblioth. des Auteurs Ecclesiast. XVII siecle.*

SCHEMNITS, eene van de opper-Hungarische bergsteden, alwaar het beste zilver gegraven wordt. Zy legt tusschen Lewentz en Altensol, en wordt van eenigen in het graafschap Bars, maar van anderen in het graafschap Neytra geplaatst. Daar by bevinden zich twee op bergen gelegene kasteelen.

SCHENK, (MARTEN) bygenaamt *van Nidek*, een beroemd veldoverste, was uit het geslacht van *Nidek*, of *Nidegge* gesproten. Eerst was hy in Spaanschen krygsdienst; doch doordien de zelve zynen dienst niet naar behoren erkenden, verliet hy hunnen dienst in de maandt May des jaars 1585 in de belegering der stadt Antwerpen, en ging tot de Algemene Staten over, die hy het fort Blyenbeek, nevens eenige andere sloten, over welke hy het bevel hadt, in handen leverde. Hy liet het daar niet by blyven; maar alzo hy een der listigste en dapperste mannen van zynen tydt was, gaf hy den Staatschen aangaande de wyze van oorlogen zeer goeden raadt, en leerde hen gewisse krygslisten, hen voor heen onbekend, om verscheide plaatsen te vermeesteren. Voornamentlyk riedt hy hen altydt eene goede bezetting binnen Venlo te houden, en hy nam zelf het fort Bleeberg, aan gene zyde van den Yssel, in, waar in hy eenige manschap, tegen de stroperyen der omleggende bezettingen, leide. Hy veroverde de schansen, welke de Spanjaarden tusschen Utrecht en Vianen hadden, en liet de daar in leggende manschap over den kling springen. Van daar trok hy op naar den Rhyn, en na dat hy Roeroordt ingenomen hadt, ging hy voor Groningen. Deze stadt meende hy door geheime verstandhouding onder de gehoorzaamheit der Staten Generaal te brengen; en toen hem dit mislukte, noodzaakte hy ze daar door tot de overgave, dat hy met eenige schepen de rivier den Eems bezette, en haar alzo de gemeenschap met de stadt Embden afsneedt. In het jaar 1586 bouwde hy op een eilandt beneden Emmerik, alwaar de Rhyn zich in twee delen scheidt, de naar hem genoemde beruchte vesting Schenkenschans. Den 23 December van 't jaar 1587 nam hy als veldmaarschalk van den afgezetten keurvorst van Keulen, Gebhard Truchses, de stadt Bon in, voorzag de zelve met levensmiddelen, en liet aan de overzyde van den Rhyn tot hare verdediging een schans opwerpen. Daar na vertrok hy op den Ryksdag, en beval ernstig de Duitsche Ryksstanden, dat zy deze stadt tegen de Spaanschen in hunne bescherming wilden nemen. Doordien zy nu zulks weigerden, besloot hy deze overwinst te behouden, doch verloor de zelve den 28 September des jaars 1588, wanneer de hertog van Parma de plaats by verdrag veroverde. Om deze schade, gelyk ook den overlast van Blyenbeek, te verzetten, nam hy voor Nimwegen te overrompelen, ten welken einde hy den 14 Augusty des jaars 1589 met 20 schepen op de Waal uitliep, na dat hy maar twee dagen te voren eene sterke vyandelyke party geslagen, en de zelve eene aanmerkelyke somme gelds afgenomen hadt. Maar doordien hy wegens de stilte, in plaats van zeilen, de riemen moest gebruiken, en alzo te laat aankwam, ook naderhandt, toen hy des niettegenstaande eene landing gewaagt, en al vier uuren in de stadt met de vyanden handgemeen geweest was, van de zynen verlaten wierdt, wilde hy aftrekken; maar wanneer hy zich in een boot naar een zyner schepen wilde laten brengen, zonk de zelve door de menigte der genen, die zich daar in bevonden, zo dat zy gezamentlyk verdronken. De Spaansche geschiedenisschryvers verhalen, dat het ligchaam van Marten Schenk, na dat het uit het water getrokken was, den genen, welke hem aanzagen, nog een schrik aanjoeg. Zo zeer nu als zyne vyanden hem gevreest hebben, zo zeer was hy van zyne vrienden en soldaten bemind, als de welke zynen onvermoeiden yver, zyne kloekmoedigheid, zyne geschiktheit, en andere goede hoedanigheden hoog schatten. Hy was maar veertig jaren oud, toen hem dit ongeluk overkwam. In den beginne lieten de Spaanschen de vier delen van zyn ligchaam op vier onderscheide plaatsen der stadt Nimwegen opsteken: doch een hunner generaals, de marquis van Varambon, liet, uit vreze van gelyke vergelding, de zelve weder afnemen, en benevens het hoofdt in een kist eerlyk byzetten, wordende de zelve twee jaren daar na door graaf Maurits van Nassau met grote pracht in de begraafplaats der hertogen van Gelder gelegt. *Thuanus Hist. De Larrey Geschied. van Engel. III Deel. Hooft en van Meteren Nederl. Hist.*

SCHENKENBERG, een slot, nevens eene opper-voogdy, in Zwitserlandt, niet verre van Lentzburg, in Friksdal, tusschen de Aar en Botsberg gelegen. Na het afsterven der vryheeren van Schenkenberg verviel het aan het geslacht van die Schenken, welke van het zelve hunnen toenaam aannamen. Toen ook deze uitstierven, kwam het aan de vryheeren van Arburg, naderhandt, omtrent het jaar 1437, aan die van Waldek, en eindelyk omtrent het jaar 1460 aan de stadt Bern, welke aldaar tot op dezen dag een oppervoogdt houdt. *Stumpf.*

SCHENKENSCHANS, eene sterke schans in het hertogdom Kleef, op de grenzen van Gelderlandt, op den hoek, alwaar zich de Rhyn in twee armen, de Rhyn en Waal, verdeelt, een myl van Emmerik Westwaarts, en even zo verre van Kleef Noordwaarts gelegen. Deze schans heeft haren naam van den beroemden veldoverste Marten Schenk, die de zelve in het jaar 1586 heeft laten bouwen. Zy legt op den hoek van het eilandt 's Gravenwaardt, en begrypt in zich over de 800 huizen, behalven de werken en de kerk. In het jaar 1599 wierdt zy te vergeefsch door de Spanjaarden belegert; doch in 't jaar 1635 namen zy de zelve onverhoeds in; maar de Staatschen namen ze in het volgende jaar, na dat zy de zelve elf maanden lang belegert hadden, weder in. In het jaar 1672 wierden 'er de Franschen in vier dagen meester van; maar zy verlieten deze sterkte weder in het jaar 1674, wanneer 'er Brandenburgsche bezetting in trok, om dat zy op den Kleefschen bodem gebouwt was. Naderhandt, te weten in het jaar 1681, heeft de keurvorst van Brandenburg de zelve aan den Staat weder overgegeven. *Brandenb. Staats-Geographie. Hoppii Beschreib. des Hertzogth. Cleve. Van Meteren Nederl. Hist. Valkenier Verward Europa.*

SCHENNING, eene stadt in Zweden, in de provincie van Gothlandt. Willem, afgezant van den H. stoel, hieldt aldaar in het jaar 1247 eene algemene kerkvergadering tot verbetering der zeden. Johannes Magnus en Spondanus maken daar gewag van.

SCHEPPENSTEDT, eene kleine stadt in het Brunswykfche, omtrent drie mylen van Wolfenbuttel ten Oosten gelegen. Men schryft hare inwoonders eene zonderlinge eenvoudigheit toe, en verhaalt allerhande belagchelyke en verdichte dingen van hen.

SCHERER (GEORG) was te Schwatz, in Tirol, geboren in 't jaar 1539, en tradt in de maatschappy der Jesuiten in 't jaar 1559, waar op hy eenige jaren de Grieksche en Hebreeuwsche talen geleert, en over de 40 jaren met prediken doorgebragt heeft. Hy was rector van het collegie te Wenen, en onderprovinciaal, als mede hofprediker van den aartshertog Matthias. Wanneer hy eens te Lints, in Oostenryk, predikte, wierdt hy eensslags blind, en verloor alle zyne krachten, waar op zyne tegenpartyders uitstrooiden, dat hy zou gezegt hebben: *Byaldien de R. Katholyke Godsdienst niet de waarachtige is, zo slaa Godt my met blindheit.* Hy stierf in 't jaar 1605 aan eene beroerte, en zou van te voren zyn gezicht hebben wedergekregen. Zyne boeken tegen de Protestanten bestaan in 2 stukken, als mede zyne Predikatiën. *Witte Diar. Biogr. Sotwel Bibl. S. J.*

SCHERIF is een Arabisch woordt, het welk in het algemeen betekent *edel*, of *verheven* van geboorte, of in waardigheit. Het zelve is een bynaam, of byzondere tytel, welken die genen dragen, die afstammen van Mahometh door Ali, zynen schoonzoon, en Fathima, zyne dochter. Deze lieden voeren ook den tytel van *Emir* en van *Seid*, welke prins en heer te kennen geeft, en dragen overal een groenen tulbandt, om zich te onderscheiden van de andere Musulmannen, die een witten tulbandt dragen. Daar zyn vele van deze Scherifs geweest, die geregeert hebben, en in Afrika byzondere Dinastiën hebben opgerecht. Daar waren ook oudtyds Scherifs te Mekka en Medina, de welke nu en dan elkander den oorlog aandeden, en de Turksche Sultan, die meester is van geheel Arabië, laat hen eenig soort van oppermacht, zich alleenlyk vergenoegende met den tytel van beschermer der twee heilige steden, dat is

te zeggen van Medina en van Mekka. *Herbelot Biblioth. Orient.*

SCHERLUINEN, SCHARLUINEN, of SCALUINEN, een dorp, gelegen in het landt van Arkel, was van ouds eene heerlykheit der gemelde heeren van Arkel. De ridders van de Duitsche orde hebben daar over zeer langen tydt een huis gehad, staande onder het landkommandeurschap van Utrecht.

SCHERMER, SCHARMER, of SCHERMER-KARSPEL, en in de oude gedenkschriften *Skiramere* genoemt, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het kwartier van Fivelingo, by de Drenterwolden gelegen. Het is een oud dorp, daar in 't jaar 1296, zo als men in 't Vervolg van *Menco* vindt (*pag.* 296), een nieuwe kerk op 't zandt wierdt gebouwt, veel beter dan de oude, die hunne voorouders op een moeras gebouwt hadden. By de parochiekerk wierdt ook een Kruisbroeders-klooster getimmert, dat naderhandt vernielt is. *Oudheden en Gestichten van Groningen pag.* 416.

SCHERMER, (DE) het oudste dorp op 't eilandt in Noord-Hollandt, dragende, volgens het gemeen gevoelen, den naam van het dapper stryden en *schermen* van des zelfs ingezetenen. Men zegt op 't *eilandt* in Noord-Hollandt, om dat deze gansche hoek, daar nu de dorpen Graft, Ryp, Schermer, en Schermerhorn leggen, een eilandt plagt te zyn, en besloten was tusschen drie grote meeren, namentlyk, de Schermer-, Beemster- en Sterremeer; zo dat men niet te voet uit 't eilandt kon komen, maar met schuiten over de meeren moest varen. Nu is het eilandt, door het bedyken van de meeren, een vast landt geworden, of aan het vaste landt gehecht. Dit dorp heeft nu den naam van *Groot-Schermer*, en wordt verdeelt in *oud*- en *nieuw*-, of in *Zuid*- en *Noord-Schermer*. Zy hebben in het kerkelyke maar eene regering, staande onder de classis van Alkmaar. In het jaar 1632 stonden te Zuid-Schermer maar 255, en te Noord-Schermer 375 huizen. De kerk van de Schermer (staande te oud-Schermer) is in 't jaar 1612 door een geweldigen storm omver geworpen, waar op te nieuw-Schermer, dat te voren slechts een kapel hadt, een nieuwe kerk is getimmert. *Zoeteboom Zaanlandsche Arkadia pag.* 416. *Oudheden en Gestichten van Noord-Hollandt pag.* 50, 52.

SCHERMERHORN, een dorp in Noord-Hollandt, digt by de Schermer gelegen, waar van het zynen naam ook gekregen heeft. Schermerhorn, met eenige buurten, stonden van ouds onder de Schermer: ook hadt het, even als nieuw-Schermer, niet meer dan eene kapel; maar toen de kerk van oud-Schermer, als boven gezegt is, in 't jaar 1612 omver gewaait of ingestort was, is die kapel tot eene nette en sierlyke kerk opgebouwt. Kerk en predikant staan onder de classis van Alkmaar. *De zelve schryvers.* Zie ook *Jan Adriaansz. Leegwater klein Kronykie pag.* 11, die onder anderen verhaalt hoe slordig de oude ingezetenen van dit eilandt huis hebben gehouden.

SCHERMERS, in het Latyn *Gladiatores*, waren by de Romeinen slaven, die schermen leerden onder een schermmeester, die hen kocht om hen zulks te leren, zich van hen bedienende om het volk in de openbare spelen te vermaken. Hy verkocht hen dikwils weder aan die nog erger spel met hen speelden. Daar waren zelfs vrye personen, die zich in dit hatelyk bedryf inwikkelden, alleen om geldt te winnen. De meester der Schermers liet hen een eedt doen, dat zy tot 'er doodt vechten zouden, op straffe van anders door 't staal of zweepslagen gedood te worden. Deze schermers mogten niet klagen, of schreeuwen, als zy gekwetst wierden; ook moesten zy den slag des doods, zonder zich te verdedigen, ontfangen, wanneer men hen beval de doodt te ondergaan. Een prins, of het volk, dat dit gevecht aanschouwde, schonk doorgaans het leven aan deze gekwetsten door een teken, dat zy met de handt gaven; en dan moesten zy de wapenen kussen van hunne overwinnaars. Deze gunst wierdt van hen *Missio* genaamt. Maar menigmaal was 'er geen hoop van genade vóór hen, tot dat de keizer Augustus deze wreedheit verboodt, en beval, dat men genade zou geven aan die 't verzocht. Men gaf den overwinnaar eene erkentenis in geldt, die daar een kroon, van Mastiks-takken gevlochten, altydt groen zynde, voor kocht, of een palmtak, omringt met deze mastiksranken. Dikwils gaf men hen de vryheit van te vechten waar mede zy wilden: zommige namen dan houte zwaarden, of schermstokken, die zy *Rudes* noemden, en vochten daar wakker mede: zomtyds ontsloeg men eenige van hen om niet te vechten, en die zette men dan een muts, ten teken van vryheit, op. De Schermers verschenen altydt in het schouwburg, of amphitheater, met onderscheidene sieraden, het zy met paauweveeren op het hoofdt, om van verre gezien te kunnen worden, of met andere merktekenen. Nero was niet te vrede, dat dit spel door slaven gespeeld wierdt, maar hy dwong vele heeren en voorname Roomsche ridders zich als Schermers te laten gebruiken, om zich door deze nieuwe uitvinding te vermaken, die steets genuchten schepte in gruwelen te plegen. Eindelyk heeft Theodoricus, koning der Ooster-Gotthen, dit vechten der schermers in den jare 1500 afgeschaft.

De oorspronk van dit vechten sproot van de Asiatische volkeren, die waanden, dat zy daar hunne nabestaanden grote eer mede deden, dat zy hun bloedt op zulk eene wrede wyze tot vermaak der aanschouwers vergoten. Deze bygelovigheit was zo groot by de Trojanen, dat zich zelfs de vrouwen kerven of sneden in hare lighamen gaven, om door het uitvloeiende bloedt de lykbusschen en grafplaatsen der doden te besproeien. Junius Brutus was de eerste der Romeinen, die aan zynen vader dezen plicht bewees, en Tacitus zegt, dat Tiberius, om de gedachtenis zyner onderen te eeren, de schermers tweemaal liet vechten, eens op de grote plaats, en eens in het amphitheater. De genen, die hun werk maakten van deze barbaarsche oeffening, wierden by iedereen veracht; want behalven dat het meest slaven waren, die daar toe gekocht wierden, hadden de genen, die zich voor geldt daar toe lieten gebruiken, ook weinig aanzien; ook gebruikte men daar wel misdadigers, ter doodt gedoemd, of in den oorlog gevangenen toe. De schermmeesters maakten krachtig veel werk om de een boven den anderen uit te munten in welgeoeffend volk en brave manschap; zy spaarden geen arbeidt om hunne schermers behendig en rad te maken, om het beste vermaak aan 't volk te geven. Zo men Plinius geloven mag, wierden zy met gerste broden gevoed, waar van men hen den naam van *Hordearii* gaf, en hun drank was, als hy zegt, water, daar men asch in deedt, 't welk echter niet waarschynlyk is. Men verdeelde deze schermers ook in soorten, die men noemde *Sequatores*, *Retiarii*, *Thraces*, *Myrmillones*, *Hoplomachi*, *Samnites*, *Essedarii*, *Andabatæ*, *Dimacheri*, *Meridiani*, *Fiscales*, en *Postulatitii*. De eerste hadden tot wapenen een soort van een zwaardt, met een knods, wiens einde van loot was. De twede waren voorzien van een gaaren net, met een drietandt, of gaffel, om hunne vyanden in dat net te winden. De derden droegen korte houdegens, of sabels, en hadden den naam naar hun vaderlandt. De vierde, *Myrmillones* genoemt, droegen een visch op hunne helmen. De *Retiarii* (nettedragers) riepen de voorgaande in 't lopen toe: *Non te peto, sed piscem peto* (ik zoek u niet, maar uw vischie in het net te krygen) menende het vischie, dat zy op hunne helmen hadden. De vyfde, *Hoplomachi* genoemt, waren van 't hoofdt tot de voeten gewapend, gelyk het Grieksche woordt medebrengt. De zesde kregen dezen naam uit haat, dien zy de Samniten toedroegen, en waren even als die natie gekleed. De zevende streden op karren, en wierden daarom *Essedarii* genaamt. De achtste streden te paardt, en hadden zwachtels voor hunne oogen; en daarom wierden zy *Andabatæ*, dat is blinde schermers, genaamt. Het negende soort streedt met twee degens in de handen, en wierdt daarom naar het Grieksch *Dimacheri* genaamt. De tiende waren de zodanige, die gedoemt waren om voor wilde beesten geworpen te worden. Deze liet men met elkander dood vechten, om het volk te vermaken. De elfde waren die van verbeurdmakingen onderhouden wierden; en het twaalfde soort waren de dapperste kampvechters, die de keizers voor hun vermaak onderhielden, en die dikwils, om het volk genuchte te geven, als schermers gebruikt wierden. Deze maats, als zy hunne vyanden den hals gebroken, en zich wel gekweten hadden, wierden zomtyds door de keizers of andere groten en liefhebbers dan wel vry gelaten, en waren geen slaven meer, of kregen eene andere vergelding. Hier van ontheft zynde, kregen zy een lang dun stokie, 't welk *rudis* (*rude donabantur*) genoemt wierdt, en men gaf hen ook de *Pileatio*, een soort van hoeden, als een teken van hunne vryheit. Zie *Rosinus Antiq. l. V. c.* 24.

SCHERNBERG, SCHEERENBERG, een stedeke en ambacht in Thuringen, behorende aan de vorsten van Schwartzburg. Het is het stamhuis van het adelyke geslacht van dien naam, het welk in het jaar 1495 met Rudolph, bisschop van Wurtsburg, is uitgestorven, en van eenigen te onrecht van *Schomberg* genaamt wordt. *Frisii Chron. Wurtzb.*

SCHERPENISSE, een Zeeuwsch dorp op het eilandt Tholen, of Ter-Tholen, met kerk en predikant, staande onder de classis van Tholen en Bergen-op Zoom. Niet verre van dit dorp heeft weleer een slot gestaan; maar het zelve is lange vervallen.

SCHERPENZEEL, of SCHARPENZEEL, een groot dorp van Gelderlandt, in de neder-Veluwe. Hier staat een schone kerk, en een aanzienlyk huis, dat in de voorgaande eeuwe van die van *Scherpenzeel* op die van *Westerholten* is gekomen.

SCHERPENZEEL, of SCHARPENZEEL, een dorp van de Vriesche grietenye Stellingwerf-Westeinde.

SCHERPENZEEL, of SCHARPENZEEL, een oud adelyk huis of slot in Over-Yssel, onder Twenthe.

SCHERTLIN, (SEBASTIAAN) een der beroemdste veldheeren van de XVI eeuwe. Hy was te Schondorf uit een oud aanzienlyk, maar echter onadelyk geslacht geboren den 17 January 1495. Hy studeerde in den beginne, en wierdt ook in 't jaar 1515 te Tubingen meester in de vrye kunsten, doch begaf zich kort daar na in keizerlyken krygsdienst, waar in hy zich ten dele in de Nederlanden, ten dele in Hungarie zo beroemd maakte, dat hem in 't jaar 1523 van den keurvorst van Brandenburg opgedragen wierdt om voor den verdreven koning van Denemarken 6000 man te werven, welk volk toen evenwel niet te stade kwam, om dat het voornemen des konings door de gouvernante der Nederlanden verhindert wierdt. In het volgende jaar ging hy als vrywillige naar Italie, en hieldt zich in de belegerde stadt Parma zo wel, dat de onderkoning van Napels hem tot ridder sloeg. Na dien veldtocht spoedde hy zich wegens den boerenkryg weder naar huis, en woonde den zelven als generaal wachtmeester in Frankenlandt by, als mede naderhandt nog in verscheide andere kleine voorvallen, waar door hy zich den haat van die van het Swabische verbondt op den hals haalde, en deswegen onder Georg Fronsberg in 't jaar 1526 naar Italie ging, en by de Duitschers, die Fronsberg aanvoerde, in groot aanzien was; gelyk hy dan by de verovering van Rome en Narni het zyne wel gedaan heeft. Hy hielp Napels in 't jaar 1528 tegen de Franschen verdedigen, en in 't jaar 1529, toen byna het gehele keizerlyke leger door vechten en ziekte verteert was, met een ryken buit in koopmans gewaadt weder naar huis keerde. Hy kreeg daar op van vele grote heeren, naar de gewoonte

woonte van dien tydt, jaargelden, waar door zy van zyne hulpe by dringende voorvallen konden verzekert zyn: doch hy begaf zich in geen vaften dienft dan alleen in dien van den Magiftraat van Augsburg in 't jaar 1530: ook kocht hy, de waardigheit van ridder verkregen hebbende, het flot Burtenbach, tusfchen Augsburg en Ulm gelegen. In het jaar 1536 bragt hy het keizerlyke leger, dat in Vrankryk viel, de hulpbenden der Zwabifche fteden aan, en kwam in 't jaar 1540 in aanmerking om de Rykstroepen in Hungarië te bevelen, het welk echter zyn bedekte tegenftrever Koenraad van Beumelberg, gemeenlyk de kleine Hes genaamt, verhinderde. Naderhandt diende hy in 't jaar 1542 den landgrave van Heffen in den Brunswykfchen oorlog, en in 't jaar 1544 maakte de keizer hem in zyn leger tegen Vrankryk grootmaarfchalk, juftitie- en monfterheer, ook meefter der brandfchattingen, alle welke ampten hy gedurende den ganfchen veldtocht met byzonderen lof bekleed heeft. Na zyne te rug komft voerde hy den Lutherfchen Godsdienft in zyne heerlykheit Burtenbach in, en ging in het jaar 1546 wegens die van Augsburg naar Frankfort, om den landgrave van Heffen, en de andere bondgenoten van des keizers grote toerufting en vermoedelyk voornemen van den oorlog te beginnen, kennis te geven, by welke gelegenheit hy den keurvorft van de Palts tot een mondgefprek met den landgraaf aanzocht. Hy nam daar op in het leger der Smalkaldifche bondgenoten eene aanzienelyke bediening aan, en deedt den eerften inval in Tirol, om de keizerlyken den byftandt uit Italië af te fnyden, deedt door zynen luitenant den Ehrenberger pas bezetten, en zou nog verder gegaan hebben, indien de te Ulm vergaderde krygs-Raadt der Proteftanten hem niet gelaft hadde te rug te trekken, gelyk ook daar na, toen hy in het hoofdleger gekomen was, vele zyner dappere aanflagen door de wankelmoedigheit der Proteftantfche hootden vernietigt wierden, waar over hy eens met den landgraaf in hevige woorden raakte, en het leger wilde verlaten, indien hem de overige legerhoofden niet hadden opgehouden. Daarenboven liep hy omtrent dezen tydt groot gevaar van door een verradelyken moordenaar, die hem in zyn tent overviel, om het leven gebragt te worden. Hy wierdt daar op in October van 't zelve jaar door de Augsburgers, doordien zy eene belegering vreefden, te rug geroepen. Maar daar na, toen die van Augsburg hunne vrede met den keizer maakten, na het fcheiden van het Proteftantfche leger, wierdt Schertlin uitdrukkelyk uitgefloten, en van den Magiftraat na lang bidden bewogen die ftadt in January 1547 te verlaten, van waar hy vele koftelykheden mede nam, en Burtenbach aan den Magiftraat verkocht, het welk echter naderhandt door den keizer aan een Italiaan gegeven wierdt. Na dat hy zich nu een tydlang te Conftants hadt opgehouden, en te vergeeffch op de keizerlyke genade gehoopt hadt, was hy eindelyk genoodzaakt den Franfchen dienft, hem al lang aangeboden, aan te nemen, verkreeg zelfs het burgerrecht in Vrankryk, waar over de keizer hem op den 3 Augufty 1549 in den Ryksban deedt. Hy begaf zich ondertusfchen zo lang 'er niet te doen viel naar Bafel, en ontkwam daar een twede gevaar van een moordenaar. Hy hielp in het jaar 1551 het verbondt tusfchen den koning van Vrankryk en den keurvorft van Saxen fluiten, maar wierdt daar na buiten het Paffaufche verdrag gefloten. Hy verfelde den koning van Vrankryk op zynen tocht naar den Rhyn en de Nederlanden, daar hy voor de derde maal een toeleg op zyn leven ontdekte. Eindelyk namen hem de keizer en de koning Ferdinand in 't jaar 1553 weder in genade aan, herftelden hem in alle zyne eere en goederen, waar op hy onder Ferdinand aanzienlyke krygsampten, en in 't jaar 1562 den adelftandt, ook van de Augsburgers een nieuw jaargeldt verkregen heeft. Hy ftierf in 't jaar 1577. in een hogen ouderdom, en liet na twee zonen, *Johan Sebaftiaan*, en *Johan Philips*, die zich beide in den oorlog begeven hebben, en van welke de oudfte het geflacht heeft voortgeplant. Hy was een zeer dapper, ftandvaftig en grootmoedig man, zeer gaauw, en zo openhertig, dat hy niet ligt een groot heer vleide. *Seckendorf Hift. Luth. L. II. §. 27. Sleidanus. Thuanus. Pantaleon Teutfche Helden P. III. p.* 298. *Welfers Augfp. Chron. P. III. p. 24. feq.*

SCHERWOUDE, SCHAR- of SCHAARWOUDE, een dorp van Noord-Hollandt, of Weft-Vrieslandt. Het heeft een eige kerk, die men in 't jaar 1440 heeft begonnen te timmeren, nevens een eigen predikant, ftaande onder de clasfis van Hoorn. Het is verdeelt in *Noord-* en *Zuid-Scherwoude.*

SCHETLANDT, of SHETLANDT, in het Latyn *Hethlandia*, is de naam van eenige eilanden, welke benoorden de Orkadifche leggen, tusfchen Schotlandt en Noorwegen. Zy zyn omtrent 46 in getal, nevens 40 Holms, of kleine eilandties, welke tot weilandt dienen, en 30 fteenklippen. Het grootfte van deze eilanden wordt van de inwoonders *Mainlandt* genaamt. Het zelve is 60 Engelfche mylen lang, en op zommige plaatfen 16, maar op andere maar 9 breed, ftrekt zich in zee uit, en heeft een voorgebergte, waar onder *Æftines*, het welk Noordwaarts, en *Phedelandt*, het welk Ooftwaarts ftrekt, de merkwaardigfte zyn. Voor dezen waren de zeekuften maar alleen, maar tegenwoordig is het eilandt ook van binnen bewoont en bebouwt. De bergen van het zelve zyn zeer hoog; maar de dalen en valleien zyn zeer vruchtbaar. Het grootfte welvaren der ingezetenen komt van de zee. Zy hebben niet veel haver, maar zeer veel garft. Daar benevens levert dit eilandt ook veel offen uit, die merendeels wit zyn. De fchapen werpen daar twee of drie lammeren te gelyk. Hunne paarden zyn klein, doch kunnen zo wel tot den akkerbouw, als het ryden gebruikt worden. Zy gaan zo gemakkelyk, dat zy hunne beryders ganfch niet moede maken. Doordien de wol der fchapen zeer haairig is, maken zy daar grof laken, handfchoenen en kousfen van, welke zy aan de Nooren en Hollanders tegen andere waren verruilen. Zy hebben zeer veel visch van allerlei foort, groot en klein, als, by voorbeeldt, walvisfchen, zeekalveren, fteuren, ftokvisfchen, haringen, makreelen, en allerhande flag van fchelvisch. Van het ingewandt dezer visfchen maken zy een olie, welke zy in plaats van licht branden, gelyk ook een foort van zeep, die zeer goed is om linnen daar mede te wasfchen. Hun vee, byzonder de fchapen, zyn groter dan die op het vafte landt, met welker huiden de inwoonders een groten handel dryven. Zy hebben een groten overvloedt van allerlei gevogelte; doch de korhoenders fterven 'er, zo haaft zy van Orkney derwaarts gebragt worden, waar van men gene natuurlyke reden geven kan. Hun brandt beftaat in allerlei ftruikgewasch, en hun gemene drank is melk, de welke zy in kelders onder de aarde bewaren, waar van zy zo fterk wordt, dat zy iemandt ganfch dom maakt. De voorname lieden hebben echter zeer goede ail, of zoet bier, het welk zy onmatig drinken. In den zomer is de dag twee maanden lang zeer lang, en de lucht ongemeen helder; maar in den winter zyn 'er de dagen zeer kort, en de lucht, nevens de zee, zo onftuimig, dat ook die genen, die op het landt zyn, daar door in groten fchrik gebragt worden. De Schetlanders gaan gekleed op de Duitfche wyze. Hunne fpraak is een mengelmoes van de Gotthifche en Engelfche taal. Zy zyn wat plomp, maar vernuftig genoeg, en tot het leren van allerhande kunften bekwaam. Zy hebben een afkeer van bloedvergieten en zweren, en zyn goed van inborft. Zy houden grote vriendfchap onder elkander, verzoeken malkander veel te gaft, zyn hard van aardt, en brengen hun leven tot een hogen ouderdom. Zy verhalen van eenen *Laurens*, die in de XVII eeuwe geleeft heeft, dat hy, niettegenftaande hy al 100 jaren oud was, nog trouwde. Hy ftierf in het 140 jaar van zynen ouderdom, en het was meer van ouderdom dan van eenige ziekte. De inwoonders van dit eilandt zyn zo gezond, dat zy noch geneesheer, noch heelmeefter, noch apotheker hebben, en zelfs allerhande wonden weten te helen. De eerfte inwoonders fchynen Duitfchers geweeft te zyn, het welk uit de vermenging der Duitfche met de oude Gotthifche tale, als mede uit de gefteldheit hunner maten, manier van cyfferen en gewigten is af te nemen. Zy zyn merendeels den Proteftantfchen Godsdienft toegedaan. Hunne hoofdftadt is *Scalloway*, het welk een flot en verfcheide gerechtscollegiën heeft. Daar zyn in het ganfche landt gene bomen te vinden, het welk meer de onachtzaamheit der inwoonders dan de gefteldheit van den grondt te wyten is. Het gemene volk heeft doorgaans zeer geringe huizen; maar de genen, die voornamer zyn, hebben fchone opgepronkte woningen. Men vindt in dit landt, als men zegt, noch bedelaars, noch dieven. De andere merkwaardigfte eilanden, welke tot Schetlandt behoren, zyn *Zeal*, *Vusla*, *Fara* en *Thule*. Daarenboven is aan te merken, dat alle de Schetlandfche eilanden tusfchen de 60 en 61 graden van het Ooften naar het Weften leggen. *Buch. Hift. Gordon Theatr. Scotiæ. Sanfon Geogr.*

SCHETTENS, een Vriesch dorp van de grietenye Wonferadeel, in het kwartier Weftergoo. Hier heeft het huis *Ofinga* geftaan.

SCHEURING DER GRIEKSCHE VAN DE LATYNSCHE of ROOMSCHE KERK. Gelyk het Roomfche keizerryk in tweën, te weten dat van het Ooften en dat van het Weften verdeelt is (hoewel zy van ouds dikwils onder een hoofdt geweeft zyn) dus is ook de algemene kerk als in tweën verdeelt geweeft, te weten in die van het *Ooften*, of de *Griekfche*, en die van het *Weften*, of de *Roomfche* kerk. De eerfte beftaat uit de landfchappen, onderhorig aan de patriarchen van Conftantinopel, Alexandrië, Antiochië, en van Jeruzalem, de welke in het eerft de opperhoofdigheit van den paus erkent hebben; maar zich omtrent het midden van de negende eeuwe van de Roomfche kerk hebben afgefcheurt, en het gezag van den paus niet langer willen erkennen. Zie hier een omftandig bericht van deze fcheuring, volgens het verhaal van Maimbourg in zyne *Hiftoire du Schifme des Grecs*, zo als het door *Moreri* uit dien fchryver is opgemaakt: doch wy raden de weetgierigen, die de grondige waarheit van deze zaken willen weten, de Griekfche of Oofterfche fchryvers daar over na te zien, en de zelve met de Latynfche of Roomfche te vergelyken, wanneer zy groot onderfcheidt zullen gewaar worden.

De keizer Michiël, hebbende in het jaar 854 zyne meerderjarigheit bereikt, begon zelf het beftier van den ftaat aan te vaarden, verachtte den goeden raadt van zyne moeder Theodora, en volgde de verderffelyke gevoelens van Bardas, zynen oom, de welke, om zich meefter van de regering te maken, dezen jongen prins de liefde tot de vermakelykheden en ongebondenheit inboezemde. Eenigen tydt daar na wierdt Bardas fmoorlyk verlieft op zyne fchoondochter, zynde weduwe geworden; en na dat hy zyne vrouw verftoten hadt, ftelde hy deze jonge princes in hare plaats. Hy gebruikte alle foorten van middelen om St. Ignatius, patriarch van Conftantinopel, te verplichten om dit bloedfchendig huwelyk door de vingeren te zien: doch deze kerkvoogdt hadt altydt eene onverzettelyke ftandvaftigheit, en ziende, dat zyne vertogen vruchteloos waren, nam hy voor zich te bedienen van de macht, welke hem zyne waardigheit gaf, om deze ergernis te verhinderen. Het was daarom, dat in het jaar 855 op Drie-koningen-dag, Bardas zich aangeboden hebbende in het gevolg van den keizer, om, volgens gewoonte, te ontfangen de gewyde wafchkaars, en vervolgens tot de H. verborgendheden te naderen, om de zelve mede te genieren, weerde hem de patriarch af voor het gehele hofgezin, en

betuigde opentlyk, dat hy niet zou dulden, dat een zo godloos mensch Gods kerk ontheiligde. Bardas, door gramschap vervoert, stookte den keizer op tegen Ignatius, deedt dezen kerkvoogdt vervoeren op een eilandt van den Propontis, en dwong de bisschoppen om Photius voor patriarch te erkennen. St Ignatius wierdt daar na overgevoert op het eilandt Lesbos; en Photius, zich aan het hoofdt ziende van eene party, welke machtig genoeg was om het in een concilie over te halen, deedt door den keizer een te Constantinopel beroepen, alwaar zich, nevens de aanhangers van Photius, vele Oostersche bisschoppen bevonden, welke van zynen aanhang niet waren. Hy zat in dat concilie als patriarch voor, niettegenstaande zyne verkiezing geschied was tegen alle regelmatige gewoonten, en deedt in het zelve St. Ignatius veroordeelen door de genen, wier stemmen hy kopen kon, doende gevangen zetten alle de genen, welke weigerden zulk een onrechtmatig vonnis te ondertekenen. Om zich vast te stellen in het bezit zyner waardigheit, trachtte hy de bevestiging daar van by den paus te verkrygen, en hy handelde in dier voegen, dat de keizer Michiël een afgezant naar Rome zondt, om te verzoeken, dat het den paus wilde behagen zyne gezanten te zenden naar Constantinopel, om aldaar de vrede en de rust, welke gestoort was door de genen, welke de party van Ignatius begunstigden, te herstellen. Paus Nicolaas de I, voorziende het kwade oogmerk van Photius, zondt gezanten, doch stondt hen alleenlyk toe om onderrechting te nemen van het verschil, het welk 'er was tusschen Ignatius en Photius, zonder eenig oordeel te vellen. Deze afgezanten echter lieten zich door Photius winnen, en bekrachtigden de veroordeling van Ignatius. Paus Nicolaas, volkomen onderrecht van het geen men te Constantinopel gedaan hadt, en van de trouwloosheit der twee gezanten, blixemde den ban uit tegen Photius, en herstelde Ignatius. Photius, ziende, dat hy den paus niet langer hadt te ontzien, zocht middelen om zich onafhankelyk van den zelven te maken. Hy deedt in 't jaar 863 eene vergadering van bisschoppen te Constantinopel beroepen, by wyze van een concilie, in welke hy toestondt, dat de keizer Michiël zou voorzitten, om hem door deze toegevendheit tot zyne belangen te brengen. Aldaar verschenen omgekochte lieden, welke zich met valsche brieven aangaven, als afgezondenen van de Oostersche patriarchen, om deze vergadering by te wonen, alwaar de paus wierdt in den ban gedaan en afgezet, als overtuigt van zeer vele gruwelyke misdaden. Photius nam vervolgens de hoedanigheit van algemeen patriarch aan, onafhankelyk van den paus, en beriep eene algemene kerkvergadering, met oogmerk om de Latynsche kerk te doen veroordelen, byzonderlyk om deze hoofdstukken: *Dat men daar in de vasten op den Zaturdag onderhieldt; Dat men eieren at in de vasten; Dat men daar in geloofde, dat de H. Geest uitgaat van den Vader en van den Zone; Dat de paus niet wil dulden, dat de patriarch van Constantinopel dekretale brieven schryft aan alle de gelovigen; Dat de geestelyken hunnen baardt scheren; Dat de priesters ten tyde van het Paaschfeest op den altaar een lam offeren, met het ligchaam van JESUS CHRISTUS*, enz. Paus Nicolaas, kennis krygende van deze onderneming van Photius, schreef daar over een brief aan Hincmarus, aartsbisschop van Rheims, en aan alle de aartsbisschoppen en bisschoppen van Vrankryk, om hen te doen ondernemen de verdediging der lere van de Roomsche kerke. Hincmarus kweet zich van dezen last; doch zyne schriften zyn verloren.

Eudes, bisschop van Parys, maakte over dit onderwerp een boek, waar in hy de waarheit der lere en de kerkgewoontens der Latynsche kerk door de H. Schriftuur, uit de oudvaders, uit de conciliën, enz. tracht te bewyzen. Ondertusschen nam de keizer Michiël, zich van Bardas, wiens staatzucht gene palen hadt, niet vertrouwende, voor zich van hem te ontslaan; en na dat hy zyn voornemen hadt uitgevoert, nam hy Basilius, die toen grootkamerling was, tot zoon aan, maakte hem opperbevelhebber over alle zyne krygsbenden, en zelfs medegenoot van het keizerryk.

Photius liet den moedt niet zakken door het verlies van zynen beschermer, en hy bestierde den geest van Michiël zo wel, dat hy hem overreedde om zich te beveiligen tegen de bedreigingen van den paus, beroepende eene kerkvergadering, om op eene kerkelyke wyze van de gemeenschap met de Roomsche kerk afstandt te doen. Het meeste deel der groten van het keizerryk en de hoge amptenaren bevonden zich in deze vergadering, en Photius maakte onder de handt eenige menschen op, die aldaar verschenen als afgezanten der andere patriarchen, met ondergestokene brieven. Het was in dit concilie, dat gehouden wierdt in het jaar 867, dat Photius op nieuw tegen den paus den ban uitsprak, en voornam het gansche Oosten van de Roomsche kerk af te scheuren; waar na hy de besluiten van dit concilie stelde in handen van Zacharias, aartsbisschop van Chalcedon, en van Theodorus, bisschop van Laodicea, by welke hy op zyn eigen gezag over de vyftig andere besluiten hadt gevoegt, welke men niet gemaakt hadt. Deze bisschoppen namen op zich om deze besluiten in Italië te brengen, de zelve opentlyk tegen den paus wereldkundig te maken, en ze keizer Lodewyk den II aan te bieden, om den paus en de prelaten uit Rome te verjagen: doch de doodt van den keizer Michiël deedt dit buitensporig voornemen in rook verdwynen: want Basilius, die op hem volgde, belastte Photius om zich te begeven naar een zeker klooster, het welk hy hem tot zyn verblyf aanwees, en herriep den patriarch Ignatius. Een weinig na deze herstelling deedt paus Adrianus de II, die op Nicolaas den I volgde, de handelingen, zo wel als valsche, van die zamengerotte kerkvergadering van Photius onderzoeken; en na erkent te hebben de valschheden, de dwalingen, de godloosheden en lasteringen van de zelve, wierdt Photius wederom op een gerechtelyke wyze veroordeelt, en in den ban gedaan in het concilie, het welk de paus over die zake vergadert hadt in 't jaar 868. Zyn boek wierdt verbrand voor de deur van de St. Pieterskerk, en het concilie belastte, dat het zelve ook te Constantinopel zou gedaan worden.

Vervolgens deedt de paus eene algemene kerkvergadering beleggen, gelyk de keizer Basilius wenschte, om deze scheuring, die zich reets zeer verre in de provinciën van het Oostersche keizerryk verspreid hadt. Deze kerkvergadering wierdt gehouden te Constantinopel in de kerk van St. Sophia in October 869, en de kardinalen Marinus en Donatus zaten daar in voor als pausselyke afgezanten. Men keurde daar in goed het formulier des geloofs, het welk de paus hadt overgezonden, behelzende voor het wezentlykste, *Dat, volgens het gelove van den H. Apostolischen stoel, men veroordeelde alle ketteryen, en met name die der beeldestormers: men veroordeelt Photius: men neemt aan de conciliën, gehouden te Rome door de pauzen Nicolaas en Adrianus: men veroordeelt alle de byeengeraapte kerkvergaderingen van den gewaanden patriarch Photius, en men erkent Ignatius voor den rechten patriarch.* Photius wierdt op dit concilie ontboden, maar weigerde zich aan het zelve te onderwerpen. Men gaf hem daar op nog eenige dagen tydt om zich te bedenken, en men bragt hem weder in zyn klooster. De bisschoppen, die van het ander gevoelen waren, bepleitten de zaak van Photius in het volle concilie, en zy betuigden op den 29 October, op welken de zevende zitting gehouden wierdt, nog meerder aanklevendheit dan ooit aan de zelve: zelfs Photius vertoonde zich, na dat de dag, welken men hem om tot bedaren te komen gegeven hadt, voorby was, en wanneer men hem vroeg of hy gereed was om zynen misslag te bekennen, antwoordde hy, dat hy geen rekenschap te geven hadt aan menschen, welke hy voor gene rechters erkende. Alle de bisschoppen van zynen aanhang spraken toen den vloek uit tegen de genen, die den patriarch Photius hadden in den ban gedaan, en het concilie vernieuwde alle de bannen, uitgeblixemt tegen Photius en zyne aanhangers. In de achtste zitting, welke gehouden wierdt op den 5 November, verbrandde men in een groot koper konfoor, in het midden van het concilie, en in de tegenwoordigheit van den keizer, alle de ondertekeningen, welke deze patriarch gevordert hadt, om zyne party sterker te maken, en al dat geen, het welk hy geschreven hadt tegen den paus Nicolaas, en tegen Ignatius. Men stelde de andere zittingen van het concilie uit tot het volgende jaar, en het negende wierdt gehouden den 12 February des jaars 870. De afgezant van den patriarch van Alexandrië zynde aangekomen, bekrachtigde daar in met zyne stem al het geen in de acht voorgaande zittingen gedaan was, zo dat de vier patriarchale kerken overeenstemden om Photius in eene algemene kerkvergadering te veroordelen. Eindelyk wierdt de laatste zitting gehouden den laatsten February, beroemd door de tegenwoordigheit der afgezanten van Lodewyk den II, keizer van het Westen; en van Michiël, koning der Bulgaren. Lodewyk, die bondgenoot was van den Griekschen keizer, zondt naar Constantinopel om over het huwelyk van zyne dochter met Konstantyn, oudsten zoon van Basilius, te handelen; en de koning der Bulgaren, over eene zaak van grote aangelegenheit, waar van naderhandt gesproken zal worden, waar in de Roomsche kerk, en die van Constantinopel elk haar byzonder belang hadden. De keizer Basilius, en Konstantyn, zyn zoon, medegenoot van het keizerryk, geleidden deze afgezanten met zich naar de algemene kerkvergaderinge, en men kondigde op nieuw den kerkban tegen Photius af, en tegen alle zyne aanhangers.

Het scheen, dat de scheuring weggenomen was door het gezag van eene zo grote kerkvergadering, en door den yver, welken Basilius toonde om de vrede te herstellen, wanneer eenige voorvallen het gemoedt van den keizer veranderden, en hem een tegenzin in de Latynsche kerk deden krygen. Hy kon niet verdragen, zo weinig als vele andere keizers van Constantinopel, de welke hem waren voorgegaan, dat de opvolgers van Karel den Groten den tytel van keizer aannamen, en hy wilde aan Lodewyk den II geen anderen geven dan den naam van Ῥήξ, afgeleid van het Latynsche *Rex*, het welk *koning* betekent. Het was daarom dat de Grieken, in eenen der brieven van den paus, de welke Lodewyk den II zeer sterk prees, den tytel van *Augustus* en van *keizer* achterhielden, den Latynschen brief in het Grieksch overzettende. Anastasius de Bibliothekaris, die het hoofdt was van het gezantschap van Lodewyk, en aan wien de afgezanten van den paus gegeven hadden de handelingen van het concilie, om die over te zien voor de tiende zitting, in welke men de zelve tekenen moest, waarschouwde hen wegens deze ontrouwe. Zy beklaagden zich daar over, doch te vergeefsch, en zy konden geen anderen uitweg vinden dan te ondertekenen, behoudens het welbehagen van den paus, de welke in het vervolg ontveinzende eene zaak, welke in zyne uitspraken niet kwam, het concilie bekrachtigde. De Grieken, ziende den keizer heel geschikt om aan te nemen de kwade indrukselen, welke men hem tegen de Latynen geven zou, vertoonden hem, *Dat de vryheit van de Grieksche kerk begon verdrukt te worden, en dat de bisschoppen van het Oosten, ondertekent hebbende het formulier, door den paus opgemaakt, zich slaven gemaakt hadden van de Roomsche kerk, de welke hen houden zou in eene verdrietige slaverny, aan welke zy zich, door alle hunne ondertekeningen, onderworpen hadden.* Basilius wierdt door deze woorden ligtelyk overreed; en doordien hy de zaak niet met geweldt wilde doen, gaf hy bevel aan die genen, welke hy ten

ten dienste der gezanten gestelt hadt, den tydt waar te nemen, dat zy den patriarch zouden gaan bezoeken; als dan te gaan in hunne geheime vertrekken, en van daar behendiglyk weg te nemen alle de formulieren, door de bisschoppen van het Oosten ondertekent. Dit bevel wierdt uitgevoert: doch men vondt niet dan een gedeelte dezer ondertekeningen, zynde die der voornaamste bisschoppen reets door de afgezanten op eene veilige plaats gebragt, de welke daar over hunne klagten deden aan Basilius, zo wel als aan de afgezanten van den keizer Lodewyk. Basilius verburg onder schone woorden het kwaad voornemen, het welk hy gehad hadt, en deedt den afgezanten de ondertekeningen wedergeven: doch hy schikte zich om de zelve wel haast wederom te nemen door eenen anderen weg, veel kwaadaardiger dan de eerste. Middelerwyl wierdt 'er nog eene andere reden tot de scheuring gegeven, ter zake van Bulgarië, de Grieken voorwendende, dat dit koninkryk onderhorig zyn moest aan den patriarchalen stoel van Constantinopel, en de paus in 't tegendeel willende, dat het zelve zou behoren aan het patriarchschap van het Westen. De koning der Bulgaren hadt, gelyk gezegt is, zyne afgezanten naar Constantinopel gezonden, alwaar zy aankwamen tegen het einde van het concilie, en drie dagen daar na gehoor kregen in de tegenwoordigheit van de pausselyke afgezanten, van Ignatius, patriarch van Constantinopel, en de vikarissen der andere patriarchen van het Oosten, niet zonder groot krakeel. De afgezanten wierden toornig op de Grieken, en deze stoven mede op. De keizer ontveinsde zyn misnoegen onder een bedaard wezen, en deedt schone geschenken aan de afgezanten van den paus voor hun vertrek: doch hen tot Durazzo, in Albanië, hebbende laten geleiden, gaf hy geen verder bevel aangaande de veiligheit van hunne reize, zo dat zy, hebbende den streek genomen naar Ankona, in handen der Slavonische zeerovers vielen, de welke hen gevangen namen op de kusten van het Griekische keizerryk, en hen alle papieren ontnamen, onder welke een echt affschrift was van de handelingen van het concilie, het welk deedt geloven, dat zy dit gedaan hadden op geheime bevelen van Basilius. Doch de keizer bereikte daar door zyn oogmerk niet; want de afgezanten van Lodewyk den II eene andere streek genomen hebbende, wederom kerende zonder iets verrecht te hebben, om dat men den tytel van keizer aan hunnen meester weigerde te geven, kwamen gelukkiglyk te Rome, en stelden in handen van den paus de formulieren, wel ondertekent, die hen toebetrouwt waren, om te verhinderen, dat Basilius, dien men wantrouwde, de zelve niet voor de twede maal deedt wegnemen. De handelingen van het concilie zelf wierden den paus aangeboden door Anastasius den Bibliothekaris, die de zelve te Constantinopel in het Latyn hadt doen vertalen, en die vervolgens betuigde, dat al het gene, het welk men in zyne overzetting vondt strydig tegen de Griekische affschriften van dat concilie, van de Grieken verzonnen was, die de zelve vervalscht hadden, daar in byvoegende, of uitschrappende vele zaken van aangelegenheit.

In het jaar 874 verwekten de voorstanders van Photius, ziende dat de keizer veel schoot gevierd hadt aan zynen yver, om de besluiten van het concilie te verdedigen, nieuwe verwarringen te Constantinopel, de welke den keizer noodzaakten om in het jaar 877 afgezanten aan paus Johannes den VIII te zenden, om hem te verzoeken om afgezanten, die deze onlusten konden byleggen. Weinig tyds daar na vondt Photius middel om weder aan het hof te komen, alwaar hy zo diep in de gunst van Basilius raakte, dat deze keizer na de doodt van Ignatius, voorgevallen in het jaar 878, hem wederom zette op den patriarchalen stoel, en naar Rome zondt om den paus te verzoeken zyne herstelling goed te keuren. Johannes de VIII beging toen een onherstelbaren misslag met goed te keuren dat geen, het welk de keizer gedaan hadt tegen het besluit van het laatste concilie, het welk Photius hadt veroordeelt, en hem ten eene maal buiten deze waardigheit gesloten: want deze nieuwe patriarch, zyn voordeel doende met de tegenwoordigheit der pausselyke afgezanten, welke hy gewonnen hadt, deedt eene kerkvergadering houden in het jaar 879, om de zelve te stellen in plaats van de achtste algemene, welke men gehouden hadt tien jaren te voren te Constantinopel in de zelve kerk van St. Sophia. Op dit concilie bevonden zich over de drie honderd en tachtig bisschoppen, welke alle ter zyner believing waren, behalven de afgezanten der drie Oostersche patriarchen, en der pausselyke gezanten: de keizer, met zyne zonen, wilden de zelve ook met hunne tegenwoordigheit vereeren. Photius gedroeg zich aldaar niet alleen als patriarch, onafhankelyk van den paus, maar hy handelde aldaar als voorzitter in het concilie, in alle de akten voorstaande voor des pauzen afgezanten, welke de bloohertigheit hadden om de belangen van den H. stoel te verraden. Hy deedt ook aldaar veroordelen het VIII algemene concilie, en alle de kerkvergaderingen, welke men tegen hem gehouden hadt; en men lasschte daar in eene belydenis des geloofs, overeenkomende met de geloofsbelydenissen van Niceen en Constantinopel, met bedreiging van den ban tegen de genen, die iets tot het zelve zouden doen, of iets daar van af doen. In het jaar 882 veroordeelde de paus Marinus, die op Johannes den VIII volgde, op nieuw Photius, en verklaarde nietig al het geen hy tot nog toe in hoedanigheit van bisschop en patriarch gedaan hadt, het welk den keizer zo verstoort maakte, dat hy naar Rome brieven schreef vol gramschap tegen de Roomsche kerk en tegen den paus. Photius nam deze gunstige gelegenheit waar om nogmaals opentlyk met den H. stoel te breken: doch Leo eindelyk meester van het keizerryk zynde geworden, na de doodt van zynen vader Basilius, in het jaar 886 voorgevallen, nam voor de scheuring te niet te doen, verjagende Photius, en verzendende hem naar een klooster, alwaar hy stierf, zonder dat men noch den tydt, noch de wyze van zyne doodt weet. Keizer Leo, aldus bevredigt hebbende de onlusten van Constantinopel, deedt tot patriarch verkiezen den prins Stephanus, zynen broeder, welken Basilius reets tot den geestelyken staat hadt overgehaalt.

Gedurende byna honderd jaren veroorzaakte de scheuring, welke de Grieken verdeelde, ter zake van de vierde huwelyken, welke eindelyk verboden wierden, dat men niets ondernam tegen de lere en het gezag van de Roomsche kerk: doch in het jaar 981 kreeg de aanhang van Photius nieuwe krachten, en begunstigde in het openbaar den patriarch en het gedrag van dezen scheurmaker, het welk gevolgt wierdt van eene nog stouter onderneming van Sifinnius, patriarch van Constantinopel, de welke in het jaar 995 den brief van uitschryving, welken Phothius geschreven hadt aan drie andere patriarchen van zynen tydt, behelzende de punten van lere en kerkelyke tucht, welke hy de pauzen voorwierp; en zonder daar in iets te veranderen dan het opschrift, waar in hy zynen naam plaatste in de plaats van dien van Photius, zondt hy den zelven aan die genen, welke toen de stoelen bezaten van Alexandrië, van Antiochië en van Jeruzalem, om hen aan te zetten zich by hem tegen Rome te voegen. Doch hy stierf voor de uitvoering van zyn oogmerk. Sergius volgde hem op in het jaar 998, en eenige jaren daar na deedt hy te Constantinopel een synode vergaderen, alwaar, na de Roomsche kerk beschuldigt te hebben wegens alle de stukken, welke Photius de zelve hadt verweten, vernieuwde hy opentlyk de scheuring, den naam van den paus uitlatende in de openbare gebeden, enz. zonder dat de keizers Basilius en Konstantyn zich daar tegen aan kantten. Doch Michiël Cerularius, tegen het gewone gebruik geordend in het jaar 1043, ging nog verder, gevende een geschrift in het licht tegen de gebruiken van de Roomsche kerke, en voornamentlyk tegen dat om het Avondmaal te houden met ongezuurd of ongeheveld broodt, het welk Photius den Latynen niet verweten hadt. Hy liet de kerken sluiten, welke de Roomsch-Katholyken te Constantinopel hadden, maakte zich meester van de kloosters, van welke de geestelyken weigerden zich zyne onbillyke wetten te onderwerpen, en kwam zelfs zo ver, dat men herdopen zou die genen, welke den Doop der Latynen ontfangen hadden. Deze zaak veroorzaakte vreemde ongeregeldheden, tot dat de keizer Boudewyn de zaken van de kerk van Constantinopel in 't jaar 1204 in order bragt, na dat hy een Latynschen patriarch hadt doen verkiezen. Doch Theodorus Laskaris, te Niceen tot keizer uitgeroepen door de afgescheurde Grieken, verdedigde de scheuring in die plaatsen, van welke hy meester was. Hy deedt zyn keizerryk over in het jaar 1222 aan zyn schoonzone Johannes Dukas, de welke, gedurende zyne regering, byna het gehele keizerryk weder veroverde, uitgenomen Constantinopel; doch beducht zynde voor de machten van de kruisvaart, welke de paus hadt doen afkondigen, nam hy een besluit met den paus overeen te komen over de vereeniging der twee kerken, en zondt zyne afgezanten naar Rome in het jaar 1254, om over de vrede te handelen, onder deze voorwaarden: *Dat de Grieken de opperhoofdigheit en de oppermacht van den paus over alle de andere patriarchen zouden erkennen; Dat hy in het concilie zou voorzitten; Dat de Griekische geestelyken vryelyk tot den H. stoel zouden kunnen beroepen worden.* Dukas eischte van de andere zyde: *Dat men hem Constantinopel zou wedergeven, als de hoofdstadt van het Oostersche keizerryk; Dat men aldaar weder zou aanstellen een Griekschen patriarch, en dat men aan Boudewyn geen bystandt meer zou geven.* Gedurende deze onderhandelingen stierf Konstantyn Dukas, en zyn opvolger, dat de jonge Theodorus, toegenaamt Laskaris, was, verbrak dit vredesverbondt, klevende de party van den patriarch aan.

De keizer Paleologus hebbende in het jaar 1261 Constantinopel weder hernomen, vernieuwden de Grieken opentlyk hunne scheuring, welke zy niet afgezworen hadden dan met geweldt, onder de heerschappy der Franschen. Doch Michiël Paleologus, wenschende de vereeniging der twee kerken, zondt zyne afgezanten naar het concilie te Lions, het welk gehouden wierdt in het jaar 1274, in het welke de Griekische kerk zich onderwierp aan de gehoorzaamheit van den H. stoel, en aannam de leer der Roomsche kerke over den uitgang van den H. Geest. De doodt van den keizer Paleologus, voorgevallen in 't jaar 1283, gaf plaats voor het vernieuwen van de Griekische scheuring, en Andronicus, des zelfs opvolger, was de voornaamste oorzaak van deze verandering. Eindelyk, de wedervereeniging der twee kerken geschiedde nogmaals in het jaar 1439 in de kerkvergadering te Florence, in welke de Latynen en de Grieken eenpariglyk verklaarden, *Dat de H. Geest uitgaat van den Vader en van den Zone, als van een zelve beginsel; Dat men in de geloofsbelydenis hadt kunnen voegen:* en van den Zone; *Dat 'er een vagevuur is; Dat de inzegening waarachtiglyk geschiedt met gezuurd of ongezuurd broodt, en dat de priesters moeten zegenen volgens de gewoonte van de Oostersche of Westersche kerk;* enz. Deze vereeniging wierdt wel haast verbroken; want in het jaar 1443 lieten de patriarchen van Alexandrië, van Antiochië en van Jeruzalem, die de kerkvergadering van Florence ondertekent hadden, door hunne plaatshouders of afgezanten niet na eene kerkvergadering te Jeruzalem te beroepen, alwaar zy in den ban deden Metrophanes, patriarch van Constantinopel, als een voorstander, gelyk zy zeiden, van de dwalingen der Latynen; scholden het concilie van Florence voor eene verfoeielyke byeenrotting, en dreigden zelfs den keizer door een synodalen brief, welken zy aan hem

hem ſchreven, om hem in den ban te doen, byaldien hy voortging de beſluiten van het zelve te bekrachtigen. De keizer liet zich daar door overhalen, zo dat het ganſche Ooſten zich van den Roomſchen ſtoel afſcheurde, behalven alleen eenige geeſtelyken van Conſtantinopel, welke hunnen patriarch volgden. Konſtantyn Paleologus, de opvolger van Johannes, voorziende de voornemens van Mahometh den II, keizer der Turken, zondt in het jaar 1451 afgezanten aan den paus, om van hem te verzoeken byſtandt in het uiterſte gevaar, waar in hy de zaken gevonden hadt by zyne komſt tot de kroon. Hy hadt tot nog toe de Grieken niet kunnen verplichten om zich te onderwerpen aan de beſluiten van het concilie van Florence, betuigende, dat hy zeer vaſt voorgenomen hadt op het ſpoedigſte te arbeiden aan de wederbrenging der andersgezinden. Paus Nicolaas de V zondt naar Conſtantinopel den kardinaal Iſidorus, om het beſluit van vereeniging door den nieuwen keizer te doen aannemen, die het zelve ook aannam, benevens de meeſten van zyn hof, en eenige kerkelyken; maar als men in het vervolg, terwyl men den kerkdienſt verrichtte in de kerk van St. Sophia, melding gemaakt hadt van den paus, en van den patriarch van Conſtantinopel, geraakte de ganſche ſtadt in beweging, en volgende het gevoelen van den kluizenaar Gennadius, die het hoofdt was van de party, zich tegen Rome verklaart hebbende, begonnen alle de Grieken, uitgenomen die gene, die den afgezant van den paus ontfangen hadden, uit te ſchreeuwen de vervloeking tegen de genen, die zich by de Latynen gevoegt hadden. Doch terwyl het Ooſterſche keizerryk dus door binnenlandſche beroerten verſcheurt wierdt, ſtelde zich Mahometh de II in ſtaat om het zelve aan te vallen, en des zelfs hoofdſtadt te komen innemen, het welk hy uitvoerde in het jaar 1453. Na het innemen van Conſtantinopel bewilligde Mahometh, dat Gennadius tot patriarch zou verkoren worden. Deze was niet die heremyt, of monnik, van welken boven geſproken is; en, wel verre van de andersgezinden aan te kleven, deedt hy zyn uiterſte beſt om het volk tot de gehoorzaamheit van de Roomſche kerk te brengen, aannemende het beſluit van vereeniging; maar hebbende op het zelve niets kunnen winnen, vertrok hy in een klooſter. Sedert dien tydt heeft de Griekſche of de Ooſterſche kerk hare eige patriarchen gehad, aan welke de Grote Heer deze waardigheit voor een zekere ſomme gelds verkoopt.

SCHEURING VAN HET WESTEN. Deze ſcheuring begon na de doodt van paus Gregorius den XI in het jaar 1378 door de verkiezing van Clemens den VII in de plaats van Urbanus den VI. De genen, die de zyde van Urbanus hielden, wierden *Urbaniſten*, en die, welke die van Clemens onderſteunden, *Clementynen* genaamt. In het eerſt bleven de meeſten ſtandvaſtig in de gehoorzaamheit van Urbanus; en het is daarom, dat men doorgaans hem en zyne navolgers ſtelt op den naamlyſt der ware pauzen, hoewel de kerkvergadering van Conſtans deze grote vraag niet heeft willen beſliſſen, te weten wie van deze twee de wettige paus geweeſt is, noch vervolgens wie onder die genen, welke hen zyn opgevolgt, voor zodanig moeten gehouden worden. Zy zette hen eindelyk beide af, om de eendragt te herſtellen, en verkoos een nieuwen. Te voren is het recht der twee partyen nooit ter dege opgehelderdt, en daar zyn van weerkanten beroemde God- en rechtsgeleerden, welke geſchreven hebben de eene voor Urbanus, en de andere voor Clemens. Ook zyn 'er verſcheide, die in de Roomſche kerk den naam van grote Heiligen voeren, geweeſt, welke de een deze en de andere gene party hebben aangekleeft. Zie hier nu den oorſpronk van deze ſcheuring.

De pauzen hebbende gedurende den tydt van zeventig jaren hunnen ſtoel gehouden te Avignon, van *Clemens* den V af, die den zelven derwaarts hadt overgebragt, herſtelde *Gregorius* de XI den zelven weder te Rome in het jaar 1377, en ſtierf aldaar den 26 Maart des jaars 1378. Rome wierdt als toen beheerſcht door een ſoort van *Ariſtocratie* (regering der edelen), beſtaande uit een opperſten magiſtraatsperſoon, en zyne Raden, en van twaalf kapiteins van de wyken, de welke men noemde Baanderheren (*Banderesii*) ter oorzake van de verſcheide banieren, welke zy hadden om zich te onderſcheiden. Deze, vrezende, dat men den pauſſelyken ſetel op nieuw in Vrankryk verplaatſen mogt, vergaderden om middelen te beramen om een paus te verkiezen, die altydt te Rome zyn verblyf hieldt. Men deedt in deze vergadering vele Roomſche en Italiaanſche prelaten komen, en onder anderen Bartholomeus Prignan, aartsbiſſchop van Bari, een man van een groot gezag aan het Roomſche hof, alwaar hy het ampt van kancelier bekleedde, in de plaats van den kardinaal van Pampelona, die te Avignon gebleven was. Men beſloot aldaar, dat het eenige middel om de pauzen te Rome te houden was, eenen te verkiezen, die een Romein, of ten minſten een Italiaan was. In dien tydt hadt men in het Heilige Collegie niet meer dan drie en twintig kardinalen, te weten, achttien Franſchen, vier Italianen, en een Spanjaardt. Van de Franſchen waren 'er zeven van Rome afwezig; te weten zes, welke paus Gregorius te Avignon gelaten hadt, en een, welken hy voor pauſſelyken gezant naar Toskanen hadt gezonden, zo dat zich niet meer dan zeſtien kardinalen te Rome bevonden om een paus te verkiezen; de vier Italianen waren Petrus Corſini, kardinaal van Florence, Franciſcus Thebaldeſchi, een Romein, kardinaal van St. Pieter, Simon van Borſano, kardinaal van Milaan, en Jakob Urſini, een Romein. De Spanjaardt was Petrus de Luna, een Aragonees. Van de elf Franſche waren 'er zeven uit het Limoſin, Willem van Aigre-Feuille, kardinaal, met den tytel van St. Stephanus, Bertrand Lagier, kardinaal van Glandeve, Petrus van Sortenak, of van Bernie, kardinaal van Viviers, Willem van Noëllet, kardinaal van St. Angelo, Petrus van Veruche, kardinaal van St. Maria, en Gui van Maillelec, biſſchop en kardinaal van Poitiers. De vier andere Franſchen waren Robert, kardinaal van Geneve, Hugo van Montrelaix, kardinaal van Bretagne, Gerard du Puis, abt en kardinaal van Marmoutier, en Petrus Flandrin, kardinaal van St. Euſtatius. Terwyl de kardinalen bezig waren met een paus te verkiezen, zonden de baanderheeren afgezanten aan hen, de welke hen vertoonden, uit name van den Raadt en het volk van Rome, dat ſedert het overbrengen van den H. ſtoel naar Avignon men niet dan onluſten, muiteryen en oproeren gezien hadt, de welke den ganſchen Kerkelyken Staat verwoeſt hadden; dat, om een zo groot onheil voor te komen, het volſtrekt noodzakelyk was van het pausſchap uit te ſluiten die genen, die over het gebergte wonen, dat is te zeggen, de Franſchen en de Spaanſchen, en een paus te verkiezen, die een Romein, of ten minſte een Italiaan was. Niet voldaan zynde over het antwoordt der kardinalen, gebruikten zy bedreigingen, en bragten het geweldt ten laatſte zo ver, dat zy de wapenen aangrepen, en uit al hunne macht riepen: *Wy willen een Romeinſchen of Italiaanſchen paus: wy zullen hem hebben; anders zullen wy weten ons zelven recht te doen.* De kardinalen eindelyk al het volk oproerig ziende rondom het Konclave, waren genoodzaakt het zelve voldoening te geven: doch byna alle, en byzonder die van over het gebergte, betuigden, dat deze verkiezing, welke zy van een Italiaanſchen paus gingen doen, gene vrye verkiezing was. Men verkoos *Bartholomeus Prignano*, een Napolitaan, aartsbiſſchop van Bari, hoewel hy geen kardinaal was, doordien de Franſche en de andere kardinalen geen van de vier Italiaanſche kardinalen wilden hebben. Hy wierdt plegtelyk gekroont op Paaſchdag, den 18 April, en nam den naam van Urbanus den VI aan. Vervolgens wierdt hy met eene voortreffelyke pracht geleid naar St. Jan van Lateran, om aldaar volgens gewoonte bezit te nemen van zyne kerk, zynde van allen voor wettigen paus erkent, zonder dat men meer van geweldt ſprak. Men merkt echter aan, dat de Franſche kardinalen, zynde buiten Rome te Anagni, betuigden door eene geloofwaardige akte van den 2 Auguſty des zelven jaars 1378, dat zy gedurende de verkiezing niet in vryheit geweeſt waren: doch de vermaarde rechtsgeleerde Baldus, die onder het pausſchap van Urbanus bloeide, verzekert, dat deze gewelddadigheit niet belet, dat de verkiezing niet wettig zyn zoude, zynde bekrachtigt geworden door de kardinalen, hem op den troon zettende, hem kronende, en met hem byna drie maanden handelende, gelyk als met den waarachtigen paus.

Weinig tyds na deze verkiezing van Urbanus den VI beſloten de kardinalen over het gebergte de zelve te vernietigen, als ſtrydig tegen de kerkelyke wetten. In dit voornemen maakten zy zich meeſter van het kaſteel St. Angelo, waar van de ſlotvoogdt, Petrus Gontelin, die een Franſchman was, aan hunne zyde overkwam: naderhandt verdroegen zy heimelyk met Honoratus Cajetani, grave van Fondi, gouverneur van Campagna di Roma. Ter zelver tydt wonnen zy de vremde krygsbenden, die in dienſt waren van den H. Stoel, en die tegen Urbanus opſtonden. Het waren krygslieden, welke Gregorius de XI in Bretagne hadt doen werven, ten getale van omtrent zes duizend ruiters, en vier duizend voetknechten, en welke drie jaren te voren in Italië gekomen waren, onder het beleidt van den kardinaal van Geneve tegen de Florentynen, en de ſteden, wederſpannig tegen den H. ſtoel. Zy wierden beſtiert door de kapiteinen Johannes van Maletroit, en Sylveſter van Buden, bloedverwant van den konneſtabel du Gueſclin, en Bernard de la Sale, een Gaskonſch kapitein, hadt zich met goede benden van zynen landaardt by hen gevoegt. Deze kardinalen, hunne maatregels dus genomen hebbende, zonder dat Urbanus iets daar van kon ontdekken, vroegen zy hem om verlof om uit Rome te vertrekken gedurende de zomerhette, de welke als toen begon, en het overige van den zomer te Anagni door te brengen, gelyk zy des jaars te voren met den overleden paus gedaan hadden. Na dat zy zulks verkregen hadden, begaven zy zich alle te zamen in de maandt Juny derwaarts, zo wel als de kardinaal van Amiens, die de voltrekking van deze grote zaak zien wilde voor dat hy weder naar Vrankryk keerde. Pieter de Kros, aartsbiſſchop van Arles, broeder van den kardinaal van Limoges, en kamerling van de kerk, begaf zich mede een der eerſten derwaarts, zonder daar toe verlof gevraagt te hebben, en bragt met zich de pauſſelyke driedubbelde kroon, en alle de overige pauſſelyke ſieraden. Paus Urbanus zondt de Italiaanſche kardinalen tot die te Anagni waren, om hen aan te manen weder te keren: doch deze lieten door de zelve kardinalen vertonen, dat hy in zyn gewiſſe wel wiſt, dat zyne verkiezing niet was naar 't kerkelyk gebruik, en dat het daarom was, dat zy hem bezwoeren eene oorzaak van eene ſcheuring te willen zyn. Zy hadden reets den biſſchop van Famaguſta en den hofmeeſter van het H. paleis gezonden aan koning Karel den V, en de univerſiteit van Parys, om hen de weet te doen van al het geen zy voorgenomen hadden te doen. Terwyl men aan het uitvinden van eenig middel tot een vergelyk bezig was, verklaarde zich Johanna de I, koningin van Napels, voor den gene, welken de kardinalen paus zouden maken, het welk hen eindelyk deedt beſluiten om hun voornemen uit te voeren. Aanſtonts maakten zy voor den aartsbiſſchop van Arles, kamerling, dit gerechtige getuigſchrift van den 2 Auguſty, van het welke geſproken is, en op den 9 van de zelve maandt las de aartsbiſſchop van Otranto, patriarch van Conſtantinopel, in tegenwoordigheit van dertien kardinalen en vele prelaten, als mede van vele groten, eene verklaring, door welke de gelovigen wierden gewaarſchouwt om niet voor paus te erkennen Bartholomeus, aartsbiſſchop van Bari, doordien zyne verkiezing niet dan

door

door geweldt geschied was: Hier na vertrokken zich de kardinalen naar Fondi, in het koninkryk van Napels, onder de bescherming der koninginne, en van den grave van Cajetano, en het was daar, dat zy middel vonden om tot zich over te halen de drie Italiaansche kardinalen, die nog overig waren; want de kardinaal van St. Pieter was overleden. Dus hielden in de maandt van September de zestien kardinalen, dat is te zeggen, alle de gene, die alstoen in Italië waren, het Konclave, waar in Robert, kardinaal van Geneve, tot paus gekoren wierdt op den 20 der zelve maandt, en, volgens gewoonte, aangebeden, na dat hy den naam van *Clemens* den VII hadt aangenomen. Vervolgens kroonde men hem voor de grote kerk te Fondi, in tegenwoordigheit van den hertog Otto van Brunswyk, prins van Tarente, van de afgezanten van de koninginne Johanna, en van het meeste gedeelte der groten van het koninkryk.

Aanstonds na deze verkiezing schreven de kardinalen aan alle de prinssen van Europa en aan alle de gelovigen, om hen bericht te geven van al het geen 'er was voorgevallen te Rome, te Anagni, en te Fondi, betuigende, dat zy niet dan door dwang Urbanus tot paus verkoren hadden: doch nademaal het reets vier maanden geleden was, dat men hem voor den rechten paus hadt erkent, volgens de eerste brieven, welke zy zelf rakende zyne verkiezing geschreven hadden, hadt men in het eerst niet dan de koningin Johanna, en haar koninkryk van Napels, Provence, de stadt Avignon, en de zes kardinalen, welke Gregorius de XI daar gelaten hadt, die de zyde van Clemens volgden. Italië, en byna geheel Duitschlandt bleven onder de gehoorzaamheit van Urbanus, gelyk ook de koninkryken in het Noorden, Engelandt, en de Nederlanden, uitgenomen Henegouwen, het welk oneenzydig bleef. Lodewyk, koning van Hungarië, omhelsde mede de party van Urbanus. De koningen van Spanje erkenden hem in het begin der scheuring, maar wel haast daar na verklaarde de koning van Aragon zich onzydig, tot zo lang men het verschil zou beslist hebben. Dus deedt ook de koning van Castilië. Karel de V, koning van Vrankryk, stelde zich aan de zyde van Clemens, en zyn voorbeeldt wierdt gevolgt van de koningen van Schotlandt en van Cyprus, van de graven van Savoje en van Geneve, en de hertogen van Lotharingen en van Bar. De hertog van Oostenryk, en eenige prinssen en steden van Duitschlandt wierden ingewonnen door den kardinaal van Aigre-Feuille, die afgezant was van Clemens, en welken de keizer, opentlyk tegen dezen paus zich verklaart hebbende, in zyne staten niet dulden wilde. Zie daar op hoedanig eene wyze de volkeren alstoen verdeelt waren ten aanzien der pauzen. Doch het is van belang aan te merken dat geen, het welk den koning van Vrankryk aandreef om de zyde van Clemens te kiezen. De bisschop van Famagusta, en de hofmeester van het H. paleis, gezonden van wegens de Fransche kardinalen aan koning Karel den V, in de maandt Augustus te Parys zynde gekomen, beleide deze prins op den 11 September op de grote zaal van het paleis eene vergadering van zes aartsbisschoppen, van dertig bisschoppen, en vele leeraars in de Godgeleerdheit en het geestelyke recht. In de zelve wierdt besloten, dat de koning geraden zou worden zich niet te verklaren noch voor, noch tegen de verkiezing van Urbanus, tot dat hy nader kennis zou hebben van de waarheit der zake. De koning, dit gevoelen volgende, zondt eenige bekwame mannen uit zynen Raadt naar Rome, om derwaarts te verzellen den bisschop van Famagusta, en den hofmeester van het H. paleis, en naar alle zaken te vernemen. Zy kwamen daar aan na de verkiezing van Clemens, en men gaf hen de oorspronkelyke brieven, welke deden geloof geven van wegens het geweldt, dat men gepleegt hadt by de verkiezing van Urbanus den VI. Terwyl ondertusschen de beide pauzen alle hunne pogingen by Karel den V aanwendden om te verdedigen het recht, het welk zy voorgaven te hebben, hieldt hy eene twede vergadering op den 16 November in het kasteel van Vincennes, alwaar tegenwoordig waren de kerkvoogden van Vrankryk, en de allerberoemdste leeraars van vele universiteiten, in tegenwoordigheit der prinssen, en van den Raadt des konings. Daar waren 'er, die voor de onzydigheit stemden, tot zo lang dat de scheuring zou geëindigt zyn door een algemeen concilie, of door eenig ander middel: doch de vergadering oordeelde, dat het nodig was zyde te kiezen; en na onderzocht te hebben het geloofwaardig getuigschrift der kardinalen, het welk zy, met hunne zegels verzegelt, hadden overgezonden, en gehoort hebbende den kardinaal van Limoges, gezant van Clemens in Vrankryk, besloot de zelve, dat de verkiezing van Urbanus nietig was, en die van Clemens wettig en regelmatig. De koning, om zich van alle kanten te verzekeren in eene zaak van dat gewigt, zondt zyne brieven aan de universiteit van Parys, welke eene algemene vergadering hieldt op den 8 January 1379 by de Bernardyner monniken, alwaar vastgestelt wierdt, dat men zyne Majesteit zou verzoeken tydt te geven om op zyn gemak overweging te maken over eene zaak, zo bezwaarlyk te beslechten. Eindelyk op den 30 May, na dat men byna vyf maanden hadt geraadpleegt, kwamen de vier Faculteiten, te weten van de Godgeleerdheit, van het geestelyke Recht, van de geneeskunde, en de vrye kunsten, in een zelve gevoelen overeen, het welk was: *Dat de universiteit aanhing, en voortaan zou aanhangen paus* Clemens *den VII, als den waren paus, en opperpriester van de algemene kerke.* De koning deedt vervolgens zyne verklaring afkondigen nopens het voornemen, dat hy genomen hadt om de zyde van Clemens te volgen.

Inmiddels deden de twee pauzen elkander den oorlog aan; en de Clementynen wierden op den 29 April 1379 geslagen in den veldslag van Marino. Paus Clemens week naar Napels by de koninginne Johanna; doch ziende, dat hy daar niet zeker was, besloot hy zich naar Vrankryk te begeven, en zyne hofhouding naar Avignon over te brengen, alwaar hy aankwam in de maandt Juny. Henrik, koning van Castilië, gestorven zynde den 30 May 1379, zondt Johannes de I, des zelfs zoon en opvolger, afgezanten naar Avignon en naar Rome aan de twee pauzen, om zich te onderrechten aangaande hun recht, en aangaande de waarheit van de zake verlicht te worden. Naderhandt hieldt hy te Medina del Campo eene grote vergadering van prelaten, heeren, magistraatspersonen, leeraars, en afgezondenen der Kapittels, en voornaamste kloosters van zyn koninkryk, benevens de leden van zynen Raadt, in de tegenwoordigheit der twee afgezanten van beide de pauzen. De opening daar van geschiedde den 23 November 1380 door den kardinaal van Aragon; en na eene lange overweging van al het geen het recht der twee pauzen aanging, gaf men op den 24 April 1381 deze uitspraak: „Dat „ zyne Majesteit voor eenen, die onrechtmatig ingedrongen was, „ houden moest dien, die zich *Urbanus* de VI noemde, en voor „ den rechten paus houden *Clemens* den VII". Ingevolge van dien gaf de koning eene verklaring uit, en beval, dat alle zyne onderdanen aan Clemens gehoorzaamheit zouden bewyzen. Andere staten (uitgenomen Portugal, dat altydt voor Urbanus was) bleven nog oneenzydig. Na de doodt van Karel van Duras, koning van Napels, trachtte de paus Urbanus dat koninkryk te bemachtigen: doch Lodewyk de II, hertog van Anjou, zich daar van meester gemaakt hebbende in 't jaar 1387, wierdt paus Clemens aldaar erkent, en die volkeren, die van Urbanisten onder de koninginne Johanna Clementynen geworden waren, en van Clementynen Urbanisten onder Karel van Duras, wierden nog eens Clementynen onder Lodewyk den II; en het was te vergeefsch, dat paus Urbanus, die Genua verlaten hadt, om zich naar Lucca te begeven, en geen leger meer hadt, onderstondt het zelve weder te krygen, met aflaten te doen aanbieden aan alle de genen, die de wapenen zouden opvatten, om die van Anjou uit Napels te verdryven. Byna in den zelven tydt Petrus, koning van Aragon, die zich tot nog toe onzydig gedragen hadt, zynde komen te sterven, riep des zelfs zoon en opvolger Johannes in de maandt January des jaars 1387 eene algemene vergadering byeen van de prelaten en groten van zyn koninkryk, in tegenwoordigheit van den kardinaal Petrus de Luna, en men besloot aan paus Clemens gehoorzaamheit te bewyzen. Het zelve geschiedde in de zelve maandt in het koninkryk van Navarre, alwaar Karel de Kwade, die altydt de onzydigheit gevolgt hadt, zynde gestorven, zyn zoon Karel de Edele Clemens voor wettigen paus erkende. Dus verklaarde zich gansch Spanje voor hem, maar niet het koninkryk van Portugal.

Paus Urbanus de VI stierf in het jaar 1389, omtrent het midden van de maandt October, en op den 2 November verkoren de veertien kardinalen, die te Rome waren, *Perrein Thomacella*, kardinaal van St. Anastasius, die den naam van *Bonifacius* den IX aannam. De twee pauzen Bonifacius de IX en Clemens de VII, hebbende in het jaar 1393 betuigt, dat zy bereid waren te horen naar de middelen, welke men hen voorstelde om de scheuring weg te nemen, belastte de koning van Vrankryk, Karel de VI, aan de universiteit van Parys daar toe de middelen te zoeken. Ten dien einde stelde zy eene algemene vergadering der vier Faculteiten aan, alwaar, na dat men de stemmen heimelyk hadt opgenomen, de welke geworpen wierden door een klein gat in een gesloten koffer, bevonden wierdt, dat zy alle daar in overeenkwamen om te besluiten, dat men eene van deze drie wegen moest inslaan: of dien van den vrywilligen afstandt der twee pauzen, om een anderen te verkiezen; of van verblyf, door het welke zy hun recht in handen stelden van scheidsmannen, die benoemt zouden worden door hen, of door anderen, om dit verschil te beslechten; of eindelyk van een algemeen concilie, het welk zyn gezag zelf hebben zou van Christus, zynde by deze gelegenheit vergadert met toestemming der kerke. Zie daar de drie wegen van vereeniging, welke men besloot den koning aan te bieden, in een klein traktaat by wyze van een brief geschreven: de beroemde leeraars Petrus d'Ailly, grootmeester van het collegie van Navarre, en Gilles des Champs, met eenige andere van de geleerdsten, hadden bevel om het op te maken, en men verkoos, om het in fraai Latyn te stellen, Nicolaas van Clemengis, den beroemdsten hoogleeraar in de welsprekendheit, die op de universiteit was. Maar terwyl men met dit werk bezig was, stiet de kardinaal Petrus de Luna, die, na dat hy drie koninkryken van Spanje voor Clemens hadt doen verklaren, pausselyk afgezant geworden was, onder voorwendsel van het traktaat van vrede, het welk men bewerkte tusschen Vrankryk en Engelandt, alle deze goede voornemens van de universiteit omverre. In den beginne ondernam hy de voornaamste leeraars te winnen, voornamentlyk den grootmeester van Navarre, en Gilles des Champs; doch hy kon het niet te boven komen, het welk hem verplichtte de vriendschap der groten van het hof te zoeken, en voornamentlyk die van den hertog van Berri, de welke met zynen broeder, den hertog van Burgundië, alles regeerde. De universiteit nam toen hare toevlucht tot den hertog van Burgundië, die haar by den koning gehoor deedt hebben; doch de aanhang van den hertog van Berri was de sterkste in den Raadt, en de kancelier verboodt aan de universiteit van wegens den koning zich niet meer met die zake te bemoeien. De universiteit, zich in deze hoop bedrogen ziende, deedt de lessen en predikatiën door gansch Parys ophouden, even als in een openbaren rampspoedt, en zondt echter haar klein traktaat aan paus Clemens, die zich daar grotelyks over belgde. Hy stierf kort daar na in de maandt September des jaars 1392, en de universiteit verzocht den koning door zyn

zyn gezag te ſtremmen de nieuwe verkiezing, welke men zou komen te doen, het welk deze vorſt haar toeſtondt, onder voorwaarde, dat zy de openbare leſſen en predikatiën zou hervatten, gelyk zy deedt. Doch de poſtbode des konings aangekomen zynde, wanneer de twee en twintig kardinalen, die toen te Avignon waren, in het Konklave traden, wilden die gene, welke in twyffel ſtonden over het geen de brief behelsde, niet, dat men den zelven zou openen dan na de verkiezing. Nochtans ondertekenden zy eene akte, by welke zy beloofden, dat die geen, die tot paus zou verkoren worden, met al zyn vermogen de vereeniging zou bezorgen, tot zelfs den weg van afſtandt in te ſlaan, zich zelven van het pausſchap ontdoende, byaldien het grootſte gedeelte der kardinalen zou oordeelen, dat zulks behoorde gedaan te worden tot herſtelling van de vrede; waar na men op den tweden dag verkoor den kardinaal van Aragon, *Petrus de Luna*, die zich *Benedictus* de XIII liet noemen.

Deze nieuwe paus ſchreef aan den koning van Vrankryk, en aan alle de andere vorſten, dat hy van herten wenſchte de ſcheuring te eindigen, gereed zynde van het pausſchap zich te ontſlaan, indien zulks nodig was. Dus beriep de koning in de maandt February des jaars 1395 eene talryke vergadering van de prelaten van het koninkryk, en de uitmuntendſte leeraars, in welke Simon van Cramaud, patriarch van Alexandrië, voorzat, in tegenwoordigheit van den kancelier. Daar wierdt beſloten, dat, volgens het gevoelen der univerſiteit, men het middel van afſtandt ſtellen moeſt voor alle andere, om vervolgens een nieuwen paus te maken, wiens verkiezing zou gedaan worden door keurheeren, welke de twee partyen zouden uitkiezen, of door de twee collegiën der kardinalen. Daarenboven wilde de koning, die het woordt hadt van den paus Benedictus, het einde van deze zaak zeer roemruchtig maken door het allervoortreffelykſte gezantſchap, het welk men ooit gezien hadt, beſtaande uit veertien der voornaamſte van zynen Raadt, benevens de afgezanten van de univerſiteit, aan het hoofdt van welke waren de hertogen van Berri en van Burgundië, zyne oomen, en zyn eigen broeder Lodewyk, hertog van Orleans. Zy kwamen in de maandt May te Avignon; doch Benedictus wilde zyn woordt niet houden, niettegenſtaande men hem vertoonde de akte, welke hy in het Konklave hadt ondertekent, en dat alle de kardinalen, uitgenomen die van Pampelona, verklaart hadden, dat hy, om de ſcheuring in de kerk te doen ophouden, het middel van afſtandt moeſt aannemen. Men kon niets van hem verkrygen dan eene verklaring, by wyze van eene bulle, waar in hy zegt, dat het middel van afſtandt niet behoorde, noch kon aangenomen worden, ſtellende drie andere middelen van vereeniging voor. Het eerſte was, dat hy en zyn mededinger met hunne amptgenoten zouden vergaderen op eene verzekerde plaats, om overeen te komen over een hulpmiddel; het twede was, dat, byaldien zulks niet ſlagen kon, men van weerkanten ſcheidslieden zou verkiezen, en dat, ingeval zy niet zouden kunnen overeenkomen, hy aanboodt op de plaats zelf een derde middel voor te ſtellen, of te volgen dat geen, dat men hem zou voorſtellen, behoudens dat het met het recht en de reden overeenkwam. De hertogen weder te Parys gekomen zynde, zondt de koning ambaſſadeurs, nevens afgezondenen van de univerſiteit, naar Engelandt, Duitſchlandt, Hungarië, en Spanje, om de koningen en vorſten te bidden van nevens hem de vrede der kerke te willen helpen bevorderen, door den weg van afſtandt, welken men den krachtigſten vondt. De koning van Engelandt beſloot daar toe, tegen het gevoelen der hogeſchole van Oxford, de welke wilde, dat men dit verſchil door een algemeen concilie zou eindigen. De keizer Wenceslaus, de keurvorſten van het keizerryk, de hertogen van Beyeren en van Ooſtenryk, te Frankfort vergadert, verbonden zich ook aan dezen weg van afſtandt. De koning van Hungarië, Sigiſmundus, deedt aanſtonts het zelve, en de koningen van Navarre en Caſtilië voegden zich ook by den koning van Vrankryk, Karel den VI, in weerwil van de aanzoeken van Martinus, koning van Aragon, die altydt de zyde van Benedictus hieldt. De koning van Portugal, en de andere vorſten, die de party der pauzen, te Rome verkoren, omhelſt hadden, erkenden Bonifacius altydt. Men vondt 'er eenige, die, zich hebbende laten overhalen door de ſtreken van Benedictus, weder tot hem keerden, en andere, die de vrede en de verzoening wenſchten, wilden nochtans niet, dat dit zou geſchieden by wege van afſtandt. Het was daarom, dat de koning, op den raadt van de univerſiteit van Parys, beſloot eene vergadering van prelaten en afgezondenen van de univerſiteiten van Vrankryk te beroepen, om te overleggen of het nuttig was Benedictus te dwingen om zyn woordt te houden, door zich te onttrekken van de gehoorzaamheit, of ten minſte van het recht, dat hy voorwendde te hebben om kerkelyke ampten te begeven, en de tienden te ligten op de geeſtelykheit van Vrankryk. De opening van deze vergadering geſchiedde den 22 May 1398. De koning zich niet wel bevoelende, waren uit zynen naam aldaar tegenwoordig de hertog van Orleans, zyn broeder, en de hertogen van Berri, van Burgundië, en van Bourbon, zyne oomen, met den kancelier van Vrankryk, en alle de heeren van den Raadt. Karel de III, koning van Navarre, wilde daar ook zyn, en de koning van Caſtilië zondt daar zyne afgezanten. Aldaar bevonden zich, met den patriarch van Alexandrië, elf aartsbiſſchoppen, zestig biſſchoppen, zeventig abten, acht en zestig zaakbezorgers van het Kapittel, de rector van de univerſiteit van Parys, met de zaakverzorgers der Faculteiten, de afgezanten der univerſiteiten van Orleans, Angers, Montpellier, en van Thoulouze, behalven een groot getal leeraars in de Godgeleerdheit en in de rechten. Simon van Cramaud, patriarch van Alexandrië, hebbende voorgeſtelt eene onttrekking te doen, om Benedictus te dwingen den weg van afſtandt te kiezen, waar toe hy zich zelf verplicht hadt, beſloten zy byna alle zich geheel te onttrekken van de gehoorzaamheit van Benedictus, tot dat hy den weg van afſtandt zou aangenomen hebben. Dit wierdt uitgevoert op het gezag des konings, die zynde in een zyner goede luimen, opene brieven van den 27 July deedt afkondigen, in welke hy aan alle de onderdanen verboodt aan Benedictus te gehoorzamen, of iets aan zyne beampten te betalen, willende, dat de Gallikaanſche kerk hare oude vryheden zou genieten, en dat de geeſtelyke ampten zouden worden voorzien volgens het gewone recht, door de verkiezing der Kapittelheeren, of door het vergeven van de bisdommen om niet.

Het voorbeeldt van Vrankryk wierdt wel haaſt gevolgt van de naburige vorſten, en van den hertog van Beyeren, de welke in hunne ſtaten eene diergelyke onttrekking van gehoorzaamheit in het geeſtelyke en in het tydelyke bevolen. De koningin Maria van Blois, moeder van Lodewyk van Anjou, koning van Sicilië, deedt het zelve in Provence, alwaar zy toen was, gelyk ook de koningen van Navarre en van Caſtilië in hunne koninkryken. Benedictus zag zich vervolgens verlaten van achttien zyner kardinalen, die zich naar Villeneuve begaven, en daar bleven niet meer dan twee by hem, namentlyk de kardinaal van Pampelona, en een ander, genaamt Bonifacius. Hy wierdt haaſt daar na belegert in zyn paleis te Avignon door den maarſchalk van Boucicaut; doch de koning gaf dezen maarſchalk bevel om de belegering te veranderen in eene blokkeering, al den nodigen voorraadt daar in doende brengen. Benedictus beloofde toen door eene gerechtelyke akte van den 20 April 1399, dat hy afſtandt zou doen van het pausſchap, indien Bonifacius het zelve deedt, of indien hy kwam te ſterven, of dat hy van zynen ſtoel verdreven wierdt. Middelerwyl wierdt hy door het volk des konings in het paleis gade geſlagen, verwachtende het uitvoeren van zyn gegeven woordt; en hy bleef in de gevangenis by de vyf jaren, tot dat de hertog van Orleans, die hem onderſteunde, in het jaar 1403 hem met geweldt niet hebbende kunnen verloſſen, ter zake van het gezag der hertogen van Berri en van Burgundië, eindelyk hem door behendigheit uit de gevangenis beſloot te trekken. Hy bediende zich ten dien einde van den heere van Brakemonte, die het bevel hadt over eene kompagnie Franſchen in eene ſtadt naby Avignon, en die een vryen toegang hadt in het paleis van den paus. Deze kapitein vondt middel om den paus te doen ontſnappen verkleed, en in een mantel gewonden, als of hy van zyn gevolg was, en leidde hem naar Chateau-Rainaud, verſelt van vyf mannen, die hem buiten de ſtadt Avignon verwachtten. Benedictus, zich in vryheit ziende, hernam zyne pauſſelyke klederen, van voornemen zynde om zyn gezag tot zyne doodt toe te behouden.

Het is niet ondienſtig alhier aan te merken, om den aardt en het verſtandt van Benedictus te leren kennen, dat hy, hebbende zynen baardt laten groeien al den tydt van zyne gevangenis, wanneer hy te Chateau-Rainaud was een barbier liet komen, en den zelven vroeg waar hy van daan was. Deze hem hebbende geantwoord, dat hy uit Pikardye was, hernam de paus: *Goed, de Normandyers zyn leugenaars; want zy hebben my gezworen, dat zy my zeer wel zouden ſcheren, en het is een Pikardyer, die het my gedaan heeft.* Deze aardige kwinkſlag was al de wraak, welke hy nam van de Normandyers, die hem bewaart, en met veel verontwaardiging gedurende zyne gevangeniſſe gehandelt hadden. Zo haaſt als men hem in vryheit zag, verzochten de kardinalen, die tegen hem waren geweeſt, hunne vergiffenis, en keerden weder tot hem: de burgers van Avignon ontfingen hem met blydſchap, en de regering liet zyn paleis herſtellen. Hy ſchreef ter zelver tydt aan den koning, aan de prinſſen, en aan de univerſiteit van Parys, en zondt de kardinalen van Poitiers en van Saluzzo, om den koning de herſtelling van gehoorzaamheit af te vragen, betuigende, dat hy gereed was te voldoen aan dat geen, het welk hy rakende den afſtandt beloofr hadt. De hertog van Orleans, die de herſtelling van paus Benedictus ondernomen hadt, verkreeg van den koning de herſtelling zyner gehoorzaamheit, de welke plegtelyk wierdt afgekondigt in de Lieve Vrouwen-kerk, alwaar de univerſiteit van Parys genoodzaakt was zich te bevinden. Byna ter zelver tydt tradt Caſtilië weder in de gehoorzaamheit, welke het verlaten hadt, en hy hernam aanſtonts aldaar zo veel gezag, dat hy het aartsbisdom van Toledo gaf aan zynen neef Petrus de Luna.

Paus Bonifacius in de maandt September 1404 geſtorven zynde, traden de kardinalen in het Konklave; en voor dat men tot de verkiezing kwam, leiden zy alle den eedt af, dat die geen, die onder hen verkoren zou worden, zich zou onderwerpen aan het middel van afſtandt, en zich van het pausſchap ontdoen, byaldien Benedictus het zelve deedt, waar na zy den kardinaal van Bologne, *Coſmatus Melioratus*, tot paus verkoren, die den naam van *Innocentius* den VII aannam, en den 6 November des jaars 1406 ſtierf, zonder iets voor de vrede der kerk te hebben kunnen uitvoeren. Men verkoor in zyn plaats den kardinaal van St. Marcus, *Angelus Corarius*, die zich *Gregorius* de XII noemde: doch alle de kardinalen hadden te voren eene wettige akte gemaakt, door welke elk beloofde, dat, byaldien hy verkoren wierdt, hy het pausſchap zou laten varen, byaldien Benedictus daar van afſtandt deedt. Ondertuſſchen beriep de koning van Vrankryk eene algemene vergadering der prelaten van Vrankryk tegen

tegen St. Marten, om te raadplegen over de aftreding van gehoorzaamheit, welke zo nodig scheen Men hieldt deze vergadering in het paleis, in de tegenwoordigheit des konings, die daar by verscheen zo dikmaals, als zyne ziekte hem zulks toeliet, van den Dauphin, de prinssen en beampten van de kroon, en het gansche Parlement. Daar bevonden zich vier en zestig aartsbisschoppen en bisschoppen, omtrent honderd en veertig abten, en een zeer groot getal leeraars van alle de universiteiten van Vrankryk. Na deze zaak in verscheide zittingen wel onderzocht te hebben, besloten de vergaderde prelaten op den 21 December: *Dat men moest bezorgen de byeenroeping van een algemeen concilie, tot hervorming van de kerk omtrent het hoofdt en hare leden; Dat men in 't algemeen alle gehoorzaamheit zou opzeggen, en voor geen paus erkennen noch Petrus de Luna, noch dien, die te Rome regeerde; Dat middelerwyl de Gallikaansche kerk zou worden bestiert, gelyk de zelve geweest was gedurende de eerste onttrekking.* Gedurende deze onderhandelingen kwam Benedictus de XIII te Marseille overeen met de afgezanten van Gregorius den XII, dat de twee pauzen nevens hunne aanhangers zich te Savona zouden laten vinden op St. Michiëlsdag, of, ten langsten, op Allerheiligen van het jaar 1407, om de scheuring te eindigen; en de koning van Vrankryk zondt hen zyne afgezanten, om aan te houden op het nakomen hunner beloften: doch dit was te vergeefsch; want deze onderhandeling wierdt niet gehouden, hoewel Benedictus al gekomen was aan de andere zyde van Savona, tot aan Porto-Venere, en dat Gregorius gekomen was tot aan Lukka. Dit gaf gelegenheit aan byna alle de kardinalen van het collegie van Gregorius, om hem te Lukka, daar hy was, te verlaten, en zich naar Piza te begeven in 't jaar 1408, om daar te arbeiden tot de eenigheit van de kerk. Van daar lieten zy eene akte van beroeping tekenen van al het geen Gregorius tegen hen zou kunnen doen, waar van zy zich beriepen op een algemeen concilie, of op den toekomenden paus, wettelyk verkoren. Zy schreven ter zelver tydt aan alle de prinssen, en aan alle de kerkvoogden van 't Christenryk circulaire brieven, in welke zy verklaarden, dat zy naar Piza geweken waren, om aldaar middelen te beramen om de scheuring weg te nemen, gelykelyk met de ambassadeurs van Vrankryk en de afgezondenen van de universiteit van Parys, en alle de genen, die zich derwaarts hadden begeven, en zich derwaarts begeven zouden van wegens de koningen, de prinssen, en de prelaten. Ondertusschen wierdt Benedictus in Vrankryk niet gunstiger gehandelt, alwaar de koning zyne den 12 January des jaars 1408 opene brieven deedt afkondigen, in welke hy verklaarde, dat volgens het besluit, te Parys genomen in de algemene vergadering van de Gallikaansche kerk, hy eene volslagen onttrekking zou doen van de gehoorzaamheit, en dat hy niet zou erkennen noch Benedictus, noch Gregorius voor pauzen, byaldien men op het feest van Hemelvaart, het welk dat jaar viel op den 24 May, de vereeniging van de kerk niet uitwerkte door den vrywilligen afstandt dezer pauzen. Benedictus beklaagde zich by den koning over deze behandeling in zyne brieven van den 18 April in zeer beleefde uitdrukkingen; doch zyne afgezanten boden in het zelve paket eene bulle aan, een jaar te voren gedagtekent, in welke hy in den ban verklaarde alle de genen, die zich stelden tegen zyne goede oogmerken, het zy van zyne rechtbank beroepende, of doende de onttrekking, al was hy een keizer en een koning, welkers staten hy, in dat geval, in den ban deedt. De koning deedt deze bulle verbranden en daags na Hemelvaart kondigde men op eene plegtige wyze te Parys, en vervolgens door het gehele koninkryk af de onttrekking van de gehoorzaamheit en de onzydigheit. Vervolgens beriep hy een nationaal synode te Parys, in het welke de aartsbisschop van Sens voorzat, in plaats van den patriarch van Alexandrië, die ambassadeur was te Piza. Men voorzag op dat synode in de bestiering van de Gallikaansche kerk, en het was ook door den raadt van deze vergadering, dat de koning verklaarde drie kardinalen, een aartsbisschop en drie bisschoppen vervallen te zyn van alle waardigheden en van alle inkomsten in Vrankryk, gelyk ook alle de genen, die, gelyk zy, de party van Petrus de Luna zouden ondersteunen.

Benedictus, die toen te Porto-Venere was, niet meer durvende komen in Provence, noch te Avignon, week naar Perpignan, in het Roussillon, en maakte aldaar twaalf kardinalen, om aldus een pausselyken hofstoet op te rechten. Aan de andere kant keerde paus Gregorius te rug naar Siëna, alwaar hy op nieuw negen kardinalen maakte, om eene vergadering voor zich op te rechten, doordien het klein getal der oude kardinalen, die 'er nog overig waren, hem mede verlaten hadden, om zich by de andere te Piza te voegen, van waar zy alle te zamen gingen naar Ligourne, waar heen het meeste deel der kardinalen van Benedictus, die de vrede wenschten, zich ook begeven hadden. Het was daar, dat men overeenkwam, dat 'er een algemeen concilie moest gehouden worden. Men stelde dan vast de zamenroeping der algemene kerkvergadering tegen den 25 Maart 1409 te Piza, het welk de Florentynen toegestaan hadden aan den kardinaal van St. Eusthatius, Balthazar Cossa. Men zondt twee kardinalen naar Siëna om Gregorius daar te ontbieden, en hem te bidden het concilie met zyne tegenwoordigheit te willen vereeren, of ten minste zyne zaakbezorgers te zenden, om van zynent wegen aldaar afstandt te doen. Benedictus wierdt de zelve zaak verzocht; de twee vergaderingen zonden brieven van deze aanschryving aan alle de prinssen en aan alle de prelaten van de Christenheit, om hen derwaarts te nodigen. Men deedt de opening daar van op den bestemden dag, de welke was de 25 Maart; en deze was eene der grootste vergaderingen, welke men sedert langen tydt gezien hadt in de kerk, gelyk aangemerkt is op het artykel van PIZA. Na dertien zittingen las de patriarch van Alexandrië, op 't bevel van het concilie, den 5 Juny des jaars 1409 de eindelyke uitspraak, door welke het concilie voor scheurziek verklaarde *Petrus de Luna* en *Angelus Corarius*, dat is te zeggen *Benedictus* den XIII en *Gregorius* den XII, en hen van het pausschap beroofde. Op den 15 der zelve maandt traden de kardinalen in het Konklave, en den 29 daar aan volgende verkoren zy *Petrus Philargi*, gezegt van Kandië, kardinaal van Milaan, tot paus, die den naam van *Alexander* den V aannam.

De scheuring hieldt niet op na deze verkiezing; maar in plaats van twee pauzen zag men 'er nu drie, om dat Benedictus de XIII en Gregorius de XII zich staande hielden ieder op de plaats, daar men hem gehoorzaamheit bewees, Benedictus nog voor zich hebbende de koninkryken van Aragon, Castilië, en Schotlandt, en Gregorius erkent wordende van Ladislaus, koning van Napels, en eenige Italiaansche steden. Al het overige der Christen wereldt onderwierp zich aan den paus Alexander. Inmiddels ging Gregorius een concilie houden te Austria, eene stadt zeer naby Udine, de hoofdstadt van Frioul. Het begon den 6 Juny; maar doordien zich niet dan een klein getal kerkvoogden daar bevondt, zondt hy om de bisschoppen van den Staat van Venetië te ontbieden, de welke niet wilden komen. Dus was al het geen hy in deze kleine vergadering, welke hy evenwel een algemeen concilie noemde, doen kon, anders niet dan in de twee andere zittingen, waar van de laatste gehouden wierdt den 5 September. Hy deedt in den ban Petrus de Luna, en Petrus van Kandië, met alle hunne aanhangers, en gaf eene bekendmaking uit, waar door hy aanboodt zich te laten vinden in een concilie, en daar zyn recht over te geven, behoudens dat de twee anderen zich aldaar mede van het pausschap ontdeden. Van daar week hy naar Gajeta, het welk Ladislaus hem tot zyn verblyf aanwees. Terstondt na zyne verkiezing bevestigde Alexander de V de kardinalen, veranderende hunne tytels, als of hy eene nieuwe aanstelling deedt; en het is de eerste maal, dat men deze verandering gemaakt heeft. Deze paus bekleedde den H. stoel maar een korten tydt, en stierf op den 3 May des jaars 1410. De Fransche en Napelsche kardinalen, die het grootste gedeelte uitmaakten van de zeventien, uit welke het Konklave bestondt, en by welke byna alle de anderen zich voegden, verkoren den 17 May den kardinaal legaat van Bologne, *Balthasar Cossa*, tot paus, die den naam van *Johannes* den XXIII aannam.

Deze paus beriep het concilie van Constans, het welk hy opende in de maandt November des jaars 1414, waar na men tegen den 17 December beleide de vergadering, die naderhandt uitgestelt wierdt tot den 1 Maart des jaars 1415. In de twede zitting, die gehouden wierdt op den 3 Maart, beloofde paus Johannes de XXIII plegtelyk afstandt te doen van het pausschap, wanneer Benedictus de XIII en Gregorius de XII het zelve zouden doen, om door dezen afstandt de kerk weder te vereenigen, en de scheuring uit te roeien. Naderhandt hadt men wederom nieuwe wantrouwens tusschen hem en het concilie, in dier voegen, dat hy naar Schafhauzen vluchtte, van waar hy zich eenigen tydt daar na begaf naar Brizak, daar na naar Fryburg, alwaar de hertog Frederik van Oostenryk, die zich voor zynen beschermer verklaart hadt, hem in zyn kasteel deedt vatten, het welk hy hem tot eene vryplaats beloofd hadt. De paus ontfing aldaar de aartsbisschoppen van Besançon en van Riga, welke men aan hem zondt, om hem aan te zeggen, dat het concilie hem ontboden hadt om te verschynen op den 13 May, en hy antwoordde hen, dat hy gereed was om weder te keren naar Constans; maar in plaats van hem derwaarts te geleiden deedt de keizer Sigismundus hem naar Cell voeren, eene sterke plaats twee mylen van die stadt gelegen; en niettegenstaande alle zyne vertogen zette het concilie hem af van het pausschap op den 29 May des jaars 1415, verklarende, dat het niet langer vrystondt te verkiezen noch Balthazar Cossa, voorheen paus Johannes de XXIII (dus was het, dat het concilie hem eenvoudig den naam van paus gaf, het welk het niet gaf aan de twee andere) noch Angelus Corarius, noch Petrus de Luna, in hunne ordensbrieven Gregorius de XII en Benedictus de XIII. - Na deze verstekking stondt Johannes de XXIII vrywillig door eene geloofwaardige akte van 't pausschap af, en Gregorius de XII deedt afstandt in het volle concilie den 4 July door zynen zaakbezorger Karlo Malatesta, heere van Rimini. Om het te bevestigen, vergaderde Gregorius, die te Rimini was, zyne kardinalen, en de weinige prelaten en amptenaren, welke hy aan zyn hof hadt, in een kerkenraadt: daar na zich voor de laatste maal met zyn pausselyk gewaadt bekleed hebbende, leide hy zyne pausselyke muts neder, gelyk ook alle de tekenen der pausselyke waardigheit, betuigende, dat hy zich vergenoegde de eerste der kardinalen te zyn, en gedurige legaat van het markgraafschap van Ankona, gelyk hy zulks was door het besluit van het concilie tot zyne doodt toe. Daar was niemandt dan Benedictus de XIII die zich aankantte tegen de vrede der kerke, in dier voegen, dat de keizer Sigismundus zich genoodzaakt vondt zich te Perpignan te laten vinden, om aldaar met dezen tegenpaus, en Ferdinand den I, koning van Aragon, te houden het mondgesprek, waar over men het eens was geworden. Hy wierdt derwaarts verselt door den aartsbisschop van Tours, en door dertien andere afgezondenen van het concilie, en kwam daar aan den 18 September des jaars 1415: doch hy kon niets winnen op den geest van Benedictus, die door het concilie van Constants afgezet wierdt op den 26 July des jaars 1417, op de zelve wyze, als hy geweest was in het concilie van Piza. Men ging

ging vervolgens voort tot de verkiezing van een nieuwen paus, en op dat in deze gelegenheit de zelve met eene algemene toestemming geschieden mogt, beval het concilie in de veertigste zitting, dat alleenlyk maar voor dit maal zes kerkelyke afgezondenen van elke der vyf natiën den kardinalen zouden worden toegevoegt, en dat die geen, die door twee derde-delen van de kardinalen zou verkoren zyn, als mede door de twee derde delen der afgezondenen van elke natie, gehouden zou worden voor den waren opvolger van St. Pieter, en hoofdt van de kerke. In de volgende zitting verkoos men de dertig afgezondenen der vyf natiën, de welke waren de patriarch van Constantinopel, vyf aartsbisschoppen, twaalf bisschoppen, en twaalf andere prelaten, of leeraars. De acht en twintig kardinalen der drie gehoorzaamheden, nevens deze dertig afgezondenen, makende alle te zamen uit acht en vyftig keurheeren, traden in het Konklave den 8 November, en drie dagen daar na verkoren zy alle eenstemmiglyk *Otto Colonna*, kardinaal diaken, die den naam van *Martinus* den V aannam. Hy zat naderhandt voor in de vier andere zittingen, waar van de laatste, gehouden den 25 April, de algemene kerkvergadering eindigde. In het jaar 1419 verkreeg Johannes de XXIII, die sedert by de vier jaren gevangen was geweest, zyne vryheit, en begaf zich naar Florence, alwaar hy zich in de volle vergadering wierp aan de voeten van den paus Martinus, hem voor paus erkennende. Martinus, die zeer beleeft was, maakte hem kardinaal, en deken van het H. genootschap, en wilde, dat hy in alle openbare plegtigheden altydt de naaste zyn zou aan zyn persoon, en op een stoel, verhevener dan die van alle de anderen, zitten. Doch Johannes genoot niet lang de vruchten van des pauzen goedheit, want hy stierf zes maanden daar na.

Dus was 'er niet dan het halfeilandt van Paniscola, in een hoek van het koninkryk van Aragon, naby Tortosa, het welk het alleen uithieldt, door de onverwinnelyke halsterrigheit van Petrus de Luna, of Benedictus den XIII, die zich altydt den waren paus geloofde, tot aan zyne doodt toe, de welke voorviel in de maandt van September des jaars 1424. Zelfs voor zyne doodt noodzaakte hy, op straffe van den ban, de twee kardinalen, die by hem waren, een anderen in zyne plaats te verkiezen, het welk zy deden, om ook met een te gehoorzamen aan Alphonsus, koning van Aragon, vyandt van paus Martinus den V. Doordien het onmogelyk was, dat een dezer twee kardinalen by meerderheit van stemmen verkoren wierdt, byaldien hy hem de zyne niet gaf, kwamen zy overeen om te verkiezen een kanunnik van Barcelona, genaamt *Gilles Mugnos*, een Aragoneesch edelman, leeraar in het geestelyke Recht, die door Alphonsus gedwongen wierdt de pausselyke sieraden aan te nemen, met den naam van *Clemens* den VIII. Vervolgens, om eene behoorlyke vergadering van kardinalen te hebben, maakte hy verscheide kardinalen, en aldus, doordien Alphonsus koning was van Aragon, Valencië, van Sardinië en van Sicilië, was het te vrezen, dat, doende dezen voorgewenden paus in deze vier koninkryken erkennen, de scheuring gene nieuwe krachten hernam: doch eindelyk verzoende zich de koning van Aragon met paus Martinus in het jaar 1429, en aanstonts deedt Gilles Mugnos plegtiglyk afstandt op den 26 July des zelven jaars, waar na hy gehoorzaamheit bewees aan Martinus den V in den persoon van den kardinaal van Foix, zynen gezant, en de vyf kardinalen, die hy gemaakt hadt, ontdeden zich van hunne waardigheit op verscheide dagen, tot op den 24 Augustus des jaars 1429, die, om eigentlyk te spreken, het einde was van deze grote scheuring van het Westen, de welke sedert den 21 September des jaars 1378 (dat *Clemens*, de VII van dien naam, te Fondi wierdt verkoren) tot dien tydt, geduurt hadt byna een en vyftig jaren. *Maimbourg Histoire du grand Schisme.* Zie eene naaukeurige tydrekenkundige optelling van alle de pauzen en tegenpauzen in de *Chronologische Tafelen van J. L. Schuer, op de 14de en 15de Eeuw.*

SCHEVELINGEN, of SCHEVENINGEN, een dorp in Hollandt, zeer vermakelyk aan de zee gelegen, en onder 's Gravenhage behorende. Het is voor dezen zeer groot geweest; maar de zee heeft het van tydt tot tydt kleiner gemaakt. Het is ruim 260 jaren geleden, dat de kerk, met een hogen toren, door de zee verslonden wierdt. By die gelegenheit heeft de zee zo veel lands gewonnen, dat de gemelde kerk, die eerst waarschynlyk niet al te digt aan den zeekant gestaan zal hebben, omtrent 2000 schreden in de zee en van het strandt af is geraakt. Men wierdt te rade eene nieuwe en heerlyker kerk op te bouwen, en verre van den zeekant af te zetten, daar zy de grimmigheit van zo een lastigen en gevaarlyken buurman minder te vrezen zou hebben. Maar wie zal de onstuimige zee wederhouden? de kerk stondt honderd jaren daar na op 't tipje van eveneens te varen als de voorgaande. By de zestig huizen, zo als *Junius* schryft, wierden in een afgryssellyken storm door dat woedende element omverre gesmeten en ingeslorpt, en de Schevelingers hebben ten tyde van dien schryver al meer dan eens in beraadt gestaan van de kerk op nieuw veel dieper landwaart in te brengen. In een oud bordt, het welk ter gedachtenisse van dien schrikkelyken vloedt in de kerk van Schevelingen plagt te hangen, worden 128 huizen vermeld. Zie hier de vaarzen, welke op dat bordt stonden:

In 't jaer van seventig en vyftien hondert
Gebeurdet hier 't Scheveling op Alderheiligen dag
't Zeewater liep in deese kerk, elks verwondert,
Drie voet en twee duym hoog, als men doen sag,
Ook mede aen den hoogen outaer, hoort dit gewag,
En in de Sakristyë en Kerken-komptoir met list,
Omme werpende met des waters geslag
Eenen grooten swaeren yseren kist.
Men heeft 'er wel hondert 28 huisen gemist,
En weynige synder ongeschend gebleeven;
Die schepen waren door 't dorp gedreeven,
Doende groote schade; elk maekt daer af mentie.
Drie menschen verdronken gelaeten het leven:
Dus was hier grooten druk beleven,
Waerom het geschiede, laet ik Gods die sententie.

Door dien schrikkelyken vloedt is de gansche standt van het dorp verandert; de huizen, die eerst aan den zeekant en tusschen de zee en de kerk stonden, zyn weggespoelt, of vernielt, en de kerk, die achter alle de huizen getimmert was, staat nu aan den zeekant. Men moest voor dezen, om uit den Hage een zeeluchtie te gaan halen, door zware zandige duinen met grote moeite gaan; maar door het bestier, of de aanradinge van den Heere Konstantyn Huigens is de gansche weg bestraat. De predikant van dit dorp staat onder de classis van den Hage. *Junius Batavia cap.* 4. *Pars Katwyksche Oudheden pag.* 104. *Beschr. van 's Gravenhage. Oudheden en Gestichten van Delflandt.*

SCHIAIS, of SCHIITEN, is de naam van de sekte der Persiaansche Mahomethanen, vyandinne van die van *Sunnis*, dat is te zeggen der Turksche Mahomethanen. De Schiaïs hebben een afschrik van de drie eerste opvolgers van Mahometh, namentlyk Abubeker, Omar en Osman, en houden staande, dat zy te onrecht aan zich getrokken hebben de opvolging van hunnen propheet, de welke behoorde aan Ali, des zelfs neef en schoonzoon. Zy zeggen, dat de waarachtige opvolging van Mahometh twaalf hogepriesters bevat, van welke Ali de eerste is, de elf andere afkomelingen van Ali. Zie hier de zelve na malkander. I. *Ali*, zoon van Abou Taleb. II. *Hacen*, oudste zoon van Ali. III. *Hussein*, des zelfs twede zoon, die gedood wierdt in den veldslag van Kerbela, naby Babylon, vechtende tegen de Sunniten. IV. *Smanzin-el-Abedin*, zoon van Hussein. V. *Mekemeth-el-Baker.* VI. *Jafer-el-Scadek*, die belastte, dat de Christenen, Joden of afgodendienaars, die Mahomethaansch wierden, genieten zouden al het goedt van hun geslacht, uitgenomen de broeders en zusters, die by hunnen Godsdienst blyven zouden. VII. *Moussa Katzem.* VIII. *Ali-el-Rezza.* IX. *Mahometh-el-Jouad.* X. *Ali-el-Hadi.* XI. *Hocen-el-Askeri.* XII. *Mouhemmet-el-Mohadi Sahebzaman.* Van dezen, gelyk ook van Hali, geloven de Persianen, dat hy niet dood is, maar weder in de wereldt komen zal, waarom eenigen hem by uiterste wille vermaken huizen vol huisraat, en stallen, die vervult zyn met paarden, op dat hem niets ontbreken zou, wanneer hy weder in de wereldt komt, om zynen Godsdienst te verdedigen. Byzonderlyk houden zy voor hem in de mosquee te Kuscha een schoon gezadelt paardt. Anderen geloven, dat hy in eene grotte niet verre van Kuscha is, alwaar hy tot den dag des oordeels blyven zal, en alsdan daar uit komen om alle volkeren tot den Alkoran te bekeeren. Anderen zyn van gevoelen, dat Mahometh, de zoon van Hanif, zal wederkomen, die, naar hun voorgeven, nog altydt op den berg Radna zal leven, en van daar komen om de aarde met vromigheit en gerechtigheit te vervullen. Eindelyk heeft hy nog eenige, die de toekomst van eenen *Mahometh* verwachten, de welke hun laatste koning zyn zou naar de voorzegging van hunnen propheet, daar hy zegt: „ De wereldt zal zo lang staan, „ tot dat een koning uit myn geslacht, en van mynen naam, „ over de Arabieren zal heerschen.„ Deze sekte der Schiaïsche Mahomethanen heeft in het Oost-Indische koninkryk Golconda de overhandt; gelyk de *Sunnis* in het ryk van den Mogol en in Visapour. De Schiaïs onderhouden nu de openbare en eenvoudige geboden van Mahometh; doch de Turken onderhouden, behalven deze, nog verscheide andere nieuwe dingen, de welke in den Alkoran niet geboden zyn. *Taverniers Persiaansche Reize. Herbelot Bibl. Orient.*

SCHIATTI, een eilandt in den Archipel, tegen over Europa. Het zelve is afgescheiden van de kaap Verlichi, in Macedonië, door een waterkil, de welke niet dan maar eene myl breed is. Het is dat zeehoofdt, het welk de ouden *Magnesia* noemden. Dit eilandt heeft verscheide verzekerde havens. De beste, en die meest bevaren wordt, is die, welke zy *Agios Georgios* noemen, dat is van *St. Georgius*, leggende op eene kleine tusschenwydte van een berg, alwaar eene stadt is, van den zelven naam. Men ziet ook aldaar vele puinhopen, die haren ouden luister vertonen. Hedendaags doen de Christen zeerovers aldaar gedurige aanvallen, en stropen alles af, waar door het komt, dat zy niet dan door Kalojers bewoont wordt. Men vindt aldaar water, hout en vele wilde geiten, ook eene menigte van konynen. *Bolchini Archipelago.*

SCHIAVON, (ANDREAS) een voornaam schilder van Italië, van arme ouders geboren, de welke Slavonië hadden verlaten, om zich te Venetië ter neder te zetten. Hy deedt al in den beginne in zyne schilderyen eene schoonheit van het penceel uitblinken, en een smaak van verwen zo uitgelezen, dat hy zich van de gehele wereldt deedt verwonderen. Het was daarom, dat Tintoret menigmaal zeide, dat 'er geen schilder was, die niet ten minste een stuk schildery van Schiavon moest hebben, wegens zyne schone manier van schilderen. Zyne werken waren echter niet zonder gebreken, doordien hy niet wel onderwezen was in de tekenkunst, die het voornaamste gedeelte der schilderkunst is. Titiaan gebruikte hem met andere schilders in de boekzaalkamer van S. Marcus, en hy maakte vervolgens zeer vele fraaie stukken; doch hy wierdt 'er niet ryker door. Zyne achting en

en de prys zyner schilderyen vermeerderden wanneer hy niet meer in de wereldt was, het welk aan meer andere grote schilders te beurt is gevallen. *Felibien.*

SCHICKARD (WILHELM) was een geleerd man in den aanvang van de XVII eeuwe. Hy hadt van zyne jeugdt af veel werk gemaakt van de Hebreeusche tale; maar zyne kennis lag langen tydt met hem verborgen, tot dat men hem van Heerenberg, eene stadt gelegen in het hertogdom van Wurtenberg, naar Tubingen, en alzo uit de duisternis in het licht trok, en aldaar hoogleeraar in de Hebreeusche tale maakte. Naardien hy nu ondervondt, dat men zonder de hulp der Rabbynsche, en byzonder der Syrische en Chaldeeusche talen, niet recht tot het verstandt der Hebreeusche tale kon geraken, leerde hy de zelve met groten yver, en las met onvermoeiden vlyt alle Rabbynsche schriften, zo vele hy bekomen kon, en oeffende zich daarenboven nog in de Arabische, Turksche en Persiaansche talen, waar omtrent het meest te verwonderen is, dat hy hier in het meest alles zyn eigen vlyt en naspeuren te danken hadt. Schoon hy nu met deze zyne kennisse in de talen de geleerde wereldt veel nut aanbragt, zou hy nog meer gedaan hebben, indien het beroep in de wiskunde, het welk hem daar na wierdt toevertrouwt, hem daar in niet hadt verhindert, als welke hy oordeelde van zynen plicht te zyn met gelyken yver te betrachten en te onderwyzen. Hier by was hy van dien aardt, dat hy het gansch niet betamelyk hieldt de voetstappen van anderen na te volgen, en daarom zyn best deedt om het juk der gemene wiskundigen van den hals te werpen. Men zegt, dat hy de eerste geweest is, die ten voordele van de jeugdt zou hebben uitgevonden eene wyze om de *Theoria planetarum* (de beschouwingen der dwaalsterren) gemakkelyker te begrypen. Ook heeft hy door eigene ondervindinge (doch waar omtrent hy de aanmerkingen van anderen heeft te hulp genomen) eene nieuwe wyze van beschouwing (*Theorie*) van de maan aangewezen, waar van de liefhebbers van die wetenschap tot nog toe niet geweten hadden. In de gezichtkunde hadt hy het ook verre gebragt, waar door hy ook niet alleen by de geleerdste mannen, maar ook by de vorsten grote hoogachting verworven heeft. Hy zou het buiten twyffel nog verder gebragt hebben, indien de pest hem in 't jaar 1635 niet uit de wereldt hadt gerukt. Onder zyne gedrukte schriften zyn: *Behemath Happeruschim, h. e. Examen interpretationum Hebraic. in Genesin, quas vel Paraphrastæ Chaldæi, vel Cabbalistæ, vel Thalmudistæ, vel Rabbini, vel nostrates quoque Judæi supra sacrum contextum contulerunt; Horologium Hebræum; De Jure Regio Judæorum; Disputationes duæ de rebus astronomicis; Astroscopium pro facillima stellarum cognitione noviter excogitatum; Ephemeris lunaris in folio patenti; De Mercurio in sole viso, seu responsum ad duas Gassendi Epistolas; Modus ratioque Tabulas Geographicas longè certius, quàm fit vulgò, conficiendi; Historia Purim; Deus orbis Saracenorum.* Onder de met de handt geschrevene werken, door hem nagelaten, zyn: *Canones Geographici Imaëlis Albafedæ, ex Arabico sermone translati; cum Commentariunculis; De nummis Hebræorum; Grammatica Arabica; Theoremata Optica; Commentatio de Refractionibus*; enz. *Spicelius in Templo honoris reserato. Freherus in Theatro viror. eruditorum clarorum p.* 1528. *seq.*

SCHIEDAM, in de oude brieven SCHIEDAMME genaamt, eene kleine, maar fierlyke stadt van Zuid-Hollandt, gelegen in Schielandt, aan het water de *Schie*, die kort daar na in de Maas valt, omtrent halfwegen tusschen Vlaardingen en Delfshaven. Het heeft zynen naam van de zo even gemelde Schie gekregen, en van den dam, die daar tegen de zelve opgeworpen was. Het is in 't jaar 1273 tot een stadt gemaakt. Vrouw Jacoba, gravin van Hollandt, liet het zelve tegen die van Rotterdam versterken in den jare 1418. In den oorlog met de Vlamingen toonden de Schiedamsche vrouwen geen minder manhaftigheit dan de mannen: want zy grepen de vyanden, schoon gewapend, onverschrokken aan, stieten de zelve in 't water, of doorstieten hen. *Pieter Opmeer*, in zyne bekende Historie van de Hollandsche martelaren, *Decad. II, lib. VII*, beschryft de zuinigheit, naarstigheit, en andere hoedanigheden der Schiedammers zo aardig, dat men zyne woorden hier zal inlasschen. Indien 'er, zegt hy, eenig volk is onder de Batavieren, welker zuinigheit ook aan *Paulus Jovius* bekend is geweest, en het welk de voordeelen van de spaarzaamheit verstaat, zo zyn het vooral, myns oordeels, de Schiedammers: want hunne deunigheit in 't besnoeien van alle onkosten is al van ouds geroemt door het gemene spreekwoordt: *Schiedammetie droogbroods*, . . . De ingezetenen zyn vernuftig, en vyanden van de ledigheit; de visschers zwerven doorgaans met hunne schepen op zee, en begeven zich zeer naarstig tot den haringvangst, en vele van hen dryven sterken koophandel. De voornaamste bezigheit der vrouwen is netten te breien en te verstellen: de kinderen worden meest aan het hennip-draaien gezet, ja die jonge jeugdt wordt van 't spinnewiel niet verschoont, of wordt aan eenig ander werk gezet. Dewyl men dan aldaar niemandt ledig ziet lopen, zo ziet men 'er ook niemandt van huis tot huis gaan bedelen. Zy leven doorgaans van wei of getapte melk, en van pekelharingen en bokkingen, of van gezouten vleesch of visch, die zy in hunne kelders bewaren. Het gebeurt zeer selden, dat zy by malkander goede cier maken, of hun heil met eeten en drinken eens ophalen: men zou zweren, dat zy de wyze van huishouden, de zorgvuldigheit en de naarstigheit van de mieren geleert hebben. Ook zyn de Schiedammers ten tyde van onze voorvaderen berucht geweest door hunne getrouwigheit aan den Roomschen koning Maximiliaan, wanneer de zelve Frans van Brederode, die Rotterdam bemachtigt hadt, gewapenderhandt vervolgde. Ter gedachtenisse van deze getrouwigheit plagt men den 14 February een plegtigen ommegang te houden. Maar dat deze stadt gene geleerde mannen voortgebragt heeft, daar het den ingezetenen nochtans aan geen verstandt ontbreekt, dat moet hunne deunigheit voornamentlyk geweten worden, en ten dele ook daar aan, dat zy groter achting hebben voor eene uitstekende vroomheit en deugdzaamheit dan voor eene uitmuntende geleerdheit, enz. Dus verre *Pieter Opmeer.* Maar het geen hy aangaande de getrouwigheit der Schiedamsche burgeren verhaalt, staat by *Boxhorn* wydlopiger vermeld. Zie *Boxhorn. Theatrum Hollandiæ pag.* 295. Doch volgens de gemene Kronyk, waar in het nog veel wydlopiger gevonden wordt, en daar Opmeer en Boxhorn hun verhaal uit getrokken zullen hebben, hebben de Schiedammers zelf geen deel aan dat voorval gehad. Zie de *Oude Hollandsche Kronyk fol.* 543. De bezettelingen, zynde eenige vremde en wilde gasten, en doodvyanden der Hollanders, hebben de bezetting van Rotterdam in zekere gelegenheit geslagen. En hoe de bezettelingen van Schiedam de burgers, die uit alle de Hollandsche steden tot het beleg van Rotterdam zamengekomen waren, in alle gelegenheden sarden, tergden, kwetsten, dood sloegen, ja een aanslag met de bezettinge van Rotterdam maakten om Schiedam en de gemelde burgers van de Hollandsche steden in des vyands handen te leveren, kan in de voornoemde Kronyk, op de aangewezene plaatse, breder nagezien worden. Dat deze stadt ook gene geleerde mannen zou voortgebragt hebben, als Pieter Opmeer in de boven aangehaalde woorden zegt, gaat ook zo vast niet: want, om alleen van die gene, die voor hem geleeft hebben, te spreken, men vindt met lof gewag gemaakt van *Gerard* of *Gerardus van Schiedam*, door *Trithemius* kwalyk *Gerardus van Stredam* (*Stredamus* voor *Scidamus*) genoemt, gestorven in 't jaar 1443. Hy was prioor van de Karthuizers der Apostelen by Luik, na dat hy in zyn vaderlandt het huis van St. Geertruid bestiert hadt, en heeft verscheide schriften nagelaten, waar van de voorgemelde *Trithemius* de naamlyst opgeeft. *Martinus van Schiedam*, een ander geleerd man, en inboorling van deze plaats, heeft een boek geschreven van de geestelyke verrukkingen (*de spiritualibus ascensionibus*), het welk in handschrift in de boekery van Utrecht bewaart wordt, enz. Schiedam is van ouds ook zeer vermaard geweest wegens *St. Liduina, Luduina*, of *Lidewyn*, zeer geacht wegens hare heiligheit en lydzaamheit, zynde aldaar geboren in den jare 1380, en overleden in den jare 1433. Hare gebeenten wierden door last van den aartshertog Albert en zyne gemalinne Izabelle naar Brussel overgebragt. Zie Alb. Myræus in zyne *Fasti Belg. & Burg. pag.* 189. De bekende Vader en preeker *Jan Brugman*, door *Surius* uitgegeven, en de vermaarde *Thomas van Kempen* hebben haar leven en hare daden beschreven. De brave dichter, de Hr. *K. Huigens*, voert deze stadt op de navolgende wyze sprekende in, waar in hare goede gelegenheit, hare neering, en bloeiende staat kortelyk worden voorgestelt. Zyne vaarzen luiden aldus:

Twee stromen scheiden my van 't achterleggend landt,
De derde sluit de ring, en geeft ze bei de handt;
In 't midden staat myn stoel op wel gesteunde stylen,
Daar oeffene ik myn' jeugdt op 't nodig kennip-kwylen,
En 't ruggeling gespin; die rekt haar spinsel uit
Tot daar het ligt en digt de haringbuis besluit,
En t' mynent binnen sleept, van daar hy met myn' brieven
Nog eens ter zee geraakt de wereldt gaat gerieven:
Die my klein Rotterdam *en groot* Delfshaven *noemt,*
Heeft niet te laag gelaakt, heeft niet te hoog geroemt.

Onder Schiedam lasten de dorpen *Roon, Pendrecht, Portegaal, de Hoge Vliet, Albrandswaardt, Pernis, de Hy, de Ketel, Vlaarding, Matenes, Schielandt*, enz. Ook is dit geweſt vermaard door de ruïnen van verscheide kasteelen en heerenhuizen, als *Matenes, Riviere, Spiringhoek, Hodenpyl, Spangen*, en *Steenhuizen.* De kerk van deze stadt was in de Roomsche tyden eene parochiekerk, toegewyd ter gedachtenisse van St. Jan den Doper. In de zelve was, onder anderen, eene prachtige kapel, gebouwt in 't jaar 1434, en in het midden van de zelve stondt een marmere tombe van de bovengemelde St. Lidewyn, waar op de beschryving van haar leven gesneden stondt. Deze kerk wordt tegenwoordig door vier Gereformeerde predikanten bedient, staande onder de classis van Schielandt, de vyfde van het synode van Zuid Hollandt. Te Schiedam hebben ook in de Roomsche tyden twee nonnenkloosters gestaan. De opbouwing van het eerste, het welk *St. Ursula* toegewyd was, en waar in de derde regel van St. Franciscus onderhouden wierdt, is begonnen in 't jaar 1424; maar dewyl het eenigen tydt daar na by ongeluk afbrandde, is het, volgens een ouden brief van het zelve klooster in 't jaar 1429 naar de Ketel, een dorp onder Schielandt, overgebragt. Het tweede klooster was van Augustyner nonnen, en hadt den naam van *St. Annaas-konvent.* Volgens een Nederduitschen brief, in de *Oudheden en Gestichten van Schielandt, pag.* 507, aangehaalt, moet 'er ook een *Kruisbroeders-konvent* te Schiedam gestaan hebben. *W. van Gouthoeven* maakt daar mede gewag van. Ook heeft 'er een Bagynhof gestaan, als mede een Gasthuis, *St. Jakobs-Gasthuis* genaamt. Deze twee laatste zyn 'er nog tegenwoordig. Het stadhuis is een tamelyk fraai gebouw, staande op een ruime markt. De stads poorten zyn: de *Overschiesche poort*, de *Ketel-poort*, en de *Vlaardinger poort.* Schiedam wordt onder de kleine steden van Hollandt gerekent, zynde de negende in rang onder de stemmende steden van deze provincie in de vergadering der Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt. De stads Regering bestaat uit dertien Burgermeesteren en twintig Vroedschappen, en de jaarlyksche Magistraat, die telkens op den 30 April verandert wordt, uit een Baljuw of hoofdschout, drie Burgermeesters,

meeſters, en zeven Schepenen, die tot hun behulp twee Secretariſſen hebben. *Oude Holl. Kronyk door W. van Gouthoeven fol.* 86 enz. *en* 543 enz. *Junius Batavia lib. XVII, pag.* 492. *Boxhorn Theatr. Holl. pag.* 295 *&c. Guicciardin. Belg. III P. p.* 131. *Parivall Vermakelykheden van Hollandt pag.* 138. *S. van Leeuwen Batav. illuſtr. fol.* 199 *en* 1479. *Oudheden en Geſtichten van Schielandt pag.* 496 *enz.*

SCHIDLOU, eene ſtadt, nevens een kaſteel, naby Chmielnik, in over-Podolië, gelegen, welke koning Caſimir de III heeft laten bouwen. Van deze plaats voert een adelyk geſlacht den naam van *Schidlowitz*, van het welke in het byzonder *Chriſtophorus* bekend is, die in 't jaar 1532 als Poolſche opperſte rykskancelier is geſtorven. Hy hadt met *Eraſmus van Rotterdam* en andere geleerden briefwiſſeling onderhouden. *Johan*, hertog te Munſterberg en Dels, heeft in 't jaar 1536 des zelfs dochter *Chriſtina* ten huwelyk genomen. *Dugloſſ. Hiſt. Pol. Tom. I. Bucholtz. Ind. Chron.*

SCHIEFFELBEIN, eene ſtadt en een ſlot gelegen in het nieuwe Mark Brandenburg, op de Pomerſche grenzen, aan de rivier Rega, alwaar de Johanniter ridders eene kommandery hebben. De kommandeur is altydt keurvorſtelyke landvoogdt in den Schiffelbeinſchen en Dramburgſchen kreits. In 't jaar 1630 wierdt deze plaats door de keizerſchen geheel afgebrand. *Brandenb. Staats-Geogr.*

SCHIELANDT. Aldus wordt het omgelegen landt van Schiedam genaamt, tuſſchen Delflandt, Rhynlandt, den Yſſel, en de Maas, en dus genaamt naar de ſtadt Schiedam en de vliet de Schie. Het is een Hoogheemraadſchap, het welk in een brief van Willem den III, grave van Hollandt, enz. van den jare 1316 al vermeld wordt. Deze brief luidt van woordt tot woordt aldus: „ Wy *Willem*, Grave van Henegouwen, van
„ Hollandt, van Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt, maec-
„ ken condt allen luden, dat wy willen, dat ſoo wat bedrift,
„ dat onſe welgeboren Heemraders van Schielandt hebben, om
„ orbaer des gemeenlants van Schielandt, gerechte worde by hen,
„ en by haeren Baelju. Gegeven des Saterdaechs voor Palmen-
„ Sondage in 't jaer ons Heeren duſent drie hondert ende ſeſtiene".
Men vindt zelfs een ouden brief van grave Jan den I; waar in de hoge Heemraden van Schielandt al vermeld worden in den jare 1299, wordende onder des graven beſcherminge genomen. Zie de *Inleiding* op de *Delflandſche Oudheden pag. XXI.* Schielandt ſtrekt zich langs Delflandt, van Schiedam af, met het water de Schie, tot aan Rodenrys over de Schie, en zo voort achter Berkel, midden door Waddinxveen, tot in de Gouwe, en wederom aan den Maaskant van Schiedam naar Delfshaven en Rotterdam, tot aan den Yſſel, en den Yſſel langs weder aan de Gouwe, tot aan Zuid-Waddinxveen. Onder Schielandt leggen de ſteden *Rotterdam*, *Schiedam*. en *Vlaardingen*, en de volgende dorpen, als: *Overſchie*, *Beukelsdam*, *Charlois*, *oud*- en *nieuw-Matenés*, *Hogenboom*, *de Ketel*, *Spanlandt*, *Schiebroek*, *Hillegersberg*, *Kool*, *Kralingen*, *Zevenhuizen*, *Kapél*, *Bleiswyk*, *Wilde Venen*, *Moordrecht*, *Zuid-Waddinxveen*, *Spiringhoek*, *Hodenpyl*, *Spangen*, *Rhoon*, *Pernis*, *Portegaal*, enz. *Houve Charter-Kronyk. S. van Leeuwen Batavia illuſtr.* enz.

SCHIERINGERS, eene zekere partyſchap of factie in Vrieslandt. Zie het artykel van hunne tegenſtrevers, genaamt VETKOPERS.

SCHIERMONKOOG, SCHIERMONIKOOG, of SCHIERMONDT, in 't Latyn *Monicoga*, een klein eilandt naby de kuſt van Vrieslandt en Groningen, tot de eerſte van welke twee provinciën het gerekent wordt. Het legt ten Ooſten van 't eilandt Amelandt, tegen over het Groninger- of het Lopen-diep. De naam van *Schiermonkoog* is, volgens de uitlegging van *M. Alting*, zo veel te zeggen als *Schiermonks-eilandt*: want de woorden *Age*, *Auge*, *Oge*, en *Ey*, die alle *oog* te zeggen zyn, zyn, zo als deze ſchryver zegt, van de ouden gebruikt om een eilandt te betekenen, om dat de eilanden veeltyds de gedaante van een oog hebben, of rondachtig zyn. Zie *M. Alting Notit. Germ. Inf. P. II, fol.* 14, 15. Dit eilandt heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Dokkum.

SCHIFFENBERG, eene kommandery in Heſſen, behorende tot de Duitſche orde te Marpurg, is voormaals een klooſter geweeſt, en in 't jaar 1140 van eene gravinne van Gleyburg geſticht, doch naderhandt aan de Duitſche ridders gekomen. *Winckelman Beſchr. von Heſſenl.*

SCHIFORDEGHER, (CASPAR) van Wilckau, een beroemd Sileſiſch rechtsgeleerde. Hy was geboren te Breslau in 't jaar 1581, en bediende de plaats van koninklyke ambachtsadvokaat in de vorſtendommen Sweidnitz en Jauer. In dien tydt kwam Antonius Faber, voorzitter in Savoje, in groot aanzien door zyne ſchriften, en Schifordegher kreeg zulk eene achting voor hem, dat hy zich, ongeacht alle des zelfs vyanden, openlyk voor hem verklaarde, en niet alleen aan Faber, nog maar in het 26 jaar van zynen ouderdom zynde, begon te ſchryven, maar zelfs naar Turin reiſde, om zynen groten voorſpraak te bezoeken. Hy ſtierf te Breslau in 't jaar 1631, den 7 Maart, en liet na: *Diſputationes Forenſes ad Antonium Fabrum*; *Controverſiarum Forenſium libri II*; enz. *Witte Diar. Biogr.*

SCHIKFUS, (JAKOB) van Neudorf, keizerlyke, als mede vorſtelyke Liegnitz-Briegſche Raadt en keizerlyke opperfiskaal in Sileſië, een geſchiedſchryver en rechtsgeleerde in het begin van de XVII eeuwe, was te Schwibus, in Sileſië, alwaar zyn vader Bonaventura Schikfus burgermeeſter was, geboren in 't jaar 1547, den 21 January. In den beginne was hy maar notaris by de univerſiteit te Frankfort aan den Oder, doch verkreeg daar by de vryheit om *byzondere* collegiën te houden, waar door hy zich by de toenmaals uit Sileſië aldaar ſtuderende hoge perſonen in goed aanzien bragt. Hier op wierdt hy in 't jaar 1604 rector in het doorluchtige ſchool te Brieg. Dit ampt bekleedde hy een tydlang zeer loffelyk, zo dat, ſchoon in 't jaar 1607 byna een ganſch jaar de openbare leſſen wegens de peſt opgeſchort waren, echter in 't jaar 1608 de weggetrokkene jeugdt in nog groter getal aldaar wederkeerde, gelyk dan in het zelve jaar 14 baronnen, en over de 100 edellieden, zonder de burgers kinderen, aldaar geſtudeert hebben. Hier op wierdt Schikfus Doctor in de rechten, Conſiſtoriaal Raadt te Brieg, en eindelyk keizerlyke opperfiskaal, in welke bediening hy de Sileſiſche Kronyk ſchreef. Men zegt, dat toen 'er tuſſchen den Briegſchen hertog Johan Chriſtiaan en de Oppelſche ſtanden over het Keizerndorfſche ambacht een twiſt ontſtondt, en op de wederzydſche klagten de keizer eene bezending aanſtelde, was hy oorzaak, dat de hertog, die hem eens iets te na gedaan hadt, een aanzienlyk ſtuk lands van dat ambacht, en het daar toe behorende boſch, kwyt raakte, waar toe hy zich van de voorheen in de vorſtelyke kancelary verkregene kennis aangaande deze grensſcheiding bediende. Het is zeker, dat hy 'er zich ten hoogſte aan liet gelegen zyn om de rechten des keizers en konings zo veel mogelyk te verbreiden, gelyk onder anderen uit zyn nog ongedrukt boek *De Feudis Sileſiæ* blykt. Hy ſtierf te Breslau den 15 September in den jare 1637, in het 63 jaar zyns ouderdoms. Behalven zyne *Sileſiſche Jaarboeken* heeft men van hem: *Pſalmi Davidis vario carminum genere expreſſi*; *Conciliationes peripateticæ*; *Synopſis Inſtitutionum Imperialium*; enz. *Lucæ Schleſ. Denkwürdigkeiten p.* 158. 2094. 2102. 1397.

SCHILD, of SCHILT, (HET) van anderen *het Schil* genaamt, een dorp op het eilandt Texel, heeft een kerk met een toren, door de Gereformeerden, onder welke dit dorp is opgekomen, opgebouwt, met een eigen predikant, ſtaande onder de claſſis van Alkmaar. Hier ſtondt in de Roomſche tyden een kapel, ter gedachtenisſe van St. Catharina ingewyd in 't jaar 1482, de welke naderhandt in een herberg is verandert. *Oudheden van Noord-Hollandt pag.* 67.

SCHILDA, een ſtedeke tuſſchen Torgau en Eilenburg in het ambacht Torgau, in het markgraafſchap Meiſſen gelegen, toebehorende de Saxiſche keurlinie. Deze landſtreek zou benevens het klooſter van markgraaf Diderik van de Lauſnitz en Landsberg, broeder van Otto, gebouwt zyn *Zeileri Topogr. Sax. ſup.* 166. *Knaut Prodrom. Miſniæ p.* 264. *Dreſſeri Iſag. Hiſtor. part. V. pag.* 526.

SCHILDT (RIDDERORDE VAN HET GROENE) wierdt in 't jaar 1399, den 11 April, door den maarſchalk van Boucicaut ter eere van edele vrouwsperſonen in Vrankryk, ten tyde van Karel den VI, geſticht. De zelve beſtondt uit dertien ridders, welke om den arm een goud en groen geamailleerd ſchildt, waar in een in 't wit gekleed vrouwsperſoon ſtondt, droegen. Karel van Albret, des konings zuſters zoon, tradt zelf in deze ridderorde, doch veroorzaakte daar door, dat de ſtichter uit beſcheidenheit, om aan dezen heer den voorrang niet te ontnemen, daarom geen meeſter van de orde wilde zyn. De plicht van deze ridders was de vrouwen, aan hare eere en goederen benadeelt, op alle mogelyke wyze te verdedigen en te beſchermen. *Godefroy Hiſtoire de Boucicaut. Gryphius Ritter-Orden.*

SCHILTWOLDE, van ouds SCHELTWALDE, naar het *Schilt*, een bygelegen water, aldus genoemt, en in 't Vervolg van *Menco* onder den naam van *Schelt*, dat is een water, of een zee, vermeld, is een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het kwartier van Fivelingo behorende. Onder de parochie van dit dorp hadt Emo van Werum van ouds een nonnenklooſter van zyne orde geſticht, het welk naderhandt verſcheide rampen heeft geleden, en eindelyk geheel verwoeſt is. Dit dorp heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Appingadam. Zie de *Oudheden en Geſtichten van Groningen pag.* 409, 413 *enz.*

SCHILLAART, een dorp van de Vrieſche grietenye Baarderadeel, onder het kwartier Weſtergoo. Het wordt in 't kerkelyke bedient door den predikant van Mantgum.

SCHILLING (BERNHARD) was te Thoren, in Pruiſſen, geboren, verkreeg van den grootmeeſter van de Duitſche orde verlof om te munten, en maakte daar op dat ſoort van geldſtukken, welke naderhandt naar zynen naam *Schellingen* genaamt zyn, gelyk Kaſpar Schuts en Henneberger voorgeven. Maar andere geſchiedenisſchryvers houden daar voor, dat 'er al voor den tydt van dezen Bernhard ſchellingen geſlagen zyn. *Hartknoch de Re numm. & Pruſſ. Diſſert. XVI.*

SCHILLING (CHRISTOFFEL) was een geneesheer, ervaren in de Griekſche tale. Hy was geboren te Frankenſtein, in Sileſië. Na dat hy 9 jaren Melanchthon te Wittenberg gehoort hadt, en van zyne reizen was te rug gekomen, wierdt hy te Hirſchberg rector van het Latynſche ſchool. Doch alzo hy het over het ſtuk rakende het Avondmaal met de Gereformeerden hieldt, wierdt hy afgezet, en van den keurvorſt van de Palts, Frederik den III, tot eerſten ſchoolvoogdt van het ſchool te Amberg, en naderhandt te Heidelberg tot beſtierder van het doorluchtig ſchool beroepen. Naderhandt liet hy zyn ſchoolampt over aan Johannes Piſcator, leide zich op de geneeskunde, en ging ten laatſte naar Italië. Van daar kwam hy in Vrankryk, en nam te Montpellier den eertrap van Doctor aan. Toen hy in Duitſchlandt was te rug gekomen, wierdt hy van de opper-Ooſtenrykſche landſtanden als hun Phyſicus naar Lintz beroepen, alwaar hy in 't jaar 1583 ook is geſtorven. Hy noemde zich zelf menigmalen *ellendiger dan Job*, en Georg Calaminus, in zeker ſchryven aan Johannes Crato, noemt hem een *voorbeeldt van den allerellendigſten menſch.*

mensch. Zyne Griekſche en Latynſche gedichten zyn te Geneve gedrukt, en byzonder heeft hy in 't maken van Griekſche vaarzen uitgemunt. Eenige van zyne brieven zyn in de *Collectio Epistolarum Philoſophicarum, Medicarum ac Chymicarum*, de welke *Laur. Scholtz* in het jaar 1598 te Frankfort aan den Mayn heeft uitgegeven, te vinden. *Henel. Sileſiogr. c. 7. pag. 118. ſeq. Cunradi Sileſ. p. 265. Konig Bibl. p. 734. Mercklins Linden. Renov. p. 110.*

SCHILLINGFURST, een ſlot op een berg, gelegen in het Frankiſche graafſchap Holach, of Hohenloh, tuſſchen Rotenburg en Dinkelſpiel. In het jaar 1525 wierdt het van de boeren verwoeſt, en na dat het weder opgebouwt was, van een lyfknecht in brandt geſtoken. Eene afzonderlyke linie der graven van Hohenloh ſchryven zich daar van, waar onder geweeſt is graaf *Georg Frederik*, geſtorven in het jaar 1635. Zie HOHENLOH.

SCHILTACH, een ſteedtie in het hertogdom Wurtenberg, niet ver van Haslag, in het Kintziger dal; aan de rivier Schiltach gelegen. Men zegt, dat de oude hertogen van dien naam het hertogdom Spoleto, in Italië, bezeten hebben, maar dat zy door keizer Koenraad den II daar uit verdreven zyn, waar op zy in Zwaben, naby Rothweil, het ſlot Urslingen (dewyl zy van de Urſinen afſtammen) gebouwt, en zich daar van toegenaamt, doch naderhandt van de plaats Schiltach den naam aangenomen hebben. *Reinhold* verkocht deze laatſtgenoemde plaats in het jaar 1389 voor 6000 Rhynſche guldens aan de graven van Wurtenberg, en zyne navolgers vervielen dermaten, dat zy maar den graaflyken en vryheerlyken tytel voerden, en in dat jaar 1413 weinige van hunne toenmalige goederen bezaten: doch zou nog in het jaar 1414, op de kerkvergadering van Conſtans, een hertog van Urslingen, of Schiltach, met name *Richard*, geweeſt zyn. Wanneer eigentlyk hun ſtam uitgeſtorven is, vindt men niet aangetekent. *Speneri Hiſt. inſign. lib. II. cap. 42. §. 18. Cruſii Annal. Suev. P. III. it. Paralip. Lucæ Furſtenſ. pag. 166. Tromſd.*

SCHILTER, (JOHANNES) een beroemd rechtsgeleerde, was te Pegau, in Meiſſen, in 't jaar 1632, den 29 Auguſty, geboren, en ruim drie weken oud toen hy wegens een vyandelyken inval met zyne ouders naar Leipzich, en verder naar Dresden vluchten moeſt. Hy verloor daar op kort daar na zynen vader, en in het zevende jaar zyns ouderdoms ook zyne moeder, doch wierdt door zyns vaders broeder, Johan Schilter, die Doctor in de rechten, en *Senior* van de keurvorſtelyke Saxiſche ſchepensbank te Leipzich was, aangenomen, en benevens des zelfs zone met koſt, klederen en onderwyzing verzorgt. In het jaar 1662 maakte hy te Jena den aanvang zyner akademiſche ſtudiën, de welke hy naderhandt te Jena voortgezet, en eenige openbare redentwiſten gehouden heeft, waar op hem de eertrap van meeſter wierdt opgedragen. Hier na heeft hy op het aanraden van gemelden zynen oom over het jaar onderzoek gedaan in de drie wetenſchappen, doch zich naderhandt boven al overgegeven aan de rechtsgeleerdheit, en de zelve voltooit onder de beſtiering van zyner moeders broeder, den beroemden Johannes Strauchius, toen hoogleeraar te Jena, onder welken hy een twiſtreden *De acquiſitionibus per hos, qui ſunt in poteſtate*, gehouden, ook de eerſte *Diſſertatio Commentariorum D. Strauchii ad* 50 *deciſiones* verdedigt heeft, waar op hy wel in het jaar 1659 eenige reizen wilde doen, doch zulks achterwege laten moeſt by gebrek van de daar toe nodige middelen, waarom hy zich naar Naumburg begaf, en aldaar de praktyk oeffende. In het jaar 1660 trouwde hy met de dochter van den gewezen Saalfeldſchen ſtadrechter Henrik Born, de welke, na dat hy by haar twee zonen en dochters verwekt hadt, in 't jaar 1699 geſtorven is. Na dat hy twee jaren te Naumburg den rechtshandel hadt waargenomen, wierdt hy tot de landskancelary aldaar, en naderhandt naar Zeitz beroepen, en vervolgens in 't jaar 1668 in 't ambacht Zugla tot amptman aangeſtelt; waar op hy in 't jaar 1671 te Jena de waardigheit van der beide Rechten Doctor erlangde, na dat hy onder het voorzitterſchap van Chriſtophorus Philippus Richterus zyne *Diſputatio inauguralis De curſu publico & angariis & parangariis, deque temonario opere* hadt gehouden. Kort daar na beriep hem hertog Bernhard van Saxen-Weimar tot zynen hof- en konſiſtorie-Raadt, en hem wierdt naderhandt de kamer toevertrouwt, welk ampt hy met groten yver en lof, tot het afſterven van dien heer, bekleed heeft. Doordien hy in den houwelyken ſtaat ongelukkig was, liet hy zyne huishouding te Jena varen, begaf zich naar Frankfort aan den Mayn, en leefde aldaar als een gemeen man, doch wierdt haaſt van den hertog van Saxen-Weimar, als mede van den Magiſtraat van Straasburg beroepen, welk laatſte beroep hy, voornamentlyk op het aanraden van D. Spener en van zynen goeden vriendt Kulpiſius, aannam, en zich in 't jaar 1686 derwaarts begaf, alwaar hy ook tot Raadsheer en advokaat, en by de hogeſchole tot profeſſor honorarius is aangeſtelt. Hy heeft ook aldaar eene geborene Franſche dochter, *Suſanna Catharina Dieudonné* genaamt, tot dochter aangenomen, die hem trouwelyk aan de handt ging, en naderhandt aan een koopman, Frederik Kempfer, getrouwt is. Niettegenſtaande hy 6 jaren voor zyne doodt van wegens zyne veelvuldige ſteen- en andere ſmerten niet uitgaan, ja zelfs niet van het bedt komen kon, heeft hy echter zich nog bevlytigt om de plichten van zyn beroep wel waar te nemen, en daarom op zyn bedde collegiën gehouden, tot dat hy den 14 May in 't jaar 1705 zyn leven beſloten heeft, en te St. Gall begraven is. Hy is een der voornaamſte rechtsgeleerden, die de rechten van de oude Duitſchers weder opgezocht, en van de ingeſlopene feilen gezuivert heeft, hoewel hy zich daarenboven door alle zyne ſchriften voortreffelyk heeft verdient gemaakt. Onder de zelve zyn: *Herennii Modeſtini Fragmenta περὶ εὑρηματικῶν, commentario illuſtrata; D. Auguſtini l. II de adulterinis conjugiis, cum notis Juridicis & Moralibus; Sac. de Königshoven oude Hoogduitſche Kronyk, met hiſtoriſche aanmerkingen*, in 't Hoogduitſch; *Epinikion rhythmo Teutonico acclamatum Ludovico Regi ann.* 883, *verſione Latina & obſervationibus illuſtratum; Epitome Juris privati; Praxis artis analyticæ in Jurisprudentia; Praxis Juris Romani in foro Germanico, ſive Exercitationes ad Pandectas; Codex Juris Feudalis Alemannici; De libertate eccleſiarum Germaniæ libri VII; Diatribe de S. R. G. Imperii comitum prærogativa, ac jure inter ipſos & ordinem equeſtrem Imperii immediatum ſecundum quosdam controverſo; Manuductio Philoſophiæ Moralis ad Jurisprudentiam; Inſtitutiones Juris civilis Juſtinian.; Inſtitutiones Juris publici Romano-Germanici; Inſtitutiones Juris Eccleſiaſtici; Introductio ad Jus Feudale utrumque Germanicum & Longobardicum; De pace religioſa liber ſingularis.* Behalven deze heeft hy nog verſcheide geleerde handſchriften nagelaten, en inzonderheit daar onder een voortreflyk *Gloſſarium linguæ Germanicæ. Neue Bibliotheck XX Stuk.*

SCHIMEK, een ſterk bergſlot in het neder-Hungariſche graafſchap Veſprin, niet verre van Plattenzee gelegen. In 't jaar 1709 wierdt het zelve met geweldt door de keizerlyke krygsbenden de Hungariſche misnoegden afgenomen.

SCHIMMELPENNINCK, een oud adelyk geſlacht; doch waar van daan het zelve eigentlyk zynen oorſpronk genomen heeft, kan men met geen zekerheit zeggen, zynde dit gebrek voornamentlyk daar door veroorzaakt, dat die van deze familie omtrent den jare 1500 van de voornaamſte zegelen en brieven, hun geſlacht betreffende, door Lubbert van Keppel berooft zyn, zo als beneden op zyn plaats zal gezegt worden. Het geen men met zekerheit van dit geſlacht kan zeggen, is, dat het zelve reets voor honderden van jaren in 't vorſtendom Gelder en graafſchap Zutphen voor riddermatig is bekend geweeſt, gelyk in het vervolg zal blyken uit de adelyke ampten en waardigheden, welke die van dit geſlacht in het gemelde vorſtendom en graafſchap bekleed hebben.

Men vindt ook in de oude ſchriften rakende de ſtadt Keulen, dat in het jaar 1409 een *Cono Schimmelpenninck*, en in het jaar 1449 een *Johan Schimmelpenninck* gekoren zyn tot burgermeeſters der ſtadt Keulen.

De eerſte, van wien men het geſlachtregiſter zonder afbreking kan opgeven, is

JAKOB SCHIMMELPENNINCK, die omtrent het midden van de veertiende eeuwe geleeft, en uit N. van Ringelenborch een zoon verwekt heeft, genaamt *Sander Schimmelpenninck*, die volgt.

SANDER SCHIMMELPENNINCK, een zoon van Jakob Schimmelpenninck en van N. van Ringelenborch, leefde in de jaren 1389, 1390, en 1394, en heeft twee vrouwen gehad. De eerſte was Ida Stolders, de twede N. van der Marſche. Hy heeft de volgende kinderen nagelaten, als:

By de eerſte vrouwe

1. *Sander Schimmelpenninck*, die volgt.
2. *Jan Schimmelpenninck*, volgt naderhandt.
3. *Ida Schimmelpenninck*, getrouwt met Colinus van der Straten, en hebben geleeft in de jaren 1396 en 1398.
4. *Jan Schimmelpenninck*, een geeſtelyke.
5. *Maria Schimmelpenninck*, getrouwt met Jan van Coudenberge, ridder, een zoon van Hugo.
6. *Catharina Schimmelpenninck*, getrouwt met Henrik Colle, Zy waren in het jaar 1417 al overleden.

By de twede vrouwe

7. *Jakob Schimmelpenninck*, volgt nog naderhandt.
8. *Sander Schimmelpenninck*, leefde in 't jaar 1439.
9. *Herman Schimmelpenninck*, leefde in 't jaar 1439.
10. *Koenraad Schimmelpenninck*, leefde in 't jaar 1439; en
11. *Johan Schimmelpenninck*, leefde in 't jaar 1438.

SANDER SCHIMMELPENNINCK, oudſte zoon van Sander Schimmelpenninck en van Ida Stolders, leefde in de jaren 1400 en 1417. Hy trouwde eerſt Margriete van Vleſenbeke, daar na Catharine Jolive, anders Friſſen, en heeft by de eerſte vrouwe de volgende kinderen verwekt, als:

1. *Sander Schimmelpenninck*, leefde in de jaren 1403, 1421, en 1428.
2. *Jan Schimmelpenninck.*
3. *Ida Schimmelpenninck.*

JAN SCHIMMELPENNINCK, twede zoon van Sander Schimmelpenninck en van Ida Stolders, is geweeſt ſchepen der ſtadt Bruſſel, en leefde in 't jaar 1409. Hy trouwde met Geertruid Boels, met welke hy nog leefde in 't jaar 1412. Zy hebben te zamen nagelaten een zoon, genaamt *Jan Schimmelpenninck*, die volgt.

JAN SCHIMMELPENNINCK, een zoon van Jan Schimmelpenninck en Geertruid Boels, leefde in 't jaar 1440. Hy trouwde met Catharine van Habbeke, Jans dochter: zy leefde nog in de jaren 1449 en 1450.

JAKOB SCHIMMELPENNINCK, vierde zoon van Sander Schimmelpenninck, hem geboren uit zyne twede huisvrouwe N. van der

der Marsche, wordt gevonden in den jare 1443 als een gequalificeert riddermatig edelman bygewoont te hebben het adelyke gericht van ridderen (*Ritteren*) en knechten in de Veluwe. Hy heeft te Zutphen in den schepensstoel gezeten van het jaar 1427 tot het jaar 1453 ingesloten. Hy trouwde met Jutte Yferen, eene dochter van Alphert Yferen, en van Barta N. Zy was weduwe in 't jaar 1454, en overleden in 't jaar 1478. Zy lieten te zamen na de volgende kinderen, als:

1. *Margareta Schimmelpenninck*, getrouwt met Jan van Steenbergen van Nyenbeek, waar van die van Steenbergen voortgekomen zyn.
2. *Alphert Schimmelpenninck*, die volgt.
3. *Nog eene dochter*, die getrouwt is met heer Jan van Hemert, ridder, heer tot Hemert en Sinderen, waar by zy gewonnen heeft *Joost van Hemert*, mede ridder en heer van Hemert en Sinderen.
4. *Sander Schimmelpenninck*, volgt naderhandt.
5. *Jutte Schimmelpenninck*, leefde in 't jaar 1447. Zy trouwde met Steven de Boese, zoon van Henrik de Boese, en van Hadewig N. Hy is in het jaar 1454 en eenige volgende geweest schultis binnen en buiten Zutphen.
6. *Andries Schimmelpenninck*, volgt mede naderhandt.
7. *Fenne Schimmelpenninck*, geestelyke juffer in het klooster ten Ysendoorn, binnen Zutphen, in 't jaar 1479.
8. *Herman Schimmelpenninck*, leefde in 't jaar 1447.
9. *Koenraad Schimmelpenninck*, volgt achter de voorgaande.
10. *Gerrit Schimmelpenninck*, volgt mede.

Alphert Schimmelpenninck, oudste zoon van Jakob Schimmelpenninck en van Jutte Yferen, is omtrent de jaren 1449 en eenige volgende geweest schultis te Zutphen binnen en buiten, en van het jaar 1454 tot 't jaar 1460 schepen der stadt Zutphen. In het jaar 1460 is hy van hertog Arnold verkoren tot zyn vorstelyken Raadt, en overste rentmeester zyner landen van Gelder en graafschap Zutphen, ingevolge van zekere ordonnantie over des vorsten gewoonlyke Raden, in het jaar 1448 beraamt; moetende de zelve bestaan uit vier notable Gelderische personen, te weten een hofmeester, een maarschalk, een rentmeester, een keukenmeester, en een goeden geleerden man, die als een kancelier, of hoofdt van den Raadt zou wezen. In het jaar 1463 heeft gemelde hertog Arnold den voornoemden Alphert om trouwigheits wille, die hy meer in hem dan in zommige anderen zag, by rade en goeddunken zyns zelfs, en ten dele zyner Raden en vrienden, wederom vernieuwt zyne commissie van overste rentmeester, en den zelven in zyn hof met vier dienaars en vier paarden in haver, rouvoeder, en beslag tot de paarden aannemende, als een ridder behandelt, ingevolge van de ordonnantie van gemelden jare 1448, by welke beraamt was, dat de adel, te hove ter dagvaart komende, de banritsen komen zouder met zes paarden, de ridderen met vier paarden, en de schiltknechten met drie. Gedurende deze zyne bedieninge heeft hy voor den hertog verschoten over de acht en dertig duizend Rhynsche guldens, waar voor zyne vorstelyke Genade hem, nevens de inkomsten der stadt Grave en des lands van Kuik, verbondt het rentampt van het graafschap Zutphen, en het koorampt van de Veluwe. Maar alzo hertog Arnold in het jaar 1465 van zynen zone Adolph te Grave wierdt gevangen genomen, is gemelde Alphert Schimmelpenninck daar door in geen geringe zwarigheit geraakt, en genoodzaakt geworden de verschryving van gemelde rentampt en koorampt over te geven aan zynen zwager en broeders, Johan van Steenbergen, Sander en Andries Schimmelpenninck, welke overgift in het jaar 1466 by hertog Adolph is goedgekeurt. Hertog Karel van Burgundië in den jare 1473 het landt van Gelder vermeesterende, ook alle hertoglyke inkomsten, niettegenstaande eenige verbindtenisse en pandschappen, tot zich trekkende, is gemelde Alphert in het jaar 1476 gedwongen den procureur generaal des welgemelden hertogs van Burgundië een rechtsgeding aan te doen, waar by opmerkenswaardig is, dat gemelde Alphert in het twaalfde artykel der aanspraak van den voorgemelden procureur generaal vereert wordt met den tytel van *Honneste Gentilhomme*, notabel in die tyden, in welke de tytels zo hoogdravend niet waren als in deze eeuwe. In het jaar 1486 van keizer Maximiliaan nu wederom herstelt zynde in de bezitting van den ontfangst van 't voorgezegde rent- en koorampt, zyn zyne nakomelingen door hertog Karel in 't jaar 1496 gedwongen een nieuw verdrag aan te gaan, 't welk echter niet langer gehouden is dan tot het jaar 1532, wanneer de gemelde hertog, aangehitst door der Schimmelpenningen kwaadgunners, en een opgenomen haat tegen Johan van Holthuysen, schultis te Zutphen, en bedienaar van 't rentampt des graafschaps, de zelve ongehoort wederom uit de bezitting des zelfs, tegen alle recht en reden, zyn gestoten, waar over zy na veel en lang nalopen, zo by 't leven van hertog Karel zelf, als gedurende de regeringe van Willem, hertog van Gelder, Gulik en Kleef, eindelyk eerst ten tyde van keizer Karel in een nieuw verdrag zyn genomen, niet zonder hare merkelyke schade en onherstelbaar verderf. Deze Alphert Schimmelpenninck heeft by zyne vrouwe Soete N. de volgende kinderen nagelaten, als:

1. *Jakob Schimmelpenninck*, die volgt.
2. *Gerrit Schimmelpenninck*, leefde in het jaar 1507.
3. *Henrik Schimmelpenninck*, procurator van St. Johanskamp in 't jaar 1493.
4. *Alphert Schimmelpenninck*, in 't klooster te St. Johanskamp in 't jaar 1492.
5. *Jaspara Schimmelpenninck*, geestelyke juffer in 't klooster ten Ysendoorn, binnen Zutphen.

Jakob Schimmelpenninck, oudste zoon van Alphert Schimmelpenninck en Soete N., heeft te Zutphen in den schepensstoel gezeten van 't jaar 1491 tot 't jaar 1505. Hy trouwde met Wilhelmina van Dotinchem, dochter van Engelbert van Dotinchem, en van Jutte Boevinx, anders Borinx. Hy is gestorven den 7 May des jaars 1506, en heeft nagelaten een zoon, genaamt

Jakob Schimmelpenninck, *posthumus*, die getrouwt is met Johanna van Gaasbeek te Utrecht, welke na de doodt van haren man hertrouwt is met Johan Taats van Amerongen. Hy heeft nagelaten eene dochter, genaamt

Willemina Schimmelpenninck, die leefde omtrent 't jaar 1554. Zy trouwde met Johan van Renesse van Baar, zoon van Johan van Renesse van Baar, en van Adriana van Borselen.

Sander Schimmelpenninck, twede zoon van Jakob Schimmelpenninck en van Jutte Yferen, wordt van den jare 1451 af, tot den jare 1476 toe gevonden onder 't getal der riddermatige, op het adelyk gericht van de Veluwe, onder de regeringe van drie hertogen, als hertog Arnold, hertog Adolph, en hertog Karel van Burgundië. In 't jaar 1437 is hy beleent met 't goedt te Heyinck, in 't jaar 1448 met Selsham, en in 't jaar 1459 is hy by transport van Agnete van den Marich en Adolph van Kovorden, haren man, beleent met 't Wiltforster ampigoedt Tiodinck. Hy is getrouwt geweest met Elsebe van der Oye, dochter van Evert van der Oye, gesproten van een jonger broeder van de oude riddermatige familie van Wilp. Hare moeder was Margareta van Laer. Hy is gestorven in 't jaar 1484, nalatende

1. *Jakob Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
2. *Evert Schimmelpenninck*, die geleeft heeft in de jaren 1485 en 1518.

Jakob Schimmelpenninck van der Oyè, oudste zoon van Sander Schimmelpenninck en Elsebe van der Oye. Deze heeft met het afsterven van die van de familie van *Van der Oye*, waar uit zyne moeder afkomstig was, dien toenaam, als in die tyden veel gebruikelyk was, aangenomen, en wordt alzo van hertog Karel by zeker plakkaat van den jare 1505 geintituleert, by 't welke niet alleen blykt, dat hy is geweest de naaste leenvolger, bezitter van 't huis te Wilp, in de Veluwe; zeer wel bekend, maar ook, dat het zelve huis door eenen Lubbert van Keppel is geplundert, en de Schimmelpenningen daar door niet alleen van hunne kleinodien, maar, dat meer is, van hunne zegelen en brieven tot hunne onverwinnelyke schade berooft, zonder dat men de zelve naderhandt ooit weder heeft kunnen machtig worden. Hy is in de jaren 1498, 1499, 1500, en 1502, nevens andere riddermatige, beschreven en verschenen op het adelyke gericht van de Veluwe. In 't jaar 1484, den 25 Augusty, is hy als erve zyns vaders Sanders beleent met 't goedt te Heyinck; heeft den eedt vernieuwt in 't jaar 1495, en is in 't jaar 1489 beleent met Selsham. Hy trouwde in 't jaar 1496 met Adriana van Luir, wiens moeder was Margareta Spaan, en is gestorven in 't jaar 1520, zy in 't jaar 1554, zamen nalatende de volgende kinderen, als:

1. *Elsabe Schimmelpenninck van der Oye*, geestelyke juffer in 't klooster-hospitaal te Zutphen.
2. *Sander Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
3. *Johan Schimmelpenninck van der Oye*, die te Zutphen in den schepensstoel heeft gezeten van 't jaar 1534 tot 't jaar 1536 ingesloten. Hy is te Utrecht op de bruiloft van Renesse gestorven, niet zonder vermoeden van vergeven te zyn geweest.
4. *Geertrui*, door anderen *Truda Schimmelpenninck van der Oye*, geestelyke juffer in 't konvent op 't Oldewant te Zutphen.
5. *Margareta Schimmelpenninck van der Oye*, getrouwt eerst met Arent Slindewater, zoon van Koenraad Slindewater en van Sibylla van Vorden. Zy hertrouwde in 't jaar 1520 met Lulof te Ryt, zoon van Henrik te Ryt en Henrika van Roderlo.
6. *Elsken Schimmelpenninck van der Oye*, geestelyke juffer in 't klooster den Ysendoorn te Zutphen.

Sander Schimmelpenninck van der Oye, oudste zoon van Jakob Schimmelpenninck van der Oye en van Adriana van Luir, is door hertog Karel van Gelder als van zynen adel met name verschreven, nevens andere edelen, door een byzonderen brief, gedagtekent te Arnhem den 18 Maart des jaars 1522, dat volgens ordonnantie bevolen wordt zich naar zyne gelegenheit uit te rusten met paarden en spiessen tot der onderzaten bescherminge. Hy is omtrent den jare 1527 geweest schultis van Zutphen binnen en buiten; is op de adelyke gerichten van de Veluwe verschenen van den jare 1533 tot 1557 ingesloten, en heeft te Zutphen in den schepensstoel gezeten van 't jaar 1555 tot 1558. Hy is in 't jaar 1507 onmondig door zynen momber, Andries Schimmelpenninck, beleent met 't goedt Heyinck, heeft den eedt vernieuwt in 't jaar 1538, en is beleent met Selsham in 't jaar 1547. Hy trouwde in 't jaar 1546 met Agnes van Twickelo, dochter van Engelbert van Twickelo, en van Johanna van Langen. Hy is gestorven in 't jaar 1559, zy in 't jaar 1577, en hebben te zamen nagelaten de volgende kinderen, als:

1. *Jakob*

1. *Jakob Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
2. *Margareta Schimmelpenninck van der Oye*, getrouwt in 't jaar 1575 met Gerlach van der Kapelle, zoon van Henrik van der Kapelle en van Jutte Slindewater. Hy is in 't jaar 1578 geworden Raadt in Gelderlandt, en naderhandt kancelier, en gestorven in 't jaar 1625, zy in 't jaar 1630.
3. *Johan Schimmelpenninck van der Oye*, getrouwt met Geertrui van der Heiden, zonder kinderen na te laten gestorven.
4. *Hadriaan Schimmelpenninck van der Oye*, die naderhandt volgt.

Jakob Schimmelpenninck van der Oye, oudste zoon van Sander Schimmelpenninck van der Oye, en van Agnes van Twickelo, is beleent met 't goedt Heyinck, als erve zyns vaders Sanders, den 19 April 1560; vernieuwt den eedt den 7 October 1581; beleent met Selsham in 't jaar 1561. Hy is lange jaren onder de ridderschap van de Veluwe op de land- en kwartiersdagen verschenen, heeft in 't jaar 1581 te Zutphen in den schepenstoel gezeten, en in 't jaar 1582, den 8 April, is hy, van zynen eedt van de stadt Zutphen ontslagen zynde, wederom van nieuw als een riddermatige, gelyk te voren, toegelaten. Hy is ook in verscheide commissien gebruikt, als onder anderen in den jare 1584 door den kancelier en de Raaden verschreven met vier paarden om den welgeboren heer graaf Adolph van Nieuwenaar en Moers, nevens andere riddermatige, te gemoet te ryden, te verwelkomen, te helpen geleiden binnen Arnhem, en als stadhouder in te halen en te helpen onthalen. In 't jaar 1591 is hy door den kancelier en de Raden des vorstendoms Gelder en graafschaps Zutphen verschreven binnen Arnhem te verschynen, om prins Maurits het stadhouderschap van 't gedachte vorstendom te helpen defereren, reciproce eedt te doen, en te ontfangen. In 't laatste van 't zelve jaar, prins Maurits met het Staten leger van Arnhem door Brummen trekkende om de stadt Zutphen te belegeren, is hy op zyn huis den Engelenburg onder contributie en sauvegarde wonende, zyn Excellentie in 't leger gevolgt, en de stadt door den zelven verovert zynde, aangestelt tot burgermeester van de zelve stadt, als wanneer daar binnen gebrek was van getrouwe oprechte patriotten en liefhebbers van 't vaderlandt, 't welk hy ook heeft aangenomen, voorbehoudens zyn aangeboren recht van verschryvinge. In 't jaar 1592 door den kancelier en de Raden op den landdag binnen Nimwegen verschreven zynde, heeft hy neffens de ridderschap en stede gezanten helpen afschaffen die confiskatien van den grave van den Berg, en den heere van Keppel. Voorts heeft hy ook onder de ridderschap des Zutphenschen kwartiers gecompareert, en is van de zelve in verscheide commissiën gebruikt; en wanneer in 't jaar 1597 de koning van Spanje door den admirant met een machtig leger omtrent het graafschap Zutphen aankwam, heeft hy nevens de ridderschap en stede gezanten des graafschaps Zutphen den koning van Spanje afgezworen, den eedt van getrouwigheit aan 't landt gedaan, en den ridderseтel als een lidt van de ridderschap betekent. En hoewel hy nu de ridderschap des graafschaps ingelyft was, is hy des niettegenstaande op de adelyke landgerichten van de Veluwe, die hy al van den jare 1573 bygewoont hadt, en tot de uitzettinge van de schattinge aldaar verschreven. In 't jaar 1595 is hy geworden commissaris van de monstering. Hy heeft twee vrouwen gehad, te weten, eerst trouwde hy, in 't jaar 1570, met Margareta van der Kapelle, dochter van Henrik van der Kapelle en van Jutte Slindewater; daar na, in 't jaar 1576, met Walraven van Haaften, dochter van Alert van Haaften, heer tot Verwoolde en Ophemert, en van Kunna van Keppel, weduwe van Henrik van Goltstein. Hy is gestorven in 't jaar 1605, en heeft nagelaten

By de eerste vrouwe

1. *Sander Schimmelpenninck van der Oye*, die aanstonds volgen zal.
2. *Jakob Schimmelpenninck van der Oye*, van wien naderhandt gehandelt zal worden.

By de twede vrouwe

3. *Alert Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1577, en gestorven in 't jaar 1602.
4. *Engelbert Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1578, en gestorven in 't jaar 1583.
5. *Frederik Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1579, en gestorven in 't jaar 1580.
6. *Frederik Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1580, en gestorven drie dagen na zyne geboorte.
7. *Walraven Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1581; is vaandrig geweest, en te Oostende gestorven in 't jaar 1604.
8. *Herman Schimmelpenninck van der Oye*, van wien gehandelt zal worden na de descendenten van Jakob.
9. *Agneta Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1587. Zy trouwde met Wolter Spaan, tot Kruiswyk, een zoon van Bereht Spaan tot Kruiswyk, en van Catharina de Rode van Heekeren. Hy was kapitein en kommandeur te Gennep, en is gestorven in 't jaar 1626, zy in 't jaar 1666.
10. *Reinier Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in den jare 1591.

Sander Schimmelpenninck van der Oye, oudste zoon van Jakob Schimmelpenninck van der Oye en van Margareta van der Kapelle, is geboren in 't jaar 1573, en in 't jaar 1601 als luitenant van graaf Philips van Solms gereist naar Hungarie. Hy is kapitein geboren te Sluis.

Als het waar is 't geen die *Schimmelpenningen* voorgeven, welke tegenwoordig nog in het bisdom van Ermelandt wonen, zo zoude deze Sander Schimmelpenninck van der Oye in den jare 1602 naar Pruissen gereist zyn, en zich aldaar metter woon neergezet hebben, en getrouwt zyn met N. van Meercken, en zouden te zamen verwekt hebben

1. *Jakob Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1605, en zonder kinderen gestorven.
2. *Eustachius Schimmelpenninck van der Oye*, die aanstonds volgt.

Eustachius Schimmelpenninck van der Oye, twede zoon van Sander Schimmelpenninck van der Oye en N. van Meercken, is geboren in 't jaar 1608. Hy trouwde met Barbara van Schulten, en is gestorven in 't jaar 1640, zy in 't jaar 1681. Zy hebben te zamen verwekt

1. *Hieronymus Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
2. *Casparus Schimmelpenninck van der Oye*, volgt daar na.

Hieronymus Schimmelpenninck van der Oye, oudste zoon van Eustachius Schimmelpenninck van der Oye, en van Barbara van Schulten, is geboren in 't jaar 1629, en geweest keurvorstelyke Tribunaals-Raadt. Hy is gestorven in 't jaar 1694, zynde getrouwt geweest met Regina van Schultze, waar by hy verwekt heeft de volgende kinderen, die in 't bisdom van Ermelandt zyn gaan wonen, te weten:

1. *Christoffel Lodewyk Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
2. *Hieronymus Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1670, gestorven in 't jaar 1671.
3. *Hieronymus Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1672, en geworden kanunnik en Roomsch priester.
4. *Anna Regina Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1675. Hy is getrouwt met Johan Georg van Eckel, genaamt Hulsen, erfheer der Dagdetische goederen in Poolsch Lyflandt, Starost van Mariënhausen, enz.
5. *Maria Elizabeth Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1683. Hy is in Poolsch Lyflandt gestorven in 't jaar 1702.

Christoffel Lodewyk Schimmelpenninck van der Oye, heer van Maranen en Schoenkitten, oudste zoon van Hieronymus Schimmelpenninck van der Oye en Regina van Schultze, is geboren in 't jaar 1664. Hy is getrouwt met Eleonora van Besdan Hosius, dochter van Johan Casimir van Besdan Hosius, erfheer tot Raschung, en Lucretia Troskin van Cathreinen, en heeft by haar verwekt de volgende kinderen, als:

1. *Lodewyk Simon Judas Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1708, den 28 October.
2. *Regina Helena Eleonora Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1715, den 4 July.
3. *Theodorus Christoffel Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1717, den 30 May.

Casparus Schimmelpenninck van der Oye, erfheer van Katevalk, twede zoon van Eustachius Schimmelpenninck van der Oye en van Barbara van Schulten, is geboren in 't jaar 1636, en gestorven in 't jaar 1686. Hy heeft een zoon nagelaten, die in 't bisdom van Ermelandt is gaan wonen. De zoon van dezen Casparus Schimmelpenninck van der Oye is

Johan Godfried Schimmelpenninck van der Oye, erfheer van Zechern, geboren in 't jaar 1677. Hy is getrouwt met Theresia van Knobelsdorf, eene dochter van Christoffel van Knobelsdorf, heer van Mengen, en heeft by haar verwekt de volgende kinderen, als:

1. *Charlotta Schimmelpenninck van der Oye.*
2. *Theresia Schimmelpenninck van der Oye.*
3. *Amelia Schimmelpenninck van der Oye.*
4. *Josephni Schimmelpenninck van der Oye.*
5. *Joachim Schimmelpenninck van der Oye.*

Volgen de descendenten van *Jakob Schimmelpenninck van der Oye*, twede zoon van Jakob Schimmelpenninck van der Oye en van Margareta van der Kapelle.

Jakob Schimmelpenninck van der Oye, heer van den Engelenburg en Kell, twede zoon van Jakob Schimmelpenninck van der Oye en van Margareta van der Kapelle, geboren in 't jaar 1574, is geweest landrentmeester des graafschaps Zutphen en commissaris van de monsteringe. Hy trouwde in 't jaar 1610 met Johanna Bentink, eene dochter van Sander Bentink, Raadt in Gelderlandt, en Alerd van Bockhorst. Hy is gestorven in 't jaar 1660, zy in 't jaar 1652, en hebben te zamen verwekt

1. *Jakob Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1611, en gestorven in 't jaar 1625.
2. *Alexander Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
3. *Henrik Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1615. Hy was kornet van den kolonel Beaumont, en is in 't jaar 1639 by Philippine, in Vlaanderen, doorschoten.

Alexander Schimmelpenninck van der Oye, heer van den Engelenburg en Kell, twede zoon van Jakob Schimmelpenninck van der Oye en van Johanna Bentink, geboren in 't jaar 1613, is geweest burgermeester te Zutphen en commissaris van de monsteringe. Hy trouwde in 't jaar 1640 met Anna van Appelthorn, eene dochter van Afsueer van Appelthorn tot de Poll, landdrost en gedeputeerde van de Veluwe, en buitengewoon Raadt van Gelderlandt, en van Anna van Lynden. Hy is gestorven in 't jaar 1670, zy in 't jaar 1665, en hebben te zamen verwekt de navolgende kinderen, als:

1. *Jakob Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1641, en gestorven in 't jaar 1644.
2. *Alexander Schimmelpenninck van der Oye*, heer van den Engelenburg, tot Rees en Oye, en, na de doodt van zynen broeder Assueer, ook heer van Kell; geboren in 't jaar 1642. Hy was burgermeester te Zutphen, gecommitteerde ter vergaderinge van de Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal, hoofdschout en dykgraaf der stadt en meiery van 's Hertogenbosch. Hy is geweest eerste buitengewoon afgezant wegens dezen Staat in Engelandt by koning Willam den III. Hy trouwde met Izabelle Bentink, eene dochter van Bernard Bentink, heer tot Diepenheim, en proost van Deventer; en van Anna van Bloemendaal. Zy was abdisse ter Hunnep, en is in 's Gravenhage door 't hollen van de koets om 't leven gekomen. Hy is in 't jaar 1694 zonder kinderen in 's Gravenhage gestorven; en te Zutphen begraven.
3. *Hendrina Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1644. Zy trouwde eerst met Vincent Adolph van Baar, heer tot den Bransenborg. Hy was beschreven in de ridderschap des graafschaps Zutphen, en is geweest rekenmeester des vorstendoms Gelder en graafschaps Zutphen. Naderhandt trouwde zy met Eusebius Borchard Bentink, heer tot Schoonheten, een zoon van Bernard Bentink, heer tot Diepenheim, en proost van Deventer, en van Anna van Bloemendaal. Hy was hoofdschout van Hasselt en Hasseler-ambacht, en gedeputeerde van Over-Yssel, is ook geweest hoofdschout van Mastricht.
4. *Philips Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1645, den 8 April, en gestorven den 11 van de zelve maandt en het zelve jaar.
5. *Anna Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1646, is ongetrouwt te Zutphen gestorven.
6. *Johanna Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1648, trouwde eerst met Hendrik Reinier van Laer, heer van den Lichtenburg. Hy is eerst kapitein geweest in de guarde van Zyne Hoogheit den prins van Oranje, en daar na beschreven in de ridderschap des graafschaps Zutphen. Naderhandt trouwde zy met Sweder van Appelthorn, een zoon van Frans van Appelthorn van de Poll tot het Wolthuis, en van Anna Frenk. Hy was eerst kapitein, en wierdt naderhandt ritmeester en kolonel van de karabiniers van den grave van Albemarle. Zy erfde van haren oudsten broeder Alexander den Engelenburg, Kell, Rees en Oye.
7. *Assueer Schimmelpenninck van der Oye*, heer van Kell, geboren in 't jaar 1650, is geweest kapitein in de guarde, leidende de lyfcompagnie van Zyne Hoogheit den heere prinsse van Oranje. Hy wierdt naderhandt kolonel van een regiment infantery, en is ongetrouwt binnen Gent gestorven.
8. *Jakob Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1652, was kapitein en sergeant majoor van 't Geldersche regiment infantery. Hy is van eenige dronkene ruiters binnen Zutphen op straat dood gestoken.
9. *Alphert Harmen Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1655, en gestorven in 't jaar 1658.
10. *Alphert Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1656, is beschreven in de ridderschap des kwartiers van de Veluwe, en geweest Raadt en rekenmeester des vorstendoms Gelder en graafschaps Zutphen. Hy is ongetrouwt gestorven op den Lichtenburg.
11. *Judith Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1661, is ongetrouwt aan de kinderpokken gestorven binnen Kleef, en te Zutphen begraven.

Volgen de nakomelingen van *Herman Schimmelpenninck van der Oye*, achtste zoon van Jakob Schimmelpenninck van der Oye, hem geboren uit zyne twede huisvrouwe Walrave van Haaften.

Herman Schimmelpenninck van der Oye, heer van de Clouse, achtste zoon van Jakob Schimmelpenninck van der Oye en van Walrave van Haaften, geboren in 't jaar 1584, wierdt beleent met Selsham in 't jaar 1612, is geweest burgermeester te Zutphen, en ontfanger generaal van 't graafschap Zutphen. Hy trouwde in 't jaar 1621 met Stephanea van Brienen, eene dochter van Henrik van Brienen tot den Mussenberg, rekenmeester in Gelderlandt, en Beatrix van Lynden. Hy is gestorven in 't jaar 1658, zy in 't jaar 1665, en hebben te zamen nagelaten de navolgende kinderen, als:

1. *Walrave Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1624. Zy trouwde in 't jaar 1642 met Gerhard Casyn van der Hell tot de Wiltbaan, zoon van Casyn van der Hell, Raadt in Gelderlandt en superintendent des graafschaps Zutphen, en van Lumma Ruiter. Hy was Raadt in Gelderlandt en burgermeester te Arnhem.
2. *Beatrix Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1615, trouwde in 't jaar 1657 met Alert Gansneb, genaamt Tengnagel tot den Kamp; een zoon van Otto Gansneb, gezegt Tengnagel, kapitein, en Ida Drosten van de Molenbeek.
3. *Anna Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1627, en gestorven in 't jaar 1628.
4. *Jakob Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
5. *Henrik Schimmelpenninck van der Oye*, volgt daar na.
6. *Agnes Alyd Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1634.
7. *Charlotta Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1635. Zy trouwde in 't jaar 1661 met Henrik van Rouwenoort, een zoon van Henrik van Rouwenoort tot den Ulenpas, en van Jakoba van der Hell van Barlham.

Jakob Schimmelpenninck van der Oye, heer van de Clouse en Langen, oudste zoon van Herman Schimmelpenninck van der Oye, en Stephanea van Brienen, is geboren in 't jaar 1629. Hy wierdt beschreven onder de ridderschap des graafschaps Zutphen, en is geweest ontfanger generaal van dat graafschap, schultis van Lochum, en commissaris van het graafschap, gecommitteerde in het collegie van den Raadt van State, en is wegens dezen Staat lange jaren gedeputeerde te velde geweest by Willem den III, koning van Engelandt. Hy wierdt in 't jaar 1689 schultis binnen en buiten Zutphen, en naderhandt landdrost des graafschaps Zutphen. Hy trouwde in 't jaar 1666 met Jakoba Emilia van Westerholt, eene dochter van Henrik van Westerholt, heer tot Scherpenzeel, Hakfort, en Peursum, en van Alithea van Scherpenzeel, vrouwe tot Scherpenzeel. Zy hebben te zamen nagelaten de volgende kinderen, als:

1. *Stephanea Schimmelpenninck van der Oye*, getrouwt eerst met Willem van Bulo, heere van den Hardenberg, de Wilt en Oevelgunne, kolonel en brigadier van 't Geldersche regiment infantery. Hy is te Zutphen gestorven. Daar na trouwde zy met N. Doetichem.
2. *Herman Henrik Schimmelpenninck van der Oye*, heer van de Clouse en Langen, wierdt beschreven in de ridderschap des graafschaps Zutphen, en is geweest schultis te Lochum, commissaris van de monsteringe, en Raadt ter Admiraliteit te Rotterdam. Hy trouwde met N. van der Kapelle tot den Boedelhof, en is zonder kinderen gestorven.
3. *Jan Pellegrim Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
4. *Jakoba Schimmelpenninck van der Oye*, is geweest kanunnikesse van het hoogadelyke vrywereldlyke sticht Bedbur, in 't vorstendom Kleef.

Jan Pellegrim Schimmelpenninck van der Oye, heer van de Clouse en Langen, twede zoon van Jakob Schimmelpenninck van der Oye en van Jakoba Emilia van Westerholt, is geweest ritmeester en majoor van 't Geldersche regiment te paarde, des Duitschen ordenridder, en kommandeur van de balluage van Utrecht. Hy trouwde met Dorothea van Lintelo, dochter van N. van Lintelo tot de Ehze, en van N. van In en Kniphausen, en heeft nagelaten

1. *Jakoba Emilia Schimmelpenninck van der Oye.*
2. *Jakob Schimmelpenninck van der Oye*, heer van de Clouse en Langen, kornet onder het Geldersche regiment te paarde.

Henrik Schimmelpenninck van der Oye, heer van 't Velde en Sinderen, twede zoon van Herman Schimmelpenninck van der Oye, en van Stephanea van Brienen, is geboren in den jare 1632. Hy was kapitein en rechter te Doesburg; en den krygsdienst verlatende, is hy in 't jaar 1675 beschreven in de ridderschap van 't graafschap Zutphen. Hy trouwde in 't jaar 1656 met Besta Elizabeth van der Sevender, dochter van Otto Frederik van der Sevender, heere te Kenenburg, Maaslandt en Maaslandssluis, en van Beatrix van Schagen, en heeft by haar verwekt de navolgende kinderen, als:

1. *Albert Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1657, is in 't jaar 1678 als vaandrig in den slag van St. Denys gekwetst, en weinig tyds daar na gestorven.
2. *Herman Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1658, gestorven in 't jaar 1659.
3. *Herman Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1659, gestorven in 't jaar 1660.
4. *Stephanea Theodora Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1661, en in 't zelve jaar gestorven.
5. *Stephanea Beatrix Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1663.
6. *Herman Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1665, gestorven in 't jaar 1666.
7. *Theodora Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1666.
8. *Jakoba Frederika Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1668.
9. *Herman Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1669, gestorven in 't jaar 1670.
10. *Gysberta Wendelina Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1672, en in 't zelve jaar gestorven.
11. *Herman Schimmelpenninck van der Oye* is geweest rechter te Doesburg, en kapitein in 't Geldersche regiment infantery. Hy is in Spanje gestorven.
12. *Frederik Schimmelpenninck van der Oye*, is kapitein geweest, en gebleven in den slag . . . . .

Volgen

Volgen nu de nakomelingen van *Hadriaan Schimmelpenninck van der Oye*, jongtte zoon van Sander Schimmelpenninck van der Oye, en van Agnes van Twikkelo.

Hadriaan Schimmelpenninck van der Oye, jongſte zoon van Sander Schimmelpenninck van der Oye en van Agnes van Twikkelo, is geboren in 't jaar 1554. Hy heeft te Zutphen in den ſchepensſtoel gezeten in de jaren 1583 en 1584, is aangeſtelt, en heeft zynen eedt gedaan als verwalter des ſchultampts Zutphen den 22 November 1595, en is ontfanger generaal van 't graafſchap Zutphen geworden in 't jaar 1600. Hy trouwde in 't jaar 1580 met Margareta ter Brugge, eene dochter van Henrik ter Brugge en van Bele Schimmelpenninck. Hy is geſtorven in 't jaar 1621, zy in 't jaar 1636, en hebben nagelaten

1. *Alexander Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
2. *Agnes Schimmelpenninck van der Oye*, getrouwt in 't jaar 1604 met Herman van Wynbergen, een zoon van Arend van Wynbergen en van Machtelt Martens. Hy was ontfanger generaal van 't graafſchap Zutphen, en heeft in 't jaar 1623 te Zutphen in den ſchepensſtoel gezeten. Hy is in 't jaar 1625 aan de peſtziekte geſtorven: zy is geſtorven in 't jaar 1651.

Alexander Schimmelpenninck van der Oye tot Voorſtonden, zoon van Hadriaan Schimmelpenninck van der Oye en van Margareta ter Brugge, wierdt in 't jaar 1604 te Zutphen in den ſchepensſtoel gekoren, en is geweeſt eerſte Raadt en rekenmeeſter van 't vorſtendom Gelder en graafſchap Zutphen. Hy is al van den jare 1608 onder de riddermatige des kwartiers van de Veluwe op alle land- en kwartierdagen en op de adelyke gerechten des zelven kwartiers verſchenen; is ook als een riddermatige gecommitteert en verſchenen op het hoge appellationsgerecht van ridders en knechten aan Engelanderholt, in 't jaar 1626 te Nykerk gehouden; ook heeft hy dikmaals als verwalter des rechters van Arnhem en van Veluwenzoom het gerechte aldaar doen ſpannen, en 't zelve bekleed. Hy trouwde in 't jaar 1605 met Anna van Wiſch, dochter van Gysbert van Wiſch tot Voorſtonden, en van Catharina van Bronkhorſt. Hy is geſtorven in 't jaar 1666, den 27 May; zy in 't jaar 1656, en hebben te zamen nagelaten de volgende kinderen, als:

1. *Sibylla Catharina Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1606, geſtorven in 't jaar 1607.
2. *Jakob Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
3. *Gysbert Schimmelpenninck van der Oye*, tot Hunderen, geboren in 't jaar 1609. Hy is in de ridderſchap van de Veluwe beſchreven, en geweeſt Raadt ter Admiraliteit in Vrieslandt. Hy trouwde in 't jaar 1646 met Helena van Heerdt, dochter van Johan van Heerdt tot Hunderen, en van Wendele van Brienen. Zy hebben te zamen verwekt een zoon en eene dochter, die beide jong geſtorven zyn.
4. *Alexander Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
5. *Henrik Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1613. Hy was kapitein, en trouwde in 't jaar 1632 met Anna van Bronkhorſt, Johans dochter, en is geſtorven in 't jaar 1651, nalatende eene dochter, genaamt Anna Schimmelpenninck van der Oye, die als erfgenaam by teſtament van haren oom, Hadriaan Schimmelpenninck van der Oye, beleent is met 't huis te Voorſtonden, met zyn toebehoren. Hy is ook uit krachte van 't zelve teſtament beleent met het huis en de heerlykheit van Roderlo, en is ongetrouwt geſtorven.
6. *Andries Schimmelpenninck van der Oye*, heer van Voorſtonden by overdragt van zyn oudſten broeder, Jakob Schimmelpenninck van der Oye. Hy is geboren in 't jaar 1614, was kapitein en luitenant kolonel, des Duitſchen ordens ridder, en kommandeur van Maaslandſluis. Hy is in 't jaar 1672 gebleven in den ſlag tegen de Franſchen by Woerden.
7. *Johan Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
8. *Hadriaan Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1618, heer van Voorſtonden, daar mede beleent in 't jaar 16..., en by overdragt van Wigbolt de Rode van Heekeren beleent met het huis en de heerlykheit van Roderlo. Hy is geweeſt ritmeeſter en ſergeant majoor te paarde, en trouwde in 't jaar 1646 met Anna Bentink, dochter van Karel Bentink tot den Berenkamp, en van Antonetta van Delen. Hy is zonder kinderen op 't huis te Voorſtonden geſtorven, en te Nieukerk begraven.
9. *Bernhard Alexander Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1622.
10. *Arent Alphert Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1626, is jong geſtorven.
11. *Catharina Sibylla Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1629, trouwde met Wigbolt de Rode van Heekeren, heer van Roderlo, een zoon van Wolter de Rode van Heekeren, en van Anna van Pallandt, van het huis te Keppel. Hy wierdt in 't jaar 1677 beſchreven in de ridderſchap van 't graafſchap Zutphen. Zy zyn beide te Zutphen geſtorven, en aldaar begraven.

Jakob Schimmelpenninck van der Oye, heer van Holthuiſen en Voorſtonden, oudſte zoon van Alexander Schimmelpenninck van der Oye en van Anna van Wiſch, is geboren in 't jaar 1608, en beleent met Voorſtonden in 't jaar 1660. Hy was eerſt luitenant; wierdt in het jaar 1637 te Zutphen in den ſchepensſtoel gekoren, en in 't jaar 1642 majoor van de zelve ſtadt, en daar na landrentmeeſter des graafſchaps, gecommitteerde in de Generaliteits rekenkamer, naderhandt gecommitteerde ter vergadering van Hunne Hoog-Mog. de Heeren Staten Generaal. Hy trouwde in 't jaar 1630 met zyne eerſte vrouwe Anna Catharina van Kecken, dochter van Sweer van Kecken tot Holthuiſen, en Anna van Hoevel. Hy trouwde in 't jaar 1639 ten twede maal met Woltera van Brienen, dochter van Henrik van Brienen tot den Muſſenberg, rekenmeeſter in Gelderlandt, en van Beatrix van Lynden, en ten derde male in 't jaar 1657 met Agatha van Oeſthoorn, dochter van Dirk van Oeſthoorn, heer tot Oeſthoorn en Snephoek, en van N. van Bronkhorſt. Hy is geſtorven den 7 September 1677. Hy heeft by zyne eerſte vrouwe verwekt de volgende kinderen, als:

1. *Aſſueer Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
2. *Hadriaan Schimmelpenninck van der Oye*, heeft gereiſt naar Ooſt Indië, ook naar de keizerlyke reſidentieſtadt Peking in China; is geweeſt kommandeur te Malakka, ridder der Duitſche orde in de balluage van Utrecht, kommandeur van Leiden, en in 't jaar 1672 geworden luitenant kolonel, en naderhandt burgermeeſter te Zutphen.
3. *Gysbert Schimmelpenninck van der Oye*, jong geſtorven.

Assueer Schimmelpenninck van der Oye, heer van Holthuiſen, oudſte zoon van Jakob Schimmelpenninck van der Oye en van Anna Catharina van Kecken, wierdt met Holthuiſen beleent in 't jaar 1657. Hy heeft eerſt gereiſt naar Galilea, Bethlehem, Jeruzalem, Judea, enz. om 't H. Landt te bezoeken. Naderhandt, in 't jaar 1659, is hy in de ridderſchap van 't graafſchap Zutphen beſchreven, en in 't jaar 1667 geworden landrentmeeſter van dat graafſchap, zynde ook geweeſt commiſſaris van de monſteringe. Hy trouwde in 't jaar 1668 met Aſſuera Kreynk, dochter van Gerhard Kreynk, heer van de Bele, burgermeeſter te Zutphen, gedeputeerde van 't graafſchap Zutphen, en Raadt ter Admiraliteit in 't Noorder kwartier van Hollandt, en van Johanna van Oeſtrum. Hy is geſtorven den 8 February in 't jaar 1673, zy den 26 Auguſty des jaars 1724, en hebben te zamen verwekt de twee volgende kinderen, als:

1. *Alexander Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
2. *Gerrit Jurrien Schimmelpenninck van der Oye*, volgt daar na.

Alexander Schimmelpenninck van der Oye, heer van Holthuiſen, van Roderlo en Voorſtonden, oudſte zoon van Aſſueer Schimmelpenninck van der Oye en Aſſuera Kreynk, is geboren in 't jaar 1669. Hy was eerſt landrentmeeſter des graafſchaps Zutphen, en is naderhandt in de ridderſchap van de Veluwe beſchreven, en uit de ridderſchap in de gedeputeerde Staten des kwartiers van de Veluwe. Hy trouwde met Anna van Appelthorn, dochter van Frans van Appelthorn van de Poll tot het Wolthuis, eerſt in de ridderſchap van de Veluwe beſchreven, en daar na luitenant kolonel geworden, en van Anna Frenck. Hy is geſtorven den 15 April 1724, en heeft nagelaten

1. *Aſſueer Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
2. *Frans Alexander Schimmelpenninck van der Oye*, heer van Voorſtonden, geboren in 't jaar 1703, is in de ridderſchap des kwartiers van de Veluwe beſchreven in 't jaar 1726.

Assueer Schimmelpenninck van der Oye, oudſte zoon van Alexander Schimmelpenninck van der Oye en van Anna van Appelthorn, is geboren in 't jaar 1702. Hy wierdt in 't jaar 1727 kapitein in een Gelderſch regiment infantery, en trouwde in 't jaar 1725 met Adriana Sophia van Eck, dochter van Lubbert van Eck, brigadier en kolonel van een regiment paarden, en Janette de Lannoy. Zy hebben te zamen verwekt de volgende kinderen, als:

1. *Anna Schimmelpenninck van der Oye*, geboren den 2 Maart 1726, en geſtorven den 9 October des jaars 1729.
2. *Alexander Schimmelpenninck van der Oye*, geboren den 2 Auguſty des jaars 1727.
3. *Lubbert Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1729.

Gerrit Jurrien Schimmelpenninck van der Oye, twede zoon van Aſſueer Schimmelpenninck van der Oye, en van Aſſuera Kreynk, is geboren in 't jaar . . . . Hy is burgermeeſter te Zutphen en commiſſaris van de monſteringe, en getrouwt met Cornelia Conſtance van Middachten, dochter van Henrik van Middachten en van Izabella Geertruid van Pallandt, van het huis te Keppel. Zy hebben te zamen verwekt de volgende kinderen, als:

1. *Aſſuera Johanna Schimmelpenninck van der Oye.*
2. *Iſabella Geertrui Schimmelpenninck van der Oye.*
3. *Henrik Frederik Schimmelpenninck van der Oye*, beſchreven in de ridderſchap des kwartiers van de Veluwe in 't jaar 1727.
4. *Andries Schimmelpenninck van der Oye*, geboren den 9 October des jaars 1705.
5. *Gerrit Schimmelpenninck van der Oye*, vaandrig onder 't Gelderſche regiment van Zyne Hoogheit den Heere ſtadhouder van Gelderlandt.
6. *Helena Conſtance Schimmelpenninck van der Oye.*
7. *Jakoba Schimmelpenninck van der Oye.*

Alex-

Alexander Schimmelpenninck van der Oye, derde zoon van Alexander Schimmelpenninck van der Oye, en van Anna van Wisch, geboren in 't jaar 1611, is geweest ritmeester en sergeant majoor te paarde, kommandeur te Doesburg, en naderhandt kommandeur te Zutphen. Den krygsdienst verlatende wierdt hy in de ridderschap van de Veluwe beschreven, en is geweest Raadt en rekenmeester des vorstendoms Gelder en graafschaps Zutphen. Hy trouwde in 't jaar 1638 met zyne eerste vrouwe Christina van Gent, weduwe van Gysbert van Welderen: zy was eene dochter van Kornelis van Gent, heer tot Loenen en Meynerswyk, en van Christina Pannekoek. Ten tweden male trouwde hy in 't jaar 1647 met Anna van Scherpenzeel, dochter van Johan van Scherpenzeel, heer tot Scherpenzeel, landdrost van de Veluwe, en van Catharina van Lynden. Hy is te Zutphen gestorven, en heeft by zyne twede vrouwe, die te Mastricht gestorven is, de volgende kinderen verwekt, als:

1. *Johan Schimmelpenninck van der Oye*, ritmeester en ridder der Duitsche orde, kommandeur te Doesburg. Hy is ongetrouwt gestorven op Hunderen.
2. *Hadriaan Schimmelpenninck van der Oye*, jong gestorven.
3. *Hadriaan Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
4. *Gysbert Schimmelpenninck van der Oye*, jong gestorven.
5. *Catharina Sibylla Schimmelpenninck van der Oye*, getrouwt met Hubert Jaques de Montagne. Hy was eerst ritmeester, en is naderhandt geworden hoofdschout te Mastricht wegens den prins van Luik.
6. *Anna Geertruid Schimmelpenninck van der Oye*, ongetrouwt gestorven.

Hadriaan Willem Schimmelpenninck van der Oye, heer tot Hunderen, derde zoon van Alexander Schimmelpenninck van der Oye en van Anna van Scherpenzeel, was ritmeester, en naderhandt in de ridderschap van de Veluwe beschreven. Hy is geweest Raadt ter Admiraliteit in Vrieslandt, en naderhandt Raadt ter Admiraliteit in 't Noorder kwartier van Hollandt. Hy heeft by zyne vrouwe Henrika van Heerdt eene eenige dochter verwekt, genaamt

Gysberta Schimmelpenninck van der Oye, erfdochter tot Hunderen, getrouwt met Henrik van Rouwenoort, heer van den Ulenpas, een zoon van Henrik van Rouwenoort en van Charlotta Schimmelpenninck van der Oye. Hy is in de ridderschap van 't graafschap Zutphen beschreven, en wegens die ridderschap gewone gedeputeerde des graafschaps, buitengewoon Raadt in Gelderlandt, en curator van de provinciale akademie te Harderwyk.

Johan Schimmelpenninck van der Oye, zesde zoon van Alexander Schimmelpenninck van der Oye en van Anna van Wisch, trouwde met Johanna Bruins, dochter van Dirk Bruins van Blankena en Margareta van Hoevel, en heeft nagelaten de volgende kinderen, als:

1. *Dirk Schimmelpenninck van der Oye*, die volgt.
2. *Gysbert Schimmelpenninck van der Oye*, volgt daar na.
3. *Johan Schimmelpenninck van der Oye*, jong gestorven.
4. *Margareta Schimmelpenninck van der Oye*, gestorven in 't jaar 1664.
5. *Margareta Schimmelpenninck van der Oye*, getrouwt met Herman Frederik de Rode van Heekeren, heer van Averlaar. Hy was eerst kapitein, en is naderhandt in de ridderschap des graafschaps Zutphen beschreven.

Dirk Schimmelpenninck van der Oye, heer van Blankena, oudste zoon van Johan Schimmelpenninck van der Oye en van Johanna Bruins, was burgermeester te Zutphen, gedeputeerde des graafschaps Zutphen, en Raadt ter Admiraliteit in Vrieslandt. Hy trouwde met Geertruid van Ingen, en heeft by haar nagelaten eene dochter, genaamt

Johanna Schimmelpenninck van der Oye.

Gysbert Schimmelpenninck van der Oye, twede zoon van Johan Schimmelpenninck van der Oye en van Johanna Bruins, is geweest kapitein in 't Geldersche regiment infantery, en kommandeur van Hulst. Hy trouwde met Cornelia van Borsselen van der Hooghe, en hebben te zamen nagelaten de volgende kinderen, als:

1. *Eene dochter*, jong gestorven.
2. *Adriana Johanna Cornelia Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1693. Zy trouwde met Floris Willem Borre van Amerongen, heer van Kersbergen, een zoon van Frederik Borre van Amerongen, heer van Kersbergen, landkommandeur der Duitsche orde in de balluage van Utrecht, en van Gerendina Borre van Amerongen.
3. *Alexander Henrik Ambrosius Schimmelpenninck van der Oye*, geboren in 't jaar 1694, was kapitein in 't Geldersche regiment infantery van zyne Hoogheit den Heere stadhouder van Gelderlandt. Hy is te Utrecht gestorven den 13 November 1723, en aldaar begraven.

Volgen de nakomelingen van *Andries Schimmelpenninck*, derde zoon van Jakob Schimmelpenninck en Jutte Yseren.

Andries Schimmelpenninck, derde zoon van Jakob Schimmelpenninck en Jutte Yseren, is bezitter geweest van de oude havesate de Blaak t'Opvoorst, in de Veluwe gelegen. Hy heeft te Zutphen in den schepensstoel gezeten van 't jaar 1461 tot 1473, en wordt nevens Peter van Steenbergen in den jare 1491 gevonden tegenwoordig te zyn geweest op de gemene dagvaart te Arnhem, om aan den Jonker van Nassau, stadhouder, te kennen te geven de gebreken der onderzaten des lands van Gelder en van Zutphen. Hy trouwde met Catharina Spaan, en heeft by haar verwekt de volgende kinderen, als:

1. *Jakob Schimmelpenninck*, in 't jaar 1494 geboren, trouwde in 't jaar 1503 met Wilhelmina van Roderlo.
2. *Dirk Schimmelpenninck*, in 't jaar 1511.
3. *Antonia Schimmelpenninck*, trouwde met Henrik van der Leeuw, Johans zoon. Hy is gestorven in 't jaar 1519.
4. *Johan Schimmelpenninck*, is ongetrouwt gestorven in 't jaar 1522.
5. *Jutte Schimmelpenninck*, was in 't jaar 1493 geestelyke juffer in 't klooster den Ysendoorn te Zutphen.
6. *Andries Schimmelpenninck*, volgt.

Andries Schimmelpenninck, jongste zoon van Andries Schimmelpenninck en van Catharina Spaan, heeft te Zutphen in den schepensstoel gezeten van 't jaar 1505 tot 1553. Hy trouwde in 't jaar 1525 met Jutte van Voorthuisen, dochter van Gerrit van Voorthuisen en van Bele van Ringelenborg, weduwe van Gelmer Gelmers. Hy is gestorven in 't jaar 1553, nalatende de volgende kinderen, als:

1. *Bele Schimmelpenninck*, getrouwt in 't jaar 1548 met Henrik ter Brugge, een zoon van Herman ter Brugge en van Wyvinne van der Heyden.
2. *Gelmer Schimmelpenninck*, geestelyke juffer te Zutphen in 't hospitaal in 't jaar 1554, en moeder aldaar in 't jaar 1565.
3. *Anna Schimmelpenninck*, getrouwt in 't jaar 1554 met Steven Bentink, zoon van Henrik Bentink en van Catharina Lerink.
4. *Lamme Schimmelpenninck*, getrouwt in 't jaar 1558 met Willem Suylen Bentink, zoon van Sander Bentink d'Olde, en van Johanna van Soulen.

Volgen de afkomelingen van *Koenraad Schimmelpenninck*, vyfde zoon van Jakob Schimmelpenninck en van Jutte Yseren.

Koenraad Schimmelpenninck, vyfde zoon van Jakob Schimmelpenninck en van Jutte Yseren, heeft te Zutphen in den schepensstoel gezeten van 't jaar 1475 tot 1498. Hy trouwde met Jutte van Dolre, dochter van Jan van Dolre en van N. van Wyck. Zy was weduwe van Gerrit Yseren. Hy heeft by haar verwekt de volgende kinderen, als:

1. *Sander Schimmelpenninck*, jong gestorven.
2. *Jorden Schimmelpenninck*, getrouwt in 't jaar 1480 met Johan Kreynk, een zoon van Henrik Kreynk en van Margareta Gruiter. Hy is gestorven in 't jaar 1528, zy in 't jaar 1549.
3. *Johan Schimmelpenninck*, schepen te Zutphen in de jaren 1504 en 1505.
4. *Hille*, by anderen *Helena Schimmelpenninck*, getrouwt in 't jaar 1488 met Gysbert van Meekeren, zoon van Gysbert van Meekeren tot de Rees, en van Margareta van der Hell.
5. *Koenraad Schimmelpenninck.*
6. *Jutte Schimmelpenninck*, geestelyke juffer in 't klooster ten Ysendoorn te Zutphen.
7. *Jakob Schimmelpenninck*, getrouwt met Margareta N. Zy hebben geleeft in de jaren 1479 en 1495.
8. *Fenne Schimmelpenninck*, geestelyke juffer te Doesburg in 't grote konvent.
9. *Griete Schimmelpenninck*, geestelyke juffer in 't klooster te Redichem, by Arnhem.
10. *Jasper Schimmelpenninck*, te Zutphen in den Ysendoorn.

Volgen de nakomelingen van *Johan Schimmelpenninck*, zesde zoon van Jakob Schimmelpenninck en van Jutte Yseren.

Johan Schimmelpenninck, zesde zoon van Jakob Schimmelpenninck en van Jutte Yseren, wordt bevonden op de adelyke gerichten van de Veluwe geweest te zyn in den jare 1484. Hy trouwde met Lamme Scholdeman, en heeft by haar nagelaten de volgende kinderen, als:

1. *Jakob Schimmelpenninck*, die geleeft heeft in de jaren 1489 en 1516.
2. *Catharina Schimmelpenninck*, getrouwt met Herman van Meekeren, een zoon van Andries van Meekeren tot de Blaecke. Zy was weduwe in 't jaar 1514.
3. *Johan Schimmelpenninck*, in 't jaar 1507.

Volgen ten laatste de afkomelingen van *Gerrit Schimmelpenninck*, jongste zoon van Jakob Schimmelpenninck en van Jutte Yseren.

Gerrit Schimmelpenninck, jongste zoon van Jakob Schimmel-

melpenninck en van Jutte Yseren, wierdt in 't jaar 1474 te Zutphen in den schepensstoel geroepen, en in 't zelve jaar van hertog Karel van Burgundië tot rentmeester des graafschaps aangestelt; welk ampt in die tyden voor zo aanmerkelyk gehouden wierdt, dat het is bedient geweest van Henrik, heere tot Wisch, knape. Hy wordt ook bevonden op de adelyke gerichten van de Veluwe geweest te zyn in den jare 1484. Hy trouwde met Machtelt N. en heeft by haar verwekt de volgende kinderen, als:

1. *Jakob Schimmelpenninck*,
2. *Gerrit Schimmelpenninck*, die volgt.
3. *H. Johan Schimmelpenninck*, priester in 't jaar 1513 en 1537.

Gerrit Schimmelpenninck, twede zoon van Gerrit Schimmelpenninck en van Machtelt N., heeft te Zutphen in den schepensstoel gezeten van 't jaar 1498 tot 1518, en is op de adelyke gerichten van de Veluwe verschenen in de jaren 1515 en 1516. Hy trouwde in 't jaar 1497 met Elizabeth van Bermentlo, dochter van Jan Bermentlo en van Griete N., en heeft by haar verwekt de volgende kinderen, als:

1. *Gerrit Schimmelpenninck*, die volgt.
2. *Machtelt Schimmelpenninck*, die leefde omtrent 't jaar 1517, en trouwde met Timan van den Veen, een zoon van Johan van den Veen en van N. Witte.
3. *Johan Schimmelpenninck.*

Gerrit Schimmelpenninck, oudste zoon van Gerrit Schimmelpenninck en van Elizabeth van Bermentlo, heeft te Zutphen in den schepensstoel gezeten van 't jaar 1531 tot 1566. Hy is op den adelyken gerichte van ridderen en knechten in Veluwenzoom verschenen in de jaren 1545, 1548 en 1551. Hy trouwde in 't jaar 1532 met Geertruid van Voorthuisen, dochter van Henrik van Voorthuisen en van Geertruid van Holthuisen. Hy is gestorven in 't jaar 1566, zy in 't jaar 1552, en hebben te zamen nagelaten de volgende kinderen, als:

1. *Jordon Schimmelpenninck*, juffer in 't hospitaal te Zutphen in 't jaar 1563, en moeder aldaar 1595. Zy is gestorven in 't jaar 1608.
2. *Gerrit Schimmelpenninck*, jong gestorven.
3. *Heer Henrick Schimmelpenninck*, ordensheer van S. Antony binnen Keulen in 't jaar 1565.
4. *Heer Henrik Schimmelpenninck*, proost te Mariënwaardt in 't jaar 1570.
5. *Heer Andries Schimmelpenninck*, ordensheer van St. Jan binnen Utrecht in 't jaar 1570, kommandeur te Ingen in 't jaar 1604.
6. *Johan Schimmelpenninck*, die volgt.
7. *Geertruid Schimmelpenninck*, getrouwt in 't jaar 1564 met Reinier Swaefken, een zoon van Gerrit Swaefken en van Johanna te Duyne.
8. *Machtelt Schimmelpenninck*, getrouwt in 't jaar 1574 met haren eersten man Henrik van Yssel muiden, daar na met Johan van der Leeuw, een zoon van Henrik van der Leeuw en van Johanna van Medenblik. Hy is gestorven in 't jaar 1599.

Johan Schimmelpenninck, jongste zoon van Gerrit Schimmelpenninck en van Geertruid van Voorthuisen, trouwde in 't jaar 1566 met Machtelt van der Kapelle, eene dochter van Johan van der Kapelle en van Johanna van Broekhese. Zy was weduwe in 't jaar 1587. Zy hebben te zamen nagelaten de volgende kinderen, als:

1. *Gerrit Schimmelpenninck*, de welke drie vrouwen heeft gehad. Hy trouwde in 't jaar 1589 met zyne eerste vrouwe, Aeltsen van der Voorst, weduwe van Dirk van Keppel, eene dochter van Evert van der Voorst, in de Voorst en Oswolda van Delen. Zy is gestorven in 't jaar 1607, waar na hy in 't jaar 1608 ten tweden male trouwde met Jorden van Kervenheim, dochter van Steven van Kervenheim en Andries van Holthuisen; en ten derden male in 't jaar 1626 met Anna van der Kapelle, dochter van Thomas van der Kapelle en van Christina Barck. Hy is zonder kinderen gestorven in 't jaar 1628.
2. *Johan Schimmelpenninck*, die volgt.
3. *Jakob Schimmelpenninck*, jong gestorven.
4. *Geertruid Schimmelpenninck*, getrouwt met Johan van Offenbroek tot Offenbroek, in 't landt van der Mark.
5. *Elizabeth Schimmelpenninck*, trouwde eerst met Bernard de Jeger, een zoon van Loef de Jeger en van Assuëra van Adelien, die gestorven is in 't jaar 1611, waar na zy weder getrouwt is met Ryk Henck, burgermeester te Nimwegen.
6. *Johanna Schimmelpenninck*, trouwde in 't jaar 1614 met Johan Schiffort. Hy was schepen te Zutphen, en wierdt daar na Raadt in Gelderlandt. Zy is gestorven in 't jaar 1625.

Johan Schimmelpenninck, twede zoon van Johan Schimmelpenninck en van Machtelt van der Kapelle, was amptman te Bronkhorst. Hy trouwde in 't jaar 1593 met zyne eerste vrouwe Barbara van Thoreel, genaamt Goor, eene dochter van Reinier van Thoreel, genaamt Goor, en Antonetta Stuyrmans. Zy is gestorven in 't jaar 1615, waar na hy in 't jaar 1616 ten tweden male trouwde met Wilhelma van der Hell, eene dochter van Casyn van der Hell, Raadt in Gelderlandt, en Lumme Ruiters. Hy is gestorven in 't jaar 1640, zy in 't jaar 1666. Hy heeft nagelaten

By de eerste vrouwe:

1. *Margareta Schimmelpenninck*, eerst getrouwt in 't jaar 1620 met Thomas Blyffert, en naderhandt met Boldewyn Sweersen.

By de twede vrouwe:

2. *Kasyn Schimmelpenninck*, die volgt.
3. *Johan Schimmelpenninck*, luitenant te paarde, ongetrouwt gestorven.
4. *Henrik Schimmelpenninck*, vaandrig, gestorven in 't jaar 1650.
5. *Gerrit Schimmelpenninck*, volgt daar na.
6. *Joost Schimmelpenninck* wierdt in 't jaar 1671 kapitein, en is gestorven in 't jaar 1675.
7. *Herman Schimmelpenninck*, luitenant, is gestorven in 't jaar 1679.
8. *Lumma Jurriana Schimmelpenninck.*

Kasyn Schimmelpenninck, oudste zoon van Johan Schimmelpenninck en van Wilhelma van der Hell, is geweest amptman te Bronkhorst, en daar na drost der heerlykheit Borkelo. Hy trouwde met Christina Maria van der Hoevelyk, eene dochter van Diderik van der Hoevelyk tot Bimmen, en Adelheida van Delen. Hy is gestorven in 't jaar 1666, nalatende de volgende kinderen, als:

1. *Johan Schimmelpenninck*, luitenant in Brandenburgschen dienst, is in 't jaar 1676 in 't beleg van Anklam gebleven.
2. *Herman Otto Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1650, wierdt in 't jaar 1677 kapitein in 't Geldersche regiment infantery, en in 't jaar 1697 majoor van 't zelve regiment. Hy is in 't jaar 1693 in 't beleg van Charleroy dood geschoten.
3. *Diderik Henrik Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1651, was luitenant in de guardes van zyne Hoogheit den Heere prinsse van Oranje, en is in 't jaar 1676 voor Mastricht gebleven.
4. *Lodewyk Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1653, wierdt in 't jaar 1683 luitenant, en is gestorven in 't jaar 1697.
5. *Willemina Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1655.
6. *Louiza Aleida Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1657.
7. *Kasyn Jurriaan Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1659, was luitenant ter zee, en is in 't jaar 1689 op zee gestorven.
8. *Christoffel Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1661, wierdt in 't jaar 1687 vaandrig, en is in 't jaar 1699 gestorven.
9. *Maria Machtelt Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1663.
10. *Margareta Elizabeth*, of *Lysbeth Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1664.
11. *Lumma Geertruid Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1665, en in 't zelve jaar gestorven.

Gerrit Schimmelpenninck, vierde zoon van Johan Schimmelpenninck en van Wilhelma van der Hell, is geweest amptman te Bronkhorst. Hy trouwde in 't jaar 1657 met Anna Elizabeth Ganseneb, genaamt Tengnagel, eene dochter van Otto Ganseneb, genaamt Tengnagel, en van Ida Drosten. Zy zyn beide gestorven in 't jaar 1673, en hebben nagelaten de volgende kinderen, als:

1. *Lysbeth Willemina Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1658.
2. *Otto Johan Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1660, is in 't jaar 1677 als vaandrig gebleven in den slag van Mont-Cassel.
3. *Ida Lummina Margareta Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1662.
4. *Assuëra Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1663.
5. *Wendelina Geertruid Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1664, trouwde in 't jaar 1694 met N. Bentink, heere van der Aa.
6. *Kasyn Schimmelpenninck*, geboren in 't jaar 1666, wierdt in 't jaar 1689 vaandrig in 't regiment van Dedum, en is in 't jaar 1695 in 't belegeren voor Namen zwaar gekwetst, en te Hoy overleden.
7. *Alard Schimmelpenninck*, volgt.

Alard Schimmelpenninck, jongste zoon van Gerrit Schimmelpenninck en van Anna Elizabeth Ganseneb, genaamt Tengnagel, was eerst luitenant in 't regiment van den grave van Nassau, en is naderhandt geworden landrentmeester des graafschaps Zutphen. Hy trouwde met . . . . Backer, en hebben te zamen nagelaten de volgende kinderen, als:

1. *Anna Elizabeth Schimmelpenninck*, getrouwt in 't jaar 1712 met Ditmer van Wynbergen, heer van beide Pollen, een zoon van Wouter Joseph van Wynbergen, heer van de Poll, en Elzabe Geertrui van Rensen. Hy is in de ridderschap van de Veluwe beschreven, en uit de ridderschap in de gedeputeerde Staten des kwartiers van de Veluwe, en gecom-

gecommitteerde ter vergaderinge van de Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal.

2. *Gerharda Johanna Schimmelpenninck*, getrouwt in 't jaar 1730 met Wilhelm Frederik Blankvoort, heer tot Benthuis. Hy is beschreven in de ridderschap van Over-Yssel, in 't kwartier van Vollenhoven.

SCHINTA, eene sterke plaats, nevens een slot, in het opper-Hungarische graafschap Neutra, aan de rivier de Waag, tusschen Leopoldstadt en Neuheusel gelegen.

SCHIP, DE RIDDERORDE VAN HET SCHIP, zou door St. Lodewyk, koning van Vrankryk, omtrent het jaar 1269 in Sicilië zyn opgerecht, wanneer hy naar Afrika reisde. De ridders droegen een keten, aan welkers dubbelde schakels halve zilvere manen hingen, als ook een langwerpig rondt, waar in een schip gezien wierdt. Doch het geeft nadenken, dat *Joinville*, die dezes konings reisgesel geweest is, en zyn leven wydlopig beschreven heeft, van deze orde gansch niet meldt, dat hy echter, doordien hy geringer zaken aangetekent heeft, voor alle dingen zou hebben moeten doen. *Gryphius.*

SCHIPLUI, SCHIPLUYD, of SCHIPLUIDEN, in zommige brieven *Schipliede*, en door M. Alting *Sciepleda* genaamt, een dorp in Hollandt, tusschen Delft en de Maas, of Maaslandsluis gelegen. Het is al ten tyde van grave Dirk den V bekend geweest onder den tegenwoordigen naam van *Schiplui*: want in een openbrief van 't jaar 1083 vindt men dezen naam duidelyk uitgedrukt. Hier staat het oude slot *Kenenburg*, of *Kennenburg*. Zie op den laatstgemelden naam. Dit dorp heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Delft en Delflandt.

SCHIRAS, eene der grootste steden van Persië, in de provincie Farsi, aan de rivier Bendimir. Zy heeft haar begin den ondergang van de stadt Persepolis te danken, welkers puinhopen men niet verre van daar ziet. Zy legt in een zo vruchtbare en aangename landsdouwe, dat Mahometh zelf, zo als de Persia nen voorgeven, nooit derwaarts wilde komen, op dat het schone vrouwenvolk, dat aldaar gevonden wordt, hem niet mogt betoveren; ja zy zeggen, dat als Mahometh de wellustigheit dezer stadt hadt ondervonden, hy van Godt die genade verzocht zou hebben, dat hy nimmermeer sterven mogt. De aangename vlakten, in welke deze stadt legt, strekken zich uit van het Noorden Zuidwaarts twintig mylen in de lengte, en omtrent even zo ver in de breedte, hebbende zeer vele cypressebomen en tuinen. De wyn, die hier wascht, wordt zeer hoog geschat, en de granaatappelen, die hier zeer veel gevonden worden, schat men voor de beste van geheel Persië. De stadt bestaat uit vele duizende huizen, doch heeft gene andere sterkte als eene slechte graft. De zelve heeft een collegie, in het welke omtrent 600 studenten zyn, welke zich in de Godgeleerdheit, in de geneeskunde en wysbegeerte oeffenen. Eenigen geloven dat Schiras de woonstadt geweest is van die Wyzen, welke door aanwyzing van de sterre naar Bethlehem zyn gekomen, en het kindt Jesus aan gebeden hebben. Niet verre van deze stadt is een zoutzee, de welke 19 mylen in haren omtrek heeft. *Tavernier. Thevenot Reizebeschr. II. D. pag. 124. Olear. Persiaansche Reizebeschr. pag. 540.*

SCHIRO, een eilandt van den Archipel, tegen over Europa, heeft zynen ouden naam van *Scyros* behouden. Het legt aan de Noord-Westzyde van het eilandt Negropont. Men zag daar op oudtyds vier kleine steden, op het gebergte gelegen. Tegenwoordig zyn de zelve tot kleine gehuchten, middelmatig bevolkt, gebragt. De haven van Schiro en de stadt, ziende ten Zuid Westen, heeft een goeden ankergrondt, en is tamelyk bevolkt. Het was op dit eilandt, dat Thetis, de moeder van Achilles, dezen jongen heldt deedt opvoeden in het gewaadt van eene jonge dochter, het welk hem het gemak gaf om de vryadie te maken aan Deïdamia, dochter van Lycomedes, koning van Scyros. Het was ook te Scyros dat Theseus stierf, na dat de aanhang zyner vyanden hem uit Athene verjaagt hadde. Men verzamelt op dit eilandt katoen en vlas, en men kweekt op het gebergte een oneindig getal geiten, welker melk dient om uitstekende kaas te maken. *Plinius l. XXXVI. c. 17.*

SCHISSO, een burgt in de vallei van Demona, in Sicilië. Hy legt op de kaap Schisso, omtrent twee mylen van Taormina ten Zuiden. Eenige landbeschryvers nemen het voor het oude *Naxos*, *Naxus*, verwoest door Dionysius, tyran van Syracuza; maar anderen geloven, dat die oude stadt gelegen was aan den mondt van Freddo, vier mylen van Schisso ten Zuiden. *Baudrand.*

SCHITIANUS, een wysgeer en tovenaar, leermeester van Terebinthus, van welken melding wordt gemaakt als men spreekt van *Manes*.

SCHITTINUS, (NATALIS) een priester van Palermo, was een geleerd man. Hy studeerde in de H. Godgeleerdheit en in de Philosophie, en verkreeg den laauwerkrans in deze faculteiten. Hy trok daar op naar Spanje, en wierdt van koning Philips den III tot eerampten bevordert, en zynde kanunnik te Palermo geworden trok hy wederom derwaarts, veel roem behalende. Hy stierf te Palermo den 25 October des jaars 1615, en liet onder anderen na het volgende werk, als: *Tractatus de Jure & Justitia, complectens omnes leges divinas & humanas, nec non disputationes de Justitia distributiva, & de opinionibus sequendis in quacumque re ad Rempublicam feliciter regendam & gubernandam valde utiles. Biblioth. Sicula.*

SCHKÖLEN, een stedeke gelegen tusschen Elsenburg en Naumburg, omtrent de Saxen-Weissenfelsche grenzen. Het wordt tot den Thuringschen kreits gerekent, en is voormaals Bunausch geweest. Het behoort echter tegenwoordig graaf Maurits van Saxen toe. *Knaut Prodr. Misn. p. 265. en 343.*

SCHLACKENWEERDT, voormaals *Ostrow* genaamt, eene stadt, nevens een schoon slot, in den Elnbogener kreits, in Bohemen gelegen, aan den Eger, eertyds toebehoort hebbende aan de graven van Schlik, en naderhandt aan Julius Henrik, hertog van Saxen-Lauenburg, wiens dochter het door trouwen aan het huis van Baden gebragt heeft. De tuin aldaar is zeer prachtig, en door den gezegden hertog met grote kosten aangelegt, doordien hy den Egerstroom eenige mylen ver daar heen heeft laten leiden. *Zeiler. Topograph. Bohem. pag. 73. Balbin. Miscell. Dec. I. lib. I. cap. 41. pag. 101. Vogt Jetzil. Böhm. pag. 122.*

SCHLACKEWALDT, of SLACKEWALDT, in 't Boheemsch *Stankowa*, eene kleine Boheemsche stadt in den Elnbogener kreits, in welker nabuurschap zeer goede tinbergwerken, waar in ook zilver is, zyn. *Zeiler. Topogr. Bohem. pag. 74. Balbin. Miscell. Dec. I. l. I. c. 19. pag. 53. Vogt Jetzl. Böhm. pag. 131.*

SCHLADEN, eene kleine landstreek, met een slot, het welk den tytel van een graafschap voert, en in het stift Hildesheim, digt by de Halberstadsche grenzen, gelegen is.

SCHLAGEHECK, (THEODORICUS) aartsbisschop van Denemarken, was een gemeen burgers zoon uit Westphalen. Na dat hy by een wondheler zyne jaren hadt uitgedient, reisde hy naar Rome, van waar hy weder naar huis trok, en hier op zyn geluk in Denemarken zocht. Alhier kwam hy met Herman Hund, een broeder van de beruchte Sigbritta, in kennis, en daar door tot den hoogsten eertrap. In den beginne benoemde hem koning Christiern de II tot zynen Raadt; kort daar na moest hy als afgezant naar Rome gaan, en in 't jaar 1520 de aartsbisschoppelyke waardigheit op zich nemen. Hier op ging hy met den koning naar Zweden, en hielp niet weinig tot het Stokholmsche bloedbadt, hadt ook het geluk, dat hy niet alleen tot eersten voorzitter der gevolmachtigden, de welke in des konings afwezendheit in Zweden alles beschikken zouden, maar ook tot stadhouder van 't gemelde koninkryk verklaard wierdt. Maar deze vreugdt duurde niet lang: want als Gustavus Erikson zyn bedrukte vaderlandt te hulp kwam, maakte hy zich spoedig zoek, en was de eerste, die aan Christiern deze verdrietige tyding bragt: doch deze liet hem in de hardste gevangenis werpen, en doordien hy op de pynbank vele schandelyke dingen bekende, wierdt hy den 24 January 1521 op de volgende wyze gerecht. De beul bragt hem by een strop tot een houtstapel, voor hem aangestoken, en haalde hem aan een daar by opgerechte galg op, maar liet hem terstondt weder neder vallen, en alzo levendig verbranden. Gedurende de uitvoering van dit vonnis reedt de koning uit, en gemelde oude Sigbritta liet deuren en vensters van haar huis toespykeren, waar door niemandt gelegenheit hadt eene voorbede voor den ongelukkigen aartsbisschop te doen. *Meurs. Hist. Danica lib. III. fol. 80.*

SCHLAITZ eene stadt, slot en graaflyke verblyfplaats der heeren Reussen van Plauen, in Voigtlandt. Buiten de stadt, in eene kerk, onze Lieve Vrouwenberg genaamt, is hunne begraafplaats.

SCHLAKOF, (LEO ALEXANDER) een bedrieger, kwam in het jaar 1640 in Denemarken en Holstein, en gaf voor, dat hy uit het graaflyke geslacht van *Schlik* gesproten, en om de Luthersche lere van de Roomschgezinden vervolgt was. Hy wist zyne zaken zo waarschynlyk voor te stellen, dat koning Christiaan de IV hem alle gunst bewees, en hem den Czaar aanbeval. Wanneer hy te Moskou op zulk een koninklyk voorschrift wel ontfangen wierdt, stelde hy zich zeer vrymoedig aan, gaf voor, dat hy daarom in dat landt was gekomen om den Russischen Godsdienst aan te nemen, en by den Czaar te blyven. De Russen namen hem, doordien hy zyn voornemen gestandt deedt, en dat hy de Latynsche en Poolsche talen verstondt, gewillig aan, doopten hem, maakten hem tot vorst, en noemden hem *Knees Leo Alexandrowitz Schlick*, waar by hem in zuiver geldt tot onderhoudt 200 ryksdaalders 's maands wierden toegelegt. Eenigen menen, dat hy een uitzicht hadt op het grootvorstelyk freulyn *Irina Michailwana*, doordien hy zich gansch misnoegt toonde, wanneer hy vernam, dat men in onderhandeling was om haar aan een uitlandsch graaf uit te huwelyken, hoewel hy zich te vrede stelde, toen men hem de dochter van een ryken Bojaar ter vrouwe gaf. Toen naderhandt meergemelde koning van Denemarken te weten kwam, dat hy niet uit dat geslacht gesproten, maar slechts een onderdaan van den graaf Kaspar van Denhof in Polen was, en zyne aanpryzing misbruikt hadt, wierdt den grootvorst het rechte verhaal der zaken overgeschreven, en de door list verkregene aanpryzing verschoont. Doch de Czaar wilde hem zyne eens gegevene gunst niet weder ontnemen, liet hem den vorstelyken tytel en het maandgeldt behouden; maar verweet het hem echter zeer straf, dat hy zich voor een graaf van Schlik hadt uitgegeven. Na dien tydt schreef hy zich *Knees Leon Alexandrowitz Schakonzesky*, en wierdt onder de hofjonkers van den Czaar getelt. *Olearii Moskov. Reizebeschr. III B. 24. K.*

SCHLEEPUSCH, eene kleine stadt in 't hertogdom Bergen, door de Spanjaarden in 't jaar 1624 verbrand.

SCHLEISHEIM, een prachtig keur-Beyersch lusthuis, omtrent anderhalve uur van Munchen gelegen, is overal met houtgewasch bezet, waar in de fraaie wandelwegen en allees een schoon gezicht maken. Het slot heeft hertog Wilheim de V herbouwt, waar by naderhandt dit nieuwe gebouw en de voortreffelyke

treffelyke tuin, met alle andere fraaïgheden, gekomen zyn. Rondom het slot leggen zeven kostelyk versierde kapellen. *Chur-Bayern p.* 228.

SCHLENTER-MEER is een vischryk meer, drie mylen lang, en byna even zo breed, gelegen in het Holsteinsche landschap Wagern. Het heeft zynen naam van het daar by gelegen dorp *Schlendt*, en ontstaat uit den zamenloop van verscheide kleine beken. Het heeft twee uitlopen in de Oostzee, een door de Passader-zee, de andere niet verre daar van daan, waar door een klein eilandt gemaakt wordt. *Danckwerth Beschr. von Schlesw. und Holst. P. III. c. 6. p.* 205.

SCHLESWICH. Zie SLEESWYK.

SCHLETTSTADT, eene stadt in de neder-Elzas, aan de rivier den Il, was eertyds eene vrye Rykstadt, en behoorde onder de landvoogdy van Hagenau, doch is door de Westphaalsche vrede aan de Fransche kroon afgestaan. Zy legt vier mylen van Brizak, en omtrent even zo verre van Kolmar, naar de zyde van Straasburg. De vestingwerken van deze plaats wierden in den jare 1673 ter neder geworpen, doch twee jaren daar na weder van nieuw opgebouwt, zo dat Schlettstadt tegenwoordig eene aanzienlyke sterke plaats is. *Topogr. Alsatia.*

SCHLEUSINGEN, eene kleine stadt, met een kasteel. Zy is gelegen in het graafschap Henneberg, in Frankenlandt, aan de Nahm, vyf mylen van Koburg, ten Noorden. Keizer Ferdinand de II vergaderde in 't jaar 1623 te Schleusingen het gezantschap der keurvorsten, om de zelve te doen goedkeuren de overdragt der keurvorstelyke waardigheit van den Paltsgraaf, welken hy in den ban hadt gedaan, op den keurvorst van Beyeren.

SCHLICHTEREN, *Solitaria*, eene kleine stadt in het oppergraafschap Hanau, drie mylen van Fulda en zeven van Hanau, alwaar voormaals een beroemd Benedictyner klooster geweest is, het welk naderhandt in een illuster school is verandert. De rivier Kuntzich loopt midden door de stadt, en een myl daar van daan legt het bekende Drusenberg. *Tromsd.*

SLICHTING, (JONAS VAN BUKOWIK) een berucht schryver onder de Socinianen, die zich byzonderlyk in uitleggingen onder hen heeft bekend gemaakt, was uit het oud adelyk en in Silesië en Polen vryheerlyk geslacht van Slichting gesproten. Na dat hy zyne letteroeffeningen onder het opzicht van den bekenden Sociniaan Krellius geëindigt hadt, wierdt hy meerendeels tot het onderzoek der Unitarissen gebruikt, en raakte ook met verscheiden, zo wel Lutherschen als R. Katholyken, wegens zyne Uitlegging over den Brief aan de Galaten en de Hebreën in geschil. In het jaar 1647 wierdt hy op den ryksdag te Warschau uit Polen verdreven, zyne *Belydenis des Christelyken geloofs* verbrand, en hy gedwongen zich naar Moscou te begeven. Toen de oorlog in het jaar 1655 in Polen begon, begaf hy zich onder de bescherming van Zweden, en maakte ten tyde der oorlogsberoerten zyne uitleggingen. Het is merkwaardig, dat wanneer hy tot het 19 *vers* van *I Petr. II* gekomen was, hy de droevige tyding kreeg, dat zyne dochter door de Polen gevangen en gedood was; waar op hy zich, in de tegenwoordigheit van velen, uit het 21 en 24 vers van 't gemelde kapittel, met een zonderling geduldt en standvastigheit vertrooste en te vrede stelde. Doordien hy wegens de toenmalige oorlogsrampen nergens veilig wist te zyn, vertrok hy met zyn huisgezin in 't jaar 1660 naar Stargard, doch wierdt aldaar gevangen en naar Spandau gevoert, alwaar hy zyne verklaring over den Brief aan die van Ephezen en de Kolossenzen vervaardigde. Als hy op den 5 April het 13 vers van het gemelde eerste kapittel van den laatstgenoemden Brief verklaarde, wierdt hem de tyding van zyne ontslaging gebragt, waar op hy zich naar Berlyn vervoegde, en aldaar zeer wel ontfangen, en hem zyne te voren afgenomene schriften weder ter handt gestelt wierden. Hier op trok hy naar Züllichau, eene stadt in het Mark Brandenburg, maakte nog verklaringen van verscheide andere Brieven der Apostelen, en stierf aldaar den 1 November 1664. *Stanislaus Lubzniscius Epist. ad virum quendam magnum. Sandius Biblioth. Antitrin.*

SCHLICHTINGSHEIM, eene kleine stadt in groot-Polen, in het Waywoodschap Pozen, aan de Silesische grenzen, anderhalf uur van Frauenstadt gelegen. Zy behoort aan de heeren van Schlichting, en is omtrent het jaar 1630 door de Religie-verandering, in Silesië voorgevallen, opgekomen. *Luca Schlesw. Chron.*

SCHLICK, graven van Passaun en Weiskirchen, is een zeer oud adelyk geslacht van de Zwabische gravenbank, het welk voortreffelyke mannen heeft voortgebragt. Eenigen leiden het zelve uit Italië af, anderen uit Meissen, en nog anderen uit Frankenlandt. Het zekerste is, het geen *Kaspar Bruschius* verhaalt, die hun stamhuis in het rechtsgebiedt van Egra, aan de Frankische grenzen gelegen, plaatst, en hunne onafgebrokene geslachtlyst met HENRIK SCHLIK *van Lason*, of *Lazan*, begint, de welke van overouden adel gesproten was, en door vele ridderlyke krygsdaden omtrent het jaar 1380, tot 1400 en langer, in groot aanzien geweest is. Keizer Sigismundus bevestigde wegens zyne getrouwe diensten zyn oud wapen. Hy trouwde met Constantia, eenige dochter van Roland, markgraaf van Trevizano, graaf van Collalto en S. Salvator, en van Beatrix, gravinne van Camin, en teelde by haar vyf zonen, namentlyk: *Kaspar*, *Henrik*, *Mattheus*, *Nicolaas*, en *Franciscus*, welke de keizer Sigismundus te zamen in het jaar 1434 tot vryheeren maakte. 1) *Kaspar Schlick*, graaf van Passaun en Weiskirchen, burggraaf van Eger en Elnbogen, van welken een byzonder artykel volgt, bragt zyn geslacht in groot aanzien, en verkreeg in 't jaar 1432 den gravenstandt, doch stierf in 't jaar 1449, zonder kinderen van zyne gemalinne Agnes, eene princes uit Silesië, na te laten. Dus vervielen zyne heerschappyen en goederen aan zynen broeder *Mattheus*, en aan den zone van zynen anderen broeder *Nicolaas*. 2.) *Henrik Schlick* was Domheer te Regensburg, en wierdt door de gifte van den paus Eugenius tot bisschop van Fryberg benoemt. De keizer Frederik liet ook deswegen aan het concilie van Basel een voorschryven afgaan, doch wierdt tegen hem gestelt Johan, kardinaal van St. Martinus, zo dat hy het niet kon doordringen. 3.) NICOLAAS is aan de hoven van den keizer Sigismundus en Albertus geweest, heeft de heerlykheit Greiczenstein bezeten, en is in 't jaar 1439 met een ambacht in Silesië begunstigt. Zyne nakomelingschap is met zyne neven uitgestorven: doch van zyne zonen is de eene, graaf *Willem*, heer van Seeberg, zonder kinderen gestorven; doch de andere, *Wenceslaus*, heer te Schoon en Hartenberg, hoofdman te Eger, hadt wel drie zonen, namentlyk *Erasmus*, *Pancratius* en *Albinus*, maar is evenwel zonder lyfserven gestorven. 4.) *Franciscus* is zonder erfgenamen gestorven. Maar 5) MATTHEUS SCHLICK, graaf te Passaun, heer te Weiskirchen, Elnbogen, Falkenau en Schlackenweerd, heeft het geslacht voortgeplant. Toen zyn broeder, graaf Kaspar Schlick, in het jaar 1449 zonder erfgenamen gestorven was, volgde hy hem en ook zyns reets overleden broeders Nicolaas zonen, *Wilhelmus* en *Wenceslaus*, in hunne goederen. Mattheus hadt zyn verblyf te Elnbogen, en toen hy in 't jaar 1466 de byeenkomst te Strackonitz hadt bygewoont, alwaar de koning Georg in den ban wierdt gedaan, ontnam hem koning Georg in 't jaar 1467 Schlackenweerd en Buchau, welke hy echter wel haast weder bekwam. Inmiddels wierden die van Elnbogen hem ongehoorzaam, zo dat hy hertog Albrecht van Saxen te hulp moest roepen, die het belegerde, en deze stadt tot reden bragt, waar voor de graaf van Schlick aan hem het beschermrecht opdroeg. Hy stierf in 't jaar 1487 in een zeer hogen ouderdom, na dat hy Elnbogen 52 jaren bezeten hadt, alwaar hy ook begraven is. Hy liet van Kunigunda, dochter van Erkinger, graaf van Schwartzenburg, drie zonen na, namentlyk *Nicolaas*, *Hieronymus*, en *Kaspar*, de welke hun slot in de stadt Elnbogen in dier voegen onder zich verdeelden, dat een ieder daar van zo veel bekwam, dat hy daar in met gemak kon wonen. Ieder van hen heeft zyne linie voortgeplant, doch waar van tegenwoordig maar bloeit die van den jongsten zone *Kaspar*.

I. NICOLAAS SCHLICK, graaf van Passaun en Weiskirchen, bekwam in de deling de heerlykheden en goederen Falkenau, Heinrichsgrun, Seeberg, Neudeck, Diepoltsgrun, en Voigtsgrun. Hy stierf in 't jaar 1522, na dat hy by Barbara Schencking van Tautenberg vier zonen verwekt hadt, van welke *Wolfgang* en *Christoffel* zonder erfgenamen, en wel de laatste in 't jaar 1527 by de verovering van de stadt Rome, hun leven geëindigt hebben; de twee andere, *Albinus* en *Victorinus*, hebben wel hunne linie voortgeplant, doch is de nakomelingschap van Victorinus met zyns zoons *Abundus* neven, *Hugo* en *Johan Ernst*, in 't jaar 1623 uitgestorven, zynde gebleven in de nederlage, welke Ernst, graaf van Mansveldt, toen hy uit Oost-Vrieslandt kwam, leedt. Ook zyn de mannelyke nakomelingen van *Albinus*, heere te Tuppau, Pommeusel, die zich in Thuringen heeft opgehouden, en met Brigitta, geborene burggravin van Leisnick, getrouwt was, met zyns zoons *Christoffels*, heere in Falkenau en Tuppau, neven uitgestorven, zynde de laatste, die van hen is overgebleven, *Joachim Andreas* geweest, die in 't jaar 1618 geboren, en in 't jaar 1666, den 23 December, gestorven is, na dat hy by Maria Christiana, dochter van den heere van Schonberg, geteelt hadt eene dochter, *Agneta Johanna*, de welke geboren is den 16 Augusty in 't jaar 1661, getrouwt in 't jaar 1678, den 21 April, met *Johan Henrik*, vryheer van Maltzau, en den 7 April 1706 weduwe geworden.

II. HIERONYMUS SCHLICK, graaf van Passaun en Weiskirchen, de twede zoon van Mattheus, bekwam de heerlykheden Elnbogen, Warmbadt en Koningsberg, was leens-hoofdman in Bohemen, en sneuvelde in 't jaar 1491 in Hungarië op den Schiltberg tusschen Offen en Gran. Van zyne zonen hadt *Sebastiaan* in de jaren 1504, 1506, en 1507 vele onlusten met de stadt Elnbogen, de welke eindelyk bygelegt wierden, hebbende zich van onder de bescherming van Saxen weder onder die van Bohemen begeven. Hy is in 't jaar 1528 zonder kinderen gestorven. *Quirinus*, ridder der Duitsche orde, heeft zich in 't jaar 1498 naar Polen begeven, en is aldaar gebleven. *Albertus* de I was overste landskameraar en landshoofdman in de Lausitz, liet aan zynen neef Hieronymus, zoon van Kaspar, Elnbogen over, en nam daarentegen de heerlykheden Winteritz en Radnitz aan. Hy hadt wel *Andreas Christoffel* verwekt, doch zyne linie is met den zone van *Andreas Albertus* den II uitgestorven.

III. KASPAR SCHLICK, graaf van Passaun en Weiskirchen, de derde zoon van Mattheus, bekwam de heerlykheden Slackenwerda, Lichtenstadt en Munnikshof, enz. Hy hadt by zyne gemalinne Elizabeth, gravinne van Guttenstein, drie dochters (waar onder *Walpurgis*, getrouwt aan Georg, grave van Eberstein) en tien zonen geteelt: doch van de zelve zyn maar vyf tot hunnen volwassen ouderdom gekomen, en *Burianus* ongetrouwt gestorven; zo dat maar vier, namentlyk *Stephanus*, *Hieronymus*, *Henrik* en *Laurentius*, hun geslacht hebben voortgeplant, en ieder van hen een byzonderen tak heeft gemaakt, waar van echter nu nog maar de nakomelingen van *Henrik* bloeien.

1) STEPHANUS SCHLICK, graaf van Passaun, heer tot Weiskirchen, Elnbogen en Slackenweerd, wierdt geboren in 't jaar 1487

Onder zyn gebiedt wierdt het beroemde bergwerk opgerecht, het welk naderhandt Joachimsdal genoemt wierdt, en in 't jaar 1517 de eerste inkomsten opbragt. Hy maakte ook van het dorp Conradsgrun de beroemde bergstadt Joachimsdal, voorzag de zelve met vele goede gebouwen, en bragt haar in groot aanzien. Van het in dat ryke bergwerk gevonden zilver liet hy in het jaar 1518, of liever in de volgende jaren vele zilvere muntstukken slaan, waarom alle diergelyke zilvere stukken, twee loot zwaar, *Joachims-daalders* genoemt zyn. Deze daalders zyn ook onder den naam van de *Schlicksche daalders* in Duitschlandt bekend, en van wegens haar goed alloi zo gewilt, dat van ouds in vele schuldbrieven geschreven wierdt, dat 't geleende geldt met deze daalders weder moest betaalt worden. Dit Joachimsdalsche bergwerk heeft van het jaar 1517 tot 't jaar 1559, en aldus in 43 jaren, 40 tonnen gouds opgebragt. Deze graaf Stephanus stondt by Lodewyk, koning van Hungarië en Bohemen, in grote gunst, en verselde hem in den ongelukkigen slag by Mohatz in Hungarië, waar in hy in het jaar 1526, nevens den koning, zyn leven verloor, of ten minste verloren raakte, waar van zyn broeder verscheide gedenkmunten heeft laten slaan. Van zyne gemalinne Margareta Pflug, freulyn van Rabenstein, heeft hy gehad *Mauritius*, heer in Plan en Zwirschen, die in het jaar 1578, den 9 November, zonder kinderen is gestorven, waar mede deze tak is geëindigt.

2) Hieronymus Schlick, graaf te Passaun, enz. een zoon van Kaspar, en broeder van Stephanus, bezat de heerlykheden Winteritz en Radenitz, de welke hy in 't jaar 1533 zyns vaders broeders zoon Albert, opperste kamerling des koninkryks van Bohemen, heeft overgelaten, en daarentegen de stadt Elnbogen aangenomen, maar de welke gedurende zyn leven in 't jaar 1545 overgegeven is aan den koning Ferdinand den I, doch waar tegen hy Rabenstein en Maschau aan zich heeft gebragt. By zyne beide vrouwen, Elizabeth, freulyn van Schonburg, en Catharina, gravinne van Gleichen, heeft hy verscheide kinderen gehad, van welke echter maar twee zonen nakomelingen hebben nagelaten, te weten *Joachim*, uit den eersten, en *Sebastiaan*, heer in Zwanberg, uit den tweden echt, hoewel de zoon van den laatsten, *Kaspar*, in 't jaar 1588 in den Poolschen oorlog ongetrouwt, en *Hieronymus*, te Winteritz en Hohen-Finau, keurvorstelyke Brandenburgsche geheime Raadt, die eene grote nalatenschap in de Mark gehad, en den grave Thurn tot erfgenaam benoemt heeft, zonder kinderen overleden zyn. *Joachim*, graaf van Passaun en Weiskirchen, heer tot Schlackenweerd (het welk hy van zynen neef *Henrik* tegen de heerlykheit Horrendorf verruilt heeft) en Rabenstein, leenshootdman van de Boheemsche kroon, en keizerlyke landvoogdt in de opper-Lausits, heeft onder anderen keizer Karel den V in de Fransche en Duitsche oorlogen grote diensten gedaan, en was in het jaar 1570 keizerlyke gezant by het sluiten der vrede tusschen Zweden en Denemarken. Hy heeft uit de oude bescheiden eene verzameling gemaakt van alle de lenen, welke verscheide vorsten, graven, ridders en standen des heiligen Roomschen Ryks van de kroon Bohemen bezitten, en in een groot op perkament geschreven boek keizer Maximiliaan den II opgedragen, het welk als nog in de keizerlyke boekzaal bewaart wordt. Hy stierf in 't jaar 1574, in 't 47 jaar zyns ouderdoms, na dat hy van Lukretia, dochter van Nicolaas, grave van Salm, hadt nagelaten *Hieronymus*, *Ferdinand*, en *Julius*, waar onder Julius van Anna Maria Ungnad *Joachim Andreas*, heer in Zwitan en Turnowa, koninklyke overste landrechter in Bohemen, ook geheime Raadt, en gevolmachtigde opperlandvoogdt in de opper-Lausits, geboren in 't jaar 1569, heeft nagelaten. Hy was een van de voornaamste, welke Frederik van de Palts tot koning van Bohemen verkoren, welke verkiezing hy ook uit den naam der standen overbragt, hem by zyne aankomst in Bohemen verwelkomde, en daar na over de Silesische hulpbenden, by 't opkomen van den oorlog, geboodt: doch als die zaak in 't jaar 1621 door den slag by Praag op den witten berg ongelukkig afliep, wierdt hy gevangen, en het jaar daar na met andere Boheemsche heeren te Praag onthoofd. Zyn eenigste zoon *Julius* heeft zyne linie besloten.

3) Laurentius Schlick, graaf van Passaun en Weiskirchen, heer in Luditz, Rabenstein en Neudek, een zoon van Kaspar, en broeder van Stephanus, heeft van zyne broeders het langst geleeft, en een hogen ouderdom bereikt. Hy was zeer wel gezien by den keurvorst van Saxen, Johan Frederik, en als de zelve nevens zyne gemalinne Sybilla, geborene hertogin van Gulik, Kleef en Bergen, hem in zyne bergwerken in 't jaar 1534 bezocht, is daar van een gedenkpenning geslagen, waar op aan de eene zyde het beeldt van den keurvorst en van de keurvorstinne, en aan de andere dat van den grave Laurentius en van zyne eerste gemalinne staat. Na het afsterven van deze eerste gemalinne Catharina, freulyn van Wartenberg, heeft hy zich met Elizabeth, freulyn Bercka van Duba en Leippe, en na deze met eene freulyn van Wartenberg in den echt verbonden, en vele kinderen by haar verwekt, waar onder *Johannes* was, die schenker by keizer Karel den V geweest is. *Stephanus* is in Hungarië gesneuvelt; maar *Christoffel* heeft by Catharina, freulyn van Kolowrath, drie dochters en vyf zonen gehad, van welke *Stephanus*, heer in Neudek, vader geworden is van *Christoffel Ernest*, en van *Stephanus*, maar die in 't jaar 1619 in den slag by Praag gebleven is; *Mattheus* en *Christoffel* stierven zonder kinderen; *Lodewyk* hadt drie zonen; maar de zelve stierven ongetrouwt. *Wilhem* liet wel na *Johannes Henrik*, wiens zoon van Anna, freulyn van Kochtitz, *Henrik Wilhelm*, graaf van Schlick, heer tot Schollersdorf en Teutschleutten, in Silesië, keizerlyke kamerheer en overste luitenant, zich eerst met Anna Gundacker, dochter des vorsten van Lichtenstein, en daar na met Elizabeth Maximiliana, dochter van Johan Georg, graaf van Traudisch, in den echt heeft begeven; doch maar eene dochter, *Eleonora*, nagelaten, waar op zyne weduwe getrouwt is met *Franciscus Ernest*, grave van Schlick.

4) Henrik Schlick de II, graaf en heer te Passaun, Weiskirchen en Slackenweerd, was de vierde zoon van Kaspar, en broeder van Stephanus, en bekwam in de vaderlyke deling Schlackenweerd, en stierf in 't jaar 1528. Hy liet van Hippolyta, gravin van Hohenloh, *Kaspar* den III, en *Henrik* den III na. a) *Kaspar* de III, heer in Hausenstein, teelde by Elizabeth, freulyn van Wartenberg, *Frederik*, heer te Plan, Gotschau, en Schonhof, keizerlyke Raadt en overste muntmeester, de welke in 't jaar 1611, zonder kinderen van zyne twee gemalinnen na te laten, is gestorven; *Procopius*, die in de Nederlanden is gesneuvelt, en *Henrik*, wiens zoon *Kaspar* in het jaar 1614 zonder erfgenamen van zyne gemalinne Elizabeth, burggravinne van Dhona, overleden is. b.) *Henrik* de III verruilde Schlackenweerd aan zynen neef *Joachim* voor de heerlykheit Horrendorf; bezat ook Pettschau, en verwekte by Catharina, gravinne van Gleichen, *Philips* en *Georg Ernest*, de nakomelingschap van welken eersten met zynen zone *Henrik Leopold* is uitgestorven. *Georg Ernest Schlick*, graaf van Passaun, heer te Weiskirchen, was keizerlyke werkelyke geheime Raadt, generaal veldmaarschalk, en hofkrygspresident, als mede ridder van het gulde vlies, en wierdt in het Ryksgraaflyke collegie op de Zwabische bank geplaatst, en stierf in 't jaar 1653. Van hem volgt hier onder een afzonderlyk artykel. Uit zyn huwelyk met Anna Maria, gravinne van Salm, zyn hem drie dochters geboren, waar van twee ongetrouwt zyn gestorven, en Maria Sidonia, die eerst met Otto Truchses van Waldburg, grave van Friedberg, daar na met Gustaaf Adolf, grave van Fernsbach, is getrouwt, en in 't jaar 1691 gestorven, en een zoon, *Franciscus Ernest Schlick*, graaf te Passaun en Weiskirchen, heer te Plan, Gottschau, Hauenstein, enz. heeft nagelaten, die keizerlyke kamerheer en landgerechts-byzitter, ook een heer van zonderlinge geleerdheit en groot geheugen is geweest. Hy heeft in het jaar 1654 het besluit van den Ryksdag mede ondertekent, en de keizer heeft hem in verscheide commissiën op de landdagen in Bohemen en Moravië gebruikt, zynde te Regensburg den 16 Augusty des jaars 1675 gestorven. In het jaar 1652, den 22 September, hadt hy zich in den echt begeven met Maria Ungnad, dochter van David Ungnad, grave van Weissenwolf, landshoofdman in opper-Oostenryk, en Maria Elizabeth, dochter van den heere van Jorger, de welke hem *Franciscus Josephus* gebaart heeft. Na hare doodt, gevolgt in 't jaar 1661, hadt hy voor zyne andere vrouwe getrouwt Elizabeth Maximiliana, dochter van Adam, vryheer van Traudisch, keizerlyke luitenant generaal veldmaarschalk, en weduwe van Wilhem Henrik Schlick, graaf van Passaun en Weiskirchen, de welke naderhandt, als zy ten twede maal weduwe wierdt, trouwde met Franciscus, grave van Taff-Carlingford, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, generaal veldmaarschalk, ridder van het gulde vlies, en opperhofmeester van den hertog van Lotharingen, in 't jaar 1700 gestorven. Hy heeft by haar verwekt *Leopold Josephus*, van welken hier na; *Beatrix Eleonora Josepha*, gemalin van Lodewyk, grave van Archinto, keizerlyke kamerheer en generaal wachtmeester, die in het jaar 1693, in de belegering van Griekschweissenburg, is gebleven, en *Ernestina Maximiliana Josepha*, getrouwde gravin van Lengheim in Stiermarken.

Franciscus Josephus Schlick, des H. Roomschen Ryks graaf te Passaun en Weiskirchen, heer van de heerlykheden Altenburg, Kopittna, Wellisch, Gitschinowes, Bartauschau, Pilska, Hohenaugezed, Tschakowitz, keizerlyke werkelyke geheime Raadt en kamerheer, als ook stadhouder van het koninkryk van Bohemen, byzitter van het grote landgerecht, en president der koninklyke kamer aldaar, wierdt geboren den 19 January 1656, en volgde zynen vader op in het majooraatschap. Na het voltooien zyner studiën en gedane reizen bekwam hy in het jaar 1680 den sleutel als keizerlyke kamerheer. In het jaar 1684 benoemde hem de keizer tot koninklyken Boheemschen onder-kamerpresident, en kort daar op tot werkelyken kamerpresident, als mede tot koninklyken stadhouder, en landgerechtsbyzitter in Bohemen, doch in het jaar 1694 tot werkelyken geheimen Raadt. Het kamerpresidentsampt heeft hy in het jaar 1715 van zelf neergelegt. In het jaar 1684 heeft hy zich in den echt begeven met Sylvia Catharina, dochter van Johan Octaviaan, graaf van Kinsky, en van Margareta, gravinne van Portia, hofjuffer der Roomsche keizerinne: doch hun echt was onvruchtbaar, en zy is den 8 July 1713 gestorven, waar op hy in het jaar 1716, den 1 September, hertrouwde met Anna Josepha, dochter van Johannes Franciscus, grave Krakowsky van Kolowrat, keizerlyke werkelyke geheime Raadt.

Leopold Josephus, des H. Roomschen Ryks graaf Schlick van Passaun en Weiskirchen, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, kamerheer, generaal veld-maarschalk en opper-kancelier van het koninkryk van Bohemen, een der grootste staatsdienaars van dezen tydt, heeft zich zo wel door zyne voortreffelyke geleerdheit als krygskunde beroemd gemaakt. Hy is geboren in het jaar 1663, den 20 January, en heeft na 't voltrekken zyner studiën en reizen in 't jaar 1685 onder zyns stiefvaders, graaf Taff van Karlingfords regiment, als vrywillige de belegering van Neuheusel, en den slag by Gran bygewoont. In het volgende jaar is hy als hoofdman onder het regiment van den hertog van Lotharingen in den hoofdstorm voor Offen gekwetst. Hier op is hy onder het regiment kurassiers van den hertog van Saxen-Lauenburg

burg overste luitenant, en in 't jaar 1689 overste over een regiment dragonders geworden, en in al dien tydt by alle slagen in Hungarië tegenwoordig geweest, gelyk hy dan ook de laatste uitsluiting der vesting Groot-Waradyn, na den aftocht van den generaal Corbelli, als overste geboden heeft. In het jaar 1692 heeft de keizer hem tot generaal wachtmeester verklaart: ook is hy in de belegering voor Belgrado geweest, en heeft by den aftocht over de achterhoede het bevel gehad, in welke onderneming hy ook, toen de Turken uit de vesting een uitval deden, door den arm geschoten wierdt, waar op hy het gebiedt over de grenzen tusschen den Donauw en Zevenbergen voor zyn leven bekomen heeft. Hy is in vele gezantschappen in het Roomsche Ryk, Hollandt en Nederlandt, byzonderlyk in de zake, de Spaansche successie betreffende, als mede als gezant op de Turksche vredehandeling in het jaar 1699 te Karlowits gebruikt, ook na de verovering van den staat van Milaan in het jaar 1707 tot verrechting van zommige zaken derwaarts gezonden. In het jaar 1701 wierdt hy keizerlyke geheime Raadt, en in 't jaar 1708 heeft hy met den prins Eugenius van Savoje den veldtocht in de Nederlanden en de verovering van Ryssel bygewoont, en was aldaar generaal krygskommissaris, welk gewigtig ampt hy met grote vaardigheit bekleed heeft, tot dat keizer Karel de VI wegens zyne grote staatkunde hem, zynde generaal veldmaarschalk, na de doodt van zynen zwager, den grave van Wratislau, in het jaar 1713 benoemt heeft tot opperkancelier van Bohemen. Zyne eerste gemalin was *Klara Rosalia*, geborene gravin van Kaunitsch, weduwe van Jaroslaus Bernardus, graaf van Martinitz, met welke hy zich in July des jaars 1687 in den echt begaf, en by haar verwekte *Karel Joseph*, graaf van Souches, keizerlyke kamerheer. Na de doodt van zyne eerste gemalinne trouwde hy op den 6 February 1695 met Maria Josepha, keizerlyke staatjuffer, dochter van Christoffel Franciscus, grave Wratislau van Mietrowitz, keizerlyke geheime Raadt, stadhouder en kamer-president in Bohemen. Hy heeft by haar verwekt *Franciscus Henrik Schlick*, des H. Roomschen Ryks graaf van Passaun en Weiskirchen, geboren in het jaar 1696, en reets in het jaar 1715 van keizer Karel den VI wegens zyne byzondere en heerlyke hoedanigheden en wetenschappen tot kamerheer, en na de wederkomst van zyne reizen in 't jaar 1720 tot werkelyken kamerheer en hof-Raadt by de Boheemsche hofkancelary benoemt. *Æneas Sylvius in Hist. Boh. cap. 53. & in Epistolis. Bruschii Beschreib. des Fichtelberges. Fabricii Origines Saxon. lib. VII. Henninges Theatr. Geneal. Balbini Miscell. regni Bohem. Goldast. de Jurib. regni Bohem. lib. III. cap. 5. Bucellini Germania Stemmatogr. Imhofii Notitia Proc. Imp. Hamburgische Remarquen an. 1702. p. 281. seq. an. 1705. p. 385. seq. Genealogia illustriss. gentis Schlick M. S.*

SCHLICK, (Henrik) graaf van Passaun en Weiskirchen, ridder van het gulde vlies, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, generaal veldmaarschalk, en hof-krygspresident, was een zoon van Georg Ernest Schlick, graaf van Passaun en Weiskirchen, en van Sidonia van Colonna, freulyn van Fels en Schnekkenburg. Hy heeft zich van der jeugdt af in alle adelyke en ridderlyke oeffeningen bevlytigt, en ook op het leren van verscheide talen toegelegt. In het zeventiende jaar van zynen ouderdom is hy met den keizerlyken generaal luitenant Georg Basta naar opper-Hungarië, onder grave Henrik Mattheus van Thurn, met 1000 paarden getrokken, en heeft zich in dien veldtocht by alle gelegenheden, voornamentlyk by Ostian, en St. André, alwaar de vyanden byna tweemalen geheel verslagen wierden, bevonden. Wanneer dat regiment naderhandt weder uit Oostenryk was gekomen, en te Gaunersdorf afgedankt wierdt, heeft hy zich strax in Spaanschen krygsdienst in de Nederlanden begeven, en was eerst by den veldmaarschalk, graaf Frederik van den Berg, doch is in dat zelve jaar nog hoofdman geworden onder den grave Christoffel van Oost-Vrieslandt, alwaar hy zich in den aanval in Vlaanderen, in het landt van Kadzandt, onder den generaal der ruitery, Don Louïs de Velasco, bevonden heeft, en aldaar door de linker schouder geschoten is. Voorts was hy by de inneming van Wachtendonk en Rhynberk, by het ontzet van Grol, en by de verovering van Lingen, en bleef zo lang onder dat regiment, tot dat het zelve afgedankt wierdt, waar op hy eene reize naar Vrankryk deedt. Zo dra hy echter vernam, dat de Guliksche oorlog begonnen was, begaf hy zich uit Vrankryk naar den aartshertog Leopold, alwaar hy ten dienste van keizer Rudolph den II onder de 1000 ruiters van Wilhelm Saladin, grave van Salm, eene kompagnie kurassiers heeft geworven, en de zelve zo lang in Gulikerlandt en de Elzas geboden, tot dat het afgedankt wierdt, waar op hy zich eenige weken daar na naar huis begaf. Daar na reisde hy weder naar Vrankryk, Engelandt en de Nederlanden, en leide zich aldaar zonderling op de landmeetkunde, de wiskunst, en andere adelyke oeffeningen, tot dat de Guliksche oorlog weder begon, waar in hy andermaal eene kompagnie kurassiers in Palts-Neuburgschen dienst aangenomen, zich by de verovering van Aaken, Wesel en vele andere plaatsen bevonden heeft, en ten laatste de Palts-Neuburgsche ruitery, die in acht kompagniën bestondt, als overste luitenant gekommandeert heeft, en uit den dienst van den hertog van Neuburg in dien van den koning van Spanje is overgegaan, waar in hy zo lang gebleven is, tot dat hy en vele anderen van de nieuwe kompagniën te paardt zyn afgedankt, waar op hy vyf honderd paarden in vier kompagniën als overste luitenant naar Brunswyk geleid heeft, en daar zelf in dienst gebleven is, tot dat die gansche oorlog een einde hadt genomen, waar na hy wederom naar de Nederlanden en Italië is vertrokken, alwaar hy by het Spaansche leger, het welk Don Pedro van Toledo tegen den hertog van Savoje geboodt, zich begeven heeft, en dien ganschen veldtocht heeft bygewoont, ook Vercelli, gelyk ook andere plaatsen, stormenderhandt helpen innemen, den winter over zich in Italië opgehouden, en in het voorjaar te rug naar de Nederlanden gekeert is, alwaar hy onder den graaf Johan Jakob van Anholt in Spaanschen dienst overste luitenant over twaalf kompagniën ruiters geworden is, en doordien die ruitery voor het hertogdom Milaan geworven was, is de zelve derwaarts getogen; doch wanneer zy twee dagreizen in Zwitserlandt voortgetrokken was, wierdt hen van den gouverneur van Milaan, den hertog van Feria, alzo de vrede met Savoje gesloten was, gelast weder te rug te keren, waar op dit volk wierdt afgedankt. De graaf Schlick begaf zich naar huis, en wierdt daar na door de standen van Bohemen overste luitenant, en vervolgens overste gemaakt van een regiment te voet van het markgraafschap van Moravië. Daar na tradt hy in dienst van keizer Ferdinand den II, en heeft een regiment te voet van tien kompagniën als overste tot in het vyfde jaar gekommandeert, en zich onder den keizerlyken generaal luitenant, den graaf van Bucquoy, by de verovering van Presburg bevonden, gelyk ook voor Neuheusel, alwaar hy eerst tot aan de doodt van den grave van Bucquoy in de loopgravens kommandeerde, en naderhandt van den generaal veldtuigmeester Maximiliaan, heer van Lichtenstein, die op den grave van Bucquoy in het oppergebiedt over het leger volgde, gelast wierdt den aftocht voor Neuheusel met nog drie andere regimenten te beginnen, en den pas by Gutta te bezetten, op dat het leger zich derwaarts veilig zou kunnen begeven, het welk ook gelukkig van hem volvoert wierdt, en het leger des anderen daags gevolgt is. Eenige dagen daar na sloegen de overste Lowel en hy op het eilandt Schut eenige honderd Heidukken, en hy bevondt zich gedurende den ganschen veldtocht by alle voorvallen. Gedurende den winter hadt hy zyn kwartier te Olmutz, in Moravië, alwaar hem in het afzyn van den generaal veldtuigmeester, den heere van Lichtenstein, het bevel over dertien regimenten wierdt toevertrouwt, in welken tydt hy door het Kolaltische regiment de wederspannige Wallachiërs tweemalen heeft geslagen, en de overigen gedwongen zich stil te houden; ook met de rekruiten van den hertog van Saxen-Lauenburg en Wallenstein, en eenige honderd musketiers, twee Jagerndorfsche kompagniën te paardt en twee te voet, te Hof, Bern, en Freudenthal verniela. In het volgende jaar is hy met den bovengemelden heere van Lichtenstein voor Glatz getrokken, en heeft in het afzyn van den generaal veldwachtmeester des zelfs plaats bekleed, en de gehele belegering bygewoont; waar op hy met zyn regiment het kwartier by Olmuts weder betrokken heeft, alwaar hem, als de heer van Lichtenstein naar het hof vertrok, andermaal het bevel over alle de regimenten, die in Moravië lagen, is opgedragen. In het jaar 1625 is hy van den hertog van Friedlandt als generaal veldtuigmeester van Eschwegen in Hessen met elf regimenten naar den neder-Saxischen kreits tegen den koning van Denemarken afgezonden, om het aartsstift Maagdenburg en het stift Halberstadt, nevens de graafschappen aan den Hartz in te nemen, het welk hy ook in 16 dagen gelukkiglyk volbragt heeft; waar op hem de gemelde hertog met het leger is gevolgt, en aldaar zelfs de winterlegeringen heeft genomen, van waar hy met eenige regimenten is opgetrokken om de Dessauer brug in te nemen, een schans aldaar aan te leggen, en daar na over de Elve te trekken, om de nieuwe wervingen van den toenmaligen bestierder van het aartsstift Maagdenburg te beletten, het welk hy alles in het werk heeft gestelt, waar en boven hem de nederlaag van Mansveldt by Dessau voor het meeste toegeschreven wordt. Hier op is hy met het keizerlyke leger in Silesië en Hungarië getrokken, en heeft op het bevel van den hertog van Friedlandt de rivier de Waag te Trentschin, Neustedtel, Bischin, Frystadt, Schnida, en Schella bezet. Doch wanneer hy na eenige dagen, om die posten te bezichtigen, uitgereden was, met den generaal wachtmeester Lorenzo del Maystro, en omtrent 80 ruiters uit Trentschin (niet wetende dat de generaal veldmaarschalk, graaf van Marradas, de twee regimenten, die te Gitschin gelegen hadden, weggenomen hadt) wierdt hy van eene sterke party van eenige honderd man van den vorst van Zevenbergen en Hungaren overvallen, en nevens del Maystro gevangen naar Kaschau gevoert, en aldaar zo lang gehouden, tot dat hy 20000 ryksdaalders, en del Maystro 8000 ryksdaalders aannamen te betalen. Hy begaf zich daar op naar het keizerlyke hof, maar kreeg onderweeg een keizerlyk patent, waar in hy tot generaal veldmaarschalk verklaart wierdt; en schoon hy in 't eerst van den keizer verzocht van dat ampt ontslagen te mogen worden, heeft hy zich echter eindelyk naar des keizers wille geschikt, en zich naar het leger in Silesië begeven, alwaar hy en zyn generaal de Deensche troepen gedwongen heeft alle vaste plaatsen, welke zy in Silesië hadden, over te geven, en dat landt binnen twee maanden te ruimen, waar na zy, door zyn toedoen, in de Neumark, aan gene zyde van Landsberg, geslagen zyn. Daar op zondt de hertog van Friedlandt hem met de ruitery, bestaande in 8000 paarden, vooraf naar de Havel, om by zich te nemen de keizerlyke troepen, die onder het bevel van den hertog Georg van Lunenburg aldaar stonden, en daar mede tot den grave van Tilly tot op de aankomst van den hertog van Friedlandt vooruit te trekken, die ook in weinig dagen met het voetvolk en het geschut volgde. Ondertusschen hadt hy de vesting Domitz aan de Elve bemachtigt, en was, toen het voetvolk in Silesië was aangekomen, met den hertog van Friedlandt tegen den koning van Denemarken opgetrokken; maar alzo zich de zelve naar Glukstadt hadt begeven, en men hem niet wel kon bykomen, hadt men inmiddels van

des keizers zyde het ſlot Pinneberg weggenomen, en beſloten, dat de generaal Tilly zich met zyn onderhebbend leger naar gene zyde van de Elve, naar den kant van Weſtphalen zou begeven; maar de hertog van Friedlandt was op de Mekelenburgſche en Holſteinſche zyde gebleven, en hadt Rensburg, nevens andere plaatſen, bezet, en den Deenſchen generaal, den markgraaf Frederik van Baden-Durlach, afgezonden, die zich eerſt naar Oldeſlo begaf, en veinſde als of hy op Neuſtadt, 4 mylen van Lubek, wilde los gaan; gelyk hy ook den hertog van Saxen-Lauenburg met 1200 paarden en 1000 dragonders derwaarts hadt gezonden: doch hy kwam zeer onverwacht den markgraaf van Durlach op den hals, zonder dat men hem gewaar was geworden voor dat hy een uur van het leger met de ruitery verſcheen; en toen het voetvolk daar by kwam, naderde hy nog dien zelven avondt het leger zo digt, dat men uit zyn leger een gedeelte van des markgraafs leger met 't kanon kon beſchieten. Des anderen daags morgens maakte hy zich meeſter van eene brede en redelyk diepe gracht, en deedt verſcheide bruggen daar over ſlaan, met gedachten om den markgraaf in zyn leger aan te taſten; maar de zelve was, na dat hy hier veel volk hadt verloren, by nacht naar Heiligenhoven, een myl van Oldenburg gelegen, afgezakt. Wanneer de graaf Schlick dit gewaar wierdt, volgde hy hem derwaarts, en bevondt, dat hy zyn volk te Gredenbruk, een halve myl van Heiligenhoven, in ſlagorder hadt geſtelt, waar na hy zich met zynen zone Chriſtoffel, hertog Bernhard van Saxen-Weimar, en eenige andere overſten te ſcheep hadt begeven, ook een Schotſch regiment in eenige vaartuigen ingeſcheept, en het overige volk, dat op 14000 man wordt begroot, met 14 ſtukken geſchut aldaar gelaten, de welke als zy den grave Schlik op zich zagen aankomen, zich op genade en ongenade overgaven, en van hem, uitgenomen de officiers, onder de keizerlyke regimenten ondergeſtoken wierden, waar op hy aanſtonts den hertog van Friedlandt, toen voor Rensburg leggende, van deze overwinning door den hertog Frans Albrecht van Saxen-Lauenburg naricht toezondt. Doch hy zelf trok met het leger (na dat hy te voren den hertog van Friedlandt te Rensburg hadt geſproken) over Kiel en Sleeswyk naar Jutlandt, bezette onderweeg vele plaatſen, en trof den vyandt te Wyburg aan, die daar op naar Alburg, en vervolgens in een beſloten landt vertrok, doch van hem omcingelt wierdt en gedwongen zich over te geven. Hy deedt de ruitery der keizerſchen afzitten, en liet de bevelhebbers in bewaring brengen; en alzo 'er toen geen vyandt meer te vrezen was, liet hy zyne benden in de kwartieren gaan, en ſtelde zulke goede order in Jutlandt, Sleeswyk, Holſtein en Ditmarſchen, de welke ook tot het einde van den oorlog toe zo wel onderhouden wierdt, dat zo wel de ſoldaten, als de ingezetenen wel te vrede waren. Alzo hy nu geheel Jutlandt en Sleeswyk ingenomen hadt, heeft hy in de lente van het navolgende jaar de veſting Krempe door den generaal wachtmeeſter, Hannibal van Schaumburg, laten belegeren, en, ſchoon de zelve by ongeluk gevangen wierdt, de plaats echter ingenomen, zynde alzo, tot dat de vrede van den keizer met Denemarken geſloten wierdt, in dienſt gebleven, en hebbende ook daar na het leger, op 't bevel van den hertog van Friedlandt, in het Mekelenburgſche naar Boitſenburg gevoert. Doch doordien hy niet mede naar Italië wilde trekken, heeft hy aldaar zyn afſcheidt genomen, en zich naar zyn graafſchap Querfurt begeven, aldaar den zomer doorgebragt, en is in den herfſt naar zyne heerlykheden in Bohemen getrokken, ſtaande in het jaar 1630, in May, zyn ampt en zyne beide regimenten af, met gedachten om zynen overigen leeftydt in ruſt door te brengen. Maar de keizer zondt in September van het zelve jaar den generaal veldmaarſchalk, Rudolf van Tieffenbach, aan hem op zyne heerlykheit Plan, om hem te overreden, om andermaal onder den grave van Tilly als generaal veldmaarſchalk te dienen, waar over hy zelf den keizer te Regensburg om gewigtige redenen om verſchoning vroeg. Doch in het jaar 1631, in Juny, ontboodt de keizer hem andermaal by zich te Wenen, en liet hem door den opperhofmeeſter, den grave van Meggau, nodigen om zich met koning Ferdinand den III te veldt te begeven, en de beſtiering by gemelden koning in krygszaken waar te nemen; het welk hy ook aangenomen, en zich daar toe gereed gehouden heeft. Doch daar kwam wederom verhindering tuſſchen beide, en de keizer liet door zynen geheimen Raads-directeur, den vorſt van Eggenberg, met den hertog van Friedlandt handelen om zyn vorig ampt weder aan te vaarden, en alzo hy zulks deedt, is de koning Ferdinand zelf niet te veldt gegaan. Doch de keizer droeg uit een zonderling vertrouwen in het jaar 1632 het ampt van hof-krygspreſident aan den grave Schlick op, het welk hy, gedurende de Friedlandſche zaken, en in andere gewigtige voorvallen, met zo veel roem bekleed heeft, dat de keizer hem uit eige beweging tot zynen werkelyken geheimen Raadt aanſtelde, en hem daarenboven het ampt van hof-krygs-Raads preſident liet behouden, welke ampten hy ook tot aan des keizers doodt met veel yver bekleed heeft, en waar in keizer Ferdinand de III hem ook by het aanvaarden van zyne regering beveſtigt heeft, gevende hem daar by in het jaar 1641 vele andere voorrechten en vryheden, byzonder ook in 't jaar 1642 het voorrecht rakende de bergwerken, in welk jaar hy ook ridder van het gulde vlies wierdt gemaakt. Hy is eenige jaren daar na (te weten voor het jaar 1654) onder de regering van den keizer Ferdinand den III geſtorven. Hy hadt, behalven de hoedanigheden, welke in een generaal vereiſcht worden, eene zo goede geheugenis, dat 'er in ganſch Nederlandt en Duitſchlandt, ook in Hungarië, en andere koninkryken en landen, waar hy geweeſt was, gene wegen, ſteden, dorpen, rivieren of beken; ook gene overſten en bevelhebbers waren, die hy niet kende, en by hunne namen wiſt te noemen, en daar van, als of hy 'er tegenwoordig was, kon ſpreken. Hy wiſt ook waar toe ieder officier bekwaam was, en hoe ver zyne kennis en dapperheit zich uitſtrekte, waar in hy alle de generaals van zynen tydt heeft overtroffen. Hy heeft voor den dienſt van zynen meeſter zodanig geyvert, dat hy ook daar omtrent niet veinzen kon, al hadt zulks hem ongunſt veroorzaakt, en wegens zyne oprechtheit is hy in het Roomſche Ryk in groot aanzien geweeſt, en van de keurvorſten en vorſten zeer bemint. Hy heeft by zyne gemalinne Anna Maria, gravinne van Salms en Neuburg, aan den Inn, vyf kinderen verwekt, waar van een dood ter wereldt is gekomen. Van de andere hebben niet meer dan twee, te weten *Franciſcus Erneſt* en *Maria Sidonia*, hunne volwaſſene jaren bereikt. *Khevenhullers Annales Ferdinand. Tom. I. Lunigs Reichs-Archiv, in Spicilegio ſeculari p.* 1200. *ſeq.*

SCHLICK, (Kaspar) graaf te Paſſaun en Weiskirchen, ridder, kancelier van drie keizers Sigiſmundus, Albertus den II, en Frederik den V, des H. Roomſchen Ryks en der kroon Bohemen burggraaf te Eger en Elnbogen, een der grootſte, verſtandigſte en geleerdſte ſtaatsdienaars van zynen tydt, was een zoon van Henrik Schlick, heer van Lazon, en Conſtantia, markgravinne van Tarvis, en wierdt omtrent het jaar, of kort voor het jaar 1400, geboren. Hy begaf zich met groten vlyt tot de ſtudiën, wierdt Doctor in de rechten, en kwam, nog zeer jong zynde, omtrent het jaar 1416 aan het hof van den keizer Sigiſmundus, daar hy geheimſchryver wierdt, en benevens zynen vader Henrik de verbetering van hun wapen verkreeg. Deze keizer nam hem mede op de kerkvergadering van Conſtans, en toonde aldaar zyne bekwaamheit, zyne jaren zeer verre overtreffende, wordende in gewigtige ſtaatszaken gebruikt, waar in hem het geluk en zyne eige deugden wel haaſt zo hoog verhieven, dat hy, het geen voorheen ongehoort was, onder drie keizers na malkander het kanceliersampt bekleed heeft. De keizer Sigiſmundus maakte hem in 't jaar 1422 vryheer des H. Roomſchen Ryks, en gaf hem de moederlyke goederen over, ſchonk hem ook andere, en heeft hem als zynen byzonderen vertrouwden en geheimen Raadsheer gebruikt. Hy heeft dezen keizer op zyne reizen naar Spanje, naar Vrankryk en Engelandt, om deze koningen te verzoenen, en vier malen naar Hungarië verzelt. Hy heeft ook, zo lang de onluſten der Huſſiten in Bohemen duurden, verſcheide reizen derwaarts gedaan, en goedt en bloedt daar by opgezet. Hy is ook in aanzienlyke gezantſchappen naar Polen, Pruiſſen en Litthauwen gebruikt. In het Roomſche Ryk heeft hy den keizer vele goede dienſten gedaan, voor welke de keizer hem omtrent het jaar 1430 met de waardigheit van kancelier heeft begunſtigt. Hy heeft het huwelyk bewerkt tuſſchen des keizers Sigismundus erfprinceſſe Elizabeth, en den aartshertog Albert van Ooſtenryk, waar door de koninkryken van Hungarië en Bohemen, nevens de ingelyfde landen, aan het huis van Ooſtenryk gekomen zyn. Insgelyks, wanneer keizer Sigiſmundus in 't jaar 1432 naar Italië trok, was hy oorzaak, dat de zelve veilig heen en weder trekken kon, en de keizerlyke kroon bekwam, het welk hy te voren door zyne afgezanten niet hadt kunnen doen, gelyk hy ook de verſchillen tuſſchen den keizer en den paus Eugenius te Rome heeft bygelegt, toen de keizer zich by de zes maanden te Siëna ophieldt, alwaar toen het ſeldzaam voorval gebeurde, het welk Eneas Sylvius in zyne Brieven onder de namen van *Eurialus* en *Lukretia* (in den CXIV Brief) verhaalt. Hy is ook in gezantſchappen naar Milaan, Venetië, Florence, en andere Italiaanſche geweſten met groot nut gebruikt, gelyk de zelve zulks zelf getuigt in den openbrief, aangaande de verbetering van zyn wapen gegeven. Toen deze keizer in 't jaar 1433 van den paus te Rome gekroont wierdt, wierdt hy by deze kroning tot eerſten ridder geſlagen, tot opperkancelier, graaf van het paleis van Lateran verheven, en het wapen voor hem en alle zyne nakomelingen verbetert. In het jaar 1434 verpandde de keizer de ſtadt en heerlykheit Elnbogen, de ſtadt Schalckenweerd, en het ſlot Engelsburg aan hem, nevens de Schebnitzer goederen, en dat van Achtenſtadt, en in 't jaar 1435 ſchonk hy hem en zynen broeder, nevens hunne nakomelingen het goedt Falkenau. In het jaar 1437 trouwde hy, met des keizers bewilliging, met de princeſſe Anna, dochter van hertog Koenraad den III, oudſten hertog van Sileſië te Oels en Koſel, die de keizerin Barbara 3000 Hungariſche guldens of dukaten tot een huwelyksgift op de heerlykheit Elnbogen afſchreef. De keizer maakte ook zyn goedt Lichtenſtadt vry, en gaf het hem erffelyk, ſchonk hem ook en zyne broeders het muntrecht. By deze zyne gemalinne heeft hy verſcheide kinderen geteelt, die echter kort na de doodt van hunne ouderen geſtorven zyn. Zyne gemalin zelf is in September des jaars 1448 geſtorven. In het gemelde jaar 1437, vrydag na St. Simon Judas-dag, verhief de keizer Sigiſmundus de hem al te voren op den 21 Auguſty des jaars 1431 erffelyk gegevene heerlykheit Paſſaun, in Italië, tot een graafſchap, en maakte hem en zynen broeder, nevens hunne erfgenamen, graven van Paſſaun, het welk een rechtsgebiedt is in de Terviſer Mark, het welk de ſtadt Baſſano en omtrent twaalf dorpen in zich begrypt. Doch wanneer de keizer kort daar na in een dodelyke ziekte viel, en zich naar Znaim, in Moravië, liet brengen, verklaarde hy in zyn teſtament zynen neef, den aartshertog Albert, tot eenigen erfgenaam, en benoemde eenige afgezanten, onder welke deze graaf Schlick de voornaamſte was, die na zyne doodt naar Bohemen zouden gaan, den landſtanden zyn uiterſte wil bekend maken, en den aartshertog tot het bezit

van het koninkryk van Bohemen helpen, het welk ook de graaf Schlick met veel bekwaamheit en bereidwilligheit gedaan heeft, en onder dezen Albert, die ook keizer wierdt, insgelyks de waardigheit van kancelier bekleed heeft, en is van hem beschonken met de Hungarische heerlykheit Weiskirchen en Skalitz, in het gespanschap Neytra, op de grenzen van Moravië. Wanneer deze keizer in 't jaar 1439 stierf, heeft zyne gemalin, de koningin weduwe Elizabeth, hem in het jaar 1440 voor zyn leven bevestigt in alle de voorrechten, die hy van de keizers Sigismundus en Albert verkregen hadt. Keizer Frederik de V, die na Albert tot de regering kwam, hadt hem Gratz en andere plaatsen in Oostenryk geschonken, behieldt ook onder den zelven het kanceliersampt, en volhardde in dat zo gewigtig ampt onder drie keizers, zo zeer van inborst verschillende, met den zelven voorspoedt en het zelve aanzien tot aan zyne doodt, de welke onverwacht gebeurde te Wenen van eene beroerdheit, in het begin van de maandt July van 't jaar 1449, wordende nevens zyne reets te voren overledene gemalinne aldaar by de Karmeliten met grote plegtigheit begraven. By zyne grote kloekmoedigheit, vaardigheit en geschiktheit hadt hy ook eene schone lytsgestalte, en een goed aanzien gehad, daarenboven zich zeer wel en treffelyk gekweten, zo dat hy niet alleen een groot en gelukkig staatsdienaar, maar ook een bevallig hoveling geweest is. Zyn broeder *Mattheus*, en de zoon van zynen anderen reets overleden broeder, *Nicolaas*, waren erfgenamen van zyne heerlykheden. Paus Pius de II, nog aan het hof van den keizer Frederik den V zynde, leefde met hem in eene zeer vertrouwde vriendschap, en roemde van hem, dat hy door zynen bystandt tot zyne verhoging geraakt was. *Sylvius in Hist. Bohem. c.* 53. *Idem in Epistolis, & de dictis & factis Alphonsi Reg. c.* 3, 4. *Privilegium Sigismundi ap. Boecler. in App. Dipl. & Docum. ad Æneæ Sylvii Hist. Frid. III. pag* 85. *seq. Pantaleonis Prosop. virorum illustr. Rutgerus de Horst. de Cancellariatu lib. II. cap.* 1. *f.* 399. *Lazii Geneal. Austr. l II. Bruschii Beschreib. des Fichtelbergs. Balbini Epitome & Miscell. regni Bohemiæ. Burchelati Commentar. memorabil. Tarvisii lib. II. pag.* 328. *Lunigs Reichs-Archiv Parte spec. Contin. I. & in Spicilegio seculari, dist.* 44. *p.* 1174. *seq.*

SCHLIE, of SLEYE, eene rivier, of veel eer een tamelyk brede golf in het hertogdom van Sleeswyk, de welke niet verre van Gottorp, in het Pohler bosch, begint, voorby Sleeswyk loopt, en zich in de Oostzee ontlast. Men vangt daar in alle jaren eene grote menigte haringen, en dat met touwen, die aan het einde hakens of angels hebben. *Dankwerts Chorogr. Holst. P. II. c.* 9. *p.* 113.

SCHLIEBEN, een stedeke en ambacht tot den keur-Saxischen kreits behorende, en op de neder-Lausnitsche grenzen, niet verre van Hertsberg gelegen. In het jaar 1631 is deze plaats na den slag by Leipzich door de keizerschen verbrand. *Peckensteinii Theatr. Sax. P. III. p.* 152. *&* 159. *Zeileri Topogr. Sax. Sup. p.* 167.

SCHMALKALDEN enz. Zie SMALKALDEN.

SCHMIDT, SCHMIDBURG, enz. Zie SMIDT, SMIDBURG, enz.

SCHMÖLN, een oud stedeke in het vorstendom Altenburg, aan de Sprotta. De graven van *Pleissen* hebben voormaals aldaar gewoont.

SCHNACKENBURG, een Brunswyk-Luneburgsch vlek aan de Elve, het welk wegens den tol, die daar moet betaalt worden, vermaard is.

SCHNEEBERG, eene stadt in Meissen, den keurvorst van Saxen toebehorende. Zy is wegens hare ryke zilvermynen zeer beroemd, maar is in Augustus des jaars 1719 door een fellen brandt byna geheel in de assche gelegt. *Christiaan Melzers Beschr. von Schneeberg. Zeiler. Reichs-Geographie.*

SCHNEIDEWIN, (JOHANNES) een beroemd Hoogduitsch rechtsgeleerde, was in 't jaar 1519 te Stolberg geboren, en de vyf tiende van zyns vaders kinderen. Doordien hem nu de zelve eerst in zynen ouderdom verwekt hadt, beminde hy hem ook boven de andere, en liet zich zeer veel aan zyne opvoedinge gelegen zyn. Na dat hy te Stolberg de eerste gronden zyner studiën gelegt hadt, wierdt hy in het jaar 1530 naar Wittenberg gezonden, en Luther aanbevolen, by wien hy 20 jaren gewoont en in de kost gegaan heeft. Veit Diderich, een Neurenberger, was zyn bestierder, onder wiens aanvoering hy zich in de vrye wetenschappen en de beginsels van de rechtsgeleerdheit oeffende. Doch alzo Luther hem als een vader beminde, wierdt hy ook door hem in zyne lere hoe langer hoe meer bevestigt, gelyk hy dan alles, wat hy van den zelven hoorde, naarstig opschreef. Dewyl Luther, hem kennende, evenwel bezorgt was, dat hy door anderen mogt verleid worden, riedt hy hem vroeg te trouwen, het welk hy ook met bewilliging zyner ouderen deedt, zo dat hy in het 20 jaar zynes ouderdoms al een getrouwd man was. Hier op bevlytigde hy zich met groten yver in de rechten, en bragt het in 15 jaren zo ver, dat hy licentiaat, en wegens zyne byzondere naarstigheit wel haast bekend wierdt; gelyk ook niet lang daar na graaf Gunther van Schwartzburg hem aan zyn hof riep, en tot Raadt van zyne kancelary aanstelde, van waar hy zich echter vier jaren daar na naar Wittenberg begaf, en aldaar de plaats van gewoon hoogleeraar in de Rechten aannam. In het leeraren volgde hy zynen gewezen leermeester Hieronymus Schurf, Kiliaan Goldstein en Melchior Klinge, welker leerwyze hy voor de beste hieldt. Doch hy wierdt kort daar na Appellations-Raadt, raakte in de schepensbank, en wel haast in zulk een aanzien, dat men hem ook van buitens lands over vele gewigtige zaken raadt kwam vragen. In het jaar 1557 zondt de keurvorst van Saxen hem als byzitter van het kamergerecht naar Spiers, bediende zich ook van van hem zeer gelukkiglyk tot het byleggen der verschillen met den landgrave van Hessen, waar voor Schneidewin eene heerlyke beloning kreeg. Als hy in het jaar 1568 in eene zeer strenge koude van Wittenberg naar Zerbst reisde, om aldaar eenige zaak van den Raadt te helpen byleggen, en na verrechter zake des anderen daags zich weder op weg wilde begeven, wierdt hy des morgens dood in zyn bedt gevonden. Zyn lighaam wierdt naar Wittenberg gevoert, en aldaar aan de zyde van Luther begraven. Men verhaalt van hem, dat hy in zyne oordeelen en antwoorden zich niet vermaallte, maar alles naauwkeurig overleide, ook Godt yverig om zynen bystandt aanriep. Hy heeft de geschiedenis van het lyden van Christus in Hoogduitsche vaarzen beschreven: ook heeft hy zich door zyne *Commentar. ad Institutia* by de nakomelingen bekend gemaakt. *Joachim Ernst Orat. de vita Schneidewin. Adami in Vit. Jurecons. Germ. fol* 81. *seq.*

SCHNEITTEBACH, een Beyersch marktvlek in de opper-Paltz, in 't bisdom Regensburg, niet verre van Nap, tusschen Pilsheim en Neuburg, gelegen. *Chur-Bayern p.* 353.

SCHOBBELANDS-AMBACHT, by verkortinge *Schobbe-ambacht* genaamt, een dorp en baljuwschap in Zuid-Hollandt, in den Ryderwaardt. Het heeft, volgens *Gouthoeven*, dien naam gekregen van eenen heer *Schobbeland*, de welke onder het geslacht der heeren van *Zevenbergen* gerekent wordt, en dit ambacht allereerst bedykt zou hebben, wiens erfgenamen het zelve bezeten zouden hebben tot het jaar 1421. De heerlykheit van deze plaats is een Hollandsch leen, en den 24 October des jaars 1641 te leen opgedragen aan heere *Jakob van Beveren*, heere van Zwyndrecht, baljuw van Dort, enz.

SCHODBORGSAU, een rivier, die Sleeswyk van Jutlandt scheidt. Zy ontspringt een myl van Koldingen, en loopt achter Ripen in de Noordzee, zo dat zy ook de eilanden Phanoe en Manoe van malkander scheidt. *Danckwerth Beschr. Slesw. und Holst. P. II. c.* 1. *p.* 70.

SCHOENOBATEN, SCHOENOBATES. Dezen naam gaven de Grieken aan de koordedanssers, welke zy ook *Neurobaten*, *Acrobaten*, en *Oribaten* noemden. Deze woorden zyn zamengestelt van Βαίνω, het welk by zamenvoeging betekent *dien die gaat*, en van σχοῖνος, of νεῦρον, een *koordt*; ἄκρον of ὄρος, een *hoge plaats*, een *berg*. De ouden hadden vierderlei soorten van koordedanssers, volgens het verhaal van Bulengerus. De eerste waren die gene, die zich om de koordt slingerden, even als een radt rondom des zelfs as, en die aan de voeten, of aan den nek hingen. Het twede soort was van die genen, die op een koordt van boven naar beneden vlogen, leggende op de borst, en hebbende de armen en de benen uitgespreid. Het derde soort waren die gene die over een uitgespannen touw regtuit, of van boven naar beneden liepen. De laatste waren die gene, die niet alleen langs een koordt gingen, maar op den zelven ook sprongen, en zich omkeerden. De kunst der koordedanssers (welke de Latynen *Funambuli*, van *funis* een touw, en *ambulo*, *ik gaa*, noemden) is zeer oud, en Terentius maakt 'er al gewag van in de Voorreden van een zyner Blyspelen, getytelt: *Hecyra*. Capitolinus zegt, dat de keizers Marcus Aurelius en Lucius Verus, in prachtige gewaden gekleed, aanschouwers geweest zyn van de spelen, welke men voor hunne zegepraal hadt aangestelt, en dat zy matrassen deden leggen onder de koorden der danssers, om dat een kleine jonge van hunne bende gevallen was, het welk de reden was, dat men tot op de regering van Diokletiaan altydt netten onder de koorden spande. Suetonius verhaalt, dat men zelfs oliphanten op de koordt zag gaan ten tyde van den keizer Galba, en dat een Roomsch ridder ook op de koordt verscheen, gezeten op een oliphant, in tegenwoordigheit van Nero. Messala, die leefde twee honderd en zestig jaren voor Jesus Christus, is de eerste geweest, die het Grieksche woordt *Schœnobates* in het Latynsche *Funambulus* vertolkt heeft. Die gene, welke naauwkeurig den oorsprong der dingen navorschen, maken zich wys, dat de kunst om op de koordt te danssen uitgevonden is korten tydt na de kluchtspelen, in welke de Grieken danssen op leêre riemen, en die ingestelt waren ter eere van Bacchus omtrent het jaar 1345 voor de geboorte des Heilands. De schouwspelen der koordedanssers zyn nooit begrepen geweest onder de openbare spelen, en deze oeffening wierdt aangemerkt als een handwerk van byzondere menschen veel eer dan als een toegift van het schouwburg: nu en dan dienden zy echter tot tusschenpozingen in de openbare spelen. *Bulenger. Theat. Spon Recherch. cour. d'Ant.* Zie ook de verhandeling van *David le Clerc*, de welke aan het einde van zyne *Quæstiones Sacræ* gevonden wordt.

SCHOLARIUS, (GEORGIUS) een keizerlyk rechter te Constantinopel, en zeer geleerd man, leefde in de XV eeuwe. Hy was een lidt van de kerkvergadering van Florence wegens de vereeniging der Grieksche met de Latynsche kerk, en deedt ten dien einde verscheide redenvoeringen. Naderhandt schreef hy een verdedigschrift voor de zogenoemde vyf kapittelen. Ondertusschen, na de verovering van Constantinopel door de Turken in het jaar 1453, Mahometh de II, willende de Christenen binnen de stadt lokken, stondt hen toe een nieuwen patriarch te verkiezen, in de plaats van Gregorius, die den stoel verlaten hadt. Georgius Scholarius, van wien hier gesproken wordt, schoon een leek, wierdt verkoren, en nam den naam van *Gennadius* aan; en doordien het eene oude gewoonte by deze gelegenheit was, dat de keizer zelf aan den prelaat den bisschopsstaf gaf, onder het spreken van deze woorden: *De Drieëenige Godt, die het keizerryk aan my gegeven heeft, heeft u tot patriarch van*

het nieuwe Rome verkoren, en dat de keizer zelf een wit paardt, rykelyk opgefchikt, hem vereerde, op het welke de patriarch gezet wierdt, en met pracht geleid tot aan zyn paleis, wilde Mahometh, dat deze plegtigheit naauwkeurig zou in acht genomen worden. Naderhandt hadt hy vele mondgefprekken met Gennadius, de welke in het jaar 1453 verkoren zynde, de Conftantinopolitaanfche kerk vyf jaren en eenige maanden beftierde, en eindelyk vertrok in een klooftcr, alwaar hy ftierf, naar de mening van eenige fchryvers in 't jaar 1460; hoewel anderen verzekeren, dat het veel eerder gebeurde. Men heeft van hem, behalven de fchriften, welke boven reets zyn aangehaalt, de Zamenfpraak met Mahometh; een boek over de artykelen des geloofs; een traktaat over de voorverordineering, en eenige andere, waar van eenige nog ongedrukt zyn. In zynen tydt leefde een ander geleerd man van dien naam, die, volgens 't verhaal van *Phranza*, in 't eerft een groot vyandt der Latynen was, maar naderhandt tot hunne zyde overging: de geleerden zyn het nog niet eens, of hy van dezen patriarch moet onderfcheiden worden. *Phranza de excid. Conft. Zimogalas l. I. Turco-Græc. Bellarmin. de Script. Eccl. Spond. A. C.* 1439. 1440. 1451. 1453. *Leo Allatius Diatr. de Georg.*

St. SCHOLASTICA, de zufter van St. Benedictus, geboren te Norfia, eene ftadt in Italië, leefde in het einde van de VII eeuwe. Zy volgde, gelyk haar broeder, het afgezonderde leven, en richtte, zo als men gelooft, eene gemeenfchap van geeftelyke dochters op. Men zegt, dat zy haren broeder alle jaren ging bezoeken; dat St. Benedictus haar ging ontfangen op eene plaats niet verre van zyn huis gelegen, en dat zy het laatfte jaar, dat zy hem dezen plicht was komen bewyzen, hem hare aanftaande doodt voorzeide. Vertrokken zynde ftierf zy drie dagen daar na, en St. Benedictus zag, als men verhaalt, de ziel van zyne zufter als eene duive ten hemel vliegen. Verder gelooft men, dat haar lighaam overgevoert is naar het klooster van den berg Caffino, en van daar naar Vrankryk. Men viert haar feeft op den 10 February. *S. Gregorius le Grand l. II. Dial. c.* 33. & 34. *Mabillon Acta Ord. fancti Benedicti facul. I. Bolland. Bulteau. Baillet Vies des Saints.*

SCHOLASTYKEN, *Scholaftici.* Dus noemde men, van de tyden van Auguftus af, de redenaars, die zich oeffenden om in hunne fcholen met hunne leerlingen redenvoeringen te doen, om alzo proeven van hunne welfprekendheit over alle foorten van onderwerpen te geven. Sedert de tyden van Nero fchynt het dat deze naam is toegeëigent aan die genen, welke zich in de fcholen in den rechtshandel oeffenden. Vervolgens heeft men den zelven gegeven aan de voorfpraken, die goede pleitzaken in de vierfcharen bepleitten; gelyk men zulks ziet ten aanzien van den kerkelyken gefchiedfchryver Socrates, pleitbezorger te Conftantinopel, van Eufebius, die ter zelver tydt, en op de zelve plaats pleitte, en van vele anderen, waar van de Gefchiedenis ons voorbeelden uitlevert. Het fchynt, dat deze naam al zeer langen tydt in deze betekenifle onder de Grieken heeft ftandt gehad, nademaal Conftantinus Harmenopulus den zelven nog voerde in de twaalfde eeuwe, als een bewys van zyn beroep. Men heeft ook den tydt gezien, waar in de naam van *Scholaftyk* (*Scholafticus*) gegeven is aan alle foorten van rechtsgeleerden. Sedert de inftelling der kerkelyke fcholen door de koningen van Vrankryk van den oudften ftam, en vernieuwt door keizer Karel den Groten, is de naam van Scholafticus gegeven aan de fchoolmeefters, dat is te zeggen aan de zulke, aan welke bevolen was de jonge geeftelyken van ieder kerk te beftieren en te leren. Eenigen geven voor, dat een Scholaftyk van deze kerken niet aangeftelt was dan om te onderwyzen de talen, menfchelyke wysheit, en al het gene men verder begrypt onder den naam van de goede letteren, en dat daar was een Godgeleerde, of Godgeleerd prediker, om daar in de Godgeleerdheit te onderwyzen; maar als dit waar is, zyn naderhandt deze bedieningen in een en den zelven perfoon vereenigt. Die geen, welken men Scholafticus van de kerk noemde, noemde zich op zommige plaatfen *Scholafter*, *Primicerius*, of *Theologalis*. De vader *Alger*, die fchreef tegen Berengarius, droeg den naam van *Scholafticus*, doordien hy *Scholafter* of *Theologaal* te Luik was geweeft. *Olivarius Scholafticus*, die in het begin van de dertiende eeuwe leefde, en die gefchreven heeft eene Gefchiedenis van de Kruisvaarten, hadt dezen tytel verkregen, zynde *Theologaal* te Keulen voor dat hy kardinaal wierdt. Het is waarfchynlyk, dat alle de kerkelyke fchryvers van het Weften, die den toenaam van Scholafticus gedragen hebben federt de negende eeuwe, den zelven niet aangenomen hebben dan alleen als een teken van het ampt, het welk zy hadden in hunne kerk, en dat deze eernaam byna niet meer in gebruik is geweeft, om te kennen te geven de geleerdheit, of de welfprekendheit der fchryvers. Men vindt echter nog eenige voorbeelden, zodanig als dat is van Anfelmus, deken en kanunnik van Laon, geftorven in 't jaar 1117, die *Scholafticus* is bygenaamt, en *Leeraar der leeraren* (*Doctor Doctorum*). Genebrardus zegt, dat de tytel van Scholafticus ook by de Grieken een naam was van een kerkelyk ampt of waardigheit. Dus wierdt *Zacharias Scholafticus*, die leefde ten tyde van Juftinianus, zo genaamt ter oorzake van zo een ampt, het welk hy hadt voor dat hy aartsbiffchop van Metelino was; maar anderen zeggen, dat het een eertytel was, die hem gegeven wierdt van wegens zyne welfprekendheit, en zyne grote wetenfchappen. Het is in dien zin dat Walafrid Strabo den dichter Prudentius *den Spaanfchen Schoolgeleerde* noemt. Cafaubonus zegt, dat Theophraftus, de leerling van Ariftoteles, de eerfte was, de welke dien naam gebruikt heeft, om een verftandig en welfprekend man te kennen te geven. Eenigen, willende iemandt zeer geleerd noemen, hebben zich van den naam van *Scholafticiffimus* bedient, gelyk dan *Fortunatus* en *Sedulius* met dien tytel vereert zyn. *Voffius Etym. Lat. lingua. Du Cange Gloffar. Lat. Baillet Jugem. des Sçavans.*

SCHOLASTYKE, of SCHOOLSCHE GODGELEERDHEIT. Deze naam wordt gegeven aan de wetenfchap om de Godgeleerde ftoffen op de wyze der wysgeeren te verhandelen. Deze manier om de Godgeleerdheit te onderwyzen begon in de XII eeuwe. Rofcelin, Abelard, Gilbert de la Porree, en Amauri voerden de zelve in de fcholen in. Zy maakten wel haaft grote voortgangen daar in, en vermeerderden in de zelve het getal der vraagftukken en twiftredenen. Petrus Lombardus, biffchop van Parys, ondernam om ze overeen te brengen, en om eene verzameling van de plaatfen der oudvaders te maken, voornamentlyk van St. Hilarius, van St. Ambrofius, van St. Hieronymus, en van St. Auguftinus, om te beflechten de voornaamfte vraagftukken, welke onder de Godgeleerden over en weder betwift wierden. Dit werk wierdt genaamt het *Boek der Spreuken* (*Liber Sententiarum*). De Godgeleerden, daar over uitleggingen makende, deden hunne leerwyze en hunne verfchilvragen weder levendig worden, en de Schoolgeleerdheit ging voort in de volgende eeuwen om de gewone leeroeffening der Godgeleerden te zyn. Men verdeelt de zelve gemeenlyk in drie tydperken, ftellende het eerfte tydperk van Abelard tot aan Albert le Grand, of den Groten, onderwyzer van St. Thomas, het twede van St. Thomas tot aan Durandus van S. Pourçain, geftorven in 't jaar 1333, en het derde van Durandus tot Gabriël Biel. Het was in het twede tydperk dat de fcholen der Thomiften en Scotiften te voorfchyn kwamen. Eenigen tydt daar na hadt men Godgeleerden, die eene derde party uitmaakten, welke was die van *Okkam*, een van hare voornaamfte hoofden. Durandus van St. Pourçain, biffchop van Meaux, nam, zonder zich te onderwerpen om te volgen de beginfelen van eene dezer fekten, van de eene en de andere dat geen, het welk hy dienftig vondt. Na hem gaven de Godgeleerden zich zelf meer vryheit, en maakten voor zich byzondere opftellen. Maar na de hervorminge is de Scholaftyke Godgeleerdheit genoegzaam geheel afgefchaft, hoewel de Jefuiten, en eenige andere Roomfche geeftelyken daar nog tegenwoordig veel mede op hebben. *Du Pin.*

SCHOLIRIUS, of SCHULLER, Raadsheer te Antwerpen, wierdt geboren in 't jaar 1581, en ftierf aan eene beroerte den 16 November des jaars 1635. Hy is geftelt onder de goede Latynfche dichters van zynen tydt. Men heeft van hem drie boeken van Latynfche fchimpdichten, of *gemeenzame onderhoudingen*, de welke, na eenige uitgaven te Antwerpen, voor de laatfte maal in het licht kwamen in 't jaar 1683, met de verklaringen van Vader *le Roi*, monnik van de orde der grote Auguftynen. Hy heeft getracht (gelyk hy betuigt in zyne Voorreden) om te myden, als twee uiterften, even verdrietig, de zwier van een opfnyder, welke *Juvenalis* heeft aangenomen, en van duifterheit, waar toe *Perfius* vervallen is: hy heeft dan, gelyk hy zegt, den middelweg ingeflagen, trachtende Horatius van ftap tot ftap, zelfs in zynen aangenamen en bevalligen ftyl, te volgen. Doch Schuller heeft het, als wel te denken is, niet kunnen brengen tot die netheit en zuiverheit van taal, en die bevalligheit van uitdrukkingen, welke in Horatius uitmunt: men heeft 'er zelfs duiftere plaatfen in. Voor het overige ziet men verftandt, pit en fchranderheit in de wyze, op welke hy de gebreken van zynen tydt doorftrykt. *Acta Erudit. menf. Jun. ann.* 1684. *Valerius Andreas. Deffelius in Biblioth.*

SCHOMBERG. Zie SCHONBERG.

SCHOMER (JUSTUS CHRISTOFFEL) wierdt geboren te Lubek in 't jaar 1648. Na 't voltooien zyner letteroeffeningen bezag hy Vrankryk, Italië en Duitfchlandt, en daar na ook Hollandt en Engelandt. In het jaar 1680 wierdt hy hoogleeraar in de Godgeleerdheit en fuperintendent te Roftok, en in 't jaar 1685 wierdt hy tot eerften hoogleeraar in de gemelde Faculteit aangeftelt. Behalven de Godgeleerdheit en Philofophie verftondt hy de Hebreeufche, Chaldeeufche, Syrifche, Engelfche, Franfche, Italiaanfche, Spaanfche en Hoogduitfche talen, en was daarenboven in de geeftelyke en wereldlyke oudheden wel onderlegt. Hy overleedt den 9 April des jaars 1693. Hy hadt in 't jaar 1690 uitgegeven: *Specimen Theologiæ Moralis per modum difp.*, het welk in 't jaar 1708 uit zyne handfchriften veel volftandiger is uitgegeven. Voorts heeft hy uitgegeven een traktaat, genaamt: *De collegiatiffimo tam orthodoxo quàm heterodoxo*; en: *Affertio endoxa fidei Chriftianæ de Spiritu Sancto.* Na zyne doodt zyn in 't licht gekomen: *Exegefis in omnes Epiftolas Pauli minores*; *Exegefis in Epift. Pauli ad Hebræos, Jacobi, & partem priorem Petri*; *Collegium noviffimarum controverfiarum in univerfam Theologiam*; *Collegium anti Socinianum*; enz. *Pipping. in Memor. Theolog. pag.* 482. *feq.*

SCHONÆUS, (CORNELIUS) in 't Nederduitfch *Kornelis Schoon*, te Gouda geboren in 't jaar 1550, ftudeerde te Loven, en begaf zich, zynen aardt volgende, tot de dichtkunde en het fchryven van toneelftukken. Adriaan Bokkenberg heeft hem en zyne geboorteftadt met een Latynfch gedicht vereert, waar op Schonæus hem eenige vaarzen gezonden heeft op de abdy van Egmondt, en daar benevens de goedkeuring van zeker gefchrift, het welk hem door den gemelden Bokkenberg toegezonden was. Johannes Vaccinius hadt hem by uiterften wille een zilveren beker nagelaten, waar op hy deze vaarsjes maakte:

Schonæo moriens Præfes Zilenfis amico
Me facit effe fui poftremum pignus amoris.

Dat

Dat is:

„ Voccinius heeft my in 't laatſte van zyn leven
„ Uit klare vriendſchap aan Kornelis Schoon gegeven.

Hy heeft aan den zelven opgedragen zyn gedicht over den heiligſchendigen oploop van 't jaar 1566, het welk in den Keulſchen druk, onzeker om welke reden, achtergelaten is. Hy is omtrent het opkomen der Nederlandſche beroerten, te weten in 't jaar 1575, ſchoolvoogdt te Haarlem geworden, en heeft de Haarlemſche ſchool weder op de oude plooi gebragt. Na dat hy zes en dertig jaren lang ſchoolvoogdt was geweeſt, en een en zeventig jaren oud geworden, is hy te Haarlem geſtorven den 23 November des jaars 1611, en in de St. Bavooskerk begraven. Zyn leerling en nazaat Schrevelius heeft ter zyner eere dit grafſchrift gemaakt:

Rector juventæ, muſici Doctor gregis,
SCHONÆUS, *egi fabulam fictam prius.*
Veram peregi: ſummus hic actus mihi,
Scenam relinquo. Vos valete & plaudite.

Schrevelius heeft het zelve zelf aldus vertaalt:

„ Hier legg' ik nu in 't graf, betemmer van de jeugdt,
„ *Schonæus* eer genaamt, die 't ſpel weleer met vreugdt
„ Begon; maar nu volbragt: dit 's 't laatſte levensend.
„ 'k Gaa uit het ſpel; adieu nu kommer en ellend.

Schonæus gebruikte voor eene zinſpreuk: *Nullum ſimulatum diuturnum*, dat is:

't Geen op geveinſtheit ſteunt, zal nimmer lang bedyen.

Hy heeft eenige geeſtelyke Blyſpelen, onder den naam van den *Chriſtelyken Terentius*, uitgegeven, als: *Nehemias*, *Tobias*, *Saulus*, *Naaman*, enz. de welke eerſt by Plantyn, en naderhandt te Keulen gedrukt zyn in octavo. De zelve zyn te Amſterdam herdrukt, ten huize van Henr. Laurentius, in 't jaar 1646. Nog heeft hy uitgegeven: *Spraakkunſt der Latynſche tale*, te Haarlem gedrukt in octavo, nevens een bondel van Latynſche gedichten.

SCHONAUWEN, gelegen in dat gedeelte van het ſticht van Utrecht, het welk het Overkwartier genaamt wordt, tuſſchen Schalkwyk en Houten, is leenroerig aan het graaflyke huis van Kuilenburg, en wierdt door de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht plegtelyk voor een ridderhofſtadt erkent den 27 October des jaars 1536. Zommigen menen, dat dit huis, eertyds *Weteringe* genaamt, en omtrent het jaar 1240 bekend, by het geſlacht van *Proeys*, die den naam daar van aangenomen hebben, bezeten is geweeſt, en dat het naderhandt aan het geſlacht van *Beuſichem*, heeren van Kuilenburg, gekomen is. Johan, de twede van dien naam, zesde heer van Kuilenburg, heeft twee vrouwen gehad. By de eerſte, genaamt Margareta, dochter van Gerard van Malbeert, of van Maurik, heeft hy gewonnen een zoon, genaamt Hubert, die zynen vader in de heerlykheit van Kuilenburg is opgevolgt. De twede was Agnes, eene dochter van Zweder, heere van Abkoude, by welke hy gewan een zoon, *Jan* genaamt, den welken hy het huis te Weteringe, door hem vertimmert, en Schonauwen hernoemt, gegeven heeft. Uit dit geſlacht is het overgegaan tot dat van *Arnol van Leyenberg*, uit het welke *Otto van Schonauwen*, die zich op zyn zegel noemt OTTO DE LEYENBERCH, vermeld wordt in het jaar 1357, wiens zoon, of kleinzoon vermoedelyk geweeſt is *Jan van Schonauwen*, vermeld in het jaar 1410 en dat van 1412. Hy was getrouwt met *Petronella Sloyers*, die na zyne doodt hertrouwde met Willem van Zuylen van Nyveldt, Willems zoon. Deze Petronella ontfing de belening van Schonauwen in het jaar 1423. Zy hadt by haren eerſten man eene dochter, *Alyd van Schonauwen* genaamt, gewonnen, die tegen den zin van hare bloedverwanten trouwde met Roelof van Baren; waarom hare moeder haar onterfde, en het huis van Schonauwen, dat van haren eerſten man gekomen was, en daarom op des zelfs dochter hadt behoren te veriterven, in het jaar 1481 opdroeg ten behoeve van *Willem van Zuilen van Nyveldt*, haren zoon, welken zy by haren tweeden man geteelt hadt. Deze Willem van Zuilen van Nyveldt, by zyne huisvrouwe Gisberta van Dorth gene kinderen bekomende, heeft het huis te Schonauwen afgeſtaan aan zynen neef *Roelof van Baren* in het jaar 1497, van wien het gekomen is op zynen zone *Jooſt van Baren*, die het zelve in de jaren 1531 en 1536 bezeten heeft. Het is van hem overgegaan op zynen zone *Roelof van Baren*, die het ſtervende naliet aan zynen zone *Gysbert van Baren*, beleent in het jaar 1559. Deze zonder kinderen geſtorven zynde, is de belening gekomen op zynen broeder *Kornelis van Baren* den 22 February des jaars 1579, na wien zyne zuſter *Maria van Baren* beleent is den 16 May des jaars 1581, die de belening ter zelver tydt overgegeven heeft aan hare zuſter *Petronella van Baren*. Deze was getrouwt met Arend Frents, oorſpronkelyk uit het landt van Luik, waarom na haar overlyden de belening op *Roelof Raats van Frents*, als haren oudſten leenvolger, gekomen is den 28 September des jaars 1629. Deze heeft het opgedragen ten behoeve van *Johan van Reneſſe van der Aa* den 29 April des jaars 1631, door wiens overlyden het kwam op zyne dochter *Agnes van Reneſſe van der Aa*, beleent den 4 February des jaars 1640, en naderhandt door hare doodt op haren onmondigen zone *Jakob van Waſſenaar*, beleent den 17 October des jaars 1663. Deze heeft de belening afgeſtaan ten voordeele van *Henrik van Reede van Renswoude* den 23 April des jaars 1667, door wiens doodt *Frederik van Reede van Renswoude*, zyn broeder, beleent is den 15 Maart des jaars 1670, die de belening weder afſtondt ten behoeve van *Adam van Lokhorſt*, heer van ter Meer, den 27 Juny des jaars 1682. Door zyne doodt wierdt zyn zoon *Vincent Maximiliaan van Lokhorſt* beleent den 19 April des jaars 1709, die de belening overgat ten behoeve van *Bernt Willem Ploos van Amſtel* den 6 Auguſty des jaars 1709. Deze zonder kinderen overleden zynde, is volgens zyn uiterſte wille beleent geworden *Nicolaas van Bronkhorſt* den 19 November des jaars 1721, die de belening overgedaan heeft aan Mr. *Adriaan Wittert* in het jaar 1727, de welke daar van nog (1730) bezitter is.

Wegens deze ridderhofſtadt is in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht beſchreven geweeſt *Henrik van Reede* den 24 July des jaars 1667, die den 10 September des jaars 1669 overleden is.

SCHONBERG, een ſtedeke in Sileſië, op de grenzen van 't koninkryk van Bohemen, het welk tegenwoordig den abt van Griſſau toebehoort. De edele heeren van Schonberg hebben het zelve in den jare 1207 gebouwt, en op het aldaar ſtaande ſlot, door de Huſſiten in 't jaar 1426 verwoeſt, gewoont. *Lucæ Schleſ. Chron.*

SCHONBERG, een ſtedeke, of marktvlek in de opper-Lauſitz, een myl van Gorlitz, tegenwoordig het adelyke geſlacht van *Loben* toebehorende. In 't jaar 1688 brandde de kerk en een groot gedeelte van de ſtadt af; maar het een en het ander is naderhandt veel fraaier weder opgebouwt. *Groſſers Lauſitz. Merckw. P. III.*

SCHONBERG, een ſtedeke in Zwaben, eene myl van Rothwyl, aan de rivier Schlichhalm gelegen, wordende ook *Schemberg* genoemt.

SCHONBERG, een ſlot in Zwaben, by Elwangen, in het hangen van een berg gelegen, zynde de reſidentieplaats van den proost van Elwangen. *Cruſii Annal. Suev.*

SCHONBERG, een bergſlot, nevens eene heerlykheit, in het aartsſticht van Trier, een myl van Prum gelegen, den abt van de laatſtgemelde plaats toebehorende.

SCHONBERG, een ſlot en heerlykheit in neder-Krain, zes mylen van Laybach gelegen, ſtaande tegenwoordig onder de graven van Auerſperg.

SCHONBERG, een ſlot en ſtedeke in Bohemen, in den Moldauer kreits, by de Mulda.

SCHONBERG, een ſlot en heerlykheit in neder-Heſſen. Het ſlot was voor dezen de verblyfplaats der heeren van Schonberg, maar is in 't jaar 1590 verwoeſt.

SCHONBERG, een ſtedeke in het eigentlyk zo genaamde hertogdom Mekelenburg, omtrent twee mylen van Lubek gelegen.

SCHONBERG, een ſlot in Meiſſen, tuſſchen Fryberg en Meiſſen, het welk nog tegenwoordig het adelyke geſlacht van Schonberg toebehoort.

SCHONBERG, of SCHOMBERG, van ouds ook SCHONENBERG genaamt, een der alleroudſte adelyke geſlachten in het Roomſche Ryk, het welk voor dezen ook in Zwitſerlandt, in Krain, Frankenlandt, in de Mark Brandenburg, in Sileſie, Bohemen en Moravië gebloeit heeft. Het heeft zynen oorſpronk van de heeren van *Belmont*, de welke 588 jaren voor Chriſtus geboorte uit de Italiaanſche provincie Toskanen in Graubunden zyn gekomen, en zich van daar, reets voor den tydt van keizer Karel den Groten, voor een gedeelte naar het Roomſche Ryk hebben begeven, en hunnen naam in dien van *Schonberg* verandert: want zy worden uitdrukkelyk onder die voorname graven en heeren opgetelt, welke de gemelde keizer in 't jaar 775, na de verovering van de ſterkte Grunsbergen, heeft geraadpleegt, waar en op wat wyze hy ter eere van Godt een klooſter zou bouwen. Zy woonden in dien tydt in Heſſen op hun ſtamſlot Schonberg, daar hun ſtam waarſchynlyk in het einde van de XV eeuwe is uitgeſtorven. Uit Heſſenlandt hebben zy zich verder aan den Rhynſtroom uitgebreid, en zich inzonderheit in het aartsſticht Trier, als mede in Thuringen en Meiſſen neergezet.

Die van *Schonberg*, in 't aartsſticht Trier, gemeenlyk *van Rhynlandt* genaamt, zyn reets van ouds vermaard geweeſt; want van *Frederik van Schonberg*, ridder, wordt al in den jare 966 gewag gemaakt. Het is aanmerkelyk, dat eenige van dezen tak zich in dien tydt van den ouden geſlachtnaam van *Belmont* hebben bedient: want *Willem van Belmont* heeft in 't jaar 1019 het tournoi te Trier, en *Johan van Belmont* in 't jaar 1080 dat van Augsburg bygewoont. *Poppo van Belmont* was in 't jaar 1103 abt van Prum, in 't aartsſticht van Trier, en naderhandt van Stablo. Mogelyk heeft deze Poppo het bergſlot *Schonberg*, in 't gebiedt van de gemelde abdy gelegen, gebouwt, en den naam daar van aangenomen. *Humbrecht* verdeelt deze Rhynlandſche heeren van Schonberg in drie takken, en onderſcheidt hen in namen, en in wapens.

Den eerſten tak noemt hy *Schonburg*, (*Schönburg*) of *Schönenburg*, *met de drie kruiſſen*, welke zy, in plaats van een leeuw, waarſchynlyk deswegen hebben aangenomen, om dat zy daar door het geheugen hunner afkomſt van de heeren van *Belmont*, als welke een driedubbeld kruis in hun wapen voerden, hebben willen vernieuwen. *Humbert van Schonenburg* wordt in een openbrief des aartsbiſſchops van Keulen, in 't jaar 1169 aan Lodewyk,

dewyk, grave van Spanheim, gegeven, als getuige aangehaalt, en, naar de oude wyze van ſpellen in dien tydt, *de Sconenberg*, dat is *van Schonberg*, genoemt. *Johan van Schonberg* wordt onder de abten van 't vermaarde klooſter Spanheim getelt, en ſtierf in den jare 1264. *Diderik van Schonburg* wierdt in 't jaar 1522 keur-Paltſche burggraaf te Altzheim, in 't jaar 1525 kolonel te paardt in den toenmaligen boerenkryg, en in 't jaar 1540 keur-Paltſche maarſchalk. Hy woonde in 't jaar 1541 als gezant van den Ryksdag te Augsburg, en in 't volgende jaar dien te Neurenberg by, en overleedt in dat zelve jaar, zynde het jaar 1542, zonder mannelyke erven na te laten. Zyn broeder *Joachim* in 't tegendeel hadt tien zonen, van welke de volgende vyf aanmerkelyk zyn, te weten: 1) *Johan*, heer te Hartelſtein en Ulmen, keur Trierſche Raadt en amptman te Schonberg, die naliet (a) *Hugo Auguſtyn*, zynde waarſchynlyk die *Auguſtus van Schonburg*, die in 't jaar 1537 wegens de keurvorſten van Ments, Keulen, de Palts, en Saxen tegenwoordig was by de verkiezing van Sigismundus tot koning van Polen, en in 't jaar 1582 een der Raden van den keurvorſt van Trier op den Ryksdag van Regensburg was; (b) *Gotthard van Schonburg*, keur-Trierſche Raadt en amptman te Bern Caſſel. 2) *Daniel van Schonburg*, ridder van de Duitſche orde, en naderhandt kommandeur van de zelve te Pitſchenburg, in Brabandt. 3) *Georg van Schonburg*, Domprooſt te Ments, en in 't jaar 1580 biſſchop van Worms, die in 't jaar 1595, in het vyf en zestigſte jaar van zynen ouderdom, is overleden. 4) *Johan van Schonburg*, in 't jaar 1599 aartsbiſſchop en keurvorſt van Trier geſtorven. 5) *Hans Valentyn*, vorſtelyke Paltſche amptman te Stromberg, vader van *Reinhard*, die in 't jaar 1612 als vorſtelyke Wormſche Raadt en hofmeeſter by de keizerlyke verkiezing te Frankfort aan den Mayn tegenwoordig was, en in 't jaar 1617 is geſtorven. Met zyne twee zonen *Philips Diderik* en *Hans Philips*, de eerſte in 't jaar 1632, en de twede in 't jaar 1624 overleden, heeft deze tak een einde genomen.

De twede tak van dezen *Rhynlandſchen* ſtam krygt van Humbrecht den rechten naam van *Schonberg*, en tot een wapen geeft hy den zelven acht lelie-takken, met zeven witte ſchilden. Die van dezen tak zyn van ouds burggraven te opper-Weſel, in 't aartsſticht van Trier, geweeſt, waarom zy zich ook weleer *Schonberg op Weſel* genoemt hebben. Maar zy hebben die waardigheit, en met eenen hun gezag over de gemelde ſtadt, reets in 't jaar 1233, door laſt van keizer Frederik den II, die de zelve onmiddelyk aan het Ryk onderwierp, afgelegt, hoewel zy den tytel van burggraaf niet terſtondt hebben laten varen, maar zich nog eenigen tydt burggraven te Schonberg en Kochheim genoemt, welken tytel *Cuno*, in 't jaar 1272 overleden, en na hem zyn zoon, mede *Cuno* geheten, het laatſt gevoert heeft. Deze is in 't jaar 1282 door keizer Rudolph den I belegert, en het ſchynt, dat hy zynen eiſch op Weſel weder voor den dag heeft gebragt, maar met geweldt gedwongen is daar van voor eeuwig afſtandt te doen. Van zyne neven wordt *Hartman*, keur-Paltſche burgvoogdt te Weinheim en Wyrich, (die abt van St. Jakobsberg te Ments in 't jaar 1362 is geſtorven) *Schonberg van Lorch* genoemt. *Diderik van Schonberg* heeft zyne ſtam voortgeplant, en was de overgrootvader van *Eberhard van Schonberg*, die zich in 't eerſt maar *op Weſel* heeft genoemt. Des zelfs kleinzoon, *Adam van Schonberg op Weſel*, was in 't jaar 1495 met den keurvorſt van Trier op den Ryksdag te Worms, en is in 't jaar 1507 keur-Keulſche hofmeeſter geſtorven, twee zonen, *Johan* en *Frederik*, nalatende. *Johan van Schonberg* teelde 1) *Johan Engelhard*, keur-Paltſche geheime Raadt, die by eene van Andlau kinderen heeft nagelaten; en 2) *Diderik*, heer te Buxweiler, die den Proteſtanten in Vrankryk, onder Paltsgraaf Johan Caſimir, als kolonel heeft gedient, maar koning Henrik den IV naderhandt goede dienſten gedaan, tot dat hy in 't jaar 1590 in een ſlag tegen die van de Ligue als veldmaarſchalk is geſneuvelt. Hy heeft zyn geſlacht mede voortgeplant. *Frederik*, broeder van den voorgemelden Johan, noemde zich ook op Weſel, als mede heer te Schonberg by Weſel, en ſtierf in 't jaar 1550, oud zes en zeſtig jaren. Zyne zonen waren: 1) *Frederik* de jonge op Weſel, amptman te Simmeren, en grootvader (a) van *Otto Frederik*, vryheer van Schonberg, die als keizerlyke en keur-Mentsſche kamerheer, krygs-Raadt, generaal majoor, en kolonel te voet over het Wurtsburgſche regiment in den ſlag by Leipzig in 't jaar 1631, welken hy ten uiterſte hadt afgeraden, is geſneuvelt, zynde zo wel in krygs-als ſtaatszaken, en inzonderheit in verſcheide gezantſchappen met veel voordeel gebruikt; (b) van *Johan Karel*, vryheer, naderhandt graaf van Schonberg op Weſel, keizerlyke en keur-Mentsſche Raadt en opperamptman te Konigſtein, die in 't jaar 1620 keizerlyke afgezant aan de vereenigde vorſten, en in 't jaar 1625 eerſt aan 't Deenſche, en vervolgens aan 't Spaanſche hof is geweeſt. Hy was de vader van *Emanuel Maximiliaan*, grave van Schonberg, keizerlyke kamerheer, die zonder kinderen is geſtorven. 2) *Meinhard van Schonberg op Weſel*, erfmaarſchalk van de Palts, die de Proteſtanten in Vrankryk, onder Paltsgraaf Wolfgang van Tweebrugge, als kolonel is te hulp getrokken, en in 't jaar 1596 generaal veldmaarſchalk geſtorven, drie zonen nalatende, als: (a) *Hans Otto op Weſel*, keur-Paltſche geheime Raadt en amptman te Bacherach; (b) *Henrik Diderik*, keur-Paltſche Raadt en oppervoogdt te Heidelberg, en eindelyk hofgerechtspreſident, in 't jaar 1621 overleden, na dat hy in 't jaar 1619, in de Boheemſche onluſten, een gezantſchap aan den keurvorſt van Ments hadt bekleed, en twee zonen, namentlyk *Hans Eberhard*, vryheer van Schonberg, keur-Beverſche krygsoverſte, en *Otto Henrik*, verwekt, maar van welke geen verder beſcheidt voorhanden is; (c) *Hans Meinhard van Schonberg op Weſel*, keur-Paltſche geheime Raadt en amptman te Bacherach, gezant in Engelandt, en ſtadhouder in de hertogdommen Gulik en Kleef, in 't jaar 1616 geſtorven, na dat hy by zyne gemalinne Anna Sutton, gravinne van Dudley, in Engelandt, met welke hy trouwde toen hy Paltsgraaf Frederik den V tot het voltrekken van zyn huwelyk met de dochter van koning Jacobus den I derwaarts verſelde, den beroemden hertog *Frederik van Schonberg*, van welken hier na in een afzonderlyk artykel in 't brede zal geſproken worden, hadt verwekt.

Den derden tak dezer heeren van *Schonberg*, in 't aartsſticht van Trier, noemt Humbrecht de *Schonbergen met de ſchilden*, welk wapen de bovengemelde tak in dit aartsſticht by het zyne heeft gevoegt, buiten twyffel om daar mede te kennen te geven, dat deze tak omtrent het begin van de XIII eeuwe van hen is voortgeſproten, gelyk hy zynen ſetel omtrent Weſel heeft gehad. Maar hy is reets voor meer dan honderd jaren uitgeſtorven, en men zal hier alleen nog aantekenen, dat eenige daar van zich *Schonberg*, genaamt *Schmiedberg*, andere *Schonberg*, genaamt *Homburg*, en nog andere *Schoninburg*, enz. geheten hebben.

Die van *Schonberg* in Meiſſen worden onder de rykſte, machtigſte en aanzienlykſte edelen van 't landt getelt, en hebben reets overlang gelegenheit gehad, gelyk de heeren van Schonberg in Rhynlandt, tot de vryheerlyke en graaflyke waardigheit verheven te worden, maar het welk zy altydt hebben geweigert. Maar de tak, die zich in Vrankryk heeft neergezet, heeft den graaflyken en hertogIyken tytel aangenomen. Zie SCHONBERG (Caspar van). Deze heeren van Schonberg hebben zich in de XII eeuwe krachtig in Thuringen uitgebreid, en het ſchynt, dat zy zich omtrent het jaar 1175 in Meiſſen hebben neergeſlagen, en omtrent Fryberg de ſloten en ridderhofſteden Schonberg, door de wandeling Roth- of Rood-Schonberg genoemt, en Klein-Schonberg, omtrent Dreſden gelegen, geſticht, waar van het eerſte nog tegenwoordig door hunne nakomelingen bezeten wordt; gelyk de meeſte goederen van dit geſlacht ook nog hedendaags inzonderheit omtrent Fryberg gelegen zyn, daar het zelve de eerſte eerampten en waardigheden bekleedt. *Herman van Schonberg* heeft in 't jaar 1271, als een der edelen van Meiſſen, den landdag te Grimme bygewoont; en *Henrik* en *Jakob van Schonberg* hebben omtrent het einde van de XIII eeuwe, toen landgraaf Albrecht van Thuringen met zyne zonen in onmin leefde, de laatſte, als hunne krygs-opperbevelhebbers, trouwe dienſten gedaan. Omtrent dien tydt, of kort daar na, heeft zich dit voorname geſlacht in verſcheide huizen, als *Schonberg*, (zynde het voorgemelde ſtamſlot) *Reinsberg*, *Saxenburg*, *Stolberg*, *Porſchenſtein*, *Reichenau* en *Zſchochau*, verdeelt, de welke nog in bloeie zyn.

De linie te *Schonberg* is de hoofdlinie, waar uit naar alle waarſchynlykheit alle de overige liniën zyn voortgeſproten. Zy heeft haren naam van het voorgemelde ſtamſlot *Schonberg*, gemeenlyk *Roth-Schonberg* genaamt, omtrent twee uuren van Fryberg en niet verre van Noſſen gelegen, en omtrent den jare 1175 opgebouwt. Van zyne nakomelingen bloeide *Peter van Schonberg*, op Schonberg en Reinsberg, omtrent den jare 1379. Van zyne twee zonen heeft de jongſte, genoemt *Hans*, in den ſlag tegen de Huſſiten by Auſſig, nevens anderen het Meiſſenſche leger gekommandeert: ook heeft hy in 't jaar 1438 in den ſlag by Brux tegen de Bohemers in dapperheit uitgemunt, en in 't jaar 1447 de Bohemers van voor de ſtadt Erfurt opgeſlagen. Hy is zonder oir overleden. Zyn broeder *Caſpar*, oudſte zoon van Peter voornoemd, die Reinsberg bezat, en de ſtichter van deze linie is geweeſt, (zie breder van hem hier na op zynen naam) wierdt door zynen zone *Nicolaas* den ouden grootvader van *Hans*, te Reinsberg en Wilsdorf, en van *Diderik* en *Nicolaas* den jongen, die beide het oude ſtamſlot Schonberg hebben bezeten, en hunnen ſtam voortgeplant. De eerſte, namentlyk Diderik, is Raadt en maarſchalk van keurvorſt Ernſt geweeſt, en heeft in 't jaar 1474, nevens andere keur-Saxiſche gezanten, Matthias, koning van Hungarië, Caſimir, koning van Polen, en Ladislaus, koning van Bohemen, die zamen oorloogden, verzoent, en een verdrag tuſſchen hen helpen ſluiten. Zyne doodt vindt men niet aangetekent, maar wel, dat hy, met zyne vrouwe Elizabeth van Maltitz, in het klooſter Alten-Zelle begraven is. Zyne drie zonen waren 1) *Nicolaas*, aartsbiſſchop van Capua en kardinaal; 2) *Diderik*, die, gezant van hertog Albert van Pruiſſen aan den koning van Vrankryk zynde, toen de zelve Pavie in 't jaar 1525 belegerde, in dien ſlag kwam te ſneuvelen; 3) *Hans*, die in 't jaar 1537 te Dreſden is geſtorven, en in de kerk van Sophia begraven. Hy wordt in zyn grafſchrift *Hans de oude* genoemt, om dat hy een zoon, van den zelven naam, bygenoemt *de jonge*, heeft gehad, die de goederen Rechenberg, Warnsdorf, Buxdorf, en Ditmansdorf heeft bezeten. Zyn zoon was *Chriſtoffel van Schonberg*, Raadt en amptman van hertog Henrik van Saxen, die nog in den jare 1554 leefde, maar zonder lyfs erven is geſtorven. De voorgemelde Nicolaas de jonge, een broeder van Diderik voornoemd, ſchreef zich op Roth-Schonberg en Petſchwitz. Zyn eenige zoon *Antony* was eerſt hof en berg-Raadt van hertog Georg van Saxen, en ſtondt by hem in grote gunſt; maar toen hy de hervorming van Luther hadt aangenomen, wierdt hy door den zelven met tien gewapende ruiters van zyn ſlot en uit zyne goederen verdreven, waar van een langwylig rechtsgeding is ontſtaan, dat eerſt na 'shertogs doodt in 't jaar 1539 is geëindigt. Hy hadt zich ondertuſſchen naar Fryburg by hertog Henrik begeven, die hem tot kolonel en geheimen Raadt hadt aangeſtelt, maar na wiens doodt hy door zyne benyders vervolgt, en gevangen gezet wierdt:

doch

doch hy wierdt weder in vryheit gestelt toen zyne onschuldt was gebleken. Hy liet vier zonen na, te weten: *Nicol*, of *Nicolaas*, *Georg*, *Wolf*, en *Asmus Antony*. Nicolaas, de oudste, hadt verscheide kinderen, waar onder *Diderik*, die zo vele goederen bezat, en zo ryk was, dat men hem voor den rykiten edelman van gansch Saxen hieldt. Hy overleedt in 't jaar 1622, alleen eene erfdochter nalatende, die haren man, Diderik van Werther, geheime Raadt en kamerdirector van den keurvorst van Saxen, zo vele rykdommen aanbragt, dat zy hunne eenige dochter, genaamt *Rahel van Werther*, vierdehalf tonnen gouds tot huwelyksgoedt mede gaven. Wolf, de derde der voorgemelde vier zonen van Antony, heeft het riddergoedt Maxen aan zich gebragt, en omtrent het jaar 1555 gebloeit, zynde huismaarschalk van keurvorst Augustus van Saxen geweest. Zyn kleinzoon, *Hans Burchard*, eerst koninklyke Zweedsche, en daar na keur-Saxische ritmeester, heeft deze linie besloten. Hy bezat eerst de ridddergoederen Kunnersdorf, Maxen, en Reinhardsgrim, en in 't jaar 1622, na 't overlyden van voorgemelden Hans Diderik van Schonberg, verkreeg hy ook Rood-Schonberg en Muhlau; maar hy verruilde in 't jaar 1636 de twee eerste aan zyne neven te Reinsberg voor het riddergoedt Wilsdorf, het welk, nevens Rood-Schonberg, na zyn overlyden in 't jaar 1651, zonder kinderen na te laten, weder aan de zelve verviel.

De *Reinsbergsche* linie of tak heeft haren naam van het slot en riddergoedt Reinsberg, gelegen in Meissen, niet verre van Fryberg, waar op van ouds eene adelyke familie van dien naam heeft gewoont, welke in 't jaar 1552 is uitgestorven. Daarenboven bezit deze linie tegenwoordig de volgende heerlyke riddergoederen, namentlyk: Wilsdorf, of Wilstrop, een slot en oud stedeke tusschen Dresden en Nossen gelegen; voorts Bornitz, omtrent Oschatz, en Maxen, in 't ambacht Pirna, by Dona gelegen; Rood-Schonberg; Witgendorf, in 't Schonburgsche, by Chemnitz; Reichstadt, by Dippoltswaldt; Limpach, by Nossen; Tanneberg, enz. De stichter van deze linie is *Caspar van Schonberg*, oudste zoon van Peter, te Rood Schonberg en Reinsberg, als uit het geen boven gezegt is blykt. Hy kreeg in de deling het goedt Reinsberg, en woonde in den jare 1426 den slag by Aussig by. Zyne twee oudste zonen, *Caspar* en *Diderik*, waren eerst Domheeren te Meissen, maar geraakten naderhandt beide aldaar tot de bisschoppelyke waardigheit, te weten de eerste in den jare 1451, en de twede in den jare 1463. De jongste zoon, *Nicolaas*, die den stam heeft voortgeplant, hadt drie zonen, van welke de twee oudste, genoemt *Diderik* en *Nicolaas*, de hoofdlinie te Rood Schonberg; maar de jongste, *Hans* geheten, den Reinsbergschen tak hebben voortgeplant. Hy heeft het tournoospel te Bamberg in den jare 1486 bygewoont, en Reinsberg, Wilstrop, Hennersdorf, en andere goederen bezeten. Van de vyf zonen, welke hy heeft nagelaten, is *Caspar*, op Reinsberg, keurvorstelyke Saxische Raadt, aan te merken, om dat hy eene achtereenvolgende nakomelingschap heeft nagelaten. Hy stierf in 't jaar 1562, in het 58 jaar van zynen ouderdom. Van zyne zonen overleedt *Laurens* in 't jaar 1588 zonder lyfserven. De nakomelingen van zynen tweden zoon *Haubold*, hoofdman te Hayn en Nossen, stierf in de XVII eeuwe uit. Maar *Caspar*, op Reinsberg, Wilsdorf, enz. eerst byzitter van het keizerlyke kamergerecht te Spiers, en daar na keurvorstelyke Saxische appellations-Raadt, en opper-consistoriaal president, is de stamvader van alle tegenwoordig bloeiende heeren van Schonberg, uit den huize van Reinsberg. Zyn oudste zoon, *Caspar Rudolph*, overleedt in 't jaar 1628 opper-berg hoofdman, zonder oir; maar de jongste, *Hans Henrik*, keurvorstelyke Saxische Raadt, ontfanger generaal, en opziender over de landschole te Meissen, liet zeven zonen na, van welke de drie volgende aanmerkelyk zyn, namentlyk: 1) *Georg Rudolph*, die in den oorlog is gesneuvelt, en nagelaten heeft a) *Hans Georg*, Domheer te Naumburg, in 't jaar 1679 op reize te Utrecht gestorven; b) *Henrik Frederik*, op Lichtenau, in 't jaar 1698, in 't 45 jaar zyns ouderdoms, als koninklyke Poolsche en keurvorstelyke Saxische hof- en berg-Raadt, zonder kinderen overleden; en c) *Georg Rudolph*, op Reinsberg, die eerst vorstelyke Oettingsche opper-kamerheer, en daar na opperstalmeester van de keurvorstinne van Saxen en keurvorstelyke Saxische kamerpresident is geweest, en in 't jaar 1697 zonder oir overleden. 2) *Hans Utze*, op Maxen, vader van de volgende zonen, als a) van *Hans Henrik*, op Maxen, Berestein, Lichtenau, Berreuth, Kunnersdorf, enz. koninklyke Poolsche en keurvorstelyke Saxische kamer, hof-, justitie- en Appellations-Raadt, kreits-schattings-ontfanger, en opziender over de landschole te Meissen, in 't jaar 1711, in 't drie en zeventigste jaar van zynen ouderdom, zonder oir overleden; en b) van *Abraham*, die het bovengemelde riddergoedt Witgensdorf aan zich heeft gebragt, en twee zonen geteelt, welker oudste, *Adam Frederik*, in zaken, de bergwerken aangaande, zeer ervaren is geweest, maar op reize in vremde landen zyn leven heeft geëindigt; de jongste, *Caspar Abraham* genoemt, hoofdman, die Maxen, het welk hy in 't jaar 1718 van zynen bovengemelden neef heeft geërft, nevens Witgensdorf en Reichstadt, door hem gekocht, heeft bezeten. 3) *Caspar Diderik*, op Rood-Schonberg, Limpach, Bornitz, enz. die vader van zeven zonen is geweest, van welke de vier volgende aanmerkelyk zyn, te weten: 1) *Hans Caspar*, op Limpach, Cunau, enz. keurvorstelyke Saxische kamerheer, en kamer-berg-Raads-director, die gene zonen heeft nagelaten. 2) *Hans Wolf*, op Reinsberg, vorstelyke Saxen-Weissenfelsche kamer-Raadt, die in 't jaar 1712 is overleden, en van zyne gemalinne Izabelle, vrouwe van Neudeg en Wildek, vier zonen heeft nagelaten, namentlyk: *Diderik Ehrenreich*, op Tzschaicken, vorstelyke Wurtenbergsche jagermeester; *Hans Ledewyk*, op Bornitz, koninklyke Poolsche en keurvorstelyke Saxische kamerjonker; *Adolph Ferdinand*, op Reinsberg, vorstelyke Weissenfelsche kamerjonker, en *Hans Henrik*, op Tannenberg, vorstelyke Weissenfelsche kamer- en jagtjonker. 3) *Hans Henrik*, op Rood Schonberg, koninklyke Poolsche en keurvorstelyke Saxische kamerjonker, die in 't jaar 1718 is gestorven, en by Johanna Susanna, dochter van Christoffel, vryheere van Degenveldt, wylen keur Paltsche generaal majoor en opperkommandant te Frankendal, maar eene dochter, *Magdalena Izabelle*, gemalin van den kolonel van Polentz, heeft nagelaten. 4) *Hans Diderik*, op Wilsdorf, Limpach, Rood-Schonberg, enz. koninklyke Poolsche en keurvorstelyke Saxische geheime Raadt, kamerheer, opper-rekenings-president, opper-schatting-ontfanger, en ampts-hoofdman te Nossen. Hy was in 't jaar 1718 de oudste van zyn geslacht, en heeft by zyne gemalinne, N. van Pflug, uit den huize van Strehla, zynen stam door mannelyke erfgenamen voortgeplant.

De *Saxenburgsche* linie, waar uit de zydelinie van *Schonau* is voortgekomen, wordt naar haren ouden zetel Saxenburg aldus genaamt, zynde dat slot in den jare 1609 door koop aan den landsheere gekomen. Men kan den stichter van deze linie wel niet naauwkeurig aanwyzen; maar het is zeker, dat *Diderik van Schonberg* dit slot in 't jaar 1396 heeft bezeten: want van hem is een brief voorhanden, waar in hy het dorp Jobe in 't gemelde jaar aan markgrave Willem van Meissen opdraagt, en zich *op Saxenburg* noemt, mogelyk om dat hy het riddergoedt Saxenburg eerst aan zich heeft gebragt. Men vindt ook eenige naricht, dat hy een na bloedverwant van den toen regerenden heere van Schonberg, te Rood-Schonberg en Reinsberg, is geweest, waar uit dan blykt, dat hy uit de hoofdlinie van Rood Schonberg gesproten is. Hy was grootvader van *Henrik*, op Stolberg, met wien de Stolbergsche, nu Gelenausche, linie begonnen heeft, waar van hier na, en van *Caspar*, op Saxenburg en Nauenzorge, de welke die linie heeft voortgeplant. Hy reisde in 't jaar 1461 met hertog Willem van Saxen naar 't Heilige Landt, wierdt ridder geslagen, en in vele gewigtige zaken gebruikt. Hy heeft ook de goederen Schonau, Nauenzorge, Frankenberg, en andere, bezeten, en drie zonen nagelaten, als: 1. *Caspar*, te Frankenberg, van wien geen nakomelingen zyn nagebleven; 2) *Hans*, op Schonau en Bornichem, die den Schonauschen tak heeft begonnen, en van wien hier na breder; en 3) *Wolf*, op Saxenburg en Nauenzorge, hertoglyke Saxische Raadt, en stiftsamptman te Meissen, die, na vele gewigtige zaken en onderhandelingen als gevolmachtigde bygewoont te hebben, te Dresden in 't jaar 1546 overleden is, drie zonen nalatende, als: a) *Georg*, te Saxenburg, stichter der *Middel-Frohnische* zydelinie, en de daar uit voortgesprotene takken van *Pfaffenrode* en *Biberstein*, waar van hier na; b) *Hans*, die als kolonel in den Smalkaldischen oorlog in 't jaar 1547 is gesneuvelt; en c) *Wolf*, te Saxenburg, Knauthayn, Kribenstein, Frankenberg, enz. eerst keurvorstelyke Saxische Raadt en ampts-hoofdman te Chemnitz, en daar na opperhoofdman van den Ertsgeburgischen kreits, enz. Hy heeft verscheide voorname gezantschappen bekleed, en stierf in 't jaar 1584, oud 66 jaren. Van de zes zonen, welke hy heeft nagelaten, is de jongste, *Andries*, in 't jaar 1587 verradelyk doodgestoken. De oudste, *Caspar*, heeft de fraaie heerlykheit Toplitz, in Bohemen, welke wegens haar badt vermaard is, en waar op zyn vader Wolf 90000 guldens hadt opgeschoten, bezeten, maar heeft zich omtrent het jaar 1580 naar Polen begeven, daar hy waarschynlyk gestorven is, zo dat de gemelde heerlykheit aan zynen broeder *Georg*, ampts-hoofdman te Chemnits, is gekomen, die de zelve nog in 't jaar 1585 heeft bezeten; maar zy wierdt in 't volgende jaar weder ingelost. Hy stierf in 't jaar 1594, en liet wel drie zonen na; maar de zelve zyn zonder kinderen overleden, na dat zy het stedeke Frankenberg in 't jaar 1609 aan hunnen landsheere hadden verkocht. De andere zonen van Wolf voornoemd hebben ook gene mannelyke erven nagelaten, behalven *Christoffel*, op Knauthayn, keur-Saxische berg- als mede ampts-hoofdman, in 't jaar 1610 te Dresden gestorven. Zyn oudste zoon, *Wolf Christoffel*, heeft geen lange nakomelingschap gehad; maar de jongste, *Andreas*, op Ahlum, eerst hertoglyke Brunswyksche overste, en stadvoogdt te Wolfenbuttel, en daar na keur-Saxische geheime en krygs-Raadt, generaal majoor en opperkommandant te Dresden, liet by zyn overlyden in 't jaar 1688, hebbende den ouderdom van 89 jaren bereikt, een eenigen zoon na, genoemt *Christiaan Ledewyk*, die eerst keur-Saxische kamerheer en legations-Raadt, als mede gevolmachtigde op den Ryksdag te Regensburg is geweest, en omtrent het einde van de XVII eeuwe is gestorven, na dat hy vyf zonen hadt verwekt, van welke de oudste, *Andreas Rudolph*, in 't jaar 1701 te Helmstadt, daar hy in de Theologie studeerde, in een gevecht by toeval (*rencontre*) is dood gestoken. De overige hebben hun fortuin in den kryg gezocht.

De *Schonausche*, tegenwoordig *Wingendorfsche* zydelinie uit 't huis van Saxenburg, heeft ook altydt aanmerkelyke goederen en heerlykheden bezeten, behorende hedendaags aan de zelve de volgende, als: Neder-Schonau, Wingendorf, Haynichen, een stedeke, Bornichen, en andere, alle binnen de anderhalve mylen van Fryberg gelegen. De stichter van de zelve is *Hans van Schonberg* op Schonau, boven gemeld, zoon van Caspar, te Saxenburg, geweest. Van zyne vyf zonen is de oudste, *Wolf*, de grondlegger van de Schonbergsche linie te Pulsnitz, in de opper-Laussitz, geweest; maar *Maurits*, te Schonau en Wingendorf, heeft deze zydelinie alleen, en wel door vyf zonen, voortgeplant, die alle in groot aanzien zyn geweest. Maar van de zelve hebben niet meer dan twee, te weten *Maurits* de jonge, en *Nicolaas*,

colaas, den ſtam voortgeplant. De eerſte bezat Auerswalde, Fuchshayn, en Neumark, in Voigtlandt, en teelde onder andere zonen *Caſpar Rudolph*, op Auerswalde, keur-Saxiſche kamer-Raadt, enz. van wiens zonen de twede, ook *Caſpar Rudolph* genaamt, keur-Saxiſche kamerjonker, enz. vader van *Caſpar Ceſar Maurits*, op Geiſſing, by Zeitz gelegen, is geweeſt, welke laatſte in 't jaar 1718 te Merana, in 't graafſchap Schonburg, heeft gewoont, en verſcheide mannelyke erven nagelaten. Nicolaas, voornoemd, op Wingendorf en Haynichen, liet by zyn overlyden, voorgevallen in 't jaar 1602, vier zonen na, van welke alleen de jongſte, *Hans Georg*, in 't jaar 1676 geſtorven, zynen ſtam heeft voortgeplant door zynen zone *Adam Frederik*, die in 't jaar 1717 als koninklyke Poolſche en keurvorſtelyke Saxiſche geheime Raadt is overleden, en de goederen Opper-Schonau, Wingendorf, Haynichen, Bornichen, Linda, en Wieze aan zyne vier zonen heeft nagelaten. Deze waren: 1) *Johan Dam*, koninklyke Poolſche en keurvorſtelyke Saxiſche kamerjonker, die de heerlykheit Wieze, die wegens het daar by gevonden wordende badt, omtrent Wolckenſtein gelegen, vermaard is, in 't jaar 1717 aan Rudolph van Schonberg, te Gelenau, by koop heeft overgedaan. 2) *Adam Frederik*, koninklyke Poolſche en keurvorſtelyke Saxiſche hof-Raadt. 3) *Koort Alexander*; en 4) *Auguſtus Frederik*.

Den *Pulsnitziſchen* of *opper-Lauſitziſchen* tak heeft *Wolf van Schonberg*, boven vermeld, oudſte zoon van Hans van Schonau, geſticht. Hy is geheime Raadt en generaal veldmaarſchalk van keurvorſt Johan Frederik van Saxen in den Smalkaldiſchen oorlog geweeſt, en in 't jaar 1568, als eerſte Raadt van den keurvorſt Auguſtus, en ampts-hoofdman te Rochlitz, geſtorven, drie zonen nalatende. De jongſte van de zelve, *Georg* genoemt, is in 't jaar 1579 in een tweegevecht in Vrankryk dood geſtoken; de middelſte, *Caſpar*, was koninklyke Franſche ſtaats-Raadt, van wien hier na een afzonderlyk artykel volgt; en de oudſte, *Hans Wolf* geheten, heeft het ſlot en ſtedeke Pulsnitz, waar onder zeven dorpen behoren, aan de Pulsnitz, twee mylen van Kamentz gelegen, aan zich gebragt. Hy was eerſt kolonel in Franſchen dienſt, en wierdt in 't jaar 1586, wanneer hy met 900 ruiters in Vrankryk wilde trekken, opperhofmaarſchalk van keurvorſt Chriſtiaan den I van Saxen. Hy bleef evenwel nog eenigen tydt in Franſchen dienſt, en overleedt in 't jaar 1603, in 't vier en zeventigſte jaar van zynen ouderdom. Van zyne vier zonen is *Caſpar*, een beroemd keur-Saxiſch ſtaatsdienaar, in 't jaar 1629 zonder kinderen geſtorven. Maar *Hans Wolf*, op Pulsnitz, heeft zynen ſtam alleen voortgeplant, en by zyne gemalinne, N. van Zſchammer, uit den huize van Petersheim, zes zonen verwekt, van welke de oudſte, *Hans Georg*, het vaderlyke landgoedt Pulsnitz heeft verkocht, en in 't jaar 1674 zonder kinderen is geſtorven. Van de overige heeft *Caſpar Rudolph*, op Bretnich, nakomelingen gehad; maar of de zelve nog in wezen zyn, kan men hier niet zeggen. *Wolf Georg*, op Bertelsdorf, heeft nog in 't begin van de XVIII eeuwe geleeft, zynde opperjagermeeſter. *Chriſtiaan Johan*, op Brauner, lands-oudſte in de opper-Lauſitz, heeft verſcheide zonen nagelaten, van welke *Johan Chriſtiaan*, op Lohſa en Kommerode, landshoofdman te Gerlitz is geweeſt, en in 't jaar 1692 geſtorven. Of *Otto van Schonberg*, lands-oudſte in de opper-Lauſitz, en *Wolf Henrik*, beide op Salga, omtrent het jaar 1687, zyne broeders zyn geweeſt, vindt men niet aangetekent. Voor het overige bezit deze tak hedendaags in de opper-Lauſitz de volgende riddergoederen, als: Opper-Neundorf, in 't gebiedt van Gorlitz, Opper-Lichtenau, Watta, Coſel, Dauben, Steinitz, Kolbitz, Petershayn, Schonveldt, en Wurſchke, in 't diſtrikt van Bautzen.

De *Middel-Frohniſche* zydelinie, uit het huis van Saxenburg, heeft haren ſetel te Middel-Frohne, in 't ambacht Rochlitz, welken zy in 't jaar 1585 van die van Floerſtadt hebben gekocht. Deze zydelinie behoort ook het riddergoedt Limpach, omtrent Chemnitz gelegen, het welk in 't jaar 1526, na het uitſterven van die van Meckau, aan die van Schonberg te Saxenburg is gekomen; voorts dat van Auerswalde, omtrent Chemnitz, en onder 't ambacht van Rochlitz gelegen, het welk weleer door die van Schonberg te Schonau is bezeten, en anders het ſtamhuis der oude adelyke familie van dien naam is, enz. De ſtichter van deze zydelinie is *Georg van Schonberg*, jongſte zoon van Wolf van Saxenburg-Nauenzorge, als boven in 't voorbygaan gezegt is. Hy was keurvorſtelyke Saxiſche land-Raadt, en is in 't jaar 1588 geſtorven, na dat hy Middel-Frohne op de voorverhaalde wyze hadt aan zich gebragt. Hy heeft ook Limpach en Saxenburg bezeten. Van zyne zes zonen hebben *Henrik* en *Chriſtoffel* in 't jaar 1609 Saxenburg aan hunnen landsheere verkocht, en zyn kinderloos overleden. Van de overige zonen heeft *Georg* de jonge, op Middel-Frohne, die in 't jaar 1613 als keurvorſtelyke Saxiſche kamerjonker is overleden, nakomelingſchap gehad, als hebbende twee zonen nagelaten, genoemt *Georg Frederik*, de ſtichter van de *Pfaffenrodiſche* en *Biberſteinſche* takken, waar van hier na, en *Antony*, op Middel-Frohne, die in 't jaar 1638 als vorſtelyke Altenburgſche hof- en kamer-Raadt is geſtorven, en de volgende drie zonen heeft nagelaten, als: 1) *Georg Frederik*, op Reichſtadt, wiens ſtam in 't jaar 1707 is uitgeſtorven; 2) *Hans Diderik*, op Langenleube en Goltſchau, Domheer te Naumburg, vorſtelyke Altenburgſche geheime Raadt, kancelier, en conſiſtoriaal-preſident, de welke in vele ſtaatszaken en bezendingen met vrucht is gebruikt. Hy heeft de door Daniel Hartnaccius in 't jaar 1675 begonne Schonbergſche Geſlachts-Hiſtorie in 't jaar 1679 voltooit, welke in handſchrift nog voorhanden is. Hy is in 't jaar 1682 geſtorven. Van zyne twee zonen is de oudſte, *Antony*, op Grun- en Reichenbrandt, in 't jaar 1709, als keur-Paltſche in Hollandſche ſoldy ſtaande overſte, in Brabandt geweeſt, en heeft zynen ſtam door eenen zoon, van den zelven name, voortgeplant. 3) *Antony*, op Middel-Frohne en Limpach, keurvorſtelyke Saxiſche opper-ſchatting-ontfanger, die de goederen Auerswalde, Kendler, Bendorf, en Korbitz aan zyn geſlacht heeft gebragt, en in 't jaar 1702 in een hogen ouderdom overleden is, na dat hy zynen ſtam met verſcheide mannelyke erven heeft vermeerdert, die op de voorgemelde goederen nog in wezen zyn.

De *Pfaffenrodiſche* en *Biberſteinſche* takken zyn, als boven gezegt is, van *Georg Frederik van Schonberg*, uit het huis van Middel-Frohne, voortgekomen. Hy was keurvorſtelyke Saxiſche Raadt, en berg- als mede ampts-hoofdman te Fryberg. Hy heeft tot verdediging en behouding van die ſtadt, in 't jaar 1643 door de Zweden belegert, door het aanbrengen der berglieden, veel toegebragt, waarom hem de keizer den vryheerenſtandt aanboodt, waar voor hy den zelven evenwel bedankte. Kort voor zyne doodt, voorgevallen in den jare 1650, kocht hy de riddergoederen Pfaffenrode en Durrenthal, beide drie mylen van Fryberg gelegen. Zyne twee zonen waren: 1) *Caſpar*, op Pfaffenrode en Durrenthal, keurvorſtelyke Saxiſche Raadt, kamerheer, en opper-berg-hoofdman, als mede ampts-hoofdman te Fryberg en Grillenburg, die het ſterke ſlot Kriebenſtein, nevens de daar onder behorende goederen, by Waldheim gelegen, heeft gekocht, en in 't jaar 1676 is overleden. Hy is grootvader geweeſt van *Caſpar Diderik*, op Pfaffenrode, Durrenthal, Groot-Hartmansdorf, Kriebenſtein, enz. koninklyke Poolſche kamerheer, die in 't jaar 1712 met N. van Ribbek, uit het huis van Glinik, in de middel-Mark, is getrouwt, en zynen ſtam heeft voortgeplant. 2) *Gothelf Frederik*, die zyns vaders goederen aan zynen ouder broeder heeft overgelaten, en Biberſtein, naby Fryberg gelegen, van die van Schonberg, uit het huis van Schonau, als mede Lokwitz, by Dreſden, en Trebitz, by Wittenberg, heeft gekocht. Hy is in 't jaar 1708, in het zeven en zeventigſte jaar van zynen ouderdom, als koninklyke Poolſche en keurvorſtelyke Saxiſche appellations-, gerechts-, en opper-conſiſtoriaal-preſident, geſtorven, zynde vyf malen getrouwt geweeſt. By zyne derde gemalinne, Elizabeth Sophia van Arnimb, heeft hy twee zonen verwekt, namentlyk *Caſpar*, op Biberſtein, koninklyke Poolſche en keurvorſtelyke Saxiſche kamerjonker, en *Gothelf Frederik*, op Lokwitz en Trebitz, koninklyke Poolſche en keurvorſtelyke Saxiſche kamerheer.

De *Stolbergſche* linie, tegenwoordig de *Galenauſche* genaamt, heeft eerſt het ſtedeke Stolberg bezeten, het welk omtrent het jaar 1490 aan die van Schonberg is gekomen, en door de zelve byna eene ganſche eeuwe bezeten, tot dat het aan den landsheer is gekomen; maar eer dit gebeurde hebben zy het riddergoedt Gelenau, in 't ambacht Wolckenſtein gelegen, in 't jaar 1530 voor 5200 floreinen van die van Oelſnitz gekocht, het welk ſedert altydt door deze linie is bezeten, waar by in de XVII eeuwe Tammenhayn, in 't ſticht Wurtzen, en meer andere goederen zyn gekomen. De ſtichter van deze linie is *Henrik van Schonberg*, broeder van Caſpar, te Saxenburg, als boven gemeld is. Het ſchynt, dat hy Saxenburg met den zelven in gemeenſchap heeft bezeten, tot dat hy Stolberg gekocht heeft. Hy wordt in 't jaar 1496 als hoofdman te Sneeberg vermeld, en van hem verhaalt, dat hy een algemenen opſtandt der berglieden heeft geſtilt. Hy is ook naar alle waarſchynlykheit die *Henrik van Schonberg*, die in 't jaar 1491 met zynen voorgemelden broeder Caſpar het zogenoemde Oſchatzer verdrag, voor hertog Georg van Saxen, heeft bygewoont. In 't jaar 1499 kocht hy van dien hertog, die zeer veel van hem hieldt, de goederen Thum en Oberndorf, onder het ambacht Wolckenſtein behoort hebbende. Van zyne vier zonen was de oudſte, *Caſpar*, keur-Saxiſche Raadt. *Henrik*, de jongſte, wierdt door Georg over zaken, de bergwerken betreffende, altydt geraadpleegt, gelyk hy ook in des zelfs name 't afdoen der bergwerks-rekeningen te Fryberg van 't jaar 1529 tot 't jaar 1533 heeft bygewoont. De derde zoon, *Wolf*, is opperhoofdman van de heerlykheit Glauche, en Raadt van hertog Henrik van Saxen geweeſt, hebbende in 't jaar 1540 het minnelyk vergelyk tuſſchen keurvorſt Johan Frederik en den voorgemelden hertog Henrik te Naumburg, als mede de bergwerks-rekeningen in 't jaar 1542 helpen ſluiten. De vierde en jongſte zoon, *Frederik*, heeft deze linie alleen voortgeplant, en Gelenau, als boven verhaalt is, aan zich gebragt. Hy was Raadt van hertog Georg van Saxen, en heeft het afdoen der bergwerks-rekeningen tot het jaar 1542 gedurig bygewoont. Van zyne vyf zonen heeft Joachim, op Gelenau, Zweinitz, enz. nakomelingſchap verwekt. Zyn kleinzoon, *Hans Georg*, vorſtelyke Saxen-Coburgſche kamerjonker, in 't jaar 1649 overleden, is grootvader geweeſt van *Hans Diderik*, op Tannenhayn, en van *Rudolph*, op Gelenau, welke laatſte in 't jaar 1718 zonder kinderen is overleden, eene ryke erfſenis aan zynen voorgemelden broeder nalatende.

De *Porſchenſteinſche* linie heeft haren naam van het ſlot Porſchenſtein, het welk omtrent den jare 1336 aan de heeren van Schonberg is gekomen. *Caſpar van Schonberg* heeft dit ſlot in 't jaar 1369 bezeten, en is waarſchynlyk een zoon van Aſcanius geweeſt. Dewyl hy ook in de gunſt van markgraaf Willem, de Eenoogige bygenoemt, ſtondt, heeft hy dat gewigtige goedt waarſchynlyk erfſelyk gekregen, en op zyne nakomelingen gebragt. Alzo ook kort na het begin van de XV eeuwe van *Hans* en *Seyfried van Schonberg op Porſchenſtein* gewag wordt gemaakt, worden zy met reden voor des zelfs zonen gehouden. Van den eerſten heeft men een brief, gegeven in 't jaar 1407, waar in hy, toen Frederik, heer van Schonburg, aan die van Meckau eenige inkomſten van Wulperndorf verkocht, als getuige wordt aangehaalt. Seyfried heeft zich in 't jaar 1438 tegen de Huſſiten in Bohemen

Bohemen dapper gekweten. Zyne nagelatene weduwe, Adelheit, heeft nog in 't jaar 1461 op het slot te Sayda geleeft. Hun zoon *Henrik* heeft *Bernard* en *Caspar* verwekt, die Sayda in 't jaar 1463 met ftads rechten hebben begiftigt, en het flot Frauenftein, nevens de daar onder behorende fteden en dorpen, in 't jaar 1473 by herkoop van hunnen landsheer hebben wedergekregen, welk heerlyk goedt, tegenwoordig een ambacht, door deze linie tot het jaar 1648 is bezeten. Gemelde Bernard heeft den tocht van hertog Albrecht van Saxen in 't jaar 1476 naar het H. Landt bygewoont, maar is op de te rug reize geftorven, en te Rhodis begraven. Zyn voorgemelde broeder Caspar was Raadt van den zelven hertog Albrecht, en mogelyk die *Caspar van Schonberg*, die in 't jaar 1486 op 't tournooifpel te Bamberg geweeft is, in welk jaar hy door dien hertog op den Ryksdag te Aken ridder is geflagen. Hy heeft zich in 't jaar 1495 met hertog Georg van Saxen op den Ryksdag te Worms bevonden; en heeft, gelyk de zelve, en des zelfs broeder, hertog Henrik, in de Nederlandfche oorlogen uitgemunt. Hy is kort na 't begin van de XVII eeuwe overleden, en in 't kloofter Altenzel begraven. Het fchynt, dat hy ook uit devotie een reize naar Rome heeft gedaan, om dat hy in 't jaar 1480 een paufselyken aflaat voor de kerk van Pfaffenrode heeft verkregen, waar in zyn yver voor den Godsdienft geprezen wordt. Het oorfpronkelyke van deze bulle wordt nog in het Archiv te Pfaffenrode bewaart. Hy wordt in de zelve *van Schonenberg* genoemt. Zyn zoon, van den zelven naam, was Raadt van hertog Georg; maar hebbende de hervorming van Luther nevens zyne onderzaten aangenomen, wierdt hy door den zelven zeer gehaat. Luther heeft hem daar over in een brief vertrooft, de welke in des zelfs werken, in 't *IX Deel* van den druk van Wittenberg, *fol.* 466, gevonden wordt. Hy heeft het verdrag van Naumburg, gefloten in 't jaar 1554, als een der voornaamfte landftanden, bygewoont. Hy wordt in het zelve *Caspar van Schonberg de oude op Porfchenftein* genoemt, buiten twyffel wegens zynen jongften zone, die den zelven naam als hy voerde. De zelve heeft, als gemachtigde van keurvorft Auguftus van Saxen, des zelfs verdrag met hertog Willem van Saxen helpen fluiten. Peckenftein pryft hem wegens zyne Godvrucht, en ondervinding van vele zaken, waar door hy by de vorften zeer gezien was: hy voegt daar by, dat hy in de afwezendheit van den keurvorft des zelfs ftadhouder te Drefden is geweeft, en dat hy in verfcheide tochten binnen en buitens lands, als mede in vele gewigtige gezantfchappen met veel nut is gebruikt, welk getuigenis men als geloofwaardig moet aannemen, om dat die fchryver in zynen tydt in deze landen heeft geleeft. Hy is in 't jaar 1589 geftorven. Van zyne zonen komen *Henrik* en *Abraham*, op Gamig, in aanmerking. De eerfte bezat Frauenftein, Porfchenftein, Durrenthal, Rechenberg, enz. en was in 't jaar 1588 keurvorftelyke Saxifche geheime Raadt, opper- en ampts-hoofdman te Fryberg, Dippolswalde, Altenberg, en Tarant. Hy ftierf in 't jaar 1616, zonder kinderen na te laten. Zyne goederen erfden de vier nagelatene kinderen van zynen broeder Abraham te Gamig, van welke de oudfte, *Caspar*, op Frauenftein, en de jongfte, *Auguftus*, op Porfchenftein, enz. aanmerkelyk zyn. De eerfte was vader van *Abraham*, keurvorftelyke Saxifche ritmeefter, na wiens doodt, voorgevallen in 't jaar 1639, Frauenftein en Rechenberg aan den landsheere zyn gekomen. Hy heeft twee zonen nagelaten, die beide zonder mannelyke erven zyn geftorven. De oudfte, *Caspar Abraham*, op Zechau en Hirfchveldt, ftierf als hertoglyke Weiffenfelfche geheime Raadt, kancelier, en Altenburgfche landfchaps-directeur in 't jaar 1703, in het 66 jaar van zynen ouderdom; en de jongfte, *Abraham* genaamt, koninklyke Poolfche en keurvorftelyke Saxifche geheime Raadt en opper-berghoofdman, kwam in 't jaar 1711, oud 71 jaren, te fterven. De bovengemelde Auguftus, op Porfchenftein, Seyda, Pfaffenrode, Gamig, enz. overleedt in 't jaar 1639. Zyn jongfte zoon, *Caspar Henrik*, op Porfchenftein, Seyda, en Dolen, keurvorftelyke Saxifche kamerheer, teelde *Wolf Rudolph*, koninklyke Poolfche en keurvorftelyke Saxifche kamerheer, ampts-hoofdman, en kreits-fchatting-ontfanger, die nog in 't jaar 1718, als de eenige ftamhouder van zyne linie, in leven was.

De *Reichenaufche*, tegenwoordig de *Klaufchnitz*. *Schmorckaufche* linie genaamt, heeft eerft Reichenau, in het ambacht Groffenhayn, bezeten; hoewel men niet vindt aangetekent wanneer het zelve aan deze voorname familie gekomen is: maar het fchynt, dat het reets in de XIII eeuwe is gefchied. Van *Frederik van Reichenau* is een brief voorhanden, gegeven in 't jaar 1256, waar by markgraaf Henrik van Meiffen, bygenoemt de Verlichte, hem toeftaat eenige goederen, omtrent Eifenberg gelegen, aan het kloofter aldaar te vermaken, waar by *Herman van Schonberg* als getuige is tegenwoordig geweeft. Dewyl nu de edelen in dien tydt gemeenlyk den geflachtnaam van hunne ridderfetels uitlieten; men ook niet vindt, dat 'er ooit eene adelyke familie van Reichenau in Meiffen, of daar omtrent, gebloeit heeft, zo kan het wel zyn, dat deze Frederik van Reichenau een van het geflacht van Schonberg op Reichenau, en een bloedverwant van den daar by gemelden Herman van Schonberg is geweeft. Naderhandt vindt men eenen *Hans van Schonberg te Reichenau* vermeld. Hy wordt in een privilegie van koning Albert van Bohemen, in 't jaar 1438 aan den heere van Kamentz gegeven, onder de leenmannen van dien heere getelt. *Henrik van Schonberg*, ftaatsdienaar van keurvorft Ernft van Saxen, met wien hy in 't jaar 1483 naar het heilige Landt heeft gereift, en in 't jaar 1486 op den Ryksdag te Aken is geweeft, daar hy door den keizer ridder is geflagen, fchynt ook van dezen tak geweeft te zyn, zynde de voornaam *Henrik* door deze linie gemeenlyk gebruikt; de welke omtrent dezen tydt ook de goederen Falckenberg en Smorkau heeft bezeten. *Bernard*, *Henrik*, *Chriftoffel*, en *Maurits van Schonberg te Reichenau* worden in den algemenen leenbrief van hertog Henrik van Saxen, gegeven in 't jaar 1540, vermeld, gelyk de twee eerftgemelde in een anderen leenbrief van keurvorft Auguftus, gegeven in 't jaar 1554, genoemt worden. Gemelde Bernard heeft Reichenau waarfchynlyk het laatft bezeten. Van hem wordt in een oud handfchrift verhaalt, dat hy in 't jaar 1565 op den landdag te Torgau is geweeft, en dat hy, wanneer keurvorft Auguftus in 't volgende jaar naar den Ryksdag van Augsburg reifde, nevens Hans van Schleinitz, gelaft is zich van hunne goederen naar Drefden te begeven, aldaar gedurende de afwezendheit van den keurvorft te blyven, en die refidentieplaats en vefting wel te bewaren. Deze Henrik van Glaufchnitz en Smeckau is in 't jaar 1571, in 't 75 jaar zynes ouderdoms, als keurvorftelyke Saxifche Raadt en hofmaarfchalk overleden. Van zyne zonen is de oudfte, *Johan Frederik*, te Ubigau en Falckenberg, als keurvorftelyke Saxifche hoofdman en hofrechter, te Wittenberg in 't jaar 1614 geftorven, van wiens mannelyke erfgenamen *Wolf*, op Schonbach, omtrent het midden van de XVII eeuwe keurvorftelyke Saxifche overfte wachtmeefter was. De twede zoon van voorgemelden Henrik, mede *Henrik* genoemt, heeft Glaufchnitz, Schmorckau, Dobifchkau, enz. bezeten, en is in 't jaar 1611 lands-oudfte in de opper-Laufitz geftorven. Hy heeft zo wel door zynen oudften zoon, *Hans Henrik*, op Glaufchnitz, als door zynen jongften, *Hans Wolf*, op Klux en Struppen, die in 't jaar 1645 lands-hoofdman in de opper-Laufitz is geftorven, nakomelingfchap gehad, de welke nog tegenwoordig het riddergoedt Kreyfcha, omtrent Drefden en Pirna gelegen, bezit.

De *Zfchochauifche*, tegenwoordig *Schwetaifche* linie heeft haren naam van haar oude ftamflot Zfchochau, in Meiffen gelegen, het welk reets over meer dan honderd jaren aan andere familiën is gekomen, gelyk ook de eertyds aan deze linie behoord hebbende riddergoederen Grofchzfchepa en Zfchorna, beide in het ftlicht Wurtzen gelegen, al overlang vervremd zyn. Haren tegenwoordigen fetel, Schweta, by Dobel, in 't ambacht Leifnig gelegen, heeft zy, nevens Zfchochau, reets omtrent het einde van de XV eeuwe bezeten; maar dit goedt moet van den ridderfetel Schweta, in Meiffen, by Ofchatz gelegen, wel onderfcheiden worden. Wanneer deze linie zich eigentlyk op Zfchochau verdeelt heeft, kan men wel niet naauwkeurig zeggen; maar het is zeker, dat het in de XIII eeuwe gefchied is, dewyl, volgens een oud Regifter, die van Schonberg reets na het begin van de XIV eeuwe hunne begraafplaatfen in 't kloofter Altenzell gehad hebben, waar by uitdrukkelyk gevoegt wordt, dat de meefte van hen op Zfchochau gewoont hebben. Mogelyk is ook de eerfte daar van, genaamt *Reinhard van Schonberg*, ridder, die het tafereel, waar op de namen der genen, die van het geflacht van *Schonberg* in het gemelde kloofter begraven waren, gefchreven ftonden, heeft doen ophangen, en 'er een altaar ter eere van St. Michiël oprechten, uit dit huis gefproten geweeft. Vervolgens heeft *Hans van Schonberg* omtrent het jaar 1450 het voorgemelde riddergoedt Zfchorna bezeten. Zyn zoon, mede *Hans* genoemt, is in 't jaar 1494 deken te Wurtzen geweeft. *Henrik van Schonberg* heeft in 't jaar 1465 het riddergoedt Groszfchepa bezeten, en een zoon, genaamt *Johannes*, gehad, buiten twyfel biffchop Johannes van Naumburg, die in 't begin van de XV eeuwe heeft geleeft, geweeft is. De overige zonen van Henrik zyn geweeft *Henrik* de jonge, omtrent het jaar 1490 ftichtshoofdman te Naumburg; *Caspar*, ftichts-Raadt aldaar; en *Georg van Schonberg*, domheer te Naumburg en Merfeburg, welke laatfte in een brief van het jaar 1509 als fcheidsman in een verfchil tuffchen biffchop Johannes en zyne ridderfchap vermeld wordt, en in 't jaar 1625 geftorven is. Voorgemelde Frederik van Schonberg, te Groszfchepa, wordt in de bovengezegde algemene leenbrieven van de jaren 1540 en 1554 mede vermeld, en gezegt van het huis van Zfchochau te zyn. Zyn zoon, *Henrik van Schonberg*, bezat in 't jaar 1580 Groszfchepa, was ftichts-hoofdman te Wurtzen, en vader van *Frederik*, die omtrent het jaar 1582 Groszfchepa, nevens het zo even gemelde ampt, heeft bezeten, en *Diderik Frederik van Schonberg*, op Groszfchepa, Domheer te Naumburg, en Domdeken te Meiffen, verwekt heeft, die nog in 't jaar 1620, als de laatfte van deze zydelinie te Groszfchepa, bloeide. Na zyne doodt is dit riddergoedt aan de hoofdlinie te Zfchochau gekomen, tot dat het in 't jaar 1647 aan die van Hartitzfch is verkocht. Van de bezitters van het huis van Zfchochau heeft *Caspar* (welken naam deze tak altydt gevoert heeft) Schweta reets in 't jaar 1540 bezeten. Hy was kamerjonker van den keurvorft van Saxen. Zyn achterkleinzoon, mede *Caspar* geheten, was grootvader van *Caspar Rudolph*, op Gropendorf, en van *Caspar Henrik*, op Schweta, in Groszfchepa, wiens zoon, *Caspar Joachim*, op Schweta, in 't jaar 1705, in het vier en zestigfte jaar zyns ouderdoms, als keurvorftelyke Saxifche kamerjonker, enz. geftorven is, en drie zonen heeft nagelaten, die nog in 't jaar 1718 leefden, genoemt: 1) *Hans Caspar*, op Schweta; 2) *Hans Karel*, hertoglyke Gothaafche hoofdman; en 3) *Caspar Joachim*, op Wernsdorf, koninklyke Poolfche en keurvorftelyke Saxifche hoofdman. Voor het overige heeft deze aanzienlyke familie *van Schonberg* in 't jaar 1675 haren eerften familiedag te Fryberg gehouden, het welk tegenwoordig om de drie jaren by den oudften van 't geflacht gefchiedt, en zekere inftellingen gemaakt. *Guleri Rhet. Chron. Lezneri Corb. Chron. P. I. cap. 4. pag. 40. Winckelm. Heffenl. P. II. c. 12. p. 213. Meier Orig. Pleff. Bohr. Steinb.*

Steinb. Geneal. p. 52. Modius Pandect. triumph. T. II. fol. 31. Munsteri Cosmogr. Lucæ Grafensaal p. 602. Sanderi Hist. Brabant. Bucelin. Sagittar. Splendor fam. Schonb. Molleri Theatr. Freyb. Mulleri Annal. Sax. Grosser Lausitz. Merckw.

SCHONBERG, of SCHOMBERG, (CASPAR VAN) graaf van Nanteuil, veldmaarfchalk in Franfchen dienft, was een zoon van Wolf van Schonberg, te Saxenburg en Schonau, en van Anna van Minckwitz, en geboren in 't jaar 1540. Na dat hy zich een tydlang te Straasburg in de vrye letteren hadt geoeffent, begaf hy zich naar Vrankryk, en vervolgde de zelve te Angers. Terwyl hy daar was, gebeurde het in het jaar 1562, dat die ftadt van de party der Guizen overrompelt wierdt. Schonberg ftelde zich aan het hoofdt der Proteftanten om dit te beletten, en gaf in die gelegenheit de eerfte preuven van zyne dapperheit: doch de ftadt des niettegenftaande vermeeftert zynde, begaf hy zich by den prins van Condé, die hem naar Duitfchlandt zondt, met brieven aan den hertog van Tweebrugge, om het ligten van krygsvolk tot hunnen onderftandt te verhaaften; gelyk ook aan den landgrave van Heffen-Caffel, om byftandt van volk en geldt te bekomen. Naderhandt ging hy over tot de party des konings, en dwarsboomde geweldig de voornemens van zynen eerften meefter. In 't jaar 1568 belette hy behendig, dat hy van den prins van Oranje wierdt bygeftaan. Zie *D'Aubigné Hift. Univ. T. I, l. V, ch. XXXVIII, pag.* 482, en *Varillas Vie de Charles IX, fous l'an* 1568, ook *Thuanus l. XLIII*, op 't zelve jaar. Hy wierdt vervolgens menigmaal naar Duitfchlandt gezonden, om daar volk te werven, en hy kweet zich met zeer veel lof van het bevel, dat hy over die benden hadt. Hy was niet minder bekwaam tot ftaats dan tot oorlogszaken, gelyk hy in verfcheide onderhandelingen van belang toonde. *Thuanus*, die nevens hem aan de verzoening van den hertog van Mercœur, en aan verfcheide andere zaken, als rakende het edikt van Nantes, enz. arbeidde, geeft hem groten lof: hy verzekert, dat hy een man van groot verftandt, en van eene wonderbare voorzichtigheit was, zeer bekwaam in den oorlog, van eene grote ervarenheit in onderhandelingen, van eene mannelyke welfprekendheit, waar door hy iemandt ligt overhaalde, en van eene byzondere Godvruchtigheit; voorts zeer beleeft, deftig, gedienftig voor iedereen, enz. Onder drie achtereenvolgende koningen toonde hy, gedurende 35 jaren, een byzonderen yver voor het welzyn en de eere van Vrankryk. Hy hadt veel achting voor de geleerden; en om alles in een woordt te befluiten, hy behandelde alles met zo veel eerlykheit en buiten alle baatzucht, dat noch de waardigheden, die hy altydt bekleedde, noch de grote zaken, die hy in tydt van oorlog en vrede in handen hadt, niet beletten, dat hy een groot getal fchulden naliet. Hy ftierf zeer fchielyk in zyn koets zittende naby de poort St. Antony in het wederkeren van Conflans, daar hy den Raadt, dien Henrik de IV aldaar hadt zamengeroepen, om gemachtigde uitvoerders van het edikt van Nantes te benoemen, hadt bygewoont. Dit gefchiedde den 15 Maart in 't jaar 1599. Hy hadt het geboorterecht in 't jaar 1570 gekregen, en eenigen tydt daar na wierdt hy beftierder van hoog en laag la Marche. Hy was getrouwt met Johanna Chafteigner, van een voornaam huis in Poitou, weduwe van Henrik Clutin, heere van Oifel, gezant van Vrankryk te Rome, by welke hy twee zonen en drie dochteren hadt. De eerfte waren *Henrik*, van wien hier na zal gefproken worden, en *Hannibal*, die in den oorlog tegen de Turken in Hungarie heeft gedient, en in 't jaar 1614 in een ongelukkige ontmoeting te Praag met vele wonden is dood gefteken. De dochters zyn geweeft *Catharina*, voor haren vader geftorven, zonder kinderen uit haar huwelyk met Lodewyk van Barbançon, heere van Cany, na te laten; *Margareta*, die niet getrouwt is geweeft, en *Francina*, die kinderen by François van Daillon, grave van Lude, heeft gehad. *Bayle Dict. Crit.*

SCHONBERG, (DIDERIK VAN) uit het bovengemelde geflacht, diende in het leger der Hoogduitfche ruiters, die de prins Johannes Cafimir, zoon van den keurvorft van de Palts, in 't jaar 1567 in Vrankryk tot hulp der Hervormden bragt. Hy betoonde eene grote heldhaftigheit in het trekken over de rivier de Seine. Namentlyk, de koningsgezinden hadden planken in de ondiepte van de rivier vaft gemaakt, doornagelt met ringen en voetangels, en hielden zich flagvaardig aan de andere zyde van de rivier: de Proteftanten daarentegen plaatften vier honderd foldaten op den oever van de rivier tot dekking van de genen, die de rivier aftapten. Schonberg fprong dwars door dit alles heen in de rivier, en viel zo ftout op de vyanden aan, dat hy 'er veertig van op de plaats doodde, en twee vaandelen aan den prins van Condé bragt, die geen ridderorde hebbende om hem daar mede te begiftigen, hem een ketting, twee honderd ryksdaalders waardig, aan het hoofdt van het leger om den hals hing. Schonberg deedt hem naderhandt nog meer grote dienften, tot dat hy eindelyk in den flag van Ivry, voorgevallen in 't jaar 1590, fneuvelde, na dat hy grote blyken van zyne dapperheit gegeven, en veel tot de overwinninge, die Henrik de IV aldaar behaalde, geholpen hadt. *Bayle Dict. Crit.*

SCHONBERG, of SCHOMBERG, (FREDERIK, HERTOG VAN) een zoon van Hans Meinhard van Schonberg, op Wefel, keurvorftelyke Paltfche geheime Raadt, en van Anna Sutton, gravinne van Dudley, was geboren in 't jaar 1608, als boven in de geflachtlyft der heeren van Schonberg in 't voorbygaan reets is aangetekent. Hy deedt zynen eerften veldtocht als graaf van Schonberg in den Franfchen en Duitfchen oorlog. Daar na volmaakte hy zich in den wapenhandel in de Nederlanden onder Frederik Henrik, prinfe van Oranje, en onder des zelfs zone Willem den II. Na de doodt van dezen laatften, die veel van hem hieldt, ging hy in dienft van den koning van Vrankryk. Hy muntte uit in de belegering van Valencyn, waar in een van zyne zonen naaft hem gedood wierdt. Om den Engelfchen, te Mardyk gelegert zynde, de gemeenfchap met Ardres en Calais te verzekeren, verdedigde hy zyn poft te Bourbourg gedurende een ganfchen winter. Na den flag in de duinen en na de verovering van Duinkerken en Winoxbergen ftelde hem de koning van Vrankryk in 't jaar 1658 niet alleen aan tot ftadvoogdt van de laatftgemelde plaats, maar vertrouwde hem ook na de doodt van den markgrave van Uxelles en van den maarfchalk van Caftelnau het opperbevel van een afzonderlyken krygshoop, om Grevelingen, Veurne, Dixmuiden, en andere daar omtrent veroverde plaatfen te dekken, en op Duinkerken een waakzaam oog te houden. Na dat de Pyreneefche vrede tuffchen Vrankryk en Spanje in 't jaar 1659 gefloten was, hadt hy, inzonderheit door aanraden van den burggrave van Turenne, die hem zeer toegenegen was, eene geheime onderhandeling met den Portugeefchen gezant, Don Jan van Acofta, grave van Soura. Hy beloofde den zelven, de koninginne weduwe en regente van Portugal voor een jaargeldt van 12000 daalders als generaal veldmaarfchalk van de provincie Alentejo tegen de Spanjaarden te dienen. Het Franfche hof geliet zich als of het kwalyk daar over te vrede was, en nam hem zyn regiment dragonders, nevens het bevel over de Schotfche ruiterbenden af. Maar men lag inderdaadt met hem onder een deken, en zag met genoegen, dat hy dat befluit nam. Na dat hy nu wegens zyne byzondere zaken een reisje naar Duitfchlandt hadt gedaan, en uit Hollandt naar Engelandt was overgegaan, ftak hy in het einde van het jaar 1660, met tachtig officiers en vier honderd wel geoeffende foldaten, die hy alle uit Vrankryk aan zich hadt getrokken, over naar Portugal, daar hy met grote blydfchap en eerbewyzingen ontfangen wierdt. Hoewel nu de tweefpalt en wanorder, welke aan dat hof regeerden, nevens de onwetenheit en hoogmoedt der Portugeefche krygsbevelhebbers, de flechte gefteldheit der koninklyke fchatkift, en vele andere dingen, zyne goede voornemens zo dikwils dwarsboomden, dat hy somtyds van gedachten was dat ryk weder te verlaten; liet hy zich echter, voornamentlyk op het verzoek der koningen van Vrankryk en Engelandt, die hem beide het opperbevel over de hulptroepen, die zy naar Portugal zonden, gaven, bewegen daar te blyven; gelyk hy dan ook door het verfterken van verfcheide plaatfen, door het invoeren van een beter krygsorder, en het behalen van vele gewigtige voordelen op de Spanjaarden meeft belette, dat de kroon van Portugal het huis van Bragance niet weder ontrukt wierdt. Inzonderheit won hy twee grote veldflagen, den eenen den 8 Juny des jaars 1663 by Eftremos tegen Don Jan van Oostenryk, en den anderen den 17 Juny des jaars 1665 by Monteclaros, niet verre van Villaviciofa, tegen den veldheer Caracena. De voornaamfte plaatfen, welke hy den Caftilianen ontweldigde, waren Evora in 't jaar 1663, Valença d'Alcantara in 't jaar 1664, Guarda, in Gallicië, in 't jaar 1665, Algueria de la Puebla, Payamago en St. Lucar de Guadiana, in Andalufië, in 't jaar 1666. Koning Alphonfus de VI maakte hem voor zyne goede dienften in 't jaar 1663 beftierder van de provincie Alentejo, als mede Grande van Portugal, met den tytel van graaf van Mortola. Wanneer nu de Spanjaarden eindelyk door zyne grote daden gedwongen wierden den 13 February des jaars 1668 eene voor Portugal roemruchtige vrede te fluiten, en hy kort daar na de grote omwenteling, waar door Alphonfus de VI door de Standen des Portugeefchen ryks van den troon af, en zyn broeder Petrus de II daar op gezet wierdt, hadt helpen bevorderen, ging hy den 1 Juny des laatftgemelden jaars fcheep, en kwam den 14 van die maandt weder in Vrankryk aan. Hy diende den koning federt verfcheide jaren met groten roem, waarom hem de zelve, na dat hy in 't jaar 1673 met zes duizend Engelfchen eene landing op de kuften van Hollandt hadt getracht te doen, en den Spanjaarden in de jaren 1674 en 1675 in 't Rouffillon groten afbreuk hadt gedaan, den 30 July des jaars 1675 met zeven anderen met de waardigheit van maarfchalk van Vrankryk vereert wierdt. In het volgende jaar hadt hy het bevel over het leger, het welk tot ontzet van Maftricht trok, en noodzaakte den prins van Oranje dat beleg op te breken. In 't jaar 1678 kommandeerde hy onder 't opperbevel des konings in Vlaanderen, en bemachtigde daar verfcheide fterktens. Wanneer men in 't jaar 1685 de vervolging tegen de Hervormden in Vrankryk begon, begaf hy zich, als zynde van hunnen Godsdienft, met toeftemminge des konings, naar Portugal; maar men trok hem kort daar na van daar naar Duitfchlandt, alzo hy door Frederik Willem den Groten, keurvorft van Brandenburg, tot zynen ftaatsminifter en generaliffimus wierdt aangeftelt. Hy ging met Willem, prins van Oranje, in 't jaar 1688 naar Engelandt over, en deedt den zelven als generaal zo goede dienften, dat hy hem, na dat hy op den Engelfchen troon was geplaatft, tot generaal veld-tuigmeefter en geheimen Raadt, en den 3 April des jaars 1689 tot ridder van den Kouffebandt verhief. Hy wierdt den 9 van de zelve maandt genaturalifeert, en den volgenden dag hertog van Schomberg, markgraaf van Harwich, graaf van Brentford, en vryheer van Teyes gemaakt. Hy zeilde den 12 Augufty des zelven jaars naar Ierlandt, en geboodt daar met veel voorfpoedt het leger van Willem den III tegen den aanhang van Jacobus den II, maar wierdt in den flag van Boine, voorgevallen den 30 Juny des jaars 1690, door een piftoolfchoot ongelukkig, maar roemruchtig, van het leven berooft. Zyne dapperheit, ondervinding, zyn verftandt, en vele andere pryffelyke hoedanigheden wierden van iedereen des te meer geacht, om dat hy daar by zeer minzaam en verplichtende was. Hy was zeer

net

net in zyne klederen; en zelfs nog toen hy reets oud was geworden. Men heeft ook eenige soorten van klederen naar hem genoemt, en onder anderen wordt van de Portugezen verhaalt, dat zy zelfs in 't opschikken van hunne Mariënbeelden en die van andere sinten en santinnen de mode van Schonberg volgden, zo dat de geestelyken meer dan eens nodig hebben gevonden dit opentlyk van den kansel te verbieden. Hy is twee malen getrouwt geweest, eerst met zyne volle nicht, die den zelven naam als hy voerde, en daar na met Susanna Domel, van een oud geslacht in Pikardië. Hy heeft by de laatste gene kinderen, maar by de eerste onder anderen vyf zonen verwekt, namentlyk: *Frederik*, *Meinard*, *Karel*, *Henrik* en *Otto*, van welke de oudste graaf van Schonberg op Wesel en te Mertola, vryheer te Altorf en Labersen, Grande van Portugal, en generaal van die kroon is geweest, en zich laatst te Griesenheim, in Rheingau, heeft neergezet. Hy is tweemaal getroawt, eerst met N. vryvrouwe van Bucholtz, en daar na met N. vryvrouwe van Spaan; maar hy heeft by gene van beide mannelyke erven nagelaten. De twede zoon, Meinard, was hertog van Leinster, graaf van Mertola, vryheer van Labersen en Altorf, heer van Coubert, Nogent, enz. ridder van den Koussebandt, en Grande van Portugal. Hy overleedt den 16 July des jaars 1719, in het negen en zeventigste jaar van zynen ouderdom. Zyne gemalin Charlotta, raugravin in de Palts, met welke hy in 't jaar 1683 getrouwt is, is in 't jaar 1699 overleden, eenen zoon nalatende, genoemt *Karel Lodewyk*, die marquis van Harwich en kolonel in Engelschen dienst is geworden, na dat zyn vader een regiment ruiters aan hem in 't jaar 1711 hadt afgestaan, waar mede hy in het zelve jaar naar de Nederlanden is overgegaan. Hy is in 't jaar 1713 in Ierlandt gestorven. Hy hadt in 't jaar 1704 by eene Engelsche juffrouwe, genaamt N. Box, met welke hy heimelyk getrouwt was, een zoon verwekt, welken zyn grootvader na des vaders doodt heeft doen wettigen, en het huwelyk echt doen verklaren; maar deze zoon is reets voor eenige jaren overleden. Van de dochteren van Karel Lodewyk is de oudste in 't jaar 1715 met den Lord Heldener getrouwt, dien zy een huwelyksgoedt van ruim 70000 daalders heeft aangebragt. De derde zoon van Frederik van Schonberg, Karel, is in 't jaar 1693 als Engelsche generaal in den slag tegen de Franschen by Marsaglia, in Piëmont, gesneuvelt. De vierde zoon, Henrik, en de vyfde, Otto, hebben hun leven in den oorlog in de Nederlanden verloren. *Memoires ou Histoire de Portugal d'Ablancourt. Complete Hist. of Engl. Vol. III. Account of the Court of Portugal. Heylyn's help to English History. Memoires du Temps. Mercure Historique.*

SCHONBERG, (Henrik van) graaf van Nanteuil en van Duretal, marquis van Espinai, in Bretagne, ridder van des konings ordens, opperbevelhebber van zyne legers, was de zoon van Caspar van Schonberg, van wien boven gesproken is. Hy volgde zynen vader op in de bestiering van het landschap van hoog- en laag-Marche, en in zyn ampt van maarschalk over de Duitsche benden ten dienste des konings. Hy wierdt aangestelt tot des konings luitenant in het Limosin in het jaar 1608, en als buitengewoon gezant gezonden naar Engelandt in 't jaar 1615. Na zyne wederkomst kreeg hy het opperbevel over het leger in Piëmont onder den maarschalk van Lesdiguieres, met het welke hy veel toebragt tot de verovering van vele kleine steden in het jaar 1617. Hy wierdt gemaakt opziender over de geldmiddelen in het jaar 1619, en hielp tot de verovering van de steden Rouaan, Caen, La Fleche, Pont de Cé, en van Navarreins in 't jaar 1620, gelyk ook in de belegeringen van St. Jean d'Angeli en van Montauban. Hy bekleedde by volmacht het ampt van grootmeester van het geschut van Vrankryk na de inneming van Klerak, tot aan die van Montpellier. Hy was insgelyks by de verovering van Royan, van Negrepelisse, van Massillargues, en van andere plaatsen in Languedok op de Hugenoten, waar na hy voorzien wierdt met het landbestier over het Limosin, Xaintogne, en het Angoumois in het jaar 1622. In het volgende jaar wierdt hy van het hof verwydert, werwaarts hy wederkeerde in de maandt Augustus des jaars 1624, en met den maarschalksstaf van Vrankryk vereert in de maandt Juny des jaars 1625. Hy versloeg de Engelschen in een gevecht op het eilandt Rhee den 8 November des jaars 1627; hadt het bevel over des konings leger met de andere legerhoofden in de belegering van Rochelle in 't jaar 1628, en nam met geweldt den naauwen doortocht van Suza in, alwaar hy door een musketschoot in de nieren gekwetst wierdt den 6 Maart des jaars 1629. Hy maakte zich meester van Pignerol den 22 van de zelve maandt des jaars 1630; kwam Kasal te hulp, en won den slag by Castelnaudari, alwaar hy versloeg de benden van den hertog van Orleans, onder het bevel van den hertog van Montmorenci, die aldaar gekwetst en gevangen wierdt. Dit gevecht viel voor den 1 September 1632, waar op de koning hem de landvoogdy over Languedok gaf. Hy stierf kort daar na te Bourdeaux aan eene beroerdheit den 17 November des jaars 1632, in zyn 49 jaar. Zyn lighaam wierdt gebragt te Nanteuil-le-Haudouin, alwaar hy begraven wierdt in de kerk der priory van onze Lieve Vrouwe, onder een marmere grafstombe. Hy was in zyn eerste huwelyk, in het jaar 1599, getrouwt met Françoise van Espinay, zuster en erfgenaam van Karel, marquis van Espinay, in Bretagne, en in zyn twede, in 't jaar 1631, met Anna van Guiche, dochter en erfgenaam van Philibert van Guiche, grootmeester van het geschut van Vrankryk. Uit het eerste bedt hadt hy *Karel van Schonberg*, waar van hier na zal gesproken worden, nevens eene dochter, die getrouwt geweest is met Roger du Plessis, hertog van Rocheguion, ridder van de ordens des konings, en eerste edelman van zyne bedkamer. Uit het twede huwelyk hadt hy eene dochter, die na zyne doodt ter wereldt kwam, en den 5 Maart des jaars 1633 te Parys gedoopt, en naderhandt aan Karel van Rohan, hertog van Mombazon, en prins van Guemené, uitgehuwelykt wierdt. *P. Daniel Hist. de France. Godefroi Offic. de la Couronne de France.*

SCHONBERG, (Karel van) zoon van den voorgaanden, was hertog van Hallouin, door zyn huwelyk met de hertoginne van dien naam, pair en maarschalk van Vrankryk, graaf van Nanteuil en van Duretal, marquis van Espinay, ridder van de ordens des konings, kolonel generaal der Zwitsers, gouverneur van de stadt en 't kasteel van Mets en van het landschap Messin. Hy wierdt als kindt van eer opgevoed by koning Lodewyk den XIII, die eene byzondere achting voor hem hadt. Hy begon zich te doen kennen in de belegering van Sommerive, in Languedok, alwaar hy gekwetst wierdt in 't jaar 1622. Hy bevondt zich by het aantasten van den pas van Suza, en by de verovering van Privas in 't jaar 1629. Hy volgde den koning op de reize naar Savoje in 't jaar 1630. Eindelyk wierdt hy kapitein luitenant van de ligte paarden van zyne lyfwacht, en gevaarlyk gewond in den slag van Rouvroi den 19 Juny des jaars 1632. Het jaar daar aan volgende vereerde hem de koning met de ridderorde van den H. Geest, en gaf hem de landvoogdy van Languedok, en van het kasteel van Montpellier: hy gaf hem daarenboven den maarschalksstaf van Vrankryk den 26 October des jaars 1637, na dat hy eene overwinning behaalt hadt op de Spanjaarden naby Leukate, in het Roussillon, den 28 September te voren, en hen gedwongen hadt de belegering van die plaats op te breken. Hy behaalde ook verscheide voordelen op hen in de volgende jaren, muntte uit in het gevecht van Canet en van Sijan in 't jaar 1639; deedt de belegering van de stadt Ilhes in Katalonië opbreken in 't jaar 1640, en nam weg de steden Perpignan en Salces in 't jaar 1642. Naderhandt ontfloeg hy zich van de landvoogdy van Languedok, de welke gegeven wierdt aan den hertog van Orleans, en in vergelding kreeg hy, behalven het ampt van luitenant generaal van die provincie, de stadvoogdy van Mets, van het landschap Messin, en van het bisdom van Verdun, waar van hy den eedt afleide den 14 July des jaars 1644. Hy hadt ook het ampt van kolonel generaal over de Zwitsers den 1 May des jaars 1647. Vervolgens ging hy naar Katalonië als onderkoning, en veroverde de stadt Tortosa stormenderhandt in July des jaars 1648. Eindelyk zynde op de wederomreize naar Parys, stierf hy aan eene opstopping van 't water in 't jaar 1656, oud 56 jaren, wordende begraven in de kerk van de priory van Nanteuil by zynen vader. Zyne gemalin Anna, hertoginne van Hallouin, stierf aan de kinderpokjes te Nanteuil in November des jaars 1641, zonder kinderen na te laten. Hy hertrouwde den 24 September des jaars 1646 met Maria van Hautefort, voornaamste kamerjuffrouw van de koninginne van Vrankryk, dochter van Karel, marquis van Hautefort, by welke hy mede gene kinderen kreeg. Deze Maria van Hautefort is zeer geroemt van *Scarron* om hare deugdt, gelyk ook van andere dichters; maar een berisper van later tydt heeft haar geweldig doorgestreken in een boek, in 't jaar 1687 in den Hage in 't Fransch gedrukt, voerende dezen tytel: *Gedenkschriften van L. D. C. R. behelzende het geen in het byzonder is voorgevallen onder de regering van de kardinalen van Richelieu en Mazarin.* Men heeft nooit recht geweten wie de schryver van dit boek is geweest; men heeft alleen by gissing gezegt, dat de maker geheimschryver van de gravinne van Soissons, nicht van den kardinaal Mazarin, is geweest. Zekerlyk hadt die man verstandt; maar men heeft nooit iemandt gezien, die groter mengelmoes van onwaarheden byeen heeft geraapt.

SCHONBERG, (Nicolaas van) kardinaal en aartsbisschop van Capua in de XVI eeuwe, was gesproten uit de linie van *Rood-Schonberg*, en een zoon van Diderik van Schonberg, keurvorstelyke Saxische Raadt en hofmaarschalk. Hy was een Jakobyn, en de vermaarde Savonarola deedt hem het kleedt van deze orde in 't jaar 1497 te Florence aan, waar toe hy de lust in hem door zyne leerredenen verwekt hadt: want Schonberg was tot geen ander einde naar Italië gegaan dan om zyne nieuwsgierigheit of zyne devotie te voldoen. Hy hadt verscheide bedieningen onder de Dominikanen. Hy onderwees in de Godgeleerdheit te Rome en te Florence; hy wierdt overste in het klooster van de laatste stadt, en vervolgens algemeen pleitbezorger van die orde door de keur van den vermaarden Thomas de Vio, die daar generaal van was, en die zich onder den naam van den kardinaal Cajetan zo berucht heeft gemaakt. Paus Leo de X gaf aan Schonberg het aartsbisdom van Capua in den jare 1520; Clemens de VII maakte hem een van zyne geheimste Raden, en zondt hem naar Vrankryk, om daar over eene vrede tusschen Karel den V en François den I te handelen. Maar niet te zeer in Vrankryk gezien zynde, kon hy naauwlyks verlof verwerven om de vredehandeling te Kameryk by te wonen, daar hy evenwel veel tot de vrede deedt, die daar gesloten wierdt. Paulus de III verhief hem tot de waardigheit van kardinaal priester in het jaar 1535, met den tytel van St. *Sixtus*. Men zegt zelf, dat hy, voor dat hy tot het purper verheven wierdt, in het konclave, waar in Adrianus de VI, en in dat, waar in Clemens de VII verkozen wierden, paus zou zyn geworden. Hy deedt vyf leerredenen voor paus Julius den II over de verzoekingen van Christus door den Duivel in de woestyne, die zeer geprezen wierden. Dit was in het jaar 1505, en de zelve wierden in 't jaar 1511 gedrukt, en in het volgende jaar te Leipzich herdrukt, en nog eens in de zelve stadt in 't jaar 1684: want de voorgaande drukken waren uitverkocht. Altamira zegt zonder grondt, dat deze leerredenen voor paus Leo den X wierden uitgesproken; want zy kwamen in het licht voor dat deze tot paus verkoren was. Eenige van zyne

ne brieven vindt men in de verzameling *delle Lettere di Principi*, en onder anderen een rakende de doodt van Thomas Morus, zegelbewaarder van Engelandt, waar over hy zeer klaagt. Men zegt, dat hy een neef was van de geeſtelyke dochter, met welke Luther is getrouwt geweeſt. Hy ſtierf te Rome den 9 September des jaars 1537, een weinig meer dan 65 jaren oud zynde, en wierdt in het klooſter van Minerva by zynen goeden vriendt, den kardinaal Cajetanus, begraven. *Bayle Dict. Crit.*

SCHONBERGER, (HENRIK) was van zyne kindſchheit af blind, maar wierdt des niet tegenſtaande een zeer geleerd man. Hy was geboren te Weida, in de opper-Palts, den 1 December des jaars 1601, en de zoon van een kleermaker aldaar. Door de kinderpokken verloor hy beide zyne oogen, zynde toen maar derdehalve jaren oud, waarom men hem tot in het elfde jaar, als een die onbekwaam was om iets te begrypen, te huis hieldt! Toen men hem eindelyk ter ſchole beſtelde, ſtreefde hy alle andere voorby. In het jaar 1619 begaf hy zich op het ſchool te Suitsbach, in de opper-Palts, in het jaar 1620 op de univerſiteit te Tubingen, en in het jaar 1623 op die van Leipzich, alwaar hy in het jaar 1624 baccalaureus, en in het volgende jaar meeſter in de wysbegeerte wierdt. Daar na redentwiſtte hy aldaar, en deedt eenige jaren philoſophiſche leſſen voor de ſtudenten. Daar op ging hy naar Coppenhagen, en na een kort verblyf aldaar naar Holſtein, alwaar hy zich by een edelman, Ottho Blum, als ook by een predikant, Willichius Petræus, negen jaren als leermeeſter van hunne kinderen liet gebruiken. Het zelve deedt hy naderhandt vyf jaren by burger kinderen te Hamburg. In het jaar 1645 trok hy naar Koningsbergen, en na dat hy aldaar met grote toejuiching verſcheide collegiën voor de ſtudenten gehouden hadt, ſtierf hy den 22 April in 't jaar 1648 aan eene hete koorts. Men verhaalt van hem, dat hy de Latynſche, de Griekſche, de Hebreeuſche, de Chaldeeuſche, de Arabiſche, Syriſche en Franſche talen zo volkomen verſtondt, dat hy de zelve ſpreken en anderen daar in onderwyzen kon; inzonderheit was hy de Griekſche taal zeer machtig, en in de geleerdſte ſchryvers, die daar in geſchreven hebben, zo ervaren, dat hy zonder moeite gehele plaatſen uit de zelve opzeide: ook was hy zeer bedreven in de wysgeerte, voornamentlyk in de natuur- en bovennatuurkunde, als mede in de Mathematiſche wetenſchappen, byzonder in de rekenkunſt en in de gerichtkunde. In de zangkunſt en in de tuigwerkkunde was hy mede zeer ervaren; zelfs heeft hy verſcheide ſpeeltuigen met eigen handt gemaakt. In 't kort, zyne bekwaamheit is zo groot geweeſt, dat velen hem, hoewel te onrecht, van de zwarte kunſt verdacht hebben gehouden. Onder zyn beeldtenis heeft men het volgende byſchrift geſtelt:

Schönbergerus hic eſt, qui lumine captus utroque;
Argos Philoſophus pectore mille tulit.

Hartknoch. Boruſſ. P. II. cap. 5. fol. 491.

SCHONBORN, een voornaam Ryksgraaflyk geſlacht, op de Frankiſche gravenbank, ſtamt af van *Eucharius van Schonborn*, ridder, die in het jaar 1180 geleeft heeft. Hy liet een zoon na, van den zelven naam, die *Philips van Schonborn* naliet, van wien op 't jaar 1241 gewag wordt gemaakt, en die vader was van *Koenraad*, die *Gerhard* en *Eberhard*, beide Domheeren te Trier in 't jaar 1310, nevens *Gerhard Philips* en *Johannes* geteelt heeft. De tak van dezen laatſten is in het vyfde lidt uitgeſtorven: doch Philips liet *Gilbrecht* na, die zyne nakomelingſchap heeft voortgeplant, en wel byzonderlyk door zynen derden zone *Gerhard*. Deze hadt verſcheide zonen en dochters, waar onder *Philips*, Domheer te Ments, en *Georg*, Koorheer te Bleidenſtadt. *Gilbrecht* hadt wel nakomelingen, doch de laatſte ſtierf in 't jaar 1612. Dus was *Gerhard van Schonborn* de oudſte ridder, die in 't jaar 1455 nog leefde, de ſtamhouder van het tegenwoordige voorname Schonbornſche huis, en plantte door *Gerhard* den jongen in een regte lyn zyn geſlacht voort. Deze liet na *Johannes*, vader van *Georg*, die *Philips* teelde, de welke by Maria Barbara van der Ley *Johannes Philips* en *Philips Erwein* verwekte. Johan Philips wierdt in 't jaar 1605 geboren, en heeft zyn geſlacht aan hem zynen grootſten waſchdom te danken: want na dat hy zich in alle edele wetenſchappen hadt geoeffent, ook een geruimen tydt by de keizerlyke krygsbenden onder Melchior Hatzfeldt hadt gedient, doch naderhandt te Wurtsburg, Worms en Ments kanunnik was geweeſt, is hy eindelyk wegens zyne grote hoedanigheden in het jaar 1642 biſſchop van Wurtsburg, en in 't jaar 1647 aartsbiſſchop van Mentz en keurvorſt, als mede in 't jaar 1665 biſſchop van Worms geworden. Hy ſtierf den 12 February des jaars 1673. By zyn groot geluk was hy ook bedacht op de verheffing van zyne familie, waarom hy de heerlykheit Reigelsberg, welke in het jaar 1521 aan het ſticht Wurtsburg vervallen was, voor zynen broeder Philips Erwin, en des zelfs mannelyke nakomelingſchap te leen gegeven, en ſtem en zitting op de Ryks- en kreitsdagen, uit krachte van een reſcript, door hem van den keizer aan de Ryksvergadering te Regensburg verkregen, in 't jaar 1671 bezorgt. *Philips Erwin*, vryheer van Schonborn, heer te Reigelsberg, ridder, keur-Mentſiſche geheime Raadt, opperamptman te Steinheim, en aartsſchenker van het aartsſtift Ments, in 't jaar 1668 geſtorven, hadt by zyne gemalinne Maria Urſula, freulyn Greiffenklau van Volrath, vele kinderen verwekt. Zyn oudſte zoon, *Franciſcus Georg*, ſtierf in 't jaar 1674, als Domheer te Ments en Wurtsburg. *Johan Philips*, Malthezer ridder, kommandeur der balye van Wurtsburg, keur-Mentſiſche geheime Raadt, overſte en ſtadvoogdt van Ments, in het jaar 1703 geſtorven. *Melchior Frederik*, keizerlyke, als mede keur-Mentſiſche geheime Raadt, opperhofmaarſchalk en ſtadhouder te Aſchaffenburg, ſchenker van 't aartsſticht Ments, ridder des H. Roomſchen Ryks, en keur-Mentſiſche gevolmachtigde op de Ryswykſche vredehandeling, hadt tot gemalin Sophia, dochter van Johan Chriſtiaan, vryheer van Boynenburg, en zyn van hem na zyn overlyden, gebeurt in 't jaar 1717, nagebleven zeven zonen, en even zo veel dochteren. De zonen zyn: 1) *Johan Philips Franciſcus*, geboren in 't jaar 1672 (of 1673) die reets Kapittelheer te Ments en Wurtsburg, en Domprooſt van het ſtift van St. Bartholomeus te Frankfort aan den Mayn, en naderhandt van 't jaar 1719 tot 1724 biſſchop van Wurtsburg is geweeſt, en den 18 Auguſtus. . . . overleden. 2) *Frederik Karel*, geboren in het jaar 1674, keizerlyke geheime Raadt en Ryks-onderkancelier ſedert 't jaar 1705, en tot Coadjutor van het ſtift Bamberg verkoren in 't jaar 1708. 3) *Damiaan Hugo Philips Anthony*, geboren in 't jaar 1676, den 1 September, wierdt kardinaal in 't jaar 1715, biſſchop van Spiers in 't jaar 1719, en coadjutor van Conſtants in 't jaar 1722. 4) *Franciſcus Erwin Rudolph*, geboren in 't jaar 1678, getrouwt met Maria Eleonora Charlotta, dochter van Henrik, grave van Hatsveldt, en weduwe van Johan Otto, grave van Dernbach, die geſtorven is in 't jaar 1718, te zamen nalatende: a) *Anna Catharina Sophia*, geboren den 30 July van 't jaar 1702, en getrouwt met N. van Hondsbruk; b) *Maria Anna Catharina*, geboren den 24 Auguſty 1703; c) *Maria Anna Sophia*, geboren den 10 Auguſty 1704; d) *Maria Charlotta Thereſia*, geboren den 24 October 1705; e) *Eva Thereſia Amalia*, geboren den 4 Maart 1707; f) *Joſephus Franciſcus*, geboren den 8 July 1708; g) *Maria Anna Eva*, geboren den 9 Auguſty 1709; h) *Frederik*, geboren . . . . i) *Johanna*, geboren . . . . 5) *Anſhelmus Franciſcus*, geboren in 't jaar 1681, en getrouwt in 't jaar 1717 met Thereſia, dochter van Anthony, grave van Montfort, waar by hy heeft verwekt *Franciſcus Lotharius*, geboren den 11 Juny 1710, en *Philips Frederik Karel*, geboren den 1 July 1721. Anſhelmus Franciſcus is geſtorven den 10 July des jaars 1726. 6) *Franciſcus Georg*, geboren in 't jaar 1682, Domheer te Trier en Keulen. 7) *Wilhelm Marquard*, Domprooſt te Bamberg. De zeven dochteren van Melchior Frederik en van zyne gemalinne Sophia van Boynenburg zyn: 1) *Maria Anna*, geboren in 't jaar 1669, getrouwt in 't jaar 1685 met Johan Philips, grave van Stadion, en geſtorven in 't jaar 1704. 2) *Maria Sophia*, geboren in 't jaar 1670, en getrouwt in 't jaar 1687 met Karel Kaſpar, vryheer van der Leyen. 3) *Anna Charlotta Maria*, geboren in 't jaar 1672, en getrouwt met Joh. Franc. Sebaſtiaan, vryheer van Oſtein, geſtorven in 't jaar 1718. 4) *Anna Philippina*, geboren in 't jaar 1683, getrouwt in 't jaar 1706 met Maximiliaan Paulus, grave van Seinsheim, en geſtorven in 't jaar 1721. 5) *Amalia Elizabeth*, geboren . . . . getrouwt in 't jaar 1706 met Leopoldus, grave van Limburg-Styrum, en overleden in 't jaar 1721. 6) *Eleonora*, geboren in 't jaar 1684, en getrouwt in 't jaar 1709 met Crato Anthony Wilhelm, grave van Ottingen; en 7) *Catharina Elizabeth*, getrouwt den 6 July 1719 met Franciſcus Wenceslaus, grave van Noſtitz. De zonen van Philips Erwin zyn *Johan Erwin*, keizerlyke kamerheer en Ryks-hof-Raadt, keur-Mentſiſche opperjagermeeſter, kamerheer en hof-Raadt, als mede opperamptman te Steinheim. Hy was getrouwt met Maria Anna Waltpod van Baſſenheim, doch is zonder kinderen geſtorven; *Lotharius Franciſcus*, geboren den 24 September des jaars 1655, biſſchop van Bamberg geworden in 't jaar 1693, en aartsbiſſchop en keurvorſt van Ments in 't jaar 1695. *Imhof Not. Proc. Imp. Europ. Herold. Souverainen van Europa. J. Hubner Geneal. Woordenboek.*

SCHONBRUN, een prachtig huis naby Wenen, met een zeer ſchonen tuin- en diergaarden, gebouwt door den keizer Joſephus toen hy nog Roomſch koning was, alwaar het keizerlyke hof zich veeltyds gaat vermaken. Na de doodt van gemelden keizer heeft des zelfs weduwe het zelve van keizer Karel den VI tot een geſchenk bekomen.

SCHONBURG, een voornaam graaflyk huis, het welk al voor langen tydt eene plaats onder de onmiddelyke Ryksſtanden heeft gehad. Eenigen zeggen, dat dit geſlacht al ten tyde van Karel den Groten gebloeit heeft; maar anderen willen, dat *Theobaldus*, de broeder van hertog Uladislaus van Bohemen, in 't jaar 1050 door den keizer tot koning benoemt, door zynen zone, van den zelven naam, die het ſlot *Schonburg* heeft gebouwt, de ſtichter van dit geſlacht geweeſt is. Doch men kan het zelve met vaſter grondt in een regte lyn afleiden van *Herman*, heere van Schonburg, die te Glaucha gewoont, en in 't jaar 1182 het klooſter Geringswalde geſticht heeft. Deze wordt gezegt een zoon, van den zelven naam, genadte hebben, van wien in een verdrag van keizer Ottho den IV met Theodorik, markgrave van Meiſſen, in 't jaar 1212 melding wordt gemaakt. Des zelfs derde zoon, *Frederik*, heeft vyf zonen gehad, van welke drie, namentlyk *Herman*, *Frederik* de oude, en *Frederik* de jonge, kinderen geteelt hebben. De middelſte zoon, Frederik, was kamerheer by den koning Johannes van Bohemen, en liet een zoon na, met name *Veit*; en met hem is deze linie uitgeſtorven. Van Herman ſtammen af die van Schonburg te Haſſenſtein, Pirſchenſtein, en Hoyerswerda, de welke in het begin van de XVI eeuwe zyn uitgeſtorven. Frederik de jonge, die te Krimmitſchau woonde, ſtierf in het jaar 1338, en liet drie zonen na. *Theodorik*, of *Diderik* ſtierf in het jaar 1385 als kommandeur te Kommothan. De andere twee, *Frederik* en *Herman*, hebben wel nazaten nagelaten, maar de zelve zyn met zynen oom *Mentzel* uitgeſtorven. Frederik ſtierf in 't jaar 1383, doch zyn zoon *Veit* kreeg *Frederik*. Deze hadt twee zonen, *Veit* en *Frederik*. De eerſte hadt by zyne gemalinne

linne, dochter van Henrik den III, burggraaf van Meissen, eene dochter, maar de twede was de grootvader van *Ernst*, die geleeft heeft van het jaar 1486 tot 1534, en de algemene stamhouder van het Schoonburgsche huis kan genoemt worden. Hy heeft de heerlykheden Glaucha, Hartenstein, Waldenburg en Lichtenstein, en daarenboven van wegens zyne gemalinne Penikse bezeten, en van zyne drie zonen, *Georg*, *Hugo* en *Wolfgang*, zyn zo vele liniën gesproten, namentlyk de *Glauchaasche*, *Waldenburgsche* en *Peniksche*. De eerste nam met de twee zonen van Georg, *Johan Hoyer* en *Augustus*, een einde. De Waldenburgsche linie wierdt door de drie zonen *Georg*, *Hugo* den II, en *Veit*, wederom in drie takken verdeelt, namentlyk de *Waldenburgsche*, *Hartensteinsche*, en *Lichtensteinsche*. De eerste is met den zone van Georg, genaamt *Hugo*, in 't jaar 1644 weder uitgestorven. De stichter van den Lichtensteinschen tak, *Veit*, hadt zes zonen; maar de zelve zyn alle, op *Georg Ernst* na, zonder erfgenamen gestorven; en dezen wierden wel twee zonen, *Georg Frederik*, en *Johan Ernst*, geboren; doch de eerste wierdt maar een jaar oud, en de andere is in het jaar 1648 in Vrankryk gesneuvelt, waar mede alzo ook die tak met de doodt van Georg Ernst in 't jaar 1664 te gronde ging.

De Hartensteinsche tak begint met *Hugo* den II, die in 't jaar 1606 nevens vele andere kinderen van beide kunnen *Otto Albrecht* heeft nagelaten, die *Ernestina*, geborene Reus van Plauen, tot gemalinne hadt, van welke by zyne doodt in 't jaar 1681 nagebleven is *Otto Lodewyk*, geboren in het jaar 1643, van wien en van zyne gemalinne Sophia Magdalena, dochter van den grave Georg Wilhem van Leiningen-Westerburg, by zyne in 't jaar 1701 voorgevallene doodt nagebleven zyn vier zonen en zeven dochteren. De zonen zyn 1) *Georg Albrecht*, geboren in 't jaar 1673, en gestorven in 't jaar 1716. Hy woonde te Hartenstein, en is eerst getrouwt geweest met Sophia Sabina, dochter van graaf Herman van Wied, en na haar overlyden in 't jaar 1710 met Magdalena Sophia, dochter van Christiaan Wilhelm, vorst van Zwartsburg-Sondershauzen. Hy heeft verwekt by de eerste *Johanna Sophia Elizabeth*, geboren den 29 May 1699, en getrouwt den 20 July 1723 met Franciscus Henrik, grave van Schonburg te Wechselburg; en by de twede *Sophia Albertina*, geboren den 9 December 1712; *Frederik Albert*, geboren den 7 December 1713; en *Sophia Augusta Frederika*, geboren den 10 Maart 1716. 2) *Otto Wilhelm*, geboren den 2 November 1678, was in koninklyken Poolschen krygsdienst. Hy trouwde eerst in 't jaar 1705 met Henriëtta Charlotta, gravinne van Kallenberg op Muska, en na haar overlyden in 't jaar 1710 met Brigitta Sidonia, vryvrouwe van Hagen, in 't jaar 1713. Hy verwekte by de eerste *Sophia Regina Eleonora*, geboren den 1 May 1707, en by de twede *Wilhelm Henrik*, geboren den 22 December 1714. 3) *Lodewyk Frederik*, geboren den 4 November 1681, die te Rusdorf of Stein woonde, en by zyne gemalinne Catharina Sophia, dochter van Erdman, vryheere van Stein, geteelt heeft de volgende kinderen, als: a) *Christiana Theresia Eleonora*, geboren den 19 December 1713 b) *Wilhelmina Sophia*, geboren den 13 Maart 1715. c) *Sophia Charlotta*, geboren den 7 November 1718. d) *Wilhelm Christiaan*, geboren den 13 January 1720. 4) *Christiaan Henrik*, geboren den 13 November 1683, woonde op Waldenburg, en was getrouwt met Frederika Augusta, dochter van Volraad, laatsten grave van Limburg in Spekveldt, by welke hy heeft nagelaten *Christiaan Augustus*, geboren den 6 July 1717, en *Sophia Henriëtta*, geboren den 4 July 1718. De zeven dochteren van Otto Lodewyk en zyne gemalinne Sophia Magdalena van Leiningen-Westerburg zyn: 1) *Maria Elizabeth*, geboren den 13 January 1670, en getrouwt in 't jaar 1692 met Augustus Ernst, grave van Schonburg in Rochsburg. 2) *Johanna Augusta Charlotta*, geboren den 26 April 1672. 3) *Christiana Theresia*, geboren den 17 October 1676. 4) *Ernesta Eleonora*, geboren den 2 November 1677, en getrouwt met Henrik den XV Reus te Lobenstein. 5) *Maria Christiana*, geboren den 21 November 1683. 6) *Louiza Albertina*, geboren den 9 Maart 1685, en getrouwt met Karel Otto, grave van Solms-Wildenfels; en 7) *Emilia Antonia*, geboren den 12 November 1690.

De derde hoofdlinie, te *Penik*, heeft de derde zoon van den genoemden Ernest, genaamt *Wolfgang*, gesticht. Zyn zoon, van den zelven naam, hadt zeven zonen, die alle trouwden, doch hebben alleen twee, namentlyk *Wolfgang Ernst*, en *Wolfgang Henrik*, den stam door twee byzondere zydeliniën, die van *Remissau* en die te *Penik*, voortgeplant. De eerste heeft by zyne gemalinne Emilia Beronica van Pappenheim gehad *Godfried Ernst*, in 't jaar 1623 geboren, die van zyne gemalinne Agnes Beata, dochter van zyns vaders broeder Christiaan, vader van verscheide zonen is geworden. De oudste, *Christiaan Ernst*, heeft by zyne twee gemalinnen, behalven twee dochteren, *Beata Eleonora*, geboren den 29 April 1688, en *Juliana Sophia*, geboren den 23 November 1697, verwekt de volgende zonen, als: *Otto Ernst*, geboren den 27 April 1683; *Christiaan Ernst*, geboren 1687; *Gotfried Ernst*, geboren 1689; *Wolfgang Ernst*, geboren 1694; *Johan Ernst*, geboren 1696; *Gustaaf Ernst*, geboren 1699, en *Gothlieb Ernst*, geboren 1701. De oudste van deze zonen, Otto Ernst, woonde te Glaucha, en was getrouwt met Wilhelmina Christina, dochter van Henrik Wilhelm, grave van Solms in Zonnewaldt, by welke hy de navolgende kinderen verwekte, als: 1) *Henrik Ernst*, geboren den 18 September 1711. 2) *Wilhelmina Johanna Louize*, geboren den 19 April 1713. 3) *Sophia Henriëtta*, geboren den 14 Augusty 1714. 4) *Otto Christiaan Ernst*, geboren den 15 November 1715. 5) *Albert Christiaan Ernst*, geboren den 22 January 1720. 6) *Antonetta Frederika*, geboren den 10 July 1723; en 7) *Johan Ernst*, geboren den 4 Maart 1726. De twede in 't leven gebleven zynde zoon van Godfried Ernst voornoemd en van zyne gemalinne Agnes Beata was *August Ernst*, geboren den 26 Juny 1666. Hy woonde te Roksburg, en trouwde met Maria Elizabeth, dochter van Otto Lodewyk, grave van Schonburg in Waldenburg. Hy verwekte by de zelve twee dochteren, te weten *Sophia Agnes Wilhelmina*, geboren den 9 Augusty 1694, en *Christiana Augusta*, geboren in 't jaar 1698.

De Peniksche stam is door de twee zonen van Wolfgang Henrik in twee takken, die van *Wechselburg* en die van *Penik*, verdeelt. De eerste wierdt staande gehouden door *Samuel Henrik*, geboren in 't jaar 1642, die by zyne gemalinne Magdalena Sophia, dochter van zyns vaders broeder Johan Kaspar, hadt *Karel Henrik*, geboren in 't jaar 1677, doch in 't jaar 1708 zonder kinderen is gestorven; *Siegmund Henrik*, geboren in 't jaar 1678; en *Franciscus Henrik*, geboren den 15 May 1682, en getrouwt eerst met Magdalena Eleonora, gravinne van Schonburg in Penik, en na haar overlyden in 't jaar 1720 met Johanna Sophia Elizabeth, gravinne van Schonburg in Hartenstein, by welke laatste hy eene dochter heeft verwekt, genaamt *Johanna Henriëtta Sophia*, geboren den 10 February 1726. De linie te Penik is gesticht door *Wolfgang Henrik*, geboren 1648, die met zyne nicht Juliana Catharina trouwde, en by zyne doodt in 't jaar 1704 naliet 1) *Wolfgang Henrik*, geboren 1678; 2) *Augustus Seyfried*, geboren den 24 November 1678, en getrouwt met Maximiliana Eleonora Sophia, gravinne van Schonburg in Wechselburg. 3) *Konstantyn*, geboren den 24 Juny 1681. 4) *Frederik Erdman*, geboren den 20 December 1683, en getrouwt met Charlotta Elizabeth, baronesse van Schuilenburg; en 5) *Franciscus Karel*, geboren den 20 December 1683. *Europaischer Herold. Imhof N. P. Balbini Epitome Rerum Bohemicar. Souverainen von Europa. J. Hubner Geneal. Woordenboek.*

SCHONECK is 1) een sterk slot, met een vlek, in de neder-Elzas, een myl van Reichshoven gelegen; 2) eene kleine stadt in Voigtlandt, op de Boheemsche grenzen, keur-Saxen toebehorende; 3) eene stadt met een slot in Pomeren, aan de rivier Fersa, tusschen Dantzig en Neuburg gelegen; 4) eene kleine stadt, nevens een bergslot en ambacht, in het aartsstift Trier, aan de rivier Nims, een myl van Prum gelegen. Van deze laatste plaats heeft een adelyk geslacht, het welk in de XVI eeuwe uitgestorven is, den naam gevoert. Uit het zelve zyn drie bisschoppen te Worms, en twee te Augsburg geweest. *Tromsd. Hartkn. Preuss. Humbr. v. Rh. Adel. t.* 288.

SCHONEN, in het Latyn *Sconia*, *Scania*, eene provincie van Zuid-Gothlandt, aan de Oostzee, tegen over Zeelandt gelegen, van welk laatste Schonen Westwaarts door den Zondt is afgescheiden, hebbende ten Zuiden en Zuid-Oosten de Oostzee en het landschap Blekking, en grenzende ten Noorden aan Hallandt en West-Gothlandt, zynde voor het overige een der beste delen van Zuid-Gothlandt. Dit landschap behoorde voortyds aan de koningen van Denemarken; doch het is by de vrede van Rothschildt, gesloten in 't jaar 1658, aan de Zweden overgelaten. Na dien tydt hebben de Denen verscheide malen ondernomen dit landschap weder aan zich te brengen; doch dit is telkens te vergeefsch geweest. In het jaar 1709 deedt de koning zelf met eene sterke vloot eene landing op Schonen, en nam eenige plaatsen in, doch als het in het jaar 1710, op den 10 Maart, tusschen de Denen en Zweden tot een treffen kwam, en de laatste het veldt behielden, moesten de Denen dat landt weder verlaten. Het wierdt van den koning van Denemarken, Christoffel den II, verpand aan den hertog van Holstein, en van dezen aan Magnus, koning van Zweden, voor 70000 marken zilver verkocht. Waldemar loste het van Zweden in het jaar 1341 weder in. De inwoonders van dit landt wierden door den bisschop Othinger in 't jaar 980 tot het Christen gelove bekeert. De voornaamste steden daar in zyn *Lunden*, alwaar eene akademie is, *Landskroon*, *Malmoe*, *Helsingburg*, en *Olstet*, aan de Oostzee.

SCHONERUS, (JOHANNES) geboren te Karelstadt, in Frankenlandt, onderwees de wiskunde te Neurenberg. Hy heeft zich een groten naam gemaakt door zyne *Sterrekundige Tafelen*, welke hy naar die van *Regiomontanus* heeft uitgegeven. Hy was zeer ervaren om uit den loop der sterren iets te voorzeggen, welke kunst hy door zyne aanmerkingen zeer verrykt heeft. De Sterrekundige Tafelen, die hy in het licht gegeven heeft, worden *Resoluta* (opgeloste) genaamt, ter zake van hunne klaarheit, gelyk Vossius aanmerkt. Schonerus stierf te Neurenberg, alwaar hy zich ter neder hadt gezet, in het jaar 1547, oud 62 jaren. Zyne voornaamste werken, welke men gedrukt heeft, zyn: *Isagoge Astronomiæ judiciariæ*; *De usu globuli cœlestis*; *Horarii cylindri canones*; *Æquatorium Astronomicum*; *Planisphærium*, *seu Meteoroscopium*; *Organum Uranicum*; *Globus Astronomicus*; enz. *Thuan. Hist. Vossius de Math. p.* 451. *Teissier.*

SCHONGAU, eene Beyersche stadt in het bisdom Augsburg, tusschen Landsberg en Steingaden, naby de rivier de Lek en de Zwabische grenzen gelegen. Het heeft een eigen landgerecht, waar toe Steingaden en het vermaarde Hogen-Preissenburg behoren. Voorheen behoorde zy aan de hertogen van Zwaben, na welker afsterven met Conradinus zy benevens andere door koop aan Beyeren is gekomen. *Chur-Bayern p.* 232.

SCHONHAUSEN, een ambacht en lusthuis des konings van Pruissen, gelegen in de Middel Mark, eene myl van Berlyn, in eene wildernis, ten dele door de natuur, ten dele door kunst gemaakt. *Preuss. Staats-Geogr.*

SCHONING, (HANS ADAM VAN) keur-Saxische generaal veld-

veldmaarſchalk, wierdt geboren den 1 October 1641. Zyn vader, ook Hans Adam genaamt, was erfheer van Tamſel, Warnik, en Birkholts, in het Mark Brandenburg, ook benoemde kommandeur der Johanniter orde te Lago. Van het jaar 1657 tot 1659 vervolgde hy zyne letteroeffeningen op de hogeſchole te Wittenberg. Hy deedt het zelve naderhandt te Straasburg, en bezag daar by de voornaamſte landen van Duitſchlandt. In het jaar 1660 ging hy naar Parys, en van daar naar Orleans, alwaar hy zich zonderling op de wiskunde toeleide. Als hy daar op Vrankryk en Italië doorreiſt hadt, deedt hy van Venetië een reize naar het eilandt Zante, van daar naar Sicilië, en kwam eindelyk in het jaar 1662 te Malta, alwaar men hem, indien hy van geloof hadt willen veranderen, de ridderorde aanboodt. Schoon hy nu dit weigerde, deedt hy echter met de Maltheeſche galeien een tocht in den Archipel, nam naderhandt zyne te rug reize over Sicilië door Italië naar Venetië, en ging van Genua naar Spanje en Portugal, voorts voor de twede maal naar Vrankryk, van daar naar Engelandt, ten derde maal naar Vrankryk, en keerde ten laatſte door de Nederlanden weder naar huis. Aldaar gaf keurvorſt Frederik Wilhelm van Brandenburg hem den tytel van bezendings-Raadt, en zondt hem in 't jaar 1665 aan Chriſtoffel Barend van Galen, biſſchop van Munſter. In dat zelve jaar nam hy onder het Anhaltſche regiment te paardt de plaats van ritmeeſter aan. Twee jaren daar na zondt hem de gemelde keurvorſt naar Hollandt. In het jaar 1668 wierdt hy overſte luitenant van het Radzivilſche regiment te voet, het welk hem in 't jaar 1674 ten volle wierdt overgegeven, wanneer hy den veldtocht tegen de Franſchen bywoonde. In het volgende jaar, na dat zyn keurvorſt met de kroon Zweden in oorlog raakte, hielp hy niet alleen Wollin en Wolgaſt veroveren, maar nam ook de ſtadt Uckermunde onvoorziens weg. In het jaar 1676 bragt hy zeer veel toe tot de verovering van Anklam en Demmin, tot vergelding van welken dienſt hy het beſtier en de opper-hopmansplaats over de veſting Spandau verkreeg. In het jaar 1677 liet hy in de belegering van Stettin zo veel beleidt, yver en dapperheit blyken, dat hy met de waardigheit van generaal-majoor over het voetvolk vereert wierdt. In het jaar 1678 kweet hy zich by de landing op het eilandt Rugen, en by het innemen van de ſtadt Straalzondt dermaten, dat hy tot ſtadvoogdt van de laatſte plaats verklaart wierdt. In het jaar 1679 vervolgde hy in het felſte van den winter met groot gevaar en geen minder geluk de Zweden, die zich nog in Pruiſſen bevonden, en dwong hen naar Lyflandt te rug te wyken. Na de daar op gevolgde vrede bekleedde hy het gouvernement van Spandau tot het jaar 1684, wanneer hem de keurvorſt tot luitenant generaal over het voetvolk, tot ſtadvoogdt over de ſteden Berlyn, Coln en Frederikswerder, tot overſte over de lyfwacht te voet, en tot zynen geheimen Raadt verhief. In het jaar 1686 geleidde hy eene hulpbende van 8000 man naar Hungarië, en muntte boven anderen uit by het innemen van de ſtadt Offen. In het jaar 1688 benoemde hem Frederik de III, zoon en opvolger van Frederik Wilhelm, tot zynen luitenant generaal veldmaarſchalk, in welke hoedanigheit hy de Brandenburgſche krygsbenden tegen de Franſchen aan den neder-Rhyn geboodt, en in 't jaar 1689 den generaal Sourdis niet alleen dwong zyne kwartieren van de Kleefſche grenzen af, tot aan de ſtadt Bon toe, te verlaten, maar verdedigde die landſtreek ook in verſcheide zeer gevaarlyke voorvallen. Na verſcheide andere op de Franſchen behaalde voordelen geraakte hy in de belegering van Bon wegens zekere zaken, het kommando betreffende, overhoop met den Brandenburgſchen generaal luitenant Barfus, het welk hem bewoog zich op zyne landgoederen in de Neumark te begeven, en aldaar tot het jaar 1690 te blyven. Als hier op de keurvorſt hem verlof gaf om in vremden dienſt te gaan, zochten hem zo wel de republyk van Venetië, als Johan Georg de III, keurvorſt van Saxen, in hunnen dienſt te krygen: doch hy verklaarde zich voor den laatſten, en wierdt by dien zelven generaal veldmaarſchalk, werkelyke geheime en krygs-Raadt, als mede overſte te paardt en te voet. Nog in dat zelve jaar deedt hy met den laatſtgemelden keurvorſt een veldtocht tegen de Franſchen aan den Rhyn, en wanneer op den 12 September deze zyn nieuwe meeſter kwam te ſterven, beveſtigde hem des zelfs zoon en opvolger, Johan Georg de IV, in alle de bovengemelde eerampten, waar by hy aan hem de waardigheit van overſte over zyne lyfwacht toebetrouwde. In het jaar 1692, terwyl hy te Teplitz, in Bohemen, het badt gebruikte, liet hem de keizer Leopold, doordien men hem als eenen, die tegen het huis van Ooſtenryk zeer kwalyk gezind was, hadt verdacht gemaakt, gevangen naar Brun, in Moravië, voeren. Maar hy wierdt in 't jaar 1694 niet alleen weder op vrye voeten geſtelt, maar ook tot het keizerlyk gehoor, en dat wel zittende, van wegens zyn voeteuvel, toegelaten. Hier op volhardde hy in den dienſt van keur-Saxen, niettegenſtaande de Venetianen hem op nieuw hunnen dienſt lieten aanbieden. Doch alzo hy, behalven het voeteuvel, ook door de ſteen zeer gekwelt wierdt, ſtierf hy kort daar na te Dreſden den 28 Auguſty des jaars 1696, en wierdt te Tamſel, in 't Mark Brandenburg, begraven. By zyne gemalinne, Johanna Louiſa van Polnitz, met welke hy in 't jaar 1668 getrouwt was, heeft hy zes dochters en vyf zonen gehad, van welke laatſte *Bogislaus* ridder van de Johanniter orde en keur-Saxiſche overſte luitenant van de lyfwacht te paardt is geweeſt, zynde geboren den 14 October 1669, en den 23 May 1693 geſtorven. *Johan Lodewyk* is ridder der Johanniter orde, en koninklyke Poolſche en keur-Saxiſche overſte geweeſt. Hy heeft zich in het jaar 1699 in huwelyk begeven met eene gravinne van Denhof, en van haar twee zonen nagelaten. *Zieglers Hiſt. Labyr. der Zeit p.* 830.

SCHONINGEN, eene ſtadt in het vorſtendom Brunswyk-Wolffenbuttel, op de Maagdenburgſche grenzen, omtrent eene myl van Helmſtadt gelegen. Deze plaats is, zo als *Spangenberg* wil, al in het jaar 747 een dorp geweeſt, hebbende de Frankiſche koning Pipin hier zyn leger nedergeſlagen. In het jaar 1347 heeft Otto, biſſchop van Maagdenburg, deze ſtadt de hertogen van Brunswyk afgenomen, doch by een vergelyk weder ingeruimt. Het ſlot, dat men daar tegenwoordig ziet, zou keizer Henrik de I, die de Hunnen, als uit de oude harnaſſen, de welke men daar vindt, blykt, alhier geſlagen heeft, gebouwt hebben. Het is naderhandt door verſcheide hertogen bewoont, en heerlyk opgebouwt. De ſtadt is in de jaren 1563, 1567 en 1644 afgebrand, maar thans wegens hare zoutketens in een tamelyken ſtandt. Alhier is ook een fraai ſchool, het welk door de hertoginne Anna Sophia, uit het huis van Brandenburg, weduwe van den hertog Frederik Ulrich, geſticht is. Men zegt, dat de vermaarde biſſchop van Mentz, *Willigis*, te Schoningen is geboren geweeſt. *Spangenberg. Mansfeld. Chron. P. I. c.* 72. *f.* 68. *Zeiler. Topogr. Brunſvic. p.* 185. *Tromsdorf Geogr.*

SCHONLEBEN (JOHAN LODEWYK) wierdt in het jaar 1618 te Laybach, in Krain, geboren, alwaar zyn vader Lodewyk burgermeeſter was. Eerſt tradt hy in de maatſchappy der Jeſuïten, welke hy eenige jaren daar na om zekere redenen weder verliet. Hier op wierdt hy Domdeken te Laybach, na dat hy te voren de waardigheit van Doctor in de Godgeleerdheit, en Apoſtoliſche Protonotaris verkregen hadt. Eenigen tydt daar na leide hy het dekenſchap van Laybach vrywillig neder, en wierdt, om meer roem te verkrygen, aartspriеſter in het dorp Reifnitz. Eenige jaren daar na ſtondt hy dit ampt mede af, en leefde tot aan zyne doodt toe, voorgevallen in 't jaar 1681, te Laybach als een byzonder perſoon. Hy heeft over de 36 boeken geſchreven, van welke de voornaamſte zyn: *Carniola antiqua & nova*; *Æmona vindicata*; *Diſſert. Polit. de prima origine domus Auſtriacæ*; *Tractat. Geneal. illuſt. famil. gentis Carniolæ. Valvaſ. Ehre des Hertzogth. Crain pag.* 355. *ſeq.*

SCHONSEE, in het Poolſch *Kowalewo*, eene ſtadt, nevens een ſlot, in Poolſch-Pruiſſen, in de provincie Culm, de welke gebouwt is in 't jaar 1303. Hedendaags is zo wel de ſtadt als het ſlot geheel verwoeſt. *Hartknoch Preuſſ. p.* 413.

SCHONSLEDER (WOLFGANG) was te Munchen geboren, en begaf zich in het jaar 1590, in het 20 van zynen ouderdom, in de orde der Jeſuïten, waar op hy 20 jaren de redenkunſt geleeraart heeft, en 10 jaren miſſionaris geweeſt is. Hy was zeer ervaren in de Latynſche en Griekſche talen, als mede in de zangkunde, en ſtierf in 't jaar 1651 te Hal in het Inthal. Zyne ſchriften zyn: *Promptuar. Lat. Germ.*; *Onomaſt. Græco-Lat.*; *Apparat. Eloqu.* enz. *Alegambe Bibl. S. J.*

SCHONWALDT, een ſtedeke tuſſchen Schweinits en Dame op de grenzen van neder-Lauſnits, het welk aan het ambacht Schweinits, in den Saxiſchen keur-kreits, behoort.

SCHOOCKIUS (MARTINUS) wierdt te Utrecht geboren in 't jaar 1618, en, na dat hy zich van zyne jeugdt af in de talen en hiſtorie zeer geoeffent hadt, op verſcheide plaatſen tot hoogleeraar beroepen: want hy heeft te Utrecht, in het doorluchtige ſchool te Deventer, en op de akademie te Groningen de welſprekendheit, hiſtoriën en Griekſche taal, als mede de natuur- en redenkunſt, nevens de philoſophie, als hoogleeraar onderwezen. Van Groningen kwam hy te Frankfort aan den Oder, daar hy niet alleen hoogleeraar, maar ook met een keurvorſtelyke hiſtorieſchryver en Raadt wierdt. Men verhaalt van hem, dat hy eerſt geen ſpook geloofde, doch naderhandt, door ondervinding, zegt men, overtuigt, van gevoelen veranderde. Hy is in 't jaar 1669 te Frankfort geſtorven. Zyne ſchriften zyn: eene Verhandeling over de Turf; eene over het Bier; eene over de afkerigheit tegen de kaas: eene over het ei en het kuiken; *De Signaturis fœtus*; *Fabula Hamelenſis*; *De figmento legis Regiæ*; *Deſperatiſſima cauſa Papatus*; *Admiranda methodus novæ Philoſophiæ Carteſianæ*; *Tract. de inundationibus*; *De bonis Eccleſiaſticis & Canonicis*; *De ſtatu Reip. Fœderati Belgii*; *De juſtitia belli Belgici*; *De imperio maritimo*; *De rep. Achæorum*; *Collegium Logicum*; *Phyſica generalis*; *Phyſica cœleſtis*; *De Scepticiſmo lib. VI*; *De lingua Helleniſtica*; *Exercitationes XII ad Severinum de Mozambano*; enz. *Witte Diar.*

SCHOONDERWOERT. Zie SCHOONREWOERT.

SCHOONDYK, een dorp in Vlaanderen, onder het ambacht van Aardenburg, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van het Zeeuwſche eilandt Walcheren.

SCHOONEBEEK, of SCHONEBEEKE, en van ouds SCHOENBEEK genaamt, een dorp van het landſchap Drenthe, gelegen onder het gerecht van Zuiderveldt, heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Zuiderveldt.

SCHOONEBURG, weleer een ſchoon huis in Zuid-Hollandt, by Nieuw-Lekkerlandt. Het is thans geheel geſloopt, en men ziet 'er niet meer dan een heuvel, waar op het huis geſtaan heeft. Het is niet onwaarſchynlyk, dat deze burg het huis der heeren van der Lek is geweeſt, om dat Nieuw-Lekkerlandt onder de heerlykheit van der Lek heeft behoort, en gene andere tekenen van een heerenhuis daar omtrent gevonden worden. De bouwſtoffen van hout en ſteen, van dit vervallen ſlot zyn naar Streefkerken en elders vervoert. *Oudenhoven Zuid-Hollandt pag.* 310. *S. van Leeuwen Batavia illuſtr. fol.* 1235.

SCHOONHOVEN, een net en zindelyk ſtedeke in Hollandt, gelegen beneden Vianen, op den regter oever van de rivier de Lek. Het is aldus genoemt van *Schoon* en *hoven*: doch het is onzeker wat voor hoven hier verſtaan moeten worden, vruchthoven, of heeren- en vorſten-huizen, anders hoven genoemt.

noemt. In de oude Kronyken wordt het *Schoonhave* genoemt, als zynde voorzien met eene fraaie en gemakkelyke haven, om welke reden *Cornelius Aurelius* het in het Latyn niet anders dan *Bello-portus* noemt. Schoonhoven is eene zeer oude ſtadt; echter vindt men van hare ſtichtinge in de oude Kronyken geen gewag gemaakt. De eerſte, die daar van ſpreekt, is *Beka* in 't leven van Otto den III, biſſchop van Utrecht, op het jaar 1232. *Melis Stoke* vermeldt het zelve op de jaren 1299 en 1300, noemende het zelve een ſtadt en kaſteel, de heeren *van Cats* toebehorende. Eenigen menen, dat Schoonhoven zynen oorſpronk heeft gekregen uit het lang vervallen ſtedeke Nieuwpoort, van waar de inwoonders zich over de Lek, daar nu Schoonhoven is, zouden nedergezet hebben. Zie *S. van Leeuwen Batavia illuſtr. fol.* 198, 199. Maar dit is aldus niet te verſtaan, dat het vervallen van Nieuwpoort gelegenheit aan de inwoonders heeft gegeven om ter plaatſe, daar Schoonhoven nu ſtaat, een dorp of ſtadt te bouwen: want al lang voor de verwoeſtinge van Nieuwpoort, door de Gelderſchen in den jare 1524 gedaan, heeft *Melis Stoke*, als boven is aangetekent, Schoonhoven als een ſtadt vermeld. Maar Schoonhoven zal in het eerſt weinig aanzien en inwoonders gehad hebben, en door den toeloop der ingezetenen van Nieuwpoort tot een ſierlyk ſteedtie aangegroeit zyn. Zie de *Aantekeningen op de Hiſtorie van 't Utrechtſche Bisdom III Deel, pag.* 389. De graven van Blois, uit het geſlacht der heeren van Aveſnes, zyn langen tydt heeren van Schoonhoven en Ter Goude, of Gouda, met de omleggende dorpen, geweeſt, en hebben zich ook in hunne opene brieven heeren van Schoonhoven en Ter Goude genoemt. De eerſte, welke dezen tytel gevoert heeft, is geweeſt *Johan van Henegouwen*, heer van Beaumont, enz. broeder van graaf Willem den I van Henegouwen, en den III van Hollandt, de welke het Karmeliten-kloofter te Schoonhoven geſticht, het ſlot aldaar in 't jaar 1312 vernieuwt, en de plaats zelf met muren omringt en met poorten voorzien heeft. Hy is geſtorven in den jare 1338, en liet van zyne gemalinne Margareta, erfdochter des graven van Soiſſons, niet dan eene dochter na, genaamt *Johanna*, die haren gemaal, Lodewyk van Chaſtillon, grave van Blois, heere van Aveſnes, enz. hare vaderlyke goederen, waar onder Schoonhoven en Gouda waren, aanbragt. Hun derde zoon *Guido* wierdt erfgenaam van zyne twee ouder broederen, *Lodewyk* en *Johan*, de eerſte in 't jaar 1372 ongetrouwt, en de twede in 't jaar 1381 zonder kinderen na te laten geſtorven: doch hy hadt by zyne gemalinne Margareta, dochter van Willem den I, grave van Namen, maar eenen zoon gewonnen, *Lodewyk* genaamt, de welke kinderloos ſtierf in 't jaar 1391. Guido zelf kwam te overlyden in den jare 1397, zo dat de heerlykheden van Beaumont, van Beaufort, van Schoonhoven, en van Ter Goude aan Albert van Beyeren, grave van Henegouwen en van Hollandt, vervielen. De voorgemelde graven hebben die van Schoonhoven om hunne goede dienſten van tydt tot tydt met verſcheide heerlyke voorrechten en vryheden begunſtigt, de welke, met eenige andere van Albert van Beyeren, en Karel van Burgundië, graven van Hollandt, enz. door den Schryver van de *Hiſtorie van 't Utrechtſche Bisdom* uit een oud handſchrift zyn in het licht gegeven in 't *derde Deel* van zyn voorgemelde werk, *bladz.* 362 *tot* 373. De graven van Hollandt hebben, na dat Schoonhoven in den jare 1397, als boven verhaalt is, weder aan hen was gekomen, aldaar altydt een kaſtelein geſtelt. Omtrent den jare 1303 heeft heer Witte van Haamſtede door zyne Kennemers en Vriezen het kaſteel van Schoonhoven belegert, beſchoten, en eindelyk door een verdrag verovert. In den jare 1424 deedt vrouw Jacoba, gravin van Hollandt, enz. de ſtadt beſtormen, haar op die wyze tot de overgave dwingende, by welke gelegenheit zich aldaar een andere *Regulus* ontdekte. Deze was de bevelhebber in het kaſteel van Schoonhoven, *Albert Beiling*, of *Beyling*; de byzonderheden van welk ſeldzaam geval boven op zynen naam kunnen nagezien worden. In 't jaar 1488 kwam de ridder Jan van Naaldwyk, de party der Hoekſchen aanklevende, met duizend man te water voor Schoonhoven; maar hy wierdt door de ingezetenen manhaftig ontfangen, en moeſt, met verlies van zyn meeſte volk, en achterlatinge der vaartuigen, de vlucht nemen. In 't jaar 1375 wierdt Schoonhoven door een ſchrikkelyken brandt bezocht, waar door de ganſche ſtadt, op de grote kerk en eenige weinige huizen na, in de aſſche wierdt gelegt, waar van de gedachtenis in het volgende tydvaars, in dien tydt gemaakt, bewaart is:

SConhoVen InſIgnIs, CVM CLaVſtro, deVorat IgnIs.

Een diergelyk onheil is de ſtadt nogmaals overgekomen in den jare 1518. In 't begin van den oorlog met Spanje, omtrent den jare 1572, hadt de graaf van der Mark de ſtadt Schoonhoven wegens den prins van Oranje voor de Staten vermeeſtert; maar Gilles van Barlamont, heer van Hierges, die wegens Spanje het gebiedt, in plaats van den grave van Boſſu, voerde, order gekregen hebbende van Don Louis de Requeſens om eenige plaatſen in Hollandt aan te taſten, maakte zich gereed om dien laſt uit te voeren. Na dat hy nu de ſtadt en het kaſteel van Buren, als mede Oudewater, ſtormenderhandt hadt ingenomen, en daar gruwelyk huis gehouden, kwam hy den 12 Auguſty des jaars 1575 voor Schoonhoven. De kolonel la Garde, een Franſchman, lag 'er in, en verweerde zich zeer dapper, maar wierdt echter eindelyk genoodzaakt de ſtadt by verdrag over te geven. Maar die van Schoonhoven begaven zich niet lange daar na, te weten in den jare 1577, weder onder de Staten der Vereenigde Provinciën. Volgens het Roomſche verhaal van *Jakob de la Torre* hebben 'er te Schoonhoven vyf kloofters geſtaan, waar van het voornaamſte was het *Karmeliten-kloofter*, door Johan van Henegouwen, grave van Aveſnes, enz. als boven verhaalt is, in 't jaar 1330 gebouwt; maar het zelve wierdt in den ſchrikkelyken brandt van den jare 1375 mede in kolen gelegt. De vier andere waren nonnenkloofters. Ook was 'er een oude-mannen-huis. De kerk van Schoonhoven was in de Roomſche tyden eene parochiekerk, ingewyd op den naam van St. Bartholomeus, wiens paſtoor door de Duitſche ridders, te Utrecht wonende, plagt benoemt te worden. Tegenwoordig wordt Schoonhoven in 't kerkelyke door drie Gereformeerde predikanten bedient, ſtaande onder de claſſis van Gouda en Schoonhoven, de vierde van het ſynode van Zuid-Hollandt. Schoonhoven wordt onder de kleine ſteden gerekent, en heeft de tiende ſtem in de vergadering der Heeren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieslandt. De ſtads Regering beſtaat uit een eeuwigen Raadt, de Vroedſchap genaamt, uitmakende zeventien leden. De jaarlykſche Magiſtraat, die na Allerheiligen, namentlyk op den 4 November, verandert wordt, beſtaat uit een Baljuw, of Hoofdſchout, twee Burgermeeſters, en zeven Schepenen, die een Sekretaris tot hun behulp hebben. Zy worden verkoren door een en twintig leden, welke *Electeuren* genoemt worden. Onder Schoonhoven behoren de dorpen, *Kabau*, *Sevender*, *Polsbroek*, *Bergambacht*, *Amerſtel*, *Stolwyk*, *Boerepas*, *Berkau*, *Vliſt*, *Jaarsveldt*, *Krimpen*, *Lekkerkerk*, *Ouwerkerk op den Yſſel*, enz. Onder de geleerde en vermaarde mannen, welke Schoonhoven heeft voortgebragt, zyn *Ariaan* of *Arrianus van Schoonhoven*, de welke Preekheer is geworden in Engelandt, en biſſchop van St. Azaph overleden in 't jaar 1292. Zie 't *Belgium Dominicanum* van den Vader *Bernardus de Jonge*. *Johannes van Schoonhoven*, van wien hier na in een afzonderlyk artykel zal geſproken worden. *Bernard van Schoonhoven*, landkommandeur van de Duitſche ridderorde te Utrecht, en kommandeur te Werden in 't jaar 1615. *Nicolaas van Schoonhoven*, de welke, te Loven in de rechten geſtudeert hebbende, meer dan twintig jaren lang het opzicht over de jonge zangjongens in de Kathedrale kerk te Utrecht heeft gehad, en geſchreven heeft eene korte Hiſtorie der H. Kathedrale kerke van Utrecht, zynde een beknopt verhaal van de levens der Utrechtſche biſſchoppen. Doch deze Hiſtorie is nooit in het licht gekomen. *Marten Gerritz. de Viſſcher*, een Reguliere kanunnik van Hem, buiten Schoonhoven, die de opkomſt, den aanwaſch, en de verwoeſting van het gemelde kloofter hiſtoriſcher wyze beſchreven heeft; en meer andere. Eenigen zeggen op het getuigenis van Eraſmus, *in Epiſt. ad Damian. Goes*, dat de vermaarde *Chriſtophorus Longolius* mede te Schoonhoven geboren is; maar zy vergiſſen zich, als boven in zyn artykel is aangemerkt. De beroemde *Olivier van Noordt*, die de gehele wereldt heeft omgezeilt, legt te Schoonhoven begraven, met dit grafſchrift:

Hic ille eſt, totum velis qui circuit orbem,
A MAGELLANO *quartus* OLIVERIUS.

Boxhorn Theatr. Hollandiæ pag. 297 enz. *Junius Batavia pag.* 493 enz. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P. II. fol.* 156. *S. van Leeuwen Batavia illuſtr. fol.* 198, 1304. *Hooft en van Meteren Nederl. Hiſt. Hiſtorie van 't Utrechtſche Bisdom III Deel, pag.* 357-384.

SCHOONHOVEN, (JOHANNES VAN) geboren in de ſtadt Schoonhoven, waar van hy den naam heeft aangenomen. Hy leefde in 't begin der XV eeuwe, en was onderprioor van Groenendaal, zynde een kloofter van Reguliere kanunniken buiten Bruſſel. Hy heeft in het Kapittel van Windesheim, met eene algemene toejuichinge, eene redenvoering gedaan, om te bewyzen, dat alle de kloofters van Reguliere kanunniken door ganſch Brabandt met het kloofter van Windesheim dienden vereenigt te worden. Hy overleedt te Groenendale in 't jaar 1431, en heeft de volgende ſchriften nagelaten, als: *Exhortatorium ſpirituale, ad Simonem, nepotem ſuum*; *De curſu monachi, ad eundem*; *De profectu monachi*; *Defenſorium Joh. Ruysbroucquii, contra Gerſonem*; *Sermones varii*; *Epiſtola de contemptu mundi*; *De Paſſione Domini*; *Tractatus de ſpiritali ambulatione*; *Epiſtolarum ad diverſos lib. I.*; *Chronicon ordinis Canonicorum Regularium. Sweertii Athenæ Belgica. Val. Andreæ Bibl. Belg.*

SCHOONRELOO, SCHOONDER- of SCHONERLOO, een Hollandſch dorp in het baljuwſchap van Schielandt.

SCHOONREWOERT, SCHOONDERWOERT, of SCHONERWOIRT, een dorp in het graafſchap van Leerdam. Het was voor dezen eene heerlykheit der heeren van Arkel, en is naderhandt aan de prinſſen van Oranje gekomen. Dit dorp heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Buren.

SCHOOR, of SCHORE, een dorp op het Zeeuwſche eilandt Zuid-Bevelandt, hebbende eene fraaie kerk, voorzien met een hogen toren. Kerk en predikant ſtaan onder de claſſis van Zuid-Bevelandt.

SCHOOREL. (JAN VAN) Zie SCHOREL.

SCHOORLE. Zie SCHOREL.

SCHOOTEN, of SCHOTEN, een dorp in Kennemerlandt, onder Haarlem, daar het oude adelyke huis heeft geſtaan, waar van in het volgende artykel gewag wordt gemaakt.

SCHOOTEN, voor dezen een adelyk huis in Hollandt, onder Kennemerlandt, maar al overlang door den oorlog omverre geraakt.

SCHOOTEN. (HET GESLACHT) Dit geſlacht heeft zynen oorſpronk uit dat van Heemskerk (zie HEEMSKERK, HEEREN VAN) en hebben daar van geleeft,

DIRK VAN SCHOOTEN, ſchildknaap vermeld onder de edelen van Hollandt op het jaar 1163.

Gerrit van Schooten, schildknaap, gestorven in het jaar 1237.

Willem van Schooten, kommandeur van de St. Jans-orde binnen Haarlem, vermeld op het jaar 1380.

Willem van Schooten, ook kommandeur van de St. Jans-orde binnen Haarlem in het jaar 1405.

Gerrit van Schooten, mede kommandeur van de St. Jans-orde binnen de gemelde stadt van het jaar 1428 tot het jaar 1460.

Willem van Schooten, vermeld onder de drie en dertig goede knapen ten tyde van hertog Albrecht van Beyeren, in het jaar 1402.

Willem van Schooten, vermeld in het jaar 1444.

Jan van Schooten, schepen te Haarlem in het jaar 1457.

Pieter van Schooten, kommandeur van de St. Jans-orde binnen Haarlem in het jaar 1460.

Nicolaas van Schooten, mede kommandeur van de voorgemelde orde binnen die stadt in het jaar 1472.

Jan van Schooten, vermeld in het jaar 1497.

Ysbrand van Schooten, vermeld met Albert van Raaphorst als leenmannen der graaflykheit van Hollandt in het jaar 1470.

Gerrit van Schooten, vermeld in het jaar 1501.

Willem van Schooten was getrouwt met N. van Egmondt, en wan *Agnise van Schooten*, getrouwt met Nicolaas van Ruyven, zoon van Nicolaas van Ruyven en van N. van Rietwyk. Hy was houtvester van Hollandt van het jaar 1410 tot het jaar 1420, wanneer hy stierf. Zy leefde nog als weduwe in het jaar 1428, en liet verscheide kinderen na.

Ysbrand van Schooten leefde in de jaren 1428 en 1440, en was getrouwt met Govertje Heermans, Jakobs dochter, te Leiden, en liet na I. *Jan van Schooten*, getrouwt met Agnes van Matenesse, dochter van Wouter van Matenesse, en van Elizabeth van Cralingen, Gillis dochter. Zy leefde in het jaar 1475, en wan twee zonen, namentlyk: 1) *Ysbrand van Schooten*, baljuw van Kennemerlandt, die stierf in het jaar 1529. Hy was eerst getrouwt met Josina van Kruiningen, en wan by de zelve a) *Jan van Schooten*; b) *David van Schooten*; c) *Gysbert van Schooten*; d) *Arend van Schooten*, alle vier ongehuwt gestorven; e) *Soete van Schooten*, nonne ter Lee: f) *Alida van Schooten*, getrouwt met Floris van Woerden, heere van Vliet en van der Boukhorst, zoon van Gerrit van Vliet, ridder, heer van der Boukhorst, en van Johanna Ruigrok van der Werve, Willems dochter, ridder, die te zamen nalieten eene eenige dochter, erfdochter van Vliet en van der Boukhorst, die in 't jaar 1578 trouwde met Andries van der Boukhorst, doch zonder oir stierven. Ysbrand van Schooten voornoemd trouwde na het overlyden van zyne eerste vrouwe voor de twede maal met Catharina van Cats, dochter van Jakob van Cats, en van Margareta Oem van Wyngaarden, en wan by de zelve 1) *Catharina van Schooten*, vrouw of meesteresse in het Witte-vrouwen-klooster te Utrecht, alwaar zy stierf in het jaar 1576. 2) *Gysbert van Schooten*, die in het jaar 1524 op de begravenisse van heere Jan van Wassenaar in den Hage, en in het jaar 1548 houtvester van Hollandt was. Hy was getrouwt met Johanna van Schagen, of Scaghen, dochter van Willem van Schagen, ridder, weduwe van Floris van der Boukhorst, en liet by de zelve eene dochter na, genaamt *Gysberta van Schooten*, die eerst ten man hadt Rem van Druma, uit Vrieslandt, zonder oir gestorven, en daar na Jakob van Cats, zoon van Willem van Cats, ridder, admiraal van Zeelandt, baljuw van Ter Goes, en van Maria van Bruelis, by welken laatsten zy hadt *Agnes van Cats*, getrouwt met Michiël Everwyn van Gent, en gestorven te Oostende in het jaar 1604, hebbende te zamen gewonnen de volgende kinderen, als: *Karel*, *Jakob*, *Ommer*, *Eduard* en *Charlotta Everwyn*. III. *Jakob van Schooten*, volgt.

Jakob van Schooten, jongste zoon van Ysbrand van Schooten, en van Govertje Heermans, trouwde met N. N. en wan by de zelve een zoon, genoemt

Gerrit van Schooten, baljuw van Kennemerlandt, die ter vrouwe hadt Lutgaart van Swieten, dochter van Pieter van Swieten, en van Maria Montfoort, te Delft, by welke hy naliet I. *Jakob van Schooten*, gestorven op het huis te Teylingen tot Sassenhem in het jaar 1529. Hy was getrouwt geweest met Machtelt Sonke, te Delft, dochter van Dirk Sonke, en van Juliana Beukelaar, hoofdschout te Dordrecht, en daar na Raadt in den Hage. Zy leefde als weduwe in 't jaar 1546, hebbende by haren man overgewonnen drie dochters, genaamt: 1) *Maria van Schooten*, die ten man hadt Tyman van der Mye, en wan Machtelt van der Mye, getrouwt met Adam van der Duyn, gestorven in 't jaar 1602. 2) *Agatha van Schooten*, getrouwt met Nicolaas van der Laan, te Haarlem, alwaar hy stierf in 't jaar 1584, hebbende gewonnen *Anna van der Laan*, die ten man hadt Mr. Arthus van Brederode, Raadt in den Hage, gestorven in 't jaar 1592. 3) *Magdalena van Schooten*, getrouwt met Albert van Schagen, heere van Schengen, in Zeelandt, zoon van Jan van Schagen, ridder, en van Catharina van Schengen, Lodewyks dochter. Hy stierf in 't jaar 1601, oud 70 jaren, zonder kinderen na te laten. II. *Frans van Schooten*, die woonde by den heere van Kruiningen, en stierf in het beleg van Terouane, in Artois, in 't jaar 1536. III. *Kornelis van Schooten*, priester en pastoor in de Beverwyk in 't jaar 1557. IV. *Willem van Schooten*, mede priester. V. *Jan van Schooten*, die volgt. VI. *Gysbert van Schooten*, ridder, getrouwt met Anna van Brederode, bastaard dochter van Reynoud van Brederode, maar zonder kinderen overleden. VII. *Sophia van Schooten*, nonne ter Lee. VIII. *Alida* of *Alyd van Schooten*, nonne in 't Zyl-klooster te Haarlem.

Jan van Schooten, zoon van Gerrit van Schooten, en van Lutgaart van Swieten, was getrouwt met Kornelia van Egmondt, dochter van Adriaan van Egmondt, heere van Kenenburg, en van Henrika Heerman van Oestgeest, te Leiden. Zy was al weduwe in den jare 1582, den 27 April, en liet na: 1) *Gerard van Schooten*, priester, kanunnik te Leiden, alwaar hy stierf in den jare 1607, oud 60 jaren. 2) *Jakob van Schooten*, ongetrouwt te Haarlem gestorven in den jare 1616, oud 56 jaren. 3) *Gerrit van Schooten*, getrouwt met Klara van Assendelft, die in 't jaar 1596 te Leiden in 't kinderbedde stierf, zonder kinderen na te laten. Hy was de laatste mans oir van dit geslacht. 4) *Andries van Schooten*, stierf jongman in 't beleg van Leiden in 't jaar 1574. 5) *Gysbert van Schooten*, stierf mede jongman, wonende by den grave van Barlamont. 6) *Magdalena van Schooten*, hadt ten man Christoffel Vader, een Hoogduitsch kapitein te Haarlem, in 't jaar 1572, en liet een zoon na, genoemt *Willem Vader*. 7) *Lucretia van Schooten*, getrouwt met N. Kraanhals, zoon van den hoofdschout van Haarlem, met kinderen. 8) *Maria van Schooten*, ongetrouwt te Haarlem gestorven in 't jaar 1573, hare benen in het beleg van die stadt doorschoten zynde.

SCHOOTERGEEST, een Hollandsch dorp, gelegen onder Kennemerlandt.

SCHOOTERLANDT, eene grieteny in Vrieslands derde kwartier, genaamt de Zevenwolden, hebbende de vyfde stem in de vergaderinge der Staten van dat kwartier. De grieteny heeft in het Zuiden de Kuynder, of Kuynre; begint ten Oosten van Donkerbroek; ten Noorden legt het Veen en de grieteny Opsterlandt, en ten Westen Angwirden, Haskerlandt, Doniawerstal, en een gedeelte van Lemsterlandt. Gedurende de Saxische en Geldersche beroerten, toen Leonard, heer tot Swartzenburg, en Henrik de Graaf, erfheer van Erkelens, uit den naam van hertog Karel van Gelder, gouverneurs waren, was deze grieteny aan of met de grietenye van Stellingwerf vereenigt, gelyk zy ook voor dezen, in de Roomsche tyden, in het geestelyke te zamen zyn vereenigt geweest, en onder het bisdom van Utrecht hebben gestaan. Twee derde-delen der grietenye van Schoterlandt leggen in 't Heerenveen, een lustig en welbebouwt landt, daar by schoon veen, waar uit de turf in menigte vervoert wordt naar de omleggende provincien van Hollandt, het sticht van Utrecht, en Over-Yssel. Zie HEERENVEEN. Men plagt in oude tyden te zeggen, dat de ingezetenen van Schooterlandt, of op zyn Vriesch *Schooterwerf*, als ook die van Stellingwerf, in de oorlogen tegen de bisschoppen van Utrecht, enz. tot voorstandt van hunne vryheit, zich zeer strydbaar en roemwaardig betoont en gedragen hebben. Zy bewilligden ook niet dan met zeer trage halsen in het huldigen van de Saxische en Burgundische heeren, als omziende naar de vryheit hunner landen. In het jaar 1594, toen daar zeker meer van omtrent 100 pondematen lands droog gemalen wierdt, vondt men 'er penningen van zeer oude munt, en twee witte kanneties; ook nog in 't jaar 1618 eenige dezer penningen, hebbende tot opschrift: *Ludovicus*, en op den rug een klimmenden leeuw, en voor een kruis. De meeste penningen waren zo groot als een schelling, voor langen tydt geslagen door Arnold den II van Hoorn, bisschop van Utrecht, die in 't jaar 1371 bisschop wierdt. Op de eene zyde stonden de letters: *ARNOLDUS DEI GRATIA EPISCOPUS TRAJECT.* Omtrent, of na dien tydt voerden de bisschoppen van Utrecht zeer zware oorlogen tegen de Schooterlanders en Stellingwervers. De grieteny van Schooterlandt heeft onder zich de volgende dorpen, als: *Hoornsterzwaag*, *Jubbega*, *Schuiringa*, *Oldehorn*, *Nyehorn*, *Katlyk*, *Brongerga*, *Nieuw-Brongerga*, of de *Knype*, *Milledam*, *Oldeschoot*, *Nyeschoot*, *Rottum*, *St. Jansga*, de *Kleine Gaast*, *Haula*, *Rochel*, of *Nyega*, *Delfstrahuizen*, *Oldega*, of *Uitdyken*, en een gedeelte van 't *Heerenveen*. *Winsemius Beschryv. van Vrieslandt*, *achter zyne Kronyk*.

SCHOPPENSTADT, eene Brunswyk-Wolfenbuttelsche stadt aan het Elmwoudt omtrent 2 mylen van Wolfenbuttel gelegen. Zy is veelmalen, doch 't ergst in 't jaar 1641, door de keizerlyke Kroaten afgebrand en verwoest. *Zeiler. Topogr. Brunswic. p.* 186.

SCHORE. Zie SCHOOR.

SCHOREL, of SCHOORLE, een oud dorp in Noord-Hollandt, onder Alkmaar gelegen. Volgens *Suffridus Petri*, het *Schoorlder Kronyxsken van den Chirurgyn Dirk Burger*, en andere fabelschryvers, is de naam van *Schorel* afkomstig van *School* en *Rel*. Namentlyk, de oude naam van deze plaats, zo als zy weten te vertellen, was *Rel*. Naderhandt hebben 'er de koningen van Vrieslandt, al voor Christus tyden, een hogeschool opgerecht, en om die hogeschool is de naam van *Rel* verandert in dien van *Schorel*, dat zo veel te zeggen was als *School te Rel*. In 't jaar 1168 verzamelde Floris de III, graaf van Hollandt, in een harden winter zyn leger te Schorel, om de Vriezen op te slaan, die nu tot drie malen toe Alkmaar verbrand hadden. In 't jaar 1477 verzamelde Karel de Stoute, hertog van Burgundië, graaf van Hollandt, enz. zyne krygsmacht mede te Schorel, trok naar Schagen, om heer Albrecht van Schagen te vangen, naar den Haag te voeren, en aldaar, wegens zyne ongehoorzaamheit, in de boeiens te smyten. Zie het voorgemelde *Kronycxken*. De vermaarde schilder *Jan van Schorel* was in dit dorp geboren. Zie het volgende artykel. Dit dorp heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Alkmaar.

SCHOREL, (Jan van) een braaf kunstschilder, aldus genaamt naar het dorp Schorel, waar van boven gesproken is, en alwaar hy geboren wierdt op het einde van de XV eeuwe.

Nog zeer jong zynde verloor hy zyne ouders, en zyne voogden, zyne genegenheit tot de schilderkunst bemerkt hebbende, zonden hem naar Haarlem om de beginselen van die kunst aldaar te leren. Zy zonden hem naderhandt naar Amsterdam, om zich verder daar in te volmaken. Van daar vertrok hy naar Venetië, alwaar hy voornam met een Hollandschen monnik eene reize naar het H. Landt te doen. Op die reize droeg hy veel zorg om naauwkeurig af te tekenen de uithoeken en zeeëngtens, door welke hy trok, en onder anderen de kusten van de eilanden van Kandië en Cyprus. Zynde te Jeruzalem gekomen bezag hy alle de seldzaamheden van dat landt, en wandelende langs den oever van de Jordaan, maakte hy op de plaats zelf eene tekening van een kaart, welke hem, in zyn vaderlandt te rug gekomen zynde, diende om te schilderen de geschiedenis van Jozua, geleidende de kinderen Israëls droogvoets door die rivier. Hy maakte ook met kryt de grondtekening van de stadt Jeruzalem, tekenende voorts het H. graf, en al het geen hy in deze H. plaatsen het alleraanmerkelykst vondt naauwkeurig af. Het Heilige Landt verlatende ging hy naar Rome, alwaar paus Adrianus de VI hem ophieldt, en hem het opperopzicht over de werken van het Belvedere gaf. Hy maakte ook het afbeeldsel van dien paus, het welk men naderhandt naar Loven heeft overgebragt, in het collegie, door dien paus aldaar gesticht. Na de doodt van Adrianus keerde Schorel weder naar Hollandt, alwaar hy in het licht gaf alle de seldzaamheden, welke hy uit Italië en Palestina hadt mede gebragt: doch het meeste gedeelte van die schilderyen door de beeldstormers verscheurt zynde, kocht Philips de II de overige, en bragt de zelve over in Spanje. Schorel maakte voor den koning van Zweden een afbeeldsel van de Maagdt Maria, waar voor die vorst eenen schonen ring, met vele andere geschenken, aan hem zondt. Schorel verdient by zyne schilderkunst lof door zyne dicht-, zang- en taalkunde, en wegens zyne goede zeden en deugdzaam leven. Hy stierf in 't jaar 1562, in het zeven en zestigste jaar van zynen ouderdom.

SCHORNDORF, eene kleine en welversterkte stadt in het hertogdom Wurtenberg, in het dal en aan de rivier Rems, zes mylen Noord-Oostwaarts van Stutgard gelegen. Men heeft te Schorndorf zoutgroeven, waar uit men eene menigte zout haalt. Het wierdt in het jaar 1634 door de keizerschen verovert, en op drie huizen na afgebrand: het wierdt ook in 't jaar 1647 door de Franschen ingenomen, doch daar na weder overgegeven. Deze stadt heeft een slot, en van keizer Frederik den II in 't jaar 1230 stads voorrechten gekregen. Alhier wascht goede wyn, de welke de *Ramsdaalsche* genoemt wordt. *Zeileri Topogr. Suev.*

SCHORUS, (Antonius) geboren te Hoogstraten, in Brabandt, was een der beste letterkundigen van de XVI eeuwe. Hy deedt zyn uiterste best om den zuiveren Latynschen styl van Cicero in de scholen in te voeren, en maakte ten dien einde eenige nuttige werken. De zelve zyn: *Phrases linguæ Latinæ; De ratione discendæ docendæque Latinæ & Græcæ linguæ*; enz. Een blyspel, dat hy door zyne leerlingen te Heidelberg, daar hy de vrye letteren onderwees, deedt spelen, was oorzaak, dat hy van daar moest vluchten. Dit blyspel wierdt niet dan in zyn huis, in de tegenwoordigheit van een klein getal menschen, gespeelt: echter maakte het veel gerucht, en kwam ter ooren van keizer Karel den V, die last gaf deze misdaadt niet ongestraft te laten. De keurvorst van de Palts, Frederik de II, den brief, dien de keizer hem daar over geschreven hadt, gelezen hebbende, wierdt daar van ontroert; hy wist nog niet wat het was; maar hy ontdekte alles, na dat hy daar naar vernomen hadt. Schorus nam de vlucht, en eenige van zyne leerlingen wierden door den bestierder van de hogeschole gevangen. De reden van deze klagten des keizers bestondt daar in, dat Schorus in dit blyspel den Godsdienst invoerde, vragende om huisvesting by de groten, die de deuren voor den zelven toesloten, waar op zich de zelve eindelyk tot het allergemeenste volk keerde, en door het zelve in gelaten wierdt. *Wat zou men van de groten denken,* zeide keizer Karel, *indien het eens toegelaten wierdt hen op het toneel als vervolgers van den Godsdienst te vertonen.* Hy stierf te Lausanne in 't jaar 1552. *Bayle Dict. Crit.*

SCHOT. Zie SCHOTT.

SCHOTANUS, (Bernardus) een bekend Nederlandsch Rechtsgeleerde, te Leeuwarden, in Vrieslandt, geboren, was eerst advokaat in zyne geboortestadt, naderhandt syndicus, en wierdt vervolgens te Franeker, verder te Utrecht, en eindelyk te Leiden tot hoogleeraar in de Rechten beroepen, waarenboven hy ook zomwylen de wiskunde onderwezen heeft. Hy stierf van de steen den 5 October des jaars 1652, en heeft verscheide schriften in de Rechten nagelaten, waar onder: *Examen Juridicum*; *Comment. ad Pandectas*; enz. *Witte in Diar. Biogr.*

SCHOTANUS (Christianus) wierdt in 't jaar 1655 professor in de Theologie te Franeker, en een zeer arbeidzaam man, als blykt uit de volgende schriften, door hem in 't licht gegeven, als: *Partitiones Theolog. in Catechesin*; *De autoritate versionis Græcæ LXX Interpretum, contra Vossium*; *Triumphi Christianæ veritatis*; *Heptas Disputat. Theologicarum*; *Triumphus S. Scripturæ*; *Ethnicismus Aristotelis, contra Licetum*; *Bibliotheca Hist. Sacræ Vet. Test.*; *Continuatio Sulpicii Severi Hist. Sac.*; *Historie van Vrieslandt*; enz.

SCHOTANUS, (Henricus) een vermaard rechtsgeleerde, wierdt tot eerste hoogleeraar op de nieuwopgerechte akademie te Franeker aangestelt, daar hy overleedt den 22 January des jaars 1605. Hy heeft geschreven: *Schotanus redivivus, sive Comment. Erotem. in tres priores libros Codicis*, welk werk *Timaeus Faber* na des schryvers doodt heeft in 't licht gegeven. Ook heeft hy geschreven *Disputationes var.* enz.

SCHOTANUS, (Meinardus) hoogleeraar in de Theologie te Franeker, gestorven in 't jaar 1644. Hy heeft nagelaten: *Comment. in Epist. ad Philippenses*; *Comment. in I Epist. Petri*; *Systema concionum, quibus doctrina Christiana, praxis fidei & vera religionis traditur.* enz.

SCHOTANUS A STERRINGA, (Petrus) Doctor in de Medicynen en Philosophie in Vrieslandt, leefde in 't jaar 1620, en schreef: *Speculum luis pestiferæ*; *Compendium ex Galeni libris de locis affectis*; enz.

SCHOTEN. Zie SCHOOTEN.

SCHOTERLANDT. Zie SCHOOTERLANDT.

SCHOTLANDT, in het Latyn *Scotia*, een oud koninkryk, het welk door de rivier de Twede, het gebergte Cheviot en de rivieren Esk en Solway van Engelandt wordt afgezondert. Het grenst ten Oosten aan de Duitsche zee, ten Westen aan de Iersche zee en de Westelyke eilanden, en ten Noorden aan de Deucalidonische zee en de Orkadische eilanden. Voorheen bezaten de Schotten ook de Noordelyke graafschappen van Engelandt, als, by voorbeeldt, Northumberlandt, Westmorlandt, en Kumberlandt, de welke zomwylen onafhankelyk waren, doch zomtyds aan de Engelsche kroon hulde moesten doen. Maar ten tyde van Malcolmus den III en Willem den Veroveraar wierden de grenzen van Schotlandt te Stanmore, in Kumberlandt, gestelt, alwaar een kruis wierdt opgerecht, het kings- of koningskruis genaamt, het welk het wapen en het afbeeldsel van den koning van Engelandt op de Zuid-, en dat van den koning van Schotlandt op de Noordzyde hadt: doch in later tyden wierden de bovengemelde grenzen gestelt. De lengte van dit koninkryk wordt onderscheidentlyk beschreven: doch gemeenlyk rekent men de zelve op 67, en de breedte op 52 Duitsche mylen. De oude schryvers verhalen, dat dit landt in zeven delen is verdeelt geweest, de welke onder even zo vele vorsten gestaan hebben: doch deze verdeling is al overlang in onbruik geraakt. Tegenwoordig worden de Schotten in Hoog- en Nederlanders verdeelt. De inwoonders der hoge landen hebben nog de oude taal en kleding, van die der geborene Ieren weinig verschillende; maar de inwoonders der lage of neder-landen komen in kleding, in zeden en in tale met de Engelschen tamelyk wel overeen. Ook wordt Schotlandt in Noord- en Zuid-Schotlandt verdeelt, waar van het laatste aan deze, en het eerste aan gene zyde van de rivier de Tay legt. Als men de kleine eilanden daar by rekent, waar van 'er meer dan 300 aan de Westzee leggen, behoeft Schotlandt voor het koninkryk van Engelandt niet te wyken; en hoewel het doorgaans niet wel zo vruchtbaar is als Engelandt, heeft men echter daar in een redelyken overvloedt van granen, vee, vogelen, visschen, hout, kolen, zout, rivieren, en van alle andere dingen, zo dat de inwoonders niet alleen genoeg hebben tot hunne nooddruft, maar daar mede ook een groten handel dryven met andere volkeren; gelyk dan ook jaarlyksch eene zeer grote menigte van visschen, granen, kolen, huiden, smeer, en grof linnen daar uit gevoert wordt. Het heeft ook goud- en zilvermynen, ja van loot en yzer hebben de Schotten groten overvloedt, als mede veel marmersteen, amber en paarlen. De Schotsche lucht is scherper en ook zuiverder dan de Engelsche, doordien de lucht daar niet zo betrokken is dan in Engelandt. Wat de oudheit van het koninkryk van Schotlandt betreft, dit volk roemt zo oud te zyn als eenig ander volk van Europa, gelyk zy dan dit koninkryk, naar het bericht hunner schryvers, over de 2000 jaren bezeten hebben, en nooit van eenigen vyandt geheel overwonnen zyn, zo dat zy hunne kroon of wetten uit de handt eens vremdelings zouden hebben moeten ontfangen; hoewel zy veelmaals van de Denen overweldigt zyn. Zy achten het ook voor geen kleinen roem, dat zy over de 100 koningen achtereen kunnen optellen, de welke alle, gelyk zy zeggen, van *Fergus* den I afstammen, die door de Schotten uit Ierlandt is gehaalt, en 330 jaren voor de geboorte van Christus in Schotlandt gekomen. Doch dit is, gelyk de oorsprong der Schotten zelf, zeer onzeker. Het oud en algemeen gevoelen, dat de Schotten hunnem naam van *Scota*, eene dochter van den Egyptischen koning Pharao, die ten tyde van Mozes leefde, zouden gekregen hebben, wordt door *Buchananus* en alle brave Schotsche historieschryvers verworpen; gelyk dan deze vertelling zo wel tegen de waarheit stryd, als zich zelve tegenspreekt. *Buchananus* houdt het daar voor, dat zy in het eerst uit Spanje in Ierlandt zyn gekomen, om de geweldenary der groten, de binnenlandsche onlusten, en aanvallen van buiten te ontgaan. Wanneer zy nu dit landt vruchtbaar en gezond bevonden, volgden hen wel haast vele van hunne landgenoten, zo dat, na dat Ierlandt hen te klein was geworden, zy zich allengskens op de Westelyke eilanden van Schotlandt, en naderhandt in dat landt zelve begaven. Dit geeft die schryver als eene zekere waarheit op, welke volstandig gelooft, en door vele getuigenissen bevestigt is. Hy voegt daar by, dat zy reets toenmaals onder den naam van Schotten zyn bekend geweest, en dat ten tyde, als zy de Westelyke eilanden bezaten, de Pikten, zynde Scythen, of Duitschers, aan deze kust gedreven zyn, en hen om verlof hebben gebeden om onder hen te wonen. De Schotten weigerden zulks in het eerst, doordien zy zelf weinig plaats over hadden, maar stonden het hen eindelyk toe, om dat zy merkten, dat zy hen in tale en uiterlyke zeden eenigermaten gelyk waren; waarom zy hen den raadt gaven zich in Britannië ter neder te zetten, waar in zy hen ook behulpzaam waren, en hen vrouwen byzetten, doordien zy gene vrouwspersonen by zich hadden. Cambden, en eenige

Schotſche geſchiedenisſchryvers, maar inzonderheit die ſchryver, die eene Voorreden voor de Hiſtorie van *Knox* gemaakt heeft, houden het daar voor, dat de Schotten zo wel hunnen naam, als hunnen oorſpronk van de Scythen ontfangen hebben, het welk zy uit de overeenkomſt van hunne zeden trachten te bewyzen. Andere Engelſche geſchiedſchryvers menen, dat de Schotten maar een overblyfſel van de oude Britten zyn, welke naar het Noorden gevlucht waren, om de Romeinſche ſlaverny te ontgaan; het welk zy daar uit willen bewyzen, om dat in de Walſche en Hooglandſche tale nog heden eenige overeenkomſt gevonden wordt. Maar dit kan ook wel daar uit ontſtaan, om dat de Schotten uit Spanje zyn gekomen, maar de Britten, als *Beda* zegt, zich uit Armorica, of Britannië, welk landſchap aan den Biskaiſchen zeeboezem legt, derwaarts begeven hebben, gelyk de Noordſche landſtreek van Spanje ook met Galliſche inwoners bevolkt is. Het geen de Schotten van hunnen ouderdom opgeven hebben vele voorname Engelſche ſchryvers tegengeſproken, als *Humphrey*, *Lloyd*, dien *Buchananus* wydlopig wederlegt heeft, *Cambden*, die door *Gordon* in zyn *Theatrum Scotiæ* daar over is aangegrepen, *D. Stellingfleet*, biſſchop van Worceſter, en de biſſchop van St. Azaph, tegen welke *Georg Mack-Kenzie*, advokaat van koning Jacobus den VII, van Schotlandt, een zeer geleerd antwoordt geſchreven heeft. De beroemde aartsbiſſchop *Uſſerius* heeft ook over deze zake tegen de Schotten geſchreven, wiens bewysredenen de gemelde *Georg Mack-Kenzie* ook heeft gezocht te wederleggen. De Schotten zeggen, dat hunne ſtellingen aangaande hunnen ouderdom alleen daarom worden tegengeſproken, om dat 'er een oude haat en vyandſchap tuſſchen de Engelſchen en Schotten is. Ook is het hen zeer nadelig, dat Eduard de I van Engelandt, en naderhandt Olivier Cromwel hunne oude brieven en ſtaatsſchriften verbrand hebben. Zy moeten alzo, wanneer zy hunnen ouderdom willen bewyzen, hunne toevlucht tot vremde ſchryvers nemen. Behalven de getuigeniſſen der uitlandſche ſchryvers beroepen zich de Schotten ook op de nog in gebruik zynde wetten, welke die koningen gemaakt hebben, die men ontkent dat 'er ooit geweeſt zyn. Ook beroepen zy zich op het verbondt, het welk tuſſchen keizer Karel den Groten in 't jaar 791 en Achajus, toen koning van Schotlandt, is opgerecht. Zy zoeken daar uit te bewyzen, dat zy omtrent dien tydt een veel aanzienlyker volk zyn geweeſt dan zy van hunne tegenſtrevers gezegt worden geweeſt te zyn, als die voorgeven, dat zy toen maar Argîle, een gedeelte van dat koninkryk, bezeten, en in een ongeregelden ſtaat geleeft hebben. Verder dient ook tot bewys van der Schotten oudheit, dat zy zeer vroeg, namentlyk omtrent het jaar 203, in het vierde jaar der regering van Donaldus den I, tot het Chriſtendom bekeert zyn, wanneer die koning en zyne groten zich lieten dopen, en daar op den Chriſtelyken Godsdienſt in het ryk opentlyk invoerden, hoewel velen dien Godsdienſt reets lang te voren waren toegedaan geweeſt. Betreffende den gene, die het Evangelium het eerſt in Schotlandt gepredikt heeft, daar over zyn het de ſchryvers niet eens. Eenigen zeggen, dat het de H. *Paulus*, en anderen, dat het *Simon Zelotes* of *de Yveraar* geweeſt is, en nog anderen ſchryven zulks *Jozeph van Arimathia*, of de leerlingen van *Johannes* toe. Inmiddels is dit zeker, dat in de oude ſchriften genoegzame getuigeniſſen gevonden worden, waar uit blykt, dat de Schotten al zeer vroeg den Chriſtelyken Godsdienſt hebben aangenomen. *Origenes* telt hen onder de eerſtelingen van het Chriſtendom. *Tertullianus* zegt in zyn geſchrift tegen de Joden, dat die plaatſen van Britannië, waar in de Romeinen niet konden doordringen, Chriſtus gehoorzaam geweeſt zyn. *Baronius* bekent ook, dat het gevoelen der genen, die voorgeven, dat Schotlandt eerſt door *Palladius*, de welke door den paus Celeſtinus daar heen zou gezonden zyn, bekeert is, tegen de beſte oude ſchryvers ſtrydt. Ook kan dit, dat zy in het Paaſchfeeſt met de Ooſterſche kerken overeenkwamen, ten bewys dienen, dat zy het Chriſten geloof van die van Rome niet ontfangen hebben. Gelyk nu de Schotten den Chriſtelyken Godsdienſt al heel vroeg, en alle hebben aangenomen, dus waren zy ook zeer yverig in den zelven onder andere volkeren voort te planten. Wat *Aidanus* tot bekeering der Saxen in het Noordelyk geweſt van Engelandt gedaan heeft, wordt van allen voor waarachtig aangenomen; gelyk dan ook verſcheide Schotten op vele plaatſen van Duitſchlandt zich hebben laten aangelegen zyn om den Chriſtelyken Godsdienſt voort te planten. Eenige ſchryvers zyn van gedachten, dat de nederlandſche Schotten eenen oorſpronk met de Engelſchen hebben, namentlyk om dat zy, gelyk boven gezegt is, in de tale en uiterlyke manieren met elkander overeenkomen. Dit geven de Schotſche ſchryvers zelf eenigzins te kennen. Doch anderen menen, dat zy een mengelmoes van verſcheide Europiſche volkeren zyn, welke zich by verſcheide gelegenheden aldaar hebben nedergezet. Wat de zeden en gewoonten der oude Schotten aanbelangt, daar van ſpreken de ſchryvers zeer verſcheidentlyk. De Romeinſche geſchiedenisſchryvers, als *Tacitus*, *Ceſar*, en andere, noemen hen barbaren, doch ſpreken met lof van hunne dapperheit. Het is waar, dat *Cambdenus* en anderen hen uit de ſchriften van St. *Hieronymus* beſchuldigen, dat zy in vorige tyden menſcheneeters geweeſt zyn; maar de Schotſche ſchryvers ontkennen dit, en beroepen zich, om de valſchheit van dit voorgeven te bewyzen, onder anderen daar op, dat gemelde Romeinſche ſchryvers, die anders de Britſche eilanden en de zeden der inwoonders zeer omſtandig beſchreven hebben, daar van ganſch geen gewag maken, het welk zy, indien het waar was, niet zouden overgeſlagen hebben, inzonderheit om dat de Schotten zich aan hen niet wilden onderwerpen. Hunne regering aanbelangende, hunne geſchiedſchryvers tonen aan, dat de zelve in den beginne door de zogenaamde *Clans*, of gildens, zonder zekere wetten en zonder een opperhoofdt, is waargenomen; maar na dat zy zich onder Fergus in Albion hadden nedergeſlagen, wierden zy door een koning en een Parlement, of door de *Comitia regni* (landdagen van het ryk) geregeert. Dit Parlement beveſtigde de opvolging aan *Fergus* en zyn geſlacht, uit het welke tot op *Kenneth* den III de bekwaamſte perſonen verkoren wierden. Doch deze koning bragt het by de ryksſtanden zo ver, dat zy de kroon van vader op zone erftelyk maakten. De koningen plagten in perſoon van het eene graafſchap naar het andere te trekken, om recht en gerechtigheit te handhaven, en hadden onder zich zekere bedienden, *Abthanes*, als mede *Thanes* genoemt, de welke naar de Engelſche *Sherifs*, of landrechters gelyken. Dit zyn de eerſte namen der wereldlyke rechters, welke in de Schotſche geſchiedeniſſen voorkomen. Hier na wierden 'er zekere Parlements-gemachtigden aangeſtelt, die het recht oeffenden tot dat 'er weder een opentlyke ryksvergadering gehouden wierdt, en die aan het Parlement, als 'er zo een algemene ryksvergadering gehouden wierdt, rekenſchap van hun doen moeſten geven. Ook hadden de hoofden der zogenaamde *Clans*, of gildens, nevens de baronnen, vele byzondere voorrechten, en hun eigen rechtsgebiedt, van welke vele in hun diſtrikt lyf en leven hunner onderdanen in handen hadden, zo dat zy de zelve uit eigen gezag konden laten doden, wanneer zy hen de doodt ſchuldig oordeelden, welke macht eenige weinige nog heden hebben. Het oude geſlacht der Douglaſſen, en de graven van Argîle hebben nog diergelyke byzondere rechten behouden, waarom zy doorgaans een doorn in het ooge hunner koningen geweeſt zyn.

Aangaande den Godsdienſt der Schotten moet men weten, dat toen dat koninkryk nog Heidenſch was, de inwoonders een zeker ſoort van prieſters, *Druiden* genaamt, hadden, de welke zy met de oude Gaulen en Britanniërs gemeen hadden, welker zeden en gewoonte van vechten Ceſar beſchreven heeft. De kerkregering, na dat zy den Chriſtelyken Godsdienſt hadden aangenomen, wierdt van de geeſtelyken waargenomen, die zich monniken, of *Culdees* noemden, en die, naar het bericht hunner geſchiedenisſchryvers, de kerk zo lange regeerden, tot dat *Palladius* door paus Celeſtinus naar Schotlandt gezonden wierdt om 'er de Pelagiaanſche kettery uit te roeien, omtrent welken tydt de paus biſſchoppen in dat ryk verordende, het welk eerſt vele jaren na het opentlyk aannemen van den Chriſtelyken Godsdienſt door de Schotten geſchiedde. *Buchananus* en *Cambden* berichten, dat zy niet van biſſchoppen geweten hebben voor den tydt van Malcolmus den III, omtrent het jaar 1070. De aarts-biſſchoppen waren echter nog veel langer by hen onbekend. Als de aartsbiſſchop van Jork in de XII eeuwe van den paus de macht erlangde om hun metropolitaan te zyn, kantten zich de Schotſche biſſchoppen zodanig daar tegen aan, dat de paus hen van den gedanen overlaſt wederom moeſt bevryden. De eerſte, die den tytel en de waardigheit van primaat en aartsbiſſchop van Schotlandt in dit ryk invoerde, was *Patrik Graham*, de welke den zelven door eene bulle van paus Sixtus den IV in de XV eeuwe verkreeg. Doch nademaal de biſſchoppen geen anderen overſte dan alleen den paus erkennen wilden, ontnamen zy hem eindelyk deze waardigheit wederom. De Schotten hebben niet meer dan eenen eenigen kardinaal gehad, de welke in de reets gemelde eeuwe leefde. De zogenaamde *Culdees*, of Schotſche monniken eigenden zich de macht toe om biſſchoppen te verkiezen, het welk zy tot de tyden van *Robert Bruce* toe, namentlyk tot het begin van de XIII eeuwe, gedaan hebben; doch nademaal *Cumin*, overſte van de *Culdees*, in deze onderneming door *Lambertus*, toenmaals biſſchop van St. Andrews, verhindert wierdt, is deze orde naderhandt geheel te niet gegaan, en door ieder biſſchop een byzonder Kapittel opgerecht. Wat den Godsdienſt zelve betreft, de zelve wierdt hier al vroeg, gelyk in andere landen, vervalſcht; doch van de tyden van Palladius af, tot de komſte van den monnik Auguſtinus, in de VI eeuwe, toe, waren 'er vele Godzalige en geleerde mannen, die ſtandvaſtig de zuiverheit der lere behielden. Omtrent dien tydt hadt men een grooten twiſt rakende het Paaſchfeeſt. De Schotten, die dit feeſt naar de wyze der Ooſterſche kerken op den 14 dag van de maandt vierden, wierden deswegen, *Quartodecimani* genaamt, en van de Roomſche kerk voor ketters gehouden, welke eindelyk daar omtrent de overhandt behieldt, hoewel niet zonder groten tegenſtandt van den beroemden Colman. Omtrent het einde van de VII eeuwe reiſden de Schotſche geeſtelyken dikmaals naar Rome, om bevorderingen in de kerk te erlangen. *Clemens* en *Samſon*, twee Schotſche monniken, kantten zich in den beginne hevig daar tegen aan, en klaagden, dat men de kerk van de gehoorzaamheit aan Chriſtus aftrok, en de zelve den paus onderwierp, wiens opperheerſchappy zy beſtreden, gelyk ook het eerloos leven der geeſtelyken, het kruin-ſcheren, het bidden voor de afgeſtorvenen, de beelden in de kerken, enz. om welke reden zy en hunne aanhangers door de Roomſche kerk wierden in den ban gedaan. In de VIII eeuwe ſtelden zich *Alcuinus*, *Rabanus Maurus*, en *Johannes Scotus* daar tegen, en *Claudius Alcuinus* wierdt wegens zyn boek *De Euchariſtiâ* (van 't Nachtmaal) eerſt vele jaren na zyne doodt door den paus voor een ketter verklaart. In de IX eeuwe beſtreden *Johannes Scotus Erigena* en *Bertramus* de leer van de Transſubſtantiatie. In de X eeuwe verdedigde *Bernet*, een Schotſch biſſchop, in een nationaal concilie het huwelyk der prieſters. Van dien tydt af, tot aan de XIV eeuwe, heeft men geen bericht van de kerkelyke zaken van Schotlandt, behalven dat 'er tuſſchen de zogenaamde *Culdees* en de biſſchoppen wegens de kerkelyke tucht eenige verſchillen

fchillen geweeft zyn. In deze eeuwe bloeide de beroemde fchoolleeraar *Johannes Duns Scotus*. In het jaar 1431, onder de regering van koning Jacobus den I, moeften *Paulus Craw* en *Jacobus Resby* veel lyden, om dat zy de leer van Wiclef en Hus aankleefden en in het jaar 1494 wierden in de dertig perfonen van het Weftergedeelte van dit ryk voor den koning en ftaats-Raadt deswegen ontboden, waar onder vele ftandsperfonen waren. Tot den tydt van Jacobus den V hadt de Proteftantfche Godsdienft dermaten de overhandt genomen, dat de geeftelyken den koning daar toe overhaalden, dat hy de goederen der Proteftanten verbeurd verklaarde. Na zyne doodt vondt men in zyn zak een lyft van die genen, die aangeklaagt waren, onder welke ook de graaf van Aran was, die kort daar na tot onderkoning wierdt aangeftelt. Hier op nam de Proteftantfche Godsdienft zeer toe, na dat eenige van hen, als *Patrik Hamilton*, uit het koninklyke huis gefproten, de beroemde *Wishart*, en meer andere, waren van kant geholpen. Eindelyk verbondt zich de Proteftantfche adel met malkander, om hunne vervolgers gezamentlykerhandt te wederftaan, en de koningin, die toen regentin was, om eene hervorming te verzoeken. Doch wanneer zy bemerkten, dat de zelve hen met louter goede beloften ophieldt, betuigden zy, dat, nademaal zy de reformatie op eene ordentelyke manier hadden verzocht, zy 'er niet voor wilden inftaan, indien 'er onder het verbitterde volk eenige onluften ontftonden, en het zelve de hervorming geweldigerhandt zocht in te voeren, om zich tegen de genen, die hen naar hun leven ftonden, te beveiligen. Het borft ook eindelyk tot een openbaren oorlog uit, in welken de koningin, niettegenftaande zy byftandt van Vrankryk verkreeg, overwonnen wierdt. De Proteftanten wierden door Elizabeth, koninginne van Engelandt, onderfteunt, en door hunnen groten hervormer Knox aangemoedigt. In dezer voegen wierdt de Hervormde Godsdienft in 't jaar 1560 door een ordentelyk beroepen Parlement vaftgeftelt, en des pauzen macht afgefchaft, welk befluit koning Jacobus de VI, toen hy tot zyne jaren gekomen was, bekrachtigde. Naardien men nu by de hervorming in het jaar 1500 de biffchoppen hadt afgefchaft, ftelde men kort daar na fuperintendenten aan, die echter mede weder afgezet wierden. In het jaar 1572 wierden door den grave van Morton, die gedurende de minderjarigheit van den koning Jacobus regent van 't ryk was, de titulaire biffchoppen, die geen rechtsgebiedt hadden, ingevoert: doch hunne aanftelling en waardigheit wierdt gedurig beftreden, en eindelyk in het jaar 1580 op eene algemene vergadering geheel afgefchaft. In het jaar 1592 roeide de koning Jacobus hun gezag t'eenemaal uit, en bevestigde daarentegen de macht en het gezag der Presbyterianen. In het jaar 1602 voerde hy, uit krachte van eene akte van het Parlement, gehouden te Perth, de biffchoppen weder in, gelyk ook in Engelandt gefchiedde. In 't jaar 1637, ten tyde van koning Karel den I, wierden de biffchoppen op nieuw afgezet, doch van koning Karel den II in het jaar 1662 wederom aangeftelt, en eindelyk in het jaar 1690 door het Parlement andermaal afgefchaft. Die genen nu, door welke de kerkelyke regering in Schotlandt oudtyds wierdt waargenomen, waren de zogenaamde kerkvergaderingen (*Kirk-feffions*), uit predikanten en ouderlingen beftaande, de *Presbyteria*, waar door men een zeker getal van byeen vergaderde kerkendienaren en ouderlingen verftaat, de provinciale fynoden, de welke beftaan uit de predikanten en regerende ouderlingen van ieder provincie, en eindelyk de algemene byeenkomften, tot welke men van ieder gemeente van het volk zeker predikant, en van wegens het volk den regerenden ouderling afzendt. Van deze algemene vergaderingen durft men in kerkelyke zaken niet verder beroepen. Toen de biffchoppelyke kerkregering in Schotlandt in gebruik was, waren aldaar twee aartsbiffchoppen, namentlyk de aartsbiffchop van St. Andrews, die primaat en metropolitaan van geheel Schotlandt was, en de aartsbiffchop van Glasgou, die ook metropolitaan was. Onder den eerften behoorden acht biffchoppen, namentlyk de biffchoppen van *Dunkel*, *Aberdeen*, *Murray*, *Dumblane*, *Brechin*, *Roffe*, *Cathneffe*, en *Orkney*, en onder den laatften ftonden vier bisdommen, namentlyk *Whitehorn*, *Lifmore*, de *eilanden*, en *Edenburg*.

Wat eindelyk het burgerlyke aangaat, daar over zyn het de Engelfche en Schotfche gefchiedenisfchryvers op verre na niet eens, namentlyk of dit koninkryk van den beginne af een vrye ftaat geweeft is, dan of het van den koning van Engelandt, als des zelfs fouverein hoofdt, is afhankelyk geweeft. De Engelfchen beweren dit laatfte, maar de Schotten ontkennen het, daar van tot bewys bybrengende, dat wel de koningen van Schotlandt de Engelfche kroon hulde bewezen hebben wegens de Noorder graaffchappen, zo lang als zy de zelve bezaten, maar dat het recht van oppermachtigheit over hen niet eerder is betwift geworden dan ten tyde van Eduard den I, die zich van den toenmaligen verwarden ftaat van het ryk bediende, wanneer hy tot fcheidsman wierdt verkoren om het verfchil te beflechten, of *Bruce*, dan of *Balliol* het meefte recht tot de Schotfche kroon hadt, het welk echter daarom niet gefchiedde, om dat de Schotten hem voor hun fouverein hoofdt erkenden, maar alleen wegens de grote vriendfchap, die 'er tuffchen den gemelden Eduard den I en den laatftvoorgaanden koning van Schotlandt Alexander geweeft was. Schoon het nu wel waar is, dat *Balliol* het koninkryk van Schotlandt aan de kroon Engelandt werkelyk heeft onderworpen, op dat hy door hare hulp op den troon mogt geraken, waar toe de meefte adel, te Berwik vergadert, toen gedwongen was zyne toeftemming te geven, is dit echter naderhandt door het Schotfche Parlement herroepen, en *Balliol*, nevens zyne nakomelingen, zyn van de kroon uitgefloten, het welk gelegenheit gaf tot den bloedigen oorlog tuffchen die twee volkeren. Sedert het jaar 1603 af, wanneer de koningin Elizabeth kwam te fterven, hebben Engelandt en Schotlandt eenen koning gehad, en is de regering van Schotlandt, gelyk die van Engelandt, door den koning en een byzonder Parlement gevoert, tot dat in het jaar 1708, onder de regering van de koninginne Anna, de twee koninkryken recht zyn vereenigt, hunne twee Parlementen in een getrokken, en de naam van Groot-Britannië daar aan gegeven. Ingevolge van dien hebben wegens Schotlandt 16 Lords in het Hogerhuis, en 45 in het Lagerhuis ftem en zitting. Voor die vereeniging waren de ftandsperfonen, uit welke het Parlement beftondt, van driederlei foorten, als: 1) de grote adel; 2) de barons, of ridders der graaffchappen; en 3) de afgezondenen der gemeenten. De voornaamfte ftandsperfonen van den adel waren doorgaans geborene ryks-Raden, en hadden alle ftem in het Parlement. In vorige tyden waren alle zogenaamde kleine barons, dat is die genen, die zekere landeryen en goederen van de kroon te leen hadden, en wel met dat voorrecht van een vierfchaar te kunnen fpannen, verplicht in het Parlement perfoonlyk te verfchynen, dewyl in Schotlandt nooit eenige gevolmachtigden worden toegelaten. Doordien zulks nu den genen, die maar gemene goederen bezaten, zeer bezwaarlyk was, ontfchuldigden zy zich deswegen, en bragten het daar toe, dat zy onder de regering van Jacobus den I van de perfoonlyke verfchyning bevryd wierden, doch in dezer voegen, dat zy in hunne plaats twee, drie, of meer afgezondenen uit ieder graaffchap moeften zenden, het welk zy echter mede wel 150 jaren verzuimden, tot dat koning Jacobus de VI, om tegen de macht van den groten adel op te kunnen, hen weder in hun vorig recht herftelde. Van dien tydt af was ieder graaffchap gewoon twee commiffariffen te zenden; doch in het Parlement, het welk onder koning Wilhem den III en de koninginne Maria gehouden wierdt, zyn eenige van de grote graaffchappen gerechtigt geworden om meerder afgezondenen te mogen zenden.

Het Parlement wierdt in de hoofdftadt, of in de voornaamfte plaats van elk graaffchap door eene openbare afkondiging te zamen geroepen, en dat wel veertig dagen voor dat het moeft zamenkomen, alwaar dan een ieder, die zo vele goederen van de kroon te leen hadt, die van den koning op 40 fchellingen Schotfche munt gefchat wierden, het welk omtrent 10 ponden Sterlings jaarlykfch bedraagt, gerechtigt was een ftem te geven, of verkoren te worden. Die genen, die de afgezondenen verkoren, ondertekenden de medegegevene commiffiën, en het Parlement deedt eene dubbelde verkiezing voor dat men tot de zake zelf kwam. De afgezondenen van de burgery wierden van de gewone vroedfchappen van elke ftadt of van ieder vlek verkoren. Wanneer het Parlement zyne zittingen begon, wierdt 'er een prachtige omgang of kavalkade gedaan, 't welk men het inryden of den optocht van 't Parlement noemde, en op de volgende wyze gefchiedde. De koninklyke kroon, nevens den ryksfcepter en het zwaardt, wierden van het kafteel van Edenburg, waar in zy bewaart wierden, naar des konings paleis gebragt, en dat in eene welbewaarde en met een wacht omringde koets, by welke ieder blootshoofds ging. Wanneer men nu tot aan het paleis was gekomen, begon de optocht op deze wyze. Alle de leden van het Parlement, die zich op de grote plaats voor het paleis bevonden, klommen op hunne voortreflyk uitgedofchte paarden. De gemachtigden van de gemeenten reden vooruit, van welke ieder een knecht by zich hadt, met twee trompetters en twee zogenaamde fergeanten, in hunne gewoonlyke klederen, gaande onderwegen met ongedekten hoofde. Hier na kwamen de commiffariffen der graaffchappen paar aan paar, hebbende ieder twee knechts. Daar op volgden de ftaatsbedienden, de welke niet mede onder den groten adel behoren. Vervolgens kwamen de Lords, mede by paren; na deze vier trompetters blootshoofds, ook paar aan paar; voorts vier fergeanten in hunne rokken, mede met ongedekten hoofde; verder zes herauten, op de zelve wyze; dan de ftalmeefter, blootshoofds, en de zogenaamde wapenkoning, in zyn gewoonlyk gewaadt, en insgelyks blootshoofds, een ftaf in de handt hebbende. Daar op volgden drie voorname ftandsperfonen van de oudfte Schotfche geflachten, de welke het zwaardt van ftaat, den fcepter en de kroon droegen, insgelyks met ongedekten hoofde. Aan elke zyde gingen drie gewapende mannen blootshoofds. Na deze kwam een voornaam ftandsperfoon, blootshoofds, hebbende een zakie, waar in de laftbrief van den Lord opper-gevolmachtigde, tigde ftak. Ten laatfte kwam de Lord opper-gevolmachtigde, de hertogen en markgraven ter regter en linker handt. Als 'er de koning tegenwoordig was, reedt de ftalmeefter naaft hem, een weinig ter zyde af. Ieder hertog hadt 8 lyfknechts, ieder markgraaf 6; een graaf 4, een burggraaf 3, en ieder Lord 3. Van de voornaamfte ftandsperfonen hadt ieder, behalven zyne edelknapen, nog een zekeren edelman, die hem den fleep nadroeg. Toen de biffchoppelyke regering nog in wezen was, waren de twee aartsbiffchoppen zo veel als de hertogen, en de andere biffchoppen zo veel als de Lords. De hoge ftandsperfonen hadden fchaarlake rokken, van voren met hermelyn gevoert, aan, waar aan zy ook in den rang onderfcheiden wierden. Hunne lakkeien hadden over hunne livereien korte zyde overrokken, en waren op hunnen rug en voor op de borft met zekere letters en zinfpreuken verfiert. De voornaamfte ftaatsbedienden reden een half uur te voren in hun plegtgewaadt naar het Parlementshuis, hebbende hunne vrienden, mede te paardt zittende, rondom zich, en wachtten aldaar de andere in. De lyf-

wacht volgde den koning, of den opper-gevolmachtigde, en aan weerzyden van den weg stondt de stads bezetting van Edenburg gewapend. Als de koning in persoon mede reedt, reden de markgraven en hertogen voor hem heen, en de Lord kancelier, die mede te paardt zat, droeg het groot zegel, het welk echter voor den opper-gevolmachtigde niet geschiedde. De Lord kancelier ontfing den koning, of den kancelier, als hy in het huis kwam, en geleidde hem tot naar den troon, de welke zes trappen hoog was, en van boven een verhemelte hadt. Aan weerzyden des konings zaten de andere staatsbedienden, doch een trap lager dan de koning. Na hen volgden de rechters; en ter regter en linker zyde van den troon zat de grote adel. Op de regter zyde van den grondt zaten de commissarissen der graafschappen, en op de andere de afgezondenen der steden. Wanneer de koning tegenwoordig was, sprak hy tot hen in zyne koninklyke statieklederen, de kroon op het hoofdt hebbende, waar op zy alle met ontdekten hoofde opstonden; maar de opper-gevolmachtigde hadt zyne gewone klederen aan, en sprak insgelyks blootshoofds, en overeind staande. Daar is ook in Schotlandt eene zekere zogenaamde *Comittee, Lords of the articles* genaamt, de welke uit 24 persoonen bestaat, van welke acht uit ieder standt verkoren worden, die de zaken, waar van in het Parlement zou gehandelt worden, te voren regelt. Na dat koning Willem ten troon gekomen was, is het zo verre gebragt, dat deze Lords in de vryheden van het Parlement niet meer zo veel inbreuk kunnen doen dan te voren. Het Parlement van Schotlandt was gewoon by malkander in een huis te vergaderen. Ieder antwoordde in 't byzonder, en gaf zyne stem gemeenlyk met deze woorden: *L'approve*, of *Not approve*, dat is: *Ik keure het goed*, of: *Ik keure het niet goed*, doch die genen, die tegen de voorgestelde zake waren, zeiden: *Het blykt niet klaar* (*Non liquet*). In openbare akten wierden gene verschillende meningen, noch betuigingen toegelaten, maar zo eene daadt wierdt voor hoogverraadt genomen; maar in byzondere zaken wierden de zelve aangenomen. Het Schotsche Parlement wierdt nooit vernietigt, maar kon wel voor een tydt opgeschort worden; en wanneer de zaken afgedaan waren, scheidde het zelve. Kort daar na wierden de akten by het openbare marktkruis te Edenburg door den zogenaamden wapenkoning, of opperheraut, met grote plegtigheden afgekondigt. Nu en dan wierden 'er zogenaamde *Conventions of states*, of staatsvergaderingen, gehouden; maar de zelve hebben geen macht om wetten te maken, maar alleenlyk schattingen of belastingen in te stellen. Behalven het Parlement, het welk de opperste rechtbank is, heeft men aldaar een geheime Raadsvergadering, in welke de Lord kancelier de voorzitter is; maar de zelve is na de vereeniging der twee koninkryken van Engelandt en Schotlandt in het jaar 1708 vernietigt. Deze geheime Raden wierden meest door de koningen verkoren; doch zomtyds heeft ook het Parlement deel aan hunne verkiezinge willen hebben. Hun ampt bestaat daar in, dat zy aangaande de openbare zaken van het koninkryk zamen handelen, en de vrede trachten te handhaven. Ook is 'er in Schotlandt een zeker justitie-collegie, het welk gemeenlyk de *Sessie* genaamt wordt, en door koning Jacobus den V in het jaar 1532, naar het voorbeeldt van het Parlement van Parys, is opgerecht. Het zelve bestaat uit een voorzitter, veertien gewone, en vier buitengewone Raadsheeren, de welke alle te zamen *Lords of the session* genaamt worden. Voor deze Lords worden alle zaken volgens hare eigentlyke gesteldheit afgedaan. Zy houden twee zittingen in het jaar, te weten van den 1 Juny af tot den laatsten July, en van den 1 November tot den laatsten February. Dit gerechtshof wordt verdeelt in het binnen- en buiten-huis. In het buiten-huis zitten de Raadsheeren by beurten, zo dat ieder zyne vaste week heeft, alwaar de zaken spoedig worden afgedaan. Maar men kan van hen aan de rechters van het binnen-huis appelleren, voor welke de pleitbezorgers de zaken behandelen. Als dit gedaan is, vertrekken de partyen, en de heeren geven by meerderheit van stemmen vonnis, waar van men aan het Parlement niet kan appelleren. Voorts is 'er ook in Schotlandt een halsgerecht, voor het welke die zaken gebragt worden, die het leven en de doodt betreffen. De rechters van deze vergadering zyn een zogenaamde *Lord-Justice-General* en een *Lord-Justice-Clerk*, nevens vier andere rechters. Voor deze rechtbank moeten zo wel de Pairs, als de gemeenten verschynen, doch met dat onderscheidt, dat het grootste gedeelte der rechters in de zake van een standspersoon altydt Pairs zyn. Zodanig een gezworen vierschaar bestaat uit 15 persoonen, wordende het vonnis by meerderheit van stemmen uitgesproken. In het kamergerecht hebben de Lord schatmeester en de zogenaamde *Lord-Treasurer-Deputy* het oppergezag. De zitplaatsen van alle deze rechtbanken zyn te Edenburg. In buitengewone gevallen zyn 'er zekere kreitsgerechten (*Circuits*), wanneer men van de eene plaats naar de andere trekt; maar het is min lastig voor de onderdanen hunne zaken naar Edenburg te brengen. Boven dien heeft ieder *Sherif* of landvoogdt een byzonder gerecht voor kleinder zaken, om dieven en moordenaars te straffen, enz. Het ampt der meeste van deze Sherifs was voortyds erffelyk, waar door zy zo machtig wierden, dat eindelyk de koningen met vele van hen wegens hunne rechten een verdrag gemaakt hebben. Ook is 'er in Schotlandt een zogenaamt *Regaliteits-gerecht*, waar van de *Lord of the regalthy*, of *royalty* een koninklyk rechtsgebiedt, als ook de macht over leven en doodt heeft. Dit recht hadden eertyds alle baronnen, te weten de zodanige, die een leen van den koning hadden; maar tegenwoordig kunnen de zelve alleen in geringe zaken tusschen hunne eigene onderdanen vonnissen, inzonderheit rakende geldboetens en verbeurdverklaring van goederen. Aangaande de ridderordens en eertrappen in Schotlandt, daar mede is het even eens gestelt als Engelandt, behalven dat de Schotsche ridders met groter plegtigheit gemaakt worden dan elders in Europa, om dat zy namentlyk een eedt moeten doen, en in het openbaar door een heraut voor St. Andries-ridders worden uitgeroepen. Zie ANDRIES (DE RIDDERORDE VAN).

De Schotsche edellieden zyn grote beminnaars van de geleerdheit, waarom zy niet alleen hunne eigene hogescholen, maar ook de Engelsche, Fransche en Hoogduitsche gaan bezoeken. Zy reizen zeer gaarne, byzonder in Vrankryk, alwaar de meeste van hunne beroemdste rechtsgeleerden het burgerlyke recht leren, het welk in Schotlandt veel in gebruik is. Daar zyn in Schotlandt vier hogescholen, namentlyk te *St. Andrews*, *Glasgouw*, *Aberdeen* en *Edenburg*. De voornaamste rivieren zyn de *Firth*, *Clyde* en *Tay*, die alle vaarbaar zyn. Behalven die heeft het ontelbare zee-bochten, en kleine zeeboezems, de welke vele veilige havens uitleveren, die tot den koophandel en de visschery zeer bekwaam zyn. Het is in dit landt niet gebruikelyk de steden met muren te omringen. De sterke plaatsen zyn *Edenburg*, *Sterling*, *Dumbarton*, enz. De seldzaamheden der natuur, waar van hunne geschiedschryvers spreken, zyn: 1) de zogenaamde Kaledonische witte ossen, die gekrulde manen hadden, even als de leeuwen, en van natuur zo woedende tegen de menschen waren, dat zy een afschrik hadden van alles, wat de zelve maar hadden aangeraakt, of waar over zy hunnen adem maar hadden laten gaan; maar door den tydt zyn zo wel zy, als de wildernissen, waar in zy zich onthielden, uitgeroeit. 2) De zogenaamde *Barnacles*, of Schotsche ganzen, de welke volgens het gemene gevoelen in stukken hout, die in zee dreven, voortkomen; maar eenige schryvers menen, dat zy van eieren uitgebroeit worden, gelyk andere vogelen, doch met dit onderscheidt, dat de eieren door eene lymachtige stoffe, die van de ganzen komt, aan de brokken hout vast gemaakt zyn. Die genen, die daar van gegeten hebben, zeggen, dat zy zeer naar 't hout van dennenbomen smaken; gelyk zy dan ook in diergelyk hout uitgebroeit worden en groot worden. 3) De zogenaamde *Soland*-ganzen, welke hunne eieren met den voet uitbroeien, en een vischachtigen smaak hebben, doch wegens hunne veeren den inwoners zeer nuttig zyn. 4) Het meir *Lowmond*, waar in visschen zonder vinnen zyn, die een zeer aangenamen smaak hebben. Het water van dit meir verandert hout in steen. Het is ook aanmerkenswaardig, dat 'er onder de vier en twintig Schotsche eilanden een dryvend eilandt is. Inzonderheit is het te verwonderen, dat dit meir in eene gedurige beweging en zeer onstuimig is, al is de lucht klaar, en de windt stil. 5) Op den oever van de Ratra, in het graafschap Buchan, is een spelonk, van wiens dak water afdruipt, het welk in stene pyramiden verandert, welke van een middelsoort tusschen steen en ys zyn. 6) In het landschap Sutherlandt worden gene ratten gevonden, en als men eenige derwaarts brengt, sterven zy aanstonds, niettegenstaande in het naburige graafschap Cathnes eene grote menigte der zelven is. 7) De Schotsche honden, *Sluthhounds* genaamt, wierden van ouds wegens hunne naspeuringen zeer hoog geschat, zo dat men ze op de grenzen daar toe gebruikte, om die genen, die vee gestolen hadden, op te speuren: want als zy eens op den weg, welken die dieven gegaan hadden, gekomen waren, vervolgden zy het vee zo lang, tot dat zy het aantroffen. Het wierdt derhalven voor eene genoegzame reden genomen om iemandt verdacht te houden, als hy die honden in hunnen loop hinderde.

Naamlyst der koningen van Schotlandt.

1. *Fergus.*
2. *Feritharis.*
3. *Mainus.*
4. *Dordan'lla.*
5. *Nothatus.*
6. *Reutherus.*
7. *Reutha.*
8. *Thereus.*
9. *Josina.*
10. *Finnanus.*
11. *Durstus.*
12. *Evenus.*
13. *Gillus*, onecht geboren.
14. *Evenus* de II.
15. *Ederus.*
16. *Evenus* de III.
17. *Metellanus.*
18. *Caractacus.*
19. *Corbred* de I.
20. *Dardanus.*
21. *Corbred* de II, bygenaamt *Goldus.*
22. *Luctacus.*
23. *Mogaldus.*
24. *Conarus.*
25. *Ethodius* de I.
26. *Satraël.*
27. *Donald* de I.
28. *Ethodius* de II.
29. *Athirco.*
30. *Nathalocus.*
31. *Findochus.*
32. *Donald* de II.
33. *Donald* de III.
34. *Cratilinthus.*
35. *Fincormachus.*
36. *Romachus.*
37. *Angusianus.*
38. *Fethelmachus.*
39. *Eugenius* de I.
40. *Fergus* de II.
41. *Eugenius* de II.
42. *Dongardus.*
43. *Constantinus* de I.
44. *Congallus* de I.
45. *Goranus.*
46. *Eugenius* de III.
47. *Congallus* de II.
48. *Kinnatellus.*
49. *Aidanus.*
50. *Kenneth.*
51. *Eugenius* de IV.
52. *Ferchard* de I.
53. *Donald* de IV.
54. *Ferchard* de II.
55. *Malduinus.*
56. *Eugenius* de V.
57. *Eugenius* de VI.
58. *Amberkelethus.*
59. *Eugenius* de VII.
60. *Mordacus.*
61. *Etfinus.*
62. *Eugenius* de VIII.
63. *Fergus* de III.
64. *Solvathius.*
65. *Achajus.*

66. Con-

66. *Congallus* de III.
67. *Dongallus*.
68. *Alpinus*.
69. *Kenneth* de II.
70. *Donald* de V.
71. *Constantinus* de II.
72. *Ethus*.
73. *Gregorius*.
74. *Donald* de VI.
75. *Constantinus* de III.
76. *Malcolmus* de II.
77. *Indulphus*.
78. *Duffus*.
79. *Culenus*.
80. *Kenneth* de III.
81. *Constantinus* de IV.
82. *Grimus*.
83. *Malcolmus* de II.
84. *Donald* de VII.
85. *Makbeth*.
86. *Malcolmus* de III.
87. *Donald Bank* de VIII.
88. *Duncan*.
89. *Edgar*.
90. *Alexander* de I, *Azer* toegenaamt.
91. *David* de I.
92. *Malcolmus* de IV.
93. *Wilhelm*.
94. *Alexander* de II.
95. *Alexander* de III.
96. *Johannes Balliol*.
97. *Robert Bruce*.
98. *David* de II.
99. *Eduard Balliol*.
100. *Robert* de II.
101. *Robert* de III.
102. *Jacobus* de I.
103. *Jacobus* de II.
104. *Jacobus* de III.
105. *Jacobus* de IV.
106. *Jacobus* de V.
107. *Henrik* en *Maria Stuart*.
108. *Jacobus* de VI.
109. *Karel* de I.
110. *Karel* de II.
111. *Jacobus* de VII.
112. *Willem* de II en *Maria* de II.
113. *Anna*.
114. *George* de I.
115. *George* de II.

Schryvers die van Schotlandt handelen.

Wilhelm. Malmesbury. Matthæus Paris. Matthæus Westmonast. Boëthius Hist. Scot. cum Continuatione Jo. Ferrarii, it. de Scotorum origine, moribus & gestis, quibus accessit Jo. Lescai nova regionum & insularum Scotiæ descriptio. Buchananus in Historia rerum Scoticarum. Memoires of the family of the Stuarts. De Verulamio in felici Scotiæ cum Anglia unione. Alberic. Gentilis de unione Angliæ & Scotiæ. Dempster. in Histor. Ecclesf. Scotor. Spootswood in Hist. Eccl. Scot. Mackenzie in Defens. antiquit. regalis Scotorum. Chronologische Tafelen der Pauzen, Keizers, Koningen, enz. door Jan Lodewyk Schuer. De Larrey Geschiedenis van Engel. Schotl. en Ierl. in het Nederduitsch uitgegeven, veranderd en vermeerdert door den zelven. enz.

SCHOTT (Andreas) wierdt te Antwerpen geboren in het jaar 1552, en begaf zich in 't jaar 1576 naar Douay, alwaar hem Philips Lanoy, heer van Turquin, naar zich nam. Van daar ging hy naar Parys tot den beroemden Busbeek, en wanneer hy zich aldaar twee jaren hadt opgehouden, zondt zyn vader hem naar Spanje, alwaar hy zich zo lang te Madrid en Alkala de Henares ophieldt, tot dat hy in het jaar 1580 het hoogleeraarsampt in de Griekſche tale te Toledo verkreeg. Aldaar vatte de aartsbisschop en kardinaal, Caspar Quiroga, zulk eene genegenheit voor hem op, dat hy hem drie jaren in zyn huis onderhieldt. In het jaar 1584 bekwam hy het hoogleeraarsampt in de welsprekendheit, geschiedenissen en Griekſche tale op de universiteit te Saragossa, van waar de aartsbisschop van Taragona, Antonius Augustinus, hem tot zich riep, en in twee jaren niet weder liet vertrekken. Als middelerwyl zyne vaderlyke stadt Antwerpen van de Spaanschen belegert wierdt, deedt hy eene gelofte, dat byaldien de zelve zou verovert worden, hy in de maatschappy der Jesuiten treden zou, het welk beide in het jaar 1586 gebeurde. Na dat hy hier op de proefjaren te Saragossa hadt doorgestaan, leide hy zich te Valentia met byzonderen vlyt op de Godgeleerdheit, en leeraarde de zelve naderhandt in het collegie te Gent, waar op hy te Rome kwam, en aldaar het beroep van redenaar drie jaren waarnam. Naderhandt hieldt hy zich gedurig te Antwerpen op, en wierdt kort voor zyne doodt in het collegie aldaar hoogleeraar in de Griekſche tale. Hy stierf, als *Alegambe* wil, den 23 January des jaars 1629; doch naar het gevoelen van *Vossius* in het jaar 1627, van welke beide Clarmund verschilt, en den dag van zyne doodt stelt op het jaar 1634. Van zyne schriften zyn in het byzonder aanmerkelyk: *Bibliotheca Hispania; Thesaurus exemplorum ac sententiarum; Hisp. illustr.; S. Script. Rer. Hisp. Tom. III; Roman. antiqu. electa; Quæst. Tull.; Monumenta Ancyran.; Observ. humanar. l. V; Adag. Sacr. cent. V; Notæ in Corn. Nep.; in Pompon. Melam, in Seneca Controversias, &c.* Hy heeft ook vele boeken uit het Griekſch in het Latyn overgezet, waar onder *Photii Bibliotheca* bekend is. *Alegambe Bibl. S. J. p. 56. Vossius de Scient. Math. c. 70. sect. 29. de Philos. l. VI. c. 2. Clarmund Vit. clar. vir. P. III.*

SCHOTT (Caspar) was te Koningshoven, in het Wurtsburgsche, geboren in 't jaar 1608, en begaf zich in de maatschappy der Jesuiten in 't jaar 1627. Hy onderwees naderhandt eenige jaren lang de zedekundige Godgeleerdheit en wiskunde te Palermo, in Sicilië, tot dat hy weder naar Wurtsburg te rug geroepen wierdt, alwaar hy de wiskunde tot aan zyne doodt, voorgevallen den 22 May van 't jaar 1666, heeft geleeraart. Hy heeft nagelaten de volgende schriften, als: *Physica curiosa; Organ. Mathem.; Technica curiosa; Schola Steganographica; Arithmetica practica generalis & specialis; Anatomia Physico-Hydrostat.; Mathesis Cæsar.; Itinerarium Kircheri; Pantometr. Kircheri; Magia univ.; Mechanica Hydraulico-Pneumat. Alegambe Bibl. S. J. pag. 282.*

SCHOTT (Johan Karel) was in het jaar 1672 te Heidelberg geboren, en genoot het onderwys van zynen nabestaande, Laurentius Begerus, dien hy ook in zyne bedieninge opvolgde. Hy ging met den baron Spanheim als gezantschaps-sekretaris naar Vrankryk en Engelandt, en verzamelde daar een groten schat van geleerdheit, met welken hy de geleerde wereldt nog meer dienst zou hebben gedaan, indien hy niet door zyne zwakheit, de welke hem in de tien laatste jaren byna geen gezond uur gunde, belet was. Hy stierf te Berlyn in den jare 1718. Hy was een eerlyk en oprecht man, ongemeen scherpzinnig en verstandig, maar zeer achterdochtig. Hy hadt eene grote bekwaamheit de oude munten met de penne af te tekenen, waar in hy zelf voor Morellus niet behoefde te wyken. Men heeft weinig schriften van hem, die echter, niettegenstaande zyne gedurige onpasselykheit, tamelyk wel uit zyne penne gevloeit zyn. De zelve voeren deze tytels in het Fransch: *Explication d'une Medaille enigmatique d'Auguste; Explication nouvelle de l'Apotheose d'Homere*; en in het Hoogduitsch: *Die Haupt-Tugenden eines löblichen regenten auf verborgne weise vorgestelt in einem alten stein des konigl. Medaillen-Cabinets zu Berlin; Explicat. nummi Phidonis*, welke in de *Miscellan. Berolin.* gevonden wordt. Hy hadt ook voorgenomen van den *nummus Cararius* te schryven, en *Suetonius* met nieuwe verklaringen, en verder een honderd-tal *opinionum conjecturarumque in gemmas, inscriptiones, &c.* en meer andere schriften uit te geven. *Nova Litter. Lips. ann.* 1718.

SCHOTT, of SCOTT, (Reinaldus) een Engelsch edelman, maakte een boek, waar van men alle de exemplaren, die men kon vinden, verbrandde. Hy trachtte daar in aan te tonen, dat al wat men van de tovery en spokery verhaalt niets anders dan eene inbeelding is. Het eerste Deel van dit werk is in 't Nederduitsch overgezet, en in 't jaar 1609 gedrukt, en hadt veel aftrek. Voetius klaagt daar geweldig over. *Bayle Diction. Crit.*

SCHOTT. Zie ook SCOT en SCOTUS.

SCHOUWEN, in 't Latyn *Scaldia*, aldus genoemt naar de rivier de Schelde, zomtyds ook wel *Schoude*, in 't Latyn *Schoudus*, genaamt, een eilandt in Zeelandt, tegen over de eilanden Goeree en Overflakké gelegen. Het is voor dezen zo groot en zo naburig geweest aan het naastgelegen Zuid-Bevelandt, dat de inwoners van beide die eilanden malkander konden toespreken. Nu loopt 'er een wyd water tusschen beide. Dit eilandt was eertyds in zes delen verdeelt, waar van in 't jaar 1501 al een deel was vermindert: doch tegenwoordig is het maar in vier delen verdeelt, om dat het door verscheide overstromingen zo zeer vermindert is; en nog zyn deze vier vierendelen zo groot niet, als zy voor dezen plagten te zyn. Oude dykers plagten, zo als *Boxhorn* getuigt, te verhalen, dat buiten den dyk, de welke thans aan de Zuidzyde gelegen is, nog drie dyken zyn geweest, daar zy zelf in hunne jonkheit aan gearbeid hadden. De duinen van dit eilandt, die de graaflykheit verpacht, zyn altydt vol konynen geweest, ja zodanig, dat de boeren in 't jaar 1593 klaagden, dat zy 'er hun koren op het veldt niet van konden vry houden. Op dit eilandt leggen twee steden, namentlyk *Zierikzee* en *Brouwershaven*, nevens de volgende dorpen en heerenhuizen, als: *Zuidlandt, Reigerskerk, Onze Vrouw op zee, Duivendyk, Wellandt, Serooskerke, Haamstede, Burgt*, en *Burgtsluis*, het huis *Kraaiestein*, *Renesse*, het huis *Moermont*, *Oudendyk*, *Leliendaal*, *Ellemeer*, *Elkerzee*, *Vryedorp*, *Armoederhoek*, *Klaas-Kinderenkerk*, *Westerschouwen*, *Driescher*, *Zonnemeer*, *Noordgouw*, *Kapelle*; het huis *Zwanenburg*, *Nieuwerkerk*, *Oudekerk*, *Vianen*, *Oosterlandt*, het slot *Oosterstein*, *Heer-Janslandt*, *Bruinisse*, of *Oost-Duivelandt*, enz. Van den wonderlyken en gevaarlyken tocht der Spanjaarden door het water te voet naar dit eilandt en dat van Duivelandt in 't jaar 1575 zie Hooft in zyne *Nederlandsche Hist. fol.* 438, 439. *Boxhorn Kron. van Zeelandt pag.* 300 *enz.*

SCHOUTEN, een eilandt leggende in de Stille zee, naby nieuw-Guinea. Het draagt den naam van *Willem Schouten*, een Hollander, de welke het zelve in 't jaar 1616 ontdekte.

SCHOVARTS, (Christoffel) geboortig van Ingolstadt, was de schilder van den hertog van Beyeren. Hy heeft te Munchen vele stukken geschildert, zo wel in natte kalk, als met olie. *Sandrart* spreekt zeer voordeelig van hem, en als van den bekwaamsten schilder van zynen tydt, voornamentlyk in de natte kalk. Hy stierf in 't jaar 1594. *De Piles Abregé de la Vie des Peintres.*

SCHRAARD, anders SCADAART, of SCADAWAART, een Vriesch dorp van de grietenye Wonseradeel, in het kwartier Westergoo, aan de vaart van Franeker op Workum gelegen. Onder dit dorp stondt de stins of 't slot *Aylva*. Het zelve heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Bolswaard en Workum.

SCHRADER, (Ludolf) een bekend rechtsgeleerde in de XVI eeuwe, was van Brunswyk uit eene Raadsheerlyke familie geboren, en leerde omtrent het jaar 1552 de rechten in het geheim te Bologne, daar hy ook meester wierdt. Naderhandt studeerde hy een tydlang te Wittenberg, en was eindelyk een geruimen tydt gewoon leeraar te Frankfort aan den Oder, waarenboven hy keizerlyke, keur- en vorstelyke Brandenburgsche, Brunswykſche en Mekelenburgsche Raadt was. Hy stierf in het jaar 1589, en liet na twee gedrukte boeken *De Feudis* en 26 ongedrukte stukken van Raadgevingen (*Consilia*), waar van na zyne doodt twee stukken zyn uitgegeven. *Bucholzer. Ind. Chronol. Quensted de Patriis ill. vir. Witte in Diar. Biogr. Becman de univers. Francofurt.*

SCHRAPLAU, eene kleine stadt, nevens een slot, in het graafschap Mansveldt, tusschen Hal en Eisleben, waar toe in vorige tyden 13 dorpen behoorden. Voor dezen heeft zy den tytel van eene heerlykheit gehad, en de edele heeren van Querfurt toebehoort, van welke zy aan het aartsstift van Maagdenburg, doch in het jaar 1371 aan de graven van Mansveldt door koop gekomen is. Tegenwoordig wordt zy alleenlyk een ambacht genaamt, en behoort, onder de keur-Brandenburgsche hoogheit, ten dele den vryheeren van *Hack*, ten dele die van *Bulau* en *Schulenburg* toe. *Spangenb. Mansf. Chron. Tromsd. Geogr. Brandenb. Staats-Geogr.*

SCHRIESHEIM, eene stadt in de neder-Palts; welke Paltsgraaf Rudolph in 't jaar 1347, nevens het daar by gelegen slot Stralenberg, van Sigfried van Stralenberg gekocht heeft, en leenroerig is aan het sticht van Elwangen. In de deling onder de zonen van koning Rupert is de zelve aan Stephanus van Tweebrugge gekomen: doch als in 't jaar 1470 hertog Frederik van Tweebruggen, in den oorlog van den keizer Frederik tegen Frederik den Zegehaftigen van de Palts, het leger van den keizer geboodt, heeft de keurvorst den Tweebrugger deze plaats ontnomen, en ook behouden. *Trithem. de gest. Frid. I. Elect. Pal. Topogr. Pal. Tolner. P. II. p. 50. & 73.*

SCHROBENHAUSEN, een fraai Beyersch stedeke, gelegen in het bisdom van Augsburg, aan de Paar, niet verre van Aichach, tusschen Ingolstadt en Augsburg, hebbende zyn eigen landgerecht. Voor dezen behoorde het aan de graven van Andech, van welke eenige zich hier van genoemt hebben. *Chur-Bayern p. 232.*

SCHROTTENBACH, SCHRATTENBACH, eene aanzienlyke graaflyke familie in Stiermarken, alwaar de zelve het opperste-voormyndersampt bezit. *Johannes*, die omtrent het jaar 1400 geleeft heeft, was vader van *Vincent*, wiens neef het eerst den vryheerlyken tytel gevoert heeft. *Bernard, vryheer van Schrottenbach* wierdt in het jaar 1540 geteld onder de abten van het klooster Neu-Zell, in de neder-Lausnits. *Maximiliaan Johan, graaf van Schrottenbach*, was in het jaar 1705 keizerlyke kamerheer. *Wolfgang Hannibal* verkreeg in het jaar 1711 het bisdom van Olmutz, in 't jaar 1712 den kardinaalshoedt, en het jaar daar na het ampt van werkelyke keizerlyke geheime Raadt, en nam, terwyl de keizerlyke gezant aan het pauslyke hof, de graaf van Gallas, den 20 July des jaars 1719 als onderkoning naar Napels ging, de keizerlyke belangen te Rome waar. Wanneer de graaf Gallas den 25 July stierf, wierdt hem de waardigheit van onderkoning opgedragen, waar op hy zich ook terstondt naar Napels begaf. Zyne broeders zyn: 1) *Rudolph Frederik Ferdinand, graaf van Schrottenbach*, de oudste van de zes, die sedert het jaar 1711 het ampt van keizerlyke geheime Raadt bekleedt, en getrouwt is met Felicitas, dochter van Franciscus Frederik, grave van Herberstein. 2) *Ernest van Schrottenbach*, bisschop van Laibach. 3) *Gandolf Wilhem*, graaf van Schrottenbach, keizerlyke kamer- en neder-Oostenryksche regerings-Raadt sedert het jaar 1714, getrouwt met Maria Theresia, dochter van Georg Adam, grave van Lengheim, weduwe van Erasmus Frederik, grave van Herberstein. 4) *Sigismund Felix*, Domheer te Saltsburg. 5) *Otto Henrik*, keizerlyke kamerheer, getrouwt met Maria Theresia, dochter van Franciscus, grave van Wildenstein, waar by hy heeft verwekt de volgende kinderen, als: a) *Maria Clementia*, gemaalin van Sigismund Karel Gustaaf Peterwalsky; b) *Karel*, Domheer te Augsburg en Eichstadt; c) *Josephus*; d) *Johan Georg*, Domheer te Olmuts; e) *Franciscus Antonius*, keizerlyke kamerheer sedert het jaar 1723, getrouwt met Maria Charlotta, dochter van Felix, grave van Thurn en Valsassina. *Wurmprand. Collect. Bucelin. Stemm. P. III. J. Hubner Geneal. Woordenboek.*

SCHUBART (GEORGIUS) wierdt in het jaar 1651 te Heldburg, in Frankenlandt, geboren. Na dat hy de lage scholen hadt doorgeloopen, en de gronden tot de hoge wetenschappen gelegt, studeerde hy te Jena onder de beroemde hoogleeraars Rolfing, Schenk en Frischmuth, Bose, en Veltheim, en in de historien voornamentlyk onder den beroemden Bose, die hem zo zeer achtte, dat hy mede tot de voorgenome uitgave van *Josephus* zou gebruikt worden. Daar na zocht hem de voorzitter van het Consistorie te Gotha, Jakob Henrik Heidenreich, tot onderwyzer voor zynen oudsten zone aan, by welke gelegenheit hy zich by den toenmaligen Gothaischen Raadt, daar na kanselier te Koburg, en eindelyk assessor in het kamergerecht te Spiers, Johan Jak. Avano, en den generaal superintendent, Adam Tribbechov, in gunst bragt, en zich den weg baande tot het hoogleeraarschap in de welsprekendheit en dichtkunde, het welk hy kort daar na verkreeg. Twee jaren daar na kwam hy weder te Jena, leide zich op de Rechten, en wierdt als hoogleeraar eerst Doctor in de Rechten. Daar na bekwam hy ook het hoogleeraarsampt in de historien, de welke hy, gelyk het andere, met zulk een yver bekleedde, dat de grootste geleerden van zynen tydt hem hoog schatten, en hy op verscheide buitenlandsche akademien tot professor beroepen wierdt. Hy heeft ter vrouwe gehad de eenige dochter van Martinus Rengler, rector te Jena, genaamt Martha Christina, doch geene kinderen by haar nagelaten. Zyne lichaamsgestalte was zwak, voornamentlyk in de laatste jaren, tot dat hy op den 18 Augusty des jaars 1701 stierf. Voor het overige was hy een vyandt van de jeukerigheit om te schryven, waarom ook weinig van hem is nagebleven. Doch ten bewys van zyne geleerdheit strekken zyne *Exercitationes tres de statu Jurisprudentiæ Romanæ ab urbe condita ad primos usque Imperatores*, en zyne akademische Disputatien *De Henrico IV*; *De ludis equestribus*; *De Comitibus Palatinis Cæsareis*; *De dilatatio Desiderationis*; *De Julio Cæsare, Dictatore*, enz. Hy heeft ook verscheide schriften van *Sagius* en *Scaligerus* uitgegeven. *Programma funebre. Caermundus in Vitis.*

SCHUD, of TSCHUD, (EGIDIUS) burgermeester en geneesheer in Zwitserlandt, was te Glarus, in Zwitserlandt, geboren, en schreef in zyne moedertaale de Historie der Graubunders, de welke hy, op het aanraden van Sebastiaan Munster, in de Latynsche tale zette. Naderhandt ving hy aan de algemene Geschiedenis van Zwitserlandt in zyne moedertaale te beschryven, welk werk echter door hem niet voltooit is, dewyl hy daar over in het jaar 1572, in het 67 zyns ouderdoms, stierf. Hier op wierdt dit werk aanbevolen aan Josias Simlerus, de welke dat geen, dat Schud begonnen hadt, overzette, en in de Latynsche tale vervolgde; doch hy stierf insgelyks niet lang daar na, en liet dat werk onvolkomen na. *Thuanus in Histor. Teissier Addit.*

SCHUILENBURG, of SCHULENBURG, een oud slot of adelyk huis in Over-Yssel, in Zallandt, aan de rivier Regge, door de edele heeren van Schulenburg, bezitters van dit slot, eertyds gebouwt. Zie het volgende artykel.

SCHUILENBURG, of SCHULENBURG, een overoud aanzienlyk, adelyk, en tegenwoordig ten dele vryheerlyk, ten dele graaflyk geslacht in de Mark Brandenburg (alwaar het zelve het erfkeukenmeesterampt bezit), als mede in Pomeren, het Brunswyksche, Maagdenburgsche, Anhaltsche, in de Lausnitz, en in Meissen. Eenigen halen hunnen oorsprong uit Gelderlandt, of Over-Yssel, alwaar de puinhopen van het stamslot *Schuilenburg* nog te zien zyn. Doch het is waarschynelyker, dat dit geslacht een oud ingeboren geslacht in de Mark Brandenburg is, en van oude tyden af op het nog heden in de oude Mark, aan de Elve, niet verre van Saltzwedel, gelegen slot *Schulenburg* gewoont heeft. *Adolf van of van der Schulenburg* is in den groten slag der Vriezen met de Noormannen by Norden in 't jaar 873 verslagen. *Edo van Schulenburg* is, benevens de markgraven Frederik en Diderik, gelyk ook verscheide andere edelen, in het landschap Hadeln in 't jaar 988 door de Deensche zeerovers gevangen genomen. *Dideric*, die omtrent het jaar 1153 markgraaf Albert van Brandenburg als overste gedient heeft, zou voor zyne tegen de Wenden betoonde dapperheit met eene kleine streek landes in de oude Mark, aan de Elve, beschonken zyn, en het voorgemelde slot Schulenburg gebouwt hebben, in welken oordt naderhandt dit geslacht ook de kasteelen Apenburg, Betzendorf, en andere, aan zich gebragt heeft. *Busso van Schulenburg*, overste van keizer Rudolph den I, heeft zich byzonder omtrent het jaar 1274 in den oorlog tegen den koning Ottocarus van Bohemen doen kennen. *Bernhard van Schulenburg* is in 't jaar 1382 heirmeester der Johanniter orde te Sonneburg geweest, en heeft het bekende Heimbachsche vergelyk met den grootprioor van Duitschlandt gemaakt. De zelve waardigheit heeft *Richard van Schulenburg* in 't jaar 1474 bekleed. *Diderik* was omtrent het jaar 1351 bisschop van Brandenburg, keizerlyke werkelyke Raadt, en wierden hem jaarlyksch 100 marken bezoldiging toegelegt. *Christoffel* bezat in 't jaar 1551 de bisschoppelyke waardigheit te Ratzeburg. Maar dit geslacht hadt zich lang te voren in het *Witte*, of oude, en in het *Zwarte*, of jonger linie verdeelt.

Van de *Witte* linie is *Henrik van Schulenburg*, door eenigen *Werner* genoemt, de eerste bekend, de welke hoofdman in de oude Mark geweest is, en keizer Karel den IV goede diensten bewezen heeft: ook heeft hy de gulde bulle helpen opstellen: waarom hy in het jaar 1356 op den Ryksdag te Neurenberg, by de afkondiging van de gemelde bulle, tot ridder is geslagen. De achtereenvolgende stamlyst van deze linie begint met *Matthias*, op Altenhausen, die vader van *Bernhard*, op Altenhausen, geweest is, de welke in 't jaar 1500 als Raadt van het aartsstift Maagdenburg is gestorven, en *Matthias*, op Altenhausen, Betzendorf, Angern, enz. keur-Brandenburgsche geheime Raadt, heeft nagelaten, die in 't jaar 1541 van de Ryksvergadering te Regensburg aan D. Martinus Lutherus is gezonden, en des jaars daar aan volgende gestorven. Hy liet drie zonen na, als: 1) *Alexander*, die na het volbrengen zyner letteroefeningen verscheide vreemde landen heeft bezichtigt, en daar op in den oorlog uitgemunt, doch omtrent het jaar 1500 in Vrieslandt by nacht door de vyanden is overvallen, en jammerlyk omgebragt. 2) *Jacobus*, die eerst keur-Brandenburgsche, naderhandt Brunswyksche overste, en eindelyk in 't jaar 1560 generaal veldmaarschalk van het H. Roomsche Ryk in Hungarie tegen den Turk is geweest. 3) *Daniel*, die de vaderlyke goederen heeft geërft, en in 't jaar 1504 als vorstelyke Maagdenburgsche land-Raadt is gestorven. Zyn zoon *Matthias*, die zyns vaders ampten en goederen erfde, teelde *Alexander*, die in 't jaar 1681 als vorstelyke Maagdenburgsche land-Raadt is gestorven, en *Augustus van Schulenburg*, nevens *Gustaaf Adolf*, heere te Embden, Altenhausen, Hohenwarsleben en Schadeleben, keur-Brandenburgsche geheime en regerings-Raadt, kamerpresident in het hertogdom Maagdenburg, hoofdman te Gebichenstein en Moritzburg, heeft nagelaten, welke laatste in 't jaar 1680, uit den name van keur-Brandenburg, het hertogdom van Maagdenburg in bezit heeft genomen, en in 't jaar 1691 is gestorven, nalatende de volgende kinderen, als: 1) *Margareta Geertruid*, de welke in 't jaar 1681 is getrouwt met Frederik Achatz van Schulenburg, mede uit deze linie gesproten, heer te Hehlen, Betzendorf, Angern, Rambstedt en Detzel, vorstelyke Brunswyk Lunenburgsche geheime Raadt, hofrechter en berg-hoofdman, by welken zy vyf zonen en zes dochteren gewonnen heeft. Tot dezen laatsten behoort naar alle gedachten de in het jaar 1717 aan het Britannische hof zynde *Ermgard Melusina van Schulenburg*, baronnesse van Dundalk, gravin en marquisin van Dungannon, en hertogin van Ierlandt en Munster. 2) *Matthias Johan*, die zich in 't eerst als koninklyke Poolsche en keur-Saxische generaal over het voetvolk inzonderheit in Brabandt, en naderhandt als Venetiaansche generaal veldmaarschalk, door zyne dappere daden, en inzonderheit in 't jaar 1716 door de beschermning van het eilandt Korfu, heeft vermaard gemaakt, voor welke laatstgemelde daadt hy een jaargeldt van 5000 dukaten voor zyn leven, en een kostelyken degen, 4000 dukaten waard, verkregen heeft, zynde daarenboven een metalen standbeeldt ter zyner eere op de grote markt te Korfu opgerecht. Hy heeft in 't jaar 1715 den graaflyken tytel bekomen. 3) *Daniel Bodo*,

de, *vryheer van Schuilenburg*, eerst koninklyke Poolsche en keur-vorstelyke Saxische veldheer, en naderhandt generaal van den hertog van Savoje in Italie. 4) *Frederik Wilhem*, *vryheer van Schuilenburg*, koninklyke Groot Britannische kamerling. Tot dezen tak behoorde ook *Christoffel van Schuilenburg*, die in het jaar 1570 te Havelberg is gestorven, en by twee gemalinnen 27 kinderen van beide kunnen heeft geteelt. Onder de zonen zyn de volgende, als: 1) *Levyn*, die in 't jaar 1587 als Domdeken te Maagdenburg, en Domproost te Havelberg gestorven is, en een stamboom van zyn geslacht opgemaakt heeft. Van zyne nakomelingen zal daar na gesproken worden. 2) *Bernard Ludolf*, vorstelyke hofmeester in Pruissen. 3) *David*, keur-Brandenburgsche hof-Raadt. 4) *Joachim*, vorstelyke Liegnitsche kamerjonker. 5) *Georg*, Domheer te Maagdenburg, van wiens nakomelingen men geen verder bericht vindt. Voorgemelde Levyn heeft in 't jaar 1578 het riddergoedt Lubsdorf in het vorstendom Anhalt aan zich gebragt, waar op zyne nakomelingen nog heden ten dage bloeien. Hy was grootvader van *Johan Casimir*, te Lubsdorf, Schochwitz, Luttchendorf enz. die in 't jaar 1671 als vorstelyke Anhaltsche landt-Raadt gestorven is. Van zyne zonen hebben *Christiaan Frederik*, en *Johan Casimir*, vorstelyke land-Raadt te Dessau, den stam voortgeplant.

De zogenaamde *Jonger* of *Zwarte* linie begint met *Henrik* den ouden *van Schulenburg*, of *Schuilenburg*, die omtrent het jaar 1398 geleeft heeft. Des zelfs twee zonen, *Barend* en *Werner*, hebben hunnen stam voortgeplant. Of de nakomelingen van den eersten nog heden bloeien, kan men niet zeggen: doch Werner, erfbezitter van Betzendorf, gewan vier zonen, van welke men kortheits halven hier maar de twee jongste, *Bernard* en *Werner* den II, zal aanhalen. De eerste was keur-Brandenburgsche hoofdman in de Oude Mark, en vader van *Albert* (bygenaamt de Zwarte) ridder van 't gulde vlies, wiens zoon, *Levyn*, op Axenburg en Thambek, in 't jaar 1569 als keur-Brandenburgsche Raadt en hoofdman van de Oude Mark, en van het ambacht Luchau gestorven is, vier zonen nalatende, namentlyk: 1) *Bernhard*; 2) *Frederik*, hoofdman van de Oude Mark; 3) *Werner*, op Axenburg, die in 't jaar 1581 als keur-Brandenburgsche Raadt, en hoofdman van de Oude Mark gestorven is; en, gelyk zyne twee voorgaande broederen, nakomelingen heeft nagelaten, doch van welke men geen verdere nancht geven kan; en 4) *Albrecht*, op Thambek, hoofdman van de Oude Mark, die zynen stam met zes zonen heeft voortgeplant, van welke *Hans*, aartsbisschoppelyke Maagdenburgsche kamerjonker, in 't jaar 1598 gestorven is, nalatende *Albert* den jongen, die Belgershein in Meissen aan zich bragt, en in den beginne van de XVII eeuwe als keur-Saxische opperhofgerechts assessor en opziender der landschole te Meissen gebloeit heeft, omtrent welken tydt ook zyns vaders broeder het riddergoedt Trebsen, by Grimme, in Meissen, gekocht en bezeten heeft, het welk naderhandt aan die van Dieskau is gekomen, waarentegen die van Schuilenburg de riddergoederen Leibnitz, by Leisznich, en Muhlbach, by Wurtzen, aan zich gebragt hebben, welk laatste goedt nog in het jaar 1714 door *Adolf van Schuilenburg* is bezeten. Voorgemelde Werner de II heeft zich in de oorlogen tegen die van de Mark en van Pomeren doen kennen, en wegens zyne dapperheit en kloekmoedigheid een ongemenen roem by de schryvers verworven. Hy deedt hertog Bogislaus van Pomeren grote diensten, en wierdt door den zelven met het slot Penkum begiftigt: ook maakte hem keurvorst Joachim de I van Brandenburg opperhoofdman te Stettin, en schonk hem de stadt Locknitz. Hy stierf in 't jaar 1519, in het 80 jaar zyns ouderdoms, en liet *Richard* na, die de eerste van dit geslacht den Lutherschen Godsdienst heeft aangenomen, en in 't jaar 1538 te Stettin is gestorven. Zyn jongste zoon *Joachim* plantte den stam alleen voort, en zou nevens Henrik van Rantzau de rykste edelman van gansch Duitschlandt geweest zyn. Hy heeft onder andere goederen de heerlykheit Lieberoze in de neder-Lausnits gekocht, en is in 't jaar 1594 gestorven. Zyn jonger zoon *Matthias* eindigde zyn leven in 't jaar 1569 op de universiteit te Wittenberg; maar de oudste, *Richard*, teelde *Joachim* den jongen, heer te Locknitz en Lieberoze, die vader wierdt van *Henrik Joachim*, de welke in 't jaar 1665 als keur-Saxische geheime Raadt en landvoogdt in de neder-Lausnitz is gestorven, na dat hy te voren den vryheerlyken tytel hadt verkregen, en aangaande zyne heerlykheit Lieberoze het majoraatschap hadt ingevoert. Hy wierdt in 't bezit van de heerlykheit Lieberoze opgevolgt door *Johan Georg*, *vryheer van Schuilenburg*, koninklyke Deensche generaal majoor en ridder van de Danebrogs-orde, de welke in 't jaar 1715 zonder mannelyke erven is gestorven.

Dit voornaam geslacht heeft zich ook van overlang in Vrankryk uitgebreid. De eerste daar van, *Johan van Schuilenburg*, is edelknaap aan het hof van koning Lodewyk den XI geweest, en naderhandt tot verscheide krygsampten gebruikt, waar op hy in het jaar 1488 in Vrankryk is genaturalizeert. Na dat hy in 't jaar 1508 zonder kinderen gestorven was, behieldt zyn broeder, *Alof van Schuilenburg*, zyne nagelatene goederen, en plantte zynen stam in Vrankryk voort. Des zelfs zoon, *Raulin van Schuilenburg*, heer van Montdejeu en Ploirault, kapitein over 500 man voetvolk, liet onder andere zonen na *Jean*, of *Jan*, heer van Montdejeu, die in 't jaar 1597 in 't beleg van Amiens eene ruiterbende ligte paarden geboodt, en naderhandt zynen stam met eenige zonen heeft voortgeplant. De oudste, mede *Jan* genaamt, graaf van Montdejeu, maarschalk van Vrankryk, ridder van des konings orde, gouverneur en baljuw van Berry, kapitein van het kasteel van Madrid, enz. die in 't jaar 1671 zonder kinderen is gestorven, heeft zich in den oorlog door zyne dapperheit een groten roem verkregen. Des zelfs broeders hebben zyne goederen geërft. Eertyds hebben zich ook eenige van dezen tak in de Nederlanden nedergezet, en het huis te Schuilenburg, in Over Yssel, gebouwt. Van de zelve is onder anderen bekend *Johan van Schuilenburg*, die in het jaar 1601 als gevolmachtigde der Algemene Staten de vrede met Portugal heeft helpen sluiten, enz. *Spangenb. Mansfeld. Chron. Angeli Marck. Chron. Peccenstein Theatr. Sax. Anselme Hist. de Marech. de France. Theatr. Europ. Tom. IX.*

SCHUL-PFORTE, dat is te zeggen *School Poort*, (*de*) was voor dezen een vermaard klooster van de Cistercienzer orde, het welk bisschop Udo de I te Naumburg in 't jaar 1140 gesticht heeft, en het zelve *Porta Mariæ* genaamt. Het legt digt by Naumburg. Na de doodt van hertog Georg van Saxen heeft de laatste abt *Petrus* zyn klooster verlaten, waar op hertog *Henrik* de Luthersche geloofsbelydenis in het zelve heeft ingevoert. In het jaar 1543 heeft hertog Maurits de beroemde vorstenschool daar in opgerecht, in welke 150 jongelingen zouden onderhouden worden. In het jaar 1632 wierdt dat klooster van de Finnen, die het voor Roomsch aanzagen, gansch bedorven, en in 't jaar 1640 van eene Koningsmarksche party uitgeplundert. Het klooster en de school komen den keurvorst van Saxen toe. *Zeileri Reichs-Geographie.*

SCHUIRING, een dorp van de Vriesche grietenye Schoterlandt, onder het kwartier der Zevenwolden.

SCHULTINGIUS, (Cornelius) Licentiaat in de Godgeleerdheit, regent van 't St. Laurens-collegie, en kanunnik in St. Andrieskerk te Keulen, was geboren te Steenwyk, in Over-Yssel, en leide zich in de XVI eeuwe op de geloofsverschillen. Hy heeft veel en hevig tegen de Protestanten geschreven. Zyn hoofdwerk daar omtrent is eene wederlegging van de *Onderwyzingen* van *Kalvyn*, onder den tytel van: *Bibliotheca Catholica & Orthodoxa contra summam totius Theologiæ Calvinianæ, in Institutionibus Jo. Calvini & Locis Communibus Petri Martyris comprehensæ.* Hy heeft ook eene uitlegging over het Roomsche Missaal en Brevier geschreven, onder dezen tytel: *Bibliotheca Ecclesiastica, sive Commentariorum Sacrorum de expositione Missalis & Breviarii Tomi IV.* Hy is den 20 April des jaars 1604 gestorven. Hy heeft een broeder gehad, *Petrus Schultingius* genoemt, die hoogleeraar in beide de Rechten en pensionaris te Keulen is geweest. *Sweertius Athenæ Bat. Val. Andreas Bibl Belg.*

SCHULZIUS, (Georgius) een bekend rechtsgeleerde in Saxen, wierdt te Lemberg, in Silesie, geboren in 't jaar 1599, maar maakte zyn geluk te Wittenberg, daar hy der beiden Rechten Doctor, byzitter van de rechtsgeleerde Faculteit, gewone voorspraak voor het hofgerecht, en Raadt en kancelier van de graven van Barby gemaakt wierdt. Doch hy stierf zeer jong, namentlyk in 't jaar 1634, in het 35 jaar zyns ouderdoms. Hy heeft echter vele goede schriften nagelaten, als: *Synopsis Juris Feudalis*; *Expositio arboris consanguinitatis & affinitatis*; *Synopsis Institutionum*; *Paratitla Constitutionum*; *Processus Judiciarius*; *Synopsis Judiciaria*; *Tract. de obligatione, obsignatione & depositione pecuniæ, s. rei depositæ. Witte in Memor. Dec. II.*

SCHUPPIUS (Johan Balthazar) wierdt te Giessen in 't jaar 1610 geboren, en na dat hy aldaar onder Christoffel Scheibler den grondt der vrye wetenschappen gelegt hadt, in het 15 jaar zyns ouderdoms naar de akademie van Marpurg gezonden, alwaar hy een leerling wierdt van Rudolf Goclenius. Hy nam in dier voegen in de wetenschappen toe, dat hy al in het 16 jaar van zynen ouderdom redentwistte. Als hy drie jaren aldaar geweest was, ging hy, om zyne genegenheit om vreemde landen te zien te voldoen, naar Frankfort aan den Mayn, en van daar verder naar Duitschlandt, tot dat hy te Koningsbergen, in Pruissen, kwam, om aldaar den toenmaals beroemden redenaar, Samuel Fuchs, te horen, waar by hy zich ook met allen vlyt op de Godgeleerdheit toeleide. Hier op reisde hy naar Lyflandt, Litthauwen en Polen, en van daar naar Denemarken. Van daar wilde hy naar Hamburg, en eindelyk naar Wittenberg gaan; doch daar in wierdt hy verhindert door de ontstane onlusten tusschen den koning van Denemarken en de stadt Hamburg. Van daar ging hy over Straalzondt naar Grypswalde. Aldaar raakte hy in kennis met den vorst Savelli, die in den naam des keizers toen in de stadt regeerde, die hem onder den persoon van een soldaat, dewyl hy anders niet zeker kon voortraken, door Pomeren naar Rostok zondt, alwaar hy, na dat hy zich by de hoogleeraars hadt bekend gemaakt, weder begon te studeren, en inzonderheit de vriendschap van *Petrus Laurenberg* behieldt. Aldaar wierdt hy in het 21 jaar van zynen ouderdom magister in de Philosophie, en verkreeg daar na te gelyk de vryheit om in het openbaar lessen te doen. Van daar begaf hy zich naar Lubek, Hamburg en Bremen, en kwam eindelyk niet zonder gevaar, wegens de stropende partyen, weder te Marpurg. Daar hieldt hy openbare collegien; maar alzo 'er de pest begon te woeden, besloot hy met een edelman uit Hessen naar Keulen aan den Rhyn, en van daar naar Hollandt te reizen, alwaar hy G. J. Vossius, Dan. Heinsius, Caspar Barlæus, en Claudius Salmasius leerde kennen. Na zyne wederkomst in zyn vaderlandt wierdt hy, in het 25 jaar zyns ouderdoms, tot hoogleeraar in de welsprekendheit en geschiedenissen te Marpurg beroepen. Schoon hy nu deze bedieningen met allen yver bekleedde, verzuimde hy nochtans de Godgeleerdheit niet, gelyk hy dan in het jaar 1641 Licentiaat, en in het jaar 1645 Doctor in de Theologie wierdt. Johan, landgraaf van Hessen, beriep hem daar op tot zynen hofprediker en superintendent, waarenboven hy zynen vorst met goeden raadt bystondt; waarom hy ook voor anderen door den landgrave in 't jaar 1647 verkoren wierdt om

om de vredehandeling te Munster by te wonen; na welker voleinding hy, in de tegenwoordigheit veler afgezanten, de eerste vredespredikatie gedaan heeft. Na verloop van eenige jaren wierdt hy naar Augsburg, en in den zelven tydt naar Hamburg tot predikant beroepen, welk laatste beroep hy aannam, en tot zyne doodt toe, die in 't jaar 1661 voorviel, met alle oprechtheit en yver bekleedde. Hy was een zeer wakker, en daar by redelyk en bescheiden man, die zich door zynen ommegang met de voornaamste en bekwaamste lieden van zynen tydt eene grote kennis van waarlyk nuttige zaken verkregen hadt, en die de dwaasheit en buitensporigheden der wereldt in den grondt kende: daar by was hy zeer levendig van geest, en wist alle zaken recht natuurlyk voor te stellen, waar door hy zich evenwel zo wel vyanden als vrienden maakte, om dat zy zyne schertsachtige en stekelige manier van schryven, om de in zwang gaande gebreken, huichelary, en zotte waanwysheit door te stryken, euvel opnamen. Onder anderen kreeg hy krakeel met eenen Magister *Schmidt* te Leipzich over zyn zeggen, dat men de wysheit juist van de hogescholen niet behoefde te halen; maar hy maakte den zelven wel haast stom. Daarentegen was hy by vele staatspersonen, en zelfs by verscheide hoge krygsbevelhebbers in groot aanzien, om van het groot getal zyner toehoorders hier niet te spreken. Zyne schriften zyn te Frankfort in twee stukken in octavo by malkander gedrukt in 't jaar 1701, en voor een groot gedeelte uit het Hoog- en in het Nederduitsch vertaalt. Zyne Redenvoeringen (waar onder die *De opinione* de beste, en ook afzonderlyk gedrukt is) zyn in 't jaar 1659 in twaalven gedrukt. *Petrus Lambecius* heeft zyn leven in een *Programma* beschreven. *Mollerus Introduct. ad Histor. Chersonesi Cimbricæ pag.* 590. *seq.*

SCHURF, (Hieronymus) een oud Hoog-Duitsch rechtsgeleerde, wierdt te St. Gal, in Zwitserlandt, geboren in 't jaar 1480. Hy wierdt Doctor en hoogleeraar in de rechten op de nieuw-opgerechte akademie te Wittenberg, welk ampt hy 42 jaren heeft bekleed, wanneer hy naar Frankfort aan den Oder is beroepen, alwaar hy in 't jaar 1564, in het 74 jaar zyns ouderdoms, is gestorven. Wy hebben van hem Raadgevingen, of *Consilia. Adam in Vit. JCt. Germ.*

SCHURTZFLEISCH, (Koenraad Samuel) een der geleerdste en beroemdste mannen van Duitschlandt, wierdt geboren te Corbach, in het graafschap Waldek, in December des jaars 1641. Zyn vader, Johan Schurtzfleisch, was in het eerst hofprediker by den grave Wolraad van Waldek te Wildingen; doch als de graaf door den oorlog gedwongen was zyn landt te verlaten, nam hy het ampt van Rector te Corbach aan. Zyne moeder was Anna Benigna, uit het oude Fuldaasche geslacht, dat voorheen in Hessen gewoont heeft. Hy liet van zyne jeugdt af eene grote bekwaamheit tot de letteroeffeningen blyken, en vorderde zo wel door de onderwyzingen van zynen vader, als die van Nifanius en van anderen daar in zodanig, dat zo wel de geleerden als zyne vrienden grote verwachting van hem hadden. Toen hy op de lage scholen een goeden grondt tot de letteroeffeningen gelegt hadt, wierdt hy in het 16 jaar zyns ouderdoms naar de hogeschool van Giessen gezonden, alwaar hy in de Godgeleerdheit Feuerborn en Mentzer, en in de rechten den beroemden rechtsgeleerde Tabor hoorde. Doch in 't byzonder bezocht hy vlytig de lessen van Johan Koenraad Dieterich, in wiens huis hy ook de drie jaren, welke hy te Giessen doorbragt, woonde. Van daar begaf hy zich in het jaar 1661 naar Wittenberg, hoorde aldaar 3 jaren lang Egidius Strauch over de tydrekening en geschiedenissen, en woonde de collegiën van Calovius, Meisner, Quenstedt en Deutschman naarstig by. In het jaar 1664 nam hy de waardigheit van meester aan, en begon zelf collegiën te houden, doch wierdt strax daar na te huis geroepen, en tot leeraar in het doorluchte school aangestelt. Doch dewyl die bediening hem geenzins behaagde, stondt hy de zelve vrywillig af, en ging, na dat hy te voren eene reize door hoog- en neder-Duitschlandt hadt gedaan, naar Leipzich, alwaar eenige studenten aan zyn opzicht wierden toebetrouwt. Hier maakte hy zich bekend met Rappoldus, Thomasius, Frankenstein, en Fuller, en hoorde Schwendendorf het burgerlyke recht verklaren. Twee jaren daar na wierdt hy als hofmeester den jongen Wiedeman toegevoegt, en met den zelven naar Wittenberg gezonden, alwaar hy boven anderen Ziegler bezocht. Dewyl hy zich daar door zyne geleerdheit in groot aanzien bragt, wierdt hy in 't jaar 1675 tot buitengewoon hoogleeraar in de historiën, en in het jaar 1675 tot hoogleeraar in de dichtkunde benoemt, waar by hy, na het afsterven van Balthazar Stolberg, ook de professie in de Griekshe tale kreeg. In het jaar 1680 doorreisde hy Hollandt en Engelandt, en maakte zich aldaar by de geleerden bekend, doorsnuffelde overal de bibliotheken, en kwam eindelyk met vele rare boeken, welke hy op zyne reize verzamelt hadt, weder te Wittenberg. Doch doordien hy eene ongemene lust hadt om Italië te bezien, begaf hy zich in 't jaar 1691 op reize, ging eerst naar Venetië, en van daar naar Florence, alwaar hy kennis maakte met Magliabechi, en de Mediceesche, als mede de Laurentiniaansche boekery bezag. Van daar reisde hy naar Piza, en wachtte zelf aldaar den groothertog van Florence op. Eindelyk begaf hy zich naar Rome, bleef aldaar vier maanden, bezag de Vatikaansche bibliotheek, en bevlytigde zich om op het nauwkeurigst de oudheden van deze stadt te bezien. Doch doordien het ampt, het welk hy bekleedde, hem niet toeliet langer aldaar te vertoeven, begaf hy zich weder op de te rug reize, en trok eerst naar Wenen, alwaar hy van den toenmaligen keizerlyken bibliothekaris, Daniel Nesselius, met veel vriendelykheit ontfangen, en hem by den keizer gehoor beschikt wierdt. Van daar reisde hy naar Neurenberg, bezag aldaar de bezienswaardigste oudheden, en kwam eindelyk weder te Wittenberg. In het jaar 1700, na het afsterven van den hoogleeraar Kirchmayer, bekwam hy het professorschap in de welsprekendheit; liet daarom het hoogleeraarsampt in de Griekshe tale varen, stondt ook naderhandt dat in de geschiedenissen aan zynen broeder af, en vergenoegde zich alleenlyk met den tytel van professor honorarius. Hy hadt eene voortreffelyke boekery, waar aan hy zyn meeste vermogen besteed hadt. Ook hadt hy een groot getal van oude en nieuwe gedenkpenningen, waar van hem een gedeelte ontvremt wierden. Vele hogescholen, als Helmstadt, Tubingen en Halle, deden veel werk om hem, en de vorst van Waldek beriep hem tot zich in Hollandt: doch hy sloeg het af, en bleef volstandig te Wittenberg. Hy heeft evenwel het beroep van Saxen-Weimarsche Raadt en opperbibliothekaris aangenomen. Hy stierf den 13 Augusty des jaars 1708, na dat hy het 67 jaar zyns ouderdoms bereikt, en een zwaren val gedaan hadt. De voornaamste schriften, welke hy heeft uitgegeven, zyn: *Continuatio Commentariorum Sleidani de quatuor summis Imperiis*; *Dissertationes Academicæ*, de welke eenige stukken in quarto uitmaken; *De Orthographia Romana*; *Judicia ex Parnasso*, onder den verdichten naam van *Sarcmasius*; *Epistolæ & Poëmata*, en verscheide andere. Onder de onuitgegevene zyn zyne uitlegging over *Livius*, en *Vita Principis Waldecensis*, enz. *Programma funebre*; *Acta Erudítor. mens. Octob.* 1708.

SCHUSSENRIEDT, eene by Waldzee gelegene Ryksabdy, van de Premonstratenzer orde, de welke onder de gevorstte Zwabische prelaatschappen gerekent wordt. Zy is door de twee broeders *Beringer* en *Koenraad*, *vryheeren van Schussenriedt*, beide gene kinderen hebbende, omtrent het jaar 1189 gesticht, hebbende hunnen burgt Schussenriedt tot een klooster laten bekwaam maken. Dit klooster wierdt in 't jaar 1632 door de Zweden in de assche gelegt, en de stiftsgoederen in den grondt bedorven, sedert welken tydt het echter redelyk wel is opgekomen. *Lunig Spicil. Eccl. des Reichs-Archivs III. D.*

SCHUT, *Schutia*, het grootste eilandt, het welk de Donauw in Hungarië maakt, om dat hy zich beneden Presburg in verscheide armen verdeelt, en behalven die ontelbare kleine armen voornamentlyk twee eilanden maakt, waar van het eene *de grote Schut*, in het Hungarisch *Csaloköz*, het andere *de kleine Schut*, op zyn Hungarisch *Dunaköz* genaamt wordt. Dit eilandt wordt van Presburg tot Komorra, alwaar de beide grote armen, na dat de eene de Leita, Raab en Rabnitz, de andere de Waag in zich genomen heeft, weder vereenigen, in de lengte op 12 mylen, en in de breedte op 7 mylen gerekent. Het is een zeer vruchtbaar landt, byzonder in bouw- en weilandt, en aan den oever van den Donauw wordt, als men zegt, goudzandt gevonden. Op de grote Schut zyn voorheen 300 dorpen geweest; maar de zelve zyn door den Turkschen oorlog en de binnenlandsche onlusten zeer verwoest. De voornaamste plaats daar op is tegenwoordig *Samarein*, in het Latyn *Oppidum S. Mariæ. Stella de Turcar. success. Epist. I. Crusii Turco-Græcia p.* 505. *Szent-Yvani Miscell. Dec. III. P. I.*

SCHUTTENHOVEN, eene kleine bergstadt in Bohemen, aan de rivier Ottava gelegen. Zy behoort aan de graven van Starrenberg, en heeft in het jaar 790 haar begin genomen.

SCHUTTER, (de) in 't Latyn *Sagittarius*, een der twaalf hemelstekenen, waar in de zon in de maandt November treedt. Hy wordt verbeeld als een Centaurus, half mensch en half paardt, hebbende in zyne handt een boog, zich gelatende als of hy een pyl wilde afschieten, waar door de vinnige koude en zware stormwinden, welke in deze maandt regeren, betekent worden. De dichters hebben verziert, dat de Centaurus *Chiron*, door Saturnus by Phillyra verwekt, deze schutter is. Deze heeft zich, gelyk zy zeggen, na dat hy groot was geworden, in de bosschen begeven, daar hy de kracht der kruiden heeft leren kennen, en een beroemd geneeskundige is geworden; ook heeft hy zich op de speel-en sterrekunde gelegt, en zodanig in kunsten en deugden toegenomen, dat hy Achilles tot een leermeester is toegevoegt. Men zegt, dat Esculapius de geneeskunst van hem geleert heeft. Wanneer hy eindelyk op een tydt de pylkoker en wapenen van Hercules bezichtigde, en een pyl, met het vergift der Lerneesche slange bestreken, in zyn voet viel, heeft hy eene ongeneeslyke wonde daar van gekregen, die hem onlydelyke pynen veroorzaakte, zo dat hy van herten zyne doodt wenschte, het welk evenwel, om dat hy van onsterflyke ouders geboren was, onmogelyk kon geschieden, tot dat de goden zich over hem ontfermden, en hem in den hemel opnamen, daar zy een der tekenen van den Zodiaak van hem hebben gemaakt. *Joh. Tzetzes Chiliad. XCIV. lib. VII. Hyginus. Natalis Comes in Mythologia.*

SCHUURMAN, (Anna Maria) eene zeer geleerde en beroemde navolgster van Labadie. Zy wierdt den 5 November des jaars 1607 te Keulen uit een voornaam adelyk geslacht geboren. Haar vader was Frederik Schuurman, en hare moeder Eva van Harf. Zy vertoonde van kindsbeen af eene ongemene bekwaamheit, en een zonderling verstandt. Met hare drie jaren kon zy onderscheidentlyk lezen, en met hare zes jaren konze met de schaar en 't scheermes allerhande dingen snyden. Met hare jaren groeiden haar begrip, geneigtheit en zucht tot de geleerdheit en geachte wetenschappen. Zy rustte niet voor dat zy hare beooging verkreeg; waar omtrent zy zonder voorbeeldt gelukkig was, om dat zy een vernuft bezat, dat fix alles begreep;

greep, een geheugen, dat zonder missen alles onthieldt, en handen, die tot alle behandelingen zich wisten te voegen. Al vroeg hadt zy zich eene behandeling met het penceel aangewend, en schilderde allerhande soorten van bloemen en van gedierten, als slangen, hagedissen, rupsen en flinterties, het welk zy toch maar voor uitspanningen hieldt, wanneer hare geesten door 't veel blokken in vremde talen haar eene ademhaling vergden. Verder wordt van haar gezegt, dat zy alleen met een mes, zonder ander beeldhouwers gereedschap te gebruiken, van palmhout heeft gesneden haar moeders, broeders en haar eigen portret, zo kunstig en met zo goede gelykenis, dat iedereen daar van verwonderd stondt; ja men vertelt, dat de kunstschilder Honthorst dat van haren broeder inzonderheit heeft geschat op 1000 guldens. Van haar eigen beeldtenis halverlyf van wasch geboetseert zal men in 't vervolg breder spreken. In haar zevende jaar leerde zy het borduren binnen drie uuren tyds, en vervolgens allengskens de zang- en speelkunde. Haar schrift in allerhande talen was onvergelykelyk, zo dat eenigen het zelve als iets zonderlings in hunne rariteitkamers hebben opgehangen. *Munster* verhaalt, dat zy met de punt van een diamant verscheide afbeeldsels zeer net op glas gesneden heeft. Zy heeft haar eigen afbeeldsel, naar de spiegel, van wasch gemaakt, en het zelve met zulke van wasch gemaakte paarlen omhangen, dat ieder geloofde, dat zy natuurlyk waren, tot dat zy met eene naalde ondervonden, dat zy maar van wasch waren. Hare gemoedsgaven waren niet minder: want in haar elfde jaar luisterde zy hare broeders, wanneer zy ondervraagt wierden, dikwils het antwoordt in, schoon zy tot de studiën tot nog toe niet gehouden was, maar alleen het een en het ander door hare oplettendheit begrepen hadt. Doch wanneer haar vader zulks gewaar wierdt, moedigde hy haar zelf tot de letteroeffeningen aan, en gaf haar al vroeg *Seneca* te lezen. Zy bragt het vervolgens zo verre, dat zy niet alleen de Latynsche, Grieksche, Hebreeusche, Syrische, Chaldeeusche, Arabische, en Ethiopische talen verstondt, maar de drie eerste, nevens de Fransche, Engelsche en Italiaansche, volkomen kon spreken. De wereldbeschryving, de sterrekunde, de wysgeerte, en andere geleerde wetenschappen verstondt zy zo wel, dat zy met groot verstandt daar van spreken en oordelen kon. Maar alzo zy in alle die dingen haar wezentlyk vergenoegen niet vondt, leide zy zich met yver op de Godgeleerdheit en op de H. Schriftuur. Daar by is het zeer merkwaardig, dat zy by alle hare kennisse altydt zeer bescheiden en nederig was. Zy was nog maar een kindt, wanneer haar vader zich met zyn gansche huisgezin naar Utrecht begaf, en van daar naar Franeker ging, om zynen zoon aldaar onder Amesius te laten studeren, alwaar hy ook in 't jaar 1623 stierf. Daar op kwam hare moeder weder by haar te Utrecht, alwaar zy hare studiën altydt voortzette. Zy was nog geen 14 jaren oud toen zy met den heere Cats, Raad-pensionaris van Hollandt, stondt te trouwen; maar zy is tot aan hare doodt toe ongetrouwt gebleven. Ondertusschen zou men weinig van hare wetenschappen en verdiensten geweten hebben, ten ware de beroemde mannen *Rivetus*, *Vossius*, *Spanheim*, *Salmasius*, *Beverwyk* en *Huigens*, byna tegen haar dank, haar op het toneel der wereldt gebragt hadden. Deze rekenden het zich tot eere brieven met haar te mogen wisselen, hare antwoorden aan anderen te kunnen vertonen, en haren lof overal te vermelden, het welk aan *Balzak*, *Gassendus*, *Mersennus*, *Bochart*, *Conrart*, en vele andere geleerde en vermaarde mannen gelegenheit gaf aan haar te schryven. Dus wierdt zy eindelyk zo beroemd, dat princessen, en vele andere hoge standspersonen begerig wierden haar te zien. De princes Maria Gonzaga, als des konings bruidt naar Polen gaande, en de hertogin van Longueville, die by gelegenheit van de Munstersche vredehandeling te Munster gekomen was, vereerden haar te Utrecht met haar bezoek. De princes van Bohemen, Elizabeth, door Cartesius zo geprezen, beminde haar innerlyk, en de kardinaal van Richelieu bleef niet in gebreke aan haar blyken van zyne hoogachtinge te geven. Wanneer de koningin Christina van Zweden haar eens bezocht, ontwierp zy, onder het gesprek met de zelve, haar afbeeldsel zo naauwkeurig, dat de koningin zich daar over niet genoeg kon verwonderen; maar met de by haar tegenwoordig zynde Jesuiten twistredeneerde zy zo krachtig, dat zy haar opentlyk nagaven, dat zy met den Duivel omging. Het eerste, dat zy liet drukken, was een gedicht op de stichting van de hogeschole van Utrecht in 't jaar 1636. Beverwyk gaf in het jaar 1639 de antwoorden van vele geleerde mannen aangaande het vraagpunt *De termino vitæ* (van het tydpunt des levens) in 't licht, waar onder ook eene van Juffer Schuurmans was. Eenigen tydt daar na gaf hy in zyne *Epistolicæ Quæstiones* twee brieven van deze geleerde juffer uit. In het jaar 1641 kwamen hare Latynsche Redenvoering over die vrage: *Of het vrouwelyk geslacht ook mag studeren?* nevens eenige van hare brieven, door haar deswegen met *Rivetus* gewisselt, in druk uit. Eenige jaren daar na bragt de beroemde hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Leiden, Frederik Spanheim, hoewel met grote moeite, te wege, dat zy aan hem beloofde eene verzameling van verscheide werkies, welke zy in rym en onrym in het Hebreeusch, Grieksch, Latyn, en Fransch gemaakt hadt, onder den tytel van: *Annæ Mariæ à Schuurman Opuscula*, in 't licht te zullen geven, het welk in het jaar 1648 geschiedde. In het jaar 1650 kwam 'er grote verandering in haren staat, doordien zy tot nog toe, ook na haar moeders doodt, zich met gene huisselyke zaken hadt behoeven te bemoeien, dewyl haar moeders zusteren de zelve waarnamen; maar nademaal deze nu zwak en blind wierden, viel die zorg ten eenemaal op haren hals. Als zy in het jaar 1653 nevens deze twee vriendinnen naar Keulen moest reizen, en aldaar twee jaren vertoeven, ontstondt in den beginne te Utrecht, en daar na op andere plaatsen het gerucht, dat zy tot den Roomschen Godsdienst was overgegaan, waar van de schuldt aan eenige predikanten, welker predikatiën zy niet mogt horen, gegeven wierdt. Na hare wederkomst te Utrecht verkoos zy eindelyk het eenzaam landleven, en volhardde daar in tot het overlyden van hare moeien, 't welk omtrent twee jaren daar na gebeurde: wanneer zy weder naar Utrecht moest keren. Ondertusschen hadt haar broeder op zyne reize Labadie te Geneve leren kennen, en deszelfs gaven en vromigheit zo voordelig aan haar afgemaalt, dat zy, als hy te Middelburg was gekomen, en zy zelf hem hadt leren kennen, hem standvastig, ook na dat hy van zynen dienst afgezet was, en eene eige gemeente hadt opgerecht, heeft aangekleeft. Zy was reets tamelyk oud toen zy zich tot hem naar Amsterdam begaf, ook toen hy met zyne aanhangers zich naar Herfort, in Westphalen, en van daar eindelyk naar Altona begaf, is zy hem derwaarts gevolgt, en heeft aldaar het eerste Deel van haar traktaat, genaamt: ΕΥΚΛΗΡΙΑ, of: *Verkiezing van het beste deel*, waar in zy de geschiedenis van *Labadie* en zyne afgezonderde kerke, nevens haar leven heeft beschreven; en hare zinstrevers heeft geantwoord, en dit boek in het jaar 1673 in het licht gegeven. Na de doodt van Labadie trok zy met de andere Labadisten naar Wieuwett, een dorp in Vrieslandt, by Leeuwarden gelegen, alwaar zy het andere Deel van het genoemde traktaat weinige dagen voor hare doodt voltooide, het welk ook te Amsterdam in 't jaar 1685 is uitgekomen. Zy stierf aldaar, na dat zy alle hare bedienden hadt afgeschaft, en Godt in Christus hare ziel bevolen, in 't jaar 1678, in het 71 hares ouderdoms. Hare zinspreuk waren de woorden van Ignatius: *Myne Liefde is gekruissigt.* Men zegt, dat zy van voornemen is geweest een groot Letterkundig of Philologisch Woordenboek uit te geven, maar van men echter tot nog toe niets gezien heeft. *Schurmannia* Ἐυκληρία. *Croesius Hist. Quaker. lib. III. Jacob. Bibliothec. illustr. fœmin. quæ scriptis claruerunt. G. Arnold Hist. der Kerken en Ketteren II Deel, XVII Boek, XXI Kap.* §. 30, 31, 32, 33, 34.

SCHWABACH, eene aanzienlyke stadt en opperbaljuwschap in het Brandenburgsch markgraafschap Anspach, aan eene kleine rivier van den zelven naam, twee mylen van Neurenberg gelegen, welke burggraaf Frederik in 't jaar 1364 van Johan, grave van Nassau, en heer te Hadamar, benevens Kammerstein en het onderhorige rechtsgebiedt door koop heeft aan zich gebragt. De stadt is welgebouwt, en dryft sterken koophandel, byzonder na dat zich aldaar eene volkplanting van Fransche Gereformeerden heeft ter neder gezet, de welke onder het opzicht van hunnen bewindhebber de manufakturen sterk voortzette. Markgraaf Wilhelm Frederik heeft de stadt met eene bezienswaardige fontein op de markt verfiert. Alhier is dat soort van Hoogduitsche drukletters eerst gegoten, het welk nog heden in de boekdrukkeryen van Duitschlandt de *Schwabacher letters* genoemt worden. Alhier is ook de munt der markgraven van Anspach. In het jaar 1528 is alhier den 14 Juny onder eenige Neurenbergsche God- en staats-geleerden een gelykvormig kerkenbezoek vastgestelt. In het volgende jaar 1529, in October, kwamen de gezanten van verscheide protesterende standen alhier te zamen, om zich, eer dat zy in een polityk verbondt traden, omtrent de geloofsartykelen te vereenigen. *Script. Brandenb. Layritius in Dissertat.*

SCHWABECK, een graafschap in Zwaben, tusschen Mindelheim en Augsburg gelegen, het welk de keizer na voorgaanden Ryksban tegen den keurvorst van Beyeren in het jaar 1708 aan het bisdom van Augsburg als een Ryksleen heeft overgelaten; doch het zelve is met Mindelheim aan Beyeren gekomen. Zie MINDELHEIM.

SCHWABEN. Zie ZWABEN.

SCHWALBACH. Zie ZWALBACH.

SCHWALENBERG. Zie ZWALENBERG.

SCHWANDORF. Zie ZWANDORF.

SCHWANINGEN. Zie ZWANINGEN.

SCHWARTAU, eene kleine rivier in het Holsteinsche landschap Wagern, de welke ontspringt tusschen Eutin en de Ploner zee, en niet verre van Lubek in den Trauw valt. *Dankwert Beschreib. von Schlesw. und Holst. P. III. c. 5. p.* 196.

SCHWARTS, of ZWART, (BARTHOLDUS) anders genaamt *Constantinus Angklitzen*, een monnik, oorspronkelyk van Fryburg, in Duitschlandt. Hy is geweest de uitvinder van het buschkruidt voor het kanon en ander schietgeweer, hebbende deze dodelyke uitvinding gedaan door middel van de scheikunst. Men zegt, dat hy iets in een vysel gestampt hebbende, hy verbaast was te zien, dat het eensslags vuur vatte, het welk hem aandrong om daar van de reden uit te vinden; en dat hy, daar verder een proef van genomen hebbende, in vervolg het buschkruidt voor 't kanon, en daar na voor het schietgeweer uitgevonden heeft. In een traktaat, het welk wy hebben onder de werken van *Albertus Magnus*, zegt deze Bertholdus Schwarts, dat hy een Barvoeter monnik was, en dat het in de gevangenis was, dat hy het buschkruidt uitvondt. Men moet nochtans bekennen, dat het buschkruidt voor het kanon voor dien tydt niet onbekend is geweest, want Petrarcha en eenige anderen schynen in hunne werken daar van te spreken. *Scaliger*, *Forcatulus*, *Argolus*, en anderen hebben ons zeer verstandige puntdichten nagelaten tegen de uitvinders van zodanig eene al vernielende zaak. Een van hen doedt een dezer werktuigen dus spreken by *Pamphilius* den Sax:

Vis, ſonitus, rabies, furor, impetus, ardor,
Sunt mecum. Mars hac ferreus arma timet.

Chytræus haalt insgelyks in zyne Reizebeſchryving deze twee vaarzen aan, de welke hy te Venetië vondt:

Cerberus evomuit triplici de gutture flammas,
Sulphura, ſal, nitrum, fulmina, bella, globos.

Zie daar over na Petrarcha *Dial. XCIX de Remed. utriusque fort.*; Nauclerus en Palmerius in *Chron. an.* 1213; Mariana *lib. XV. de Reb. Hiſp. cap.* 16; Polydorus Vergilius *l. II de Invent. c.* 11; Forcatulus *lib. IV de Imp. & Phil. Gall.* Petrus Ramus *lib. II Schol. Mathem.*; Salmuth *in Comment. Pancir. rer. invent. P. II, tit.* 18, enz.

SCHWARTZBURG, of ZWARTSBURG, een graafſchap in Thuringen, het welk in het opper- en neder-graafſchap verdeelt wordt. Het eerſte legt ten Zuiden tuſſchen het Weimarſche en Koburgſche gebiedt; doch het neder-graafſchap legt ten Noorden, tuſſchen de graafſchappen Stolberg en Hohenſtein. Het ſtamſlot, het welk in 't jaar 800 in het Thuringer boſch gebouwt wierdt, heette insgelyks *Schwartsburg*, en wierdt van de rivier *Schwartza* omringt. Het legt niet verre van Rudelſtadt, en heeft een droſtampt, waar onder Koningzee en 53 dorpen behoren. *Tromsd. Gregorii Thur. p.* 193.

SCHWARTSBURG, of ZWARTSBURG. (RYKSGRAVEN, thans RYKSVORSTEN VAN) Zie ZWARTSBURG.

SCHWARTZENAU, eene kleine ſtadt, nevens een bergſlot, aan de rivier de Tey, in neder-Ooſtenryk, aan de Moraviſche en Boheemſche grenzen, waar van de vryheerlyke familie van Strein, de welke in 't jaar 1679 met *Johan Georg*, keizerlyke generaal en kommandant te Philipsburg, verſtorven is, den bynaam gevoert heeft. Voor anderen van dit geſlacht heeft zich *Richard*, keizerlyke geheime Raadt, doen kennen, de welke een groot Genealogiſch werk van de oude Romeinſche volkeren en familiën in 't jaar 1579 te Parys uitgegeven heeft, en in 't jaar 1600 op zyn kaſteel Freydek geſtorven is. Bucelinus verhaalt, dat heer *Ulrich* de bovengemelde ſtadt bekomen, en den naam daar van aangenomen heeft. *Spen. Hiſt. inſig. l. III. c.* 94. *Bucel. Stemm. P. III.*

SCHWARTZENBERG. Zie ZWARTZENBERG.

SCHWEDEN, en meer andere artykels, in 't Hoogduitſch met SCHW. beginnende, zie op ZW.

SCHWEITZER. (JOHAN KASPAR en JOH. HENRIK) Zie SUICERUS.

SCHWENDENDORFER (BARTHOLOMEUS LEONARD) wierdt in het jaar 1631 geboren. Zyn vader, Georg Tobias, profeſſor in de rechten te Leipzich, is nevens zyne broeders door den keizer in den adelyken ſtandt verheven; doch zyn grootvader, Leonhard, is lidt van den groten Raadt te Neurenberg en een koopman geweeſt. Na dat hy zich te Jena eenigen tydt hadt opgehouden, zette hy zyne letteroeffeningen te Leipzich verder voort. In het jaar 1656 wierdt hy Doctor in de rechten en voorſpraak van het hofgerecht. Ook was hy byzitter van het opperhofgerecht, als mede kanunnik te Merſeburg, en tienman van de hogeſchool. Benevens deze ampten wierden hem door den geheimen Raadt en de landsregering verſcheide gewigtige zaken opgedragen. In het jaar 1699 wierdt hy oudſte by de univerſiteit en de Meiſſenſche natie, en in het jaar 1702 Domdeken te Merſeburg. Hy ſtierf den 19 July 1705. Hy was tweemaal getrouwt geweeſt, eerſt met Johanna Magdalena, dochter van den keur-Saxiſchen hof- en Conſiſtorie-Raadt Beringer, van welke hy een zoon, *Johan Leonard*, en twee dochters heeft nagelaten. Uit den tweden echt heeft hy gene kinderen nagelaten. Zyne ſchriften zyn: *Tract. de actionibus*; *Annot. ad proceſſ. Fibigii*; *De action. ſucceſſoriis & feudalibus*; *Annot. ad Eckoldi Comment. ad Pandect* enz. *Curricul. vit. Schwendendorf.*

SCHWENDI, (LAZARUS VAN) een beroemd keizerlyk generaal. Na dat hy het zeer verre in de geleerdheit gebragt hadt, welke hy ook naderhandt by alle gelegenheit gezocht heeft te vermeerderen, verkoos hy de oeffening der wapenen, en deedt zich in de zelve zo wel in Duitſchlandt, als in Spanje, en in de Nederlanden, onder Karel den V, gelyk ook onder des zelfs zone Philips den II dermaten voor, dat hy van trap tot trap tot de hoogſte krygsbedieningen verheven wierdt. Toen de Smalkaldiſche oorlog in het jaar 1546 begon, zondt de keizer hem naar de ſteden Augsburg, Straasburg, en Ulm, om die tot de vrede te bewegen. In het jaar 1547 nam hy de ſterkte Gotha in, ſlechtte de zelve tot den grondt, en ſtelde den aldaar gevangen Albrecht, markgraaf van Brandenburg, in vryheit. In het jaar 1548 moeſt hy, op byzonder keizerlyk bevel, zynen vertrouwden vriendt, den overſte Sebaſtiaan Vogelſperger, gevangen nemen. Toen men naderhandt den zelven, om dat hy voor de kroon van Vrankryk krygsvolk in Duitſchlandt hadt geworven, onthoofdde, ging dit verlies Lazarus Schwendi des te meer ter herte, doordien hem vele, ongeacht den laſt, welken hy gehad hadde, beſchuldigden dat hy toenmaals trouwlooslyk de vriendſchap verbroken hadt. Middelerwyl zette hy zyne krygsbedieningen voort, en woonde in het jaar 1552 de belegering der ſtadt Maagdenburg als keizerlyke krygscommiſſaris by. Van daar ging hy als keizerlyke generaal naar Hungarië tegen de Turken te veldt. Naderhandt bevondt hy zich in het jaar 1557 by den veldſlag, de welke niet verre van St. Quentin tegen de Franſchen geſlagen wierdt, gelyk ook het volgende jaar by dien, waar in de zelve natie by Grevelingen te kort ſchoot, en verkreeg in het kort den roem van een zo kloeken en dapperen veldheer, dat hem in het jaar 1564 de keizer Maximiliaan de II met bewilliging van koning Philippus den II, uit de Elzas deedt naar Wenen komen, en hem in den oorlog, de welke tegen den vorſt van Zevenbergen Johan Zigismund de Zapolia was beſloten, het opperbevel over het leger, beſtaande uit 10000 man te voet, en 2000 te paardt, opdroeg, en zulks wel eene zo onbepaalde macht, dat hy zonder raadvragen van het keizerlyke hof zyne krygsverrechtingen mogt werkſtellig maken. Echter wierdt Andreas Bathori, dien de geſteldheit van het landt volkomentlyk bekend was, hem als amptgenoot toegevoegt; doch hy kon zich met den zelven niet lang verdragen. Hy opende hier op den veldtocht, gelyk in het begin van het jaar 1565, by zeer koud weêr, nam Tockay in, na eene belegering van acht dagen, bragt ook naderhandt Serentſchin, Zatmar, Erdodi, Kowar, Bathori, Uhibania, en Senderew onder de gehoorzaamheit des keizers, hadt verſcheide gelukkige voorvallen met de vyanden in het open veldt, en ontnam de zelve voor het betrekken der winterlegeringen Neuſtadt, Jeno, en Sendero. Het volgende jaar, wanneer de Turkſche keizer den Zevenbergſchen vorſt onder zyne beſcherming nam, riedt hy, dat men maar verwerender wyze zou te werk gaan, en was den meeſten tydt te Caſchau, waar van hy het beſtier gekregen hadt. In het jaar 1567 bemachtigde hy eenige plaatſen, toebehorende den rebel Georg Bebeci, en onder anderen, na een hevigen tegenſtandt, het ſterke kaſteel Saduara. Kort daar na gaf de veſting Mongatſch zich ook aan hem over, waar op hy, wegens den aantocht der hem op den hals leggende vyandelyke macht, weder naar Caſchau te rug trok. Om tydt te winnen, zondt hy Bartholomeus Stephiti aan de Zevenbergſche vorſten, en liet voorſlagen van vrede doen. Doch men gaf de zelve geen gehoor, en doordien Schwendi zo niet, als de noodt het vorderde, wierdt verſterkt, moeſt hy met goede oogen aanzien het verderf der plaatſen rondom Caſchau gelegen. Niet lang daar na wierdt een beſtandt voor acht jaren geſloten, na welker afkondiging Schwendi zich vrywillig van zyn gebiedt ontſloeg, en naar den keizer reiſde, die hem met betuiging van zonderlinge gunſt ontfing, en hem met zich op den Ryksdag nam, die te Regensburg was uitgeſchreven. Van daar vertrok hy naar zyne landgoederen, en ſtierf aldaar in het jaar 1584 aan eene ſchielike ziekte, in het 62 jaar zyns ouderdoms. *Iſthuanf. Hiſt. regn. Hung. l. XXIII. XXIV. XXV. Thuan. Hiſt. l. V. XIX. XX. XXXVII. XXXIX. Joh. Sambuc. de expugn. urb. Tokay. Petr. de Rewa Rer. Hung. Centur. VI. Ortel. Chron. Hung. P. I. fol.* 97.

SCHWENKFELDT, ZWENKVELDT, (KASPAR VAN) een edelman in de XV eeuwe, was uit een oud adelyk geſlacht uit Sileſië, het welk al ſedert eenigen tydt geheel is uitgeſtorven, op zyne ridderhofſtadt in het hertogdom Liegnitz, een halve myl van de ſtadt Luben gelegen, geboren. Hy ſtudeerde onder anderen aanvankelyk twee jaren te Keulen, en eenige jaren daar na op andere univerſiteiten, waar op hy zeer lang aan verſcheide vorſtelyke hoven, byzonderlyk aan dat van hertog Karel te Munſterberg, geweeſt is en voor hoveling geſpeelt heeft. Naderhandt leerde hy eerſt van Valentyn Krautwaldt de Griekſche ſpraak, en las vlytiglyk de oude Griekſche kerkvaders. In het begin hieldt hy het tegen de Roomſch-Katholyken met de Proteſtanten, gelyk hy dan reets in het jaar 1624 in de maandt January een boek uitgaf, en het zelve aan Jakob van Saltza, biſſchop van Breslau, opdroeg, en hem ook daar in vermaande, dat hy de zuivere leer wilde aannemen en bevorderen. Ter zelver tydt was hy kanunnik te Liegnitz in het St. Jans-collegie. Maar alzo hy kort daar na eenige gebreken in de Evangeliſchen meende te beſpeuren, ook dien aangaande nog in Juny van het zelve jaar een geſchrift uitgaf aangaande het misbruik van 't Evangelie tot zekerheit voor het vleeſch, en het zelve aan hertog Frederik te Liegnitz opdroeg, verwekte hy aanſtonts by velen een tegenzin tegen zich. Doch onder anderen liet de gemelde biſſchop te Breslau zich veel daar aan gelegen leggen om al zynen toeleg te verydelen. In het jaar 1525, vrydaags na St. Andries, hieldt hy een zamenſpraak te Wittenberg, op 't bevel van den vorſt van Liegnitz, in het byzyn van D. Bugenhagen, met Luther over het ſtuk van het Avondmaal, doch die naderhandt, toen Schwenkfelds gevoelens en doen beter bekend waren, hem met groten yver varen liet, en niets meer met hem wilde te doen hebben. Zyne leringen waren onder anderen de volgende: Dat de H. Schrift niet was het Woordt Gods, het welk zulk eene grote kracht toegeſchreven wordt, maar alleen een getuigenis daar van; Dat het waarachtige Woordt Gods alleen Chriſtus in ons is; Dat het predikampt en de bediening der Sakramenten ook niet nodig waren, en dat zy ook niets ter zaligheit deden; Dat die alleen een rechte dienaar Gods is, die tot bekeering der menſchen kan dienen, en die door Gods Geeſt onmiddelyk verlicht is; Dat derhalven ieder Godvruchtig menſch op alle plaatſen kan leren; Dat de bondzegelen den genen, die de zelve ontfangen, gene Goddelyke genade mededelen; Dat men niemandt moet dopen, die niet te voren bekeert is; Dat het gebruik van het ligchaam en bloedt van Chriſtus in den gelove genoeg is; Dat de rechtvaardigmaking niet geſchiedt door de ons toegerekend wordende gerechtigheit van Chriſtus door het gelove, maar door de vernieuwing des herten door den genadengeeſt van Chriſtus; Dat het genoeg is, als men aan Chriſtus maar zyne zonden belydt, maar dat men een verlichten en ervaren man wel tot raadsman kan nemen, en Godt voor zich laten bidden; Dat Chriſtus naar zyne menſchheit geen ſchepſel is, ſchoon hy het vleeſch van de maagdt Maria heeft aangenomen; enz.

Door-

Doordien hy nu deze zyne gevoelens ten dele in zyne ſchriften, ten dele mondeling onder de menſchen verbreidde, wierdt hy wel haaſt overal gehaat, zyne boeken wierden verboden, en wederlegt, en hy zelf van de eene plaats naar de andere verdreven, zo dat hy nergens zeker was. Dus wierdt hy in 't jaar 1527 door den koning Ferdinand en den hertog Frederik uit Sileſië verdreven: doch hy hadt daar zodanigen aanhang gevonden, dat men in het jaar 1526 hier en daar noch kinderen doopte, noch het Nachtmaal hieldt; ja hertog Frederik van Liegnitz was in den beginne zelf door hem ingenomen, tot dat eindelyk de Godgeleerden, en byzonder Valentyn Friedland Trotzendorf hem weder te recht bragten. Schwenkfeldt begaf zich eerſt uit Sileſië naar Straasburg, alwaar hy eenige ſchriften tegen Luther uitgaf, ook by eenige predikers ingang vondt, en vele andere met zyn gevoelen vergiftigde. Hy is in Sileſië niet weder te rug gekomen, maar heeft zich meeſt in de Ryksſteden opgehouden: doch hy is nergens langer dan te Augsburg gebleven, alwaar hy vele, ook van de voornaamſte, aan zyne zyde bragt. Hy heeft ook eens met Philips, landgraaf van Heſſen, geſproken, als uit een brief, welken deze aan hertog Johan Frederik van Saxen zynenthalven heeft geſchreven, blykt. In het Wurtenbergſche waren de Godgeleerden tegen hem op hunne hoede, en D. *Andreas* heeft inzonderheit brieven met hem gewiſſelt. *Martinus Frechtus*, te Ulm, heeft hem wederlegt. Echter heeft hy langen tydt aldaar gewoont, en is 'er in 't jaar 1561, den 10 December, in het 71 jaar zyns ouderdoms, geſtorven, zonder eene van zyne dwalingen te herroepen. Hy heeft overal zyne aanhangers gehad, niettegenſtaande hy altydt betuigde, dat hy geen voornemen hadt eene nieuwe gezindheit op te rechten; gelyk 'er nog tot heden toe in Sileſië op eenige dorpen Schwenkfeldianen zyn, doch die ſtil en zeer vreedzaam leven. Zyne ſchriften, die in het begin alleen in 8. en in 4. zyn uitgekomen, zyn van zyne navolgers in het jaar 1564 en in eenige volgende, zo vele men daar van heeft kunnen vinden, zonder aanwyzing van de plaats, in folio te zamen gedrukt. Naderhandt zyn zy alle te zamen in 't jaar 1592 in vier ſtukken in quarto uitgekomen. *Schluſſelburg. Catal. hæreſium lib. X. Sculretus Annal. Evangel. Dec. I. Kromayer. Hiſt. Eccleſ. Lucæ Schleſiſche Denckwurd. Arnolds Ketter-Hiſtorie II D. XVI B.* 20. *K. Lieſſmann. in Diſputat. de Fanaticis Sileſiorum. Jac. Heldt Endtſchaſſt und Auflöſung Caſp. Schwenkfelds, edit. an.* 1597 *in* 8.

SCHWEPPERMAN (Sigfried) was een ridder, die den burggraaf van Neurenberg, Frederik, begeleidde toen de zelve in het jaar 1314 keizer Lodewyk van Beyeren tegen den tegenkeizer, Frederik van Ooſtenryk, te hulp trok. In het jaar 1323 kwam het in Beyeren by het ſtedeke Muhldorf aan den Inn tuſſchen beide partyen tot een hoofdtreffen. Een gedeelte van het leger van Lodewyk nam al de vlucht, en het Ooſtenrykſche leger meende de zege reets in handen te hebben. Doch Schwepperman bragt de vluchtende weder aan het ſtaan, en bragt het meeſte toe, dat Lodewyk eindelyk de overhandt behieldt: zelfs wierdt Frederik van Ooſtenryk, nevens zynen broeder Henrik, in eigen perſoon gevangen. Wanneer na de verkregene overwinning Lodewyk des avonds ſpyſde, en, wegens gebrek aan voorraadt, alleen eenige weinige eieren konden worden opgediſcht, deelde de keizer de zelve aldus om, dat ieder een, doch Schwepperman twee kreeg, waar by hy zeide: *Geef ieder een ei, den goeden Schwepperman twee.* (*Jedem ein ey, dem frommen Schweppermann zwey.*) Deze woorden heeft men naderhandt ingelaſcht in het grafſchrift van den laatſten, het welk nog ten huidigen dage in den Kruisgang der Jeſuïtenkerk te Caſtel, in de opper-Palts, tuſſchen Neumark en Amberg, te zien is.

SCHWIBUS, of SCHWIBUSSEN, in 't Latyn *Swibuſium*, by Cromer *Suebodinum* genaamt, eene ſtadt en kreits in het hertogdom Glogau, op de Markſche en Poolſche grenzen, toebehorende aan den keizer, als koning van Bohemen, heeft een voortreflyken tarwe- en korengrondt, ook goede wynbergen en boomgaarden. De grote parochiekerk aldaar is een koſtelyk gebouw, geheel van ſteen opgehaalt, met een aanzienlyken hogen toren. Zy is juiſt wel niet zeer groot in den omtrek, doch heeft ſterke torens en vaſte muren, aan welke ſtene bolwerken en moeraſſige grachten leggen. In het jaar 1541 wierdt alhier de Augsburgſche belydenis ingevoert. Van ouds behoorde zy den koning Caſimir van Polen toe, van welken koning Johannes van Bohemen de zelve tegen het Koſliſche diſtrikt verruilt heeft. In het jaar 1686 is zy nevens den gehelen Schwibuſſiſchen kreits aan keur-Brandenburg afgeſtaan voor den ouden eiſch op het hertogdom van Jagerndorf, met het volle recht van heerſchappy en oppergebiedt, doch na dien tydt van den keizer voor 100000 Ryksdaalders weder ingeloſt. *Zelleri Topograph. Sileſ. Henelii Sileſiogr.*

SCIAPODEN, anders *Monoſceli* genoemt, oude volkeren, de welke, gelyk men verhaalt, in zekere landſtreek van Indië, of in Lybië woonden. Men zegt, dat zy met eene verwonderlyke vaardigheit op een been liepen, en het was daarom, dat men hen *Monoſceli* noemde. Zy wierden *Sciapodes* genaamt, om dat zy in de hette van den zomer op den rug gingen leggen, en zich met hunne voeten bedekten, de welke hen voor eene ſchaduwe dienden. *Plinius l. VII. c.* 2. *Auguſtinus in het zesde boek van de Stadt Gods.*

SCIATI, of SCIATHUS, een eilandt van den Archipel. Het zelve legt naby Magneſië, in Theſſalië, tuſſchen de Golf van Salonichi en die van Armiro. Des zelfs omtrek is omtrent van negen mylen. Daar is in vorige tyden eene ſtadt geweeſt van den zelven naam. Tegenwoordig is aldaar niet dan een kaſteel, om de inwoners tegen de zeerovers te beſchermen.

SCIERIA, van σκιερὸς, *ſchaduwachtig*, was een feeſt van Bacchus, het welk te Alea, in Arkadië, geviert wierdt, en waar in men des zelfs beeldt onder een zonneſcherm droeg. De vrouwen plagten zich alsdan, gelyk de jonge knapen te Lacedemon, te geeſſelen. *Meurſius Græcia Feriata. Faſoldus de Feſtis Græc. VIII*, 8.

SCIGLIO, een kaap, of voorgebergte, nevens eene ſtadt, van den zelven naam, op de kuſt van Calabria oltra, in het koninkryk van Napels, in Italië, naby de ſtadt Rheggio, ten Noorden gelegen. De klip, genaamt *Scylla*, is naby dit hoofdt, in de ſtraat van Meſſina.

SCILLY ISLANDS, of *de eilanden Scilli*, door de Hollanders de *Sorlings* genoemt, zyn 145 by malkander leggende kleine eilandties, de welke omtrent 25 mylen van Cornwall Weſtwaarts leggen. De meeſte der zelven zyn zeer vruchtbaar in granen en veeweiden, en met zeer vele konynen, kraanvogels, zwanen, reigers, en ander wild gevogelte vervult. *Scilly*, van het welke alle de andere eilanden haren naam gekregen hebben, wierdt voorheen voor het voornaamſte van deze eilanden gehouden: doch tegenwoordig heeft het *St. Mariaas*-eilandt den voorrang, het welk omtrent 8 mylen in den omtrek heeft, en het grootſte, gelyk ook het vruchtbaarſte van alle is. Het heeft niet alleen eene grote en bekwame haven, maar ook een ſterk kaſteel, het welk onder de regering van de koninginne Elizabeth gebouwt is. Na dat de Romeinen Britannië verlaten hadden, kwamen deze eilanden weder in handen van hunne ingeborene inwoonders, de welke de zelve ook behielden tot de regering van Athelſtan, den achtſten Saxiſchen monarch in Engelandt, van welken zy onder het juk gebragt, en die krone ingelyft zyn. Van dien tydt af zyn deze eilanden als een ſtuk van Cornwall aangezien. *Cambden.*

SCILURUS, koning der Scythen, die tachtig zonen hadt. Naby zyne doodt zynde vermaande hy hen in eendragt zamen te leven, en om een bewys te geven van het gene de eendragt vermag, liet hy een bos pylen brengen, en gaf de zelve aan ieder van hen om die te breken, het welk hen onmogelyk was. Vervolgens trok hy ze een voor een uit, en brak zelf die zeer gemakkelyk, door dit voorbeeldt hen te verſtaan gevende, dat zo lang als zy zamen vereenigt bleven, niets bekwaam zou zyn om hen te overwinnen; maar dat in 't tegendeel, wanneer zy zich verdeelden door haat en oneenigheit, ieder hen ligtelyk zou meeſter worden. *Plut. de Garrul. Stobæus Serm.* 82.

SCIN, ook SIN, eene ſterke veſting in Dalmatië, nevens een gebiedt van drie mylen in zyne uitgeſtrektheit, te rekenen van Cliſſa af tot aan de rivier Cettina, waar in zeer vruchtbare velden zyn. De generaal Cornaro taſtte de zelve in 't jaar 1686 aan, verſelt van den prins van Parma en den grave van St. Paul. Na de plaats beſchoten te hebben deedt hy ſtorm lopen, de welke door de Turken dapper wierdt afgeſlagen: doch na een gevecht van drie uuren overweldigden de Chriſtenen de poſten der vyanden, en hieuwen alle deze barbaren in ſtukken, uitgenomen de vrouwen, en die gene, welke niet in ſtaat waren om de wapenen te voeren. Men vondt in de ſterkte Scin acht ſtukken kanon, en men deedt de breſſchen herſtellen, om de zelve in ſtaat van tegenweer te brengen. *P. Coronelli Deſcription de la Morée.*

SCINIS, een berucht ſtruikrover, die zyn verblyf hieldt in de nabuurſchap van de ſtadt Corinthe, in Peloponneſus. Hy hadt eene ongemene ſterkte; en wanneer hy iemandt wilde doen ſterven, boog hy twee pynbomen tot den grondt toe, aan welke hy de armen dezer ongelukkigen vaſt maakte, daar na de bomen los liet, de welke, tot hare natuurlyke geſteldheit wederkerende, van een ſcheurden den gene, die daar aan vaſt gebonden was. Doch Theſeus, daar door reizende, deedt hem de zelve ſtraffe ondergaan. Ovidius ſpreekt van hem in zyne Herſcheppinge. (*Plutarchus*, in het leven van Theſeus, noemt hem *Sinnis*, en het is waarſchynlyk, dat de ſchryver dezen naam verwart heeft met dien van een anderen rover, ook door *Theſeus* gedood, en genaamt *Sciron*. Zie *Plutarchus T. I. pag.* 4. & 5.)

SCIO. Zie CHIOS, CHIO.

SCIOPPIUS, (Casparus) een der vermaardſte oordeelkundigen van de XVII eeuwe. Zyne vyanden hebben vele ſchandelyke dingen van hem en zyne afkomſt verſpreid. Men heeft van hem gezegt, dat hy in een dorp woonde, daar zyn vader doodgraver was; dat zyn vader op een tydt een graf te klein hebbende gemaakt, en geen ander willende graven, de benen van het lyk ſneedt; dat hy eenig geldt byeen vergadert hebbende naar Polen vertrok, daar hy by een boekdrukker ging wonen, en vervolgens een omloper wierdt, lopende van dorp tot dorp, gelyk de Savojaarden, handelende in kleine koopmanſchappen; dat hy dit ambacht verlatende dienſt nam; dat hy na de doodt van den keurvorſt Frederik den III weder in de Palts kwam, en dat hy eene bediening van weinig belang verkreeg, en een korenkoper wierdt, daar hy wat geldt mede won, en dat men hem het rechtersampt over eene andere ſtadt gaf; dat hy een jaar daar na dienſt nam in de onderneming tegen Keulen, en dat hy provooſt van het leger wierdt; dat hy na de doodt van den keurvorſt Lodewyk zyn eerſte plaats weder bekwam, en een geldſchraper wierdt; dat hy naar eene oproerige ſtadt wierdt gezonden, daar hy het bevel over de ſoldaten kreeg; dat hy vervolgens een brouwer wierdt; dat hy daar met zyne vrouw en dochter was, maar dat hy niet wilde, dat zy iemandt zagen.

Men

Men zegt, dat zyne vrouw uit het landt van Heſſen was, en een man naar Hungarie hadt gevolgt, die haar onderhieldt. 's Daags na dat de zelve gedood was, ſliep zy by Scioppius, die zulk een afkeer van haar kreeg, dat hy haar deedt werken als een dienſtmeidt, zonder haar te willen zien, of ſpreken. In het tegendeel at hy met zyne dienſtmeidt aan tafel, en ſliep van tydt tot tydt by haar. De dochter, een getrouwe medegeſellin van hare moeder, trouwde met een guit, die door beuls handen zou hebben moeten ſterven, om dat hy met beeſten hadt te doen gehad, indien hy niet gevlucht was. In zyne afwezendheit hieldt zyne vrouw het met een ander, by wien zy zwanger raakte; men nam haar gevangen, en indien zy het niet ontvlucht was, zou men haar om overſpel openbaarlyk geſtraft hebben. Kortom, men zegt, dat Scioppius zich roemde een baſtaardt van een Franſch edelman uit Frankenlandt, genaamt *Munſter*, te zyn, en dat hy dien naam aannam; maar dat eene vrouw van dat adelyk huis hem van bedrog overtuigde, en hem met dreigen verboodt dezen naam te gebruiken.

Hy vervorderde zyne letteroeffeningen te Ambetg, naderhandt te Heidelberg, en vervolgenſte Altorf op koſten van den keurvorſt van de Palts. Na een lang verblyf te Ingolſtadt keerde hy weder naar Altorf, en gaf daar eenige oordeelkundige werken uit, dat hem opgeblazen maakte, en hy verhovaardigde zich op zyne ſchriften in zulke jonge jaren. Een der ontydige vruchten van zyne pen, zegt men, is geweeſt eene verklaring over de *Priapeia*, waar door hy zich vele verwytingen op den hals haalde. Hy deedt een reis naar Italië, en na eenigen tydt te Verona vertoeft te hebben keerde hy weder naar Duitſchlandt, van waar hy weder naar Italië vertrok, en te Ferrara een lofdicht op den koning van Spanje, en Clemens den VIII in 't licht gaf. Hy trachtte zich by het hof van Rome bemind te maken; hy bediende zich daar toe van ſchrandere middelen; maar het geluk was hem maar tamelyk gunſtig, en hy was daar niet vernoegt over, niettegenſtaande de tytels, die hy zich zelve gaf. Hy wierdt edele Romein gemaakt, ridder van St. Pieter, Raadt van den keizer, van den koning van Spanje, en van den aartshertog, Paltsgraaf, kortom, hy kreeg ook den tytel van graaf van Claraval. Hy wierdt omtrent het jaar 1599 Roomſchgezind. Men weet de rechte oorzaak niet waarom hy zo tegen de Jeſuïten ingenomen was; maar het is zeker, dat hy hun grootſte vyandt was, en dat hy hen onder bedekte namen in verſcheide ſchimpſchriften hekelde. Aan den anderen kant ſtelde hy zich als razend aan tegen de Proteſtanten, tot zo verre, dat hy de Vorſten ophitſte om hen op de bloedigſte wyze uit te roeien. Hy vergenoegde zich niet zyn gal tegen Scaliger, Caſaubonus en du Pleſſis-Mornay uit te braken; maar hy taſtte zelfs den koning van Engelandt, zonder hem te ontzien, aan. Hy roemde, dat hy de oorzaak van het Roomſche verbondt was, dat zo veel kwaadt aan de Proteſtanten in Duitſchlandt gedaan heeft. Dat hy den koning van Engelandt niet ontzag kan men onder anderen zien uit een boek, genaamt: *Eccleſiaſticus, auctoritati ſereniſſimi D. Jacobi, Magnæ Britanniæ Regis, oppoſitus*, gedrukt in 't jaar 1611, en uit zyn *Collyrium Regium, Britanniæ Regi graviter ex oculis laboranti; muneri miſſum*, in het zelve jaar gedrukt; maar voornamentlyk uit zyne *Corona Regia*; want het is zeker, dat dit zyn werk is. De gezant van Engelandt aan het hof van Spanje klaagde over zo een onbeſchaamden ſchryver, die zich naderhandt beroemde op de ſlagen, die hy by dit voorval hadt gekregen: want de bedienden van dezen gezant van Engelandt taſtten Scioppius in 't jaar 1614 binnen Madrid aan, en denkende, dat zy hem dood hadden geſlagen, riepen zy: *Courage, Courage, wy hebben eindelyk dien groten Papiſt van kant gemaakt.* Scioppius, in 't jaar 1607 door Venetië reizende, hadt een mondgeſprek met Fra-Paolo, dien hy door beloften en dreigementen tot de party van den paus zocht over te halen. Dit, by andere beweegredenen gevoegt, was mogelyk de oorzaak, dat hy eenige dagen gevangen wierdt gehouden. Men heeft hem daar over verwytingen gedaan, die van omſtandigheden ontbloot zyn. Daar hy het meeſt op ſtoffe was de beſchaafde Latynſche ſtyl: hy vondt vele vremde ſpreekwyzen in de later ſchryvers, die het vermaardſte waren door hunne welſprekendheit; hy verſchoonde niemandt, zelf niet de ſchryvers van het oude Rome: onder den naam van taalmeeſter kreeg hy den hatelyken tytel, dien Diogenes onder 't kleedt van een philoſooph hadt verdient. Kortom, hy maakte zich zo vele vyanden, dat hy niet wiſt waar een veilige verblyfplaats te vinden. Hy mogt zich zo ſtil als hy wilde te Padua houden, en op ingebeelde openbaringen, waar mede hy den kardinaal Mazarin het hoofdt moede maakte, pogchen, hy vreeſde echter, dat men een toeleg op zyn leven zou maken, zo dat het niet zonder reden is dat men gezegt heeft, dat hy zyn oog op Hollandt hadt, en dat hy eenige begeerte toonde om weder in de gemeenſchap der Proteſtanten te zyn. Men ſpreekt verſcheidentlyk van het jaar, waar in hy geſtorven is; maar het komt waarſchynlykſt voor, dat het is geweeſt in 't jaar 1649. Men kan niet ontkennen, dat hy een zeer bekwaam man is geweeſt, en dat, indien hy zo veel gematigtheit en oprechtigheit, als geeſt en verſtandt hadt gehad, men hem onder de helden der geleerdheit zou geplaatſt hebben. Zyn geſtadige arbeidt, zyn geheugen, de menigte van zyne ſchriften, zyn yver, zyne welſprekendheit, zyn gezag by zyne vyanden kunnen niet dan verwondering verwekken; maar zyne overwinningen kwamen hem duur te ſtaan: hy moeſt duizend laſteringen ondergaan; hy tartte zomwylen zelfs de ſtoutſte pen. Hy hadt den ganſchen Bybel op zyn duim. Het is niet waar, dat hy zich niet heeft willen laten uitſchilderen. Hy liet verſcheide handſchriften na, die zeer geprezen worden. Men heeft zekere lofdichten van *Julius Ceſar Capaci*, waar in veel tot zynen roem gezegt wordt. Daar zyn twee boeken in druk uitgekomen onder den naam van *Andreas Scioppius*, broeder van *Caſpar*, dat een verdichte naam is.

Indien men begeerig is te weten op wat wyze Scioppius in zyne jonkheit arbeidde om kennis van de zuiverheit der Latynſche tale te krygen, heeft men maar zyn *Scaliger Hypobolimaus* bladz. 401 na te zien. Hy hadt gehoort, dat het lezen der oude dichters gevaarlyk voor de jeugdt was: om dan de zedigheit in het beoeffenen van de Latynſche ſpraak niet te verliezen, bediende hy zich van een middel, dat waardig is verhaalt te worden. Het zelve beſtondt in zyn ligchaam door een ſtreng leven te kaſtyden: in Duitſchlandt vaſtte hy ganſche dagen, niet doende dan lezen; en wanneer hy te Rome was, dronk hy geen wyn; hy at geen vleeſch, noch eieren, noch viſch: hy at maar eenmaal daags, en gebruikte niet dan gemene ſpys; en dat nog zeer weinig, vernoegende zich met de helft van een kool, met wat ryſt, en een ſtukie kaas, nevens een peer, of appel. Winter en zomer ſliep hy op planken, met twee dekens en een oorkuſſen. Hy heeft meer boeken geſchreven dan hy jaren heeft bereikt, ſchoon hy tamelyk oud is geworden. Men zal derhalven hier maar eenige van de zelve optellen, als: *Veroſimilium libri IV; Comment. de arte Critica; Libellus de ſua ad Catholicos migratione, deque autoritate Eccleſiæ in ſacra Scriptura interpretanda; Epiſtola de variis fidei controverſiis, ad primarium quendam Germaniæ Jureconſultum; De pædia humanarum ac divinarum literarum; Grammatica Philoſophica*; enz. *Vita & parentes Caſp. Scioppii. Scioppius in Scalig. Hypobol. Bayle Dict. Crit.*

SCIPIO, een doorluchtig geſlacht te Rome, zynde een tak van dat der *Corneliuſſen*. Men verzekert, dat eene Godvruchtige daadt hem dezen toenaam deedt verdienen. *Lucius Cornelius Scipio* was in 't jaar 456 burgermeeſter te Rome met Cn. Fulvius Maximus. Hy ſloeg de Toſkaners naby Volterra, en gaf blyken van zyne dapperheit in verſcheide andere voorvallen. *Titus Livius* in zyn *X boek. Cn. Cornelius Scipio*, toegenaamt *Aſina*, was burgermeeſter met C. Ovilius Nepos in 't jaar 494, en met A. Attilius Calatinus in 't jaar 501. Hy wierdt geſlagen en gevangen genomen, met verlies van zeventien ſchepen, gedurende zyn eerſte burgermeeſterſchap; doch het jaar daar na veroverde hy Aleria, op het eilandt Corſa, en eenige andere plaatſen, en deedt eene gelofte van een tempel voor het Onweder te bouwen. Van daar ſtak hy over naar het eilandt Sardinie, en hebbende Olbia ingenomen, verſloeg en doodde hy Annon, den veldheer der Karthaginenzen. In den tydt van zyn laatſte burgermeeſterſchap verſloeg hy twee honderd Karthaginenſiſche ſchepen, en nam Palermo in. *Titus Livius XVII Boek. Valerius Maximus V Boek, 1 kap. Zonaraa; Jaarb.* Deze grote man liet twee zonen na: *Cn. Cornelius Scipio*, die burgermeeſter was in 't 533 jaar van Rome met M. Minutius Rufus, en die beide verſloegen de volkeren van Iſtrië, welke de zee onveilig maakten. De andere was *P. Cornelius Scipio*, die burgermeeſter was met Tib. Sempronius Longus in 't jaar 536. Het was in dit jaar, dat de twede Puniſche oorlog begon. Hy trok naar Spanje om zich te ſtellen tegen Hannibal: doch te weten gekomen zynde, dat hy reets in Vrankryk was, en dat hy over de Rhone was getrokken, wilde hy zyn beſt doen om hem op te houden. Ten dien einde een gedeelte zyner benden gegeven hebbende aan zynen broeder, om Asdrubal in Spanje te vervolgen, begaf hy zich naar den Po, waar langs het leger gelegert was. Het was aan de Teſin, dat de eerſte veldſlag voorviel. Het leger der Romeinen wierdt aldaar geſlagen, en Scipio aldaar gekweſt zynde, zou zelf in de handen der vyanden gevallen zyn, byaldien zyn zoon Publius, die eenigen tydt daar na de Afrikaner wierdt bygenaamt, hem niet verdedigt hadt met veel meer dapperheit dan zyne jeugdt hem ſcheen toe te laten. In het vervolg gaven deze twee broeders menigmaal blyken van hunne kloekmoedigheit. In het jaar 542 hadden zy het bevel over het leger in Spanje, het welk zy byna geheel den Karthaginenzen ontnamen. Zy herbouwden Saguntum; doch wierden eindelyk overrompelt door de krygsliſt der vyanden. Publius, van de zynen verlaten, en geſlagen door Asdrubal en door Magon, wierdt omcingelt door een hoop Numidiers, die hem doodden, en het leger van Cnejus verſtrooit zynde door alle de machten der Karthaginenzen, byeen gevoegt, bergde hy zich op een toren; en op de weigering, de welke hy deedt om zich over te geven, ſtaken de vyanden van alle kanten daar den brandt in, en deden hem jammerlyk omkomen. *Titus Livius XXI Boek. Polybius IV Boek. Florus. Eutropius. Oroſius.* enz.

SCIPIO, (L. CORNELIUS) gezegt *de Aziaanſche*, was de zoon van Publ. Scipio, en broeder van Scipio den Afrikaner, welken hy in Spanje en in Afrika volgde. Hy was ongemeen zwakkelyk, het welk hem verhinderde grote zaken uit te voeren. Burgermeeſter zynde in het jaar 564 gaf men hem het gebiedt van den oorlog in Aſie tegen Antiochus, en zyn broeder Publius diende hem voor luitenant. De veldſlag wierdt gehouden in de Magneſiſche velden, naby Sardes. Het leger van Antiochus was zeventig duizend man te voet, en twaalf duizend ruiters ſterk, met eene menigte wagens, voorzien met zeiſſens, en een goed getal olifanten. De Romeinen hadden in het geheel niet meer dan dertig duizend man. De Azianen wierden aldaar verſlagen. Men begroot het getal der doden op vyftig duizend voetknechten, en vier duizend ruiters. Daar wierden veertien honderd man gevangen, nevens vyftien olifanten. Scipio behaalde door deze overwinning, behalven de eer der zegepraal, den toenaam van den *Aſiaanſchen*. Naderhandt wierdt hy door Cato beſchuldigt, dat hy de gemene gelden hadt achtergehouden,

en

en men zou hem naar de gevangenisse gebragt hebben na zyne veroordeeling, indien Gracchus, die met Cornelia, de dochter van Scipio den Afrikaner, getrouwt was, zich daar niet tegen gestelt hadde. Dit belette niet, dat zyne goederen door de ontfangers wierden in beslag genomen. Het is waar, dat men zo weinig vondt, dat zyne armoede zyne onschuldt rechtvaardigde, en den haat des volks tegen zynen beschuldiger, en tegen zyne rechters keerde. *Titus Livius XXXVIII Boek. Aurelius Victor de Vir. illustr. l. IV. c. 58.*

SCIPIO, (PUBLIUS ÆMILIANUS) bygenaamt *de jonge Afrikaner* (*Africanus minor*) was de zoon van Paulus Æmilius, en voor zoon aangenomen door Scipio, den zoon van Scipio den Afrikaner, die zelve, die, naar het oordeel van *Vellejus Paterculus*, niets van de vaderlyke grootheit bewaart hadt dan het afbeeldsel van een schonen naam, en eenige kracht van welsprekendheit. Die, van welken gesproken wordt, was een man, die te zamen voegde alle de deugden van Scipio, zynen aangenomen grootvader, en van L. Paulus, zynen natuurlyken vader. Hy was inderdaadt de braafste man van zyne eeuwe, het zy door alle hoedanigheden, die iemandt pryswaardig kunnen maken in oorlog- en vredestydt, het zy door de wetenschappen, welke de boekoeffeningen hem verkregen hadden. Deze grote man bragt zyne leerjaren door in den oorlog onder zynen vader Paulus Æmilius. In het jaar 603 ging hy naar Spanje, wanneer iedereen weigerde aldaar te dienen. Hy won aldaar een muur-kroon, om dat hy de eerste geklommen was op de wallen eener vyandelyke stadt, welke de Romeinen aantastten. Hy doodde ook in een byzonder gevecht een van de hoofden der Spanjaarden van eene onmatige ligchaams grootte. Het jaar daar na stak hy naar Afrika over, alwaar men den derden Punischen oorlog hadt aangevangen, en hy won aldaar een belegerings-kroon, om dat hy ontzet hadt de benden, die belegert waren. Middelerwyl stapte men ter zyner gunste af van eene bepaalde gewoonte; want men droeg hem voor den vastgestelden ouderdom de waardigheit van burgermeester op, hoewel hy maar naar die van wykmeester gestaan hadt. Dit was in het jaar 607, en een jaar daar na veroverde en verbrandde hy de stadt Carthago, de welke den Romeinen hatelyk was, veel eer uit nayver van wegens de heerschappy, welke zy gehad hadt, dan van wegens eenige misdaadt, welke men haar te dier tydt kon verwyten. Hy vernieuwde in zyn geslacht den toenaam van den *Afrikaner*. Deze grote man hadt verstandt en geleerdheit. Hy verstondt zich zo wel op dat geen, het welk men de goede letteren noemt, zo dat hy niet alleen bekwaam was om wel over een werk te oordeelen, maar zelf zeer net te schryven. Hy hadt zo veel achting voor geleerde lieden, dat hy altydt by zich hieldt *Polybius* en *Panatius*, die twee mannen waren van een uitnemend verstandt, gelyk elders gezegt is. Hy leide zich onophoudelyk of op zaken, welke het ambacht van den oorlog betroffen, of op zodanige, welke hem eer konden geven in vredestydt; en zich bevindende dan eens onder het geklank der wapenen, en dan eens in de studie; oeffende hy zonder ophouden of zyn ligchaam door arbeidt, of zynen geest door leeroeffeningen. Scipio, voor de twede maal in 't jaar 620 tot burgermeester verkoren zynde, wierdt naar Spanje gezonden, alwaar hy Numantia innam, en 't zelve tot den grondt toe slechtte vyftien maanden na zyne aankomst aldaar. Kort na zyne terug komst wierdt hy dood in zyn bedt gevonden in het jaar 625. *Titus Livius l. XLVIII. & LII. Vellejus Paterculus l. I. & II. Aurelius Victor de Vir. illust. c. 58. Cicero in Bruto. Polybius. Appianus. Eutropius.*

SCIPIO, (PUBLIUS CORNELIUS) toegenaamt *de Afrikaner*, was de zoon van Publius Cornelius, van wien boven gesproken is. Hy was nog geen achttien jaren oud, toen hy zyns vaders leven behieldt in den veldslag by de Tesin; en eindelyk bragt hy den Roomschen adel tot bedaren, de welke Rome, na den slag by Kannes, verlaten wilde. Na zyns vaders doodt, en na die van zynen oom, wierdt hy naar Spanje gezonden, in den ouderdom van vier en twintig jaren, en in minder dan vier jaren veroverde hy van de Carthaginenzen al dat wyduitgestrekte landt. In eenen dag bemachtigde hy nieuw-Carthago. Zyn zachte aardt bragt veel toe om deze overwinningen te verzekeren. De huisvrouw van Mardonius, en de kinderen van Indibilis, die de voornaamste van het geweft waren, zich onder de gevangenen hebbende bevonden, deedt hy de zelve op eene eerlyke wyze aan hunne ouders wedergeven. Het was by deze gelegenheit, dat hy zelf aan zyne oogen niet geven wilde die voldoening om eene jonge juffrouw te zien, welker grote schoonheit de verwondering van de gehele wereldt naar zich trok, het zy dat hy wilde doen blyken, dat de ingetogenheit geen der minste was van zyne goede hoedanigheden, het zy uit vreze om eenige moeielykheit aan de schaamte dezer schone maagdt te veroorzaken. Deze edelmoedige inteugeling deedt hy daarenboven vergeselschapt gaan met eene milddadigheit, de welke niet minder was: want hy wilde, dat het rantzoen, dat men hem voor deze gevangene aanboodt, dienen zou tot vergroting van de huwelyksgift, welke men beloofd hadt aan een Spaansch heer, aan welken zy verlooft was. Hy maakte een einde van den Spaanschen oorlog door een groten veldslag, welken hy leverde in het Betische Spanje (dat is Andalusië) alwaar hy over de vyftig duizend man te voet, en vier duizend ruiters ter neder maakte. Naderhandt bragt hy den oorlog over in Afrika, alwaar hem alles gelukte. Hy overwon tweemaal de vyanden onder het bevel van Asdrubal, en Syphax, koning van Numidië. In den eersten veldslag wierden veertig duizend van de vyanden gedood, of verbrand, en zes duizend gevangen; in den tweden wierden hunne benden verstrooit, en Lælius, met Masinissa, koning van het een en ander gedeelte van Numidië, vervolgden Syphax, die benevens zyne vrouwe Sophonisba binnen Cirtha gevangen wierdt. Deze voordeelen wierden behaalt in het 551 jaar van de bouwinge van Rome. Het jaar daar na won hy den veldslag van Zama, waar in Hannibal geslagen wierdt, doodde twintig duizend van zyn volk, nam een gelyk getal gevangen, benevens elf olifanten, zonder dat hy meer dan nauwlyks vyftien honderd mannen verloren hadt. Vermina, de zoon van Syphax, bragt den Carthaginenzen onderstandt: Scipio ging hem te gemoet, en sloeg vyftien duizend van zyne soldaten. Dus onderwierp zich de stadt Carthago, te water en te landt belegert, op voorwaarden, zeer voordeelig voor Rome, alwaar Scipio in het jaar 553 zegepralende over Syphax zyne intrede deedt; waar na men hem den toenaam van den *Afrikaner* gaf. Hy was reets burgermeester geweest; hy wierdt zulks ten tweden male, en verheven tot de grootste waardigheden van het gemenebest. In het jaar 553 volgde hy zynen broeder in Asië, gelyk reets gezegt is. Op zyne te rug komst beschuldigden hem de twee broeders Petiliussen, gemeentsmannen van het volk, over landdievery, en op zekere wyze van verradery, wegens de verstandhouding, welke zy voorgaven, dat hy gehad hadde met Antiochus, uit aanmerking van zynen zone Scipio, de welke in handen van dezen koning krygsgevangen zynde, hem zonder losgeldt was toegezonden. Scipio, na dat hy verhaalt hadt dat gene, dat hy voor het gemeen gedaan hadt, bragt het volk weder in gedachten, dat hy Hannibal geslagen hadt in Afrika op dien zelven dag, en dat het behoorlyk was, dat hy de goden daar voor dankbaarheit ging bewyzen. Het volk hem toen aanmerkende als zynen voornaamsten beschermer, vergat, dat hy beschuldigt was, en verselde hem naar alle de tempelen, als ware het de dag zyner zegepraal geweest. Hier na begaf deze grote man zich naar Linternum op 't landt, naby Rome; en bragt aldaar het overige van zyne dagen door in de boekoeffening, en het verkeeren met geleerde lieden. Hy beminde de zelve, en bezat zelf welsprekendheit, gelyk men door Cicero daar van bericht wordt. Hy liet een zoon na, *P. Cornelius Scipio*, die hem in den oorlog van Asië gevolgt was, waar in hy gevangen genomen wierdt, gelyk gezegt is. De zelve Cicero spreekt 'er dus van in zyne zamenspraak van de doorluchtige Redenaars, met den tytel van *Brutus: Publius Scipio, zoon van den groten Afrikaner, zou een plaats gehad hebben onder de welsprekendste mannen, indien hy de krachten des ligchaams gehad hadt. Wy hebben eenige Redenvoeringen van hem, die zulks getuigen, nevens eene Griekshe Geschiedenis, de welke hy in een bevalligen styl geschreven heeft.* Hy was het, die den zoon van Paulus, den jongen Scipio den Afrikaner, van welken boven reets gesproken is, tot zyn eigen zoon aannam. *Titus Liv. l. XXIII & seq. Aurelius Victor de Vir. illustr. c. 49. Plutarchus in Scip. Florus l. II. c. 6. Polybius. Eutropius. Orosius.*

SCIPIO, (PUBLIUS) bygenaamt *Nasica*, kleinzoon van den gene, die by vonnis van den Raadt verklaart was voor den deugdzaamsten man van de stadt, was de zoon van een anderen, die burgermeester was geweest, en die, tuchtmeester zynde, gebouwt hadt de overwelfde bogen van het Kapitool; en in den derden graadt was afgestamt van Cn. Scipio, oom van Scipio den Afrikaner. Deze Scipio leerde altydt als een gemeen man, en was een van die genen, die zich aankantten tegen Tiberius Gracchus, de welke de wetten, den landbouw rakende, deedt afkondigen. *Vellejus Paterculus l. II.*

SCIPIO, (NASICA) zoon van Cn. Corn. Scipio, die met zynen broeder in Spanje gedood wierdt, en neef van Publ. Scipio den Afrikaner. Hy was niet alleen zeer welsprekend, en in de rechten zeer ervaren, maar daarenboven een zeer dapper man; want hy heeft alle hoge eerampten binnen Rome, als dat van hoofdschout, burgermeester en tuchtheer, bekleed; de Lusitaniërs bedwongen, en over de Boji gezegepraalt. Maar zyne zonderlinge Godvrucht en deugden overtroffen alle zyne andere goede hoedanigheden dermaten, dat de Raadt hem opentlyk voor den deugdzaamsten man van het gansche gemenebest verklaarde, en het beeldt van de moeder der goden in zyne bewaring stelde, het welk, volgens het bevel van de godspraak, aan zo een man moest toevertrouwt worden. Hy wierdt wegens zyne ongemeene wysheit *Corculus*, dat een by uitstek verstandigen man betekent, bygenaamt; maar anderen geven dezen bynaam aan zynen zone. *Aurel. Victor de vir. illustr. c. 44. Rutilius de vet. ICt. c. 11. Grotius de vit. ICt. l. 1. c. 3.*

SCIPIO, (Q. METELLUS PIUS) schoonvader van den groten Pompejus, hadt den bynaam van *Metellus*, om dat hy door eenen van 't geslacht der *Metelli* tot zone was aangenomen. Na den Pharsalischen slag week hy naar Afrika, en begon daar, met Cato, door de hulp van den koning Juba, op nieuw den oorlog tegen Cesar, maar hadt het ongeluk door den zelven geslagen te worden, het welk Scipio noodzaakte naar Spanje te gaan, daar hy zich zelf om 't leven bragt. *Cesar Comment. de bello Afric. Plutarchus in Ces.*

SCIRAS, eene der grootste steden van Persië. Zie SCHIRAS.

SCIRATEN, een bekend volk in Indië, in welker landstreek men zeer grote slangen heeft. *Elianus van de dieren XXVI boek.*

SCIRIFIUS, koning in Afrika, wierdt na de doodt van Abdalla van het koninkryk van Fez berooft door Saïd, van het geslacht der Oaterenianen. Een ander SCIRIFIUS, genaamt *Hascenes*, een man van geringe afkomst, en die zich nochtans voorgaf van den eersten af te stammen, maakte zich meester

van dit koninkryk, van het welke hy berooft wierdt door zyne kinderen omtrent het jaar 1550. *Thuan. l. V. Hist.*

SCIRO, een vermaard rover, die naby Megara woonde, en de reizigers in zee wierp. Anderen zeggen, dat hy een prins was, die zyne dochter Endeida uittrouwde aan Eacus, zone van Jupiter, en die by haar Peleus en Telamon teelde. De dichters verzieren, dat Sciro door Theseus zynde in zee geworpen, des zelfs beenderen in klippen veranderden, de welke naderhandt zynen naam gedragen hebben, leggende tusschen Korinthe en Megara. Daar was een valwindt, die te Athene den naam van *Sciro* hadt, doordien de zelve van de zyde van dat gebergte kwam afwaaien. *Ovid. Metam. l. VII. Propert. l. III. Eleg. XV. Strabo l. IX. Solin. c.* 13. *Euripid. & Seneca in Hyppolit. Claudian. de bello Geth.*

SCIRO, SCIROS, ISOLA DI CIRO. Zie SCHIRO.

SCLAVONIE, een landt in Europa, onder welken naam de oude Hungaren het eigentlyk zogenaamde Sclavonië, Kroatië, Dalmatië, Bosnië, Servië en Bulgarië begrepen. Het begon van de rivier de Drau, en strekte tot aan de golf van Venetië. Voorheen echter verstondt men door het koninkryk van Sclavonië alleen dat deel van het oude Pannonië, het welk tusschen den Sau en den Drau gelegen is. Ten Oosten grenst het aan den Donau, ten Zuiden aan Servië en Bosnië, van welke de Sau het afscheidt, ten Westen aan Stiermarken en Kroatië, doch ten Noorden aan neder-Hungarië, waar van het door den Drau wordt afgescheiden. Dit landt strekt zich uit van Kopranitz Westwaarts tot aan den uitloop van den Drau in den Donau, is 50 Duitsche mylen lang, en 12 breed. Het zou den naam hebben van de *Slaven*, een oud volk, het welk ten tyde van den keizer Justiniaan uit Scythië kwam, Istrië en geheel Griekenlandt innam, en de koninkryken Polen (onder Lechus) en Bohemen (onder Zechus) oprechtte. In het jaar 550 wierden zy van Konstantyn uit Griekenlandt verdreven. Lodewyk de Godvruchtige hieldt hen in den jare 783 in toom. In het jaar 800 namen zy het Christen geloof aan, het welk hen van Methodius verkondigt wierdt. In het jaar 858 voerde keizer Lodewyk de II oorlog met hen; en keizer Ottho in 't jaar 960. In het jaar 960 bedreven zy alle vyandelykheden tegen de Deensche koningen Kanut en Sueno, doch Waldemar overwon hen in 't jaar 1161. In 't jaar 1200 overwon de Deensche koning Kanut den markgraaf van Brandenburg, die der Slaven landt hadt in bezit genomen. Naderhandt wierden de Sclavoniërs cynsbaar aan de Hungaren. Merendeels waren zy de Roomsche kerk toegedaan, doch oeffenden hunnen Godsdienst in hunne moedertaal, de welke in vorige tyden zeer gemeen was, en op veel meer plaatsen gesproken wierdt dan eenige andere Europische taal. Doch tegenwoordig wordt zy byna nergens anders gesproken dan in hun eigen landt; hoewel die volkeren, welke van de Adriatische Golf tot aan de Noordzee wonen, enkel maar verscheide manieren van uitspraak daar van hebben, als, by voorbeeldt, de Istriërs, Dalmatiërs, Bosniërs, Moraviërs, Bohemers, Lausnitzers, Silesiërs, Polen, Litthauwers, Pruissen en Moskoviten. Ja de manieren van uitspraak van deze taal gaan zelfs tot aan Constantinopel. De Sclavonische taal is ook onder de Turken zeer in gebruik. Dit landt wierdt in 't jaar 1544 van den Turkschen keizer Solyman den Prachtigen verovert. Als in het jaar 1687 na de nederlaag der Turken by Mohatz hun leger tegen den groot-vizier oproerig wierdt, en de Turken verliepen, onderwierp zich dit gansche landt, tot aan Gradiska toe, aan den Roomschen keizer, het welk naderhandt in 't jaar 1695, in October, van de keizerschen insgelyks verovert, en daar door het gansche landt onder des keizers gehoorzaamheit gebragt is. Het is zeer vruchtbaar in wyn en vee: het heeft ook vele bergwerken. Het volk, dat daar in woont, is zodanig tot den oorlog genegen, dat zy menigwerf Godt bidden, dat hy met het zwaardt in de handt hen wil laten sterven. De voornaamste steden zyn *Agram*, *Warasdyn*, *Copranitz* en *Possega*. *Szentyvani Miscell. Cur.*

SCLAVONIE, of SCHALAUEN, eene provincie van het Brandenburgsch Pruissen, behorende onder den Samlandschen kreits, aan de Memel en het Kurisch Haf. Zy is weinig bewoont, en zeer boschachtig. De voornaamste plaatsen zyn *Memel*, *Tilsit*, *Ragnit*, enz. *Preuss. und Brandenb. Staats-Geogr.*

SCOMBRERA, een Spaansch eilandt. Het zelve legt aan den ingang van de haven van Karthagena, in het koninkryk van Murcië. Het zelve heeft niet meer dan eene myl in den omtrek, en is nergens door berucht dan door de menigte makreelen, welke men langs die kusten vangt, van welke het zynen naam gekregen heeft. *Baudrand.*

SCONE, een burgt, eene myl van Perth, of van St. Johnston, in Schotlandt. Hy was beroemd van wegens een klooster, dat aldaar was, en daarenboven nog meer, om dat men aldaar de koningen van Schotlandt kroonde, sedert dat de koning Kenneth naby deze plaats de Pikten versloeg, en aldaar een marmeren stoel, met een anderen van hout bekleed, deedt zetten, waar op alle zyne navolgers gekroont zyn. Men zegt, dat de zelve uit Ierlandt gebragt was door Fergus den I, koning van Schotlandt. Doch Eduard de I, koning van Engelandt, deedt den zelven naar Westmunster overbrengen, het welk, volgens de inbeelding van eenigen, eene voorwikking geweest is, dat de koningen van Schotlandt in Engelandt zouden regeren, overeenkomende met deze oude voorzegging, zo zeer bekend:

Ni fallat fatum, Scoti quocunque locatum
Inveniunt lapidem, regnare tenentur ibidem.

Deze plaats geeft den tytel van Lord aan een der huizen van *Murray*, het welk in het jaar 1701 het burggraafschap van Stormont bezat. *Cambden.*

SCOPAS was een vermaard beeldhouwer en beeldsnyder, die de begraafplaats maakte, welke Arthemisia, koningin van Karië, deedt oprechten voor haren man Mausolus. Hy arbeidde ook aan den tempel van Diana te Ephezen, en op verscheide andere plaatsen, voornamentlyk in Ionië en Karië. *Plinius lib. XXXVI. c.* 5, 14. *Horatius lib. IV. Oda* 8. *Carm.*

SCOPELISMUS was een zekere misdaadt, de welke daar in bestondt. Wanneer een Arabier op een anderen een haat hadt, leide hy eenige stenen op zyns vyands landt, waar door hy den gene, die het zelve wilde kopen, dreigde, dat hy hem zou van kant maken; waarom een ieder schroomde dat landt te kopen. Het leggen van zulke stenen noemde men σκοπελίζειν. De landvoogden droegen echter zorg om dit leggen van stenen te verhoeden, en wanneer iemandt van zo een boos bestaan kon overtuigt worden, wierdt hy ter doodt veroordeelt. *Pancirollus Notit. dignitat. Imper. Occid. c.* 117. *Pitiscus II.* 707. *Du Fresne Gloss. p.* 1394.

SCOPELLINUS, een fluitspeelder, was de vader van Pindarus, de prins der lierdichters. *Giraldus de Hist. Poët.*

SCOPIA, eene voorname en grote koopstadt in Bulgarië, op de Macedonische grenzen, onder aan den voet van den berg Orbelus, aan de rivier Vardar Axius, ten dele op heuvelen, en ten dele in eene vlakte, in eene aangename landsdouwe gelegen. In den beginne was zy maar een bisschoppelyke setel, doch tegenwoordig heeft zy een aartsbisschop, en is een zeer vermakelyke en volkryke plaats. Binnen de zelve zyn 700 zeemleertouweryen, vele schone huizen, en eenige fraaie graffteden. De beste huizen zyn met tapyten opgeschikt, en fraai beschildert. Het zogenaamde *Bezestan* is met loot gedekt, en de wegen, die naar de stadt leiden, met bomen bezet, gelyk ook met aangename heuvelen en dalen omringt. In deze stadt zyn vele fraaie Mosqueën. In het jaar 1689 wierdt zy van den generaal Piccolomini voor den keizer verovert, na dat zy van den Bassa en hare inwoonders verlaten was. De Duitschers, die toen derwaarts trokken, meenden, dat zy zo groot als Praag in Bohemen was, en 60000 inwoonders, benevens 400 Joden, in zich bevatte. Doch nademaal zy geheel open, en alleen maar met een muur omringt was, plunderden de Duitschers de zelve, en leiden ze in de asche. De inwoonders zyn merendeels Azianen, de welke Mahometh de I hier gezet heeft. *Browne Reize-beschr. p.* 32.

SCOPULI, een klein eilandt in den Archipel. Het zelve legt drie mylen van dat van Sciati, strekkende naar dat van Sciro. Het zelve heeft twaalf mylen in den omtrek; doch gene inwoonders. Daar is nog een ander klein eilandt van den zelven naam in de Ionische zee, ten Westen van het eilandt Korfu, twee mylen van den uithoek, de welke de Westzyde van het eilandt aan het Noordeinde voegt. *Baudrand.*

SCORPIOEN, *Scorpio*, een der twaalf tekenen van den Zodiaak, waar in de zon in de maandt October treedt. Het gaat op als de *Orion* ondergaat, ter oorzake van hunne vyandschap, zegt de Fabel: want Orion alle soorten van dieren hebbende durven uitdagen, verwekte de aarde hem een scorpioen, die hem in den voet beet, waar van hy stierf; en Jupiter bragt dien scorpioen over in den hemel, om de menschen aan te tonen, dat zy niet roemen moeten boven hunne krachten. *Hygin. Poët. Astronom.*

SCORY (JOHANNES) was een Engelsch bisschop. Koning Eduard de VI gaf hem, om dat hy zich de begonne hervorming liet welgevallen, in het jaar 1551 het bisdom van Chichester, het welk Iohan Day moest afstaan: doch drie jaren daar na zette de koningin Maria dezen laatsten daar weder in, en Scory, dien men voornamentlyk verweet, dat hy zich in den huwelyken staat hadt begeven, wierdt onbekwaam verklaart de bisschoppelyke waardigheit te bekleden. Hy zocht wel dit verlies door het verlaten van zyne vrouwe, en door eene grote onderwerping aan den bisschop van Londen, Edmond Bonner, af te keren, en wierdt ook inderdaadt den 14 July des bovengemelden jaars door dezen kerkvoogdt in zyn ampt herstelt; maar het berouwde hem korten tydt daar na, dat hy zulks gedaan hadt, en begaf zich zo lang buiten het koninkryk, tot dat Maria gestorven was, in welken tusschentydt hy met den tytel van *Superintendent* by de Engelsche gemeente te Embden in Oost-Vrieslandt predikant was, ook aldaar in het jaar 1555 een troostbrief liet drukken voor die genen, die om den Godsdienst moesten lyden. Onder de regering van Elizabeth kwam hy wederom, en verkreeg van haar in 't jaar 1559 het bisdom van Hereford, het welk hy ook tot aan zyne doodt, voorgevallen in het jaar 1585, bekleed heeft. *De Larrey Geschied. van Engel. II Deel. Heylin's help to English History p.* 86. 112. *The Life of Archbishop Crammer l. III. c.* 8. *c.* 15.

SCORYLO, prins der Daciërs, ziende de Romeinen door burgerlyke oorlogen verdeelt, geloofde echter, dat het niet dienstig zou zyn hen aan te tasten, uit vreze, dat zy zich mogten vereenigen, en zich met eene onderlinge overeenstemming tegen zyne onderneming aankanten; en willende zyne onderdanen de reden te verstaan geven, welke hem wederhieldt, door eene tastelyke proeve, deedt hy in hunne tegenwoordigheit twee honden komen, de welke men aanhitste om tegen malkander te vechten, waar na men in het hevigste van het gevecht

een wolf op hen afzondt. De twee honden, alstoen hunnen gemenen vyandt ziende, voegden zich aanstonts by elkander om hem te vervolgen; en door dit voorbeeldt wendde Scorylo zyne onderdanen af van een oorlog, de welke voor de Romeinen, die zich weder zamen vereenigt zouden hebben, voordelig zou geweest zyn. *Frontin. Stratag.*

SCOT, (Michiel) een geleerd man, en zeer aan de wisen sterrekunde overgegeven, leefde in de XIII eeuwe. Hy wierdt zeer bemind van keizer Frederik den II, aan wien hy ook alle zyne boeken opdroeg. Men stelt hem onder de tovenaars, en men verhaalt, dat hy dikwils eenige vrienden ten eeten verzocht, zonder iets te bereiden; maar dat hy de genodigden aan tafel gezet hebbende, de geesten dwong hem van alle kanten vleesch te brengen, en wanneer dit opgedischt was, zeide hy tegen het gezelschap: *Heeren, dit komt uit de keuken van den koning van Vrankryk, dat uit die van Spanje, en dat uit die van Engelandt.* Merlinus Coccaius heeft vermaak gehad zyne toveryen te beschryven. De dichter Dantes nam deze algemene dwaling aan. Johannes Baco, een Engelsch Karmeliter monnik, houdt Michiël Scot voor een groten Godgeleerde, mitsgaders Pitseus, die hem veel lof heeft gegeven. Hoe het zy, men zegt, dat deze gewaande tovenaar voorzag op wat wyze hy zou sterven, en dat hy de plaats voorzeide, daar keizer Frederik de II zyn leven zou verliezen, te weten de stadt Florence, waar in de keizer door de dubbelzinnigheit van 't woordt bedrogen wierdt: want hy stierf niet te Florence, de hoofdstadt van Toskane, maar in Apulië, in een kasteel, genaamt Fiorenza. Deze tovenaar voorzeide, dat zyne doodt zou veroorzaakt worden door den val van een steen, die hem het hoofdt zou verpletteren, dat ook zo gebeurde; want op een tydt in de kerk met ongedekten hoofde zynde, om de Misse te horen, kwam door het touw van de klok een grote steen op zyn hoofdt vallen, waar uit hy aanstonts oordeelde, dat dit een doodwondt was, gelyk de doodt daar ook waarlyk op volgde. Hy heeft een boek gemaakt over de Aanzichtkunde; Vragen over het traktaat van den hemelskloot van *Sacro-Bosco*, en eene Historie van de Dieren. *Dantes Chant* 20. *Pitseus de Script. Angl. Naudé Apologie de grands hommes accusés de Magie. Bayle Dict. Crit.*

SCOTUS, (Johannes) bygenaamt *Erigena*, was een Schotschman, geboortig van Air, hoewel anderen hem voor een Ierlander houden. Hy kwam in Vrankryk onder de regering van keizer Karel den Kalen, de welke hem wegens zyne grote kennisse zeer hoog achtte, en, na 'er gezegt wordt, liem by zich in zyn eigen kamer deedt slapen, gelyk hy ook inderdaadt een groot wysgeer en Godgeleerde was, schoon de Roomsche kerk hem weinig achtte: want doordien hy in eenige stukken het niet met de zelve eens was, en byzondere gevoelens hadt, wierdt hy, op begeerte van den paus, by de universiteit van Parys verwezen, en voor een ketter uitgekreten, gelyk ook na zyne doodt een werk, door hem gemaakt, op drie kerkvergaderingen, namentlyk te Parys, Vercelli en te Rome, is veroordeelt. In de laatste, die gehouden wierdt in 't jaar 1059, onder Nicolaas den II, moest Berengarius, die zich van het gezag van dit boek bedient hadt, het zelve met eige handen in het vuur werpen. Hy wierdt hier op van den koning Alfred van Engelandt naar Oxford beroepen, en aldaar tot hoogleeraar in de landmeetkunde en sterrekunde aangestelt: maar doordien op de zelve akademie een twist ontstondt, vertrok hy naar Malmesbury, en begon aldaar zelf een school op te rechten. Doch doordien de leerlingen zyne strengheit niet konden verdragen, wierdt hy in 't jaar 883, of 884, van eenen der zelven met een pennemes gegrieft. Zyne schriften zyn: *De divisione naturæ*; *De prædestinatione Dei contra Godeschalcum*; enz. Hy heeft ook eenige schriften van den zogenaamden *Dionysius Areopagita* uit het Griekch in het Latyn overgezet. *Matthæus Westmonast. Trithemius. Guil. Malmesbur. Balæus. Possevinus. Wion. Du Saussay Martyrol. Sanct. Gall. Cave.*

SCOTUSA, of SCOTUSSA, eene kleine stadt in Thessalië, welke een bisschoppelyke setel is, onder den aartsbisschop van Farissa behorende, en zeer naby deze plaats legt. Daar is ook eene stadt van dien naam in Macedonië. *Baudrand.*

SCRIBANIUS, (Karel) wierdt in het jaar 1561 te Brussel uit een adelyk geslacht geboren, en tradt in het jaar 1582 te Trier in de maatschappy der Jesuiten, na dat hy te voren zyne letteroeffeningen te Keulen volbragt hadt. In den beginne leeraarde hy de wysgeerte te Douay, wierdt daar op rector te Antwerpen, naderhandt provinciaal van Vlaanderen, en eindelyk rector te Brussel, welk laatste ampt hy gehele 28 jaren heeft bekleed. Hy verstondt volkomentlyk de Spaansche, Fransche, Italiaansche en Hoogduitsche talen, en was niet alleen by vele kardinalen en vorsten, maar ook by paus Urbanus den VIII, keizer Ferdinand den II, en den koning van Spanje, Philips den IV, in groot aanzien, ja de koning van Vrankryk gaf zyne hoogachting voor hem daar door te kennen, dat hy hem het inboorlingsrecht gaf. Hy stierf te Antwerpen in het jaar 1629, en liet na de volgende schriften: *Politicus Christianus*; *Amphitheatrum honoris*; *Antwerpiensium Origines*; *Orthodoxæ fidei controversa*; *Philosophus Christianus*; *Medit. Sac. Tom. II*; enz. *Witte Diar. Biogr. Sotw. Bibl. S. J.*

SCRIBONIA, de derde vrouw van Cesar Augustus, was de dochter van Scribonius Libo, en zuster van een anderen van dien naam, schoonvader van Pompejus. Scribonia was voorheen reets getrouwt geweest aan twee burgermeesterlyke mannen, en zy hadt van den keizer Augustus de beroemde Julia, van welke elders gesproken is. *Suetonius in Octav. c.* 62. *Dion Hist. Rom. l. XXXVIII. Levinus Hulsius de uxor. XII. prim. Cesar. S.*

SCRIBONIUS. (Cornelius) Zie GRAPHÆUS.

SCRIBONIUS LIBO. Zie LIBO.

SCRIBONIUS, (Willem Adolf) een arts en wysgeer, en schryver van verscheide werken. Hy was van Marburg, en leefde omtrent het einde van de XVI eeuwe. Dewyl hy voor de leerwyze van *Ramus* was, gaf hy eene ontleding (*Analysis*) van verscheide wetenschappen uit. Het eerste boek, dat hy uitgaf, was: *Rerum Physicarum juxta leges Logicas methodica Explicatio*. Dit is een boek van 107 bladzyden in 8°. te Frankfurt gedrukt in 't jaar 1577. Hy was een van die staande hielden, dat men de tovenaars moet straffen, en dat de proef van het water wettig is in zulk een soort van rechtsgeding. Men kan in de *Nouvell. de la Republique de Lettr.* van 't jaar 1686 een brief zien, dien hy daar over geschreven hadt. *Bayle Dict. Crit.*

SCRIMGER, (Henrik) geboren te Dondi, in Schotlandt, uit een huis, waar van de eerste het recht hadt om den standaardt van het koninkryk te dragen, studeerde in den beginne te Parys, leide zich daar na te Bourges op de rechtsgeleerdheit, en hoorde de beroemde hoogleeraars Eginarius Baro, en Franciscus Duarenus. Op de aanpryzing van Jacobus Amiot, die toen aldaar nog hoogleeraar in de Grieksche tale was, kwam hy by de jonge Boucherels om hen te onderwyzen. Naderhandt volgde hy Bernhardus, bisschop van Rennes, naar Italië, en kwam daar omtrent dien tydt, dat Franciscus Spira in vertwyfeling te Padua stierf, alwaar hy des zelfs Geschiedenis onder den naam van *Henrik van Schotlandt* in het licht gaf. Wanneer hy zich te Geneve onthieldt, en een van zyne gemelde leerlingen de tyding kreeg, dat zyn huis aldaar afgebrand, en Scrimger grote schade geleden hadt, zondt hy hem, om de schade te vergoeden, eene grote somme gelds. Als hy nu van daar naar Duitschlandt gereist was, en zich bemind gemaakt hadt by den beroemden voorstander der geleerden Huldrik Fugger, vergaderde hy op des zelfs kosten eene boekery van vele rare, zo wel Grieksche als Latynsche, boeken. Daar op keerde hy weder naar Geneve, om de zelve aldaar by Henrik Stephanus, die in Fuggers soldy was, te laten drukken; gelyk hy dan ook door den zelven de *Novellen* van *Justinianus* uitgaf. In het jaar 1563 leeraarde hy in het openbaar te Geneve de Philosophie, en twee jaren daar na wierdt hy de eerste, die aldaar over de Rechten lessen gaf. In dit beroep stierf hy in 't jaar 1571, na dat hy 65 jaren geleeft hadt. Zyne boeken kreeg zyn zusters zoon, die naderhandt bisschop in Engelandt wierdt, by uiterste wille. Hy heeft voorts aantekeningen over *Athenæus* gemaakt; maar de zelve zyn nog niet gedrukt. *Thuan. Elog. Casaubon. Epistol. CVI. in Appendice.*

SCRIVERIUS (Christiaan) wierdt in het jaar 1629, den 2 January, te Regensburg, in Holstein, geboren. Zyn vader, van den zelven naam, was een koopman, die hem, terwyl hy nog zeer jong was, door de pest ontrukt wierdt. Zyne moeder begaf zich daar op in den echt met Gerhard Kuhlman, predikant te Rensburg, die hem in alle deugden opvoedde. Wanneer ook deze hem door de doodt ontrukt wierdt, vondt hy echter nog goede begunstigers, zo dat hy ten dele te Flensburg, ten dele te Lubek de beginselen der vrye wetenschappen leerde. In het jaar 1647 begaf hy zich naar de hogeschool van Rostok, hieldt aldaar in het jaar 1649 eene twistreden over des Heeren Avondmaal, en wierdt kort daar na meester in de Philosophie. Na dat hy van Rostok vertrokken was, reisde hy eens by zeker voorval naar Stendal, in de Oude Mark, alwaar hy zich verscheide malen op den predikstoel liet horen, en in het jaar 1653 predikant wierdt. Na dat hy 14 jaren lang dat ampt getrouwelyk hadt waargenomen, wierdt hy als predikant naar Maagdenburg beroepen, en in den kerkenraadt tot senior, en eindelyk tot inspector verkoren, waar op hem in 't jaar 1690 de abdisse te Quedlinburg tot haren hofprediker aannam, in welke plaats hy in het jaar 1693 gestorven is. Hy wierdt, toen hy nog te Maagdenburg was, op meer andere plaatsen beroepen, en de koningin van Zweden verzocht hem in het jaar 1680 tot haren hofprediker; maar hy sloeg alle die aanbiedingen beleefdelyk af. Zyne Godvrucht en geleerdheit blyken uit zyne schriften, de welke zyn: *Het verloren en wedergevonden schaap*, in 't Hoogduitsch; *Chrysologia Catechetica*: doch boven alle munt zyn voortreffelyk werk, *Schat der ziele* genaamt, uit, door hem mede in 't Hoogduitsch geschreven, en in twee delen in folio gedrukt. *Pipping, Vit. Theol. p.* 466. *seq.*

SCRIVERIUS, (Petrus) op zyn Nederduitsch *Pieter Schryver*, een zeer beroemd taalkundige, geschiedkundige en dichter, wierdt geboren te Haarlem in het jaar 1580, en leerde naderhandt de rechtsgeleerdheit te Leiden, doch verloor eindelyk zyn gezicht, en stierf in het jaar 1653. Hy heeft geschreven: *Antiquitatum Batavicarum Tabularium*; *Batavia illustrata*; *Korte Beschryving van Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt, mitsgaders der zelver graven, enz. Oud Goudsch Kronykje*; *Miscellanea Philologica*; *Carmina Latina & Belgica*; *Collectanea veterum Tragicorum*; enz. Ook heeft hy *F. Vegetius* verbetert, en *Julius Hyginus* het eerst uitgegeven, *Frontinus* tegen de oude handschriften vergeleken, vermeerderingen en aanmerkingen gevoegt by de Geldersche Chronyk van *Henrik Aquilius*; de oude schryvers over de Hollandsche zaken naar de oude handschriften uitgegeven, en met aantekeningen opgeheldert, en zich voorts op allerhande wyze by de geleerde wereldt verdient gemaakt. *Sweert. Athenæ Belg. Freher. Theatr. vir. clar.*

SCRIVIA, eene kleine rivier, die in het gebiedt van Genua ontspringt, door het Milaneesche landschap Tortona loopt, en ten laatste in het Lomelinsche gebiedt, niet verre van het

dorp

dorp Sale, in den Po valt. Zy plagt veelmalen schielyk over te lopen, en zomwylen den naburen en reizigers veel ongemak toe te brengen. *Schaupl. des Kriegs in Ital. p. 276.*

SCROOP, of SCROPE *van Bolton*, een oud adelyk geslacht in de Engelsche provincie Glocester, waar uit vele voorname personadiën gesproten zyn, die onder verscheide koningen van Engelandt in groot aanzien zyn geweest, en in vele binnen- en buitenlandsche zaken met goed gevolg gebruikt. *Henrik Scroop*, vader van den Lord *Thomas Scroop*, (welke laatste in het derde jaar der regering van Karel den I graaf van Sunderlandt wierdt gemaakt, en zonder wettige kinderen kwam te sterven) trok in 't vyfde jaar der regering van Henrik den VIII, wanneer de Schotten in Engelandt waren gevallen, nevens Thomas, grave van Surrey, de Lords Clifford, Coniers, en anderen, tegen de zelve op, en liet eene zonderlinge dapperheit blyken in den slag van Floddon, waar in koning Jacobus de IV van Schotlandt kwam te sneuvelen. In 't twee en twintigste jaar der regering van Henrik den VIII was hy een der Pairs, welke onder anderen den beruchten brief ondertekenden, in welken de paus wierdt gewaarschouwt, dat, byaldien hy zyne toestemming tot des konings echtscheidinge weigerde te geven, hy niet langer het hoofdt der Engelsche kerke zou zyn. *Dougdale.*

SCROOP, of SCROPE *van Masham*, een oud adelyk geslacht in de Engelsche provincie Linkoln, het welk vele grote en dappere mannen heeft voortgebragt, de welke door de koningen van Engelandt in de gewigtigste staatszaken zyn gebruikt. De laatste van dit geslacht was *Godfried, Lord Scrope van Upsal*, die in het negende jaar der regering van Henrik den VIII zonder erven stierf. *Willem*, of *William*, een der jonger zonen van *Henrik, Lord Scrope van Masham*, raakte by koning Richard den II zodanig in gunst, dat hem de zelve tot zynen onderkamerheer aanstelde. De zelve koning maakte hem in het twintigste jaar van zyne regering gouverneur van Queensborough-Castle, en kort daar na graaf van Wiltshire, gevende hem daarenboven nog verscheide andere blyken van zyne toegenegenheit. Maar op deze schielyke verheffing volgde een schielyke val: want eer nog een jaar verlopen was, namentlyk in den jare 1399, gebeurde het, dat deze Willem Scroop, gehoort hebbende, dat Henrik, hertog van Lankaster, met een vloot in zee was, en eene landing meende te doen, koning Richard den II riedt zich van Londen naar St. Albans te begeven, en daar troepen byeen te verzamelen, om den hertog het hoofdt te bieden: maar gewaar wordende, dat de daar verzamelde benden grote eerbiedt voor den hertog hadden, vluchtte hy met eenige anderen op het kasteel van Bristol. Ondertusschen landde de hertog te Ravonspur, in Jorkshire, vermeesterde al wat hy ontmoette, vervolgde de vluchtenden, en overviel hen te Bristol, daar eenigen wel de doodt ontkwamen, maar de gemelde graaf daags daar aan volgende onthoofd wierdt. *De Larrey Geschied. van Engel. I Deel.*

SCROOP, of SCROPE, (HENRIK, LORD) grootschatmeester van Engelandt, en een der voornaamste gunstelingen van koning Henrik den V. Hy liet zich des niettegenstaande, nevens Richard, grave van Cambridge, en den ridder Thomas Grey, verleiden, dat zy Karel den VI, koning van Vrankryk, beloofden hunnen meester voor een millioen goudt in zyne handen te leveren, of zelfs om te brengen. Maar doordien zy den grave van Marche, Edmund Mortimer, hunnen aanslag ontdekten, en hem hope tot de Engelsche kronegaven, wierdt de zelve door hem aan Henrik den V bekend gemaakt, waar op de koning den Lord Scroop, met den grave van Cambridge en den ridder Grey, liet vatten, en de twee laatstgemelden het hoofdt voor de voeten leggen; maar de Lord Scroop wierdt opgehangen en gevierendeelt. Zyn hoofdt wierdt naar Jork gezonden, en aldaar in 't openbaar ten toon gestelt. Dit gebeurde in den jare 1415. *De Larrey Geschied. van Engel. I Deel.*

SCROOP, of SCROPE, (RICHARD) was uit een voornaam Engelsch geslacht gesproten, en wierdt uit aanmerking van zyne goede gaven en vroomheit in het jaar 1396 tot bisschop van Koventri en Lichtfield, en in het volgende jaar, in plaats van den kardinaal Robert Waldby, tot aartsbisschop van Jork aangestelt. Wanneer Henrik de IV den Engelschen troon beklommen, en Richard den II van den zelven, zo wel als van zyn leven berooft hadt, was deze aartsbisschop met de nieuwe regering zo kwalyk te vrede, dat hy met den grave van Northumberlandt, met dien van Nottingham, en met verscheide andere Lords zich opentlyk daar tegen verklaarde, en de kroon voor Eduard Mortimer trachtte te wege te brengen: doch hy wierdt in het jaar 1405 door den grave van Westmorlandt op eene verradelyke wyze gevangen genomen, en aan Henrik den IV overgelevert, die hem op het kasteel te Pomfract liet gevangen zetten, en, gelyk kort daar na den grave van Nottingham, het hoofdt afslaan, welk vonnis hy met grote standvastigheit onderging. Het volk hadt groot medelyden over zyn ongeluk, en eerde hem als een martelaar, zo dat Henrik de IV een uitdrukkelyk verbodt deshalven moest laten uitgaan. *Sam. Daniel's Life of King Henry IV. Heylyn's help to English History.*

SCUDERY, (GEORG DE) geboren te Havre de Grace, was een lidt van de Fransche akademie, en broeder van de vermaarde juffr. de Scudery, waar van in 't volgende artykel zal gesproken worden. Hy wierdt in zynen tydt geacht voor een der gelukkigste schryvers van de akademie, en voor een braaf Fransch dichter. Hy heeft zestien stukken gemaakt voor het schouburg, te weten: *l'Amour tyrannique*; *Arminius*; *Orantes*; *Lygdamon*; *Le Vassal genereux*; *Le Trompeur puni*; *La Mort de Cesar*; *l'Amant liberal*; *Dido*; *Eudoxa*; *Andromira*; *Axiane*; *Le fils supposée*; *Le Prince deguisé*; het blyeindend treurspel van den *Doorluchtigen Bassa*, en het *Blyspel der blyspeelders*, in rym en onrym; zeer vele Mengeldichten. Nog heeft men van hem de volgende werken, als: *Histoire Romaine*; *Observations sur le Cid de Corneille*; enz. Zyn heldendicht, getytelt: *Alarik*, of *het overwonnen Rome*, maakte hy om aan de koninginne Christina van Zweden te behagen, die Alarik onder hare voorzaten telde. Eenigen oordeelen, dat *Arminius* zyn beste stuk is, en anderen zeggen, dat de *Amour tyrannique* (*de liefde een dwingelands*) een volmaakt dichtwerk is. Doch Despreaux, in zyn Oordeel over de Fransche dichters, heeft hem vele misgrepen verwetert. Het is Scudery, dien hy aantast, als hy spreekt van een schryver, die zich menigmaal bevindende *al te vervult door zyn voorwerp, en die nooit zyn onderwerp, zonder het geheel uit te putten, verlaat; die lange redeneringen gebruikt, om de geringste zaken af te malen; die zich met alles ophoudt.* enz. Hy heeft zich niet kunnen bedwingen van hem elders te spreken met een onbedekt gelaat, en hem zyne gedachten te zeggen op eene hekelachtige vrymoedigheit in deze woorden:

Bienheureux Scuderi! dont la fertile plume,
Peut tous les mois sans peine enfanter un volume;
Tes écrits, il est vrai, sans art & languissans,
Semblent etre formés en depit du bon sens;
Mais ils trouvent pourtant, quoi qu'on en puisse dire,
Un Marchand pour les vendre, & des sots pour les lire;
Et quand la rime enfin se trouve au bout des vers,
Qu'importe que le reste y soit mis de travers?

Dus kwam de gemakkelykheit, de welke Scudery hadt om vaarzen te maken, op een onvruchtbaren overvloedt uit. Hy stierf in May des jaars 1668. *Balzac Lettre I. du V. Livre à Chapelain. Sillac d'Arbois Discours sur l'Amour Tyrannique. Pelisson Discours sur les Oeuvres de Sarazin. Chapelain Preface sur le Poëme de la Pucelle. Furetiere Nouvelle Allegories des troubles sur l'eloquence. Boileau Despreaux Art. Poët. Chant. I. Satyr. II. Baillet Jugem. des Savans sur les Poëtes François.*

SCUDERY (MAGDALENA DE) heeft zich door haar verstandt en door hare verdiensten doen uitmunten in de zeventiende eeuwe. Zy was van adelyken huize, oorspronkelyk uit het koninkryk van Napels, en in Provence sedert vele eeuwen gevestigt. Haar vader hadt met roem gedient; en heeft de stadvoogdy van Havre de Grace, onder den admiraal van Villars, bekleed. Hare moeder was van het doorluchtige huis van *Goustemenil-Martel*, en hadt by hare voorname geboorte verstandt, schoonheit en deugdt. Zo haast als zy zich te Parys vertoonde, kwam zy 'er in grote achting, de welke dagelyksch aanwiesch. Het gehele paleis van Rambouillet, alwaar men oppermachtiglyk vonnis streek over verdiensten en verstandt, en van het welke alle de oordeelen zo zeer in achting waren, haastte zich om tot haar voordeel te vonnissen. Ziende den staat van haar huis het onderste boven gekeert, alleen maar verrykt door de goederen van haar verstandt, geloofde zy, dat zy daar van gebruik moest maken, om zich te ontslaan van de grote schulden, welke zy niet gemaakt hadt, en met welke zy zich hadt willen belasten. Zy besloot aan het schryven te gaan, zich zorgvuldig te verbergen, en volgde den smaak, de welke toen ter tydt voor de Romanschriften de overhandt hadt. De hare hadden veel aftrek. Na dat zy onder den naam van haren broeder, reets door zyne eigene werken bekend, in het licht hadt gegeven den *Doorluchtigen Bassa* in vier Delen, gaf zy in het vervolg, en op de zelve manier uit de Redenvoeringen der doorluchtige vrouwen in twee stukken, *Cyrus* in tien, en de eerste stukken van *Clelie*, de welke het zelve getal uitmaken. Haar geheim tegen haar wil uitgelekt zynde, zette haar broeder, de heer van Scudery, die in Normandië getrouwt was aan een persoon van veel geest en verdiensten, van het oude geslacht van *Martinvast*, zynen naam niet langer voor de werken van zyne zuster: maar echter oordeelde zy niet, dat zy den haren daarom daar voor moest stellen, en sedert dien tydt heeft men de zelve altydt zonder naam gedrukt. Zy gaf op die wyze uit de laatste stukken van *Clelie*, *Celinte*, *Mathilde*, en de *Wandeling van Versailles*, vertellingen, welke al den sieraadt der grote Romanschriften bezitten, zonder der zelver langwyligheit te hebben, kwamen vervolgens te gelyk te voorschyn. Doordien haar doelwit in deze soorten van werken altydt geweest was om een tafereel der wereldt te geven, waar door zy, door de verschillende inborsten, welke zy invoerde, hare lezers kon inboezemen de deugdt en de welgemanierdheit der zeden, terwyl zy de zelve verlustigde, bepaalde zy zich daar na om over verscheide onderwerpen zamenspraken te maken, tot voldoening van zodanigen, welke de Romans, vervult met deugdelyke en zedige voorbeelden, vermengen met de andere Romans, waar van de beuselachtige voorvallen al de aardigheit uitmaken. Daar zyn tien stukken van deze gemene gesprekken gedrukt. In het jaar 1671 maakte zy eene treffelyke redenvoering over de *Glorie*, de welke den eersten prys der welsprekendheit, door de Fransche Akademie daar op gestelt, wegdroeg. Alle hare werken, waar van het grootste gedeelte vertaalt is in byna alle de beschaafde talen van Europa, en zelfs in eenige Oostersche, hebben haren roem overal verbreid, gelyk ook hare Brieven, en een oneindig getal aardige gedichten, die haar alle oogenblikken ontvlogen tot lof van den koning van Vrankryk, van het gehele koninklyke huis, of om te antwoorden op de lofuitingen, welke hare vrienden aan haar gaven. De vremdelingen, wier nieuwsgierigheit hen naar Parys

Parys trok, lieten niet na haar te bezoeken. De prins van Paderborn, bisschop van Munster, beschonk haar met een medaille, enz. De koningin Christina van Zweden vereerde haar met hare vriendschap, met haar afbeeldsel, met een gunstbrief van eene jaarlyksche inkomste, dikwils met hare brieven, altydt met hare achting, en zelfs met hare vertrouwendheit. De beroemde Akademie der *Ricovrati* te Padua nam haar na de doodt van hare geleerde *Helena Cornaro* tot lidt aan, en zondt ten dien einde een zeer verplichtenden brief aan haar, geschreven door den Heere *Karel Patin*, de welke in dezer voegen begon:

MEJUFFROUW,

Wanneer onze Akademie U verkoren heeft om tot haar ligchaam te behoren, heeft zy niet voorgehad uwe verdiensten bekender te maken dan de zelve reets zyn door uwe schriften; zy heeft aan de gehele wereldt willen tonen, dat zy volmaaktelyk deze zo uitmuntende verdiensten kent, en zy is niet minder bedacht geweest om zich zelve eer aan te doen dan om uwe uitmuntende hoedanigheden te vereeren. enz.

Alles wat in Vrankryk verheven was en onderscheiden door geboorte, door aanzien, ampten, schoonheit, verstandt, verdiensten en deugdt, deedt gewillig den eersten stap om met juffrouwe de Scudery bekend te zyn, en de overledene hertogin van Orleans deedt haar de eer aan om op zekeren dag haar toe te voegen: *Ik ben de minnaar in onzen gemeenzamen ommegang: want ik ben die gene, de welke u met geheim zoekt.* De kardinaal Mazarin liet haar by zyn uiterste wil een jaargeldt na; de kancelier Boncherat wees haar een jaargeldt toe op het zegel, het welk de kancelier Pontchartrain heeft gevolgt tot haar voordeel, en de koning van Vrankryk, na dat hy haar in het jaar 1683, op het aanzoek van mevrouwe van Maintenon, een jaargeldt gegeven hadt van twee duizend guldens, het welk stiptelyk voldaan wierdt, wilde haar daarenboven op zekeren dag wel een byzonder gehoor verlenen, om hare dankbetuigingen deswegen te ontfangen. Deze vorst overlaadde haar met loftuitingen en beleeftheden langer dan een vierdendeel uurs, dat deze gehoorgeving duurde, en eenige jaren daar na vereerde hy haar eenen zyner schoonste gedenkpenningen. Zy behieldt tot aan hare doodt al de kracht, bezetheit, aangenaamheit en levendigheit van haren geest, en wanneer hare zwakheden haar deden besluiten om maar een klein getal beproefde vrienden te ontfangen, deden haar naam, hare vaarzen, en hare brieven nog al de uitwerking, welke zy waren gewoon geweest voort te brengen; wanneer men zonder verhindering hare tegenwoordigheit en haren ommegang genoot. Na vele jaren smertelyke pynen te hebben doorgestaan, veroorzaakt door eene zinking op de knieën, deedt mejuffrouw de Scudery, die sedert acht dagen eene zeer zware zinking, met koorts vermengt, gehad hadt, doch de welke, in weerwil van deze verdubbeling van ongemakken, geen oogenblik was te bedde gaan leggen, zich ophelpen en aankleden. Overendt zynde gevoelde zy zich eensklaps bezwymen, en stierf korten tydt daar na, in het vier en negentigste jaar van haren ouderdom. Twee kerken, zonder eenig belang, en uit enkele achting, hadden verschil over de eer om haar een graf te geven, die over het koninklyk gasthuis der Rode Kinderen, alwaar zy dikwils gezegt hadt te wenschen begraven te worden, en die van St. Nicolaas ten Velde, de welke over de vyftig jaren hare parochie geweest was. Deze twist kwam voor den kardinaal van Noailles, en wierdt uitgewezen ten voordeele der parochie, alwaar het ligchaam begraven is des avonds op den 3 Juny des jaars 1701. Zy heeft nagelaten korte gebeden voor alle de Zondagen van het jaar, en andere over de 150 Psalmen, de welke men belooft in het licht te geven. Het is de Hr. *Bosquillon*, die met deze schriften belast is, en die haar levensverhaal ons mede belooft. *Journal de Savans de* 1701, *Journal XXVII.* Men geeft voor, dat men in haren *Groten Cyrus* een aanmerkelyk gedeelte vindt van het leven van *Lodewyk van Bourbon*, prins van Condé; en in hare *Clelie* vele trekken, welke beduiding hebben op al dat gene, dat alstoen in Vrankryk doorluchtig en ongemeen was. Men heeft 'er een sleutel op gemaakt.

SCULTETUS, (ABRAHAM) hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Heidelberg, en schryver van verscheide boeken. Hy wierdt geboren te Grunberg, in Silesië, den 24 Augusty des jaars 1566, en na dat hy daar zyne letteroeffeningen tot 't jaar 1582 hadt voortgezet, wierdt hy gezonden naar Breslau, om de zelve aldaar te voltooien. Hy wierdt kort daar na wederom geroepen, om dat zyn vader, alle zyne goederen in den brandt van Grunberg verloren hebbende, hem niet langer op de scholen kon onderhouden, en van gedachten wierdt hem een ambacht te laten leren. Maar de jonge Scultetus hadt geen behagen daar in, en zocht, om zyne studiën voort te zetten, naar gelegenheit om als leermeester te dienen. Hy vondt 'er eene goede by een burgermeester van Frystadt, waar door hy gelegenheit kreeg om de predikatiën van Bucholcerus te horen. Hy deedt een reis naar Polen in 't jaar 1584, en in het volgende jaar naar Gorlitz, in de Lausnitz, daar hy twee jaren bleef, naarstig de openbare lessen bywonende, en byzondere lessen tot onderwys gevende. Hy besteedde zynen tydt in de studiën op de hogeschole van Wittenberg in de jaren 1588 en 1589, en naderhandt te Heidelberg, tot dat hy in 't jaar 1594 tot predikant op een dorp in de Palts, by Heidelberg, genaamt Schrisheim, beroepen wierdt. Hy bediende zyn leeraarsampt maar eenige maanden, en wierdt toen door den keurvorst van de Palts tot eén van zyne predikanten beroepen. In 't jaar 1598 wierdt hy tot predikant te Heidelberg verkoren, en twee jaren daar na in het Consistorie aangenomen. In het jaar 1606 wierdt hy naar Neustadt gezonden, om aldaar met zekeren wiskunstenaar over de uitgave van een boek te spreken. Hy vondt Samuel Huberus te Spiers in de herberg, daar hy overnachtte, en disputeerde met hem van 's morgens 9 tot 's namiddags 3 uuren over de voorbeschikkinge. Men gebruikte hem dikwils om de kerken en scholen van de Palts te bezoeken; doch onder alle die bezigheden verzuimde hy niet eenige fraaie werken in 't licht te geven. Hy verselde den prins van Anhalt in den Gulikschen oorlog in 't jaar 1610, en arbeidde met veel voorzichtigheit en vaardigheit om de kerkelyke zaken aldaar te herstellen. Hy volgde den Paltsgraaf Frederik in 't jaar 1612 naar Engelandt, en maakte kennis met de geleerdste mannen van het landt. Hy deedt in 't jaar 1614 eene reis naar het Brandenburgsche hof, alzo de keurvorst Johan Sigismund, gereed zynde het Lutherdom te verlaten, hem daar over eerst wilde spreken. Hy kweet zich zeer wel van dezen last, die hem deze tydsgelegenheit gaf te Heidelberg weder te keren, alwaar hy om zeer goede redenen de bediening van hofpredikant aannam. Hy stondt daar van af wanneer hy in 't jaar 1618 hoogleeraar in de Godgeleerdheit wierdt. Hy wierdt kort daar na gevolmachtigt om naar de kerkvergadering van Dordrecht te gaan. Hy trachtte de gemoederen daar te vereenigen; maar ziende, dat hy het niet te boven kon komen, hieldt hy met kracht de leer der tegen-Remonstranten staande. Hy predikte het jaar daar aan volgende te Frankfort, terwyl de keurvorsten daar vergadert waren; want zyn meester hadt hem tot leeraar medegegeven aan die hy daar gezonden hadt. Hy volgde dezen prins op zyne reize naar Bohemen, en zich naar Silesië na den ongelukkigen slag van Praag begeven hebbende, besloot hy weder naar Heidelberg te keren, om het ampt van hoogleeraar aldaar waar te nemen. Hy was daar zo haast niet gekomen, of men was genoodzaakt alle de lessen en oeffeningen der hogeschole te staken; want de vyandt was voor de poort, en de meeste hoogleeraars zagen naar een goed heenkomen om. Scultetus vertrok eerst naar Bretten, en naderhandt naar Schorendorf, in 't landt van Wurtenberg, van waar hy in Augustus des jaars 1622 naar Embden ging. De koning van Bohemen, zyn meester, gaf zyne bewilliging, dat hy de plaats van predikant, welke de stadt Embden hem hadt aangeboden, aannam: maar hy bediende de zelve niet lang: want hy stierf den 24 October des jaars 1625. Hy was driemalen getrouwt geweest, en liet maar eene dochter na van de derde vrouwe, die met hare moeder zyne medegeselin in zyne ballingschap te Embden was. Hy vondt gansch niet goed, dat de Protestanten, te weten de Lutherschen en Hervormden, tegen malkander schreven, het geen hy zelf nakwam in het antwoordt aan eenen, die hem hadt beschuldigt, dat hy een oorlog over 't stuk der Sakramenten in de Palts hadt verwekt. Het is waarschynlyk, dat hy zich zeer wel zou verantwoord hebben van de beschuldiging, die men tegen hem inbragt, te weten, dat hy den keurvorst zynen meester zou aangezet hebben om de Boheemsche kroon aan te vaarden. Indien dit wel was uitgevallen, zou 'er geen reden geweest zyn om deze daadt te ontkennen; in het tegendeel, men zou hem zeer geprezen, en zyne voorzichtigheit geroemt hebben: want men oordeelt selden van de zaken dan volgens de uitkomst. Men zal niet ontkennen, dat Scultetus gene berisping verdiende; want daar is geen twyffel of hy is mede in den misslag der hofpredikers gevallen. Wy geloven, dat hy zich te veel met staatszaken bemoeide, en dat hy de tydelyke belangen te veel in zyne leerredenen liet invloeien. Hy riedt wat al te voorbarig het nederwerpen der beelden; hy dacht niet, dat zyn meester nog niet te vast op den troon zat om zulke nieuwigheden te beginnen. Maar wat zal men zeggen? men is gemeenlyk blind op de minste gunst van het geluk. Zekere strenge en ligtgeraakte berispers vinden vermaak om tegen de predikanten, die den kryg aanraden, zonder te denken, dat zy dienaars van den vredevorst zyn, uit te varen. Men kan zich ligt over zulk een laster troosten, wanneer de oorlog, dien men heeft aangestookt, gelukkig uitvalt; maar in de rampspoeden, die den keurvorst van de Palts, Frederik den V, overkwamen, kon het verwyt, dat hy hem daar toe hadt gebragt, niet dan onaangenaam aan die van de kerk zyn. Een leeraar, die hem tot dezen oorlog door de uitgekiptste texten van de H. Schrift, en in 't byzonder door de woorden van den *XLV Psalm*, *vs.* 4: *Gordt uw zwaardt aan de heupe, o heldt!* zodanig een leeraar, zeggen wy, zou zich daar over beroemt hebben, indien de nieuwe koning van Bohemen, op den troon gevestigt, de rust in Duitschlandt hadt kunnen verzekeren, en de vryheit van gewisse tegen het kwaad voornemen van het hof van Wenen verkrygen. De uitslag was ongelukkig, waar na niemandt wilde bekennen daar raadt toe gegeven te hebben. Van zyne schriften wordt zyne *Medulla Patrum*, gedrukt in vier Delen in quarto, voor het beste gehouden. Onder de andere zyn de volgende: *Idea concionum in Esaiam*, *Epistolas Pauli ad Romanos & Hebraeos, & Psalmos Davidis*; *Observationes Grammaticae, Logicae, Historicae & Theologicae in historiam Jesu Christi*; *De precatione Tractatio Logica & Theologica*; *Johannes Baptista Logicè descriptus*; *Annalium Evangelii passim per Europam XV Salut. partu seculo renovati Decas prima ab anno* 1516 *ad annum* 1526, *& Decas secunda ab anno* 1526 *ad annum* 1536. enz. *Scultet. in Narrat. apol. de curriculo vitae. Freher. Theatr. Witte Diar. Bayle Dict. Crit.*

SCUTARI, het welk de Latynen *Scodra*, de Slavoniërs *Scadar*, en de Turken *Sscodar* noemen, eene stadt in Europa, de welke eertyds tot Dalmatië behoorde, en tegenwoordig onderhorig is aan Albanië. Zy is gelegen aan de rivier, genaamt Bocano,

Bocano, in het Latyn *Barbana*, de welke komt uit het meir Labeatis, het welk men doorgaans het *meir van Scutari* noemt. Zy is voorheen de ſetel geweeſt der Illyriſche koningen; doch naderhandt zyn de Turken daar van byna twee honderd jaren meeſter geweeſt. Mahometh de II heeft het tweemalen belegert, en veel volk daar voor verloren, zonder het te kunnen bemachtigen; maar het wierdt by de vrede, door de Venetianen met hen in het jaar 1478 geſloten, aan hen onderworpen. Doch het grootſte gedeelte der inwoonders wilde liever uit de ſtadt vertrekken dan onder de Turken leven. Scutari hadt een biſſchop, onderhorig aan Antibari, of Antivari, zynde eene ſtadt in Dalmatië. Daar is ook een Scutari in Aſië, regt tegen over Conſtantinopel. Eenigen nemen het voor *Chalcedon*. Het is het *Chryſopolis* en het *Fanum Dianæ* der ouden.

SCUTARISCHE MEIR, (het) *Lago di Penta*, in het Latyn *Lacus Labeatis*, een groot meir in Albanië, 't welk 60 mylen in den omtrek heeft, en van alle kanten met bergen omringt is, uitgenomen in het Noorden, alwaar aan den oever de Turkſche ſteden Medon en Drivaſto leggen. Hier omtrent zouden voormaals de *Labeaten* en *Piruſten* gewoont hebben, doch van welke volkeren men by de ſchryvers niet verder dan de blote namen vindt. *Beſchreib. von Dalmatien.*

SCYLAX, een voornaam wiskunſtenaar, uit het eilandt Cariande, in Karië, die bloeide onder de regering van Darius, den zoon van Hyſtaſpes. Eenigen zyn van gevoelen, dat hy de landkaarten uitvondt. *Iſ. Voſſius ad Scylacis Periplum.*

Daar zyn drie Scylaxen van Cariande volgens *Ger. Voſſius, de Hiſt. Græc.* geweeſt. Hy gelooft, dat Suidas zich heeft bedrogen, vermengende den gene, die tegen *Polybius* geſchreven heeft, met den gene, van welken boven geſproken is. Doch zie de verhandelingen betreffende *Scylax*, welke gevonden worden in de uitgaven van zynen *Periplus* van Oxford in 't jaar 1698, en te Leiden in 't jaar 1700.

SCYLIZZA, (Johannes) gezegt *Curopalates*, een Griekſch geſchiedſchryver, wierdt aldus bygenaamt wegens zyn ampt van hoofdt van het rechthuis, het welk hy aan het hof des keizers van Conſtantinopel bekleedde. Hy ſtelde een kort begrip te zamen als eene Geſchiedenis van het jaar 811 af, alwaar Theophanes eindigt, tot aan het jaar 1078. Men gelooft zelfs, dat het van hem is, het geen men ziet in de Hiſtorie van *Cedrenus*, tot aan Izaak Comnenus toe. Voſſius heldert deze zwarigheit wel genoeg op in zyn twede Boek van de Griekſche Geſchiedſchryvers, in het 26 Kapittel, alwaar hy zegt, dat deze naam *Curopalates* geen andere is dan die van eenen hofbeampte van het huis des keizers. Het zelve zegt *Corippus* de Afrikaner in het twede Boek der Lofſpreuken van Juſtinus. Voorts zegt Voſſius, dat deze ſchryver is *Johannes Scylitza Thraceſius*, welken *Cedrenus* uitgeſchreven heeft; dat hy eerſt geweeſt is meeſter van de kleerkamer van den keizer, naderhandt *Curopalates*. *Scylitza* was zyn eigen naam, en *Thraceſius* die van zyn vaderlandt, het welk dat der Thraciërs was, volkeren van klein-Aſië. *Baronius A. C.* 811. & 830.

SCYLLA, een klip in de ſtraat van Meſſina, digt by de Kaap Sciglio, in Italië. Het is een zeer gevaarlyke bank voor de ſchepen, die aldaar veeltyds aan ſtukken ſtoten, en de golven, die zich werpen uit de holligheden van deze ſteenrots, maken een zo verſchrikkelyk geraas, dat het ſchynt als of het honden zyn, die blaffen, het welk gelegenheit gegeven heeft tot de fabel van Scylla, verandert half in een ſteenklip, en half in een hondt. Eenigen zeggen, dat men daar zeegedrochten hadt, die hunne verblyfplaats in deze rots namen, en aldaar een verſchrikkelyk gehuil maakten.

SCYLLA, de dochter van Phorcus, op welke Glaucus verlieft geworden zynde, en hare vriendſchap niet kunnende winnen, zich tot de toverеſſe Circe begaf, om haar door zyne aanloklykheden te laten innemen: doch Circe, geraakt door liefde voor Glaucus, wilde niets werkſtellig maken; in 't tegendeel vergiftigde zy de fontein, in welke Scylla gewoon was zich te baden, in dier voegen, dat zy van den navel af tot beneden toe wierdt hervormt in verſcheide gedaantens van honden en andere beeſten, waar over zy zodanig een ſchrik opvatte, dat zy zich in de Siciliaanſche zee wierp, of in de zeeëngte of ſtraat van Meſſina, tuſſchen de ſteden Meſſina en Rheggio. *Ovid. Metam. lib. XIII & XIV.*

SCYLLA, eene dochter van Niſus, koning der Megarenzen, in Achaje, verlieft geworden zynde op Minos, koning van Creta, of Kandië, verriedt de ſtadt Megara, welke hy belegerde, het welk zy uitvoerde met haren vader af te ſnyden een noodſchikkelyk haair, van het welke het gelukkig noodlot van zyn landt afhing. Minos hadt een zo dodelyken afkeer van deze trouwloosheit, dat hy haar verſmaadde, waar over zy van ſpyt zich van boven neer in zee wierp, of, volgens *Ovidius*, zich in de lucht wierp, om hem tegen zyn wil te volgen: doch zy wierdt verandert in een leeuwerk, en haar vader Niſus, die te voren van hertzeer geſtorven was, wierdt hervormt in een ſperwer. *Ovidius Metamorph. l. VIII.*

SCYLLIAS, een beroemd Macedoniſch duikelaar, die zynen naam roemruchtig maakte onder de regering van Artaxerxes Mnemon, koning van Perſië. Hy haalde van den grondt der zee eene menigte goudt en zilver in de ſchipbreuk, welke de Perſianen leden naby Pylæ. By een ander voorval ging hy onder de zee een weg van over de tachtig ſtadiën, of tien mylen, van de kuſt van Magneſië tot aan het eilandt Eubea, om de Grieken de tyding te gaan brengen van de ſchipbreuk, welke hunne ſchepen geleden hadden. *Herodotus.*

SCYLURUS. Zie SCILURUS.

SCYMNUS, van Chios, een landbeſchryver, wiens leeftydt onbekend is. Hy hadt eene gehele Wereldbeſchryving in vaarzen geſchreven, waar van niet dan eenige weinige ſtukken overig zyn, de welke aan het einde der aanmerkingen, welke *Lucas Holſtenius* over *Stephanus Byzantinus* gemaakt heeft, gevonden worden.

SCYRON, een berucht rover in het Attiſche landſchap, die van Theſeus wierdt in zee geworpen, doordien hy gewoon was dus met zyne gevangenen te handelen. Men verdicht, dat zyne beenderen in rotſen verandert zyn, de welke *Saxa Scyronia* genaamt wierden. *Plutarch. in Theſeo.*

SCYTALE. Aldus wierdt te Lacedemonië genaamt zekere houte ſtaf, waar van zy 'er altydt twee hadden, en door welker hulp zy elkander heimelyk brieven konden toezenden. Den eenen behielden de Ephoren, of regeerders, by zich, en den anderen nam de legervoogdt met zich te velde. Wanneer zy nu aan elkander wilden ſchryven, namen zy een leeren riem, die niet even breed was, wonden den zelven rondom den ſtaf, zo lang als het nodig was, en ſchreven daar op in dier voegen, dat de eene helft der letters op deze zyde van den riem, doch de andere op het andere einde ſtonden. In dezer voegen namen zy den riem daar weder af, en zonden hem den veldheer toe. Viel de zelve nu in des vyands handen, zo kon evenwel niemandt weten wat daar op geſchreven was, tot dat het aan den veldheer kwam, die den zelven rolde op een ſtaf van gelyke lengte en dikte, wanneer de letters weder byeen kwamen, en men het ſchrift volkomen lezen kon. *Cragius de Rep. Laced. IV*, 8. *Meurſ. Miſc. Lacon. III*, 4.

SCYTHEN, een beroemd oud, doch daar by zeer woeſt volk. Zy waren oudtyds ſterk van ligchaam, groot van geſtalte, en zeer wel in de krygsoeffeningen ervaren, doch wiſten niets van geleerdheit, welgemanierde zeden, of burgerlyke zamenkomſten. Zy wiſten ook van geen akkerbouw, hadden gene vaſte woonplaatſen, maar trokken dan herwaarts, dan derwaarts heen, nevens hunne vrouwen, kinderen en bloedverwanten, en dreven hun vee voor zich heen. Zy gebruikten noch goudt, noch zilver. Hunne ſpys was melk en honing, en hunne kleding waren de huiden der wilde beeſten. Zy waren gene wetten onderworpen, maar oeffenden recht en gerechtigheit naar hun vryen wil tegen elkander. Den dieſtal ſtraften zy niet ſtrengelyk. Wanneer zy eenige van hunne vyanden in den oorlog gevangen kregen, dronken zy hun bloedt, vilden hen levendig, bewonden zich met hunne huidt, of maakten bekers en drinkſchalen van hunne herſſepannen. Wanneer hun koning iemandt ter doodt veroordeelde, moeſten alle des zelfs manlyke kinderen gelyke ſtraffe ondergaan. Als hun koning ſtierf, leide zich de byzit, die hy het meeſt bemint hadt, by hem in de doodkiſt, die van des konings hofdienaars gedragen wierdt, die men doorgaans naderhandt, en ieder met een paardt, by het graf verwurgde; op dat zy den koning in de andere wereldt konden dienen. Hunne voornaamſte godheden waren Veſta, Jupiter, Venus, Hercules en Mars, welken zy altydt den honderdſten man van alle krygsgevangenen opofferden. Doch den anderen goden offerden zy dieren, en wel merendeels paarden. *Herod. lib. IV. Munſter. lib. V. Coſmogr. Lazius de Migrat. Gent.*

SCYTHIE, *Scythia*, een groot landt, het welk zich uitſtrekt door een groot gedeelte van Aſië en Europa. Het Aſiatiſch Scythië wordt verdeelt in twee delen, waar van het eene aan deze zyde van den berg Imaüs (een gedeelte van het Tauriſche gebergte), maar het andere aan de overzyde legt. Het eerſte van deze delen, het welk zich Weſtwaarts uitſtrekte, paalde ten Noorden aan de Hyperboreeſche Scythen, ten Ooſten aan Scythië van gene zyde van den berg Imaüs, ten Zuiden aan het Perſiaanſche ryk, en ten Weſten aan het Aſiatiſch Sarmatië. De voornaamſte inwoonders van dit gedeelte waren die Scythen, de welke de Alanen, Jaxarten, en Saken genaamt wierden. Tegenwoordig bewonen deze landen de woeſte en Chazalgitiſche Tartaren, benevens de landſchappen Olgar, Buchar en Kalmuk in Groot-Tartarye. Scythië aan gene zyde van den berg Imaüs lag meer Ooſtwaarts, hadt de Hyperboreeſche Scythen ten Noorden, het landt Serika ten Ooſten, Scythië aan deze zyde van den berg Imaüs ten Weſten, en Indië ten Zuiden, en bevatte in zich verſcheide volkeren en landſchappen, nevens de ſtadt Iſſedon. Het is de zelve landſtreek, alwaar tegenwoordig het koninkryk Thibet, Siſian, en het meeſte gedeelte van groot-Tartarye is. Eenigen voegen een derde gedeelte daar by, 't welk zy het Noorder Scythië noemen, alwaar voorheen de Hyperboreeſche Scythen woonden, en tegenwoordig de landſchappen Bargu, Jeka, Moal, Su Moal en Tartar leggen. Het Europiſche Scythië, het welk ook *Scythia minor* en *Cimmerië* genaamt wordt, was dat Zuidelyk gedeelte van het Europiſche Sarmatië, tegen de Zwarte zee, en het Meotiſche meer. Een ſtuk daar van lag in het Tauriſche Cherſoneſus, welkers inwoonders de Tauriſche Scythen genaamt worden. Het andere was buiten dit halfeilandt, tuſſchen de zee Buges (tegenwoordig Seſſeham genaamt) en het Meotiſche meer Ooſt-, en de rivier den Boriſthenes Weſtwaarts. Alhier woonden de Nomadiſche Scythen en de Georgianen. Tegenwoordig is het kleine, of zogenaamde Prekopiſch Tartarye het zelve. Behalven dit was 'er nog een ander deel van *Scythië*, het *Pontiſche* (*Pontica*) genaamt, het welk tuſſchen Dacië, Myſië, Thracië en den Donauw lag, alwaar tegenwoordig het Ooſtelyk gedeelte van Bulgarië is, en daar de Dobrukkiſche, Budziakkiſche en Bialogrodſche Tartaren wonen. *Plinius. Strabo. Ptolemæus. Pomponius Mela. Cluverius. Sanſon. Baudrand.*

SCYTHIANUS, stichter der Manicheesche kettery, was een geboren Saraceen, doch als een Arabier op de grenzen van het Beloofde Landt opgevoed, en in de Griekfche taal en geleerdheit wel onderwezen. Eerst plagt hy als een koopman naar Indië te reizen, doch naderhandt leide hy zich te Alexandrië op de wysgeerte, bevlytigde zich in de wysheit der Egyptenaren, en leefde als een navolger van Aristoteles. Doordien hy tydt, moedt, en geldt genoeg hadt, was hy op eene nieuwe en byzondere lere bedacht; gelyk hy dan ook Empedocles gevolgt heeft, en twee gelyke eeuwige beginselen bedacht, waar van het eene goed, het andere kwaad was, noemende het eene *Gods* en *licht*, en het ander *stoffe* en *duisternis*: ook heeft hy veel uit de schole van Pythagoras, en ook iets van anderen ontleent. Hy bevatte deze zyne leer in vier boeken, van welke hy het eerste het *Evangelie*, het twede de *Hoofdstukken*, het derde de *Verborgendheden*, en het vierde de *Schatten* noemde. Hy reisde daar mede naar Jeruzalem, om aldaar met de oudsten te zintwisten: doch als hy daar niet in kon slagen, nam hy tot de toverschriften, welke hy in Indië en Egypten hadt leren verstaan, zyne toevlucht, en klom, als men verhaalt, op het dak van een huis, waar van hy of zich zelf heeft afgeworpen, doch van Godt geraakt is nedergestort. Men meent, dat dit omtrent het einde van de twede eeuwe is voorgevallen. Zyne goederen heeft hy nevens zyne boeken aan Terebynthus, zynen discipel, nagelaten. *Cyrill. Hieros. Catechef. VI. Epiphan. Haref.* 66. *Socrates lib. I. c.* 22. *Cave Histor. Lit. Script. Eccles. P. II. p.* 34.

SCYTHINUS, (Tejus) een oud geschiedschryver en dichter, afkomstig uit de Iönische stadt Teos. *Diogenes Laërtius* en *Stephanus* verhalen, dat hy Jambische vaarzen geschreven heeft. Men vindt ook by *Stobæus in Eclog. Phys. l. 1, c.* 11, dat zekere *Scythinus* een boek Περὶ φύσεως geschreven heeft.

SCYTHOPOLIS, eene stadt in het Beloofde Landt, aan den oever van de zee Gennezáreth, wierdt van ouds *Bethsan* genaamt. Eenigen zeggen, dat deze stadt van Bacchus gebouwt is, en dat zy haren naam van des zelfs reisgesellen, de Scythen, bekomen heeft. Anderen daarentegen geven voor, dat de Scythen, toen zy in het Beloofde Landt gevallen waren, deze stadt verovert, en naar hunnen naam genoemt hebben. Zy legt aan de zee Gennezareth, of Tiberias, in dat gewest, alwaar de rivier de Jordaan ontspringt, en behoort den halven stamme Manasse, aan deze zyde van de Jordaan, toe. Naderhandt wierdt zy een gedeelte van Samarië. Judas de Macchabeër begaf zich naar deze stadt; om ze in te nemen; maar trok weder te rug, toen hy verstondt, dat de inwoners zyne landslieden wel handelden. De Philistynen hingen de ligchamen van koning Saul en van zyne zonen aan de muren van deze stadt. Ten tyde wanneer de Christelyke Godsdienst geplant wierdt was deze stadt een bisschoppelyke stoel, onder den patriarch van Jerusalem, en de voornaamste plaats der tien steden; doch na dat de bisschoppelyke stoel naar Nazareth verplaatst was, raakte zy geheel in het onderspit. Tegenwoordig is het maar een slecht dorp, legt in eene moerassige en ongezonde landstreek, en is byna gansch onbewoont. Daar worden nog marmere puinhopen en stukken van muren gevonden, de welke aantonen, dat het eertyds eene prachtige stadt geweest is. *Plinius l. IV. Zonaras Annal.*

SCYTHOTAUREN, volkeren van Scythië, aldus genaamt, om dat zy de Taurische landstreek bewoonden. Zy hadden de gewoonte van de vremdelingen aan hunne goden op te offeren. *Plinius lib. IV. cap.* 12.

SDRIN, in het Latyn *Sdringa*, of *Stridonium*, eene stadt in Dalmatië, alwaar Hieronymus, de geleerdste der Latynsche oudvaders, geboren is. Zy wierdt door de Gotthen verwoest, doch naderhandt weder opgebouwt. Men houdt het daar voor, dat dit de plaats is, de welke van Ptolomæus *Sidrona* genaamt wordt. Tegenwoordig behoort zy tot Stiermarken, en legt 15 mylen beneden Rackelsburg.

SEBA, de zoon van Bichri, uit den stamme Benjamins, was een oproermaker. Terstondt na de doodt van Absalon voegden zich de voornaamste van zyn leger aan de zyde van David, en alles schikte zich in den Staat tot rust; doch Seba verwekte nieuwe onlusten. Hy blies de bazuine, uitroepende, dat hy nooit deel zou hebben aan David, en trok van hem tien stammen van Israël af, de welke dezen oproermaker volgden, die van Juda hunnen rechten vorst getrouw blyvende. David, de gevaarlyke gevolgen vooorziende, welke deze verwarring zou kunnen uitwerken, nam voor de zelve in hare geboorte te smoren, en deedt Seba vervolgen, die de vlucht nam, en zich insloot binnen de stadt Abela. Joab belegerde de stadt aanstonds, de welke op het punt stondt om zich over te geven, toen de voorzichtigheit eener vrouwe de zelve van dit ongeluk bevrydde: want Joab, van de hoogte der muren gevraagt zynde waarom hy de stadt kwam belegeren, en Joab te verstaan hebbende gegeven, dat hy niet dan Seba eischte, vergaderde zy al het volk van de stadt, en overreedde het zelve aan Joab het hoofdt van dezen oproerigen toe te werpen. Dus gaf de doodt van een eenig man aan eene gehele stadt de vrede, gelyk ook aan een gansch koninkryk. *II Kon. XX. Jozephus Joodsche Oudheden VII Boek, X Kapittel.*

SEBAMA, eene stadt in het Noorder gedeelte van den stamme Rubens, op den oever van de Jordaan. *Simon Dict. de la Bible.*

SEBASTE, eene der namen van de stadt Samaria. Daar is nog eene stadt van dezen naam in Armenië, op de grenzen van Cilicië, de welke een bisdom heeft, behorende onder den aartsbisschop van Tharsen. De hoofdstadt van Cappadocië voert insgelyks dezen naam.

SEBASTIA, van Σέβαστός, *Augustus*, was een feest, het welk ter eere van de Roomsche keizers in verscheide steden van Griekenlandt geviert wierdt. *Meursius Græcia Feriata.*

SEBASTIAAN, gezegt *de Heilige*, was geboortig uit de stadt Narbonne, doch hy wierdt te Milaan opgevoed, het welk de geboorteplaats van zyne moeder was. De keizers Diokletiaan en Maximiaan, de welke omtrent het einde van de derde eeuwe regeerden, hadden voor hem zo veel achting, dat zy het bevel over hunne eerste krygsbenden aan hem gaven. Sebastiaan kweet zich zeer wel van zynen plicht tegen deze keizers, doch ter zelver tydt moedigde hy de Christenen aan, en verkwikte hen, zonder te openbaren, dat hy ook van dat gelove was. Zynde te weten gekomen, dat Marcellianus en Marcus, broeders, zynde tweelingen, en mannen van grote hoedanigheden, in de gevangenis geworpen waren, op 't bevel van Chromaces, hoofdschout van Rome, om dat zy het Christendom omhelst hadden, ging hy Nicostrates vinden, die deze doorluchtige gevangenis bewaarde, en bragt hem over tot het Christen gelove. Vervolgens geleidde hy den priester Polycarpus naar de gevangenis, om aldaar een groot getal ongelovigen te dopen, alzo wel als Tranquillinus, vader van Marcellianus en van Marcus, de welke aldaar zyne kinderen kwam bezoeken. Naderhandt bekeerde hy nog Chromaces, hoofdschout van Rome, en Tiburcius, des zelfs zoon. Chromaces nam zyne vlucht het veldt in, en nam met zich vele Christenen: de anderen, die te Rome bleven, hielden zich schuil om de vervolging te ontwyken. De paus maakte Tranquillinus priester, Marcus en Marcellianus diakonen, en beval St. Sebastiaan in het gewaadt van een soldaat zich te verbergen, om alzo in staat te zyn om de Christenen te hulp te komen. Eenigen tydt daar na wierdt St. Sebastiaan voor een Christen erkent, en gevangen genomen; maar om dat hy gekleed was als een soldaat, geloofde de hoofdschout verplicht te zyn Diocletiaan daar van kennis te geven. Deze keizer, den Christenen zulk een dodelyke vyandt, liet hem ontbieden, en hem noch door beloften, noch door bedreigingen kunnende overhalen tot den dienst der valsche goden, gaf hy last, dat men hem door pylschoten zou doen sterven. Men bondt hem dan aan eenen staak, en men doorboorde zyn ligchaam op duizend plaatsen, en daar op liet men hem voor dood leggen; maar de gedenkschriften van zyne marteldoodt zeggen, dat Irene, eene Christen vrouw, zynde des nachts gekomen om het ligchaam af te nemen en te begraven, het zelve levend vondt, en dat zy het in haar huis bragt, waar in hy binnen weinige dagen wierdt genezen. Vervolgens vertoonde hy zich voor de keizers Diocletiaan en Maximiaan, om hen te kennen te geven de onrechtvaardige vervolging, welke zy tegen de Christenen pleegden. Toen gaf Diocletiaan last, dat men hem zou brengen op de renplaats, en hem met stokken doodslaan, het welk uitgevoert wierdt in het jaar 287. Zyn ligchaam wierdt in eene goot geworpen, van waar de Christenen het zelve weghaalden. Maar velen trekken deze geschiedenis in twyffel. *Bollandus ad* 20. *Jan.*

SEBASTIAAN, koning van Portugal, zoon van Johannes, na des zelfs doodt geboren, in 't jaar 1554, uit Johanna, dochter van keizer Karel den V. In het jaar 1557 volgde hy zynen grootvader Johannes den III op. Hy hadt zeer veel yver voor den Godsdienst, en was zeer dapper. Dit was het, het welk hem de gedachten inboezemde om in 't jaar 1574 eene reize te doen naar Afrika tegen de Moren. Naderhandt geloofde hy een zekerder middel gevonden te hebben om tot het einde zyner oogmerken te geraken. Mahometh verzocht van hem hulp tegen zynen oom Abdemelech, koning van Fez en Marokko. Hy beloofde hem de zelve, en bragt by hem den bloem van den Portugeeschen adel. Hy zette voet aan landt te Tanger, in Afrika, den 9 July des jaars 1578, en leverde een veldslag aan Alkazer op den 4 Augusty des jaars 1578. Zyn leger wierdt aldaar verslagen; Abdemelech, die ziek was, stierf in zyn draagstoel; Mahometh sneuvelde in een moeras, en men zegt, dat Sebastiaan aldaar gedood wierdt in het 25 jaar van zynen ouderdom. Inmiddels zag men in het jaar 1598 te Venetië een man, die zeide, dat hy deze koning was. Hy geleek hem zo wel van aangezicht, lyfsgestalte, en geluidt van stemme, dat de Portugezen, welke in die stadt waren, hem voor hunnen vorst erkenden. Eenige dagen daar na wierdt hy gevat, en gedwongen zynde om te antwoorden voor de rechters, die men verkoren hadt om over eene zo tedere zake uitspraak te doen, hieldt hy altydt staande, dat hy Sebastiaan was. Hy bekende, dat hy door de Moren, die hem gevangen hadden, niet was bekend geworden, dat het berouw, het welk hem was overgebleven om dezen oorlog zo ligtvaardiglyk te hebben ondernomen, hem byna de doodt veroorzaakt hadt, en dat hy eenigen tydt verlopen zynde van eene kroon weder kwam bezit nemen, welke hem de Hemel en zyne geboorte gegeven hadden. Boven dien liet hy aan zyn ligchaam zien de tekenen, welke men gezien hadt aan dat van den koning van Portugal, en hy zeide tegen de Venetianen geheimen, welke men hem door hunne afgezanten hadt laten voorstellen, vergetende geen een der omstandigheden, welke konden doen geloven, dat hy Sebastiaan was. De Spanjaarden, die van Portugal meester waren, handelden hem als een onzinnigen en een bedrieger; zy deden hem uit Venetië verjagen, en men hieldt hem in Toskanen vast, van waar hy naar Napels gebragt wierdt. In die stadt zette men hem op een esel, en men geleidde hem in dezen staat door alle de straten, bloot gestelt voor de beschimpingen van het baldadige gepeupel. Doch het treurspel eindigde daar mede niet; men schoor hem eenigen tydt daar na 't hoofdt, en men smeet hem op de galeien, en voerde hem naderhandt naar Spanje, daar hy zyn leven in eene gevangenis eindigde, in den tydt dat de Portugezen, zich de dwingelandy en ge-

geweldenaryen der Spanjaarden onttrekkende, den gene riepen, welken zy verzekerden hun koning te zyn. *Vasconcellos Hist. de Portug. Spand. in Annal. Hist. de Don Sebastien.* enz.

SEBASTIAAN, keurvorst en aartsbisschop van Mentz. Hy was gesproten uit het oud adelyk geslacht van *Heusenstam*, in Hessen, en hadt in zyne jeugdt zo wel gestudeert, dat hy met groten roem de waardigheit van Doctor in de Rechten verkreeg. In het jaar 1545 wierdt hy tot aartsbisschop van Mentz verkoren. Wanneer hy het aartsbisdom aanvaardde, vondt hy het zelve met grote schulden bezwaart, waarom hy, om de schulden te betalen, eenige niet al te nodige kerksieraden verkocht. Wanneer in dien tydt de Smalkaldische oorlog begon, hieldt de keurvorst Sebastiaan het met den keizer, en bragt met zyne raadgevingen de Smalkaldische bondgenoten grote schade toe: in het byzonder maakte hy, dat de graaf van Buren met zyn leger van 14000 man by Bings over den Rhyn trok, en zich met de keizerschen onverhinderd by Landshut, in Beyeren, vereenigde, niettegenstaande de Smalkaldische bondgenoten op allerhande manieren gezocht hadden zulks te beletten. In het jaar 1548 bevondt hy zich mede te Augsburg, wanneer de keizer hertog Maurits van Saxen met de keurvorstelyke waardigheit beleende. Naderhandt woonde hy in persoon het concilie van Trente by, doch moest zich spoedig van daar begeven, nademaal hy verstondt, dat keurvorst Maurits van Saxen met zyne bondgenoten tegen den keizer te velde trok, de aartsbisschoplyke landen waarschynlyk mede zouden worden ingenomen. Hy kon dit by zyne aankomst niet beletten, ten dele om dat de onderdanen geen lust tot vechten hadden, ten dele ook om dat de geldsommen, welke de vyanden vorderden, op eenmaal niet konden opgebragt worden. In het byzonder hieldt markgraaf Albrecht van Brandenburg in het jaar 1552 in de hoofdstadt Mentz zeer slecht huis, na dat hy de burgery een som van 12000, en de geestelykheit een van 100000 guldens, welke hy eischte, niet hadt kunnen afpersen. Het St. Martensslot, waar op de aartsbisschoppen hun hof plagten te houden, nevens drie hoofdkerken, wierden verbrand, en vele huizen geplundert. Een diergelyk ongeluk kwam de kastelen Aschaffenburg en Miltenburg over, en meer andere plaatsen, welke in de assche wierden gelegt. Toen deze onrust over was, viel de keurvorst Sebastiaan in eene dodelyke ziekte, stierf den 17 Maart in het jaar 1555, en liet op zyn graf uithouwen deze woorden: *Vigilate, quia nescitis diem neque horam*: dat is; *Waakt, want gy weet noch den dag, noch het uur. Lebensbeschr. aller Ertz-Bischöffe und Churfürsten zu Mayntz p.* 619-637.

SEBASTIAAN *van Venetië*, of FRA BASTIANO, of FRA SEBASTIEN DEL PIOMBO, ook met den toenaam van *Fratel del Piombo*, een uitmuntend Italiaansch schilder, droeg dezen toenaam, om dat de paus hem het ampt van *Fratel del Piombo* gegeven hadt. Hy bragt zich terstondt te Venetië in aanzien: daar na ging hy naar Rome, alwaar hy zich inliet met Michiël Ange, die hem vele schetsen beschikte, en overal zyne verdiensten wereldkundig maakte. Raphaël zynde komen te sterven, wierdt Sebastiaan van sommigen aangemerkt als de eerste schilder van dien tydt, de gunst van Michiël Ange oorzaak zynde, dat velen hem stelden boven Julius Romano, en voor andere leerlingen van Raphaël. Hy heeft vele stukken onafgedaan nagelaten, het welk men toeschryft aan eene achteloosheit, en eene onachtzaamheit, welke hem aangeboren waren. Wanneer hy zich in staat zag om gemakkelyk te leven, in het waarnemen van zyne bediening van *Fratel del Piombo*, maakte hy gene schilderyen meer, en leefde vreedzaamlyk tot den ouderdom van twee en zestig jaren, wanneer hy te Rome stierf in 't jaar 1547. Deze schilder was de eerste, die uitvondt om te schilderen op stenen van verscheide verwen, van welke hy den grondt deedt dienen tot de zamenstelling en de sieraden zyner schilderyen. Hy vondt ook een middel uit om te beletten, dat de olieverf niet bedurf, wanneer die op steen en tegen muren gebruikt wierdt, doende de muren van te voren bepleisteren met een zamenmengsel van harst en mastik, met ongebluschte kalk, het welk de schoonheit der verwen bewaarde, zonder dat 'er eenige verandering aan kwam. *Felibien Entretiens sur les Vies des Peintres.*

SEBASTOPOLIS. Daar zyn twee steden van dien naam. De eerste is eene stadt in Kappadocië, tegenwoordig *Suvas* genaamt, alwaar de Turksche Bassa, die landvoogdt van dat gebiedt is, zyn verblyf houdt. Zy wierdt door Solyman ingenomen in het jaar 1308. De twede is die stadt in Colchis, welke door Ptolomæus *Dioscurias*, en thans *Savatopoli* genaamt wordt. Zy is eene zeestadt, aan de Zwarte zee, onder de heerschappy van den vorst van Mingrelië, alwaar een grote koophandel gedreven wordt.

SEBATH is de naam van de elfde maandt der Joden, de welke 29 dagen heeft, en begint met ons half January, eindigende bygevolg half February. In de zelve was geen byzondere plegtigheit in gebruik, en daar in geschiedden gene andere offerhanden dan de gewone. *Sigonius in Calend. Hebr. Torniel A. M.* 2542. *n.* 37. *&c.*

SEBBA, of SEBBII, een koning der Oost-Saxen. Hy volgde *Sigerus* op in de zevende eeuwe, en regeerde 30 jaren, doch wierdt eindelyk de regering moede. Hy leide de zelve daarom kort voor zyne doodt neder, wierdt monnik, en overreedde ook zyne gemalinne om insgelyks die levenswyze te verkiezen.

SEBEKTEGHIN was een Turk van geboorte, en een slaaf van Alpteghin, generaal der legers van den Sultan Nouh, landvoogdt voor hem van de provincie Gaznah. De goede hoedanigheden van Sebekteghin maakten, dat zyn meester hem vry maakte, en hem bevorderde tot de eerste ampten van de krygsmacht; en dagelyksch in hem nieuwe hoedanigheden ontdekkende, maakte hy hem eindelyk zynen erfgenaam. Na de doodt van zynen meester, bezitter zynde van alle des zelfs grote goederen, bemachtigde hy nog daarenboven des zelfs ampt, waar in de Sultan Nouh hem bevestigde. Hy kweet zich zo wel van dat ampt, dat de volkeren zeer vergenoegt waren over zyne regering, en hy nam het hert van de amptenaren door zyne milddadigheit zo in, dat hy in korten tydt zich volslagen meester maakte van alle de staten des Sultans. De provinciën hebbende bevredigt trok hy naar Indostan; en dwong vele prinssen om het Mahomethanendom te omhelzen. Hy verkreeg zich door zyne overwinningen zo veel roem, dat de Sultan Nouh, de zoon van Mansor, hem overal als volmachtig oppervorst liet te werk gaan, en hem eindelyk te hulp riep, veel eer als een bondgenoot dan als een onderdaan, tegen den koning van Turquestan. Sebekteghin behaalde vele voordeelen op de Turken, en dwong hen naar hun landt weder te keren. Na deze verrechting stierf hy in de stadt Balkh, werwaarts hy gekomen was om zich uit te rusten van zyne grote werken. Zyn zoon was *Mahmoud*, de welke die grote prins geweest is, die den grondt gelegt heeft der Dynastie van de Gaznaviden, en die door zynen zone *Massoud* is opgevolgt. *Herbelot Bibl. Orient.*

SEBEN, van ouds *Sabiona*, een vlek en bergslot in het sticht Brixen, aan de rivier Eisach, 2 kleine mylen van de stadt Brixen gelegen. Zy is voormaals eene beroemde stadt geweest, en de setel der bisschoppen van Brixen. *Brandis Tyr. Ehrenkr. P. II. Bucel. Stemm. P. IV.*

SEBENICO, eene stadt in Dalmatië, benevens een bisdom, onderhorig aan Spalatro. Zy legt aan de Adriatische zee, en de Venetianen zyn daar meester van geweest sedert het jaar 1412. De Turken hebben veelmaals onderstaan deze stadt te bemachtigen, doch te vergeefsch. Voor het overige bedriegen zich de genen, die Sebenico nemen voor die stadt, de welke Ptolomæus *Sicum* noemt. Men ziet de puinhopen van deze oude stadt redelyk ver van Sebenico, de welke voormaals niet anders was dan een burgt in Kroatië. Paus Bonifacius de VIII stichtte aldaar een bisschoppelyken setel. Daar digt by is eene aanzienlyke sterkte, genaamt het *Fort St. Nicolaas. Jo. Lucius de regno Dalmat.*

SEBERT, de eerste koning der Oost-Saxen in Engelandt. Hy was de zoon van Sleda, hunnen eersten koning, en neef van Ethelbert, eersten Christen koning van Kent door zyne zuster Ricula. Hy wierdt met alle zyne onderdanen bekeert door Mellitus, een der medegesellen van den monnik Augustinus, die hem bisschop maakte. Hy regeerde in het begin van de VII eeuwe.

SEBESVAR, een slot en een sterke pas in het Zevenbergsche graafschap Coloswar, by de rivier Koros, niet verre van de opper-Hungarische grenzen. In het jaar 1709 moesten de Hungarische misnoegden het zelve by verdrag overgeven aan den keizerlyken generaal wachtmeester Montecuculi.

SEBETO, in het Latyn *Sebethus*, eene kleine rivier, de welke naby de stadt Napels in de Tyrrhenische zee valt. De oude inwoonders der gemelde stadt hebben deze rivier als een van hunne beschermgoden aangebeden. *Delic. de l'Italie IV. p.* 56. *V. pag.* 62.

SEBONDA, (RAYMOND) hoogleeraar in de geneeskunde, de wysbegeerte en de Godgeleerdheit te Thoulouze in de XV eeuwe, was van Barcelona. Hy deedt zich hoog achten door zynen geest en door zyn verstandt; maakte eenige werken, waar van het voornaamste was dat voor tytel voerde: *Theologia Naturalis, sive Liber creaturarum*, dat is: *Natuurlyke Godgeleerdheit, of Boek der schepselen.* Dit boek moet van geen gemeen schryver gemaakt geweest zyn, naardien Montagne daar byzonder veel werk van heeft gemaakt. Hy zette het in de Fransche tale over, en maakte daar een verdediging over, het welk het grootste kapittel van dat werk is. Niemandt heeft recht geweten wanneer Sebonda heeft geleeft, noch wat hy is geweest: Montagne is verwondert, dat zulk een schryver zo lang onbekend is gebleven; *al wat wy daar van weten*, zegt hy, *is, dat hy een Spanjaardt is geweest, zynde een arts te Thoulouze omtrent twee honderd jaren geleden.* Scaliger, in een brief, in 't jaar 1606 geschreven, zegt, dat het omtrent 230 jaren, of daar omtrent, was dat Sebonda te Thoulouze hadt gebloeit. Dit komt met den abt Trithemius geenzins overeen, zeggende, dat hy in 't jaar 1432 gestorven is. De twede misslag van Scaliger aangaande Sebonda is, dat hy hem voor een monnik van de orde van St. Dominicus genomen, en hem een boek tegen de Joden, met den tytel van *Pugio Fidei*, toegeschreven heeft; maar de schryver van het zelve is *Raymond Martini*, waar van boven gesproken is. De andere werken van Sebonda zyn: *Quæstiones disputatae; Viola animæ; De Natura hominis.* enz. *Bayle Dict. Crit.*

SEBNITZ, een steedtie in Meissen, in het ambacht Hohenstein, aan de Sebnitz, de welke in de Elve valt vyf kwartier uurs van Hohenstein, het welk van weerzyden tot de Saxische keurlinie behoort. Het stedeke Sebnits is in den dertigjarigen oorlog afgebrand. *Knaut Prodrom. Misn. p.* 269. *Zeileri Topogr. Sax. Sup. p.* 170.

SEBUSEEN, of SEBUZIANEN, was de naam van eene byzondere gezindheit onder de Samaritanen. Zy hadden den tydt, van Godt geschikt tot het houden der grote feesten, als Paaschen, Pinxteren en het Loofhuttenfeest, verandert. Het eerste vierden zy in het begin van den herfst, het twede op het einde van het zelve jaargety, en het derde in de maandt Maart.

SECCHIA, in het Latyn *Secia*, *Sicla*, *Gabellus*, eene rivier in den Staat van Modena. Zy ontspringt in het gebergte van Carfagnana, stroomt langs de grenzen der hertogdommen van Modena en van Rheggio, bewaterende Sassuolo en Carpi, en ontlast zich in den Po tegen over den mondt van de Menzo. *Baudrand.*

SECHING, eene marktstadt in Engelandt, in het graafschap van Nordfolk.

SECKAU, in het Latyn *Seccovia*, eene kleine stadt in neder-Stiermarken, eenige mylen van Judenburg, aan de rivier de Gayl. Aldaar is in het jaar 1143 een schoon klooster gesticht, en in 't jaar 1219 door den aartsbisschop van Saltzburg, Everhard den II, met goedkeuring van paus Honorius den III, een bisdom opgerecht. Doch zy zyn beide van malkander onderscheiden, gelyk dan ook de bisschop niet te Seckau, maar in het marktvlek Leibnitz, niet verre daar van daan gelegen, zynen setel heeft. De aartsbisschop van Saltsburg heeft het recht van patroonschap, en de bisschop van Gurk dat van vikaris van dit sticht te zyn; doch in het wereldlyke is het bisdom van Seckau een leen van Oostenryk. De eerste bisschop van Seckau is geweest *Karel*, hebbende geregeert van 't jaar 1219 tot 1231. De tegenwoordige bisschop (in 't jaar 1731) is *Leopold Antonius Eleutherius*, vryheer van Firmian. *Hund. Metrop. Salisb. Mezger. Hist. Salisb. Staat von Saltzburg.*

SECKENDORF, een der voornaamste en oudste adelyke huizen van Frankenlandt, het welk zich voormaals in zeven liniën verdeelt heeft, namentlyk die van *Rinnhofen*, van *Aberdar*, van *Nolden*, van *Hohenecker*, van *Guntender*, van *Horauf*, en van *Pfaffen*. *Bernhard* was in het jaar 1165 tournooi-voogdt te Zurich. *Koenraad* was in het jaar 1284 tournooi-rechter te Regensburg. *Georg* wierdt in het jaar 1419 door den bisschop van Wurtsburg gevangen genomen, en zyn slot Gutsheim geplundert, om dat hy een gevangen priester niet wilde vry laten. *Arnold Leopold*, burggraaflyke hofmeester, *Koenraad* en *Hans* wierden door Frederik, burggraaf van Neurenberg, als getuigen bygebragt, dat hy in het jaar 1427 aan de stadt Neurenberg de burgt aldaar, nevens het bosch, verkocht hadt. *Wolf* behaalde op het steekspel, het welk Albrecht, markgraaf van Brandenburg, in het jaar 1452 te Neurenberg hieldt, den besten prys. In het jaar 1481 waren er zeven van 't geslacht van *Seckendorf* met markgraaf Frederik van Brandenburg op het tournooispel te Heidelberg. *Floriaan* was de eerste der Frankische edelen, die de belydenis en de leer van Luther omhelsden. Dit geschiedde in het jaar 1529, in welken tydt ook *Kaspar*, markgraaflyke Brandenburgsche Raadt, geleeft heeft, die naderhandt by den bisschop van Bamberg, en laatst by den Paltsgraaf Otto Henrik het ampt van hofmaarschalk bekleed heeft. *Johan* was in het jaar 1536 markgraaflyke Brandenburgsche hofmaarschalk, en hoofdman te Beyersdorf. *Kaspar* wierdt in het jaar 1590 tot bisschop van Aichstadt verkoren, en stierf in het jaar 1595. In den zelven tydt was *Johan Godfried* Senior en Domdeken te Bamberg, en zyn broeder *Frederik Alexander*, op Oberzenn, Anspachsche Raadt en amptman te Feuchtwangen. *Joachim* was amptman te Hertogen-Aurach, en vorstelyke Bambergsche stalmeester. *Joachim Lodewyk*, Zweedsche overste, wierdt in het jaar 1642 te Saltzwedel in het gezicht van het gansche leger onthoofd, doordien men hem beschuldigde, dat hy tot de keizerschen wilde overlopen. Hy liet twee zonen na, de welke waren: 1) *Veit Lodewyk*, van wien hier na in een afzonderlyk artykel zal gesproken worden; en 2) *Henrik Gotlob*, die eerst Paltsgraaflyke, naderhandt vorstelyke Saxen-Gothaasche Raadt, als mede Hennebergsche krygs-Raadt geweest is. Hy stierf in het jaar 1675, in het 38 jaar zyns ouderdoms, als hy zich by den keurvorst van Brandenburg, die toenmaals in Frankenlandt de winterlegeringen betrok, als afgezant bevondt. Van zyne twee zonen bloeide de oudste in het jaar 1714 als Anspachsche geheime Raadt, doch de jongste, *Frederik Henrik*, vryheer van Seckendorf, op Meuselwitz, by Altenburg, die zich in koninklyke Poolsche en keur-Saxische krygsdiensten als veldoverste genoegzaam heeft doen kennen, wierdt in het jaar 1717 keizerlyke luitenant generaal veldmaarschalk, en in het jaar 1720 stadvoogdt te Leipzich. Hy is in het jaar 1719 door den keizer tot den gravenstandt verheven. Hy is getrouwt met Klara Dorothea, baronesse van Howart. *Pastorii Francon. rediv. Frisens Wurtzburg. Chron. Seckendorfs Hist. van 't Lutherd.*

SECKENDORF, (VEIT LODEWYK VAN) op Oberzenn en Meuselwitz, keur-Brandenburgsche geheime Raadt, enz. was een zoon van den in het vorige artykel vermelden Zweedschen overste, Joachim Lodewyk, en geboren in het jaar 1626. Na dat hy zich in de lage scholen in de vrye letteren hadt geoeffent, kwam hy aan het hof van hertog Ernst den Vromen te Gotha, welke hem met twee by zich hebbende Wurtenbergsche prinssen liet onderwyzen. Als hy hier op in het kweekschool te Gotha twee jaren zyne naarstigheit en bekwaamheit in het openbaar hadt laten blyken, trok hy naar de universiteit van Straasburg, en wanneer hy aldaar zyne letteroeffeningen met groten lof volbragt hadt, ging hy naar het vorstelyke hof van Darmstadt, en van daar naar dat van Gotha. Aldaar wierdt hy tot hofjonker benoemt; doch gemelde hertog gaf hem vryheit om zyne studiën ten allen tyde waar te nemen, en stondt hem het gebruik van de vorstelyke boekery toe. Hy verdeelde daar na zynen tydt in dier voegen, dat hy de morgen-uuren aan den Godsdienst, en de rechtsgeleerdheit, en den namiddag aan de Godgeleerdheit, de staat-, historie-, de geslachtrekenkunde, landbeschryving, enz. besteedde, inzonderheit om dat hy door middel van de Hebreeusche, Grieksche, Fransche, Spaansche, Italiaansche, Deensche en Zweedsche talen, die hy geleert hadt, tot zodanige wetenschappen was opgewasschen. Twee jaren daar na wierdt hy kamerjonker; in het jaar 1651 verkreeg hy het ampt van hof-, kerk- en kamer-Raadt, en eindelyk wierdt hy in het jaar 1663 tot geheime Raadt, eersten staatsbedienaar en opperbestierder van de regering, den kamer- en kerken-Raadt benoemt, waar by hy ook het vorstelyk Saxische, nevens het hofrechtersampt te Jena bekleedde. Niettegenstaande alle deze bedieningen leide hy zich nog op de letteroeffeningen, en byzonder op de kerkelyke geschiedenisse, en vervaardigde het grootste gedeelte van het *Compendium Historiæ Ecclesiasticæ Gothanæ*. Het jaar daar aan wierdt hy door den hertog Maurits van Saxen-Zeitz tot zynen geheimen Raadt, kancelier en voorzitter van den kerken-Raadt beroepen, na dat hy te voren verscheide aanzienlyke beroepingen hadt afgeslagen. In deze bedieningen bragt hy 17 jaren door, in welken tydt hy ook in het jaar 1669 de waardigheit van keur-Saxische geheime Raadt, en in het jaar 1676 het ampt van landschaps-direktor te Altenburg, als mede dat van opziender over de geldkas des zelven hertogdoms bekleedde. Na de doodt van den gemelden hertog van Zeitz leide hy zyne bedieningen aan dat hof neder, en nam kort daar na de plaats van geheime Raadt te Eizenach aan. In dezen tydt schreef hy zyn werk, genaamt *de Christenstaat*, en zyne *Geschiedenis van het Lutherdom*. In het jaar 1691 wierdt hy keur-Brandenburgsche geheime Raadt, en kancelier van de universiteit van Halle. Hy overleedt het jaar daar aan, in het 66 van zynen ouderdom, na dat hy kort te voren eene zaak van aangelegenheit tusschen de Faculteit der Godgeleerdheit en den kerken-Raadt aldaar gelukkiglyk hadt uitgevoert. Zyn zoon by zyne twede en laatste gemalinne, eene geborene *van Ende*, geteelt, is jong gestorven, waar op zyn ridderlyk goedt Meuselwitz aan zyns broeders zone, van welken in het voorgaande artykel gesproken is, is overgegaan. Hy was een man van eene grote geleerdheit, ongeveinsde Godvrucht, en een vyandt van alle ydelheit. Zyn gehele leven door heeft hy zich de nuchterheit bevlytigt, waar door hy tot het ondernemen en uitvoeren van grote en lastige dingen is bekwaam geweest. Hy onderhieldt met den vermaarden Godgeleerde, D. Spener, vertrouwde briefwisseling, en heeft eenige van zyne schriften in het Latyn overgezet. Zyne boeken zyn: *Commentarius Historicus & Apologeticus pro Lutheranismo*; *Christen-staat*; *Teutscher Fursten-staat*; *Teutsche Reden*; *Defensio relationis de Antonia Burignonia*; *Dissertatio Historica & Apologetica pro doctrina D. Lutheri de Missa*; enz. Hy arbeidde naderhandt zeer yverig aan de *Handelingen der geleerden van Leipzich*, gelyk daar uit zyn twist met Poiret wegens Bourignon ontstaan is. *Junckerus Ephem. Erud. pag. 154. seq. Pipping. Memor. Theolog. p. 1062. seq. Breithaupt Dodecas Programmatum selectorum.*

SECKENHEIM, een vlek in de neder-Palts, eene myl van Manheim, aan den Nekker, alwaar omtrent het jaar 1462 graaf Diether van Isenburg tegen Adolph van Nassau een slag heeft gewonnen. *Luca Furstensp. p. 465.*

SECKINGEN, in het Latyn *Sacconium*, eene van de vier woudsteden in Zwaben, en de kleinste van alle, op een klein eilandt, 't welk door den Rhyn gemaakt wordt, over welken aldaar een brug legt. Zy behoort aan den keizer als aartshertog van Oostenryk. Haren naam heeft zy van de oude volkeren, de Sequanen, en niet van den zak, dien zy in haar wapen voert. In het jaar 938 leden de Hungaren aldaar eene grote nederlaag. In het jaar 1272 is deze stadt tot op vier huizen na afgebrand. In het jaar 1343 heeft de overstroming van den Rhyn de brug, die hier gemaakt was, weggespoelt, en andere grote schade gedaan. In het jaar 1445 is deze plaats door de Zwitsers te vergeefsch belegert. Alhier is eene vorstelyke nonnen-abdy, de welke omtrent het jaar 495 door St. *Fridlin*, apostel der Zwitsers, die hier begraven legt, gesticht is, van welker abdisse het huis van Oostenryk de stadt te leen ontfangt. *Stumpfii Schweitzer Chron. l. XII. c. 9. Tromsd. Accur. Geogr.*

SECUNDINUS (NICOLAUS) diende voor taalsman op de kerkvergadering van Florence, en heeft geschreven een kort begrip van de Historie der Turken, tot de inneming van Constantinopel, gedrukt te Loven in het jaar 1553.

SECUNDUS, een leerling van den ketter Valentinus, hoofdt der Valentinianen, hadt uitgevonden eene aaneenkoppeling der *Eöns*, verschillende van die van Valentinus, en stondt de gemeenschap van vrouwen toe. *Augustin. de Hæret. c. 12. S. Epiphanius Hæres. c. 32.*

SECUNDUS (JOHANNES) wierdt geboren in 's Gravenhage in het jaar 1511. Hy was de zoon van *Nicolaus Everard*, beroemd rechtsgeleerde op de universiteit te Loven, die, na dat hy vele jaren het ampt van voorzitter in den Raadt van Hollandt hadt bekleed, door keizer Karel den V tot de waardigheit van voorzitter in den groten Raadt te Mechelen verheven wierdt. Deze staatsdienaar liet vier zonen na. De oudste, van den zelven naam als hy, volgde hem op in het laatstgemelde ampt, en stierf in het zelve in het jaar 1561. De drie andere, *Nicolaas Grudius*, *Adrianus Marius*, en *Johannes Secundus*, voegden om strydt de kennis der talen en de aangenaamheit der Latynsche dichtkunde by eene volmaakte kennisse der wetten, en leiden zich gezamentlyk op de vertaling van de zamenspraken van *Lucianus*, welke zy in vaarzen bragten. De laatste, nog jong en in Vrankryk gekomen zynde, deedt zyn voordeel met de lessen van den geleerden Alciatus, die de Rechten in de scholen te Bourges leeraarde. Doch de rechtsgeleerdheit hadt voor hem zo vele aanlokkelykheden niet, dan wel de Latynsche dichtkunde, de welke hem vriendschap deedt maken met Salomon Macrin, een beroemd Fransch dichter, en met Cornelius Musius, een Hollander. Vervolgens trok hy

naar Italië, en naderhandt naar Spanje, alwaar hy geheimschryver wierdt van den aartsbisschop van Toledo, op wiens raadt hy keizer Karel den V in de belegering van Tunis volgde; doch de tedere gesteldheit van zyn lighaam noodzaakte hem het hof te verlaten, en naar de Nederlanden te rug te keren, alwaar hy bemind wierdt van Georg van Egmondt, bisschop van Utrecht, en abt van St. Amand in het gebiedt van Doornik, die hem naar zyne abdy ontboodt, om te wezen zyn geheimschryver. Zo haast als hy aldaar was aangekomen wierdt hy van eene kwaadaardige koorts aangetast, die hem binnen vier dagen wegsleepte in het jaar 1536, niet meer dan 25 jaren oud zynde. Behalven den roem, welken hy door zyne Brieven, en zyne drie boeken van Minnezangen zich verkregen heeft, heeft hy zich daarenboven geoeffent met het penceel en het graveeryzer, als blykt uit het grafschrift op hem, het welk men in de zelve abdy, waar in hy begraven legt, kan zien. Zyne werken, te weten zyne Treurzangen, Puntdichten, Lierzangen, Brieven, en Reisbeschryvingen, zyn onder anderen te Leiden in het jaar 1651 in duodecimo gedrukt. Zyne vaarzen getuigen, dat hy tot de wellust zeer genegen was. Doch in 't byzonder heeft hy een zoetvloeiend Treurliedt gemaakt, en daarenboven den lof van een goed schilder en beeldhouwer nagelaten. *Girald. Histor. Poet. Baillet Jug. de Poetes T. III. p. 173. seq. Balzac Lettres Choisies p. 314. & Epitaph. Joann. Secundi, ejus Operibus sub unctum.*

SECUNDUS (Publius Gabinius) voerde het bevel over de Romeinsche heirlegers onder de regering van den keizer Claudius. Hy was het, die de Marzen, een Duitsch volk, versloeg in het jaar 41 na de geboorte van Christus, en die den laatsten adelaars standaardt ontwrong, welken zy verovert hadden by de beroemde nederlage van Varus; een buit voor hem, volgens het gevoelen der Romeinen, veel roemruchtiger dan de overwinning zelf was. De text van *Dio*, de welke deze daadt verhaalt, is buiten twyfel op deze plaats bedorven. De zelve zegt, dat Gabinius, de Mauren (Μαυρήσιος) hebbende overwonnen, weder won een der adelaren, op Varus gewonnen. Buiten twyffel moet men lezen Μαρσους, Marzen, gelyk Tillemont heeft geoordeelt in zyne Historie der keizers; want wat hebben de Mauren met Varus gemeen? De gissingen der andere taalberispers zyn min waarschynlyk. Voor het overige, de nederlaag der Marzen deedt Claudius de eer der zegepraal verkrygen, en voor de tweede maal den tytel van Cæsar. Gabinius Secundus overwon daarenboven nog de Kaukers, een ander volk van Duitschlandt; maar men weet niet in welken tydt dit geweest is; doch deze overwinning verwierf hem den toenaam van *Caucius*. *Dio lib. LX. Suetonius lib. V. cap. 25. Goltzius Thesaur. Rei antiquar. Tillemont Hist. des Empereurs.*

SECUSIUS, (Bonaventura) een Franciscaner, van eene edele geboorte, was een geleerd man. Hebbende te Catanea, in Sicilie, gestudeert, maakte hy zich naderhandt door zyne geleerdheit en welsprekendheit op den predikstoel vermaard. Men voorzag hem met verscheide eerampten, en paus Clemens de VIII zondt hem als legaat naar Vrankryk, daar hy de vrede tusschen Spanje en Vrankryk gelukkig hielp bezorgen, waar voor hem Clemens kanunnik van S. Pieter, en kort daar na patriarch van Constantinopel maakte, wanneer hy naderhandt bisschop van Pactea, en op 't laatst aartsbisschop van Messina wierdt. Hy stierf te Catanea den 28 Maart des jaars 1618, nalatende deze schriften: *Statuta, Constitutiones & Decreta pro salubri regimine totius Seraphicæ religionis; Pacis initæ inter Philippum II, Hispaniarum, & Henricum IV, Galliarum reges, Historia; Constitutiones Synodales ecclesiæ Catanensis.* enz. *Biblioth. Sicula.*

SECZIN, SETSCHIN, eene kleine sterke stadt in opper-Hungarie, niet verre van Filleck, en 9 mylen van Erla, aan de rivier Ibola gelegen. In de XVII eeuwe is zy verscheide malen verovert, en in het jaar 1683 door den koning van Polen in brandt gestoken. In het jaar 1709 namen de keizerschen de zelve zonder tegenstandt in. *Topogr. Hungar.*

SEDAN, eene welversterkte stadt van Vrankryk, in Champagne, op de grenzen van Luxemburg gelegen, aan de Maas, en hebbende een sterk kasteel. Deze stadt heeft *Hugo Barbanson*, heer van Bossu, met zyne gemalinne Maria de Jausse beheerscht. Naderhandt is zy aan de heeren van *Brasquemont*, en van deze in het jaar 1424 aan de graven van Van der Mark, van de Arembergsche linie, gekomen, waar van eene zydelinie den naam gevoert heeft; en doordien zy te gelyk het hertogdom van Bouillon bezeten hebben, hebben zy zich prinssen van Sedan en hertogen van Bouillon genoemt. Doch, nademaal de hoofdlinie van deze prinssen uitstierf, vermaakte hunne zuster *Carola*, in het jaar 1594 zonder kinderen komende te sterven, aan haren gemaal Henrik de la Tour van Auvergne, burggraaf van Turenne, het vorstendom Sedan, niettegenstaande dat 'er nog eene zydelinie, te weten die der graven van Maulevrier, of Malleport, overig was; en hoewel de zelve zich veel werk gaven om tot het bezit van Sedan te geraken, was zulks echter te vergeefsch. Doch wanneer des zelfs zoon, Frederik Maurits van la Tour d'Auvergne, in het jaar 1642 wegens eenige zware beschuldigingen gevangen zat, wierdt hy onder deze voorwaarde los gelaten, dat hy Sedan aan den koning zou afstaan, doch de souvereiniteit en den tytel daar van behouden, waar op in het jaar 1651 de koning door een verdrag de gemelde opperheerschappy naar zich nam, en aan het huis van la Tour d'Auvergne het hertogdom van Albret, nevens de opperheerschappy over het hertogdom van Bouillon, met andere goederen, inruimde. Wanneer deze stadt in handen der Protestanten was, hadt zy een beroemd hogeschool. *Spener Insig. Hist. l. 1. c. 93.*

SEDER OLAM, dat is, *de ordening der wereldt*. De Joden geven dezen naam aan twee Chronologische boeken, onder welke het grootste *Seder Olam Rabba*, dat is: *de Grote Kronyk*, en het andere *Seder Olam Zuta*, dat is: *de Kleine Kronyk*, genaamt wordt. Het eerste van deze boeken is de oudste Kronyk, welke zy hebben, als die van de scheppinge van Adam tot den tydt der regering van den keizer Adrianus gaat, de welke den valschen Messias, *bar Kosba*, 50 jaren na de verwoesting van Jeruzalem sloeg. De schryver van deze Kronyk is, naar het verhaal der Joden, geweest Rabbi *Jose*, zoon van Chilpeta, de welke omtrent het 150 jaar na de geboorte van Christus geleeft heeft; hoewel men vele redenen heeft om te geloven, dat dat boek zo oud niet is, als de Joden voorgeven. *Genebrardus* heeft deze beide boeken in het Latyn overgezet. *Buxtorff. Bibl. Rabbin. P. Simon.*

SEDES STERCORARIA was te Rome een marmere stoel, die aan de deur van de kerk van Lateran stondt, op welke de nieuw-verkoren paus ging zitten, of veel eer leggen, wanneer men hem riep om de pauselyke waardigheit aan te vaarden. De zelve heeft zynen naam daar van daan gekregen, doordien men, als hy opstondt, deze woorden zong: *Suscitat de pulvere egenum, & de* stercore *erigit pauperem*, waar door men hem by deze hoogheit zyne geringe afkomst indachtig maakte. Men zegt, dat het gebruik van dezen stoel, die niet kwalyk naar een kamerstoeltje gelykt, is opgekomen sedert Johannes de VIII een kindt kreeg, op dat men zich op die wyze des te beter zou kunnen verzekeren, dat de paus een mansperfoon was: doch zo wel het een als het ander is zeer onzeker. *Schmidius Lex. Eccl. P. III. p. 33.*

SEDULIUS (Cajus Cælius, of Cæcilius) bloeide in de V eeuwe. Hy was priester, en maakte een gedicht, genaamt: *Carmen Paschale* (Paasch-gedicht), en een boek in ondicht, genaamt: *Paschale opus* (Paasch-werk). Eenigen geloven, dat hy zyne gedichten onder den keizer Theodosius den Jongen en Valentinianus den III heeft gemaakt. Dit vindt men aangetekent in het handschrift van *Petrus Pithœus*, en in andere oude handschriften, daar *Usserius* gewag van maakt. Volgens dezen laatsten heeft hy geleeft omtrent 't jaar 430. De vader Sirmond heeft onder de beste handschriften van *Gennadius* gevonden, dat Sedulius onder de bovengenoemde keizers is gestorven. Echter stelt Usserius hem na het jaar 470. Zyne twee bovengemelde werken zyn nog in wezen. Men schryft hem ook eene verklaring over de Zendbrieven van *Paulus* toe, maar men kan de zelve beter toeëigenen aan eenen *Sedulius*, een Schotschman, en veel jonger van jaren dan hy. Zyn *Paasch dicht* is menigmalen met of zonder opdragt aan den priester Macedonius gedrukt, het *Paasch-werk*, in vyf Boeken verdeelt, en aan den zelven Macedonius opgedragen, wierdt door *François Jures* te Parys naar het handschrift van *Petrus Pithœus* gedrukt in 't jaar 1585. Dit was de eerste druk van dat werk.

Men spreekt van eenen Sedulius, een bisschop in Britannië, die nevens Fergustus, een Schotsch bisschop, eene kerkelyke vergadering te Rome bywoonde in 't jaar 721. Balæus, Simlerus, en anderen verhalen, dat deze Sedulius bisschop van het Zuider Schotlandt was, en zeggen, dat hy de besluiten van eene kerkvergadering te Rome schreef.

Het is niet genoeg, te weten, dat Sedulius, schryver van de verklaring over *Paulus*, een andere Sedulius dan de dichter is; men moet ook weten of deze een Schot was. Velen verzekeren het; maar hunne redenen schynen zeer ongegrond. Het was te wenschen, dat de Vader *Labbe* over alle de kerkelyke schryvers zo breed sprak als over den dichter Sedulius. Een spelfout, bestaande in 't woordt *Hæreticis* in plaats van *Heroicis* te zetten, heeft veroorzaakt, zegt men, dat de dichter Sedulius wierdt gehaat, en dat deze haat zich uitstrekte over alle de dichters. Men vindt in dezen dichter groot verstandt, dat de zwier van zyn gedicht edel en grootsch is, en dat zyne gedachten dichtkundig zyn. *Bayle Dict. Crit.*

SEDUNI wierden oudtyds zekere volkeren genaamt, de welke men rekende tot de Galliërs te behoren, welker woonplaats in die landstreek was, alwaar tegenwoordig Walischlandt is. Daar van daan heet nog hedendaags de hoofdstadt van dit gansche landt in het Latyn *Sedunum*, en in 't Hoogduitsch *Sitten*.

SEEBURG, of ZEEBURG, een bergslot, nevens eene heerlykheit of ambacht, in het graafschap Mansveldt, tusschen Hal en Eisleben, het welk Koenraad, graaf van Werningeroda, in de XIV eeuwe aan Burchard, grave van Mansveldt, verkocht. Naderhandt hebben het de heeren van Hahn gekocht, die het nog bezitten. Hier zyn twee meiren, een myl lang, van welke het eene zoet, en het ander zout water heeft. *Spangenb. Mansf. Chron. Tromsd. Geogr.*

SEEHAUSEN, eene middelmatige stadt in de Oude Mark Brandenburg, aan de rivier Alandt. Men zegt, dat zy van de Senonen lange voor de geboorte van Christus gebouwt, en van Henrik den Vogelaar in 't jaar 924 weder herstelt is. Naby deze stadt zouden de Saxen ten tyde van Otto den I een dyk tegen de overstroming van de Elve gemaakt hebben, over welken zy echter in het jaar 1570 heen is gelopen. Deze stadt heeft ook in den Zweedschen oorlog veel geleden, en is in het jaar 1636 driemaal uitgeplundert en verwoest. *Script. Brandenb.*

SEEZ, eene stadt van Vrankryk, in Normandie, met een bisdom, onderhorig aan Rouaan. Van de ouden wierdt 't genaamt *Sajorum Civitas, Sagium*, en *Urbs Seluniorum*. Zy legt aan de rivier de Orne, en men houdt daar voor, dat het bisdom aldaar is overgebragt van de oude stadt *Oximium*, de welke de tegenwoordige burgt van Hiesme is. *Gilles Bry Hist. des Comtes d'Alençon. Sammarth. Gall. Christ.*

SEF-

SEFFAY, eene rivier van het koninkryk van Algiers. in Barbarye. Zy ontlast zich in de Middelandsche zee, naby de stadt Algiers ten Westen. *Maty Dict.*

SEFI, (Schach) koning van Persie, volgde zynen grootvader Schach Abas op in het jaar 1629. Hy zou, toen hy ter wereldt kwam, zyne beide handen vol bloedt gehad hebben, waar uit zyne toekomende wreedheit voorspelt wierdt. Hy hadt den troon zo haast niet beklommen, of hy liet zynen eenigen broeder de oogen uitsteken, en zyne neven, nevens hunne kinderen, gelyk ook zynen voornaamsten staatsdienaar, kanselier, opperhofmeester, ja zelfs zyne eigene moeder ombrengen. Hy behaalde verscheide overwinningen op zyne vyanden, doch meer door de dapperheit zyner legerhoofden, en door zyn goed geluk, dan door eigene kloekheit of heldhaftigheit. Hy stierf in 't jaar 1642, na dat hy 12 jaren als een dwingelandt geregeert hadt. Zyn zoon *Schach Abas* was maar dertien jaren oud wanneer hy hem opvolgde. *Olearius.*

SEGEBERG, eene kleine stadt in het hertogdom Holstein, in het ampt Wagrië, aan de Trau, vyf of zes mylen ten Westen van Lubek gelegen, en onder den koning van Denemarken behorende.

SEGEDIN, of SEGED, in het Latyn *Segedunum*, eene sterke stadt in opper-Hungarië, aan den Theis, naby den uitloop van de rivier Maros, 26 Duitsche mylen Zuid-Oostwaarts van Offen, en 15 van Kolokza gelegen. Zy wierdt door de Turken verovert in 't jaar 1552, en door de keizerschen in 't jaar 1685 zonder veel tegenstandt, na dat Offen was overgegaan, herromen. *Szentivani Miscell.*

SEGELMESSE, een groot landschap van Biledulgerid, in Afrika. Het legt tusschen Barbarye en Zaara, hebbende ten Oosten Tegorarin, en ten Westen Tafilet. Dit landt is besproeit door de rivieren de Farxala, de Ghir, de Ziz, en de Togda, de welke de velden door hare overstroming vruchtbaar maken, even als de Nyl. Het is zeer overvloedig in dadels. Men heeft 'er ook koren, en andere veldvruchten, ook yzer-en loodmynen, enz.

SEGERIK, of SIGERIK, koning der Gotthen, wierdt na de doodt van Athaulphus in 't jaar 1417, in het tiende jaar der regering van den keizer Theodosius den jongen, verkoren, doch regeerde niet lang, doordien hy een jaar daar na door zyne onderdanen gedood wierdt, terwyl hy een voornemen smeedde om vrede met de Romeinen te maken. *Bibliotheca Hispanica.*

SEGERS, (Daniel) een schilder, geboortig van Antwerpen, alwaar hy in het jaar 1646, oud omtrent 45 jaren, woonde. Hebbende zyne kunst geleert by Jan Breugel, wierdt hy voor lekebroeder aangenomen in het Jesuiten-klooster te Antwerpen. De kloostervoogdt zondt hem naar Brussel, alwaar hy zyne landschapie-schilderde, de welke men in de kerk der Jesuiten ziet boven de biechtstoelen, en die eenige geschiedenissen van de maatschappy vertonen. Eenigen tydt daar na ging hy naar Rome, alwaar hy onophoudelyk arbeidde om al te tekenen al het geen aldaar het allerfraaiste was in de paleizen en lusthoven. Men ziet uitmuntende stukken van zyne handt in de kerk te Antwerpen, gelyk ook in de kabinetten van den keizer en van den koning van Spanje. Segers schilderde voor Frederik Henrik, prins van Oranje, een bloempot, en deze prins was daar over zo voldaan, dat hy aan de Jesuiten een Paternoster van fyn goudt zondt, waar van de kralen zeer groot waren, in de gedaante van geschakeerde oranjeappelen, en gaf aan Segers een verfplank en eenige penceelstokies van fyn goudt. De princes van Oranje hadt van den zelven Segers een bloempot vol bloemen, en gaf daar voor aan de vaders tot eene vereering een goud geschakeerd kruis, meer dan een pondt wegende. *Vermander.*

SEGERS, (Gerard) een schilder, was mede van Antwerpen, alwaar hy omtrent het einde der XVI eeuwe geboren wierdt. Zo haast als hy zich tot het penceel bekwaam gemaakt hadt door de onderwyzingen van Abraham Janszen, ondernam hy een reis naar Rome, om aldaar eenige werken van de allerberoemdste schilders van Italië na te bootsen. Na dat hy aldaar veele kopyen gemaakt hadt, byna zo hoog als de oorspronkelyke geschat wordende, verplichtte de kardinaal Zapata, afgezant van Spanje by zyne Heiligheit, hem te volgen op zyne te rug reize naar Madrid. Hy boodt hem den koning aan, die hem verscheide stukken van aangelegenheit voor zyn paleis deedt schilderen, en ook voor eenige Godvruchtige plaatsen. Deze vorst, hem geadelt hebbende, gaf hem een aanzienlyk jaargeldt op het kasteel van Antwerpen, wanneer hy aan hem de vryheit gaf om weder te keren naar zyn vaderlandt. Segers deedt zich onder de Vlamingen achten, gelyk hy gedaan hadt onder de Italianen en Spanjaarden. Men pryst zeer zyne schildery van den gekruisten Petrus, met het hoofdt nederwaarts. De tafel van den groten altaar der Jesuiten, de welke eene kruisverheffing verbeeldt, is van zyne handt en van zyne vinding. Hy heeft voor den hertog van Neuburg een afbeeldsel van de H. Maagdt geschildert, voor het welke deze prins hem een goude keten en penning schonk, behalven de prys van zyn werk. Men ziet ook van zyne vinding zeer fraaie nachtgezichten, waar van de afdruksels in het licht zyn gegeven. Hy verzamelde eene menigte seldzame schilderyen in zyn schoon huis, het welk hy te Antwerpen deedt bouwen, en alwaar hy gestorven is in den jare 1651, oud 60 jaren. *Vermander.*

SEGESTA. Zie ÆGESTA.

SEGESWAR, eene stadt in Zevenbergen, gelegen aan de rivier Kockel, eene der zeven steden van Zevenbergen, in het graafschap Koloczwar, met een beroemd school, hebbende een kasteel op een berg. Eenigen nemen het voor het oude *Sandava*, eene stadt in Dacië, het welk anderen stellen te Soczowa in Moldavie. *Baudrand.*

SEGETIA, of SEGESTA, was eene godin, welke de Romeinen geloofden de opzichtster te zyn over alle de vruchten der aarde, die gereed waren om ingeoogst te worden. Haar beeldt stondt in de renbaan, en zy wierdt gestelt onder het getal dier godheden, *heilzame* genaamt, welker naam alle oogenblikken was in den mondt der Heidenen, die de zelve aanriepen tegen de moeielykheden, met welke dit leven vervult is. *Varro. Macrobius. Plinius l. XVIII. c. 2.*

SEGEWOLDT, in het Latyn *Segevoldia*, eene stadt in de provincie Lyflandt, aan de rivier Teyder. Zy wordt ook *Seewoldt* genaamt, en legt 7 mylen Zuid-Oostwaarts van Riga.

SEGLA, (Willem de) heer van Cairas, was Raadsheer in het Parlement van Thoulouze omtrent het begin van de XVII eeuwe. Hy was berichtgever in een halsstraffelyk geding, dat onder de treurgeschiedenissen des tyds gestelt is, en dat de Hr. Verdun, voorzitter in het Parlement van Thoulouze, niet alle bedenkelyke zorge heeft getracht op te helderen. Men vindt 'er het verhaal van in den Franschen Mercurius, *I. D. f.* 325, op 't jaar 1609. Eene Spaansche zeer onkuische vrouw, genaamt Violante de Bats, misnoegt, dat haar man haar de vryheit niet gaf, die zy wilde hebben om hare minnaars te zien, gaf hare stem om hem te doen vermoorden, dat een Augustyner monnik, hoogleeraar in de Godgeleerdheit, genaamt Anas Burdeus, nevens een Raadsheer in July 1608 uitvoerden. De eerste wierdt gevangen, overtuigt, onthoofd en gevierendeelt in February 1609, en Violante kreeg ook hare verdiende straf; en nademaal Willem de Segla een naauwkeurige kennis van deze zake hadt, wierdt hy door den voorzitter belast de zelve in 't licht te geven. De Latynsche brief, welken hy daar over kreeg, is geplaatst vooraan het boek, dat hy uitgaf. In het zelve ziet men, behalven het verhaal van de rechtspleging, honderd een en dertig geleerde aanmerkingen. Dit werk is in 8. gedrukt te Parys in het jaar 1613. Het geslacht van Segla is nog in wezen te Thoulouze, en bezit ampten in 't Parlement. *Bayle Dict. Crit.*

SEGNERUS (Paulus) wierdt geboren te Nettuno den 21 Maart des jaars 1624 uit een aanzienlyk geslacht, oorspronkelyk van Rome, en tradt in de maatschappy der Jesuiten in den jare 1637. Hy predikte in de voornaamste steden van Italië, en wierdt door paus Innocentius den XII naar Rome geroepen, om daar te vervullen de plaats van zynen gewezen prediker. Hy kweet zich in deze bediening met eene algemene goedkeuring, en de paus voegde daar wel haast by het gewigtig ampt van Godgeleerde van het pauslyk hof. Hy stierf den 9 December des jaars 1694, oud 70 jaren. Alle zyne Godgeleerde werken zyn na zyne doodt in verscheide stukken in folio by malkander gedrukt, waar van eenige in 't Latyn, Fransch en Hoogduitsch zyn overgezet. Hy heeft ook *Famianus Strada, van den Nederlandschen oorlog* in 't Italiaansch vertaalt.

SEGNI, in het Latyn *Signia*, eene stadt, bisdom, en hertogdom in den Kerkelyken Staat, twee en dertig mylen Oostwaarts van Rome gelegen, op een berg, even eens genaamt. Het was langen tydt een graafschap, en de pauzen Innocentius de III, Gregorius de IX, en Alexander de VI waren uit het huis der graven van Segni. Het is in deze stadt, dat de paus Vitalianus geboren is, en dat de orgels zyn uitgevonden. Hare landstreek is vruchtbaar in wyn; maar de zelve is zeer wrang. *Sil. Italic. lib. VIII. Petrarcha. Holstenius.*

SEGOR, eene stadt van Palestina, naby den berg Engeddi, vyftien mylen van Jericho ten Zuiden, naby het Asphaltitisch meir, of de Dode zee gelegen. Tegenwoordig is zy niet meer dan een dorp, het welk men *Seor* noemt. *Baudrand.* Zy behoort den stamme Simeons toe. Langen tydt te voren, zelfs voor dat men haar Segor noemde, wanneer zy nog den ouden naam van *Belah*, *Bale*, of *Bala* hadt, wierdt zy ingenomen door Kedor Laomer, koning van Elam. *Gen. XIV, 2.* Wanneer Godt de steden Sodoma, Gomorrha, enz. verdelgde, verzocht Loth zich derwaarts te mogen begeven, het welk Godt hem toestondt, en sedert dien tydt wierdt deze stadt genoemt *Segor*, of *Zoar*, dat is te zeggen, *klein* of *kleine*, nademaal Loth gezegt hadt: *Is zy niet klein? op dat myne ziel leve.* Gen. XIX. 20. *J. le Clerc Verhandeling over de zoutpilaar.* Deze schryver plaatst deze stadt geheel anders dan *Baudrand* doet in zyn Geographisch Woordenboek, te weten ten Oosten van het meir Asphaltites, en zeer naby des zelfs Zuidelyk gedeelte, en byge[volg] heeft men tusschen Jericho en deze plaats het gansche Asphaltitische meir naar zyne lengte gerekent.

SEGORBIA, in 't Latyn *Segorcia*, eene stadt van het koninkryk van Valencië, in Spanje, met een bisdom, af angende van Valence. Men twyfelt niet, of het is het *Senobriga* der ouden, het welk ook eene bisschoplyke stadt was, onder Toledo behorende. Nochtans zyn 'er, die het nemen voor *Siguenza*, en anderen geloven met Hieronymus Zurita, dat het *Iniesta* is. Mariana en Morales nemen het voor een burgt, genaamt *Cabeça del Griego*, en Vaseus, Clusius, Taraphra, en andere twyfelen niet of het is *Segorve.*

SEGOVESUS, een oud veldheer der Gaulen, een neef van Ambigatus omtrent het jaar van Rome 164. Hy trok over den Rhyn, en door het Zwarte woudt, en liet eenige van zyne benden in Bohemen, andere aan den oever van den Donau, en nog andere in Vrieslandt en Westphalen, de welke zich aldaar nederzetten, en uitbreidden, waar van de oude Franken gespro-

gesproten zyn, de welke vele eeuwen daar na onder Pharamond en Clodio den Rhyn overtrokken, ook een gedeelte van Gallië veroverden, waar in hunne voorvaders gewoont hadden. *Tit. Liv. lib. V. Dupleix Mem. des Gaul. & Hist. de France.*

SEGOVIA, in 't Latyn *Urbs Arevacorum*, *Segubia*, eene stadt in Spanje, in oud-Castilië, met een bisdom, onderhorig aan Toledo. Zy is gelegen aan den voet van hoge bergen, op den oever van eene kleine rivier, genaamt Erosnia. Men verdeelt de zelve in de hoge en lage stadt, en aldaar worden vele zeer beroemde lakens gemaakt, en verkocht. Deze stadt heeft eene grote marktplaats, een sterk kasteel, en een munt. Zy heeft ook eene heerlyke waterleiding, de welke van 177 verwelfde bogen in dubbele rygen wordt onderschoort, de welke van den eenen heuvel reikt tot aan den anderen. Deze plaats wierdt door Trajanus gebouwt, en is 20 Spaansche mylen Noordwaarts van Toledo gelegen. *Diego del Colmenares Histor. de Segov.*

SEGOVIA LA NUEVA, eene stadt in het Zuid-Amerikaansche landschap Venezuela. Zy wierdt door de Spanjaarden omtrent het jaar 1552 naby den berg St. Pedro gebouwt, en naderhandt wegens de ongezonde lucht aan de rivier Bariquicemeti verplaatst, de welke in de Oronoque valt 80 mylen van Coro. Omtrent deze plaats wonen veelderhande Indiaansche volkeren, de welke verscheide spraken hebben. Het aardryk om deze stadt is onvruchtbaar, doch heeft zeer vele wilde beesten en vischryke rivieren. De naby leggende bergen hebben veel goudt, de welke tot opbouwing van deze stadt veel aanleiding gegeven hebben. Doch het ontbreekt den inwoonderen aan arbeidslieden, die in de bergwerken kunnen arbeiden. Het vee, door de Spanjaarden derwaarts overgebragt, is daar grotelyksch vermeerdert. Doch de Indianen, welke toenmaals, toen de Spanjaarden daar kwamen, zeer veel in getal waren, zyn byna naderhandt geheel weggeraakt. *De Laet.*

SEGRE, in het Latyn *Sicoris*, eene grote rivier in Catalonië, de welke uit het Pyreneesche gebergte ontspringt, Puicerda, Urgel, Balaguer, Lerida, en Mequinenza besproeit, en zich aldaar in den Ebro ontlast, na dat zy verscheide andere rivieren heeft ingenomen, waar van de voornaamste zyn de Cinca, Noguera Ribagorcana, en Noguera Pulleresa. *Baudrand.*

SEGRAIS (JEAN REGNAUD DE) was een der veertigen van de Fransche akademie, in welke hy tot lidt wierdt aangenomen in het jaar 1662. Hy was geboortig uit de stadt Caen, alwaar hy naderhandt eerste stads schepen wierdt. Van zyne eerste jeugt af maakte hy zyn werk om Lierdichten te maken, stelde verscheide gezangen, en eenige kleine vertellingen op. Hy begon zelfs een Roman, onder den naam van *Athis*, zynde een overtocht van de rivier de Orne, eene myl van Caen gelegen. De personadiën droegen de namen der dorpen, gehuchten, en naburige rivieren. Hy was niet ouder dan 19 of 20 jaren, wanneer de graaf van Fiësque, naar Caen geweken, zin in hem kreeg, en hem aan het hof bragt. Aldaar begon de heer van Segrais uit te munten. Vervolgens tradt hy in het huis van de princesse Maria Louïze van Orleans, in hoedanigheit van haar gewone edelman, en het was in den ledigen tydt, welken zy te St. Fargeau hadt, alwaar zy eenige jaren doorbragt, dat hy met ernst de handt sloeg aan het overzetten van de *Æneis* van Virgilius in Fransche vaarzen, waar van hy niet dan eenige proeven gemaakt hadt. Dit belette hem niet zich bezig te houden met herderszangen, maatgezangen, liederen, en andere kleine werken van dien aardt. In het jaar 1672 tradt hy uit den dienst der gemelde princesse, die hem in de lyst van hare huishouding hadt doen uitschrappen, wegens eenig misnoegen, en week by mevrouw van la Fayette, de welke aan hem een vertrek gaf. Deze nieuwe rust gaf hem tydt om op te stellen zyne *Zaïde*, eene Spaansche geschiedenis, een soort van een Roman, en de *Princesse van Kleef*, de welke zo veel gerucht maakte, en zo vele voor- en tegensprekers gehad heeft. Eindelyk het gewoel der wereldt zat zynde, vertrok hy naar Caen, zyn vaderlandt, alwaar hy eene ryke dochter, zyne nicht, trouwde. Het kweekschool te Caen, door de doodt van den Hr. Matignon, zynen beschermer, vervallen zynde, vergaderde Segrais de leden van het zelve, en gaf hen by hem een zeer zindelyk vertrek, om aldaar hunne byeenkomsten te houden. Hoewel hy door eene aanmerkelyke doofheit belet geworden was, belette echter zulks de alleraanzienlykste personen niet hem te komen bezoeken, en men schiep vermaak daar in hem te horen. Zyn omgang hadt duizend aanloklykheden, en de levendigheit van zynen geest verschafte telkens wat nieuws. Hy stierf den 25 Maart des jaars 1701, oud zynde 76 jaren. Het alleraanmerkelykste werk van Segrais, en het welk hem in de wereldt het meest heeft doen in achting komen, is zyne overzetting van de *Æneïs* van Virgilius in Fransche vaarzen. Deze overzetter, in aanmerking nemende, dat de dichtkunde van het onrym het meest zich daar in onderscheidt, dat hare taal meer gedrongen is en meer verbloemt, heeft getracht, zo veel hy heeft kunnen doen, het meeste van den zin te bevatten in even zo weinige woorden, als de netheit en de gedrongenheit van de Fransche taal, de welke de litdelen niet vergeten kan, hem hebben toegelaten, en hy heeft de verbloeming zo veel behouden, als hem doenlyk was. Het is daarom, dat zyne overzetting de beste is van alle de gene, welke men van dezen dichter in 't Fransch gemaakt heeft. Hy liet vele andere werken na, de welke na zyne doodt zyn uitgekomen, onder anderen eene overzetting van de Landgedichten van Virgilius, welke de schryver, zo men zegt, meerder dan de Æneïs achtte. *Segrais Pref. sur l'Eneide de Virgile. Memoires de Trevoux, Mai* 1701. *Baillet Jug. des Sav. sur les Traduct. Françoises.*

SEGUB, de zoon van Hezron, uit den stamme Juda, en dochter van Machir, de vader van Galaad. Daar is een ander SEGUB geweest, de zoon van Hiel van Bethel, die Jericho bouwde, tegen den uitgedrukten last, dien Josua daar van hadt gegeven, en hy wierdt daar over gestraft door de doodt van zynen tweden zone Segub, en door die van Abiram, zynen oudsten, volgens den vloek, welken Josua gedaan hadt. *Jos. VI*, 26. *1 Kron. II*, 21.

SEGUENOT, (CLAUDIUS) priester van het Oratorie, was van Avalon, in Burgundië, en stierf te Parys den 7 Maart 1676, in den ouderdom van 80 jaren. In den jare 1638 gaf hy in het licht eene overzetting van het boek van St. Augustinus over den maagdelyken staat, met aantekeningen, welke de Faculteit der Godgeleerdheit te Parys afkeurde. Hy wierdt, schoon hy zyne stellingen, inzonderheit aangaande de boete, herroepen hadt, van Saumur opgeligt, en in de Bastille gebragt, alwaar hy bleef tot de doodt van den kardinaal van Richelieu. Naderhandt heeft hy eene wyze van het gebedt opgestelt, gedrukt te Parys in 't jaar 1674, en in het Latyn overgezet een gedeelte der werken van den kardinaal *Berullus. Memoires du Temps.*

SEGUIER, een oud adelyk geslacht, oorspronkelyk uit het landt van Querci, van waar de takken zich verspreid hebben te Cahors, te Thoulouze en te Parys, en grote mannen hebben uitgelevert. *Gerard Seguier*, zoon van *Artaut*, heer van St. Geniez, is de eerste, die onder de regering van Lodewyk den XI zich te Parys kwam nederzetten, alwaar hy geweest is Raadsheer in het Parlement in het jaar 1469, en gestorven den 6 Augusty des jaars 1489. Hy liet na uit Margareta de Vaudetat, zyne gemalinne, vier zonen en drie dochteren. *Lodewyk Seguier*, de oudste, advokaat des konings in de rekenkamer, en daar na Raadsheer in het Parlement, stierf omtrent het jaar 1533. *Bartholomeus*, de derde zoon, algemeen luitenant over het baljuwschap van Charres, heeft den tak der heeren *de la Verriere* gesticht. De laatste, genaamt *Jakob*, kontrolleur generaal, enz. stierf in het jaar 1535, en heeft den tak der heeren van *Charmoye* en van *Gloise*, in Brie, opgerecht. *Nicolaas Seguier*, de twede der zonen van Gerard, zette de nakomelingschap der oudsten voort. Hy stierf den 22 September des jaars 1533, hebbende by Maria le Blanc gehad drie zonen en twee dochteren. Zy was de dochter van Lodewyk le Blanc, sekretaris en griffier van de rekenkamer te Parys, en de zuster van Steven le Blanc, kontrolleur generaal onder François den I. De twede, *Nicolaas Seguier*, heeft gesticht den tak der heeren van *St. Cyr* en van *Plessis*, vruchtbaar in ervarene magistraatspersonen. De oudste van de drie, *Pieter Seguier*, de I van dien naam, was voorzitter van het gerechtshof van het Parlement van Parys, en *een der helderste lichten in den tempel der wetten*, gelyk hem Scævola Sammarthanus noemt in de lofreden, welke hy aan hem heeft toegewyd onder die der geleerde Franschen. De welsprekende pleidooistukken, welke hy voor de rechtbank gedurende eenige jaren voortbragt, waren de eerste trappen, welke hem deden opklimmen tot het ampt van des konings voorspraak in het voornaamste van des zelfs Parlementen. Dit geschiedde in het jaar 1550. Men verwondert zich over de redenvoeringen, welke hy deedt in de waarneminge van dat ampt, en onder anderen over die, welke hy deedt in eene tedere omstandigheit des tyds, te weten wegens de verschillen, die paus Julius de III en Henrik de II, die den hertog van Parma onder zyne bescherming hadt genomen, deswegen zamen hadden. Seguier wierdt begiftigt met het ampt van voorzitter van het oppergerechtshof in het jaar 1554. Hy nam het zelve den tydt van dertig jaren waar, en de zaken, welke de koningen zyne zorge aanbetrouwden, geven te kennen hoedanig de achting was, welke zy voor dezen groten man hadden. Wanneer men onder de regering van Karel den IX weder moest overgeven aan Philibert Emanuel, hertog van Savoje, de plaatsen, welke men op zynen vader hadt verovert, en de grensscheidingen van het Dauphiné en Piëmont bepalen, was de voorzitter Seguier de eerste der afgezondenen, die over deze zake te Lions byeenkwamen. Hy stelde aldaar de rechten des konings zo klaar voor, en bragt de Savojaarden in zodanige verwarring, dat byaldien zyn raadt in tyds gevolgt was, Vrankryk nooit naderhandt zo veel werk zou gehad hebben om zich een doortocht naar Italië te openen. Deze grote man stierf den 25 October des jaars 1580, oud 76 jaren, opgehoopt met eere en goederen. Zyne kinderen volgden hem niet alleenlyk op in zyne rykdommen, maar ook in zyne deugden. Hy hadt by zyne gemalinne Louïze Boudet zes zonen en zes dochteren, waar van men hier na zal spreken. Behalven de redenvoeringen, van welke gewag is gemaakt, stelde hy in 't Latyn op eene uitmuntende verhandeling van *de kennisse Gods en zyns zelfs*, de welke *Willem Colletet* in het Fransch overzette in 't jaar 1637. De oudste zoon van Pieter Seguier den I was *François Seguier*, heer van Sorel, Raadsheer en voorzitter der navorschingen (*Enquêtes*) van het Parlement van Parys. Hy stierf zonder nakomelingschap; maar de zelve wierdt vervolgt door zynen broeder *Pieter Seguier*, den II van dien naam, voorzitter van het gerechtshof van het Parlement van Parys. Hebbende gedurende eenige jaren in de rechtbank gezeten, waar in hy zyne bekwaamheit deedt kennen, liet zyn vader, die hem bekwaam wilde maken om te eeniger tydt hem op te volgen in het voorzittersampt, hem voorzien met een ampt van luitenant drossaardt van het paleis. Na dat hy dat ampt den tydt van vier jaren hadt bekleed, wierdt hy tot Raadsheer in het Parlement aangenomen in het jaar 1568, en tot requestmeester in 't jaar 1571. Hy blonk met zo veel luister in alle deze byzondere ampten uit, dat koning Karel de IX, daar over zeer voldaan zynde, hem

benoemde

benoemde tot rechter der burgerlyke zaken in het halsrechterſchap van Parys. Doch zyn vader, willende, om zynen ouderdom te verligten, zich ontdoen van zyne waardigheit ten voordeele van zynen zone, verkreeg daar toe van den koning de goedkeuring in het jaar 1576. Zyn zoon, van wien thans geſproken wordt, leide den eedt niet dan twee jaren daar na af, en nam gedurende 24 jaren de plichten daar van met lof waar; en na dat hy vier koningen zeer getrouwelyk gedient hadt, ſtierf hy in het jaar 1602. Hy hadt getrouwt Maria van Tillet, van welke hy hadt *Pieter Seguier*, den III van dien naam, heer van Sorel, marquis van O, enz. Deze was eerſt Raadsheer in het Parlement, naderhandt meeſter der verzoekſchriften. In het vervolg, ſtellende de ampten van den degen voor die van den tabbaardt, ontdeedt hy zich van de zelve, en liet na van Margareta de la Guesle eene eenige dochter, getrouwt aan den hertog van Luines, zoon van den konneſtabel van dien naam. De andere zonen van Pieter den II waren *Lodewyk*, Raadsheer van Staat en provooſt van Parys; en *Anthoni*, abt van St. Jan van Amiens, kanunnik van Onze Lieve Vrouwe, en Raadsheer in het Parlement, alle doorluchtig door hunne geleerdheit en vroomheit.

Hieronymus Seguier, derde zoon van Pieter den I, was heer van Dranci, enz. en algemeen opziender over de wateren en boſſchen van Vrankryk. Hy trouwde met Maria van Meniſſon, en hadt by haar eenen eenigen zoon, *Tannegui Seguier*, voorzitter in het Parlement van Parys, een magiſtraatsperſoon van grote verdienſten. Hy was Raadsheer in het Parlement, naderhandt meeſter der verzoekſchriften; en zyn neef Pieter Seguier zynde tot zegelbewaarder verkoren, wierdt hy in des zelfs plaats aangenomen tot voorzitter in het gerechtshof in het jaar 1633. Hy was met verſcheide andere ampten vereert geweeſt, en ſtierf den 1 November des jaars 1642, latende na van zyne gemalinne Margareta van Meniſſon eenen eenigen zoon. Men vindt zyn graf met zynen lof in de kerk der Kordeliers te Parys, alwaar hy begraven is.

Lodewyk Seguier, deken van Onze Lieve Vrouwe te Parys, en Raadsheer in het Parlement, is de vierde zoon van Pieter den I. Hy gaf veelmalen openbare blyken van zyne vroomheit en geleerdheit, zo wel als zyn broeder *Anthoni Seguier*, voorzitter in het hoge gerechtshof van het zelve Parlement. Deze was eerſt geweeſt Raadsheer onder de regering van Karel den IX, en het was gedurende het waarnemen van dit ampt, dat hy begon zyn oordeel en bekwaamheit te doen verwonderen. Henrik de III, voornemens zynde hem tot ſtaatszaken te gebruiken, maakte hem meeſter der verzoekſchriften, en naderhandt rechter der burgerlyke zaken. Vervolgens bediende hy zich van hem in verſcheide onderhandelingen, benoemde hem tot zynen gewonen Raadsheer van Staat; en verhief hem eindelyk tot het ampt van zynen algemenen voorſpraak in het Parlement van Parys. Henrik de IV vereerde hem met het voorzittersampt, en zondt hem als afgezant naar Venetië. Op zyne te rug komſt leide hy zich byzonderlyk op de plichten van zyn overheitsampt. Hy verkreeg daar in den roem van een zeer bekwaam man; en zyne wetenſchap was onderſchraagt door eene verwonderlyke oprechtigheit, en door de liefde, welke hy hadt tot de weldadigheit en de ingetogenheit: want hy wilde niet trouwen, en by zyn uiterſte wil deelde hy aan aalmoezen en andere Godvruchtige werken over de tien duizend ryksdaalders uit. Hy ſtierf in de maandt November des jaars 1624.

Jean Seguier, de zesde en laatſte der zonen van Pieter den I, was eerſt requeſtmeeſter, en naderhandt burgerlyke rechter. Hy verbondt zich aan koning Henrik den III, en bewees den zelven goede dienſten, en na de doodt van dien vorſt volgde hy Henrik den IV, die hem beval het recht te oeffenen te Mante en te St. Denys, gelyk hy te Parys hadt gedaan; het welk hy trachtte weder te brengen tot de gehoorzaamheit, welke het aan den koning zynen opperheer verſchuldigt was. Hy deedt veel daar toe, en vervolgens zyn beſt doende om het recht aldaar te herſtellen, offerde hy zyn leven op voor zyne burgers, welke hy niet wilde verlaten gedurende een woedende peſt, aan welke hy zelf ſtierf, nalatende van zyne vrouwe, Maria Tudert, twee dochters en twee zonen, namentlyk: *Dominicus Seguier*, deken der kerke van Parys, en Raadsheer in het Parlement, en naderhandt biſſchop van Auxerre, en vervolgens van Meaux, en eerſte aalmoezenier des konings.

Pieter Seguier, kancelier van Vrankryk, hertog van Villemor, graaf van Gien, enz. Pair van Vrankryk, en kommandeur der ridderorde des konings. Hy wierdt te Parys geboren in den jare 1588, en is na malkander geweeſt Raadsheer, requeſtmeeſter, en voorzitter in het gerechtshof gedurende negen jaren. Lodewyk de XIII vereerde hem met het ampt van zegelbewaarder in het jaar 1633. Daar na wierdt hy kancelier door de doodt van Stephanus van Alegre in het jaar 1635. Hy gaf de zegels over in het jaar 1650. Zy wierden hem wedergegeven, en hy heeft de zelve behouden tot aan zyne doodt, die voorgevallen is te St. Germain in Laye den 28 January des jaars 1672. Deze grote man, die een beminnaar was van geleerde lieden, heeft den luiſter van zyn ampt altydt met zeer veel roem opgehouden. Hy wierdt na de doodt van den kardinaal van Richelieu beſchutsheer van de Franſche Akademie, de welke in zyn huis zamenkwam. Ook was hy ſchutsheer van de koninklyke Akademie der ſchilder- en beeldhouwkunſt. Zyne boekery was na de openbare de beſte, en ſtondt voor ieder geleerde, die zich daar van wilde bedienen, open. Hy heeft van Magdalena Fabri, zyne echtgenote, niet dan twee dochters nagelaten, *Magdalena*, in haar eerſte huwelyk getrouwt met Ceſar van Cambout, marquis van Coaslin, kolonel der Zwitſers, en voor de twede maal met Gilles, marquis van Laval, enz.; en *Charlotta Seguier*, voor de eerſte maal getrouwt met Maximiliaan François van Bethune, den III van dien naam, hertog van Sully, Pair van Vrankryk, en naderhandt met Henrik van Bourbon, hertog van Verneuil, Pair van Vrankryk, en landvoogdt van Languedok.

SEGUIER, (ANNA) vrouw van la Vergne, wierdt in de XVI eeuwe gehouden voor ſchoon, verſtandig en geleerd. Zy was de dochter van Pieter Seguier, heer van la Verriere, Raadsheer des konings, rechter over halszaken in het koninklyk gerechtshof te Parys, en van Catharina Pinot. In haar eerſte huwelyk was zy getrouwt met François du Prat, by welken zy verſcheide kinderen hadt, en onder anderen de vermaarde *Anna du Prat*. Zy was voor de twede maal getrouwt met Hugo de la Vergne, heer van Mouſſi, kamerling en kapitein van de lytwacht van den hertog van Alençon. Zy heeft vernuftige werken geſchreven. *La Croix du Maine Bibl. Franç.*

SEGURA, een burgt in Spanje, in het landſchap Guipuſcoa. Hy legt aan den voet van den berg St. Adriaan, aan de rivier Orio, vier mylen boven Toloſa. *Maty Dict.*

SEGURA, in het Latyn *Secura*, *Tader*, *Staderus*, eene rivier in Spanje. Zy neemt haren oorſpronk in het gebergte van Segura, in Andaluſië, doorloopt Murcië, en een klein gedeelte van het koninkryk van Valentië, en ontlaſt zich in zee te Guardamar, na dat zy Segura, Murcia en Origuela beſproeit heeft. *Baudrand.*

SEGURA, SIERRA SEGURA, of *Cacorla*, oudtyds *Argentarius*, of *Argenteus Mons*, *Tugienſis Saltus*, een Spaanſch gebergte. Het legt op de grenzen van Andaluſië, van nieuw-Caſtilië, van Murcië, en van Grenade. Het is een gedeelte van dat gebergte, het welk men oudtyds noemde *Oroſpeda*, en neemt hedendaags zynen naam of van de ſtadt *Cacorla*, of van die van *Segura*. De Guadalquivir en de Segura hebben daar hunnen oorſpronk.

SEGURA DE LA FRONTERA, eene kleine ſtadt in Mexiko. Zy legt in de provincie van Los Angelos, ten Zuiden van de ſtadt van dien naam. Ferdinand Cortez, veroveraar van Mexiko, deedt de zelve bouwen voor de gezondheit van die genen, die de reize van Vera-Crux doen zouden naar Mexiko, en om te breidelen de Amerikanen, welke hy nog niet hadt overwonnen. *Maty Dict.*

SEGURA DE LA SIERRA, eene kleine landſtreek in het Ooſtelyk gedeelte van het koninkryk Andaluſië, op de grenzen van oud-Caſtilië en van Murcië, niet verre van den oorſpronk der rivier Segura, in eene vlakte, met tam vee en wildbraadt rykelyk voorzien. Zy behoort aan de ridders van St. Jakob, en is eene van de rykſte kommanderyen van dat landt. Het gebergte, in de nabuurſchap leggende, wordt daar van *la Sierra Segura* genaamt. *Colmenar Delic. de l Eſp. p.* 353.

SEID, eene oude kleine biſſchoplyke ſtadt, onderhorig aan Jeruzalem. Zy legt in Judea, op den Ooſtelyken oever van de Jordaan, vier mylen boven de Galileeſche zee. Men laat naby deze plaats het graf van Job zien. Doch hoe zou Job, die in Woeſt-Arabië leefde, digt by Chaldea, naby Jeruzalem kunnen begraven zyn? *Baudrand. Spanhem. Hiſtoria Jobi.*

SEID BATTHAL, een Mahomethaanſch heldt, wiens graf by de Turken in grote waarde gehouden wordt. *Seid Batthal* is een Arabiſch woordt, en beduidt zo veel als een dapper vorſt, of prins. De Dervis, een ſoort van Mahomethaanſche monniken, eeren hem op eene byzondere wyze, doordien hy, zo zy voorgeven, de aanleider is geweeſt, dat die genen, van welke hy het hoofdt was, het grootſte gedeelte van Aſië hebben vermeeſtert. Zyn lighaam legt begraven in een klooſter in Natolië, het welk gebouwt is in het midden van het veldt, en alwaar de Dervis hun algemeen Kapittel houden, het welk menigmaal beſtaat uit over de acht duizend Mahomethaanſche geeſtelyken, en in welk klooſter zy hem met een groot feeſt en byzondere vrolykheden vereeren. *Ricaut de l'Empire d'Ottoman.*

SEIFAGA was een berucht bedrieger te Parys in het jaar 1657, zich uitgevende voor eenen der voornaamſte Kans of Perſiaanſche hofdienaars, en zeggende, dat hy landvoogdt te Caudabar, eene landſtreek in Indië, was, welke de koning van Perſië den Groten Mogol heeft ontnomen, en het naderhandt geweeſt was te Bagdad, of te Babylon, eer die ſtadt door Amurath den IV wierdt ingenomen, waar by hy voorgaf, dat, offchoon hy die ſtadt wel verdedigt hadt, hy echter niet weder in zyn vaderlandt dorſt komen. Ook droeg hy roem als hadde Amurath zeer veel werk van hem gemaakt. Deze waarſchynlyke vertellingen begoochelden eenige Franſche heeren en kerkvoogden, onder anderen ook den hertog van St. Agnan, en den aartsbiſſchop van Sens, tot dat men naderhandt te weten kwam, dat hy te Bagdad maar een gemeen ontfanger van den tol geweeſt was. Hy was van eene aanzienlyke geſtalte, en hieldt drie knechts in Perſiaanſche klederen. *De Recolés des Impoſteurs inſignes.*

SEIGNELAY, of SEGNELAY, een fraaie burgt in Vrankryk, met den tytel van marquizaatſchap. Hy legt in het hertogdom van Burgundië, aan de rivier Senin, tuſſchen Auxerre en Joigni, drie mylen van de eene en van de andere. Het is van dezen burgt dat het geſlacht der *Colberts* den markgraaflyken tytel heeft aangenomen.

SEIGNERI. (PAULUS) Zie SEGNERUS.

SEILLANS was eertyds eene ſtadt van het Narboneeſche Gaulen; maar is tegenwoordig een burgt in Vrankryk, gelegen

gelegen in Provence, vyf mylen van Frejus, aan de Noordzyde. *Baudrand.*

SEILLE, een rivier in Lotharingen. Zy neemt haren oorspronk in het meir by Lindre, bespoelt Dienfe, Marsal, Moyenwik, Wik, en Nomeny, en ontlast zich in de Maas by Metz. *Maty Dict.*

SEINE, (DE) in 't Latyn *Sequana*, eene grote rivier in Vrankryk. Zy heeft haar begin in Burgundië, digt by Chanceaux, en twee mylen van St. Seine. Zy loopt naar Chatillon, en naar Bar-sur-Seine, en vervolgens de provincie van Champagne bewaterende, loopt zy door Trojes, en ontfangt de rivier de Aube te Meri, de Yonne te Montereau, en verscheide andere rivieren, tot dat zy, in Isle de France gekomen zynde, Melun en Corbeil besproeit, te Charenton de Marne ontfangt, en dwars door Parys loopt, alwaar zy een eilandt maakt. Deze stadt verlatende, heeft zy een genoegzaam onregelmatigen loop: daar na neemt zy in zich de Oise, komt in Normandië, stroomt by Pont de l'Arche, alwaar de zamenvloedt is van de Euvre te Rouaan, te Caudebek, te Honfleur, en Harfleur, en werpt zich naby Havre de Grace in den Oceaan, alwaar zy hare ebbe heeft, door de landzaten *la Barre* genaamt. Haar mondt is uittermaten wyd, en deze ebbe doedt haar twee malen daags dertig mylen opklimmen. *Papyr. Masson Descr. flum. Gall.*

SEINSHEIM, SENSHEIM, of SINSHEIM, eene heerlykheit in Frankenlandt, op de grenzen van Bamberg, Wurtzburg en Anspach gelegen. Zy behoort aan de vorsten van Zwartzenberg, maar het volgende geslacht voert daar den tytel van.

SEINSHEIM, of SAINSHEIM, een oud vryheerlyk en nu graaflyk geslacht in Frankenlandt en Beyeren, het welk van *Koenraad*, zoon van Erkringer, hertog in Alemannië, die nevens zynen broeder, hertog *Berthold*, van wegens eenige geweldenaryen, aan Salomon, bisschop van Constants, gepleegt, in het jaar 916 het hoofdt verloor, wordt afgeleidt: want na dat hy den zelven van zyn vaderlyk hertogdom hadt berooft, en door zynen dooppeet Koenraad, hertog van Frankenlandt en Beyeren, opgevoed wierdt, hadt hy met verlof van dezen een slot op de grenzen van het Ardenner woudt, dat 'er nog ten huidigen dage, nevens het stedeke, te zien is, gebouwt, en het zelve *Sein-nieuw-s-heim* genaamt, waar uit naderhandt by verkorting de naam van *Seinsheim* ontstaan is, waar van hy, zo wel als zyne nakomelingen, genoemt zyn. In het jaar 935 hebben zich twee broeders, *Wilhelm* en *Frederik*, op het tournoispel te Maagdenburg bevonden, wier nakomelingen op alle tournoien verschenen. In het jaar 1333 bloeide *Henrik*, en hadt twee zonen, 1) *Hildebrand*, die de stamvader der graven, tegenwoordig vorsten van Zwartzenberg, is geworden; en 2) *Frederik*, die den Seinsheimschen stam heeft voortgeplant. Hunne neven waren *Erkringer*, *Frederik* en *Everhard*, van welke de jongste in het jaar 1420 de waardigheit van Hoog- en Duitschmeester gehad heeft, maar de twee oudste zo vele byzondere liniën begonnen hebben.

Erkringer, bygenaamt de Zwarte, stichtte de *Hohen-Cottenheimsche* linie, de welke van het niet verre van Ochsenfort, in Frankenlandt, tegenwoordig woest leggende slot Hohen-Cottenheim den naam bekomen heeft. Zyne naneven waren: 1) *Lodewyk*, kommandeur der Duitsche orde te Constants; 2) *Erkringer*, die in den oorlog, welken de Paltsgraaf Philips tegen den keizer voerde, in het jaar 1504 omkwam; 3) *Georg*, keizerlyke Raadt, die in een slag tegen den keurvorst Philips van de Palts ongetrouwt gebleven is, na dat hy in het jaar 1504 de waardigheit van erfkamerheer in het aartsstift Saltsburg verkregen hadt; 4) *Melchior*, die drie zonen naliet, doch die alle zonder nazaten gestorven zyn. Van deze heeft in het byzonder *Georg Lodewyk* als veldmaarschalk in Hungarië uitgemunt.

Frederik, broeder van den voorgedachten Erkringer, begon de *Wefferndorffsche* linie. Van zyne nakomelingen stierf *Christoffel* in 't jaar 1582, en liet na *Georg Lodewyk*, die van den voorgemelden Georg Lodewyk, toegenaamt de Oude, veldmaarschalk, verscheide heerlykheden kreeg. Des zelfs neef, *Christiaan*, liet by zyne doodt, voorgevallen in 't jaar 1646, na *Frederik Lodewyk*, die zich op zyne heerlykheit Sinchingen, in Beyeren, begeven heeft, en, na dat hy den Roomschen Godsdienst hadt aangenomen, keur-Beyersche Raadt en kamerheer is geworden. Hy heeft de heerlykheden neder-Cottenheim, Seehaus, en Markbreit, in Frankenlandt, aan het huis van Zwartzenberg moeten afstaan. Hy liet twee zonen na, 1) *Maximiliaan Everhard*, keur-Beyersche kamerheer, en landdrossaardt te Hengersberg, die vader wierdt van *Johan Frans Maximiliaan*, op Sinchingen, Domheer te Regensburg; 2) *Ferdinand Maria Franciscus*, keur-Beyersche kamerheer en regerings-Raadt te Straubingen, de welke in het jaar 1681 eenen zoon teelde, genoemt *Maximiliaan Paulus Maria Marquard Philips Franciscus*, keizerlyke en koninklyke Spaansche geheime Raadt, kamerheer, en onder-Domdeken te Straubingen, in 't jaar 1707 in den gravenstandt verheven, en in het jaar 1711 by de keizerlyke kroning te Frankfort tot ridder geslagen. Hy was in het jaar 1715 keur-Beyersche afgezant aan het keizerlyke hof, en is in 't jaar 1724 overleden, hebbende verwekt 1) *Johannes Franciscus Ignatius*, geboren den 29 January 1707; 2) *Adam Frederik Augustus*, geboren den 16 February 1708; 3) *Maria Charlotta Catharina*, geboren den 22 July 1711; en 4) *Christiaan Johannes*, geboren den 29 December 1723. *Seiferts Ahnen-Tafel der Grafen von Seinsheim. Bucelini Stemmat. P. III. Spen. Hist. Insign. l. II. c. 35. Past. Francon. Rediv. p. 206. Imhoff Not. Proc. Imper.*

SEISSEL, in het Latyn *Seselia*, eene kleine stadt in het Fransche landschap Bugei, naby de grenzen van het hertogdom Genevois, 6 mylen van Anneci ten Noorden gelegen. Aldaar begint de Rhone vaarbaar te worden, het welk men hoger niet doen kan, ter zake dat de zelve zich gedurende eenigen tydt onder de aarde verbergt. *Baudrand.*

SEISSELIUS. Zie SEYSSELIUS.

SEJANUS was de naam van een paardt, het welk *Sejus*, een Romeinsch kapitein, toebehoorde. Men zeide, dat het was van den aardt dier paarden, de welke Hercules naar Argos overbragt, na dat hy Diomedes, koning van Thracië, gedood hadt. Door eene byzondere noodschikking, welke men aan dit paardt toeschreef, zyn alle de genen, welke meesters van het zelve geweest zyn, ellendig omgekomen: want Sejus wierdt ter doodt veroordeelt, en de burgermeester Dolabella, die het voor 2330 ryksdaalders kocht, zynde door Cassius binnen Laodicea, in Syrië, belegert, doodde zich zelf. Vervolgens wierden Cassius, en na hem Antonius daar bezitters van, de welke insgelyks zich zelf de doodt aandeden. Daar van daan is het spreekwoordt gekomen, als men spreekt van een ongelukkig mensch: *Hy heeft het Sejaansche paardt. Aulus Gellius l. III. c. 9.*

SEJANUS, (ÆLIUS) de gunsteling van den keizer Tiberius, en des zelfs staatsdienaar, was te Vulsinum, eene stadt in Toskanen, geboren. Zyn vader was Sejus Strabo, een Roomsch ridder, die zich in zyne jeugdt by Cajus Cesar, neef van Augustus, ophieldt, en zich naderhandt in de gunst van Augustus drong. Hy was een stout, hovaardig, doortrapt, onverzaagt, en achterklappend man. Uiterlyk scheen hy ootmoedig en bescheiden, maar innerlyk hadt hy eene onverzadelyke begeerte naar het keizerlyk purper. Hy kreeg het oppergezag in handen, en dat wel ten dele door zyne verkwistingen, ten dele door zyne waakzaamheit en door zynen vlyt. Hy wierdt gemaakt opperbevelhebber over de keizerlyke lyfwacht, en hadt al zo veel macht als Tiberius zelf, die hem gaarne by zich hadt, hem den medehelper in zyne bezigheden en zaken van belang noemde, ook zyn pronkbeeldt op openbare plaatsen deedt vereeren, en op de schouburgen oprechten. Als Drusus, des keizers zoon, die hem verachtte, hem eens een oorvyg gegeven hadt, schoon Sejanus, om zich daar door aan hem te wreken, zyne gemalin Livia, terwyl hy haar een aandeel aan het keizerdom toezeide, en haar zo verre bragt, dat zy haren gemelden echtgenoot met vergift ombragt. Naardien nu op de zelve wyze ook Agrippina en Germanicus, nevens hunne zonen, wierden van kant geholpen, wilde hy met Livia trouwen; maar Tiberius vondt zulks niet goed. Zyne hovaardy wiesch eindelyk dermaten aan, dat niemandt met hem kon omgaan. Hy beroemde zich dwazelyk, dat hy keizer te Rome, en dat daarentegen Tiberius maar keizer te Kaprea was, werwaarts deze vorst zich begeven hadt; ja hy wierdt eindelyk zo onbeschaamd, dat hy Tiberius wegens zyn kaal hoofdt in een openbaar spel beschimpte. Eindelyk wierdt Tiberius door deze verwaandheit zodanig getergt, dat hy den Raadt bevel gaf hem gevangen te nemen, en in de gevangenis te doen worgen, het welk beide op eenen dag geschiedde. Zyn gansche geslacht was deelgenoot van het zelve ongeluk, ja zelfs alle de genen, op welke Tiberius een kwaad oog hadt. Sejanus wierdt afgemaakt op den 18 October des jaars 31. *Tacit. Annal. l. III, IV, V. Suetonius in Tiberio.*

SEJUS, (ONEJUS) een Romein, de welke gedurende den burgerlyken oorlog de krygsbenden in Italie geboodt, en welken Marcus Antonius wredelyk deedt sterven. Hy hadt dat paardt, van het welke boven gesproken is.

SELA, de zoon van Juda, een der twaalf patriarchen, en van Sua, eene Kananeesche vrouw. Hy hadt belooft hem voor man te geven aan Thamar, de welke reets twee zyner zonen, van welke zy weduwe was, na elkander getrouwt hadt. Doch zyn woordt niet gehouden hebbende, beging hy onverhoeds met haar bloedschande. *Gen. XLVIII, 5 enz.*

SELCHA, oudtyds eene stadt van het koninkryk Basan, en bygevolg van den halven stamme van Manasse, aan het Oosten van de Jordaan. Zy lag aan den voet van den berg Hermon, veertien mylen van de stadt Dan, of Cesarea Philippi ten Oosten. *Baudrand.*

SELDENUS, (JOHANNES) een geleerd Engelsch rechtsgeleerde, en een groot oordeelkundige, wierdt den 16 December des jaars 1584 te Salvington, in Sussex, naby Terring geboren. Zyn vader was een welhebbend landman, en zyne moeder de dochter van Thomas Baker van Russington, die gesproten was uit het aanzienlyke geslacht der Bakers, in Kent. Na dat hun zoon Johannes in de schole te Chichester den grondt tot de geleerdheit gelegt hadt, ging hy omtrent St. Michiel des jaars 1600 naar Hart-hal, in Oxford. Wanneer hy zich nu drie jaren lang in de wysgeerte hadt geoeffent, kwam hy in den zogenaamden Inner-temple, en studeerde in de rechten, alwaar hy niet alleen in deze, maar ook in andere geleerde wetenschappen dermaten toenam, dat hy zo binnen als buiten 't landt zeer beroemd wierdt, in dier voegen, dat men hem in het gemeen noemde *den groten oppergezaghebber der geleerdheit van het Engelsche volk* (*magnus dictator doctrinæ nationis Anglicanæ*). Hy was een voortreffelyk taal- en letterkundige, een braaf Godgeleerde, rechtsgeleerde, oudheit- en staatkundige. Hy schreef verscheide boeken over de redeneer- en dichtkunst. In het jaar 1618 gaf hy de Geschiedenis van de tienden uit, welkers voorreden de geestelykheit zeer tegen hem verbitterde, zo dat hy verscheide verdedigingen moest uitgeven. In het jaar 1618

dwong

dwong hem het opper-commissions-gerecht, dat hy zynen misslag daar in bekennen moest, het welk hy echter zo euvel opnam, dat de geestelykheit hem naderhandt op geenderhande wyze aan hare zyde heeft kunnen overhalen. Dit boek wierdt andermaal te Londen in het jaar 1680 in 4. gedrukt. De eerste maal, dat hy in het Parlement diende, was voor Lankaster in het jaar 1623; daar na voor Bedmis, in Wiltshire, in 't jaar 1625, en naderhandt in de meeste Parlementen van koning Karel den I, alwaar hy grote preuven van zyne diepe geleerdheit en groot verstandt in alle voorkomende twistzaken liet blyken: doch hy was zeer tegen het hof; en wierdt in het jaar 1628 wegens zyne al te vryborstige aanspraak in het Parlement gevangen genomen, het welk de andere leden evenwel euvel opnamen. Hy was ook een lidt van het Parlement, het welk in November 1640 vergaderde, stondt het zelve voor, en nam het zogenaamde konvenant (overeenkomst) aan, en zat mede in de vergadering der Godgeleerden, waar in hy blyken van zyne grote geleerdheit gaf. In November des jaars 1643 maakte het Parlement hem opperbewaarder der staatschriften in den Tour, en in het jaar 1645 commissaris van de Admiraliteit. In het jaar 1646 stondt het hem met eenparige stemmen 5000 ponden Sterlings toe, om daar door te vergoeden het geen hy in het jaar 1528 door zyne vryborstige aanspraak verloren hadt. Hy bezat de uitgelezenste boeken en handschriften, en schreef byna op alle de tytelbladen van de zelve deze woorden: *περὶ παντὸς τὴν ἐλευθερίαν*, dat is: *vryheit over alles*; waar mede hy te kennen gaf, dat hy vry wilde blyven, en zich door niets laten binden. Zyne voornaamste schriften zyn: *Original of a duel*; *Jani Anglorum facies altera*, in het Engelsch vertaalt met aanmerkingen in het jaar 1683, in folio; *Titles of Honour*, het welk in 't jaar 1671 op nieuw gedrukt is, en zeer hoog geschat wordt; *Analection Anglo-Britannicon*; *Notes on Fortescue de laudibus legum Angliæ*; *Notes on the Sums of Sir Hengham L. Ch. Just tot Edw. I*; *De diis Syris*; de voorgemelde *Historie van de tienden*; *Spicilegium in Edmeari VI libr. Hist.* het welk van de oudheitkenners en taalkundigen zeer hoog gehouden wordt; *Marmora Arundeliana &c.*; *Mare clausum, lib. II*, het welk een antwoordt is op het *Mare liberum* van *Grotius*, waar in Seldenus het opperrecht der Engelsche kroon over de Britannische zee beweert, en welk boek hem ten hove zo bemind maakte, dat de aartsbisschop Laud allen vlyt aanwendde om hem op zyne zyde te brengen, en hem grote bevordering beloofde: doch hy weigerde alles uit liefde voor de geleerdheit. Hy gaf ook een boek uit, onder den tytel van: *Eutychius*, waar in hy onder anderen aantoonde, dat de bisschoppen van de ouderlingen (*Presbyteri*) maar alleen in trappen, en niet in order onderscheiden zyn. Zyne overige schriften zyn: *An Answer to the King's declaration about the commission of Array*; *De successionibus in bona defuncti secundum leges Hebræorum*; *De successione in Pontificatu Hebræorum*; *De jure naturali & gentium juxta disciplinam Hebræorum*; *Versio & Comment. ad Eutychii Eccl. Alexand. Origines*; *De anno civili & Calendario Judaico*; *Uxor Hebraea, sive de nuptiis & divortiis*; *Fleta, seu Comment. Juris Anglic.*; *Praefatio ad Historiae Anglicanae script. decem*; *De synedriis & praefecturis veterum Hebraeorum*; *De scriptione maris clausi*; *God made Man. office of the Lord chanc. of England*; enz. Seldenus is den laatsten November des jaars 1654 gestorven.

SELEMNUS, een rivier in Achaje, een landschap van Peloponnesus. De fabel zegt, dat deze rivier een jong herder, een zeer schoon jongeling, is geweest, op welken de nymph Argyra zo verliefde, dat zy uit den grondt der zee opkwam om by hem te slapen; maar wanneer de jaren den bloem der schoonheit van Selemnus hadden doen vergaan, hieldt de nymph op by hem te komen, waar door de jongeling van spyt stierf, en door de godinne Venus in een rivier verandert wierdt. Deze verandering kon hem van zyne liefde niet genezen; Venus moest zich daar mede bemoeien; zy stondt hem de gunst toe om hem deze nymph te doen vergeten. Men zegt, dat sedert dien tydt deze rivier de byzondere kracht heeft gekregen, dat de genen, die zich daar in baadden, van wat kunne zy zyn, het voorwerp van hunne liefde vergeten. Pausanias, *lib. VII, p.* 229, zegt niet zonder reden, dat, indien het water van Selemnus deze kracht heeft, het zelve veel kostelyker is dan grote schatten. *Bayle Dict. Crit.*

SELEUCIA, of SELEUCIE, eene stadt van het oude Cilicië, of Isaurië, en tegenwoordig van Karamanië. Zy is eertyds zeer aanzienlyk geweest. Men noemt de zelve *Seleucia aspera* (het rouwe Seleucië) misschien van wegens de bergen, met welke dit landt vervult is. Anderen geven haar den naam van *Olbia* en van *Hiria*. Gregorius Nazianzenus noemt haar 't Seleucië van St. *Tekla*, om dat deze martelaresse aldaar begraven is. De hedendaagsche noemen haar *Selefchia*, *Seleuca*, en *Salefica*. Zy is de hoofdstadt geweest van Isaurië, en haar aartsbisschop behoorde onder het patriarchschap van Antiochië. *Ammianus Marcellinus lib. XIV. Strabo. Ortelius. Le Noir.* enz.

Kerkvergadering van Seleucië.

De navolgers van de kettery van Arius, zeer machtig aan het hof van Constans, bragten dien keizer zo ver, dat hy eene algemene kerkvergadering uitschreef te Nikomedië: doch deze stadt door eene aardbeving verwoest zynde, besloot men de zelve te Niceen te houden. Deze twede voorslag bleef mede zonder vrucht; want de ketters wisten het zo te draaien, dat Constans bevel gaf om twee conciliën te gelyk te houden, het eene te Seleucië voor de Oostersche, en het andere te Rimini voor de Westersche kerkvoogden. Op deze wyze wierdt de zaak voltrokken. Alle de bisschoppen van het Oosten, byeen geroepen zynde, begaven zich naar Seleucia op den 13 September des jaars 359, en de kerkvergadering nam haar begin den 27 der zelve maandt. Daar bevonden zich honderd en zestig kerkvoogden, byna alle Ariaansch-gezind. St. Hilarius van Poitiers, die in Phrygië in ballingschap leefde, kwam tot deze kerkvergadering, en verdedigde krachtiglyk de rechtzinnige waarheit, waar in hy van zyne zyde niemandt hadt dan eenige bisschoppen uit Egypten. De ketters hadden de mare doen lopen, dat deze heilige en zyne Gauloische medebroeders Sabellianen waren; doch hy zuiverde zich met der haast van dezen argwaan. Midlerwyl vondt het concilie zich verdeelt in twee gevoelens, doordien de eene wilden, dat men beginnen zou met de geloofsverschillen, en de andere, dat men handelen zou met de beschuldigingen en de afzettinge der bisschoppen. De halve Arianen wilden niet, dat men eene nieuwe geloofsbelydenis zou ontwerpen; in 't tegendeel boodt Acacius van Cesarea, veroordelende het concilie van Niceen, en des zelfs geloofsbelydenis onteerende, een ander ontwerp aan, waar in hy zeide, dat de gelykheit des Zoons met den Vader alleen maar was van den wil, en niet van de zelfstandigheit. Deze leer hadt hy gekregen van Aëtius, de welke dit concilie ten dekmantel diende. De halve Arianen verfoeiden deze geloofsbelydenis, zeggende, dat men zich moest houden aan die gene, welke te Antiochië in het jaar 341 gemaakt was; en inderdaadt bevestigden zy de zelve. Doch nademaal de verdeeldheit gestadig aanwiesch, brak Leonas, welken Constans met Laurice gezonden hadt, om de order in het concilie te bewaren, het zelve op den vierden dag af, en zondt de bisschoppen te rug. Hier na, de halve Arianen by een vergadert, en te vergeefsch Acacius ontboden zynde, zetten zy hem af, nevens verscheide kerkvoogden. Anianus, die priester van Antiochië was, wierdt gestelt in de plaats van den afgezetten Eudoxus. Maar die van de party van Acacius, zich meester van hem gemaakt hebbende, stelden hem in handen van Laurice en van Leonas, de welke, na dat hy hem eenigen tydt door de soldaten hadt doen bewaren, hem in ballingschap zondt. De gene, die het kwamen te belasten, beklaagden zich over deze geweldadigheit, zonden tien van de hunne naar Constans, om hem bericht te geven van dat gene, het welk voorgevallen was, waar van zy ook kennis gegeven hadden aan de andere bisschoppen door een synodalen brief. *S. Athanas. de Synod. S. Gregorius Nazianz. Orat. XXI. Sulpitius Severus lib. II. Hist. Sacr. Socrates lib. II. Theodoret. lib. II. Sozomenus lib. IV. Baron. in Annal. Herman Vie de S. Ath. l. VIII. Godeau Hist. Eccl.* Men zal zyne toevlucht moeten nemen tot de oorspronkelyke schriften, indien men een recht denkbeeldt van dit concilie wil hebben.

SELEUCIA, aan den Tigris, eene stadt in Asië, gezegt *Seleucia ad Tigrim*, gebouwt door den koning Seleucus Nikanor. Trajanus nam de zelve in met Ctesiphon, en Cassius verbrandde ze beide. Ten tyde van Julianus den Afvalligen wierdt zy *Colchis* genoemt, gelyk Ammianus Marcellinus zegt. De hedendaagsche hebben werk om deze stadt te vinden, alzo zommigen haar nemen voor *Mosul* en anderen voor *Helle*, zynde twee dagreizen van Bagdat gelegen. Sanson houdt het daar voor, dat zy is dat zelve Bagdat of Bagadet, dat dikmaals door de Persianen en Turken is ingenomen, en sedert het jaar 1638 aan de laatsten gebleven. *Strabo lib. XVI. Plinius lib. VI. c. 26. Ammian. Marcel. l. II. Ortelius. Le Noir. Sanson.* enz.

SELEUCIA, eene stadt in Syrië, toegenaamt *Pieria*, en gebouwt door Seleucus Nikanor. Zy lag naby Orontes, en hadt een aartsbisdom. Le Noir noemt het *Soldin*, en anderen nemen het voor *Seleuche Jelber*.

SELEUCIA, eene andere stadt van Syrië, aan de rivier Belus, met een bisdom, onderhorig aan Apamea. Men gelooft, dat haar tegenwoordige naam *Divertigi* is. *Ferrari Lex. Geogr.*

SELEUCIA, of SELEUCIE van Pisidië, eene oude stadt in het Asiaansche landschap Pisidië, op de grenzen van Pamphilië. De inwoonders van deze stadt zyn door Paulus tot het Christelyke gelove bekeert. Zy is een bisdom, onderhorig aan den aartsbisschop van Antiochië. De Turken noemen de zelve *Carasazar*, en anderen *Celestria*.

SELEUCIANEN waren ketters, afkomstig van Seleucus en Hermias in de IV eeuwe. Zy maakten Godt lichamelyk, en hielden staande, dat de hoofdstoffe eeuwig was. Zy brandmerkten de genen, die zy doopten, met een heet yzer voor het voorhoofdt, en hadden nog andere dwalingen, tegen de eere van het Woordt, dat vleesch geworden is, strydende. *S. Augustin. Hær.* 59. *Nicephorus l. II. c.* 14. *Philastrius. Sanderus. Prateolus.* enz.

SELEUCIDEN, (TYDREKENING DER) in 't Latyn *Seleucidarum Æra* of *Epocha*, is van zo grote aangelegenheit in de Geschiedenisse, dat zy verdient, dat wy 'er hier gewag van maken. Eenige schryvers noemen de zelve maar eenvoudig *de Tydrekening der Grieken*, en de Arabiers zeggen *Terik Dhylkarnain Alexandri*, dat is te zeggen, de Tydrekening van Alexander den Horendrager, het zy om dat deze prins zich beroemde te zyn de zoon van Jupiter Hammon, welken men met twee hoornen verbeeldde, het zy veel eer, om dat men na zyne doodt twee beroemde koninkryken stichtte, een der Seleuciden in Syrië, en een der Ptolomeussen in Egypten. De Tydrekening, waar van hier gesproken wordt, begon twaalf jaren na de doodt van Alexander den Groten, in het jaar 312 voor Jesus Christus, der weredt 3742, van Rome 442, of 443, in 't jaar 4402 van den Juliaanschen tydkring, in de CXVII Olympiade, en omtrent 872 jaren na de verwoesting van Troje. Het was op dien

dien zelven tydt, dat Seleucus op Antigonus weder veroverde Babylonië, Medië, met verscheide andere provinciën. Het is deze Tydrekening, van welke zich bedient hebben de schryvers van de twee boeken der Machabeën, hoewel met een weinig onderscheidt, het welk noodzakelyk moet aangemerkt worden, om overeen te brengen alle de strydigheden der Tydrekening, welke men in die boeken ontmoet: want de Chaldeën begonnen het jaar met de lente, dat is met de maandt Nisan, de welke met onze Maart overeenkomt, en de Joden begonnen het jaar met den herfst, dat is met de maandt Tisri, de welke op onzen September uitloopt. Nu heeft de schryver van het eerste boek der Machabeën de Joodsche rekening gehouden; en de schryver van het twede de Chaldeeuwsche. Wy spreken niet van die gene, de welke dit tydbestek den naam geven van de Alexandrynsche Tydrekening, de welke zy doen beginnen met de doodt van Alexander den Groten, om dat de zodanigen, de welke maar de minste kennis hebben van de beginselen der Tydrekening, zo heilige als wereldlyke, niet meer in diergelyke misslagen vallen. *Scaliger l. II. & V. de Emend. Temp. Petav. l. II. de Doct. temp. Lange l. II. de annis Christi, c. 17. Riccioli Chron. refor. Calvisius. Torniel. Salian.* enz. Zie ook den Vader Pagi in zyne verhandeling *de Periodo Græco-Romana*, waar in hy eenige gemene dwalingen wederlegt, de welke men omtrent de Alexandrynsche Tydrekening begaat. *Strauchius in Compend. Chron.*

SELEUCUS de I, gezegt *Nikanor*, koning van Syrië, was de zoon van Antiochus en van Laodice. Men zegt, dat hy op zyne dye hadt de gedaante van een anker, en dat hy met dit teken geboren wierdt, veroorzaakt door een droom, welken zyne moeder gehad hadt. Na de doodt van Alexander, van welken hy een der legerhoofden was, nam hy de stadt Babel in, trok daar op geheel Persië door, en overwon Androkotus, koning der Gangariden, volkeren van Indië, van welke hy eene versterking kreeg van vyf honderd olifanten, en zes duizend man te voet. Op zyne wederkomst maakte hy een verbondt met Ptolomeus, Cassander, en Lysimachus, tegen Antigonus, koning van klein-Asië, welken hy doodde in den veldslag van Ipsus, en met hen de landschappen, door deze verovering behaalt, deelde. Hy nam vervolgens onder zyne bescherming den gelneden Phileterus, die zich by hem begaf met negen duizend talenten, welke hy in de landvoogdy van Pergamus hadt byeengeschraapt, en trok Lysimachus te gemoet, die Phileterus najaagde, leverde hem slag, en doodde hem. Na deze overwinning nam hy een voornemen om Thracië en Macedonië te veroveren; doch hy wierdt vermoord door Ptolomeus Ceraunus in de stadt Argos. Hy was een dapper prins, en daar by zeer zachtzinnig. Zyn zoon Antiochus Soter in eene verliefde kwyning gevallen zynde tot Stratonice, zyne schoonmoeder, en de geneesheer Erasistratus de oorzaak der ziekte van dezen prins gewaar geworden zynde door eene schielyke en ongeregelde beweging van zyn pols op het zien van deze koninginne, hadt Seleucus de goedheit de zelve aan hem af te staan, en toe te laten, dat hy met haar trouwde. Hy zondt aan de Atheniënzen te rug de boekery, welke Xerxes hen ontnomen hadt, en welke hy in Persië vondt. Hy liet de stadt Antiochië bouwen, ter gedachtenisse van zynen vader, de stadt Laodicea ter geheugenisse van zyne moeder, en die van Seleucia om zynen eigen naam onsterflyk te maken. Hy stichtte verscheide volkplantingen, gelyk te Pella en te Beroë, werwaarts hy de Joden zondt, die hy met schone voorrechten begunstigde. Hy ondernam om het Meotische meer in de Kaspische zee te leiden, doch dit voornemen kon niet gelukken. Jozephus verhaalt een voorteken, dat hem gebeurde in eene zyner offerhanden. Het hout, zegt hy, voor den brandstapel geschikt, stak zich van zelf aan, zonder dat men daar vuur in stak. *Plutarchus. Jozephus.*

SELEUCUS de II, zoon van Antiochus, Θεὸς of *Godt* gezegt, wierdt by schimpsteek *Callinicus* toegenaamt, dat is *de gelukkige overwinnaar*, doordien hy in alle zyne ondernemingen niet slaagde. Hy volgde zynen vader op in het jaar 507 van Rome. Ptolomeus Evergetes, koning van Egypten, ontnam hem zyne staten, en sloeg hem in verscheide ontmoetingen. Hy stierf door een val van zyn paardt in het jaar van Rome 527, na eene regering van twintig jaren. *Strabo l. XVI. Justinus l. XXVII. Appianus de bello Syriaco. Vaillant Histoire des Seleucides.*

SELEUCUS de III. Κέραυνος, dat is *Donder*, toegenaamt, wierdt na de doodt van zynen vader Seleucus Callinicus, in het 13 jaar van de CXXXVIII Olympiade, tot koning uitgeroepen. Hy ving den oorlog aan tegen Attalus, koning in Asië, en stierf in het 13 jaar zyner regering van vergift, het welk hem zyne vrienden Galatas en Nikanor in Phrygië gegeven hadden, en liet de kroon na aan zynen broeder Antiochus den Groten. *Eusebius in Chron. Appian. Polybius. Justinus.*

SELEUCUS de IV, toegenaamt *Philopator*, volgde in de regering op zynen vader Antiochus den Groten, doch met eene zeer grote vermindering van macht en aanzien van wegens de verliezen, welke de Syriërs van de Romeinen geleden hadden. Deze prins was den Joden gunstig, en beschikte hen een jaarlyksch inkomen tot het bekostigen der offerhanden. In zynen tydt hebben zich toegedragen die zaken, de welke in het II boek der Machabeën beschreven worden. Simeon, voorstander, of overste des tempels, gaf Seleucus kennis van de schatten, welke in deze heilige plaats bewaart wierden. Deze gierige vorst zondt aanstonts Heliodorus derwaarts, om de zelve weg te halen, de welke by die onderneming strengelyk, zo men zegt, door twee engelen gegeesselt, en op het gebedt van den hogepriester Onias weder genezen wierdt. Midlerwyl wierdt Seleucus, die zynen zoon Demetrius als gyselaar naar Rome gezonden hadt, van Heliodorus in het jaar na de bouwing van Rome 578, het 12 van zyne regering, met vergift van kant geholpen. *II Mach. cap. 3. Strabo lib. XVI. Justin. l. XXXII. Appianus l. XXXII. Sulpitius Severus.* enz.

SELEUCUS de V, de zoon van Demetrius Nikanor, kwam op den troon in het eerste jaar van de XVI Olympiade, 124 jaren voor de geboorte van Christus; doch zyne moeder Cleopatra, welke onlangs haren man Demetrius gedood hadt, niet goedkeurende het voornemen van haren zone Seleucus, schoot hem kort na zyne kroning met een pyl dood, waar op des zelfs broeder Antiochus Gryphus koning wierdt. *Appian. in Syriac. Justin. l. XXXIX. Euseb. in Chron.*

SELEUCUS de VI volgde zynen vader Antiochus Gryphus op in het 4 jaar van de CLXX Olympiade, het 658 van Rome. Zo haast als hy op den troon steeg, stelde hy zich tegen de ondernemingen van zynen oom Antiochus van Cyzicum, en bragt hem zo ver, dat hy zich zelf doodde. Deze liet een zoon na, *Antiochus Eusebius*, of de *Vrome* bygenaamt. Deze beoorloogde zynen neef Seleucus, en joeg hem uit zyn ryk; en zich hebbende begeven binnen de stadt Mopsuesta, in Cilicië, wierdt hy aldaar door de burgers in zyn paleis verbrand, in het jaar van Rome 660, of 661, in het vierde jaar van de CLXXI Olympiade. *Appianus de bell. Syriac. Justinus. Jozephus. Eusebius.*

SELEUCUS, een soldaat in Kappadocië, een der dapperste in het gansche leger der Romeinen, die de tyding bragt aan den martelaar Pamphylus van de manier van doodt, waar toe de keizer hem verwezen hadt, en die by deze gelegenheit zelf een Christen wierdt, waar op het bevel, het welk hy in het leger hadt, hem ontnomen wierdt, dat hy echter niet achtte, maar zich veel eer geheel en al overgaf aan de oeffening van het ware Christendom, zo dat hy een vader der wezen, een beschutsheer der weduwen, en een weldoender der behoeftigen wierdt. Diocletianus liet hem door een klein en langzaam vuur verbranden. *Eusebius de martyr. Palestin.*

SELEUCUS, een beroemd wiskunstenaar omtrent het 75 jaar na Christus geboorte. De keizer Vespasiaan vroeg hem hoe het met zyne zaken zou aflopen, en of hy in deze of gene gelukkig of ongelukkig zyn zou. Hy is de zelve, dien ook Otto, toen hy zich op den keizerlyken troon wilde verheffen, om raadt vroeg. *Tacit. Histor. l. II.*

SELEUCUS, toegenaamt *Homerus*, een spraakmeester te Alexandrië, die aantekeningen geschreven heeft over byna alle de dichters, gelyk *Suidas* zegt. *Vossius de Histor. Græcis.*

SELEUCUS *van Tharsen* heeft geschreven een dichtkundig werk, het welk Athenæus aanhaalt. Eenigen nemen hem voor den spraakkundige, die eene Geschiedenis der Parthen in twee boeken geschreven heeft. Strabo maakt gewag van eenen SELEUCUS *van Babylon*, en Porphyrius nog van eenen anderen. *Suidas. Strabo l. I. Porphyrius. Vossius de Hist. Græc.*

SELGIUCIDEN is de naam van eene machtige Dynastie, in drien verdeelt, de welke in het Oosten geregeert heeft, en waar van het hoofdt geweest is *Selgiuk*, die eenigen zeggen zyne afkomst te hebben van *Afrasiab*, koning van Turquestan. Zy heeft geduurt 220 jaren, onder vyftien Sultans. Zie *Herbelot Bibl. Orient.*

SELIGENSTADT, SEELINGSTADT, eene keur-Mentzische stadt aan den Mayn, in den Odenwaldt, de welke, als men zegt, gebouwt is in het jaar 420. Zy legt drie mylen van Frankfort, en heeft een beroemd Benediktyner klooster, het welk *Eginhard* uit zyne goederen gebouwt, en keizer Lodewyk de Godvruchtige naderhandt rykelyk begiftigt heeft. Gemelde Eginhard heeft, volgens het zeggen der schryvers, Imma, of Emma, dochter van keizer Karel den Groten, nadershandt ter vrouw gehad, en leggen zy beide, zo als hunne grafschriften getuigen, in dit klooster begraven. *Bucelin. Germ. Sacr. P. II. Winckelm. Beschr. Hessen P. II. cap. 4. p. 165. Marquard. Freherus Tom. I. Rer. Germ.* enz.

SELIM, de I van dien naam, Turksch keizer, was de twede zoon van Bajazeth den II. De staatzucht deedt hem tegen zynen vader de wapenen opvatten. Hy verloor den veldslag, en echter maakten de Janitzaren, dat hy voor zynen ouder broeder Achmeth op den troon wierdt gestelt. Bajazeth gaf hem de kroon over, en deze ontaarde zoon, eenige verandering vrezende, deedt hem vergift geven, en benam den gene het leven, die hem het zelve gegeven hadt. Hy beklom den troon in het jaar 1512, en begon zyne regering met het geven van buitengewone milddadigheden aan de Janitzaren en de groten van de Porte. Midlerwyl verloor zyn broeder Achmeth, die de vriendschap en de bescherming van den Sultan van Egypten gezocht hadt, den veldslag, wierdt gevangen, en door het bevel van Selim ter doodt gebragt. Deze barbaarsche prins ontdeedt zich ook van zynen anderen broeder Corchut, die een vredelievend man was, en een liefhebber van de geleerdheit, en die daarenboven hem zelf goede diensten bewezen hadt ten tyde van zyne ongunst. Daarenboven waschte hy zyne handen in het bloedt van acht zyner neven, en deedt een zelve getal Bassaas sterven, die hem by verscheide gelegenheden getrouwelyk gedient hadden. Evenwel was Selim dapper, onvermoeid in den arbeidt, matig, milddadig, en rechtvaardig: hy schepte vermaak in het lezen der geschiedenissen, en men zegt zelfs, dat hy zich veelmalen bezig hieldt met vaarzen in zyne moedertale te maken, en dat hy niet kwalyk daar in slaagde. Achmeth,

meth, de broeder van Selim, hadt een van zyne zonen nagelaten, genaamt *Amurath*, die zich tot de Persianen begaf, en deze bescherming was de oorzaak van een oorlog met den Sophi Ismael. In den beginne was de zelve nadeelig voor Selim, maar in het vervolg won hy den veldslag van Zalderane den 26 Augusty des jaars 1514. Het is waar, deze overwinning kostte hem over de vyftig duizend man, en op zyne wederkomst verloor hy nog veel volk, nevens zyn geschut, by den overtocht over den Euphraat. In het vervolg nam hy verscheide steden in Persië in, en versloeg eenige kleine vorsten, die hem niet gunstig waren geweest. Kort daar na wendde hy zyne wapenen tegen Campson Gauri, Sultan van Egypten, welken hy sloeg en doodde naby Aleppo, in Syrië, den 26 Augusty des jaars 1516. Aleppo, nevens Damascus, en het overige van de provincie, gaven zich over, en Palestina wierdt hem onderworpen door Sinan Bassa. De Mammelukken inmiddels in Egypten wedergekeert zynde maakten Tomumpai Sultan, en stelden zich in staat om de Otthomannen het hoofdt te bieden. Maar Selim, in hun landt trekkende, nam Kaïro in op het einde van de maandt January des jaars 1517, sloeg den nieuwen Sultan op een dingsdag, den 17 dag van de zelve maandt, en deze ongelukkige prins, zynde in een moeras gevonden, daar de Arabieren hem hadden verstoken, wierdt op het bevel van Selim opgehangen. Deze, wederkerende naar Constantinopel, wierdt van een pestbuil aan het ruggegraadt aangetast. Hy wilde zich naar Constantinopel laten brengen, gelovende, dat de lucht van die stadt hem gezonder zou zyn; maar hy stierf onderweeg te Ciuri, in Thracië, op die zelve plaats, alwaar hy gestreden hadt, en zynen vader doen vergiftigen. Dit was den 22 September des jaars 1520, het 46 van zynen ouderdom, en het 8 van zyne regering. Anderen zeggen, dat hy 8 jaren en 8 maanden geregeert heeft. *Leunclavius lib VII. in Pand. Turc.* §. 215. *Paulus Jovius in Selim. Mezeray Hist. des Turcs*

SELIM de II, zoon van Solyman den II, die de zoon was van Selim den I, volgde zynen vader op in het jaar 1566, oud zynde 42 jaren. De doodt van zyne broeders Mustapha en Bajazeth, van welke men zich ontslagen hadt by het leven van Solyman, gaf hem een vryen toegang tot den troon. Hy maakte zich den zelven onwaardig door zyne gebreken, zynde vreesachtig en zonder moedt, beminnende zeer de vrouwen en den wyn. De dapperheit van zyne legeroversten was hem gunstig; Piala en Mustapha wonnen voor hem het eilandt Cyprus in het jaar 1571, en Occhiali was gelukkig in Barbarye en tegen de Maltheesche galeien: doch na het verlies van Cyprus wonnen de Christenen den beroemden zeeslag van Lepanto op den 7 October. Haly-Bassa bleef daar dood, en men twyfelt geenzins, of deze slag is de grootste wonde geweest, welke het Ottomannische keizerryk in langen tydt hadt gekregen. Indien de Christenen zich ook hadden weten te bedienen van de voordeelen van hunne overwinning, zy zouden buiten twyfel Constantinopel hebben bemachtigt, alwaar alles in eene algemene verslagenheit was. Selim vertrok van daar, en nam de wyk naar Andrinopel. Naderhandt maakte hy vrede met de Venetianen, en stierf aan eene beroerte den 13 December des jaars 1574. *Mezeray Hist. des Turcs.*

SELINGA, SELENGISKOY, een kleine stadt in Muskovië, gelegen in groot-Tartarye; aan den mondt van de rivier *Selinga*, en het meer Baykal, het welk een der springbronnen is van de Jeniseia. De vader Avril zegt, dat zy legt op den weg van Tobolsk naar Peking; en de Heer Burgermeester *Witsen* plaatst ze in zyne grote kaart in het midden van den weg tusschen deze twee steden.

SELKIRK, de hoofdstadt van het graafschap Forest, in het Zuider gedeelte van Schotlandt gelegen, aan de rivier de Ettrik. Alhier wordt het landgerecht gehouden. Het ampt van erfselyk landvoogdt van dat landschap behoort aan het geslacht van *Murray van Philiphaugh*, het welk zeer oud is. Deze stadt is vermaard door de nederlage van den marquis van Montros onder de regering van Karel den I door de legerbenden van het Parlement, onder het bevel van David Lesley, in de vallei, genaamt Philiphaugh, aan de overzyde van de rivier. Het is van deze vallei dat het geslacht, van het welke gesproken is, zynen tytel draagt. *Cambden Brit.*

SELLE, eene kleine rivier, welke haren oorspronk neemt in Pikardië, Chateau in Cambresis bespoelt, en zich ontlast in de Schelde, tusschen Bouchain en Valencyn. *Maty Dict.*

SELLE, of SELYE, een kleine burgt in neder-Hungarië, gelegen aan den Drauw, bezuiden de stadt Siget. Men neemt de zelve voor het oude *Aqua Balissa*, eene kleine stadt van neder-Pannonië.

SELOMBRIA, SELIVREA, SELYBRIA, en SELYMBRIA, eene stadt in het Turksche landschap Romanië. Zy was voorheen eene bisschoplyke zitplaats, onder den aartsbisschop van Herakleа, leggende aan de zogenaamde Propontis, of de zee van Marmora, en is 35 Italiaansche mylen Westwaarts van Constantinopel gelegen. Deze stadt is groot en volkryk, en heeft een goede haven.

SELORICO, of CELORICO, (waar voor in de landkaarten gemeenlyk *Cerolico* staat) eene kleine stadt in het Portugeesche landschap Beira, in het bisdom Guarda, aan den oever van de rivier Mondego. Zy wordt van vele standspersonen bewoont, en heeft een sterk kasteel. Het gebergte, dat daar by legt, *Herminio*, of *Stella* genaamt, is vruchtbaar in zeer goede wynen, vruchten, en in kruiden tot de geneeskunde, enz. ook is aldaar overvloedt van pluimgedierte. *Colmenar Delic. de l'Esp.* p. 732.

SELSEY-ISLE, of SELSEY-EILANDT, een halfeilandt naby Chichester in het graafschap Sussex, in Engelandt. Edilwach, koning der Zuid-Saxen, wees het Wilfried, aartsbisschop van Jork, tot zyn verblyfplaats aan, wanneer hy uit zyn vaderlandt wierdt gebannen door den koning van Northumberlandt, en dat hy kwam prediken by de Zuid-Saxen. Godwal, koning der West-Saxen, of Westersche Saxen, het koninkryk der Saxen verovert hebbende, bouwde aldaar een klooster, en rechtte daar een bisdom op, dat in wezen is gebleven gedurende 300 jaren, tot dat in het jaar 1070 de bisschop Stigand dezen stoel overbragt naar Chichester. Deze plaats is daarenboven beroemd wegens hare goede kreeften en oesters. *Moreri in 't Engelsch.*

SELTZ, in het Latyn *Saletio*, eene stadt in de neder-Palts, 5 mylen van Straasburg gelegen. Eenigen rekenen de zelve tot de Elzas te behoren, doordien zy op des zelfs grenzen legt. De gemalin van keizer Otto den I heeft alhier in den jare 996 ter eere van den H. Petrus een Benediktyner klooster gesticht, het welk keizer Henrik de II tot eene abdy gemaakt heeft, waar op Henrik de VII den abt in den vorstenstandt heeft verheven, en met het recht om munt te slaan beleent. Doch naderhandt is deze abdy wereldlyk gemaakt, en aan den keurvorst van de Palts gegeven, die de zelve aan het ampt Germersheim gehecht heeft. Van wegens deze plaats heeft keur-Palts veel recht in de naby gelegene heerlykheit Flekkenstein, als ook den tol te Rödern. Hy is ook uit krachte der voorrechten van deze plaats heer van den Rhyn, van Seltz af, tot aan de scheepmolen by Mentz, zo dat in dien omtrek geen schip of vliegende brugge zonder keurvorstelyke bewilliging mag gelegt worden. Eindelyk staat aan te merken, dat de keurvorst Karel Lodewyk eenen zyner natuurlyke zonen, *Lodewyk* genaamt, tot heer van Seltz benoemt heeft. *Tolner H. P. Vita S. Adelheid. ap. Mabillon in Act. S. Ord. Benedicti* p. 889. *Meibom. in not. ad Witich. Freheri Orig. Palat. l. I. c. 3. p. 43. Tromsd.*

SELVA, een klein eilandt in de Venetiaansche Golf. Het zelve legt tusschen de eilanden Osero en Pago. *Baudrand.*

SELYBERIE, waar van Plutarchus spreekt in het leven van *Alcibiades*, eene stadt in Thracië, op den oever van den Propontis. *Stephanus de Urbibus* noemt de zelve *Selymbria*: zy is ook *Olybria* genaamt geweest. *Socrates* in het VII Boek van zyne Kerkelyke Geschiedenis, in het 35 Kapittel, noemt ze *Salabria*, en zegt daar by, dat zy sedert *Eudoxopolis* genaamt is. Tegenwoordig noemt men ze *Selivreé*. *Lubin Tables Geograph. sur les Vies de Plutarque.*

SEM, de aartsvader, zoon van Noach, wierdt geboren in het jaar der wereldt 1558, voor de geboorte van Christus 2446. Hy wordt altydt de eerste genoemt onder de kinderen van Noach, Cham de twede, en Japheth de derde, het welk doedt geloven, dat dit ook de order was van hunne geboorte, en dat Sem was de oudste, gelyk gezegt wordt *Gen. X*, 21. Ondertusschen wordt Cham *Gen. IX*, 24 de kleinste zoon der kinderen van Noach genaamt, en daar wordt gezegt *Gen. XI*, 10, dat Sem Arphaxad gewan in den ouderdom van honderd jaren, twee jaren na den zondvloedt, dat is te zeggen in het zes honderd en twede jaar van Noach, waar uit volgt, dat Noach Sem niet zou geteelt hebben dan in het vyf honderd en twede jaar van zyn leven. Ondertusschen wordt Gen. V, 32 aangetekent, dat Noach 500 jaren oud was toen hy Sem, Cham en Japheth gewan, waar uit men besluit, dat Sem niet was zyn oudste zoon, en dat Japheth twee jaren voor hem geboren was. Dit heeft misschien de Joden overgehaalt om te zeggen, dat Sem de oudste zoon van Noach niet was. Doch nademaal de text *Gen. V* de geboorte der drie zonen van Noach niet onderscheidt, en dat de zelve medebrengt, dat hy hen hadt in den ouderdom van 500 jaren, kan men zeggen, dat hy hen alle drie hadt omtrent den ouderdom van 500 jaren. Aan de andere zyde kan het wel zyn, dat Sem Arphaxad gewonnen heeft in het begin van zyn honderdste jaar, en het twede na den zondvloedt, en dat Noach Sem niet geteelt heeft dan op het einde van het vyf honderdste jaar van zyn leven, in welk geval het waar zou zyn, dat men zeide, dat Sem geboren is geweest in het 500 jaar van Noach. Wat 'er van zy, Sem wordt in de H. Schrift altydt de oudste der zonen van Noach genaamt. Zyne nakomelingen sloegen zich alle in Asië ter neder. Eenigen willen, dat hy niet alleen gehooten heeft het recht van eerstgeboorte, maar zelfs het priesterschap, dat zy voorgeven daar aan verknocht te zyn geweest. Dit laatste is echter zonder grondt. De genen, die beweert hebben, dat deze patriarch die geen is, die voorkomt onder den naam van *Melchizedek*, hebben een nog veel groter herssenschim voortgebragt. Sem stierf in het jaar der wereldt 2158, voor de geboorte van Christus 1846, in den ouderdom van 600 jaren, hebbende van zyne nakomelingen vyf geslachten kunnen zien. *Gen. XI. Augustin. l. XVI de Civitate Dei c. 3. Isidorus. Torniellus. Salianus. & Spondanus in Annal. Vet. Test. M. Du Pin Dissert. prel. sur la Bible. Calmet.*

SEMEGA, (JOHANNES) een Hoogduitscher, de zoon van een dorpschoolmeester by Halberstadt, leide zich met allen ernst op de geleerdheit toe, en bragt het naar dien tydt daar in zeer verre. Hy wordt by velen, naar de gewoonte van dien tydt, en wegens het klein getal van geleerde lieden in dien tydt in Duitschlandt, alleen *Teutonicus*, en in de Duitsche uitlegging van het Saxische landrecht *de Duitsche Doctor* genoemt. Waar van daan hy zyne grote ervarenheit in de Romeinsche en Pausselyke rechten gekregen heeft is onzeker; en dat *Pancirollus* hem een leerling van Azo, en een Dominikaner monnik noemt, geschiedt zonder eenigen grondt. Zo veel men weet is hy eerst ko-

koninklyke kapellaan te Goslar, en naderhandt kanunnik in de St. Stevens-Domkerk te Halberſtadt geweeſt, in welk ſticht hy naderhandt tot de waardigheit van deken, en eindelyk tot de bediening van *Præpoſitus major* geraakt is, en ook in die waardigheit te Halberſtadt in het jaar 1245 geſtorven. Zyne ſchriften zyn: *Gloſſa ad Decretum Gratiani*, en eene *Summa* of *Compendium confeſſionis*. Of hy de eerſte uitlegger van het gemelde *Decretum* geweeſt is, is onzeker. *Kranzius* geeft hem dien lof; maar *Pancirollus* houdt zyne landgenoten *Laurentius Cremonenſis*, *Vincentius Caſtilioneus*, en *Hugo Vercellenſis* voor ouder; echter ontneemt hy Semeca zynen lof niet. Hy is inderdaadt een treffelyk, en naar den toenmaligen tydt zeer geleerd man geweeſt, die de kerkelyke tucht ernſtig heeft aangedrongen, de gebreken der geeſtelyken erkent, en het bygeloof zo veel het mogelyk was te keer gegaan. In het byzonder heeft hy zich aangekant tegen Innocentius den IV, als die, onder voorwendſel van het H. Landt weder te veroveren, de tienden van alle de inkomſten uit Duitſchlandt eiſchte, welk onrechtmatig beſtaan hy door eene beroeping op eene algemene kerkvergadering heeft tegengegaan. Of hy nu deswegen in den ban is gedaan en afgezet geworden, is onzeker, doch daarentegen meer dan te zeker, dat het gene men van zyne toverkunſt, en dat hy deswegen van den donder zou zyn geſlagen, verhaalt, onder de onnoſele ſprookjes moet getelt worden. *Kranzius in Sax. Panci rollus Interpret. Schmidius de Triumviris Halberſtadienſibus.*

SEMELE, de dochter van Cadmus, koning der Thebanen, welke Jupiter verleidde. Zy was de moeder van Bacchus. Men zegt, dat Juno, in de gedaante van een oud wyf, haar geraden hebbende, dat zy haren minnaar zou verzoeken haar te komen zien in alle zyne majeſteit, haar huis in den brandt geraakte, en dat zy in dien brandt omkwam. *Ovidius Metam. III Boek.*

SEMENDRIA, of SENDEROUW, eene ſtadt van Turkye in Europa, tien mylen van Belgrado, in Servië, aan den Donauw gelegen. Men neemt Semendria voor het oude *Singidunum*, eene ſtadt van opper-Myſië. Zy is geweeſt eene biſſchoppelyke ſtadt, de hoofdſtadt van Servië, en de ſetel van deszelfs vorſten. Zy is tegenwoordig de hoofdſtadt van een Sangiakſchap, en met een goed kaſteel verſterkt. In het jaar 1439 viel zy, in de maandt Auguſtus, in de handen der Turken, onder keizer Amurath den II. In het jaar 1470 wierdt zy van de Hungaren te vergeefſch belegert. De Chriſtenen veroverden deze ſtadt in het jaar 1688: doch in September des jaars 1690 kwam de groot-Vizier met eene talryke macht daar voor, en nam ze, na een tegenweer van vier dagen, ſtormenderhandt in. De Turken hebben in deze plaats een byzonderen Sangiak, onder welken de omleggende plaatſen behoren. *Mercure Hiſtorique. Ortelius. Cromer. l. XXI. Rer Polon. fol.* 464.

SEMIAMIRA, de moeder van den keizer Heliogabalus, die haar ten gevalle een Raadt van vrouwen aanſtelde, waar van zy de voorzitſter was. De vrouwen beraadſlaagden in deze Raadsvergadering over de zaken, hare kunne rakende, en welke haren ſtaat betroffen. Zy wierdt benevens haren zoon gedood, en na hare doodt vernietigde men deze rechtbank, de welke door eenen Heliogabalus, dat is te zeggen, door den lafhertigſten, en den eerlooſten der keizers, maar hadt kunnen opgerecht worden. *Lampridius in Heliogabalo.*

SEMIGALLIE, in het Latyn *Semigallia*, een landſchap, eertyds behorende tot de Lyflandſche provincie van het koninkryk Polen, doch tegenwoordig aan den hertog ven Courlandt, als een Poolſch leen. Het grenſt ten Noorden aan het eigentlyk zo genaamde Lyflandt, ten Zuiden aan Zamogetië, ten Weſten aan Courlandt, en ten Ooſten aan het Waywoodſchap Plokzo. De hoofdſtadt van het zelve is *Mitau*, alwaar de hertog van Courlandt zyne reſidentieplaats heeft. *Hartknoch de Republ. Polon.*

SEMINARA, een burgt in het koninkryk van Napels. Hy legt in Calabria Oltra, een myl van de Golf van Gioia, en drie mylen van de ſtadt van dien naam, tegen het Zuiden. De Franſchen ſloegen aldaar de Spanjaarden in het jaar 1503.

SEMIRAMI, een doortocht in het gebergte van Adirbeitzan, of Aderbejan. De zelve leidt van deze provincie tot die van Arzerum, en dus uit de ſtaten van Perſië tot die van den Turk, en oudtyds uit Medië naar Aſſyrië. Daar legt in dezen doortocht een weg van vyf mylen lang, door een ſteenrots heen, op het bevel van de koninginne Semiramis, zo men gelooft, uitgebikt. *Baudrand.*

SEMIRAMIS, dochter van de gewaande Syriſche godinne Derceto, of Atergatis, was eerſt getrouwt met den generaal over de legers van Ninus, Meno genoemt. Hare natuurlyke genegenheit tot den oorlog maakte, dat zy hem overal volgde, en aan zyne zyde vocht, waar door Ninus haar leerde kennen, en op haar verliefde. Zy verliet daar op Meno, die zich deswegen verhing, en volgde Ninus in den oorlog. Zy was ook regente van het ryk gedurende de minderjarigheit van haren zone Ninus, of Ninyas, gelyk hem anderen noemen. Zy zette de wingewesten van haren gemaal aan de eene zyde uit tot aan Ethiopië, en aan de andere zyde tot aan Indië, na dat zy Medië, Libyë en Egypten hadt ondergebragt. Zy liet ter eeren van haren gemaal een prachtige grafſtede oprechten, van den berg Bagiſtona een ſtandbeeldt maken, en andere bergen ſlechten, en ten dienſte der reizigers met den grondt gelyk maken. Na dat zy de ſtadt Babylon volbouwt hadt, omringde zy de zelve met muren, en liet tuinen boven op de paleizen aanleggen, welke voor een der wereld-wonderen gehouden worden. Maar deze grote en vermaarde vorſtin beſoetelde den luiſter van hare daden door eene ſchandelyke ontuchtigheit. Men zegt, dat zy de welgemaaktſte van hare ſoldaten bewoog by haar te ſlapen, en, wanneer zy hare geile luſten voldaan hadden, liet vermoorden, latende, om die zonde te boeten, prachtige grafſteden voor hen oprechten. Maar zynde op haren eigen zone Ninyas verlieſt geworden, en hebbende den zelven aangezet om bloedſchande met haar te plegen, wierdt zy door den zelven vermoord, na dat zy 42 jaren geregeert hadt. Eenigen ſtellen hare doodt in het 2038 jaar na de ſcheppinge der wereldt, en anderen in dat van 2090. *Juſtinus l. II. Diod. Siculus l. III. Petavius. Torniel. & Salian. in Annal.*

SEMONEN, *Semones*, een naam, welken de Latynen gaven aan zekere kleine goden, welke zy den hemel niet waardig keurden; doch die zy ook geloofden al te verheven te zyn boven de gemene menſchen, als dat zy zouden geſchikt zyn om op aarde onder de zelve te wonen. Men benoemde hen *Semones*, als of men wilde zeggen *Semi-homines*, halve menſchen, dat is te zeggen, half menſchen, en half goden. Zodanige waren *Janus*, *Pan*, de *Saters*, de *Faunen*, *Priapus*, *Vertumnus*, *Sancus*, of *Sangus*, enz. Dus moet men *Titus Livius* verſtaan in zyn VIII Boek, het 20 Kap., alwaar hy zegt: *Bona Semoni Sanco cenſuerunt conſecranda*, en andere diergelyke plaatſen. *Varro in Myſtagog.*

SEMOY, eene rivier in de Spaanſche Nederlanden. Zy heeft haren oorſprong in 't landt van Luxemburg, naby de ſtadt van dien naam, beſpoelt Chini, Bouillon en Orchimont, en ontlaſt zich in de Maas twee mylen boven Charleville. *Baudrand.*

SEMPACH, een fraai ſteedtje aan het zogenaamde *Sempacher meer*, in het Kanton Lucern, het welk nog ſchone vryheden, ook een eigen ſchout en Raadt heeft, welken eerſten het Kanton verkieſt, het welk aldaar een voogdt heeft, doch die alleen over het meer te zeggen heeft. Deze plaats is zeer beroemd wegens een ſlag, aldaar op den 9 July 1386 voorgevallen, waar in de hertog Leopold de III van Ooſtenryk, zoon van Albert den Wyzen, nevens 2000 van zyne ſoldaten, waar onder 676 voorname vorſten, graven en edelieden waren, van de eedgenoten geſlagen wierden. *Stumpf. Chron.*

SEMPIL, eene vryheerlyke ſtaat in Clydesdale, een landſchap in den Weſtelyken oord: van Schotlandt, waar van een oud geſlacht den tytel voert. De Lords *Sempil* waren voormaals erffelyke Sherifs of landvoogden van Renfrew. *Camba. brit.*

SEMPRONIUS TUDITIANUS, (C.) burgermeeſter van Rome. Hy ſchreef hiſtoriſche uitleggingen, welke van de ouden zeer dikwils worden aangehaalt, doch naderhandt verloren geraakt zyn. *Plin. lib. XIII. c.* 13. *Gellius lib. XIII. c.* 14. *Macrob. lib. I. c.* 13. *Cicero in Bruto.*

SEMUR, in het Latyn *Semurium*, de hoofdſtadt van de provincie Auxois, in het hertogdom van Burgundie. Zy heeft een baljuwſchap, en eene priory van de Benediktyner orde. Daar legt nog eene ſtadt van den zelven naam in het zelve hertogdom, in de provincie Briennois, eene myl van de rivier de Loire.

SENAAT, *Senatus*, (*de Raadt*) is een ligchaam, zamengeſtelt uit de aanzienlykſten van het gemenebeſt, genaamt *Senatores*, dat is te zeggen, oudſten, (van 't woordt *Seniores*) om dat men doorgaans bejaarde perſonen koos om dit ligchaam uit te maken, vooronderſtellende, dat de zelve voorzichtiger en wyzer waren dan de jongen. De Grieken noemden om de zelve reden den Raadt Γερουσιαν, dat is te zeggen eene vergadering van ouden. Wanneer ook de Atheniënzen het volk byeen vergaderden, om over de gemene zaken raadt te plegen, beriep de deurwaarder gene andere dan de zulke, die den ouderdom van vyftig jaren bereikt hadden. De Lacedemoniers lieten niemandt daar in toe, die gene zeſtig jaren hadt, en de Carthaginenzen deden insgelyks.

Het gezag van den Raadt in het Roomſche gemenebeſt was zeer aanzienlyk. Men beraadſlaagde daar in over vrede en oorlog voor dat men daar van iets zeide tegen het volk, waar aan men het gevoelen van deze vergadering bekend maakte door deze uitdrukkinge: *De Raadt heeft het beſloten; het Volk heeft het gelaſt* (*Senatus decrevit, Populus juſſit*). Des zelfs gezag wierdt zeer gekrenkt onder de keizers: want Auguſtus ſtelde een geheimen Raadt aan van een zeker getal Raadsheeren, met welke hy de allergewigtigſte zaken van den Staat verhandelde. Tiberius wilde den zelven allengskens de behandeling der grote zaken ontnemen. Nero in het tegendeel beval, dat de Senaat (de Raadt) zyne oude voorrechten en handveſten zou behouden: doch men kan met *Tacitus* zeggen, dat zulks niet dan een ſchoonſchynende glimp was, waar mede hy zyne geweldenaryen wilde bedekken. Alle de ſchryvers zyn het daar in eens, dat de Roomſche Raadt wel eene hoge waardigheit en gezag hadt, doch geen volkomen macht, noch geen volſtrekt vermogen, geen gezag hebbende om iets alleen te bevelen, en nog minder om zyne beſluiten uit te voeren, gelyk Dionyſius van Halicarnaſſus heeft aangemerkt: ook ziet men dikmaals in *Titus Livius* de aangehaalde manier van ſpreken: *De Raadt heeft het beſloten; het Volk heeft het gelaſt.* Inderdaadt, de geringſte gemeentsman, zich tegen den Raadt aankantende, kon alle des zelfs beſluiten ſtremmen, en de Raadt gaf zyne bevelen aan gene burgermeeſters, noch hoofdſchouten dan door een *zo het hen goed dunkt* (*ſi ei ita videtur*).

Alle de hoge magiſtraatsperſonen hadden recht om in den Raadt te komen, doch niet om daar in te ſtemmen, ten minſte zo zy gene Raadsheeren waren. De kinderen der Raadsheeren hadden het zelve recht, om hen by tyds te wennen tot de zaken van het gemenebeſt. De gemeentsmannen hielden zich in den beginne aan den ingang van den Raadt, om des zelfs beraadſlagingen

gingen te vernemen, en zich daar tegen aan te kanten, ingeval de zelve strydig waren met de rechten des volks; doch in het vervolg traden zy daar geheel en al binnen.

De burgermeesters, de opperbevelhebbers, de gemeentsmannen, en de stadvoogdit van Rome, by de afwezendheit der burgermeesters, hadden het recht om den Raadt te vergaderen, het welk zy deden met deze woorden: *Quod faustum felixque sit, P. Cornel. Cos. edicit sic Senatores, quibusque in Senatu sententiam dicere licet, conveniant ad* XIII. *Cal. Jan.* Zy wezen aan de plaats en den dag, die verkoren was, dan eens in de eene, dan eens in eene andere plaats.

De Raadt vergaderde doorgaans driemalen ter maandt, te weten op de *Kalenden*, de *Nonen*, en de *Iden*: doch onder Augustus alleenlyk twee malen, op de Kalenden en de Iden, volgens *Suetonius*. Deze gewone vergadering wierdt doorgaans genaamt de wettige Raadt, en alle de Raadsheeren waren verplicht, onder verbeurte van eene boete, daar te verschynen. Men kon de zelve buitengewoon alle dagen van elke maandt te zamen roepen, het welk genaamt wierdt *Senatus indictus* of *edictus*. Deze vergaderingen konden gehouden worden van den morgen tot den avondt, op drie plaatsen van de stadt, daar toe geschikt, te weten in de kapelle van de Eendragt, tusschen de markt en het Kapitool, aan de Kapeensche poort, en in den tempel van Bellona, alwaar men gehoor gaf aan de vreemde afgezanten eer dat men de zelve deedt in de stadt komen. Zo eene plaats wierdt *Senaculum* genaamt. Men hadt nog veel meer andere plaatsen tot dit gebruik geschikt, als *Curia Hostilia*, *Pompeja* en *Julia*, de welke de wigchelaars van te voren inwydden, gelyk *Aulus Gellius* en *Varro* daar van getuigen.

De vergadering van den Raadt begon door eene offerhande, welke men den goden opdroeg. Augustus veranderde deze gewoonte, en belastte, dat elk Raadsheer een offer van wyn en reukwerk doen zou op den altaar van dien godt, in wiens tempel de Raadt byeen was geroepen, eer dat zy de zitting begonnen, en dat 'er over eenige zake zou worden gehandelt, gelyk wy leren uit Suetonius in het 35 kapittel van het leven van dezen vorst. Vervolgens moest men een eedt doen, den altaar aanrakende, en den goden betuigende, dat men zyn gevoelen zou zeggen met oprechtigheit en zonder vleiery, het welk echter niet belette, dat onder de keizers de Raadt zich niet overgaf aan de lafhertigste onwaardigheden om deze prinssen te strelen. Na den gedanen eedt namen de Raadsheeren zitting; de burgermeester, of die geen, die voorzat in den Raadt, stelde voor de openbare of byzondere zaken, over welke men raadt te houden hadt, en eindigde met deze woorden: *Beschrevene Vaders, wat oordeelt gy dat 'er behoort gedaan te worden?* De voorzitter vroeg de gevoelens, begon by de alleraanzienlykste, en vervolgde zo tot de laatste toe. Deze order wierdt niet altydt gevolgt: want men vroeg nu en dan de gevoelens dan eens aan de eene, en daar na aan de andere, zonder eenige order in acht te nemen. Deze advyzen wierden gegeven of met de levende stemme, of alleenlyk met het opbeuren van de handt, of zich voegende aan de zyde van den gene, van wiens gevoelen men was. Dit is het geen *Flavius Vopiscus* begrepen heeft in eene eenige plaats in het leven van *Aurelianus*. *Hier na*, zegt hy, *de meeste Raadsheeren gevraagt zynde, hebben hunne gevoelens gezegt: daar na andere de handt toereikende, andere met de voeten hunne stemmen gevende; de meeste met een woordt toestemmende, is het Raadsbesluit genomen.* Wanneer eene beraadslaging verscheide stukken behelsde, waar over de stemmen verdeelt waren, beraadslaagde men over een stuk in het byzonder, *het vonnis wierdt verdeelt.* Als eene zaak by meerderheit van stemmen was doorgegaan, dan sprak de burgermeester het besluit van den Raadt uit. Zie hier de bewoordingen:

S. C. A.

[Deze drie letteren betekenden *Senatus Consulti Auctoritate*, dat is: *door het gezag van den Raadt*, een gewone tytel van alle de besluiten van den Raadt.]

Pridie Kalend. Octobris in Æde Apollinis scribendo adfuerunt L. Domitius, Cn. Filius, Ænobarbus, Q. Cæcilius, Qu. F. Metellus, Pius Scipio, &c. Quod Marcellus Consul V. F. (dat is: *Verba fecit*) *de Provinciis Consularibus D. E. R. I. C.* (dat is te zeggen *de ea re ita censuerunt*) *uti L. Paulus, C. Marcellus Coss. cum Magistratum iniissent &c. de Consularibus Provinciis ad Senatum referrent &c.*

En na dat de zaak, waar over de vrage was, voorgestelt was, en het besluit van den Raadt, voegde hy daar by: *Si quis huic Senatusconsulto intercesserit, Senatui placere auctoritatem perscribi, & de ea re ad Senatum Populumque referri*; waar na, indien zich iemandt daar tegen stelde, schreef men des zelfs naam onder aan: *Huic Senatusconsulto intercessit talis. Auctoritatem* of *Auctoritates perscribere* is ter griffie brengen de namen van die genen, die tot het besluit besloten hebben, en die het zelve hebben doen aantekenen.

De burgermeesters droegen in den beginne tot hunnent de oorspronkelyke schriften van de Raadsbesluiten: doch wegens de veranderingen, welke men dikwils daar in maakte, wierdt gelast onder het burgermeesterschap van *L. Valerius* en *M. Horatius*, dat de besluiten van den Raadt gelegt zouden worden in den tempel van Ceres ter bewaring van de wykmeesters; en eindelyk bragten de zedemeesters de zelve in den tempel van de Vryheit, in de kassen, genaamt *Tabularia*. Zie *Antiq. Græc. & Rom.*

SENACULUM. Zie de betekenis van dit woordt in het voorgaande artykel.

S.

SENATOREN, *Senatores*, (Raadsheeren) waren magistraatspersonen by de Romeinen, de welke Romulus verkoos, om te wezen zyne Raadsheeren van staat, en om de verschillen van het volk te beslechten. Zy waren ten getale van honderd, verkoren uit de edelste geslachten van Rome, en aanzienlyk door hunne verdiensten. Romulus noemde hen ouderlingen, in het Latyn *Senatores*, zo om dat zy bejaard waren, als ter zake van hunne voorzichtigheit, de welke de bejaarde lieden schynt te behoren. Hy gaf hen ook den naam van *Vaders* (*Patres*), of om uit te beelden de achting, welke men hen schuldig was, of om te kennen te geven, dat zy wezen moesten de beschermers, en als de vaders des volks. Eenigen tydt daar na, toen de Sabynen binnen de stadt ingenomen waren, stelden Romulus en de koning Tatius honderd nieuwe Raadsheeren aan, genomen uit de doorluchtigste huizen der Romeinen. De oude Tarquinius vermeerderde dit getal, verkiezende uit de huisgezinnen van het gemene volk, of uit de burgery honderd personen, aanzienlyk door hunne deugdt, aan welke hy den naam gaf van *Patricii*, en welke hy vervolgens in den Raadt deedt aannemen, die toen uit drie honderd Raadsheeren bestondt. Dit getal dagelyksch by vervolg van tydt aanwasschende, bevonden zy zich negen honderd gedurende het dictator- of oppergezaghebberschap van Julius Cesar, en over de duizend na zyne doodt, ten tyde van het driemanschap. In den beginne wierdt de waardigheit van Raadsheer niet gegeven dan aan de *Patricii*, of edelen; maar naderhandt wierden die uit het volk in den Raadt aangenomen, en men adelde hen, hen de hoedanigheit van *Patricii* gevende, eer dat zy tot Raadsheeren ontfangen wierden. De gewoonte was in het getal der ridders aan te nemen die genen, welke de meeste verdiensten en adeldom hadden, om in den Raadt de openstaande plaatsen te vervullen. De nieuwe Raadsheer moest, om dit ampt te bekleden, deze hoedanigheden hebben. Men gaf acht 1) op het goed gerucht; 2) op zyne afkomst: want in het eerst moesten zy rechte *Patricii* zyn; en naderhandt, toen die uit de gemeente (*Plebeji*) ook Raadsheeren konden worden, moesten zy echter gene vrygelatene (*libertini*) zyn. 3) Op hunnen staat, want schoon zy zonen van Raadsheeren waren, moesten zy echter een tydt lang ridders (*Equites*) geweest zyn, eer zy daar toe konden geraken. 4) Op de jaren: want zodanig een moest vyf en twintig jaren oud zyn. 5) Op hunne middelen. 6) Op hunne verdiensten: want zy moesten al schatmeester (*quæstor*) of iets diergelyks geweest zyn. 7) Dat zy zich tot nog toe op eene eerlyke wyze hadden geneert, en gene schandelyke hantering gedreven. Wat het ampt der Senatoren of Raadsheeren betreft, men weet, dat zy het welzyn van het gemenebest moesten bezorgen. Voor het overige zaten zy in de rechtbanken, gingen voor gezanten naar vremde landen, en moesten tot vermaak van het volk schouwspelen aanstellen, ook de gemene wegen op eige kosten laten verbeteren. Zy moesten ook hunnen rykdom trachten te behouden, en gene vrygelatene, of zodanige trouwen, wier ouders een schandelyk beroep gedaan hadden. Voor zodanige moeite genoten zy het volgende: 1) In de openbare schouwspelen hadden zy de beste zitplaatsen, zo dat zy alles wel konden zien. 2) Zy hadden het recht der openbare maaltyden, dat zy op plegtige dagen in het Kapitool voor den tempel van Jupiter in het openbaar mogten eeten. 3) Zy mogten kostelyke staatklederen dragen. 4) Zy hadden hunne gerechtsdienaars, die voor hen gaan moesten. Wanneer zy te zamen wierden geroepen, geschiedde zulks of door een uitroeper, die zulks opentlyk moest doen, of door een edikt, het welk door last van de burgermeesters, of een ander magistraatspersoon op openbare plaatsen wierdt aangeplakt. Doch wanneer zy op hunne landgoederen waren, wierden zy door de *Viatores*, of reizende boden derwaarts geroepen. Die niet kwam, moest boete geven, of eene rechtmatige verontschuldiging inbrengen, waar toe behoorde, als iemandt zeer oud was, in een rechtbank zat, een lyk in zyn huis hadt, of krank was. Wanneer een Raadsheer zich niet wel gedroeg, wierdt hy uit den Raadt gezet. Zy konden niet dagelyksch by malkander komen, om dat zy, naar hunne bekende bygelovigheit, alle dagen niet voor gelukkig hielden. *Zamoscius de Senatu Rom. Sigonius de antiq. jure civium Ital. lib. II. Pitiscus.*

SENATUSCONSULTUM was een besluit, het welk de Raadsvergadering nam, en wel by de meeste stemmen, het welk op de volgende wyze toeging. Wanneer 'er over eenige zaak gestemt wierdt, stondt de eene burgermeester op, en bragt zyn gevoelen voor den dag: die nu dat zelve gevoelen toegedaan was, stondt ook op, en tradt naar hem toe. Als nu een ander een ander gevoelen voortbragt, traden anderen op de zelve wyze naar hem toe; enz. Daar na wierden de stemmen opgetelt. Deze *Senatusconsulta* konden echter krachteloos gemaakt worden wanneer de gemeentsmannen daar tegen betuigden, of wanneer de zelve besloten wierden op een ongelukkigen dag, of onrechte plaats (*loco non auspicato*). *Pitiscus.*

SENAULT, (JOHANNES FRANCISCUS) generaal van de orde van het Oratorie, was een zoon van den koninklyken geheimschryver Pieter Senault, die de eerste was van de 16 hoofden van 't beruchte eedgenootschap (*Ligue*) te Parys, daar hy hem echter niet in volgde, maar veel meer van de koninginne Anna van Oostenryk den lof kreeg, dat hy de goede zake en hare party al zo toegedaan was, als zyn vader tegen de zelve was geweest. Hy begon zyne studiën op de hogeschole te Douay, en voltooide de zelve te Parys, alwaar hy zich zo bekwaam maakte, dat de kardinaal Berullus, die bezig was met de vergadering van de vaders van het Oratorie op te rechten, door zyne bescheidenheit en vroomheit bewogen wierdt hem tot een der voornaamste leden van dat genootschap te verkiezen. Hy wierdt

derhalven tot leeraar der voornaamſte collegiën daar van geſchikt. Doordien men nu zag, dat hy eene grote gave van welſprekendheit bezat, bewogen zyne overſten hem, dat hy zich geheel en al op het prediken toeleide, waar in hy een der beroemdſte mannen van zynen tydt geworden is. Hy heeft, naar zyn eigen zeggen, 12 of 15 jaren zich op den ſtyl en het beſchaven zyner tale toegelegt, zonder daar by te verzuimen de ſtudie van de Godgeleerdheit, der H. Schrift, en der eerſte kerkenleeraren, waar door hy een groten ſchat van geleerdheit verkreeg, waar van hy op de voornaamſte predikſtoelen van Parys blyken gaf, en zo wel koninginnen, als eene grote menigte van 't volk tot toehoorders hadt. Daar heerſchten toen ter tydt by de meeſte Roomſche predikers drie hoofdfouten. Zy hielden gene rechte methode in hunne predikatiën; men pronkte met de geleerdheit uit de Heidenſche ſchryvers, zo dat men veel meer daar uit aanhaalde dan uit den Bybel, of de kerkvaders; en eindelyk, men zocht door allerhande loopies en kwinkſlagen de opmerking en de toegenegenheit der toehoorders te winnen; welke misbruiken de Vader Senault alle vermydde, en daar by met groten yver en nadruk, ook met eene ongemene klaarheit predikte. Doordien hy zelf nu voorbeeldelyk leefde, veinſde hy niet, maar beſtrafte zonder onderſcheidt alle zonden en misdaden. Als de kardinaal Mazarin eens tegen hem zeide, dat het hem ſpeet, dat men zyne verdienſten zo lang onbeloont liet, en hem verzekerde, dat hy maar eiſchen zoû wat hy begeerde, en dat hy het voor hem van den koning zou verzoeken, bedankte hy hem voor zyne goedheit, en badt hem, hy wilde toch den koning niet laſtig vallen om een man, die geheel vergenoegt was, en zich in zynen ſtaat veel gelukkiger achtte dan zyne Eminentie. De koningin zondt hem de benoeming tot een bisdom, met verzekering van hem een beter te geven zo haaſt als 'er een open viel; doch hy zondt het weder te rug, en wilde liever een gemeen prediker blyven dan de hoogſte eertrappen beklimmen. Na dat hy tot overſte van St. Magloire verkoren was, bevlytigde hy zich de jonge geeſtelyken tot 't prediken bekwaam te maken, gelyk dan ook verſcheide beroemde predikers uit zyne ſchole zyn voortgekomen. Ook zocht hy door zyne ſchriften zich by de nakomelingen geacht te maken. Onder de zelve zyn: *Uitbreiding over Job*; *Verhandeling van het gebruik der hertstochten*, de welke in vele talen is overgezet; *De ſtrafſchuldige menſch*; *De Chriſten menſch*, en eene grote menigte van lofſchriften op de Heiligen. Dat hy evenwel niet alleen tot onderwyzen, maar ook tot het uitvoeren van gewigtige zaken bekwaam was, toonde hy, toen hy tot algemeen hoofdt van zyne orde verkoren was. Hy nam alles alleen op zich, en antwoordde met eigen handt op alle inkomende brieven, welker getal wekelykſch meer dan 300 beliep. Hy gedroeg zich tegen de vaders van zyne orde zo minnelyk, dat hy niemandt iets afvorderde, als hy van te voren niet wiſt, dat de zelve zulks gaarne wilden op zich nemen, en met genoegen uitvoeren. Toen hy ſtierf, dankte hy Godt in het byzonder, dat hy geen ampt, noch kerkelyk goedt hadt bezeten, doordien hy altydt de eer der grote kerkelyke ampten voor het gevaarlykſte ding der wereldt hadt aangezien. Hy ſtierf in het jaar 1670, in het 71 zyns ouderdoms, van eene beroerdheit, en wierdt in de kerk van het Oratorie van St. Honoré begraven. *Perrault Homm. illuſtr. Tom. I. p. 50. ſeq.*

SEND, eene provincie van Perſië, in Aſië. Zy legt langs den Oceaan, tuſſchen Makeran, Segiſtan, en de ſtaten van den Groten Mogol. Dit landſchap komt byna in alles overeen met het oude *Gedroſie*. *Baudrand.*

SENDE, eene woeſte en zandige landſtreek in het ſticht van Paderborn, de welke zich door de graafſchappen Lippe, Ravensberg en Rietberg tot naar Munſter en Osnabrugge uitſtrekt. De veldheer der Romeinen, Quintilius Varus, heeft alhier eene nederlaag geleden; ook wierden de Zweden in het jaar 1640, op den 16 Oćtober, hier omtrent, by Lipſpring, door de keizerſchen geſlagen. In de XVII eeuwe heeft de biſſchop deze landſtreek bevolkt. *Monum. Paderb.*

SENDEROU, ZENDEROUD, ZENDERU, eene rivier in Perſië, de welke uit den berg Dionavend ontſpringt, de ſtadt Ispahan in tweën verdeelt, en omtrent 10 of 12 mylen beneden de zelve in eenige moeraſſen zich verdeelt en eindigt, doordien des zelfs water geheel in dat droge landt trekt, waar door het loopt. In den winter loopt deze rivier zomtyds over; maar des zomers is zy zeer klein, en kan gemakkelyk doorwaad worden. *Schach-Abas*, koning van Perſië, ondernam de rivier Abkuren met de zelve te vereenigen, de welke Zuidwaarts van Zulpha loopt, en tot op vyf mylen naby deze rivier komt aanſtromen: doch hy vondt in dit werk zulk een zwarigheit, dat hy ſtierf eer dat het nog ten einde gebragt was, waar door zyne nazaten naderhandt niet meer daar om dachten. *Tavernier.*

SENDEROW. Zie SEMENDRIA.

SENDOMIR, in het Latyn *Sandomiria*, een Waywoodſchap in klein-Polen, tuſſchen het Waywoodſchap van Crakau en dat van Lemberg. Het is zeer vruchtbaar in granen, en begrypt acht diſtrikten, namentlyk *Sendomir*, *Radom*, *Stenziecz*, *Corzin*, *Wisliecz*, *Chenein*, *Opoczno*, en *Pilſno*. De hoofdſtadt, SENDOMIR legt op een heuvel, langs welken de Weiſſel heen loopt, die daar in de rivier de San valt. Deze ſtadt is verſterkt, en heeft een ſterk kaſteel. In het jaar 1540 wierdt de zelve door de Tartaren geplundert, en de inwoonders wredelyk gehandelt. In het jaar 1570 wierdt alhier eene kerkvergadering gehouden tegen de kettery van Stancarus. Naderhandt wierdt nog eene andere geeſtelyke vergadering alhier belegt, waar in de Boheemſche, Augsburgſche en Zwitſerſche geloofsbelydenis zamen vereenigt, en veelderlei kerkenordeningen gemaakt wierden. De dochter van Georg Memeneczanski, Waywode van Sendomir, trouwde met verlof van den koning met den valſchen Demetrius, welken de Moskoviters tot hunnen grootvorſt verkoren; doch naderhandt, om dat hy eene Duitſche lyfwacht hieldt, vermoordden, waar op men hen in het jaar 1616, na dat zy al het hunne verloren hadden, wederom naar huis zondt. Deze ſtadt wierdt in het jaar 1655 door de Zweden verovert, en in het naaſtvolgende jaar door de Polen weder ingenomen. *Cromerus. Laſicius. Thuanus.*

SENECA, (MARCUS ANNÆUS) *de Redenaar*, was van Cordua, in Spanje, uit een adelyk geſlacht geboren, en bloeide ten tyde van Auguſtus en Tiberius. Hy hadt eene Spaanſche mevrouw, met name Helvia, tot echtgenoote, by welke hy drie zonen hadt, *Lucius Annæus*, *Annæus Novatus*, naderhandt toegenaamt *Julius Gallio*, by aanneming; en *Annæus Mela*, vader van den dichter *Lucanus*. Van den eerſten zal in 't volgende artykel in 't brede geſproken worden; de twede, Novatus, wierdt, behalven zyne geleerdheit, verheven tot openbare ampten binnen Rome; en Mela vergenoegde zich met de goederen zyns vaders. Deze heeft fraaie uittrekſels uit de Redenvoeringen der oude Grieken en Romeinen gemaakt, waar van nog vyf boeken, onder den tytel van *Controverſia*, voorhanden zyn, behalven nog eenige brokken van de andere. Nog heeft men van hem *Liber Suaſoriarum*. Zie *Fabricii Bibl. Lat. pag.* 354 *&c. Lipſius Electtor. l. I. c.* 1. *Antonius Bibl. Hiſp. l. I. c.* 4.

SENECA, (LUCIUS ANNÆUS) zoon van den voorgaanden, wierdt te Cordua, in Spanje, geboren kort voor de doodt van Auguſtus. Hy wierdt door zynen vader in de welſprekendheit onderwezen, en hadt daarenboven tot meeſter in die kunſt Hyginus, Ceſtius, Aſinius Gallus, en in de philoſophie Socion van Alexandrie, en Photinus, van de gezindheit der Stoïſchen. Van het begin der regering van Caligula gaf hy preuven van zyne geleerdheit en welſprekendheit in verſcheide pleidooien. Doch ziende, dat Caligula wilde gehouden worden voor den welſprekendſten man, die 'er in de wereldt was, ſprak hy niet meer in het openbaar, uit vreze van nayver te verwekken in dezen ſtaatzuchtigen en oplopenden vorſt. Eenigen tydt daar na verdacht zynde van al te gemeenzaam te zyn met de weduwe van zynen weldoender Domitius, wierdt hy naar het eilandt Corſika gebannen, alwaar hy by de twee jaren bleef, en aldaar zyne boeken van de Vertrooſtinge ſchreef, de welke hy opdroeg aan zyne moeder en aan Polybius, en eenige andere ſtukken. Doch de keizer Claudius met Agrippina getrouwt zynde, riep zy Seneca uit zyne ballingſchap te huis, om aan hem over te geven het beſtier van haren zone Nero, welken zy tot 't keizeryk wilde verheffen. Deze prins, in den beginne voordeel doende met de onderwyzingen van zynen leermeeſter, wierdt grotelyks geacht; en de vyf eerſte jaren van zyne regering kunnen ten voorbeelde ſtrekken aan de allerbeſte vorſten. Doch na dat Poppea en Tigellinus zich meeſter van zynen geeſt gemaakt hadden, borſt hy uit tot die verfoeielyke ſchenddaden, welke hem de ſchande van het menſchelyk geſlacht gemaakt hebben. De deugdt van Seneca was eene gedurige beriſping van zyne misgrepen: hy wilde zich daar van ontſlaan, en hy bediende zich van eenen zyner vrygemaakte ſlaven, genaamt Cleonicus, die bevel hadt om hem vergift in te geven: doch de zaak hadt geen voortgang, of door 't berouw van zynen huisgenoot, of door het wantrouwen van Seneca, die niet dan vruchten at, en niets anders dan water dronk. Eenigen tydt daar na, Nero wetende, dat zyn meeſter kennis hadt gehad van de zamenzwering van Piſo tegen zyn perſoon, was hy verheugt deze gelegenheit gevonden te hebben om zich van hem te ontdoen. Hy liet aan hem de keur van de wyze van doodt, die hy zou willen, en Seneca liet zich de aderen openen. Hy was toen in 't geſelſchap van zyne goede vrienden, die rondom hem zaten ſchreiende, en die hy door krachtige redenen trachtte te overreden hunne tranen te wederhouden, zich dan eens van zachtigheit, en dan eens van ſtrengheit bedienende. Zyne vrouw Paulina deedt zich ter zelver tydt mede de aderen openen, om met hem te ſterven. Seneca, verdrietig over het lang vertoeven van de doodt, badt Statius Annæus, zynen geneesheer en ouden vriendt, om hem een vergift te geven, het welk hy ſedert langen tydt, om by alle voorvallen te gebruiken, by zich droeg. Doch de aderen reets leeg gelopen en de leden koud zynde, hadt het fenyn de kracht niet om te kunnen werken, en men was genoodzaakt hem te verſtikken door den damp eener warme badſtove. Dit gebeurde in het 65 jaar na Chriſtus geboorte, het welk het 12 is der regering van Nero. Seneca was vereerd geweeſt met de waardigheit van opperſchout en ſchatmeeſter, en zelfs zeggen eenigen, dat hy tot het burgermeeſterſchap is verheven geweeſt. Wy hebben verſcheide uitgaven van zyne werken, welke bekend zyn, zo dat het niet nodig is de zelve hier op te tellen. Doch men moet zorg dragen de zelve niet te verwarren met die van zynen vader, waar van boven geſproken is. De taalkundigen houden het ook daar voor, dat hy de rechte maker is van de *Treurſpelen*, die onder zynen naam gedrukt zyn, als men uitzondert de *Octavia*, en eenige andere, gelyk *den razenden Hercules*, en de *Thebaïs*. Daar zyn 'er, die zich verbeelden, dat Seneca een Chriſten is geweeſt, en dat hy brietwiſſeling hadt met den Apoſtel Paulus. Het kan zyn, dat deze Apoſtel gehoor gehad hebbende by Nero, des zelfs leermeeſter nieuwsgierig is geweeſt om zich te laten onderrechten van eene lere, welke hem buitengewoon voorkwam. Maar belangende de brieven, welke men onder hunnen naam voor den dag gebragt heeft, dezelve zyn den eenen en den anderen onwaardig. Om te weten of Seneca een Chriſten was, heeft men ſlechts aan te merken dat geen, het welk Tacitus daar

van

van verhaalt, sprekende van zyne doodt. *Zo als hy in het badt ging*, zegt hy, *nam hy water, waar mede hy de naast by hem staande huisgenoten besproeide, en zeide, dat hy deze uitstortingen dede aan Jupiter den verlosser. Tacitus Jaarboeken XII, XIV en XV Boek. Suetonius, in Nerone, Aulus Gellius*, en *Quintilianus* spreken van Seneca niet voordeelig. *Justus Lipsius in Vita Sen. Delrio in Comment. &c. Hornius Hist. Phil. l. IV. c. 6. Strauchius Dissert. de Christianismo Senecæ. Clerici Ars Crit. p.* 504. *seq. Fabricii Bibl. Lat.*

SENECIO, (HERENNIUS) een historiesschryver, die in het einde van de eerste eeuwe, onder den keizer Domitianus leefde. Hy wierdt door Carus Mettius beschuldigt, en op 't bevel des keizers, terwyl hy het leven van *Helvidius Priscus* beschreef, ter doodt veroordeelt. Hy hadt aan dat werk, op 't aanhouden van Fannia, de dochter van Petrus, en huisvrouw van Helvidius, de handt geslagen. *Tacitus Jaarboeken XII en XVI Boek; Hist. IV B. Plinius l. VII. Epistol.*

SENEF, een dorp in Brabandt, onder het gebiedt van Brussel, op de grenzen van Henegouwen en het graafschap Namen, het welk beroemd is wegens den veldslag, de welke aldaar gehouden is in het jaar 1674 tusschen de Franschen, onder het gebiedt van den prinsse van Condé, en de Spaanschen en Hollanders, onder het gezag van den prinsse van Oranje. De prins van Condé floeg de achterhoede der Hollanders, en bekwam een gedeelte van het vyandelyk legertuig: doch als hy het ligchaam van hun leger aangreep, verloor hy zeer veel van zyn volk, niettegenstaande zy zeer voordeelig geplaatst waren, en droeg alleen den roem daar van, dat hy den nacht overbragt op de plaats, alwaar de slag voorgevallen was. *Memoires du Temps. Temple Gedenkschriften.*

SENEGA, eene grote rivier van Afrika, in Nigritië. Zy ontspringt in Ethiopië, niet verre van den Nyl. De Westelyke arm loopt tot op 60 mylen landwaarts in, en na vele eilanden gemaakt te hebben, zo grote als kleine, vergaderen zy weder by elkander, en werpen zich in den Oceaan. Zy heeft vele zandbanken en liesch, zo dat men van dezen uitloop tot op 150 mylen opwaarts de zelve niet kan bezeilen. Op eene zekere plaats valt zy met een groot geruisch van de rotsen, zo dat men onder des zelfs stroom droog kan henen gaan. Aan de Zuidzyde van de rivier zyn de inwoonders van het landt zwart, en de grondt is 'er zeer vruchtbaar; doch Noordwaarts zyn zy bruin, en het aardryk is 'er onvruchtbaar. Van den 15 Juny af loopt deze rivier, gelyk ook de Gamba, 40 dagen lang over, even als de Nyl, en zyn even lang in het aflopen, het welk dan het daar om heen leggende landt overal vruchtbaar maakt, gelyk in Egypten. Doch de tarwe, de garst, en de druiven worden 'er niet ryp; maar in der zelver plaats hebben deze landstreken vele peulvruchten, gierst en Guineesche tarwe, het welk een zonderling soort van graan is. Tusschen het einde van Julius tot October regent het hier dagelyksch op den middag, waar by het ook dondert en blixemt. Deze rivier maakt de Noorder grenzen van het landt der Negers, of Zwarten. *Hackl. T. II. Part. II. p.* 17.

SENESCHAL, een oud Duitsch of Frankisch woordt, betekenende een knecht, welken men by het vee, of anders in de huishouding kan gebruiken, gelyk het in die betekenisse voorkomt *in Legibus Alemann. c.* 79, §. 3. Voorts zegt het een huisvoogdt, en by de koningen der Franken zo veel als *Dapifer*, of tafelopdisscher. Nademaal het ook wel voorviel, dat men deze lieden meer te doen gaf, wierden zy ook in den oorlog gebruikt, en byzonder vindt men, dat zy des konings banier of vaandel moesten dragen. Naderhandt wierden zy ook als baljuwen naar de landschappen gezonden, om aldaar het recht te oeffenen, welke bedieningen in vervolg van tyden veelmalen erffelyk gebleven zyn. Onder koning Philips den I wierdt dit ampt voor de hoogste bediening van 't ryk gehouden. De geen, die aan het koninklyke hof in Engelandt *Lord High-Steward* genoemt wordt, schynt met den Franschen Seneschal overeen te komen. *Hugo de Clerus Comm. de Majoratu & Seneschal Franciæ, quem edidit Sirmondus ad Goffridi Vindocin. epist.* 5. 28. *Du Fresne III.* 884. *Grammaye in Rochelaria p.* 57. *Eccardus ad Catechesin Theotiscam p.* 131. *seq. Pere Anshelm. Histoire des grands officiers de la couronne.*

SENESE, *Ager Senensis*, een vruchtbaar landschap in Toskanen, het welk Westwaarts tegen Pisano, Oostwaarts aan den Kerkelyken Staat, en Zuidwaarts aan de Toskaansche zee grenst. Voortyds was het een vrye staat; maar omtrent het midden van de XVI eeuwe maakte keizer Karel de V zich daar meester van, waar op koning Philips de II de hoofdstadt van het zelve, *Siëna*, nevens eenige andere plaatsen, aan den groothertog van Florence in het jaar 1557 overliet; maar de plaatsen, die aan de zee leggen, en die den zogenaamden *Stato delli presidii* uitmaken, voor zich behieldt. *Albert. Descr. Ital. Rogissart Delic. d'Italie.*

SENETERRE, eene voorname Fransche familie, welker stamslot, *S. Nectaire*, in Auvergne gelegen is. Men stelt tot haren stamvader *Gasto van St. Nectario*, grootvader van *Bertrand*, die geleeft heeft in het jaar 1365. Des zelfs oom *Antonius* teelde *Nectarius*, heer van Seneterre, die met zyne gemalinne, uit het huis van Estampes, de heerlykheit Ferté Nabert, in het hertogdom van Orleans, kreeg. De neef van dezen Nectarius, *Henrik*, was welgezien by den grave Lodewyk van Soissons, doch als hy hem een huwelyk met mevrouw van Combalet, zusters dochter van den kardinaal van Richelieu, opdroeg, kwam hy zo slecht te pas, dat hy eenige oorvygen voor zyne moeite kreeg. Kort daar na bragt de gemelde kardinaal het zo ver, dat hy tot markgraaf, ridder van de orde des konings, en algemeen landvoogdt in Champanje verklaart wierdt. Naderhandt heeft hy ook aan de pauslyke en Engelsche hoven in gezantschap geweest, en is in den jare 1662, in het 89 jaar zyns ouderdoms, overleden. Hy liet na: 1) *Karel*, markgraaf van Chateauneuf, van wiens zonen *Johan Gabriel*, marquis van Seneterre, in het jaar 1706 het ampt van Marefchal de camp bekleedde; 2) *Henrik* de II, die door zyne heldendaden den maarschalksstaf, de koninklyke ridderorde, als ook de waardigheit van hertog en Pair van Vrankryk verkregen heeft. Hy stierf in het jaar 1681, en liet na: a) *Henrik* den III, die in het jaar 1703 als hertog van Ferté-Seneterre, Pair van Vrankryk, generaal-veldmaarschalk, gouverneur van Mets en Verdun, zonder mannelyk oir is gestorven. Van zyne beide dochters heeft de jongste zich in 't jaar 1698 in den echt begeven met den marquis de la Carte, die het wapen en den naam van hertog van la Ferté-Seneterre heeft aangenomen. b) *Lodewyk*, die in de maatschappy der Jesuiten is getreden, en om zyn vryborstig prediken in het jaar 1699 naar Blois gebannen. *Imhof Geneal. fam. Gall. P. II. Lenm. iezth. Europ. T. III. Bruisson Hist. vit. Vicomt. de Turenne p.* 266.

SENEZ, in het Latyn *Sanitium, Civitas Sanitiensium*, eene stadt in Vrankryk, in het gebergte van Provence, met een bisdom, onderhorig aan Embrun. Eenige schryvers menen, dat Ptolomæus van deze stadt gewag maakt, sprekende van die, welke hy noemt *Sanitium* in het aan zee leggende Alpische gebergte: doch hy bedriegt zich, doordien Senez in eene andere streek legt als in het landt der Vediantynen. Wat 'er van zy, de Latynen noemen haar *Civitas Sanitiensium*, *Sanesio*, *Sanitio*, en *Sanitium*. De oudste bisschop, van welken men kennis heeft, is *Ursus* geweest, die ondertekent heeft een synodalen brief der Gaulische kerkvoogden aan den paus St. Leo. De hoofdkerk heeft den naam van de Hemelvaart van onze Lieve vrouwe. Het Kapittel, het welk eertyds was van de orde van St. Augustyn, is door paus Innocentius den X in het jaar 1647 wereldlyk gemaakt. De stadt is klein, en van weinig belang. *Ptolomæus lib. III. c. 1. Bouche Hist. de Prov. Sammarth. Gall. Christ.*

SENFRED, koning der Oost-Saxen in Engelandt, was de jongste zoon van Sebbi. Hy volgde zynen broeder Sigeard op; doch regeerde maar zeven jaren.

SENFTENBERG, een stadt, slot en ambacht aan de zwarte Elster, op de grenzen van Lausnits, 6 mylen van Dresden en 4 van Grossenhaim gelegen, behorende tot de Saxische keurlinie. Dit ambacht bestaat meerendeels uit Wendische dorpen. Senftenberg is wel een koninklyk Boheemsch leen, doch hoort niet meer aan de Lausnits, maar wordt tot den Meisnischen kreits gerekent. De Wenden noemden voormaals deze plaats *Comoran*, zonder twyfel daarom, om dat zy, als zynde tamelyk wel versterkt, in tydt van oolog hunne beste goederen derwaarts bragten. Eertyds behoorde zy aan de die van *Schlieben*, en naderhandt aan die van *Polents*: doch in het jaar 1519 kwam de toenmalige bezitter, welken men wegens dapperheit en goede krygsdiensten gemeenlyk den *Yzeren Polents* noemde, zodanig in 't onderspit, dat hy deze plaats, met al haar toebehoren, aan den keurvorst van Saxen moest verkopen, en daar op liet keurvorst Maurits in het jaar 1543 wegens de bekwame gelegenheit van deze plaats aan de moerassige vliet, de zwarte Elster, aldaar een sterk slot, met diepe grachten en sterke wallen en muren voorzien, bouwen. De keurvorst Augustus liet het zelve in het jaar 1580 nog eene verdieping hoger maken, en aan gene zyde van Senftenberg een wachttoren op den berg zetten. Ook liet de toenmalige administrator van keur-Saxen, hertog Frederik Wilhelm van Saxen-Altenburg, in het jaar 1596 alles weder vernieuwen. Doch keurvorst Johan Georg de I liet het slot na den dertigjarigen oorlog in zulk een staat stellen, dat het den vyandt al vry veel werk zou geven, gelyk dan ook altydt een amptshoofdman en kommandant, met eene goede bezetting, daar in legt. Het steedtje bestaat uit omtrent 300 huizen. Deze plaats heeft in den Hussitenkryg veel geleden, de welke het slot ook in het jaar 1431 hebben geslecht. In den dertigjarigen oorlog heeft het zo wel van de keizerschen, als Zweden veel geleden, en is in het jaar 1643 een schermutseling tusschen de twee partyen aldaar voorgevallen. *Grossers Lausitz. Merckw. p.* 91. *Zeileri Topogr. Sax. sup. p.* 120. *seq. Knaut Prodromus Misniæ illustr. p.* 270. *seq. Mulleri Annal. Sax. ad ann.* 1687.

SENFTENBERG, een slot en ambacht in Frankenlandt, behorende aan den bisschop van Bamberg.

SENGEBERUS, (POLYCARPUS) een rechtsgeleerde in de XVII eeuwe, was geboortig van Brunswyk. Hy heeft een boek tegen *Salmasius* gemaakt. Zie hier een gedeelte van het geen daar omtrent in de *Menagiana* (*pag.* 287 van den Hollandschen druk) gevonden wordt: „ Sengeberus, myn meester „ in de rechten, heeft tegen het boek *De Mutuo* van den Hre. „ Salmasius geschreven, aan wien men de vellen van het zelve „ zondt naar mate dat zy gedrukt wierden; en de Heer Salmasius heeft my geschreven, dat Sengeberus hem niet hoonde, „ maar dat zyne spotternyen niet min stekende waren dan lasteringen. Ter zelver tydt schreef hy my ook, dat hy antwoorden zou: maar Sengeberus hadt de stof beter opgeheldert dan „ hy, en hy antwoordde niet". Hy redentwistte om een hoogleeraarsplaats in de rechten in de hogeschole van Angers tegen *Macquin*. Menage, die, als uit het bovengezegde is gebleken, zyn leerling was geweest, bleef niet in gebreke van hem by die gelegenheit dienst te doen; maar Macquin wierdt voor hem gestelt, om dat hy meer kennis hadt dan hy. Nochtans gaven de heeren van Angers hem om zyne verdiensten en bekwaamheit een jaarlyksche wedde van honderd Ryksdaalders, om

om hem te verplichten in hunne ftadt te blyven, en de heer van Boilesve, nevens andere, gaven hem ook zo veel, makende zamen zes honderd guldens 's jaars uit. Men wilde hem befchuldigen, dat hy zyne rechters hadt omgekocht; maar Menage was zyn verdediger. De genen, die aantekeningen op het leven van Menage hebben gemaakt, zeggen, dat hy vele zaken voor het Parlement van Parys heeft waargenomen, en onder anderen eene voor Seugeberus, die zyne vrouw om overfpel wilde verftoten. Het is vremd, dat hy daar niet van fpreekt in het rechtsgeding: want het fchynt, dat het noodzakelyk was, dat hy dén dienft, dien hy aan zyn meefter hadt bewezen, niet vergat. Zie de *Menagiana* en *Bayle Dict. Crit.*

SENGLE, (CLAUDIUS DE LA) de zeven en veertigfte grootmeefter van de orde van St. Jan te Jeruzalem, volgde op Johannes van Homede in het jaar 1553. Hy wierdt verkoren by zyne afwezendheit, terwyl hy afgezant voor de orde te Rome was. Hy was ook groothofpitalier, en hoofdt van die van de Franfche taal. Hy ftierf na eene regering van vier jaren in het jaar 1557, en hadt *Johannes de la Valette* tot opvolger. *Bofio Hiftoire de l'ordre de S. Jean de Jerufalem. Naberat Privileges de l'Ordre.*

SENGUERD, (ARNOLDUS) doctor en profeffor in de wysgeerte in het doorluchtige fchool te Amfterdam, was in die ftadt geboren. Hy ftudeerde in de Philofophie te Leiden onder den beroemden Burgersdyk, en wierdt tot doctor in die wetenfchap aangenomen in den ouderdom van 19 jaren. Van daar ging hy over tot de oeffening in de Godgeleerdheit, en na dat hy daar in goede voortgangen gemaakt hadt, ging hy de zelve te Franeker onder Amefius en Maccovius voltooien. Zyne achting verkreeg hem een hoogleeraars ampt in de natuur- en bovennatuurkunde op de univerfiteit te Utrecht. Na dat hy aldaar eenige jaren hadt geleeraart, wierdt hy geroepen om in het doorluchtige fchool te Amfterdam, zyne geboorteftadt, het zelve beroep waar te nemen, en wierdt aldaar aangenomen in de maandt van May des jaars 1648 met eene redenvoering, welke hy deedt over de ware wysbegeerte, en die hy vervolgens in het licht gaf. De Regering maakte hem in het vervolg hunnen bibliothekaris, en een der opzienders van hun Latynfch fchool. Hy heeft verfcheide werken in het licht gegeven, als eene Redenkunft; voorts: *Lib. VI. Introductionis ad Phyficam*; *Exercitationes Phyficæ*; *Ofteologia corporis humani*; een klein werkie *de Oftento Dolano*; enz. In dit alles volgde hy byna de gevoelens van Ariftoteles. Hy ftierf in het jaar 1667, oud 56 jaren. Hy liet een eenigen zoon na, genaamt *Wolfert Senguerd*, Doctor in de wysgeerte en in de Rechten, hoogleeraar in de wysgeerte te Leiden, en boekbewaarder van de univerfiteit. Hy heeft vele boeken in het licht gegeven over de wysbegeerte, de welke hy met veel roem heeft geleeraart. Voornamentlyk muntte hy uit in natuurkundige ondervindingen. *Jan Clenckii Orat. Funebr Arn. Senguerdii. Memoires du Tems.*

SENIGAGLIA, eene ftadt van Italië, in het hertogdom van Urbino, op de kuft van de golf van Venetië, met een bisdom, onderhorig aan het aartsbisdom van Urbino. Zy is een werk der oude Senoneefche Gaulen, die zich in deze landftreek hebben ter neder gezet, en om die reden genaamt *Sena Gallica*, of *Senogallia*. Deze ftadt is klein, doch fraai en fterk genoeg, met eene goede haven, op de zelve plaats, alwaar zy de rivier Nigola ontfangt. Het geflacht van *Malatefta* en de hertogen van Urbino zyn de een na de andere meefter daar van geweeft; maar het behoort tegenwoordig aan den Kerkelyken Staat. De kardinaal Antonius Barberini, bisfchop van deze plaats, gaf aldaar in het jaar 1627 Synodale Befluiten uit. Deze ftadt is in de Hiftorie beroemd door de nederlage van Asdrubal. De daar naby gelegen berg heeft daar van den naam van Asdrubals-berg gekregen, en de vlakte, die 'er rondom legt, wordt *Malarota* genaamt.

SENKAN, eene kleine ftadt in Perfië, gelegen eene dagreize van Sultania Weftwaarts, op den landweg van Derbent naar Ispahan. Het is de befte pleifterplaats, welke men in dien gehelen oordt vindt. Aldaar is een grote overvloedt van oranjeappelen, van citroenen, van granaatappelen, en van druiven: ook zyn 'er de kalveren en fchapen zeer goedkoop. Zy is gelegen in eene vlakte, de welke anders dor en onvruchtbaar is. Zy is eene voortreffelyke koopftadt geweeft voor dat Tamerlan haar zodanig verwoeftte, dat 'er gene hope is, dat zy ooit weder zal herftelt worden. *Struis pag.* 301.

SENLIS aan de Nonnette, eene ftadt in Vrankryk, in Isle de France, behorende tot het Valoifche, met een bisdom, ftaande onder den aartsbisfchop van Rheims. De Latynen noemen het *Sylvanectum*, en eenigen nemen het voor het *Auguftomagum* van Ptolomæus, en het *Sylviacum* van Loup de Ferrieres. Gregorius van Tours maakt 'er ook gewag van. Deze ftadt legt in eene zeer vermakelyke landsdouwe, naby het bofch van Rets, het welk den naam van *Sylvanectum* aan haar gegeven heeft. St. Proculus ftichtte de kerk van Senlis, van welke hy de eerfte bisfchop wierdt. De hoofdkerk is op den naam van onze Lieve Vrouwe ingewyd. Men heeft 'er zeven parochie- en twee ftichtskerken. Zy ftondt eene belegering tegen het eedgenootfchap uit, en zag den ftag, voorgevallen tusfchen de hertogen van Longueville en van Aumale, deze eên Liguift, en de andere een koningsgezinde. *Du Chefne Recherch. des Antiq. des villes. Sammart. Gall. Chrift.*

Kerkvergaderingen van Senlis.

Het eerfte concilie, het welk van deze ftadt den naam draagt, wierdt gehouden in het jaar 863 in een huis van het omleggende landt, gezegt *Convicinus*. Rothadus van Soisfons wierdt daar op van zyn bisdom berooft, om dat hy onrechtmatiglyk een priefter hadt afgezet. Hinkmarus van Rheims, een oud vyandt van dezen prelaat, zat daar in voor. Karel de Kale vergaderde de bisfchoppen van de provinciën van Sens en van Rheims te Senlis in het jaar 873, om aldaar het geding op te maken van zynen zone Carloman, die tegen hem was opgeftaan. Deze ongelukkige prins wierdt aldaar van die misdaadt overtuigt, en vervolgens de oogen uitgeftoken, en gezonden in de abdy van Korbie. Hy kwam heimelyk daar uit, en vluchtte by zynen oom, Lodewyk den Duitfcher, die aan hem de abdy van Epternach gaf, alwaar hy weinig tyds daar na ftierf. In het jaar 990 zat Arnoul van Rheims voor in eene kerkvergadering te Senlis, waar in Karel, hertog van Lotharingen, in den ban gedaan wierdt, om dat hy Adalbero, bisfchop van Laon, in de gevangenis geworpen, en het rondom leggende landt verwoeft hadt. In het jaar 1310 hieldt men hier een ander concilie over de zaken van de Tempeliers. In het jaar 1316 hieldt men aldaar een nationaal concilie tegen Petrus van Latilli, bisfchop van Chalons, befchuldigt over eenige geweldenaryen. In het jaar 1317 zat Robert van Conteray, aartsbisfchop van Rheims, voor in een concilie, vergadert tegen de misbruikers van de kerkelyke goederen. Wilhelm van Tri, opvolger van Robert, hieldt 'er een in het jaar 1326 en in dat van 1402. De kerkvoogden vergaderden daar, om middelen te beramen tot het eindigen van de fcheuring tusfchen Bonifacius den IX en Benedictus den XIII. De kardinaal François van la Rochefoucault gaf daar van de befluiten in het licht in het jaar 1620, gelyk Artur Fillon in de XVI eeuwe gedaan hadt. *Du Chefne Recherche des Antiq. des villes. Sammarth. Gall. Chrift.*

SENNACHERIB, koning der Asfyriers, volgde zynen vader Salmanasfer op omtrent het jaar der wereldt 3319. Hy maakte grote wingewesten in Paleftina en de naburige landfchappen. Vergramd zynde op Hizkia, koning van Juda, zondt hy Rabfake aan hem, om hem bedreigingen te doen, en te fpotten met het vertrouwen, het welk hy op Godt ftelde, tegen de macht van een monarch, tegen welken tot nog toe niemandt hadt kunnen beftaan. Hizkia, dezen overlaft horende, bekleedde zich met een zak, en tradt zo in den tempel, alwaar hy deedt lezen de lafterbrieven van Sennacherib, en alwaar hy hulpe van Godt afsmeekte. De Propheet Jefaia deedt hem zeggen, dat hy des zelfs bedreigingen niet behoefde te vrezen, en dat Godt voor hem ftryden zou. En inderdaadt, wanneer Sennacherib de belegering voor de ftadt Jeruzalem geflagen hadt, zondt Godt by nacht een engel, die honderd vyf en tachtig duizend man van het leger van dezen vorft doodde, de welke des morgens deze grote nederlaag gewaar wordende, zich naar zyne ftaten begaf, latende al zyn legertuig in de macht van die genen, wier verderf hy zeker achtte. Kort daar na wierdt hy gedood in een tempel binnen Ninive door twee zyner zonen, Adramelech en Sarezer. De overlevering der Joden, door St. Hieronymus aangehaalt, zegt, dat zy onderrecht waren geweeft, dat om de gunft van Nefroch, eenen hunner goden, te verwerven, hy voorgenomen hadt hen aan den zelven op te offeren, en dat zy deze wreedheit door zyne doodt wilden voorkomen. Zy waren genoodzaakt de vlucht te nemen naar Armenië, en Afarhaddon, die de jongfte was, volgde hem op in het koninkryk. Torniel, die het begin der regering van Sennacherib ftelt op het jaar 3319, bepaalt het verflaan van zyn leger door den verderfengel op 't jaar 3324, en de doodt van dezen vorft op 't jaar 3325. *II Kon. XVIII, XIX. II Kron. XXXII; Jozephus Joodfche Oudh. X en XI Boek. St. Hieron. in Jef. XXXVII.*

SENNE, eene rivier in de Nederlanden. Zy neemt haar begin digt by Soignes, in Henegouwen, alwaar zy Hal befproeit, en Brabandt intredende loopt zy door Brusfel, en ontlaft zich in den Demer een weinig beneden Mechelen. *Maty Dict.*

SENNEBRIS, een ftuk lands van Paleftina, in den ftamme Zabulons, drie ftadiën van *Tiberias*, alwaar Vefpafianus gelegert was, wanneer hy voor die ftadt de belegering nederfloeg, die opgeftaan was tegen den koning Agrippa. *Jozephus. Simon Dictionaire de la Bible.*

SENNERTUS, (ANDREAS) hoogleeraar in de Oofterfche talen in de hogefchole te Wittenberg, zyne geboorteftadt, heeft een groot getal boeken uitgegeven, die getuigen, dat hy het ampt, dat hy een en vyftig jaren bekleedde, waardig was. Hy ftierf in zyn vier en tachtigfte jaar den 22 December des jaars 1689. Hy hadt de Arabifche taal te Leiden onder Golius geleert. Hy heeft ook eene zeer goede manier van onderwyzen uitgevonden. Pocock, die de zelve byzonder wel verftondt, geeft hem dezen lof. Men fpreekt nog veel meer tot zynen roem in zyne lykreden, en voornamentlyk in dit ftuk, dat de zuiverheit van zyne zeden, en de gematigtheit, die altydt in zyn gedrag hadt uitgeblonken, veel hebben geholpen om hem tot een zo hogen ouderdom in eene volle kracht van ligchaam en geeft, die zo vele letteroeffeningen en de bediening van hoogleeraar vereifchen, te doen komen. *Bayle Dict. Crit.*

SENNERTUS, (DANIEL) een der beroemdfte geneesheeren van zynen tydt, kwam ter wereldt te Breslau, daar zyn vader een fchoenmaker was, den 25 November des jaars 1572. Hy wierdt naar het hogefchool van Wittenberg gezonden in 't jaar 1593, daar hy groten opgang maakte in de geneeskunft en in de wysbegeerte. Hy bezocht vervolgens de hogefcholen van Leipzich, van Jena en van Frankfort aan den Oder, en naderhandt vertrok hy in 't jaar 1602 naar Berlyn, om daar de oeffening der geneeskunft te leren. Maar hy bleef daar niet lang; hy keerde wel haaft weder naar Wittenberg, daar hy den 10 September van het zelve jaar Doctor in de geneeskunft, en een jaar daar na hoogleeraar in de zelve wierdt. Hy was de

eerfte,

eerste, die de stofscheikunde op deze hogeschole onderwees, en door zyne schriften heeft hy groten roem behaalt. Zyne werken maken een groot getal uit, en zyn dikwils herdrukt in Vrankryk en in Italië. De laatste druk is die van Lion van 't jaar 1676 in zes delen in folio. De voorgaande drukken bestonden alleen in drie delen. Hy was ook een voortreflyk geneesheer. Hy hielp den keurvorst van Saxen in het jaar 1628 van eene zware ziekte, waar voor hy tot zynen gewonen lyfarts wierdt aangenomen, doch met verlof om te Wittenberg te mogen blyven. Nicolaas Sapieha, groot-vaandrager van Litthauwen, nam wegens zyne ziekte den raadt in van de geneesheeren te Padua, die hem naar Sennertus wezen. Sapieha kwam in der daadt te Wittenberg, en vertrok gezond weder van daar. Zevenmaal is de pest te Wittenberg geweest, terwyl Sennertus daar geleeraart heeft, waar van hy toen niets geweten heeft, maar de zieken, zonder onderscheidt van staat, met raadt en daadt heeft bygestaan. Doch de laatste maal trof de beurt hem zelf, want hy stierf aan eene besmettelyke ziekte den 21 July des jaars 1637. Hy is driemaal getrouwt geweest, en kreeg gene kinderen by zyne twee laatste vrouwen; maar by de eerste kreeg hy 'er zeven. De vryheit, die zich Sennertus aanmatigde om de ouden tegen te spreken, verwekte hem vele vyanden; maar niets wierdt met meer afkeer ontfangen dan zyn gevoelen over den oorsprong der ziele. Namentlyk, hy geloofde, dat het zaadt van al wat wezen hadt dierlyk was, en dat de ziel van dat zaadt het ligchaam voortbragt. Men beschuldigt hem van Godslasteringe en goddeloosheit, om dat hy leeraarde, dat de ziel der beesten niet stoffelyk was: want men beweerde, dat dit het zelve was als te gevoelen, dat de ziel der beesten zo wel onsterflyk is als die der menschen. Hy verwierp dit gevolg; hy dorst niet zeggen, gelyk als anderen, dat de ziel der beesten na de doodt wierdt afgescheiden van het onderwerp, dat zy bezielt hadt. Hy hadt een byzonder vremd gevoelen aangaande de metalen en de bergstoffen; want hy schreef den oorsprong van de zelve toe aan verstandige en geestelyke wezens. *Bayle Dict. Crit.*

SENNESERTÆUS, koning van Egypten. Men gelooft, dat hy de derde koning was van de XXVI Dynastie, welken Manethon *Psammus* noemt, en welken Ctesias den naam van *Amyrtes* geeft, zynde daar in eenige waarschynlykheit, dat de twee woorden van *Psammus* en *Amyrtes* byeen gevoegt zynde, men daar van in het vervolg *Psammyrtæus*, en by omzetting *Sennesertæus* gemaakt heeft. De meeste schryvers stellen zyne regering in 't begin der Olympiaden, of van de bouwinge van Rome. Hy liet eene prachtige pronknaaldt oprechten, de welke 125 voeten hoog en met zinnebeelden versiert was. Deze liet hy zetten binnen de stadt Heliopolis, waar van daan de keizer Augustus de zelve liet brengen naar Rome, alwaar zy in de grote renplaats gezet wierdt. Paus Sixtus de V liet de zelve uit de aarde opgraven, waar in zy ten tyde van den Gotthischen oorlog, en de plundering van Rome door de zelve langen tydt halt verborgen gelegen, en deedt de zelve oprechten op de Flaminiaansche marktplaats, naby de voornaamste poort van de stadt, op den 25 Maart des jaars 1589. Deze paus liet ook op den top van deze gedenkzuil een groot kruis, van koper verguld, zetten. *Kircheri Oedipus Ægyptiac. Tom. III.*

SENOCHES, eene kleine plaats in de Fransche provincie Perche, met den tytel van vorstendom.

SENS, eene stadt in Vrankryk, op den zamenloop van de Venne en de Jonne, is een aartsbisschoplyke setel. Zy behoorde oudtyds onder de landvoogdy van Burgundië, maar tegenwoordig onder die van Champagne, en is de hoofdstadt van een klein landschap, genaamt het *Senenois*. De Latynen noemen het *Senones*, en *Agendicum Senonum*. Die genen, welke van gevoelen zyn, dat haar oude naam *Pruvinum* is, worden in hunne mening niet gevolgt. Deze stadt is eene der oudste steden van Vrankryk, zonder dat het van noden is hare stichters te zoeken in de personen der Samosathen, en van andere, welke men voorgeeft zonen van Japheth te zyn. De Senoneesche Gaulen hebben zich doorluchtig gemaakt voor de komste des Heilands, en breidden hunne wingewesten uit tot in Italië en in Griekenlandt. In Italië namen zy Rome in, en men gelooft, dat zy daar bouwden Siëna, Senigaglia, en eenige andere steden, die hedendaags nog hunne namen dragen. Zy waren daarenboven al berucht ten tyde van Cesar. Onder het twede geslacht der koningen van Vrankryk hadt dit landschap zyne byzondere graven, tot op de tyden van den koning Robert, die in het jaar 1005 de stadt Sens innam. Zy is groot en schoon, bewatert door vele beken, die derwaarts van alle zyden heen vlieten, en die den burgeren gemak toebrengen. De hoofdkerk van St. Steven, welke men ziet op de marktplaats, is zeer heerlyk, het zy dat men acht neemt op haren voorgevel, versiert met verscheide afbeeldingen, en twee grote torens, het zy men beschouwt haar middelste gedeelte, hare kapellen, graffteden, en het ryke voetstuk van het grote altaar, alwaar op een tafel van goudt, verrykt met edelgesteenten, vertoont worden in verheven beeldwerk de vier Evangelisten, en in het midden een St. Steven op zyne knieën. Men telt over de 900 parochiën, en 25 abdyen, onderhorig aan dit bisdom, waar van zes binnen de stadt zyn, behalven vele geestelyke huizen en kloosters. De aartsbisschoppen van Sens hebben den tytel van Primaten der Gaulen en van Germanië, zonder daar van genot te trekken: die van Lions hebben het voor Vrankryk weggedragen sedert dat deze stadt zich aan die koningen heeft onderworpen. Voor dezen behoorden onder het aartsbisdom van Sens de bisdommen van Parys, Chartres, Meaux, Orleans, Trojes, Auxerre, en Nevers; maar sedert de kerk van Parys tot een aartsbisdom is verheven, behoren alleen de drie laatste daar onder. Daar is te Sens een oppergerechtshof en een baljuwschap, het welk een der vier oudste van het koninkryk is. De kleine landstreek *Senonois* heeft zestien of zeventien mylen in de lengte, en acht in de breedte. Het is redelyk vruchtbaar, en besproeit door verscheide rivieren. Sens is 'er de hoofdstadt van, met verscheide burgten, als Giri, Torigni, la Chapelle, Launai, enz. *Cæsar de Bell. Gall. lib. VI & VII. Ptolomæus lib. II. cap. 18. Florus lib. I. cap. 13. Aulus Gellius lib. XVII. cap. 21. Titus Livius lib. IV. Polybius lib. II. Jacobus Tavellus Senon. Arch. vitæ. Morin. l. I. Exerc. Eccl. cap. 31. Du Chesne Rech. des Ant. des Villes. Papyr. Masson Descr. Flum. Gall. Sammarth. Gall. Christ. T. I.* enz. Die nieuwsgierig zyn om verdichte oudheden van de kerk van Sens en van hare bisschoppen te lezen, hebben maar op te slaan een boek in 4°. te Parys gedrukt in het jaar 1687, onder dezen tytel: *De vera Senonum origine Christiana, adversus Joan. de Launoi Theologi Paris. Criticas Observationes &c. Auctore R. Patre H. Mathoud.*

Conciliën te Sens gehouden.

Sevyn, aartsbisschop van Sens, hieldt in het jaar 980, of 986 een provinciaal synode, van het welke melding gemaakt wordt door den schryver van de Kronyk van St. *Petrus le Vif* van deze stadt. Gueldin vergaderde daar twee in het jaar 1048, het eerste te Estampes, en het andere in zyne stadt, waar in hy bevestigde de stichting van een klooster te Provins, gedaan door Thibout den II, grave van Champagne. In die zelve eeuwe hieldt de aartsbisschop Richer in het jaar 1080 een concilie te Sens. Henrik Sanglier hieldt in het jaar 1127 een ander. Dat van 1140 is beroemder: ook was dat vergadert uit de landschappen van Sens en van Rheims. De koning Lodewyk de Jonge vondt zich daar by; St. Bernard overtuigde aldaar Pieter Abaillard, die daar in wierdt veroordeelt, waar van hy zich op den paus beriep. Robbert, monnik van S. Mariaan van Auxerre, spreekt van een concilie, gehouden in het jaar 1198. Petrus van Capua, kardinaal, en gezant van den H. Stoel, gezonden door paus Innocentius den II, zat daar in voor. Men sprak daar van middelen om den koning Philippus Augustus te noodzaken zyne gemalin weder aan te nemen, en Agnes van Meranie te laten varen. Doch het wierdt voornamentlyk vergadert tegen de ketters van dien tydt, genaamt *Populikanen*. Men zette daar van zyne waardigheit af den abt van St. Martyn van Nevers. Gilles of Gillon Cornu, aartsbisschop van Sens, vergaderde een concilie in 't jaar 1252. De bisschoppen schreven een brief, by manier van raadgeving, aan Thibaud den VI, grave van Champagne, en koning van Navarre, toegenaamt Posthumus. In het jaar 1210 hieldt men een concilie te Sens over de zaak der Tempelieren, en deze vergadering wierdt gevolgt van twee andere in de jaren 1220 en 1224. In de XVI eeuwe beriep de kardinaal du Prat de kerkvoogden van zyne provincie te Parys in het jaar 1528, en in het vervolg vergaderde de kardinaal du Perron hen aldaar in 't jaar 1612.

SENSET, of SANSE, eene kleine rivier, de welke in het graafschap Artois, omtrent eene myl van de stadt Atrecht Oostwaarts ontspringt, en daar na voorby Sluis, Arleux, Verger en Wavrechin loopt, en ten laatste by Bouchain zich met de Schelde vereenigt.

SENTAFANNA, dochter van den koning Picus, en gemalin van haren broeder Faunus. Zy was, naar 't zeggen van eenigen, zo kuisch, dat zy nooit een mansperson behalven haren broeder heeft gezien, of dat haar naam ooit van iemandt is gehoort; weshalven haar het vrouwevolk onder den naam van *Bona Dea* heimelyk offerde. Zy droeg den naam van *Fatua*, om dat zy den vrouwspersonen hare toekomende gevallen voorspelde. *Lactant. de fals. relig. l. I. c. 22.*

SENTIA wierdt door de Heidensche Romeinen voor eene godheit gehouden, welke de menschen spreuken en verstandige redenen in het hoofdt bragt. *Pomey Panth. Myth.*

SENTINO, eene kleine rivier in den Kerkelyken Staat. Zy komt voort in het hertogdom van Urbino, naby Gubio, loopt door Sentina, en ontlast zich in de Fiumesino, beneden Fabriano. *Maty Dict.*

SENTINUS was de naam van een Heidenschen godt, die den zelven daar van gekregen heeft, om dat men geloofde, dat hy de kinderen in moeders ligchaam de kracht om te voelen en te tasten gaf. *Augustin. van de Stadt Gods VII B. 't 3. K.*

SEPHAM, eene stadt op de grenzen van Kanaän, van de zyde naar het Oosten. *Num. XXXIV*, 10. Daar zyn 'er, die geloven, dat het deze stadt is, die genaamt wordt *Siphmoth I Sam. XXX*, 28, alwaar gezegt wordt, dat de koning David aan de inwoonders van deze stadt een gedeelte zondt van den buit, welken hy den rovers van Ziklag ontnomen hadt *I Sam. XXX*, 26. Zie *J. le Clerc sur les Nombr. XXXIV*, 10. *Simon Dict. de la Bible.*

SEPHAR, of SAPHER, een gebergte van Arabië, Oostwaarts van de stadt Muza. Deze bergen brengen voort wierook en myrrhe. Mozes spreekt van het zelve *Gen. X*, 30. Het was daar, dat de nakomelingen van Joktan woonden. Het was de twintigste legerplaats van de kinderen Israëls. Zy kwamen van Kehelatha, en vertrokken om zich te legeren te Sapher, *Num. XXXIII*, 24, 25. Zie ook *J. le Clerc over Gen. X*, 30.

SEPHARITEN. Dit is de naam van eene gezindheit onder de Mahometanen. Dit woordt komt van *Sephar*, het welk

welk betekent hoedanigheit, eigenschap, gedaante. Zy staan in Godt toe de eigenschappen van eeuwigheit, macht, goedheit, enz. Zy geloven zelfs, dat Godt eene zichtbare gedaante heeft, en zinnen gelyk de mensch; maar zy zeggen, dat deze gedaante bestaat uit ligchamelyke en geestelyke delen, en dat de werktuigen van zyn ligchaam aan de verderving, noch aan eenige verandering niet onderworpen zyn. Zy hebben eenige betrekking op de ketters, genaamt Anthropomorphiten. Die onder de Mahometanen het meest tegen hen zyn aangekant worden *Moatazaliten* genaamt. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

SEPHARVAIM, eene stadt van Assyrië, alwaar een tempel was, toegewyd aan *Adrammelek* en *Anammelek*, die waarschynlyk eenige koningen van dit landt zullen geweest zyn. Men offerde hen jonge kinderen. Het was voor een gedeelte uit deze stadt dat de koning van Assyrië volk zondt om de stadt Samaria te bewonen. *II Kon. XVII*, 24.

SEPHET, eene stadt in Palestina, behorende eertyds tot den stamme Naphthali, en vervolgens in Galilea, naby de stadt Naphthali, veertien mylen van Bethzaïda ten Zuid-Westen, en dertig mylen van Ptolemaïs ten Oosten. Tegenwoordig is het niet meer dan een dorp, genaamt *Sefet*, volgens het geen sommigen verhalen. *Baudrand.*

SEPHIROTH, een Hebreeusch woordt, het welk men dikmaals vindt in de boeken der Joden, voornamentlyk der Kabbalisten, en betekent *optellingen*. Dus worden genoemt de tien namen of eigenschappen van Godt, van welke de Schrift spreekt, waar over verscheide verhandelingen geschreven zyn. De namen van deze *Sephiroth* zyn *kroon*, *wysheit*, *verstandt*, *hoogheit*, *barmhartigheit*, *kracht*, *schoonheit*, *zegen*, *prys*, en *koninkryk*. Boven alle deze zetten zy nog eene eigenschap, de welke zy noemen *Eusoph*, dat is, *oneindelykheit*. Doch de geleerden nemen alle deze namen niet op de zelve wyze. *Reuchlinus de Cabbala. Buddeus Introduct. ad Histor. Philos. Hebraeorum. Wachter Spinosismus im Judenthum. Berger de Cabbala Jud.*

SEPHORIS, SEPHORIM, eene oude stadt in Galilea, eene provincie van het Beloofde Landt, leggende vier mylen van Nazareth, naby den berg Karmel, en is deswegen beroemd, om dat Joachim en de H. Anna, de ouders van de H. jonkvrouwe Maria, aldaar zouden geboren zyn. In vorige tyden was zy eene sterke en aanzienlyke plaats, en dat Herodes, om zyne Tetrarchie te beschermen, deze stadt tot de sterkste plaats van geheel Galilea gemaakt hadt. Tegenwoordig is zy niet veel beter dan een steenhoop. Men ziet daar boven op den heuvel nog eenige overgeblevene brokken van eene kerk, de welke op die plaats zou gebouwt geweest zyn, alwaar voortyds het huis van Joachim gestaan hadt. Naby deze stadt is een zeer grote bron, *de bron Sephoris* genaamt, by welke het leger der Christenen zyne zamelplaats hieldt, toen zy Jeruzalem hadden ingenomen. *Doubdan Voyage de la Terre Sainte.*

SEPTA. Aldus wierdt te Rome genaamt een gebouw in het Veldt van Mars, het welk uit 35 met planken afgeschotene vertrekken bestondt, waar in de gildens konden te zamen komen, en zich, wanneer 'er magistraatspersonen moesten verkoren worden, met den anderen beraden. Het stondt niet ver van het Raadhuis, alwaar die gene, die gestemt hadden, een tydlang gingen wandelen, en met den anderen praten. Ten tyde van Julius Cesar liet men dit huis destig met huisraadt voorzien, waarom het ook tot zyner eere *Septa Julia* genaamt wierdt. Men hadt ook aldaar allerhande aardigheden te koop, en in de overwelfde galderyen kon men gaan wandelen. *Gruchius de Comit. Roman. l. 4. Donatus de urb. Rom. III. 16. Vignolius de columna Anton. Pii c. 2. Pitiscus II.* 753.

SEPTAL, (LODEWYK) een geneesheer uit de stadt Milaan, alwaar hy geboren was omtrent het einde van de XVI eeuwe. Hy onderwees en oeffende de geneeskunde op de hogeschool te Paviè met veel achting. Philips de III, koning van Spanje, verkoor hem tot zynen geschiedschryver; doch Septal verontschuldigde zich, om van zyn beroep niet afgetrokken te worden. Zich bevryd ziende van dat ampt, strydig tegen zynen aardt, leide hy zich om te leeraren in de scholen te Milaan, en om vele schone traktaten over de wysbegeerte en geneeskunde te schryven. De hertog van Beyeren wendde al zyn vermogen aan om hem in zyne staten te lokken. De hertog van Toskanen trachtte hem te overreden om te Florence te komen, en anderen deden ook hun best om hem by zich te lokken. Philips de IV, koning van Spanje, gaf hem den eernaam van eerste natuurkundige in den Staat van Milaan door een zeer wydlopigen openbrief van het jaar 1628. De pest het volgende jaar de stadt Milaan aantastende, wierdt hy op twee plaatsen van zyn ligchaam daar van aangetast, en hy was nog niet genezen, wanneer hy in eene beroerdheit viel, de welke hem het gebruik zyner stem en dat van de helft van zyne leden deedt verliezen. Hy herstelde zich echter door zyne geneesmiddelen, en leefde nog in eene kwynende gezondheit tot het jaar 1633, in het welke hy stierf aan een hete koorts en een buikloop, in den ouderdom van omtrent tachtig jaren. Hy hadt buitengewone verlichtingen om het toekomende te voorzeggen door de trekken des aangezichts, en door de gesteldheit der ligchamen. Hy heeft van de wysgeerte gehandelt in zyne verklaringen over den staat en de zedekunde van *Aristoteles*, en in zyne staatkundige boeken, welke hy in het Italiaansch geschreven heeft. Hy heeft de geneeskunde verklaart in zyne uitleggingen over *Hippokrates*, in zyne geneeskundige aanmerkingen, verdeelt in negen boeken, in zyn werkie over de bevryding tegen de pest, en in eenige andere zeer geleerde werken. *P. Castellan.*

SEPTEMBER, hebbende zynen naam van het zevental, om dat hy de zevende maandt van het jaar is, als men het zelve begint met de Nachtevening in het voorjaar (of met de maandt van Maart) gelyk *Romulus* deedt, en de negende, als men het jaar begint met Januarius, gelyk men in het vervolg heeft gedaan, en nog doedt. In 't Nederduitsch wordt zy *Herfstmaandt* genoemt. Men vierde in deze maandt te Rome verscheide feesten, gelyk de Dionysiaansche, of die van den wynoogst, de grote spelen in het renperk, de inwyding van het Kapitool, enz. Zie op het woordt ALMANAK.

Men wilde aan deze maandt verscheide namen geven naar de Roomsche keizers. De Raadt nam voor de zelve *Tiberius* te doen noemen, ter eere van den keizer van dien naam, gelyk *Suetonius* verhaalt in het leven van dien keizer, in het 27 *Kapittel*. Domitianus wilde deze maandt *Germanicus* genaamt hebben, volgens het getuigenis van den zelven *Suetonius*. Men gaf de zelve ook den naam van *Antoninus*, om te vereeren de gedachtenis van *Antoninus* den Godvruchtigen, gelyk Julius Capitolinus in des zelfs leven verhaalt. De keizer Commodus deedt de zelve *Herculeus*, of *Hercules* noemen, gelyk *Herodianus* zegt, en eindelyk wilde de keizer Tacitus, dat zy naar zynen naam zou genaamt worden, volgens *Vopiscus*; doch niettegenstaande alle deze bevelen heeft deze maandt altydt den naam van *September* behouden, welken *Numa* de zelve gegeven hadt. Zy was onder de bescherming van *Vulcanus*.

De eerste dag was een feestdag ter eere van *Neptunus*.

De twede was aanmerkelyk door de overwinning, welke Augustus behaalt hadt op Antonius en Cleopatra in den slag by Actium.

Den vierden dag gaf men de Romeinsche spelen, welke acht dagen duurden.

De achtste dag was merkwaardig van wegens het innemen van Jeruzalem door Vespasianus.

Op den dertienden sloeg de opperschout den spyker in den muur van Minervaas tempel, om te merken het getal der jaren van het Romeinsche keizerryk. Doch in vervolg van tydt wierdt de plegtigheit van een spyker te hechten tot andere gebruiken geschikt, voornamentlyk om de pest te doen ophouden, en men verkoos daar toe een *Dictator*, of oppergezaghebber.

Op den veertienden hadt men een paardeloop, om de paarden te beproeven: men noemde den zelven *Equiria*.

Op den twintigsten vierde men de geboorte van Romulus.

Op den drie en twintigsten vierden de Roomsche ridders de geboorte van *Augustus*. Dit feest duurde twee gehele dagen.

De vyf en twintigste was *Venus* toegewyd.

Op den dertigsten bereidde men eene maaltydt voor *Minerva*, en men vierde een feest, dat genaamt wierdt *Meditrinalia*, ter eere van de godinne *Meditrina* (van *medendo*, genezen) om dat de Romeinen alsdan begonnen most, of nieuwen wyn te drinken, welken zy met ouden wyn vermengden, het welk hen tot een geneesmiddel verstrekte. *Antiq. Gr. & Rom.*

SEPTIMANIE. Aldus noemden de Romeinen het hedendaagsche *Languedok*, ook wel *Provincia Narbonnensis secunda*, en zulks naar het zevende legioen, het welk zich aldaar hadt ter neder gestagen. Eenigen hebben ook met dezen naam voormaals bedoelt de zeven bisdommen, in dat landschap gevonden wordende, en onder Narbonne behorende, de welke waren *Thoulouze*, *Beziers*, *Nimes*, *Lodeve*, *Uzes*, *Agde*, en *Magelone*. Zie LANGUEDOK. *Mezeray Hist. de France Tome II. p.* 233.

SEPTIMIUS heeft geschreven het leven van *Alexander Severus*. Een ander LUCIUS SEPTIMIUS heeft de Geschiedenis van den Trojaanschen oorlog van *Dictys Cretensis* overgezet. *Vossius de Hist. Latin. Fabricius Bibl. Lat. p.* 70.

SEPTIMONTIUM, een feest, het welk de Romeinen jaarlyksch in de maandt December vierden ter gedachtenisse dat de zevende berg, of heuvel, binnen de stadsmuur getrokken was. Op dien dag zonden zy aan malkander geschenken. Men maakte anders geen groten omslag; want dit feest wierdt alleen van geringe landlieden geviert, het welk zich daar door de aloude eenvoudigheit wilde herinneren. *Ryckius de Capitolio c. 1. Nardinus Rom. Vet. 22. Pitiscus.*

SEPTIZONIUM hiet eigentlyk een gebouw, het welk zeven verdiepingen hoog is, en het welk hoe langer hoe smalder wordt. Ook betekent het een gebouw, het welk meer of minder verdiepingen heeft. Te Rome was het allerbekendste het *Septizonium* van Severus. *Torrentius & Marcilius ad Sueton. Tit. c. 2. Pitiscus.*

SEPTUAGESIMA. Aldus wierdt in de kerk die zondag genaamt, die zeventig dagen voor Paaschen komt. Men zegt, dat de paus Telesphorus dezen naam heeft ingevoert, en men bereidde zich op den zelven tot de voorhanden zynde vastendagen. De altaren wierden met doeken behangen, men liet het *Hallelujah* achterwege, en zong in des zelfs plaats: *Laus tibi, Domine, &c.* het welk echter het zelve is. *Schmidius Lex. Eccl. P. III. p.* 37.

SEPULVEDA, (JOHANNES GENESIUS DE) een geleerd man, wierdt te Corduba, in Spanje, geboren in het jaar 1491. Hy heeft aldaar ook de letterkunst, en te Alkala de reden- en de natuurkunde geleeraart. Na dat hy zich drie jaren in de wysbegeerte hadt bevlytigt, leide hy zich op de Godgeleerdheit. Daar op begaf hy zich naar Bologne, en eindelyk naar Rome, alwaar hem Albertus Pio, vorst van Carpio, in zyn paleis nam, daar Aldus Manutius, Pomponatius, Marcus Muzurus, en vele andere geleerden dikwils plagten byeen te komen. Toen hy nu twintig jaren in Italië geweest was, keerde hy met lof weder naar Spanje, alwaar hy het zo ver bragt, dat keizer Karel de V hem

hem tot zynen biechtvader en geschiedenisschryver benoemde. Hy was behalven dat ook kanunnik te Salamanka. Zyne geleerdheit bestondt daar in, dat hy het Griekſch en het Latyn zeer wel verstondt, en, behalven de Godgeleerdheit, de wysgeerte, naar dien tydt gerekent, zeer wel geleert hadt. Men roemt in hem, dat hy, voor dat hy zyne schriften uitgaf, de zelve niet alleen aan vermaarde, maar ook aan half geleerden onder handen gaf, om daar over hunne gedachten in te nemen, en zich daar van te bedienen. Doch Thuanus beschuldigt hem, dat, niettegenstaande hy de Godgeleerdheit in 't openbaar leeraarde, hy echter hardnekkig by zyne gevoelens gebleven is. Wanneer Bartholomeus Casa, biechtvader van Karel den V, eens by dezen keizer over de gierigheit en gruwelen, die de Spanjaarden in West-Indië pleegden, klaagde, en, na gedaan onderzoek, in den Raadt te Valladolid op een hulpmiddel tegen dat euvel aangedrongen wierdt, bevonden zich eenige aldaar, die het gemelde doen verontschuldigden, om dat zy hun voordeel daar by hadden. Sepulveda bestondt dit te verdedigen, en staande te houden, dat de Spanjaarden niets deden dan het geen volgens Goddelyke en menschelyke wetten toegelaten was, nademaal zy zich van het recht des oorlogs bedienden, en de Indianen als gevangene slaven handelden. Hy schreef hier over een geheel boek, en wilde het zelve laten drukken; maar Casa en de bisschop van Segovia kantten zich daar tegen. De zaak wierdt in vele vergaderingen in Spanje voorgestelt, en eindelyk het besluit gemaakt, dat, terwyl de zelve het gewisse betrof, men daar over de Godgeleerden zou laten raadplegen, wanneer na lang twistens uitspraak gedaan wierdt, behelzende, dat het belang van het Christendom vorderde, dat men het boek van Sepulveda, als vol kwade leringen zynde, niet zou laten drukken. Schoon nu de keizer boven dien de uitgaaf van het zelve door zyne gezanten verbieden, en alle afdruksels, die men in Spanje vinden kon, ophalen liet, bleef Sepulveda echter onveranderlyk by zyn gevoelen: want hy meende, dat het een schande voor hem zou zyn, als hy zich zou overwonnen geven, waarom hy verlof verzocht om met la Casa en den bisschop van Segovia over die zake te mogen rendentwisten, het welk hy verkreeg. Dus wierdt drie jaren daar na eene openbare twistreden aangestelt, de welke Dominicus Soto, een groot Godgeleerde van dien tydt, en biechtvader van den keizer, bywoonde. Doch nademaal de keizer in andere verschillen en oorlogen was ingewikkelt, was de uitkomst van die zake, dat het gedrag der Spanjaarden in Indië meer door de vingeren gezien dan gebillykt wierdt. Hy stierf in het jaar 1572, in het 81 jaar zyns ouderdoms. Men heeft van hem Latynsche overzettingen van verscheide boeken van *Aristoteles*. Zyne eige werken zyn, behalven de Geschiedenis van *Karel* den V, en eenige andere; *Descriptio collegii Hispanorum Bononiensis; De regno & regis officio; Epistolar. Libri VII; De correctione anni & mensium Romanorum; Dialogus de appetenda gloria; De honestate rei militaris; Apologia pro libro de justis belli caussis suscepti contra Indos; Dialogus de ratione dicendi testimonium in causis occultorum criminum; De fato & libero arbitrio; contra Lutherum; Antapologia pro Alberto Pio, comite Carpensi, in Erasmum.* enz. *Vita Sepulvedæ, Epistolis ejus præmissa. Anton. Bibl. Hispan. Thuanus. Teissier Elog. des hommes sçavans T. I. p.* 392. *&c. T. III. p.* 227. *&c.*

SEPULVEDA, oudtyds eene stadt der Arevaquen in het Terrakoneesche Spanje. Het is tegenwoordig een kleine burgt in oud-Castilië, negen of tien mylen van Segovia, ten Westen. *Baudrand.*

SEQUANEN, een volk van het Duitsche Gaule, door de Saone afgescheiden van de Eduanen, of die van Autun. Het is moielyk aan te wyzen de grenspalen van dit landt, het welk niet besloten was, gelyk men doorgaans gelooft, binnen het Fransche Comté alleen: het begreep ook een gedeelte van Zwitzerlandt. De Romeinen gaven aan deze provincie den naam van *Maxima Sequanorum*, om dat de zelve eene der grootste was de zeventien Gaulische landschappen. *Cæsar Comment. Ptolom. Plin. Notitia Galliarum.*

SERAJA, de een en dertigste hogepriester der Joden na Aaron, was de zoon en opvolger van *Azarias*. Hy bekleedde deze waardigheit tot de gehele verwoesting des Tempels en van Jeruzalem door Nabuchodonosor. Hy viel in de handen van dezen prins, die hem deedt sterven, met zeventig van de voornaamsten van Jeruzalem, de welke digt by Jericho gevangen waren, wanneer zy met den koning Zedekia meenden te ontvluchten. Hy wierdt voor Nabuchodonozor gebragt, die te Ribla was, alwaar deze vorst hem deedt onthoofden. Zyn zoon *Jozedek*, die hem opvolgde in het ampt van hogepriester, wierdt met *Esdra*, zynen tweden zoon, naar Babel gevoert. Jozephus noemt hem *Sareas. II Kon. XXV*, 18. *Jerem. LII*, 24. *Simon Dictionaire de la Bible.*

SERAJO, in het Latyn *Serajum*, eene grote en sterke stadt in Bosnië, de hoofdstadt van dat koninkryk, niet verre van de grenzen van Servië, 30 mylen bezuiden de rivier de Sau, en 90 Zuid-Westwaarts van Belgrado. Aldaar wordt een grote koophandel gedreven, en ze wierdt van ouds genaamt *Bistus nova.*

SERAM, eene rivier van Valromey, een der drie delen van Bugey, de welke onder de brug de Soy, en van eene verschrikkelyke hoogte zich werpt in de Serverine, en van daar zich vermengt met de Rhone, niet verre van Rochefort. Zy is nooit droog, en heeft zeer goede forellen en uitnemende snoeken. *Guichenon Histoire de Bresse.*

SERAPHIM, of SERAPHYNEN, zyn engelen van de eerste orde der eerste Heerschappye. Deze naam betekent in het Hebreeusch *brandende*, of *vlammende*, om aan te tonen de heerlykheit, of den yver dezer gelukzalige geesten. Twee heeft men 'er verbeeld in een gezicht, het welk Jezaia hadt, wordende aldaar genaamt engelen, die onder den troon des Heeren waren, en zes vleugelen hadden, twee, waar mede zy hunne voeten bedekten, twee, waar mede zy hunne aangezichten verborgen, en twee, waar mede zy vlogen. Zy riepen zonder ophouden: *Heilig, Heilig, Heilig is de Heere der heirscharen, de gansche aarde is zyner heerlykheit vol. Jez. VI*, 2. *enz.*

SERAPHIM. (ORDE DER) Men zegt, dat deze orde in Zweden door koning Magnus den II omtrent het jaar 1334 gesticht is, zynde daarenboven de naam van *Jezus* aan de zelve gegeven. De ridders droegen, als men zegt, een keten van aan malkander hangende rode geëmailleerde goude Seraphynen, en een goud patriarchaal kruis, aan het welke een Christus-beeldt in een ovaal rondt hing. Doch dit wordt niet dan door buitenlandsche schryvers verhaalt, en van geen eenen der Zweedsche bevestigt. *Gryphius.*

SERAPION, bisschop van Antiochië, volgde op Maximinus in het elfde jaar der regering van Commodus, in het 190 na Christus, omtrent het einde van de twede eeuwe. Eusebius maakt van hem gewag als van een uitmuntend schryver, en zegt, dat hy een brief van zyn maaksel gelezen heeft tegen *Domninus*, die het Christendom hadt verlaten, om den Godsdienst der Joden te omhelzen. Hy heeft ook een Evangelie te zamen gestanst, en valschelyk den H. *Petrus* toegeschreven, van het welke hy een stuk verhaalt, waar uit blykt, dat dit werk opgedragen was aan de kerk van Rossa, in Cilicië, alwaar eenige ketters dit boek voor den dag gebragt hadden om te bevestigen de kettery der Doceten, de welke leerden dat Christus niet wezentlyk, maar alleen in schyn geleden hadt; eene dwaling, die gemeen was aan byna alle de eerste dwaalgeesten. Serapion heeft daarenboven een brief geschreven tegen de gezindheit der Montanisten, en eenige andere brieven, van welke St. Hieronymus gewaagt. Hy stierf in het jaar 211, en hadt voor opvolger Asklepiades. *Eusebius in Chron. & lib. VI. M. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccl. II. siecle.*

SERAPION, bisschop van Thmuïs, in Egypten, leefde in de VI eeuwe. Hy was een der byzondere vrienden van St. Antonius, die zyn meester geweest was in het eenzaam leven. Eenige schryvers houden daar voor, dat hy de zelve *Serapion* is, van welken Rufinus spreekt, die overste was van verscheide kloosters, en die omtrent tien duizend heremyten onder zyn bestier hadt. Athanasius, hem dienstig oordelende voor de kerke, trok hem uit zyne eenzaamheit, om hem bisschop te maken. Hy maakte zo veel staat op zyn oordeel, dat hy hem zyne werken ter toets gaf, em hem zelfs verplichtte om, ten zynen voordeele, eene reize te doen naar den keizer Constans, en om te trachten het gemoedt van dezen vorst tot bedaren te brengen, durvende zelfs niet gaan, uit vreze van te vallen in de hinderlagen der Arianen. Serapion wierdt van de zelve vervolgt, en zelfs in ballingschap gezonden, om dat hy een der yverigste verdedigers was van de medewezentlykheit van den Zone Gods. Hieronymus zegt, dat hy den naam van *Scholasticus* verdiende van wegens de schoonheit van zyn verstandt; dat hy een boek in het licht gaf tegen de Manicheën, en een ander over de opschriften der Psalmen, en verscheide Brieven. Men weet niet net in welk jaar Serapion stierf; maar alleenlyk, dat hy bloeide in het jaar 340. *S. Hieronym. de Script. Eccl. c.* 99. *& ep.* 84. *Rufin. in Vit. P. P. Baronius in Annal. & Mart. ad d.* 12. *Martii. Godeau Hist. Eccl. Canisius T. V. Ant. Lect. Turrian. in Prol. edit. Serap.*

SERAPION, bisschop van Heraklea, was diaken van St. Chrysosthomus in de kerk te Constantinopel onder de regering van Honorius en van Arcadius. Hy bragt toevalliger wyze te weeg, dat de gansche geestelykheit zich tegen Chrysosthomus aankantte, de welke de kerkelyke tucht wilde verbetert hebben, hem gezegt hebbende in tegenwoordigheit van de geestelykheit, dat hy nooit tot zyn oogmerk zou geraken, indien hy hen alle niet op eene en de zelve wyze kastydde, het welk oorzaak was, dat vele geestelyken onderstonden het volk tegen Chrysosthomus en Serapion te verbitteren; doch deze H. kerkvoogdt joeg deze vrygeesten uit zyne kerk, en stelde Serapion aan tot bisschop van Heraklea in Thracië. *Eusebius in Hist. Eccl.*

SERAPION, een beroemde abt, was de voorganger van tien duizend geestelyken, welke in eene grote heiligheit leefden ten tyde der regering van de keizers Valentiniaan en Valens, in Egypten, naby de stadt Arsinoë, tegenwoordig Suëz, of Arizuf, by de Rode zee. Zy leefden van hunnen arbeidt, en gedurende den oogst sneden zy het koorn, van het welke zy een voorraadt opleiden, die genoegzaam was voor hen en voor anderen. *Euseb. in Hist. Eccl.*

SERAPION, toegenaamt *Sindonites*, om dat hy zich aan eene zo strenge armoede hadt overgegeven, dat hy niets in eigendom wilde bezitten, dan alleen een hemdt, of een stuk lynwaat, om daar mede zyne schamelheit te bedekken. Hy was een Egyptenaar, maar sloot zich in geen klooster noch heremitagie op, maar reisde gins en herwaarts van het eene landt tot het andere. Wanneer hy op zekeren tydt eene zeer arme weduwe aantrof, verkocht hy zich zelf, om haar te helpen, aan eenige komedianten, en gaf aan haar het geldt, dat hy voor zyne vryheit gekregen hadt. Deze voorbeeldige en verwonderenswaardige liefdadigheit overtuigde de komedianten in dier voegen van de waarheit des Christelyken Godsdiensts, dat zy den zelven aannamen, zich dopen lieten, en hun ambacht verlieten. Ook verkocht hy zich eens aan een Manicheër, dien hy door dat middel van zyne kettery bekeerde. Na vele gedane reizen kwam hy weder in de woestyne, alwaar hy in het 66 jaar zyns ouderdoms

doms ſtierf, omtrent het einde van de IV eeuwe. *Bolland. Pallad. Laus.*

SERAPION *van Askalon*, de ſchryver van een traktaat over de uitlegging der dromen, aangehaalt door Fulgentius *Lib. Mythol. Fab. de Daphne.*

SERAPION *van Antiochië* heeft eene aardryksbeſchryving gemaakt. Hy wordt aangehaalt door Cicero *lib. II Attic. Ep.* 17, en door Plinius, die hem ſtelt onder de ſchryvers, welke hy gevolgt heeft in zyn *IV. Boek.*

SERAPION *van Athene* was een dichter en geneesheer, en leefde ten tyde van Nerva en Trajanus. Hy hadt veel deel aan de vriendſchap van Plutarchus, gelyk hy zelf verzekert *lib. de Orac. Delph. Caſtellan. in Vit. Med.*

SERAPIS, eene valſche godheit, welke de Egyptenaars aanbaden. Zie APIS en OSIRIS. De Romeinen hadden veelmalen het vieren der plegtigheden in de offerhanden van Serapis in hunne ſtadt verboden. Het afgodenbeeldt, waar van de keizer Adrianus, en naderhandt Julianus de Afvallige een kopy willen hebben, was zamengeſtelt van alle ſoorten van metalen, van hout en edelgeſteenten. De tempel en het beeldt wierden verbroken ten tyde van Theodoſius den Groten in het jaar 389 in een oproer te Alexandrië, door de Heidenen aangeſtookt. Zy waren moeielyk daar over, dat Theophylus van Alexandrië den keizer om een ouden tempel verzocht hebbende, men daar in onderaardſche grotten hadt gevonden, de welke het ſchandelyk geheim hunner verborgenheden ontdekten. Eenigen zyn van gevoelen, dat de naam van *Serapis* gemaakt is van een woordt, het welk zeggen wil *behouder der wereldt*, en dat Serapis *Jozeph* is, die door zyne wyze voorbehoedzaamheit Egypten behieldt gedurende een zwaren hongersnoodt. Julius Firmicus Maternus doedt de zelve afſtammen van den naam *Sara*. Nimphodorus, by *Clemens den Alexandryner*, vindt dien in een Griekſch woordt, het welk *doods* wil zeggen, en anderen in den naam van *Apis* en het Hebreeuſche woordt *Sor*, betekenende een os: dus heeft men gezegt *Sor-Apis*, en naderhandt *Serapis*; als of men wilde zeggen *de os van Apis. Clemens Alexandr. lib. I. Strom. Julius Firmicus de error. prof. Relig c.* 14. *lib. II. c.* 22. *Baronius A. C.* 389. *Arnaud de Pontac & Valois in Not. ad Euſeb. Cornelius à Lapide in cap.* 41. *Gen.* enz. Dit woordt ſchynt veel eer af te ſtammen van de Hebreeuſche woorden *Sar abir*, de welke *een machtigen vorſt* betekenen. Zie *Joan. Spencerus de Leg. Ritual. Hebraeor. lib. III. Diſſ. V. c.* 3. & *Ger. Joh. Voſſius de Theol. Gentil. lib. I. cap.* 29.

SERARIUS (NICOLAUS) was een Jeſuit uit Lotharingen, de welke langen tydt zyn verblyf te Ments gehouden heeft. Hy heeft vele werken zamengeſtelt, en onder anderen uitleggingen over een goed gedeelte van het Oude Teſtament, waar by hy gevoegt heeft Voorberichten, waar in hy verſcheide verſchillen, welke den Bybel in het algemeen betreffen, verhandelt. Deze Voorberichten of Voorredenen geven zyne geleerdheit en zyn oordeel te kennen. Hy verſtondt de Griekſche en Hebreeuſche talen in den grondt, kon zelfs de werken der Rabbynen lezen, gelyk hy heeft doen zien in de geſchillen, welke hy hadt met *Druſius* en *Scaliger*. Doch zyne manier van onderwyzinge is niet oordeelkundig genoeg, alzo hy al te veel onnodige geleerdheit in zyne uitleggingen mengt. Zyn oordeel en verſtandt blinken meer door in zyne Voorberichten voor den Bybel, alwaar hy vele vragen aanhaalt, welke hy in weinig woorden bondig verhandelt. Zyn boek over de drie Joodſche ſekten, te weten die der Pharizeën, der Sadduceën, en der Eſſenen, wordt door eenigen in waarde gehouden. Jozeph Scaliger, die tegen hem geſchreven heeft, en die zeer hekelachtig was, heeft niet nagelaten daar iets goeds van te zeggen, en hem te noemen *een zeer geleerden Jeſuit*. Maar byzonderlyk heeft hy zich door zyne vyf boeken *De rebus Moguntiacis* bekend gemaakt. Hy ſtierf in het jaar 1609, behalven de reets gemelde vele andere ſchriften nalatende, welke in drie ſtukken in folio in het jaar 1601 zyn uitgekomen. *Alegambe Bibl. ſcript. Societ. Jeſu.*

SERASKIER is te zeggen in de Turkſche tale opperhoofdt des legers. Deze naam is niet dan ſedert eenige jaren in gebruik geweeſt, en betekent eigentlyk hoofdt der benden; want *Ser* of *Kier* wil zeggen hoofdt. Aldus betekent *Cadilesker* het hoofdt der Kadis. Beſpier zegt, dat *Ser* in de Perſiaanſche ſpraak betekent hoofdt of bevelhebber, en *Asker* in het Arabiſch een leger. Velen hebben gelooft, dat het eene oude bediening was, waar van de waarneming was verandert, gelyk die van konneſtabel van Vrankryk, de welke gemaakt is geweeſt om het beſtier te hebben over de ſtalling der paarden, en vervolgens gebruikt is voor het volſlagen opperbevel over de legers. Doch zy zyn bedrogen: want het woordt Seraskier heeft nooit iets anders betekent dan 't geen het nu betekent; behalven dat dit ampt, het welk in het eerſt ſcheen betrekking te hebben op dat van opperbevelhebber over de legers, zodanig in verachting geraakt is, dat men de hoedanigheit daar van opdraagt aan den minſten overſte, gelyk men gezien heeft in Morea, alwaar de Seraskier niet meer onder zich hadt dan vier duizend mannen. *Verhaal der Hungariſche onluſten Tom. V. Beſpier Notes ſur Ricaut de l'Empire Ottoman.*

SERBELLON, of SERBELLONI, eene oude beroemde Italiaanſche familie. De genen, die zich vermaken in geſlachtkundige verdichtſelen, leiden deze familie af van een zekeren *Cerdubellio*, de welke ten tyde van Scipio den Afrikaner de Spanjaarden onder zyn bevel zou gehad hebben. Zy voegen daar by, dat drie broeders van dit huis zich voor vele eeuwen uit Burgundië, alwaar zy tot dien tydt bloeiden, hebben weg begeven; en drie byzondere liniën geſticht, de eene in het koninkryk van Valentië, de andere te Milaan, en de derde te Napels. Die van de Spaanſche linie zyn met 'er tydt in Sardinië gekomen, alwaar zy nog in wezen zyn. De Napelſche is uitgeſtorven, doch heeft zich met de Milaneeſche vereenigt, welke laatſte de grootſte achting in de wereldt verkregen heeft, en tegenwoordig nog heeft. Van deze leefde op het einde van de XV en in het begin van de XVI eeuwe *Johan Pieter Serbellon*, vader en neef van vele grote en beroemde mannen. Zyne zuſter *Cecilia Serbellon* trouwde in het jaar 1485 met Bernard de Medicis, en kreeg by den zelven zes zonen en zeven dochteren. Onder de zonen was *Jakob* de oudſte, die zo beroemde marquis van Marignan, een der voornaamſte kapiteinen van zynen tydt; de andere was paus *Pius* de IV. De twee volgende wierden na het affterven van hunne ouder broeders marquizen van Marignan; de vyfde, *Gabriel*, diende met veel dapperheit in de legers van keizer Karel de V, en de zesde ſtierf nog maar een kindt zynde. Van de dochters trouwde *Margareta* met den grave Gilbert Borromeus, en was de moeder van *Karel Borromeus.* Eene andere, met name *Klara*, trouwde met den grave Marcus van Altemps, en bragt ter wereldt den niet minder beroemden kardinaal van *Altemps*. De overige gingen in een klooſter. Serbellon zelf trouwde in het jaar 1506 met Elizabeth Reinoldi, eene mevrouw uit een der edelſte en oudſte geſlachten van Milaan, en kreeg by haar vyf zonen en twee dochteren. De eene ging in een klooſter, de andere vermaagſchapte zich aan den grave van Macagno. De zonen waren *Gabriel*, van wien hier na in een afzonderlyk Artykel; *Johannes Baptiſta*; *Fabricius*, van wien mede hier na; *Antonius*; de jongſte heeft zich alleen met zyne huiſſelyke zaken bemoeit. Johannes Baptiſta was een geeſtelyk perſoon, en begaf zich aan het Roomſche hof, wierdt ook biſſchop van Caſſano, in Kalabrië, doch hadt daar zyn verblyf niet, doordien men hem te Rome tot veel gewigtiger zaken gebruikte; gelyk dan paus Pius de IV, zyn bloedverwant, hem den ganſchen tydt van zyn pausſchap tot opperrechter in Engelenburg aanſtelde. *Antonius Serbellon* was biſſchop te Foligno, en naderhandt te Novara, en de eerſte, dien paus Pius de IV in het jaar 1560 tot de waardigheit van kardinaal verhief. Hy is in vele ſteden van den Kerkelyken Staat ſtadvoogdt, ook pauſſelyke gezant te Perugia en in Romagna geweeſt, en eindelyk deken van het genootſchap der kardinalen in het jaar 1591 geſtorven. Deze Antonius was een rechte ſtaatkundige, en heeft aan de allergewigtigſte onderhandelingen van het Roomſche hof, onder de regering van Pius den IV, Pius den V, Gregorius den XIII, en Sixtus den V, deel gehad. *Priorato ſcena d'huomini illuſtri. Bayle Dict. Crit.*

SERBELLON, (FABRICIUS) generaal van het krygsvolk van den paus in 't landt van Avignon gedurende de burgeroorlogen onder Karel den IX, koning van Vrankryk. Eerſt was hy hoofdman van een kompagnie, en landvoogdt van Pavië voor Karel den V. Hy bediende daar na het ampt van algemeen gemachtigde van 't leger in Piëmont, en wierdt in den jare 1560 verklaart tot landvoogdt van den Staat van Avignon van wegens paus Pius den IV, en opperbevelhebber van zyne legers. Hy trok den lyn der Roomſchgezinden zeer ſterk tegen de Hervormden, en wierdt van deze laatſte ongemeen gehaat en gevreeſt om zyne wreedheden, gepleegt in Oranje. Terwyl de bezetting daar uit was, berende hy deze plaats, die hy ſtormenderhandt innam zo haaſt als 'er breſch geſchoten was. De Roomſchgezinden openden hem de poorten, dodende al wat hen voorkwam; maar daar na waren zy alleen uit om de menſchen met een lange doodt om 't leven te brengen, zonder ouderdom, of ſtaat te verſchonen. De woede ging zo ver, dat zy de Roomſchgezinden ook op 't lyf vielen, en na dat zy 't kaſteel ingenomen, en al 't volk in de pan gehakt hadden, ſtaken zy 't biſſchoppelyk paleis en 300 huizen in den brandt, met al die 'er in gevlucht waren, en zonder een buitengewonen regen, die de vlam uitdoofde, zou de gehele ſtadt in de aſſche gelegt zyn. Zie *Varillas Hiſt. van Karel den IX, T. I. p.* 202, 203.

In deze bloedige wraakoeffening wierdt Serbellon krachtig van de Franſchen bygeſtaan. Het was ten verzoeke van den grave van Suza, dat het paleis van den biſſchop wierdt aangeſtoken, dat 'er brandt op verſcheide plaatſen geſticht, en een gedeelte van de wallen geſlecht wierden. Hy voldeedt zyne baatzucht te gelyk; want hy ſierde zyn huis van al het geplunderde op. Pius de IV liet Serbellon de zelve ampten behouden, die zyn voorzaat hem in dit landt gegeven hadt; maar hy bediende de zelve niet lang. Hy keerde naar huis in 't jaar 1566, en naar Rome vertrokken op het laatſt van 't zelve jaar, om aldaar bezit van 't opperbewindt van de H. kerk te nemen, ſtierf hy ten huize van zynen broeder den kardinaal. Hy was getrouwt geweeſt met Françoize Maleſpina, zuſter van den grave van Malgrado. *Bayle Dict. Crit.*

SERBELLON, (GABRIEL) een heldt van een groten naam in de XVI eeuwe. Hy was ridder van Malta, en grootprioor van Hungarië. Hy gaf blyken van zynen moedt in 't verdedigen van Raab tegen de Turken, en blonk in 't overgaan van de Elve uit, gelyk ook in den ſlag, die daar op voorviel, waar in Karel de V eene zo grote overwinning op den hertog van Saxen by Mulberg behaalde. Hy was luitenant generaal in 't keizerlyke leger. Hy was het ook in dat van den marquis van Marignan, zynen neef, in Italië gedurende den oorlog van Siëna, dat zich eindelyk aan hem overgaf. Hy hadt reets Saluzzo, in Piëmont, voor Karel den V bemachtigt. Na het innemen van Siëna bragt hy nog verſcheide andere plaatſen

van Toskanen onder, die het huis van Medicis weigerden te erkennen; en na dat hy generaal van de H. kerk zo te water als te landt onder het pausschap van Pius den IV verklaart was, hernam hy Ascoli, bouwde verscheide kasteelen in den Kerkelyken Staat, versterkte S. Angelo, of Engelenburg, herbouwde Civita-Vecchia, en arbeidde aan meer diergelyke werken; want hy was een gaauw vernufteling (*Ingenieur*) en wierdt daarom na het overlyden van Pius den IV van den koning van Spanje gezonden naar het ryk van Napels en Sicilië, om 'er alle de plaatsen van te bezichtigen, en daar aan te laten doen dat hy nodig zou oordeelen. By zekere gelegenheit naar het eilandt Malta overgestoken zynde maakte hy het ontwerp en de grondvestingen van de nieuwe stadt. De hertog van Alba wilde hem by zich hebben op zynen tocht naar de Nederlanden. Serbellon bekleedde het ampt van generaal van de artillery, en hadt altydt de voortocht om de wegen goed te maken, zo dat hy groot deel aan dezen vermaarden tocht hadt, een der allerbyzonderste, die men ooit van dat soort gezien heeft. Hoewel de ingenieur Paciotti, dien de hertog van Alba van den hertog van Savoje hadt gekregen, den opbouw van 't kasteel van Antwerpen bestierde, is het niettemin waar, dat Serbellon het opperbewindt van dat werk gehad heeft. Eenigen tydt daar na keerde hy weder naar Italië, en bevondt zich by den beruchten slag van Lepanto, daar hy grote eer behaalde. Hy was kapitein generaal van de artillery, en hoofdt van een smaldeel Spaansche galeien. Hy riedt den slag zo sterk aan, dat hy Don Jan van Oostenryk overhaalde. Het jaar daar na hadt hy het opperbevel van Sicilië, en wierdt onderkoning van Tunis. De Turken, la Goulette ingenomen hebbende, belegerden hem met zo veel macht binnen Tunis, alwaar het kasteel, dat hy hadt begonnen te bouwen, nog niet voltooit was, dat zy, na veertien malen afgeslagen te zyn, eindelyk de plaats met geweldt in kregen. Hy wierdt gevangen en naar Constantinopel gebragt, maar naderhandt tegen zes en dertig Turksche officieren, die in den slag van Lepanto gevangen genomen waren, uitgewisselt, door de hulpe van paus Gregorius den XIII. De stadt Milaan, zyn vaderlandt, pleegde openbare vreugde wanneer hy daar in 't jaar 1575 aankwam. Hy wierdt luitenant generaal van den marquis d'Aimonte, landvoogdt van 't Milanees gedurende de twee volgende jaren, dat is te zeggen, dat hy dat landschap alleen bestierde; want de landvoogdt hadt daar niet durven blyven om de pest. Serbellon kreeg daar na last naar de Nederlanden te gaan, om daar de eerste na Don Jan te gebieden. Hy bragt daar twee duizend man, die hy in 't Milanees hadt geworven. Deze prins hadt eene byzondere achting voor hem, en noemde hem zynen vader. Hy liet aan zyne zorge het verhaasten van het bouwen van 't kasteel van Namen; maar de ziekte, die hen beide overviel, vertraagde het geheele werk. De artsen, merkende, dat de tekenen dezer ziekte de zelve waren, voorspelden, uitgezondert die van den hertog van Parma, dat Don Jan op zou komen, en Serbellon sterven. Het tegendeel wierdt waar, want op den dag dat Serbellon beter wierdt stierf Don Jan, hoewel hy niet meer dan 33 jaren oud was, en Serbellon een man van over de 70. Hy hadt groot deel aan 't bemachtigen van Mastricht, dat stormenderhandt wierdt ingenomen. Omtrent het laatst van 't jaar 1579 keerde hy weder naar Italië. Hy was opperveldheer verkoren van 't leger, dat Philips de II naar Portugal wilde zenden, om zich van dat ryk meester te maken zo haast als de kardinaal Henrik zyn hoofdt zou neergelegt hebben; maar hy hadt den tydt niet om zyn luisterryk leven met deze heerlyke daadt te kronen. Hy stierf in January des jaars 1580, zo als hy naar Spanje stondt te gaan. Een van zyne zonen sneuvelde voor Tunis. *Bayle Dict. Crit.*

SERBELLON, (Johannes) zesde zoon van Jan Baptista Serbellon, graaf van Castillon, en heer van Romagnano, was een groot kapitein geweest in dienst van den koning van Spanje in de XVII eeuwe. Hy was te Milaan geboren. Zyne eerste verrechtingen vindt men in 't jaar 1616. Hy kreeg te Rome kondschap van de toerustingen, die men in 't Milanees maakte tegen den hertog van Savoje, waar op hy zich aanstonds begaf by den grave Joh. Pieter, zynen broeder, kwartiermeester en generaal van de artillery, en stadvoogdt van Gattinara. Hy diende met zo veel oplettendheit, dat men ligt kon zien, dat hy voor den dienst geboren was, en dat hy daar in zou uitblinken. Wanneer zyn broeder in 't bezichtigen van Vercelli gedood wierdt, verkreeg hy zyn regiment. In 't beleg van deze plaats wierdt hy gekwetst door een musketkogel, en verloor eenigen tydt daar na zyn regiment; maar de hertog van Feria, die het weder herstelde, begunstigde hem met een ander van 3000 man voetvolk in 't jaar 1620, gedurende de beroertens in 't Valtelin. Wanneer de Roomschgezinden met de Hervormden aldaar handgemeen waren geworden, kreeg Serbellon bevel van de eerste te gaan ondersteunen. Men zal ligt geloven, dat hy de twede niet zeer zacht zal gehandelt hebben, nademaal de stadvoogdt van Milaan zeer voldaan van hem en van zynen yver was, volgens het breed getuigenis, dat hy daar van gaf aan 't hof van Rome. Dit is alles zeggen. Het belette echter niet, dat men veel van zyn volk afdankte, wanneer het Valtelin in handen van paus Gregorius den XV wierdt gestelt. Maar de beroertens aldaar weder ontstaan zynde, wierdt Serbellon derwaarts gezonden. Men gaf hem zyn afgedankt volk weder; men vergrootte zynen lastbrief, en men was zeer voldaan van den wederstandt, dien hy de Fransche benden boodt. Men gaf hem daar blyken van door de ampten, die men hem gaf; hy wierdt in 't jaar 1625 Raadsheer in den hogen Raadt van Spanje, in 't jaar 1627 algemeen gemachtigde in 't Milanees, in 't jaar 1628 generaal van de artillery en gouverneur van 't Montferrat. In de beruchte belegering van Casal diende hy onder den marquis Spinola. Eenige jaren daar na trok hy naar Duitschlandt, om als kapitein generaal der artillery te dienen onder den hertog van Feria. Hy deedt wonderen in den slag van Nordlingen tegen de Zweden in 't jaar 1634, den 6 September, alwaar hy een post op eene hoogte van het uiterste belang, zelfs naar 't gevoelen van Zweden, zo wel verdedigde, dat hy het genoegen hadt van uit den mondt van den kardinaal Infant in tegenwoordigheit van den koning van Hungarië te horen zeggen: *Conde por Dio y eos tenemos la vittoria.* Hy volgde den kardinaal Infant naar Vlaanderen, betrok de winterkwartieren in 't landt van Luik, en verkreeg verlof in 't voorjaar om naar huis te gaan. In het Valtelin deedt hy grote diensten aan den koning van Spanje tegen den hertog van Rohan, terwyl men in Duitschlandt het leger, daar men van voornemen was hem het bevel van op te dragen, op de been te brengen. Men vondt raadzamer hem naar Katalonië te zenden, daar hy algemeen kwartiermeester was in 't jaar 1637. Hy ontwierp een schets van Leukate te belegeren, waar van het innemen Vrankryk zeer zoude belemmert hebben; maar hy wierdt genoodzaakt het beleg op te breken. Hy kreeg aldaar verscheide wonden in 't vechten, als een braaf overste, die zich in alles van zynen plicht kwyt. Naauwlyks was hy genezen, of hy wierdt ziek, zo dat hy den 21 February des jaars 1638 te Perpignan overleedt. Hy was getrouwt met Donna Louisa, dochter van den marquis Johannes Hieronymus Morrinus, geboren uit Thomas Morrinus, hertog van Terreneuve. Hy liet vele kinderen na uit dit bedt, waar van de oudste door den koning van Spanje marquis van Romagnano wierdt gemaakt. *Bayle Dict. Crit.*

SERBOUDYNSKERKE, welke naam is zamengestelt van *Ser*, by verkortinge gezegt voor *'s Heere*, en *Boudewynskerk*, (*'s Heer-Boudewyns-kerk*) een dorp en heerlykheit op het Zeeusche eilandt Walcheren, het welk voor een gedeelte de stadt Vlissingen toebehoort.

SERCHIO, oudtyds *Aesaris*, *Anser*, *Auser*, eene rivier in Italië. Zy heeft haren oorspronk in het Apennynsche gebergte, in den Staat van Modena, loopt door de valei van Carfagnana, en den Staat van Lukka, en ontlast zich in de Toskaansche zee, twee mylen van den mondt van de Arno, na dat zy de Osaro in zich genomen heeft, en bespoelt heeft Castel-Nuovo de Carfagnana, Barga, en Lukka. Zy plagt zomwylen zeer schielyk over te lopen, en de omleggende plaatsen te overstromen. Zy is zeer vischryk, byzonder in karpers en forellen. *Schaupl. des kriegs in Ital. p.* 694.

SERDAR is een naam, welken de Turken en Persianen den generaal van een leger geven, welken zy ook *Ser-Asker* noemen. *Besper.*

SEREGIPPE DEL REY, een stedeke in Brazil, tusschen de rivieren S. Franciscus en Real, 't welk aan eene Capitania den naam geeft, die de kleinste is in Brazil; doch zo veel vee voortbrengt, dat alle naburige provinciën daar mede kunnen voorzien worden. Het gebergte heeft ook goud- en zilvermynen. *Dappers America p.* 438. *Barlai Brasilia p.* 107.

SERENA, of tegenwoordig *Coquimbo*, de eerste stadt in de Amerikaansche provincie Chili, legt 2 uuren van de Zuidzee, 30 graden van de Linie, en is in het jaar 1544 in het dal Coquimbo gebouwt. Zy is zeer groot, doch niet volkryk. Hare straten zyn breed, lang, en alle lynregt; de huizen laag, en kwalyk gebouwt, en ook merendeels maar met palmbladeren bedekt. Men vindt alhier straten, welke een kwartier uurs lang zyn, en waar in naauwlyks zes huizen staan; welke alle grote tuinen hebben, met een muur omringt, waar in citroenen en andere vruchten zo overvloedig wassen, dat in het begin van den zomer meer dan de helft moet afgebroken worden, om dat de bomen de zelve niet zouden kunnen dragen. Aan de Noordzyde loopt eene schone rivier door de stadt, de welke op het hoge gebergte Andes ontspringt, en zeer naby deze stadt in zee valt. De inwoonders leiden de zelve by beekies door hunne hoven, om dat het in deze landstreek in een jaar naauwlyks vier of vyf malen regent, en wel in den winter. In de stadt zyn, behalven eene schone parochiekerk, Franciskanen, Dominikanen, Jezuiten, en Broeders van de barmhertigheit. Hier zyn weinige Indiaansche inboorlingen meer, niettegenstaande de voor de aankomst der Spanjaarden dit dal zeer volkryk was; maar zy hebben zich dieper landwaarts in begeven. Dit dal is vol kudden. De omleggende bergen leveren goudt, zilver, koper en andere bergstoffen uit. In het jaar 1579 tradt de Engelsche admiraal François Drake alhier aan landt, doch wierdt door de inwoonders te ruggedreven. Naderhandt is deze stadt echter door de Engelschen tweemaal geplundert en in de assche gelegt. Alhier is eene grote en bekwame haven, de beste van gansch Chili, die zo wegens hare grootte als veiligheit om te leggen, nademaal het geweldt der zeegolven en de winden de schepen daar geen schade kunnen toebrengen, beroemd is. *P. Louis Feuillé Journal des Observ. Physiques, Mathem. & Botaniq. T. II. p.* 572. *&c.*

SERENA, de gemalin van den keizer Diokletiaan, beleedt den Christelyken Godsdienst. De Roomsche Martelaarsboeken, en eenige oude kerkelyke schryvers spreken zeer voordeelig van hare Godvruchtigheit; doch de ongewyde schryvers maken daar in 't minst geen gewag van.

SERENA, dochter van den broeder van den keizer Theodosius den Groten, en huisvrouw van Stilicon. Zy wierdt met haren man gewurgt, beschuldigt zynde van deel gehad te hebben aan zyne voornemens tegen den keizer Honorius, het welk elders verhaalt wordt. Zie Stilicon.

SERENEGAR, eene ftadt van Mogoliftan, in Afië. Zy legt aan den Ganges, in het koninkryk van Siba, regt tegen over dat van Pitan. Men neemt gemeenlyk Serenegar voor het *Canagora* van Ptolomæus, het welk echter eenigen ftellen te Canago, of Canagigu, eene plaats van het zelve geweft. *Baudrand.*

SERENI, eene graaflyke familie in Moravië, de welke haren oorfpronk heeft in Hungarië, doch onderfcheiden is van het graaflyk geflacht van *Zdrini*, of *Serini*, in Hungarië. *Andreas Sereni*, heer in Boldock, in Hungarië gelegen, heeft omtrent het jaar 1496 gebloeit, en *Franciscus Sereni*, koninklyken kamerprefident in Hungarië, geteelt. Des zelfs zoon, van den zelven naam, heer in Boldok, was vader van *Gabriël*, graaf van *Sereni*, die als landshoofdman in Moravië is geftorven, en *Johan Karel*, graaf van Sereni, heer in Neufz, Zwitlau en Milotitz, Sundersdorf en Boganowitz, heeft nagelaten. De zelve wierdt keizerlyke geheime Raadt, kamerheer, en generaal veldmaarfchalk, als ook keur-Beyerfche kommanderend generaal en geheime krygsprefident. Hy heeft zich door zyne dappere daden in Hungarië tegen de Turken in het jaar 1686, en de volgende, een ongemenen roem verworven, en is in het jaar 1691, in een hogen ouderdom, geftorven, eenige zonen nalatende, van welke *Johannes Antonius* in het jaar 1705 in de Oglio, in Italië, zou verdronken zyn. *Karel*, *graaf van Sereni*, heeft in het jaar 1717 onder de keizerlyke Rykshofraden, en *Josephus*, *graaf van Sereni*, onder de keizerlyke kamerheeren eene plaats gehad.

SERENUS, biffchop van Marfeille omtrent het jaar 590. Hy deedt de beelden uit de kerken van zyn bisdom wegnemen, om te beletten, dat eenige nieuwe Chriftenen, van den agodendienft tot het Chriften gelove bekeert, de zelve niet aanbaden als afgodenbeelden. *S. Gregorius lib. VII. Epift. III. Maimburg Hift. des Iconoclaftes.*

SERENUS, een Griekfch fpraakkundige, van welken Suidas melding maakt. Hy heeft een werk gefchreven, het welk een kort begrip was van dat van een ander fchryver, genaamt *Philo*, die van de fteden gehandelt heeft, en over die, welke daar in beroemd waren. *Joan. Meurfii Biblioth. Attica.*

SERENUS SAMMONICUS, een geneesheer, leefde ten tyde van den keizer Severus, en van Caracalla, zynen zoon. Hy fchreef verfcheide verhandelingen over de gefchiedeniffen en over natuurlyke zaken, van welke gene tot ons gekomen zyn dan een gedicht over de geneeskunde, en over de hulpmiddelen. Serenus ftichtte eene boekery, waar in men 62000 boeken hadt. Caracalla deedt hem op een maaltydt fterven. Hy liet een zoon na, die erfgenaam was van zyne bibliotheek. Het was *Q. Serenus Sammonicus*, welken Lilius Giraldi en anderen met zynen vader verwart hebben. Hy is de leermeefter geweeft van den jongen Gordianus, aan wien hy zyne boeken naliet, en hadt veel aandeel aan de vriendfchap van Alexander Mammeus, en de geleerden van zynen tydt. *Spartianus in Get. & Caracal. Julius Capitolinus in Gord. Macrobius lib. II. Saturn. c. 12. Riccobon. in fragm. Vet. Teft. Lil. Giraldi Dial. IV. Poët. Voffius de Hift. Lat. lib. II. c. 2. de Poët. c. 4. de Phil. c. 12. §. 21. Louis Jacob Traité des Bibl. c. 21.*

SERES, *Serica*, of *het landfchap Seres*. Een groot geweft in Afië, tuffchen den berg Imaüs en China. Eenigen begrypen het zelve onder het oude Scythië, en anderen niet. Des zelfs fteden zyn: *Iffedon*, *Serica*, *Asmira*, *Damna*, *Ottorocora*, *Piada* en *Thagura*. Dit ganfche landt is tegenwoordig begrepen in het uiterfte van groot-Tartarye, waar in de koninkryken zyn van *Tangut* en *Niuche*, de welke men ook noemt *Tenduk* en *Charchir*. Anderen voegen daar *Cathai* by, en zyn van gedachten, dat *Iffedon Serica* het tegenwoordige *Suchur*, en *Thagura Campion* of *Tangut* is. De ingezetenen zyn beroemd wegens hunne manufakturen. *Strabo lib. XV. Cluverius l. V. Introduct. Geogr. Guil. Sanfon Geogr.*

SERES. Zie APOLLONIA *Mygdonia.*

SERETH, oudtyds *Tiaranthus*, eene rivier van Turkye in Europa. Zy ontfpringt in Zevenbergen, en lopende door Moldavië befproeit zy Soczowa, en Targorod, waar van daan zy naar Wallachië loopt, en hebbende de Miffovo en de Bardalach ontfangen, ontlaft zy zich in den Donauw een weinig boven Axiopolis. *Baudrand.*

SERFINO, of SERPHINO, of SERPHO, in het Latin *Seriphus*, een eilandt in den Archipel, tegen over de kuften van Europa, is vol klippen. Het begrypt omtrent 30 mylen in den omtrek, en legt tuffchen de eilanden Thermia, of Fermenia, en Sifano. Op het ganfche eilandt is maar een dorp, en een gering voorwerk, S. Nicolo genaamt. De poëten zeggen, dat Perfeus alhier is opgevoed, en dat, wanneer hy eens het verfchrikkelyk hoofdt van Medufa aan de inwoonders hadt getoont, hy de zelve daar door in ftenen veranderde. Men zegt ook, dat de kikvorfchen in dit eilandt niet kwakken, waar van daan het fpreekwoordt gekomen is: *Rana Seriphia*, om daar iemandt mede te betekenen, die zyne mening niet kan uitdrukken. Eertyds wierden die genen, die eene grote misdaadt begaan hadden, op dit eilandt gebannen. De inwoonders zyn Grieken, doch luie menfchen. *Plin. lib. VIII. c. 58. Juvenal. Sat. X. Tournefort Voyage du Levant.*

SERGIUS, de I van dien naam, paus van Rome, was oorfpronkelyk van Antiochië, in Syrië, en geboortig van Palermo, in Sicilië, of, volgens anderen, te Palermo opgevoed, en volgde op *Conon*. Na de doodt van dien paus deelden Theodorus, aartspriefter, en Pafchalis, aartsdiaken, de ftemmen van het volk, en maakten een kerkfcheuring, de welke niet lang duurde, doordien de geeftelykheit en de fatzoenlykfte lieden op eene kerkelyke wyze Sergius verkoren op den 26 December van het jaar 687. Het graffchrift van dezen paus, het welk men in het Vatikaan gevonden heeft, zegt, dat hy den ftoel niet bezeten heeft dan na de doodt van Theodorus:

Limina quisquis adis Petri metuenda beati,
Cerne Pii Sergii, excubiasque Petri.
Culmen Apoftolica fedis, vel jure paterno
Electus tenuit, ut Theodorus obit. &c.

Niemandt ondertuffchen van de oude fchryvers fpreekt daar van, noch van dat gene, het welk daarenboven in het zelve graffchrift ftaat uitgedrukt, te weten, dat Sergius van zynen ftoel verjaagt wierdt door een geeftelyken, genaamt *Johannes*, en dat hy na eene ballingfchap van zeven jaren daar op weder herftelt wierdt, naar den wenfch van de gehele wereldt:

Pellitur urbe pater, pervadit facra Johannes,
Romuleosque greges diffipat ipfe lupus.
Exul erat patria feptem volventibus annis,
Poft populi multis urbe redit precibus. &c.

Wat 'er van zy, hy keurt de wetten van dat concilie af, het welk de Grieken genaamt hebben *Quini-fexta Synodus*, het welk hem werk verfchafte, met den keizer Juftinus den Jongen, die zich deswegen wilde wreken, door de wapenen van Johan, gezegt Longinus, zynen opperplaatshouder te Ravenna; en miffchien is hy die geen, die Sergius deedt lyden alle deze kwaden, waar van zyn graffchrift fpreekt. Deze paus trachtte te doen ophouden de fcheuring in de kerk van Aquileja, als afgefcheiden over de zaak der drie Kapittelen. Hy belaftte ook, dat men het *Agnus Dei*, enz. by de Miffe zou zingen, en hy deedt den Eerwaardigen Beda te Rome komen. Men zegt ook, dat hy befchuldigt zynde over onkuifheit, door een kindt, maar negen dagen oud, onfchuldig verklaart wierdt. Hy ftierf den 9 September van het jaar 701, hebbende den ftoel bezeten dertien jaren, 8 maanden en 14 dagen. Men heeft van hem een brief aan *Ceolfrid*, een Engelfch abt, en eenige inftellingen. *Anaftafius in Vit. Pontif. Baronius in Annal. Ciaconius in Serg. I. Coccius. Poffevin.* enz.

SERGIUS de II, een Romein, wierdt verkoren na *Gregorius* den IV den 10 February van het jaar 844. Johan, diaken van de Roomfche kerk, hadt zich door geweldt willen verheffen op den ftoel van St. Pieter: doch hy wierdt uitgefloten, als een roekeloze en ftaatzuchtige. Sergius, den naam van *Pieter* niet willende voeren, uit eerbiedigheit voor den Apoftel St. Pieter, nam dien van *Sergius* aan. Hy ftierf den 12 April des jaars 847, na eene regering van drie jaren, twee maanden en twee dagen. *Platina. Baronius.*

SERGIUS de III, een Romein, een godloos, ftaatzuchtig en gierig man. Hy was nog maar diaken van de Roomfche kerk toen hy zich door geweldt op den pauffelyken ftoel wilde verheffen. Ten dien einde hadt hy uittermaten zeer gekuipt, en zyne party was machtig; doch de geeftelykheit verkoos *Formofus* in het jaar 890, of 891. Sergius vatte daar fpyt over op, en hebbende naderhandt aan zyne zyde getrokken Adelbert, marquis van Toskanen, zynen bloedverwant, verjoeg hy den paus *Chriftophorus*, ftelde zich in des zelfs plaats, en deedt zich inwyden, niet in 't jaar 908, gelyk men gelooft heeft, maar in 't jaar 906, overeenkomende met een opfchrift, door Gruterus aangehaalt. Stephanus de VI hadt het lighaam van Formofus doen ontgraven, en het dode lyk geheel onwaardiglyk gehandelt. Deze daadt wierdt afgekeurt door het concilie, gehouden te Rome in 't jaar 901 onder Johannes den IX, opvolger van Stephanus: doch Sergius keurde de zelve goed, prees hem daar over, en, vernietigende de befluiten van Formofus, zou hy zelfs wel gewilt hebben des zelfs gedachtenis te doen verloren gaan. Zyn ergerlyk leven ergerde alle brave menfchen. Hy onderhieldt eene fchandelyke verkeering met eene vrouwe van ftaat, genaamt *Marozia*, en hy hadt by de zelve een zoon, die naderhandt geweeft is paus *Johannes* de XI. Hy wierdt verjaagt, of ftierf, volgens anderen, in 't jaar 910. *Sigebert. in Chron. Baronii Annal. Ciaconius. Onuphrius. Du Chefne in Serg. III. Gruter. p. 1162. n. 2.*

SERGIUS de IV wierdt, naar het gevoelen van eenigen (*Platina* zegt dit van *Sergius* den I) voor dat hy zynen naam veranderde *Pietro Bocca-Porci*, dat is *varkens-reufel*, genaamt, en was biffchop van Alba. Hy wierdt na *Johannes* den XIX den 21 Augufty des jaars 1009 verkoren, en bekleedde de pauffelyke waardigheit tot den 13 May des jaars 1012. *Baronius in Annal. Poffevin. in App. Sacr. Coccius in Thef. Cath. Ditmar. l. VI. Hift. in fin.*

SERGIUS, de I van dien naam, patriarch van Conftantinopel, was van geboorte een Syriër, en hadt zo vele heerlyke proeven van zyne befcheidenheit en Godzaligheit laten blyken, dat hy in het jaar 608, na *Thomas*, tot patriarch verkoren wierdt. Hy wift eenige zyner ketterfche gevoelens zo aardig te verbergen, dat men de zelve niet eer merkte dan omtrent het jaar 629, in welken tydt hy zich voor den aanvoerder der Monothelites bloot ftelde, en den keizer Heraclius overreedde by een openbaar plakkaat te verklaren, dat 'er in Jefus Chriftus maar een wil en eene werking was. Een tydt lang daar na hieldt Sergius met de biffchoppen van zyne party eene kerkvergadering te Conftantinopel, welke het gemelde gebodt goedkeurde, en het zelve aan de deuren der grote kerke liet aanflaan, waar door deze dwaling in alle hunne bisdommen wierdt uitgebreid. Sergius ftierf in het jaar 639, en wierdt na zyne doodt,

doodt op verscheide synoden, byzonder op het vierde algemene concilie, dat in het jaar 681 gehouden wierdt, veroordeelt. Men heeft nog drie Brieven van hem, waar van de eene aan *Cyrus*, patriarch van Alexandrië, de andere aan *Cyrus*, bisschop te Phasis, en de derde aan den paus *Honorius* geschreven is. Deze Sergius moet wel onderscheiden worden van den monnik *Sergius*, die een Armeniër was, omtrent den zelven tydt leefde, en uit het klooster liep, om de Ariaansche en Nestoriaansche ketteryen aan te nemen, en eindelyk naar Arabië reisde, alwaar hy met Mahometh bekend wierdt, die zich van zyne geleerdheit en loosheit in het zamenstellen van den Alkoran bediende. Omtrent den zelven tydt was 'er nog een derde *Sergius*, bisschop te Joppe, die zich te Jeruzalem na de doodt van St. *Sophronius*, in het jaar 636, indrong. Hy was een kettersch kerkvoogdt, die of door kwaadaardigheit, of door onwetenheit oorzaak was van het verlies van een gedeelte der schone schriften van den zelven Sophronius, wanneer Jeruzalem door de Saracenen wierdt ingenomen. *Baronius A. C.* 636. *Cave Hist. Lit. Scr. Eccl. P. I. p.* 314. *seq.*

SERGIUS de II, patriarch van Constantinopel, was de opvolger van *Sisinnius* in het jaar 998. Hy was gesproten uit het geslacht van den keizer Photius, eerbiedde des zelfs naam bovenmaten, en was een groot vyandt van de Roomsche kerk. Men heeft van hem een brief, door hem tegen de Westersche Christenen geschreven. Na dat hy eene grote menigte bisschoppen aan zyne zyde hadt getrokken, hieldt hy te Constantinopel een synode, beschuldigde de Roomsche kerk over alle zodanige dingen, welke Photius de zelve voorwierp, vernieuwde den tweespalt tusschen de Grieksche en Latynsche kerken openbaarlyk, en deedt des pauzen naam uit in alle boeken, waar in getekent stonden de namen der genen, voor welke men in den openbaren Godsdienst moest bidden. Hy regeerde twintig jaren, en overleedt in den jare 1019. De kardinaal *Baronius*, en na hem *Henricus Spondanus* hebben zich bedrogen, wanneer zy, tegen het getuigenis van den geschiedschryver *Kuropalates*, tusschen *Sisinnius* en *Sergius* een patriarch plaatsen, genaamt *Johannes*, daar op steunende, om dat Petrus, patriarch van Antiochië, in zynen brief aan Michiël Cerularius (verkoren bisschop van Constantinopel in het jaar 1043) zegt, dat hy getuige is, dat onder den zeer heiligen patriarch Johannes men melding in de gebeden van de Misse deedt van den paus, ook Johannes genaamt (die Johannes de XIX was, verkoren in 't jaar 1003, en gestorven 1009) want in den oorspronkelyken Griekschen text, door den geleerden *Allatius* aangehaalt, die den zelven te Rome gezien heeft, wordt deze Johannes *patriarch van Antiochië*, en niet van Constantinopel genoemt. De misgreep van den kardinaal Baronius komt daar van daan, dat hy zich vertrouwt heeft op het Latynsche afschrift van dien brief, de welke met het oorspronkelyke Grieksch niet overeenkomt. *Maimbourg Histoire du Schisme des Grecs.*

SERGIUS, *de Belyder*, was in achting te Constantinopel in de IX eeuwe. Hy schreef eene Geschiedenis, welke begint met *Michiel* den Stamelaar, keizer van 't Oosten. *Photius Cod.* 67. Daar is een twede SERGIUS, bygenaamt *de Belyder*, geweest; die stierf over het verdedigen der beelden onder den keizer Leo Isauricus.

SERICA. Zie SERES.

SERINI, (GEORG, GRAAF VAN) was de zoon van den beroemden grave Nicolaus Serini, en van Catharina Frangipani, geboren in het jaar 1549. Hy volgde zyns vaders voetstappen, en wierdt, toen hy 25 jaren oud was, door den keizer Maximiliaan den II tot stadvoogdt te Kanischa aangestelt, en in het vervolg tot landvoogdt over de Hungarische landen aan gene zyde van den Donauw. Hy sloeg met den grave Nadasti by Gorbonos in 't jaar 1587 Scanderbeg, zoon van den beroemden Persiaan Ulama, en in het jaar 1587 den Turkschen Beg te Sigeth. Na deze overwinning maakte hy een verdrag met Balthazar Buthiani, en woonde den Ryksdag te Presburg by. In het jaar 1593 bevondt hy zich by de overwinning op de Turken by Stoelweissenburg behaalt, deedt ook tegen de zelve in het jaar 1594 een tocht in de Windische Mark, nam Bresniki en Segest in, en kwam binnen tien dagen weder gelukkig in het keizerlyke leger. Naderhandt ontnam hy in het jaar 1595 den Turken Babozscha, maakte die plaats sterk, en toen Hassan-Bassa de zelve in het jaar 1596 belegerde, ontzette hy de zelve gelukkiglyk. In het jaar 1597 hielp hy Papa innemen, en deedt boven dien verscheide tochten tegen de Turken. Hy trouwde voor de eerste maal met Anna, gravinne van Arcko, en ten twede male met Sophia, dochter van Wolfgang, vryheer van Stubenberg, van welke hy twee zonen naliet, *Nicolaus* en *Georg*, en eene dochter, *Sidonia*, de welke eerst aan Georg Leckowitsch, door den Hungarischen oorlog bekend, en naderhandt aan den grave Nicolaas Nadasti is getrouwt geweest. Hy stierf eindelyk in het jaar 1603. *Isthuanfius Chron. Hungar. p.* 514.

SERINI, (GEORG, GRAAF VAN) was de zoon van Georg den II, grave van Serini, en van Sophia, geborene gravinne van Stubenberg, en in het jaar 1596 geboren. Hy verloor zynen vader in het jaar 1603, en wierdt na des zelfs doodt wel niet in de studiën, maar in andere wetenschappen, met zyne geboorte en staat overeenkomende, onderwezen, waar in hy zich ook met allen vlyt oeffende, en zich daar door zeer bemind maakte. Keizer Ferdinand de II maakte hem in het jaar 1622 bannus van Dalmatië, Croatië en Sclavonië, wanneer hy den Turken ongemenen afbreuk deedt, hen verscheide malen hun vee ontweldigde, en hen naderhandt, als zy hem vervolgden, met groot verlies te rug dreef. Wanneer in het jaar 1626 de hertog van Friedlandt met het keizerlyke leger in Hungarië rukte, vertrouwde hy zyn ampt zo lang aan Sigismundus Erdeodi, en voegde zich met eenig krygsvolk by des hertogs leger, in het welke hy Rykshoofdman wierdt. Hebbende naderhandt in een schermutseling een voornaam Turk zelf het hoofdt afgehouwen, toonde hy het zelve aan den hertog, onder 't zeggen van deze woorden, dat men op die wyze de vyanden des keizers moest vervolgen, waar op hem de zelve ten antwoordt gaf, dat hy wel meer afgehouwe hoofden hadt gezien, maar de zelve nooit zelf hadt afgehouwen. Ondertusschen vatte de hertog door dat geval zo groot een haat tegen den grave op, dat hy hem op gene andere wyze leed kunnende toebrengen, eindelyk op een gastmaal een vergiften rammenas gaf, welke de graaf met groten smaak at, maar zo ziek daar van wierdt, dat hy zich naar Presburg moest laten brengen, daar hy in het jaar 1626 stierf. Keizer Ferdinand de II was zeer bedroeft over zyne doodt. By zyne gemalinne Magdalena, uit het geslacht Zetochi van Linduva, heeft hy twee zonen, *Nicolaus* en *Petrus*, verwekt.

SERINI, (NICOLAUS, GRAAF VAN) een voortreffelyk krygsheldt in de XVII eeuwe, zoon van Georg, graaf van Serini, en van Sophia, dochter van Wolfgang, vryheer van Stubenberg. Toen de Turken in het jaar 1660 de sterkte Waradin hadden ingenomen, trok hy, om dit te wreken, voor de vesting Kanischa, de welke toenmaals in zulk een staat was, dat zy zich noodwendig zou hebben moeten overgeven, indien van het keizerlyke hof, het welk toen niet van mening was om met de Turken te breken, geen bevel gekomen was de belegering op te breken. Dit nam deze graaf zo ter herte, dat hy zich naar Czackenthurn begaf, met voornemen om in stilte te gaan leven: doch als de Turken nieuwe vyandelykheden pleegden, was hy op de bescherming van zyn vaderlandt en zyne eigene goederen bedacht, en liet ten dien einde in het jaar 1661 op een eilandt van de rivier de Muer, op de grenzen van het Turksche gebiedt, en naby Kanischa, eene sterkte bouwen, welke hy den naam gaf van *Nieuw-Serinwar*. Hier over ontstonden allerhande gevoelens, doordien zommige deze nieuwe vesting aanzagen als een sleutel van het hertogdom van Stiermarken, doch anderen als eene krachtige reden tot een nieuwen oorlog tusschen het huis van Oostenryk en de Ottomannische Porte. De gedachte van deze laatsten wierdt daar door versterkt, dat de Turksche keizer den Bassa van Kanischa, om dat hy den opbouw van die vesting niet hadt verhindert, deedt wurgen; en kort daar na kwam het werkelyk tot eene vredebreuk. De Turken begonnen de zelve door een inval in de landen van den graaf Serini, waar uit zy echter met groot verlies te rug gedreven wierden. Hier na belegerden zy Nieuw-Serinwar; doch zy wierden genoodzaakt, na dat zy veel volk, en den Bassa, die hen geboodt, zelf daar voor verloren hadden, onverrechter zake af te trekken. In het jaar 1663 zocht de graaf de vesting Neuheusel te ontzetten; maar doordien de zelve, eer men het verwachtte, zich overgaf, viel hy in het Turksche gebiedt, en behaalde aldaar vele roemwaardige voordelen. In November des zelven jaars deden die van Kanischa met een groot getal andere Turken en Tartaren eenen hevigen aanval op eenige weinige krygsbenden, over welke hy het bevel hadt; maar hy sloeg de zelve zodanig, dat zy naderhandt zelfs op 't horen van zynen naam verschrikten. Kort daar na verwoestte hy de beroemde Essekker brug, en bragt door het innemen en verwoesten van vele plaatsen den Turken ongelooflyke schade toe. Deze waren daar over zo verbittert, dat zy niets het zy heimelyk, of in het openbaar onbezocht lieten om hem uit den weg te ruimen. Onder anderen maakten die van Kanischa een gevaarlyken aanslag tegen hem, en hy zou onfeilbaar in hunne handen gevallen zyn, indien hem eenige Kroaten niet te rechter tydt waren te hulp gekomen. Hier op trok hy zyne benden te zamen, en verwoestte de gansche landstreek van Kanischa te vuur en te zwaardt. Doch niet lang daar na overstroomde de Groot-Vizier zyne landeryen met eene groter macht, nam de vesting Nieuw-Serinwar in, en hieldt overal zeer slecht huis. Hier door liet echter de graaf den moedt niet zakken, en de roem van zyne dapperheit steeg zo hoog, dat niet alleen de keizer Leopoldus, aan wiens hof hy zich na het bovengemelde verlies een tydlang ophieldt, maar ook doorgaans alle Christen vorsten hem zeer hoog achtten. Wanneer nu ieder, behalven zyne vyanden, de verlenging van zyn leven wenschte, verloor hy het zelve op eene zo ongelukkige als onvoorziene wyze: want als hy in November des jaars 1664 zich op de jagt bevondt, wierdt hy door een wildzwyn zodanig gewond, dat hy een vierden deel uurs daar na den geest gaf. Zommigen willen, dat hy niet van het wilde zwyn, maar door een schoot, die hem onder het oog in ging, is gedood, zynde de kogel nog in zyn hoofdt gevonden; hoewel men juist niet kan zeggen of de schoot door den jager des graven Nadasti, of door de bedienden van Sereni zelf is gedaan, hebbende hem, in plaats van het wilde zwyn, getroffen. Zyn zoon *Adam* bekleedde in het jaar 1687 by de Hungarische kroning van den koning Josephus de plaats van Ryksmaarschalk, en bleef in het jaar 1691 als keizerlyke overste luitenant by Salankemen. *Crasso Elogii di capitani illustri p.* 381. *Theatr. Europæum. Galeazo Gualdo Hist de Leopoldo.*

SERINI (PETRUS VAN) was een broeder van den voorgaanden Nicolaas. Toen de Turksche oorlog in het jaar 1663 begon, maakte de keizer hem generaal en opperkommandant te Karelstadt, en andere aangrenzende plaatsen, waar op hy nevens

nevens zyn voorgemelden broeder zich voortreffelyk kweet: want als de Turkſche ondergouverneur van Boſniё, Ali Baſſa Tſchengitſch, met 8000 man naar Ottozits trok, en de Ooſtenrykſche grenzen wilde ontruſten, trok hy den zelven met 2000 ruiters en 300 dragonders te gemoet, en viel hen by een boſch, het welk zy moeſten doortrekken, zodanig op 't lyf, dat 'er 2000 op de plaats dood bleven, en 256 gevangen wierden. Wanneer de groot-Vizier het jaar daar na op de veſting Serinwar los ging, ſloeg hy onderweeg de Turken in den naauwen pas by den berg Morlak, zo dat zy de vlucht namen, en, behalven 2000 doden, vele gevangenen moeſten achterlaten. In het jaar 1665 wierdt hy in zyns overleden broeders plaats bannus van Kroatiё, doch betoonde zich des niettegenſtaande tegen den keizer onvergenoegt, nademaal hy geloofde, dat noch zyne, noch zyns broeders dienſten aan het keizerlyke hof recht erkent wierden. Doordien nu vele Hungariſche groten toen wegens de hervorming en eenige harde behandelingen over de keizerlyke regering kwalyk te vrede waren, ſpande hy in het jaar 1666 met de graven Nadaſti, Frangipani en Tettenbach aan, en maakte eene zamenzwering met hen, gelyk zy dan ook eenige benden op de been bragten, onder voorgeven van zich tegen de Turken aan te kanten, die zich meeſter wilden maken van een pas, om in Dalmatiё te trekken. Doch zy waren van zins den keizer op zyne reize naar Sùrmena aan te vallen, daar hy naar toe wilde om zyne bruidt, uit Spanje komende, aldaar te ontfangen. Ten dien einde hadden zy 500 wel gewapende mannen rondom Pottendorf, eene plaats, den grave van Nadaſti toebehorende, geplaatſt, wiens overſte zich hadt verbonden om den keizer, die alleen den vorſt van Lobkowitz en twaalf edellieden by zich hadt, af te maken, wanneer hy aldaar te paardt zou doorreizen. Doch de zamengezworenen moeten niet waakzaam genoeg geweeſt zyn, om hun kans wel waar te nemen; want de keizer bekwam zyne bruidt eer zy nog op de beſtemde plaats te zamen kwamen. In het jaar 1668 wierdt den grave van Serini op nieuw misnoegen gegeven, wanneer de keizer hem, na de doodt van den grave van Auersperg, het gouvernement van Karelſtadt weigerde weder te geven, waar door hy zich meeſter van geheel Kroatiё hadt kunnen maken. Dit maakte hem zo verwoed, dat hy zich inliet om het koninkryk van Hungariё tot een opſtandt te bewegen. In deze gevaarlyke onderneming wikkelde hy ook zynen zwager, den graaf Frangipani, zyn zwagers zoon, den vorſt Ragotsky, en den graaf Nádaſti, als ook in het jaar 1669 den graaf van Tettenbach in; maar de laatſte ſtelde vele zwarigheden voor, de welke zich daar by zouden opdoen, waar op de graaf Serini het goed keurde de Turken te hulp te roepen. Op dat zy nu met de zelve, zonder eenig achterdenken te geven, over deze zake zouden kunnen handelen, gaf hy den raadt, dat men zich hier toe van eenige Zevenbergers moeſt bedienen, als die buiten dat onder de beſcherming van den Sultan ſtonden, en alzo, zonder den keizer eenig kwaad vermoeden te geven, hunne afgezanten aan de Ottomanniſche Porte konden zenden. Ondertuſſchen wilden de hoofden van dit eedgeſpan het ganſche koninkryk de onder hen gemaakte vereeniging te kennen geven, en lieten ten dien einde een ſtandaardt maken, waar in twee met bloedt beſmette zabels ſtonden, en een halve maan over de velve, om daar door aan te tonen, dat zy willens waren hun zerbondt onder de Turkſche beſcherming te doen ſtandt grypen. Na dat hunne gedane voorſlagen van de ſtaatsdienaars der Ottomanniſche Porte overwogen en onderzocht waren, verklaarde zich de Sultan, dat hy hen niet eerder zou te hulpe komen, voor dat zy hem eenige vaſte plaatſen van het koninkryk, tot zekerheit zyner benden, hadden ingeruimt. Hier op beſloot de graaf Serini, nevens de andere hoofden van de zamenzwering, eenige vaſte plaatſen, den keizer toebehorende, aan te taſten, en de zelve in handen der Turken over te leveren. Doch het verraadt wierdt onderwylen den keizer ontdekt, doordien de kamerdienaar van Tettenbach, dien zyn heer, om dat hy hem beſtolen hadt, wilde doen ophangen, brieven van deze zamenzwering, met Tettenbachs eigen handt geſchreven, aan den keizer overzondt. Men kreeg ook een oorſpronkelyken brief van Serini aan Frangipani, wegens deze zake geſchreven, waar mede een ſoldaat zyn kruidhoorn hadt toegeſtopt. Maar inzonderheit openbaarde de hoofdman Tſollonitz, een vertrouwd vriendt van Frangipani, het ganſche verraadt. De keizer zondt derhalven terſtondt den generaal majoor Spankau met 6000 man, en verſcheide ſtukken geſchut, om zich tegen de voornemens van Serini te ſtellen. Doordien nu deze zich niet in ſtaat bevondt om eenigen wederſtandt te bieden, beſloot hy om vergiffenis te verzoeken, en zondt zynen zoon aan het keizerlyke hof ten onderpandt zyner getrouwigheit. Des niettegenſtaande belegerde Spankau de plaats Szacketorn, waar in Serini en zyn zwager Frangipani waren, en taſtte de zelve zo geweldig aan, dat zy genoodzaakt wierden die plaats te verlaten. Na dat de keizerſchen nu daar binnen getrokken waren, namen zy de gravin Serini gevangen, en bekwamen des graven goederen, de welke door eene heimelyke deur met Frangipani en 30 ruiters daar uit gevlucht was, en zich op het ſlot van den grave Keri, dien zy voor hunnen vriendt hielden, begeven hadden: doch zy wierden van den zelven, tegen alle vermoeden, onder eene goede wacht naar Wenen gezonden, alwaar men hen in twee afzonderlyke gevangeniſſen bragt. Hier op ontdekte Frangipani, op hope van zyn leven te behouden, alle de verraderſche aanſlagen van zynen zwager, en de vorſt Ragotsky zondt aan den keizer alle de brieven, welke Serini aan hem geſchreven hadt, en kreeg daar op genade. Na dat nu die twee graven in hechtenis gebragt waren, vatte men ook Nagiferentz by den kop, die geheimſchryver van dit eedgeſpan geweeſt was, en alle de ſchriften rakende de zamenzwering, gelyk ook de verbonden, met de naburige vorſten en mogendheden opgerecht, in bewaring hadt. Men vondt in zyn kamer vyf dozen met brieven en andere ſchriften, de welke naar Wenen gezonden wierden, en onder anderen ook de brieven der graven Serini en Frangipani. Hier op wierdt de graaf Nadaſti ook naar Wenen gevoert, doch Serini en Frangipani naar Neuſtadt in verſcheide gevangeniſſen gezonden, en eenige commiſſariſſen benoemt om hunne zaak te onderzoeken. De hier toe verordende rechters waren eenige hoge ſtandsperſonen, die de voornaamſte ampten aan het keizerlyke hof bekleedden. Van deze nu wierden in het jaar 1671 de graven Serini, Frangipani en Nadaſti gevonniſt, dat hen de regterhandt afgekapt, en zy daar na onthoofd, hunne goederen verbeurd verklaart, en hunne huizen en familiёn van hunnen adeldom en de graaffelyke waardigheit berooft zouden worden. Daar men Serini mede beſchuldigde beſtondt in de volgende punten, namentlyk, dat hy met de vyanden van het Roomſche Ryk verſtandhouding hadt gehouden; dat hy de Hungaren hadt opgehitſt tegen hunnen overheer op te ſtaan; dat hy en Frangipani willens geweeſt waren zich meeſter te maken van het koninkryk van Hungariё, en dat hy naar Conſtantinopel hadt gezonden, om van daar met geldt en manſchap verſterkt te worden. Dien volgens wierdt het tegen hen gevelde vonnis (behalven het afkappen van de handt, dat hen de keizer uit genade kwydſcholdt) op den 30 April des jaars 1671 te Neuſtadt aan de graven Serini en Frangipani opentlyk uitgevoert, het welk de eerſte met een onverſchrokken moedt onderging. Hunne lichamen wierden op het kerkhof van de Domkerk met grote plegtigheit van de geeſtelykheit begraven. De zoon van Serini moeſt den naam en het wapen van zyn geſlacht voor eeuwig afleggen, en nam den naam van *Gade* aan. *Hiſt. of the Troubles of Hungary. 't Leven van den keizer Leopoldus*

SERINWAR, in het Latyn *Zrinium*, eene kleine, maar voormaals welverſterkte plaats op de neder-Hungariſche en Slavoniſche grenzen, niet verre van Kaniſcha, in die landſtreek, alwaar de Muer en de Drau in een lopen. De Turken belegerden de zelve te vergeefſch in het jaar 1540, doch zy namen ze in het jaar 1576 in, en hoewel de Chriſtenen de zelve in 't jaar 1579 weder veroverden, maakten zy zich echter niet lang daar na op nieuw weder meeſter daar van, en bezaten ze lang voor dat zy weder in de handen der Chriſtenen kwam. Niet verre van deze plaats heeft de graaf Nicolaus Serini eene nieuwe en ſterke veſting, met name *Nieuw-Serinwar*, opgebouwt, waar op de Turken, om zich van het nadeel, het welk zy daar van voor oogen zagen, te bevryden, onbeſchryflyke moeite en koſten hebben gedaan om de zelve meeſter te worden, gelyk zy dan ook eindelyk in het jaar 1694 meeſter daar van zyn geworden, en de veſtingwerken hebben afgebroken.

SERIO, eene rivier, welke in het bovenſte gedeelte van het Venetiaanſche landſchap Bergamaſco ontſpringt, van daar door het gebiedt van Crema, in het Cremoneeſche, loopt, en op de uiterſte grenzen van dit laatſte gebiedt by Pizzigitone in de Adda valt.

Daar is ook een meir in het Milanees, het welk *il Lago di Serio*, van een kleine plaats van dien naam, genoemt wordt, en omtrent 3000 ſchreden in de lengte, doch maar 1000 in de breedte heeft. Het legt tuſſchen het *Lago di Lecco* en het eigentlyk zo genaamde *Lago di Como*, zeer naby het *Lago di Puſciano*, van 't welke het eertyds niet afgeſcheiden geweeſt is, doch naderhandt door eene aardbeving daar van is afgeſcheiden. Het ſteedtie *Seriato*, naby Bergamo, heeft van de rivier Serio, aan welke het legt, zynen naam. *Schaupl. des Kriegs in Ital. p.* 271, 276, 503, 547.

SERIPANDUS, (HIERONYMUS) kardinaal, is doorluchtig onder de geleerden van de XVI eeuwe. Hy was geboren in een burgt van het Milanees, en hadt het geeſtelyk kleedt aangenomen in een kloofter der heremyten van St. Auguſtinus. Zyne verdienſten verwierven hem den kardinaalshoedt, en Pius de IV zondt hem voor afgezant naar Trente, alwaar hy ſtierf in het jaar 1563. Men zegt, dat op den dag, op welken hy den geeſt gaf, voor dat hy het Sakrament ontfing, hy zich buiten het bedt liet zetten, zyne geloofsbelydenis op de kniёn deedt, en vervolgens eene Latynſche redenvoering deedt over het gelove der Roomſche kerke, over de werken van een Chriſten, over de opſtanding der doden, en over dat gene, het welk men doen moeſt tot een gelukkigen uitſlag van het concilie. Hy heeft verſcheide werken geſchreven; Aantekeningen over de Brieven van *Paulus*, en de algemene Zendbrieven; drie Boeken over de Rechtvaardigmaking van den menſch; enz. *Victorel. in Addit. ad Ciacon. Spondanus in Annal. Poſſevin. in Appar. Sacro.*

SER of SHIR JANS LANDT, of SINT JANS LANDT, een Zeeuwſch dorp in 't eilandt Schouwen, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Schouwen.

SERMOND. Zie ZOELMOND.

SERMONETA, eene kleine ſtadt, met den tytel van hertogdom, tegenwoordig behorende aan het huis van *Cajetano*. Het legt in Campagna di Roma, vier mylen van Segni Zuidwaarts. Sermoneta is verſterkt, en gebouwt op de puinhopen van het oude *Sulma*, eene kleine ſtadt der Volſci. *Baudrand.*

SERON,

SERON, veldheer over de legers van Antiochus Epiphanes, koning van Syrië. Hy volgde in deze waardigheit en in de landvoogdy over Syrië op Apollonius. Hy was niet gelukkiger dan hy; want hy verloor in den beginne acht honderd man, de welke Judas de Machabeër doodde, en het overschot wierdt op de vlucht gejaagt. Het is waarschynlyk, dat Seron in dit voorval ook gedood is, om dat van hem in de Historie der Machabeën naderhandt niet meer gesproken wordt. Zie *I Mach. III*, 13-23.

SERONGE, eene stadt in het keizerryk van den Groten Mogol, in de Indiën, aan deze zyde van den Ganges, tusschen Brampour en Agra. Men dryft daar een groten koophandel met alle soorten van geschilderde lynwaten, welke men *Citzen* noemt, waar van al het gemene volk van Persië en Turkye zich tot kleding bedient, en van welke men in vele landen gebruik maakt, om daar van spreien voor bedden en tafelkleden te maken. Men maakt op meer plaatsen dan te Seronge deze lynwaten; doch de verwen zyn niet zo levendig; en verdwynen als men de zelve veelmalen wascht, in plaats dat die van Seronge daar niet uit gaan, en nog fraaier worden als zy gewasschen zyn. Daar loopt eene rivier door; wiens water de kracht heeft om de levendigheit aan deze verwen te geven. Gedurende den tydt, dat het regent; 't welk vier maanden duurt, drukken de werklieden hunne katoenen, volgens de patronen, welke de vremde kooplieden hen geven; en als de regen de rivier onschoon gemaakt heeft, wasschen zy, zo dra als het niet meer regent, hun linnen, om dat dit onklare water de verwen doe standt houden, en de zelve levendiger make. Daar wordt ook te Seronge een soort van doek gemaakt, het welk zo dun is; dat; wanneer men het heeft aangetrokken, men het vleesch ziet; als of het de blote huidt was. Het staat den kooplieden niet vry de zelve buitens lands te voeren, en de landvoogdt zendt de zelve alle naar het Serrail van den Groten Mogol; en de voornaamsten van zyn hof. Hier van maken de Sultaninnen en de vrouwen van staat hunne hembden en zomerrokken. *Tavernier*, in zyne *Reize naar de Indiën, II D. bl.* 33, zegt, dat het omleggende landt veel koorn en ryst uitlevert, en een aangenaam geweest is.

SEROOSKERK, een aanzienlyk dorp en oude heerlykheit op het Zeeuwsche eilandt Walcheren, het welk voor dezen het adelyk geslacht van de *Tuylen* heeft toebehoort, die 'er langen tydt den naam van gedragen hebben; maar in 't jaar 1684 by koop is overgetekent op den Heere Mr. *Abraham Bisschop*, Philipszoon, waterbaljuw van Zeelandt, de welke het zelve met een schoon huis, deftige boomgaarden en sierlyke plantadiën versiert heeft. Het dorp heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Walcheren. *Smallegange Kronyk van Zeelandt*.

SEROOSKERK, een Zeeuwsch dorp op het eilandt Schouwen; het welk ook kerk en een eigen predikant heeft, staande onder de classis van Schouwen. *De zelve*.

SERPA, eene kleine stadt van Portugal, gelegen op eene hoogte, met een kasteel, naby de Guadiana, en de Taag, omtrent de grenzen van Andalusië. De omleggende landen zyn woest en onvruchtbaar, en de inwoonders slapen daar op den grondt; en geheel gekleed. In het jaar 1707 wierdt zy van de Franschen onder den hertog van Ossuna ingenomen. *Monconis Voyage*.

SERPENT, een beest; dat aangebeden wierdt van de Heidenen. Men bewaarde 'er een in korven van rietebiezen, of gevlochtene tenen, die gewyd waren aan Bacchus, aan Ceres, en aan Proserpina. St. *Epiphanius* spreekt in zyn eerste boek tegen de ketteryen van zekere ketters, genaamt *Ophiten*, die in hunne tempels in een koffer een serpent bewaarden, 't welk zy aanbaden; kusten; en broodt te eeten gaven. De Egyptenaars bewaarden een in hunne tempelen, en inzonderheit in die van Serapis en Isis. Æsculapius, de godt der geneeskunde; wierdt aangebeden onder de gedaante van een grote slang, en Justinus de Martelaar, de welke een Heiden geweest was, hen hunne overgelovigheit verwytende, spreekt hen aan met deze woorden: *Gy lieden vertoont naast de genen, welke gy goden gelooft te zyn, een serpent, als eene zeer verborgene zaak.* Clemens de Alexandryner zegt, dat in het vieren der Bacchusfeesten die gene, die by de zelve zyn, serpenten rondom hunne ligchamen hebben, en hunne aangezichten bloedig maken met het bloedt van bokken, aan deze onreine godheit opgeoffert. *L'Abbé Danet*.

SERPENTARA, oudtyds *Ficaria*, een klein eilandt, behorende onder dat van Sardinië. Het legt een myl van den uithoek van Ferrato, en zes mylen van de stadt Cagliari ten Oosten. *Baudrand*.

SERPENTEN-EILANDT, een klein eilandt in de Zwarte zee. Het zelve legt aan den mondt van den Donauw, en eenigen geven het zelve de namen van *Pizina*, of van *Barillana*. Oudtyds noemde men het zelve *Pence*. *Baudrand*.

SERPOPPEKERK, een dorp op het Zeeuwsche eilandt Walcheren, het welk in 't jaar 1680 is opgedragen aan den Heere *Henrik Velters*. *Smallegange*.

SERRANA, een eilandt van de Noorder zee, omtrent Noord-Amerika, tusschen Jamaïka en de kust van Nikaragua. Het is dus genaamt naar een edelman, genaamt *Serrano*, die met eene vloot uit Spanje vertrok ten tyde van Karel den V, en door het onweder derwaarts gedreven wierdt, het welk zyn schip tegen de klippen van dit eilandt verbryfelde. Serrano ontkwam het daar op met zwemmen: doch hy vondt op het zelve noch kruiden, noch bomen, noch water, en liep het ganfche eilandt, omtrent twee mylen in de rondte groot, door; zonder aldaar eenige ververfching te vinden. Door den honger geprangt, vong hy eenige kreeften op den kant van den oever, en voedde zich daar eenige dagen mede. Naderhandt eenige grote schildpadden hebbende zien uit zee komen, vondt hy middel om die te vangen en te doden. Na dat hy aldus drie jaren geleeft hadt, eetende het vleesch van kreeften en schildpadden, en drinkende 't water uit den hemel vallende, het welk hy opgaarde in de schalen der schildpadden; wierdt hy een anderen ongelukkigen gewaar, die zich van een schipbreuk geborgen hadt, en op dit eilandt gestrand was. Dit gezelschap gaf hem eenige vertroosting, en zy leefden te zamen vier jaren lang, ten einde van welke een schip, het welk by geluk langs die kust voorby stevende, hen innam, en in Spanje bragt. De laatste stierf onderweeg; maar Serrano wierdt tot in Duitschlandt gebragt, en Karel den V aangeboden, als een zeer ongemeen man: want hy hadt zyn gansche ligchaam ruig als een beer, en zyn baardt hong hem tot over zyn middel, zo wel als zyne hoofdhaairen. De keizer gaf hem een geschenk van vier duizend acht honderd dukaten, te Peru te ontfangen: doch hy wierdt daar niet te ryker door: want onderweeg stierf hy op de reize naar Panama, alwaar hy die moest ontfangen. *Histoire des Incas de Perou*.

SERRANUS, (DOMINICUS) een kardinaal, geboren te Thoulouze, in Vrankryk, uit edele ouders. Te Parys wierdt hy heel jong Doctor in de rechten, en las in het openbaar, met grote toejuiching, over de dekreten der pauzen. In zyn veertigste jaar tradt hy te Barcelona in de orde der Trinitarissen, volgens welke gelofte hy tot het lossen van gevangene Christenen verscheide reizen naar de ongelovigen deedt. De koningen Robbert van Napels, Petrus van Arragon, en Alphonsus van Castilië bedienden zich in vele gewigtige voorvallen van zynen goeden raadt. Hy wierdt in het jaar 1345, wanneer hy al over de 60 jaren oud was, tot overste van zyne orde verkoren. Eindelyk maakte Clemens de VI hem in het jaar 1348 kardinaal; doch deze waardigheit hadt hy nog gene twee maanden bekleed, toen hy den 9 July te Montpelliers aan de pest stierf. Hy heeft een boek geschreven *De sententia matura deliberatione danda*, als mede een traktaat *Super L. Cornel. de Beneficiis*, en over eenige andere zaken, de rechtsgeleerdheit betreffende. *Alph. Remond. Chron. Ordin. Vargas in Chron. Tappia de religiosis rebus. Marius in Mari Oceano. Eggs Purpura docta P. II, p.* 389.

SERRAVALLE, eene stadt in de Mark van Trevisano, eene myl van Ceneda gelegen. Zy dryft sterken koophandel, byzonder met de Duitschers, en wel in lakens, wyn, graan, olie, enz. doch het meest met alle soorten van geweer, het welk alhier van eene ongemene deugdelykheit gemaakt wordt. De vloedt *Meschio*, in het Latyn *Ismesulus*, loopt daar door; en alzo niet alleen de omleggende landstreek met schone bouwlanden, wynbergen; olyfbomen, weilanden, bosschen, vyvers en andere dingen overvloedig voorzien is, maar ook de lucht zeer gezond; zo is het getal der inwoonders zodanig vermeerdert, dat men de stads muren driemaal heeft moeten uitzetten. De Venetianen, welke tot het begin van de XV eeuwe de heerschappy daar over aan zich gebragt hebben, zenden een Podesta derwaarts, en onder hem worden 35 personen uit 15 oude geslachten tot de stads regering verkoren. In de toenmalige tyden is de stadt nog beroemder geweest dan tegenwoordig. Onder anderen heeft zy zich dapper tegen den bekenden dwingelandt Ezzelin verdedigt, en den zelven tweemalen met verlies afgeslagen. De heeren van Camino, die hun geslacht onder de vyf edelste van Italië getelt hebben, zyn een langen tydt heeren daar over geweest. De laatste daar van, genaamt *Richard*, legt aldaar in het klooster van St. Justina in eene prachtige begraafplaats begraven. *Leand. Alberti. Sabellic. Theatro delle Citta d'Italia*.

SERRAVALLE, een steedtie naby de grenzen van Genua, by den stroom Scrivia; omtrent 3 mylen van Tortona, in het hertogdom van Milaan. In de omleggende landstreek vindt men yzer-bergwerken, waar van deze plaats zeer grote neering heeft, en inzonderheit worden de klingen, die alhier gemaakt worden, zeer hoog geacht. Het slot, op een berg gelegen, heeft naar de oude wyze voor sterk kunnen doorgaan, en is, als een pas uit het Genueesche in het Milanees, in vorige tyden zeer zorgvuldig bewaart. In het jaar 1642 kwam het in handen der Franschen, die het echter kort daar na weder verloren. Daar is nog eene andere plaats van dien naam in Lombardye, naby Ostiglia, in het hertogdom van Mantua. *Schaupl. des Kriegs in Ital. p.* 387, 509.

SERRES, of SERES, eene stadt in Macedonië, met een aartsbisschoplyken setel, zynde eene aanzienlyke en welbewoonde plaats. Zy legt op een heuvel, 34 mylen Zuid-Oostwaarts van Amphipolis, 60 Noordwaarts van Thessalonika, en 30 Noord-Westwaarts van Contesse.

SERRES, (JAN DE) schryver van den zogenoemden *Inventaris der Historie van Vrankryk*. Hy heeft dit werk zeer kortelyk beschreven ten opzichte van het geen de twee eerste geslachten der koningen belangt. Het derde is wat uitgebreider, en na Lodewyk den XI is de styl daar van zeer wydlopig, en vol verbloemde spreekwyzen en onnodige aanmerkingen. Het is waar, dat De Serres niet verder dan tot *Karel* den VII ingesloten geschreven heeft. *Dupleix* heeft een lyst gemaakt van de misgrepen van De Serres in deze Historie, en eenige plaatsen aangewezen, waar in hy te eenzydig is. *Manliard*, een Protestantsch leeraar, heeft deze Geschiedenis van *Lodewyk* den XI

tot *Henrik* den IV vervolgt. Men zegt, dat Jan de Serres den Hervormden Godsdienst voor zyn overlyden heeft verlaten, en den Roomschen aangenomen. *Perroniana.*

SERRONI, (HYACINTHUS) eerste aartsbisschop van Albi, wierdt geboren te Rome den 30 Augusty des jaars 1617. Paus Urbanus de VIII gaf hem de abdy van St. Nicolaas binnen de stadt Rome, wanneer hy nog maar acht jaren oud was; maar hy nam naderhandt het geestelyke kleedt aan in de orde van St. Dominicus, en stak in weinig tyds boven anderen uit door zyne deugdt, en de vorderingen, welke hy deedt in de wetenschappen. Hy verdiende de Doktorale muts na zynen leertydt in de Godgeleerdheit, en de Vader Mazarin, meester van het H. paleis, broeder van den kardinaal Julius, eerste staatsdienaar van Vrankryk, verkoor hem tot hulp in de waarneminge van zyn ampt. De Vader Mazarin vervolgens tot kardinaal verkoren zynde, met den tytel van S. Cecilia, en door den Vakoning benoemt tot het aartsbisdom van Aix, bragt den Vader Serroni in Vrankryk, om hem met zynen raadt by te staan. Zyne verdiensten deden hem wel haast ten hove kennen, en de koning benoemde hem tot het bisdom van Orange in het jaar 1646. Kort daar na maakte de koning hem opperbewindhebber over de zeezaken, zondt hem naderhandt naar Katalonië, in de hoedanigheit van oppervoogdt over het leger. Wanneer hem de koning naderhandt riep om de onderhandeling te St. Jan de Luz by te wonen, om aldaar de belangen van Vrankryk te ondersteunen rakende de grensscheidingen, in tegenwoordigheit van den kardinaal Mazarin, en van Don Louïs de Haro, behandelde hy het zelve met zo veel bekwaamheit en voorzichtigheit, dat hy het genoegen van zyne Majesteit daar over wegdroeg. Naderhandt wierdt hy benoemt tot het bisdom van Mendes in het jaar 1661, en voorzien met de abdy van Chaise-Dieu in het jaar 1672. De koning, willende eindelyk de kerk van Albi tot een aartsbisdom maken, benoemde hem tot eersten aartsbisschop in de maandt Augustus des jaars 1676. Hy is gestorven te Parys den 7 January des jaars 1687, oud zeventig jaren, hebbende belast zonder pracht begraven te worden in de kerk der Jakobynen van de nieuwelingen in de voorstadt van St. Germain, aan welk nieuw gebouw hy den eersten steen gelegt hadt. Zyn hert is gebragt in de aartsbisschoplyke kerk van Albi. Hy heeft een collegie en een kweekschool te Mende gesticht, en een ander kweekschool binnen de stadt Albi, en aanmerkelyke milddadigheden gedaan aan de geestelyken van Chaise-Dieu. De lykreden, welke hy deedt over de koningine Anna van Oostenryk, moeder des konings, van welke hy eerste aalmoezenier geweest was, en de vertogen, welke hy uitgesproken heeft in vele vergaderingen van de Gallikaansche kerk, en in de vergaderingen der Staten van Languedok, zyn altydt verselt geweest van de toejuichingen dezer doorluchtige vergaderingen. *Memoires du Temps.*

SERSELLY, oudtyds *Rusubricari*, en *Russicibar*, eene kleine stadt, met eene haven en een goed kasteel, gelegen in Tenez, eene provincie van het koninkryk van Algiers, negen mylen van de stadt van dien naam naar het Westen. *Baudrand.*

SERTORIUS, (QUINTUS) een Romeinsch kapitein, te Nursia, in het landt der Sabynen, geboren, was te Rome opgevoed. Hy beproefde in den beginne zynen geest door eenige stukken van de welsprekendheit, welke een zeer goed gevolg hadden; doch doordien hy eene grote genegenheit hadt tot de wapenen, volgde hy Marius in het landt der Gaulen, alwaar hy het ampt van penningmeester waarnam, en een oog verloor by den eersten veldslag. Hy voegde zich naderhandt by Cinna en Marius, en zy maakten zich meester van Rome in 't jaar 667 na des zelfs bouwinge: doch de zaken van gedaante verandert zynde, week hy naar Spanje, voornemens zynde zich daar te verdedigen. Hy verkreeg zich aldaar veel lof en achting onder deze volkeren, zodanig, dat Sylla, die toen opperbevelhebber was, daar over nayver opgevat hebbende, krygsbenden tegen hem zondt. Sertorius, reets vogelvry verklaart, ontfing hem als een man van moedt, en versloeg verscheide zyner kapiteinen, die hem vervolgden. Pompejus, die toen begon zich te doen kennen, was niet altydt gelukkig, strydende tegen dezen ervaren krygsoverste. Marcus Perpenna, van het getal der bannelingen, vermoordde Sertorius in het midden van eene maaltydt te Huesca, in Aragon, in het jaar 681 van Rome. *Sertorius* was niet alleen in krygszaken zeer ervaren, maar daarenboven zeer kuisch en matig, en wierdt voor zeer Godvruchtig gehouden: want hy hadt altydt een hondtie by zich, wanneer hy te veldt trok, 't welk hy voor de godinne *Diana* uitgaf, die hy zeide dat hem in alle zyne ondernemingen goeden raadt mededeelde. *Vellej. Paterc. Titus Livius. Florus. Plutarchus in Sertorio.*

SERVAN, of SCHIRWAN, in het Latyn *Servatia*, *Atropatia*, eene provincie in den Noord-Westelyken hoek van het koninkryk van Persië, omtrent de grenzen van Georgië en het Turksche ryk, is een gedeelte van het oude Medië. Het legt langs de Kaspische zee, en is eene van de vruchtbaarste en volkrykste provinciën der Persiaansche koningen. Zy heeft in de XVII eeuwe door den oorlog met de Turken veel geleden. De voornaamste steden daar in zyn *Tauris*, *Bachu*, *Servan*, *Ardebil*, en *Schamachie.*

SERVANHILAS, eene menigte van kleine eilandtjes, of veel eer rotsen. Zy leggen ten Noorden van het eilandt Serano, tusschen Jamaïka en de kust van Honduras. *Maty Dictionn.*

SERVASIUS, (Sint) de tiende bisschop van Tongeren, eene stadt tegenwoordig in het bisdom van Luik, was een vriendt van St. Anastasius, en van het getal der vaderen, de welke tegenwoordig waren op het concilie van Sardis tegen de Arianen in 't jaar 347, en dat van Keulen in 't jaar 349, waar in Euphrates, bisschop van die stadt, gebannen wierdt, bywoonde. Hy kantte zich ook kloekmoedig tegen de Arianen te Rimini in het jaar 359, en wierdt nevens St. Maximinus, bisschop van Trier, aan den keizer Konstantyn gezonden, die den Arianen toegedaan was, om den zelven te bidden, dat hy de kerk weder wilde helpen in rust brengen. Hy voorzag, dat de barbarische volkeren in Gallië wilden invallen, en begaf zich daarom naar Mastricht, alwaar zyne navolgers tot op St. Huiberts tyden gebleven zyn, die den bisschoppelyken setel omtrent het jaar 713 naar Luik overbragt. Hy stierf in het jaar 403 in een zeer hogen ouderdom. *Socrates. Sozomenus & Barth. Fisen. Hist. Leod.*

SERVETUS, (MICHIEL) was de zoon van een beamptschryver van Villanueva, in Aragon, en geboren in het jaar 1509, wordende anders *Renes* genaamt. Hy zou te Thoulouze de rechtsgeleerdheit leren; maar aldaar den Bybel in handen gekregen hebbende, kwam hy tot het voornemen om de kerk te hervormen, houdende, naar zyn begrip, het geloofsartykel van de Drieëenheit voor zo een, die door bygeloviġheit waren ingevoert. Met deze gedachten en met dit voornemen ging hy naar Duitschlandt, sprak te Basel met Oecolampadius, en te Straasburg met Bucerus en Capito, liet ook in het jaar 1531 te Hagenau zyn boek *De Trinitatis erroribus*, en in 't jaar 1532 *Zamenspraken rakende de Drieëenheit* drukken. Hier op ging hy, eensdeels uit armoede, en anderendeels om dat hy de Hoogduitsche taal niet meester was, weder naar Vrankryk, alwaar hy in de geneeskunde studeerde, ook daar in Doctor wierdt, en daar na in het eerst rondom Lions, en vervolgens te Vienne, in het Dauphiné, 10 of 12 jaren de geneeskunde oeffende, waar in hy grote bekwaamheit betoonde, gelyk men ook van gedachten is, dat hy de eerste geweest is, die iets van den omloop des bloeds heeft uitgevonden. Middelerwyl liet hy zich ook te Lions als corrector in de drukkeryen gebruiken, gelyk hy dan ook in het jaar 1542 het opzicht over den druk van een Latynschen Bybel gehad heeft, waar by hy onder den naam van *Villanovanus* eene Voorreden en Aanmerkingen gevoegt heeft. Ondertusschen kon hy de eens opgevatte dwaling van de Drieëenheit en de Godheit van Christus niet varen laten, maar gaf daar over andermaal te Vienne in het jaar 1553 een boek uit, onder den tytel van: *Christianismi Restitutio*, doch zonder zynen naam daar voor te zetten, maar dat echter aanleiding gaf tot zynen ondergang: want Calvinus te Geneve, met welken hy over zyne stellingen langen tydt brieven gewisselt hadt, en daar over met hem in onmin was geraakt, alzo zy deswegen zeer hevig tegen elkander schreven, klaagde hem over het gemelde boek, en de daar in vervatte lere te Lions aan, en zondt, tot meerder overtuiging, eenige zyner brieven over, zo dat hy te Vienne in Juny des jaars 1553 gevangen genomen wierdt. Doch hy ontkwam na weinige dagen uit de gevangenisse, waar op men het vonnis over hem velde, dat hy zou verbrand worden, het welk inmiddels aan zyn beeldtenis wierdt uitgevoert. Als nu de vluchtige Servetus voorhadt zich naar Napels te begeven, om aldaar de geneeskunst te oeffenen, en zynen weg over Geneve nam, alwaar hy maar eenen nacht wilde blyven, wierdt Kalvyn het echter gewaar, en bragt het by de overheit zo ver, dat zy hem in hechtenis liet nemen. Hier op wierdt hem, op de beschuldiging van maar een mensch, met name *la Fontaine*, die by Kalvyn in huis was, het vonnis gemaakt; en schoon hy van de overigheit van Vienne wierdt opgeëischt, verzocht hy zelf, dat men hem te Geneve wilde te recht stellen. Buiten twyfel vleide hy zich onder de Protestanten zachter gehandelt te zullen worden; maar maakte eene verkeerde rekening: want men liet hem niet alleen, niettegenstaande zyne smeekschriften, in de gevangenisse gebrek lyden, maar hem wierdt ook geen voorspraak toegestaan, en schoon hy de tegen hem ingebragte beschuldigingen ten dele als valsch verwierp, en voor 't overige inbragt, dat het geloofszaken waren, die met de doodt niet verdienden gestraft te worden, wierdt hy echter, na vooringenomen raadt der Protestantsche Kantons, door die van Geneve tot den houtstapel verwezen, welk vonnis aan hem den 27 October des jaars 1553 wierdt uitgevoert. Men beschuldigt Kalvyn de voornaamste oorzaak van zyne doodt geweest te zyn. Servetus spaarde ook in zyne gevangenisse te Geneve gene smaadwoorden tegen Kalvyn, en men meent, dat hy van eenige magistraatspersonen, die Kalvyn niet gunstig waren, en Servetus hope tot zyne loslatinge gaven, daar toe is aangezet: doch hy heeft zyne zaak daar door verergert. Toen het doodvonnis tegen hem was uitgesproken, liet hy Kalvyn by zich komen, en badt hem om vergiffenis der voorgaande beledigingen, doch wilde zich door hem ten aanzien der lere van de Godheit van Christus tot gene andere gedachten laten brengen, gelyk mede niet door de geestelyken, die hem naar de houtmyt geleidden, maar onderging de doodstraffe zonder te spreken, of eenig teken van berouw te geven. Eenigen zeggen wel, dat hy aan de paal, doordien de windt van hem af, en 'er geen hout genoeg was, nog lange geleeft, en zich over eene zo langwylige marteldoodt beklaagt heeft, en nog uitdrukkelyk tegen de geestelykheit beleden, dat hy de eeuwige Godheit van Jesus niet kon geloven: maar dit verhaal heeft geen genoegzame zekerheit. Even zo ongegrond is het geen eenigen van zyne reize naar Afrika, om zich in den Alkoran te laten onderwyzen, voorgeven. Hy was een zeer driftig man, redelyk wel in de schoolsche wysbegeerte ervaren, en

leidde

leidde uiterlyk een zeer goed leven. Zyne schriften zyn, behalven de reets gemelde: *Thesaurus animæ*, of *Desiderius Peregrinus*, het welk eerst in het Spaansch, en naderhandt ook in de Latynsche en andere talen is uitgekomen; *Rubio syruporum*, te Parys 1537, en te Venetië 1545. Daar is nog eene Redenvoering van de ware erkentenis Gods en zyns Zoons voorhanden, welke men zegt dat hy te Geneve heeft uitgesproken voor dat hy verbrand wierdt; maar dit wordt voor een ondergestoken werk gehouden. *Sandii Biblioth. Antitr. p. 6. seq. Arnold Hist. der Kerken en Ketteren II D. XVI. B. 33. K. Joh. Wigandus de Servetianismo. Calvinus Ep. 152. seq. Beza Ep. Theol. I. & LXXXI. Simon Reponse à quelques Theolog. d'Hollande. Bibliotheque Angloise T. II. P. I. p. 76. seq.*

SERVIE, eene provincie, behorende tot het Turksche keizerryk. Zy wierdt door de Romeinen *Mœsia superior* genaamt, en voor een gedeelte van Thracië gehouden. Zy is zeer groot, en grenst ten Westen aan Kroatië, of veel eer aan Bosnië en Dalmatië, en ten dele aan Slavonië, ten Noorden aan den Donauw, waar door zy van opper-Hungarië en Moldavië wordt afgescheiden, ten Oosten aan Bulgarië, en ten Zuiden aan Macedonië, Albanië, en Dalmatië. De voornaamste steden daar in zyn *Belgrado*, of *Griekseh-Weissenburg*, *Pritz*, *Noribazar*, *Prokupy*, *Semendria*, en *Scopia*. In het jaar 1350 regeerde *Ubsan*, of *Dusan* als eerste koning van Servië, en noemde zich te gelyk keizer van Griekenlandt. Hy bragt de Bulgaren, Bosniërs, en andere volkeren van die streek onder zich; doch zyn geslacht stierf in 't jaar 1371 met *Stephanus* uit. Dit landt onderwierp zich naderhandt aan den Turkschen keizer Amurath den I na de verovering van de vesting Nissa; maar alzo de zelve zeer wreed was, wierdt het oproerig, en vereenigde zich met den prins van Bosnië. In het jaar 1388 hieldt Lazarus, prins van Servië, een veldslag met Amurath den I op de vlakte voor Cassovië, waar in 50000 man sneuvelden. Amurath wierdt eerst na den slag gedood, wanneer hy het slagveldt bezichtigde, van een gewonden Serviër, die onder de dode lichamen oprees, en hem doorstak, om de doodt van Lazarus, zynen heere, te wreken, de welke ook in dit gevecht gesneuvelt was. In het jaar 1420 overviel de Turksche Sultan Amurath den prins van Servië, *Georg*, toegenaamt de Rasciër, nam Nevomento, Scopia en Sinderovia in, bekwam twee van des vorsten zonen gevangen, liet de zelve de oogen uitsteken, de teelleden afsnyden, en trouwde met hunne zuster wegens hare schoonheit. In het jaar 1427 wierden de Serviërs onder de gehoorzaamheit van den gemelden vorst gebragt, en in het jaar 1454 andermaal. In het jaar 1688 wierdt de hoofdstadt Belgrado van de keizerschen wel verovert, doch in 't jaar 1690 door de Turken hernomen, waar op het in het jaar 1717, nevens een groot deel van Servië, onder de keizerlyke gehoorzaamheit wierdt gebragt, en in de vredehandeling van Passarowitz in 't jaar 1718 den Roomschen keizer overgelaten. De Christelyke Godsdienst wierdt aldaar het eerst van Cyrillus en Methodius in het jaar 860 gepredikt, in welken tydt de inwoonders den Bybel in de Slavonische tale hadden. Het landt is zeer vruchtbaar en ryk, en heeft verscheide goud- en zilvermynen. *Bonfinii Hist. Hung. du Cange Constantinopolis Christiana. Szentyvani Miscell. curiosa.*

SERVIEN, (ABEL) marquis van Sablé, staatsdienaar, en opperbewindhebber der geldmiddelen van Vrankryk, was de zoon van Anthoni Servien, Raadsheer in het Parlement van het Dauphiné. Hy wierdt eerst aangenomen tot procureur generaal in dit Parlement in de maandt Augustus des jaars 1616, en twee jaren daar na gaf de koning hem het ampt van Raadsheer van Staat: doch hy kwam in den Raadt geen dienst doen dan in het jaar 1624, waar in hy wel haast deedt zien zyne bekwaamheit en zyne voorzichtigheit in vele zeer gewigtige zaken, die hem wierden toebetrouwt; en na zich in verscheide voorname bedieningen te hebben doen uitmunten, wierdt hy in het jaar 1630 voorzien met het ampt van eerste voorzitter in het Parlement van Bourdeaux, het welk hy stondt aan te vaarden, wanneer de koning hem by zich hieldt om het ampt van sekretaris van staat waar te nemen, opengevallen door de doodt van den heere Beauclerc. Hy kweet zich zo roemruchtig in alle de delen van zyn ampt, dat de koning hem, nevens den maarschalk van Thoiras, als buitengewoon afgezant afzondt om te handelen over de vrede in Italië, in het Valtelin, en het landt der Grisons, alwaar hy handelde met de keizerlyke commissarissen en de afgezanten van Spanje, van Savoje, en van Mantua. Zyn gedrag in dezen last hadt een zo gelukkig gevolg, dat de koning hem volmacht zondt om daarenboven te handelen over de vrede tusschen zyne Majesteit en den hertog van Savoje, het welk uitgevoert wierdt door het verbondt van Querasque in het jaar 1631. Hy kwam vervolgens weder aan het hof, om waar te nemen zyn ampt met den zelven yver, en de zelve getrouwigheit, als te voren, tot aan 't jaar 1636, wanneer hy gewaar wierdt, dat de kardinaal van Richelieu hem gene te goede diensten deedt. Het was daarom dat hy gewillig zyn ampt overgaf in handen des konings, die hem met honderd duizend ryksdaalders beloonde, en den heere de Noyers zyn ampt gaf. Hy begaf zich naar Anjou, van waar de koningin regente hem wederom riep in het jaar 1643, en als plenipotentiaris zondt met den hertog van Longueville en den grave van Avaux, om te Munster, in Westphalen, de algemene vrede te sluiten met de afgezanten van den keizer en den koning van Spanje. Gedurende den tydt van deze doorluchtige bediening kreeg hy volmacht van den koning in January des jaars 1647 om uit name van den koning naar Hollandt te gaan, en aldaar met de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden te handelen wegens de vrywaring der traktaten, die te Munster gemaakt wierden. Na dat hy deze byzondere onderhandeling volbragt hadt, keerde hy weder naar Westphalen, alwaar hy de afgezanten der Vereenigde Provinciën dermaten verandert vondt, dat zy spraken om afzonderlyk met Spanje te sluiten, de belangen van Vrankryk latende varen. Deze verwarring bragt te weeg, dat de hertog van Longueville en de graaf van Avaux den koning baden hen wederom te roepen. Doch de Hr. Servien, die na hun vertrek daar bleef, verloor de hoop niet om de verbonden weder aan te binden: en zo haast als hy van den koning last hadt om de zelve alleen te sluiten, bezocht hy alle bedenkelyke middelen om dat met Spanje te voltooien, het welk niet hebbende kunnen doen, sloot hy de vrede met het keizerryk, op voorwaarden, roemruchtig voor Vrankryk, gelyk de gansche wereldt in het verdrag zien kan. Na deze gewigtige zaak gelukkiglyk ten einde gebragt te hebben kwam hy weder aan het hof, alwaar de koning, om zyne diensten te belonen, hem in April des jaars 1648 aanstelde tot dienaar van Staat. Na zyne afwezendheit, welke de koning toestondt, gedurende de verwarringen in het ryk, aan die genen, die hem verdacht hielden, herriep de koning hem met meer eere, gaf hem het ampt van zegelbewaarder zyner bevelen, en in het jaar 1653 maakte hy hem opperopziender over de geldmiddelen van Vrankryk, na de doodt van den hertog van Vieuville. Het jaar daar aan volgende wierdt hy gemaakt kancelier der ordens, door den afstandt van den abt van la Riviere, en kort daar na wierdt hy voorzien met het ampt van opperrechter van Anjou, door den afstandt van den prinsse van Guimené. In alle deze grote bedieningen verwonderde men zich over zyn goed oordeel, welsprekendheit, beleidt en geslepenheit in het behandelen van de allergewigtigste zaken. Na dat hy eindelyk den Staat lange zo nuttelyk gedient hadt, stierf hy op zyn kasteel te Meudon den 17 January des jaars 1659, oud 66 jaren. In het jaar 1640 hadt hy getrouwt Augustina le Roux, dochter van Lodewyk le Roux, ridder, heer van la Roche des Aubiers, enz. by welke hy verwekt heeft *Lodewyk François Servien*, marquis van Sablé, die grootmaarschalk van Anjou is geweest; *Augustyn Servien*, abt van St. Jouïn, gemeenlyk *de abt Servien* genaamt, die door den hertog van Orleans zeer bemind wierdt, en voor een wakker verstandt bekend was. Koning Lodewyk de XIV bande hem, om dat hy wat te vrypostig gesproken hadt, naar Normandië; doch wanneer de hertog van Orleans regent wierdt, was hy de eerste, dien men te rug riep, en hy stierf te Parys den 6 October des jaars 1716. De dochter, *Maria Antonetta Servien*, is in het jaar 1658 getrouwt met Maximiliaan Pieter François van Bethune, marquis van Rosny, naderhandt hertog van Sully. *Fauvelet du Toc Histoire des secretaires d'Etat.*

SERVILIA, eene beruchte Romeinsche vrouw, afkomstig, gelyk zy beweerde, uit het geslacht van den ouden *Servilius Ahala*, die Spurius Melius, stokebrandt der partyschappen te Rome, in 't jaar 316 van Rome gedood hadt. Zy was eene halve zuster van *Cato van Utika* van moeders zyde, en is tweemalen getrouwt geweest, eerst met *Marcus Junius Brutus*, uit welken echt zy *Brutus*, den moorder van Julius Cesar, gekregen heeft, en ten tweden male met *Decimus Junius Silanus*, die in het jaar 691 burgermeester te Rome geweest is. Zy gedroeg zich niet als eene eerlyke vrouw; want zy hieldt het niet alleen met Julius Cesar, en hadt naar alle gedachten *Brutus* by hem, maar zy gaf ook twee van hare dochters aan zyne lusten over. Zy verrykte zich van de geroofde goederen der ellendigen, welke *Cesar* in de burgerlyke oorlogen het hunne ontnam, waar voor hare dochter *Tertia* Cesar moest te wille staan. Cicero dreef daar op zyne manier den spot mede; want als de meesten zich verwonderden, dat in de openbare verkopingen vele goederen, die de gezegde menschen toebehoort hadden, Servilia voor een geringen prys toegeslagen wierden, zeide hy spotachtig: *Quo melius emptura sciatis, Tertia deducta est*; het welk tweezins kan verstaan worden, te weten: Servilia heeft goedkoop gekocht, of om dat het derde deel van die goederen haar was nagelaten, of om dat men *Tertia* in Cesars huis en bedt hadt gelevert. Cato hadt omtrent deze minnery een aardig geval. Namentlyk, wanneer de Roomsche Raadt over de zamenzwering van Catilina beraadslaagde, waar in Cato en Cesar van een verschillend gevoelen waren, bragt men aan Cesar een klein briefie juist in den tydt toen Cato tegen de zamengezworenen zyne redenvoering deedt. Hy las het heimelyk, en als Cato dat merkte, maakte hy daar over een groot geschreeuw, zeggende, dat Cesar zo in den vollen Raadt bedriegelyker wyze allerhande geheime narichten en briefies van de algemene vyanden aannam. Cesar kon niet beter doen dan Cato den brief te overhandigen, die wel stondt te kyken, toen hy zag, dat het een minnebrief van zyne zuster Servilia was. Hy wierp Cesar den brief dan weder toe, en zeide niet dan: *Hou daar, gy dronken bloedt*, vervolgende daar op zyne redenvoering zonder eenige ontroering. *Plut. in Bruto & Catone minore. Sueton. in Cæsare. Bayle Dict. Crit.*

SERVILIA, zuster van den voorgaande, en huisvrouw van Lucullus, was van het zelve soort als zy. Lucullus, die Clodia, eene zeer onbendige vrouw, en die door haren bloedschendigen ommegang met hare broeders berucht was, hadt verstoten, deedt geen beter huwelyk aan Servilia; want, uitgenomen de bloedschande, behoefde zy den vlag voor de geile Clodia niet te stryken. Haar gemaal bedwong zich zo veel als

als in zyne macht was, uit aanmerking en achting voor zynen schoonvader, Cato van Utika, maar haar gedrag niet langer kunnende verdragen, gaf hy haar de schop, en scheidde van haar. *Bayle Dict. Crit.*

SERVILIUS, een Latynsch geschiedschryver, door Tacitus aangehaalt, die ook spreekt van de eerbewyzingen, welke men hem hadt aangedaan, in het *XIV Boek der Jaarboeken.* Het geslacht der *Servilii* was zeer beroemd te Rome.

SERVILIUS HALA, of AHALA, generaal der Roomsche ruitery, overwon, terwyl hy oppergezaghebber (*Dictator*) was, de Labikanen en Equen, doodde in het jaar van Rome 316 Spurius Melius, doch doordien hy verdacht wierdt, dat hy verandering in de regering wilde aanrechten, wierdt hy eindelyk in ellende gejaagt. *Valer. Maximus. Titus Livius.*

SERVILIUS, (QU. CEPIO) een Roomsch burgermeester, wierdt met een machtig leger naar Vrankryk gezonden, en voerde aldaar het bevel gedurende de Cimbrische en Duitsche oorlogen. Zyne onverzadelyke schraapzucht bragt hem daar toe, dat hy den tempel te Thoulouze plunderde, en eene overgrote somme van goudt en zilver, welke op 100000 ponden goudt en 110000 ponden zilver beliep, en de goden van het landt toegewyd waren, daar uit nam. Doch hy wierdt daar over gestraft: want zyn gansche leger wierdt verslagen, en hy, weder te Rome gekomen zynde, veroordeelt om of in de gevangenisse, of, als anderen zeggen, in ballingschap zyn leven te slyten. Daar van daan is het spreekwoordt gekomen: *Aurum Tholosanum*, waar door men nadeeligen rykdom wilde te kennen geven. *Strabo l. IV. Aulus Gellius l. III. c. 9. Justin. l. XXXII. Valer. Maximus. Erasm. Adagia. Orosius l. V. c. 15.*

SERVITEN, of *Servi beatæ Virginis*, dat is: *knechten der gelukzalige Maagdt*, eene zekere geestelyke orde, de welke omtrent het jaar 1232 te Florence gesticht is. Daar was ook een gezelschap dezer knechten van de H. Maagdt te Marseille in het jaar 1257 gesticht, de welke leefden naar den regel van St. Augustinus. Benedictus, bisschop van deze stadt, keurde deze instelling goed, de welke naderhandt in het jaar 1266 door eene bulle van Clemens den VII wierdt bekrachtigt. Deze vergadering der Augustyner-orde is van eene andere, de Boetorde genaamt (de welke uit de Franciskanen is voortgekomen, en van paus Honorius den IV in het jaar 1285 bekrachtigt) onderscheiden. De zamening der zogenaamde *Serviten* te Venetië is eene en de zelve met het voorgemelde genootschap, genaamt van de *Annonciade*, en heeft voortreffelyke mannen uitgelevert, onder welke *Fra Paolo Sarpi* geen van de minste is geweest. *Giani Archangeli Annales ordinum Servorum B. M. V. Miræus de Orig. Monach. l. II. c. 19. Spond. A. C. 1275. n. 4. Gnesnai & Ruffi Hist. de Marseille.*

SERVIUS HONORATUS, bygenaamt *Maurus*, was een beroemd spraakkundige, en leefde in de II eeuwe, of, zo als anderen willen, omtrent het jaar 410. Hy heeft uitleggingen geschreven over *Virgilius*, en verscheide andere stukken. Macrobius spreekt veelmalen van hem *Saturnal. lib. I. & VI. Gesner. in Bibl. Possevin. in Appar. Sacr.*

SERVIUS (SULPITIUS RUFUS LEMONIA) was niet alleen een redenaar, maar ook de beste rechtsgeleerde van zynen tydt. Hy was een leerling van Fucilius Balbus, en van Cajus Aquilius Gallus, en de navolger van *Q. Mutius Scævola*, de welke hem tot deze leeroeffening aanzette door deze schone woorden, *Dat het schande was voor iemandt van burgermeesterlyke afkomst, en de pleitzaken horende, het Recht, waar mede hy bezig is, niet te kennen.* Hy was te Rome burgermeester in het jaar 703 met Marcus Marcellus, en hy betoonde in alle voorvallen, dat zyne voorzichtigheit niet minder was dan zyne geleerdheit. Hy liet verscheide traktaten in de rechten na, en hadt vele leerlingen, waar by hy eer inleide. De allerberoemdste waren *P. Alphenus Varus*, *C. Aulus Ofilius*, *Aufidius*, enz. De oorlog, welken Antonius hadt aangevangen, kon niet dan gevaarlyke gevolgen hebben. Sulpitius wierdt verzocht om met hem te gaan spreken in dien tydt, als hy Modena belegerde, en hem tot een verdrag te bewegen. Hy nam dezen last op zich, en stierf onderweeg in het 710 jaar van Rome, 44 voor de geboorte van Christus. Zie *Cicero*, *Aulus Gellius*, *Pomponius*, en anderen, aangehaalt door *Forsterus l. II Hist. Jur. Civil. c. 42. Rutilius de Veter. ICt. c. 33. Grotius in Vit. ICtorum l. I. c. 10.*

SERVIUS, (TULLIUS) de zesde koning der Romeinen, was de zoon van Ocrisia, eene slavinne; maar van een goed geslacht, oorspronkelyk van Corniculum, in Latium. Hy was vermaagschapt aan het koninklyke huis, en na de doodt van den ouden Tarquinius nam hy de zorg over de zaken op zich in het jaar van Romens bouwinge 177, het 577 voor de geboorte van Christus. Toen hy nog een kleine jonge was, zag men eens, als hy sliep, dat rondom zyn hoofdt louter vuur was. Wanneer Tanaquilla, de vrouw van Tarquinius Priscus, dit gezien hadt, besloot zy by haar zelve hem onder hare kinderen op te voeden: want zy besloot uit de om zyn hoofdt geziene vlamme, dat hy tot de kroon komen zou, en dit geschiedde ook: want na dat hy eene der dochters van Tarquinius Priscus getrouwt hadt, wierdt hy na des zelfs doodt tot koning verkoren. Hy liet alle de Romeinen tellen, welker getal toen op 84000 personen beliep, en verdeelde de zelve in zekere gildens, op dat hy zich, als hy het getal zyner onderdanen wist, des te beter van hen, ten voordele van het gemene welwezen, kon bedienen. Tarquinius de Hovaardige hadt de dochter van Tullius Servius getrouwt, die hem belooft hadt zynen opvolger in de koninklyke waardigheit te maken: doch als deze zyn schoonvader te lang naar zyn zin leefde, liet hy, op 't aanstoken van zyne gemalinne, den zelven ombrengen, na dat hy vier en veertig jaren geregeert hadt. Zyne dochter *Tullia* was zo verheugt over deze doodt, dat zy haren wagen over het dode ligchaam van haren vader, als het zelve, in zyn bloedt gewentelt, op straat lag, liet heen mennen. *Tit. Liv. l. II. Florus l. I. c. 6. Dion. Halic.*

SERVUS-DEI, een zeker kerkvoogdt, de welke omtrent het jaar 467 bloeide, hoewel men eigentlyk niet weet waar hy bisschop geweest is, doordien 'er in den zelven tydt verscheide van dien naam in Sicilië en Italië geweest zyn. Hy schreef tegen de zulke, die voorgaven, dat Christus, wanneer hy nog op aarde was, den vader met zyne ligchamelyke oogen nog niet gezien hadt, en trachtte daarentegen te bewyzen, dat hy terstondt van zyne geboorte af, uit krachte der personele vereeniging, den Vader en den H. Geest met zyne ligchamelyke oogen gezien hadt. *Gennadius de Script. Eccl. Trithemius. Cave.*

SESAK, of SISAK, koning van Egypten, is de zelve met *Sesonchis*. Daar wordt aangetekent in de H. Schrift, *I Kon. XIV*, 25, en *II Kron. XII*, dat in het vyfde jaar der regering van Rehabeam Sesak, koning van Egypten, zyne benden deedt optrekken tegen de stadt Jeruzalem, met twaalf honderd wagens, zestig duizend ruiters, en een zeer groot leger van Libyërs, Troglodyten, en Ethiopiërs; dat zy de sterkste plaatsen van het Joodsche landt ingenomen hebbende, hy zich meester maakte van de stadt Jeruzalem, en de schatten van den Tempel wegvoerde, gelyk ook die van het koninklyke huis, en de goude schilden, welke de koning daar hadt laten brengen, elk van drie minen, of ponden, en Rehabeam stelde in der zelver plaats drie honderd kopere. Johan Marsham, een Engelsch ridder, heeft in zyn *Chronicus Canon Ægyptiacus* met aandacht byeen verzamelt al dat geen, het welk de oudheit gezegt heeft van Sesak, of van Sesostris. Men kan met hem daar over te rade gaan.

SESANNE, eene kleine stadt in Vrankryk. Zy legt in het Brienneesche, in Champagne, dertien mylen van Trojes ten Noorden. *Maty Dict.*

SESARGA, een klein eilandt in de Stille zee. Het is een van die gene, welke men noemt *Salomons-eilanden*, en daar in is niets merkwaardigs dan de Vulkanus van Sesarga, de welke een is van die bergen, die vuur braken. *Maty Dict.*

SESIA, eene rivier in Lombardie. Zy heeft haren oorspronk in het Alpische gebergte, op de grenzen van het Valaische en het hertogdom van Aosta, loopt door de vallei van Sesia, en vervolgens stroomt zy langs de grenzen van Piëmont en het Milanees, na dat zy Verceil, Romagnano en Borgo de Sessia bespoelt heeft. *Maty Dict.*

SESONCHIS, koning van Egypten. Zie SESAK.

SESONCHOSIS, koning van Egypten. Hy was de uitvinder van de kunst om de paarden te behandelen en te beryden. Willende weten welke de eerste taal was in de wereldt, deedt hy een voedster de tong uitsnyden, en sloot haar op in eene afgezonderde plaats met een jonggeboren kindt, het welk beginnende te spreken, het woordt *Bek* voortbragt, het welk in de Paphlagonische taal, volkeren van klein-Asië, *broodt* betekent, waar uit deze koning eene gissing maakte, dat de Paphlagoniërs de oudste volkeren der wereldt waren, en dat hunne taal de eerste was van het aardryk. Aristophanes, *Schol. Herod. lib. II, c. 2*, verhaalt dit geval op eene andere wyze. Hy zegt, dat het Psammetichus was, die de ondervinding deedt, en dat *Bek* een Phrygisch woordt is. Eenigen zyn van gevoelen, dat dat kindt dit woordt van de geiten geleert hadt, de welke op den daar naby gelegen berg geweid hadden. *Herodotus l. II. c. 2. Scholiastes Aristophanis.*

SESOSTRIS, koning van Egypten, anders genaamt *Sethosis*, of *Sethos*, begon te regeren te Diospolis in het jaar 1537 voor Jesus Christus, en wierdt hoofdt van de XIX Dynasty der Egyptenaren. Hy ondernam den tocht naar Asië in het achttiende jaar van zyne regering, en liet middelerwyl zynen broeder Armaïs, of anders Danaüs, regeerder over het ryk van Egypten. De Grieken zeggen, dat Sesostris met goed gevolg de Assyriërs, Meden en Perzen beoorloogde; dat hy Phenicië t' onderbragt, Syrië, en alle de provinciën van klein-Asië, nevens Thracië en Colchis. Doch nademaal zyn broeder Armaïs de opperhoofdigheit met geweldt wilde bezitten, brak hy den loop zyner overwinningen af, om spoediglyk naar Egypten weder te keren, na negen jaren afzyns, en regeerde na zyne te rug komst aldaar 33 jaren. Johan Marsham, die erkent, dat de koning van Egypten, door de Egyptenaren genaamt *Sethosis*, de zelve is met den *Sesostris* der Grieken, zegt ook, dat hy geen ander is dan die *Sesak*, of *Sesonchis*, van wien gesproken wordt in het I boek der Koningen, de welke Jeruzalem innam onder de regering van Jerobeam, zoon van Salomon. Maar de allerbekwaamste tydrekenaars zyn niet van dat gevoelen, en zeggen, dat Sesostris, of Sethosis eenige eeuwen voor den Trojaanschen oorlog, en zelfs voor Minos geleeft heeft, en dat Sesonchis in Egypten niet geregeert heeft dan twee honderd jaren na de inneming van die beroemde stadt; dat Sestostris koning was te Diospolis, en Sesonchis te Bubaste; dat Sestostris het hoofdt was van de XIX Dynasty, en Sesonchis van de XXII; eindelyk, dat Sesostris 50 jaren heeft geregeert, en Sesonchis alleen 21, en dat alzo Sesostris die Sisak van de H. Schriftuur niet is,

deze

deze geregeert hebbende over de vyf honderd jaren na Sesostris. *Herodotus*, *lib. II*, *Aristoteles*, *Politic. l. VII*, *Dicearchus*, *Diodorus Siculus*, *Jozephus*, *Eusebius*, en vele anderen verhalen, dat Sesostris langen tydt leefde voor den Trojaanschen oorlog. Strabo zegt, dat deze machtige koning getracht hadt door eene gegraven vaart den Nyl te brengen in de Rode zee voor den Trojaanschen oorlog. Deze stadt wierdt ingenomen in het jaar 2209 voor de geboorte van Jesus Christus, en Sisak regeerde niet dan 995 jaren voor de geboorte des Heilands. Wat aanbelangt de veroveringen van Sesostris, *Herodotus*, die daar een breed verhaal van doedt, zegt, dat hy overal op stene gedenkzuilen naliet de eeuwige gedenktekens zyner overwinningen. Deze schryver verzekert, dat hy 'er van in Palestina gezien heeft, en in Ionië, en Strabo getuigt, dat 'er in zynen tydt nog overig waren. Deze veroveraar liet ook in alle de steden van Egypten heerlyke tempelen bouwen, welke hy verrykte met den roof zyner vyanden. Hy deedt twee marmere gedenkzuilen oprechten, van welke elk zes en twintig ellebogen in de hoogte hadt, en alle de geschiedenisschryvers stemmen daar in overeen, dat Egypten na Sesostris geen groter koning gehad heeft. Hy was groot op allerlei wyzen: want men verhaalt, dat hy vier ellebogen, drie palmen en twee vingerbreedtens hoog was. *Diodorus. Herodotus. Eusebius. Strabo.*

SESSA, in het Latyn *Suessa*, of *Suessa Pametia*, en oudtyds ook *Aurunca* genaamt, eene oude stadt in Italië, in Terra di Lavoro, in het koninkryk van Napels. Zy is een bisschoplyke setel, onder den aartsbisschop van Kapua, waar van daan zy 16 mylen Westwaarts, en 20 van Gaëta Oostwaarts is afgelegen. Zy legt op een zeer vruchtbaren grondt, die inzonderheit veel wyn en koren voortbrengt. Zy voert ook den tytel van hertogdom, en behoort aan het huis van Cordua. *Plin. l. V. c. 5.*

SESTERTIUM was eene zekere plaats derdehalve myl van Rome, alwaar men aan de misdadigers het doodvonnis plagt uit te voeren. Zy hadt den naam daar van gekregen, dat zy *ad sestertium*, of *semisertium ab urbe lapidem* gelegen was. *Reinesius Var. Lect. l. 17. Gronovius de Pec. Vet. l 3. p. 33. seq. Fuiscus II. 781.*

SESTERTIUS (waar onder men 't woordt *numus* begrypt) was en klein zilver muntstukje, waardig het vierde deel van een Romeinschen Denier. Te weten, de Romeinen, zich langen tydt van koper geldt bedient hebbende, het welk zy noemden *As*, in plaats van *Æs*, of *Libra*, en *Pondo*, doordien het een pondt woog, begonnen eindelyk op het laatst zilvere munt te slaan, het welk voorviel in het jaar na Romens bouwinge 585. Deze laatste was getekent met een X, doordien het tien Assen waardig was, en gedeelt wierdt in twee Quinariën, getekent met een V, om dat elk vyf Assen bedroeg; en de Quinarie was weder verdeelt in twee Sestertiën, getekent met L-L-S, nademaal zy elk waardig waren twee Assen, of twee ponden en een half. Doch eindelyk hebben de afschryvers voor hun gemak ons gegeven de letter H, voor de twee L-L-, die ponden maakten, en hebben altydt de S behouden, de welke *semi*, *half*, maakt, zo dat zy dus den Sestertius getekent hebben met H S, dat is te zeggen *Sestertius*, dat gezegt wierdt in plaats van *semistertius*, twee en een half, als of men zeide een half van drie afgetrokken. De Nederlanders en andere volkeren spreken hedendaags nog zo, en zeggen, by voorbeeldt, een half getrokken van zes, een zestehalf, om te betekenen een stuk van vyf stuivers en een half. De Grieken hebben insgelyks gezegt *Τρίτον ἡμιτάλαντον*, *Tertium-semi-Talentum*, om te beduiden twee Talenten en een half.

Men vraagt of men twee soorten van Sestertiën onderscheiden moet, de grote en de kleine. Men heeft daar omtrent twee gevoelens: het eene van *Budeus*, het welk het gemeenste is. Hy maakt twee soorten van Sestertiën, de kleine, genaamt *Sestertius*, en die, gelyk wy gezegt hebben, een klein soort van zilvere munt, waardig twee Assen en een half; en de grote, genaamt *Sestertium* in het onzydige geslacht, dat niet anders als een woordt was om by te rekenen, zo veel doende als duizend kleine Sestertiën.

Het andere gevoelen is dat van *Agricola*, die zegt, dat het woordt *Sestertium* het zelve is als *Sestertius*, zodanig dat *Sestertii deni*, en *Sestertia dena* de zelve zaak is. Doch het onderscheidt, volgens hem, bestaat in de manier van rekenen, doordien, als men door het telend naamval (*casus genitivus*) zegt *Dena Sestertiûm*, voor *Sestertiorum*, men daar *millia* onder verstaan moet: "en (voegt hy 'er by) de afschryvers, dezen
" zin niet gevat hebbende, hebben *Sestertia* gezet, in
" plaats van *Sestertium*, wanneer zy gezien hebben het teken
" van de *Sestertie*, gelyk als in het voorbeeldt van Cicero te-
" gen Verres *H. S. ducenta & quinquaginta*."

Doch het zy dat men daar in leest *sestertia ducenta*, nemende het onzydige woordt *Sestertium* voor duizend kleine Sestertiën, of *Sestertiûm ducenta*, daar onder *millia* verstaande, ieder ziet wel, dat het in den grondt op het zelve getal uitkomt.

Alleenlyk valt 'er zwarigheit wegens de tegenwerping, welke men maken kan over de kracht dezer woorden, *Sestertius* en *Sestertium*, de welke zynde byvoeglyke naamwoorden, zo wel als *Semistertius* en *Semistertium*, hun zelfstandig woordt vorderen: want dit zelfstandig woordt kan niet anders zyn dan *Assis nummus* voor *Sestertius*, twee *Asses* en een half; en *Assis pondo* voor *Sestertium*. *As* in het mannelyk, en *Pondo* in het onzydige onder de Romeinen niet zynde dan eene en de zelve zaak, doordien *As* het gewigt was van een pondt.

Scioppius antwoordt daar op, dat men met een *Sestertium* daar onder verstaat *Minæ pondo*; zo dat het grote *Sestertium*, ten aanzien van de *Mina* der Grieken, het kleine is ten aanzien van het *As* der Romeinen. Doch welke waarschynlykheit is 'er, dat de Romeinen eene munt zouden uitgedacht hebben, welke haren grondt niet hebben zou dan op die der Grieken, en niet op die gene, welke hen byzonder was? Daar by, zo het al zo was, moest het noodwendig zyn, dat de *Mina* juist overeenkwam met een Romeinsch pondt, of de *Drachma* met een *Denier*, op dat, gelyk de *Mina* honderd Drachmen bedraagt, de zelve ook komt te staan op honderd *Deniers*, dat is te zeggen duizend *Assen*, even als het grote *Sestertium* duizend kleine bedraagt. Doch dit kan men geenzins verzekeren; ten minste *Agricola*, *Manutius*, *Andreas Scot* en *Capella* zyn het daar in niet eens.

Als men onder de historieschryvers vindt, dat de Grieken het woordt *Drachma* gebruiken, daar de Latynen dat van Denier hebben, dit komt, zegt Manutius, daar van daan, dat zy geen woordt hadden, nader komende, noch bekwamer om zich te doen verstaan, of zelfs daarom, dat in de laatste tyden de keizers met de daadt den Denier op het zelve gewigt zetten van de Drachme, dat is te zeggen op den voet van acht op de once, in plaats dat te voren het zeker is, naar het getuigenis van *Titus Livius*, dat hy zwaarder woeg, zynde eerst gemaakt op den voet van zes, naderhandt van zeven de once.

Daar door is het klaar, dat het geen, dat naar het gevoelen van Budeus vertiering gemaakt heeft, het zy voor den groten *Sestertius*, het zy in betrekking van den laatsten op de *Drachma*, niet geweest is dan om dat men het gemakkelyker gevonden heeft, en dat zy de eerste is in zwang geweest.

Inderdaadt, als men aanmerkt het geen *Sanctius* verhaalt, namentlyk, dat eertyds byna alle de namen, in *us* eindigende, ook gevonden wierden in de zelve betekenisse in *um*, en dat aan de andere zyde de uitdrukkingen der Romeinen altydt zeer bekort waren, zo dat 'er onder hen niets gemener was dan de verbeeldende spreekwys, genaamt *Ellipsis* (woord-uitlating), door welke zy naauwlyks twee woorden naar vervolg uitspraken, zonder iets daar onder te verstaan, en door welke zy zelfs schikten de andere uitdrukkingen der rekeningen, zo zal men zien, dat het gevoelen van Agricola veel meer grondt heeft dan het andere, het welk ontstaan is buiten twyfel of uit de weinige kennisse der uitschryvers, die in duizend voorvallen verdorven hebben dat geen, het welk niet dan met enkele letters, of by verkorting geschreven was, of uit de doling van die genen, welke niet gezien hebbende, dat *Sestertium* een teelwoordt is voor *Sestertiorum*, hebben dit woordt genomen voor het noemend geval, of voor het beschuldigend geval (*casus accusativus*), van een onzydig geslachtwoordt.

Als men by het teken der Sestertie H S een woordt vindt, dat onder het getal is van die gene, die gebogen worden, het welk in het mannelyke is, betekent dat enkel maar de somme, welke het uitdrukt; by voorbeeldt, *HS deni* betekent twee kleine Sestertiën; indien het in het onzydig geslacht is, als *HS dena*, betekent het duizend kleine Sestertiën: dus zoude het, wanneer men leest: *Sestertia dena*, volgens Budeus, of *Sestertiûm dena*, voeg 'er by *millia*, volgens Agricola, *HS dena* altydt betekenen tien duizend Sestertiën. Doch indien men met het teken van *Sestertius H S* vindt een naam van een onbuiglyk getal, of een, dat zich buigende kan genomen worden voor het mannelyke en het onzydige, dan kan men van des zelfs betekenis niet oordeelen dan door het gevolg, door de stoffe, en uit den zin.

Dus wanneer Cicero gezegt heeft tegen Verres: *Ad singula medimna multi HS quinque accessionem cogebantur dare*, zo kan men niet oordelen van de somme, welke hy wil te kennen geven, doordien zyne uitdrukking verstaan kan worden van de eenvoudige en duizendvoudige getallen: maar het gevolg doedt zien, dat hy maar alleen van enkele Sestertiën spreekt, doordien, als men het nam by duizend, zou de somme voor het onderwerp belagchelyk zyn.

Men moet acht nemen, dat de woorden *Sestertius* of *Nummus* menigwerf niet anders zyn dan de zelve zaak; zo dat *mille nummûm*, *mille Sestertiûm*, of, *mille nummûm Sestertiûm*, zonder onderscheidt de een voor de andere kan gezegt worden. Maar daar zyn verscheide gevoelens over de reden, de welke men geeft van deze woordschikking; en van deze uitdrukkingen: want, zonder te spreken van die van Nonius, en eenige ouden, die zonder reden geloofd hebben, dat deze telende gevalwoorden (*Genitivi*) *Nummûm* en *Sestertiûm* (gemaakt door eene affnyding van een woordlit (*Syncope*) in plaats van *Nummorum* en *Sestertiorum*, waren beschuldigende (*Accusativi*); doorgaans neemt men *duizend* als een zelfstandig woordt, dat het teelwoordt *Nummûm* en *Sestertiûm* regeert. Nochtans, indien wy *Scioppius* geloven, is *duizend* altydt een bygevoegt woordt, al zo wel als de andere getalwoorden: en bygevolg moet men vooronderstellen een naam, van welken het bestier van dit telend gevalwoordt afhangt. Deze schryver spant in zyn XIV Brief zyne krachten in om aan te tonen, dat men alsdan daar onder moet verstaan *res*, of *negotium*, op de zelve wyze als wanneer Juvenalis gezegt heeft:

Quantum quisque suâ nummorum possidet arcâ,

waar in *quantum* het bygevoegde woordt zynde, men noodzakelyk

kelyk *negotium* moet vooronderstellen, in dier voegen, dat, byaldien men zeide *res*, of *negotium mille nummorum est in arcâ*, zo zou de woordvoeging (*Syntaxis*) gansch eenvoudig en regelmatig zyn; maar byaldien men zegt: *mille nummorum est in arca*, zal de zelve verbloemt zyn, en men zal daar altydt onder verstaan *res*, de zaak, de welke dat *mille nummorum* zal regeren, die het bygevoegde en zelfstandige zyn voor het telende: want *res mille nummorum* is de zelve zaak als *mille nummi*, even als Phœdrus gezegt heeft *res cibi* voor *cibus*.

Wanneer men by Cicero vindt *Sestertiûm decies numeratum esse*, zulks is eene uitlating van het getal, alwaar *numeratum*, dat zich betrekt op *negotium*, staat voor *numerata*, dat gezegt moest worden, gelyk 'er zelfs in eenige drukken staat, om dat men *centena millia* vooronderstelt. Insgelyks: *an acceptio centies Sestertiûm fecerit*, by Vellejus Paterculus, voor *acceptis centies centenis millibus Sestertiûm*. Daarenboven ook dus: *Trapezita mille drachmarum sunt reddita*, by Plautus, voor *res mille drachmarum est reddita*. Want, gelyk de ouden gezegt hebben, *decies Sestertiûm*, voor *decies centena millia Sestertiûm*, zo hebben zy ook gezegt: *decies aris*, voor *decies centena millia aris*.

Dikwils is het woordt *Sestertium* van de schryvers nagelaten door eene woord-verbeelding, genaamt *Ellipsis*, gelyk Suetonius doedt in het leven van Cesar, *promissumque jus annulorum cum millibus CCCC distulit*, en de zelve, in het leven van Vespasianus, *primus è fisco Latinis Græcisque rhetoribus annua centena constituit*; dat is te zeggen, *centena millia Sestertiûm*.

Volgens het gevoelen van *Gassendus* goldt een *As Romanum* negen penningen Fransche munt, de *once* zilver gerekent tegen zeventig stuivers. De Romeinsche *Denarius* was waardig tien *Assen*, dat is te zeggen acht stuivers van de zelve munt, en de kleine *Sestertius* in het Latyn *Sestertius* dus genaamt, was, volgens deze rekening, waardig twee stuivers; maar de grote *Sestertius*, die duizend bevatte, beliep omtrent honderd een gulden zeventien stuivers, en men noemde het in het Latyn *unum Sestertiûm*, *duo Sestertiûm*, enz. *De abt Danet.*

SESTIUS, of SEXTIUS, genaamt PUBLIUS, een zeer edelmoedige Romein, die Cicero bystondt met sterke hulp tegen Clodius. Daar over in rechten betrokken zynde, verdedigde Cicero hem in die Redenvoering, welke wy tegenwoordig nog in handen hebben.

SESTO, in het Latyn *Sestos*, anders genaamt het kasteel van Romelië, eene stadt op den oever van de zeëngte van Gallipoli, aan de zyde van Romanië, in Europa, regt tegen over Avido, of over het kasteel van Natolië, in Asië, het welk de Grieken noemen Abydos. Deze twee kasteelen, of sterktens, worden de Dardanellen genoemt, en beschermen den doortocht van den Archipel naar de zee van Marmora. De twee steden, welke aldaar eertyds lagen, waren beroemd door de liefdegevallen van Leander en Hero. *Strabo l. XIII.*

SESTOLA, eene stadt in Italië, de hoofdstadt van het Frignaneesche, eene landstreek in den Staat van Modena.

SESTRI DI LEPANTE, in het Latyn *Sevesta Tigulio-rum*, eene kleine stadt aan de Liguftische zee, de republyk van Genua onderhorig. Op de Westkust van Genua legt nog eene stadt, de welke ook SESTRI genaamt wordt.

SETH was de derde zoon van Adam, en wierdt geboren in het 131 jaar der wereldt. Hy volgde in zynen Godsdienst de voetstappen van zynen vader, en zyne kinderen volgden een zo heilig voorbeeldt. Ook noemt de H. Schrift hen *kinderen Gods*, tot onderscheiding van die van Kaïn, genaamt *kinderen der menschen*. Hy was de vader van *Enoch*, en stierf in het jaar der wereldt 1042, oud 912 jaren. Zie hier hoe Jozephus van dezen aartsvader en van zyne nakomelingen spreekt. *Seth*, zegt hy, *wierdt by zynen vader opgevoed, en schikte zich ter deugdt. Hy liet kinderen, naar hem aardende, na, de welke in hun landt bleven, waar in zy zeer gelukkig leefden, en in een volmaakt onderling verstandt. Aan hun verstandt en hunne arbeidzaamheit is men de kennis der sterrewikkunde verschuldigt; en doordien zy van Adam gehoort hadden, dat de wereldt door water en vuur vergaan zou, dreef hen de vreze, welke zy hadden, dat deze kennis niet mogt verloren gaan eer dat de menschen daar van onderrecht zouden zyn, om twee pylaren te bouwen, den eenen van steen, en den anderen van gedroogde kleiaarde, op welke zy graveerden de wetenschappen, welke zy verkregen hadden, op dat, byaldien het mogt gebeuren, dat een watervloedt de pylaar van hard gemaakte klei mogt verderven, die van steen zou overblyven, om voor de nakomelingschap te bewaren de geheugenis van het geen zy geschreven hadden. Hun vooruitzicht gelukte, en men verzekert, dat deze stene kolom nog gezien wordt.* Maar dit verhaal van Jozephus wordt door anderen wederlegt. *Marsh. in Can. Ægypt. ad Sec. I. Gen. IV, V, VI. Jozephus Joodsche Oudh. I B. 2 K. Suidas. Torniel. & Salian. in Annal. Vet. Test.*

SETHAR, een der voornaamste hovelingen aan het hof van Ahasueros, met wien deze monarch raadpleegde wat men doen moest met de koninginne Vasthi, welke geweigert hadt te komen op de maaltydt des wyns van den koning. *Esther I, 14.*

SETHIANEN, of SETHINIANEN, ketters uit het school van Valentinus. Men noemde hen naar den naam van *Seth*. Zy hielden het daar voor, dat twee engelen geschapen hebbende de een Kaïn, en de andere Abel, en de laatste gedood zynde, de grote Deugdt, de welke boven de andere deugden was, gewilt hadt, dat Seth ontfangen zou worden als een zuiver zaadt; maar dat eindelyk de twee eerste engelen de een zich met den anderen vermengt hebbende, de grote Kracht den zondvloedt gezonden hadt, om te verderven het kwade gebroedsel, dat daar van gekomen was, en dat echter een gedeelte in de arke was ingeslopen, van welke het kwaadt naderhandt in de wereldt was uitgebot. Deze ketters maakten vele boeken onder den naam van Seth, en van andere patriarchen. Jesus Christus aangaande verbeeldden zy zich of dat hy Seth was, of des zelfs plaats bekleedde. *Tertullian. de Præscr. cap. 47. Irenæus l. I. cap. 7. & seq. Epiphanius Hær. 31. Baronius A. C. 145. Sixtus Senensis lib. II. Bibl. Godeau Hist. Eccl.*

SETHON, koning van Egypten, en priester van Vulkaan, regeerde te Memphis in het 719 jaar voor de geboorte van Christus, omtrent het 3285 jaar der wereldt. Hy bragt zo veel goudt en zilver te zamen, dat hy na zyne doodt 400000 talenten, dat is 240 millioenen Fransche ponden, naliet. Herodotus verhaalt, dat in zynen tydt een beeldt van dezen Sethon, met een muis in de handt, te zien is geweest, om dat, als Sennacherib in zyn landt gevallen was, de muizen de paardetuigen en de riemen van de schilden zyner soldaten te Pelusium opgegeten hadden, waar op hy genoodzaakt wierdt met zyn leger weder te rug te keren. *Jozephus* verhaalt dit met eenige andere omstandigheden. Na dat Sennacherib, zegt hy, veel tyds voor Pelusium hadt t'zoek gebragt, vervaardigde hy eindelyk alles tot een storm; doch als hy vernomen hadt, dat *Tharsices*, koning van Ethiopië, zich op reis begeven hadt om de stadt te ontzetten, brak hy de belegering op. Anderen zeggen, dat Sethon door een zeker kunststuk een groot deel veldrotten hadt te zamen gebragt, de zelve midden onder de vyanden gejaagt, en hen daar door een schrik aangejaagt, en alzo op de vlucht geslagen. Deze Sethon schynt buiten twyfel *Severus* geweest te zyn, en heeft zyne regering geëindigt in het jaar der wereldt 3299, voor de geboorte van Christus 705, en Taracus, een Moorsch koning, zette zich op den troon. *Herodotus. Jozephus. Marsham Canon Chron.*

SETIA, eene stadt der oude Volscen, in Latium, tegenwoordig *Sezza* genaamt. Zy is eene kleine plaats niet verre van Rome, in den Kerkelyken Staat, op een berg, en naby een meir gelegen. Aldaar wascht voortreffelyke wyn. Achter dezen berg zyn eenige overblyfselen van een oud altaar te zien. Voor dezen was alhier een bisschoplyke zetel. *Schrad. Monum. Ital.*

SETIA, eertyds *Cithæum*, eene stadt van het eilandt Kandië. Zy is de hoofdstadt van het rechtsgebiedt, dat haren naam draagt, en de welke het Oostelykste deel is van dat eilandt. Setia legt aan de golf van den zelven naam, langs de Noordkust, zeven en twintig mylen van Kandië Oostwaarts. Het is eene kleine stadt, maar sterk, en heeft eene goede haven, mitsgaders een bisdom, onderhorig aan Kandië. *Baudrand.*

SETIA, *Monte di Setia*, oudtyds *Dictæus mons*, een gebergte in het eilandt Kandië. Het strekt zich uit van Castel Pediada tot aan de Oostzyde, alwaar het maakt het voorgebergte van Salomon en van Sidero. Dit gebergte, waar op de ouden geloofden dat Jupiter was opgevoed, draagt ook den naam van *Lassiti*. *Baudrand.*

SETINES, een naam, welken men by misgreep geeft aan de stadt Athene. Zie ATHENE.

SETON, een dorp in het Schotsche gewest Mid-Lothian, by het welke een voortreffelyk paleis is, *Seton-House* genaamt, van het welke de graven van *Winton*, een zeer oud geslacht, en verscheide andere voorname standspersonen, hunne toenamen bekomen hebben. *Cambdeni Brit.*

SETTE is de naam van een voorgebergte en zeer smalle landstreek tusschen den inham van Lions, op de kust van Languedok, naby Agde en Frontignan. De grote vaart van Languedok, welke by de haven, genaamt *Port-Louis*, in dezen oordt gemaakt, de vereeniging der beide zeën maakt, wordt zomwylen van deze plaats *Le Canal de Sette* genaamt. De ouden hebben dit voorgebergte den naam van *Promontorium Sigium*, of *montis Setii* gegeven.

SETTENIL, eene sterkte in Spanje, in het Latyn *Septenilium*, in het Westerdeel van het koninkryk Grenade, naby de grenzen van Andalusië, niet ver van den oorsprong der rivier Verda gelegen. Zy is niet alleen op een rotsachtigen berg gebouwt, maar ook zyn de meeste huizen alleen uit de klippen uitgehouwen. De omleggende landstreek bestaat in louter weilandt. *Colmenar Delic. de l'Esp. p. 521.*

SETTLE, eene marktstadt in het hertogdom van Jork, in Engelandt, in de landstreek, genaamt *Staincliff*, aan de rivier de Ribble 165 Engelsche mylen van Londen gelegen.

SETUBAL, of *St. Ubes*, eene stadt in het Portugeesche landschap Estremadura, by den uitloop van de rivier Sadon, of Cadaon, in de Athlantische zee. Zy is voornamentlyk beroemd wegens hare goede haven, uit welke jaarlyksch eene onbeschryflyke menigte zout naar Engelandt, Hollandt en andere Europische landen gevoert wordt. De naam zou, naar de verklaring der Portugeesche schryvers, zo veel beduiden als *Cætus Tubalis* (eene vergadering van Tubal) nademaal Tubal, de zoon van Japheth, deze plaats 150 jaren na den zondvloedt de eerste zou gebouwt en met zyne nakomelingen bezet hebben. Zy heeft goede muren, met 3 bolwerken, en 2 halve bolwerken naar de landzyde. Daarenboven heeft ze aan de zeezyde 2 bolwerken, en een kwartier van de stadt eene kleine sterkte, toegenaamt St. Philips. By den ingang in de haven is een ander fort, genaamt *St. Jago de Outaon*, het welk 4 bastions, met eene beukery, met grof kanon beplant, en een toren, met schietgevaarte zeer wel voorzien, heeft. De omleggende landstreek is in korengewasch, wyn en tuinvruchten

zeer

zeer vruchtbaar. De viſchvangſt brengt aldaar ook groten handel aan, en men vindt daar omtrent het gewaſch, waar van men de ſcharlaken verf plagt te maken. *Manuel de Faria y Souſa Epit. de las Hiſt. Portug. P. I. c. 1. P. IV. c. 2. & 7. Colmenar Delic. de Portug. p.* 777.

SEVAGY, eerſte ſtaatsdienaar van den koning van Viſapour, in Ooſt-Indië, die, onder voorgeven, dat zyn meeſter den oorlog tegen den Groten Mogol met kracht niet wilde voortzetten, gelyk hy hem aanraadde, tegen hem opſtondt. De gene, die nayverig waren over de eer, welke zy zich wel voorſtelden dat deze ſtaatsbediende, aan wien rechtmatiglyk het gebiedt over de krygsbenden moeſt worden aanbetrouwt, by deze gelegenheit zou verkrygen, beſtreden zyn gevoelen met zo veel drift, mengende zelfs in hunne redenen ſtekelachtige ſtreken, welke zyn perſoon betroffen, en zy wiſten den koning zo wel te doen begrypen, dat, onder ſchyn van den Mogol te rug te houden, hy naar veel groter dingen haakte, dat de koning zyn landt liever aan de ſchande eener ſlaverny wilde bloot ſtellen dan het zelve voor altydt door de handen van Sevagy bevryden. Deze tradt uit den Raadt, beledigt over de verachting, welke men hadt voor zyne gevoelens en zyn perſoon. Hy was van dat oogenblik af bedacht om zich te wreken, en om zich te ſtellen boven die genen, welke zich inbeeldden boven hem te zyn. Aanſtonts leide hy het daar op toe om onder de perſonen, welke zyn lot naar hem trok, te ontdekken die genen, die bekwaam zouden zyn zich aan hem te verbinden, en die voor hunnen plicht zouden ſtellen hoop of vriendſchap. Zyne keur gedaan, en aan zyne zyde een groot getal der voornaamſte heeren gebragt hebbende, verwyderde hy zich van het hof, onder voorwendſel van zyne gezondheit, en begaf zich naar zyne landgoederen, om daar te overleggen de middelen om met vrucht uit te barſten.

De koning en zyne ſtaatsdienaars, nayverig over de verdienſten van Sevagy, maakten in het begin niet veel werk van dit vertrek. Ondertuſſchen die van zynen aanhang hebbende byeen vergadert, maakte hy zich meeſter van eene ſterke plaats op de grenzen van het ryk, naby Dekan, en gaf bevel om de krygsbenden naar dien kant te laten trekken. Toen waren alle de landſchappen in grote beweging, en doordien men van alle kanten volk ligtte, waren de wegen vol ſoldaten, welke zich naar hunne krygshopen gingen begeven. Dit hielp ongemeen om te verbergen de voornemens der muitelingen, doordien men geen onderſcheidt maakte tuſſchen de krygsbenden van Sevagy en die van den koning. Deze heer, die zeer ryk was, hadt, behalven andere hoedanigheden, ook die van zeer mild te zyn, zelfs tot verkwiſting toe. Hy liet aan de ſoldaten door zyne kapiteins grote ſommen gelds uitdelen, om hen des te beter te vereenigen, en hen alle tot zich te trekken. Hy deedt vrucht met zyne geſchenken, en met de goede geſteldheit, waar in hy zyn leger vondt. Hy bediende zich daar van tot de uitvoering van eene onderneming, welke hem voor een roekelozen zou hebben doen doorgaan, indien het gevolg hem niet hadt verdedigt. Dit was den veldheer der krygsbenden van den Mogol te gaan aantaſten in zyne legerplaats, welke verſchanſt lag naby Auremg-Abad, hoofdſtadt van Dekan. De oppervorſt van dit koninkryk was een bondgenoot van dien van Viſapour, zo dat de ſchyn om te helpen een vorſt, die bondgenoot was, deze onderneming eenigermaten een kleur gaf: doch ter zelver tydt voldeedt hy zich zelf, uitvoerende een raadt, welken hy zelf hadt gegeven, en hy deedt al de krachten van den Mogol trekken op de landen van Viſapour, van wien men natuurlyk de wraak hadt te verwachten, nademaal hy in het begin niet kon weten dat Sevagy oorloogde tegen de bevelen van zynen opperheer. Deze veldheer, voor dat hy vertrok, liet in de veſting eene bezetting van oude ſoldaten, onder een bevelhebber, wiens dapperheit en getrouwigheit hem bekend waren, bewarende daar door voor zich den ſleutel van het koninkryk van Viſapour, eene wykplaats in tydt van noodt. Vervolgens trok hy op tegen Auremg-Abad met zes duizend ligt gewapende mannen, en van de beſte benden, welke hy hadt. Het legerhoofdt van den Mogol was ver genoeg van zyn leger af, in eene legerplaats, kwalyk verſterkt, en naby zeker vrouwentimmer, alwaar hy den tydt in vermakelykheden doorbragt. De ſtadt was ingeſloten, en in het gezicht van een talryk leger geloofde hy zich vry voor allen aanval. De ſchatten van dezen veldheer waren niet beter bewaart. Sevagy verzamelde zyne voornaamſte legerhoofden. Hy ontdekte hen het gewigt der onderneming; hy deedt hen de gemakkelykheit daar van bevroeden, en dat het niet zwaar was voor lieden, als zy waren, Kakeſtkam met alle zyne ſchatten op te ligten. Hy deedt by hen gelden de verplichting, welke de koning van Viſapour, hun gemene meeſter, aan hen zou hebben, en de beloningen, welke zy daar van moeſten verwachten. Sevagy verburg zyne ſoldaten des daags in een zeer klein digt boſch, naby het leger der vyanden, om de koelte en de donkerheit van den nacht af te wachten. Kakeſtkam was niet op zyne hoede; zyne ſchildwachten, hunnen generaal navolgende, namen hunnen plicht niet wel waar. De nacht daar op aangekomen zynde, die zeer duiſter was, om dat de maan geen licht gaf, geleidde Sevagy zyne benden in ſtilte tot in het midden van het leger der vyanden, en zy wierpen zich aanſtonts met den degen in de vuiſt op het volk van den Mogol, maakten eene gruwelyke ſlagting onder de zelve, en vervulden alles met de grootſte verwarring. De zoon van den veldheer van den Mogol gedood zynde, was deze opperbevelhebber in de uiterſte wanhoop, en zyne droefheit maakte hem zonder beweging. De dapperſte van zyn leger liepen naar de plaats toe, alwaar hy was, en hebbende zich by zyn perſoon geſchaart, beſloten zy tot den laatſten man toe te ſneuvelen, om te beletten van gevangen te worden, en door een hardnekkigen tegenſtandt kwamen zy ten einde van hun voornemen.

Men wiſt nog de oorzaak niet van deze beroerte. Men ſtak overal vuren aan door het gehele leger, om de zelve te ontdekken: doch de ſchrik verdubbelde, wanneer men aan het licht der aangeſtokene vuren Sevagy en de onderdanen van den koning van Viſapour gewaar wierdt. Men twyfelde daar niet aan, of het ganſche leger van dezen prins was naby. Kakeſtkam wierdt in den drang gekweſt met twee ſteken van een degen, en de noodzakelykheit, waar in hy was om te overwinnen, of te ſneuvelen, deedt hem daden doen van eene buitengewone dapperheit. De dag aankomende gaf Sevagy bevel tot den aftocht, vrezende, dat het licht den vyanden niet te kennen gave zyn klein getal, en dat hy van hen niet mogt overſtolpt worden. Zyne benden, hoewel gretig op moordt en buit, gehoorzaamden ſtiptelyk; de donkerheit van den nacht begunſtigde hunnen aftocht, en de ſchrik, welken zy achter lieten, gaf hen tydt hunne poſten te herwinnen voor dat het nog hoog dag was.

De twede onderneming van Sevagy was tegen Suratte, het welk hy door zyn leger deedt uitplunderen, met voornemen om zich daar mede te verryken, en te gewennen om hem te volgen; die gene ten minſten op hoop van buit, op welke de eer geen macht genoeg daar toe zou hebben. De plundering duurde drie dagen en drie nachten, waar na Sevagy al zo gemakkelyk uit de ſtadt trok, als hy daar was in gekomen, hebbende in deze plaats alleen gevonden byna alle de ſchatten van het Ooſten, en tot den oorlog gemaakte geldbronnen, die in langen tydt niet zouden worden uitgeput.

Tot nog toe hadt hy over zyn leger zelf het bewindt gehad, zonder iemands hulp: doch willende het zelve veel vergroten, ſtelde hy onder zich vier algemene luitenants, en gaf hen grote geldſommen om onder de legerhopen uit te delen. Hy zondt naar alle kanten om ſoldaten aan te nemen, terwyl andere lieden, op zyn bevel, acht namen op het gedrag van den Groten Mogol, en dat van den koning van Viſapour. Wanneer hy een aanzienlyk leger op de been hadt, maakte hy geen haaſt om zyne oogmerken werkſtellig te maken, maar bemoeide zich terſtondt om zyne manſchap onder de krygstucht te brengen, en de zelve in het ambacht van den oorlog te oeffenen. De Mogol, die geen onderſcheidt maakte of Sevagy gevochten hadt door de bevelen van den koning van Viſapour, dan uit eigene beweging, voornemens zynde zich te wreken, trok in dat ryk, vermeeſterde eenige ſteden daar in, en verkreeg voordeel in eenige gevechten. Sevagy bediende zich van dezen tydt, om ook van zyne zyde vele plaatſen van Viſapour te bezetten, en gaf eindelyk den Mogol door zyn gedrag te kennen, dat hy hadt te werk gegaan zonder bevel in de onderneming op den perſoon van Kakeſtkam. Hy trok in de zeeſteden, welke hy byna alle onvoorzien vondt, de koning van Viſapour zyne benden daar uit getrokken hebbende, om den Mogol te beoorlogen. Hy verkoos de zeeplaatſen, om dat de zelve gemakkelyker zyn te verdedigen, en moeielyker om aan te taſten. Behalven het gemak der havens, en de vryheit om in zee te ſteken, dacht hy daarenboven, dat hy dus de kuſten bezettende, en de Europeanen wel handelende, die uit Indië zouden komen, hy zich daar van zou kunnen doen beminnen, en zich daar van by zekere voorvallen bedienen. Hy zondt ververſchingen aan alle de ſchepen, welke op de plaatſen, die van hem afhingen, aanlandden, en deedt hen alle vriendelyke onthalen aandoen, welke men van een vorſt en bondgenoot zou kunnen verwachten. Hy kwam het te boven met vele andere ſteden ſterk of door de natuur, of door de kunſt, en maakte zich wegen door plaatſen, welke men ontoegankelyk geloofde. De krachten van den koning van Viſapour verdeelt zynde, was hy niet in ſtaat om zo een overwinnaar te ſtuiten, die alle de hoedanigheden van een groot veldheer bezat, en voornamentlyk eene doordringendheit om de goede zyde te kiezen, en eene werkzaamheit, die onbegrypelyk waren. Naauwlyks hadt hy een veldſlag gewonnen, of eene ſtadt ingenomen aan het eene einde van het ryk, of hy was aan de andere uiterſte grenzen, alles verwoeſtende, en plaatſen van aangelegenheit verraſſchende. Hy voegde by dit alles eene zachtmoedigheit en goedaardigheit, welke voor hem wonnen de gemoederen van die genen, welke zyne wapenen kwamen te onderwerpen. Hy deedt uitlopen op de landen der Portugezen, van welke hy eenig misnoegen ontfangen hadt; hy ontnam hen het eilandt Bardes, en na dat hy het landſchap verwoeſt hadt, deedt hy hen bezorgt zyn voor Goa. Hy kwam op zyne voetſtappen te rug, trok wederom in de landen van den Mogol, en deedt hem zien, dat hy alleen in ſtaat was om hem het hoofdt te bieden, en zelfs om hem te gaan beſtoken tot in het hert van zyne ſtaten. Hy was niet min bekwaam voor de zaken van het geheim vertrek dan aan het hoofdt der legers. Hy ging om met lieden, die koophandel dreven, en met zulke, die in verſcheide reistochten, welke zy genoodzaakt geweeſt waren te doen, hun beſt deden om voordelig van hem te ſpreken, pryzende zyne manier van regeren, en alzo de geeſten voorbereidden om zich aan hem te onderwerpen. Eindelyk, op de tyding, welke men hem gaf, volgde by zyne

achting zodanig van naby, en liet de drift daar van niet verflaauwen, de welke zo vele redenvoeringen uitdrukkelyk voor hem in hunne gemoederen gebragt hadden. Door alle deze middelen geraakte Sevagy tot een zo hogen trap van macht, dat de Grote Mogol, voor zyne ftaten bezorgt zynde, zich met ernft vaardig maakte om hem den oorlog aan te doen. Hy benoemde Jeffingue, een machtig heer van het hof, om zyne legers te gebieden, beval hem de plaatfen weder in te nemen, welke Sevagy in zyne ftaten verovert hadt, en gaf hem heimelyke bevelen om niets te fparen, op dat hy hem won, en hem te doen aanvaarden het gebiedt over de legers van den Mogol. Deze veldheer flaagde daar in, en Sevagy tradt in een vergelyk, het welk hem ftelde aan het hoofdt der legers van een machtig ryk, en opende eene zo grote loopbaan voor zyne dapperheit. Dit bleek in den oorlog, welken hy voerde tegen den koning van Vifapour; en indien hy zyne grote daden niet bezoedelt hadt met de fchande, gehecht aan het verderven van zyn vaderlandt, hy zou oneindige loftuitingen verdient hebben. De Mogol wilde zich bedienen van Sevagy in den oorlog, welke gevoert ftondt te worden tegen den koning van Perfië. Hy verzocht hem ten dien einde om zich aan zyn hof te vervoegen, en op dat hy het verblyf aldaar des te aangenamer zou vinden, maakte hy hem Raja, het welk de hoogfte waardigheit is, waar toe de koning kan verheffen de genen, welke hy wil begunftigen. Dit goed onthaal van den vorft berokkende hem den haat van vele perfonen, en onder anderen dien van Kakeftkam en zyne huisvrouwe, de welke, zonder heimelyke tochten tot wraak, niet zien konden den gene, die de oorzaak was van de doodt huns zoons, en van de belediging, welke deze generaal by Aureng-Abad hadt ondergaan. Daar rees dan eene party tegen Sevagy op, de welke het gemoedt des konings zo wel wift te winnen, dat 'er befloten wierdt hem in bewaring te nemen. Deze prins wilde deze voldoening geven aan Kakeftkam, die zyn oom was, en aan zyne vrienden; doch hy gaf aan zyn woordt en aan het niet kunnen miffen van Sevagy de ontdekking der middelen, om korten tydt daar na uit zyne gevangenis te ontkomen. Deze inzichten bekwamen den koning zeer kwalyk. Hy voldeedt niemandt willende al de wereldt vergenoegen. Sevagy gevoelde niet dan de belediging, welke men hem hadt aangedaan, en de aanhang van Kakeftkam vondt de ontfnapping van den gevangen zeer kwaad, de welke niet naliet het zelve de gemakkelykheit des konings toe te fchryven. Sevagy, aan zyn leger wedergegeven, zag wel, dat hy van niemandt moeft afhangen, en nam een voornemen om zelf een koninkryk op te rechten. Hy ftreelde zyne bevelhebbers zeer, welke hy zyne broeders en zyne vrienden noemde, en leefde met hen zeer gemeenzaam. Wanneer hy zich nu geloofde in ftaat te zyn om alles te kunnen hopen van den goeden wille der zynen, gaf hy aan zyne legerhoofden eene voortreffelyke maaltydt, en na dat men braaf vrolyk geweeft was, zynde, terwyl de wyn hen verhitte, door eenige byftanders koning genoemt, antwoordde het leger door toejuichingen en een vreugdegefchrei. Hy wierdt voor koning uitgeroepen door het ganfche landt, het welk hy verovert hadt, en de voornaamfte bevelhebbers leiden den eedt van getrouwigheit aan hem af. Hy hadt zich een koninkryk verkregen ten kofte der koningen van Vifapour, van Dekan, en van den Mogol. Vermoeid zynde van overwinnen, wilde hy zich van zyne veroveringen verzekeren, de zelve bepalende. Het leger van den Mogol maakte zich gereed om te vechten; hy hadt zyne fchatten uitgeput. Dit was het, dat hem deedt befluiten om Suratte ten tweeden male te plunderen, het welk hy uitvoerde door eene verftandhouding met den ftadvoogdt. Ondertuffchen verwekte het belang der naburige koningen hem machtige vyanden, en verfchaffte hem nieuwe onderwerpen van overwinningen. De koning van Vifapour, befloten hebbende hem te beoorlogen, gaf het bevel over zyne benden aan eenen zyner gunftelingen, genaamt Romton Jamain, een man van verftandt, en een groot oorlogsman, maar baatzuchtig en gierig: ook was hy niet veilig voor de behendige liften van Sevagy, en de liefde tot rykdommen maakte in hem vruchteloos alle zyne grote hoedanigheden. Zy hielden eene zamenkomft: Sevagy deedt hem zien de onmogelykheit der voornemens, welke de koning van Vifapour tegen hem ontworpen hadt. Hy beloofde hem eene fomme van dertig duizend Pagoden, zynde goude ftukken, welke zeven of acht Franfche Livres uitmaken. Deze aanbieding was een grote fteen des aanftoots voor Romton Jamain: hy viel daar over, en onder veelderhande voorwendfels, die nooit aan verraders ontbreken, trok hy met zyn leger te rug, doende by zynen prins gelden, als een aangelegen dienft, het zelve geheel te hebben kunnen afvoeren uit de engtens, waar in het ongeluk hem ingewikkelt hadt, en te hebben een fchonen aftocht gedaan. Maar deze handel wierdt ontdekt, en zy koftte Romton Jamain het hoofdt. Abdelkam wierdt algemeen legerhoofdt gemaakt in zyn plaats; maar Sevagy doodde hem kort daar na met eigen handt, en verfloeg zyn ganfche leger; en dus eindigde de twede onderneming van den koning van Vifapour tegen Sevagy vruchteloos, die naar het koninkryk van dezen vorft optrok, en zich meefter maakte van vele aanmerkelyke plaatfen, welke in het hert van den Staat lagen, en zonder verdediging waren. Hy raadpleegde vervolgens zyne legerhoofden, en deedt hen zien, dat zyne glorie hem riep naar den kant van Kambaje en van Guzuratte; dat de fteden van Vifapour, de welke hy ondergebragt hadt, de onkoften tot den oorlog zouden verfchaffen, terwyl hy aan de andere zyde zyne overwinningen zou uitbreiden. De achteloosheit van de meefte grote heeren van Dekan, die als zo vele kleine fouvereinen op hunne landeryen leefden, deedt hem ook denken om zyne wapenen derwaarts te wenden. Hy verdeelde dan zyne krygsbenden, om deze kleine prinfen te gelyk aan te taften, zonder dat de een den anderen kon te hulp komen, hebbende elk genoeg te doen met zyn eigen goedt te verdedigen, en hy voerde dit door zynen zoon, een jong prins, die in de fchool van zynen vader zich ten oorlog gewend hadt, en die bemind en geacht was van alle de legerbenden, en door een ander bekwaam veldheer mede gelukkig uit. Voorts vernomen hebbende, dat een der voornaamfte onderftanden, welke de koningen, die hy hadt overwonnen, hadden om hunne ftaten te onderftutten, beftondt in de fchattingen, welke de Portugezen hen betaalden, om hen te verplichten de uitlopen hunner onderdanen te ftremmen, wilde hy de zelve fchattingen voor zyne landvoogden behouden, onder voorwendfel, dat zy die zouden te kofte leggen aan het beletten der ftroperyen, welke die van het landt gewoon waren te doen. Hy zondt dan een gezantfchap naar Daman, en om gezag te geven aan den gene, welken hy tot deze bezending verkoor, deedt hy hem verfelfchappen door eene grote bende ruiters, welke veel eer optrok in flagorder, dan als benden, die niet op weg waren dan om eer te bewyzen den gene, welken zy vergefelfchapten. De roep liep aanftonts te Daman, dat het leger van Sevagy tegen de ftadt kwam aantrekken, en doordien de zelve niet zeer in ftaat van tegenweer was, volgens de gewoonte der Portugezen in Indië, was alles aanftonts in de grootfte wanorder, en elk maakte zich klaar om met zyne koftbaarfte goederen te vertrekken. Middelerwyl naderde de gezant, men weigerde hem den ingang in de ftadt, tot dat hy deedt weten, dat hy niet kwam als vyandt, maar als vriendt, waar door de fchrik, waar in men was geweeft, in blydfchap veranderde, en men ftondt hem toe wat hy begeerde. Sevagy veroverde hier na nog Dekan, en maakte zich zo ontzaggelyk, dat hy tot een feldzaam voorbeeldt van dapperheit, verzelt van een ongemeen geluk, kan verftrekken. Zie *Carré Voyage des Indes Orientales.*

SEVALE, of SERVALE, aartsbiffchop van Jork, in Engelandt, in de XIII eeuwe. Hy wierdt opgevoed in de hogefchool van Oxford, alwaar hy grote voortgangen zo wel in de wetenfchappen, als in deugden maakte. Hy wierdt ook, na dat hy de doktorale muts ontfangen hadt, verkoren tot deken van de kerk van Jork, en eenigen tydt daar na verhief men hem op den ftoel van deze hoofdftadt, om de zelve als aartsbiffchop te beftieren. Zyn gedrag beantwoordde alles wat men van hem verwachtte. Paus Alexander de VI vorderde van de geeftelykheit van Engelandt grote onderftandgelden: de kerkvoogden murmureerden daar over, maar dorften niet klagen. Sevale floeg de handt aan de pen, en fchreef aan den paus een brief met zeer veel yver en vrymoedigheit; maar dit verwekte hem moeielykheit met het Roomfche hof. Hy ftierf in 't jaar 1258, latende verfcheide traktaten na, als: Synodale befluiten; een werk voor zyne geeftelykheit; een boek vol brieven en predikatiën; enz. *Matth. Paris Hift. Angl. fub Henrico III. Pitfeus de Script. Angl. Lelandus.* enz.

SEVARAMBEN zyn verdichte volkeren, even als de bewoners van Utopia, van Thomas Morus, en die van de Nieuwe Wereldt, van den ridder Bacon. De Gefchiedenis, de welke daar van in het licht is gekomen, is bekend.

SEVECUS, koning van Egypten, zoon van Sabacon den Moor. Hy begon te regeren in het 724 jaar voor Jefus Chriftus. Hy is die koning, die *So* genoemt wordt in het II boek der *Kon. XVII*, 4, met welken de koning Hofea een verbondt maakte, als hy weigerde de jaarlykfche fchatting te zenden aan Salmanaffer. Men leeft *Jez. XX*, dat Godt den propheet belaft drie jaren te wandelen naakt en zonder fchoenen, om te dienen tot een teken tegen Egypten en Morenlandt, het welk vervult wierdt; want drie jaren daar na, in het jaar 714 voor de geboorte van Chriftus, Sennacherib, koning van Affyrië, in Egypten gekomen zynde, beoorloogde hy de Egyptenaars, en verwoeftte hun landt. In het jaar 710 trok Rabfake, opperhoofdt over het leger van Sennacherib, op tegen Tharakus, broeder van Sevecus, koning van Egypten, die Hiskia te hulp kwam, als aangetekent ftaat *Jez. XX*, 9. *II Kon. XIX*, 9. Deze Thiracus wordt ook genaamt *Thiraca.*

SEVENBERGEN. Zie ZEVENBERGEN.

SEVENDER. Zie ZEVENAAR.

SEVENHOVEN, SEVENHUIZEN, SEVENWOLDEN, enz. Zie op de letter Z.

SEVENOKE, een marktftadt van Engelandt, in de landftreek van het graaffchap van Kent, de welke men *Godsheath* noemt. Zy heeft haren naam van William Sevenoke, die, toen hy een kindt was, binnen deze ftadt te vondeling gelegt wierdt, en naderhandt geworden is hoofdfchout van Londen in het jaar 1418, en die het collegie en gafthuis van deze ftadt ftichtte. Zy legt 60 Engelfche mylen van Londen.

SEVERIA, SEVERIE, is de naam van zeker rechtsgebiedt in klein-Polen, het welk den tytel voert van een hertogdom, en den gene toebehoort, die biffchop van Crakau is, gelyk het ook in het Waywoodfchap van Crakau,

niet ver van de hoofdstadt van dien naam, gelegen is. In het zelve staat een sterk kasteel op een eilandt, midden in een groot meir. Ook behoort daar toe het slot Lipowikz, op een hogen rots gebouwt, werwaarts de bisschoppen van Crakau hunne gevangenen laten brengen. Het beroemde klooster *Czenstochow* wordt insgelyks tot dit hertogdom gerekent, als ook *Slankow*, eene plaats zeer berucht wegens hare zilver-bergwerken.

SEVERIANEN, zekere ketters, welker eerste grondlegger *Tatianus* was. Naderhandt wierden zy van *Severus* verdedigt, van wien zy ook hunnen naam bekwamen. Zy waren alle te zamen vyanden van den huwelyken staat. *Hieron. Sophronius.*

SEVERIANUS, zusters zoon van den keizer Adrianus, de welke in het 90 jaar zyns ouderdoms, nevens zynen neef Fuscus, op het bevel van den voorgemelden keizer, gedood wierdt. Hy wenschte, dat Adrianus niet mogt kunnen sterven wanneer hy gaarne wilde sterven, het welk hem ook inderdaadt wedervoer. Zie ADRIANUS. *L. Ælius Spartianus in vita Adriani.*

SEVERIANUS, bisschop van Gabalis, van geboorte een Syriër, was beroemd van wegens zyne geleerdheit en welsprekendheit in de IV, en in het begin van de V eeuwe. St. Johannes Chrysosthomus verzocht hem veelmalen te prediken in de kerk te Constantinopel, en zynde genoodzaakt eene reize naar Asië te doen, liet hy hem in zyn plaats, om zorg voor zyne kudde te dragen: doch zyn gedrag niet goedgekeurt zynde, bestrafte hem Chrysosthomus daar over. Deze openhertigheit verbitterde hem, en hy voegde zich by de vervolgers van dezen kerkvoogdt. Doordien hy veel vermogen hadt op het gemoedt van de keizerinne Eudoxia, deedt hy haar gelovcn, dat St. Chrysosthomus in eene zyner predikatiën haar *Jezabel* genoemt hadt, en ging zo listiglyk te werk, dat 'er binnen korten tydt een verschrikkelyk onweder tegen dezen bisschop ontstondt, de welke wierdt afgezet. Severianus, willende de smaadt voegen by de belediging, schreeuwde in eene redenvoering, welke hy na deze afzetting deedt, scherpelyk tegen hem, en zeide, dat hy verdiende wegens zyne hovaardy afgezet te worden, al was hy zelfs aan gene andere misdaden schuldig. Het volk, het welk hem aanmerkte als den voornaamsten stichter van het onrecht, hunnen bisschop aangedaan, en het welk wist, dat de nayver hem zynen vyandt gemaakt hadt, kon deze redenvoering niet aanhoren zonder zich te bewegen. St. Chrysosthomus wierdt te rug geroepen. Eenigen tydt daar na verjoeg hy Severianus, op eenige vertellingen, welke de diakon Serapion hem deedt: doch de keizerin Eudoxia bevredigde hen. Severianus toonde zich daar gevoelig over, en wierdt daar na een der grootste vervolgers van dezen bisschop. Gennadius zegt, dat hy van hem eene Uitlegging van den Brief van den H. Paulus aan de Galaten gelezen heeft. Men heeft in Engelandt op zynen naam gedrukt in het jaar 1612 zes Griekschc Predikatiën over de zesdaagsche wereldschepping, by de werken van St. Chrysosthomus. Men is ook verzekert, dat onder de zes, in het licht gegeven onder den naam van den laatsten door den kardinaal *Sirlet*, eenige van Severianus zyn, en dat Theodoretus en St. Jan van Damascus hem de zelve toeëigenen. *Gennadius de Vir. illustr. c.* 21. *Socrates lib. XVI. Sozomenus l. VIII. Nicephorus lib. XIII. Palladius in Dial. Vit. S. Chrys. Baronius A. C.* 400, 401. *& seq. Bellarm. de Script. Eccl.*

SEVERIE. Zie SEVERIA.

SEVERIE, een groot landt en hertogdom onder den Czaar. Het strekt zich uit van den Dnieper, of den Borysthenes West- en Noordwaarts ten Oosten tot aan de zee, hebbende ten Noorden Reussen, en ten Zuiden de Krimsche Tartaren. In den beginne was dit landt een souverein hertogdom: doch naderhandt wierdt het door den hertog van Litthauwen verovert, en viel, nevens dit hertogdom, Casimir, zoon van Jagello, koning van Polen, te beurt. Onder de regering van Johannes Basilowitz viel dit landt van Polen af, en onderwierp zich aan de Russen. De hoofdstadt daar in is *Novogrodek*, de welke 36 mylen Zuidwaarts van Smolensko legt. De vorst van Severië wierdt naderhandt van den toenmaligen Czaar, dien hy zich onderwierp, vermoord, niettegenstaande hy uit koninklyken bloede gesproten was.

SEVERINO, in het Latyn *Acmonia*, eene stadt, de welke de keizer Severus aan den Donauw liet bouwen, alwaar men eenige overblyffelen vindt van de grote stene brug, welke de keizer Trajanus aldaar deedt maken. Alhier worden de Turksche galeien, die uit de Zwarte zee komen, ontladen.

SEVERINUS, een Romein, wierdt tot paus verkoren na de doodt van *Honorius* den I in het jaar 638, hoewel Anastasius zegt, dat hy niet eer verkoren is dan den 29 May van het volgende jaar. Hy stelde zich dapperlyk tegen de begeerte van den keizer Heraclius, de welke van hem wilde hebben, dat hy een zeker plakkaat, *Ekthesis* genaamt, zou ondertekenen, waar in het geloof uitgelegt wierdt naar de mening der Arianen. Dit geschrift veroordeelde de gemelde paus als godloos en kettersch. Hy stierf den 2 Juny des jaars 639. Zyne verkiezing was bevestigt door Isacius, keizerlyke Exarch of opperhoofdt, zonder welke goedkeuring niemandt de pausselyke waardigheit toen wettig kon bezitten. *Anastasius. Platina. Baron. Annal.*

SEVERN, of SAVERNE, in het Latyn *Sabrina*, de twede der vermaardste rivieren in Engelandt. Zy ontspringt op een hoog gebergte, Plinllimon genaamt, in het graafschap Montgommery, in Walles, en loopt eerst Oostwaarts naar Lhanidlos. Daar op wendt zy zich Noord-Oostwaarts, bewatert Newton, laat Montgommery op de Oostzyde, loopt door Welsh-Pool tot aan de grenzen van Shropshire, en neemt de Thanet in zich, eer zy in het gemelde landschap komt. Hier op loopt zy Zuid-Westwaarts naar Shrewsbury en Worcester, vermengt zich niet verre van daar met den Teems, en by Tewksbury met de Avon, loopt vervolgens naar Glocester, en wordt zeer breed. In Glocestershire vermengt zy zich met de Wye, de welke dit graafschap van Monmoutshire afscheidt, en noch met eene andere Avon, waar door Glocestershire wordt afgescheiden van Sommersetshire. Zy valt eindelyk niet verre van Bristol in de Ierische zee. Aangaande deze rivier, die door de draiingen, die men op zekere uuren daar in ondervindt, zeer gevaarlyk is voor de genen, die daar op varen, is aanmerkelyk, dat haar uitloop zo breed is, dat de zelve gemeenlyk de *Severn-zee*, of 't *Severn-meer* genaamt wordt: want die breedte strekt zich tusschen Nashpoint, in Glamorganshire, en Lintouw, in Devonshire, op 15 mylen uit. In Noorder Amerika, in het landschap Estotilandt, is ook eene rivier van dien naam, de *nieuwe Saverne* genaamt, de welke zich in de baai van Buton uitstort. *Jac. Beeverel Delic. de la Grande Bretagne p.* 64. *&* 102.

St. SEVERUS, uit het adelyk geslacht van Berkowski gesproten, geraakte in het jaar 1030 tot het aartsbisdom van Praag, en stierf in het jaar 1068, of 1065. Hy heeft den eersten bisschop in Moravië ingewyd, en het ligchaam van den H. Adelbert uit Polen naar Bohemen laten brengen, na dat het zelve hem, als men zegt, in den slaap hadt verzocht zulks werkstellig te maken. De hertog Bretislaus liet hem eens in ketens en boeien leggen, maar kort daar na weder op vrye voeten stellen. *Balb. Epit. rer. Bohem. & in Miscell. Boh. l. IV. dec. I. Hagec. Chron. Boh. Dlugoss. Hist. Pol. Tom. I.*

SEVERUS, een Afrikaan, was bisschop te Milevum, en vertrouwd vriendt van Augustinus, wiens schriften hy naarstig plagt te lezen. Hy leefde omtrent het jaar 420, en is nog voor Augustinus gestorven. Eer hy stierf benoemde hy slechts met zyne geestelykheit, zonder zich over de toestemming des volks te bekommeren, iemandt tot zynen opvolger. Maar doordien men na zyne doodt voor een oproer beducht was, kwam Augustinus, op het verzoek der geestelykheit, te Milevum, maakte vrede, en bragt het zo ver, dat de van Severus benoemde bisschop wierdt ingewyd. Het schynt, dat Severus vele brieven heeft geschreven, van welke echter maar een nog voorhanden is, de welke onder die van *Augustinus* gevonden wordt. *Augustin. Epist.* 110. *&* 136. *Cave Hist. lit. Scr. Eccl. P. I. p.* 222.

SEVERUS, een bisschop over het Balearisch eilandt, het welk men hedendaags *Minorka* noemt. Hy leefde omtrent het jaar 418, wanneer die wonderbare bekeering der Joden tot het Christendom in dat eilandt voorviel, welke geschiedenis hy ook zelf uitvoerig beschreven heeft. De tytel daar van is: *Encyclica epistola de Judæorum in Baleari insula conversione, & de miraculis ibidem ad S. Stephani reliquias factis.* Baronius heeft dit geschrift uit de Vatikaansche Staatsschriften genomen, en in zyne Jaarboeken gebragt. *Baron. Ann. ad ann.* 418. *Cave H. L. Eccles. Part. I. p.* 218.

SEVERUS, bisschop van Malgue, of Mallaga, in Spanje, bloeide omtrent het jaar 590. Hy schreef tegen Vincent van Saragossa, een Ariaansgezinde, een boek, getytelt: *Correctorium.* Men heeft van hem ook een traktaat over den Maagdelyken staat, het welk hy opdroeg aan zyne zuster, en eenige Brieven; maar de laatste zyn weggeraakt. *Isidorus de Script. c.* 30. *Cave H. Lit. P. I. p.* 302.

SEVERUS, een ketter, grondlegger van de sekte der *Severianen*, trok in de II eeuwe, omtrent het jaar 174 na de geboorte van Christus, zyne dwalingen uit de schriften van *Tatianus*. Hy loochende de opstanding, verwierp het gebruik van den wyn, welken hy zeide voort te komen uit de vermenging van de slange met de aarde, en dreef den spot met het Oude Testament, de Handelingen der Apostelen, en de Brieven van den H. Paulus. Volgens de lere van dezen ongodsdienstige was de vrouw het gewrocht van den Duivel; en die gene, die trouwden, deden het werk van dezen geest der duisternisse. Hy verdeelde den mensch in twee delen, en eigende het bovenste gedeelte, van het hoofdt tot den middel, Godt, en het overige den Duivel toe. Clemens van Alexandrië en Origenes, die tegen Tatianus schreven, bestreden ook de dwalingen van zynen godlozen leerling. *S. Augustin. Hær.* 24. *Eusebius lib. IV. Hist. Baronius A. C.* 174.

SEVERUS, (CORNELIUS) een Latynsch dichter, leefde ten tyde van Augustus, in het jaar van Rome 730, 24 jaren voor de geboorte van Christus, en schreef een dichtkundig werk van den berg *Æthna*, het welk gemeenlyk Virgilius wordt toegeschreven. Quintilianus zegt, dat hy den Siciliaanschen oorlog in vaarzen heeft beschreven; maar Josephus Scaliger vermoedt in zyne aanmerkingen over *Eusebius*, dat het onderwerp van dit dichtstuk niet het *Bellum Siculum*, of de Siciliaansche oorlog, maar het *bellum civile*, of de burgerkryg, geweest is. La Popeliniere zegt, dat deze Corn. Severus een historieschryver, een redenaar, en een heldendichter is geweest; maar hy tast mis, zynde Severus niet meer dan dichter geweest. P. Crinitus, *De Poët. Lat. c.* 57, verhaalt,

haalt, dat hy zich nevens Aſinius Pollio, Pompejus Silo, en meer anderen op de redenkunde hadt gelegt; maar dit is mede zonder grondt. De Jeſuit A. Schottus heeft een diergelyken misſlag begaan, gevende in zyne Verhandeling aangaande de beruchte redenaars by *Seneca* eene plaats onder de zelve aan dezen Corn. Severus. Moreri trekt in het artykel van C. Severus Seneca op eene dubbelzinnige wyze aan, als of Seneca, die de Controverſiën geſchreven heeft, de zelve perſoon was als die de ſchryver van de brieven aan Lucilius is geweeſt, daar het zyn vader was, enz. Het dichtkundig geſchrift van Cornelius Severus van den berg Æthna wordt onder de overgeblevene ſtukken van *Virgilius* gevonden, zynde verrykt met de aanmerkingen van *Joſephus Scaliger*, die den rechten maker van dit dichtkundig ſtuk het eerſt ontdekt heeft. Eenigen houden het daar voor, dat hy de zelve is, van wien Ovidius in een zyner Treurzangen op de volgende wyze ſpreekt:

Quique dedit Latio carmen regale Severus.

Ovidius l. IV. de Pont. Seneca Suaſor. l. VII. Quintilianus l. X. Euſeb. & Scaliger in animadv. n. 2048. *Bayle Dict. Crit.*

SEVERUS (FL. VALERIUS) was de zuſters zoon van den keizer Maximianus Armentarius, de welke in het jaar 304, nevens Maximinus, hem tot keizer maakte, en hem de zaken van Italië en Afrika toebetrouwde. Doch deze waardigheit genoot hy niet lang: want na dat Maxentius zich te Rome tot keizer hadt laten verklaren, ylde Severus derwaarts om deze muitery terſtondt te dempen. Doch nademaal hy overwonnen wierdt, begaf hy zich naar Ravenna. Kort daar op lokte Maximinianus Herculeus hem uit de ſtadt, onder voorgeven, dat hy vrede met hem wilde maken. Doch terwyl hy naar Rome reiſde, wierdt hy onderweeg, in het jaar van Romens bouwinge 507, vermoord. *Zoſim. lib. II. Eutrop. lib. IX.* enz.

SEVERUS, (LUCIUS SEPTIMIUS) een Roomſch keizer, wierdt in het jaar 146 te Leptis, eene Romeinſche volkplanting in Afrika, geboren. Zyn vader was genaamt Geta, en zyne moeder Fulvia Pia. Hy wierdt wegens zyne verdienſten tot de hoogſte eerampten in het keizerryk verheven, tot dat hy eindelyk, onder voorwaarde van de doodt van den keizer Pertinax te wreken, zich geheel in des zelfs plaats ſtelde, en de keizerlyke kroon bekwam. Hy was toen in Pannonië. Als hy nu te Rome gekomen was, zetten de ſoldaten hem de keizerlyke kroon op, na dat zy Didius Julianus gedood hadden. Als hy hoorde, dat Peſcennius Niger van de in Syrië ſtaande Romeinſche benden tot keizer verklaart was, en Albinus in Britannië voor keizer was uitgeroepen, verklaarde hy dezen tot keizer, en trok tegen den anderen te veldt. Hy veroverde Byzantium na eene driejarige belegering, welke ſtadt het met Peſcennius gehouden hadt, en veranderde naderhandt die ſtadt in een dorp. Na dezen bedwong hy de Parthen, Meden, Arabiers, en verſcheide andere volkeren. De oproerige Joden kaſtydde hy zeer ſtreng, en naar het verhaal van *Spartianus* heeft de Raadt hem en zynen zone de eer der zegepraal doen genieten, om dat zy de zelve onder het juk gebragt hadden. Na dat hy zyne oorlogen in het Ooſten hadt geëindigt, keerde hy zyne wapenen tegen Albinus, welken hy na eenige ſchermutſelingen niet verre van Lions geheel verſloeg. Doch hy bevlekte zyne zege met eene ongemene wreedheit, doordien hy de huisvrouw van Albinus, nevens des zelfs kinderen en nabeſtaanden, ook vele andere voorname perſonen, liet ter doodt brengen, en daar door den naam van den *Puniſchen Sylla* bekwam. De Chriſtenen, rondom Lions wonende, wierden insgelyks nedergemaakt, nademaal zy van oproer wierden beſchuldigt. Als hy nu deze en andere ſteden byna geheel verdorven hadt, begon hy de vyfde vervolging tegen de Chriſtenen. In het begin zyner regering betoonde hy zich tegen de zelve zeer gunſtig, doordien hy van eenen onder hen, genaamt Proculus, van eene ziekte genezen wierdt. Naderhandt beteugelde hy de tegen hem oproerige Britanniërs, en liet dien vermaarden muur, die naar zynen naam genoemt is, bouwen, wiens overblyfſelen men nog ziet, waar door zy belet wierden in het Romeinſche gebiedt te ſtropen. In zyn huisgezin was hy zo gelukkig niet: want hy hadt twee zonen, *Antonius Caracalla* en *Geta*, welke hy zyne amptgenoten in de regering gemaakt hadt. Doch de oudſte vergenoegde zich daar mede niet, maar trachtte door het vermoorden van zynen vader zich in de dadelyke bezitting van het ryk te ſtellen. Ten dien einde trok hy eens, wanneer hy achter zynen vader reedt, zyn zwaardt, en zou ook waarſchynlyk zyn oogmerk bereikt hebben, indien hy niet door die genen, die by hem waren, daar in belet was. Severus wierdt het zelf het eerſt gewaar, en geliet zich als of hy het niet merkte. Maar de affchrik van eene zo onnatuurlyke onderneming ſtortte hem in eene zo grote zwaarmoedigheit, dat hy omtrent een jaar daar na binnen de ſtadt Jork, op den 4 February des jaars 211, ſtierf, na dat hy 17 jaren, 8 maanden en 3 dagen geregeert, en 70 jaren geleeft hadt. Hy was een zeer bekwaam en verſtandig vorſt, beminde de geleerdheit en de geleerden, verſtondt de wiskunde en de geſchiedeniſſen, en heeft zyn eigen leven beſchreven. *Spartian. in Sept. Sever. Dion. Aurel. Victor. Eutropius. Oroſius. Euſebius. Baronius.* enz.

SEVERUS SOZOPOLITANUS, geboren van Heidenſche ouders, wierdt van zuipery en tovery beſchuldigt; maar te Tripoli in Syrië komende, liet hy zich aldaar dopen. Doch hy bleef niet by de zuivere lere, waarom hy uit het klooſter, waar in hy zich hadt begeven, geſtoten wierdt. Hier over klaagde hy by den keizer Anaſtaſius, en bragt het zo ver, dat Flavianus, biſſchop te Antiochië, afgezet, en hy daarentegen in het jaar 505 in des zelfs plaats geſtelt wierdt. Hy leeraarde in het openbaar de kettery van Eutyches, verdoemde het concilie van Chalcedonië, bemoeide zich om alle onder zich hebbende biſſchoppen tot zyn gevoelen over te brengen, en handelde de genen, die hem tegenſpraken, zeer wredelyk. Onder anderen wierp hy 300 rechtzinnige monniken voor de honden, en leefde in alle dertelheit en boosheit. Eindelyk gebeurde het in het jaar 519, dat hy, als de keizer Juſtinus bevolen hadt hem zyne tong uit te ſnyden, naar Alexandrië vloodt, en aldaar in zyne gruwelyke boosheden voortging. *Nicephorus cap.* 16.

SEVERUS. (SULPITIUS) Zie SULPITIUS SEVERUS.

SEVERUS *van Alexandrië* was een biſſchop der Aſinuninen, leefde in de IX eeuwe, in den zelven tydt met den patriarch van Alexandrië, genaamt *Eutychius*, de welke Jaarboeken ſchreef in de Arabiſche tale, en de ſekte der Melchiten toegedaan was, waar tegen deze Severus het met de ſekte der Kophthen, of Jakobiten hieldt. Hy ſchreef insgelyks *Annales*, of Jaarboeken in de Arabiſche tale, in 3 ſtukken, waar in de levensbeſchryvingen der Alexandrynſche patriarchen begrepen zyn. Daar in heeft hy naricht gegeven van den oorſpronk der biſſchoppen van dat landt. *Abraham Echellenſis* trekt het getuigenis van dezen geſchiedſchryver aan tegen *Seldenus* in zynen *Eutychius Vindicatus*. Severus bericht ons, dat hy zyne geſchiedenis uit verſcheide openbare akten en ſchriften heeft zamengebragt, de welke gevonden worden in de boekeryen van Egypten, en geſchreven zyn in de Griekſche of Kophthiſche tale, waar uit zy in het Arabiſch zyn overgezet. Deze Geſchiedenis wordt tegenwoordig gevonden in de koninklyke Franſche boekery. *Cave Part. II.*

SEVERUS *van Lybie* wierdt te Ravenna na de doodt van Majorianus, in het jaar 461, den 19 November, tot keizer van het Weſten verklaart, welke verkiezing de Raadt goedkeurde, zonder de toeſtemming van Leo, keizer van het Ooſten, af te wachten. Doch hy wierdt den 15 Auguſtus van 't jaar 465 van Ricimer met vergift om hals gebragt. *Marcellinus & Caſſiodorus in Chron.*

SEVESTIA, oudtyds eene biſſchoplyke ſtadt van Cilicië, onderhorig aan Tharſis. Zy legt tegenwoordig op de kuſt van Karamanië, in Natolië, tuſſchen Salemure en Tharſis. *Maty Dict.*

SEVI, (SABATHAI) een vermaard bedrieger, die zich den *Meſſias der Joden* dorſt noemen. Hy wierdt te Smyrna, in Natolië, geboren onder de regering van Amurath den IV, in het jaar 1626, en was de zoon van Mordechai, een Jode van Godsdienſt. Na dat hy grote voortgangen in de wetenſchappen gemaakt hadt, vertrok hy naar Conſtantinopel, van waar hy door de Rabbynen wierdt weggejaagt, het welk hem noodzaakte weder naar Smyrna te keren. In het jaar 1662 deedt hy eene reize naar Jeruzalem, alwaar hy met vele eerbewyzingen ontfangen wierdt wegens zyne wetenſchap, en bragt daar drie jaren door, wordende zeer geacht van zyn volk. Het is de gewoonte der Joden te Jeruzalem alle drie jaren naar Conſtantinopel, naar Egypten, en andere landen af te zenden een getal Rabbynen, om de aalmoezen te vergaderen. Sevi wierdt verkoren om te gaan naar Egypten; en reizende door de ſtadt Gaza, twee dagreizen van Jeruzalem gelegen, ontmoette hy daar eenen, genaamt *Nathan*, een Hoogduitſch Jode van geboorte, die te Jeruzalem zich hebbende laten onderwyzen, naar Gaza geweken was, alwaar hy de dochter van een zeer ryk koopman getrouwt hadt. Deze Nathan, ingenomen door de geleerdheit van Sevi, maakte eene naauwe vriendſchap met hem, en ontwierp het voornemen om hem voor den Meſſias te doen doorgaan, waar in Sevi bewilligde, zich onderſteunt vindende van een man, die grote onkoſten doen kon ter uitvoering van deze onderneminge. Wanneer Sabathai Sevi wederkwam van zyne reize naar Egypten, ſchreef Nathan aan de Joden te Jeruzalem, dat zy Sevi niet moeſten aanmerken als een gemeen man, maar als hunnen Meſſias, en hem moeſten ontfangen als hunnen koning, die hen eerlang de uitwerkingen van zyne macht en heiligheit tonen zou. Het volk, het welk alle nieuwigheit bemint, kwam hem met vreugdegeſchrei te gemoet, het welk van alle kanten uitborſt, dermaten, dat de Turken toeliepen om deze beweging te ſtuiten; en de Rabbynen hen door eene ſomme van vyf duizend Ryksdaalders hebbende bevredigt, joegen dezen bedrieger uit Jeruzalem. Hy vluchtte naar Smyrna, van waar hy in de maandt January des jaars 1666 vertrok, om weder naar Conſtantinopel te keren, om aldaar als Meſſias zyne intrede te doen. Maar by de Dardanellen gekomen zynde, wierdt hy vaſtgehouden door de Chiaûs, of dienaars van den Groten Heer, de welke hem yzere boeiens hebbende aangedaan, hem op een paardt zetten, en te landt naar Conſtantinopel bragten, alwaar de Joden, die van zyne aankomſt verwittigt waren, niet nalieten hem te ontfangen als hunnen verloſſer, hoewel zy hem met boeiens gekluiſtert zagen. Van daar wierdt hy gebragt op een der kaſteelen van de Dardanellen, van waar de Grote Heer bevel gaf, dat men hem naar Adrianopel zou brengen. Sabathai Sevi kwam daar op den 14 September des jaars 1666, en hadt eene zamenſpraak met den eerſten geneesheer van den Sultan, die een Joodſch renegaat was, door zyne Hoogheit derwaarts gezonden, met oogmerk, dat deze gewaande propheet

pheet zich met meer vertrouwen aan hem zou ontdekken dan aan een geboren Turk. Het kwam daar op uit, dat hy, om een fchandelyke doodt, waar mede hy gedreigt wierdt, te ontgaan, geen ander middel vondt dan den Turkfchen Godsdienft aan te nemen, waar toe deze bedrieger befloot. De Grote Heer, onderrecht van het befluit van Sevi, gaf laft, dat men hem in zyne tegenwoordigheit zou brengen. By het inkomen in het vertrek wierp deze gewaande Meffias zyn Joodfche bonnet op den grondt, tradt de zelve met voeten; en toen zette een pagie van den Groten Heer hem een tulbandt op; en hem den Joodfchen rok van zwart laken uittrekkende, trok hy hem een anderen aan, welken de Sultan hem vereerde. In dit gewaadt verfcheen hy voor den Sultan, die hem noemde *Agi Mehemet Effendi*, dat is te zeggen, *geachte leeraar Mehemet*; hy maakte hem Kapichi Baffa, en gaf hem vyftig kronen in de maandt tot onderhoudt. Deze verloochenaar zocht hier op deze daadt voor eene noodzakelyke veinzery te doen doorgaan; maar kort daar na begon hy openbaarlyk de leer der Mahomethanen te belyden en te verdedigen, en in den tydt van vyf jaren bragt hy vele Joden daar toe, om, gelyk hy gedaan hadt, Turkfch te worden. Eindelyk, de tydt gekomen zynde, niet van de verloffing der Joden, maar van den ondergang van Sevi, kreeg de Grote Heer naricht, dat hy niet naliet met de Joden heimelyk hunne feeften te houden, en gaf bevel, dat men hem op het kafteel van Dulcigno, in Morea, zou brengen, alwaar hy met zyne vrouwe ftierf den 10 September des jaars 1676, oud vyftig jaren. *De la Croix en fes Memoires II. Partie.*

SEVILIE, of SEVILLE, de hoofdftadt van Andalufië, aan de rivier Guadalquivir. Zy is een aartsbiffchoplyke fetel, en wierdt van de ouden *Hifpalis ad Bætim*, en *Ifpalis* genaamt. Zy is eene zeer oude, en na Madrid de grootfte ftadt van Spanje, gelyk ook eene van de rykfte en beroemdfte koopfteden van Europa. In het jaar 713 vermeefterden de Moren deze ftadt, en het ganfche omleggende landt, en behielden het 534 jaren, namentlyk tot den 22 December des jaars 1248, wanneer Ferdinand de III, koning van Leon en Caftilië, de zelve weder uit hunne handen rukte. Deze ftadt is byna geheel rond, en bevat in zich verfcheide heerlyke paleizen, fchone kerken, en grote vierkante marktplaatfen, de welke overal met fchone fonteinen voorzien zyn, waar van het water door eene waterleiding tot op 5 of 6 mylen van de ftadt derwaarts geleid wordt. Zy is zeer volkryk, nademaal men daar binnen 80000 burgers telt. De hoofdkerk is de grootfte van ganfch Spanje, begrypt 160 treden in de lengte en 100 in de breedte, en heeft rondom niet dan kapellen, als ook een fchoon koor, eene koftelyke fakrifty, en een hogen kerktoren, waar in wel 24 grote klokken hangen. Het tegenwoordige aartsbisdom heeft 350000, en des zelfs kapittel over de 100000 dukaten aan inkomen. Daar is ook eene univerfiteit in deze ftadt, nevens een rechtbank van het geloofsonderzoek, en een munt: in 't byzonder roemt men de netheit van die plaats, alwaar de kooplieden te zamen komen, wanneer zy met malkander wegens den koophandel fpreken willen. Aldaar zyn ook vele kweekfcholen en kloofters. De ftadt heeft zeven poorten, en buiten die van Triana is een grote fchipbrug, gaande naar eene fchone voorftadt, van den zelven naam, alwaar men vele aanmerkelyke zaken vindt; gelyk men ook door de ganfche ftadt ziet, waar van onder de Spanjaarden het fpreekwoordt is ontftaan: *Quien no ha vifto Sevilla, no ha vifto maravilla*, dat is: „Die Sevilië niet heeft „ gezien, heeft niets aanmerkenswaardigs gezien." Deze grote ftadt is federt eenigen tydt merkelyk afgenomen, en doedt het nog gedurig, alzo de koophandel van daar naar Kadix is overgebragt, doordien men te Sevilië 27 ten honderd, en te Kadix maar 4 of 5 moet geven. Daar zyn 12 beziens-waardige gebouwen, waar onder de begraafplaats van Ferdinand den Wyzen, die deze ftadt den Moren weder ontrukte, gelyk ook die van Ferdinand en van Chriftoffel Columbus, den ontdekker van Weft-Indië, of Amerika. Van de beroemde biffchoppen, die Sevilië gehad heeft, hielden de beide broeders *Leander* en *Ifidorus* aldaar conciliën, het eerfte in het jaar 590, en het andere in het jaar 619. Van het eerfte heeft men nog 13 befluiten, en van het laatfte zyn 'er 3, de welke aan den biffchop van Pegafus gericht zyn, voorhanden. *Rodrigo Caro in Antigued. de Sevilla. Alonfo Morgodo Hift. de Sev. Merula Defcript. Hifp. Mariana Bibl. Script. Hifp. Aunoy Reizebefchr. Part. I.*

SEVILLA D'ORO, eene kleine ftadt in Noord-Amerika, aan de Noordkuft van het eilandt Jamaïka, hebbende eene goede haven aan den inham van de golf van Mexiko. De Engelfchen hebben deze plaats, onder het Protectorfchap van Cromwel, den Spanjaarden, die de zelve gebouwt hadden, ontnomen.

In het Spaanfche landfchap Andalufië, naby Sevilië, is eene oude verwoefte ftadt, SEVILLA LA VIEJA genaamt, alwaar *Silius* en drie keizers, namentlyk *Trajanus*, *Adrianus*, en *Theodofius* de I, geboren zyn. Deze ftadt wierdt van de Romeinen *Italica* genaamt. Eenigen houden deze ftadt voor *Alcala del Rio.*

SEVO, een gebergte in Duitfchlandt, het welk, naar het verhaal van *Solinus*, van de Ingevonen bewoont is. Anderen zyn van gevoelen, dat het dat lange gebergte in Scandinavië is, het welk boogswyze van de Witte zee en de uiterfte grenzen van Laplandt, door dat landt, als ook door Bofnië, Finlandt, tuffchen Zweden en Noorwegen, tot aan de Ooftzee ftrekt, tot op 300 mylen in de lengte beflaat, en van de landfchappen, waar in het zelve gelegen is, verfcheide namen ontfangt. *Solinus. Baudrand.*

SEVRE, (LA) of LA SEURE, in het Latyn *Separa*, eene rivier van Vrankryk, in Poitou. Men verdeelt de zelve in twee ftromen. Een daar van wordt genaamt *Sevre Nantoife*, de welke Mortagne, in Poitou, en Nantes, in Bretagne, bewatert; de andere wordt genaamt *Sèvre Niortoife*, de welke boven St. Maixant ontfpringt, Niorta, Maillezais en Marans voorby vloeit, en zich in den zeeboezem van Aquitanië ftort.

SEWER, in 't Latyn *Surius*, eene rivier, welke in het graaffchap Tipperari, op de grenzen van Leinfter, in Ierlandt, ontfpringt, Cashel Carryk en Waterford befpoelt, en in het Zuider deel van Ierlandt in de Boyne, en eindelyk, met deze rivier, in de openbare zee valt.

SEXAGESIMA is de achtfte Zondag voor het Paafchfeeft.

SEXBIERUM, SEXBER, of SEXBERUM, ook SIXBIERUM, een dorp van de Vriefche grietenye Barradeel, in 't kwartier Weftergoo. In 't jaar 806 hebben de Denen, of Noormannen, onvoorziens het Vlie ingezeilt zynde, dit dorp, nevens Dykshorn, enz. ganfch afgebrand, zo dat de kerk alleen, met twee huizen, in Sexbierum zyn blyven ftaan. In dit dorp is St. *Frederik*, de achtfte biffchop van Utrecht, uit het adelyke geflacht der *Adelen*, geboren. Van hem is boven op St. FREDERIK in 't brede gefproken. Hier ftaan, behalven het huis der *Adelen*, de huizen *Liaukama*, *Delfma*, *Hiddama*, *Elinga*, en *Latsma*. Dit dorp heeft kerk en predikant, ftaande onder de claffis van Franeker.

SEXTANS was by de Romeinen het zesde deel van een *Denarius. Pitifcus II*, 785.

SEXTARIUS was een maat, waar in men by de Romeinen vloeibare zaken mat: doch hoe groot de zelve geweeft is kan men niet zeker zeggen.

SEXTUS, een geneesheer van de Empirifche fekte, leefde in de twede eeuwe, onder de regering van den keizer Antoninus den Godvruchtigen. Hy fchreef X boeken tegen de wiskundigen, en drie over de Pyrrhonifche gevoelens. Dit heeft velen doen geloven, dat hy was de zelve met *Sextus van Cheronea*, zufters of broeders zoon van Plutarchus, de welke een der leermeefters van den keizer Antoninus, toegenaamt de Wysgeer, was, gelyk *Julius Capitolinus* verhaalt in het leven van dien keizer. Indien dit waar is, kan men hem niet houden voor den maker van dat traktaatie, het welk voor tytel heeft: *De medicina animalium*, en hem gemeenlyk wordt toegefchreven, doordien uit dit werk klaar blykt, dat een Platonifch wysgeer het zelve moet hebben opgeftelt. *Jonfius de Script. Hift. Phil. l. III. c.* 12. *Voffius de Philofoph. c.* 12.

SEXTUS, een fchryver, die geleeft heeft in de II eeuwe, en gefchreven eene verhandeling over de Opftanding, waar van *Eufebius* gewag maakt *l. V Hift. c.* 27.

SEXTUS, een Pythagorifch wysgeer, heeft een boek gefchreven, *Enchiridium fententiarum* genaamt, het welk door *Rufinus* uit het Griekfch in 't Latyn is overgezet. Eenigen hebben dezen fchryver met den paus en martelaar St. *Sixtus* vermengt. Dit boek is verfcheide malen gedrukt. In den druk van Amfterdam van 't jaar 1688 zyn nog eenige andere verdichtfelkundige, natuurkundige en zedelyke verhandelingen daar by gevoegt. *Gefnerus. Voffius de Hift. Pelag. l. I. c.* 31.

SEXTUS ÆLIUS CATUS, een oud rechtsgeleerde, die de hoogfte eerampten binnen Rome bekleed heeft. Eerft was hy bouwheer (*Ædilis*), naderhandt drieman (*triumvir*), en toen, in 't jaar na de fcheppinge 3786, voor Chriftus geboorte 198, burgermeefter, en eindelyk nevens Cethego tuchtheer (*Cenfor*), wanneer hy het zodanig fchikte, dat de Raadsheeren by de fchouwfpelen een afgezonderde plaats van het volk zouden hebben. Wanneer hy burgermeefter was, zonden hem de Etoliërs zilvere vaten tot een gefchenk, die hy echter niet wilde aannemen, dewyl hy uit aarde vaten at: doch hy liet zich van zynen fchoonvader Lucius Paulus, na dat hy den koning Perfeus geflagen hadt, overreden twee zilvere bekers aan te nemen. Hy is beroemd, om dat hy de *Formulæ actionum*, die na den tydt van Cnejus Flavius by de opperpriefters te Rome met de eerfte letteren gefchreven waren, en die men *Sigle* plagt te noemen, in een byzonder boek, *Jus Ælianum civile* genaamt, heeft opgeheldert. Pomponius fchryft hem nog andere werken toe. *Cicero Orat. pro Murena c.* 1. *Forft. Hift. Jur. l. II. c.* 12. *n.* 6. *Gothofr. in Font. J. Civ. & in Hift. Jur. c.* 2.

SEXTUS AURELIUS VICTOR. Zie AURELIUS VICTOR.

SEXTUS JULIUS FRONTINUS. Zie FRONTINUS.

SEXTUS POMPEJUS FESTUS, de fchryver van een traktaat, het welk in XX boeken beftaat, en tot opfchrift heeft: *De verborum fignificatione*. Het zelve is uit een groot werk van *Valerius Flaccus* byeen getrokken. Na hem heeft een ander, met name *Paulus Diaconus*, dit boek meer byeen getrokken. *Antonius Auguftinus* gaf te Venetië in het jaar 1560 alle deze verfcheide traktaten in octavo uit. Doch *Jofephus Scaliger* en *Andreas Dacier* hebben beter uitgaven daar van in 't licht gebragt. De laatfte van de zelve is te Parys uitgekomen in het jaar 1681, in quarto, tot gebruik voor den Dauphin. *Fabricius Bibl. Latin.*

SEXTUS RUFUS, of RUFFUS. Zie RUFFUS. (SEXTUS)

SEXTUS TURPILIUS, een boertig dichter. Zie TURPILIUS.

SEYDE. Zie SIDON.

SEYDENBERG, een ſlot, ſteedtie en heerlykheit in de opper-Lauſnits, in den Gorlitzer kreits, naby de grenzen van Bohemen, en de heerlykheit Friedlandt. Het behoort aan die van Einſiedel; wordt ook de heerlykheit Reibersdorf genaamt, om dat de bezitters van deze heerlykheit zich meeſtentyds op deze by Zittau gelegene plaats ophouden. In het jaar 1426 behoorde het aan de heeren van Colditz, en in het jaar 1477 aan die van Bieberſtein. Na der zelver affterven kwam het aan de vryheeren van Räder, dien het keizer Ferdinand de I nevens de heerlykheit Friedlandt verkocht hadt. Doch in de Boheemſche oorlogen, toen Chriſtoffel van Räder in de ongunſt van den keizer Ferdinand den II verviel, wierdt het hem in het jaar 1626 afgenomen, en, nevens de heerlykheit Friedlandt, aan den keizerlyken generaal Wallenſtein geſchonken. In het jaar 1666 bezat het Otto, vryheer van Noſtitz, toen keizerlyke overſte luitenant, van wiens zone het Hans Hanbold van Einſiedel door koop bekwam. *Groſſers Lauſitz. Merkw. P. III. p. 36. ſeq. & 90. ſeq.*

SEYMOUR, eene voorname Engelſche familie uit Wiltonshire, de welke men zegt van *Roger van St. Maur*, een dapper man, die met Wilhelm den Veroveraar in Engelandt kwam, af te ſtammen. Zy is al onder koning Richard den II beroemd geweeſt; doch ten tyde van Henrik den VIII eerſt recht in aanzien geraakt, wanneer de zelve in het jaar 1536 met Johanna, de dochter van *Seymour van Wulfhal*, een gemeen ridder, trouwde. Hare broeders *Eduard* en *Thomas*; van welke hier na in het byzonder zal geſproken worden, maakten hun geſlacht luiſterryk. De eerſte was hertog van Sommerſeth, en plantte het geſlacht voort. Des zelfs zoon *Eduard* de II, graaf van Herford, teelde *Eduard* den III, baron van Beauchamp, die nog voor zynen vader ſtierf, en *Wilhem*, hertog van Sommerſeth, en *François*, baron van Trowbridge, naliet. De nakomelingſchap van den eerſten ſtierf in het twede lidt uit; des erfde zyn broeders zoons *Johannes* den tytel van hertog van Sommerſeth, en wanneer deze insgelyks zonder erfgenamen ſtierf, kwam de zelve aan den zoon van zynen broeder *Karel*, die kancelier van de univerſiteit van Cambridge wierdt, onder koning Willem den III voorzitter in den koninklyken Raadt was, en by de koninginne Anna het ampt van ſtalmeeſter bekleedde. *Imhof Geneal. Magn. Brit. P. II. c. 6. Heylyn's help to the English Hiſtory.*

SEYMOUR, (ANNA, MARGARETA, en JOHANNA) drie doorluchtige zuſters door haar verſtandt in Engelandt in de XVI eeuwe. Zy maakten vier honderd Latynſche koppelvaazen op de doodt van de koninginne van Navarre Margareta van Valois, zuſter van François den I, de welke kort daar na overgezet zyn in 't Franſch, in 't Griekſch, en in 't Italiaanſch, en te Parys gedrukt in het jaar 1551 onder het opſchrift van: *Het graf van Margareta van Valois, koninginne van Navarre.* Deze dochters worden genoemt door Ronſard, en door Nicolaas de Herbaix, heere van Eſſars, maker van de Franſche overzetting van den *Amadis van Gaule. Bayle Dict. Crit.*

SEYMOUR (EDUARD) was de zoon van Jan Seymour van Wulfhal, en geraakte door het huwelyk van zyne zuſter Johanna met koning Henrik den VIII tot hoge eerampten. Hy wierdt kort na hunnen trouwdag, in het jaar 1536, burggraaf van Beauchamp gemaakt, en kreeg kort daar op de beſtiering van het eilandt Jernſey. In het jaar 1537 wierdt hy graaf van Herford, en twee jaren daar na opperkamerling van Engelandt. In het jaar 1544 vertrouwde de koning hem het bevel over een machtig leger tegen Schotlandt; maar het zelve voerde niet meer uit dan dat het 14 dagen lang op het platte landt brandde en blaakte. De koning, in het zelve jaar een tocht naar Vrankryk doende, maakte den graaf van Herford algemeen ſtedehouder in Engelandt. In het volgende jaar wierdt hy naar Vrankryk gezonden, alwaar hy Boulogne tegen de Franſchen tot de kort daar op volgende vrede verdedigde. Henrik de VIII heeft hem mede onder de uitvoerders van zyn uiterſten wille, en toekomende regeerders gedurende de minderjarigheit van den jongen koning aangeſtelt, en hy kwam toen eerſt recht in aanzien: want hy wiſt het zodanig te beleggen, dat hy in het jaar 1547 tot protektor van het ryk verkoren wierdt. Kort daar op wierdt hy grootſchatmeeſter, en maarſchalk van Engelandt, ook hertog van Sommerſeth, het welk de overleden koning hem ook hadt willen maken. Door dit alles wierdt hy zeer machtig, het welk van velen met wangunſtige oogen wierdt aangezien, byzonder als hy het ten laatſten zo verre bragt, dat hem door een koninklyken openbrief al de macht wierdt gegeven, welke hy te voren met de in koning Henriks teſtament genoemde heeren hadt moeten delen. Doch men moet hem tot zynen lof nageven, dat hy de rykszaken zeer zorgvuldig heeft waargenomen, en doordien hy zelf den Proteſtantſchen Godsdienſt was toegedaan, bragt hy ook te wege, dat men in het werk der hervorming zo veel verder ging, dan men onder den overleden koning gedaan hadt. Hy nam ook zelfs in het jaar 1547 het gebiedt over het Engelſche leger tegen de Schotten op zich, en was zo gelukkig, dat hy de vyanden by Muſſelbourg verſloeg, hoewel hy zich van deze overwinning niet wel bediende, en zo haaſt, als hy eenige kaſteelen bezet, en een of twee provinciën den eedt van getrouwigheit hadt laten afleggen, weder naar Engelandt keerde. Na dien tydt wierdt ook de Schotſche oorlog zeer ſlap gevoert, om dat zich de vyanden met Franſche hulp verſterkt hadden, en de Protektor in Engelandt, zo wel wegens het werk der hervorminge, waarom hy vele andere dingen moeſt laten varen, als ook wegens de oproeren, welke zich hier en daar opdeden, genoeg te doen hadt. Inzonderheit bonden hem de haat en aanſlagen, welke hier en daar zich tegen zyn perſoon begonnen op te doen, de handen, zo dat hy overal niet kon te werk gaan zo als hy wel wilde. Zyn eigen broeder zocht hem zelfs te dwarsbomen, maar geraakte daar over zelf ten val, als uit het volgende artykel zal blyken. De meeſte adel was mede op hem gebeten, eensdeels om het aanzien, het welk hy zich hadt verkregen, en anderendeels om de liefde des volks, welke hy bezat, en zich daar door verkreeg, dat hy den gemenen man tegen de onrechtvaardigheden van den adel gewoon was te beſchermen, ten dele ook van wegens de hervorming, aan welke vele van den adel geen gevallen hadden. Eindelyk brak het onweder tegen hem in het jaar 1549 uit, wanneer zyne amptgenoten eerſt in den Raadt des konings over de vrede met Vrankryk en den afſtandt van Boulogne, welken hy hadt aangeraden, begonnen te morren, en naderhandt openbare klagten tegen hem inbragten, en den koning bewogen, dat hy toeſtondt den Protektor zyn geding op te maken, nademaal men hem voorhieldt, dat hy van alle de ongelukken der Engelſchen, en van de ſlechte uitkomſt van den oorlog in Schotlandt, als ook van de voordeelen, welke de Franſchen op hen behaalt hadden, de oorzaak was. Hy trachtte van zynen kant hunne lagen door bidden en allerhande voorſlagen te ontwyken, maar ging zynen vyanden, wanneer zy van Londen te Windſor kwamen, waar heen hy met den koning by het uitbarſten van dezen aanſlag, nevens nog eenige van zyne party, en weinig manſchap, van Hamptoncourt gegaan was, niet uit den weg, maar ſtelde zich goedwillig in hunne handen, na dat hy te voren bedongen hadt, dat men hem volgens de wetten zou handelen, waar op hy in den Tour gezet, en aldaar over vele ſtukken ondervraagt wierdt. Schoon nu de beſchuldigingen, welke men tegen hem inbragt, weinig om het lyf hadden, hadt hy echter de zwakheit, dat hy zich ſchuldig bekende, en om genade badt, waar op hy van alle zyne ampten berooft, en in eene zware geldboete verwezen wierdt; doch de koning riep hem kort daar na weder aan het hof, en nam hem op nieuw tot zynen Staats-Raadt aan, gelyk hy zich dan ook met den grave van Warwik verzoende, die hem te voren het allermeeſt gedrukt hadt. Doch de zelve graaf, naderhandt hertog van Northumberlandt, deedt hem twee jaren daar na voor de twede maal vallen. Namentlyk, Sommerſeth mogt zich hebben laten ontvallen, dat hy gaarne weder protektor wilde zyn, het welk den hertog van Northumberlandt, die toen het grootſte gezag in handen hadt, nadeelig was; waarom hy hem allerhande ſtrikken zette, en hem zo ver bragt, dat hy een toeleg ſmeedde om zich van dezen vyandt te ontſlaan, ook deswegen op een tydt aan zyn huis kwam, en het tot het uitvoeren van dezen aanſlag beſtelde volk in het voorvertrek liet. Doch alzo hy Northumberlandt ongewapend in het bedt aantrof, en deze hem ook door zyne vleiende redenen wiſt in te nemen, ging hy onverrechter zake van daar, waar op echter alles aan Northumberlandt overgebragt wierdt. Kort daar na wierdt de hertog van Sommerſeth onder de handt van vele gruwelſtukken, en in 't byzonder van gevaarlyke aanſlagen tegen den koning en den Staat beſchuldigt, ook heimelyke getuigen tegen hem gehoort, waar op men hem, wanneer hy eens aan het hof kwam, in het jaar 1551 gevangen naar den Tour bragt, wanneer men van alle beſchuldigingen niets dan den laatſtgemelden aanſlag tegen den hertog van Northumberlandt tegen hem inbragt, waarom hy ter galge gedoemt wierdt, doch de gunſt verkreeg, dat hy met de byl zou gerecht worden, het welk ook den 22 January des jaars 1552 aan hem wierdt uitgevoert. Zyne vyanden hadden alle kunſtenaryen in 't werk geſtelt om hem en zyne misdaadt by den koning recht zwart te maken, of anderszins den zelven zo veel werk te geven, dat hy aan gene vergiffenis voor zynen gevangen neef kon denken. Hy gedroeg zich by zyne doodt zeer kloekmoedig, en deedt op het ſchavot eene tedere aanſpraak aan het volk, het welk tot het laatſte toe veel liefde voor hem liet blyken, zodanig dat eenige na zyne doodt hunne neusdoeken in zyn bloedt doopten, en het zelve naderhandt als heilig bewaarden. Hy was een vriendelyk en gemeenzaam man, die gaarne, en met veel ernſt, de zaken der genen, die onrecht leden, behertigde: daarenboven was hy zeer zachtzinnig, en ganſch niet valſchhertig, maar oprecht in al zyn doen. Het door hem verkregen gezag hadt hem een weinig opgeblazen gemaakt; maar hy verachtte evenwel niemandt. Hy hadt geen bekwaamheit genoeg om de hoogheit, welke hy verkregen hadt, te handhaven, en beging dikwils uit zwakheit en ligtgelovigheit grote misſlagen, zynde bekwamer eene zaak uit te voeren, dan te beramen. Gemeenlyk was hy zeer verſlagen in wederwaardigheden en tegenſpoedt, latende eene vreesachtigheit blyken, die zyne vyanden des te ſtouter maakte. Hy wierdt ook voor geen groot, noch zeer dapper legerhoofdt gehouden: doch het geluk was hem zeer gunſtig, waarom de ſoldaten met grote verzekerdheit onder hem vochten. Zyne gemalin Anna Stanhope was wegens haren onverdragelyken hoogmoedt, waar door zy iedereen te vyandt maakte, veel oorzaak van zyne ongelukken, en moeſt ook daar voor boeten. Zie SOMMERSETH. (ANNA, HERTOGIN VAN) *De Larrey Geſch. van Engel. II Deel. Goodwin Annal. rer. Angl. ſub Eduard. VI. Thuan. l. VIII.*

SEYMOUR, (THOMAS) broeder van den voorgaanden

Eduard

Eduard Seymour, wierdt in het jaar 1547 lord Sudley en admiraal van Engelandt gemaakt, en ftondt, zo wel als de protektor, by den koning in grote gunft, hadt ook al zo veel gezag kunnen bekomen, indien hy zich met zynen broeder hadt kunnen verdragen. Doch hy zag uit aangeborene trotfchheit met fchele oogen aan, dat zyn broeder meer dan hy te zeggen hadt: daar by veroorzaakte zyns broeders gemalin, eene heerfchzuchtige vrouw, veel oneenigheit, om dat zy den rang niet geven wilde aan de gemalinne van den admiraal, zynde de weduw van den overleden koning. Dit deedt den admiraal allerhande aanflagen fmeden, hoe hy het aanzien en het gezag van den protektor aan zich zou brengen. Hy trachtte den jongen koning op alderhande wyzen te winnen, en zocht zomwylen naar gelegenheit om hem geldt te vereeren: hy beftak eenige van des konings edellieden, en ftelde de jonge heeren fteets voor oogen, dat zyn broeder te machtig wierdt, indien hy te gelyk protektor van het ryk en beftierder des konings bleef; dat het raadzamer was deze ampten te verdeelen, en hem het laatfte te geven. Dewyl hy ook zyn huwelyk met de koninginne weduwe in het heimelyk al hadt voltrokken, het welk hem zeer kwalyk genomen wierdt, om dat het nog voor het eindigen van het rouwjaar gefchiedde, bragt hy een gefchrift van den koning voor den dag, het welk behelfde, dat hy zelf wenfchte dit huwelyk voltrokken te zien. Wanneer nu de protektor ten oorlog in Schotlandt was opgetrokken, zette hy zyne aanflagen tegen den zelven des te yveriger voort, waar door hy ook genoodzaakt wierdt zyne in Schotlandt verkregene voordeelen te laten varen, en naar huis te keren. De admiraal hadt de zaak al zo ver gebragt, dat de koning aan het Lagerhuis van het parlement meende te fchryven, en hem tot beftierder te verzoeken, waar van hy echter, toen men hem met den Tour dreigde, van zelf afftandt deedt, en zich voor den protektor, hoewel maar in fchyn, verootmoedigde, doordien hy kort daar na de zelve geheime handelingen weder begon; maar niemandt wilde zich zo ligt met hem inlaten. Zyn broeder achtte ook of zynen nayver niet meer, of liet het zich niet merken, en gaf hem in het jaar 1548 het bevel over de Engelfche vloot tegen Schotlandt, het welk hem buiten dat als admiraal toekwam, op welken tocht hy echter niets zonderlings uitvoerde. Kort daar op ftierf zyne gemalin, het zy dat hy wegens zyne oogmerken hare doodt zelf bevordert hadt, of dat zy op eene natuurlyke wyze in het kinderbedde geftorven was, en toen befloot hy met de princeffe Elizabeth, des konings zufter, te trouwen, en indien de koning dit niet wilde toeftaan, zich van zyn perfoon meefter te maken, en de regering aan zich te trekken, ten welken einde hy reets eene aanzienlyke manfchap op de been gebragt, ook met eenige groten gevaarlyke aanflagen gefmeed hadt. Maar dit alles wierdt ruchtbaar, en niettegenftaande de protektor hem zeer trachtte te overreden, was 'er echter geen betering in hem te brengen, waarom hy eindelyk den 19 January des jaars 1549 gevangen genomen, en zyn geding opgemaakt wierdt. Eenigen zeggen, dat hy kort na de doodt van koning Henrik heeft voorgehad met de princeffe Elizabeth te trouwen, het welk hem echter toen nog door zynen broeder wierdt uit het hoofdt gepraat. Schoon men hem nu niet kon bewegen op de tegen hem ingebragte befchuldigingen te antwoorden, veroordeelde hem echter het parlement tot de byl, welk vonnis weinig dagen daar na aan hem wierdt uitgevoert. Hy was een man van veel dapperheit en van een groot verftandt, en wel in zo hoog een trap, dat daar uit eindelyk verwaandheit en onmatige hoogmoedt geboren wierden. Voorts was hy van zeer goede en aangename zeden, altydt prachtig, waar onder veel ydelheit gemengt was. Uiterlyk betoonde hy zeer veel liefde en trouw voor den koning, en hy was by den adel, gelyk zyn broeder by het volk, zeer bemind. *De Larrey Gefchied. van Engel. II Deel. Goodwin Annal. Rer. Angl. fub Eduard. VI.*

SEYNE, eene kleine ftadt van Vrankryk, in Provence, op de grenzen van het Dauphiné, en het graaffchap Nice, tuffchen Embrun en Digne, vyf of zes mylen van de eene en van de andere plaats.

SEYSSELIUS, (CLAUDIUS) geboren van Aix, in Savoje, was een leerling van Jazon, leeraarde zelfs de rechten te Turin, en verkreeg door zyn verftandt zeer aanmerkelyke bedieningen: want eerft wierdt hy requeftmeefter, en Raadsheer van koning Lodewyk den XII, wiens leven hy befchreef van het jaar 1498 tot het jaar 1515, en verfcheide andere ftukken tot zynen lof maakte. Hy was uit name van dien vorft tegenwoordig by de kerkvergadering van Lateraan onder paus Leo den X. Men benoemde hem naderhandt tot het bisdom van Marfeille, alwaar hy koning François den I en de koningin Claude zyne bruidt ontfing; en in het jaar 1517 wierdt hy aartsbiffchop van Turin, in Savoje, gemaakt, alwaar hy eertyds de rechten met eene algemene toejuiching hadt onderwezen. Hy ftierf in het jaar 1520. Hy fchreef een boek tegen de Waldenzen; een traktaat aangaande de Voorzienigheit; een van de Franfche Monarchy; een van de drie ftaten der reizigers aan paus Leo, den X; Uitleggingen over het Evangelie van den H. Lukas, en over het burgerlyke Recht. Hy zette ook in het Franfch over de Kerkelyke Gefchiedenis van *Eufebius van Cefarea*, *Thucydides*, *Appianus Alexandrinus*, *Diodorus Siculus*, *Xenophon*, *Juftinus*, *de* Werken van *Seneka*, enz. *Philibert Pingon* heeft zyne lofreden opgemaakt *in Aug. Chaffanei P. X, Catal. de Glor. Mundi. Ughel. des Archeveq. de Turin T. IV. Sammarthan Gall. Chr. T. II. Ant. du Verdier Bibl p.* 194.

SEYST. Zie ZEYST.

SEZANE, een kleine burgt in het Dauphiné, in het Alpifche gebergte, tuffchen den berg Genevre, en den berg Seftieres, drie mylen van Briançon, en vier van Suza gelegen. Eenige landbefchryvers nemen Sezane voor den burgt der oude Brigantiërs, genaamt *Scingomagus*, of *Cingomanus*, welken anderen te Suza, eene andere kleine ftadt van Piëmont, plaatfen. *Baudrand.*

SEZANE, eene kleine ftadt in het Franfche landfchap Brie, op de grenzen van Champagne, 13 mylen Noordwaarts van Trojes, en 24 Ooftwaarts van Parys. Zy heeft in de XVII eeuwe door brandt veel geleden, doch is naderhandt weder opgebouwt.

SEZZA, in het Latyn *Setia*, eene ftadt in Italië, in Campagna di Roma. Zy is eertyds een biffchoplyke fetel geweeft, doch is het tegenwoordig niet meer. Eenige anderen plaatfen met *Du Val* eene biffchoplyke ftadt van dien naam in het landt van Labour. Martialis fpreekt van Sezza in zyn XIII *Boek*, den 109 *Brief.*

SFACCHIA, (HET GEBERGTE VAN) oudtyds *Leuci Montes*, of *Leuca Ore* genaamt. Deze bergen leggen in het gebiedt van Canea, zynde het Weftelyk deel van Kandië. Dit gebergte legt naar de zyde van de kleine ftadt Caftel-Sfacchia, en is de woonplaats der *Sfacchioten*. *Baudrand.*

SFETIGRADO, eene kleine fterke ftadt in Albanië, op de grenzen van Macedonië, twintig mylen van Croja tegen het Zuid-Ooften. De Turken noemen het *Siurgice. Maty Dict.*

SFONDRATI, (CELESTINUS) van Milaan, kardinaal, was de kleinzoon van den graaf Sfondrati, welken paus Gregorius de XIV graaf van Montmarcian en generaal der kerke maakte, en welken hy naar Vrankryk zondt aan het hoofdt van zyne benden, om de zyde van het eedgenootfchap (de Ligue) te onderfteunen. Celeftinus Sfondrati, hebbende het kleedt van St. Benedictus aangenomen, wierdt hoogleeraar in de kerkelyke rechten op de univerfiteit te Saltsburg, en naderhandt abt van St. Gal. Paus Innocentius de XII gaf hem het purper den 12 December des jaars 1695: doch hy bekleedde die waardigheit niet lang, alzo hy te Rome kwam te fterven den 4 September des jaars 1696, oud 53 jaren. Hy is de fchryver van verfcheide werken; het eerfte is gemaakt in het jaar 1681, met dezen tytel: *Difputatio Juridica de lege in praefumtione fundata adverfus probabiliffimum.* Het twede kwam in 't licht in het jaar 1684, onder den naam van *Eugenius Lombardus*, en den tytel van: *Regale Sacerdotium*, *Romano Pontifici affertum.* Het wierdt gevolgt van een ander in het jaar 1687, getytelt: *Gallia vindicata &c.* het een en het ander om te beftryden de befluiten, van de geeftelykheit in hare vergadering van het jaar 1682 ter zake van het recht des konings over de openftaande bisdommen, en rakende de macht van den paus genomen. Hy taftte daar in met kracht aan die genen, die gefchreven hadden om de gevoelens der geeftelykheit te ftaven, en onder anderen den vader Maimburg. Dit werk wierdt gevolgt van een derde, gedrukt in het jaar 1688 tegen de vryheit der kwartieren van de afgezanten te Rome. Het heeft ook voor tytel: *Legatio Marchionis Lavardini Romam, ejusque cum Innocentio XI diffidium &c.* Deze werken bragten, behalven zyne perfoneele verdienften, veel toe om hem den kardinaalshoedt te doen geven. In het jaar 1695 liet hy nog een traktaat drukken onder den tytel van: *Innocentia vindicata &c.* waar in hy voorgaf te bewyzen, dat St. Thomas gefchreven hadt voor de onbevlekte ontfangeniffe. Het is in dat werk, waar in hy zegt, op het geloof van den gewaanden *Flavius Dexter*, dat de onbevlekte ontfangenis van de H. Maagdt was vaftgeftelt in eene kerkelyke vergadering, gehouden door de Apoftelen, en dat dit feeft was eene Apoftolifche inftelling. Doch zyn werk, het welk het meefte gerucht heeft gemaakt, is de *Nodus Praedeftinationis diffolutus*, 't welk eerft na zyne doodt in het licht is gekomen, tegen het gevoelen van eenige kardinalen, en andere vrienden van den overleden, die van oordeel waren, dat hy het zelve niet tot zyne volkomenheit hadt gebragt. Naauwlyks kwam dit boek in Vrankryk, of het veroorzaakte daar veel gerucht van wegens de buitengemene gedachten van den fchryver over de genade, over de erfzonde, en den ftaat der kinderen, voor den Doop geftorven. Twee grote aartsbiffchoppen en drie biffchoppen van Vrankryk vereenigden zich om aan den paus tegen dit boek te fchryven: hun brief was gedagtekent den 23 February des jaars 1697. De paus antwoordde hen den 6 May daar aan volgende, dat hy het boek door Godgeleerden zou laten onderzoeken: doch daar is geen oordeel over gekomen, tegen het welke vele andere fchriften zyn uitgekomen: eenige andere zyn gemaakt om het te verdedigen. *Memoires Hiftoriques.*

SFONDRATI, (FRANÇOIS) kardinaal, wierdt geboren te Cremona in het jaar 1494. Zyn vader was *Johannes Baptifta Sfondrati*, een rechtsgeleerde van grote achting, welken de hertog Lodewyk Sforce Raadsheer te Milaan maakte, en welken hy in verfcheide onderhandelingen by de koningen van Vrankryk, van Spanje, van Napels, te Rome, by de hertogen van Ferrara, en eindelyk te Venetië, alwaar hy ftierf, gebruikte. Zyne gemalin wierdt genoemt Margaretha Homodei. Hun zoon François Sfondrati wierdt ook Raadsheer te Milaan, en Raadsheer van ftaat onder keizer Karel den V. Hebbende zyne vrouw, *Anna Visconti*, verloren, de

welke hem twee zonen naliet, *Paulus Sfondrati*, en *Nicolaas*, die paus geweeſt is onder den naam van *Gregorius* den XIV, zondt hem de keizer naar Siëna, om de onluſten binnen die ſtadt te bevredigen, en verwierf daar den naam van *Vader des vaderlands*. Naderhandt in den geeſtelyken ſtaat getreden zynde, maakte paus Paulus de III hem biſſchop van Sarni, vervolgens aartsbiſſchop van Amalfi, zondt hem als nuntius naar Duitſchlandt, en maakte hem kardinaal in het jaar 1544. Naderhandt was hy pauſſelyk gezant by keizer Karel den V, en ſtelde zich aldaar zo ſterk als hy kon tegen het afkondigen van het *Interim*. Eindelyk, na dat hy het legaatſchap te Perouze en het bisdom van Cremona hadt bekleed, ſtierf hy in het jaar 1550, gedachten hebbende om nog paus te worden. Men drukte te Venetië in het jaar 1559 een gedicht van dezen kardinaal, getytelt: *De ſchaking van Helena. Ciacconius Hiſt. Pontif. T. III.*

SFONDRATI, (Nicolaas) zoon van den voorgaanden, zag het licht te Milaan in het jaar 1535, na de doodt van zyne moeder, wier zyde men moeſt openen om hem daar uit te halen. In het begin was hy Raadsheer te Milaan: doch hebbende in het vervolg den geeſtelyken ſtaat omhelſt, begaf hy zich onder het beſtier van St. Karel Borromeus, en wierdt biſſchop van Cremona in het jaar 1560. In die hoedanigheit was hy byzitter in het concilie van Trente tot aan des zelfs einde toe. Paus Gregorius de XIII maakte hem kardinaal in het jaar 1583: doch hy begaf zich vervolgens naar Cremona, van waar paus Sixtus de V hem in het jaar 1587 naar Turin zondt, om den prins Philips Emanuel, oudſten zoon van Karel Emanuel, hertog van Savoje, ten doop te heffen. Eindelyk wierdt hy tot paus verkoren na de doodt van Urbanus den VII den 5 December des jaars 1590, en nam den naam van *Gregorius* aan. Zie Gregorius de XIV. Hy ſtierf den 15 October des jaars 1591. *Ciaccon. Hiſt. Pontif. T. IV.*

SFONDRATI, (Paulus) kardinaal, was de zoon van Paulus Sfondrati, baron van de vallei van Aſſiſe, oudſten broeder van paus Gregorius den XIV, en van Sigiſmund van Eſt. Hy wierdt geboren in 't jaar 1561, en van de vaders van het Oratorie in Italië opgekweekt. Zyn oom, paus Gregorius de XIV, maakte hem in het jaar 1590 kardinaal, en gezant te Bologne, gaf hem ook veel aan de handt, het welk hy alles met grote zorgvuldigheit waarnam. Zo haaſt als zyn neef dood was, onttrok hy zich van het hof. Hy wierdt naderhandt biſſchop van Cremona, en ten laatſten van Albano. Men pryſt hem wegens zyne grote beſcheidenheit, nederigheit en Godvrucht, gelyk hy ook in zyne huishouding geene tapyten, noch zilver vaatwerk plagt te gebruiken, doch daarentegen zeer veel goed aan de armen deedt. Hy ſtierf den 14 Febr. des jaars 1618, en hadt al zyn goedt aan de kerk van St. Cecilia, waar van hy den tytel gevoert hadt, gemaakt. *Ciacconius Hiſt. Pont. T. IV. Imhof Geneal. 20. illuſtr. in Ital. familiarum.*

SFORCE, SFORTIA, in 't Italiaanſch SFORZA, een doorluchtig huis, het welk een geruimen tydt in 't bezit van het hertogdom van Milaan geweeſt is. Het zelve is zynen oorſpronk evenwel verſchuldigt aan een boer van Cotignola, een klein ſteedtie van Romagna, gelegen tuſſchen Imola en Faënza, de welke een der eerſte en dapperſte krygsoverſten van zyne eeuw wierdt. Zyn naam was *Giacomuzzo*, als twee namen *Jacob Muzzo*: voeg daar 'er een derden by, dien hy ook droeg, namentlyk dien van *Attendulo*, of *Attendolo*, om den naam geheel te hebben. De laatſte was de naam van zyn huis. Doch alle ſchryvers komen daar in niet overeen, dat Sforza de zoon van een boer was; *Sanſovino* zegt, dat hy de kleinzoon van een edelman was, genaamt, *Joh. Attendolo*, die vader was van *Mechelin*, kapitein van de republyk van Venetië. *Paulus Jovius* (*Elog. Vir. bell. virt. ill. l. II, p. m.* 192) getuigt, dat hy van goeden huize was. Die hun hof by Sforza maakten, zeiden, dat zyn vaders naam *Mutio* was, en dat hy van den beroemden *Mutius Scevola* afdaalde. In der daadt, weinigen zyn van den ſmaak van *Agathocles*, die, koning geworden zynde, zyn tafel met zilver en aardewerk (zie *Plutarch. in Apophthegm. p.* 176.) liet bedienen, om te kennen te geven, dat hy een pottebakkers zoon was. Wyders is aan te merken, dat naar de gewoonte der landlieden in deze geweſten de twee eerſte lettergrepen van zynen naam *Giacomuzzo* afgenomen wierden, en dat men hem alleen door de wandeling *Muzzo* noemde. Hy verliet het boerenwerk, en nam dienſt, waar in hy groten roem behaalde. Hy ſprak niet dan van blaken en branden, en wilde al wat hem in 't hoofdt kwam met geweldt dwingen. Dit is het, dat hem den naam van *Sforza* deedt bekomen, de welke de naam van het huis, dat van hem geſproten is, geworden is, en het welk men dus met hem zal beginnen.

I. Jakob Sforce, Sfortia, of Sforza, hadt tot medgeſel den beroemden *Braccio*, onder den veldoverſte De Barbiano. In 't begin hadden zy elkander lief als twee broeders; maar de yverzucht, die tuſſchen hen oprees, deedt de liefde in haat veranderen. Sedert dien tydt volgden zy tegenſtrydige partyen, zo dat wanneer deze tot hoofdt der krygsbenden van den eenen of den anderen vorſt, of Staat wierdt verkoren, de andere tot de zelve bediening in 't landt, dat tegen zynen nabuur in oorlog was, verheven wierdt. Zy wiſten vele voordeelen te bekomen voor de dienſten, die zy deden, en waren ſteets uit om de oorlogen te doen duren, waar in, als P. Jovius (*in Elog. Vir. bell. virtute ill. p.* 192, 193) met recht aanmerkt, een ſchandelyke liſt en handel ſtak. Hier door voldeden zy de zucht, daar zy van blaakten. Sforce geboodt in 't koninkryk van Napels de krygsbenden van de koninginne Johanna, terwyl Braccio aldaar het bevel hadt over die van Alfonſus van Arragon. In dezen oorlog kwamen zy beide te ſneuvelen. Sforce, tot ontzet van de ſtadt van Aquila, belegert van Braccio, optrekkende, verdronk in den overtocht van de rivier Aterno, tegenwoordig genaamt Peſcara, den 3 January des jaars 1424, in zyn 54 jaar, indien wy Collenuccio (*Hiſt. Neapol. l. V, p.* 408, gedrukt te Dordrecht in 't jaar 1618 in 8.) geloven mogen; maar in een geſlachtboom van 't huis van Sforce ziet men, dat het in 't jaar 1426, den 3 January, was, en in zyn 56 jaar. Kort daar na kwam zyn mededinger Braccio in een gevecht by Aquila tegen de troepen van de koninginne Johanna, geboden van een zoon van Sforce, en tegen die van den paus, ook te ſneuvelen. Het ligchaam van Sforce wierdt niet gevonden. Braccio, die in den ban was, was niet veel gelukkiger na zyne doodt; want de paus beval, dat zyn ligchaam buiten Rome in ongewyde aarde zou begraven worden. Sforce was Gonfalonier van de H. kerk, en graaf van Cotignola gemaakt door paus Johannes den XXIII. Het graafſchap van Cotignola verkreeg hy in betaling der ſoldy, die de kerk hem ſchuldig was, en 14000 dukaten beliep. Hy liet vele kinderen na, en was driemalen getrouwt geweeſt, te weten eerſt met Antonia Salimbeni, weduwe van den heer van Cortona, die hem ten huwelyk aanbragt Montegione, Montenegro, Ripa, Bagno en Cluſi; ten tweede maal met de zuſter van Pandolfus Alopo, een Napolitaan, en grootkamerling van 't ryk van Napels; en voor de derde maal met Maria de Marriano, dochter van den grave van Seſſe. Hy liet vyftien kinderen na. Een van zyne zonen, genaamt *Karel*, van het derde bedt, was monnik by de Heremyten van St. Auguſtyn, onder den naam van *Broeder Gabriël*, en overſte van zyne orde; maar paus Nicolaas de V gaf hem het aartsbisdom van Milaan in het jaar 1454, en hy ſtierf in het jaar 1457. Een andere zoon, geheten *Alexander*, trouwde met Conſtantia, dochter van Galeacius Malateſta, en was heer van Peſcara. *Boſio*, van het eerſte bedt, was graaf van Santa-Fior, wiens nakomelingſchap wy hier na zullen laten volgen. De oude Sforce was een ſterk man, ſober, en die van geen gaſtmalen hieldt, gelyk Braccio. Men zegt, dat hy een der galants van de koninginne van Napels was. De zoon, die naar hem het meeſte in dapperheit en geluk geleek, was *François Sforce*, daar wy nu van zullen gaan ſpreken. Hy was buiten beens, als men zegt, geboren uit eene vrouwe, die het leger volgde, en Lucia Terzana, of Trezana genaamt wierdt. Hy hadt by de zelve, behalven dezen François, en twee dochteren, nog twee zonen geteelt, te weten *Leo*, geboren in 't jaar 1407, en geſtorven in 't jaar 1440, zonder nazaten, en *Alexander*, heer van Peſaro, van wien naderhandt zal geſproken worden.

II. François Sforce, de I van dien naam, hertog van Milaan, natuurlyke zoon van Giacomuzzo Attendolo, of Jakob Sforce, hieldt de achting en den roem, dien zyn vader door de wapenen verkregen hadt, ſtaande, en kwam zelfs tot groter geluk op te ſteigeren dan dat van zynen vader geweeſt was. Hy was geboren den 23 July des jaars 1401. In zyn dertiende jaar (volgens anderen in zyn elfde, te weten in 't jaar 1412) wierdt hy graaf van Tricarino gemaakt van Ladislaus, koning van Napels, en verkreeg van jongs den naam van een goed oorlogsman. Hy hakte de benden van Braccio in de pan, die hem den overtocht van de Peſcara wilden betwiſten; maar daar behaalde hy geen voordeel by; want zyn vader verdronken zynde, wierdt hy gedwongen het voornemen, dat men hadt om 't beleg van Aquila op te ſlaan, te ſtaken. Hy was toen niet ouder dan 25 jaren. De koningin Johanna van Napels beveſtigde hem in alle de waardigheden en goederen, die zy aan zynen vader geſchonken hadt, en hy kreeg bevel van deze vorſtinne zich tot het beleg van Napels gereed te maken. Hy hielp veel tot het innemen van die ſtadt, en tot de overwinning, die digt by Aquila bevochten wierdt op de krygsbenden van Braccio den 2 Juny des jaars 1425. Paus Martinus de V zondt hem tegen Nicolaas Triucio, heer van Foligno, en hy dwong hem de vrede aan te nemen op de voorwaarden, die hy hem voorſchreef. Naderhandt tradt hy in dienſt van den hertog van Milaan, het zy tegen de Florentynen, het zy tegen de Venetianen, en maakte zich in vele voorvallen beroemd. Hy deedt grote dienſten aan de koninginne Johanna, en na dat zy in den jare 1435 overleden was, ging hy over in de belangen van René van Anjou, dien zy tot haren erfgenaam hadt aangeſtelt. Deze prins was ongelukkig, en moeſt voor zyn noodſter wyken. Maar Sforce, die geen minder verſtandt en beleidt dan dapperheit hadt, vondt altydt een middel om zich te handhaven. Hy maakte zich meeſter van vele plaatſen in het markgraafſchap van Ankona, en nam zelf eenige ſtaten in, die de kerk toekwamen; weshalven hy door paus Eugenius den IV in den ban wierdt gedaan, die, niet te vrede met dezen kerkelyken blixem geſlagen te hebben, zyne toevlucht tot de wapenen nam, en partyen opmaakte, die François Sforce het markgraafſchap van Ankona in 't jaar 1444 deden verliezen. Van te voren hadt deze paus hem het zelve geſchonken, en op doen trekken tegen Nicolaas Fortebraccio, die vele landen van den Kerkelyken Staat hadt bemachtigt, dien hy verſloeg. Deze paus, nevens de Venetianen en Florentynen, verkoren hem naderhandt tot generaal over hunne benden in den oorlog, dien zy tegen den hertog van Milaan verklaart hadden. Hy herſtelde zyne ſchade en verlies daar na door een ſlag, dien hy won, en waar in de zoon van Picinini,

en de kardinaal van Fermo, legaat van den paus, gevangen genomen wierden. Het zou te lang uitlopen alle de oorlogen, daar hy deel aan hadt, te verhalen. Men zal derhalven alleen zeggen, dat uit krachte van het vredesverbondt, den 22 November des jaars 1441 gesloten, bedongen was, dat hy met de natuurlyke dochter van den hertog van Milaan zou trouwen, gelyk hy deedt, dat hem den weg baande tot een zeer groot fortuin: want na de doodt van zynen schoonvader wierdt hy hertog van Milaan. Deze was Philips Maria Visconti, die in 't jaar 1447 overleedt, nalatende alleen deze dochter. Daar stonden vele mededingers naar dit hertogdom op. Keizer Frederik de III beweerde, dat het aan 't Ryk vervallen was, naardien hy geen wettige kinderen hadt nagelaten. Alfonsus, koning van Napels, steunde op den laatsten wille van dezen hertog, die hem erfgenaam hadt gemaakt. De hertog van Orleans vertoonde het recht, dat hy 'er door namaagschap op hadt, zynde de zoon van Valentina, zuster van dezen hertog. Sforce bediende zich van alle deze twisten, en bragt het eindelyk zo ver, dat hy, in weerwil van alle, als hertog van Milaan wierdt ingehaalt den 26 February des jaars 1450, hoewel naar het recht van het bloedt deze waardigheit aan den prins van Vrankryk toekwam; maar hy kon daar niet mede door; zelfs wierdt Sforce daar in tegen hem van Lodewyk den XI begunstigt. Hy bezat dezen staat tot aan zyne doodt, en bestierde den zelven 16 jaren met veel gematigtheit, zo dat hy voor een der grootste vorsten van Italië gehouden wierdt. Men heeft van hem gezegt, dat nooit overweldiger beter souverein wierdt. Hy bezat zekerlyk vele goede hoedanigheden, en hoewel hy nooit letteren hadt gegeten, begunstigde hy echter de zelve, en sprak zo wel als de beste redenaar; en aangaande de burgerlyke regering, hy wist 'er met een wonderlyk verstandt en kracht van oordeel van te redeneren. Men zag voor al te streng aan den yver, met welken hy arbeidde om den aanhang van Braccio uit te roeien. Hy stierf den 8 Maart des jaars 1466, in zyn 65 jaar, nalatende vyftien kinderen, zo wettige als onwettige. Zyne eerste gemalin was Polyxena Ruffa, die hem ten huwelyk drie steden en meer dan twintig kasteelen aanbragt. Zyne twede was de eenige dochter van den hertog van Milaan. Zyne wettige kinderen waren *Galeas Maria*, die volgt; *Philips Maria*, graaf van Pavië, geboren in 't jaar 1447, die ondertrouwt is geweest in het jaar 1459 met Maria, dochter van Lodewyk, hertog van Savoje; maar het huwelyk hadt geen voortgang, en hy stierf in het jaar 1479; *Sforce Maria*, geboren in 't jaar 1449, en gemaakt hertog van Bary door Alfonsus van Arragon, koning van Napels, die stierf in 't jaar 1479; *Lodewyk Maria*, bygenaamt de Moor, hertog van Milaan, hier na gemeld; *Ascanius Maria*, bisschop van Pavië en Cremona, geboren in het jaar 1455, kardinaal gemaakt in 't jaar 1484, en gestorven den 28 May 1505; *Octavianus*, geboren in 't jaar 1458, en verdronken in 't jaar 1476; *Hippolyta*, geboren in 't jaar 1445, getrouwt aan Alphonsus van Arragon, hertog van Kalabrië, naderhandt koning van Napels, gestorven den 20 Augusty 1488, en *Elizabeth*, getrouwt aan Wilhelm, markgrave van Montferrat. Zyne natuurlyke kinderen waren: *Sforce*, de stamvader der graven van Burgo-Novo; de burggraaf *Sforce*, die nog leefde in het jaar 1483; *Tristan*, Raadsheer te Milaan, gestorven omtrent het jaar 1477; *Polidorf*, of *Joh. Maria*, aartsbisschop van Genua, gestorven in 't jaar 1513; *Julius*, gestorven voor het jaar 1498; *Leonard*, gestorven in 't jaar 1483, nevens drie dochteren.

III. Galeas Maria Sforce, hertog van Milaan, wierdt geboren den 1 January des jaars 1444. Zyn vader zondt hem met den tytel van graaf van Pavië naar Vrankryk tot onderstandt van koning Lodewyk den XI. Zynde hertog van Milaan geworden, maakten zyne ongeregeldheden en zyne wreedheit, dat hy op St. Stevensdag, den 26 December des jaars 1476, in de volle kerk vermoord wierdt. Zie GALEACIUS. Hy was getrouwt met Dorothea Gonzaga, dochter van Lodewyk, markgraaf van Mantua, welke hy met vergift deedt ombrengen in 't jaar 1466. Hy hertrouwde daar op in het zelve jaar met Bonna, dochter van Lodewyk, hertog van Savoje, die stierf in het jaar 1485, zynde moeder geweest van vier kinderen: als van *Joh. Galeas Maria*, die volgt; *Hermes*, of *Herman*, die na de doodt van zynen broeder naar Duitschlandt week, en gezant te Rome was voor den keizer Maximiliaan in het jaar 1502; *Blanche*, of *Blanca Maria*, geboren den 5 April 1472, verlooft aan Philibert, hertog van Savoje, naderhandt aan Johannes Matthias Corvinus, prins van Hungarië; doch zy trouwde in 't jaar 1493 met den keizer Maximiliaan, en stierf den 31 December 1510, en *Anna*, geboren in het jaar 1473, en getrouwt in het jaar 1491 met Alfonsus d'Est, hertog van Ferrara. De natuurlyke kinderen van den hertog Galeas Maria waren *Galeas*, graaf van Malzo; *Karel*, voor het jaar 1491 gestorven, nalatende twee dochters; *Alexander*, die ook twee dochters naliet; *Octavius*, die bisschop geweest is van Lodi, in die hoedanigheit vele wederwaardigheden doorstondt, en in het jaar 1540 stierf; *Catharina*, gemalin eerst van Hieronymus Riarius, heer van Imola, prins van Forli, en naderhandt van Johannes de Medicis; en *Claude*, huisvrouw van Petrus de Vermes, naderhandt van N. Fregoze, zoon van den hertog van Genua.

IV. Johannes Galeas Maria Sforce stondt eerst onder de voogdyschap van zyne moeder en van Cecus Simonetta, geheimschryver van Staat. Maar zyn oom Lodewyk Maria Sforce, bygenaamt de Moor, noodzaakte de hertoginne naar Milaan te vluchten, deedt den getrouwen Simonetta binnen Pavië het hoofdt afslaan, niettegenstaande hy 70 jaren oud was, en maakte zich dus meester van de regering. Hy deedt zyn voordeel zo wel met de zwakheit van den jongen prins, dat hy hem niets dan den tytel van hertog overliet, en aan hem deedt geven een langzaam vergift, waar aan hy te Pavië stierf weinig dagen na de intrede van den koning van Vrankryk, Karel den VIII, in die stadt, op den 21 October des jaars 1494. Hy hadt den 2 February des jaars 1489 getrouwt Izabelle van Arragon, dochter van Alfonsus, koning van Napels, de welke stierf den 11 February des jaars 1524. Hunne kinderen waren *François* de II, die volgt; *Bonna*, geboren in 't jaar 1491, en getrouwt in 't jaar 1518 met Sigismundus, koning van Polen, gestorven den 17 November des jaars 1558, en *Hippolyta*, geboren in 't jaar 1493, en gestorven in 't jaar 1501.

V. François Sforce, de II van dien naam, geboren in 't jaar 1490, wierdt van zyne moeder overgegeven aan den koning van Vrankryk, Lodewyk den XII, om hem te bevryden van de woede zyns ooms. De koning zondt hem naar Vrankryk in 't jaar 1499, en deedt hem opvoeden te Marmoutier, waar van hy abt wierdt in 't jaar 1504: doch in het jaar 1511 op de jagt zynde, viel hy van zyn paardt, en brak den hals.

III. Lodewyk Maria Sforce, bygenaamt *de Moor*, of *Morus*, oudste zoon van hertog François den I, wierdt geboren den 3 Augusty des jaars 1451. Hy matigde zich de regering aan ten nadele van zynen neef, en stierf in de gevangenisse in Vrankryk in 't jaar 1510. Zie LODEWYK, hertog van Milaan. Hy was getrouwt in het jaar 1491 met Beatrix d'Este, dochter van Hercules, markgrave van Ferrara, de welke stierf den 2 January des jaars 1497. Hy hadt by de zelve *Maximiliaan*, die volgt, en *François*, die volgt na zynen broeder. Hy hadt ook natuurlyke kinderen, te weten *Léo*, en *Cesar*, gestorven in het jaar 1496; *Johannes Paulus*, de stamvader der marquizen van Caravaggio, waar van hier na zal gesproken worden, en *Blanka*, getrouwt met Galeas van San-Severino, gestorven in 't jaar 1496.

IV. Maximiliaan Sforce wierdt eerst genaamt *Hercules*. Hy wierdt geboren in 't jaar 1491, en hieldt zich na de nederlage van zynen vader op by den keizer Maximiliaan, de welke vervolgens grote krachten inspande om hem in het hertogdom van Milaan te herstellen. Hoe dit gelukte; maar hoedanig Lodewyk Sforce daar van niet lange daar na weder berooft wierdt, zie boven op zynen naam Lodewyk Sforce. Hy stierf in ballingschap te Parys in de maandt Juny des jaars 1530, of een jaar vroeger, als eenigen zeggen, zonder getrouwt geweest te zyn, wordende by de Karmeliten begraven.

IV. François Sforce, de III van dien naam, maar de II der hertogen van Milaan van dien naam, volgde zynen broeder *Maximiliaan* op, wanneer de zelve zynen Staat afgestaan hadt aan François den I, koning van Vrankryk, in het jaar 1515, wordende te Milaan herstelt in 't jaar 1522. Hy wierdt nogmaals daar uit gejaagt, naderhandt in het jaar 1529 herstelt door keizer Karel den V. Zie Franciscus Sforza de II, hertog van Milaan. Hy stierf den 24 October des jaars 1535, gene kinderen nalatende van Christina, zyne gemalinne, die de dochter was van Christiern den II, koning van Denemarken, en van Elizabeth, zuster van keizer Karel den V.

Marquizen van Caravaggio,
bastaarden der hertogen van Milaan, uitgestorven in 't jaar 1697.

IV. Johannes Paulus Sforce, natuurlyke zoon van Lodewyk Maria Sforce, hertog van Milaan, gezegt de Moor, of Morus, muntte uit voor den hertog François, zynen broeder, in het gevecht van Novara, en in de verdediging van Milaan zo wel als in die van Lodi. Keizer Karel de V, te Bologne zynde, deedt hem de eer, dat hy zich in zyne tegenwoordigheit mogt dekken, en de hertog François gaf hem het markgraafschap van Caravaggio en het graafschap van Galiati. Hy stierf den 5 December des jaars 1535, te post ryende om den keizer te gaan vinden, die hem vleide met de hoop om hem het hertogdom van Milaan te geven. By Violenta van Bentivoglio, zyne echtgenoot, hadt hy maar een zoon, die volgt.

V. Mutio Sforce, zoon van Johannes Paulus Sforce, en van Violenta van Bentivoglio, wierdt onder de voogdy van zyne moeder opgevoed, en begaf zich by keizer Karel den V, die hem een groot jaargeldt gaf. Hy stierf in de belegering van Metz in het jaar 1552, nalatende van Faustina Sforce, dochter van Bosio of Bosius den II, graaf van Santa-Fior, een eenigen zoon, genoemt

VI. François Sforce, marquis van Caravaggio, die trouwde met Constantia Colonna, dochter van Marcus Antonius, konnestabel van Napels. Hy wan by de zelve *Mutio Sforce* den II, die volgt; *Fabricius*, grootprioor van Venetië, generaal van de galeien van Malta, de welke diende aan het hoofdt van een regiment, het welk hy op zyne kosten hadt geworven voor koning Philips den III in de oorlogen van Piëmont en van Milaan; *Lodewyk*, abt; *Faustina*, getrouwt met Andreas Caretto, marquis van Final; *Violente*, en *Johanna*.

VII. Mutio Sforce, de II van dien naam, marquis van Caravaggio, wierdt opgevoed als kindt van Staat van koning Philips den II, die hem een plaats gaf in den geheimen Raadt van Staat te Milaan. Hy was een geleerd man, en stierf

ſtierf in den ouderdom van 45 jaren, hebbende van Urſula Peretti, nicht van paus Sixtus den V, en weduwe van Marcus Antonius Colonna, konneſtabel van Napels, *Johannes Paulus*, die volgt; *François Maria*, na zynen broeder vermeld, en drie dochters, ongetrouwt geſtorven.

VIII. *Johannes Paulus Sforce*, de II van dien naam, marquis van Caravaggio, diende in de oorlogen van Piëmont en van Montferrat, aan het hoofdt van vyf honderd paarden, op zyne koſten geworven, en was generaal over de ruitery. Hy trouwde met Maria Aldobrandini, nicht van paus Clemens den VIII, en zuſter van Margareta, hertoginne van Parma, en ſtierf jong, kort na dat hy de opene brieven van onderkoning van Arragon gekregen hadt. Hy hadt by de zelve verwekt *François Maria*, geſtorven in den bloei van zyne jaren; *Mutio*, in zyne jeugdt geſtorven; *Urſina*, getrouwt met Hercules Theodorus Trivultio, prins van het R. Ryk; en *Olympia*, vrouw van Ferdinand van Gonzaga, prins van Caſtiglione.

VIII. François Maria Sforce was eerſt ridder van Malta, en hadt het bevel over twee regimenten voor den koning van Spanje in de belegering van Verceil: naderhandt diende hy op de galeien van Malta. Zyn broeder zonder mannelyk oir geſtorven zynde, verliet hy de ridderorde, nam bezit van het markgraafſchap van Caravaggio, en was in den geheimen Raadt van den ſtaat van Milaan. Hy trouwde met Blanche Maria Imperiali, dochter van François Maria, hertog van St. Angelo, en ſtierf in het jaar 1680, oud 68 jaren, nalatende *François Maria* den II, die volgt, en *Anna Maria*, jong geſtorven.

IX. François Maria Sforce, de II van dien naam, marquis van Caravaggio, ſtierf jong den 13 July des jaars 1697, zonder kinderen van Eleonora Salviati, dochter van François, hertog van Guliano, met welke hy getrouwt was op den 13 Juny 1696, na te laten.

Heeren van Pezaro,
afgeſtamt van Mutio Attendolo, *in onecht geteelt.*

II. Alexander Sforce, derde zoon van Mutio Attendolo, en van Lucia Terzana, zyne minnareſſe, wierdt geboren den 29 October des jaars 1410, en maakte zich niet min pryswaardig in de wapenen dan zyn broeder François, hertog van Milaan. Na dat deze van den paus de Mark van Ankona hadt verkregen, ſtelde hy Alexander daar tot beſtierder aan, die Camerino in het jaar 1435 verdedigde tegen Forte-Braccio, een der grootſte legerhoofden van zynen tydt. Hy ſloeg hem, en bragt hem gevangen en gevaarlyk gekwetſt in zyne plaats, alwaar hy ſtierf. Hy deedt zich niet minder uitmunten in het jaar 1441 tegen de krygsbenden van Alfonſus van Arragon, welke hy ter neder hieuw, en hunnen oppergebieder, Raimond van Cardona, gevangen nam. Men ontnam hem kort daar na by verraſſching de ſtadt Aſiſe; maar hy nam in het jaar 1444 zyne wederwraak door de nederlage zyner vyanden. Zyn broeder, de hertog van Milaan, kocht de ſtadt Pezaro, waar mede hy zyne dienſten beloonde. Hy geleidde in het jaar 1453 twee duizend man tot onderſtandt der Florentynen: doch in het jaar 1471 ſtreedt hy tegen hen voor de Venetianen, en ſtierf in 't jaar 1473, hebbende by Conſtantia Varana, zyne huisvrouw, verwekt *Conſtant*, die volgt; *Baptiſta*, getrouwt in het jaar 1459 met Frederik van Montfeltre, hertog van Urbino, geſtorven in 't jaar 1471, oud 26 jaren; en *Genevra*, getrouwt eerſt met Sanctius Bentivoglio, heer van Bologne, en ten twede maal met Johannes Bentivoglio, opvolger van Sanctius.

III. Constant Sforce volgde op zynen vader, en leide daar op toe om de ſtadt Pezaro te verſterken, en om de zelve te verſieren. Hy deedt den Florentynen grote dienſten; maar hy ging door ligtvaardigheit over naar de zyde der Venetianen, hunne vyanden, en ſtierf kort daar na den 19 July 1483, zonder wettige kinderen van Camilla van Marzana, dochter van Maryn, hertog van Sezza, en van Leonora van Arragon, na te laten: doch hy hadt twee onechte, namentlyk *Johannes*, die volgt, en *Galeas*, die zich in den dienſt van paus Julius den II begaf, en de hulpbenden van dien paus by den keizer Maximiliaan voor Pavië bragt. Na de doodt van zynen neef wilde hy zich meeſter maken van Pezaro: doch de paus belette zulks. Naderhandt begaf hy zich by zynen bloedverwant Maximiliaan, hertog van Milaan, en wierdt by ongeluk gedood in het jaar 1513.

IV. Johannes Sforce volgde, niettegenſtaande hy een baſtaardt was, zynen vader op in de heerlykheit van Pezaro door het gezag van paus Sixtus den IV, onder voorwaarde van eene jaarlykſche ſchatting van 750 ryksdaalders. De weduwe van zynen vader was edelmoedig genoeg om hem zo veel als voor moeder te zyn. Zy verplichtte hare onderdanen om hem voor hunnen heer te erkennen; maar hy was zo ondankbaar, wanneer hy tot zyne jaren kwam, dat hy deze mevrouw van alle gezag beroofde, en haar uit Pezaro joeg. Na dat hy eenigen tydt Ferdinand, koning van Napels, gediend hadt, deedt hem de intrede van Karel den VIII, koning van Vrankryk, in Italië op zyne zaken denken. Hy geloofde, dat hy zich beſcherming zou verzorgen met te trouwen Lukretia Borgia, dochter van paus Alexander den VI: doch korten tydt daar na, het zy dat hy haar verſtoten hadt, het zy dat de paus haar hem weder hadt ontnomen, raakte hy met dezen paus overhoop, en wierdt door Ceſar Borgia, broeder van zyne vrouwe, uit Pezaro verdreven. Hy begaf zich naar Venetië, alwaar hy trouwde met Genevra Tiepolo, dochter van Mattheo, Raadsheer te Venetië, en na de doodt van den paus trok hy weder naar Pezaro. Men beſchuldigde hem, dat hy verſtandhouding onderhieldt met Bajazeth, Turkſch keizer; dat hy den zelven te kennen gaf alle de ontwerpen der Chriſten vorſten, en hem opftooide om de Venetianen den oorlog aan te doen, en daar door eene afwending te maken ten voordele van Lodewyk Sforce, hertog van Milaan. Men verweet hem ook, dat hy in de gevangenis hadt doen verwurgen Pandolphus Collenuccio, burger van Pezaro, een man beroemd in het gemenebeſt der letteren. Hy ſtierf in het jaar 1510, nalatende van zyne twede vrouwe eenen zoon, *Conſtant* den II, geſtorven in het jaar 1512, oud 3 jaren. Zyne weduwe begaf zich tot den geeſtelyken ſtaat.

Graven van Santa-Fior,
afgedaalt uit het wettig huwelyk van Mutio Attendolo.

II. Bosio Sforce, eenigſte zoon van Jakob Mutio Attendolo en van Antonetta Salimbani, zyne eerſte vrouwe, wierdt geboren in 't jaar 1411. Hy diende met voordeel zynen broeder, den hertog van Milaan, in zyne oorlogen, en wierdt gekwetſt in de belegering van zyne hoofdſtadt. Hy was ſtadvoogdt van Orvieta uit name van paus Martinus den V in het jaar 1430, en ſtierf den 4 Maart des jaars 1477. Hy was getrouwt geweeſt in het jaar 1430 met Eleonora, dochter en erfgename van Gui, graaf van Santa-Fior, en hertrouwde na hare doodt met Griſeide van Capua. Van het eerſte bedt hadt hy *Julius*, zonder kinderen by Françoiſe Farneze, zyne gemalinne, na te laten geſtorven; *Gui*, die volgt; en *François*, graaf van Caſtel-Arquato, die een baſtaardt naliet, *Sforcin Sforce*, die zich beroemd maakte in de geleerdheit en in de wapenen, en ſtierf in het jaar 1527, oud 50 jaren.

III. Gui Sforce, graaf van Santa-Fior, trouwde met Françoiſe Piccolomini, by welke hy *Frederik*, die volgt, hadt, en *François*, zonder kinderen van N. Ceſarini na te laten geſtorven.

IV. Frederik Sforce, graaf van Santa-Fior, trouwde met Diana van Urſins, dochter van Nicolaas, graaf van Petiliano, van welke hy naliet *Boſio*, den II van dien naam, die volgt; *Aſcanius*, grootprioor van Hungarië wegens de ridderorde van Malta; *Alfonſus*, aartsbiſſchop van Benevento, jong geſtorven, en *Hippolyta*, getrouwt eerſt met Frederik Farneze, en daar na met Hieronymus van Bourbon, graaf van Mont-Sainte-Marie.

V. Bosio Sforce, de II van dien naam, graaf van Santa-Fior, en van Caſtel-Arquato, trouwde met Conſtantia Farneze, dochter van paus Paulus den III, van welke hy kreeg 1). *Gui Aſcanius*, geboren in het jaar 1518, kardinaal gemaakt in het jaar 1534. Hy is ook geweeſt gezant te Bologne, kamerling van de H. kerk, beſchermer van Spanje, en ſtierf den 7 October 1564. 2) *Aſcanius*, die volgt; 3) *Mario*, die de nakomelingſchap heeft voortgeplant, hier na gemeld; 4) *Alexander*, die klerk geweeſt is van de pauſſelyke kamer, en in ongenade viel van paus Paulus den IV. Hy wierdt naderhandt in gunſt herſtelt, en biſſchop van Parma gemaakt na den afſtandt van zynen oudſten broeder. Paus Pius de IV maakte hem algemeen opziender over de levensmiddelen, zondt hem op het concilie van Trente, en gaf hem den kardinaalshoedt in het jaar 1565. Hy was daarenboven beſchermer van Spanje en gezant door den gehelen Kerkelyken Staat onder paus Gregorius den XIII, en ſtierf ſchielyk den 16 May 1581. 5) *Karel*, prioor van Lombardië, die aan de zyde van Vrankryk was tegen den keizer. 6) *Paulus*, marquis van Proceno, die de zyde des keizers en die der Medicis omhelſde, en zonder kinderen by Lukretia Pio na te laten ſtierf. 7) *Françoiſe*, getrouwt met Hieronymus des Urſins, grave van Anguillar. 8) *Julia*, getrouwt met François Sforce Pallavicini, marquis van Corte-Maggiore. 9) *Kamilla*, getrouwt met N., marquis van Mazarin; en 10) *Fauſtina*, vrouw van Mutio Sforce, marquis van Caravaggio.

VI. Ascanius Sforce, graaf van Santa-Fior en Caſtel-Arquato, ridder van het gulde vlies, was generaal over de ruitery van Coſmus van Medicis, en bewees den keizer grote dienſten in Italië. Paus Pius de V zondt hem als opperhoofdt over zyne benden naar Vrankryk, ter hulpe van Karel den IX, en hy muntte uit in den veldſlag by Montcontour. Hy bevondt zich vervolgens in den zeeſlag van Lepanto voor de Venetianen, en ſtierf in het jaar 1575, oud 55 jaren. Hy was getrouwt eerſt met Louize Pallavicini, en daar na met Catharina de Nobilis, nicht van paus Julius den III, by welke hy hadt *François*, die volgt; *Boſio* den III, geſtorven zonder getrouwt geweeſt te zyn, en *Conſtantia*, getrouwt met Jakob Buoncompagno, hertog van Sora.

VII. François Sforce, graaf van Santa-Fior, marquis van Varci, en van Caſtel-Arquato, hertog van Fiano, wierdt geboren den 6 November 1562. Hy bragt een gedeelte van zyne jeugdt in den oorlog door, en deedt door verſcheide preuven in Vlaanderen zien, dat hy vry bekwaam was tot dat handwerk. Maar des niettegenſtaande, wanneer 'er tuſſchen zyne zuſter Conſtantia en Jakob Buoncompagno, hertog van Sora, natuurlyken zoon van paus Gregorius den XIII, een huwelyk geſloten was, tradt hy in den geeſtelyken ſtaat, en wierdt door den zo even gemelden paus kardinaal gemaakt in 't jaar 1583, en vervolgens tot biſſchop van Albano en Tuſculano verheven. Hy bezat een zeer goed verſtandt, eene grote wel-

welſprekendheit, eene zonderlinge geſchiktheit in allerhande ſtaatkundige onderhandelingen, doch voornamentlyk in de geheime zaken van het konklave, geen geringe kennis in ſtaats- en kerkelyke zaken, en daar by een voortreffelyk geheugen. Hy bekleedde ook met groten roem het gezantſchap van Romagna, en bevrydde dat landſchap van den overlaſt der Banditen, de welke daar zeer overhandt genomen hadden. Doch alle deze goede hoedanigheden bedurf hy door een zeer onordentelyk leven, het welk met zyne jaren verergerde. In het byzonder was hy zonder eenige ſchaamte aan de ontuchtigheit overgegeven, en hy hadt verſcheide onechte zonen, welke hy voor de zyne erkende, en op alle wyzen trachtte voort te helpen. Hy ſtierf den 2 September des jaars 1624. *Ciacconius* zegt, maar kwalyk, dat hy getrouwt is geweeſt met eene zuſter van den groothertog van Toskanen. Hy liet twee natuurlyke kinderen na, genaamt: *Sforce Sforce*, hertog van Fiano, heer van Caſtel-Arquato, zonder nazaten geſtorven van N. Pio de Carpi, en Catharina, vrouw van Fabricius Savelli, marquis van Ricci, naderhandt van Frederik de Rubeis, graaf van Saint-Second.

VI. Mario Sforce, derde zoon van Boſio den II, was graaf van Valmontone en van Segni. Hy hieldt de zyde van Vrankryk, en muntte uit in de Italiaanſche oorlogen. Hy was ook kapitein generaal over het voetvolk van den hertog van Toskane, en ridder der orde van den koning van Vrankryk, en van van Kalatrava, in Spanje. Hy was getrouwt met Fulvia Conti, gravinne van Segni, by welke hy een zoon hadt, genoemt

VII. Frederik Sforce, graaf van Segni, en van Valmontone, die trouwde met Beatrix des Urſins, dochter van Virginius, hertog van Gravina, by welke hy hadt *Alexander*, die volgt; *Johannes Baptiſta*; *Françoise*, vrouw van Aſcanius de la Cortica, marquis van Caſtillon, naderhandt van Alexander, marquis van Palavicini; en *Erſilia*, vrouw van François Colonna, prins van Paleſtrino.

VIII. Alexander Sforce, prins van Valmontone, hertog van Segni, marquis van Proceno, graaf van Santa-Fior, wierdt gemaakt ridder van de ordens des konings van Vrankryk in het jaar 1608. Hy trouwde met Eleonora des Urſins, dochter van Paulus Jordaan, hertog van Bracciano, en van Izabella van Medicis, zuſter van François, groothertog van Toskane, en moeie van Maria van Medicis, koninginne van Vrankryk. Hy hadt daar by *Mario* den II, die volgt; *Paulus*, marquis van Proceno, naderhandt volgende; *Frederik*, kardinaal gemaakt in 't jaar 1645, vervolgens biſſchop van Arimini, die de belangen van Spanje aangenomen hebbende, beſchermer wierdt van het koninkryk van Napels, en opperkloostervoogdt van Siciliё. Hy was ook onderkamerling van de kerk, en ſtierf den 28 May 1676, oud 72 jaren, *Henrik*, doopkindt van koning Henrik den IV, ridder van Malta; die een baſtaardt naliet, *Aſcanius de la Cornia*, marquis van Sforce, geſtorven op het einde van de XVII eeuwe, nalatende van eene vrouwe van Parys *Anna*, en *Conſtantia Sforce*, vrouw van Cornelius, marquis van Bentivoglio, geſtorven in het jaar 1695.

IX. Mario Sforce, de II van dien naam, hertog van Ognano, en van Segni, trouwde met Renette van Lotharingen, dochter van Karel, hertog van Mayenne, by welke hy *Lodewyk* hadt, die volgt.

X. Lodewyk Sforce, hertog van Sforce, van Ognano, en van Segni, graaf van Savella en van Santa-Fior, ſouverein van Caſtel-Arquato, wierdt gemaakt ridder van de ordens des konings in het jaar 1675, en ſtierf den 7 Maart des jaars 1685, oud 67 jaren, zonder kinderen gehad te hebben by Artemiſia Colonna, zyne eerſte vrouwe, dochter van Julius Ceſar, hertog van Carbognano, geſtorven in 't jaar 1677, noch van de twede, Louïze Adelheit van Damas, dochter van Claudius Leonorus, marquis van Thianges, met welke hy trouwde in het jaar 1678.

IX. Paulus Sforce, marquis van Proceno, twede zoon van Alexander, prins van Valmontone, hertog van Segni, enz. en van Eleonora des Urſins, wierdt in zyne jeugdt opgevoed by koning Lodewyk den XIII. Hy trouwde met Izabelle van Bentivoglio, naderhandt met Olympia Ceſi, van het geſlacht der prinſſen van Saint-Ange. Zyne kinderen waren *François*, die volgt; *Maximiliaan*, jong geſtorven, zynde geſchikt voor de kerk; *Antonius*, abt, welken men geprezen heeft van wegens de fraaiheit zyner Latynſche gedichten; maar wiens ongeregeld leven hem moeielykheden verwekte, en die te Viterbo ſtierf in 't jaar 1696. *Frederik*, hier na gemeld; *Alexander*, biſſchop van Viterbo, geſtorven, nuntius van den paus te Turin zynde, den 8 April 1701, en *Catharina*, dochter van François Maria, hertog van Salviati.

X. François Sforce nam den tytel aan van graaf van Santa-Fior na de doodt van den hertog van Sforce, zynen vollen neef. Hy woonde te Napels, alwaar hy trouwde met Dorothea Tocco, nicht van Leonard, prins van Achaje: doch hy heeft gene kinderen by haar verwekt.

X. Frederik Sforce, broeder van den voorgaanden, wierdt hertog van Ceſarini door zyn huwelyk, aangegaan in het jaar 1637 met Lucia Ceſarini, dochter van Juliaan, prins van Genſano. Hy heeft by de zelve verwekt *Cajetanus Sforce-Ceſarini*, die volgt; *George Sforce*; *Olympia*, getrouwt in het jaar 1699 met Scipio van Capua, prins van Venaſco; *Margareta*, getrouwt in 't jaar 1723 met Antoni Ferdinand, hertog van Guaſtalla, en *Cornelia*, getrouwt met Olivetus, hertog van S. Croce.

XI. Cajetanus Sforce, hertog van Ceſarini, is getrouwt met N. dochter van Joſeph Conti, hertog van Poli, by welke hy een zoon heeft verwekt. *Paulus Jovius in 't Leven van Sforce den Groten. Scipio Ammirato Hiſt. de Florence. Simoneta. Ripamonte. Ughel. Italia Sacra. Lazzara della Nobil. Famil. Sfort. Imhof Hiſt. Geneal. Ital. & Hiſpan. Bayle Dict. Crit. Joh. Hubners Geneal. Woordenb.*

SFORCE, of SFORZA, (Izabelle) verdient onder de geleerde vrouwen geplaatſt te worden. Zy leefde in de XVI eeuwe. In de verzameling van *Hortenſius Landus*, gedrukt te Venetiё in 't jaar 1549, vindt men eenige van hare Brieven, en onder anderen den rouw-en trooſtbrief, dien zy aan *Bonna Sforce*, die korteling weduwe van den koning van Polen was geworden, en aan *Margareta Bobbia*, om de dichtkunde te verdedigen, ſchreef. *Bayle Dict. Crit.*

SFORCE, SFORTIA; of SFORZA, (Catharina) kleindochter van François Sforce den I, hertog van Milaan, was eene dappere heldin. Zy deedt eene daadt, daar de ſtoutheit van de andere kunne duizendmaal meer deel aan hadt dan de eerbaarheit van de hare. Hare wederſpannige onderdanen zich meeſter van het kaſteel Arimini gemaakt hebbende, gaf zy hen hare kinderen tot gyſelaars, om het zelve weder te krygen, waar na zy met lyfsſtraffe dreigde alle die oorzaak van den oproer geweeſt waren; en wanneer men haar ten antwoordt gaf, dat zy hare kinderen dan om 't leven zouden brengen, zeide zy, hare rokken opligtende: *Zie daar waar andere uit voor den dag zullen komen; laat die gy tot gyſelaars hebt in hunne onnoſele jaren ombrengen, ik bewillig daar in, als ik my mag wreken, en u de ſtraf daar van doen lyden.* Zy was de natuurlyke dochter van Galeas Maria Sforce, en trouwde met Hieronymus Riario, heere van Forli en Imola, van wien zy, behalven andere kinderen, *Octavianus Riario* hadt, die heer der zelve ſtaten wierdt, en leenman van den H. ſtoel. Zy beſtierde de zelve als voogdes, en deedt zich vrezen gedurende de onluſten, die de Franſchen in Italiё in den jare 1494 en de volgende verwekten. Zy verweerde zich met grote manmoedt in 't kaſteel van Forli tegen den hertog van Valentinois, zoon van Alexander den VI, in 't jaar 1500; maar zyne harde aanvallen niet hebbende kunnen wederſtaan, wierdt zy van hem gevangen, en naar Rome gezonden, alwaar zy in 't kaſteel St. Angelo wierdt gezet. Hier is het dat zy zich naakt uitkleedde, zo men zegt; maar zonder grondt. Zy raakte kort daar na los door de tuſſchenſpraak van Ives van Allegre, en trouwde in 't heimelyk met Johannes de Medicis, dat naderhandt uitlekte. Uit dit huwelyk kwam voort *Johannes de Medicis*, vader van Coſimus de Medicis, eerſte hertog van Toſkane. Dit huwelyk was oorzaak, dat zy veel dienſt deedt aan de Florentynen en aan Lodewyk Sforce, hertog van Milaan, die welgezind voor die van Medicis waren. Een Franſch geſchiedſchryver (*Guicciardin l. I, fol.* 20,) pryſt haar uittermaten. Hy zegt, dat zy zeer ſchoon was, en weduwe op haar twee en twintigſte jaar bleef, met een zoon in de wieg, en dat het volk van Forli en Imola zich zo wel by haar voogdyſchap hadde bevonden, dat het geen reden hadt gehad om over de doodt van haren gemaal te treuren. Hy tekent aan, dat haar zoon in 't jaar 1494 niet boven de veertien jaren oud was. Hy meet hare krygsdaden in 't beleg van Forli breed uit. Merk hier aan, dat zy hare ſtaten niet wederkreeg. De hertog van Valentinois wierdt 'er in gehuldigt, en na de doodt van Alexander den VI wierden zy gevoegt aan den H. ſtoel. *Bayle Dict. Crit.*

SFORSA, SFORZIA, of SFORZA. Zie SFORCE.

SGAMBATUS (Scipio) wierdt geboren te Napels in het jaar 1595, en begaf zich in het jaar 1611 te Wenen in de ſocieteit der Jeſuiten, waar op hy den trap van Doctor heeft verkregen, de Godgeleerdheit geleeraart, en aan het hof in de Italiaanſche tale gepredikt. Hy raakte in eene ylhoofdigheit, en ſtierf in het jaar 1652, na dat hy te voren weder iets was te recht gekomen. Zyne ſchriften zyn: *Vita B. Borgiæ*; *Elogium S. Ignatii Lojolæ*; *Inſtitutio vitæ*; *Vita Mar. Magd. Caraffæ*; enz. *Sotwel Bibl. S. J.*

SGHEGMA, (Gaspar) een Franciſkaner, geboortig van Palermo, en vermaard door zyne geleerdheit en hoge bedieningen. Hy kreeg het beſtier over verſcheide ſcholen, en liet zich daarenboven met veel welſprekendheit op verſcheide predikſtoelen in Italiё horen. Hy ſtierf te Palermo den 24 July des jaars 1657. Men heeft van hem de volgende ſchriften: *De Deo Uno & Trino*; *Scoticum opuſculum de ſcientia, & voluntate Dei in ordine ad ultimum finem*; *Scoticarum digreſſionum, cum commentariis ad octo libros Phyſicorum Ariſtotelis Stagiritæ*; *Manuale Scoticum juxta quatuor libros diſtinctionum Theologiæ Magiſtri Sententiarum*; *In Organum Logicum Ariſtotelis Stagiritæ Organum Scoticum*; enz. *Bibl. Sicula.*

SGUARDIUM, SQUARDIO, de hoogſte vierſchaar der Maltezer ridders, beſtaande uit eene vergadering van de zelve. Zy wordt onder anderen geſpannen wanneer de grootmeeſter iemandt de orde ontnemen, of tot onbillyke dingen noodzaken wil. Zo een *Sguardium* wierdt in 't jaar 1312 zamengeroepen over den grootmeeſter *Fulko van Villaret*, waar door hy, om dat hy over vele zaken met de ridders overhoop lag, van het grootmeeſterſchap afgezet, en een ander in zyne plaats verkoren wierdt. *Oſterhauſen V. Ord. S. Joh. Becm. Anmerck. v. Joh. Ord.*

SHAFTSBURY, of SHAFTON, in het Latyn *Septonia*, eene marktſtadt in het Noorder gedeelte van het graafſchap van Dorſeth, het welk men noemt Upper Wimborn. Zy legt

op een hogen berg, in de nabuurschap van het graafschap van Wilt. Het gezicht daar van is schoon, en de lucht zeer zuiver, maar heeft een weinig gebrek aan water. Ten tyde van de overstroming der Normannen hadt zy tien parochiën, tegenwoordig tot acht gebragt, met omtrent 500 huizen van steen gebouwt. Eenigen zeggen, dat de koning van Denemarken Kanut daar gestorven is, en dat de stadt gebouwt is door den koning Alfred in het jaar 880. De koning Eduard, toegenaamt de Martelaar, is daar begraven. In het jaar 1672 maakte koning Karel de II *Anthoni Ashley Cooper*, toen kancelier van Engelandt, graaf van Shaftsbury. Deze graaf stierf in Hollandt, en zyn zoon volgde hem op in zyne waardigheden en tytels.

SHAKESPEAR, (WILLIAM) geboren in Stratford aan de Avon, in de Engelsche provincie Warwikshire. Hy was een goed dichter; maar niet zonderling geleerd, waarom men zich des te meer over hem moest verwonderen. Hy hadt een schertsenden aardt, maar kon zich daar by zeer ernstig gedragen, en voortreffelyke treur- en blyspelen maken. Hy hadt vele zinryke en schrandere disputen met Ben-Johnson, hoewel geen van beide daar voordeel mede behaalde. Hy stierf den 23 April in 't jaar 1616, in het 53 jaar zyns ouderdoms. *Fuller. Langbains Lives and characters of the English dramatiks Poets.*

SHANON, SHENNYN, of SHANNONON, in 't Latyn *Senus*, of *Sineus*, eene der grootste rivieren in Ierlandt. Zy heeft haren oorsprong in het gebergte Slewnera, in 't graafschap Roscommon, in de provincie Connaught, loopt Zuidwaarts door het graafschap Letrim, en maakt eene grote zee, of meir, *Myne Esk*, of *Ree* genaamt. Aan den Noorderhoek van dit meir legt de stadt *Letrim*; omtrent het midden *Longford*, ten Zuiden *Ardach*, aan de Westelyke zyde *Elphin* en *Roscommon*, en een weinig verder Zuidwaarts *Athlone*. Beneden deze stadt neemt de *Shanon* nog eene andere grote rivier in zich, de *Lough* genaamt. Op de Oostzyde vermengt zy zich met de *Annay*, bespoelt Bannoch en Klonefort, en valt in het meir Perg, het welk zy by Quilton weder verlaat, en naar Limmerik stroomt, alwaar zy Westwaarts aan loopt, en in het Vergiviaansche meir valt, tusschen Munster Zuid- en Connaught Noordwaarts. Deze rivier is by haren uitloop tusschen Kaap Lean en Kaap Shannon 5 mylen breed, en scheidt in haren loop Leinster en Munster van Connaught.

SHAP, eene marktstadt in het Wester gedeelte van het graafschap van Westmorlandt, in Engelandt. Hier was de eenige abdy van dit graafschap, gesticht door Thomas, zoon van Gospatrik, onder de regering van Henrik den I. Daar is een water, waar in het, gelyk in den Euripus, verscheide malen op eenen dag ebbe en vloedt is. Nog zyn op deze plaats merkwaardig zekere grote pyramiden, van stenen gemaakt, eene myl weegs van malkander op eene even gelyke tusschenwydte. Daar zyn 'er, die negen voeten hebben in de hoogte, en veertien in den omtrek. Buiten twyffel is het een gedenkteken van eenige grote zake, op deze plaats voorgevallen.

SHAPOR, eene stadt van Mogolistan, in Asië. Zy legt in Berar, op de grenzen van het koninkryk van Orixa, en wordt by gissing gerekent te zyn die stadt, welke Ptolomaeus *Sora* noemt. *Baudrand.*

SHARPUS, (JOHANNES) een Engelschman, een wysgeer en Godgeleerde, heeft verscheide schriften gemaakt, als: *Determinationes de Sacramento Altaris, contra Wickefistas; De orationibus Sanctorum*; *De suffragiis viatorum*, waar van de handschriften te Oxford in het collegie van Merton bewaart worden; voorts: *Quaestiones de adoratione imaginum*; *De suffragiis Sanctorum*; *De incarnatione Verbi*; *Quaestiones de anima*; *De peregrinatione*; *De potestate Sacerdotii*, enz. Hy stierf in het jaar 1390, onder de regering van Richard den II, koning van Engelandt. *Pitseus de illustr. Angliae Scriptor.*

SHEALE, eene stadt in Engelandt, in het kwartier van Chester, by den uitloop van de rivier de Tyne, daar de Neucastelsche koolschepen hunne lading innemen.

SHEERNESS, een uithoek in Kent, in die streek, alwaar de Medway zich in zee stort. Zy is wel versterkt, en met eene goede bezetting voorzien, om alle onvoorziene overvallen te verhoeden.

SHEFFIELD, of SHEAFIELD, eene stadt gelegen in het Westerdeel van de Engelsche provincie Jorkshire, aan de rivier Dun, naby de grenzen van Derbyshire. Zy was eertyds beroemd van wegens haren koophandel in allerlei yzerwaren, inzonderheit messen en degenklingen. Men ziet alhier nog eenige overblyfselen van een oud slot, van welk ooit 'er vyf aan deze rivier, elk tien mylen van malkander gelegen, gestaan hebben.

SHEFFIELD, (ROBERT) gesproten uit een oud edel geslacht van Hemmeswel, in het graafschap Lincolnshire, was een der opperbevelhebbers van koning Henrik den VII tegen Johannes, graaf van Linkoln, en zyne aanhangers, in den slag by Stoke, niet verre van Newark, en hadt deel aan de eere der overwinninge. Zyn neef Edmond wierdt in het eerste jaar der regering van koning Eduard den VI baron van dat koninkryk gemaakt, met den tytel van *Lord Sheffield van Butterwyk*, doch verloor in het volgende jaar in een opstandt van het gemene volk in Suffolk, werwaarts hy met den markgraaf van Northampton ging om den zelven te stillen, het leven: want te Norwich met zyn paardt in een gracht vallende, en hy hier op zyn helmet afrukkende, sloeg hem een vleeschhouwer met zyn knods dood. Hy liet een zoon na, genaamt *Johannes*, wiens opvolger *Edmond* een was van de Engelsche Lords, die op het bevel van de koninginne Elizabeth met den hertog van Anjou, die zich, als minnaar van de gemelde koninginne, drie maanden in Engelandt hadt opgehouden, naar Antwerpen ging, en in het jaar 1588 den zeeslag bywoonde. Naderhandt wierdt hy tot stadvoogdt van den Briel aangestelt, de welke de koninginne ten onderpandt was gegeven, wegens eenige penningen, de Vereenigde Staten verschoten. In het veertiende jaar van koning Jacobus den I wierdt hy tot voorzitter van het raadscollegie voor de Noorder landschappen van het koninkryk aangestelt. In het eerste jaar van koning Karel den I wierdt hy tot graaf van Mulgrave benoemt. Hy stierf in het jaar 1646, in het 80 jaar zyns ouderdoms. Hem volgde *Edmond*, zoon van den ridder *John Sheffield*, zynen tweeden zone. Deze Edmond stierf in het jaar 1658, en liet een zoon na, met name *Johannes*, die in het jaar 1674 ridder van den kousseband, en een der kamerheeren van koning Karel den II wierdt. *Dugdale.*

SHEFFORD, eene marktstadt in Engelandt, in het gewest van het graafschap van Bedford, het welk men Clifton noemt.

SHEGUARD, of SEGUARD, (JOHN, of JOHANNES) een Engelschman, de zoon van een Engelsch ridder. De kennis der goede letteren verhief hem boven zyne geboorte; doch byzonderlyk beminde hy de welsprekendheit en de dichtkunde, en onderwees beide in de openbare scholen, welke hy hieldt in het graafschap van Nordfolk, en in de stadt Norwich. Hy heeft verscheide werken nagelaten in rym en onrym, van welke de voornaamste zyn: *Metristenchiridion*; *Catameron*; *De miseria hominis*; *Decretum Apollinis*; enz. Hy leefde in het jaar 1420, in den tydt toen koning Henrik de V in Engelandt regeerde. *Pitseus de illustr. Angliae Scriptoribus.*

SHELDON, (GILBERT) aartsbisschop van Kantelberg. Zo haast als koning Karel de II van zyne onderdanen weder voor koning was aangenomen, maakte hy hem den 20 September des jaars 1660 bisschop van Londen, waar in hy den volgenden 20 October wierdt ingezegent. Zyn voorzaat, *Wilhelm Juxon*, geraakte ter zelver tydt tot het aartsbisdom van Kantelberg; maar dewyl de zelve wegens zynen ouderdom en zwakheit zulk een ampt niet kon bekleden, nam Sheldon gedurende des zelfs leven het zelve waar, en volgde hem na zyne doodt, voorgevallen den 4 Juny des jaars 1663, in de aartsbisschoplyke waardigheit op. Kort daar na verklaarde de universiteit van Oxford hem tot haren kancelier, waar over hy, tot dankbaarheit, in het jaar 1664 en de volgende tot 1669 het beroemde *Theatrum Oxoniense*, naar hem *Sheldonianum* genaamt, onder het opzicht van den koninklyken bouwmeester Christoffel Wren, met grote kosten, en wel op zulk eene wyze liet opbouwen; dat het zelve voor een van de prachtigste en schoonste gebouwen der wereldt gehouden wordt. Ook heeft hy eene somme van 2000 ponden Sterlings aan die hogeschool geschonken, om vaste goederen daar voor te kopen, en van de renten de onkosten, tot onderhouding van dat gebouw nodig, te betalen. In het begin van het jaar 1664 was hy doopheet van de jonge princesse Anna, naderhandt koningin van Engelandt, met hare oudste zuster Maria, naderhandt koningin Maria, en met de hertoginne van Monmouth. Voorts was hy een geleerd man, en liet zich zeer aangelegen zyn het best van de Engelsche kerk te behertigen, waar by hy echter zich zeer hevig tegen de zogenaamde *Dissenters* betoonde. Eenige jaren voor zyne doodt onttrok hy zich geheel het hof, als ook alle staatsbedieningen, en leefde merendeels in stilte te Croydon, alwaar hy den 9 November in het jaar 1677 stierf. Zyn lichaam wierdt in de parochiekerk aldaar, en, gelyk hy uitdrukkelyk verzocht hadt, naby het graf van den aartsbisschop Whitgift, ter aarde besteld, alwaar naderhandt zyn neef en erfgenaam, de ridder Joseph Sheldon, Lord Major van Londen, eene kostelyke grafstede ter zyner eere deedt oprechten. *The compl. Hist. of Engl. Vol. III. Beeverel Delic. de la Grande Bretagne pag. 548. Additions to Cambden's Britannia. Peerage of Engl. I. p. 32.*

SHENGHAM, of SENGHAM, (WILHEM) een Engelschman van geringe geboorte, maar wiens verdiensten en deugden hem boven het gemeen hebben verheven. Hy was hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en wierdt een geestelyke naar den regel van St. Augustinus. Hy heeft de boeken gemaakt, die voor tytel voeren: *De legibus & fide*; *De remediis tentationum*; *De claustro animae*; en meer andere. Hy bloeide in het jaar 1460, onder Henrik den III, koning van Engelandt. *Pitseus de illustr Angl. Script.*

SHEPEY, SHEPPEY, of SHEPYE, oudtyds *Toliapis* genaamt, een eilandt van Kent, het welk omtrent 10 Engelsche mylen lang, en 6 mylen breed is, en in dien oordt legt, alwaar de Medway zich in twee armen verdeelt, waar van de eene Noordwaarts tusschen dit en het eilandt Gray, en de andere eerst Zuid- en dan Oostwaarts tusschen het eilandt Shepey en het landt van Kent heen loopt. De eerste arm wordt de *West Swale*, en de andere *The Wills* genaamt; doch digt by den uitersten Oostelyken hoek van het eilandt wordt zy de *Oost-Swale* genaamt. Eenigen houden het daar voor, dat dit eilandt den naam van Shepey gekregen heeft van de grote kudden schapen, die aldaar geweid worden. Dit is zeker, dat Shepey een zeer vruchtbaar, en met stromen wel bewaterd eilandt is, byzonder het Zuider deel. De grondt van dit eilandt heeft deze byzondere deugdt, dat men daar in gene mollen vindt. Behalven *Queensbury*, de hoofdstadt van dit eilandt, leggen op het zelve nog verscheide andere steden, als *Minster*, *East-Church*, *Warden*, *Leysden*, en *Elmsley*. De Denen, graaf Goodwin, als ook des zelfs zonen en aanhangers hebben dit eilandt zeer verwoest.

woeft. Het is ten voordele van mevrouw *Dacres* met den tytel van een graaffchap vereert.

SHEPHOLM, een ruw en oneffen eilandt in 't Severner meir, tegen over Devonshire.

SHEPPIUS, of VAN SHEPPEY, (JOHANNES) biffchop van Rochefter, en fchatbewaarder van Engelandt, was een Engelfchman. Hy nam het geeftelyk gewaadt aan in het klooster te Rochefter, en verkreeg naderhandt den leeraarshoedt op de hogefchool te Oxford. Zyne Godvruchtigheit en geleerdheit bragten hem in aanzien: hy gaf zich over aan het prediken, en maakte zich daar door beroemd. Hy kwam te Parys, alwaar hy zich deedt achten, en eindelyk verheften zyne verdienften hem tot de biffchoplyke waardigheit in het jaar 1352. Hy heeft drie boeken met predikatiën nagelaten, waar van men de handfchriften bewaart in de collegiën van Wicham en van Merton te Oxford. Hy ftierf in het jaar 1360. *Pitfeus de illuftr. Angl. Scriptoribus. Beierlinck.*

SHERBORN, in het Latyn *Clarus Fons*, *Scherburnum*, eertyds eene biffchoppelyke ftadt van Engelandt. Tegenwoordig is het maar een vlek, aanmerkelyk door zyne lakendrapieryen, en gelegen in het graaffchap van Dorcefter, aan de Yil, op de grenzen van het graaffchap van Sommerfeth.

SHERBORN, eene welbewoonde ftadt in het Weftelyk gedeelte van de Engelfche provincie Jorkshire. Zy legt aan eene kleine rivier, welke in de Warf en in de Oufe valt, ter plaatfe, alwaar die beide vloeden zamenlopen. Deze ftadt heeft een illufter fchool, en is zonderling bekend wegens hare fteengroeven, waar van de ftenen, als zy uitgegraven worden, geheel week zyn, maar daar na door den windt en het weder hard en duurzaam worden.

SHERBURN, de toenaam van een zeer voornaam en groot geflacht in de Engelfche provincie Lankashire. Het zelve ftamt in een regte linie af van *Galfridus Balliftrarius*, aan welken Johannes, graaf van Morton, naderhandt koning van Engelandt, de twee heerlykheden Hacconfa, Hacconshaw, of Hacconfal, en Prifa gaf, en Henrik de III de heerlykheit Hamilton. Van ouds waren die van dit geflacht met de ridderorde vereert, en ten tyde van Eduard den III wegens hunne dapperheit, in den oorlog betoont, beroemd. *Robert Sherburn*, de vader, *Johan Sherburn*, de zoon, en *Richard Sherburn*, de neef, waren alle op eenen tydt ridders. *Johan* woonde met nog een anderen ridder, en drie zogenaamde efquires, en even zo vele fchutters te paardt in het 20 jaar des gemelden konings de belegering van Calais by. Zy waren ook in later tyden in geen minder aanzien. *Richard Sherburn* was ridder onder Eduard den IV en Henrik den VII. Des zelfs neef, *Richard Sherburn*, wierdt wegens zyne zonderlinge krygsdienften, tegen de Schotten betoont, in het 21 jaar van zynen ouderdom tot ridder geflagen onder de koninklyke banier van Engelandt, den 11 May 1544, in het 36 jaar van koning Henrik den VIII. Hy was zo wel ten hove, als in het leger in groot aanzien tot zyne doodt toe, de welke voorviel in het 36 jaar van de koningin ne Elizabeth.

SHERIF is de tytel, welken zekere overheitsperfonen in Engelandt voeren, en die in de oude Britfche tale zo veel beduidt als een bewaarder der *Shire*, of der provincie. In ieder der kleine landfchappen, waar in Engelandt verdeelt wordt, plagten de rechters zes inboorlingen, die of ridders, of anders welgegoede lieden, en van goede geboorte waren, te verkiezen. Uit deze zes koos de Staatsraadt drie, en uit deze drie wierdt een van den koning of van de regerende koninginne tot *Sherif* benoemt. Van ouds bekleedde iemandt dat ampt vele jaren na malkander; doch hedendaags maar voor een jaar, uitgenomen in Weftmorlandt, waar van de graven van Thanet erffelyke Sherifs zyn. Die gene, die tot dat ampt verkoren worden, moeten alle maanden zekere vierfchaar fpannen, *the Counthy-court* genaamt, waar in alle burgerlyke zaken, welke niet meer dan 40 fchellingen bedragen, worden afgedaan. Daar na moeten zy tweemaal des jaars, eens na Paafchen, en eens na St. Michiël, in een andere vierfchaar, *the Sherifsturn* genaamt, alle lyfsftraffelyke zaken, indien de zelve niet voor het Parlement of de rechtbank der Pairs moeten gebragt worden, onderzoeken. Zy moeten ook de koninklyke rechters, wanneer de zelve, naar de Engelfche gewoonte, van de eene plaats naar de andere reizen, ontfangen, en voor hunne veiligheit zorg dragen, als mede de gezworenen van de provincie *the grand Jury* benoemen, voorts des konings inkomften en geldboetens in de fchatkamer brengen, enz. Ieder Sherif heeft een *onder-Sherif*, die altydt blyft, en daarom de zaken, dat ampt betreffende, beter dan de Sherif zelf verftaan moet. Hy heeft een zeker getal van klerken, fergeanten, en gerechtsbedienden onder zich. De ftadt Londen alleen heeft twee zodanige amptenaren, die zich beide Sherif van Londen en van Midlefex noemen. Zy hebben den naam van Sherifs eerft gekregen in het jaar 1208, wordende van te voren *Bailifs* geheten. Zy worden aldaar jaarlykfch in het einde van Juny door de gildens verkoren, en beginnen hun ampt omtrent St. Michiël. Die weigert dit ampt te Londen aan te nemen, gelyk dikwils gebeurt, moet eene boete van 420 ponden Sterlings betalen, ten zy zyn ganfche vermogen gene 10000 ponden Sterlings bedraagt, en hy zulks met eede kan verklaren. Doorgaans worden de Sherifs van Londen tot ridders geflagen, indien zy het te voren niet geweeft zyn. In Schotlandt zyn mede zulke Sherifs, zynde dit ampt daar van ouds merendeels erffelyk. Maar tegenwoordig duurt dit ampt, even als in Engelandt, maar een jaar. Doch het Sheriffchap van Teviotdale, of van Roxborough is nog ten huidigen dage erffelyk in het geflacht van die van *Douglas*. *Cambden Britann. pag.* 457. 892. 893. *Mie.e Prefent State of Great-Britain P. I. ch.* 9. §. 13. *P. II. ch.* 18. *The compleat Hift. of Engl. Vol. I. p.* 169.

SHERLOG (PAULUS) was te Waterford, in Ierlandt, in het jaar 1595 geboren, en tradt in het jaar 1612 te Salamanka in de maatfchappy der Jefuiten, waar op hy in de kweekfcholen te Compoftel en Salamanka 20 jaren rector geweeft is, en op de laatfte plaats te gelyk de Godgeleerdheit onderwezen heeft. Eindelyk wierdt hy keurmeefter (*Cenfor*) van de Inquifitie, en ftierf in het jaar 1646. Zyne fchriften zyn: *Antilogia in Cantic. Canticor*; *Antiquit. Hebraic. Dioptra*; *Vindicia fcient. media*, zo als die onder den naam van *Leonardus Hibernus* zyn uitgegeven. *Witte Diar. Biogr Sothwel Bibl. S. J.*

SHINNER, of SINNER, een zeer oud en doorluchtig geflacht in het landt van Vallais, of Wallislandt, oudtyds genaamt *Schmidweg*. *Pieter van Schmidweg*, die leefde in het jaar 1375, was de laatfte, die dezen naam droeg. Zyne zonen namen dien van *Shinner* aan, en maakten twee aanzienlyke takken, waar van de oudfte is voortgeplant door *Mattheus*, en *Nicolaas*, zynen broeder, in het landt van Vallais. De twede tak veftigde zich in het Kanton van Bern, en bloeit daar als nog onder den naam van *Shinner*. Beide hebben nakomelingen uitgelevert, de welke in hun vaderlandt de eerfte ampten van den Staat bekleed hebben. Mattheus Shinner, die in het landt van Vallais bleef, was hoofdbaljuw van Sion, en de voornaamfte van het gemenebeft. *Nicolaas*, zyn kleinzoon, kanunnik van Sion, wierdt tot biffchop van de zelve ftadt verkoren, graaf, en opperregeerder van het landt van Vallais na Jofua van Syllina, die uit dien eerftoel verdreven wierdt in het jaar 1494. Hy bekleedde den zelven maar vier jaren, en gaf het bisdom over aan zynen neef *Mattheus Shinner*, aan wien hy reets in het jaar 1500 de waarneming van alle zyne zaken wegens zyne hoge jaren gegeven hadt. Deze Mattheus was een der grootfte mannen van zyne eeuwe, een groot ftaatkundige, werkzaam en onvermoeid, zeer toegedaan de belangen van den H. ftoel en van het Duitfche Ryk, en byzonderlyk geacht van keizer Maximiliaan. François de I, koning van Vrankryk, plagt doorgaans te zeggen, dat hy de pen van den kardinaal van Sion meer vreefde dan den degen zyner vyanden. Hy ftelde alles in het werk om de eer der Zwitfers op te houden en te vermeerderen, hebbende hen ingewikkelt in de belangen van den paus en den keizer. Hy was het, die hunne verbindtenis te weeg bragt met paus Julius den II in het jaar 1500, uit krachte van de welke hy veelmalen Zwitferfche krygsbenden naar Italië geleidde. Hy verjoeg de Franfchen uit het Milanees, en herftelde den jongen hertog Maximiliaan Sforce in het jaar 1512. Voor deze grote dienften, aan ganfch Italië bewezen, verkregen de Zwitfers den tytel van verloffers en verdedigers van den H. ftoel, en de biffchop verkreeg den kardinaalshoedt. De keizer vereerde hem de ftadt en het kafteel van Vigueza, en andere plaatfen. De pauzen Julius de II en Leo de X maakten hem hunnen legaat in Duitfchlandt en in Lombardye. Zyne achting was zo groot, dat men het daar voor houdt, dat, byaldien hy zyn woordt niet gegeven hadt aan Laurens de Medicis, hy zelf de pauffelyke kroon zou verkregen hebben, en deze eer zou hem onfeilbaar te beurt zyn gevallen, indien hy paus Adrianus den VI overleeft hadt. Hy ftierf te Rome in September des jaars 1522, niet zonder vermoeden van vergift. Daar zyn naderhandt nog vele andere beroemde en doorluchtige perfonen van dit huis geweeft, de welke de eerfte ampten van het gemenebeft van Zwitferlandt bekleed hebben.

SHIPTON, of SHIPSTON, eene ftadt in de Engelfche provincie Worceftershire, gelegen aan de Stoure op een ftukje lands, het welk van Warwikshire is afgenomen.

SHIPTON-MALLET, een grote burgt in Engelandt, in de landftreek van het graaffchap Sommerfeth, welke men Whifton noemt.

SHIRBURN, biffchop van Chichefter, in Engelandt. De koning vereerde hem met deze waardigheit in vergelding der grote dienften, welke hy hem in verfcheide gezantfchappen bewezen hadt, waar in hy zich met eere gekweten hadt. Hy was een goed wysgeer en redenaar. *Pitfeus.*

SHIREBURNE, in het Latyn *Clarus Fons*, eene ftadt en een kafteel in het Noord-Weftelyk gedeelte van de Engelfche provincie Dorfetshire, aan eene rivier van den zelven naam, de welke zich in de Parret uitftort. Zy is de hoofdftadt van een zogenaamd Hundred, legt in het hangen van een heuvel, in een aangenamen en vruchtbaren oordt, heeft merkelyk aan inwoonders toegenomen, en dryft een fterken koophandel met lynwaat. In het jaar 704 wierdt Shireburne tot een biffchoplyken fetel gemaakt, welke ftoel naderhandt naar Sunning en van daar naar Salisbury verplaatft is. De *Digbys*, graven van Brifton, voeren van deze plaats den tytel van baronnen.

SHIRELY, (ANTONY) een Engelfch zeeman, zoon van Thomas Shirely, zeilde van Pleimuiden af den 21 May 1596 in een fchip, *the Bevis of Southampton* genaamt, waar by nog eenige andere kleine fchepen waren, en wilde naar het eilandt St. Thomas ftevenen; doch wierdt door eene befmettelyke ziekte op de kuft van Afrika in zyn voornemen verhindert: want aldaar viel een regen, die zeer ftonk, en in wormen veranderde. Hier op wendde hy zynen koers naar Amerika, alwaar hy St. Jago met 280 man innam, en dit eilandt

landt twee dagen en twee nachten tegen 3000 Portugezen verdedigde. Van zyn kant kreeg hy 80 gekwetsten. Van daar zeilde hy naar het eilandt Sego, alwaar hy niets kon uitrechten, behalven dat hy zich van water voorzag, doordien de windt zeer veel asch van een brandenden berg naar hen toe dreef. Hier op vervolgde hy zyne reize naar het eilandt Margareta, doch vondt mede aldaar niets byzonders, gelyk hy ook weinig voordeel daar van hadt, dat hy de stadt St. Martha en het eilandt Jamaïka innam. Van daar zeilde hy over de 30 mylen de rivier Rio Dolci op, en stondt zeer veel ongemak uit. Eindelyk, zeer ongezond en uitgehongerd zynde, begaf hy zich door New-Foundlandt weder naar huis, en kwam aldaar den 15 Juny des jaars 1597 aan. Hy hadt twee broeders, met name *Robbert* en *Thomas*, die beide wegens hunne daden en reizen zeer beroemd zyn geworden.

SHIREWOOD-FOREST, een der vier grootste bosschen in Engelandt, legt in het Wester deel van Nottingshamshire, en is wegens den beroemden rover *Robin Hood* en zyne spitsbroeders zeer beroemd.

SHIRTON, eene marktstadt in Engelandt, in het geweest van het graafschap van Worcester, genaamt Oswalderson. Zy legt aan de Stoure, naby het graafschap van Warwik.

SHIRWODUS, (JOHAN) bisschop van Durham, was een Engelschman, en leefde omtrent het jaar 1470. Hy verstondt de Grieksche en Latynsche talen, was een dichter, een redenaar, een wysgeer, en een Godgeleerde. Hebbende langen tydt in Engelandt geweest, alwaar hy altydt met de geleerdste lieden van zynen tydt hadt omgegaan, kwam hy in Vrankryk, studeerde te Parys, alwaar hy met Rokus Chartreux vriendschap maakte, om des zelfs Godvruchtigheit en geleerdheit. Van daar ging hy naar Italië, alwaar hy in de Grieksche tale zich volmaakte, en alwaar hy vele Grieksche boeken opzocht, welke hy kocht, en in Engelandt bragt. Hy geraakte eindelyk tot het bisdom van Durham. De Grieksche boeken, welke hy uit Italië hadt medegebragt, waren langen tydt verborgen: doch Robbert Tonstal, laatste bisschop van Durham, vondt de zelve. *Pitseus de illustr. Angl. Script. Lelandus.*

SHLINGIA, of SCLINGIA, (NICOLAUS) gaf tegen de Latynen in de XV eeuwe in het licht eene verzameling van zekere plaatsen, getrokken uit de oudvaders, aangaande den uitgang van den H. Geest. Hy wierdt door een monnik van Cyprus, genaamt *Ezaias*, wederlegt. Sclingia maakte een zeer scherp antwoordt daar tegen. *Leo Allatius de perpetuo consensu. M. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccl. XV siecle.*

SHORE, (JOHANNA) de voornaamste meesteresse van Eduard den IV, koning van Engelandt. Zy was van burgerlyke ouders te Londen geboren, deugdzaam opgevoed, en met een welgegoed man in de gemelde stadt, met name *Shore*, getrouwt: maar alzo dit huwelyk geenzins uit genegenheit was aangegaan, en zy zich zo wel in kleding, als in andere dingen, boven haren staat wilde verheffen, viel het gemelden koning niet zwaar haar door zynen hogen staat, goede gestalte en geschenken zo ver te brengen, dat zy aan zyn hof het getal zyner minnaressen hielp vergroten, onder welke zy, ten dele door de aanloklykheden van haar persoon, ten dele ook door haren vrolyken aardt, de overhandt behieldt in de genegenheit des konings, niettegenstaande dat 'er vele andere waren, die vry groter begaafdheden hadden. Zo lang als zy in dezen staat leefde, liet zy tegen niemandt eenigen hoogmoedt, en nog veel minder de allergeringste begeerte om zich te verryken blyken: daarentegen was het haar grootste vermaak, als zy voor anderen iets by den koning uitwerken, en des zelfs misnoegen tegen anderen afkeren kon. Haar man was over haar niet verdrietig: doch hadt geen gemeenschap met haar sedert zy hem verlaten hadt. Toen nu Eduard de IV den 9 April des jaars 1483 kwam te sterven, begaf zy zich by den Lord Wilhem Hastings, die, schoon hy haar al lang hadt bemint, echter uit eerbiedigheit voor den koning zich tot zo lange bedwongen hadt. Doch den 13 Juny van het zelve jaar liet de staatzuchtige hertog van Glocester, Richard, dezen Lord, welken hy als een hinderpaal van zyne onrechtmatige aanslagen aanzag, onthoofden, en, tot verschoning van dit bedryf, hem naderhandt onder anderen opentlyk zyne gemeenzaamheit met Johanna Shore te last leggen. De gemelde hertog liet haar zelf kort daar na gevangen naar den Tour leiden, alle hare goederen, de welke op omtrent twee of drie duizend marken beliepen, in beslag nemen, en haar gerechtelyk aanklagen, dat zy door tovery zyne gezondheit bedorven, ook met den Lord Hastings hem op eene verraderlyke wyze naar het leven gestaan hadt. Doch alzo hy toen gene waarschynlyke beschuldigingen tegen haar kon inbrengen, greep hy haar wegens de overtreding van het zevende gebodt aan; waarom zy op een Zondag, een wit hembdt aan hebbende, en met een waschkaars in de handt, van het bisschoppelyk paleis tot in de St. Pauluskerk van Londen omgangsgewyze moest gaan, en aldaar voor den priester openbare belydenis van zonden doen, en om vergiffenis bidden. Alzo nu deze onderwerping, en de beschaamdheit, welke zy daar by zien liet, hare natuurlyke schoonheit eene grote aangenaamheit byzette, en men meer op de wraakzucht harer vervolgers dan op hare overtreding zag, hadt een ieder medelyden met haar. Inmiddels verhinderde noch dit, noch ook al het goedt, dat zy in haren welstandt vele groten en kleinen gedaan hadt, dat zy niet in haren ouderdom, die al vry hoog wierdt, groot gebrek heeft moeten lyden. *Habington's Life of King Edward IV. Thom. Moor's Life of K. Edward V. George Luk's Life of King Richard III.*

SHOREHAM, eene stadt en eene zeehaven in Engelandt, in het geweest van 't graafschap van Sommerseth, het welk Whisthon genoemt wordt.

SHRAPELAU, of eigentlyk SCHRAPELAU, (BURCHARD, GRAAF VAN) aartsbisschop van Maagdenburg, heeft zich berucht gemaakt door zyne deugdt, en door zynen yver voor de belangen van zyne kerk. Na dat hy deze waardigheit negentien jaren lang bekleed hadt, wierdt hy genoodzaakt met zyne geestelykheit te wyken. Gebeden zynde om weder te keren tot zyne kerke, deedt hy de voornaamste van het volk een eedt doen op het Sakrament des Altaars, dat zy de vrede onderhouden zouden, welke zy te zamen maakten, het welk hy ook van zynen kant bezwoer. Maar kort daar na kwamen zy weder op de been, en sloten hem met boeiens beladen in eene nare gevangenisse op, waar in zy hem vele smaadheden en ongemakken deden lyden, en eindelyk veertien vermomde personen, met knodsen gewapent, zonden, de welke in het rond danssende dezen aartsbisschop dood sloegen, het welk gebeurde in het jaar 1338. De bisschop van Merseburg vatte de wapenen op tegen deze godlozen, en de stadt wierdt in den ban gedaan. *Krantz. Vandal. l. VIII, c.* 13.

SHREWSBURY, in het Latyn *Salopia*, de hoofdstadt van het Engelsche landschap Shropshire. Zy legt Noord-Westelyk 124 mylen van Londen, boven op eene hoogte van rode aarde, midden in het landt, alwaar voorheen *Uriconium* stondt, wiens ondergang men zegt dat hare opkomst is geweest. De rivier de Severn loopt langs de Zuidzyde, en omringt de zelve byna geheel en al. Shrewsbury heeft zeer schone zo wel openbare als byzondere gebouwen, is groot en volkryk, en geeft daar omtrent weinig steden in Engelandt toe. Zy bestaat uit vyf karspelen. De inwoonders dryven groten koophandel met linnen en vlas, waar van deze plaats het stapelrecht heeft, waarom het ook zo wel van de Engelschen, als van de inwoonders van het prinsdom van Walles veel bezocht wordt, en eene gemene handelplaats van Engelandt en Walles is. Deze stadt is niet alleen van natuur zeer sterk, maar ook met een sterken muur omringt, en wordt door een oud kasteel verdedigt, het welk door Rogier Mortimer gebouwt is, die ook hier ter plaatse eene abdy stichtte, van welke nog eenige oude puinhopen te zien zyn. Aan de Oost-en Westzyde zyn twee schone stene bruggen, met torens en poorten voorzien. Ook heeft zy aan de Noordzyde een brug, die niet minder sterk is dan de voorgaande zyn. Onder de kerken, die alhier gevonden worden, zyn inzonderheit twee aanmerkelyk, namentlyk die van St. Maria en die van Alchmond, de welke hoge torens hebben. Naby deze stadt geschiedde in het jaar 1463 een scherp gevecht tusschen Henrik den IV en Henrik Piercy, graaf van Northumberlandt, wegens Eduard Mortimer, grave van March, als de rechte erfgenaam van de kroon van Engelandt na Richard den II. In het jaar 1067 wierdt *Rogier van Montgommeri*, graaf van Arundel, door Wilhelm den Veroveraar graaf van Shrewsbury gemaakt, wiens nakomelingen na drie geslachten in het jaar 1102 in den persoon van *Robert van Montgommeri* door koning Henrik den I van deze eere berooft wierdt. Sedert dien tydt is deze tytel in onbruik geweest, tot de regering van Henrik den VI, wanneer de dappere heldt *Johan Talbot*, maarschalk van Vrankryk, in het jaar 1442 tot graaf van Shrewsbury verheven wierdt, in wiens geslacht deze waardigheit naderhandt altydt is gebleven. Shrewsbury is met een sterken muur en een bolwerk omringt, het welk van het kasteel gaat tot aan de Severn, en zendt twee afgezondenen in het Parlement.

SHROPSHIRE, of SALOP, in het Latyn *Salopia*, een graafschap in Engelandt, grenst aan Walles, palende voorts ten Noorden aan Cheshire, ten Zuiden aan Herefordshire, ten Oosten aan Staffordshire, en ten Westen aan de Wallische graafschappen Denbich en Montgommeri. De lengte, van het Noorden tot het Zuiden, strekt zich uit tot op 34, en de breedte, van het Oosten tot het Westen, op 25 mylen. Het gansche graafschap wordt in 15 Hundreds verdeelt, waar in 170 karspels en 15 marktsteden zyn, welker inwoonders van de Romeinen *Cornavii* genaamt wierden. Ten tyde der Saxische Heptarchie was dit landt een gedeelte van het koninkryk van Mercië. Tegenwoordig is het in de twee bisschoppelyke jurisdictiën van Hereford en Litchfield verdeelt. Het is doorgaans een schoon en vruchtbaar landt, het welk zeer veel graan en voeder voor het vee voortbrengt, als ook vele brandstoffen van hout en steenkolen, en eene grote menigte yzer tot allerlei gebruik. In het Zuider en Wester gedeelte is het wat bergachtig: doch overal genoegzaam met water voorzien: want behalven de *Savern*, de welke zeer bochtig loopt, en dit landt genoegzaam door midden snydt, zyn alhier nog de *Dee*, de welke het van Denbigshire afscheidt, de *Terne*, de welke in de Severn loopt, en de *Temi*, welke de Zuider landstreek bewatert, en zich met de *Bradfield*, de *Onke*, de *Omey*, de *Quenny*, de *Stradbrook*, de *Corve*, de *Ledwich*, en de *Reu* vermengt. Geen graafschap in Engelandt heeft groter steden, noch kasteelen dan dit. Te Pichford is een bron, op welkers water eene olieachtige en smerige stoffe dryft, de welke nooit weggaat. Op eene andere plaats zyn aluinbronnen, waar van de verwers te Shrewsbury zich met vrucht bedienen. Voor de hervorming in den Godsdienst waren alhier vele schone en ryke kloosters, als te *Shrewsbury*, te *Coulmere*, te *Stouw*, te *Dudley*, te *Bromfield*, te *Hamond*, te *Weymore*, te *Lisles-Hill*, te *Baldas*, te *Bishops-Castle*, en te *Wenlok*.

SIAM, een groot koninkryk in het halfeilandt van Indië, aan de overzyde van de golf van Bengale. Het heeft ten Noorden de koninkryken van Pegu en Ava, ten Oosten de koninkryken van Kamboja, van Laos, van Jangoma en van Tango, ten Zuiden de golf van Siam, en ten Westen de golf van Bengale, makende als een halven cirkel, de welke omtrent vier honderd en vyftig mylen heeft in den omtrek. Daar zyn 'er, die zeggen, dat het koninkryk van Siam zich uitstrekt van de punt van Malakka tot aan het koninkryk van Pegu en Laos, de welke het ten Noorden bepalen; dat het de Chineesche zee ten Oosten, en de Indische zee ten Westen heeft, zo dat het een groot halfeilandt schynt uit te maken. Zy voegen daar by, dat de provinciën en landpalen van dit koninkryk niet wel in de landkaarten worden aangewezen. Men verdeelt het koninkryk van Siam gemeenlyk in elf provinciën, de welke eertyds den tytel van koninkryken hadden, te weten: ***Siam***, ***Martavan***, ***Siara***, ***Tanasserin***, ***Keda***, ***Pera***, ***Ibor***, ***Juncalaon***, ***Paam***, ***Patana***, en ***Ligor***. Eenige hebben den tytel van vorstendom, doch deze vorsten betalen schatting aan den koning van Siam, wiens vazallen zy zyn. Daar zyn nog andere landen, die den naam van een koninkryk hebben, en cynsbaar zyn aan den koning van Siam, gelyk als de koninkryken van ***Kamboja***, van ***Gehor***, van ***Patana***, van ***Queda***, van ***Singora***, enz. van welke de meeste alle jaren een ruiker van goude bloemen voor schatting betalen. De lucht is hier goed, en de vremdelingen gewennen daar zeer gemakkelyk aan. De zeekusten zyn zeer volkryk wegens den koophandel, die 'er gedreven wordt: want men komt, om den zelven te dryven, uit Japan, China, de Philippynsche eilanden, Tonquin, Cochinchina, Sciampa, Kamboja, de eilanden van Sonda, en uit alle de gewesten van Indië van deze zyde den Ganges, en de golf van Bengale; uit Persië, Arabië, en zelfs, als bekend is, uit Europa. Het landt is aldaar zeer vruchtbaar, en zeer overvloedig in korengewasch, byzonder in ryst, en allerhande vruchten. Men heeft daar loot-, tin-, zilver-, en zelfs goudmynen; doch de laatste zyn van geringe waarde. De olifanten leveren daar eene grote menigte yvoor uit. Door den koophandel vindt men alhier het geen het dierbaarste is in gansch Asië, gelyk als zyde stoffen, lynwaten, Chineesch hout, porcelein, muscus, goudt en zilver in staven, alle soorten van gemaakt goudt en zilverwerk, paarlen, en kostelyke gesteenten. De Franschen hebben hier een comptoir. De Portugezen zyn 'er in groten getale, en men telt 'er negen of tien rechte Portugeesche huisgezinnen, en over de duizend *Metys*, dat is te zeggen de zulke, die geteelt zyn van een Portugees en van eene Siamsche vrouwe. Daar zyn omtrent honderd huisgezinnen van *Cochinchinezen*, voor het grootste gedeelte Christenen. Onder de Tonquinezen zyn zeven of acht Christen huisgezinnen. De Armeniërs maken aldaar een byzonder ligchaam uit, bestaande te zamen uit vyftien of zestien Christen en Roomsch-Katholyke huisgezinnen. De Hollanders en de Engelschen hebben aldaar ieder ook een comptoir. Men ziet 'er vele Turken en Mahomethanen, en de Peguanen evenaren byna het getal der Siammers, in het landt geboren. De huizen zyn doorgaans van hout, en gestelt op paalwerk wegens de overstromingen, de welke alle jaren voorvallen: doch de Chinezen en de Moren hebben te Siam vele huizen van steen doen bouwen, de welke redelyk fraai zyn. De rykdommen van het landt blinken uit in de pagoden, of de tempels, door de menigte van goude stukken, welke tot sieraadt van de zelve verstrekken, door hunne bouwing, de welke voortreffelyk is, en door hun groot getal. Men heeft aldaar grote en schone rivieren, van welke het meeste gedeelte overloopt in dien tydt, wanneer de zon de Noorder hemelstekenen doorloopt, te weten van de maandt van Maart tot die van September, het welk veel toebrengt tot de vruchtbaarheit der velden, over welke zy heen lopen, staande door eene verwonderlyke voorzienigheit de korenhalm van de ryst hoger dan het water. Men vindt in dit landt slangen over de twintig voeten lang, en die twee hoofden hebben; maar 't hoofdt, het welk aan het einde is, daar de staart zou zyn, doedt den mondt niet open, en heeft geen beweging. Men vindt daar ook een zeer fenynig beest, dat omtrent een voet lang is: des zelfs staart is geklooft, makende twee punten, en zyne gedaante is byna zodanig, als men den salamander verbeeldt.

Van den koning van Siam.

De koning van Siam heeft een alleroppermachtigst gezag, en het ontzag, het welk zyne onderdanen voor hem hebben, gaat byna tot aanbiddens toe. De gestalte des ligchaams, waar in men zyn moet in zyne tegenwoordigheit, is daar een bewys van. Zelfs in den Raadt, die nu en dan over de vier uuren duurt, houden zich de staatsdienaars altydt voor hem ter aarde nedergebogen. Als hy uitgaat, moet iedereen zich vertrekken, en niemandt durft zich op den weg laten vinden dan die, de welke daar toe uitdrukkelyken last hebben. Alsdan moeten alle de deuren en vensters der huizen gesloten zyn; ten zy het is op plegtige dagen, wanneer hy zich aan zyn volk laat zien. In het gezantschap van den jare 1685 deedt men zelf de Franschen aanzeggen, dat zy zich binnen hunne vertrekken zouden hebben te houden wanneer de koning stondt uit te gaan. Niemandt wordt toegestaan aan het paleis te komen, wanneer hy daar in is. Als hy door de stadt gaat, zit hy op een gouden stoel, dien twaalf persönen op hunne schouders dragen. Is het een dag van een buitengewone plegtigheit, dan zit hy op een olifant, waar op een goude troon geplaatst is. Wanneer hy zich op de rivier wil verlustigen, treedt hy in een Balon, zynde een zeer kostelyke sloep, en zet zich onder een verhemelte van goud laken, vergeselschapt van eenige Mandaryns. Alle de andere Mandaryns en groten van het hof volgen hem, elk in zyn schuit, menigmaal tot het getal van duizend toe. Op de feestdagen hebben alle de Mandaryns de gewoonte van gekleed te zyn met eene stoffe van de zelve kleur als de koning, en hy benoemt de gene, die het hem behaagt. De koning van Siam vertoont zich tweemaal des jaars in het openbaar met zeer veel pracht. Hy trekt alsdan op, gevolgt van zyn gehele hof, en stelt ten toon alles, wat hy het allerdierbaarst heeft. De eerste maal leidt men voor hem heen twee honderd olifanten, onder alle de welke een witte is, welken de koning zo hoog acht, dat hy het voor eene eer houdt zich te noemen den koning van den witten olifant. Men geeft hem te eeten uit goude vaten; en als hy komt te sterven, gebruikt men voor dit beest de zelve plegtigheit, als op de lykstatie der groten van het ryk. De twede maal verschynt de koning op de rivier met twee honderd galeien, van welke ieder vier honderd roeiers heeft, zynde verrykt met verguldsel en schilderwerk. Doordien deze uitgang geschiedt in de maandt van November, en dat de rivier alsdan begint af te lopen, doen de priesters het volk geloven, dat 'er niemandt is dan de koning, die den loop der wateren kan stuiten; en de priesters maken het onnosele volk wys, dat hy deze wateren met zyn sabel slaat, om de zelve te verplichten zich weder naar de zee te begeven. De koning doedt deze twee uitgangen om te gaan naar twee pagoden, of afgodentempelen, waar van de eene te Siam, en de andere omtrent zes mylen boven de stadt legt. Hy komt, behalven deze twee reizen, nog eens uit zyn paleis, doch zonder pracht, om naar een afgodentempel te gaan, die op een eilandt legt, waar op de Hollanders hunne woning hebben. Deze drie pagoden zyn rykelyk versiert, en de bouwing van de zelve is zeer schoon. De altaren zyn beladen met afgodenbeelden van goudt en zilver. De tempel in de stadt begrypt by de vier duizend afgodenbeelden, alle verguld, behalven de drie voornaamste, die van louter goudt zyn. De tempel, die zes mylen van de stadt af legt, staat niet open dan voor den koning, en de priesters van zyne wet, en het volk blyft aan de deur, met het aangezicht ter aarde gebogen. De tempel, die op het eilandt der Hollanders legt, is voorzien met een soort van een klooster. De grote afgodt is omringt van over de drie honderd andere, van verschillende grootte, de welke allerlei gedaanten verbeelden. De koning zendt alle jaren vyf of zes grote schepen, de welke men *Sommen* noemt, geladen met goederen, welke de Chinezen van noden hebben; en twee of drie Sommen naar Japan. Diergelyke koophandel wordt 'er gedreven te Kamboja, te Cochinchina, te Tunquin, op alle de kusten van Indië, en in Persië, byzonder te Suratte; en van alle deze plaatsen trekt hy alle soorten van ryke koopmanschappen, de welke hy doedt verkopen tot wat prys hy wil.

De koning heeft maar eene echte vrouw, aan welke men den naam van koningin geeft; doch hy heeft daarenboven een groot getal bywyven. Hy doedt zich zeer wel onthalen, maar hy drinkt niet dan water, om dat zyn godsdienst den wyn verbiedt aan lieden van staat, zo wel als aan de Talapoins, of priesters. Het ryk is erffelyk; zo echter, dat de broeders van den koning tot de kroon opvolgen voor zyne kinderen, de welke daar toe niet geraken dan na de doodt hunner oomen.

Van de prinssen en grote bediendén van het koninkryk.

Daar zyn drie soorten van prinssen aan het hof van Siam. De eerste zyn de prinssen van het koninklyke bloedt, de koningen van Kamboja, van Gehor, en van andere koninkryken, cynsbaar aan den koning van Siam. De twede zyn de prinssen van Laos, van Chiamay, en van Banka, de welke gevangen zyn in den oorlog, en eenige andere, die zich goedwillig onder de heerschappy des konings begeven hebben. De derde zyn de prinssen, door den koning tot dien rang verheven. Op de feestdagen hebben zy grote goude en zilvere koppen, de welke tekenen zyn van hunne waardigheit. Daar zyn in het koninkryk van Siam zeven grote amptenaars. De ***Maha-omma-rat*** is de eerste na den koning, en heeft het recht om te gaan zitten in des zelfs tegenwoordigheit. De ***Chacri*** beschikt de zaken van den oorlog en van het recht. De ***Aahoun*** is de opperbevelhebber over de legers te lande en te water. De ***Ok-ia-Vang*** heeft het opzicht over alle de zaken van het koninklyk paleis. Den ***Ok-ia-Praklang*** zyn alle de vremde zaken en de tuighuizen des konings aanbevolen. De ***Ok-ia-Pollatop*** heeft de zorg over des konings inkomsten. De ***Ok-ia-Jombarat*** is opperrechter over alle halsstraffelyke zaken. Behalven deze hoge amptenaren heeft de koning een schatbewaarder, welken men ***Ok-ia-Pacdi*** noemt. De genen, die deze eerste waardigheden bekleden, begeven, met toestemming des konings, alle de andere ampten van het ryk, en staan ter verantwoording van alle de misslagen, welke daar in begaan worden. Na deze zeven grote amptenaars zyn de heerlykste waardigheden die van ***Ok-ia***, van ***Ok-pra***, van ***Ok-louang***, van ***Ok-quun***, en van ***Ok-mun***. De eerste der afgezanten, gezonden aan den koning van Vrankryk in den jare 1686, was een ***Ok-pra***, de twede een ***Ok-louang***, en de derde een ***Ok-quun***. Van de Mandaryns, die hen verselden, waren 'er twee ***Ok-quuns***, en de andere waren ***Ok-muns***. De Raadt van Staat is zamengestelt uit vele Mandaryns, die hun gevoelen aan den koning by wyze van vertoog overgeven, en die niets kunnen besluiten, de koning voor zich behoudende de macht om goed te keuren, of te verwerpen dat geen, het welk zy besloten hebben. De koning geeft de hoedanigheit van Mandaryn, en alle andere waardigheden van het ryk, aan wien het hem behaagt, zonder acht te geven op de geboorte, doordien alle zyne onderdanen zyne slaven zyn, en dat hy de zelve verhoogt, of verlaagt, naar zyn wel-

welgevallen. Het is de koning zelf, die recht doedt in zaken van grote aangelegenheit. Wel is waar, dat de Mandaryns van te voren de zaken en de twistgedingen nazien; maar zy doen daar van vervolgens verslag aan den koning, de welke op een verheven troon zit; en hebbende kennis van de zaken genomen, spreekt hy het vonnis uit, het welk men in zyne tegenwoordigheit doedt opschryven. De gemene zaken aanbelangende, daar zyn rechtbanken gestelt in de steden, waar van de beroepingen weder komen aan den Raadt van Siam, de hoofdstadt van het koninkryk. Deze Raadt is zamengestelt uit een voorzitter en twaalf Raadsheeren, de welke zonder verder beroep vonnissen. In de halsstraffelyke zaken gaat men byna als in Vrankryk te werk; maar het recht is 'er veel gestrenger.

Zeden en gewoonten der Siammers.

De Siammers zyn doorgaans niet prachtig in hunne klederen. Mannen en vrouwen van het gemene volk zyn byna alle op een zelve wyze gekleed. Zy hebben een *Longuis*, het welk een stuk stof is, omtrent derdehalf ellen lang, en drie vierendeel elle breed. Deze Longuis winden zy om hun ligchaam, zo dat het een soort is van een vrouwen onderrok, de welke hen van de middel tot onder de knien hangt: die der vrouwen hangt neder tot de enklaauwen. Als het koud weêr is, dat het regent, of dat de zon zeer heet is, nemen de mansperfonen een ander soort van een Longuis, waar mede zy het overige van hun ligchaam bedekken, en de vrouwen hebben een soort van een witten sluier. De vrouwen zo wel als de mannen snyden hun haair af. De kleding der Mandaryns, wanneer zy in hun huisgewaadt zyn, verschilt niet van die des volks dan door de fynheit der stoffe: maar wanneer zy uitgaan, hebben zy een rok van zyde aan, of van geschilderd katoen, van zes of zeven ellen, maar zo net geschikt, dat de zelve haar niet verder komt dan tot aan de knien. De Mandaryns van aanzien hebben onder deze Longuis, of rokken, een naauwe onderbroek, waar van de einden met goudt of zilver geborduurt zyn. Zy dragen ook kamisolen, waar van het lyf en de mouwen wyd genoeg zyn. Zy hebben schoenen op zyn Indiaansch, zonder riemen, of schoengespen, om zich dus te gemakkelyker te kunnen ontschoenen, wanneer zy in het vertrek des konings komen. Op de feestdagen, wanneer zy voor den koning moeten verschynen, hebben zy een muts op, die spits toe loopt, gelyk de punt van een pyramide, en welke zy onder de kin met een lint vast binden. De koning geeft aan zommige Mandaryns, volgens hunnen rang, kronen van goudt, of van zilver, byna als die van onze hertogen en marquizen, om de zelve om hunne bonnetten te dragen, het welk een teken is hunner onderscheiding. De Siammers zyn zeer beleeft, en zy hebben veel genegenheit voor de vremdelingen: doch zy zyn merendeels geveinst en wantrouwend. De rechtvaardigheit heerscht niet minder onder hen dan de vriendschap en de vrede. Als 'er een schip op de kusten vergaat, is 'er eene wet, de welke hen verplicht naar de hoofdstadt te brengen al dat gene, het welk men van de stukken kan verzamelen, om gestelt te worden in handen van de genen, welke deze zaken toekomen, het welk ook in acht wordt genomen ten aanzien van de vremdelingen. Zy zyn niet graag tot werken, het welk zy aan de slaven en aan de vrouwen overlaten, hen verplichtende het landt te bebouwen, en zorge te dragen voor het huisgezin, terwyl zy met andere dingen bezig zyn. Zy zyn niet bekwamer tot de scheepvaart dan andere Oostersche volkeren, en het zyn Europeanen, die het bestier hebben over de schepen des konings. Wat de *Jonken* aanbelangt, dat Chineesche vaartuigen zyn, het zyn Chinezen, die daar op varen: doch hoewel deze volkeren zich beroemen reets meer dan twee duizend jaren het gebruik van het kompas gehad te hebben, zyn zy echter niet zeer ervaren in de stuurmanskunst. De Siammers hebben drie en dertig letters in hun *A. B. C.* Zy schryven even als wy van de linker handt naar de regter, geheel anders dan de volkeren van Japan, van China, van Cochinchina, en van Tonquin, die van de regter naar de linker handt, en van boven naar beneden schryven. De munt van het landt is van zilver, en van gedaante byna als een musketkogel, wat plat geslagen. De allergeringste is van kleine schulpies, de welke men uit de Maldivische eilanden derwaarts brengt.

De inwoonders van Siam verbeelden zich, dat het lelyk staat voor een mensch witte tanden te hebben, als de beesten; zy hebben daarom de gewoonte de zelve zwart te maken met een vernis, uitdrukkelyk daar toe gemaakt; en om aan de verwe tydt te geven om te kunnen hechten, eeten zy niet gedurende een dag of twee. Zy zyn zeer overgegeven aan het gebruik van Betel, Arak en Thee. De Betel is het bladt van een boom van den zelven naam, en de Arak is een vrucht byna van de grootte en de gedaante als onze eikels. Zy snyden deze vrucht in vier stukken, en hebbende de zelve vermengt met kalk van schelpen, omwinden zy het zelve met een Betelbladt. Deze vermenging schynt hen van zulk een goeden smaak te zyn, dat zy alle de zelve eeten, van wat staat zy ook zyn, en op welke plaats zy zich bevinden. Het is zelfs een soort van beleeftheit onder hen Betel en Thee aan te bieden aan de genen, die hen komen bezoeken. Hun landt verschaft hen Betel en Arak: doch de bladeren van de Thee doen zy komen uit China en Japan. Al het volk van dit koninkryk zyn slaven of van den koning, of van de grote heeren. De adeldom onder de Siammers is niet erffelyk. De ampten, van welke de koning naar zyn welgevallen schikt, maken de edelen, de welke van het volk niet dan door hunne ampten onderscheiden zyn. Hoewel de Godsdienst der Siammers de veelwyvery toestaat, ziet men 'er echter weinig, die meer dan eene of twee vrouwen hebben. Ten aanzien der mevrouwen, men kan haar geen groter eerbiedt bewyzen, dan haar den rug toe te keren, wanneer zy voorby gaan, om het gezicht niet op haar te slaan. De Siammers zyn zeer vast aan de bygelovigheden en aan den afgodendienst, het welk men ziet door de menigte en de deftigheit hunner pagoden, en door de milddadigheden, de welke zy doen aan de Talapoins, of priesters. Men zegt, dat 'er in dit koninkryk over de veertien duizend tempelen, en vyftig duizend Talapoins zyn. Echter wanneer een zendeling, of missionaris, tegen hen wil spreken van den Christelyken Godsdienst, geeft een geschenk hem vryen toegang by hen, en maakt dat zy toeluisteren. Deze volkeren houden veel van een prachtige lykstatie, en de Talapoins leren hen, dat hoe meer onkosten men besteedt aan de uitvaart van een afgestorven, hoe voordeliger des zelfs ziel gehuisvest is, dat is te zeggen in het ligchaam van eenig prins, of aanzienlyk dier: want zy geloven de verhuizing der zielen.

De lykstatiën der groten geschieden in dezer voegen. Men recht een praalgraf op van bamboezen, of grote rottingen, bekleed met papier, met alle soorten van verwen beschildert, en men legt daar zo veel welriekend hout by, als het ligchaam in zwaarte kan opwegen. Na dat de priesters nu eenige gebeden gedaan hebben, steekt men den houtstapel in brandt, en men verbrandt alles tot assche, welke men bewaart in goude of zilvere aschkruiken. Men verbrandt de ligchamen der misdadigers niet, die hun leven door eene schandelyke doodt geëindigt hebben, maar men begraaft de zelve.

Godsdienst der Siammers.

De Godsdienst der Siammers is zeer wonderlyk, en men kan den zelven niet wel kennen dan uit de boeken, geschreven in de tale *Belie*, welke de taal is der geleerden, en welke byna niemandt verstaat dan eenige van de hunne. Daarenboven komen deze boeken niet altydt met malkander overeen. Zie hier wat men daar van heeft kunnen uitvorschen. De Siammers geloven aan eenen Godt; doch zy hebben van hem niet het denkbeeldt als de Christenen. Door het woordt Godt verstaan zy een opperste wezen, bestaande uit ziele en ligchaam, dien het eigen is de menschen te hulp te komen, dat is te zeggen hen eene wet te geven, en hen te leren den waarachtigen Godsdienst, nevens de kennis, die hen nodig is. De volmaaktheden, welke zy hem toeschryven, zyn de zamenvoeging van alle zedelyke deugden, bezeten in den allerhoogsten trap. Zy geloven, dat hy eene zo verwonderlyke vaardigheit heeft, dat hy in een oogenlik zich kan bevinden op welke plaats der wereldt het hem behaagt; dat hy voor de oogen der menschen kan verschynen, en zich onzichtbaar maken wanneer het hem behaagt; dat hy alles weet, en dat hy is de meester en de leeraar van alle menschen; dat zyn ligchaam oneindig glanschryker is dan de zonne; dat deze Godt in der tydt is geboren, en dat hy niet eeuwig zal zyn; dat hy Godt geworden is na dat hy eene volmaakte deugdt hadt verkregen in de ligchamen, door welke zyne ziel van tydt tot tydt was doorgegaan, en na dat hy zich gedurende een groot getal van zielsverhuizingen van alle menschelyke hertstochten hadt ontslagen; dat zyn geluk volmaakt is wanneer hy sterft, om niet weder geboren te worden, en dat hy niet weder op de wereldt zal verschynen. Deze doodt of deze vernietiging moet men verstaan van eene eeuwige rust, de welke deze Godt geniet in den hemel, na een zeker getal van jaren, gedurende de welke hy vervult heeft het getal der uitverkorenen, de welke hy tot heiligen makén moet. Alsdan, zeggen zy, volgt hem een ander Godt op, en bestiert het geheel-al, dat is te zeggen, hy leert de menschen den waren Godsdienst. Die andere Godt is een volmaakt mensch, die verdient heeft Godt te zyn door zyne goede werken, en tot de opperste trap van heiligheit gekomen is. De genen, die wel geleeft hebben, worden heiligen, na dat zy vele deugden hebben verkregen, en na dat zy vele ligchamen zyn doorgegaan, waar in zy zich gezuivert hebben van alle soorten van gebreken; maar om Godt te worden moet men eene onvergelykelyke heiligheit hebben, en vry zyn van alle gebreken.

Zie daar hoedanig de gevoelens der Siammers aangaande de Godheit zyn. Zy geloven een paradys en eene hel; maar zy verbeelden zich, dat de vermakelykheden van den hemel, noch de straffen van de helle niet eeuwig zullen zyn, en dat men in den eenen, noch in de andere niet dan een zekeren tydt blyft, de welke langer of korter is naar dat men meer goed gedaan, of meer kwaad bedreven heeft. De hel is, volgens hun zeggen, verdeelt in acht verblyfplaatsen, die zyn als acht trappen van straffe, en zy geloven zelfs, dat 'er een vuur is, het welk de verdoemden verbrandt. Zy verbeelden zich ook in den hemel acht trappen van gelukzaligheit; maar het allerbuitensporigste is, dat zy de koningen, de prinssen, en de volkeren stellen in de drie eerste verblyfplaatsen, alwaar nog huwelyken onder de heiligen geschieden. De zielen der menschen, die in de wereldt wedergeboren worden, komen, volgens het gevoelen der Siammers, uit drie onderscheidene plaatsen, te weten uit den hemel, uit de helle, of uit de ligchamen der beesten. De genen, wier zielen uit den hemel komen, hebben eenige voordeelige kentekenen, die hen onderscheiden. Zy hebben ten erflot de deugdt, de schoonheit, de heiligheit, en de rykdommen, en zy worden prinssen, groten en welgemaakt geboren. Zie daar het beginsel van de achting, welke deze volkeren hebben voor personen, opgebeurt tot waardigheden, of van eene doorluchtige geboorte, nademaal zy de zelve aanmerken als menschen, die wel haast vergood of geheiligt moeten zyn, om dat zy dezen hogen trap van eere door hunne goede daden verworven hebben. De genen, wier zielen uit de ligchamen der beesten komen,

men, zyn min volmaakt dan de eerste; maar die, de welke uit de helle komen, hebben gene goede hoedanigheit, en zyn bloot gestelt voor alle soorten van ongelukken. De Talapoins leggen deze zielsverhuizing nog anders uit, en zeggen, dat 'er gene daadt goed is, of de zelve wordt in den hemel beloont, noch gene misdaadt, die in de helle niet gestraft wordt; waar uit zy besluiten, dat wanneer een vroom mensch op aarde sterft, hy dan een nieuw leven in den hemel verkrygt, om aldaar te genieten het geluk, het welk men aan zyne goede werken verschuldigt is. Is hy beladen met eenige aanmerkelyke zonde, na dat de tydt zyner vergelding is geëindigt, sterft hy in den hemel, om in de helle wederom te worden geboren, en aldaar te lyden de straffen over zyne misdaden. Byaldien hy nu niet schuldig is dan aan eene ligte misdaadt, keert hy weder in de wereldt onder de gedaante van eenig beest, en hebbende in dien staat aan de gerechtigheit voldaan, wordt hy wederom een mensch als te voren. Dus gaat het leven van den mensch door in gedurige zielsverhuizingen, tot dat hy is geheiligt, of dat hy verdient heeft een Godt te worden. De Siammers geloven, dat 'er engelen zyn; maar zy maken de zelve ligchamelyk, en van beide kunnen. Zy verdeelen de zelve in zeven ordens, en plaatsen hen in zo vele onderscheidene hemelen, hebbende geen ander werk dan te waken voor de bewaring der menschen, en de bestiering van het geheel-al. Elk gedeelte der wereldt heeft een dezer engelen, die voorzit over dat gene, het welk daar gedaan wordt. Zy geven ook engelen aan de sterren, aan de aarde, aan de steden, aan de bergen, aan de bosschen, en zelfs aan den windt, en aan den regen. Zy kennen gene andere duivelen dan de zielen der bozen, de welke uit de helle komende, waar in zy waren opgesloten, gedurende zekeren tydt op de wereldt dwalen, en aan de menschen al het kwaadt doen, dat zy maar kunnen. De Godt, welken de Siammers tegenwoordig aanbidden, wordt *Sommonokhodom* genoemt. De Talapoins zeggen, dat *Thevathat*, zyn broeder, tegen dezen godt een nayver opvatte, en hem den oorlog aandeedt; doch dat hy hem zyne Godheit niet hebbende kunnen ontnemen, hy een nieuwen Godsdienst vast stelde, waar uit vele andere sekten gesproten zyn: zy voegen daar by, dat de Christenen hunnen Godsdienst gehaalt hebben van dezen *Thevathat*, die, zo als zy zeggen, in de helle gestraft is, om dat hy zynen broeder *Sommonokhodom* vervolgt hadt. Zy doen het volk geloven, dat JESUS CHRISTUS deze Thevathat is, waar van in hunne schriften gesproken wordt. Deze leeraars houden staande, dat *Sommonokhodom*, den waren Godsdienst aan de menschen geleert hebbende, gestorven is, om niet weder geboren te worden, en in den achtsten hemel is opgeklommen, alwaar hy eene volmaakte gelukzaligheit geniet. Zyn ligchaam is verbrand, en zyne beenderen, volgens het gene zy verhalen, zyn tot heden toe bewaart. Deze beenderen schryven zy eene verwonderlyke kracht toe, en verzekeren, dat de zelve een glansch van zich geven, de welke de oogen verblindt, en de welke de Godheit van *Sommonokhodom* doedt kennen. [Byaldien deze Godt tegenwoordig in den hemel is, om aldaar voor eeuwig te rusten, volgens de vooronderstellingen van de Siamsche leeraars, zo moet 'er een ander Godt zyn in de wereldt om de zelve te beheerschen.] Het is van gewigt, dat men aanmerkt, dat de koning van Siam niet is in deze gemene dwaling van het volk, en niet zeer opvolgt de andere bygelovigheden der Talapoins, maar een eeuwigen Godt gelooft, wiens voorzienigheit onophoudelyk waakt voor de bestiering der wereldt.

De Talapoins, dat de priesters, de geestelyken en de leeraars der Siammers zyn, worden aangemerkt als de ware navolgers van hunnen Godt. Zy hebben weinig ommegang in de wereldt, en groeten nooit eenigen leek, noch zelfs den koning. Hunne kloosters zyn als zo vele kweekscholen, waar in de jeugdt wordt opgevoed, en men brengt in de zelve alle de kinderen van geboorte, zo haast als zy bekwaam zyn om onderwezen te worden. Zy leven zeer streng; en inderdaadt zouden zy grote heiligen zyn, byaldien zy alle hunne regels in den waarachtigen Godsdienst waarnamen. Zy gehoorzamen alle aan een hoofdt, die de priester is van de grote pagode te Siam. Zy zyn gekleed in geel linnen, en hebben het hoofdt geschoren. Zy doen belofte van kuischheit; doch zy kunnen het priesterschap verlaten en trouwen. Daar zyn ook zekere geestelyken, die zich bevinden by alle de gebeden en diensten in de mosqueën, doch zy doen gene gelofte, noch hebben een byzonderen regel. Zy hebben tot 't waarnemen van hunnen Godsdienst geen bepaalden dag in de week; maar zy maken byzondere alle de kwartieren van de maan. Zy hebben een soort van vastentydt, de welke drie maanden duurt, gedurende welken zy zich onthouden van vele soorten van vleesch. Zy bidden voor de doden, en begraven die met vele plegtigheden; want behalven het gezang, dat altydt de lykstatie van lieden van aanzien volgt, maakt men daar op ook toneelstukken, en kunstvuren. Zy komen gemakkelyk overeen met lieden van eene andere gezindheit, doordien zy geloven, dat men in alle Godsdiensten kan zalig worden, wanneer men de deugdt en de liefde oeffent. Het volk bidt de duivelen aan, uit vreze, dat zy hen kwaadt zullen doen; doch de Talapoins spannen alle hunne krachten in om deze gewoonte af te schaffen. De Portugezen, de welke getracht hebben aldaar het Christendom in te voeren, hebben in dit goede oogmerk niet kunnen slagen, niet meer dan de Mahomethanen, de welke de Siammers de bygelovigheden van hunnen Alkoran hebben willen doen aannemen: doch de koning heeft aan de Franschen toegestaan om aldaar een kweekschool van Roomsch-Katholyke zendelingen op te rechten. Men moet hier nog byvoegen het opstel, het welk de Siammers maken van de wereldt. Zy houden daar voor, dat hemel en aarde ongeschapen en eeuwig zyn, en bevatten niet, dat de wereldt ooit is begonnen, noch dat zy kan eindigen. De aardkloot is, volgens hun zeggen, niet rond; het is niet dan eene oppervlakte, die plat is, welke zy in vier vierkante delen afzonderen, door de wateren van een gescheiden. De gehele aardkloot, zeggen zy, is met een uittermaten sterken muur omtuint, die verwonderlyk hoog is. Op dezen muur staan met grote letteren gegraveert alle de verborgendheden der nature. In het midden van de vier delen der wereldt is een zeer hoge berg, rondom welken de zon en maan gedurig draaien; en het is door de dagelyksche omwenteling dezer twee gesternten, dat dag en nacht gemaakt worden. De klomp van de aarde heeft onder zich eene onmeetbare ruimte van wateren, de welke haar ophouden, gelyk de zee een schip doedt. Een hevige windt houdt de wateren boven de aarde hangende, en belet de zelve neder te vallen, waaiende van alle eeuwigheit met een oneindig geweldt. *De ridder van Chaumont in zyn gezantschap naar Siam. Reizen van La Loubere, van den abt van Choisi, en van den Vader Tachart naar Siam.*

SIAM, de hoofdstadt van het koninkryk van dien naam. De Portugezen hebben de zelve dien naam gegeven; want de inboorlingen noemenze *Crung si ayu tha-ya*, waar van zommigen gemaakt hebben *Juthia*, *Judia*, of *Odia*. *Crung si* betekent eene uitmuntende stadt. De geschiedenisschryvers der Siammers noemen deze stadt ook *Crung teppa ppra maha nà Kon*, dat is te zeggen engelachtige, verwonderlyke en buitengemene. Men zegt, dat zy de zelve engelachtig noemen, om dat zy deze stadt voor onoverwinnelyk voor menschen houden. Zy is gebouwt op een eilandt, het welk de rivier Menam, dat is te zeggen *de moeder der wateren*, maakt, de welke op deze plaats zeer breed en zeer diep is. Eenige schryvers geven voor, dat zy een arm is van den Ganges; doch zy vergissen zich; want zy heeft haren oorsprong omtrent de grenzen van Laos, alwaar zy uit een berg ontspringt. Deze rivier loopt alle jaren over, en overstroomt alle de landeryen, rondom de stadt leggende. Haar water is zeer gezond, maar daar in zyn vele krokodillen van eene verschrikkelyke grootte, die de menschen verslinden, wanneer zy zich alleen en zonder wapenen vinden. De gedaante van de stadt Siam is byna rond, hebbende omtrent twee mylen in haren omtrek. De voorsteden, de welke aan beide zyden van de rivier leggen, zyn al zo groot, en al zo wel gebouwt als de stadt zelf. Zy heeft vele schone straten, en de grachten zyn regt gegraven, waar in men met schuities byna naar alle de huizen van de stadt kan varen. De gebouwen zyn van eene verwonderenswaardige bouwkunde, en de rykdom der tempelen streeft alle pracht, die men in Indië zien kan, te boven. Zy hebben alle vergulde torens, of pyramiden, de welke van verre een zeer schoon gezicht geven. Het paleis van den koning legt op den oever van de rivier, en is zo ruim, dat men het voor eene stadt zou aanzien. Alle des zelfs torens en pyramiden zyn verguld, en de vertrekken des konings en der koninginne bevatten onbegrypelyke rykdommen. Het goudt en de edelgesteenten blinken daar van alle kanten, en men ziet niets zo heerlyk in 't gansche Oosten dan hier. In het jaar 1634 bouwden de Hollanders aldaar een huis, het welk een der heerlykste is, welke de Oost-Indische maatschappy in het Oosten heeft. De koophandel heeft vele soorten van volkeren naar die stadt gelokt, de welke zich aldaar hebben nedergezet; maar gene andere dan de Franschen, Portugezen, Engelschen, Hollanders, Chinezen, en Mauren, dat is de Turken en Mahomethanen, wonen in de stadt: de andere volkeren wonen buiten de zelve op het platte landt, en wel elke natie afzonderlyk.

Van de pagoden of tempelen te Siam is de allerprachtigste en de allerberoemdste die, de welke binnen des konings paleis staat. Men ziet aan de deur van dien tempel eene koe aan de eene zyde, en een vreesselyk wanschepsel aan de andere. Binnen in blinkt alles van goudt. De muren, de wanden, de pylaren, enz. zyn zo dik vergult, dat het schynt, als of alles met platen van dat metaal overdekt was. Eenige schreden voortgegaan zynde ziet men een soort van een altaar, op 't welke men vier figuren van louter goudt ziet, byna van een mans hoogte, welker armen, op zyn Siamsch, kruisselings leggen. Aan de overzyde is een soort van een koor, waar in de rykste Pagode of afgodenbeeldt (want men geeft den naam van *Pagode* zonder onderscheidt aan den tempel, en aan den afgodt) is. Dit beeldt staat overeindt, en raakt met zyn hoofdt aan het gewelf van het koor. Het is omtrent vyf en veertig voeten hoog, en zeven of acht voeten dik. Het geen het verwonderlykst is, bestaat daar in, dat het geheel van goudt is. Naar de gestalte, die het heeft, te rekenen, weegt het over de honderd *piks*, dat is te zeggen over de twaalf duizend vyf honderd ponden; want een *pik* is honderd vyf en twintig ponden, zo dat het beeldt ten minste zes millioenen twee honderd en vyftig duizend Hollandsche guldens waard is. Men zegt, dat dit verschrikkelyk beeldt gegoten is op de plaats zelve, daar het is opgerecht, en dat men vervolgens aldaar den tempel gebouwt heeft. Aan zyne zyden heeft het nog verscheide andere van minder grootte, de welke ook van goudt, en met edelgesteenten verrykt zyn. Honderd schreden van het koninklyk paleis ten Zuiden ziet men een anderen tempel, de welke niet zo ryk is, maar wiens bouwing veel fraaier en regelmatiger is. Dit gebouw is gemaakt in de gedaante van een kruis, en opgehaalt met vyf ronde koepels, waar van de middelste groter is dan de andere. Het dak is verdekt met *calin*, of verguld tin. Deze tempel heeft daarenboven vier en veertig grote pyramiden, zeer wel gewerkt en regelmatig geplaatst. Van deze pyramiden eindigen eenige puntswyze, andere boven rond, op de wyze van een kom. Het gansche gebouw, benevens de pyramiden, zyn besloten in een soort van een vierkant klooster, waar in men langs de galderyen heen

over de vier honderd beelden, van steen verguld, ziet, zynde op eene nette order geschikt: de andere zyde is geheel open, en ziet naar den tempel. *De Vader Tachart, Jesuit, in zyne Reize naar Siam. La Loubere, en de abt van Choisi.*

SIANGYANG, eene stadt in China, in de provincie Hunquang. Het is een aanzienlyke plaats, en de hoofdstadt van een landschap, het welk zes andere steden in zich begrypt. *Martini Atlas Sinic.*

SIAPIN, een der Orkadische eilanden, onder Schotlandt behorende. Het legt een halve myl van dat van Maylandt ten Noorden. Het is twee mylen lang, en omtrent even zo breed, en men heeft 'er een reê, die tamelyk goed is. *Baudrand.*

SIARA, eene kleine stadt van Brazil, in Zuid-Amerika, aan den mondt van de rivier Siope, in het Mar del Nord, alwaar de zelve eene goede haven en een sterk kasteel heeft. Zy is de hoofdstadt van eene Portugeesche Kapitania, en men haalt boomwolle, kristal, juweelen en Braziliehout van daar.

SIBA, een koninkryk in het eigentlyk zogenaamde Indië, of Indostan, omtrent den oorsprong van den Ganges en den berg Caukasus, tusschen Naugracut en Pitan.

SIBARIS, eene rivier van neder-Italië, eertyds groot-Griekenlandt, en tegenwoordig Kalabrië genaamt. Het is die rivier, welke men tegenwoordig *Cochiles* noemt, en die van het Apennynsche gebergte afstroomt. Deze rivier geeft haren naam aan eene stadt, de welke, volgens *Eusebius*, gebouwt is in het vierde jaar van de XVII Olympiade; dat is te zeggen omtrent het 45 jaar na de bouwinge van Rome. De zelve wierdt ongemeen machtig, en de Sybariten hadden onder zich vyf en twintig schone steden, en vier naburige landschappen, de welke daar van afhingen. De schryvers verhalen buitengemene zaken van hunne verwyftheit, en van de zorge, welke zy droegen om lui en lekker te leven. Zy nodigden de genen, welke zy wilden onthalen, een gansch jaar voor den dag van het gastmaal; en doordien zy zeer gaarne zal eeten, stonden zy vryheit van alle soorten van schattingen toe aan alle de genen, die de zelve vongen. Zy lieten gene ambachten in hunne stadt toe, die door hun geraas de rust konden storen van de genen, de welke sliepen. *Athenaeus* zegt, dat zy zelfs om die reden gene hanen in de stadt duldden, en Seneca spreekt van zekeren *Myndirides*, of *Smyndirides*, gelyk hem *Aristoteles* noemt, een inboorling van deze stadt, de welke klaagde, dat hy dien nacht niet al te wel hadt geslapen, om dat eenige rozebladen dubbel, in plaats van enkel, onder hem gelegen hadden. De Sybariten voerden een fellen oorlog tegen die van Krotona, en deze laatste, door Milo aangevoert, sloegen hen, en verwoestten hunne stadt omtrent het 244 jaar van Rome. Naderhandt, omtrent het jaar 308, bouwden de Sybariten de zelve weder op, en gaven haar den naam van *Thurii*, en de Atheniënzen zonden twee jaren daar na eene volkplanting derwaarts. De puinhopen van het oude Sibaris vertonen zich nog langs de golf van Tarente op eene plaats, welke die van het landt noemen *Sibari rinovata. Athenaeus lib.* VII, XII, & XIII. *Seneca lib.* II *de Ira. Plinius. Strabo. Eusebius.*

SIBELIUS, (Caspar) geboren te Elberveldt, was eerst predikant te Londen, daar na te Gulik, en ten laatste te Deventer, daar hy overleedt den 1 January des jaars 1658, in het acht en zestigste jaar van zynen ouderdom. Hy heeft nagelaten: *De geschiedenis van Hizkia*, in vier en dertig predikatiën over *Es.* XXXVIII; zes Predikatiën over den Evangelist *Mattheus*; zestien Predikatiën over *Mattheus XVIII*, 5-14; *De cavendis scandalis*; *Operum Theol. Tomi* V; *Schola tentationum*; *Monomachia Jacobi & Angeli*; *In Ecclesiasten*, *f. frenum juventutis &c.*; *Ambitionis antidotum à Christo discipulis praescriptum*; *Ars bellica*, *f. Historia Israëlitarum cum Amalecitis*; *Meditationes Catechetica ex Catechesi Palatino-Belgica*; enz. *Witte Diar.*

SIBEN, oudtyds eene bisschoppelyke stadt van Rhetië. Het is tegenwoordig niet dan een burgt in Tirol, gelegen aan de rivier de Eisocko, drie mylen beneden Brixen, werwaarts de bisschoppelyke setel van deze plaats is overgebragt. *Baudrand.*

SIBENTHAL, een tamelyk groot gebiedt in het Canton van Bern, het welk verdeelt wordt in opper-en neder-Siebenthal, en in zich begrypt het stedeke Wimmis, het slot *Blankenburg*, enz. Voor dezen behoorde het aan de edelen van *Brandis* en *Weissenburg*, en is van de zelve aan het Canton van Bern gekomen.

SIBERIE, eene grote provincie en koninkryk, aan het keizerryk van Moskovië behorende, en gelegen in woest-Tartarye, tusschen de landschappen Condora, Lucomoria en Permski. De hoofdstadt daar van is SIBER genaamt, leggende aan de rivier de Oby. De andere stadt is *Tobolsky*, gelegen aan de rivier de Tobol, 300 mylen van de stadt Moscow. Deze beide steden zyn zitplaatsen van een en den zelven aartsbisschop; want in Moskovië is het de gewoonte, dat de aartsbisschoppen en de bisschoppen twee setels hebben. Deze provincie is zo groot, dat het zomtyds gebeurt, dat het op eenige plaatsen hard vriest, terwyl het op andere zeer gematigt weêr is. De keizer van groot-Ruslandt pleegt naar de koude en onvruchtbare plaatsen van deze provincie te verzenden de genen, welke hy met de ballingschap wil straffen. Te Tobolsky wordt jaarlyksch van alle steden, aan deze en gene zyde van de Oby gelegen, de schatting van leêr en bontwerk gebragt, welke men aan den Russischen keizer moet opbrengen, en die van daar verder aan hem wordt overgezonden. De zelve heeft ook in deze stadt een algemenen landbestierder, welken alle de landvoogden in Siberië en Samojede onderworpen zyn. Een groot gedeelte van dit landt is moerassig, en brengt byna niet anders voort dan kostelyk reukwerk, waar mede te Archangel koophandel gedreven wordt. De zabeldieren, welke in dit landt gevangen worden, leveren heerlyk bont uit. Ook is hier eene grote menigte byen. De zomer duurt 'er acht weken, en op vele plaatsen met eene grote hette, zo dat de granen wel ryp worden, maar niet de tuin-en boomvruchten. De keizer Petrus Alexowitz heeft in dit landt vele steden en dorpen laten aanleggen, byzonderlyk door de gevangene Zweden. De inwoonders spreken de Hungarische taal, het welk velen doedt geloven, dat de oude Hunnen uit deze landstreek gekomen zyn. Hun vorst Sibersky wierdt, benevens den meesten adel, in het jaar 1584 van den Muskovischen grootvorst Theodorus Ivanowitz gevangen genomen. In het Oosterlyke deel van dit landt wonen de Tingoes en Lukomoriaansche Tartaren, de welke meerendeels aan een Tartarisch vorst onderworpen zyn. De Russische Christenen hebben hier overal kerken. *Olearius en Brands Reizebeschryv. van Moskovië. Verhaal van eene reize door Moskovië gedaan in het jaar 1679 door een Engelschman.*

SIBRANDUS, een abt van der Premonstratenzer orde, van eene grote heiligheit, was in achting in de XIII eeuwe. Hy was een Vries, en nam het geestelyke kleedt aan in een klooster, genaamt Mariëngaarde, of Mariënhof. Zyne deugdt verhief hem tot het ampt van abt in het jaar 1230, en hy stierf acht jaren daar na met een naam van heiligheit. Hy schreef het leven van St. *Siard*, en dat van St. *Frederik*; enz. *Miraeus in Chron. Praem. Valerius Andreas Bibl. Belg. Vossius de Hist. Latinis.*

SIBRANDUS LUBBERTI, of LUBBERTUS. Zie LUBBERTUS.

SIBURG, eene kleine stadt, de welke Karel, landgraaf van Hessen-Cassel, in het begin van de XVIII eeuwe in neder-Hessen, by den zamenvloedt van de Dimmel en de Wezer, heeft laten bouwen, en alwaar een goed gasthuis is voor gekwetste officiers en soldaten.

SIBYLLE, zuster van Balduin den IV, koning van Jeruzalem, en gemalin van Guido van Lusignan. Zy was eerst getrouwt met Wilhelm Langedegen, markgraaf van 't Montferrat, by welken zy een zoon hadt, met name *Balduin*, dien zyn neef onder den naam van *Balduin* den V tot koning liet kronen. Maar nademaal hy een jaar na dat hy tot de kroon was gekomen stierf, wierdt Sibylle in het jaar 1186 op den troon geplaatst. Hier op stookten de Tempeliers Heraclius, patriarch van Jeruzalem, op om te weeg te brengen, dat zy Guido van Lusignan zou verstoten, het welk zy ook in schyn deedt. Daar na, hebbende zich alle met eede verbonden den gene voor hunnen koning te erkennen, welken zy zou verkiezen, zette zy de kroon op het hoofdt van Guido, en verklaarde, dat, terwyl hy haar wettige man was, zy ook geen anderen tot koning kon verkiezen. Dus wierden alle de aanwezenden door hunnen eedt gedwongen zich hare keuze te onderwerpen, zelf de graaf van Tripoli, de welke op haar en op de kroon staat hadt gemaakt. *Guil. Tyrius lib.* XXI. *c.* 5. *Besoldus de regib. Hierosol. p.* 260 *seq. Histoire de S. Louis* 1688.

SIBYLLEN. Men heeft dezen naam gegeven aan zekere Heidensche dochters, de welke, zo men zegt, de komst van den Zone Gods, of eenig ander bedryf van zyn leven voorzegt hebben. Dit woordt is zamengestelt van twee Grieksche woorden, de welke betekenen den Raadt der goden. Doorgaans stelt men maar tien Sibyllen, hoewel de schilders twaalf tellen. De eerste en de oudste is de *Delphische*, welke eenigen *Arthemis* noemen. Deze prophiteerde langen tydt voor den Trojaanschen oorlog; en daar zyn 'er, die geloven, dat Homerus vele van hare vaarzen in zyne *Ilias* heeft ingelascht. Zy is de zelve, die Diodorus Siculus den naam geeft van *Daphne*, de dochter van Tiresias. De twede is de Sibylle *Erythraea*, uit de stadt Erythra, volgens Ptolomaeus eene zeestadt van Ionië. De derde was de *Kumeesche*, waar van Naevius en andere oude schryvers spreken. De vierde is de *Kumaansche*, welke zommigen met de voorgaande vermengen. Zy wordt *Amalthaea*, *Erophyle*, en *Demophile* genaamt. De vyfde was van het eilandt *Samos*, en leefde ten tyde van Numa Pompilius, koning der Romeinen. De zesde was de *Hellespontische*, geboren in den burgt Marpessa, aan den Hellespont gelegen. De zevende was uit *Libyë*, waar van Euripides gewag maakt. De achtste was uit *Persië*. St. Justinus de Martelaar houdt daar voor, dat zy was de dochter van den geschiedschryver Berosus; en anderen voegen daar by, dat zy eene Jodinne was, genaamt *Sambethia*, en dat zy naliet XXIV boeken, waar in zy gewag maakte van de komste van den Messias. De negende Sibylle was de *Phrygische*, de welke te Ancyra hare voorzeggingen gemeen maakte. De tiende was van *Tivoli*, en genaamt *Albunea*, welker verdiensten haar als eene godinne deden eerbieden. De Romeinsche geschiedenis spreekt van negen boeken, welke de Kumeesche Sibylle aan Tarquinius den Hovaardigen aanboodt, en daar voor drie honderd kronen eischte. Deze vorst lachte daar mede, waar op zy drie van hare boeken in het vuur wierp. Zy boodt hem daar op de zes andere aan, en eischte de zelve somme. Tarquinius lachte wederom met haar, en dit veroorzaakte het verlies van nog drie andere boeken, welke de Sibylle verbrandde. Zy boodt hem eindelyk de drie laatste aan, doch voor geen minderen prys dan alle negen, het welk dezen koning zo verbaasde, dat hy haar de drie honderd kronen, welke zy begeerde, daar voor liet geven, de boeken in een stene koffer deedt opsluiten, en als heilige zaken in het Kapitool brengen, onder de bewaring van twee mannen van burgermeesterlyke afkomst, de welke *Tweemannen* genaamt wierden, en welken het opzicht over deze boeken wierdt aanbevolen. Tot deze boeken namen de Romeinen hunne toevlucht in hunne rampspoeden, en alle zaken van gewigt.

Toen deze boeken ten tyde van Sylla, 83 jaren voor Christus geboorte, in den brandt van 't Kapitool mede verbrand waren, stelden de burgermeesters aan den Raadt voor om afgezanten naar Griekenlandt en Asië te zenden, om weder byeen te verzamelen de godspraken van deze beruchte waarzegsters. Daar op wierden Octacilius Crassus, of de Dikke, en L. Valerius Flaccus naar Attalus, ko-

koning van Pergamus, gezonden, en zy bragten te rug omtrent duizend vaarzen, welke den Sibyllen wierden toegeschreven, en welke eenige byzondere lieden hen verschaft hadden. Men benoemde vyftien personen om de zelve na te zien, doordien daar zaken in waren, die valsch schenen, of onnodig, en vervolgens leide men de zelve in het Kapitool, dat men weder hadt opgebouwt, in plaats van die boeken, die aldaar verbrand waren. Ten tyde van Augustus verbrandde men twee duizend vaarzen, welke de Sibyllen waren toegeschreven, en men floot in twee goude koffers in den tempel van Apollo de gene, de welke men geloofde onvervalscht te zyn. Eenigen zeggen, dat deze boeken verbrand zyn in den brandt van de stadt Rome onder Nero; doch zy brengen daar van gene overtuigende bewyzen by. Wat 'er van zy, het is zeker, dat zo lang als 'er te Rome Heidensche keizers waren, men altydt de Sibyllynsche godspraken zorgvuldig bewaart heeft, de welke men by dringende noodzakelykheden raadpleegde; en Juliaan de Afvallige, willende alle de oude Heidensche bygelovigheden herstellen, liet deze boeken opzoeken, en de zelve raadplegen. Wy hebben tegenwoordig verscheide Griekische vaarzen, de welke de Sibyllen worden toegeschreven, en de welke in acht boeken verdeelt zyn: doch vele geleerden geloven, dat de zelve in de twede eeuwe zyn opgestelt. Isaak Vossius maakt daar omtrent een onderscheidt, het welk aanmerkelyk is. Hy zegt, dat de oude boeken der Sibyllen, tot den brandt van het Kapitool bewaart, alle Heidensche waren; maar dat de gene, de welke door Octacilius Crassus uit Griekenlandt zyn gebragt, eenige voorzeggingen behelsden, welke zekere Joden hadden opgegeven, als van de Sibyllen zynde. Het is om die reden, dat men daar in vindt de voorzeggingen van de komste van den Messias. Hy voegt daar by, dat het deze laatste boeken waren, van welke zich de oudvaders van de eerste kerk bedient hebben tegen de ongelovigen. Zie *Du Pin Nouvelle Bibliotheque des Auteurs Ecclesiastique*.

Petrus Petit, geneesheer van de faculteit te Parys, heeft eene zeer fraaie verhandeling gemaakt rakende de Sibyllen, waar in hy tracht te bewyzen, dat 'er nooit meer dan eene vrouw geweest is, die zich met voorzeggen bemoeide, aan welke de oude Griekische schryvers den naam van Sibylle gegeven hebben. Om zyn gevoelen te bekrachtigen doedt hy zien, dat de genen, die van Sibyllen gesproken hebben, zich alle tegenspreken, de een stellende tien, de andere vier, zommigen drie, en andere twee, en dat zy niet overeenkomen in de namen, welke zy haar geven. Hy onderzoekt den oorspronk van deze verschillendheit, de welke naar zyne gedachten daar van daan komt, dat deze schryvers niet anders gedaan hebben dan byeen te verzamelen eenige plaatsen uit *Varro*, *Pausanias*, *Lactantius*, en andere schryvers, zonder daar over rechtmatige aanmerkingen te maken, en om dat zy de rechte Sibylle met andere waarzegsters vermengt hebben. Hy bewyst vervolgens, dat de Sibylle eene Griekische vrouw was, om dat alle de godspraken, welke men de Sibyllen toeschryft, in het Grieksch geschreven waren, en dat het niet waarschynlyk is, dat vrouwen, geboren in Chaldea, Phrygië, en Italië, Grieksch zouden geschreven hebben, noch ook, dat zy het zouden hebben kunnen doen, indien men niet wil vooronderstellen, dat zy de gave der talen zo wel als die der prophecy gehad hebben. Hy besluit daar uit, dat byaldien 'er meer Sibyllen geweest zyn dan eene, zy alle uit Griekenlandt geweest zyn, en dat men, om dit te weten, de schryvers van dat volk moet raadplegen: want Plato, Plutarchus, en Dio Chrysosthomus onderscheiden de Sibylle van andere waarzegsters, en spreken daar van als van eene eenige vrouwe. Hy merkt vervolgens aan, dat Cicero nooit van de Sibylle heeft gesproken in het eenvoudig getal, en dat Plinius niet zegt, dat 'er te Rome beelden van drie Sibyllen waren, maar drie beelden van de Sibylle. Daar na wederlegt hy het gevoelen van de genen, die geloven, dat de naam van *Sibylle* eigen is aan alle de vrouwen, die het toekomende voorzeggen, door het getuigenis van verscheide oude schryvers, als *Pausanias*, *Hyginus*, *Plutarchus*, *Plato*, *Arrianus*, *Herodotus*, en *Xenophon*, de welke van verscheide prophetessen of waarzegsters spreken, zonder de zelve den naam van *Sibyllen* te geven. Na dat hy nu bewezen heeft, dat 'er niet meer dan eene Sibylle geweest is, zegt hy, dat haar naam was *Herophyle*, en dat hare geboorteplaats was *Erythra*, eene stadt in klein-Asië; dat de verscheide namen, welke men haar gegeven heeft, ontstaan zyn van de reizen, welke zy hier en daar gedaan heeft, of van hare ontschakingen, enz. en dat zy te Kuma in Italië stierf. Zie *P. Petit de Sibylla*, gedrukt in den jare 1686.

Om in den grondt aangaande de Sibyllen onderrecht te worden moet men insgelyks lezen *David Blondel* over de *Sibyllen*, het Boek, dat *Isaak Vossius* dien aangaande geschreven heeft, en dat van *Servatius Gallaus*, dat evenwel niets anders is dan eene verzameling van de gevoelens van anderen rakende de Sibyllen. Het is in het licht gekomen te Amsterdam in het jaar 1688 in 4to. De zelve schryver heeft ook in het licht gegeven een nieuwen druk van de Sibyllynsche vaarzen, nevens de aantekeningen van zyn maaksel, die niet anders zyn dan een slecht mengelmoes, byeen geraapt uit eenige Woordenboeken en andere schryvers. *Diodor. l.* IV. *c. 6. Pausanias in Achaic. Solinus c. 7. Justinus Martyr in Paran. ad Gentes. Clem. Alexandr. l.* I *&* IV *Strom. Euseb. in Chron. & Hist. Sozomenus Hist. l.* II. *c.* 1. *Nicephorus l.* VIII. *c.* 9. *Lactantius l.* I. *c.* 6. *Joh. Bocacius de fem. illustr. Onuphrius de Sibyll. Riccioli Chronic. Ref. Lud. Elias du Pin. Jac. Alexander.* enz.

SICAMBREN. Zie SIKAMBREN.

SICARD. Zie SIKARD.

SICCAMA. Zie SIKKAMA.

SICCIUS DENTATUS, een gemeentsman te Rome, deedt zyne dapperheit blyken een weinig na dat de koningen uit Rome verjaagt waren: want hy bevondt zich in 120 veldslagen, of schermutselingen, en acht malen in een besloten veldt, alwaar hy altydt zynen vyandt overwon. Hy kreeg tot beloning van zyne ongemene dapperheit kettingen, armringen en goude kronen, nevens vele andere geschenken. Hy versloeg negen veldoversten, die door zyn toedoen zegepraalden. Hy ontfing 45 wonden van voren, zonder eene eenige van achteren te hebben gekregen; waarom hy de *Romeinsche Achilles* genaamt wierdt. *Plinius lib.* VII. *c.* 27. *A. Gell. l.* II. *c.* 11.

SICHARDUS (JOHANNES) was een beroemd rechtsgeleerde in de XVI eeuwe. Hy wierdt te Bisschofsheim, in Frankenlandt, van geringe ouders geboren. Hy leide zich eerst te Erfort en Ingolstadt op de goede letteren, en wierdt van den magistraat van Munchen beroepen om de jeugdt in hunne school te onderwyzen. Doch hy bleef daar niet lang, maar begaf zich in het jaar 1522 naar Fryburg, alwaar hy met de dochter van Florentius Hesler, zonder kennis van den vader, trouwde, hoewel de schoonvader, naderhandt kennis van zyne geleerdheit krygende, dezen trouw goedkeurde. Twee jaren daar na wierdt hy te Basel beroepen, alwaar hy 5 jaren de welsprekendheit onderwees. Ter zelver tydt maakte hy zich by den toenmaligen aartshertog van Oostenryk, Ferdinand, bemind, die hem, door een openbaar getuigschrift, den toegang tot de beroemdste boekzalen van Duitschlandt opende. By die gelegenheit bragt hy het *Breviarium Aniani* van de acht eerste boeken van het Theodosiaansche Wetboek, de *Institutiones* van *Cajus*, en *Libri Pauli receptarum sententiarum* in het licht. Daar na begaf hy zich weder naar Fryburg, alwaar hy het bestier hadt over de bibliotheek van Johannes Manlius, die Raadt geweest was by den keizer Maximiliaan. Hy oeffende zich onder Ulricus Zasius en Sebastianus Dererus in de Roomsche rechtsgeleerdheit, en verkreeg nevens Johannes Fichardus in het jaar 1531 de waardigheit van Doctor in de rechten. Wanneer hertog Ulrich van Wurtenberg de hogeschool te Tubingen weder in haren vorigen standt bragt, droeg hy Sichardus in het jaar 1535 het hoogleeraarsampt in de rechten op, het welk hy ook, nevens dat van Raadsheer, zo by hertog Ulrich, als by des zelfs zone, tot zyne doodt bekleed heeft. Hy stierf in het jaar 1552, wordende zyne verklaring over het *Codex* voor een zeer goed werk gehouden. *Pancirollus l.* II. *c.* 77. *Gothofr. Bibl. Jur. Simon Bibliotheque des Auteurs de Droit.*

SICHEM, ook gezegt *Sichima*, en *Salem*, eene stadt in den stamme Ephraïms, en naderhandt in de provincie van Samaria, is de zelve, welke de H. Johannes *Sichar* noemt. Eenige schryvers houden daar voor, dat zy dien naam gekregen heeft van den zone van Hemor, koning van dat landt: doch de zelve wordt haar in de H. Schrift gegeven lang voor de regering van dien vorst. En inderdaadt, Abraham, zyn vaderlandt verlatende, om te gehoorzamen aan het Goddelyk bevel, week naar Sichem. De zonen van Jakob verwoestten deze stadt, en zy wierdt naderhandt weder opgebouwt. Abimelech verdelgde haar voor de twede maal, en deedt zout op haren grondt strooien: doch Jeroboam, de eerste koning van Israël, herbouwde de zelve wederom, en maakte daar van de hoofdstadt van zynen staat. Zy is tegenwoordig nog in wezen, en heeft den naam van *Naplouze*, of *nieuw-Samaria*. Deze stadt is zeer vermaard in de H. Schrift van wegens alle de grote voorvallen, die daar gebeurt zyn: want, zonder te spreken van het gene Dina aldaar overkwam, waar van op zyn plaats gesproken wordt, zy is het erfdeel en de begraafplaats van Joseph geweest, en men zag aldaar de put, welke Jakob hem gegeven hadt, waar by de Heilandt der wereldt de Samaritaansche vrouw bekeerde. Daarenboven vernieuwde Godt aldaar het verbondt met zyn volk een weinig voor de doodt van Josua, en na de doodt van Salomon vergaderden de Israëliten aldaar ter verkiezing van Rehabeam, zynen zone, wiens onvoorzichtig antwoordt, op de zelve plaatse gegeven, de scheuring van dezen staat veroorzaakte. *Gen.* XXXIV. *Josua* VIII *en* XXIV. I *Kon.* XII. II *Kron.* X. *Johan.* IV. *Joseph. Joods. Oudh.* I *en* V *boek. S. Hieronymus de locis Hebr. Bochart P.* I. *c.* 7. §. 16 *&* 17. *Masius in cap. ult. Josua. Torniell. A. M.* 2114. *n.* 3. 4802. *n.* 2. *&c.*

SICHEM, eene kleine, maar oude stadt in Brabandt, tusschen Aarschot en Diest, aan de rivier den Demer, naby de grenzen van het sticht van Luik gelegen. Zy heeft een tamelyk rechtsgebiedt. Omtrent een halve Duitsche myl daar van daan legt op een heuvel eene kerk, wegens vele bedevaarten beroemd, en gebouwt door den aartshertog Albert en zyne gemalinne Izabelle, wordende bedient door de Vaders van het Oratorie. De Hollanders noemen het *Scherpenheuvel*, en de Franschen *Nôtre Dame de Montaigu*, en in 't Latyn zegt men *Sacellum Divæ Virginis Aspricollis*.

SICILIE, in 't Latyn *Sicilia*, een koninkryk, en het grootste eilandt in de Middelandsche zee. Het is, naar het voorgeven der oude schryvers, in vorige tyden met Italië vereenigt geweest, doch naderhandt door eene aardbeving, of door het geweldt der tegen het landt aanslaande golven daar van afgescheiden. Het heeft ter linkerhandt de Toskaansche zee, ten Noorden Italië, de Siciliaansche zee ten Oosten, en Afrika ten Zuiden. Men meent, dat het in den beginne van de Reuzen, Lestrigonen en Cyclopen genaamt, bewoont is geweest, en *Sicanië* genoemt naar *Sicanus*, koning der Iberiërs, die zich daar hadt nedergezet. Naderhandt heeft het van de Sicilianen den naam van Sicilië behouden. Het heeft drie grote voorgebergten, waarom het oudtyds *Trinacria* genaamt wierdt, namentlyk het voorgebergte *Pelorum*, nu *Pharus* genaamt, Noord-Oostwaarts tegen over Italië, *Pachynum*, nu *Passaro* genaamt, tegen over Morea, Zuid-Oostwaarts, en *Lilybæum*, nu *Capo Boco* genaamt, Westwaarts. De Siculen, van welke dit eilandt zynen naam heeft gekregen, woonden eerst in Latium,

waar uit zy door de Aborigenen verdreven wierden; en dewyl zy naderhandt nog eenig landt aan den Tyber en op de grenzen van Toskane bezaten, verjoegen eindelyk de Pelaſgen en Aborigenen hen ook van daar. Na dat zy dus genoodzaakt wierden zich gints en herwaarts te begeven, gaf hen Morges, de zoon van Italus, vryheit om te Enotrië te gaan wonen. Doch hun aanvoerder, welken eenigen *Siculus* noemen, maakte zich by Morges verdacht, dat hy iets kwaads in den zin hadt, en wierdt daar door genoodzaakt voor zyn volk een nieuwe woonplaats te zoeken. Toen zy nu van het vaſte landt verdreven wierden, wiſten zy zich nergens anders te wenden dan over zee te gaan, wanneer zy op Trinacria aanlandden, en met de Sikaniërs dit eilandt verdeelden, de welke zich al voor hen aldaar hadden nedergezet. Het gehele eilandt is door een eenigen regeerder niet beheerſcht dan na dat de Romeinen zich meeſter daar van gemaakt hadden. *Dionyſius* was koning te Syracuza, gelyk ook naderhandt *Agathocles* en *Hiero*. Naderhandt is Sicilië langen tydt een toneel des oorlogs geweeſt tuſſchen de Carthaginenzen en Romeinen, tot dat eindelyk de laatſte dit landt vreedzaam behielden en bezaten. De Grieken, hebbende vele volkplantingen naar dit eilandt gezonden, noemden een gedeelte daar van groot-Griekenlandt. Na het verval van de Roomſche mogendheit wierdt Sicilië in de jaren 439 en 440 van Genſerik, koning der Vandalen, geplundert en ingenomen; doch Belizarius rukte het zelve hen weder uit de handen. Naderhandt kregen de Saracenen hier een vaſten voet, en hunne landvoogden, de welke *Emirs* genaamt wierden, onthielden zich te Palermo van het jaar 827 tot 1070, wanneer zy door de Noormannen, onder het beleidt van Robert Guiſkard en Rogier, daar wierden uit gedreven. De laatſte, namentlyk *Rogier*, rechtte aldaar eene monarchy op, en was de vader van *Wilhelm* den I, den Kwaden bygenaamt. Zyne dochter *Conſtantia* bragt dit koninkryk aan keizer *Henrik* den VI, haren man, vader van *Frederik* den II, wiens zoon *Koenraad* was. *Manfredus*, Frederiks onechte zoon, matigde zich de regering daar van met geweldt aan, doch wierdt van *Karel*, hertog van Anjou, overwonnen. Deze Karel, de I van dien naam, zoon van Lodewyk den VIII, koning van Vrankryk, en broeder van Lodewyk den Heiligen, wierdt met de koninkryken van Napels en Sicilië beleent. Zyne opvolgers waren altydt met de Arragonezen in oorlog, de welke uit hoofde van Conſtantia, dochter van Manfredus, die aan Petrus den III, koning van Aragon, getrouwt was, eiſch daar op maakten. De Sicilianen vermoordden alle de Franſchen, welke op het eilandt waren, op Paaſchavondt van 't jaar 1282 onder den avonddienſt, welke moordt gemeenlyk de Siciliaanſche Veſper genoemt wordt. Sedert dien tydt was Sicilië in handen der Spanjaarden, de welke aldaar een onderkoning gehad hebben. Na de doodt van *Karel* den II, in den jare 1699, bemachtigde hertog *Philips* van Anjou het zelve. In de jaren 1718, 1719 en 1720 heeft keizer *Karel* de VI het onder zyne gehoorzaamheit gebragt.

Sicilië wordt in drie provinciën verdeelt, *Val di Demona*, *Val di Noto*, en *Val di Mazara* genaamt. Des zelfs hoofdſtadt is *Palermo*, alwaar de onderkoning zyn hof houdt. Ook is in deze ſtadt een aartsbiſſchoppelyke ſetel, waar onder *Gergenti*, *Mazara* en *Malta* behoren. Onder den aartsbiſſchop van Meſſina ſtaan *Cifalu*, *Patti* en *Lipari*; en onder den aartsbiſſchop van Montreal behoren *Katanea* en *Saragoſſa*. De andere ſteden zyn: *Trepano*, *Termini*, *Caronia*, *Garo*, *Lo Tindato*, *Xacca*, of *Sacca Milazzo*, *Alciata*, *Caſtro*, *Giovanni*, enz. Dit eilandt heeft twee hogeſcholen, de eene te Meſſina, en de andere te Katanea. Het zelve is zeer vruchtbaar in koren en allerlei vruchten, en wierdt daarom van ouds de Romeinſche korenſchuur genaamt. In den jare 1693, den 9 en 11 January, was 'er eene ſchrikkelyke aardbeving in dit eilandt, waar door de ſteden Katanea, Auguſta, Syracuza, Jaci, Lentini, Carlentini, Noto, Modica, Cieli en Randazzo byna geheel verſlonden wierden. Zes en dertig andere plaatſen, ten dele ſteden, en ten dele dorpen, wierden hier en daar vernielt, en 24 andere leden zeer grote ſchade. Het getal der menſchen, die daar in omkwamen, wierdt op omtrent 150000 begroot. De berg *Ethna*, tegenwoordig *Mont Gibello* genaamt, is wegens zyn vuurbraken vermaard. *Cluver. Deſcr. Sicil. antiq. Diodorus. Titus Livius. Albert. Deſcr. Sicil. Fazel Hiſt. Sicil. Ritius de Reb. Sic. Hugo Falcandus de Reb. geſt. in Sicilia regno. Domin. Marii Nigri Sicil. Deſcr. Ganfredi monachi de acquiſit. regni Sicil. Sandeus de Regib. Sicil. Buonfiglius Hiſt. Sic. Vecerius de ſedition. Sicilia. Phil. Paruta Sicilia. Theatr. Geneal. delle famil. nobli di Sicilia. Pierre del Callejo y Angulo Deſcript. de l'Isle de Sicile an.* 1719.

SICILIE. (MONARCHY VAN) Men geeft dezen naam aan de opperheerſchappy, welke zich de koningen van Sicilië in dat eilandt niet alleen over de wereldlyke, maar ook over de geeſtelyke zaken aanmatigen. Dit buitengewone recht, 't welk het Roomſche hof aan geen wereldlyke mogendheit in kerkelyke zaken heeft afgeſtaan, is gegrond op de navolgende bulle, welke paus Urbanus de II, in erkentenis van vele genotene dienſten, aan Rogier den I, grave van Sicilië, verleent heeft, aldus luidende: „ *Urbanus*, biſſchop, een knecht der knechten Gods, aan „ zynen geliefden zone *Rogier*, grave van Kalabrië en Sicilië, „ zyne groetenis en Apoſtoliſchen zegen. Vermits de Goddely„ ke Voorzienigheit u met vele zegepralen en eere overhoopt heeft, „ en gy de kerke Gods zo wel in het landt der Saracenen hebt „ uitgebreidt, als uwe gehoorzaamheit en eerbiedt op alle wy„ ze aan den H. Apoſtoliſchen ſtoel betuigt, hebben wy, in ho„ pe, dat gy daar in zult volharden, mondeling belooft, beveſti„ gende dit door het tegenwoordige ſchrift, dat de Roomſche „ kerk noch gedurende uwe regering, noch gedurende die van u„ wen zone *Simeon*, noch van eenigen van uwe nazaten, tegen „ uwen wille, of tegen den hunnen, ooit of ooit een legaat of „ legaten zullen zenden: in 't tegendeel is onze mening, dat al „ het geen door een legaat in uwe landen moet verrecht worden, „ door u zal geſchieden, en dat de zelve dus geen legaat van no„ den hebben. Maar indien een legaat à latere van onzent we„ gen afgezonden wordt, zal het zyn ten beſte van de onder„ worpene kerken, ter eere van St. Pieter, en van zynen Apoſto„ liſchen ſtoel, dien gy met eerbiedigheit bejegent, en in zynen „ noodt dapper en getrouwelyk bygeſtaan hebt. Byaldien 'er een „ concilie uitgeſchreven, en gy aangemaant wordt om uwe biſſchop„ pen en abten derwaarts te zenden, zo willen en begeren wy, dat „ gy naar uw eigen welgevallen zo vele biſſchoppen en abten „ uit uw gebiedt derwaarts zult kunnen en mogen zenden, als „ het u zal believen, latende de overige tot beſcherming en dienſt „ der kerken blyven. De Almachtige Godt ſchikke uwe werken „ naar zyn welgevallen, en brenge u, na de vergeving uwer „ zonden, in het eeuwige leven. Gegeven te Salerno door de „ handt van Johannes, diaken der H. Roomſche kerke, den 5 Ju„ ly, in de zevende indictie, het elfde jaar der pauſſelyke regering „ van den Heere *Urbanus* den II, zynde in den jare onzes Heeren „ 1098".

Uit hoofde van dit voorrecht hebben de bezitters van het koninkryk van Sicilië in kerkelyke zaken alles willen doen wat anders een legaat à latere verrechten moet. Ook hebben de koningen van Spanje dit recht door hunne onderkoningen altydt laten handhaven, waar uit vele verſchillen met de geeſtelyken van Sicilië zo wel als met het Roomſche hof ontſtaan zyn, gevende het laatſtgemelde hof voor, dat de vorſten van het ryk van Sicilië dit voorrecht wat te verre uitſtrekken. Inzonderheit hebben de pauzen over vele misbruiken geklaagt, namentlyk: 1) dat men zich *per viam ſaltus* by de zogenaamde Monarchy, en niet *per viam gravaminis* zich aanboodt. [Dit is met toeſtemming van den Katholyken koning afgeſchaft.] 2) Dat de onderzoeken en uitſpraken van geeſtelyke zaken niet met genoegzamen vlyt, maar alleen door wereldlyke en onervarene perſonen gedaan wierden. 3) Dat men geen appel van de vonniſſen aan 't Roomſche hof wilde toeſtaan; en eindelyk, dat men de eerbiedt, welke men aan den Apoſtoliſchen ſtoel verſchuldigt was, wat te bekrompen nam, en dat men in het opſchrift van de ſmeekſchriften, die men aan den paus zondt, alleenlyk ſtelde: *Sanctiſſimo & beatiſſimo P. P. N. N.* De kardinaal Baronius heeft in het twede Stuk van zyne Jaarboeken tegen de monarchy van Sicilië met grote hevigheit geſchreven, en by die gelegenheit verſcheide koningen van Arragon, inzonderheit Ferdinand den Katholyken, hard gehekelt, om welke reden koning Philips de III het gemelde ſtuk in zyne landen verboden heeft, waar in ook geen verandering is gemaakt, ſchoon Baronius zo wel in een brief aan den gemelden koning van den 13 Juny des jaars 1605, als in den jare 1607, in het XII Stuk van zyne Jaarboeken, daar zeer tegen geproteſteert heeft. *Mariana Hiſt. Hiſpan. lib.* X. *c.* 5. *Threſor Politique p.* 845. *Amelot de Houſſaye Hiſt. du Gouvern. de Veniſe p.* 290.

SICINO, SICHINO, een eilandt in den Archipel. Het legt eenige mylen van dat van Milo, ten Ooſten. Het zelve is van weinig belang, hebbende niet meer dan vier mylen in den omtrek, en leggende onbebouwt. *Baudrand.*

SICKINGEN, (FRANS VAN) ridder, keizerlyke Raadt en veldheer, en een der grootſte helden van zynen tydt in Duitſchlandt. Hy wierdt geboren den 1 Maart des jaars 1481, en volgde van jongs af den oorlog. In den jare 1513 belegerde hy de ſtadt Worms, om dat de Raadt aldaar eenige burgers hadt genoodzaakt de ſtadt te ruimen, en begeerde, dat de zelve hem naar zyn welgevallen vergoeding zou doen. Hy wierdt deswegen wel in den ban gedaan, en het ſcheen, dat het ganſche Ryk hem tot een vergelyk wilde noodzaken; doch dit alles ongeacht zette hy de belegering niet alleen voort, maar greep ook Ments en Heſſen aan, en ging zo lang daar mede voort, tot dat hem door de bemiddeling van Frederik, markgraaf van Baden, 30000 florynen getelt, en de verſchillen door den keizer op den Ryksdag te Ments in der minne bygelegt wierden. In den jare 1521 trok hy, nevens den grave van Naſſau, tegen Vrankryk te veldt, en ontnam den grave van Aremberg, die zich by de Franſchen begeven hadt, zes kaſteelen. Hier op trok hy naar Pikardië; en, na dat hy Bouillon hadt ingenomen, naar Champagne, daar hy de veſting Mazieres belegerde, doch daar voor niets kon uitrechten, om dat 'er eene beſmettelyke ziekte onder zyn volk ontſtak. In den jare 1523 raakte hy met den keurvorſt van Trier overhoop, om dat de zelve twee van zyne leenmannen, voor welke hy geſproken hadt, niet wilde herſtellen, en bragt 8000 man te voet en 600 ruiters op de been, de welke in het Trierſche ſlecht huis hielden. Doch de keurvorſt en zyne bondgenoten, de keurvorſt van de Palts en de landgraaf van Heſſen, trokken te rug, en belegerden hem op zyn ſlot niet verre van Kreutzenach, daar hy het ongeluk hadt, dat hy door de ſplinter van een in ſtukken geſchoten balk zwaar gekwetſt wierdt, waar aan hy kort daar na, te weten op den 7 May jaars 1523, ſtierf, na dat hy te voren de drie voorgemelde vorſten zyn ſlot hadt overgegeven, en van hen bezocht was. Hy was een byzonder vriendt der Lutherſchen, en nam alle de genen, die het kloorterleven verlieten, of die om het geloove vervolgt wierden, in zyne beſcherming. Hy verzocht Luther ook by zich op zyn kaſteel, toen de zelve naar Worms reiſde, om 'er den Ryksdag by te wonen; maar hy ſloeg zulks af, en hadt daarenboven geen gevallen in zyn gedrag. Hy heeft den beroemden Henrik van Hutten, toen hy nergens anders zekers was, op zyn ſlot Eberburg by de twee jaren onderhouden, waarom hem de zelve in zyne ſchriften krachtig pryſt. Keizer Karel de V maakte in 't eerſt veel werk van hem. *Spangen-*

berg

berg Adelſp. P. II. p. 44. Seckend. Hiſt. Luth. Tom. I. p. 269.

SICLER, (SEBASTIAAN) geboren te Rothweil, in Zwaben, in den jare 1618. Zyne ouders waren ryk, doch de weinige achting, die hy voor de wereldſche goederen hadt, deedt hem gedurende zyn ganſche leven de voordeelen van zyne geboorte verzwygen. Zyne ouders, wel verre van ten zynen opzichte te gebruiken eene toegevende zachtigheit, vervremdden hem van zyne kindſchheit af van al het gene hem op het allerminſte tot vermakelykheden kon aanlokken. Hoewel hy verſtandt hadt, maakte hy echter geen vordering in de letterkunde. In zyn achttiende jaar reiſde hy door Zwitſerlandt en Tyrol, alwaar hy door een kolonel in keizerlyken dienſt als vrywillige wierdt aangenomen. Hy deedt een veldtocht in Vlaanderen, en wierdt gekwetſt in zekere belegering. De kolonel weder te huis ontboden, en tot ſtadvoogdt van Conſtans gemaakt zynde, omhelſde Sicler deze gelegenheit om een beroep te verlaten, het welk hy niet dan tegen zyn zin hadt aangevaard. Hy vervolgde dan zyne reizen, en maakte vriendſchap met een jongen baron, met welken hy naar Hollandt en naar de Nederlanden, en vervolgens naar Vrankryk en Spanje ging. Te Toledo, alwaar de Kordeliers alstoen een algemeen Kapittel hielden, zynde, ontmoette hy den gardiaan van Munchen, aan wien hy zyn voornemen van een geeſtelyke te worden bekend maakte. De gardiaan beloofde hem aan te nemen, indien hy by hunne te rug komſt in Duitſchlandt in dit voornemen zou volharden. Sicler deedt ondertuſſchen een reis naar Italië, bezag aldaar de voornaamſte ſteden, en begaf zich vervolgens naar Munchen, alwaar de onluſten, in Beyeren voorgevallen, den gardiaan der Kordeliers noodzaakten hem te raden zyn voornemen van een geeſtelyke te worden tot een vreedzamer tydt uit te ſtellen. Deze gardiaan was bekend by een hoveling van den hertog van Beyeren, die hem naar een opziender vroeg, op wiens getrouwigheit hy zou geruſt zyn omtrent zyne huiſſelyke zaken. De gardiaan gaf hem Sicler, met inzicht om hem door deze bediening te Munchen te houden, tot dat de onluſten zouden over zyn. De hoveling was over Sicler zo voldaan, dat hy hem een luitenants plaats bezorgde onder de krygsbenden van dien hertog. Sicler was in deze aanzienlyke poſt, wanneer de marquis van Hoquincourt naar Beyeren wierdt gezonden om de krygsbenden naar den keurvorſt van dien naam te geleiden, en om met hem te handelen. In eene der gehoorgevingen, welke Hoquincourt by den keurvorſt hadt, verzocht hy hem om een man van oordeel, die het landt kende, die de zaken verſtondt, en van wiens raadgevingen hy zich zou kunnen bedienen in den laſt, welken hem de koning van Vrankryk gegeven hadt. Deze prins gaf zynen ſtaatsdienaar laſt dit verzoek te voldoen, en de zelve verkoor Sicler, welken de keurvorſt den marquis van Hoquincourt aanboodt. Het duurde niet lang of hy kende de verdienſten van dezen man, welken men hem hadt gegeven, en hy was over zyne dienſten zo voldaan, dat hy hem op zyne te rug komſt in Vrankryk met zich wilde nemen. Hoquincourt, hem te Peronne hebbende gebragt, gaf hem zyne tafel, en boodt hem eene bende in zyn regiment aan; maar Sicler weigerde zulks, in het voornemen, het welk hy hadt om niet lang in Vrankryk te blyven, en weder naar zyn landt te keren, om daar den geeſtelyken ſtaat aan te nemen.

Terwyl hy zich met deze hoop onderhieldt, wierdt de intendant van den marquis van Hoquincourt te Parys vermoord. Deze heer wenſchte deze plaats te kunnen vervullen met een perſoon zo verſtandig en zo getrouw als Sicler, en de marquizin van Hoquincourt verplichtte hem het zelve aan te nemen, het welk hy niet deedt dan maar voor een korten tydt, zonder te willen noch loon trekken, noch vergeldingen ontfangen, hebbende altydt de gedachten om by de eerſte gelegenheit weder naar Duitſchlandt te keren. Wanneer hy in dezen dienſt was, nam hy kennis van de uitgave, welke voor hem aldaar gedaan was, en ſchafte vele misbruiken, die ingeſlopen waren, af. Het miſte niet, of hy moeſt deswegen overhoop raken met eenige huisgenoten, welke deze zyne waakzaamheit niet al te wel aanſtondt. Daar was een ſtalmeeſter, die zich tot meeſter wilde opwerpen, en die nu en dan zyne vrienden onthaalde. Op zekeren dag, dat hy vele van de zelve hadt genodigt om met hem te komen eeten, was hy bovenmaten verwondert, dat hy op de uur van de maaltydt niets vondt klaar gemaakt. Hy wierdt zo vergramt op Sicler, dien hy voor de oorzaak van dezen hoon hieldt, dat hy hem met woorden beledigde. Sicler antwoordde niet dan met ſtilzwygen, en liet de kwaadheit van dezen man overgaan, die hem in het vervolg om zyne vriendſchap verzocht. In den jare 1650 deedt Sicler een veldtocht met den marquis van Hoquincourt, die over een vliegend leger het bevel hadt naby Fiume. De vyanden vielen op hem aan, en doordien hy zag, dat hy hun gehele leger op den hals zou krygen, week hy te rug. Zyn aftocht was zo haaſtig, dat zyn veldtuig, zyn ſervies, en zyn geldt tot buit wierden gemaakt, en zyne huisgenoten gevangen genomen. Het allergewigtigſte, dat hy verloor, was het koffertie, in het welke zyne papieren waren. De benyders van Sicler lieten eene zo goede gelegenheit niet voorbygaan om hem by de marquizinne van Hoquincourt te bederven, de welke zy reeds wiſten dat tegen hem ingenomen was. Zy maakten haar wys, dat hy in het gevecht van Fiume zo veel drift hadt laten blyken om den wagen te bergen, waar op het geldt was van den marquis van Hoquincourt, als nalatigheit om zyn eigen geldt te behouden; dat het zeer gemakkelyk was de reden daar van te weten, namentlyk, dat hy het geldt van den marquis van Hoquincourt hadt willen bewaren, om zich daar mede te bevoordelen in het gedrang der plundering, en de wagen, waar op de lyſt was van zyne rekeningen, verliezen, om alle navorſching van zyne ongetrouwigheit weg te nemen. Zy beſchuldigden hem daarenboven, dat hy grote winſten gedaan hadt op zyne verteeringen. De marquizin luiſterde gewillig naar deze beſchuldigingen, en eiſchte van Sicler rekenſchap van al zyne beſtiering. Hy antwoordde haar met eerbiedt, dat het verlies zyner papieren de oorzaak was, dat hy geen nette rekenſchap in geſchrift geven kon, en dat hy de zelve niet dan met woorden kon doen. Daar was niemandt dan de marquis van Hoquincourt, die door zyn gezag deze zaak kon eindigen; maar hy was zelf al van te voren door de kwaadſprekers ingenomen. Een kapitein, die het bevel hadt in het kaſteel van Peronne, hielp meer dan iemandt om de laſtering te doen gelukken. Hy zeide, dat hy niet twyffelde of Sicler hadt het geldt voor de plundering geborgen; dat hy wel inderdaadt niets hadt, waar mede hy hem kon overtuigen; maar byaldien men hem op het kaſteel wilde gevangen zetten, hy wel middel zou vinden om het hem te doen bekennen. De marquis, door deze valſche berechten bedrogen, en door deze ydele verwachtinge gevleit, ſtondt toe, dat men Sicler zou vatten. De kapitein hadt dit bevel zo ras niet gekregen, of hy verzocht Sicler by hem te komen eeten. Zo haaſt als hy by hem was gekomen, maakte de bevelhebber hem bekend het bevel, dat hy hadt om hem in de gevangeniſſe te werpen; en in het zelve oogenblik deedt hy hem opſluiten onder op den grondt van een toren, veel lager dan de bodem van het water der gracht. In deze verſchrikkelyke verblyfplaats hadt hy geen ander voedſel dan roggenbroodt.

De kapitein, na dat hy hem langen tydt genoeg in dezen ſtaat hadt gelaten, verbeeldde zich, dat hy, afgemat door zo vele ellenden, bekennen zou den diefſtal, waar mede hy wierdt beſchuldigt, en ging hem afvragen, of niet zyne gevangenis hem van zyne halſterrigheit hadt te recht gebragt, en of hy niet gereed was te ontdekken waar hy het geldt van den marquis van Hoquincourt hadt gelaten. Sicler niet willende bekennen eene misdaadt, waar aan hy geen ſchuldt hadt, geloofde de kapitein, dat de gevangenis eene al te langzame pyniging was, en deedt Sicler de duimen knellen met de haan van een piſtool, en zette zyne voeten voor een brandend vuur. Niets uit hem kunnende halen door deze wreedheden, veinſde hy hem te willen laten doorſchieten, niet twyffelende of hy zou alles zeggen op het gezicht van de doodt. Men bragt hem op den voormuur; men verbondt hem de oogen, en zette hem vaſt op een bankie, en de ganſche bezetting vergadert zynde riep men hem toe, dat hy de dievery zou bekennen, om dat het hem niet zou helpen die te ontkennen, en dat hy zo ſtondt afgemaakt te worden; en ter zelver tydt loſte men rondom hem een groot getal musketten. De kapitein verſchrikte hem dikwils gedurende zyne gevangeniſſe door het denkbeeldt van verſcheide ſoorten van doodt, om de bekentenis hem uit zynen mondt te trekken; doch eindelyk, geraakt door zyne lydzaamheit, nam hy zachter gevoelens aan, deedt hem op zondagen de Mis horen, en nodigde hem aan zyne tafel. Sicler bedankte hem voor de gunſt, welke hy hem bewees, van hem te vergunnen by den Godsdienſt tegenwoordig te zyn; doch hy verontſchuldigde zich om aan zyne tafel te eeten, om niet te breken de vaſten te water en te broodt, waar van hy zich eene wet hadt gemaakt.

De maarſchalk te Peronne zynde wedergekomen, en het onwaardig onthaal, dat deze onſchuldige gevangen met eene onverwinnelyke lydzaamheit hadt doorgeſtaan, verſtaan hebbende, belaſtte, dat men hem in vryheit zou ſtellen. Hy begaf zich naar eene herberg in de voorſtadt, alwaar hy voornam te blyven, tot dat hy een plaats zou hebben gevonden om een geeſtelyke te worden: doch een der genen, die het meeſt aan zyne vervolging de handt hadden geleent, kon niet verdragen eene tegenwoordigheit, welke hem zyne ongerechtigheit verweet, en deedt hem aanzeggen, dat hy zou hebben te vertrekken. De genen, by welke hy huisveſtte, beſchikten hem kennis te Nojon, en eene mevrouw van die ſtadt wierdt zyne beſchermſter. Zy ontmoette Sicler in eene kapelle, en hebbende gelegenheit gevonden met hem te ſpreken, wierdt zy zodanig door zyne redenen geſticht, dat zy vriendſchap met hem maakte, en hem in zyne behoeftigheit byſtondt. Sicler, zynde te Nojon, verdubbelde zyne gebeden, om van den Hemel te vernemen de wyze van leven, waar toe hy zich begeven moeſt. Hy pleegde daar over raadt met de Karthuizers, die oordeelden, dat hy geroepen was tot een leven, nog eenzamer dan het hunne. Op hunnen raadt boodt hy zich den biſſchop van Nojon aan, die, na hem langen tydt beproeft te hebben, hem toeſtondt het kleedt van een woeſtynier in zyn bisdom aan te nemen. Wanneer hy zyne verlofbrieven hadt, veranderde hy van naam, deedt zich, in plaats van *Sicler*, Broeder *Sebaſtiaan* noemen, en begaf zich naar zyne heremitagie, zynde een klein vertrek op het gebergte van Arbroje, een vierendeel myls van Nojon, en een weinig minder van het klooſter der Karthuizers, aan welke het behoorde.

In deze afgezonderdheit ſliep hy weinig, badt veel, werkte met zyne handen, ſpitte het aardryk, graafde ſloten, droeg zware pakken, dronk doorgaans niet dan water, en at niet dan broodt. Gebeurde het, dat hy al eens een ſopje, of peulvruchten met olie klaar maakte, deedt hy zulks voor acht dagen, zo dat aan het einde van de week deze gerechten zodanig verſchimmelt waren, dat 'er een ander een afſchrik van zou gehad hebben. Hy vondt een nieuw ſoort van een bedſtede uit, om altydt de doodt voor oogen te hebben. Dit was eene doodkiſt, in welke hy vele jaren in zyne klederen lag. De drie eerſte jaren van zyn vertrek leefde hy van aalmoezen. Een dag in elke week ging hy naar Nojon, alwaar elk zich ſpoedde om hem broodt, wyn, vleeſch en geldt te geven. Hy zeide dikmaals tot de genen, die hem dus hunne goederen aanboden: *Een weinig broodt en een weinig water is my genoeg; geeft dat gy hebt aan den armen.* Hy gaf zelf hen het over-

vervloedige van zyne inzameling, en bewaarde voor zich niet dan dat hy volſtrekt nodig hadt. Naderhandt leerden hem de Karthuizers beeldekens in pleiſterwerk maken, en draaien, en zo ras hy een ambacht kon, hieldt hy op met bedelen, de prys zyner kleine werkies overvloedig zynde om hem alle noodzakelykheden te verſchaffen. Sedert dien tydt ging hy byna niet meer uit zyne celle, zo het niet was om nu en dan zyne gemaakte werkies by de Karthuizers te brengen, en om raadt te gaan nemen van den vader prioor rakende zyn gedrag. Dus enkel gehecht aan de doding van het vleeſch, en aan de werken van Godsdienſtigheit, bragt hy vele jaren in zyne woeſtyne door, tot aan zyne doodt, welke voorviel op den laatſten January des jaars 1695, in het zes en zeventigſte jaar van zynen ouderdom, en het vier en veertigſte van zyne afzondering. Zo haaſt het gerucht van zyn overlyden verſpreid was, begaven zich de inwoonders van Arbroje met een groot gedrang naar de kluis, en namen het ligchaam weg. De Karthuizers, by welke hy, door een geloofwaardig getuigſchrift, verklaart hadt, dat hy wilde begraven zyn, verzochten om byſtandt van het gerecht tegen het geweldt der boeren, de welke, voornemens geworden om te gehoorzamen, als eene gunſt verzochten, dat zy zelf het ligchaam van broeder Sebaſtiaan naar de Karthuizers mogten dragen, het welk hen wierdt ingewilligt. De Karthuizers hebben gelooft, dat de grootſte eer, welke zy zyn geheugen konden bewyzen, was, dat zy in het licht gaven alles, wat zy van zyne deugden wiſten. Zy hebben zyn leven doen drukken te Lions in duodecimo. *Journal des Savans* 1699.

SICLI, eene kleine ſtadt in de valei van Noto, in Sicilië. De zelve legt drie mylen van de ſtadt Noto, naar het Weſten, by den oorſpronk van de rivier Siclo, de welke zich in de Afrikaanſche zee ontlaſt, na een loop van drie mylen, de welke oudtyds den naam droeg van *Motycanus fluvius*. *Baudrand.*

SICLOS, van de Hungaren *Soklos*, *Sòkolos*, of *Sokol* genaamt, is een kleine plaats in Hungarië, niet verre van waar de Drauw in den Donauw valt, tuſſchen Funfkirchen, of Vyfkerken, en Eſſek gelegen. In den jare 1686 kwam de zelve uit de Turkſche gehoorzaamheit in handen der Chriſtenen, en het volgende jaar behaalden de laatſte aldaar, onder het bevel van den hertog van Lotharingen en den keurvorſt van Beyeren, eene gedenkwaardige zege op de Turken niet verre van deze plaats.

SICULIANO, eene kleine ſtadt, half verwoeſt, in de valei van Mazara, in Sicilië. Zy legt aan den mondt van de rivier Delle Canne, vier mylen van Agrigento, naar het Weſten. Eenige landbeſchryvers nemen *Siculiano* voor die ſtadt, welke oudtyds *Camicus* en *Inycus* genaamt wierdt, zynde gebouwt door Dedalus. *Baudrand.*

SICYON, eene ſtadt van Peloponneſus, oudtyds zeer aanzienlyk, maar tegenwoordig meeſt verwoeſt. De ſtadt, die men op hare puinhopen gebouwt heeft, behoort den Turken, en men noemt de zelve *Vaſilica*. Het koninkryk der Sicyoniërs, in Europa, is zeer oud. Volgens Pauſanias was *Ægialeus* daar van de eerſte koning, die door zes en twintig andere koningen is opgevolgt. Africanus en Euſebius hebben niet alleen de namen der zelve aangetekent, maar zelfs de jaren van hunne regering, de welke opklimmen tot omtrent 960; en na hen rekent men dat de regering gedurende dertig of veertig jaren geweeſt is in handen der prieſters van Apollo, hoewel het verovert geweeſt is door Agamemnon, koning van Mycene, en naderhandt door den zone van Temenes, die het zelve onderwierp aan het koninkryk van Argos en Mycene. Volgens deze tydrekening moet het koninkryk van Sicyon zyn begin genomen hebben in den jare 2194 voor Jeſus Chriſtus, dat is te zeggen omtrent 150 jaren na den zondvloedt; doch men heeft reden om te twyffelen of deze opvolging der Sicyoniſche koningen wel naauwkeurig is; want ten tyde van Plato kende men geen ouder koningen in Griekenlandt dan *Phoroneus*. Het grootſte gedeelte der genen, die op den lyſt dezer koningen ſtaan, zyn vorſten van andere ſteden, of welker namen ſchynen verdicht te zyn. Ten tyde van Homerus waren 'er gene koningen te Sicyon. Deze ſtadt was onder de heerſchappy van Agamemnon, koning van Mycene, hoewel *Adraſtus* aldaar te voren geregeert heeft ten tyde van den Thebaanſchen oorlog. Homerus ſchynt hem den eerſten koning te maken. Deze ſtadt wierdt van Nebukadnezar, koning van Aſſyrie, en naderhandt van Alexander den Groten ingenomen. In het 115 jaar der Seleuciden wierdt zy van Antiochus den Groten belegert. Zy was toen in handen van Ptolomeus, koning van Egypten. In het jaar 636 wierdt zy door honger ingenomen. De Saracenen maakten zich daar meeſter van, doch wierden van Balduïn, koning van Jeruzalem, in den jare 1103 weder daar uit gedreven. Lodewyk van Vrankryk verſterkte deze ſtadt in den jare 1250. *Diod. Siculus. Thucydides. Plinius. Strabo. Euſebius in Chron. Ubbo Emmius lib.* I *de Grac. antiq. Salianus in Annal. Petavius. Scaliger. Riccioli. Uſſerius.*

SIDA, SIDE, of SYDE, eene zeeſtadt in Pamphilië, in Klein-Aſië, wordt ook van eenige ſchryvers *Scandolor*, *Canelochorn*, en *Chiriſonda* genaamt. Zy legt aan de Middelandſche zee, by het achterſte gedeelte van Iſaurië, was oudtyds een aartsbiſſchoppelyke zitplaats, doch is tegenwoordig byna geheel bedorven. Amphilochius, biſſchop van Iconium, hieldt in den jare 385 eene kerkvergadering binnen deze ſtadt tegen de Maſſilianen. Flavianus van Antiochië hadt de leer van den gemelden ketter aangenomen van Adelphius. Hy verſcheen zelf op deze kerkvergadering, op dat hy, door berouw te tonen, weder mogt aangenomen worden. Doch nademaal men niet verzekert was, dat de zelve hem van herten kwam, wierdt hy afgewezen. Eenige ſchryvers houden het daar voor, dat het Ooſterſche concilie, het welk men in den jare 427 tegen de zelve ketters vergaderde, ook te Sida gehouden is. *Strabo. Plinius. Livius, Photius Cod.* LII.

SIDARISO, een burgt van Zaconië, in Morea. Hy legt tuſſchen Miſtra en Malvaſia. Zommigen nemen den zelven voor het oude *Gerenia*, eene kleine ſtadt van Laconië, en anderen voor het oude *Oenoe*, het welk naby het voorgaande legt. *Baudrand.*

SIDEROCAPSA, of SIRUS, eene ſtadt en biſſchoppelyke ſetel in Macedonië, alwaar Philippus, de vader van Alexander den Groten, goude munt, de goude *Philippen* genaamt, liet ſlaan; na dat Krenidas aldaar de goudaderen ontdekt hadt, en deze bergwerken in ſtaat gebragt. Hier uit kreeg de koning Philippus alle jaren 1000 talenten gouds, gelyk ook de Sultan nog tegenwoordig alle maanden 9 of 10000 dukaten daar uit heeft. In de bergen, naby deze ſtadt leggende, zyn 5 of 600 ovens, om goudt te ſmelten, de welke verſcheide menſchen toebehoren, die aldaar het goudt laten bewerken. *Belon des ſingular. d'Aſie, Grac. &c.*

SIDITES (MARCELLUS) leefde ten tyde van Marcus Antonius, omtrent het jaar van Chriſtus 150, en ſchreef eenige geneeskundige boeken in vaarzen, als ook eene verhandeling van de viſſchen. *Caſſiodorus* maakt van hem gewag.

SIDNACESTER, eene ſtadt, die de ſetel geweeſt is van een bisdom in het graafſchap van Linkoln, in Engelandt, en welke duurde van Eadhed, de welke aldaar tot biſſchop wierdt ingewyd in het jaar 678, tot aan de doodt van Eadulphus den II, voorgevallen omtrent het einde van de volgende eeuwe.

SIDNEY, een voornaam Engelſch geſlacht. Het zelve nam zyn begin met WILLIAM SIDNEY, die met koning Henrik den II, wiens kamerling hy was, uit Anjou kwam. Van hem ſtamde af een andere WILLIAM, die den Lord d'Arci in Spanje tegen de Moren in het derde jaar van koning Henrik den VIII verzelde, van wien hy ter zee tegen de Franſchen en Schotten by Floddonfield gebruikt wierdt. Hy liet zyne dapperheit in verſcheide Franſche renſpelen blyken, en was kamerheer en hofmeeſter van koning Henrik den VIII. In het 15 jaar van zyne regering ging hy met den hertog van Suffolk naar Vrankryk, en hielp aldaar verſcheide vaſte plaatſen veroveren. Hy ſtierf den 7 May in het 26 jaar van koning Eduard den VI, na dat hy zynen ouderdom op 70 jaren gebragt hadt. Op hem volgde zyn zoon HENRIK, die van Eduard den VI ridder geſlagen, en tot zynen aartsſchenker benoemt wierdt. In het 22 jaar van zynen ouderdom wierdt hy als afgezant naar Vrankryk gezonden, daar na tot onderſchatmeeſter en rentmeeſter aangeſtelt, als mede, onder de regering van Philips en Maria, opperrechter in Ierlandt gemaakt. De koningin Elizabeth zondt hem insgelyks als afgezant naar Vrankryk en Schotlandt, en ſloeg hem tot ridder van den Kouſſebandt; daar by verklaarde zy hem tot onderkoning van Ierlandt, alwaar de wederſpannigheit van Shan O-Neal door hem gedempt wierdt, wiens hoofdt hy boven het kaſteel van Dublin op een ſtaak deedt ſtellen. Hy ſtilde ook den opſtandt der Buthlers en Klan-Rikards, verdeelde het landt in heerlykheden, maakte de brug te Athlone, en verſterkte die ſtadt, als mede Karikfergus, Athenry, enz. Hy liet daarenboven een vertrek in het kaſteel te Dublin maken, om aldaar de ſtaatsſchriften van het koninkryk te bewaren, welkers wetten hy in druk liet uitgaan. Eindelyk ſtierf hy in den jare 1586 in het paleis van den biſſchop van Worceſter, na dat hy 57 jaren oud was. Zyn ligchaam wierdt te Penhurſt, in Kent, begraven, en zyn hert van zyne dochter Ambroſia in Ludlow bewaart, het kaſteel, van welke plaats hy weder liet herſtellen, wanneer hy voorzitter was van het prinsdom van Walles. Zyne gemalin was Maria, oudſte dochter van Johannes, hertog van Northumberlandt, de welke hem drie zonen baarde, met name PHILIPS, van wien hier na in het byzonder zal geſproken worden; *Robert* en *Thomas*. Robert wierdt tot ſtadvoogdt van Vliſſingen en Rammekens, twee pandſteden, welke de koningin Elizabeth in de Nederlanden hadt, aangeſtelt. In den jare 1597 hielp hy de Engelſche hulpbenden benevens François Vere gebieden, en hadt mede deel aan de zege over de Spaanſchen by Turnhout. In het eerſte jaar der regering van koning Jacobus wierdt hy Lord Sidney van Penhurſt, in Kent, en kamerling van de koninginne gemaakt, ook op den 4 May, in het derde jaar van koning Jacobus den I, burggraaf van Ryſſel, in het 14 jaar van dezen koning ridder van den Kouſſebandt, en in het 16 jaar graaf van Leiceſter. Zyne eerſte gemalin was de dochter van den ridder John Gamage, de welke hem drie zonen en acht dochteren baarde. Zyne twede gemalin was de dochter van Thomas Smith. Hy ſtierf te Penhurſt in het jaar 1626. Op hem volgde zyn zoon ROBERT in de vaderlyke eertytels. Hy wierdt in den jare 1661 koninklyke geheime Raadt, en heeft zich in den echt begeven met Dorothea, dochter van Henrik, laatſten grave van Northumberlandt, de welke hem vier zonen baarde, met name Philips, van wien hier na; *Robert*, *Algernon*, die als overſte den 17 December des jaars 1683 onthoofd wierdt, en *Henrik*, koninklyke geheime Raadt, en acht dochters, namentlyk *Dorothea*, getrouwt met Henrik, grave van Sunderlandt; *Lucia*, gemalin van John Pelham van Laughton; *Anna*, de welke Blankard, een Godgeleerde, getrouwt heeft; *Elizabeth*, gemalin van Thomas Smith, burggrave van Stremfort, in Ierlandt; *Maria*, en *Diana*, die beide jong geſtorven zyn; *Franciſca* en *Izabella*, van welke men geen verder berecht heeft. PHILIPS SIDNEY, graaf van Leiceſter, burggraaf van Ryſſel, trouwde met Catharina, dochter van William Cecil, graaf van Salisbury, die hem *Robert* ter wereldt bragt. Hy ſtierf in den jare 1698, in het 80 jaar zyns ouderdoms, en deze zyn zoon, ROBERT, graaf van Leiceſter, burggraaf van Ryſſel, volgde hem op in den jare 1705. Hy is getrouwt met Elizabeth, dochter van John, grave van Bridgewater. *Dougdale. Hiſt. Remarq.* 1704.

SIDNEY, (ALGERNON) zoon van Robert Sidney, graaf van Leicester, en afgezant van het gemenebest van Engelandt by Gustavus, koning van Zweden, hadt een uitmuntend verstandt, was geleerd, byzonder in de geschiedenissen en in de staatkunde, een groot vyandt van eene onbepaalde macht, en een groot verdediger van de vryheit. Hy kleefde de party van Cromwel sterk aan, om dat hy geloofde, dat zy voor de vryheit was. Wanneer de zaken van gedaante veranderden, geloofde hy, dat hy in zyn vaderlandt niet zeker was, en ging elders een schuilplaats zoeken. Hy bragt zynen ledigen tydt door met het maken van dat uitmuntende traktaat *van de regering*, gedrukt te Londen in den jare 1698, vervolgens in het Fransch vertaalt, en gedrukt in 's Gravenhage in den jare 1702. Het is opgestelt tegen een boek van *Robert Filmer*, getytelt: *Patriarcha*. Wanneer Karel de II, koning van Engelandt, voornemens was eene algemene vergiffenis af te kondigen ten voordele van de genen, die zich tegen hem en tegen zynen vader hadden aangekant, waren de vrienden van Sidney hem aan om weder naar zyn vaderlandt te keren, hem alle zekerheit, en zelfs voordelige bevorderingen belovende. Maar hy oordeelde, dat hy op deze schone beloften niet moest vertrouwen. Hy wist wel, dat de misdaadt, welke men hem te last leide, van dien aardt was om zo ligt niet vergeten te worden. Men beschuldigde hem daarenboven, dat hy onder anderen deze woorden geschreven hadt in het aantekenboek, dat de universiteit van Coppenhagen hem aanbodt, en dat hy zynen naam daar onder gezet hadt:

Manus hac inimica tyrannis
Ense petit placida cum libertate quietem.

Ondertusschen moet het zyn, dat de liefde voor het vaderlandt, en de grote beloften, de welke men hem deedt, hem eindelyk overhaalden. Hy wierdt gevangen genomen; men maakte zyn rechtsgeding op, in het welke men onder anderen bybragt een traktaat, het welk hy gemaakt hadt tegen de beginselen van Robert Filmer, als een bewys, dat tegen hem was. Nochtans is dit niet het zelve werk, waar van boven gesproken is, maar een, dat zeer veel korter is, en dat nog niet voltooit was. Het geschrift, het welk hy aan de schepenen gaf eenige oogenblikken voor zyne doodt, hieldt in, dat hy tegen Filmer twee boeken hadt geschreven, het eene zeer wydlopig, en het andere minder uitvoerig. Wat 'er van zy, hy wierdt veroordeelt om onthoofd te worden, en dit wierdt aan hem uitgevoert den 7 December des jaars 1683 op den Tourhill, stervende hy zeer getroost en Godzalig. Zie de Voorreden voor zyne verhandeling aangaande de Regering en *Nouvelles de la Republ. des Lettres Mars* 1700, *pag.* 243.

SIDNEY (FRANCISCA) was eene dochter van Wilhelm Sidney, kamerling en hofmeester van Henrik den VIII, koning van Engelandt, en trouwde naderhandt met den beroemden Thomas Ratclif, grave van Sussex, welken zy in den jare 1583 verloor. Om haren gemaal, en haar eigen geslacht, als mede zich zelve door eene roemruchtige stichting by de nakomelingen in goede gedachtenisse te behouden stichtte zy eene der 16 kweekscholen, uit welke de hogeschool van Cambridge bestaat, en liet aan de zelve den naam van *Sidney-Sussex-college* geven. Zy overleedt in den jare 1589, en wierdt in de abdy van Westmunster begraven. *Cambden Britann. p.* 413, 414. *De Larrey Geschiedenis van Engelandt* III *Deel.*

SIDNEY, (PHILIPS) een der beroemdste Engelschen, was de oudste zoon van Henrik Sidney, onderkoning van Ierlandt, van wien boven gesproken is. Hy liet al in zyne jeugdt ongemene hoedanigheden en natuurlyke gaven blyken. Na dat hy nu daarenboven voortreffelyke gronden op de scholen gelegt hadt, zondt men hem naar Oxford, alwaar hy een recht voorbeeldt van een geleerd man wierdt. Zyn moeders broeder, de graaf van Leicester, riep hem aan 't hof, alwaar hy by de koninginne in zonderlinge gunst geraakte. Hy was van een zeer aangenamen omgang, en hadt van nature zeer grote lust tot den oorlog. De koningin Elizabeth zondt hem als afgezant naar den keizer, in welk ampt hy zich zo treffelyk gedroeg, dat hy daar van groten roem verkreeg. Hy was zo befaamd, dat hem de Polen tot hunnen koning voorsloegen: doch de koningin wilde zulks niet toestaan, doordien zy zulk een onderdaan niet gaarne wilde missen. In den tydt, dat hy aan 't hof was, schreef hy zyn onvergelykelyk werk, *Arkadia* genaamt, het welk hy, naar het voorgeven van sommigen, bevolen hadt by zyne doodt te verbranden. Hy zette een gedeelte van de verhandeling van Philips van Mornay aangaande *de waarheit van den Christelyken Godsdienst*, benevens verscheide andere boeken, in 't Engelsch over. Hy ging met de krygsbenden, welke de koningin de Algemene Staten te hulp zondt, naar Vlaanderen over, en wierdt stadvoogdt van Vlissingen en slotvoogdt van Rammekens gemaakt. By de verovering van de stadt Axel liet hy grote dapperheit blyken, alwaar hy zyne soldaten door eene heerlyke aanspraak aanmoedigde, en vervolgens de sterke stadt Dorpt innam. Doch in het midden van deze zegeryke ondernemingen, wanneer hy met de Spaanschen niet verre van Zutphen eene ontmoeting hadt, wierdt hy in het hoofdt geschoten, waar aan hy 25 dagen daar na, op den 22 September des jaars 1586, kwam te sterven. Zyne gemalin was Francisca, dochter van Franciscus Walsingham, die hem eene dochter, *Elizabeth* genaamt, baarde. *Johnston Rer. Brit. lib.* I. *Cambden Britan. Imhof Geneal. Magna Brit.*

Hy is in het algemeen geprezen van de gehele wereldt. Richard Baker in het byzonder zegt, dat hy zodanige uitmuntende gaven hadt, zo aangeborene als verkregene, van geleerdheit, dapperheit, verstandt en edelmoedigheit, dat hy alle de helden der oudheit heeft geëvenaart, en dat de navolgende eeuwen hem naauwlyks zullen evenaren. De dichters hebben hunne gaven te werk gelegt om hem te pryzen, en zelfs heeft Jacobus de I. vaarzen tot zynen lof gemaakt. Zyne schone hoedanigheden deden hem van alle de prinssen van Europa aanzoeken, en al de wereldt was even zeer over zyne doodt geraakt. De koningin Elizabeth noemde hem *haren Philips*: de prins van Oranje *zynen meester*, en de Lord Brooke maakte zo veel werk van zyne vriendschap, dat hy geen ander grafschrift wilde hebben dan dit alleen: *Hier legt de vriendt van Philips Sidney.* Zyne laatste woorden waren: *Schik uwen wil en uwe genegenheit naar den wille en het woordt van uwen Schepper; zie in my het einde dezer wereldt, en van alle des zelfs ydelheden.*

SIDON, *Seyde*, eene zeestadt in de Syrische provincie Phenicië, de welke van Sidon, den zone van Kanaän, zou gebouwt zyn. In het boek Josua wordt daar van gesproken als van eene der grootste steden van dien tydt. Zy was in vorige tyden ook zeer beroemd, zo wel wegens haren voortreffelyken koophandel en ryke inwoonders, als ook van wegens de grote bekwaamheit harer kunstenaars. Het glas wierdt alhier het eerst gemaakt. Alhier hebben ook eenige koningen geregeert, onder welke de voornaamste geweest zyn *Agenor*, die in het jaar der wereldt 2706 geleeft heeft, *Phenix*, *Tennes*, die in het jaar der scheppinge 3599 geregeert heeft, en tegen de Persiaanschen koning Ochus opgestaan was, in welken oorlog de Sidoniërs hunne eige stadt in brandt gestoken, en zich in hunne toegeslotene huizen met vrouwen en kinderen verbrand hebben; *Strato*, en eindelyk *Abdolominus*, de welke omtrent het jaar der wereldt 3618. als laatste koning te Sidon, regeerde. Ten tyde wanneer de Christenen het H. Landt inhadden, was deze stadt een bisschoppelyke setel, onder den aartsbisschop van Tyrus. Na dat de Christenen Jeruzalem verovert hadden, bekwam *Eustathius Garnerius*, heer van Cesarea, deze stadt, en hadt verscheide navolgers in die heerschappy. *Guiboba*, een Tartaarsch heer, veroverde de zelve in den jare 1260. In volgende tyden geraakte zy in de handen der Turken. Aldaar zyn twee kasteelen, of veel eer twee kleine schanssen, doch die tegenwoordig niet meer in staat zyn om tegenweer te bieden. De huizen van den *Sangiak*, of stadhouder, en van den *Kady*, of rechter, zyn redelyk schoon. Daar zyn ook drie plaatsen voor de Fransche kooplieden, die zeer wel en bekwaam gebouwt zyn, inzonderheit de grote, alwaar de consul der Franschen, de Franciskanen, de Kapucynen, Jesuiten en kooplieden zich onthouden. De andere plaats behoort den Bassa van Damascus toe, en de derde den Aga der Janitsaren van de Porte. De stadt, waar in de huizen niet fraai gebouwt zyn, kan de menigte der kooplieden en ambachtslieden van allerhande volkeren niet herbergen. De haven is tegenwoordig tot de scheepvaart zo onbruikbaar geworden, dat men alleen met booties daar in kan varen; maar de grote schepen moeten ettelyke honderd schreden van de stadt blyven leggen, alwaar zy door onweêr menigmaal grote schade lyden. De Mahomethanen hebben acht mosqueën in Sidon, doch de Joden eene synagoge. De Franciskanen, Kapucynen en Jesuiten hebben ieder een kleine kapel op de grote plaats der kooplieden. Aldaar zyn ook Maroniten van den berg Libanon, de welke Roomsch-Katholyk zyn. Buiten de stadt leggen zeer schone hoven, alwaar benevens andere seldzame vruchten ook de Adamsvygebomen aangetroffen worden, welker vrucht als de kleine goudgele komkommers uitziet, en een voortreffelyken smaak hebben. Eenigen geven voor, dat Adam zich van de bladeren van dezen boom bedient heeft om zyne naaktheit te bedekken, om dat zy zes voeten lang en twee voeten breed zyn. Men vindt aldaar ook vele zywormen. Omtrent een myl van Sidon legt het dorp *Sidon*, alwaar de puinhopen van het oude Sidon te vinden zyn, en dat wel onder aan een hogen berg, die tegen den berg Libanon aan stoot, alwaar de Christenen uit de stadt hun kerkhof, en de Maroniten eene kapelle hebben. Alhier wierdt ook een concilie van de Eutychianen en Acephalen in den jare 512 gehouden. De keizer Anastasius stondt hen voor, en 80 bisschoppen van hunnen aanhang hadden zich voor deze kerkvergadering gestelt. Flavianus van Antiochië, en Johannes de Paltes, kantten zich daar tegen aan, waarom zy afgezet wierden. Severus, die zich naderhandt meester gemaakt hadt van den stoel van Flavianus, is wegens zyne lasteringen en godloosheit berucht. *Jos.* II, 19. *Plin. lib.* V. *c.* 19. & *lib.* XXXVI. *c.* 26. *Strabo l.* XVI. *Marcellinus in Chron. Evagrius lib.* III. *c.* 30. *Wilh. Tyrius lib.* XIV, XVII, XIX, XXI & XXII. *Sanut. l.* III. *Doubdan Voyage de la Terre Sainte. Bochart Phaleg. l.* IV. *c.* 35.

SIDONIUS APOLLINARIS. Zie APOLLINARIS.

SIDONIUS, (MICHIEL) bisschop te Merseburg, wierdt in den jare 1506 te Eslingen, in het Wurtenbergsche, van geringe ouders geboren, en leide zich, na dat hy de gronden der vrye wetenschappen geleerd hadt, op de Godgeleerdheit. Hy studeerde op verscheide hogescholen, byzonder te Tubingen, alwaar hy meester in de vrye kunsten wierdt. Van daar begaf hy zich naar Ments, alwaar hy zo wel de kerk als de school gedient; en daar by de Godgeleerdheit met zulk een vlyt voortgezet heeft; dat men hem in den jare 1543 Doctor in de Godgeleerdheit maakte. Daar op wierdt hy stedehouder van den aartsbisschop aldaar, Sebastiaan van Häussenstein genaamt, en verkreeg van den paus den tytel van bisschop van Sidon, waar van hy den naam van *Sidonius* gekregen heeft; want zyn rechte naam was *Heldingh*. Wanneer hy zich nu op de gezegde wyze te Ments nedergezet hadt, schreef hy zynen *Catechismus*, welken hy *Institutio ad Christianam pietatem* noemde, en welke geschikt was tot gebruik van de studerende adelyke jeugdt aan het hof van den

aartsbisschop. Deze Catechismus is veelmalen herdrukt, doch van Flacius in den jare 1550 in een byzonder geschrift, onder den tytel van: *Wederlegging van den Catechismus van den vermomden bisschop van Sidon*, wakker aangetast. In den jare 1547 wierdt hy van keizer Karel den V te Augsburg over de hoofdkerk gesteld, alwaar hy veelmalen zynen yver in het prediken liet blyken. Men heeft vyftien van deze predikatiën gezien, de welke alle van de offerhande der Misse handelen, en te Ingolstadt in den jare 1548 gedrukt zyn. Laurentius Surius heeft de zelve in het Latyn overgezet, doch Bernardus Ziegler heeft zich de moeite gegeven om de zelve te Leipzich in den jare 1548 in eene byzondere twistreden te wederleggen. Doch het merkwaardigste is, dat Sidonius, toen hy nog bisschoppelyke stedehouder te Ments was, met Julius Pflug en Johannes Agricola autheur is geweest van het *Interim*, en het zelve de eerste mede naar Frankfort gebragt heeft, alwaar hy zich ook door zyne predikatiën heeft berucht gemaakt. Het synode te Ments heeft hy mede bygewoont, en des zelfs besluiten zelf uitgegeven. Doordien hy zich nu zo yverig tegen de Protestanten betoonde, wierdt hem, genoegzaam tot vergelding, het bisdom van Merseburg van den keizer in den jare 1548 gegeven, niettegenstaande vorst Georg van Anhalt, als toenmalige medehelper (*Coadjutor*), van de meeste kanunniken tot bisschop verkoren was; die ook van dat geestelyk bewindt niet eer afstondt, voor dat de nieuwe bisschop Sidonius genoegzame verzekering hadt gegeven, dat 'er geen verandering in den Godsdienst zou gemaakt worden, en dat voorts de getrouwden van de Dombeerschappen niet zouden uitgesloten worden: want schoon hy een groot yveraar voor zynen Godsdienst geweest is, en altydt een groten weerzin in de lere van Luther betoont heeft, belette zulks echter niet, dat de zelve in het gansche Merseburgsche gebiedt gepredikt wierdt; waarom ook Melanchthon en vorst Georg van Anhalt hem wegens zodanige gematigtheit pryzen, hebbende een gansch ander gedrag van hem te gemoet gezien. Hy merkt van den laatsten ook aan, dat hy verscheide gewigtige predikatiën van de weldaden van Christus, van de genade van Christus, en van het gelove gedaan heeft, doch van de Roomschgezinden wel haast wederom tot andere gedachten gebragt is. In den jare 1550 woonde Sidonius den Ryksdag te Augsburg by, was ook den jare 1557 mede te Worms, alwaar hy voor de Roomsch-Katholyken het woordt voerde. Ook is hy mede op het concilie van Trente tegenwoordig geweest. Doch naderhandt heeft hem de keizer Ferdinand byzitter van het kamergerecht te Spiers gemaakt. Het bisdom van Merseburg heeft hy tot den jare 1561 bezeten, in welk jaar hy, na dat hy 55 jaren bereikt hadt, te Wenen overleden, en aldaar in de St. Stephenskerke begraven is. Hy heeft door verscheide gebouwen te Merseburg, insgelyks door zyne weldadigheit tegen de armen, byzonder tegen de studerende, zyne gedachtenis aangenaam gemaakt. Zyne *Institutio ad Christianam pietatem* is gevoegt by de *Decreta Concilii provincialis Moguntini*. Zyne predikatiën zyn te Ments in den jare 1549 in een afzonderlyk stuk, ook zyne *uitbreidende verklaring over de Misse* afzonderlyk uitgekomen. Flacius heeft hem van onkuischheit beschuldigt, en dat hy acht dochters in onecht geteelt heeft. Anderen hebben zelfs een toveraar van hem gemaakt, en geven voor, dat hy eene kat voor zynen gemeenzamen geest gebruikte. *Camerarius in vita Melancht. Chronicon Brotuffian. lib.* II. *Observat. Hallenses Tom.* I. *p.* 60.

SIDRA, een der eilanden van den Archipel, gelegen op de kust van Zakanië, tusschen de golf van Napoli en die van Egina. Eenige landbeschryvers nemen het voor het oude *Calauria*, en *Irene*, waar op Demosthenes gebannen wierdt, daar hy zich door vergift ombragt, het welk anderen stellen te *Poros*, gelegen in de golf van Egina, ten Westen de kaap Scilly, en digt by den burgt Saronia. *Baudrand.*

SIEBENLEHN is het alleroudste bergsteedtie in Meissen. Het behoort tot het ampt Nossen, gelyk het ook, even als 't gemelde Nossen, benevens de bergwerken, aan de abdy Altenzell van lange tyden af heeft toebehoort. *Knaut Prodrom. Misn. p.* 272.

SIEBURG, SIEGEBERG, eene stadt, nevens een slot, in het hertogdom Bergen, aan de rivier Siege, niet verre van den Rhyn, drie mylen van Keulen gelegen. De Benedictyner abdy, op een berg aldaar staande, is van St. Anno, aartsbisschop van Keulen, in den jare 1060 gesticht. *Bucel. G. S. P.* I & II. *Tromsd.*

SIEGEN eene middelmatige stadt in het graafschap Nassau-Dillenburg, aan het water Siegen, waar van zy den naam heeft, gelegen. Zy legt op het hangen van een heuvel, op welkers top het vorstelyke slot en residentie is. Het zelve heeft graaf Jan van Nassau de oude vernieuwt, en met een fraaien daar by gelegen lusthof versiert. De vorstelyke Nassausche linie, de welke hier haar hof houdt, heeft tot stamvader *Jan* den middelsten, tweden zoon van *Jan* den ouden, geboren in den jare 1561, de welke niet alleen de Nederlanden, maar ook Lyflandt tot een toneel van zyne krygsdaden hadt verkoren. Uit zynen dubbelden echt heeft hy 23 kinderen geteelt. Van die uit den tweden echt, met Magdalena, gravinne van Waldek, zyn bekend *Jan Maurits*, *Georg Frederik*, en *Henrik*. Doch van het eerste huwelyk zyn voornamentlyk aan te merken *Jan* de jonge, en *Wilhelm*. Op dat nu de luister van zyn huis door eene gelyke verdeling onder zo vele heeren niet mogt verminderd worden, heeft de gemelde Jan de middelste in zyn uiterste wil bevolen, dat de landen van nu af bestendig in drie delen zouden verdeelt blyven, waar van het eerste en voornaamste deel aan *Jan* den Jongen, het twede aan *Wilhelm*, maar het derde aan *Jan Maurits* zou toegewezen worden; doch ingeval de eene of de andere broeder zonder mannelyke erfgenamen kwam te sterven, zou de naastvolgende broeder in des zelfs erfdeel treden; en daarentegen zyne tot nog toe genotene verdeling aan den naastvolgenden overlaten. Na des vaders doodt, de welke voorviel in den jare 1623, ontstondt daar over tusschen de broeders een zeer groot verschil; doch 't zelve wierdt eindelyk in den jare 1649 van den keizerlyken Ryks-hof-Raadt in dier voegen beslist, dat het vaderlyk testament in alle delen van kracht zou zyn, en de twistende partyen in de hen aangewezene delen gezet worden. Jan, de jongste, stierf in den jare 1638, na dat hy nog by het leven van zynen vader den Roomschen Godsdienst hadt aangenomen, en in dienst van die vorsten, die den zelven waren toegedaan, als van den keizer, den hertog van Savoje, de koningen van Vrankryk en Spanje, geweest was. Hy liet een eenigen zoon na, *Johannes Franciscus Desideratus* genoemt. Toen nu in den jare 1642 *Wilhelm* zonder kinderen overleden was, viel zyn gedeelte aan *Jan Maurits*, by de Amerikaansche, maar dat van dezen laatsten aan den vierden broeder, *Georg Frederik*, gewezen stadvoogdt van Bergen-op-Zoom. Maar doordien deze gene kinderen te hopen hadt, liet hy zyn aandeel aan zynen broeder Jan Maurits, uit krachte van een gemaakt verdrag, over, waar mede ook, na het afsterven van Georg Frederik, Wilhelm Maurits, eenige zoon van Henrik, gewezen stadvoogdt van Hulst, dien anders na het vaderlyk beschik dit deel was toegewezen, te vrede is geweest. Doch hy hadt naderhandt het geluk, dat hy van gemelde zyne neven, schoon hy gene erfgenamen bekwam, nog by hun leven, tot de regering over de beide lands aandeelen getrokken, en den daar toe behorenden onderdanen als erfgenaam en navolger voorgestelt wierdt; waarom, na de doodt van Jan Maurits, Joh. Franc. Desideratus van nieuw krakeel begon, en ook werkelyk by het keizerlyke hof de sequestratie uitwerkte. Deze Franciscus is naar het voorbeeldt van zyn vader in Spaanschen dienst gegaan, en met de Burgundische ridderorde vereert, ook gouverneur van Spaansch Gelderlandt geworden, en in den jare 1699 gestorven. Drie maal is hy getrouwt geweest, eerst met Johanna Claudia, gravinne van Koningsek, daar na met Eleonora Sophia, dochter van Herman den Gelukzaligen, markgraaf van Baden, en ten laatste met Izabella Clara Eugenia van Montand, welke anderen de la Serre noemen, de welke onder de hofjuffers van zyne vorige gemalinne geweest was. Uit den tweden echt is gesproten *Wilhelm Hyacinthus*, die zich in den jare 1687 in den echt begaf met Francisca, dochter van Herman Ego van Furstenberg, en by haar in den jare 1688 teelde *Franciscus Jozeph Hyacinthus*, die in den jare 1694 is gestorven. Na hare doodt is hy in den jare 1698 weder in den echt getreden met Maria Anna Josepha, dochter van Lodewyk Gustaaf, graaf van Hohenlo in Schillingsfurst, welke hem ook eenen zoon baarde. Zyne broeders uit het derde huwelyk wierden genoemt *Alexius Antonius Christiaan Ferdinand*, die proost te Loven, als mede kanunnik te Keulen en Luik is geweest, en in den jare 1695 gestorven; *Franciscus Hugo*, overste van een regiment Walen in de Nederlanden, en *Immanuël*. De bovengemelde Wilhelm Maurits was ridder van de Johanniter en Duitsche orde, en stierf in den jare 1691. Des zelfs gemalin, Ernestina Charlotta van Nassau-Schaumburg, heeft hem in den jare 1680 gebaart *Frederik Wilhelm Adolph*, die zich in den jare 1702 in den echt begaf met Elizabeth, princesse van Hessen-Homburg, en na haar afsterven, in den jare 1708, met Amalia Louize, dochter van Frederik Casimir, hertog van Courlandt. Hy is overleden den 13 February des jaars 1722, en heeft nagelaten by zyne eerste gemalinne *Frederik Wilhelm*, geboren den 11 November des jaars 1706. *Karel Lodewyk Henrik*, de broeder van Fred. Wilh. Adolph, is gestorven in den jare 1694.

SIEGENBURG, een klein Beyersch marktvlek in het bisdom van Regensburg, en het landgerecht van Voisburg, aan het water Abenst, tusschen Biburg en Maulberg gelegen.

SIENA, eene stadt van Italië, in Toskane, met een aartsbisdom en een hogeschool. De Latynen noemen de zelve *Sena*, en *Sena*. Zy legt midden in 't gebergt, 't welk haar zeer sterk maakt. Men houdt ze voor eene der sterkste steden van Italië. Haar kasteel, hare paleizen en kerken maken haar zeer aanzienlyk. De hoofdkerk is byna geheel van wit en zwart marmer gebouwt. Der zelver vloer, van kleine steentjes ingelegt, is versiert met ryke beelden, vertonende verscheide geschiedenissen van het Oude Testament; haar verwulfsel is van azuurblaauw, doorzaait met goude sterren, en omringt met rygen pylaren. Daar binnen is een galdery, onder welke men van wit marmer ziet de borststukken van sommige pauzen en keizers. Het grote gasthuis, de huizen der Dominikanen en der Kordeliers, en het paleis zyn overheerlyk. Men moet zich over de vele schone fonteinen verwonderen, van welke de voornaamste is die van de *Branda*, op de grote plaats. Deze stadt is aanmerkelyk om twee zaken, de eerste, om dat alle hare huizen zyn van de zelve bouwkunde, onderschraagt door bogen, die haar van eene ronde gedaante maken; de twede, dat de grote markt gemaakt is op de manier van een schelp, in het midden diep. Maar dat nog seldzamer is, bestaat daar in, dat men de zelve met fonteinwater kan laten vol lopen, en daar op een spiegelgevecht vertonen, in navolging der oude Romeinen.

Siëna is gesticht door de Senoneesche Gaulen na de verovering van Rome door Brennus. Sedert is het eene Roomsche volkplanting geweest. Na het verval der Roomsche mogendheit, onder Honorius, is deze stadt vele wisselvalligheden onderworpen geweest, en gebragt onder het juk van verscheide meesters, tot dat zy een gemenebest wierdt: doch zy is eindelyk geraakt onder de heerschappy der grootbertogen van Toskane, welke zy voor wettige vorsten erkent. De inwoonders van Siëna zyn vernuftig en beleefd. Zy spreken de Italiaansche taal met meer beschaafdheit dan

op

op eenige andere plaats in Italië. De universiteit aldaar is beroemd, en lokt vele menschen derwaarts. Siena heeft grote lieden voortgebragt: St. *Bernardyn*, van de orde van St. Franciscus, St. *Ambrosius*, en St. *Catharina*, van de orde van St. Dominicus, St. *Johannes Columbinus*, vader der Jesuiten, de pauzen *Alexander* den VI, *Pius* den II, *Pius* den III, en *Alexander* den VII, behalven vele kardinalen en andere geestelyken. Pius de II maakte de kerk van Siëna tot eene aartsbisschoppelyke stadt, de welke voorheen niet dan een bisschoppelyke setel was. *Blondus Ital. illustr. Leander Alberti Descr. Ital. Merula Descr. Ital. Gingurta Tommasi Hist. di Siena. Orlando Malavolti de' Fatti & Guerre de' Senesi. Guicciardin. Paulus Jovius.* enz.

Conciliën van Siëna.

In de XLIV zitting van het concilie van Constants, gehouden in den jare 1418, besloot men een ander, dat gehouden zou worden binnen Pavië in den jare 1421; en inderdaadt zondt paus Martinus de V zyne gezanten derwaarts: doch de pest, welke in die stadt vreesselyke verwoestingen aanrechtte, was oorzaak, dat men het concilie naar Siëna overbragt. Het begon met de maandt February des volgenden jaars. Men nam daar voor te vervolgen het geding, tegen de Hussiten begonnen; het vonnis van den tegenpaus Benedictus den XIII wierdt daar bevestigt, en men sprak daar van de vereeniging der Griekssche met de Latynsche kerk, en eindelyk verkoos men de stadt Basel tot het houden van eene algemene kerkvergadering, aangelegt tegen den jare 1431. Alphonsus, koning van Arragon, die den gewaanden paus beschermde, zondt zyne afgezanten naar Siëna, alwaar de kerkvoogden het niet eens waren, het welk de reden was, dat de paus, zich bedienende van het voorwendsel, dat 'er de pest was, hen liet aanzeggen, dat zy scheiden zouden. Een ander concilie hieldt men te Siëna in den jare 1589. *Malavolti Hist. Senen. Platina in Mart. V. Spond. A. C.* 1423. *n.* 2 *& seq.*

SIËNA. (ANTONY VAN) Zie ANTONY.

SIENNO, eene stadt in het waywoodschap Witepsk, in Litthauwsch Reussen. Eene Poolsche familie voert den naam van deze plaats, welk geslacht vele aartsbisschoppen, bisschoppen en kastellanen heeft voortgebragt. In den jare 1638, in het 71 jaar zyns ouderdoms, stierf *Jacobus*, waywode van Podolië, een zoon van *Johannes*, waywode van Lemberg, en ryks-Raadt, de welke veel werk gedaan heeft om de Sociniaansche leer in Polen voort te planten, gelyk hy dan ook ten dien einde eene hogeschool in de stadt Rakau gesticht, en de zelve met boekdrukkeryen voorzien heeft. *Sarnic. Descr. Pol. Sandei Bibl. Anti-Trin.*

SIERRA, een klein gewest van nieuw-Castilië, in Spanje. Het legt by de grenzen van de koninkryken van Arragon en Valencië. Cuença is daar van de voornaamste plaats. *Maty Diction.*

SIERRA LIONA, dat is te zeggen *het Leeuwinnen-gebergte*, is een koninkryk op de grenzen van Nigritië en van Guinée, in Afrika. Dit is de reden waarom de eenen het zelve plaatsen in Guinée, en de anderen in het landt der Negers. Het heeft zynen naam van eene aaneenschakeling van bergen, welke zich uitstrekken tot op de kust, en dus genaamt worden, om dat de golven, aankletsende tegen eene der klippen, welke aan den oever leggen, een gebrul maken, het welk gelykt naar het gebriesch eener leeuwinne. Voeg daar by, dat op de toppen dezer bergen ontstaan donders, en weêrlichten, welke men in volle zee hoort en ziet, tot op twintig of dertig mylen van de kust. Dit koninkryk begint aan de kaap Verga, en eindigt aan de kaap Tagrin. De grondt is aldaar zo vruchtbaar, dat de oranjeappelen, citroenen, vygen en druiven daar wasschen byna zonder de minste aankweking. Men perst daar uitmuntenden wyn, en olie van dadelen, en van de moer van dezen wyn, met de gezegde olie gemengt, maakt men zeep, welke veel beter is dan die van Europa; waarom de Portugezen de verzending daar van naar hun koninkryk verbieden, uit vreze, dat de deugdt van de zelve de vertiering van die van hun landt zal stremmen. Het zuikerriet wascht daar in overvloedt, voornamentlyk op de eilanden *de las Sombreras*. Daar is ook veel katoen, en rood hout, dat beter is dan dat men uit Brazil brengt, nademaal het goed is om zelfs zevenmaal daar mede te verwen. Men vindt 'er ook wasch, yvoor, amber de grys, ronde en lange peper, beter dan de Indiaansche geacht, waarom de koning van Spanje den invoer daar van binnen zyne staten verbiedt. Doch de Franschen, de Engelschen, en de Hollanders, die aan deze kust aanlanden, brengen de zelve in Europa, en de Portugezen komen de zelve kopen en verruilen op de kusten van Guinée, alwaar de zelve zeer gewilt is. Men heeft ook aldaar vele goud-en yzermynen ontdekt. In het gebergte van Machamala, het welk naby de Bananeesche eilanden legt, is een rots van kristal, waar in men verscheide pyramiden ziet van de zelve stoffe, maar omgekeert, en als in de lucht hangende; en, het geen de verwondering verdubbelt, is, dat als men met den vinger daar onder tegen aan klopt, de zelve als een klok klinken. Men vindt daar drie soorten van aapen, waar onder een zeker soort is, die men *Baris* noemt, en die men, nog klein zynde, vangt, om ze op te voeden en te gewennen. De zelve zyn zo leerzaam voor de onderrechtingen, de welke men hen geeft, dat zy na eenigen tydt byna al de diensten doen van een slaaf: want zy gaan doorgaans regt overeind, gelyk de menschen, weten het spit te draaien, de gierst in een vysel te stampen, en duizend dingen te doen, die hunne meesters vermaken. De Hollanders handelen sterk op de rivier van *Sierra-Liona*. De voornaamste koopmanschappen, welke zy aldaar brengen, zyn yzere staven, messen, bylen, kopere penningen, armringen, oorringen, kristal, koraal, Spaansche wyn, brandewyn, en olie van olyven. De Engelschen hadden daar eene sterkte gebouwt, voor de zekerheit van den koophandel, op een klein eilandt van de rivier van Sierra-Liona, maar de Hollanders maakten zich daar meester van onder het beleidt van den zeevoogdt De Ruyter in het jaar 1664. De buit, welken zy daar kregen, bestondt in vier of vyf honderd olifantstanden, vele staven yzer, zestig last zout, en eenige andere koopmanschappen.

Van de zeden, de regeringswyze, en den Godsdienst der volkeren van Sierra-Liona.

De inwoonders van Sierra-Liona zyn eer taanverwig dan zwart. Zy drukken tekens op het aangezicht en verscheide plaatsen van hun ligchaam met een gloeiend yzer; zy doorboren hunne ooren en neuzen, om daar aan te hangen ringen en gesteenten, en gaan byna geheel naakt, dragende niet dan een gordel om hunne lendenen. Daar zyn twee soorten van Negers in dit koninkryk. De oude inwoonders worden *Kaffers* genaamt, en zyn de vernuftigste van geheel Guinée: doch nademaal hun landt overvloedig tot hun onderhoudt uitlevert, beminnen zy de ledigheit, en zyn vyanden van den oorlog zo wel als van den arbeidt. De andere Negers worden genaamt *Kumbas*, of *Manes*, dat is te zeggen menscheneeters, om dat zy wreed genoeg zyn geweest om menschen te eeten, en zyn alsnog zeer beestachtig. In het jaar 1515 deden de Kumben een inval in het landt der Kaffers, en ziende de vruchtbaarheit van het landt, besloten zy zich neder te zetten op die plaatsen, welke zy de gemakkelykste zouden vinden, na dat zy de eenen zouden hebben verjaagt, de anderen aan de Portugezen verkocht, en het overschot opgegeten. Deze ongelukkige overwonnelingen kwamen zich zelf werpen in de armen der Portugezen, biddende hen voor slaven te willen aannemen, om zich te redden uit de handen dezer barbaren, die naderhandt een weinig min woest zyn geworden. In elk dorp is een groot huis, alwaar men de jonge dochters een jaar lang onderwyst. Op het einde van het jaar trekt deze bende jonge dochters met heerlyken toestel op onder het geluidt van speeltuigen, om naar zekere plaats te gaan, alwaar zy dansen in de tegenwoordigheit hunner vaders en veler jongelingen. De dans geëindigt zynde, verkiezen de jongelingen tot vrouwen de zulke, die hen het best aanstaan, gevende zeker geschenk aan den vader.

Deze volkeren worden bestiert door een koning, die zelf recht doedt, verselt van een zeker getal Raadsheeren. Men ziet in deze pleitzaal eene buitengewone zaak, te weten de geen, die pleit, heeft een gryns voor het aangezicht, om niet bekend te worden, en met meerder vryheit te durven spreken. De Raadsheeren worden in dat ampt aangenomen op eene verwonderlyke manier: want men zegt, dat de koning, hebbende in de Raadkamer doen komen den gene, welken hy met deze waardigheit wil vereeren, hem doedt zitten op een houten stoel, tot deze plegtigheit geschikt: daar na hem een slag gevende op de wangen met de bloedige darmen van een geit, bezoedelt hy aldus zyn gansche aangezicht, waar op men ter zelver tydt werpt meel, van ryst gemaakt. Daar op zet men hem een roden hoedt op, het welk hem *Solatequi*, of Raadsheer des konings maakt. Eenige schryvers voegen daar by, dat men hem in zegepraal door de gansche stadt omdraagt, op den zelven stoel gezeten zynde.

De plegtigheit, die men gebruikt om den erfgenaam van de kroon te verheffen, is niet min buitensporig. Te weten, voor dat men hem tot koning verklaart, gaat men hem in zyn huis vinden; men belaadt hem met ketens, en leidt hem dus naar het paleis, alwaar hy genoodzaakt is te verdragen een zeker getal slagen, welke men aan hem geeft. Vervolgens verbreekt men zyne boeiens, men geeft hem het koninklyk kleedt; men brengt hem in de Funcos, of de gehoorzaal, alwaar de voornaamsten van het koninkryk vergadert zyn, en alwaar de deken der Solatequis hem het teken der koninklyke waardigheit ter handt stelt, het welk een soort is van een byl, waar mede men de hoofdmisdadigen den kop afhouwt. Dit verhaal is van de XVI eeuwe, en dit is het geen daar geschiedde voor dat het Christendom ingevoert was in dat landt door de zorge van den Vader Barreira, een Jesuit, de welke aldaar kwam prediken in het jaar 1607. Deze zendeling deedt aldaar zo grote zaken, dat hy den koning, des zelfs huis en een menigte van andere personen doopte. De Portugezen gaven dezen prins den naam van Don *Philips van Lion*, makende eene zinspeling op zyn koninkryk, genaamt *Sierra-Liona*. *Dappers Beschryving van Afrika.*

SIERRAS NEVADAS, dat is te zeggen het *Sneeuw-gebergte*, is een gebergte van goud-Castilië, in Zuid-Amerika. Het zelve heeft omtrent veertig mylen in de lengte, en is het hoogste, of een der hoogste gebergtens van de wereldt. Men geeft dien berg twee mylen hoogte, en deze verhevenheit maakt, dat zyn top altydt met sneeuw bedekt is in de allergrootste hette des jaars, de welke in dat landt buitengemeen is, doordien het naby den middellyn legt. Een gedeelte der beide zyden en vlaktens, die aan den voet van dit gebergte leggen, is bewoont door een soort van dwergen. Deze kleine menschen wonen binnen de palen van hunne landstreek, zonder daar uit te komen, en hebben geen omgang met andere menschen. Zy vlieden zelfs voor de zelve, en verbergen zich in de spelonken op het zien der menschen van onze gestalte. Zy eeten broodt van gerst, en maken zich een drank van dat soort van graan, of van de wortel van een heester, genaamt *Magure. Memoires du Temps.*

SIEVERSHAUSEN, een dorp op de Lunenburger heide, waar omtrent den 9 July des jaars 1553 een slag tusschen Maurits, keurvorst van Saxen, en Albert, markgraaf van Brandenburg, is voorgevallen, waar in 4838 menschen, en onder de zelve twee hertogen van Brunswyk, te weten Karel Victor en Philippus Magnus, 14

graven, en 300 edellieden om hals kwamen. Keurvorst Maurits behieldt de zege wel, maar kwam twee dagen daar na aan eene in den slag ontfangene wonde te sterven. *Spangenb. Mansf. Chron. p.* 469. *Zieglers Schaupl. p.* 765.

SIFANTO, of SIFANO, een eilandt van den Archipel, tegen over Europa, bekend geweest by de ouden onder de namen van *Siphanos*, of van *Siphnos*. Het zelve heeft een klein vlek, genaamt *Schinusa*. Des zelfs grondt is onvruchtbaar. De Godsdienst is daar verdeelt, volgende de eenen de Roomsche, en anderen de Griekfche kerk. De Latynen hebben aldaar een bisschop, en de Grieken hebben eenige kloosters voor mans-en vrouwspersonen, ieder afzonderlyk. Men vindt daar een lootmyn, en die van het landt stoffen ook op een goudmyn, de welke zy geheim houden, uit vreze om de Turken daar door derwaarts te lokken. Herodotus zegt, dat men aldaar goud-en zilvermynen hadt, waar van de tiende gebragt wierdt in den tempel van Apollo te Delphos. Men zegt, dat de vloot van Xerxes zeil makende om Griekenlandt te verwoesten, geen der eilanden van den Archipal den ingang van hunne haven aan deze barbaren weigerde dan die van Sifano, Seriphus en Milos. In dezen tydt baden de inwoonders van Sifano den godt Pan aan, en men ziet aldaar nog de overblyffelen van des zelfs tempel. *Herodotus lib.* III.

SIFRIDUS, een priester te Meissen, in Saxen; leefde in de XIV eeuwe, omtrent het jaar 1308. Hy heeft zynen naam onsterflyk gemaakt door eene Kronyk, of een kort begrip der geschiedenissen van het begin der wereldt tot het jaar 1307. *Georgius Fabricius*, die dit werk uitgegeven heeft, begint het niet dan met het jaar 458, en slaat het andere, als onnut, of als door verscheide schryvers geschreven, over. Wy hebben dit stuk ook in de verzameling der schryvers van de geschiedenisse van Duitschlandt. Voor het overige moet men zorg dragen dezen schryver niet te verwarren met een anderen SIFRIDUS, die leefde in het einde van de zelve eeuwe, omtrent het jaar 1370. Hy was een monnik van de Dominikaner orde, grootvikaris van het aartsbisdom van Ments, en wierdt in het vervolg bisschop. *Trithemius* spreekt van zyne werken. Zie ook *Bellarm. de Script. Eccl. Vossius. Possevin. Miraus.* enz.

SIGA, eene stadt in Afrika, in de provincie Tremezen, in het koninkryk van Algiers, met eene haven aan de Middelandsche zee. De zelve is voorheen de zitplaats geweest van Syphax, koning van Numidië, en naderhandt was zy de zitplaats van den bisschop van Mauritania Cæsariensis. Tegenwoordig wordt zy genaamt *Haresgol*; en de rivier *Siga*, de welke digt daar by in de zee loopt, wordt genaamt *Tefnes*. *Marmol Descr. Afric.*

SIGALEON was by de Egyptenaars een afgodt, welken men zag in de tempelen van Isis en van Serapis in de gedaante van een jongeling, die den mondt met zyn eenen vinger gesloten hieldt, om de stilzwygendheit te verbeelden. Ook wordt hy gehouden voor den godt der stilzwygendheit. De Latynen aangaande, eenigen noemen hem *Sigaleon*, als Autonius in dit vaars:

Aut tua Sigaleon Ægyptius oscula signet;

anderen noemen hem *Harpocrates*, gelyk Catullus in zyn LIX puntdicht tegen Gellius:

Et patruum reddidit Harpocratem.

Iemandt een Harpocrates maken, om te zeggen, hem doen stilzwygen, was eene spreekwyze by de Latynen, de welke ontleent was van dezen Egyptischen afgodt, en welke Erasmus in zyne *Adagia* heeft aangetekent.

SIGAN, eene stadt in China, de hoofdstadt van vyf en dertig andere in de provincie van Xensi. *Martinus Martini Atlas Sinicus*.

SIGBRITTA, een arm Nederlandsch vrouwspersoon, die met hare dochter *Duifie*, of naderhandt gemeenlyk *Columbina* genaamt, in Noorwegen kwam, daar de kancelier van het koninkryk hare schoonheit by Christiernus, zoon van Johannes den I, koning van Denemarken, zeer hoog ophief, waar door hy zo hevig op haar verliefde, dat hy haar met hare moeder in zyn paleis nam. Toen hy nu in het jaar 1513 tot de kroon geraakte, onderwierp hy alle zyne daden aan hare bestelling. Zy maakte wetten, stelde bisschoppen aan, en mishandelde de arme schooljongens te Coppenhagen, de welke zy doorgaans niet lyden mogt, maar buiten de stadt joeg. De aanzienlykste lieden van Coppenhagen moesten by den stottoren op haar bevel wachten, en alles ging naar haar zin. Zy sprak by den koning voor een barbiers jonge uit Westphalen, genaamt *Dirk Slagenhek*, waar op de zelve koninklyke Raadt, naderhandt afgezant by den paus, vervolgens aartsbisschop te Lunden, en eindelyk onderkoning van geheel Zweden, maar ten laatste levendig verbrand wierdt. Zy nam ook eenen van des konings zonen, genaamt *Johannes*, by zich, om hem op te voeden. Doch eindelyk wierden de adel en het volk door den onverdragelyken hoogmoedt van Sigbritta, en 't schandelyk leven van Christiernus zo verbittert, dat zy zynen neef Frederik, hertog van Holstein, in het jaar 1525 op den troon zetten. Sigbritta hadt men al van te voren op allerhande wyze getracht uit den weg te ruimen. Wanneer zy eens alleen, van eene dochter verselt, even buiten 't paleis ging wandelen, kwamen twee soldaten achter haar aan, en wierpen haar in het water. Het wierdt terstondt den koning aangedient, die daar op aankwam, haar nog levendig vondt, haar uit 't water liet halen, en naar huis brengen. Onder de poort geschiedden nog eenige schoten op haar, doch zy kwam daar levendig af, en de soldaten wierden onthoofd. Als naderhandt de koning Christiernus tot zyne vlucht al zyne beste goederen op het spoedigste te scheep bragt, was hy by het inladen voor niets meer bezorgt dan voor de oude Sigbritta, welke hy in een kist sloot, en liet haar op een konings schip brengen, op dat zy niet in 's vyands handen zou vallen. Hy zeilde hier op met haar en zynen schat naar de Nederlanden, alwaar zy ook hun leven eindigden. *Spener Syllog. Hist. p.* 120 *seq. Hamb. Hist. Remarq.* 1702. *Meursius Hist. Dan.*

SIGE, eene rivier in Duitschlandt. Zy heeft haren oorsprong in de staten van Nassau. Zy loopt dwars door een klein gedeelte van 't Keulsch-en Bergslandt, besproeit *Sigenberg*; neemt de Agger in zich, en ontlast zich in den Rhyn een myl beneden Bon. *Maty Diction.*

SIGEA, een voorgebergte en eene stadt van Troas, het welk eertyds een bisschoppelyke zetel geweest is. Tegenwoordig is 't zelve verwoest, en het voorgebergte is bekend onder den naam van *Capo Janizari*.

SIGEA, (LOUIZE) bekend onder den naam van ALOISIA SIGEA, was van Toledo, in Spanje, dochter van Diego Sigeus, een Franschman van geboorte. Hy was een doorgeleerd man, en doordien hy gewaar wierdt, dat zyne dochter tot de geleerdheit bekwaam was, scherpte hy haar verstandt zelf, onderwees haar in de wysbegeerte en in de talen. Zy verstondt het Grieksch, het Latyn, het Hebreeuwsch, het Arabisch, en het Syrisch. Zy schreef zelfs in deze vyf talen een brief aan paus Paulus den III, die haar deedt betuigen de achting, welke hy voor zo ongemene verdiensten hadt. Diego Sigeus, haar vader, wierdt geroepen aan het hof van Johannes den III, koning van Portugal, en hy wierdt daar leermeester van Theodosius van Portugal, hertog van Braganze, en van eenige andere jonge heeren. Men zegt, dat hy het was, die de liefde tot de geleerdheit aan dat hof bragt, alwaar hy zyne dochter Louize mede bragt, welke men gaf onder het gevolg van de infante Maria van Portugal. Deze princes, die ongetrouwt leefde, hadt liefde voor de wetenschappen. *Andreas Resendius* maakt gewag van haar in een gedicht, aan de zelve infante Maria opgedragen. Hy spreekt van haar in de navolgende vaarzen:

Altera Sygaa est, virgo admirabilis, unam
Quam natura potens ideo produxit, ut esset
Femina, qua maribus vitam opprobrare supinam
Posset, & ignavas magno affecisse rubore.
Nam cum septenna vix dum trieteridis annos
Computet, indefessa dies noctesque Latinas
Volvere non cessat chartas, non cessat Achaas;
Moseaque & Solymos rimatur sedula vates.
Quin per Achamenios scopulos, Arabumque salebras
Currit inoffense, linguarum quinque perita.

Naderhandt is Aloisia Sigea getrouwt met Alfonsus Cuevas van Burgos. Zy hadt eene van hare zusters, genaamt *Angela Sigea*, die mede het Grieksch, het Latyn, en de zangkunst verstondt. Zy maakte een Latynsch gedicht, genaamt *Sintra*, het welk de naam is van eene stadt van Portugal, en het welk zy opdroeg aan de infante Maria; eene zamenspraak aangaande het *onderscheidt tusschen het stad-en het buitenleven*. Men schryft haar daar by nog verscheide stukken toe in dichtmaat, Brieven, enz. Doch het werk, het welk men onder haren naam heeft in het licht gebragt *van de geheimen der liefde en Venus*, is van een jonger maaksel. Aloisia Sigea hadt al te veel deugdt en Godvrucht om zulke misdadige en verfoeielyke dingen te schryven, als die zyn, welke men in dat boek vindt. Zy stierf nog jong den 13 October des jaars 1560. *Vasaus Chron. Hisp. c.* 9. *Nicolas Antonio Bibl. Hisp.* enz.

SIGEBERT de I, koning van Austrasië, was de zoon van Clotarius den I, en van Ingonda. Hy plaatste zynen zetel te Mets, en niet te Rheims, en trouwde met Brunehilde, eene dochter van Athanagildus, koning der Visigothen. In het jaar 567, of 568, trokken de Lombarden, vereenigt met de Hunnen, de Avaren en de Herulen, in het landt van Sigebert, die hen versloeg, doch hy was in een tweeden veldslag niet zo gelukkig: want de Franschen hebbende de vlucht genomen, door de spoken verbaast, welke de barbaren voor hen deden verschynen door toverachtige begoochelingen, was de koning genoodzaakt geldt aan te bieden, om zich en het overige zyner benden van een onvermydelyk gevaar te bevryden. Terwyl hy met dezen oorlog belemmert was, nam zyn broeder Chilperik Rheims en eenige andere steden van Champagne in; doch Sigebert nam wraak over deze beledinging, veroverde Soissons, versloeg Chilperik, en hieldt zyn broeders zoon Theodebert gevangen te Pontion: doch eindelyk was de broederlyke liefde sterk genoeg om hem tot de vrede te brengen. Naderhandt overweldigde hy de stadt Arles op zynen anderen broeder Gontran, en verloor kort daar na de zelve wederom. De Lombarden verwoestten zyn landt, en hy stondt hen gelukkig tegen. Hy wierdt nogmaals aangetast en geslagen door den zelven zynen broeder Chilperik in het jaar 573. Om zich daar over te wreken bragt hy een leger op de been, byna geheel uit barbaarsche volkeren bestaande. Chilperik, hem ziende op zich afkomen met eene zo grote menigte krygsbenden, verzocht hem om vrede, en men stondt hem de zelve edelmoedig toe; maar doordien hy niet dan voor de overmacht moest zwichten, vatte hy de wapenen op. Sigebert vervolgde hem, doodde zynen zoon Theodebert door eenen zyner veldheeren, ontnam hem zyne staten, en dwong hem zich binnen Doornik op te sluiten. Hier na deedt hy hem binnen die stadt insluiten, en ging hem daar in belegeren, wanneer Fredegonda, huisvrouw van Chilperik, hem deedt vermoorden in het jaar 575 te Vitri, naby Kameryk, door twee manspersonen, welke zy met vergiftige messen wapende, om den moordt zo veel te zekerder te doen. Sigebert was 40 jaren oud, van welke hy 14 ja-

jaren geregeert hadt. Hy was een milddadig en edelmoedig vorst, die veel verstandt hadt, zachtzinnig en gesprakzaam, en Fortunatus van Poitiers getuigt van hem, dat hy veel eer de vader dan de koning van zyn volk was. Hy heeft kerken gebouwt en verrykt, en onder anderen die van St. Medard van Soissons, alwaar hy by zynen vader begraven wierdt: want de koning Chilperik, hebbende zyne doodt verstaan, vertrok van Doornik, en deedt het dode lyk in bewaring leggen te Lambres, naby Douay, van waar het naderhandt naar Soissons gebragt wierdt. Sigebert liet naby Brunehout, zyne gemalinne, *Childebert* den II, die hem opvolgde, en twee dochters, *Ingonda* en *Clodesinda*. *Gregorius Tur. lib.* IV *&* V. *Faustus in Vita S. Mauri. Marius in Chron. Adrian. Valesius de Gest. vet. Franc. T.* II. *p.* 50 *& seq. Mezeray.*

SIGEBERT de II, die door zyne deugden en Godvrucht den naam van *de Heilige* verdient heeft, wordt ook toegenaamt *de Jonge*. Hy was de zoon van Dagobert den I, koning van Vrankryk, en van Ragnetrude. Eenige schryvers houden het met *Adrianus Valesius* daar voor, dat Sigebert geboren wierdt in het jaar 630, en anderen volgen *A. Miræus*, die zegt, dat dit niet was dan in het jaar 636. Ondertusschen is het zeker, dat hy te Orleans gedoopt is door St. Amand; dat hy ten Doop geheven is door zynen oom Charibert, koning van Aquitanië, en dat de koning zyn vader, te Mets zynde, hem aldaar tot koning van Austrasië bevestigde. Men gaf hem tot Raadsheeren Cumbert, bisschop van Keulen, en Adalgisus. Hy stierf met den roem van heiligheit den 1 February des jaars 650. Hy liet na uit Innichilde, zyne vrouwe, van welke gesproken wordt in het leven van St. Priest, of Prix, bisschop Clermont, in Auvergne, *Dagobert* den II, die hem opvolgde. Zyn ligchaam wierdt begraven in de kerk van S. Martin des Champs, buiten Mets, welke hy gesticht hadt; en in het jaar 1552 wierdt het overgebragt in de kanunnikale kerk van St. Georgius te Nanci, alwaar het zelve in grote eerbiedigheit is. Sigebert, monnik in de abdy van Gemblours, heeft zyn leven beschreven, volgens het getuigenis van Surius. Zie ook *Henschenius*, *Adrianus Valesius*, en de schryvers door *Andreas du Chesne* aangehaalt *Tom.* I *Hist. Franc.*

SIGEBERT, welken eenigen zeggen de twede van dien naam geweest te zyn, wierdt geboren in het jaar 601, of 602, hebbende tot vader Theodoricus den II, koning van Burgundië en Austrasië, by eene zyner byzitten. De koningin Brunehout deedt hem stellen in het koninkryk van zynen vader, met oogmerk om onder zynen naam te regeren; maar koning Clotarius de II, aan wien de zynen hem overleverden, deedt hem doden in den jare 613, of 614. *Sammarthan. Hist. de Franc. Mezeray. Adrianus Valesius.* enz.

SIGEBERT is de naam van eenige oude Britannische koningen geweest. In het jaar 636 volgde SIGEBERT, een zoon van den eersten Christen koning der Oost-Angeln, Kedwald, zynen oudsten broeder Eorpwald, of Erpenwald, in het ryk. Te voren hadt hy een tydlang in Vrankryk als een balling moeten leven, by welke gelegenheit hy eene goede geleerdheit, en eene grondige kennis van den Christelyken Godsdienst verkreeg. Den laatsten voerde hy by zyne op nieuw afgodisch gewordene onderdanen door de predikatiën van St. Felix volkomen weder in: ook stichtte hy tot onderrechting van de jeugdt een school, de welke, naar het zeggen van eenige schryvers, de eerste oorspronk der hogeschole van Cambridge geweest is. Na dat hy een kortyn tydt geregeert hadt, gaf hy den scepter vrywillig over aan zynen bloedverwant Egrik, en ging in een klooster. Weinige jaren daar na bezocht de koning van Mercië, Penda, de Oost-Angeln met oorlog. Doordien deze nu op Sigebert een groot vertrouwen stelden, dwongen zy hem den voorhanden zynden veldslag by te wonen: doch hy nam in den aanvang niet dan een stok in zyne handt, en wierdt by Egrik verslagen, waar op men hem onder de heiligen geplaatst heeft. De Oost-Saxen hebben drie koningen van dien naam gehad. De eersten, welken zommigen ook *Seward* noemen, regeerde van het jaar 617 tot den jare 623, wanneer hem zyn zoon SIGEBERT de II, of de Kleine, opvolgde, die in het jaar 648 het ryk zynen zoon SIGEBERT den III naliet. Deze wierdt op het aanraden van zynen vriendt Oswy, koning van Northumberlandt, een Christen, en bragt te wege, dat zyne onderdanen het zelve deden. In den jare 661 vloegen hem twee voorname lieden van zynen Raadt, gebroeders zynde, en naby zyne woonplaats wonende, dood. Gevraagt zynde wat hen tot zulk een onverantwoordelyke daadt hadt aangenoopt, zegt men dat hun antwoordt geweest is, dat het hen in den koning zo zeer hadt mishaagt, dat hy tegen zyne vyanden zich zo goedaardig bewezen, en de zelve, zo dikwils als zy hem daarom verzochten, de aangedane beledigingen vergeven hadt. enz.

In het register der West-Saxische koningen vindt men, dat 'er in den jare 674 een zekere SIGEBERT een eenig jaar regeerde, hoewel zommigen in des zelfs plaats eene koningin, met name *Sexburga*, stellen, Hier na heeft een andere SIGEBERT in den jare 755 den troon van het zelve ryk beklommen, doch door zyne wreedheit, als mede door andere euveldaden, zich zo gehaat gemaakt, dat hy in het eerste jaar te gelyk alle zyne provinciën, tot aan Hampshire toe, is kwyd geraakt, welk landschap hy, nevens zyn leven, ook kort daar na verloor: want wanneer hy een zyner voornaamste hoplieden, met name *Cumbran*, die hem langen tydt standvastig gedient hadt, wegens eenige goede vermaningen, die hy hem hadt gegeven, hadt om het leven gebragt, doodde hem des zelfs varkenshoeder, om zyns meesters doodt te wreken. *Milton's English Hist.* IV *B.*

SIGEBERT, of SIGEBERTUS, een monnik in de abdy van Gemblours, in het bisdom van Namen, in Brabandt, was in grote achting in het einde van de XI, en in het begin van de XII eeuwe. Hy onderwees eenigen tydt in het klooster van St. Vincent te Mets, en in het vervolg, in zyn oude verblyf wedergekeert zynde, gaf hy verscheide werken uit. Het merkwaardigste is eene Kronyk, beginnende met het jaar 379, of, volgens anderen, met het jaar 381, waar in die van St. Hieronymus eindigt. Hy vervolgde de zelve tot het jaar 1112. *Sigebert* stierf in het volgende jaar. Hy hadt nagelaten een boek van doorluchtige mannen, het welk Albertus Miræus heeft laten drukken, nevens de schryvers, die over dit onderwerp geschreven hebben; het leven van *Sigebert* den III, koning van Austrasië, dat van St. *Maclou*, enz. Sixtus Senensis zegt, dat hy een Franschman was, en dat hy gedichten, en eenige uitleggingen over de H. Schriftuur gemaakt hadt. Sigebert was verbonden aan de party van keizer Henrik den IV, de welke, als genoeg bekend is, geweldig overhoop lag met de pauzen Gregorius den VII, Urbanus den II, en Paschalis den IV. Hy heeft een boek gemaakt ter verdediging der priesters, die getrouwt waren, dat verloren is. Men kent het niet dan door het opschrift: *Apologia ad Henricum Imp. contra eos, qui calumniabantur Missas conjugatorum presbyterorum.* Zie *Baronius in Annal. Bellarmin. de Script. Eccl. Sixtus Senensis. Possevinus. Miræus. Valerius Andreas. Vossius.* enz.

SIGERIK, koning der Schotten in Spanje, wierdt door zyne soldaten op den troon gezet na de doodt van Athaulphus in het jaar 415. Maar doordien hy genegenheit betoonde om met de Romeinen vrede te maken, ontnamen de genen, die hem de kroon op het hoofdt hadden gezet, hem de kroon weder met het leven zes of zeven maanden na zyne verheffinge. *Prosper & Isidorus in Chron.*

SIGETH, of ZIGETH, in het Latyn *Sigetum*, *Salina*, eene sterke stadt in neder-Hungarië, leggende in een moeras naby de rivier Alme, 2 Hungarische mylen van den Drauw, 7 van Griekschweissenburg Zuid-, en 5 van Vyfkerken Westwaarts. Zy heeft een zeer sterk kasteel, en is met drie grachten, en even zo vele muren versterkt. De Turksche keizer Solyman de II belegerde deze plaats in het jaar 1566 op het hevigste; maar zy wierdt door Nicolaas, grave van Serini, zo dapper verdedigt, dat men zegt, dat Solyman in de twede maandt na deze belegering van spyt gestorven is. Toen echter kort daar na de gemelde graaf Serini die vesting niet langer kon houden, en het slot, waar in hy woonde, in volle vlam stondt, waagde hy ten laatste nog met zyne overige manschap een uitval, waar in hy sneuvelde, wordende de plaats toen verovert. De zelve wierdt den 15 January des jaars 1688 aan den Roomschen keizer overgegeven, wanneer de keizerschen 85 stukken geschut daar in vonden. Daar legt nog eene andere stadt van dien naam in Zevenbergen, naby den oorspronk van de rivier de Theisse. *Valvasor Ehre des Hertz. Crain* XII *B.*

SIGFRIED de I, aartsbisschop van Ments, was een geboren vryheer van Epstein. Hy begaf zich in het jaar 1038 naar het sticht Fulda, en verkeeg aldaar de waardigheit van abt: doch de zelve ruim een jaar bekleed hebbende wierdt hy van wegens zyne achtbaarheit en voorbeeldig leven tot aartsbisschop van Ments verkoren. In den jare 1064 reisde hy, nevens de bisschoppen van Bamberg, Regensburg en Utrecht, naar het Beloofde Landt; doch zy hadden het ongeluk, dat zy in klein-Asië van de zeerovers aangegrepen, en vele van hun gezelschap, het welk, als men zegt, uit 7000 menschen bestondt, gedood wierden. Wanneer keizer Henrik de IV van zyne gemalinne Bertha wilde gescheiden zyn, vertrouwde hy zulks aan dezen aartsbisschop, de welke deswegen in het jaar 1069 eene kerkvergadering te Ments beleide: maar daar kwam een pausselyke gezant, die tegen deze echtscheiding betuigde (*protesteerde*), en daar door veroorzaakte, dat de zelve geen voortgang hadt. In het jaar 1070 moest hy te Rome komen, en kreeg bevel om den bisschop van Constants te ontwyden. In het jaar 1073 zou hy in het eerst de Thuringers hebben aangezocht de tienden te betalen, de welke hem van den zo even gemelden keizer, om dat hy in de beraamde echtscheiding bewilligt hadt, waren toegestaan. Tot de uitvoering van het echtverbodt, het welk Gregorius de VII in het jaar 1074 liet afkondigen, betuigde hy weinig lust te hebben, en gaf de priesters hope den paus te bewegen, dat hy daar van zou afstaan; doch eer men zulks gewaar wierdt begaf hy zich, zyn bisdom verlatende, in het klooster van Cluni, in Vrankryk. Doch de geestelykheit, zo wel als het volk van zyn aartsbisdom, hielden by hem zeer sterk aan, dat hy kort daar na de regering wederom aanvaardde. In het jaar 1077 zalfde hy Rudolph, hertog van Zwaben, tot Roomsch koning, en verviel in het jaar daar aan volgende, na den voor Rudolph ongelukkig uitgevallen veldslag, in handen der keizerlyke soldaten, die hem ongetwyfelt zouden hebben opgeknoopt, indien de overwinnaar, Henrik de IV, niet hadt toegeschoten. Hy moest daar op tot het jaar 1082 gevangen zitten, en begaf zich, na zyne vryheit verkregen te hebben, in het klooster Hasungen, in Thuringen, alwaar hy in het jaar 1084 is gestorven en begraven. *Serrar. Rer. Mogunt. l.* V. *p.* 742 *seq. Brusch. Catal. Episc. Lambert. Schafnab. in Pistor. illustr. Vet. Script. Tom.* I. *p.* 212, 289. *Luca Grafen-Saal. Eberh. Fabric. in Glor. Fuld. p.* 104 *seq.*

SIGFRIED de II, aartsbisschop van Ments, was insgelyks uit het vryheerlyke geslacht van Epstein gesproten. In het eerst was hy proost van St. Petrus Major te Ments, en wierdt in het jaar 1200, na het afsterven van Koenraad, graaf van Mittelspach, van een gedeelte der kanunniken tot aartsbisschop verkoren. Maar dewyl de anderen hunne stem gegeven hadden aan *Leopoldus*, bisschop van Worms, en dat ook keizer Philips des zelfs party hieldt, zo week Sigfried naar Keulen by den pausselyken gezant, en, na dat de zelve hem bevestigt hadt, naar Rome, alwaar Innocentius de III hem niet alleen den mantel, maar ook in het jaar 1206

1206 de waardigheit van kardinaal priester, met den tytel van St. Sabina, opdroeg. Zo haast als Philips in den jare 1208 gestorven was, kwam Sigfried te Ments, verdreef Leopold van daar, en nam het bisdom van Worms waar tot het jaar 1212. Innocentius de III gebruikte hem daarenboven in twee gewigtige gezantschappen, als eens in het Milanees, alwaar hy den aanhang van den keizer Otto den IV zocht te verzwakken, gelyk hy ook naderhandt te Aken keizer Frederik den II de kroon opzette, en ten tweeden male in Syrië, werwaarts hy in gezelschap van vele voorname Hoogduitschers zich van Venetië begeven hadt. In dit laatste ampt behertigde hy de belangen der Christenen tegen de Saracenen met zulk een yver, dat men hem tot patriarch van Jeruzalem verkoos. Maar doordien hy in beraadt stondt om deze waardigheit aan te nemen, begaf hy zich heimelyk, en zonder aan eenig mensch daar kennis van te geven, naar Constantinopel. Hoewel hy nu op het bevel van Innocentius den III, die over dit vluchten zeer misnoegt was, naar Syrië moest te rug keren, weigerde hy het patriarchschap nogmaals aan te nemen, en reisde twee jaren daar na, met toestemming van Honorius den III, naar zyn aartsbisdom, het welk hy tot aan zyne doodt, die voorviel te Erfort in het jaar 1225, zeer wel bestierde. *Serrar. Chron. Mogunt. p.* 84. *Ciaccon. Ughelli. Trithem. Chron. Hirsaug. Raynald. Annal. Tom.* XIII.

SIGFRIED de III volgde den zo even gemelden Sigfried den II, wiens broeders zoon hy was, in de waardigheit van aartsbisschop van Ments in den jare 1225. Strax na het aanvaarden der regeering hieldt hy eene kerkvergadering, in welke de kardinaal Conradus als pausselyke gezant voorzat. In den jare 1227 deedt hy den keizer Frederik den II in den ban, en eenige jaren daar na hielp hy Henrik, landgraaf van Thuringen, tot tegenkeizer verkiezen. In zynen tydt heeft de koning van Bohemen, Wenceslaus de III, den stoel te Ments dit voorrecht gegeven, dat alle des zelfs aartsbisschoppen de kroning der Boheemsche koningen zouden verrechten, het welk ook een geruimen tydt in gebruik is gebleven, tot dat een aartsbisschop dit voorrecht aan den bisschop van Praag verkocht. Hy stierf in den jare 1249. *Serrar. Chron. Mogunt. p.* 86.

SIGFRIED, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, was een graaf van Leiningen-Westerburg, en voorheen Domproost te Ments. Na dat hy in den jare 1275 verkoren was, raakte hy in krakeel met de stadt Keulen over de stads sleutels, doch kon wegens den oorlog met zyne naburen zyn oogmerk niet bereiken. Voor eerst hadt hy te doen met Wilhelm, grave van Gulik, en toen de zelve in den jare 1277 in eene belegering sneuvelde, bemachtigde hy niet alleen de stadt Gulik, maar byna het gehele graafschap, het welk echter naderhandt van des vaders nagelatene zonen en hunne bondgenoten hem weder ontnomen wierdt. Na dezen stondt hy Reynald, graaf van Gelder, in den oorlog over Limburg tegen hertog Jan van Brabandt, en des zelfs bondgenoot, graaf Adolph van den Berg, by; doch wierdt in dezen oorlog, in den jare 1288, van den laatstgemelden grave gevangen, en moest zich eenigen tydt daar na door het afstaan van vele kasteelen vrykopen. Naderhandt kreeg hy den gemelden graaf Adolph van den Berg ook gevangen, en stierf in den jare 1298. *Northoff Orig. Marcan. it. Cat. Archiepisc. Colon. apud Meibom. Tom.* I & II *Rer. Germ. Bucel. Germ. S. Luca Furstensaal p.* 1224.

SIGILLARIA was een gedeelte van der Romeinen *Saturnalia*, of een feest, dat na de zelve gehouden wierdt. Dit feest heeft zynen naam van de kleine beeldekens, dat is allerhande poppegoedt en beeldties van zilver, goudt, metaal, en andere stoffen, die men aan Saturnus opofferde, in plaats van menschen, gelyk van te voren geschied was. Hercules veranderde deze wrede gewoonte, de woorden der godspraak een anderen zin gevende. De *Saturnalia* duurden anders maar eenen dag, doch wanneer de *Sigillaria* daar by kwamen, duurden zy eene gansche week. Dezen naam hadt ook te Rome eene straat, waar in men vaatwerk en beelden van allerlei metaal verkocht. *Brodaus Misc.* III, 12. *Lipsius Saturn.* I, 4. *Phil. Caroli ad Gellium* II, 3. *Cuperus Harpocr. p.* 86. *Pitiscus* II, 789.

SIGISMUNDUS, bygenaamt *de Heilige*, koning van Burgundië, was de zoon van Gombald, en volgde hem in de regering omtrent het jaar na Christus geboorte 516. Alcimus Avitus, bisschop van Viënne, bekeerde hem van de kettery der Arianen, in welke hy opgevoed was. Naderhandt wendde hy zyn uiterste best aan om den slechten toestandt van zyn ryk te verbeteren, tot welken einde hy een concilie te Epaune, en een ander te Lions beriep, en het klooster van St. Mauritius te Chablais liet bouwen. Hy trouwde met Ostrogoda, dochter van Theodorik, koning der Gotthen in Italië, en hadt by haar een zoon, met name *Sigerik*, na welker doodt hy met eene andere trouwde, die den jongen prins, wegens eenige hem ontvallene woorden, waar mede hy op haar gesmaalt hadt, haatte, en den vader zodanig tegen hem tot toorn ophitste, dat hy hem liet doden. Doch kort daar na kreeg hy daar zodanig een berouw van, dat hy zich in het klooster van St. Mauritius begaf, alwaar hy eenige dagen met vasten en wenen doorbragt, en Godt om vergiffenis van deze misdaadt badt. Wanneer een tydt daar na Clodomir, oudste zoon van Clodoveus, op zynen vader in het koninkryk van Orleans volgde, maakte hy uit hoofde van zyne moeder Clotilde eisch op het koninkryk van Burgundië. Na dat nu zyn broeder zich met hem hadt vereenigt, vloegen zy Sigismundus, namen hem gevangen, en zonden hem naar Orleans, alwaar zy hem, benevens zyne gemalinne en kinderen, op den 1 May des jaars 523 in een put wierpen. Eenigen zeggen, dat zulks te S. Pere Avi, naby die stadt, gebeurt is. Zyn lighchaam wierdt na verloop van drie jaren in het klooster van St. Mauritius gebragt, en van daar naderhandt van keizer Karel den IV naar Praag gezonden. Men vertelt, dat het zelve vele wonderen heeft verrecht, waarom Sigismundus van de Roomsche kerk als een Heilige, en van de Bohemers voor hunnen patroon gehouden wordt. *Balbini Miscell. Boh. Dec.* I. *lib.* IV. *Gregor. Turonensis. Usuardus in vita S. Sigismundi. Du Chesne.*

KEIZER EN KONING VAN HUNGARIE EN BOHEMEN.

SIGISMUNDUS, keizer, koning van Hungarië en Bohemen, uit 't huis van Luxemburg, was de zoon van Karel den IV, en broeder van Wenceslaus, keizers. Hy trouwde met Maria, dochter van Lodewyk den I, koning van Hungarie, en bevredigde de onlusten, door welke dit ryk beroert was. Om zich des te beter daar in te vestigen deedt hy zich kronen in den jare 1387, in den ouderdom van twintig jaren. Hy verloor zyne gemalin in den jare 1392. Zyne vyanden riepen Bajazeth, Turksch keizer, in Hungarie, alwaar Sigismundus een aanmerkelyken onderstandt van Franschen hadt, geleid door Johannes van Burgundië. Zy kwamen tot aan Nicopolis, en het leger der Christenen wierdt aldaar geslagen in den jare 1386. De koning dorst niet wederkeren in zyne staten; hy dwaalde langen tydt ongelukkig en onbekend te Constantinopel en te Rhodes. Naderhandt wierdt hy gevangen gezet van zyne onderdanen, en men herstelde hem niet dan in den jare 1401. Wanneer zich ondertusschen keizer Wenceslaus, broeder van dezen koning, door zyne ondeugden gehaat maakte, stelde men in zyn plaats Robert, Paltsgraaf aan den Rhyn, en hertog van Beyeren; en deze in den jare 1410 gestorven zynde wierdt Sigismundus verkoren. De kerk in dien tydt zeer beroert zynde, bragt hy zeer veel toe tot het houden der concilien van Constants en Basel. Het was om die reden dat hy gedurende drie jaren byna gansch Europa doorreisde: hy kwam in Vrankryk, stak van daar over naar Engelandt en naar Italië, en verzuimde niets om den naam te erlangen van deze grote zaak te hebben ten einde gebragt. Zyn broeder Wenceslaus hadt hem Bohemen overgelaten; hy vondt daar veel werk met de Hussiten, die zyne benden versloegen, en hy hadt veel moeite zich daar te vestigen. Hy kwam dit eindelyk te boven, en wierdt tot koning van dat ryk gekroont. Hy kreeg ook te Milaan de yzere kroon, en de goude te Rome, uit handen van paus Eugenius den IV, op Pinxterdag, en stierf te Zuain, in Moravië, den 8 December des jaars 1437, oud 70 jaren. Zyn ligchaam wierdt naar Waradyn gebragt. Sigismundus was welgemaakt, milddadig, edelmoedig, en een vriendt van geleerde lieden. Hy sprak zeer vaardig verscheide talen, en was een groot vorst in vredes, maar ongelukkig in oorlogs tydt. *Krantz. Cochleus. Dubrav. Bonfin. Thurosius.* enz. *Bzovius, Spondanus* & *Rainaldi in Annal. Eccl. Baptista Ignatius in Epit. Hist. Imp.*

KONINGEN VAN POLEN.

SIGISMUNDUS, de I van dien naam, koning van Polen, de welke door zyne grote daden den toenaam van *de Grote* verdient heeft, was de zoon van Casimir den II, en broeder van Johan Albert, en van Alexander, alle koningen, de eerste gestorven in den jare 1501, en de laatste in den jare 1506. Hy hadt in verscheide voorvallen uitmuntende blyken van zyne dapperheit en van zyne voorzichtigheit gegeven. Men draalde ook niet om hem, by het overlyden van zynen broeder, op den troon te verheffen. Hy volgde hem op in den ouderdom van veertig jaren. Het ryk van Polen hadt ook inderdaadt een vorst, als hy was, van noden, om het zelve in zynen vorigen luister te herstellen, waar uit het genoegzaam gevallen was. Sigismundus nam dat ter handt, en slaagde daar in zeer wel. Hy overwon de Moskoviters, en joeg hen uit Litthaauwen in den jare 1541. Hy breidde de scheidpalen van zyn ryk uit; hy gaf het zelve goede wetten, en was in groot aanzien by de vorsten van zynen tydt. Hy stierf op Paaschdag in den jare 1548, oud over de 80 jaren, van welke hy 41 geregeert hadt. *Cromer Hist. de Pologne. Josse Louis Decius & Bernard Vapovius in Sigismund.*

SIGISMUNDUS de II, toegenaamt *Augustus*, was reets gekroont by het leven van zynen vader Sigismundus den I. Zyne gemalin Elizabeth van Oostenryk was al gestorven: hy dacht op geen twede huwelyk dan na de doodt van zynen vader, voornemens zynde te trouwen met eene mevrouw, welke hy beminde. Deze was Barbara Radzivil, dochter van Georg, kastellan van Vilna, en weduwe van Stanislaus Castold, eertyds Palatyn van Trok, welker verstandt en schoonheit den koning dermaten hadden bekoort, dat hy haar op den troon wilde zetten. Hy deedt het, en veroorzaakte daar door grote wanorders in Polen, alwaar de groten dit huwelyk uitkreten als of de koning mistrouwt was. In het vervolg bevredigde hy de gemoederen, doch hy verloor binnen korten tydt daar na haar, die de onschuldige oorzaak van deze murmureringen geweest was. Sigismundus trouwde voor de derde maal met Catharina, dochter van Ferdinand den I, Roomsch koning, en naderhandt keizer. Doch hy liet van gene zyner vrouwen kinderen na. Men zegt, dat hy in den beginne weinig yver toonde voor de zaken van den Godsdienst; doch hy toonde zich in het vervolg driftiger, en verjoeg de Protestantsche leeraars uit zyne staten. Hy veroverde Litthaauwen, gelyk elders gezegt is, en toonde door de bescherming, de welke hy den geleerden bewees, en door zyne dapperheit in de gevechten, dat hy waardig was alle de eernamen, welke de schryvers van zynen tydt hem geven. Hy stierf den 7 July des jaars 1572, na eene regering van 24 jaren. *Neugebauer Hist. de Pologne.* enz.

SIGISMUNDUS de III, een zoon van Johannes, koning van Zweden, welken hem zyne gemalin Catharina, dochter van Sigis-

gismundus, koning van Polen, in den jare 1566 baarde. Hy was van der jeugdt af tot den Roomschen Godsdienst gehouden, dermaten, dat wanneer zyn vader te weten kwam, dat zyn leermeester, Arnoldus Grothus, den prins Luthersche beginselen inboezemde, hy den leermeester daar over met den degen dreigde. Want Johannes hadt hope, dat de Zweedsche en Poolsche kronen eens onder dezen prins zouden vereenigt worden. Het gebeurde ook, dat hy, toen hem al eenige jaren te voren de opvolging in het Zweedsche ryk belooft was, tot koning van Polen in den jare 1587 door den aartsbisschop van Gnezen, en den veldheer Zamoïsky, als ook door de andere Standen verkoren wierdt, waar by men echter hem eene harde voorwaarde voorhieldt, en in 't byzonder, dat zyn vader alles, wat hy van de kroon Polen in Lyflandt hadt weggenomen, namentlyk Esth en Reval, zou wedergeven. De aartshertog Maximiliaan van Oostenryk betwistte hem wel die kroon, maar met een slecht gevolg, naardien hy gevangen, en niet eer los gelaten wierdt, voor dat hy van de Poolsche kroon afstandt gedaan hadt. Maar alle deze vyandelykheden wierden naderhandt vergeten, en in plaats van den tot nog toe geduurt hebbenden haat kwam 'er geen klein bewys van vriendschap tegen het huis van Oostenryk, het welk, voornamentlyk wanneer hy zich in den jare 1592 met des aartshertogs Karels dochter in den echt begaf, den Polen niet weinig verdroot. Zy lieten ook den tegenzin, welken zy daar over hadden opgevat, in verscheide voorvallen, doch meest in den jare 1592 op den Ryksdag, te Warschau gehouden, blyken, alwaar vele Poolsche heeren, van welke de kancelier Zamoïsky het hoofdt was, den koning beschuldigden, dat hy met Oostenryk nadeelige onderhandelingen wegens de Poolsche ryksopvolging gehouden hadt. Hy moest inderdaadt aldaar veel horen, en het ging op dezen ryksdag zo scherp toe, dat de zelve ook maar de ryksdag der inquisitie genaamt wierdt; doch hy bragt het eindelyk door vele gegevene verzekeringen zo verre, dat de zelve op het laatste ten goede gescheiden wierdt. Ondertusschen stierf ook de koning Johannes, vader van Sigismundus, in den jare 1592, dien hy, na dat hy de standen wegens den Godsdienst en hunne voorrechten, de welke hy door het invoeren van den pausselyken gezant, en de vrye oeffening van den Roomsch-Katholyken Godsdienst hadt geschenen te storen, gewisse verzekeringen gegeven hadt, opvolgde. Doch om zyne gedurige afwezendheit uit het ryk, en wegens de invoering van den Roomschen Godsdienst, verkoren de Zweden hertog Karel van Sudermanië, welken de koning tot nog toe regent van 't koninkryk hadt gemaakt, die ook in den jare 1600 werkelyk den troon beklom. Sigismundus zocht zich met den degen recht te bezorgen, en hy hadt met zynen veldheer, den bovengenoemden Zamoïsky, ook het geluk, dat hy in het volgende jaar Karel in een groten veldslag overwon. Doch hier mede hadt de oorlog nog geen einde genomen, maar duurde nog gestadig, ook onder Gustavus Adolphus. Eindelyk sloot men in den jare 1617 een stilstandt voor 6 jaren, welken Sigismundus echter niet overleefde, nademaal hy stierf in den jare 1632. Zo weinig als het hem tegen de Zweden gelukte, zo weinig kon hy ook tegen de Moskoviters uitvoeren: want schoon de valsche Demetrius, die door de Polen ondersteunt wierdt, in den beginne gelukkig was, moest men echter eindelyk in den jare 1617 tot een stilstandt voor 14 jaren besluiten. Naauwlyks was dit vuur geblust, of daar smeulde reets een ander in de assche, doordien de Kozakken tot eene vredebreuk met de Turken gelegenheit hadden gegeven. Het kwam ook in den jare 1621 tot een hoofdtreffen, waar in de Turken te kort schoten. Sigismundus was ook zyn eigen leven niet zeker; doordien een onzinnig Poolsch edelman, met name Michiël Piekurski, hem by de kerk waarnam, en met een strydhamer ettelyke slagen op het hoofdt gaf. Hy hadt twee vleeschelyke zusters tot vrouwen, met name Anna en Constantia, beide dochters van den aartshertog Karel van Oostenryk. Hy teelde by de eerste *Uladislaus Sigismundus*, en by de twede *Johannes Casimir*, *Johannes Albert*, en *Karel Ferdinand*, van welke de twee eerste na hem koningen van Polen, de derde kardinaal en bisschop te Krakau, en de vierde bisschop van Breslau is geworden. *Sulikovius in Commentar. Rer. Polon. Piasecius in Chron. gest. Jacob. Sobiesky in Commentar. Chotinens. belli.* enz.

Aartshertogen van Oostenryk.

SIGISMUNDUS de I, aartshertog van Oostenryk en graaf van Tirol, was een zoon van den aartshertog Frederik den Ouden, by zyne twede gemalinne Anna, dochter van hertog Frederik van Brunswyk-Luneburg, geboren in den jare 1427. In den jare 1431 wierdt hem Radegunda, dochter van Karel, koning van Vrankryk, belooft, maar de zelve kwam jong te sterven. Hy volgde in den jare 1439 zynen vader op, onder de voogdy van den aartshertog Frederik, zynen neef. Naderhandt deedt hy de Zwitsers den oorlog aan, en nam den burgermeester van Schafhauzen gevangen: doch deze onlusten wierden door de bemiddeling van Lodewyk, Paltsgraaf aan den Rhyn, en Rudolph, grave van Hohberg, bygelegt. In den jare 1460 geraakte hy als beschutsheer van het bisdom van Brixen met den bisschop aldaar, den kardinaal Nicolaas de Cusa, in oneenigheit, de welke zo ver ging, dat hy den kardinaal te Brunek belegerde, en gevangen nam, waar over hy door paus Pius den II wierdt in den ban gedaan; daar de aartshertog echter niet om gaf, maar daar van aan een algemeen concilie zich beriep, en dit beroep door zynen Raadt, den heere Gregorius van Heimburg, te Rome liet aanplakken, die daar over ook in den ban wierdt gedaan, doch in den jare 1461, in January, insgelyks een appèl van dit brevet, en een verweerschrift tegen den kardinaal Cusa opmaakte, welke schriften in het begin van de XVII eeuwe onder den tytel van: *A Pii Papæ II excommunicatione injusta, Sigismundi, Archiducis Austriæ, Comitis Tyrolis, & Gregorii de Heimburg D. Appellationes & Contradictiones*, by malkander zyn gedrukt, en alle te vinden in het twede Stuk van Melch. Goldastus *Monarchia S. Rom. Imp.* van den jare 1576 af tot den jare 1631 toe. Eindelyk is dit verschil door de bemiddeling van den keizer Frederik in den jare 1465 weder bygelegt. Toen hy de plaatsen, welke de Zwitsers zynen vader, dien de keizer Sigismundus in den ban hadt gedaan, afgenomen hadden, niet weder veroveren kon, verpandde hy zyne aan den Rhyn gelegene Oostenrykische erflanden in den jare 1469 aan Karel, hertog van Burgundië, voor 80000 goudguldens; maar hy loste de zelve in den jare 1474 weder in. Hy hieldt het met den aartshertog Albert den VI tegen des zelfs broeder, keizer Frederik den III: doch hy verzoende zich naderhandt weder met den zelven, en alzo hy gene erfgenamen naliet, nam hy des zelfs zoon Maximiliaan tot zone aan, sluitende met den vader en met de Zwitsers op den 30 Maart des jaars 1474 een altyddurend verbondt, het welk in dat zelve jaar te Salms, in Burgundië, bevestigt wierdt. In den jare 1487 sloeg hy twee malen den Venetiaanschen veldheer Robert Sanseverino, of Severinas, deedt ook, zonder kennis van haren vader, Cunigunda, dochter van keizer Frederik, de welke zich by hem ophieldt, trouwen met hertog Albert van Beyeren, en beloofde aan haar Tirol ten huwelyksgoedt: doch hy moest dat geschenk herroepen. Hy stierf in het 71 jaar van zynen ouderdom in den jare 1497. By zyne eerste gemalinne Leonora, dochter van Jacobus, koning van Schotlandt, hadt hy gene kinderen, maar by de twede, Catharina, dochter van Albert, hertog van Saxen, verwekte hy eenen zoon, die in den jare 1484 schielyk is gestorven. *Henrik Gundelfingen* heeft in het derde Deel zyner Oostenrykische Geschiedenisse het leven van dezen Sigismundus beschreven, waar van *Lambecius* een gedeelte met aanmerkingen heeft uitgegeven in zyne *Biblioth. Vindobon. lib. II, c. 6,* van *pag.* 493 tot 510. *Schrenks Heldenbuch. De Roo Annal. Austr. Birckens Ehrenspiegel.*

SIGISMUNDUS FRANCISCUS, aartshertog van Oostenryk, was een zoon van Leopoldus van Oostenryk, en van Claudia van Medicis, de welke hem geboren wierdt den 18 November des jaars 1630. Na dat zyn vader op den 3 September des jaars 1632 gestorven was, wierdt hy opgevoed onder het opzicht van zyne moeder en van de keizers Ferdinand den II en den III. Hy bekwam het bisdom van Gurk in den jare 1644, en dat van Augsburg in den jare 1646; deedt in den jare 1650 eene reize naar het hof van den keizer Ferdinand den III, naar Wenen, bezocht in den jare 1652 den keurvorst Ferdinand Maria van Beyeren te Munchen, en ontfing in den jare 1655, benevens zynen broeder, de koningin Christina van Zweden, reizende naar Italië, te Inspruk. In den jare 1658 wierdt hy ook tot bisschop van Trente verkoren, doch eerst in den jare 1662 van paus Alexander den VII bevestigt. In den jare 1658 woonde hy de huldiging van den keizer Leopoldus te Augsburg by; kwam in den jare 1659 by den zelven te Wenen, en kwam toen in aanmerking om algemeen bestierder over de Nederlanden te worden. Doch als op den 26 December des jaars 1662 zyn broeder zonder mannelyke erven kwam te sterven, viel de vorstelyke landsregering van het graafschap Tirol, het markgraafschap Burgau, en de Oostenrykische landen in de Elzas aan hem, al het welke hy met roem bekleedde. In den jare 1663 verscheen hy in persoon op den Ryksdag te Regensburg, en na dat hy de bovengemelde drie bisdommen tot aan den jare 1665 behouden hadt, stondt hy daar van af, en wendde zyne gedachten om te trouwen. Eerst hadt hy zyne oogen op Maria Hedwig, dochter van den landgrave Georg van Hessen-Darmstadt; doch nademaal die princes, die zich naderhandt in den echt begaf met hertog Bernhard van Saxen-Gotha, van den Lutherschen tot den Roomschen Godsdienst, volgens zyne begeerte, niet wilde overgaan, liep dit huwelyk te niet. Schoon 'er naderhandt wel iets op handen was met de dochter van den markgrave Frederik van Baden-Durlach, besloot hy echter eindelyk met Hedwig Augusta, dochter van Christiaan Augustus, Paltsgraaf te Sultsbach, te trouwen, zondt ten dien einde den graaf Hans Otto Fugger onder andere voorwendsels naar Sultsbach, om de princes te zien, en hem daar omtrent volkomen berecht te doen. Hy gebruikte tot de onderhandeling ook Maximiliaan Wilibald Truchses, grave van Wolfsek, stadhouder van keur-Beyeren in de opper-Palts, en eindelyk zynen opperhofmeester, den grave Hans Georg van Koningsek, de welke dit huwelyk sloot, en ook in den name van zyn meester den 3 Juny des jaars 1665 in de hofkapelle te Sultsbach door den wybisschop van Regensburg zich met deze princesse liet verbinden. Doch wanneer men haar naar haren gemaal wilde leiden, en dat de graaf Karel Tarachia ook last hadt wegens zynen schoonvader de gelukwensching af te leggen, en alleen de te rug komst van den grave van Koningsek verwachtte, om den voor zyne gemalinne geschikten opperhofmeester, den grave van Harrach, de zelve te gemoet te zenden, viel hy in eene krankheit, waar van men de oorzaak een kouden dronk water toeschreef, dien hy, den 12 Juny op de jagt en verhit zynde, genomen hadt. Toen hy te Insprúk kwam, overviel hem twee dagen daar na eene beroerte, de welke hem den 15 der gemelde maandt des jaars 1665 twee uuren na middernacht uit het leven rukte, hebbende zynen ouderdom op 34 jaren en omtrent 8 maanden gebragt. Zyn ligchaam wierdt te Insprúk begraven: ook hadt zyne gemalin voor zyne doodt zonderlinge voortekenen van de zelve gehad. Na zyne doodt ontstondt 'er aan het keizerlyke hof een verschil, of zyn huwelyk voor voltrokken kon gehouden worden, en of de keizer Leo-

Leopoldus, aan wien de landen van dezen aartshertog vervielen,
gehouden was de huwelyksvoorwaarden te voldoen; doch hy ſtondt
de weduwe van zelfs aanſtonts een jaarlykſch onderhoudt van
12000 Ryksguldens toe, welk inkomen hy, wanneer haar vader
naderhandt te Inſpruk by hem gekomen was, tot op 15000 gul-
dens vergrootte, doch zwarigheit maakte haar den tytel van aarts-
hertogin te geven, 't welk hy evenwel, toen hertog Julius Fran-
ciſcus van Saxen-Lauenburg met haar in den jare 1667 trouwde,
deedt. *Gal. Gualdo Conte di Priorato vita di Leopoldo Ceſare Tom.* II. *Comitis a Brandis Fama Auſtriaca p.* 343.

SIGISMUNDUS CORIBUTH was een broeder van den groot-
hertog Alexander Vitoldus in Litthauwen, die hem in zyne plaats
in den jare 1422 tot koning van Bohemen, tegen koning Sigis-
mundus, voorſloeg. Doch de Boheemſche afgezanten wierden
van den hertog te Troppau gevangen, en aan den koning Si-
gismundus gezonden. Alexander Vitoldus zondt wel gezanten aan de
Boheemſche landſtanden, dat zy met eenige benden zynen broe-
der zouden tegen komen, den zelven begelyden, en ook de ge-
vangene gezanten op vrye voeten ſtellen. Maar de Bohemers lie-
ten hem weten, dat zy hun volk in de toenmalige Huſſitiſche on-
luſten elders nodig hadden, en dat hy zien mogt hoe hy in Bohe-
men kwam. Hier op trok Coributh tegen den zin van zynen broe-
der en den koning van Polen met louter banditen en ander ruigt
van volk in Bohemen. In het begin belegerde hy verſcheide ka-
ſteelen; maar doordien de Boheemſche ſtanden zelf oneens wa-
ren, wierdt Coributh te Praag op den witten toren gevangen
gezet, en niet eer los gelaten voor dat hy met eede afſtandt van
Bohemen gedaan hadt, waar op hy in ſtilte op de grenzen van
Sileſië gebragt wierdt. Wanneer hy in den jare 1423 in Litthau-
wen was te rug gekomen, wilde hy van den koning van Polen
het landſchap Dobrczin tot zyn onderhoudt hebben; doch bekwam
een weigerend antwoordt; en als hy hier op heimelyk de Polen
tegen hunnen koning wilde opſtoken, lekte zulks tydelyk uit, en
hy raakte naderhandt in grote verachting. Hier na heeft hy dan
in Pruiſſen, dan in Bohemen gedient, tot dat hy eindelyk in den
jare 1435 tot den afgezetten groothertog Switrigal in Litthauwen
zich begaf, en over des zelfs leger geboodt. Doch hy wierdt nog
in het zelve jaar in een gevecht met den groothertog Sigismun-
dus Starodubski in Litthauwen zwaar gekwetſt en gevangen, wan-
neer hy met eenige anderen zou geſmoort zyn; hoewel eeni-
gen willen, dat de gemelde Sigismund Starodubski, onder voor-
geven van hem te genezen, vergift in de wonden heeft laten
ſtrooien, waar aan hy zou geſtorven zyn. *Cromer. Hiſt. Polon. Dlugloſſ. Hiſt. Polon. Tom.* II. *Balb. Epis. rer. Boh. Theobaldi Huſſiten-krieg.*

SIGISMUNDUS, hertog van Saxen en biſſchop te Wurtsburg,
was de twede zoon van Frederik den Strydbaren, keurvorſt van
Saxen en markgraaf van Meiſſen, geboren den 28 February des
jaars 1416. Na zyns vaders doodt regeerde hy met zyne broe-
ders in gemeenſchap; doch in den jare 1436 behaagde het hen
eene verdeling van 't landt voor 9 jaren te maken. Daarentegen
deedt Sigismundus het jaar daar aan volgende afſtandt van de va-
derlyke erflanden, en verkoos den geeſtelyken ſtaat. Men zegt,
dat de oorzaak van zulk eene ſchielyke verandering geweeſt is,
om dat eene adelyke nonne, uit het geſlacht van die van Loma,
in het klooſter Miliënpfort, niet verre van Weida, in Voigtlandt
gelegen, alwaar hy zyn hof hieldt, hem verlieft hadt gemaakt,
en dat hy geen zekerder omgang met haar kon hebben dan als hy een
gewyd perſoon wierdt. Doch wanneer zyne broeders de oorzaak
van zynen geeſtelyken ſtaat waren gewaar geworden, gebruikten zy
alle middelen en wegen om hem tot andere gedachten te bren-
gen, ten welken einde zy hem op het ſlot Fryburg, niet verre
van Naumburg gelegen, in bewaring ſtelden, alwaar hy eenige
jaren met zes andere edelen moeſt doorbrengen, tot dat de zaak
in zo verre wierdt bemiddelt, dat hy in den jare 1440 den biſ-
ſchop van Wurtsburg tot medehelper (*Coadjutor*) wierdt toege-
voegt, en het jaar daar na, na dat die biſſchop afſtandt doen
moeſt, in het bisdom wierdt beveſtigt. Hoewel hy nu in den be-
ginne zich loffelyk gedroeg, verviel hy haaſt weder tot een er-
gerlyk leven, zo dat de kanunniken niet genoeg over hem klagen
konden; waarom hy genoodzaakt wierdt zyn bisdom in den jare
1444 weder over te geven, en zyn toevlucht in Meiſſen te ne-
men, echter met dat beding, dat hy jaarlykſch van het ſticht
15000 zilvere groſſchen zou trekken. Na zyne te rug komſt
in Meiſſen liet hem zyn broeder, de keurvorſt Frederik, over ee-
ne verdachte verſtandhouding met verſcheide Boheemſche heeren
op het ſlot Scharffenſtein aan de Tſchopa weder op nieuw in
bewaring zetten. Ten laatſte wierdt hem Rochlits ingeruimt, al-
waar hy ook in den jare 1457 op Kersnacht aan de waterzucht
ſtierf. In het byzonder wordt van hem geroemt, dat hy zeer
helchaftig was, gelyk hy ook in den jare 1431 by de grote
overwinning op de Huſſiten in Bohemen met 7000 man zich tref-
felyk gekweten heeft, waar van Spangenberg in zyne *Mansfeldſche Kronyk kap.* 317 uitvoerig ſpreekt. *Mulleri Annal. Saxon. Fabric. Orig. Sax. lib.* VI. *Spen. Syllog.* 333. *Laritz Hiſt. Palmwald.*

SIGISMUNDUS BATHORI, vorſt van Zevenbergen. Zie
BATHORI.

SIGMARINGEN, een ſtadt en ſlot in het Zwabiſche vorſten-
dom Hohenzollern, aan den Donauw, tuſſchen de kleine rivieren
Schmeyta en Lauchart gelegen, waar van eene linie der vorſten
van Hohenzollern, welker ſtichter graaf *Karel* de II geweeſt is,
zich de *Sigmaringſche* noemt. De zelve is ten tyde van
keizer Karel den V, na 't uitſterven der graven van Werdenberg,
welken zy onder den tytel van een graafſchap hadt toebehoort, aan
het ryk vervallen, en van den gemelden keizer aan het Hohen-
zollerſche huis vereert; waarom het huis van Ooſtenryk de op-
perheerſchappy daar over nog eiſcht. Doch die van Hohenzollern
hebben tot nog toe de ſouvereiniteit beweert.

SIGMOUT, eene zeeſtadt in Engelandt, in dat gedeelte van
het graafſchap van Devon, dat men Budleigh Oriental noemt. Zy
hadt van te voren eene goede haven, maar de zelve is door het
zandt bedorven.

SIGNAU, een ſlot, vlek en heerlykheit in het Ementhal en
het Canton Bern gelegen, het welk voor dezen eigene vryheeren
gehad heeft, van welke *Nicolaas* in den jare 1160 heeft geleeft.
Clementia was abdiſſe te Zurich, en *Herman* ſneuvelde in
den ſlag by Sempach in den jare 1336. Van hen kwam deze
heerlykheit aan de graven van Fryburg, en van deze, door koop,
in den jare 1399 aan het Canton Bern, het welk aldaar een land-
voogdt heeft.

SIGNET, (WILHELM) een Franſch edelman, is in de ge-
ſchiedeniſſen beroemd wegens de eer, welke hy van keizer Karel
den V by eene buitengewone gelegenheit ontfing. Wanneer de-
ze keizer in den jare 1540 op zyne reize naar Vlaanderen door
Vrankryk trok, hieldt hy zich eenigen tydt te Parys op. Gedu-
rende dien tydt ging hy eens uit nieuwsgierigheit het Parlements-
hof bezien, en het behandelen der rechtszaken aldaar aanhoren.
Wanneer hy zich nu gezet hadt op een plaats tegen over den
voorzitter, welke de koning, wanneer hy daar tegenwoordig
was, plagt te nemen, waar over vele murmureerden, hoorde hy
een pleidooi aan over de landvoogdy van *Beaucaire*, of *Carkaſſone*, over welker bezit deze Wilhelm Signet en een zeker rid-
der geſchil hadden, om dat zy beide daar eiſch op maakten. Ee-
ne der voornaamſte redenen, welke men tegen Signet aanhaalde,
was deze, dat hy niet hadt de hoedanigheit, welke tot zulk een
eerſtaat vereiſcht wierdt, nademaal dit ampt te voren altydt door
een edelman bekleed was. Hier op riep de keizer eenen van zyne
bedienden, dat hy hem een zwaardt zou geven, en riep Signet by
hem. Wanneer nu de zelve voor hem knielde, ſloeg de keizer
hem tot ridder, liet hem ook vergulde ſporen aandoen, en zeide
daar op tegen den tegenſtrever: *Zie daar, nu is hy een ridder!*

SIGNEY, eene burgt en abdy in het Rhetelois, in Champag-
ne. Zy legt vier mylen van Chateau-Porcien ten Noorden. *Baudrand.*

SIGNORELLI, (LUCAS) een ſchilder van Kortona, was een
leerling van Pietro della Franceſca, en ſchilderde zodanig naar des
zelfs trant, dat hunne ſtukken byna de eene voor de andere zyn
genomen. Deze Lucas was een behendig tekenaar, en Michiël
Angelo ſchatte hem zeer hoog. Hy heeft ook geſchildert te Lo-
retto, Kortona en te Rome. Zyn zoon, een welgemaakt jonge-
ling, en van wien hy grote verwachting hadt, wierdt ongelukkig
te Kortona gedood. De tyding, welke men hem daar van bragt,
trof hem zeer gevoelig: doch zich met ſtandvaſtigheit wapenende,
deedt hy zich naar zyn ſchilders winkel brengen, en ſchilderde,
zonder tranen te ſtorten, hem af, om zyne gedachtenis te bewa-
ren, vindende geen trooſt dan in zyne kunſt, welke hem wederom
gaf dat gene, het welk de doodt hem ontrukt hadt. Naderhandt
ging hy naar Rome, werwaarts paus Sixtus de IV hem ontboden
hadt, en na dat hy aldaar vele onderwerpen uit het boek der
Scheppinge geſchildert hadt, kwam hy weder in zyn vaderlandt.
Doordien hy vele middelen hadt, werkte hy niet meer dan voor
zyn vermaak. Hy ſtierf in den jare 1521, oud twee en tachtig
jaren. *De Piles Abregé de la Vie des Peintres.*

SIGONIUS, (KAREL) geboren van Modena, in Italië, was
hoogleeraar in de Griekſche tale binnen die ſtadt, niet ouder zynde
dan 22 jaren. Naderhandt onderwees hy de goede letteren te Pa-
dua, alwaar het gemenebeſt van Venetië hem een jaargeldt gaf.
Hy heeft de Roomſche oudheden ook veel beter uitgelegt dan al-
le de ſchryvers, die 'er voor hem geweeſt zyn. Men merkt aan,
dat niettegenſtaande hy in de Latynſche tale zeer ervaren was, en
de zelve zo wel ſchreef, hy ze echter met veel moeite
ſprak. Hy gaf in het licht een boek over de vertrooſting, waar
van hy wilde doen geloven dat *Cicero* de ſchryver was; doch An-
tonius Riccobonius, Lipſius en Johannes Gulielmus hebben aange-
toont, dat het 't werk was van een hedendaagſch ſchryver, het
welk hem eene ziekte veroorzaakte, welke een einde maakte te
gelyk van zyn leven, en van zyne werken. Hy ſtierf te Modena
in het jaar 1585, oud zeſtig jaren. Hy heeft nog geſchreven de
volgende boeken, als: *Faſti Conſulares ac Triumphi*; *De nominibus Romanorum liber*; *De Conſulibus, Dictatoribus & Cenſoribus Romanis*; *De Republica Hebraeorum*; *Hiſtoria de regno Italiae*, en
verſcheide andere. *Thuanus Hiſt. Lorenzo Craſſo. Baillet.*

SIGTUNA, een kleine ſtadt in de Zweedſche provincie Up-
landt, tuſſchen Stokholm en Upzal, niet verre van de Meeler-zee
en zeven mylen van de eerſt-en vyf van de laatſtgemelde
ſtadt gelegen. In vorige tyden was alhier een beroemd Domini-
kaner klooſter, en aan het zelve eene zilvere poort van grote waar-
de, de welke de Ruſſen in de XIII eeuwe, wanneer zy deze plaats
in de aſſche leiden, weggevoert hebben. Siggo, de vyfde koning
van Zweden, zou deze ſtadt tot zyne hofhouding gebouwt
hebben.

SIGUENZA, in het Latyn *Seguntia* en *Segontia*, gelegen aan
de rivier de Henares, en aan den voet van den berg Atienza,
eene ſtadt in Spanje, in nieuw-Caſtilië, nevens een bisdom, on-
derhorig aan dat van Toledo. Daar is een collegie, een kaſteel,
en een wapenhuis.

SIHOR, eene ſtadt in Paleſtina, in het Weſter gedeelte van den
ſtamme Azer. Joſ. *XIX*, 26.

SIKAMBREN, een oud volk in Duitſchlandt, het welk Strabo
Sugambren, en Ptolomæus *Synkambren* noemt. Eenige ſchry-
vers houden het daar voor, dat zy tuſſchen den Rhyn en de Maas
ge-

gewoont hebben, in 't tegenwoordige Gelderlandt en in 't landt van Kleef. Doch anderen zeggen, dat zy van den Mayn tot aan de zee hunne woningen gehad hebben, en in de volgende tyden *Franken* genaamt zyn. De Usipeten en Brukteren waren afkomstig van deze volkeren. *Cesar de bello Gallico. Plutarchus in Jul. Cesare. Dio Orosius. Cluverius. Phenanus.* enz.

SIKAMBRIA, een ſtadt in Pannonië. Een opſchrift in het oude Buda, of Offen, in Hungarie, leert ons, dat het deze ſtadt is, die de landzaten *oud-Offen* noemen. *Bries Geogr. Lazarius R. P. R. c. 2. ſect. 2. Cluverius. Rhenanus. Ferrari. Ortelius.*

SIKARD, of SICHARD, biſſchop van Cremona, leefde in de XII eeuwe omtrent het jaar 1160, en beſchreef de Geſchiedenis der pauzen, als blykt uit Raphaël Volaterranus, *lib.* XXXII *Comment*, het welk doedt zien, dat Poſſevinus en Leland zich bedriegen, als zy zeggen, dat deze Sikard de zelve is, aan wien Laurens Laureti, een Karmeliter monnik van de XVI eeuwe, een zyner werken heeft opgedragen. Dit is de aanmerking van Voſſius; doch ik weet niet of zy niet alle drie hebben misgetaſt: want deze Laurens Laureti, die om zyne verdienſten tot het bisdom wierdt verheven, heeft aanmerkingen over Sikard (*Scholia in Sicardum, Epiſcopum Cremonenſem*) geſchreven, en dit werk is aan den kardinaal Sfondrati opgedragen. *Poſſevinus Appar.* V. *Laur. Laur. Voſſius lib.* II *de Hiſt. Lat. c.* 53. *Lucas in Bibl. Carm. Alegre in Parad. Carmel.* Deze ſchryver heeft een weinig later geleeft dan Volaterranus zegt. Hy heeft nochtans zyne Kronyk niet vervolgt tot aan het jaar MCCXXI, als Lambecius, *Bibl. Imper. P.* II, *p.* 871, zegt, maar alleen tot het jaar MCCXV. De weinige zaken, die volgen, zyn van een anderen, als blykt uit deze woorden, de welke zyn aan het einde van een handſchrift, het welk *G. Cuper* daar van gehad heeft: *Anno milleſimo ducenteſimo quinto decimo obiit Praſul Sicardus, menſe Junii, hujus praſentis compilator.* Dat is: *In het jaar 1215, in de maandt Juny, is geſtorven de biſſchop Sikardus, opſteller van het tegenwoordige werk.*

SIKE, (Henrik) geboortig van Bremen, heeft wegens zyne armoede wonderlyke ontmoetingen gehad. Hy ging naar de Levant als ſoldaat, en heeft zich daar eens, om dat hy weggelopen was, en opgehangen zou worden, van de galg vry gedobbelt. Zyn disfortuin maakte, dat zyne manier van leven ook niet te beſchaaft was, waarom hy een geruimen tydt in Hollandt als in een hoek opgeſloten bleef, hoewel hy in de Ooſterſche talen byna zyns gelyken niet hadt, zo dat zelf Adriaan Reland hem zyn Arabiſch te danken hadt, en Ludolf Kuſter, die met Sike de *Bibliotheca novorum liborum* te Utrecht geſchreven heeft, niet ontkent veel van hem geleert te hebben. Dus maakte hy zyn geluk niet voor dat hy by den Engelſchen graaf Huntington bekend wierdt: want als de zelve voorhadt naar Conſtantinopel te reizen, en zich aldaar in de Ooſterſche talen, en byzonderlyk in het Arabiſch te oeffenen, zocht hy iemandt, die hem in dit voornemen kon behulpzaam zyn. De profeſſoren te Utrecht ſloegen hem aanſtonts Sike voor; maar de graaf kon daar toe in het eerſt niet beſluiten, om dat hy 'er zeer onhebbelyk uitzag, en ſterk tabak rookte, het welk de graaf niet kon verdragen. Maar alzo hy geen beter kon vinden, en Sike des graven voorſlag, van den tabak te laten, geheel afſloeg, nam hy hem eindelyk met zich, onder deze voorwaarde, dat hy zich eerſt beter zou kleden, waar toe hem het nodige geldt wierdt verſchaft, en dan, dat hy, als hy tabak rookte, van hem zou wegblyven, gelyk hy dan ook altydt in de afgelegenſte plaats van het huis, waar in de graaf huisveſtte, gelegt wierdt. Zy kwamen echter op hunne reize niet verder dan in Italië, om dat de vrienden van den grave hem niet naar Conſtantinopel wilden laten trekken, ter zake dat de peſt aldaar woedde. Dus nam hy zynen reisgeſel mede naar Engelandt, en beval hem eindelyk aan de verzorgers der hogeſchole van Cambridge tot het leeraarſchap in de Hebreeuſche tale, het welk hy ook, nevens een plaats in het collegie der Drieëenheit, verkreeg. De vremdelingen, welke hem op die plaats bezochten, roemen zyne beleefdheit en aangenamen ommegang. Zyn einde is zeer droevig geweeſt, nademaal hy zich in het jaar 1712 aan de ſcharp van zynen nachtrok verhing. Men zegt, dat hy tot dit vertwyfeld beſluit is gekomen om dat men hem op een gaſtmaal de bovenverhaalde geſchiedenis herinnerde, te weten, dat hy door het geluk van den dobbelſteen den ſtrop ontkomen was. *Neue Biblioth. T.* XXIII, *pag.* 249. *&c.*

SIKKAMA, (Sibrandus) een Vrieſch rechtsgeleerde, en ſekretaris te Bolswaardt, heeft zich op het einde van de XVI eeuwe door verſcheide ſchriften bekend gemaakt, als: *De judiciis centumviralibus; Antiqua Friſiorum leges; Calendarium Faſtorum.* enz. *Val. Andreas Bibl. Belg.*

SIKKO of SIXTUS SIARDA, of SIARDEMA, wordt van *P. Winſemius* voor den achtſten Poteſtaat van Vrieslandt opgegeven, het welk aldus verſtaan moet worden, dat hy de achtſte Poteſtaat is, van wien eenig gewag in de Vrieſche Jaarboeken gemaakt wordt. De boven aangehaalde ſchryver vertelt omſtandig in zyne *Kronyk van Vrieslandt* hoe dat Willem de II, graaf van Hollandt, en Roomſch koning, zoekende als heer van Vrieslandt gehuldigt te worden, grote moeite heeft gedaan om den Poteſtaat Sikko Siarda op zyne handt te krygen; dat hy hem, behalven grote ſommen gelds, het erfpoteſtaatſchap over Weſt-Vrieslandt, of Noord-Hollandt, hadt laten aanbieden; dat Siarda, daar over gebelgt, den koning in een brief geantwoord zou hebben, „ dat hy, om zyn geſlacht te verheffen, geen verrader wilde „ zyn, en dat hy de vryheit van zyne landgenoten nooit zou „ verkopen, enz". Ja, om zyne onverzettelykheit in dat ſtuk te tonen, en den koning te trotſeren, zou hy goude geldſtukken, welke op die aanbieding ſloegen, hebben laten munten. Op de eene zyde van die geldſtukken, zo als *Winſemius* getuigt, ſtonden deze woorden: Sixtus Siaerdema, Potestas Frisiæ, en op de andere zyde ſtondt een man verbeeld, die eenig geldt uit zyne handt liet vallen, het welk te zeggen was, dat hy de ſommen gelds, hem door Willem aangeboden, van de handt gewezen hadt. Rondom ſtondt wederom te lezen: Libertas prævalet auro, dat is: *Vryheit is beter dan goudt.* Waarſchynlyk heeft Winſemius dit uit *Johan Vlieterp*, of *Andreas Cornelius*, die het zelve verhalen, getrokken. Maar *Ubbo Emmius* ſchynt alles voor een verdichtſel te houden, als hy zegt: „ Het geen zommi- „ gen van *Sikko Siarda* op dit ſtuk op eene ongerymde wyze ver- „ tellen, acht ik niet eens waardig om hier vermeld te worden". Zie *P. Winſemius Kronyk van Vrieslandt fol.* 167 enz. *Ubbo Emmius Hiſt. Friſ. lib.* X. *Nabericht op de Beſchryvinge van Vrieslandt pag.* 429, 430.

SIL, eene rivier in Zwitſerlandt, ontſpringt in het Canton Zweits, loopt voorby het Canton Zug, door dat van Zurich, en eindelyk beneden die ſtadt in de Limmat.

SILA, of SYLA, een groot boſch in het koninkryk van Napels, het welk van Coſenza in Calabria citra, tot aan Calabria oltra naar Rheggio, byna 200000 ſchreden langs het Apennynſche gebergte zich uitſtrekt. Men haalt daar zeer veel pik uit. Het wordt in het Latyn *Saltus Rheginorum* genaamt. *Virgil. Æneid. l.* XII. *vs.* 715.

SILANION, een beroemd beeldhouwer, leefde ten tyde van Alexander den Groten, omtrent de XIV Olympiade. Hy was geboortig van Athene. Men ſpreekt van de beelden, welke hy maakte van Sappho, van Satirus, de welke op de Griekſche ſpelen den prys hadt weggedragen; van een kampvechter, met name Demaratus, en van een anderen beeldhouwer, Apollodorus genaamt, hoewel hy van niemandt onderwys in die kunſt ontfangen hadt. Volgens het verhaal van *Vitruvius* ſchreef hy een boek over de evenredigheit in de bouwkunde. *Vitruvius l.* VII. *Plinius l.* VI *&* XXXIV.

SILANUS is de toenaam van een Romeinſch geſlacht, het welk een tak was van de *Familia Junia*, en zich door de gewigtige eerampten, welke de genen, die uit het zelve geſproten waren, onder de keizers bekleedden, maar nog meer door het ongelukkig en geweldig einde, dat zy merendeels gehad hebben, beroemd heeft gemaakt. *Creticus Silanus*, landvoogdt van Syrië, maakte zich meeſter van den perſoon van Vonones, koning van Armenië, die hem in zyne landvoogdy was komen bezoeken, en ſtelde hem onder de bewaring van een lyfwacht.

SILANUS (Appius Junius) was burgermeeſter van Rome in het 28 jaar na Chriſtus geboorte, en drong zich zeer diep in de gunſt van den keizer Claudius, die hem deedt trouwen met Domitia Lepida, moeder van zyne gemalinne Meſſalina. De keizerin, welker onkuiſchheit gene palen hadt, dorſt haren ſchoonvader een bloedſchande voorſlaan, die daar een afſchrik van hadt. Zyne weigering koſtte hem het leven: want Meſſalina, na dat zy te vergeefſch hem vele ſtrikken hadt geſpannen, te zamen eens met Narciſſus, bragt dezen vrygelaten ſlaaf zo ver om den keizer des morgens zeer vroeg te gaan vinden, en hem al bevende te zeggen, dat hy in den droom gezien hadt hoe Silanus hem zocht te doden. Meſſalina, daar tegenwoordig zynde, maakte de verſchrikte, en betuigde, dat zy verſcheide nachten na malkander den zelven droom hadt gehad. Op het zelve oogenblik bragt men den keizer de weet, dat Silanus aan de deur van zyn vertrek was; en inderdaadt, Meſſalina hadt des avonds bevel gegeven om hem tegen dat uur te ontbieden. Dit was genoeg om hem ſchuldig te doen geloven, en hem op ſtaande voet te doen doden, in het jaar na Chriſtus geboorte 42. Claudius was zelf dom genoeg om in den Raadt oprechtelyk te verhalen op welke wyze de zaak was toegegaan. Silanus was eerſt getrouwt met Emilia Lepida, kleindochter van Julia, en achterkleindochter van den keizer Auguſtus. Het was by deze laatſte vrouwe dat hy hadt *Lucius Junius Silanus*, die verlooft was aan de princeſſe Octavia, dochter van Claudius; een huwelyk, het welk niet afkeeren kon den ondergang noch van den vader, noch van den zone. *Tacitus Annal. l.* XIII. *Dion l.* LX. *Suetonius l.* V.

SILANUS, (Lucius Junius) een Roomſch Raadsheer, die met Octavia, de dochter van den keizer Claudius, in den echt verbonden was. Na dat hy reets zo ver gekomen was om de eer te hebben van des keizers ſchoonzoon te zyn, met eene zegepraal vereert was, en dat zynent wegen een ſchouwſpel van ſchermers wierdt aangeſtelt, om hem by het volk geheſt te maken, verbrak Agrippina, de twede vrouw van den keizer Claudius, alle de maatregelen om het huwelyk tuſſchen Nero en Octavia te doen gelukken, waarom zy zich bemoeide om hem uit den weg te ruimen, ſchoon hy by den keizer zeer wel ſtondt. Ten dien einde beſchuldigde zy Silanus over bloedſchande, welke hy met zyne zuſter Junia Calvina begaan hadt, de welke eene van de ſchoonſte juffrouwen in Rome, doch in haar gedrag al te los was, even als haar broeder in zyne woorden. Hier op wierdt hy uit den Raadt gebannen, en benam zich zelve het leven. *Tacitus. Suetonius in Nerone. Dion.*

SILANUS (Marcus Junius) was burgermeeſter onder de regering van Tiberius in het 19 jaar van Chriſtus. Deze vorſt deedt zyne dochter *Junia Claudia*, of *Claudilla*, trouwen met den prins Cajus, die naderhandt keizer wierdt, onder den naam van Caligula. Claudia ſtierf kort daar na, en Caligula, haar man, zonder aanmerking te maken op deze vermaagſchapping, offerde naderhandt Silanus, gelyk meer anderen, aan zyne wreedheit op. Deze prins hadt hem met veel verontwaardiging gehandelt, nademaal zyne hoge geboorte, zyne grote voorzichtigheit, en zyne ſeldzame deugdt zich onverdragelyk aan hem maakten. Wanneer Silanus landvoogdt was, in het begin zyner regering, ontnam Caligula,

om hem spyt aan te doen, hem het bevel over het Roomsche krygsvolk, het welk deze provincie verdedigde, en gaf het aan een luitenant. Naderhandt belastte de keizer, tegen de gewoonte, volgens welke de burgermeesters de stemmen opnamen van de aanzittende Raden, op die order, als zy het gevoeglykst oordeelden, beginnende met de genen, welken zy de meeste achting wilden betonen, dat de stemmen zouden worden opgenomen volgens den datum van de burgermeesterschappen, en dat, uit vreze, dat de ouderdom en de verdiensten van Silanus hem van de anderen niet te veel zouden doen onderscheiden. Eindelyk Silanus op zekeren dag dezen prins op zee niet hebbende kunnen volgen, doordien hy doorgaans zeer zeeziek was, beschuldigde hem Caligula, dat hy was binnen Rome gebleven om, indien zich een kans daar toe opdeedt, zich daar meester van te maken. Op deze gewaande misdaadt noodzaakte hy hem zich zelf te ontkeelen. *Tacitus lib.* IV & VI. *Dion lib.* LIX. *Suetonius lib.* IV.

SILANUS (M. JULIUS) was de broeder van Lucius Junius Silanus. Dit wierdt hem tot misdaadt toegerekent: want het was alleen onder dezen dekmantel, dat hy ter doodt wierdt verwezen, na dat hy burgermeester was geweest in het jaar 46, en naderhandt landvoogdt in Asië. Hy wierdt gedood door 't bevel van Agrippina in het jaar van Christus 54.

D. JUNIUS SILANUS TORQUATUS, die burgermeester geweest was onder de regering van Claudius in het jaar van Christus 53, wierdt twee jaren daar na te Benevento vermoord op 't bevel van Nero. Het voorwendsel was, dat Silanus zich niet kon vergenoegen met den staat van een gemeen man, doende zo veleonkosten, dat hy al zyn goedt doorbragt.

LUCIUS JUNIUS SILANUS TORQUATUS verloor ook het leven door 't bevel van Nero in de maandt van Juny van het jaar 65, om dat zyne geboorte en zyne goede hoedanigheden hem waardig deden oordelen om keizer te zyn. *Dion l.* LXI & LXII. *Tacitus Annal.* XV.

Daar zyn nog twee Silanussen geweest, beide burgermeesters onder het keizerryk van Commodus, en beide gedood op 't bevel van dezen vorst, de een genaamt DULLIUS SILANUS, burgermeester in het jaar 188, de andere genaamt SERVILIUS SILANUS, welke die waardigheit bekleedde in het jaar daar aan volgende. *Vita Commodi.*

SILARO, of SELO, eene rivier in het Principato citra van het koninkryk van Napels, welke die eigenschap heeft, dat zy niet alleen het hout, maar ook de bladeren, die daar in vallen, in steen verandert; en nochtans is het water van deze rivier goed om te drinken. Zy ontspringt in het Apennynsche gebergte, en stort zich in de golf van Salerno. *Plinius lib.* II. *cap.* 103.

SILAS, een medgesel van den Apostel Paulus, door sommigen SILVANUS genaamt, was, zo als men gelooft, een der twee en zeventig discipelen, en buiten twyfel een der eerste Christenen van de kerk. Hy verbondt zich in den beginne aan den Apostel Petrus, en vervolgens aan den H. Paulus. Hy was tegenwoordig op het concilie van Jeruzalem in het jaar 51, en wierdt van deze vergadering gezonden naar Antiochië, met Judas, toegenaamt Barsabas, den H. Paulus, en den H. Barnabas, om derwaarts te brengen de besluiten, in dit concilie genomen. Hy bleef te Antiochië in 't gezelschap van den H. Paulus en den H. Barnabas, en hy verselde naderhandt Paulus op zyne reizen. Hy wierdt met hem te Philippi gevangen, alwaar hy op het bevel van de overigheit gegeesselt en in den kerker geworpen wierdt. Des middernachts ontstondt 'er eene aardbeving, terwyl hy met Paulus zich tot bidden hadt begeven, de welke de fondamenten der gevangenisse deedt schudden. De gevangenbewaarder, over dit wonder verschrikt, bekeerde zich. Des anderen daags gaf de overheit bevel Paulus en Silas uit de gevangenisse te laten gaan, de welke verklaarden, dat zy Roomsche burgers waren: zo dat de magistraat zelfs genoodzaakt was voldoening aan hen te geven. Van Philippi gingen Paulus en Silas naar Thessalonika, alwaar zy van de Joden gezocht wierden by Jazon, hunnen huiswaardt, en zich des nachts hebbende van daar gemaakt, vluchtten zy naar Bereën. Silas wierdt door ziekte in dien stadt opgehouden, en kwam het jaar daar aan Paulus te Korinthe vinden. De twee Zendbrieven van Paulus aan de Thessalonicenzen zyn te Korinthe geschreven, zo wel in zynen naam, als in dien van Silas en van Timotheus. De Grieken vieren de gedachtenis van Silas op den 30 July, en de Latynen den 13 van die maandt. *Handel.* XV, XVI, XX. *en* II. *Thess.* I. *Baillet Vies des Saints.*

SILAS, een gunsteling van den Joodschen koning Agrippa, en veldheer over des zelfs legers, wierdt door de verkregene eerampten zo stout, dat hy zich met zynen meester al te gemeen maakte, en in des zelfs tegenwoordigheit op zyne bewezene diensten roemde. Agrippa wierdt daar over toornig, ontnam hem zyn ampt, en zette hem gevangen. Doch omtrent een jaar daar na, wanneer de koning zyn geboortefeest vierde, gaf hy uit medelyden bevel, dat men hem op vrye voeten zou stellen. Doch wanneer deze boodschap hem gebragt wierdt, gaf hy dit trotsche antwoordt, dat hy geen eenen voet uit de gevangenis wilde zetten; waarom hem Herodes, koning van Chalcis, die hem nydig was, na de doodt van Agrippa, in het jaar 43, liet ombrengen. *Jozephus Joodsche Oudh.* XIX *B.* 6 *K.*

SILCESTER, oudtyds *Vindonus*, *Vindomus*, voor dezen eene kleine stadt, maar tegenwoordig alleen een kleine burgt, gelegen in het graafschap Hant, op de grenzen van dat van Bark. *Baudrand.*

SILEIN, van eenigen ook *Zillna*, of *Solna* genaamt, eene redelyk welbewoonde, en met een wal omringde stadt in het opper-Hungarische graafschap Turocz, op de grenzen van het graafschap Trentschin, aan de rivier de Waag gelegen. De aldaar opgerechte drukkery heeft deze stadt in Hungarië zonderling bekend gemaakt.

SILENTIARISSEN waren oudtyds slaven, gesteltom andere slaven te doen zwygen. Naderhandt was het een eerampt aan het hof der Griekse keizers voor personen, geschikt tot de aller geheimste staatshandelingen. Dit ampt was zeer aanzienlyk. Zy hadden hunnen naam van de plaats, waar in zy te zamen kwamen, de welke *Silentium*, of *Silentiarium* heette, om dat zy hunne zaken moesten geheim houden. Het is ligt te denken, dat zodanige lieden by de keizers in grote eer waren. *Gutherius de offic. domus Aug.* III, 29. *Du Fresne* III, 961. *Gl. Gr. p.* 1370. *Pitiscus* II, 797. *Seneca Epist.* 47. *Du Cange Glossar.*

SILENUS, voedstervader en medgesel van Bacchus, welken de dichters afgebeeld hebben gezeten op een esel, en byna altydt dronken. Virgilius beschryft hem zeer aardig *Ecl.* VI. Aangaande het verdichtsel van de afkomst van Silenus zie *Samuel Bochart Can. lib.* I. *c.* 18.

SILESIE, in het Latyn *Silesia*, eene grote provincie in Duitschlandt, de welke ten Oosten aan Polen, ten Noorden aan het markgraafschap van Brandenburg, ten Westen aan de Lausnits en Bohemen, en ten Zuiden aan Moravië en opper-Hungarië paalt. Het wordt in *opper-* en *neder-Silesië* verdeelt. Het eerste begrypt in zich de vorstendommen *Teschen*, *Oppeln*, *Ratibor*, *Troppau*, *Jagerndorf*, *Neissen*, en de vrye standsheerlykheden *Ples* en *Beuthen*: doch neder-Silesië bevat de vorstendommen *Breslau*, *Schweidnitz*, *Jauer*, *Munsterberg*, *Glogau*, *Sagan*, *Delfz*, *Wohlau*, *Liegnitz*, *Brieg*, *Crossen*, het welk nu den koning van Pruissen toebehoort, nevens de vrye standsheerschappyen *Wartenberg*, *Militsch*, *Drachenberg*, en *Beuthen-Carlath*. De grootste rivier van dit landt, de welke alleen maar bevaarbaar is, is de *Oder*, de welke dit landschap in tweën verdeelt, wordende het eene gedeelte, aan gene zyde gelegen, het *Poolsche*, en het andere, aan deze zyde leggende, het *Duitsche* genoemt. De rivieren van minder grootte zyn de *Neis*, de *Bober*, de *Queis*, de *Weistritz*, de *Ohla*, de *Barsch*, en de *Weida*; doch de kleiner de *Elza*, *Biela*, *Mora*, *Oppa*, *Brudnich*, *Steina*, *Cladnitz*, *Malpan*, *Brmnitz*, *Biele*, *Stobra*, *Lohe*, *Peila*, *Polsnitz*, *Zieder*, *Katzbach*, de welke stofgoudt met zich voert, de *Deichsa*, het *Zwarte water*, de *Lauterbach*, enz. Alle deze rivieren zyn vischryk. Ook is het Silesisch gebergte van wegens zyne gezondbronnen en warme baden beroemd. Schoon nu Silesië vele bergen heeft, in 't byzonder in des zelfs Wester gedeelte, ontbreken het zelve echter gene schone en vruchtbare vlakten. Wel is waar, dat de goud-en zilverbergwerken wel meest ledig zyn, doch men graaft 'er nog koper, tin, yzer, en vele bergstoffen, ook allerhande edelgesteenten, die echter by de Oostersche niet halen kunnen. De rode verwstof, het lynzaadt, het garen, lynwaat, en de hennip, met welk alles hier grote koophandel gedreven wordt, brengt dit landschap veel voordeel aan. De voortteeling van het vee is 'er insgelyks goed, en de adel heeft byzonder veel voordeel van de schapen. Eerst behoorde Silesië aan Polen, en wierdt door de Poolsche hertogen en koningen geregeert, maar in het jaar 1146 bekwam *Uladislaus* de II, zoon van Boleslaus den III, koning van Polen, en stamvader van de Silesische Piastische hertogen, het zelve alleen, waar omtrent het artykel van ULADISLAUS de II kan nagezien worden. Zyne nakomelingen hebben, onder de Poolsche bescherming, Silesië alleen geregeert, tot dat in het jaar 1327, onder de regering van den Poolschen koning Ladislaus Locticus, de vorsten en Standen den koning van Bohemen tot bescherm-en leenheer hebben aangenomen, sedert welken tydt het koninkryk van Bohemen ook onbeleent is gebleven, en in het jaar 1356 wierdt dat landt van Karel den IV, keizer, en koning van Bohemen, in groot aanzien gebragt. Naderhandt hieldt het de zyde van den keurvorst van de Palts, Frederik den V, toen de zelve door de Bohemers tot koning verkoren was: doch in het jaar 1618 nam de keurvorst van Saxen het weder in voor keizer Ferdinand den II. Na dat vervolgens de hertogen van Silesië van den Piastischen stam uitgestorven zyn, zyn der zelver vorstendommen, als openstaande lenen, aan de kroon Bohemen vervallen, die de zelve naderhandt ten dele aan andere vorsten te leen gegeven, en ten dele voor zich behouden hebben. Deze laatste worden doorgaans de erfvorstendommen genoemt, zynde: *Schweidnitz*, *Jauer*, *Glogau*, *Oppeln*, *Ratibor*, *Breslau*, *Liegnitz*, *Brieg*, *Wolau* en *Teschen*. De inwoonders waren eerst Heidenen, en het Christendom heeft in Silesië eerst begonnen in het jaar 965, na de bekering van *Micislaus* den I, hertog van Polen. In de XV eeuwe namen vele Silesiërs de leer van Hus, en in de XVI zeer ras die van Luther aan, gelyk dan nog tegenwoordig het meeste gedeelte van neder-Silesië en eenigen in opper-Silesië den Lutherschen Godsdienst toegedaan zyn. In het jaar 1609 kregen de Protestanten van Bohemen en Silesië van keizer Rudolph den II den zogenoemden Majesteitsbrief, uit krachte van welken de Lutherschen in de vryheit van Godsdienst wierden bevestigt. Schoon nu wel kort daar op, en byzonder na het uitsterven der Piastische hertogen, de oeffening van den zelven door het wegnemen der kerken zeer verhindert wierdt, zo heeft echter, doordien de koning van Zweden, Karel de XII, na het Radstadsche verdrag voor de Protestanten in Silesië krachtig sprak, keizer Josephus de I niet alleen alles weder in vorigen standt gebragt, gelyk het by de Westphaalsche vrede geweest is, maar ook op zekere bedingen aan de eene en de andere plaats, alwaar voorheen gene Luthersche kerken geweest waren, in den jare 1709 toegestaan, dat 'er mogten gebouwt worden. Het landschap van Silesië strekt zich in de lengte 50, en in de breedte 20 mylen uit. Het heeft by de 150 steden, 23 vlekken, en eenige duizend dorpen. De hoofdstadt is *Breslau*, alwaar de van den keizer aangestelde opper-hoofdman pleegt te wonen, en de vorsten en Standen hun-

hunnen vorstendag houden. Doch den opper-hoofdman worden een kancelier, nevens verscheide Raden toegevoegt, de welke de koninklyke rechten helpen bewaren. Ook wierdt voorheen te Breslau het bekende opper-of-vorsten-recht twee maal 's jaars gehouden, het welk koning Uladislaus in den jare 1498 heeft opgerecht, uit kracht van het welke de vorsten en Standen alle zware rechtszaken zonder verdere beroeping slechten, ook in zekere gevallen hunnen koning tegenspreken kunnen. Doch dit recht heeft in den jare 1631 opgehouden, en moeten hedendaags de Silesische rechtszaken aan de appellations-of beroepingkamer te Praag gezonden worden. Voor het overige heeft ieder vorstendom weder zynen eigen landshoofdman en regerings-Raadt. Eindelyk is ook het ridderrecht in Silesië bekend, het welk een byzonder gerecht is, en van den regerenden vorst in 't byzyn van zynen geheimen Raadt, van een maarschalk, en twaalf onriddermatige edelen belegt wordt. Dit recht heeft zyn begin genomen in het jaar 1304, en is daar van by *Lucas* breedvoerig te lezen. *Curaus Annal. Siles. Goldast. de regno Bohem. Schickfus Schlesw. Chron. Henelius in Silesiographia. Luca Schlesische Denckwurdigkeiten. Anonymi Staat von Schlesien.*

SILHON, (JOHANNES) gewoon Raadsheer van staat, een der veertigen van de Fransche akademie, was geboren te Sos, in Gascogne, en stierf in het jaar 1666. Zyn voornaamste werk is dat van de *Onsterflykheit der ziele.* Men heeft ook van hem twee delen van den *Ministre d'Etat, avec la veritable usage de la Politique moderne*; opheldering van eenige zwarigheden, rakende het staatsbewindt van den kardinaal *Mazarin*, enz.

SILICERNIUM wierdt by de Romeinen genaamt de maaltydt, welke by de graven wierdt aangerecht. Daar waren twee soorten van deze maaltyden: het eerste was, dat men voor de doden iets nederzette, met gedachten, dat zy iets daar van konden nuttigen; doch de levendigen dorsten daar niet van eeten, *maar zagen het alleenlyk stilzwygende aan* (*silenter cernebant*), waar van het ook den naam hadt. Het twede soort was wanneer zy by de grafsteden hunnen vrienden eene vrolyke maaltydt aanrechtten, waar in alles schoon moest worden opgegeten. *Kirchman. de funer Rom.* IV, 4, 5. *Pitiscus* II, 798.

SILISTRIA, of *Dorestero*, eene stadt van Turkye in Europa. De zelve legt in Bulgarië, naby den Donauw, regt tegen over den mondt van Missowo. Silistria is een aartsbisschoppelyke setel, redelyk groot, sterk, door een goed kasteel verdedigt, en de hoofdstadt van een Sangiakschap, of byzondere landvoogdy, de welke zich uitstrekt van Nicopolis tot aan Bessarabië en aan de Zwarte zee, en welke bevat de landen der Dobruccenser Tartaren, en de steden *Chicestenge, Temiswar, Axiopolis, Dionysiopolis, Mesember, Prostiviza, Stravicho, Varna,* enz. *Maty Diction.*

SILIUS, (CAJUS) de overspeelder met de beruchte keizerinne Messalina. Zyn vader, van den zelven naam, hadt gedurende zeven jaren lang een gedeelte van het Romeinsche leger in neder-Duitschlandt geboden, doch wierdt van den keizer Tiberius, voornamentlyk om dat hy met Germanicus eene vertrouwde vriendschap onderhouden hadt, dermaten vervolgt, dat hy het vonnis der rechters door eene vrywillige ontlyving voorkwam, waar op zyne gemalin Sosia Galla in ballingschap verzonden, en een gedeelte van zyne goederen verbeurd verklaart wierdt. Zyn zoon bragt zich wederom in zulk een aanzien, dat men hem in den jare 47 tot burgermeester doodverwde. Tot zyn ongeluk verliefde wegens zyne schone en aanzienlyke gestalte, waar in hy byna alle de Romeinen van zynen tydt te boven ging Valeria Messalina, gemalin van den keizer Claudius, zo hevig op hem, dat hy zyne gemalin Junia Syllana moest verstoten, en toelaten, dat zy opentlyk en met groten stoet hem kwam bezoeken, en hem, waar hy zich henen begaf, volgde, en een groot gedeelte der keizerlyke bedienden en huisfieraden hem te huis zondt. Zo wel de schoonheit van Messalina, nevens de grote geschenken, welke hy van haar ontfing, en de hope van door haar wel eens op den keizerlyken troon verheven te worden, als de vrees, dat, ingeval van weigering, de keizerin, die op haren eenvoudigen gemaal alles vermogt, zich met nadruk op hem wreken mogt, bewogen hem om zich aan hare begeertens over te geven. Eindelyk dreven zy hunnen minnehandel zo opentlyk, dat zy eens, wanneer de keizer Claudius naar Ostia gegaan was, met openbare plegtigheden en met alle de daar toe behorende gewoonten gedurende eenige dagen voor de oogen der gansche stadt een vreugdefeest hielden. De keizer wierdt eindelyk van alles onderrecht, en tegen zyne gewone achteloosheit en traagheit, byzonderlyk door Narcissus, zynen vrygelaten, zo verre gebragt, dat hy in aller yl naar Rome te rug keerde, alwaar noch Silius, noch Messalina voor eenig ongemak bezorgt waren, welke nevens vele anderen, die daar aan deel hadden, in den jare 48 wierden afgemaakt. Van dezen Silius wordt onder anderen aangetekent, dat hy zeer sterk op de vernieuwing van de wet van *Cincius* aandrong, waar door het den pleitbezorgers verboden was voor hunne moeite het allergeringste van hunne meesters, die hen hunne zaak te bepleiten gaven, aan te nemen. *Tacit. Annal. lib.* IV. *Dion in Claudio.*

SILIUS ITALICUS, een Latynsch dichter, was burgermeester van Rome in 't jaar van de doodt van Nero, het welk te kennen geeft, dat hem noch geboorte, noch verdiensten ontbraken. Men houdt in 't algemeen daar voor, dat hy geboortig was van oud-Sevilië, doorgaans *Italica* genaamt, waar van hy den toenaam van *Italicus* gekregen heeft. Wat 'er van zy, hy was reets bejaard, wanneer hy zich tot de dichtkunde begaf, of ten minste toen hy zyn dichtkundig werk van den tweden Punischen oorlog zamenstelde, het welk wy nog in XVII Boeken hebben. Doch, om te spreken met den jongen Plinius, daar is in dit dichtkundig werk meer arbeidt dan geest, of oordeel. (*Scribebat carmina majore curâ quàm ingenio.*) Petrarcha heeft een dichtwerk gemaakt op het zelve onderwerp; doch het is waarschynlyk, dat hy zulks niet zou ondernomen hebben, indien hy dat van Silius gezien hadt, het welk niet gevonden is dan langen tydt na zyne doodt, gedurende het houden van het concilie van Basel. Voor het overige, deze dichter was zeer wel gegoed, en bezat eene buitenplaats, welke Cicero hadt toegekomen, en eene andere, alwaar het graf was van Virgilius. Martialis zinspeelt daar op *lib.* II, *Epigr.* 49. Zie *Plinius lib.* III. *Ep. 6. Aulus Gellius lib.* XVI. *c.* 13. *Tacitus. Crinitus. Lil. Giraldi. Vossius.* enz.

SILLA. Zie SYLLA.

SILLEUS, een Arabisch prins, die zich naar Jeruzalem begeven hebbende van wegens den koning Obodas, om met Herodes te handelen over zaken van grote aangelegenheit, verlieft wierdt op Salome, de weduwe van Costobares, en de zelve van den koning haren broeder ten huwelyk verzocht. Herodes stondt hem de zelve toe, behoudens dat deze prins Joodsch wierdt. doch nademaal tot zodanig een besluit tydt vereischt wierdt, en dat de liefdedrift, welke deze twee geliefden voor elkander hadden, uittermaten groot was, verkreeg Silleus van Salome alles wat hy van haar wenschte, zonder dat noch de schaamte, noch de schande eener verslenste achting, noch het onderscheidt van den Godsdienst deze princes hadden kunnen wederhouden. Deze dingen konden zo verholen niet blyven, of Herodes kwam daar achter; en wanneer hy die vernam, zag hy zich genoodzaakt te veinzen, om zyne zuster niet te onteeren. Silleus was zeer boosaardig en doortrapt, en zyne staatzucht vervoerde hem om zynen meester en koning Obodas, en eene menigte Arabische groten te doen omkomen, om aan de kroon te geraken. Hy wierdt by den keizer Augustus beschuldigt geldt opgenomen te hebben om den staat te verwarren, vele overspellen te hebben bedreven, niet alleen in zyn landt, maar ook binnen Rome, en by zo vele schenddaden die te hebben bygevoegt van den keizer te hebben willen overvallen. Alle deze beschuldigingen bewezen zynde, veroordeelde Augustus hem, dat hy gesleept zou worden langs de straten van Jeruzalem; en eindelyk ter doodt gebragt. *Jozeph. Joodsche Oudh.* XVI *Boek,* 16 *Kap.*

SILLY, een van de aanzienlykste geslachten van Vrankryk, in Normandië. De oudste, die van het zelve bekend is, is GAUTIER, heer van Silly, Wateville, Oflainville, enz. welke leefde in den jare 1289. PIETER, heer van Silly, leefde in den jare 1335, en WILHELM, heer van Silly, la Houlette, enz. bloeide in den jare 1397. Maar het gebrek der aantekeningen belet de lyst van dit geslacht eerder te beginnen dan met

I. ROBERT, heere van Silly, de welke leefde in den jare 1380. Hy trouwde met Guillemette van Neuilly, vrouwe van Longray; dochter van Wilhelm, heere van Longray, by welke hy teelde Johan, die volgt; *Philips*, heer van Mormanton en van Plouver; wegens Johanna de Marey, zyne vrouwe, levende in den jare 1456; en *Margareta van Silly*, vrouw van Saussemenil, getrouwt met Pieter Hervien, heere van Lanquetot.

II. JOHAN VAN SILLY, heer van Longray, enz. stierf in den jare 1466, nalatende by Margareta d'Achey, gestorven in October des jaars 1473, en zynde de dochter van Olivier van Achey, en van Johanna van Averton geweest, Jakob, die volgt; *Willem*, abt van Troarn; *Nicolaas*, die den tak van *Dampierre* gemaakt heeft, naderhandt genoemt; *Olivier*, die den tak van *Vautourneux*, waar van hier na zal gesproken worden, heeft opgerecht; *Maria van Silly*, getrouwt den 25 September des jaars 1473 met Mathuryn Robin, heere van Mestairie; *Guillemette*, getrouwt met N. heere van Sainte-Marie-la-Robert; *Johanna*, vrouw van N. heere van Fontenay-le-Lovel; en *Roberta van Silly*, de welke men gelooft abdisse van Preaux geweest te zyn.

III. JAKOB VAN SILLY, heer van Longray, enz. wierdt, na dat hy stalmeester, hofmeester, en kamerling des konings geweest was, den 10 Maart des jaars 1482 benoemt tot kapitein over twee honderd Fransche boogschutters van de kleine lyfwacht, baljuw en kapitein van de stadt en het kasteel van Caen in den jare 1491. Hy verselde den koning op zyne reize naar Italië, alwaar hy uitmuntte, bekleedde het ampt van artillerymeester in de belegering van Capua in den jare 1501, en stierf in den jare 1503. Hy trouwde met Anna de Prez-en-Pail, dochter van Willem van Launay, genaamt van Prez-en-Pail, en van Jolante Fournier, van welke hy hadt François, die volgt; *Jakob*, abt van St. Pierre-sur-Dive, bisschop van Seez, gestorven den 24 April des jaars 1539; *Karel*, ridder van Rhodus; *Claudia*, getrouwt met Johan van Feschal, heere van Marboue en van Grupon, kapitein van het kasteel van Caen; *Françoize*, getrouwt met Johan Tranchelion, heere van Palluan; en *René van Silly*, heer van Vaux, Fontaine-Ricaut, en van Gasprée, kamerling des konings, baljuw van Alençon, die trouwde met Renette van Beauvoisien, vrouwe van Fontaine-Riant, gestorven den 4 October des jaars 1541, by welke hy hadt *Johanna van Silly*, getrouwt in December des jaars 1535 met Lodewyk, heere van Rabodange, en *Jacqueline van Silly*, vrouw van Gasprée, Sainte Colombe, enz. gehuwelykt aan Denys van Angennes, heere van la Loupe, voorsnyder des konings, gestorven den 2 September des jaars 1552.

IV. FRANÇOIS VAN SILLY, heer van Longray, du Fay, enz. Raadsheer en kamerling des konings, was eerste koninklyke voorsnyder in den jare 1502, baljuw en kapitein van de stadt en het kasteel van Caen in zyns vaders plaats in den jare 1503, luitenant van de bende gewapende ruiters van den hertog van Alençon, gouverneur en meester over de wateren en bosschen van het landt van Alençon en dat van Perche in den jare 1511, ka-

pitein van de opontbodene leenmannen in den jare 1513, en van Chantilly in den jare 1523. Hy stierf in het leger des konings voor Pavië den 21 November des jaars 1524, nalatende drie dochters by Aimea van la Fayette, vrouwe van Paray en Cerisay, dochter van Gilbert, heer van la Fayette, en van Izabelle van Polignak, aan welke de koning de baronny van l'Aigle gaf, uit aanmerking van de diensten, welke zy hem bewezen hadt, met de hertoginne van Alençon, gedurende zyne gevangenisse en ziekte te Madrid. Naderhandt wierdt zy gouvernante van Johanna, princesse, naderhandt koningin van Navarre, en leefde in den jare 1556. Hare dochters waren *Anna van Silly*, vrouw van Langray, Paray, enz. in den jare 1527 getrouwt met Jakob Goyon, heere van Matignon, koninklyke voorsnyder, gestorven in den jare 1551; *Françoize*, vrouw van Fay, Cerisay, enz. getrouwt geweest 1. met Frederik van Foix, grootstalmeester van Navarre, en 2) met Johan van Bourbon, burggraaf van Lavedan; en *Louize van Silly*, abdisse van Almenesches.

Tak der heeren van Dampierre.

III. NICOLAAS VAN SILLY, twede zoon van Johan, heere van Longray, en van Margareta van Achey, was heer van Dampierre, enz. en een der honderd edellieden van het huis des konings in den jare 1485. Hy trouwde met Maria Thezard, uit welke hy hadt François, die volgt; *Johan*, ongetrouwt gestorven; *Pieter*, abt van St. André; *Catharina*, getrouwt 1) met Robert Carbonel, heere van Canisy, en 2) met Gallois van Bailleul, heere van Limbœuf; en *Johanna van Silly*, getrouwt met N. heere van Corbieres.

IV. FRANÇOIS VAN SILLY, heer van Dampierre, Malesherbes, enz. trouwde in den jare 1517 met Claudia van Mauny, vrouwe van St. Agnan au Maine, dochter van François, heere van St. Agnan, en van Renette van Villerlanche, by welke hy teelde *Jacqueline van Silly*, vrouwe van Dampierre en van St. Agnan, getrouwt met Georg van Guerchy, heere van Vaux, naby Melun, enz. *Margareta*, en *N. van Silly*, buiten huwelyk gestorven.

Tak der heeren van Vautourneux.

III. OLIVIER VAN SILLY, derde zoon van Jan, heere van Longray, en van Margareta van Achey, was heer van Vautourneux, van Bures, van la Chapelle by Seés, en leefde in den jare 1483. Hy trouwde met Johanna Foucher, dochter van François, heere van Herbieres, en van Catharina van Chateaubriant, by welke hy hadt Lodewyk, die volgt; *René van Silly*, heer van la Chapelle en van Vautourneux, na de doodt van zynen neef, zonder kinderen gestorven, en *Johanna van Silly*, getrouwt 1) met Jakob Herfant, heere van Bours; 2) met Juliaan van Bellenger, heere van Vautourneux, uit hoofde van zyne vrouwe.

IV. LODEWYK VAN SILLY, heer van Vautourneux, enz. trouwde in den jare 1512 met Jacquette van Bueil, dochter van Georg, heere van Chateau-du-Bois, en van Françoise de Touches, zyne eerste vrouwe, by welke hy een eenigen zoon hadt, genoemt *Jakob van Silly*, heer van Vautourneux, zonder nazaten gestorven in den jare 1555.

Tak der heeren van la Rocheguion.

I. GAUTIER VAN SILLY, een der afkomelingen van Gautier, heere van Silly, van wien gesproken is in 't begin van dit artykel, was heer van la Houlette, en trouwde met Colette van Buret, dochter van Johan, heere van Agon en Querquebus, en van Johanna van Murdrak, by welke hy kreeg Bertyn, die volgt; *Jakob*, prioor van Sauffense; en *Johanna van Silly*, getrouwt met Johan, heere van Sainte-Marie van Agneaux.

II. BERTYN VAN SILLY, heer van la Houlette, Lespinay-sur-Odon, enz. Raadsheer en kamerling van koning Lodewyk den XI, leefde nog in den jare 1506. Hy hadt getrouwt Maria, vrouw van Rocheguion, enz. weduwe van Michiël, heere van Estouteville, en dochter van Gui, den VII van dien naam, heere van Rocheguion, Auneau, Rochefort, Roncheville, enz. en van Catharina Turpin, gelyk op het woordt ROCHEGUION is aangetekent. Uit dit huwelyk wierden verwekt *Jakob van Silly*, heer van Rocheguion, enz. ongetrouwt gestorven; *Lodewyk*, jong gestorven, en Karel, die volgt.

III. KAREL VAN SILLY, heer van Rocheguion, Rochefort, enz. stierf den 4 Augusty des jaars 1518. Hy trouwde in den jare 1504 met Philippa van Sarrebruche, vrouwe van Louvois, van Commerci, Venisi, Montmiral, enz. oudste dochter van Robert, grave van Roncy, en van Braine, heer van Commerci, en van Maria van Amboïze, uit welke hy teelde *Nicolaas van Silly*, heer van la Rocheguion, gestorven in Piëmont den 4 October des jaars 1527; Lodewyk, die volgt; *Catharina*, getrouwt in den jare 1536 met François van Rohan, heere van Gie; en *Jakob van Silly*, graaf van Rochefort, heer van Commerci, Anneau, Montmirail, Tresnay, enz. edelman van des konings kamer, die in den jare 1590 tegenwoordig was in de staatsvergadering van Orleans, alwaar hy het woordt voerde uit naam van den adel, en stierf in den jare 1570, zonder erfgenamen na te laten by zyne vrouwe Magdalena van Annebaut, gestorven in Juny des jaars 1568, dochter van Claudius van Annebaut, admiraal van Vrankryk, en van Françoize van Tournemine.

IV. LODEWYK VAN SILLY, heer van la Rocheguion, baron van Louvois, enz. trouwde den 16 February des jaars 1539 met Anna van Laval, vrouwe van Aquigny en la Rochepot, dochter van Gui den XVI, grave van Laval, van Montfort, en van Quintyn, en van Anna van Montmorenci, by welke hy hadt Henrik, die volgt; *Catharina*, getrouwt met François Chabot, heere van Brion, marquis van Mirebeau, enz. en *Anthoni van Silly*, graaf van Rochepot, baron van Montmirail, enz. ridder van des konings ordens, landvoogdt van Anjou, de welke trouwde 1) met Maria van Launoi, dochter van Lodewyk, heere van Mesvilliers, en van Anna van Vieuville; 2) met Johanna de Cossé-Gonnor, weduwe van Lodewyk Gouffier, hertog van Roannez, en dochter van Artus van Cossé, heere van Gonnor, maarschalk van Vrankryk, en van Françoize van Bouchet, by welke hy gene kinderen hadt, en liet alleenlyk twee dochters van de eerste na, te weten, *Françoize Margareta*, vrouw van Commerci, getrouwt in Juny des jaars 1604 met Philips Emanuel van Gondy, grave van Joigny, enz. admiraal over de Fransche galeien, en *Magdalena van Silly*, gravin van Rochepot, eerste staatjuffer van de koninginne Anna van Oostenryk, getrouwt met Karel van Angennes, heere van Fargis, afgezant in Spanje, gestorven in September des jaars 1639.

V. HENRIK VAN SILLY, graaf van Rocheguion, heer van Commerci, enz. ridder van de ordens des konings, geboren den 5 September des jaars 1551, trouwde met Anthonetta van Pons, marquisinne van Guercheville, staatjuffer der koninginne, dochter van Anthoni van Pons, grave van Marennes, enz. en van Maria van Monthenu. Na de doodt van den grave van la Rocheguion ging zy een twede huwelyk aan met Karel van Plessis, heere van Liancourt, grave van Beaumont, ridder van de ordens des konings, enz. van welken zy kinderen hadt. Uit haar eerste huwelyk hadt zy tot eenigsten zoon François, die volgt.

VI. FRANÇOIS VAN SILLY, graaf van Rocheguion, heer van Commerci, marquis van Guercheville, enz. ridder van de ordens des konings, wierdt benoemt tot grootjagermeester van Vrankryk in April des jaars 1616, en bediende dit ampt tot aan zyne doodt, voorgevallen in de belegering van Rochelle den 19 January des jaars 1621, zonder erfgenamen na te laten van Catharina Gilonne van Matignon, gestorven in Maart des jaars 1662, dochter van Jakob van Matignon, grave van Torigny, en van Eleonora van Orleans. *Le P. Anselme Hist. des Grands Officiers.*

SILO, eene stadt in het Beloofde Landt, in den stamme Benjamins, ten Noorden van Jeruzalem. Josua hieldt aldaar een algemenen landdag, en rechtte aldaar op de arke des verbonds en den tabernakel, alwaar zy vergaderden om Godt te offeren, en den Goddelyken wil te horen. De arke is aldaar altydt geweest, tot den tydt toe, dat zy wierdt genomen ten tyde van den hogepriester Eli. Na dat de kinderen Rubens, de kinderen Gads, en de halve stam van Manasse een altaar tegen over het landt Kanaän gebouwt hadden, kwamen de overige stammen op deze plaats andermaal byeen. In volgende tyden, en dat nog wel voor de Babylonische gevangenisse, liet Godt wegens de zonden der inwoonderen toe, dat deze plaats verwoest wierdt. *Jos.* XVIII, 1. XXII, 12. I *Sam.* I, 3. IV, 4. *Jerem.* VII, 12. XXVI, 6.

SILO, een Saraceensch vorst, was koning van Leon en Asturië in de VIII eeuwe. Aurelius, die zynen broeder Froïla vermoord hadt, gaf aan dezen Silo zynen zuster ten wyve: en toen hy in den jare 775 gestorven was, was deze ongelovige 8 of 10 jaren lang de voogdt over Alphonsus, den zone van Froïla. *Mariana Hist. Hispan.*

SILO, (AMBRONUS) een Latynsch dichter, leefde ten tyde van den keizer Augustus. Hy was een leerling van Portius Latro, de welke stierf in de CXCIV Olympiade, vier jaren voor de geboorte van Christus. Hy hadt een zoon, die mede een dichter was. Seneca de redenaar spreekt van den eenen en den anderen in het twede boek van zyne *Suasor.*

SILOAM, eene fontein te Jeruzalem, die onder aan den berg Sion ontspringt, en aan het Westelyk gedeelte van het dal Josaphaths in de beke Kedron loopt. Naby die plaats is een vyver, alwaar de blindgeboren, van wien *Johann.* IX, 7 gesproken wordt, op het bevel van Christus, met het daar zynde water zyne oogen waschte, en daar door zyn gezicht weder bekwam. De koning Hizkia liet deze fontein weder opmaken, om dat de zelve zeer helder water hadt. *Jozephus* tekent aan, dat deze fontein voor de belegering van Jeruzalem door Titus Vespasianus, nevens alle de andere in deze stadt gevonden wordende fonteinen en bronnen, geheel zyn uitgedroogt, en dat de zelve niet voor dat de belegering gedaan was weder begon te lopen. De Saracenen plagten zich gewoonlyk in dezen vyver of bron te baden, om daar door den onaangenamen reuk van hun lighaam te verdryven. De Turken bedienen zich van deze bron nog ten huidigen dage om hun gezicht daar door klaarder te maken, en de kwade oogen te genezen. Nicephorus zegt, dat de keizerin Helena vele fraaie bouwkundige werken tot versiering van deze fontein deedt maken. *Eusebius. Nieremberg. l. de Terr. prom. c.* 48.

SILOWERT, thans SELWERT, is eertyds een kleine rechtsban geweest tusschen de weiden, die onder de stadt Groningen gelegen zyn, en den ouden loop van den vliet *Unsingis*, of *Hunes*. Onder dezen rechtsban stondt het kasteel *Selwert*, het sterkste, dat 'er tusschen den Eems en de Lauwers was. Na dat het geslacht der *Selwerden*, de bezitters van dit kasteel, uitgestorven was, hebben de Groningers en de Hunzingers het kasteel van de dochter, die alleen overgebleven was, met gereed geldt gekocht, en aanstonts geslecht. Deze rechtsban wordt nog tegenwoordig *het gerecht van Selwert* genoemt.

Hier heeft ook van ouds een nonnenkloester gestaan van de Benedictyner orde, *St. Marinas kloester te Siloë* genaamt, en gesticht kort na het begin van de XIII eeuwe door een priester van Groningen, *Theodorus* genoemt: doch men heeft de nonnen naderhandt, te weten in den jare 1444, daar uit doen verhuizen, en het klooster

ster aan Augustyner monniken te bewonen gegeven. Zie *M. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II, *fol.* 159. *Ubbo Emmius Hist. Frif. lib.* XXII. *pag.* 357. *en de Oudheden en Gestichten van Groningen pag.* 337, 338.

SILVA, een Spaansch geslacht, het welk van de oude koningen van Leon, en wel van den jongsten zone van den koning *Fruela* den II, die de *Infant Azuar* genaamt wierdt, zynen oorsprong heeft. Het zelve heeft zo wel in Castilië als in Portugal vele hoge standspersonen uitgelevert, gelyk dan onder anderen de graven van *Cifuentes*, en de hertogen van *Pastrana*, die te voren heeren van Chamusca geweest zyn, daar van afstammen.

Ruy Gomez de Silva wierdt de eerste hertog van Pastrana, en heeft by zyne gemalinne Anna de Mendoza en Cerda, meesteresse van koning Philips den II, verscheide kinderen verwekt, van welke ook de graven van *Salinas*, de hertogen van *Hijar*, en de markgraven van *Orani*, van *Elifeda* en van *Aguilar* gesproten zyn. Roderigo, de naneef van den gemelden Ruy Gomez, verkreeg ook met een den hertoglyken tytel van Lerma en Infantado.

Johannes de Deo de Silva, prins van Melito en van Evoli, hertog van Infantado, Lerma, Pastrana, Estremera, enz. leefde nog in den jare 1712. Hy was in den jare 1672 geboren, en in den jare 1704 met een graaflyke freulin, van der koninginne vrouwentimmer, getrouwt. Zyn broeder Emanuel Maria Jozeph, graaf van Galve, hieldt in den oorlog over de Spaansche successie de party van het Oostenrykſche huis, en verloor om die reden in den jare 1706 alle zyne goederen. *Imhof von den Grand. in Span. Spen. Theatr. nob. Europ.*

SILVANO, een burgt in het hertogdom van Milaan. Hy is gelegen aan de kleine rivier van Corona, een halve myl van haren uitloop in den Po, en drie mylen van Tortona ten Noorden. *Maty Diction.*

St. SILVANUS, bisschop van Gaza, martelaar in Palestina in de IV eeuwe, was priester in die stadt, wanneer de vervolging aldaar begon. Hy beleedt edelmoediglyk den naam van Jesus Christus, en gebragt zynde naar Cesarea, wierdt hy tot de mynen veroordeelt in den jare 307. Eenigen tydt daar na kwam hy weder te Gaza, en wierdt aldaar tot bisschop verkoren; en eindelyk wierdt hy om het geloof onthoofd onder de regering van Maximinus. *Eusib. de Martyr. Palest. c.* 13.

SILVERIUS, paus van Rome na Agapetus den I. Men verzekert, dat zyne verkiezing veel eer geschiedde door het gezag van Theodatus dan door de vrye stemming van de Roomsche geestelykheit. Het is waar, dat de diaken Liberatus niet spreekt van eenig geweldt, maar alleen dat eenige priesters, daar tegen geweest zynde, zyne verkiezing goedkeurden, wanneer zy hem tot den dienst ingewyd zagen. Dit geschiedde op den 20 Juny des jaars 536. De keizerin Theodora, vrouw van Justinianus, hadt den diaken Vigilius beloofd hem paus te zullen maken; maar de verkiezing van Silverius verbrak hare maatregelen. Om nu een voorwendsel te hebben om hem te vervolgen, eischte zy van hem de herstelling van Anthimus, patriarch van Constantinopel, afgezet door den paus Agapetus. Hy weigerde zulks aan haar, gelyk zy voorzien hadt, en zy belastte aan Belizarius den paus uit Rome te verdryven, en Vigilius in zyne plaats te stellen, met wien zy deze zaak bestoken hadt. Belizarius liet hem aanklagen, dat hy de stadt Rome aan de Gotthen hadt willen overgeven; zondt hem in ballingschap naar Patara, eene stadt van Lycië, en deedt aanstonts Vigilius in zyne plaats verkiezen door de geestelykheit, welke zynen wil niet dorst, noch niet kon tegenstreven. Silverius te Patara gekomen zynde, ging de bisschop van die stadt, dien het speet, dat hy dezen paus van zynen stoel verjaagt zag, den keizer vinden, en vertoonde hem zo wel de onrechtmatigheit van dit onthaal, dat Justinianus bevel gaf om den paus weder naar Italië te zenden. Men gehoorzaamde hem; maar Belizarius hem gestelt hebbende in handen van de aanhangers van Vigilius, banden hem de zelve op een woest eilandt in de Ligurische zee, genaamt het Palm-eilandt. De bisschoppen schreven brieven aan hem, om hem te vertroosten, en men heeft nog dien van *Amatus.* Hy leedt vremde ongemakken. Omtrent den jare 539 kwamen de kerkvoogden van Fundi, van Fermo, van Terracine en van Minterno hem bezoeken. Met deze hieldt hy eene kleine kerkvergadering, en kondigde tegen Vigilius den ban af, hem beschuldigende den Apostolischen stoel door geweldt onrechtmatig ingenomen te hebben. Hy zondt aan hem dit vonnis, en Vigilius wierdt daar over zodanig geraakt, dat hy hem in een naauwe gevangenis liet zetten, en ten einde van een jaar stierf deze paus van honger en hertzeer. Dit was den 20 Juny des jaars 540. *Liberat. in Breviar. Anastasius in Vit. Pontif. Baronius in Annal. & Martyr.*

SILVES, eene stadt van Portugal. De zelve legt in het koninkryk van Algarve, vier mylen van Lagos, ten Noord-Oosten. Silves was een bisschoppelyke setel, doch des zelfs bisdom wierdt overgebragt naar Faro in den jare 1590, en de stadt is tot een dorp geworden, ter oorzake van de ongezonde lucht, welke men daar inademt. *Maty Diction.*

SILVESTER. Zie SYLVESTER.

SILVESTER, (Israel) een beroemd graveerder, wierdt geboren te Nanci den 15 Augusty des jaars 1621, van *Gilles Silvester*, gesproten uit eene goede familie uit Schotlandt, die zich in het begin van de XVI eeuwe in Lotharingen hebbende nedergezet, zich aldaar in vele takken verdeelt heeft, die overgegaan zyn in Burgundië en in Duitschlandt. Zyne moeder Elizabeth Henriëtta was de dochter van Claudius Henriët, voornaamste schilder van den hertog van Lotharingen, die zich door 't glasschilderen zeer geacht gemaakt heeft. Deze vermaagschapping gaf gelegenheit aan Gilles Silvester om zich op de schilderkunst te leggen; en hoewel hy reets bejaard was, wierdt hy zodanig op deze kunst verlieft, dat hy daar in tamelyk slaagde. Zyn zoon Israël hadt reets in den ouderdom van tien jaren de eerste beginselen van de tekenkunst geleert, en begon te schilderen: doch zyn vader aan de pest, waar mede de stadt Nanci besmet was, gestorven zynde, wierdt hy genoodzaakt, gelyk het meeste gedeelte der inwoonderen, de zelve te verlaten, en begaf zich naar Parys, alwaar Israël Henriët, zyn natuurlyke oom, naar wien hy genoemt, en die ongetrouwt was, hem met blydschap ontfing, en hem als zyn eigen kindt opvoedde. Hy liet hem in 't eerst met de pen tekenen naar de tekeningen van Callot. Deze manier van tekenen in het klein, met de pen, was te Parys niet bekend dan sedert dat de zelve aldaar in aanzien gebragt wierdt door Israël Henriët, die zich hadt geschikt naar den zin van Callot, het welk hem van den koning zeer deedt achten, aan wien hy verscheide lessen gaf, en van alle de groten van het hof, die zich daar een vermaak van maakten, om onder hem te leren tekenen. Doch tot welken trap van volmaaktheit de oom hadt kunnen brengen de begaafdheit van de pen, zo kan men zeggen, dat de neef hem zeer veel overtroffen heeft: want zich van Callot geheel afzonderende, wierdt hy de eerste meester in een ander soort van schilderen, het welk niet minder in achting was. Hy leide zich alleen daar op toe om de natuur na te volgen, en om af te tekenen alle de gezichten van Parys, en alle de omleggende plaatsen, de welke hy daar na met sterk water graveerde, met een goeden uitslag. Naderhandt deedt hy twee reizen naar Rome, en bragt van daar dat grote getal van schone Italiaansche gezichten mede, welke men van hem heeft, en waar mede alle de liefhebbers van Europa hunne kabinetten versiert hebben. Ten laatste, de koning, de bekwaamheit van Silvester verstaande, gebruikte hem om af te tekenen en te etsen alle de koninklyke huizen, de steden, door dezen prins verovert, en andere werken, die tegenwoordig in des zelfs boekery zyn, en maakte hem tekenmeester van den Dauphin. Hy wierdt ook door den koning begiftigt met aanzienlyke jaargelden, en een verblyf op de Louvre. Deze bekwame tekenaar was getrouwt met Henriëtte Selincart, eene vrouw door haar verstandt en seldzame schoonheit zeer berucht. Zy stierf te St. Germain van Auxerrois, alwaar Israël Silvester, haar man, voor haar eene grafstede deedt oprechten van wit marmer, op welke zy stervende verbeeld wordt, en geschildert door den Hre. le Brun. Dit stuk wordt gehouden voor het meesterstuk van dezen groten man. Israël Silvester deedt niet dan kwynen sedert dat hy dit verlies hadt geleden, en na dat hy langen tydt een eenzaam leven geleid hadt, stierf hy eindelyk, in den ouderdom van 70 jaren, den 11 October des jaars 1691, verscheide kinderen nalatende. *Felibien de S. George. Hist. du Temps.*

SILVIA. Zie SYLVIA.

SILVIUS. Zie SYLVIUS.

SILVOLDEN, een dorp behorende onder de baanderheerlykheit van Wisch, welke onder de vier baanderheerlykheden des graafschaps van Zutphen gerekent wordt.

SIMANCAS, in 't Latyn *Septimanca*, een plaats in het Spaansche koninkryk Leon, op de grenzen van oud-Castilië, niet verre van Valladolid gelegen. De rivier Duero loopt daar voorby, en neemt aldaar de kleine rivier Pizuerga in zich. In den jare 934 of, naar de rekening van anderen, in den jare 938 hebben de Christenen, onder het bevel van den koning van Leon, Ramirez den II, eene voortreffelyke overwinning op de Moren by deze plaats behaalt, van welke laatste 30000 (anderen zeggen 70000) op de plaats gebleven zyn. Aldaar is een redelyk versterkt kasteel, waar in koning Philips de II in den jare 1566 de staatsschriften liet brengen. De inwoonders gaan voor zeer goede soldaten, en de witte wyn, die daar omtrent wascht, wordt voor een der smakelykste wynen van Spanje gehouden. *Mariana Hist. Hisp. l.* VIII. *c.* 5. *Turquet Hist. d'Espagne p.* 24. *Colmenar Delic. d'Espagne p.* 170.

SIMANCAS, (Jakob) bisschop van Badajos, was geboortig een Spanjaardt, en onderwees ettelyke jaren het geestelyk en burgerlyk Recht op de hogeschole te Salamanka. Hier na wierdt hy Raadsheer des konings te Valladolid, en verkreeg het bisdom van Badajos. Hy hadt een goede kennis zo wel van de Godgeleerdheit, als van de Rechten. Onder vele andere van zyne schriften zyn de voornaamste de volgende: *De Republica administranda*; *De dignitate Episcopi*; *De Catholicis institutionibus.* enz. *Antonius Bibliotheca Hispanica.*

SIMARI, een burgt in het koninkryk van Napels. Hy legt in Calabria oltra, aan de Alli, naby de golf van Squilace, tusschen de stadt Cantazaro en die van Belcastro. *Maty Diction.*

SIMAU, SINAU, eene kleine bisschoppelyke stadt van het eigentlyk gezegde Natolië, in Asië. Zy legt naby de rivier Sangari, dertien of veertien mylen van Niceen naar het Oosten. *Maty Diction.*

SIMEI, een zoon uit het geslachte Sauls, die David vloekte, wanneer hy vluchten moest voor zynen zone Absalom, die hem dit echter naderhandt vergaf. Doch Salomon liet hem naderhandt doden, om dat hy des zelfs gebodt overtreden hadt. II *Sam.* XVI, 5-14. XIX, 18. I *Kon.* II, 36. *tot het einde.*

SIMEON, de twede zoon van Jakob en Lea, geboren in 't jaar der wereldt 2247, voor de geboorte van Christus 1757. Hy hielp de Sichemiten doden, om dat de zoon van hunnen vorst zyne zuster verkracht hadt, en stierf in den ouderdom van twintig jaren. *Gen.* XXXIV, 25, 26, 27. *Torniel Annal. V. S. Heideggerus Hist. Patriarch.*

SIMEON, bygenaamt de *broeder des Heeren*, was de zoon van Cleophas, en wierdt verkoren tot bisschop van Jeruzalem na St. Jacobus in het 60 jaar na Christus geboorte. St. *Epiphanius* zegt, dat

dat hy den Joden verweten heeft de doodt van den H. Jacobus; doch *Hegesyppus* schryft deze verwytingen aan een Rechabiet toe. Het is waarschynlyk, dat Simeon met de andere Christenen uit Jeruzalem vertrok, wanneer deze stadt door de Romeinen belegert wierdt; dat hy zich naar Pella begaf, aan de overzyde van de Jordaan, en dat, als de oorlog geëindigt was, hy wederom te Jeruzalem kwam, en deze kerk bestierde tot de regering van Trajanus, onder welken, volgens het verhaal van *Hegesyppus*, aangehaalt door *Eusebius*, Simeon wierdt aangeklaagt by Atticus, landvoogdt over Palestina, en, na dat hy allerhande pynigingen hadt uitgestaan, ter doodt veroordeelt, in den ouderdom van 120 jaren, het tiende der regering van Trajanus, en het 137 van Jesus Christus, volgens de tydrekening van *Eusebius*, 't welk 't allergeloofwaardigste stuk is, het welk wy over dit onderwerp hebben. Hy hadt Justus tot opvolger. *Eusebius in Chron. & l.* III *Hist. Dodwel Dissert. de Jure Laicor. Sacerd. c.* 3. *M. du Pin Biblioth. des Auteurs Ecclesiast.* I *siecle.*

SIMEON, de vrome en Godvruchtige man, dien door den H. Geest wierdt geopenbaart, dat hy niet eer sterven zou voor dat hy den Gezalfden des Heeren, of den Messias gezien hadt, het welk ook zo gebeurde, doordien hy zich in zulk eene gewenschte hope steets in den tempel bevondt, wanneer de moeder des Heeren ten dage harer reiniging haren zoon den Heere voorstelde, waar over deze Simeon Godt met een lofzang dankte, zich daar op ter doodt bereid verklaarde, en aan Maria aankondigde wat zich met haar en haren zone zou toedragen. *Luc.* II. *Eusebius. Hieronymus. Baronius. Tillemont.* enz.

SIMEON was patriarch te Jeruzalem omtrent het einde van de XI eeuwe, wanneer die stadt ingenomen wierdt door Godefroi van Bouillon.

SIMEON, aartsbisschop van Thessalonika, was beroemd omtrent den jare 1410. Hy verdedigde de Griekssche kerk tegen de Latynsche, en de stadt Thessalonika tegen de Turken met gelyke dapperheit. Doch hy stierf ondertusschen in den jare 1429, zes maanden voor dat Thessalonika door de Turken verovert wierdt. *Leo Allatius Diatr. de Simeonum scriptis. Cave.*

SIMEON, bisschop van Seleucië, wierdt op de aanklagte der Joden, en om dat hy zich voor den Persiaanschen koning Sapor den II op eene onbetamelyke wyze niet wilde verootmoedigen, noch de zonne aanbidden, in het begin van de IV eeuwe met de martelkroon vereert.

SIMEON BAR TSEMACH, een Rabbi, heeft eene uitlegging geschreven over het boek *Jobs*, genaamt *Sepher Bethmischput*, de welke te Venetië gedrukt is. Voor deze uitlegging bevindt zich eene lange Voorreden, alwaar de schryver de meeste gevoelens der Joden over het boek Jobs aanhaalt. *Buxtorf Biblioth. Rabbin. Simon Hist. Crit. V. S.*

SIMEON HADDARSAN, dat is *Simeon de Prediker*, een beroemd Rabbi, schreef eene uitlegging over den ganschen Bybel, onder den tytel van: *Jalcut Hatthora*, in welk boek uit de Joodsche meesters alle zedelyke en leenspreukige uitleggingen over den ganschen Bybel zyn byeen verzamelt. *Buxtorf. Rich. Simon.*

SIMEON, of SIMON METAPHRASTES, LOGOTHETA, of MAGISTER, leefde in de X eeuwe, en was te Constantinopel uit een voornaam geslacht gesproten. Hy hadt een voortreffelyk verstandt, en hadt het daar door in de wetenschappen, naar dien tydt gerekent, zeer verre gebragt; waarom hy ook te Constantinopel tot de hoogste eerampten aan het hof des keizers bevordert wierdt. Het is wel waar, dat de geleerden verschillende gevoelens hebben aangaande den tydt wanneer hy geleeft heeft, nademaal eenigen hem veel ouder maken dan anderen, die zeggen, dat hy in de XII eeuwe geleeft heeft. Doch het is zeker, dat hy in de X eeuwe, en wel onder de regering van den keizer Leo den Wyzen en zynen zone Constantinus geleeft heeft, naardien hy zulks zelf in 't leven van de H. *Theocrista* uitdrukkelyk getuigt. Hy maakte op 't bevel van den keizer Constantinus een begin van de levensbeschryvingen der Heiligen by malkander te zoeken, de zelve na te zien, die, welke goed waren, uit te geven, andere te verbeteren, en nog eenige, welke hy zelf gemaakt hadt, daar by te voegen; waar door het gebeurt is, dat men naderhandt nog vele andere levensbeschryvingen der Heiligen op zynen naam heeft uitgegeven, de welke de geleerden veel moeite gemaakt hebben, om de ware van de valsche te onderscheiden, waar in boven alle *Leo Allatius* zynen arbeidt heeft te koste gelegt. Men schryft hem ook toe het *Epitome Canonum*, welk werk Henrik Justel in zyne *Bibliotheca Juris Canonici* heeft uitgegeven, hoewel anderen twyfelen of deze Simeon daar van wel de schryver is. Hem worden nog eene andere werken toegeschreven. *Psellus in Encomio Simeonis Metaphrasta. Surius ad diem* 17 *Novemb. Baronius. Bellarminus. Possevinus. Bollandus Præfat. in vit. Sanct. cap.* 1. §. 3. *Vossius de Hist. Græc. l.* XI. *c.* 15. *Leo Allatius Diatribe de Psellis. it. Dissertat. de Simeonum scriptis. Cave.*

SIMEON, STYLITES toegenaamt, was een kluizenaar van Antiochië, en leefde in de V eeuwe. Hy kreeg dezen bynaam, om dat hy zyne woning hadt op een pylaar, de welke 36 ellen hoog was, alwaar hy 37 jaren doorbragt, na dat hy te voren eenigen tydt in andere ongemene oeffeningen geleeft hadt. De nachten bragt hy over in gebeden, en den dag of met Godzalige redenen, of het genezen der kranken, of met op zyne knieën te leggen bidden, welk laatste hy zo dikwils deedt, dat iemandt besloot dit eens op eenen dag op te tellen, waar mede hy tot op het getal van 2000 gekomen was: doch eindelyk moest hy daar mede ophouden, om dat hy het moede wierdt. Ondertusschen is het zeker, dat de roem van dezen man in alle gewesten doorklonk, en zyn oordeel over geestelyke zaken zo hoog geschat wierdt, dat zelfs keizer Leo tot hem gezonden heeft, en hem zyne gedachten wegens het concilie van Chalcedonië liet vragen, waar op Simeon ten antwoordt gaf, dat hy 't besluit rakende de wegneming der verschillen, aldaar door de vergaderde Vaders genomen, aannam en goedkeurde. Doch de brief, hier over opgestelt, is verloren; gelyk wy ook geen anderen brief van hem hebben dan dien gene, welken hy aan *Basilius*, aartsbisschop van Antiochië, geschreven heeft, waar in hy zich een ellendigen en onwaardigen worm, en een misgeboorte der monniken noemt. Hy bragt vele vastentyden door zonder het allergeringste te eeten, leefde echter, ongeacht deze strengheden, nog zeer lang, en stierf in den jare 460. De keizer Leo hadt verschil over zyn ligchaam met de Antiochiërs, doch behieldt het eindelyk, en bouwde hem ter eere een graf. Daarenboven wordt hem nog een brief toegeschreven, de welke in de *Bibliotheca Patrum* onder den volgenden tytel te vinden is: *Sermo brevissimus de mente complectenda suum discessum.* Zie *Evagrius l.* I *Hist. Theodoretus c.* 26. *Eulogius cit. a Photio codic.* 230. *Cedrenus. Glycas. Nicephorus. Metaphrastes. Baronius in Annal. & in Martyrol. Bollandus* 8 *Januar. Bellarm. de script. eccl. Cave.*

SIMEON STYLITES, *de Jonge* toegenaamt, leefde in de VI eeuwe, en leide een gelyke levenswyze als de voornoemde Simeon Stylites de Oude, nademaal hy zich mede in zyne tederste jeugdt in den jare 527 op een zuil naby Antiochië begaf, en ook zeer vele wonderdaden zou verrecht hebben. Hy stierf in den jare 595, en heeft verscheide brieven geschreven, waar van onder anderen een in de akten van het twede Niceensche concilie wordt aangehaalt. *Evagrius lib.* V. *cap.* 22. *Leo Allatius de Simeonum scriptis. Cave.*

SIMEON *van Durham*, of *Dunelmensis*, voorzanger der kerke te Durham, van het genootschap van Clun, en leeraar op de hogeschole te Oxford, was in de wetenschappen, inzonderheit in de wiskunde en geschiedenissen, zeer ervaren. Doordien de Geschiedenis van Engelandt van de doodt van *Beda* af zeer verward was, vervolgde hy het werk van dezen schryver tot den jare 1130, en deedt een historiekundig berecht daar by van de vier voorgaande eeuwen in twee boeken, onder den tytel van: *De gestis regum Anglorum* (van de daden der koningen van En-Engelandt). Hy schreef ook de Geschiedenis der kerk van Durham, van de bisschoppen van Jork, en eenige andere boeken, en bloeide omtrent den jare 1160. *Leland. Pitseus & Balaus de script. Magn. Brit. Wion in Ligno Vitæ. Gesner. Vossius. Cave.*

SIMEONI, (GABRIEL) van Florence, heeft geschreven over den oorsprong en de opvolging van het huis van Ferrara, als mede een boek van zinnebeelden, eene beschryving van Limagne, van Auvergne, enz.

SIMLERUS, (JOSIAS) predikant te Zurich na Petrus Martyr, was een Zwitser, en schreef verscheide werken in de Godgeleerdheit, wiskunde, en geschiedenissen. Hy heeft zelf de lyst daar van opgemaakt in het kort begrip van de Boekzaal van *Conr. Gesnerus*, wiens leven hy beschreven heeft. Het zyne is zamengestelt door *Wilhelm Stuk*, dien de nieuwsgierigen kunnen nazien. Simlerus stierf te Zurich den 2 July des jaars 1576, oud 45 jaren. *Conr. Lycosthenes* ondernam de eerste eene bekorting te maken van de Boekzaal van Gesnerus; doch Josias Simler heeft veel beter geslaagt in het kort begrip, dat hy daar van gemaakt heeft; want behalven dat hy nauwkeurig heeft in acht genomen de zaken, welke aan Lycosthenes ontbraken, die niet aangetekent heeft noch de gedaante der boeken, noch de plaats, noch het jaar der uitgaven, noch de namen der drukkers, heeft Simlerus niet alleen de eenparigheit en evenredigheit in dit werk wel waargenomen; maar het zelve daarenboven met vele nieuwe artykels vermeerdert, de welke hy met een sterretie getekent heeft, om de zelve te onderscheiden van die van Gesnerus. *Thuanus lib.* LXII *Hist. Baillet Jugem. des Savans sur les Crit. Hist.*

SIMMACHUS. Zie SYMMACHUS.

SIMMEREN, een vorstendom en stadt, benevens een sterk kasteel, op den zogenoemden Hondsrug, aan eene rivier van den zelven naam. Voorheen heeft dit landt tot dat van de Mosel behoort, doch is naderhandt aan de Rhyngraven, met den tytel van graafschap, afgestaan, het welk koning Rupert van de Palts voor 6000 floreinen afgekocht, en zynen zone *Stephanus*, nevens Tweebruggen, Spanheim en Veldents, toegedeelt heeft. Zyne zonen *Frederik* en *Lodewyk* de Zwarte deelden dit landt wederom in dezer voegen, dat de laatste Tweebruggen en Veldents bekwam, en de eerste Simmeren en Spanheim behieldt. Frederik gewan by zyne gemalinne Margareta, dochter van Arnold, hertog van Gelder, Johan; *Rupert*, bisschop van Regensburg; *Stephanus*, Domprooft te Keulen; *Frederik*, kanunnik te Ments, en *Wilhelm*, kanunnik te Trier. *Johan* volgde zynen vader op, en liet in den jare 1509 aan zynen zone *Johan* den II het landt na, de welke door de erfvereeniging te Heidelberg in den jare 1553 de keurvorstelyke waardigheit na het afsterven van Otto Henrik op zyne kinderen bragt. Alstoen bekwam het zelve in den jare 1559 zyn oudste zoon *Frederik* de III, die zynen broeder *Georg* Simmeren afstondt, na wiens doodt, in den jare 1569, de derde broeder, *Richard*, dat vorstendom bekwam. Onder deze drie was Frederik de III de eenigste, die den stam voortplantte door zyne zonen, keurvorst *Lodewyk* den IV, en *Johan Casimir*, welke laatste Lauteren tot zyn aandeel kreeg. Na de doodt van zynen broeder, in den jare 1583, was hy voogdt over den minderjarigen keurvorst *Frederik* den IV, wiens zoon, *Frederik* de V, Simmeren wederom aan zynen broeder *Lodewyk Philips* afstondt, doch zo, dat Frederik het leen daar van van den keizer ontfing. Deze Lodewyk Philips gewan by Maria Eleonora, dochter van den keurvorst

vorst Joachim Frederik van Brandenburg, *Lodewyk Henrik Mauritis*, die in den jare 1673 zonder kinderen stierf; wanneer Simmeren weder aan den keurvorst Karel Lodewyk, zoon van Frederik den V, kwam, na wiens afsterven, en dat van zynen zone *Karel*, Simmeren, met de keurvorstelyke waardigheit, aan de Nieuwburgsche linie gekomen is, welke van wegens dit landt eene stem heeft in den vorsten-Raadt. Voorts is deze stadt en slot, als ook de daar by gelegen burgt Eerenburg, leenroerig aan Trier, wordende de leenbrief van den aartsbisschop Lotharius van den jare 1615 by Tolner *in Cod. Dipl.* en *Lunich* gevonden. *Munster. lib.* V. *c.* 146. *Freher. in not. ad Petr. de Andlo l.* I. *c.* 16. *Toln. H. P. p.* 59.

SIMMERSHAVEN, een kasteel en haven op de Oostersche kust van Schonen, acht mylen van Christiaansstadt, ten Zuiden. *Maty Diction.*

SIMMIAS *van Rhodus* was te Samos geboren, en leefde omtrent de I Olympiade. Hy was een dichter, en heeft verscheide werken nagelaten. Salmasius heeft de zelve met zyne aanmerkingen verrykt. Men schryft dezen schryver toe eene verhandeling over de oudheden van Samos. *Suidas in Lex.* Tzetzes haalt hem aan *Chil.* VII *Hist.* 144. Zie ook *Parthenius in Hist. l.* XXXIII. Daar is nog een spraakmeester van Rhodus van dezen naam geweest, van welken Strabo spreekt in zyn XIV *boek.*

SIMMIAS *van Theben*, een wysgeer, die XXIII Zamenspraken gemaakt heeft. *Diogenes Laërtius de vitis Philosophorum lib.* II.

SIMNEL, (LAMBERT) een beroemd bedrieger, die in Engelandt voor den dag kwam onder de regering van Henrik den VII, omtrent den jare 1485. Hy was zo stout van zich voor *Eduard Plantagenet*, neef van koning Eduard den IV, uit het huis van Jork, uit te geven, welke prins te Londen gevangen zat. Hy was de zoon van een bakker, maar hadt de trekken van een groot heer, en Richard Simon, een priester te Oxford, hadt hem alle de nodige onderrechtingen gegeven om dit bedrog wel te spelen. Deze priester bragt hem naar Ierlandt, alwaar men eene diepe zucht hadt voor het huis van Jork, van het welke Plantagenet was. Hy bediende zich van zyne behendigheit zo wel, dat de graaf van Kildare, die toen onderkoning aldaar was, hem de eerste erkende. Het grootste deel van den adel volgde zyn voorbeeldt, en het volk was daar over uitgelaten van blydschap, zo dat Simnel geleid wierdt op het kasteel van Dublin, en met zeer grote plegtigheit voor koning uitgeroepen. Koning Henrik de VII, narecht daar van bekomen hebbende, gaf last, om het volk uit den dut te helpen, dat men den rechten Eduard Plantagenet zou doen uit de gevangenis gaan, en dat men hem door de stadt Londen zou geleiden tot in de hoofdkerk. Doch dit opende den Ieren de oogen niet, en zy geloofden, dat de koning zelf hen zocht te bedriegen, doende een jongman, die naar Eduard Plantagenet geleek, voor den dag komen. Margareta, hertogin van Burgundië, zuster van Eduard den IV, hebbende van eenige Engelsche heeren verstaan wat 'er in Ierlandt omging, hoewel zy zeer wel wist, dat Simnel een bedrieger was, zondt hem des niettegenstaande twee duizend man te hulp, om zyne hoedanigheit staande te houden. De Ieren hadden dezen onderstandt zo haast niet gekregen, of zy lieten den valschen Plantagenet kronen, en bragten hem in Engelandt met een sterk leger; doch wanneer zy naar Jork optrokken, leverde Henrik hen slag, in welken alle de hoofden gedood, en Simnel gevangen wierdt. De koning vergaf het den bedrieger, misschien om dat hy niet gedaan hadt dan te volgen de kwade onderrechtingen van den Oxfordschen priester; en na dat hy hem eenigen tydt bezig hadt gehouden met hem als keukenjongen het spit te laten draaien, gebruikte hy hem op de valkenjagt. Zie WARBECK. *Salmonet Histoire des Troubles de la Grande Bretagne. De Larrey Geschiedenis van Engelandt* II *Deel.*

SIMOIS, hedendaags *Chisime*, eene rivier in Troas, of klein-Phrygië, in Natolië, de welke ontspringt uit den berg Ida, door het gebiedt van oud-Troje loopt, in de rivier Scamander valt, en met de zelve zich by den hoek van Gallipoli, naby het voorgebergte Janizzari, in den Hellespont stort. Tegenwoordig zyn deze beide rivieren maar kleine beekiens, welker water des zomers gansch uitdroogt, en die in den winter maar een voet water hebben. *Strabo l.* XV.

SIMON, de Heilige, gezegt *Kananites*, als mede *Zelotes*, of *de Yveraar*, een Apostel van Jesus Christus. Men twyfelt of de naam *Kananites* hem gegeven is van de stadt Kana in Galilea, en dat men dit woordt moet overzetten *de Kananiter*, dan of men het nemen moet in eene Hebreeusche betekenis, en afleiden van 't werkwoordt *Kanah, yverig zyn.* Lucas noemt hem *Zelotes*, of *Yveraar*, dat eene uitlegging schynt van het woordt *Kananites*, welken bynaam hem de andere Evangelisten geven. Hy predikte het Evangelium in Mesopotamië, gelyk ook in Egypten en Persië, daar hy de martelaarskroon verkreeg. *Nicephorus* en *Dorotheus* doen daar verder by, dat hy het Christen geloof ook in Britannië en Afrika heeft gepredikt; hoewel zy zulks door geen getuigenis van andere oude schryvers bewyzen. *Eusebius l.* I *Histor. Baronius in Annal. & Martyr. Cave Antiquit. Apost. Calmet Woordenboek van den ganschen Bybel.*

SIMON de I, hogepriester der Joden, volgde op zynen vader Onias den I omtrent het jaar der wereldt 3702, voor de geboorte van Christus 298, wordende wegens zyne ongemene vroomheit en gemeenzaamheit *de Rechtvaardige* bygenaamt. Hy liet den tempel te Jeruzalem, die begon bouwvallig te worden, weder herstellen, en met een dubbelden muur omringen, als mede grote buizen water derwaarts leiden, zo tot reiniging der offerhanden, als tot meer andere gebruiken. Hy was 9 jaren lang hogepriester, stierf in den jare 3711, voor de geboorte van Christus 289, en hadt tot navolger in dit ampt zynen broeder Eleazar, doordien *Onias* de II, zyn zoon, nog minderjarig was. *Syrach* L, 1. *Jozephus J. O.* XII *B.* 2 *K. Genebrardus lib.* II *Chron. Jansenius in cap. L Eccles. Torniel A. M.* 3744. *n.* 2. *Usserius.*

SIMON de II bekleedde het hogepriesterschap in het jaar der wereldt 3771, voor Christus geboorte 233. In zynen tydt kwam de koning van Egypten Ptolomeus Philopator te Jeruzalem, en wilde in het Heilig der Heiligen gaan; maar Simon kantte zich daar tegen, en ondervondt den Goddelyken bystandt in dit zyn ondernemen, nademaal den koning op dat zelve oogenblik eene grote vermoeidheit en trilling overkwam. Hy stierf omtrent den jare 3827, in het 177 jaar voor de geboorte van Christus, en hadt *Onias* den III tot opvolger. *Jozeph.* II *B.* 5 *K. Euseb. in Chron. Salianus A. M.* 3822 *& seq.*

SIMON *de Machabeër*, legerhoofdt en hogepriester der Joden, was de zoon van Matthathias, en de broeder van Judas den Machabeër, als mede van Jonathan, welken laatsten hy als opperhoofdt der Joden opvolgde in het jaar der wereldt 3861, voor de geboorte van Christus 143, en door zyne kloekheit en dapperheit zyne landgenoten in hunne vorige vryheit herstelde, als die sedert den tydt hunner wederkomst uit de Babylonische gevangenisse byna altydt dan den Persianen, dan den Grieken waren cynsbaar geweest. Hy nam den hogen burgt Sion door hongersnoodt in, de welke, zo lang hy in der vyanden handen was geweest, zeer grote schade aan de stadt Jeruzalem gedaan hadt; versterkte naderhandt den berg, waar op de tempel stondt, en nam aldaar zyne woonplaats. Onder zyne regering genoot Judea grote rust en vrede. Naardien zyn roem zich overal verbreidde, zonden de Lacedemoniërs gezanten aan hem, om hem hunne oude vriendschap met de Joden te herinneren. Antiochus de VII, toegenaamt Soter, koning van Syrië, verzocht hem tot bystandt, om Tryphon uit zyn gebiedt te verdryven, die zich het zelve met geweldt hadt aangematigt, en bewoog hem daar toe door dit middel, dat hy verscheide voorrechten bekrachtigde, welke zyn vader Demetrius aan de Joden gegeven hadt. Doch kort daar na, wanneer hy een groot leger hadt te zamen gebragt, maakte hy niet veel werk noch van Simon, noch van de door den zelven hem aangebragte krygsbenden, maar eischte veel eer van hen de steden Joppe, Gazara en den burgt Sion, of in der zelver plaats 1000 talenten gouds. Na dat Simon hem die onrechtmatige eischen hadt afgeslagen, zondt hy een leger naar Judea, onder het bevel van Cendebeus, welke door de zonen van Simon verslagen wierden, die ook niet lang daar na leefde: nademaal Ptolomeus, zyn schoonzoon, hem, benevens twee van zyne zonen, verradelyk vermoordde, na dat hy 8 of 9 jaren de Joden bestiert hadt. *Johannes Hyrcanus* volgde hem op. I *Mach.* XIV *enz. Jozephus J. O.* XIV *Boek, en van den Joodschen oorlog. Torniel & Salianus. Usserius in Annal. Vet. Test.*

SIMON, de zoon van Kamithus, was hogepriester gedurende een jaar. *Jozephus.*

SIMON, een zoon van Boëthus, toegenaamt Kanthara, wierdt hogepriester der Joden door hulp van den koning Herodes Agrippa in 't eerste jaar zyner regering, en in het 24 voor de geboorte des Heilands. *Jozephus.*

SIMON, zoon van Gioras, een man vol onrust ten tyde als Titus Jeruzalem hadt belegert. De hogepriester Ananias hadt hem afgezet van zyne landvoogdy in het Akrabatynsche, om zynen onrechtvaardigen handel, waar op hy eene bende struikrovers by zich nam, met welke hy Idumea doorkruiste, en eindelyk met eene grote macht voor Jeruzalem kwam, daar de genen, die door zyne hulp van de Zeloten of Yveraars meenden ontslagen te worden, hem inlieten, doch het maar slimmer maakten, naardien zy daar door de onrust van binnen vergrootten, en Simon al zo erg huis hieldt als Johannes, het hoofdt der Zeloten. Gedurende dezen handel kwamen de Romeinen voor de stadt, en deze Simon was toen een der voornaamste, welke tegenstandt boden. Met welk eene hardnekkigheit dit alles is toegegaan is wydlopig by *Jozephus* te lezen. Toen de stadt eindelyk verovert was, meende hy door een heimelyk gemak, het welk tamelyk diep onder den grondt doorliep, te ontkomen. Doch toen de levensmiddelen, de welke hy voor zich en voor de zynen hadt medegenomen, verteert waren, en zy niet verder konden door komen, kwam hy aan de plaats, alwaar de tempel gestaan hadt, uit den grondt weder op, en was genoodzaakt zich ook aan de Romeinen, die hem aanstonts gewaar wierden, over te geven. Vespasianus voerde hem in zegepraal mede, en liet hem naderhandt verwurgen. *Jozephus van den Joodschen oorlog* V *B.* 7 *K.* VII, 20 *en* 24.

SIMON, een wysgeer, te Athene geboren, was een leerling van Socrates, en in den beginne een leertouwer: doch wanneer hy nu en dan het huis van Socrates bezocht, ontstaken zyne redenen in hem eene liefde tot de wysheit. Hy schreef 33 Zamenspraken. *Diogenes Laërtius lib.* II *de Vit. Philosoph.*

SIMON *de Tovenaar*, het hoofdt der zogenaamde *Simonianen* en *Gnostiken*, was van Samaria, alwaar hy door Philippus, een der diakonen, gedoopt wierdt. Toen hy zag, dat de Apostelen talen spraken, welke zy niet geleert hadden, en vele wonderen verrechtten, wilde hy ook deze gave deelachtig worden. Wanneer nu de H. Petrus hem over zyne boosaardigheit bestrafte, bragt hy zyne dwalingen voor den dag, roemde op een grote kracht Gods, en zocht de Joden, die hy zag dat den gelovigen zeer nydig waren, wys te maken, dat hy de Zoon Gods was, aan hen gezonden gelyk de H. Geest gezonden was aan de Heidenen. Hier op ging hy naar Rome, om daar de zelve wonderwerken, welke door den Apostel verrecht waren, door zyne toverkunst uit te voeren, waar door hy zich ook, gelyk eenigen voorgeven, in zulk een aanzien bragt, dat de Romeinen voor hem, als voor een Godt,

Godt, een beeldt oprechten, en hem den naam van heilig gaven; doch anderen hebben aangemerkt, dat dit eene dwaling is, waar toe de naam van *Semo Sangus*, of *Sancus*, waar van men *Simon Sanctus* maakte, aanleiding gegeven heeft, zynde de eerſte de naam van zekeren godt, dien de Romeinen aanbaden, en van welken *Dionyſius* van Halicarnaſſus, als mede *Titus Livius* gewag maken. Doch het zy zo het wil, zyne tovery bragt te wege, dat het volk de waarheit met het bedrog vermengde. Hier by kwamen nog zyne afſchuwelyke dwalingen: want hy leerde, dat alle onkuiſchheit toegelaten was, ja zelfs ook de gene, welke de natuur zelf veroordeelt; dat de vrouwen behoorden gemeen te zyn; dat 'er gene zaligheit, noch opſtanding was; dat Godt de wereldt niet hadt geſchapen, maar dat andere hemelſche zelfſtandigheden de zelve gebrekkelyk hadden gelaten. Hy verwierp de Wet van *Mozes*, en zeide, dat hy gekomen was om de zelve te vernietigen. Hy ſchreef het ganſche Oude Teſtament den engelen toe; en ſchoon hy zich overal een vyandt toonde van de engelen te zyn, bewees hy de zelve echter Goddelyke eer, en zeide, dat men niet kon zalig worden, of men moeſt den Oppervader verfoeielyke offerhanden offeren, door toedoen der machten, die hy in elken hemel begreep; maar hy offerde aan deze niet om eenige hulp te genieten, maar om te beletten, dat zy den menſchen niet zouden tegenſtaan. Hy was de uitvinder van de *Æones*, die by hem als zo vele perſonen waren, waar uit hunne gewaande godheit was zamengeſtelt. Hy noemde zyne byzit *Helena*, of *Selene*, de *eerſte Verſtandelykheit* (*Intelligentie*), de *moeder van alle dingen*, en zomtyds den *H. Geeſt*, of *Minerva*, of de *Opperſte Wysheit*. Hy zeide, dat hy door die eerſte Verſtandelykheit voornemens was geweeſt engelen te ſcheppen; maar dat zy, den wille van haren vader kennende, lager nedergedaalt was, en de engelen, nevens alle de geeſtelyke machten, hadt voortgebragt, aan welke zy haren vader niet hadt bekend gemaakt; dat die engelen en machten namaals de engelen en menſchen geſchapen hadden; dat Helena telkens in de ligchamen van andere vrouwen was overgegaan, en onder anderen ook in dat van Helena, de vrouw van Menelaüs, die oorzaak was van den Trojaanſchen oorlog, en dat zy eindelyk in die Helena van Tyrus overging, die hy mede voerde. enz. Hy gaf voor, dat het eenigſte middel om gelukkig te worden de aankweking was van zyne geheimeniſſen, de welke zodanige gruwelen begrepen, dat het ſchande zou zyn daar van maar iets te verhalen. Zyne toverkunſt maakte hem by Nero zeer gelieft, als die zich in de zwarte kunſt zeer vermaakte. Hy ging deswegen by hem voor een Godt door, tot dat zyne doodt ontdekte, dat hy een der ſnoodſte booswichten geweeſt was, die 'er ooit geweeſt zyn. Hy gaf by dezen keizer voor, zo als eenigen berichten, dat hy op een zekeren dag ten hemel zou varen, het welk maakte, dat 'er eene grote menigte volks te zamen kwam om zulks te zien. Het gebeurde nu, dat hy zich inderdaadt, door hulp der boze geeſten en zyne toverkunſt, in de lucht om hoog begaf; doch hy viel wederom naar beneden, brak zyne benen, en ſtierf van dezen zynen val, waar toe de ſpyt over eene zo openbare beſpotting veel deedt. Men zegt, dat dit in het jaar 66, of 67 geſchied is. Zyne dwaling, als menende, dat de gaven Gods voor geldt te koop waren, en dat hy zelf den Apoſtelen daar geldt voor aanboodt, heeft aanleiding gegeven, dat men den koophandel, die met heilige dingen gedreven wordt, *Simonie* noemt. *Irenaus. Epiphanius. Auguſtinus. Euſebius. Baronius in Annal. Natalis Alexander. Spanheim. Tillemont. Baſnage in Annal. Politico-Eccl. Ittigius de Hareſiarchis. Calmet.* enz.

SIMON, een Dominikaner monnik in Engelandt, was lang hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en hadt een zo voortreffelyk geheugen, dat hy zich alles, dat hy maar eens gelezen hadt, weder kon te binnen brengen, en de gehele Schrift van buiten kon. Hy gaf verſcheide uitleggingen over *Jeſaia*, *Jeremia* en *Daniël*, nevens een boek over de *Spreuken* van *Salomon*, over de Boeken der *Machabeën*, en over de Bybelſche Voorreden van *Hieronymus* in het licht. *Pitſeus de ill. Angl. ſcript.*

SIMON, (DIONYSIUS) Raadsheer in het oppergerechtshof, en byzitter in het maarſchalksampt van Beauvais, heeft in den jare 1692 in het licht gegeven eene kleine verzameling van eenige ſchryvers over het burgerlyke en geeſtelyke Recht, onder den tytel van: *Geſchied-en Tydrekenkundige Boekzaal der voornaamſte ſchryvers en uitleggers van het burgerlyke, geeſtelyke en byzondere Recht van vele ſtaten en provinciën* enz. Dit werk is te Parys gedrukt in den jare 1692 in 2 ſtukken in 12.

SIMON ISLEP, aartsbiſſchop van Kantelberg, een geleerd man, en een beſchermer der geleerden, heeft verſcheide boeken met Predikatiën geſchreven, als mede: *Pro ordine ſacerdotali Conſtitutiones*; enz. Hy ſtierf in den jare 1366. *Leland*, *Pitſeus* en andere Engelſche ſchryvers maken van hem gewag.

SIMON LANGTHON. Zie LANGTHON.

SIMON MAJOLUS, van Aſt, de ſchryver van een boek, getytelt: *Dies Caniculares*, het welk een zeer aanzienlyk werk is. Deze ſchryver leefde in den jare 1565. *Poſſevin. in Appar. Sacr.*

SIMON METAPHRASTES. Zie SIMEON.

SIMON MHEPHAM, aartsbiſſchop van Kantelberg, in Engelandt, was een braaf Godgeleerde in de XIV eeuwe. Hy heeft verſcheide werken nagelaten, als: *De Juſtitia*; *De feriis*; *De appellationibus*; *De teſtamentis*; *De decimis*; *De Eccleſiis adificandis*; *De clandeſtina deſponſatione.* Hy hieldt een provinciaal ſynode te Londen, en ſtierf in den jare 1333. *Pitſeus.*

SIMON, (RICHARD) een geleerd man, en Franſch Godgeleerde, was geboren te Dieppe, in Normandië, in den jare 1638, en oeffende zich in de vergadering der Vaders van het Oratorie van die ſtadt in de Godgeleerdheit en in de Ooſterſche talen. Naderhandt ſtudeerde hy met La Roque te Parys in de Godgeleerdheit. Hy begaf zich in den jare 1660, of 1661, in de zamening der Vaders van het Oratorie, en beſloot naderhandt een Jeſuit te worden, maar liet dat opzet door het afraden van eenigen varen, en gaf leſſen in de Philoſophie. In den jare 1670 wierdt hy door den aartsbiſſchop van Parys, den Hre. De Perefixe, tot prieſter gewyd, en in den jare 1679 begaf hy zich naar Bolleville, in 't landt van Caux, bekledende aldaar het ampt van prieſter den tydt van vier jaren. Van daar keerde hy weder naar Dieppe, en overleedt in die ſtadt, zyne geboorteplaats, den 11 April des jaars 1712, oud 76 jaren. Hy hadt alle zyne boeken, ſchriften, en andere papieren aan de boekery van de hoofdkerk te Rouaan gemaakt. Zie hier een lyſt van alle zyne werken. In den jare 1670 liet hy drukken: *Factum pour les Juifs de Metz, accuſés d'avoir tué un petit enfant Chrétien.* Wanneer dit boek raar was geworden, heeft men het zelve in 't eerſte ſtuk van de *Bibliotheque Critique* van *Sainjare* herdrukt. Hy liet in den jare 1671 drukken de kleine werken van *Gabriel*, *Metropolit. Philadelph.* met aanmerkingen. In den jare 1674 gaf hy uit eene Franſche vertaling van het Italiaanſche werk van *Leo van Modena* aangaande de plegtigheden en gewoonten der Joden, en vermeerderde het zelve in den jare 1681 met een byvoegſel, genaamt: *Comparaiſon des Ceremonies des Juifs & de la Diſcipline de l'Egliſe.* Hy vertaalde in den jare 1675 uit het Italiaanſch in 't Franſch het verhaal der reize, welke de Jeſuit *Hieron. Dandini* in den jare 1596 naar den berg Libanon hadt gedaan. Hy hadt te voren uitgegeven: *Factum du Prince de Neubourg, Abbé de Feſcan, contre les Religieux de cette Abbaye*, het welk naderhandt in 't vierde ſtuk van de bovengemelde *Bibl. Crit.* van *Sainjare* is ingelaſcht. Zyn voornaamſte werk is zyne *Hiſtoire Critique de Vieux Teſtament*, waar over hy met *Mr. de Veil*, een Engelſch Godgeleerde, en *Ez. Spanheim* vele twiſtſchriften heeft gewiſſelt. Zyne andere ſchriften zyn: *Hiſtoire de l'origine & du progrès des revenus Eccleſiaſtiques par Jerôme a Coſta*, welken naam Simon hadt aangenomen. Hy bediende zich in verſcheide andere ſchriften nog van andere verzierde namen, als *le Prieur de Bolleville*, *le Sieur de Moni*, *Hieron. le Camus*, *Jo. Reuchlinus*, *Richard de l'Isle*, *Origenes*, *Adamantius*, enz. als uit eenige der volgende tytels blyken zal. Het voorgemelde werk is gedrukt te Frankfort in den jare 1684 en 1709, in 12. *Hiſtoire Critique de la creance & des coutumes de Nations du Levant par le Sieur de Moni*, Frankf. 1684 en 1693, in 12. *Novorum Bibliorum Polyglottorum Synopſis*, te Utrecht 1684, in 8. *Ambroſii ad Origenem Epiſtola de novis Bibliis Polyglottis*, te Utrecht 1685 in 8. *Diſquiſitiones Critica de variis per diverſa loca & tempora Bibliorum editionibus, quibus accedunt caſtigationes Theologi cujusdam Pariſienſis ad opuſculum Iſaaci Voſſii de Sibyllinis oraculis & ejusdem reſponſionem ad objectiones nupera Critica Sacra*, te Londen 1684, in 4. *Opuſcula Critica adverſus Iſ. Voſſium*, te Edenburg 1685, in 4. *Hieronymi le Camus, Theologi Pariſienſis, Judicium de nupera Iſ. Voſſii ad iteratas P. Simonii objectiones reſponſione*, te Edenburg 1685, in 4. *Réponſe au livre, intitulé: Sentimens de quelques Theologiens d'Hollande ſur l'Hiſt. Crit. du V. Teſt. Par le Prieur de Bolleville*, Rotterdam 1686, in 4. *De l'inſpiration des Livres ſacrés, avec une Réponſe au livre, intitulé: Défenſe des ſentimens de quelques Theol. d'Hollande*, Rotterd. 1687, in 4. Deze twee laatſte werken zyn geſchreven tegen den Hre. *J. le Clerc*, die R. Simon hadt aangegrepen. *La Créance de l'Egliſe Orientale ſur la Tranſubſtantion, avec une Réponſe aux nouvelles objections de M. Smith*, te Parys 1687, in 12. *Diſſertation Critique ſur la nouvelle Bibliotheque des Auteurs Eccleſ. &c. Par Jean Reuchlin*, Frankfort 1688, in 12. *Hiſtoire Critique du Nouveau Teſtament*, Rotterd. 1689, in 4. *Hiſt. Crit. des Verſions du N. Teſt.* Rotterd. 1690, in 4. *Hiſt. Crit. des principaux Commentat. du N. Teſt. depuis le Commencement du Chriſtianiſme, juſqu'a notre temps.* Rotterd. 1692, in 4. *Nouvell. Obſerv. ſur le Texte & les Verſions du N. Teſt.* Parys 1695, in 4. *Difficultés propoſées au P. Bouhours ſur la Traduction Françoiſe des quatre Evangeliſtes, par le Sieur de Romainville*, Amſterd. 1697, in 12. *Lettres choiſies Tom.* III, het eerſte deel in 't jaar 1700, en met vermeerderingen herdrukt in den jare 1702; het twede in 't jaar 1704, en het derde in 't jaar 1705. Op den tytel ſtaat, dat deze Brieven te Amſterdam gedrukt zyn; maar het is zeker, dat het te Trevoux is geſchied. *Nouveau Teſt. traduit en François, avec des Remarques Litterales & Critiques*, te Trevoux 1702, twee delen in 8. Deze overzetting en aanmerkingen zyn afgekeurt door den kardinaal de Noailles, aartsbiſſchop van Parys, en Boſſuet, biſſchop van Meaux, heeft verſcheide zogenoemde Herderlyke Vermaningen daar tegen uitgegeven, waar tegen zich R. Simon verdedigt heeft. *Moyens de réunir le Proteſtants avec l'Egliſe Romaine &c.* te Parys 1703, in 12. *Bibliotheque Critique &c.* te Nancy (op den tytel ſtaat Amſterdam) 1708 en 1710 vier delen in 12. *Nouvelle Bibliotheque choiſie, &c.* Amſterd. 1714, twee delen in 12. enz. Hy heeft ook het leven van den Vader *Morin*, van de zamening van het Oratorie, geſchreven, het welk gedrukt is vooraan het werk, genaamt: *Antiquitates Eccleſia Orientalis*, uitgekomen te Londen in den jare 1682, in 8. Dit Leven is niet alleen een vinnig ſchimpſchrift tegen dien Vader, maar ook tegen zyne ganſche zamening. Zie 't *Journal Litt. Tom.* III. *p.* 225. *&c. Memoires des hommes illuſtr. Tom.* I, *p.* 237 *&c.* & X, 21.

SIMON SIMONSZE, een kindt, gedood, als men verhaalt, door de Joden in de XV eeuwe. Zie hier dit verhaal. Het gebeurde te Trente den 21 Maart des jaars 1475 dat de Joden van die ſtadt het beſluit namen om een Chriſten kindt te ſlagen. Een Joodſch geneesheer, genaamt Tobias, ontmoette het zelve, oud derdehalf jaren, dien avondt op ſtraat, bragt het in een huis, het welk aan de Synagoge ſtondt, alwaar de Joden, als men zegt, het

het zelve het bloedt aftapten, waar van zy zich bedienden om te kneden het ongezuurde broodt, het welk hen moeft dienen om hunne Paafchen te houden. Het fchendftuk ontdekt zynde, wierden zy geftraft. Dit kindt heeft men naderhandt vereert als een martelaar, en des zelfs feeft is op het bevel van den H. ftoel in den jare 1508 geftelt op den 24 Maart. Men verhaalt nog eene gefchiedenis van twee andere kinderen, door de Joden gemartelt, waar van de gedachtenis geviert wordt den 25 en 30 Maart, namentlyk *Richard van Pontoife*, en *Wilhelm van Norwich*, in Engelandt. Zie de Hiftorie der Joden van den Hre. *Basnage*, alwaar men doedt zien, dat het meefte gedeelte dezer befchuldigingen tegen de Joden bedriegeryen zyn. *Acta apud Bolland.*

SIMONETA, een naam, aangenomen door een beroemden ftruikrover in de XVI eeuwe. Hy liet zich aldus noemen na de doodt van den kardinaal *Lodewyk Simoneta*, dien hy zeer wel geleek. Hy nam ook het purpergewaadt aan, en de hoedanigheit van pauffelyke afgezant, en hieldt een treffelyken ftaat, vele huisbedienden, die alle ftruikrovers waren, en die hem in het openbaar den naam van Eminentie (Uitmuntendheit) gaven. Dus bedroog hy het volk, en verviel tot zulk een overmaat van godloosheit, dat hy aflaten uitdeelde, toeftondt overdragten van geeftelyke ampten, en kerkbannen te ligten, doende meer dan een waarachtig pauffelyk gezant doen kon. Door dit middel bragt hy veel geldt byeen, met het welke hy zich als een prins uitdofchte: doch het bedrog wierdt eindelyk ontdekt, en *Pieter Donatus van Cefia*, als toen ondergezant (*vice-legaat*) van Bologne, en naderhandt kardinaal, hadt zo haaft de tyding niet gekregen, dat hy op den Bologneefchen grondt gekomen was, of hy zondt gewapende manfchap om hem te vatten. Men maakte fpoedigly k zyn hoofdgeding op, en hebbende afgryffelyke misdaden bekent, wierdt hy gevonnift om opgehangen te worden. De uitvoering daar van wierdt gedaan op eene zonderlinge wyze; want hy wierdt gewurgt met een ftrop van gouddraadt; en ftervende hadt hy eene ledige beurs aan den hals hangen, met een brief, de welke te kennen gaf, dat hy niet was de kardinaal, of de gezant *Simoneta*, maar een rover *fine moneta* (zonder geldt). *Aubery Hift. des Cardinaux.*

SIMONETA, (BONIFACIUS) van Milaan, abt van Corun, van de orde der Cifterciënzen in het bisdom van Cremona, leefde in het einde van de XV eeuwe, omtrent het jaar 1490. Hy was de neef van *Joh. Simoneta*, die gefchreven heeft de Hiftorie van *François Sforce*, hertog van Milaan. Zyne werken hebben hem veel achting verworven, en voornamentlyk dat, het welk hy ten opfchrift gaf: *Chriftianarum perfecutionum & Pontificum Hiftoria.* Het ontwerp daar van is zonderling; want hy handelt de zaken niet na malkander af, maar ftelt de zelve voor in Brieven, waar van de eerfte gericht is aan koning *Karel* den VIII. Dit werk is verdeelt in VI boeken, en behelft in 279 Brieven al dat gene, het welk in de kerk is voorgevallen, van St. *Pieter* af, tot op *Innocentius* den VIII, die volgde op *Sixtus* den IV in den jare 1484, het welk men daarom te meer hier aantekent, om te doen zien de misgreep van de genen, die dit werk aan paus *Bonifacius* den VIII hebben toegefchreven. Wat 'er van zy, het boek van den abt Bonifacius Simoneta is gedrukt te Milaan in den jare 1499, te Bafel in den jare 1509, en elders, en ter zelve tydt zette Octavianus van St. Gelais, biffchop van Angoulême, het in het Franfch over. *Charl. du Vifch Bibl. Cift. Albert. Miraus in Auct. Script. Eccl. Caramuel l. I. Theol. Regul. Dift. 34. num. 340. Spondanus A. C. 1503. num. 14. Voffius l. III. de Hift. Lat. &c.*

SIMONIANEN is de naam, de welke gegeven is aan de navolgers en leerlingen van Simon den Tovenaar in de boeken van *Origenes* tegen *Celfus*, *pag* 272 van den druk van Cambridge, en elders. Zy bleven by alle de verfoeielyke grondbeginfelen van hunnen leermeefter, waar van boven op zynen naam gefproken is; en wat hunne zeden betreft, zy leefden in alle ongebondenheit, en bedreven allerhande godloosheden. Behalven de vuilfte onkuifcheden begaven zy zich tot alle toveryen; en fchoon zy een uiterlyken fchyn van Chriftenheit vertoonden, aanbaden zy nochtans *Simon* en *Helena*, onder de verbeeldinge van *Jupiter* en *Mars*, en offerden hen plegtelyk offerhanden en offerwyn. Den afgodendienft der Heidenen zagen zy als onverfchillend aan, zo dat zy zich niet bloot ftelden voor de verdrukkingen en vervolgingen, gelyk de Chriftenen, die den afgoden geen wierook wilden opofferen: ook lieten de Heidenen hen geruft, terwyl zy de Chriftenen onmenfchelyk mishandelden en opentlyk vervolgden. Men noemde hen om de boven verhaalde reden ook *Helenianen*. Zie SIMON de *Tovenaar*, en HELENA, of SELENA.

SIMONIDES, een dichter van Jambifche vaarzen, was van Minoa, eene ftadt in 't eilandt Amorgas, een der Sporades. Indien men geloof wil geven aan Suidas, bloeide hy 406 jaren na het innemen van Troja; maar het is zeer waarfchynlyk, dat hy zo oud niet is. Hy wordt aangetrokken van *Athenaus*, *Julius Pollux*, *Ælianus*, en anderen. Hy hadt een belagchelyk hekeldicht tegen de vrouwen gemaakt, aan welker zielen hy een verfcheiden oorfpronk toefchreef, naar de verfcheidenheit harer geftelteniffen, dat weinig verfchilt van den Italiaanfchen fchryver (zie *Melanges de Vigneul de Marville Tom.* I, *p.* 16, 17) die ftaande heeft gehouden, dat de vrouwen geen ziel hebben. By Stobæus (*Sermone* LXXI) vindt men een goed getal van andere werken van Simonides aangehaalt, behalven de gedichten, die hem toegefchreven worden. *Bayle Dict. Crit.*

SIMONIDES, dochters zoon van den voorgaanden, van 't eilandt Ceos. Eenigen menen, dat zyn bynaam *Melicertes* is geweeft; maar dat is niet waar. Voffius wil, dat dit de naam van zynen grootvader is geweeft. Hy bloeide voor den Peloponneefchen oorlog, en maakte drie Boeken van geflachtrekeningen, en drie over de nieuwe uitvindingen. Hoewel 'er vele *Simonideffen* geweeft zyn, dunkt my, zegt *Bayle*, dat men 'er bezwaarlyk voor den tydt van Phalaris zal vinden. *Bayle Dict. Crit.*

SIMONIDES, een der befte dichters van de oudheit, geboortig van Ceos, een eilandt in de Egeefche zee. Hy bloeide nog ten tyde van den veldtocht van Xerxes, dat is omtrent de LXXV Olympiade. Hy oeffende zyne dichtkunde door verfcheide dichtmaten; maar hy verftondt zich beft op klaagliederen te maken; weshalven hy geroemt wordt van Horatius (*Oda* I *lib.* II). Een zyner voornaamfte werken hadt den tytel van *Klaagliederen*. (Zie *M. le Fevre de la vie des Poëtes Grecs p.* 39.) Men verhaalt, dat hy tweemaal uit een dodelyk gevaar gered wierdt, en dat daar in de vergelding van zyne deugdt ftak; te weten eenmaal wanneer de kamer, daar hy uit geroepen was, na dat hy daar in by zekeren edelman, Scopas genaamt, hadt gegeten, inviel, en alle de gaften onder de puinhopen dood bleven; en de andere maal wanneer hy van den geeft van een man gewaarfchouwt wierdt, dat hy zich niet aan boordt van 't fchip zou begeven, daar hy daags te voren was uitgegaan, om dat het zelve vergaan zou, gelyk het inderdaadt verging, waar op hy een gedicht maakte, des doden mans ligchaam ter aarde beftelde, en een grafichrift tot erkentenis opftelde. Men zal de byzonderheden aangaande het eerfte geval hier byvoegen voor dat men verder gaat. Namentlyk, men verhaalt, dat hy by den gemelden Scopas, zynde een ryk edelman, op de avondmaaltydt verzocht was, en dat hy een gedicht, het welk hy tot zynen lof hadt gemaakt, oplas, waar in, naar de gewoonte der dichters, een en ander maal van *Caftor* en *Pollux* gewag wierdt gemaakt. Scopas wilde hem deswegen maar de helft van den bedongen loon geven, voorwendende, dat hy het overige van Caftor en Pollux kon vorderen, welke hy even zo veel als hem in zyn gedicht geprezen hadt. Kort daar op riep men Simonides naar buiten, om dat 'er twee jongelingen waren, die hem wilden fpreken; en toen hy buiten kwam, zag hy niemandt: doch het gebeurde ondertuffchen, dat het gebouw, waar in Scopas de maaltydt gaf, inftortte, waar door hy met de aanwezende gaften fneuvelde. De Heidenen geloofden toen, dat zulks eene weldaadt van Caftor en Pollux was, en dat zy Simonides uit dat gevaar gered hadden. Men eigent aan Simonides de uitvinding van de plaatfelyke geheugenis toe ter gelegenheit van dezen inval van de kamer, daar hy ten huize van Scopas hadt gegeten; want de lyken onder elkander geraakt zynde, onderfcheidde hy de zelve door het herinneren op welke plaatfen ieder aan tafel gezeten hadt. Hy is een van de dichters, welke de dichtgeeft en het geheugen het langft zyn bygebleven; want in zyn tachtigfte jaar ftreedt hy om den prys der dichtkunde, daar hy in een zyner gedichten gewag van maakt (zie *Val. Maximus l.* VIII, *c.* 7, *num.* 13); en hy behaalde den zelven roem, dat hy fterker geheugenis hadt dan iemandt ter wereldt. Hy leefde meer dan tien jaren daar na. Men zegt, dat de verwoefting van zyne grafftede door Phenix, veldoverfte der Agrigentinen, by 't innemen van Syracuza, niet ongewroken bleef. Het is waarfchynlyk, dat hy aldaar aan het hof van Hiero overleedt een jaar voor dezen vorft, zelfs naar de aantekening van Petavius, *lib.* XIII *de Doct. Temp.*, in 't twede jaar der LXXVIII Olympiade, volgens *D. Siculus*. Het antwoordt, 't welk hy gaf aan den prins, die hem vroeg wat Godt is, is zeer vermaard. Het was Hiero, tyran van Syracuza, die hem de vraag voorftelde; maar hy zeide, dat men daar ten eerften niet op kon antwoorden. Hy verzocht een dag om 'er zich op te beraden, en als de zelve om was, verzocht hy nog twee, en na deze twee verzocht hy telkens dubbelen tydt, tot dat hy den tyran, verwondert over zo veel uitftellen, te gemoet voerde: *Hoe meer ik deze zaak navorfche, hoe duifterder zy my voorkomt.* Simonides zag aan 't hof, daar hy ging niettegenftaande zynen ouderdom, meer op 't geldt dan op zyne hoge jaren, zynde met de geldzucht behebt, die hy zocht te voldoen door de milddadigheit van Hiero, die hem niet onbekend was.

Daar zyn Godgeleerden, die de erkentenis van Simonides, dat hy niet kon befchryven wat Godt is, niet zouden wraken; maar anderen zouden vermetel genoeg zyn om daar aanftonts op te antwoorden, zelfs die als katechizanten op den fchoolbank zitten.

Het antwoordt van Simonides aan Paufanias, koning van Lacedemonië, hadt het zelve lot als dat van Solon aan Crefus. *Gedenkt*, zeide hy tegen Paufanias, die zich met hem aan tafel bevondt, en hem een zinfpreuk afvroeg, *dat gy een menfch zyt.* Paufanias vondt dit zeggen zonder zout, maar na dat hy door de Ephoren te Sparta, of Lacedemonië, in eene vryplaats, waar in hy de vlucht hadt genomen, ingefloten, en zo verre gebragt was, dat hy van honger moeft fterven, herinnerde hy zich met droefheit het zeggen van Simonides, en riep tot drie malen toe uit: *ô Simonides, wat hebt gy wel gezegt!* Men fchryft hem een antwoordt toe, gelykende naar dat van den philofooph, die zich roemde, dat hy al zyn goedt by zich droeg: want fchipbreuk lydende zocht hy niets te behouden, gelyk de anderen, zeggende tegen de genen, die hem de reden van deze achteloosheit vroegen, *dat hy alles by zich hadt.* Het antwoordt, dat hy aan de vrouwe van Hiero gaf, moet niet naar den letter genomen worden: want het was eer eene aardigheit dan eene oprechte verklaring van zyn gevoelen. Deze vorftin wilde van hem weten of het beter was wetenfchappen dan fchatten te vergaderen. Hy antwoordde, dat het beter was ryk te zyn dan geleerd, *om dat ik*, voegde hy daar by, *alle dagen geleerden aan de deuren der ryken vinde.* Doch daarom ftelde hy den rykdom niet boven de wetenfchappen; maar hy fchimpte met de geleerden, die hun hof by de groten maken. Men hadt moeite zeker dicht te verftaan, waar in hy een der zedeleffen van Pittacus doorftreek. Het onderzoek, dat men 'er om deedt, geeft te kennen, dat hy geen dier ftrenge berifpers was.

die alleen het geen hen volmaakt goed toeschynt pryzen, en de minste gebreken berispen. Hy was veel gemakkelyker; de menschelyke onvolmaaktheden vonden by hem ligtelyk hare verschoning, en hy belgde zich niet, als men maar niet al te kwaad was. *Daar zou nooit gedaan werk zyn*, zeide hy, *indien men al de genen, die zotheden komen te begaan, wilde doorhalen. Het getal der zotten is oneindig, en ik zoek geen man op aarde, die onberispelyk is: daar zyn 'er gene, en daarom zal ik niemandt om zyne onberispelykheit pryzen; het is my genoeg, dat men tamelyk goed, en zonder euveldaden of schelmstukken is.* Hy riedt, dat men alle wereldsche zaken voor een spel zou houden, en dat men de zelve tot geen ding met gezetheit zou aanleggen.

Hoewel het merkteken, eigen aan zyn dichtmaat, zekere zoetigheit was, die de lezers innam, maakte hy zich echter onrzagchelyk door stekende hekelingen, gelyk uit het grafschrift, dat hy Timocreon, een blyspeler, die een blyspel tegen hem ten tooneele hadt gevoert, maakte, blykt. Niemandt betwist hem de hoedanigheit van een uitstekenden dichter; maar daar in bestaat zyn lof alleen niet: hy hadt de gave van dodelyke vyanden te verzoenen, daar hy een blyk van gaf wanneer hy twee verbolgene prinssen, die de wapenen tegen elkander hadden opgenomen, vereenigde. Zekerlyk zal hy andere gaven gehad hebben; maar men kan zyne gierigheit niet voorspreken, noch goed keuren, dat hy om geldt schreef. Tot zyne verschoning zeide hy, dat hy zyn geldt liever aan zyne vyanden na zyne doodt liet, dan dat hy zyne vrienden nodig hadt gedurende zyn leven. Dit beneemt veel van zynen lof; maar men moet het aanzien als de schaduwen, die, in plaats van zyne schildery op te pronken, de zelve verdonkeren en bemorssen. Onder zyne zinspreuken is deze, dat de benodigtheit, of armoede iets was, daar de goden niet mede te doen wilden hebben. *Leoprepes*, zyn vader, verdient aangetrokken te worden om een goeden raadt, dien hy aan twee jongelingen gaf. Zy vroegen hem wat zy doen moesten om hunne vriendschap eeuwig te doen duren. *Dan*, zeide hy, *moet gy nooit te gelyk kwaad worden tegen elkander; maar de een moet de gramschap van den anderen vieren en eerbiedigen. Bayle Dict. Crit.*

SIMONIDES *van Magnesie* schreef de daden van *Antiochus* den Groten, koning van Syrië. *Suidas in Lex. Girald. Dial.* 9 *de Poët. Vossius de Hist. Gr. l.* I & IV *De Poët. Gr. cap.* & 3. *seq. Leo Allatius Differt. de Simonid. Le Fevre Hist. de Poët. Grecs.*

SIMONIDES, (SIMON) een der goede Latynsche dichters van de XVI eeuwe, kwam te Lemberg, in Polen, ter wereldt. Na dat hy zich in de wysgeerte hadt geoeffent, ging hy zyne letteroeffeningen voltooien in Italië, daar hy zo geleerd vandaan kwam, dat Johannes Zamoski, de grootste heldt, die 'er in Polen was, hem voor zynen geheimschryver aannam, en hem onder andere gunsten deze bewees, dat hy hem ridder maakte. Paus Clemens de VIII kroonde hem met den laauwerkrans. Lipsius geeft hem groten lof, en vergelykt hem by *Catullus*, bewerende, dat zyne gedichten by die der ouden kunnen halen. Simonides ontfing Georg Douza met eene byzondere genegenheit ten zynen huize te Lemberg in den jare 1597, wanneer hy naar Constantinopel reisde. Hy was de zoon van Janus Douza, een goed dichter en goed letteroeffenaar. Hier over bedankte hy Simonides in een zyner gedichten. Behalven *Joël* op vaarzen heeft men van hem de volgende stukken: *Hercules Prodicius*; *Pantasilea*; *Flagellum livoris*; *Oda in victoriam, nuptias, atque obitum Samoscii, inque victoriam Thomæ Samoscii, Johannis filii*; *Oda Pindarica*; enz. *Bayle Dict. Crit.*

SIMONIUS, (SIMON) een vermaard arts en philosooph, en de schryver van verscheide boeken. Hy leefde in de XVI eeuwe, en was geboortig van Lucca. Het is waarschynlyk, dat hy zyn vaderlandt verliet om des te vryer den Hervormden Godsdienst te belyden. Hy was eenigen tydt hoogleeraar te Geneve, daar na te Heidelberg, en naderhandt te Leipzich, van waar hy zich naar Silesië en Moravië begaf, en in Polen kwam, alwaar het schynt dat hy op zyn oudendag aan 't Sociniaansche gevoelen vast raakte. Deze gissing wordt versterkt door twee brieven van Theodorus Beza: want men kan niet twyfelen of zy zyn aan *Simonius* geschreven. De eerste is de LIV, en de twede de LVI Brief: de eene is gedagtekent den 13 Maart des jaars 1569, en de andere den 26 May, zonder twyfel des jaars 1568. Uit de zelve ziet men, dat Simonius tweemaal te Geneve gevangen is geweest, en dat hy de kerkelyke censuur heeft doorgestaan. Hy was een ongerust geest, die met alle menschen overhoop hadt gelegen. In de volle vergaderplaats te Heidelberg hadt hy de stoutheit te zeggen, dat hy zulke tegenwerpingen zou kunnen maken, daar Paulus niet op zou kunnen antwoorden. Mogelyk is zeker boek, genaamt *Simonis Religio*, een hekelschrift, dat tegen hem gemaakt is. Het zelve wierdt te Crakau gedrukt in den jare 1588. Hy voerde verscheide twistredenen met Jacobus Schegkius, welke begonnen in den jare 1569, en over stoffen, de philosophie, heelkunde en Godgeleerdheit rakende, liepen. Zyne schriften zyn: *Commentar. ad Arist. libr. de sensu & sensibili*; *Brevissima Synopsis novæ theoriæ de humoralium febrium natura, periodis, signis & curatione*; *Examen sententiæ, à Brunone Seidelio latæ de iis, quæ Jonbertus ad explicandam febrium naturam in paradoxis suis disputavit*; *Vera & indubitata ratio febrium humoralium*; *Methodus artificiosa curandæ pestis*; *Disputatio de putredine*; *Responsum de obitu Stephani, Polonorum Regis*; *De vera nobilitate*; enz. *Bayle Dict. Crit.*

SIMONSHAVEN, of HEER SIMONS-HAVEN, een Hollandsch dorp in het eilandt of ruwaardschap van Putten, onder Geervliet, met kerk en predikant, staande onder de classis van Voorn en Putten.

SIMONT-HORNA, SYMONTHORNA, of ook SIMATHORA, eene kleine versterkte stadt in neder-Hungarië, op een klein eilandt, het welk de rivier Zarwiza, omtrent 12 mylen voor hare vereeniging met den Donauw, maakt, tusschen Dombe en Caposvivar gelegen. In het jaar 1685 wierdt het van de keizerlyken uit der Turken handen gerukt, en in het jaar 1709, den 28 Augusty, moesten de Hungarische misnoegden de zelve aan den generaal Heister overgeven.

SIMPLICIANUS, een zeer geleerd en Godzalig priester te Milaan, die St. Ambrosius in de goede letteren en in de plichten van het bisschoppelyk ampt onderwees. Hy liet zich veel gelegen leggen om St. Augustinus te bekeeren, en schreef verscheide brieven aan hem. Naderhandt volgde hy St. Ambrosius op in de bisschoppelyke waardigheit te Milaan in het jaar 397, en stierf 3 jaren daar na. *Gennadius in Catalog. illustr. viror. Baronius.*

SIMPLICIUS, paus, geboren van Tivoli, wierdt verkoren tien dagen na de doodt van St. *Hilarius*, den 20 September van het jaar 467. Hy vondt de stadt Rome in een staat, die zyne waakzaamheit van noden hadt, om te beletten, dat de ketters geen voortgang maakten onder het gezag van den keizer Anthemius, die hen de handt boven 't hoofdt hieldt. Hy schreef achttien Brieven, die wy nog hebben, over de behoeftens der kerke. De voornaamste zyn die, welke in het Oosten gericht zyn aan den keizer *Zeno*, en den patriarch van Constantinopel, en tegen *Petrus Mongus*, dien men op den Alexandrynschen stoel gezet hadt. Doch zyne aanzoekingen waren vruchteloos. Onder zyne Brieven vindt men 'er verscheide aan bisschoppen over de gezette order van de kerkelyke tucht: zodanig waren ook die, welke hy zondt aan *Florentius*, *Equitius*, en *Severus*, rakende *Gaudentius*, die onwettige verordeningen gedaan hadt, en de inkomsten van zyne kerk onbehoorlyk uitgedeelt. Hy ontnam hem de macht van ordenen, en beval, dat de inkomsten der kerke in vier delen zouden verdeelt worden, waar van 'er twee zouden zyn tot onderhoudt van den kerkvoogdt en zyne geestelyken, en twee ten behoeve der armen, en onkosten voor de gebouwen. Hy deedt zelfs vele goede stichtingen, en grote geschenken aan de St. Pieterskerk, en hy stelde in de zelve, gelyk ook in die van St. Paulus en van St. Laurentius wekelyksche biechtvaders aan. Hy stierf den 2 Maart des jaars 483, hebbende den stoel bekleed vyftien jaren, vyf maanden, en tien dagen. *Liberat. in Breviar. Anastasius. Genebrardus. Ciacconius. Du Chesne in Simpl. Baronius in Annal.*

SIMPLICIUS, bisschop van Autun, was in het jaar 347 een lidt van het concilie te Sardicum, en op een ander te Keulen tegen Euphratas. Hy leefde in ingetogenheit met zyne huisvrouwe voor zyne verkiezing tot het bisdom, om te beproeven of hy het zou kunnen doen als hy bisschop geworden was. Men zegt, dat hy gloeiende kolen onder zich leide, zonder zich te branden. *Gregorius Tur. de Glor. Conf. c.* 67 & 77.

SIMPLICIUS, een Peripatetisch wysgeer, leefde in de V eeuwe. Hy was een Phrygiër, en een groot vriendt van den philosooph Damascius. Hy liet uitleggingen na over de boeken van *Aristoteles*, welke wy nog hebben. Hy heeft ook aanmerkingen gemaakt over het Handboek van *Epictetus*. *Suidas in Damascio. Gesner. in Biblioth. Fabricius Bibliotheca Græca.*

SIMSON, of SAMSON, rechter van Gods volk, die door zyne heldendaden een groot aanzien by het zelve verkregen heeft. Zyn vader was genaamt *Manoah*, dien hy door een engel belooft wierdt. De wonderbare proef van zyne sterkte toonde hy wanneer hy een leeuw versloeg. Voor het overige verzuimde hy geen gelegenheit om den Philistynen afbreuk te doen, als welker geslagen vyandt hy was; gelyk ook deze in het tegendeel alle moeite en arbeidt aanwendden om zynen ondergang te bevorderen. Zy onderstonden zulks verscheide malen te vergeefsch: doch eindelyk gelukte het hen, dat zy hem door de list van Delila machtig wierden, wanneer zy hem de oogen uitstaken. Doch hy vondt nog gelegenheit zelfs in zyne doodt zich aan zyne vyanden te wreken. Het is aanmerkelyk, dat eenigen willen, dat men door de woorden van de Schrift, waar in gezegt wordt, dat de Philistynen Simson de molen deden draaien, verstaan moet, dat zy hem by hunne vrouwen lieten slapen, op dat zy afkomelingen van een dapperen man mogten krygen. Volgens dit byslapen zou men een nieuwe overeenkomst in de geschiedenisse van Simson en die van Hercules vinden. Hoe het zy, het is zeker, dat het Hebreeusche woordt, dat *malen* wil zeggen, zomtyds in een oneerlyken zin genomen wordt. De plaats van *Job* XXXI, 10, welke in de Nederduitsche overzetting en elders aldus is overgezet: *Zo moet myne huisvrouw met een anderen malen*, wordt volgens de gemene Latynsche overzetting aldus uitgedrukt: *Dat myne vrouw worde de byzit van een ander* (*scortum alterius sit uxor mea*). Maar, zal men vragen, zegt Job tweemaal na malkander eene zaak? Want het is zeker, dat de woorden, die daar op volgen: *en andere zich over haar krommen*, betekenen zich aan anderen ten beste geven. Het is klaar, dat het wordt *incurvari* (zich krommen) hier het zelve als het woordt *inclinare se* by Plautus (*in Persa, Act.* IV, *Sc.* VIII) wil zeggen. Deze zwarigheit is niets, want al de oude schryvers, zo wel gewyde als ongewyde, geven duizend voorbeelden van zulke herhalingen. Deze woorden van de Klaagliederen van Jeremias V, 13, volgens de vertaling van den Nederduitschen Bybel: *Zy hebben de jongelingen weggenomen om te malen*, willen volgens de voorgemelde gemene Latynsche overzetting te kennen geven: *zy hebben de jongelingen misbruikt*. Doch zo eene uitlegging van de plaats der H. Schrift rakende Simson schynt op die wyze zeer wel begrepen te worden van de zulken, die zich niet kunnen overtuigen, dat de Philistynen goedaardig genoeg waren om zich op zo eene wyze te wreken van iemandt, die hun geessel was geweest, en dien zy als de pest haatten. Zulk eene kastyding zou Samson, die een liefhebber van de vrouwen was, niet mishaagt hebben. De byspreuk, die La Mothe de Vayer gevonden heeft op de daden van dezen heldt, is verstandiger dan

waar,

waar; hy wil dat ze met de Sceptische philosophen overeenkomen. *Recht.* XIII *en* XIV. *Jozephus Joodsche Oudh.* V. *B.* 10 *K. Sulpitius Severus Hist. Sacr. lib.* I. *c.* 52. *Salianus. Torniel. Usserius in Annal. Bayle Dict. Crit.*

SIMSON, (EDUARD) een Engelsch Godgeleerde. Hy gaf in het jaar 1652 uit eene algemene Kronyk van het begin der schepping tot op Jesus Christus. Hy tekent daar in nauwkeurig aan de jaren der wereldt, de Olympiaden, en de jaren der bouwinge van Rome. Men vindt daar in eene goede order al wat de gewyde en de ongewyde Geschiedenis betreft. *Zeiler. Part.* III. *p.* 223.

SIN, eene woestyne van Arabië, tusschen Elim en Sinaï. Het was de achtste legerplaats van de kinderen Israëls na hunnen uittocht uit Egypten. Het was daar, alwaar het meel, dat zy by zich hadden, op zynde, de honger, welken zy leden, hen deedt murmureren. Godt liet eene grote menigte kwakkelen in hun leger vallen, en des anderen daags morgens het Manna op de aarde regenen. Men moet echter daar op acht nemen, dat deze wildernis onderscheiden is van eene andere, ook *Sin* genaamt, volgens St. *Hieronymus*, alwaar eene plaats genaamt was *Cades*. Dit was de 33 legerplaats der kinderen Israëls in de woestyne. Het was op deze plaats dat Mirjam, de zuster van Mozes, stierf, en dat het volk gemurmureert hebbende, Mozes water uit de steenrotse deedt komen, het welk hy reets te Raphidim gedaan hadt. Men merkt dit hier aan, om deze twee wonderwerken niet door een te doen mengen. *Exod.* XVI. *Num.* XX *en* XXXIII. *Jozephus J. O.* II *B. S. Hieronym. ad Fabiol. Torniel A M.* 2544. 2583.

SINAI, een berg in het Steenachtige Arabië, aan den oever van de Rode zee, van welken de berg Horeb een gedeelte is. Het was de twaalfde legerplaats der Israëliten, uittrekkende uit de dienstbaarheit van Pharao. Zy zwurven rondom dit gebergte byna een ganich jaar, en het is gedurende dien tydt, dat alle de dingen gebeurden, welke verhaalt worden in *Exodus* van het XIX kapittel tot het einde, door gansch *Leviticus*, en *Numeri* tot het X kapittel. De voornaamste zaak van alle is de afkondiging der Wet, welke Godt gaf aan Mozes. De Turken noemen dezen berg *Gibel Monsa*, dat is te zeggen het gebergte van Mozes. Hy bestaat uit drie bergen, de een gehecht aan den anderen. Daar waren eertyds vele kapellen, waar in door meer dan 14000 kluizenaars dienst wierdt gedaan. De Grieken hebben daar ook vele geestelyken gehad, welke den heiligen dienst aldaar verrechtten. Onder de kapellen, welke aldaar nog overig zyn, houdt men voor de merkwaardigste die van de H. Moeder Maagdt, die van Elias, die van St. Anna, die van St. Johannes, die van St. Pantaleon, die van den Doop van onzen Heilandt, die van St. Antonius den kluizenaar, en drie andere, waar in twee zonen van een Ethiopischen koning gedurende veertig jaren hun verblyf gehouden hebben. Deze kapellen zyn verspreid op verscheide plaatsen van den berg, en elke heeft haren byzonderen hof. Het klooster legt beneden aan den berg, van waar men eertyds van den voet tot op den top langs 1400 trappen klom, welke men acht op 't bevel van St. Helena gemaakt te zyn, en waar van men de overblyfselen nog ziet. Op zekere wydte van den voet des bergs vindt men een bron, welkers water uitnemend is; en op het derde deel van de hoogte heeft men twee deuren, die den weg toesluiten, en die niet geopent worden voor dat de bedevaart-gangers hun gewisse in een goeden staat hebben gebragt. Voortgaande met opklimmen vindt men een steen, welken men zegt dat een engel daar gelegt heeft, om aan Elias den doortocht te beletten. Op den top des bergs, en onder eene grote gespletene steenrots, tegen het Westen open zynde, is de plaats, alwaar Mozes bleef gedurende de veertig dagen, dat hy op den berg was. Een weinig aan gene zyde van de rots, en opklimmende naar de regter zyde, heeft men eene kerk der Grieken, van welke men gaat naar die der Franschen, toegewyd aan onzes Zaligmakers Hemelvaart. Vyf of zes treden verder, en regt tegen over deze kerk, is eene grotte, open tegen het Oosten, waar in men langs elf trappen afklimt. Het was in deze grotte dat Mozes de Tafelen der Wet ontfing, en Godt verzocht om zyn aangezicht te zien. De Arabieren hebben daar beneden eene mosquee gebouwt. Daar zyn zeer vele vruchtbomen, olyfbomen en populieren, benevens twee of drie schone waterwellen. De reizigers merken aan, dat het meer moeite is den berg af dan hem op te klimmen. Des zelfs voet is afgezondert van dien van den berg van St. Catharina door eene grote vallei, alwaar men de grotte vindt van St. Onuphrius, door de natuur in de rots uitgehouwen. In de zelve vallei is een klooster der veertig martelaren, alwaar eene zeer schone kerk is en een grote tuin, met vele vruchtbomen, als perebomen, appelbomen, notebomen en oranjebomen. *Torniel. Salian. in Annal. Vet. Test. Monconis Voyage P.* I. *Thevenot Voyage de Levant T.* I.

SINCLAIR, (OLIVIER) een man van geringe afkomst, doch die zich by den koning van Schotlandt, Jacobus den V, zodanig wist bemind te maken, dat hy alles, wat 'er maar was, op hem vermogt. Dit zyn groot geluk bragt hem vele benyders, en zyne onverdragelyke trotschheit een algemenen haat te wege. Wanneer hy nu in het jaar 1542 het Schotsche leger tegen de Engelschen als opperbevelhebber zou gebieden, verdroot zulks den adel in dier voegen, dat zy, genoegzaam met willens, den Engelschen het veldt, benevens al het legertuig en schurgevaarte, in handen lieten. Daar by verloor Sinclair zelf het leven. *De Larrey Geschiedenis van Engelandt* II *Deel.*

SINDELFINGEN, eene kleine stadt in het hertogdom van Wurtenberg, naby Beblingen gelegen, en tot het zelve ampt behorende. Zy heeft stads rechten verkregen in het jaar 1284, en is in het jaar 1351 van de graven van Rechenberg door koop aan het huis van Wurtenberg gekomen. *Adelbert*, Paltsgraaf van Tubingen, stichtte hier in het jaar 1083 eene abdy van de Benediktyner orde, de welke naderhandt in eene wereldlyke proostdy is verandert. *Tromsd. Bucel. G. S.*

SINEAR, eene vlakke landstreek rondom Babylon, alwaar Nimrod de stadt Babel begon te bouwen. *Gen.* XI. *Bochart Phaleg.*

SINELLI, (EMERICUS) bisschop van Wenen, en keizerlyke geheime Raadt, was van zeer geringe afkomst uit Hungarië, en begaf zich in de orde der Kapucynen, waar in hy den roem van een goed prediker verkreeg, en onder den naam van Vader *Emerik* zo beroemd wierdt, dat wanneer de keizer Leopoldus zyne andere goede hoedanigheden leerde kennen, hy hem in verscheide gewigtige en geheime zaken gebruikte, ook eindelyk, na dat de bisschop van Wenen, Wilderik van Walderdorf, gestorven was, hem op den 17 November in het jaar 1680 in des zelfs plaats tot bisschop verhief, wordende den 11 May des jaars 1681 in tegenwoordigheit van den keizer ingewyd. Hy wierdt ook tot geheime conferentie-en staats-Raadt benoemt. Doch hy heeft deze eerampten niet lang bekleed, doordien hy in het jaar 1685 is gestorven, en Ernst, graaf van Trautson, tot opvolger heeft gehad. Hy legt te Wenen in de Domkerk zonder eenig grafschrift begraven. Tot onderhouding der keizerlyke krygsmacht heeft hy by uiterste wille 45000 guldens aan gereed geldt, en 80000 guldens aan juweelen gemaakt.

SINGARA, eene stadt in Mesopotamië, naby een berg van den zelven naam, die tegenwoordig *Atalip* genaamt wordt, en in het Turksche landschap Diarbek, in Asië, legt, tusschen de rivieren de Tyger en den Euphraat. Naby dezen berg wierdt in den jare 349 een veldslag gehouden tusschen den keizer Constantinus en Sapor den II, koning van Persië. *Ammianus Marcellinus.*

SINGORA, eene kleine stadt, de hoofdstadt van een koninkryk, afhangende van den koning van Siam. De zelve legt op de Oostzyde van het halfeilandt van Indië, aan dezen kant van den Ganges, tusschen de steden Patana en Bordelong. *Maty Diction.*

SINIGAGLIA, SENOGAGLIA, eene stadt van den Kerkelyken Staat. Zy is gebouwt door de Senoneesche Gaulen in eene schone vlakte, doch welker lucht dampig en ongezond is. Zy heeft een bisdom, onderhorig aan Urbino, en eenige bolwerken om hare muren te verdedigen. *Maty Diction.*

SINIS, of SINNIS, een befaamd rover, die zich ophieldt naby de stadt Corinthe, en de genen, welke hy wilde ombrengen, met de armen aan de takken van twee pynbomen, welke hy door zyne grote sterkte ter aarde nederboog, vast bondt, waar op hy de zelve los liet, en alzo veroorzaakte, dat zodanige arme menschen ellendiglyk in stukken wierden gescheurt. Maar toen Theseus op deze plaats kwam, handelde hy dezen moordenaar op de zelve wyze. *Ovidius Metamorph. lib.* VIII. *fab.* 23. *Plutarchus in Theseo. Pausanias in Corinth.*

SINITHON, koning van Engelandt, die zich als een andere *Neptunus* een troon midden in de zee deedt oprechten, waar tegen hy de golven verboodt aan te spoelen; doch een onweer kwam op hem nederstorten, en deedt hem in een opslag van een oog te gronde gaan. *Polyd. Verg. Hist. Angl. Pierre de St. Romuald en son Thresor Chron. Hist.*

SINNADE was voortyds eene grote en aartsbisschoppelyke stadt. Tegenwoordig is het van weinig belang, en in Natolië gelegen, naby den oorspronk van de rivier Sarabat, omtrent vyf en twintig mylen van Apamisa ten Noorden. *Maty Diction.*

SINON, de zoon van Sisyphus, en kleinzoon van den rover Autolycus, was een zeer argliftig mensch, en wierdt voor den allerdoortrapsten man onder de Grieken gehouden om de Trojanen te bedriegen. Ten dien einde liet hy zich opzettelyk van de Trojanen vangen, maakte Priamus wys, dat de Grieken vertrokken waren, en zette hem aan om het houte paardt, waar in de Grieksche veldheeren en krygsoversten opgesloten waren, in de stadt te nemen. Plinius zegt, dat hy de eerste uitvinder van de zo genaamde schildwachten en noodvuren is geweest, om door der zelver middel van een aannaderenden vyandt kennis te geven. *Virgil. lib.* III. *Æneid. Plinius lib.* VII. *cap.* 57.

SINOPE, eene stadt in de Asiatische provincie Paphlagonië, benevens eene haven aan de Zwarte zee. Men zegt, dat ze van de Milesiërs omtrent het 125 jaar na de bouwinge van Rome gesticht is, van welken tydt af zy verscheide vorsten is onderworpen geweest, tot dat zich de Romeinen daar meester van maakten. Zo lang als deze stadt in de macht der Christenen was, was zy eene bisschoppelyke zitplaats, welke onder den aartsbisschop van Amasia stondt, en hare eigene vorsten hadt: doch tegenwoordig is zy in handen der Turken, welke haar *Sinabe*, volgens *Leunclavius*, of *Pordapas*, volgens het zeggen van *Chalcondylas*, genaamt hebben. In deze stadt was *Diogenes Cynicus* geboren, als mede de blyspeeldichter *Diphilus*, benevens meer andere geleerde lieden. Men brengt daar van het vermiljoen-rood, daar *Plinius* van gewaagt *lib.* XXXV. *Strabo, l.* XII, *Ptolomaeus*, en andere schryvers spreken zeer voordeelig van deze stadt.

SINORIX, landvoogdt van Galatië omtrent 136 jaren voor Jesus Christus, was van eene doorluchtige geboorte. Hy was bekoord door de schoonheden van Kamma, vrouw van Sinatus, zynen bloedverwant, en wierdt daar driftiglyk op verliefd, tot zo verre, dat hy haren man doodde om met haar te trouwen. Hy hadt dezen manslag zo haast niet begaan, of hy ging Kamma vinden, om haar te verwittigen van de doodt van haren man, en haar van een huwelyk te spreken. Kamma, zich geweldig gedrongen ziende, maakte den schyn van daar in te bewilligen, en stelde een dag om het te voltrekken. Inmiddels bereidde zy een drank van een zeer doordringend vergift, en aan den voet van het altaar zynde, dronk zy de eerste, en boodt Sinorix het overige aan, die vermaak schiep haar daar in te volgen. Het vergift deedt zyne wer-

king, en zy, voelende hare doodt naderen, riep uit: *Ik heb de doodt van mynen man gelukkiglyk gewroken, en ik heb hem myne getrouwigheit getoont. Dit wangedrocht, ô goden! het welk ik u opoffere, is het schoonste offer, het welk ik u ooit gebragt hebbe. Andreas Bruner Annales virtutis & fortunæ Boiorum.*

SINT of St AAGTENKERK. Zie AAGTEKERK.

St. AAGTENWEG. Zie AAGTENDYK.

St. ADRIAANSBERG, een gebergte in Spanje, niet verre van het Pyreneesche gebergte, daar een weg door gaat, langs welken men, om de duisterheit, zich van flambaauwen moet bedienen.

St. AGATA, in 't Latyn *Santia*, eene kleine sterke stadt in 't landschap Vercellois.

St. AGATHA, een vlek in Napels, in Calabria oltra, is door zyne gelegenheit op het Apennynsche gebergte van natuur sterk, en voert den tytel van vorstendom.

St. AGATHA, een hertogdom in het Napelsche landschap Capitanata.

St. of SANT AGATHA DELLI GOTHI, in 't Latyn *Agathopolis*, of *S. Agatha Gothorum*, eene stadt in 't koninkryk Napels, in Principato oltra, met een bisdom, onder den aartsbisschop van Benevento behorende. Men heeft nog eenige synodale besluiten, welke in de jaren 1585 en 1587 aldaar gemaakt zyn.

St. of SAINT AIGNAN, of AGNAN, eene kleine stadt in Berri, aan de rivier Cher, ter plaatse daar zich de Saudre met de zelve vereenigt. Het was eertyds een graafschap, en is in den jare 1663 tot een hertogdom en Pairschap van Vrankryk verheven, na dat het aan *François de Beauvilliers*, opperkamerheer van den koning, ridder van de koninklyke orde, en stadvoogdt van Havre de Grace, was gekomen. Van ouds wierdt deze stadt *Hagand* genaamt; maar naderhandt heeft zy den naam van St. Aignan naar dien van St. Aignan, bisschop van Orleans, gekregen, een gedeelte van wiens overblyffelen aldaar bewaart worden.

St. of SAINT ALBAN, eene sterkte tusschen Nizza en Villafranca, daar de hertog van Savoje altydt eene sterke bezetting in houdt.

St. of SAINT ALBANS, eene stadt in de Engelsche provincie Herfordshire. Zie ALBANS.

St. of SAINT AMAND, eene stadt in Vlaanderen. Zie AMAND.

St. of SAINT AMAND, eene kleine stadt in het Bourbonnois, in Vrankryk.

St. of SAINT AMAND. (MARCUS ANT. GER. VAN) Zie AMAND.

St. AMARIN, St. DAMARIN, St. EMERIN, in 't Latyn *Amarinum*, eene kleine stadt in Sundgau, aan de rivier Cher gelegen. Zy behoort den gevorsten abt van Murbach toe, en heeft een slot, *Friedberg* genaamt. Het omleggende landt wordt het *Amariner dal* geheten, en behoort mede aan den abt van Murbach. Niet verre van deze stadt, in het Vogesische gebergte, heeft de rivier de Mosel haren oorsprong.

St. AMOUR, eene kleine stadt in het graafschap Burgundië, op de grenzen van Bresse, voert den tytel van graafschap. Zie BAUME-SUR-CERDON.

St. ANDIOL, in 't Latyn *Vivariense monasterium, Fanum sancti Andeoli*, of *St. Andochi*, eene stadt in het Vivarais, daar de rivieren de Ardeche en de Rhone in een lopen. Zy behoort onder den bisschop van Viviers, waarom zy ook *Le Bourg de Viviers* genaamt wordt, zynde eene oude stadt, onder de namen van *Gento, Gentibo*, of *Gentibus* bekend, als uit het martelaarsboek van Ado, aartsbisschop van Vienne in de negende eeuwe, blykt. St. Andiol, een Griek, wierdt door Polycarpus naar Gallië gezonden, predikte te Gentibo, aan de Rhone, zynde toen eene voorname stadt, en leedt daar de marteldoodt onder de regering van den keizer Severus, omtrent den jare 190, waar van deze stadt naderhandt dezen naam gekregen heeft. De naam van *St. Andoche* is deze stadt kwalyk gegeven, om dat deze heilige in Burgundië is gemarteldt, daar hy met eenige van zyne medegesellen naar toe was vertrokken om 'er het Evangelium te verkondigen. *Ado in Martyr. Catel Memoir. de Languedoc. Colombi in Episc. Vivar.*

St. ANDRE en St. ANDREA. Zie St. ANDRIES.

St. ANDREWS, de hoofdstadt van het graafschap Fife, in Schotlandt, legt digt aan de Duitsche zee, en heeft eene goede haven, een hogeschool, in den jare 1411 gesticht, en een aartsbisschop, die den tytel van primaat van Schotlandt voert. De Latynsche naam *Abernethum* verschilt wel zeer veel van dien van *St. Andrews*; maar zy worden dikwils zamen vermengt: want Abernethum is eene stadt in de provincie Stratherne, daar voor dezen de bisschoppelyke setel was, eer hy door den koning van Schotlandt, Kennet, of Kanut den III, die in de X eeuwe leefde, naar St. Andrews verplaatst wierdt. Paus Sixtus de IV maakte deze plaats, op het verzoek van koning Jacobus den III, tot een aartsbisdom, en gaf aan hare kerk den naam van hoofdkerk. Der zelver kanunniken waren toen Regulieren, en hadden geen anderen priester dan hunnen deken. Deze stadt wierdt in den jare 1651 in een boete van 500 ponden Sterlings geslagen, om dat zy zich aan Olivier Cromwel niet wilde overgeven: maar Cromwel scholdt haar naderhandt die som kwyd. *Lesley & Boëthius Hist. Scot. lib.* II. *Ferrier in Append. ad Hist. Boëth.*

St. ANDRIES, of SANT ANDREA, eene kleine stadt in Asturië, aan den oever van den Oceaan, en aan een berg gelegen. Zy heeft een bisschop, en een schone ruime haven, die van twee kastelen en een klein fort beschermt wordt.

St. ANDRIES, of SANT ANDREA, een klein eilandt in het koninkryk van Napels, aan een kleinen zeeboezem, die de haven van Brindisi maakt.

St. ANDRIES, verscheide ridderordens van dien naam. Zie op ANDRIES.

St. ANDRIES-BERG. Zie ANDREAS-BERG.

St. ANDRIES-EILANDT, een eilandt in den Donauw, in opper-Hungarië, tegen over Waitzen gelegen.

St. ANDRIES-SCHANS, of het FORT St. ANDRIES, een schans of sterkte in het hertogdom Gelder, op een klein eilandt, tusschen de Maas en Waal, in den Bommeler-waardt, wierdt door Don Francisco di Mendosa, admirant van Arragon, in het jaar 1599 gemaakt, om de stadt Bommel daar door te dwingen. Zy wierdt S. Andries genaamt, om dat zy onder het bewindt van den kardinaal Andreas van Oostenryk gebouwt wierdt, en om dat 'er ter eere van St. Andries een kerkje in wierdt opgerecht. Deze schans wierdt door prins Maurits in het volgende jaar by verdrag verovert. Zy wierdt in den jare 1672 door de Franschen zonder slag of stoot ingenomen. *Van Meteren Nederl. Hist. fol.* 437. *Valkenier Verward Europa pag.* 486, 487.

St. ANDRIES-STADT, of ANDREAS. Zie LAVANT.

St. ANGELO, een kasteel te Rome. Zie ENGELENBURG.

St. ANGELO, in 't Latyn *Angelopolis*, eene stadt en sterk slot in 't koninkryk Napels, in de provincie Abruzzo, legt op een hogen berg, *il monte di S. Angelo* (de Engelenberg) genoemt. Daar is een kerk, in een rots uitgehouwen. Het heeft een bisschop, onder der Conza behorende.

St. ANGELO, in 't Latyn *Angelopolis*, eene kleine stadt in Napels, in het landschap Capitanata, de welke door hare gelegenheit op een rots van nature zeer sterk is, en een aartsbisdom heeft.

St. ANGELO, in 't Latyn *Castrum S. Angeli*, eene stadt in het Milaneesche landschap Lodesano, aan de rivier Lambretto.

St. ANGELO DI LOMBARDI, eene kleine stadt in Napels, in Principato oltra, met een bisdom, onder den aartsbisschop van Conza behorende. Zy is door eene aardbeving in het jaar 1694 zeer verwoest.

St. ANGELO DE VADO, in 't Latyn *Tiphernum Metaurum*, eene kleine stadt in het hertogdom van Urbino, aan de rivier Metro, in den Kerkelyken Staat, met een bisdom, onder den aartsbisschop van Urbino behorende.

St. ANGELO, (CAPO DI) een voorgebergte in Morea, beneden den Archipel gelegen.

St. ANNE D'ANZERMA, eene stadt in Zuid-Amerika, in 't koninkryk Popajan, aan de rivier Cauca.

St. ANNELANDT. Zie ANNELANDT.

St. ANTIOCO, in 't Latyn *Enosis*, een eilandt in de Middelandsche zee, vier mylen van de kusten van Sardinië gelegen, daar niet dan eenige dorpen op zyn.

St. ANTONIN, eene stadt in Rovergue, gelegen daar de twee rivieren, de Aveiron en de Bonnette, in een lopen, zynde met hoge bergen omringt, welke deze stadt tot een muur verstrekken. Na dat de Protestanten deze plaats versterkt hadden, wierdt zy door Lodewyk den XIII in den jare 1622 ingenomen. In den jare 1226 stondt Guido van Montfort het recht, dat hy op deze plaats hadt, aan Lodewyk den VIII af. Raimund, graaf van Toulouze, kantte zich tegen deze schikkinge aan; maar na dat de pausselyke gezant als scheidsman tusschen beide was gekomen, keurde hy de zelve in den jare 1229 goed. Naderhandt, te weten in den jare 1245, verkocht Bernard, zoon van Hugo Frokard, vicomte van St. Antonin, zyn aandeel aan deze plaats aan koning Lodewyk den IX, of den Heiligen. Zy is vermaard wegens een zeker soort van pruimen, die voor andere in waarde worden gehouden. *P. Masson Descript. flum. Galliæ. Du Puy Droits du Roy.*

St. ANTONIO, een slot in Portugal, aan de Tajo, of Tagus, niet verre van Lissebon gelegen. Het is tamelyk sterk, en kan tot eene haven verstrekken.

St. ANTONIO, eene stadt in Florida, door de Spanjaarden gebouwt, en in den jare 1585 door François Drake verbrand, na dat zy door de Spaansche bezetting, die haar zou verdedigen, verlaten was. *Cambden.*

St. ANTONIO en St. ANTONY. Zie ANTONY.

St. ANTONI-RIVIEREN zyn twee rivieren in de Capitania van Fernambuk, in Brazil, gelegen in Zuid-Amerika, welker eene *de grote*, en de andere *de kleine St. Antoni-rivier* genaamt wordt. Ook draagt de eerste den naam van *Guaraiguazu*, en de twede dien van *Guaraimiri*.

St. ASAPH. Zie ASAPH.

St. AUBIN, in 't Latyn *Fanum S. Albini*, eene stadt in de provincie van Bretagne, aan de rivier Covesnon, vyf mylen van Rennes Noordwaarts, en even zo verre van de grenzen van Normandië Zuidwaarts gelegen. Zy is vermaard wegens eene grote overwinning, welke Lodewyk van Tremouïlle, veldheer van Karel den VIII, koning van Vrankryk, alhier in den jare 1488 op den hertog van Bretagne en des zelfs bondgenoten heeft behaalt.

St. AUGUSTIN, een stadt en zeehaven in de provincie Florida, in Zuid-Amerika, den Spanjaarden toebehorende. Daar is ook een voorgebergte van dien naam in de Zuid-Amerikaansche provincie Brazil, tot het gouvernement van Pernambuk behorende, en onder den name van *Cabo de S. Agostino* bekend. Hier is eene aanzienlyke sterkte, door de Portugezen gebouwt. De Hollanders vermeesterden deze plaats; maar zy is naderhandt door de Portugezen weder verovert. *De Laet. Sanson.*

St. BARBARA, eene zeeëngte in 't Mar del Sur, tusschen het eilandt Kalifornië en vele andere kleine eilanden, in Noord-Amerika gelegen.

St. BARTHELEMY, een van de Antillische of Karibische eilanden, gelegen in de Noordzee, behoort mede onder die eilanden, welke door de Spanjaarden de eilanden Barlovento genaamt worden. Het zelve heeft eene goede haven, en is zeer vruchtbaar in tabak en 't *Manyoc*, waar van het *Cassava* gemaakt wordt, het welk in gansch Zuid-Amerika in plaats van broodt gebruikt

bruikt wordt. Het gezegde *Manyoc* is een klein boomtie, dat vol kromme knoppen is. Daar zyn zes of zeven verscheide soorten van dit boomtie, welke ieder eene byzondere koleur hebben. De gene, die violet-bruin zyn, zyn de beste van alle. Als de vrucht van deze boomties gemalen is, wordt 'er een soort van wit broodt van gemaakt. *Du Tertre Hist. gen. des Antilles.*

St. BARTHOLOMEO, een klein eilandt, het welk de Tyber te Rome maakt.

St. BASILE, eene stadt in 't Fransche landschap Sevennes.

St. BASSANO, in 't Latyn *Fanum S. Bassani*, eene kleine stadt in 't landschap Lodesano, in 't hertogdom van Milaan. Zy heeft haren naam van zekeren bisschop van Lodi, en behoort den grave van Masserati toe.

St. BAUME. Zie BAUME.

St. BELLINO, in 't Latyn *Fanum S. Bellini*, eene kleine plaats in 't Venetiaansche landschap, Polesine di Rovigo genaamt, omtrent twee mylen van de stadt Rovigo ten Zuid-Westen. Zy is vermaard wegens den martelaar *Bellinus*, wiens graf aldaar getoont wordt. Die van dolle honden gebeten zyn gaan in bedevaart derwaarts, in hope, dat de beet hen alsdan geen kwaad zal doen. *Schauplatz des Kriegs in Italien pag.* 561.

St. BENEDETTO, eene stadt in 't hertogdom van Mantua, aan de rivier de Po. De vermaarde gravin *Machtelt*, of *Mathildis*, is hier begraven.

St. BENEDICT, eene stadt in Hungarië, tusschen Neutra en Schemnitz gelegen, heeft een Domkapittel.

St. BERNARD. Zie BERNARD. (ABDY VAN ST.)

St. BERNARDS-BERG, bygenoemt *de grote* en *de kleine*, zyn twee bergen en passen in 't Alpen-gebergte. De eerste is zeer ruw, en legt tusschen het hertogdom van Aosta en 't landschap Velay; maar langs den tweden is een weg, strekkende van het hertogdom van Aosta tot aan Tarantaise. De kleine St. Bernards-berg wordt by de Latynen *Alpes Graja*, en de grote *Alpes Poenina* genaamt, en het dal, het welk zich van de stadt Aosta tot den laatsten berg uitstrekt, heeft den naam van *Vallis Poenina*, van den afgodt *Poeninus*, of *Penninus*, die daar van ouds wierdt aangebeden. Deze laatste berg wordt ook *Mons Jovis* geheten, en men zegt, dat de Duivel door dezen afgodt het volk op zyne vragen heeft geantwoord. Maar na dat dit afgodenbeeldt door een monnik van Aosta, genoemt *Bernard*, was afgebroken, en op de plaats, daar het hadt gestaan, een klooster was opgerecht, waar van reets in den jare 851 gewag wordt gemaakt, heeft de zelve daar van den naam van St. Bernards-berg ontfangen. *Stumpff.*

St. BERTIN, eene van de vier vrye en voornaamste abdyen, van de Benedictyner orde, in de Nederlanden, in het graafschap Artois, by Sint Omer aan de rivier de Aa gelegen.

St. BERTRAND DE COMINGES, eene stadt aan de Garonne, in 't graafschap Cominges, in Gascogne, met een bisdom, onder het aartsbisdom van Aux behorende.

St. BONIFACIUS, of St. BONIFACIO, in 't Latyn *Fanum S. Bonifacii*, eene kleine stadt in de Venetiaansche provincie Verona, op de grenzen van Vizenza gelegen.

St. BONNET, eene kleine stadt in het Dauphiné, aan de rivier de Drac.

SINT-BONNET, (JAN VAN) erfheer van Toiras. Zie TOIRAS.

St. BORONDON, een eilandt in de Atlantische zee, omtrent honderd mylen ten Westen van de Kanarische eilanden gelegen. Men zegt, dat des zelfs grondt zeer vruchtbaar is, en dat de ingezetenen Christenen zyn; maar men weet niet wat het voor een volk is, en welk eene taal zy spreken. Eenigen menen, dat dit eilandt geduurig met wolken als overdekt is; maar anderen getuigen, dat men het zelve wegens de sterke stromen, die daar gaan, niet kan naderen.

St. BRIEU, of BRIEUX, in 't Latyn *Briocum*, *Fanum S. Brioci*, eene stadt in Vrankryk, in opper-Bretagne, welke haren naam van St. *Brieu*, haren Apostel, heeft gekregen, is gelegen tusschen de rivieren de Trie en de Arguenon. Zy heeft een bisdom, het welk onder den aartsbisschop van Tours staat, en omtrent den jare 844 door Neomenius, hertog van Bretagne, gesticht is. Eenigen menen, dat dit bisdom reets in den jare 552 is opgerecht, en dat St. Brieu, leerling van St. Germanus van Parys, de eerste bisschop van deze plaats is geweest; maar na wiens doodt de bisschoppen van daar zyn verdreven, en eindelyk door Neomenius weder aangestelt. Men houdt daar voor, dat dit het landschap der *Biducesii* is geweest, waar van *Ptolomaeus* gewag maakt, die ook de rivieren de *Trie* en *Argnenon* noemt, die veel tot de aangenaamheit van deze plaats toebrengen, als zynde gelegen in een zeer vermakelyk dal, beneden een rots, maar die verhindert, dat men uit de stadt in zee kan zien, schoon de zelve niet meer dan eene halve myl daar af gelegen is. Deze stadt heeft eene bekwame haven, en is eene sierlyke, welgebouwde, en volkryke plaats. De Domkerk, St. Stephanus toegewyd, heeft twee torens, en een Kapittel, het welk uit een deken, een thesaurier, twee aartsdiakens, een Theologant, een Cantor, of zinger, en twee kanunniken bestaat. Het zogenoemde Audientie-en het bisschoppelyk paleis zyn waard van vremdelingen bezichtigt te worden. Men merkt als een zonderling geluk van deze stadt aan, dat de zelve gedurende de onlusten tusschen het huis van Blois en dat van Montfort, welke zamen om het hertogdom van Bretagne streden, alleen rust heeft gehad, terwyl alle andere plaatsen, de twee gemelde huizen toebehorende, en inzonderheit deze provincie zeer veel daar door geleden hebben. *Argentré Hist. de Bretagne. Albert le Grand de Morlais Vies des Saints de Bretagne. Du Chesne Recherches des Antiq. des Villes de France. P. Masson Descript. flum. Galliae.*

St. BRIGITTA, eene zekere sterkte in Savoje, boven Pignerol gelegen.

St. CATALDO, een vlek en haven in Napels, in Terra d'Otranto.

St. CATHARINA, een vermaard klooster aan den voet van den berg Sinaï in 't Steenachtige Arabië. Men zegt, dat Justinianus, keizer van het Oosten, het zelve voor eenige Griekse monniken van de orde van St. Basilius heeft laten bouwen. Ook zegt men, dat Mahometh wegens de vriendschap, welke hy met eenen der Griekse monniken van dit klooster hadt onderhouden, grote vereeringen aan het zelve heeft gedaan, en het vele voorrechten verleent. Dit klooster is een groot vierkant gebouw, met zeer hoge muren omringt. Het heeft maar een poort, zynde door een muur gedekt, om de Arabieren af te keren. Aan de Oostzyde is een venster, waar door die van binnen de pelgrims, welke hen komen bezoeken, in een mandt naar boven heissen. In de zelve mandt laten zy voor de Arabieren, die daar voorby komen reizen, spys naar beneden. De kerk, die in 't midden van het klooster staat, is een zeer oud gebouw, en met vele schilderyen, naar de Griekse wyze, versiert. Achter het grote altaar is een kapel, die, als men voorgeeft, de plaats van het brandende bosch bevat, waar in Godt aan Mozes verscheen. In deze kapel durft men niet dan barvoets gaan. Ter zyde van het voorgemelde altaar staat een kas van wit marmer, met een kostelyk kleedt overdekt, waar in de overblyfselen van St. Catharina, zynde het bekkeneel, en een gerimpelde en verdroogde handt, wiens nagels nog in hun geheel zyn, bewaart worden. De Griekse prelaat van dit klooster, die zich den tytel van aartsbisschop van den berg Sinaï geeft, is geen patriarch onderworpen, en gebruikt op de feestdagen twee myters; welker een geheel verguld en met edelgesteenten versiert is; maar de twede, zynde de kostelykste, gelykt naar een pausselyke kroon, heeft boven op een kruis, is fraai gestikt, en met vele edelgesteenten bezet. Zyne kleding is insgelyks zeer prachtig, en zyn bisschopsstaf van zilver, verguld. Naby dit klooster is de berg St. Catharina, zynde een gedeelte van den berg Sinaï, maar veel hoger dan de zelve, en door een klein dal daar van afgescheiden. Die dezen berg af komen, zoeken gemeenlyk verscheide stenen op, op welke de figuren van bladen, kruiden en bomen met zwarte verwe staan afgebeeld; maar als men met de handt daar over heen strykt, gaan deze figuren uit. De genen, die van dezen berg naar het klooster St. Catharina gaan, nemen hunnen weg gewoonlyk door het zogenaamde klooster der veertig martelaren, het welk, als men zegt, de zelve weg is, welken de kinderen Israëls weleer hebben gegaan. Aldaar toont men ook de rots, die, door Mozes op Gods bevel geslagen zynde, water gaf. Ook toont men daar een groten langen steen, waar op men zegt dat de kopere slang is opgerecht. Een weinig verder wyst men de reizigers twee in den grondt gezonkene holle stenen, die, als men voorgeeft, de formen zyn geweest, waar in het goude kalf is gegoten. *Monconis Voyage P.* II. *Thevenot Voyage du Levant Tom.* I. *chap.* 27.

St. CATHARINA, een eilandt in de Noordzee, op de kust van Honduras, in de Amerikaansche provincie nieuw-Spanje, legt twintig mylen van het vaste landt, en behoorde voor dezen aan de Spanjaarden, de welke door de Engelschen daar uit verdreven zyn, die dit eilandt daar op den naam van *the Ysland of Providence* gegeven hebben. Het heeft eene bekwame haven en eene kleine sterkte.

St. CATHARINA *op* of *van den berg Sinaï*, eene ridderorde. Zie CATHARINA. (RIDDERORDE VAN)

St. CHAUMONT, in 't Latyn *Fanum S. Chanemundi*, eene kleine volkryke stadt in het Lionnois, aan de rivier de Giez.

St. CHRISTINA, een vlek in Aragon, by den oorsprong of de bronader van de rivier Aragon, daar een pas over het Pyreneesche gebergte is, *Somport* genaamt.

St. CHRISTOFFEL, of SAN CHRISTOPHORO, een eilandt in de Stille zee, naby het landschap Quio.

St. CHRISTOFFEL, of SAINT CHRISTOPHLE, een der Karibische eilanden, in Noord-Amerika. Christoffel Columbus, die het op zynen eersten, of, als anderen zeggen, op zynen tweden tocht naar Amerika ontdekte, gaf het zelve zynen naam. De Wilden noemen het tegenwoordig *Ay-ay*. Het legt op de breedte van 17 graden en 25 minuten aan deze zyde van den middellyn, en begrypt 25 mylen in zynen omtrek. In het midden van dit eilandt zyn hoge bergen. De lucht is 'er gezond; maar men heeft hier vele zware orkanen, die zomtyds grote schade doen. Daar wordt zeer veel Indigo gemaakt. De plant, daar de zelve van gemaakt wordt, wordt door de inwoonders *Inde-plate* genaamt. Voorts brengt het landt zuiker, tabak, boomwol en gember voort. Tusschen de bergen zyn verschrikkelyke rotsen, ysselyke steiltens, dikke bosschen, en hete zwavelachtige fonteinen. Aan het Zuid-Oostelyk gedeelte is een zoutmyn, en eene landengte, omtrent anderhalve myle van Nevis in zee stekende. Het is een zeer vermakelyk eilandt: de bergen leggen de een boven den anderen, en van de hoogste heeft men een zeer schoon gezicht over de plantagiën, omringt van hoge bomen, die altydt groen, en rondom ieders grondt als scheidpalen geplant zyn. De schone huizen, [illegible] dit eilandt doen ook veel tot de aangenaamheit van het gezicht, zynde geen schoner huizen in Amerika dan hier. Vele der zelven zyn met verglaasde lyen overdekt. Het eilandt is in vier delen verdeelt: twee delen bezitten de Engelschen, en de twee andere delen de Franschen; maar deze twee natiën zyn zodanig van malkander afgescheiden, dat zy niet by malkander kunnen komen zonder over een vremd gebiedt te gaan. Het deel der Engelschen is het best bewaart, hebbende vele kleine rivieren; maar dat der Franschen is bekwamer om bebouwt te worden. De eerste zyn ook het talrykst; maar de Franschen hebben meer versterkte plaatsen dan zy, want zy hebben 'er vyf sterktens, met geschut wel voorzien, dat de haven bestrykt, en een van de zelve heeft reguliere werken, gelyk een ci-

citadel. Het wordt *Basse Terre* genaamt, en is zeer sterk. Het beschermt Marigot, zynde de beste haven, welke de Franschen hier hebben. De Engelschen hebben maar twee sterktens, welker een de haven beschermt; de andere legt over Point Sable. Ieder van deze twee natiën houdt wachten op de grenzen, welke dagelyksch afgelost worden. De Engelschen zyn in vyf parochiën verdeelt, te weten drie aan de Zuid-en twee aan de Noordzyde. In ieder der zelve is eene schone kerk, van binnen beschoten, en de predikstoel en andere stoelen van verscheide soorten van dierbaar hout, als ceder-, ebben-, rood-, Brazil-en ander kostelyk hout, fraai van verwe, en aangenaam van reuk. In 't jaar 1625 wierdt dit eilandt door Thomas Warner, een Engelschman, en door Desnambuk, een Fransch edelman, in den name van hunne meesters op eenen dag in bezit genomen. Deze twee edellieden, wel beseffende, dat zy, met zich op dit eilandt neder te zetten, de Spanjaarden, die in hunne West-Indische reizen daar binnen liepen, om vers water in te nemen, en met de ingezetenen in een goed verstandt leefden, veel ongelegenheit zouden aandoen, besloten volkplantingen van beide de natiën hier te laten; en zonder tot een betwistinge te komen over de gene, die het eerst hier gekomen was, en wie het meeste recht tot het gehele eilandt hadt, kwamen zy zamen overeen het eilandt onder zich te verdelen. Zy maakten zich daar op meester ieder van zyn gedeelte, en noodzaakten de inwoonders zich te onderwerpen: doch eer de twee hoofden het eilandt verlieten, hebbende reden om te vrezen, dat 'er eenige heimelyke verstandhouding tusschen de Indianen en Spanjaarden mogt zyn, om dat de eerste hadden voorgenomen hen te overvallen en van kant te maken, verraschten de Engelschen en de Franschen op een nacht de hoofden der oproerigen, doodden de zelve, en dreven de overigen uit het eilandt. Toen lieten de twee gemelde edelen eenige van hun volk op het eilandt, en keerden de eene naar Engelandt, en de andere naar Vrankryk, om meer volk van daar te halen. Hunne meesters keurden hun gedrag goed, en zonden hen te rug, met onderstandt van volk en voorraadt, en openbrieven van opperhoofden van deze nieuwe volkplantingen te zyn. De Franschen hebben onder het geschut van Basse Terre eene schone stadt van goede klinkers en hardsteen gebouwt. Daar is een schone ruime kerk, een stadhuis, en een gasthuis. De kerk was voor dezen in handen van de Kapucynen; maar in 't jaar 1646 wierden zy over eenig misnoegen door de inwoonders afgedankt, en de Jesuiten kregen het oppergezag over de geestelyke zaken. Deze Jesuiten ontfangen noch tienden, noch besolding van het volk, maar zyn zelf planters, bezittende grote plantagiën in eigendom, die door opzienders en slaven waargenomen worden, waar van de Jesuiten bestaan. Het kasteel in deze stadt, waar in de gouverneur woont, is het schoonste gebouw, dat 'er in het eilandt is; maar wat aangaat de huizen der planters en kooplieden, die der Engelschen zyn prachtiger dan die der Franschen. In 't jaar 1629 wierdt Don Frederik van Toledo met een vloot van vier en twintig grote schepen en vyftien fregatten uit Spanje herwaarts gezonden, om de Engelschen en Franschen uit dit eilandt te verdryven. Hy vermeesterde eenige Engelsche schepen naby het eilandt Nevis, en wierp vervolgens het anker op de zogenoemde St. Christoffelsrede, onder de Franschen behorende. Zo wel hunne sterktens, als die der Engelschen, waren in een slechten staat, en konden geen belegering uithouden: ook waren de Engelschen en Franschen te zamen op ver na niet machtig genoeg eene zo grote menigte Spanjaarden wederstandt te bieden. Des niettegenstaande hielden zy zich dapper, maar wierden overwonnen, zo dat de Franschen het eilandt verlieten. De Engelschen raakten daar op in grote wanorder: want eenige wilden het over zee ontvluchten, en andere wilden zich in het gebergte verschuilen. Ten laatste zonden zy eenige gemachtigden aan de Spanjaarden om met hen te handelen. Deze belastten hen daar op het eilandt ten eerste te verlaten, of dat hy hen alle door het zwaardt zou doen sneuvelen. Zy zonden hen hunne eige schepen, die zy te Nevis genomen hadden, om daar in scheep te gaan, gevende de overigen, die geen plaats in die schepen konden krygen, verlof om daar zo lang te blyven, tot dat zy overgevoert konden worden. Don Frederik ligtte daar op zelf het anker; maar hy was zo haast niet vertrokken, of de Engelschen, die zich in het gebergte verscholen hadden, kwamen weder te voorschyn, en besloten met hunne volkplantinge voort te gaan. De Franschen, die niet verder dan tot Antego en Montserrat gegaan waren, zonden een schip uit naar St. Christoffel om kondschap in te halen; en vernemende, dat de Spanjaarden van daar vertrokken waren, en dat de Engelschen met het herbouwen en herplanten bezig waren, zeilden wederom derwaarts, en namen op nieuw bezit van hunne vorige woonplaatsen. De Engelsche volkplantingen wierden van tydt tot tydt uit Londen onderhouden en versterkt, waar door zy zodanig toenamen, dat zy zelfs volk voor andere volkplantingen konden missen, zendende het zelve naar Antego, Barbados, Barbuda, enz. Op dit eilandt is een zeker dier, *Rocquet* genoemt, wiens vel gelyk een verdord bladt is, met kleine gele of blaauwachtige punten getekent. Dit dier heeft vier poten, de voorste de hoogste, en flikkerende oogen: het houdt zyn hoofdt gestadig op, en is in eene gedurige beweginge. Zyn staart is opwaarts naar zyn rug gekeert, makende anderhalve cirkel. Het ziet de menschen star aan, en als men het jaagt, steekt het zyn tong uit als een windhondt. Hier is ook een grote vogel, Orinoka, of Orinoko genoemt, van gestalte als een arendt: zyne veeren zyn ligtgraauw, zwart gevlakt, en het einde van zyne wieken en staart is geel. Hy valt nooit op een vogel aan dan in de open lucht, en op gene andere dan die bekken en klaauwen hebben als hy. Daar is nog een andere vogel, *Crawfoul*, of *kropvogel* genoemt, van grootte als een kloeke eendvogel, van koleur aschgraauw, met een lange platte bek, een groot hoofdt, kleine oogen, een korte nek, en een krop, daar drie of vier stoop water in kunnen. Zy zitten op bomen aan de zee, om visch te vangen, die zy op eene grote tusschenwydte ontdekken, en zyn op hunnen roof zo aandachtig, dat zy gemakkelyk te schieten zyn; maar zy zyn niet goed om te eeten. De *Colibry*, of gedommel-vogel, een andere vogel op dit eilandt, is verwonderenswaardig wegens zyne schoonheit, grootte, lieflyken reuk, en wyze van leven. Hy is niet groter dan het grootste soort van vliegen, maar zo schoon, dat de veeren aan den hals, op den rugge en de vleugels een regenboog verbeelden. Onder zyn hals is zulk een helder roodt, dat het naar een karbunkel gelykt. Zyn buik is geel, als goudt; zyne dyen zyn groen, als een smaragdt, en de poten en bek zwart, als gepolyst ebbenhout. Zyne oogen gelyken naar diamanten in een eirond gat gezet, en zyn hoofdt is glimmend groen, schynende verguld te zyn. Het mannetie heeft een kuif op het hoofdt van alle voorverhaalde koleuren. Hy maakt een geraas met zyne wieken als een kleine dwarrelwindt; zuigt den daauw van de bloemen, zyn kleine kuif uitspreidende, de welke naar zo vele dierbare gesteentens gelykt. Het wyfie legt maar twee eieren van een ovale form, zo groot als een kleine parel. Zommige voorname vrouwspersonen dragen ze voor pendanten: doch deze vogels verliezen veel van hunne schoonheit als zy dood zyn. Hun reuk is gelyk die van het schoonste muskus. Basse Terre heeft door eene aardbeving, voorgevallen in April des jaars 1690, veel geleden. In de maanden Juny en July van het zelve jaar dreven de Engelschen de Franschen uit dit eilandt, die zich daar na aldaar weder nederzetten. Zy wierden in den jare 1702 door de Engelschen voor de twede maal daar uit gedreven; maar zy joegen 'er de laatste op hun beurt, te weten in den jare 1706, mede uit. Eindelyk is dit eilandt door de Utrechtsche vrede aan de Engelschen afgestaan. *Het Britannisch Ryk in Amerika* II *Deel*, *pag.* 184 *enz.*

St. CRISTOVAL DE LA LAGUNA, een stadt op het eilandt Teneriffe, de hoofdstadt van de Kanarische eilanden, en de residentie van den gouverneur van deze eilanden.

SINT-CLAIRE, (FRANÇOIS VAN) een Engelsch Benedictyner monnik in de XVII eeuwe. Zie SAINTE-CLAIRE.

St. CLARA, een klein eilandt in de baai van Guajaquil, op de kusten van Peru, in Zuid-Amerika.

St. CLAUDE, of OYEN DE JOUX, in 't Latyn *Fanum sancti Claudii*, of *S. Eugenii*, eene kleine sterke stadt in het Franche Comté, aan de kleine rivier Lison, zynde de setel van een balluage. Zy legt op de grenzen van Bugey, in het landschap Gex, omtrent vyf mylen van Geneve ten Westen, en is wegens een klooster vermaard, waar in het ligchaam van St. Claudius, aartsbisschop van Besançon in de VII eeuwe, bewaart wordt, hebbende de zelve zynen naam niet alleen aan de stadt, maar ook aan een gedeelte van het daar naast aan gelegen gebergte gegeven, als wordende *Mont S. Claude* (het gebergte van St. Claudius) genaamt.

St. CLEMENT, eene kleine stadt in Hungarië, aan de rivier de Sau.

St. CLOUD, een vlek en heerlykheit in Isle de France, aan de Seine, twee mylen beneden Parys gelegen. Het wierdt voor dezen *Nogent* genoemt, welke naam verandert is sedert St. Cloud, of Clodoardus, zoon van Clodomir, koning van Orleans, aldaar begraven wierdt. Deze heerlykheit, welke aan het aartsbisdom van Parys behoort, is in den jare 1670 ter gunste van François van Harlay van Chanvalon, aartsbisschop van Parys, en ten beste van zyne opvolgers in een hertogdom en Pairschap verandert.

St. COLOMBANO, in 't Latyn *Fanum divi Columbani*, eene kleine stadt in het landschap Lodi, in het hertogdom van Milaan, legt in een vermakelyken en vruchtbaren oordt, tusschen de rivieren Lambro en Olona.

St. CROCE, in 't Latyn *Portus S. Crucis*, eene stadt in 't gebiedt der republyk van Raguza, heeft een schone haven; ook behoren verscheide kleine eilanden, daar omtrent gelegen, onder haar gebiedt.

St. of SANTA CROCE, in 't Latyn *Stauropolis*, eene stadt in Karië, in klein-Asië, is een aartsbisschoppelyke zitplaats, waar onder zeven en twintig bisdommen behoren.

SINT-CROIX. (PROSPER) Zie SAINTE-CROIX.

St. of SANTA CRUZ, eene kleine stadt in de Portugeesche provincie Entre Duero Duero y Minho.

St. of SANTA CRUZ, eene kleine open plaats op het Kanarische eilandt Teneriffe, heeft een schone haven, door twee schansen gedekt.

St. of SANTA CRUZ, in 't Latyn *Fanum S. Crucis*, eene kleine stadt op de kust van het eilandt Cuba, in Noord-Amerika.

St. of SANTA CRUZ, eene stadt in 't koninkryk van Marokko. Zie CABO DE AQUER.

St. of SANTA CRUZ DE LA SIERRA, of BARANKA, eene kleine stadt in het koninkryk Peru, in Zuid-Amerika, de hoofdstadt van 't landschap Sierra, aan de rivier Guapei, en een bisschoppelyke zitplaats, onder den aartsbisschop van la Plata, van welke plaats dit stedeke honderd Spaansche mylen af gelegen is, behorende. In den jare 1573 wierdt deze plaats door François Drake in de assche gelegt.

St. of SANTA CRUZ DE LA ZARIA, eene stadt in oud-Castilië, welke koning Philips de II in den jare 1572, ter gunste van Alvarez de Basan, tot een markgraafschap verhief, aan wiens nakomelingen zy ook gebleven is. *Imhof.*

St. CYPRIAANS-EILANDT, een eilandt in de Spaansche zee,

zee, niet verre van de kust van Gallicië, is zeer klein.

St. CYR, eene kleine plaats naby het koninklyke Fransche lusthuis Versailles, alwaar sedert langen tydt eene vrouwenabdy gevonden wordt. Op een andere plaats van dezen oordt heeft koning Lodewyk de XIV in den jare 1686, op aanraden en onder 't opzicht van Françoize d'Aubigny van Maintenon, een konvent van adelyke vrouwen en jonkvrouwen opgerecht, en 't zelve aan de Moeder Gods en St. Lodewyk toegewyd. Daar in moeten altydt zyn zes en dertig juffrouwen, de welke, behalven de drie gewoonlyke geloften van kuischheit, armoede en gehoorzaamheit, nog een afzonderlyke gelofte moeten doen, namentlyk, dat zy de jonkvrouwen, in hare gemeenschap aangenomen, onderwyzen zullen; 2) vier en twintig Converfen, die na het uitgestane nieuwelingschap de drie gewone kloostergeloften moeten doen; 3) twee honderd en vyftig freulins, welker vader, grootvader, overgrootvader, en overovergrootvader edelen geweest zyn, en welke niet onder de 7, noch boven de 12 jaren oud moeten zyn, indien zy in deze gemeenschap willen aangenomen worden. Hare benoeming staat alleen aan den koning, die daar by belooft heeft de dochters van die genen, die in den krygsdienst, ten beste van het vaderlandt, het hunne hebben opgezet, voor anderen te benoemen. De gene, welke men hier ingenomen heeft, worden tot haar twintigste jaar voor niet met alle noodwendigheden verzorgt, ook in alzulke dingen, die haar te weten nodig zyn, maar voornamentlyk in den Godsdienst onderwezen. In dien eene met verlof van hare ouders of voogden, om een huwelyk, of om andere oorzaken, nog voor den gestelden tydt daar uit verzoekt te gaan, zo bewilligt men daar in. Daarentegen zendt men ook de zulke te rug, die zich niet wel gedragen. De gene, die zich wel gedragen, kunnen, als zich een goede party voor haar opdoedt, met goedvinden des konings daar uit geraken, in welken gevalle zy van de ondergenoemde inkomsten van het konvent uitgezet worden; of, indien zy meer lust hebben tot het kloosterleven, vervult men met haar (en wel door de meeste stemmen van het genootschap) de openstaande plaatsen der 36 Profes-jonkvrouwen, wanneer zy ten minste 18 jaren oud moeten zyn, om tot het nieuwelingschap toegelaten te worden. De overige juffrouwen, die den nonnenstaat verkiezen, brengt de koning, zonder dat het haar iets kost, over in de koninklyke abdyen, die tot zyne benoeminge staan. In plaats van eene fundatie of dotatie heeft Lodewyk de XIV voor eerst het inkomen van den abt van St. Denys den 2 May des jaars 1686 daar mede vereenigt, en daarentegen den tytel van abt van St. Denys geheel vernietigt; ten twede heeft hy de heerlykheit van St. Cyr, benevens alle de daar toe behorende landen, gebouwen en losse goederen, als mede eene jaarlyksche somme van 50000 ponden den 14 Juny des jaars 1686 daar aan geschonken; hy heeft 'er, ten derde, in Maart des jaars 1698 nog 30000 ponden jaarlyksche inkomsten bygevoegt; en ten vierde heeft hy in July des jaars 1698 het bovenstaande met nog 60000 ponden jaarlyksch vermeerdert. Daar by is dit uitdrukkelyk verbodt gedaan, dat voortaan dit konvent nooit geen het geringste geschenk, het zy by iemands leven, of na zyne doodt, dan van de koningen en koninginnen van Vrankryk, en van mevrouwe de Maintenon, zou aannemen. In erkentenisse van deze zonderlinge milddadigheit des konings moeten 'er dagelyksch twee Missen gedaan worden, zynde de eene voor de ziele van Lodewyk den XIV: doch alle zon-en feestdagen wordt 'er eene hoge Mis gezongen, waar by op de feestdagen van Maria, en op het feest van St. Lodewyk een zogenaamd *Salut* komt. De meergemelde mevrouw van Maintenon wierdt voor haar leven tot overste van dit konvent verklaart, wordende haar met eenen alle zodanige voorrechten gegeven, welke eene instelster van eene orde toekomen. De bisschop van Chartres, in wiens kerkgebiedt deze plaats gelegen is, wierdt voor algemeen opziender in geestelyke zaken erkent, en acht priesters van de zamening der zendelingen, nevens drie andere broeders, wierden tot de waarneming van den Godsdienst aangestelt. Naderhandt zyn over de wereldlyke zaken van dit sticht gestelt een algemeen bestierder, zekere Raden, een opziender, een advokaat, of voorspraak, en een opziender over de gebouwen. *Etat nouveau de la France de l'an* 1708, *Tom.* I, *pag.* 371. *Mercure Historique*.

St. DAMIANO, in 't Latyn *S. Damiani oppidum*, eene sterkte in 't hertogdom van Montferrat, in 't landschap Albesano.

St. DAVIDS, in 't Latyn *Menevia*, eene stadt en bisdom in het achterste gedeelte van Pembrokshire, in Walles, aan de Iersche zee, naby het door de ouden zogenaamde voorgebergte *Octopidarum*, het welk van ouds *S. David's Head* genoemt wierdt. Deze stadt heeft door de Deensche en Noorsche zeerovers veel geleden. De Domkerk, die St. Andreas en St. David te zamen (doordien de laatste den bisschoppelyken stoel heeft aangelegt) is toegewyd, is door Petrus, den XLIX bisschop, in den jare 1176 gebouwt. St. David, de stichter, was in den tydt der Saxen aartsbisschop te Caerleon, aan den Usk, maar verplaatste den bisschoppelyken setel in deze stadt, toen *Menew* genaamt, waarom de bisschoppen nog ten huidigen dage zich *Menevensen* noemen. Toen de monnik St. Augustinus in Engelandt kwam, behoorden zeven bisschoppen onder dit aartsbisdom. In dien staat bleef het onder zes en twintig aartsbisschoppen, tot dat de aartsbisschop Samson ten tyde van eene woedende pest het aartsbisdom naar Dole, in Bretagne, verplaatste, waar door zyne navolgers den aartsbisschoppelyken eernaam verloren. In den jare 1115 onderwierp zich bisschop *Bernard* aan den aartsbisschop van Kantelberg, het welk nog niemandt van zyne voorzaten gedaan hadt. Zyn kerkgebiedt begrypt in zich de graafschappen Pembrook, Kardigan, Karmarthen, Radnor, Breknok, als mede een gedeelte van Monmouth, Hereford, Montgommeri, en Glamorganshire. De stadt legt op een onvruchtbaren grondt, digt aan de zee, en moet vele orkanen uitstaan. Zy neemt merkelyk af, en is slecht bewoont. Het dak van de Domkerk was het hoogste in Engelandt. Wanneer *Giraldus Cambrensis* bisschop van St. Davids was, deedt hy zyn best om dezen stoel het aartsbisdom van Kantelberg te onttrekken, maar wierdt door de kuiperyen van Huibert, aartsbisschop van Kantelberg, te Rome gedwarsboomt, en stierf alzo in den jare 1520, zonder zyn oogmerk bereikt te hebben. De begravenis van Edmond, grave van Richemond, die de vader was van Henrik den VII, hieldt deze Domkerk nog in staat tot den tydt van Henrik den VIII. Het bisschoppelyk paleis is een deftig gebouw van uitgehouwene stenen. *Anglia Sacra Speed.*

St. DEMETRIUS, in 't Latyn *S. Demetrii oppidum*, eene grote stadt in het landschap Syrmië, in Slavonië, aan de rivier de Sau.

St. DENYS, eene ryke abdy in Henegouwen, het huis van Oostenryk toebehorende.

St. DENYS, in het Latyn *Dionysiopolis*, of *Fanum S. Dionysii*, eene stadt in Isle de France, twee kleine mylen van Parys, gelegen aan de kleine rivier de Crou, welke niet verre daar van daan in de Seine valt. Ze was voortyds genaamt *Catulliaca*, naar een zeker vrouwspersoon, genaamt *Catulla*, van welke men voorgeeft dat zy het ligchaam van St. Dionysius en zyne ingewanden begraven heeft. Deze plaats is van wegens hare jaarmarkt, maar nog meer van wegens de abdy van St. Denys beroemd, daar zelfs de begraafplaats der koningen van Vrankryk is. Koning Dagobert de I heeft deze abdy gesticht. Buiten de abdy heeft zy nog eenige parochiën en kloosters. Daar omtrent is in den jare 1567 de beroemde slag voorgevallen tusschen de R. Katholyken, over welke Montmorenci, en de Gereformeerden, over welke de prins van Condé en de admiraal van Coligni het bevel hadden. De eerste waren langen tydt meester van de stadt St. Denys geweest; maar zy onderwierp zich naderhandt aan Henrik den Groten. De oude kapel van St. Dionysius is, als men verhaalt, door St. Rieul, bisschop van Arles, die te Parys de overblyfselen van den gemelden Dionysius gezocht hadt, ingewyd. Deze is de kapel, welke men nog ten huidigen dage aldaar in de kerk van de priory van St. Denys de l'Estrée ziet. Koning Dagobert liet 'er in den jare 630, of 632, eene prachtige kerk bouwen, die op verscheide plaatsen met zilver bedekt is, om aan eene gelofte te voldoen, welke hy, om zyne gezondheit weder te erlangen, of om kinderen te krygen, gedaan hadt. Als de zelve ingewyd was, bragt men de gewaande ligchamen van Dionysius en twee andere martelaren daar in; doch de koning schonk 'er grote inkomsten aan tot onderhouding van een abt en eenige geestelyken, om 'er den Godsdienst te verrechten. Dewyl Pipin vele nieuwe stichtingen daar by gedaan hadt, liet hy ze door paus Stephanus den II in den jare 654 ten anderen male inwyden. In den jare 1140 geschiedde het ten derde male door den aartsbisschop van Parys, waar na de abt Suger, de overste staatsdienaar en opperbewindsman van het koninkryk, onder den jongen koning Lodewyk den VII die kerk naar de kunst liet herbouwen, gelyk men de zelve ten huidigen dage ziet. Deze kerk is naar de gedaante van een kruis gebouwt, en in driën verdeelt, namentlyk in het voorste deel van de kerk, het koor, en dat stuk, het welk achter het hoge altaar is. Het gansche gebouw is prachtig, en de vensters zyn groot en helder. Op hoge feestdagen worden hier onschatbare kostelykheden om te bezien uitgezet, benevens de voortreffelykste sieraden, die in gansch Europa te vinden zyn. De pracht der grafsteden is uitnemend. Aan de regter zyde van het hoge altaar is het graf van koning Dagobert, stichter van deze abdy, van graauw porphyrsteen gemaakt, waar op des zelfs beeldtenis staat in eene natuurlyke lengte. Naast daar aan legt Pipin, vader van Karel den Groten. Daar op volgt het graf van Lodewyk den III en dat van Karloman, zoon van Karel den Stamelaar. Een weinig verder is het graf van Philips den III, of den Stouten (die een zoon was van Lodewyk den Heiligen), en dat van Philips den IV. Hier op volgen de grafsteden van Philips Augustus, van Lodewyk den VIII, en van St. Lodewyk. Toen men het ligchaam van dien koning daar heen bragt, wierden op den groten weg van Parys naar St. Denys vele kruissen, op de wyze van pyramiden, opgerecht. By den stoel van den abt, aan den ingang van het koor, ter linker handt, is de begraafplaats van Clodoveus den II. Deze vorst nam het zilver weg, waar mede Dagobert de I de kerk hadt laten dekken, en deelde het zelve ten tyde van een algemenen hongersnoodt onder de armen uit. Het graf van Karel Martel is by dat van Clodoveus den II, alwaar de zelve in zyne koninklyke klederen afgebeeld is, met dit opschrift: *Carolus Martellus, Rex*, dat is: *Koning Karel Martel*. Op de andere zyde van het koor, tegen over de yzere deur, zyn de grafsteden van de koningen Eudo en Hugo Kapet. In het midden van het koor is het graf van Karel den II, of den Kalen, van koper, nevens des zelfs beeldt, van 't zelve metaal, in een koninklyk gewaadt, met de keizerlyke kroon op het hoofdt, en eene goude wereldkloot in de linker handt. Op de hoeken van het graf staan de vier kerkenleeraars, en boven op twee engelen, van welke ieder een wierookvat houdt, alles van koper. Behalven deze leggen ook op het koor, doch zonder grafschrift, Clotarius de III en de IV, Frederik de II, Childerik de III, en Lodewyk de V, de Luie bygenaamt. Wanneer men uit het koor komt, ziet men aan de linkerhandt het graf van Lodewyk den X, van marmersteen, als mede het graf van koning Robbert. Naast daar aan is dat van Henrik den I, en Lodewyk den VI, de Dikke bygenaamt, welke beide te zamen in een graf leggen. Hier op volgt het graf van Philips den Jongen, en dat van Karel den VIII, van zwart marmer, op welk laatste des zelfs afbeelding van metaal, en op de hoeken vier ge-

gelen van verguld koper ſtaan. Op de zyde van het hoge altaar zyn de grafſteden van Philips den Langen, van Karel den IV, van Philips den VI van Valois, en van koning Johannes. In eene der kapellen op de Zuidzyde zyn de grafſteden van Karel den V, of den Wyzen, van Karel den VI, en van Karel den VII. Voor de kapel is de prachtige grafſtede van François den I. Naby de kapelle, *Notre Dame Blanche* genaamt, is die van koning Lodewyk den XII, van wit marmer. Men ziet 'er den koning en de koningin knielende in hunne koninklyke klederen. Op de vier hoeken ſtaan de vier hoofddeugden. Om den randt van de eerſte verdieping ſtaan de twaalf Apoſtelen levensgrootte. Ook zyn op deze grafſtede afgebeeld de gewonne veldſlagen en belegeringen van den gemelden koning. Dit prachtig werk liet François de I in den jare 1527 te Venetië door *Petrus Pontius*, eenen der beroemdſte beeldhouwers van zynen tydt, maken. Het wierdt ſtukswyze in Vrankryk gebragt, welke ſtukken daar na op de voorgemelde plaats zamengevoegt wierden. Naby de prachtige begraafplaats van Lodewyk den XII is een grote deur, die naar eene prachtige kapelle gaat, welke Catharina de Medicis liet bouwen, om daar het lyk van Henrik den II, haren gemaal, in te zetten. Dit gebouw is naar het *Pantheon* te Rome gemaakt, het welk tegenwoordig *la Rotonda* genaamt wordt. Het beſtaat uit drie verdiepingen. De eerſte is de plaats, waar in het zark gezet is. Midden in de twede verdieping is het witte marmere graf van Henrik den II en van Catharina de Medicis. Boven op ziet men twee beelden, die leggen, en met 12 pylaren van Jaſpis-marmer omringt zyn. Deze zuilen dragen ook een tafel, van de zelve ſtoffe, op welke de afbeeldingen des konings en der koninginne van koper gevonden worden, knielende voor een kuſſen van den zelven ſteen. In elke verdieping zyn zes kleine kapellen, op de buitenzyde van het gebouw rondom met een praalboge verſiert, welke 12 pylaren van wit marmer dragen. In het gewelf van dit prachtig gebouw leggen ook de lighamen van François den II, van Karel den IX, en van Henrik den III. Het lighaam van Henrik den IV legt in het gewelf, in het welke men de plegtigheden van de koninklyke begraveniſſen verrecht, naby de deur van traliën, door welke het koor geſloten wordt. Het lighaam van Lodewyk den XIII legt op de zelve plaats. Doch in de kerk van St. Denys zyn niet alleen de Franſche koningen en koninginnen begraven, nevens de prinſſen en princeſſen van den bloede, maar ook eenige andere grote heeren, welke door hunne daden deze eer en gunſt verdient hebben. Onder anderen ziet men 'er de grafſtede van Bernard du Gueslin, grave van Longueville, en konneſtabel van Vrankryk, aan den voet van 't graf van Karel den V; de grafſtede van Lodewyk van Sancerre, konneſtabel van Vrankryk, in de zelve kapel. Het lighaam van Henrik de la Tour d'Auvergne, burggraaf van Turenne, en maarſchalk van Vrankryk, wierdt op 't bevel van Lodewyk den XIV in den jare 1675 in de kerk van St. Denys gebragt, om hem in de zelve prachtige begraafplaats te zetten, welke hy willens was voor zich en de ganſche koninklyke familie van Bourbon te laten bouwen. Doch ondertuſſchen hadt de kardinaal van Bouillon, neef van den gedachten Turenne, eene koſtelyke begraafplaats, waar op de door hem verkregene overwinningen afgebeeld waren, boven het graf, waar in zyn lighaam legt, laten oprechten. Onder de koſtelykheden van deze kerk ziet men een groot getal overblyfſelen, kruiſſen, goude en zilvere beelden, die met edelgeſteenten bezet zyn, vaten van goudt en agaatſteen, boeken, met brede platen van goudt, of zilver verguld overtrokken, met goude letters geſchreven, en met koſtelyke edelgeſteenten ingelegt; een goude kelk, met verſcheide ſoorten van koſtelyke edelgeſteenten bezet, waar op het beeldt van den koning Salomon, op den troon zittende, naar het leven te zien is; waarom ook deze kelk de beker of kelk van Salomon genaamt wordt. Voorts ziet men 'er het zwaardt van St. Lodewyk Turpyn (*Turpinus*), kancelier van Vrankryk, en dat van Johanna d'Arc, gemeenlyk de Maagdt van Orleans genaamt, en vele kronen, met edelgeſteenten omzet; de haak van den koninklyken mantel, het koninklyke zwaardt, de goude ſcepter van Karel den Groten, de handt der gerechtigheit, die van de hoorn van een eenhoorn gemaakt is; de goude ſporen, die insgelyks van edelgeſteenten glinſteren, en alle de koninklyke klederen, die by de kroning der koningen van Vrankryk gebruikt worden. De abdy van St. Denys wierdt door St. Landry, biſſchop van Parys, van het biſſchoppelyke rechtsgebiedt bevryd, welke vryheit daar na door Clodoveus den II, koning van Vrankryk, in eene tot dien einde aangeſtelde vergadering, welke alle groten en voorname mannen in Vrankryk met vele kerkvoogden bywoonden, beveſtigt wierdt. Pipin en Karel de Grote bekrachtigden de zelve, als mede Karel de Kale, in eene te Soiſſons gehoudene kerkvergadering, met de toeſtemming van Eneas, biſſchop van Parys, die de zelve bywoonde. Paus Stephanus de III gaf aan de geeſtelyken van dit klooſter een byzonder voorrecht, namentlyk, dat zy de macht zouden hebben eenen uit het midden van hen tot biſſchop te verkiezen. De zelve paus ſtondt ook den abt van St. Denys toe den ring, myter, en het kruis te dragen, en zich van zyne biſſchoppelyke ſieraden te bedienen, wanneer hy in zyne kerk de Mis deedt. Daarenboven is het aanmerkelyk, dat zy op zekere hoge feeſtdagen de Mis geheel en al in het Griekſch zingen; doch op de andere feeſten wordt alleen de Epiſtel en het Evangelie in de Griekſche tale voorgelezen, en daarentegen het overige deel van de Miſſe in het Latyn gezongen, gelyk in andere Roomſche kerken. De koningen van Vrankryk hebben aan den abt en de geeſtelyken van St. Denys grote voorrechten vergunt, als, by voorbeeldt, dat zy, indien 'er iets in hun rechtsgebiedt misdaan is, pardon kunnen verlenen, geldt ſlaan, en jaarmarkten aanſtellen. Verder heeft de abt van St. Denys het recht om in 't Parlement van Parys, als een geboren Raadt, te zitten. Koning Lodewyk de Dikke verklaarde zich in eene te St. Denys gehoudene vergadering, dat hy het graafſchap Veſin van deze abdy te leen bezat, uit krachte van het welke hy het recht hadt om de zogenaamde *Oriflamme*, of heilige banier, te dragen. Van de ſtichting van deze abdy af tot het einde van de XVII eeuwe worden 72 abten getelt, zo Reguliere, als zogenaamde *Commendatarii*. De eerſte wereldlyke abt was *Lodewyk van Bourbon*, kardinaal en aartsbiſſchop van Sens, welke door koning François den I in den jare 1528 daar toe benoemt wierdt. Na dien tydt is deze abdy altydt aan Kommendatariſſen vergeven tot den jare 1686, wanneer de inkomſten met het genootſchap der nonnen van St. Lodewyk te St. Cyr, niet verre van Verſailles, vereenigt zyn, en de oude tytel van abt vernietigt is. Deze kerk is somtyds geplundert, en van hare rykdommen voor een gedeelte berooft geworden, als van de Normannen in den jare 857, van de Engelſchen onder de regeringen van Karel den VI en den VII, en van de Hugenotten in de binnenlandſche oorlogen in de jaren 1562 en 1567. Het is onzeker wanneer de regel van St. Benedictus daar is ingevoert. Eenigen menen, dat dit reets geſchied is eer Dagobert de grote kerk bouwde. Hoe het zy, de zelve is niet altydt wel opgevolgt, het welk aan de kwade tyden en de oorlogen moet toegeſchreven worden. De abten hebben daar in van tydt tot tydt hervormingen aangeſtelt, zynde de laatſte geweeſt die onder de regering van Lodewyk de XIII met toeſtemming van den abt, die door de zorge van de kardinalen de la Rochefoucauld en van Richelieu is voorgenomen. In den jare 1633 wierden de Benedictynen van de vergadering van St. Maur daar in aangenomen. Daar zyn te St. Denys eenige kerkvergaderingen gehouden, waar van de oudſte is die van den jare 834, in welke Lodewyk de Goede, die door zyne kinderen van den troon was geſtoten, met de kerk wederom verzoent is. Hy bekwam op de zelve zyne kroon en verdere verſierſelen wederom, na dat zich het volk daar over hadt beraadſlaagt. Daar op boden hem twee biſſchoppen zyne gemalin Judith en zynen zoon Karel aan. De twede kerkvergadering wierdt aldaar in het einde van de X eeuwe, maar de derde in den jare 1053 gehouden, over een twiſt, die zich eenigen tydt te voren tuſſchen de Benedictynen van St. Denys en die van St. Emeran te Straasburg hadt opgedaan. Deze maakten een geſchreeuw, dat zy 't lighaam van St. Dionyſius hadden, hebbende 't zelve gekregen van den koning Arnulphus; maar na dat men de kas hadt geopent, vondt men het lighaam van St. Dionyſius in zyn geheel daar in, behalven een arm, welken paus Stephanus de III naar Rome hadt laten brengen. Sedert dien tydt vieren de geeſtelyken van St. Denys jaarlykſch het feeſt van deze opening op den 9 Juny. De laatſte kerkvergadering is alhier in den jare 1223 vergadert geweeſt; hoewel anderen menen, dat het te Parys geſchied is. *Les Actes de la vie du Roi Dagobert ch. 17. Aimoin Hiſt. Franc. lib. IV. c. 33. Sammarth. Gall. Chriſt. T. III. c. 2. Doublet Hiſtoire de l'abbaye de St. Denys. Du Chêne Antiq. de villes de France chap. 9. Millet de reliq. de S. Denis. Nithard Annal. Du Cheſne Tom. IV des Hiſt. de France. Baronius ad an. C. 1051. Le Maire Paris ancien & nouveau.*

St. of SAINT DIZIER, St. DIDIER, in het Latyn *Dominicopolis, Fanum S. Deſiderii*, eene kleine ſtadt in de Franſche provincie Champagne, aan de rivier de Marne, is de hoofdſtadt van een klein landſchap, le Valage genoemt, tuſſchen Joinville en Chalon, 2 mylen Noordwaarts van Bar le Duc, en 42 van Parys. Deze plaats hieldt zich dapper tegen keizer Karel den V in den jare 1544, die ze echter met liſt innam, doordien hy den bevelhebber bevel zondt om ze over te geven, het welk met karakters, van welke de hertog van Guize zich plagt te bedienen, geſchreven was. Doch de ſtadt wierdt den koning van Vrankryk nog in het zelve jaar door de vrede van Creſpi wedergegeven.

St. DOMINGO, in 't Latyn *Civitas ſancti Dominici*, of *Dominicopolis*, eene ſtadt in Zuid-Amerika, de hoofdſtadt van het eilandt Hiſpaniola. Het is een ſchone, grote en ryke ſtadt, gelegen in het Zuiderdeel van het gemelde eilandt, aan den mondt van de rivier Ozana, en heeft eene goede haven. Zy heeft een aartsbiſſchoppelyken ſetel, een hofgerecht, rekenkamer en munt. Zy is ook de gewone verblyfplaats van den gouverneur van het eilandt. Paus Leo de X ſtichtte aldaar een bisdom, het welk Paulus de III in den jare 1547 tot een aartsbisdom verhief. Chriſtoffel Columbus bouwde deze ſtadt in den jare 1494. De Engelſchen namen deze ſtadt onder Franciſcus Drake met geweldt in, behielden de zelve een maandt lang, verbrandden een gedeelte van de ſtadt, en dwongen de Spaanſchen het overige deel vry te kopen. De Spaanſchen zyn daar van als nog meeſter.

St. DOMINGO, met den toenaam *de la Calçada*, eene ſtadt op de grenzen van het Spaanſche koninkryk oud-Caſtilië en de provincie Biskaje gelegen, in een kleine landſtreek, Rioja genaamt, by de kleine rivier Laglera, die niet verre daar van daan in de Ebro valt. In het einde van de XI eeuwe leefde in deze landſtreek een man, die voor een heilige gehouden wierdt, met name *Dominicus*, zynde van geboorte een Spanjaardt, of, als anderen zeggen, een Italiaan, en nevens de herberging der pelgrims zich inzonderheit liet aangelegen zyn ten beſte van die naar Compoſtel in bedevaart gingen de wegen te verbeteren, of verhoogde wegen, in het Spaanſch *Calcadas* genaamt, te vervaardigen. Men bouwde ter eere van dezen Dominico, gelyk van de meeſten daar voor gehouden wordt, eene kerk, welke naderhandt eene van de grootſte en ſchoonſte van ganſch Spanje geworden is, zynde daarenboven wegens de vele bedevaarten, welke derwaarts geſchieden, niet alleen zeer beroemd, maar ook, naardien dat geweſt in huizen en inwoonders zeer toegenomen heeft, in den jare 1196 tot

een bisschoppelyken setel gemaakt, de welke van Nojara derwaarts wierdt overgebragt. Omtrent 40 jaren daar na wierdt het bisdom van Calahorra met dat van deze plaats vereenigt. Na dien tydt heeft elke van deze beide landstreken haren byzonderen bisschop weder gekregen. De nieuwe schryvers tellen deze plaats niet mede onder de bisdommen van Spanje. *Mariana Hist. de l'Esp. l. X. ch. 11. l. XI. ch. 19. Colmenar Delic. de l'Esp. p. 173.*

St. DOMINO, een klein eilandt in de golf van Venetië, een van de eilanden Tremiti.

St. DONAAS, een sterk kasteel in Oostenrykſch Vlaanderen, niet verre van Sluis gelegen.

St. DONATO, eene kleine stadt in Campagna di Roma, by de ouden *Forum Appium* genaamt.

St. DONATO, in 't Latyn *Fanum S. Donati*, een Griekſch dorp of vlek in Epirus, was voor dezen eene bisschoppelyke stadt, *Evoria*, als mede *Donatiana* genaamt. Daar is een dorp van den zelven naam in Kalabrië, by de stadt Alto Monte, omtrent drie mylen van Cassano gelegen, het welk voor het oude *Minaa* gehouden wordt.

St. DONNINO. Zie BORGO SAN DONNINO.

St. EDMUNDSBURY, eene stadt in Suffolk, in Engelandt.

St. ELMO. Zie VALETTA.

St. ERINI. Zie SANTORIN.

St. ESPRIT, LE PONT S. ESPRIT, in het Latyn *Fanum*, of *Pons Spiritus sancti*, eene middelmatige stadt aan de Rhone, ter regter handt in Languedok, nevens een sterk kasteel. Hier is een der schoonste bruggen van Europa.

St. ESTAVAN DE GORMAS, eene kleine stadt aan de rivier Douro, in oud Castilië, met een klein graafschap, van den zelven naam, den hertog van Escalona toebehorende.

St. ETIENNE, of St. ETIENNE DE FOREZ, in 't Latyn *Fanum sancti Stephani*, eene kleine stadt van Vrankryk, tot 't gouvernement van Lion behorende, omtrent twee mylen van de rivier de Loire, en tien van die van Lion gelegen. Zy legt aan den voet van het gebergte, aan de kleine rivier de Furens. Het water van de zelve is zeer goed om staal en yzer daar mede te harden, het welk veroorzaakt, dat de inwoonders een groten handel met allerlei goedt van dit metaal dryven. Naby deze stadt is een berg, waar in vele steenkolen zyn, en van binnen zeer vele jaren, en nog in den aanvang van de XVIII eeuwe gebrand heeft. In den jare 1563 wierdt zy door Sarras, een Protestantſch kapitein, verovert, die zelf niet lang daar na van den hertog van Nemours gevangen genomen wierdt. In den jare 1570 wierdt zy andermaal door de Protestanten ingenomen. *Thuan. Hist. lib.* XXXIV, XLVII. enz.

St. EUSTACHIA, een der Antillische eilanden Barlevento in Noord-Amerika, wierdt den Franschen in den jare 1690 door de Engelschen ontweldigt. Het is klein, legt digt by St. Christoffel, en is met een kasteel voorzien, waar in omtrent tachtig man kunnen leggen.

St. FANGON, in 't Latyn *Fanum S. Facundi*, een kleine stadt en slot aan de rivier Cea, in 't koninkryk van Leon.

St. FE, of SANTA FE, in 't Latyn *Fanum S. Fidei*, een steedtie in Granada, het welk door koning Ferdinand in den jare 1429 gebouwt is. Het legt in een dal of vlakte, aan de rivier Xenil, omtrent twee mylen ten Westen van de stadt Granada.

St. FE, in 't Latyn *Fanum S. Fidei*, de hoofdstadt en residentie van den Spaanschen gouverneur in nieuw-Mexico, in de provincie Veragua, in Noord-Amerika, daar een smeltoven voor het zilver is, het welk daar omtrent uit de mynen gehaalt wordt.

St. of SANTA FE, eene kleine stadt in Peraguay, in de provincie Rio de la Plata, in Zuid-Amerika, gelegen.

St. of SANTA FE D'ANTIOCHIA, eene kleine stadt in Popajan, aan de rivier St. Marten, in Zuid-Amerika.

St. of SANTA FE DE BOGOTA, eene stadt in Terra Firma, in Zuid-Amerika, de hoofdstadt van het nieuwe koninkryk Granada, aan de rivier Pati. Zy heeft een aartsbisdom, en een hoge rechtbank, waar van de voorzitter met eenen gouverneur van het voorgemelde koninkryk is.

St. of SANTA FE DE GRANADA, eene stadt in nieuw-Mexico, aan de rivier Nort, in Noord-Amerika. Zy legt van alle de Spaansche volkplantingen het digtste aan het Noorden, en heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van Mexico behorende.

St. FELICE, eene goede plaats in 't Spaansche koninkryk van Leon, welke de marquis de Bay in den jare 1707 vermeesterde.

St. FELICE, in 't Latyn *Oppidum S. Felicis*, eene kleine sterke stadt op de grenzen van 't vorstendom Mirandola, in 't hertogdom van Modena.

St. of SAN FILIPPO D'ARGITONE, in 't Latyn *Agyrium*, eene kleine stadt aan de rivier Jaretta, in 't dal van Demona, in Sicilië.

St. FIORENZO, in 't Latyn *Fanum S. Florentii*, een stedeke in 't Noorder gedeelte van 't eilandt Corsika, aan den zeeboezem Nebio, twee mylen van Bastia gelegen. Het is voor dezen door de Franschen versterkt; maar de Genuezen hebben de beste vestingwerken geslecht. Zy is wegens hare kwade lucht slecht bewoont; maar na de verwoesting van Nebio is de bisschoppelyke setel in deze plaats overgebragt. Men houdt St. Fiorenzo gemeenlyk voor het oude stedeke *Canelata*, of *Canellata*.

St. FIORENZO, in 't Latyn *Fiuminale*, eene rivier in Corsika, welke zich in de golf van Nebio ontlast.

St. FLOUR, in het Latyn *Floriopolis*, *Fanum S. Flori*, eene stadt in Vrankryk, in opper-Auvergne, heeft een bisschoppelyken setel, die onder den aartsbisschop van Bourges behoort. Eenigen houden deze stadt voor het *Indiacum* der ouden. Zy is gelegen op een steile rots, langs wiens voet de beek de Larder heen loopt. Het bisdom van St. Flour, 't welk voor dezen maar eene priory was, is gesticht door paus Johannes den XXII in het jaar 1317. Het zelve is eerst bestiert door *Raimond Vehens*, kardinaal, en naderhandt bisschop van St. Paul. Paus Sixtus de IV heeft het Kapittel van St. Flour in den jare 1476 wereldlyk gemaakt. *Robert & Sammarth. Gall. Christ. Du Chesne Antiq. de Villes.*

St. of SAINTE FOY, in het Latyn *Fanum S. Fidei*, eene stadt in Guiënne, aan de Dordogne, tusschen Bergerak en Libourne, heeft in den burgerlyken oorlog in de XVI eeuwe veel geleden. Armand van Clermont, heer van Piles, edelman van Perigord, nam het in den jare 1563 voor de Protestanten in, het welk zy een jongen heldhaftigen man, met name la Riviere, te danken hadden. De bevelhebber, met name Resat, wierdt met 80 man daar by neder gemaakt. Zy legt 37 mylen Oostwaarts van Bourdeaux. *Thuan. Hist. l.* XXXIV.

St. FRANCISCO, *Rio de S. Francesco*, *Parapitinga*, eene grote rivier in Brazil, welke in de nog onbekende landen ontspringt, en in de zee van Brazil loopt.

St. of SAN FRANCISCO DE CAMPECHE, eene kleine stadt in de Audientie van Mexico, in nieuw-Spanje.

St. GABRIEL, een eilandt in de rivier la Plata, in Amerika, den Portugezen toebehorende, hoewel deze deswegen met de Spanjaarden gedurig in oorlog zyn, waar omtrent boven het artykel van PETRUS den II, koning van Portugal, kan nagezien worden.

St. GALL, in het Latyn *Sancto Gallum*, eene stadt van het Eedgenootschap, aan de rivier Steinach, 2 uuren van de Bodenzee gelegen, is wel gebouwt, en met schone huizen versiert. Zy heeft haar begin genomen van het nu nog daar by gelegen klooster, het welk ook voormaals veel macht gehad heeft. Des ongeacht heeft de stadt, welke omtrent het jaar 900 met muren omringt is, van den keizer vele vryheden behouden, en is in het jaar 1454 met de Cantons Zurich, Bern, Lucern, Zweits, Zuch en Glarus een eeuwig verbondt gemaakt, uit krachte van het welke het als nog gelyk een ingelyft landschap van het Eedgenootschap wordt aangemerkt, en op de algemene zamenkomsten mede verschynt. Het is van den Hervormden Godsdienst, en dryft groten koophandel in lynwaat. *Simler. Republ. Helvet. Stumph Eedgen. Chronic.*

St. GALL, in 't Latyn *Fanum S. Galli*, eene ryke vorstelyke abdy aan de muren der stadt van dien naam, heeft haren aanvang van St. *Gallus*, een Ier, of Schotschman, die aldaar omtrent het jaar 630 een celle heeft opgerecht, die tot het jaar 680 tot een Benedictyner klooster is aangewasschen, en St. *Othmar* tot eersten abt gehad heeft, na welken tydt het zelve van verscheide keizers, koningen en vorsten geregeert, en abt *Ulrich* in den jare 1204 van den keizer Philippus met den tytel van Ryksvorst vereert is. De abt *Caspar* heeft tot zyne verzekering in den jare 1451 met de Cantons Zurich, Lucern, Zweitz en Glarus een eeuwig verbondt gemaakt, uit krachte van het welke hy als het eerste in het Eedgenootschap aangenomen lidt wordt aangemerkt. De abt *Leodegarius* wierdt in den jare 1713 wegens het Toggenburgsche verschil van de Cantons Zurich en Bern uit het klooster en het landt verdreven, sedert welken tydt hy, afzonderlyk toen hy in het jaar 1714 de door de gezamentlyke gevolmachtigden geslotene vrede niet wilde goedkeuren, zich over de Bodenzee, in Zwaben, te nieuw-Ravensburg heeft opgehouden, zyne kloosterlingen hier en daar in zekere kloosters verstrooit zyn, en de landen door landvoogden van de overige beide Cantons bestiert. Tegenwoordig behoort den abt een schoon landschap, genaamt het oude landschap, rondom het klooster gelegen, en voorts een landt tot aan de Bodenzee, ter lengte van 9 uuren, waar in het steedtie Wyl, de schone dorpen Rorschach, Gossau, enz. gelegen zyn, en ook op zekere voorwaarden het graafschap Toggenburg, enz. *Stumpf. Simler. Wagner.*

St. GALMIER, eene kleine stadt in 't landschap Forets, in het oppergouvernement van Lion. Men heeft in een van hare voorsteden een aluin-bron, door de landzaten de sterkefontein genaamt. *Du Chesne Recherche des Antiq. des Villes.*

St. GELAIS, een doorluchtig geslacht in Vrankryk, het welk zynen naam heeft van den burg van St. Gelais, het oude erfgoedt der heeren van Luzignen, in Poitou; waarom ook alle, die van dezen huize zyn, voorgeven uit dat van Luzignan gesproten te zyn. *Lodewyk van St. Gelais*, van welken hier na breder zal gesproken worden, nam den toenaam van *Luzignen* aan, en beriep zich daar omtrent op de bewyzen, om welke hy in de ridderorde van den H. Geest was aangenomen. Hy versierde ook zyn wapenschildt met het beeldt van de beroemde *Melusine*, 't welk hy op 't helmet deedt zetten. De heer van Lansak was de jongste zoon van dit huis. De oudste tak, die nog bloeit, nam ter zelver tydt den naam van *Lusignan* aan, en voegde den zelven by dien van St. Gelais. Dit was om zyn recht van ouderdom niet te verliezen. Dit huis heeft grote mannen uitgelevert. *Pieter van St. Gelais*, heer van Montlieu, van St. Aulaie, enz. die in de XV eeuwe leefde, hadt verscheide kinderen. *Alexander van St. Gelais*, zyn vyfde zoon, heer van Lansak, van Cornefort, enz. was Raadsheer en kamerling van koning Lodewyk den XII, die hem aan zyn hof voorthielp. Hy trouwde met Jacquette, vrouwe van Lansak, dochter en erfgenaam van Thomas, heer van Lansak, en van Francyntie d'Escars. Hy stierf in den jare 1522, nalatende *Lodewyk van St. Gelais*, van welken in het volgende artykel zal gesproken worden. Hy nam in zyn eerste huwelyk in den jare 1545 Gabriële van Rochechouart, dochter van François, heere van Mortemar. Van het eerste bedde hadt hy *Gui*, heer van Lansak, die volgt, en *Claude*, vrouw van Pressi, huisvrouw van Karel, souvereine graaf van Lusse. De kinderen van het twede bedde waren *Karel*, gestorven in den jare 1586; *François*, prioor van St. Lo; en *Claudia*, vrouw van Laye, in Bearn. De heer van Lansak liet ook een natuurlyken zoon na, *Urbaan*, bisschop van Cominges, gestorven in den jare 1613. *Gui van Saint-Gelais*, die bekend is geweest onder den naam van *den jon-*

jongen Lanſak, om dat de koningin Catharina de Medicis hem gebruikte tot de zaken van 't geheim vertrek ter zelver tydt als zyn vader. Boven al maakte hy zich berucht door het gezantſchap naar Polen, alwaar hy veel toebragt tot de verkiezing van Henrik van Vrankryk, hertog van Anjou, tot de kroon van dat ryk. Hy volgde naderhandt dien prins, aan wien hem de koningin gegeven hadt, en hy ſtierf zeer oud in den jare 1622. Gui van Saint-Gelais hadt een echtverbondt aangegaan met Antonette, dochter en erfgename van François Bafin, heere van Azai-le-Rideau, kapitein van de lyfwacht van den koning, landvoogdt in het Agennois, en van Nicole le Roi Chavigny, vrouwe van Balon, van welke hy Artus hadt, die volgt; *Alexander*, geſneuvelt in de belegering van la Fere in den jare 1590, en *Johanna*, ongetrouwt geſtorven. *Artus van St. Gelais* en Luzignen, heer van Lanſak en marquis van Balon, trouwde met Louiſe van Souvré, oudſte dochter van Gilles van Souvré, marquis van Courtenvaux, maarſchalk van Vrankryk, by welke hy hadt Gilles, die volgt, en *Francyntie van St. Gelais*, getrouwt met Lodewyk de Prie, marquis van Tonci, geſtorven te Montpoupon den 29 Auguſty des jaars 1673, in zyn zeventigſte jaar. *Gilles van St. Gelais* en van Luzignen wierdt gedood in de belegering van Dole den 30 July des jaars 1636, en heeft nagelaten *Maria*, huisvrouw van Henrik François, marquis van Voſſé; en *Armanda*, vrouw van Karel, hertog van Crequi. *Le Laboureur Addit. aux Memoir. de Caſtelnau. Thuanus. Du Cheſne.*

St. of SAINT-GELAIS, (JOHANNES VAN) heer van Montlieu, van de edele familie van St. Gelais, in Poitou, was de zoon van Pieter van St. Gelais, heer van Montlieu. Hy is in achting geweeſt onder de regering van Lodewyk den XII. Hy beſchreef de Geſchiedenis van dezen koning, de welke behelſt dat gene, het welk in Vrankryk en Italië is voorgevallen tot het jaar 1510. Het is de gene, welke Godefroy heeft uitgegeven in den jare 1622, nevens de andere ſchryvers van de Geſchiedeniſſe van den zelven koning.

St. of SAINT-GELAIS, (LODEWYK VAN) gezegt *van Luzignen*, vryheer van la Mothe-Sint-Eraye, heer van Lanſak en Preſſi, ridder van eer van de koninginne Catharina de Medicis, zoon van Alexander van St. Gelais, en van Jacquette, vrouwe van Lanſak. Hy verſcheen met roem aan het hof onder de regering van Henrik den II, en onder die van zyne kinderen. Hy maakte zich lofwaardig in zyne gezantſchappen naar Rome en de kerkvergadering van Trente. De koningin Catharina, die hem en zynen zoon verbonden hadt aan koning Henrik den III, trok hem daar na in de party van het Eedgenootſchap, om de voornemens, welke zy hadt, te doen gelukken. Zy hadden een groot deel aan de geheimen van deze vorſtinne, welke zy altydt met groten yver dienden. De vader verkreeg grote voordeelen by haar: hy wierdt kapitein van honderd gewapende edellieden, ridder van des konings orde onder Karel den IX, en daar na ridder van den H. Geeſt onder Henrik den III in den jare 1579. Hy ſtierf in de maandt October van den jare 1589, oud zynde 76 jaren. Zyn ligchaam is begraven in de kerk te Preſſi.

St. of SAINT-GELAIS, (MELIN VAN) een beroemd Franſch dichter, leefde in de XVI eeuwe. Zyn verſtandt deedt hem zeer achten aan het hof van de koningen François den I en Henrik den II. Hy was een zoon van Octaviaan van St. Gelais, biſſchop van Angoulême, die een zeer grote zorg droeg om hem in de wetenſchappen op te kweken. Hy ſtudeerde te Poitiers, te Padua, en elders, en deedt groot voordeel met de reizen, welke hy deedt in Italië. Hy verſtondt de Rechten, de Godgeleerdheit, de wysgeerte, en de wiskunde, en was daarenboven een goed dichter. Hy verdiende ook daarom den naam van den *Franſchen Ovidius*. Hy overtrof zeer veel Marot; doch Ronſard ging hem te boven, en dit was het, het welk een kleinen nayver verwekte tuſſchen deze twee grote mannen, die nochtans elkander hoog achtten. Melin van St. Gelais was aalmoezenier en boekbewaarder van den koning. Hy maakte Latynſche vaarzen op het einde van zyn leven, en ſtierf te Parys onder de regering van Henrik den II in den jare 1554. Zyn ligchaam is begraven in de kerk van St. Thomas in de Louvre. Men drukte vele ſtukken van zyn maakſel, en onder anderen *La Genievre*, in navolging van *Arioſte*. Karel Fontain ſpreekt van hem zeer voordeelig in zyn boek, getyteld: *Quintil de Beriſper*. Ronſard ſchroomde hem, en zegt ergens in zyne werken. *Bewaar my voor de nyptang van Melin. Sammarth. l. I Elog. Gall. La Croix du Maine Bibl. Franc.*

St. of SAINT-GELAIS, (OCTAVIAAN VAN) biſſchop van Angoulême, was een zoon van Pieter, heer van Montlieu, en van Philiberta van Fontenai. Zyn huis is oud en doorluchtig; doch de geeſt van Octaviaan maakte hem aangenaam by de groten, zo wel als zyn adeldom. In zyne jeugdt zette hy in Franſche vaarzen over de *Æneïs*, beldendicht van Virgilius, de Brieven van Ovidius, en eenige boeken van de *Odyſſea* van Homerus. Hy maakte daar na nog andere werken, als *Le verger d'honneur*, opgedragen aan koning Karel den VIII; *Le Politique*; *Le Perſecutions des Chretiens*, en verſcheide andere. Henrik Stephanus ſpreekt niet voordeelig van dezen kerkvoogdt in zyne verdediging voor Herodoot: doch dit boek is met zo vele verdichtſelen vervult, dat het gene hy zegt van Melin van St. Gelais voor een der voornaamſte moet doorgaan. Hy volgde op Robert van Luxemburg in het bisdom van Angoulême in den jare 1492, en ſtierf in den jare 1502. Hy was vader van Melin van St. Gelais, en broeder van Jan, of Jakob van St. Gelais, biſſchop van Uſez, en deken van Angoulême, alwaar hy eene kapel deedt bouwen, in welke men de grafſtede ziet van Octaviaan, met dit grafſchrift:

Ik Octaviaan, die geraakt was tot den top van de grootſte eere, worde hier bedekt met deze weinige aarde. enz.

La Croix du Maine Bibl. Franç. Gabriel Carlon de Epiſt. Engol. François de Corlieu Hiſt. d'Angoul. Sammarth. in Elog. & Gall. Chriſt.

St. GEMINIANO, een ſtedeke van Toſkanen, den grootshertog van Florence toebehorende.

St. GENAIS, in 't Latyn *Inſula S. Geneſii*, een eilandt, of liever halfeilandt in Provence, tuſſchen de Middelandſche zee en die van Martigues.

St. GENIS D'HOSTE, of D'AOUSTE, een ſteedtie in Savoje, tuſſchen Pontoiſin en Courdon, daar zich de Guyer in de Rhone ſtort.

St. GEORG IN ISNI, eene abdy en klooſter van de Benedictyner orde in de ſtadt Isni, welkers abt een Ryksſtandt is, en van ouds onder de Rhynſche prelaten getelt wordt, hoewel de Truchſeſſen van Waldburg zulks tegenſpreken. De oorzaak daar van is, dat in den jare 1096 *Mangold*, en zyne zonen, *Walther* en *Wolfraad*, graven te Beringen, dit klooſter gebouwt hebben. Doch naardien hun mannelyke ſtam uitgeſtorven is, zyn niet alleen de ſtadt en het klooſter Isni, maar ook de gantſche heerſchappy aan die van Waldburg gekomen. Of nu wel Otto, Truchſes van Waldburg, de ſtadt Isni de vryheit onder zekere voorwaarden, en voor eene ſomme gelds wilde geven, verſtondt het graaflyke huis niet, dat ook zodanig met het klooſter zou gehandelt worden; weshalven zy met den abt in verſchil raakten, dat niet dan lange daar na eerſt heeft kunnen beſliſt worden. Ondertuſſchen hebben die van Waldburg moeten toeſtaan, dat de abt het Ryksbeſluit te Regensburg in de jaren 1641 en 1654 ondertekende; gelyk zy daar ook langen tydt voor de Ryksdagen beroepen worden, en aldus in het bezit van hun recht zyn. Doch zy kunnen niet ontkennen, dat de Truchſeſſen van Waldburg voogden en beſchermheeren van het klooſter zyn, en dat de abten veel in hunne heerlykheit Trauchberg bezitten, waar in zy zonder tegenſpraak van die van Waldburg zo vry niet handelen kunnen. *Bruſchius de Monaſt. ſacr. voce* S. Georg. *Bucelinus German. Sacra. Cruſius Annal. Suev. l.* V. *P.* II. *c.* 15. *Pfeffinger ad Vitr. l.* I. *t.* 15. *Merian. Topogr. Suev. voce* Isni. *Merian c.* 1. *Sweder in Theatr. pratenſ. l.* VI. *ſ.* 30. *c.* 1. *p.* 889. *Europ. Herold p.* 600.

St. GEORG DEL MINA, een ſtadt en veſting in Afrika, op de Goudkuſt van Guinee, tuſſchen de kaap der Drie Punten en de kaap Corſo. De Portugeeſche kapiteins Santaren en Eſcobar, hebbende de kuſt van Guinee ontdekt in het jaar 1471, verzochten van den koning Don Jan in den jare 1481 bezit daar van te mogen nemen. Hy zondt derwaarts Don Diego d'Azemburcha met tien grote en twee kleine ſchepen, beladen met al het nodige, om daar eene ſterkte te bouwen. In dertien dagen zeilens wierp Don Diego het anker in de haven, alwaar men van voornemen was zich te veſtigen, en liet de weet zyner aankomſte doen aan den vorſt des lands, genaamt Caſamente, welken hy in eene voorgaande reize gekent hadt. Ondertuſſchen zette hy voet aan landt met zyn volk, liet de Mis doen op den oever, en nam bezit van het landt in den naam van den koning van Portugal. Caſamente kwam ter goeder trouwe om hem als vriendt te ontfangen. Hy was vergezelſchapt van een aanmerkelyk getal van zyne onderdanen, het meeſte deel ganſch naakt, maar met bogen en werpſpieſſen gewapent. De Portugees ontfing hem aan het hoofdt van zyn leger met de deftigheit van zyne natie, deedt hem een beleeft onthaal, en na dat hy breed hadt opgegeven van de macht van zynen koning, en boven al van zyne Godvrucht, en den yver, welken hy hadt voor de bekeering van het volk van Guinee, badt hy hen zelfs toe te brengen tot hunne zaligheit, en tot het bouwen van een veſting, welke nog meer beveſtigen kon den koophandel der beide volkeren. Caſamente, die verſtandt hadt, en de kunſtſtreek gewaar wierdt, wilde dezen ſlag afkeren, ten antwoordt gevende, dat hy een weinig zyne gedachten moeſt laten gaan over de verandering van Godsdienſt, en dat hy, van voornemen zynde om een goede eendragt en verſtandhouding te bevelen zyne onderdanen en de Portugezen, het niet van noden was eene ſterkte te bouwen, het welk nergens toe dienen zou dan om het volk van het landt ſchuw te maken. De Portugees antwoordde hen met honderd ſchoonſchynende dingen rakende de verkondiging van het Evangelie, en de vreze, welke hy hadt, dat de kwaadwilligen van het geweſt niet t'eeniger tydt oproerig moeſten worden, en uit hoofdigheit de nieuwe gaſten beſpringen, en de ſtichters van hunne zaligheit doen omkomen; dat het derhalven volſtrekt nodig was, om de zamenzwering van eenige oproerigen voor te komen, het welk hy zelf de eerſte verfoeien zou, eene ſterkte te bouwen. Caſamente, die zag, dat de Portugezen redeneerden met de wapenen in de handt, en dat hy hen van beſluit niet kon doen veranderen, ſtondt toe het geen hy niet kon beletten, en vertrok; en op het zelve oogenblik begon men de veſting af te tekenen. Eene eenige zaak verbaalde de Afrikanen: te weten, zy waren gewoon de ſteenklippen aan te bidden, en terwyl de Portugezen eenige wilden breken, welke zy in de fondamenten van het werk vonden, trof die angſtvalligheit de inboorlingen van het landt, die oproerig zouden geworden zyn, indien men hen niet door kracht van geſchenken hadt bevredigt, verſelt van eenige vertogen, dat deze onbezielde rotſen gene godheden waren. Het fort wierdt voltooit, en genaamt *St. George*, naar den heilige van dien naam, en om dat daar omtrent een goudmyn was, gaf men haar den toenaam van *del Mina. Marmol l.* III. *c.* 22.

St. of SAINT-GERMAIN EN LAYE, een burgt en koninklyk huis in Vrankryk, tuſſchen Parys en Poiſſi. Koning Karel de V deedt daar een kaſteel bouwen; maar koning François de I deedt daar werken aan het oude kaſteel, dat men heden daar ziet, en Henrik de Grote liet 'er het nieuwe kaſteel bouwen. Men zag daar eertyds een Orpheus, ſpelende op de lier, en tot zich roepende

de de wilde beesten en bomen, de welke voor hem nederbogen, enz. Lodewyk de XIV heeft dit koninklyk huis op verscheide wyzen versiert, als met het hoge Terras, het huis du Val, het bloemperk, enz. Deze koning was daar geboren. In den jare 1679 wierdt alhier tusschen de kroon Vrankryk, de kroon Zweden en den keurvorst van Brandenburg eene vrede gesloten. De verjaagde koning van Engelandt, Jacobus de II, heeft alhier zyne hofhouding gehad, gelyk ook zyne weduwe, zich daar naderhandt heeft onthouden. *Du Chesne Antiq. des Villes.*

St. of SAINT GERMAIN, met den toenaam DES PREZ, in het Latyn *Monasterium S. Germani in pratis*, eene van de oudste en beroemdste abdyen, niet alleen in Vrankryk, maar ook in de gehele Christenheit. Zy is gelegen in het Zuid-Westelyk gedeelte van de stadt Parys, en geeft den naam aan eene voorstadt, of veel eer, als het ten huidigen dage is, een byzonder gedeelte der gemelde stadt, 't welk wegens zyne grootte, wegens de menigte der inwoonderen, wegens de beroemde jaarmarkt, die van den 3 February tot den aanvang van de vasten jaarlyksch daar gehouden wordt, en wegens andere omstandigheden, voor het aanzienlykste van alle moet gehouden worden. De stichter van deze abdy is geweest Childebert de I, die haar in het midden van de VI eeuwe aan *St. Vincent* heeft toegewyd, waarom zy ook in den beginne de abdy van *St. Vincent*, desgelyks van wegens een daar gebragt stuk van het kruis van Christus *de abdy van het H. Kruis* genaamt wierdt. Naderhandt heeft zy van *St. Germanus*, bisschop van Parys, gestorven in den jare 576, als patroon van die stadt, welkers overblyfselen den 28 May met grote plegtigheden daar gebragt worden, den naam gekregen. De toenaam *des Prez* zou van de veelvuldige, toenmaals daar toe behorende, weilanden ontstaan zyn. De monniken, die zich daar in bevinden, zyn van de Benedictyner orde. Voor het overige is hun klooster waardig, benevens de daar bewaart wordende voortreflyke boekery, gelyk ook de kerk en het paleis van den abt, bezien te worden. De abten van deze plaats zyn onmiddelyk den paus onderworpen, en hunne geregelde inkomsten belopen, als men zegt, jaarlyksch meer dan 40000 Fransche ponden. De Fransche koningen benoemen gemeenlyk tot deze waardigheit gene andere dan zeer hoge persoonadiën, gelyk, niet heel lang geleden, zyn geweest *François*, prins van Conti; *Henrik van Bourbon*, hertog van Verneuil, natuurlyke zoon van Henrik den IV; *Johan Casimir*, gewezen koning van Polen; *Wilhelm Ego*, kardinaal van Furstenberg. In den jare 1704 benoemde hy tot die waardigheit *Cesar*, kardinaal en hertog van Estrees. enz. *Zeiler. Itiner. Gall. pag. 189. Brice Descript. de Paris* II. *p.* 233.

St. GEERTRUIDENBERG. Zie GEERTRUIDENBERG.

St. GILLES, eene kleine stadt in neder-Languedok, een myl van de Rhone gelegen. Zy legt aan eene kleine beek tusschen Beaucaire en Arles. Eenige schryvers geloven, dat het is het *Anatalia* van Plinius, en anderen hebben het genomen voor het *Heraklea* van den zelven schryver, en het Reisboek van Antoninus. Zy heeft haren naam gekregen van St. Gilles, een kluizenaar, die in de VI eeuwe leefde. Sedert dien tydt hebben de schryvers, die in de Latynsche tale geschreven hebben, de zelve genoemt *Fanum sancti Ægidii*. Daar zyn 'er, die het daar voor houden, dat het ook den naam gehad heeft van *het Paleis der Gotthen*. Raimund de IV, graaf van Thoulouze, wierdt toegenaamt van *St. Gilles*, gelyk elders gezegt is. St. Gilles behoort tegenwoordig aan de Malthezer orde, onder den tytel van grootprioorschap. De graaf van Sommerive, hoofdt der R. Katholyken, wierdt geslagen door de Hugenoten digt by St. Gilles in den jare 1562. *Catel Hist. des Comt. de Toul. & Memoir. de Langued. Thuanus Hist. l.* XXXII. *Du Pui Droits du Roi. Du Chesne Antiq. des Villes.*

St. GIORGIO, in 't Latyn *Oppidum S. Georgii*, eene goede stadt, met een schoon slot, in de provincie Canavese, in Piëmont. Zy staat onder zekeren grave, die zich *di san Georgio* noemt, en deze plaats van Savoje te leen heeft. Zy legt tusschen twee kleine rivieren, niet verre van de rivier Orco, en wordt gemeenlyk, tot onderscheiding van andere steden van dien naam, *St. Giorgio di Canavese* genoemt.

St. GIORGIO MAGGIORE, in 't Latyn *Insula S. Georgii Majoris*, een eilandt in de golf van Venetië, digt by die stadt gelegen. De vaders Benedictynen bewonen het zelve, en hebben 'er een klooster, het welk een der rykste en schoonste van Italië is. De kerk is zeer prachtig, zynde verscheide hertogen van Venetië daar in begraven: ook geeft men voor, dat het ligchaam van den eersten martelaar Stephanus daar in begraven is.

St. GIOVANNI, in 't Latyn *Castrum S. Joannis*, een slot en steedtje in het hertogdom Piacenza, niet verre van de rivier den Po, drie mylen van Piacenza, zynde in den jare 1701 door de Franschen versterkt.

St. GIULIO, een klein eilandt in 't meir van Orta, in 't hertogdom van Milaan, staande onder het gebiedt van den hertog van Novara.

St. GOAR, de hoofdstadt van het neder-graafschap Catzenellebogen, aan gene zyde van den Rhyn, by Rhynfels gelegen, en behorende tot de linie der landgraven van Hessen-Rhynfels. Het heeft zynen naam en is gesticht door een Fransch monnik, *Goarus*, die omtrent den jare 600 aldaar gepredikt, en 'er eene kapel gebouwt heeft. Het is zeker, dat deze streek zeer oud is, en *Regino* getuigt, dat in den jare 899 aldaar eene grote zamenkomst gehouden is. Het is om de kapel van St. Goar dat deze landstreek van de reizigers dikwils bezocht en de kapel rykelyk beschonken wordt, waar door de plaats aan inwoonders en gebouwen zo is toegenomen, dat zy naderhandt eene stadt is geworden. Doch naderhandt is St. Goars-kapel in een Benedictyner klooster verandert, waar van in het jaar 1137 een collegie van kanunniken gemaakt is, maar het welk door de religie-verandering te niet gegaan is. In de kerk, die in den jare 1441 gebouwt is, ziet men vele grafsteden der graven van Catzenellebogen en landgraven van Hessen. In het jaar 1626 hebben de Spaanschen deze stadt verovert, en het graf van St. Goar geopent, in 't welke zy vele overblyfselen gevonden hebben, welke zy, benevens de schone boekery naar Spanje zonden. Byzonder is van deze plaats het oveoud en nog ten dele gewone gebruik aan te merken, dat zo wel hoge als lage standspersonen, die den Rhyn op-of afvaren, alhier by het tolhuis in 't halsyzer gesloten worden. *Winckelman Beschr. Hessenl p.* 54. *en* 117.

St. GOARSHAUSEN, eene kleine stadt aan deze zyde van den Rhyn, in 't neder-graafschap Catzenellebogen, tegen over St. Goar gelegen, en met een sterk kasteel voorzien.

St. GOTHARD, eene abdy in neder-Hungarië, op de grenzen van Stiermarken. Zy is berucht wegens de bloedige nederlaag, welke de keizerschen, door de Franschen bygestaan, op de Turken behaalden in den jare 1664 tusschen deze plaats en Kerment, welke daar niet verder dan twee uuren van af legt.

St. GOTHARD, een hoge berg, die onder de *Summæ Alpes* van Julius Cesar moet getelt worden. Hy legt in het gebiedt van Uri, in het Eedgenootschap, en daar is een doortocht naar Italië, op welkers top eene kapel is en een gasthuis. Aan dezen berg raken vier bisdommen, dat van Milaan, van Novara, van Sitten, en dat van Chur, en niet verre van daar drie andere, namentlyk dat van Com, Lausanne, en Constants. *Caf. de bello Gall. l.* III. *Wagner Mercur. Helvet.*

St. GUILAIN, of GUILIN. Zie GUISLAIN.

St. HEBRI, eene stadt in neder-Languedok, in 't gebiedt van Beziers, zeven mylen van Narbonne ten Noord-Oosten gelegen.

St. HELEEN, of St. HELENA, een klein, maar zeer vermakelyk en vruchtbaar eilandt in de golf van Venetië, digt by de stadt Venetië.

St. HELEEN, of SANTA HELENA, eene stadt in Florida, door de Spanjaarden gebouwt, en door de Engelschen, onder Drake, in den jare 1585 verbrand.

St. HELEEN, een eilandt, gelegen in het Wester gedeelte van de Ethiopische zee, het welk de zeelieden de *Zee-herberg* noemen. Het is van *Johannes Pimentel*, een Portugees, (die viceadmiraal van de eerste vloot was, welke koning Emanuel onder den admiraal Francisco van Almeida naar Indië zondt) ontdekt. Deze Pimentel wierdt door een storm aan dit eilandt geworpen. Dewyl nu op den 21 May van het jaar 1508, dat hy daar aanlandde, in de Roomsche kerk het feest van St. Helena geviert wordt, gaf Pimentel daar aan dezen naam. Het legt op de breedte ten Zuiden op 16 graden en 12 minuten, en 12 graden lengte, en zo rondom in zee, dat het op 400 mylen ver van het naaste vaste landt afgelegen is, zo dat men niet eigentlyk kan zeggen tot welk gedeelte der wereldt het behoort. Doch het legt wat nader aan Afrika dan aan Amerika. Het heeft niet meer dan 10 mylen in zynen omtrek, en verdedigt zich zeer wel tegen het geweldt van den groten Oceaan. Het legt zeer hoog, en heeft een zeer hoog gebergte, dat tot in de wolken klimt, op welkers spits men eerst eene vlakte aantreft. De zee is rondom het zelve zeer diep, en men vindt niet meer dan op eene plaats, ten Noord-Westen, grondt op 20 vademen, daar men kan ankeren. Daar moeten de schippers, als zy wegens een zwaren storm deze plaats niet genaken kunnen, hunne ankers aan landt brengen, als zy willen veilig zyn. Deze grote diepte maakt, dat men alhier naauwlyks gewaar wordt als het ebbe of vloedt is. Dit eilandt is een van de beroemdste en merkwaardigste van de wereldt, om dat het die uit Europa naar Indië, en uit Indië naar Europa zeilen ongemeen wel te pas komt: want alzo het recht op den weg, en even verre van Kabo Verde en de kaap de Goede Hoop legt, zo dient het op eene zo lange en gevaarlyke reize tot eene gewenschte herberg; gelyk ook de Portugezen, die het zelve het eerst hebben ontdekt, de Engelschen, die hen zyn gevolgt, en de Hollanders, die, na dat zy daar gekomen zyn, den weg ter zee beter weten dan de andere, daar in zich schynen vereenigt te hebben, dat dit eilandt voor alle aankomende zou open staan. Wanneer de schippers daar niet kunnen aanlanden, zyn zy genoodzaakt naar de kust van Guinee te stevenen, alwaar men echter zomwylen geen water aantreft, en met veel ongemak naar een regen moet wachten. De Portugezen vonden op dit eilandt, als zy daar eerst kwamen, gene vruchtdragende bomen, noch beesten, tot der menschen nooddruft dienende: doch zy plantten 'er citroen-, oranje-en vygebomen, welke zy uit nieuwsgierigheit van Calicuth mede genomen hadden, en bouwden 'er eene kleine kapel, met eenige hutten, om hunne kranken, die aldaar wilden blyven, te bezorgen. Het zoete water van dit eilandt is niet aangenaam om te drinken. De koningen van Portugal hebben nooit gezocht zich daar vast te maken, of eene sterkte aldaar te bouwen, maar alleen een kluizenaar derwaarts gezonden, die echter, om dat hy zich meer aan de jagt dan aan de kapel en de kranken liet gelegen zyn, weder opontboden is. Naderhandt zetten zich twee Kaffers aldaar neder, en een van het eilandt Java, die zich met twee vrouwspersonen van eenige Portugeesche schepen geborgen hadden. De zelve vermenigvuldigden tot 50 personen. Zy verstaken zich in eenige naar den uiterlyken schyn ongebaande rotsen, waar uit zy voor den dag kwamen, de van de Portugezen achtergelatene kranken hun leeftocht ontnamen, en de zelve doodden. Doch men zondt volk derwaarts, welke deze menschen gevangen naar Lissebon bragten. Sedert zyn de Engelschen meester van dit eilandt geweest. Zy hebben aldaar een kasteel, met drie bolwerken versterkt, het welk met eene kleine bezetting en goed geschut voorzien is. Zy hebben 'er woningen opgeslagen, alwaar zy ossen, schapen, geiten, varkens en ander vee houden. Zy hebben 'er ook vruchtbomen geplant, de welke wel voortkomen, en

en die aan het scheurbuik krank leggende volk wel te stade komen. Dit eilandt is, gelyk andere, onder de verzengde luchtstreek (*Zona torrida*) leggende geweesten, grote omweeren onderworpen, dermaten, dat men menigmaal, byzonder wanneer de zon als boven het eilandt staat, gedurig de verschrikkelykste donder, blixem en stormwinden heeft. De schippers durven dan zeer weinig zeil maken, willen zy hunne masten heel houden, en tegen het grote geweldt der zee (waar op altydt eene grote stilte volgt) te recht komen. Men heeft tusschen dit eilandt en dat van Ascension vliegende visschen, zo groot als een haring. Deze visschen vliegen zo lang als hunne vleugels nat zyn, want zo ras die droog worden, worden zy slap, en moeten zich, om nieuwe krachten te bekomen, weder onder water begeven. Deze visschen zyn goed om te eeten. De Engelschen en Hollanders, wanneer zy met elkander niet in oorlog zyn, landen hier gezamentlyk aan; doch de Portugezen voortyds zeer selden, om dat zy met niemandt zich kunnen verdragen. Voor het overige ontbreekt het in dit eilandt noch aan allerhande visschen, noch aan zout. *Davity de l'Afrique. Du Bois Relation de l'Isle Dauphine. Tavernier Voyage des Indes.*

St. JAGO, een grote rivier in Zuid-Amerika, in de provincie Quito, deelt zich in verscheide armen, en valt eindelyk in 't Mar del Zur.

St. JAGO, een der grootste eilanden van Capo Verde, in Afrika, in de Atlantische zee, is twaalf mylen lang, en behoort den Portugezen toe. Het heeft twee havens, welker eene *Praga*, en de andere *Porto Revora Corca* genaamt wordt. De hoofdstadt van dit eilandt wordt mede St. JAGO genaamt, en heeft een eigen bisschop, die onder den aartsbisschop van Lissebon behoort, en het opzicht over de omleggende eilanden heeft. Op dit eilandt is een goede sterkte, *Porto de Canisos* genaamt, en nog een stedeke, St. *Thomas* geheten.

St. JAGO DE CACEM, eene stadt op een berg in de Portugeesche provincie Alentejo, anderhalve mylen van de zee gelegen.

St. JAGO DE CHILI, in 't Latyn *Fanum S. Jacobi minoris*, de hoofdstadt van 't landschap Chili, aan de rivier Maixo, in Zuid-Amerika. Zy is tamelyk groot en volkryk, en de residentieplaats van den gouverneur, als mede van 't hoogste gerechtshof van gansch Chili. Haar bisdom behoort onder den aartsbisschop van Lima.

St. JAGO DE CUBA, eene kleine stadt op de kust van het eilandt Cuba, in Noord-Amerika, met eene grote haven, die door een kasteel beschermt wordt. Haar bisdom behoort onder den aartsbisschop van St. Domingo.

St. JAGO DEL ESTERO, gelegen 180 mylen Noord-Oostwaarts van Potosi, even zo vere van Buenos Ayres, en 80 mylen van Corduba, aan een arm van de rivier la Plata. Zy is de hoofdstadt van Tukumanië, en legt in een hete, maar gezonde luchtstreek, en op een zandigen grondt. De rivier loopt alle jaren over, en bewatert hare tuinen en wynbergen. De grootste koophandel der inwoonders bestaat in wolle stoffen. Het omleggende landt is vol bosschen, en niet te vruchtbaar, om dat de rivier heeft opgehouden ze te overstromen, gelyk te voren is geschied. Om die reden is deze stadt niet heel volkryk, alzo haar levensmiddelen ontbreken. De Indianen zyn hier mede in getal zeer vermindert, en verminderen nog dagelyksch, om dat zy door de Spanjaarden wredelyk gehandelt worden. *De Laet.*

St. JAGO DE GUATIMALA, eene stadt in de provincie en aan de rivier Guatimala, in nieuw-Spanje, in Noord-Amerika. Hier is een hogeschool, en een bisdom, staande onder den aartsbisschop van Mexico. Zy is ook de residentieplaats van den gouverneur generaal van deze provincie, de welke onder geen onderkoning staat.

St. JAGO DE LEON, in 't Latyn *Sancti Jacobi Legionensis*, eene stadt in 't Zuid-Amerikaansche landschap Venezuela, zeven mylen van de golf van Mexico. In den jare 1595 wierdt deze plaats door de Engelschen onvoorziens overrompelt. Zy legt in eene vruchtbare vlakte, tusschen welke en de zee een reeks van hoge bergen legt. *De Laet.*

St. JAGO DE LAS VALLES, eene kleine stadt in de Audientie van Mexico, in 't landschap Panuco, aan eene rivier, van den zelven naam, in Noord-Amerika.

St. JAMES, in 't Latyn *Fanum S. Jacobi*, eene kleine sterke stadt op 't eilandt Barbados, in Amerika, den Engelschen toebehorende.

St. JAN, in 't Latyn *Fanum S. Johannis*, een sterk stedeke in 't graafschap Saarbrugge, tegen over de stadt Saarbrugge gelegen.

St. JAN, een eilandt in nieuw-Vrankryk, aan de golf van St. Laurens, in Noord-Amerika, daar de Franschen eenige volkplantingen hebben.

St. JAN, eene rivier in nieuw-Vrankryk, in Noord-Amerika, welke in de Fransche baai loopt.

St. JAN, eene haven op 't eilandt Terreneuf, in Noord-Amerika, waar in meest Engelsche schepen leggen. Zy wierdt in den jare 1708 door de Franschen vermeestert, maar in den jare 1709 vernielt en verlaten.

St. JAN D'ANGELY, of D'ANGERY, in 't Latyn *Angeriacum*, *Engeriacum*, en *Fanum S. Joannis Angeriaci*, eene stadt in Vrankryk, in Xaintogne, gelegen aan de rivier de Boutonne, naby de grenzen van Poitou. Daar is eene abdy van de Benedictyner orde. Men zegt, dat zy gesticht is in den jare 768 door Pipin, de welke daar een paleis hadt, genaamt *Ageriak*. Terwyl het eene aangename plaats was, bouwde men daar verscheide huizen, waar van eindelyk een stadt is geworden. Zy was voor dezen omringt met goede muren, en hadt vier voorsteden. In den jare 1025 vondt Alduïn, abt van St. Jan d'Angely, het hoofdt van eenen St. Jan, het welk men geloofde dat van Jan den Doper te zyn; het welk door geheel Europa verspreid zynde, kwamen koning Robert van Navarre, Sanches, hertog van Gascogne, en verscheide grote heeren het zelve uit devotie bezoeken. Dit verhaalt Ademar de Chabanez. In de XVI eeuwe namen byna alle de inwoonders van deze stadt den Hervormden Godsdienst aan. In den jare 1562 belegerde de graaf van Rochefoucault, een van de hoofden der Hugenoten, de zelve: doch Richelieu, die daar het bevel hadt, verdedigde de zelve zodanig, dat zy niet kon verovert worden. Naderhandt maakten zich de eersten daar van meester, en bedreven aldaar allerhande buitensporigheden, die gedurende de burger oorlogen gemeen zyn. Zy versterkten de zelve meer naar de vestingbouwkunst dan zy geweest was. Na den veldslag van Moncontour in den jare 1569 belegerde de hertog van Anjou, naderhandt koning Henrik de III, deze stadt. De kapitein Piles, van het huis van Clermont, was daar binnen, met een groot getal van de dapperste Hugenoten, en twee duizend man van de bezetting. Na dat de belegering geschikt was, kwam koning Karel de IX in het leger op den 16 October. De plaats gaf zich by verdrag over twee maanden daar na; en de R. Katholyken verloren daar tien duizend man door ziekte en het zwaardt, en onder anderen Sebastiaan van Luxenburg, graaf van Martigues, die in de loopgravens gedood wierdt door een musketkogel. De Hugenoten waren nog meester van deze stadt, en stelden zich wederom te weer in den jare 1620. Koning Lodewyk, toegenaamt de Rechtvaardige, belegerde ze in den jare 1621. Benjamin van Rohan, heer van Soubize, die aldaar wegens de Hugenoten geboodt, was verplicht zes weken daar na de zelve over te geven, hoewel de genen, die van zyne zyde waren, hoop hadden, dat hy ze wel zes maanden zou kunnen houden. Dit was de dag van St. Jan den Doper. De koning liet de stadt ontmantelen, en wilde aanstonts, dat ze den naam van *Lodewyksburg* zou hebben: doch dit hadt geen gevolg, vermits hy deswegen geen bevel deedt afkondigen. *Thuanus Hist. l. XXX & seq. Sammarth. Gall. Christ. Dupleix & Mezeray Hist. de France. Du Chesne Rech. des Antiq. des Villes de France. Papyr. Masson Descr. Flum. Gall.*

St. JAN DE L'AUNE, of LONE, in het Latyn *Fanum S. Joannis Laudonensis*, en *Laudona*, eene kleine stadt van Vrankryk, in Burgundië, is gelegen aan de rivier de Sone, digt by de abdy van Citeaux, tusschen Auxonne en Bellegarde. Deze stadt is beroemd in de geschiedenissen van de XVII eeuwe, om dat zy roemruchtig gestuit heeft in den jare 1636 de aanvallen van een keizerlyk leger onder het bevel van Galas, door hertog Karel van Lotharingen, door den marquis de Grana, en door andere doorluchtige hoofden. Josias, graaf van Rantzau, toen veldmaarschalk, wierp zich in de plaats, welke niet dan een kleinen stenen muur hadt, matte de vyanden af door gedurige uitvallen, verplichtte het de belegering op te breken, en deedt hen meer dan twee duizend voorraadwagens verliezen, met een gedeelte van hun geschut.

St. JAN DE LUZ, in het Latyn *Lusium*, en *Fanum S. Joannis Luisii*, eene stadt in Vrankryk, in het kleine landschap, genaamt *Le Pais des Basques*, en het geweest Labour, in Gascogne. Zy is gelegen aan den mondt van de kleine rivier Urdacury, aan de zee van Gascogne, omtrent twee mylen van Fontarabië, op de grenzen van Spanje, en drie of vier mylen van Bajonne. St. Jan de Luz is berucht door het bouwen van vele schepen, en door de byzondere handigheit van zyne inwoonders tot den walvisch-en kabbeljaauwvangst. In deze stadt wierdt in den jare 1660 het huwelyk van Lodewyk den XIV gesloten.

St. JAN DE MAURIENNE, of MORIENNE, aan de Arch, een bisschoppelyke stadt van Savoje, in het graafschap van Mauriënne, onder den aartsbisschop van Viënne ten aanzien van het geestelyke, en onder den Raadt van Chambery in het wereldlyke behorende. Het is eene onbemuurde stadt, gelegen in de valei van Mauriënne, omtrent de grenzen van het Dauphiné. Flodoard is van gevoelen, dat de naam van Mauriënne aan de valei gegeven is naar dien der Moren. Gontran, koning van Burgundië, stichtte, of herstelde, volgens anderen, deze stadt, welke eene hoofdkerk heeft, alwaar men de graftede van verscheide hertogen van Savoje ziet. Lucianus, die de kerkvergadering van Rome, gehouden in den jare 341, onder den paus Julius, ondertekende, is de oudste bisschop, van welken men kennis heeft. Daar zyn 'er vele andere geweest, door hunne heiligheit, door hunne bedieningen, en door hunne geleerdheit beroemd. Hercules Berzetti, van de graven van Beronce, in Piëmont, bestierde deze kerk in den jare 1680. *François August. in Hist. Pedemont. Guichenon Hist. de Savoje. Sammarth. Gall. Christ.*

St. JAN PIED DE PORT, in 't Latyn *Fanum S. Joannis Pedeportuensis*, eene kleine, maar sterke stadt in neder-Navarre, gelegen op een berg, aan wiens voet de rivier de Nive voorby loopt, de welke zich by Bajonne met de rivier de Adour vereenigt, omtrent acht mylen van deze plaats Zuidwaarts. Deze stadt legt niet boven een myl van opper-Navarre en het Pyreneesche gebergte.

St. JAN D'ULHUA, eene haven van nieuw-Spanje, in de Noordzee, digt by de stadt Vera Crux. De koning van Spanje onderhoudt daar eene goede bezetting, en heeft 'er eene nieuwe stadt doen bouwen, ook Vera Crux genaamt, doordien de gelegenheit van de oude stadt, die vyf mylen van de haven legt, de koopliedan verplichtte daar vier maanden door te brengen om de schepen te laden en te lossen, het welk tegenwoordig binnen weinig tyds geschiedt, de stadt digt by de haven zynde. In den jare 1568 zeilde Jan Haukins, admiraal van de Engelsche vloot, binnen deze haven; maar van de Spaanschen kwalyk ontfangen zynde bergde hy zich alleenlyk met twee schepen, de welke nog in de handen der Spanjaarden vervielen. *De Laet.*

St. JAN DE PORTO RICO, een eilandt van Zuid-Amerika, een van de Antillische. Dit eilandt, het welk de inboorlingen van het landt *Boriquen* noemen, wierdt in den jare 1493 ontdekt door Christoffel Columbus. Het is door een hogen berg in t'ween verdeelt, en 't strandt aan de Noordzyde vervult met banken. Des zelfs voornaamste steden zyn St. *Jan de Porto Rico*, *Guadianilla*, of *Nieuw St. Germain*, enz. De stadt St. Jan de Porto Rico, dus genaamt van wegens de goedheit van hare haven, binnen welke de grootste galjoenen veilig leggen is de hoofdstadt van het eilandt, zynde gewoonlyk de verblyfplaats van den bevelhebber. Dit eilandt heeft eene gematigde lucht, en de grondt is 'er bekwaam tot het voortteelen van allerlei peulvruchten. Haar bisschop is afhankelyk van den aartsbisschop van St. Domingo. *Magin des Indes Occid.*

St. LAMBERT, een Benedictyner klooster in het Kamerykſche, in de Nederlanden, het welk gesticht is door den grave Wipertus in den jare 750.

St. LAURENS, een rivier in Noord-Amerika. Zie CANADA.

St. LEO, in 't Latyn *Fanum S. Leonis*, eene kleine stadt in 't hertogdom van Urbino, in den Kerkelyken Staat, op een berg gelegen. Zy heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van Urbino behorende.

St. LEONARD, eene kleine stadt in 't Limosin, heeft eene ryke abdy.

St. LICER, of LIZIER DE CONSERANS, in 't Latyn *Licerium Conseranum*, de hoofdstadt van 't landschap Conserans, in Gascogne.

St. LO, in 't Latyn *Fanum S. Laudi*, eene kleine stadt in Normandië, tusschen Caen en Coutance, aan de rivier Vire gelegen. Zy wierdt in den jare 1574 belegert door den heere van Matignon, veldheer van koning Karel den IX, en met storm verovert.

St. LORENZO, of St. LAURENS, eene stadt in Italië, gelegen in 't Erfdeel van St. Pieter. Hier is eene ryke abdy, die jaarlyksch 4000 ryksdaalders opbrengt.

St. LORENZO, of St. LAURENS, eene stadt aan den oorspronk van de rivier Lemo, in Istrië. Zy behoort den Venetianen toe.

St. LORETTO. Zie LORETTO.

St. LOUIS, een eilandt midden in de rivier Senega, in Nigritië, niet verre van daar de zelve in de zee loopt. Het behoort aan de Franschen, die hier een loge hebben, en 'er groten koophandel met de Negers dryven.

St. LUCAR DE BARAMEDA, in 't Latyn *Fanum S. Luciferi*, eene Spaansche stadt in Andalusië, aan den uitloop van de rivier Guadalquivir in de Atlantische zee gelegen, en van eenigen voor 't *Lux Dubia* van Strabo gehouden. Zy is zeer groot, maar onbemuurt. Het binnenlopen van deze stadt is zeer gevaarlyk wegens eenige daar voor leggende klippen. Aan 't einde van de haven staat de zogenoemde Goude Toren, en een kasteel, op een rots gebouwt. Deze stadt heeft schone kerken, en een grote markt, op wiens midden een kunstige fontein van wit marmer staat.

St. LUCAR LA MAJOR, eene kleine stadt in Andalusië, op den oever van de rivier Guadiamar, zes mylen van Sevilië gelegen.

St. LUCIA, eene kleine stadt, met den tytel van hertogdom, in Sicilië, twee mylen van de hoofdstadt Messina.

St. LUCIE-EILANDT, in 't Latyn *S. Alouzie*, een van de Antillische eilanden Barlovento, in Noord-Amerika, aan 't Mar del Nord, den Franschen toebehorende.

St. LUCIE-EILANDT, een van de eilanden Capo Verde, in Afrika, wordt door Negers bewoont, en is den Portugezen onderworpen.

St. LUIS, of St. LODEWYK DE MARAGNAN, eene kleine stadt in Brazil, in Zuid-Amerika, op 't eilandt Maragnan, heeft een bisdom, onder den aartsbisschop van St. Salvador behorende.

St. LUIS, of St. LODEWYK DE ZACATECAS, eene stadt in de Audientia van Guadalajara, in Noord-Amerika; is de hoofdstadt van de provincie Zacatecas, en heeft ryke zilvermynen.

St. MACAIRE, eene kleine stadt in Guiënne, aan de Garonne, tegen over Langon, 8 mylen beneden Bourdeaux, en 30 van de zee gelegen. De ebbe en vloedt komen tot aan deze stadt toe. Toen de Engelschen dit landt in hadden, behoorde deze stadt onder Bourdeaux.

St. MAGDALENA, eene grote rivier in Zuid-Amerika, welke in 't koninkryk van nieuw-Granada, by St. Jan de los Planos, ontspringt, Guali, Pati, Carare, Pompatoo, en St. Martha in zich neemt, en over de 100 mylen binnenslands van Amerika vaarbaar is, zo dat langs de zelve de Europische waaren naar Granada gevoert, en de schatten van daar in drie weken naar de Atlantische zee gebragt worden, in welke deze stroom met een groten val zich ontlast, 16 mylen van nieuw-Karthagena, in Granada, zo dat zy 10 mylen in zee loopt, en wel met zulk een geweldt, dat vele gevaarlyke draaiingen daar door veroorzaakt worden. Aan den uitloop van deze rivier is een eilandt, vyf mylen lang, en een halve myl breed. De Hollanders geven doorgaans voor, dat deze rivier drie uitgangen in zee heeft. De oorspronk is naby de stadt Popayan, aan het gebergte Andes. Van den oorspronk dezer rivier tot aan haren uitloop zyn 400 mylen. Zy is vaarbaar tot St. Fe de Bogota. In de landkaarten wordt deze rivier *St. Martha* genaamt, om dat de rivier St. Martha zich met deze rivier by Morex vereenigt. *De Laet.*

St MAIXENT, eene stadt en abdy van Vrankryk, in Poitou, in het bisdom van Poitiers. Zy legt aan de rivier Sevre Niortoise. De sint, die aan deze plaats haren naam gegeven heeft, leefde ten tyde van Clovis den Groten, gelyk Gregorius van Tours verhaalt. Hy stichtte dit klooster. Deze stadt is beroemt wegens haren koophandel, en de sargie, die daar gemaakt wordt. *Gregor. Tur. lib.* II. *c.* 37. *Du Chesne Ant. des Villes. Jean Bouchet in Annal. Sammarth. Gall. Christ. T.* IV. *p.* 361.

Daar zyn in de abdy van St. Maixent twee kerkvergaderingen gehouden. De eerste was in den jare 1073. Gausselin, of Jollelin, aartsbisschop van Bourdeaux, deedt de zelve houden tegen Berengarius. De zelve hieldt daar eene tweede kerkvergadering in den jare 1075, twee jaren na de eerste. De Kronyk van Maillesais maakt daar gewag van.

St. MALO, een stadt en haven van Vrankryk, in Bretagne, met een bisdom, onderhorig aan Tours. Zy is gebouwt op de puinhopen van het oude Aleth, of Guid-Aleth, en heeft haren naam gekregen van haren eersten bisschop, in het Martelaarsboek genaamt *Maclovius*, of *Macutus*. De stadt is op een klip in zee gebouwt, genaamt het eilandt van St. Aron, het welk men aan het vaste landt gehecht heeft door middel van een langen dyk, waar van het begin verdedigt wordt door een sterk kasteel, met een goede bezetting voorzien. De stadt is van veel aangelegenheit, en door den koophandel, welken men daar van alle kanten dryft, en voornamentlyk van de Noordsche landen. Zy is een van de sleutels van het koninkryk van Vrankryk. Men zegt, dat des avonds, als men de poorten van de stadt sluit, men dan twaalf grote doggen los laat, om van de vyanden niet verrascht te worden, het welk hier wordt aangemerkt tegen de genen, die zeggen, dat St. Malo door honden bewaart wordt. De hoofdkerk, St. Vincent toegewyd, is eene van de oudste des koninkryks. De kanunniken waren eertyds Regulieren, en zyn wereldlyk gemaakt door paus Johannes den XXII, ten tyde dat Alain Goutier daar bisschop was. De kerk van St. Malo erkent voor heiligen vier van hare kerkvoogden. Het Kapittel bestaat uit een deken, twee aartsdiakens, een zanger, en verscheide kanunniken. Behalven de hoofdkerk zyn daar verscheide kloosters, enz. Jakob Cartier, die Canada ontdekt heeft, was van St. Malo geboortig. *D'Argentré l.* I *de l'Hist. de Bretagne. Du Paz Hist. Sammarth. Gall. Christ. T.* II. *Du Chesne Antiq. des Villes*, enz. Deze stadt legt vier mylen Zuidwaarts van Dole, en 14 Noordwaarts van Rennes. Zy is in Engelandt wel bekend, dewyl de Fransche zeerovers, welke den Engelschen koophandel en kusten onveilig maakten, zich derwaarts plagten te begeven. In den jare 1695 wierdt zy van de Hollanders en Engelschen verschrikkelyk gebombardeert, en geheel bedorven. *D'Argentré. Sammarth. Du Chesne.*

St. MANGO, een stadt en vorstendom in 't koninkryk van Napels, in 't landschap Principato citra.

St. MARCELIN, in 't Latyn *Fanum S. Marcellini*, eene kleine, maar volkryke stadt in 't Dauphiné.

St. MARCO, eene stadt in Italië, in 't koninkryk van Napels, in opper-Kalabrië, nevens een bisdom, behorende onder den aartsbisschop van Cosenza. Eenigen houden het voor het *Argentanum* van Titus Livius. Het legt omtrent tien mylen van de zee. Men moet het niet nemen voor St. Marco, een burgt in Sicilië, zynde de plaats, welke by de ouden *Calacta* genoemt wordt.

St. MARCO, eene kleine stadt in 't dal van Demona, in Sicilië, legt in 't Noorden, omtrent 4 mylen van de kaap d'Orlando West-Zuidwaarts. Eenigen houden het voor de stadt, die van ouds *Agathyrium*, *Agatyrna*, en *Agathyrnum* is genaamt geweest; en anderen houden het voor het oude *Calacta*. Maar het schynt, dat van deze oude plaatsen niets meer overig is.

St. MARCOULPH, eene Godsdienstige plaats, behorende onder de abdy van St. Remi te Rheims. De koningen van Vrankryk doen derwaarts eene reize zo haast als zy gekroont zyn, en men zegt, dat het aldaar is, dat zy van Godt de byzondere macht ontfangen, welke zy hebben om kropgezwellen te genezen. Du Haillan getuigt, dat koning Karel de VII derwaarts ging op het vertrekken van Rheims, volgens, gelyk hy zegt, de gewoonte en de oude Godvrucht van de koningen zyne voorzaten. *Du Chesne Recherches des Antiq. des Villes & liv.* I *de la Majesté Françoise.*

St. MARCUS, de naam van eene ridderorde te Venetië. Zie MARCUS.

St. MARGARETHA, eene kleine stadt in opper-Hungarië, drie mylen van Zekkelheit.

St. MARGARETHA, eene grote rivier in Noord-Amerika, in nieuw-Vrankryk, die zich in de rivier van St. Laurens ontlast.

St. MARGARETHA, of MARGARITA, een eilandt in Zuid-Amerika. Zie MARGARITA.

St. MARGARETHA, of MARGARITA, een eilandt in de Tyrrhenische zee, tusschen Toskanen en het eilandt Corsika, behoorde voor dezen aan 't gemenebest van Genua, maar thans aan den groothertog van Florence. Dit eilandt is het *Gorgon* der ouden, en wordt om die reden door de Italianen *la Gorgona* genoemt.

St. MARGRIET, by de Duitschers St. MARGRETHEN, een stedeke in 't hertogdom van Holstein, in 't ambacht Steinburg, twee mylen van Glukstadt, ten Noord-Westen, gelegen.

St. MARIA, een steedtie in de provincie Panama, in Zuid-Amerika, aan eene rivier, van den zelven naam, die zich by deze stadt in de golf van St. Michiël ontlast. Zy behoort den Spanjaarden toe.

St. MARIA, (HET EILANDT VAN) voor dezen *Pandataria* genoemt, een eilandtie in de Tyrrhenische zee, tot het koninkryk van Napels behorende. Het is merkwaardig, om dat Agrippina door den keizer Tiberius, Julia door Claudius, en Octavia door Nero op dit eilandt gebannen zyn. Ook zegt men dat de keizer Do-

Domitianus Flavia Domitilla, gemalin van zynen neef Flavius Clemens, om dat zy met haren man den Christelyken Godsdienst hadt aangenomen, op dit eilandt in ballingschap heeft gezonden. Het is klein en woest, en legt omtrent dertig mylen van Puteoli. *Tacitus lib.* XIV. *Eusebius lib.* III. *c.* 17. *Baudrand.*

St. MARIA, een der Azorische eilanden in de Atlantische zee, de kroon van Portugal toebehorende. Het heeft omtrent 10 of 12 mylen in zynen omtrek, en is met levensmiddelen wel voorzien, ook door hoge steenrotsen zo wel bewaart, dat het geen bezetting nodig heeft. *Linschoten.*

St. MARIA, een eilandt in de Ethiopische zee, wierdt voor dezen *Nossi Hibrahim*, dat is het eilandt van Abraham, genoemt. Het legt omtrent de golf van Antongil, digt aan de Oostelyke kust van 't eilandt Madagaskar, en heeft tien mylen in de lengte, doch niet meer dan drie in de breedte. Het gansche eilandt is met steenrotsen omringt, die in den tydt, dat het vloedt is, onder het water leggen, zo dat 'er gene schepen over kunnen raken. Op deze rotsen wassen zeer vele schone witte koralen. Op 't Oosteinde van 't eilandt vindt men amber, 't welk de Negers op de graffsteden hunner voorzaten branden. De grondt is 'er zeer vruchtbaar in ryst, zuikerriet, en vruchten, en brengt veel zoet gom voort, als mede vee; maar de lucht is 'er zeer vochtig, zo dat 'er selden een dag voorby gaat, dat het niet regent. De inwoonders noemen zich *Zaffe Hibrahim*, dat is nakomelingen Abrahams, en worden door een vorst van hun eigen volk geregeert. Sedert de Franschen hier een volkplanting hebben opgerecht, hebben zy 'er tien of twaalf dorpen aangelegt. De tabak, die in dit eilandt wast, is veel beter dan die van Madagaskar. *Flacourt Hist. de Madagascar.*

St. MARIA DEL DRAGONE, een vorstendom in 't koninkryk van Napels, in Terra di Lavoro.

St. MARIA DE GUADALUPE, een stedeke in Extremadura, op de grenzen van Castilië.

St. MARIA DE FINIS TERRÆ, door de Spanjaarden *Il Cabo de Finis Terra* genaamt, een voorgebergte in Gallicië, en de Noord-Wester punt van Spanje. Het heeft zynen naam van de stadt St. *Maria* gekregen, welke omtrent 10 mylen Westwaarts van Compostel gelegen is.

St. MARIA DE LEUCA, eene bisschoppelyke stadt in 't landschap van Otranto, in 't koninkryk van Napels.

St. MARIN DE VAZ, een Afrikaansch eilandt in de Ethiopische zee, naby de Kaap de Goede Hoop, 't welk van de Portugezen zynen naam heeft ontfangen, zeer bergachtig, en derhalven onbewoond is.

St. MARINO, in het Latyn *Fanum sancti Marini*, eene stadt, gelegen op een hogen berg, tusschen Romanië en het hertogdom van Urbino, in den Kerkelyken Staat. Zy is de hoofdstadt van eene kleine republyk, welke zich in den jare 600 vestigde, en in den jare 1000 de sterkte Pennarosta, den graven van Monfeltro toebehorende, en in den jare 1170 het kasteel van Casolo kocht. Paus Pius de II vereerde het zelve in den jare 1463 de kasteelen van Serravalle, van Faëtora, van Mongiardino, van Fiorentino, en de burgt Piagge. De stadt St. MARINO is wel versterkt, en wordt bestiert door twee hooftmannen, de welke men twee maal des jaars verandert, te weten in de maandt Maart, en in de maandt September. Dit gemenebest begrypt omtrent zes duizend inwoonders. Het heeft den naam gekregen van St. *Marin*, die zyn gebedehuisie en kluizenaarshutie op die plaats hadt. *Baudrand.* De Italianen plegen de zelve by verachting *la republichetta*, dat is het *republykie*, en daarentegen Venetië zeer lieve zuster te noemen. Daar is nog eene andere stadt van dien naam, met den tytel van graafschap, leggende in het Mantuaansche, en nog eene andere in het Modeneesche, als ook eene sterkte niet ver van Florence. *Baudrand.*

St. MARTHA, eene provincie in nieuw-Castilië, of *Castilla d'Oro*, in Zuid-Amerika. Dit landt is naar de zee toe zeer heet; doch die landwaarts in wonen, hebben een gematigder luchtstreek wegens de hoge bergen, met sneeuw bedekt. Daar in wassen vele citroenen, oranje- en granaatappelen, en men heeft 'er goede wynbergen. De aarde draagt veel Indiaansch koren. De bosschen zyn met leeuwen, tygers, beeren en andere wilde beesten opgepropt. Het heeft ook ryke goudmynen en verscheide edelgesteenten, waar van eenige de steen, rode loop, en andere krankheden genezen. Ook vindt men hier jaspis, porfyr, en allerhande soorten van marmorstenen. Men maakt 'er op vele plaatsen goed zout, 't welk in de naastgelegene landschappen vervoert wordt. De wilden van dit landt zyn zeer woest en oorlogzuchtig. Vele van hen worden nog ten huidigen dage door hunne eigene koningen geregeert, welke zich zeer tegen de Spanjaarden aankanten. Zy gebruiken in hunne veldslagen vergiftigde pylen, en dragen wolle mantels van verscheide verwen. Dit landschap heeft eene stadt, van den zelven naam, welke de hoofdstadt op de kust van de Noordzee is. Zy heeft eene gezonde lucht, en eene grote haven, de welke eene halve myl wyd is. Tegen over de stadt is een hoge berg, die de zelve voor het geweldt der winden beschut. De stadt was in vorige tyden zeer volkryk; doch sedert de Spaansche zilvervloot opgehouden heeft daar aan te landen, is zy zeer afgenomen. Zy heeft een bisschoppelyken setel, onder den aartsbisschop van St. Fez, in nieuw-Granada, behorende. De Engelschen en Hollanders hebben de zelve verscheide malen geplundert. Franc. Drake stak ze in den jare 1595 in brandt. In den volgenden jare wierdt zy van de Engelschen onder Anthoni Charlette andermaal geplundert. De Hollanders veroverden de zelve in den jare 1630, van welke de Spanjaarden haar voor geldt losten. Daar ter plaatse is ook een berg van den zelven naam. *De Laet.*

St. MARTIN, een groot voorgebergte in Noord-Amerika, aan de vaste kust en het einde van de baai van Campeche.

St. MARTIN, een eilandt in Noord-Amerika, een van de Antillische eilanden, legt tusschen het eilandt Anguilla Noord-en dat van St. Bartholomeus Zuidwaarts, en wordt door de Hollanders en Franschen bewoont.

St. MARTIN, een van de drie voornaamste valleien der Waldenzen, wordt naar een kleine landstreek, van den zelven naam, aldus genaamt. De valei echter is in zich zelve zeer klein, en gelegen op de grenzen van het Dauphiné en Piëmont. De Waldenzen hebben daar in drie kerken, namentlyk 1) die van *Villa Secca*, tot welke ook die van *Faëtto*, van *Riclaretto*, van *St. Martin*, en van *Traverse* behoren; 2) die van *Maneglia*, tot welke men ook die van *Salsa*, van *Mathi*, en van *Chiabrans* telt; 3) die van *Prali*, tot welke ook die van *Rodoret* gerekent wordt. Alle begrypt men ze te zamen, benevens de vier, welke in de valei van *Perosa* zyn, onder eenen naam. *Theat. Sabaud. & Pedemont. Schaupl. des krieges in Ital. p.* 190, 191.

St. MARTIN, of *de sterkte St. Martin*, een sterk kasteel in Vrankryk, op het eilandt Rhee, tegen over Rochelle, van waar het niet verder dan drie mylen af legt. Het is beroemd wegens de overwinning, welke de Franschen daar behaalden op de Engelschen in den jare 1627, die daar grote schade leden. *Baudrand.*

St. MARTIN, een van de Sorlingsche eilanden, by Engelandt.

St. MARTINO, eene stadt in de Napelsche provincie Capitanata, aan de Adriatische zee, heeft door aardbevingen zeer veel geleden.

St. MARTINO, in 't Latyn *Oppidum S. Martini*, een graafschap, en voor dezen de residentieplaats der uitgestorvene graven van Bozzolo en St. Martino, by Bozzolo, aan de rivier Oglio gelegen.

St. MARTINO, eene kleine stadt der Venetianen, in het gebiedt van Verona gelegen.

St. MATTEHO, eene kleine stadt in 't koninkryk van Valencië.

St. MATTHEO, eene Spaansche volkplanting in Noord-Amerika, op de Oostelyke kust van het halfeilandt Tegesta, in het landschap Florida.

St. MAUR, een koninklyk lustslot op een heuvel, in Isle de France, naast een daar by gelegen dorp.

St. of SANTA MAURA, van ouds *Leucas* genaamt, in het Latyn *Leucadia*, *Neritos*, een eilandt in de Iönische zee, niet verre van Livadië, in Griekenlandt, het welk twaalf of vyftien mylen in zynen omtrek, en overvloedt aan koren, wyn, olie en allerhande vruchten heeft. In het eerst was het een halfeilandt, en aan het vaste landt van Akarnanië gehecht, doch wierdt door de Korinthiërs tot een eilandt gemaakt, om dat zy de strook lands tusschen de twee zeën doorstaken, en 'er eene stadt bouwden by die watergrift, welke zy *Leucas* noemden, en met inwoonders uit de stadt Neritus bevolkten. Inzonderheit is aan te merken, dat daar een rots was, van welke zich alle jaren zekere persoonen voor het gemene welzyn nederstortten. Daar zyn omtrent 30 dorpen op dit eilandt. De hoofdstadt, mede *St. Maura* genaamt, legt omtrent de kusten van Livadië, drie mylen van de vervallene muren van de oude stadt Leucas, en is een aartsbisschoppelyke setel. Zy legt op een plaats, daar de rivier tusschen het eilandt en het vaste landt een myl in de breedte beslaat. Echter heeft het zelve gemeenschap met het vaste landt door een brug, en door verscheide kleine eilanden, daar men bruggen vindt. Zy heeft ook een onderaardsche waterleiding, omtrent een myl lang, dienende voor de voetgangers. *Spon*, die deze onderaardsche waterleiding gezien heeft, zegt, dat zy dient voor de voetgangers; hoewel ze, gelyk hy zegt, niet wel drie voeten breed is, en zonder leuning. *Hoe steut men ook is*, vervolgt hy, *men schrikt als men daar over gaat, voornamentlyk als men iemandt ontmoet, die van de plaats komt, daar men naar toe gaat: want het is al dat men kan doen, dat twee naast malkander gaan.* Vader Coronelli zegt, dat deze onderaardsche waterleiding prachtig van steen, en door 360 bogen onderschraagt is. De watergrift, die het eilandt van het vaste landt scheidt, is een myl breed. In den jare 1479 veroverden de Turken dit eilandt op de Grieken. In den jare 1502 namen het de Venetianen in, doch stonden het aan den Turkschen keizer Bajazeth den II weder af, om vrede te bekomen. Na dien tydt is dit eilandt een nest voor zeerovers geweest. In den jare 1625 wierdt de stadt St. Maura door de Malthezer ridders ingenomen, het welk na een bloedig gevecht geschiedde, waar in zy het meeste gedeelte van hunne manschap verloren, waarom zy ook kort daar na deze hunne overwinning wederom verlaten moesten. In den jare 1684 hebben de Venetianen zo wel de stadt, als het eilandt verovert, doch hebben beide in den jare 1715, toen de Turken gansch Morea veroverden, verlaten, de werken laten springen, en alzo wederom in handen der Turken doen vallen. Doch is deze plaats in den jare 1716 door de Venetianen wederom bezet, en op nieuw zo wel versterkt, dat de Turken, toen zy in April des jaars 1717 een sterken aanval op deze vesting met 6000 man deden, met groot verlies moesten aftrekken. *Spons Reizen* I *Deel. Bayle.*

St. of SAINT MAURICE, een stedeke aan de Isere, in het Savoische landschap Tarentaise. Het voert den tytel van een markgraafschap, en behoort aan het beroemde huis van *Chabot*. Omtrent het midden van de XVII eeuwe is het door het instorten van een naby gelegen berg geheel verwoest. *Theatrum Sabaud. & Pedemont.*

St. MAURITS, in het Latyn *Agaunum*, *Octodurum*, en *Mar-*

tiniacum, eene ſtadt en abdy in Vrankryk, heeft den naam van *St. Mauritius* bekomen, om dat de zelve aldaar, nevens de Thebaanſche bende, in den jare 286 de marteldoodt heeft geleden, 't welk Sigiſmund, koning van Burgundië, heeft bewogen eene abdy, alzo genaamt, aldaar te bouwen. Zy legt aan de Rhône, op de grenzen van het hertogdom van Chablais, tuſſchen Sitten en Geneve. *Ruinart Acta Martyr. ad a.* 286. *Baudrand.*

St. MAXIMIN, eene ſtadt in Provence, in het bisdom van Aix. Haar oude naam zou naar het gemeen gevoelen *Villa lata* geweeſt zyn, en den naam, welken zy tegenwoordig draagt, zou zy van St. *Maximinus*, aartsbiſſchop van Aix, bekomen hebben, die ook aldaar begraven is. Men geeft voor, dat men alhier het hoofdt van *Maria Magdalena*, en nog verſcheide andere zogenaamde heilige overblyfſels heeft, de welke voor den voornaamſten ſchat van deze plaats gehouden worden. Karel de II van Vrankryk ſtichtte alhier in de XIII eeuwe een beroemd Dominikaner klooſter. In het jaar 1476 wierdt alhier een collegie opgerecht.

St. MENEHOULD, in het Latyn *Fanum ſanctæ Menechildis*, eene ſtadt in Champagne, is de hoofdſtadt van het landſchap Argone, aan de rivier Aiſne, en heeft aan de eene zyde een vaſt ſlot, waar door zy beſchermt kan worden. Zy legt 10 Franſche mylen Ooſtwaarts van Chalons, en even zo verre van Verdun. In den langdurigen oorlog met Spanje is zy twee malen ingenomen. *Baudrand.*

St. MICHIEL, de hoofdſtadt van het eilandt Barbados, in Noord-Amerika. Het legt in het Zuider gedeelte van dat eilandt, beneden den zeeboezem van Carlisle, en heeft eene ſchone haven, in welke 500 ſchepen kunnen leggen. De ſtadt is verdeelt in verſcheide ſtraten, vry volkryk, en welgebouwt, leggende in de lengte. Zy is de reſidentieplaats van den gouverneur, en de voornaamſte koopſtadt van het ganſche eilandt. Zy heeft twee ſterktens, en is met geſchut en alle noodwendigheden wel voorzien. *Het Britanniſch Ryk in Amerika.*

St. MICHIEL, een eilandt in de Atlantiſche zee, een van de zogenaamde Terçeras, of Azoriſche eilanden, den Portugezen toebehorende, die het *Ilha de S. Miguel* noemen. Des zelfs voornaamſte dorpen zyn *Punta delgada*, *Villa Franca*, en *S. Antonio.* Het legt in het Ooſten van deze eilanden, tuſſchen Terçera, dat het in het Noorden, en St. Maria, dat het in het Zuiden heeft. Ondertuſſchen moet men het niet nemen voor 't St. MICHIEL, of *Isla de S. Miguel*, een eilandt in Indië, tuſſchen Paragoia, dat het ten Noorden, Punta de Galeta, dat het ten Ooſten, en Borneo, dat het ten Zuiden heeft, noch eindelyk voor een ander St. MICHIEL, of *Iſola di ſan Michele*, een eilandt in de Adriatiſche zee, 't welk anderen *Ugliana* noemen, den Venetianen toebehorende. Dit is gelegen aan de zyde van Dalmatie, digt by Zara.

St. MICHIEL, of MIGUEL DEL ESTERO, de hoofdſtadt van het landſchap Tucumannië aan de rivier Eſtero, in Zuid-Amerika. Zy legt 26 of 27 graden van St. Jago del Eſtero, aan den landweg, die naar Charkas, of Potoſi gaat, onder aan een reeks van zeer rouwe bergen, in een bekwame en wel bewaterde ſtreek, hebbende de rivier Quebrade op de eene, en verſcheide andere kleine beken op de andere zyde. De velden rondom dragen Indiaanſch koren, weit, garſt en goede druiven in overvloedt. Daar zyn ook onverbeterlyke veeweiden. Het ontbreekt 'er ook niet aan boomwolle en vlas. De ſtadt heeft eene aangename lucht, ſchone manufacturen, en is aldus eene van de beſte ſteden van Tucummanië.

St. MICHIEL, of *S. Miguël*, eene kleine ſtadt in nieuw-Spanje, of Mexico, in de provincie Mechoacan. Men moet het zelve niet vermengen met St. MICHIEL, eene andere ſtadt van het zelve landt, in de provincie van Guatimala. Deze is aan de zee gelegen, aan den mondt van de rivier Lempa. Daar is ook eene ſtadt van dien naam in de provincie Quito, in Peru, welke men zegt dat de eerſte ſtadt is, door de Spanjaarden in dat geweſt gebouwt. Zy is redelyk groot, legt in een zeer vruchtbaar dal, omtrent twintig mylen van de zee, en wordt van de inwoonders *Chila* genaamt.

St. MICHIEL, eene ſtadt in Lotharingen, in het hertogdom Bar. Zy is gelegen aan de regter zyde van de Maas, boven Verdun, en is zeer aanzienlyk geweeſt. Maar zy heeft in de XVII eeuwe zeer veel geleden. Zy onderwierp zich aan het leger van koning Lodewyk den Rechtvaardigen, welke daar in trok in den jare 1632, en naderhandt, by het verdrag van Liverdun, gaf deze prins het weder aan den hertog van Lotharingen. Deze hertog haalde zich door zyne ongeſtadigheit nogmaals de wapenen van den koning op den hals, die St. Michiël innam in den jare 1633. Naderhandt ſtonden de inwoonders tegen de Franſche bezetting op, welke zy kwalyk handelden. De koning, beſloten hebbende deze ſmaadt te wreken, deedt St. Michiël berennen, het welk men dermaten benaauwde, dat het zich op genade en ongenade overgaf. Men vergaf het den inwoonders, maar de grootſte muitelingen wierden naar de galleien gezonden.

St. MICHIEL, of DE BERG St. MICHIEL, in 't Franſch *Mont ſaint Michel*, en in 't Latyn *Mons ſancti Michaëlis*, een burgt, vlek, en vermaarde abdy in Vrankryk, in Normandie. Des zelfs gelegenheit is zeer ſeldzaam. Het is een klip in het midden van een grote zandplaat, die de zee, als het ebbe is, bedekt. Men heeft daar met veel kunſt een burgt opgebouwt, waar in men komt door eene zyde, met muren beſloten. Al het overige heeft tot borſtwering een afgebrokene en ongenaakbare klip. De burgt heeft een grote ſtraat, op welkers hoogte het kaſteel en de abdy zyn. Men zegt, dat Auguſtyn, biſſchop van Avranches, die in het begin van de VIII eeuwe leefde, daar in kanunniken plaatſte, volgens eene verſchyning, gelyk hy voorgaf, van den aartsengel St. Michiël. Voor dien tydt diende de rots tot een vertrek voor eenige heremyten. Daar na ſtichtte Richard de I, genaamt de Oude, hertog van Normandië, aldaar in den jare 966 eene abdy, van de orde van St. Benedictus, en Richard de II, zyn zoon, bygenaamt *Sans-Peur*, voltooide de kerk in den jare 1026. De berg St. Michiël is vermaard wegens zyn zandt, waar van men zout maakt, daar zeewater latende over lopen. De reizigers verwonderen zich over de ſchone abdy van St. Michiël, hare kerk, als mede over de ſchatten, welke men daar bewaart, en over een werktuig, bekwaam om onder van de rots op te heiſſen het geen men daar uit zee brengt. Men ziet daar digt by de rots, genaamt *Tombelaine*, van welke men afgebroken heeft de ſterkte, die daar op lag. Zie den vader *François Feuardent* in zyne Beſchryving van deze kerk en abdy. *Sammarth. Gall. Chriſt.*

St. MICHIEL DE AARTSENGEL, of ARCHANGEL, eene ſtadt in Moskovië, gelegen aan de Noord-, of Witte zee, aan den mondt van de rivier Duna, is befaamd door haren koophandel. Men merkt ze ook aan als het pakhuis van geheel Moskovië ten aanzien van hare haven, en men verzekert, dat de rechten van de in- en uitgaande goederen alle jaren meer dan zes maal honderd duizend ryksdaalders belopen. De Engelſchen hebben dezen koophandel begonnen. Eertyds deedt men de reis door den Zondt, aanlandende te Nerva; maar men heeft deze ongemakkelyke ſtreek verlaten, om de tollen, die men gelegt hadt op de koopmanſchappen in alle landen, daar men door reiſde. In het jaar 1669 is Archangel byna geheel afgebrand. Sedert dien tydt is het weder bloeiende geworden, voornamentlyk door den koophandel der Hollanders, welke daar zeer groot is.

St. MINIATO AL TEDESCO, in het Latyn *Miniatum Teutonis*, *Fanum S. Miniati*, eene kleine ſtadt in het groothertogdom van Florence, op een heuvel aan de rivier Arno, heeft een bisdom, behorende onder het aartsbisdom van Florence, en in den jare 1622 door paus Gregorius den XV daar aan onderhorig gemaakt. Zy hangt van den groothertog af, en legt omtrent in het midden Ooſtwaarts tuſſchen Florence, en Weſtwaarts tuſſchen Piza, 20 mylen van Luca.

St. NEOTS, of St. NEEDS, eene ſtadt in de Engelſche provincie Huntingdonshire, heeft dezen naam van een monnik van Glaſſenbury bekomen, wiens lighaam van Neodſtok, in Cornwall, herwaarts is gebragt. Het paleis van grave Elfeild binnen deze ſtadt wierdt in een klooſter verandert, by welke gelegenheit de zelve een anderen naam aannam.

St. NICOLAAS, een van de Zout-eilanden, tot Portugal behorende. Het is niet boven de 7 of 8 mylen groot, en men ziet 'er byna niet dan bokken en wilde katten.

St. NICOLAAS, eene ſtadt en zeehaven van Moskovië, aan eene golf van den Oceaan, of de Witte zee, die ook den naam van *de Golf van S. Nicolaas* voert. Zy is van aangelegenheit, en eene koopſtadt. De Duna werpt zich in de golf van St. Nicolaas.

St. NICOLAAS, een burgt in Lotharingen, welken de Latynſche ſchryvers *Fanum S. Nicolai* noemen. Hy is gelegen aan de rivier de Meurte, twee mylen boven de ſtadt Nanci. Deze burgt is aangenaam en wel gebouwt.

St. NICOLAAS, een groot vlek in het landt van Waas, drie mylen van Antwerpen, naar Gent toe gelegen.

St. NICOLAAS, of St. NICOLO, eene pauſſelyke ſtadt in het Bologneeſche, zes mylen van Bologne gelegen.

St. OMER, eene ſtadt van de Nederlanden, in het Artoiſche, met een bisdom, onderhorig aan Kameryk. De Latynſche ſchryvers noemen de zelve *Fanum ſancti Audomari*, of *Audomaropolis.* Zy legt aan de rivier de Aa. St. Omer, biſſchop van Terouane, deedt de zelve bouwen omtrent den jare 660, en Foulques, abt van St. Bertin, begon ze met muren te omringen omtrent het jaar 880, het welk Boudewyn de II, gezegt de Kale, graaf van Vlaanderen, voltooide in den jare 902, en de abdy met de ſtadt vereenigde. Ondertuſſchen Terouane in de XVI eeuwe ontmantelt zynde, ſtichtte men daar twee bisdommen, dat van Bologne en dat van St. Omer, in het jaar 1559, en Gerard van Hamericourt was daar van de eerſte kerkvoogdt. Ortelius en verſcheide andere ſchryvers menen, dat de zee eertyds kwam tot aan St. Omer, alwaar men ziet de overblyfſels van eene oude haven, welke men gelooft te zyn de *Portus Iccius* van *Jul. Cæſar*, die nochtans te Bologne was. Men ziet omtrent deze ſtadt een groot meir, met kleine dryvende eilandties. St. Omer is eene grote en ſchone ſtadt, wel verſterkt, hebbende aan de eene zyde de rivier en moeraſſen, en zynde aan de andere zyde verdedigt door een kaſteel met goede bolwerken en grachten, zeer breed en diep. De hertog van Orleans, broeder van Lodewyk den XIV, nam deze ſtadt in de maandt April van den jare 1677 in, na dat hy den veldſlag van Kaſſel gewonnen hadt. Zy is aan Vrankryk toegewezen door het elfde artykel van de Nimweegſche vrede in den jare 1678. *Guicciardyn Beſchryv. der Nederlanden. Gazei Kerkel. Hiſtorie van Nederlandt. Sammarth. Gall. Chriſt.*

Kerkvergaderingen van St. Omer.

Men ziet in de laatſte uitgave der kerkvergaderingen, dat 'er eene kerkvergadering is gehouden te St. Omer in den jare 1099. Robert de Jonge, graaf van Vlaanderen, wenſchende naar vrede, wierdt de zelve in deze vergadering geſloten, in welke Manaſſes, aartsbiſſchop van Rheims, tegenwoordig was, nevens zyne onderhorige biſſchoppen. Jan Six, biſſchop van St. Omer, beriep eene kerkvergadering in den jare 1583, en gaf de handelingen daar van in het licht.

St. PALAIS, de hoofdſtadt van neder-Navarre, behorende aan Vrankryk. De Latynſe ſchryvers noemen de zelve *Fanum S. Palatii.*

latii. Zy is gelegen aan de rivier de Bidoffe, boven Grandmont, en is geweest de zitplaats van de kancelary en het opperste gerechtshof van het landt eer dat het vereenigt was met het Parlement van Pau. *Baudrand.*

St. PAPOUL, eene stadt van Vrankryk, in opper-Languedok, digt by Fresquil, met een bisdom, onderhorig aan Thoulouze. Deze plaats, daar de martelaar Papoul heeft geleden, wierdt eene parochie, in welke men een klooster stichtte in het einde van de VIII eeuwe, ten tyde van koning Pipin, of zynen zone Karel den Groten, en paus Johannes de XXII veranderde de zelve in eene hoofdkerk in den jare 1317. De stadt legt drie mylen van Castelnaudari, en negen van Thoulouze. Het bisdom heeft omtrent vyf en veertig parochiën onder zich. Zyn Latynsche naam is *Sti. Pauli Fanum.*

St. PAUL, eene stadt en vremd gemenebest, zo als het uit een te zamen gelopen hoop rovers is aangewasschen, in Brasilië, in de Kapitanye van St. Vincent. De inwoonders generen zich van de ryke goud-en zilvermynen, en geven jaarlyksch aan den koning van Portugal een zekere schatting; doch verder kennen zy geen overheer. In het algemeen worden zy *Paulisten* genaamt. *Froger. Relation du Voyage de Mr. de Gennes p.* 82 *seq.*

St. PAUL, eene kleine stadt aan de rivier Ternols, is de hoofdstadt van het graafschap van Artois.

St. of SAINT PAUL (Antony) was van adelyke, doch daar by van zulke arme ouders geboren, dat zyne zusters aan boeren trouwden; doch zyn vader hadt in den beginne in het huis van die van Beauvais-Brichanteau het ampt van jager, en daar na dat van huisbewaarder aangenomen, en ook voor een byzonder geluk geacht, dat hy dezen zoon in het huis van Beauvais-Nangy als edelknaap kon opbrengen. Zo haast als hy den liveryrok hadt afgelegt, tradt hy in den krygsdienst, en liet tot die manier van leven zulk een ongemeen goed talent blyken, dat hy in korten tydt de plaats van legermeester verkreeg. Zyne dapperheit, zyne stoutheit om iets te ondernemen, en byzonder zyne standvastigheit, om by de eens verkoren party te blyven, bewogen den hertog van Guize, die daar na in den jare 1588 te Blois afgemaakt wierdt, en die in het byzonder naar zodanige lieden omzag, dat hy hem aan zich verbondt, en van hem eenen van zyne zo genaamde onvertzaagden (*Bravi*) maakte, en hem behulpzaam was om eene ryke en voorname weduwe ter vrouwe te erlangen. Hy bewees hem ook voor die genegenheit byzondere diensten, deedt zeer veel in het jaar 1587 tot de zege in den slag by Auneau, redde hem zelf den dag te voren, eer men om zynent wille te Parys de straten met beschansfingen afsloot, het leven, en was naderhandt een van de genen, die met den grootsten yver zyne doodt zocht te wreken. De hertog van Majenne droeg hem in het begin op om in de afwezendheit van den prinsse van Joïnville de provincie van Champagne voor de Ligue te bewaren; maar wanneer hy naderhandt verscheide gewigtige plaatsen tot de party der Ligue, en zich zelf in groot aanzien gebragt hadt, maakte hem de gemelde hertog luitenant generaal van de Ligue in de gemelde provinciën, en eindelyk in den jare 1592 maarschalk van Vrankryk. Dit geluk maakte hem zo hoogmoedig, dat hy den tytel van hertog van Rethel aannam, en den hertog van Nevers deedt weten, dat, indien hy zyn hertogdom vredelyk wilde bezitten, hy in een dubbeld huwelyk tusschen wederzyds kinderen, naardien elk van hen een zoon en eene dochter hadt, moest bewilligen. De hertog van Nevers, dien deze stoutheit zeer speet, zocht hem op allerhande wyzen in zyne handen te krygen, en zwoer, dat hy hem dan met een hertoglyke kroon op het hoofdt aan den naasten boom zou laten ophangen. Doch St. Paul achtte deze bedreigingen zeer weinig, en trok ondertusschen uit het gezegde hertogdom door allerhande knevelaryen groot geldt, het welk hy onder anderen aanleide om zo veel manschap op de been te houden, dat niemandt tegen zyn wil hem ligt zou kunnen afzetten. Inmiddels was de zoon van zynen ouden heer, de jonge hertog van Guize, uit zyne gevangenis ontkomen. Niettegenstaande nu den zelven de landvoogdy van Champagne toekwam, deedt St. Paul echter zyn best om het opperste gezag, ten minste met der daadt, te behouden. Ten dien einde zocht hy meester van de bezettingen in de vaste plaatsen te blyven, en men kon wel merken, dat zyn oogmerk daar heen ging om zich weder zo machtig te maken, dat koning Henrik de IV hem in de waardigheit van maarschalk moest bevestigen, of by ontstentenis van dien met den koning van Spanje een vergelyk treffen. Onder anderen bouwde hy in de stadt Rheims een kasteel, dat hy met 200 vremde soldaten bezette. Terwyl nu de burgers van deze plaats daar over by den hertog van Guize klaagden, en hy zelf daar by zyne rekening niet vondt, baden zy hem verscheide malen, ja ook opentlyk, dat hy die vesting weder wilde laten afbreken. Doch hy besloot veel eer de zelve nog sterker dan voorheen te bezetten, ook nog eene nieuwe aan te leggen. Ondertusschen zou hy zeer onbeschofte woorden tegen den hertog gebruikt hebben. Dit is gewis, dat op een zekeren dag in den jare 1594, dat zy te Rheims met malkander gingen, en op nieuw wegens deze sterkte in een woordenstrydt geraakten, de hertog hem den degen door het hert stak, zo dat hy op dat oogenblik dood ter neder viel. Een edelman en een van de wacht grepen naar hun geweer, en keerden zich tegen den hertog; doch na dat de een gedood, en de andere genoodzaakt was de vlucht te nemen, ontstondt 'er verder geen oproer, te meer om dat men St. Paul haatte, en den hertog veel achting toedroeg. Den laatsten was het om die daadt veel gemakkelyker om zich weder met koning Henrik den IV te verzoenen, het welk ook haast daar op volgde. *Thuan. Hist. Mezeray Hist. de France Tom.* III.

St. PAUL DE LEON, in 't Latyn *Leona Leonum*, of *Civitas Osismorum*, eene stadt in Bretagne, op de Noordkust van deze provincie, met een bisschoppelyken setel, staande onder den aartsbisschop van Tours. Zy is wel versterkt, heeft een kasteel en verzekerde haven aan de Britannische zee, en was voorheen de woonplaats van eenige hertogen van Bretagne. *Cesar* gewaagt van de *Osismi*, welker hoofdstadt *Vorganium*, of, gelyk het anderen uitspreken, *Vorgium* was, het welk schoon overlang vergaan, echter uit zyne puinhopen naderhandt *Leon* zou zyn voortgekomen. Den naam St. *Paul* voert zy van haren bisschop, die *Paulus* genaamt was. *D'Argentré Hist. de Bret. du Chesne Antiq. des Villes de France. Rob. & Sammarth. Gall. Christ.*

St. PAUL DE TROIS CHATEAUX, eene stadt in Vrankryk, in het Dauphiné, met een bisdom, onderhorig aan Arles, en eertyds aan Viënne. Zy is de hoofdstadt van het kleine landschap Tricastin, en men gelooft, dat het is het oude *Augusta Tricastinorum*, tegenwoordig genaamt *Sancti Pauli Tricastinorum Civitas.* Haren hedendaagschen naam heeft zy gekregen van St. Paulus, eenen van hare bisschoppen. De Protestanten hebben deze stadt omtrent vyftig jaren bezeten. *Du Chesne Ant. des Villes. Sammarth. Gall. Christ. Chorier Hist. de Dauph. Ptolomaus* maakt melding van de Tricastynsche volkeren in zyn II *Boek, het* 10 *kap. Silius Italicus lib.* III.

St. PECAQUE, eene kleine, maar welbebouwde en bevolkte stadt in de provincie Guadalajana, in Noord-Amerika, den Spanjaarden toebehorende.

St. PELTEN, in 't Latyn *Fanum S. Hippolyti*, eene kleine stadt in de neder-Elzas, omtrent Sletstadt gelegen.

St. PHILIPPO D'ARGIRONE, eene stadt in Sicilië, in de vallei van Demona, niet verre van den berg Etna.

St. PHILIPS, of St. PHILIPPUS, eene sterkte in 't Oostenryksch Brabandt, ter regter zyde van de Maas, beneden Antwerpen en tegen over de sterkte St. Marie gelegen.

St. PHILIPS, eene sterkte ter regter zyde van 't kanaal van Brugge naar Vlaanderen.

St. of SAINT PIERRE LE MOUTIER, in 't Latyn *Monasterium sancti Petri*, eene oude stadt in 't Nivernois, daar het landgerecht van deze provincie is. Zy legt zeven mylen ten Noorden van Nevers, en zeven ten Zuiden van Moulins, en heeft eene grote voorstadt. Zy heeft haren naam van hare hoofdkerk, de welke St. Pieter is toegewyd, en een klooster heeft, waar in zich monniken van de orde van Cluny bevinden.

St. PIETERS-EILANDT, een eilandtie in de Middelandsche zee, niet verre van Sardinië.

St. PIETERS-EILANDT, een eilandt in Amerika, ten Zuiden van Terreneuf gelegen, het welk, nevens een kleine sterkte, daar op gelegen, de Engelschen den Franschen in den jare 1707 ontweldigt hebben.

St. of SAN PIETRO DEL FRATI, een eilandtie in het inkomen van de golf van Salerno, in Napels, niet verre van 't Principato citra.

St. PIETRO IN GALATINA, eene Napelsche stadt in de provincie Terra di Otranto, waar van eenige uit den huize van *Spinola* zich hertogen van S. Pietro noemen.

St. PONS DE TOMIERES, eene stadt van Vrankryk, in Languedok, met een bisdom, onderhorig aan Narbonne. De Latynsche schryvers noemen haar *Tomeria*, *Pontiopolis*, en *Sancti Pontii Tomeriarum urbs.* Het is eene abdy van de orde van St. Benedictus, gesticht in het jaar 936 door Raimond Pons, grave van Thoulouze, ter eere van St. Pons, martelaar, bisschop van Cimele, of van Nice. Paus Johannes de XXII stichtte daar een bisdom in den jare 1318, en de monniken zyn wereldlyk gemaakt in den jare 1625. De bisschop is heer van de stadt. *Papyr. Masson Descr. Flum. Gall. Du Chesne Antiq. des Villes. Sammarth. Gall. Christ. Catel Hist. de Toul.*

St. QUINTIN, in 't Latyn *Quintinopolis* en *Fanum sancti Quintini*, de hoofdstadt van het landschap Vermandois, in Pikardië, is eene sterke plaats aan de rivier de Somme. Eenigen houden daar voor, dat zy het by de oude Romeinen bekende *Augusta nova Vermanduorum* is; doch dit is zonder grondt. Zy is gelegen op eene kleine hoogte, die aan de eene zyde eene rivier heeft, en aan de andere eene vallei, welke byna ontoegankelyk is, ten zy aan de zyde van de St. Jans-poort, alwaar men een groot bolwerk met eenige halve manen heeft opgeworpen. De voornaamste kerk is de kanunnikale kerk van St. Quintin. Daar zyn nog andere, die zeer fraai zyn, nevens eenige kloosters. De stadt is groot en wel bevolkt, en men maakt daar verscheide soorten van stoffen, byzonder van lynwaat. S. Quintin heeft toebehoort aan de graven van Vermandois. Raoul, de I van dien naam, toegenaamt de Dappere, zoon van Hugo van Vrankryk, hadt by Alix, gezegt Petronella van Guiënne, zyne twede vrouw, Raoul den II, gezegt de Jonge, of de Melaatsche, die zonder nakomelingen stierf; Elizabeth, gravin van Vermandois, welke in den jare 1156 trouwde met Philips van de Elzas, grave van Vlaanderen, en Eleonora, gravin van St. Quintin, en Valois, welke vier malen getrouwt is geweest, en zonder kinderen gestorven na hare zuster. Elizabeth vestigde zich in dit graafschap, het welk oorzaak tot oorlog gaf tusschen den koning Philips Augustus en den grave van Vlaanderen. De koning liet hem naderhandt tot een vruchtgebruik gedurende zyn leven Peronne en St. Quintin, en na de doodt van dezen grave wierden deze steden weder aan de kroon gehecht. St. Quintin is daar na nu en dan ingewikkelt geweest met de hertogen van Burgundië, doch zy is altydt met de andere steden aan de Somme daar uit geraakt. In het jaar 1575, na dat het bestandt verbroken was tusschen den koning Henrik den II en Philips den II, koning van Spanje, belegerde Philibert Emanuel, hertog van Savoje, gebieder over de Nederlanden, de stadt St. Quin-

Quintin, welke ontbloot was van volk, en kwalyk versterkt. De admiraal van Coligni wierp zich daar binnen met eenige benden. Zyn roem en dapperheit dienden de stadt eenigen tydt tot een bolwerk, de welke het buiten dat geen 24 uuren hadt kunnen houden. Men onderstondt verscheide malen daar bystandt in te werpen, en ten laatste trok de konnestabel van Montmorenci in persoon over de Somme met het konings leger, dat hy geboodt, om het te doen intrekken door de moerassen: doch dit geschiedde met zulk een haast, dat 'er ter naauwernoodt maar vyf honderd man binnen kwamen, met Dandelot, overste over het voetvolk, en broeder van den admiraal. Daar na wilde zich de konnestabel weder te rug begeven, in het gezicht van den vyandt, op den vollen dag, belemmert met het oorlogstuig, en veel zwakker dan de Spanjaarden. De hertog van Savoje, zyn voordeel doende met dezen misslag, overviel hem ook tusschen de dorpen Essigni en Rizeroles, en tastte hem zo haastig aan, dat hy geen tydt hadt om order op een veldslag te stellen. De konnestabel bleef daar zelf gevangen, met Montheron, zynen jongsten zoon, de hertogen van Montpensier en van Longueville, Lodewyk van Gonzaga, naderhandt hertog van Nevers, den maarschalk van St. André, tien ridders van de orde, en drie honderd edellieden. Daar waren ook meer dan 600 doden, boven de 3000 voetknechten en ruiters, onder welke men vondt Jan van Bourbon, hertog van Enguien. Daar wierden omtrent zo vele gevangen. Men noemde dezen veldslag dien van *Sint Quintin*, of van *St. Laurens*, om dat de zelve voorgevallen was den 10 Augusty, zynde de feestdag van dien heilige. De vyanden verloren niet meer dan 80 of 100 mannen; maar zy wisten zich niet van dit grote voordeel te bedienen. Zy hielden zich op met de belegering van St. Quintin, alwaar koning Philips aankwam den 27 Augusty. De admiraal, die te lang gewacht hadt met over een verdrag te handelen, was oorzaak, dat men deze plaats door vyf besschen stormenderhandt innam, en dat hy gevangen genomen wierdt. Deze stadt wierdt in den jare 1559 door het vredesverdrag van Cambresis, zo weinig tot voordeel van Vrankryk, wederom gegeven. Eenige schryvers spreken van eene kerkvergadering, te St. Quintin gehouden in den jare 1231 door Henrik van Dreux, aartsbisschop van Rheims, om Milo, bisschop van Beauvais, te bevredigen, die in rechtsgeding lag met de inwoonders van zyne stadt; doch het is waarschynlyker, dat deze vergadering gehouden wierdt in de abdy van St. Quintin van Beauvais, of tot St. Quintin van Ryssel. Men spreekt nog van twee andere kerkvergaderingen in de jaren 1235 en 1237, en van een derde, gehouden door Milo, bisschop van Soissons, in den jare 1271. *Thuanus Hist. Memoires de Tavanes & de Monluc. Belcarius Hist. Du Pui Droits du Roy.*

St. QUIRICO, eene stadt in Italië, in Siëna, gelegen op een heuvel, met een slot, dat waardig is bezichtigt te worden.

St. REMI, of St. RHEIMS, eene kleine stadt in Brabandt, omtrent Faverne, aan de Saone gelegen, zynde met een kasteel voorzien, en voerende den tytel van graafschap. Daar toe behoren de heerlykheden *Herbaix* en *Petremael*. Diego de Bohorques, ridder van St. Jakob, Spaansche veldmaarschalk en gouverneur van het eilandt Stevenswaardt, wierdt in den jare 1662 graaf van St. Remi gemaakt. *L'Erect. de toutes les terres du Brabant.*

St. REMI, in het Latyn *Fanum S. Remigii*, eene kleine stadt van Vrankryk, in Provence, vier mylen van Arles gelegen. Zy wierdt oudtyds *Glanum* genaamt, en men gelooft, dat deze naam verandert is in dien van St. *Remi*, ter oorzake van een wonderwerk, dat een aartsbisschop van Rheims by die plaats in den jare 501 verrechtte. Daar zyn, zo binnen als buiten deze stadt, nog overgebleven verscheide gedenktekenen der oudheit, welke genoegzaam aantonen, dat zy eertyds groot en befaamd was. Onder andere dingen ziet men daar een vierendeel myls van daan een zegeboog, en een heerlyke begraafplaats, gedekt door een verwulfsel, onderschraagt van twee ryen pylaren, de een gezet op de andere, en met verscheide beelden en figuren versiert, benevens schone zegetekenen van wapenschilden in verheven werk. Men ontdekt nog alle dagen omtrent die stadt oude lykbusschen met assche van dode ligchamen, goude en zilvere gedenkpenningen, en stenen, op welke oude opschriften staan. Men heeft tegenwoordig binnen de stadt St. Remi eene kanunnikale kerk van wereldlyke kanunniken, onder den tytel van St. *Martin*, gesticht omtrent den jare 1330 door paus Johannes den XXII, zittende te Avignon. Het wereldlyke rechtsgebiedt is door verscheide heeren na malkander bezeten, en is tegenwoordig afhankelyk van de baronny van Beaux, en de prins van Monaco bezit het zelve door eene gift, welke Lodewyk de XIII hem daar van deedt in den jare 1641. *Bouche Chron. de Provence l.* III *&* IV.

St. REMO, in het Latyn, *Fanum sancti Remuli*, of *sancti Remigii*, eene aangename stadt, en eene zeehaven in Italië, aan de kust van Genua. De haven is wel zeer klein, maar goed, en het landt zo vruchtbaar in oranjeappelen, citroenen, olyven, en andere vruchten, dat men het zelve het Italiaansche paradys noemt. Deze stadt legt in een dal, het welk onder anderen van wegens zyne heerlyke olie vermaard is.

St. RUF, eene abdy in de stadt Valence, in het Dauphiné, is het hoofdsticht van de orde der geestelyke kanunniken van St. Augustyn. Arnaldus, Odilo, Pontius, en Durandus, priesters van de kerk van Avignon, hebbende onder malkander besloten een afgezonderder leven te leiden, verzochten omtrent den jare 1039 van Benedictus, hunnen bisschop, om twee kerken, van welke hy naar zyn believen kon schikken. Deze waren van *St. Just*, en van *St. Ruf*, of *Roux*, in zyn bisdom, digt by de Durance. Hy stondt hen dit toe, en gelyk zy zich by de laatste ter neder sloegen, wierdt hen de naam van St. Ruf gegeven: doch naderhandt, het zy dat deze kerken verwoest waren gedurende de oorlogen met de Albigenzen, of om andere oorzaken, kwamen de geestelyken zich vestigen digt by Valence, op het eilandt Esparviere, het welk de abt Remond gekocht hadt van Eudes, bisschop van deze stadt, alwaar hy een zeer prachtig klooster deedt bouwen. Sedert zyn zy daar gebleven, tot dat de woede der burgerlyke oorlogen het zelve ter neder wierp in den jare 1562. Zy hadden ook eene priory binnen de stads muren van Valence; men heeft daar van het hoofdsticht van de orde na die dodelyke omwenteling gemaakt. De generale abt heeft zich daar gevestigt, en aldaar overgebragt de rechten van gezag en waarde des klooster uit het eilandt Esparviere, hebbende koning Henrik de Grote deze verplaatzing in den jare 1600 goedgekeurt. Negen en dertig of veertig algemene abten hebben deze orde tot dezen tydt toe bestiert, de welke drie pauzen, *Anastasius* den IV, *Adrianus* den IV, en *Julius* den II, heeft voortgebragt. Zy heeft ook drie kardinalen gehad, namentlyk *Wilhelm de Vergi*, *Amadeus d'Albret*, en *Angelicus*, of *Angelique van Grimoald*, van Grisak, stichter van het gesselschap van St. Ruf van Montpellier. Het getal der bisschoppen is groter. *Olgearus*, of *Olger*, de eerste abt, en naderhandt bisschop van Barcelona, is als een heilige geëert. *Miraus c.* 11. *Orig. August. Sammarth. Gall. Christ. T. IV. Colombi de Episc. Valent. & de Orig. Ord. S. Ruf. Chorier Hist. de Dauph. T. II. l.* II. *ch.* 11. *& Etat Polit. de Dauph. T. II.*

St. SALVADOR, of St. SAVOUR, een Franciskaner klooster te Jeruzalem, in het Westelyk gedeelte van die stadt, tusschen het slot en den toren van Damascus. Dit klooster is een herberg voor alle Westersche Christenen, die als pelgrims in het Heilige Landt komen, zo lang als zy te Jeruzalem blyven. Deze alle durven nergens anders dan alleen hier in komen, op verbeurte van eene grote geldsomme. De gardiaan van dit klooster heeft het bisschoppelyk rechtsgebiedt, en de geestelyke macht over alle de derwaarts komende Latynsche of Westersche Christenen.

St. of SAN SALVADOR, *Citade de Baya*, de hoofdstadt van het Zuid-Amerikaansche landschap Brazilië, legt op de Noordzyde van de golf, de welke van de Portugezen *Bahia de todos los Santos* genoemt wordt. Deze golf heeft dien naam van eenen *Manuel Pigneiro*, een Portugees, bekomen, toen hy, door een zwaren storm belopen, aldaar op den dag van Allerheiligen gelukkig aanlandde, waarom hy, om aan Godt dankbaarheit te bewyzen, de stadt, welke hy daar bouwde, *San Salvador* noemde. Zy is omtrent 200 roeden van de haven afgelegen, en legt boven op een berg, die aan de zyde van de zee zo rouw en ongebaand is, dat men den zelven niet genaken kan. Om die reden moeten zelfs aldaar de koopmanswaren door windasen in de hoogte getrokken worden, en een groten omweg nemen, als zy de zelve in de stadt willen brengen. Hare kerken zyn schoon, inzonderheit de Dom, en de Jesuiten-kerk. De kloosters der Karmeliten en Barrevoeters zyn ook zeer fraai gebouwt. Deze stadt wierdt in het jaar 1550 tot een bisschoppelyken setel, doch daar na tot een aartsbisdom gemaakt. De onderkoning, welken de koning van Portugal aanstelt, houdt daar zyne hofhouding. In den jare 1623 overvielen de Hollanders deze stadt, plunderden de zelve, en verbrandden alle de voorraadhuizen. De buit, welken zy 'er maakten, was zeer groot. Daarom gingen ook vele Hollandsche soldaten door, naardien zy zich wel verrykt hadden. Als de koning van Spanje, dien toenmaals Portugal toekwam, van de verovering van deze stadt narichт bekomen hadt, zondt hy derwaarts 7500 man, onder het bevel van Frederik van Toledo, de welke de Hollanders dwongen zich by verdrag over te geven, wanneer zy die stadt nog geen jaar hadden ingehad. Om nu in het toekomende diergelyke schielyke aanvallen af te keren, hebben de Portugezen tusschen de zee en hunne voorraadhuizen eene sterkte gebouwt; gelyk nog eene andere, de welke het inkomen van de haven beschutten. De haven is ook met verscheide torens en reduiten, en de stadt met muren voorzien. In het jaar 1703 veroverden de Franschen de zelve. *Davity de l'Amerique. De Laet. Sanson.*

St. of SAN SALVADOR, *Banza*, de hoofdstadt van het koninkryk van Congo, in Afrika, legt in de provincie Pemba, en wierdt eertyds *Congo* genaamt. De Portugezen veranderden dezen naam in dien van *San Salvador*, ter gedachtenisse van eene merkwaardige zege, welke 36 van hunne soldaten aldaar behaalden: want deze vereenigden zich met eenig landvolk, onderhorig aan den koning van Congo, en sloegen een groot leger van wederspannelingen, welke door des konings broeder geboden wierden, en besloten hadden hunnen rechtmatigen overheer, om dat hy een Christen was geworden, van den troon te stoten. Deze stadt legt op een heuvel, 10 mylen van de zee, en is zeer groot en volkryk. De huizen staan alle een weinig van elkander af, en terwyl in het landt verscheide stenen in stof veranderen, wanneer zy uitgebikt en vierkant gemaakt worden, maken zy hunne huizen van hout en takken van bomen, de welke met kalk worden zamengevoegt. De Domkerk, die een bisschoppelyke setel is, is van vremde stenen gebouwt. De stadt lag voorheen geheel open, doch tegenwoordig is zy met een muur van de zelve bouwstoffe, waar van de huizen zyn gebouwt, omgeven. *Marmol de l'Afrique Tom. III. Davity de l'Afrique.*

St. of SAN SALVADOR, eene stadt in nieuw-Spanje, in de provincie Guatimala, wordt van de inwoonders *Cuzcatlan* genaamt. Zy legt 6 mylen van Axacutla, en de Stille zee Noordwaarts, en 40 Spaansche mylen van St. Jago de Guatimala Oostwaarts aan eene kleine zee. Het is eene Spaansche volkplanting, en heeft haren byzonderen bestierder.

St. SALVADOR DE MONTREAL, eene ridderorde in Spanje, door Alphonsus den III, koning van Aragon en Castilië, omtrent het jaar 1120 gesticht Na dat de gemelde koning de stadt Montreal gebouwt hadt, om de Mauren in Valencië het hoofdt te bieden, gaf hy de zelve aan de Tempeliers over, om de stadt

te beschermen, en de ongelovigen te beoorlogen; maar na dat de Tempeliers door de kerkvergadering, in 't jaar 1311 te Viënne gehouden, waren uitgeroeit, kwam Montreal in handen der ridders, welke uit de edelste geslachten van Aragon genomen waren, wier kleedt een witte rok was, met het rode Jeruzalemsche kruis daar op. Deze ridders wierden de ridders van St. Salvador genoemt; maar toen de Mauren uitgeroeit waren, nam deze orde ook een einde.

St. SALVADORE in 't Latyn *S. Salvatoris oppidum*, eene kleine stadt in 't landschap Casal, in 't Montferrat, op de grenzen van Milaan. Het was voor dezen een sterk slot, en de hertog van Mantua hadt 'er eene bezetting in.

St. SEBASTIAAN, eene sterke stadt en zeehaven in Spanje, in de provincie Guipuscoa, tegenwoordig met Biskaje vereenigt, aan de zee, aan den uitloop van de rivier Orio, omtrent drie mylen van Gallicië Noordwaarts, drie van Fuentarabië en van de Fransche grenzen Zuidwaarts, en even zo verre van Pampelona Oostwaarts gelegen. De haven wordt door twee op rotsen gelegene kasteelen beschermt. De inwoonders van deze plaats roemen op een voorrecht, uit krachte van het welke de koning met ongedekten hoofde tegen hen moet spreken. In Augustus des jaars 1719 wierdt deze stadt door den hertog van Berwik voor den koning van Vrankryk verovert.

St. SEBASTIAAN, in 't Latyn *Fanum S. Sebastiani*, de hoofdstadt van de Capitanie de Rio Janeiro, in Brazil, in Zuid-Amerika, nevens twee citadellen, en een bisdom, onder den aartsbisschop van St. Salvador behorende. Zy heeft eene goede haven. De Fransche vloot onder Gue Trouin bemachtigde deze plaats in September des jaars 1711, en plunderde de zelve.

St. SEBASTIAAN, een stadt en slot op het eilandt St. Thomas, by Afrika. Het slot is met vier bastions voorzien, en in goeden staat om tegenweer te bieden. Zy behoort den Portugezen toe.

St. SEBASTIAAN, een klein eilandt op de kusten der Portugeesche provincie, Capitania St. Vincent, in Brazil.

St. SEBASTIAAN, (HET VOORGEBERGTE VAN) de Noordelykste uithoek van het eilandt Madagaskar, in Afrika. Niet verre van daar is de haven van St. Sebastiaan.

St. SECONDO, in 't Latyn *Castrum S. Secundi*, eene fraaie stadt boven Parma, tusschen de rivieren Taro en Parola, in het hertogdom van Parma. Zy behoorde van ouds tot Milaan, maar onderwierp zich in den jare 1266 vrywillig aan Parma.

St. of SAINT SEVERE, in 't Latyn *Severopolis*, de hoofdstadt van Gascogne, in Vrankryk, aan de rivier Adour, zes mylen van Aire, en drie van den berg Marsan gelegen. Zy legt onder aan een berg, en heeft haren naam, en mogelyk ook haren oorsprong van de abdy van St. Severus.

St. of SANTA SEVERINA, in 't Latyn *Siberina*, eene oude en kleine, maar volkryke stadt in Calabria Oltra, aan de rivier Neto, met een aartsbisdom.

St. of SAN SEVERINO, eene plaats in de Mark van Ancona, niet verre van Tolentino gelegen. Paus Sixtus de V heeft aan de zelve stads rechten toegestaan, en naderhandt is 'er een bisschoppelyke setel opgerecht. Men zegt, dat hier van ouds eene stadt heeft gestaan, *Septempeda* genaamt. *Delices de l'Ital. II. pag.* 63.

St. SEVERINO, eene aartsbisschoppelyke stadt in het koninkryk van Napels.

St. SEVERINO, het geslacht. Zie SANSEVERINO.

St. of SAN SEVERO, eene kleine stadt, met den tytel van vorstendom, in de Napelsche provincie Capitanata, is een bisschoppelyke setel, die voor dezen onder den aartsbisschop van Manfredonia behoorde, maar tegenwoordig alleen onder den paus staat. Zy legt in eene vlakte, 24 mylen ten Westen van Manfredonia, en elf mylen ten Zuiden van de Adriatische zee. Zy is welbewoond en in een goeden staat. Het bisdom, dat hier is, is door paus Gregorius den XIII gesticht.

St. SIMON, eene stadt in Vrankryk, in 't Vermandois, tot Pikardië behorende. Zy voert den tytel van hertogdom, en legt aan de rivier de Somme, tusschen St. Quintin en Ham. Het oude geslacht van *St. Simon* heeft zynen naam daar van gekregen.

St. SPIRITO, RIO DEL St. SPIRITO, eene rivier in Monomotapa, in Afrika.

St. SPIRITU, BAHIA DEL SPIRITU SANTO, of PEQUENNO, een gedeelte van de golf van Mexico, by de kusten van Florida, in Noord-Amerika, daar de rivier *St. Spiritu* in loopt.

St. STEFANO, eene sterkte en haven, met een klein halfeilandt, in Stato delli Presidii, in Italië.

St. STEFANO, een markgraafschap op de grenzen van het hertogdom Parma, in het gebiedt van Genua. Het is een Ryks leen.

St. THEODORE, een klein eilandt en eene sterkte digt by de haven van de stadt Kanea, tot het koninkryk Kandië behorende. In den jare 1645 bemachtigden de Turken het zelve, en maakten daar mede een begin van den langen en fellen oorlog tegen de Venetianen, de welke eerst in den jare 1669, met het verlies van het gemelde koninkryk, eindigde. *Amelot de la Houssaje Hist. du Gouvern. de Venise pag.* 454.

St. THOMAS-EILANDT, een der Antillische eilanden Barlovento, in 't Noorder Amerika, staande onder het gebiedt der Denen.

St. THOME, of St. THOMAS-EILANDT, een der Portugeesche eilanden in de golf van St. THOMAS, zynde een deel der zee van Guinea, in Afrika. Het is onder den Middellyn gelegen, en ryk van zuiker, gember, meloenen, en palmbomen. Dag en nacht zyn 'er altydt even gelyk. Het wordt St. *Thomas*, of St. *Thomas-eilandt* genaamt, om dat het in den jare 1405 op St. Thomasdag door de Portugezen ontdekt wierdt. De hoofdstadt, hebbende den zelven naam als het eilandt, is met eene goede haven en met een sterk kasteel voorzien. De bisschop van deze stadt staat onder den aartsbisschop van Lissebon.

Tot dit eilandt wordt niet alleen gerekent het vorstelyk eilandt Fernambuco, Pau en Annebon, die daar rondom leggen, maar ook het eilandt van St. Heleen, de l'Ascension, en van St. Mattheus, die verder afgelegen zyn. De eerstgemelde staan onder 't gebiedt van Portugal, maar de laatste zyn woest. Dit eilandt wierdt in den jare 1599 door de Hollanders ingenomen, die het zelve daar na weder verlieten, maar in den jare 1641 op nieuw vermeesterden. De Portugezen hebben het zelve naderhandt wederom verovert. In den jare 1709 nam de Fransche kapitein Parent met 420 man dit eilandt in, en maakte by het innemen van de stadt en 't kasteel groten buit. Het is 180 mylen van de kust van Afrika gelegen. *Davity de l'Afrique.*

St. THOME, St. THOMAS, of MELANGE, eene stadt in Asië, op het halfeilandt aan deze zyde den Ganges, op de kust van Coromandel, aan de golf van Bengale, 200 mylen ten Noorden van Ceilan gelegen. Zy is de zitplaats van een aartsbisschop, en wierdt St. Thome genaamt, om dat men zegt, dat de Apostel St. Thomas op een steen naby deze stadt de marteldoodt heeft geleden. Zy is langen tydt in handen der Portugezen geweest, en wierdt in den jare 1671 door de Franschen verovert; maar twee jaren daar na door de Portugezen weder ingenomen, die ze nog bezitten. *Kircherus.*

St. TIBAUT, eene stadt in het hertogdom van Lotharingen, zeven en een halve mylen van Nanci, ten Zuid-Westen, gelegen.

St. of SANTA TRINIDAD DE BUENOS AYRES, in 't Latyn *Fanum sanctæ Trinitatis*, eene stadt in Paraguay, in Zuid-Amerika, met een bisschoppelyken setel, staande onder den aartsbisschop van la Plata, en een landgerecht over de voorgemelde provincie. Zy is een vermaarde zeehaven en koopstadt, en legt aan de Zuidzyde van de rivier Plata, daar de zelve in zee valt, in eene goede luchtstreek, waar van zy ook haren naam gekregen heeft.

St. TRUIEN, TRUYN, TRON, of TRUDON, eene stadt in het sticht van Luik, in het gebiedt van Hasbage, vyf mylen van Mastricht gelegen. Hare vestingwerken zyn in den jare 1673 geslecht. Zy heeft haren naam van St. *Trudo*, die hier in den jare 657 eene abdy van Benediktyner monniken heeft gesticht, welke door Tromsdorf *Pirone* genaamt wordt. Men zegt, dat Johannes Latomus de Geschiedenis van deze abdye in 't Latyn beschreven heeft. *Bucel. Germ. Sacra P.* II. *Trithem. de Vir. illustr. ord. Bened. l.* III. *c.* 101. *Tromsdorf Accur. Geogr.*

St. TROPEZ, in 't Latyn *Fanum sancti Tropetis*, eene kleine, maar zeer sterke stadt in Provence, vyf Fransche mylen Zuidwaarts van Frejus, en twaalf Oostwaarts van Toulon gelegen. Zy heeft eene goede haven.

St. VALERY, in 't Latyn *Fanum S. Valerii*, eene kleine stadt in het landschap Vimeu, in Pikardië, aan den uitloop van de Somme.

St. VALERY, een Fransch vlek op de kust van Normandië, daar eene goede haven is.

St. VEIT, in 't Latyn *Fanum S. Viti*, de hoofdstadt van het prevoostschap des hertogdoms van Luxemburg, het huis van Oostenryk toebehorende.

St. VEIT, eene stadt in Karinthië, daar de rivieren Wilicz en Glan in een lopen, twee mylen van Klagenfurt gelegen.

St. VEIT, eene stadt in het graafschap Vianden, in het hertogdom van Luxemburg, wierdt in den jare 1689 door de Franschen in brandt gestoken. Zy behoort aan het huis van Nassau-Oranje.

St. VENANT, in 't Latyn *Fanum S. Venantii*, eene kleine stadt, goede sterkte en pas tusschen Bethune en Ariën, aan de rivier de Lis, in het graafschap Artois. Hare vestingwerken zyn geslecht, maar in den oorlog over de Spaansche opvolging weder herstelt. De bondgenoten veroverden de zelve in den jare 1710 by verdrag, na een beleg van dertien dagen, maar stonden ze by de Utrechtsche vrede in den jare 1713 weder aan Vrankryk af.

St. VENETICO, een eilandt in de Grieksche zee, aan den ingang van de golf Coron.

St. VINCENT, een gouvernement in Brazil, de kroon Portugal toebehorende, waar onder de republyk van St. Paul begrepen is.

St. VINCENT, een der eilanden van het Groene Voorgebergte, in 't Latyn *Hesperides* genaamt, in de Atlantische zee. Het is van allerhande levensmiddelen genoeg voorzien; maar het water is 'er niet te goed. Men kan van alle kanten aan het eilandt komen, en het heeft eene goede haven, waar in de schepen veilig leggen kunnen. De inwoonders verbergen zich als zy schepen zien aankomen.

Daar is ook een eilandt St. VINCENT in Amerika, dat acht mylen lang, en zes mylen breed is, maar in den jare 1718, den 6 April, met alle daar op wonende Indianen is verzonken, zo dat 'er niet meer dan twee rotsen van gezien worden.

St. VINCENT DE LA BERQUERA, eene beroemde zeehaven in de Spaansche provincie Asturië, met een welgebouwt slot.

St. WENDEL, of St. VENDEL, een stedeke en klein gebiedt tusschen Tweebruggen, Birkenveldt en het graafschap Ottweiler gelegen, behorende aan het aartssticht van Trier.

SINTACORA, eene kleine stadt en een halfeilandt van Indië, aan deze zyde den Ganges. Zy legt op de kust en de grenzen van Canara, tusschen Goa en Onor. Eenige landbeschryvers nemen de zelve voor het oude *Simylla*, of *Simela*, het welk anderen te Chaul plaatsen.

SINTHIANA, eene stadt in China. Zy is sterk, gelegen aan den voet van eenige bergen, in het landschap Quicheu.

SINTVELDT, eene grote landstreek in het sticht van Paderbom,

born, tusschen Buren en Dalheim, waar in het vlek *Wunneberg* is gelegen, daar keizer Karel de Grote in het jaar 794 de Saxen in een slag volkomen overwonnen, en naderhandt tot het Christendom gebragt heeft. *Monumenta Paderborn.*

SINTZENDORF, een zeer voornaam Hoogduitsch geslacht. De oude Ryksgraven van Altorf, die hunne afkomst hebben uit den stamme der hertogen van Beyeren, zyn de aloude voorzaten van dit graaflyk geslacht: want *Henrik*, heer van Sintzendorf, die omtrent het jaar 1044 geleeft heeft, wordt opgegeven voor een zoon van *Guelphus*, die ten vader hadt *Ethico*, graaf van Altorf, zoon van Henrik, hertog van Beyeren. Van dezen HENRIK VAN SINTZENDORF komt af DIDERIK, die omtrent het jaar 1085 curator of bezorger van het bisdom van Basel was. Des zelfs zoon HENRIK de II heeft keizer Henrik den IV tegen Guelphus, hertog van Beyeren, trouwelyk bygestaan, en twee zonen nagelaten, namentlyk RUDOLPH en *Johannes*. De eerste kwam op den tocht naar het Oosten onder keizer Koenraad den III in het jaar 1148 om het leven, nalatende een zoon, HENRIK den III, die zyns vaders broeder Johannes, die met Leopold den Overwinnaar, markgraaf van Oostenryk, naar Syrië was getrokken, en na zyne gelukkige wederkomst in Duitschlandt, tot beloning van zyne trouwe diensten, met eenige goederen in Oostenryk wierdt beschonken, tot erfgenaam hadt aangestelt. Dit gaf gelegenheit, dat Henrik de III, toen hy van zyne reize uit het Oosten onder Frederik Barbarossa te rug kwam, zich in Oostenryk ter neder sloeg. Hy teelde onder andere kinderen KOENRAAD, vader van OTTO, die keizer Rudolf den I tegen Ottocarus, koning van Bohemen, treffelyke diensten deedt, en een zoon, KOENRAAD den II, naliet. Dezen heeft zyne gemalin, Catharina Enenckel, vyf zonen gebaart, onder welke JOHANNES het geslacht heeft voortgeplant, en grootvader is geworden van LEONARD, den gemenen stamvader van alle de hedendaagsche graven van Sintzendorf. Des zelfs twee zonen, LAURENS en REIMPERT, hebben hun huis in twee liniën, die van *Feuerek*, hedendaags de *Ernstbrunsche* genaamt, en de *Fridausche*, of *Neuburgsche*, verdeelt. De Ernstbrunsche voert haren naam van het slot Ernstbrun, en is naderhandt met het burggraafschap van Reinek, wegens het welke zy zitting en stem op de Ryksdagen heeft, als ook van den keizer met de heerlykheit Rogendorf begiftigt. De stichter van deze linie was LAURENS, die by Dorothea van Mos tot Weiher drie zonen geteelt hadt, namentlyk *Leopold*, *Wolfgang* en *Leonard*. De nakomelingschap van de twee eerste is schielyk uitgestorven; maar van LEONARD en zyne gemalinne Anna van Harrach zyn voortgesproten *Frederik*, *Johannes*, *Tiburtius*, en *Joachim*. De eerste en de derde van deze stierven zonder kinderen; maar JOACHIM, die door zyne bekwaamheit, betoont in het bekleden van het gezantschap naar Turkye, groten roem verkreeg, hadt twee zonen nagelaten, te weten *Leo* en *Augustus*. De eerste stierf zonder kinderen; maar AUGUSTUS hadt by zyne gemalinne Elizabeth van Trautmansdorf *Johan Joachim*, *Sigismund Frederik*, en *Rudolph*. JOHAN JOACHIM nam den Roomschen Godsdienst aan, en geraakte daar door tot hoge eerampten: want hy wierdt geheime Raadt van keizer Ferdinand den III, en eindelyk opper-hofkancelier. Hy is tweemalen getrouwt geweest, te weten eerst met Maria Sidonia van Polheim, van welke in het jaar 1644 geboren wierdt *Augustus*, keizerlyke kamerheer, en regerings-Raadt by de neder-Oostenrykſche regering, die in den jare 1676 zonder kinderen stierf; en ten twede male met Maria Maximiliana Theresia, geborene gravin van Althan, by welke hy drie zonen teelde. De oudste daar van, JOHAN WEICARD MICHIEL WENCESLAUS, in het jaar 1656 geboren, wierdt werkelyke keizerlyke geheime Raadt, kamerheer, en neder-Oostenrykſche regerings-Raadt. Hy hadt by Isabella Magdalena, dochter van Franciscus Maximiliaan, landgraaf van Furstenberg-Stulingen, een zoon, JOACHIM ANTONI MICHIEL WENCESLAUS genoemt, en geboren in den jare 1689. De twede broeder, *Adolph Michiël Thomas*, stierf te Constantinopel in het jaar 1700, en liet na by zyne gemalinne Maria Maximiliana, dochter van Karel Maximiliaan, graaf van Lanschensky, drie zonen, namentlyk *Maximiliaan Gabriël Michiël Jozeph Antoni*, geboren in het jaar 1685, *Karel Michiël Tobias Eustathius Antoni Jozeph*, geboren in het jaar 1686, en *Johan Joachim Clemens Franciscus Michiël Antoni Jozeph*, geboren in 't jaar 1689. De derde broeder, *Michiël Johan Joachim*, was lands-hoofdman van het vorstendom Sweidnits en Jauer, en stierf te Sweidnits in het jaar 1679. Zyne gemalin Anna Francisca Jozepha Michaëlina Juditha, gravin van Kinsky, hadt hem gebaart *Franciscus Wenceslaus Joachim Michiël Jozeph*, geboren te Jauer in het jaar 1695. De twede zoon van Augustus, *Sigismund Frederik*, leefde ongetrouwt tot het jaar 1679. De derde zoon van Rudolph Augustus bleef nevens zynen eerstgemelden broeder by de Luthersche geloofsbelydenisse, en verkreeg aan het keizerlyke hof door zyn groot verstandt en ervarenheit zulk een aanzien, dat hy tot Ryks-hof-Raadt verheven, en tot vele gezantschappen naar Denemarken, Hollandt en aan verscheide Ryksleden gebruikt wierdt. Hy stierf in het jaar 1677, na dat hy by Eva Susanna, gravinne van Sintzendorf, gestorven in het jaar 1709, vader geworden was van vele kinderen, waar onder de volgende zonen, *Theodorus*, geboren in het jaar 1657, keizerlyke kamerheer, die het erfscha-meestersampt bekleed heeft, en in het jaar 1706 gestorven is; *Otto Henrik*, geboren in het jaar 1663, die in den jare 1713 zonder kinderen van Louize Elizabeth van Haugwits gestorven is; *Sigismund Rudolph*, geboren in het jaar 1670, wierdt in het jaar 1711 opperkamerheer van keizer Karel den VI, en in het jaar 1712 ridder van het gulde vlies: hy is ook keizerlyke geheime Raadt, generaal veldmaarschalk, en Grande van Spanje, en heeft van Johanna, gravinne van Nostits, dochter van Christoffel Wenceslaus, grave van Nostits, nazaten verwekt. Augustus Joachim, keizerlyke kamerheer, overste over een regiment dragonders, en generaal wachtmeester, geboren in het jaar 1671, sneuvelde in het jaar 1707, den 11 Maart, in een tweegevecht met den grave Rambold van Collalto, de laatste van zyne linie, waar in zy zich beide doodstaken.

De stamvader van de *Neuburgsche* linie, REIMPERT, teelde by Margareta Schel van Mulgast, PILGRAM, die vader was van een zoon van den zelven naam, van welken, en van Susanna van Trautmansdorf, afstamden JOHAN KAREL, *Maximiliaan*, en *Georg Lodewyk*. De eerste hadt tot gemalinne Rosina Sabina, gravin van Polheim; wiens zoon KAREL LODEWYK, geboren in het jaar 1652, keizerlyke geheime Raadt, en Ryks-hof-Raads vice-president, ook overste erfschenker van Oostenryk boven den Ens wierdt. Hy heeft by Wilhelmina Amalia, dochter van Adolph, grave van Limburg-Styrum, geteelt *Lodewyk Otto*, kamerheer van den Roomsch-koning, en hoofdman van het regiment dragonders van den grave van Styrum, te Wenen in het jaar 1702 ongetrouwt gestorven. *Maximiliaan* leefde ongetrouwt. GEORG LODEWYK, was keizerlyke geheime Raadt, ridder van het gulde vlies, en hof-kamer-president, die, na dat hy in het jaar 1680 in des keizers ongenade was gevallen, het jaar daar aan volgende te Wenen overleedt. Hy is tweemaal getrouwt geweest, de eerste maal met Anna Regina van Jorger, waar by hy gene kinderen heeft gehad; maar in het twede huwelyk verwekte hy by Dorothea Elizabeth, dochter van hertog Philips Lodewyk van Holstein Sunderburg, *Maria Leopoldina Louiza*, geboren in het jaar 1666, getrouwt met Frederik Wilhelm, vorst van Hohenzollern, en gestorven te Wenen in het jaar 1709; *Christiaan Lodewyk Ignatius*, geboren in het jaar 1669, die bleef in den slag by Siclos, in Hungarie, in het jaar 1687, en PHILIPS LODEWYK, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, kamerheer en opperhofkancelier, als mede in het jaar 1712 ridder van 't gulde vlies, geboren in den jare 1671. Hy heeft tot gemalinne Rosina Catharina Isabella Rosalia, gravin van Waldstein, by welke hy geteelt heeft *Johan Wilhelm Lodewyk* in den jare 1697; *Philips Lodewyk* in den jare 1699; *Maria Jozepha* in het jaar 1700, *Octavianus Karel Nicolaas* in het jaar 1702; *Wilhelmina Amalia Lodovika Johanna* in het jaar 1707, het jaar daar aan gestorven; en *Jozephus Bernhardus Martinus Johannes*, in het jaar 1708, den 8 October, geboren.

Het strekt tot een zonderling aanzien van dit graaflyke huis, dat het zelve, na de verheffing van dat van de Palts tot het achtste keurvorstendom en aartsschatmeestersampt, het erfschatmeestersampt heeft verkregen, zynde van ouds af met het aartsschenkersampt in Oostenryk boven de Ens vereert geweest.

SINTZHEIM, of SINTZEN, een stedeke in de neder-Palts, in het ambacht Bretten, wordt anders onder *Graichau* gerekent; gelyk het ook voorheen de zitplaats der oude graven van Graichau zou geweest zyn, na welker afsterven de keizer het zelve aan den keurvorst Lodewyk den Ernsthaftigen gegeven heeft. Zie GRAICHAU. Niet verre van daar ziet men het in den jare 1135 gebouwde en bekende klooster *Leeuwenveldt*. In het jaar 1674 sloeg de maarschalk van Turenne by dit stedeke den hertog van Lotharingen en Caprara. In het jaar 1688 hebben de Franschen deze plaats verwoest. *Tolner H. P. p. 37. Munster. Cosm. Sprenger. Luc. Trithem. Chron. Sponh. p. 126.*

SINUESSA, eene stadt van Italië, in het landschap Labour, voorheen eene Romeinsche volkplanting. Ptolomæus noemt de zelve *Sassa*, en Plinius en Titus Livius noemen ze *Sinope*. Naderhandt is het een bisdom geweest; doch tegenwoordig legt deze stadt woest, en men ziet aldaar *Rocca di Mondragone*, dat den tytel heeft van een hertogdom. De oude schryvers spreken dikwils van deze stadt. *Baronius* en eenige anderen verzekeren, dat men in het jaar 303 aldaar een concilie hieldt over de zaak van den paus Marcellinus; doch de handelingen, welke wy daar nog van overig hebben, zyn niet zonder zeer grote zwarigheden. *Plinius Hist. Nat. lib.* III. §. 9. *Ed. Harduini.*

SINUVA, SINOE, eene stadt van Cochinchina, in Asië. Zy is de hoofdstadt van de provincie Sinuva, en gelegen aan de golf van Cochinchina, op de grenzen van het koninkryk van Tunquin. *Maty Diction.*

SION. Zie ZION.

SIOR, in 't Latyn *Siorium*, eene stadt van Asië, de hoofdstadt van de provincie Sengad, en de voornaamste van het koninkryk van Corea. De koning van dit landt houdt aldaar zyne zitplaats, onder de bescherming van den keizer van China. Zy legt zestig mylen van de grenzen van het koninkryk naar de zyde van het Zuiden, naby eene grote rivier. *Henri Hamel. Baudrand.*

SIPHANTO, of SIFANTO, in vorige tyden *Siphnos*, of *Siphanos* genaamt, een eilandt in den Archipel, 36 mylen van Milo, heeft den naam van *Siphno*, den zone van Sunio, als *Stephanus* vermeldt, en zou voorheen *Merope*, of, naar de mening van *Plinius*, *Merapia* en *Acis* geheten, en 28 mylen in zynen omkreits gehad hebben. Tegenwoordig rekent men de zelve op 40 mylen. Zy legt onder eene gezonde luchtstreek, heeft goed water, goede levensmiddelen, en men vindt daar in lieden van 120 jaren oud. Het is een der vruchtbaarste eilanden van den Archipel. Daar in zyn by de 5000 zielen. De koophandel van deze stadt bestaat in olie, kappers, vygen, wasch, boomwol, enz. Behalven het vlek en het slot van den zelven naam, het welk op een klip aan de zee, vermoedelyk op de puinhopen van de oude stadt *Apollonia* gebouwt is, heeft het vyf dorpen en eenige kloosters. De havenen zyn te *Faro*, *Vati*, *Kitriani*, *Kironisso*, en by het slot. Van ouds was dit eilandt beroemd wegens zyne ryke gouden zilvermynen; ook schryft *Herodotus*, dat de tienden daar van in den tempel van Apollo te Delphos gebragt wierden. Doch te-

genwoordig is aldaar maar een bootmyn. Siphanto behoorde aan den keizer van Constantinopel, tot dat het Marcus Sanutus onder keizer Henrik den II veroverde, en het met het hertogdom Naxia vereenigde, waar van het echter naderhandt afgescheurt is, en aan het geslacht van Gozzadini gegeven, het welk dit eilandt heeft bezeten tot dat keizer Frederik Barbarossa het zelve onder de regering van den Turkschen keizer Solyman den II veroverde. Het behoort nog tegenwoordig onder de Turken. *Herodotus lib.* III. *Plinius lib.* IV. *c.* 12. *Tournefort Voyage du Levant Vol.* I. *Ep.* 4. *p.* 205 *seq.*

SIPHAX. Zie SYPHAX.

SIPONTO, eene verwoeste stadt van Italië, in het koninkryk van Napels. Zy is in vorige tyden zeer aanzienlyk geweest, gelyk men zulks kan afnemen uit de achting, welke de Romeinen daar voor hadden, en door het geen de oude schryvers daar van gewagen, de welke de zelve verscheidentlyk noemen, als: *Sipontum*, *Sypus*, *Sepius*, en *Sepus*. Strabo verzekert, dat Diomedes de zelve gebouwt heeft. De stroperyen der Saracenen in de VIII eeuwe, de aardbevingen, en het onderling wantrouwen der inwoonders hebben zeer veel tot haren ondergang toegebragt. Daar is een aartsbisdom geweest, het welk overgebragt is naar Manfredonia. *Strabo l.* VII. *Titus Livius l.* VIII & XXXV. *Leander Alberti Descript. Ital.*

SIPONTO, een zeeboezem in de Adriatische zee, naby dien oordt, alwaar de voorgemelde stadt gestaan heeft.

SIRACUZA. Zie SYRACUZA.

SIRAD, eene stadt in neder-Polen. Zy is gelegen aan de Warda, negen mylen van de stadt Kalisch, ten Zuid-Oosten. Sirad hadt eertyds den tytel van een hertogdom, en was het erfgoedt van den tweden zoon der Poolsche koningen. Tegenwoordig is zy de hoofdstadt van een waywoodschap, het welk haren naam voert, en waar van in het volgende artykel zal gesproken worden. Zy heeft een sterk kasteel, en is met een goeden muur omringt.

SIRADIE, in het Latyn *Siradia*, een waywoodschap in groot-Polen, tusschen de waywoodschappen Kalisch en Lenczicz, als mede tusschen klein-Polen en Silesië. Het heeft vier rechtsgebieden, namentlyk *Siradië*, *Schadkouw*, *Radansko*, en *Petrikow*. De hoofdstadt is *Sirad*. Zie het voorgaande artykel.

SIRCK, of SIRIK, in het Fransch *Sirques*, eene kleine stadt in Lotharingen, digt aan de Luxenburgsche grenzen, tusschen Koningsmachern en Grevenmachern, aan den Moeselstroom gelegen. Op een naby gelegen berg is tot hare verdediging een sterk kasteel gebouwt. In Lotharingen heeft in vorige tyden, naar het verhaal van *Hubner*, een adelyk geslacht van dezen naam gebloeit, van het welke *Johannes* de I omtrent den jare 1305 bisschop van Tuil, en naderhandt van Utrecht geweest is. *Frederik* de II was in den jare 1317 mede bisschop te Utrecht, en *Jacobus* was omtrent den jare 1439 aartsbisschop van Trier. *Tromsd. Hubner Staatkundige Hist.*

SIRE is de tytel, van welken zich de Franschen en Engelschen bedienen, wanneer zy hunne zaken mondeling, of by geschrifte aan hunne koningen voordragen. Den oorspronk van deze benaminge halen eenigen van het Hebreeusche woordt *Sar*, 't welk een voornamen man betekent. Anderen leiden den zelven af van het Grieksche woordt Κύριος, het welk *heer* te zeggen is; anderen van het Latynsche woordt *Senior*, of *Herus*, en nog anderen van het oude Gallische woordt *Scir*, het welk de zon betekent. Eenigen zyn van gedachten, dat het van *Syrië* herstamt, om dat men in vorige tyden de genen, die op Syrië koophandel dreven, dus zou genoemt hebben. Ook wordt nog hedendaags zomwylen in Vrankryk het woordt *Sire* (doch altydt met byvoeging van den naam of van eene heerlykheit, of van den doopnaam) van des konings onderdanen, zo wel van middelbaren als geringen staat, gebruikt; by voorbeeldt: *Le Sire de Coussy*; *Le Sire de Joinville*; *Sire Jean*, *Sire Pierre*, enz. In Engelandt geeft men den tytel van *Sir*, wiens oorspronk de zelve met *Sire* schynt te zyn, aan alle de genen, die minder dan barons, en echter van geen geringe afkomst zyn. Ook heeft men aldaar de gewoonte ingevoert, dat, als men van een baronet, of van een gemeen ridder melding maakt, men altydt des zelfs doopnaam noemt, het woordt *Sir* daar voor zettende, by voorbeeldt: *Sir George Savil*; *Sir Francis Englefield*; *Sir Philip Sidney*, enz. daar men in 't tegendeel, als men van iemandt, die maar alleen *Esquire*, of een edelman is, wil spreken, gemeenlyk des zelfs geslachtnaam, met voorzetting van het woordt *Master*, gebruikt, by voorbeeldt: *Master Walgrave*, enz. By het maken van een Engelsch ridder (te weten van een gemeen ridder, en niet eenen van den Kousseband) gebeurt niets anders dan dat de koning, of de koningin den gene, die ridder gemaakt zal worden, by zynen doopnaam noemt, en hem beveelt te knielen, en daar na, zo haast als zyne linker schouder met een blood zwaardt is aangeraakt, de volgende woorden tegen hem zegt: *Rise Sir N.* (Staa op heer N.) *Fuller Miscell. Sacr. l.* I. *c.* 11. *Favin Theatr. d'hom. lib.* II. *c.* 12. *L'Oiseau des ordres chap.* 11. *n.* 40. *Pasquier Recherch. p.* 690. *Du Cange. Menage. Chamberlain State of Engl. P.* I. *c.* 4. *Miege Etat nouv. de la Gr. Brit.*

SIRENEN, in 't Latyn *Sirenes*, is de naam, welke door de Heidensche dichters aan drie zeegedrochten gegeven wordt. Zy geleken ten dele zeer schone vrouwen, en ten dele roofvogelen, en hadden vleugelen en voeten van vogelen, en het overige lighaam van vrouwen. Hare namen waren *Parthenope*, *Ligea*, en *Leucosia*. Anderen noemen haar *Aglaëpe*, *Thelxiopia*, en *Pisinoë*. Anderen geven haar nog andere namen: want men is het daar over gansch niet eens. Zy hielden haar verblyf op de kusten van Sicilië, alwaar zy door de zoetheit van haar gezang de voorbyvarenden ophielden: doch Ulysses ontweek haar door zyne behendigheit. Door dit verdichtsel hebben de dichters eene vernuftige schildery van de aanloklykheden der wellust willen maken, welke deze heldt te loor stelde door de kracht zyner dapperheit. *Homerus Odyss. M. Strabo lib.* I & V. *Ovidius l.* V *Metamorph.* & III. *de Arte Amandi:*

Monstra maris Sirenes erant, quæ voce canorâ
Quaslibet admissas detinuere rates.

Dat is:

Sirenen, zeegedrocht, dat door zyn' toverzangen
De grage schippers hieldt by 't luistrend' oor gevangen.

De naam van Sirene betekent in de Phenicische spraak zangster. Het kan zyn, dat 'er in Sicilië uitmuntende zangsters geweest zyn, welke de voorbyreizenden verleidden. Zie *Bochard Canaan l.* I. *c.* 27. *Calmet Bybelsch Woordenboek, vertaalt door Gargon.*

SIRI (VITTORIO) was een Italiaan, en leefde in het eerst te Venetië in een klooster als een monnik, maar verliet het zelve naderhandt, en wierdt een abt. Hy voerde den tytel van koninklyke staats-Raadt van Vrankryk en geschiedenisschryver, en schreef: *Memorie recondite dall' an.* 1601, *fino al an.* 1640, de welke in acht stukken bestaan; en nademaal zy op verscheide plaatsen, als te Parys en Lions, enz. gedrukt zyn, worden zy selden byeen gevonden, het welk ook van zynen *Mercurius*, die voor een vervolg van het eerste werk kan gehouden worden, en in 19 stukken in quarto de geschiedenissen van het jaar 1635, tot 1655, in zich bevat, moet aangemerkt worden, waar van insgelyks eenige stukken te Kasal, andere te Lions, en andere te Florence, welke men voor de raarste houdt, doch het grootste gedeelte te Parys gedrukt zyn. Hem wordt in 't algemeen te last gelegt, dat hy zich van verscheide grote heeren, van welke hy in zyne schriften melding maakt, heeft laten omkopen om voordeelig van hen te schryven, en in het byzonder verhaalt men, dat hy van den kardinaal van Mazarin, van den hertog Gasto van Orleans, ook van den hertog van Parma in hunne verschillen, welke zy met den paus wegens het hertogdom van Castro hadden, in dezen opzichte geldt heeft getrokken. Maar des niettegenstaande zyn zyne schriften, van wegens vele geheime onderrechtingen, welke de Hr. van Lionne hem beschikte, en voornamentlyk wegens de aangehaalde oorspronkelyke dingen welke hy uit de archiven bekomen heeft, van veel waarde. In de groothertoglyke boekery te Florence is van hem, met de handt geschreven: *Historia della guerra civili di Francia dall' an.* 1648, *fin* 1652, waar van in verscheide Fransche boekeryen afschriften gevonden worden. Hy is gestorven in den jare 1685. *Gryphius de scriptoribus seculi* XVII. *Le Long Biblioth. de France. Journal des savans Sept.* 1677.

SIRIANUS, SYRIANUS, een redenaar van Alexandrië, was in achting omtrent den jare 470. Hy liet na vier boeken over het Gemenebest van Plato, en uitleggingen over Homerus. Isidorus de wysgeer hadt grote achting voor hem, gelyk men uit *Suidas* ziet.

SIRIANUS, een landvoogdt in Egypten, die Anastasius heviglyk vervolgde. *Suidas.*

SIRICHI (LOMBART) of LOMBARDO DI SIRICHO, leefde in de XIV eeuwe, en was geboren te Padua, en een leerling van Petrarcha, die een traktaat van voorname en beroemde mannen begon te schryven; maar het zelve niet voltooide, het welk naderhandt door dezen Sirichi gedaan is. Men vindt dit boek mede onder de schriften van Petrarcha; doch in den jare 1562 is het te Basel in een byzonder stuk herdrukt. *Scardeoni lib.* II *Rerum Patavin. Voss. lib.* III *de Hist. Lat. cap.* 3. *Simler. in Epit. Bibl. Gesneri.*

SIRICIUS, paus van Rome, was een Romein, en de opvolger van Damasus den 12 January des jaars 385. Ursicinus, die tegen zynen voorzaat was opgestaan, hadt tweespalt by zyne verkiezing gemaakt: doch het gezag van den keizer Valentinianus maakte den nieuwen paus vreedzaam bezitter van den stoel. In het begin van zyn pausschap schreef hy een voortreffelyken brief aan Himerius, bisschop van Tarragona, om te beantwoorden eenen, welken hy geschreven hadt aan Damasus, waar in hy verzocht om het besluit over vele twyfelingen wegens de manieren, op welke hy zich gedragen moest omtrent de boetelingen, die op nieuw tot hunne oude zonden zyn vervallen. Men heeft daarenboven nog eenige van zyne Brieven. Die, welke geschreven is aan de bisschoppen van Afrika, behelst negen wetten van eene kerkelyke byeenkomst van 80 kerkvoogden, welke te Rome vergaderden in de maandt January des jaars 386. Hy hieldt eene andere te Kapua in den jare 389, om te voorzien in de verdeeldheden der Antiocheensche kerke, en eene te Milaan tegen Jovinianus in den jare 390. Doch voor het overige handelde deze paus St. Hieronymus zo wel niet als zyn voorzaat, het welk hem bloot stelde voor de vervolginge van de genen, welker ongebondenheit hy bestraft hadt. Siricius stierf den 22 February des jaars 398, na dat hy zyn bisdom hadt bestiert den tydt van 13 jaren, 1 maandt, en 14 dagen. *S. Isidorus de vir. illustr. c.* 3. *Anastasius & Ciaconius de Vit. Pontif. Trithemius.*

SIRICIUS, een redenaar van Sichem, of Naplousa, eene stadt in Palestina. Hy onderwees te Athene, en schreef verscheide werkjes, waar van *Suidas* gewag maakt in zyn *Lexicon*.

SIRIE. Zie SYRIE.

SIRIS, eene rivier in Italië, aan welkers mondt eene stadt was, genaamt SIRIS, welke verscheide andere namen droeg in vervolg van tyden. Zie *Cluverius Ital. Antiq. l.* IV. *c.* 4. *p.* 736. *Epitom.*

tom. Bunon. waar uit blykt, dat zy genaamt is geweest *Leuternia Polieum* en *Heraclium*. Men zegt, dat deze stadt door de Trojanen gebouwt is, en men brengt ten bewys een beeldt van de Minerva van Troje by. Ten tyde van Strabo wierdt het nog als een wonder beeldt vertoont; want het sloeg de oogen neder, ter oorzake, zo men verhaalde, van den schrik, die het bevong wanneer de Iöniërs de stadt innamen, en geen eerbiedt voor het zelve hadden. Verscheide inwoonders hadden zich by deze Minerva begeven, aanroepende in de schuilplaats, daar zy zich veilig achtten, het mededogen van den overwinnaar; maar zonder de zelve te eerbiedigen rukte men hen daar op een wrede wyze uit. De godin kon deze wreedheit niet aanzien, en sloeg deswegen hare oogen ter aarde. Het was de eerste maal niet, dat zy om eene afgryſſelyke vertoning haar gezicht hadt moeten afwenden; zy hadt het ook gedaan te Troje, wanneer men Cassandra schondt. De schryver, van wien men deze berechten heeft, doedt daar eene oordeelkundige aanmerking by over het groot getal beelden, welke men voorgeeft dat de Trojanen gewyd hadden sedert hunne verstrooying. De Hr. de Marolles, abt van Villeloin, (*Memoires pag.* 132, op 't jaar 1641) heeft deze aanmerking opgehaalt ter gelegenheit van de veelvuldige menigte, die 'er van een overblyfsel (*Reliquie*) was. *Bayle Dict. Crit.*

SIRLET, (WILHELM) kardinaal, was geboren te Stili, het welk anderen noemen Squillace, gelegen in Kalabrië. Hy leerde de Hebreeusche, Griekſche en Latynſche talen te Napels, en begaf zich naderhandt naar Rome. De kardinaal Marcellus Cervinus, naderhandt paus Marcellus de II, kardinaal, wilde hem by zich in huis nemen, en Pius de IV maakte hem kardinaal en boekbewaarder van het Vatikaan, op 't aanzoek van zynen neef Karel Borromeus. Karel liet ook niet na te bevorderen, dat Sirlet tot paus na Pius den V verkoren wierdt, die zich van hem bediende tot het verbeteren van het Mis-en Getydeboek der Roomsche kerke, als mede om eene Catechismus voor de predikers te vervaardigen, naar 't voorschrift van de kerkvergadering van Trente. Sixtus de V gebruikte ook zyn toezicht over den Bybel, de welke in zynen tydt wierdt uitgegeven, hoewel de kaardinaal Sirlet dat werk niet ten einde bragt: want hy stierf in den jare 1585, in het 71 jaar zyns ouderdoms. *Petramellarius. Sanderus. Muretus. Spondanus ann.* 1585. *n.* 33.

SIRMICH, of SIRMISCH, het welk de Hungaren noemen *Szreim*, eene stadt naby de rivier de Sau, aan den mondt van den Donauw. Voortyds lag de zelve in Pannonië, hadt een bisdom, en was al ten tyde der Romeinſche keizers van veel aangelegenheit. Doch tegenwoordig behoort het tot Hungarië, onder de heerschappy van den Turk, veel verschillende van dat gene, het welke zy geweest is. De Latynſche naam is *Sirmium*, *Sirmis* en *Sermium*. Hier zyn twee kerkvergaderingen gehouden van wegens de kettery der Arianen, de eerste in 't jaar 351, en de twede in 't jaar 357. *Jornandes. Evagrius. Lazius.* enz.

SIRMIO, in het Italiaansch *Sermione*, een klein, maar zeer aangenaam stedeke in het Venetiaansche landschap Verona. Het legt op een halfeilandt, het welk zich geheel beneden in het Lago di Garda bevindt. De dichter *Catullus* heeft het zelve door zyn verblyf aldaar, gelyk ook door zyne vaarzen, beroemd gemaakt. *Schaupl. des kriegs in Ital. p.* 566.

SIRMONDUS, (ANTONIUS) een neef van den beroemden Jesuit *Jacobus Sirmondus*, van wien hier na zal gesproken worden, tradt in die maatschappy in den jare 1608, oud 17 jaren. Hy onderwees by hen de wysgeerte vyf jaren, leide zich vervolgens op het prediken, en stierf den 12 January des jaars 1643. Hy is de maker van verscheide werken; van eene verhandeling over *de onsterflykheit der ziele*, van eene andere, getytelt: *De aanhoorder van het Woordt Gods*, van eene derde, genaamt: *De Prediker*, en van eene vierde, gedrukt in den jare 1641, met den tytel van: *Verdediging der deugdt.* Zyn oogmerk was te onderzoeken *of het geoorloost is te handelen door vreze, of door hope, of door eenige andere beweegreden dan die van de enkele liefde tot Godt*; doch zich zeer duister uitgedrukt hebbende, hieldt hy staande, dat 'er geen gebodt was van eene dadelyke liefde, de welke door zich zelve ons verplicht om inwendige, vormelyke daden, aan de kracht der liefde eigen, te doen. Dit gevoelen is in het algemeen veroordeelt. De Jesuiten zyn met hem niet te vrede, en hebben hem van duisterheit beschuldigt. *Alegambe Biblioth. scriptor. Apologie pour la Doctrine des Jesuites l'an.* 1703.

SIRMONDUS, (JACOBUS) een Jesuit, biechtvader van Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk, heeft zich onder de geleerden eene zo grote achting verkregen, dat zyn naam alleen zyne lofspraak opmaakt. Hy wierdt te Riom, in Auvergne, geboren den 12 October des jaars 1559, en was de zoon van den provoost en rechter van die stadt. Hy heeft een zeer groot getal boeken geschreven, welke alle vervult zyn met eene grondige geleerdheit aangaande de zaken, de kerkelyke geschiedenis betreffende. Onder zyne werken zyn 'er vele, welke geheel en al van hem zyn, en andere, welke bestaan uit aanmerkingen, en verbeteringen, waar mede hy vele schryvers verrykt heeft. Men telt over de veertig kerkelyke schryvers, welke hy met aantekeningen heeft in het licht gegeven, en welke zonder hem het licht niet zouden gezien hebben, hebbende de zelve met veel getrouwigheit uitgegeven. Hy heeft ook uitmemende aanmerkingen gemaakt over de Conciliën van Vrankryk, over de Instellingen van Karel den Kalen, en over het Wetboek van Theodosius, de welke te kennen geven, dat hy eene volmaakte kennis bezat van de kerkelyke oudheden, en van beide de Rechten. Zynde naar Rome gereist, verkreeg hy aldaar de achting en toegenegenheit van het genootschap der kardinalen, en in het byzonder die der kardinalen Baronius, Bellarminus, d'Ossat, en Barberini. De kardinal Baronius spreekt tot zynen lof op verscheide plaatsen van zyne Jaarboeken, waar in hy doedt zien eene daadt van rechtmatigheit en van erkentenis wegens de gewigtige diensten, welke de Vader Sirmond hem bewezen hadt in het zamenstellen van dit grote werk. De kardinaal d'Ossat tekent aan in zynen CCXI brief, van Rome geschreven aan Henrik den Groten, en gedagtekent den 19 April des jaars 1600, dat de Vader Sirmond, die toen te Rome geheimschryver van den overste van zyne orde was, zich zeer ten nutte van zynen vorst liet gebruiken. Zynde in Vrankryk wedergekomen, trachtte paus Urbanus de VIII, op 't aanzoek van den kardinaal Barberini, hem op nieuw naar Rome te doen lokken: doch Henrik van Valois, in zyne lykreden, over den Vader Sirmond gedaan, geeft te kennen, dat Lodewyk de XIII, op het aanhouden van vele groten, hem in Vrankryk hieldt, *op dat zulk een groot man*, zegt hy, *tot opheldering van de oudheden der Gallikaansche kerke geboren, Vrankryk niet ontrukt wierdt.* Inderdaadt, Lodewyk de XIII vereerde hem, om hem des te beter aan zyn persoon te verbinden, met de waardigheit van zynen biechtvader, welk ampt hy maar een weinig tyds voor zyne doodt verlaten heeft. Hy was in eene naauwe vriendschap verbonden met Hieronymus Bignon, algemeen voorspraak van het Parlement, en met Petrus Pithœus. Hy vereerde de stadt Riom met byzondere tekenen van zyne toegenegenheit in eene zaak van belang. De stadt Clermont een vergunbrief verkregen hebbende, waar door naar Clermont wierdt overgebragt het comptoir der financiën, dat van alle tyden te Riom geweest was, wierdt dit bevel herroepen, en de zaken op den vorigen voet gebragt op het aanzoek van den Vader Sirmond, en Lodewyk de XIII geeft een openbaar getuigenis by zyne verklaring van herroeping, dat hy onder andere dingen ook in aanmerking hadt genomen de grote lieden, de welke Riom hadt uitgelevert, en in het byzonder den Vader Sirmond, die werkelyk by zyne Majesteit in dienst was. Hy stierf aan de geelzucht in den jare 1651, oud 93 jaren. Zyne voornaamste werken zyn: *Censura de suburbicariis region.*, gedrukt in den jare 1618; *Anastasii Bibliothecarii Collectanea*, 1620; *Caroli Calvi Collectanea*, 1623; *Conciliorum Galliæ Tomi tres*, 1629; *Appendix Codicis Theodosiani*, 1631; *S. Augustini Sermones quadraginta*, 1631; *De duobis Dionysiis Dissertatio*, 1641; *Theodoreti Opera Græco-Latina. Tomis IV*, 1642; *Prædestinatus*, 1643; *Hincmari Rhemensis Opera, duobus Tomis*, 1645; *Rabanus Archiepiscopus Moguntinus adversus Godeschalcum*, 1647; *Historia Prædestinatiana*, 1649; *S. Augustini Sententiæ*, 1649; *Servati Lupi de tribus quæstionibus liber*, 1650; *Rufini Palæstini de Fide*, 1651; *Historia publicæ pœnitentiæ & de azymo &c.* 1696. Alle deze werken zyn te Parys by malkander gedrukt in 4 stukken in folio, met het verhaal van zyn leven vooraan.

SIRMONDUS, (JOHANNES) lidt van de Fransche akademie, en geschiedschryver van Vrankryk, was de neef van den geleerden Vader Jacobus Sirmondus, biechtvader des konings van Vrankryk. De kardinaal Richelieu hadt eene byzondere achting voor hem, en hieldt hem voor eenen der beste schryvers van zynen tydt: ook hieldt hy hem voor den bekwaamsten om tegen den abt van St. Germain te schryven. Zie *Paulus Pelisson*, requestmeester, in zyne fraaie Geschiedenis van de Fransche Akademie.

SIRMPANUS was een kapitein, geboortig uit Zevenbergen, die zich door eene buitengewone dapperheit deedt kennen gedurende dat zekere Paleologus het bevel hadt over de krygsbenden van Andronicus den Jongen in den jare 1325. Deze legervoogdt, zynen meester verradende voor de belangen van Andronicus den Ouden, keizer van Constantinopel, mishandelde Sirmpanus, en ontzette hem van zyn ampt, om dat hy altydt onverzettelyk weigerde des zelfs lafhertigheit te beantwoorden. Deze dappere Zevenberger, hebbende middel gevonden om uit zyne gevangenisse, waar in hy opgesloten was, te geraken, stelde zich aan het hoofdt van eene bende landlieden, welke hy oeffende, en zich by Andronicus den Jongen ging voegen, met welken hy het leger van Paleologus op de vlucht sloeg, en hem zelf gevangen nam. Tot beloning van deze dappere daadt verzocht hy van den jongen Andronicus vergiffenis voor Paleologus, welke Andronicus hem toestondt, om dat, zeide toen de keizer, het niet wel zou voegen in eene koninklyke ziel wraak te behouden; terwyl Sirmpanus, die niet anders dan een gemeen hopman was, hem genoegzaam opgebeurt hadt om te verachten de gevoeligheit en het onwaardig onthaal, het welk Paleologus hem hadt doen lyden. Deze edelmoedige Zevenberger liet het daar niet by blyven; hy badt daarenboven Andronicus, dat hy zyne zachtmoedigheit wilde bekronen met de herstelling van Paleologus in zyne goederen en eerampten, het welk de keizer hem by een openbaar geschrift toestondt. *Joh. Cantacuzenus Hist. lib.* I. *cap.* 3.

SIRNA, een klein eilandt in den Archipel.

SIROES, koning van Persië, was de oudste zoon van Cosroës den II. Deze stelde zynen jongsten zoon op den troon, 't welk Siroës van gramschap zodanig vervoerde, dat hy zynen vader in de gevangenis wierp, en vyftien dagen daar na deedt sterven, met alle zyne kinderen, in het jaar 628. Daar na maakte hy vrede met den keizer Heraclius, en zondt aan hem het H. kruis, den patriarch van Jeruzalem, en de Christenen, de welke zyn vader tot slaven gemaakt hadt, te rug. Hy stierf in den jare 629, hebbende maar een jaar geregeert, en *Adezer*, of *Adhexir* volgde hem op. Zie COSROES en HERACLIUS.

SIROLO is een plaats niet verre van Ankona, in den Kerkelyken Staat, alwaar een oud bekleed krucifix gezien wordt, waar van het spreekwoordt ontstaan is: *Die te Loretto en niet te Sirolo geweest is, heeft wel de Moeder, maar niet den Zoon gezien.*

SIRQUES. Zie SIRCK.

SIRSBERG, een burgt in Lotharingen. De zelve legt op een heu-

heuvel by den zamenloop van de Saar en de Nid, en twee mylen beneden Vaudrevange. *Maty Diction.*

SIRT, eene rivier van Persië. De zelve loopt, volgens de kleine landkaarten van *Sanson*, in Chusistan, en ontlast zich in de golf van Balzera. Eenigen nemen de zelve voor de oude *Rhogomanis*, of *Rhogonis*. *Baudrand.*

SISAMNES, een rechter, welken Cambyses, koning der Perzen, zeer beminde: doch zynde te weten gekomen, dat hy zich door giften hadt laten omkopen, dat hy een onrechtvaardig vonnis geveldt hadt, deedt hy dezen kwaden rechter levendig de huidt afstropen, en belastte, dat men dat vel zou uitspannen op den rechterstoel, alwaar het recht wierdt uitgesproken, willende dat des zelfs zoon, dien hy het ampt van dezen ongelukkigen vader gaf, daar zelf op zou gaan zitten, om de tekenen van deze rechtmatige strengheit altydt voor oogen te hebben. *Valerius Maximus lib.* VI. *cap.* 3. Deze schryver noemt dezen rechter niet; men vindt zynen naam by *Herodotus lib.* V, *c.* 25, dien hy bygevolg hadt moeten aanhalen. Geen van beide deze schryvers zegt ook, dat Cambyses hem zeer lief hadt. *Herodotus* zegt alleenlyk, dat hy een konings rechter in Persië was.

SISARGA, een klein eilandt van Spanje. Het legt op de kust van Gallicië, aan den mondt van de golf van de Corunna, naar de Westzyde. *Maty Diction.*

SISARION, een Atheensch dichter, en eerste uitvinder der blyspelen, indien men *Clemens* den Alexandryner mag geloven *lib.* I *Strom.* Men vindt eenige zyner vaarzen by *Stobaus Serm.* LXVII.

SISEBAT, of SISEBODE, koning der Visi-Gotthen in Spanje, volgde Gondemar op in den jare 612. De geschiedschryvers spreken zeer voordeelig van zyne dapperheit, goedhertigheit en heldenmoedt. Hy herwon op de Romeinen Biskaje en eenige andere landschappen, verjoeg de Moren uit Spanje, en toonde zyne Godvruchtigheit door de bekeering der Joden, welke hy noodzaakte of Christenen te worden, of zyn koninkryk te verlaten, het welk gemakkelyk is te bewyzen uit het LV besluit van IV kerkvergadering van Toledo, door het II van Sevilië, en door eenige andere. Hy stierf in den jare 621. *Fredegarius in Continuat. Greg. Turon. S. Isidorus in Chronico.* enz.

SISENALDUS maakte zich meester van het koninkryk der Visi-Gotthen in Spanje in den jare 631. Dit geschiedde door hulp van Dagobert. Suintilus, die aldaar koning was, wierdt afgezet. De nieuwe vorst deedt het vierde concilie van Toledo houden, en hy stierf na eene regering van vyf jaren in den jare 636. *Fredegar. in Contin. Greg. Turon.*

SISENNA, een Latynsch geschiedschryver, wiens werken verloren zyn, doch van wien de ouden met achting spreken. Hy was een redenaar, en drukte zich met veel welsprekendheit en beschaafdheit uit. *Vellejus Paterculus lib.* II. *Valerius Maximus lib.* VI. *cap.* 5. *Cicero in Bruto & de Leg. Ovidius* spreekt van een ander werk van Sisenna *l.* II *Trist. Possevin. in Appar.* Gesnerus *in Bibl. Vossius lib.* III *de Hist. Grac. & lib.* I *de Hist. Lat. cap.* 10.

SISERA, een legerhoofdt over het krygsheir van Jabin, koning van Kanaän. Hy begaf zich op de vlucht, na dat zyne benden door Barak, rechter van Israël, geslagen waren, en wierdt van Jaël, Hebers, des Keniters, huisvrouwe, geherbergt, de welke hem terwyl hy sliep een nagel door den slaap zyns hoofds dreef. *Rechteren* IV, 21.

SISGAU, of SISGOW, een landstreek in het Canton Basel, de welke zich van den Rhyn af naar 't Zuiden, langs het water Birs in het gebergte tegen het Canton Solothurn uitstrekt, en den naam van het daar in gelegen dorp *Sissagh* bekomen heeft. Tevoren zou het den tytel van een landgraafschap gehad hebben, en men zegt, dat keizer Henrik de VII het zelve in den jare 1307 aan den bisschop Otto van Basel geschonken heeft. Daar zyn verscheide kasteelen, graven- en heerenhuizen geweest; maar de zelve worden tegenwoordig door het Canton van Basel bezeten. *Stumpf. Schweitzer. Chron.*

SISIGAMBIS, SISYGAMBES, moeder van Darius, laatsten koning der Persianen, deedt zien by de doodt van Alexander den Groten hoe veel kracht de deugdt heeft boven de natuur. Zy hadt met geduldt de doodt van haren zone Darius aangezien; doch zy kon dezen onoverwinnelyken monarch niet overleven, en stierf van droefheit na hem. *Scuderi des Femmes illustr.*

SISIGAMBIS, gemalin van Darius. Hoewel de zelve zeer schoon was, wilde Alexander de Grote haar, na de overwinning, welke hy op den koning haren gemaal behaalde, niet aanraken: in 't tegendeel, hy droeg zorg, dat hare kuischheit bewaart wierdt; en na hare doodt deedt hy voor haar overheerlyke lykstatiën bereiden. *Plutarchus* in het leven van *Alexander den Groten. Quintus Curtius.*

SISINNIUS, paus van Rome, was van geboorte een Syriër, en wierdt na de doodt van Johannes den VII, den 18 January des jaars 708, verkoren. Anastasius de Bibliothekaris verhaalt, dat hy zeer met de jicht is gekweldt geweest, zo dat hy zyne handt niet aan zyn mondt kon brengen. Hy stierf zeer schielyk 20 dagen na dat hy verkoren was. *Constantinus* volgde hem op. *Anastas. in Vit. Pontificum.*

SISINNIUS de I, bisschop van Constantinopel, volgde op *Atticus* in den jare 425, of 426. Hy nam het priesterampt waar in eene voorstadt aldaar met veel vroomheit, waarom hy ook van de gemeente voor Philippus en voor Proclus verkoren wierdt, waar over een ander priester hem heftiglyk zou hebben aangevochten, om dat hy ook achter hem gezet was geworden. Sisinnius bekleedde deze waardigheit te Constantinopel maar twee jaren, en stierf met groten roem, wegens zyne grote gemeenzaamheit, matigheit, zachtigheit en bezadigtheit. *Socrates lib.* VII, *c.* 25 *& seq. Baronius in Annal. Philippus Cyprius Chron. Eccles. Godeau Hist. Eccles.*

SISINNIUS de II, patriarch van Constantinopel, volgde *Nicolaus Chrysoberga* op in den jare 995, en stierf in den jare 998. Deze patriarch was een groot vyandt van de Roomsche kerk, en maakte zyn werk om het geen Photius tegen de Latynen besloten hadt te bekrachtigen en in het werk te stellen. Photius hadt een circulairen brief gezonden aan drie andere patriarchen van zynen tydt, waar in de stukken der Christelyke lere en kerkentucht bevat waren, de welke de Grieksche kerk hadt veroordeelt. Dezen brief zondt hy met zynen naam, zonder daar in iets te veranderen, dan alleen het opschrift, aan de patriarchen van Alexandrië, Antiochië en Jeruzalem, om hen daar toe te verbinden, dat zy zich met hem tegen de Roomsche kerk mogten verbinden. Doch Sisinnius slaagde niet in zyn voornemen, het zy dat de andere patriarchen zich zo ligtelyk niet wilden inlaten in eene scheuring met de Roomsche kerk, of om dat hy, niet hebbende vroeg genoeg ondernomen een werk van een zo groot gevolg, hy den tydt niet gehad heeft om te komen ten einde van dat geen, het welk hy ondernomen hadt: want hy stierf in den jare 998. Zyn opvolger *Sergius* vernieuwde opentlyk deze scheuring. *Maimbourg Hist. du Schisme des Grecs.*

SISINNUS, de Heilige, een martelaar in de IV eeuwe, was met *Martyr* en *Alexander* uit Kappadocië in Italië gekomen, alwaar zy te Milaan door den H. Ambrosius waren ontfangen. Vigilius, bisschop van Trente, stelde hen te werk om het Evangelie te verkondigen in de valleien van het Alpische gebergte. Sisinnus stichtte aldaar-te Medok eene kerk, en wierdt op die plaats met twee zyner reisgenoten door de Heidenen gedood den 30 May des jaars 397. *Paulinus in vita Ambrosii. Augustin. Epist.* 158. *Gaudentius Brixiensis Homil.* XL. *Acta apud Bollandum.*

SISNANDUS, de XXVII koning der Gotthen in het jaar na de geboorte van Christus 631, ten tyde van den keizer Heraclius, matigde zich 't ryk met geweldt aan, doch regeerde zeer vreedzaam, en maakte verscheide wetten, welke in het boek, *Forum Judicum* genaamt, te vinden zyn. Hy stierf te Toledo, na dat hy 3 jaren en 2 maanden geregeert hadt. *Bibl. Hisp.*

SISSEK, in 't Latyn *Siscia*, of *Sisacum*, eene fraaie stadt, met een sterk kasteel, in Kroatië, aan de Sau, waar in de rivier de Kulp valt. Alhier was eertyds de setel van het bisdom van Kroatië, doch de zelve is door den koning Ladislaus den H. naar Agram verplaatst, onder welk Kapittel dit geweest behoort. Alhier zou St. *Quirinus* aan de Hungaren het Evangelie verkondigt hebben. Hazanes, Bassa van Bosnië, belegerde en beschoot in den jare 1592 dit klooster en slot op het hevigste: doch de abt *Nicolaus Miecavius* deedt met de daar in leggende manschap zodanigen wederstandt, dat de Bassa met groot verlies der zynen weder moest aftrekken. In het daar op volgende jaar geschiedde alhier de zeer merkwaardige veldslag tusschen de keizerschen en de Turken, waar in de eersten, met 4500 man tegen 20000, met verlies van niet meer dan 50 man eene volkome zege bevochten, en 18000 Turken, waar onder de zusters zoon van den Turkschen keizer, als mede de bovengemelde Bassa van Bosnië, nevens zeer vele voorname Begs en Agaas waren, ten dele afmaakten, en ten dele in het naast daar voorby lopende water, de Kulp, joegen. In den Turkschen oorlog omtrent het einde van de XVII eeuwe is deze plaats zeer verwoest, doch by de vrede van Karlowitz den Christenen weder overgegeven. *Ortelii Ungar. Chron. P.* II. *Bucholzeri Index Chronol. pag.* 767. *& 770 seq.*

SISSOPOLI. Zie APOLLONIA, *het grote.*

SISTERON, aan de Durance, eene kleine stadt in Provence, op de grenzen van het Dauphiné, alwaar de rivieren de Buech en de Durance in een lopen. Zy is eene koopstadt, en heeft een bisdom, behorende onder den aartsbisschop van Aix. De Latynen noemen de zelve verscheidentlyk, als: *Sistero*, *Sistaricum*, *Segustero*, *Segustero*, en *Segestero*. Daar wordt melding van deze stadt gemaakt in het Reisboek van *Antoninus* en in de kaarten van *Peutinger*. Het is zeker, dat zy zeer oud is; doch men zou niet durven verzekeren, dat zy haren oorsprong heeft van zekeren *Sextus*, gelyk eenigen gezegt hebben, of van *Venus Cytheraa*, gelyk anderen zich hebben ingebeeld. Sisteron is eertyds een graafschap geweest; en tegenwoordig is het eene der beste plaatsen van Provence. Zy heeft ook een kasteel, en een rechtbank van den landdrost van de provincie, aldaar in den jare 1635 opgerecht. De hoofdkerk, O. Lieve Vrouwe toegewyd, heeft een provoost en elf kanunniken. In den jare 1552 stondt zy eene scherpe belegering uit, en hieldt het nog eindelyk uit voor de Guizen; maar toen men ze op nieuw aangreep, wierdt zy na een dapperen tegenstandt verovert, waar by 200 ongewapende burgers, als ook vele Protestanten, met vrouwen en kinderen omkwamen. *Robert. & Sammarth. Gall. Christ. Du Chesne Antiq. des villes. Bouche Hist. de Prov. Columbi in Episc. Hist.*

SISTRUM, een speeltuig van metaal, het welk een langwerpigen halven kring verbeeldde, en een handvat hadt. Door de kring gingen eenige staafjes van geel koper, de welke naar buiten toe gebogen waren. De Egyptische priesters gebruikten de zelve by den godsdienst van Isis, en andere goden; doch zy deden anders niet dan dat zy de zelve heen en weder schudden, en daar mede een geraas maakten. Men kan eene dezer *Sistra* zien geheel van koper in de boekery van St. Genoveva te Parys. Het koper was de gemene stof, daar men de zelve van maakte, gelyk men ziet by *Apulejus*, die daar van de beschryving gegeven heeft. Vele schryvers hebben van het *Sistrum* gesproken, en onder anderen *Hieronymus Bosius*, die daar van een afzonderlyk traktaat geschre-

ven heeft, met den tytel van *Isiacus de Sistro. L'Abbé Danet.* Men kan zich geen beter denkbeeldt van 't *Sistrum* maken dan dat men de afbeelding van 't zelve by *Pignorius de Servis*, en *Sachinius de Sistris* gaat nazien. *Pitiscus.*

SISYPHUS, een zoon van Eölus, eerste koning van Korinthe, leide den grondt van dat koninkryk in 't jaar der wereldt 2593. voor de geboorte van Christus 1411, en bouwde, of, gelyk *Eusebius* verhaalt, bevolkte in het jaar der wereldt 2643 de stadt Ephyra, alwaar zyne nakomelingen omtrent 308 jaren regeerden, tot dat zy in het jaar der wereldt 2950, voor de geboorte van Christus 1103, van de zogenaamde Herakliden verdreven wierden. Hy is de insteller van de Isthmische spelen geweest. De dichters beschryven hem dan eens als een geschikt vorst, dan weder als een godloos en ontuchtig mensch, en zou in de helle daar toe verwezen zyn om 'er een groten steen op een berg te rollen, die met de uiterste snelheit weder naar beneden valt, waarom hy gedurig naar beneden moest klimmen, welk werk dusdanig nimmer ten einde komt. Zommigen zeggen, dat deze straf een struikrover van dien naam is opgelegt. *Euseb. in Chron. Natalis Comes Mytholog.*

SISYPHUS, geboortig van Koös, wordt gezegt de geheimschryver van Teucer geweest te zyn, en de gedenkschriften van den Trojaanschen oorlog, van welke *Homerus* zicht bedient heeft, nagelaten te hebben. Daar wordt van dezen schryver niet gesproken dan in de Kronyk van *Johan. Malalas*, welke *Tzetzes* heeft uitgeschreven, en in eene andere Kronyk, met de handt geschreven, aangehaalt door *Leo Allatius. M. Du Pin Biblioth. Univers. des Hist. Prof.*

SITICINES wierden by de Romeinen genaamt de pypers, die zich lieten gebruiken by de begravinge der doden, om dat zy by de *Sitos*, dat is by de doden, speelden. Zy hadden wat groter fluiten dan de andere speelkundigen, doch wierden echter van hen niet voor recht eerlyk gehouden. *Kirchman. de funer. Rom.* XI. 4. *Nannius Misc.* V, 2. *Pitiscus.*

SITTEN, in het Latyn *Sedunum*, in het Fransch *Sion*, de hoofdstadt van Walschlandt, aan de rivier *Sitten*, niet verre van de Rhone. Zy heeft drie kasteelen, waar van het eene hoger legt dan het andere, en die den bisschop tot woonplaats verstrekken. Het bovenste wordt *Turbillion* genaamt, het middelste *Valeria*, en het onderste de *Majory*. In de Lieve Vrouwenkerk wordt het zogenaamde heilige metaal van een klok bewaart, het welk de bisschop Theodulus den Duivel zou ontnomen hebben. *Wagner Mercur. Helvet.*

SITTEN is een van de oudste bisdommen, om dat dit landschap al ten tyde der regering van Diocletianus door den H. *Mauritius* en de Thebaansche bende tot het Christen gelove bekeert is: ook is, naar het berecht van *Sigebertus*, *St. Florentius*, bisschop van Sitten (*Episcopus Sedunensis*) gemartelt in den jare 411, maar wiens opvolgers zich in verscheide conciliën *Episcopi Octodorenses* hebben genoemt en ondertekent, tot dat in de VI eeuwe *Theodorus*, of *Theodulus* zich wederom *Episcopus Sedunensis* genoemt heeft: hoewel eenigen voorgeven, dat die eerst ten tyde van Karel den Groten geleeft, en van hem grote rykdommen verkregen heeft. De bisschop voert den tytel van graaf en president van het landt van Wallis, als waar in hy niet alleen het geestelyk, maar ook het wereldlyk rechtsgebiedt heeft. Hy wordt van het Domkapittel en de gezanten der zeven tienden of delen van het gemenebest van Wallis verkoren, en is onderhorig aan den aartsbisschop van Tarantaise, in Savoje. *Simler. Vallef. Scot. Helvet. Sacr. & Prof. Guillimann. de Helvet. Sammarth. Gall. Christ.*

SITTER, eene rivier in het Eedgenootschap en het Kanton Appenzel, waar uit het, door de landen van den abt van St. Gal en het Turgausche, niet verre van Bisschopszel, in de Thur loopt.

SITTI MAANI GIOERIDA, huisvrouw van *Pietro* of *Pieter della Valle*, een beroemd reiziger, wierdt geboren in den jare 1600 in de stadt Mardin, de hoofdstadt van Mesopotamië. Zy wierdt genaamt *Maani*, dat is te zeggen in de taal van het landt *geestelyke gedachten*, als hadden hare ouders eenig voorgevoelen van de uitmuntendheit van haar verstandt. *Gioerida* is de naam van haar geslacht, zeer bekend en geëert in die landstreken; en *Sitti* is een eertytel, welken men aan vrouwen van geboorte geeft. In den ouderdom van vier jaren wierdt zy benevens alle, die van haar geslacht waren, overgebragt naar de stadt Bagded, aan de rivier den Tigris. De opstandt van de Kurden tegen den Groten Heer noodzaakte hare ouders tot dit vertrek. Maani leide zich daar op toe om te leren alle wetenschappen, welke een persoon van haren staat kunnen versieren, en zy verkreeg eene zodanige achting ter zake van haar verstandt en schoonheit, dat *Sietro della Valle*, een Romeinsch edelman, haar wilde zien. Hy verwonderde zich over de aanlokkelyke schoonheit van deze jonkvrouwe, en haar belooft hebbende met haar te zullen trouwen, het welk hy naderhandt deedt, nam hy haar mede naar Persië, en op zyne andere reizen, waar in zy in twee of drie ontmoetingen zich in de bresch stelde om haren man te verdedigen, en vertoonde, dat hare dapperheit voor hare schoonheit niet behoefde te wyken. Zy onderwees de Christenen te Ispahan, en verliet den Godsdienst der Chaldeën, en nam den Roomschen aan, waar toe zy ook die van haar huis aanporde. Eindelyk wierdt haar man bevangen door de begeerte om Rome weder te zien, en wanneer zy te Del Mina waren, eene sterkte van het landschap van Mogostan, naby Ormus, en dat zy aldaar wachtten naar de aankomst der schepen om te gaan naar Indië, en van daar naar Europa, wierdt Maani ziek aan de koorts, waar van zy stierf in het drie en twintigste jaar van haren ouderdom. Zy wierdt van iedereen beklaagt, doch haar man was onvertroostelyk. Hy liet het lighaam van zyne overledene vrouwe balzemen; en het zelve in een kist gesloten hebbende, deedt hy het voeren door gansch Indië, en gedurende alle zyne reizen, den tydt van vier jaren, tot Rome toe, alwaar hy het ter aarde bestelde in het graf der heeren van *Della Valle*, het welk is in de kapel van St. Paulus, in de kerk van St. Maria van *Ara Cœli*. Eenige dagen daar na, in de maandt Maart des jaars 1672, rechtte hy voor haar eene lykstatie aan met eene buitengewone pracht. Het praalbedt, het welk opgerecht was regt tegen over de kapel, was omringt met twaalf beelden, welke vertoonden het Geloof, de Godvrucht, de Godsdienstigheit, de Hope, de Liefde, de Nederigheit, de Sterkte, de Gerechtigheit, de Voorzichtigheit, de Matigheit, de Kuischheit en de Milddadigheit. Deze twaalf beelden onderschraagden eene kroon boven het praalbedde. Op elk der pedestallen waren grafschriften in verscheide talen, de welke deze vrouw gekent hadt, in het Chaldeeusch, in 't Italiaansch, Fransch, Spaansch, Portugeesch, Persiaansch, Turksch, Armenisch, Latyn, oud Grieksch, hedendaagsch Grieksch, en in het Arabisch. Aan de eene zyde van de voetzuilen waren de wapenen van *Della Valle*, doorsneden met die van *Maani Gioerida*. De Oostersche volkeren hebben voor wapenschilden niet dan zodanige cyfers. Dat van Maani bestondt uit de letters, de welke betekenen in de Chaldeeusche tale *Maani, dienaresse Gods*. In het midden der graftombe was eene aschkruik, door vier andere gedaanten onderschoort: die aan de andere kant verdedigden een cypresseboom, aan welken vastgemaakt waren de vaarzen, welke de akademisten van Rome gemaakt hadden op de doodt van deze vrouwe, waar van men een boek van eene tamelyke dikte gedrukt heeft. Deze vier beelden vertoonden de Huwelyksliefde, de Eendragt, de Grootmoedigheit, en de Lydzaamheit. De Mis wierdt in 't muzyk gezongen, en Pieter de la Valle deedt aldaar eene lykreden, welke alle, die de zelve aanhoorden, aandoening gaf: doch zyne tranen beletten hem de zelve geheel en al op te zeggen. *Pietro della Valle Relation de la Georgie, dans le Recueil de M. Thevenot, Vol.* I.

SITTICHENBACH, SICHEM, voortyds eene beroemde Cisterciënzer abdy in het Mansveldsche, niet verre van Eisleben en Bornstadt, en thans een wereldlyk ambacht, tot het vorstendom Querfurt behorende, zynde door keurvorst Augustus van Saxen wereldlyk gemaakt, en onder den tytel van ambacht aan het gemelde vorstendom gehecht. *Miraus Orig. monast. l.* V. *c.* 15. *p.* 339. *Spangenb. Mansf. Chron. Leuckf. Antiq. Walckenried.*

SITTIM, eene vlakte of open veldt in het koninkryk der Moabiten, aan gene zyde het meir Asphalthites, te rekenen aan het landt Kanaän. Het was daar, dat de Israëliten zich vermengden met de Moabitische wyven, en zich aan de afgodery overgaven. *Num.* XXV.

SITTIM is ook de naam van een zeer kostelyk hout, onverrotbaar en uittermaten ligt. De Arke des Verbonds en de Tabernakel waren van dat hout gemaakt. Men gelooft, dat het niet verschilt van het Cederenhout. *Exod.* XXV, 5. *Simon Dictionnaire de la Bible.*

SITZISTAN, SIGISTAN, SINTAN, een der aller-Oostelykste landschappen van Persië. Het paalt ten Noorden aan Sablestan en Chorasan, ten Westen aan Kerman, ten Zuiden aan Makeran en Send, en ten Oosten aan het keizerryk van den Groten Mogol. SITZISTAN is daar van de hoofdstadt. Voor het overige komt deze provincie overeen met dat landt, het welk de ouden *Drangiane* noemden. *Baudrand.*

SIUCHEU. Men stelt twee steden van dien naam in China. De eene is gelegen in Nanking, aan de rivier van Kiang. Zy heeft het gebiedt over drie andere steden. De twede legt in Suchuen, en heeft het gebiedt over negen steden. Deze dryft een groten koophandel, en legt aan den zamenloop van de Kiang en de Mahu. *Maty Diction.*

SIVAGY, een Raja, of voornaam vorst in Indië, geboren in den jare 1629. Zyn vader was een kapitein van den koning van Visapour. Hy rechtte een oproer aan, wanneer hy nog zeer jong was, wierp zich tot hoofdt op van eenige ongeregelde karels en jonge loskoppen, en nam zyne toevlucht in de bergen van Visapour, om tegen de genen, die hem wilden aantasten, zeker te zyn. Doordien de koning achterdocht hadt, dat de vader van Sivagy met dezen zynen zoon een heimelyk verstandt hieldt, wierp hy hem in de gevangenis, waar in hy ook stierf. Dit verwekte in Sivagy een dodelyken haat tegen den koning, zo dat hy voornam zich te wreken. Daarom veroverde en plunderde hy een gedeelte van 't koninkryk van Visapour, en maakte zich met den veroverden buit in eenige ingenomene steden zo vast, dat hy 'er in spyt des konings, die omtrent dien tydt stierf, eene kleine heerschappy oprechtte. De koningin, die regente van 't ryk was, verzocht Sivagy wederom onder gehoorzaamheit te keren, maar wierdt genoodzaakt vrede met hem te maken. Naderhandt ondernam hy eenige plaatsen te plunderen, welke den Groten Mogol toebehoorden, en nodigde dien keizer om een leger tegen hem onder het beleidt van Chassa-Can, die zyn naaste vriendt was, aan te voeren, het welk Sivagy in de vlucht sloeg. Hier op trok hy met 4000 man op, overrompelde Suratte, en plunderde die stadt vier dagen lang in den jare 1664. Men zegt, dat hy over de 30 millioenen aan goudt, zilver en juwelen met zich wegdroeg. Het kasteel tastte hy niet aan, doordien hy geen grof geschut hadt, noch zo vele benden, als tot zo eene onderneming van noden waren; doch de gehele overige stadt plunderde hy uit, uitgenomen de plaatsen, daar de Europische Christenen waren, en het Kapucyner klooster, het welk Sivagy zyn volk verboodt aan te raken. In den jare 1666 ontboodt de Grote Mogol hem aan zyn hof, na dat hy belooft hadt, dat hy hem geen leedt zou doen, maar hem als een vriendt aannemen: doch wanneer deze Raja een koelheit in des Mogols betuigen tegen zich bespeurde, vondt hy een middel om zich van deszelfs hof weg

te

te maken. Wanneer hy dan voor zyne in het koninkryk van Visapour gelatene krygsbenden een vrygeleide hadt verkregen, onder voorwaarde van de zelve in dienst van den Groten Mogol te gebruiken, maakte hy zich des nachts weg, ging door middel van dit vrygeleide, benevens zyn volk, van daar, en voegde zich by het overige deel van zyn leger. *Thevenot.*

SIVALDUS. Dezen naam hebben drie koningen van Denemarken gevoert. De eerste was een zoon van Unquin, kwam tot de regering in den jare 155, en versloeg den moordenaar van zynen vader Regnaldus, waar op hy in den jare 177 stierf, en dat ryk aan zynen zone *Sigar* naliet. De andere was een zoon van den gemelden Sigar, en wierdt koning in den jare 190. Hy wilde zyns vaders doodt wreken op de Zweden, maar wierdt in den jare 201 in een veldslag gedood, en bragt door zyne doodt een veertigjarig tusschenryk te weeg, nademaal hy gene erfgenamen naliet. De derde was een zoon van Broder, en regeerde van den jare 370 tot den jare 379. Zyn zoon *Snio* volgde hem op. *Pontanus*, *Kranzius* en *Meursius in Hist. Danica.*

SIVARDUS. Dezen naam hebben vier koningen van Denemarken gevoert. SIVARDUS de I, een zoon van Omund, wierdt in den jare 350 door de Zweden verslagen, na dat hy negen jaren geregeert hadt. SIVARDUS de II was een zusters zoon van den koning Gotrik, en streedt met Ringo om de kroon van den jare 812 tot den jare 814, en bleven beide in een slag dood. SIVARDUS de III, een zoon van Regnerus, is in den jare 847 als de laatste Heidensche koning gestorven, na dat hy vyf jaren geregeert hadt. SIVARDUS de IV heeft benevens *Olaus* den IV zich de regering aangematigt, wanneer koning *Kanut* nog minderjarig was, waarom hy ook van zommigen onder de koningen getelt wordt. *Meursius. Pontanus. Kranzius.*

SIVERTHOUN, een burg in het Zuiderdeel van Schotlandt. Hy legt in het graafschap van Kunnigham, omtrent twee mylen van Irwin ten Noord-Oosten.

SIVITA, een klein eilandt in de Iönische zee. Het zelve legt naby Epirus, en aan de Zuidzyde van het eilandt Korfu. *Maty Diction.*

SIX, een zeer oud en vermaard geslacht, oorspronkelyk uit het landschap Cambresis, alwaar het zelve al over vele honderden van jaren heeft uitgeblonken, als men uit de navolgende geslachtlyst, zeer naauwkeurig uit een goed getal echte bewyzen en gedenkstukken opgemaakt, zal zien. Het heeft zich naderhandt inzonderheit in Hollandt uitgebreid, en aldaar de hoogste eerampten en waardigheden bekleed; gelyk het nog tegenwoordig de eerste regeerders aan het zelve uitlevert, die den Staat met roem en luister bestieren.

De eerste van dit geslacht, welke in de oude gedenkschriften voorkomt, is LANDRY SIX (*de Sixiaco*, en *Sissiaco*) ridder, burgvoogdt van het kasteel van Kameryk, volgens een openbrief, die gevonden wordt in de abdy van St. Andries, zynde gegeven in den jare 1080, en waar uit men ook ziet, dat deze Landry Six getrouwt was met Closinde, of Closcende, zuster van Watier Turpin, ridder, en by de zelve wan

HUGUES of HUGO SIX, heer van Cauroy, die in een oud Register van den jare 1131 gezegt wordt getrouwt geweest te zyn met Everardine, dochter van den heere van Villers-Cagnicourt, by welke hy verwekte

1. *Simon Six* (in eenige oude brieven *Sisks* en *Sisques* genoemt) van wien hier na.
2. *Hugues* of *Hugo Six*, getrouwt met Jeanne Aspiers.
3. *Adeluye* of *Adelheit Six*; en
4. *Alissende Six.*

SIMON SIX, zoon van Hugo Six, en van Everardine van Villers-Cagnicourt, heer van Cauroy, enz. was getrouwt met Closcende de Lonfart, en wan by de zelve vier zonen, te weten:

1. *Simon Six*, de twede van dien naam, die hier na volgt.
2. *Hugues* of *Hugo Six*, getrouwt met Anne du Peage, die te zamen verwekt hebben
   - *Roger Six*, in den echt verbonden met Alix of Alida Brassart; en
   - *Gery Six*, getrouwt met N. Pillette.
3. *Watier Six*; en
4. *Thierry* of *Diderik Six*, beide ridders.

SIMON de II SIX, ridder, zoon van Simon den I, en van Closcende de Lonfart, was getrouwt met Josine de Premont, met welke hy in den jare 1209 in de abdy van St. Andries begraven wierdt, hebbende onder andere kinderen zamen verwekt

Jean of *Jan Six*, die volgt; en

Jeanne of *Johanna Six*, vrouw van Prouvy, twede gemalin van Raoul van Estourmel, genaamt Creton, die een zoon, genaamt *Gerard*, hebben nagelaten.

JEAN SIX, zoon van Simon den II Six, en van Josine de Premont, tradt in huwelyk met Colette de Hordaing, wiens vader landvoogdt of drossaardt van Ostrevandt was. Hy wierdt tot grootbaljuw van Cambresis verkoren in den jare 1260, en was vader van

ALEXANDER SIX, schildknaap, provoost van Krevekœur, die trouwde met Mehaut of Machtelt van Wasnes, zuster van Gerard, ridder, en van de zelve naliet

1. *Guillaume* of *Willem Six*, die volgt.
2. *Bauduin Six*, de welke by Adelescende Floucquier, vrouwe in Ligny, verwekte
   - *Guillaume Six*, die in huwelyk hadt Johanna of Jeanne de Dury; en
   - *Bauduin Six*, getrouwt met Sophia de Bruille.

GUILLAUME SIX, zoon van Alexander Six, en van Mehaut de Wasnes, heer in Thun, trouwde met Alix, dochter van den heere van Marquette, in Ostrevandt, als blykt uit verscheide Registers van de jaren 1296, 1304, en 1307. Hy verwekte by de zelve een zoon, genoemt

JEAN SIX, de twede van dien naam, heere in Thun, die trouwde met Colle de Ligny, zyne nicht, en naliet

1. *Jean Six*, den derden van dien naam, hier na volgende.
2. *Isabeau* of *Izabelle Six*, gemalin van Enguerrand de Marque, ridder, volgens een openbrief van den jare 1333.
3. *N. Six*, getrouwt met Colard de Ramillies, bygenoemt *le Dragon*, schildknaap.

JEAN de III SIX, zoon van Jean den II, en van Colle de Ligny, heer in Thun, en, wegens zyne gemalinne Alix, in Caulery. Hy stierf schepen van de stadt Kameryk in den jare 1379, na dat hy by zyne gemalinne hadt verwekt twee zonen en eene dochter, namentlyk:

1. *Jean Six*, den vierden van dien naam, die volgt.
2. *Guillaume Six*, getrouwt met Alix van Abancourt.
3. *Marie* of *Maria Six*, gemalin van Jean de Noyers, schildknaap.

JEAN de IV SIX, zoon van Jean den III, en van Alix de Caulery, wierdt, uit hoofde van zyne heerlykheit, bygenoemt *de* of *van Caulery*. Hy verkoos in den jare 1379 tot gemalinne Colle de Haussi, by welke hy verwekte

1. *Alexander Six*, den tweden van dien naam, die volgt.
2. *Gilles Six*, getrouwt met Maria van Anneux, en gestorven in den jare 1400.
3. *Philippe* of *Philips Six*, getrouwt met Helene de Bullecourt.

ALEXANDER de II SIX, zoon van Jean den IV, en van Alix de Caulery, muntte uit in den slag van Azincourt in den jare 1415, in welken hy gevangen wierdt. Hy was eerst getrouwt met Jeanne Brassart, genaamt van St. Hilaire, en daar na met Jeanne de Basoches, gezegt de Lattre, dochter van Jean de Lattre, ridder. Hy overleedt in den jare 1418, en wierdt begraven in de abdy van Cantimpré, waar in zyn broeder *Willem* monnik was. Hy liet een zoon na, genoemt

JEAN SIX, de V van dien naam, die in zyn eerste huwelyk getrouwt was met Alix du Cange, vrouwe van Montigny, gelegen in Cambresis, en in zyn twede met Guillemette Claicquin, dochter van Willem Claicquin, schildknaap. Deze Jean Six, wiens vooröuders altydt in hun schildt gevoert hadden een blaauw veldt, met drie zilvere sterren, twee en een, veranderde het zelve, en nam over van zyne eerste vrouwe, Alix du Cange, twee halve manen in het hoofdt van het schildt, en behieldt maar eene ster in de punt, ter gedachtenisse van zyne afkomst. Hy heeft de volgende kinderen verwekt, als:

1. *Alexander Six*, den derden van dien naam, van wien hier na.
2. *Jean Six*, genoemt *Hannotin de Graincourt*, wegens zyne vrouwe, en heer in Isnel.
3. *Adam Six*, getrouwt met Marie le Prevost.
4. *Paul* of *Paulus Six*, opperrentmeester van Kameryk in den jare 1489.
5. *Mehaut* of *Machtelt Six*, gemalin van N. de Frasne, enz.

ALEXANDER de III SIX, zoon van Jean den V, en van Alix du Cange, trouwde met N., dochter van den heere van Creton-Mauville, by welke hy verwekte

- *Guillaume* of *Willem Six*, den tweden van dien naam, die volgt; en
- *Guillemette Six*, twede gemalin van Daniel de Bullecourt, gezegt le Fevre.

GUILLAUME of WILLEM de II SIX, zoon van Alexander den III, en van N., dochter van den heere van Creton-Mauville, was baljuw van Wallincourt in 't jaar 1489, en trouwde met Marie of Maria le Fuzelier, by welke hy hadt drie zonen, te weten

1. *Jean Six*, den zesden van dien naam, van wien hier na.
2. *Gilles Six*, getrouwt met Pasque de Buissy.
3. *Michel Six*, heer van Ilant, getrouwt met Marguerite of Margareta Pollet, van Valencyn, in 't jaar 1512.

JEAN de VI SIX, zoon van Guillaume den II, en van Maria le Fuzelier, erkend edelman, en geëerd schildknaap volgens een openbrief van Nicolaas Grisel, abt van St. Sepulchre. Deze, ziende, dat de adel van zyn landt dagelyksch vele van zyne oude voorrechten kwyd raakte, en in aanzien verminderde, begaf zich naar Vlaanderen in den jare 1511, nevens zyne vrouwe Jeanne le Leu, gezegt de Bantousel, by welke hy onder andere kinderen een zoon naliet, genaamt

GUILLAUME of WILLEM de III SIX. Deze nam zyn verblyf eerst te Armentiers, en daar na te Ryssel, en verwekte by zyne gemalinne, Jakoba of Jaqueline Gemart, vier zonen en drie dochters, namentlyk:

1. *Jacques* of *Jakob Six.*
2. *Charles* of *Karel Six*, van wien hier na.
3. *Guillaume* of *Willem Six.*
4. *Martin Six.*
5. *Catharine Six.*
6. *Marie* of *Maria Six.*
7. *Claire* of *Klara Six.*

CHARLES of KAREL SIX, twede zoon van Guillaume den III Six, en van Jakoba Gemart, zette zich met der woon neder te St. Omer, en nam den koophandel by de handt. Hy trouwde aldaar met Alix de Lattre, by welke hy de volgende kinderen verwekte, als:

I. *Christina Six*, getrouwt met Nicolaas Mulerius, zoon van Petrus Mulerius, en van Claudine le Vettre, welke laatste om haar standvastig gelove te Iperen levendig onder de aarde is gedolven, waar omtrent het Martelaarsboek der Doopsgezinden, gedrukt te Amsterdam by wylen Jan ten Hoom, breder kan nagezien worden. Gemelde Nicolaas Mulerius was geboren te Brug-

Brugge in 't jaar 1564, en is geworden Doctor, en eerste hoogleeraar in de genees-en wiskunde te Groningen, de welke de geleerde wereldt verscheide fraaie werken heeft nagelaten, als boven op zynen naam, MULERIUS (NICOLAAS), omstandiger kan gezien worden. Hy heeft by zyne huisvrouwe, de voorgemelde Christina Six, nagelaten een zoon, genoemt *Pieter* of *Petrus Six*, wiens geboorte en doodt in het boven aangehaalde artykel van zynen vader zyn aangetekent. Men zal 'er hier byvoegen, dat hy mede Doctor, en hoogleeraar in de genees-en kruidkunde te Groningen is geweest, en vervolgens tot bewindhebber van de West-Indische maatschappye aldaar benoemt. Hy is getrouwt geweest met Machtelt Beth, en heeft by de zelve verwekt een zoon, genaamt *Nicolaas Mulerius*, en twee dochteren, geheten *Christina* en *Johanna Mulerius*, waar van de eerste, te weten Christina, is getrouwt geweest met Gerrit Ruisch, burgermeester te Woerden, maar gene kinderen heeft nagelaten. De zoon, Nicolaas Mulerius, was eerst predikant in de Zyp, en naderhandt te Harderwyk, en heeft mede eenige geleerde schriften nagelaten. Hy is getrouwt met Maria van Exel, by welke hy heeft gewonnen vier zonen en even zo vele dochteren. De zonen zyn geweest: *Petrus*, *Salomon*, *Nicolaas*, en *Johannes Mulerius*; de dochters: *Machtelt*, *Judith*, *Catharina*, en *Christina Mulerius*. De oudste zoon, Petrus, Doctor in de geneeskunde, heeft in huwelyk gehad Maria Kiest, en by de zelve twee dochteren, *Maria* en *Christina*, verwekt. De twede zoon, Salomon, advokaat, is getrouwt met Wynanda Schryver, en heeft by de zelve twee zonen geteelt, *Nicolaas* en *Wynand Jan*, nevens twee dochteren. De derde zoon, Nicolaas, is ongehuwt gestorven. De jongste, Johannes, is getrouwt geweest met Johanna de Loot, maar zyn zonder kinderen na te laten overleden. De oudste der voorgenoemde vier dochteren, namentlyk Machtelt, heeft ten man gehad Henrik Balk, predikant te Schellinghout, een dorp in Noord-Hollandt, onder Hoorn, en hebben te zamen twee zonen nagelaten. Judith, de twede dochter, is ongetrouwt gestorven. De derde, Catharina, is getrouwt met Gualtherus Holtius, predikant te Koudekerk, in het Zeeuwsche eilandt Schouwen, hebbende te zamen nagelaten een zoon en drie dochteren; en de vierde, Christina, is in den echt verbonden geweest met Leonard Goudappel, maar hebben gene kinderen gehad.

II. *Alix Six*, getrouwt in haar eerste huwelyk met Nicolaas Bonnenouit, en in haar twede met Jaques Babler.

III. *Guillaume* of *Willem Six*, de vierde van dien naam, die volgt.

IV. *Jean* of *Jan Six*, wiens nakomelingschap zal volgen na die van zynen ouder broeder Guillaume Six.

V. *Adriaan Six*, wiens nakomelingen zullen volgen na die van zynen broeder Jean Six.

[Volgens *Carpentier*, *Hist. de Cambray &c.* III *Partie*, *p.* 1012, hebben Charles Six en Alix de Lattre drie zonen gehad, waar van hy 'er twee noemt, en eenen verzwygt. Of nu deze Adriaan deze derde zoon geweest is, gelyk zyne descendenten gissen, of niet, is nog niet gebleken: doch wy zullen het by voorraadt hier vooronderstellen.]

GUILLAUME of WILLEM de IV SIX, oudste zoon van Charles of Karel Six, en van zyne gemalinne Alix de Lattre, was getrouwt met Johanna Wymer, dochter van Pieter Wymer, en van Maria Pellervn, en verwekte by de zelve

1. *Karel Six*, die aanstonts volgen zal.
2. *Willem Six*, zonder kinderen overleden.
3. *Maria Six*, mede kinderloos gestorven.
4. *Willem Six*, van wien achter de nakomelingen van zynen ouder broeder zal gesproken worden.
5. *Alida Six*, getrouwt met Adriaan Cromhout, Schepen der stadt Amsterdam, zoon van Barthout Cromhout, Burgermeester en Raadt van de zelve stadt, die by haar heeft gewonnen
   Ida Cromhout, getrouwt met jonkhr. Jan van der Nieuwburg;
   Willem Cromhout, en
   Wyntie Cromhout, alle drie zonder kinderen overleden.

KAREL SIX, zoon van Willem den IV Six, en van Johanna Wymer, is twee malen getrouwt geweest, namentlyk voor de eerste maal met Margareta van Waveren, dochter van Anthoni van Waveren, Ridder, Heer van Waveren, Botshol, en Ruigewilnisse, Burgermeester en Raadt der stadt Amsterdam, in 't jaar 1638, en ten tweden male met Adriana Spiegel. Hy heeft verwekt by de eerste vrouwe:

1. *Johanna Six*, getrouwt met Pieter Six, zoon van Jan Six, en van Anna Wymer, wier nakomelingen hier na onder *Pieter Six* zullen vermeld worden.
2. *Frans Six*, } beide ongetrouwt gestorven.
3. *Alida Six*, }

By de twede vrouwe:

4. *Willem Six*, die aanstonts volgen zal.
5. *Karel Six*, getrouwt met Margareta Commerstein, by welke hy heeft verwekt
   a. *Adriana Six*, getrouwt met Ludovicus de Dieu, Doctor in de geneeskunde, uit welk huwelyk zyn voortgekomen Mr. *Daniel de Dieu*, Schepen en Raadt der stadt Amsterdam, en buitengewoon afgezant van dezen Staat aan de keizerinne van Groot-Ruslandt, getrouwt met Gesina Wilhelmina van Hoorn; *Ludovicus de Dieu* de jonge, ongetrouwt overleden; *Henrik Amelis de Dieu*; *Karel de Dieu*, Sekretaris van de Beemster, getrouwt met Anna Brigitta de la Croiz; *Willem de Dieu*; en *Johannes de Dieu*.
   b. *Anna Six*, ongetrouwt gestorven.
   c. *Jan Karel Six*, getrouwt met Johanna Apollonia Loten, by welke hy heeft verwekt *Margareta* en *Wilhelmina Adriana Six*.
   d. *Dorothea Six*, getrouwt met Henrik van der Merct, die te zamen hebben gewonnen *Jakob*, en *Margareta van der Merct*.
6. *Geertruid Six*, getrouwt met Jakob Bicker Roelofsz., Commissaris der stadt Amsterdam, die by haar heeft verwekt
   a. *Agatha Bicker*, getrouwt met Mr. Jakob Jan de Backer, die te zamen hebben gewonnen *Johanna Maria de Backer*, ongetrouwt gestorven; en *Jan de Backer*, in Nederlands Indië zonder kinderen overleden.
   b. *Adriana Bicker*, getrouwt met Pieter de Marees, die by haar heeft geteelt 1) *Johanna Machtelina de Marees*, getrouwt met Adrianus Johannes Elzevier, zoon van Petrus Elzevier, Gereformeerd predikant te 's Gravelandt, uit welk huwelyk reets geboren zyn *Pieter Jan Elzevier*, en *Anna Adriana Elzevier*. 2) *Jan Gerard de Marees*, getrouwt met Anna Thyssen.
   c. *Anna Bicker*, getrouwt eerst met Mattheus Backer Molshoek, en daar na met Mr. Gerbrand Klaas du Fay, Commissaris der stadt Amsterdam, zonder kinderen overleden.

WILLEM SIX, oudste zoon van Karel Six, en van zyne twede de vrouwe Adriana Spiegel, was getrouwt met Eva Stilte. Hy overleedt den 7 December des jaars 1676, en liet na

1. *Elizabeth Six*, getrouwt met Jan Hulshout, Sekretaris van Rhynlandt, die by haar heeft verwekt
   Anna Hulshout, getrouwt met Mr. Dirk de Raat, Schepen en Raadt der stadt Leiden, en Bewindhebber der Oost-Indische maatschappye te Amsterdam. Zy hebben te zamen verwekt *Elizabeth Theodora de Raat*.
2. *Adriana Six*, zonder kinderen overleden.
3. *Willem Six*, de zesde van dien naam, die zo aanstonts zal volgen.
4. *Frans Six*, ongetrouwt gestorven.

WILLEM SIX, zoon van Willem Six, en van Eva Stilte, is geweest Raadt in de Vroedschap en President Commissaris te Haarlem, en getrouwt met Dorothea van Assendelft, by welke hy heeft gewonnen de drie navolgende zonen:

I. Mr. WILLEM SIX, oudste zoon van Willem Six voornoemd, en van Dorothea van Assendelft, Raadt in de Vroedschap en Schepen te Haarlem, Gecommitteerde Raadt van de Staten van Hollandt, en Hoog-Heemraadt van Rhynlandt, is getrouwt met Helena Wilhelma Fabricius, dochter van Albert Fabricius, Heere van Almkerk, Geheimschryver van de Ed. Groot-Mog. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, by welke hy heeft verwekt

1. *Willem Six*, jong gestorven.
2. *Willem Fabricius Six*, geboren den 23 Augusty des jaars 1725.
3. *Henriëtta Eva Six*, geboren den 30 July des jaars 1726.
4. *Dorothea Albertina Six*, geboren den 3 April des jaars 1728.
5. *Barbara Nikoletta Six*, geboren den 17 February des jaars 1729.
6. *Helena Wilhelma Six*, geboren den 27 January des jaars 1730.
7. *Myndert Karel Six*, geboren den 16 January des jaars 1731.

II. NICOLAAS SIX, twede zoon van Willem Six, en van zyne gemalinne Dorothea van Assendelft, Licentiaat in beide de Rechten, Schepen der stadt Haarlem, en Rentmeester van het Hoogheemraadschap van Rhynlandt, is getrouwt geweest met vrouwe Adriana Constantia Beekman, dochter van Kornelis Beekman, Schout by nacht ten dienste van den lande van Hollandt en West-Vrieslandt onder het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit te Amsterdam, en gestorven den 28 May des jaars 1731. Hy heeft by zyne voornoemde gemalinne verwekt

1. *Isaak Kornelis Engelbert Beekman Six*, geboren den 5 July des jaars 1726, en jong overleden.
2. *Dorothea Constantia Six*, mede jong overleden.
3. *Margareta Eva Nicolasia Six*, geboren den 4 Maart des jaars 1729.

III. CHRISTOFFEL SIX, derde zoon van Willem Six, en van Dorothea van Assendelft, Licentiaat in beide de Rechten, Heer van Ooterleck, Raadt in de Vroedschap en Schepen te Alkmaar, Baljuw en Houtvester van Wimmenum, Meester Knaap van den lande van de Helder en Huisduinen, Hoogheemraadt en Schepen van de Zyp en Wieringerwaardt, enz. enz. enz. is getrouwt in zyn eerste huwelyk met vrouwe Anna Jakoba van Vladderacken, dochter van jonkhr. Gerard van Vladderacken, Raadt in de Vroedschap, en President Schepen der stadt Alkmaar; en in zyn twede huwelyk met vrouwe Ida Johanna van Vladderacken, dochter van Jonkhr. Geldolf van Vladderacken, President Schepen der stadt Alkmaar.

Volgen de nakomelingen van *Willem Six*, derde zoon van Willem den IV Six, en van Johanna Wymer, zynde de twede zoon, als boven gezegt is, zonder kinderen overleden.

WILLEM SIX, derde of jongste zoon van Willem den IV Six, en van Johanna Wymer, Raadt der stadt Amsterdam, trouwde met Cathalina Hinlopen, wier moeders vader de bovengemelde Heer Burgermeester Anthoni van Waveren is geweest. Hy overleedt den 14 July des jaars 1652, en liet na

1. *Frans Six*, getrouwt met Maria Hinlopen Vermaas, by wel-

ke hy heeft verwekt
Willem Six, en
Jacobus Six, beide ongehuwt gestorven.
Catharina Six, getrouwt met Anthoni Valckenier, op zee gestorven, na dat hy een kindt by haar hadt gehad, dat jong kwam te sterven.
2. *Cornelia Six*, ongetrouwt aan de kaap de Goede Hoop overleden.
3. *Willem Six Willemsz.*, getrouwt met Agatha Guldewagen, dochter van Kornelis Guldewagen, Raadt en Burgermeester der stadt Haarlem, Gedeputeerde ter vergadering van de Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal, weduwe van Johan Daniel D'Ablaing, Heere van Offain. Hunne kinderen zyn:
Agatha Six, getrouwt eerst met Jan Jakob Does, by wien zy heeft gehad *Johanna Jakoba Does*, ongehuwt overleden. Zy is daar na hertrouwt met Bernhardus Muykens, Domheer in het Domkapittel te Utrecht.
Willem Six Willemsz., buitengewoon Raadt van Nederlands Indië, en oud-Gouverneur van Malakka, die trouwde met Geertruid Elizabeth de Bitter, te Batavia, en by haar verwekte *Ryke Six*, ongetrouwt in Hollandt overleden.
4. *Johanna Jakoba Six*, getrouwt met Simon van der Stel, buitengewoon Raadt van Nederlands Indië, en Gouverneur van de kaap de Goede Hoop, die by haar heeft verwekt
a. *Willem Adriaan van der Stel*, Heer in oud-en nieuw-Vosmaar, Schepen der stadt Amsterdam, oud buitengewoon Raadt van Nederlands Indië, en Gouverneur van de kaap de Goede Hoop. Hy was getrouwt met Maria de Hase, overleden den 1 July des jaars 1723, by welke hy heeft geteelt 1) *Cornelia van der Stel*, in huwelyk met Marcus van Weert, waar uit voortgekomen zyn twee zonen, *Willem Adriaan* en *Marcus Kornelis van Weert*; 2) *Jakoba Catharina van der Stel*; 3) *Simon van der Stel*, Commissaris te Amsterdam; 4) *Maria van der Stel*; en 5) *Willem Adriaan van der Stel*, ongetrouwt gestorven.
b. *Adriaan van der Stel*, buitengewoon Raadt van Nederlands Indië, en Gouverneur van Amboïna en de omleggende eilanden, getrouwt met Hillegonda Cranendonk, waar by hy heeft geteelt 1) Mr. *Simon van der Stel*, getrouwt eerst met Anna Jakoba van Cingelshoek, dochter van Isaak van Cingelshoek, Veertig der stadt Leiden, en van Barbara van Rouveroy, te Leiden; en daar na met Maria Antonia van Rouveroy. Van het eerste bedt is *Barbara Hillegonda van der Stel*, en van het twede zyn *Adriaan* en *Johan van der Stel*. 2) *Justus van der Stel*, jong gestorven; en 3) *Johan van der Stel*.
c. *Cathalina van der Stel*, getrouwt met Pieter van Rhyn, in 't jaar 1717 zonder kinderen overleden.
d. *Frans van der Stel*, getrouwt met Johanna Wessels, en gestorven in 't jaar 1717, na dat hy hadt verwekt *Johanna Jakoba van der Stel*, ongetrouwt overleden.
e. *Henrik van der Stel*, landdrost der Batavische omlanden op Java, gestorven in 't jaar 1722.
f. *Kornelis van der Stel*, op zee verongelukt.
5. *Alida Six*, getrouwt eerst met Johan de Vry, Burgermeester en Raadt der stadt Gouda; daar na met Willem Kerkman; en ten derden male met Samuel Munkerus, Rector der Latynsche schole te Gouda. Zy heeft by den eersten overgewonnen
Jakob de Vry, Schepen en Raadt der stadt Gouda, getrouwt met Willemina Albertina van Wartensleben, uit welk huwelyk is voortgekomen *Jakob Willem de Vry*, ongetrouwt gestorven.

By den tweden man:

Willem Kerkman, getrouwt met N. by Sluypwyl, waar by hy een zoon heeft verwekt; en
Gerrit Kerkman.

Volgen nu de nakomelingen van *Jan Six*, twede zoon van Charles of Karel Six, die te St. Omer ging wonen, en van zyne gemalinne Alix de Lattre.

Jan Six, twede zoon van Charles Six, en van Alix de Lattre, was getrouwt met Anna Wymer, dochter van Pieter Wymer en van Maria Pelleryn (niet met Jeanne of Johanna Wymer, als *Carpentier* zegt in zyne *Hist. de Cambray &c.* III *Partie*, *pag.* 1012, zynde Jeanne of Johanna Wymer getrouwt geweest met Guillaume of Willem Six.) Hy overleedt in den jare 1617 te Amsterdam, zy den 21 Juny des jaars 1654, hebbende te zamen gewonnen de navolgende kinderen, als:
I. *Karel Six*, overleden op reize te Geneve, zonder kinderen na te laten.
II. *Pieter Six*, die volgt.
III. *Jan Six*, volgt daar na.

Pieter Six, zoon van Jan Six, en van Anna Wymer, was getrouwt met Johanna Six, dochter van Karel Six, en van Margareta van Waveren, by welke hy heeft verwekt
1. *Margareta Six*, getrouwt eerst met Willem Schryver, en daar na met Johan de Vries, Burgermeester en Raadt, als mede Gecommitteerde Raadt ter Admiraliteit te Amsterdam, en Bewindhebber van de Oost-Indische maatschappye. Zy heeft by haren eersten man gehad een zoon, genoemt
Willem Schryver, jong gestorven.
En by den tweden mede een zoon, geheten
Frederik de Vries, ook jong overleden.
2. Mr. Pieter Six, Schepen der stadt Amsterdam, getrouwt met Emerentia Deyman, dochter van Jan Deyman, en van Maria Bas, by welke hy heeft verwekt
Pieter Six, *Jan Six*, *Johanna Six*, nog eene *Johanna Six*, *Maria Six*, *Nicolaas Six*, en *Margareta Six*, alle zeven jong gestorven.
Mr. *Pieter Six*, Schepen en Raadt der stadt Amsterdam, als mede Bewindhebber der Oost-Indische maatschappye ter kamer aldaar, getrouwt met Geertruid van der Lyn, dochter van Anthoni van der Lyn, Schepen en Raadt der stadt Alkmaar, en van Machtilda van Oudestein.
3. Willem Six, Burgermeester der stadt Amsterdam, enz. enz. enz. ongetrouwt.

Jan Six, jongste zoon van Jan Six, en van Anna Wymer, Heer van Wimmenum en Vromade, was geboren in den jare 1618, en wierdt Vroedschap en Burgermeester der stadt Amsterdam. Hy is getrouwt in den jare 1655 met Margareta Tulp, dochter van Nicolaas Tulp, Burgermeester en Raadt der stadt Amsterdam, en Gecommitteerde Raadt wegens de zelve stadt, en van Margareta de Vlaming van Oudshoorn. Zyn Wel-Ed. Gr. Achtb. overleedt in den jare 1700, na dat hy by zyne voorgemelde gemalinne hadt verwekt elf kinderen, waar van 1. *Anna*, 2. *Jan*, 3. *Nicolaas*, 5. *Jan*, 6. *Anna*, en 10. *Christina* jong gestorven zyn. De vyf andere zyn:
4. Nicolaas Six, Heer van Wimmenum, Schepen der stadt Amsterdam, en Kolonel van de burgerye, in 't jaar 1691 getrouwt met Emerentia Valckenier, dochter van Wouter Valckenier, Vroedschap der stadt Amsterdam, en wegens de zelve Gecommitteerde Raadt ter Admiraliteit in het Noorder kwartier, en van Anna Maria Trip. Zy hebben te zamen verwekt een zoon, genaamt.
Jan Six, geboren in 't jaar 1692, en jong gestorven.
7. *Margareta Six*; ongehuwt gestorven in 't jaar 1718.
8. Mr. Jan Six, Heer van Hillegom en Vromade, Burgermeester en Raadt der stadt Amsterdam, enz. enz. enz. getrouwt voor de eerste maal in 't jaar 1691 met Agatha Decquer, dochter van Henrik Decquer, Bewindhebber der Oost-Indische maatschappye ter kamer van Amsterdam, en van Maria Jacoba van Bambeek; voor de twede maal in 't jaar 1705 met Maria Calkoen, dochter van Cornelis Calkoen, Schepen en Raadt der stadt Amsterdam, en van Petronella Haack; en voor de derde maal in het jaar 1728 met Anna Elizabeth van den Bempden, dochter van Jan van den Bempden, Schepen en Raadt der stadt Amsterdam, en van Esther Elizabeth Tulp. De kinderen, welke zyn Wel-Ed. Gr. Achtb. in het eerste bedt heeft verwekt, zyn:
Jan Six, Commissaris der stadt Amsterdam, in 't jaar 1713 ongehuwt gestorven; en
Maria Jacoba Six, getrouwt met Mr. Jacobus Trip, eerst Secretaris, en daar na Schepen der stadt Amsterdam, zoon van den Wel-Ed. Gr. Achtb. Heere Jan Trip, Burgermeester en Raadt der stadt Amsterdam, Bewindhebber van de Oost-Indische maatschappye, enz. enz. enz. en van Margareta Nys: doch zy is zonder kinderen overleden in 't jaar 1716.

Kinderen van 't twede bedt:

Nicolaas Six, en
Jan Six, beide jong gestorven.

Van 't derde bedt:

Jan Six, geboren den 14 Augusty des jaars 1730.
9. *Maria Six*, getrouwt in 't jaar 1695 met Mr. Daniel Jean Bernard, Heere van Kattenbroek en de Uitterdyken van Mastwyk, Schepen der stadt Amsterdam, zoon van Jean Bernard, en van Baltina Coymans, die by haar heeft gewonnen de volgende kinderen, als:
Mr. *Jan Bernard*, Schepen der stadt Amsterdam, en Gecommitteerde Raadt ter Admiraliteit in Zeelandt, getrouwt in 't jaar 1727 met Baltina van Hemert, dochter van Gillis van Hemert, Bewindhebber der Oost-Indische maatschappy ter Kamer van Amsterdam, en van Catharina Bernard, by welke hy heeft verwekt eene dochter, genaamt *Maria Bernard*, geboren in 't jaar 1730.
Anna Bernard, jong gestorven.
Margareta Catharina Bernard, gehuwt in 't jaar 1721 met Mr. Reinier Bouwens, Schepen der stadt Amsterdam, en Bewindhebber der Oost-Indische maatschappye ter Kamer van Amsterdam, zoon van Jan Bouwens, en van Catharina Pels, by wien zy heeft gehad drie kinderen, namentlyk: *Jan Bouwens*, jong gestorven; *Daniel Jan Bouwens*, geboren in 't jaar 1723; en *Maria Bouwens*, geboren in 't jaar 1724.
11. *Dirk Six*, de jongste van de elf kinderen van Jan Six, en van Margareta Tulp, ongetrouwt op reize te Wenen overleden.

Volgen eindelyk de nakomelingen van *Adriaan Six*, derde en jongste zoon van Charles of Karel Six, die zich te St. Omer hadt nedergezet, en van zyne gemalinne Alix de Lattre.

Adriaan Six, jongste zoon van Charles Six, en van Alix de Lattre, was getrouwt met Anna van Kermt, wier grootvader, genoemt N. Elsmeer, houtvester van Brabandt is geweest in 't jaar 1565. Hy heeft by de zelve verwekt een zoon, die volgt.

Jan Six Adriaansz., zoon van Adriaan Six, en van Anna van Kermt, was getrouwt eerst met Elizabeth van Goch, en daar na met Johanna de Smit. Hy heeft verwekt in het eerste bedt
1. *Adriaan Six*, die volgt.

2. *Elizabeth Six*, getrouwt met Adriaan Karreman, by wien zy een zoon heeft gehad, genaamt
Adriaan Karreman.
3. *Jan Six Jansz.*, die volgen zal na zynen ouder broeder Adriaan.

Adriaan Six, oudste zoon van Jan Six Adriaansz. en van Elizabeth van Goch, was getrouwt met Maria van Tareling, die vermaagschapt was aan den Luitenant Admiraal Willem Bastiaans Schepers. Burgermeester te Rotterdam. Hy is overleden den 6 December des jaars 1700, zy den 5 Maart des jaars 1715, hebbende te zamen nagelaten de volgende kinderen, als:

1. *Pieter Six*, getrouwt met Anna Margareta Storm, te Koningsbergen, by welke hy heeft verwekt
Jan Willem Six.
Adriaan Six; en
Catharina Elizabeth Six.
2. *Jan Six Adriaansz.*, getrouwt met Petronella Heeres, by welke hy gene kinderen heeft verwekt.
3. *Elizabeth Six*, ongetrouwt.
4. *Catharina Six*, getrouwt met Lucas Bardon, die te zamen gewonnen hebben twee kinderen, namentlyk:
Brigitta Bardon, en
Adam Adriaan Bardon.

Jan Six Jansz., twede zoon van Jan Six Adriaansz. en van Elizabeth van Goch, was getrouwt met Maria Denys, by welke hy heeft verwekt eene eenige dochter, genaamt
Agatha Six, getrouwt met Louis Geerlag, Schepen der stadt Middelburg, in Zeelandt, en Bewindhebber der West-Indische Compagnie aldaar. Hy is gestorven den 21 Augusty des jaars 1729, na dat hy by zyne gemalinne hadt verwekt de volgende kinderen, als:

a. *Henricus Johan Geerlag*, Kiesheer, en Bewindhebber der West-Indische maatschappye ter Kamer van Middelburg.
b. *Petrus Jacobus Geerlag*.
c. *Johanna Geertruid Geerlag*, getrouwt met J. van Steelant.
d. *Maria Geerlag*, getrouwt met Mr. David Radæus, Schepen der stadt Middelburg.

Men vindt in zommige brieven en gedenkschriften nog gewag gemaakt van de navolgende personen, uit het oude en beroemde geslacht van *Six* gesproten, als van
Gilles Six, grootprovoost van Kameryk in 't jaar 1147.
Matthys of Mathieu Six, houtvester in 't jaar 1351.
Anselmus Six, stadvoogdt van Arleux, in het graafschap van Artois, in 't jaar 1404.
Jan Six, bisschop van St. Omer gestorven in 't jaar 1586, mogelyk een broeder van *Charles Six*, die te St. Omer was gaan wonen, als boven gezegt is. Van hem is het volgende grafschrift voorhanden, het welk zyn neef, Jakob van Willant, vòor hem in de St. Pieterskerk te Ryssel, daar hy, naar de provinciale kerkvergadering, welke toen te Bergen in Henegouwen gehouden wierdt, willende reizen, was komen te sterven, voor hem hadt laten oprechten. Hy hadt zelf eenige jaren te voren, te weten in den jare 1583, eene kerkvergadering binnen de hoofdstadt van zyn bisdom gehouden, welker besluiten hy beschreven en in het licht gegeven heeft. Het gemelde grafschrift luidt aldus:

JUDICIUM COGITA.

1590.

JOHANNES SIX,

Episcopus Audomaropolitanus II. antea Pastor Ecclesiæ Parochialis S. Stephani hujus oppidi, patriæ suæ frequentioribus cleri, et populi orationibus desiderans esse commendatior, hunc sibi vivens sepulturæ locum elegit, qui dum iter faceret Montes Hann. ad Concilium Epp. Prov. apud hanc Ecclesiam obdormivit, ætatis suæ Ao. LIII. Episcopatus VI. Salutis humanæ CIↃIↃLXXXVI. IV. Idus VIIIbris.

JUDICIUM COGITA.

Nog vindt men vermeld eenen Jan Six, abt van Vicogne, in het bosch van St. Amand, twee mylen van Valencyn gelegen. enz.

SIXENNA, een dorp op de grenzen van Arragon, in Spanje, alwaar een beroemd nonnenklooster is van de orde van St. Jan van Jeruzalem, genaamt *van Malta*, het welk gesticht is door de koninginne Sanche van Castilië, gemalin van Alphonsus den II, koning van Aragon, toegenaamt de Kuische, omtrent den jare 1188. De koningin kocht deze plaats, de welke afhankelyk is van de burgvoogdy van Emposta, of de grootpriory van Arragon, en begiftigde de zelve met grote inkomsten, nevens een aanzienlyk rechtsgebiedt. De prioresse heeft aldaar een schoon paleis, en het klooster is met muren, als eene vesting, omgeven. De koningin Sanche tradt, na de doodt van den koning, in dit klooster, en nam met vele princessen aldaar het geestelyk gewaadt aan. Omtrent den jare 1470, deze geestelyke dochters zich de gehoorzaamheit van den grootmeester onttrokken hebbende, erkenden zy onmiddelyk den Roomschen stoel; maar honderd jaren daar na, in de maandt Juny des jaars 1569, vrezende te vallen onder het geestelyk rechtsgebiedt van den bisschop van Lerida, zonden zy een afgezant naar Malta, om in haren naam aan den grootmeester van de orde den plegtigen eedt van getrouwigheit en gehoorzaamheit af te leggen. De priorin wordt door de nonnen verkoren, en bevestigt door den burgvoogdt van Emposta. De dochters, welke zich aanbieden om aangenomen te worden, zyn verplicht om de bewyzen van haren adeldom te vertonen, gelyk de ridders: doch die van Arragon en van Katalonië moeten afstammen uit zulke adelyke en doorluchtige huizen, dat het niet nodig is dan alleen hare afkomst te tonen. Gedurende den dienst dragen zy een mantel van speldewerk, met een groot kruis van wit linnen op de borst, en een snoer, die aan haren hals is vastgemaakt, en op den linker arm afhangt. Zy hebben ook een zilveren scepter in de handt. Het staat aan de priorinne de geestelyke ampten te vergeven, de welke behoren tot de landeryen, staande onder hare heerschappye. Zy geeft het zogenaamde kleedt van gehoorzaamheit aan de priesters van de orde, en zy heeft een plaats en een stem in het landschaps-Kapittel van Arragon, benevens den burgtvoogdt van Emposta. Zy worden ook de Malthezer Dames genaamt, om dat zy den grootmeester van Malta onderworpen zyn. *Bosio Hist. de S. Jean de Jeruzalem l. XX. ch. 6.*

SIXTINUS (Regnerus) wierdt te Leeuwarden, in Vrieslandt, geboren in den jare 1577, te Orleans Doctor gemaakt, naderhandt hoogleeraar in de rechten te Marpurg, en eindelyk stads voorspraak te Frankfort aan den Mayn. Hy stierf in den jare 1617, en heeft een traktaat aangaande de rechten der koningen nagelaten. *Val. Andreas Bibl. Belg. Witte Diar. biogr.*

Pauzen van Rome.

SIXTUS, de I van dien naam, paus van Rome, was een Romein van geboorte, en volgde op Alexander den I den 23 May des jaars 130, of 131, en zou als martelaar den 6 April van het jaar 140, of, als anderen voorgeven, in het jaar 142 gestorven zyn. Hy leefde in den tydt van den keizer Adrianus, en zat op den Roomschen stoel wanneer Verus en Aniculus burgermeesters waren. Men zegt, dat hy ingestelt heeft, dat de zaken en vaten, tot het altaar behorende, van niemandt, dan van kerkendienaren, en inzonderheit niet van vrouwspersonen, zullen aangeraakt worden; dat het zogenaamde *Corporal*, of altaardoek, van het fynste linnen zou zyn, en dat geen bisschop, voor den Apostolischen stoel gedagvaard, van zyne gemeente weder zou aangenomen worden, indien hy geen brief van voorschryvens aan dat volk te rug bragt. Hy stelde in, dat de woorden: *Heilig, Heilig, Heilig is de Heere Zebaoth*, in de kerken zouden gezongen worden. Hy zou ook de vastenavonds vermakelykheden ingestelt hebben. Twee dagen na zyne doodt wierdt 'er een nieuwe paus verkoren. Men schryft dezen paus toe twee dekretale brieven, welke *Bini* met aantekeningen heeft uitgegeven. Men heeft onder zynen naam een ondergestoken boek, het welk in de Boekzaal der Vaderen (*Bibliotheca Patrum*) gevonden wordt. *Rufinus* brengt als een werk of van dezen paus, of van *Sixtus* den II te voorschyn de spreuken van *Sixtus*, den Pythagorischen wysgeer. Dit is een bedrog, waar over St. *Hieronymus* hem hevig doorstrykt, en dat aan St. Augustyn moeite gebaart heeft in de verklaring van eene plaats, welke de Pelagianen aanhaalden, voor dat hy de valschheit daar van hadt ontdekt. *Gelasius in Catal. Libr. apocryph. S. Isidorus de Vir. illustr. Platina, Ciacconius; Du Chesne & Papirius Masson in Vit. Pontif.* [Deze Pythagorische wysgeer wierdt genaamt *Qu. Sextius*. Cicero, Seneca, Plutarchus, Origenes en vele anderen spreken met lof van hem. Zie daar van de Voorreden van *T. Gale* voor zyne *Opuscula Mythica, Physica, &c.* gedrukt te Amsterdam in 't jaar 1688, en *Lud. Jacob. Bibl. Pontif.*]

SIXTUS de II, van Athene, wierdt tot paus verkoren na Stephanus den I den 24 Augusty des jaars 257, of, volgens anderen, 260. Hy bekleedde den H. stoel maar een jaar min 18 dagen, en wierdt om de verdediging des Christelyken geloofs onthoofd drie dagen voor zynen getrouwen leerling St. *Laurentius*, die hem, ter marteldoodt volgende, verzocht, dat hy hem de gunst wilde bewyzen van zyn medgesel in die doodt te zyn, het welk St. Ambrosius met eene verwonderlyke welsprekendheit uitdrukt *Offic. lib. II, cap. 41*. Men schryft dezen paus toe twee dekretale brieven, en verscheide inzettingen. *S. Dionysius Alexandr. Epist. II ad Sixt. II. Eusebius lib. VII Hist. cap. 7 & 8. Papirius Masson. Du Chesne.*

SIXTUS de III, een priester van de Roomsche kerk, wierdt tot paus verkoren na Celestinus den I den 26 April des jaars 432. Hy was een man, wiens geleerdheit en yver tegen de dwalingen der Pelagianen hem zeer geacht gemaakt hadden. Deze ketters hadden getracht hem te doen doorgaan voor een begunstiger van hunne godloosheit: doch hy deedt de wereldt uit die dwaling komen door den ban, welken hy tegen de zelve uitdonderde. Hy vergenoegde zich niet met deze openbare verklaring, om zyne eigene achting te bewaren, hy schreef aan *Aurelius* van Karthago een brief, die klaarlyk aantoonde zynen yver voor de rechtzinnige waarheit tegen deze dwaling. St. Augustinus schreef 'er twee aan hem, den eenen door *Albinus Akolythus*, en een anderen, waar in hy grondelyk verhandelt de stoffen over de Genade. Dus bragten de verdiensten van Sixtus hem op den pausselyken stoel. Van het begin van zyn pausschap trachtte hy den ketter Nestorius weder tot zynen plicht te brengen, die reets in het concilie van Ephezen was veroordeelt; doch dit was te vergeefsch, en deze vervoerde wierdt razende op Sixtus, en strooide tegen hem schrikkelyke lasteringen uit. Deze paus was bezig met hem te ontnemen de bescherming van Johannes van Antiochië, en zondt aan dezen kerkvoogdt een brief, van welken *Vincent van Lerins* nog een stuk aanhaalt. Hy hadt de vertroosting van de kerkvoogden van het Oosten weder vereenigt te zien,

 en

en boven al den zelven Johannes van Antiochië en St. Cyrillus van Alexandrië. Anicius Bassus, die burgermeester geweest was, beschuldigde hem eene geestelyke dochter geschonden te hebben. Om nu achter de waarheit te komen vergaderde men te Rome eene kerkvergadering van zes en vyftig bisschoppen, de welke Sixtus onschuldig vonden aan het schennis, waar mede men hem beschuldigde. Hy stierf den 28 Maart des jaars 440, hebbende geregeert acht jaren min dertig dagen. In de Levens der pauzen vindt men van verscheide dingen, door dezen paus gesticht, gewag gemaakt; maar dat van de hermaking der Kruiskerk van St. Maria Maggiore, of van de Kribbe, is zeer aanmerkenswaardig. Hy schonk daar zeer ryke geschenken aan, als een zilver altaar, kelken, bekers, kronen, een wierookvat, doopvonten van het zelve metaal, enz. Wy hebben van dezen paus drie brieven, en eenige gedichten. *S. Augustin. Ep.* 104 *&* 105. *S. Cyrillus Ep.* 29 *&* 38. *Gennadius in Catal. c.* 54. *Baronius. Bellarminus. Miraus. Possevin.* enz.

SIXTUS de IV, tot paus verkoren den 9 Augusty des jaars 1471. Hy was generaal der Minderbroederen geweest. Zyn rechte naam was *Franciscus de la Rovere.* Hy wierdt den 22 July des jaars 1414 te Cella, een dorp, of gehucht, vyf mylen van Savona gelegen, geboren. De eerste kardinalen, die hy maakte, waren deze drie: *Petrus Riario* van Savona, dien hy van jongs hadt opgebragt; deszelfs broeder *Hieronymus*, kinderen van zyne zuster, daar wat onder schuilde, en *Julianus*, zoon van zynen broeder, die naderhandt paus wierdt, onder den naam van *Julius* de II. Een van zyne schryvers geeft hem alle soorten van goede hoedanigheden, eene grote geleerdheit, eene grote liefdadigheit tegen de armen, eene grote mildheit voor de vorsten, die door den Turk verdrukt waren, eene byzondere naauwkeurigheit in het recht te oeffenen, eene grote zorg om de vervallene gebouwen binnen Rome te verbeteren, en de stadt te versieren, enz. Maar hy ontkent de misslagen niet, daar men hem over bestrafte, te weten: 1. Dat hy ter gunste van zyne kreaturen veel onrechtvaardigheit hadt gepleegt; 2. Dat hy het oorlogsvuur te onrechter tydt in Italië hadt aangestoken; 3. Dat hy den ban tegen Laurens de Medicis hadt uitgesproken; 4. Dat hy de Florentynen met alle vyandelykheden hadt aangetast, enz. Hy beschuldigt hem niet, gelyk anderen doen, dat hy de zamenzwering van de Passi's geweten, en de zelve beraamt zou hebben. Hy spreekt ook niet van het wellustig leven der kardinalen gunstelingen onder deze regering, waar van 'er een, volgens het gevoelen van velen, in eenige dichten van Baptista den Mantuaan (*in Alph. lib.* IV) opgetekent staat. Hy spreekt ook niet van de verfoeielyke vuiligheden, daar eenigen zeggen, dat deze paus de handt aan leende. Men wil, dat op een verzoekschrift, dat hem aangeboden wierdt om alle jaren gedurende de drie heetste zomermaanden de Sodomie toe te laten, heeft ingewilligt. Men zal deze zaak hier eens onderzoeken. *Jurieu* gaf in den jare 1686 zyn boek *der wettige vooroordelen tegen het Pausdom* uit, waar in hy die zaak dezen paus te last legt; maar zyne bewyzen zyn niet klaar. Van gelyken deedt ook Saldenus, een Nederduitsch leeraar van 's Gravenhage, in zyn boek, genaamt: *Otia Theologica, p.* 164, alwaar hy Agrippa *de Vanit. scient. p.* 64 aanhaalt; maar Agrippa heeft 'er niet van gezegt. Het kan zyn, dat 'er geweest zyn, die Sixtus zodanig een verzoekschrift hebben aangeboden; maar het is tegen alle waarschynlykheit, dat de paus daar in bewilligt heeft. Indien men daar gunstig op geantwoord hadt, zou men zeer verre afgeweken zyn van de voorzichtigheit en de deugdzaamheit, die Clemens de VII deedt blyken, wanneer hy meende, dat zekere vrouwen wel wenschten zekere onbillyke toelating van hem te verkrygen, gelyk men aangetekent vindt in de Jaarboeken van Aquitanië, de welke Johan Bouchet, die toen leefde, verscheide malen deedt drukken. De paus meende, dat zy verlof verzochten om drie malen 's weeks vleeschelyken ommegang te mogen hebben; en het was, toen het wel verstaan wierdt, om drie malen ter week vleesch te mogen eeten, om dat zy weduwen van een tederen aardt waren. Zie *Brantome* II *Deel, p.* 356. Sixtus de IV stierf in den jare 1484 van hertzeer, zo men zegt, wanneer hy verstondt, dat de vrede tusschen den hertog van Ferrara en de Venetianen getroffen was, tegen welke hy den oorlog verwekt hadt, om den zelven slepende te houden; maar zyne bondgenoten lieten hem zitten, en maakten de vrede zonder met hem te rade te gaan. Het hertzeer, dat hy daar over zette, maakte zyne jicht gaande, die hem in vyf dagen wegsleepte. Hy hadt vermaak in 't oorlogen, en wierdt voor den vredebreker en rustverstoorder van gansch Italië gehouden. Agrippa zegt iets aanmerkenswaardig van hem, dat de Hr. Du Plessis aanhaalt in zyn *Mystere d'iniquité p.* 551; dat Sixtus de IV een bordeel te Rome liet bouwen; dat de hoeren van Rome alle jaren een Julius aan den paus betaalden, dat in een jaar over de 20000 dukaten opbrengt. *Moreri*, op 't woordt RUVERE, verhaalt, dat men zeide, dat deze paus zich verknocht aan 't huis van la Rovere, dat zeer vermaard is in Piëmont, en een zonderling voorrecht aldaar bezit, te weten den eersten nacht byslapens met de bruiden. Maar men zegt, dat een kardinaal uit het zelve huis dezen voorrechtbrief in 't vuur wierp. Pars, in zyne *Katwyksche Oudheden*, spreekt van een diergelyk voorrecht, bezeten van zekere Hollandsche edellieden. De boeken, die Sixtus uitgaf, zyn: *De sanguine Christi liber*; *De futuris contingentibus*; *Commentarius de potentia Dei, contra errores cujusdam Carmelitæ Bononiensis, qui affirmabat Deum suâ omnipotentiâ damnatum hominem salvare non posse.* Hy maakte ook een boek, waar in hy toonde, dat Thomas d'Aquino en Johannes Scot, die elkander zo tegenstrydig zyn in woorden, echter de zelve gevoelens hebben. Al de wereldt bekent, dat Sixtus geleerd was. Te Padua was hy meester geworden, en hadt openbare lessen in de hogeschole van Boulogne gegeven, gelyk ook te Pavië, te Siëna, te Florence, en te Perouze. Van lezer in de hogescholen klom hy tot de andere hoge ampten op. Eerst wierdt hy provinciaal van de provincie van Ligurië, en daar na generaal van de orde aan 't Roomsche hof, daar na vikaris generaal van Italië, en eindelyk generaal van de Minderbroeders, en vervolgens kardinaal. Hy verkreeg een groten naam door zyne schriften, en toonde, dat hy, schoon hy paus was, daarom geen minder lust voor de letteroeffeningen hadt; want hy liet de boekzaal in 't Vatikaan oprechten, gaf 'er het opzicht over aan den beroemden Platina, en bezorgde wedden voor verscheide personen, daar hy zich van wilde bedienen in het maken van boeken en in het uitschryven van Grieksche, Latynsche en Hebreeusche handschriften. Hy gaf aan Platina bevel om 't leven der pauzen te beschryven. Men heeft aangemerkt, dat hy veel milder was voor de zonen van zyne zusters dan voor die van zyne broeders, en dat hy onder de eerste voornamentlyk *Petrus* en *Hieronymus Riario* begunstigde. Dit is geen blote zinnelykheit, gelyk men wil zeggen, maar een natuurlyke zaak, indien het waar is, dat hy 'er vader van was, gelyk eenige schryvers zeggen. Hy hadt negen neven, vyf die, gelyk hy, den naam van *de la Rovere* droegen, kinderen van zyne drie overledene broeders, en vier, die genaamt wierden *de Riario*, *de Basso*, *de Samsoni*, welke de drie huizen waren, daar zyne zusters aan getrouwt waren. Hy was de eerste, die 't feest van Maria ontfangenis, en Maria presentatie instelde, mitsgaders dat van St. Anna, St. Joseph, en St. Paulus van Assisse. Hy stelde Bonaventura onder de Heiligen, en benoemde een feestdag tot zyner eere onder die van 't Apostolische paleis. Hy herstelde een feest, dat St. Dominicus hadt uitgevonden, en dat opgehouden was gevierd te worden, te weten dat van den Rozekrans en van 't Psalmboek van de Lieve Vrouwe. Men vergist zich, wanneer men zegt, dat hy de eerste was, die de jubeljaren van 25 tot 25 jaren heeft gebragt: het was zyn voorzaat Paulus de I die dit in den jare 1470 instelde; hy bevestigde het alleen, en vierde het zelve het eerst in den jare 1475. Onder de uitvinders van nieuwe dingen, uitgegeven door *Polydorus Vergilius* (*lib.* VIII), heeft hy een plaats, die hem geen eer doedt, naardien hy hem de instelling van verscheide ampten, die voor geldt gekocht wierden, toeschryft, een bron van buitensporigheden, die hoe langer hoe groter wierden. Allen komen niet overeen, dat deze paus van een lage geboorte was, gelyk Machiavel (*Hist. del Fiorentine lib.* VII, *p.* 289) beweert, en anderen, die zeggen, dat zyn vader een visscher was: maar daar is geen schyn van. Indien hy van eene lage geboorte geweest is, strekt het om 't geen wy wel meer gezegt hebben te bevestigen, namentlyk, dat de moedigste mannen uit gemene ouders kunnen voortkomen: want zyn hoogmoedt was zo groot, dat de Florentynen niet weder in zyne genade konden komen dan met de allerdiepste vernedering voor hem te bewyzen. Nooit onderging iemandt harder boete dan zy. Vader Bonani mag zeggen wat hy wil van de klagte, die Jan Michiël Brutus zonder reden over de hardigheit van 't antwoordt van den paus aan hunne afgezondenen deedt; 't verslag, dat hy daar van doedt, toont genoeg, dat zy zeer vernedert wierden. *Bayle Dict. Crit. en de schryvers door hem aangehaalt.*

SIXTUS de V, paus van Rome, wierdt na de doodt van Gregorius den XIII, den 24 April des jaars 1585, verkoren. Hy was geboren van arme ouders in een dorp van het markgraafschap van Ankona, genaamt le Grotte, naby het kasteel Montalto. Zyn vader was *Peretti* en zyne moeder *Mariana* genaamt, en geneerden zich beide van boerewerk. Hun zoon, anders *Felix* genaamt, wierdt geboren den 13 December des jaars 1521, en was langen tydt een varkenhoeder. Men zegt, dat een Barvoeter monnik hem, terwyl hy daar mede doende was, aantrof, en hem tot wegwyzer gebruikte. Deze nu, uit zyne verstandige antwoorden zyn goed verstandt bespeurt hebbende, nam hem met zich in het klooster, en beschikte hem het kleedt van zyne orde, waar op hy broeder *Felix Peretti* genaamt wierdt. Na dat hy nu verscheide gewigtige ampten hadt bekleed, en daar in zyne grote bekwaamheit getoont, als zynde eerst prediker, daar na vikaris generaal van zyne orde, vervolgens bisschop en kardinaal geweest, wierdt hy eindelyk zelfs op den pausselyken stoel verheven. Toen hy nog kardinaal was, liet hy zich kardinaal *van Montalto* noemen, en na zyne verkiezing tot paus nam hy den naam van *Sixtus* aan, nademaal hy, gelyk *Sixtus* de IV, een Franciskaner geweest was. Hy wierdt op een Woensdag gekroont, welke een gelukkige dag voor hem was: want niet alleen was hy op een Woensdag geboren, maar hadt ook op dien dag het Barvoeter monnikskleedt aangenomen, en was op den zelven tot algemeen vikaris zyner orde, naderhandt tot bisschop en tot kardinaal, ja eindelyk mede tot paus verkoren. Het recht bandhaafde hy zodanig, als eenig ander paus ooit voor hem gedaan hadt; waarom het ook op het gansche landt veilig, en in de stadt alles in overvloedt te bekomen was. Byaldien iemandt den degen trok, of zich maar in het geringste tegen de gerechtsdienaars aankantte, wierdt hy zonder eenige genade aan het leven gestraft. Hy was daar by milddadig en een liefhebber van de geleerdheit; gelyk hy dan ook altydt een gedeelte van den nacht met studeren doorbragt, na dat hy den dag hadt overgebragt met gehoor te geven. Hy wendde ongeloofiyke kosten aan om niet alleen de stadt Rome, maar ook andere in den Kerkelyken Staat leggende plaatsen fraai te versieren; gelyk men dan ook bekent, dat geen ander paus zulke grote en verwonderenswaardige werken gemaakt en uitgevoert heeft als hy. Hy liet een grote pronknaaldt, welke 62 voeten boven den grondt hoog was, op de plaats voor het Vatikaan zetten, waar in hy die voortreffelyke boekzaal aanleide, welke met recht voor eene

eene der grootste zaken, door hem verrecht, moet gehouden worden. Deze Sixtus heeft de werken van St. *Ambrosius* laten herdrukken. Eer hy nog paus wierdt, hadt hy eenige kerkredenen in het Italiaansch, benevens meer andere stukken, laten drukken. Eenigen zeggen, dat hy by het *Scrutin*, of onderzoek der stemmen, toen hy wist, dat hy tot paus verkoren was, die geveinsde nederigheit, waar mede hy 15 jaren zyne eergierigheit bedekt hadt, geheel en al afleide: want eer het onderzoek nog geëindigt was, stondt hy op, zette zich midden in de zaal, smeet den stok weg, op welken hy voorheen wegens de voorgewende zwakheit zynes ouderdoms plagt te leunen, stondt regt overeinde, en scheen dus, tot grote verbaastheit van het *Konklave*, een voet hoger te zyn dan te voren: ook hadt hy eene zo sterke stem, en rechtte zich met een zo grote kracht op als een man van 30 jaren. Wanneer de kardinalen nu hunnen misslag gewaar wierden, riep de deken van hun genootschap met luider stemme: *Houdt een weinig stil, men heeft zich in de stemmen vergist; het optellen der stemmen is niet goed.* Hier op leide Montalto daar tegen in met een fieren moedt, en zeide, dat het al goed was, beginnende het *Te Deum laudamus* te zingen, zo dat de gehele kapel daar van weergalmde, schoon hy een of twee uuren van te voren byna by ieder woordt, dat hy sprak, hoestte en rogchelde. Toen dit geschied was, zette hy zich neder voor het altaar. Wanneer daar op de ceremoniemeester hem afvroeg of hy het pausselyke ampt wilde aannemen, gaf hy ten antwoordt, dat hy bekwaam was om nog een pausschap aan te nemen, en even zo vaardig om twee werelden als het pausschap te bestieren. Hy trok het pausselyk gewaadt met zulke grote vaardigheit aan, dat de kardinaal Rusticucci tegen hem zeide, " Dat de pausselyke waardigheit een voortreffelyk genees„ middel zyn moest, om dat de zelve oude kardinalen weder tot „ zulke jonge mannen, en kranke persoonen gezond en sterk kon maken". Hier op gaf hy ten antwoordt, dat hy dit by ondervinding wist. Wanneer hy naar de St. Pieterskerk gebragt wierdt, ontzette zich het volk, wanneer het zag, dat die kardinaal, die te voren zo krom en gebukt met nedergebogene schouders was heen gegaan, een zo vlugge en frissche paus was geworden. Tegen zyne geneesmeesters, die zich over deze verandering zeer verwonderden, zeide hy, dat hy, kardinaal zynde, zich hadt moeten bukken om de sleutels van St. Pieter te zoeken; maar dat hy, nu hy de zelve gevonden hadt, niet meer zo gebukt behoefde te gaan. Als hy na de gedane plegtigheden weder in het paleis gebragt was, bleef hy gansch alleen, en vastte den gehelen dag, waar by zyne huisgenoten bemerkten, dat hy met gaauwe schreden gins en derwaarts ging, daar hy in het tegendeel te voren byna nooit van zyn stoel plagt op te staan. Als zyn hofmeester hem vroeg, wat hy des avonds geliefde te eeten, antwoordde hy met een emstig en deftig wezen, dat het niet betaamde, dat men grote heeren vroeg wat zy eeten wilden. *Maakt ons*, vervolgde hy, *eene koninklyke maaltydt klaar, en laat het dan wyders aan ons over daar van te kiezen wat ons belieft.* Na dat nu de kardinalen daar by genodigt waren, handelde hy in zyn gansche gesprek, 't welk hy over de tafel voerde, daar over, dat de regering van de kerk den paus alleen was toebetrouwt, en dat wel uit krachte van deze woorden: *Ik zal u geven de sleutels van het koninkryk der Hemelen*; waar uit de kardinalen konden begrypen, dat zy geen deel daar aan zouden hebben. Den volgenden dag gaf hy bevel aan den stadvoogdt van Rome, en alle rechters, met eene dreigende stem, dat zy in het handhaven van het recht onpartydig en streng zouden te werk hebben te gaan, waar by hy zich deze woorden liet ontvallen: *Ik ben niet gekomen om de vrede te brengen, maar het zwaardt.* Vremde afgezanten en vorsten ontfing hy met grote vriendelykheit, doch gaf hen een kort gehoor. De gezanten, die uit Japan kwamen, bewees hy zonderlinge beleefdheit, en liet hen de heerlykheit zyner kroninge vertonen, op dat zy den roem zyner pracht tot het uiterste einde der wereldt mogten verbreiden. Na dat hy op den pausselyken troon verheven was, liet hy zyne zuster Kamilla en hare zonen te Rome komen. Als men nu naricht van hunne aannadering hadt bekomen, gingen eenige kardinalen, in mening zyne pausselyke Heiligheit daar door te believen, hen te gemoet, en kleedden haar als eene princes: maar de paus wilde haar in dat gewaadt niet kennen. Wanneer zy daar op in hare boerinne kleding kwam, nam hy haar aan, en zeide, dat niemandt anders haar tot eene vorstin zou maken dan hy zelf. Het eerste bewys van zyne strenge rechtspleging betoonde hy daar in, dat hy op den dag zyner kroning op twee verscheide plaatsen van de stadt Rome recht liet doen. Hy dankte alle zachte regenten en rechters af, en verkoos andere in hunne plaats, die strenger waren. Hy hadt verspieders by alle kardinalen, prelaten, prinssen, enz. te Rome, als ook in de winkels der kooplieden van de stadt, in de kloosters, en in alle openbare zamenkomsten, en was in alle zyne zaken zo geheim, dat niemandt van des anderen doen of gangen iets wist. De voornaamste last, dien hy aan zyne afgezanten gaf, was, dat zy de geheimen der vorsten zouden navorschen, en zich bemoeien om tot in hunne geheime vertrekken in te dringen, waar toe hy geen geldt spaarde. Hy onderzocht op nieuw alle vonnissen en rechtsgedingen, welke 10 jaren voor zynen tydt uitgesproken waren, vernietigde vele van de zelve, verklaarde de goederen van sommige der genen, die al overleden waren, verbeurd, en liet andere, die nog leefden, op nieuw in de gevangenisse brengen, wanneer 'er iets van de strengheit der wetten in hunne zaken op eenigerhande wyze gespaart was. Het volk beval hy op straffe van den ban het terstondt aan te brengen, wanneer iemandt der rechters zich door geschenken liet omkopen, of zich anders kwalyk aanstelde; waarom het geschiedde, dat 'er dagelyksch eenige in de gevangenis gebragt wierden, het welk andere voorzichtiger maakte. Hy belastte aan alle landvoogden en overheden hem een lyst van alle de genen, welke by hunnen tydt over zulke misdaden, die aan den lyve verdienden gestraft te worden, of die anders van ergerlyke dingen beschuldigt waren, over te zenden. Over den Syndicus van Albano velde hy zelf het vonnis, dat hy op de openbare marktplaats zou gewipt worden, om dat hy zynen neef van de lyst hadt gelaten. Hier in was hy zo streng, dat zelf de Spaansche afgezant voor dezen man geen vergiffenis kon verwerven. Wanneer hy nu de lysten, aangevult met zodanige persoonen, ontfing, plagt hy menigmaal met een vrolyk gelaat te zeggen: „ ô „ Gelukkige galeien, die ik wil laten bouwen! Hoe gelukkig ben „ ik, dat ik gevonden heb volk voor myne galeien, eer dat ik de „ galeien zelf nog voor myn volk klaar hebbe." Daar door bragt hy het te Rome zo ver, dat in zynen tydt niemandt den anderen in het openbaar met onbeleefde woorden, of andere onhebbelyke bejegeningen te na kwam. Hy zette eene grote somme gelds op ieder bandiet, indien iemandt een kon aanwyzen, en roeide de zelve geheel uit, zodanig, dat hy zelf niet op zynen kroningsdag de genen, die zich vrywillig in hechtenis begeven hadden, de anders gewonelyke vergiffenis wilde laten genieten. Dit behaagde den burgers van Rome zo wel, dat zy hem ter eere een metalen beeldt oprechtten, en tot zynen lof een opschrift daar op lieten graveren. Wanneer een zekere jonge, om dat hy zich tegen de gerechtsdienaars, die hem by misgreep een esel wilden ontnemen, hadt te weer gestelt, ter doodt wierdt veroordeelt, en de Toskaansche gezant voor hem sprak, en onder anderen ook zyne minderjarigheit vertoonde, gaf de paus hem ten antwoordt: *Zo het hem aan jaren ontbreekt, wil ik hem 'er wel tien van de myne byzetten.* Geen minder trotschheit liet hy zelfs tegen de grootste vorsten blyken: want twee maanden na zyne kroning begon hy al met de koningen van Vrankryk, Spanje, en Navarre te krakeelen. Over den koning van Spanje was hy kwalyk te vrede, om dat hy het koninkryk van Napels bezat, en de kerk niet meer daar voor gaf dan een dier, waar door hy de witte telle verstondt, de welke op de gewone wyze jaarlyksch op Pieter-en Paulus-dag den paus plagt aangeboden te worden. Met den koning van Vrankryk raakte hy overhoop, om dat de zelve wilde, dat de bisschop van Bergamo als nuntius aan zyn hof zou blyven, en om dat hy iemandt hadt afgezonden om den aartsbisschop van Nazareth op zyne reize op te houden, de welke in die waardigheit al tot aan Lion gekomen was. Wanneer den paus zulks ter ooren kwam, wierdt hy zeer toornig, dreigde den koning met den ban, en zondt des zelfs afgezant terstondt naar zynen meester te rug, het welk de koning van Vrankryk zeer hoog opnam. Doch eindelyk wierdt deze zaak nog bygelegt, de aartsbisschop van Nazareth te Parys ontfangen, en de Fransche afgezant weder te rug naar Rome geroepen. Zyne onlusten met Henrik, koning van Navarre, ontstonden daar uit, dat de zelve een Protestant was; waarom hy hem in den ban deedt, zyne onderdanen van hunnen plicht en gehoorzaamheit ontsloeg, en hem, nevens zyne erfgenamen, onbekwaam verklaarde om tot de kroon van Vrankryk op te volgen. Des niettegenstaande gedroeg zich deze vorst zodanig, dat de paus zich over zynen heldhaftigen geest verwonderde, en gewoon was te zeggen, wanneer Henrik en de koningin Elizabeth gene ketters waren, hy hen onder alle de gekroonde hoofden der wereldt zou verkiezen om vriendschap met hen te onderhouden. Nooit wilde hy iemands raadt aannemen, maar zocht alles naar zyn hoofdt en goeddunken te regeren. Hy beminde zyne bloedverwanten, en zocht hen te verryken, doch verboodt hen, dat zy hem om niets noch voor zich, noch voor anderen zouden vragen. Hy hadt een dagregister, waar in hy alles, wat hem in zyn leven bejegent was, hadt aangetekent, het welk hy zeer gaarne las. Wanneer hy nu, onder andere dingen, daar in ook vondt, dat hy te Macerata, toen hy nog een jonge monnik was, een paar schoenen gekocht hadt, met beding daar voor nog 6 stuivers meer te zullen betalen, als hy paus zou geworden zyn, waar over de schoenmaker hadt gelagchen, en tegen hem gezegt, dat hy dan ook zyn woordt moest houden, liet hy den zelven by zich brengen, die zeer bekommert was, wat hy mogt gedaan hebben, dat hy by den paus moest komen. Als hy nu voor hem gebragt was, en van hem gevraagt wierdt, of hy zich deze zaak ook kon te binnen brengen, antwoordde hy met een bedeest gelaat neen. Hier op herinnerde de paus hem wat op dien tydt was voorgevallen, en gaf zynen hofmeester last de nog overige zes stuivers te betalen, en voor interest daar nog twee by te doen, waar op hy den schoenmaker beval weder in vrede henen te gaan. Ondertusschen kwam het dezen armen man zeer ongelegen, dat hy om zulk eene geringe zake de reiskosten hadt moeten doen; doch de paus vergoldt het naderhandt daar door, dat hy zynen zoon bisschop maakte. Nimmer kon hy zich laten bewegen om een goed gevoelen van de Jesuiten te hebben, en wanneer de zelve hem een biechtvader van hunne orde aanboden, gaf hy ten antwoordt, dat het beter zou passen, dat zy hem biechtten, dan dat hy het aan hen deedt. Des niettegenstaande hieldt hy hen in achting, om dat hy hen tot goede spionnen kon gebruiken. Hy was van zins alle hoeren uit Rome te verdryven: maar wanneer hy zyn oogmerk miste, en bevondt, dat de Sodomie daar door vermeerderde, herriep hy zyn gegeven vonnis. Als hem berecht wierdt, dat zeker kardinaal eene minnares onderhieldt, zeide hy, dat het beter was, dat hy zich daar mede dan met iets anders bezondigde. *Hy zal zich des te wyzer en voorzichtiger betonen*, voegde hy daar by, *en in onze tegenwoordigheit niet stout durven spreken.* Hy ging byna alle zyne voorzaten in het oprechten van openbare gebouwen te boven; in het byzonder liet hy eene prachtige kapel bouwen, welke hy de Kribbe van Christus toewydde, en twee waterleidingen maken, welke hy zeer verre van Rome af

af derwaarts heen liet leiden. Voornamentlyk maakte hy zich door het bouwen van de Vatikaanſche boekzaal beroemd, welke 380 voeten lang, en 69 breed is. De zogenaamde kerkelyke krygsmacht bragt hy in zulk een goeden ſtaat, dat hy binnen een maandt tyds 20000 ſtrydbare mannen in 't veldt kon brengen. Hy verzekerde ook den Kerkelyken Staat langs de grenzen van Napels, en zondt tien nieuwe galeien in zee, het welk de Spanjaarden met ſchele oogen aanzagen. Omtrent dien tydt zonden de Roomſch-Katholyke Zwitſerſche Kantons gezanten aan hem, en hielden om een nuncius aan, waar door hy hen in dat landt tot den vorigen toeſtandt weder mogt helpen. Zo haaſt de afgezant aangekomen was, verbonden zy zich te zamen om het pauſſelyk gezag ſtaande te houden, en gaven den nuncius eene onbepaalde macht over alle geeſtelyken in alle zaken. Als deze nu hier op bevel hadt gegeven om een prieſter, die ergerlyk leefde, in hechtenis te nemen, nam de zelve zyne toevlucht tot de Proteſtantſche Kantons, doch wierdt echter met geweldt van daar gehaalt. Deze gebruikten ſcha-verhaling, en namen den eerſten prieſter, dien zy in de R. Katholyke Kantons konden machtig worden, weg, het welk wel haaſt tot een oorlog zou hebben uitgebarſten, indien de paus zelf zulks niet was voorgekomen, als die bezorgt was, dat het voor zyne party kwalyk mogt aflopen. Ten dien einde deedt hy den nuncius den gevangen prieſter metter haaſt los laten, hoewel hy voorgaf, dat hy het ontſnapt was. Deze paus ſtondt toe aan Henrik den III, koning van Vrankryk, om 120000 kronen van de geeſtelykheit te heffen, om hem beſtendig by de R. Katholyke party te houden. Tot handhaving der pauſſelyke hoogheit was hy zo yverig, dat hy in alle hoofdſteden van Europa paleizen voor de pauſſelyke nunciuſſen kocht. Hy zorgde zo zeer om niet met vergift te worden omgebragt, dat hy zynen kok altydt in de keuken opſloot, en hem daar altydt in liet bewaken. Hy ſchreef een brief aan Henrik den III, van welken hy vernomen hadt, dat hy zich daar over hadt gebelgt, dat hy den hertog van Guize, het hoofdt van de Ligue, een zwaardt hadt toegezonden. Hy vermaande hem daar in, als in een verweerſchrift, dat hy zyn aanzien en zyne rechten tegen den oproer zyner onderdanen zou verdedigen, en voegde deze woorden daar by, dat een kanker, die in de ingewanden van den ſtaat zit, alleen door vuur en zwaardt weggenomen en genezen wordt, en dat het nodig was iets van het bloedt af te tappen, dat 'er in de aderen der onderdanen al te overvloedig was. Dezen brief vertoonde de koning aan het Parlement, waar over zo wel de Roomſchgezinden als de Proteſtanten zeer verſchrikten. Dit verdroot den paus dermaten, dat hy naderhandt aan den koning geen brief meer ſchreef. Hy ſtookte Philips den II, koning van Spanje, op tot een oorlog tegen Elizabeth, koninginne van Engelandt, en beloofde hem ter uitvoering van dat werk een millioen kronen, zo haaſt als een gedeelte van zyn leger in Engelandt zou geland zyn. Hy hadt daar andere beweegredenen toe dan den yver voor den Godsdienſt, namentlyk de hope, dat zich daar door gelegenheit zou opdoen om het koninkryk van Napels te bemachtigen, om dat namentlyk des zelfs adel en krygsmacht, naar zyne mening, tot dat werk mede moeſt gebruikt worden. Doch zo haaſt als hy van den ongelukkigen uitſlag van dat voornemen narecht bekwam, liet hy een beklaagbrief aan Philips afgaan, en leide daar in de ſchuldt van dit ongeluk op het ſlecht gedrag der koninklyke bevelhebbers. De koning bemerkte des pauzen toeleg op Napels, en gaf hem zulk een antwoordt, waar in hy zyne droefheit over de geledene ſchade ontveinſde, ook daar by aantoonde, dat hy nog ſterk genoeg was om zyne ſtaten te verdedigen; en dewyl hy nu eene vloot in den dienſt van Chriſtus verloren hadt, dat het de kerk het meeſt daar aan gelegen was het hare insgelyks te bezoeken, die hy voortaan wel volgen, maar niet meer voorgaan wilde. Hier op geraakte hy weder overhoop met den koning van Vrankryk, om dat deze den kardinaal van Guize hadt laten vermoorden, en den kardinaal van Bourbon, als mede den aartsbiſſchop van Lion gevangen zetten; en ſchoon deze koning twee afgezanten aan hem afvaardigde, om den paus de onvermydelyke noodzakelykheit daar van voor oogen te ſtellen, verdroot het den paus, dat de koning zich met geeſtelyke zaken bemoeit hadt, zodanig, dat hy verklaarde, dat, indien hy geen brief kreeg, met des konings eigen handt geſchreven, en met zyn zegel daar onder, waar in de belofte ſtondt, dat hy de gevangenen binnen zes dagen weder op vrye voeten zou ſtellen, by den koning in den ban zou doen, en dat hy daar in zou blyven. Ook ontboodt hy hem of in eigen perſoon, of door een gevolmachtigde te Rome, om 'er binnen zeſtig dagen te verſchynen, en dat wel op ſtraffe van den ban, waar van hy nooit door iemandt anders, ook zelfs niet in 't oogenblik des doods, zou kunnen vrygeſproken worden, dan door hem zelve, hoewel alleenlyk met dat beding, dat hy alles, wat de kerk hem zou opleggen, moeſt beloven te zullen doen. Doch omtrent twee maanden daar na wierdt de koning te St. Clou door een Dominikaner monnik dood geſtoken. Dit geſchiedde den 1 Auguſty des jaars 1589. Na dat nu op deze wyze Henrik de III was om hals gekomen, ſtrooiden de Spanjaarden te Rome uit, dat de koning van Navarre geheel uitgeſloten was, om dat het ganſche koninkryk zich voor den kardinaal van Bourbon, onder den naam van Karel den IX, verklaart hadt. Hier op wilde de paus den kardinaal Kajetani als zynen gezant naar Vrankryk afvaardigen, benevens een groot getal kerkvoogden, de welke wegens hunne geleerdheit en verſtandt zeer beroemd waren, en van hem met 100000 piſtoletten voorzien wierden. Doch middelerwyl kreeg hy van den hertog van Luxemburg narecht, dat de koning van Navarre van den ganſchen adel voor wettig koning erkent was, en dat men hem als afgezant afgeſchikt hadt om zyne Heiligheit daar van de redenen over te brengen, ook om by den zelven, als den algemenen vader, raadt te vragen, hoe men eene beſtendige vrede zon kunnen bewerken. Toen de paus nu zag, dat die van de Ligue hem met loosheit bedrogen, ſchreef hy aan den hertog een beleefden brief, en verzekerde hem, dat hy hem zou welkom zyn. Hier na veranderde hy de onderrechting van zynen legaat, en beval hem deze voorzichtigheit aan, dat hy altydt de party der kerke houden, doch zich echter daar by nooit voor vyandt des konings van Navarre verklaren zou, tot zo lang hy zag, dat 'er aan den zelven ganſch niet meer te doen was. Zo lang als hy onſtandvaſtig bleef, en dan naar deze, dan naar gene zyde overhelde, zou hy onzydig blyven; doch wanneer hy eene ware bekeering aan hem beſpeurde, zou hy zich voor zyn perſoon en belang verklaren. Doch de gezant nam deze onderrechting niet in acht, en hieldt zich al te zeer aan de zyde van 't Eedgenootſchap, het welk den paus mishaagde, wiens betuigen tegen Henrik den IV veel tot des zelfs beveſtiging op den troon toebragt. Sixtus maakte eindelyk ſcherpe verbodbrieven tegen de overdaadt in klederen, en maakte daar eene hervorming in. Toen hy nog een byzonder perſoon was, was hy zeer matig in het eeten; doch wanneer hy met grote zaken beladen was, at en dronk hy veel, om zyne levensgeeſten wakker te houden. zat twee tot drie uuren aan tafel, en redeneerde over Godgeleerde en ſtaatkundige zaken. Doch hy was met gemene ſpyze en kleding te vrede, ſcholdt nooit op zyne bedienden, maar beminde de zodanige, die getrouw en naarſtig waren, en bevorderde de zelve; gelyk hy daarentegen onverzoenlyk was tegen die, welke zich anders droegen. Hy verwees eens zynen mondſchenker tot de galeien, om dat hy zyn zegel op een zeker ſchrift gedrukt hadt, het welk hy niet hadt willen vervaardigen. Hy was bovenmaten genegen tot zyne bloedvrienden, en maakte den neef van zyne zuſter Kamilla, niettegenſtaande hy nog zeer jong was, in de eerſte maandt van zyne regering kardinaal, die naderhandt tot gewigtige zaken zo bekwaam, en den paus zo nodig wierdt, dat hy hem jaarlykſch 100000 kronen toeleide. Het paleis van Montalto is nog ten huidigen dage een der prachtigſte paleizen van Rome. Om geldt byeen te brengen bedacht hy zodanige ſchattingen, van welke men tot dien tydt toe niet gehoort hadt, en hy vermeerderde de pauſſelyke inkomſten jaarlykſch tot 600000 kronen. By zyne doodt wierden 'er vyf millioenen in Engelenburg gevonden, waar van een gedeelte niet anders dan tot herovering van het H. Landt, doch het andere tot een oorlog ter beſcherming van de kerk tegen de ongelovigen en ketters zouden gebruikt worden. Om die hoofdſomme te bewaren wilde hy dat alle pauzen door een eedt zouden worden verplicht. Boven dit alles, en wat hy nog anders aan openbare gebouwen beſteedde, beſprak hy noch 200000 kronen daar toe, op dat binnen Rome altydt overvloedt aan alle dingen, wanneer het een of het ander in andere ſteden van Italië bezwaarlyk te bekomen of te duur was, zou zyn. Hy maakte drie en dertig kardinalen, en belaſtte, dat hun getal niet boven de zeventig zich zou uitſtrekken, ook altydt onder hen vier Doctoren in de Godgeleerdheit zyn, en uit verſcheide plaatſen zouden verkoren worden. Hy ſtelde ook een Inquiſitie aan; en om de ſtrydigheden in rechten des te vaardiger te ſchiften, belaſtte hy, dat de echtbreuk met de doodt zou geſtraft worden, en verboodt de waarzeggery uit den loop der ſterren. Vier maanden voor zyne doodt klaagde hy over onpaſſelykheit aan het hoofdt; maar arbeidde des niettegenſtaande, at en dronk even als een gezond menſch pleegt te doen, en hadt veelmaals het ſpreekwoordt van den keizer Veſpaſianus in den mondt, dat een *gebieder ſtaande moeſt ſterven*. Eindelyk ſtierf hy aan eene brandende koorts, of, gelyk velen geloven, van vergift, het welk de Spanjaarden hem hadden bygebragt, den 30 Auguſty des jaars 1590, en wierdt van zynen neef, den kardinaal van Montalto, in eene van hem zelf gebouwde kapelle vorſtelyk begraven. *Ricaut Contin. Platina. Spondan. in Annal. Lud. Jacob. Bibl. Pont. Leti Leven van Sixtus* V. *Heideggerus Hiſt. Pap.*

SIXTUS, (FRANCISCUS) bygenaamt *Senenſis*, dat is *van Siëna*, van zyne geboorteplaats, een man van een grote geleerdheit. Hy was een Dominikaner monnik toen Pius de V algemeen overſte van die orde was, die hem in grote achting hieldt, waar voor hy hem zyne erkentenis betoonde in zeker werk, het welk hy verdeelt heeft in acht boeken, waar in hy onderzoek doedt naar de Heilige Boeken, en de middelen aan de handt geeft om de zelve wel te verklaren. *Poſſevinus* zegt, dat Sixtus van Siëna een zuiver prediker was van het Woordt Gods; dat hy bemind wierdt van Pius den V om zyne Godvrucht, grondige geleerdheit en grote kenniſſe van de Latynſche, Griekſche en Hebreeuſche talen. Hy gaf in het licht zyne *Bibliotheca Sancta* in den jare 1566, oud zynde 46 jaren, en hy ſtierf te Genua in den jare 1569, in den ouderdom van 49 jaren. Voor het overige wordt dit werk niet alleen van de Roomſch-Katholyken, maar ook van de Proteſtanten, en onder anderen van *Hottingerus* zeer geprezen, de welke zegt, dat het zamengeſtelt is met zeer veel oordeel, en dat men het zelve moet achten boven alle de gene, welke men over deze ſtoffe gemaakt heeft. De aanmerkelykſte van zyne andere werken zyn: *In varios Scripturæ locos Quæſtiones Aſtronomicæ, Geographicæ, Problematicæ, &c. Homiliæ in Evangelia. Thuan. Poſſevin. in Appar. Hottinger. Biblioth.* Zie ook *Hiſtoire Critique du Vieux Teſtament de R. Simon liv.* III. *ch.* 17.

SIXTUS *van Hemminga*, welken eenigen noemen *van Hemmema*, een ſchryver van de XVI eeuwe, wierdt geboren in Ooſt-Vrieslandt in den jare 1533. Zyn vader *Hector van Hemminga*, van eene zeer edele en oude afkomſt, was in achting onder de eerſten van het landt. Hy zondt Sixtus, met drie van zyne andere zonen, waar van hy de jongſte was, naar Loven. De oudſte,

ste, *Doco van Hemminga*, maakte groten voortgang in de wetenschappen, voornamentlyk in de geschiedkunde, landmeetkunde, en wereldbeschryving, en stierf in den jare 1570. Sixtus gaf zich over aan de wiskunde, welke hy in den grondt doorzocht, onder een hoogleeraar te Loven, een Vries van geboorte, met name *Gemma*. Hy bemerkte wel haast de ongegrondheit van de sterrewigchelary, en den weinigen staat, welken men kan maken op de genen, die de zelve oeffenen, het welk hem een boek deedt maken, om de zelve door de reden en door de ondervinding te wederleggen. In 't zelve tastte hy de befaamdste sterrekundigen van zynen tydt aan, als *Leowiks*, *Cardanus*, en *Gaurike*, en deedt daar in zien uit de geboortestippen van vele vorsten, onder anderen uit die van paus *Paulus* den III, van keizer *Karel* den V, van de koningen van Vrankryk, *Henrik* den II, *François* den II, *Karel* den IX, de koningen van Engelandt *Henrik* den VIII, *Eduard* den VI, de koninginnen *Maria* en *Elizabeth*, en vele andere persoonen van aanzien, den weinigen staat, welken men kan maken op dat soort van voorzeggingen. Dit boek is te Antwerpen door Plantyn gedrukt in den jare 1583, en de schryver stierf in den jare 1586. *Suffridus Petri de Script. Konig Biblioth. vetus & nova.*

SIZUN, een eilandt van neder-Bretagne, onder het bisdom van Cornwall, drie mylen van het vaste landt gelegen. Eertyds was het beroemd wegens de godspraak van eene der Gaulische godheden, van welke negen priesters aldaar door het volk wierden geraadpleegt. Het groot getal der oude penningen, welke men aldaar nog dagelyksch vindt, is een bewys, dat zy zeer aanzienlyk is geweest. De toegang derwaarts is zeer moeielyk, en om aldaar te komen moet men een arm van de zee over, de welke zeer gevaarlyk is, en genoemt wordt *le Raz de l'Isle* (het hoofdt van het eilandt). *Vie de Mr. le Noblets.*

SKEGGRAVE, eene kleine zeehaven in de Engelsche provincie Jorkshire, is Westwaarts afgelegen van Mulgrave-castle, en beroemd van wegens de menigte zeekalveren, de welke zich aldaar rondom de daar by leggende klippen laten zien.

SKEKIUS. (JACOBUS) Zie SCHEGKIUS.

SKIOLDUS, SCIOLDUS, koning van Denemarken, was een zoon van Lotherus, die van zyne onderdanen gedood wierdt. In het jaar der wereldt 2981 kwam hy tot de regering, de welke hy 80 jaren bekleed heeft. In het vyftiende jaar van zynen ouderdom was hy zo sterk, dat hy een beer met de handen vangen kon. Zyne gedachtenis was zo waardig aan zyne nakomelingen, dat hem ter eere de volgende koningen *Skioldung* genaamt wierden, hoewel *Stephanius* aantekent, dat eenigen deze benaming van het woordt *Skioldur*, het welk een schildt betekent, hebben willen afleiden, doordien de koningen met hunne schilden en wapens in den kryg voor anderen zich zien laten. Doch voornamentlyk hebben de Deensche dichters, *Scaldri* genaamt, zodanige namen in hunne heldendichten gebruikt. *Saxo Grammatic. Stephanius in notis ad Saxonem p. 12 seq.*

SKIPTON, eene marktstadt, in het Wester gedeelte van de Engelsche provincie Jorkshire gelegen.

SKIRGHALLO, hertog van Troki, in Litthaauwen, was een broeder van den Poolschen koning Vladislaus Jagello. Hy voerde met den hertog Alexander Vitoldus wegens Litthaauwen een zwaren oorlog, tot dat het zelve in de vrede, gevolgt in het jaar 1393, met het hertogdom Kiow wierdt vereenigt. Hy was een doortrapt, maar een wreed man, zo, dat men zich zelven, zelfs na zyne doodt, voor zynen naam ontzette. In dronkenschap, waar aan hy zeer overgegeven was, doorstak hy menig van zyne bedienden; doch de genen, welke hy maar kwetste, plagt hy, als de dronk was uitgeslapen, met eigen handt te verbinden; want men zegt, dat hy een zeer goed wondheler geweest is. Hy wierdt in het jaar 1394 door eenige Russen met vergift van kant geholpen. *Dlugoss. Hist. Pol. l. X.*

SKY, een groot eilandt van de Schotsche eilanden, welke men *Hebrides* noemt. Het is van het graafschap Ross, in Schotlandt, maar door een grift, eene myle breed, gescheiden. Het is 50 Engelsche mylen lang, en op zommige plaatsen 12, maar op andere 8 mylen breed; heeft vele bergen, houtgewasch, weiden, koren en vee, doch inzonderheit paarden, doordien er zeer vele merriën zyn. Ook is dit eilandt met vyf grote, en vele kleine rivieren voorzien, die vol zalmen zyn. De zee dringt overal het landt in, en maakt 16 kleine boezems, de welke zeer veel haringen hebben. Dit eilandt heeft ook een meir van zoet water, en vyf kasteelen. In de oude Schotsche taal wordt het *Skianachia*, dat is het gevleugelde, genaamt, van de vele voorgebergtens, die zeewaarts in lopen, en die naar vleugelen gelyken. Tegenwoordig wordt het *Sky* genaamt, welk woordt insgelyks zo veel als een vleugel betekent. *Buchananus.*

SKYTTE (JOHANNES SCHRODERUS) wierdt te Nikoping van geringe ouders geboren, doch hadt het geluk, dat hy de leermeester wierdt van den koning Gustavus Adolphus, die hem naderhandt baron, ryks-en kamer-Raadt, voorzitter van het Gothlandsche opperhofgerecht, stadhouder van Lyflandt, Ingermanlandt, en Kareliё, als ook kancelier van de hogeschole van Upsal maakte. Hy heeft verscheide gezantschappen in Moskoviё, Engelandt, Hollandt, en Denemarken bekleed, en is in den jare 1645 gestorven. Men heeft van hem eenige geleerde Redenvoeringen en Verhandelingen. Van zyne drie zonen, *Johan*, *Benedictus* en *Jakob*, vryheeren in Duderhof, is de oudste overste in den dertigjarigen oorlog, doch de middelste ryks-Raadt geweest. *Witte in Diar. biogr. Schefferi Suec. lit. cum Molleri Hypomnem. Pufendorf.*

SLABODA, eene kleine stadt in Moskoviё. Zy legt in het koninkryk van Casan, beoosten de stadt van dien naam, aan de Kam, ter plaatse daar deze rivier, haren loop Zuidwaarts verlatende, den zelven Oostwaarts op neemt.

SLAINE, *Slane*, een burgt van Lageniё, in Ierlandt. Hy legt in het graafschap van Easth-Meath, aan de Boyne, drie mylen boven Drogheda. *Maty Diction.*

SLANY, eene middelmatige stadt in Bohemen, 4 of 5 Duitsche mylen van Praag, Noord-Westwaarts, gelegen, en tegenwoordig het huis van *Martinitz* toebehorende. Zy zou in het jaar 750 gebouwt zyn; en alzo eertyds een zoutbron digt daar by geweest is, heeft zy den naam van *Slaney Wrch*, dat is Zoutberg, bekomen. De Hussiten namen de zelve in het jaar 1427 stormenderhandt in, en hieuwen alles ter neder, bonden de Raadsheeren, benevens de edelen, handen en voeten, en verbrandden hen aldus. Een der 14 kreitsen van het koninkryk van Bohemen wordt daar van genoemt, zynde de vruchtbaarste aan koren van dat gansche koninkryk, en allerdigtst aan de stadt Praag gelegen, gelyk zy ook tegen de Podberder, Rackonitser, Sazer en Leitmeritzer kreitzen aan paalt. Zy wordt van vier rivieren bewatert, de welke veel tot hare vruchtbaarheit toebrengen. Behalven de gemelde hoofdstadt zyn daar in nog de volgende plaatsen, als: *Aunhost*, *Budin*, *Kornhaus*, *Raudnitz*, *Scherotin*, *Schlobetin*, *Teynetz*, en *Welwary*. *Balbin. Misc. Boh. l.* III. *Dec.* I. *p.* 29. *Theobald. Hussiten-Krieg P.* I. *p.* 243. *Vogt Ietzl. Böhm. p.* 132.

SLAUTOW, eene kleine plaats in het hertogdom Siveriё, in het klein-Poolsche waywoodschap Crakau, aan de Silesische grenzen, de welke van wegens de aldaar gevonden wordende zilverbergwerken bekend is, waar van de bisschoppen van Crakau een aanzienlyk deel hunner inkomsten trekken.

SLAVEN, een machtig volk, het welk zich door Hungariё, Polen, Moskoviё, Pruissen, Pomeren, Bohemen, Mekelenburg, en de naburige landen heeft uitgebreid, en zich in vele byzondere volkeren verdeelt, welker taal byna in den oorspronk de zelve, en maar in de uitsprake onderscheiden is. Men zegt, dat zy hunnen naam hebben van de veelheit des adels, de welke altydt onder hen geweest is, dewyl *Slowack* of *Slavak* een naamhaftigen, of roemwaardigen betekent. De Wenden waren eigentlyk maar een gedeelte der Slaven. Zie WENDEN. *Helmold. Chron. Slav. Balbini Epit. l.* I. *c.* 9. *p.* 73 *seq. Schurtzfleisch Res Slav.*

SLAYNE, SLANE, oudtyds *Modonus fluvius*, eene rivier van Lageniё, in Ierlandt. Zy ontspringt in het graafschap van Wicklo, doorloopt die van Caterlagh en van Wexford, na dat zy Fernes en eenige andere plaatsen van minder aangelegenheit bespoelt heeft.

SLEAFORD, eene grote marktstadt in dien oordt van het graafschap van Linkoln, welken men Flaxwell noemt. Zy is wel bevolkt, en men ziet aldaar nog de overblyfselen van een oud kasteel. Deze stadt geeft den naam aan zekere kleine rivier, by wiens oorspronk zy zeer naby legt. Zy is 90 mylen van Londen gelegen.

SLEEN, een schoon dorp in het landschap Drenthe, het voornaamste van opper-Drenthe, gelegen onder het dingspil van Zuiderveldt. De schout van dit dorp wordt by *Picart* de Schult tot Sleen en de Banderschult van Zuiderveldt genoemt. Kerk en predikant van dit dorp staan onder de classis van Emmen. *J. Pikart Oudhed. van Drenthe pag.* 220.

SLEESWYK, in 't Hoogduitsch SCHLESZWICH, het hertogdom, naar de stadt, van welke in 't volgende artykel zal gesproken worden, aldus genaamt, is eigentlyk een stuk van Jutlandt, en wordt deswegen ook *Zuid-Jutlandt* genaamt. Het eigentlyk zo genaamde Jutlandt legt ten Noorden van dit hertogdom, en wordt door den zeeboezem by Coldingen en de Schotburgsau daar van afgescheiden. De Noord-en Oost-zeёn strekken het zelve aan weerzyden tot grenspalen, en wel zo, dat het eilandt Manoe, in de eerste dier zeёn, en de eilanden Alzen, Arroe en Fermern, in de laatste van de zelve gelegen, nog tot Sleeswyk gerekent worden. Ten Zuiden wordt het door den Eyderstroom en een kleine rivier, de Levensau genaamt, van Holstein afgescheiden. Het begrypt 15 tot 18 mylen in de lengte, en 8, 9, 10, tot 14 mylen in de breedte. Het bestaat in deze dertien ambachten, als: *Hadersleben*, *Ripen*, *Tondern*, *Apenrade*, *Flensburg*, 't vorstendom *Sonderburg*, *Gottorp*, of *Sleeswyk*, *Husum*, *Morkirchen* (of *Moorkerk*) *Eiderstadt*, *Nordstrandt*, *Lundenberg*, en het eilandt *Femern*, van welke de twee eerste, nevens *Flensburg*, den koning van Denemarken, maar de overige den hertog van Holstein toebehoren. Het landt is zeer gezegent met koren, vee, en visch, en inzonderheit aan den zeekant, in de zogenaamde Marschlanden, zeer vruchtbaar. De voornaamste zeeboezems zyn de zogenoemde *Coldinger-*, *Hadersleber-*, *Genner-*, *Apenrader-*, *Föhrd-*, *Flensburger-*, *Eckernforder-*en *Kieler-Wyk*, die alle goede havens maken. De voornaamste rivieren in dit hertogdom zyn: *Coldingau*, *Schotburgau*, *Nipsau*, *Lohebek*, *Tonderau*, *Soholmau*, *Treen*, enz. Het heeft weinig, en maar kleine bergen, van welke de *Huttenberg* en *Gassoeberg* de voornaamste zyn. De steden zyn: *Sleeswyk*, *Flensburg*, *Hadersleben*, *Tondern*, *Eckernforde*, *Borg*, *Apenrade*, *Husum*, *Tonningen*, *Frederikstadt*, *Gardingen*, *Sonderburg*, enz. De inwoonders zyn oorspronkelyk van de Denen, of Jutten, maar spreken meest de Duitsche of neder-Saxische taal: doch de genen, die in 't Noorden van dit hertogdom wonen, spreken ook Deensch, of Vriesch.

Sleeswyk is een stuk van het *Chersonesus Cimbrica*, en van ouds door de Cimbren bewoont. (Zie CIMBREN.) Naderhandt is het altydt, als een deel van Jutlandt, aan Denemarken verknocht geweest, tot dat keizer Henrik de Vogelaar de grenzen van het Duitsche Ryk tot aan de stadt Sleeswyk heeft uitgebreid, en een markgraaf daar over aangestelt. Keizer Otto de Grote heeft vervolgens gansch Jutlandt ingenomen, en te Sleeswyk een bisdom opgerecht. (Zie HENRIK de Vogelaar, en HEN-

HENRIK de Grote.) Keizer Koenraad de II heeft naderhandt ganſch Jutlandt, en dus ook Sleeswyk, aan de Denen wedergegeven, en de Eider nogmaals tot een grenspaal van Duitſchlandt geſtelt, daar het ſedert by gebleven is. De koningen van Denemarken hebben het zomtyds door hunne ſtedehouders laten beſtieren, en zommige prinſſen van den bloede tot hun apanage gegeven, onder welken naam het de broeder van Kanut den IV, en naderhandt zyn opvolger, en *Olaus Hunger*, naderhandt St. Kanut genoemt, te gelyk koning der Wenden, en broeder van Erik den IV, hebben bezeten. *Waldemar*, zoon van St. Kanut, bekwam in de deling, welke in den jare 1155 geſchiedde, het Deenſche ryk Jutlandt, Sleeswyk daar onder begrepen, als een hertogdom; maar toen hy daar na koning van Denemarken wierdt, hechtte hy het zelve aan de Deenſche kroon. (Zie WALDEMAR de I.) Zyn zoon *Waldemar* de II bezat het ook eerſt als een afgedeeld goedt, of apanage; maar gaf het in de door hem gedane deling aan zynen jongſten zone *Abel*, die het zelve oppermachtig wilde regeren, en deswegen met zynen broeder Erik den VI in een zwaar verſchil raakte, maar het eindelyk voor een leen moeſt erkennen. Abel wierdt daar na zelf koning van Denemarken, en na zyne doodt wilde zyn broeder Chriſtoffel zyne kinderen niet alleen van de kroon, maar ook van het hertogdom van Sleeswyk beroven; maar hy wierdt door den grave van Holſtein gedwongen Sleeswyk aan Waldemar, Abels zone, over te laten, wiens nakomelingen het zelve altydt behouden hebben, hoewel zy altoos met de koningen van Denemarken hebben getwiſt of het als een leen, dat maar voor 't leven (*ad vitam*) gegeven wierdt, dan of het voor een erffelyk leen moeſt aangezien worden, welk laatſte eindelyk is ſtaande gehouden. De hertogen van Sleeswyk, uit den bloede van Abel, zyn geweeſt:

Waldemar de III van 't jaar 1254 tot het jaar 1257.
Erik de I tot 't jaar 1272.
Waldemar de IV tot 't jaar 1312.
Erik de II tot 't jaar 1325.
Waldemar de V tot 't jaar 1365.
Henrik tot 't jaar 1385.

Na de doodt van dezen laatſten kwam Sleeswyk weder aan de kroon van Denemarken; maar alzo de graven van Holſtein toen groten eiſch op die kroon hadden, wierdt graaf *Gerhard* de VI met Sleeswyk beleent in den jare 1388 (zie GERHARD de VI en NICOLAAS, graven van Holſtein); en van dien tydt af is Sleeswyk zo wel onder de Schaumburgſche als Oldenburgſche familie gedurig met Holſtein vereenigt gebleven, en te gelyk met die landen onder der zelver verſcheide takken verdeelt, waar van in 't artykel van HOLSTEIN breder geſproken is. Hier moet alleen nog aangemerkt worden, dat Sleeswyk door de hertogen van Holſtein altydt als een Deenſch leen is bezeten tot het jaar 1658, wanneer zy by de vrede van Rothſchildt daar van zyn ontſlagen, en dit landt tot een ſouverein hertogdom is verklaart. (Zie FREDERIK de III, koning van Denemarken, en FREDERIK de III, hertog van Holſtein-Gottorp.)

SLEESWYK, in 't Hoogduitſch *Schleszwich*, de hoofdſtadt van het hertogdom van dien naam, den hertog van Holſtein-Gottorp toebehorende, heeft zynen naam gekregen van den *Schley*-of *Schlieſtroom*, die in de Ooſtzee uitloopt. Het wierdt van ouds op zyn Deenſch *Haidby* genoemt, welken naam eene kerk, niet verre van daar gelegen, nog tegenwoordig voert. Zy legt op de lengte van 43 graden, 2 minuten, en op de breedte van 54 graden, 33 minuten, digt by Gottorp. Zy is zeer oud, en voor dezen veel groter, ook wel verſterkt geweeſt. Alzo zy in een byzonder kwartier van haar wapen dat van het geſlacht van Rantzow heeft, gift men, dat het gebiedt van Sleeswyk of voor dezen die van Rantzow heeft toebehoort, of dat deze ſtadt door de voorſpraak van die van Rantzow hare voorrechten heeft bekomen. Het is zeker, dat Sleeswyk van ouds eene ryke koopſtadt is geweeſt; daar de Britſche, Franſche, Spaanſche en Nederlandſche kooplieden groten handel dreven, brengende hunne waaren uit de Noordzee in den uitloop van de Eider, en verder langs de rivier Tren, of Treja naar Hollingſtadt, en van daar naar Sleeswyk, van waar zy verder naar de plaatſen, aan de Balthiſche zee gelegen, naar Denemarken, Noorwegen, Zweden, Lyflandt, Reuſſen en Pruiſſen verzonden wierden. Maar na dat deze koophandel ten tyde van koning Sueno Grateheide geſtremt was, is deze ſtadt byna tot een dorp geworden: zy is evenwel nog met eene ſchone haven voorzien, waar uit men in korten tydt in den Belt komt. Voorts heeft zy weinig ſchone gebouwen, ook maar eene eenige kerk, zynde de Dom, en buiten de ſtadt ſtaat nog een kerk. Daar wonen vele ambachtslieden, en men maakt 'er inzonderheit goede meſſen, die ſierlyk met zilver zyn ingelegt. De tol brengt veel op, en in den Dom ziet men vele vorſtelyke grafſteden. Het bisdom is al overlang vernietigt, en wordt tegenwoordig door den hertog als een ambacht bezeten; maar het ſticht heeft nog zyne Domheeren, wordende de kanunniksplaatſen door de koningen van Denemarken en hertogen van Holſtein aan hunne gunſtelingen gegeven. *Andr. Angelus Holſt. Chron. c.* 4. *Henr. Ranzovius in Comm. urb. Holſat. C. Ens Delic. apodem. per Germaniam p.* 230 *ſeq. P. Bertius Rer. Germ. l.* XXXIII. *Nic. Helduarius in Sylva Chron. circuli Baltici. Auguſt. Brunnius in libello ſyn. Chytraus Saxonia lib.* XIX. *Merian Beſchreib. des Neder-Sachſ. Kreyſes. Danckwerths Beſchreib. von Sleswich und Holſtein P.* I *&* II.

SLEEWYK, een Hollandſch dorp onder het droſtſchap van Altena, onder Woudrichem, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Gorkum.

SLEGO, in 't Latyn *Slegum*, een ſtadt en graafſchap in de Ierſche provincie Connaught, hebbende eene haven aan de Ierſche zee, de welke in de XVII eeuwe, in den laatſten oorlog met de Ierſche wederſpannelingen, zeer bekend is geworden.

SLEIDANUS, (JOHANNES) een beroemd geſchiedenisſchryver in de XVI eeuwe, was in den jare 1506 in eene ſtadt in het graafſchap Manderſcheidt, genaamt *Sleda*, geboren, van welke hy, naar de gewoonte van dien tydt, den naam van *Sleidanus* heeft aangenomen, zynde anders, naar zynen vader *Philips*, *Philipſonius* genaamt. Na dat hy den grondt zyner ſtudiën niet alleen in zyn vaderlandt, maar ook te Luik, Keulen en Loven gelegt hadt, wierdt hy onderwyzer van den grave van Manderſcheidt, en begaf zich na verloop van eenige jaren naar Parys. Hier op ſtudeerde hy drie jaren te Orleans in de rechtsgeleerdheit, verkreeg ook aldaar den trap van Licentiaat, doch leide zich byzonderlyk op de Latynſche en Franſche talen. Op de aanbeveling van Sturmius wierdt hy bekend by den kardinaal Du Bellay, de welke vele weldaden aan hem bewees. Hier na begaf hy zich met de Franſche afgezanten op den Ryksdag naar Hagenau, maar wierdt van koning François den I te rug geroepen: hoewel hy wegens de opkomende Religie-vervolging Vrankryk weder moeſt verlaten. Dus kwam hy in den jare 1542 te Straasburg, alwaar men hem een beroep gaf, het welk hy met veel yver en roem waarnam. Onder zyne voornaamſte begunſtigers was Jacobus Sturmius, op wiens aanraden en byſtandt hy ook zyne Gedenkſchriften van den ſtaat der Religie en de Republyk der Duitſchers onder Karel den V begon te vervaardigen, waar door hy een onſterffelyken roem heeft verkregen. Wanneer men nu uit vele preuven zyne bekwaamheit beſpeurde, wierdt hy in zaken van gewigt gebruikt, en in gezantſchap naar Vrankryk en Engelandt, ja zelfs eindelyk naar het concilie van Trente gezonden. Te voren, eer dit laatſte geſchiedde, hadt hy van de Smalkaldiſche bondgenoten den tytel van geſchiedenisſchryver, nevens eene aanzienlyke wedde bekomen. Eenigen tydt voor zyn einde verviel hy in eene ziekte, waar door hy zyn geheugen dermaten verloor, dat hy zelfs de namen van zyne kinderen niet wiſt. Dit hebben eenigen voor de uitwerking van een hem bygebragt vergift gehouden; maar dit wordt van anderen verworpen. Hy ſtierf te Straasburg aan de peſt in den jare 1556, in het 50 jaar van zynen ouderdom. Zommigen, als *Poſſevinus*, *Maſcardus*, *Latomus*, en anderen, hebben hem van eenzydigheit in zyne Geſchiedenis beſchuldigt; doch dat dit zonder grondt is hebben de geleerdſte Roomſch-Katholyken zelf bekent. Behalven zyn reets gemelde werk heeft hy een *Kort Begryp van de vier Monarchiën* geſchreven, het welk door verſcheide geleerde mannen, als *Xylander*, *Maderus*, *Meiboom*, *Strauchius* en *Schurtzfleiſch*, ten dele met aantekeningen opgeheldert, en ten dele vervolgt is. Ook heeft hy de gedenkſchriften van *Cominaeus*, het boek van Claudius Seyſſelius *De republica Gallorum*, en andere ſchriften uit het Franſch in het Latyn overgezet. *Thuanus ad annum* 1556. *Teiſſier in Elogiis Tom.* I. *p.* 108. *Bodinus in Method. Hiſtor. cap.* 4. *Naudaus Bibliographia Politica. Freheri Theatrum. Sagittarii Introduct. ad Hiſt. Eccl. c.* 11. §. 10.

SLEIDEN, eene ſtadt, nevens een ſlot, in den Eyffel, 6 mylen van Bon gelegen. Zy is nevens de daar toe behorende heerlykheit, na 't afſterven der heeren van dien naam, in den jare 1443 door huwelyk aan de graven van Manderſcheidt, en van deze aan de graven van der Mark gekomen. *Imhof N. P.* I. *l.* IX. *c.* 5. *Spen. Hiſt. inſ. c.* 59. *Tromſd.*

SLEYE, eene rivier. Zie SCHLIE.

SLICHTENHORST, (AREND VAN) een Nederlandſch rechtsgeleerde, heeft de Geſchiedenis van Gelderlandt, door den vermaarden *Joh. Iſ. Pontanus* in 't Latyn beſchreven, in 't Nederduitſch overgezet, en met een byzonder voorwerk, genaamt: *Toneel des lands van Gelder*, en voorts de Hiſtorie zelf met wel 300 nieuwe Hoofdſtukken vermeerdert. Dit werk is gedrukt te Arnhem by Jakob Bieſen in den jare 1653 in folio, en met dezen tytel voorzien: XIV *Boeken van de Gelderſſe Geſchiedeniſſen, van 't begin af vervolgt tot aan de afzwering des konings van Spanje; waar van 't eerſte Deel verhandelt de land-beſchryving. Getrokken merendeels uit de Latynſche werken van den Heer Joh. Iſacus Pontanus; doch doorgaans verandert, verbetert, en met meer dan drie honderd nieuwe Hoofdſtukken en andere nodige byvoegſels allezins vergroot.*

SLINGELANDT, een dorp en hoge heerlykheit in Zuid-Hollandt, gelegen in den Alblaſſerwaardt.

SLINGELANDT, (PIETER VAN) een Nederlandſch kunſtſchilder, zoon van *Kornelis Pietersz. van Slingelandt* en van Tryntje van Polanen, wierdt geboren te Leiden den 20 October des jaars 1640. Hy volgde zynen leermeeſter Ger. Dou niet alleen omtrent gelyke verkiezingen, maar evenaarde hem ook in netheit; ja men ziet van zyne kunſtwerken, die in uitvoerigheit en gepolyſtheit boven die van zynen meeſter uitſteken, hoewel hy ook veel tydt tot de zelve beſteedde; want hy is onder anderen aan een familieſtuk drie jaren bezig geweeſt. Hy was van een ſagtzamen en ſtillen aardt, en ſtierf den 7 November des jaars 1691.

SLOCHTER, of SLOCHTEREN, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het kwartier van Fivelingo behorende. Hier ſtaat het adelyk ſlot *Fraylenburg*. Slochteren heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Appingadam.

SLONIM, *Slonima*, eene kleine ſtadt in Litthauwen, in het waywoodſchap van Novogrodek, aan de rivier Sezura, acht Poolſche mylen ten Zuiden van Novogrod gelegen.

SLOOTEN, of SLOTEN, van ouds *Slootmanniga*, of *Slootmania* genaamt, eene kleine, maar volkryke ſtadt in Vrieslandt, gelegen in het kwartier der Zevenwolden, omtrent twee Duitſche mylen ten Zuiden van Sneek, digt by het Sloter meer, en omtrent een halve uur van de Zuiderzee, zynde tamelyk verſterkt, en met

wal-

wallen, binnenschanssen en grachten voorzien. De *Haringsmaas*, van de party der Schieringers, hadden daar een slot, om 'er de Verkopers uit te beoorlogen, door welke schadelyke faktie deze plaats veel geleden heeft. Het kwartier Westergoo wordt door de zelve als afgesloten, het welk, volgens *Schotanus*, mogelyk gelegenheit tot haren naam gegeven heeft. De grift, die uit het grote meer, een weinig van de stadt in 't Noorden gelegen, afvloeit, en de zelve in twee delen scheidt, heeft een gemakkelyke uitvaart in de Zuiderzee, het welk eene menigte van binnenschepen, op Gelderlandt, Hollandt, Utrecht en Over-Yssel koophandel dryvende, door de stadt henen lokt: ook wordt het meerder gedeelte van de Vriesche turf, welke in Hollandt, Zeelandt, Brabandt, en elders verkocht wordt, hier door afgescheept. De meeren en andere wateren leveren aan de stadt zo veel en zo schone visch uit, dat zich vele der ingezetenen daar mede generen. De stadt is, schoon klein, met goede gebouwen voorzien, waar onder het Raadhuis, en de Kerk, in den jare 1647 van nieuw opgebouwt, uitsteken. Gedurende den oorlog met Spanje heeft zy weinig door openbaar geweldt geleden, maar is in den jare 1588 door een verraadt in het uiterste gevaar geweest, wanneer zekere Dotte Sybles een schip vol soldaten, overdekt met ledige tonnen, op den 13 May tegen den avondt meende in de stadt te brengen, en de burgers des nachts te overvallen, tot zynen makker hebbende eenen Pyer Lupkes, die ter zelver tydt de stadt op verscheide plaatsen in brandt zou steken: doch zy wierden door een harden storm belet met het schip voort te komen. Lupkes is daar over gevangen, onthalst, en zyn hoofdt op een staak op het Noorder bolwerk gezet. Sloten plagt van ouds slechts eene kapel te hebben, staande onder de parochiekerken der naburige dorpen: want de ingezetenen behoorden ten dele onder de parochie van Wykel, ten dele onder die van Tzerkgaast. Maar in 't afgaan der zestiende eeuwe heeft Cunerus Petri, de eerste der nieuwe Nederlandsche bisschoppen van Leeuwarden, de gemelde kapel tot eene parochiekerk verheven, en een pastoor daar over aangestelt. De kerk wierdt op den naam van St. Jan den Doper ingewyd, en dit is de reden, zegt de schryver van de *Oudheden en Gestichten van Vrieslandt*, dat de jaarmarkt van deze plaats, die zeer vermaard is, daags na St. Jans onthoofding gehouden wordt. Volgens een oud handschrift hebben de Augustyner monniken hier ook een kerkje gehad. Ook schynt het, dat hier een kommandeurschap van de Duitsche orde is geweest: want zeker verzoekschrift, door *Schotanus* aangehaalt, het welk verscheide prelaten en edelen by den grave van Renneberg tegen de Unie van Utrecht hebben ingelevert, is onder anderen ondertekent door eenen *Michiël de Groot*, kommandeur, of, gelyk de woorden luiden, *Duitsche ordinis Commendator tot Sloten*. De stads Regering bestaat uit vier Burgermeesters, vier Raadslieden, en een Sekretaris. Kerk en predikant staan onder de classis van Sneek. *Schotanus Beschryv. en Hist. van Vrieslandt. Winsemius Kronyk van Vrieslandt. Oudheden en Gestichten van Vriesl.*

SLOOTER-MEER, een meer in Vrieslandt, ten Noorden van het stedeke Slooten, begrypende in zynen omtrek ruim een Duitsche myl, het welk allerhande soorten van smakelyke visch uitlevert. *Winsemius.*

SLOTEN, een dorp en ambachtsheerlykheit der stadt Amsteldam, met kerk en predikant, staande onder de classis van Amsteldam. In de Roomsche tyden was de kerk van dit dorp ter gedachtenisse van St. Pankras ingewyd, en de pastoor plagt op zynen dag, den 12 May, het hoofdt van dien heilige (te Rome onder de regering van den keizer Diocletiaan onthalst, en aldaar in de kerk van St. Jan te Lateraan begraven) aan het onnosele volk met deze woorden te vertonen: *'t En is geen ossehoofdt, myne Katelyken! 't en is geen paardehoofdt; maar 't is het hoofdt van finte Pankras!* Zie *Commelins Beschryving van Amsteldam fol.* 873.

SLOTERDYK, een dorp en ambachtsheerlykheit van Amsteldam. Alhier heeft oudtyds eene waag gestaan, daar de vier ambachtsheerlykheden Sloten, Sloterdyk, de Vrye Geer, en Osdorp al hare boter, kaas, enz. mogten laten wegen, zonder het recht van waaggeldt in andere steden onderworpen te zyn. De waag stondt ten einde de Slochter, binnen aan den hogen dyk, op een erf, naderhandt door eenen Lieuw Pieters betimmert, nevens de sluis, die voortyds in den hogen dyk lag, en zyne uitwatering op de sloot in het Y hadt. Maar alzo de sloot door het opwerpen van slyk en modder uit het Y al voor lange jaren vervuilt en toegegroeit, en de sluis toegedamt is, is ook deze waag al lang te niet gegaan. In den jare 1573 wierdt Sloterdyk door Lumey, grave van der Mark, byna geheel afgebrand. Kerk en predikant van dit dorp staan onder de classis van Amsteldam. *Commelin Beschryv. van Amsteldam fol.* 875.

SLOTERDYKER-MEER, gelegen in den ban en binnenpolder van Sloten en Sloterdyk, wierdt eertyds door die van het laatstgemelde dorp tot voordeel en onderhoudt van hunne kerk bevischt, volgens een voorrecht van keizer Maximiliaan den I, grave van Hollandt, bevestigt door zynen zone Philips van Oostenryk. Maar alzo door het opmalen en droog houden der polders van Sloten en Sloterdyk, als mede door het opstoppen van de Sloterdykersluis, het Sloter meertie van tydt tot tydt verdroogde, de visschery geweldig afnam, en nauwlyks het derde deel opbragt, wierdt dit meertie in den jare 1639, met toestemminge der ingelanden, en bewilliginge van den heere Andries Bikker, ambachtsheer, in erfpacht uitgegeven, en verkocht aan Kornelis Gerritsz. van Dyk en Sybrand Kort, om droog en tot landt gemaakt te worden. Het water wierdt dan uitgemalen, en de grondt raakte den 17 February des jaars 1644 droog. Daar op wierdt de kaveling der landen gemaakt, en onder de deelgenoten verdeelt: ook is het vruchtbaar landt geworden; maar den 28 February des jaars 1662 raakte het door een stormwindt, en in den jare 1675, tusschen den 4 en 5 November, door het doorbreken van den zeedyk, halfwegen Amsteldam en Haarlem, te zamen met de binnenpolders van Sloten en Sloterdyk, onder water. De eigenaars kregen uit dien hoofde vryheit van schattinge voor 22 jaren. *Commelin Beschryv. van Amsteldam fol.* 875.

SLUCZK, *Slucum*, eene stadt in Litthaauwen, in het waywoodschap Novogrodek, welke de hoofdstadt is van een hertogdom, den huize van Radzivil toebehorende. Zy is gelegen aan eene rivier van den zelven naam, en in een landschap, het welk byna geheel met dikke bosschen bedekt is. Onder de regering van Sigismund den I, koning van Polen, zyn drie Tartarische legers aldaar geslagen.

SLUIPIK, of SLUIPWYK, een Hollandsch dorp, onder Rhynlandt, groot 285 mergen, min 250 roeden. Het zelve heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Woerden en Over-Rhynlandt.

SLUIS, in 't Latyn *Slusa*, of *Clusa*, eene sterke stadt in Vlaanderen, aan den zeeboezem het *Zwin*, anders de *Zeehaven van Sluis* genoemt, die zich kort daar na in de Noordzee ontlast. Zy behoort aan de Staten der Vereenigde Provinciën, maar stondt voor dezen onder het gebiedt der graven van Nemours, die van de graven van Vlaanderen afstamden, en verviel naderhandt in handen der Franschen; want Philips de Stoute, koning van Vrankryk, ruilde deze stadt van den grave van Nemours voor Bethune, en leide daar eene sterke bezetting in, om de inwoonders van Brugge in toom te houden. Karel de IV liet 'er naderhandt eene vloot tegen Engelandt uitrusten. Naderhandt nam de keizer Maximiliaan deze plaats in, aan wiens nakomelingen zy langen tydt gebleven is. Gedurende de Nederlandsche beroerten veroverde de prins van Parma deze stadt voor den koning van Spanje. In het jaar 1604 namen de Hollanders de zelve weder in, onder het beleidt van prins Maurits, die dit als eene rykelyke vergoeding der schade, voor Oostende geleden, aanzagen, en deswegen een gedenkpenning lieten slaan, met dit omschrift: *Jehovah plus dedit quàm amisimus*, dat is: *Godt heeft ons meer gegeven dan wy verloren hebben.* De belegerden verweerden zich dapperlyk: want zy hielden het drie maanden uit, tot dat zy alles, leer, ook wel muizen, rotten, enz. en alles, wat zy maar vinden konden, hadden opgegeten. De Hollanders versterkten de haven en de stadt, welke zy met de inwoonders van Oostende wederom bezetten, als die na de overgave van die plaats derwaarts trokken. Sluis wierdt naderhandt, uit krachte van een gemaakt verdrag, van hare buitenwerken berooft, en ontmantelt: doch naderhandt is deze stadt weder zeer sterk gemaakt. Zy legt 10 mylen Noord-Oostwaarts van Brugge, 14 Zuid-Oostwaarts van Middelburg, en 22 Noord-Westwaarts van Gent. *Petit Nederl. Republ. Guicciardyn Beschryv. der Nederl. De Groot en Van Meteren Nederl. Hist.*

SLUPCZA, eene stadt in het Poolsche waywoodschap Pozen, naby de rivier Warta gelegen. Men zegt, dat zy met sterke muren en andere aanmerkelyke vestingwerken voorzien is. *Connor State of Poland P. I. lettr.* 5.

SLUYS. Zie SLUIS.

SLYDRECHT, of SLIEDRECHT, een Hollandsch dorp in den Alblasserwaardt, onder Dordrecht.

Daar is nog een twede SLYDRECHT, regt tegen over het voorgaande gelegen.

SMALANDT, in het Latyn *Smalandia*, een graafschap in Oost-Gothlandt. De voornaamste steden daar in zyn *Kalmar*, *Jonkoping*, en *Weckzio*. Het heeft West-Gothlandt ten Westen, Bleking ten Zuiden, den Belt ten Oosten, en Oost-Gothlandt ten Noorden.

SMALKALDEN, SCHMALKALDEN, eene aanzienlyke stadt en ambacht aan eene rivier van den zelven naam, gelegen in het vorstelyk graafschap Henneberg. Voor dezen hebben de landgraven van Hessen en de graven van Henneberg te gelyk het gebiedt daar over gehad; maar als de laatste uitgestorven waren, kwam het gebiedt van Smalkalden geheel aan het huis van Hessen-Cassel. Men vindt in het zelve goede yzer-en staalmynen: daar worden ook vele messen, wapenen en andere dingen van staal gemaakt, en naar elders vervoert. Onder dit gebiedt behoren de voogdyen *Heeren-Breitungen*, *Benshauzen*, *Brotorode*, *Steinbach*, en *Hallenberg*. De stadt Smalkalden is met muren omringt, en heeft een sterk bergslot, de *Wilhelmsberg* genaamt. Zy is wegens het verbondt, dat aldaar tusschen de Protestanten gemaakt is, bekend, gelyk ook wegens de artykels, welke de Luthersche Godgeleerden aldaar hebben opgestelt. Keizer Karel de V was op deze plaats zo verstoort, dat hy de zelve na den slag by Mulberg tot den grondt zou hebben doen slechten, indien keurvorst Maurits van Saxen het niet hadt belet.

SMALKALDISCH VERBONDT (HET) is de naam van dat eedgenootschap, het welk eenige Protestantsche Standen in het begin der hervorming onder malkander maakten. Dit verbondt kwam al in het jaar 1526 op het tapyt, in dier voegen, dat zich reets voor den Ryksdag te Spiers eenige vorsten met elkander verbonden, doordien men eenig vermoeden hadt, dat eenige van de Roomsche kerk zulks van hunne zyde mede gedaan hadden. Na het eindigen van dien Ryksdag wierdt de zaak andermaal hervat, en zochten alstoen de zamenverbondenen altydt meer aan zich te trekken, hoewel de zaak nog drie jaren slepende wierdt gehouden. Doch wanneer de Ryksdag te Spiers andermaal wierdt gehouden, en tot slecht genoegen der Protestanten uitviel, dachten zy 'er met ernst op, en na verscheide te zamen gehoudene byeenkomsten te Naumburg, Salfeldt, Rothach, Zerbst en Schwabach, waar op men eigentlyk omtrent de vredesartykelen was overeengekomen, kwamen eindelyk, doordien de keizer de Protestantsche ge-

gezanten wat onvriendelyk hadt gehandelt, op den 29 November des jaars 1529 de keurvorst van Saxen, en zyne zonen Johan, Johan Frederik, Ernest, en Frans, voorts de hertog van Lunenburg, landgraaf Philips van Hessen, de gezanten van markgraaf Georg van Brandenburg, desgelyks de afgezanten der steden Straasburg, Ulm, Neurenberg, Heilbron, Reutlingen, Constants, Memmingen, Kempten en Lindau te Smalkalden zamen, maar konden het toen nog niet eens worden, doordien eenigen slechts over een verbondt wilden handelen, maar anderen eerst eene Religievereeniging wilden vastgestelt hebben. Ondertusschen wierdt 'er in den jare 1530 een Ryksdag te Regensburg gehouden, en, na het eindigen van den zelven, vergaderden de Protestanten wederom te Smalkalden, alwaar eindelyk den 31 December het verbondt gesloten, en door de bovengemelde vorsten, behalven door den markgrave Georg, die daar niet tegenwoordig was, en nevens hen door Wolfgang, vorst van Anhalt, als mede door de graven van Mansveldt, Gebhard en Albrecht, maar van de steden alleen door Maagdenburg en Bremen ondertekent wierdt. Het hoofdpunt, waar over men zamen overeenkwam, was elkander in alle voorvallen, wanneer iemandt wegens den Godsdienst overvallen, of ontrust wierdt, by te staan, als mede dat men door eenige verstandige gemachtigden een gelykvormige kerkenorder zou laten opstellen, het welk echter naderhandt om eenige gewigtige redenen achter bleef; voorts dat men het bondgenootschap door het aannemen van andere, die daar nog niet in begrepen waren, op alle mogelyke wyze zou zoeken te versterken, het welk alles op eene andere byeenkomst, in de maandt February des jaars 1531 te Smalkalden gehouden, vernieuwt is, zynde ondertusschen de steden, welker afgezondenen het de eerste maal *ad referendum* hadden aangenomen, voor het meeste gedeelte mede daar in getreden. Maar markgraaf Georg, Neurenberg, Kempten, Heilbron, Windsheim en Weissenburg namen dit verbondt niet verder aan dan voor zo verre het den tegenstandt raakte, welken men tegen het verplaatsen van het keizerlyke kamergerecht zou bieden. Men kwam toen voor 't overige overeen, dat het verbondt zes jaren zou duren, en in het jaar 1532 wierdt de wyze vastgestelt, op welke de bondgenoten malkander in noodval zouden bystaan, welker getal nu en dan door verscheide steden wierdt vermeerdert, zo dat 'er 7 vorsten en 29 steden met malkander verbonden waren, toen die van dit bondgenootschap in het jaar 1532 te Neurenberg van den keizer vryheit van Godsdienst verkregen, en zich daarentegen tot bystandt tegen den Turk verplichtten. In het jaar 1535 kwamen de bondgenoten weder te Smalkalden byeen; en alzo op zich niet veel goeds van de Roomsche zyde beloofden, namen zy nog verscheide andere vorsten en steden in hunne gemeenschap aan, en kwamen zamen overeen wegens het oprechten van een zeker getal manschap te paardt en te voet, verdeelden zich in twee kreitsen, namentlyk den *Saxischen* en *Opperlandschen*, waar van de eerste den keurvorst van Saxen, en de twede den landgraaf van Hessen tot hoofdt kreeg. Men schikte toen de wyze, op welke de bondgenoten in de toekomende byeenkomsten zouden stemmen, maakte een overslag van de kosten tot onderhouding van de overige benden, en verlengde het verbondt nog voor tien jaren, al het welke op den 29 September des jaars 1536 in geschrift vervat wierdt. De koning van Denemarken voegde zich in het jaar 1538 mede by dit verdrag; maar hy heeft het zelve weinig hulp aangebragt: daarentegen maakten de keurvorst van Ments, de aartsbisschop van Saltsburg, Wilhelm en Lodewyk, hertogen van Beyeren, Georg, hertog van Saxen, Erik en Henrik, hertogen van Brunswyk, tot verdediging van den Roomsch-Katholyken Godsdienst in het zelve jaar te Neurenberg een verdrag, het welk zy het *Heilige verbondt* noemden. Toen nu in het jaar 1539 te Frankfort tusschen de Smalkadische bondgenoten het opbrengen der maandgelden tot het voeren van den oorlog geregelt was, scheen alles zyn volkomen beslag te hebben, en wierdt ook gedurende den ganschen tydt, dat dit verbondt in standt bleef, veel moeite aangewend om het in goeden staat te houden, zo dat men dikwils byeenkwam, en door gezanten dan met den keizer, dan met Vrankryk en Engelandt liet handelen. Evenwel ging alles zo eenparig niet toe. De keurvorst en landgraaf waren zomtyds van verschillende gevoelens; de steden hadden altydt op 't uitgeven der gemene geldmiddelen iets te zeggen, en op vele byeenkomsten wierdt niets van belang besloten, gelyk men ook inzonderheit in het jaar 1546 te Frankfort over het verlangen van het verbondt het niet eens kon worden. Wanneer het eindelyk tot een oorlog was uitgeborsten, en de keizer de overhandt begon te krygen, droop de een voor de andere na af, en toen de keurvorst en de landgraaf gevangen waren, verviel het verbondt eensklaps. *Sleidanus. Seckendorf Hist. van 't Lutherd. Thuanus. Hortleder von den Ursachen des Teutschen kriegs.*

SMALKALDISCHE ARTYKELS zyn een gedeelte der openbare geloofsbelydenisse van de Luthersche kerk, in den jare 1537 door Lutherus, op het bevel van den keurvorst van Saxen, opgestelt, om volgens de zelve op het aanstaande algemene concilie, waar toe alstoen veel hoop was, de eischen der Protestanten en hunne leer voor te dragen. Zy wierden in de in dat jaar te Smalkalden gehoudene byeenkomst de Smalkaldische bondgenoten voorgelegt, en door hen ondertekent. *Seckend. Hist. van 't Lutherd.* III *B.* §. *55, 56. Rechenb. Append. libr. Symb. c.* 4.

SMALKALDISCHE OORLOG. Aldus wordt die oorlog genoemt, die door de Smalkaldische bondgenoten en den keizer in de jaren 1546 en 1547 gevoert is. De eerste hadden zich, als in het artykel van het SMALKALDISCH VERBONDT getoont is, al een geruimen tydt tot den oorlog gereed gemaakt, daar evenwel in lange niet van kwam, mogelyk om dat de keizer overal genoeg te doen vondt, en de Protestanten ook zwarigheit maakten vyandelykheden te beginnen, en ondertusschen op allerhande wyzen een goed vergelyk zochten, maar niet vonden, waar door het wantrouwen en de verbittering tusschen beide de partyen overhandt nam. Eindelyk, toen de keizer de handen ruim hadt door de vrede, met Vrankryk te Crespin in den jare 1544, als mede door den stilstandt, met de Turken gesloten, besloot hy de geloofsverschillen met allen ernst af te doen, en door geweldt weg te nemen, makende ten dien einde met den paus, die deze zaak zeer yverig dreef, een verbondt. De Protestanten bespeurden ook uit des keizers gedrag wel, dat de Turksche oorlog hem alleen tot een dekmantel diende om zyne wervingen een schyn te geven, en dat het op hen gemunt was; en hoewel des keizers staatsdienaars, en Karel de V zelf, door vele betuigingen dit zochten te bewimpelen, brak echter de zaak op den Ryksdag te Regensburg in den jare 1546 ten volle uit, alzo de keizer voorgaf, dat de oorlog niet wegens den Godsdienst, maar tot kastyding van eenige onrustige Standen, die zich aan des keizers majesteit vergrepen hadden, zou aangevangen worden. Hier by strekte het zeer tot zyn voordeel, dat hy zelf eenige Protestantsche vorsten, tot het Smalkaldische verbondt niet behorende, met name Johan Henrik, hertog van Brunswyk, Johan en Albrecht, markgraven van Brandenburg, op zyne zyde bragt, de welke toen een verbondt tegen den keurvorst van Saxen en den landgrave van Hessen gemaakt hadden, tot bevryding van den gevangen hertog Henrik van Brunswyk, van welk verbondt hy zich tot hoofdt verklaarde. Maar des alles ongeacht kwamen de Protestanten eer in 't veldt dan de keizer, en de hertog van Wurtenberg, nevens de bovenlandsche steden, bragten in korten tydt een leger te zamen, waar by zy het voordeel hadden, dat toen verscheide Duitsche troepen onder de graven van Beichlingen, en Georg van Reckerod uit Vrankryk te rug kwamen, waar van zy zich verzekerden; waar op de afgezanten der Protestantsche Standen van Regensburg zich naar Ulm begaven, om aldaar zelf op de zaken van den oorlog te letten. De keurvorst en de landgraaf waren ook in July al gereed, en het leger der Protestanten trok in Zwaben, maakte daar een begin van de vyandelykheden, veroverde Dillingen en Donauwerth, en bezette den pas van Ehrenberg. Toen zy zich nu zamengevoegt hadden, bevonden zy zich ten minste 70000 man sterk, waren met een goed getal geschut voorzien, en hadden vele vorsten en graven van hunne party by zich, de welke den veldtocht in persoon bywoonden. Het opperbevel wierdt onder den keurvorst en landgraaf verdeelt, in dier voegen, dat onder den laatsten alle bovenlandsche, maar onder den eersten alle overige troepen zouden staan. De keizer was toen nog geheel buiten staat, alzo hy maar 8000 man by zich hadt, en besloot daarom by Landshut post te vatten, alwaar de uit Italië komende troepen zich by hem konden voegen. Aldaar zonden de Protestanten hem door een heraut een uitdaagbrief, welken hy niet aannam, maar hen daarentegen den tegen de keurvorsten en landgraven uitgesproken ban toezondt. Men hadt uit deze gesteldheit der zaken moeten oordelen, dat de zaken der bondgenoten zeer wel stonden; maar onder hen heerschte het gebrek, het welk gemeenlyk de zaken, die door vele hoofden te gelyk behandelt worden, verselt; te weten, men sleet den tydt met beraadslagingen, en nam nooit het besluit van iets gewigtigs te ondernemen. Men trok heen en weder, en trotseerde de keizerschen, maar tastte hen nooit met ernst aan, waar door hun moedt opwakkerde, en aan de zyde der bondgenoten alle gelegenheit om iets voordeligs te doen verzuimt wierdt. Sebastiaan Schertel, die naar Tyrol zou gaan om de aannadering der Italiaansche benden te beletten, wierdt ontydig door eene al te grote voorzichtigheit te rug geroepen. Den keizer wierdt tydt gelaten zich van Regensburg naar Landshut te begeven, en men greep hem daar niet aan voor dat hy zich met de Italiaansche hulpbenden versterkt hadt. Men liet hem naderhandt by Ingolstadt tydt om zyn leger te verschanssen, daar hy zelf voor een gevaarlyken overval beducht was. Van dit alles wordt de meeste schuldt op den landgrave gelegt, die in 't geheel zyne toestemming niet wilde geven als de keurvorst, of andere bevelhebbers een slag aanrieden. Toen de keizer nu de Nederlandsche troepen ook by zich hadt gekregen, die men te vergeefsch gezocht hadt in hunnen tocht op te houden, was de veldtocht der bondgenoten zo goed als bedorven, en alzo door het lange sammelen hun volk zeer verliep, ook vele der bondgenoten in hunnen yver voor de gemene zake zeer verslaauwden, en 'er eindelyk tyding kwam, dat hertog Maurits zich merendeels meester van des keurvorsten landen hadt gemaakt, wierdt eindelyk het besluit genomen van het leger te doen scheiden; dat het grootste gedeelte van het zelve den keurvorst zou volgen, en dat omtrent 9000 man in het Wurtenbergsche en andere bovenlandsche plaatsen in de winterlegeringen zouden gelegt worden. De keizer verzuimde toen de gelegenheit om hen op hunnen tocht aan te grypen, en zy ontkwamen dus een groot gevaar. De keurvorst nam onderwegen Gemunt in, en trok van die van Frankfort, van den keurvorst van Ments, en den abt van Fulda aanzienlyke geldsommen. Ondertusschen hadt de keizer na dezen aftocht in de geweesten gewonnen spel. De keurvorst van de Palts en de hertog van Wurtenberg moesten goede woorden geven, de Zwabische steden gaven zich over, en zelfs in Hessen wierdt Darmstadt verovert. Inmiddels hadt de keurvorst hertog Maurits zeer in 't naauw gebragt, hem zyn gansche landt, op Leipzich en Dresden na, afgenomen, en de keizerlyke hulptroepen onder markgraaf Albrecht van Brandenburg te Rochlits verrascht, en den markgraaf zelf gevangen gekregen. Het scheen ook, dat de Bohemers zich opentlyk voor hem zouden verklaren, zo dat de keizer gedwongen was zelf 't jaar 1547 met het leger door Bohemen naar Meissen te trekken. Het kwam toen den 24 April by Muhlberg, aan de Elve, tot een treffen, waar in de keurvorst, die zyn volk niet by malkander, en zich door het wegzenden van

twee

twee sterke krygshopen onder van Thumshirn en den grave van Mansveldt naar Bohemen en neder-Saxen zeer verzwakt hadt, geslagen en gevangen wierdt. Hy moest in de gevangenis een nadeelig verdrag aangaan, en de landgraaf wierdt mede gedwongen zich over te geven, waar van de omstandigheden elders in dit Woordenboek verhaalt zyn; en daar mede nam de Smalkaldische oorlog een einde. *Sleidanus lib.* XVII, XVIII, XIX. *Thuanus lib.* II, 4. *Avila de bello Germ. Hortleder von den Ursachen des Teutschen kriegs.*

SMALLEBRUGGE, een dorp van de Vriesche grietenye Wimbritzeradeel, onder Westergoo, gelegen aan het water de Wymerts, dat van Sneek naar Sloten loopt.

SMALLINGERLANDT, eene Vriesche grieteny in het kwartier Oostergoo, grenzende ten Oosten aan de grietenye Opsterlandt, ten Westen aan die van Idaarderadeel, en ten Noorden aan Tietjerksteradeel. Daar in zyn de volgende dorpen, als: *Oldega, Nyega, Opeinde, Noorderdragten, Zuiderdragten, Kortehemme*, en *Boornbergum.*

SMARAGDUS, abt van het klooster van St. Michiël in Lotharingen, behorende onder het bisdom van Verdun, leefde in de IX eeuwe. Eenige schryvers vermengen hem met een anderen van den zelven naam, anders ook *Ardorus* genaamt, die in de zelver eeuwe leefde, en monnik was in de abdy van St. Sauveur van Anian, in het bisdom van Montpellier. Deze laatste stierf den 7 Maart des jaars 843. Hy beschreef het leven van St. *Benedictus*, den eersten abt van Anian. De abt Smaragdus, van wien hier gesproken wordt, schreef eene Verklaring over den regel van St. *Benedictus*, eene verhandeling over de deugden en ondeugden, *Diadema monachorum* genaamt, en eenige traktaten over de H. Schrift. Hy schreef ook een boek van den plicht eens vorsten, onder den tytel van: *Via Regia*, en droeg het zelve op aan Lodewyk den Godvruchtigen, welken zyn vader tot koning van Aquitanië gemaakt hadt, toen hy nog zeer jong was. Hy schreef ook Predikatiën over het gehele jaar. Karel de Grote bediende zich van zyne pen, wanneer hy aan paus Leo over den uitgang van den H. Geest schreef. Eindelyk gaf hy ook in het licht de onderhandelingen, te Rome in het jaar 816 over deze stoffe gehouden, met alle hare omstandigheden. De gelegenheit van zyn klooster zeer ongelegen zynde, doordien het boven op een berg lag, en dat men alzo werk hadt om 'er water te krygen, bouwde hy een ander omlaag, in de naast by gelegene valei, zonder nochtans het eerste af te breken, het welk hy schikte tot een kerkhof voor de geestelyken, en alwaar hy zelf wilde begraven zyn. Hy verkreeg van Lodewyk den Zachtmoedigen, en van Lotharius, des zelfs zoon, verscheide brieven ten voordeele van het klooster. Hy stierf ten tyde van Lodewyk, die aan het klooster van St. Michiël gaf de priory van Salona, gesticht door Karel den Groten. *Trithemius. Sixt. Senensis. Miraus de script. eccl. Possevin. Appar. Hug. Menard. l.* II. *obs. ad martyr. Bened. Sammarth. Gall. Christ. tom.* IV *de abb. Anian. & S. Mich. Mabillonius Acta Sanct.*

SMERDIS, of TANYOXARES, was de broeder van Cambyses, de welke, in eene ylhoofdigheit gevallen zynde, hem doodde, en kort daar na te Rome stierf in het jaar 232. Een Persiaansche wyze (*Magus*), ook SMERDIS genaamt, veinsde de broeder van Cambyses te zyn, om dat hy hem zeer wel geleek, en plaatste zich op den troon. Maar zyn bedrog zynde aan den dag gekomen, deden zeven der voornaamste heeren van zyn ryk hem sterven omtrent zeven maanden na de overweldiging, door hem gepleegt. *Herodotus lib.* II. *Eusebius in Chron. Justinus.*

SMETIUS, (HENRICUS) met den toenaam *à Leda*, was te Aalst, in Vlaanderen, uit een adelyk geslacht geboren. In zyne jeugdt leide hy zich met zulk een vlyt op de Griekschc taal en op de dichtkunde, dat hy in zyn vyftiende jaar *Phocylides* en *Pythagoras* in Latynsche vaarzen overzette. Naderhandt studeerde hy te Loven en te Bologne in de geneeskunst, nam daar in den eertrap van Doctor aan, en bekwam de plaats van hoogleeraar en keurvorstelyke lyfarts te Heidelberg. Hy stierf in het jaar 1614, in het 77 jaar zyns ouderdoms, doch niet, als *Claramontius* wil, in het jaar 1634. Zyne schriften zyn: *Prosodia*; *Juvenilia*; *Miscellanea Juris*; *Sacra Reg. Judaic. l.* III; *Odæ & Elegiæ*; *De Medicina Antiquitate*; enz.

SMETIUS, (JOHANNES) predikant en hoogleeraar te Nimwegen, zyne geboortestadt, was een geleerd man, en verstondt tienderhande talen. Hy heeft geschreven: *Antiquitates Noviomagenses*, de welke ook onder den tytel van *Thesaurus Antiquarius Smetianus*, of *Pinacotheca*, zyn uitgegeven. Hy is in het jaar 1651 gestorven. Zyn zoon, ook *Johannes Smetius* genoemt, heeft na zyn overlyden uitgegeven eene kleine Kronyk van de zelve stadt Nimwegen, voor een groot gedeelte door zynen vader opgestelt, en door hem voltooit, onder dezen tytel: *Chronyk van de oude stadt der Batavieren, waar in (nevens de Beschryving van Nymegen) de eerste oorspronk van deze landen, de achtbare oudheit van deze stadt, de voortreflykheit van hare privilegiën, en de voornaamste geschiedenissen van de vorige eeuwen kortelyk vertoont worden.*

SMETIUS, (MARTINUS) Gereformeerd predikant te Westwinkel, een dorp by Brugge gelegen. Hy reisde zes jaren lang in Italië om, en verzamelde daar een groot getal oude opschriften, maar die door een brandt meest verteert zyn. Hy hadt nog eenige andere opschriften byeen verzamelt, welke *Lipsius* heeft uitgegeven, na dat de bezorgers der hogeschole van Leiden de zelve van een kapitein in Engelandt gekocht hadden, wiens soldaten de zelve gerooft hadden uit het huis van Marcus Laurinus, zynde Smetius kort te voren by Brussel door eene bende soldaten opgehangen. *Witte Diar. biogr. Claramont. in Vit. cl. vir.* P. VIII.

SMETTON, een muzykant aan het hof van Engelandt ten tyde van Henrik den VIII. Hy wierdt beschuldigt overspel bedreven te hebben met de koninginne Anna van Boulen, en deswegen opgehangen. Hy bekende zelf, dat zulks driemalen geschied was: doch men getuigt, dat hy deze beschuldiging voor zyne doodt herroepen, en veel berouw betoont heeft, dat hy door zyne valsche aanklagte het ongeval der koninginne hadt veroorzaakt. *De Larrey Geschied. van Engelandt*, enz. *II Deel.*

SMIDBURG, SCHMIDBURG, een slot, gebouwt op een rots, nevens eene kleine stadt, tusschen Kirchberg en Kirn, op den zogenaamden Hundsrug. Zy behoren ten dele aan den keurvorst van Trier, ten dele aan de heeren van Smidburg, van welke zich eene linie *heeren Schenk van Smidburg* noemt, hebbende in de XV eeuwe het erfschenkersampt van het aartsbisdom van Trier gekregen. *Tromsd. Humbrecht.*

SMIDEBERG, SCHMIDEBERG, een stedeke in den Saxischen keur-kreits, in 't ambacht Wittenberg gelegen. Het legt niet alleen op een berg, maar is ook met bergen omringt, en hadt voor dezen een slot, of burg. Het wierdt in den jare 1637 door de Zweden geplundert en verbrand. *Zeiler. Topogr. Saxon. sup. p.* 167.

SMIDEBERG, SCHMIDEBERG, eene stadt en heerlykheit in 't Silesische vorstendom Jauer, op de grenzen van Bohemen, niet verre van den oorspronk van de rivier Bober gelegen. Zy behoorden voor dezen aan het huis van Schafgotsch, maar tegenwoordig aan den grave van Czernin.

SMIDT, of SCHMID, (ERASMUS) was geboren te Delitsch, in Meissen, daar zyn vader burgermeester was. Na dat hy te Wittenberg de wiskunde en Griekschc taal in den grondt hadt geleert, wierdt hy in 't jaar 1595 te Lenchovië, in Hungarië, tot rector aangestelt. Maar hy leide dat ampt na verloop van een jaar weder neder, en begaf zich naar Wittenberg, alwaar hy tot adjunctus in de philosophie, kort daar na tot professor in de Grieksche tale, en eindelyk in 't jaar 1624 te gelyk tot professor in de wiskunde verkoren wierdt. Hy overleedt den 22 September des jaars 1637, in het 77 jaar van zynen ouderdom, na dat hy het hem aangeboden burgermeesterampt hadt geweigert aan te nemen. Zyne schriften zyn: *Pindari Opera cum Comment. & vers.*; *Comment. in Dionysium Afrum Perieget. & Lycophrontis Cassandr.*; *Hesiodi Opera, cum Comment. Lat.*; *Tract. de Dial. Græc.*; *Sibyllina*; *Grammatica Latina*; *Concordant. Græc. N. T.*; *Versio Lat. N. T.* enz. *Witte Memor. Philosoph. Spizelius in Templo honoris pag.* 344. *Claramont. Vit. cl. vir.* P. III.

SMIDT, of SCHMID, (JOHAN RUDOLPH) vryheer van Schwartzenhorn, keizerlyke hof-krygs-Raadt en onder-president, zoon van Felix Smidt, wierdt geboren in 't jaar 1590. Keizer Ferdinand de II zondt hem in 't jaar 1629 aan den Turkschen keizer Amurath den IV, en daar na in 't jaar 1633 als gewonen gezant naar Constantinopel, daar hy zo wel onder de regering van den voorgemelden Amurath, als onder die van Ibrahim, den tydt van vyftien jaren is gebleven, en in 't jaar 1648 weder naar Wenen gekeert. Hy verkreeg, behalven het ampt van hof-krygs-Raadt, ook het opper-opzicht over de bosschen en wildernissen in binnen-Oostenryk, maar moest in 't jaar 1649 wederom als gezant naar den nieuwen Turkschen keizer Mahometh den IV reizen, om met den zelven de vrede voor twintig jaren te verlengen. Hy ging in 't volgende jaar voor de vierde maal naar Constantinopel, om als buitengewoon afgezant des keizers de geslotene vrede met de gewone plegtigheden te bekrachtigen. Hy wierdt door den keizer Leopold in 't jaar 1665 tot onder-president van den hof-krygs-Raadt benoemt, zynde reets te voren door Ferdinand den III vryheer van Schwartzenhorn gemaakt, en zyn wapen met den Roomschen Ryksadelaar, zwaardt, en scepter vermeerdert. In 't jaar 1663 zondt hem de keizer Leopold als gezant aan de Zwitsersche Cantons, om de zelve om bystandt tegen de Turken te verzoeken. Hy was voorts zeer welsprekend, en een goed dichter, bragt ook de heerlykheit St. Margriet, by Wenen, met Nicolsdorf, aan zich, en trouwde met Helena Feldner van Feldek, by welke hy drie zonen, alle jong gestorven, en twee dochters, *Maria* en *Polyxena*, heeft geteelt, van welke de eerste met Maximiliaan, heere te Serau, is getrouwt, de welke, met toestemming des keizers, den tytel van vryheer van Schwartzenhorn heeft aangenomen, na dat zyn schoonvader den 2 April des jaars 1667 te Wenen overleden was.

SMIDT, of SCHMID, (SEBASTIAAN) was van geringe ouders te Lampertheim, een dorp in de Elzas, geboren. Hy studeerde eerst te Marpurg, en naderhandt te Wittenberg, maar moest zich zeer armelyk behelpen. Hy vertrok van Wittenberg naar Koningsbergen, maar vondt het daar niet beter, en was gedwongen zich weder naar huis te begeven, daar hy zich met ernst op de Oostersche talen leide, en, om zyn oogmerk des te beter te bereiken, naar Basel ging, om 'er den vermaarden Buxtorf te horen. Hier studeerde hy dag en nacht, doorliep de Rabbynsche en Talmudische schriften, en oeffende zich te gelyk in het vertalen. Na dat hy 'er drie jaren hadt doorgebragt, wilde hy naar Geneve reizen, maar wierdt, op 't verzoek van Dorschæus bewogen naar Straasburg te gaan, daar hem de zelve in zyn huis en aan zyn tafel nam. Kort daar na wierdt hy predikant te Ensheim, van waar hy tot rector van het doorluchtige school te Lindau beroepen wierdt. Hy nam dat beroep aan, in hope van zich nog meer in de talen te kunnen volmaken: maar hebbende eens gepredikt, behaagde hy iedereen zodanig, dat hy tot predikant beroepen wierdt. Vier jaren daar na wierdt hy tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Straasburg verkoren, en Doctor in de Theologie gemaakt. Hy heeft byna den ganschen Bybel met zeer geleerde verklaringen en aanmerkingen opgeheldert, het Nieuwe Testament op nieuw in 't Latyn overgezet, en een groot getal andere fraaie werken, in 't Latyn en Hoogduitsch, uitgegeven. Onder de zelve zyn:

Tractatus de imagine Dei in homine, ante lapsum considerato; Tractatus de circumcisione, primo V. T. Sacramento; Constitutiones tractatus Talmudici, dicti Schabbath, &c. Latinè versæ; Constit. tract. Talmudici, dicti Erubhin, &c. Latinè versæ; De principiis, seu fundamentis præsentiæ corporis & sanguinis Christi in S. Cœna; Lutheri liber de servo arbitrio contra Desid. Erasmum, cum brevibus annotationibus; Commentarius in Jobum. Hy wierdt door deze en andere werken zo vermaard, dat hy verscheide beroepingen naar andere hogescholen, als naar Helmstadt, Tubingen, enz. kreeg, en door den koning van Zweden door een eigenhandigen brief wierdt genodigt om te Dorpt, in Lyflandt, te komen. Maar hy weigerde alle die beroepingen aan te nemen, en bleef te Straasburg tot aan zyne doodt, die voorviel in den jare 1697. *Pippingii Memor. Theol.*

SMIGLECIUS, (MARTINUS) geboren te Leopoldstadt in Polen, wierdt Jesuit te Rome in den jare 1581, en beyverde aldaar met een groten voortgang de letteroeffeningen. Naar Polen wedergezonden zynde onderwees hy de wysgeerte vier, en de Godgeleerdheit tien jaren te Vilna. Hy was bestierder van verscheide genootschappen, en overste van 't jonge Jesuiten-klooster te Crakau. Na een lange ziekte stierf hy den 26 July des jaars 1618, in het 56 jaar zyns ouderdoms, te Kalisch. Hy oeffende een wonderbaar geduldt in zyne wederwaardigheden, en boven al in zyne ziekte, die hem zachties ondermynde. Hy was geharnascht in het redentwisten tegen de Protestanten en Socinianen, gelyk uit zyne boeken blykt. Men maakt veel werk van zyne *Redenkunst* (*Logica*), die te Ingolstadt in twee delen gedrukt is in den jare 1618. De Engelschen hebben de zelve in hun landt ook doen drukken. De lyst der boeken van dezen Poolschen Jesuit, door Alegambe opgegeven, *in Bibl. script. Soc. Jesu pag.* 331, is deze: *De Zacharia propheta pro Christi Divinitate illustri testimonio, adversus Fausti Socini Anabaptistæ cavillationes; Nodus Gordius, seu de vocatione ministrorum; Nova monstra novi Arianismi; Verbum caro factum, seu de Divina Verbi incarnati natura, contra novos Arianos; Refutatio vanæ dissolutionis Nodi Gordii de vocatione ministrorum, contra Johannem Volkelium, ministrum Arianum; De erroribus novorum Arianorum lib.* II, *contra Valentinum Smalcium; De Christo, vero & naturali Filio Dei, ejusque pro nobis satisfactione, &c. adversus eundem; De Baptismo, adversus Hieronymum Moscorovium Arianum; De ordinatione sacerdotum in ecclesia Romana, contra Jacobum Zaborovium, Calvinianum ministrum; De notis ministrorum lib.* II, *contra eundem; Vana sine viribus ira ministrorum Evangelicorum; Refutatio Epicherematis, missionem ministrorum Evangelicorum propugnantis*, behalven eenige andere in de Poolsche tale. *Bayle Dict. Crit.*

SMILLAY, eene zeer schone maagdt, de welke verlieft geworden zynde op een jongman, *Crocus* genaamt, verandert wierdt in een laag heestergewasch van dien naam, gelykende naar het klimop. *Ovidius Herschepping.*

SMINDARIDES, een jong Sybaritisch heer, die naar Sicyon gegaan was om de schone *Agariste*, of *Agoraste* te zien, en, om haar te vryen, met zich nam duizend visschers, duizend vogelvangers, en zo veel koks, op dat 'er, byaldien hy haar kwam te trouwen, geen spys zou ontbreken, noch volk om de zelve te bereiden. *Herod. lib.* VI. Hy beroemde zich, dat hy de zon nooit hadt zien op noch ondergaan, om dat hy altydt te bedt lag eer dit hemellicht onderging, en nooit dan na het zelve opstondt. *Athen. Deipnosoph. lib.* VI. Hy was zo gemakkelyk, dat hy, hebbende geslapen op een bedt van rozen, zich op een tydt beklaagde over der zelver hardigheit, zeggende, dat zy hem puisten op de schouders hadden veroorzaakt. Hy stierf in het jaar der wereldt 3452, volgens *Romuald*, welken men over dit jaar kan nazien.

SMIRSCHITZ, eene kleine plaats, met een schoon slot, in Bohemen, in den Koninggratzer kreits, tusschen de stadt Koninggratz en Koningshof, digt by de Elve gelegen. Zy is aanmerkelyk wegens een voornaam huis, welkers bezitters zich daar van vryheeren van *Smirschitz* geschreven hebben, en die met *Albertus Johannes*, die zich aan eene gravinne van Hanau verlooft hadt in het jaar 1614 (*Tromsdorf* zegt in den jare 1618), zyn uitgestorven.

SMITH, *Lord Carington.* Deze Engelsche familie heeft haar begin genomen met Sir *Michaël Carington*, standaarddrager van koning Richard den I in het Beloofde Landt, van welken afstamde *John Carington*, die in het begin der regering van Henrik den IV den afgezetten koning aanhing, het landt moest ruimen, en zynen naam in dien van *Smith* veranderde, van welken naderhandt *John Smith* afstamde, die van koning Henrik den VIII baron van de koninklyke bank gemaakt wierdt. *Karel Smith*, die in een regte linie uit dit geslacht gesproten was, wierdt wegens zyne diensten, aan Karel den I bewezen, in 't negentiende jaar der regering van dezen koning, den 21 October, Lord *Carington van Wotton* gemaakt, en den volgenden 4 November tot burggraaf *Carington van Ballefore*, in Ierlandt, benoemt. Deze heer reisde naar Vrankryk, en wierdt te Pontoise van eenen zyner eige knechts, welke naar zyn geldt en juweelen stondt, op den 21 February des jaars 1664 vermoordt. Zyn zoon *Franciscus* volgde hem in zyne goederen en eertytels op.

SMITH (THOMAS) wierdt in het graafschap Essex uit adelyken geslachte geboren, en leide den grondt zyner letteroeffeningen te Cambridge, in het kweekschool der koninginne, waar in hy benevens John Cecil op kosten van koning Henrik den VIII onderhouden wierdt. In het jaar 1531 wierdt hy een lidt van het collegie, en het jaar daar aan lezer in de Griekse tale, waar by hy nog de waardigheit van redenaar van de hogeschole bekwam. Hier op begon hy zyne reizen in het jaar 1539, bezag Vrankryk en Italië, en kwam in het jaar 1542 te Cambridge weder te rug, alwaar hy tot Doctor wierdt verheven, door den koning tot hoogleeraar in de rechten, en door Goodrik, bisschop van Ely, tot kancelier aangestelt. Onder Eduard den VI geroot hy de gunst van den hertog van Sommerseth, die hem ridder en geheimschryver maakte, en in gewigtige zaken gebruikte: doch hy viel naderhandt met den zelven, wierdt nevens hem in den Tour gevangen gezet, maar wederom in vryheit gestelt, en met den grave van Northampton in gezantschap naar Vrankryk gezonden. Veel slimmer ging het hem onder Maria, wanneer hy van alle zyne ampten berooft wierdt, en met een jaargeldt van 100 ponden zich moest te vrede houden, en daarenboven niet uit het ryk dorst gaan. Doch met Elizabeth ging zyn geluk weder op, want hy wierdt door de zelve niet alleen tot vele gezantschappen naar Vrankryk gebruikt, maar ook tot de waardigheit van koninklyk geheimschryver, en kancelier der ridderorde van den Kousseband verheven. Hy stierf in het jaar 1577, den 12 Augusty, in het 65 jaar zyns ouderdoms. Hy was een liefhebber der geleerdheit, en van lieden van letteren, en maakte goede wetten, voornamentlyk omtrent de openbare scholen. Hy liet eenige schriften na, als: *De republica Anglorum; De recta linguam Anglicanam scribendi & pronuntiandi ratione; De recta & emendata linguæ Græcæ pronuntiatione; De valore Romanæ monetæ, ad Anglicum redacta*, hoewel van het laatste niet dan eenige stukken gedrukt zyn. *The Life of Sir Thomas Smit. Acta Erud. an.* 1699, *mens. Octobr.*

SMOLENSKO, in het Latyn *Smolenscium*, eene stadt in Litthaauwen, aan de rivier den Nieper, zynde de voornaamste plaats van eene grote provincie van den zelven naam, de welke den tytel van hertogdom voert, en naby de Moskovische grenzen gelegen is. Het is eene grote en sterke stadt, met een muur omringt, de welke over de 8 ellen breed is. Zy legt op eene hoogte, en is met 52 grote torens, ook met een zeer sterk kasteel versterkt. Zy was voormaals veel groter dan zy tegenwoordig is, hoewel zy nog hedendaags 8000 huizen in zich bevat. De stadt en het hertogdom Smolensko behoorden in den beginne den hertogen van Reussen toe; doch wierden van den hertog van Litthaauwen in het jaar 1403 verovert. Kasimir, koning van Polen, onderwierp de zelve die kroon in het jaar 1452. In het jaar 1514 namen de Moskoviters de stadt in, en behielden de zelve tot het jaar 1611, wanneer Sigismundus de III de zelve na eene byna tweejarige belegering hen wederom ontnam, waar by 2000 inwoonders om den hals kwamen. Naderhandt, namentlyk in de jaren 1616 en 1633, deden de Moskoviters daar andermaal een aanval op. De laatste maal wierden zy door Uladislaus den IV na eene belegering van een jaar afgeslagen. Eindelyk wierdt deze stadt den 13 October van hen ingenomen, en in het jaar 1656, uit krachte van een gemaakt verdrag, aan hen afgestaan, en eindelyk by de vrede, in het jaar 1686 gemaakt, aan Moskovië voor eeuwig afgestaan. Zy legt 150 Poolsche mylen Oostwaarts van Wilna, even zo verre Noordwaarts van Kiow, en 80 mylen Westwaarts van Moscou.

SMYRNA, eene stadt in Natolië, met eene grote en veilige haven aan den Archipel. Zy legt aan de regter zyde van de landengte, alwaar het halfeilandt Klazomene tegen aan komt, het welk tegen het eilandt Scio over legt, en behoort aan de Turken, de welke haar *Ismir* noemen. Eenigen zeggen, dat zy van de Amazonen, anderen daarentegen, dat zy van Theseus gebouwt is. De waarschynlykste mening is, dat zy eene volkplanting der Ephesiërs geweest is. Het landt, rondom deze stadt gelegen, is zo vruchtbaar, en de lucht aldaar zo getempert, dat men zich niet behoeft te verwonderen, dat zy zo dikmaals aanleiding tot een oorlog tusschen de Grieken en de Persianen gegeven heeft. Smyrna is eene der zeven steden, die voor de geboortestadt van *Homerus* willen gehouden zyn, en heeft naderhandt een aartsbisschoppelyken setel bekomen. Tegenwoordig is zy naar de gedaante van een schouwburg of amphitheater gebouwt, legt in het hangen van een heuvel, die Noord-Westwaarts strekt, en is zeer groot, niettegenstaande een gedeelte daar van verwoest is, gelyk uit de overgeblevene puinhopen der oude gebouwen blykt. Dolabella versloeg alhier Trebonius, eenen der moordenaars van Julius Cesar. In het jaar 1344 maakten zich de Venetianen daar van meester, en behielden deze stadt tot het jaar 1428, wanneer zy van Amurath den II weder ingenomen wierdt. Zy is zeer volkryk: want men telt 'er omtrent 60000 Turken, 15000 Grieken, 8000 Armeniërs, en 6 of 7000 Joden. Belangende de Europische Christenen, die de oorzaak van den groten koophandel aldaar zyn, staat te weten, dat hun getal niet al te groot is, en dat zy alle te zamen de vrye oeffening van hunnen Godsdienst hebben. De Turken, Grieken, Armeniërs en Joden hebben hunne woningen op een heuvel; doch onder aan den zelven wonen de Franken, of Europeaansche Christenen, namentlyk de Engelschen, Hollanders, Franschen en Italianen. Ieder van deze natiën heeft haren byzonderen Consul, en de Fransche Consul heeft twee onder-Consuls onder zich, waar van de een te Scalanova, dat is de nieuwe haven, zynde eene zeer goede haven, en drie dagreizen van Smyrna gelegen, en de andere te Scio zich ophoudt, dat een eilandt is, het welk regt tegen het halfeilandt van Klazomene over legt. De straat der Franken is een enkele straat aan den zeeoever, om de aldaar aankomende goederen te ontladen, en de zee voor zich te hebben. De omleggende landstreek is zeer vruchtbaar, byzonder in olie en wyn, en heeft aan de zyde van het Noorden zoutputten, zo dat daar van een grote voorraadt te Smyrna, en alles zeer goedkoop is. Des zomers is de hette alhier zeer groot, en zou onverdraaglyk zyn, indien 'er uit zee geen koele lucht kwam, de welke omtrent des morgens ten tien uuren ontstaat, en tot den avondt duurt. De stadt wordt van een Kadi bestiert, die zich doorgaans tegen de Christe-

nen

nen beleeft toont. Smyrna is de grootfte koopftadt van de Levant, inzonderheit wat de Perfiaanfche zyde-waaren, de welke de Armeniërs gemeenlyk te landt derwaarts brengen, en andere ftoffen, als van Magnefifche boomwolle gemaakt, Angurifch kamelot, op de wyze van taft, dat de zyde ftoffen zelf overtreft, tapyten, en Korduaanfch leer, betreft. Men dryft daar ook koophandel met tabak en Scammonie, het welk het zap is van zekere plant, de welke omtrent Smyrna wafcht. De tol, die aldaar op de koopwaaren gelegt is, is driederhande, te weten, men moet van zommige waaren 4, van andere 5 of 8 ten honderd geven. Doch alle natiën behoeven niet eenerlei tol te betalen, nademaal de Engelfchen daar omtrent de zwaarfte laften moeten dragen, en in 't tegendeel de Armeniërs het minft bezwaart zyn. Als iemandt te Smyrna, of in andere Turkfche plaatfen den tol niet betaalt, en zulks ontdekt wordt, worden des zelfs goederen niet verbeurd verklaart, maar hy wordt gemeenlyk maar verwezen om den tol dubbeld te betalen. Den 10 July des jaars 1688 ontftondt in deze ftadt eene verfchrikkelyke aardbeving, waar door het grootfte gedeelte van de zelve verwoeft wierdt, en de kooplieden grote fchade leden: want daar ftortten niet alleen zeer vele huizen in, maar het vuur floeg ook in de kruidmagazynen der Engelfchen, Hollanders en Franfchen, het welk nog groter ongeluk dan de aardbeving veroorzaakte; gelyk dan ook het verlies der koopmanfchappen op 5 millioenen kronen gefchat wierdt. De fchade, welke de Engelfche kooplieden alleen leden, wierdt op 80000 ponden Sterlings begroot. Het kafteel, het welk aan den zeekant lag, wierdt byna geheel omver geworpen. *Tavernier. Spons Reize van 't jaar 1675.*

SNATH, een burgt in Engelandt, in een gedeelte van het hertogdom Jork, dat men Ofgodcros noemt, zeer naby Marslandt, 136 Engelfche mylen van Londen gelegen.

SNEEK, eene der grote fteden van Vrieslandt, twee Duitfche mylen van Leeuwarden, eene myl van Bolswaardt, en een halve van Ilft gelegen. Zy wordt ook SNITS genaamt, het welk volgens *Schotanus*, in zyne *Hift. van Vriesl. pag. 99*, op zyn boerfch gefproken is, zynde de fteelieden gewoon *Sneek* te zeggen, en volgens *Hamconius*, in zyn *Frifia pag. 97, 98*, komt die naam af van *Snein*, het welk op zyn Vriefch de Zon betekent, de welke, gelyk hy zegt, in de Heidenfche tyden te Sneek plagt vereert te worden. Sneek, te voren een dorp, is een ftadt geworden omtrent den jare 1292; maar een jaar daar na is het door een zwaren brandt geheel in kolen gelegt, zo dat 'er maar twee huizen zyn blyven ftaan. Een diergelyke ramp is deze ftadt overgekomen in den jare 1417; doch naderhandt is ze veel fraaier weder opgebouwt, en, fchoon zy op een lagen en waterachtigen grondt legt, tot eene fchone en volkryke ftadt aangewaffen. Zy heeft twee kerken; een *grote*, voor dezen aan St. *Martinus*, biffchop van Utrecht, toegewyd, en in welke, aan de Noordzyde, de vermaarde krygsheldt, *Grote* of *Lange Pier*, van wien boven op GROTE PIER in 't brede gefproken is, begraven legt, en een *kleine kerk*. De zelve worden tegenwoordig door twee Gereformeerde predikanten bedient, ftaande onder de claffis van Sneek, de vierde van het fynode van Vrieslandt, het welk om het zevende jaar in deze ftadt gehouden wordt. Hier is ook, behalven een *Gafthuis*, in vorige tyden St *Antonius* toegewyd, en een *Weeshuis*, een *School*, die niet onvermaard is, en naaft aan die van Leeuwarden komt, zynde verfcheide beroemde mannen, onder welke de vermaarde *Joachimus Hopperus*, van wien boven op zynen naam gefproken is, de kroon fpant, uit de zelve voortgekomen. De ridders van Malta hadden voor dezen ook een klooster by Sneek ftaan, door de wandeling genaamt het *Hofpitaal van St. Jans-berg*. De ftads Regering beftaat uit een altyd-durenden Raadt, de Vroedfchap genaamt, zamengeftelt uit zes en dertig leden, uit welke verkoren worden drie Burgermeefters, vier Schepenen, en twee Bouwmeefters, die tot hun behulp eenen Sekretaris hebben. Behalven den voorgemelden *Joachimus Hopperus* zyn in deze ftadt geboren de volgende geleerde mannen, als: *Albertus Hero*, een der eerfte kwekelingen van Viglius collegie te Loven, de welke, zynen leertydt in de Godkunde te Loven voleindigt hebbende, te Keulen Licentiaat is geworden, en de Philofophie aldaar in 't St. Laurens-collegie heeft voorgelezen. Daar na is hy paftoor by Duffeldorp geweeft, en geftorven in den jare 1589. Hy heeft verfcheide kleine werken gefchreven, die by *Valerius Andreas* in zyne *Bibl. Belgica*, en by *Suffr. Petri*, *Decade* XIV, opgetelt ftaan. *Alvinus Frifius*, fchoolvoogdt te Sneek, en naderhandt 's lands fekretaris, die omtrent het jaar 1400 leefde, en een kort begrip der Vriefche Hiftorie, van 't begin des volks af, tot de tyden van Karel den Groten toe, in Vriefche vaarzen gefchreven heeft. *Regnerus Bruitsma*; zie boven op zynen naam. *Folkerus Simonis*, eerft fchoolvoogdt in zyne geboorteplaats, en naderhandt burgermeefter, de welke bloeide omtrent het jaar 1696, en eene Kronyk van Vrieslandt in de Latynfche tale heeft gefchreven, de welke in Vrieslandt hier en daar gevonden wordt. *Kornelis van Sneek*, van wien het volgende artykel handelt. enz. *Winfemius Kronyk van Vrieslandt. Schotanus Hift. van Vriesl. Alting Notit. Germ. Inf. P. II. fol. 111. Suffr. Petri de fcript. Frif. Oudheden en Geftichten van Vrieslandt.* enz.

SNEEK, (Kornelis van) juift niet binnen de ftadt Sneek, maar te Indik, digt by de zelve gelegen, geboren, was een Dominikaner monnik, leeraar in de Godkunde te Roftok, provinciaal van zyne orde over Saxen, Vrankryk en Polen, en algemeen vikaris der Hollandfche vergaderinge. Hy is te Leeuwarden geftorven den 14 September des jaars 1531, en heeft nagelaten: *Defenfio Ecclefiafticorum*, of Verdediging der geeftelyken tegen *Seb. Pol*, een Godgeleerde van de Augsburgfche geloofsbelydeniffe, en XXI Sermoenen over het broederfchap van den Rozekrans onzer Lieve Vrouwe. *Suffr. Petri.* enz.

SNETHAM, of SNETSHAM, een kleine burgt en marktvlek in Engelandt, in het graaffchap Nordfolk, het welk men *Smeth, den* noemt; een weinig van de zee af, en 82 Engelfche mylen van Londen gelegen.

SNETISHAM, (Richard) Doctor en hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Oxford, alwaar hy eindelyk ook kancelier wierdt. Hy was een goed redenaar, wysgeer en Godgeleerde, en een van de twaalf, welke de boeken van Wiclef onderzoeken moeften, tegen welke hy ook gefchreven hadt. Voorts maakte hy deze werken: *Lectura Theologiæ*; *Abbreviationes Cantoni*; enz. Hy bloeide omtrent den jare 1420. *Pitfeus de illuftr. Angliæ fcriptoribus.*

SNIATHIN, eene kleine ftadt van Rood-Reuffen in Polen: Zy is de hoofdftadt van Pokutie, en gelegen aan de rivier de Pruth, op de grenzen van Moldavië, achttien mylen Zuid-Ooftwaarts van de ftadt Halitz. Men plagt daar wel jaarmarkten te houden, en de Moldaviërs maakten deze ftadt mede tot hun voorraadhuis. Inzonderheit vindt men aldaar gedurig eene grote menigte van fchone paarden, van ander vee, honing, en van wafch. *Connor State of Poland P. I. lettr.* V.

SNIO, koning van Denemarken, was een zoon van Sivald den III, en kwam in den jare 379 tot de regering. Schonen heeft hy verovert, en de Gotthen tot gehoorzaamheit gebragt. In zynen tydt was 'er een grote hongersnoodt in het Noorden, wanneer de Longobarden in den jare 383 in grote menigte eerft naar het eilandt Rugen, en daar na naar Pannonië trokken. Naderhandt hebben deze volkeren het ryk der Normannen in Italië opgerecht. Om dezen zwaren hongersnoodt af te keren verboodt de koning, dat 'er zo veel bier, noch brandewyn zou gemaakt worden, waar door het koren befpaart wierdt. Doch de Denen wilden daar niet aan, en doordien het fterk drinken verboden was, was 'er een, die zich dagelyfch vol zoop door een riet, om des konings gebodt niet te overtreden. Toen dit ook verboden wierdt, doopte hy het broodt zo lang in brandewyn, tot dat het doortrokken was; ja hy dronk eindelyk zonder fchroom een roefch, en ontfchuldigde zich daar mede, om dat by de begraveniffen der koningen fterk gedronken wierdt, het welk by de wetten niet verboden was, en hy des konings doodt kwalyk zou overleven, wilde hy zynen plicht by tyds betrachten. Snio ftierf in den jare 401. *Saxo Grammat. Meurfius. Kranzius. Pontanus in Hift. Danica.*

SNORRO STURLESONIUS wierdt in den jare 1179 op het eilandt Yslandt uit een oud geflacht, het welk uit Noorwegen ten tyde van den koning Harald, met het fchone haair, derwaarts gekomen was, geboren; doch van moeders zyde kon hy zyne afkomft van de Deenfche koningen *Frotho* den Vreedzamen en *Harald Hyldetannius* afleiden. In zyne jeugdt leide hy zich meeft op de gefchiedeniffe der Noordfche ryken, en zocht niet alleen in zyn vaderlandt alle oude oirkonden op; maar begaf zich ook deswegen naar Noorwegen en Zweden, alwaar hy in den beginne ftaatsdienaar van den koning van Zweden, en naderhandt van drie koningen van Noorwegen was. Na dat hy den in Yslandt ontftanen oproer, daar hy in hoedanigheit van afgezant naar toe moeft gaan, gelukkiglyk geftilt hadt, wierdt hy ftadhouder op dat eilandt, doch in den jare 1241 van zynen vyandt Giffurus met 70 foldaten by nacht op zyn kafteel overvallen, en hoewel hy zich in een yffelyk gat onder de aarde trachtte te verbergen, wierdt hy echter aldaar gevonden en afgemaakt. Zyne fchriften zyn: *Edda Islandica*, en *Chronicon Regum Norwegorum*, het welk in den jare 1697 *Johannes Peringskiold*, des konings van Zweden Archivarius, uit het handfchrift in de Yslandfche taal uitgegeven, en eene Zweedfche overzetting daar by gevoegt heeft. *Barth. de fcript. Dan. cum Molleri Hypomn.*

SNOY, (Reinier) geboren te Gouda, was eerft lyfarts van Adolph van Burgundië, heere van Beveren, en naderhandt gezant van keizer Karel den V by de koningen van Schotlandt en van Denemarken. Hy wierdt vervolgens burgermeefter van zyne geboorteplaats, en ftierf daar in een hogen ouderdom in den jare 1534. Hy heeft in de Latynfche tale gefchreven eene *Uitbreiding over de Pfalmen Davids*; *Van de Chriftelyke Vryheit*, en: *De Batavifche Hiftorie*, begrepen in XIII boeken.

SNYERS, (François) een Nederlandfch kunftfchilder, was geboren te Antwerpen in den jare 1579. Hy leerde de beginfelen van de kunft by Henrik van Balen: doch zyne geneigtheit is gevallen op 't fchilderen van fruit, daar na op alle foort van viervoetige dieren, die hy wonderlyk, elk in zyn foort, zo natuurlyk fchilderde, dat men in zynen tydt niemandt vondt, die hem daar in gelyk was. Inzonderheit maakte hy zynen naam berucht door het zamenfchikken der dieren tot de jagt, eene verkiezing, welke inzonderheit diende om de wanden der vorftelyke zalen en galderyen op te pronken, gelyk ook de koning van Spanje, en de aartshertog Leopold Wilhelm zich in hunne paleizen daar van bedient hebben. Hy leende dikwils de handt aan Rubbens, en die weder aan hem, en 't zyn wel de geachtfte ftukken, daar men 't penceel van die twee grote meefters in ziet: want gelyk de een op het vertonen van krachtige werken en driften in beelden was afgerecht, zo fcheen des anderen penceel als gemaakt om dieren in hun grootfte vuur en drift af te malen; ja 't is verwonderlyk hoe hy in zo menigvuldige veranderingen, draaiingen en buitelingen de vafte delen, rekking en buiging der fpieren in de dieren heeft waargenomen. Ziet men de jagthonden draven naar 't wildt, zy fchynen 't oog voorby te gieren; grypen zy 't met hun gefpitfte tanden aan, 't vuur ftraalt hen ten oogen uit, en die verminkt of gebeten vertoont worden, drukken de pynlykheit van hunne ontfangene wonden door een gekromden rug, gewronge buiging, en wyd opgefparde muilen, zo natuurlyk uit, dat men er deernis mede hebben zou.

SNYERS, (Pieter) geboren te Antwerpen in den jare 1593, was in zyn leven schilder van de aartshertogen Albert en Izabelle, als ook van zyne Hoogheit den prins kardinaal, infant van Spanje, en meer andere prinssen. Zyne kunst bestondt in 't schilderen van landschappen, maar inzonderheit landbatailles met hunnen bedroefden nasleep. Hy woonde nog in den jare 1662 te Brussel.

SO, of SUA, koning van Egypten, zondt onderstandt aan Hosea, koning van Israel, tegen Salmanasser, koning van Assyrië: doch zulks was te vergeefsch. II *Kon.* XVII, 4.

SOANA, eene stadt van Italie, in Toskanen, met een bisdom, onderhorig aan Siëna. Zy is de geboorteplaats van paus Gregorius den VII. De Latynen noemen de zelve *Suana*. Scipio Tankredus, bisschop van deze stadt, gaf aldaar in den jare 1626 eenige kerkelyke besluiten uit.

SOAREZ, of SUARES, (Franciscus) een Spanjaardt, wierdt geboren te Grenada in den jare 1447. Hy tradt in de maatschappy der Jezuiten in den ouderdom van 17 jaren. Hy hadt een ongemeen doordringend verstandt, en is een der ervarenste in de wysgeerte en schoolsche Godgeleerdheit geweest, welke hy opentlyk leeraarde te Alkala de Henares, te Rome, en te Salamanka, van waar hy gehaalt wierdt op 't bevel van Philips den II, om de eerste plaats van de Godgeleerdheit te vervullen op de hogeschool van Koimbra. Hy wierdt vervolgens Doctor te Evora. Eindelyk, na dat hy langen tydt de Godgeleerdheit hadt onderwezen, met de achting van te zyn een der allerbekwaamste Godgeleerde van zynen tydt, vertrok hy zich om zamen te stellen en op order te schikken de werken, welke hy ons in 24 stukken heeft nagelaten. Hy stierf te Lissebon in den jare 1617, oud 70 jaren, niet minder geacht wegens zyne deugdt dan zyne geleerdheit. *Alegambe de script. Societatis Jesu.*

SOAREZ, (Johannes) bisschop van Koimbra, en graaf van Arganil, was een Portugees. Hy was een monnik van de orde der Heremyten van St. Augustinus eer hy tot het bisdom kwam. Hy was tegenwoordig op de kerkvergadering van Trente, en heeft brede Verklaringen gemaakt over het Evangelie van *Mattheus*, over dat van *Marcus*, en over dat van *Lucas*. *Biblioth. Hispan.*

SOAREZ A RIBERA, (Emanuel) een Spaansch rechtsgeleerde, leerling van Hektor Roderik, heeft verscheide geleerde aanmerkingen gemaakt over *Pinellus*, en nagelaten dat grote werk, getytelt: *Thesaurus receptarum sententiarum Juris. Biblioth. Hispan.*

SOBACH, veldoverste over de benden van Hadadhezer, koning van Syrië. Hy wierdt gedood door David, koning van Israel, in den veldslag van Elam, waar in veertig duizend Syriers sneuvelden, en zeven honderd van hunne wagens verovert wierden. II *Sam.* X, 18.

SOBERNHEIM, eene kleine stadt in de neder-Palts, tusschen Kirn en Kreutzenach, aan de rivier Nahm gelegen, over welke zo wel de keurvorst van de Palts, als de keurvorst van Ments het gebiedt eischen, waarom zy door den keizer in sequestratie is genomen.

SOBIESKY, een vermaard Poolsch geslacht, het welk van *Wysfimirus*, den derden zoon van den hertog Kasimir van Kujavië, de welke in den jare 1268 is gestorven, wordt afgeleid. Hy zou in de landstreek, waar in hedendaags Lublin legt, verscheide goederen aangekweekt, en de zelve aan zyne nakomelingen, van welke verscheide waywoden van Lublin en Belksko geweest zyn, nagelaten hebben. Marcus, die het eerst van het slot *Sobiesky*, naby Lublin gelegen, den naam heeft aangenomen, heeft zich in den oorlog tegen die van Dantzig, wanneer zy Stephanus niet voor koning wilden erkennen, als mede in Moldavie zo wel gedragen, dat Stephanus eens gezegt heeft, dat wanneer het koninkryk Polen eens aan een tweegevecht wierdt gestelt, hy daar toe geen bekwamer dan *Sobiesky* wist. Hy is te Lublin als waywode gestorven, en heeft zes dochters en eenen zoon nagelaten. Vyf van de dochters zyn aan waywoden getrouwt; doch de zesde begaf zich in het St. Brigitten-klooster te Grodno, het welk zy zelf gebouwt hadt. De eenige zoon, Jacobus, wierdt kastelaan te Crakau, en waywode te Belczko, na dat hy in den oorlog tegen de Russen, als overste over de Hussaren, hadt uitgemunt. Hy liet na van zyne gemalinne, dochter van Danielowitz, waywode van Reussen, vier kinderen, als: 1) *Marcus*, die als stadvoogdt van Krasnostawitz in den Turkschen oorlog sneuvelde. 2) Johannes, die koning van Polen wierdt, en van welken boven op Johannes den III, koning van Polen, in 't brede gesproken is. Van zyne nakomelingen volgt hier na. 3) *Catharina*, die eerst met den hertog van Ostrog en waywode van Crakau, en na des zelfs doodt met den kancelier van Litthauwen, Kasimir Michaël, vorst van Radzivil, is getrouwt geweest. 4) *Anna*, te Lemberg in een klooster gestorven. Johannes voornoemd heeft nagelaten 1) Jacobus Ludovicus Sobiesky, geboren den 2 November des jaars 1667, en getrouwt met Hedwig Elizabeth, dochter van Philips Wilhelm, keurvorst van de Palts, uit den huize Neuburg, gestorven den 20 Augusty des jaars 1722. Hy heeft verwekt: a) *Maria Charlotta*, geboren den 25 November des jaars 1697, en getrouwt eerst met Frederik Maurits Kasimir, prins van Turenne, en daar na, met toestemminge van den Paus, met Karel Godfried, prins van Bouillon, broeder van haren eersten gemaal. b) *Maria Clementina*, geboren den 18 July des jaars 1702, gemalin van Jakob Eduard, pretendent van Engelandt. 2) *Theresia Kunigunda*, geboren den 4 Maart des jaars 1676; getrouwt met Maximiliaan Emanuel, keurvorst van Beyeren, en weduwe sedert den 27 February des jaars 1727. 3) *Alexander Sobiesky*, geboren den 5 September des jaars 1677, en gestorven te Rome den 19 November des jaars 1714. 4) *Constantinus*, geboren den 1 May des jaars 1680, getrouwt met N. gravinne van Wessely, in Polen, en overleden den 28 July des jaars 1726. *Zaluski Epist. P.* III. *p.* 858 *seq.*

SOBIESLAU, eene stadt in den Bechiner kreits, in Bohemen, vier mylen van Budweis. Alhier wierden in den jare 1422 de R. Katholyken van de Huisiten op het gruwelykste ter neder gemaakt. *Tromsd. Balbin. Miscell.*

SOBIESLAUS de I, hertog van Bohemen, de jongste zoon van den Boheemschen koning Wratislaus den II, zocht zynen broeder, hertog Uladislaus den I, van de regering te ontzetten, doch wierdt van den zelven ten lande uitgejaagt. Na des zelfs doodt in den jare 1125 maakte Otto van Moravië, broeders zoon van den koning Wratislaus den II, die reets de mededinger was geweest van Uladislaus den I, veel werk om de opvolging tot de kroon, maar Sobieslaus wierdt door de standen hem voorgetrokken, en wanneer Otto, met hulp van den keizer Lotharius den II daar toe wilde geraken, wierdt hy in een gevecht gedood. Naderhandt onderhieldt hy vriendschap met dien keizer, en verdedigde met hem de party van paus Innocentius den III. Hy maakte voor het ryk allerhande nuttige wetten, stondt vele vrydommen aan die van Praag toe, bouwde en vernieuwde verscheide steden, als Glatz, Görlitz, Miesz, enz. en stierf in den jare 1140, na dat hy zich te voren met den keizer Koenraad den III verzoent hadt, en aangenomen, dat hy Uladislaus den II, zyns broeders zoon, tot nadeel van zyne eigene kinderen, tot de opvolging van de kroon zou behulpzaam zyn. *Hagec. p.* 297. *Stransky c.* 8. *p.* 361. *Balbin. Epit. l.* III. *c.* 9. *p.* 219. & *c.* 10. *pag.* 220. *Miscell. Dec.* I. *l.* VII. *sect.* 1. *c.* 25. *p.* 86.

SOBIESLAUS de II, hertog van Bohemen, zoon van Sobieslaus den I, wierdt in het eerst, wanneer hy zich tegen Uladislaus den II, zynen neef, in des zelfs afzyn opwierp, van Theobald, broeder van Uladislaus, geslagen, en door den keizer Frederik den I gevangen gezet, doch naderhandt, toen deze keizer met Uladislaus den II overhoop raakte, van hem tot hertog van Bohemen benoemt, waar van hy ook in den jare 1174, zonder merkelyken tegenstandt, bezit nam, nademaal Uladislaus uit het landt trok, en kort daar na stierf. Doch de Bohemers waren meer genegen tot Frederik, zoon van Uladislaus, dien zy nog by des zelfs leven tot opvolger benoemt hadden, en doordien Sobiëslaus met Henrik van Oostenryk, en zynen neef Koenraad den III van Znoym onnodig krakeel zocht, als mede verscheide wreedheden pleegde, wierdt de gemelde Frederik door de voornaamste standen naar Praag geroepen, en schoon hy in den beginne van Sobieslaus uit het veldt wierdt geslagen, moest hy echter daar na, toen Koenraad van Znoym, en Otto van Brun, des zelfs neven, de party van Frederik opnamen, in een anderen slag hem met de overwinning de heerschappy overlaten, en naar Silesië vluchten in den jare 1178, daar hy kort daar na in den jare 1180 gestorven is. *Hagec. pag.* 356. *Stransky c.* 8. *p.* 365. *Balbin. Epit. lib.* III. *c.* 12. *p.* 240. *Miscell. Dec.* I. *l.* VII. *sect.* 1. *c.* 27. *p.* 95.

SOBRARBIE, of SUPRARBIE, een stuk lands van Arragon, in Spanje, omtrent de landstreek Ainsa gelegen. Het voerde voormaals den tytel van koninkryk. Het legt aan de zyde van Katalonië, en aan het Pyreneesche gebergte.

SOCCO, een Spaansch Peripatetisch wysgeer, schryver van een boek, getytelt: *De hoorn des overvloeds*, en vervult met zeer veel geleerdheit. *Diogenes Laërtius l.* XII. *Aulus Gellius l.* I. *c.* 8.

SOCCUS was by de oude Romeinen een soort van schoenen, zonder hielen, op de zelve manier als die nog ten huidigen dage sokken genaamt worden. Doch gene manspersonen droegen de zelve, behalven alleen gemene lieden, die niet veel werk van zich maakten, voornamentlyk de Cynische wysgeeren; en doordien de toneelspeelders merendeels geringe lieden voor den dag bragten, wierdt *Soccus* voor een geringen styl gebruikt. Doch de vrouwen, welke anders den ganschen tydt te huis zyn, en de zorge over hunne kinderen hebben, droegen doorgaans sokken aan hare voeten. *Balduinus de calceo c.* 16. *Brodaus Misc.* II, 18.

SOCHIS, een koning van Egypten, die ter eere van de zonne 14 marmere gedenkzuilen te Heliopolis, de hoofdstadt van zyn koninkryk, liet oprechten. *Plinius lib.* XXXVI, *c.* 8.

SOCHO, eene stadt in het Noorden van den stamme Juda, de welke herbouwt is door Heber, den zone van Kaleb; en het is deswegen, volgens eenigen, dat *Heber* genaamt wordt de vader van *Socho*. I *Kron.* IV, 18. *Simon Diction de la Bible.*

SOCINIANEN. Met dezen naam worden genoemt de genen, die in later tydt de oude ketteryen van *Paulus van Samosate*, van *Photinus*, en andere oude ketters, de welke de Godheit van Christus loochenden, en hem voor een bloot mensch hielden, weder op de baan hebben gebragt. De eigentlyke stichter van deze lere is geweest *Michiel Servetus*, die een Spanjaardt van geboorte, en van beroep een geneesheer was, en te Geneve in den jare 1553 verbrand wierdt. Hy hadt al sedert den jare 1523 zo wel schriftelyk, als mondeling zyne dwalingen, zonderling in Italië, uitgebreid, en de gemoederen van velen daar mede ingenomen, zo zeer, dat omtrent den jare 1546 zich in het gebiedt van Venetie over de veertig persoonen bevonden, die heimelyke zamenkomsten en zamenspraken hielden, de welke daar op uit kwamen, dat men de leer der H. Drieëenheit, en van de voldoening van Christus zou omver stoten. Onder deze waren *Lelius Socinus*, *Bernhardinus Ochinus*, *Nicolaus Paruta*, *Valentinus Gentilis*, *Julius Trevisanus*, *Franciscus de Ruego*, *Jacobus de Chiari*, *Franciscus Niger*, *Faustus Socinus*, *Paulus Alciatus*, en anderen. Doch zo haast als men zulks vernam, wierden eenige ter behoorlyker straffe overgegeven, en de andere verstrooit, de welke zich dus hier en daar verspreidden, en hun vergift verder uitbreidden. *Lelius Socinus* was een der voornaamste, de welke eene reize door Zwitserlandt, Vrankryk, Engelandt, de Nederlanden, Duitschlandt en Polen deedt, en zyne dwalingen waar hy kon voortzette, gelyk 'er dan ook hier en daar, in 't byzonder in Polen, verscheide gevonden wierden, die zeer daar toe genegen waren, waar toe, wat Polen belangt, *Georgius Blandrata*,

ta, die ook een leerling van Servetus, en van beroep een geneesheer, lyfarts des könings van Polen, en by velen in groot aanzien was, veel toebragt. Na dat Lelius Socinus in den jare 1562 te Zurich gestorven was, tradt zyn broeders zoon *Faustus Socinus* na eenigen tusschentydt in zyne voetstappen, waar door de aanhangers van deze lere zo zeer vermeerderden, dat zy daar van den naam van *Socinianen* kregen. Deze Faustus kwam in den jare 1579 in Polen, en schoon de zogenoemde Unitarissen in het begin om de byzondere gevoelens, welke hy hadt, hem niet wilden aannemen, wierdt hy echter kort daar na hun hoofdt, en maakte, dat zyne party hoe langer hoe meer toenam. Schoon nu niet alleen de Roomsch-Katholyken, maar ook de Gereformeerden in Polen zich krachtig tegen hem aankantten, namen zy echter krachtig de overhandt, en trokken velen op hunne zyde. In Zevenbergen ontstondt wel voor dat Faustus Socinus in Polen kwam tusschen *Frans Davidsz.* en *Georgius Blandrata* een verschil over de aanbidding van Christus, het welk gelegenheit tot tweedragt onder hen hadt kunnen geven; want Frans Davidsz. wilde niet, dat men Christus zou aanbidden, het welk in 't tegendeel Blandrata en Faustus Socinus, die wegens deze zake in den jare 1578 naar Zevenbergen reisde, staande hielden. Doch Davidsz. wierdt van den vorst van Zevenbergen, Christoffel Bathori, in de gevangenis geworpen, waar in hy ook in den jare 1579 stierf, waar over Socinus by velen in verdacht kwam, als of zulks door zyn aanhitsen geschied was, en hy dus aan die bitterheit tegen andersgezinden, welke hy in anderen zo zeer wraakte, zelf schuldig wierdt. *Blandrata* en *Socinus* bragten hun overigen leeftydt in Polen door, daar de hoofdsetel was van de genen, die deze gezindheit toegedaan waren; gelyk zy dan ook eindelyk in den jare 1602 te Rakau een eigen school stichtten, waar in naderhandt de voornaamste onder hen, als: *Christophorus Ostorodius*, *Petrus Statorius*, *Valentinus Schmalzius*, *Stanislaus* en *Christophorus Lubieniecius*, *Johannes Crellius*, *Jonas Schlichtingius*, en anderen, de voorstanders geweest zyn. Eenige van hunne kerken waren in de grote steden, als te Rakau, Crakau, Lublin, Novogrod, en andere op het landt, onder 't gebiedt der heerlykheden der edelen. Hunne hoofdkerk was gesticht te Rakau, daar zy alle jaren hunne synoden hielden, en, behalven de school, waar van boven gesproken is, eene drukkery oprechtten, waar in verscheide werken te voorschyn kwamen, die in de vremde landen overvlogen. Deze beginselen van voorspoedt der Socinianen in Polen wierden gestuit in den jare 1638 door zekere leerlingen van 't collegie te Rakau, de welke een kruis van hout, op een groten weg staande, met stenen verbryselden, waar op de vergadering van Warschau besloot, dat dit collegie uitgedreven, de kerk gesloten, de drukkery afgebroken, en de leeraren en opzienders gebannen zouden worden, 't welk uitgevoert wierdt. Eenigen tydt daar na lieten de rechters van Lublin eenige kerken in Volhynië omver halen, onder voorgeven, dat de leeraren van Rakau en de huisgenoten van het collegie zich aldaar hadden nedergeslagen. De vergadering van 't jaar 1647 bande *Jonas Slichtingius*, om 't uitgeven van het werk: *Confessio Christiana* (de Christelyke Belydenis), en 't boek wierdt door beuls handen verbrand. Maar niettegenstaande deze rampen hadden de Socinianen vele vergaderplaatsen in 't koninkryk tot het jaar 1658, waar in zy uitgebannen wierden ter gelegenheit, die zommige, met zich onder 't gebiedt en de bescherming van den koning van Zweden, die byna gansch Polen hadt bemachtigt, te begeven, daar toe verschaften, hoewel men in het vonnis daar geen gewag van maakte, uit vreze van de Zweden te verbitteren, die een algemene kwydschelding voor alle de onderdanen van den koning van Polen, die hen in hunnen inval hadden gunstig geweest, hadt bedongen; men bande hen alleen om de leer, zeggende, dat een ryk Gods zegen niet kan hebben, waar in geduld worden die, welke de eeuwige Godheit van Christus loochenen. Zy waren derhalven gedwongen de wyk te nemen, onder doodstraffe voor die zich daar niet aan zouden onderwerpen; men haalde alle hunne goederen aan; men verboodt aan iedereen hen behulpzaam te zyn, en hen in hunne ballingschap by te staan. Maar men moet niet vergeten hier by te voegen, dat men hen vooraf twee jaren verleende om in 't ryk te mogen blyven, en order op hunne zaken te stellen, zo dat de dag van hun vertrek eerst bepaalt was op den 10 July des jaars 1660. Gedurende deze twee jaren deedt men hen allerhande mishandelingen aan; zy konden hunne goederen niet verkopen dan tot een zeer lagen prys, en stieten overal hun hoofdt in weerwil van alle de verbonden en diere eeden der koningen, onder wier schaduwe zy sedert eene eeuwe geleeft hadden, waar onder Johan Casimir was, die zyn koninklyk woordt brak, beëedigt in den jare 1648.

Ondertusschen hadden de Socinianen hun best gedaan om zich ook in Duitschlandt en in andere landen uit te breiden; doch dit wilde in 't eerst niet al te wel gelukken. Evenwel kwam Altorf in groot gevaar, wanneer in het begin van de XVII eeuwe *Ernestus Sonerus*, die aldaar hoogleeraar in de natuur-en geneeskunde was, hunne leer toeviel, en zelfs verscheide van zyne leerlingen daar toe bragt. In het byzonder zyn uit zyne schole voortgekomen *Johannes Crellius* en *Martinus Ruarus*, de welke zich door hunne schriften, in welke zy deze leer verdedigen, genoeg bekend gemaakt hebben.

Uit Duitschlandt overgaande naar de Nederlanden, vindt men in de Jaarboeken, dat de Socinianen verscheide pogingen gedaan hebben om zich aldaar neder te slaan. De eerste wordt toegeschreven aan eenen *Erasmus Johannes*, of *Jansz.*, bestierder van het school van Antwerpen, die in den jare 1585, een boek uitgaf, waar in hy zynen naam verzweeg. De tytel van 't zelve was: *Antithesis doctrinæ Christi & Antichristi de uno vero Deo*, dat is: *Tegenstelling van de lere van Christus en van den Antichrist aangaande den eenigen waren God*. *Zanchius* wederleide het zelve in 't volgende jaar. De twede poging stelde een *Kornelis Daemsze*, een rechtsgeleeerde, te Mechelen in 't werk. Van Gouda, zyne geboorteplaats, begaf hy zich naar Utrecht, om daar eenige werkjes van Socinus, met de handt geschreven, te verspreiden. Zo haast de overheit daar kondschap van kreeg, wilde zy hem gevangen laten nemen, maar hy ontkwam het door de vlucht, en zyne papieren wierden achterhaalt. Hy bekwam de zelve eenige maanden daar na weder, by het overgaan van de stadvoogdyschap in andere handen. De derde poging was die van *Ostorodius* en *Vaidovius*, die in den jare 1598 uit Polen te Amsterdam kwamen, met eene grote menigte Sociniaansche werken, gedrukt en ongedrukt, die zy aldaar begonnen in 't Nederduitsch te laten overzetten. De overheit maakte zich daar meester van, en zondt de zelve naar de hogeschole van Leiden, en van daar naar de Algemene Staten, na dat zy deze twee Socinianen scherpelyk bestraft en gelast hadden de stadt te verlaten. De Algemene Staten, het oordeel van de Leidsche akademie over deze werken ingenomen hebbende, geboden, dat zy in tegenwoordigheit van Ostorodius en Vaidovius zouden verbrand worden, en dat zy zelf 't landt binnen tien dagen zouden ruimen. *Adolph Venator*, leeraar te Alkmaar, wierdt gebannen naar een eilandt in den jare 1617, om een werk, dat naar 't Sociniaansche gevoelen zweemde. Men zegt, dat de scheuring der Arminianen den ingang van 't Socinianendom in Hollandt heeft begunstigt; want de zelve lieten de Socinianen ter H. Tafel toe, zo dat deze laatste in verscheide steden van de zeven Provinciën hebben kunnen wezen zonder bekend te zyn. De vorst van Zevenbergen onderschepte een brief in den jare 1638, waar in een *Johannes Sartorius*, een Sociniaan, wonende te Amsterdam, kennis gaf aan een leeraar van zyne gezindheit, dat 'er veel van hunne party in Hollandt waren, 't welk niet dan al te waar was, gelyk bleek uit de boeken, die in 't licht kwamen. Om 'er den loop van te stuiten deden de Heeren Regeerders van de stadt Amsterdam eenige schriften van *Volkelius* in den jare 1642 verbranden. De synoden van Hollandt betoonden hunnen yver met de voortplanting van deze kettery te stuiten. In den jare 1628 gaven zy een smeekschrift aan de Staten over, om Hunne Gr. Mog. aan te zetten, dat zy deze leer niet zouden dulden, zeggende onder andere redenen, dat men met de zelve te verdragen 't gemeenebest buitens lands stinkende maakte. Dit wierdt gedrukt en wederlegt, en die op deze reden antwoordden, zeiden, dat Polen dan wel sterk moest stinken, naardien men de Socinianen daar vryheit van Godsdienst gaf. *Voetius* ontkende deze vryheitsgift, en toonde, dat Polen eenige jaren daar na geen verdraagzaamheit voor deze ketters hadt. In den jare 1653 kwamen de synoden met een nieuw vertoog op, waar in zy zeiden, dat de aanhangers van Socinus alle de gronden van het Christendom omver smeten; dat zy in 't midden van Hollandt hun vergift dorsten komen verspreiden, en dat het bekend was wat yver de Ragotskies getoont hadden tegen deze ketters in Zevenbergen, en wat tegen hen in Polen besloten was in de jaren 1638 en 1647, enz.; dat de Algemene Staten tegen den inbreuk van hunne lere gewaakt hadden in den jare 1598; dat op de bekendmaking van den gezant van Engelandt in 't jaar 1639 alle de Provinciën gewaarschouwt waren, dat 'er verscheide van deze gezindheit in Hollandt waren aangekomen, waar tegen men verzocht dat gewaakt mogt worden naar vereisch van zaken, enz.; dat in 't jaar 1640 de Staten van Hollandt aan de stadt Amsterdam hun besluit lieten weten, behelzende, dat men nopende het verbannen der Socinianen en 't verbieden hunner boeken de nodige bevelen zou geven zo haast men beter kennis van den toestandt der zaken zou bekomen hebben; dat de Algemene Staten den 17 July des jaars 1651 in overeenstemming met het oordeel van de Staten van Hollandt in dato den 12 April des zelven jaars gelast hadden, dat men de stoutheit dezer ketters strengelyk zou beteugelen, en goede plakkaten tegen hunne boeken uitgeven, enz. Dit synodaal smeekschrift wierdt door de Staten van Hollandt naar de Theologische Faculteit van de akademie van Leiden gezonden, die de Sociniaansche leer met reden zodanig afschilderde, dat daar op een plakkaat uitkwam, waar in aan alle personen, van wat staat en rang zy ook mogten zyn, verboden wierdt eenig zaadt van deze lere in het landt over te brengen, of aan anderen in te geven, en ten dien einde gene vergaderingen in 't geheim te houden, op straffe dat die daar tegen aan gingen voor de eerste maal uit de Provinciën zouden gebannen worden als Godslasteraars en verstoorders van de gemene rust, en ten twede maal zondigende naar vereisch van zaken zouden worden gehandelt. Dit wierdt afgekondigt den 19 September des jaars 1653. Een diergelyk plakkaat kwam ook te Utrecht uit in 't jaar 1655, en zyn sedert weder vernieuwt.

In Engelandt heeft men zich altydt krachtig tegen de Socinianen aangekant, en is de Rakausche Catechismus op 't bevel van 't Parlement in den jare 1655 opentlyk verbrand: gelyk men dan ook naderhandt, als in den jare 1646, en anders, scherpe bevelen tegen de zelve heeft uitgegeven. Het zelve is onder koning Willem den III geschied, die eene byzondere wet heeft laten afkondigen tegen de genen, welke hunne dwalingen van de Drieeenheit verspreidden, en andere spreekwyzen dan in de kerk aangenomen waren daar van wilden gebruiken: ook wierdt in den jare 1690 een Sociniaansch boek, door *Arthur Burr* gemaakt, te Oxford opentlyk verbrand. Des niettegenstaande vindt men in dat ryk nog verscheide, de welke deze dwalingen toegedaan zyn, en die zich op eene bedekte wyze, zo zy best kunnen, zoeken uit te breiden.

Wanneer zich in den aanvang der XVII eeuwe te Altorf door *Sonerus*, gelyk reets vermeld is, het Socinianendom wilde indringen, heeft men zich met allen ernst daar tegen aan gestelt; gelyk dan ver-

verſcheide perſonen, die daar door waren ingenomen, in hechtenis geraakt zyn, naderhandt ook het landt ontzegt, en hunne boeken verbrand zyn. Daar zouden zich wel eenige van deze, zo men toenmaals uitſtrooide, bemoeit hebben om hun vergift hier en daar in Duitſchlandt uit te ſtrooien, doch de ondervinding heeft geleert, dat zy geen groten ingang gevonden hebben.

Wat nu hunne leer aangaat, de zelve is uit den Rakauſchen Catechiſmus bekend, wiens voornaamſte opſtellers ***Fauſtus Socinus***, ***Petrus Statorius***, ***Hieronymus Moſcorovius***, en ***Valentinus Schmalzius*** geweeſt zyn, hoewel de zelve ook van ***Crellius***, ***Schlichtingius*** en ***Wiſowatius*** vermeerdert en overgezien is; als mede uit hunne andere ſchriften, waar van de voornaamſte is de zogenaamde ***Bibliotheca Unitariorum***, in 't jaar 1656 gedrukt. Hun grondregel is, dat zy niets aannemen dan het geen zy met hun verſtandt kunnen bevatten, waarom zy de H. Schriftuur naar hun begrip zo verdraaien, dat zy alle verborgendheden des geloofs in duigen doen vallen; gelyk zy dan ook inzonderheit zo wel de ware Godheit van Chriſtus, als die van den H. Geeſt ontkennen, en alzo maar een Perſoon in de Godheit ſtellen. Van de eigenſchappen van Godt nemen zy ook maar zo veel aan, als zy met hun vernuft menen te kunnen begrypen. Zy verwerpen ook de genoegdoening van Chriſtus, waarom zy, om dat zy hem maar voor een menſch houden, ook geloven, dat hy maar daarom in de wereldt is gekomen om een leeraar te zyn, en om de menſchen door zyne lere en voorbeeldt op den weg der deugdt te leiden. Dewyl zy nu van zo eenen Verloſſer, als de Schriftuur ons den zelven beſchryft, niets willen weten, moeten zy ook de verdorvendheit der menſchelyke natuur zo gering ſtellen, als zy kunnen, en in 't tegendeel met de Pelagianen de krachten der natuur verheffen, waar uit dan hunne dwalingen aangaande Gods evenbeeldt, de erfzonde, welke zy geheel loochenen, de bekeering en de wedergeboorte des menſchen, en in andere ſtukken der Chriſtelyke lere ſpruiten. De eeuwigheit der ſtraffe, welke den verdoemden bereid is, kunnen zy ook met hun verſtandt niet begrypen; waarom eenige onder hen leren, dat de ſtraffen der verdoemden een einde zullen hebben: doch andere menen, dat de ongelovigen en godlozen met lyf en ziele zullen vernietigt worden. Kortom, daar is geen een ſtuk der Chriſtelyke lere, het welk niet van deze gezindheit omver geſtoten en verworpen wordt. Zie ***Lubieniecius in Hiſtoria Reformat. Poloniæ. Sandius in Biblioth. Antitrin. Regenvolſcius in Hiſt. Eccleſ. Sclavonicarum. Hoornbeek Summa Controverſ. l.*** VII. ***p.*** 562 ***& ſeq. Hartknoch Preuſſ. Kirchen-Hiſt. item de Rep. Polon. Bentheims Holland. Kirchen-und Schulen-Staat P.*** I. ***c.*** 19. en ***Engelländiſcher Kirchen-und Schulen-Staat, in de Voorreden. Arnold Ketter-Hiſt.*** II ***Deel***, XVI ***Boek***, 34 ***Kap.*** en XVII ***Boek***. 13 ***Kap. Caroli Memorab. Eccleſ. &c. Brun Apologie pour la Religion des Hollandois. Bayle Dict. Crit. Algemene Kerkelyke en Wereldlyke Geſchiedeniſſen door G. Suikers en Iſ. Verburg.***

SOCINUS, (Alexander) vader van Fauſtus Socinus, ſtierf zeer jong, en met den naam van een geleerd rechtsgeleerde. Hy wierdt te Siëna meeſter in de rechten in 't jaar 1530, in dat hy aldaar twee, en te Padua vyf dagen drie honderd ſtellingen met groten lof hadt verdedigt. Hy onderwees de ***Inſtituten*** in zyn vaderlandt, van waar hy naar Padua beroepen wierdt, op den voet van hoogleeraar. De opgekomene twiſten tuſſchen hem en de andere hoogleeraars noodzaakten hem weder naar Siëna te keren, alwaar hy voortging met opentlyk te onderwyzen. In 't jaar 1540 ging hy naar Macerata, om in de nieuw-opgerechte ſchole de rechtsgeleerdheit te onderwyzen, en hy ſtierf daar den 26 April des jaars 1541. Hy was getrouwt geweeſt met Agnes Petrucci, dochter van Bergeſio Petrucci, en van Victoria Picolomini. ***Bayle Dict. Crit.***

SOCINUS, (Bartholomeus) den 25 Maart des jaars 1437 te Siëna geboren, alwaar hy de rechten onderwees, en naderhandt te Piza, daar hy in den jare 1474 beroepen wierdt. Gelyk hy alle de rechtsgeleerden van zynen tydt in kenniſſe te boven ging, wierdt hy naar Ferrara beroepen, daar hy zyn ampt vier jaren bekleedde, waar na hy de zelve bediening te Bologne kreeg, van waar hy weder naar Piza, op een wedde van duizend dukaten, beroepen wierdt. Daar ontſtondt een grote nayver tuſſchen hem en Jaſon Mainus, en zy raakten zo heftig aan het twiſtredenen met elkander, dat Laurens de Medicis een reis naar Piza deedt om zich daar mede te vermaken. Hy trok verſcheide malen van hogeſchool naar hogeſchool, en eindelyk een belemmering in zyn tong door een beroerte bekomen hebbende, zette hy zich op den voet van Raad-gevende advokaat. Hy ſtierf te Siëna in den jare 1507. Zyn gedrag kwam met zyn verſtandt niet overeen; want hy verliep zich, en verkwiſtte al zyn goedt op zulk eene ſlechte wyze, dat men hem op koſten van 't gemeen moeſt begraven. Zyne Rechtsgeleerde Antwoorden zyn met die van zynen vader ***Marianus Socinus*** in vier Delen te Venetië verzamelt, en gedrukt in 't jaar 1579, behalven verſcheide andere boeken, die hy ieder afzonderlyk heeft uitgegeven. ***Bayle Dict. Crit.***

SOCINUS, (Faustus) zoon van Alexander, en broeders zoon van Lelius Socinus. Zyne moeder was Agnes Petrucci, dochter van Borgeſe Petrucci, en van Victoria Picolomini. Deze heeft de dwalingen van zyns vaders broeder met zulk een yver voortgeplant, dat hy voor den voornaamſten ſtichter der naar hem dus genaamde gezindheit der ***Socinianen*** gehouden wordt. Hy wierdt geboren te Siëna den 5 December des jaars 1539. In zyne jeugdt bevlytigde hy zich zeer weinig in de ſtudiën; alleenlyk deedt hy zo maar wat in de goede letteren, en hy verſtondt de beginſelen der redenkunſt. Hier by wierden hem door zyne bloedverwanten, byzonder door de brieven van Lelius Socinus, deze dwalingen tydelyk ingeboezemt. Hy hieldt zich juiſt te Lion op toen hy de tyding kreeg van zyn ooms doodt; waarom hy zich met der haaſt naar Zurich begaf, om des zelfs geſchriften in handen te krygen. Hier op ging hy naar Italië, en hieldt zich een tydlang te Florence op, alwaar hy by den groothertog tamelyk wel gezien was. Hy bleef aldaar 12 jaren, en ſcheen zich over de voorgemelde nieuwe lere weinig te bekommeren. Eindelyk kwam hy tot andere gedachten, verliet van zelve deze levenswyze, kwam in het jaar 1574 in Duitſchlandt, en wilde ook niet weder te rug keren, ſchoon hem de groothertog daar toe aanmaande. Hier op hieldt hy zich drie jaren te Baſel op, ſtudeerde met vlyt in de Godgeleerdheit, en nam ernſtelyk voor zyn gevoelen te verdedigen en uit te breiden. In het jaar 1578 redentwiſtte hy te Zurich tegen ***Franciſcus Puccius***, en als in Zevenbergen de twiſt ontſtaan was tuſſchen ***Frans Davidsz.*** en ***Georgius Blandrata*** over de aanbidding van Chriſtus, wierdt Socinus derwaarts geroepen, om den zelven by te leggen; maar hy kon weinig uitrechten, om dat Davidsz. ſtyf op zyn gevoelen bleef ſtaan, en deswegen van den vorſt van Zevenbergen gevangen gezet wierdt. Fauſtus Socinus vertrok hier op in het jaar 1579 naar Polen, en wilde zich onder de Unitariſſen begeven; maar nademaal hy in zommige ſtukken van hen in gevoelen verſchilde, ook zyne mening niet bedekt wilde houden, wierdt hy tamelyk hard afgewezen. Des niettegenſtaande onderliet hy niet de Poolſche Unitariſſen in zyne ſchriften te verdedigen: doch wanneer hy zyn boek ***De Magiſtratu*** tegen ***Jacobus Paleologus*** uitgaf, wierdt hy verdacht, als of hy oproerige leringen daar in hadt voor den dag gebragt, zo dat hy genoodzaakt wierdt Crakau te verlaten, en by een Poolſch heer, Chriſtoffel Morſtein genoemt, en nog drie jaren onder de beſcherming van eenige andere Poolſche heeren te leven, in welken tydt hy ook trouwde. Naderhandt moeſt hy allerhande wederwaardigheden ondergaan, doordien hem na de doodt van Franciſcus van Medicis, groothertog van Florence, de inkomſten van zyn vaderlyk goedt ontnomen wierden: ook geraakte hy, wanneer hy weder te Crakau gekomen was, in het jaar 1598 in groot gevaar, doordien het gepeupel, door eenige ſtudenten opgehitſt, met geweldt in zyne kamer inbrak, en, ſchoon hy ziekelyk was, hem half naakt langs de ſtraten ſleepte, met een groot geſchreeuw, dat men hem zou ophangen, en hem met ſlagen zeer kwalyk handelde, zo dat hy ter naauwernoodt door eenen profeſſor van Crakau uit hunne handen gered wierdt. Hier by ſchoot hy nog alle zyne roerende goederen in, in het byzonder zyne handſchriften, waar onder ook een werk was tegen de ongodiſten, het welk hy zeer beklaagde. Op dat hy nu naderhandt diergelyk een gevaar niet meer mogt onderworpen zyn, begaf hy zich op een dorp omtrent negen mylen van Crakau, bragt aldaar zynen overigen levenstydt door by een Poolſch edelman, genaamt Abraham Blonsky, en ſtierf den 3 Maart des jaars 1604. Hy heeft verſcheide ſchriften nagelaten, als: ***Diſputatio de loco cap. VII Epiſt. ad Romanos***; ***Animadverſiones in theſes collegii Poſnanienſis***; ***Diſputatio adverſus Volanum***; ***Examinatio argumenti pro Trino & Uno Deo, unà cum reſponſione brevi ad quasdam theſes***; ***Synopſis juſtificationis noſtræ per Chriſtum***; ***De fide & operibus, quod attinet ad juſtificationem noſtram***; ***Reſponſio prior ad theſes duas Franciſci Davidis de non invocando Chriſto***, en andere. ***Vita Fauſti Socini in Vol. Bibliotheca fratrum Polonorum. Sandius Biblioth. Antitrinitariorum p.*** 64. ***Bayle Dict. Crit.***

SOCINUS, (Lelius) eerſte grondlegger der Sociniaanſche dwalingen, kwam te Siëna ter wereldt in den jare 1525. Zyn vader van voornemen zynde hem tot de rechten op te brengen, begon hy vroeg de gronden dezer wetenſchap in Gods Woordt te onderzoeken, waar door hy kwam te ontdekken, dat de Roomſchgezinden vele dingen leerden, die met de openbaring ſtreden. Uit luſt om den zin der H. Schrift meer en meer te verſtaan leerde hy de Griekſche, Hebreeuſche en Arabiſche talen, verliet Italië, en begaf zich naar de Proteſtantſche landen. De vrees hielp veel tot deze reize, want hy wiſt wel, dat men in zyn vaderlandt geen byzondere gevoelens over de geloofsſtukken duldde. Hy begon te reizen in 't jaar 1547, en beſteedde vier jaren met Vrankryk, Engelandt, Duitſchlandt, de Nederlanden en Polen te bezichtigen, waar na hy zich te Zurich nederzette. Hy verkreeg de kennis met de geleerdſte mannen van zynen tydt, die hem door hunne brieven de achting, die zy voor hem hadden, betuigden. Maar door de twyfelingen, die hy hen voorſtelde, te kennen gevende, dat hy ſmaak in de vergiftige leer van Arius hadt, maakte hy zich verdacht. Calvinus gaf hem een goeden raadt, te weten, dat hy wat op zyn hoede moeſt zyn, daar hy zich van bediende. Daar by kwam de doodſtraf van Servetus, zo dat hy zyne gedachten by zich hieldt, en de zelve niet dan op zyn plaats en tydt openbaarde, zich verder met zo veel omzichtigheit onder de tegenſtrevers van zyn gevoelen gedragende, dat niemandt hem daar over aandeedt. Eenige diſcipelen, zynde Italianen, die in Duitſchlandt en Polen zwerfden, kleefden hem aan. Hy zette zyne dwalingen ook aan zyne ouders door brieven over, die hy hen te Siëna zondt. Na de doodt van zynen vader deedt hy een reis naar Polen in 't jaar 1558, of 1559, en verkreeg van den koning een brief van aanbeveling aan den Doge van Venetië, en den hertog van Florence, om veilig te Venetië te zyn, om de zaken, die hy aldaar te doen hadt, rakende de nalatenſchap van zynen vader, die hy met zyne mede-erfgenamen wilde ſchikken, en die toen verſtrooit waren, om het vermoeden van kettery. Zyn broeder ***Camillus*** wierdt gevangen gezet; andere namen de vlucht, daar zyn oom ***Fauſtus*** onder was. Onze Lelius keerde weder naar Zwitſerlandt, en ſtierf te Zurich den 16 May des jaars 1562. Fauſtus bevondt zich toen te Lions, en vertrok ſchielyk van daar zo haaſt hy de doodt van zynen oom was te weten gekomen. Hy kwam te Zurich voor dat men eenige ſchriften van Lelius hadt weg gedaan; hy leide daar de handt op, en bediende zich daar

van in 't vervolg. De overleden hadt zyne gesprekken met meer dan 40 personen van den jare 1546 over de H. Drieëenheit en de voldoening van Christus begonnen: *Ochinus*, *Valentinus Gentilis*, en *Paulus Alciatus* woonden de zelve by. Zy wierden ontdekt, en eenige gevangen, en tot de zwaarste straffen veroordeelt: de andere waren op de vlucht. Behalven de Verklaring over het *eerste Hoofdstuk* van 't Euangelium van *Johannes*, vol Photiniaansche beginselen, gaf Lelius andere werken uit, waar onder deze voor de voornaamste op zynen naam gestelt worden: *Dialogus inter Calvinum & Vaticanum de hæreticis capitali supplicio non afficiendis*; een ander traktaat van dat soort, onder den tytel van: *Mini Celsi Senensis de hæreticis capitali supplicio non afficiendis*; *Martini Bellii Dialogus de hæreticis gladio coërcendis*. enz. *Bayle Dict. Crit.*

SOCINUS, (MARIANUS) een vermaard rechtsgeleerde, wierdt geboren te Siëna den 4 September des jaars 1401. Den grondt zyner studiën leide hy in zyn vaderlandt en te Padua, en bevlytigde zich niet alleen in de rechtsgeleerdheit, maar ook in andere kunsten en wetenschappen, gelyk in de dicht-, zang-en schilderkunst. Hy onderwees het Kerkelyke Recht te Padua, en naderhandt te Siëna. Men kan uit zyne werken zien, dat hy het zelve zeer wel verstondt. Hy ontfing in zyn vaderlandt al de eer, die men aan zyne verdiensten verschuldigt was. Het zelve zondt hem als gezant aan paus Pius den II, die hem tot kerkelyke advokaat verklaarde, en duizend tekenen van zyne gunst gaf. Hy was klein van persoon, maar sterk, en de gemeenzaamste man van zynen tydt. Men verhaalt, dat hy op een tydt de verwaandheit van Politianus in kleinachting bragt. Het geen hy antwoordde aan die hem vroegen waarom hy zyne lessen sedert dat hy getrouwt was niet vervolgde is aanmerkenswaardig. Hy zeide eenvoudig: *Ik ben getrouwt.* *Maar*, wierdt hem geantwoord, *Socrates heeft zyne lessen niet afgebroken terwyl hy getrouwt was.* *Dat is*, zeide hy, *om dat Xantippe een kwaden kop hadt, en mogelyk ook lelyk was, daar ik in het tegendeel een schone en beleefde vrouw heb.* Hy stierf den 30 September des jaars 1467 te Siëna. Zie zynen lof in de Brieven van *Pius* den II. Hy liet vele kinderen na, en onder anderen een zoon, die hem te boven streefde, namentlyk *Bartholomeus Socinus*, van wien boven gesproken is. *Bayle Dict. Crit.*

SOCINUS, (MARIANUS) een zoon van Alexander Socinus, en een neef van *Marianus*, van wien zo even gesproken is. Om hen van elkander te onderscheiden wierdt deze *Junior* (de jonge) en de eerste *Senior* (de oude) bygenaamt. Hy was mede zeer vermaard in de rechten, en kwam ter wereldt te Siëna den 25 Maart des jaars 1482. Hy wierdt aldaar meester in de rechtsgeleerdheit in zyn 21 jaar, en onderwees de zelve verscheide jaren achtereen, waar na hy te Piza beroepen wierdt, alwaar hy ze zeven jaren onderwees. Hy wierdt wederom te Siëna beroepen, van waar hy na verloop van een jaar naar Padua vertrok, om 'er hoogleeraar in de zelve wetenschap te zyn. Van daar ging hy naar Bologne de plaats, die Alciatus na zyn vertrek naar Pavië in 't jaar 1540 open hadt gelaten, bekleden. De wedde en voorrechten, daar hy mede te Bologne begiftigt wierdt, waren zo aanzienlyk, dat hy van daar niet wilde vertrekken, schoon men hem grote voordeelen in andere hogescholen aanboodt. Hy trouwde te Siëna met Camilla Salvetta, die hy na een echt van zes en veertig jaren verloor. Na dat hy nu vele jaren by eene vrouw hadt gelegen, kon hy zich daar niet van spenen; hy verliep zich met de vrouwen zo ver, dat hy daar ziektens door overwon, die het hem zo bang maakten, dat hy onder de geneesmiddelen dood bleef den 19 Augusty des jaars 1556, in 't 74 jaar zyns ouderdoms. Indien men Pancirollus mag geloven, heeft hy dertien kinderen gehad, waar van 'er alleen twee, genaamt *Celsus* en *Philippus*, hem overleeft hebben. De eerste was hoogleeraar in het Kerkelyke Recht te Bologne, en na de doodt van zynen vader onderwees hy ook het Burgerlyke Recht; maar hy verliet dit beroep. Doch Pancirollus behoorde ook onderrecht geweest te zyn, dat Marianus nog een derden zoon naliet, *Lelius Socinus* genaamt, de eerste grondlegger van het Socinianendom. *Alexander Socinus*, zoon van den zelven Marianus, en vader van *Faustus Socinus*, van wien reets gesproken is, stierf zeer jong. Wy hebben eenige werken van den vader. In den *Catalogus* van *Oxford* staat 'er een, onder den tytel van: *Consilium in materiâ monetariâ*, *Colon.* 1591. Men zegt, dat hy de Zinsnydingen van *Bartolus* heeft gemaakt, gedrukt te Venetië in den jare 1564, en dat zyne Advyzen stoffe hebben verschaft tot 't boek der gemene gevoelens, uitgegeven door eenen *Musculus*. *Bayle Dict. Crit.*

SOCKAL, eene stadt in Rood-Reussen, in het waywoodschap Belckzko, alwaar een ryk Bernardyner klooster is. In het jaar 1703 hebben de Zweden deze plaats geplundert, en in de 12 millioenen Poolsche guldens tot buit gemaakt.

SOCOA, eene kleine haven tusschen Bajonne en St. Jan de Luz. In het jaar 1636 bemachtigden de Spanjaarden deze plaats, en versterkten de zelve eenigermaten: doch zy verlieten de zelve eenige weken daar na.

SOCOLOVIUS, (STANISLAUS) een Pool, bloeide in het jaar 1581. Hy heeft geschreven over de drie eerste Evangelisten, en zyne werken zyn te Crakau gedrukt in het jaar 1591. Starolovolscius getuigt, dat hy een man was van groot verstandt, en in het Latyn en Grieksch zeer ervaren. Hy zette in het Latyn over de Handelingen tusschen *Jeremias*, patriarch van Constantinopel, en de Wurtenbergsche Godgeleerden, welke hy tytelde: *Censura Ecclesiæ Orientalis*. Hy voegde daar aantekeningen by, en droeg de zelve op aan paus Gregorius den XIII. Deze Godgeleerde drie jaren daar na deze zelve Handelingen in het Grieksch en in het Latyn hebbende uitgegeven, maakte Socolovius daar een

8.

antwoordt op, en voegde daar by het beslechtende vonnis van den patriarch Jeremias. *Thuanus Hist. l.* XXXVII.

SOCONUSCO, eene kleine provincie in 't Zuid-Amerikaansche landschap nieuw-Spanje, langs de Stille zee. Zy legt ten Oosten aan Guatimala, ten Noorden van Vera Paz, en ten Westen aan het Mar del Zur. Zy legt vierhoekig, en bevat omtrent 35 mylen in haren omtrek, is vruchtbaar, behalven in graan, en heeft geen andere stadt dan *Guetlen*, de welke weinig inwoonders heeft, doch die zeer ryk zyn.

SOCOTH-BENOTH, of SUCCOTH-BENOTH, een afgodt der Babyloniërs, van welken melding gemaakt wordt *II Kon.* *XVII*, 30. Hy wierdt in Palestina overgebragt door de volkeren, welke Salmanassar vervoerde in het landt van Samarie. Deze naam betekent *de tenten der dochteren*. De Rabbynen geven voor, dat deze afgodt de gedaante hadt van eene henne, met hare kiekens, en *Seldenus* verzekert, dat het de naam is van een tempel, toegewyd aan de Babylonische Venus, alwaar de jonge dochters byeen kwamen. *Rabbi David Kimchi. Rabbi Salomon Jarchi. Seldenus de diis Syris.*

SOCQUIA, van ouds *Badeos*, voorheen eene aanzienlyke stadt in het Gelukkig Arabie. Tegenwoordig is het maar een burgt, gelegen aan de Rode zee, dertig mylen van Medina, ten Zuiden. *Baudrand.*

SOCRATES, een wysgeer, was de zoon van Sophroniscus, een beeldhouwer, en van Panageretes, eene vroedvrouwe. Hy was een Atheniënzer, van den stamme der *Alopeciden*, en wierdt in het vierde jaar van de XXVII Olympiade, 469 jaren voor de geboorte van Christus, geboren. Hy studeerde onder Anaxagoras en Archelaus, en gaf by zonderlinge voorvallen tekenen van zyne dapperheit, strydende voor de vryheit van zyn vaderlandt. Doch in het vervolg gaf hy zich over aan de zedeleer, en kweekte dit gedeelte der wysbegeerte aan, het welk anderen of niet gekent, of veracht hadden. Men verzekert ook, dat hy zo wellsprekend was, dat hy zyne toehoorders wys maakte al wat hy wilde, zo dat de dertig dwingelanden, welke de stadt Athene regeerden, hem verboden de jeugdt te onderwyzen. Hy was bezadigt, sober, kuisch, rypelyk zyne zaken overwegende, lydzaam, en bezat alle deugden, welke hy zich natuurlyk eigen gemaakt hadt. Hy beminde de rust als de allerschoonste van alle dingen, en stelde, dat de kennis alleen een goedt, en de onwetenheit een kwaadt was. Volgens hem hadden de rykdommen en de grootheden niets eerlyks in; en in 't tegendeel waren de zelve de springbron van alle soorten van rampen. Zyn gemeen zeggen was, dat hy niets wist dan alleen dit, dat hy geheel onwetend was; om welke reden hem de Godspraak voor den wysten man van geheel Griekenlandt verklaarde. Hy zeide van een prins, die grote onkosten hadt gedaan om een paleis te bouwen, en die niets hadt aangewend om een deugdzaam en eerlyk man te worden, *Dat men van alle kanten kwam aanlopen om zyn huis te zien; maar dat niemandt werk maakte om hem te zien.* Drie zaken beval hy aan zyne leerlingen, te weten de wysheit, de schaamte, en de stilzwygendheit. Ziende het bloedbadt, het welk de dertig dwingelanden aanrechtten, zeide hy tegen een wysgeer: *Laten wy ons vertroosten, dat wy niet gelyk de groten het onderwerp zyn van treurspelen.* Hy zeide, *dat 'er geen beter erfdeel was dan een goed vriendt.* Iemandt, die zich op de gedaantkunde (*Physiognomie*) verstondt, van hem gezegt hebbende, dat hy beestachtig, onkuisch en een dronkaardt was, antwoordde hy, dat het waar was, dat hy genegt was geweest tot deze gebreken, maar dat hy de zelve door de deugdt overwonnen hadt. *Doorgaans*, zeide hy, *dat men veel zorg droeg om een afbeeldsel te maken, dat wel geleek; maar dat men geen zorg droeg om naar Godt, wiens afbeeldsel men is, te gelyken*; als mede, *dat men zich voor den spiegel optooide, maar dat men niet bezorgt was zyn gemoedt met deugden te versieren.* Hy voegde daar by, *dat het met een kwaad wyf gelegen was als met een kwaad paardt, dat als men daar aan gewend was, alle andere goed schenen te zyn.* Zyne gevoelens van Godt waren zeer eerbiedig en zeer redelyk; hy lachte met het veel-godendom der Heidenen; waarom hy door *Anytus* en *Melitus* van ongodistery beschuldigt wierdt, en genoodzaakt vergift te drinken. Toen men hem kwam aanzeggen, dat hy door de Athenienzen veroordeelt was om te sterven, gaf hy ten antwoordt: *Zy zyn al overlang door de Natuur daar toe veroordeelt.* Wanneer nu zyne vrouw Xantippe, die zyn geduldt te voren al op allerhande wyzen hadt geoeffent, daar op zeide: *Maar, helaas! men heeft u onrechtvaardig veroordeelt*, antwoordde hy: *Wilde gy wel, dat het rechtvaardig geschied was?* Daags, toen hy het vergift drinken moest, een zyner goede vrienden hem een schoon kleedt hebbende toegezonden, zeide hy: *Hoe, zouden die klederen, die my in myn leven gedient hebben, my niet goed genoeg zyn om daar in te sterven?* Dus stierf hy, in den ouderdom van zeventig jaren, in het eerste jaar der XCV Olympiade, 400 jaren voor Christus, toen Laches schout te Athene was. De deugden en het einde van dezen verstandigen wysgeer hebben hem doen pryzen door St. Justinus den Martelaar, en door vele andere oude kerkvaders, de welke aan zyne zaligheit niet getwyfelt hebben. *Erasmus* heeft zeer aardig gezegt in eene zyner zamenspraken, dat zo dikmaals, als hy het schone einde van Socrates las, hy veel werk hadt om zich in te houden van niet uit te roepen: *O heilige Socrates, bidt voor ons.* (*Vix mihi tempero quin dicam, sancte Socrates, ora pro nobis.*) *Plato. Xenophon. Diogenes Laërtius. Diodorus libr.* IV. *Aristides. Plutarchus. Eusebius.* enz. aangehaalt door *la Mothe le Vayer de la Vertu des Paiens P. II. Erasmus in Conviv. Relig. Naudé Apolog. des grands Hommes: Charpentier Vie de Socrate.*

SOCRATES, bygenaamt *Scholasticus*, leefde in de V eeuwe; en leerde te Constantinopel onder Ammonius en Helladius, die van Alexandrië waren, de spraakkunst, of *Grammatica*. Naderhandt

schreef

schreef hy eene Kerkelyke Geschiedenis in VII Boeken, de welke begint daar *Eusebius* eindigt, namentlyk by *Constantinus*, en loopt tot aan de regering van den keizer Theodosius den Jongen, en alzo 140 jaren vervat. *Photius* mispryst hem daar in, dat hy al te onachtzaam geweest is in zyne manier van schryven, gelyk hy ook niet net genoeg de leerstukken der kerke beschreven heeft. Eenigen beschuldigen hem ook, dat hy is behebt geweest met de dwalingen der Novatianen, gelyk het dan ook genoeg blykt, dat hy genegenheit voor de zelve gehad heeft: want hy pryst bovenmaten de bisschoppen van dien aanhang, en hekelt de rechtzinnige daarentegen zeer scherp, om dat die zich tegen hunne leerstukken aankantten. *Liberatus cap.* 1. *Brev. Cassiodor. cap.* 17 *de Divin. Lect. Evagrius lib.* V. *c.* 24. *Photius Cod.* 28 & 30. *Sigebertus cap.* 10. *Cat. vir. illustr. Trithemius & Bellarminus de Script. Eccles. Possevinus in Apparatu. Vossius lib.* II *de Histor. Grac. Cave.*

SOCRATES, schryver van eene Geschiedenis van Argos. *Diogenes Laërtius* en *Plutarchus* maken daar melding van. *Gesner. in Bibl. Vossius de Hist. Grac. l.* II & III.

SOCRATES RHODIUS, dat is *van Rhodus*, leefde, naar het schynt, onder de regering van den keizer Augustus, en schreef drie Boeken van den binnenlandschen oorlog, van welke het laatste door *Athenaus* wordt aangehaalt. Hy zou nog twee andere traktaten geschreven hebben. *Vossius de Histor. Gracis l.* II.

SOCZOW, of SUCHZOW, in het Latyn *Sucidava*, of *Suczova*, aan de rivier Streth, eene stadt in Moldavië, de zitplaats van een waywode.

SODALES waren by de Romeinen zekere broederschappen, de welke aangestelt wierden ter eere van een verstorven keizer, of ander voornaam heer, op dat zy voor den zelven offeren en zielmissen doen zouden. Dus hadt men *Alexandrynsche Sodalen* (*Sodales Alexandrini*) van *Alexander Severus*; *Antoninianansche* van den keizer *Antoninus* den Godvruchtigen; *Flaviaansche* van *Flavius Vespasianus*, enz. De *Sodales Titii*, die door Romulus na de doodt van *Titus Tatius* wierden ingevoert, woonden buiten de stadt, en moesten acht geven op de vlucht en het geroep der vogels. *Gutherius de jure Pontif. l.* III. *Merula de Sacerd.* II, 8. *Pitiscus* II, 811, 812.

SODERE, eene stadt op het eilandt Sura, of Cholmkil, een der Hebridische eilanden, ten Westen van Schotlandt gelegen. Zy is zeer klein en van weinig aanzien, hoewel zy een bisschoppelyke zetel geweest is.

SODOM, in het Hebreeusch *Kalk* en *Cement*, eene stadt in Judea. Zy was de hoofdstadt van dertien steden, de welke omgekeert zyn, volgens *Strabo*, door een meir, veroorzaakt wordende door een aardbeving, de welke ook eenige zwavelachtige stoffen en onderaardsch pik hadt in brandt gestoken; en wierdt dit meir naderhandt genaamt de Asphaltitische of Dode zee, om dat de visschen daar in niet leven konden. Doch de H. Geschiedenis verhaalt ons deze verwoesting geheel anders: want zy stelt maar vyf steden, de welke wegens hare verfoeielyke wellustigheit en andere zonden verzonken, en door 't hemelsch vuur verbrand zyn. *Gen.* XIX. *Ezech.* XVI. *Strabo* XVI. Zie GOMORRHA en ASPHALTITES, en de Verhandeling van *Joh. le Clerc de Sodoma subversione.*

SOELEN, en SOELMONDT. Zie ZOELEN, en ZOELMONDT.

SOEST, in het Latyn *Susatum*, eene grote Brandenburgsche stadt in het Westphaalsche graafschap van der Mark, 7 mylen van Munster, en even zo verre van Paderborn gelegen. Men zegt, dat zy al ten tyde van Karel den Groten eene bekende plaats geweest is, en tot het hertogdom van Westphalen behoort heeft, met het welke de keurvorst van Keulen het in het jaar 1180, na het afzetten van Henrik den Leeuw, aan zich getrokken heeft, van wien de stadt echter in het jaar 1440 over het krenken van hare voorrechten is afgevallen, en zich aan den hertog van Kleef heeft overgegeven, die haar ook dapper verdedigt heeft, wanneer zy van den keurvorst met een leger, het welk zommigen op 70000 man schatten, bestormt wierdt; waar by de burgers onder anderen zich met hete bry hebben verdedigt. Doch in het jaar 1622 is zy van hertog Christiaan van Brunswyk ingenomen en geplundert. Men zegt, dat onder den buit ook de 12 Apostelen van zilver gevonden zyn. Naderhandt is deze stadt dan in de macht van den keizer, dan in die van de kroon Zweden, doch in het jaar 1673 in handen der Franschen geweest, waar door, als mede door vele branden, zy oogenschynelyk in verval is geraakt, schoon zy anders zeer groot, en in 14 karspelen verdeelt is geweest, ook zo vele poorten gehad heeft. Het Domsticht en de meeste inwoonders zyn Roomsch-Katholyk, doch de Lutherschen hebben daar in twee kerken, en een jonkvrouwenklooster. De stadt is niet geheel het graafschap van der Mark ingelyft, maar maakt als een byzonder gebiedt uit, waar toe in het byzonder een rechtsgebiedt van 8 dorpen behoort, de *Soester-borde* genaamt, onder welke *Sassendorf* wegens zyne schone zoutwerken bekend is, wordende door eene maatschappy binnen Soest, genaamt de *Stern*, bezeten en aangelegt. Ook behoren hier toe de koninklyke kasteelen en ambachten *Hovestadt* en *Landskroon*, als ook het Roomsche vrouwenklooster 't *Paradys*, en andere. *Preuss. und Brand. Staats-Geographie.*

SOEST, SOESTDYK. Zie ZOEST, ZOESTDYK.

SOETERMEER, SOETERWOUDE. Zie ZOETERMEER, ZOETERWOUDE.

SOFA, de zoon van Jakob den Idumeër, van den aanhang van Simon, het hoofdt der oproerigen te Jeruzalem, hadt het bevel over vyf duizend man van zyn volk binnen de stadt. Hy muntte uit in de belegering, welke Titus leide voor deze stadt, beschermende de zelve tegen de Romeinen. *Jozephus Joodsche Oorl.* V *Boek,* 16 *Kap.*

SOFALA, of ZOFALA, waar van de hoofdstadt den zelven naam draagt, een klein Afrikaansch koninkryk in neder-Ethiopië, in het landt der Kaffers, omtrent de Ethiopische zee, op een eilandt, by den uitloop van de rivier Sambez, en by de grenzen van Zanguebar gelegen. Zy heeft haren naam gekregen van *Sofala*, eene sterke stadt der Portugezen, 150 mylen van Zanguebar, en 340 van Mozambique. Vyftig mylen beweften deze stadt zyn ryke goudaderen, waarom de Portugezen den koning van dat landt den goud-keizer noemen. De inwoonders zyn Negers, of zwarten, en hebben vele wilden onder zich, de welke menschenvleesch eeten, en hunne beesten het bloedt aftappen, om het zelve te drinken. Zy geloven in eenen Godt, welken zy *Mozimo*, of *Guigimo* noemen, en hebben gene afgoden; daar in 't tegendeel alle Afrikaansche Negers den afgodendienst zeer toegedaan zyn. Zy zyn grote vyanden van de toverkunst, en straffen de zelve streng; gelyk ook den diefstal en de echtbreuk. Zy hebben geen rechten Godsdienst, behalven dat zy eenige dagen vieren, en ter gedachtenis der doden zekere feesten houden. Zy nemen de beenderen van hunne vaders, zonen, of vrouwen, om de zelve te bewaren, en spreiden zeven dagen lang een tafellaken uit op de plaats, alwaar zy de beenderen weggelegt hebben, waar mede zy eeten mogen, als of de afgestorvenen nog werkelyk leefden, waar op zy eenige gebeden doen, en eindelyk alles, wat op de tafel gebragt wordt, opeeten. Zy dienen hunnen koning op hunne kniën, en in plaats van de proef te nemen van de spyzen, plegen eenige zyner bedienden de overige spyze in zyne tegenwoordigheit op te eeten. Wanneer hy drinkt, juichen alle de omstanders van vreugde, spreken daar by tot zyn lof eenige woorden, en zo ver men zulks horen kan geschiedt zulks insgelyks, zo dat hy nooit drinkt, of men hoort een groot gejuich door de gehele stadt. Het zelve wordt ook in acht genomen wanneer hy niest en hoest. Alle die voor hem komen, moeten zich nederzetten, uitgenomen de Arabiers, de Portugezen, en eenige van zyne gunstelingen, die regt overeind blyven staan, welke gewoonte waarschynlyk daar van daan komt, om dat zittende personen niet in staat zyn in die gestalte iets gevaarlyks in het werk te stellen. Gene andere dan eenige van zyne groten durven deuren voor hunne huizen hebben, dat een grote eer is: want de koning wil, dat zyne onderdanen zullen geloven, dat zyne bescherming hen zekerheit genoeg aanbrengt. Daar zyn in dit landt gene paarden; waarom de inwoonders maar te voet, met bogen en pylen, werpspiessen, dolken en kleine bylen, vechten. Behalven zyne lyfwacht heeft de koning ook 200 grote honden, die altydt by hem zyn als hy op de jagt gaat, of ten oorlog oprukt. Wanneer het zaaien oogsttydt is, gaat de koningin, in gezelschap van alle hare staatjuffers, naar het landt, en houdt het voor eene eere hare handen mede aan 't werk te slaan, en de zaaiers en korenmaaiers te helpen. Eenigen houden dit landt voor dat van *Ophir*, werwaarts de koning Salomon alle drie jaren zyne schepen zondt om goudt te halen. Vele aanzienlyke gebouwen, als mede eenige opschriften in onbekende letters schynen dit vermoeden te bevestigen; behalven dat de inwoonders van Sofala zich beroemen boeken te hebben, welke bewyzen, dat de Israëliten ten tyde van Salomon van drie tot drie jaren naar hunne kusten kwamen varen, om aldaar goudt te kopen. Men kan dit gevoelen bevestigen door het gezag der Zeventigen, de welke Ophir overzetten door *Σωφιρά*, want doordien de verandering van de letter *r* in *l* gemeen genoeg is, heeft men zeer gemakkelyk daar *Sofala* van kunnen maken. *Dappers Beschryv. van Afrika. Moquet liv.* IV. *Thomas Lopez Voyage des Indes.*

SOFFA is in Turkye een verheven plaats, of een houte vloer, verheven omtrent een voet hoog, en geplaatst aan de zyde van een kamer, of zaal. Deze *Soffaas* dienen om daar op te zitten, of daar op te gaan leggen, en in die gestalte te zien wat 'er op straat omgaat, om dat men daar vensters rondom maakt. Zy zyn bedekt met schone tapyten, met grote kussens van gebloemd stof, of andere kostelyke stoffen. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

SOFREDUS PISANUS, aldus genaamt van zyne geboortestadt Piza, hoewel anderen hem noemen *Gualfredus de Cajetanis*, was een zoon van graaf Henrik, een neef van Villanus, aartsbisschop van Piza, en een zwager van paus Eugenius den III. Paus Lucius de III maakte hem kardinaal diaken. Celestinus de III verhief hem tot kardinaal priester, en Urbanus de III zondt hem, nevens den kardinaal Rolando, als gezant naar Lombardië, om de verdorvene zeden der geestelyken aldaar te verbeteren. Onder Clemens den III en den gemelden Celestinus den III hieldt hy zich te Rome op. Innocentius de III zondt hem aan de Venetianen, om van de zelve onderstandt te verzoeken tot den oorlog tegen de ongelovigen, na verkryging van welken hy zelf naar Palestina ging, en dat met den tytel van pauselyk gezant, en verdediger van het Beloofde Landt. Hy deedt den Christenen aldaar grote diensten, en wierdt tot patriarch van Jeruzalem begeert. Doch hy weigerde die waardigheit aan te nemen, gelyk ook daarentegen de paus niet wilde toestaan, dat hy hem des zelfs dienst, door het aannemen van de opgedragene waardigheit van aartsbisschop van Ravenna, ontrok. Na zyne wederkomst te Rome ondernam hy, benevens den kardinaal Hugolinus, het gezantschap naar Duitschlandt, alwaar hy te Frankfurt op den in het begin des jaars 1208 aldaar beroepen Ryksdag de verheffing en bevestiging van Otto den IV, en naderhandt die van Frederik den II op den keizerlyken troon zocht te bevestigen. In den jare 1209 kwam hy weder te Rome, en stierf aldaar in het jaar daar aan volgende. Hy heeft geschreven: *Speculum humana caducitatis*; *Orationes pro expeditione sacra*; enz. *Ciaccon. Oldoin. Ughelli. Eggs in Purpura docta P.* I. *p.* 97.

SOFTAS. Dit zyn onder de Turken zekere geestelyke amptenaars,

naars, of kanunniken, de welke goede inkomsten hebben, om op het einde van elke *Namas*, of dagelyksch gebedt, een soort van dienst te komen doen by de begraafplaatsen der Sultans. *Grelot Voyage de Constantinople.*

SOGDIANA, een groot landschap van Asië, tusschen Scythië, Margiana, Bactriana en de Kaspische zee. Eenige nieuwe schryvers geloven, dat het is het hedendaagsche *Zagatai*: anderen willen, dat het *Usbek* is, en nog anderen verzekeren, dat Sogdiana eigentlyk is een gedeelte van het koninkryk van Maurealhaer. Ten minste het is zeker, dat het een gedeelte is van het Asiatisch Tartarye, en dat de hoofdstadt daar van *Samarkande* is, beroemd door de geboorte van *Tamerlan*. *Baudrand in Auct. Lex. Ferr.*

SOGDIANUS, of SECUNDIANUS, een Persiaansch koning, de twede zoon van Artaxerxes Langhandt, en broeder van Xerxes den II, die hem opvolgde. Doch hy regeerde maar 7 of 8 maanden, in het jaar der wereldt 3580, voor de geboorte van Jesus Christus 424. *Euseb. in Chron.*

SOHEMUS de II, zoon van SOHEMUS den I, en broeder van Ptolomeus, koning van Iturea, wierdt opgevoed aan het hof van Herodes, koning der Joden, wiens voornaamste gunsteling hy was. Herodes, naar Rome reizende om vrede te maken met Augustus, gaf hem zyne gemalin Mariamne te bewaren op het kasteel van Alexandrië, van het welke hy hem plaatsvoogdt maakte, en hem beval haar te doden, indien het voorviel, dat men hem te Rome deedt sterven, ten einde zy in geen anders handen zou vallen. Sohemus, die een heimelyke minnedrift voor de koninginne hadt, verklaarde haar de bevelen, welke de koning hem gegeven hadt. Deze princes beloonde deze waarschouwing door eenige betoningen van vriendschap, maar willende voorkomen het ongeluk, dat voorviel, badt zy haren man, wanneer hy weder te rug kwam, Sohemus naar eenige landvoogdy te zenden. Herodes, die eenigen achterdocht hadt, wilde verlichting van zaken hebben, en beleidt Sohemus by zich. Weinig tyds daar na verweet Mariamne haren man de wreedheit, welke hy voornemens geweest was tegen haar uit te voeren, waar door deze prins te weten kwam de trouwloosheit van Sohemus, zo dat hy hem deedt sterven, en Mariamne naderhandt, niettegenstaande hy smoorlyk op haar verlieft was. *Jozeph. Joodf. Oudhed.* XV *Boek.*

SOHEMUS, een man van aanzien en zeer deugdzaam in de stadt Petra, in Arabië. Hy wierdt verraderlyk omgebragt door Silleus. *Jozeph Joodf. Oudh.* XVII *Boek,* 4 *Kap.*

SOIGNIES, een steedtje in het graafschap Henegouwen, 3 mylen van Bergen, en eene van Braine le Comte gelegen, naby den oorsprong der kleine rivier de Senne. Niet verre van daar begint het tot Brabandt behorende bosch, het *Sonienbosch* genaamt. Het zelve strekt zich uit tot naby Brussel, en heeft in zynen omtrek 7 Brabandsche mylen. Behalven het hout, dat men daar jaarlyksch hakt, en de goede gelegenheit om te jagen, welke dit bosch verschaft, vindt men daar in ook verscheide dorpen, doch byzonder vele abdyen en kloosters, desgelyks ook een groot getal van aangename springbronnen en vruchtbare bomen. Des zomers ziet men hier vele voorname en geringe lieden, welke de daar in gelegene kloosters gaan bezoeken.

SOISSONS, eene stadt van Vrankryk, in Pikardië, de hoofdstadt van een klein landschap, het *Soissonnois* genaamt, met den tytel van een graafschap, en een bisdom, onderhorig aan Rheims. De Latynen noemen de zelve *Suessio*, en *Civitas Augusta Suessionum.* Zy is zeer oud, groot en ryk. Willem van Breton beschryft de zelve (*lib.* X *Philip.*) met deze woorden:

Urbs antiqua sedet gremio telluris opima,
Belligeris populosa viris &c.

Zy is eene volkplanting der Romeinen, eene grote, schone en sterke stadt, makende de rivier de Aisne de zelve, door het opkomen van grote schepen, tot eene goede handelplaats. Onder den eersten stam der koningen van Vrankryk is Soissons de hoofdstadt van een koninkryk geweest. Men heeft aldaar een opperrechtbank, en een Generaliteit. Hier is in 't jaar 1709 een congres gehouden tusschen den keizer, Spanje, Vrankryk, Engelandt, en de Algemene Staten der Vereenigde Nederlanden. De hoofdkerk, toegewydt aan de martelaren *Gervasius* en *Protasius*, heeft een Kapittel, waar in men heeft een provoost, een deken, een zanger, enz. Men heeft in de stadt verscheide andere geestelyke gebouwen en kloosters, en onder het bisdom van Soissons staan verscheide abdyen. De oudste bisschop van Soissons was St. *Sixtus*, de welke die waardigheit naderhandt te Rheims heeft bekleed. Een priester, die hem opvolgde, genaamt *Sinicius*, bestierde deze kerk na hem. Men moet niet vergeten, dat de bisschop de eerste stedehouder is van den aartsbisschop van Rheims, en dat hy het recht heeft om de koningen van Vrankryk in het afwezen van den gemelden aartsbisschop te zalven. *Plinius lib.* IV. *cap.* 17. *Strabo lib.* IV. *Cesar lib.* II. *Pomponius Mela lib.* III. *c.* 2. *Antonin. Itiner. Greg. Turon. Flodoard. Robert & Sammarth. Gall. Christ. Du Chesne Recherches des antiq. des Villes.*

Conciliën van Soissons.

In het jaar 743, of 744, vergaderden drie en twintig kerkvoogden te Soissons over verscheide zaken van aangelegenheit, de welke uitgedrukt staan in tien besluiten, de welke nog van dat concilie zyn overgebleven. De twede kerkvergadering van Soissons wierdt gehouden in het jaar 853, in tegenwoordigheit van Karel den Kalen. Men onderzocht aldaar de zaak der geestelyken, de welke ingewyd waren door Ebbes van Rheims, Hinkmarus, die in zyne plaats was, deedt hem afzetten. Deze zaak hadt moeielyke gevolgen, en om de zelve te ontwarren hieldt men een ander concilie te Soissons in het jaar 866. De bisschoppen vergaderden in de abdy van St. Krispyn in het jaar 941 over het geding tusschen Hugo en Artauld, beide mededingers naar het bisdom van Rheims. De eerste wierdt aldaar verdedigt, en in het concilie ingezegent. Manasses van Rheims hieldt daar een concilie in het jaar 1078, en Rainout, aartsbisschoppelyke stedehouder, hieldt daar ook een in den jare 1092, in welk laatste de ketter Roscelinus zyne dwalingen afzwoer. St. Anselmus maakt daar melding van *lib.* II, *Ep.* 41 *ad Fulcon.*, en Conon, bisschop van Palestrina, en gezant van den H. stoel, was voorzitter in een concilie, gehouden tegen Pieter Abaillard in 't jaar 1120, en volgens anderen in 't jaar 1137. De aartsbisschoppen van Rheims en Sens vergaderden in het jaar 1155 in deze stadt een concilie, om aldaar te regelen verscheide zaken van het koninkryk, en middelen te beramen om zich te stellen tegen zommige heeren, die de geestelyke en wereldlyke goederen roofden. Rigord verzekert, dat men in 't jaar 1201, of, volgens anderen, in 't jaar 1202 een concilie te Soissons vergaderde over de zake van Philips Augustus, de welke zyne echtgenote Ingerburga verstoten hadt, en welke hy weder ging aannemen, wanneer de kerkvoogden het alleryverigste waren om te beslechten of hy zulks behoorde te doen. De kardinaal Ursini, aartsbisschop van Rheims, hieldt aldaar een ander van zyne provincie in het jaar 1456, en men was daar doende met het wegnemen van vele misbruiken. Wy hebben de handelingen van dit concilie in de synodale wetten van Atrecht. *Plinius lib.* IV. *c.* 17. *Strabo lib.* IV. *Cesar lib.* II. *Pomponius Mela lib.* III. *cap.* 2. *Antonini Itiner. Gregorius Turonens. Flodoardus. Robert & Sammarthanus Gall. Christ. Du Chesne Recherch. des antiqu. des Villes.*

De hogeschool te Soissons is ingestelt onder de bescherming van den kardinaal van Estrées door opene brieven des konings, gegeven in het leger voor Dole in de maandt Juny des jaars 1674, en aangetekent in het Parlement op den 27 Juny des jaars 1675.

Voor deze brieven, en sedert het jaar 1650 vergaderden de eerste, de welke dit genootschap uitmaakten, gezetelyk eenmaal in de week, spraken met den anderen over hunne oeffeningen, gaven hunne zwarigheden op, en verbeterden onderling hunne opstellen. Zy waren tot deze oeffeninge aangemoedigt door verscheide leden van de Fransche akademie, met welke zy briefwisseling hielden, en de welke hen in gedachten bragt om eene maatschappy van akademisten op te rechten.

De achting, welke deze byeenkomsten verkregen, noopte den hertog van Estrées, bestierder der provincie, aan daar by tegenwoordig te zyn, en hy hadt daar van eene zo grote gedachten; dat hy in het jaar 1657 van den koning verzocht hen te bekrachtigen door opene brieven. De koning stondt toen de voorstelling toe; doch de uitvoering van dat voornemen is langen tydt slepende gehouden. Het scheen, dat de zelve bewaart was voor het gezag van den kardinaal van Estrées, en voor de goedgunstigheit van de vrienden, welke de akademie van Soissons hadt in de Fransche akademie, en in het byzonder de heeren *Patru*, *Pelisson*, den abt *Tallemant*, prioor van *St. Albin*, en *Perrault*, de welke in dien tydt krachtig werkten. Colbert nam de moeite om de opene brieven zelf op te maken en af te vaardigen, en zondt de zelve naar Soissons, met een zeer verplichtenden brief.

De Fransche akademie van Parys bewyst die eer aan de akademisten van Soissons van hen toegang te geven in de openbare en byzondere vergaderingen, hen zitting te geven, en hun gevoelen te vragen over de stoffen, waar over men raadpleegt, gelyk als aan de gene, die de zelve uitmaken. De akademisten van Soissons van hunne zyde laten niet na aan die van de Fransche akademie te geven alle soorten van achting en van erkentenis, en bidden de akademisten van Parys, de welke zich te Soissons bevinden, in hunne vergaderingen te willen komen voorzitten. De abt Tallemant, prioor van St. Albin, de marquis de Dangeau, en de bisschop van Meaux hebben zulks veelmalen gedaan. Sillery, bisschop van Soissons, die een lidt is van de Fransche akademie, zit menigmaal voor in die van Soissons, en wanneer een nieuw akademist zyne eerste intrede doedt, wordt de openbare vergadering over deze zake gehouden in de zaal van zyn paleis.

De akademie van Soissons heeft van deze verbindtenis met de Fransche akademie het onderwerp genomen van hare zinspreuk: het lighaam is een jonge arendt, die zich tegen de zon omhoog heft, in navolging van een arendt, met deze woorden: *Maternis ausibus audax*; dat is: *Stout op het moederlyk bestaan.* Zy acht zeer hoog de verbindtenis, waar in zy is om altydt een voorstander te nemen uit het ligchaam van de Fransche akademie, en den zelven alle jaren toe te zenden een stuk van haar maaksel. Zy heeft byna de zelve wetten, en de zelve gewoontens, als de Fransche akademie. Het getal der akademisten is vast bepaalt op twintig.

SOLANTO, in het Latyn *Solus*, *Olulis*, was eertyds eene stadt in Sicilië. Tegenwoordig is zy maar een kleine burgt, gelegen aan de valei van Mazara, naby de kaap Bongerbino, of Mongerbino, vier mylen van Palermo ten Oosten. *Maty Diction.*

SOLARES, of *Chamsi*, volkeren in Mesopotamië en de daar omtrent leggende landschappen, aldus genaamt om dat men gelooft, dat zy de zon aanbaden. Men telt in de 9 of 10000 personen van dit volk. Zy hebben gene kerken, of tempelen, en vergaderen niet dan in onderaardsche plaatsen, en ver van de steden afgelegen, alwaar zy spreken over de stukken van hunnen Godsdienst, zo in het heimelyk, dat men nooit iets heeft kunnen ontdekken van het gene zy deden, zelf niet door de gene, die zich tot het Christen gelove bekeert hebben, uit vreze dat zy, byaldien men zulks te weten kwam, door de anderen zouden vermoord worden, volgens het besluit, dat men daar van in hunne vergaderingen neemt. De Bassaas van den Groten Heer, ziende, dat de *Solares* gene o-

penbare oeffening van Godsdienst hadden, belasten hen over eenige jaren zich te verklaren, om alzo te weten of hunne gezindheit geleden kon worden in het Turksche keizerryk, het welk hen noodzaakte zich te vervoegen by de Syriërs, of Jakobiten, zonder nochtans de gewoontens van het Christendom te willen waarnemen, en volhardende altydt om naar hunne gewoonte in het heimelyk te vergaderen. *Michel Le Fevre Theatre de la Turquie.*

SOLCI, in 't Latyn *Sulcium*, eene kleine stadt in 't koninkryk van Sardinië, met een bisdom, staande onder den aartsbisschop van Cagliari.

SOLDIN, eene stadt gelegen in de Nieuwmark van Brandenburg, by het water Mietzel, de welke gemeenlyk voor de hoofdstadt gehouden wordt. Zy wierdt van de Hussiten in de jaren 1430, 1431 en 1432 lelyk gehavent. De omleggende landstreek wordt de *Soldiner kreits* genaamt. *Brand. Staats-Geogr.*

SOLDURII wierden zekere 600 mannen in Aquitanië genoemt, de welke zich onder eede met elkander verbonden hadden vriendschap zamen te houden, en wel onder dat beding, dat zy alle gemakken des levens met de genen, aan wier vriendschap zy zich overgaven, als mede alle rampen zamen delen zouden, zelfs als het op het leven aankwam, gelyk 'er ook inderdaadt geen van hen wierdt gevonden, die weigerde te sterven, wanneer zyn vriendt gedood wierdt. Eenigen houden het daar voor, dat de naam *Soldaat* daar van afkomt. *Cæsar de bello Gallico. Spelm.*

SOLEA was by de Romeinen niets anders dan een enkele zool, de welke zy boven den voet met banden vast bonden. De zelve wierden alleen van de vrouwspersonen gebruikt, waarom het zeer kwalyk van de mans genomen wierdt als zy daar mede uitgingen. Onder de keizers gingen zy met de zelve te gast: doch zy lieten die in het voorvertrek staan, om dat zy de eetzaal niet vuil wilden maken. *Pitiscus* II. 813. *seq.*

SOLEISEL (JAKOB VAN) was een edelman uit de provincie van Forest, en zoon van Matthias van Soleisel, een bevelhebber van de Schotsche ruiterbenden, en wierdt geboren in het jaar 1617 op een zyner landgoederen, genaamt *le Clapier*, naby de stadt St. Etienne. Na dat hy te Lions by de Jesuiten zyne leeroeffeningen hadt ten einde gebragt, volgde hy de genegenheit, welke hy hadt voor de rykunst. Hy leerde te paardt ryden onder de beroemdste rymeesters, in het byzonder onder Mr. *Memon*, die hem zeer ver daar in bragt. In het vervolg nam hy lessen by *de Buades*, rymeester van den heere van Longueville, gedurende de Munstersche vredehandeling, werwaarts hy den graaf van Avaux was gevolgt, om Duitschlandt te zien, en voornamentlyk om aldaar met de geneesmeesters te spreken over de ziektens der paarden, de welke ook aldaar zo veel zyn, als 'er in Vrankryk geneesmeesters zyn over de menschen. Van daar zich weder naar zyne provincie begeven hebbende, en aldaar vele jonge edellieden hebbende gekregen, maakte hy zyn werk om hen de kunst van te paardt te ryden te leren, en maakte uitstekende ruiters. *Bernardi*, die zo zeer in zyne kunst zich heeft doen onderscheiden, en de verdiensten van Soleisel kende, deedt hem weten, dat hy een ryschool te Parys oprechtte, en verzocht hem, dat hy hem aldaar kwam helpen. Hy kwam aldaar, en bragt dat school in zeer grote achting. Hy vergenoegde zich niet om alleen by zich zelve te kennen alle de ziektens der paarden, en alle hulpmiddelen, welke men daar tegen moet gebruiken, hy wilde zelfs, dat de kennis, welke hy daar van hadt, het gemeen ten voordeele wierdt. Hy schreef daar een boek over, onder den tytel van den *volmaakten hoefsmidt*, het welk dikwils gedrukt is, en het welk, terwyl hy leefde, volmaakt in het Hoogduitsch is overgezet. Na zyne doodt is het byna in alle talen gedrukt. Het zelve vervat al wat de paarden betreft, en heeft alle andere boeken doen vergeten, de welke over die stoffe geschreven zyn. Hy heeft ook een klein werkje gemaakt, het welk voor tytel heeft: *De ordentelyke hoefsmidt*, onder den verbloemden naam van *la Bassée*, stalmeester van den keurvorst van Beyeren, als mede een *Woordenboek van alle de kunstwoorden van 't te paardt ryden.* De zamenvoeging van deze twee werken maakt uit de drie Delen van de *Kunsten van den krygsman.* Hy heeft ook vermeerdert en voltooit het boek van de rykunst van den hertog van Neufchastel. Hy heeft gedenkschriften nagelaten over *de gebitten*, of *mondstukken der paarden*, van het welke dat geen, het welk hy in zynen *volmaakten hoefsmidt* gezegt heeft, alleen een ligt ontwerp is; en het is een ongeluk voor het gemeen, dat de doodt hem niet vergunt heeft de laatste handt aan dit werk te leggen. Omtrent twintig of vyf en twintig jaren voor zyne doodt verliet hy de oude wyze om de paarden te beryden, welke hy tot nog toe gehouden hadt, om die van den hertog van Neufchastel aan te nemen, hebbende de zelve voor veel korter en algemener erkent, om dat, volgens deze wyze, geen een paardt gevonden wordt, dat niet bekwaam is om bereden te worden, en dat, volgens de oude wyze, zeer vele schone paarden niet kunnen bereden worden. Hy stierf zeer schielyk in zyn leerschool den laatsten January des jaars 1680, oud zynde drie en zestig jaren. Hy was van een zedigen inborst, gemengt met eene vrolykheit, de welke zyn byzyn en omgang zeer aangenaam maakten. Hy hadt een indringenden aardt, en de kunst om zich te doen beminnen en vrezen van lieden van geboorte, die op zyn school leerden. Zy zagen hem alle als hunnen vader aan, en, nademaal 'er altydt wat van hem te leren was, ging hy byna nergens, of hy was omringt van eene bende jonge edellieden, even als de koningen van hunne hovelingen. Hy was bekwaam om een prins op te voeden, en men heeft van hem gezegt, *Dat hy nog beter zou hebben opgemaakt een boek van een volmaakt eerlyk man dan het boek van den volmaakten hoefsmidt.* Hy hadt veel liefde voor de kunsten en wetenschappen; hy verstondt de zangkunde, en schilderde aardig. Hy was een man van groot verstandt, en van goeden raadt, standvastig, onverschrokken, en oprecht in alle gevallen. Deze zedelyke deugden wierden door Christelyke deugden versterkt, de welke hy oeffende gedurende zyn gansche leven. *Perrault les Hommes illustres, qui ont paru en France, Tome II.*

SOLFARINO, een burgt in Lombardië, in het Mantuaansche gelegen, naby het Bresciaansche en het Veroneesche. Solfarino is een klein prinsdom, waar van de prins is van het huis van Gonzaga. *Maty Diction.*

SOLFATARA, een landstreek in het koninkryk van Napels, naby Pozzuolo, de welke van de ouden *Phlegra*, *Colles Phlegræi*, *Leucogæi*, of *Leucocii Montes*, *Templum Vulcani*, of *Forum*, als mede *Olla Vulcani* genaamt wordt. De hedendaagsche naam is eigentlyk *Solfarata*, welken evenwel de Italianen op eene verdorvene manier in *Solfatara* verandert hebben. Deze landstreek bestaat in eene eironde vlakte, welker lengte ontrent 1300, en de breedte 1000 schreden bedraagt, en de welke met bergen omringt is, de welke van den optrekkenden rook en van de assche, de welke daar op legt, wit, of gedachtig schynen. Byna overal, daar men in de gemelde vlakte gaat, hoort men een sterk onderaardsch geraas, als van sterk kokend water, of van trommelslagen. Daar by ziet men op ongelyke plaatsen kleine openingen in den grondt, uit welke een sterke reuk komt, en daar zich rondom louter zwavel zet. Digt daar by is een vyver, welkers water gedurig kookt, en boven op een vet zwavelachtig schuim heeft, het welk altydt wordt afgeschept, en altydt weder op nieuw aangroeit. De inwooners hebben eenige kleine hutten aldaar opgeslagen, alwaar zy met zwawel-koken, en met het toebereiden van bergalun bezig zyn. Van deze twee dingen, als ook van het koperroot, van het *Sal armoniak*, en van andere aldaar groeiende mineralen wordt jaarlyksch groot geldt getrokken. Hier tegen is de reuk, de welke zonder ophouden de lucht bedekt, de naby wonende zeer onaangenaam en ongezond. De inwoonders zelf van de stadt Napels hebben daar ongemak van, als de windt den reuk derwaarts heen dryft; gelyk dan onder anderen de kerken en huizen, benevens der zelver sieraden, zwart en onzienlyk gemaakt worden. De ouden hebben geloofd, dat de reuzen, welke ondernamen om den hemel te bestormen, op deze plaats in den afgrondt verzonken zyn. Daarentegen geloven ten huidigen dage de meeste inwoonders te Napels, en het omleggende landschap, dat onder dit zwavelgebergte het vagevuur, of wel de helle zelf is. Men ziet naby deze zwavelkolken een klein meir, welkers water zwart, dik en kokend is. Men noemt het zelve het *Woeker-meir*, nademaal het altydt wat behoudt van het geen men daar in werpt, zodanig, zegt men, dat byaldien men daar in een korf met drie eieren werpt, daar een in voor tiende zal blyven, welke zorg men ook daar voor draagt: doch deze vertelling heeft goede waarborgen nodig. *Maty Diction. Capacio Hist. Puteolana. Delic. d'Italie V. p. 97. Voyage de Misson lettre 23.*

SOLI, of SOLOE, tegenwoordig *Palesoli*, eene zeestadt in Cilicië, of Karamanië, met een bisdom, onder den aartsbisschop van Seleucie behorende. Zy is gebouwt door de Acheërs en de Rhodiers, en is de geboorteplaats van *Aratus*, *Chrysippus* en *Philemon* den blyspelschryver. Deze stadt wierdt eertyds genaamt *Pompejopolis*, door *Pompejus*, sedert dat hy derwaarts overbragt de zeerovers, welke hy dienstig oordeelde te behouden. Men gelooft, dat van deze plaats gekomen is het woordt *Solecismus*, om dat de inboorlingen van dat landt kwalyk spraken. Daar is eene fontein, welker water brandt gelyk als olie in de lamp. Daar was nog eene stadt in Cyprus van dien naam. *Plinius l.* XXXI. *c.* 2. *Stephanus de Urbibus. Quintilianus. Diogenes Laërtius in het Leven van Solon*, die men zegt, dat aan de eerste van deze steden den naam gegeven heeft. *Dionysius Afer* maakt daar ook gewag van.

SOLIAK *van Blois* (HENRIK) was in Engelandt in aanzien omtrent het jaar 1190, onder de regering van Richard den I, met wien hy de eer hadt vermaagschapt te zyn: want hy was een neef van Alix, of Adelheit, gemalin in 't tweede huwelyk van Henrik den I, koning van Engelandt, grootvader van Richard. Hy was eerst abt in verscheide kloosters, en naderhandt bisschop van Winchester. De koning Henrik, zyn oom, zynde te weten gekomen waar het lighaam begraven was van den koning Arthur, gaf hem bevel het zelve op te zoeken, het welk hy deedt, en een boek in het licht gaf over deze vinding. Men schryft hem nog andere werken toe. *Godwin de Episc. Angl. Vossius de Hist. Lat.*

SOLICOWSKI, (JOHANNES DEMETRIUS) aartsbisschop van Lemberg, in Reussen, wierdt geboren in het Palatynschap van Siradië, en bragt zyne jeugdt door op de hogeschool te Crakau. Hy was in het begin geheimschryver van den koning Sigismundus Augustus, van wien hy in den jare 1570 nevens andere gezanten tot de vredehandeling tusschen de kronen van Denemarken en Zweden naar Stettin gezonden wierdt. Hier op kwam hy wegens een uitgegeven schrift, waar van hy zich vrywillig, toen de boekdrukker gevangen gezet wierdt, de maker bekende te zyn, onder de regering van den koning Henrik van Valois in groot gevaar. Doch doordien de aartsbisschop van Gnezen met de gansche geestelykheit zyne zaak tegen de Luthersche en Gereformeerde heeren aannam, hadt de zaak een einde; en doormien koning Henrik zich weder heimelyk uit Polen naar Vrankryk begaf, reisde hy hem, met kennisse van eenige Poolsche ryksstanden, na, gelyk hy zich dan ook eenigen tydt in Vrankryk ophieldt, en hem zocht te bewegen weder in Polen te komen. Wanneer by zyne te rug komst in Polen in het jaar 1575 Stephanus Bathory tot nieuwen koning was verkoren, wierdt hy den zelven van eenige welmeenenden, byzonder van den bisschop van Uladislau, te gemoet gezonden. Hy ondersteunde den zelven daar op met goeden raadt, en wierdt van den zelven naderhandt altydt bemint, en in den beginne zyn gewone Godgeleerde. Hy wierdt in het jaar 1576 door den zel-

ven, met eenige anderen, aan keizer Maximiliaan den II gezonden, wanneer hy wel te Regensburg gehoor en afscheidt kreeg, maar op zyne te rug reize, drie mylen daar van daan, met de andere gezanten gevangen genomen, en naar Lintz gevoert wierdt, alwaar hy vier maanden gevangen bleef. Na zyne ontslaging kwam hy by den koning, toen de zelve den ryksdag te Thoorn in Pruissen hieldt; wierdt in het jaar 1582, benevens Georg Radzivil en Ernest Weyher, gebruikt om de Lyflandsche landschappen in order te brengen, en de koning wilde hem tot bisschop van het nieuwopgerechte bisdom aanstellen. Doch in het jaar 1583 gebeurde de doodt van den aartsbisschop van Reusch-Lemberg, *Johan Stremiensky*, wiens aartsstift de koning hem schonk, het welk hy ook 20 jaren bezeten heeft. In het jaar 1585 wierdt hy aan den nieuwen paus, Sixtus den V, naar Rome gezonden, om hem wegens den koning gehoorzaamheit te bewyzen, kwam in het jaar 1586 weder te rug, en bragt des konings gemalinne eene gewyde roze van goudt van 's pauzen wegen mede. In dat jaar stierf de koning Stephanus, en in de daar op volgende verkiezing van het jaar 1587 bleef hy den prins Sigismundus in Zweden by, de welke ook het ryk tegen den aartshertog Maximiliaan van Oostenryk staande hieldt. Deze aartsbisschop deedt wel zyn best om door goede traktaten, waar toe hy door den koning Sigismundus gebruikt wierdt, deze oneenigheden by te leggen; doch de veldslag by Pitschen viel daar op voor, waar in de aartshertog Maximiliaan wierdt gevangen genomen, die van zynen eisch op de kroon voor zyne verlossing afstandt deedt. Hy voerde de Jesuiten te Lemberg in, en bezat de twee abdyen Vachow en Dierhikow, van welke hy de eerste aan zyns broeders zone overliet. Na dat hy in vele onderhandelingen gebruikt, en 24 malen als gezant afgezonden was, stierf hy in het jaar 1603, den 17 Juny, na dat hy zyn leven op 74 jaren gebragt hadt. Hy heeft verscheide boeken geschreven, als: over den LXII *Psalm*; insgelyks: *Fasti Christiani*; *Prussia Ducalis*; *Jus Livonicum*, & *Topographia ejusdem provinciæ*; enz. ook: *Commentarius Rerum Polonicarum*. enz.

SOLIGNAK, eene kleine stadt in Vrankryk, in het landschap Velay.

SOLIMAN. Zie SOLYMAN.

SOLINGEN, of SOLLINGEN, eene kleine stadt, nevens een ambacht, in het hertogdom Bergen, in den Westphaalschen kreits, omtrent drie mylen van Keulen Noordwaarts, aan de rivier de Wipper, gelegen. Aldaar wordt zeer goed geweer gemaakt. *Maty Diction.*

SOLINUS, (CAJUS JULIUS) een Latynsch taalkundige, die zamengestelt heeft een werk, genaamt: *Polyhistor*, het welk eene verzameling is van de allermerkwaardigste zaken, welke men in verscheide gewesten ziet. Men heeft verscheide drukken van dit boek, het welk verdeelt is in zeventig kapittels. Voor het overige zyn de schryvers verlegen om te weten in welken tydt Solinus geleeft heeft. Philippus van Bergamo heeft zich ingebeeld, dat Solinus zyn werk heeft opgedragen aan den keizer Augustus, doch hy neemt *Auctius* voor Augustus, en hy heeft niet aangemerkt, dat deze schryver van Vespasianus spreekt, en van de verovering van Jeruzalem. Het is waarschynlyker, dat hy na Plinius geleeft heeft, welken hy byna geheel heeft uitgeschreven, waar door hy den toenaam heeft verkregen van de *Aap van Plinius*. Solinus spreekt dikwils van Rome als van zyn vaderlandt. Voor het overige is Scaliger van gedachten, dat hy een schryver is van weinig verdiensten. *in Euseb. Animadvers. pag.* 228. Salmasius schynt de verdiensten en de gedachtenis van dezen schryver weder te hebben opgevyzelt door twee stukken van geleerde aantekeningen, welke hy over des zelfs werk gemaakt heeft. *Salmasius in Proleg. Gesner. in Biblioth. Vossius de Hist. Lat. Scaliger. Animadvers. ad Euseb. Chron.*

SOLITAURILIA waren zekere feestdagen, welke de Romeinsche koning *Servius Tullus* ter eere van *Mars* instelde, aan wien op dit feest een os, een ram en een wild-zwyn in het zogenaamde Veldt van Mars wierdt opgeoffert, na dat de gemelde slagtoffers te voren drie malen rondom het gansche leger, in slagorder staande, geleid waren, om het zelve door die offerhande te reinigen. Anderen noemen dit feest *Suovetaurilia*, welk woordt is zamengestelt van de namen der drie dieren, welke geoffert wierden, namentlyk van *sus*, een varken, *ovis*, een schaap, en *taurus*, een *os*, hoewel anderen zeggen, dat dit offer uit een os, ram en wild-zwyn bestondt. Cato spreekt van het *Suovetaurilium* als van een offer, het welk de huisvaders plagten te brengen, na dat zy de offerdieren om hunne landeryen en akkers geleid hadden, om het ongeluk van stormen, hagel, en ander onweder van hunne goederen en huizen te verdryven, en een goeden oogsttydt te erlangen. *Dionysius Halicarn. lib.* IV. *Titus Livius lib.* I. *Cato de Re Rustica cap.* 141.

SOLLICITI. Dus worden de leden van een genootschap geleerde lieden genaamt, opgerecht te Trevigo, in de Mark Trevisano, welker zinnebeeldt is een nog onder des beeldhouwers handt zich bevindende marmore pylaar, met dit omschrift: *Donec ad magnum.*

SOLMS, een graafschap in den opper-Rhynschen kreits, grenzende ten Noorden aan het Hessische ambacht Blankenstein, en de Nassausche ambachten Herborn en Beilstein, ten Westen aan het Nassausche ambacht Weilburg, ten Zuiden aan het Nassausche ambacht Usingen, en ten Oosten aan de Ryksstadt Wetslar. Het heeft zynen naam van het oude stamslot *Hohen-Solms*, het welk tusschen Wetslar en Braunfels legt, en in het jaar 1344 verwoest is. Men houdt het voor het oude *Solicinium*, van het welke *Ammianus* verhaalt, dat de keizer Valentinianus aldaar van de Duitschers wierdt uit het veldt geslagen. In dit graafschap leggen de steden *Lichæ*, een steedtje en residentie-slot, het welk ten tyde van den keizer Adolf uit eenige dorpen is zamengetrokken, en van Albert den I met stads vryheden begiftigt, desgelyks het slot en stedeke *Hungen*, de stadt en het slot *Braunfels*, de stadt en het slot *Laubach*, als ook *Gravenstein*, waar by *Rodelheim*, aan de rivier Nidda, beneden Frankfort, moet gerekent worden, zynde alle zitplaatsen van zo vele byzondere liniën der graven van Solms. Daarenboven behoort hen de heerlykheit *Sonnewaldt*, in de neder-Lausnits, en *Wildenfels*, in Voigtlandt, die onder het keur-Saxische gebiedt staan, en door het keurhuis van het Ryk te leen ontfangen worden. Doch het graafschap Solms is meest een keur-Paltzisch leen; maar Rodelheim, nevens eenige andere plaatsen, hebben de graven van *Reiche* te leen. Ook bezitten zy een gedeelte van de heerlykheit Muntzenberg ten dele alleen, ten dele in gemeenschap met Hessen. Zy zyn wel in verscheide liniën verdeelt, maar zy hebben, uit krachte van een gemaakt erfverdrag, onder zich de gewoonte, dat maar de oudste graaf de lenen voor zich en in hunner aller name van de verscheide leenheeren ontfangt. Zy hebben van keizer Frederik den III het voorrecht verkregen, dat zy alle hunne plaatsen mogen versterken. In de Ryksvergadering zitten zy op de *Wetterausche* gravenbank. *Lunigs Reichs-Archiv, Part. spec. Cont.* III. *Abth.* V. *Abs.* & *in Supplem. Winckelman Hess. Beschr. p.* 237. *Tolner Hist. Pal. c.* 7. *p.* 180.

SOLMS. Dit voorname Ryksgraaflyke geslacht heeft eenen oorsprong met de graven van *Nassau*, alzo *Philips*, die een neef is geweest van *Eberhard van Nassau* den Ryken, het slot *Solms* omtrent het jaar 830 gebouwt, en zynen zoon *Otto* graaf van Solms genaamt heeft. Deze is vader geweest van *Wilhelm*, die het tournooispel te Maagdenburg in het jaar 935 heeft bygewoont, van welken in eenige graden van de nederdalende linie afstammen *Marquard* en *Henrik*. Hendriks nakomelingen zyn met *Johan*, grave van Solms, in het jaar 1410 uitgestorven; maar Marquard teelde *Henrik*, wiens zoon *Bernhard* onder keizer Lodewyk den IV als overste te paardt gedient heeft tegen den markgraaf van Moraviё, en by zyne gemalinne Justina van der Lippe in het jaar 1380 eenen zoon, *Otto*, heeft nagelaten, die met zyne gemalinne Anna, dochter van grave Philips van Falkenstein en Muntzenberg, een deel van de Muntzenbergsche nalatenschap aan zich heeft gebragt, en de stamvader van alle nog levende graven geweest is: want zyne twee zonen, *Bernhard* en *Johannes*, hebben na gedane deling, waar in de eerste Braunfels, Greiffenstein en Hungen, en de laatste Lich en Laubach te beurt gevallen zyn, twee byzondere stammen, die van *Braunfels* en *Lich*, gesticht. Bernhards neef, van den zelven naam, heeft de keizers Maximiliaan den I en Karel den V als Raadt gedient, en van zyne gemalinne Margareta, dochter van den vorst Wilhelm van Henneberg, eenen zoon bekomen, genaamt *Philips*, die tot invoering van den Lutherschen Godsdienst in zyne heerlykheden veel heeft toegebragt, en als de oudste van zyn huis by de opgerechte ertvereeniging van zyn geslacht in het jaar 1578 tegenwoordig geweest is. By zyne doodt, voorgevallen in 't jaar 1581, heeft hy een eenigen zoon, *Koenraad*, nagelaten, geboren in het jaar 1540, die zyn huis met 14 spruiten heeft vermeerdert, waar onder 7 zonen, namentlyk: *Johan Albert*, *Eberhard*, *Ernst*, *Wilhelm*, *Otto*, *Reinhard* en *Philips*, tot mannelyke jaren gekomen zyn. De jongste stierf in het jaar 1628 ongetrouwt, hebbende verscheide voorname bedieningen aan het keur-Paltzische hof en in den kryg bekleed, en de andere sneuvelden alle in den oorlog, op *Johan Albert*, *Wilhelm* en *Rhynhard* na, die hunnen stam hebben voortgeplant, en in zo vele takken, namentlyk die van *Braunfels*, *Greiffenstein*, en *Hungen*, uitgebreid. Reinhard, de stichter van den tak van Hungen, was Raadt van den keurvorst van de Palts, overste en landvoogdt van de opper-Palts. Zyne beide zonen uit het eerste huwelyk met Walburg, gravinne van Falkenstein, *Frederik* en *Otto*, stierven zonder lyfserven. De kinderen uit den tweeden echt van Elizabeth, Rhyngravinne, waren *Maurits*, *Philips* en *Koenraad*, welke laatste maar een jaar oud wierdt. Philips was in den beginne Zweedsche overste: naderhandt hadt hy het bevel over de opper-Rhynsche kreitsbenden, en stierf te Neurenberg in het jaar 1665; wanneer hy uit den Turkschen oorlog te rug kwam. Maurits was een braaf soldaat, waarom hy van den keizer en het Ryk tot generaal wachtmeester wierdt aangestelt. Hy voerde ook het *Directorium* in het Wetterausche Ryksgraaflyke collegie. Drie jaren voor zyne doodt, die vooriel in het jaar 1678, stierf in den Hage zyn eenige zoon *Rhynhard Wolferd*, zo dat zyne linie met hem uitstierf.

Johan Albert, die den tak van *Braunfels* stichtte, was opperhofmeester van keurvorst Frederik van de Palts, dien hy ook in zyne ballingschap verselde, en in het jaar 1623 in den Hage overleedt. Zyn oudste zoon stierf zonder kinderen in het jaar 1635. De andere, *Johan Albert*, tradt in Hollandschen krygsdienst, en wierdt eerst gouverneur van Utrecht, en daar na van Maastricht. Hy liet een eenigen zoon, *Henrik*, na, bygenaamt *Trajectinus*, die overste van de blaauwe guarde van koning Willem den III van Engelandt, en generaal over het Hollandsche voetvolk was, en in den veldslag by Tienen in het jaar 1693 sneuvelde, zynde de laatste van zynen stamme.

Wilhem, te *Greiffenstein*, geboren in den jare 1570, was ten tyde van keizer Ferdinand den II algemeen commissaris in Hungarie, en hadt by zyne gemalinne Amelia van Nassau onder andere kinderen drie zonen, namentlyk *Johan Koenraad*, *Wilhem* en *Lodewyk*. De oudste trouwde wel, doch zyne kinderen stierven alle voor hem. Insgelyks trouwde Lodewyk, doch hadt geene kinderen. Wilhem heeft in zyne twee huwelyken verscheide mannelyke erfgenamen verwekt; maar de zelve zyn alle jong gestorven, op *Wilhelm Maurits* na, geboren in den jare 1651. die zyne linie door zyne gemalinne Magdalena Sophia, landgravinne van Hessen-Bingenheim, met vele kinderen, van beide sexen, heeft

heeft voortgeplant, van welke echter maar een eenige zoon, *Frederik Wilhelm*, in den jare 1696 geboren, met drie dochters, in het leven zyn gebleven.

De tak van *Solms-Lich* heeft zich in verscheide zydelinien uitgebreid, en door vele aanzienlyke goederen verrykt, gelyk dan haar stichter *Johannes*, door zyn huwelyk met Elizabeth Catharina van Cronberg, Rodenheim heeft verkregen. Zyn neef *Philips* heeft van die van Minckwitz Sonnewaldt, in de neder-Lausnits, gekocht, en de helft van de heerlykheit Pouch is hem van keurvorst Frederik van Saxen vereert. De eerste verdeling van dezen stam is in des zelfs zonen *Reinhard* en *Otto* geschied, en door den eersten de tak van *Solms-Lich*, maar door den tweeden die van *Solms-Laubach* gesticht. Reinhards zonen, *Ernst* en *Herman Adolf*, hebben zich weder in twee liniën verdeelt, die van *Solms-Lich*, en die van *Hohen-Solms*. *Ernst* was kamerheer van keizer Karel den V, en veldmaarschalk in de belegering van Metz. Hy hadt drie zonen, *Georg Everhard*, *Philips* en *Ernst*. De eerste hadt in Hollandschen dienst grote eer behaalt, maar stierf zonder lyfserven. Philips, keizerlyke krygs-Raadt en overste, was de vader van *Philips Adam*, dien zyne gemalin maar eene eenige dochter baarde, de welke met Sigmund Wilhelm, grave van Koningsek, getrouwt is. Ernst is aan het Keulsche hof opgevoed, en heeft by zyne gemalinne, Amalia van Mansveldt, vele kinderen verwekt, van welke echter maar een eenige zoon, *Lodewyk Christoffel*, getrouwt is, die by Amona Amalia, dochter van Herman, grave van Wied, drie zonen teelde, te weten *Ernst Augustus*, geboren in den jare 1645; *Herman Adolf Maurits*, geboren in den jare 1646, en *Karel Lodewyk*, geboren in den jare 1648, die alle drie vroeg gestorven zyn, en wel de middelste in den jare 1718, zonder kinderen by zyne gemalinne Anna Maria, eene dochter van grave Johan Augusts van Solms-Rodelheim, na te laten. Herman Adolf, Reinhards twede zoon, krygspresident van den koning Gustavus Adolphus van Zweden, wierden van zyne gemalinne Elizabeth, gravinne van Wied, vyf zonen geboren, namentlyk: *Philips Reinhard*, *Maurits*, *Lodewyk*, *Frederik* en *Johan Wilhelm*, de welke alle buiten echt gestorven zyn, behalven Philips Reinhard, die by zyne eerste vrouwe, zynde zyne nicht, en genaamt Anna Amalia, teelde *Henrik*, *Wilhelm*, en *Johan Lodewyk*, van welke de jongste zeer jong is gestorven, en de oudste, in Spaanschen dienst zynde, is in een veldslag tegen de Portugezen in den jare 1665 gebleven. Uit den tweeden echt met Catharina Eleonora, freulin van Tschernembl, was *Johan Henrik Christiaan*, die te Wenen den Roomschen Godsdienst aannam, en daar toe ook zyne onderdanen wilde noodzaken, doch waar over hy in een redentwist met zynen neef Wilhelm te Greiffenstein doorschoten wierdt. Dus kwam de regering aan zynen broeder Lodewyk. Deze stierf in den jare 1707. Van zyne kinderen, geteelt by zyne eerste gemalinne Louize, gravinne van Dhona, zyn vier zonen tot hunne jaren gekomen, namentlyk *Christiaan Lodewyk*, geboren in den jare 1671; *Maurits Frederik*, geboren in den jare 1675; *Lodewyk Karel*, geboren in den jare 1677, en *Frederik Wilhelm*, geboren in den jare 1682. Doch van deze is de eerste onder koning Willem den III in den jare 1690 als kapitein van de blaauwe guarde by Limmerik, in Ierlandt, en de derde als overste luitenant in den jare 1703 voor Landau aan zyne by een uitval ontfangene wonde gesneuvelt. De jongste, Frederik Wilhelm, te Hogen-Solms en Lich, leefde nog in den jare 1729, en was getrouwt met Wilhelmina Magdalena, dochter van Wilhelm Maurits, grave van Izenburg-Birnstein, by welke hy, behalven verscheide dochteren, drie zonen heeft verwekt, genoemt: 1) *Philips Ernst*, geboren den 11 December des jaars 1720; 2) *Karel Christiaan*, geboren den 16 April des jaars 1725; en 3) *Gustaaf Adolph*, geboren den 2 April des jaars 1726.

Den tak van *Solms-Laubach* heeft *Otto*, Reinhards broeder, gesticht, van wiens zone, *Frederik Magnus*, *Johan Georg* en *Otto* afstammen. Deze woonde op Sonnewaldt, en behieldt uit kracht te van een zeker verdrag, na het afsterven van Anarch Frederik, heere van Wildenfels, deze heerlykheit, die echter kort daar na, toen *Frederik Albrecht*, zoon van Otto, in den jare 1615 by ongeluk door buschkruidt om hals raakte, nevens de overige nalatenschap, aan zyne neven verviel. Johan Georg was zeer arbeidzaam en vredelievend, en door zyne drie zonen, *Albert Otto*, *Henrik Wilhelm*, en *Johan Georg*, zyn wederom drie linien opgerecht, te weten die van *Solms-Laubach*, van *Solms-Sonnewaldt*, en van *Solms Baruth*. Doch de eerste stierf uit met *Karel Otto*, neef van Albert Otto, de welke in den jare 1676 maar vier dochters nagelaten heeft, waar van eene, genaamt *Catharina Amalia*, aan den landgrave Philips van Hessen-Philipsdal, en nog eene, geheten *Karola Henrika*, aan Henrik Trajanus, laatsten grave van de linie van Solms-Braunfels, is getrouwt geweest.

Henrik Wilhelm, de eerste van de *Sonnewaldsche* linie, was by koning Gustavus Adolphus van Zweden zeer wel gezien, in wiens dienst hy ook aan eene te Bamberg ontfangene wonde in den jare 1632 te Sweinfurt is overleden. Zyn zoon, *Georg Frederik*, die alleen van zyne broederen zynen vader overleefde, en in den jare 1625 geboren wierdt, heeft by twee gemalinnen, te weten by Praxeda, dochter van Lodewyk Everhard, grave van Hohenloh-Pfadelbach, en by Anna Sophia, geborene princes van Anhalt-Bernburg, 16 kinderen verwekt, waar van maar twee zonen en eene dochter volwassen zyn. *Otto Henrik*, geboren in den jare 1655, is in den jare 1689 getrouwt met Charlotta van Grossek, die hem gebaart heeft 1) *Frederik Bernhard*, geboren in den jare 1691; 2) *Karel Christiaan*, geboren in den jare 1692; 3) *Otto Wilhelm*, geboren in den jare 1701; 4) *Augustus Philips*, geboren in den jare 1702; 5) *Augusts Frederik* en 6) *Henrik Rudolf*, tweelingen, geboren in den jare 1702; 7) *Johan Georg*, geboren in den jare 1704; 8) *Adolf Lodewyk*, geboren in den jare 1706; en 9) *Gustaaf Ferdinand*, geboren in den jare 1708. Hy woonde op het slot Pouch, en zyn broeder, Henrik Wilhelm, op Sonnewaldt, en was getrouwt met Johanna Christiana, dochter van Henrik den III, vryheer van Friesen, by welke hy in den jare 1694 twee dochters heeft nagelaten.

De stichter van den tak van *Solms-Baruth* is geweest *Johan Georg*, keur-Saxische overste, die in den jare 1632 te Praag aan de pest is gestorven. Hy hadt by Anna Sophia, gravinne van Erbach, vyf zonen verwekt. De oudste van de zelve, *Johan Lodewyk*, is al in den jare 1631 gestorven. *Johan Augusts*, *Johan Frederik* en *Frederik Sigmund* hebben door eene nieuwe verdeling de linien van *Solms-Rodelheim*, van *Solms-Laubach* en van *Solms-Baruth* gesticht. Johan Augusts stierf in den jare 1680, van wiens zonen *Johan Karel Everard* als generaal majoor en overste te voet in Italië diende, en in den jare 1699 stierf. *Johan Augusts*, *Johan Georg* en *Philips Frederik* zyn insgelyks zonder oir gestorven, zynde de laatste als keizerlyke overste te paardt voor Peterwaradyn in den jare 1694 doodgeschoten. De stam is voortgeplant door *Lodewyk*, die geboren wierdt in den jare 1664, generaal majoor in koninklyken Pruissischen krygsdienst is geweest, en gestorven den 5 December des jaars 1616. Hy is getrouwt geweest met Charlotta Sibylla, dochter van grave Frederik van Ahleveldt, uit welke hem in den jare 1696 geboren is *Frederik Augustus Karel*. *Lodewyk Henrik*, geboren in den jare 1667, is onder koning Willem van Groot-Britannië kapitein van de blaauwe guarde geweest. Van zyne gemalinne Wilhelmina Christina, geborene gravin van Limpurg-Gailndorf, zyn geboren *Wilhelm* in den jare 1699, en *Christiaan Ernst* in den jare 1705. *Johan Frederik*, te Laubach, werwaarts hy zynen setel na zyns neefs Karel Ottoos van Wildenfels doodt verplaatste, hadt tot echtgenote Benigna, geborene gravin van Promnitz, by welke hy in den jare 1696 verwekt heeft 1) *Frederik Ernst*, geboren in den jare 1671, werkelyke keizerlyke geheime Raadt en kamergerechtsvoorzitter te Wetslar, gestorven in den jare 1723, hebbende by zyne gemalinne Frederika Charlotta, dochter van Lodewyk Christiaan, grave van Stolberg Geudern, geteelt *Frederik Magnus*, geboren in den jare 1711, en *Christiaan Augustus*, geboren in den jare 1714, behalven nog twee dochteren. 2) *Karel Otto*, geboren in den jare 1673, die in den name van den grave van Wetterau in den jare 1697 de Ryswyksche vredehandeling bywoonde, en in den jare 1699 werkelyke Ryks-hof-Raadt en kamerheer aan het Pruissische hof is geworden. Hy heeft zich in den echt begeven met Louiza Albertina van Schonburg-Waldenburg, de welke hem, behalven vele dochters, in den jare 1704 *Karel Lodewyk* heeft gebaart. 3) *Henrik Wilhelm*, geboren in den jare 1675, overste onder de opper-Rhynsche kreitsbenden, die by zyne gemalinne Helena Dorothea, geborene gravin van Truchses-Waldburg, geteelt heeft *Frederik Magnus*, geboren in den jare 1705, en gestorven....; *Henrik Karel*, geboren in den jare 1706; *Frederik Lodewyk*, geboren in den jare 1708; en *Frederik Christoffel*, geboren in den jare 1712.

Frederik Sigismund, te *Bareith*, of *Baruth*, gemaal van Ernestina, dochter van Otto Albert, heere van Schonburg, stierf in den jare 1696, en liet twee zonen na, als: 1) *Frederik Sigismund*, geboren in den jare 1696. Deze heeft by zyne eerste gemalinne Amalia Christiana, freulin van Lutzelburg, in den jare 1696 *Frederik Maximiliaan*, en in den jare 1697 *Gotlieb* geteelt; en by de twede, Ernestina Elizabeth van Solms-Pauch, nog een zoon, genoemt *Frederik Gotlob*, geboren in den jare 1725. 2) *Johan Christiaan*, broeder van Frederik Sigismund, stierf in den jare 1726, en liet na van Helena Constantia, geborene gravinne van Henckel, behalven verscheide dochteren, de navolgende zonen, als: *Johan Karel*, geboren in den jare 1702; *Christiaan Ernst*, geboren in den jare 1706; *Georg Wilhelm*, geboren in den jare 1709; en *Lodewyk Henrik*, geboren in den jare 1717.

Johan Georg, de vyfde zoon van den bovengemelden Johan Georg, woonde mede te Bareith, en stierf in den jare 1690, na dat hy zich ten tweden maal in de echt hadt begeven, en twee kinderen geteelt, van welke echter gene in het leven zyn gebleven.

SOLOBRENA, in het Latyn *Salambina*, eene stadt in *Hispania Batica*, naar het berecht van *Ptolomaeus*, doch tegenwoordig in het koninkryk van Granada. Zy is een halfeilandt in de Middelandsche zee, heeft eene haven, en een welversterkt kasteel, en legt naby de stadt Motril, 16 mylen van Mallaga, en 20 van Almeria. *Baudrand.*

SOLOCHO. Daar zyn drie kleine eilanden van dien naam, omringt met grote klippen, de welke men oudtyds noemde *de grote Syrtis*, en tegenwoordig de *droogtens* of de *laagtens van Barbarye*. De zelve leggen in de golf van Sidra, nu en dan genaamt *de golf van Solocho*. Hunne oude namen zyn *Gaa*, *Pontia* en *Mizynos*. *Baudrand.*

SOLOGNE, in het Latyn *Solonia*, *Siligonia*, *Secalonia*, of *Sabulonia*, van wegens den zandachtigen grondt, is een klein gebiedt in Vrankryk, tusschen het gebiedt van Orleans, Blois en Bourges. De hoofdstadt daar in is *Romorantin*: de andere steden zyn *Gergeau*, *Sulley*, *Aubigny*, enz. Dit landt is met verscheide rivieren bewatert, en zeer vruchtbaar aan koren.

SOLON, een der zeven wyzen van Griekenlandt, was de zoon van Execestides, en wierdt geboren te Athene in de XXXV Olympiade. Hy hadt geboorte, dapperheit, en eene verwonderlyke doordringendheit van oordeel. Deze voordeelen bragten hem tot de bestiering van zyn vaderlandt. Draco, die voor hem wetgever geweest was, hadt by uitstek strenge wetten gemaakt: deze schafte hy af, en gaf nieuwe, die zachter waren. Hy matigde de

de overdadigheit, ſchafte vele bygelovige Godsdienſtplegtigheden af, en ſtondt den Atheniënzen toe zodanig een erfgenaam aan te ſtellen, als zy zouden willen, behoudens dat zy gene kinderen hadden. Hy maakte gene wetten tegen de vadermoorders, om dat hy niet geloofde, dat 'er zulke zouden kunnen zyn. Salamine, van waar hy van geboorte was, ſtondt de Atheniënzen wel aan: nochtans hadden zy op levensſtraffe verboden om te ſpreken van het zelve op de Megarenzen weder te herwinnen, die daar van meeſter waren, ter zake van het verlies, 't welk zy geleden hadden, trachtende het zelve weder te winnen. Solon veinſde zich derhalven zot te zyn, en hebbende eenige vaarzen opgezegt van zyn maakſel, overreedde hy de Atheniënzen de wapenen aan te grypen, en zy bragten dit eilandt met meer geluk onder hunne macht dan zy gehoopt hadden. Eenigen tydt daar na wierp zich Piſiſtratus op voor dwingelandt over Athene. Solon belette dit zo veel hy kon; doch wanneer hy hem meeſter van de ſtadt zag, vertrok hy uit de zelve. Men zegt, dat hy naar Egypten en naar Lydië reiſde, alwaar hy Creſus vondt. Creſus, zich in alle zyne pracht aan Solon hebbende doen zien, en hem afvragende of hy wel ooit iets ſchoonders gezien hadt, antwoordde hy: *Ja, de paauwen, de faizanten en de hanen: want hunne ſchoonheit is natuurlyk, maar de uwe gemaakt.* Hy wilde hem ook niet gelukkig noemen voor dat hy zynen levensloop gelukkiglyk volbragt hadt, dourdien alles onzeker was tot aan de doodt. Hy zeide, *Dat de wetten geleken naar de webben der ſpinnekoppen, waar in zich niet dan vliegen lieten vangen, om dat men alleen maar de geringe ſtrafte, en de groten zich door hun aanzien redden,* Men verzekert, dat hy eene Verhandeling ſchreef over de wetten, Redenvoeringen, Treurzangen, en Jambiſche vaarzen, en dat hy het befaamde gerechtshof te Athene of heeft ingeſtelt, of verandert. *Herodotus lib.* I. *Diogenes Laërtius lib.* I *Vit. Philoſ. Plutarchus in Solone. Euſebius in Chron.* Voeg by dit alles den *Solon van J. Meurſius*, en de lyſt der werken van dezen wetgever, de welke in de Attiſche Boekzaal van den zelven ſchryver gevonden wordt. Hy ſtierf in het 80 jaar zyns ouderdoms, in het 2 jaar van de LV Olympiade, 559 voor de geboorte van Chriſtus. *Fabricius Bibl. Græc. l.* II. *c.* 14.

SOLOR, een eilandt en koninkryk in Aſië, Zuidwaarts van de Molukkiſche eilanden gelegen.

SOLOTHURN, een Kanton, en wel het elfde in het Zwitſerſche Eedgenootſchap. Het grenſt ten Ooſten en Zuiden aan het Kanton Bern, ten Weſten aan dat bisdom, en ten Noorden aan het Kanton Baſel. Het heeft ſchoon korenlandt, en op zommige plaatſen ook wynbergen. Het begrypt, behalven de hoofdſtadt, van den zelven naam, het graafſchap *Thierſtein*, de ſtadt *Olten*, de heerlykheden *Falkenſtein*, *Bechburg*, *Goſgen*, *Dornek*, *Gilgenberg*, het kollegiale ſticht *Schonenweerth*, het klooſter *Beinweil*, enz. en is den Roomſchen Godsdienſt geheel toegedaan.

SOLOTHURN, SOLEURE, in het Latyn *Solodurum*, eene grote, ſchone en wel verſterkte ſtadt aan de Aar, waar over een ſtene brug legt. Deze ſtadt is inzonderheit wegens hare oudheit beroemd, en zou al ten tyde van Abraham gebouwt zyn, welke oudheit men zegt dat door verſcheide oude gedenktekenen beveſtigt wordt, in 't byzonder door een overouden toren, de welke midden in de ſtadt ſtaat, aan welken deze volgende vaarzen van *Glareanus* te lezen zyn:

In Celtis nihil eſt Solodoro antiquius, unis
Exceptis Treviris, quarum ego dicta ſoror.

Deze ſtadt wierdt eerſt door de Romeinen, en naderhandt, door de overſtroming der Allemannen, Hunnen, enz. overheert, en voorts onder de Franken het bisdom van Geneve ingelyft. Naderhandt is zy aan het Duitſche Ryk gekomen, in welken tydt het ſticht aldaar verſcheide rechten gehad heeft. Zy heeft zich van oude tyden herwaarts zo wel by het Kanton Bern, als andere Eedgenoten gehouden, en het zelve in vele voorvallen trouwe dienſten bewezen, waarom zy ook in den jare 1481 in het eeuwigdurend verbondt is aangnomen. Daar is een kanunnikaal ſticht, het welk door *Wiethrada*, gemalinne van den koning Pipin, en moeder van Karel den Groten, in den jare 736 ter eere van de alhier gemartelde *Urſus* en *Victor* geſticht is: ook heeft de Franſche afgezant, by het Eedgenootſchap reſiderende, alhier zyn verblyf. *Stumpf. Glareanus. Guilliman.*

SOLOWKI, een eilandt in de Witte zee, tuſſchen de provincie Coreila en de rivier Dwina, acht mylen in zee gelegen. Het zelve behoort onder den Czaar van Moskovie, en heeft een beroemd klooſter van de zogenaamde *Rios*-orde, waar in geen vrouwsperſoon durft komen, het welk haar op hoge ſtraffe verboden is. Dit eilandt legt 300 Poolſche mylen van Moscou. Op het zelve wordt zeer veel zout gemaakt. Des zomers, als de dagen op het langſte zyn, gaat de zon hier maar voor twee uuren onder. *Guagnin.*

SOLPE, eene ſtadt in 't koninkryk Napels, in het landſchap Capitanata, met een bisdom.

SOLSONA, eene biſſchoppelyke ſtadt in Katalonië, onder het aartsbisdom van Tarragona, omtrent 3 mylen Noordwaarts van Cardona gelegen. Zy heeft weinig inwoonders, maar is wel verſterkt.

SOLTA, oudtyds *Olyntha*, *Soloëntia*, *Bolentia*, een klein eilandt in de golf van Venetië. Het legt naby de kuſt van Dalmatie, tuſſchen de ſtadt Trau en het eilandt Lezina. De Venetianen zyn daar meeſter van. *Baudrand.*

SOLTANIE. Zie SULTANIE.

SOLTAU, eene kleine ſtadt in het hertogdom Lunenburg, naar den kant van Verden gelegen. Zy is beroemd wegens een veldſlag, welken Erik, hertog van Brunswyk, met Johannes, biſſchop van Hildesheim, in den jare 1519 op St. Pieters-en Paulus dag aldaar gehouden heeft, waar in 4000 man op de plaats bleven, en Erik, nevens den hertog Wilhelm en 119 edelen, gevangen wierden. Van deze plaats heeft de *Soltauwer heide* haren naam. *Chytræi Sax. p.* 208.

SOLTWEDEL, SALTQUEL, SALTZWEDEL, in 't Latyn *Heliopolis*, *Urbs Solis*, *Vallis Solis*, eene oude ſtadt in de Oude Mark, zynde alles, wat van haren naam en oorſpronk gezegt wordt, onzeker. Doch zo veel is zeker, dat zy, nevens de daar by gelegen landſtreek *Zermond*, of het Balſamer landt, tot op keizer Henrik den IV den Slaven, naderhandt den graven van Meiſſen en Lauſnits toebehoort heeft, van welke zy op de markgraven van Brandenburg, van de Stadiſche linie, en eindelyk op Otto den Ryken van Askanië en Wallenſtadt, vader van Albert den Beer, gekomen is, de welke beide menigmaal markgraven van Saltzwedel genaamt worden. De laatſte (want de eerſte heeft niets uitgevoert) heeft, na dat hy de Oude Mark van de Wenden geheel gezuivert hadt, de twee voorheen eeniger maten onderſcheidene markgraafſchapen te zamen vereenigt, zo dat na dien tydt van het markgraafſchap van Saltzwedel niet meer geſproken wordt. De ſtadt legt aan de rivier de Jetze, vyf mylen bezuiden Daneberg. De rivier loopt midden door de ſtadt, de zelve in nieuwen oud-Soltwedel verdelende. Zy is redelyk wel gebouwt. Men zegt, dat zy haren naam heeft van een zonnebeeldt, dat men aldaar aanbadt, en het welk door Karel den Groten vernielt is, toen hy deze ſtadt ſtichtte. *Sagittar. Hiſtoria Marchiæ Soltwedelenſis.*

SOLVATHIUS, de LXIV koning van Schotlandt, was de zoon van Eugenius den VIII, en kon wegens zyne dapperheit onder de voornaamſte Schotſche koningen getelt worden, indien hy in het derde jaar zyner regering het voeteuvel niet hadt gekregen, het welk zynen moedt heeft doen verflaauwen. Des niettegenſtaande dempte hy door zyne legerhoofden met zonderling geluk alle oproeren, als eerſt de wederſpannigheit, welke Donald Bane aanrechtte, die alle Weſtelyke eilanden innam, en zich daar van koning noemde; naderhandt aan het vaſte landt kwam, en daar begon te plunderen, doch voor Cullan van Argîle, en Dunchal van Athol in een boſch gedreven, en aldaar met al zyn volk gedood wierdt. Hier na viel Gilcolumbus in Galloway, het welk zyn vader reets te voren geplundert hadt, doch wierdt door de zelve legerhoofden geſlagen, en naderhandt gedood. Onder zyne regering was 'er vrede tuſſchen de Engelſchen en de Pikten. Na dat Solvathius 20 jaren lang op den troon gezeten hadt, ſtierf hy in den jare 787, en wierdt van zyne onderdanen zeer beklaagt. *Buchanan. Hiſt. Scot.*

SOLWEY, eene burgt in Zuid-Schotlandt. Hy legt in Nithesdale, aan de golf van Solwey, aan welke hy den naam gegeven heeft. *Maty Diction.*

SOLWEY-FYRTH, dat is te zeggen *de golf van Solwey*. Deze golf is een gedeelte van de Ierſche zee. Zy is gelegen tuſſchen het eilandt Man en de Engelſche kuſten. Eertyds hadt zy haren naam van de rivier Eden, de welke zich daar in ontlaſt. Tegenwoordig draagt zy dien van den burgt van Solwey. *Maty Dict.*

SOLYMA, de hoofdſtadt van Judea, wierdt naderhandt *Hieroſolyma* of *Jeruzalem* genaamt, wegens de heiligheit van haren tempel.

Daar is ook eene ſtadt van dien naam in Lycië, naby een berg van den zelven naam, alwaar de Solymiaanſche volkeren woonden. Men gelooft, dat het die zyn, van welke *Homerus* gewag maakt. Zy eerden drie goden, *Arſalus*, *Druth* en *Troſobius*, of, gelyk anderen de zelve noemen, *Argalus*, *Arnius* en *Toſibis*. Men gelooft, dat zy uit Phenicië kwamen, en hunne taal was daar een bewys van, het welk doedt geloven, dat deze *Solymianen* van Solyma, of van Jeruzalem kwamen. *Homerus Odyſſ.* E. *Iliad.* Z. *Plin. l.* V. *c.* 27. *Plutarch. de defectu Oraculorum. Stephanus de Urbibus. Jozephus Joodſ. Oudh.* VII *B.* 3 *K. en tegen Appion 't* I *B. Voſſius de Idololatria l.* I. *Salmaſius ad Solinum.*

SOLYMAN, de I van dien naam, Turkſch keizer, was de zoon van Orchan. Zommigen willen, dat zyn vader hem twee maanden overleeft heeft, doch het ſchynt geloofelyker, dat de zelve voor hem geſtorven is. Hy maakte een verbondt met den Griekſchen keizer, en verſloeg de benden van Ungleſes en Crates, een vorſt der Bulgaren. Op de zelve gelukkige wyze vermeeſterde hy ook Adrianopel, Philippopolis, Gallipolis, en verſcheide andere plaatſen. Wanneer hy nu voornemens was zyne overwinningen verder voort te zetten, viel hy op de jagt van het paardt, en ſtierf in den jare 1352, of 1358: want de geſchiedenisſchryvers zyn niet van een gevoelen zo wel aangaande de manier, als den tydt van zyne doodt. *Amurath* volgde hem op. *Chalcondil. Hiſtor. Turc. Cuſpinianus de Turc. orig. Theod. Spandagin de Hiſt. Turc. Richer. & Jovius de Reb. Turc. Petavius in Rat. tempor. Ubbo Emmius lib.* V *Rer. Chronol.*

SOLYMAN de II volgde zynen vader Selim den I op in den jare 1520. Nooit heeft iemandt het Ottomanniſche ryk voortreffelyker dan hy geregeert. Hy was begaaft met de heerlykſte hoedanigheden, en al zo geſchikt tot vredes-, als tot oorlogszaken. Onder anderen is dit van hem merkwaardig, dat hy, van het veertigſte jaar af dat hy regeerde, naauwlyks een doorgebragt heeft, zonder daar in de eene of de andere roemruchtige daadt te verrechten. Behalven dat was hy zeer gemoedelyk in het houden van zyne beloften, en rechtvaardig in het vonniſſen, weinig tot ondeugden geneigt, en onvermoeit in de krygsoeffeningen. Gazelles, die landvoogdt in Syrie was, ſtondt na Selims doodt op, maakte zich zelf heer over een gedeelte van Egypten, en wierdt van Solymans veldoverſte verſlagen. Solyman beſloot ook zyne wa-

wapenen tegen de Christenen te wenden. Na dezen veroverde hy in den jare 1521 Belgrado, en in 't naastvolgende jaar Rhodes. Na 't behalen van deze zege wierden de Egyptenaars en eenige andere volkeren oproerig, de welke van Ibrahim Bassa geslagen wierden. Middelerwyl was Solyman met zyn leger naar Hungarië gerukt, en won in den jare 1526 den slag by Mohacz, alwaar Lodewyk de II, koning van Hungarie, in een moeras zyn leven verloor. Vervolgens deedt hy nog verscheide tochten in dat landt, alwaar hy Offen, Pest, Gran, en eenige andere plaatsen veroverde. In den jare 1529 belegerde hy de stadt Wenen, doch te vergeessch. In den jare 1535 veroverde hy Tauris, en zyne krygsoversten wonnen nog verscheide andere steden en landschappen in Europa, Asië en Afrika, en eindelyk stierf hy gedurende de belegering van de stadt Sigeth den 4 September des jaars 1566, het 72 zyns ouderdoms, en het 46 zyner regering. Hy hadt zynen zoon *Selim* den II tot opvolger. *Paulus Jovius in Selim. Thomas. Artus Contin. Chalcondil.*

SOLYMAN de III was de zoon van Ibrahim den I, en volgde zynen broeder Mahometh den IV op. Als deze laatste afgezet wierdt, hadt men Solyman uit de gevangenis gehaalt, en in des zelfs plaats gekroont op den 27 November des jaars 1687. Het ging met de Turken onder de regering van dezen vorst niet zo voorspoedig; want in dat zelve jaar verloren zy Erla, in het volgende Stoelweissenburg, benevens Lippa, Illok, Waradyn en Belgrado. Den 6 September des volgenden jaars bleven van hen byna 9000. Een diergelyk verlies hadt hy in Bosnië. In het begin van het jaar 1689 moesten zy den keizerlyken Sigeth inruimen. Te Zugodina wierden den 30 Augusty van prins Lodewyk van Baden 6000 man verslagen. Naderhandt, te weten den 24 September, verloren zy wederom digt by Nissa even zo veel, waarom ook deze plaats door hen op genade en ongenade moest overgegeven worden. Als hier op de Turken nog eens ongelukkig waren, wierdt Widin vermeestert. Ondertusschen nam men den Bassa Yeghen, de welke sedert twee jaren eenige oproerige krygsbenden geboden hadt, gevangen, waar op zo wel hem, als nog 16 anderen, welke de voornaamste van dat rot waren, het hoofdt afgeslagen wierdt, en daar door te weeg gebragt, dat zich de overige van een scheidden: de groot-Vizier wierdt afgezet, en de zoon van Kuproli, een broeder van beide de Viziers van dien naam, kwam in zyn plaats, de welke in korten tydt de Turksche zaken herstelde. Op den eersten dag van het jaar 1690 wierden eenige 1000 keizerschen by Kasanek geslagen, het welk veroorzaakte, dat Albanië zich aan Solyman onderwierp, hoewel Kanischa zich na eene lange blokkering aan de keizerschen moest overgeven. Tekely deedt ook het keizerlyke leger in Zevenbergen afbreuk, en bekwam den generaal Heusler gevangen, waar op Nissa, Vidin, Semendria en Belgrado, waar by de keizerschen 6000 man inschoten, weder in de handen der Turken vielen. Groot-Waradyn, Temeswar en Giula bekwamen onderstandt van de Turken, de welke boven dien ook Peter-Waradyn, Illok, Balkowar en Orsova behielden. In het jaar 1691 bemachtigden de Turken de stadt Balona in Dalmatië, en lieten de zelve in de lucht vliegen, terwyl zy de zelve niet konden bezetten. Solyman maakte groten toestel tot den volgenden veldtocht; maar hy stierf den 22 Juny aan de waterzucht. Alzo hy gene kinderen hadt, verklaarde hy Achmeth, zynen broeder, tot zynen opvolger.

SOLYMAN BEN ABDALMALEK, zevende Kalif van den stam der Ommiaden. Hy was de twede van de vier zonen van Abdalmalek, de welke na hunnen vader regeerden. Hy volgde zynen oudsten broeder Valid op in het 96 jaar van de Hegire, en regeerde maar twee jaren en acht maanden; want hy stierf in het 99 jaar van de zelve Hegire. *Herbelot Biblioth. Orient.*

Daar zyn nog verscheide Kalifs van dezen naam geweest, de welke men kan nazien in den schryver, welken wy hebben aangehaalt.

SOLYMAN BEN MAHERAN, die den toe-of schimpnaam van *Amasch* droeg, om dat hy zeer grote oogen hadt. Hy was een van de beroemdste leeraars der Musulmannen in het stuk der overleveringe. Zynde geboren in de stadt Rei in het 60 jaar van de Hegire, wierdt hy nog zeer jong zynde in slaverny gezonden naar Coufah, en gekocht van een Arabier van den stamme Assad, en het huisgezin van Cahel, die hem zyne vryheit schonk. Het was daarom, dat men hem ook de bynamen gaf van *Caheli* en van *Assadi*. Zynde leerling geweest van Ans, zoon van Malek, wierdt hy meester van Thouri, en stierf in het 148 jaar van de Hegire, het 765 na de geboorte van Jesus Christus. Op zekeren dag vroeg hy aan een Alfaki, of rechtsgeleerde, waar uit hy zyne beschryvingen opmaakte over de stukken van het Recht. De zelve gaf hem ten antwoordt: *Ik neme die uit de overleveringen, de welke gy en uws gelyken ons beschikken.* Amasch antwoordde hem: *Gy en andere rechtsgeleerden zyt dan geneesmeesters, en wy zyn uwe kruidmengers. Herbelot Biblioth. Univ.*

SOLYMAN HASCEN, negende Kalif of opvolger van Mahometh, regeerde na zynen broeder Gualid, de welke stierf in den jare 718. Na dat hy eene grote vloot hadt toegerust, om werkstellig te maken het voornemen, dat zyn broeder hadt ontworpen om de stadt Constantinopel te veroveren, gaf hy bevel aan Marwan, zoon van Mahometh, om met een machtig heir Thracië in te trekken, en Constantinopel te landt te belegeren, terwyl hy het zelve te water zou aantasten. Marwan voor de stadt gelegert, kwam Solyman met vyftien honderd schepen aanzetten: doch daar ontstondt een zo groot onweder, dat de zeemacht genoodzaakt was af te wyken naar de Thracische kust; en doordien de grote schepen zich zo ras niet konden bergen, zondt de keizer hen de zyne achter na, met vuurwerken geladen, de welke daar van het meeste gedeelte verbrandden, of in den grondt boorden. De andere stieten tegen de muren van Constantinopel te berste. Solyman stierf van hertenleedt over dit verlies in den jare 721. *Marmol de l'Afrique liv.* II.

SOMLIO, of SOMLYO, met den toenaam van *Bator*, eene plaats in het Hungarische graafschap Zatmar, tusschen St. Job en de Zevenbergsche grenzen gelegen. Een ander SOMLIO legt niet verre daar van daan, iets meer Zuid-Oostwaarts, in het graafschap Bihor. Nog een ander SOMLIO legt in het neder-Hungarische graafschap Vesprin op een berg.

SOMMA, eene stadt met een slot in het koninkryk van Napels, aan den voet van den berg Vesuvius, de welke ook daarom *Monte di Somma* genaamt wordt. Zy voert den tytel van een hertogdom, en behoort aan het huis van *Cordona*.

SOMMA, eene stadt in het hertogdom van Milaan, in Italië, aan de rivier Ticino, toebehorende den grave van Visconti. *Imhof v. Grand. in Spanje.*

SOMMASCA, eene kleine plaats in Lombardië, de welke tot het gebiedt van Bergamo behoort. Zy is beroemd wegens eene byzondere vergadering van Reguliere geestelyken, de welke hunnen naam daar van hebben, en welker stichter *Hieronymus Æmiliano* in den jare 1530 geweest is.

SOMME, (DE) in het Latyn *Somona*, of *Samara*, eene rivier in Pikardië, ontspringende by eene plaats, Font Somme genaamt, twee mylen van St. Quintin ten Westen. Zy loopt door Amiens en Abbeville, en valt by St. Valery in zee.

SOMMELSDYK. Zie ZOMMELSDYK.

SOMMER, of SUMMER, (JOHANNES) een Franciskaner monnik in Engelandt, leefde in den jare 1390, onder de regering van Richard den II, koning van Engelandt. Alle zyne leeroeffeningen volbragt hy te Oxford, alwaar hy een wysgeer en wiskundige wierdt. Hy heeft verscheide boeken gemaakt, onder anderen: *Astrorum Canones*; *De quantitate Anni*; *Calendarii castigationes*; *De facultate metrica*; enz. *Pitseus de illust. Angl. Script. Lelandus.*

SOMMERVELDT, eene kleine plaats aan de rivier Neysse, in de neder-Lausnits, den koning van Pruissen toebehorende. Zy voert den naam eener heerlykheit, legt zeer digt aan de Silesische grenzen, en wordt hedendaags gerekent aan het vorstendom Crossen te behoren, gelyk zy dan ook in den jare 1481 het zelve is ingelyft. *Luca Schlesische Chron.*

SOMMERSCHEBURG, een stedeke, slot en ambacht in den Saalkreits, tot het hertogdom Maagdenburg behorende, en die voor dezen een gewigtig graafschap geweest is. *Berwardus*, graaf te Sommerscheburg, was kapellaan van keizer Otto den III, en naderhandt bisschop van Hildesheim. *Erkemboldus*, of *Hermboldus*, wierdt in den jare 1011 aartsbisschop van Ments. *Frederik*, een beroemd krygsheldt, bragt de Paltsgraaflyke waardigheit op zyn geslacht, en stierf in den jare 1120. Des zelfs neef, *Albert*, Paltsgraaf van Saxen, de laatste van zyn geslacht, stierf in den jare 1178, zonder kinderen, en liet maar eene zuster na, de welke dat graafschap aan het aartsticht Maagdenburg verkocht. *Spangenb. Mansf. Chron. Luca Grafensf. Preuss. Staats-Geogr.*

SOMMERSETH, (ANNA, HERTOGIN VAN) uit den huize van Stanhope, en gemalin van Eduard Seymour, hertog van Sommerseth, beschermheer van Engelandt onder koning Eduard den VI. Zy is deswegen vermaard, om dat haar de schuldt wordt gegeven van door haren hoogmoedt twist verwekt te hebben tusschen haren gemaal en des zelfs broeder, den admiraal Thomas Seymour, waar door hun beider val is veroorzaakt, doordien de beschermheer of protector eerst den ondergang van zynen broeder, den admiraal, die hem te boven zocht te streven, bewerkte, maar zyne party daar door zodanig verzwakte, dat hem zyne vyanden naderhandt zo veel te ligter konden doen vallen. Gelegenheit daar toe gaf des admiraals huwelyk met de weduwe van koning Henrik den VIII, voor welke de hertogin van Sommerseth niet wilde wyken, om dat haar gemaal de oudste broeder, en na den koning de eerste van het ryk was. Men vindt eenige schryvers, waar onder *Burnet* is, die haar daar van verontschuldigen; maar de meeste komen daar in overeen, dat zy eene zeer hoogmoedige vrouw is geweest, en zeggen, dat zy oorzaak van den val van het huis van Seymour geweest is. Toen haar gemaal in 't jaar 1551 gevangen genomen wierdt, wierdt zy mede in den Tour gezet, en bleef gevangen tot het jaar 1553, wanneer de koningin Maria, niet uit byzondere toegenegenheit en hoogachting, maar waarschynlyk om dat zy door den hertog van Northumberlandt, doodvyandt van de koninginne, ten val was gekomen, haar weder op vrye voeten stelde. Zy is in 't jaar 1587, in het 90 jaar van haren ouderdom, overleden. *Burnet. Cambden. De Larrey Geschied. van Engel.* II *Deel.*

SOMMERSETH. (EDUARD SEYMOUR, HERTOG VAN) Zie SEYMOUR.

SOMMERSETH, (ELIZABETH) hertogin van Powis, was hofmeesteresse des gewaanden prinssen van Walles, welken de koning van Engelandt, Jacobus de II, voor zynen zoon uitgaf. Zy was de zuster van den hertog van Beaufort, en dochter van Eduard Sommerseth, die markgraaf van Worchester was, en van Jan van Gant, hertog van Lankaster, zoon van Eduard den III, koning van Engelandt, afstamde. Zy wierdt van haren grootvader, den markgraaf van Worchester, opgevoed, die een der laatste was, welke het belang van koning Karel den I op zyn kasteel te Raglandt verdedigde. Hy stierf in het jaar 1646, als een staatsgevangen van 't misnoegde Parlement. Na zyne doodt wierdt zy naar Nivelle gebragt, op dat zy aldaar in het Roomsch-Katholyke gelove zou onderwezen worden. Eindelyk trouwde zy met Willem Herbert, hertog van Powis, die opperkancelier van Engelandt was, geboren uit het beroemde huis der *Herberts van Pembro-*

broke, dat geſproten was uit een natuurlyken zone van koning Henrik den I. Zy verkocht ten tyde van haar huwelyk hare goederen, tot de parelſnoer van haren hals toe, om haren vader te hulp te komen, die toen gevangen, en door de kwaadwilligen van alle zyne goederen berooft was. Zy was zeer vriendelyk, ſtandvaſtig en ſchrander. Een Godvergeten booswicht, Angerveldt genaamt, bragt eenige beſchuldigingen tegen haar in. Wanneer zy nu op Allerheiligen-dag des jaars 1678 voor den geheimen Raadt wierdt ontboden, zonder eenige voorgaande bekendmaking, wederleide zy hare tegenparty dermaten, dat zy op vrye voeten wierdt geſtelt. Zy ſtondt een geheel jaar de gevangenis te Londen ſtandvaſtig door, waar in haar gemaal vyf jaren blyven moeſt. Hier na begaf zy zich in ſtilte met haar huisgezin naar Bourges, in Vrankryk. Na dat koning Jacobus de II in den jare 1689 uit Engelandt geweken was, maakte hy haar gouvernante over den gewaanden prins van Walles. Zy ſtierf te St. Germain den 21 Maart des jaars 1691. Zy hadt uit haar huwelyk den markgraaf van Montgommery, en vyf dochters, te weten *Maria*, die met Mylord Montagu, *Franciſca*, die met Mylord markgraaf van Suffolk, en *Anna*, die met Mylord Vyſcount Carington trouwden; voorts *Lucia* en *Wernefrida*. *Memoires du Temps. De Larrey* IV. *Deel.*

SOMMERSETH (Robbert Karr, graaf van) was de zoon van een Schotſch edelman. Hy was eerſt edelknaap, daar na kamerdienaar van Jacobus, den I van dien naam, koning van Engelandt, die hem in het vervolg ridder en edelman van zyne bedkamer maakte. Hy droeg ook zorg om hem in de ſtaatszaken te doen onderwyzen. Eenigen tydt daar na droeg hy hem op het ampt van grootſchatbewaarder van Schotlandt, maakte hem Lord van Engelandt, baron van Brandelpeck, burggraaf van Rocheſter, en ridder van den Kouſſebandt. Na dat hy nu tot zulke hoge bedieningen gevordert was, beſloot hy te trouwen met de gemalinne van den grave van Eſſex, dochter van den grave van Suffolk, toen grootkamerling, welke hy ſedert zes of zeven jaren onderhouden hadt. Om nu daar toe te geraken overreedde hy haar haren man van onvermogen te beſchuldigen, het welk dienen moeſt om hun huwelyk te verbreken; waar na hy van den koning vryheit verkreeg om met de gravinne te trouwen, na dat hem de koning te voren tot graaf van Sommerſeth hadt verheven. Zich tot zulk eene waardigheit verheven ziende, maakte hy zich door zyne trotſchheit en zyne onrechtmatigheden zo gehaat, dat de benyders van zyn geluk zamenſpanden om hem te verderven, en om hem van den perſoon des konings te verwyderen, bragten zy een jong Engelſch edelman, genaamt *Georg Villiers*, aan 't hof, die naderhandt hertog van Bukkingham wierdt. Deze won de goede gunſte des konings, en wierdt des zelfs vertrouweling ten tyde wanneer de buitenſporigheden van den grave van Sommerſeth ter kenniſſe van den koning kwamen, die daar van verwittigt wierdt door de koninginne en de groten van het hof. Men beſchuldigde hem, dat hy eenige juweelen van de kroon hadt vervremt, het welk hy niet kon ontkennen. Naardien hy zich nu aan nog meer andere misdaden ſchuldig kende, badt hy den koning om eene algemene vergiffenis van alles wat hy zou mogen misdaan hebben. De koning ſtondt hem zulks toe; doch zo wel de koningin, als alle de voorname heeren van Engelandt ſtelden zich tegen de afvaardiging van dezen gunſtbrief. Men deedt den koning de misdaden van dezen graaf en zyne gemalinne weten, de welke met hunne medeplichtigen in den jare 1616 wierden gevangen genomen en veroordeelt om opgehangen te worden: doch de uitvoering daar van wierdt uitgeſtelt ten aanzien van den grave en zyne vrouwe, de welke men weder in den Tour zette, en naderhandt naar Schotlandt zondt, met verbodt van nimmermeer in Engelandt weder te rug te komen. *Du Puy Hiſt. des Favoris. De Larrey* II. *Deel.*

SOMMERSETH, (Willem) gezegt *van Malmesbury*, een Engelſchman, monnik der orde van St. Benedictus, leefde in den jare 1140. De naam van *Malmesbury* is die van zyn klooſter, en *Sommerſeth* die van zyn geſlacht. Men noemt hem ook den *Bibliothekaris*. Hy wordt aangemerkt als een der doorluchtigſte ſchryvers van de kerkelyke geſchiedeniſſe van Engelandt. *Henrik Savil*, die zyne werken te Londen deedt drukken in den jare 1596, verzekert, dat zyne verdienſten hem de eerſte plaats behoorden te doen hebben. Hy droeg zyne vyf Boeken *De rebus geſtis Regum Anglorum* op aan Robbert, grave van Glocester, natuurlyken zoon van Henrik den I, nevens zyne twee Boeken *De Hiſtoria Novella*. Hy ſtelde nog vier te zamen van de Engelſche kerkvoogden, behalven welke men hem nog andere werken toeſchryft. Zie *Baleus*, *Piſeus*, *Geſnerus*, *Voſſius*, *Bellarminus*, enz.

SOMMERSETHSHIRE, in het Latyn *Sommerſetia*, een groot graafſchap, aan de zee gelegen, in het Weſterdeel van Engelandt, en dus genaamt van *Somerton*, het welk voorheen de hoofdſtadt van het gehele graafſchap was, doch tegenwoordig ganſch vervallen, en tot een klein en onaanzienlyk marktvlek geworden is. Ten Noorden grenſt het aan het Severn-meer, ten Noord-Ooſten aan de rivier Avon, welke het van Glocestershire afzondert, ten Zuiden aan Dorſet en Devonshire, ten Ooſten aan Wiltshire, en ten Weſten aan Devonshire. Van het Ooſten naar het Weſten toe ſtrekt het zich uit op 55, en van het Noorden naar het Zuiden op 42 mylen. Dit ganſche graafſchap wordt in 42 Hundreds verdeelt, waar in 385 karſpelen, en 36 marktſteden zyn. Des zelfs oude inwoonders zyn, benevens die van Hampshire en Wiltshire, onder den naam van *Belgen* begrepen geweeſt. Ten tyde der Heptarchie maakte dit landt een gedeelte van het koninkryk der Weſt-Saxen uit; doch thans is het de gehele omtrek van het bisdom van Bath en Wells. Des zomers is 'er geen vermakelyker landsdouw dan deze, doordien ze met voortreflyke weilanden en aangename beemden, als mede met ſchone korenvelden voorzien is. Doch des winters is het aldaar zeer diep en modderig. Uit de zogenaamde *Mendip*-heuvelen, Noordwaarts gelegen, wordt eene grote menigte loot gegraven, het welk wel niet zo week, ſmedig en tot gieten bekwaam is als dat van Derbyshire, doch tot ſchroot en ſchietkogels wel gebruikt kan worden, doordien het van harder ſtoffe is dan het andere loot. In de zelve bergen wordt de ſteen, *Lapis Calaminaris* genaamt, in grote menigte gevonden, de welke in de geneeskunde, doch in 't byzonder van de ſtofſcheiders veel gebruikt wordt, om rood koper in geel te veranderen, naardien men het zelve met dezen ſteen harder, en alzo des te bruikbaarder maakt. Ook zyn in dit landt merkwaardig de zogenaamde gezondbaden van Bath, en de bronnen van St. Vincent, naby Briſtol: daarenboven waſcht hier het kruidt, het welk men *Woad* noemt, met welkers ſtam de verwers hunne andere verwen mengen, en waar mede de oude Bretons zich plagten te beſchilderen, doordien het een zeer diep indringende en zwarte verw geeft. Inzonderheit waſcht het zelve zeer veel omtrent Glaſſembury; welke plaats men zegt dat haren naam van het Latynſche *Glaſtum* bekomen heeft, het welk zo veel betekent als het Engelſche woordt *Woad*. *Cheddar*, by het Mendipgebergte, is een zeer merkwaardig karſpel, doordien aldaar de beſte en grootſte Engelſche kazen gemaakt worden. Dit landt is ook bekend wegens het voortteelen van voortreffelyke honden. Briſtol is wegens zyne diamanten zeer beroemd, welke uit de St. Vincentklippen, naby deze ſtadt, voortkomen. Te Taunton wordt goede ſargie, en te Briſtol graauwe zeep gemaakt. In den zelven tydt, toen de Severn aan de Weſtzyde van Monmouth inbrak, en het zelve landt grote ſchade toebragt, overſtroomde zy dit landt ook tot 20 mylen in de lengte, en vier mylen in de breedte. De ſteden daar in zyn *Briſtol*, *Bath*, *Wells*, *Taunton*, *Bridgewater*, *Minehead*, *Ilcheſtern*, en *Milburnhafen*, op de grenzen van Dorſetshire, hebbende het recht om afgezondenen naar het Parlement te zenden. De eerſte graaf van dit landt was *William van Mohun*, die daar toe in het jaar 1138 benoemt wierdt; de tweede was *William Long-Eſpee*, natuurlyke zoon van Henrik den II, in het jaar 1197; de derde was *Reginald van Mohun* in het jaar 1297; de vierde *Johannes van Beauford* in 't jaar 1396, in wiens geſlacht deze waardigheit bleef tot het jaar 1471 in zes nakomelingen; de tiende was *Edmund*, derde zoon van Henrik den VI, in het jaar 1496; de elfde was *Henry Fitz-Roy*, onechte zoon van Henrik den VIII, in het jaar 1525; de twaalfde *Eduard Seymour*, onder Eduard den VI Lord Protector, die in het jaar 1546 tot hertog benoemt, en in het jaar 1552 onthoofd wierdt; de dertiende was *William Carre* in het jaar 1614; de veertiende *William Seymour*, markgraaf van Hertford, die van koning Karel den II in het jaar 1660 weder in zyns grootvaders waardigheit geſtelt, en tot hertog van Sommerſeth benoemt wierdt. Zie SEYMOUR. De tegenwoordige hertog van Sommerſeth is *Karel Seymour*, getrouwt in 't jaar 1726 met Charlotta Finch, dochter van Daniel Finch, grave van Nottingham. *Heylin 's help to the Engliſh Hiſtory.*

SOMMERSHAUSEN, een ſchoon vlek, nevens een ambacht en ſlot, in Frankenlandt, aan den regten oever van den Mayn, naby Ochſenfort gelegen. Het behoort tot de erffenis der afgeſtorvene erfſchenkers van Limburg, als een Wurtsburgſch mannelyk leen, en is aanmerkelyk wegens de heerlyke daar om heen waſſchende wynen.

SOMMERTHON, eene marktſtadt in Engelandt, in het graafſchap Sommerſeth, en de hoofdſtadt van dat graafſchap. Voorheen was zy zeer aanzienlyk, en gaf haren naam aan het graafſchap. Deze ſtadt is nog hedendaags groot, en welgebouwt, leggende honderd en vyf mylen van Londen.

SOMMIERES, eene kleine ſtadt van Vrankryk, in Languedok, aan de rivier Vidourle, tuſſchen Nîmes en Montpellier, omtrent vier mylen van de eene en van de andere gelegen. Sommieres is aanmerkelyk wegens zyne ſargie-wevery, de welke door geheel Languedok en de rondom leggende provinciën vertiert wordt. *Maty Diction. Zeiler. Itinerar. Gall. p.* 361.

SOMMONACODOM, of SOMMONAKHODOM. Aldus noemen de Siammers zekeren man, die boven het gemeen tot den allerhoogſten top van gelukzaligheit verheven is. De Vader Tachard in zyne *Reizebeſchryvinge van Siam* VI *B. pag.* 205, van den Hollandſchen druk, verhaalt van dezen Sommonacodom, of Sommonakhodom verſcheide dingen, en onder anderen deze, dat hy de godt is, dien de Siammers tegenwoordig aanbidden, gelyk in 't artykel van SIAM ook is aangetekent. Zy onderſtellen, dat hy godt geboren is door zyne eige kracht, en dat hy ſtrax na zyne geboorte zonder meeſter, die hem onderwees, door een bloot gezicht van zynen geeſt, eene volmaakte kennis van al wat den hemel, de aarde, het paradys, de hel, en de allerdiepſte geheimen van de natuur betreft, verkreeg; dat hem eensſlags in de gedachten kwam al wat hy in de verſcheide levenstyden, daar hy door was gegaan, gedaan hadt, en dat hy, na deze grote zaken de volkeren onderwezen te hebben, de zelve in geſchrifte voor de nakomelingen naliet. In deze ſchriften vertelt hy van zich zelve, dat hy godt zynde op een tydt wenſchte zyne godheit aan de menſchen door een bovengemeen wonderwerk bekend te maken; dat hy zich aanſtonts in de lucht voelde gedragen op een troon van goudt en edelgeſteenten, die uit de aarde opkwamen ter plaatſe, daar hy zelf was, en dat de engelen, op ſtaande voet uit den hemel gedaalt, hem de eer en aanbidding, die men hem ſchuldig was, opdroegen; dat, ſedert dat hy naar de godheit ſtondt, hy vyf honderd en vyftig malen onder verſcheide gedaanten in de wereldt weder was gekomen; dat hy in ieder wedergeboorte altydt de eerſte was geweeſt, en als de prins van die der dieren, onder wier gedaante hy ter wereldt kwam; dat hy zyn leven dikwils

voor zyne onderdanen gegeven hadt, en dat hy een aap zynde eene ſtadt van een ſchrikkelyk gedrocht, daar zy van geplaagt was, hadt verloſt; dat hy een zeer machtig koning was geweeſt; en dat hy zeven dagen na het oppergebiedt van 't geheel-al verkregen te hebben zich de wereldt hadt onttrokken, gelyk zeker woeſtynier, en dat hy zyne vrouw en twee kinderen met zich in afgelegene wildernisſen hadt medegenomen, alwaar hy de wereldt en alle zyne begeerlykheden was afgeſtorven. Hy hadt de wereldt omgewandelt, om de menſchen 't goedt en 't kwaadt te leren kennen, en hadt zelf den waren Godsdienſt, dien hy leerde, ten gebruik der naneven beſchreven. Hy maakte vele diſcipelen, die als prieſters gehouden waren eene opentlyke belydenis van navolging te doen, dragende een kleedt als het zyne, en volgende de regelen, die hy hen gaf. Wanneer hy eindelyk kwam tot het 82 jaar zyns levens, wierdt hy van een zware darmpyn aangetaſt, daar hy aan ſtierf. Zyne ziel klom in den achtſten hemel, die eigentlyk het paradys is, genaamt *Nyruppaam*, daar zy aan geen ſmert, noch ellende onderworpen is, maar eene volkomene gelukzaligheit geniet; weshalven zy zeggen, dat zy niet wedergeboren zal worden, en noemen dit *vernietigt te zyn*, waar door zy geen eigentlyke vernietiging verſtaan, maar eene verdwyning op aarde, hoewel men in den hemel leeft. Wat zyn ligchaam belangt, het wierdt verbrand, en zyne beenderen zyn, naar hun verhaal, tot heden bewaart: een gedeelte der zelve is in 't ryk van Pegu, en het andere in dat van Siam. Men ſchryft eene wonderlyke kracht toe aan de zelve, en verzekert, dat zy met een godlyken glanſch glinſteren. *De la Loubere* in zyn Verhaal van Siam I *Deel*, *Kap*. XXIV, *pag*. 533, 534, heeft dezen Siamſchen godt ook beſchreven, maar als een, die, in zich zelven gelukzalig, zich met gene dingen der wereldt bemoeit, maar alle daar op laat tuimelen en rollen, zo als zy willen. Zy erkennen echter, dat hy zorg draagt voor de Siammers, maar voor hen alleen, latende alle andere volkeren, die anderen tot goden hebben, dryven en heen zwerven. Van zyn broeder *Thevatat* is de Vader Tachard breedt, en kan daar beſt over nagezien worden VI *B. pag*. 215 enz. *Bayle Dict. Crit.*

SOMNUS, dat is *de Slaap*, wierdt door de oude Heidenſche dichters voor een godt gehouden, en gezegt de zoon van *Erebus* en *Nox*, dat is van de Helle en van den Nacht, te zyn, en de broeder van *Lethus*, of de Doodt. Orpheus noemt hem den gelukkigen koning der goden en menſchen, en den groten verkondiger der toekomende dingen, nademaal godt veelmalen in den ſlaap aan de menſchen toekomende dingen openbaart. *Ovidius* heeft zyne woning zeer omſtandig en dichtkundig beſchreven. De ouden maalden den Slaap af met een horen, en een olifantstandt in de handt. *Virgilius* zegt, dat 'er twee deuren waren, waar door de dromen intraden, de eene van horen, en de andere van elpenbeen. De altaren, welke men aan deze godheit toewydde, wierden naby de altaren der Zanggodinnen opgerecht. De ouden maakten daarom den Slaap tot eene godheit, om de grote nuttigheit daar van aan te tonen, om dat de ſlaap namentlyk de onruſtigheit des gemoeds verdryft, en de ligchamelyke krankheden geneeſt. Zy gaven hem voor den zone van den Nacht uit, om dat de nacht eigentlyk de ſlaaptydt is, en de Doodt voor zynen broeder, om dat 'er eene grote gelykheit tusſchen hen beide is. Het geen *Virgilius* zegt, te weten, dat de ware dromen door de hoorne deur, en de valſche door die van elpenbeen ingaan, wordt van eenigen dus verklaart, dat de hoorne deur de oogen, en de elpenbene den mondt betekent, om dat namentlyk dat geen, het welk wy zien, altydt waar is, maar niet dat gene, het welk wy maar van anderen horen vertellen; hoewel anderen met meer grondt voorgeven, dat de ouden de ware dromen deswegen by de hoornen vergelyken, om dat de zelve opwaarts ten hemel gekeert zyn, om daar mede aan te tonen, dat de ware dromen van den hemel komen: doch de valſche van elpenbeen, om dat de olifantstanden zich niet opwaarts, maar nederwaarts ter aarde buigen, om daar door zodanige dromen aan te duiden, de welke door de aarde, dat is de dampen en de geſteldheit des ligchaams ontſtaan, en daarom valſch en bedrieglyk zyn. Dat zy den altaar van den Slaap naby den altaar der Zanggodinnen plaatſen, ſchynt te betekenen, dat de ſtilheit des gemoeds en de ligchamelyke ruſt den genen, welke ſtuderen, zeer nodig zyn. *Orpheus in Hymn. Virgilius. Ovidius. Servius in lib.* VI *Æneidos.*

SONCINO, een fraai en welbewoond ſtedeke in het Milaneeſche landſchap Cremona, aan de rivier Oglio, tegen over Orci Vecchi, in 't Breſciaanſche gelegen. In het midden van de XII eeuwe heeft keizer Frederik Barbarosſa het zelve ten eenemaal laten verwoeſten, en op het einde van de zelve eeuwe is het van de Milanezen ten twede male verwoeſt, doch kort daar na weder opgebouwt. Na dat het daar op langen tydt onder de Milanezen behoort hadt, hebben het de Venetianen onder zich gebragt, doch binnen korten tydt weder overgegeven. Hier na heeft het Franciſcus Sfortia, hertog van Milaan, in de XVI eeuwe eenen Milaneeſchen patricius, genaamt *Maximiliaan Stampa*, onder den tytel van markgraafſchap, te leen gegeven, in wiens geſlacht het nog in het begin der XVIII eeuwe geweeſt is. Het kaſteel van Soncino is naar de oude wyze tamelyk wel verſterkt. In den jare 1705, den 12 July, namen het de keizerſchen, en den 23 October des zelven jaars de Franſchen op genade en ongenade in. *Schaupl. des kriegs in Ital. p.* 316, 317. *Merc. Hiſtorique de l'an* 1705.

SONDA, eene engte of ſtraat van de Indiaanſche zee, in Aſië, tusſchen de eilanden Sumatra en Java. De Nederlanders noemen de zelve *de ſtraat van Sonda*, en de Latynen *Sonda Fretum*.

SONDA. Dezen naam geven de Portugezen aan alle de eilanden van de Indiaanſche zee, welke aan de overzyde van het halfeilandt van Malakka gelegen zyn. Doorgaans verdeelt men de zelve, ter zake van hun groot getal, in de eilanden van Sonda, de welke ten Ooſten, en in die, welke ten Weſten leggen. Onder de gene, welke ten Ooſten leggen, zyn de voornaamſte *Gilolo* en de eilanden van *Banda*, beroemd wegens het groot getal muskaatnoten, de welke zy voortbrengen; *Flores*, dus genaamt naar hare bloemen, welke een reuk, de muskus naby komende, hebben; *Celebes*, of *Makaſſer*, het welk eene menigte ryſt voortbrengt, en waar op eene ſtadt is, van den zelven naam, wiens inwoonders den Alkoran zo naauwkeurig opvolgen, dat zy zelfs den wyn van den palmboom weigeren te drinken; de *Molukſche eilanden*, welke kruidnagels en muskaatnoten in overvloedt uitleveren. Onder de eilanden van Sonda, welke ten Weſten leggen, zyn de voornaamſte: *Borneo*, *Sumatra* en *Java*, waar op *Batavia* legt. Alle deze eilanden van Sonda hebben eene ongezonde lucht, die zeer ſchadelyk is voor de vremdelingen. De dag is aldaar zo lang als de nacht, ter oorzake dat zy zyn onder of zeer naby den middellyn. De inwoonders zyn zwart, en gaan voor het meeſte gedeelte geheel naakt, bedekkende niets anders dan dat geen, het welk de ſchaamte niet toelaat te ontdekken. Zy zyn zeer ſtrydbaar, en byzonder die van Sumatra, de welke zodanig verbittert zyn op hunne vyanden, dat zy de genen, welke zy vangen, opeeten. Men telt aldaar vele koningen; doch die van Borneo heeft niet dan den tytel, doordien alle zaken door de koninginne beſtiert worden, en het volk ontfangt gene kinderen voor erfgenamen van de kroon dan uit hoofde dat zy kinderen van de koninginne zyn, en niet in hoedanigheit van zonen des konings, doordien zy geloven, dat zy niet verzekert kunnen zyn, dat de koning hun vader is; maar men kan niet twyfelen, dat de koningin hunne moeder niet zy. *Daviti. Tavernier.*

SONDERBURG, of SUNDERBURG, eene kleine ſtadt, met een ſlot, aan de Zuid-Weſtelyke kuſt van het eilandt Alſen, by het hertogdom Sleeswyk gelegen. Zy is tamelyk volkryk, doch niet wel gebouwt, legt aan eene zeeëngte, in een aan koren en andere levensmiddelen zeer vruchtbare landſtreek. Het ſlot aldaar is fraai gebouwt, en naar de oude wyze verſterkt. Deze plaats is daarom aanmerkelyk, om dat eene byzondere linie der hertogen van Holſtein daar naar genoemt wordt, welker grondlegger *Alexander*, een zoon van *Johannes*, en een neef van *Chriſtiaan* den III, koning van Denemarken, geweeſt is. Zie HOLSTEIN. In deze zelve plaats heeft ook de afgezette Deenſche koning Chriſtiern de II een langen tydt gevangen gezeten. *Danckwerth Beſchryv. von Schleſw. P.* II. *c.* 7. *p.* 98, 100.

SONDERS, SONDRIO, de hoofdſtadt van 't Valtelin, in Graubunden, aan de rivier Adda, twee mylen van Tirano gelegen, daar zich de opperlandvoogdt van het ganſche dal bevindt. Digt daar by, op een berg, legt een ſlot, *Monte di Sondrio* genoemt, waar onder een vlek en nonnenklooſter behoort. *Guleri Rhætia. Tromſd.*

SONDERSHAUSEN, SUNDERSHAUSEN, eene kleine ſtadt, met een ambacht, daar toe behorende, gelegen in Thuringen, aan de rivier de Wipper, twee mylen van Nordhauſen, Zuidwaarts, gelegen. Zy behoort onder het gebiedt van eene byzondere linie, van het vorſtelyke Zwartsburgſche huis, de welke zich daar van plagt te noemen, en op het ſlot, het welk naby de ſtadt op een berg legt, te wonen. Deze plaats is na het afſterven der vryheeren van dezen naam aan de graven van Hohenſtein, en van deze aan die van Zwartsburg gekomen in den jare 1356. Niet verre daar van daan ziet men nog eenige merktekenen van het voormaals beroemde bergſlot *Jechenburg*, het welk door keizer Lodewyk den II in den jare 863 is gebouwt, en naar den afgodt Jeche, welken men voorheen op dezen berg diende, genaamt. De Hunnen hebben hier digt by in den jare 933 eene grote nederlaag geleden. *Olear. Synt. Rer. Thur. T.* I. *p.* 194, 315. *Spangenb. Mansf. Chron. Gregorii ietzl. Thur. p.* 161. *Tromſd.*

SONDRIO. Zie SONDERS.

SONGO, een landſtreek in neder-Ethiopië. Zy legt langs de zee van Congo, tusſchen het koninkryk van Loango, het landſchap van Sondo, en dat van Bamba, van het welke de Zaire het afſcheidt. Songo was eertyds eene provincie van het koninkryk van Congo; doch eenige hedendaagſche ſchryvers verzekeren, dat de landvoogdt zich onafhankelyk heeft gemaakt. *Maty Diction.*

SONGO, eene ſtadt in Afrika, in Nigritië, in het koninkryk Madingua gelegen.

SONNEBERG, een ſtedeke in het ambacht Neuſtadt, tot het vorſtendom van Coburg behorende, op de grenzen van Thuringen. De graven van Henneberg hebben het door koop aan zich gebragt. De inwoonders dryven ſterken koophandel met lyem, ſlypſtenen, ſnaphaan-ſtenen, en houtwaren, die zy naar Hamburg, Neurenberg, Frankfort, en zelfs naar Hollandt en Engelandt zenden.

SONNEBERG, een graafſchap, leggende in de nabuurſchap van het Zwitſerſche Canton Appenzel, op de grenzen van Graubunden, van het graafſchap Feldkirch, en de heerlykheit Bregentz. Het is zeer bergachtig, en behoort tot Tyrol, zynde des zelfs voornaamſte plaats de kleine ſtadt *Bludentz* aan den Illſtroom. De graven van dezen naam hebben zich voor langen tydt in Ooſtenryk nedergezet, en aldaar niet verre van Hellepron eene heerlykheit bekomen, welke zy den naam van *Sonneberg* gegeven hebben. *Everhard* van Waldpurg heeft in den jare 1463 Sonneberg van de graven van Werdenberg gekocht, en van den keizer den graaflyken tytel daar van gekregen. Toen hy echter daar na met het huis van Ooſtenryk in twiſt raakte, heeft het zelve dit graafſchap ingenomen, en, mits eene grote ſomme gelds uitkerende, behouden. *Andreas*, graaf van Sonneberg, des bovengemelden *Everhards* zoon, was keizerlyke generaal, en deedt den

keizer Maximiliaan den I in de Nederlanden en in Hungarië grote dienſten: ten laatſte begaf hy zich wegens zynen hogen ouderdom op zyne landgoederen in Zwaben, en wierdt door een grave van Werdenberg, niet verre van Mengen, op den weg overvallen, en doorſtoken. *Spangenb. Adelſp. P.* I. *l.* X. *c.* 15. *Imhof N. P. l.* VIII. *c.* 18. §. 4. *Stumpf, Schw. Chron. Tromſd.*

SONNEBERG (JOHAN VAN) is beroemd in de geſchiedeniſſen wegens het tweegevecht, dat hy met *Antonius Maria*, een Italiaan, in den jare 1460 aanging, het welk zich in dezer voegen toedroeg. Sigiſmund, aartshertog van Ooſtenryk, de ſtadt Rouvere, in Tirol, belegerende, zonden de Venetianen een leger tot hulp van deze ſtadt, onder het bevel van Rupert Maria, wiens zoon, Antonius, uit het Hoogduitſche leger liet uitdagen al wie maar tegen hem om de eer van zyn landaardt wilde vechten. De graaf van Sonneberg nam de uitdaging aan, en de prys der overwinning op honderd floreinen geſtelt zynde, nevens de wapenen en het paardt van den overwonnen, bevonden zich de ſtryders ten beſtemden dage op den oever van de Adige, tuſſchen de twee legers, alwaar het gevecht gehouden wierdt, en waar in de Hoogduitſche graaf overwinnaar bleef. *Bembo Hiſt. Venet.*

SONNEBURG, eene ſtadt in Zweden, op het eilandt Oeſel, in de Ooſtzee.

SONNEBURG, een fraai ſtedeke, met een ſlot en ambacht, in de Neumark, in 't diſtrikt van Sternberg, aan 't riviertie de Lentze, 't welk wat verder in de Warte valt. Zy is de reſidentieplaats van de heerenmeeſters van de Johanniter-orde.

SONNECK, eene kleine ſtadt en heerlykheit aan de rivier de Saine, naby de hoofdſtadt van het Ooſtenrykſche graafſchap Cilley gelegen. Zy behoort den graven van Weiſſenwolf toe.

SONNEFELD, ZONNEVELDT, een ambacht en te voren een klooſter in Frankenlandt, in het Coburgſche, omtrent de grenzen van Bamberg gelegen. De hertog van Saxen-Hildburghauſen heeft het zelve voor eenige jaren uit de Saxen-Coburgſche erfenis bekomen. Het klooſter heeft Henrik van Sonnenberg in den jare 1263, nevens zyne gemalinne Kunigunda, geſticht, waar by naderhandt nog vele goederen gekomen zyn. *Honns Coburg. Chron.* I. 67. II. 25.

SONNENBURG, SUNENBURG, eene adelyke Benedictyner nonnenabdy in het ſticht Brixen, de welke in den jare 1018 door Volcaldus, grave van Gortz, is geſticht. De abdiſſe heeft van keizer Henrik den II de vorſtelyke waardigheit verkregen. *Brandis Ehrenkr. Bucelin. G. S. P.* I, II. *Tromſd. Geogr.*

SONNENSTEIN, een ſlot by de ſtadt Pirna, de keur-Saxiſche linie toebehorende. Men zegt, dat *Wilhelm* met 't eene oog, markgraaf van Meiſſen, het ſlot verſterkt, en het den naam van Sonnenſtein gegeven heeft, waarom hy door zommigen voor den tweden ſtichter van die veſting gehouden wordt. Het zelve is naderhandt door hem nog meer verſterkt, en met eene bezetting voorzien. Zie PIRNA.

SONNEWALDE, een ſlot, ſtedeke en heerlykheit in de neder-Lauſnitz, aan de Dober, beneden Kirchhayn en Dobrelug, de graven van Solms toebehorende. Eertyds behoorde het den landvorſt, en wel omtrent het jaar 1320 alleen toe; maar naderhandt is het door koop aan die *van Minckwitz* gekomen, van welke *Nicolaas van Minckwitz* in den jare 1520 het ſlot heeft laten vernieuwen en verſterken. Doch naderhandt heeft graaf Philips van Solms in den jare 1531 deze heerlykheit door koop aan zich gebragt. Des zelfs neef, graaf Otto, heeft dat ſlot andermaal laten vernieuwen en vergroten. In den Duitſchen oorlog zetten de Zweden zich op deze tamelyk ſterke plaats vaſt, en onderſtonden eene belegering der Saxen aldaar af te wachten. Nog kortelíng woonde alhier een graaf van Solms, van de Lauterbachſche linie; maar de zelve is in den jare 1715 zonder oir uitgeſtorven. *Groſſers Lauſitz. Merckw. Anonymi Richt. Beſchr. der Lauſitz p.* 71, 72.

SONNINO, of SUNINO, een burgt, met den tytel van een prinsdom, legt in Campagna di Roma, Noordwaarts twee mylen van Terracina, op eene hoogte, en behoort den huize van Colonna toe. *Maty Diction.*

SOPATER *van Apamea*, een wysgeer, wonende te Alexandrië, leefde in de IV eeuwe, en keizer Konſtantyn de Grote deedt hem ombrengen. Hy was een leerling van Jamblichus, en de voornaamſte der Platoniſten van zynen tydt. Hy liet eene Verhandeling na over de Voorzienigheit, en eenige andere ſtukken, als blykt uit *Suidas* en *Photius, Cod.* 141. *Eunapius* maakt van hem ook gewag *in Vita Ædeſ.* en *Sozomenus lib.* I *Hiſt. Eccleſ. c.* 5. *Suidas* ſpreekt daarenboven van twee dichters van dezen naam, van welke de eene toegenaamt wierdt *Parodus*, en de andere liet eenige toneelſtukken na.

SOPHENA, of SOPHONA, eene provincie van groot-Armenië, ter linker handt zich uitſtrekkende tot aan de grenzen van Meſopotamië. Naar het berecht van *Stephanus Byzantinus* grenſt zy aan Comagena. *Strabo* zegt, dat zy legt in een groot dal tuſſchen de bergen Taurus en Antitaurus. *Steph. Byzant. Strabo.*

SOPHI, een koning van Perſië, was voorheen een ſchaapherder geweeſt, maar wierdt naderhandt om zyne dapperheit op den troon verheven. Hy begon zich omtrent het jaar na Chriſtus 1370 in de wereldt bekend te maken, wanneer hy verſcheide plaatſen in Perſië en Turkye zich onderwierp, en een machtig ryk oprechtte. Hy gebruikte de allereerſte den naam van *Sophi*, als de ſtam en het hoofdt van zynen aanhang, welken naam naderhandt alle de Perſiaanſche vorſten behouden hebben. Daar by gaf hy zich uit voor den navolger van Ali en van Fatima, dochter van Mahometh. Deze koning nu, en de overige, die zich van Ali's afkomſt rekenden te zyn, rechtten eene ſekte op, de welke *Imenie* heet, om den Alkoran te leren. Deze gezindheit wierdt ook aangenomen van de Perſiaanſche Mahomethanen en andere volkeren in Ooſt-Indië, waar tegen de aanhang van Omar zich kantte, waar aan de Turken zich overgaven. Op dat nu die van de ſekte van Ali een teken van onderſcheiding hebben mogten van de andere ſektens, droegen zy uit nederigheit op hunnen tulbandt of bandt geen zyde kwaſt, noch eenig verſierſel van goudt, noch zilver, maar alleen van wolle, en wel van dat ſoort van werwe, 't welk men in 't Arabiſch *Sophi* noemt. Anderen leiden dit woordt van het Arabiſch af, in welke tale het zo veel als rein of louter te kennen geeft. Deze Sophi bemachtigde met zynen aanhang het Perſiaanſche ryk, na dat hy die van Uſum-Caſſan, de ſtam van eene byzondere Turkſche ſekte, *Cheriſs* genaamt, verdreven hadt. Hy was een zoon van *Kech Aidar*, of *Secaidar*, van den ſtamme van Ali, die de genegenheit des volks door zynen yver voor zyne ſekte dermaten verkreeg, dat hy uit een zo geringen ſtaat zo hoog verheven wierdt. *Belleforet l.* II *Hiſt. Univerſ. Thevet l.* IX. *c.* 12, 13, 14, 15 & 16. *Coſmogr. Univ. Leunclavius Onomaſt. Turc. Jovius l.* XXXVII *Hiſt. Scaliger de Emendat. tempor. Anſel. Soler de pileo. Herbelot Biblioth. Oriental. p.* 816.

SOPHIA, gemalin van den keizer Juſtinus den II, hadt veel deel aan de regering. De zwakke geeſt van haren gemaal gaf haar daar gelegenheit toe. Na zyne doodt hielp zy Tiberius op den troon zetten, in hope van met hem te trouwen: doch wanneer zy wiſt, dat deze keizer zyne vrouw Auguſta hadt doen noemen, wierdt zy zodanig verſtoort van zich van hare hope verſtoken te zien, dat zy tegen dezen prins aanſpande, ten voordeele van Juſtinianus, neef van Juſtinus. *Evagrius lib.* V. *Procopius. Nicephorus.* enz.

SOPHILUS, geboortig van Sicoon, of, naar de mening van anderen, van Thebe, was een blyſpeldichter, die leefde ten tyde van Ptolomeus Lagus omtrent 325 jaren voor de geboorte van Chriſtus. Hy liet verſcheide ſtukken na, uit welke *Diogenes Laërtius* een vaars aanhaalt in het leven van *Stilpo. Lil. Giraldi. Voſſius de Poët. Grec.*

SOPHILUS, een redenaar van Athene, de vader van Antiphon, in wiens leven *Plutarchus* van hem ſpreekt.

SOPHISTEN, *Sophiſta*. Met dezen naam wierden by de Grieken in den beginne de zodanigen betekent, die in allerlei kunſten en wetenſchappen uitblonken, als de geneeskundigen, zangmeeſters, dichters, rechtsgeleerden, en wysgeeren. In het byzonder vindt men, dat *Solon* en *Pythagoras* met dezen tytel genoemt zyn. Doch daar na wierden in het byzonder Sophiſten genoemt de hoogleeraars in de welſprekendheit, aan welke men zyne kinderen zondt om zich in de rechtsgeleerdheit te oeffenen; waar by men moet aanmerken, dat in het Romeinſche Recht die profeſſoren *Sophiſta* genaamt wierden, die de redenkunde in het Griekſch onderwezen; en in 't tegendeel *Rhetores* genaamt, die zulks in het Latyn deden. Men zegt, dat *Solon* de eerſte is geweeſt, die σοφιστης genaamt is. Maar alzo die naam het volk zeer tegenſtondt, begaven zich vele uiterlyk tot eene andere profeſſie, om daar door den haat des volks te ontgaan. Maar ten tyde van *Socrates* kwam deze naam weder in gebruik, en wierdt zo gemeen, dat daar uit een groot misbruik ontſtondt, nademaal ieder, die de redeneerkunſt maar wat verſtondt, en de menſchen maar zo wat wiſt voor te praten, terſtondt een Sophiſt wilde zyn. Socrates verkreeg alzo groten roem, toen hy zich tegen deze Sophiſten aankantte. Zo deden ook Plato, Ariſtoteles, Iſocrates, en anderen, gelyk zy dan in hunne ſchriften voor aartsbedriegers, botmuilen, grootſprekers, en ik weet niet waar al voor, uitgeſcholden worden. Hen wierdt ook geen ongelyk gedaan: want zy waren zo onbeſchaamd, dat zy zich zelf ten hoogſte prezen, om de jeugdt tot zich over te halen. Derhalven wierdt hen hunne gierigheit dikmaals verweten, om dat zy maar geldt zochten te verdienen, terwyl het met hunne redeneerkunſt maar louter windt was. Zy zagen niet op de billykheit eener zake, maar hielden het voor de grootſte eer, als zy eene kwade zaak goed en eene goede zaak kwaad konden maken. Men zegt, dat *Protagoras* zyne leerlingen recht geleert heeft hoe zy iemandt ten uiterſte moeten pryzen, en dan weder laken, waar door de goede ſmaak is verdorven. Door die dingen nu zochten zy zich by de menſchen in grote achting te brengen, gelyk zy dan ook altydt gereed waren over eene ſtoffe te ſpreken, waar men maar van wilde. In hunne geſprekken gebruikten zy allerhande ſtrikvragen, van welker namen men alleen een groten lyſt zou kunnen opmaken: ook beeldden zy zich in, dat zy alles wiſten, en dat de geleerdheit by hen moeſt gezocht worden: doch zy kwamen daar door in zulk eene verachting, dat zy niet eens in alle gemenebeſten geduld wierden. Daarenboven maakten zich eenige daar door verachtelyk, om dat zy altydt in hunne twiſtredenen allerhande onnodige vragen opwierpen, en daar over tegen elkander op het bevigſte twiſtten, als of 't welzyn van het landt daar van afhing; gelyk als van *Simons* vaderlandt, van de moeder van *Priamus*, enz. Maar als zy voor de vierſchaar zouden ſpreken, wiſten zy niets voort te brengen, en het was niet anders als of hemel en aarde op hen lagen. Doch anderen, die zich opentlyk wilden laten horen, gebruikten allerhande middelen om vele toehoorders te krygen, en als zy bemerkten, dat zy in eene ſtadt goeden aftrek zouden hebben, wiſten zy het jonge volk aldaar wel haaſt aan hunne zyde te trekken. Doch zy maakten zich ook daar door by het gemene volk, dat boven dien in het bygelove geheel verzopen is, gehaat, om dat zy nu en dan nieuwe leringen invoerden, en den ouden Godsdienſt geheel wilden veranderen, gelyk *Protagoras* inzonderheit deedt, welken men als een ongodiſt uit Athene verjoeg. Behalven dezen Protagoras zyn onder andere Sophiſten te Athene in het byzonder *Gorgias*, *Prodicus* en *Hippias* vermaard geweeſt. De eerſte onderwees daar de re-

deneerkunst voor geldt, en zou zo veel by malkander hebben geschraapt, dat hy een geheel goud beeldt in den tempel van Apollo te Delphos zou vereert hebben. Maar de twede, genaamt *Prodicus*, moest het eindelyk, als een verleider van de jeugdt, met de doodt bekopen. *Ælianus* geeft hen *Var. Hist.* I, 23 wegens hunne wysheit slechten lof. Naderhandt breidden zich de leerlingen der Sophisten en hunner aanhangers in de steden van Asië, en hunne volkplantingen byzonderlyk in Ionië uit, waar van het beste bericht by *Philostratus de Vitis Sophistarum* gevonden wordt. Deze bragten zich door hunne verdiensten by de voornaamste steden van Ionië in groot aanzien, ja wisten zich ook by de keizers, inzonderheit by Adrianus, en zyne opvolgers, die werk van de geleerdheit maakten, zo wel in te dringen, dat men hen in de steden en aan het hof in allerlei gevallen als afgezondenen gebruikte. Wanneer zy dan in hunne verrechtingen gelukkig waren, wierden hen ter eere ook wel van de steden eerezuilen opgerecht, en andere eerbewyzingen aangedaan, en de keizers wisten hunne verdiensten met aanzienlyke eerampten in het gemenebest te belonen, waarom 'er ook wel oude penningen van hen gevonden worden. Dat zy voor 't overige ook in groot aanzien geweest zyn, ziet men daar uit, om dat hen by de Griekische schryvers zulke voortreffelyke eernamen gegeven worden, als worden de Βασιλεῖς (koningen), Θεοὶ (goden), Ὀλύμπιοι (hemelsche), Θαυμάσιοι (verwonderlyke), Ἀηδόνες (nachtegalen), Σειρῆνες (Sirenen), Πατέρες (vaders), enz. genaamt. *Maximus Tyrius Dissert.* XXXVII. *p.* 386. *ibi Davisius. Schefferus ad Ælian. V. H.* I, 23. *Libanius Epist.* XLII, *ibi Wolfius. Id. Epist.* LXV, *ibi idem. Sextus Empir. adv. Rhetores sect.* 18, *ibi Fabricius. Plinius H.N.*XXXIII, 4. *Ezech. Spanhemius de Vesta & Prytanibus Graecor. p.* 701. *ap. Gravium Tom.* V. *Cresollius Theatr. Rhetor. & Orator. Ezech. Spanhemius de Praestant. & usu numismat. Diss.* IX. *T.* I. *pag.* 708 *& seq.*

SOPHOKLES van Athene, een Griekscb treurspeldichter, gaf veel volmaaktheit aan het treurspel, en was onvergelykelyk netter en oordeelkundiger dan alle de genen, de welke voor hem geweest waren; en hy is zo ver gegaan boven al wat *Æschylus* in gebruik hadt gebragt, dat hy, naar het oordeel van de meesten, het Griekische toneel verheven heeft tot den allerhoogsten top van volmaaktheit, waar op men het zelve ooit gezien hadt, zelfs in tegenwoordigheit van *Euripides*. Hy voegt by de twee zamensprekers een derden bedryver; hy maakt een rei van vyftien persoonen, in plaats dat 'er geen dan van twaalf was naar de instelling van *Æschilus*. Hy maakte nog eenige andere wetten, welke aan het toneel eene geheel andere gedaante gaven. Cicero hadt eene zo grote achting voor de verdiensten van Sophokles, dat hy geen zwarigheit maakte om hem een *goddelyken dichter* te noemen, en Virgilius merkt hem aan als den eersten onder de treurdichters: buiten twyfel is het daarom, om dat hy uitgemunt heeft in de kunst om de hertstochten op te wekken, en de zelve te vertonen in hare allergrootste bewegingen, zonder aan een zyner personadiën te geven den rang, welken hy hen eenmaal gegeven hadt, noch de waardigheit van dien eigen aardt, met welken hy hen hadt bestempelt. Hy bewaart inderdaadt zeer wel de manieren en de welvoeglykheit; hy heeft niet die overtolligheit, noch lastige overdaadt, welke een gesprek lastig maken, en hy zegt niets dan dat noodzakelyk is. Boven al hadt hy eene byzondere bekwaamheit om het medelyden te ontsteken, en hy munt uit in de afmaling der zaken. Zyn schrystyl is niet alleen hoogdravend en heerlyk, maar de zelve is ook zuiver en net; hy gaat Euripides te boven in verhevenheit van uitdrukkingen en van styl; doch hy heeft minder netheit dan hy. Sophokles schildert de menschen af zo als zy behoorden te zyn, in plaats dat Euripides de zelve verbeeldt zodanig als zy zyn. Hierom was Aristoteles van gevoelen, dat Sophokles boven Euripides te achten was, om dat, zeide hy, het de eigenschap is van een goed dichter de menschen te stellen op den voet der deugdt en der volmaaktheit, waar op zy moeten en behoren te zyn, gelyk Sophokles gedaan heeft; in plaats dat de genen, die hen doen zien gelyk zy zyn, of geweest zyn, veel het ampt waarnemen van een geschiedschryver, gelyk het schynt dat men van Euripides zou kunnen denken. Zyne reien zyn netter geschikt dan die van Euripides; zyn styl verbeeldt den aardt en de dapperheit van een man van wapenen, zo als Sophokles was, die luitenant generaal was geweest over het leger van het Atheensche gemenebest. Deze styl heeft geheel en al den zwier der beschaafde wereldt, in plaats dat die van Euripides naar den schooltrant zweemt. Hy is onvergelykelyk netter in zyne zamenstellingen van Æschylus, om dat de verzieringen van den laatsten zeer wangedrochtig, en menigmalen ongelooflyk zyn: daar in 't tegendeel Sophokles zich altydt houdt in eene zeer verstandige regelmatigheit: ook is hy veel geregelder en netter in zyne order dan Æschylus, of Euripides zelf, hoewel de laatste na hem is voor den dag gekomen; en men merkt aan, dat hy onderscheidentlyk heeft gebruikt de verdeling van een toneelstuk in vyf bedryven. Eindelyk, Sophokles heeft veel natuurlyks en verstandigs; hy is verstandig in zyne verdichtsels, beweeglyk in zyne uitdrukkingen, en hier door is het dat hy de gemoederen meer raakte dan Euripides, hoewel de treurspelen van dezen misschien meer werkzaamheit, meer zedekunde, en wonderlyker tusschenvallen hebben dan die van Sophokles.

De zeven treurspelen, welke ons nog van Sophokles zyn overgebleven, zyn: *Ajax Mastigophorus* (die de roede voert), *Electra*, *Oedipus de dwingelandt*, *Antigonus*, *Oedipus van Colona*, *de Trachiniers*, en *Philoctetes*. Zyn *Philoctetes*, zyne twee *Oedipen*, en zyn *Ajax* worden het meest geacht. Scaliger de zoon maakt geen zwarigheit om *Philoctetes* een goddelyk treurspel te noemen, en hy betuigt zyne verwondering van te zien, dat een onderwerp, zo mager van zich zelve, zo treffelyk door dezen dichter is vermeerdert. Cicero heeft ons eene zaak nagelaten, welke een goed gevoelen moet doen hebben van den *Oedipus van Colona* van Sophokles. Hy zegt, dat Sophokles zeer bejaard geworden zynde, zyne kinderen daar verdrietig over waren, dat hy zo lang leefde, en dat zy niet konden dulden, dat hy zou te gelde geven de zorgen over zyne huisselyke zaken, om alleen maar met de dichtkunde bezig te zyn; dat zy hem voor een gek wilden doen doorgaan, of voor een man, dien de ouderdom hadt doen vallen in dat soort van zotheit, 't welk wy ten aanzien van de oude lieden kindschheit noemen. Op dezen voet klaagden zy hem by de overigheit aan, om hem te doen onbekwaam verklaren om zyne goederen langer te bestieren. Sophokles, die zynen hogen ouderdom tot een getuige tegen zich hadt, en zyne eige kinderen voor aanklagers, geloofde, dat hy niet beter doen kon om zich te verdedigen dan aan de rechters te vertonen het treurspel van *Oedipus van Colona*, het welk hy even hadt geëindigt te maken, om hen door dit stuk te doen zien, dat hy zyn verstandt nog niet verloren hadt. De rechters, na het lezen van dit stuk, waren volslagen daar van overtuigt, en zonden hem wederom vry weg, en overladen met grote lofbetuigingen over een zo schoon werk, naar het verhaal van *Apulejus*, die zegt, dat de straf scheen te vallen op het hoofdt zyner kinderen. *Oedipus de dwingelandt* is ook een zeer schoon toneelstuk. Aristoteles spreekt gedurig van den *Oedipus* van Sophokles, als van het allervolmaaktste model van een treurspel. Eenigen, onder anderen *Aubignac*, zeggen, dat de *Ajax* een der schoonste stukken is, niet alleen van alle de gene, welke deze dichter gemaakt heeft, maar zelfs van het gansche schouwburg der ouden. De kunst, van welke de dichter zich bedient om daar in alles te doen, is, volgens hem, zo teder, dat men niet kan zeggen, dat hy een enkel woordt nabootst; en dat geen, het welk daar in verhandelt wordt, is zo net geschikt, dat alles daar in noodzakelyk voorkomt; en hier in bestaat de grote kunst. Alles is daar naar de maat en evenredig; overal heeft hy in voorzien, en niets heeft hy nagelaten, dat men daar nog meer zou kunnen by wenschen. De aardigheit der vertellingen is daar in verwonderlyk. Dit is byna al het geen men kan zeggen in het algemeen en in het byzonder van de treurspelen van Sophokles, de welke stierf in het derde jaar van de XCIII Olympiade, en het 406 jaar voor Jesus Christus. Men verzekert, dat dit geschiedde van blydschap, om dat hy door een zyner treurspelen in zynen hoogsten ouderdom den prys behaalt hadt, eene eer, welke hy gedurende den tydt van 23 jaren hadt genoten. Eene der beste uitgaven van de treurspelen van *Sophokles* is die, welke *Paulus Stephanus* heeft uitgegeven met de verklaringen in het Griekisch, de aantekeningen van *Joach. Camerarius*, en van *Henr. Stephanus*, zynen vader. Velen achten ook die, welke te Cambridge in het licht kwam in den jare 1673 in 8., met de Latynsche vertaling, en alle de Griekische verklaringen aan het einde, hoewel het gemeen nog iets beter en volmaakter wenscht. *Aristoteles Poëtic. c.* 15. *Cicero l.* II *de Divinatione & in l. de Senectute. Virgil. Eclog.* VIII, *vs.* 10. *Longin. de Sublimit. c.* 13. *Dionys. Halicarnass. in Opusc. Crit. Quintilian. lib.* X. *c.* 1. *Institut. Oratoriar. Plutarchus apud Laur. Crass. de Poët. Graec. in Sophocle. Athenaei Deipnosoph. l.* XIII. *Philostrat. Vit. Apoll. Apulejus in Apologia sua. Lil. Greg. Gyrald. Dial.* VII. *de Hist. Poëtar. poster. Scaligerana. Voss. Institut. Poëticar. l.* II. *Hedelin d'Aubignac Pratique du Theatre l.* III. *& l.* IV. *Oeuvres de Boileau-Despreaux, Art Poëtique Chant.* III. *Tan. le Fèvre Abregé de la Vie des Poëtes Grecs. René Rapin Reflexions sur la Poëtique & ailleurs L. Thomassin, Prêtre de l'Oratoire, Methode d'etudier & d'enseigner chret. les Poët. Tom.* I. *Adrien Baillet Jugem. des Sav. sur les Poëtes Grecs. Joannes Meursius* heeft een boek gemaakt, genaamt *Æschylus*, *Sophokles* en *Euripides*, waar in hy een lyst opgeeft van de treurspelen dezer drie dichters. Het zelve is ingelyft in het X Stuk van de *Antiquit. Graeca.*

SOPHOKLES, bygenaamt *de Jonge*, ook een Griekisch dichter, kleinzoon of neef van den eersten, maakte verscheide toneelstukken.

SOPHONISBA, dochter van Amilkar den Karthagienenzer, was de echtgenoot van Syphax, koning van Numidië, de welke geslagen wierdt door den ouden Scipio den Afrikaner. Zy wierdt gevangen in een veldslag door den koning Massinissa, een bondgenoot der Romeinen, die met haar trouwde. Doch Scipio, dit huwelyk afkeurende, dwong Massinissa van haar te scheiden. Deze prins, niet dan met weerzin gehoorzamende, zondt vergift aan Sophonisba, om haar de schande te doen ontgaan van te Rome in zegepraal te worden omgevoert. Dus stierf zy te Rome in het jaar 551, voor de geboorte van Christus 203. *Titus Livius lib.* X.

SOPHONISBA *van Cremona*, aldus bygenaamt van de plaats van hare geboorte, in het hertogdom van Milaan. Zy was de dochter van *Amilkar*. Zy heeft geleeft in het begin van de XVI eeuwe, en zich beroemd gemaakt door de uitmuntende schilderyen, welke zy heeft geschildert. Philips de II, koning van Spanje, eenige daar van gezien hebbende, deedt haar te Madrid komen, en gaf haar een aanzienlyken rang onder de mevrouwen der koninginne: doch de onachtzaamheit der Spanjaarden, om aan de vreemdelingen te doen zien dat geen, het welk zy zeldzaams onder zich hebben, ontneemt ons de kennis van dat geen, het welk zy voor dezen prins heeft geschildert. Men ziet van hare handt niet dan eene tekening, de welke *Thomas Cavalieri*, Roomsch ridder, uit Spanje zondt aan den groothertog van Toskane, de welke verbeeldt eene vrouw, die lacht, ziende een klein kindt, het welk schreit om de kneep van een kreeft. *Vasari.*

SOPHRON, een Griekisch dichter, was van Syracuza, eene stadt

ſtadt in Sicilie, en leefde ten tyde van Xerxes, dat is te zeggen omtrent de LXXV Olympiade. Hy ſchreef dat ſoort van los gedicht, het welk de ouden noemen *Mimos*, of ſpreekwoorden: zinnebeelden, keerdichten, dubbelzinnigheden, en alle de kleine verbloemingen van een boertigen en kortswyligen ſtyl waren daar in niet geſpaart. *Suidas* zegt, dat hy in de Doriſche taal heeft geſchreven. De ouden hebben veel werk van dezen ſchryver gemaakt, en men zegt, dat 'er ook nog een andere *Sophron*, een boertig dichter, in de CXXVII Olympiade geleeft heeft. *Suidas. Julius Pollux. Lil. Giraldi Dial. de Poët. Voſſius de Poët. Græc. Le Fevre Vies des Poëtes Grecs.*

SOPHRONIA, de naam, die gegeven wordt aan eene Romeinſche vrouwe, wier moedt en eerbaarheit Euſebius hogelyk pryſt. Men weet niet waar deze naam van daan is gehaalt: want Euſebius noemt den zelven niet, noch in het XIV *Hoofdſtuk* van zyn VIII *Boek* der *Kerkelyke Geſchiedeniſſe*, noch in 't XXXIV *Hoofdſtuk* van het I *Boek* van het Leven van Konſtantyn. Men vindt 'er alleen geboekt, dat zy aan den ſtadvoogdt van Rome getrouwt was, en dat zy verſtendigt zynde, dat de hellebardiers, daar Maxentius zich van bediende om de vrouwen, die hy wilde misbruiken, by hem te doen leiden, reets in haar huis waren, met verlof, dat zy haren man hadden afgeperſt, een weinig tyds verzocht, onder voorwendſel, dat zy zich wat op zou ſieren; dat zy daar op, zich alleen in haar vertrek ziende, een dolk nam, daar zy haar borſt mede doorſtak, tonende aldus aan hare nakomelingen in de volgende eeuwen, dat de Chriſtelyke deugdt alleen onwinbaar is, en alle proeven kan uitſtaan. Dit zegt 'er Euſebius van; maar hy verhaalt niet, dat zy daar toe verlof van haren man, en vergeving aan Godt vroeg, noch dat de kerk haar voor eene martelareſſe heeft verklaart om de heiligheit van haar leven. Dit zyn vertellingen, die *Moreri*, op 't goed geloof van *Karel Stephanus*, zonder grondt den hiſtorieſchryver op den mouw ſpelt. Van hem heeft hy dat zy genaamt was de *Chriſten Lucretia*, maar Decimator, *in Sylva vocabulorum*, zegt beter, dat zy dezen naam verdiende. Wyders is het geen wonder, dat vele, gelyk *Rivetus* zelf, allerhande dingen van deze vrouwe hebben verhaalt, daar zy de oude gedenkſtukken niet nagezien, en elkander uitgeſchreven hebben. *Bayle Dict. Crit.*

SOPHRONISTEN, zekere overighitperſonen by de Atheniënzen, de welke eenigermaten geleken naar de Romeinſche zedemeeſters, doch meerder in getal waren, en zo veel macht niet hadden. De voornaamſte plicht van hun ampt beſtondt daar in, dat zy op het gedrag en de zeden van de jeugdt der gemelde ſtadt moeſten acht geven. *Sigonius. Meurſius. Ubbo Emmius.* enz.

SOPHRONIUS, biſſchop van Jeruzalem, was geboortig van Damaſcus, in Syrië, en een zeer geleerd en Godvruchtig man. Zyne verdienſten verhieven hem ook op den biſſchopsſtoel van de Jeruzalemſche kerk in het jaar 633, ten tyde van den keizer Heraclius. Hy was een der grootſte yveraars tegen de kettery der Monotheliten, en ſchreef deswegen aan den paus Honorius, en aan Sergius te Conſtantinopel. Hy beſchreef het leven van de H. *Maria* van Egypten, het welk voor den beeldendienſt wierdt aangehaalt op de VII algemene kerkvergadering te Niceen, gehouden in het jaar 787. St. *Johannes Damaſcenus* haalt hem ook aan, zo wel als andere ſchryvers. Men ſchryft hem nog eenige andere ſtukken toe, de welke ſtaan in de Boekzaal der Vaderen. Sophronius, zynde biſſchop van Jeruzalem geworden, vergaderde de kerkvoogden, welke onder hem ſtonden, in een concilie, in het welke hy verklaarde en veroordeelde de gevoelens en de bedriegeryen der Monotheliten. Hy ſtierf den 11 Maart des jaars 636. *Concil. II Nicen. ſeſſ. 4. S. Johann. Damaſc. de Imag. Photius Cod. 231. Nicephorus Caliſtus lib.* VII. *c.* 3. *Baronius. Bellarminus.*

SOPHRONIUS, een kerkelyk ſchryver, die omtrent het jaar 390 leefde. Hieronymus, die grote vriendſchap met hem gehouden heeft, ſpreekt van hem met groten lof. Hy heeft, nog maar een jongeling zynde, een boek geſchreven *De laudibus Bethlehem*; naderhandt een ander *De Subverſione Serapis*; desgelyks een *De Virginitate ad Euſtochium*, en *Vita Hilarionis monachi*. Hy heeft ook verſcheide werken van *Hieronymus* in het Griekſch overgezet, waar van nog de overzetting van 't regiſter der kerkelyke ſchryvers voorhanden is. Eenigen, waar onder *Iſaak Voſſius*, hebben willen ontkennen, dat deze overzetting het werk was van Sophronius; maar anderen hebben het tegendeel aangetoont. *Iſaacus Voſſius in Notis ad Epiſt. Ignatii p.* 357. *Cave.*

SOPRANI (RAPHAEL) gaf uit in het jaar 1667 de lofſpraken der doorluchtige Liguriërs, en van die der ſtadt Genua. In het zelve jaar gaf *Michiël Juſtiniani* een eerſte ſtuk uit over dat zelve onderwerp. Deze twee ſchryvers hebben veel beter geſlaagt in hun werk dan die van de XVI eeuwe gedaan hebben, en als *Hub. Foglieta*, en *Jacob. Bracelli*, die in het byzonder eene kleine verzameling maakte van die van Genua. *Baillet Jugem. des Sav. ſur les Crit. Hiſt.*

SOR, eene kleine rivier in opper-Languedok, in Vrankryk. Zy beſpoelt Sorreze, en werpt zich in de Agouſt twee mylen beneden Caſtres. *Maty Diction.*

SORA, eene oude ſtadt in Latium, den Samniten ontnomen onder het burgermeeſterſchap van Marcus Fabius en Servius Sulpitius. Tegenwoordig is het een ſtadt en hertogdom in het koninkryk van Napels, in Terra di Lavoro. Zy heeft een biſſchoppelyken ſetel, die geen aartsbiſſchop onderworpen is. Zy legt aan den ſtroom Liris, eertyds *Garigliano* genaamt, en heeft een voortreffelyk ſlot, het welk aan het huis van *Buoncompagno* behoort, die hertogen van Sora zyn. Zy legt 55 mylen Ooſtwaarts van Rome, 6 van Arpino, en 10 van het meir van Celano, in het Latyn *Fucinus*, ten Zuiden. *Regiſſart Delic. de l'Italie.*

SORA, een fraai ſteedtie op 't eilandt Zeelandt, gelegen aan een meir, dat zoet water heeft, en aan een vermakelyk boſchie, 10 mylen van Coppenhagen. Oudtyds was aldaar eene voorname en ryke abdy, de welke *Abſalom Vitus*, aartsbiſſchop van Lunden, in Schonen, en biſſchop te Rotſchildt, geſticht heeft, waar toe zyn broeder *Eſbren Celer*, anders *Snaargen* genaamt, 14 dorpen ſchonk. Koning Frederik de II verplaatſte, om meer gemaks wille, in deze ſtadt de van hem te Frederiksburg geſtichte koninklyke ſchool van 30 jonge edellieden, die aldaar 6 jaren lang vryen onderhoudt en onderwyzing genoten, en welk ſchool des zelfs zoon, Chriſtiaan de IV, in 't jaar 1623 in een koninklyk ridderſchool, of akademie heeft verandert, en tot des zelfs onderhoudt het heerlyke klooſter Marienbor, in Lalandt, vereert. *Zeiler.*

SORAGNA, of SORANCA, een vlek en oud markgraafſchap in het hertogdom van Parma, aan de rivier Stroone, het welk in het jaar 1709 tot een Ryksvorſtendom wierdt verheven, en ſedert vele eeuwen het geſlacht van *Melolupi* toebehoort, dat zich voormaals *de Lupis*, of *de Melis* genaamt heeft. Wanneer ten tyde van keizer Maximiliaan den I *Dagophebus de Lupis* zonder wettige erfgenaam ſtierf, wierdt *Bonifacius de Altieri* met dit markgraafſchap beleent: doch *Johannes Paulus de Lupis* matigde zich het zelve aan, waar over eenige jaren is getwiſt, tot dat eindelyk Altieri voor de ſomme 8000 Scudi van 't recht, dat hy daar op hadt, afſtandt heeft gedaan. *Lunigs Reichs-Archiv.*

SORANUS, (BAREAS) een voornaam, en wegens zyne vele deugden zeer beroemd Romein. Gedurende den tydt, dat hy Proconſul in Aſië was, liet hy zich zeer veel aan het welzyn van het gemenebeſt, en in het byzonder aan het handhaven van het recht gelegen zyn, en omtrent de ſtadt Ephezen maakte hy zich daar door zonderling verdiend, dat hy hare haven in een goeden ſtaat liet brengen. Doch hoe loffelyker zyne regering was, hoe meer hy zich by den toenmaals regerenden ondeugenden keizer Nero gehaat maakte, zonderling om dat hy de burgers van Pergamus, die den keizerlyken vrygelaten Akratus niet hadden willen toelaten het wegvoeren van hunne ſtandbeelden, niet geſtraft hadt. Daarenboven nam Oſtorius Sabinus gelegenheit hem te beſchuldigen, als of hy het met de vyanden van den keizer, doch voornamentlyk met Plautus hadt gehouden, en ook in zyn landbeſtier een gevaarlyken aanhang hadt zoeken te maken, waar over hy, tot groot misnoegen van byna het gehele Romeinſche volk, zyn leven moeſt verliezen. *Tacit. l.* XVI *Annal. c.* 23.

SORANUS (QUINTUS VALERIUS) bloeide in de VII eeuwe van Romens ſtichtinge. Hy verkreeg veel aanzien door zyne welſprekendheit, maar nog meer door zyne geleerdheit. Hy was een der geleerdſte mannen, die 'er onder de Latynſche ſchryvers geweeſt zyn. Hoewel hy onder de muren van Rome geboren was, hadt hy een vremde tongval. Het bewys hier van is by *Cicero de Oratore* te vinden, III. *Boek*, wiens vriendt velen menen dat Soranus geweeſt is, uitleggende van hem deze woorden van Cicero in *Brutus: Q. & D. Valerii Sorani, vicini & familiares mei, non tam in dicendo admirabiles, quàm docti & Græcis literis & Latinis.* Dat is: *Q. en D. Valerius Soranen, myne buren en gemeenzaamſte vrienden, ſteken zo zeer niet uit in welſprekendheit als in Griekſche en Latynſche geleerdheit.* Maar het voorgaande toont, dat deze twee Soranen niet van Rome waren, maar uit het Roomſche gebiedt. Het is eerder te geloven, dat zy van Sora waren, eene ſtadt, die daar in volgens de aantekening van Plinius (*in præf. in fine*) en Ptolomæus (zie *Corradus in Brutum Ciceronis p.* 284) gelegen was. In zyne werken hieldt hy eene wyze, die Plinius navolgde, daar in beſtaande, dat hy daar in hoofdſommieren maakte, die den lezer aanleiding gaven om te lezen wat hy wilde, zonder te zoeken. By Varro *De lingua Latina l.* VI, *p.* 71, en Aulus Gellius *l.* II, *c.* 10, worden eenige van zyne werken aangetrokken, waar onder eenige over de taalkunde zyn. Men zegt, dat hy de ſtoutheit hadt van 't geheim, dat de Romeinen zeer verborgen hielden, te openbaren, namentlyk den naam van den beſchermgodt van hunne ſtadt, en men doedt 'er by, dat hy de ſtraf des doods daarom onderging. „ Twee namen ", zegt Plinius *lib.* VIII, *c.* 5, „ hadt Rome; eenen bekenden, en een zo „ heilig en zo geheim, dat men den zelven niet mogt bekend ma„ ken". Solinus, die Plinius hier uitgeſchreven heeft, geeft zich de vryheit van veel van de doodſtraffe van Soranus te vertellen. *Servius in l.* I *Georg. p.* 499, zegt, dat hy een gemeentsman was, en aan een kruis genagelt wierdt. Plutarchus ſpreekt van de openbaring van dit geheim in zyne *Romeinſche Vraagſtukken p.* 278: Daar zyn 'er, die zeggen, dat zo haaſt Soranus 't geheim hadt geopenbaart, hy dood ter aarde viel. *Hermolaus ap. Gyrald. de Poëtis, Dial.* V, *p.* 192. Maar mogelyk moet deze Soranus niet onderſcheiden worden van Quintus Valerius, dien Pompejus deedt om 't leven brengen. Plutarchus is de eenige ſchryver, daar wy dit van hebben in 't leven van *Pompejus*, alwaar hy verhaalt, dat wanneer Pompejus de aanhangers van Marius ter doodt verwees, hy dezen Q. Valerius voor zyne vierſchaar zag leiden, dat hy, zyne geleerdheit kennende, van zynen ſtoel opſtondt, met hem alleen omwandelde, en uit hem gehaalt hebbende, dat men dit geheim meent geweeſt te zyn, de byldragers bevel gaf hem van kant te maken. Men zal in 't voorbygaan aanmerken, dat de reden, waarom de Romeinen den naam van hunnen beſchermgodt verborgen hielden, niet veel grondt heeft: te weten, hebbende de goden uit andere ſteden en landen gelokt, vreeſden zy, dat men het hunnen godt ook zou doen, en daarom hoopten zy, dat het geheim van zynen naam hen zyne beſcherming zou doen behouden, gelyk de Syriërs zich inbeeldden, dat zy hunne goden aan de ketenen, daar zy die aan vaſt hadden gemaakt, niet kwyt zouden raken. Zie het formulier der uitlokkingen der goden by *Macrobius Saturn. l.* III, *c.* 9. Uit twee regelen in dicht, die van So-

ranus zyn overgebleven, ziet men, dat hy leerde, dat Godt de opperste oorzaak van alles is:

Jupiter omnipotens, regum rex ipse, Deumque
Progenitor, genitrixque Deûm, Deus unus & omnis.

Dat is: „ De almachtige Jupiter, koning der koningen, voorttee-„ ler en vader der goden, een godt en al". Zie St. Augustyn *van de Stadt Gods 't XI kap.* Maar dit gevoelen verschilt niet van 't Spinosistendom. Hy was buiten twyfel een nabestaande van *D. Valerius Soranus*, die zich, gelyk hy, meer vermaard maakte door zyne wetenschappen dan door de schoonheit zyner redenvoeringen. *Bayle Dict. Crit.*

SORANUS *van Cilicië*, toegenaamt *Melotes*. Eenigen hebben daar voor gehouden, dat het boek, *Isagoge Medica*, het welk te Basel in het jaar 1528 by Cratander gedrukt is, door dezen schryver gemaakt is: doch het zelve is buiten twyfel van een Latynschen schryver.

SORANUS *van Ephezen*, zoon van Menander, en van Pheba, was een geneesheer ten tyde van Trajanus en van Adrianus, omtrent het jaar van Christus 118. Hy gaf lessen in de geneeskunde te Alexandrie, en naderhandt te Rome, en liet verscheide boeken na.

SORANUS *van Ephezen*, een ander geneeskundige van dien naam, leefde na den voorgaanden. Hy schreef een boek van de krankheden der vrouwen, en van hunne heimelyke leden, waar van *Adrianus Turnebus* een stuk heeft uitgegeven. Hy gaf ook de levensbeschryving der geneesheeren uit.

SORANZI, in het Latyn *Superantii*, eene der oudste edele geslachten van Venetië, het welk reets in het jaar 1312 een Doge heeft uitgelevert. Deze heette *Johannes*, en kwam in de plaats van Marini Zorzi, of Giorgi. In het twede jaar van zyne regering vernietigde paus Clemens de V, na eene van de zyde van het gemenebest voorgaande verachtelyke verootmoediging, den ban, waar in dat gemenebest wegens de zaak van Ferrara in het jaar 1309 vervallen was. De zelve vermeesterde Zara, het welk onder zyne voorzaten was opgekomen, als mede Negroponte, en andere plaatsen. Daarentegen raakte hy op nieuw met die van Genua overhoop. Op dat het volk tot ware zeegevechten mogt gewend worden, stelde hy eenige vermakelykheden in, welke nog ten huidigen dage onder den naam van *Regatten* in gebruik zyn, als men in het grote kanaal met allerhande vaartuigen fel roeit, om zekeren daar toe gestelden prys te behalen. Onder dezen zelven Doge, is ook dat beruchte arsenaal te Venetie voltooit, en in het jaar 1319 wierdt omtrent de jonge edellieden, die tusschen de 20 en 25 jaren zyn, die order beraamt, van welke onder het artykel BARBERINI gesproken is. Hy stierf in het jaar 1328, en hadt tot opvolger Franciscus Dandolo. *Marcus Soranzo* wierdt in het jaar 1259 derde Procurator van S. Marcus gemaakt, daar 'er sedert het jaar 1231 maar twee, en te voren maar een op eenen tydt mogten zyn. Vele andere uit het huis van *Soranzi* zyn in hun gemenebest tot zonderlinge eerstaten verheven, en in 't byzonder tot gezantschappen gebruikt. Dus is in het jaar 1581 *Johannes Soranzo* afgezant geweest by paus Gregorius den XIII, en in het jaar 1606 was *Franciscus Soranzo* afgezant by keizer Rudolf den II. *Jacobus Soranzo* was Procurator van S. Marcus, doch wierdt in het jaar 1584 door het Consiglio di Dieci van die waardigheit berooft, om dat hy op eene wyze, welke tegen des lands wetten streedt, zich met geestelyke zaken bemoeit hadt. *Andreas Soranzo* was in het einde van de XVI eeuwe graaf of stedevoogdt te Zebenico, in Dalmatië. *Lazarus Soranzo*, die omtrent het jaar 1602 leefde, heeft een boek aangaande den staat der Turken met veel oordeel geschreven. *Andreas Soranzo* was in het jaar 1700 Procurator van St. Marcus. *Palatii Fasti ducales. Leo Matina Elog. Duc. Venet. Amelot de la Houss. Hist. du gouvern. de Venise p.* 175, 182, 200, 238, 315, 502, 522. *Quenstedt de patr. illustr. Vir. Mercure Historique.*

SORAU, een stadt, slot en heerlykheit in der neder-Lausnits, op de grenzen van Silesië, over het water Lubus, of Lube, twee kleine mylen van de Silesische stadt Pribus gelegen. Zy behoort den grave van Promnits, doch staat daar by onder de Saxen-Merseburgsche hoogheit, als welk huis de neder-Lausnits bezit. Voortyds heeft dit landt *Sarowe*, of *Terra Zarowe* geheten, en strekte van het water Bober, of Lube, tot aan de grenzen van het landt van Bautsen; ja het schynt, dat dit de rechte en oudste zitplaats der Sorben-Wenden geweest is, en in het eerst niet alleen het gedachte gebiedt begrepen, maar zich geheel tot het water Sar in de Middelmark, het welk by de hedendaagsche grenzen van de neder-Lausnits ontspringt, en by Sarmund, alwaar der ouden *Pagus Sorabicus Zeremunde* geweest is, in de Rotte, en met de zelve in de Havel valt, heeft uitgestrekt; gelyk dan nog in die landstreek, by Storckau, eene plaats legt, welke ook *Sorau* genaamt wordt. De stadt Sorau behoorde eerst aan de markgraven van de Lausnits. Naderhandt is zy aan de kroon van Bohemen gekomen, en met haar onderhorig rechtsgebiedt tot eene vrye heerlykheit verheven, zynde sedert dien tydt zekere heeren daar mede beleent, en wordende tegenwoordig door het Ryksgraaflyke geslacht van *Promnits* bezeten. Het slot is in het jaar 1402 door hertog Albert van Saxen, als toenmaligen bezitter der heerlykheit, herstelt, en naderhandt, in het jaar 1570, door Sigfried, vryheer van Promnits, byna geheel nieuw opgebouwt. De parochiekerk is aanzienlyk, en hadt voor dezen een zeer konstig uurwerk, het welk voor zo goed als dat van Straasburg gehouden wordt. Maar 't zelve is in het jaar 1684, den 2 May, toen de gehele stadt, behalven het slot en eenige weinige huizen, geheel in de assche wierdt gelegt, mede weggeraakt. In het jaar 1701, den 25 Augusty, is 'er in deze stadt wederom een schrikkelyke brandt geweest. Zie *Hofmann. in Script. Lusat. & Lunig in Archivo Imp. sub Lusatia. Abelii Staats-Geographie von Preussen und Brandenburg p.* 201. *Junckeri Geographia media atat. p.* 278. *Grossers Lausnitz. Merckw. P. III. p.* 39, 92 *seq.*

SORBA, (VITUS) een priester te Drepanum, in Sicilië, was wel onderlegt in de beschaafde wetenschappen, en vooral in de dichtkunde. Hy bloeide in den jare 1624, en liet na: *Poëma heroicum de Sicilia liberata à comite Rogerio; Poëma tragicum de destructione Trojæ; Epigrammata & Elegiæ; De rebus Drepanitanis Opusculum. Biblioth. Sicula.*

SORBEN, *Sorabi*, *Sorbenwenden*, een Scythisch volk, het welk ten tyde van den keizer Tiberius aan den Donauw gewoont heeft, maar naderhandt van tydt tot tydt dieper in Duitschlandt is ingedrongen, tot dat het omtrent de V eeuwe in die landstreek, welke tegenwoordig *Meissen* genaamt wordt, is gekomen, zich meester van het landt heeft gemaakt, en zich tot onderscheidt der Wenden in het Mekelenburgsche en aan de Oostzee *Sorbenwenden* genaamt. Of nu de naam *Sorben* van *Sarmatie*, als waar uit dit volk zynen eersten oorspronk gehad heeft, dan of hy van het Wendische woordt *Sorne*, of *Sorbe*, het welk zo veel als *zwart* betekent, om dat dit volk een zwarten godt, welken zy *Sornebock*, of *Zernebock* noemden, onder anderen aangebeden heeft, afkomt, kan men niet zeker zeggen. Het was een strydbaar volk, dat vele oorlogen gevoert heeft, maar den afgodendienst zeer is toegedaan geweest; gelyk zy dan, behalven den voorgemelden afgodt, *Zuttiber*, *Flintz*, *Radegast*, *Swantewitz*, en andere als hunne goden geeert hebben. Ook hebben keizer Karel de Grote, en des zelfs navolgers, die zich zeer aangelegen lieten zyn om hen tot het Christen gelove te brengen, zware oorlogen met hen gevoert. Doch eindelyk zyn zy door keizer Henrik den Vogelaar, die hunnen sterken burgt Gruna in het jaar 927 verwoestte, vernedert, ten dele tot het Christen gelove bekeert, en ten dele verdreven, waar na het markgraafschap van Meissen is opgerecht. *Albinus. Spangenb. Peckenstein. Brotuff.*

SORBIERE (SAMUEL) wierdt geboren in het begin der XVII eeuwe uit Protestantsche ouders, en van een eerlyk geslacht in de stadt St. Ambroix, behorende onder het bisdom van Uzes. Een eenige zoon, welken hy nagelaten heeft, zeide, dat zyn vader geboren was den 7 September des jaars 1615: doch volgens de print, die 'er van hem uitgaat, en die na zyne doodt is gemaakt, naar die, welke de beroemde *Audran* in het jaar 1667 te Rome geëtst hadt, moet hy vyf jaren vroeger geboren geweest zyn. Zyne moeder, Louisa Petit, was de zuster van Samuel Petit, predikant te Nismes, door zyne werken bekend. Zie PETIT (SAMUEL). Sorbiere, hebbende zeer jong zynen vader en zyne moeder verloren, wierdt opgevoed door Samuel Petit, zynen oom. Na dat hy by hem het eerste begrip van de geleerdheit gekregen hadt, ging hy naar Parys in het jaar 1639, alwaar hy, een tegenzin in de studie der Godgeleerdheit gekregen hebbende, zich aan die van de geneeskunde overgaf, en daar in zo wel slaagde, dat hy daar van in het kort een beknopt opstel tot zyn gebruik maakte, het welk gedrukt is op een groot bladt papier onder dezen tytel: *Systeme de la Medecine Galenique, pour le soulagement de la memoire.* Hy vertrok naar Hollandt in het jaar 1642, alwaar hy, onder den bedekten naam van *Gusbbertus Higlandus*, eenen brief liet drukken, welken hy *Andreas Rivet* opdroeg, tegen het *Crurifragium Prodromi Rivetiani*, het welk *de la Milletiere* in het licht gegeven heeft. Men ziet dezen brief aan het einde van het verweerschrift van *Rivet* tegen *Grotius*. Gedurende zyn verblyf in Hollandt hielp hy aan de vertaling van de beschryving van Groot-Brittannië, door *Cambden*, de welke in eene der stukken van den groten Atlas moest ingevoegt worden. Korten tydt daar na vertaalde hy 't *Utopia* van *Thomas Morus*. Sorbiere keerde weder naar Vrankryk in het jaar 1645, en in 't volgende jaar kwam hy weder in Hollandt. Hy trouwde in 's Gravenhage met Judith Renaud, dochter van Daniel Renaud, gelyk hy van S. Ambroix geboortig. Vervolgens ging hy naar Leiden, alwaar hy voornemens was zich ter neder te zetten, om aldaar de geneeskunde te oeffenen. Hy liet aldaar zyne redenvoering over den loop van het maagschap, en over de beweging van het hert drukken. Vervolgens gaf hy in het licht zyne vertaling van den *Burgerstaat* van *Hobbes*, welk werk hy verselde met eene verdedigende voorreden aangaande zyne overzetting. Hy hadt drie jaren te voren het zelve werk in het Latyn doen drukken, op het verzoek van Gassendi en van Vader *Mersennus*. Eer hy uit Hollandt vertrok, om zynen schoonvader te voldoen, die eenig belang hadt by de Oost-Indische maatschappy, gaf hy zonder naam in het licht: *Brief van eenen koopman van Brazil aan eenen zyner vrienden te Amsterdam*, waar in hy trachtte te doen zien de noodzakelykheit, die 'er was om deze maatschappy in wezen te houden. Na zyne te rug komst in Vrankryk wierdt hy de voornaamste gemaakt van het kweekschool binnen de stadt Orange in het jaar 1650, en het was aldaar dat hy, om vermaak te geven aan den grave van Dhona, die aldaar stadvoogdt was, deedt drukken eene Verhandeling, behelzende de ware oorzaken der verwarringen in Engelandt, en den *brief van een Fransch edelman aan eenen zyner vrienden te Amsterdam over de oogmerken van Cromwel.* Op het einde van het jaar 1653 ging hy naar Vaison, alwaar hy Roomsch-Katholyk wierdt, waar na hy naar Parys vertrokken zynde, in het begin van het jaar 1654 eene Verhandeling in het licht gaf, rakende zyne bekeering, welke hy aan den kardinaal van Mazarin opdroeg. De geestelykheit, hem een jaargeldt van 400 guldens toegestaan hebbende, nam hy de kleine bef aan, in hope van een goede kerkelyke bediening, welke de kardinaal hem hadt doen hopen, en, terwyl hy naar de zelve wachtte, zich verbonden hadt hem voor zyn hoofdt te geven een jaargeldt van drie honderd gul-

guldens. Van Parys vertrok hy naar Rome, alwaar hy zich deedt kennen van paus *Alexander* den VII door een Latynſchen brief, welken hy aan hem opdroeg, en die tegen de Proteſtanten geſchreven was. Te Parys wedergekeert zynde deedt hy een anderen Latynſchen brief drukken tegen den Hre. *Riolanus* over het gevoelen der melkaderen. Men vindt den zelven ingelaſcht in het boek der Aanmerkingen van *Pecquet*; ten minſte, men gelooft, dat Sorbiere die *Sebaſtianus Alatophilus* is, op wiens naam deze brief is uitgekomen. De Voorreden voor het leven van *Gaſſendus*, welke men aan het hoofdt zyner werken vindt, is ook van het maakſel van dezen ſchryver. Hy maakte ook die, die gevoegt is voor het *Syntagma Philoſophiæ Epicuri*, in den tweden druk, uitgekomen in het jaar 1659, in welk jaar hy ook uitgaf zyne *Brieven en Redenvoeringen over verſcheide ſeldzame ſtoffen*. Hy was een lidt van de Akademie der natuurkundigen, de welke byeenkwam ten huize van Montmor, deken der requeſtmeeſters. In het jaar 1664 deedt hy een brief drukken over de zwarigheit, welke vele kerkelyken maakten over het tekenen van het formulier rakende de vyf ſtellingen van Janſenius, en het jaar daar na gaf hy in het licht zyne verhandeling over den Komeet. Zynde vervolgens naar Engelandt overgegaan, deedt hy het Verhaal van zyne reize drukken, waarom hy by een gezegelden brief naar Nantes wierdt gebannen, van waar hy kort daar na door een tweden gezegelden brief herroepen wierdt. Men gelooft, dat men daar over by den koning hadt geklaagt van den kant van het Noorden, dat hy met te veel vryheit geſproken hadt van den grave van *Ulefeld*, die getrouwt was met de natuurlyke dochter van den koning van Denemarken. Na de doodt van paus Alexander den VII gaf Sorbiere eene grote verzameling van gedichten in verſcheide talen uit tot lof van den kardinaal *Roſpiglioſi*, met wien hy briefwiſſeling onderhieldt, en die tot paus verheven wierdt, onder den naam van *Clemens* de IX. Hy was te Rome in het jaar 1667, om zich te laten vinden by de kroning van dezen nieuwen paus, wiens verkiezing hem gelegenheit gaf om aan *Montmor* een Latynſchen brief te ſchryven, onder den tytel van *Icon Clementis* IX. Gedurende zyn verblyf te Rome gaf hy uit zyn Vertoog over de overgieting van het bloedt van een beeſt in het ligchaam van een menſch. Zyne Roomſche reis hem zo wel niet gelukt zynde als hy hoopte, keerde hy weder naar Parys, alwaar hy liet drukken een ſtuk met brieven van doorluchtige en geleerde mannen, waar in hy trachtte in te voegen alle de gene, welke hy van *Clemens* den IX ontfangen hadt, wanneer die nog maar kardinaal was. Hy hadt te Rome niet dan een beurs ſlechts van 100 piſtolen voor de onkoſten van zyne reize. Men gaf hem ook eenige geeſtelyke inkomſten in Bretagne, over welke verſchil was. Doch hy zou, indien hy minder aan zyne vermakelykheden was overgegeven geweeſt, meer goedt hebben kunnen nalaten: want Lodewyk de XIV gaf hem het ampt van zynen geſchiedenisſchryver in het jaar 1660, met een jaargeldt van duizend guldens, en twee jaren daar na gaf hy hem nog een, dat even zo groot was. Alexander de VII hadt 'er hem twee geſchonken, een van honderd en vyftig guldens, en een ander van 136, en in het jaar 1664 gaf hy hem de priory van S. Nicolaas de *la Guierche*, welke 500 guldens opbragt. De kardinaal Mazarin hadt hem in het jaar 1658 doen geven de kapelle van Onze Lieve Vrouwe *la Giſante*, byna van even zo veel inkomſten, en in het jaar 1660 deedt hy hem doen hebben een jaargeldt van 800 guldens op de geeſtelykheit. Hy ſtierf den 9 April des jaars 1670 aan eene verdubbelde waterzucht. Men verzekert, dat hy een weinig op zyn philoſoofſch ſtierf, en dat hy Opium innam, om buiten gevoel te zyn, en om onder het zieltogen niets te lyden. Hy liet verſcheide handſchriften na: onder anderen *Avis à un Medecin &c.* Vier kleine Verhandelingen over de *overtolligheit der plichtplegingen* en van de *beleefdheit*, eene *Oordeelkundige* over dat men gemeenlyk zegt, *dat de menſchen niet veranderen*, en over de *eenzaamheit*; *Sorberiana*, welke gedrukt zyn in het jaar 1694; eene grote verzameling van Brieven, zo Latynſche, als Franſche, de welke hy aan vele geleerde lieden geſchreven hadt, benevens der zelver antwoorden, waar van men twee ſtukken in folio zou kunnen maken, de welke onder de bewaring zyn van zynen zone; verſcheide Verhandelingen over de geneeskunde, de tydrekening, enz. Hy heeft verſcheide vertalingen gemaakt, en onder anderen die van het boek van Crellius *over de oorzaken van de doodt van Chriſtus*, het welk hy uittermaten hoog ſchatte. Zie den Brief van den Heere *Gaverol*, gedrukt voor de *Sorberiana*. Men kan ook verſcheide byzonderheden van het leven van Sorbiere vinden in dat van *Deſcartes*, geſchreven door *Baillet*, en te Parys gedrukt in 4. in het jaar 1691, en by *Vigneul Marville Melanges d'Hiſt. &c. pag.* 225.

SORBIN, toegenaamt *van S. Foi*, (ARNAUD) biſſchop van Nevers, was geboortig van Montech, in Querci, naby Montauban. Hy ſtudeerde te Thoulouze, alwaar hy de Doktorale bonnet in de Godgeleerdheit kreeg. De kardinaal van Armagnak ſchonk hem de parochie van Sainte Foi, en eenigen tydt daar na wilde hy hem hebben onder het getal zyner huisgenoten. Vervolgens gaf hy hem de plaats van Godgeleerde in zyne kerk te Thoulouze, na dat hy die van Auch bedient hadt. Naderhandt zondt men hem naar Parys. Vrankryk hadt geen groter prediker dan Sorbin. Koning Karel de IX verkoos hem tot zynen gewonen prediker. Hy was het insgelyks van Henrik den III, en van Henrik den Groten, die hem benoemde tot biſſchop van Nevers. Hy wierdt ingewyd te Parys in de kerk van St. Genoveva van den berg den 22 July des jaars 1578. Hy vervulde gedurende de 28 jaren van zyne biſſchoppelyke waardigheit alle de plichten van een goed kerkvoogdt, en ſtierf den 1 Maart des jaars 1606, oud 74 jaren. Hy heeft verſcheide werken nagelaten, als het Leven van *Karel* den IX, de Lykreden over dien koning, die over *Claudia* van Vrankryk, hertoginne van Lotharingen, over *Margareta*, hertoginne van Savoje, over den konneſtabel *van Montmorenci*, over *Coſmus de Medicis*, hertog van Florence, enz. Nog heeft hy gemaakt: *Predikatiën over de tien Geboden*; *De kentekenen van de kerk*; *Geſchiedenis der Albigenzen*; enz. *Du Maine. Du Verdier Vauprivas Bibl. Franç. De Thou. Spond. Genebrard. Sammarthan.*

SORBONNE, het voornaamſte en aanzienlykſte collegie van de Godgeleerdheit op de univerſiteit van Parys, opgerecht ten tyde van St. Louis in het jaar 1256 door *Robert van Sorbon*, biechtvader en aalmoezenier des konings, ter gunſte van zestien arme leerlingen in de Godgeleerdheit. St. Lodewyk gaf aan dit collegie de huizen, welke hem toebehoorden in de ſtraat *Coupe-Gueule*, regt tegen over het paleis van Thermes, en deedt eene ruiling met Robert van Sorbon van eene rente, welke hy hadt op een huis, ſtaande op de zelve plaats, tegen eene andere rente, welke Robert van Sorbon hadt op een ander huis. Robert van Sorbon bediende zich van deze verplaatzing, welke de koning hem hadt toegeſtaan, om te bouwen het collegie der Sorbonne, het welk alstoen niet was dan voor zestien arme ſtudenten in de Godgeleerdheit, en eenen verzorger. Sedert dien tydt zyn de zaken verandert, en dit collegie heeft gedient, en dient nog tot eene woonplaats voor de leeraars, aangenomen in dit huis. Zy zyn alle Doctoren in de Godgeleerde faculteit te Parys, en zy worden van het huis de Sorbonne aangenomen door de ſtemmen van de genen, die dat huis uitmaken, na dat zy te voren hebben ſtaande gehouden een cours, dien men *Robertine* noemt, en welken de meeſters gemeenlyk doen eer dat zy licentiaat worden. Van de gene, welke in het huis zyn, zyn 'er tweederlei ſoorten; de eene zyn van de maatſchappy, en hebben recht om in de Sorbonne te wonen, en om hunne ſtemmen te geven in de vergadering van het huis; de andere zyn van de hoſpitaliteit, dat is te zeggen van het huis aangenomen, zonder nochtans te zyn van de maatſchappy. Dit collegie heeft een overgroot getal van vermaarde leeraars voortgebragt, en het is by zyne eenvoudigheit gebleven tot dien tydt toe, dat de kardinaal van Richelieu, om zynen naam te vereeuwigen, dit huis verkoor om aldaar te bouwen eene kerk en een prachtig ſticht, waar in vertrekken zyn voor zes en dertig leeraars van het huis, en de maatſchappy der Sorbonne, de welke overeenkomen met de oudheit van hunne aanneminge. Daar zyn nog buitenſcholen, alwaar zes hoogleeraars, welker plaatſen door den koning geſticht zyn, door het huis, of door byzonderen, de Godgeleerdheit onderwyzen.

Dit collegie der Sorbonne heeft zich zo beroemd gemaakt, dat het zelve heerlyke eernamen verkregen heeft in alle eeuwen van de pauzen, en van de allergrootſte mannen. De pauzen Celeſtinus en Innocentius de III noemen het zelve *het Kweekſchool der Gauliſche biſſchoppen*. Otto van Freiſingen verhaalt, dat Eugenius de III niets wilde beſluiten tegen *Gilbert van la Porrée*, zonder het gevoelen der leeraars van Parys, en een van deze faculteit, genoemt *Adam de Petit-Pont*, maakte dezen kerkvoogdt verlegen. Honorius de III, Innocentius de V, en Clemens de IV hebben deze univerſiteit erkent te zyn de allervruchtbaarſte en allerzuiverſte ſpringwel der wetenſchappen, enz. De Allerchriſtelykſte koningen hebben deze univerſiteit altydt bemind, alzo de zelve altydt heeft gearbeid om aan hem te doen bewyzen de gehoorzaamheit, welke hem toekomt, verdedigende de rechten en voordeelen der Gallikaanſche kerke. De geleerden van alle volkeren der wereldt ſtellen grote eer daar in om in deze ſchoolte komen leren. Die van Padua noemt haar, naar het zeggen van Kranzius, hare dochter, en volgens *Paulus Jovius* houdt die van Milaan het voor eene grote eer den tytel te hebben van hare zuſter. Die van Crakau noemt zich ook de dochter van de Sorbonne. Kaſimir de I, koning van Polen, verkreeg voor die akademie hoogleeraars van Parys. De univerſiteit van Parys beſtaat in vier faculteiten, te weten de Godgeleerdheit, het geeſtelyke Recht, de geneeskunde, en de kunſten en wetenſchappen, de talen, en de wysbegeerte. Zy heeft 63 collegiën, waar van het eerſte en het voornaamſte, gelyk gezegt is, is dat van de *Sorbonne. Claudius Hemereus de Acad. Pariſ. Du Brueil Antiq. de Paris. Pierre de la Marteliere Plaidoyé pour l'Univ. en* 1611. *Dupleix. Mezeray Hiſt. de France. Du Puy Hiſt. du Sciſme. Spond. Daviti Deſcript. de France. Du Boulay Hiſt. Univerſit. Pariſ. Memoires du Temps.*

SOREK, een dal in Paleſtina, zeven of acht mylen van Bethlehem Zuid-Weſtwaarts gelegen. Het was zeer beroemd wegens zyne wyngaarden, en de welriekende kruiden, waar mede het zelve vervult was. Aldaar waſſchen druivetroſſen, welke tot tien ponden toe wegen. De wyn daar van is de allerſmakelykſte van het gehele Heilige Landt. Indien dit de grootſte wyndruiventroſſen geweeſt zyn van dit dal, zo heeft men reden te geloven, dat het niet van daar was dat de verſpieders van Mozes de wyndruivetros medebragten, waar van de grootte zo ongemeen was, dat twee mannen de zelve, aan een draagſtok gebonden, op hunne ſchouders moeſten dragen. *Num.* XII, 23. De Armeniërs bezitten tegenwoordig een goed gedeelte van dit dal, het welk zy voor zich zelve handhaven. *Doubdan Reize naar het H. Landt.*

SOREL, (KAREL) heer van l'Isle, geſtorven in het einde van de XVII eeuwe. Hy heeft twee werken in het licht gegeven, in welke hy voorgeeft de Franſche ſchryvers te onderzoeken. Het eerſte is: *La Bibliotheque Françoiſe.* Het voornemen van den ſchryver is in dit werk op te geven een boekzaal, de welke niet anders dan van Franſche boeken is zamengeſtelt, en welke nochtans kan genoeg zyn om tot eene algemene kennis te geraken, op dat men dusdanig in het toekomende in ſtaat zou zyn om het Griekſch en Latyn te kunnen miſſchen, vooronderſtellende, dat men, om geleerd te worden, niet meer zou van noden hebben de boe-

boeken, in die talen geschreven. Doch deze feldzame verbeelding is van geen gevolg geweeft, en in plaats van de keur te maken, gelyk hy belooft hadt, van de befte Franfche boeken in allerlei wetenfchappen, heeft hy zonder onderfcheidt alle byeen geraapt, welke zyn geheugen hem heeft kunnen verfchaffen. Het twede oordeelkundige werk van Sorel is dat *over de kennis van goede boeken*, nevens andere Verhandelingen over de boeken der dichtkunde, Romans, en blyfpelen; over de zuiverheit der Franfche tale; over de gefchiedenis van Vrankryk: doch dit werk heeft niet vermeerdert de achting, welke het gemeen van zyne bekwaamheit hadt opgevat. Het zyn niet dan wilde redeneringen, welke niets leren. *Journal des Savans de l'an 1665.*

SORET, eene provincie van het ryk des Groten Mogols in Afië. Zy legt omtrent den mondt van de Padder, in de Indiaanfche golf, tuffchen de koninkryken van Guzuratte, van Jeffelmere, en van Tatta. Janagar is daar van de hoofdftadt. *Maty Diction.*

SORIA, eene ftadt van Spanje, in oud-Caftilië. Zy is de hoofdftadt van een baljuwfchap, gelegen aan de Douro, vyftien mylen van Siguenza ten Noorden. Deze ftadt heeft niets merkwaardigs, als dat zy gebouwt is op de puinhopen van het oude Numantium, het welk omtrent eene Duitfche myl daar van daan Noordwaarts gelegen heeft. *Colmenar Delic. de l'Efpagne p.* 188.

SORIAVIUS, een Nederlandfch kunftfchilder en bouwkundige, begaf zich gedurende den oorlog naar de ftadt Hanau, in Duitfchlandt, alwaar hy zeer veel toebragt tot het opfieren van die ftadt, de welke men van nieuw opbouwde. De kerken, de gafthuizen, en de poorten zyn van zyn ontwerp, en zyne fchilderyen zyn zeer geacht. *Vermander.*

SORITEN, volkeren, op de grenzen van Indië wonende, de welke geen andere fpyze dan vifch gebruiken, wordende deswegen *Ichtyophagen* genaamt, welke viffchen zy met de nagels afpluizen, in de zon drogen, en daar van broodt bakken. *Plinius lib.* VII. *cap.* 2.

SORLE, eene kleine ftadt, met den tytel van een graaffchap, in de Nederlandfche provincie Henegouwen, drie mylen van Maubeuge, en even zo verre van Beaumont gelegen. In het jaar 1637 verweerde zich deze ftadt treffelyk tegen den burggraaf van Turenne, eer zy zich aan hem overgaf, en nog in het zelve jaar maakten zich de Spanjaarden daar weder meefter van.

SORLINGES. Zie SCILLY YSLANDS.

SORO, eene rivier in Portugal. Zy neemt haren oorfpronk omtrent Eftremadura, in Spanje, loopt langs de grenzen van Portugal en van Alentejo, befpoelt Punte de Soro, ontfangt de Zatas, en ontlaft zich in de Taag by den burgt van Benevente. *Maty Diction.*

SOROK, eene Turkfche ftadt in Europa. Zy legt in Moldavië, aan den Niefter, of Turla, benoorden Jaffi. Sorok is verdeelt in de oude en de nieuwe ftadt, alle beide verfterkt. De Polen zyn daar meefter van, en hebben 'er een zeer goed kafteel doen bouwen. In het jaar 1691, in September, wierdt zy door een fterk leger van Turken, Tartaren, en Wallachiërs belegert, hoewel zy door den overfte Rappe, die toenmaals aldaar, in den name van het Poolfche gemenebeft, het bevel hadt, zo dapper wierdt verdedigt, dat de vyanden weder moeften aftrekken.

SORRENTO, SURENTO, in het Latyn *Surrentum*, eene ftadt in het koninkryk van Napels, en een aartsbiffchoppelyke fetel in het landt van Lavour, aan de Napelfche zeekuft gelegen, en op de grenzen van het Principato citra, 24 mylen van Napels Zuidwaarts. Zy legt in eene vruchtbare vlakte, en is eene zeer oude ftadt, doch is tegenwoordig nog in een zeer goeden ftaat. De ouden maken daar dikwils gewag van. *Albertinus. Baudrand.*

SORTINO, eene kleine ftadt van Sicilië, in de valei van Noto. Zy legt aan de rivier Anapo, drie mylen van Syrakuza, ten weften. *Maty Diction.*

SOS, eene kleine ftadt, met een fraai flot, in dat deel van het koninkryk van Arragon, het welk aan het koninkryk van Navarre grenft, zes uuren van Lobera, aan de kleine rivier Onzella gelegen. Voortyds was zy maar een klein dorp, doch is daar door berucht geworden, dat de koning Ferdinand, bygenaamt de Katholyke, in het jaar 1452, den 10 Maart, aldaar ter wereldt kwam. Ook zou al lang te voren koning Johannes van Arragon deze plaats het zonderling voorrecht gefchonken hebben, dat alle hare inwoonders voor edellieden zullen gehouden worden, en dat zy noch door boerewerk, noch door het oeffenen van ambachten daar van ontzet worden. Dit zelve recht heeft in het jaar 1708 koning Philips de V bevestigt, en daarenboven heeft hy, wegens de ftandvaftigheit, waar mede zy hem heeft aangehangen, deze ftadt met de bynamen van de *zeer getrouwe* en de *zegehaftige* befchonken. *Mariana Hift. de l'Efp. l.* XXII, *ch.* 11. *Mercure Hiftorique de l'an 1708. Colmenar Delic. de l'Efp. p.* 668.

SOSARES, koning van Affyrië, regeerde van het jaar der wereldt 2708, tot 't jaar 2727. Hy wierdt op den troon gezet na Lamprides, en Lampares volgde hem op. *Eufeb. in Chron.*

SOSIAS, een wysgeer. Hy loochende de voorzienigheit Gods, en beweerde, dat alle zaken by toeval zich toedroegen. *Diagoras, Hippon* en *Epicurus* hadden de zelve dwaling.

SOSIBIUS, eene letterkundige, leefde ten tyde van Ptolomeus Philadelphus, omtrent het jaar 273 voor de geboorte van Chriftus. Hy fchreef eenige hiftorifche boeken, welke *Athenaus*, *Arnobius* en *Clemens de Alexandryner* aanhalen. *Diogenes Laërtius* gewaagt van eenen SOSIBIUS, die ten tyde van den keizer Claudius, in het jaar 50 leefde, en de hofmeefter was van Britannicus. *Gefner. Biblioth. Juft. Lipf. in l.* XI. *Tacit. Voffius de Hift. Gr. l.* I. *c.* 15.

SOSICLES *van Syrakuza*, een treurfpeldichter, die beroemd was ten tyde van Philippus, koning van Macedonië, en van Alexander den Groten, 336 jaren voor de geboorte van Chriftus. Hy maakte 73 Treurfpelen, en verkreeg zevenmaal de overwinning. *Suidas in Sofiele.*

SOSICRATES *van Rhodus*, een Griekfch hiftoriefchryver, die een werk fchreef van *Kreta*, enz. Zie *Voffius*, die fpreekt van eenige andere fchryvers van dien naam *lib.* III *de Hift. Grac.*

SOSIGENES, een wysgeer uit Egypten, was in aanzien ten tyde van Julius Cefar, die zich van hem bediende tot het verbeteren van den Almanak. Hy was het, die den Juliaanfchen tydkring inftelde, die begint 45 jaren voor de geboorte van Chriftus. *Plinius lib.* XVIII. *cap.* 25. *Suetonius. Dio.* enz.

SOSIPATER, een kapitein in het leger van Machabeus. Hy en Dofitheus, een ander kapitein in de zelve krygsbenden, verfloegen in een gevecht tien duizend man van het leger van Timotheus, het hoofdt der Ammoniten. II. *Mach.* XII, 19.

SOSIPOLIS, de naam van een godt, welken de Eleërs aanbaden federt den tydt dat zy eene zonderlinge overwinning op de Arkadiërs op eene wonderbare wyze verkregen hadden: want men verhaalt, dat als beide de partyen gereed ftonden om elkander flag te leveren, een vrouwsperfoon verfcheen midden in het leger der Eleërs, en hen een zekeren en krachtigen byftandt beloofde. Deze vrouw hadt een kindt in hare armen, het welk zy op den grondt nederleide zo haaft als de Arkadiërs begonnen te naderen om den flag te leveren. Toen zy nu op de Eleërs los gingen, zagen zy eene uittermaten grote flang, welke voor hunne vyanden ftreedt, even op die plaats, alwaar de vrouw haar kindt hadt nedergelegt. Door dit afgryffelyk gezicht wierden de Arkadiers zo verfchrikt, dat zy zich op de vlucht begaven, van de Eleërs vervolgt, en geheel verflagen wierden. Van dien tydt af ftelden de Eleers deze vrouw en haar kindt mede onder het getal der goden, noemden haar *Ilithia*, en haren zoon *Sofipolis*, dat is: behouder der ftadt, bouwende tot hunne eere een tempel, waar in twee altaren voor Lucina en voor Sofipolis waren. Voor het beeldt van Sofipolis ftondt altydt een jong kindt, het welk een met goude fterren verfierden rok aan hadt, en in zyne handt een horen des overvloeds hieldt. Eene eenige priefterefſe, welke in het wit gekleed was, dorft in het binnenfte heiligdom van den tempel van Sofipolis, *Penetrale* genaamt, waar in zyn beeldt ftondt, gaan, wanneer men dezen afgodt wilde raadvragen.

SOSIPOLIS. Deze naam wierdt ook zeer dikwils aan *Jupiter* gegeven op die plaatfen, welke hem in het byzonder voor hunnen behouder en fchutsheer hielden.

SOSISTRATUS, hoofdt der flaven te Syrakuza, de welke vele oproerigen hebbende byeen vergadert, verraicht wierdt door de ftreek van Hermokrates, die zich bediende van zynen vriendt Deimachus. Daar was nog een andere SOSISTRATUS te Syrakuza, die zich meefter maakte van het oppergezag en de goederen van Agathokles, en van zyne aanhangers. *Polyanus l.* I. *c.* 43. & *l.* V. *c.* 37.

SOSITHEUS, van Syrakuza, of, zo anderen menen, van Athene, of Alexandrie geboortig, was een Griekfch dichter, en leefde in de CLXVI Olympiade, omtrent 116 jaren voor de geboorte van Chriftus. Hy fchreef Treurfpelen, volgens zommiger bericht. *Suidas. Giraldus Dial. de Poët.*

SOSIUS, opperhoofdt van een Romeinfch leger in Judea. Hy wierdt afgezonden door Antonius, om Herodes te helpen zich meefter maken van Jeruzalem, het welk hy ook verrechtte in het jaar der wereldt 4017, zeven en twintig jaren na dat Pompejus het zelve ingenomen hadt. *Jozeph. Joodf. Oudh.* XIV. *B.* 18. *K.*

SOSPELLO, in het Latyn *Sofpitellum*, eene middelmatige ftadt in het Piemonteefche graaffchap Niffa, de welke door de rivier de Bevera in twee delen gefcheiden wordt, twee of drie mylen Noordwaarts van Monaco. Zy is de hoofdftadt van eene der vier vikariaatfchappen van het graaffchap Niffa. *Baudrand.*

SOSTEROPOLIS, of SOTEROPOLIS, eene ftadt in Bithynië, niet verre van Nikomedië, alwaar Konftantyn de Grote van zyne broeders door vergift om het leven wierdt gebragt; hoewel *Eufebius* verhaalt, dat hy aan eene onvermoeide lomigheit te Aquiron, eene ryksvefting, werwaarts hy zich hadt laten brengen, geftorven is. *Zonaras lib.* III *Annal.*

SOSTHENES, een koning van Macedonië. Hy regeerde na de doodt van Meleager, den zoon van Ptolomeus Ceraunus, in het 1 jaar van de CXXV Olympiade, voor de geboorte van Chriftus 280. Hy hadt zulke voortreffelyke proeven van zyne dapperheit in den oorlog tegen de Gallen gegeven, dat hy uit aanmerking van de zelve op den troon gezet wierdt, welken hy twee jaren bekleedde, wanneer hy by een inval, dien de Gallen in Macedonië deden onder hunnen veldheer Brenno omtrent het jaar 476 na de bouwing van de ftadt Rome, gedood wierden. *Paufanias. Juftinus.*

SOSTHENES, een difcipel van Jefus Chriftus, welken men onder de twee en zeventig difcipelen telt. Daar is nog een ander van dien naam geweeft, een overfte der Joodfche Synagoge te Korinthe, van welken gefproken wordt Hand. XVIII, 17, de welke tot den Chriftelyken Godsdienft bekeert zynde, door de Joden wierdt aangeklaagt, en gefleept voor den rechterftoel van Gallio, ftadhouder van Achaje, alwaar hy geflagen wierdt. Den naam van Softhenes vindt men ook in den eerften Brief van den Apoftel *Paulus* aan de Korinthers, *kap.* I, *vs.* 1. Zommigen hebben gelooft, dat hy een leerling was van Jefus Chriftus; maar anderen, dat ook waarfchynlyker is, houden het daar voor, dat hy overfte van de Joodfche Synagoge was. *Eufeb. l.* I *Hiftor. c.* 12. *Le Nain de Tillemont Mem. pour l'Hift. de l'Eglife Tom.* I.

SOSTRATES *van Gnidus*, eene ftadt in Karië, in klein-Afië, was een berucht bouwkundige en vernufteling, zeer geacht van Ptolomeus Philadelphus, koning van Egypten. Het is daarom dat

Su-

Strabo hem noemt *den vriendt* of *den gunsteling der koningen* (τῶν Βασιλέων φίλος). Onder de gebouwen, welke deze bouwkunstenaar maakte, wierden de wandelwegen of de terrassen, onderschraagt door bogen, welke hy te Gnidus maakte, voor zeer merkwaardige werkstukken gehouden: doch het allerheerlykste was de baak op het eilandt Pharos, naby Alexandrië. Ptolomeus gaf aan hem over het gansche bestier van dat prachtig gebouw, het welk men aanzag als een der wonderen van de wereldt. Strabo verhaalt dit opschrift, het welk men in zynen tydt daar op gegraveert zag. Het zelve luidde aldus:

Σώστρατος Κνίδιος Δεξιφάνους Θεοῖς Σωτῆρσιν ὑπὲρ τῶν πλωϊζομένων.

Dat is:

Sostratus van Gnidus, zoon van Dexiphanes, aan de beschermgoden van hen, die over zee varen.

Eenige schryvers hebben gelooft, dat Sostratus dit opschrift daar op gestelt hadt zonder de toestemming van Ptolomeus; maar dat hy, om te beletten, dat deze vorst zulks niet gewaar wierdt, het zelve met metselwerk bedekte, boven op het welke hy een ander graveerde, het welk eenige jaren daar na tot stof afviel, en zien liet dat geen, het welk daar onder verborgen was, het welk gelegenheit kan gegeven hebben tot dit gevoelen van *Lucianus* in zyne Zamenspraken, dat de naam van Ptolomeus niet gevonden wordt in dit opschrift, en dat Sostratus daar niet is aangehaalt als bouwkunstenaar, maar als de geen, die het werk hadt ingezegent. Waar op men antwoordt, volgens het verhaal van *Plinius*, dat Ptolomeus aan Sostratus vergunt hebbende om zynen naam op de vuurbaak te graveren, zonder hem voor te schryven noch op welke manier, noch in welke bewoordingen hy wilde dat het zou geschieden, Sostratus misschien gelooft heeft deze uitmuntende gunst niet beter te kunnen vergelden den dezen prins als eenen godt te handelen, van wien hy de zelve verkregen hadt, en met dit werk niet alleen toe te eigenen aan dezen koning, maar ook aan de koninginne, zyne gemalinne, en aan de prinssen, welke na hem moesten regeren, de welke hy alle begreep onder deze woorden *aan de beschermgoden*, het welk een bynaam was zo gelieft by de Griekſche koningen, dat vele daar van den bynaam van *Soter* (Σωτὴρ) aangenomen hebben. Wat 'er van zy, Strabo schynt geen zwarigheit te maken van te zeggen, dat het geweest is met goedvinden van Ptolomeus, dat Sostratus dit opschrift maakte. *Strabo lib.* XVII. *Plinius lib.* XXXVI. *Felibien Vies des Architectes.*

SOSTRATUS, opziender over de geldmiddelen en schattingen, welke Seleucus, de vierde van dien naam, zoon van Antiochus den Groten, gestelt hadt over Jeruzalem. Hy was ook slotvoogdt van de sterkte van deze stadt, en naderhandt door zynen meester van dit bestier ontbloot zynde, wierdt hy van hem in ballingschap verzonden naar het eilandt Cyprus. *II Machab.* IV, 27, 29.

SOTADES, een oud Grieksch dichter, geboren in de stadt Maronea, in Thracië, was een ontuchtig en kwaadsprekend schryver. Hy hadt een gedicht zamengestelt in een soort van onregelmatige Jambische vaarzen, waar in men *te rug treden* moest, en welke naar zynen naam *Sotadische* vaarzen (*Sotadeum carmen*) genoemt wierden. Suidas noemt de zelve, van wegens hun onderwerp, *versus Cinadi*, als of hy zeide vaarzen zonder eere of schaamte, en waardig de zulke, de welke de Latynen *Cinadi* noemen. Sotades hadt de onbeschaamdheit eenige te maken tegen Ptolomeus Philadelphus, de welke den maker het leven kostten: want deze koning hem in een lode kist hebbende laten opsluiten, deedt hem in zee werpen. *Athenaus lib.* XIV. *Suidas. Strabo.*

SOTER, paus van Rome, was geboren in de stadt Fondi, in het gebiedt van Rome, en wierdt op den pausselyken stoel geplaatst na *Anicetus* den 14 May des jaars 173. Hy wierdt gemartelt onder de vervolging van Marcus Antoninus den Wysgeer op den 22 April des jaars 177. *Anastasius in Vit. Pontif. Baronius in Annal.*

SOTERICUS, een Grieksch dichter, geboortig van Oasis, eene stadt van Libyë. Hy gaf uit een Lofgedicht van *Diokletiaan*, het Leven van *Apollonius Tyanaus*, en vele andere stukken. *Lilio Giraldi Hist. de Poët. Dial.* IV. Hy is onderscheiden van een anderen *Sotericus*, van Alexandrië, die een uitmuntend zanger was. *Plutarch. Tract. de Music. Vossius de Hist. & Poët. Gracis.*

SOTHWEL (NATHANAEL) was een Engelschman van geboorte, priester van de maatschappy der Jesuïten te Rome, en geheimschryver, alwaar hy ook in het jaar 1676, den 2 December, gestorven is. Hy is een der drie schryvers van het werk, het welk wy hebben onder den naam van de *Boekzaal der schryveren van de maatschappy van Jesus. Petrus de Ribadeneira*, een Spaansch Jesuït, gestorven in het jaar 1611, is de eerste, die dit werk heeft aangevangen. *Philippus Alegambe*, een Jesuït te Antwerpen, gestorven in het jaar 1651, heeft dit werk, bouwende op de grondslagen, welke Ribadeneira gelegt hadt, vervolgt tot zynen tydt toe, en Sothwel heeft het zelve voltooit tot zynen tydt. Nademaal deze schryvers niet ver af geweest zyn van de tyden, waar in de schryvers geleeft hebben, wier leven en schriften zy verhalen, zo zyn zy ook veel minder bloot gestelt geweest voor misslagen. Zy zyn zeer naauw gezet geweest om in deze Boekzaal van de maatschappy gene andere te stellen dan zulke, die inderdaadt Jesuïten geweest zyn. Zy zyn zelfs in dit stuk zo zorgvuldig, dat wanneer een hunner schryvers uit hunne maatschappy is getreden, zy hebben vastgestelt of daar van in 't geheel niet te spreken, gelyk men ziet ten aanzien van *Papyrius Masson, Casparus Scioppius, Marcus Antonius de Dominis, Christiaan Franke*, enz. of ten minste niet langer dan tot den tydt van hun vertrek, en niet aan te halen dan de werken, welke zy gemaakt hebben nog in de maatschappy zynde: gelyk men zulks ziet in den persoon van *Franciscus Macedo*, een Portugees, die van een Jesuït een Kordelier is geworden, en van vele anderen. De orde der tydrekening is in dit werk zeer wel in acht genomen: zy tekenen overal aan den tydt en de plaats van de geboorte hunner schryvers, den ouderdom, in welken zy Jesuïten zyn geworden, hunne bedieningen, en hunne voornaamste verrechtingen, volgens den loop der tyden. Hoewel deze Boekzaal redelyk wel geschreven is, heeft zy echter hare berispers gehad. Velen hebben daar omtrent aangemerkt, dat deze drie schryvers, door de liefde tot hunne maatschappy aangezet, de schryvers, waar van zy spreken, byna nooit vertonen dan van de beste zyde, en zy voegen daar by, dat men in dit gansche boek niets anders vindt dan loftuitingen, en dat men niet vindt, dat Alegambe, noch Sothwel onder een zo groot getal schryvers en boeken een kwaad keurt. Anderen hebben aangemerkt, dat 'er byna niet een schryver in die gehele Boekzaal is, welken men niet als eenen heilig afmaalt. enz. *Nicol. Anton. Biblioth. Hisp. Alegambe Biblioth. Societ. Jesu. Nath. Sothw. Praf. ad edit. Rom. Biblioth. Soc. Jes. Baillet Jugem. des Sav. sur les Crit. Hist.*

SOTION, een philosooph, die leefde ten tyde van Tiberius, en die de leermeester was van Seneka, gelyk deze laatste verhaalt *Epist.* XLIX & LVIII. Daar is nog een ander van dezen naam geweest, die in aanzien was ten tyde der Ptolomeussen, en die de schryver is van de levens der wysgeeren, aangehaalt door *Diogenes Laërtius*, en van verscheide andere traktaten. *Vossius lib.* II *de Hist. Grac.* Photius spreekt van eenen SOTION, die geschreven heeft van de rivieren, fonteinen, en meiren, *Cod.* 189.

SOTO, (DOMINICUS) een Spanjaardt, monnik van de orde van St. Dominicus, was geboortig van Segovia, alwaar hy ter wereldt kwam in het jaar 1494. Hy bekent zelf, dat hy de zoon was van een hovenier. De beginselen der letterkunst leerde hy te Segovia, en hy was naderhandt, om broodt te hebben, genoodzaakt zich te begeven naar een kleinen burgt, genaamt Orchando, alwaar hy voor kerkbewaarder diende. Naderhandt kwam hy te Alkala, alwaar hy zyne letteroeffeningen vervolgde: hy maakte daar vriendschap met Saavedra, en volbragt aldaar den loop zyner letteroeffeningen in de wysgeerte onder St. Thomas van Villeneuve, die naderhandt aartsbisschop van Valence wierdt. Hier was het, dat Soto zich deedt kennen, zo wel als op de hogeschool te Parys, alwaar hy met den zelven Saavedra kwam studeren, en aldaar tot meester in de vrye kunsten wierdt aangenomen. Weder in Spanje gekomen zynde, onderwees hy de wysgeerte te Alkala, en eenigen tydt daar na nam hy het kleedt aan van de orde van St. Dominicus. Hy ging voort met te leeraren te Salamanka, en elders, en gaf in het licht zyne Philosophische Verhandelingen, zynde uitleggingen over de wysgeerte van Aristoteles. Karel de V benoemde hem in het jaar 1548 om zich te laten vinden op het concilie te Trente met Bartholomeus Caranza, die ook een geestelyke was van de Dominikaner orde, en die naderhandt aartsbisschop van Toledo geweest is. Soto verscheen op deze kerkvergadering met luister; hy predikte aldaar in het openbaar, en voornamentlyk op den eersten zondag van den Advent, en gaf aldaar uit zyne twee boeken *over de Natuur en over de Genade*, de welke hy opdroeg aan de bisschoppen, die deze kerkvergadering uitmaakten. Het was by deze gelegenheit, dat men hem toestondt voor zinspreuk te hebben twee handen in een gevlochten, waar uit eene vlamme oprees, met deze woorden van Paulus tot den Galaten: *Het geloove werkzaam door de liefde.* Van Trente vertrekkende ging hy den keizer vinden, die hem tot zynen biechtvader benoemt hadt, en die hem het bisdom van Segovia wilde opdragen. Soto weigerde deze eer; doch hy kon zich niet aankanten tegen die, welke Karel de V hem bewees met hem te gebruiken in zaken van aangelegenheit, gelyk wanneer hy hem benoemde om rechter te zyn over het beruchte verschil, dat 'er was tusschen Bartholomeus de las Casas en Sepulveda, wegens de overwinning der Indiën, en de vryheit der Indianen. Hy was toen in Spanje, alwaar hy, hebbende uitgevoert dat geen, het welk men van hem verwachtte, en middel gevonden hebbende om uit het hof te raken, zich begaf naar Salamanka, alwaar hy stierf den 6 December des jaars 1560, oud 66 jaren. Verscheide schryvers, zelfs Protestanten, hebben zynen lof opgemaakt. Behalven de werken, boven van hem aangehaalt, heeft men nog de Verklaringen over den Brief aan de *Romeinen* en over den Meester der Spreuken; voorts: *De Justitia & Jure; De tegendis secretis; De pauperum causa; De cavendo juramentorum abusu; Apologia contra Ambrosium Catharinum; In Porphyrium & Organum Aristotelis*; enz. *Sixtus Sin. lib.* IV *Bibl. Sacr. Possevin. in Appar. Sacr. Bellarmin. de Script. Eccl. Andreas Scotus & Nicolaus Antonio Bibl. Hisp. Simler. Covarruvias. Alphonsus Fernandez. Antonius de Siena.* enz.

SOTO, (FERNANDES) generaal van Florida in Amerika, was de zoon van een gemeen edelman van Xeres de Badajos, in de provincie van Estremadura. Hy vertrok naar Amerika, en begeleidde Franciscus Pizarro in de verovering van Peru; en toen de koning Atabaliba in den jare 1532 gevangen wierdt, bekwam hy een zo goed deel van de schatten van dien koning, dat hy in korten tydt 124000 kronen aan goudt hadt. Na dat hy nu in Spanje te rug was gekomen, dosschte hy zich prachtig uit, en hieldt zich als een voornaam standspersoon. Keizer Karel de V gaf hem het landbestier over het eilandt Kuba met den tytel van markgraaf over alle de plaatsen, welke verovert wierden. Om nu dezen tocht te ondernemen rustte hy zeven schepen uit, en voorzag de zelve met allerlei voorraadt en krygsbehoeften, verkoos eenige krygshoofden, en ging met omtrent 900 soldaten scheep. Hy zeilde van St. Lukar in den jare 1538, en stevende vervolgens naar de Kanarische eilanden. Op het eilandt Kuba aangeland zyn-

zynde, zondt hy zyne vrouw met zyn ſchip naar de Havana, welke plaats op het andere einde van het eilandt legt, 180 mylen van de ſtadt St. Jago, en trok met zyne manſchap het eilandt te landt door. Op den 18 May des jaars 1539 zeilde hy met de vloot van Havana af, en ontdekte op den 25 May des zelven jaars zynde Pinxterdag, de kuſten van Florida. Na dat hy nu zyn ganſche leger hadt aan landt gezet, trok hy het landt dieper in, en vroeg de inwoonders of hen niet ergens een landt bekend was, dat veel goudt en zilver hadt; hy kreeg tot beſcheidt, dat aan gene zyde van de provincie Cale, ten Weſten, een zeer ryk volk woonde. Hier op trok hy derwaarts, en ging van daar in de provincie Palache, alwaar men tegen hem zeide, dat dieper in het landt veel goudt gevonden wierdt. In dezer voegen trok hy van het eene landt naar het andere, en trof zomwylen Caciquen, of Indiaanſche vorſten aan, de welke hem vriendelyk ontfingen: op andere tyden wierdt hy ook genoodzaakt te vechten. Doch eindelyk maakte zyne doodt een einde van zyne verdere ondernemingen, alzo hy den 21 May des jaars 1542 kwam te ſterven. *Moſcoſo de Alvarado*, die hem als oppergebieder opvolgde, waarſchouwde de Spanjaarden, dat zy toch hunnen vyanden zyne doodt niet zouden bekend maken, dewyl Soto hen altydt hadt gezocht wys te maken, dat de Chriſtenen onſterflyk waren. Zy begroeven hem dan des nachts naby de poort van de ſtadt Guachoya. Doch doordien eenige Indianen zulks aan de plaats, daar zyn graf was, ſchenen te merken, ziende, dat aldaar onlangs eenige aarde was opgegraven, liet Moſcoſo hem weder opgraven, de doeken, waar in zyn ligcham gewonden was, met zandt opvullen, en hem alzo in de rivier werpen. *Hiſtor. de Floride.*

SOTO, (Petrus) profeſſor in de Godgeleerdheit te Dillingen, eene ſtadt in Zwaben, monnik van Dominicus-orde, was van Corduba, eene ſtadt in Spanje, en een der geleerdſte mannen, welke uit die ſtadt zyn voortgekomen. Hy was tegenwoordig op het concilie van Trente, alwaar hy ſtierf den 20 April des jaars 1563. Hy heeft verſcheide werken nagelaten, als: *De Sacerdotum Inſtitutione, Chriſtiana Inſtitutio*, enz. *Anton. Bibl. Hiſp.* De koningin Maria van Engelandt maakte hem hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Oxford. Zie *De Larrey Geſchied. van Engel.* II *Deel.*

SOTOMAJOR, (Lodewyk van) een Dominikaan, geboortig van Liſſebon, in Portugal. Na dat hy zich te Loven in de Griekſche en Hebreeuſche talen grondig hadt doen onderwyzen, moeſt hy op 't aanhouden des konings van Spanje naar Londen gaan, om de jeugdt in de Latynſche tale en in den Godsdienſt te onderwyzen. Naderhandt leide hy zich in de Nederlanden, zo wel als in Duitſchlandt, op de bovengemelde talen, en daar by op de ſchriften der kerkelyke oudvaders, gelyk hy dan ook gewoon was te zeggen: *Nihil ſapit qui ſine Patribus ſapit*, dat is: *Hy weet niets, die zonder de oudvaders iets weet.* Hy heeft ook het concilie van Trente in de laatſte zitting bygewoont onder paus Pius den IV, en daar op de plaats van hoogleeraar in de H. Schrift te Coimbia verkregen, alwaar hy zyne Verklaringen over het *Hoogliedt Salomons*, over de Brieven van *Paulus* aan *Timotheus* en aan *Titus*, als mede over *Job* en het Evangelie van *Johannes* bearbeid heeft, tot het uitgeven van welke werken hy door een brief van Clemens den X in den jare 1597 wierdt aangemaant. Wanneer hy nu zyn ampt 40 jaren bekleed hadt, wierdt hy van het zelve ontlaſt, waar op hy zich in eene celle opſloot, en tot zyne doodt toe, welke in den jare 1610, in het 84 jaar zyns ouderdoms, voorviel, de boeken handelde, en wel met zodanigen yver, dat hy, wegens de jicht de pen in zyn regterhandt niet meer kunnende voeren, zich van de linker bediende. *Anton. Bibl. Hiſpan. P.* II. *p.* 50.

SOTOMAJOR. Zie CASTILLO.

SOTTOVENTO, of SOTTAVENTO, in het Latyn *infra ventum*. Dit is de bynaam, welken de ſchippers geven aan eenige der Antilliſche eilanden in Amerika, en wel in het byzonder aan die, welke aan de Noordelyke kuſt van Terra Firma, alwaar de landſchappen Paria, Venezuela en el Rio de la Hacha van afgeſcheurt zyn, regt tegen over de eilanden Puerto Rico en Hiſpaniola leggen. Daar zyn zeer vele van de zelve, waar onder byzonderlyk aan te merken zyn: *la Trinidad, Margarita, Buenos Ayres, Curaçao* en *Tortuga.* Tot onderſcheiding van deze eilanden noemt men de gene, welke Noordwaarts van de zelve leggen *Islas Barlovento*, of *eilanden aan de windt.*

SOUBIAK, voortyds *Sublak*, eene kleine ſtadt in den Kerkelyken Staat, in Campagna di Roma, aan de rivier de Teverone. Men heeft aldaar eene beroemde abdy van de Benedictyner orde, en men ziet 'er de eenzame plaats, beroemd door de vertrekplaats van dezen heilige. *Raph. Fabretti in Diſſertat.*

SOUBISE, eene kleine ſtadt, met den tytel van hertogdom, in Xaintogne, aan de Charente, vyf mylen van Rochelle ten Zuiden, de welke den naam aan vele grote perſonadien heeft gegeven. In den jare 1575 ging zy over in 't huis van *Rohan* door het huwelyk van *Catharina van Parthenay*, erfdochter van Johannes van Parthenay, met *René van Rohan*, den II van dien naam. *Bayle Dict. Crit.*

SOUBISE, (Benjamin van Rohan, hertog van) kleinzoon van Johannes, van wien hier na, en zoon van René van Rohan den II, en van Catharina van Parthenay. Hy onderſteunde met eene grote manmoedigheit de ondernemingen van den hertog van Rohan, zynen broeder, het zy om die van Rochelle te hulp te komen, het zy om de party der Proteſtanten in Vrankryk te onderſchragen. Hy hadt het ambacht van den oorlog in den Hollandſchen dienſt onder prins Maurits geleert, en was een der Franſche edellieden, die zich in Bergen-op-Zoom wierpen, wanneer het in 't jaar 1606 door de Spaanſchen belegert was. In 't jaar 1621 geboodt hy mannelyk het beleg van St. Jean d'Angeli tegen een leger, dat koning Lodewyk de XIII in perſoon geboodt, en door het overgeven van deze plaats verkreeg hy kwydſchelding van het voorledene, onder belofte van gehoorzaamheit voor het toekomende. Die zyn manifeſt van 't jaar 1625 beantwoordde, zegt, dat hy in het uittrekken den koning om vergiffenis verzocht, en hem by eede beloofde nooit de wapenen tegen hem te zullen opvatten, en gene vergaderingen by te wonen, die zonder des konings verlof en gezag zouden geſchieden; en hy voegt daar by, dat de Hervormde geſchiedſchryvers geen gewag van dezen eedt hebben durven maken, die in de griffie van de provooſtdy van 't hof, en in de gedenkſtukken van den Hre. de Modene, grootprovooſt van Vrankryk, te Thoulouze in 't jaar 1621 gedrukt, te vinden zyn. Op het laatſt van 't jaar 1621 wierdt hy meeſter van Roian. In 't jaar 1622, in de maandt February, nam hy Olonne in, en bemachtigde het ganſche neder-Poitou, zo dat hy zyne partyen uitzondt, die vyf uuren van Nantes gevangenen haalden. Maar hy bleef niet lang in dit aanzien. Op 't eilandt Riez wierdt hy met zulk een geweldt, een weinig na dat hy het hadt ingekregen, aangetaſt, dat hy al zyn volk kwyd raakte. Hy begaf zich naar Rochelle, alwaar hy vele kwade bejegeningen en verſmadingen moeſt verduwen, 't welk hem dwong naar Engelandt over te ſteken, om aldaar hulp te verzoeken. Op de tyding, die men hier van aan 't hof van Vrankryk kreeg, wierdt hy den 15 July des jaars 1622 ſchuldig aan gekwetſte Majeſteit in den eerſten graadt verklaart. Hy vondt middel eenige ſchepen uit te ruſten, niettegenſtaande de weigering van den koning van Engelandt: maar zy bleven in een ſtorm in de haven van Plymouth. In 't begin van 't jaar 1625 maakte hy zich meeſter van 't eilandt Rhee, en taſtte Blavet, of Port-Louis, in Bretagne, aan; maar dit gelukte hem maar ten halve: want hy was onder de gelukkigſte ſter niet geboren in de grote ontwerpen, die hy voornam. Hy nam de haven in, en overmande zes ſchepen, die hy daar binnen vondt. Het ontſcheepte volk vermeeſterde de ſtadt; maar zyn hoofdt voor het kaſteel geſtoten hebbende, keerde hy met zyn volk weder ſcheep, niet zonder verlies van eenige ſchepen. Een van die hy nam voerde den naam van de Lieve Vrouw, en hadt 80 ſtukken geſchut op, en meer dan 200000 kronen gekoſt. Hy hadt het hertzeer van zich verlaten te zien van die van den Hervormden Godsdienſt, hoewel men niet twyfelde, of hy hadt alles met den hertog van Rohan, zynen broeder, in de zamenkomſten te Caſtres gedurende den herfſt van 't jaar 1624 overlegt. Hy gaf een manifeſt uit, dat men meende opgeſtelt te zyn van Milletiere, die zich den intendant van de Admiraliteit van de kerk (*Intendant de l'Admirauté des Egliſes*) noemde. Terwyl hy een bekwamen tydt, om eene landing aan den kant van Bourdeaux te doen, afwachtte, maakte hy zich ontzagchelyk door het wegnemen van verſcheide koopvaardyſchepen, en de ganſche kuſt van den mondt van de Garonne af, tot den mondt van de Loire toe, in allarm te houden. Den 11 Juny des jaars 1625 zeilde hy de Garonne in met een vloot van 74 zeilen, landde te Modok, en nam Caſtillon in; maar na veel ophef was deze ganſche toeruſting van weinig belang; hy wierdt genoodzaakt kort daar op naar 't eilandt Rhee te keren, van waar hy, het naar de vloot der vyanden eenige dagen daar na wendende, het ſchip van den Hollandſchen admiraal in den brandt ſtak, tegen zyn gegeven woordt, met elkander overeen gekomen zynde van niets tegen den anderen te ondernemen gedurende de vredehandelingen, daar men aan 't hof mede bezig was. Maar hy overviel hem in een half uur met een voordeeligen windt, en hechtte twee branders aan zyn boordt, zo dat hy in weinig tyds verbrandde. Dit maakte, dat men zich verhaaſtte met de ondernemingen, daar men aan arbeidde om deze kuſt in ruſt te krygen. De hertog van Montmorenci, admiraal van Vrankryk, verſelt van de Hollandſche ſchepen, ſloeg de vloot van Soubiſe: men joeg hem uit het eilandt Rhee en dat van Oleron, en men dwong hem naar Engelandt te keren. Hy ſtrekte daar tot een groot werktuig om de hulp voor die van Rochelle te verkrygen, en wanneer met alle deze byſtanden deze ſtadt echter moeſt bukken, liet hy de kwydſchelding, die in Vrankryk afgekondigt wierdt, varen, en bleef in Engelandt wonen, daar hy ſtierf zonder kinderen na te laten, Vrankryk aldaar al het kwaadt, dat hem mogelyk geweeſt was, gedaan hebbende, gelyk uit een afkondiging van Lodewyk den XIII van den 8 Juny des jaars 1641 blykt. De naam van *Soubiſe* is nog in wezen in 't huis van Rohan. *Bayle Dict. Crit.*

SOUBISE, (Johannes van Parthenay, heer van) is onder de Proteſtanten van Vrankryk een der helden van de XVI eeuwe geweeſt. Hy begon hunne leer in te zuigen aan 't hof van den hertog van Ferrara, wanneer Renette van Vrankryk, dochter van Lodewyk den XII, en gemalin van dezen hertog, eenige zendelingen van de hervorming aldaar ontfing, en hunne leer omhelſde. Na zyne wederkomſt in Vrankryk zette hy met groten yver de waarheit, die hy hadt leren kennen, voort. Daar ſcheelde weinig aan of hy zou Catharina de Medicis in zyn gevoelen overgehaalt hebben. Beza, *Hiſt. Eccl. lib.* II, *pag.* 199, roemt den onvermoeiden arbeidt, dien deze heer aanwendde om zyne landslieden te hervormen. Hy ging hen des nachts in het donker onderwyzen, uit vreze van by dag beklapt te worden, en bragt het zo ver, dat in weinig tyds een groot getal van die omtrent Soubiſe woonden Gereformeerd wierden, en de Mis verlieten. Zie *Varillas Hiſt. van Karel den* IX. I *Deel. p.* 60, die een handſchrift zegt gelezen te hebben, waar in vele omſtandigheden aangaande Catharina de Medicis, de koninginne van Navarre, de hertoginne van Montpenſier, die by de redenvoeringen van Soubiſe altydt tegenwoordig was, omtrent den Hervormden Godsdienſt verhaalt worden. Van het begin der omwenteling, die oorzaak van een onvermydelyken oorlog tuſſchen beide de Godsdienſten

ſten in 't jaar 1562 was, was Soubiſe een der voornaamſte bondgenoten van den prinſſe van Condé, die hem verkoos om binnen Lions te gebieden, wanneer deze grote ſtadt, die zich voor de Hervorming hadt verklaart, niet veilig ſcheen te wezen in de handen van den baron des Adrets. Soubiſe voldeedt de verwachting, die men van hem hadt; want niettegenſtaande alle hinderpalen en zwarigheden, daar hy tegen moeſt worſtelen, verdedigde hy die plaats wonderlyk, en gaf 'er goede rekenſchap van aan den prins. Hy deedt 'er wonderen en honderde van meeſterſtukken in. Te vergeefſch wierdt zy van den hertog van Nemours belegert; te vergeefſch trachtte de koningin moeder de zelve door onderhandelingen te bemachtigen. Hy wierdt zeer verdacht gehouden wegens den moordt van den hertog van Guize, waar mede de getuigeniſſen en verklaringen van eenen Poltrot hem belaſtten. Maar zelf naar het gevoelen der rechtmatigſte Roomſchgezinde ſchryvers is hy daar niet aan ſchuldig geweeſt. Zie *Laboureur Additions au Caſteln. Tom.* II, *p.* 229. Hy was edelman van des konings bedkamer geweeſt, en den 7 December des jaars 1561 wierdt hy ridder van de orde. Hy hadt het leger van Henrik den II in Toskane geboden, daar hy, zo men *Brantome, Mem. Tom.* III, mag geloven, al vry wat misſlagen beging. Hy ſtierf in 't jaar 1566, in het 54 jaar zyns ouderdoms. Hy was getrouwt met de oudſte dochter van 't huis van Aubeterre, genaamt Antoinette Bouchard, eene zeer yverige voorſtanderes van 't geloof. Op het gerucht, dat de Roomſchgezinden haar voor de poorten van Lions, onder 't oog en in 't aanzien van haren gemaal, wilden doorſteken, nevens hare dochter, indien hy de ſtadt niet overgaf, zondt Soubiſe haar Poltrot, die brieven van haar wederbragt, waar in zy hem vermaande haar beide te laten ombrengen, en zyne party getrouw te blyven. Zy was de zuſter van den vicomte Aubeterre, die alles om 't geloof verliet, en zyn koſt te Geneve met knopemaken won, volgens de gewoonte van die plaats, daar zich niemandt, het zy edelman, of niet, mogt nederzetten, ten ware hy een ambacht kende om zyn broodt te winnen. *Brantome Mem. Tom.* III. Zy lieten alleen eene dochter na, genaamt *Catharina van Parthenay*. De eerſte man, dien zy hadt, was de baron van Pont, in Bretagne, die den naam van *Soubiſe* aannam. Deze is de Soubiſe, die met zo veel eer en roem in alle de gevallen van den tweden en derden burgeroorlog uitblonk. In 't jaar 1569 wierdt hy in den ſlag van Jarnak gevangen; maar hy vondt middel om het te ontſnappen. La Noue het jaar daar aan volgende in 't beleg van Fontenai le Comte gekwetſt zynde, geboodt Soubiſe als hoofdt, en nam de plaats in. Het zelve jaar kreeg hy twee wonden in de belegering van Saintes. Hy verloor het leven in den moordt van Parys, na dat hy als een leeuw gevochten hadt. De vrouwen waren nieuwsgierig om 't geding, dat men hem op den hals hadt geworpen wegens onmacht. *Bayle Dict. Crit.*

SOUCHES, (Lodewyk Rattnit, graaf van) was de zoon van een edelman van Rochelle, en niet van een kruidenier, gelyk in 't *Supplement* van het Woordenboek van *Moreri* gezegt wordt. De brieven van adeldom wyzen wel anders uit. Souches is de naam van de heerlykheit van dezen heer, die oudtyds *Des-Ouches* wierdt geſchreven. *Ouſche* is in 't oud Franſch een hof, omheint met heggen, en beplant met bomen, daar men hennip of ander kruidt onder zaait. *Rattnit* is de naam van een huis van Rochelle, daar deze heer uit geboren was. Hy was genaamt Johannes Rattnit, heer van Barres. Na den religie-oorlog trok hy uit Vrankryk door Hollandt en Duitſchlandt naar Zweden. Zo haaſt was hy daar niet gekomen, of hy kreeg hoop van bevordert te worden door de hulp van den grave de la Gardie, die hem in korten tydt aan een regiment dragonders hielp, en daar na aan een van voetvolk. Na dat hy eenige jaren hadt gedient, raakte hy overhoop met zynen generaal, met wien hy handgemeen wierdt, na dat hy zyn plaats hadt nedergelegt. Naar Vrankryk, door Ooſtenryk en Italie, willende keren, hieldt hy zich eenige dagen te Wenen op, alwaar de aartshertog Wilhelm, broeder van keizer Ferdinand den II, hem liet aanzoeken om dienſt onder den keizer te nemen. Hy beſloot het zelve te doen, en nam een regiment dragonders aan, dat open, en hem opgedragen was. Hy kwam tot een hogen ſtaat in den dienſt des keizers, want hy wierdt van edelman van de bedkamer Raadsheer van oorlog en Staat, en ſtadvoogdt van Brunn, in Moravië. Het ſtondt toen voor de keizerſchen daar zeer ſlecht geſchapen. Torſtenſon hadt hen geſlagen, en veroverde daar op Moravië, en in Hungarië hadt de keizer den vorſt Ragotski op den hals. Doch voor Brunn ſtiet Torſtenſon het hoofdt; hy liet wel de veſting opeiſchen, maar Souches, als ſtadvoogdt, gaf hem ten antwoordt, *Dat hy geen lyfsgenade verzocht, en ook geen gaf.* De belegering was zeer ſtreng, doch moeſt echter van Torſtenſon na vier maanden weder opgebroken worden, na dat de Zweden 4000 man, zonder de weggelopenen te rekenen, daar voor hadden laten zitten. Ondertuſſchen hadt de keizer met Ragotski een verdrag gemaakt, en liet Brunn ontzetten, waar door alle zyne zaken in beter ſtaat geraakten. Hy beloonde ook dezen getrouwen dienſt de ſtadt zo wel als den ſtadvoogdt, welken hy tot baron verhief, en zo wel met verſcheide landgoederen, als met eene plaats in den keizerlyken geheimen Raadt begunſtigde. Hier op klom hy geſtadig hoger. In 't jaar 1664 ſloeg hy als keizerlyke opperbevelhebber de Turken by Leventz, en veroverde Neutra. In 't jaar 1674 hadt hy het bevel over de keizerlyke benden in den veldſlag van Senef, en hieldt door zyne dapperheit het ſpel in evenwigt. Eindelyk was hy keizerlyke veldmaarſchalk en gebiedend opperhoofdt op de Slavoniſche grenzen, en ſtierf in Moravië in 't jaar 1682, in den ouderdom van 74 jaren. Hy is twee malen getrouwt geweeſt, de eerſte maal met Anna Maria, gravinne van Hofkirch, en voor de twede maal met Anna Salome, gravinne van Aſpremont en Reckheim. Uit het eerſte bedt hadt hy twee zonen en eene dochter. De eerſte zoon, *Johan Lodewyk*, graaf van Souches, hadt by zyne gemalinne Eva Eleonora, gravinne van Norhaſt en Werenberg, drie dochters geteelt, namentlyk: 1) *Louiza*, gemalin van den grave van Horn; 2) *Claudia*, ſtaatjuffer by de keizerinne; en 3) *Thereſia*, de welke eene Karmeliter nonne in Stiermarken wierdt. De twede zoon was *Karel* genaamt, overſte van het keizerlyke voetvolk, doch ſtierf in 't jaar 1691 aan eene wonde, in den ſlag by Salankemen, in Hungarië, gekregen. Van zyne gemalinne Mariana, gravinne van Buchain, heeft hy twee zonen gehad, *Lodewyk* en *Karel Jozeph*, waar van de laatſte ridder van Malta in de priory van Bohemen is geworden. De dochter van den grave van Souches, *Anna Dorothea*, is getrouwt met den grave Karel Maximiliaan la Tour, keizerlyke geheime Raadt, en opperhofmeeſter van de keizerinne Eleonora, in 't jaar 1716 geſtorven. Zy heeft in 't jaar 1708 de aartshertogin Maria Anna, als bruidt van den koning van Portugal, in hoedanigheit van opperhofmeeſtereſſe begeleid, en is in het jaar 1717 by de regerende keizerlyke aartshertoginne Aja geworden. *Bayle Dict. Crit.*

SOUDAN, of SOLDAAN, is een naam, of eertytel, de welke voor dezen aan de luitenants generaal der Kalifs in hunne provinciën en door hunne legers gegeven wierdt. De Soudaans maakten zich naderhandt oppermachtig. Saladin, veldheer over de benden van Noradyn, koning van Damaſcus, nam dezen tytel aan, en was de eerſte Sultan van Egypten na de doodt van den Kalif Caym, welken hy in het jaar 1165 gedood hadt. *Marmol de l'Afr. l.* II. *Herbelot Bibl. Oriental.*

SOUILLAC, of SOUILLAK, eene ſtadt en kaſtelny, gelegen aan de Dordogne, in Querci, met eene abdy van de St. Benedictusorde. Zy heeft haren naam gegeven aan het oude huis van *Souillak*. De overlevering en vele getuigeniſſen doen het zelve afſtammen van de graven, welke oudtyds Turenne bezeten hebben, en welke men gelooft geſproten te zyn uit den zelven ſtam als *Wifroy*, graaf van Berri. Een jonger tak van deze graven nam den naam aan van *Souillak*, een landgoedt, hen toebehorende, en ſcheidde zich af van den oudſten tak in de X eeuwe.

Godefroi, graaf, heer van Turenne, was de broeder van St. Raoul, aartsbiſſchop van Bourges, en zoon van Raoul, graaf, heer van Turenne, enz. en van Aigne, vrouwe van Raoul. Hy trouwde met Gerberga, van welke hy onder andere kinderen kreeg *Godefroi*, graaf, heer van Turenne, zonder nalatenſchap geſtorven; *Ranulphus*, die by Elizabeth, zyne vrouwe, naliet vele zonen; onder anderen *Robert*, en *Ranulphus*, die volgt. Robert was heer van Turenne, en vervolgde de nakomelingſchap van den oudſten tak, die wel haaſt aan het ſpinrokken verviel in den perſoon van de burggravinne *Sulpitia*, getrouwt met Archambaud, heere van Comborn, burggraaf van 't neder-Limoſin, tak der twede burggraven van Turenne, wiens nakomelingſchap nog in wezen is. Zie TURENNE.

I. Ranulphus de II wordt genoemt, nevens zynen broeder Robert, in een blafferdt van de abdy van Beaulieu, in het Limoſin, van het tiende jaar der regering van den koning Raoul. Hy was vader van

II. Gausbert den I, de welke ondertekende een giftbrief, gegeven in 't jaar 940 aan de abdy van Beaulieu door Aymar, heere van Echelles, wereldlyk abt van Tulle, burggraaf van het neder-Limoſin, die ook was van 't huis der graven en heeren van Turenne. Hy liet na *Gausbert* den II, die volgt, en uit zyn huwelyk met eene dochter uit den huize van Iſſoudun, jongſte tak van dat der prinſſen van Deols en Berri, hadt hy *Eberhard*, toegenaamt *van Faurs*, prins van Iſſoudun, heer van Vatan, van Celles, en van Romorantin, de welke te Devre eene priory herſtelde, daar St. Raoul, aartsbiſſchop van Bourges, eene abdy geſticht hadt, die de oorlogen naar Vierzon hadden doen overbrengen. Hy liet na uit Sibylla, zyne vrouwe, *Eudes*, prins van Iſſoudun en Vatan, zonder erfgenamen geſtorven in den jare 1018; *Foulques*, heer van Celles en van Romorantin, zonder kinderen geſtorven; *Ebrard*, kanunnik van Iſſoudun, en van Vatan; en *Robert*, die ook een kerkelyk perſoon was. Na hunne doodt kwam Iſſoudun weder aan het huis van Deols, en Celles aan de graven van Chartres en van Blois, de welke het aan Ebrard te leen hadt gegeven.

III. Gausbert de II ondertekende den giftbrief, gegeven door Deda, burggravinne van Turenne, aan de abdy van Tulle in de maandt October, in het 30 jaar der regering van den koning Lotharius, de welke uitkwam op 't jaar 983. Hy liet na *Ebrard*, die volgt.

IV. Ebrard de I was tegenwoordig, met zynen vader, by de gift, welke Deda, burggravin van Turenne, deedt aan de abdy van Tulle in 't jaar 983. Hy was de vader van *Aymar*, die volgt.

V. Aymar, de I van dien naam, heer van Souillak, wordt toegenaamt *van Souillak* in vele ſchriften van de abdy van Uzerche, aan welke hy grote giften deedt. Hy vergunde aan eenige van zyne leenmannen om aan deze abdy te ſchenken goederen, welke zy van hem hielden, en liet na

VI. Ebrard, den II van dien naam, heer van Souillak, die tegenwoordig was by de gifte, gedaan aan de abdy van Uzerche door Boſo den I, burggraaf van Turenne, en die, welke by Raimond, burggraaf van Turenne, opvolger van Boſo, deedt aan de zelve abdy, aan welke Ebrard van Souillak insgelyks giften ſchonk. Hy was vader van *Aymar* den II, die volgt.

VII. Aymar, de II van dien naam, van wien gewag wordt gemaakt in verſcheide openbrieven, gegeven omtrent het jaar 1121, liet na

Ebles, en *Gausbert*, die volgt.

VIII. Gausbert van Souillak, de III van dien naam, schonk met zynen broeder Ebles aan de abdy van Uzerche de helft der tienden van Agremont, en was vader van *Aymar* den III, die volgt, en van *Bertrand*.

IX. Aymar van Souillak, de III van dien naam, wordt met zynen vader genoemt in de gift, welke zy deden aan de abdy van Uzerche in het jaar 1144. Hy ondertekende eenige andere giften, en liet na *Ebles*, die volgt; en *Gausbert*, abt van Solignak.

X. Ebles van Souillak, de III van dien naam, was tegenwoordig by de bekrachtiging der gifte in het jaar 1197, welke Raimond de II, burggraaf van Turenne, gedaan hadt aan de abdy van Beaulieu in 't jaar 1190, wanneer hy naar 't H. Landt vertrok. Hy bezwoer de overeenkomsten van het huwelyksverdrag tusschen Raimond den IV, burggraaf van Turenne, met Helis van Auvergne, dochter van Gui den II, grave van Auvergne, omtrent het jaar 1206. Hy was de vader van *Ebles* den IV, die volgt.

XI. Ebles van Souillak, de IV van dien naam, was tegenwoordig by de hulde, gedaan aan Raimond den IV, burggrave van Turenne, in 't jaar 1221 door Malfre, heere van Castelnau, en was vader van *Hugo*, die volgt.

XII. Hugo van Souillak, de I van dien naam, heer van Montmege en Aferak, medeheer van Terrassou, ridder, maakte een vergelyk in 't jaar 1269 met Renaud du Pons, burggraaf voor een gedeelte van Turenne. Hy wierdt begraven in de abdy van Terrassou, en was vader: 1) van *Belhomme*, die volgt; 2) van *Gaillard*, die by uiterste wille beval begraven te worden by zynen vader in het klooster van Terrassou; 3) van *Geraud*, die leefde in 't jaar 1292, en vader was van *Bertranda van Souillak*, en van *Ebles* den VI, die in het jaar 1300 leefde, en van wien afstamde *Geraud van Souillak*.

XIII. Belhomme van Souillak, de I van dien naam, heer van Montmege, en ridder, stierf in Juny des jaars 1273, en liet na uit zyn huwelyk met Alalia: 1) *Ebles*, die volgt; 2) *Gausbert*, ridder, die leefde in de jaren 1308, en 1324; 3) *Bertrand*, benoemt schryver onder de genen, welke Pieter, heer van Malemort en van de stadt Brive, verzocht getuigen te zyn, en hun zegel te hangen aan den uitersten wille, welken hy maakte in het jaar 1285, willende vertrekken naar Arragon; 4) *Jaubert*, ridder, die leefde in het jaar 1314; en 5) *Hugo*, die eene gift deedt aan Ebles, zynen broeder, in de maandt April des jaars 1275.

XIV. Ebles van Souillak, de V van dien naam, heer van Montmege, enz. ridder, leefde in het jaar 1284, en was de vader van *Hugo* den II, die volgt; van *Ebles*, ridder, levende in het jaar 1302; van *Gui*, een geestelyk persoon, levende in 't jaar 1314, en van *Belhomme van Souillak*, ridder, die by zyne gemalinne A. van St. Rabier de volgende kinderen hadt, als: *Maria*, getrouwt met Raimond du Fraisse, jonkheer; *Raimonde*, getrouwt met Pieter van Mirabel, jonkheer; en *Jakob van Souillak*, die in het jaar 1322 trouwde met Bertranda, gezegt Hugona van St. Rabier, dochter en erfgename van Wilhelm van St. Rabier, uit welke hy kreeg *Raimond*, ridder, die zich deedt kennen in de oorlogen van zynen tydt, en in dienst was van den koning van Vrankryk in het jaar 1364, met Wilhelm, grave van Beaufort, burggraaf van Turenne, en trouwde met Raimonde van Rageaut, uit een oud huis van 't neder-Limosin.

XV. Hugo van Souillak, de II van dien naam, heer van Montmege, enz. ridder, volgde zynen vader op omtrent de maandt December des jaars 1292, als blykt uit de tytels van dat jaar, en van 't jaar 1300. Hy is gestorven voor het jaar 1309, en liet na *Hugo* den III, die volgt, en *Ebles van Souillak*, prioor van Espagnak, en rentmeester der geestelyke goederen van Tulles in het jaar 1322.

XVI. Hugo van Souillak, de III van dien naam, heer van Montmege, enz. wierdt door koning Karel den Schonen, door zyne openbrieven van het jaar 1323, onder zyne bescherming en hoede genomen, gelyk de koningen zyne voorzaten des zelfs voorouders gedaan hadden. Hy wierdt door dezen prins ridder gemaakt, deedt grote diensten in de oorlogen tegen de Engelschen onder deze regering, en onder die van Philips van Valois. Eene rekening van Johan le Mire, kontrolleur van oorlog, doedt zien, dat hy in het jaar 1337 diende met 24 ridders en 60 sergeanten in het leger des konings, het welk de graaf van Eu, konnestabel van Vrankryk, in Gascogne geboodt tegen de Engelschen. Onder de zelve regering verkocht hy zyne goederen, om het geldt daar van te besteden ten dienste des konings, als blykt uit de brieven, hem vergunt in het jaar 1341, om de zelve weder te aanvaarden. Hy liet na *Ebles*, die volgt, en *Hugo*, toegenaamt *Huguenot van Souillak*, die leefde in het jaar 1369.

XVII. Ebles van Souillak, de VIII van dien naam, heer van Montmege, enz. ridder, diende in den oorlog tegen de Engelschen. Hy leefde in het jaar 1361, en liet na *Johan*, heer van Montmege, die leefde in de jaren 1376, en 1390; *Pieter*, die leefde in het jaar 1375; *Marquis*, die volgt; *Robert*, van wien gesproken wordt in een register van Karel van Vrankryk van de jaren 1395 en 1396, wegens brieven van kwydscheiding, die hem verleent wierden.

XVIII. Marquis van Souillak, heer van Montmege, enz. leefde in het jaar 1405, en liet na *Lodewyk*, die volgt; *Johan*, priester, die in het jaar 1416 leefde.

XIX. Lodewyk van Souillak, heer van Montmege en Aferak, medeheer van Terrassou en St. Rabier, wierdt verdedigt in de onafhankelykheit van zyn landgoedt Aferak door de amptenaren des konings, de welke verklaarden in het jaar 1405, dat de inwoonders van Aferak aan gene diensten dan die van hunnen heer gehouden waren, en dat hy dat landgoedt met alle rechten bezat. Het zelve was een onmiddelyk leen van den koning, en hoewel ingelyft in Perigord, wierdt het leen niet verheven noch van den grave van Perigord, noch van den burggrave van Limoges. Hy liet uit Johanna van Sully, zyne echtgenote, na

XX. Bertrand van Souillak, heer van Montmege en Aferak, medeheer van Terrassou, enz. ridder. Hy diende in den oorlog tegen de Engelschen, maakte een verdrag in het jaar 1447 met Johan van Bretagne, graaf van Penthievre en van Perigord, burggraaf van Limoges, over het verschil wegens de gerechtigheit van eenige afhankelykheden van Montmege. Hy stondt in het jaar 1457 af aan Johan van Rouffignak, heere van Couzages en van Chavagnak, al het recht, het welk hy hadt op de kastelanye van Couzages, de welke aannam daar voor te geven dat geen, het welk door den bisschop van Sarlat zou worden geoordeelt. Hy liet na *Johan* den I, die volgt; *Poncet*, heer van Aferak; en *Johan*, beide ongetrouwt gestorven.

XXI. Johan van Souillak, de II van dien naam, heer van Montmege, enz. trouwde met Margareta van Rouffignak, zuster van Gui, heer van Rouffignak, enz. by welke hy verwekte *Johan* den III, die volgt; *Gui*, Apostolische oppergerechtsschryver, en *Anna van Souillak*.

XXII. Johan van Souillak, de III van dien naam, heer van Montmege en Aferak, enz. ridder van des konings orde. Hy diende in de legers van Lodewyk den XII en van François den I, en hadt het bevel over de zelve by het afwezen van den luitenant des konings. Hy trouwde in het jaar 1506 met Catharina van Livron, dochter van Bertrand, heere van Bourbonne, enz. en van Françoise Beauffremont, vrouwe van Bourbonne, en stierf in den jare 1528, latende uit zyn huwelyk na *François*, heer van Montmege, die by deze landeryen voegde het gedeelte, genaamt van St. Chamant, by ruiling, gedaan den 14 October des jaars 1542, met Hugo, heere van St. Chamant-lez-Montmege, aan wien hy gaf het geen hy hadt in Pazayat, en zonder nalatenschap stierf; *Nicolaas*, die volgt; *Bertrand*, die gesticht heeft den tak van *Aferak*, hier na volgende, en *Gabrielle van Souillak*, eene geestelyke dochter.

XXIII. Nicolaas van Souillak, heer van Montmege, enz. trouwde in den jare 1550 met Gabrielle van Meillars, dochter van Jan, heere van Meillars, en van Margareta van Saillant, by welke hy hadt: 1) *Jan*, die volgt; 2) *Elias*, aangenomen ridder van Malta in den jare 1586; 3) *Pieter*, aartsdiaken van Marcais, in de kerk van Sarlat; 4) *François*, heer van la Barde, getrouwt met Noëlle van Ville, van welke hy naliet kinderen, buiten huwelyk gestorven; 5) *Souveraine*, getrouwt met Jan van Calvimont, heere van Chelar; 6) *N.* getrouwt met N. Elias van Pompadour, heere van Coulonges; 7) *Catharina*, zeer bejaard ongetrouwt gestorven.

XXIV. Johan van Souillak, de IV van dien naam, heer van Montmege, enz. ridder van de orde des konings, gewoon edelman van des zelfs kamer, was, hoewel Roomsch, zeer verbonden aan den persoon van koning Henrik den IV ten tyde wanneer deze prins nog Gereformeerd was, en deedt zich onderscheiden in de oorlogen van het bondgenootschap, en tegen de Spanjaarden. Hy trouwde met Johanna van Pompadour, dochter van Lodewyk, heere van Pompadour, en van Peyronne van Guiche, by welke hy naliet *Johan* den V, die volgt; *Louise*, getrouwt met Jan van Reilak, heere van Palvezi, welke haar broeder, na zyn huwelyk, aanstelde tot erfgename by zyn uiterste wille van den 8 May des jaars 1655, onder beding van den naam en de wapenschilden van *Souillak* voor zyne kinderen, welke waren: 1) *Jan*, ongetrouwt gestorven; 2) een andere *Jan*, abt van Terrassou; 3) *François van Reillak van Souillak*, graaf van Montmege, heer van Salagnak, enz. die in den jare 1681 trouwde met Theresia Gabriela van Aubusson, dochter van den heere van Chassin-Grimont, van welke hy twee zonen naliet, de oudste kolonel over het voetvolk, gedood in eene hinderlage in Piemont in den jare 1704, en de andere in den jare 1705, beide ongetrouwt; 4) *Margareta van Reilak*, getrouwt in den jare 1680 met Jan van Bernat, heere van Palvezi, en van Chapelle Albarels. De andere dochters van Jan van Souillak en van Johanna van Pompadour waren *Johanna*, geestelyke van de Dominikaner orde; *Margareta*, getrouwt met Jan van Royere, heere van Peyraux, Badefol, en van Loms; en de andere *Margareta*, getrouwt met Jan van Beaulieu, heere van Filolie.

XXV. Johan van Souillak, de V van dien naam, heer van Montmege, van Salagnak en van Gausbert, enz. kapitein kolonel over honderd Zwitsers der gewone lyfwacht des konings, luitenant generaal van zyne legers, Raadsheer in zynen Raadt van Staat en geheime Raadt, Meftre de camp over een regiment te voet, en benoemt tot de orde van den H. Geest den 15 January des jaars 1652. Hy stierf ongetrouwt in den jare 1655.

Tak der heeren van Aferak.

XXIII. Bertrand van Souillak, heer van Aferak, oudste zoon van Jan van Souillak, den III van dien naam, en van Catharina van Livron-Bourbonne, diende in de legers van koning Henrik den II. Naderhandt den Hervormden Godsdienst aangenomen hebbende, bragt hy zyne party merkelyke diensten toe, bevondt zich in de eerste Religie-oorlogen, en wierdt gekwetst in den veldslag van Montcontour. Hy hadt in den jare 1565 getrouwt Margareta van Heu, dochter van Robert, heere van Malroi, en van Claudia van Chastellet, uit welke hy gewan *Jakob*, die volgt.

XXIV. Jakob van Souillak, heer van Aferak, souverein van

van Bertoncour en van Rurange, heer van Rouffignak, van Malroi, van Chatillon, en van Xieulle, enz. gewoon edelman van des konings kamer, diende nog zeer jong in de legers van koning Henrik den IV, dien hy altydt aanhing. Hy hadt het bevel, in 't afzyn van Claudius Antoni van Vienne, heere van Clervant, zyn eigen broeder, en ſchoonbroeder van Margareta van Heu, zyne moeder, over de krygsbenden, welke hy voor die van den Godsdienſt hadt geworven, van welke hy een der voornaamſte hoofden was, en aan welke hy aanmerkelyke dienſten deedt. Hy wierdt Roomſch-Katholyk kort voor zyne doodt, gelyk ook de meeſte van zyne kinderen. Hy was den 20 January des jaars 1593 getrouwt met Margareta van Bourzoles, dochter van François, heere van Bourzoles, burggraaf van Carlus, enz. en van Françoiſe van Caumont, vrouwe van Barbieres, by welke hy kreeg *Iſaak*, geſtorven nog een kindt zynde; *David*, die volgt; *Johan*, die als vrywillige diende in Hollandt, en ſtierf in den jare 1635, kapitein in het regiment van Montmege zynde; *Bardi*, die geſticht heeft den tak der graven van Bourg, hier na volgende; *Benjamin* en *Johan Frederik*, gedood in de belegering van Kaſal; *René*, geſtorven aan zyne wonden, welke hy ontfing in het gevecht van de voorſtadt St. Antoni in den jare 1652, alwaar hy een regiment ruitery geboodt; *Jakob*, die nakomelingſchap heeft nagelaten, aan te halen na die van zyne broeders; *Margareta*, getrouwt den 8 April des jaars 1615 met Jakob van Saillant, heere van Saraſak en la Marche; *Bonna*, getrouwt den 21 Juny des jaars 1621 met Gilles van Sedieres, heere van Montamat; *Gabriëlle*, getrouwt den 8 October des jaars 1625 met Jakob van Giou, heere van Cailus en Salles, gebieder voor den koning te Calvinet, in Auvergne; *Françoiſe*, ſtaatdochter van de koninginne Anna van Ooſtenryk, getrouwt in den jare 1627, in February, met Jan Baptiſt van Auray-de-Brie, heere van Seronville, en van Gavaudun, enz.

XXV. David van Souillak, marquis van Aſerak, graaf van Caſtelnau-d'Eeauſan, heer van Rouffignak, diende in het leger van Lodewyk den XIII. en volgde hem in verſcheide ondernemingen, welke deze prins in perſoon verrechtte. Hy gaf gedurende de onluſten onder de minderjarigheit van Lodewyk den XIV preuven van zyn aankleven aan den dienſt des konings. Hy wierdt in den jare 1655 de oudſte van zyn huis door het affterven van zynen neef, Johan van Souillak, heere van Montmege. Hy hadt den 24 September des jaars 1633 getrouwt Louiſe van Baudean, dochter van Henrik, grave van Perabere, marquis van la Mothe-Saint-Heraye, baron van Pardeilhan, ridder van des konings ordens, landvoogdt van Poitou, en van Catharina van Pardeilhan-d'Armagnak, by welke hy hadt: 1) *Jakob Lodewyk*, die volgt; 2) *Henrik*, geſtorven den 4 May des jaars 1665; 3) *Jan*, zeer jong geſtorven; 4) *Alexander*, de welke diende onder de lyfwacht des konings, en den 17 Juny des jaars 1666 ſtierf; 5) *François*, geſtorven den 29 Juny des zelven jaars 1666; 6) *Ceſar*, kapitein onder de ruitery van een koninklyk regiment vremdelingen, geſtorven te Dion in den jare 1679, na zich in verſcheide voorvallen dapper gekweten te hebben; 7) *Karel*, dienende als vrywillige in Portugal in de jaren 1665 en 1666, zonder nakomelingſchap geſtorven; 8) *Achilles*, geſtorven den 25 September des jaars 1685 ongetrouwt; 9) *Margareta*, geboren den 23 December des jaars 1638; 10) *Margareta Sophia*; 11) *Catharina Berenice*, jong geſtorven; 12) *Magdalena*, geboren den laatſten May des jaars 1652, getrouwt den 21 Auguſty des jaars 1681 met Lodewyk van Narbonne, grave van Clermont, heere van Montfort, enz. geſtorven den 7 Maart des jaars 1687; 13) *Maria Anna van Souillak*, jong geſtorven.

XXVI. Jakob Lodewyk van Souillak, marquis van Aſerak en van Caſtelnau-d'Eeauſan, baron van Caixon, enz. geboren den 28 Maart des jaars 1635, diende in het leger des konings in Katalonië en in Italië, en ſtierf voor zynen vader den 28 September des jaars 1668. Hy was in November des jaars 1666 getrouwt met Roſa van Pujos, eenige dochter van Jakob van Pujos, baron van Caixon, heere van Montblank en van Vergé, heere van Marſeilhan, en van Pereuil, en van Jaquette de la Mothe, geſtorven den 19 October des jaars 1701, oud 52 jaren, en begraven in de kerk der Kapucynen te Tarbe, geſticht door Jakob van Pujos, zynen vader. Uit zyn huwelyk liet hy na *Jakob Jozeph Auguſtus*, die volgt; en *Louize van Souillak*, geboren den 7 April des jaars 1669, en geſtorven den 16 May des jaars 1686, zonder getrouwt te zyn geweeſt.

XXVII. Jakob Jozeph Auguſtus graaf van Souillak, marquis van Aſerak en van Caſtelnau-d'Eauſan, baron van Caixon, heer van Montblank, en van Vergé, enz. geboren den 13 April des jaars 1668.

Tak der graven van Bourg.

XXV. Bardi van Souillak, graaf van Bourg, oudſte zoon van Jakob van Souillak, en van Margareta van Bourzoles, diende als vrywillige in Hollandt onder den prinſſe van Oranje, vervolgens in de legers des konings van Vrankryk, en deedt zich onderſcheiden door zyne dapperheit in Italië en Katalonië, alwaar hy in de belegering van Salces wierdt gekweſt. Naderhandt diende hy in het leger in Duitſchlandt, alwaar hy by alle zaken zich tegenwoordig bevondt, die aldaar voorvielen tot in den jare 1640. Voor de eerſte maal trouwde hy den 3 May des jaars 1640 met Suſanna du Maine, vrouwe van Bourg, in Querci, dochter en erfgename van Iſaak du Maine, heere van Bourg, gewoon edelman van des konings kamer, en van Johanna van Dejan van St. Projet, en in zyn twede huwelyk met Elizabeth, dochter van Jan van Ferrieres, heere van Sauvebœuf, veldmaarſchalk van des konings legers, en van Claudia d'Eſcors. Van het eerſte bedt liet hy na 1) *Iſaak*, die volgt, en van het twede 2) *François*, wiens nakomelingſchap zal verhaalt worden na die van zynen oudſten broeder; 3) *Karel*, ritmeeſter, gedood in de nederlage by Trier in den jare 1675; 4) *Françoize*, nonne in de abdy la Regle, te Limoges, geboren den 12 Maart des jaars 1648, en geſtorven in de maandt Auguſty des jaars 1701; en 5) *Maria van Souillak*.

XXVI. Iſaak van Souillak, graaf van Bourg, heeft in vele veldtochten gedient. Hy heeft zich bevonden by alle de veroveringen, welke koning Lodewyk de XIV gedaan heeft in Vlaanderen en in het Franche Comte tot den jare 1675, als mede by den veldſlag van Senef in den jare 1674 en by dien by Turkeim, in Duitſchlandt, in den jare 1675. Hy trouwde in het zelve jaar met Margareta Urſula van Narbonne, dochter van Johan van Narbonne, grave van Clermont, en van Anna Bouchard van Aubeterre, by welke hy verwekte: 1) *Lodewyk*; 2) een anderen *Lodewyk*, kapitein onder het voetvolk in Italië geſtorven; 3) *Johan Lodewyk*, jong geſtorven; 4) *Leo*, een prieſter; 5) *Lodewyk Benedictus*, geſtorven in Italië na het gevecht van Caſſano, alwaar hy wierdt gevangen, en verſcheide wonden kreeg, aan welke hy is geſtorven; 6) *Françoiſe*; 7) *Lodewyk Jozeph*; 8) *Françoiſe*; 9) *Anna*, en 10) *Françoiſe Geneveve van Souillak*.

XXVI. François van Souillak, heer van Verneuil enz. zoon van Bardi van Souillak, en van Elizabeth van Ferrieres, zyne twede vrouwe, trouwde met Charlotta van Aubuſſon, dochter van Johan, heere van Mortemar en van Beauregard, en van Johanna van Loupdat, van welke hy nagelaten heeft: 1) *Jakob Jozeph*, die volgt; 2) *Johan Georg*, leeraar in de Sorbonne, en prioor van St. Germain van Pont-Remieu; 3) *Iſaak*, jong geſtorven; en 4) *Margareta*, ongehuwt overleden.

XXVII. Jakob Jozeph van Souillak, heer van Rouffignak, heeft gedient onder de musquetaires van den koning.

XXV. Jakob Jozeph van Souillak, marquis van Chatillon, heer van Rouffignak, van St. Felieux, en van Fourmiguieres, algemeen luitenant in de legers des konings, en in de landvoogdy van het Rouſſillon, ſtedehouder des konings in de ſtadt Perpignan, oudſte zoon van Jakob van Souillak, en van Margareta van Bourzoles, bewees den koning grote dienſten in zyne legers, en in het landſchap Rouſſillon. Hy verzekerde zich van Salces gedurende de eerſte burgerlyke oorlogen, en behieldt deze ſtadt onder des konings gehoorzaamheit. Hy deedt den opſtandt van de bezetting van Collioure ophouden alleen door zyne tegenwoordigheit, bewaarde deze plaats voor den koning, en verzekerde insgelyks het overige van de provincie. De Spanjaarden hadden aldaar zo veel verſtandhouding, en de koning zo weinig benden, dat zy zich niet minder beloofden dan zeer gemakkelyk de zelve te zullen vermeeſteren. Hy bragt insgelyks door zyne zorgen zeer veel toe tot de voordeelen, welke de legers des konings behaalden in deze landſtreek onder verſcheide krygshoofden. Na de Pyreneeſche vrede wierdt hy door den koning benoemt om by te leggen de verſchillen, ontſtaan over de grensſcheidinge. Het geen hy deswegen hadt vaſtgeſtelt, wierdt uitgevoert, zonder dat men daar in iets heeft verandert in de vergaderingen, welke over die zake zyn gehouden, volgens de traktaten van Nimwegen en van Ryswyk. De Miquelets zich eenigen tydt daar na hebbende byeen gerot, en Ceret belegert, vergaderde hy den landadel en eenige manſchap, en trok op voor hen heen, om de belegering te doen opbreken. De oorlog tuſſchen Vrankryk en Spanje verklaart zynde, trokken de vyanden in het Rouſſillon, en namen Bellegarde in. Zy hadden ook verſtandhouding in alle de andere plaatſen. Zyn yver tot den dienſt des konings deedt hem op het ſpoedigſte in die provincie te rug keren, van waar hy afwezig was. Hy gaf het volk door zyne tegenwoordigheit weder moedt, en bragt veel toe tot de voordeelen, welke Schomberg aldaar behaalde, hem naar waarheit onderrecht hebbende van den ſtaat van de provincie en van dien der vyanden. Hy ſtierf te Perpignan den 26 February des jaars 1681, en wierdt begraven in de hoofdkerk. Hy was getrouwt met Elizabeth le Cocq, van welke hy nagelaten heeft *Lodewyk Jozeph Johan Baptiſta* kolonel over een regiment voetvolk, die zich bevonden heeft in den veldſlag van Ramilly, en in dien van Malplakket, waar in hy, toen de maarſchalk van Villars gekweſt wierdt, zich zeer naby hem bevondt, en naderhandt heeft hy gedient in het leger in Spanje; en *Maria Françoiſe van Souillak*, getrouwt met Johan Georg van Nupces, heere van Florentin, baron van Thaix, voorzitter van het hoge gerechtshof in het Parlement van Thoulouze, geſtorven in den jare 1710. *Sammarthani Gall. Chriſt. Dom Jean Mabillon Actes des Saints de l'ordre de ſaint Benoiſt. Du Cheſne Bibliotheque de Cluni & Ecrivains François. Chronique de Geofroy, moine de Vigeois. Hiſtoire de la Maiſon d'Auvergne & de Turenne. Memoires manuſcrits de feu Pere Dom Jean-Baptiſte Pradillon, Abbé & General des Feuillans. Hiſtoire de St. Martial Part.* III. *La Thaumaſiere Hiſtoire du Berri. Memoires du Temps. Du Bouchet Genealogie de la Maiſon d'Aubuſſon. Le P. Anſelme Maiſons de France. D'Hozier Genealogie de la Maiſon de Livron. Memoires de Chavagnac.*

SOULAK, een burgt in Vrankryk, in 't gebiedt van Medok, in Guiënne, aan den mondt van de Garonne. Eenige landbeſchryvers nemen deze plaats voor de kleine ſtadt, eertyds genaamt *Noviomagus Biturigum Vibiſcorum*, welke anderen te Bourg plaatſen, eene kleine ſtadt, gelegen op den zamenloop van de Garonne en de Dordogne. *Baudrand.*

SOULE, een klein landſchap in Vrankryk. Het voert den tytel van een burggraafſchap waar van Mauleon de Toule de hoofdſtadt is.

SOUMEL, eene ſtadt in het koninkryk van Bengale, in het ryk van den Groten Mogol, naby de rivier den Ganges. Niet ver-

verre daar van daan is een goede diamantmyn. *Davity Descript. Asia.*

SOUMELPOUR, een grote burgt aan de rivier van Gouel, in het koninkryk van Bengale, en het gebiedt van den Groten Mogol, aan het vaste landt van Indië, aan deze zyde den Ganges. De zelve behoort aan een Raja, of opperhoofdig prins, cynsbaar aan den Groten Mogol. Men vindt in deze rivier eene menigte van diamanten, de welke men daar zoekt in het begin van February, wanneer het water zeer laag is. Men begint die te zoeken van den burgt van Soumelpour af tot aan het gebergte, waar uit de rivier Gouel ontspringt, het welk omtrent vyftig mylen van den burgt af legt; en men heeft 'er doorgaans acht of tien duizend menschen, de welke met dit zoeken bezig zyn. Het zyn zeer fraaie diamanten; maar men vindt 'er weinig grote stenen. *Tavernier Reis door de Indien.*

SOUMENAT, eene stadt in Indië, gelegen aan de overzyde van de rivier den Indus, op de lengte van 106 graden, en op 17 graden Noorder breedte. Deze stelling komt niet overeen met die van de stadt Visapour, hoofdstadt van het koninkryk van Dekan, want de 106 graden van Nassireddin zyn 116 van de hedendaagsche landbeschryvers. De stadt Soumenat heeft den naam gegeven aan eene grote provincie, welke verovert is in het 410 jaar van de Hegyre door Mahmoud, zoon van Sebekteghin, eersten Sultan der Gaznaviden; en doordien dit landschap vervult was met rare en aanmerkenswaardige dingen, zo wilde deze overwinnaar aldaar een geheel jaar lang vertoeven; en men zegt zelfs, dat hy voornemens was aldaar de zitplaats van zyn ryk over te brengen, de welke in de stadt Gaznin geplaatst was. Gedurende den tydt dat Mahmoud in deze stadt bleef, wilde men hem doen zien dat geen, het welk aldaar het allermerkwaardigste was; en ten dien einde bragt men hem terstondt in een Indiaanschen tempel, in het midden van welken men een afgodt zag, hangende in de lucht; en doordien hy zulks met verwondering beschouwde, gaven de snedigsten der genen, die by hem waren, hem te verstaan, dat dit afgodenbeeldt van yzer was, en dat de muren van dezen tempel met zeilsteen bekleed zynde, het zeer natuurlyk was, dat het beeldt, gelykelyk getrokken van alle kanten door de kracht van de zeilsteens-muren, dus in de lucht bleef hangen. Sultan Mahmoud toen belast hebbende het afbreken van dezen tempel, was een van deze zymuren zo haast niet afgebroken, of het afgodenbeeldt wierdt verbryselt op het bevel van den zelven Sultan. [Dit is ten eenemaal valsch, en al die zo spreken zyn geheel onbewust van de kracht van den zeilsteen.]

De stadt Soumenat geeft haren naam aan de provincie van de plaats, en men deedt in dit zelve landt Sultan Mahmoud eene zo ryke goudmyn zien dat dit metaal buiten den grondt oprees, als was het van eene aangroeiende kracht geweest. [Een ander verdichtsel, het welk doedt zien, hoe veel staat men op de Reizen van *Tavernier* kan maken.] Op deze zelve plaats vernam deze Sultan, dat de myn der robynen, hoog van verwe, doorgaans *karbonkels* genaamt, welke hy zocht, niet gevonden wierdt in Indie aan de vaste kust, maar dat die was te Serandib, dat wy Ceilon noemen. *Tavernier. Herbelot Biblioth. Oriental.*

SOUNE, een der Orkadische eilanden. Het legt een myl van de Noordkust van Schotlandt, en is niet aanmerkelyk dan door een groot getal schalien, of leien, welke men van daar haalt, en naar Engelandt overbrengt.

SOURIQUOIZEN, wilde volkeren, welke het landschap Arkadie, in nieuw-Vrankryk, in Amerika, bewonen. Niemandt dan de voornaamste onder hen dragen een baardt; de andere plukken den zelven geheel uit. Des zomers leven zy van de visschery, en des winters van de jagt. Van de Franschen hebben zy geleert zich van broodt en peulvruchten te bedienen. Zy gehoorzamen hunne kleine vorsten, welke zy *Sagamos* noemen. Aangaande hunnen Godsdienst, zy hebben alleenlyk eenige bygelovige plegtigheden, hen geleert door de tovenaars, welke zy *Autmoins* noemen. Deze bedriegers maken hun werk daar van om het toekomende te voorzeggen, na dat zy den Duivel hebben raadgevraagt. Zy oeffenen ook de geneeskunde en de wondheelkunst. Hunne geneesmiddelen bestaan daar in, dat zy met hunnen adem de zieke delen bevochtigen, en menigmaal de aderen openen, om het bloedt daar uit te zuigen: daar na bedekken zy de zelve met een klein vel, het welk zy aftrekken van de teftikels van een bever. De *Souriquoizen* gelyken voor het overige wel naar de wilden, waar van gesproken is in het artykel van KANADA. *Rivier. De Laet Historie van de Nieuwe Wereldt.*

SOUS. Zie SUS. SUSA.

SOUS, of SOUL, een koninkryk in Afrika, in het Westelyk gedeelte van Biledulgerid, behorende aan den koning van Marocco.

SOUS, een aangenomen zoon van Proclus, en kleinzoon van Aristodemus, was de twede koning van Lacedemonië, uit het geslacht der Procliden, gedurende dat Agis, zoon van Eurysthenes, en kleinzoon van Aristodemus, regeerde voor het geslacht der Eurystheniden, in het jaar 1030 voor Jesus Christus. *Pausanias in Laconicis. M. Du Pin Bibliotheque Univers. des Hist. Prof.*

SOUS-ALASCA, eene stadt in Mauritanië. Zy heeft een vruchtbaren grondt, die overvloedt heeft van alle soorten van goede vruchten, en de grootste zuikerrieten uitlevert, welke men elders ziet. Men zegt zelfs, dat de zuiker, welke zy voorbrengt, zo fyn is, dat een pondt genoeg is om daar mede tien pondt water tot syroop te maken. Het is ook in deze stadt, en in der zelver onderhorig gebiedt, dat die ryke tapytwerken, welke wy *Turksche tapyten* noemen, gemaakt worden. *Herbelot Bibl. Orient.*

SOUSOS, volkeren van Afrika, in Nigritië.

SOUSSE, oudtyds *Rhuspina*, *Ruspina*, eene stadt, met eene goede haven, in het koninkryk van Tunis, in Barbarye, tusschen de stadt Mahometa en die van Elmadia. *Baudrand.*

SOUTHAM, eene marktstadt in Engelandt, in het graafschap van Warwik, in de landstreek, genaamt Knigtlow, 64 Engelsche mylen van Londen.

SOUTHAMPTON, in het Latyn *Clausentium*, *Antonia*, *Magnus Portus*, *Trisantonum Portus*, de voornaamste stadt in de Engelsche provincie Hampshire, op de Westzyde van de rivier Anton, of Hampton, de welke van Winchester komt, en met een snellen stroom alhier in de baai valt. Deze stadt is zeer vermogend, volkryk en schoon geweest. Zy hadt een sterken muur van uitgehouwe stenen, welke 1200 schreden begrypt in den omtrek, zeven poorten om binnen te komen, 29 torens, twee treffelyke stene kaaien voor de schepen, en vyf kerken, als ook een gasthuis, het Godshuis genaamt, heeft, waar in de ongelukkige Richard, graaf van Cambridge, die over hoog-verraadt onthoofd wierdt, begraven legt. Op de Westzyde van de stadt, boven op een rouwen berg, staat een sterk kasteel, rond van gedaante, het welk tegenwoordig geheel vervalt. Onder de regering van Eduard den III wierdt deze stadt door de Franschen onder het beleidt der zonen van den koning van Sicilië in de assche gelegt, de welke het ongeluk hadden om van een landman dood geslagen te worden. Naderhandt wierdt deze stadt, onder de regering van Richard den I, op die plaats, alwaar zy tegenwoordig staat, wederom opgebouwt. Zy is nog tegenwoordig eene sterke, ryke en welbewoonde koopstadt, heeft eene dubbelde gracht, als ook sterke muren en vele torens tot verdediging van de haven, de welke grote lastschepen kan bergen, tegen Jernsey, Gernsey en Normandië over legt, en daar toe zeer bekwaam is, dat de schepen daar in lossen en laden kunnen. Deze stadt heeft den tytel van een graafschap, en is in de eerste tyden, na dat de Normannen in Engelandt vasten voet hadden gekregen, een beroemd krygsheldt, met name *Beauvais*, graaf van Southampton geweest. Na dien tydt, tot op de tyden van Henrik den VIII, heeft men aldaar gene graven gehad, behalven dat de bisschoppen van Winchester dien tytel hebben gevoert, tot dat de laatstgemelde koning William Fitz-William in het jaar 1537 met deze waardigheit begunstigde. Doch wanneer de zelve in het jaar 1542 op den tocht naar Schotlandt zonder erfgenamen stierf, bleef dat graafschap weder ledig staan, tot dat Eduard de VI den kanselier Wriothesley tot graaf van Southampton benoemde. Als nu ook dit geslacht in het jaar 1667 met *Thomas* was uitgestorven, maakte Karel de II in het jaar 1675 zynen oudsten zoon by de hertoginne van Klevelandt, *Karel Fitz-Roy* genaamt, hertog van Southampton. *Imhof Geneal. Magn. Brit. P. II. c. 12. Thee Peerage of England.*

SOUTHLEWE, *Levia*, eene kleine sterke stadt in Brabandt, twee mylen van Tirlemont, aan de rivier de Gete. De stadt is slecht gebouwt, doch het kasteel, het welk daar by op eene hoogte legt, is rondom met moerassen omringt een half uur lang, zo dat men alleen maar aan eene zyde, alwaar zy een smal dykje heeft, daar by kan komen. Hier is eene grote Augustyner proostdy, welker proost een der twaalf prelaten van Brabandt is. Zy wierdt in weinig dagen in het jaar 1705 door den hertog van Marleborough ingenomen, en in het jaar 1713 op de helft door een brandt verteert. *Tromsd. Zeiler.*

SOUTH-ULSTER, eene landstreek in Terra del Feu, in Zuid-Amerika. Zy legt omtrent den Ooster ingang van de straat van Magellaan. Johan Narbroug, een Engelschman, ontdekte de zelve, en heeft haar dezen naam gegeven in het jaar 1670. *Maty Diction.*

SOUTHWALLES, een oud koninkryk van Engelandt, gelegen in het prinsdom van Walles.

SOUTHWARK, eene stadt in de Noord-Oostelyke streek van de Engelsche provincie Surrey. Zy legt op de Zuidzyde van den Teems, tegen over Londen, waar aan zy door hare beroemde brug gehecht is. Zy is zo groot en volkryk, dat zy de beste steden van Engelandt niets toegeeft. De voornaamste straat, van de St. Joris-kerk tot aan de brug, is met schone gebouwen versiert. De inwoonders dryven groten koophandel met het gansche graafschap. Hier zyn twee karspelkerken; de eene wordt de H. *Maria Over-Rey* genaamt, en was in vorige tyden eene priory, en de andere is de St. Joris-kerk. Alhier is ook het St. Thomas-gasthuis voor zieke, arme en ellendige menschen, en twee gevangenissen over schuldt, waar van de eene genaamt wordt *The King 's-Bench*, en de andere *The Marshalsea*. De munt is eene veilige toevlucht voor al zulke lieden, welke niet betalen kunnen, werwaarts zich velen begeven, om de gevangenis te ontgaan, daar zy hunne eige regeerders hebben, even als in eene vrystadt gebruikelyk is. Tot vermaak van het volk heeft men aldaar eene plaats, *The Bear-Garden*, dat is de Berenhof, genaamt. Schoon Southwark voor een gedeelte van Londen gehouden wordt, en mede onder het rechtsgebiedt van den Lord Major staat, hebben de inwoonders echter byzondere oude voorrechten, gelyk als dat zy hun eigen gerecht houden, en ook hunne eige Parlementsleden verkiezen.

SOUTHWELL, een stedeke in Engelandt, in de landstreek van het graafschap Nottingham, de welke men Thurgarton noemt, aan eene kleine beek, welke zich in de Trente ontlast. Het heeft een kanunnikale kerk, en legt 94 mylen van Londen.

SOUTHWOLD, SOWOLD, of SWOLD, een zeehaven en vrystadt in het graafschap Suffolk, berucht om dat zy geweest is de verzamelplaats der Engelsche vloot, wanneer Engelandt met Hollandt zamen in oorlog waren, en wegens de twee zeeslagen, aldaar gelevert de eene den 3 July des jaars 1665, en de andere den 28 May des jaars 1672, onder het beleidt van den hertog van Jork, naderhandt koning Jacobus de II. De stadt is sterk

sterk en aangenaam, gelegen in het hangen van een rots, hebbende de zee ten Oosten, de rivier de Blith ten Westen, over welke eene vliegende brug legt, en eene baai van den zelven naam ten Zuiden. Boven op een rots leggen vele stukken geschut.

SOUVIGNY, eene kleine stadt in Vrankryk. Zy was eertyds de hoofdstadt van het Bourbonnois, waar in zy gelegen is, twee mylen van Moulins, aan de Westzyde. *Maty Diction.*

SOUVRE, (EGIDIUS VAN) marquis van Courtenvaux, ridder van des konings orde, landvoogdt van Touraine, en maarschalk van Vrankryk, was de zoon van Jan van Souvre, heere van Courtenvaux, en van Francisca Martel, en een neef van Anthoni van Souvre, die in het jaar 1510 getrouwt was met Francisca Berzeau, dochter van Jakob, heere van Courtenvaux. De vader van Anthoni was Mace van Souvre, ridder, en heer van Gevraise, en de moeder was Jolante van Saval, dochter van Thibaud, heere van St. Aubin, en van Bois-Dauphin. Egidius van Souvre, zyn neef, begaf zich in dienst van Henrik van Vrankryk, hertog van Anjou, welken hy in het jaar 1573 mede naar Polen geleidde. Wanneer hy te rug kwam, maakte hem de gemelde vorst opperopziender over zyne kleerkamer, en gebieder over het kasteel van Vincennes. Hy bevondt zich ook in den slag by Coutras in het jaar 1587, en dwong de stadt Tours ten tyde der oproeren, waar op hy binnen de zelve koning Henrik den III met des zelfs gehele hof ontfing in het jaar 1589, na wiens doodt hy voortreffelyke diensten bewees aan koning Henrik den IV, die Lodewyk den XIII aan zyne zorgen toebetrouwde, by wien hy de voornaamste bediening van de kamer hadt. Vervolgens wierdt hy tot maarschalk verheven in het jaar 1615, en stierf in het jaar 1626, in het 84 jaar zyns ouderdoms. Hy hadt ten huwelyk *Francisca van Bailleul*, vrouwe van Renouard, dochter van Johan van Bailleul, heere van Renouard, uit Normandie, by welke hy teelde *Johan van Souvre* den II; *Renatus*, baron van Renouard, die met Maria Court trouwde, en in het jaar 1635 stierf, drie zonen, en vier dochteren, die zich in den geestelyken staat begaven, nalatende; voorts *Egidius*, bisschop van Aire, en naderhandt van Auxerre, schatmeester van de H. kapelle van Parys, abt van S. Florent, van Saumur en van St. Calez, die in het jaar 1631 stierf; *Jakob*, ridder van Malta, grootprioor van Vrankryk, waar van hier na afzonderlyk zal gesproken worden; *Francisca*, die getrouwt was met Artus van S. Gelais van Lusignan, heere van Lanzak, hofmeester van koning Lodewyk den XIII, die in het jaar 1657, in het 75 jaar zyns ouderdoms, overleedt; *Magdalena*, gemalin van Philips Emanuel van Laval, markgraaf van Sable en van Bois-Dauphin, de welke in het jaar 1678 stierf, en *Anna*, abdisse van St. Amand te Rouaan, de welke in het jaar 1651 stierf. *Johan van Souvre* de II, marquis van Courtenvaux, hadt het voornaamste ampt by de koninklyke kamer, was landvoogdt van Touraine, kommandant van het kasteel van Fontainebleau, en ridder van de koninklyke orde. Hy stierf den 9 November des jaars 1656, en liet na van Catharina van Neufville, vrouwe van Paces, zyne gemalinne, jongste dochter van Karel van Neufville, markgraaf van Alincourt, heere van Villeroi, ridder der koninklyke orde, en gouverneur van Lions, *Lodewyk van Souvre*, markgraaf van Courtenvaux, die in het aantasten der linien van Atrecht den 2 Juny des jaars 1640 sneuvelde; *Karel*; *Eleonora*, abdisse van S. Amand te Rouaan, de welke in het jaar 1672, in 't 52 jaar van haren ouderdom, stierf; en *Magdalena*, abdisse des voorgemelden kloosters na de doodt van hare zuster, de welke in het jaar 1691 stierf. *Karel van Souvre*, markgraaf van Courtenvaux, trouwde den 17 May des jaars 1645 met Margareta Barentin, dochter van den heere Barentin, voorzitter in de rentkamer, de welke den 8 February des jaars 1704 stierf. Hy zelf stierf den 3 May des jaars 1646. Uit den zelven echt wierdt geboren *Anna van Souvre*, markgravin van Courtenvaux, en wel na haars vaders doodt, den 30 November des jaars 1646, de welke den 19 Maart des jaars 1662 wierdt uitgetrouwt aan François Michiël le Tellier, marquis van Louvois, kancelier der koninklyke bevelen, koninklyke staatsdienaar en geheimschryver. Des zelfs twede zoon, *Lodewyk Nicolaas le Tellier*, voerde den naam van marquis van Souvre. *P. Anselm. Hist. des grands officiers de la couronne.*

SOUVRE, (JACOBUS) grootprioor van Vrankryk, was de zoon van den maarschalk van Souvre, en hadt maar vyf jaren wanneer hy aangenomen wierdt in de ridderorde van St. Jan te Jeruzalem. Hy bleef naderhandt by den koning van Vrankryk, Lodewyk den XIII, tot het jaar 1628, dat hy te Malta was, en op de tyding, welke hy kreeg van de belegering van Casal, ging hy daar zyne dapperheit tonen. Vervolgens bragt hy een regiment paardevolk ten dienste des konings op de been, het welk hy veertien jaren kommandeerde; en door den koning weder naar Vrankryk ontboden zynde, bragt hy het zelve mede; en in het jaar 1646 ging hy de galeien van Vrankryk gebieden in hoedanigheit van luitenant generaal tot de belegering van Porto Longone, alwaar hy veel eer inleide. Sedert heeft hy zyne orde altydt in gewone en buitengewone gezantschappen by den koning gedient. Hy geraakte eindelyk tot het grootprioorschap van Vrankryk in het jaar 1667, en na dat hy deze waardigheit met allen luister bekleed hadt, stierf hy zeer oud den 22 May des jaars 1670. Hy heeft het prachtige paleis, genaamt de Tempel, doen bouwen, om de gewone verblyfplaats der grootprioors van Vrankryk te zyn. Hy deedt dit schoon gebouw beginnen by het leven van zynen voorzaat, den grootprioor van Boissi, na daar toe van den grootmeester verlof gekregen te hebben. *Memoires de l'Ordre de Malthe.*

SOUZA. Zie SOUSA en SUSA.

SOVA, een burgt, en provincie van den zelven naam. Men plaatst de zelve in het koninkryk van Bagamedri, in Abyssinie, langs den Oostelyken oever van den Nyl der ouden.

SOVANA, SOAVE, in het Latyn *Sovanum*, *Suavium*, eene kleine stadt in Toskanen, en een bisschoppelyke zetel, onder den aartsbisschop van Siëna. Zy legt op een zeer hogen berg, naby de rivier la Flore, op de grenzen van den Kerkelyken Staat, acht en veertig mylen van Siëna Noord-Oostwaarts, en is de geboorteplaats van paus *Gregorius* den VII. *Scipio Tankredus*, bisschop van deze stadt, heeft aldaar in het jaar 1626 synodale besluiten uitgegeven.

SOZOMENUS, een priester van Pistoja, leefde te Florence in de XIV eeuwe. Hy schreef eene Historie, welke hy begon met de schepping der wereldt, en van de stichting der kerke af breidde hy zich wyd uit om te spreken van het leven der pauzen, hebbende met veel vlyt byeen gebragt het geen Damasus, Anastasius de Bibliothekaris, Paulus Diaconus, en verscheide anderen reets daar van gezegt hadden. Het zelve is tot nog toe niet gedrukt, en men heeft daar van niet dan een handschrift, het welk te Padua gevonden wordt. *Raphaël Volaterranus lib.* XX & XXII *Comment. Urban. Vossius de Hist. Lat. lib.* II. *c.* 64.

SOZOMENUS, (HERMIAS) *Scholasticus* bygenaamt, leefde in de V eeuwe. Hy was geboortig van Salamine, in het eilandt Cyprus, en is langen tydt voorspraak te Constantinopel geweest. Hy heeft geschreven negen boeken van de Kerkelyke Geschiedenis, van het derde burgermeesterschap van Crispus en den jongen Konstantyn af, beide zonen van den keizer Konstantyn, en beide keizers, dat is te zeggen van het jaar 324, tot het 17 burgermeesterschap van Theodosius den Jongen, dat is tot het jaar 439. Hy droeg dit werk aan den keizer op, van het welke wy verloren hebben het verhaal gedurende den tydt van twintig jaren, dat is van 't jaar 420 tot einde toe. Eenigen beschuldigen hem, dat hy de dwalingen der Novatianen heeft begunstigt. Men houdt daar voor, dat hy gestorven is in het jaar 450. *S. Gregor. l.* VI. *ep.* 95. *Cassiodorus de Divin. Lect. c.* 17. *Photius Cod.* 30. *Nicephorus Calixtus in Procem. Hist. Eccl. Trithemius. Baronius. Bellarminus. Possevinus. Vossius. Miraus.* enz.

SOZOMENUS, (JOHANNES) een rechtsgeleerde van Venetie in de XVII eeuwe. Hy was geboren in 't eilandt Cyprus, alwaar zyne voorouderen zich nedergezet hadden, wanneer het onder de macht der Turken kwam. Hy heeft eene nieuwe Latynsche overzetting van de X Boeken van 't Gemenebest van *Plato* gemaakt, die hy in eene aaneengeschakelde redenvoering heeft opgemaakt, in plaats dat zy by wyze van zamenspraken opgestelt waren. Zy kwam te Venetië uit in 't jaar 1626 in quarto. *Bayle Dict. Crit.*

SPA, in 't Latyn *Vicus Spadanus*, een dorp in het bisdom van Luik, in het marquizaatschap van Franchimont, op de grenzen van Luxemburg. Het is beroemd van wegens zyne twee zuurbronnen, waar van het water wyd en zyd verzonden, en onder den wyn gedronken wordt. Daar komen ook vele menschen om die baden en het water te gebruiken.

SPAAR, SPAREN, of SPAARNE, een aangenaam riviertie, of vliet in Kennemerlandt, boven Heemstede uit het Haarlemmermeer spruitende, en door Haarlem naar Sparendam lopende. Waar het zelve zynen naam van *Spaar* of *Sparen* van gekregen heeft, is onzeker. Junius zegt, dat des zelfs oude naam *Spirne* is, en dat het den zelven gekregen heeft van de spieren en rietwortelen, die de jeugdt daar plagt te plukken en te eeten. *Junius Batavia pag.* 422. *Haarl. Wieg pag.* 97.

SPAARENDAM, of SPARENDAM, aldus genoemt naar de voorgemelde vliet *Sparen*, en den dam, aldaar door last van graaf Floris den V in 't jaar 1285 tegen het Y opgeworpen, een Hollandsch dorp onder het baljuwschap van Kennemerlandt. In 't jaar 1517 hebben de Gelderschen, na dat zy Medenblik overvallen, geplundert en in de assche gelegt hadden, dit dorp ook verbrand; maar het zelve is naderhandt veel beter weder opgebouwt. Te Sparendam stondt van ouds een kapel, behorende onder de hoofdkerk van St. Bavo te Haarlem. Als de kerk van ouderdom vervallen, en in 't jaar 1626, den 12 January, door een storm omver gesmeten was, hebben de ingezetenen eene nieuwe kerk beginnen te timmeren den 20 April des jaars 1627, wanneer de volgende vaarzen ter gedachtenisse op de zelve gezet zyn:

De oude zwakke kerk is 's nachts door zware vlagen
Van harden Noorden storm gestort en ingeslagen.
Dirk, Pieter, Abraham van Beaumont leggen 't werk,
Een, twee en derden steen, 't beginsel dezer kerk.

Kerk en predikant staan onder de classis van Haarlem in 't Hoog. *Junius Batavia. Van Leeuwen Batav. Illustr.* enz.

SPAARWOUDE, SPARWOUDE, ook wel SPARENWOUDE, en by verkortinge gezegt SPAARWOUW, een zeer oud dorp in Kennemerlandt, onder het baljuwschap van Beverwyk, gelegen naast den Sparendamschen dyk, niet verre van de stadt Haarlem. Het wordt aldus genaamt naar het woudt en de vliet Sparen; maar in de oude brieven en handschriften heeft het den naam van *Spinerwalde*. Het geslacht van *Spaarwoude* of *Sparenwoude* heeft 'er den naam van gevoert, en men vindt in de oude schriften, dat *Willem van Spaarwoude*, *Floris* zoon, als leenman van de graaflykheit van Hollandt, in 't jaar 1454 zyn eigen zegel gebruikte. Omtrent het jaar 1300 is in dit dorp geboren de zogenoemde Spaarwouder Reus, door de wandeling geheten *Klaas van Kieten*, die zo lang was, dat de langste man hier te lande onder zyn uitgestrekten arm kon doorgaan. Vondel maakt eene schrikkelyke afbeelding van hem in zyn *Gysbrecht, in 't V Deel*: doch dat moet als een dichtkundig schilderytie aangemerkt worden, om dat van hem getuigt wordt, dat hy zeer goedaardig en zachtmoedig, en gansch geen vechter, noch smyter was. Ondertusschen is hy 'er

in

in der daadt geweeft, en Procurator, in zyn *Chron. Egmond.* by Matthæus, *Analect. Tom. IV, pag.* 192, getuigt, nevens zyne fchoolmakkers hem dikwils van achteren (van voren verboodt het hen mogelyk de fchrik) gezien en afgemeten te hebben. Dit dorp wordt in het geeftelyke met Sparennaam door een Gereformeerd predikant bedient. *Ampzing Befchryv. van Haarlem. Van Leeuwen Batav. Illuftr. Smids Schatkamer.*

SPACO, de vrouw van Mithridates, de welke een der herders was van Aftiages, koning der Meden. Zy zoog Cyrus; en doordien in de Medifche tale *Spaco* zo veel als eene *teve* betekent, heeft dit gelegenheit tot het verdichtfel gegeven, dat Cyrus door eene teve is opgevoed. *Herodotus l.* I. Doch *Juftinus* geeft dit verhaal geheel anders op, namentlyk, dat Cyrus, na dat men hem te vondeling hadt gelegt, van eene teve gevonden wierdt, de welke hem zoogde, en tegen de vogels en wilde beeften befchermde. Wanneer men naderhandt hem wegnam, zou deze teve het kindt nagevolgt hebben, en by het zelve gebleven zyn; om welke reden het woordt *Spaco*, het welk in het Perfifch nog tegenwoordig eene teve betekent, naderhandt voor den naam van een heirleger zou gebruikt zyn.

SPAGNOLI. (BAPTISTA) Zie MANTUANUS.

SPAHIS zyn een zeker foort van ruiters in het Turkfche leger, de welke hunne gewone foldy ontfangen uit de fchatkift van den Groten Heer, en gene landeryen bezitten, gelyk de Zaims en Timariotten. *Spahi* betekent een krygsknecht, die te paardt dient, een ruiter. Zy zyn ten getale van twaalf of vyftien duizend in Europa, en daar zyn 'er van twederlei flag. De eerfte worden *Silathtari*, of *Silahdars* genaamt, dat is te zeggen gewapende mannen, en hebben een gelen ftandaardt; de andere worden genaamt *Spahi oglanis*, dat is te zeggen knechts van de Spahis, en hebben een rode vaan. Deze laatfte trekken altydt op voor hunne meefters, en zyn meer dan zy geacht, om dat in een veldflag, waar in hunne meefters de vlucht namen, zy het geweldt der vyanden doorftonden. Hunne wapenen zyn een fpies en zabel, met boog en pylen. Eenige dragen malie-kolders, en ftormhoeden van de zelve koleur als hunne ftandaarden. Zy zyn niet verdeelt, noch in kompagniën, noch in regimenten, en zy houden geen rang, zich vergenoegende met hunnen ftandaardt te volgen. Zy zyn verplicht te paardt, gelyk de Janitfaren te voet doen, de wacht te houden rondom de tente van den Groten Heer, en van die van den eerften Vizier. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

SPALATINUS (GEORGIUS) wierdt in het jaar 1482 te Spelt, eene ftadt tot het bisdom van Eichftadt behorende, in het Latyn *Spalatum*, geboren, waarom hy ook den naam van *Spalatinus* heeft aangenomen. Den grondt zyner ftudien leide hy in de S. Sebaldsfchool te Neurenberg, werwaarts hy in het jaar 1497 gezonden wierdt, waar op hy te Erfort en te Wittenberg zyne letteroeffeningen voltooide. Als hy in de zelve een redelyken grondt hadt gelegt, wierdt hy in het jaar 1507 tot prediker te Hohenkirchen, en in het volgende jaar tot leermeefter in het klooster Georgenthal beroepen, hoewel hy daar ook niet lang bleef, om dat hem in het jaar 1509 de onderwyzing van den prins Johan Frederik, naderhandt keurvorft van Saxen, wierdt opgedragen. Het zelve ampt bekleedde hy in het jaar 1511 by de twee prinffen uit het huis van Brunswyk-Lunenburg, Otto en Erneft, de welke zich wegens hunne letteroeffeningen naar Wittenberg hadden begeven. Kort daar op maakte hem de keurvorft Frederik de Wyze zynen hofprediker en geheimfchryver. In het jaar 1515 wierdt hy kanunnik te Altenburg, en deedt die ftadt federt veel goeds. Naardien hy nu niet alleen hoge bedieningen hadt, maar ook daar benevens in groot aanzien was, wierdt hy in vele gewigtige zaken gebruikt, moeft ook deswegen verfcheide tochten op zich nemen, gelyk hy dan in het jaar 1518 op 't bevel van den keurvorft zich op den Ryksdag te Augsburg, welken keizer Maximiliaan de I hieldt, bevondt. Het volgende jaar verfelde hy den keurvorft naar Frankfort aan den Mayn, toen aldaar een nieuwe keizer zou verkoren worden; en toen zulks Karel, den V van dien naam, te beurt viel, begeleidde hy verder het volgende jaar den keurvorft naar Aken tot des zelfs kroning, en daar op in het jaar 1512 naar Worms, om de zaken van den Godsdienft, waar over aldaar zou gehandelt worden, te helpen regelen. Ook begeleidde hy in het jaar 1521 den keurvorft op den Ryksdag te Neurenberg, en wierdt tot de gewigtigfte zaken gebruikt. Onder zo vele bezigheden wierdt Spalatinus het hofleven zeer moede, en doordien hy ook genegen was zich in den echt te begeven, nam hy het voornemen om het hof te verlaten, waar van Luther hem echter met ernft trachtte af te manen. Kort daar op gebeurde het, dat keurvorft Frederik de Wyze in het jaar 1525 ftierf, in welk jaar Spalatinus tot eerften Superintendent te Altenburg benoemt wierdt, waar by hy ook de plaats van kerkelyke Raadt verkreeg. Ook wierdt hem opgedragen de Gefchiedenis der keurvorften *Johan* en *Johan Frederik* te befchryven, wordende voorts tot vele andere gewigtige zaken gebruikt: want in het jaar 1526 ging hy met den keurvorft Johan op den Ryksdag naar Spiers, en in het jaar 1528 wierdt hy met eenige anderen gekozen om een algemeen kerkbezoek te gaan doen, in welke hoedanigheit hy het jaar daar aan volgende, op 't bevel van den keurvorft, ook de kerken in Meiffen en Voigtlandt ging bezoeken. In het jaar 1530 ging hy met den keurvorft Johan weder op den Ryksdag te Augsburg, wanneer de Augsburgfche geloofsbelydenis wierdt overgelevert. Het volgende jaar reifde hy met den prins Johan Frederik naar Keulen, om de verkiezing van een Roomfch koning by te wonen, en van daar over Gulik naar Smalkalden. Hy nam ook by dezen prins het ampt van hofprediker waar, reifde met hem in het jaar 1532 naar de byeenkomft te Sweinfurt, als mede naar Neurenberg, en eindelyk naar Wittenberg. In het jaar 1533 bevondt hy zich te Weimar by de raadpleging met den pauffelyken afgezant, en arbeidde aan de hervorming in Meiffen en Voigtlandt. De keurvorft Johan Frederik begaf zich in het jaar 1534 naar Cadan, om nevens het huis van Heffen en Wittenberg een vergelyk te maken met den Roomfch koning Ferdinand, werwaarts Spalatinus hem, als mede naar Gulik, begeleidde. Hy deedt het zelve in het jaar 1535, als de keurvorft naar Wenen ging, om 'er het leen te ontfangen, in welk jaar hy ook naar Smalkalden, om 'er eene byeenkomft by te wonen, en van daar naar Venetië reifde, om 'er eenige boeken te kopen. Het volgende jaar kwam hy met den keurvorft te Wittenberg, en ondertekende het formulier van eendragt, tuffchen de Lutherfchen en Zwinglianen gemaakt. Kort daar op wierdt de beroemde byeenkomft te Smalkalden gehouden, op welke zich Spalatinus mede bevondt, en de Smalkaldifche artykels, nevens de overige boeken der Lutherfche kerke aldaar ondertekende. Toen hy van daar te rug kwam, maakte hy, op het bevel van hertog Henrik, een begin met het kerkbezoek te Freyburg, waar mede hy in het jaar 1538 voortvoer; gelyk hy ook in het jaar 1539 gelaft wierdt nevens anderen de byeenkomft te Neurenberg by te wonen; maar de zelve hadt geen voortgang. In het zelve jaar wierdt hy gebruikt van hertog Henrik, om in de landen, welke hy na de doodt van zynen broeder, hertog Georg, ontfing, de kerken te regelen. Eindelyk wierdt hy zo veel reizens moede, en bleef van dien tydt af meeft te huis. Doch hy woonde in het jaar 1541 de Zeitfche kerkbezoeking by, en in het volgende jaar de inwyding van Nicolaas Amsdorf tot biffchop van Meiffen. Hy moeft ook in het zelve jaar een kerkbezoek te Wurtzen en op andere plaatfen in Meiffen doen. Het gebeurde eenigen tydt daar na, dat hy wegens zekere huwelyks ontbinding in een grote droefheit vervîel, waar in Luther hem op het krachtigfte troofte: hy wierdt daar door echter zeer verzwakt, en ftierf in het jaar 1545, den 16 January, in het 63 jaar zyns ouderdoms. Hy heeft verfcheide fchriften gemaakt, in het byzonder eenige fchriften van *Luther, Melanchthon, Erafmus*, en anderen, of uit het Latyn in het Hoogduitfch, of uit het Hoogduitfch in het Latyn overgezet; gelyk hy ook onder anderen het boek van Francifcus Petrarcha *De remediis utriusque fortunæ* in 't Hoogduitfch heeft overgebragt, en verfcheide boeken, zo wel Godgeleerde, als gefchiedkundige, gefchreven. *Adami in Vitis Theologorum. Sleidanus Comment. de Statu Relig. & Reip. Seckendorf Hiftorie van 't Lutherdom. Schlegelius in Hiftoria vitæ Georgii Spalatini.* Hy heeft ook gefchreven de Gefchiedenis van *Arminius*, veldheer der *Cherufcen*, welke men vindt in het I Stuk van de Duitfche fchryvers, uitgegeven door *Simon Schardius, f.* 259.

SPALATRO, *Salona nova, Spalatum*, en *Palatium Diocletiani*, eene fterke en wel bewoonde ftadt en haven in Dalmatië, den Venetianen toebehorende. Zy heeft ryke inwoonders, als ook een aartsbiffchoppelyken fetel, onder welken de bisdommen Nona, Lefina, Trau, Scardona, Sebenico, Marcarska, Tine, Almiffa, en Dulma, in Bofnië, en Zeng, in Dalmatie, behoren. De naam fchynt af te komen van het woordt *Palatium*, om dat namentlyk deze plaats in vorige tyden het paleis was van den keizer Diokletiaan, die te Salona, omtrent eene myle van Spalatro, geboren was. Deze plaats wordt anders in de landtale *Spieten* genaamt. De genen, die voorgeven, dat het paleis van Diokletiaan te Epetium geweeft is, hebben zich 6 of 7 mylen vergift; want de puinhopen van die ftadt, leggende nog verder heen naar den uitloop van de kleine rivier Zarroviffa, zyn tegenwoordig nog voorhanden. Deze ftadt is wel verfterkt. Omtrent een muskedfchoot van den Ooftelyken toren is eene fterkte, leggende op eene hoogte, en kunnende de gehele ftadt verdedigen. De Venetianen hebben hier maar eene kleine bezetting binnen, als de welke zich op hunne fterkte Cliffa verlaten, doordien uit Turkye geen andere ftreek naar die ftadt leidt dan op de gemelde plaats. De Domkerk van Spalatro was oudtyds een tempel, de welke midden in het paleis van Diokletiaan ftondt. Na dat deze tempel in eene kerk is verandert, heeft men door den muur gebroken, om daar in een koor te maken, als mede verfcheide venfters daar in gemaakt: want deze tempel hadt te voren geen ander licht dan dat 'er door de deur in kwam, naar de gewoonte der Heidenen, welke hunne tempelen doorgaans zeer duifter maakten, om door het geleende licht van vele fakkelen en lampen hunne geheimeniffen des te groter eerbiedigheit by te zetten. De muren van het paleis van Diokletiaan, welke twee derdedelen van de ftadt in zich begrypen, en nog geheel ongefchonden zyn, maken eene voortreffelyke vierkante plaats, en hebben in het midden van elke zyde een deur. Het rondom leggende landt is zeer vruchtbaar, en alle levensmiddelen zyn daar in overvloedt, waarom men ook te Spalatro luftig kan eeten en drinken, en zeer goedkoop. De patryzen gelden daar maar vyf ftuivers, en een haas koft 'er niet veel meer. Men koopt 'er het vleefch voor een ftuiver het pondt, en een fchildpadt, twee vuiften groot, voor vier of vyf ftuivers. *J. Spon Reize door Italië in het jaar* 1675.

SPALDING, eene ftadt in de Engelfche provincie Lincolnshire, in dat geweft, het welk men Hollandt noemt. Zy is wel gebouwt, en dryft een goeden koophandel, hoewel zy niet verre van de moeraffen van deze landftreek af legt. Zy heeft verfcheide daar toe behorende fchepen en kleine vaartuigen, en is 98 mylen van Londen gelegen.

SPANBROEK, een dorp en baljuwfchap in Noord-Hollandt, met kerk en predikant, ftaande onder de claffis van Hoorn.

SPANDABASEA een Perfiaanfch *Magus*, of wysgeer, beftierde in den tydt, wanneer Cambyfes een veldtocht in Egypten deedt, het koninkryk, en bragt den zelven daar toe, dat hy zynen broeder Smerdis vermoordde. Hy geleek Smerdis zeer wel, tot zo verre, dat Cyrus hem de ooren deedt affnyden, om hem van zynen zone te onderkennen. Het was daarom, dat, na dat hy middel

der gevonden hadt om dit gebrek zeer wel te verbergen, hy de ſtoutheit hadt om den perſoon van dezen koning te verbeelden: doch zyn bedrog wierdt ontdekt. Zie SMERDIS.

SPANDAL, in het Latyn *Spandavia*, een beroemde ſtadt en veſting in de Mark Brandenburg, aan de rivier de Havel, op die ſtreek, alwaar de Spree zich daar mede vereenigt. Zy wierdt in het jaar 1319 door den keurvorſt Waldemar met een muur omringt, en in het jaar 1338 ook met een wal verſterkt. In het jaar 1539 nam keurvorſt Joachim de II aldaar den Lutherſchen Godsdienſt aan, en in het jaar 1555 liet hy by deze ſtadt nieuwe veſtingwerken aanleggen. Zy wierdt in het jaar 1631 door den keurvorſt Georg Wilhem aan den koning van Zweden Guſtaaf Adolf ingeruimt, en is vier jaren in de handen der Zweden gebleven. Na dat in het jaar 1691 het onweer deze veſting merkelyke ſchade hadt toegebragt, heeft de toenmalige keurvorſt Frederik hare gebouwen en veſtingwerken merkelyk laten verbeteren. Voorts is de ſtadt klein, doch zeer ſierlyk gebouwt, en met vele ſchone gebouwen en tuighuizen voorzien. De ſterkte is niet alleen wegens hare voordelige gelegenheit, maar ook daarom bezwaarlyk te bemachtigen, om dat de ganſche wal onderwelft is, en de vuurwerken daar weinig ſchade aan kunnen toebrengen. Men bewaart ook nu en dan aldaar de gevangenen van Staat. *Preuſſiſch. und Brandenb. Staats-Geographie. Maty Diction.*

SPANGEN, een dorp van de Vrieſche grietenye Stellingwerf Weſteinde, in het kwartier der Zevenwolden.

SPANGEN, of SPANGHEN, voor dezen een adelyk huis, of ſlot in Schielandt, gebouwt in 't jaar 1310 door *Philips van Uyterneſſe*, uit het adelyk geſlacht van *Spangen*, afgedaalt uit een jonger zone der oude burggraven van Leiden. Zie hunne geſlachtlyſt by S. van Leeuwen, *Batavia illuſtrata fol.* 1100 *enz.* Het praalde met vyf torens, en ſpande in grootte en ſierlykheit de kroon boven alle de ſloten van ganſch Hollandt; maar wierdt in den jare 1359 door die van Delft vernielt. Het wierdt door die van het geſlacht wel weder opgebouwt, maar in 't jaar 1426 door de Kennemers wederom vernielt. *Philips van Spangen*, heer *Engelberts* zoon, bouwde het weder op in den jare 1453; maar het wierdt in den Spaanſchen oorlog, in 't jaar 1573, ook verwoeſt, en is ſedert niet weder opgebouwt. *Goudhoeven Oude Holl. Kronyk fol.* 202. *Junius Batavia pag.* 1298. *Van Leeuwen Batav. illuſtr. fol.* 1298.

SPANGENBERG, eene kleine ſtadt, met een ſterk bergſlot, in neder-Heſſen, tuſſchen Lichtenau en Rotenbark, aan eene kleine rivier gelegen.

SPANGENBERG (CYRIACUS) wierdt in het jaar 1528, den 17 Juny, te Nordhauſen, alwaar zyn vader, *Johan Spangenberg*, predikant was, geboren. Na dat hy ten tyde van Luther en Melanchthon te Wittenberg vier jaren in de ſtudie der Godgeleerdheit en geſchiedeniſſen hadt doorgebragt, wierdt hy tot predikant en rector te Eisleben, en kort daar na als predikant naar Mansveldt beroepen, welk ampt hy ook 24 jaren met groten yver heeft voorgeſtaan. Doch wanneer hy ten tyde van het *Interim* Flacius Illyricus toeviel, als die het zelve niet wilde aannemen, en zich, nevens de neder-Saxiſche Godgeleerden, tegen Philippus Melanchthon, en de genen, die het met hem hielden, aankantte, wierdt hy van de andere party, welke men *Adiaphoriſten* noemde, hevig aangetaſt, maar van den grave van Mansveldt, als die hem genegen was, beſchermt. Doch nademaal hy voortging Flacius tegen zyne beſtryders met al te harde en hevige uitdrukkingen op den predikſtoel te verdedigen, ook tuſſchen de broeders en neven der graven van Mansveldt eene grote oneenigheit ontſtondt, en Spangenberg het met beide partyen niet kon houden, kwam het eindelyk zo ver, dat hy in het jaar 1574 van zyn ampt wierdt afgezet, en uit het landt verdreven, wanneer hy zynen meeſter, graaf Volraad van Mansveldt, die ook in ballingſchap leefde, naar Straasburg volgde. Doch als de zelve in het jaar 1578 aldaar ſtierf, wierdt hy tot predikant te Schlitz, in het Buchauſche, beroepen. Doch hy bleef daar ook niet lang, alzo zyne voorſtanders, inzonderheit Johan Gortz van der Schlitz, kort daar na ſtierven, en hy genoodzaakt wierdt weder in ballingſchap te gaan, waar op hy zich, onder de beſcherming van den landgraaf Wilhelm van Heſſen, zo lang te Vach ophieldt, tot dat hem graaf Ernſt van Mansveldt met alle de zynen te Straasburg liet komen, alwaar hy door den zelven tot zyne doodt toe, die in het jaar 1604 voorviel, onderhouden wierdt. Van zyne hiſtoriſche ſchriften, welke hy voor een gedeelte in zyne ballingſchap vervaardigde, zyn de volgende de voornaamſte: *Adelſpiegel*; *Kronyk van Henneberg*; *Kronyk van Querfurt*; *Kronyk van Mansveldt, of Saxen*; enz. en van de Godgeleerde boeken, die hy geſchreven heeft, zyn zyne *Tafels* over de ganſche H. Schrift, en het traktaat *van de Erfzonde*, het welk onder den naam van *Candidus Sylveſter* in het jaar 1586 is uitgekomen, en door *Ægidius Hunnius* wederlegt, de bekendſte, door welk laatſte traktaat hy zich ook, wyl hy een Flaciaan was, nog groter haat heeft op den hals gehaalt. Voor het overige getuigt men van hem, dat hy een goed prediker was, maar onbekwaam om zich in verſchilpunten in te laten, en daar by zeer hoogmoedig, zo dat hy zyne wangevoelens, ſchoon hy genoegzaam van zyne wederparty overtuigt wierdt, weigerde varen te laten. *Fecht in Apparatu p.* 107. *Adami Vit. Theol. Germ. p.* 347. *Freheri Theatr. p.* 328. *Quenſted Dial. de patriis illuſtr. vir. p.* 218. *Serpilii Lebens-Beſchr. Bibl. Scrib. P.* IV. *pag.* 345. *& P.* V. *p.* 124 *ſeq. Krügers Onomaſt. Chronol.* 27. *Micræl. Hiſt. Eccl. l.* III. *p.* 549.

SPANHEIM, of SPONHEIM, een graafſchap tuſſchen den Rhyn en de Moeſel op den zogenaamden Hondsrug. Het wordt in het voor-en achter-graafſchap verdeelt, welke beide het boſch Saen van een ſcheidt. Het eerſte legt nader aan den Rhyn, en daar in is de hoofdſtadt *Creutznach*; ook bevindt zich daar in het Benedictyner klooſter *Spanheim*, het welk in den jare 1123 door de graven van Spanheim geſticht, en in de voorgaande eeuwen in de gevoerde oorlogen menigmaal verwoeſt is. Het overſchot van de voortreffelyke boekery, welke uit de raarſte uitheemſche boeken beſtondt, bragt men in den jare 1601 van Creutznach in de Heidelbergſche bibliotheek. De beroemde *Johannes Trithemius* is nog in den beginne van de XVI eeuwe abt van dit klooſter geweeſt. Het achter-graafſchap bevat in zich zeven ambachten, en *Traarbach* is daar van de hoofdſtadt.

Van den oorſpronk der oude graven van *Spanheim* weten de ſchryvers niets zekers te berechten: doch van het zelve wordt al in zeer oude tyden gewag gemaakt; gelyk men dan *Ernſt* en *Waarmond*, graven van *Spanheim*, omtrent den jare 220 als getuigen in zekere zake vindt aangehaalt. In den aanvang van de X eeuwe zou *Hugo*, een zoon van *Wilhem*, graaf van Orleans, met eene gravinne van *Spanheim* getrouwt zyn, en eenen zoon, *Wigand* genoemt, by de zelve geteelt hebben. Men pleegt met hem gemeenlyk de ſtamlyſt der graven van Spanheim te beginnen. Deze Wigand was vader van drie zonen, genoemt *Hartwig*, *Frederik* en *Henrik*. De oudſte is in den jare 992 aartsbiſſchop van Saltsburg geweeſt, en na zyne doodt onder de Heiligen geplaatſt. Frederik heeft zich in Karinthie nedergezet, het ſlot Ortenburg gebouwt, en zich in den echt begeven met Richarda, dochter van hertog Henrik den II. Des zelfs naneven waren *Henrik*, hertog van Karinthië, zonder kinderen geſtorven; *Hartwig*, aartsbiſſchop van Maagdenburg, en *Engelbert*; die insgelyks in den jare 1140 hertog van Karinthië wierdt. Des zelfs zonen waren *Hartwig*, biſſchop van Regensburg; *Rapato*, ſtamvader van het nog hedendaagſch bloeiende graaflyke geſlacht van *Ortenburg*, in Beyeren, en *Ulrich*, die den hertoglyken ſtam in Karinthië voortplantte, doch in zyne nakomelingen uitſtierf, waar door koning Ottocarus van Bohemen het hertogdom verkreeg. *Henrik*, de derde zoon van den voorgemelden Wigand, was de ſtichter van de *Spanheimſche* linie *te Spanheim*, en was in den jare 1019 mede op het tournooiſpel te Trier. *Eberhard*, waarſchynlyk de zoon van den voorgaanden, begon in den jare 1044 het klooſter te Spanheim op te bouwen, het welk van des zelfs nazaat, *Meinard*, het eerſt in den jare 1123 in goeden ſtaat is gebragt. *Hugo* wierdt in den jare 1137 aartsbiſſchop van Keulen, doch regeerde maar 10 maanden. *Johannes* trouwde met de eenige zuſter van den laatſten grave van Sayn, Henrik den Groten, geſtorven in den jare 1246, en verkreeg met haar het graafſchap Sayn. Zyn jongſte neef, *Godfried*, bekwam het zelve tot zyn aandeel, liet den vaderlyken tytel varen, en begon het graaflyke geſlacht van *Sayn* wederom voort te planten. Zie SAYN en WITGENSTEIN. Doch de oudſte neef en broeder van dezen Godfried, die mede *Johannes* genaamt was, zette de *Spanheimſche* linie voort; doch de zelve ſtierf in den jare 1437 uit met *Johannes*, toegenaamt de Blinde, en verviel het graafſchap Spanheim vervolgens ten dele aan de Paltsgraven aan den Rhyn, ten dele aan de markgraven van Baden, welke beide huizen aan het Spanheimſche huis door huwelyk vermaagſchapt waren; en is deswegen naderhandt by de Paltsgraven veel verſchil ontſtaan, tot dat het eindelyk zo ver is gekomen, dat tegenwoordig de Paltſiſche keurlinie drie vyfdedelen van het voorſte graafſchap, en Palts-Birkenveldt de helft van het achtergraafſchap, doch de markgraven van Baden de andere helft van het achterſte, en twee vyfdedelen van het voorſte graafſchap bezitten. *Lazius de Migrat. gent. p.* 96. *Megiſeri Annal. Carinth. p.* 681. *Lucæ Uralter Grafenſaal p.* 591-617. *Bucel. Germ. Sacr. P.* I. *Speneri Hiſt. inſign. p.* 382. *Lairitz Hiſt. Palmwald.*

SPANHEIM, (FREDERIK) hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Leiden, is een man van grote verdienſten geweeſt. Hy kwam te Amberg, eene ſtadt in de opper-Palts, ter wereldt op den eerſten dag van 't jaar 1600, en wierdt met grote zorge onder 't oog van zynen vader, die een geleerd man, en te gelyk in grote achting aan 't hof van den keurvorſt was, opgebragt. Zyn vader was *Wigandus Spanheim*, Doctor in de Godgeleerdheit en kerkelyke Raadsheer van den keurvorſt, en ſtierf in den jare 1620, terwyl hy een brief van zynen zone las, die hem van blydſchap deedt tranen ſtorten, gelyk Freherus aantekent uit eene lykreden van Frederik Spanheim, zo hy zegt; maar hy heeft mis, men vindt 'er dit niet in. Na dat hy in 't collegie van Amberg tot het jaar 1613 opgevoed was, wierdt hy het jaar daar na naar de hogeſchole van Heidelberg gebragt, de welke toen bloeide. Hy vorderde aldaar zo zeer in de kenniſſe der talen en wysgeerte, dat men genoegzaam merkte, dat hy een groot man zou worden. In den jare 1619 keerde hy naar huis, en wierdt kort daar na naar Geneve gezonden, om zich aldaar verder in de geleerdheit te oeffenen. De onheilen, die de Palts overkwamen, maakten, dat hy, om de beurs van zynen vader te ſparen, in den jare 1621 naar het Dauphiné ging, alwaar hy drie jaren by den landvoogdt van Ambrun als leermeeſter woonde. Hy hadt twee geſprekken over twiſtſtoffen aangaande de leer, naar de gewoonte van dien tydt, en kwam 'er telkens met lof uit. Hy keerde weder naar Geneve, en trok van daar naar Parys, alwaar hy een nabeſtaande vondt, die predikant te Charenton was, namentlyk Samuel Durant, die hem zyne ganſche bibliotheek naliet, en afriedt het ampt van hoogleeraar in de philoſophie te Lauſanne, dar die van Bernhem opdroegen, aan te nemen. In den jare 1625 deedt hy een reisie van vier maanden in Engelandt, en, na dat hy van daar naar Vrankryk was gegaan, en te Parys nog eenigen tydt gebleven hadt, vertrok hy naar Geneve, alwaar hy om een bediening in de philoſophie door een twiſtreden dong, en de zelve verkreeg in den jare 1626. In 't volgende jaar trouwde hy met eene juffrouw uit Poitou, de welke Heidanus noemt naar de landwyze Carlotta a Portu, dat is Charlotte du Port. Zy was de dochter van Pieter du Port, hee-

re van Mouillepied en Boismaſſon, Raadsheer van den koning en commiſſaris der leeftocht in zyne legers, eenige zoon van Joachim du Port, heer van Mouillepied. De moeder van Pieter du Port, genaamt Jeanne du Chêne, was de eenige dochter van Joſeph du Chêne, heere van Violette, Raadsheer en arts van den koning, en van Anna de Trie, dochter van Margareta Budeus, die uit den geleerden Willem Budeus geboren was. Eenigen tydt daar na tradt hy als leeraar in den H. dienſt, en was in den jare 1631 de opvolger van Benedictus Turretinus in de Godgeleerdheit, waar in hy zich op eene loffelyke en onvermoeide wyze kweet, zo dat zyn naam, alom vermaard geworden zynde, vele hogeſcholen de begeerte inblies om hem tot hoogleeraar te hebben. Leiden, die 'er een van was, verkreeg hem; maar het is niet om uit te drukken wat pogingen die van Geneve deden om hem te houden; maar te vergeefſch. Onmogelyk kan ook gezegt worden wat blyken van achting en liefde zy hem op zyn vertrek gaven. Hy wierdt Doctor in de Godgeleerdheit te Baſel, om naar de wyze van 't landt, daar hy naar toe ging, te handelen; want noch te Geneve, noch op de akademie der Gereformeerden in Vrankryk was het de gewoonte, dat de hoogleeraars in de Godgeleerdheit den eernaam van Doctor aannamen, alzo het hen tot geen nut was. Hy vertrok van Geneve, na dat hy daar elf jaren hoogleeraar was geweeſt. Hy was rector magnificus wanneer het jubeljaar wierdt gevierd van de hervorming, waar over hy eene ſchone redenvoering hieldt. Den 3 October des jaars 1642 kwam hy te Leiden, alwaar hy zyn aanzien vermeerderde; maar hy leefde alleen tot den jare 1649. Hy hadt zich het leven door zynen arbeidt verkort. Al het werk, dat de hogeſcholen vorderen, de H. dienſt, de boeken, de huiſſelyke zorgen beletten hem niet een grote briefwiſſeling te onderhouden: behalven dat moeſt hy by de koninginne van Bohemen en den prins van Oranje ook zyn plicht afleggen, zeer gezien zynde aan deze twee hoven. De koningin Chriſtina van Zweden deedt hem de eer van hem te ſchryven, om hem te verzekeren van hare achting, en hoe veel genoegen zy in zyne werken vondt. Hy gaf 'er veel uit, waar onder een is, dat hy met den tytel van *de Zweedſche Soldaat*, op 't verzoek van den afgezonden van Guſtavus, te Geneve liet drukken; waar na hy ook den *Zweedſchen Mercurius* in 't licht gaf. In den jare 1639 liet hy het *Leven van Chriſtoffel vicomte van Dhona*, op de bede van zelfs weduwe, drukken. Zes jaren daar na gaf hy de gedenkſtukken van het leven en ſterven van de keurvorſtinne van de Palts, *Louize Juliane*, geborene princeſſe van Oranje, uit, op 't verzoek van de koninginne van Bohemen. Deze boeken dragen zynen naam niet, maar de volgende: *Drie Predikatien over den troon der gerechtigheit, genade en heerlykheit*, waar van het Franſch oud, en de ſtyl langwylig, maar de zaken heerlyk zyn; *Dubia Evangelica*, in III Delen, te Geneve bearbeid ter gelegenheit van de tegenwerpingen, die eene Antonius, die van Chriſten een Jood was geworden, tegen de proponenten hadt uitgeſtrooit; *Chamierus contractus*, ten dienſte der ſtudenten, die zich niet konden bedienen van het groot werk van *Chamierus*, *Panſtratia* genaamt; *Exercitationes de Gratia univerſali*, in III Delen in octavo, tegen Amyraldus; *Epiſtola ad Cottierium de conciliatione Gratiæ univerſalis*; *Epiſtola ad Buchananum de controverſiis Anglicanis*; *Vindiciæ de Gratia univerſali*, welk werk hy mede tegen Amyraldus heeft geſchreven, maar niet voltooit, zynde daar over komen te ſterven; *Orationes*, daar onder eene over de doodt van prins *Frederik Henrik*, waar over Balzac hem ſtatelyk bedankte; *Epiſtola ad Principem Eduardum*. Frederik Spanheim liet zeven kinderen na, waar van de twee oudſte, *Ezechiel* en *Frederik*, uitſtekende mannen in de geleerdheit zyn geworden. Zie de twee volgende artykels. Een derde zoon, genaamt *Andreas*, was in den jare 1701 Raadt van den prinſſe van Naſſau, ſtadhouder van Vrieslandt en Groningen, en opziender over de geeſtelyke goederen in de Ommelanden. *Bayle Dict. Crit.*

SPANHEIM, (EZECHIEL, VRYHEER VAN) een zoon van den voorgemelden Frederik Spanheim, was te Geneve geboren in den jare 1629. Hy bragt het daar met zyne ſtudien zo ver, dat hy reets in den jare 1642, toen zyn vader naar Leiden trok, aldaar van de geleerden zeer hoog geſchat wierdt, gelyk dan ook Salmaſius voorgenomen hadt aan hem de Latynſche overzetting van de Griekſche *Anthologie*, welke hy wilde uitgeven, toe te vertrouwen; maar het is 'er niet toe gekomen. Naderhandt verkreeg hy het hoogleeraarsampt in de welſprekendheit te Geneve, en in den jare 1656 ſtelde keurvorſt Karel Lodewyk van de Palts hem aan tot zynen Raadt en hofmeeſter van den keurprins, gelyk hy dan dat ampt gedurende de onluſten van het Paltſiſche hof zeer wel waarnam. In den jare 1661 zondt hem de keurvorſt naar Italie, om de correſpondentie met de Italiaanſche hoven weder op te rechten, en naar hunne, en inzonderheit de Roomſche regeringswyze naauwkeurig te vernemen, op welke reize hy zich in alle tot de letter-en oudheitkunde behorende dingen volmaakte, gelyk hy dan te Rome met de geleerden van dien tydt en de koninginne Chriſtina grote kenniſſe maakte, ook naar Sicilie en Malta reiſde. Na zyne wederkomſt gebruikte de keurvorſt hem wederom tot openbare zaken, en zondt hem in den jare 1665 na den hertog van Lotharingen, en in den jare 1666 aan den keurvorſt van Ments, in welk jaar hy ook wegens de zaken van de Palts de byeenkomſten te Oppenheim, Spiers en Heilbron bywoonde. In den jare 1667 woonde hy het ſluiten der vrede te Breda by, en in het volgende jaar ging hy onder de afgezanten der Duitſche keurvorſten en vorſten naar Vrankryk. Zyn meeſter zondt hem verder naar de vredehandeling te Nimwegen, en van daar aan de Staten Generaal, den prins van Oranje, en den koning van Engelandt. Doch niet lang daar na ging hy met bewilliging van zynen toenmaligen meeſter over in dienſt van den keurvorſt van Brandenburg, die hem in den jare 1680 als buitengewoon afgezant naar Vrankryk zondt, alwaar hy tot den jare 1689 bleef, en gedurende dien tydt zich by het Franſche hof en de geleerde wereldt in grote hoogachting bragt, ook aan de Proteſtanten, die na het herroepen van het edikt van Nantes het landt moeſten ruimen, allen mogelyken byſtandt deedt, doordien hy vele, tot dat zy gelegenheit kregen om weg te raken, in zyn huis en beſcherming nam. Na dat hy nu van den jare 1689 tot den jare 1697 te Berlyn hadt toegebragt, moeſt hy na het ſluiten van de Ryswykſche vrede weder naar Vrankryk gaan, alwaar hy tot het jaar 1702 bleef, en in dien tydt van Frederik den I, koning van Pruiſſen, de vryheerlyke waardigheit verkreeg. In den jare 1702, toen na 't verklaren van den oorlog de verſtandhouding met het Franſche hof was opgehouden, ging hy als eerſte koninklyke buitengewone Pruiſſiſche afgezant naar het Engelſche hof, alwaar hy tot den jare 1710 bleef, in welk jaar hy kwam te ſterven, na dat hy byna zyn 81 jaar bereikt hadt. Onaangezien alle deze bezigheden, welke hem de zaken van Staat gaven, was hy een groot letterkundige, en een onvergelykelyk kenner van de oude penningen, en de Griekſche tale. Zyne boekery, welke de koning Frederik de I van Pruiſſen van hem gekocht heeft, wordt nog te Berlyn getoont. Onder zyne ſchriften zyn, behalven vele kleine Verhandelingen en Brieven, inzonderheit aanmerkelyk: *Juliani Cæſares*; *Annotationes in Callimachum & Ariſtophanem*; *Orbis Romanus*; en zyn grote werk *De præſtantia & uſu numiſmatum*, het welk, na eerſt eenige malen in quarto gedrukt geweeſt te zyn, eindelyk in twee delen in folio is uitgekomen, zynde het eerſte gedrukt te Londen in den jare 1706, en het twede te Amſterdam, by de Wetſteins, in den jare 1717, uitgegeven door den Hre. *Iſaak Verburg. Act. Erud.* 1711. *p.* 522 *ſeq. Journal des Savans* 1712, *menſ. Januar. Memoir. de Trevoux* 1711, *menſ. Octobr.*

SPANHEIM, (FREDERIK) twede zoon van den bovengenoemden Frederik Spanheim, wierdt geboren te Geneve in den jare 1632. Den eerſten grondt zyner letteroeffeningen leide hy te Geneve, en naderhandt te Leiden, toen zyn vader derwaarts wierdt beroepen. Vervolgens bediende hy zich in de wysgeerte en talen van de onderwyzinge van Heerebord, Uchtman, Coccejus en Boxhorn. Hy verkreeg ook in het 19 jaar zyns ouderdoms, in den jare 1651, den eertrap van meeſter (*Magiſter*) in de vrye kunſten. Kort daar na wierdt hy van zynen vader door des zelfs ontydige doodt berooft, en hoewel zyne moeder zich wederom naar Geneve begaf, bleef hy echter te Leiden, om zyne letteroeffeningen, voornamentlyk de Godgeleerdheit, aldaar voort te zetten: want zyn vader hadt hem op zyn doodbedt belaſt de zelve te verkiezen. Zyne leermeeſters daar in waren Jakob Trigland, Abraham Heidanus, en Johannes Coccejus; en nademaal in den zelven tydt Claudius Salmaſius aldaar bloeide, liet hy niet na zich onder den zelven in de oordeelkunde over de ſchryvers te oeffenen. Hem wierdt ook in den jare 1652, na het uitſtaan van het gewone examen, verlof gegeven om te mogen prediken, wanneer hy gelegenheit hadt zyne gaven te doen horen. Kort daar op wierdt hy, in het drie en twintigſte jaar van zynen ouderdom, door den keurvorſt van de Palts, Karel Lodewyk, tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Heidelberg beroepen, werwaarts hy zich ook begaf, na dat hy te voren den eertrap van Doctor hadt aangenomen. Dit ampt nam hy met ongemenen vlyt waar, en gaf verſcheide boeken uit, welke van de geleerde wereldt met graagheit aangenomen wierden, waar onder inzonderheit zyne *Hiſtoria Jobi*, desgelyks zyne *Exercitatio de auctore Epiſtolæ ad Hebræos*, en andere werken. Wanneer nu zyn lof zich daar door zeer uitbreidde, wierden aan hem verſcheide zeer gewigtige beroepingen opgedragen; maar hy ſloeg de zelve alle af, tot dat hy eindelyk in den jare 1670 naar Leiden beroepen wierdt. Hy deedt aldaar zyne intrede als hoogleeraar in de Godgeleerdheit met eene redenvoering *over de voorzichtigheit eens Godgeleerde*, en betoonde in de waarneming van zyn ampt geen minder vlyt, noch bekwaamheit, dan hy tot nog toe gedaan hadt, waarom hy ook by de univerſiteit zeer bemind wierdt, en by de voornaamſte lieden van zynen tydt eene ongemene hoogachting verkreeg. Zyne *Hiſtoria Eccleſiaſtica*, *Chronologia* en *Geographia ſacra*, nevens andere ſchriften, in welke hy eene ongemene kennis zo van de oudheden als van de Godgeleerdheit blyken liet, bragten te weeg, dat hy zeer bewonderd wierdt. In den jare 1695 wierdt hy door eene zware krankte overvallen, doch verkreeg zyne gezondheit weder, en leefde tot den jare 1701, in het welke hy den 18 May ſtierf. Zyne ſchriften zyn te zamen in 3 ſtukken in folio gedrukt, waar van het eerſte in den jare 1701 is uitgekomen, en zyne *Geographia, Chronologia & Hiſtoria ſacra & eccleſiaſtica* begrypt. Het twede en het derde ſtuk kwamen in het licht in den jare 1703, behelzende het eerſte zyne *libri X Miſcellaneorum, ad ſacram Antiquitatem & Eccleſiæ Hiſtoriam pertinentium*, en het twede zyne *Scripta Theologica, Exegetico-Didactico-Elenctica. Triglandius in laudatione funebri Frederici Spanhemii*, welke redenvoering te vinden is voor het twede ſtuk der werken van *Spanheim*.

SPANIUS, een koning van neder-Egypten, volgens *Georgius Syncellus*. Hy regeerde ten tyde dat Athothes de II koning was over Thebaïs, omtrent het jaar 2084 voor Jeſus Chriſtus. Zyne regering duurde 36 jaren. *Georg. Syncel. Marsham Canon. Chron. Du Pin Biblioth. Univ. des Hiſt. profan.*

SPANJE, in 't Latyn *Hiſpania*, een der machtigſte koninkryken van Europa. Het heeft ten Ooſten het Pyreneeſche gebergte, ten Zuiden de Middelandſche zee, ten Weſten het koninkryk van Portugal, en ten Noorden de Spaanſche zee. Het heeft 190 Duitſche mylen in de lengte, en 150 in de breedte. Men verdeelt het ganſche landt in twee grote koninkryken, namentlyk dat

dat van *Castilië* en dat van *Arragon*, hebbende elk onder zich zyne byzondere koninkryken en landschappen. Aldus rekent men tot Castilië *Andalusië*, *Estremadura*, *Granada*, *Murcië*, *Nieuw-Castilië*, *Oud-Castilië*, *Gallicië*, *Leon*, *Asturië*, en *Biskaje*. Tot Arragon behoren *Arragon* in 't byzonder, *Katalonië*, *Valencië*, en de eilanden *Majorka*, *Minorka*, *Yvica* en *Formentera*, nevens het bovenste gedeelte van het koninkryk van *Navarre*. De voornaamste rivieren in het koninkryk van Spanje zyn de *Duero*, de *Minho*, de *Tajo*, de *Guadalquivir*, de *Guadiana*, en de *Ebro*. Van de Guadiana wordt verhaalt, dat zy een groot stuk weegs onder de aarde heen loopt, waarom de Spanjaarden zeggen, dat de grootste brug van de wereldt in hun landt is, waar op men over de 18000 schapen kan weiden, en waar over een gansch leger in geslotene slagorder trekken kan.

Betreffende de vruchtbaarheit van het landt, als mede des zelfs klimaat, de zelve zyn overal niet even goed, en niet eveneens. Andalusië is als het voorraadhuis en de wynkelder van het gansche landt. Murcië heeft wegens zyne boomvruchten den naam van den boomgaardt van Spanje. Estremadura brengt zeer veel citroenen, vygen en oranjeappelen voort. Nieuw-Castilie heeft eene zeer gezonde lucht. Op de zeekusten vindt men vele schapen; maar het heeft gebrek aan paarden. Dat het aardryk alle nooddruft niet voortbrengt, is eenigermaten de schuldt der Spanjaarden zelf: want zy hebben uit een soort deftigheit, die hen is aangeboren, een afkeer van allen arbeidt. Dus verkopen zy aan de Engelschen en Hollanders de schone wolle, die 'er in hun landt valt, voor een geringen prys, en kopen daar na het laken en andere stoffen, die daar van gemaakt worden, tot een hogen prys weder van hen. By deze hunne luiheit komt het ook toe, dat allerhande vremdelingen voor hen werken, welke ook ongelooflyk veel gereed geldt uit het landt voeren. Men verzekert, dat 'er alleen in Andalusië meer dan twintig duizend Franschen zyn, zo uit Auvergne, als La Marche, en omtrent de Garonne, welker werk het is water aan de huizen te verkopen, of olie, of kolen, of in de herbergen te dienen, het landt te bewerken, of de wyngaarden te verzorgen. Dat volk gaat om de drie jaren meest naar zyn landt, en brengt daar het geldt, dat het heeft overgewonnen. De verkopers van water begeven zich gemeenlyk in grote huizen, of in herbergen, daar zy voor de overblyfselen der tafelen het ruwste werk doen, als zy 'er best tydt toe hebben, en huisvesting krygen voor het verzorgen van water. Den overigen tydt besteden zy aan het verkopen van water, en dus is het al winst, wat zy daar van krygen, welke om de drie jaren al vry groot is. Dan trekken zy met hun acht of tienen by malkander, om tegen de rovers gedekt te zyn, naar hun landt, onderweeg bedelende, op dat men niet mogt denken, dat zy met geldt beladen zyn. Voorts dryven de Spanjaarden koophandel met zyde, vlas, hennip, saffraan, wasch, principitaat, olie, rozynen, amandelen, vygen, citroenen, reist, yzer, koper, kwikzilver, loot, zout, en inzonderheit met wyn. Ook is het landt wegens zyne goede havens zeer bekwaam tot den koophandel, waar onder de volgende de voornaamste zyn, als: *Corunna* en *Vigos* in Gallicie; *Bilbao*, *St. Sebastiaan*, en *el Puerto del Passage*, daar de gallioenen gemeenlyk gebouwt worden, in Biskaje; *St. Andero*, of *St. Andries* in Asturië; *Cadix*, *St. Maria* en *Palos* in Andalusië, *Mallaga*, *Carthagena*, *Alikante*, *Barcellona*, *Palamos*, en *Rozes* in Granada, Murcie, Valencië, en Katalonië. Behalven deze ryken bezaten de Spanjaarden voor dezen in Italië de koninkryken van *Napels* en *Sicilië*, als mede *Milaan*. Tegenwoordig behoren hen nog toe de eilanden *Majorka*, *Yvica*, en *Formentera*, de *Kanarische eilanden*, verscheide eilanden in Oost-Indië, waar onder de *Philippynsche* de voornaamste zyn, en voorts een groot gedeelte van de Nieuwe Wereldt, of Amerika als hebbende zeer aanzienlyke landschappen in Noord-en Zuid-Amerika. *Mexico* en *Peru* leveren zeer veel goudt en zilver uit. Voor dezen bezaten de Spanjaarden ook de zogenoemde *Spaansche Nederlanden*, en zy hebben nog veel meer staten onder hun gebiedt gehad; maar door de menigvuldige oorlogen met de Vereenigde Provinciën en Vrankryk is hunne macht zeer vermindert, zo dat het landt van inwoonders niet genoeg voorzien is, en de koning zich van vremd krygsvolk moet bedienen. Men moet zich derhalven niet verwonderen, dat de krygsmacht van het landt niet heel talryk is, vooral als men bedenkt welk eene grote menigte menschen naar Amerika en Oost-Indie gezonden zyn, als mede, dat men op eenen tydt wel 1200000 Moren en Joden uit het landt heeft gejaagt.

Wat de zeden der inwoonders aanbelangt, boven is reets gezegt, dat zy grootsch en hoogmoedig zyn, zo dat de vremdelingen de meeste voordeelen van hun landt trekken. Zelfs de bedelaars willen heeren genoemt worden, en vragen met een zonderlinge deftigheit om een aalmoes. Daarenboven zyn zy zeer genegen tot de dwingelandy en geldgierigheit, zynde inzonderheit de wreedheit, welke zy tegen de Indianen hebben gepleegt, afgryslelyk. Daarentegen verdienen zy wegens de eene en de andere hoedanigheit groten lof. Zy overwegen eene zaak eerst ter dege, eer zy iets beginnen, en zyn daar by verstandig en standvastig, als mede dapper en sober. In het geven en uitvinden van goede raadslagen en krygslisten zyn zy altydt zeer gelukkig geweest. Zy oeffenen eene strenge justitie tegen de moordenaars. In de geleerdheit leggen zy zich voornamentlyk op de Scholastyke Godgeleerdheit; en in het Natuurlyke Recht en de zedelere zoeken zy uit te munten: daarentegen maken zy weinig werk van de talen; maar hunne moedertaal houden zy voor de allervoornaamste, zeggende, dat Godt op den berg Sinaï met Mozes Spaansch heeft gesproken; en, het geen nog seldzamer is, zommigen hebben het voor onbillyk gehouden, dat de Heilandt der wereldt niet uit hun volk geboren is.

De Standen van het koninkryk worden in drie classen verdeelt. Tot de eerste classe behoren de geestelyken, tot de twede de wereldlyke Standen, en de derde bestaat in de hoofdsteden. Aangaande de geestelyken, daar is eene zeer grote menigte van de zelve, en dit is mogelyk de oorzaak, dat het getal der andere ingezetenen zo klein is. Men verzekert, dat de overste of generaal der Franciskanen keizer Karel den V eens twee en twintig duizend monniken, die niet boven de veertig en niet onder de twintig jaren waren, tot een oorlog heeft aangeboden. De koningen van Spanje verkiezen hunne biechtvaders uit de Dominikanen, en de koninginnen merendeels uit de Franciskanen. Onder de wereldlyke Standen worden inzonderheit de edelen geteld. Deze zyn of gemene edelen, *Gentilhombres* en *Hidalgos* genoemt, de welke, behalven die van Arragon, gene goederen en heerlykheden bezitten, maar gelyk de burgers in de steden leven. Na hen volgen de leenmannen en ridders, die zy *Cavalleros* noemen, en na hen komen de vryheeren en burggraven, aan welke men den tytel geeft van *Varones* en *Vizcondes*. Verder volgen de graven, of *Condes*, daar na de *Marquesen*, of markgraven, en eindelyk de *Duques*, of hertogen. Deze laten zich op een knie dienen, en worden zomtyds tot ridders van het gulde vlies verheven. De voornaamste van hen worden *Grandes*, dat is Groten, genoemt. Men zegt, dat 'er in Spanje zes en twintig hertogen zyn, wier intreden jaarlyksch 800000 dukaten bedragen. Betreffende inzonderheit de Grandes, men heeft hun getal in het begin van de XVII eeuwe op drie en negentig begroot, wordende in drie classen verdeelt. De eerste mogen zich dekken eer zy met den koning spreken; de twede moeten eerst beginnen te spreken eer zy zich dekken; en de derde durven zulks niet doen voor dat zy uitgesproken, en zich naar de bestemde plaats begeven hebben. Het hoofdt van den ganschen adel is de Admirant van Castilië. Zy bezitten alle hunne goederen en eertytels te leen, en geen zoon van een Grande mag zich van de tytels zyns vaders bedienen voor dat hy door den koning daar mede beleent is. De Standen van de derde classe zyn de hoofdsteden, van welke Madrid en Toledo om den voorrang twisten.

Voorts dient aangemerkt te worden, dat 'er verscheide ridderordens in Spanje zyn, als de ridderorde van het Gulde Vlies, die van St. Jakob, die van Calatrava, die van Alkantara, die van Banda, en andere, van welke in dit Woordenboek op hare tytels afzonderlyk gesproken wordt.

De regering betreffende, het voornaamste Raadscollegie is de *Staats-Raadt*, in welken de zaken en instructiën der afgezanten, en in 't algemeen alle staatszaken afgedaan worden. Men verkiest ook in den zelven de onderkoningen en gouverneurs. De *Raadt van Castilië* zorgt voor de zaken des koninkryks van Castilië. In den Krygsraadt handelt men over de zaken van oorlog en vrede; en door den *Koninklyken Raadt* worden de beroepingen (*Appellen*) aangenomen. De *Raadt van Arragon* draagt zorg voor de zaken van Arragon, Katalonië, en het eilandt van Majorka. De *Raadt van Italië* bestiert het geen de Italiaansche provinciën aangaat. De *Raadt van Indië* heeft het opzicht over de geestelyke en wereldlyke zaken in het Spaansch Amerika. De *Rentkamer* en de *Raadt van financiën* heeft het bestier van des konings inkomsten en uitgaven. De *Raadt der ridders* is over de ridderordens gestelt. Inzonderheit is de *Inquisitie-Raadt* zeer merkwaardig, waar van in 't artykel van INQUISITIE gesproken is. Behalven deze zyn hier nog meer andere Raadscollegiën, te veel om hier opgetelt te worden.

Des konings hofstoet is tegenwoordig zo prachtig niet als wel voor dezen. Hy heeft een opperhofmeester, onder wien de tafel-en hofjonkers staan, voorts een opperkamerheer, een opperstalmeester, kamerheeren, en andere bedienden. De koning heeft verscheide lyfwachten, als de Burgundische, de Hoogduitsche, en de Spaansche. Als de koning eet, wordt hy door de Grandes gedient. Men heeft ook aan 't hof zekere ordonnantiën, die reets ver over de honderd jaren naauwkeurig zyn in acht genomen. Onder de zelve is eene, die zegt, dat de koningin in den zomer te tien, en in den winter te negen uuren moet te bedt gaan. Doch wy twyfelen of de zelve tegenwoordig wel zo naauwkeurig wordt opgevolgt. Als de koning des nachts in de kamer van de koninginne wil gaan, moet het, volgens die ordonnantiën, op de volgende wyze geschieden. Namentlyk, hy sloft zyne schoenen als muilen aan, heeft zyn zwarten mantel om, in plaats van een japon, zyn *braquel* of schildt aan den linker arm, nevens een vlesch, die met een lint aan zyn arm is vastgebonden, en waar van hy zich dan in plaats van een waterpot bedient. Voorts heeft hy in de linker handt een lantarentie, en in de regter een langen degen, met welken opschik hy in de slaapkamer der koninginne stapt. Als de mevrouwen by de koninginne ter gehoor worden toegelaten, zyn zy verplicht hoge Spaansche schoenen, of liever stelten aan te trekken. Maar deze en diergelyke oude gewoontens zyn gedurende de tegenwoordige regering afgeschaft.

Van des konings kinderen wordt de oudste zoon *prins van Asturië* genoemt, zynde deze tytel door den kroonprins *Henrik*, zone van Johannes, koning van Castilië, in den jare 1388 het eerst gebruikt. Maar *Philips* de II, nog kroonprins zynde, heeft zich van den tytel van *prins van Navarre*, in plaats van dien van Asturië, bedient. De overige kinderen des konings worden *Infantes Hispaniarum* genoemt. In Spanje kunnen zo wel de princessen als de prinsen tot de kroon komen, waar van echter Vrankryk, al trouwde een van des zelfs prinsen met eene kroonprincesse van Spanje, uitgesloten is. Maar de natuurlyke kinderen des konings kunnen nooit daar toe komen. Voor het overige heeft Spanje niet altydt onder een hoofdt gestaan, maar is eertyds door verscheide koningen beheerscht; gelyk het ook

niet altydt door eene en de zelve volkeren bewoont is. Eerſt woonden daar in de Eboren (*Ebori*), en daar na de Celten: ook hebben de Pheniciërs, en inzonderheit de Carthaginenzen eenige provinciën van Spanje bezeten. Vervolgens maakten zich de Romeinen daar van meeſter; maar het wierdt hen omtrent het jaar na Chriſtus 400 door de Weſt-Gotthen ontweldigt, hoewel zich ook de Vandalen, de Zwaben en de Alanen reets te voren op eenige plaatſen hadden nedergezet. Het ryk der Gotthen duurde tot omtrent het jaar 714, wanneer de Saraceenen en Moren alles, behalven Aſturië, Biskaje, een deel van Gallicië, en een ſtreek op de grenzen van het Pyreneeſche gebergte vermeeſterden. Ondertuſſchen zochten zich de Chriſtenen in dit landt altydt weder uit te breiden. Pelagius, die uit het geſlacht der oude Gotthiſche koningen geſproten was, maakte daar toe gelukkelyk een begin in den jare 726, en Alphonſus de Katholyke deedt het zelve in den jare 750; maar men kon de ongelovigen niet meeſter worden; in 't tegendeel, men moeſt hen jaarlyksch honderd jonkvrouwen tot een ſchatting overleveren. Ramirus bevrydde de Chriſtenen eindelyk van deze ſchandelyke ſchatting, en ontweldigde ook den Saracenen verſcheide landſchappen. Ondertuſſchen deden ook eenige andere Chriſten vorſten hun beſt om de macht der Moren te fnuiken. Dus nam Garſias Ximenes Navarre in, en de graven van Katalonie en Arragon ſtaken vervolgens ook het hoofdt op. Naderhandt voegde Sanctius, koning van Navarre, ten dele door erffeniſſe, ten dele door zyne dapperheit de koninkryken van Leon, Navarre en Caſtilië byeen. Maar eene ongelukkige verdeeldheit tuſſchen zyne vier zonen hadt byna den ondergang van deze provinciën veroorzaakt, alzo ieder van hen ſouverein wilde regeren, en geen raadt van den anderen aannemen. Maar eindelyk heeft Ferdinand de Katholyke, koning van Arragon, door zyn huwelyk met Izabelle, Infante van Caſtilië, de zuſter en erfgenaam van Henrik den IV, koning van Caſtilië, de koninkryken van Spanje in den jare 1474 onder een hoofdt gebragt. Door deze vereeniging nu wierdt Spanje zo machtig, dat byna ganſch Europa naderhandt het zelve heeft moeten ontzien. Deze Ferdinand beveſtigde zyn gezag en dat van zyn koninkryk door het maken van het Spaanſche wetboek, het welk men *Leges Tauri* noemt. Ook meende hy zulks nog meer door de ſtrenge inquiſitie tegen de Joden en Moren te doen: ook keerde hy de heerſchappy der laatſtgemelden, de welke by de 700 jaren hadt ſtandt gehouden, gelukkelyk het onderſte boven. Daarenboven veroverde hy vele gewigtige plaatſen op de kuſten der barbaren, en Amerika wierdt insgelyks onder zyne regering ontdekt. Voorts wierdt de macht van Spanje krachtig verzekert door de vrede, welke Ferdinand in den jare 1493 met Karel den VIII, koning van Vrankryk, maakte. Men trachtte ook de koninkryken van Navarre en Napels te bemachtigen. Zyne dochter Johanna bragt alle deze landen aan Philips, aartshertog van Ooſtenryk, eenige zoon van keizer Maximiliaan den I: doch hy kwam te ſterven voor dat hy daar van volkomen bezit hadt genomen, waar toe zyn zoon, keizer Karel de V, naderhandt geraakte. Hy wierdt opgevolgt door zynen zone, Philips den II, die het koninkryk van Portugal aan de Spaanſche kroon hechtte. Maar hy verloor zeven der voornaamſte Nederlandſche provinciën, die tegen de wreedheit der Spanjaarden opſtonden, als mede het koninkryk Tripoli, in Afrika. Zyn opvolger, Philips de III, kon het verlorene niet wederkrygen, en deszelfs zoon, Philips de IV, verklaarde eindelyk de Vereenigde Provinciën voor een vry gemenebeſt. In de oorlogen met Vrankryk kreeg Spanje onder de regering van dezen laatſtgemelden koning mede een groten krak, die naderhandt onder Karel den II nog erger wierdt, moetende dit koninkryk by alle geſlotene vredestraktaten iets afſtaan. Alzo het nu genoegzaam bleek, dat deze koning kwalyk lyfserven zou voortbrengen, maakten Vrankryk, Engelandt en de Vereenigde Provinciën in den jare 1700 een traktaat van verdeling; maar noch de keizer, noch de koning van Spanje waren daar mede te vrede, en dit traktaat kwam niet tot ſtandt; maar toen Karel de II den 1 November des jaars 1700 kwam te ſterven, bragt de koning van Vrankryk een teſtament voor den dag, waar in de gemelde koning Philips, hertog van Anjou, kleinzoon van koning Lodewyk den XIV, tot zynen erfgenaam aanſtelde. Deze vaardde daar op de regering van Spanje aan, en deedt den 18 February des jaars 1701 zyne intrede te Madrid: daarentegen deedt de keizer Leopoldus den 12 September des jaars 1703 zynen tweeden zoon, den aartshertog Karel, tot koning van Spanje uitroepen. Deze nam daar op den naam van Karel den III aan, en wierdt in den jare 1711 tot keizer verkoren. Wy zullen hier nu eene naamlyſt der koningen van Spanje laten volgen.

Koningen der Weſt-Gotthen in Spanje.

A°. 412, of 414. *Athaulphus* regeert	4 of 2 jaren.
416. *Sigerik*	3 maanden.
416. *Wallia*	3 jaren.
419. *Theodoredus*	31.
451. *Thoriſmund*	2.
453. *Theodorik* de I	13.
466. *Euricus*, *Enricus*, of *Evaricus*,	17.
484. *Alarik*	23.
507. *Geſalrik*	3.
511. *Theodorik* de II	15.
526. *Amalarik*	5.
531. *Theudis*, of *Theudius*	17.
548. *Theodeſilus*, *Theudiſclus*, of *Theudiſelus*,	1.
549. *Agila*	4.
A°. 554. *Athanagildus* regeert	14 jaren.
567. *Livua*, of *Luiba* de I	1.
568. *Leovigildus*	18.
586. *Recaredus* de I	15.
601. *Livua*, of *Luiba* de II	2.
603. *Viterik*	7.
610. *Gundemar*	2.
612. *Siſebut*	9.
621. *Recaredus* de II	3 maanden.
621. *Suintilla*	10 jaren.
631. *Siſenand*	5.
636. *Chintilla*	4.
640. *Tulga*	2.
642. *Chindasvind*	7.
649. *Recesvind*	23.
672. *Bamba*, of *Wamba*,	8.
680. *Eurogius*, of *Ervigius*,	7.
687. *Egika*	15.
701. *Witiza*, of *Vitiza*,	9.

710. *Roderik*, verſlagen in den jare 713, om dat hy Cava, de dochter van den grave Julianus, die van eene verwonderlyke ſchoonheit was, verkracht hadt.

Koningen die geheel Spanje hebben bezeten.

Anno 1474. *Ferdinand* de Katholyke en *Izabelle*, als mede	42 jaren.
1505. *Philips* de I	1.
1516. *Karel* de I	42.
1556. *Philips* de II	42.
1598. *Philips* de III	21.
1621. *Philips* de IV	44.
1665. *Karel* de II	35.

1700. *Philips* de V. Hy deedt afſtandt van het ryk aan zynen zone *Lodewyk*, die hier na zal volgen, den 16 January des jaars 1724, maar vaardde na deszelfs doodt, voorgevallen den 31 Auguſty des zelven jaars, de regering weder aan.

1703. *Karel* de III, te Wenen tot koning van Spanje uitgeroepen.

1724. *Lodewyk* de I regeert ruim 7 maanden.

De overige koningen, die niet dan een gedeelte van Spanje bezeten hebben, worden gemeld in de artykels van ARAGON, CASTILIE, LEON, NAVARRE, enz.

Schryvers die het koninkryk en de geſchiedenis van Spanje hebben beſchreven.

Aretius in Chronographia Hiſpaniæ. Margarinus in Paralipom. Hiſpan. Sanctius in Hiſt. Hiſpan. Alphonſus à Carthagena in Regum Hiſpan. Anacephalæoſi. L. Marin. Sicul. de rebus Hiſpan. memor. Tarapha de origine ac rebus geſtis Regum Hiſpan. Vaſæus in Chron. Regum Hiſpan. Valla de rebus à Ferdinando, Aragonum rege, geſtis. Antonius Nebriſſenſis in Decad. rerum à Ferdinando V *& de bello Navar. Gomezius de reb. geſt. Franc. Ximenii. Dam. à Goes in Hiſpan. Ritius de Reg. Hiſpan. Ximenes in reb. Hiſpan. & in Hiſt. Oſtrogoth. & Arabum. Mariana in Hiſt. de reb. Hiſp. Blanca in ſerie Reg. Aragon. & Commentar. Reg. Aragon. Nonius in Hiſpan. &c. Flor. à Campo in Chron. Hiſpan. Lopez in Tab. Chronol. univerſ. Hiſp. Garizay in Annal. regnor. Caſtellæ, Luſitaniæ, Aragoniæ & Navarræ. Diego Saavedra Faxardo Corona Gothica, Caſtellana, y Auſtriaca &c. Colmenar Delices de l'Eſpagne. Imhof Recherch. Hiſt. & Geneal. des Grands de l'Eſpagne. Algemene Kerkelyke en Wereldlyke Geſchiedeniſſen door G. Suikers en Iſ. Verburg. Voyage du P. Labat en Eſpagne. Chronologiſche Tafelen door J. L. Schuer. Europ. Herold Tom.* II. enz.

SPANJE. (Nieuw-) Zie MEXICO.

SPANKEREN, een dorp in de Veluwe, het welk met Elkum en Dieren door een Gereformeerd predikant bedient wordt, ſtaande onder de claſſis van de Over-Veluwe.

SPANNUCHIO, een edelman van Siëna, hadt de handigheit van zeer kleine en fyne letters te kunnen ſchryven, en leefde omtrent het einde van de XVII eeuwe. Hy ſchreef het begin van het Evangelie van *Johannes* zonder eenige verkortingen (*abbreviatiën*) op een ſtukie perkament, dat niet groter was dan de nagel van de kleine vinger, en echter met een letter zo wel gefatzoeneert, dat de beſte ſchryvers de zelve niet beter konden maken. Even zo waren het ſchrift en de trekken van een Engelſch ſchilder, genaamt *Ceillard*, de welke diergelyke werken met het penceel maakte, het welk nog meer te verwonderen is; want een penceel houdt zich zo vaſt niet als een ſchryfpen. Diergelyke ſeldzaamheden heeft men gezien in de XVII eeuwe, gelyk als koetſen van glas, met raderen, getrokken door drie paarden, nevens een voerman, houdende zyn zweep uitklappende in de lucht, welk alles kon bedekt worden met de vlerk van een vlieg. Een kegelſpel, met zyn bal, in een yvoren doosie, met het dekſel verwonderlyk wel gewerkt, het welk alles te zamen niet meer woog dan drie aazen. Deze wonderen der menſchelyke vernuftigheit hebben ook onder de ouden doorgeblonken. Dus heeft men gezien de *Ilias* van *Homeer* beſloten in een notedop; een wagen van yvoor, welken een vlieg met hare vleugels bedekte, en een ſchip, ook van yvoor, van de zelve grootte, gemaakt door den beroemden *Myrmecides*. In de XVI eeuwe was 'er een Italiaanſch monnik, genaamt Broeder *Alumnus*, die de artykelen des ge-

geloofs, met het begin van het Evangelie van *Johannes*, besloot in de wydte van een kleinen penning, kwalyk zo groot als het kleinste stuivertie, dat wy hebben. Keizer Karel de V en paus Clemens de VII verwonderden zich daar over ten hoogste. *Hieronymus Faba*, een Italiaansch priester, geboortig uit Kalabrië, maakte een werk van palmbomenhout, het welk verbeeldde alle de verborgendheden van het lyden van Christus, en dat in een notedop kon gesloten worden; een houte koets, van de grootte van een tarwegraan, waar in men zag een mans-en vrouwsperfoon zitten, een koetzier, die de zelve mende, en ossen, die ze voorttrokken, en vele andere werken, de welke men aanboodt aan keizer Karel den V, aan François den I, koning van Vrankryk, en aan Philips den II, koning van Spanje. *Blaise Vigenere Traitté des Chiffres. Sirlet de Antiquit. Calabria. Petrus Aretin. dans ses Lettres Italiennes p. 164. Paul. Colomesius in Cimeliis.*

SPANNUM, anders SPANHEIM, of SPANGHEM, een dorp van de Vriesche grietenye Hennaarderadeel, onder het kwartier Westergoo. Hier stondt het slot *Donia*. Het wordt met Edens door een Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Franeker.

SPAREN, SPARENDAM, en SPARWOUDE. Zie SPAAR, SPAARENDAM, en SPAARWOUDE.

SPARENBERG, een Brandenburgsch ambacht, en fraai kasteel op een rots, gelegen in het graafschap Ravensberg, over de stadt Byleveldt, het welk in den jare 1623 door de keizerschen ten voordeele van Palts-Neuburg is ingenomen, doch in den jare 1628 van de Brandenburgers, door hulp der Hollanders, hernomen.

SPARETUS, koning van Assyrië, volgde Mamitas op omtrent het jaar der wereldt 2496, en stierf in den jare 2535. *Ascadas* volgde hem op.

SPARR, eene aanzienlyke adelyke, en tegenwoordig graaflyke familie, de welke zich in den jare 927 in de Mark Brandenburg heeft ter neder gezet, na dat keizer Henrik de I in den jare 927 de Wenden en Obotriten daar uit verdreven hadt. *Christoffel* was omtrent het midden van de XVI eeuwe keur-Brandenburgsche Raadt, kamer-directeur, en naderhandt opper-hofmaarschalk. *Joachim*, ridder van Malta, en kommandeur te Ments en Frankfort, heeft zich in den jare 1571 by Famagusta en Nicolia tegen de Turken dapper gekweten. *Rudolph* bekleedde omtrent den jare 1630 de waardigheit van opperkancelier by den keurvorst van Keulen. Zyn zoon *Anselmus Casimir Ferdinand* diende als generaal majoor den bisschop van Munster. *Gotfried* was ter zelver tydt overste en kommandant te Hanover, en zyn zoon, *Frans Rudolph*, keur-Paltsische generaal majoor. *Georg Ernst*, keizerlyke generaal veldtuigmeester, waar van het volgende artykel spreekt, heeft het huis van Oostenryk 29 jaren grote diensten gedaan, en van keizer Ferdinand den III den Ryksgraaflyken tytel verkregen. Zyne drie zonen, *Ernst Lodewyk*, *Johan Ernst* en *Uladislaus*, hebben alle hoge krygsampten bedient, gelyk ook de laatste keizerlyke generaal, en kommandant te Zatmar, in Hungarië, is geweest. *Otto Christoffel* was keizerlyke en keur-Brandenburgsche generaal veldmaarschalk, geheime krygs-Raadt, oppergouverneur van alle vestingen in de Mark Brandenburg, in Pomeren, en in het Halberstadsche. Hy heeft in den dertigjarigen oorlog, zo wel als naderhandt tegen de Turken, inzonderheit in den jare 1664 in den slag by St. Gothard, grote eer ingelegt. *Georg Frederik* was eerst generaal der Venetianen, en naderhandt keizerlyke generaal-veld-maarschalk-luitenant. Zyn zoon en eenige stamhouder, *Frederik Wilhelm*, tradt in den jare 1687 in Venetiaanschen dienst, en woonde als overste de belegering van Negropont by. Doch hy verliet kort daar na den dienst, en begaf zich op zyn kasteel Trampe in de Middelmark, na dat hy te voren verscheide vreemde landen bezien hadt.

Dit geslacht heeft zich ook in Zweden uitgebreid, en vele beroemde mannen voortgebragt. *Sixtus van Sparr* was in den jare 1295 ryksveldheer, welk ampt ook *Ambernus* in den jare 1299 bekleedde. *Nicolaas*, ryks-Raadt, trouwde met Menetta, zuster van koning Erik den X. *Erik*, rykskancelier, stadhouder in Westmanlandt en Dalekarlie, heeft verscheide gezantschappen bekleed. Hy stondt in byzondere gunst by den koning Sigismund, doch moest in den jare 1600 zyn hoofdt verliezen, wanneer hertog Karel tot de kroon kwam. *Petrus* was in den jare 1620 generaal veldtuigmeester, en *Svanto* in den jare 1660 ryksmaarschalk. *Karel*, Hollandsche veldoverste, stierf in den jare 1708 aan eene wonde, in den slag by Bleaugies ontfangen. *Axel*, Zweedsche generaal luitenant, ging na den slag by Pultowa met koning Karel den XII naar Bender. In September des jaars 1719 stierf graaf *N. van Sparr*, van het hof van Cassel te rug komende, te Stokholm. *Angeli Mark. Chron. p. 39. Messen. Theatr. Nob. Suec. Beschr. Schwed. P. II. Pufend. Hist. F. W. & Gustavi.*

SPARR, (ERNST GEORG, GRAAF VAN) keizerlyke generaal veldtuigmeester, was uit het voorgemelde adelyk geslacht en de Mark Brandenburg gesproten. Hy hadt groot verstandt van den vestingbouw, en na dat hy in het leger van keizer Ferdinand den II, in des zelfs oorlogen in Duitschlandt, verscheide ampten hadt bekleed, bekwam hy als overste een regiment te voet; het welk hy onder den hertog Albert van Friedlandt in Neder-Saxen geboodt, en het zelve in den jare 1627 in Voor-Pomeren geleidde. Hy wierdt in December van het zelve jaar van den keizerlyken veldmaarschalk, den graaf van Arnheim, aan de stadt Straalzondt gezonden, om voor het keizerlyke leger 150000 Ryksdaalders inkwartiering, en eene bezending van den gemelden veldmaarschalk, den hertog van Friedlandt, toen zich te Prentslau bevindende, te eischen. Schoon men nu deze geëischte somme niet kreeg, beloofden echter de afgezanten van de stadt 80000 Ryksdaalders te geven; maar van Sparr kreeg voor zich 100 rozenobels. Hy kwam hier op in de maandt January des jaars 1628 andermaal te Straalzondt, eischte het slechten van eenige nieuwe werken, byzonder van zeker blokhuis, de afschaffing der Deensche soldaten, en daarenboven twee stukken geschut, en 60000 Ryksdaalders aan geldt. Daar volgde echter niets op, behalven dat de stadt aanboodt op rekening van de voorgemelde belofte van 80000 Ryksdaalders 30000 Ryksdaalders te zullen betalen. Na dat nu hier op de hertog van Friedlandt deze stadt belegerde, bevondt hy zich mede daar by, wierdt ook na des zelfs vertrek by de keizerlyke veldheeren in Pomeren gelaten, tot dat de koning van Zweden, Gustavus Adolphus, de keizerlyke troepen in den jare 1630 daar uit deedt verhuizen. Wanneer hy zich nu, benevens den keizerlyken generaal veldmaarschalk Tieffenbach, te Frankfort aan den Oder bevondt, en die stadt in den jare 1631 gedwongen wierdt zich aan den koning van Zweden over te geven, wierdt hy mede gevangen, en moest zich verbinden tegen dien koning niet meer te zullen dienen. Doch hy volhardde, na zyne vryheit verkregen te hebben, in den dienst des keizers, en wierdt door den zelven tot generaal wachtmeester benoemt. Hy bragt daar op den hertog van Friedlandt, met het keizerlyke leger by Neurenberg leggende, in den jare 1632 eenige regimenten uit Bohemen tot onderstandt aan, na dat deze hertog zich te voren van hem bedient hadt om een mondgesprek tusschen den bovengemelden van Arnheim, veldmaarschalk van den keurvorst Johan Georg van Saxen, en den hertog te bewerken, om den keurvorst tot eene byzondere vrede met keizer Ferdinand den II te bewegen. Hy wierdt hier na in een gevecht tusschen Burgerhan en Wandel, by Freistadteln, in den jare 1632 geslagen, en door de Zweden andermaal gevangen; want schoon hy ontvlucht was, en zich in een moeras verstoken hadt, wierdt hy echter door zynen maakgek verraden. Na dat hy gerantzoeneert, en op vrye voete gestelt, als mede keizerlyke generaal veldtuigmeester geworden was, wikkelde hy zich in de gevaarlyke aanslagen van den hertog van Friedlandt in, doch kon wegens de grote waakzaamheit van den generaal majoor, den grave van Gallas, de artillery, welke de gemelde hertog van Pilsen naar Eger belast hadt voeren, niet van daar brengen, en wierdt in den jare 1634, op het bevel van den keizer, gevangen genomen, doch op de voorspraak van Uladislaus den IV, koning van Polen, in den jare 1635 weder vry gelaten, en op nieuw in den keizerlyken dienst aangenomen. In den jare 1641 rukte hy met den generaal wachtmeester Gildehas voor de vesting Hohentweil, in het hertogdom van Wurtenberg, en benaauwde de zelve hevig met het inwerpen van vuurwerken, doch moest na verloop van twee maanden, wegens den dapperen tegenstandt van den kommandant en overste Wiederholt, onverrechter zake aftrekken. Wanneer hy zich nu in den jare 1643 in des pauzen soldy tegen Venetië en eenige zamenverbondene Italiaansche vorsten wilde inlaten, doch gemelde Gildehas toen met Venetië in verdrag was, en zy zich beide te Wenen bevonden, schreef hy een vinnigen brief aan den aldaar zich bevindenden Venetiaanschen gezant, en toonde zich zeer misnoegt over dat de republyk zynen vyandt, den meergemelden Gildehas, in hare bescherming hadt genomen: doch deze nam dit voor een hoon op, en bragt by den keizer te wege, dat van Sparr op des zelfs bevel zeven weken gevangen bleef, en eindelyk naar Neustadt in eene naauwe gevangenisse gebragt wierdt. De geen, die den brief ontworpen hadt, zou nog strenger gehandelt zyn, indien hy door de voorbede van den Venetiaanschen afgezant van dat gevaar niet bevryd was, gelyk ook van Sparr door des zelfs voorspraak weder ontslagen wierdt, dien hy in zyn huis mondelyk om verschoning van 't voorgevallene verzocht. Naderhandt wierdt hy door koning Uladislaus den IV van Polen aangezocht, na dat hy, op het aanhoudende verzoek van het Venetiaansche gemenebest, hadt besloten in den oorlog tegen de Turken te dienen, en verklaarde hem tot opperbevelhebber over de uitheemsche troepen, de welke uit 18000 man zouden bestaan. Doch wegens den krachtigen tegenstandt der Poolsche ryksstanden hadt deze oorlog geen voortgang. Ondertusschen wierdt van Sparr door den koning in den jare 1647 aan de koninginne Christina van Zweden gezonden, om met de zelve, onder schyn van voor zich by haar dienst te zoeken, over eenige zaken in Silesië ten voordeele des konings van Polen te handelen, en haar zynen zoon, toen zeven jaren oud, ten toekomenden gemaal voor te slaan. Eindelyk ontdeedt hy zich van alle zyne krygsdiensten, begaf zich naar zyn vaderlandt, de Mark Brandenburg, en hieldt zich merendeels te Berlyn op, tot dat hy in den jare 1666, in Juny, aldaar in een hogen ouderdom kwam te sterven, en begraven wierdt. Hy was door den keizer tot den gravenstandt verheven, en met eene adelyke mevrouwe, N. van Bredau, getrouwt, by welke hy vier zonen teelde, welke hy in hoge krygsampten gezien heeft.

SPARTA. Zie LACEDEMON.

SPARTACUS, een zoon van Leukon, en kleinzoon van Satyrus, die de zoon was van een anderen Spartacus, wierdt koning van Pontus na de doodt van zynen vader in het derde jaar van de CVI Olympiade, 1230 jaren voor de geboorte van Jesus Christus. Hy regeerde maar vyf jaren, en hadt tot opvolger zynen broeder Parisades.

SPARTACUS, een Thraciër, het hoofdt der wederspannige slaven, welke een oorlog met de Romeinen aanvingen. Hy was een ambachtsman, liet zich naderhandt voor soldaat aannemen, doch liep weder weg, en wierdt een straatschender, in welken staat hy gevangen en tot slaaf gemaakt wierdt, wanneer men hem voor schermer in de openbare spelen gebruikte. Hier op bewoog hy zeventig van zyne makkers om zich weder in vryheit te stellen, gelyk zy deden, brekende de deur van de plaats, waar in zy te Kapua waren opgesloten, op. Dit geschiedde omtrent het jaar

van Rome 681, voor de geboorte van Christus 73. Na dat zy nu de wapenen aangegrepen hadden, vermeesterden zy die plaats, en sloegen de schouten (*Pretores*) Vatinius en Clodius Glaber dood. Doch zy wierden naderhandt van de schouten Atejus en Crassus, en van Pompejus den Groten gedood. *Plutarch. in Pomp. & Crass. Tit. Livius. Florus.*

SPARTIANUS, (ÆLIUS) een Latynsch geschiedenisschryver in het jaar na de geboorte van Christus 290, ten tyde van den keizer Diocletiaan, aan wien hy ook opdroeg het Leven van *Adrianus*, als ook die van *Ælius Verus*, *Didius Julianus*, *Severus* en *Pescennius Niger*. Hy heeft ook het Leven van *Caracalla* beschreven. Voor het overige verhaalt hy zelf, dat hy nog voornemens was het leven van anderen te beschryven; maar de zelve zyn niet tot ons gekomen. *Vossius de Hist. Latinis.*

SPARTIVENTO, (CAPO DI) een voorgebergte in het neder- of Oostelyk gedeelte van het Napelsche landschap Calabria olteriore. Van zommigen wordt het ook *Capo dell' armi* genoemt; doch by de ouden is het bekend onder den naam van *Leucopetra*.

SPAZZARINI (DOMINICUS JOHANNES) geboren te Padua. Hy heeft zich beroemd gemaakt door de Geschiedenis van *Venetie*, welke hy beschreven heeft in een styl, die geheel overeenkomt met dien van *Sallustius*. Hy stierf in den jare 1519, in het 90 jaar zynes ouderdoms. *Scardeoni.*

SPATAFORA, (PLACIDUS) een Jesuit, wierdt geboren te Palermo, in Sicilië, in den jare 1628. Hy studeerde naarstig in de letterkundige wetenschappen en in de Philosophie, en onderwees de zelve naderhandt aan anderen met veel vrucht. Hy was zeer ervaren in de Griekische en Latynsche talen, en niet onbedreven in de dichtkunde, als mede in de muzyk. Hy stierf in zyne geboortestadt den 1 November des jaars 1691, nalatende: *Patronymica Graca & Latina*; *Phrasiologia, seu lugdodadalus utriusque lingua Latina & Romana, adolescentibus rhetorica candidatis facem praferens, pars prima & secunda*, en in 't Italiaansch. *Prosodia Italiana*; *Pracetti Grammaticali.* enz. *Biblioth. Sicula.*

SPECCIA, eene stadt en golf in Italie, in het Oostelyk deel van de kust van Genua, de welke met verscheide sterktens voorzien is. Deze plaats behoorde van ouds aan het huis van *Fieschi*, legt omtrent 5 mylen beneden Lericea, onder aan een berg, aan den oever van de zee, in eene aangename en vruchtbare vlakte, alwaar vele burgers van Genua hunne buitenplaatsen hebben.

SPECIALIS (NICOLAUS) was geboren te Netinum, in Sicilië, en moet onderscheiden worden van een anderen *Nicolaus Specialis*, onderkoning van Sicilië. Deze Nicolaus was een historieschryver, en bloeide in den jare 1334, nalatende: *Historia de rebus gestis Siculorum ab expulsione Gallorum, sub Friderico, rege Sicilia. Biblioth. Sicula.*

SPEED (JOHANNES) was geboren te Farrington, in de Engelsche provincie Cheshire. Hy leerde in zyne jeugdt een handwerk, en wel, gelyk men in 't algemeen daar voor houdt, het kleermaken: doch wanneer de Hr. Fulk-Grevil, een groot voorstander der geleerdheit, in hem bespeurde, dat hy voor zo eene handtering te verstandig was, bragt hy het daar toe, dat hy aan de studie raakte. Hy heeft de landkaarten en Geschiedenis van Engelandt opgemaakt met den bystandt van de heeren *Robbert Cotton*, *Cambden*, *Barham*, en andere geleerden. Hy maakte ook het Bybelsche geslachtregister, het welk by de Engelsche Bybels gebonden wordt; gelyk hy dan ook daar omtrent van den koning Jacobus een privilegie verkreeg. Hy stierf te Londen in den jare 1629, en wierdt in St. Gilles Cripplegate begraven.

SPELMAN, (HENRIK) een Engelsch ridder, die leefde in het begin van de XVII eeuwe, en zeer wel bedreven was in de oudheden van zyn vaderlandt, wiens concilien hy in het licht heeft gegeven. Hy was ook niet onbedreven in de geschiedenissen der later tyden, als blykt uit zyn *Glossarium Archaologicum*, het welk in den jare 1687 te Londen voor de derde maal gedrukt is. Zyn leven kan men zien aan het hoofdt van dat werk.

SPENCER, een voornaam geslacht in Engelandt, het welk afdaalt van een jonger linie der van ouds beroemde barons *Spencer*, waar van de twee *Hugoos*, de ongelukkige gunstelingen van den koning Eduard den II, hunne afkomst rekenden. *Johan Spencer*, van Hodenhul, in Warwikshire, teelde *Johan*, die omtrent het einde der regering van Henrik den VIII het grote landgoedt Wormleigton, gelegen in het Zuider gedeelte van Warwikshire, aan zich bragt, en een treffelyk huis aldaar bouwde, latende van Susanna, dochter van den ridder Richard Knightley, *Johannes* na, die ridder was. Deze wierdt door Catharina, dochter van Thomas Kitson van Hengrave, vader van *Johannes*, die insgelyks ridder was, en by Margareta, dochter van den Lord opperrechter Robert Catlin, een zoon, *Robert*, teelde. Deze kwam wegens zyn groot vermogen, gelyk ook wegens andere verdiensten, in zonderling aanzien, en wierdt in den jare 1603 door koning Jacobus den I *Lord Spencer van Wormleigton* gemaakt, en naderhandt aan den hertog van Wurtenberg met de ridderorde van den Kousse-bandt gezonden. Zyne gemalin Margareta, dochter van den ridder François Willougby van Woollaton, baarde hem twee dochteren, van welke Maria aan den ridder Richard Anderson, en *Elizabeth* aan den ridder George Vane getrouwt wierdt, desgelyks vier zonen, genoemt: *Johan*, *Wilhelm*, *Richard* en *Eduard*. De oudste, *Johan*, wierdt in den jare 1616 by de verklaring van den prins Karel tot prins van Walles onder de ridders van het Badt aangenomen, maar stierf nog voor zynen vader. De twede, *Wilhelm*, volgde in de vaderlyke waardigheden, en teelde by Penelope, dochter van Henrik, grave van Southampton, drie zonen, als: *Henrik*, *Robbert* en *Wilhelm*, nevens zeven dochteren, van welke vier tot hare jaren gekomen en getrouwt geweest zyn; namentlyk *Elizabeth* met Jan, Lord Craven; en ten tweden maal met Henrik, derden zoon van Thomas, grave van Berkshire, en ten laatsten met Wilhelm, Lord Crofts; *Anna* met den ridder Robbert Tounshend; *Alix* met den grave van Drogheda, en *Margareta* met Anthony, grave van Schaftsbury. De oudste zoon, Henrik, wierdt in den jare 1636 na zyns vaders doodt Lord Spencer, en den 8 Juny des jaars 1643 door koning Karel den I, uit aanmerking van zyne zonderlinge trouwe, tot de waardigheit van graaf van Sunderlandt verheven. Doch hy verloor zyn leven nog in het zelve jaar, op den 20 September, in den slag by Newbury, wanneer hy nog geen 23 jaren oud was. Zyne gemalin Dorothea, eene dochter van Robert, graaf van Leicester, hadt hem gebaart *Dorothea*, welke naderhandt met George Savil van Tornhill, burg-en markgraaf van Halifax, trouwde, en een zoon, *Robbert*, baarde. Deze wierdt door koning Karel den II met de ridderorde van den Koussebandt begiftigt, en den 9 February des jaars 1678, in plaats van den ridder Jozeph Williamson, geheimschryver van Staat gemaakt. Koning Jacobus de II verklaarde hem den 4 December des jaars 1685 tot voorzitter van zynen geheimen Raadt, en doordien hy van hem de gedachten hadt, dat hy niet ongenegen was om den Roomschen Godsdienst aan te nemen, vatte hy eene byzondere genegenheit voor hem op, benoemde hem ook in den jare 1686 tot een der leden van het zogenaamde hoge geestelyke gerechtshof, en bediende zich in den jare 1688 van zyn getuigenis in het hoofdgeding, tegen de bisschoppen ingestelt. Hoewel hy de inzichten des laatstgemelden konings oogenschynlyk begunstigde, belette hy echter den zelven om de van Vrankryk aangebodene 30000 man aan te nemen, als mede om andere, het Engelsche volk nadelige maatregelen, in het werk te stellen; waarom de zelve hem eindelyk afdankte, en den vicomte Preston in zyne plaats tot geheimschryver van Staat verklaarde. Des niettegenstaande wierdt hy in den jare 1690 mede uitdrukkelyk van de algemene vergiffenis, waar in Willem de III vyf en dertig personen noemde, uitgesloten, waar door hy zich genoodzaakt zag zyne vlucht naar Hollandt te nemen. Doch na eenigen tydt bekwam hy niet alleen vergiffenis van Willem den III, maar ook des zelfs byzondere toegenegenheit; gelyk hem de zelve dan ook in den jare 1697, den 19 April, tot zynen opperkamerling, en weinig dagen daar na tot opperrechter van Engelandt, gedurende zyne reize naar de Nederlanden, benoemde. In den volgenden December leide hy de waardigheit van opperkamerling neder, en stierf den 28 September des jaars 1702. Zyne gemalin, Anna Digby, jongste dochter van Georg, graaf van Bristol, baarde hem: 1) *Robbert*, die in Vrankryk ongetrouwt stierf; 2) *Karel*, die hem in zyne tytels opvolgde; 3) *Anna*, getrouwt met Jacobus, grave van Aran, naderhandt hertog van Hamilton; 4) *Elizabeth*, getrouwt met den grave van Klinkarty, in Ierlandt, en te Coppenhagen gestorven. Karel wierdt uit aanmerking van zyne geleerdheit en andere verdiensten door de koninginne Anna als buitengewoon afgezant naar het keizerlyke hof gezonden, en naderhandt tot geheimschryver van Staat aangestelt, welke laatste waardigheit hy na eenige jaren nederleide. Hy trouwde eerst met Arabella, vyfde en jongste dochter van Henrik Cavendish, hertog van Newcastle, de welke eene eenige dochter, *Francisca*, ter wereldt bragt. Voor zyne twede gemalinne nam hy Anna Churchil, twede dochter van Jan, hertog van Marleborough. Hy hadt by de zelve 1) *Robbert*, die kort daar na stierf; 2) een anderen *Robbert*; 3) *Karel*; 4) *Jan*; en 5) *Anna*. *Cambden Britannia. Clarendon's Hist. of England. Heylyn's help to English Hist. p. 509. Peerage of England I. p. 254. The Compleat Hist. of England Vol.* III.

SPENCER, (EDMOND) geboren te Londen, wierdt te Cambridge opgevoed, en een zeer geleerd man. Voornamentlyk deedt hy zich onderscheiden door zyne Engelsche gedichten, en door zyne navolginge van den dichter *Chaucer*. Men verhaalt, dat hy aan de koninginne Elizabeth een zyner dichtstukken hebbende aangeboden, zy daar op zo verlieft wierdt, dat zy den Lord Cecil, haren schatmeester, beval aan hem honderd ponden Sterlings tot eene vereering te geven. De schatbewaarder vertoonde haar, dat de som hem te groot scheen; maar de koningin voegde hem daar op toe, dat hy dan aan hem geven zou het geen hy redelyk oordeelde. Doch de kancelier, door andere zaken belet zynde, vergat Spencer, die eenigen tydt daar na aan de koninginne een verzoekschrift aanboodt in vier kleine vaarzen, van welke dit de zin was: *Het is eenigen tydt geleden, dat men my beloofd heeft, men zou my eene vereering geven voor myn gedicht: doch sedert dien tydt heb ik noch gedicht gezien, noch vereering.* De koningin berispte den schatmeester daar over, en beval, dat men aan den dichter, zonder vertoeven, de honderd ponden Sterlings zou betalen. Spencer wierdt naderhandt geheimschryver van den Lord Grey, Lord gemachtigde in Ierlandt; doch hoewel die bediening zeer voordeelig was, wierdt hy daar door niet te ryker. Het stuk, het welk Spencer het meest in achting heeft gebragt, is zyn *The Fairy Queen*, het welk, naar men zegt, nog tegenwoordig door de Engelschen hoog geschat wordt. Op zyne te rug komst uit Ierlandt ontnam men hem het weinige, dat hy hadt, zo dat hy tot armoede verviel, 't welk hem zodanig knelde, dat hy in den jare 1598 stierf. Hy wierdt eerlyk begraven digt by Chaucer, op kosten van Robbert, grave van Essex. Zyn grafschrift bestondt in deze twee vaarzen.

Anglica, te vivo, vixit plausitque Poësis.
Nunc moritura timet, te moriente, mori.

SPENCER, (HENRIK) bisschop van Norwich, in Engelandt, was een man van geboorte, stout, ondernemend, en die, zonder

acht te ſlaan op zyne bediening, niet anders zocht dan naar gelegenheit om in den oorlog uit te munten. Paus Urbanus de VI zondt aan hem in den jare 1382 zyne bullen en brieven, by welke hy hem macht gaf om door het gehele koninkryk van Engelandt eene kruisvaart af te kondigen tegen de genen, die het met zynen tegenſtrever Clemens den VII hielden, en byzonder tegen de Franſchen. Urbanus vergunde hem het tiende gedeelte der inkomſten van alle de geeſtelyke ampten in Engelandt, behalven een volkomen aflaat voor alle de genen, die iets tot de onkoſten van dezen oorlog zouden toebrengen; zo dat Spencer, door dit middel over de twee millioenen vergadert hebbende, een leger op de been bragt van vyftien duizend man te voet, en van twee duizend te paardt, alle oude krygsknechten, behalven een groot getal geeſtelyken, die naar zyn voorbeeldt de wapenen aangrepen. Met deze krygsmacht ontſcheepte hy te Calais op het einde van April des jaars 1383: doch hy liet zich inwinnen door de Gentenaars, geſlagene vyanden van Lodewyk, graaf van Vlaanderen, en keerde terſtondt zyne wapenen tegen de Vlamingen, niettegenſtaande zy alle, gelyk ook hun graaf, de zyde van Urbanus hielden. Dus nam hy Grevelingen, en alle de ſteden langs de kuſt, welke in dien tydt niet verſterkt waren, in, hieuw in ſtukken twaalf duizend boeren, die byeen waren gerot, en die hem in ſlagorder dorſten afwachten naby Duinkerken, en bemachtigde Bourges, Bourbourg, en Mont-Caſſel. Maar toen hy ondernam Iperen te belegeren, trok Karel de VI, koning van Vrankryk, in perſoon met een ſterk leger tot hulp van den grave van Vlaanderen, zynen leenman, deedt hem de belegering ſchielyk opbreken, en ontnam den Engelſchen alle de veroverde ſteden. Dus ging Spencer weder over naar Engelandt, na dat hy in dezen kwalyk ondernomen oorlog niets anders hadt uitgevoert dan den aanhang der Urbaniſten te verderven, hoewel zyn leger op den naam van paus Urbanus geworven was. ***Maimbourg Hiſtoire du Grand Schiſme.***

SPENCER (HUGO) is de naam van twee Engelſche edellieden, vader en zoon, de welke by den koning van Engelandt, Eduard den II, zich in zulk een aanzien bragten, dat hy zonder hunnen raadt en bewilliging niet het minſte ondernam, waar by zy niet vergaten hun en hunner aanhangeren voordeel op allerhande wyze te bevorderen. Dit verwekte den haat der groten zodanig tegen hen, dat er in den jare 1321 een gevaarlyke opſtandt ontſtondt, waar in zy beide als verleiders des konings, en onderdrukkers van het gemene beſt wierden uitgemaakt, ook niet alleen hunne en hunner vrienden goederen verwoeſt, maar daar benevens vele van hunne bedienden gedood. In den beginne gaf de koning den genen, welke hunne verbanning verzochten, ten antwoordt, „ Dat zich Hugo Spencer, de vader, wegens zaken, de „ natie rakende, over zee bevondt, en dat de zoon het aan hem „ vertrouwde opzicht over de zogenaamde vyf havenen waarnam, „ en dat hy geen van beide kon veroordeelen voor dat zy ordentelyk gelegenheit hadden gehad om zich te verantwoorden, het „ welk zy beide gereed waren te doen". Doch de koning zag zich eindelyk genoodzaakt hen door een openbaar plakkaat uit het ryk te bannen. Wanneer nu de groten de wapenen hadden nedergelegt, en van elkander geſcheiden waren, herriep Eduard de II dit afgedwongen vonnis, wierp de wederſpannigſten, alleen zynde, overhoop, en behaalde inzonderheit in den jare 1322 by Burton eene aanmerkelyke zege op de voornaamſte van hen, wanneer vele der gevangenen, en onder anderen de by het volk zo geliefde Thomas, graaf van Lankaſter, des konings neef, door beuls handen moeſten ſterven. De twee Spencers, van welke de jongſte byna in den zelven tydt tot graaf van Winchester verheven wierdt, zetten den koning het meeſt tot zodanige ſtrengheit aan, en bekwamen niet alleen het meeſte van de verbeurd verklaarde goederen, maar ook van nieuw zodanig een onbepaald gezag aan het hof, dat het algemeen misnoegen tegen hen genoegzaam verdubbelde. Daarenboven waren zy zo onbedacht, dat zy door eene geweldige rechtspleging tegen den biſſchop van Hereford de geeſtelykheit, en door het verminderen der eens bepaalde inkomſten, als ook door eenige heimelyke beſchuldigingen de koningin Izabelle zich tot vyanden maakten. Deze laatſte verklaarde zich hier op opentlyk tegen hen, en tegen hunnen beſchermer, den koning haren gemaal, bragt in den jare 1326, den 22 September, uit de Nederlanden, werwaarts zy geweken was, eenige manſchap in Engelandt, en kreeg aldaar een zo krachtigen aanhang, dat Eduard de II zich in korten tydt geheel verlaten, ook eindelyk den 30 January des jaars 1327 gedwongen zag zyne kroon aan zynen zone Eduard den III over te geven. De oude Spencer hadt zich te voren met eene tamelyk ſterke bezetting in het kaſteel van Briſtol geworpen: doch de koningin belegerde hem daar in, en na de gevolgde verovering liet zy hem, zonder eenige gerechtspleging, naar de gemene galg ſlepen, aldaar in zyne wapenruſting ophangen, daar na half levendig affnyden, en na het afkappen van het hoofdt vierendeelen. De jonge Spencer, toen graaf van Gloceſter, wierdt te Glamorganshire met Eduard den II gevangen, en aan de koninginne naar Hereford gezonden. Zy liet Spencer naar de gerechtsplaats ſlepen, en aan een galg, vyftig voeten hoog, opknopen. Op het harnaſch, of den wapenrok, waar in hy opgehangen wierdt, ſtonden deze woorden uit den LII. Pſalm, vs. 3: ***Wat roemt gy u in het kwade, ô gy geweldige? Sam. Daniel's Liefe of King Eduard II. Cambden. Britannia.***

Froiſſard verhaalt deze geſchiedenis op eene andere wyze, en zegt, dat Spencer, kennis gekregen hebbende van het geen tegen hem gebrouwen wierdt, aan den koning vertoonde, dat de groten voornemens waren hem uit het ryk te jagen, het welk den koning deedt beſluiten, niettegenſtaande het Parlement vergadert was, daar over verſcheide te doen gevangen nemen, en onthoofden, tot 22 van de machtigſte toe, onder welke de graaf van Lankaſter de eerſte was. Deze gerechtspleging verwekte tegen Spencer een algemenen haat, en in het byzonder de verontwaardiging van de koninginne Elizabeth, zuſter van Karel, toegenaamt de Schone, koning van Vrankryk, en die van den grave van Kent, broeder van koning Eduard den II. Spencer, zich wantrouwende wegens de kwade genegenheit der koninginne, bragt haar in onmin met den koning, die haar niet meer wilde zien. De koningin, den euvelmoedt van Spencer niet langer kunnende verdragen, nam haren zoon Eduard, en ging naar Vrankryk over, verſelt van den grave van Kent, en eenige edellieden, om byſtandt te ſmeken van haren broeder, koning Karel den Schonen, die haar zeer wel ontfing, en haar aanſtonts beloofde te zullen helpen waar in hy maar zou kunnen. Spencer hadt de gaauwigheit van dezen ſlag te breken, en bragt te wege, dat Karel de Schone de koningin van Engelandt noodzaakte buiten het ryk te vertrekken, alwaar zy ſedert drie jaren was geweeſt, zonder haar eenigen onderſtandt te willen geven. Zy begaf zich naar Henegouwen, alwaar de graaf van Henegouwen haar veel beleeſtheit bewees, en Jan van Henegouwen, broeder van den grave, zich nevens de koninginne geſtelt hebbende aan het hoofdt der heeren van het landt, en een goed getal krygsvolk, ſtaken zy naar Engelandt over, en belegerden de ſtadt Briſtol, waar in de koning met de twee Spencers was. De ſtadt by verdrag overgegaan zynde, wierdt Spencer de vader by de koninginne gebragt; men maakte zyn rechtsgeding op, en hy wierdt veroordeelt om naar de gerechtsplaats geſleept, onthoofd, en eindelyk aan de galg opgehangen te worden, het welk wierdt uitgevoert in den jare 1326. De koningin deedt de belegering voor het kaſteel van Briſtol voortgaan, waar in de koning met den jongen Spencer was, die gedwongen wierden de vlucht te nemen onder begunſtiging van den nacht: doch het onweder hen weder te Briſtol gedreven hebbende, wierden zy door Henrik van Beaumont gevangen, en by de koninginne en haren zoon gebragt. De koning wierdt op 't bevel der koninginne opgeſloten in het kaſteel van Berche, en zyn zoon Eduard de III in zyn plaats tot koning gekroont. Spencer wierdt geſtelt onder de bewaring van Thomas Wage, veldmaarſchalk, die hem het leger deedt volgen, op een ſlecht paardt gebonden en gevleugelt, hebbende voor zich twee trompetters, om, wanneer hy eene ſtadt inkwam, hem in deze toeruſting aan het volk te vertonen. Dus wierdt hy naar Hereford gevoert, alwaar hy, na dat hy gehoort en gevonniſt was door de barons en ridders, op een horde door de ganſche ſtadt wierdt geſleept, onder het geklank der trompetten, en gebragt op de openbare plaats, alwaar men hem, op een ladder gebonden zynde, de ſchamelheit affneedt, de welke in het vuur wierdt geworpen, en daar na wierdt hem het hoofdt afgekapt, en zyn ligchaam gevierendeelt. Het hoofdt wierdt naar Londen gebragt, en de vier delen van het ligchaam naar de vier hoeken van Engelandt. Deze ſtrafuitvoering geſchiedde in den jare 1326, eenige maanden voor dat koning Eduard de II in de gevangeniſſe ſtierf. ***Hiſtoire des Favoris de Mr. du Puï.***

SPENCER, (THOMAS LORD) een nakomeling van de twee laatſtvoorgaande, wierdt den 29 September des jaars 1397 door koning Richard den II tot graaf van Gloceſter verheven, en wel om dat zyne grootmoeder Eleonora de zuſter en erfgenaam van Gilbert Clare, grave van Gloceſter, geweeſt was. Toen de Engelſchen Richard den II in 't jaar 1399 afzetten, en Henrik den IV in zyn plaats op den troon verhieven, wierdt Thomas Spencer door eene akte van het Parlement van den graaflyken tytel berooft, om dat hy den by de gemeente zo geliefden Thomas van Woodſtok, hertog van Gloceſter, onder de voorgaande regering mede vervolgt hadt. Dit ſpeet hem zodanig, dat hy, met eenige andere Lords, door het Parlement op de zelve wyze beledigt, de wapenen tegen Henrik den IV opnam. Maar zyne party wierdt geſlagen, en Spencer zelf, naar Walles willende vluchten, gevangen, naar Briſtol gebragt, en daar onthoofd. Dit gebeurde in den jare 1400. ***Cambden's Britann. The Compleat Hiſt. of England Vol.*** I.

SPENER, (PHILIPS JAKOB) een Proteſtantſch Godgeleerde, wierdt geboren te Rappoltsweiler den 11 January des jaars 1635. Den grondt zyner letteroeffeningen leide hy onder de onderwyzing van eenige byzondere leermeeſters, en men gaf hem al by tyds te kennen, dat hy den dienſt van Godt toegewyd was. Hy zocht zich derhalven niet alleen de luſten en dertelheit der jeugdt te onttrekken, maar las, behalven den Bybel, naarſtig de zedelyke (***morale***) ſchriften der ſchryvers van dien tydt, als van ***Bail***, ***Sonthom*** en ***Arend***, hoewel hy de wysgeerte en letterkunde daar door niet verwaarloosde. In het jaar 1651 begaf hy zich naar Straasburg, wierdt aldaar in den jare 1653 meeſter in de vrye kunſten, en leide zich daar na byzonderlyk op de geſchiedeniſſe van Duitſchlandt. In den jare 1654 wierdt hy onderwyzer van de twee vorſtelyke broeders, de hertogen. Chriſtiaan en Johan Karel, Paltsgraven te Birkenveldt; doch hy liet dat ampt varen wanneer zy in den jare 1656 naar Vrankryk reisden, en hem wierdt afgeraden hen te begeleiden. Onderwylen was hy by vele edelen bekend geworden, zo dat hy gelegenheit kreeg om hen door zyne Geographiſche, Genealogiſche en Hiſtoriſche collegiën te dienen, waar door hy zich in zulk eene hoogachting bragt, dat de toenmalige gewone hoogleeraar in de geſchiedeniſſen, ***Boeclerus***, hem in zyne collegiën allen byſtandt deedt. Van Straasburg begaf hy zich naar Baſel in den jare 1659, om den beroemden Buxtorf te horen, en maakte zich door eenige diſputen bekend. Hy ging vervolgens naar Geneve, om van daar verder naar Vrankryk te reizen, maar wierdt aldaar door eene hevige ziekte aangetaſt. Na dat hy herſtelt was, ſtondt men hem niet toe verder dan tot Lions te gaan, van waar hy weder naar Baſel, van daar naar Tubingen, en eindelyk naar Straasburg keerde. Daar wierdt hem door laſt van de

over-

overheit in den jare 1663 door Danhauer een predikbeurt opgedragen, welke hy ook aan-en tot het jaar 1666 waarnam, wanneer hy tot predikant te Frankfort aan den Mayn beroepen wierdt, welk beroep hy, na verkregene toestemming van den Raadt te Straasburg, aannam. Zyn grondregel was, den magistraat alle behoorlyke onderdanigheit te bewyzen, onder zyne amptgenoten niet meer dan een ander te zyn, in zyne predikatiën de tot de geleerdheit behorende zaken achter te laten, en zich alleen der eenvoudigheit te bevlytigen, van geloofsverschillen niet dan spaarzaam te spreken, de andersgezinden liever met zachtmoedigheit dan met bitterheit te handelen, en de ydele verbeelding van het uiterlyke Christendom uit te roeien. Den beklagelyken staat der kerke zag hy zeer wel, maar trachtte zich tot geen hervormer op te werpen, maar alleen met zyn goeden raadt anderen te ondersteunen. Zyn leven trachtte hy onberispelyk te doen zyn, en beklaagde innerlyk de den mensche aanklevende gebreken. Wegens de grote zorgvuldigheit, welke hy hadt om zyn geloof door zyne werken te tonen, bleef hy niet lang onaangevochten, maar men greep hem wegens de Godvruchtige byeenkomsten, welke hy in den jare 1670 hadt begonnen, en in den jare 1682, met verlof van de overigheit, in de kerk overbragt, als nieuwigheden, heftig aan, waar tegen hy zich wel in een brief verdedigde, doch daarom niet ongemoeid bleef, om dat inzonderheit zyn aandringen, om door goede werken bewys van zyn gelove te geven, voor Synergistische leeringen wierdt uitgekreten. In May des jaars 1684 wierdt hem voor de eerste maal door den heere van Seckendorf het ampt van opperhofprediker des keurvorsten van Saxen aangeboden, en schoon hy het zelve toen afsloeg, nam hy het echter in den jare 1686 aan, nademaal hem eenige verstandige Godgeleerden zeiden, dat hy zulk een beroep met goeden gewisse niet wel kon weigeren. Wanneer hy nu de jeugdt in zyn huis in den Catechismus begon te onderwyzen, en zich zeer aangelegen liet zyn om het dadelyke Christendom meer in gebruik te brengen, ook zulks de openbare leeraars in de kerken en scholen ernstig aanbeval, begonnen eenige meesters en proponenten in de Godgeleerdheit onder het bestier van D. Alberti te Leipzich lessen over den Bybel te geven: doch wanneer 'er eenige onordentelykheden mede onder liepen, ook de predikanten zich begonnen te bewegen, verzonnen eenigen, welke in deze Godvruchtige oeffeningen geen behagen hadden, de naam van *Pietisten*, en gaven den zelven aan die menschen, schuivende ondertusschen de schuldt van deze gewaande wanorder op Spener, nademaal hy die oeffeningen gebillykt en aangeraden hadt. Doch dit zou hem weinig nadeel toegebragt hebben, was hy maar niet om andere redenen met zynen meester, den keurvorst, overhoop geraakt. Zyne vyanden namen die gelegenheit waar, en wisten het eindelyk zo verre te brengen, dat 'er besloten wierdt hem zyn afscheidt te geven. Dit geschiedde des te gemakkelyker, alzo de keurvorst van Brandenburg hem in den jare 1691 door een brief van zyn eigen handt tot proost, opziender over de kerken, en Raadt van 't consistorie verzocht. Hy nam dit beroep aan, en bediende de gezegde ampten, onder vele wederwaardigheden, met veel vrucht tot zyne doodt toe, die voorviel den 5 February des jaars 1705, in het 70 jaar van zynen ouderdom. Hy heeft een groot getal Godgeleerde en andere werken nagelaten, waar onder de volgende in 't Hoogduitsch: *Evangelische Geloofsleer*; *Evangelische levensplichten*, en *Troost des geloofs*; *Godgeleerde Antwoorden*, waar van een stuk in 't Latyn; *Predikatiën over de drie eerste boeken van Joh. Arends Ware Christendom*; *Bewys der Godheit*; voorts: *Opus Heraldicum*; *Theatrum nobilitatis*; *Sylloge Historico-Genealogica*; enz. *Curriculum vitæ D. Speneri.*

SPERLINGA, of SPIRLINGA, eene kleine stadt in Sicilie. Zy was de eenige plaats van dit eilandt, welke in den jare 1282 in den algemenen moordt, waar in alle de Franschen wierden omgebragt, en dien men de Siciliaansche Vesper noemt, verschoont bleef.

SPERMANNUS, (THOMAS) door zommigen *Opermannus* genoemt, een Engelsch Dominikaner monnik, leefde omtrent het jaar 1300. Hy was Doctor in de Godgeleerdheit, en heeft verscheide werken nagelaten, als: *Commentar. in totam Genesin*; *in Epistolam D. Pauli ad Hebræos*; *in Epistolam canonicam D. Jacobi*; *Quæstiones Disputatæ*; enz. *Pitseus de Angl. Script.*

SPERONI, een Italiaan, geboren te Padua in den jare 1504, alwaar hy de wysbegeerte begon te onderwyzen wanneer hy maar 24 jaren oud was. Hy was een der beroemdste mannen van zynen tydt. Hy wierdt door den Raadt te Padua naar Venetië gezonden, en bragt zich daar in zulk een aanzien, dat wanneer hy voor den Raadt zyne redenvoering hieldt, de advokaten en rechters van de overige gerechtscollegiën van hunne plaatsen opstonden, en toeliepen om hem te horen. Men zegt, dat eenige kardinalen, toen hy te Rome was, hem vroegen wat de letters MCCCLX, boven de poort van het pausselyk paleis uitgehouwen, betekenden, waar op hy zou geantwoord hebben, dat de zelve betekenden: *Multi Cæci Cardinales Crearunt Leonem Decimum*, dat is: *Vele blinde kardinalen hebben Leo den X verkoren*, om daar door te kennen te geven, dat deze paus nog al te jong was geweest toen hy tot die waardigheit verkoren wierdt. Speroni stierf in den jare 1588. Zyne voornaamste werken zyn zyne *Dialogi*, of Zamenspraken, zyn Treurspel, onder den naam van *Canace*, en zyne beredeneringen over de wysheit der vorsten; enz. *Thuanus Hist. Thomasin. Elog. Teissier Addit. aux Elog.*

SPERTIES, een beroemd Lacedemoniër, kwam nevens eenen *Bulis* by den koning Xerxes, om den moordt van een heraut, welken die koning omtrent het 480 jaar voor de geboorte van Christus naar Lacedemon gezonden hadt, uit te zoenen. Xerxes verwonderde zich over zo eene oprechtigheit, en, wel verre van hen te laten doden, deedt hy hen veel eer den voorslag van by hem te blyven: doch zy wilden liever naar hun vaderlandt keren. *Herodotus lib.* VII.

SPES, de godin der hope. De Romeinen hadden tot hare eere een tempel opgebouwt op het zogenaamde *Forum olitorium*; maar de zelve wierdt door een onweder angestoken, en verbrandde. *Giraldus* zegt, dat hy deze godin op een gouden penning van den keizer Adrianus gezien heeft, verbeeld in de gestalte van een staande vrouwspersoon, de welke met haar linker handt den sleep van haar kleedt, of hangenden sluier, en in de regter een met bloemwerk versierden drinkbeker vast hieldt, met dit omschrift: *SPES P. R.* Van deze godinne der hope hebben de dichters verziert, dat zy by het openen der met louter rampen opgevulde doos van Pandora alleen op den bodem is blyven leggen. Zie PANDORA. *Liv. Hist. lib.* XXI. *Lilio Giraldi Synt.* I. *Pausan. in Attic. Hesiodus. Ovidius.*

SPEUSIPPUS was geboortig van Athene, en de zoon van Eurymedon. Hy was de opvolger van Plato, en de zoon van des zelfs zuster Potona. Hy leefde voor de geboorte van Christus 347, en wierdt beschuldigt, dat hy al te oplopend, zeer wellustig, en daar by zeer gierig was, waarom hy ook geldt van zyne leerlingen nam. Hy hadt een zeer ziekelyk en ongezond ligchaam, en moest daarom altydt naar de openbare schole gedragen worden, wanneer hy aldaar wilde voorlezen. Diogenes ontmoette hem eens, als men hem derwaarts bragt, en zeide tegen hem, dat hy hem geen goeden dag kon zeggen, om dat hy zyn leven in zulk een ellendigen toestandt doorbragt. Niet lang daar na ontlyfde Speusippus zich zelven. Hy heeft verscheide uitleggingen en zamenspraken gemaakt. *Diogen. Laërtius lib.* IV. *Vit. Philosoph.*

SPEY, eene grote rivier in het Noorder gedeelte van Schotlandt, ontspringt uit de heuvels Badenoch, scheidt het landschap Banf van dat van Murray, loopt omtrent 60 Schotsche mylen ver, en valt eindelyk in de Duitsche zee beneden de residentieplaats van den hertog van Gordon, Bogehilt genaamt. Deze rivier heeft een ongemeen snellen loop, en daar in zyn vele goede zalmen.

SPEYER. Zie SPIERS.

SPEZZA, *Spetia*, eene kleine stadt in den Genueeschen staat. Zy legt naby de grenzen van het hertogdom van Mazza, twee mylen van Sarzana Westwaarts, aan den voet van een heuvel, aan de golf van Spezza, in eene zeer vruchtbare en aangename landsdouwe, alwaar die van Genua vele lusthuizen hebben. *Maty Diction.*

SPEZZA, (DE GOLF VAN) eene kleine golf in de Middelandsche zee. Zy strekt zich uit van het Zuiden tot 't Noorden langs de kust van Genua. Men heeft, om 't stedeke Spezza tegen de zeerovers te verdedigen, vele kleine schanssen op des zelfs oever gebouwt. Voor het overige staat aan te merken, dat men in het midden van deze golf eene welle vindt van zoet water, de welke opborrelende zich verheft boven het zoute water, zo dat de schepen zich daar van versch water kunnen voorzien. *Maty Diction.*

SPHINX. Dit is de naam van een schrikdier, dat naby de stadt Thebe gevonden wierdt, en waar van de dichters het volgende verhalen. Wanneer Juno op deze stadt vergramd was, zondt zy dit wangedrocht, het welk het aangezicht en de stem van een maagdt, de vleugels van een vogel, het lyf van een hondt, de klaauwen van een leeuw, en de staart van een draak hadt, en het welk de genen, die het zelve tegen kwamen, een raadsel opgaf, en de genen, die het zelve niet konden oplossen, verslondt. Nademaal nu zulks voor dat landschap zeer ongelukkig was, vroeg men de godspraak daar over om raadt, de welke ten antwoordt gaf, dat zy van dit onheil niet eerder konden verlost worden, dan wanneer iemandt het raadsel van het schrikdier hadt opgelost. Dit raadsel nu was: „ wat dat voor een schepsel was, het welk des mor„ gens vier, des middags twee, en tegen den avondt drie voeten „ hadt?„ Eindelyk loste Oedipus dit raadsel op, zeggende, dat de mensch dat schepsel was, alzo hy, voor dat hy gaan kon, op alle vier, dat is op handen en voeten, kroop, daar na, als hy groter was geworden, op twee voeten ging, en eindelyk in zynen ouderdom een derde been, namentlyk een staf, om zyne zwakheit daar mede te hulp te komen, van noden hadt. Het monster wierdt over deze uitlegging zo verbittert, dat het zyn hoofdt tegen een rots stiet, dat 'er de herssenen uit vlogen.

Herodotus gewaagt van een anderen *Sphinx*, met een menschenhoofdt, dat by de Egyptische pyramiden gezien wierdt, omtrent 4 mylen van Cairo Westwaarts, naby de rivier den Nyl. Des zelfs gestalte was zeer groot, doch men weet niet recht of de zelve uit een rots, door de natuur aldaar voortgebragt, is uitgehouwen geweest, dan of de zelve van elders derwaarts is gebragt, het welk zeer waarschynlyk is, om dat het daar rondom leggende landt een zandachtigen grondt heeft. Om uit deze twyfeling te raken hebben eenigen ondernomen tot op des zelfs grondt te graven, doch hebben hun oogmerk niet kunnen bereiken, om dat dit beeldt al te diep in het zandt is gezonken, en daar mede tot de schouders bedekt is. Het is van een eenig stuk, en wel van eene zeer harde stoffe. De proportie van het hoofdt is zeer wel in acht genomen. *Plinius* spreekt daar van in dezer voegen. Voor de pyramiden is een *Sphinx*, de welke zeer verwonderenswaardig is. Dit beeldt, zegt men, is de godheit der inwoonders van 't landt. Men houdt daar voor, dat de koning Amasis onder het zelve begraven legt, en dat het zelve van eene andere plaats aldaar gebragt is. Het is van een eenigen gladden steen uitgehouwen. Het hoofdt van dit schrikdier hadt twaalf voeten in zynen omtrek, en 43 in de lengte. De geschiedenisschryvers verhalen vele verdichtselen van dit beeldt, en onder anderen, dat het godspraken gaf. Maar dit was een bedrog der Heidensche priesters, die een gang onder de aarde door den buik van dit beeldt gemaakt

maakt hadden, dat by des zelfs hoofdt eindigde, waar door zy ingingen, om hunne dubbelzinninge antwoorden aan de genen, die van dit wangedrocht iets wilden weten, te geven. Doordien het beeldt nu van binnen hol was, en de ſtem van den daar binnen in zynden prieſter dus een zeer groot geluidt maakte, meenden de ligtgelovige Heidenen, dat zy de ſtem van een godheit hoorden. *Plinius* zegt, dat zeer vele van diergelyke Sphinxen op zulke plaatſen geſtelt wierden, de welke doorgaans door den Nyl overſtroomt wierden, om daar by het waſſchen en vallen van het water te bemerken, van welk gevoelen ook *Aben Vaſchia*, een Arabiſch ſchryver, is. De gedaante van den *Sphinx* wierdt door de Egyptenaars op tweederlei wyzen voorgeſtelt, of in de gedaante van een ondier, het welk het lyf hadt van een leeuw, en het aangezicht van eene jonkvrouw; of in de gedaante van een leeuw, de welke op een bedt of gerechtſtoel lag. De eerſte gedaante, zegt men, betekent het waſſen van de rivier den Nyl, en de twede *Momphtan*, eene Egyptiſche godheit, de welke het opzicht over het water hadt, en de overſtroming van den Nyl beſtierde, zo dat deze beelden niet anders aantoonden dan het overlopen van deze rivier, het welk voor het landt van Egypten niet alleen zeer dienſtig, maar ten hoogſte nodig is; waar uit nog niet blykt, dat deze lieden gemeent hebben, dat zodanige dieren ergens waren; maar het waren alleen raadſels en zinnebeelden, waar door zy hunne gedachten wilden uitdrukken. Derhalven, alzo deze overſtroming in Julius en Auguſtus voorviel, wanneer de zon door de hemelstekenen van den Leeuw en de Jonkvrouwe loopt, ſtelde men dit beeldt half als eene jonkvrouw en half als een leeuw voor. De ouden waren ook gewoon de gedaante van een Sphinx by den ingang hunner tempelen te ſtellen, om daar door te betekenen, dat de kennis der Goddelyke dingen geheim en verborgen is. *Apollodorus in Biblioth. Statius l.* I *Theb. Dappers Beſchryving van Afrika.*

SPIEGEL, (HENRIK LAURENSZOON) geboren te Amſterdam in 't jaar 1548, was een zeer bekwaam dichter van zynen tydt, en hadt verkering met de geleerdſte mannen, die 'er toen in Hollandt en andere Nederlandſche provinciën bloeiden. Onder zyne gedichten is het voornaamſte zyn *Hartſpiegel*, hoewel de andere mede nog tegenwoordig hoog geacht worden. Hy behertigde in de zelve voornamentlyk de verbetering der zeden, gelyk hy dan zelf een zeer deugdzaam man en van een onberiſpelyk leven was. Hy overleedt in den jare 1612, oud vier en zestig jaren.

SPIEGEL, (JAKOB) een beroemd Hoogduitſch rechtsgeleerde omtrent het jaar 1538. Hy was van Schleſtadt, en de zuſters zoon van Beatus Rhenanus, en wierdt door Jacobus Wimphelingius in de goede letteren onderwezen. Te Fryburg leerde hy de rechten onder Zaſius, en leefde naderhandt te Straasburg als Raadt van keizer Karel den V en koning Ferdinand den I. Zyne ſchriften zyn: *Lexicon Juris Civilis*; *Notæ in Guntheri Ligurinum*, *in Anton. Panormitanum de dictis & factis Alphonſi*, *Regis. Arrag.* enz. *Adami in Vit. ICt.*

SPIEGELBERG, een graafſchap tuſſchen Hamelen en Hildesheim. Het zelve hadt voorheen zyne eigene graven, maar de zelve zyn met graaf *Philips* in den jare 1557 uitgeſtorven. Het zelve kwam daar op aan grave *Philips van der Lippe*, en na dat deze in den jare 1583 geſtorven was, beleenden de hertogen van Brunswyk, als leenheeren, de graven van *Gleichen* daar mede. Toen ook dit geſlacht met graaf *Johan Lodewyk* in den jare 1630 uitſtierf, heeft hertog Henrik Julius van Brunswyk zynen neef, grave *Ernſt Caſimir van Naſſau-Dietz*, daar mede beleent. Des zelfs naneef, *Johan Wilhelm Friſo*, ſtadhouder van Vrieslandt, enz. bezat het zelve tot den jare 1711, na wiens ongelukkige doodt, in het gemelde jaar voorgevallen, de keurvorſt van Hanover, als leenheer, het in bezit nam. *Frankenbergs Europeiſcher Herold.*

SPIELBERG, eene goede veſting in Moraviё, by de ſtadt Brünn, op een berg gelegen. Aldaar worden dikwils de gevangenen van Staat van het keizerlyke hof henen gezonden. Daar is ook een kaſteel, van den zelven naam, op een eilandt in den Donauw, derdehalve myl beneden Lints in opper-Ooſtenryk gelegen. Daar is ook eene plaats van dien naam in het graafſchap Oettingen, waar van nog hedendaags eene byzondere linie van 't geſlacht van *Wallerſtein* den naam voert. De ſtichter van deze linie was *Wilhelm*, broeder van Wilhelm Wolfgang en Ernſt van Wallerſtein en Katzenſtein. Zie OETTINGEN. *Imhof N. P. l.* VII. *c.* 10.

SPIERBACH, of SPEYERBACH, eene kleine rivier in Duitſchlandt, de welke op de grenzen van het hertogdom van Tweebrugge, by eene plaats, Hochſpeyer genaamt, ontſpringt, een loop van omtrent 6 of 7 mylen heeft, en by de ſtadt Spiers in den Rhyn valt. By deze rivier wierden in den jare 1703, op den 15 November, de troepen van den keurvorſt van de Palts, onder den grave van Naſſau-Weilburg, en de Hollanders onder den erfprins van Heſſen-Caſſel, wanneer zy Landau, door de Franſchen belegert, wilden ontzetten, door den maarſchalk van Tallard, die door den luitenant generaal van Pracontal verſterkt, geſlagen.

SPIERINGSHOEK, voor dezen een aanzienlyk huis in Schielandt, tuſſchen Schiedam en Vlaardingen, het ſtamhuis en de verblyfplaats der edelen van *Spieringshoek*, maar naderhandt verwoeſt. Het is tegenwoordig eene lanhoeve. *Junius Batavia pag.* 492. *Goudhoeven Oude Holl. Kronyk fol.* 87. *Van Leeuwen Batavia illuſtr. fol.* 1298.

SPIERS, in 't Hoogduitſch *Speyer*, en in 't Latyn *Spira Nemetum*, eene Ryksſtadt, gelegen in den opper-Rhynſchen kreits, aan den Rhyn, in de neder-Palts. Zy wordt voor de oudſte ſtadt van Duitſchlandt gehouden, en zou al 1500 jaren voor de geboorte van Chriſtus geſticht zyn. Ten tyde van Julius Ceſar was zy in een redelyken ſtaat, en plagten de Romeinen daar in eene bezetting te houden. Ten tyde van Julianus is zy weder met wallen en grachten omringt. Zy heeft altydt aan het Roomſche Ryk behoort, en is met het zelve ook aan de Duitſche keizers gekomen. Haar eerſte biſſchop was *Jeſſius*, de welke meer dan anderhalf honderd jaren voor dat de Franſche koningen tot het Chriſten gelove bekeert wierden aldaar het Evangelium heeft gepredikt, zynde door Conſtantius Chlorus daar toe aangeſtelt. Ten tyde van Keizer Henrik den V hadt deze ſtadt hare geeſtelyke en wereldlyke rechters. Doordien zy nu allengskens in volk, grootte, rykdom en gebouwen toenam, heeft zy ook van keizer Henrik den IV, en andere keizers, wegens hare trouwe vele voorrechten verkregen, de welke door de keizers Lodewyk, Karel den IV, en andere beveſtigt en vermeerdert zyn. Zy heeft vele moeielykheden met hare biſſchoppen en anderen gehad, doch altydt hare vryheit behouden, waar in de keizers haar merendeels zelf hebben bygeſtaan. Doch de biſſchop heeft van ouds af het ſchoutsampt, als mede de muntmeeſters-, tollenaars-, theſauriers- en andere ampten begeven; gelyk hem dan ook de ſtadt hulde moet doen, doch onder verzekering, dat zulks zonder benadeling van hare vryheden geſchiedt. Voorts heeft de ſtadt Spiers hare eigene dorpen, de welke van alle belaſtingen des biſſchops vry zyn. Het keizerlyk kamergerecht, het welk deze ſtadt voorheen heeft beroemd gemaakt, is, na dat zy van de Franſchen in het jaar 1688 in de aſſche was gelegt, naar Wetzlar verplaatſt. Door deze verwoeſting, en den daar op volgenden Franſchen oorlog is deze ſtadt zodanig vervallen, dat de ſchatting, die zy aan 't Ryk moet opbrengen, in het regiſterboek op den Ryksdag van het jaar 1714 van 276 op 24 floreinen is vermindert. De keurvorſt van de Palts is van overlang haar ſchutsheer. Zy heeft het recht van eene vryplaats. De oorſpronk van het ſticht van Spiers is zeer oud, maar onzeker: doch het bisdom begrypt een gedeelte van het *Pagus Nemetum*, en behoren daar onder Bruchſal, Eppingen, Hersheim, Hornbach, Rotenfels, Waiblingen, Weiblſtadt, nevens het dorp Minderbach, desgelyks Deidesheim, Marientraut, Meideburg, Krukenach, Reinhauſen, Rhynzabern, Rodt, en Rotenburg, het ſlot Keſtenberg, Meiſterſel, het recht van patroonſchap te Steinweiler, en vele andere goederen en gerechtigheden, de welke eenige biſſchoppen het ſticht meeſt hebben aangebragt, of gekocht, of anderszins verkregen. De Godsdienſt dezer onder den biſſchop behorende plaatſen is tweederlei, te weten Roomſch-Katholyk, en Lutherſch, doch in de ſtadt Spiers, en haar gebiedt, heeft de laatſte de overhandt. De omleggende landſtreek, tot het bisdom en de ſtadt behorende, wordt gemeenlyk het *Speyergau* genaamt. *Lehmann Speyeriſche Chronic. Franckenberg Europeiſcher Herold T.* I. *p.* 344, 348 *ſeq.*

Naamlyſt der biſſchoppen van Spiers.

1. *Jaſimus*, of *Jeſſius*, omtrent het jaar 348. Zyne naaſte opvolgers zyn onbekend.
2. *Athanaſius*, van het jaar 610 tot 652.
3. *Principius*, ſtierf in den jare 678.
4. *Tragbod*, ſtierf in den jare 686. Na hem is vele jaren na malkander geen biſſchop te Spiers geweeſt.
5. *Baſinus*, aangeſtelt door Karel Martel.
6. *Lato*, of *Jatto*, van 't jaar 756 tot 767.
7. *David*, ſtierf in den jare 775.
8. *Sigewin*, ſtierf in den jare 802.
9. *Otto*, of *Atho*, ſtierf in den jare 810.
10. *Freydo*, ſtierf in den jare 814.
11. *Benedictus*, ſtierf in den jare 822.
12. *Hertimus*, ſtierf in den jare 841.
13. *Gebhard*, verkoren in den jare 848, vermoord in den jare 849. Na hem was het ſticht 32 jaren zonder biſſchop.
14. *Gottdanck*, van het jaar 881 tot 884.
15. *Ainhard*, of *Rheinhard*, van zommigen ook *Gebhard*, of *Bernhard* genaamt, ſtierf in den jare 890.
16. *Amelricus*, ſtierf in den jare 893.
17. *Bernhard*, ſtierf in den jare 913.
18. *Amelricus* de II, ſtierf in den jare 941.
19. *Regino*, of *Reginobaldus*, ſtierf in den jare 958.
20. *Gottfried*, ſtierf in den jare 959.
21. *Odgar*, een Benedictyn, ſtierf in den jare 969.
22. *Baldericus*, ſtierf in den jare 987.
23. *Rupertus*, ſtierf in den jare 1005.
24. *Walther*, ſtierf in den jare 1031.
25. *Sigfried*, ſtierf in den jare 1032.
26. *Reginger*, ſtierf insgelyks in den jare 1032.
27. *Reginobaldus*, ſtierf in den jare 1039.
28. *Sigeboth*, of *Sibicho*, ſtierf in den jare 1051.
29. *Arnolph*, of *Arnold*, ſtierf in den jare 1055.
30. *Koenraad*, ſtierf in den jare 1057.
31. *Einhard*, ſtierf in den jare 1067.
32. *Henrik*, ſtierf in den jare 1075.
33. *Rutger Hutsman*, ſtierf in den jare 1090.
34. *Johan van Walfram*, graaf in Creigchau, ſtierf. . . . .
35. *Gebhard*, graaf van Aurach, ſtierf in den jare 1110.
36. *Bruno*, ſtierf in den jare 1123.
37. *Arnolf*, abt te Corbey, ſtierf in den jare 1127.
38. *Sigfried* de II, graaf van Leiningen, ſtierf in den jare 1142.
39. *Gunther*, graaf van Leiningen, ſtierf in den jare 1156.
40. *Ulrich van Durments*, ſtierf in den jare 1168.
41. *Gottfried* de II, ſtierf in den jare 1178.
42. *Koenraad* de II, ſtierf in den jare 1184.
43. *Rabod*, of *Radbod*, ſtierf in den jare 1188.
44. *Ulrich van Rechberg*, ſtierf in den jare 1192.
45. *Otto*, graaf van Henneberg, ſtierf in den jare 1202.

46. *Koenraad* de III, graaf van Scharffeneck, ook bisschop van Metz, stierf in den jare 1224.

47. *Beringer*, vryheer van Euringen, stierf in den jare 1232.

48. *Koenraad* de IV, graaf van Druchburg, stierf in den jare 1237.

49. *Koenraad* de V, graaf van Eberstein, stierf in den jare 1245.

50. *Henrik*, graaf van Leiningen, stierf in den jare 1272.

51. *Frederik*, vryheer van Bolland, stierf in den jare 1302.

52. *Siboth*, vryheer van Lichtenberg, stierf in den jare 1314.

53. *Emico*, graaf van Leiningen, stierf in den jare 1328.

54. *Berthold*, graaf van Buchek, wierdt in den jare 1329 bisschop te Straasburg.

55. *Walram*, graaf van Veldents, stierf in den jare 1336.

56. *Balduin*, graaf van Luxemburg, stondt in den jare 1337 af, en stierf in den jare 1353, na dat hy ook aartsbisschop van Ments en van Trier, en bisschop van Worms geweest was.

57. *Gerhard van Ehrenberg*, stierf in den jare 1363.

58. *Lambert van Buren*, stondt af in den jare 1372, en wierdt bisschop van Straasburg.

59. *Adolph*, graaf van Nassau, wierdt in den jare 1373 ook aartsbisschop van Ments, en stierf in den jare 1388.

60. *Nicolaas van Wisbaden*, stierf in den jare 1396.

61. *Raban van Helmstadt*, stondt het bisdom van Spiers af, zo wel als het aartsbisdom van Trier, het welk hem in het jaar 1430 wierdt opgedragen, en stierf in het jaar 1439.

62. *Reinhard van Helmstadt*, stierf in den jare 1456.

63. *Sigfried van Venningen*, stierf in den jare 1459.

64. *Johannes Nix van Hoheneck*, stondt het bisdom af.

65. *Matthias van Rammingen*, stierf in den jare 1478.

66. *Lodewyk van Helmstadt*, stierf in den jare 1505.

67. *Philips van Rosenburg*, stierf in den jare 1513.

68. *Georg*, Paltsgraaf aan den Rhyn, stierf in den jare 1529.

69. *Philips van Fleesheim*.

70. *Marquard van Hatstein*.

71. *Rudolph van Frankenstein*.

72. *Eberhard van Dunheim*.

73. *Philips Christoffel van Soteren*, was ook aartsbisschop van Trier, en stierf in den jare 1652.

74. *Lotharius Frederik van Metternich*, was ook aartsbisschop van Ments, en bisschop van Worms, en stierf in den jare 1675.

75. *Johan Hugo*, vryheer van *Orsbek*, verkoren den 7 (17) July des jaars 1675. Hy was ook aartsbisschop van Trier, en stierf in den jare 1710.

76. N. N.

77. *Damianus Hugo Philippus* graaf van *Schonborn*, kardinaal, tot bisschop van Spiers verkoren den 30 November des jaars 1719.

SPIFAME, (JACOBUS PAULUS) bisschop van Nevers in de XVI eeuwe, verliet zyn bisdom, en ging te Geneve belydenis van den Hervormden Godsdienst doen. Hy was een Fransch edelman, van een oud geslacht, *de Passi* genaamt. Het Parlement van Parys gaf een *Prise de Corps* tegen hem uit in 't jaar 1559. Hy deedt grote diensten aan de zaken der Hervormden in Duitschlandt, alwaar hy gezonden wierdt van den prinsse van Condé. Hy gaf daar de vier brieven uit, die Catharina de Medicis aan dezen prins hadt geschreven, om hem het welzyn van 't ryk aan te bevelen, als mede de belangen van den koning, haren zoon. Hy bragt vele geheimen aan 't licht, en trok grote onderstanden van de Duitsche vorsten. Hy deedt eene redenvoering aan den keizer te Frankfort in 't jaar 1562 met zulk een kracht, dat hy voor een der beste voorstanders der Gereformeerden geacht wierdt. Hy maakte, dat de reisters en landsknechten wederkwamen, en de graaf van Rocquendolf, nevens andere hoofden, die hen in den dienst van den koning geboodt, in den ban van 't Ryk wierden gedaan. Hy deedt drie redenvoeringen in dit landt. Maar het einde beantwoordde deze schone beginselen niet: want hy wierdt schuldig bevonden aan zekere wanbedryven, om welke hy te Geneve in 't jaar 1566, den 23 Maart, onthalst wierdt. Zommigen zeggen, dat het om zaken, betreffende een valsch huwelykskontrakt, gemaakt by de geboorte van een bastaardt, dien hy door valsche zegelen hadt willen doen wettigen, om zyn goedt, dat vry groot was, te erven, geschied is. Anderen zeggen, om dat hy door heimelyke aanslagen, met de hovelingen van de koninginne moeder Catharina de Medicis aangegaan, 't Pausdom weder trachtte in te voeren te Geneve, op hoop van een nieuw bisdom te bekomen, maar dat men, om niet overhoop te raken met Vrankryk, hem te last leide in overspel te leven. Zyne geboorte, zyn verstandt, en zyne geleerdheit hadden hem gelukkiger kunnen doen zyn, en verder bevordert worden in Vrankryk, daar hy reets verscheide ampten bedient hadt. Hy was, als reets gezegt is, uit een adelyk huis van Lucca, te Parys neergezeten sedert het jaar 1350, waar in men vindt, dat *Bartholomeus Spifame* leefde, uit wien al die den naam van heeren de Bisseaux des Granges, en de Passi voeren, gesproten zyn. Zyn vader was *Johannes Spifame*, heer van Passi, koninklyke geheimschryver, en schatmeester van het buitengemeen van den oorlog: zyne moeder was Jakomina Ruzé. Hy was de jongste van vyf broeders. Hy vorderde zo zeer in de wetenschappen, dat hy Raadsheer wierdt in 't Parlement van Parys, daar na president der Enquêtes, meester der requesten, en Raadt van State. In alle deze hoge bedieningen toonde hy zulk een verstandt en geleerdheit, dat hy, zich van zelf aan den kerkelyken staat overgegeven hebbende, reden hadt van zich daar in alle waardigheden te beloven. Van kanunnik te Parys wierdt hy zegelbewaarder van de universiteit, en abt van S. Paul te Sens, grootvikaris van Karel, kardinaal van Lotharingen, bisschop van Rheims, en in deze hoedanigheit is het dat hy van Henrik den II benoemt wierdt tot het bisdom van Nevers, daar hy bezit van nam in 't jaar 1548. Hoog van zich zelven en van zyne bekwaamheit gevoelende wilde hy van 't nieuw geloof zyn, gelyk verscheide andere geleerde prelaten, en verliet de kerk om te trouwen, enz. Dus spreekt 'er *Le Laboureur* van in zyne *Additions aeu Castelnau T.* II, *p.* 51, 52.

Niets is ongerymder dan met *Moreri* te zeggen, dat Calvinus hem van kant heeft geholpen, of dat Th. Beza hem uit jaloezy ter doodt toe vervolgt heeft. Die het verhalen, kunnen 'er geen goede bewyzen van geven. *Rocoles*, die een van die is, welke tegen de Historie van 't Kalvinistendom van Vader *Maimburg* hebben geschreven, heeft eenige onderrechting nodig. Hy heeft wetenswaardige byzonderheden over de ware reden van de doodstraf van dezen gewezen bisschop gegeven. Het is niet waar, gelyk *du Verdier* stelt, dat hy een boek heeft doen uitgaan onder den naam van *Pierre Richer*. Eenigen zeggen, dat hy de kerkvergadering van Trente heeft bygewoont, en dat hy naderhandt predikant te Bourges en te Issoudun is geweest. Het is zeker, dat, wanneer de Hervormden het Avondmaal voor de eerste maal in 't stadhuis van Bourges, in 't begin van 't jaar 1562, hielden, hy het was, die het bediende. Hy was 'er van Issoudun gekomen met een lyfwacht van 150 man. De schryver, die dit verhaalt, zegt in een brief, gedagtekent te Parys den 11 December des jaars 1561, dat Spifame tot leeraar te Lions beroepen was, en dat hy vier jaren te voren beschuldigt wierdt het Lutherdom toegedaan te zyn, dat hem 't leven zou gekost hebben, indien hy niet naar Geneve was getrokken. *Bayle Dict. Crit.*

SPILBERG, (JOHANNES) een vermaard kunstschilder, was geboren te Dusseldorp den 30 May des jaars 1619. Zyn vader was mede een kunstschilder in oliéverf en op glas, en is vele jaren in dienst geweest van Johan, hertog van Gulik en Berg, naderhandt by den hertog Wolfgang Wilhelm, en Raadsheer van de stadt Dusseldorp. Zyn oom *Gabriel Spilberg* was schilder van den koning van Spanje. Na dat Johannes zich in de Latynsche en andere talen hadt geoeffent, begaf hy zich tot de penceelkunst, waar in hy door zyn vernuft en vlyt zodanig vorderde, dat hertog Wolfgang Wilhelm daar groot behagen in nam, en, willende hem dienst bewyzen, een brief met eigen handt aan Rubbens schreef, waar in hy hem de zorg over den jongeling aanbeval, en hem met den zelven naar Antwerpen zondt. Maar hy hoorde, op weg zynde, dat Rubbens overleden was; des wendde hy zyne reis naar Amsterdam, en tot den beruchten Govert Flink, onder wien hy 7 jaren achtereen de schilderkunst geoeffent heeft, makende onder 't opzicht van zynen meester verscheide brave stukken, zo historiën als portretten, waar door hy een naam kreeg, en reden vondt om daar te blyven wonen, daar hy ook trouwde met Maria Fis den 2 July des jaars 1618. In dezen tydt maakte hy voor de Heeren burgermeesters van Amsterdam een groot stuk, en daar in eene bende schutters, waar van de Heer burgermeester van de Poll toen hopman was, waar voor hy ook boven zyn bedongen loon nog een geschenk kreeg. Dit stuk is thans nog te zien te Amsterdam in de Doelen, op de Cingel. Zo haast zyn roem zich verspreidde, wierdt hy van hertog Wilhem tot hofschilder beroepen. Daar gekomen zynde schilderde hy het portret van den vorst, van zyne gemalinne Catharina Charlotta, hertoginne van Tweebrugge, van den Paltsgraaf Philips Wilhelm, dat van zyne gemalinne, de dochter des konings van Polen, en van andere groten van 't hof, met veel genoegen, waar voor hy wel beloont wierdt. Na de doodt van dien vorst trok hy metterwoon naar Amsterdam; maar niet lang daar na kwam de Paltsgraaf Philips Wilhelm in des overleden plaats, en beriep hem tot zynen hofschilder. Daar gekomen zynde heeft hy den vorst en zyne gemalin, andermaal ook de prinssen en princessen verscheide malen geschildert, inzonderheit de oudste dochter voor den keizer, die ook met de zelve trouwde. Ook schilderde hy in dien tydt den keurvorst van Brandenburg, die zulk een bevallen daar in hadt, dat hy hem verzocht aan zyn hof te komen; maar hy weigerde zulks. Hy heeft ook, in dienst van den gezegden vorst zynde, verscheide altaarstukken geschildert, te Dusseldorp te zien by de Kruisbroeders, en te Benraet, op 't slot te Amsfort. Toen de keurvorst uit zyn landt naar Polen vertrok, maakte Spilberg zyne begonne stukken af, en vertrok weder met vrouwe en kinderen naar Amsterdam. Eenige jaren daar na vaardde de keurprins van de Palts, Johan Wilhelm, de regering aan. Deze ontboodt straks Spilberg, voor wien hy van jongs af veel genegenheit hadt. Voor dezen schilderde hy verscheide historiestukken, als ook een groot altaarstuk, 't welk te Roermondt in de kerk is geplaatst. Ook heeft hy het gansche levensbedryf van Hercules levensgrootte kunstig geschildert, te zien op het slot te Dusseldorp. Dit kunststuk voltooit zynde belastte hem de vorst het leven van Christus in 't groot te schilderen; maar de doodt rukte hem (verscheide stukken al voltooit zynde) weg, in zyn 72 jaar, op den 10 Augusty des jaars 1690. Hy hadt eene dochter, *Adriana* genaamt, geboren te Amsterdam den 5 December des jaars 1650. Deze heeft hy, ziende, dat zy van natuur tot de schilderkunst genegen was, van jongs af in de teken-en schilderkunst onderwezen. Zy tekende kunstig in pastil, of met krion naar 't leven, ook uitvoerig in olieverf, en heeft veel roem daar door verkregen. Deze liet hy te Amsterdam by zyne vrouwe, toen hy de laatste maal naar 't Paltzische hof vertrok. De keurvorstin, hebbende met roem van zyne dochter horen spreken, vergde hem die te ontbieden; doch alzo zy hare moeder niet wilde verlaten, gelastte de vorst hem naar Amsterdam te gaan, zyne huishouding op te breken, en met vrouwe en kinderen aan 't hof te komen wonen, aanbiedende niet alleen de reiskosten te vergoeden, maar gaf hem ook een goude medaille mede ten geschenk voor zyne dochter. Dit was in 't jaar 1681. Zy aan 't hof zynde hadt veel aanzoek

tot

tot trouwen: doch haar vader wilde haar aan niemandt dan aan een ſchilder geven, gelyk zy ook naderhandt met den braven kunſtſchilder *Willem Breekveldt* in 't jaar 1684 trouwde, die, na dat zy drie zonen by hem gewonnen hadt, vroegtydig ſtierf, wanneer zy, hebbende 11 jaren weduwe geweeſt, weder te Duſſeldorp met den kunſtſchilder *Eglon van der Neer*, Raadt en kabinetſchilder des keurvorſten van de Palts, Johan Wilhem, trouwde.

SPILSBY, eene marktſtadt in Engelandt, in dat gedeelte van het graafſchap van Linkoln, het welk men Bullingbrook noemt, 101 Engelſche mylen van Londen gelegen.

SPIN, of SPIGNO, een klein markgraafſchap, het welk niet verre van de grenzen van Genua legt, en van de twee landſchappen Acqui en Alba ingeſloten wordt. Het is een onmiddelbaar keizerlyk of Ryksleen, en heeft zynen byzonderen markgraaf, van het huis van *Carreta*. De beſte plaats in het zelve hiet insgelyks *Spigno*, of *Spin*. Het is echter maar een middelmatig ſteedtie, en legt aan eene zeer kleine rivier, de welke niet verre van daar in de Bormida valt. De andere daar toe behorende plaatſen zyn zeer ſlecht. *Schaupl. des Kriegs in Italien p.* 255.

SPINA, of L'ESPINE, een oud en zeer doorluchtig geſlacht in de Spaanſche Nederlanden, bloeide onder de regering van Philips den I, koning van Caſtilië, in het graafſchap van Vlaanderen, in twee broeders. De eene was *Mattheus Spina*, heer van de grote Heie, een adelyk landgoedt, met hoog, middelbaar en laag rechtsgebiedt, in de parochie der baronny van Warneton. Hy was meeſter van de Rekenkamer te Ryſſel, en ſtierf den 19 April des jaars 1507. Zyne gemalin, de barones van Hardebeek, gezegt van le Val, ſtierf eenige maanden daar na, gelyk te lezen is in een opſchrift van eene zeer koſtelyke grafſtede van marmer in eene der kerken van de bovengemelde ſtadt. Hun nazaatſchap, zynde tot de laatſte eeuwe toe gerekent geweeſt onder de doorluchtige perſonadiën des lands, nam een einde in den perſoon van *Clara*. Doch het zelve is voortgeplant door de zydelinie van den broeder van Mattheus, genaamt *Willem Spina*, baljuw der gemelde ſtadt, die, getrouwt zynde met de baronneſſe van Beauregard, een zoon naliet, wiens afſtammelingen naar Duitſchlandt zyn geweken, in de hoofdſtadt van het neder-Rhynſche Paltsgraafſchap. Men ziet nog hedendaags in de S. Pieterskerke te Heidelberg eene marmere grafſtede, opgerecht ter eere van des zelfs kleinzone *Petrus Spina*. Deze getrouwt zynde met de baronneſſe Gutte van Palandt, van het landt van Gulik, heeft eene talryke nazaatſchap nagelaten. Keizer Ferdinand de III begunſtigde dit geſlacht met aan het zelve onder dezen nieuwen naam van *Spina* een nieuw wapenſchildt toe te ſtaan op den Ryksdag van Regensburg op den 12 Maart des jaars 1641, met het voorrecht van aldaar leen-en adelyke landgoederen te mogen bezitten, waar van dit geſlacht in 't geheel niet misgedeelt is geweeſt, bezittende nog hedendaags verſcheide leengoederen en heerlykheden. Ook heeft de thans regerende keizer Karel de VI by zyne kroning te Frankfort in 't jaar 1712 de gebroeders *Spina* in hunnen adeldom beveſtigt, onder den tytel van Ryksheeren van Grotenhage.

SPINA, (ALEXANDER) een monnik van het klooſter van St. Catharina van Piza, van de Dominikaner orde. In zynen tydt vondt een gemeen man de brillen uit omtrent het jaar 1205; en willende het geheim daar van aan het gemeen niet ontdekken, vondt Spina, die zeer vernuftig was, een middel om de zelve, naar zyne uitvinding, te maken. In de boekzaal van dit klooſter te Piza bewaart men een handſchrift van eene oude Latynſche Kronyk, op parkement, waar in men heeft aangerekent de doodt van broeder Alexander Spina in het jaar 1313, en men voegt daar deze lofſpraak by: *Quacunque vidit, aut audivit facta, ſcivit & facere. Ocularia, ab aliquo primò facta, & communicare nolente, ipſe fecit & communicavit.* Dat is: " Al wat hy gezien of „ gehoort heeft dat gemaakt was, heeft hy ook weten te maken. „ De brillen, eerſt van een anderen gemaakt, en die zulks niet „ wilde bekend maken, heeft hy zelf gemaakt, en in gebruik ge„ bragt". In eene predikatie van broeder *Jordaan* van Rivalto, een monnik van de zelve orde, aangehaalt in het Woordenboek van *La Cruſca*, op het woordt *Occhiale*, wordt uitdrukkelyk gezegt, dat het gene twintig jaren geleden was, dat men de kunſt hadt uitgevonden van brillen te maken, om beter te kunnen zien. Deze broeder *Jordaan* ſtierf in den jare 1311, en leefde in den zelven tydt als Alexander Spina, die in den jare 1313 ſtierf. De predikatie, waar in Jordaan deze nieuwigheit aanmerkt, is onder die gene, de welke hy te Florence deedt omtrent het jaar 1305. Sedert dien tydt heeft men geſproken van brillen, daar van te voren van de zelve in geenderhande manieren melding gemaakt was. Gordon, geneesheer en hoogleeraar te Montpellier, wilde in het boek, genaamt: *Lilium Medicina*, deze uitvinding overtreffen, en maakte een oogzalf, waar van de kracht, zeide hy, zo groot was, dat de zelve een oud man kon zonder bril doen lezen. Byaldien de Grieken en Latynen kennis van de brillen hadden gehad, zou op eenige plaats daar van geſproken zyn, alwaar van oude lieden gewag wordt gemaakt; en *Plinius*, in het Hoofdſtuk van de uitvinders der zaken, zou niet hebben nagelaten daar van melding te maken. Daar zyn eenige hedendaagſche ſchryvers, welke eenige ſtukken, van *Plautus* overgebleven, bybrengen, en men vindt op de grafzarken *Faber ocularius*, en *Oculariarius*; doch dit bewyſt niets ten aanzien van de brillen. Doch zo het gebruik van de brillen hen bekend was, zo is deze kennis in vervolg van tydt verloren gegaan, en in de dertiende eeuwe weder uitgevonden. *Spon Recherches curieuſes d'Antiquité.*

SPINA, (ALFONSUS) een Spaanſche Jood, een Chriſten geworden zynde, wierdt een Franciſkaner monnik, en regent van de hogeſchole te Salamanka, en eindelyk biſſchop van Orenſa. Hy maakte een boek, genaamt: *Fortalitium fidei contra Judaos, Saracenos, aliosque fidei Chriſtiana inimicos*, waar aan hy, volgens zyn eigen zeggen, te Valladolid in den jare 1458 werkte. Anderen menen, dat het geſchreven is van een Dominikaner, genaamt *Antonius Totan:* maar hy heeft 'er den tweden druk alleen van bezorgt te Lions in den jare 1511: de eerſte is van 't jaar 1494, in 4to. te Neurenberg. De naam was 'er niet by. *Bayle Dict. Crit.*

SPINA, (BARTHOLOMEUS) geboortig van Piza, nam het gewaadt aan van de orde der Dominikanen. Na dat hy met eere vele ampten in zyne orde bekleed hadt, benoemde paus Paulus de III hem tot hofmeeſter van het H. paleis in den jare 1542. Hy kweet zich in dat ampt met zeer veel yver en verſtandt. Hy bevondt zich op het concilie van Trente, en was een der genen, welke de paus verkoor om tegenwoordig te zyn by eene vergadering, aangeſtelt om te onderzoeken de ſtoffen, welke men moeſt voorſtellen, om in het concilie te worden uitgewezen. Spina heeft ook eenige werken geſchreven, en is geſtorven in den jare 1546. *Pallavicin. Hiſtor. Concil. Trid. l.* VIII. *c.* 1. *n.* 1. *Fontan. Syllab. Magiſtr. Sacr. Palat. tit.* 41.

SPINA, (JOHANNES DE) in 't Latyn *Spinaus*, een Hervormd leeraar in de XVI eeuwe, was te voren een monnik geweeſt. De gelegenheit van verandering is aanmerkenswaardig. Hy was een Karmeliet, en gegaan zynde om te Angers te prediken, bevondt hy zich te Chateau-Gontier, in Anjou, in 't huis van de grootmoeder van den Hre Vincent, predikant te Rochelle, daar Jan Rabec wierdt gevangen den 1 Auguſty des jaars 1555, en den 24 April des jaars 1556 ter doodt gemartelt. Hy was daar mede met dezen Rabec, zonder hem te kennen; maar hy hadt hem lief om zyn aangenamen ommegang, zo dat het hem leed was, dat hy gevangen wierdt. Hy ging hem bezoeken, om hem Roomſch te maken, maar Rabec maakte hem Geus, als men toen zeide. Hy was verbaaſt over de volſtandigheit van dezen martelaar, die, ſchoon men hem de tong uit den mondt hadt gesneden, echter verſtaanbaarlyk den LXXIX Pſalm zong, waar op Spina het Hervormde geloof aannam, en te Angers een jaar predikte, zonder het monniksklee dt af te leggen, om zich niet te zeer te ontdekken. Eindelyk al te verdacht geworden zynde vertrok hy naar Montargis by mevrouw Reneé van Vrankryk, hertoginne van Ferrara, die den Hervormden Godsdienſt beleedt. Hy was een der afgezondenen op de zamenkomſt te Poiſſi, en redentwiſtte in het jaar 1566, benevens *Roſier*, met twee Roomſchgezinden, en 5 jaren van te voren wilde de gemeente te Rochelle hem tot haren leeraar hebben. Eindelyk ſtierf hy te Saumur in het jaar 1594 na dat hy het bloedbadt te Parys ontkomen was, en hy liet vele tot de Godvrucht aanmoedigende ſchriften na, als: *Traité des tentations & moiens d'y reſiſter*; *Traité conſolatoire contre toutes afflictions, qui adviennent ordinairement aux fidels Chreſtiens*; *Traité pour oſter la crainte de mort, & la faire deſirer à l'homme fidele*; enz. Eenige van zyne ſchriften zyn in 't Latyn overgezet, als: *De tranquillitate animi libri* VII; *De Juſtitia Chriſtiana*; *De confeſſione peccatorum*; *De agrotis conſolandis*; *De Providentia Dei.* Ook heeft men verſcheide ſchone predikatiën van hem. *Du Verdier Bibl. Franç. Vincent Recherches ſur les Commencemens de la Reformation en la ville de Rochelle p.* 65. *&c. Beza Hiſt. Eccleſiaſt. lib.* II. *Bayle Dict. Crit.*

SPINALONGA was eertyds eene biſſchoppelyke ſtadt, en is tegenwoordig eene ſterkte op het eilandt Kandië. Zy behoort aan de Venetianen, en is gelegen op een klein eilandt, alwaar de zelve eene goede haven heeft, omtrent twintig mylen van Kandië Ooſtwaarts gelegen. *Maty Diction.*

SPINALONGA (DE GOLF VAN) is een gedeelte van de zee van Kandië. Zy ſtrekt zich uit van de ſtadt Spinalonga, van welke de Golf den naam aanneemt, tot aan de ſtadt Kandië en de kaap Della Fraſchia. *Maty Diction.*

SPINELLO, een Italiaanſch ſchilder, was geboortig van Arezzo, in Toskanen, en verkreeg zich achting op het einde van de XIV eeuwe. Men verhaalt van hem eene zeer ſeldzame geſchiedenis, namentlyk, dat hy, reets over de zeven en zeventig jaren oud zynde, eene ſchildery maakte binnen de ſtadt Arezzo, waar in hy verbeeldde hoedanig de kwade engelen, zich boven Godt hebbende willen verheffen, nedergeſtort wierden in den afgrondt der helle. Onder alle deze Duivels ſchilderde hy een Lucifer, in de gedaante van een wandrochtig beeſt, en hy wendde zo veel moeite aan om deze gedaante verſchrikkelyk te maken, dat zyne inbeelding daar door geheel vervult bleef, zo dat hy op een nacht ſlapende zich verbeeldde den Duivel te zien zodanig, als hy hem hadt afgemaalt, die hem vroeg op wat voor een plaats hy hem zo mismaakt lelyk gezien hadt, en waarom hy hem op eene zo verſchrikkelyke wyze verbeeldde. Spinello ontwaakte ſchielyk, en leefde over zyn geheele lyf, zynde zyn ſchrik zo groot, dat hy daar van meende te ſterven; en in der daadt, na dien droom hadt hy altydt een wild gezicht, en was half gek. Hy leefde niet lang daar na. *Felibien.*

SPINENSIS. Aldus noemde men eene godheit, welke, naar het gevoelen der ouden, het gezag hadt over het uitroeien der braamſtruiken en doorngewaſſen. *Auguſtinus van de Stadt Gods* IV *Boek.*

SPINOLA, een markgraafſchap in het gebiedt van Genua, het welk aan een der vier voornaamſte geſlachten van Genua den naam geeft. In de XVI eeuwe leefde *Philippus Spinola*, graaf te Venafro, vader van *Ferdinand* en *Ambroſius*, van welke hier na afzonderlyke artykels volgen. Van den eerſten zyn de hertogen van *St. Angelo*, de welke in den jare 1699 uitgeſtorven zyn, en de hertogen van *St. Pietro* afgeſtamt, van welke nog in het jaar 1711 *Franciſcus Maria* geleeft heeft, en vader geweeſt is van vyf zonen, die ook vorſt van Molfetta was. Ambroſius was vader van *Auguſtinus*, van wien beneden, en van *Philippus*, twede markgraaf van

los Balbazes, wiens zoon, ***Paulus***, ook geweeſt is hertog van St. Severino en del Seſto, markgraaf van Pontecuron, koninklyke Staats-en krygs-Raadt, Spaanſche gevolmachtigde in den jare 1678 te Nimwegen, en ten laatſte opperhofmeeſter van de koninginne Maria Anna. Doch hy ging in den jare 1695 in een Kapucyner klooſter, en ſtierf in den jare 1699, nalatende ***Philippus Antonius***, die de vaderlyke goederen geerft heeft, en in den jare 1707 onderkoning van Sicilië geweeſt is, zynde in den jare 1713 in die waardigheit beveſtigt, de welke hy ook tot het einde van den oorlog over de Spaanſche opvolging bekleed heeft. Hy hadt by zyne gemalinne Izabelle, dochter van Johannes Franciſcus, hertog van Medina-Celi, twee zonen, namentlyk ***Ambroſius Cajetanus***, geboren in den jare 1696, en ***Joachim Bernard***, geboren in den jare 1697. De bovengenoemde Auguſtinus Spinola, zoon van den generaal Ambroſius Spinola, wierdt door paus Paulus den V op het einde van den jare 1620 kardinaal gemaakt, en wel op het voorſchryven van den koning van Spanje, Philips den III, van wien hy ook het aartsbisdom van Compoſtel hadt verkregen, in wiens plaats hy naderhandt dat van Toledo ontfing. ***Julius Spinola***, geboren in den jare 1612, wierdt als pauſſelyk gezant(***nuntius***) naar het keizerlyke hof gezonden, en in den jare 1666 door paus Alexander den VII met den kardinaalshoedt vereert. Hy was ook biſſchop van Lucca, en ſtierf te Rome den 11 Maart des jaars 1691. ***Johannes Baptiſta Spinola*** wierdt geboren te Madrid in den jare 1615, den 17 September, alwaar zyn vader, de graaf van Pezzuola, zich doorgaans ophieldt. Doordien hy in dat opzicht een geboren Spanjaardt was, voorzag het Spaanſche hof hem met verſcheide goede kerkelyke ampten, als met de abdy van St. Pietro e Giovanni te Taranto, met een jaargeldt op het bisdom van Mazzara, in Sicilië, en met het aartsbisdom van Matera, in de Napelſche provincie Baſilikata. Eenige jaren daar na geraakte hy tot het aartsbisdom van Genua, het welk hy echter naderhandt wegens eenige moeielykheden, welke hem de verdediging der kerkelyke vryheden toebragten, varen liet. Daarentegen ging hy naar Rome, en wierdt aldaar in den beginne der regering van paus Clemens den X tot geheimſchryver van de vergadering der biſſchoppen en geordenden, en naderhandt, in plaats van den heer Bevilaqua, tot ſtadvoogdt van Rome aangeſtelt. In den jare 1681, den 1 September, verhief hem paus Innocentius de XI tot de waardigheit van kardinaal, en by het openvallen van den pauſſelyken ſtoel kwam hy mede in aanmerking onder de genen, welke men gedoodverft hadt om den zelven weder te beklimmen. Hy ſtierf in het begin van den jare 1704. Een andere ***Johan Baptiſta Spinola***, te Genua in den jare 1646, den 3 Auguſty, geboren, verſelde den bovengemelden Julius Spinola in zyn gezantſchap naar het hof van den keizer, en wierdt aldaar onder des keizers kamerheeren aangenomen. By zyne wederkomſt te Napels wierdt hy prelaat, en na het bekleden van verſcheide gouvernementen referendarius van de vergadering ***della Conſulta***. Alexander de VIII maakte hem geheimſchryver van die vergadering, en Innocentius de XII gaf hem in den jare 1691, na den afſtandt van zyn voorgedachten neef, de ſtadvoogdy van Rome, in de waarneming van welk ampt hy, zonder het aanzien van perſonen, zeer ſtreng te werk ging, en daar door vele moeielykheden, onder anderen ook met de beide keizerlyke afgezanten, den vorſt van Lichtenſtein, en den grave van Martinitz, zich op den hals haalde. Den 12 December des jaars 1695 gaf hem de laatſtgemelde paus den kardinaalshoedt. Niet lang daar na zondt hy hem als afgezant naar Bologne, en eer de tydt van dat gezantſchap nog uit was benoemde hy hem in den jare 1698, in plaats van den overleden kardinaal Altieri, tot kamerling van de Roomſche kerk. ***La giuſta Statera de Porporati p. 252. Tegenwoordige Toeſtandt van 't Pauſſelyke hof. Merc. Hiſtorique de l'an*** 1704.

SPINOLA, (AMBROSIUS) eerſte markgraaf de los Balbazes, broeder van den hier na volgenden Ferdinand, was in den jare 1603 generaal van het leger des aartshertogs in de Nederlanden. In de belegering der ſtadt Ooſtende dankte hy 600 bezorgers voor het leger af, om dat zy den koning eene al te grote rekening gemaakt hadden. Den 5 Juny des jaars 1604 deedt hy een algemenen ſtorm op Oſtende, de welke acht uuren duurde, en tot driemalen toe hervat wierdt: doch hy wierdt met verlies van 800 doden en 500 gekwetſten afgeſlagen. Den 28 July des jaars 1604 wierdt hy door den aartshertog van voor Ooſtende afgezonden om Sluis in Vlaanderen te ontzetten, het welk hy met grote dapperheit en kloekmoedigheit onderſtondt, en zich bemoeide om met geweldt in het leger van prins Maurits in te breken. De belegerden deden ook dappere uitvallen; doch alles was te vergeefſch. Hier op greep Spinola de loopgravens aan, en vocht met de grootſte dapperheit, maar moeſt met groot verlies aftrekken. Wanneer hy nu zag, dat alle zyne ondernemingen vruchteloos afliepen, trok hy den 16 Auguſty zeer ſchielyk, zonder de trommel te roeren, af. Prins Maurits vervolgde hem, en ſloeg 300 man van zyn volk. Maar dit alles kon Spinola niet bewegen de vlucht te nemen, maar was veel eer op eene gelegenheit bedacht om eenige hulpbenden in de ſtadt te brengen, en een ſchans aan te taſten, voor welke hy 400 man verloor. Doch wanneer zyn leger dagelykſch afnam, moeſt hy eindelyk te rug trekken, waar op Sluis zich aan den prins overgaf. Hier op trok Spinola weder naar de belegering voor Oſtende, liet de mynen ſpringen, en naderde tot aan Sandhill, welke plaats hy door de dapperheit der Hoogduitſchers, na eene grote tegenweer, innam, de welke hy 40000 guldens voor hunne dapperheit ſchonk. Het verlies van deze plaats, en van hunne manſchap bragt de belegerden eindelyk daar toe, dat zy met Spinola handelden, die hen de eerlykſte voorwaarden, welke zy zouden hebben kunnen bedingen, toeſtondt. De ſtadt wierdt derhalven overgegeven den 22 September des jaars 1604, na eene belegering van drie jaren en elf weken, zynde byna tot een puinhoop gemaakt, en hebbende de Spaanſchen daar voor 72124 man verloren. De verovering van deze ſtadt bragt Spinola in een groten naam, zo dat hy naar Spanje wierdt gezonden, om van zyne verrechtingen verſlag te doen, en daar voor beloning te ontfangen. Hy wierdt tot hertog van St. Severino, en tot luitenant generaal in Nederlandt verheven, kreeg het graafſchap Volgira, in het Milanees, nevens een jaargeldt van 12000 kronen voor zyn tafel, en wierdt zelfs grande van Spanje gemaakt. Hier op keerde hy wederom naar Vlaanderen, belette aldaar prins Maurits den inval in het Spaanſche gebiedt, en ontweldigde den zelven in den jare 1605 Oldenſeel en Lingen. In October des zelven jaars verſloeg de prins, voornamentlyk door den byſtandt der Schotten en Engelſchen, eene bende van Spinolaas manſchap niet verre van Muthem, en doodde 500 man, waar onder de generaal Theodorus Trivulce was. Den 3 Auguſty des jaars 1606 belegerde Spinola Grol, en bekwam deze ſtadt binnen 14 dagen by verdrag. Den 28 der zelve maandt belegerde hy Rhynberk, en na dat de daar in leggende kommandant, de overſte Edmond, een dapper Schotſchman, gedood was, veroverde hy die plaats den 2 October des jaars 1606 mede by verdrag; doch verloor daar voor veel volk. Kort daar na noodzaakte hy prins Maurits de belegering van voor Grol op te breken. In February des jaars 1608 wierdt Spinola naar den Haag gezonden, om met de Algemene Staten over eene vrede of beſtandt te handelen, daar hy ongemeen prachtig verſcheen. Na het eindigen van 't twaalfjarige beſtandt, in den jare 1622, belegerde hy Bergen in Henegouwen, maar wierdt, na dat hy eenige malen was afgeſlagen, gedwongen zyne legerplaats te verbranden, en te rug te trekken, een groot gedeelte van zyn legertuig en geſchut achterlatende. Dit verminderde zyne achting by het onverſtandige graauw, ja de prieſters predikten oproerig tegen hem, zo dat de koning van Spanje genoodzaakt wierdt zulks op zware ſtraffe te verbieden, met die uitdrukkelyke betuiging, dat hy zelf aan de eer en oneer van Spinola zou deel nemen. In den jare 1623 zondt hy een kryghoop af, de welke den Hollanders Schenkenſchans ontnam. In den jare 1624 belegerde hy Breda met 39600 man. De loopgravens, welke hy in deze belegering liet maken, beſloegen in haren omtrek 30600 ſchreden. De meeſte voorname kapiteins en krygshelden van Europa kwamen om deze belegering en verwering te zien, onder welke zich ook de Poolſche prins Vladislaus bevondt. Daar vielen vele ſchermutſelingen voor tuſſchen de belegerden en de beleggers, en prins Maurits onderliet niets wat hy tot ontzet van deze ſtadt dienſtig oordeelde. Doch Spinola kwam hem door zyne wakkerheit in alles voor. De ſtadt wierdt ook met eene beſmettelyke ziekte en hongersnoodt aangetaſt. Op een tydt een brief van prins Maurits onderſchept hebbende, vernam Spinola daar uit de grote toeruſtingen, welke men maakte om de ſtadt te ontzetten, waarom hy in het midden van den winter eene ſterke ſchans opwierp, welke 52000 ſchreden in den omvang begreep, om zyn leger te verdedigen. Daarenboven ging de koning van Vrankryk niet ter goeder trouwe te werk, dat hy de in Engelandt geworvene manſchap in zyn landt liet landen, de welke het, by het gebrek aan voorraadt, den belegerden zeer benaauwd maakten. Des niettegenſtaande lieten zy zich door hunne leeraars en bevelhebbers overreden om het tot het uiterſte toe uit te houden. Spinola hadt ondertuſſchen een lozen boer ingeſtoken, dat hy aan de ſtads muren van Breda met voorraadt zou gaan, en zeggen, dat hy een doortocht door het leger der vyanden gevonden hadt, waar door hy buiten twyfel geloof zou vinden, en gebruikt worden om brieven aan prins Maurits te brengen, maar welke hy in het eerſt moeſt weigeren aan te nemen, maar eindelyk eene goede beloning voor zich bedingen, wanneer hy zulks zou verrecht hebben. Deze doorſlepen knaap, dit in 't werk ſtellende, was te Breda zeer wellekom, bekwam brieven van den gouverneur aan prins Maurits, maar bragt de zelve aan Spinola, die daar uit den toeſtandt der ſtadt vernam. Na dat hy nu den brief weder hadt toegezegelt, zondt hy hem met den zelven man aan den prins, die geen bedrog vermoedde, om dat de brief van zyns broeders handt was, en hem alzo met volle zekerheit weder antwoordde, waar uit Spinola vervolgens den uitwendigen ſtaat der zaken kon bevroeden. Naardien hy nu vernam, dat het de ſtadt aan voorraadt ontbrak, ſchreef hy aan den ſtadvoogdt, en ſloeg hem eerlyke voorwaarden voor, indien hy zich wilde overgeven; maar deze weigerde de zelve aan te nemen. Kort daar na vonden de Algemene Staten een middel om een van Spinolaas magazynen te verbranden, het welk hem geen kleine ſchade toebragt. In Maart des jaars 1625 ſtierf de koning van Engelandt, Jacobus de I, en kort daar na ook prins Maurits, het welk Spinola tot groot voordeel ſtrekte. Prins Frederik Henrik van Nauſſau, de broeder van Maurits, volgde hem op, en kwam eenige dagen daar na in het leger; wanneer de belegerden nog veel heviger dan te voren geſchied was op het kwartier van Spinola ſchoten, zo dat ook zyn ſlaapvertrek doorſchoten wierdt: doch hy was 'er toen niet in. Vier dagen daar na, als hy rondom de ſtadt reedt, brak een kanonkogel het gebidt van zyn paardt. Hy zette evenwel de belegering met groten ernſt voort, en verzuimde byna deswegen eeten en ſlapen. Echter was hy altydt wakker en vriendelyk, en wanneer hy by eenig allarm wierdt opgewekt, liet hy eene byzondere grootmoedigheit blyken. Den 5 May beſloot prins Henrik zyn geluk te beproeven, en den vyandt in zyne afſnydingen aan te taſten: doch Spinola kreeg daar narigt van, en wapende zich daar tegen. De voorſte vleugel van 't ontzet beſtondt uit Engelſchen, ſtaande onder 't gebiedt van den generaal Vere, de welke zich zeer dapper hielden; maar doordien zy geen voordelige poſt konden vatten, moeſten zy, na dat zy met groten moedt gevochten,

ten,

ten, en 200 man verloren hadden, weder te rug wyken. Hier na verſterkte Spinola zich nog meer in zyne legerplaats, en bediende zich wederom van den bovengemelden boer om te vernemen hoe het in de ſtadt en in het leger van prins Henrik geſchapen was, wanneer hy vernam, dat de ſtadt het niet boven elf dagen meer kon uithouden. Wanneer nu prins Frederik Henrik zag, dat het onmogelyk was met geweldt in het leger van Spinola in te breken, begaf hy zich met zyn volk weder te rug, waar op Spinola zulks den ſtadvoogdt liet weten, en hem daar by, op dat hy overtuigt mogt zyn, dat hy zyne geheimen wiſt, den brief toezondt, welken de boer van hem aan den prins, en van dezen weder aan hem gebragt hadt. Het verdrag wierdt daar op gemaakt, en de bezetting trok op eerlyke voorwaarden den 5 Juny des jaars 1625 uit, en ontfing veel beleefdheit van Spinola. De verovering van deze ſtadt vergrootte ongemeen den roem van Spinola; de paus vergeleek hem by *Scipio*, en by *Ceſar*, en noemde Italië deswegen, dat het zo een onvergelykelyken heldt hadt voortgebragt, welgelukzalig. Naderhandt moeſt hy een inval in de Palts doen, om den keizer lucht te maken, waar in hy mede zeer gelukkig was. Eindelyk eindigde hy zyn leven in den jare 1630 op het kaſteel van Milaan. Koning Philips de IV hadt hem de heerlykheit los Balbazes, in Spanje, in den jare 1621 geſchonken, en de zelve ter zyner eere tot een markgraafſchap en *Grandezza* verheven. *Van Meteren. Grimſton Hiſt. of the Netherl.*

SPINOLA, (FERDINAND) zeevoogdt van Philips den II, koning van Spanje. Hy wierdt met zes van zyne galeien by het kanaal, niet verre van Douvres, door drie Engelſche en Hollandſche ſchepen overvallen, de welke beſtiert wierden door Roobert Manſal en den kapitein Jan Adriaansz. Twee van deze galeien vergingen op de Vlaamſche kuſt, en de vier andere ſtrandden, waar op Spinola, met omtrent 200000 dukaten, naar Duinkerken vluchtte. Voor deze ontmoeting hadt hy ook twee ſchepen op de kuſt van Portugal verloren. Na deze nederlage, welke voorviel den 23 September des jaars 1602, wierden omtrent 180 ſlaven, door de Spanjaarden tot de galeien verwezen, en andere menſchen van de Hollanders opgeviſcht, en op vrye voeten geſtelt. Spinola zeilde den 27 May des jaars 1603 van Sluis met acht galeien en 4 fregatten, die met ſlaven en bootsgeſellen, als mede met 2500 musketiers bezet waren, om de ſchepen en galeien van prins Maurits van Naſſau, de welke door den viceadmiraal *Joſ. de Moor* gekommandeert wierden, omtrent Oſtende aan te taſten. Doordien zy het nu voor windt en ſtroom hadden, ook de andere in getal te boven gingen, vielen zy de Hollanders met grote dapperheit aan. Deze verweerden zich mede zeer dapper, zo dat na een zeer bloedig gevecht, waar in de admiraal Spinola zelf ſneuvelde, de Spanjaarden te rug weken; en ſchoon vier van hunne galeien eene der Hollanders, de zwarte galei genaamt, vermeeſtert hadden, konden zy de zelve evenwel niet mede nemen. De Spaanſchen verloren wel gene van hunne galeien; maar behalven hunnen generaal wierden acht honderd man gedood, en zeer vele gekwetſt. Men getuigt, dat de Hollanders omtrent 60 man in deze ontmoeting verloren, en even zo vele gekwetſten gehad hebben. *Grimſton Hiſt. of the Netherland.*

SPINOLA, (GASTO) geboortig van Palermo, in Sicilië, maar afkomſtig van Genua, heeft zich zo wel door zyne geleerdheit, als dapperheit en heldendaden vermaard gemaakt. Hy toonde zyne dapperheit in Afrika, en daar na in Hollandt, onder Don Jan van Ooſtenryk, kommanderende de Italiaanſche keurbenden, en wordende tot hoge bedieningen verheven. Zelfs wierdt hy eindelyk generaal en gouverneur van 't hertogdom van Limburg, en was zeer geacht by koning Philips den II, die hem met de nader-orde beſchonk. Hy bloeide nog in den jare 1614, en men heeft van hem een werk, genaamt: *Deſcriptio Ducatus Limburgenſis. Biblioth. Sicula.*

SPINOLA, (JOHANNES BAPTISTA) een edele Siciliaan, was Doctor in beide de rechten, en een goed dichter. Hy wierdt geboren den 9 January des jaars 1609, en was een lidt van de *Academici* te Meſſina. Hy ſtierf in zyne geboorteſtadt den 22 Juny des jaars 1643. Men heeft van hem in 't Italiaanſch: *Il Belvedere Idillio favoloſo*; *Il Rogiero rappreſentatione tragi-mari-ſatiri-comica*; enz. *Biblioth. Sicula.*

SPINOSA, (BENEDICTUS DE) een Jood van geboorte, die het Jodendom verliet, en een ongodiſt wierdt. Hy was een ongodiſt ten opzichte van zyn *Syſtema*, en op eene nieuwe wyze, hoewel zyne leer in den grondt de zelve was als die van vele andere oude en nieuwe philoſophen in Europa en in het Ooſten, zynde de eerſte, die het Atheïſtendom tot een zamenſtel en lichaam, volgens de regelen der meetkunde, gebragt heeft, maar zyn gevoelen is niet nieuw. Hy was van Amſterdam, van onbekende, en, als uit verſcheide omſtandigheden van zyn leven blykt, arme ouders. Hy leerde het Latyn van een arts, die deze taal te Amſterdam onderwees, en zette zich al vroeg op de Godgeleerdheit; maar zonder den byſtandt van eenen van zyne vrienden, die hem een ſtuiver by laatſten wille naliet, en eene wedde, die hem van de Synagoge wierdt uitgereikt, zou hy moeite gehad hebben om te beſtaan. Na vele jaren in de Godgeleerdheit doorgebragt te hebben, beſteedde hy zynen tydt aan de wysgeerte. Gelyk hy een wiskunſtigen geeſt hadt, en niets dan met goede redenen bewezen wilde aannemen, begreep hy haaſt, dat de Rabbynen zyn volk niet waren, zo dat men ligt zag, dat hy niet veel op hadt met het Jodendom, maar het zelve eer af- dan goedkeurde ten opzichte van verſcheide artykelen: want hy was een man, die van geen gewetensdwang hieldt, en een groot vyandt van huichelary, weshalven hy zyne gevoelens openhertig verklaarde, en ſprak zo als hy geloofde. Men zegt, dat de Joden hem aanboden, dat zy hem onder hen zouden blyven dulden, indien hy zyn uiterlyk gedrag naar hunne gewoontens wilde ſchikken, daar zy hem eene jaarlykſche wedde voor zouden geven; maar dat hy het van de handt wees, kunnende zulk huichelen niet verdragen. Hy ging nochtans niet dan by voetſtappen uit de Synagoge, en hy zou mogelyk meer inſchikking voor hen gehad hebben, indien hy, uit de komedie komende, niet op eene verraderlyke wyze van een Jood aangedaan was, die hem een ſteek met een mes gaf. Het was een ligte wondt, maar de dader hadt het op zyn leven gemunt. Daar na verliet hy hen t'eenemaal, waar door hy zich den ban op den hals haalde. Hy ſtelde in 't Spaanſch een verdedigſchrift op, waarom hy de Synagoge hadt verlaten; maar het zelve is niet in druk uitgegeven. Men is echter te weten gekomen, dat het vele dingen, die naderhandt in zyn *Tractatus Theologico-Politicus* gevonden zyn, behelſde. Dit traktaat kwam te Amſterdam uit in den jare 1670. Het is een verderflyk en verfoeielyk boek, waar in hy al het zaadt van Atheïſtery, dat in zyne *Opera poſthuma* verſpreid is, ſtrooide. Het is zonder reden, dat de Hr. *Stoupp* de predikanten van Hollandt hekelt, dat zy op het gemelde traktaat niet geantwoord hebben. Deze Stoupp is de ſchryver van eenige brieven, onder den tytel van: *Religion des Hollandois*, te Utrecht in den jare 1673, terwyl de Franſchen daar meeſter waren, in wier dienſt hy was als luitenant kolonel van een regiment Zwitſers, uitgekomen, die toen veel gerucht maakten. Maar hy ſpreekt zo wat heen van de gevoelens van Spinoſa. Wanneer Spinoſa zich op de philoſophie hadt gelegt, vondt hy geen ſmaak meer in de gemene zamenſtellen van deze wetenſchap; maar dat van Deſcartes ſtondt hem wonder wel aan. Hy was zo ingenomen met het onderzoek der zelve, dat hy alle geſelſchappen daar liet, om 'er beter in te vorderen. Hy liet niet alleen alle wereldſche zorg varen, maar verliet Amſterdam, zyne geboorteplaats, om niet te dikwils belet te worden in zyne beſpiegelingen door 't bezoek van zyne vrienden. Hy ging op 't landt wonen: Rhynsburg, by Leiden, was zyne eerſte wykplaats, daar na Voorburg, by den Hage, en de Haag zelf, alwaar hy aan de teering kwam te ſterven den 21 February des jaars 1677, in zyn 44 jaar getreden zynde. Hy bevondt zich wel in 't landleven, en arbeidde aan vergrootglazen en verrekykers, dat hy in den Hage vervolgde te doen. Daar gingen dikwils drie maanden voorby eer hy eens zyne voeten buiten de deur zette, zo zeer was hy bezig met zyne overdenkingen in order te brengen, die hy aan zommige vrienden mededeelde. Maar dit ſtil leven belette niet, dat zyn naam ver vloog. Van alle kanten kwamen de vrygeeſten tot hem, waar onder de prins van Condé genoemt wordt, die hem te Utrecht, daar hy als bevelhebber geboodt, by zich deedt komen. Het hof van de Palts deedt veel moeite om hem tot hoogleeraar te Heidelberg te hebben; maar hy ſloeg deze aanbieding af, als niet overeenkomende met de begeerte, die hy hadt om alles zonder hindernis na te vorſchen. Die hem in zyn leven gekent hebben, tot de boeren zelf, getuigen eenparig, dat hy ſpraakzaam, zachtzinnig, gedienſtig, zedig, en van een goeden ommegang was: doch men moet hier uitzonderen de redenen, die hy met zyne vrienden, die zyne aanhangers waren, hieldt: behalven dat ſprak hy nooit in eenig geſelſchap oneerbiedig van de Godheit. Hy ging zomtyds ter kerke, en vermaande daar een ieder naarſtig te gaan. Hy gaf om geen eeten, noch drinken, en hadt niet op met geldt en goudt. Hy woonde te 's Gravenhage by een ſchilder, daar hy weinig koſtgeldt verteerde. Hy ſtudeerde dag en nacht, en leefde als een kluizenaar, hoewel hy de bezoeken, die hem wegens de achting, die eenigen voor hem hadden, van buiten 's lands gedaan wierden, nooit weigerde te ontfangen. Hy gaf de zelve ook weder aan zyne bekenden, niet uit vermaak, maar om met elkander te redenkavelen over ſtaatszaken, die hy wel verſtondt, ſchoon hy de zelve nooit by de handt hadt gehad. Dus ſchryft 'er de Hr. *Kortholt*, hoogleeraar te Kiel, van in de Voorreden voor het boek *De tribus impoſtoribus*. Dit ingetogen leven van Spinoſa komt mogelyk wonderlyk voor, maar men moet daar niet meer over verwondert zyn dan over dat van die kwalyk leven, hoewel zy belydenis van 't Evangelie doen. Eenige perſonen beweren, dat hy den regel gevolgt heeft: *Nemo repentè peſſimus*, dat is: *Niemandt wordt ſchielyk een ſchelm*, en dat hy niet dan by trappen een Atheïſt wierdt, zynde het ganſch niet in den jare 1663, waar in hy de meetkundige vertogen van de beginſelen van Deſcartes uitgaf. Hy is daar zo gezond in de leer over de Godheit in, als Deſcartes zelf. Maar men moet weten, dat hy daar niet in ſprak volgens zyn gemoedt: in 't tegendeel was hy toen reets in de zelve gevoelens, die in zyne *Opera poſthuma* uitkwamen. Men heeft niet zonder reden gezegt, dat het misverſtandt van eenige grondregelen van Deſcartes hem aan het dolen bragt. Eenigen zyn van gedachten, dat het boek *De Jure Eccleſiaſticorum*, onder een valſchen naam in den jare 1665 gedrukt (*Lucii Antiſtii Conſtantis de jure Eccl. liber ſingularis*) een voorloper van zyn *Tractatus Theologico-Politicus* is geweeſt. Al die dit laatſte traktaat hebben wederlegt, hebben daar de gronden van de Atheïſtery in ontdekt; maar niemandt heeft de zelve netter ontleed dan de Hr. *Joh. Brendemburg*. Het is zwaarder op alle de zwarigheden van dit werk te antwoorden dan het zamenſtel, dat in zyne *Opera poſthuma* is, onder den voet te werpen: want het is het ongerymdſte, wanſchapendſte, en ſtrydigſte met alle denkbeelden van het menſchelyk verſtandt, dat 'er kan bedacht worden. Het ſchynt, dat de Voorzienigheit de ſtoutheit van dien ſchryver heeft willen ſtraffen met hem dermaten te verblinden, dat hy, om de zwarigheden, die een philoſooph moeite heeft op te loſſen, te myden, in oneindig groter dieptens is gevallen, en die ieder zo tegen de borſt ſtoten, dat zy niemandt, die eenig verſtandt heeft, zullen aanſtaan. Die klachtig zyn, dat de ſchryvers, die hem hebben willen wederleggen, daar ſlecht afgekomen zyn, verwarren

de zaken ondereen, begerende, dat men hem alle zwarigheden oplosse, daar Spinosa zelf onder gebukt heeft; terwyl zy te vrede moesten zyn, dat men zyne gronden heeft omver geworpen, het welk van de geringste, die tegen hem geschreven hebben, gedaan is. Het moet zyn, dat deze Atheïst het noodzakelyk verbandt van zyn *Systema* niet heeft gekent, naardien hy schimpt met de verschyning der geesten, hoewel geen philosooph de zelve minder moest loochenen dan hy, moetende erkennen, dat al wat in de Natuur is denkt, en dat de mensch het verlichtste en het verstandigste deel van de wereldt niet is. Hy moet derhalven *Demons* erkennen. Al wat zyne leerlingen en navolgers van wonderwerken zeggen, is enkel een woordenstrydt, en toont hoe langer hoe klaarder de onhebbelykheit en ongeschiktheit van zyne denkbeelden. Men verhaalt, dat hy in zyn Atheïstisch gevoelen stierf, en dat men goede voorzorg hadt gedragen om te beletten, dat zyne onstandvastigheit in zulk een geval niet aan den dag kwam. Men zegt, dat hy zyne huiswaardin by zich liet komen, wanneer hy zyn einde voelde naderen, en haar verzocht, dat zy geen predikant by hem zou laten komen, willende, gelyk daar na eenige vrienden zeiden, zonder twist sterven, om in zyne zwakheit niet te uiten dat tegen zyne gronden streedt; dat is te zeggen, dat hy met al zyne snorkery vreesde, dat zyn gewisse zou ontwaken, en dat hem iets zou ontvallen, daar men uit zou trekken kunnen, dat hy zyne gevoelens voor zyne doodt hadt verzaakt. Anderen zeggen hier niets van, maar verhalen, dat hy zynen huiswaardt, die naar de kerk ging, beval, als hy te huis zou gekomen zyn, hem niet te verlaten, en dat 'er maar een arts van Amsterdam hem heeft zien sterven. Indien hy in goede order hadt geredeneert, zou hy de vrees voor de helle voor geen herssenschim gehouden hebben. Zyne aanhangers zeggen, dat hy uit zedigheit zynen naam aan zyne gezindheit niet wilde geven. Het getal van de zelve is zo groot niet als men zegt, en men verdenkt 'er ook weinig van, en onder die 'er van verdacht worden zyn 'er weinige, die hem doorlezen, en nog minder, die hem begrepen hebben, zynde afgeschrikt door de onoverwinnelyke zwarigheden, die zy in zyne ondoorgrondelyke bespiegelingen ontmoeten. Maar zie hier wat 'er van is: al die weinig Godsdienst hebben, en daar wel voor willen bekend zyn, noemt men *Spinosisten*. Aldus noemt men in Vrankryk *Socinianen* al die de geheimen van 't Evangelie niet geloven, hoewel zy nooit Socinus, noch zyne discipelen gelezen hebben. Voorts is aan te merken, dat Spinosa gebeurt is dat al die zamenstellen, ter ongodistery leidende, maken, wedervaart. Zy dekken zich tegen eenige tegenwerpingen, maar blyven bloot staan voor onoplosselyke. Indien zy zich niet by de gezonde leer weten te houden, indien zy het zintwisten lief hebben, zou het beter voor hen zyn de leeraren niet te spelen. Maar van alle Atheïstische stellingen zyn die van Spinosa de min bedriegelykste: want, gelyk gezegt is, zy stryden tegen de gemeenste en klaarste denkbeelden van 't verstandt, daar de tegenwerpingen als zaadt tegen hem opwassen, en al wat hy doen kan, is te antwoorden op een duisterder wyze dan zyne stellingen zyn, die hy moet staande houden. Dit maakt, dat zyn vergift zyn geneesmiddel met zich brengt. Hy zou meer te vrezen zyn geweest, indien hy zyne krachten byeen hadt gebragt om eene stelling, die zeer in zwang gaat onder de Chinezen, op te helderen. De zelve schryven een ziel of geest aan alle dingen toe, in plaats van eene Voorzienigheit en eene Almachtigheit, die zy onnodig achten in den oppergeest in den hemel te stellen. Men zal hier nog byvoegen, dat men van hem zegt, dat hy, vaarwel gezegt hebbende aan 't Jodendom, in 't openbaar belydenis van 't Christendom te Amsterdam heeft gedaan; dat hy veel by de Mennonisten en Arminianen ter kerke is gegaan, en dat hy eene geloofsbelydenis, van zekeren *Jarig Jellis*, zynen vriendt, opgestelt, goedkeurde.

Het geen men in 't vervolg der *Menagiana* van hem zegt, is zo valsch, dat men zich moet verwonderen, dat de vrienden van den Heere *Menage* het niet ontdekt hebben. Hadt de Hr. de *Vigneul Marville* deel aan de uitgave van dit werk gehad, zou hy het gedempt hebben; want hy heeft opentlyk verklaart (*Vign. de Marv. Melange T.* II, *p.* 320, van den Hollandschen druk), dat men reden hadt om aan de waarheit van deze zaak te twyfelen. De redenen, die hy van zyn twyfel geeft, zyn zeer redelyk. Hy zou niet te veel gezegt hebben met het rond en meesterlyk uit te loochenen. In een brief, die in de *Mercure Galant* van *September* des jaars 1702 gevonden wordt, staat, dat Spinosa eenigen tydt te Ulm heeft geweest; dat de overheit hem de stadt deedt ruimen, om dat hy daar zyne gevaarlyke leer verspreidde, en dat hy daar zyn *Tractatus Theologico-Politicus* begon. Doch men kan daar kwalyk geloof aan slaan. Wyders zegt deze schryver, dat zyn eigen vader, terwyl hy nog Protestantsch was, een groot vriendt van Spinosa was, en dat het door zyn toedoen was, dat hy het Jodendom verliet. Zie hier tot besluit eenige der voornaamste schryveren, die tegen Spinosa geschreven hebben: *Regnier van Mansveldt*, professor te Utrecht. Zyn boek is gedrukt in 't jaar 1674, in 4. *Francisci Cuperi Arcana Atheismi revelata philosophicè & paradoxè refutata*. Rotterdam in 't jaar 1676, in 4. *Yvon l'Impieté convaincue*. Te Amsterdam in 't jaar 1681, in 8. *Jacobi Batalerii Vindiciæ miraculorum, per quæ divinæ Religionis & Fidei Christianæ veritas olim confirmata fuit adversus profanum autorem Tractatus Theologico-Politici*. Te Amsterdam in 't jaar 1679, in 12. *Anonymus L. M. V. D. M. litera*. Te Utrecht in 't jaar 1671. *D. François Lami Benedictin le Nouvel Atheisme renversé, ou Refutation du Systeme de Spinosa tirée pour la plupart de la connoissance de la nature de l'homme*. Te Parys in 't jaar 1696. *Jaquelot Dissertations sur l'Existence de Dieu*. In den Hage in 't jaar 1697. *Jens Examen Philosophicum sextæ definitionis Part.* I. *Eth. Bened. de Spinosa*. Te Dordrecht in 't jaar 1698, in 4. *Philalethes Demonstration &c.* welk werk te Amsterdam is uitgekomen in 't jaar 1701. Nog *Guilielmus Blyenburg*, *Musæus*, en vele anderen, wier getal te groot is om hier aangehaalt te worden. Daarenboven zyn 'er schryvers, die hier en daar in hunne schriften Spinosa wederleggen, als *Salomon van Til*, *Saldenus*, *Huët*, R. *Simon*, *le Vassor*, enz. Zie *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door hem aangehaalt.

SPINOSA (Johannes de) leefde in de XVI eeuwe. Hy kwam ter wereldt te Belovado, in de provincie van Rioja, in 't koninkryk van Castilië, en tradt in zyn veertiende jaar in den dienst van den marquis van Alençon. Hy hadt veel bekwaamheit, en deedt zo grote trouw blyken, dat deze marquis grote liefde en achting voor hem opvatte, in zo verre, dat hy hem zyne grootste geheimen vertrouwde, en hem in de allerzwaarwigtigste zaken raadpleegde. Deze heer overleden zynde, volgde hem Don Pedro Gonçales de Mendoza, zyn schoonzoon, in zyne ampten op, en wierdt naderhandt kapitein generaal in Sicilië van Karel den V gemaakt. Hy gaf Spinosa de bediening van geheimschryver, en wierdt wel van hem gedient; want wanneer de vloot van Barbarossa het gansche naauw van Messina inhadt, hadt Spinosa het geluk en de behendigheit van het zelve door te komen, en de bevelen van den keizer in Sicilië te brengen, nevens het geldt, dat men de soldaten schuldig was. Eenigen tydt daar na stilde hy in 't ryk van Napels den opstandt onder 't krygsvolk. Hy volgde den zelven de Mendoza in de oorlogen van Piëmont, en diende hem voor geheimschryver. Na de doodt van dezen heer wierdt hy tweemaal naar Venetië gezonden wegens de zaken van 't Milanees, de welke hem 12 jaren aldaar deden blyven, en zyne bekwaamheit, die de Venetianen goedkeurden en hooglyk prezen, liet uitblinken. Hy kwam ook in de gunst van Karel den V, van Ferdinand en Philips den II, die hem grote tekenen van achting bewezen. Onder den hertog de la Cueva, landvoogdt van 't Milanees, en generaal der Spanjaarden in Italië, geboodt hy in eenige provinciën van Lombardye, gelyk hy reets met veel roem gedaan hadt in een landstreek van Abruzzo, alwaar hy twee befaamde struikrovers hadt doen straffen. Hy was een liefhebber der letteroeffeningen, daar hy zich op leide zo veel hem zyne bedieningen en reizen toelieten, en maakte zelf eenige boeken. Belangende de struikrovers, een der zelve was zo wreed, dat hy 't bloedt van die hy om 't leven bragt opzwelgde. De andere was een afgryselyke hoerendop; want hy verkrachtte alle vrouwen, die hy machtig kon worden. Zie *Hieron. Serranus* in de Voorreden voor de zamenspraak *en Laude de las Mugeres*. Spinosa schreef een *Gynæcepænos*, of Zamenspraak *en Laude de las Mugeres*. Het wierdt te Milaan uitgegeven in 't jaar 1580 in quarto, en het was opgedragen aan Maria van Oostenryk, dochter van Karel den V, en gemalin van den keizer Maximiliaan den II. De vrouwen zyn daar gevaarlyk in opgezet. De schryver heeft 'er een twede deel van belooft, waar in hy den lof van vele doorluchtige vrouwen van zyne eeuwe zou uitbrommen; maar het is achtergebleven. Hy maakte een ander boek, onder den tytel van *Miracanthos*, waar in de grote daden en spreuken van vele mannen van aanzien ingelascht, en 't laatste einde der boosdoenders opgehaalt worden. Hy hadt ook een grote verzameling van spreekwoorden met zedelessen gemaakt; maar hy gaf ze niet uit, om reden, die hy in het twede deel van zyne *Miracanthos* bybrengt. *Bayle Dict. Crit.*

SPIRA (Franciscus) was geboortig van Citadella, eene plaats gelegen in het gebiedt van Padua, en een man van een redelyk vermogen, de welke zich byzonderlyk daar op toeleide om voor voorspraak te dienen, ook daar in zyne dingen zeer wel verstondt. Doch na dat hy overgegaan was tot de lere van Luther, wierdt hy deswegen voor Johannes de la Casa, aartsbisschop van Benevento, en toenmaals pausselyke nuntius te Venetië, gebragt, dien hy wegens de voorgaande verandering om vergiffenis badt, en beloofde voortaan den H. stoel gehoorzaam te zullen zyn. Doch de nuntius van den paus wilde zich daar mede niet laten vergenoegen, maar begeerde van hem eene opentlyke herroeping. Hoewel hy nu by zich zelve daar tegen een groten tegenzin hadt, bragten echter zyne vrienden, door het voorstellen van het gevaar, waar in hy, ingeval van weigering, zich zelf, zyne vrouw, en zyn gehele huisgezin zou storten, hem zo verre, dat hy plegtiglyk zyne vorige gevoelens afzwoer. Maar kort daar na verviel hy in eene onbeschryflyke zwaarmoedigheit, de welke ter zelver tydt zyne gezondheit krachtig aantastte, waarom men hem, op dat hy des te beter mogt genezen worden, van Citadella naar Padua bragt. In plaats van de gehoopte beterschap wierdt het dagelyks met hem slimmer, en eindelyk veranderde zyne droefgeestigheit in eene volkomene wanhope. Niettegenstaande nu in dien toestandt Petrus Paulus Vergerius, bisschop van Justinopel, als mede Gribaldus, en andere geestelyken, zeer groten vlyt aanwendden om in hem een vertrouwen op Gods barmhertigheit te verwekken, was echter alles te vergeefsch, en doordien hy geheel aan de zaligheit zyner ziele twyfelde, zocht hy eerst door een mes, en daar na door honger zyn leven te verkorten; het welk men door naauw acht op zyn persoon te nemen, en door met geweldt hem eenige sop in te gieten verhinderde. Eindelyk bragt men hem weder te rug naar Citadella, alwaar hy weinig dagen daar na, in den jare 1548, in het 50 jaar zyns ouderdoms, in de uiterste wanhoop, op eene verschrikkelyke wyze is gestorven. Hy heeft elf kinderen nagelaten. *Sleidan. Comment. l.* XXI. *Rabi Martyrer-buch P.* V. *c.* 31. *fol.* 713. 724.

SPIRDING, een der grootste en vischrykste meiren in het Brandenburgs Pruissen.

SPIREO, een voorgebergte in het landschap Saconië, in Morea, by de stadt Epidaurus.

SPIRIDION, SPYRIDION, bisschop van Tremithunt, op het eilandt Cyprus, is beroemd geweest door zyne wonderwerken. Hy was tegenwoordig op de algemene kerkvergadering te Niceen, en hebbende aldaar een wysgeer doen zwygen, die door

zyne

zyne ſluitredenen tegen den Godsdienſt de allergeleerdſten verlegen maakte, bekeerde hy hem door in zeer weinig woorden een kort begrip van het Chriſtelyk gelove op te maken. *Socrates lib. I. c. 8. Sozomenus l. I. cap. 16.*

SPIRITU-SANTO, eene ſtadt en kapitany van Zuid-Amerika, in Brazil. De Spanjaarden zyn daar meeſter van.

SPIRITU-SANTO, eene ſtadt van Nieuw-Spanje, in Noord-Amerika.

SPIRITU-SANTO, door de Portugezen *Rio de lo Spiritu Santo* genoemt, eene rivier van Afrika, in het koninkryk van Monomotapa. Zy ontlaſt zich in de Ethiopiſche zee digt by de kaap van S. Nicolaas, *Cabo de S. Nicolo.*

SPIRLINGA. Zie SPERLINGA.

SPITHEAD wordt genaamt een ſtreek van de kuſt der Engelſche provincie Hampshire, naby Portsmouth, of Portsmuiden, en tegen over het eilandt Wight gelegen. Eenigen zeggen, dat de naam zo veel betekent als het voorgebergte van het braadſpit, om dat de ſmalle ſtreek lands, in dien zelven oordt leggende, en by Goſport eindigende, zo een keukengereedſchap in de landkaarten verbeeldt.

SPITIGNEUS de I was de dertiende hertog van Bohemen. Zyn vader *Borivorius* gaf de regering van zyne ſtaten aan hem over. De beginſelen der regering van dezen jongen prins waren pryſſelyk en gelukkig; doch de ongodsdienſtigheit, aan welke hy zich in het vervolg overgaf, deedt den vader berouw hebben van dat hy zynen zone op den troon gezet hadt, na dat hy zelf zyn geloof hadt afgezworen, onder den dekmantel van zyne ſtaten uit te breiden. Hy ſloeg in den windt de bedreigingen, welke zyn vader Borivorius en zyne moeder Ludmilla hem deden: doch door eene kaſtyding van de Goddelyke gerechtigheit ſtierf hy acht dagen daar na in de ſtadt Praag, betonende echter zeer veel leedwezen over zyne misdagen. Hy was de eerſte der Boheemſche vorſten, die naar de wyze der Chriſtenen begraven is in de kerk van Teynetz, of Tanetz, de welke zyne moeder Ludmilla aan onze Lieve Vrouwe hadt toegewyd. Hem volgde nog by zyns vaders leven zyn jonger broeder *Wratislaus* de I op. *Boreg in Boh. & Hagec. in Chron. Bohem. p.* 100. *Balbin. Miſcell. Dec.* I. *l.* VII. *ſ.* 1. *c.* 13. *p.* 55.

SPITIGNEUS de II volgde in den jare 1057 op zynen vader *Bretislaus* den I, en was in den beginne van zyne regering zeer wreed en ondeugend. Zo haaſt als hy den troon beklom, verbande hy alle Hoogduitſchers, welke met zyne moeder Judith in het ryk gekomen waren, en de Boheemſche taal nog niet geleert hadden, uit zyne ſtaten, en verſchoonde daar van noch zyne moeder, noch de kerkelyken. Hy vernietigde de wetten, door zynen vader gemaakt, en beroofde zyne broeders van Moravië, het welk zyn vader hen gegeven hadt. Doordien nu deze dwingelandiſche regering byna zynen ondergang hadt veroorzaakt, begon hy zich te beteren: want na dat Severus, biſſchop van Praag, zich tegen zyn voornemen hadt aangekant, en St. Vitus hem vermaant hadt zyn leven te beteren, berouwden hem zyne voorgaande zonden, hy herriep zyne gemaakte wetten, gaf Moravië aan zyne broeders weder, en ſtelde 300 edellieden, welke hy hadt laten gevangen zetten, weder in vryheit. Wanneer hy eens aan de ſtads poort te Praag eene arme vrouw zag, die hem badt haar te willen horen, klom hy aanſtonts van zyn paardt, en gaf haar twee gehele uuren lang gehoor. Hier na ſtelde hy rechters aan, welke hy beval binnen drie dagen de rechtszaken der weduwen en der wezen af te doen. Gedurende het overige van zyn leven deedt hy altydt, wanneer hy over tafel zat, lezen de wetten van alle zyne voorzaten, die Bohemen geregeert hadden, op dat hy wel mogt regeren, en goede wetten geven. Hy ſtierf in den jare 1061, na dat hy zes jaren geregeert hadt. *Julius Solimannus de Elogiis ducum, regum & interreg. Bohemiæ. Hagec. pag.* 209. *Stransky c.* 8. *p.* 354. *Balbin. Epit. l.* III. *c.* 8. *p.* 202. *Miſcell. Dec.* I. *l.* VII. *ſect.* I. *c.* 21. *p.* 77.

SPITTAL, eene kleine ſtadt, nevens een ſchoon ſlot, in Karinthië, aan den Donauw, naby de Drau, twaalf mylen boven Klagenfurt gelegen. Zy behoort aan de graven van Porcean. *Maty Diction.*

SPITZBERGEN is de naam van een groot landt, het welk, naar men gelooſt, een gedeelte is van het Noordelyke vaſte landt tuſſchen Nova Zembla Ooſt-, en Groenlandt Weſtwaarts. Het wierdt in het jaar 1596 door de Hollanders ontdekt, die het zelve wegens de grote menigte ſpitſe bergen, langs deze kuſt zich bevindende, dien naam gaven. De Engelſchen noemen het *Newlandt*, of het nieuwe landt: doch anderen hebben het *Spiegelbergen* genaamt. Het ſtrekt zich uit tot op 80 graden Noorder breedte. Het is onbekend, of het een eilandt is, dan of het aan het vaſte landt verknocht is. Dit is zeker, dat het de uiterſte hoek ten Noorden van ons halfrondt, en bovenmaten koud is. Het merkwaardigſte in dit landt is, dat de dode ligchamen der beeſten, noch der menſchen niet verrotten. In den winter blyft de zon hier vier maanden lang onder den gezichteinder (horizont), twee maanden voor den winter zonne-ſtandt, en twee maanden na den zelven. In de lente en in den herfſt zyn hier dikke nevelen, zo dat men kwalyk de maan door de zelve zien kan. In den zomer ſchynt de zon hier vier gantſche maanden lang boven den gezichteinder, zonder onder te gaan. Wanneer de zelve in dien tydt helder ſchynt, is het een teken van vorſt, inzonderheit als de windt uit het Noorden waait, en daarentegen van ſtormachtig weêr, als hy uit het Zuiden komt. In dezen tydt heeft dit landt een groten overvloedt van zekere zeevogels, naar de endvogels gelykende, gelyk ook van beeren en voſſen, van welke eenige wit, en andere zwart zyn. Hun vleeſch is goed om te eeten. Aldaar is ook een groot getal van rheebeeſten, de welke alleen van mos leven, en naar onze rheën gelyken. Ook zyn 'er witte beeren, die byna al zo groot zyn als onze oſſen, en alleen van de viſſchen, welke zy in de zee vangen, leven. Digt by de kuſten van dit landt zyn zeer vele walviſſchen, onder welke eenige 200 voeten lang zyn. Dit is de voornaamſte plaats, daar de Hollanders hunnen walviſchvangſt hebben. *Blauw Geogr. Peyrer. Relat. Groenl.*

SPOLETO, in het Latyn *Spoletium*, eene ſtadt in den Kerkelyken Staat, in Italië, en de voornaamſte plaats in het hertogdom van den zelven naam, gelegen in de provincie Umbrië, aan het hangen van een heuvel, waarom 'er de ſtraten eenigzins oneffen, hoewel ze zeer breed en ſchoon zyn. Deze ſtadt wordt van de Teſſino bewatert, en legt 13 mylen Noord-Ooſtwaarts van Fuligno, 45 mylen Noordwaarts van Rome, en 62 Zuidwaarts van Ankona. Zy is een biſſchoppelyke ſetel, onmiddelbaar onder den paus ſtaande, en eene zeer oude ſtadt, de welke zich in den tweeden Puniſchen oorlog dapperlyk tegen Hannibal verweerde. Zy is met vele ſchone kerken verſiert. Eenigen tydt daar na ſtelde Longinus, opperhoofdt te Ravenna, alhier hertogen aan, de welke in de geſchiedeniſſen niet bekend zyn. De Domkerk, onze Lieve Vrouwe toegewyd, is byna geheel van marmer gebouwt. Ook zyn alhier te zien de overblyfſelen van een prachtig ſchouwburg, een tempel en paleis der Gotthiſche koningen, nevens een ſterk kaſteel, tot zekerheit van de plaats; zo dat deze ſtadt nog in tamelyk aanzien, en wel bewoont is, niettegenſtaande zy in voorgaande tyden, byzonder in den jare 1155, zeer veel geleden heeft, wanneer zy keizer Frederik Barbaroſſa niet wilde binnen laten, maar zyne gezanten beſpotte, en daarom op des zelfs bevel geſlecht wierdt. Zy heeft een ſtene brug, welke van 24 pylaren onderſchraagt wordt. De beſte plaatſen daar in, behalven *Spoleto*, zyn: *Eugubio*, *Nocera*, *Aſiſe*, en *Todi*. In den jare 740 hieldt paus Gregorius de IX alhier een concilie wegens de verovering van het H. Landt. Het bisdom is van Spello herwaarts gebragt. *Petrus Urſinus*, biſſchop van deze ſtadt, heeft aldaar in den jare 1583 Synodale beſluiten uitgegeven. *Sigonius de Regn. Ital. &c. Ughel. Ital. Sacr. Rainald. Ann.* 1234. *Alberti Deſcript. Italia.*

SPON, (Karel) een Proteſtantich geneesheer. Hy wierdt te Lions, alwaar zyn vader een aanzienlyk koopman was, geboren den 25 December des jaars 1609, en, 12 jaren oud zynde, naar Ulm, in Duitſchlandt, gezonden, daar zyn grootvader, een koopman zynde, woonde, om aldaar de Latynſche taal leren. Hy vorderde daar in ook krachtig; in het byzonder hadt hy eene zonderlinge genegenheit tot de Latynſche dichtkunde. Naderhandt, in den jare 1625, kwam hy te Parys, oeffende zich aldaar in de wetenſchappen, wonende by den Hre. van Rodon in de jaren 1625 en 1626, van wien hy de wysbegeerte leerde. Wanneer hy aldus twee jaren hadt toegebragt, leide hy zich verder, onder Willem Mazure, op de natuurkunde. Hier na begaf hy zich drie of vier jaren aan de geneeskunde op de zelve plaats, onder de heeren Pijart, Merlet, Cuſinot, Charpentier, Guibert, Perreau, en Duval. Hy leerde ook de wis- en ſterrekunde by Joh. Baptiſta Morinus. Van Parys trok hy in den jare 1632 naar Montpellier. Na dat hy aldaar een tydlang Belleval en Delort gehoort hadt, nam hy nog in het zelve jaar den eertrap van Doctor in de geneeskunde aan, wierdt in den jare 1635, den 7 Auguſty, te Lions in het collegie der geneeskundigen aangenomen, en moeſt, volgens het gebruik aldaar, te voren twee jaren buiten de ſtadt de kunſt oeffenen, waar op hy naderhandt binnen de ſtadt zelve groten toeloop kreeg, en den zelven tot zyne doodt toe behieldt. Couſinot, koninklyke lyfarts, bragt te weeg, dat hy in den jare 1645 tot koninklyken lyfarts benoemt wierdt, hoewel zulks maar een blote tytel was. Hy onderhieldt zeer naauwe briefwiſſeling met vele geleerden in Europa, voornamentlyk met Guido Patin, hoogleeraar in de geneeskunde te Parys, met Moreau, geneesheer in de zelve faculteit, met Hofman, hoogleeraar in der geneeskunde te Altorf, met Reineſius, geneesheer te Leipzich, met Remigius Feſch, rechtsgeleerde en outheitkenner te Baſel, met Sachſius, geneeskundige en lidt der hogeſchole te Wratislau, en met Beslay, geneesheer van Mejuffer van Dombes. Hy verſtondt het Griekſch volkomen, en het Hoogduitſch zo goed als zyne moedertaal. Hy oeffende zich ook dagelykſch in de Latynſche dichtkunde. In den jare 1636 bragt hy de Zetregels (*Aphoriſmi*) van Hippokrates in dichtmaat: doch nademaal anderen zulks insgelyks al gedaan hadden, wilde hy de zyne niet in het licht geven. In den jare 1661 liet hy de Voortekenen (*Prognoſtica*) van Hippokrates in heldendicht drukken, onder den tytel van: *Sibylla Medica*, en droeg dat boek aan Guido Patin op. Naderhandt heeft hy de verdichtſelkunde (*Mythologie*) in Latynſche vaarzen gebragt, de welke hy aan den Here Beslay wilde opdragen; doch zy kwamen niet in het licht. Nog heeft hy uitgegeven een ſcheikundig aanhangſel (*Appendix chymicus*) tot de zogenoemde *Praxis* van *Pereda*, insgelyks de *Lionſche Apotheek*, welke arbeidt hem door het collegie wierdt opgedragen. In 't algemeen moet men hem dank weten het geen toenmaals te Lion uitkwam. Inzonderheit wierdt 'er rakende de geneeskunde weinig gedrukt, dat hy niet nazag, en in order bragt. Onder anderen heeft hy ook uitgegeven de verzameling der Brieven van *Sennertus*. Hy ſtierf den 21 February des jaars 1684. *Nouvell. de la Rep. des lettres.*

SPON, (Jakob) zoon van den voorgaanden, was insgelyks een lidt van het geneeskundig collegie te Lion, en van de hogeſchool te Padua, als mede van het zogenaamde genootſchap der fraaie verſtanden (*des beaux Eſprits*), het welk in het jaar 1682 te Nîmes door een openbrief des konings geſticht wierdt. Hy ſtierf in Zwitſerlandt in den jare 1686, hebbende verſcheide ſchriften uitgegeven, waar van eenige in vreemde talen, en onder anderen ook in 't Nederduitſch, zyn overgezet. Zie hier de tytels van de zelve: *Nouvell. de la Rep. de lettres*; *Recherches des antiquitéz de Lion*;

Lion; *Ignotorum atque obscurorum deorum aræ*; *Voyage de Grece & du Levant*, III *Vol.*; *Reponse à la Critique publiée par M. Guillet contre ces Voyages*; *Histoire de Geneve*; *Lettre au P. la Chaise sur l'antiquité de la religion*. Arnaud heeft een antwoordt daar op gemaakt; *Recherches curieuses d'antiquité*; *Miscellanea erudita antiquitatis*, welk werk niet voltooit is; *Aphorismi novi, ex Hippocratis Operibus passim collecti*, *Gr. Lat. cum notis*; *Observations sur les fievres & sur les febrifuges.*

SPONDANUS, (HENRICUS) bisschop van Pamiers, in Vrankryk, wierdt te Mauleon de Soule, eene stadt in Gascogne, tusschen Navarre en Bearn, den 6 January des jaars 1568 geboren. Henrik van Bourbon, die naderhandt onder den naam van Henrik den IV tot de Fransche kroon kwam, was zyn peter. Zyn vader was geheimschryver by de koninginne Johanna van Navarre, en den hervormden Godsdienst toegedaan. Zyne bekwaamheit tot de letteroeffeningen is onder anderen daar uit af te nemen, dat hy het in de Grieksche en Latynsche talen zeer ver bragt, en dat hy de Schotsche spraak zeer ligt begreep, wanneer hy zich mede by het gezantschap des konings van Vrankryk naar Schotlandt onder den afgezant Wilhelm Sallustius van Bartas bevondt. Na zyne wederkomst leide hy zich op het geestelyk en het burgerlyk Recht, en wierdt meester der verzoekschriften. Men geeft voor, dat hy door de strydschriften van de kardinalen Du Perron en Bellarminus, wanneer hy die hadt gelezen, zo geraakt wierdt, dat hy, naar het voorbeeldt van zynen broeder *Joh. Spondanus*, die al van zyne voorgaande geloofsbelydenis was afgegaan, insgelyks in den jare 1595 tot den Roomsch-Katholyken Godsdienst overging. Daar op schreef hy het volgende jaar zyn boek *De cœmiteriis sacris*, het welk hy naderhandt vermeerderde, tegen de zogenaamde sektarissen. In den jare 1600 vertrok hy met den kardinaal de Sourdis naar Rome, alwaar hy 5 of 6 jaren daar na tot priester geordent wierdt. Hy leide zich met groten yver op de kennisse der kerkelyke geschiedenisse, maakte een kort begrip van de Jaarboeken van *Baronius*, en vervolgde de zelve eerst tot 't jaar 1600, en daar na tot het jaar 1640. Op dat 'er nu aan dat werk niets mogt ontbreken, wilde hy ook de geschiedenis van het Oude Testament tot op Jesus Christus op de zelve wyze beschryven, welk werk eigentlyk een uittreksel is uit de Jaarboeken van *Torniellus*. Wanneer hy in den jare 1626 door Lodewyk den XIII tot bisschop van Pamiers benoemt wierdt, sloeg hy die waardigheit eerst af, doch nam de zelve eindelyk aan, op het bevel van paus Urbanus den VIII. Hy deedt zyn best om alle, die hy voor ketters hieldt, in zyn bisdom uit te roeien: ook stichtte hy eene geestelyke congregatie, kweekscholen, en kloosters in 't zelve. Hy stierf te Thoulouze den 18 May des jaars 1643, in het 75 jaar zyns ouderdoms. Zyn leven is wydlopig beschreven door *Pieter Frizon*, Doctor van de Sorbonne, in het eerste stuk van zyn Vervolg der Jaarboeken, en in het twede van 't *France Chretienne*, als mede in de aanmerkingen van een nameloozen op de gemelde Jaarboeken.

SPONDANUS, (JOHANNES) oudste broeder van Henr. Spondanus, wierdt te Mauleon de Soule, in het landt van Basque, geboren in den jare 1557. Zyn vader was Raadt en geheimschryver van Johanna van Albret, koninginne van Navarre. Hy leide zich in dier voegen op de goede kunsten, dat hy in zyn 20 jaar begon aanmerkingen te schryven over de *Ilias* en over de *Odyssea* van *Homerus*. Hy bezat aanzienlyke eerampten, was eerst luitenant generaal, of algemeen stedehouder in het presidiaal van Rochelle, naderhandt meester der verzoekschriften by koning Henrik den IV, dien hy ook in het veranderen van Godsdienst navolgde in den jare 1593, en zyne beweegredenen daar toe in het licht gaf. Kort na zyne afzwering verliet hy het hof, en verschool zich in het gebergte van Biskaje; maar doordien hy iets omtrent de geloofsverschillen wilde schryven, en het hem in de gemelde bergen aan de middelen, daar toe nodig, ontbrak, begaf hy zich naar Bourdeaux, alwaar hy in den jare 1595, den 18 Maart, stierf. Zyne nog onvolkomene verschilschriften heeft *Florimond van Remond* naderhandt te Bourdeaux uitgegeven in den jare 1595, onder den tytel van: *Response au traité des marques de l'Eglise, fait par Theodore de Beze*. Daar by is gevoegt: *Tumulus Jo. Spondani. Frizon vita Henr. Spondani.*

SPORADES, eilanden in den Archipel, tegen over Asie leggende, en aldus genoemt om dat zy naar den kant van Kandie hier en daar verstrooit en niet in de rondte leggen, gelyk de Cykladische eilanden. Alle deze eilanden, de welke eertyds in een bloeienden staat waren, zyn door de Romeinen, door de Saracenen, de Korsaren, en eindelyk door de Turken verwoest, aan welke laatste zy tegenwoordig byna alle behoren. Men heeft 'er echter nog Grieken, de welke belydenis van hunnen Godsdienst doen.

SPOOR, DE RIDDERS MET DE GULDE SPOOR. Dit is de naam van eene ridderorde, de welke door paus Sixtus den IV in den jare 1560, of, gelyk anderen zeggen, door Pius den IV in den jare 1566 gesticht is. De ridders van deze orde wierden ook *Pii Participantes* genaamt, en droegen een goud kruis van acht punten, als dat van Malta, onder aan het welke een gulde spoor hing. Hun stichter gaf hen den rang boven de Maltezer en Duitsche ridders, doch na des zelfs doodt hielden zy op. In den jare 1677, den 7 May, vereerde paus Innocentius de XI den Venetiaanschen afgezant met dit ordensteken. *Schoonenbeek* II *Deel*, N°. LVII.

SPOTSWOOD, een beroemd Godgeleerde in Schotlandt. Hy was uit een oud geslacht gesproten, dat onder de Pairs van het koninkryk eene plaats hadt, en een zelve wapen met het huis van *Gordon* voerde, van het welke het misschien eene zydelinie was. Zyn vader sneuvelde in den jare 1513 in den ongelukkigen slag by Flodden, en liet dezen zynen eenigen zoon na, die toen maar 4 jaren oud was. Zyne bloedverwanten bragten hem in de studiën op, waar in hy zich op de hogescholen met goeden voortgang bevlytigde; en nademaal de Hervormde leer zich toen in Schotlandt begon uit te breiden, nam hy de zelve insgelyks aan. Naderhandt begaf hy zich naar Engelandt, alwaar de aartsbisschop Cranmer hem in dat gelove ten volle versterkte, waar in hy naderhandt ook een der kloekste en yverigste predikanten wierdt. Met den grave van Lenox, wiens zoon, Mylord d'Arley, de Schotsche koningin Maria trouwde, leefde hy in grote vriendschap. De zelve vertrouwendheit hadt hy naderhandt met den grave van Murray, dien hy ook begeleidde toen de zelve als afgezant naar Vrankryk ging, om over een huwelyk tusschen zyne koninginne en den Dauphin te handelen. Ten laatste wierdt hy tot opperopziender of superintendent over de kerken in Lothian, Merch, en Teifidale verkoren, wanneer hy wel de Hervormde leer zeer naauwkeurig deedt in acht nemen, maar de strengheit der Presbyterianen tegen de bisschoppelyken niet kon verdragen, en zyn best deedt om de twee partyen met malkander te vereenigen. Wanneer in den jare 1566 de voorgemelde Schotsche koningin Jacobus, naderhandt de VI van dien naam onder de koningen van Schotlandt, baarde, zondt de toen vergaderde geestelykheit Spotswood af om haar te verzoeken den prins naar de wyze der Hervormde kerke te willen laten dopen. By deze gehoorgeving nam Spotswood den jongen prins in zyne armen, deedt voor des zelfs welvaren een zeer krachtig gebedt; en na dat hy het zelve geeindigt hadt, zeide hy tegen het kindt, als of het zelve zulks kon verstaan, dat het dezen ten zynen beste gedanen wensch met een *Amen* wilde bekrachtigen, het welk hy daar op in des zelfs plaats deedt. Wanneer deze zaak naderhandt aan Jacobus den VI verhaalt was, noemde hy hem altydt *zyn Amen*, en eerde hem als zynen vader. Hy stierf in den jare 1585, den 5 December, in het 76 jaar zyns ouderdoms, en liet een zoon na, die naderhandt aartsbisschop van St. Andrews is geworden. *De Larrey Geschiedenis van Engelandt, Schotlandt en Ierl.* III *Deel.*

SPRANG, een fraai dorp en ambachtsheerlykheit in Zuid-Hollandt, gelegen omtrent den Moerkant en Langestraat, met kerk en predikant, staande onder de classis van Dordrecht.

SPRANGER, (BARTHOLOMEUS) een vermaard schilder, was te Antwerpen geboren, en de zoon van een koopman van die stadt. Hy leefde in de XVI eeuwe. Men bespeurde de genegenheit, welke hy voor de schilderkunst hadt, aan eenige afbeeldsels, welke hy, nog jong zynde, met kryt tekende in zyne cyfferboeken, het welk zynen vader bewoog hem by een schilder van zyn kennis te besteden, en Spranger bevlytigde zich naarstiglyk in de beginselen van de kunst. Daar by oeffende hy zich in de verdichtselkunde, en las vlytig de oude dichters. Naderhandt ging hy naar Vrankryk, en wierdt aangenomen van den schilder der koninginne moeder, dien hy zyne genegenheit hadt bekend gemaakt, tekenende op de muren de verdichtselen, welke hy by de poëten gelezen hadt. Van daar trok hy over de Alpen, en hieldt zich eenigen tydt te Milaan op, alwaar hy, naar zyne eige uitvinding, een dans maakte van tovenaars. Dit stuk bragt hem in aanzien, want de kardinaal Farneze, het zelve gezien hebbende, ontboodt *Spranger* by zich te Kaprarola, om in zyn paleis te schilderen: vervolgens boodt hy hem paus Pius den V aan, die hem voor zynen huisschilder by zich hieldt, en hem een verblyf gaf in zyn paleis Belvedere. Hy schilderde aldaar op een kopere plaat van zes voeten het laatste oordeel, waar in men vyf honderd onderscheide gedaanten ziet, volmaaktelyk van malkander verschillende, en men vondt dit stuk zo wel uitgevoert, dat men het plaatste by de grafstede van den paus, zynen meester, om aldaar een altyddurend sieraadt te zyn. Hy maakte daarenboven zeer vele andere stukken in de kerken te Rome. Na het overlyden van den paus wierdt hy naar Wenen ontboden door den keizer Maximiliaan den II, alwaar hy eenige stukken van het Lyden van Christus schilderde in het paleis van den Faizantenhof. Na de doodt van dien keizer behieldt Rudolph, des zelfs opvolger, Spranger in zynen dienst, en hy maakte voor dien vorst mede vele schone stukken: ook hadt hy de schikking der praalbogen, welke men maakte voor dezen nieuwen keizer by zyne intrede te Wenen. De keizer was zo nayverig over de stukken van dezen schilder, dat hy hem verboodt voor anderen te schilderen, en om hem daar de gelegenheit toe te benemen, belastte hy hem, dat hy hem op alle zyne reizen zou volgen, en hieldt hem te Augsburg zo lang als de Ryksdag, welken men aldaar in den jare 1582 hieldt, duurde. Naderhandt, zyne hofhouding te Praag hebbende vastgestelt, deedt hy hem in zyn paleis huisvesten, gaf hem op een maaltydt een driedubbelden gouden keten, en maakte hem eenigen tydt daar na edelman. *Goltzius* heeft eenige van zyne schilderyen in het koper gebragt, onder anderen het Godenmaal op de bruiloft van Cupido en Psyche. Spranger, zich oud en zwak gevoelende, verzocht verlof om zich buiten het hof te begeven, en 't was toen, dat hy voor eenen zyner vrienden, genaamt *Pilgrino*, dat verwonderlyk stuk schilderde van Venus met Mercurius, die aan Cupido de eerste beginselen leert; waar na hy eene reize ging doen naar zyn vaderlandt, van waar hy te Praag zynde wedergekeert, in een zeer hogen ouderdom stierf. *Vermander.*

SPREE, (DE) in het Latyn *Suevus*, eene rivier in de Mark Brandenburg. Zy ontspringt in de opper-Lausnitz, twee mylen boven de stadt Bautzen, ten Zuiden, by een dorp, de *Spreeberg* genaamt. Van daar loopt zy naar Bautzen, Cotbus, Peltz, Lubben in de neder-Lausnits door een groot bosch, het *Spreewalde* genaamt; en vervolgens met vele bochten, waar van zy de *Kromme Spree* genaamt wordt, tot aan Beskau, en verder naar Furstenwaldt, Berlyn en Keulen aan de Spree. Ten laatsten loopt zy tot Spandau, en valt by die vesting in de Havel. Voorts wordt

deze rivier, zo haast als zy op den Markschen bodem komt, door eene vaart, gemaakt in den jare 1662, by Muhlroze met den Oderstroom vereenigt. Terwyl nu de Spree in de Havel, en deze in de Elve valt, zo wordt door middel van deze vaart een zeer voordeelige handel tusschen Breslau en Hamburg gedreven. *Scriptores Brandenburg*.

SPREEWALDT, een zeer groot bosch in de neder Lausnits, het welk zich uitstrekt van Lubbenau tot aan de heerlykheit Lieberose, en van de Spree geheel omringt en doorlopen wordt. Daar leggen verscheide dorpen in, de welke ten dele den landsheeren, ten dele den graven van Lynar, den vryheeren van Schuilenburg, en andere adelyke geslachten toebehoren.

SPREMBERG, eene stadt, met een vorstelyk slot, ambacht en heerlykheit, in de neder-Lausnits, aan de rivier de Spree, twee mylen boven Cotbus, en even zo ver van Forste en Moska gelegen. Zy behoort aan het huis van Saxen-Merseburg, waar van eene linie alhier hare zitplaats heeft. Wel is waar, dat deze stadt de hoofdstadt is van den Sprembergschen kreits; maar zy heeft geen stem op de landdagen, gelyk de andere kreitssteden Lucca, Guben, Lubben en Calau, doordien zy eigentlyk eene landstadt is, en onder het ambacht of de heerlykheit behoort. Keizer Karel de IV heeft deze heerlykheit in den jare 1360 gekocht, waar op Spremberg, Sommerfeld, Lucca, Guben, Lubben en Calau de Boheemsche kroon zyn ingelyft. Naderhandt heeft koning Uladislaus in den jare 1508 de heerlykheit Spremberg aan Henrik, burggrave van Meissen, grave te Gravenstein, en heer te Plauen, toenmaals landvoogdt in de neder-Lausnits, ten onderpandt ingeruimt: doch doordien de Sprembergsche stadhouder, Wenceslaus Lubinsky van Landstein, deel hadt aan de landknevelaryen, welke in dien tydt gepleegt wierden, namen de neder-Lausnitsche standen de stadt en het slot Spremberg met geweldt in, en de burggraaf Henrik van Meissen kon niet weder tot het bezit van de zelve geraken. Naderhandt schreven zich de vryheeren van Kittlits heeren van deze stadt en heerlykheit. Daar na hebben zy de graven van Rader toebehoort. Eindelyk heeft hertog Christiaan van Saxen-Merseburg de zelve gekocht, en een vorstelyk ambacht aldaar opgerecht. Des zelfs jongste zoon, hertog Henrik, heeft ook in den jare 1693 zyne hofhouding aldaar gevestigt, waar door dat slot in zeer goeden staat is geraakt. In den jare 1705 wierdt deze plaats door brandt geheel verwoest, doch naderhandt beter weder opgebouwt. Voor het overige heeft zy goede neering van de laken-koopmanschap, ook schone landeryen, hoven, en men maakt 'er goed yzerwerk. *Grossers Lausitzis. Merkw. P.* I. *p.* 81. *P.* III. *p.* 18 *en* 93. *Anonymi Rechte Beschr. der Lausitz pag.* 65. enz.

SPREUKEN SALOMONS, (DE) of PROVERBIA, is de naam van een der boeken van het Oude Testament, zamengestelt door Solomon, koning van Israël. Het zelve wordt door de Hebreën *Misle* genoemt, of, gelyk Hieronymus het zelve uitspreekt, *Masaloth*; eene uitdrukking, welke te kennen geeft eene gelykenis, of een zinnebeeldt, maar die men tot allerlei zinnebeeldische spreuken uitgestrekt heeft. De Grieken hebben dit woordt eenvoudiglyk door *Gelykenissen* overgezet, en de Latynen door *Proverbia*, dat is in 't Nederduitsch *Spreuken*. De ouden hebben dit boek *de Wysheit van Salomon* genoemt, en het zelve onder dien naam dikwils bygebragt, gelyk Eusebius aanmerkt in het IV boek van zyne Geschiedenisse, in 't 15 Hoofdstuk. Dit boek van Salomon vervat een groot getal lessen en zedekundige grondregelen, dienstig tot schikking van het levensgedrag. De zelve betreffen niet alleen den dienst van Godt, de heiligheit en zuiverheit der zeden, maar ook de regelen van de menschelyke voorzichtigheit en wysheit, en huisselyke en staatkundige lessen. Dus vinden daar in regelen voor hun gedrag koningen, hovelingen, menschen van allerlei staat in de wereldt, meesters, dienaars, vaders, moeders, en kinderen. Men vindt daar in raadselachtige of zinnebeeldische spreuken, en andere, wier zin eenvoudig en klaar is. Maar zy zyn alle op eene verhevene, edele en dichtkundige wyze geschreven, en zelfs in vaarzen, hoewel men de maat daar van niet weet. Het is gansch waarschynlyk, ja zeker genoeg, dat dit boek, of ten minste het grootste gedeelte van het zelve, door Salomon geschreven is, en dat 'er zeer weinig aan het einde van het zelve gevonden wordt, dat men zou kunnen denken van hem niet geschreven te zyn, als aanstonts in de afdeeling dezer Spreuken zal aangemerkt worden. De naam van den schryver staat aan het hoofdt van het werk in deze woorden: *De Spreuken Salomons, des zoons David*. Eenigen hebben echter getwyfelt of Salomon wel meest alleen schryver van dit boek is geweest. De vermaarde *Hugo de Groot* is van gedachten, dat deze koning tot zyn gebruik eene verzameling deedt maken van alles wat 'er toen voortreffelyk was in het stuk der zedekunde in de oudste schryvers van zyne natie, en dat men onder Hizkia deze verzameling vermeerdert heeft met het nuttige, dat na Salomon geschreven was. Hy zegt, dat Eliakim, Sebna, en Joah deze verzameling maakten. Doch alzo dit gissingen zyn zonder eenig bewys, kunnen de zelve het gevoelen van de meeste vaders en uitleggers niet ontzenuwen, die dit gansche boek aan Salomon toeschryven, hoewel men eenige verscheidenheit van styl en schryfwyze in het zelve bespeurt. Dit werk, gelyk reets gezegt is, of eigentlyk de negen eerste Hoofdstukken van het zelve, hebben tot hun opschrift: *De Spreuken Salomons*; zyn geschreven by wyze van eene achtereenvolgende reden, en kunnen aangemerkt worden als de voorreden van het gansche boek. Aan het begin van het X Hoofdstuk vindt men wederom het zelve opschrift, daar de styl verandert, en korte spreuken gevonden worden, die weinig zamenhang met malkander hebben, en die zeker slag van tegenstellingen vervatten. Dit vervolgt tot aan het 17 vers van het XXII Hoofdstuk. Hier ziet men wederom een nieuwen styl doorsteken, die meer overeenkomst heeft met dien van de negen eerste Hoofdstukken, en zich uitstrekt tot aan het 23 vers van het XXIV Hoofdstuk, daar deze nieuwe tytel gelezen wordt: *Deze Spreuken zyn ook der Wyzen*. De styl der Spreuken daar op volgende is kort en zinryk, en men gelooft niet zonder waarschynlykheit, dat deze weinige Spreuken in der daadt van een anderen schryver zyn. In het begin van XXV Kapittel leest men: *Dit zyn ook Salomons Spreuken, die de mannen Hizkia, des konings van Juda, uitgeschreven hebben*. Deze tytel heeft zonder twyfel aan *de Groot* de aanleiding gegeven om te besluiten, dat deze verzameling of uitschryving geschied was door Eliakim, Sebna, en Joah, die onder de regering van den koning Hizkia beroemd waren. Voorts vervolgt deze verzameling tot het begin van het XXX Hoofdstuk, aan wiens hoofdt men deze woorden vindt: *De woorden van Agur, zone van Jake*. . . . En eindelyk heeft het XXXI of laatste Kapittel tot zynen tytel: *De woorden des konings Lemuels; de last waar mede zyne moeder hem onderwees*. Uit dit alles is waarschynlyk, dat de XXIII eerste Hoofdstukken en de twee en twintig eerste verzen van het XXIV, als mede de XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, en XXIX Kapittelen, van den koning Salomon zyn; en dat het laatste gedeelte van het XXIV en de twee laatste, of het XXX en het XXXI Kapittel, van andere schryvers zyn, en dat zelfs de twee laatste ook met of na den tydt van Hizkia nog by het werk gevoegt zyn. Wat het einde van het XXIV Kapittel belangt, daar is geen de minste grondt, of aanleiding om naar den schryver der Spreuken, waar uit het zelve bestaat, te kunnen gissen. De twee laatste Hoofdstukken zyn waarschynlyk genoeg van twee, indien niet zelfs van drie verscheide schryvers: want men merkt nog aan, dat het laatste Kapittel uit twee verscheide stukken bestaat, waar van het eerste gelyk is aan het overige van het boek, en uit Spreuken bestaat, en het laatste, zynde een alphabetisch vaars, waar van ieder vers met eene letter van het Alphabeth begint, van de *Aleph* tot de *Thau* toe, is eene beschryving van de deugdelyke huisvrouwen. Agur, de zoon van Jake, noch de koning Lemuel, zyn niet bekend, en van hen wordt nergens anders gesproken: echter geven eenigen voor, dat de laatste Hizkia geweest is. Wat den tydt aangaat, in welken de verzameling van dit boek der Spreuken gemaakt is, men kan daar van oordelen door het gene van de verscheide delen, waar uit het zelve bestaat, gezegt is. De tydt van het schryven der Spreuken, die oorspronkelyk van *Salomon* zouden zyn, en die men maar afgeschreven heeft, valt niet aan te twyfelen: het zou alleen daar op aan komen om te weten of hy de zelve in zyne jeugdt, dan of hy ze in zynen ouderdom geschreven heeft, het welk van weinig belang is. De Joden zeggen, dat hy het *Hoge-liedt* in zyne jonkheit, de *Spreuken* in zynen mannelyken ouderdom, en den *Prediker* op het einde van zyn leven geschreven heeft. Het karakter van deze drie boeken komt vry wel met dien driederlei ouderdom overeen, en dat is ook waarschynlyk de eenige grondt, dien de Rabbynen gehad hebben om de verdeling op die wyze te maken. Anderen, acht gevende op de stoffen, geven voor, dat de Spreuken het eerste werk van Salomon zyn; dat de Prediker zyn twede werk is, en het Hoge-liedt het derde, het welk *Hieronymus* schynt toe te stemmen, wanneer hy in zyne Uitlegging over den Prediker aanmerkt, dat de Spreuken voor de kinderen zyn, dat de Prediker voor de personen van een rypen ouderdom is, en het Hoge-liedt voor de gryzaards. Eenige andere Joden geven voor, dat Salomon deze drie boeken op het einde van zyn leven heeft opgestelt. Doch alle deze gissingen zyn onnut, en de waarheit daar van kan met geen zekerheit gevonden worden. Aan de Kanonykheit van het boek der Spreuken wordt niet getwyfelt. De Grieksche vertaling van het zelve wykt dikwils af van het Hebreeusch, en voegt 'er een groot getal van verzen by, die in het oorspronkelyke niet gevonden worden. Het Grieksch van den Romeinschen druk heeft verscheide verplaatzingen van gansche Hoofdstukken. By voorbeeldt, na het 22 vers van het XXIV Hoofdstuk lascht het zelve de 14 eerste verzen in van het XXX Kapittel: daar na vangt het weder aan met het 23 en de volgende verzen van het XXIV Kapittel: dan volgen wederom het 15 en de verdere verzen van het XXX Kapittel, en de 9 eerste van het XXXI; vervolgens Hoofdst. XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, en XXIX, en eindelyk het XXXI, beginnende met het 10 vers, waar mede dan het boek besloten wordt. Voorts zyn 'er verscheide minder omzettingen in het lighaam van het boek. Doch van alle deze verwarringen zyn de redenen onbekend. In de oude Latynsche drukken ziet men verscheide bygevoegde verzen, die sedert in *Hieronymus* uitgelaten zyn. Daar zyn 'er echter nog eenige overig, die men in het eerste stuk van den nieuwen druk van *Hieronymus* mede heeft uitgelaten. Zie *Du Pin Dissertation preliminaire sur la Bible l.* I. *c.* 3. *Calmet Bybelsch Woordenboek*. enz.

SPROTTAU, eene stadt in het hertogdom Glogau, in Silesië, alwaar de kleine rivier de Sprot, die in het Lignitsche, naby het dorp *Sprottichen*, ontspringt, zich met de Bober vereenigt. De stadt is zeer oud, en wordt van haar al gewag gemaakt in den jare 1280. en gezegt, dat de hertog Primislaus, zoon van Koenraad van Glogau, aldaar woonde, en de stadt in goeden aanwasch bragt. Het tegenwoordige slot heeft door den oorlog zyn aanzien merkelyk verloren. In den jare 1480 verdedigde zich deze stadt en het slot tegen den koning Matthias van Hungarië langen tydt, doch moest zich eindelyk op genade en ongenade overgeven. Het gebiedt of de grenspaal strekt zich in de lengte uit tot op vier, en in de breedte tot op drie mylen. *Lucæ Schlesisch. Chron. p.* 1018 *seq.*

SPROTTUS, of SPOTTUS, (THOMAS) een Engelschman, uit de stadt Kantelberg, was een monnik, van de Benedictyner

orde. Hy was een geschiedenisschryver, en bloeide in den jare 1274, en in het begin der regering van Eduard den I. Hy heeft de volgende boeken geschreven, als: *Cantuariensis Historia*; *Abbatum sui cœnobii vitæ, & res gestæ*; enz. *Pitseus de illustr. Angliæ Script.*

SPURINA, een zeer schoon jongman, de welke, ziende, dat vele vrouwen op hem verlieft waren, en dat hy daar door hatelyk wierdt en verdacht by der zelver mannen, zich het aangezicht mismaakte, willende liever, dat deze lelykheit een merkteken zyn zou van zyne kuischheit, dan dat zyne schoonheit eene beweegreden zou zyn van de onkuischheit der vrouwen. *Valerius Maximus lib.* IV. *cap.* 5.

SPURINA, een wiskunstenaar en waarzegger. Hy waarschouwde Cesar, dat hy zich moest wachten voor den dertienden dag van Maart. Wanneer hy nu den zelven op dien dag, des morgens vroeg, wanneer Cesar naar den Raadt ging, ontmoette, zeide de zelve tegen hem al schertsende: *Wel nu, Spurina, gy ziet, dat de dertiende dag van Maart gekomen is, en het gaat my nog wel. Het is waar*, antwoordde Spurina, *hy is gekomen, maar nog niet geëindigt*; en dit was ook niet te vergeefsch gezegt: want zo haast als Cesar in den Raadt kwam, wierdt hy aldaar vermoord. *Valer. Maximus lib.* VIII. *c.* 11.

SPURIUS, (MÆLIUS) van den rang der Romeinsche ridders, stondt naar het koninklyk gezag binnen Rome. Hy bediende zich ten dien einde van den groten hongersnoodt, die het volk van Rome afmatte, onder het burgemeesterschap van Proculus Gaganius Marcellinus, en dat van Lucius Menenius Lanatus, en die zo groot was, dat velen zich uit wanhoop in den Tyber wierpen. Spurius, in het voornemen zynde om zich oppermachtig te maken, deelde eene grote menigte koren uit aan het volk. De Raadt wierdt genoodzaakt, om des zelfs ongebondenheit te betomen, tot opperbevelhebber te verkiezen Quintus Cincinnatus, de welke hem aanstonts deedt ontbieden, om voor hem te verschynen, door Servilius Hala, opperbevelhebber over de ruitery. Deze, ziende, dat hy, in plaats van te gehoorzamen, zyn best deedt om het volk oproerig te maken, stiet hem zyn degen dwars door het lyf, en wierdt daar over van den Raadt niet gelaakt. Daar waren 'er zelfs verscheiden, die voorstoegen, om de kinderen van Spurius uit te roeien, naar de gewoonte van dien tydt. *Valer. Maximus lib.* VI.

SPYK, of SPIK, een dorp van de Groninger Ommelanden, onder het kwartier van Fivelingo, gelegen aan den mondt van den Eems. *Menco* schryft, dat 'er in den watervloedt van St. Lukas, in den jare 1246, een groot schip, het welk die van Leeuwarden toebehoorde, tegen het strandt van Spik, of Spyk, aangedreven is, en dat hy het zelve gekocht heeft. Kerk en predikant van dit dorp staan onder de classis van Loppersum.

SPYK, voor dezen genaamt EYNSPYK, een Hollandsch dorp, gelegen daar de Rhyn en de Waal van malkander scheiden, en de Betuwe van weerskanten met hunne killen omvangen. Het staat op den naam van *Herispic* op 't jaar 885 by *Rhegino* vermeld, en is de plaats, daar de veldheer de Normannen, Godefroi, die Vrieslandt toen met eene zeer wrede geweldenary drukte, de gezanten van Karel den Dikken ging ontmoeten, en daar die gezanten, het geheiligde recht misbruikende, hem doodstaken, het welk by den voorgemelden *Rhegino* op het gezegde jaar breder verhaalt wordt. Daar staat een zeer oud slot, of huis, het welk *Kornelis van Aarssen*, heer van Sommelsdyk, die het van den ridder *Gerrit Renoy* gekocht hadt, op nieuw heeft laten ophalen. Kerk en predikant staan onder de classis van Gornichem. *Pontanus Hist. Gelr. lib.* V, *pag.* 62.

SPYKENIS, een Hollandsch dorp in het ruwaard-en baljuwschap van Putten, met kerk en predikant, staande onder de classis van Voorn en Putten.

SQUAMA, (DE LA) of de ridderorde *van de Schubbe*, is omtrent den jare 1420 gesticht door Johannes den II, koning van Castilië, en na des zelfs doodt wederom te niet gegaan. Zy heeft den naam gekregen van de visschubben, om dat het kruis der orde van de zelve gemaakt was: doch het oogmerk was om den adel tegen de Moren en Saracenen des te beter aan te moedigen. *Gryphius* R. O. *p.* 254.

SQUILLACE, van Strabo en Ptolomæus *Sciliacium*, van Plinius *Scylaceum*, en van anderen *Scylletium* genaamt, eene stadt en bisschoppelyke setel in het achterste Kalabrië, in het koninkryk van Napels. Voortyds was zy eene der aanzienlykste steden van de *Brutii*, in Griekenlandt, en eene volkplanting der Atheniënzen. Tot deze stadt behoort een zeeboezem aan de Iönische zee, de golf *van Squillace* genaamt. *Alberti Descript. Ital. Cluver.* enz.

STABLO en MALMEDI zyn twee van haar begin af met malkander vereenigde stichten. Zy zyn omtrent den jare 650 van den Franschen koning Sigebert den II, op 't aanraden van S. Remaclus, bisschop van Mastricht, de welke zich, om gerust en stil te leven, naar Stablo begaf, gesticht, en rykelyk begiftigt; ook is de gemelde Remaclus tot eersten abt van de zelve aangestelt. De abt van deze stichten is een Ryksvorst, en heeft op den Ryksdag zo wel, als in den Westphaalschen kreits stem en zitting. Beide de kloosters maken maar een Kapittel uit; en wanneer 'er een abt zal verkoren, of in het bezit van de abdy gestelt worden, geschiedt de byeenroeping van wederzyds kloosterlingen door den prioor en de vergadering van het Kapittel in het sticht te Stablo. Het gebiedt der abdyen Stablo en Malmedi is gelegen tusschen het bisdom Luik en de hertogdommen van Limburg en Luxemburg, drie Duitsche mylen ten Zuiden van Limburg, en de daar toe behorende stadt Stablo legt aan de rivier Ambleve. In den jare 1576 wierden de gemelde abdyen het hoofdsticht Luik ingelyft, waar by zy ook zyn gebleven; gelyk dan in den jare 1689 de keurvorst van Keulen, Joseph Clemens, als bisschop van Luik, door den keizer Leopoldus daar mede beleent is. *Lunig Spicil. Eccl. des Teutsch. Reichs-Archivs.*

STACHYS, een leerling van den H. Paulus. Van hem wordt gewag gemaakt *Rom.* XVI, 9, alwaar de Apostel hem noemt *zynen beminden Stachys*. Men geeft voor, dat hy bisschop geweest is van Byzance. Het Roomsche Martelaarsboek, het welk zynen feestdag stelt op den 31 October, zegt, dat hy ingezegent is door den H. Paulus tot bisschop van deze stadt. *Simon Dictionaire de la Bible.*

STADEN, een burgt en fraai stedeke in de Wetterau, aan de Ridda, een myl van Friedberg gelegen, heeft in het eerst den vryheeren van Limpurg aan de Lahn toebehoort. Naderhandt hebben de graven van Izemburg, vervolgens die van Leeuwen, en eindelyk die van Carben, in den jare 1405, het zelve gekocht.

STADEN, of STADE, *Statio*, *Stada*, eene stadt in neder-Saxen, behorende tot het hertogdom van Bremen. Zy was van ouds eene vrye Ryks-en Hanzeestadt. Zy is met vestingwerken voorzien, en legt aan de rivier de Schwinge, de welke een weinig verder naar beneden zich in de Elve ontlast, en waar van de *Schwinger-schans*, de welke anders ook de *Brunshuser-schans* genaamt wordt, den naam heeft. Het slot van Staden is *Agathenberg* geheten. Deze stadt is gelegen 7 Duitsche mylen van Hamburg ten Westen, en 12 van Bremen ten Noorden. In vorige tyden voerde Staden den tytel van een markgraafschap, wordende Henrik de Kale van keizer Henrik den Vogelaar tot eersten markgraaf van Staden gemaakt. De zelve bezat ook Ditmarschen. Zyne nakomelingen zyn insgelyks markgraven van Brandenburg geweest, en hebben te Alten-Landsberg, vier mylen van Berlyn, doch niet te Landsberg aan de Warth, hunne zitplaats gehad. Hartwig, de laatste van deze linie, eerst Domproost, en naderhandt aartsbisschop van Bremen, liet Staden by uitersten wil na aan het aartsbisdom van Bremen. Schoon nu hertog Henrik de Leeuw van Saxen daar van bezit nam, wierdt echter dit graafschap kort daar na, na dat hy in den Ryksban gedaan was, het aartssticht in den jare 1180 wedergegeven. Staden wierdt in den jare 1676 door den hertog van Brunswyk ingenomen, doch in den jare 1680 weder aan de kroon Zweden afgestaan, aan welke het zelve al voorheen, uit krachte van de Munstersche vrede, was overgelaten. Doch het wierdt in den jare 1712 van de Denen by verdrag ingenomen. *Topogr. Saxon. infer. Angeli Marck. Chron. p.* 84, 96. *Tromsd. Accurate Geogr.*

STADIA, oudtyds *Dium*, eene kleine stadt in Griekenlandt, in Macedonië. Zy is gelegen aan de golf van Salonichi, vyf mylen van Chitro ten Zuiden. *Baudrand.*

STADINGERS, eene gezindheit van zekere oproerigen in Duitschlandt, welke begon omtrent den jare 1230, en verscheide geweldenaryen pleegde, byzonder tegen de kerkelyken. Men zegt, dat zy Lucifer eerden; dat zy geen werk maakten van de geboden Gods, en dat zy zich aan alle soorten van snode daden overgaven. Zy breidden zich uit in het bisdom van Bremen, en op de uiterste grenzen van Vrieslandt en Saxen, en byeenrottende sloegen zy de geestelyken overal dood, plunderden de kerken, en bedreven vele andere buitensporigheden. Paus Gregorius de IX deedt een kruisvaart tegen hen afkondigen. De aartsbisschop van Bremen, de hertog van Brabandt, en de graaf van Hollandt tastten hen aan, en versloegen hen in den jare 1234. Daar bleven 'er zes duizend op de plaats, en de andere kwamen op verscheide manieren om hals: zo dat 'er niet meer dan zeer weinige overbleven, de welke inkeer kregen, en weder tot hunnen plicht keerden. *Gothofredus Monachus in Glossar. Du Cange. Albertus Stadensis ad annum* 1234.

STADIE, *Stadium*, eene zekere lengte, naar welke men de wegen afmeet. De zelve heeft haren oorsprong van het *Stadium Olympicum*, of de plaats, in welke de wedlopers in de Olympische spelen moesten lopen. Hoe groot zo een stadie geweest is, kan men niet net bepalen; want, gelyk hedendaags de mylen, des zyn ook de stadien van verscheidende grootte geweest. By de Hebreën, gelyk in het N. Testament voorkomt, was een stadie 266 schreden, by de Grieken 200, en by de Romeinen 125. *Waserus de mensuris Hebr.* lor. I, 10. *Goodwin Moses & Aaron* 6, 8, 11. *ibi. Hottingerus. Bernardus de mens. & pond. lib.* III. *p.* 226.

STADIUM. Aldus wordt ook genaamt de plaats, in welke zich de wedlopers oeffenden. Merendeels hadden zy 500 tot 600 schreden te lopen, en die het doel bereikte bekwam den prys. I *Kor.* IX, 24. *Joubertus de Gym. Vet.* I, 10. *Pitiscus* II, 838.

STADIUS, (JOHANNES) een beroemd wiskunstenaar, was geboortig van Loenhout, een klein dorpje van Brabandt, alwaar hy geboren wierdt op den eersten dag van het jaar 1527. Na dat hy de fraaie letteren geleert hadt, gaf hy zich over aan de wiskunde, en maakte zich in korten tydt bekwaam om anderen in de zelve te onderwyzen, het welk hy op de hogeschool van Loven gedaan heeft. Doordien hy in de sterrekunde uitmuntte, maakte hy voor den prins van Luik Dagtafels, de welke hy uitrekende van 1554 tot 1606, in navolging van die van Alphonsus, koning van Aragon. Van Luik vertrok hy naar Savoje, alwaar hy zich deedt verwonderen over de kennis, welke hy hadt in dat soort van wetenschappen. Vervolgens kwam hy weder in Vlaanderen, en hebbende zich te Brugge ter neder gezet, arbeidde hy aan de Tydwyzers der Romeinen, de welke in het licht gegeven zyn door *Hubert Goltzius*. Van daar geroepen zynde naar Vrankryk door Henrik den III, onderwees hy te Parys de wiskunde, en verkreeg aldaar eene grote achting, de welke hy echter verduisterde door zich op te houden met het toekomende te voorzeggen, het welk hy wilde doen aan de hovelingen, en hy maakte daar door den naam der wiskundigen al zo hatelyk als de zel-

zelve geweeſt was ten tyde der Cæſars. Hy heeft verſcheide traktaten over de ſterrewichelary gemaakt, waar in hy toont de gedaantens, en verklaart de bewegingen der hemelſche ligchamen. Men heeft ook van hem uitleggingen over *Florus*. Hy ſtierf te Parys in den jare 1579, oud 52 jaren.

STADLER, (RUDOLPH) een horologiemaker, was te Zurich, in Zwitſerlandt, geboren omtrent den jare 1611, en den Hervormden Godsdienſt toegedaan. Hy ging met den keizerlyken reſident, genaamt Schmidt, naar Conſtantinopel, waarom hy ook doorgaans naar den naam van zynen meeſter *Rudolph Schmidt* genaamt wordt. Tavernier nam hem mede van Conſtantinopel naar Ispahan, alwaar hy zich door zyne kunſt in groot aanzien bragt, nademaal men voor hem in Perſië nog geen uurwerker gezien hadt. Hy vervaardigde aldaar een zeer kunſtig ſlaghorologie, met het welke de Kam van Schiras den koning beſchonk, die zich zeer daar over verwonderde, en Rudolph een jaargeldt van 30 Tomans, de welke omtrent 450 Ryksdaalders uitmaken, toelende, nevens onderhoudt voor hem, een knecht, en twee paarden, met bevel, dat hy hem nog een ander uurwerk zou maken. Rudolph moeſt alle morgen, wanneer de koning opſtondt, voor hem verſchynen, en zyn horologie ſtellen. Doordien hy nu de Turkſche taal zeer wel ſprak, ging de koning zeer gaarne met hem om, en beſchonk hem dagelyksch, wanneer zyn werk gedaan was, met een vleſch wyn; ja de koning vatte daar na eene zo grote genegenheit voor hem op, dat hy hem zelf veelmalen, als mede door zyne hovelingen aan boordt was om een Mahomethaan te worden. Maar dit was te vergeefſch. Rudolph was dikmaals by de afgezanten des hertogs van Holſtein, de welke toen te Ispahan waren, en zich bedienden van zynen dienſt tot bevordering hunner zaken. Wanneer hy nu eens van een maaltydt van de gemelde afgezanten weder te huis kwam, vondt hy een jongen Perſiaan in zyne woning, waar in hy een ſchoon vrouwsperſoon onderhieldt, waar over hy zich zeer vergramde. De Perſiaan ſprong over den muur van den tuin, en was een broeder van eenen der deurbewaarders van het koninklyk paleis. Als Rudolph zulks gewaar wierdt, liet hy hem door den zelven waarſchouwen om niet weder in zyn huis te komen; maar des niettegenſtaande vondt hy hem na eenige dagen weder aldaar, waar op hy hem in den tuin aan een boom bondt, en met een piſtool door den kop ſchoot, van welke wonde hy daags daar aan ſtierf. Des ongeacht ging Rudolph, zich op des konings gunſt verlatende, volgens zyne gewoonte, des anderen daags morgens weder naar het hof, om des konings horologie te ſtellen. Als hem nu de koning, naar gewoonte, vroeg wat 'er nieuws te Ispahan was, wierdt hy eenigzins verbaaſt, wanneer Rudolph hem vrymoedig ten antwoordt gaf, dat hy den broeder van eenen zyner deurbewaarders gedood hadt, om dat hy hem tweemaal in zyn huis hadt gevonden, niettegenſtaande hy hem zulks hadt verboden, en dat hy ook des zelfs broeder, den deurwaarder, hadt verzocht hem te waarſchouwen van zyn leven niet weder in gevaar te ſtellen. Wanneer nu de koning deze omſtandigheit hoorde, zeide hy tegen hem, dat hy zeer wel gedaan hadt, en ſchonk hem vergiffenis. Doch Mirza-Take, de voornaamſte ſtaatsdienaar van den koning, die ſedert eenigen tydt Rudolph een heimelyken haat hadt toegedragen, maakte den koning wys, dat Rudolph hem de zaak geheel anders hadt voorgedragen, dan zy inderdaadt was, en bragt hem in 't hoofdt, dat men nu goede gelegenheit hadt om Rudolph te dwingen een Mahomethaan te worden, nademaal de wet eiſchte, dat als een Chriſten een Mahomethaan doodde, hy zulks met zyne doodt boeten moeſt, of de leer van Mahometh aannemen. De koning liet hem derhalven weten, dat hy moeſt beſluiten of Mahomethaanſch te worden, of te ſterven. Doch Rudolph gaf edelmoedig ten antwoordt, dat hy van het Chriſten geloof nimmer zou afvallen. De koning liet hem daar op in de gevangeniſſe werpen, om hem daar door gedwee te maken, en deedt hem vervolgens weder voor zich brengen, biedende hem 10000 Tomans aan, en een wyf uit zyn vrouwentimmer, nevens alle hare juweelen, als hy van geloof wilde veranderen; maar Rudolph bleef volſtandig by het zyne. De koning wierdt daar door eindelyk zeer verſtoort, en leverde hem over in handen van den broeder des gedoodden, om hem naar den zogenaamden Meidan te brengen, en aldaar te onthoofden. De Holſteinſche gezanten hoopten van dag tot dag gehoor te erlangen, en waren van gedachten den koning voor zyn leven te bidden: maar de gehoorgeving wierdt opzettelyk verſchoven. Wanneer nu Rudolph inmiddels op den Meidan gebragt was, miſte de broeder des gedoodden den eerſten ſlag, om dat de ſabel op een zogenaamde Palanke, het welk een driekantig hout is, waar op de hals van den misdadigen gelegt wordt, afſtuitte, en hy zich zelf in het been hieuw, waar op het volk een groot geweldt maakte, en de ſtrafuitvoering verhinderde. De koning, daar narigt van bekomende, liet hem weder naar de gevangeniſſe, en weinig dagen daar na voor zich brengen. Toen waren hem eenige voorname heeren weder geweldig aan boordt om hem van geloof te doen veranderen, of zich ten minſte maar zo te houden; ja de koning boodt hem 20000 Tomans aan, indien hy daar toe wilde beſluiten. Maar Rudolph bleef in zyne ſtandvaſtigheit volharden. Alzo de koning hem dan noch door beloften winnen, noch door bedreigingen bevreeſt maken kon, gaf hy hem op nieuw over in handen der bloedverwanten des ontzielden, de welke hem te zamen naar de gerechtplaats bragten, en, op dat zy niet weder misſlaan zouden, de Palanke lieten wegnemen, waar op Rudolph, na dat hy zyn gebedt hadt gedaan, onthoofd wierdt. Deze ſtrafuitvoering geſchiedde in den jare 1637, wanneer Rudolph omtrent 28 jaren oud was. Hier op beval de koning alle zogenaamde Franken, zo wel geeſtelyke als wereldlyke, als mede de ganſche Armeniſche geeſtelykheit, dat zy naar den Meidan zouden gaan, al het bloedt van den onthoofden byeen vergaderen, en zyn ligchaam in een doodkiſt leggen, waar in het naar Zutpha gevoert, en aldaar op het kerkhof der Armeniërs begraven wierdt, wordende aldaar eene grafſtede voor hem opgerecht. De Karmeliten en Kapucynen verhalen, dat als hy voor zyne doodt Roomſch-Katholyk was geworden, zy geen zwarigheit zouden gemaakt hebben hem als een martelaar te eeren. Zyn graf is met een klein verwulfſel overdekt, het welk op vele pylaren ruſt, en byna alle jaren vernieuwt wordt: want alle Armeniërs trekken derwaarts, om 'er hun gebedt te doen, en nemen altydt eenige brokjes van de ſtenen mede. De Altemat-Doulet ſtelde den koning Rudolphs dienaar voor, om zyn meeſters plaats te bekleden. Maar alzo de zelve in zyne kunſt niet genoeg ervaren was, wierp de koning zyn horologie den Altemat-Doulet naar het hoofdt, ſcholdt hem braaf uit, en zwoer by zynen troon, dat hy voortaan nooit eenig Chriſten om zynen Godsdienſt zou laten doden, gelyk men dan ook van dien tydt af grote achting voor de zogenaamde Franken gehad, en gene van hen gedood heeft, hoewel eenige zodanige dingen begaan hebben, die hen in doods gevaar hadden kungen brengen. *Tavernier Voyage de Perſe.*

STADBERG, eertyds *Marsperg*, eene kleine ſtadt in het hertogdom Weſtphalen, in Duitſchlandt. Zy legt aan den Dymel, digt by het graafſchap van Waldek, en het bisdom van Paderborn. Stadberg is voor dezen verſterkt geweeſt; maar de Zweden namen het in den jare 1645 in, en braken de veſtingwerken af. *Maty Diction.*

STADLO, eene kleine plaats in 't ſticht van Munſter, aan de rivier Berckel, niet ver van de grenzen des graafſchaps Zutphen gelegen. Deze plaats is merkwaardig wegens de nederlage, welke hertog Chriſtiaan van Brunswyk aldaar heeft geleden, wordende op den 6 Auguſtus des jaars 1623 door den keizerlyken generaal Tilly geheel verſlagen.

STADT, (DE) een dorp in het landt van den Briel, volgens eene vergunning van keizer Maximiliaan bedykt in den jare 1527. In dat zelve jaar is *Willemina van Bronkhorſt*, vrouw van Niënrode, ook vrouw van de Stadt geweeſt. Dit dorp heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Voorn en Putten.

STADTHAGEN, een ſtadt, ſlot en ambacht tuſſchen Saxenhauzen en Buckeburg, drie mylen van Hannover gelegen, en den graven van der Lippe toebehorende.

STAFANGER, eene ſtadt met eene haven in Noorwegen, behorende aan den koning van Denemarken. Hier is een bisdom, onderhorig aan Drontheim. Zy heeft eene grote en veilige haven aan de Duitſche zee, en legt in 't gouvernement van Bergen.

STAFFARDE, een abdy in Piëmont, is beroemd wegens een veldſlag, aldaar voorgevallen den 18 Auguſty des jaars 1690 tuſſchen het leger der bondgenoten, onder het bevel van den hertog van Savoje, en dat van den koning van Vrankryk, aan welker hoofdt was Catinat, naderhandt maarſchalk van Vrankryk. Deze opperbevelhebber, beſloten hebbende de bondgenoten aan te taſten, deedt een moeras peilen, het welk tuſſchen zyn leger en dat der bondgenoten was; deedt de vyanden van dien kant van ter zyde aantaſten, en bragt terſtondt hun linker vleugel op de vlucht. De regter wierdt insgelyks, na eenigen wederſtandt, overhoop geworpen, en het grootſte gedeelte van hun voetvolk, in ſtukken gehouwen zynde, wierdt van de ruitery verlaten, de welke zich aan de overzyde van den Po bergde. Zy lieten aan de Franſchen het ſlagveldt, het geſchut, enz. en hadden, als men zegt, byna vier duizend doden. De Franſchen hadden, als men hen mag geloven, niet meer dan 150 doden, en zo vele gekweſten. *Memoires du Temps.*

STAFFORD, een oud Engelſch geſlacht, afkomſtig uit Normandië, en te voren *Toney* genaamt, en vermaagſchapt aan *Wilhem* den Veroveraar. De eerſte, die den toenaam van *Stafford* aannam, was *Robbert*, de welke onder de regering van dezen vorſt gouverneur van Staffordcaſtle was. Wanneer nu het mannelyk oir van dit geſlacht was uitgeſtorven, trouwde de erfgename met eenen *Bagot*, van een oud geſlacht, waar van de zoon den naam van zyne moeder aannam, het welk toen gebruikelyk was, als de moeder van een doorluchtiger afkomſt was dan de vader. Zyn naam was *Hervy van Stafford*, en *Dugdale* noemt hem Lord, hoewel hy niet zegt op wat wyze hy dien tytel bekomen heeft. De opvolgers van dit huis waren grote mannen, de welke bunne vorſten goede dienſten deden tegen de Engelſchen en de Franſchen. *Ralph*, Lord *Stafford*, was landvoogdt van Aquitanië, en verdreef Johan, zoon des Franſchen konings, van voor Aiguillon. Hy hadt ook deel aan de eer, welke de Engelſchen in den veldſlag van Crecy behaalden. Hy wierdt in verſcheide gezantſchappen gebruikt, en door Eduard den III ridder van den Kouſſebandt gemaakt. Hy blonk uit in het onderbrengen der Ierſche oproeringen. Den 14 September van het 23 jaar der regering van Henrik den VI wierdt *Humphrey*, hertog van *Stafford*, ter zake van zyn namaagſchap met den koning, en der goede dienſten, welke hy hem bewezen hadt, hertog van Bukkingham gemaakt, het welk veel verbittering veroorzaakte tuſſchen hem en den hertog van Warwik, aan wien de koning den voorrang gegeven hadt. Dit wierdt bygelegt door een beſluit van het Parlement, het welk beſloot, dat zy den voorrang by beurten zouden hebben. Doch na de doodt van den hertog van Warwik hadt hy den voorrang voor alle de hertogen van Engelandt en Vrankryk, uitgenomen de prinſſen van den bloede. Hy verkreeg ook grote geſchenken, doordien hy de zyde van den koning tegen den hertog van Jork hadt gehouden. *Henrik*, kleinzoon van dezen hertog, volgde hem op, en was de voornaamſte van de genen, de welke byſtandt bewezen aan Richard, hertog van Glocester, om de kroon te bemach-

tigen, en zich van zyne neven te ontſlaan, de welke de wettige erfgenamen waren. Hy kreeg, tot beloning zyner dienſten, de grootſte ampten van het koninkryk, en van Richard al wat hy begeerde. Des niettegenſtaande wierdt hy wederſpannig tegen hem. Men weet niet, of dit herkwam door eene knaging van zyn gemoedt, of door eenige andere oorzake. Maar eenige van zyn volk hem verlatende, en de vloedt de andere belettende zich by hem te voegen, wierdt hy genoodzaakt te vluchten in het huis van eenen zyner bedienden, genaamt Humphrey Baniſter, welken hy met veel tederheit hadt opgevoed, en op wien hy zich ten eenemaal vertrouwde. Ondertuſſchen leverde deze ondankbare hem over, om te verdienen de honderd pondt Sterlings, belooft aan den gene, die zich meeſter van hem zou maken, maar welke Richard hem weigerde te betalen, onder voorwendſel, dat hy de verradery haatte. Wat 'er van zy, de hertog wierdt in 't openbaar te Salisbury onthoofd. Zyn twede zoon, *Eduard*, volgde hem op in zyne eerampten en goederen. Hy hadt mede het ongeluk van zyn hoofdt te verliezen den 17 May des jaars 1521, beſchuldigt van misdaadt van hoogverraadt. Des zelfs zoon *Henrik* wierdt in zyne waardigheden en in een gedeelte zyner goederen herſtelt. Het mannelyk oir van dit huis eindigde in den jare 1673. De erfdochter trouwde met William Howard, jongſte zoon van Thomas, grave van Arundel en van Surrey, graaf maarſchalk van Engelandt. Karel de I maakte hem burggraaf van Stafford. Men zal in het volgende artykel zyn ongelukkig noodlot verhalen. *Dugdale Baronnage.*

STAFFORD, (THOMAS) twede zoon van Mylord Stafford. Hy kwam in den jare 1557 uit Vrankryk, alwaar hy zich met meer andere misnoegden een tydlang hadt opgehouden; en doordien het Franſche hof hem zo wel met geldt als met ſchepen voorzien hadt, bevondt hy zich in ſtaat om op het einde van April met een goed getal Engelſchen, als mede eenige Franſchen, in Jorkshire te landen. Aldaar ſtrooide hy terſtondt eene verklaring uit tegen de koninginne Maria, en tegen haren gemaal Philips den II, waar in hy zeide, dat de eerſte onwaardig was, doordien haar vader, Henrik de VIII, haar by zyns vleeſchelyken broeders weduwe verwekt hadt, als ook om dat zy Engelandt onder het Spaanſche juk hadt getracht te brengen, en aan de yſſelykheit van de Inquiſitie op te offeren. Hier by nam hy den tytel aan van beſchermer van het volk van Engelandt, en nam de ſterkte Scarboroug in. Maar doordien de koningin Maria door haren afgezant aan het Franſche hof, Doctor Wetton, van alle de aanſlagen van Thomas Stafford by tyds verwittigt was, en daar tegen goede order hadt geſtelt, wierdt hy terſtondt in de gemelde veſting Scarboroug belegert, en genoodzaakt zich op genade en ongenade over te geven. Hier op bragt men hem naar Londen in den Tour, en hy wierdt na eenige dagen onthoofd. Drie van zyne medeplichtigen, *Strechley*, *Proctor* en *Bradfort*, wierden opgehangen en gevierendeelt. *Goodwin. Heylin. Baker. Burnet. De Larrey.*

STAFFORD, (WILLEM HOWARD, LORD, BURGGRAAF EN BARON VAN). Zie HOWARD.

STAFFORD *van Hooke*, een tak van het voorgaande grote geſlacht, afkomſtig van *Johan Stafford van Bromshall*, in 't graafſchap Stafford. De eerſte van hen, die tot de waardigheit van edelman (*Noblemann*) geraakte, was *Humphrey*, gemaakt *Lord Stafford van Suthwich* in het vierde jaar der regering van Eduard den IV, en graaf van Devon in het 9 jaar van de zelve regering. Doch hy genoot deze eer maar weinig maanden: want den grave van Pembroke verlatende, wanneer die in aantocht was tegen de oproerigen in het Noorden, onder het gebiedt van Johan Coyners, onder voorgeven, dat de graaf hem uit zyne kwartieren hadt gedreven, wierdt de graaf daar door zo verzwakt, dat hy van de oproerigen geſlagen en gevangen genomen wierdt. Dit verdroot den koning zodanig, dat hy laſt gaf hem te vatten, en het hoofdt voor de voeten te leggen, het welk uitgevoert wierdt te Bridgewater in de maandt Auguſtus, in het 9 jaar der regering van Eduard. Hy liet gene kinderen na. Daar zyn twee andere heeren geweeſt van het geſlacht van *Stafford*, te weten de Lord *Bouchier*, en de graaf van *Wild*: doch deze huizen zyn wel haaſt uitgeſtorven. *Dugdale.*

STAFFORDSHIRE, in het Latyn *Staffordia*, of *Staffordienſis Comitatus*, een graafſchap van Engelandt, gelegen tuſſchen Cheshire ten Noorden, Worceſtershire ten Zuiden, Derbishire ten Ooſten, en Shropshire ten Weſten, ſtrekt zich uit van het Noorden naar het Zuiden op omtrent 40, en in de breedte, van het Ooſten naar het Weſten, op 26 mylen. Het gantſche graafſchap wordt in vyf Hundreds verdeelt, waar in 130 karſpels en 19 marktſteden zyn, waar van de oude inwoonders, nevens die van Cheshire, Salop, Worceſter en Warwikshire, ten tyde der Romeinen *Cornavii* genaamt wierden. Ten tyde der Heptarchie was dit landt een gedeelte van het koninkryk van Mercië, gelyk het ook eertyds tot de bisdommen van Coventry en Lichtfield behoort heeft. Een groot deel van dit landt beſtaat uit moeraſſen en boſſchen; maar de zelve zyn zeer aangenaam en voordeelig, nademaal daar in zeer vele ſchapen, rheën en konynen gevonden worden, en ook vele van de zelve door den yver der landlieden zeer goed graangewaſch voortbrengen. Ook zyn hier zeer vele korhoenders. Onder de boſſchen is *Crankwood*, midden in het graafſchap gelegen, het voornaamſte. De Noordelyke geweſten zyn bergachtig: maar naby de rivier de Dove zyn zulke goede veeweiden, dat het aldaar vet gemaakte vee terſtondt afneemt, als het in eene andere weide wordt overgebragt. Omtrent eene myl van Burton is een zeer grote, rouwe en bergachtige ſtreek, de welke wegens hare overeenkomſt met de woeſtyne Sinaï, in Arabië, den naam van *Sinaï-Park* heeft bekomen. De Zuidelyke geweſten hebben vele kool-en yzermynen. Eene der koolmynen, tuſſchen Willingsworth en Wedsbury, raakte in den jare 1622 in brandt. Tot het meſten van het veldt heeft men alhier zeer veel kalk en mortel, en tot bouwen zeer veel timmerhout, nevens fyne duurzame ſtenen. Het beſte albaſter in Engelandt wordt omtrent Caſtlehay, in dit graafſchap, gevonden, waar van vele grafſteden in de abdy van Weſtmunſter gemaakt zyn. Doch de voorname lieden bouwen hunne huizen hier zo prachtig niet als op andere plaatſen van Engelandt. Echter zyn hier twee bezienswaardige kaſteelen, namentlyk het ſlot *Dadbury* en dat van *Dudley*. Behalven de rivier de *Trenth*, de welke in dit graafſchap ontſpringt, en omtrent midden door het zelve loopt, zyn alhier de *Dove*, de welke het van Derbyshire afſcheidt, de *Line*, de *Saw*, de *Tame*, en de *Blythe*, de welke in de Trenth vallen. Deze rivier is in het byzonder wegens hare ſnoeken, baarzen, palingen en zogenaamde grailings, doch de Dove wegens hare aalen beroemd. Men telt 24 bruggen, over deze rivieren geſlagen. Daarenboven heeft dit landt op zommige plaatſen zoutputten, de welke wit zout uitleveren, het welk voor het beſte van Cheshire niet behoeft te wyken. *Stafford*, de hoofdſtadt, nevens *Lichfield*, *Stamford*, *Newcaſtle* aan de Lime, en *Tamworth* zyn plaatſen, die het recht hebben om leden in het Parlement te zenden, behalven de ridders van het graafſchap. Voor de verandering in den Godsdienſt waren daar in de kloosters *Lichfeld*, *Stafford*, *Cros*, *Cruxden*, *Trentham*, *Burton*, *Tamworth* en *Wolverhampton*, welke het zelve lot hadden als de andere kloosters in Engelandt ten tyde van koning Henrik den VIII. *Beeverel Delic. de la Grande Bretagne.*

STAGIRA, eene ſtadt en zeehaven in Macedonie. Zy is gelegen aan den voet van den berg Athos, en is deswegen beroemd, om dat *Ariſtoteles* aldaar geboren is, waarom zy ook van Alexander den Groten herbouwt is. Tegenwoordig wordt zy *Libia Nova* genaamt, legt 15 mylen Ooſtwaarts van Athos, en een weinig meer Noordwaarts van den zeeboezen van Singo.

STAGNARA, eene ſtadt van Turkye in Europa. Zy is gelegen in Romanie, aan de Zwarte zee, tuſſchen Malathia en Siſopoli. *Maty Dict.*

STAGNARA, oudtyds *Develtum Stagnum*, een meir in Romanie. Men vindt het zelve digt by de ſtadt Develto. *Baudrand.*

STAGNO, in het Latyn *Stagnum*, eene kleine ſtadt in Dalmatie. Zy heeft een biſſchoppelyken ſtoel, onder den aartsbiſſchop van Raguza, waar van deze plaats 30 mylen af legt. Stagno is gelegen aan de Adriatiſche zee, heeft een bekwamen inham, en behoort aan de republyk van Raguza.

STAHLBUHL, voor dezen een graafſchap in Graichgau, tuſſchen Schriesheim en Sadenburg gelegen, het welk Koenraad, Paltsgraaf aan den Rhyn, broeder van den keizer Frederik, met de Palts vereenigde, na dat de biſſchoppen van Worms dat graafſchap aan zyne voorzaten, de hertogen van Frankenlandt, als voorſpraken van het bisdom, gegeven hadden, gelyk dan ook nog tegenwoordig deze landſtreek een leen van het ſticht van Worms is, ſchoon de naam van *Stahlbuhl* door den tydt is te niet gegaan. Zie GRAICHGAU en DILSPERG. *Bruſch. Epiſc. Germ. c. 7. p. 105. Spangenb. Adelſp. c. 15. Tolner H. P. p. 30. Freher Or. Pal. P. I. c. 10.*

STAHRENBERG. Zie STARENBERG.

STAIN. Zie STEIN.

STAINMORE-HILL, een rots in Engelandt, in het graafſchap Weſtmorlandt, de welke zeer hoog is. De zelve is aanmerkelyk wegens een kruis, het welk aldaar gezet is, om te dienen tot eene grensſcheiding tuſſchen de koninkryken van Engelandt en Schotlandt, na dat de vrede tuſſchen Wilhelm den Veroveraar, en Malcolmus, koning van Schotlandt, geſloten was. Men ziet aan de eene zyde, naar het Noorden, de wapenen van Schotlandt, en aan de Zuidzyde die van Engelandt. Men noemt het tegenwoordig *Recros* of *Kings Cros.*

STALECKE, een bergſlot, gelegen by Baccherach, in de neder-Palts, het welk voor dezen zyne eige graven hadt, van welke *Herman* in het jaar 1140 tot de waardigheit van Paltsgraaf aan den Rhyn is geraakt. Wanneer de zelve nu zonder kinderen ſtierf, bleef het graafſchap aan de Palts, gelyk dan ook zyn opvolger, Paltsgraaf *Koenraad* aan den Rhyn, broeder van den keizer Frederik, het zelve als een keur-Keulſch leen ontfing, waar van de leenbrief te vinden is by Tolner *Cod. Diplom. Pal. p. 58. Lunichs Reichs-Arch. Cont.* II, *p.* 221.

STALHANS, (DORSTEN) Zweedſche generaal luitenant, was geboren in Finlandt, en van geringe afkomſt. Hy diende onder de koningen Karel en Guſtaaf Adolph van Zweden in de Deenſche, Poolſche, Muskoviſche, Lyflandſche en Pruiſſiſche oorlogen, en kwam met den laatſtgemelden koning in den jare 1630 in Duitſchlandt. Hy hadt het bevel over de Finniſche ruitery, woonde de verovering van het hertogdom Pomeren, gelyk ook den veldſlag by Leipzich in den jare 1630 by, ſloeg als overſte in den jare 1632 by Elffenheim eenige keizerlyke troepen, en in den ſlag by Furth, niet verre van Neurenberg, viel hy op het regiment van den overſte Krohnberg aan. Na des konings doodt wierdt hy in den jare 1633 onder het leger, het welk van hertog Georg van Brunswyk-Luneburg, en den veldmaarſchalk Kniphauzen gekommandeert wierdt, in den neder-Saxiſchen kreits gebruikt, alwaar hy by den overtocht over de Wezer te Rinteln, in de belegering van Hamelen, en in den ſlag en de overwinning by Oldendorf, tegen den keizerlyken generaal Merode zich bevonden heeft, wordende in den ſlag door zyn eenen arm geſchoten. Hy wierdt hier op door den Zweedſchen Rykskancelier Oxenſtirn met zyne Finniſche en andere regimenten, by welke de generaal luitenant Melander met 26 kompagniën Heſſen te Hamm kwam, makende aldus te zamen 77 kompagniën uit, prins Frederik Henrik in de Nederlanden te hulp gezonden. Hy kwam by Boxtel, niet verre van 's Hertogenboſch, den 1 July des jaars 1633 in het leger van

dien

dien prins, die kort van te voren Rhynberk hadt ingenomen, en bleef daar in tot den 23 Augusty, begevende zich met het zelve van daar naar Viset. Doch hy wierdt in October met goede betaling, waar toe de Vereenigde Nederlanden 600000 guldens moesten opbrengen, van den prins naar Duitschlandt gezonden. Hy trok hier op naar den landgraaf Wilhelm van Hessen, dien hy in de verovering van Lipstadt den 8 December des zelven jaars byftondt, kwam naderhandt by het koninklyke Zweedsche leger onder den veldmaarschalk Banier, die hem hertog Georg van Brunswyk en Luneburg te hulp zondt, onder wien hy in den jare 1634 Hildesheim hielp belegeren en veroveren, en zich vervolgens naar het leger van den veldmaarschalk Banier begaf, zynde tot generaal majoor verklaart. Hy rukte met het zelve in Silesië, hielp vervolgens Frankfort aan den Oder belegeren en innemen, vermeesterde Crossen, en bezette Groot-Glogau, het welk te vergeefsch wierdt opgeëischt. Toen hy zich by dit leger bevondt, heeft hy in den jare 1635 den slag by Domitz, en in den jare 1636 dien by Witstok bygewoont, in welken laatsten hy, nevens den generaal luitenant King, den regter vleugel geboodt, ook in het vervolgen 35 standaarden en vaandels van de keizerlyke en keur-Saxische troepen bekwam. Hy rukte met den gemelden veldmaarschalk Banier in den jare 1637 voor Erfurt, hielp die stadt veroveren, en vervolgde in dat zelve jaar den keur-Saxischen generaal Dahnen van Eilenburg tot aan Torgau, welke stadt zich, met de daar in leggende regimenten, moest overgeven; hy bevondt zich ook by den aftocht der Zweden van Torgau naar Stettin, en by den oorlog, in den jare 1638 in Pomeren gevoert, alwaar hy met den generaal Torstenson te Malchin de keizerschen op 't lyf viel, en eenige regimenten vernielde. Hy kwam in den jare 1639 met den gemelden veldmaarschalk weder in Meissen, versloeg eenige keur-Saxische troepen, en nam den overste Schleinits gevangen, bevondt zich ook by de nederlage der keizerlyke generaals Salis en Marzin digt by Chemnits, en geleidde daar op de Zweedsche voorhoede naar Bohemen, nam Leutmerits en Molnik, hielp den keizerlyken veldmaarschalk luitenant verslaan, en wierdt daar na met een afgezonderd leger naar Silesië gezonden, alwaar hy in den jare 1640 Parchwits en Neumark, als mede Bernstandt, Strigau, Jauer, Gurau en Wohlan veroverde, en als de keizerschen Strigau weder bemachtigt hadden, en Hirtsberg belegerden, ontzette hy deze stadt verscheide malen, de welke evenwel eindelyk overging. Hy oorloogde toen tegen de keizerlyke generaals, den grave Philips van Mansveldt, en den vryheere van Goltz, en zondt Johan Nicodemus van Leliënstroom naar Pomeren, om meer onderstandt te halen; maar de zelve wierdt van de keur-Brandenburgers uit Custrin gevangen. Hy schikte daar op de zaken van den oorlog in Silesië en de Mark Brandenburg, en na dat hy in den jare 1641 de belegerde stadt Gorlitz, in de neder-Lausnits, te vergeefsch hadt getracht te ontzetten, nam hertog Frans Albert van Saxen-Lauenburg, die den generaal Goltz in het gebiedt opvolgde, Beuthen, Freistedtel, Luben, Heintzendorf, Sagan, ook in den jare 1642 Wohlan, Buntzel en Lemberg weder in, zo dat hy omtrent Landsberg aan de Warthe weder te rug moest trekken, tot dat hem de nieuwe Zweedsche generaal veldmaarschalk Torstenson te hulp kwam, en groot-Glogau en Gruben, in de neder-Lausnits, als mede Freistedtel en Wohlan weder innam, en den hertog van Saxen in den jare 1642 een veldslag by Schweinitz leverde, waar in hy zelf gevangen, en dodelyk gekwetst wierdt. Na een tocht in Moravië gedaan te hebben, alwaar de veldmaarschalk Olmutz bezette, ging hy met hem naar Meissen, bevondt zich in den slag, den 23 October des zelven jaars tegen de keizerlyken, onder den aartshertog Leopold Wilhelm van Oostenryk, by Leipzich gelevert, en hadt in den zelven het bevel over den eenen vleugel, wierdt ook, hoewel niet gevaarlyk, gekwetst, en na de verovering van Leipzich met een afgezonderden hoop krygsvolk in den jare 1643 weder naar Silesië gezonden: doch hy voegde zich weder by het leger van den veldmaarschalk by Melnik, in Bohemen, en trok met het zelve naar Denemarken, en vervolgens te rug naar Holstein, wanneer de oorlog tegen den koning van Denemarken verklaart wierdt. Hy kwam eindelyk in den jare 1644 te Hadersleben, in Jutlandt, als generaal luitenant over de Zweedsche ruitery te sterven.

STALIMENE. Zie LEMNOS.

STAMBOUL. Aldus noemen de Turken de beruchte stadt, welke van ouds *Byzantium* genaamt wierdt, en tegenwoordig *Constantinopel* hiet. Zie CONSTANTINOPEL.

STAMPA, een graaflyk geslacht, het welk Soncino, Montecastello, en meer andere plaatsen in het hertogdom van Milaan bezit. Het heeft zynen oorsprонk uit Graubunden, daar het een der voornaamste adelyke geslachten geweest is. Het stamhuis dezer graven, STAMPA geheten, is eene kleine stadt, gelegen in Graubunden, niet verre van Chiavenna. *Aribertus van Stampa* was in 't jaar 1706 een der gemachtigden van Milaan, wanneer zich het zelve aan koning Karel den III overgaf. In het jaar 1708 was hy geheime Raadt van dien vorst, en des zelfs gezant te Weenen. Hy bekleedde de zelve waardigheit in 't jaar 1710 aan het hof van Portugal, daar hy het recht der kwartieren met kracht zocht staande te houden. Daar is nog een vermaard keizerlyk generaal in Italië, afkomstig uit dit graaflyke geslacht, de welke in 't jaar 1731 in den name van den Spaanschen prins Don Carlos bezit van Parma heeft genomen.

STAMPALIE, een eilandt in den Archipel tegen over Asië. Dit eilandt wierdt oudtyds *Astypalaa* genaamt. *Strabo* telt het zelve onder de Sporadische eilanden. Het is gelegen in dat gedeelte van den Archipel, het welk men de zee van *Scarpanto* noemt, eertyds de *Karpatische* zee. In vorige tyden hadt dit eilandt eene stadt, ook *Astypalaa* genaamt, alwaar men een tempel hadt, aan Apollo toegewyd, en van geheel Griekenlandt in achting gehouden. Tegenwoordig hiet die stadt *Stampalia*, hebbende dezen naam met het eilandt gemeen. Men ziet aldaar een kasteel, gelegen op den top van een berg, en op de voorgevel van het kasteel de wapenen van Venetië, van Vrankryk, en van Toskanen. De hoofdkerk van de stadt is St. Georgius toegewyd. Men volgt 'er de Grieksche kerkgewoonten, en in het geestelyke is het afhankelyk van den bisschop van Seriphanto, de welke aldaar een gedeelte des jaars zyne zitplaats houdt. De Grieksche priesters leven aldaar in eene ongemene onwetenheit. Het landt is zeer onvruchtbaar, en heeft gebrek aan zoet water, zo dat 'er niet dan deze eenige woning is op het eilandt, de welke gedurende de oorlogen van Kandië dikmaals is aangetast, zo door de Turken, als de Venetianen. *Boschini Archipelago.*

STANBERY, (JOHAN) bisschop van Hereford, was een Engelschman, monnik van de orde van den berg Karmel, Doctor en hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Oxford. Zyn roem kwam Henrik den VI, koning van Engelandt, ter ooren, die hem by zich ontboodt, en zich van zynen raadt in de zaken van den Godsdienst bediende. Hy nam hem in het vervolg tot zynen biechtvader aan, en eenigen tydt daar na gaf hy hem het bisdom van Norwich, het welk hy genoodzaakt was te verlaten, van wegens Willem Polus, hertog van Suffolk, en in den jare 1448 wierdt hy benoemt tot het bisdom van Bangor, alwaar hy niet langer dan vyf jaren bleef, en eindelyk kreeg hy het bisdom van Hereford. Hy stierf te Ludlow in het Karmeliter-klooster den 11 May des jaars 1474. Eduard de IV regeerde toen in Engelandt. Zyn ligchaam wierdt naar Hereford gevoert, en aldaar treffelyk begraven. Hy heeft vele werken nagelaten, onder anderen: *De vigore sacra Scriptura*; *De vigore Decretorum*; enz. *Pitseus de illust. Anglia Script.*

STANCARUS, (FRANCISCUS) geboren te Mantua, leefde in de XVI eeuwe. Hy was een van die met de meeste vrucht gearbeid hebben aan de invoering van de Hervormde lere in Polen. Hy was te Crakau beroepen om de Hebreeusche taal te onderwyzen; zelfs was hy, zo als eenigen getuigen, daar toe verzocht door den bisschop van Crakau, genaamt Maciejouwski. Maar anderen zeggen, dat hy uit Italië als een ketter verjaagt zynde, en zich in Duitschlandt niet hebbende kunnen nederzetten, naar Polen trok, alwaar mem hem toeliet het Hebreeusch te onderwyzen in 't collegie van Crakau, om dat men niet wist wie hy was, en dat hy niet dan deze eene taal verstondt. Maar dit komt van den kant van die zyne vyanden, en vrienden van den bisschop waren. Wanneer men gewaar wierdt, dat hy de leer der Protestanten onder zyne lessen liet vloeien, wierdt hy by den bisschop aangeklaagt, die hem deze bediening hadt gegeven, en die, verstaan hebbende, dat hy een ketter was, hem deedt gevangen nemen. Hy raakte los of door het aanzien van eenige heeren, of door hunne behendigheit, en vondt een veilige schuilplaats in het huis van Nicolaas Olesnicki, edelman, die, behalven zyne geboorte, vermaard was om zynen moedt en zyne verdiensten. Stancarus stelde hem voor den Roomschen dienst te doen staken, en de beelden weg te nemen; maar Olesnicki, zyne vrienden geraadpleegt hebbende, vondt niet goed eensslags tot zulk een uiterste te komen; hy vergenoegde zich Stancarus het Nachtmaal in zyn kasteel uit te doen delen volgens de plegtigheden, die hy goed vondt op te stellen. Eenigen tydt daar na voerde men de eerste oogmerken van dezen hervormer uit; men joeg de monniken, die de kerk van de plaats bedienden, weg; men wierp de beelden ter aarde, en verbrandde de zelve tot assche. Olesnicki leide de grondslagen van eene Hervormde kerk te Pinkzovië in 't jaar 1550, en trok daar vele mannen van Godvrucht en geleerdheit in. Stancarus opende aldaar een schoon school, en stelde vyftig regelen van hervorming voor de kerken van Polen op, daar hy al wat mogelyk was voor in 't werk stelde. Naderhandt wierdt hy naar Pruissen gezonden, en onderwees het Hebreeusch gedurende een jaar als hoogleeraar te Koningsbergen. Daar rezen hevige twisten tusschen hem en Osiander, de welke droevige gevolgen voor de Hervormde lere hadden. Osiander leerde, dat de mensch gerechtvaardigt wordt door de wezentlyke gerechtigheit Gods, en dat Christus onze gerechtigheit is naar zyne Goddelyke natuur. Stancarus, die een weinig te driftig was in het tegenspreken, en zich tegen dit gevoelen met al te grote hevigheit stelde, ging tot het ander uiterste over, en hieldt staande, dat Christus alleen naar zyne menschelyke natuur onze middelaar is. Men zegt, dat hy deze leer uit *Petrus Lombardus* hadt gehaalt, daar hy wonder veel van hieldt, in zo verre, dat men verhaalt, dat hy gezegt zou hebben, dat *Lombardus* alleen meer dan honderd *Luthers*, twee honderd *Melanchthons*, drie honderd *Bullingerussen*, vier honderd *Martyrs*, en vyf honderd *Calvinussen* waard was, zo dat men uit alle, indien men hen te zamen in een vysel stampte, geen ons ware Godgeleerdheit zou halen. Maar hy hadt zyne leer niet uit *Lombardus*, maar uit de Vaders, daar Lombardus de gevoelens van byeen hadt verzamelt, getrokken. Hy trachtte de zelve in Polen in te voeren, maar vondt groten tegenstandt, dien hy niet te boven kon komen. Zy wierdt in eenige kerkvergaderingen veroordeelt, als in die van Sendomir, van Uladislavië, van Pinkzovië, enz. *Lubienietski* verhaalt, dat zyne leer in de laatste van de eene zyde zo wel aangetast, en van de andere zo wel verdedigt wierdt, dat de partyen zonder beslissing scheidden. Men wil echter, dat zyne veroordeling in 't jaar 1560 doorging in de kerkvergadering van Xian, alwaar vyftig leeraars byeen gekomen waren, met de meeste heeren van de party, en vele edellieden. Maar hoe het zy, de kerken van Polen wierden zo lang Stancarus leefde om deze twisten ontroert. Na dat hy te Stobnits ten huize van Pieter Zborow gestorven was, sprak men 'er niet meer van; maar men bevondt, dat het Arrianendom daar door by toeval gewonnen hadt.

Eer hy ſtierf ſchreven de beroerde kerken van Polen aan den kerkenraadt van Geneve, die haar een antwoordt, kort en krachtig, van de handt van Kalvyn in 't jaar 1560 overzondt, en het zelve wierdt van een ander ſchrift onderſteunt, dat men onder de Brieven van *Kalvyn* zal vinden. Stancarus, die een driftig en hoofdig man was, verloor den roem van zyne eerſte daden door de beroerte, die hy daar na, zich niet naar de gemeene lere willende voegen, veroorzaakte. Hy ſteunde te veel op zyne ſpitsvinnigheit, die hem opgeblazen maakte. Hy gaf verſcheide boeken in 't licht, als eene Hebreeuſche Spraakkunſt, gedrukt te Baſel in 't jaar 1546; eene verklaring van den Brief van *Jacobus*, met de overeenbrenging van eenige plaatſen van de H. Schrift, gedrukt te Baſel in 't jaar 1547, zynde geheel getrokken uit *Bullingerus*. Voorts heeft hy geſchreven: *De X captivitatibus Judæorum*; *De ſanguine Zachariæ*; *De Trinitate & Mediatore Domino noſtro Jeſu Chriſto, adverſus Henricum Bullingerum, Petrum Martyrem, Johannem Calvinum, & reliquos Tigurinæ ac Genevenſis eccleſiæ miniſtros, eccleſiæ Dei perturbatores*; *De Trinitate & veritate Dei, deque incarnatione ac mediatione Domini noſtri Jeſu Chriſti, adverſus Tritheitas, Arrianos, Eutychianos, Manichæos, Cerinthianos, Ebionitas, & Photinianos*. enz.

Moreri heeft in zyn Groot Woordenboek de leer van Stancarus kwalyk opgegeven, en de zelve is van weinigen wel begrepen. Dit maakte, dat hy tegen zyne wederpartyen uitvoer, en, gelyk zy insgelyks tegen hem deden, verantwoordde hy zich met te zeggen, dat hy wederwraak gebruikte, en dat wel, naar het voorbeeldt der Apoſtelen, in eene zake van zo veel gewigt, als de leer van het Evangelie was. Hy roemde, dat hy vervolgt en veroordeelt was gelyk Athanaſius. Het is bekend, dat hy, behalven Polen, ook in Zevenbergen leeraarde; maar men weet niet wel in wat tydt. Het boek, dat Stanislaus Orichovius onder den tytel van *Chimæra* uitgaf, vervat vele redenen, maar te gelyk ook vele laſteringen; en wat de redenen belangt, de zelve lopen daar op uit om den koning van Polen te vertonen, dat men Stancarus en alle, die nieuwe gevoelens in 't ryk uitſtrooien, moet uitroeien. Aldus, meent hy, dat men de ſektariſſen moet antwoorden en wederleggen. Gedurende zyn prieſterſchap bekent hy dat hy getrouwt was: maar hy zegt niets van den afval, dien Stancarus heeft verwekt. Tot meerder opheldering zal men hier nog iets byvoegen. Daar zyn ſchryvers, die zeggen, dat Stancarus zich te Villak bevondt, wanneer de biſſchop van Crakau hem in 't begin van 't jaar 1550 ontboodt om de Hebreeuſche taal te onderwyzen. Zy verhalen, dat hy, uit de gevangeniſſe van dezen prelaat ontſnapt zynde, zich naar Dubreszko by Stanislaus Stadniski begaf, en dat hy aldaar een ſchool oprechtte, dat by 't leven van Stadniski vry wel bloeide; dat hy na de doodt van dezen patroon by Hieronymus Philippow introk, en daar na by Nicolas Olesnicki te Pinkzovië. De Poolſche ſchryver *Lubienietski*, boven aangehaalt, ſtelt de ſtichting van de Hervormde kerk van Pinkzovië in 't jaar 1550; maar Regenvolſcius ſtelt ze in 't jaar 1559, dat waarſchynlyker is, hoewel het veiligſte is te ſtellen, dat de kerk van Pinkzovië tweemaal hervormt is, te weten in de jaren 1550 en 1559. De laatſtgemelde ſchryver tekent aan, dat Stancarus van daar geroepen wierdt van den grave Oſtrorog om de kerken van groot-Polen te hervormen, en dat men hem Felix Cruciger toevoegde. Voorts is nog aan te merken, dat Stancarus Doctor in de medicynen te Baſel wierdt, en dat Sigiſmundus Auguſtus hem het recht van inboorlingſchap van Polen gaf in 't jaar 1569. Hy ging in zyn drie en zeventigſte jaar, wanneer hy te Stobnits den 12 November des jaars 1574 ſtierf. *Franciſcus Stancarus*, zyn zoon, geboren den 2 October des jaars 1562, was leeraar in de kerk van Oxa tot zyne doodt, die den 28 Maart des jaars 1621 voorviel. Zie *Bayle Dict. Crit.* en de ſchryvers door hem aangehaalt.

STANDIA, oudtyds *Dia*, een klein eilandt in den Archipel. Het zelve legt drie mylen van de ſtadt Kandia Noordwaarts. Het heeft twee havens, maar gene inwoonders. *Maty Diction.*

STANDON, of STANDONHT, (JOHANNES) opperbeſtierder van het kweekſchool van Montaigu, op de univerſiteit van Parys, was een Nederlander, geboren te Mechelen, alwaar hy zyne letteroeffeningen begon: doch de behoeftigheit zyner ouders hem niet toelatende in de zelve verder voort te gaan, ging hy van daar naar Gouda, in Hollandt, alwaar hy hadt horen zeggen dat een collegie was, waar in men de armen voor niet onderwees. Hy wierdt daar in aangenomen, en in de letterkunſt onderwezen, en kwam daar na te Parys, alwaar hy genoodzaakt was zich in dienſt te begeven in de abdy van St. Genoveva tot de allergeringſte dienſten: echter nam hy zynen tydt zo wel waar, dat hy genoeg daar van over hadt om te ſtuderen, in dier voegen, dat hy zich wel haaſt bekwaam maakte om anderen te kunnen onderwyzen, en een leermeeſters-ampt verkreeg in het kweekſchool van St. Barbara. Eenige jaren daar na, de opperbeſtierder van het collegie van Montaigu, zyn boezemvriendt, geſtorven zynde, verkoos het Kapittel van onze Lieve Vrouwe, waar aan de benoeming van een opvolger ſtondt, kennende de verdienſten en de vroomheit van Standon, hem om deze plaats te vervullen, en wel tegen de wetten van het collegie, de welke behelsden, dat het iemandt van de Franſche natie zyn moeſt. Eenigen tydt daar na wierdt hy tot opperbeſtierder van de hogeſchool verkoren, en maakte zich in het vervolg beroemd door zyne leerredenen. Hy hadt eene grote genegenheit voor de armen, de welke genegen waren tot de letteroeffeningen, en hy ſtichtte ten voordeele der zodanige vele genootſchappen te Kameryk, te Loven, te Valencyn, te Mechelen, en te Parys. In den jare 1491 ſchikte hy een gedeelte van zyn ſchool om te huisveſten een genootſchap van arme leerlingen, aan welke hy alle noodwendigheden tot levens onderhoudt verſchafte, uitgenomen broodt, het welk de vaders Karthuizers op zyn verzoek hen gaven, het welk zy nog tegenwoordig voor eene gewoonte hebben. Ten tyde toen koning Karel de VIII ging om het Napelſche koninkryk te veroveren, geraakte Standon in kenniſſe van den admiraal van Granville, die hem tot zynen biechtvader aannam, en die ten zynen gevalle deedt bouwen het collegie van Montaigu, met de kapelle. Deze plaats dus vergroot zynde, vergrootte Standon ook het getal der arme ſtudenten, de welke hy onderhoudt daar in gaf, tot twee en zeventig toe, ter gedachteniſſe van de 72 leerlingen van onzen Heilandt, en gaf hen twaalf meeſters tot onderwys, de welke alle een zeer ſober leven leidden. Standon, zich dus bezig houdende met de werken der liefde, beſtrafte aan de andere zyde de gebreken zyner eeuwe met zo veel yver, dat hy zich zelf daar door moeielykheit op den hals haalde: want Lodewyk de XII, gevolgt zynde op Karel den VIII in den jare 1495, en zyne vrouw verſtoten hebbende, om te trouwen met Anna van Bretagne, weduwe van zynen voorzaat, ſprak een der leerlingen van Standon opentlyk tegen dezen handel des konings, de welke vernomen hebbende, dat deze leerling des nachts zich hadt op de vlucht begeven, op den raadt zyns meeſters, hy al zyne gramſchap deedt vallen op Standon, hem ter doodt liet verwyzen: doch op het aanhouden zyner vrienden, en voornamentlyk van den admiraal, wierdt hy alleen geſtraft met eene ballingſchap voor twee jaren. Hy begaf zich naar Kameryk, alwaar hy van den biſſchop wel ontfangen wierdt, die, reizende naar Spanje, hem tot zynen ſtedehouder over het ganſche bisdom aanſtelde, waar in Standon vele kweekſcholen oprechtte ten dienſte der arme leerlingen. Hy trok zelfs naar Hollandt, alwaar hy in vele geeſtelyke huizen de tucht herſtelde, onderſteunt door het gezag van den grave van Naſſau. De twee jaren van zyne ballingſchap verlopen zynde kwam hy weder te Parys, op de voorſpraak van den admiraal, die van den koning pardon voor hem verwierf. Eenigen tydt na zyne wederkomſt gebeurde het, dat een baldadig ſcholier by den ommegang van den rector de hoſtie, in de Miſſe gewyd, nam, en onder zyne voeten tradt. Deze ſcholier, aanſtonts gevat zynde, wierdt in de gevangenis geworpen, alwaar de voornaamſte leeraars van de Sorbonne hem tot geen bekentenis hebbende kunnen brengen, vatte Standon, die van het getal was, daar over een zo groot misnoegen op, dat hy, na eene lange ziekte, daar van ſtierf. Hy beval, dat zyn ligchaam zou begraven worden by den ingang van de kapel van zyn collegie, met dit eenvoudig grafſchrift op zyn zark: *Pauperis mementote Standonis*, dat is: Denkt aan den armen Standon. *Memoires Hiſtoriques.*

STANDROP. Zie STANHOP.

STANES, eene grote welbewoonde marktſtadt in de Engelſche provincie Middleſex. Zy heeft een brug over de rivier den Teems, en legt 15 Engelſche mylen van Londen.

STANFORD, in het Latyn *Durobrivæ*, eene oude aanzienlyke ſtadt in Engelandt, in het geweſt van het graafſchap van Linkoln, het welk men Kaſteven noemt. Zy legt aan de rivier Wellandt, op de grenzen der graafſchappen van Northampton en van Rutlandt, een gedeelte gelegen zynde in het eerſte dezer twee graafſchappen, en het alleraanmerkelykſte in dat van Linkoln. Zy is groot en welbevolkt, hebbende zeven parochien en verſcheide bruggen over de rivier, om de delen der ſtadt, de welke op de twee oevers leggen, aan een te voegen. De huizen zyn van ſteen, wel gebouwd, de ſtraten ſchoon en breed, en de ſtadt met een goeden wal omringt. Het is eene *Corporation* (gemeenſchap) zo als men in Engelandt zegt, de welke twee leden in het Parlement zendt. In de nabuurſchap legt een aanzienlyk kaſteel, met een diergaarden, toebehorende de graven van Exceſter, genaamt *Bourleig-houſe*. Onder de regering van Eduard den III verſchillen ontſtaan zynde tuſſchen de inwoonders van het Noorden en die van het Zuiden, gingen de ſtudenten van Oxford eenigen tydt doorbrengen te Stanford, en ſtichtten aldaar een collegie, van het welke men nog heden de puinhopen ziet. Zy weigerden naar Oxford weder te keren, tot dat zy door eene openbare afkondiging daar toe wierden genoodzaakt. Dit gaf gelegenheit tot eene wet van de hogeſchool, de welke by eede verplicht de genen, die den eertrap van baccalaureus ontfangen, om nooit de wysgeerte te Stanford te gaan leeraren. In den jare 1628 wierdt *Henrik* Lord Grey van Grooby graaf van Stanford gemaakt, en hadt tot opvolger in die waardigheden in den jare 1673 *Thomas*, zynen kleinzoon.

STANHOP, STANHORP, STANDORP, of STAINTHORP, een burgt en marktvlek in Engelandt, in het bisdom van Durham, in dat gedeelte, 't welk Darlington genaamt wordt 196 Engelſche mylen van Londen gelegen.

STANHOPE (KAREL, GRAAF VAN) was een zoon van *Alexander Stanhope*, en een kleinzoon van *Philips*, laatſten grave van Cheſterfieldt. Hy wierdt in den jare 1670, of, volgens de rekening van anderen, in den jare 1671 te Madrid geboren, alwaar zyn vader zich als afgezant van Engelandt onthieldt. Naderhandt reisde hy, nog jong zynde, door Vrankryk en Italië; zo dat hy de talen dezer drie landen volkomen verſtondt. Eerſt diende hy in de Nederlanden als vrywillige onder koning Willem den III, en terwyl hy zich in den jare 1695 in het beleg van Namur zeer dapper kweet, vertrouwde die koning eene bende voetvolk aan hem. Als de koningin Anna op den troon kwam, wierdt hy als gezant aan de Staten Generaal gezonden, zynde onder de regering van deze koninginne den meeſten tydt een lidt van het Parlement wegens Cockermouth geweeſt. De oorlog, in Spanje wegens de opvolginge gevoert, heeft hem zonderlinge gelegenheit verſchaft om zich te doen uitmunten: dus is hy in den jare 1704 brigadier, in den jare 1708 generaal majoor, en in den jare 1709 luitenant generaal en opperveldheer der Engelſchen in Spanje geweeſt, hebbende te gelyk de waardigheit bekleed van gevolmachtigde afgezant

zant by koning Karel den III. In den jare 1707 vertrok hy van Barcellona, en hielp het eilandt Minorka vermeeſteren. In den jare 1710 heeft hy zeer veel toegebragt tot de overwinninge, by Almenara behaalt; gelyk hem ook koning Karel deswegen na den ſlag opentlyk, in de tegenwoordigheit van het ganſche leger, bedankt heeft. In dit treffen heeft hy een Spaanſchen veldheer in een kampgevecht verſlagen. Weinige dagen na het zelve was hy ook tegenwoordig by de overwinninge, by Saragoſſa behaalt; maar als omtrent het einde dezes jaars de zaken der bondgenoten verergerden, was hy zo ongelukkig, dat hy zich te Brihuega nevens zyne troepen moeſt gevangen geven, waar op hy gevangen is gehouden, tot dat hy in den jare 1712 tegen den Spaanſchen hertog van Eſcalona wierdt uitgewiſſelt. By zyne te rug komſt in Engelandt vondt hy de zaken geheel verandert, en ſtondt by het nieuwe Miniſterie in geen zonderlinge gunſt, om dat hy de party van het vorige te zeer was toegedaan geweeſt, en zich door het opmaken van het rechtsgeding van Sacheverel, in het welke hy commiſſaris was geweeſt, onder de ſtrenge party der geeſtelyken vele vyanden hadt gemaakt. Ondertuſſchen deedt hy in het Parlement al wat hy kon om de gevaarlyke aanſlagen, die toen gebrouwen wierden, te verydelen; gelyk hy dan in den jare 1713 zo veel te wege bragt, dat het Parlement de koninginne deedt verzoeken daar op bedacht te willen zyn, dat de pretendent uit Lotharingen mogt verdreven worden. Als koning Georg in den jare 1714 den Engelſchen troon beklom, wierdt hy door den zelven tot geheimſchryver van Staat en geheime Raadt aangeſtelt: ook wierdt hy door den zelven, in het zelve jaar, wegens zekere geheime zake naar den keizer gezonden. Vervolgens wierdt hy een lidt der geheime vergadering (*Comité*), door welke het gedrag der laatſte ſtaatsdienaren van de koninginne Anna onderzocht wierdt, en toen was het dat hy den hertog van Ormond van hoogverraadt beſchuldigde. Verder heeft hy veel moeite gehad met het oprechten van de vermaarde Quadrupel-alliantie, hebbende deswegen verſcheide reizen naar Madrid en Parys gedaan. In het Parlement was hy omtrent de ſtaatszaken meeſt van de hofparty, en omtrent zaken, den Godsdienſt betreffende, hieldt hy de zyde der zachtzinnigſten. De koning maakte hem in den jare 1717 baron van Elvaſton en burggraaf van Mohon; maar in den volgenden jare wierdt hy tot graaf van Stanhope verheven. Hoewel hy het geen met de Zuid-compagnie gebeurde voor nadelig voor het kredyt des lands hieldt, en zyn misnoegen deswegen tegen den hertog van Newcaſtle dikwils, gelyk men verhaalt, met tranen in de oogen te kennen gaf, wierdt hy evenwel, om dat hy van de hofparty was, toen de ſchadelyke praktyken der bewindhebbers van die maatſchappye ontdekt wierden, mede onder de ſchuldigen begrepen, en men ſtrooide uit, dat hy zich tot nadeel van het gemenebeſt door grote geldſommen hadt laten omkopen. Wel is waar, dat deze beſchuldigingen hem alleen door de morrende gemeente wierden te laſt gelegt; maar evenwel hebben hem ook in het Parlement die genen vele moeielykheden veroorzaakt, die alle gepleegde bedriegeryen het hof te laſt leiden. Inzonderheit raakte hy deswegen den 15 February des jaars 1721 met den hertog van Wharton in een hevigen woordenſtrydt, tegen welkers aanſtotelyke redenen hy de regering in eene krachtige redenvoering verdedigde, maar zich daar door zo zeer verhitte, dat hy kort daar op door hoofdpyn en een koorts wierdt aangetaſt, waar by den volgenden dag eene beroerte kwam, die hem in het graf ſleepte. Hy heeft van Lucia Pit twee zonen en even zo vele dochteren nagelaten. Engelandt heeft veel aan hem verloren, nademaal hy zo wel in krygs-als ſtaatszaken zeer ervaren was, en daarenboven voor het gemenebeſt eene oprechte genegenheit hadt. De koning heeft de achting, die hy voor hem hadt, ook opentlyk betuigt door het aanſtellen van eene zeer prachtige lykſtatie, zynde ſedert de begravinge van den veldheer Monk nooit op zulk eene wyze gezien. *Europ. Fama 245 Stuk.*

STANHOPE, (PHILIPS) zoon en erfgenaam van Johan Stanhope, afkomſtig van een oud geſlacht uit het graafſchap van Nottingham, wierdt gemaakt baron van het koninkryk, met den tytel van *Lord Stanhope van Shelford*, door den koning Jacobus den I in het 14 jaar van zyne regering, en den 4 Auguſty van het vierde jaar der regering van Karel den I tot graaf van Cheſterfield verheven. Hy hadt elf zonen, van welke zeven jong ſtierven; *Philippus* en *Ferdinand* verloren hun leven in den dienſt des konings; *Henrik* trouwde met Catharina, oudſte dochter van Thomas Lord Wotton, geſtorven in den jare 1634. Zyn vader, die nog leefde, liet voor erfgenaam na *Philippus*, de welke op zynen grootvader volgde. Hy hadt drie vrouwen na elkander, te weten: 1.) Anna, oudſte dochter van Algernon, hertog van Northumberlandt, 2.) Elizabeth, dochter van Jakob, hertog van Ormond, by welke hy een zoon hadt, die nog een kindt zynde ſtierf, en eene dochter, *Elizabeth*, die in den jare 1701 nog leefde, 3) Elizabeth, oudſte dochter van Karel, grave van Carnarvan, by welke hy twee zonen hadt, *Philippus* en *Karel*. Daar is nog een andere Lord van dien naam, en dat geſlacht geweeſt, voerende den tytel van *Lord Stanhope van Harrington*, in het graafſchap van Northampton. Doch deze tak is uitgeſtorven.

STANIHURST (WILLEM) wierdt te Bruſſel geboren in den jare 1601: doch zyne voorouders hebben in Jutlandt gewoont. Na dat hy in den jare 1617 te Mechelen in de maatſchappy der Jeſuiten getreden was, heeft hy 25 jaren ten dele in de Vlaamſche, ten dele in de Engelſche taal gepredikt, en 30 jaren te Loven het Marianer genootſchap beſtiert. Hy ſtierf te Bruſſel in den jare 1663. Zyne ſchriften zyn: *Theſaurus moralis Fr. Labata cum Comment. Hiſt. Dei patientis*; *Quotidiana Chriſt. Teſſera*; *Regio mortis*; *Vet. hom. Metamorphoſis*; *Album Marianum*; enz. *Sotwel Bibl. S. J. Witte Diar. biogr.*

St. STANISLAUS, biſſchop van Crakau, wierdt geboren in de jare 1030 uit ouders, doorluchtig door hunnen adeldom en door hunne Godvrucht. Hy voltooide zyne letteroeffeningen te Gnezen en te Parys. In Polen wedergekeert zynde in den jare 1059, tradt hy in den geeſtelyken ſtaat, en wierdt tot biſſchop van Crakau verkoren in den jare 1071. Boleslaus de II was toen koning van Polen, en de vierde der koningen ſedert dat dit landt tot een koninkryk is verheven door keizer Ottho den III. Stanislaus, hem over zyne openbare ongebondenheden beſtraft, en hem zelfs gedreigt hebbende van hem in den ban te zullen doen, om dat hy de huisvrouw van een Poolſch edelman hadt weggevoert, verwekte hem grote moeielykheden. Stanislaus, ziende, dat de koning niet van leven veranderde, deedt hem in den ban, en deedt zelfs den kerkdienſt ſtilſtaan. Boleslaus, een wreed vorſt, beſloot zich over den biſſchop te wreken, hem willende doen om hals brengen: doch de geen, dien hy gezonden hadt om hem te vermoorden, deze wrede daadt niet hebbende willen uitvoeren, ging Boleslaus in perſoon Stanislaus doden in de kapel van St. Michiel, waar heen hy gevlucht was, den 8 May des jaars 1079. De tyding van dezen moordt te Rome gekomen zynde, deedt paus Gregorius de VII Boleslaus en zyne aanhangers in den ban, en verklaarde den koninklyken troon open; en eenigen tydt daar na wierdt Boleslaus, van zyne onderdanen gehaat, genoodzaakt naar Hungarië te vluchten. Stanislaus wierdt in 't jaar 1622 door paus Gregorius den XV onder de heiligen geſtelt. *Longin. Vita Stanislai. Bolland. Baillet Vies des Saints au 7 Mai.*

STANLEY, (JOHANNES) afkomſtig uit een oud geſlacht van Howton, in het graafſchap van Cheſter, wierdt zeer begoed door de erffenis van Izabelle, dochter en erfgename van Thomas van Latham, ridder. Men verhaalt, dat zekere Thomas, van het gemelde geſlacht, hebbende een onechten zoon, genaamt *Oskytel*, by een vrouwsperſoon, dat kort daar na ſtierf, en voorts gene kinderen by zyne huisvrouwe, voornam dezen Oskytel tot zone aan te nemen; maar op eene wyze, dat het niet bleek, dat hy de vader van hem was. Hebbende dan gemerkt, dat een arendt zyn neſt gemaakt hadt in een groot gat van een eikenboom in zyne warande van Latham, liet hy dat kindt in de luieren heimelyk daar brengen, en riep daar op zyne vrouw, om haar dit gewaande wonder te vertonen. Hy voegde daar by, dat dewyl hy geen kinderen hadt, Godt hem een hadt toegezonden, en dat hy voorgenomen hadt dat kindt tot zone aan te nemen, en hy verburg de waarheit dezer zake zo wel, dat zyne echtgenote het kindt in haar huis deedt brengen, en het zelve met zo veel tederheit en zorge opvoedde, als of het haar eigen zoon was. Door dit middel wierdt deze zoon erfgenaam van grote goederen, en van dien tydt af hebben de mannelyke kinderen en erfgenamen van deze Izabelle, om het geheugen van dit voorval te vereeuwigen, altydt in hun wapen gevoert een kindt in een arendsneſt, met een arendt daar boven. *Thomas*, kleinzoon van *Johan*, was lidt van het Parlement onder de barons in het 21 jaar der regering van Eduard den IV. In het volgende jaar verſelde hy Richard, hertog van Glocester, naar Schotlandt, en in het vervolg verklaarde hy zich tegen hem ten voordeele van den jongen koning Eduard den V, het welk hem byna het leven koſtte. De hertog tot de kroon gekomen zynde, wierdt hy gevangen gezet, doch kort daar na weder ontſlagen, en zelfs gemaakt grootmeeſter van des konings huis, konneſtabel van Engelandt voor zyn leven, en ridder van de orde van den Kouſſebandt. Doch in zyn twede huwelyk genomen hebbende Margareta, weduwe van Edmond, graaf van Richemont, by welke hy verwekte *Henrik van Richemont*, naderhandt koning, onder den naam van Henrik den VII, wierdt hy verdacht, als of hy te groot een vriendt van dien aanhang was. Uit dit inzicht weigerde men hem verlof om zich van het hof te verwyderen, tot dat hy zynen zoon en erfgenaam *Georg* tot gyſelaar gegeven hadt, uit vreze, dat hy zich mogt weg begeven, om zich by den grave van Richemont te voegen, wanneer hy in Engelandt zou ontſchepen. Dit was inderdaadt zyn voornemen, gelyk bleek toen hy tot de zyde van dien graaf overging op den dag van den veldſlag, in weerwil van het geen de koning hem hadt doen weten, dat, byaldien hy tot zynen plicht niet wederkeerde, hy den Lord Strange, zynen zoon, zou doen ſterven. Koning Richard geſneuvelt zynde, zette de Lord Stanley de kroon, welke hy onder den buit vondt, op het hoofdt van den grave van Richemont, welken hy voor koning uitriep, onder den naam van Henrik den VII. Daar na kreeg hy den tytel van graaf van Derby, en wierdt vervolgens Lord grootmeeſter van Engelandt. Maar des alles ongeacht nam Stanley deel aan de zamenzwering en 't verraadt van den bedrieger Perkin, en wierdt deswegen in 't jaar 1495 onthoofd. *Thomas*, zoon van zynen oudſten zone Georg, (die by het leven van zynen vader geſtorven was) volgde hem op, en *Eduard*, zoon van Thomas, volgde op zynen vader. Hy was in de eerſte ampten en waardigheden van het koninkryk onder de regeringen van Henrik den VIII, van Eduard den VI, van Maria, en van Elizabeth. Zyn zoon en opvolger was *Henrik*, een der rechters van Maria Stuart, koninginne van Schotlandt; en in het 32 jaar der regering van Elizabeth wierdt hy tot buitengewoon opperrechter van het ryk aangeſtelt over de veroordeling van Philips, grave van Arundel. Zyn zoon *Ferdinand* volgde hem op; doch hy ſtierf jong, maar drie dochteren nalatende, waar door *Wilhelm*, zyn broeder, hem in zyne waardigheden opvolgde. Daar was een rechtsgeding tuſſchen hem en zyne nichten over het eilandt Man, en hy was genoodzaakt hare eiſchen af te kopen, met bewilliging van den koning, het welk door eene akte van het Parlement wierdt bekrachtigt. *Wilhelm* hadt tot opvolger *Jakob*, zynen zoon en erfgenaam, die uitmuntte door zyne kenniſſe, door zyne voorzichtigheit, door zyne getrouwheit, en door zyne dapperheit. Hy gaf daar van blyken in de burgerlyke oorlogen, voornamentlyk wanneer hy met

600

600 ruiters twee uuren vocht tegen drie duizend man, zo ruitery, als voetvolk, beſtiert door den kolonel Lilburn. Hy kreeg in dit gevecht zeven ſteken op zyn harnaſch, dertien op zyn helm, en vyf of zes wonden in den arm en de ſchouders, hebbende daarenboven twee paarden onder zich verloren. Ondertuſſchen opende hy zich den weg tot by Karel den II te Worceſter, van waar hy, na de nederlage van den 3 September des jaars 1651, met dien vorſt naar het graafſchap van *Stafford* vluchtte. Hebbende hem aldaar in zekerheit gebragt, en zoekende zelf naar eene veilige ſchuilplaats, hadt hy het ongeluk van in het graafſchap Cheſter door den kolonel Edge gevangen te worden. Deze liet de vierſchaar van den krygsraadt over hem ſpannen, de welke oordeelde, dat hy de akte, gemaakt den 12 Auguſty des jaars 1651, en welke alle verſtandhouding met Karel Stuart en des zelfs aanhang verboodt, overtreden hadt, en achtervolgens de zelve wierdt hy den 25 Oćtober te Bolton, in Lankashire, met de byl gerecht. Hier na bleef zyne gemalin, welke haar ſterke huis Latham met veel dapperheit gedurende eene belegering van vier maanden verdedigt hadt, op het eilandt Man, tot dat de inwoonders, welke zich door een zeker perſoon, die voorheen in haren dienſt was geweeſt, hadden laten omkopen, haar en hare kinderen in verzekering namen, en zo lang gevangen hielden, tot dat de koning weder herſtelt was. Zy was de dochter van den hertog van la Trimouille, by Charlotta, eene dochter van den beroemden grave Wilhelm van Naſſau, prins van Oranje, en van Charlotta van Bourbon. De graaf van Derby hadt drie zonen, *Karel*, die hem opvolgde; *Eduard*, en *Wilhelm*, als mede drie dochteren, *Maria*, getrouwt met Henrik, markgraaf van Rocheſter, en *Emilia*, de welke zich in den echt begaf met Johan, graaf van Athol, in Schotlandt. Karel liet vier zonen en twee dochteren na. De laatſte waren *Charlotta*, de welke trouwde met Thomas, oudſten zoon van Thomas, grave van Rivers, en *Maria*, de welke ongetrouwt ſtierf. *William*, zyn oudſte zoon en opvolger, hadt zich vermaagſchapt aan Elizabeth, dochter van Thomas, grave van Oſſery, oudſten zoon van Jakob, hertog van Ormond. Daar zyn nog verſcheide andere grote mannen uit dit geſlacht geſproten, als de ridder *Eduard Stanley*, jongſte zoon van Thomas, eerſten grave van Derby, die wegens de grote dienſten, gedaan in den ſlag by Floddon-field, in het zesde jaar van koning Henrik den VIII graaf van Monteagle gemaakt wierdt, welke waardigheit naderhandt is te niet gegaan, en *William Stanley*, des voorgemelden eerſten graafs jonger broeder, de welke koning Eduard den IV uit zyne gevangenis onder den graaf van Warwik verloſte, en naderhandt het voornaamſte werktuig was van de behaalde zege te Bosworth-field, voor welke goede dienſten koning Henrik de VII hem tot opperkamerling, als mede tot geheimen Raadt, en naderhandt tot eenen zyner ſchatmeeſters, en tot ridder van den Kouſſebandt verhief. Doch als men hem daar na beſchuldigde, dat hy het met Perkin, gewaanden neef van de hertoginne van Burgundië, hieldt, wierdt hy op Touwr-hill onthalſt. *Dugdale.*

STANLEY, (THOMAS) een Engelſchman, heeft zeer nuttige uitleggingen gemaakt over *Æſchylus*, waar van hy eene nieuwe uitgave bezorgt heeft te Londen in den jare 1664 in folio, nevens zyne vertaling, en Griekſche uitleggingen, in welke men eene naauwe toezicht en netheit beſpeurt. Stanley heeft ook geſchreven eene Geſchiedenis der Griekſche philoſophen, behelzende hunne levensgevallen, gevoelens, daden, en redenvoeringen. De zelve is door *Gottfried Olearius* in het Latyn overgezet, en vermeerdert, zynde gedrukt te Leipzich in den jare 1711. De Heer *le Clerc*, hadt reets in den jare 1690 overgezet dat gedeelte van die geſchiedenis, het welk betreft de wysgeerte der Ooſterſche volkeren. Hy heeft naderhandt het zelve gevoegt by zyne wysgeerige werken. Stanley heeft ook verſcheide gedichten gemaakt en uitgegeven, zynde geſtorven den 12 April des jaars 1678. Hy was vrederechter te Londen geweeſt, en liet acht ſtukken in folio met geſchrevene aantekeningen en verklaringen over *Æſchylus* na, welke in de boekery der akademie van Cambridge bewaard worden. Zyn zoon, mede *Thomas* genaamt, heeft eene Engelſche vertaling van *Æliani Varia Hiſtoria* uitgegeven. *Journal du 2 Mars 1665. Biblioth. Univerſ. Tom.* VII. *p.* 1. *Tom.* XVII. *p.* 581. *Biblioth. Choiſ. Tom.* XXII. *p.* 221. enz.

STANTON, een kleine burgt, nevens een marktvlek, in Engelandt, in dat gedeelte van het graafſchap van Linkoln, het welk men Gartry noemt. Het is honderd en acht Engelſche mylen van Londen gelegen.

STANTON, een Engelſch wysgeer, en groot wiskundige, is de ſchryver van het boek, getytelt: *Canones in tabulas Arſachelis. Leland. & Pitſeus.*

STANTZ, een burgt in Zwitſerlandt, gelegen aan het meir van Lucern, in het Kanton van Underwalden, van het welke het de voornaamſte plaats is, hoewel met geen muren omringt. *Maty Diction.*

STAPHILUS was de zoon van Silenus, of, volgens anderen, van Bacchus, de eerſte, volgens het geen men daar van ſchryft, die geleert heeft water met wyn te mengen. *Plin. l.* VII. *Apollodorus l.* I. *Apollonii Scholiaſtes in* III *Argonaut.*

Daar is nog een andere STAPHILUS geweeſt, die de Geſchiedenis van Theſſalië, Attika, Eolië en Arkadië geſchreven heeft. *Harpocration. Sextus Empiricus. Apollonii Scholiaſtes l.* IV.

STAPHORST, een dorp in Overyſſel, onder het droſtampt van Haſſelt gelegen, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Zwolle.

STAPLETON, (THOMAS) een beroemd zintwiſter over de geloofsverſchillen, was van een adelyk geſlacht uit Engelandt. Hy was eerſt kanunnik van Chicheſter. Uit Engelandt vertrokken zynde, om te ontwyken de vervolging, welke men de Roomſchgezinden aldaar aandeedt, ſtak hy over naar Vlaanderen, en verklaarde te Donay in het openbaar de H. Schriftuur. De koning van Spanje deedt hem naar Loven vertrekken, alwaar hy koninklyk hoogleeraar was in de Godgeleerdheit, en kanunnik van S. Pieterskerk, welke twee ampten hy 42 jaren lang bekleed heeft. Hy ſtierf te Loven den 12 Oćtober des jaars 1598, ten tyde der regering van de koninginne Elizabeth in Engelandt. Hy heeft zeer vele werken nagelaten, onder anderen een traktaat over de antwoorden van *Jobal* tegen de offerhande der Miſſe; een ander *De principiis fidei doctrinalibus*, enz. *Pitſeus de illuſt. Angl. Script.*

STARA-RUSSA, of STARO-RUSSA, in 't Latyn *Ruſſia magna*, eene tamelyk fraaie ſtadt in 't Moskoviſche hertogdom Novogorod-Weliki, naby het meir Ilmen gelegen.

STARCK (SEBASTIAAN GODFRIED) wierdt in den jare 1668, in het vlek Brand, niet verre van Freiberg, in Meiſſen, gelegen, geboren. Na dat hy den grondt zyner letteroeffeningen in het vorſtelyk ſchool te Meiſſen hadt gelegt, en zich op de univerſiteit te Leipzich vier jaren inzonderheit op de Ooſterſche talen hadt toegelegt, wierdt hy naar Holſtein beroepen, om met twee adelyke jongelingen als hofmeeſter naar Vrankryk te gaan. Doch nademaal deze reize wat te lang wierdt uitgeſtelt, begaf hy zich naar Hamburg, en vondt aldaar toegang by Dočtor Abraham Hinckelman, de welke toen bezig was met eene Arabiſche overzetting van den Alkoran te laten drukken, en hem daarom by zich in huis nam. Hy bragt ook dezen arbeidt binnen twee jaren ten einde, en hadt daar op de eer, dat de vryheer Ezechiel van Spanheim hem naar Berlyn ontboodt, en hem het opzicht over de Ooſterſche handſchriften in de keurvorſtelyke boekery bezorgde, alwaar hy ook uit een handſchrift van *Lukas Holſtenius* een overoud boek, het welk by de Ooſterſche volkeren *Kelile Waldimne* genaamt wordt, onder den tytel van *Specimen ſapientiæ veterum Judæorum*, in het Griekſch deedt drukken, en eene Latynſche vertaling daar by voegde. In den jare 1698 wierdt hy tot conrečtor van de doorluchtige ſchole te Berlyn aangeſtelt, en in het volgende jaar gaf hy het XIX Hoofdſtuk van den *Alkoran*, genaamt het *Caput Mariæ*, met aantekeningen in de Latynſche tale uit. In den jare 1700 wierdt hy tot een lidt in de Brandenburgſche maatſchappy der wetenſchappen aangenomen, en in den jare 1705 verkreeg hy het hoogleeraarsampt in de Ooſterſche talen te Grypswalde. In den jare 1707 benoemde het Domkapittel te Brandenburg hem tot direćtor der aldaar ongerechte ridderſchool: doch hy deedt van dat ampt in het derde jaar vrywillig afſtandt, en begaf zich weder naar Berlyn. Hy was daar naauwlyks gekomen, of hem wierdt het ampt van koninklyke boekbewaarder toevertrouwt. Hy ſtierf aldaar den 1 July des jaars 1710, hebbende op de trap, naar de koninklyke boekery gaande, eenige weken te voren eene beroerte gekregen.

STARENBERG, of STAHRENBERG, het ſtamhuis der graven van dien naam, van welke in 't volgende artykel zal geſproken worden. Het is een kleine plaats in neder-Ooſtenryk, twee of drie mylen van de ſterkte Neuſtadt, Zuid-Weſtwaarts gelegen.

STARENBERG, STAHRENBERG, of STAREMBERG, (GRAVEN VAN) halen hunnen oorſpronk af van de oude markgraven van Stiermarken: want *Ottocarus*, de eerſte markgraaf van Stiermarken, liet drie zonen na, *Ottocarus* den II, markgraaf van Stiermarken, *Bernhard*, graaf te Steyer, en *Albero*, die den tytel van Waldgraaf behieldt. Deze Albero teelde *During*, graaf te Steyer, die twee zonen, *Helmhard* en *Gundakker*, naliet, de welke in den jare 1140 beroemd waren, en zich, naar het toenmalige gebruik, alleen heeren van *Steyr* ſchreven. *Gundakker* hadt tot gemalinne Richeſa van Steinbach, en verwekte by haar *Gundakker* den II, en *During* den II. Deze Gundakker de II kreeg in den jare 1189 van Wolffer, biſſchop van Paſſau, erſlyk de heerlykheit Wiltperg, en bouwde het ſtamſlot Starenberg, waar van in 't voorgaande artykel geſproken is. Hy plantte het geſlacht voort door *Gundakker*, die zich heer van Starenberg ſchreef, en *Ditmar*, van welken laatſten de graven van *Loſenſtein* afſtammen, de welke echter in den jare 1692 met *Franciſcus Antonius*, graaf, en ten laatſte vorſt van Loſenſtein, wybiſſchop van Ducia, coadjutor van het bisdom Olmuts, en Domprooſt te Paſſau, is uitgeſtorven. De nakomelingen van Gundakker behielden den tytel van heeren van Starenberg, en onder de zelve maakte zich *Rudiger*, de derde zoon van Gundakker, voor anderen beroemd, doende aan Albert den III, hertog van Ooſtenryk, in den jare 1368 in den oorlog grote dienſten. Hy hadt tot gemalinne Elizabeth, uit het huis der Heuslers van Burckſtal, de welke hem tot huwelyksgoedt aanbragt de heerlykheden Wildenſtein en Vaſing. *Everhard*, heer van *Starenberg*, zoon van Rudiger den III, wierdt geboren in den jare 1360, en bragt het in de ſtudiën zo ver, dat hy de waardigheit van leeraar in de Godgeleerdheit kon aannemen. Hy bragt zich door zyne geleerdheit in zulk een aanzien, dat hy met eenparige ſtemmen tot aartsbiſſchop van Saltsburg benoemt wierdt: doch hy bekleedde deze waardigheit maar twee jaren; en alzo hy, als velen menen, eene hervorming meende in te voeren, bragt men hem door vergift om hals. Zyn broeder *Gundakker* de VII liet vier zonen na, van welke *Rudiger* de VI zich zonderling beroemd maakte. Ook wanneer in den jare 1439 keizer Albert de II te Wenen begraven wierdt, droeg hy den koninklyken Boheemſchen ſcepter, en wierdt daar op in den jare 1441 landmaarſchalk van het hertogdom van Ooſtenryk. Hy leide op 't bevel van keizer Frederik den IV, nevens Johan, grave van Schaumburg, de verſchillen by, welke de biſſchop van Paſſau met de ſtadt hadt, en als de eerſtgemelde keizer in den jare 1451 naar Italië ging, nam hy inmiddels de regering van het hertogdom van Ooſtenryk waar. In den jare 1458 wierdt hy van Ladislaus, koning van Hungarië en van Bohemen, nevens vele voorname hee-

heeren, als afgezant naar Vrankryk gezonden; om de koninklyke bruidt, Magdalena van Vrankryk, af te halen. In den jare 1462 wierdt hy op den Oostenrykschen landdag andermaal landsmaarschalk, en bemoeide zich ten uiterste om de verschillen, de welke tusschen de twee broeders Frederik en Albert, prinsen van Oostenryk, ontstaan waren, by te leggen. Eindelyk stierf hy in den jare 1480, en het jaar daar aan stierf zyn geslacht met de doodt van zynen neef uit. Dus was 'er uit het gansche Starenbergsche huis geen een overig, die het geslacht voortplantte, dan Caspar, zoon van Rudiger den III. Deze Caspar, heer van Starenberg, hieldt nevens zynen broeder Gundakker op het slot Wildperg den keizer Wenceslaus een tydlang gevangen, en daarom wordt het vertrek, waar in de keizer gezeten heeft, nog tegenwoordig de keizerlyke kamer genaamt, welk ongelyk hem echter de keizer naderhandt vergaf. In den jare 1396 kocht hy van Georg, bisschop van Passau, Schoonbuchel en het slot Terresburg, en wanneer in den jare 1417 Albert, hertog van Oostenryk, de regering aanvaardde, wierdt hy den zelven van de Standen als geheime Raadt toegevoegt: doch hy stierf het jaar daar na, en wierdt te Wenen in de kerk van St. Michiël begraven. Zyn zoon *Ulrich* hadt eenige onlusten met den aartsbisschop en het Kapittel van Saltsburg. Hy wierdt in den jare 1452 door den keizer naar Portugal gezonden, om aldaar zyn huwelyk met de princesse te voltrekken, en stierf daar op in den jare 1474. Zyn zoon *Ulrich* hieldt het in den jare 1461, toen keizer Frederik de IV op den burgt te Wenen belegert was, met Albert, hertog van Oostenryk, en wierdt naderhandt landshoofdman in opper-Oostenryk, en in den jare 1485 stadhouder over de geheele provincie. Hy stierf in het volgende jaar, en wierdt in het klooster van St. Florianus bygezet. Zyn broeder *Gothard* overleefde hem, en wierdt in zyn plaats stadhouder in het kleine landschap over den Ens. Hy rukte door eene belegering de vesting Tabor uit de handen der Hungaren, en slechtte de zelve tot den grondt. Eindelyk stierf hy in den jare 1493, en wierdt insgelyks in het klooster van St. Florianus ter aarde bestelt. *Erasmus*, heer van *Starenberg*, neef van *Johan* den IV, trouwde met Anna, gravinne van Schaumburg, waar door naderhandt, door het kort daar op gevolgde afsterven der graven van Schaumberg, het grootste gedeelte van het graafschap Schaumburg, en de heerlykheden Efferding, Stauff, Mauth, Ascha, Peurbach, Erlach, en meer andere, aan het Starenbergsche huis kwamen. Hy verkreeg in den jare 1583 van keizer Rudolph den II daar van het leen. Van dezen Erasmus stammen nog heden ten dage alle nog in wezen zynde graven van Starenberg af. Van zyne zonen zyn aan te merken *Rudiger* en *Henrik*. Deze teelde *Richard*, keizerlyke generaal in Hungarie, en kommandant van Stoelweissenburg omtrent den jare 1601, die vader wierdt van *Henrik Wilhem*, grave van *Starenberg*, keizerlyke opperhofmaarschalk. Of de zelve kinderen heeft nagelaten vindt men niet aangetekent. Doch Rudiger, die geboren wierdt in den jare 1535, teelde vier zonen, als: 1) *Gothard*, vader van *Christiaan*, *Gothard*, en *Rudolph Henrik*, van welke men niets verders vindt aangetekent; 2) *Lodewyk*, vader van *Georg Lodewyk*, van welken hem insgelyks geen verdere onderrechting kan geven; 3) *Martinus*, vader van *Julius Martinus* en *Richard Bartholomeus*, welke laatste de volgende erfgenamen naliet, als: a) *Gundakker*, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, geboren den 10 January des jaars 1652, en getrouwt met N. N. hebbende verwekt eene dochter, genaamt *Maria Esther*, getrouwt met Otto Franciscus Felix, grave van Hohenveldt. b) *Guidobald*, keizerlyke veldmaarschalk, en ridder van de Duitsche orde, als mede geheime Raadt sedert 't jaar 1716, geboren den 11 November des jaars 1657. Hy heeft zich in den uitgang der XVII en in de XVIII eeuwe in Hungarie, Italie en Spanje, enz. door zyne heldendaden beroemd gemaakt. c) *Maximiliaan Adam Franciscus*, keizerlyke generaal en geheime Raadt, geboren den 11 October des jaars 1699, en getrouwt met Maria Francisca, gravinne van Lanoy, in de kraam gestorven den 19 January des jaars 1729. Hy heeft by de zelve verwekt een zoon, genoemt *Johannes Nepomucenus*, geboren een dag voor het overlyden van zyne moeder. 4) *Paulus Jacobus*, vader van *Koenraad Balthasar*. Deze laatste was kamerheer by de keizers Ferdinand den III en Leopoldus, stadhouder van neder-Oostenryk, en werkelyke geheime Raadt, ook ridder van het Gulde Vlies, en stierf in den jare 1687. Hy hadt twee gemalinnen, de eerste was Anna Elizabeth, dochter van Johan Joachim, vryheer van Zintzendorf, van welke *Ernst Rudiger* en *Maximiliaan Laurentius* zyn geboren: de andere, de welke was Catharina Francisca, dochter van den grave Cavrianus, bragt ter wereldt *Franciscus Ottocarus*, *Paulus Jakob*, die in den jare 1684 in de belegering voor Offen bleef, en *Gundakker Thomas*. Ernst Rudiger was geboren in den jare 1638, ridder van het Gulde Vlies, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, kamerheer, hof-krygsraads-president, generaal veldmaarschalk, overste over een regiment te voet, en kommandant in de keizerlyke stadt Wenen, welke hy in den jare 1683 tot zynen onsterflyken roem tegen de Turken heldhaftig verdedigde, waarom 'er toenmaals aan het keizerlyke hof op het tapyt is geweest om hem tot den Ryks-vorstenstandt te verheffen, en het zou ook geschied zyn, indien 'er geen verhindering tusschen beide was gekomen. Hy stierf in den jare 1701, op den 4 Juny, in het 64 jaar zyns ouderdoms, hebbende by zyne twee gemalinnen, de eerste Helena Dorothea, dochter van graaf Henrik Willem van Starenberg, en de twede Maria Josepha, dochter van graaf Johan Quintinus Jorger, verscheide kinderen bekomen, doch geen zonen nagelaten, naardien de zelve ten dele jong, ten dele in den oorlog zyn gestorven. *Maximiliaan Laurentius* was keizerlyke generaal veldmaarschalk, en gouverneur van Philipsburg, en stierf in October des jaars 1689, aan zyne in de belegering van Ments ontfangene wonden. *Franciscus Ottocarus* was kamerheer by den keizer Leopold, en afgezant in Zweden, alwaar hy ook den 21 October des jaars 1699 is gestorven, nalatende by Clara Cecilia, gravinne van Rindsmaul, zyne gemalinne, *Koenraad Sigismund Antoni*, heer van Waxenburg, Eferding en Schonbuchel, keizerlyke kamerheer, en Ryks-hof-en administrations-Raadt in Beyeren, en daar na, in den jare 1715, geheime Raadt, en eerste Oostenryksche afgezant op den Ryksdag te Regensburg, en naderhandt gezant aan 't Engelsche hof. Hy was geboren in den jare 1689, trouwde in den jare 1710 met Maria Leopoldina, dochter van Maximiliaan Karel, vorst van Leeuwenstein, en stierf den 29 September des jaars 1727, nalatende eene dochter, *Philippina*, en een zoon, N. geboren te Londen in den jare 1724.

Gundakker Thomas, graaf van Starenberg, heer der heerlykheden Eschelberg, Lichtenhaag, Roteneck, Pottendorf, enz. keizerlyke werkelyke geheime Raadt, en ridder van het Gulde Vlies, was onder den keizer Leopold in den jare 1700 geheime Raadt, en in den jare 1703 hof-kamer-president, welk gewigtig ampt hy ook onder de keizers Josephus en Karel den VI bekleed heeft, tot dat hy het zelve den 24 May des jaars 1715 by de gemaakte nieuwe kamerbestelling nederleide; doch van den keizer met een jaargeldt beschonken wierdt, en in vele gewigtige zaken, als een ervaren staatsdienaar en zyn geheime Raadt, gebruikt. In den jare 1712 bekwam hy de ridderorde van het Gulde Vlies; en wanneer in den jare 1717, den 23 Maart, het mannelyk oir van het vorstelyk Eggenburgsche huis, het welk het oppererflandsmaarschalks-ampt in neder-Oostenryk hadt bekleed, was uitgestorven, wierdt hy daar mede, en met de daar toe behorende kasteelen Opper-Waldzee en Senftenberg, nevens al het geen daar toe behoorde, gelyk de keizer Ferdinand de II den 27 Juny des jaars 1628 de vorsten van Eggenburg hadt gedaan, beleent. Zyne eerste gemalin, Maria Beatrix Francisca, dochter van Wilhem Johan Antoni, grave van Daun, en weduwe van Karel Joseph, grave van Kob, als mede van Georg Adam, grave van Lobenstein, stierf den 6 January des jaars 1701, en liet hem een zoon na, *Franciscus Antoni* genaamt, keizerlyke kamerheer, die zich den 25 November des jaars 1714 met Maria Antonia, dochter van zyns vaders halve broeder Ernst Rudiger, grave van Starenberg, kamerjuffer der regerende keizerinne, in huwelyk begaf. De twede gemalin van Gundakker Thomas was Maria Josepha, dochter van Johan Quintinus, grave van Jorger, weduwe van den bovengemelden zynen halve broeder Ernst Rudiger, de welke hem de volgende kinderen heeft gebaart, als 1) *Maria Francisca*, geboren den 3 October des jaars 1709, 2) *Maria Josepha*, geboren den 21 October des jaars 1715, 3) *Maria Ernestina*, geboren den 10 October des jaars 1718, 4) *Franciscus Xaverius*, geboren den 30 April des jaars 1722, en 5) *Josephus Xaverius*, geboren den 15 September des jaars 1724. Men zal hier nog aanmerken, dat de graven van Starenberg eertyds onder het getal der onmiddelbare Rykstanden hebben behoort, doch dat zy daar van in den jare 1548 door de aartshertogen van Oostenryk zyn uitgesloten. *Collectan. Geneal. Hist. ex docum. excerpta p. 24 &c. p. 211 &c. Hist. Remarquen 1699 & 1701 p. 198, 213. J. Hubners Geneal. Woordenb.*

STARGARD (DE HEERLYKHEIT VAN) is een aanzienlyk gedeelte van het hertogdom Mekelenburg, behorende tot het Gustrousche aandeel. Het grenst aan het Mekelenburgsche vorstendom Wenden, aan de Mark Brandenburg, en aan voor-Pomeren. De hoofdstadt, van den zelven naam, en die, tot onderscheidt van de achter-Pomersche hoofdstadt, *Oud-Stargard* genaamt wordt, legt aan een meir, en is klein, maar heeft een vorstelyk slot. Onder de overige plaatsen van deze heerlykheit zyn de voornaamste: *Arensberg*, *Nieuw-Brandenburg*, *Crickow*, *Fredeland*, *Mirow*, *Nemerow*, *Starsow*, *Strelitz*, *Weldeck*, en *Weseberg*. Op het einde van de XIII eeuwe bekwam de toenmalige heer van Mekelenburg, Henrik de Leeuw, de heerlykheit Stargard met zyne gemalinne Beatrix, eene dochter van Albert, markgraaf van Brandenburg, doch moest naderhandt de zelve met geweldt verdedigen tegen Waldemar, ook markgraaf van Brandenburg, en de zelve voor een stuk gelds voor zich geheel en al kopen. Van zyne twee zonen, *Albert* en *Johan*, die de eerste hertogen van Mekelenburg geweest zyn, (zie MEKELENBURG) bekwam de laatste deze heerlykheit tot zyn aandeel, de welke hy ook op zyne nakomelingen deedt overgaan, waar uit eene byzondere linie der hertogen van Mekelenburg, onder den naam van de *Stargardsche*, ontstaan is. Hy geraakte wel, nevens zynen broeder, naderhandt op nieuw met den markgraaf Lodewyk den Romein over zyne heerlykheit in onmin, doch deze onlusten wierden bygelegt door middel van een huwelyk van den markgraaf met Ingelburg, dochter van hertog Albert den I. Johannes de I stierf in den jare 1377, en liet vier zonen na, van welke *Rudolph* bisschop van Zwerin, en *Albert* bisschop van Dorpt wierdt; maar *Ulrich* de I en *Johannes* de II planten het geslacht voort, en stichten twee liniën, van welke de laatste met *Johannes* den IV, zoon van *Johannes* den III, in den jare 1455 is uitgestorven. *Ulrich* de I, het hoofdt der twede linie, stierf in den jare 1417 uit, na dat hy van zyne gemalinne Margareta, dochter van Suantibor den II, hertog van Pomeren, *Henrik* hadt nagelaten, die zeer geleerd, maar geen zonderling regeerder was, en in den jare 1441, of, gelyk anderen stellen, in den jare 1466 stierf, na dat hem zyne gemalin Margareta, dochter van hertog Frederik van Brunswyk, *Ulrich* den II gebaart hadt. Deze was het laatste mannelyk oir van den Stargardschen stam. Hy reisde naar het Beloofde Landt, en toen hy wederkwam, stierf hy in den jare 1471 van vergift, dat men hem hadt bygebragt. Hy hadt wegens zyne gemalinne Catharina, eene dochter van den laatsten vorst van Wenden, een eisch op dat vorstendom; doch nademaal hy zelf

gene mannelyke erfgenamen, maar alleen drie dochters naliet, van welke *Margareta* eerst met Wratislaus den X, hertog van Pomeren, en naderhandt met Burchard, grave te Barby, en *Engelburga* met Eberwyn, grave van Benthem, trouwde. *Elizabeth*, zyne derde dochter, wierdt abdisse te Dobbertin. Dus verviel zo wel de heerlykheit Stargard, hoewel niet zonder tegenspraak van den keurvorst van Brandenburg, die het opperleensrecht daar van eischte, nevens het vorstendom Wenden, aan Henrik den Vetten, hertog van Mekelenburg. *Topograph. Sax. Inf. p.* 224. *Kranzii Vandal. l.* VIII. *c.* 3, 4. *Chytrai Sax. l.* I. *p.* 42. *Speneri Syllog. p.* 710. *Europ. Herold T.* I. *p.* 498. *Gundling Frid.* I. *Brand. p.* 468, 470.

STARGARD, de voornaamste stadt van achter-Pomeren, aan de rivier de Inn, op een vetten korengrondt gelegen. Men zegt, dat de naam zo veel als een oud slot, of burgt betekent. De stadt is byzonder in verval geraakt sedert dat hertog Bogislaus de IV in den jare 1295 het daar digt by gelegen slot heeft afgebroken, het welk veel gelegenheit heeft gegeven om deze plaats vyandelyk aan te vallen. Sedert dien tydt is deze plaats met muren omringt, en door de Pomersche vorsten met vele voorrechten begiftigt. Hertog Barmin de I heeft de stadt in den jare 1240, met het gansche gebiedt, en het slot ingeruimt aan Koenraad den III, bisschop te Kamin, in plaats van de tienden, welke de bisschop van het gehele landt vorderde: doch waar voor eenige jaren daar na Colberg en Coslin aan den bisschop zyn overgelaten. Deze stadt kon te voren met 'er haast 250 wel toegeruste ruiters op de been brengen, en haren vorst daar mede te hulp komen: doch zy is in den dertigjarigen oorlog geheel verwoest, na dat zy al te voren in den jare 1584 door het vuur tot op de helft verteert was. Na dien tydt is ze evenwel weder wat opgekomen. *Script. Pomer.*

STARGARD, eene stadt in Pomerellen, leggende tusschen Schoneck en Polplin, aan de rivier de Ferse, de welke men zegt in den jare 1338 gebouwt te zyn. De Kruisheeren maakten zich daar meester van in den jare 1463, en wel door het verraadt van drie Raadsheeren: doch twee jaren daar na namen de Polen de zelve weder in. In den jare 1655 ging zy aan de Zweden, en in het volgende jaar weder aan de Polen over. *Hartkn. Preuss. Cromeri Pol. Adlerholds Preuss.*

STARO-RUSSA. Zie STARA RUSSA.

STAROSTDY. Aldus noemt men in Polen de landen, welke zo veel zyn als kommandeurschappen, welke de koningen van Polen naar hun welgevallen uitdeien, mits zy aan Polakken gegeven worden. Eertyds maakten zy de domeinen dezer vorsten uit, en het is daarom, dat men de zelve *koninklyke goederen* noemt. Een onder hen, welken de ridder van *Beaujeu* gelooft *Sigismund Augustus* geweest te zyn, stondt dezen eigendom vrywillig af aan de edellieden, om hen te helpen dragen de onkosten, welke zy genoodzaakt waren te doen, wanneer men hen tot eene krygsonderneming opontboodt. Alleen bewaarde deze koning voor zich en voor zyne opvolgers het recht om deze heerlykheden te benoemen, en de zelve uit te delen aan wien het hem zou behagen, en dat de schatkist van het gemenebest de inkomsten zou genieten gedurende het ledigstaan, tot aan de benoeming van een nieuwen *Starost*, gelyk de koningen van Vrankryk het recht hebben van het genot der bisdommen, en andere geestelyke waardigheden van hunne benoeming gedurende het openstaan van de zelve. Behalven dit belaste men de Starostdyen met eene schatting, genaamt *Quarta*, dat men op zyn Poolsch *Kwarta* schryft, om dat het zelve is het vierde deel der inkomsten, het welk de geldsommen uitmaakt tot onderhoudt der tuighuizen, van al het geschut van het koninkryk, van de ruitery, of Poolsche gewapende ruiters, benevens dat geen, het welk men ook heft op de goederen van de kerk. Deze schatting komt overeen met de tienden, welke men in Vrankryk heft van de kerkelyke inkomsten, en de *Responsa*, welke men te Malta trekt op de kommandeurschappen van de orde. Daar zyn twee soorten van Starostdyen en Starosten, de eene met, de andere zonder jurisdictie, of rechtsgebiedt. De eerste hebben hunne onder-Starosten, onderrechters, klerken, die opschryven alle de aktens, gemaakt in hunne Starostdy, de protesten, kontrakten, wetten, op den landdag gemaakt, en al wat dienen moet om een stuk geloofwaardig te maken. Deze Starosten vonnissen ter doodt, zelfs de edellieden, het welk de reden is, dat gene vrouwen, noch jonge lieden die waardigheit kunnen bezitten. Zy houden over gemene zaken rechtdag om de veertien dagen, en over gewigtige om de zes weken. De Starosten zonder rechtsgebiedt vonnissen maar over gemene dingen, en zyn zo veel als baljuwen. Een van alle de Starosten heeft de eer van Raadsheer (*Senator*) te zyn, en wel een van de voornaamste wereldlyke, hebbende zyn plaats na den waywode van Lenczicz, en 24 andere waywoden onder zich. Deze is de Starost van Samogetië, de welke door de edelen van die provincie verkoren, en door den koning bevestigt wordt. Hy bekleedt die waardigheit voor zyn gansche leven, en kan wegens de allerzwaarste misdaadt niet dan op een ryksdag afgezet worden. *Hartknoch de Reb. Pol. Hauteville. Connor State of Poland P.* II, *lettr.* II. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

STAROSTEN. Zie het voorgaande artykel.

STAROVOLSCIUS, STAROVOLSKI, (SIMON) een Poolsch rechtsgeleerde en geschiedkundige, leefde in de XVII eeuwe, en heeft in 't licht gegeven een honderdtal van *doorluchtige Poolsche schryvers*, en *de doorluchtige Redenaars van Sarmatië*, dat is te zeggen van het zelve landt, en des zelfs nabuurschap. Het eerste werk kwam in het licht in de jaren 1625 en 1627 te Frankfort, Venetië, en elders; en het andere wierdt gedrukt te Florence in den jare 1628. Voorts heeft hy geschreven: *Comment. in* IV *lib. Institutionum*; *Lib.* VIII *Institut. rei militaris*; *Epitome omnium conciliorum*; *Monumenta*, *vel Epitaphia illustr. Sarmatarum*, enz. *Baillet Jugem. des Sav. sur les Crit. Historiques.*

STASFURT, eene middelmatige stadt in het hertogdom Maagdenburg, aan de rivier Bode, omtrent 5 mylen van de stadt Maagdenburg Zuidwaarts gelegen. Aldaar wonen zeer vele edele huisgezinnen, de welke deel hebben in de aldaar gevonden wordende zoutmynen.

STATA, of STATUA, de naam eener Heidensche godheit, van welke verhaalt wordt, dat zy op de Roomsche markt deswegen wierdt aangebeden, op dat door het veelvuldige vuur, het welk men daar by nacht plagt aan te steken, de stenen geen schade mogten lyden. *Pomey Panth. Mythic. p.* 229.

STATEN-EILANDT, een klein eilandt, gelegen Oostwaarts van 't Waigat, digt by de Moskovische kust, het welk de Hollanders *Nieuw-Hollands* genaamt hebben, gelyk boven op 't artykel van HOLLANDT (NIEUW-) is aangemerkt. Het wierdt van hen ontdekt den 3 Augusty des jaars 1594, en het *Staten-eilandt* genaamt. Het begrypt omtrent twee mylen in den omtrek, en eene myl in de lengte. Aan de zyde naar het vaste landt heeft het eenige havens, waar in de schepen veilig leggen kunnen: doch het zelve is overal langs de kust met verschrikkelyke klippen, van eene aschgraauwe kleur, bezet, en de grondt is doorgaans zeer steenachtig en onvruchtbaar. Alhier wordt in de reten der klippen een soort van kristal gevonden, het welk byna den glantsch heeft van een diamant, doch weinig van des zelfs hardigheit, doordien men het zelve zeer ligt kan breken. *Blaeu Beschryving van 't Waygat.*

STATEN-LANDT. De Hollanders hebben in de Zuidelyke landen, aan de Oost-zyde van de straat van le Maire, een streek ontdekt, welke zy tegenwoordig het *Staten-landt* noemen. Wat deze streek eigentlyk is, daar in stemmen de landbeschryvers met elkander niet overeen. Eenigen zeggen, dat het een eilandt is, anderen daarentegen houden het voor een deel van het Zuidelyke vaste landt. Ondertusschen is het zeker, dat deze streek in den jare 1615 door *Jakob le Maire*, een man van Amsterdam, ontdekt is, de welke de zelve het Staten-landt noemde, en in den zelven tydt die beroemde straat of zeeëngte ontdekte, welke hy naar zynen naam noemde. Het landt tegen de Westzyde van deze engte gaf hy den naam van prins *Mauris van Nassau* (prins Mauritslandt). In het verhaal van dezen tocht wordt gezegt, dat zy in deze en in de Noordelyke zee eene zo grote menigte van walvisschen en andere visschen hebben gevonden, dat zy genoodzaakt waren zomtyds hun kanon op de zelve los te branden, om van de zelve ontslagen te worden. By dit heen en weder zwerven ontdekten zy ook, dat het Staten-eilandt geheel groen was, doch daarentegen Mauritslandt met sneeuw bedekt, en benoorden laag, doch Zuidelyk bergachtig scheen. Verder vonden zy op deze reize zeer vele plaatsen, die naar eilanden geleken, waar van de voornaamste omtrent 2 mylen van elkander schenen afgelegen te zyn. Deze noemden zy *Barnevelds-landt*. *Herrera Description des Indes. Voyage de la Maire.*

STATER was eene Griekische munt, en zo veel als vier Attische Drachmen, en by de Joden een Sikkel. *Brerewoodus de pond. vet. num. c.* 1. *Bernardus de mens. & pond. l.* II. *p.* 122. *Goodwin Mos. en Aaron* VI, 10, 10.

STATILINUS, of STATANUS, was een van die kleine goden, welke de Heidenen aanbaden. Deze hadt, volgens hun zeggen, het bewindt over de eerstgeborene kinderen, wanneer die op de aarde waren ontfangen uit de moederlyke ingewanden, of, volgens anderen, wanneer zy begonnen zich te kunnen overeind houden. Sommigen hebben daar van eene godin gemaakt, welke zy *Statina* noemden. *Plinius Natural. Histor. lib.* VII. *Tertullian. de Anima. Rosini Antiq. Rom. l.* II. *c.* 9. *Pomey Panth. Myth. p.* 228.

STATIO, (ACHILLES) een geleerd Portugees, van een voornaam geslacht, geboren te Vidiguera, in de provincie van Alentejo, in den jare 1524. Zyn vader was *Simon Nonius*, een ridder van de orde van Christus, en stadvoogdt van Setubal. De zelve diende in het Indiaansche leger, werwaarts hy zynen zoon mede nam, en wenschte, dat hy insgelyks in dien staat treden mogt; maar Statio wilde liever studeren, waar in hy ook goede voortgangen maakte. Dus kwam hy te rug in Portugal, om te Evora zyne studiën voort te zetten. Van daar reisde hy naar de Nederlanden, naar Parys, naar Padua, en eindelyk naar Rome. Op deze laatste plaats bleef hy, en de kardinaal Sforza gaf hem het opzicht over zyne boekery, in welken tydt hy begon uit te geven alle de werken, welke van hem zyn in het licht gekomen, te weten over *Cicero*, *Horatius*, *Catullus*, en *Suetonius*, als ook zyne Redenvoeringen en Brieven, de werken van *Ferrandus*, diaken van Carthago, en die van *Gregorius van Elvira*, de regelen van St. *Pachomius*, verscheide traktaten van St. *Chrysosthomus*, *Gregorius Nyssenus*, *Athanasius*, enz. welke hy uit het Griekisch in het Latyn overzette, nevens meer andere traktaten. De pausen Pius de IV en Pius de V hielden hem in grote achting, en hadden hem zeer gaarne by zich. Hy stierf te Rome den 16 October des jaars 1581, en wierdt in de kerk der zogenaamde Vaders van het Oratorie begraven, aan welke hy zyne boekery by testament gemaakt hadt. *Scotus Biblioth. Hisp. Lips. l.* I *Var. Lect. c.* 2. *Philippi in Theatr. Lit. homin. Antonio Bibl. Hisp.*

STATIONES. Aldus wierden by de Romeinen genaamt 1.) die plaatsen, alwaar het volk te zamen kwam om aldaar met malkander te praten; 2.) de schildwachten; 3) die huizen, waar in de keizerlyke bedienden, wanneer zy ten dienste hunner heeren afgezonden wierden, huisvesten en eeten konden. By de kerkelyke schryvers heeft dit woordt verscheide betekenissen. Voor eerst wordt dit woordt by hen voor *Jejunium* of Vasten genomen, hoewel

wel zommigen dit onderſcheidt tuſſchen *Jejunium* en *Statio* ſtellen, dat *Jejunium* een eigenwillig vaſten, *Statio* een geboden vaſtendag betekent. Ten twede wordt *Statio* voor de vergaderinge of byeenkomſte der Chriſtenen genomen, voornamentlyk voor de Zondaagſche vergaderinge. Ten derde worden die kerken, kapellen, en andere plaatſen by de Roomſchgezinden *Stationes* (Staatſiën) genoemt, daar de ommegangen (proceſſiën) eenigen tydt ſtil ſtaan, en daar men gaat bidden, zingen, enz. en om die reden wordt *Statio* by hen, ten vierde, voor de ommegangen zelf genomen. Zo ſtaat 'er in 't leven van paus Gregorius den Groten, door *Johannes Diaconus* beſchreven, dat die paus de ommegangen (*Stationes*) deedt houden in de kerken en op de kerkhoven der martelaren, de welke hy zelf volgde. En dat het woordt Statio in dit verhaal van *Joh. Diaconus*, gelyk ook in den XLII Brief van *Cyprianus*, voor zo een ommegang moet genomen worden, is, volgens *Du Cange*, het gevoelen der geleerden. *Mabillon* voegt daar by, *Muſæum Ital. P.* II, dat 'er by Johannes Diaconus zo verſtaan moet worden, dat die *Stationes* of ommegangen voor den tydt van Gregorius den Groten gene vaſte plaatſen hadden, maar nu de eene plaats by wyze van eene proceſſie bezocht wierdt, dan de andere, naar dat het gelegen kwam: doch dat paus Gregorius ingeſtelt heeft, dat de kerkhoven der martelaren, dat is hier te zeggen de kerken, op de graven der martelaren gebouwt, door die ommegangen bezocht moeſten worden. Zie *Rabanus de Inſtit. Cleri cap.* 8. *Du Cange Gloſſarium. Aantekeningen op de Beſchryving van Deventer* I *D. pag.* 516. *Pitiſcus* II, 842. *Du Freſne* III, 1050. *Cotelerius ad Herm. Part.* V, *lib.* III, *ſimil.* 5. *Alardus Epiphyll. Philoſ.* I, 15. *Heraldus ad Minutium Felicem p.* 12, 13.

STATIRA, de zuſter en gemalin van Darius Codomannus. Zy wierdt benevens hare ſchoonmoeder en hare kinderen van Alexander in den ſlag by Iſſus in het jaar der wereldt 3672, voor de geboorte van Chriſtus 332 gevangen. Zy was toen bevrucht, maar ſtierf kort daar na, en wierdt op Alexanders beſtelling prachtig ter aarde beſtelt. *Plutarchus. Curtius in het leven van Alexander.*

STATIRA, de dochter van Darius Codomannus, wierdt van Alexander den Groten na den ſlag by Iſſus, eene ſtadt in Cilicië, gevangen genomen, en in dien toeſtandt, als zynde zyne lyfeigene, door hem ten huwelyk genomen, niettegenſtaande hy haar voorheen niet wilde hebben, toen Darius haar aan hem ter gemalinne aanboodt, op dat zy het onderpandt van eene vrede tuſſchen hen zyn mogt. Het bruiloftsfeeſt wierdt gehouden wanneer Alexander zegepralende uit de Indiën wederkeerde. Op deze bruiloft waren 9000 menſchen, welke alle door den overwinnaar met een zilveren beker beſchonken wierden, om den zelven den goden te offeren. Alexander kreeg gene kinderen by Statira: want toen zy bevrucht was, wierdt zy na Alexanders doodt, in het jaar der wereldt 3681, voor de geboorte van Chriſtus 323, door Roxane op eene verradelyke wyze vermoord. *Plutarch. in Vit. Alexandri.*

STATIUS, geboren te Sellæ, eene ſtadt in Epirus, was wegens zyne welſprekendheit en dichtkunde vermaard. Hy onderwees de zelve te Rome in den jare 65, en hadt vele leerlingen onder de Romeinſche ridders en Raadsheeren, waar onder ook Domitianus was. Deze, na dat hy keizer was geworden, vereerde hem met de laauwerkroon der dichteren en een goude kroon. Zyne vrouw was Agellina genaamt, by welke hy den dichter *Publius Papirius Statius* gewan.

STATIUS (PUBLIUS PAPIRIUS) was de zoon van den voorgaanden, en ſtondt mede in grote gunſte by den keizer Domitianus. Hy droeg aan hem op zyne twee dichtkundige werken, de *Thebaïs* en *Achilleïs* genaamt, van welke 't eerſte in twaalf, en 't twede in twee boeken beſtondt. Hy ſchreef ook vyf boeken, onder den tytel van *Sylva*. Niet lange voor zyne doodt begaf hy zich met zyne huisvrouwe Claudia naar Napels, en ſtierf aldaar kort na de doodt van Domitianus, omtrent het jaar 100. Hy ſchreef ook eenige toneeldichten; maar de zelve zyn verloren. Eenigen hebben, doch zonder grondt, gelooft, dat Statius naderhandt Polla Argentaria, de weduwe van Lucanus, getrouwt heeft. *Claudius Beraldus* heeft in 't jaar 1684 een ſchonen druk van zyne werken, met aanmerkingen, een regiſter van alle woorden, enz. tot gebruik voor den Dauphin uitgegeven. *Fabric. Biblioth. Latina.*

STAUFFACHER, (WERNERUS) een Zwitſer, was een der drie eerſte bondgenoten, welke hun vaderlandt van het juk van den Zwitſerſchen landvoogdt Geisler, dien keizer Albert de I daar hadt geſtelt, verloſte. Na dat de gemelde landvoogdt hem in den jare 1307 een ſchoon huis hadt ontnomen, voegde hy by dit onrecht nog ſtraffe bedreigingen. Hier door wierdt Stauffacher zo verbittert, dat hy terſtondt een vaſt voornemen nam om dit onverdragelyk juk af te ſchudden. Na dat hy nu zyn voornemen aan Walther, vorſt van Ury, en aan Arnold van Mechtal, uit Underwalden, hadt bekend gemaakt, voegde zich daarenboven Wilhem Tell by hen, die den gouverneur nog in het zelve jaar vermoordde. Op den eerſten dag van het volgende jaar ſloopten de drie Kantons, Ury, Schweitz en Underwalden, alle de veſtingen van het landt, en leiden daar door den grondt tot hunne republyk. *Simlerus de Republ. Helvet.* Zie van dit alles in 't brede de *Kerkelyke en Wereldlyke Geſchiedeniſſen van den Hre. Iſaac Verburg* op het gezegde en eenige volgende jaren van de *Geſchied. van Zwitſerlandt.*

STAUFFENBERG, een oud ſlot in Zwaben, niet verre van Hechingen, van het welke de *Schencken van Stauffenberg* hunnen naam voeren. Daar is ook een ſlot van dien naam in de Ortenau, op de grenzen van Baden, van het welke eertyds eene adelyke familie in de Elzas den naam heeft gevoert. Daar legt ook een ſlot nevens een ambacht van dien naam in het bisdom van Bamberg. *Cruſii Annal. Suev. P.* III. *Hertzogs Elſaſ. Chron.*

STAUFFENBERG, een Brunswyk-Wolffenbuttelſch bergſlot en ambacht aan den Hartz, eene myl van Oſterode. Het zelve is aanmerkelyk, om dat keizer Henrik de Vogelaar zich gaarne aldaar opgehouden, en zyne vogelkooien gehad heeft. In den jare 1587 is Margareta van Warberg, abdiſſe van Gandersheim, van wegens haar onkuiſch leven op dit ſlot gevangen gezet, of ingemetſelt, en in het volgende jaar geſtorven. In den jare 1626 is alhier een treffen tuſſchen de keizerſchen en de Denen voorgevallen, waar op de eerſte het ſlot bezet hebben. Tot dit ambacht behoren de bergſteden *Wildeman* en *Grund. Zeiler. Topogr. Brunſvic. p.* 188.

STAUFFENBURG, een ſtedeke en bergſlot, eene myl van Gieſſen gelegen, het welk men zegt dat zynen naam van den afgodt *Stuffon* gekregen heeft. Voor dezen heeft het den graven van Ziegenhain toebehoort, doch is in den jare 1447 half tot een onderpandt aan de landgraven van Heſſen gegeven, en naderhandt, na het afſterven der graven, geheel aan hen gekomen. *Winckelman Beſchr. van Heſſenl. p.* 225.

STAUPITZ, (JOHANNES) uit een oud adelyk geſlacht in de opper-Lauſnits geſproten, hadt het in de ſtudiën zo verre gebragt, dat hy Doctor in de Godgeleerdheit, en algemeen vikaris van de Auguſtyner orde door Duitſchlandt wierdt. Wanneer de keurvorſt van Saxen, Frederik de Wyze, te Wittenberg een openbaar ſchool oprechtte, was hy de eerſte deken van de faculteit der Godgeleerdheit in de zelve. Hy heeft Luther het eerſt in den jare 1508 van Erfurt naar Wittenberg getrokken, en in den jare 1512 Doctor in de Godgeleerdheit helpen maken, ook ter zelver tydt de monniken in plaats van de boeken van *Auguſtinus* gelaſt den Bybel te lezen. Wanneer Luther hem zyne ſtellingen tegen de aflaten te lezen gaf, zeide hy, dat het hem zeer behaagde, dat hy in zyne leringen alles aan Godt, en niets aan den menſch toeſchreef. In den jare 1518 bragt hy het te Augsburg, door zyne voorſpraak, zo verre, dat men Luther niet terſtondt wegzondt, maar te voren hoorde, en hem toeſtondt zyne zaken ſchriftelyk uit te voeren. De kardinaal Cajetanus meende ook door Staupitz eindelyk Luther op des pauzen zyde te brengen, doch als zulks niet wilde gelukken, en hy deswegen moeielyk op Staupitz wierdt, vertrok deze van Augsburg, zonder weten van den kardinaal, weder naar Saxen. Doch alzo hy by zyne Godvruchtigheit en liefde tot het ware Chriſtendom wat al te blohertig was, en vreeſde, dat de verſchillen, door de pen en twiſtredenen van Luther ontſtaan, een kwaden uitſlag mogten nemen, vertrok hy naar Saltsburg, alwaar hem de aartsbiſſchop de abdy van St. Pieter vereerde, alwaar hy ook op den 28 December des jaars 1525 is geſtorven. Men heeft nog van hem deze drie traktaten, de welke *Johan Arendt* en anderen veelmalen hebben uitgegeven, als: 1) *Van de liefde Gods*; 2) *Van de doodt van Chriſtus*; en 3) *Van het heilige Chriſtelyk gelove. Seckendorf Hiſtorie van 't Lutherdom. Adami in Vit. Freher. Theatr. Arnold Hiſt. der Kerken en Ketteren* II *D.* XVI *B.* 22 *K.* §. 24.

STAURATIUS was de zoon van Nicephorus den I, keizer van het Ooſten, welken hy tot medehelper in de keizerlyke regering aannam in den jare 803. Hy bevondt zich in den veldſlag, welken zyn vader verloor tegen de Bulgaren in den jare 811, en hy wierdt aldaar gevaarlyk gekwetſt. Men bragt hem te Conſtantinopel, alwaar hy, vernomen hebbende, dat zyn ſchoonbroeder Michiël Rangab zich voor keizer hadt doen groeten, zich in een klooſter begaf, en aldaar zyne overige dagen ſleet. Zyne gemalin Theophania deedt het zelve. *Cedrenus & Zonaras in Annal. Teophanes in Chron.*

STAUROPEGION, van σταυρὸς, een *kruis*, en πηγνύω, *ik hechte*, was dat recht, het welk de geeſtelyken hadden in de Griekſche kerk om eene kerk of kapel in te wyden, het welk geſchiedde wanneer men in de zelve een kruis zette. Naderhandt matigden zich de patriarchen dat recht alleen aan, en waren zodanige kerken en klooſters niet den biſſchop, maar onmiddelbaar den patriarch onderworpen. Doch doordien daar over onder de patriarchen en de biſſchoppen veel twiſt ontſtondt, heeft de keizer Michiël Paleologus het zelve den patriarchen afgenomen. *Du Freſne Gl. Gr. p.* 1432.

STAUROPHOREN, van σταυρὸς, een *kruis*, en φέρω, *ik drage*: Dezen naam hebben in de Latynſche kerk de genen, die in plegtige ommegangen het kruis dragen. In de kerk van St. Sophia te Conſtantinopel was het een rang eeniger voorname geeſtelyken, de welke het recht hadden op den hoedt, of de bonet, een geſtikt kruis te dragen. *Du Freſne* III, 1056. *Gl. Gr. p.* 1436.

STAUROPHYLAX, van σταυρὸς, een *kruis*, en φύλαξ, *bewaarder*, was een voornaam geeſtelyk perſoon in de kerk te Jeruzalem, die het aldaar zynde kruis, of ſtuk van het kruis van Chriſtus moeſt bewaren. De patriarch wierdt zomwylen zelf met dezen tytel benoemt. *Schmidius Lex. Eccleſ. P.* III. *p.* 57.

STAVENHAGEN, eene ſtadt, met een oud ſlot, in het Mekelenburgſche vorſtendom Wenden, op de Pomerſche grenzen, niet verre van Malchin aan een meir gelegen, alwaar voormaals eene linie der vorſten van Wenden hare reſidentie hadt.

STAVENISSE, een dorp en heerlykheit op het Zeeuwſche eilandt Tholen, aan de Weſtzyde van Martensdyk. Voor den watervloedt van het jaar 1509 was het een eilandt op zich zelve, zynde drie honderd jaren te voren, volgens den openbrief van hertog Albert van Beyeren, bedykt geweeſt, met de dorpen Kempenshofſtede en Zuidmoer. Het is op nieuw bedykt in den jare 1599. De Heer *Hieronymus Tuyl van Serooskerke*, heer van Staveniſſe, heeft een ſchoon luſthuis by het dorp getimmert. Kerk en predikant van Staveniſſe ſtaan onder de claſſis van Tholen en Bergen-op-Zoom. *Smallegange Kronyk van Zeelandt.*

STAVOREN, of STAVEREN, eene zeer oude ſtadt van Vrieslandt, aan het Vlie, weleer de grootſte, rykſte en ſchoonſte

van alle de ſteden van dat landſchap, en de ſetel der Vrieſche koningen. De Vrieſche ſchryvers verhalen vele verdichtſels van de bouwinge, den luiſter en de gebeurteniſſen dezer ſtadt, te bekend, en te dikwils verhaalt om hier aangetekent te worden. Volgens *M. Alting* heeft zy haren naam gekregen van de *Sturiërs*, een volk onder de Vriezen, daar *Plinius* al van ſpreekt *Hiſt. Nat. lib.* IV, *cap.* 15, en zou naar hen *Steerhem*, dat zo veel is als *de ſtadt der Sturiërs*, welken naam zy nog tegenwoordig onder de ingezetenen voert, genoemt zyn. *Schotanus* zegt, dat de naam dezer ſtadt van hare gelegenheit afkomſtig is, om dat zy *vooruit ſtaat* in zee, als zynde gelegen daar de kuſt van Vrieslandt ten verſte uitſpringt naar Hollandt, tuſſchen het Vlie en de Zuiderzee. Het oudſte gewag van deze ſtadt ſtaat op een marmerſteen in de St. Michielskerk te Rome, alwaar onder de Vrieſche helden, die het leger van keizer Karel den Groten gevolgt hebben, gemeld wordt *Leomot van Stavoren* (*Leomot de Stavera*). Voor de tweede maal wordt zy vermeld in een openbrief van keizer Henrik den IV van het jaar 1077, en na dien tydt wordt 'er door de ſchryvers dikwils gewag van gemaakt. Zy hadt voor dezen eene gemakkelyke haven, en was zeer machtig ter zee, maar is door het verſtoppen van die haven, en de weelde harer inwoonderen van haren ouden luiſter geheel vervallen. Men zegt, dat dit verſtoppen van de haven en het daar op gevolgde verval der ſtadt inzonderheit door het volgende geval is veroorzaakt, het welk wy in zyne waarde laten. Namentlyk, men verhaalt, dat eene ryke en moedige weduwe, te Stavoren wonende, een ſchip op Dantzig bevracht, en den ſchipper wel ernſtelyk belaſt hadt niet dan de beſte waaren wederom te brengen. De ſchipper, denkende, dat 'er geen beter koopmanſchap bedacht kon worden dan tarwe, hadt een ganſche vracht van tarwe opgedaan. Wanneer hy nu met zyn ſchip en lading in de haven van Stavoren aangekomen was, vroeg hem de weduwe wat hy geladen hadt? *Tarwe*, zeide de ſchipper, denkende, dat hy zich wonder wel gekweten hadt. Daar op vroeg zy aan wat zyde van het ſchip hy de tarwe ingenomen hadt, en hy antwoordde: *Aan bakboordt.* Fluks ſchoot zy hem toe: *Werp ze dan over ſtuurboordt weder in zee.* De ſchipper moeſt het inderdaadt doen, werpende de ganſche lading over boordt. Kort daar op, zegt men, is 'er eene droogte, of hoogte van zandt voor Stavoren opgekomen, en *Vrouwenzandt* genaamt. Tegen deze hoogte is vervolgens menig ſchip, als tegen een gevaarlyke klip, aan ſtukken geſtoten, zo dat de ſchippers, of liever de kooplieden zelf, raadzamer vonden andere koopſteden te zoeken. Men voegt, volgens eene oude overlevering, daar by, dat op het gemelde Vrouwenzandt, by eene ſterke ebbe droog aflopende, korenaairen gevonden worden, even als die van tarwegraan, doch die de zelve alleen in gedaante gelyk zyn, zonder dat 'er ooit de minſte korrel graan in gevonden wordt. Doch het is zeker, dat dit gewas alleen een uitſchietſel van helm is, en dat het niet op den zandplaat zelve, maar aan het ſtrandt van het Rode Klif opſchiet; gelyk het ook op meer andere plaatſen, als Texel, het Vlie, aan en op de duinen, en elders, overvloedig voorkomt. Stavoren is, als men zegt, ook eene der Hanzeeſteden geweeſt, en hare voorrechten daar omtrent zyn, als *Schotanus* aantekent, te Keulen den 1 October des jaars 1549, en te Lubek den 16 Maart des jaars 1603 in de vergaderinge dezer ſteden vernieuwt. De zelve ſchryver voegt daar by, dat die van Stavoren de eerſte zyn geweeſt, die den Zondt zyn doorgeſtevent, en daarom eerſt vertolt moeten worden, en telt vele heerlyke voorrechten op, welke de koningen van Denemarken en Vrankryk aan deze ſtadt verleent hebben. Stavoren ſtondt nu onder de Hollanders, en dan onder de Utrechtenaars: zomtyds moeſt het aan beide ſchattingen betalen. Ook heeft het dikwils het juk afgeſchud, en was dan vry en zyn eigen voogdt, hebbende koning Willem, en Willem den IV, graven van Hollandt, verſlagen en gedood. (Zie hier na op hunne namen.) De Hollanders en de Utrechtenaars deden beide hun recht op de ſtadt gelden, de welke door de keizers nu aan de eerſten dan aan de laatſten gegeven was, waar over *Heda* onder biſſchop *Godefridus* van Utrecht, kan nagezien worden. Naderhandt, alzo de macht der Hollanders alles deedt zwichten, hebben de Utrechtenaars naauwlyks iets anders dan het geeſtelyk rechtsgebiedt behouden. In den jare 930 brandden 'er drie honderd en negen en twintig huizen te Stavoren af, en in 't jaar 1420 (*Schotanus* zegt 1421) verloor het door een ſchielyk ontſtanen brandt omtrent vyf honderd huizen. In den jare 1572 wierdt deze ſtadt wel door het krygsvolk van den prinſſe ingenomen, maar den volgenden dag door de Walen, verſterkt met eenige Duitſchers, en ander volk, herwonnen. Deze ſtaken de ſtadt in brandt, na dat zy vele burgers om hals gebragt hadden.

Stavoren heeft eertyds verſcheide kerken en klooſters gehad. Daar was eene oude kerk, die de H. Maagdt toegewyd was, en die, naar het ſchryven van *Schotanus*, in 't jaar 910 met dertien huizen is afgebrand. De toren, daar het houtwerk ook uit gebrand was, bleef nog drie dagen ſtaan, wanneer hy door een geweldigen ſtorm ter aarde geſmeten wierdt. Deze kerk ſtondt aan de Weſtzyde van de ſtadt, en *Winſemius* getuigt, dat het muurwerk van de zelve in zynen tydt, by laag water, nog kon gezien en onderkent worden. Nog ſtondt 'er eene kerk, de welke, volgens *Suffridus Petri* en den zo even gemelden ſchryver, op den naam van St. *Nicolaas* was ingewyd. St. Odulphus, de welke het Evangelium in Vrieslandt verkondigde in de negende eeuwe, heeft in 't jaar 838 buiten de ſtads muren van Stavoren, aan het Vlie, een klooſter van twaalf kanunniken opgerecht. Maar alzo deze kanunniken naderhandt van hunne eerſte levenswyze afgeweken waren, zyn zy door Andreas, den vier en twintigſten biſſchop van Utrecht, uit het klooſter gezet, en Benedictyner monniken uit Ooſtbroek in hunne plaats gezonden. Algerus, door anderen Alberus en Albero genoemt, abt van dit klooſter na het begin van de XIV eeuwe, voorziende, dat het zelve door de onſtuimigheit van de zeebaren zou vernielt worden, heeft te Stavoren aan de Zuidzyde van de ſtadt, omtrent het jaar 1319 een ander klooſter opgetimmert. Maar in 't jaar 1390 is dit klooſter van St. Odulphus, nevens verſcheide huizen, door de Hollanders verbrand, die de ſtadt ook uitplunderden. Het wierdt naderhandt weder opgebouwt, en bleef in den groten brandt van 't jaar 1420, waar van boven geſproken is, onbeſchadigt, en wierdt in vervolg van tydt op Hemelum, een dorp in Gaaſterlandt, verplaatſt. De toren, dien de burgers van Stavoren, na zo vele rampen van de ſtadt, gebouwt hebben, heeft een zo hoge ſpits, dat hy de ſchippers, die de Zuiderzee bevaren, tot een bake verſtrekt. Te Stavoren is geboren *Andreas Cornelius*, een bekend Vrieſch geſchiedſchryver, te Harlingen, daar hy orgelmeeſter was, overleden in 't jaar 1589. Hy heeft eene Kronyk van Vrieslandt geſchreven, die van Suffridus Petri geprezen wordt, maar daar Ubbo Emmius dit rechtmatig oordeel over ſtrykt, dat zy met fabelen en allerhande miſſelyke vertellingen opgevult is. Ook zyn hier geboren *Cappidus* en *Nanno Staurienſis*, dat is *van Stavoren*, van welke boven (op CAPPIDUS en NANNO) geſproken is. *Beſchryving van Stavoren. Winſemius en Schotanus Beſchryving en Hiſtorie van Vrieslandt. M. Alting Notit. Germ. Inf.* P. II. *U. Emmii Hiſt. Rer. Friſ. Suffr. Petri de Script. Friſ. Oudheden en Geſtichten van Vrieslandt.*

STAWEL, (LORDS) in Engelandt. Het huis van die van *Stawel* heeft ſedert de XI eeuwe in Sommerſetshire, te Stawel, te Cotholiſton, en te Ham in zonderling aanzien geweeſt. Verſcheide van het zelve zyn ridders, als mede leden van het parlement geweeſt, en andere hebben andere aanzienlyke bedieningen bekleed, waar by dikwils gekomen is, dat zy door huwelyken zich met zeer edele geſlachten hebben vermaagſchapt. *Johan Stawel* was ridder van het Badt, en koning Karel den I in zyne ongelukkige verſchillen met het Parlement met zodanige trouwe toegedaan, dat hy op zyne eige koſten een regiment te voet, een te paardt, en een van dragonders tot zynen dienſt wurf en onderhieldt. Wanneer naderhandt des konings party onder lag, verloor hy zyne vryheit, en het grootſte gedeelte van zyn vermogen, ſtondt ook in groot gevaar om ter doodt veroordeelt te worden. Des niettegenſtaande bleef hy volſtandig, en hadt kort voor zyne doodt het geluk van Karel den II weder op den troon van Engelandt beveſtigt te zien. Hy liet een zoon na, genaamt *Ralph*, die in verſcheide gelegenheden, naar het voorbeeldt zyns vaders, zich zo goed koningsgezind bewees, dat hem gemelde Karel de II den 15 January des jaars 1681 tot Pair van Engelandt, met den tytel van *Lord Stawel van Somerton*, verhief. Hy teelde by zyne twede gemalinne, Abigaël, dochter en erfgenaam van Wilhelm Pitts van Hartley Weſpal, twee zonen, genoemt *Wilhelm* en *Edward*, nevens twee dochteren, *Elizabeth* en *Catharina*, en by de eerſte, genaamt Anna, eene dochter van Johan Rivers, 1) *Anna*, getrouwt met Jakob Darci, neef van Coniers, Lord Darci, graaf van Holdernes; 2) *Johan*, zynen opvolger. Deze trouwde met Margareta, eene dochter van Jakob, graaf van Salisbury: doch hadt by de zelve maar eene dochter, *Anna*. Daarom volgde hem in de waardigheit van Lord Stawel zyn halve broeder, *Wilhelm*, op, de welke met Elizabeth Perth getrouwt was, en van haar eene dochter, *Charlotta* genaamt, bekomen heeft. *Peerage of England* II, *p.* 120.

STECKBOREN, een ſteedtje aan 't Cellermeer, in het Eedgenootſche landſchap Thurgau gelegen.

STEDE-HILL, gelegen in het karſpel van Harietsham, in het Engelſche graafſchap Kent, is een groot welgebouwt huis van tichelſtenen, het welk op eene verhevene plaats ſtaat, en zeer grote hoven, aangename wandeldreven, en lommerachtige boſſchen heeft, de welke uit hoge olmen, eſſchen en notebomen beſtaan. Dit huis is de zitplaats der oude ridderlyke familie van *Stede*, de welke het goedt *Harietsham* bezit. *Edwin Stede* wierdt den 22 January des jaars 1692, op een zondag, in des konings ſlaapkamer op Whithal tot ridder geſlagen, na dat hy een tydlang luitenant gouverneur en overſte kommandant zo wel in burgerlyke als krygszaken van de Barbados, Santa Lucia, S. Vincent, St. Domingo, en andere Karibiſche eilanden, in Amerika, onder Karel den II, Jacobus den II, en Wilhelm den III geweeſt was.

STEDEHEM, of STEDUM, en by verkortinge STEEN genoemt, een dorp van de Groninger Ommelanden, onder het kwartier van Fivelingo. Het is eertyds aanzienlyk geweeſt door eene prooſtdy, en heeft den naam gegeven aan het daar by gelegen boſch *Stederwalde*. Dit boſch is naderhandt uitgeroeit; maar de plaats, daar het zelve geſtaan heeft, is nog bekend onder den naam van *Stuerwold*. Hier ſtaat het adelyk huis huis Nitterſum. Het dorp Stedum heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Lopperſum.

STEDINGERLANDT, STADINGERLANDT, een kleine vruchtbare landſtreek, gelegen aan de Wezer, in het graafſchap Oldenburg, den koning van Denemarken, als een Lunenburgſch leen, toebehorende. De ambachten *Oelneſche* en *Berne* zyn daar aan onderhorig, gelyk mede het klooſter *Uden*, waar in de oude graven hunne erfbegraafplaats hebben gehad, in den jare 1538 door den biſſchop van Munſter verwoeſt. De Stedingers kantten zich in den jare 1203 aan tegen de graven van Oldenburg, wegens den over hen aangeſtelden onbeſchoften baljuw: doch wierden tot gehoorzaamheit gebragt in den jare 1234, na dat zy by Oelneſche een veldſlag verloren hadden, waar op in den jare 1243 naby het ambacht Berne een ſterk kaſteel, *Leeuwenburg* genaamt, gebouwt wierdt. *Winckelm. Oldenb. Hiſt. p.* 364. *Tromſd.*

STEDUM. Zie STEDEHEM.

STEEN, (JAN) een zeer bekend kunſtſchilder, was geboren te

Delft, daar zyn vader een brouwer was. Hy was een leerling van Jan van Gojen, die hem om zyne geestigheit inzonderheit beminde. Jan beminde insgelyks zynen meester, maar nog meer des zelfs dochter, die hy zo kluchtig hadt behandelt, dat zy hoe langs hoe meer begon te zwellen. Wederzyds ouders moesten dus het trouwen van deze twee wel toestaan, en de vader van Steen zette zynen zoon in een brouwery te Delft. Maar dit hadt geen voortgang, vermits Jan en zyne huisvrouw, Margriet genaamt, niet oppasten. Jan nam daar op zyne toevlucht tot het penceel, en 't eerste, dat hy maakte, was een zinnebeeldt van zyn bedorven huishouding. Het vertrek lag buiten order overhoop, de hondt slobberde uit de pot, de kat liep met 't spek heen, de kinderen buitelden ongehavend over de vloer, moer zat gemakkelyk in een setel, en zag dit werk aan, en om de klucht hadt hy zich zelf daar by afgemaalt, met een roemer in de handt, en een aap op de schoorsteen, die dit alles met een langen bek begluurde. Na verloop van tydt wierdt hy herbergier; maar dit was ook van geen duur; dies nam hy het penceel weder in de handt. Men ziet van hem een stuk, naderhandt aan den vorst van Wolffenbuttel verkocht, waar in staat afgebeeld een bruidegom en bruidt, twee oude lieden, en een notaris. Deze waren elk zo natuurlyk in hunne verrechtingen afgebeeld, als of men 't zelve wezentlyk gebeuren zag. De oude lieden schenen met den grootsten ernst hunne mening te beduiden aan den notaris, die, met de pen op het papier, schryfree met aandacht toeluisterde. De bruidegom stondt, als ten uiterste daar over misnoegt, in een postuur, even of hy van spyt stondt te stampvoeten, hoedt en trouwtekens tegen den grondt geworpen, schouder en handen opgetrokken. Hy ziet zyne bruidt op zy aan, als of hy de schuldt daar van aan de oude lieden wilde wyten, en zich voor haar ontschuldigen, die daar by met de tranen op de wangen bedroeft staat te kyken. Even zo natuurlyk en geestig is van hem geschildert een jonge opgeschoten julius, staande te huilen, om dat hy in zyn schoen (het stuk verbeeldt een St. Nicolaas-avondt) ziet een roe, of gardt, in stee van iets smakelyks steken. Onder zyn kleinder soort van kunststukies vindt men 'er vele, die uitvoerig naar 't leven geschildert, en niet min geestig van gedachten zyn. Het getal zyner kunststukken is zeer menigvuldig, ook doorgaans geestig van vinding, het zy dat hy vrolyke gezelschappen in wyn-of bierkroegen, of andere losse bedryven van 's menschen leven verbeeldde; het zy dat hy zaken, die een stilder beslag vereischen, als, by voorbeeldt, een kinderschool, of iets diergelyks, vertoonde. Het was echter altydt met eenig potzig bedryf vermengt, het zy dat de jongens malkander in 't hair grepen, of dat de schoolkoning, die 'er zo wyslyk uit ziet als ooit hun aller voorzaat Dionysius, zyn schoolrecht oeffent met de plak, terwyl anderen daar door schynen in vreze gebragt te zyn, en zeer bedrukt uitzien. Eene verbeelding van een Kwakers lykstatie, door hem gemaakt, is zo geestig en potzig van toestel, zynde de wezens zo naargeestig verbeeld, dat men de zelve niet zonder lagchen kan aanzien. Men moet van hem ook zeggen, dat hy het onderscheiden der personen zeer wel verstondt; by voorbeeldt, in de tafereelen, daar heeren en boeren by malkander in verbeeld staan, is haast te zien aan de wyze van staan en het maken der gebaarden, zonder dat men behoeft acht te geven op de kleding, wie de heer, en wie de boer is. In 't algemeen moet men nog van Jan Steen zeggen, dat zyne schilderyen waren als zyne levenswyze, en zyne levenswyze als zyne schilderyen. Van de laatste is hier reets genoeg gesproken; men zal nu hier nog, tot vermaak van den Lezer, een staaltie of twee van zyne kluchtige levenswyze verhalen. Wanneer hy de brouwery nog op hadt, maar meer wyn voor zyn geldt dan mout kocht, waar door de zelve, by gebrek van het laatste, zomtyds stil stondt, en de neering gevolgelyk verliep, zeide zyne huisvrouw eens tegen hem: *Jan, de neering verloopt, de klanten komen vergeefs, daar is geen bier in de kelders, noch zo veel mout om een brouw te kunnen maken: hoe zal dat gaan? je behoort de brouwery levendig te houden. Ik zal ze wel levendig houden*, zeide Jan, ging naar de markt (na dat hy alvorens den knechten belast hadt de grote ketel vol water te pompen) kocht een deel levendige endvogels, liet, te huis gekomen zynde, de mout, die hy nog hadt, in den ketel storten, en de vogels daar in zwemmen. Deze, zulks niet gewoon zynde, vlogen als dol af en aan door de brouwery, en maakten zulk een geweldt, dat zyne vrouw daar op in kwam. Daar op zeide hy: *Is het nu niet levendig in de brouwery?* en schoon de goede vrouw niet veel lust hadt om te lagchen, kon zy zich om zyn potzig bedryf daar van evenwel niet onthouden. Toen Jan Steen weder aan het schilderen was gegaan, gebeurde het, dat hy een stukie schildery verkocht, en eenig goudt daar voor ontfing. Zyne vrouw hadt, als wel te denken is, graag gewilt, dat hy het afgelangt hadt; maar hy fokte daar mee heen naar de kroeg, verdronk een deel, en verspeelde de rest, komende echter vrolyk en welgemoed te huis. Zyne vrouw, daar voor beducht, vroeg ten eerste naar 't goudt, het geen hy zeide niet meer te hebben, en begon wel hertelyk te lagchen. Zyne vrouw antwoordde daar op, dat zulks niet was om te lagchen; maar Jan zeide tegen haar: *Zou ik niet lagchen; zy menen, dat zy my bedrogen hebben, maar ik heb hen besch .... want het goudt is op elk stuk wel zes aazen te ligt: dat zullen zy eerst gewaar worden als zy het morgen zullen willen verwisselen. Hoe zullen zy dan staan kyken!* Na de doodt van deze zyne huisvrouwe trouwde hy eene andere, (waar van de vryadie niet onaardig is om te lezen, zie *Houbraken* III *Deel*, *pag.* 22 *enz.*) Marritje Herculens genaamt, eene vrouw, die koopmanschap in schaapshoofies en pooties, en diergelyke waaren deedt, daar hy haar wel haast af holp. Deze Marritje plaagde haren man altydt om geschildert te wezen, gelyk men de portretten gemeenlyk ziet, in hun Zondags-pak. Maar daar kwam niet van, zo dat de vermaarde Leidsche kunstschilder Karel de Moor, die veel aan 't huis van Jan Steen kwam, haar zynen dienst daar toe aanboodt, en haar uitschilderde. Zy was daar mede wonderlyk in haar schik, en liet het haren man zien, die daar ook genoegen in nam, maar zeide, dat daar nog iets aan ontbrak, het geen hy zelf daar aan doen zou. Strax nam hy het palet en pencelen, en schilderde een groten hengelkorf met gekookte schaapshoofden en pooties aan haar arm, dat zo grappig stondt by het Zondags pak, dat zy, schoon het tegen haar zin was, daar zelf om lagchen moest. *Dit*, zei Jan, *ontbrak 'er aan, om dat haar de luiden zouden kennen.* Uit dit alles ziet men nu, dat het bekende Hollandsche spreekwoordt: *Dat is een stuk van Jan Steen*, in alle opzichten waar is. Hy stierf in den jare 1678 en wierdt door zyne kunstbroeders begraven. *A. Houbraken Schouwburg der Nederl. Kunstschilders* III *Deel.*

STEENBERGEN, eene kleine stadt in de Generaliteit, gelegen twee uuren van Bergen-op-Zoom en Tholen. De oorspronk van haren naam is onzeker. Eenigen willen den zelven afleiden van zekeren Strenius, die landvoogdt zou geweest zyn over die landstreek, die naderhandt naar zynen naam het *landt van Streen*, of *Strien*, genoemt wierdt. Deze zou omtrent den jare 602 een vaart (nu de Kille) hebben doen graven, van Strienmonde tot Strienham, en wyders by het Staatsgat in de Vliet, en aldaar een tolhuis hebben gesticht, en genoemt *Streenbergen*, betrekking hebbende op zynen naam, en op drie bergen, daar omtrent gelegen, den Oost-en West-Welberg, met den Preekberg, die deze stadt ook nog onder een Burgundisch kruis in haar wapen voert, en dat verder de tydt naderhandt dezen naam heeft verandert in *Steenbergen*. De oudste berechten, daar eenige staat op te maken is, zyn van de jaren 1212 en 1272, wanneer Aarnoud van Gazebeke, toen heer van Breda, de voorrechten van Steenbergen heeft bevestigt, in den jare 1296 van hertog Jan beschonken met den vrydom van tolle en geleide tot Antwerpen en op de Schelde. In den jare 1331 verkregen de inwoonders van hertog Wenceslaus het recht om een kaai en dyk te leggen, tot veiligheit van hare koopvaardyschepen, welk recht door Karel den IV is bevestigt, met byvoeging van eenige vryheden voor de kooplieden, als mede de zelve voorrechten omtrent hare jaarmarkten, als die van Antwerpen. In den jare 1354 is deze stadt begrepen onder de Unie, of 't verbondt van de steden van Brabandt, en een lidt daar van geweest, gelyk nog blykt uit de oude beschryfbrieven. Omtrent dezen tydt bloeide deze stadt in luister, dryvende haren koophandel sterk op Engelandt en Denemarken. In den jare 1365 is de zelve door den brandt ten eenemaal verwoest, doch kort daar na herbouwt, en met een stenen muur omringt, maar zodanig vermindert en ingetrokken, dat het tiende gedeelte van hare voorgaande grootte niet overig was. Het is niet onwaarschynlyk, dat het tegenwoordige stadhuis alstoen is gebouwt, om dat men in een oud Regifter vindt aangetekent, dat op den 18 September des jaars 1481 de klok op het zelve is opgehangen. Dit stadhuis is een seldzaam gebouw, meest trekkende naar de oude Gotthische bouworder. Het is versiert met vier torens, die alle tot verdediging gebouwt zyn. Deze rampen van brandt hebben met den luister ook de verdere bescheiden dezer stadt tot den jare 1570 onder de assche bedolven. In den jare 1583 is deze stadt door het krygsvolk van den prinsse van Parma door verraadt ingenomen; maar in den jare 1590 door prins Maurits hernomen. Zy ging in den jare 1622 aan Don Louis de Velasco met verdrag over. In den jare 1629 is deze stadt versterkt met een aarde wal met zes bolwerken en twee raveleinen, en in den jare 1701 aan de Oostzyde met aanmerkelyke buitenwerken versterkt, zo dat deze stadt aan die zyde met drie grachten is besloten. Aan de Zuidzyde, daar zy voor dezen uitgestrekt was, ziet men nog een overblyssel van de oude wallen, met eene menigte van zware fondamenten in de aarde, en by uitstek een prachtig overblyssel van de oude Woudsche poort, die wonderlyk is, nu nog genoemt *de Oude poort*, waar in men klaar kan zien tot wat pracht deze stadt voortyds is opgestegen geweest. Zy is aan de Noordzyde voorzien met een haven, die aan weerzyden is gesterkt met een schans en een hoornwerk; maar tegenwoordig van gene koopmanschap of florissante neringe voorzien. De prinssen van Oranje zyn een lange reeks van jaren heeren van deze stadt geweest, gelyk als tegenwoordig de prins van Oranje en Nassau, *Johan Henrik Friso*, enz. enz. enz. de zelve bezit. *Guicciardyn Beschryv. der Nederl. Zeileri Topograph. Circ. Burgund. Van Meteren en van den Sande Nederl. Hist.* enz.

STEENDEREN, een dorp in het graafschap Zutphen, 't welk in het geestelyke met Bronkhorst door een Gereformeerd predikant bedient wordt, staande onder de classis van Zutphen.

STEENKERKEN, een klein dorp in Henegouwen, alwaar in den jare 1692, den 3 Augusty, tusschen koning Willem den III van Engelandt en den Franschen generaal Luxemburg een bloedige veldslag is voorgevallen.

STEENS, of STIENS, een tamelyk groot en oud dorp van de Vriesche grietenye Leeuwarderadeel, in het kwartier Oostergoo. Het wierdt eertyds *Steensede* genoemt, en heeft een kerk, die in de Roomsche tyden op den naam van St. *Vitus* ingewyd was. Tegenwoordig wordt ze door een eigen Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Leeuwarden. Achter de kerk stondt het huis of de stins *Hayoma*, van anderen *Burmania* genaamt, wiens bezitters waarschynlyk zeer veel geholpen hebben tot het optimmeren van de kerk.

STEENSEL, een Brabandsch dorp, gelegen in de Meiery van den Bosch.

STEENVOORDE, of STEENVORDEN, een slot en stedeke in

in Franſch Vlaanderen, in het gebiedt van Kaſſel. *Euſtachius de la Viefville* kocht de zelve in den jare 1592 van het geſlacht van *Bailleul*, waarom des zelfs nakomelingen zich ook heeren van *Steenvoorde* noemden. Het heeft een grote markt, een ſchone kerk, met een hogen toren, als mede een nonnenklooſter. *Imhof de fam. Viefville.*

STEENWYK, geen grote, maar eene oude en ſterke ſtadt in de provincie van Over-Yſſel, in het droſtampt van Vollenhove, palende aan de grenzen van Vrieslandt, en gelegen aan den vliet de Aa, de welke zynen oorſpronk niet verre van daar in de velden heeft, en naar de Zuidzee toe loopt, om zyne wateren daar te lozen. Zy wierdt in den jare 1592, den 4 July, door prins Mauri.ts, na eene belegering van acht en dertig dagen, ingenomen, en aan de Vereenigde Provinciën gehecht. Zy was tien jaren te voren door de Spaanſchen met eene krygsliſt ingenomen, het welk aldus was toegegaan. Verdugo was verwittigt, dat de bezetting van Steenwyk, als of 'er geen vyandt te vrezen was, in een volle geruſtheit leefde, en dat de muren van zekere plaats zouden kunnen beladdert worden; maar hy wiſt de diepte van de gracht niet, die uit den naaſt gelegen vliet toevoer van water kreeg. Om het te weten bediende hy zich van een boeren meisie: dat meisie liet haren hoedt in de graft vallen, als of hy 'er in gewaait was; en om den zelven weder te krygen treedt zy in de graft, loopt den hoedt herwaarts en derwaarts na, en bevindt, dat het water op sommige plaatſen niet hoger was dan hare kniën. Daar op wordt Taſſis, na het vallen van den avondt, met eenig krygsvolk van Verdugo afgezonden om een kans op de ſtadt te wagen. Het was juiſt pik donker, en de bezetting zou een vrolyken nacht houden van het geen zy te Haſſelt geroofd hadt, zo dat de Spaanſchen de veſten zonder tegenſtandt beklommen, en de plaats veroverden. *Bor en van Meteren Nederl. Hiſt.*

STEENWYK, (HENRIK VAN) een Nederlandſch ſchilder, aldus genaamt naar zyne geboorteplaats, in 't voorgaande artykel beſchreven. Hy was een leerling van Jan de Vries. Zyne neiging was om in het klein te ſchilderen de verſchieten der kerken van binnen, en hy heeft in dat ſoort alles gedaan, wat men doen kan. De oorlogen in Vlaanderen dwongen hem zyn vaderlandt te verlaten, en te gaan naar Frankfort, alwaar hy, na 'er langen tydt zyn handwerk geoeffent te hebben, ſtierf in den jare 1603. Hy liet een zoon na, die den zelven trant van ſchilderen volgde, en die in Engelandt veel gewerkt heeft voor den koning van Groot-Britannië, alwaar hy treffelyk leefde. Na zyne doodt zette zyne weduwe zich te Amſterdam neder, alwaar zy insgelyks haar koſt won met het ſchilderen van perſpektiven. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

STEENWYKERWOLDT, een dorp en ſchoutampt in de provincie van Over-Yſſel, onder het droſtampt van Vollenhove gelegen. De kerk was in de Roomſche tyden op den naam van den Apoſtel Andreas ingewyd, en wordt tegenwoordig door een eigen Gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Vollenhove en Steenwyk.

STEFANO, (.......) een ſchilder te Florence, was een leerling van den beroemden Giotto, en een der eerſte, welke in acht hebben genomen om het naakte der kledadie en de perſpektiven regelmatiger te vertonen. Hy ſchilderde te Florence, te Piza, en te Aſſiſe, en ſtierf in den jare 1350, oud 49 jaren. *De Piles.*

STEGANOGRAPHIA is eene kunſt om bedektelyk te ſchryven, en op eene wyze, onbekend aan iedereen, uitgenomen aan den gene, aan wien men ſchryft. Het is een Griekſch woordt, zamengeſtelt van *στεγανὸς*, *verborgen*, en *γραφὴ*, *ſchrift*. Hoewel deze kunſt onder de ouden in gebruik is geweeſt, ſchynt het echter, dat niemandt de regels daar van uitgegeven heeft voor *Trithemius*, abt van Spanheim, in het bisdom van Ments, de welke ondernam zulks te doen, niet alleen in de zes boeken van de velerhande ſchryfkunſt, maar ook in het beroemde werk over de *Steganographia*, het welk zo veel geruchts in de wereldt gemaakt heeft. Hoewel hy aan dit werk niet heeft gearbeid dan om dit verwonderenswaardige geheim te ontdekken, was nochtans zyn oogmerk niet om het zelve zonder onderſcheidt aan alle ſoorten van menſchen gemeen te maken; hy gaf voor niet te ſchryven dan voor de geleerden en ſtaatsdienaars; en om van het lezen van zyn ſchrift af te houden het gemene volk, en de eenvoudige lieden, veinſde hy omgang te hebben met de boze geeſten. Dus nam men ter goeder trouwe voor Duivelen zekere buitengewone namen, gefatzoeneert naar de Hebreeuſche manier, gelyk die van *Pamerſiel*, *Gamuel*, enz. de welke nergens toe dienen dan om zyne leerwyze aan te tonen. Het was daarom, dat deze goede abt voor een tovenaar gehouden wierdt, voornamentlyk ſedert dat Karel Boville, wiskunſtenaar, dit werk by den maker zelf gezien, en het, zonder daar aanmerkingen op te maken, doorlopen hebbende, door geheel Vrankryk ging verbreiden, dat het niet dan Duivelſche verborgendheden waren. Dit was het geen Poſſevinus deedt zeggen, dat de *Steganographia* vol bygelovigheden en tovenary was. De laſteraars van den abt Trithemius trokken de zaak zo ver, dat de keurvorſt van de Paltz, Frederik de II, het oorſpronkelyke van deze *Steganographia*, het welk hy in zyne boekery hadt, deedt verbranden. Dit belette echter niet, dat vele geleerden niet onderſtaan hebben om te beſchaven dat geen, het welk Trithemius hadt uitgevonden. De allerdoorluchtigſte van deze verdedigers is de hertog van Lunenburg, die over deze ſtoffe in den jare 1642 een boek deedt drukken, het welk hy den tytel gaf van *Cryptographia*, dat is te zeggen *verborgen ſchrift*. De beruchte Caramuel gaf ook eene *Steganogoaphia* in het licht te Bruſſel, naderhandt te Keulen in den jare 1635, de welke niet anders is dan eene uitlegging over de *Steganographia* van Trithemius. De vader Caſp. Scot, Hoogduitſch Jeſuit, gaf in het licht in den jare 1665 *L'Ecole Steganographique*, waar in hy dezen goeden abt krachtig voorſpreekt. Eindelyk heeft een geleerd Hoogduitſcher, genaamt Wolfgang Ernſt Heidel, eene uitlegging gemaakt over de *Steganographia* van Trithemius, waar in hy nieuwe manieren opgeeft, om te ontcyfferen alles, wat men wil, in een brief, door middel van de verſcheide merkletters, met zeer ſcherpzinninge beginſelen tot de ontcyffering. *Caramuel in curſu liberali. Baillet Jugemens des Savans.*

STEGE, eene kleine ſtadt op het Deenſche eilandt Moen, tegen over de Zuidelyke kuſt van Zeelandt, tuſſchen twee kleine zeën gelegen.

STEGEBORG, eene kleine ſtadt, nevens eene goede haven, in de Zweedſche provincie Ooſt-Gothlandt, naby Suidkoping en Nordkoping, tegen het Zuiden gelegen. *Mary Diſt.*

STEGGARDEN, een dorp van de Vrieſche grietenye Stellingwerf-Weſteinde, in 't kwartier der Zevenwolden.

STEGHEN, een voornaam geſlacht in Brabandt, het welk in den jare 1698 met *Karel van Steghen*, droſſaardt van het hertogdom van Brabandt, de graaflyke waardigheit heeft bekomen. In den koninklyken openbrief wordt gezegt, dat zy over de 400 jaren den adelyken ſtandt bezeten hebben, en vele voortreffelyke lieden hebben voortgebragt, gelyk dan ook de vader van den gemelden Karel koninklyke ſchatmeeſter te Bruſſel geweeſt is: zyn grootvader was voorzitter in de rekenkamer van Brabandt, en zyn overgrootvader Raadsheer van Brabandt. *L'Erection de toutes les terres du Brabant.*

STEIN, of STAIN, eene kleine ſtadt in opper-Ooſtenryk, by Crembs, aan den Donauw, over welken aldaar naar de daar tegen over gelegen plaats Mautern een brug legt; gelyk dan ook de genen, die op deze rivier voorby zeilen, aldaar tol moeten betalen.

STEIN, eene kleine ſtadt, met den toenaam van *aan de Anger*, in het neder-Hungariſche graafſchap Sarwar, in het Latyn *Comitatus Caſtriferrenſis*, aan de rivier Guntz gelegen. Eenigen noemen de zelve in 't Latyn *Sabaria.*

STEIN, eene kleine ſtadt in het opperſte gedeelte van het hertogdom Krain, aan de rivier Weiſtritz, drie mylen Noord-Weſtelyk van Laybach gelegen.

STEIN, eene kleine plaats, met een ſlot, in het Weſtelyk gedeelte van het hertogdom Karinthië, aan de rivier de Drauw gelegen, en den graven van Rozenberg toebehorende.

STEIN, eene ſtadt in Zwitſerlandt, aan den Rhyn, alwaar de zelve uit het Cellermeer komt, en over de welke een brug legt twee mylen van Schafhauſen, behorende onder de beſcherming van het Kanton van Zurich. Digt daar by legt op een berg het ſlot Klingen. *Stumpſius* houdt het daar voor, dat op deze plaats het oude *Gaunodurum* geſtaan heeft, het welk *Ptolomæus* voor de oudſte ſtadt van Zwitſerlandt houdt. Deze plaats zou al in den jare 996 van hertog Burchard van Zwaben tegen den inval der Hunnen met muren omringt, tot eene ſtadt gemaakt, en verſterkt zyn. Van de hertogen van Zwaben is deze ſtadt aan de vryheeren van Klingen, en van deze aan die van Klingenberg gekomen. In den jare 1478 ontſtondt hier tuſſchen den Raadt en de burgery een grote tweeſpalt, dat zo ver ging, dat de burgers hunnen burgermeeſter in den Rhyn wierpen. Doch de burgers van Stein hebben zich al in den jare 1412 van die van Klingenberg afgekocht, en wanneer zy in den jare 1484 van de ſtadt Zurich eene ſomme gelds leenden, hebben zy zich kort daar na onder hare beſcherminge begeven, doch met behouding hunner vryheden. In den jare 1005 wierdt de Benedictyner abdy van het hoge bergſlot *Dwiel* alhier verplaatſt, de welke van Hedwig, gemalin van den bovengemelden hertog Burchard, geſticht was. In den jare 1525 wilden de Zurichers deze abdy aan den toenmaligen abt tegen een landgoedt verruilen; doch de beide partyen raakten overhoop, en wanneer de abt des nachts met de beſte brieven van het klooſter van daar gevlucht was, zetten de Zurichers een amptman in het klooſter. *Beſchreib. des Rhynſtr. Stumpfſii Schweitzer Chron. lib. V. c. 14. Tromſd.*

STEINAU, eene ſtadt in het Sileſiſche vorſtendom Wolau, niet verre van den Oder, over welke een overvaart is, ſedert dat de brug in de oorlogstyden is bedorven. Zy is een doortocht naar Polen, en voormaals de zitplaats van eenige hertogen van de Glogauſche linie geweeſt. In den jare 1343 wierdt zy van hertog Henrik den Yzeren verbrand. Een diergelyk ongeluk hadt zy in den jare 1633, na dat de keizerlyke generaal, de graaf van Schafgotſch, de Zweden en Saxen, hier digt by, hadt aangegrepen, en eene volkome overwinning bekomen. Alhier ging de koning van Zweden, Karel de XII, met zyn leger uit Saxen over den Oder naar Polen. *Lucæ Schleſw. Chron. p. 1044, 1177 ſeq. Pufend. Schweed. Kriegs-Geſch. l. V. §. 100.*

STEINBOCK, eene graaflyke familie in Zweden, de welke van vaders zyde afſtamt van het geſlacht van *Torpa*: want *Arvidus van Torpa*, die in den jare 1480 ryksraadt in Zweden was, hadt de erfdochter van *Steinbock*, *Anna*, dochter van GUSTAVUS OLAUS STEINBOCK, te Erichſtada, getrouwt, en de uit dezen echt geteelde zoon, *Olaus van Torpa*, den moederlyken naam van Steinbock aangenomen. De zelve hadt by zyne gemalinne Catharina Lake geteelt GUSTAVUS OLAUS den II, ryksveldheer van Zweden. Van dezen Guſtavus Olaus nu, en zyne gemalinne Brigitta Leeuwenhaubt, zyn ERIK STEINBOCK, en nog drie andere zonen, nevens drie dochteren, geteelt, waar van *Nicolaas Steinbock*, vryheer te Leena, in ballingſchap is geſtorven. *Arvidus* was landvoogdt in Ooſt-Gothlandt, en *Abraham* wierdt door koning Erik van Zweden in den jare 1567 gedood. *Catharina* is met koning Guſtavus van Zweden, *Beata* met Petrus Brahe, graaf

te

te Wiſſengsburg; en *Ebba* met Nicolaas Flemming getrouwt. ERIK VAN STEINBOCK, de oudſte zoon, behieldt na zyns vaders doodt de heerlykheden Ehroerbeck en Oehrenſtein, en was koninklyke landvoogdt in Weſt-Gothlandt, wierdt in den jare 1568 door koning Johannes van Zweden tot ridder geſlagen, geraakte ook tot het ryks-Raad-en veldheersampt in Zweden, alwaar hy, na de doodt van koning Johannes, des zelfs zoon, koning Sigiſmund den III van Polen, volſtandig aanhing, en doordien hertog Karel van Sudermanië door de meeſten in het Zweedſche ryk hulp kreeg, ook vervolgens tot de koninklyke waardigheit geraakte, en Sigiſmund van de meeſten geoordeelt wierdt het recht tot de kroon verloren te hebben, kregen ook de genen, die hem aangehangen hadden, hun deel, zo dat in den jare 1600 de rykskancelier Erik Sparr, en de ryks-Raden Guſtaaf Banier, Steno Banier, en Thuro Bielcke onthoofd wierden: doch de goederen van Erik Steinbock wierden in den jare 1599 in beſlag genomen, en hy leefde in Polen als balling, in welk ryk hy ook is geſtorven. Zyn zoon, GUSTAVUS STEINBOCK, welken hy, nevens nog een anderen zoon, *Swanto*, by zyne gemalinne, de gravinne Magdalena Sture, hadt geteelt, heeft de verbeurdverklaarde goederen zyns vaders naderhandt in den jare 1613 van den koning Guſtavus Adolphus wedergekregen. Hy liet onder anderen na *Frederik* en *Erik*.

1) FREDERIK STEINBOCK, graaf te Vogezund, ryks-Raadt en voorzitter van het hofgerecht te Nordkoping, ſtierf den 30 Auguſty des jaars 1652, en hadt van Catharina, dochter van Johan de la Garde, *Johannes Gabriel*, van wien hier na; *Erik*, opperkamerheer der koninklyke moeder, en overſte, en *Charlotta*, gemalin van den grave van Leeuwenhaubt.

JOHANNES GABRIEL STEINBOCK, graaf te Vogezund, was ryks-Raadt, opper-hofmaarſchalk, koninklyke hofgerechts-preſident, enz. ſtierf den 15 Auguſty des jaars 1705, en liet den roem na van een ongemeen geleerd en verſtandig ſtaatsdienaar geweeſt te zyn. Zyn zoon, graaf MAGNUS, was gouverneur generaal in Schonen, en heeft koning Karel den XII van Zweden, als een zyner voornaamſte veldoverſten, in zyne oorlogen gedient, byzonder in den jare 1712 en de volgende jaren in Holſtein en te Tonningen. Doch hy wierdt van de Denen in den jare 1715 gevangen gehouden, en is in den jare 1717, den 23 February, te Frederikshaven in de gevangenis geſtorven; doch zyn ligchaam op het verzoek van zyn twede gemalinne, Beata Chriſtiana, gravinne van Leeuwenhaubt, naar Schonen gevoert.

2) ERIK, graaf van Steinbock, zoon van den bovengemelden Guſtaaf, bleef als ryks-tuigmeeſter van Zweden in den jare 1659 voor Coppenhagen, en hadt van Okka, dochter van Johan van Ripperda, twee zonen en vier dochteren nagelaten.

Uit dit huis is ook geweeſt GUSTAAF OTTO STEINBOCK, koninklyke Zweedſche ryks-Raadt en ryks-admiraal, opperſte landvoogdt over Weſt-Bothnie, Laplandt, Jempterlandt, en Heredalie, kancelier van de hogeſchole te Lunden, graaf te Vogezund, vryheer in Cronbeck en Oereſtern, heer in Torpa, Kolka, Kida, een geleerd en verſtandig man, daar by een dapper krygsoverſte, die zich onder den koning Karel Guſtaaf in Polen dapper heeft gekweten: doch hy was in den jare 1659 in een ſlag op het eilandt Funen ongelukkig, zo dat hy in een viſſchersboot het moeſt ontvluchten. Doch hy heeft naderhandt aan de kroon Zweden in oorlogs-en vredestyden grote dienſten gedaan, en is in den jare 1685, in een hogen ouderdom, geſtorven. *Meſſenius de nobilit. Suec. Pufend. Rer. geſta Frid. Wilh. Holmic. literata. Beſchreib. von Schweden.*

STEINFURT, eene ſtadt met een zeer beroemd gymnaſium of doorluchtig ſchool, gelegen aan de rivier de Vecht, in het graafſchap van den zelven naam, in den Weſtphaalſchen kreits, zes mylen van Munſter, en den graven van Benthem toebehorende.

STEINHAUS, een overoud adelyk geſlacht aan den Rhyn, het welk zich ook in Brabandt heeft uitgebreid, alwaar het, naar de lands uitſprake, *Steenhuizen* genaamt wierdt, en de heerlykheden Flers, Poederlee, Herlo, enz. benevens de vryheerlyke waardigheit, welke het zelve in den jare 1635 bekwam, in bezit heeft. *Albert van Steinhaus* is in den jare 1430 abt te Tuitſch geweeſt. *Johan* bloeide omtrent den jare 1545 als Raadt van Otto Henrik, Paltsgraaf aan den Rhyn, en hertog in Beyeren. Een ander van dien naam ſtierf in den jare 1553 als adminiſtrator van het ſticht Baſel. Niet lang daar na bloeide nog een van dien naam als ridder en kommandeur van de Duitſche orde. Zyn broeder *Wilhelm* is, 80 jaren oud zynde, als koninklyke Spaanſche geheime en ſtaats-Raadt van Brabandt geſtorven. Des zelfs zoon, *Philips Wilhelm van Steenhuizen*, ridder, baron van Poederlee, Brabandſche koninklyke ſtaats-Raadt, kancelier van het Admiraliteits-collegie van Brabandt, en preſident van Vlaanderen, ſtierf in den jare 1668, in het 75 jaar zynes ouderdoms. In den jare 1714 was een *van Steenhuizen* gedeputeerde van Groningen aan den Franſchen afgezant, den grave van Chateauneuf, in den Hage. *MSS. Geneal. L'Erection de toutes les terres du Brabant p. 44.*

STEINHEIM, eene ſtadt, nevens een ſlot, aan den Mayn, in de Wetterau, den keurvorſten van Ments toebehorende. Het daar toe behorende ambacht, het welk 14 dorpen onder zich heeft, heeft de aartsbiſſchop Koenraad in den jare 1424 van de vryheeren van Epſtein gekocht. *Tromſd. Geogr. Winckelm. Beſchr. von Heſſ. P. II. c. 4.*

STEINHORST, een hertoglyk Gottorpſch ambacht, het welk eigentlyk buiten de Holſteinſche grenzen, maar digt daar aan, en aan die van Lauenburg gelegen is, waar aan het ook voorheen behoort heeft. Het is eerſt van den hertog van Saxen-Lauenburg aan die van Buchwaldt voor 16000 daalders verpand, en naderhandt, in den jare 1575, aan hertog Adolph van Holſtein-Gottorp voor 27000 daalders verkocht. *Danckwerth Beſchreib. von Schleſw. und Holſt. P. III. c. 11. p. 247.*

STEISLINGEN, *Nieuw-Steislingen*, aan de Steig, een ſteedtje; nevens eene heerlykheit, in het hertogdom Wurtenberg, aan de Elve. Het is voor dezen eene vrye Ryksheerlykheit geweeſt, maar in den jare 1270 van Eglolphus, heere van Steislingen, tot een Wurtenburgſch leen gemaakt. Na het affterven van het geſlacht van Steislingen kwam het aan die van Freyberg; doch als *Pancratius van Freyberg* in den jare 1582 zonder erfgenamen ſtierf, trok het de hertog van Wurtenberg aan zich, hoewel de overige heeren van Freyberg zich daar tegen aankantten. *Cruſii Annal. Suev. P. III. l. II. c. 21. &c. Tromſd. Geogr.*

STELLA (DE GRAVEN VAN) ſtammen af van het overoud geſlacht der graven *van* of *di Franſca curta*, uit Breſcia, in Lombardië, wiens voorouders uit de oude Napelſche adelyke geſlachten geſproten waren, en verſcheide eerampten bekleed hebben. *Aliganus Stella* was, voor dat het koninkryk van Napels zyne eigene koningen hadt, oppergezaghebber (*dux militaris*) van het zelve. *Inquiranus Stella* was aartsbiſſchop van Capua, en grootkancelier van Napels, en *Primus Stella* opperkamerheer ten tyde van koning Roderik. *Rochus Stella*, graaf van Santa-Cruce, keizerlyke en koninklyke Spaanſche geheime Raadt, en generaal wachtmeeſter, geboortig van Canoſa, in het koninkryk van Napels, heeft zich insgelyks in het begin van den Turkſchen oorlog omtrent den jare 1681 in keizerlyken krygsdienſt begeven, en tot op de vrede van Karlowitz in Hungarië, naderhandt tegen Vrankryk in Italië en Spanje roemruchtig gedient, hebbende in Spanje het geluk van door zyne goede hoedanigheden de byzondere gunſt van den toenmaligen koning Karel den III te winnen, de welke, toen hy tot keizer verkoren was, hem mede naar Wenen nam, tot generaal wachtmeeſter, in den jare 1713 tot Spaanſchen, en in den jare 1715 tot keizerlyken geheime Raadt benoemde, ook in den jare 1714 Nobile, of edelman van Napels maakte, en naderhandt tot geheimen ſtaats-Raadt van Napels in den hogen Raadt der Spaanſche Monarchy te Wenen aanſtelde. In den jare 1716 hebben de landſtanden in neder-Ooſtenryk hem, nevens zynen neef, *Petro Marcheſe Stella*, in hunne zamening aangenomen. Hy bezat, behalven zyne andere goede hoedanigheden, eene verwonderlyke geheugenis. By zyne gemalinne Joſepha Copon, die in den jare 1714 het keizerlyke ordenskruis bekwam, heeft hy verſcheide kinderen geteelt.

STELLA, (DIEGO) geboren in de provincie van St. Jago, in Portugal, was een Franciſkaner monnik, en een beroemd prediker in de XVI eeuwe. De kardinaal van Granvelle verkoos hem tot zynen biechtvader. Hy heeft eene verklaring over den Evangeliſt Lukas gemaakt, en nog vele andere boeken in het Spaanſch geſchreven, als: over de kerkelyke welſprekendheit, over de ydelheit en verachting der wereldt, over de liefde tot Godt, en eene Verhandeling in 't Latyn over de manier van prediken, gedrukt te Venetië. *Anton. Bibl. Hiſp.*

STELLA, (ERASMUS) geneesheer en burgermeeſter te Zwikkau, in Meiſſen, heeft een boek geſchreven over de edelgeſteenten, als mede twee boeken over de oudheden van Pruiſſen, welk laatſte hy aan Frederik, hertog van Saxen, en grootmeeſter in Pruiſſen, in den jare 1510 heeft opgedragen. *Hartknoch. Simler. Bibl. Voſſius de Hiſtor. Lat.*

STELLA (JACOBUS) was de zoon van *François Stellà*, een Hollander, die zich na zyne te rug komſt uit Italië te Lions nederzette, en aldaar in den jare 1596 dezen zoon teelde, die maar negen jaren oud was wanneer hy zynen vader verloor. Na dat hy zich op zyne reizen in alles wel hadt geoeffent, en op alle de ſeldzaamheden, die 'er in Italië te zien zyn, hadt toegelegt, nam hy in het 20 jaar van zynen ouderdom eene reize naar Florence aan, en wierdt daar bekend by den groothertog, den grave van Medicis, en moeſt voor den zelven allerlei ſeldzame zaken op zyns zoons bruiloft vervaardigen. Wanneer hy nu zyne bekwaamheit ondervondt, gaf hy hem een byzonder vertrek, en zo eene beſolding, als *Callot* gekregen hadt. Na dat Stellà op deze plaats 7 jaren zich hadt opgehouden, en allerhande ſchilderyen en tekeningen gemaakt, begaf hy zich naar Rome, alwaar hy 11 jaren bleef, om zich met ernſt op de oude beelden, in de ſchilderyen van Raphaël, en in meer andere dingen te oeffenen. Wanneer hy nu daar in ver was gevordert, beſloot hy weder naar Vrankryk te keren, en zich van daar naar Spanje te begeven, nademaal de koning van Spanje hem inſtantelyk verzocht hadt aan zyn hof te komen. Wanneer hy te Milaan kwam, weigerde hy het opzicht over de ſchool der ſchilderkunſt aan te nemen, het welk de kardinaal Albornos hem opdroeg. Te Parys gekomen zynde maakte hy zich kort daar na tot zyne reize naar Spanje gereed; doch de kardinaal van Richelieu beſchikte hem eene veel beter gelegenheit, wanneer hem de koning een goed jaargeldt en een eigen vertrek op 't koninklyke ſlot gaf. Naauwlyks hadt Stella blyken van zyne bekwaamheit gegeven, of de koning maakte hem ridder van St. Michiël. Hy maakte federt nog altydt met onvermoeiden vlyt allerhande voortreffelyke ſchilderyen, en liet zich zo yverig aan zyne kunſt gelegen leggen, dat hy een jaar voor zyne doodt met eene grote machteloosheit bezocht wierdt, en in den jare 1647, het 61 van zynen ouderdom, ſtierf. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

STELLA, (JULIUS CESAR) een Romein, leefde in de XVII eeuwe, ten tyde van paus Clemens den VIII en de volgende pauzen, tot aan Urbanus den VIII. Hy hadt een doordringend verſtandt, en de ſchoonſte geſteldheden ter wereldt tot de letteroeffeningen. Hy hadt grote genegenheit tot de dichtkunde, en ſlaagde daar in van zyne jeugdt af zeer wel. Hy maakte een dichtkundig werk over de tochten van *Chriſtoffel Columbus* naar de Nieuwe Wereldt, 't welk met verwondering is aangezien door Mu-

Muretus, door Vittori, door Borgias, en door Magny, dat is te zeggen door de eerste kenners van dien tydt, en het wierdt gehouden voor een werk van een volwassen man, hoewel de schryver maar twintig jaren oud was. Zelfs de vader Bencius, hoewel zyn meester, maakte overal wereldkundig, dat hy zich door dit werk minder oordeelde dan zyn leerling. Stella, dronken geworden door dit gelukkig gevolg zyner nieuwgeborene Zanggodinne, wilde voortaan stil zitten, en geloofde voor zyne achting genoeg gearbeid, en daar voor genoeg gedaan te hebben voor zyn overigen leeftydt. Rustende op dat ydele vertrouwen, ontdeedt hy zich van alle letteroeffeningen, verviel tot ledigheit, en de liefde tot de vermakelykheden, het welk eindigde door een kwalyk uitgevallen huwelyk, en door sterk drinken, het welk, als men verhaalt, de oorzaak van zyne doodt was. *Janus Nicius Erythraeus Pinacoth. Part.* I. *Baillet Traité Histor. des enfans devenus celebres par leurs etudes, & Jugem. des Sav. sur les Poëtes modernes.*

STELLA, (LODEWYK) de zoon van een rechtsgeleerde, genaamt *Petrus Stella*, (van welken men eenige Latynsche werken heeft, gedrukt te Lions in het begin van de XVI eeuwe). Lodewyk leefde omtrent het midden van de XVI eeuwe. Men zegt, dat hy zich in den ouderdom van vyftien jaren deedt verwonderen op de hogeschool van Orleans, gevende aldaar met een groten toeloop en buitengewonen voortgang lessen over de Griekschesehryvers, en byzonder over *Lucianus*, *Aristophanes*, de taalkunde van *Theodorus Gaza*. Dit wil misschien zeggen, dat Stella zich in zyn vyftiende jaar bekwaam genoeg gemaakt hadt in het Grieksch, om te kunnen verstaan alle soorten van Grieksche schryvers, en de zelve, zonder hulp van anderen, vertalen. Dit is byna het getuigenis, dat daar van gegeven heeft *Joachim Sterck*, volgens het zeggen van Fortius van Ringelberg, van wien Stella een leerling was. Deze hoogleeraar, die toen te Orleans leeraarde, spreekt van hem als van een der beste onderwerpen van zyn school, en die het Grieksch zeer wel verstondt. *Joach. Fortius de Ringelberg in Vit. per Melch. ad p.* 84. *Baillet Traité Hist. des enfans devenus celebres par leurs etudes.*

STELLES was, naar het zeggen der dichters, de naam van een jongeling, by wiens moeder, die eene arme vrouw was, de godin Ceres eens, wanneer zy van de reize zeer moede en verhit was, kwam, en om een weinig water, om haren mondt te verfrisschen, badt. Wanneer nu die vrouw, behalven het water, ook eenige meelpap de godinne bragt, en zy het zelve zeer gretig opat, lachtte Stelles haar daar over uit, waar over zich Ceres dermaten verstoorde, dat zy dat gene, het welk zy in den mondt hadt, op hem spoog, en daar door in eene verschrikkelyke hagedisse, door de Latynen *Stellio* genaamt, veranderde. *Ovidius lib.* V *Metamorph.*

STELLINGEN, *Stillingi.* Dezen naam gaven zich die Saxen, aan welke Lotharius, zoon van Lodewyk den Goeden, de vryheit gaf om het Heidendom, dat Karel de Grote hunne voorouders gedwongen hadt te verlaten, te belyden. Du Teller, *Recueil du Rois de France p.* 45, spreekt daar, maar veel korter, van dan een schryver (*Pierre de S. Julien Melanges Paradox. pag.* 199) die hem heeft aangehaalt. *Bayle Dict. Crit.*

STELLINGWERF. Daar zyn tegenwoordig twee *Stellingwerven*, of grietenyen in Vrieslandt van dien naam, namentlyk *Stellingwerf-Oosteinde*, en *Stellingwerf-Westeinde*. Stellingwerf begreep weleer, als uit de Vriesche landrechten te zien is, *Stellingwerf*, *Schoterwerf*, *Steenwyk*, *Giethoorn*, *Vollenhove*, en de *Kuinre*; doch zyn naderhandt, zo door oorlogen, als door aankoop, van Over-Yssel gekomen (uitgezondert Stellingwerf en Schoterwerf) aan den bisschop van Utrecht, en hoewel 'er om de vryheit der twee laatstgemelde grote veldslagen met den bisschop geslagen zyn, zyn ze echter by de Vriesche vryheit gebleven, uitgezondert dat 'er de Vriesche Broek, gelegen in 't Westen van Stellingwerf, door den bisschop van is afgescheurt. Die van Stellingwerf hebben zich in vorige tyden laten regeren door drie Stellingen, by forme van rechteren, welke alle jaren veranderden, en by wervinge vervielen op plaatsen, die daar toe by preëminentie gerechtigt waren. Deze voet van regeringe bleef in standt tot op de komste der hertogen van Saxen, die den rechterstoel in eene grieteny veranderden, stellende allereerst een grietman over Stellingwerf, gelyk als in de andere kwartieren des lands. De eerste grietman was *Lambert Piers*: hem volgde *Lykle Ebles Lyklama*, uit het geslacht van Steenwyk; en daar na is het onder de Burgundische regering in twee delen verdeelt, het een genoemt *Oost*-het ander *Westeinde*, en toen eerst den Zevenwolden bygevoegt. Beide volgen hier ieder in 't byzonder. *Winsemius.*

STELLINGWERF-OOSTEINDE, eene Vriesche grieteny onder 't kwartier der Zevenwolden, heeft ten Oosten de Groninger Ommelanden, ten Zuiden Drenthe, ten Westen Stellingwerf-Westeinde, en ten Noorden Opsterlandt. Deze grieteny bevat in zich, behalven vele buurten, de volgende tien dorpen, *Oldeberkoop*, *Nyeberkoop*, *Makkinga*, *Donkerbroek*, *Haule*, *Oosterwolde*, *Fochtele*, *Appelsche*, *Langedyk*, en *Ensloo*. Onder de meeste van deze dorpen behoren een, twee, of meer buurten, gelyk reets gezegt is. *De zelve.*

STELLINGWERF-WESTEINDE, eene Vriesche grieteny in 't Zuiden van Vrieslandt, onder 't kwartier der Zevenwolden, heeft twintig dorpen, verdeelt in tweën, als zes over den stroom, geheten *Beul*, *Noordwolde*, *Finkinga*, *Steggarden*, *Peperga*, en *Blesdyk*: onder Beul worden *Rizeperkamp* en *Bucholt*, onder Noordwolde *Sandhuizen* begrepen. Dan zyn nog veertien dorpen aan dezezyde des strooms gelegen, met namen *Nyeholtpade*, *Oldeholtpade*, *Wolvega*, *Sonnega*, *Oldetryne*, *Nyetryne*, *Spangen*, *Scherpenzeel*, *Munnikebuuren*, *Olde-Lemmer*, *Nye-Lemmer*, *Nye-Holtwolde*, *Olde-Holtwolde*, en *der Ezkert*. Het water de Lende scheidt de eerste zes dorpen van de laatste veertien, welke gemelde laatste veertien tusschen de Lende en de Kuinre besloten worden. Zy hebben alle verscheide gerechtigheden, generen zich met turf-en houtkoopmanschap, ook eenige met den akkerbouw, alzo 'er veel bosschagie is, inzonderheit naar der Ezzert, en Oldeholtpade: daar wordt ook veel wildt gejaagt en gevangen. *De zelve.*

STENAY, in 't Latyn *Stenaum*, *Stenacum*, eene sterke stadt in Lotharingen, aan de Maas, gelegen in 't hertogdom Bar, zeven mylen van Verdun Noordwaarts, en zes van Sedan Zuidwaarts. Deze stadt wierdt in den jare 1633 door de Franschen ingenomen, en de provincie van Champagne ingelyft.

STENDAL, de hoofdstadt van de Oude Mark, aan de Ucht, de welke daar midden door loopt, en de zelve ook omringt. Zy legt op eene grote vlakte, niet ver van een aangenaam bosch. Keizer Hendrik de I heeft de zelve in den jare 920 begonnen te bouwen, in den jare 926 aldaar eenen Rykslag gehouden, en zich tot den Wendischen oorlog toegerust. Zy is tamelyk groot, heeft ruime straten, en hadt, voor dat ze in de jaren 1680 en 1687 door brandt bezocht wierdt, aanzienlyke huizen, de welke men naderhandt allengskens weder heeft begonnen op te bouwen. Zy was voorheen ook eene der Hanzeesteden. In den jare 1150 wierdt zy van markgraaf Albert den Beer met een sterken muur omringt, en in den jare 1188 heeft markgraaf Henrik van Brandenburg alhier het collegie der kanunniken gesticht. Des zelfs inkomsten hebben sedert den jare 1551 de universiteit van Frankfort toebehoort. De stadt heeft nog drie Luthersche kerken, behalven eenige, die vervallen of onbruikbaar zyn. De Gereformeerden hebben hier vrye oeffening van Godsdienst. De stadt geneert zich meest met den akkerbouw en de linnenwevery. *Script. Brandenb.*

STENKO, of SDENKO RADZIN. Zie RADZIN.

STENO, (MICHIEL) Doge van Venetië, de welke in den jare 1400 na Antonio Venier tot die waardigheit verheven wierdt. Het gemenebest van Venetië bemachtigde in zynen tydt het gebiedt van Verona, Padua, en Vicenza, waar van het artykel van CARRARA kan nagezien worden; ook verwekte dit eenige onlusten met de markgraven van Este. Wanneer de Fransche maarschalk van Boucicaut, stadvoogdt van Genua, de stadt Baruth, in Syrië, hadt ingenomen, en van daar wederom te rug zeilde, tastten hem de Venetianen onverwacht aan in den jare 1404 tusschen de eilanden della Sapienza en Modon, en dat onder voorwendsel, dat de Franschen en Genuezen by de verovering van die plaats de Venetiaansche voorraadhuizen geplundert hadden. De generaal Karel Zeno gaf voor met zyne vloot Boucicaut overwonnen te hebben. Deze beweerde daarentegen, dat hy met 11 galeien, welke zich daarenboven nog in een zeer slechten staat bevonden, over de vyandelyke zeemacht, meer dan uit 30 schepen bestaande, de overhandt hadt behaalt, hieldt zich ook daar mede niet te vrede, dat de Venetianen, om dat zich de zelve de overwinning toeschreven, opentlyk van leugentaal bestrafte, maar daagde daarenboven den generaal Zeno en den Doge Michiel Steno tot een tweegevecht uit, het welk niet wierdt aangenomen. Onder dezen hertog geraakte de republyk met den Hungarischen koning Sigismund insgelyks in oorlog; maar redde zich uit den zelven door het omkopen van den vyandelyken generaal Pipo, of Scolari. Michiel Steno stierf in den jare 1413, en hadt Thomas Mocenigo tot opvolger. *Palatii Fasti Ducal. Matina Elog. Duc. Venet. Amelot de la Houssaye Hist. du gouvern. de Venise pag.* 42, 102, 499, 500. *Histoire de Marechal de Boucicaut.*

STENOBEA, ook *Antea* genaamt, was de vrouw van Pretus, koning der Argianen, de welke op Bellerophon verliefde. Zie BELLEROPHON.

STENO-STUR. Zie STUR.

STENTOR, een Griek, de welke eene zo sterke stem hadt, dat hy veel harder kon roepen dan 30 mannen te gelyk, gelyk *Homerus* getuigt, waar van dit spreekwoordt gekomen is: *Vox Stentorea*, dat is: *de stem van Stentor. Homerus lib.* V. *Iliad.*

STEPHANAS was genaamt een der eerste Christenen uit de stadt Corinthus, wiens gehele huisgezin de Apostel Paulus doopte. I *Kor.* I, 16.

STEPHANESCHIS, (JACOBUS CAJETANUS DE) een kardinaal. Hy wierdt te Rome geboren uit een adelyk geslacht, en hadt tot vader Pieter, en tot moeder Perna, uit het huis der Ursini. Men zondt hem, nog jong zynde, naar Parys om te studeren, alwaar hy het binnen drie jaren zo ver bragt, dat men hem tot meester in de wysgeerte verklaarde, en anderen opentlyk liet onderwyzen. Na eenigen tydt riepen de zynen hem te rug, en verzochten hem zich in de rechten te bevlytigen, de welke hy zeer schielyk en volmaakt bevatte. Den 17 December des jaars 1295 verhief Bonifacius de VIII hem tot kardinaal diaken, met den naam van *St. Gregorius ad velum aureum*, en de zelve paus gebruikte hem naderhandt met groot nut in eenige gezantschappen aan de Italiaansche steden. In den jare 1334 maakte Johannes de XXII hem beschermheer der Minoriten, en den 23 Juny des jaars 1343 stierf hy te Rome aan een hete koorts. Hy heeft geschreven: *De ratione, institutione & celebratione anni Jubilæi; De electione & abdicatione Cœlestini* V; *Sermones & Epistolæ plures*, doch inzonderheit vele geestelyke en wereldlyke gedichten, waar van de Latynsche schryfstyl hoog geschat wordt. *Ciac. Oldoin. Panvin. Victorell. Aubery. Wadding. Annal. Minor. Nomencl. Cardinalium.*

STEPHANI, (HENRIK) van Parys, de zoon van den beroemden boekdrukker Robertus Stephanus, was een der geleerdste mannen van zynen tydt in de Grieksche en in de Latynsche talen. Toen hy nog zeer jong was, gaf hy na zyne te rug komst uit Ita-

Italië de werken van *Anakreon* met aanmerkingen in het licht; zette de zelve naderhandt over in Latynsche vaarzen, en schreef nog vele andere boeken, zo wel in rym als in onrym. Doordien hy in de Griekfche en Latynfche talen ongemeen ervaren was, bezorgde hy de geleerde wereldt zeer vele heerlyke uitgaven van oude, in 't byzonder van Griekfche fchryvers, en voornamentlyk zynen *Thefaurus linguæ Græcæ*. Hy schreef ook eene verhandeling over de voortreffelykheit der Franfche tale, en van der zelver voorrang voor de Italiaanfche, ook van hare overeenkomft met de Griekfche, de welke hy opdroeg aan den koning van Vrankryk. Hy was den Hervormden Godsdienft toegedaan, en om dat hy in zyne *Apologia Herodoti* de geeftelyken van de Roomfche kerk vinnig aantaftte, wierdt zyn beeldtenis te Parys verbrand, na dat hy zich door de vlucht gered hadt. Hy hieldt zich naderhandt op verfcheide plaatfen in Duitfchlandt op, tot dat hy eindelyk weder in Vrankryk kwam, en in de uiterfte armoede te Lions in den jare 1598, in het 70 jaar zyns ouderdoms, fterf. Hy liet verfcheide kinderen na, waar onder was *Paulus Stephani*, de welke zyne boeken erfde, en eene dochter, de welke met Ifaak Cafaubonus trouwde. *Thuanus & Teiffier Eloges T.* II. *Tollius de infelicitate litter. p.* 87. *Sammarthan. lib.* IV *Elog. du Maine & Vauprivas de vita Stephanorum.*

STEPHANI, (KAREL) geboren te Parys, was een beroemd geneesheer, en de broeder van den geleerden Robertus Stephani. Hy ftierf in den jare 1564, en liet eene dochter na, met name *Nicola*, de welke van wegens hare kenniffe in de talen beroemd was, en aan Johannes Libaut, een geneesheer, uitgetrouwt wierdt. Hy fchreef de volgende geleerde werken: *De diffectione partium corporis humani lib.* III; *De nutrimentis lib.* III; *Prædium rufticum*, het welk hy ook in het Franfch uitgaf onder den tytel van: *De la maifon ruftique*; *De re hortenfi Vinetum*; *Difcurfus de hiftoriis Lotharingiæ & Flandriæ*; *Compendium Hiftoriæ ducum Mediolanenfium*; enz. *Du Maine & Vauprivas Bibl. Franc. Van der Linden de Script. Med.*

STEPHANI, (ROBERTUS) geboren te Parys, een beroemd boekdrukker, heeft niet alleen door zyne fchone drukken, maar ook door zyne fchriften een onfterflyken roem verkregen. Hy was zeer ervaren in de Griekfche en Latynfche talen, en gaf onder andere voortreffelyke fchriften in 't licht: *Thefaurus linguæ Latinæ*. Doordien hy de Hervormde leer beleedt, begaf hy zich in den jare 1547 naar Geneve, en nam de letters uit de koninklyke drukkery met zich, waarom zyne beeldtenis te Parys verbrand wierdt. Hy ftierf te Geneve in den jare 1556, in het 56 jaar van zynen ouderdom. Hy gewan *Henrik* en *Robert Stephani*. De laatfte was de vader van *Francifcus*, en van *Robert*, de welke verfcheide gedichten in de Griekfche en Latynfche talen fchreef, en grote vriendfchap onderhieldt met den abt des Portes, ook met andere geleerden, die in het begin van de XVIIeeuwe leefden. *La Croix du Maine Bibl. Franc. p.* 443, 444. *Gefner. in Bibl. Almeloveen de vita Stephanorum. Thuanus & Teiffier Eloges T.* I. *Colomefius Gall. Orient. p.* 22.

STEPHANIDES, (WILHELMUS) door anderen *Stephanus* genoemt, was van eene doorluchtige familie, oorfpronkelyk uit Normandië, en monnik van de Benedictyner orde te Kantelberg. Hy ftudeerde in Vrankryk in de wysgeerte en in de Godgeleerdheit, en was de medgezel van St. Thomas van Kantelberg. Hy leefde in den jare 1190, onder Richard den I, koning van Engelandt. Hy heeft verfcheide werken nagelaten, onder anderen een *De vita & paffione Thomæ*; enz. *Pitfeus de illuftr. Angliæ Script.*

STEPHANION was de eerfte, die blyfpelen deedt vertonen met klederen op zyn Romeinfch. Hy danfte op de eeuwfpelen, welke tweemaal in zynen tydt geviert wierden, de eerfte maal onder Auguftus, en de twede maal onder het vierde burgermeefterfchap van Claudius Cæfar, tuffchen de welke niet meer dan 63 jaren verlopen waren; doch hy leefde nog langen tydt daar na. *Plinius Hiftor. l.* VII. *c.* 48.

STEPHANUS, (DE HEILIGE) de eerfte der zeven diakonen, welke door de kerk in het 33 jaar na de geboorte des Heilands verkoren wierden om zorg te dragen voor de armen, die onder hen gevonden wierden. Hy wierdt opgevoed in de fchole van Gamaliël. Schoon de Joden zich naderhandt weder tegen hem aankantten, konden zy echter den H. Geeft, die door hem fprak, niet wederftaan; waarom zy valfche getuigen tegen hem inbragten, die hem befchuldigden, dat hy tegen den tempel en de Wet Godslafterlyk gefproken hadt. Tegen zodanige befchuldigingen verantwoordde hy zich voor eene grote menigte zeer kloekmoedig, en beftrafte de Joden over hunne verftoktheit en Godloosheit, waar door zy nog meer verbittert wierden, en hem dood ftenigden. Terwyl zulks gefchiedde, zag Stephanus den hemel geopent, en Jefus, zittende ter regterhandt des Vaders. In het midden der woede zyner wederpartyders badt hy nog voor hen, en was de eerfte, die om de belydenis van Chriftus het leven verloor. In de eerfte eeuwen waren 'er eenige, die onder zynen naam eenige openbaringen aannamen, doch de welke van de rechtzinnigen als valfche verworpen wierden. Uit eene zonderlinge hoogachting wierden hem ook dikwils eenige kerken toegewyd. Men zegt, dat zyne overblyffels in het jaar 415, onder de regering van Honorius en Theodofius den Jongen, gevonden zyn, de welke van Orofius ten eerften naar 't Weften zouden overgebragt zyn. *Hand.* VI *en* VII. *Lucianus Invent. corp S. Stephani. Auguftin. l.* XXII *de Civ. Dei. Cave Antiq. Eccl. Tillemont. Bafnage. Fabricius Codex Apocryph. N. T.*

PAUZEN VAN ROME.

STEPHANUS, een geboren Romein, was de zoon van Julius, of, zo anderen willen, van Jobius, en volgde in den jare 253 op Lucius. Hy was een ftreng en oplopend man, die met Cyprianus en andere biffchoppen van zynen tydt over de vrage, of men de ketters nog eens zou dopen? groot verfchil hadt, en de zelve boven maten ftreng handelde. Nu is wel waar, dat de waarheit meer op zyne dan op Cyprianus zyde was: doch nademaal hy beweerde, dat men in 't geheel gene ketters weder dopen moeft, zelfs niet de genen, die het geloofsartykel van de Drieëenheit beftreden hadden, zyn de meeften van gedachten, dat hy met Cyprianus, en andere aanzienlyke biffchoppen, welke de dwaling, dat men alle ketters, als zy zich tot de rechtzinnige kerk bekeerden, weder moeft dopen, als eene waarheit verdedigden, wel een weinig befcheidener hadt mogen handelen: want hy heeft de biffchoppen, door Cyprianus aan hem gezonden, niet willen laten voor zich komen, en daarenboven allen verboden hen in hunne huizen te ontfangen. Hy is geftorven in den jare 257, en hy zou over 't gemelde verfchil twee brieven hebben nagelaten, doch waar van geen voorhanden is. *Cypr. Epift.* 72, 73. *Firmilianus apud Cyprian. Epift.* 75. *Eufeb. H. E. l.* VII. *c.* 3. *Platina in Vitis Pontif. Rom. Baronius in Annal. Cave Hift. litter. Scr. Eccl. Part.* I. *p.* 66, 67. *Pagius Crit. Hift. Chron. ad ann.* 250.

STEPHANUS de II volgde paus Zacharias op den 27 Maart des jaars 752. Zyne regering duurde maar 3 of 4 dagen, waarom de meefte fchryvers of zynen naam uit het regifter der pauzen geheel uitgelaten, of hem met *Stephanus* den III vermengt hebben, die zyn opvolger in de paufelyke regering was. *Baron an.* 752. *Onuphr. & Genebrard. in Chron. Ciacconius in vita ejus T.* III. *Conc. in Steph.* II. *Mauritus Annot. fub S. Anton. P.* II. *t.* 12. *c.* 1. §. 3.

STEPHANUS de III, een Romein, zoon van Konftantyn, volgde Stephanus den II op in den jare 752. In het begin van zyn paufelyke regering kwam *Aiftulphus*, koning der Lombarden, na dat hy zich meefter hadt gemaakt van het Exarchaatfchap van Ravenna, en van vele andere plaatfen in de nabuurfchap van Rome, met een leger om deze ftadt onder zyne macht te brengen, en liet van de Romeinen eifchen, dat zy hem een hoofdgeldt zouden geven. De paus verzocht hem, dat hy de kerkelyke goederen wilde verfchonen, en liet den keizer van het Ooften, Konftantyn Kopronymus, eene voorbede voor hem doen: doch Aiftulphus lachte met alle deze voorflagen, waar door men hem hadt gemeent van zyn voornemen af te brengen. De paus wierdt derhalven genoodzaakt naar Vrankryk tot den koning Pipin te vluchten, die hem met grote eerbiedigheit aannam, en wel onthaalde. Niet lang daar na trok Pipin naar Italië, belegerde Pavie, en dwong Aiftulphus te beloven niet alleen de aan zich getrokkene kerkelyke goederen, maar ook het Exarchaatfchap van Ravenna weder over te geven, welk laatfte de koning by de goederen van de kerke voegde. Doch naauwlyks was Pipin weder over de Alpen te rug getrokken, of Aiftulphus belegerde, ongeacht alle zyne gedane beloften, de ftadt Rome op nieuw, en verwoeftte het gehele landt, nevens de kerken en grafíteden der martelaren te vuur en te zwaardt. Stephanus moeft derhalven zynen befchermer weder te hulp roepen, aan welken hy drie ootmoedige brieven liet afgaan, om zyne te rug komft te verhaaften. De koning deedt het ook, kwam weder in Italië, en noodzaakte Aiftulphus zyne beloften volkomentlyk na te komen. Aldus kwamen het Exarchaatfchap van Ravenna, nu Romagna genaamt, benevens Pentapolis, dat men thans Ankona noemt, de Pentenynfche fteden, en eenige andere plaatfen, in handen van den paus, de welke den 6 April des jaars 757 ftierf, na dat hy 5 jaren en 28 dagen geregeert hadt. *Baron. Annal. an.* 752. *n.* 10, 11. &c. *Sigebert. Ado in Chron. Anaftafius.*

STEPHANUS de IV wierdt na het afzetten van den tegenpaus Konftantyn, dien Toto, hertog van Nepi, zyn broeder, gedurende de ziekte van Paulus den I, als zommigen voorgeven, op den Roomfchen ftoel hadt gezet, tot paus verkoren. Dit gefchiedde den 3 Augufty des jaars 768. In den jare 769 hieldt hy te Rome een concilie, om zyne verkiezing te bevestigen, en die van Konftantyn voor onwettig te doen verklaren, ook om den beeldendienft tegen de Oofterfche beeldeftormers te verdedigen. Hy ftierf den 1 February des jaars 772, na dat hy 3 jaren, 5 maanden en 28 dagen op den paufelyken ftoel hadt gezeten. Hy liet verfcheide brieven na, en hadt Adrianus den I tot opvolger. *Baron. an.* 768. *Ludov. Jacob Bibl. Pont. S. Antonin. Volaterranus.* enz.

STEPHANUS de V, een Romein, wierdt den 22 Juny des jaars 816, na Leo den III, tot paus verkoren. Kort na dat hy de paufelyke waardigheit verkregen hadt ging hy naar Vrankryk, en zalfde keizer Lodewyk den Godvruchtigen, nevens zyne gemalinne Hermengarde, te Rheims. Op zyne te rug reize naar Rome bedacht zynde ftierf hy den 25 January des jaars 817. *Baron an.* 816. *n.* 96, 98, 100, 817. *Thegan. de geft. Lud. Imp. c.* 16, 17, 18.

STEPHANUS de VI, te voren *Bafilius* genaamt, een Romein, wierdt na Adrianus den III den 27 May des jaars 885 tot paus verkoren. Hy fchreef aan den keizer van 't Ooften, Bafilius Macedo, om de party zyner voorzaten tegen Photius aan te nemen. Hy nam Guido, die naderhandt keizer wierdt, tot zoon aan. Hy fchreef ook vele brieven aan Falko, aartsbiffchop van Rheims, wegens de verzekering der voorrechten zyner kerke, en om vele vragen, welke hem voorgeftelt wierden, te beantwoorden. Hy ftierf in de maandt May des jaars 890, of 891. *Onuphr. Ciacconius. Platina. Du Chefne vies des Papes. S. Antonin. Volaterranus. Sigebert.*

STEPHANUS de VII beklom den paufelyken ftoel kort voor de maandt Augufty des jaars 897, na dat Bonifacius de VI was weg-

weggejaagt, die zich na de doodt van Formosus zelf hadt ingedrongen. Deze Stephanus liet het ligchaam van Formosus weder opgraven, hem de drie vingers, waar mede hy den zegen plagt te geven, afkappen, en het ligchaam in den Tyber werpen. Doch hy wierdt in een jare 900 zelf in de gevangenisse geworpen en geworgt. *Luitprandus l.* I. *c.* 8. *Baron. an.* 897. *n.* 1. 900. *n.* 6. *Du Chesne vies des Papes. Ludov. Jacob. Bibl. Pont. Natalis Alexander. Basnage Hist. de l'Eglise l.* VII. *c.* 13.

STEPHANUS de VIII volgde op Leo den VI. Hy zat twee jaren, een maandt, en vyftien dagen op den Roomschen stoel, en stierf in den jare 931. Johannes de XI volgde hem op. *Luitprand. Sigebert. Baron.*

STEPHANUS de IX was een Hoogduitscher, en wierdt verkoren den 7 Juny des jaars 939 na Leo den VII, uit aanmerking van den keizer Otto, zynen bloedverwant. Eenigen, die naar den pauslelyken stoel stonden, wierden daar over zo verbittert, dat zy op den paus aanvielen, en zyn aangezicht zo kwalyk toestelden, dat hy zich een langen tydt niet dorst laten zien. Hy stondt Lodewyk van Overzee, koning van Vrankryk, by tegen des zelfs wederspannige onderdanen, en stierf in den jare 943. Martinus de III volgde hem op. *Baronius. Ciacconius. Antonin. Volaterranus. Du Chesne. Masson.*

STEPHANUS de X, te voren *Frederik* genaamt, was de zoon van Gozzelo den Groten, en broeder van Godfried met den Langen Baardt, hertog van Lotharingen. Hy volgde paus Victor den II op, zat op den pauslelyken stoel van den 2 Augusty des jaars 1057 tot den 29 Maart, of den 28 April des jaars 1058, en stierf te Florence. Leo de IX hadt hem naar Constantinopel aan keizer Konstantyn den XI gezonden. Na dat hy was te rug gekomen, wierdt hy monnik te Mont-Cassin, en naderhandt abt van het zelve klooster, in welke waardigheit hy by zyn leven niemandt wilde laten opvolgen. Hy was geleerd, en schreef verscheide werken, waar onder ook was eene Verhandeling *De veritate corporis Christi. Leo Ostiensis lib.* II. *cap.* 8. *l.* III. *c.* 101. *Ciacconius. Baronius. Possevinus. Du Chesne.*

Patriarchen van Antiochie.

STEPHANUS de I, patriarch van Antiochië, wierdt door St. Eustachius uit het getal der geestelyken gestoten, doordien hy een Ariaan was: doch in den jare 344, of 345 verkoor zyn aanhang hem, na Placillus, tot patriarch van Antiochië. Hy was een groot vyandt van St. Athanasius. In den jare 347 verscheen hy met zyne amptgenoten op het concilie te Sardicum: doch als hy bevondt, dat het zelve uit louter rechtzinnige kerkvoogden bestondt, ging hy met de zelve weder daar van daan, de welke daar op van het gedachte concilie in den ban wierden gedaan. Doch zy begaven zich naar Philippis, hielden aldaar voor zich zelve een byzonder concilie, en stelden nieuwe geloofsartykels op. Als Euphrates, bisschop van Keulen, en Vincentius van Kapua door de kerkvoogden van het Sardische concilie aan den keizer *Constantius*, die te Antiochie was, afgezonden wierden, en Stephanus wel oordeelen kon, dat hunne aankomst hem niets goeds voorzeide, besloot hy hen uit den weg te maken, en dat door eene ligtekoi, de welke hy by nacht in de kamer van Euphrates deedt brengen. Als nu deze boosheit ruchtbaar wierdt, zette men Stephanus van zyn ampt af in den jare 347, in wiens plaats naderhandt Leontius, een gesneden, kwam. *S. Anastas. Epist. ad Solis. Baron. an.* 343, 344. *Theodoret. l.* II. *c* 9 *&* 10.

STEPHANUS de II, patriarch van Antiochië, wierdt door de Eutychianen in den jare 479 by het altaar omgebragt, na dat hy de kerk 3 jaren bestiert hadt.

STEPHANUS de III volgde den voorgaanden op, en stierf in den jare 482.

STEPHANUS de IV, een monnik uit Syrië, wierdt in den jare 742 verkoren, na dat de Antiocheensche kerk 40 jaren was zonder herder geweest. Hy stierf in den jare 744. *Baron. Annal.* 479, 482, 843.

Patriarchen van Constantinopel.

STEPHANUS de I, zoon van den keizer Basilius, en broeder van Leo den VI, wierdt in den jare 886 gestelt in de plaats van Photius, en stierf in den jare 888. Hy was door Photius aangestelt; echter erkende paus Stephanus de V hem voor een wettigen patriarch, niettegenstaande hy zelf eene ordonnantie gemaakt hadt, dat de gene, die van Photius zouden geordent worden, tot alle geestelyke ampten zouden onbekwaam zyn. *Philippus Cyprius Chron. Eccl. Grac. Baronius.*

STEPHANUS de II volgde Nicolaus Mysticus op in den jare 930, en stierf in den jare 933. *Baron.*

Patriarch van Jeruzalem.

STEPHANUS, patriarch van Jeruzalem, was te voren een abt in Vrankryk, en wierdt, om dat hy eenigzins aan Balduin, koning van Jeruzalem, vermaagschapt was, in den jare 1128 tot deze waardigheit bevordert. Hy stierf twee jaren daar na. *Baron. an.* 1128, 1130. *Gulielm. Tyrius l.* XIII. *c.* 25.

Koning van Engelandt.

STEPHANUS, koning van Engelandt, volgde zynen neef Henrik den I op in den jare 1135 (a). Hy was graaf van Bologne, van Morrain, en een zoon van Henrik Stephanus, grave van Blois en Chartres, en van zyne gemalinne Adele, of Alcis, uit Normandië, die de zuster van den gemelden koning Henrik den I was, aan wiens hof hy wierdt opgevoed. Koning Henrik nu hadt wel de opvolging tot zyne kroon op zyne dochter Machtelt, gemalin van Godfried, grave van Anjou, toegenaamt Plantageneta, in zyn testament vast gemaakt, en zelfs Stephanus ten overvloedt laten zweren, dat hy Machtelt, noch haren gemaal, daar in niet hinderlyk zyn zou. Doch na zyne doodt brak Stephanus dien eedt in den jare 1135, en liet van Wilhem, aartsbisschop van Kantelberg, den 15 December des zelven jaars zich de kroon opzetten, welke hy ook, doordien Machtelt, en haar gemaal, die zich in Normandië ophielden, in het begin van niemandt bystandt kregen, zyn leven lang behieldt. Doch daar mede niet te vrede zynde maakte hy zich ook meester van Normandië. In het begin zyner regering kantte hy zich tegen David, koning van Schotlandt, zeer kloekmoedig aan, en versloeg hem t'eenemaal, welke slag de standaardslag genaamt wierdt (b): doch naderhandt kwam Machtelt in Engelandt, kreeg groten aanhang, en Stephanus wierdt in een slag gevangen den 2 February des jaars 1140 door Robert, grave van Glocester, natuurlyken broeder van Machtelt. Doch Machtelt was het volgende jaar, den 14 September, in een treffen ongelukkig, alwaar Wilhelm van Yperen Robert gevangen kreeg, die de beste raadsman van zyne zuster was. Om dezen nu wederom in vryheit te stellen liet zy Stephanus los (c). Eindelyk wierdt het volgende vergelyk gemaakt, dat, byaldien hy zonder erfgenamen kwam te sterven, Henrik, zoon van Machtelt, hem zou opvolgen (d), het welk ook het volgende jaar, te weten den 25 October des jaars 1154, gebeurde, na dat hy omtrent 19 jaren geregeert hadt (e). (a) *Orderic. Vital. l.* XIII. *Malmesbur. Histor. novell. l.* I. *Matthaus Paris ad ann.* 1135. *Roger. Hoveden Part.* I. *Huntingdon l.* VII. *Gesta Stephani Reg. Anglor. T.* IV. *simpl. rer. Franc. Du Chesne. Hagustald. p.* 313 *seq. Radulph. de Diceto ad ann.* 1136. (b) *Anonym. & Hagustald. de gest. Steph. Reg. Angl. Ethelred. in bello apud Standardum gesto, ap. Selden. in* X. *Script. Angl. Malmesbur. Huntingdon &c.* (c) *Orderic. l.* XIII. *ad an.* 1141. *Malmesbur. Hist. novell. l.* II. *p.* 187 *seq. Hagustald. &c.* (d) *Matth. Paris ad ann.* 1153. *Hagustald. de gest. Steph. sub finem.* (e) *Matth. Paris ad ann.* 1154.

Koning van Polen.

STEPHANUS, koning van Polen, uit het geslacht van Barthori, in Hungarië, was de zoon van Antonius Barthori. Zyne deugdt verhief hem in den jare 1571 tot vorst van Zevenbergen; en naderhandt, als Henrik van Vrankryk, koning van Polen, naar Vrankryk te rug was gegaan, om die kroon te aanvaarden, wierdt hy den 15 December des jaars 1574 te Warschau tot koning van Polen verkoren. Schoon zich nu wel op den ryksdag eene party bevondt, welke zich voor keizer Maximiliaan den II hadt verklaart, wierdt hy echter naderhandt voor het einde des jaars 1576 byna door het gehele ryk voor koning van Polen erkent, en wel door de party van Zborowsky, zo dat hy zich binnen Crakau vast zette, alwaar hy door Stanislaus Karnkowsky gekroont wierdt, doordien Jacwkansky, aartsbisschop van Gnezen, het met Maximiliaan hieldt. Hier op moest hem ook de stadt Dantzig voor koning erkennen. Hier na verklaarde hy den Moskoviters den oorlog, om Smolensko, Siberië, Lyflandt en Esthlandt weder te veroveren. In den jare 1579 veroverde hy Plosko, plunderde Sokoi, na dat hy die plaats stormenderhandt hadt ingenomen, en bragt Jaroslow, Suffa en Turoulla onder zyne macht. Na dat dit gedaan was weigerde hy op den ryksdag te Warschau met de Moskoviters vrede te maken, doordien zy Siberië en Lyflandt niet wilden afstaan, alwaar hy in den jare 1580 een inval deedt, en de sterkste steden in dat landt t'onderbragt. De hoofdstadt Riga wierdt in het begin van den jare 1581 overgegeven. Hy deedt paus Gregorius den XIII om hulp aanzoeken, waar mede hy het overige gedeelte van Lyflandt kon veroveren, beloofde daar voor den R. Katholyken Godsdienst aldaar in te voeren, en ontvam middelerwyl, eer des pauzen afgezant, Antonius Possevinus, aankwam, den Moskoviters de steden Ostrow en Pleskow, alwaar eene vrede gesloten wierdt, onder beding van gansch Lyflandt af te staan, waar voor de koning aan de Moskoviters Wielkowki, en andere in Moskovië veroverde plaatsen zou wedergeven. In dezer voegen wierdt, op het verzoek der Moskoviters, een stilstandt voor 6 jaren gesloten, op dat zy inmiddels tydt mogten hebben om de plaatsen, hen door de Zweden ontnomen, weder te veroveren, de welke zy aannamen, nevens het overige deel van Lyflandt, in handen des konings van Polen te zullen leveren. Stephanus was zo wel in den oorlog, als gedurende de vrede gelukkig. Wanneer Amurath, Turksch keizer, van Stephanus die troepen liet eischen, welke Polen, uit krachte van eene oude overeenkomst, tegen den Persiaanschen koning moest zenden, gaf Stephanus den afgezanten dit antwoordt: „ dat de Poolsche arendt „ weder was jong geworden, en alzo hem thans de veêren we„ der gegroeit waren, dat hy ook nieuwe krachten gekregen „ hadt". Hy stierf nog voor het einde van het bestandt met de Moskoviters te Grodno den 13 December des jaars 1586 gemaakt. Van zyne gemalinne Anna Jagello, welke de ryksstanden hem genoodzaakt hadden te trouwen, schoon zy al 60 jaren oud was, liet hy gene kinderen na. Johannes Zamoski, zyn kancelier, maakte zyn grafschrift, het welk zyne voornaamste daden en verrechtingen behelsde. *Sulkovii Comment. Rer. Polon. Petricius in Hist. Polon. Neugebauer Hist. Polon. Thuan. Hist. l.* LIII. *Warsewic. Possevin. Le Laboureur.* enz.

Koningen en vorsten van Hungarie.

STEPHANUS de I, bygenoemt *de Heilige*, koning van Hungarie, wierdt geboren in den jare 979, en volgde zynen vader Geisa, den eersten Christen regeerder van dit ryk, op. In den

jare 999 (*Bonfinius* zegt 997) bekwam hy eerſt den tytel van koning, en wierdt in den jare 1001 gekroont. Men vertelt, dat 'er met de kroon het volgende gebeurt is. Namentlyk, wanneer Stephanus een afgezant naar 't pauſſelyk hof hadt gezonden, verſcheen des nachts te voren, eer de gezant aankwam, den paus een engel, en zeide tegen hem, dat hy de kroon, welke hy den Poolſchen hertog wilde toezenden, Stephanus in Hungarië zou opzetten, waar op de paus de kroon aan den H. Stephanus heeft toegezonden, de welke, als men zegt, in het vervolg verſcheide wonderen gedaan heeft. Tegenwoordig wordt die kroon door twee magnaten van 't ryk bewaart, en de koning kan niets wettelyks uitvoeren, indien hy met die kroon niet gekroont is. Petrus de Reva, graaf van Turocz, heeft een klein boek in folio over de kroon van St. Stephanus geſchreven. Deze Stephanus was zo yverig om den Chriſtelyken Godsdienſt in Hungarië in te voeren, dat hy voor den Apoſtel van dat koninkryk wordt aangezien; gelyk hy ook van den paus dien naam, en zyne opvolgers den tytel van Apoſtoliſche koningen verkregen hebben. Hy ſtierf te Offen den 15 Auguſty des jaars 1038, na dat hy 41 jaren geregeert hadt, en wierdt begraven in de kerk, welke hy te Stoelweiſſenburg ter eere van de hemelvaart der Maagdt Maria hadt laten bouwen. *Bonfin. Hiſtor. Hungar. Colman. Vit. S. Steph. Baron. in Annal. & Martyr. Leben kayſ. Joſephi P.* I.

STEPHANUS de II, koning van Hungarië, was een zoon van Colomannus. Doordien hy by het afſterven van zynen vader in den jare 1114 nog zeer jong was, regeerde hy 8 jaren onder de voogdy van de voornaamſten des ryks. Doch na dat hy het bewindt alleen voerde, maakte hy zich voor eerſt meeſter van het koninkryk van Dalmatië: naderhandt deedt hy een inval in Polen, en kwam met groten buit beladen te rug. Vervolgens overviel hy Ooſtenryk, doch wierdt met groot verlies daar uit geſlagen. In den jare 1123 trok hy tegen de Bohemers op, doch een Hungaar, met name Solthan, die over eene misdaadt derwaarts uit Hungarië gebannen was, maakte, dat Stephanus zich ter naauwernoodt door de vlucht kon redden. In Ruslandt, Polen en de naburige landſchappen, werwaarts hy met zyn leger getrokken was, gelukte het hem overal ganſch niet. Eindelyk wierdt hy in een oorlog tegen den Griekſchen keizer ingewikkelt. De zelve hadt Stephanus voor een dwingelandt geſcholden, en als des keizers gemalin, de welke eene Hungariſche princes, en nabloedverwante van Stephanus was, zulke taal hadt tegengeſproken, wierdt zy braaf afgeroſt. Om dit nu te wreken, deedt Stephanus den eenen inval na den anderen in Griekenlandt, en maakte zich daar door zo gevreeſt, dat men de huilende kinderen met den naam van Stephanus tot zwygen bragt; en nademaal koning Stephanus den Griekſchen keizer voor een oud wyf hadt uitgeſcholden, om dat hy niet weder tegen hem wilde te veldt trekken, wierden de Grieken in het harnaſch gebragt, en zou de keizer in toorn gezegt hebben, dat hy Stephanus tot aan den navel toe wilde laten ontmannen, zo dat hy zou moeten bekennen geen man, maar een oud wyf te zyn. Wanneer nu beide de partyen twee bloedige gevechten, het een te water op den Donauw, en het ander te landt, elkander leverden, zegepraalden de Grieken overal, en dwongen de Hungaren om vrede te bidden. Naderhandt begon Stephanus in zyne regering op het gruwelykſte den dwingelandt te ſpelen. Om eene geringe misdaadt liet hy de menſchen verbranden, in paardemiſt levendig begraven, of met brandende kaarſſen op het felſte pynigen. Zynen neef Almus, welken koning Colomannus de oogen liet uitſteken, verjoeg hy tot in Thracië, alwaar hy ook is geſtorven. Eindelyk begon Stephanus over zyn levensgedrag berouw te krygen, en trok het monniksgewaadt aan; en nademaal hy van zyne twee gemalinnen, waar van de eene de dochter van den koning Robert Guiſcard van Sicilië, en de andere de dochter van Boleslaus den III, koning van Polen, was, (door welke laatſte hy de Zipſterſteden aan Hungarië bragt) gene mannelyke erven hadt, verklaarde hy Bela, zoon van den voorgemelden Almus, tot zynen opvolger in het ryk. Kort voor zyne doodt verſloegen de Hungaren in een veldſlag vele Chuners, of Kuners, de welke in die landſtreek, tegenwoordig Wallachië genaamt, woonden, en ter zelver tydt door veelvuldige vyandelyke invallen de Hungaren ontruſt hadden; doch hun hertog, *Thatar* genaamt, die zich in den oorlog tegen de Grieken door zynen byſtandt by den koning Stephanus in aanzien hadt gebragt, bragt het zo ver, dat tien Hungaren tegen eenen gedoodden Chuner zouden onthoofd worden. De koning, die toen aan de rode loop gevaarlyk krank lag, gaf ieder Chuner, die met den gemelden hertog voor hem deswegen verſchenen waren, tot hunne verzekerdheit de handt: maar alzo het volk in te groot een getal was, en onbezuiſt op zyn lyf drong, verhief zich de buikloop op nieuw, en hy gaf kort daar na, in den jare 1131, den geeſt. Voor het overige voerde deze koning den bynaam van *Blixem* of van wegens zyne dwingelandy, of om dat hy zyne aanſlagen zonder voorbedachtheit en te haaſtig uitvoerde. *Bonfin. Rer. Hungar. Ortel. Rediv. & Contin. fol.* 32. *Labbé Method. Chron. T.* I. *p.* 282.

STEPHANUS de III volgde zynen vader Geiſa den II op in den jare 1161. Zyne neven Ladislaus de II en Stephanus de IV matigden zich de kroon aan, de welke van rechtswegen hem toebehoorde. Doch de eerſte bekleedde den troon maar 6, en de laatſte maar 5 maanden. Hy voerde oorlog tegen de Venetianen, en wel met een goed gevolg; als mede met Emanuel, keizer van Conſtantinopel, over het bezit van Illyrië. Hy regeerde 11 jaren, 9 maanden, en 5 dagen, ſtierf zonder erfgenamen, en wierdt te Gran begraven in den jare 1137. *Bonfin.*

STEPHANUS de IV, door eenigen, die *Stephanus*, de welke zich ten tyde van Stephanus den III voor eenige maanden de kroon hadt aangematigt, mede onder de koningen van Hungarië geſtellen, de V genaamt, kwam tot de kroon na de doodt van zynen vader Bela in den jare 1260, en verloor den ſlag, welken hy Ottokarus, koning van Bohemen, leverde. Na dezen maakte hy zich Myſië cynsbaar, ſloeg den Boheemſchen en Hungariſchen koning, en zou buiten twyfel zyne overwinningen nog verder hebben voortgezet, indien hy niet den 1 Auguſty des jaars 1272 door de doodt was weggerukt. *Bonfin. Krantz.*

ANDERE VORSTEN VAN DIEN NAAM.

STEPHANUS, genaamt *Fibulatus*, of *met de ring*, was een zoon van keizer Lodewyk den IV van Beyeren, door hem by zyne eerſte gemalinne Beatrix van Glogau geteelt. Na de doodt van zynen vader in den jare 1347 moeſt hy met zyne broeders de Beyerſche landen delen, en bekwam een ſtuk van neder-Beyeren voor zyn aandeel; en na de doodt van zynen broeder, den keurvorſt Lodewyk van Brandenburg, wilden eenige ridders de voogdy over des zelfs nagelaten zone Mainard zich aanmatigen, by wien zich zyn middelſte zoon Frederik hadt gevoegt. Maar hy dwong de zelve zich te vereenigen, en bekwam den jongen Mainard in handen, waar op hy hem te Munchen wilde laten opvoeden; maar hy ontſnapte hem wederom. Hy is de eenigſte onder de zonen van keizer Lodewyk, die zynen ſtam heeft voortgeplant, en hadt door de doodt van zynen broeder het meeſte van Beyeren weder zamen gebragt, hoewel hy moeſt toeſtaan, dat Margareta Maultaſch na de doodt van haren zoon Mainard de Tirolſche landen aan haren nieuwen gemaal Rudolph van Ooſtenryk overdroeg, die hem van rechtswegen toekwamen. Zie MARGARETA en LODEWYK. Ook heeft hy gedurende den gehelen tydt van zyne regering van keizer Karel den IV, die met zynen vader, keizer Lodewyk, om de keizerlyke kroon hadt getwiſt, en nu zyne gramſchap op des zelfs kinderen wilde verhalen, veel moeten lyden. Het gelukte hem ook zo wel, dat hy de keurvorſtelyke waardigheit, waar over de vorſten van de Palts en van Beyeren krakeelden, door eene uitſpraak aan dien van de Palts toewees, waar tegen Stephanus en zyne broeders, om dat hunne krachten verdeelt waren, en wegens vele binnen-en buitenlandſche oneenigheden, niets konden doen, voornamentlyk toen Lodewyk de Romein van Brandenburg, tot ſpyt van zynen broeder Stephanus, het keizerlyke vonnis, door het ondertekenen der gulde bulle, goedkeurde. Hy hadt twee gemalinnen, Elizabeth, dochter van Frederik, koning van Sicilië, en Margareta, burggravin van Neurenberg, van welke laatſte hy drie zonen, *Stephanus*, *Frederik* en *Johannes*, naliet, van welke op zyn plaats geſproken wordt. *Adlzr. P.* II. *l.* V. *Aventinus. Andrea Preſbyt. Chron. Bavar. p.* 37. *Ludewig ad A. B.*

STEPHANUS *de Jonge* was de oudſte zoon van Stephanus Fibulatus, en bekwam in den jare 1392, in de deling met zyne broederen Frederik en Johannes, Ingolſtadt, nevens des zelfs onderhorigheden, tot zyn aandeel. Hy was een oorlogzuchtig vorſt, en heeft zynen ſchoonvader in Italië, en ook in den oorlog tuſſchen de Zwabiſche ſteden goede dienſten gedaan. Hy raakte met zynen broeder *Johannes* overhoop, doch wierdt haaſt met hem verzoent, en ſtierf in den jare 1314. Zyne eerſte gemalin was Thadea Barnabæ van Milaan, en de twede was Margareta, dochter van graaf Adolph van Kleef, met welke hy *Lodewyk met den Baardt*, *Johannes*, biſſchop van Regensburg, en *Elizabeth*, gemalin van Karel den VI van Vrankryk, teelde. *Andr. Ratisbon. Chron. Bav. p.* 42. *Lunigs Reich-Arch. Cont.* I, *n.* 224.

STEPHANUS, waywode van Wallachië en Moldavië, is in de Hiſtorie beroemd wegens de overwinning, welke hy op den Turkſchen keizer Mahometh tegen Matthias, koning van Hungarië, tegen Albert, koning van Polen, en de Tartaren behaalde. Hy ſtierf in den jare 1504. *Michow. l.* IV. *c.* 84.

STEPHANUS, waywode van Moldavië in de XVI eeuwe, maakte zich meeſter van dat landſchap door de gunſt der Turken, na dat hy den rechten heer van die landen hadt laten ombrengen. Hy regeerde als een dwingelandt, en gaf door zyne onrechtmatigheit aanleiding, dat de Bojaren, of de adel des lands zich tegen hem opwierpen, en hem in zyne tent vermoordden, na dat zy 2000 Turken en Tartaren verſlagen hadden, welke hy altydt als zyne lyfwacht rondom zich hadt. *Thuanus Hiſtor. lib.* IX *ad annum* 1552.

STEPHANUS, met den toenaam *Henricus*, graaf van Champagne, Brie, Blois en Chartres, nam tweemalen het kruis aan, om mede in den H. oorlog te gaan dienen, en wierdt op zynen tweden tocht digt by Rama, in het Beloofde Landt, in de maandt July des jaars 1102 verſlagen. Hy was onder de barons van het H. Landt in zulk een groot aanzien, dat zy hem den vader des raads plagten te noemen. *Yvo Carnotenſis* geeft hem den naam van Palatyn. Guibert, abt van Nogent, niet ver van Coucy, in Pikardië, zegt, dat hy zo vele ſloten gehad heeft, als 'er dagen in het jaar zyn. Hy wierdt uitgetrouwt aan Alix, jongſte dochter van Wilhem den Veroveraar, koning van Engelandt, en hertog van Normandië, by welke hy *Wilhelm*, grave van Chartres, teelde, van welken de heeren van *Sully* en van *Voulon* afſtammen. *P. Anſelme Hiſt. des grands Officiers de la couronne.*

KARDINALEN, BISSCHOPPEN, EN ANDERE GEESTELYKEN.

STEPHANUS, kardinaal van Parys, maar niet van Poiſſi, gelyk anderen willen, kanunnik, en naderhandt biſſchop van die ſtadt, was te Vitri, aan de Seine, van geringe ouders geboren. Hy wierdt van den Dauphin van Vrankryk, die naderhandt Karel de V genaamt wierdt, in de onderhandeling te Bretigni gebruikt om koning Johannes, de welke van de Engelſchen gevangen was, we-

der in vryheit te doen ſtellen. Deze ſtelde hem aan tot eenen zyner requeſtmeeſters, en koning Karel de V beſchikte hem van paus Urbanus den V in den jare 1367 den kardinaalshoedt, in vergelding der dienſten, welke hy het koninklyke huis en de regering bewezen hadt. Hy ſtierf te Avignon in den jare 1373. Zyn ligchaam wierdt naar Parys gevoert, en aldaar op het Koor der Lieve Vrouwenkerk begraven. *Du Cheſne Hiſt. des Cardin. & des Papes. Frizon Gall. purp. Sammarthani Gallia Chriſtiana. Blanchard Hiſt. des maitres des requetes.*

STEPHANUS, biſſchop van Ephezen, is, naar de mening van zommigen, de ſchryver der eerſte Griekſche verzameling van het geeſtelyk recht, het welk in den jare 385 wierdt opgemaakt. Doch anderen geloven, dat hy het is, die de andere verzameling in order gebragt heeft, die na het concilie van Chalcedonië, gehouden in den jare 451, is in het licht gekomen. *Doniatius Hiſtor. Juris Canon. Cave Diſſertat. de Scriptoribus incerta ætatis p. 16.*

St. STEPHANUS, *Muretus* genaamt, ſtichter der orde van *Grandmont*, was een Franſchman, geboortig uit de provincie van Auvergne, en een zoon van Stephanus, graaf van Thiers. Hy verliet de gemeenſchap der heremyten in Kalabrië, en begaf zich weder naar Vrankryk, alwaar hy zich in den jare 1076 naar Muret, in het gebiedt van Limoges, wendde, en aldaar zyne orde ſtichtte. Deze orde van Grandmont wierdt daarom aldus genaamt, om dat na het afſterven van Stephanus, het welk in den jare 1124, of 1126 gebeurde, de geeſtelyke ordenslieden zich naar Grandmont, in het Limouſin, begaven. In den jare 1189 verklaarde Clemens de III dezen Stephanus, op 't aanzoek van Gerald Itheſus, tot zevenden prioor van Grandmont, die ook het leven van Stephanus beſchreef. Zyne orde wierdt door verſcheide pauzen goedgekeurt; en doordien zy een zeer ſtrengen regel hadt, wierdt de zelve van Innocentius den IV in den jare 1247 en van Clemens den V in den jare 1309 eenigzins verzacht. *Baronius ad ann.* 1126. *Vinc. Bellovacenſis in Spec. Hiſtor. l.* XXV. *c.* 26 *& ſeq. Ciacconius & Genebrardus in Gregor.* VII. *Sammarthan. Gall. Chriſt. T.* III. *p.* 492, 493 *ſeq.*

STEPHANUS, biſſchop van Luik, was eerſt prieſter te Mets geweeſt, doch wierdt in den jare 904 abt van Lobies, en biſſchop van Luik. Hy bragt het leven van St. *Lambert*, het welk reets een geeſtelyke, genaamt *Godſchalk*, opgemaakt hadt, in een veel netter ſtyl. Men ſchryft hem ook eenige andere ſchriften toe, als een Gezang van de H. Drieëenheit, van de vinding van het ligchaam van St. Stephanus den martelaar; enz. *Sigebert. de ſcript. eccleſ. c.* 125. *Fulcuin. in Chron. Chapeauville de epiſc. Leod. Miræus Biblioth. Val. Andr. Bibl. Belg. Voſſius de Hiſt. Lat. l.* II. *c.* 38. *Cave.*

STEPHANUS, een abt te Luik, leefde omtrent het jaar 1110, en verkreeg zich door zyne vroomheit, als mede door zyne ſchriften een zonderlingen roem. Men heeft nog van hem het Leven van *Modoaldus*, aartsbiſſchop van Trier, welken *Surius* op den 12 May brengt. *Molanus, Uſuardus*, en *Baronius* maken melding van hem. *Val. Andr. Bibl. Belg. Poſſevin. App. Voſſius de Hiſt. Lat. l.* II. *c.* 48. enz.

STEPHANUS, een Franſchman, was eerſt een geeſtelyke van de kerk te Orleans, naderhandt Domheer van de orde van St. Auguſtinus in de abdy van S. Euvert van de zelve ſtadt, en daar op abt van St. Genoveva te Parys. Hy wierdt daar na biſſchop van Doornik, en ſtierf den 10 September des jaars 1203. Men heeft van hem een boek met kerkredenen, en een ander met brieven, welke *Joh. Maſſon* in den jare 1611 uitgaf, en naderhandt in de *Bibliotheca Patrum* is ingelyft. *Joh. Couſin Annal. de Tourn. Val. Andrea Bibl. Belg. Gazet. Bucelin. Sammarthan. Miræus. Cave.*

STEPHRNUS *van Byzance* (*Byzantinus*) was een verſtandig ſpraakkundige, die in de V of VI eeuwe geleeft heeft. Hy ſtelde een Woordenboek op, daar hy de bynamen, die van de zelfſtandige namen der plaatſen, die dienden om 'er de inwoonders van te betekenen, in aantoonde. Dit was verſelt van een groot getal van aanmerkingen, die ontleent waren van de Beeldſpraakkunde en van de Hiſtorie, waar uit de oorſpronk der ſteden, volkplantingen, hare wiſſelvalligheden en onderſcheidingen te zien waren, en gaf te kennen hoe naauwkeurig en belezen de ſchryver was. Van dit werk hebben wy ſlechts een kort begrip, dat een ſpraakkundige, genaamt *Hermolaus*, daar van maakte, en den keizer Juliaan opdroeg. Hoe zeer dit ſchone werk door het klein oordeel van zynen verkorter, en door de onwetenheit der uitſchryvers heeft geleden, hebben echter de geleerden daar groot licht uit getrokken, oordelende, dat 'er geen oud werk was, dat meer de oordeelkundige nazoekingen der geletterden verdiende dan dit; weshalven zich Sigonius, Caſaubonus, Scaliger, Salmaſius, en anderen, gelegt hebben om het op te helderen: maar het werk is eerſt in 't Latyn uitgekomen in 't jaar 1678. Men hadt 'er drie Griekſche drukken van, die van *Aldus*, die van *Juntas*, en die van *Xilander*, die belooft hadt het zelve ook in 't Latyn uit te doen gaan; maar het is niet voor het gezegde jaar in 't licht gekomen door den arbeidt van een Jood, genaamt *Pinedo*, die het te Amſterdam in 't Latyn met aantekeningen in 't jaar 1678 uitgaf. Zes jaren daar na gaf de profeſſor *Ryk* te Leiden de aantekeningen van *Lucas Holſtenius* over dit zelve boek uit, die hem medegedeelt waren van den kardinaal Franciſcus Barberini. In 't jaar 1688 kwam te Leiden een nieuwe druk daar van in 't licht in 't Griekſch en in 't Latyn, gelyk die van Pinedo; maar de Latynſche vertaling is van *Berkelius*, die 'er een brede en geleerde Verklaring byvoegde, hoewel die over de laatſte letters zo breed niet zyn, om dat hy ſtierf eer het werk afgedrukt was. Gronovius heeft dit werk naderhandt groten luiſter bygezet.

De Hollanders gaven in 't begin eenige bladen van *Stephanus* uit, dat V. *Lublin*, die hem ook overgezet hadt, zo men zeide, wederhieldt zyne vertaling uit te geven. Hy vaart deswegen zeer tegen de Hollanders uit in zyn *Mercurius Geographicus p.* 63. Doch Pinedo zegt, dat hy, naar Parys geſchreven hebbende, om te vernemen wat van deze vertaling was, ten antwoordt kreeg, dat *Baudrand*, die het in zyn Geographiſch Woordenboek gezegt hadt, het op 't goed geloof van zyne ouders hadt gezegt. Het ſtuk van Stephanus aangaande *Dodona* laat niet toe te twyfelen, dat Hermolaus duizende goede zaken van 't werk heeft overgeſlagen. Dit was een oude brok in de boekery van den Hre. Seguier, zegelbewaarder van Vrankryk. *Tennulius*, hoogleeraar in 't doorluchtig ſchool te Nimwegen, is de eerſte, die het uitgaf met eene Latynſche vertaling en aantekeningen. Berkelius gaf 'er een tweeden druk, met eene twede vertaling, en aantekeningen, van uit; Pinedo een derden achter zynen *Stephanus*, en Gronovius een vierden in 't jaar 1681. Gelyk Hermolaus van het zyne veel by Stephanus heeft gevoegt, kan men niet met waarheit weten of Stephanus een Chriſten is geweeſt, hoewel het waarſchynlyk is, niettegenſtaande anderen van een ander gevoelen zyn.

Moreri verdient beriſpt te worden, verzendende zynen lezer naar een druk, die 'er nooit geweeſt is, en dien van Pinedo niet eens aanroerende. V. *Lublin* zegt zeer wel, dat men de wereldt dienſt zou doen met de bynamen, die den ſtedelingen van de ſteden worden gegeven, in de Geographiſche Woordenboeken te ſtellen. *Bayle Dict. Crit.*

STEPHANUS, (ORDE VAN) of STEVENS-ORDE, eene ridderorde, in den jare 1560 door Coſmus den I, hertog van Florence, en door paus Stephanus den X, of den XI, naar de rekening van de genen, die Stephanus den II voorbygaan, ingeſtelt ter eere en ter gedachteniſſe van de op St. Stevensdag, den 3 Auguſty des jaars 1554, by Marciano op de Franſchen bevochtene overwinning, en door Pius den IV en den V bekrachtigt, de welke aan deze ridderorde de zelve voordeelen gaven, welke de Maltezer ridderorde heeft. Het voornaamſte huis dezer ridders is binnen Piza. Gene andere worden daar in aangenomen dan alleen de zulke, die hunne adelyke afkomſt hebben bewezen. Zy zyn genoodzaakt naar het believen van den groothertog, die grootmeeſter van de orde is, te water en te landt te dienen. Op de feeſtdagen dragen zy een kleedt van wit kamelot, rood geborduurt, op het welke een kruis is. Daar is eenig onderſcheidt tuſſchen het gewaadt eens prieſters en dat eens bedienaars van deze orde. *Spondan. an.* 1554. *n.* 5. *Favin Theatr. d'honn. & de cheval.*

STEPHOLM, een klein eilandt in de Britanniſche zee, en wel in het zogenaamde kanaal van Briſtol, alwaar de Severn zich in de zee ſtort. Het zelve is in 't byzonder in oude tyden wegens de Denen, welke zich aldaar hebben vaſtgemaakt, beroemd geweeſt. Van ouds zou het *Reorik* geheten hebben. Den hedendaagſchen naam leidt men af van *Holm*, dat is een eilandt, en van *Steep*, dat is verheven, om dat het zelve wat hoog legt, waar tegen een ander nabuurig eilandt wegens zyne vlakke laagte *Flatholm* genaamt wordt. Hedendaags brengt het eilandt Stepholm niets voort, het welk voor het menſchelyk leven dienſtig is, waarom het ook onbewoond is. *Cambden's Britannia. The compleat Hiſt. of England Vol.* I. *p.* 59.

STEPHONIUS, (BERNARDINUS) een Italiaanſch Jeſuit, uit het Sabyniſche landt, was geboren in den jare 1506, en ſtierf den 8 December des jaars 1620. Hy wierdt in zynen tydt gehouden voor een zeer goed Latynſch dichter. Hy maakte drie treurſpelen, genaamt: *Criſpus*, *Symphoroſius* en *Flavius*, de welke van het gemeen met zeer veel achting zyn aangenomen, en met toejuiching vertoont. *Vittorio Roſſi*, die een groot vriendt van dezen geeſtelyke is geweeſt, geeft voor, dat zyn *Criſpus* door den luiſter en de ſchoonheit zyner gedachten en van den ſtyl verdooft heeft al wat in het Latyn, na *Seneca*, in het ſoort van treurſpelen is in het licht gekomen. Stephonius heeft nog andere dichtkundige werken gemaakt, de welke na zyne doodt het licht hebben gezien. Roſſi zegt, dat hy nog een Makaroniſch tooneelſtuk heeft vervaardigt, het welk bekend is geweeſt onder den naam van *Macharonea Forza*. Hy voegt daar by, dat 'er niets fraaier, noch aangenamer in dit ſoort van boertachtige kon gevonden worden. Hy was een zo goed redenaar niet als dichter: want zyne redenvoeringen zyn door liefkozingen en vremde aardigheden al te veel opgeſmukt. *Janus Nicius Erythr. in Pinacoth.* I. *Philip. Alegambe, & Nath. Sotwel in Biblioth. Soc. J. Baillet Jugem. des Savans ſur les Poetes modernes.*

STER, (RIDDERORDE VAN DE) of *l'Ordre de Notre Dame de la Noble Maiſon*, wierdt in den jare 1351 door den koning van Vrankryk, Johannes den II, opgerecht, om te belonen de genen, die in den oorlog tegen de Engelſchen uitmuntten. Dit geſchiedde in navolging van koning Eduard den III van Engelandt, die kort te voren, ter beloning der genen, die zich tegen de Franſchen wel gedragen zouden, de orde van den blaauwen Kouſſebandt hadt ingeſtelt. De kapel van de orde was het huis van St. *Ouin*, tuſſchen Parys en St. Denys. De ridders droegen een mantel van wit damaſt, en op den zelven, naby de borſt op de linker zyde, als ook op de kap van het hoofdt, een witte ſter in rode brandverwe. In het midden van de ſter was een kleine zon in een hemelsblaauwen kring. Het halsſieraadt beſtondt in drie goude ketens, met goude rozen gemengt, en met witte en rode brandverwe door malkander geſchakert, aan welkers einde vyfhoekige ſterren hingen. Het ſchynt, dat men met de ſterren op den naam der jonkvrouwe Maria heeft gezinſpeelt, doordien zy *Stella maris* (de *Ster der zee*) genaamt wordt. Om dat koning Johannes de II by de inſtelling van deze ridderorde niemandt misnoegen wilde geven, maakte hy op een maal 500 ridders; en wanneer hun getal naderhandt nog veel groter wierdt, kwam de orde in zulk een verval, dat Karel de V, de opvolger van *Johannes*, de

zelve aan den hopman van de Guet, of nachtwakers van Parys, met dat beding vereerde, dat hy de zelve alleen zou dragen, waarom hy ook *le Chevalier du Guet* genoemt wordt, gelyk dan zyne wachts op hunne ryrokken ook witte sterren dragen. Anderen verhalen, dat koning Robert, de opvolger van Hugo Kapet, deze orde reets in den jare 1022 gesticht, en dat Johannes de II de zelve alleen vernieuwt heeft. *Diploma fundat. apud Dacheri Spicil. T. X. p. 115. & ap. Leibnit. Cod. I. G. Dipl. P. I. §. 90. fol. 191. P. Daniel Hist. de France T. II. Favin Theatre d'honneur & de chevallerie. Gryphius p. 176.*

STERKENBORG, gelegen in dat gedeelte van het sticht van Utrecht, dat het Overkwartier genaamt wordt, tusschen Odyk en Nederlangebroek, is leenroerig aan het graafschap Zutphen, en wierdt door de Ed. Mog. Heeren Staten van Utrecht plegtelyk voor eene ridderhofstadt erkent den 27 Octóber des jaars 1536. Het huis Sterkenborg is door iemandt uit het geslacht van Wulven in het laatste der dertiende eeuwe gebouwt, die den naam van zyn geslacht verlatende dien van *Sterkenborg* naar het zelve heeft aangenomen. Uit dit geslacht wierdt *Ernst van Sterkenborg* beleent des dingsdags na *Lætare* in den jare 1401, en na hem zyn zoon, *Gysbert van Sterkenborg*, in den jare 1418, die in den jare 1456 de belening opgedragen heeft ten behoeve van zyne dochter *Catharina van Sterkenborg*, getrouwt met Wynand van Ysendoorn. Door hare doodt kwam de belening op haren zone *Willem van Ysendoorn* den 9 Octóber des jaars 1473, die zonder wettige lyfserven overleden is, en tot opvolger gehad heeft zynen broeder *Ernst van Ysendoorn* den 2 Maart des jaars 1483. Na zyn overlyden wierdt zyn zoon *Antoni van Ysendoorn* beleent den 21 February des jaars 1539, gelyk mede na de doodt van dezen des zelfs dochter *Syda* of *Oda van Ysendoorn* den 5 Octóber des jaars 1559, de welke gene lyfserven nalatende, heeft hare zuster, *Machtelt van Ysendoorn*, getrouwt met Reinier van Asewyn, de belening ontfangen den 9 April des jaars 1565, die de zelve weder opgedragen heeft ten behoeve van *Antoni van Asewyn*, haren zoon, den 13 Augusty des jaars 1612. Na zyn overlyden is zyn zoon *Antoni van Asewyn*, heer van Wesenthorst, beleent den 12 February des jaars 1646, die het huis Sterkenborg nagelaten heeft aan zyne onmondige dochter, *Antonetta van Asewyn*, beleent den 27 Octóber des jaars 1648. Zy trouwde naderhandt met Gysbert van Matenes, heere van Matenes, Riviere, Opmeer, Souteveen, en Ter Does, en heeft by hem gehad eene dochter, *Judith Margareta van Matenes*, welke kort na hare moeder overleden zynde, is *Gysbert van Matenes*, als erfgenaam van zyne dochter, beleent den 1 July des jaars 1669: doch zonder kinderen stervende heeft hy by uiterste wille tot erfgenaam aangestelt zyn oudooms kleinzoon, *Willem van Matenes*, heer van Rafcourt, beleent den 20 February des jaars 1670, de welke nog heel jong overleden zynde, is hem zyne moeder, *Margareta van Valkenaar*, opgevolgt den 11 May des jaars 1671, die de ridderhofstadt Sterkenborg door hare doodt ontruimt heeft aan hare dochter *Florentina van Matenes*, beleent den 27 Octóber des jaars 1681, die de zelve opgedragen heeft ten behoeve van *Johan Frederik Mannichet*, heere van Houdringen, den 9 November des jaars 1726, die daar tegenwoordig (1731) bezitter van is.

Wegens deze ridderhofstadt is in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht beschreven geweest *Antoni van Asewyn* den 1 Augusty des jaars 1618, die overleden is den 2 February van het jaar 1646.

STERLING, een kleine stadt en graafschap in Schotlandt, in het Zuidelyk gedeelte, anders *Striveling* genaamt, om dat zy op het afhangen van een ruige rots legt. Zy wordt door Ptolomæus *Vindovera* genaamt. Aan het boveneinde van de stadt legt het kasteel, het welk voor onwinbaar en voor het twede van het koninkryk gehouden wordt. Koning Jacobus de V versierde deze plaats met schone gebouwen. Zy is in 't byzonder daarom beroemd, om dat zy van de Engelschen tegen Robbert Bruce, broeder van Robbert, koning van Schotlandt, wierdt verdedigt, wanneer de bezetting was verdragen zich over te geven, indien zy op een bestemden tydt geen ontzet kregen, waar op Eduard de II, koning van Engelandt, met 100000 man tot ontzet dezer plaats aantrok, en van Robert Bruce by Bannokburn geslagen wierdt. Van deze plaats heeft de Engelsche munt den naam van *Sterling* bekomen, doordien de zelve alhier het eerst geslagen wierdt, en onder de Saxen, Schotten en Pikten gangbaar was. Deze stadt wierdt voor den sleutel van Schotlandt gehouden, om dat zy den overtocht over de rivier Firth tusschen het Noorden en het Zuiden verdedigt. In dit landschap zou de keizer *Maximus* geboren zyn. Ook is deze oordt beroemd wegens den muur van Severus, tegenwoordig *Grahamsdam* genaamt, de welke in dit landschap wierdt opgemetselt, om den Schotten en Pikten te beletten in Engelandt te vallen. Men heeft zeer vele Roomsche oudheden en opschriften in de puinhopen van dezen muur gevonden, de welke zich van het Oosten tegen het Westen tot op 36 mylen uitstrekte. Alhier valt veel hout, koren en voeder voor het vee. Ook zyn in dit graafschap vele rivieren, de welke vol zalmen zyn, waar onder de rivier Firth de voornaamste is, de welke het landt te gelyk vruchtbaar maakt. Tegen het Noorden grenst het aan Mentheit en Fife, tegen het Zuiden aan de rivier de Clyd, tegen het Noorden aan Lothian, en tegen het Westen aan Lenox.

STERNBERG, een slot en ambacht in Westphalen, eene myl van Lemgow, toebehorende den graven van der Lippe, van de Dethmoldische linie. De nu uitgestorvene graven van dien naam waren een tak van den graaflyken Schwalenbergschen stam. De eerste, die deze linie heeft aangevangen, en zich graaf van Sternberg noemde, was *Henrik*, de zusters zoon van Wittekind den V, graaf te Schwalenberg, de welke omtrent het jaar 1226 geleeft heeft. Zyne neven waren 1) *Simon*, bisschop van Paderborn, die in den jare 1389, in de belegering van het slot Brabek, met een vergiftige pyl dodelyk gewond wierdt. 2) *Koenraad*, aartsbisschop van Maagdenburg. 3) *Henrik*, de welke by zyne doodt, voorgevallen in den jare 1370, een zoon naliet, die in den jare 1399 zonder erfgenamen stierf. Hier op viel dit graafschap aan de graven van Schauenburg, aan welke het voorheen reets verkocht was. Maar zy verpandden het zelve kort daar na weder aan de graven van der Lippe, met welke over de afiossing grote twist ontstondt, doch die in den jare 1585 in dier voegen wierdt bygelegt, dat de graaf van der Lippe, *Bernhard*, toegenaamt de Strydbare, trouwde met de dochter van grave Ottho van Schauenburg, en het graafschap, waar over verschil was, ten huwelyksgoedt bekwam, doch met beding, dat het maar tot op den neef van dezen Bernhard aan hen zou blyven, en de eisch naderhandt worden afgekocht. Wanneer nu in den jare 1640 de graven van Schauenburg uitstierven, geraakte dit verschil niet alleen ten einde, maar daar kwam nog een groot gedeelte van het graafschap Schauenburg aan de graven van der Lippe. Zie SCHAUMBURG. *Luca Grafensp. p. 656 seq. Spangenbergs Schaumburg. Chron. l. V. c. 18. p. 226 seq. Piderits Lipp. Chron. P. II. p. 581.*

STERNBERG, een schoon bergslot in Frankenlandt, in het hertogdom van Coburg, aan den oorspronk der rivier Rercke gelegen, welkers eigendom het sticht Wurtzburg voorgeeft te hebben. Het heeft eerst zyne eigene heeren gehad, de welke het van het sticht van Aichstadt te leen droegen. Doch wanneer in den jare 1254 de stam van die van Sternberg met *Albrecht* uitstierf, verviel het slot, nevens het geen daar onder behoorde, aan het sticht van Aichstadt, van het welke graaf Henrik van Henneberg het te leen ontfing. Na het uitsterven van den Hennebergschen stam is het gekomen aan de hertogen van Saxen, en de Coburgsche linie toegedeelt. *Friese Wurtzb. Chron. p. 567.*

STERNBERG, een tamelyk grote landstreek, gelegen in de nieuwe Mark Brandenburg, tusschen de Warte, den Oder en de grenzen van Silesie. Het landt is bergachtig, en de voornaamste plaatsen daar in zyn *Sternberg, Czilentzigk, Koningswaldt, Lebus, Zonneberg*, en *Drossen*.

STERNBERG, een bergslot in den Kaurzimer kreits, in Bohemen, aan de rivier Sazowa gelegen.

STERNBERG, een keurvorstelyk Beyersch slot in het bisdom Freysingen, drie mylen van Munchen, op eene tamelyke hoogte, aan 't Wurmmeir gelegen. Den grondt daar van heeft hertog Wilhelm de III al in den jare 1541 gelegt, na welken tydt het zo heerlyk is opgeciert, dat het een der schoonste lustgebouwen in Beyeren is geworden. Op 't Wurmmeir vermaakt men zich dikwils met de daar toe gebouwde kostelyke galeien, Turksche roofen jagtschepen, en Venetiaansche gondels, waar van die van den eersten rang met geschut voorzien zyn. *Chur-Beyern p. 236.*

STERNBERG, eene stadt in het Mekelenburgsche vorstendom Wenden, aan de Zwerinsche grenzen, by een meir gelegen. Het is daarom aanzienlyk, om dat het vorstelyke lands-hofgerecht aldaar gehouden wordt. In den jare 1491, zegt men, dat uit eene hostie, die men van een Jood doorstoken wierdt, bloedt is gelopen. *Lindenberg Chron. Rostoch. l. III. c. 14. Topograph. Sax. Infer. p. 226. Europ. Herold T. I. p. 199.*

STERNBERG, eene stadt, nevens een slot, en eene daar toe behorende heerlykheit in Moravië, niet verre van de stadt Olmutz, in vorige tyden den Silesischen hertogen van Munsterberg toebehorende.

STERO, (HENRIK) een monnik van de abdy neder-Altach, in Beyeren, en kapellaan van den abt Herman in de XIII eeuwe. Hy schreef Jaarboeken van het jaar 1152, het welk het eerste jaar was der regering van Frederik Barbarossa, tot op het jaar 1273, in het welke Rudolph de I tot de keizerlyke waardigheit verheven wierdt. *Freherus* spreekt van dit werk in zyn eerste Boek van de Hoogduitsche Schryvers, en *Henrik Canisius* heeft het naauwkeuriger uitgegeven in het II Stuk van zyne *Antiq. Lect. Everhard*, aartsdiaken te Regensburg, vervolgde deze Jaarboeken tot op het jaar 1303. Stero heeft zelf daar by gevoegt de levens van de keizers Rudolph van Habsburg, van Adolph van Nassau, en van Albert van Oostenryk, tot op het jaar 1300: doch *Ulricus*, en *Conradus Welingius*, van Augsburg, van de Benedictyner orde, hebben 'er een Byvoegsel bygedaan tot op het jaar 1335. *Freher. Tom. I Script. German. Bellarmin. de Scriptor. Eccl. Gesner. Vossius.*

STERQUILINUS was eene godheit, welke de Heidenen aanbaden wanneer zy het landt bemestten, van het Latynsche woordt *Sterquilinium*, een misthoop. *Servius in* I *Georg. Virgilii.*

STERTZINGEN, oudtyds *Vipitenum, Vepitenum, Fortia Castra*, een burgt of kleine stadt in Duitschlandt. Deze plaats legt in Tyrol, aan de rivier de Eizok, zes mylen Zuidwaarts van Inspruk. Men maakt te Stertzingen zeer goede degenklingen, en men zegt, dat aldaar in de nabuurschap eene goede zilvermyn is.

STESIBROTUS, of STESIMBROTUS, een zoon van Epaminondas, veldheer over het leger der Thebaners. Zyn vader deedt hem sterven, om dat hy buiten last gestreden hadt, hoewel hy de overwinning op de Lacedemoniërs behaalt hadt. *Ruscelli Nell. Ind. de gl. huom. illustr.*

STESICHORUS, een lierdichter, van Himera, eene stadt van Sicilië, geboortig. Hy leefde in de XLII Olympiade, 612 jaren voor de geboorte des Heilands. Van vele werken, welke hy heeft geschreven, hebben wy maar eenige weinige brokken overig, uit welke men byna zyn schryfstyl niet kan onderkennen. Ondertusschen berechten *Horatius, Dionysius van Halicarnassus* en *Quintilianus*, dat hy eene zeer hoogdravende manier van schry-

ven hadt. De Fabel verhaalt de volgende geschiedenis van hem. Na dat hy eenige vaarzen tegen Helena hadt gemaakt, wreekten zulks hare broeders Castor en Pollux, welke zulks zeer verdroot, daar mede, dat zy hem met blindheit floegen. Dit onheil bragt te wege, dat hy voorzichtiger wierdt, en veroorzaakte, dat hy zynen bedreven misslag in een gedicht, ter eere van Helena gemaakt, herriep, waar op hy zyn gezicht wederkreeg. Hy stierf in het eerste jaar der LVI Olympiade, in het 556 jaar voor de geboorte van Christus. *Euseb. in Chron. Suidas in Lexico. Girald. Hist. Poët. Le Fevre Vie de Poëtes Grecs.*

STESICLEA, eene Atheensche mevrouw, van eene zonderlinge schoonheit, de welke bemind zynde van Themistocles en van Aristides, oorzaak was van de tweedragt, welke tusschen deze twee uitmuntende kapiteins ontstondt. *Plutarchus Leven van Themistocles.*

STESICRATES, een beeldhouwer, die zich onderwondt aan den berg Athos zyne kunst op eene gansch buitengewone wyze te betonen. Deze berg, tegenwoordig *Monte Santo* genaamt, is een aan Macedonie gehecht halfeilandt, het welk zich in den Archipel uitstrekt, tusschen den zeeboezem van Monte Santo, eertyds *Sinus Strymonicus* en *Singiticus* genaamt. Uit dezen berg, die bovenmaten hoog is, nam de gemelde beeldhouwer aan een verwonderenswaardig beeldt te maken, het welk Alexander den Groten zou verbeelden, zodanig, dat 'er in elke handt zo veel ruimte zou worden gelaten, dat men daar op eene stadt zou kunnen bouwen, en dat de zee tusschen zyne benen, door middel van de zamenvoeging der twee zeeboezems, de welke door het halfeilandt van elkander waren afgescheiden, zou vloeien. Doch hy stierf wanneer dit werk naauwlyks ontworpen was, waarom hy de roekeloze Stesicrates, of de vermetele Stesicrates genaamt wierdt. Anderen zeggen, dat Alexander niet heeft willen toestaan, dat men hem daar aan zou laten arbeiden. *Belon. Observ. l. I. Lucianus quomodo scribenda sit Historia.*

STETTIN, of OUD-STETTIN, de hoofdstadt van Pomeren, voormaals eene Hanzeestadt, aan den Oder. Men zegt, dat zy haren naam heeft gekregen van de oude *Sidiners*, de welke in deze landstreek gewoont, en alhier hunne meeste byeenkomsten gehouden hebben; ook heeft zy aan een geheel hertogdom, het welk in den vorstelyken Pomerschen tytel het eerste is, den naam gegeven. Wanneer zy nog van de Wenden, welke de Gothische of Suevische Sidiners aan hunne taal en zeden gewenden, bewoont wierdt, hadt zy eene gansch andere gedaante, als zy naderhandt van de Saxen, door toedoen van hunne vorsten, gekregen heeft. Zy legt in eene zeer vermakelyke en lustige landstreek, op een kleinen heuvel. Aan de zyde loopt de Oder in vier stromen, waar onder men dien, die regt op de stadt aan loopt, eigentlyk de *Oder*, maar den anderen den *Parnitz*, en de *grote* en *kleine Reglitz* noemt. Behalven deze heeft zy nog vele andere vischryke wateren. Over de vier Oderstromen en de Ploen voor den dam leggen zes bruggen, de welke zeer lang zyn, en tusschen welke de *Steendam* legt, zynde eene gansche myl lang, op welkers midden het tolhuis staat, dat wel versterkt is. De stadt zelf is groot en wel versterkt, heeft welgebouwde kerken, en een schoon slot, op het welke voormaals de landsvorsten, en naderhandt de Zweedsche en Brandenburgsche landvoogden over Pomeren gewoont hebben. Aldaar is ook een schoon school, gymnasium, en andere gebouwen. De grote voorrechten, welke deze stadt heeft, hebben aanleiding tot vele onlusten gegeven, om dat de vorsten altydt hebben getracht de zelve te besnoeien, de burgers daarentegen om de zelve te behouden en te vermeerderen. Na het uitsterven van de hertoglyke Pomersche linie is deze stadt, als mede het gehele landt, aan het Brandenburgsche huis vervallen: doch elders is aangetoont hoe dat deze hoofdstadt, nevens geheel voor-Pomeren, in Zweedsche handen geraakt zyn. In den jare 1677 heeft de keurvorst Frederik Wilhelm de zelve wel verovert, maar ze by de daar op gevolgde vrede weder afgestaan. In den jare 1710 heeft de pest alhier zeer gewoed. In den jare 1713 heeft de stadt door de bombardeering van de Saxen en Moskoviters veel geleden: doch de koning van Pruissen stelde zich tot middelaar, vergoedde de Moskoviters de onkosten van de belegering met 400000 daalders, en nam de stadt in sequestratie, doch zo, dat 'er ook Saxisch, Zweedsch en Holsteinsch krygsvolk in zou gelegt worden. Doch als de koning van Zweden daar mede niet te vrede was, en de Pruissische troepen in den jare 1715 uit verscheide andere, insgelyks in sequestratie genomene plaatsen deedt verhuizen, wierden de Holsteinsche troepen door de Pruissische in Stettin ten dele ontwapent, en gevangen genomen, waar op de andere tot de Zweden overliepen. De Zweedsche regering moest zich daar op ook uit de stadt begeven, en zy den koning van Pruissen hulde doen, al het welk in den jare 1715 voorviel. *Scriptores Pomeran.*

STETTIN, of NIEUW-STETTIN, eene kleine en zeer slecht bevolkte stadt in Kassuben, eene provincie van het hertoglyk Pomeren, aan het kleine meir Villem, tien mylen van Coslin tegen het Zuiden gelegen. Deze stadt is, nevens het slot, in den jare 1309 door hertog Wratislaus den IV tot zekerheit des lands gebouwt. In den jare 1629 is deze plaats van de keizerschen, en in den jare 1642 van eenige zamengerotte Poolsch- en Pomerschgezinden geplundert. *Script. Pomer.*

STEUCHUS, (AUGUSTINUS) *Eugubinus* toegenaamt, was te Eugubio, in het hertogdom van Urbino, in Italie, geboren. Hy leefde in den jare 1540, en wierdt mede onder de Godzaligste en geleerdste lieden van zynen tydt geteld. Hy was een Reguliere kanunnik, van de vergadering van St. Salvator, en boekbewaarder van de Vatikaansche boekery, hadt grote kennis van de Oostersche talen, en bragt de in die tale met de handt geschrevene boeken, in de pausselyke boekery zynde, in een beter order. Niet lang daar na bekwam hy het bisdom van Chisamo, in Kandie. Wy hebben van hem verscheide werken, als: *Annotationes in Pentateuchum*; *Commentarii in* XLVII *Psalmos*, *Hiobum*, enz. *De perenni Philosophia lib.* X; *Adversus Lutheranos lib.* III; *Cosmopœia, seu de mundi opificio*; enz. Sonnius drukte te Parys in den jare 1577 alle de werken van dezen Steuchus in III Stukken. *Sixtus Senensis Bibl. Sacr. Possevinus in Appar. Sacr. Miraeus de Scriptorib. sec.* XVI *Naudaeus Bibliogr. Polit. Simon Hist. Crit. in* V. *T. lib.* III. *cap.* 12.

STEVENSWAARDT, (ST.) een welgesterkt eilandt in 't Zuiderdeel van het hertogdom Gelder, het kwartier van Roermondt genaamt, in de rivier de Maas, niet verre van het hertogdom Gulik, Brabandt, en het bisdom van Luik. Op dit eilandt legt het sterke steedtje, of de grote schans *St. Stevenswaardt*, waar van in het volgende artykel zal gesproken worden. *De Rary Dict. Geograph.*

STEVENSWAARDT, (ST.) eene kleine, maar sterke stadt, of liever grote schans, gemeenlyk *het Fort St. Stevenswaardt* genaamt, in het hertogdom Gelder, op een eilandt in de Maas, tusschen Mazeik en Roermondt gelegen. Zy wierdt gebouwt in den jare 1633, en bleef in de Munstersche vrede, in 't jaar 1648, aan Spanje, maar in het begin van den oorlog over de Spaansche erfopvolging in 't begin van deze eeuwe hebben zich de Franschen daar in sterk gemaakt. Zy wierden echter den 2 October des jaars 1702 na eene korte belegering genoodzaakt de zelve aan den Hollandschen generaal, den grave van Noyelles, over te geven. *De Rary Dict. Geograph.* enz.

STEVERS, (PALAMEDES PALAMEDSZ.) een kunstschilder, van Nederlandsche ouders te Londen geboren. Zyn vader, die een Vlaming, en kunstig werkbaas in kroezen, koppen, vaten, enz. van jaspis, porphir, agaat, en diergelyke kostbare gesteenten te maken, was, woonde te Delft, wanneer hy door koning Jacobus van Schotlandt wierdt ontboden; en alzo hy een geruimen tydt aan 't hof opgehouden wierdt, kwam zyne vrouw, die hy mede genomen hadt, in de kraam van dezen Palamedes: doch hy kwam met zyne ouders weder te Delft, daar hy voorts is opgevoed, en zyn leven lang blyven wonen. Hy is genoegzaam zonder meester meester geworden, hebbende zich alleen geoeffent met de kunststukken van den vermaarden Esaias van den Velde na te schilderen, waar door hy met den tydt zodanig niet alleen die handeling, maar ook aan de zelve wyze van ordonnantien gewende, dat hy ruitergevechten, roerende en stilstaande legers, en andere krygsgevallen zo wel heeft weten te verbeelden, dat hy by alle kunstkenners in zynen tydt roem behaalde. Hy hadt zodanig eene zucht en begeerte om groter in de kunst te worden, dat hy altoos voor een spreekwoordt hadt nog eerst te zullen beginnen: doch zyn edelmoedig voornemen is door de alvernielende doodt voor altoos belet geworden, welke hem den 26 Maart des jaars 1638 wegrukte, nog maar 31 jaren oud zynde. *A. Houbraken Schouwburg der Nederl. kunstschilders* I *Deel.*

STEVIN, (SIMON) een der beste wiskunstenaars van de XVI eeuwe, was van Brugge, zette zich in Hollandt neder, en was daar opperopzichter over de dyken. Prins Maurits hieldt zeer veel van hem, verstaande zelf deze kunst in den grondt. De werken, die Steven uitgaf, waren aangenaam aan 't gemeen. Zy zyn alle te zamen in 't Latyn in 't jaar 1608, en in 't Fransch in 't jaar 1634 in folio uitgekomen. Hy is de uitvinder van wagens met zeilen, die snel voortgingen, daar Grotius een fraai gedicht op heeft gemaakt. Dat hy over de weegkunde heeft gemaakt gaat voor zyn beste werk. *Bayle Dict. Crit.*

STEVIUS, (PETRUS JACOBUS) een geneesheer, geboortig van Valence, in Spanje, verstondt drie talen volmaaktelyk, was wel ervaren in de wis- en de ontleedkunde, en wierdt door de openbare lessen, welke hy over de geneeskunde hieldt, zeer beroemd. Men heeft van hem zeer schone aantekeningen over de *Driakel*, door *Nikander Colophonius* in heldendicht gebragt, en eene geleerde uitlegging over het twede Boek van *Hippokrates*, getytelt *Epidemiôn*, of van de *land-ziektens*, te Valence gedrukt. Hy liet een zoon na, de welke een Jesuit wierdt, wanneer deze maatschappy het allereerst in Spanje wierdt toegelaten. Deze, na dat hy langen tydt de Godgeleerdheit onderwezen hadt, wierdt door zyne oversten naar Indie gezonden, om aldaar het Christen geloof te verkondigen. *Biblioth. Hispanica.*

STEWECHIUS, (GODSCHALK) van Heusden, heeft aantekeningen uitgegeven over *Vegetius*, *Frontinus*, *Apulejus*, *Arnobius*, en eene redelyk fraaie Verhandeling over de woordledekens der Latynsche tale. Hy was een bekwaam en eerlyk man, naar het getuigenis van *Scioppius*, en hy verdient een plaats onder de beste taalschrifters. Dat gene, het welk hy geschreven heeft over *Vegetius* en over *Frontinus*, is goed. *G. Scioppius de Art. Crit. Poster. Scaligeran.*

STEYAERT (MARTINUS) deedt zich van het begin zyner oeffeningen in de Godgeleerdheit zo zeer onderscheiden, dat men geloofde, men moest ter zyner gunste zich ontslaan van de gewoonelyke regels, en tegen het gebruik, by de fakulteit te Loven vastgestelt, van niemandt als Doctor te ontfangen dan in zyn dertigste jaar. Steyaert verkreeg de leeraarsmuts in zyn 28 jaar. Men beschuldigt hem, dat hy de zyde der Jansenisten heeft verlaten, en die der Molinisten omhelst, en in het vervolg geweldiger wyze in de Nederlanden en elders vervolgt de genen, de welke hy verlaten hadt. Men kan daar over nazien de zwarigheden, den Hre. Steyaert voorgestelt, en gedrukt te Amsterdam by de weduwe Schipper, hoewel de tytel zegt, dat zy gedrukt zyn te Keulen. Daar staat geen naam van den schryver voor, doch men twyfelt niet, of zy zyn van den beroemden *Antonius Arnauld.* In den

jare 1675 zondt de Godgeleerde fakulteit van Loven Steyaert naar Rome, met den Vader Lupus, en den Hre. van Vianen, en hy bragt daar veel toe, dat paus Innocentius de XI de bekende vyf en zestig stellingen veroordeelde. Hy was altydt aan de studiën zeer gebonden. Wanneer hy kanunnik van Iperen was, ging hy niet uit zyn kamer dan om naar de kerk te gaan, en terwyl hy te Rome was, bemerkte men, dat hy byna den gehelen nacht door studeerde, bestedende maar twee uuren aan den slaap. Daar door wierdt hy zeer bekwaam. Behalven de Nederlandsche taal, die zyne moedertaal was, en de Latynsche, Griekfche en Hebreeusche talen, de welke hy zeer wel verstondt, sprak hy Fransch, Spaansch, Italiaansch, Hoogduitsch en Engelsch. Hy was zeer ervaren in de gewyde en ongewyde geschiedenisse, nevens de oude en nieuwe wereldkunde. Doch het lezen der kerkenleeraars en der Godgeleerden was altydt zyne voornaamste oeffening. Hy onthieldt het geen hy eens geleert hadt zo vast, dat hy op het einde van zyn leven zich byna van alle zyne boeken ontdaan hadt, om dat zy, als hy zeide, hem niet langer nodig waren, zyn geheugen hem voor eene boekery verstrekkende. In den jare 1685 wierdt hy rector gemaakt van de hogeschole te Loven, paus Innocentius de XI en de koning van Spanje, de welke hem tot nog toe daar van hadden uitgesloten, die uitsluiting weggenomen hebbende, wanneer hy zonder bepaling, zonder onderscheiding, en zonder uitlegging ondertekent hadt het *formulier* van *Alexander* den VIII. Na dezen stap regenden de kerkelyke ampten in overvloedt op hem. Hy wierdt aangestelt tot voorzitter van het collegie van Bajus, naderhandt van het grote collegie, naziender der boeken, kanunnik van de kanunnikale kerk van S. Pieter, koninklyk hoogleeraar in de Godgeleerdheit, Apostolische vikaris van 's Hertogenbosch, Apostolische commissaris en geestelyk rechter over het gansche bisdom, vervolgens deken van St. Pieter, en voorstander van de universiteit. Hy kweet zich in alle deze ampten, welke hy op eenmaal gehad heeft, met zo veel zorg, als of hy 'er maar een hadt, en met dit alles vondt hy nog tydt om boeken te maken. Hy hadt in zyne jeugdt eene Nederduitsche Spraakkunst opgestelt: doch naderhandt gaf hy in het licht vele schriften over de Zedekunde en verschilstukken, de welke hedendaags nog bekend zyn. Hy is gestorven in den jare 1701, oud vier en vyftig jaren. Zyne tegenstrevers hebben hem in hunne schriften niet gespaart.

STEYERMARCK. Zie STIERMARKEN.

STEYR, eene kleine stadt in Oostenryk. Zy legt op een berg, aan den zamenloop van de rivier de Steyr met de Ens, en heeft twee voorsteden, *Steyerdorf* en *Emsdorf*, in welke zeer vele messen en diergelyke dingen van staal en yzer gemaakt worden. De Jesuiten hebben ook alhier een aanzienlyk collegie. Het legt 4 mylen van Lintz.

STHENELUS, koning van Argos en van Mycene, zoon van Crotopus, den laatsten van den tak van Phroneus, volgde zynen vader Crotopus op in dat koninkryk in 't jaar 1521 voor de geboorte van Christus. Hy regeerde elf jaren, en hadt tot opvolger *Danaüs*, een vremdeling, gekomen uit Egypten. *Castor. Pausanias. Apollodor. Eusebius in Chron. Tatian. Hyginus. M. du Pin Biblioth. univers. des Hist. profanes.*

STHENELUS, koning van Argos en Mycene, was de zoon van Perseus en Andromeda, volgde zynen vader op in den jare 1341 voor Jesus Christus, en regeerde acht jaren. *Eurystheus*, zyn zoon, beklom den troon na hem. *Eusebius in Chron.*

STHENELUS, de zoon van Aktor, een der genen, de welke Hercules verselschapten op zynen tocht tegen de Amazonen. Uit dezen oorlog wederkerende wierdt hy door eene der Amazonen gedood door een pylschoot, en begraven op de kusten van Paphlagonië. Men verhaalt, dat de Argonauten deze streek voorby varende, hy van Proserpina verlof verkreeg om uit de hel te komen, om deze helden te zien; dat hy hen verscheen, en aanstonts verdween, en dat Mopsus de Argonauten verwittigde, dat zy aan landt zouden stappen, en aan Sthenelus de laatste eerplichten afleggen. Deze krygstocht der Argonauten is van het jaar 1268 voor Jesus Christus.

STHENELUS, de zoon van Capaneus en van Evadne, was een der Griekfche legerhoofden, welke voor de belegering van Troje kwamen, en de welke zich besloten binnen het houte paardt, om zich meester van de stadt te maken. *Homerus. Virgilius lib.* II *Æneid.*

STHENIO, of STHENO, is de naam van eene der drie dochters van Phorcus en van Ceta, de welke door de dichters *Gorgones* genaamt worden. Zie GORGONES. *Virgil. Æneid. l.* VI. *Ovid. Metamorph. l.* IV.

STHENIPPUS, een Lacedemoniër, zynde door de Ephoren in eene geldboete verwezen, veinsde hy by de Egeaten een overloper te zyn, de welke hem als een vyandt der Lacedemoniërs ontfingen; maar hebbende, terwyl hy onder hen was, gewonnen de genen, welke hunnen prins Aristokles niet gunstig waren, doodde hy hem met zyn onderstandt ten tyde wanneer hy ging om te offeren. *Polyæn. l.* II. *c.* 26.

STIEFEL, (Esaias) een bekend geestdryver in het begin der XVII eeuwe, was van zyn handwerk een wynkoper te Saltza, en geraakte in het begin met den Raadt aldaar wegens een voorrecht over het wyntappen, doch kort daar na met den kerken-Raadt over verscheide dwalingen, welke hy leerde, in verschil. Hy heeft niet alleen van het Goddelyk wezen, van de H. Schriftuur, van Christus, en van andere leerstukken, vele schandelyke dwalingen gehad, maar ook menigmaal van zich zelve gezegt: *Ik ben Christus: ik ben dat levendige Woordt Gods.* Schoon hy nu dikmaals van den kerken-Raadt vermaant, en beter onderrecht wierdt, wilde hy echter geenzins van zyne meningen afstaan. Men ontboodt hem naar Leipzich, en nam hem in den kerken-Raadt voor, doch men rechtte even veel uit; waarom hy eindelyk te Saltza in hechtenis genomen wierdt. Aldaar gaf hy wel voor, dat hy zyne gevoelens wilde herroepen, maar deedt zulks met zulke twyfelachtige en dubbelzinnige woorden, dat de stads predikanten daar mede niet konden te vrede zyn: doch het kwam eindelyk zo ver, dat hy, na gedane verklaring en herroeping, weder op vrye voeten gestelt wierdt, wanneer hy zich van Saltza wegmaakte, en naar Erfort week, hoewel hy zich niet zo zeer te Erfort, als in een dorp, Gisperßleben genaamt, ophieldt, en tegen zyne beloften, als eenigen verhalen, zyne dwalingen nog zocht uit te breiden. Doch het gebeurde, dat nog eenige andere omtrent dezen tydt tot zulke geestdryvende dwalingen vervielen, waar onder ook was *Ezechiël Meth*, nevens zyne moeder *Barbara Stiefel*, Stiefels eige zuster. Hier over raakte Stiefel weder onder het geloofsonderzoek, en wierdt eindelyk te Erfort in den jare 1624 in hechtenis genomen. Doch alzo hy zyne gevoelens op nieuw herriep, zich ook mondelyk en schriftelyk verklaart hadt van zyne dwalingen af te staan, wierdt hy ook weder los gelaten. Doch hy bleef echter by zyn gevoelen, en stierf ten laatste in den jare 1638. Hy heeft verscheide schriften gemaakt, waar onder de voornaamste zyn de zogenaamde tien Christelyke en Godvruchtige traktaaties, de welke te Dantzig in den jare 1621 gedrukt zyn. Daar zyn ook verscheiden geweest, die tegen hem geschreven hebben, als *Johannes Piscator*, hoogleeraar te Herborn, *Johannes Weber*, hof-en stads-prediker te Ordruf, *Johannes Plaustrarius, Nicolaus Hunnius, M. Merkius*, en anderen: ook hebben de bekende *Jakob Böhme* en *Abraham van Frankenberg* hunne pennen tegen hem opgevat. *Kromayerus Hist. Eccl. cent.* XVII. *Korthold Hist. Eccl. sec.* XVII. *Thomasius Historie der weisheit und thorheit, im dritten Monath. G. Arnold. Colberg.* enz.

STIEFEL, (Michiel) geboren te Eslingen, was eerst een Augustyner monnik, maar verliet het klooster, en wendde zich tot Luther, die hem op verscheide plaatsen aanprees, en hem wegens zyne vroomheit, geleerdheit, bescheidenheit en werkzaamheit hoog achtte. Hy is predikant geweest op verscheide plaatsen, en doordien hy de rekenkunst byzonder wel verstondt, heeft hy het een en het ander daar in geschreven, het welk geprezen wordt: doch hy hadt de dwaasheit, dat hy zyne kunst zo veel toevertrouwde, dat hy zich vast inbeeldde te weten wanneer de jongste dag komen zou. Hy was toen prediker te Holtzdorf, by Wittenberg, en doordien hy het jaar en den dag meende klaar gevonden te hebben in die woorden: *Zy zullen zien den welken zy doorstoken hebben, (Videbunt in quem pupugerunt)* overreedde hy zyne huisliedén, dat de jongste dag zou komen op den 3 October des jaars 1533, des morgens omtrent tien uuren. De boeren lieten het daar op aan komen, verteerden al wat zy hadden, en maakten vaste rekening op het komen van den jongsten dag; lieten zich ook ter bestemder tydt in de kerk vinden, alwaar Stiefel hen nogmaals over zyne getallen voor predikte. Daar ontstondt omtrent op den zelven tydt een onweêr, en daar was niemandt van de gemeente, die aan de toekomste van Christus twyfelde: doch als de lucht weder opklaarde, zag de goede farheer wel, dat hy zich zelf en zyne boeren bedrogen hadt, die met slagen hunne schade op hem wilden verhalen. De zaak kwam te Wittenberg voor den kerken-Raadt, alwaar Stiefel door hulp van Luther, die zyn goede vriendt was, de overhandt behieldt, en in den dienst gelaten wierdt, mits belovende zulk eene dwaasheit niet weder te zullen begaan. Hy is den 29 April des jaars 1567, in het 81 jaar zyns ouderdoms, te Jena, in Thuringen, gestorven. *Bucholzer. Camerarius in Horis subc. Wendelinus in Contemplat. Spondanus ad ann.* 1533.

STIERENGEVECHT. Dit is een der grootste vermakelykheden, welke de Spanjaarden hebben. Daar is byna geen stadt in het gansche koninkryk, alwaar niet eene grote plaats, daar toe geschikt, is, daar men zich jaarlyksch daar mede zoekt te vermaken; ja de boeren zelf lopen te voet, met hunne lanciën in de handt, tegen de ossen en stieren op hunne dorpen. Men gebruikt daar toe grote plegtigheden en grote kosten, zo zeer, dat zo een Stierengevecht te Madrid den koning op 40000 daalders te staan komt. Men pleegt te Madrid het volgende in acht te nemen. Twee of drie dagen te voren laat de koning het zelve afkondigen, waar op het aldaar op de *Placa-Mayor*, of de grote marktplaats, onder een groot vreugdegejuich begonnen wordt. Men hoort daar op van alle kanten allerhande soorten van speeltuigen, en ieder kan zich op dien tydt naar zyn believen vrolyk maken. Eenige dagen te voren gaan de Spanjaarden in het gebergte van Andalusië, alwaar zy de wilde stieren door listigheit op de volgende wyze vangen. Men stelt pallissaden langs den weg 30 tot 40 Fransche mylen, en men brengt daar binnen eenige daar toe afgerechte koeien, welke *Mandarinen* genaamt worden. Zo haast als deze in 't bosch lopen, naderen de wilde ossen, en doordien zy de voor hen vliedende koeien gretig volgen, komen zy in de gemelde staketsels, van waar zy tot aan Madrid gevangen gevoert worden. Terwyl men met deze jagt bezig is, maken anderen een groten stal, *Toril* genoemt, in het midden van de plaats, alwaar het gevecht zal geschieden, en wel zo groot, dat daar binnen twintig stieren kunnen opgesloten worden. Daar op brengt men de stieren in dien stal, en dat veeltyds met grote moeite. Als de zelve nu genoeg hebben uitgerust, laat men den eenen na den anderen daar uit, wanneer eenige sterke boeren, welke men *Heradores* noemt, de zelve met geweldt by de horens en by den staart vast houden, en op de schinkel met een heet yzer tekenen, als mede hen de ooren splyten. Rondom deze plaats staan zekere huizen, vyf verdiepingen hoog, de welke hare byzondere balkons hebben. Maar alle deze balkons zyn alsdan niet in de macht van hunne eigenaars, naar de koning geeft ze aan wien hy wil. Des ko-

konings balkon ſtaat in het midden van de eene zyde, zynde veel groter en hoger dan de andere, geheel verguld, met een gordyn behangen, die hy laat toeſchuiven als hy zich niet wil laten zien, en boven het zelve is een koſtelyk verhemelte. Op de regter zyde van den koning zyn de kamerties van zyne Raden: zy hebben hunne wapens, en hunne tapyten zyn met goudt geſtikt. Op de andere zyde ſtaan de Grandes of groten van Spanje, en de overheitsperſonen, ieder naar zynen rang. De afgezanten der gekroonde hoofden van den Roomſchen Godsdienſt hebben hunne kamerties regt tegen den koning over, en die van andere gezindheden komen daar niet dan onbekend (*incognito*). De andere verhuurt men voor 20 tot 30 piſtolen. Men ſtrooit zandt op de plaats, en maakt aan drie kanten ſtelladiën, even als in de ſchouwburgen de welke tot aan de onderſte balkons komen. De plaatſen van deze ſtelladien zyn mede te huur, en de minſte komt op een daalder te ſtaan. De ſtadt ontfangt het geen van de loges komt, en draagt daar de onkoſten voor, de welke aan deze plegtigheit beſteed worden. Des morgens geeft men 5 of 6 ſtieren aan het gemene volk ten beſte, die de zelve te voet nalopen, met een lancie in de handt, en dat van tien uuren tot den middag. Nademiddags begeeft zich ieder naar de plaats, die hy gehuurt heeft, en ieder vryer geeft gewillig al zyn geldt, tot den laatſten ſtuiver toe, om zyne meeſtereſſe maar op eene goede plaats te brengen, en haar eenige ververſching voor te dienen. Het is zeker, dat dit ſoort van ſchouwſpelen een der allerprachtigſte is, en dat men byna diergelyke niet meer heeft. Alle vyf ryen der balkons van alle zyden van de plaats zyn met de koſtelykſte tapyten en gordynen van verſcheide verwen, met goudt geſtikt, behangen. In het kort, wat maar ſchoon, grootſch en heerlyk in Spanje kan gezien worden, ziet men hier, en de ſtelladiën zyn overladen met menſchen. Op dien dag gaan de mevrouwen geheel ontdekt, zonder den floerſchen ſluier, waar mede zy zich anders bedekken. Zy vergeten ook niets, waar mede zy hare ſchoonheit eenigen luiſter kunnen byzetten, en kleden zich op het prachtigſte. Doordien echter dit Stierengevecht met groot levensgevaar verſelt is, hebben de pauzen het zelve veelmalen willen afſchaffen. Doch de Spanjaarden, die daar door als betovert zyn, hebben zich zo ernſtig daar tegen aangekant, dat men hen daar by heeft moeten laten. Echter heeft de paus daar van ook zyn voordeel, doordien aan eenige kerken in zo een tydt aflaten zyn gegeven voor de genen, die door de ſtieren gedood worden. De ambaſſadeurs en andere ſtandsperſonen ryden in hunne karoſſen rondom de plaats, en gaan vervolgens in hunne logiën. De meeſte ridders ryden nevens hen ook rondom de plaats op ſchone en wel opgeſchikte paarden, en leggen aan hen hunne plichtplegingen af. Als nu de koningin ook in hare loge gekomen is, gaan de drie lyfkompagniën op de plaats, wordende door hunne kapiteins en luitenants aangevoert. De opperofficiers ryden op de ſchoonſte paarden, die 'er te vinden zyn, heen en weder, en terwyl de lyfwacht onder des konings loge geplaatſt wordt, gaan de kapiteins en luitenants, met hunne regimentsſtaven in de handt, op en neder op de plaats, om alles in order te ſchikken. Voorts zyn 'er, die zorg moeten dragen, dat 'er geen wanorder ontſtaat, hebbende verſcheide Alguazils, of gerechtsdienaars by zich. Zy zitten alle te paardt, en zyn zeer wel uitgedoſcht. Als dit gedaan is, geeft de koning met zyn neusdoek een teken dat te doen, het geen zy *el deſpojo de la placa* noemen; namentlyk, het gemene volk, het welk daar in grote menigte vergadert is, moet zich dan buiten de plaats begeven. Daar na begiet men de zelve met omtrent 50 tonnen water, dat op karren wordt aangevoert. De lyfwacht houdt zich digt geſloten, hebbende geen balie of iets diergelyks voor zich. Als 'er nu een ſtier op hen afkomt, durven zy geen voetſtap wyken, en hebben geen ander geweer dan hunne hellebaarden, welke zy die verwoede dieren voor houden; wanneer zy nu daar op in lopen, en daar door gedood worden, is het tot hun voordeel. De *Torreadores*, of ridders, die tegen de ſtieren moeten vechten, verſchynen weluitgedoſcht, met een gevolg van veertig of vyftig knechts, gekleed met hunne liveryen, die een bondel met *Rejones* dragen, zynde een ſoort van lancien, van zeer bros hout, 4 of 5 voeten lang, met een lang ſpits yzer vooraan. Deze ridders groeten hunne Majeſteiten, als mede de gehele vergadering, en verzoeken van den koning verlof om tegen de ſtieren te mogen vechten, en, na dat zy het zelve verkregen hebben, ſcheiden zy van malkander, en ieder groet de mevrouw, aan welke hy kennis heeft. Dit alles geſchiedt onder het geſchal der trompetten, de welke zich van alle kanten laten horen. Als men de eer wil hebben van te paardt tegen de ſtieren te vechten, moet men een edelman zyn, en van ieder daar voor erkent worden. Een gemeen man kan ook wel mede vechten, doch maar te voet. De koning geeft den ſleutel van den Toril aan zynen voornaamſten bediende, en deze aan een Alguazil, die de deur ontſluit, en 'er de ſtieren uit laat. Men zet eene grote ſterke ladder achter de deur, en als de zelve open gaat, klimt hy het ſpoedigſt, om zyn leven te bergen, onder het dak: want het beeſt zoekt terſtondt achter de deur zynen man, en als hy hem vondt, zou hy zekerlyk op de plaats blyven leggen. De Alguazil rendt op een galop daar van daan; en alzo het hem niet vryſtaat zich te verweeren, beſtaat zyne behoudenis alleen in de gezwindheit van zyn paardt, het welk zomtyds een groot geſchater veroorzaakt, om dat de ſtier zo hard loopt als het paardt. Men ziet het lopen, en op de plaats met grote woede omhoog ſpringen: de bedienden der Torreadores maken het nog verwoeder door hun geſchreeuw en fluiten, en die te voet gaan werpen kleine pylen, of iets diergelyks, op het beeſt. De ridders vechten niet alle te gelyk, maar eerſt die, op welken de ſtier het eerſt los gaat; de overige begeven zich dan te rug: doch zy gaan niet buiten het ſtaketſel, en vechten evenwel niet eer voor dat het beeſt op hen afkomt. Die met vechten bezig is, durft niet dan zyne lancie of *Rejors* gebruiken; maar wanneer hy eenig ongemak heeft geleden, 't welk zy *Empenno* noemen, by voorbeeldt, als de ſtier den ridder, of zyn paardt heeft gekwetſt, of wanneer hy hem zynen mantel heeft afgeſcheurt, of zyn hoedt afgeſtoten, mag hy, om dezen hoon te wreken, zyn degen of ſabel trekken. De wyze, op welke dit tweegevecht wordt aangegaan, beſtaat daar in, dat men de lancie lynregt over den ſtier houdt, waar door het yzer van de zelve diep in het vleeſch in dringt, en de ridder alleen het geveſt in de handt houdt. Maar als dit gevecht eene gelukkige uitkomſt zal hebben, moet men maar tot op een ſchrede van het beeſt af ryden, het zelve met de lancie in het voorby ryden ſteken, en, als de ſteek gegeven is, terſtondt aan beide zyden daar mede vervolgen, en het dier noodzaken te rug te wyken. Doch als men het met den degen aantaſt, ſtoot men het beeſt aan het voorhoofdt tuſſchen de twee horens in, het welk een dodelyke ſteek is, en het dier valt terſtondt ter aarde. Als iemandt nu zodanig een ſteek doedt, hoort men overal roepen: *Victor! Victor!* en die den zelven gedaan heeft, wordt grote eer aangedaan. Doch dit alles gaat niet zo gemakkelyk toe, dat 'er niet eenige gedood of gekwetſt worden; ten minſte blyven 'er eenige paarden. Na dat nu de ſtier is gevallen, loopt het gemene volk toe, en hakt den zelven wel in duizend ſtukken; de Alguazils laten hem buiten het ſtaketſel brengen op ſierlyk opgepronkte muilezels, op welke zy de ſtukken met zyde koorden vaſt binden. Dit feeſt duurt drie of vier dagen, en ieder dag doodt men 15 tot 20 ſtieren. Doch wanneer een ſtier zich al te lang verweert, en men gaarne een anderen wil uit laten, moet hy tegen Engelſche doggen vechten. Deze zyn wel niet groot, maar ſterk, en laten niet los. Zomwylen nemen de ſtieren de zelve wel op hunne horens, en werpen ze in de lucht: doch zy bekomen wel haaſt weder, en vallen dan met zo veel te groter woede op nieuw aan alle zyden aan, ſpringen hen op den rugge, rukken hen de ooren af, en trachten hen inzonderheit by de ſnuit vaſt te houden. Die te voet vechten, hebben een ſoort van een halve piek, van ſterk dik hout gemaakt, wiens yzer lang en breed is, doch naar evenredigheit. Als zy tegen den ſtier willen vechten, gaan zy met de eene knie op den grondt zitten, en als zy den ſteek gedaan hebben, vallen zy aanſtonts op den grondt, werpen hun mantel, hoedt, of wat zy op het hoofdt hebben, op den ſtier, waar mede zy hem verward maken, en daar door tydt winnen om te kunnen ontvluchten. Men kan het ook wel zonder dat ontkomen, om dat het beeſt zyne oogen toeſluit, eer het met de horens toeſtoot: doch men moet 'er op afgerecht zyn, en ſpoedig een beſluit kunnen nemen. Anderen zyn zo ſtout, dat zy het dier een dolk tuſſchen de horens in ſtoten, wanneer de ſtier hen maar voorby loopt. Eenigen ſpringen terſtondt op den rug, en houden zich vaſt aan de horens, in weerwil van al zyn woeden. Doch de Spanjaarden ontzien hier in geen gevaar, en zyn van dat verſtandt, dat 'er iets aan ontbreekt, als 'er by een Stierengevecht geen bloedt vergoten wordt. *Colmenar Delices d'Eſpagne* T. V. *p.* 857. enz.

STIERMARKEN, in het Latyn *Styria*, van zommigen *Valeria* genaamt, een hertogdom, gelegen in den Ooſtenrykſchen kreits, het welk Hungarië ten Ooſten, Krain en de Windiſche Mark ten Zuiden, Karinthië en het aartsſticht Saltsburg ten Weſten, en Ooſtenryk ten Noorden tot grenzen heeft. Men zegt, dat de *Tauriſci* hier voor dezen gewoont hebben. Dit hertogdom wordt in opper- en neder-Stiermarken verdeelt. Beide behoren aan het huis van Ooſtenryk, en zyn Roomſch-Katholyk. In neder-of onder-Stiermarken is inzonderheit omtrent Rackersburg en Luetenberg een zeer heerlyk wyngewaſch. Het heeft ook goede boomgaarden, veel wildbraadt, viſch, gezonde baden, zout-en zuurbronnen, bergwerken, en byzonder veel yzer. Aan koren ontbreekt het 't zelve zomwylen, doch zomtyds is 'er een grote overvloedt van. Opper-Stiermarken is wel zeer bergachtig, doch heeft ſchone valeien, en op de bergen goede veeweide, waarom het vee den gehelen zomer daar op gehouden, en met ſmeer en kaas goed voordeel gedaan wordt. Ook vindt men op de zelve heerlyke kruiden en mineraliën. De lucht is hier veel gezonder dan in neder-Stiermarken, alwaar de koorts, de zogenoemde Hungariſche ziekte en de peſt dikwils regeren. Hier is een water, waar van men, als men het drinkt, kropgezwellen krygt, des zich de ingezetenen daar voor wachten: want daar is gezond water genoeg. De voornaamſte rivieren in Stiermarken zyn de *Muer* en de *Drau*. De eerſte loopt midden door het ganſche landt, doch heeft hier en daar eenige bochten. De Standen van dit hertogdom zyn de biſſchop van *Sekkau*, de abten van *Rain*, van S. *Lambrecht*, van *Admond*, in den *Neuberg*; de kommanderyen te *Sonntag*, te *Furſtenfeld*, en *Melling*; de prooſten te *Sekkau*, *Varau*, *Pela*, *Stantz* en *Roetenman*, en de abdiſſe te *Goesz*. De ſteden zyn: *Gratz*, de hoofdſtadt van het gehele hertogdom, *Rakkerspurg*, *Marpurg*, *Furſtenfeld*, *Voigtsberg*, *Bruck aan de Muer*, *Leoben*, *Kniſtefeld*, *Judenburg*, de hoofdſtadt van opper-Stiermarken, *Rottenman*, *Cilly*, *Beiſtritz*, *Windisgratz*, *Pettau* en *Hartberg*. Ook behoort het beroemde klooſter *Mariencel*, werwaarts zo vele bedevaarten geſchieden, ſchoon het aan de Ooſtenrykſche grenzen legt, mede tot Stiermarken. De geſchiedenis van dit landt is wat duiſter, doch zo veel is zeker, dat het eerſt den hertogen van Beyeren heeft toebehoort, en hen naderhandt weder is ontnomen, ook dat keizer Frederik de I eenen, met name *Ottocarus* de V, tot eerſten hertog van Stiermarken heeft aangeſtelt, de welke, om dat hy gene kinderen hadt, met bewilliging der Standen, dat landt aan den hertog *Leopold* van Ooſtenryk, zynen zwager, heeft verkocht, welke koop door keizer Henrik den IV is bekrachtigt; en van dien tydt af is Stiermarken aan het huis van Ooſtenryk gebleven. *Aventinus*

nus Annal. Bohem. Merian Topograph. Styria. Hagelgans Beschreibung der kayserlyker Erbländer. Laurent. de Churelichz. Narrat. itineris in Stiriam. &c.

STIGELIUS (JOHANNES) was een Hoogduitscher, geboortig van Gotha, in Thuringerlandt, en gestorven den 21 February des jaars 1562, in het 47 jaar zyns ouderdoms. Hy heeft Latynsche vaarzen in het licht gegeven, de welke men kan vinden in het zesde stuk van de Vermakelykheden der Hoogduitsche dichters. Men heeft de zelve ook afzonderlyk in een stuk gedrukt, het welk behelst bruiloftsdichten, grafschriften, en puntdichten. Hy heeft ook verscheide Psalmen in dichtmaat overgezet, en Christelyke Tydwyzers begonnen, in navolging van *Ovidius*. Zyn schryfaardt is, volgens *Borrichius*, gebonden, deftig en aangenaam: maar zyne Treurzangen hebben iets, dat fraaier is dan het overige zyner dichtwerken. *Olaus Borrich. Dissert. de Poët. Lat.*

STIGLIANI, (THOMAS) ridder van Malta, was geboortig van Matera, in Basilikata, behorende onder het koninkryk van Napels, en is gestorven onder het pausschap van Urbanus den VIII. Hy heeft in het licht gegeven een redelyk groot getal van Italiaansche gedichten, de welke hem hebben doen achten voor een der sieraden van zyn vaderlandt. Hy heeft zamengestelt *den Liedtiesdichter*, verdeelt in acht boeken, van welke de vier eerste niet behelzen dan minneryen van veelderhande soorten, en de vier laatste 1. heldendichten, 2. zededichten, 3. lykgedichten, en 4. mengeldichten. De eerste uitgaaf van deze gedichten, te Venetië gedaan in den jare 1601, wierdt den 16 December te Rome veroordeelt. De Verbeterde Liedtieszanger kwam in het licht te Venetië in den jare 1605. Men heeft van Stigliani nog een zeer groot gedicht rakende de *Nieuwe Wereldt*, waar van de vier eerste gezangen het eerst in het licht kwamen te Piasance in den jare 1617. Het werk wierdt te Rome herdrukt in den jare 1628, met 34 boeken vermeerdert. Zyn *Poliphemus* is een soort van een herderszang. *Girolamo Ghilini Theatro d'Huom. Letter. Part.* I. *Nicol. Toppi nella Bibl. Napolitan. Francesco Balducci nella lettera al Lettore ò vero præfat. ed. Stiglian. op.*

STIGLIANO, STILLIANO, een burgt in het Napelsche koninkryk, gelegen in Basilikata, vyf mylen van Tursi ten Westen. Het legt tusschen de twee rivieren Agri en Salandrella, heeft den tytel van een vorstendom, en is in het begin van de XVIII eeuwe door erffenis aan de Romeinsche vorsten *Colonna di Sonnino* gekomen.

STILARI, CAPO STILARI, een burgt van het eigentlyke Natolië. Hy legt op het zogenoemde Witte Hoofdt, of van Stilari, het welk is aan den Westkant van Smirna, regt tegen over het eilandt Scio. *Maty Diction.*

STILICON was van geboorte een Wandaal, en veldheer onder Theodosius den Groten, by welken vorst hy in zeer grote gunst stondt, doordien hy Serena, des zelfs broeders dochter, getrouwt hadt. Als deze keizer een tydlang daar na zynen zoon Arkadius tot keizer van 't Oosten, en Honorius tot dien van 't Westen verklaart hadt, stelde hy Rufinus tot voogdt over den eersten, en Stilicon tot voogdt over den tweeden aan. Deze waardigheit bragt hem tot groot gezag, dewyl hy daar door opperlegerhoofdt wierdt over alle de Romeinsche legers. Hy was een zeer dapper en ervaren man, en daar by in alle zyne ondernemingen gelukkig, tot dat de staatzucht hem ter neder stortte. Omtrent het jaar 402 sloeg hy de Gotthen in Ligurië, waar door Alarik, die 39 jaren lang Thracië, Griekenlandt en de landschappen van Illyrië vermeestert hadt, zonder eenigen tegenstandt genoodzaakt was zich door de vlucht te bergen. Doch Stilicon onttrok het Roomsche ryk, uit byzonder belang, de voordeelen van deze zege, en verdonkerde daar door zynen eigen roem: want wanneer het in zyne macht was de vlucht van Alarik te beletten, en hem overal bezet hadt, maakte hy, in plaats van dien, een heimelyk verdrag met hem, en liet hem voorttrekken, alzo hy meende, dat hy zyn aanzien en hoogheit, welke hy op allerhande manieren zocht te behouden, niet anders kon bewaren dan door den oorlog, waar toe de keizer hem noodzakelyk gebruikte. Eenigen tydt daar na sloeg hy Radagisus. Hy wierdt tweemalen des keizers schoonvader, als trouwende met zyne dochter Maria, en na der zelver doodt met hare zuster Thermania, zo dat alles daar op scheen te doelen, dat hy tot den hoogsten top van macht en van eere zou verheven worden. Doch als dit alles nog niet genoeg was om zyne onverzadelyke eerzucht te stillen, nam hy voor zynen zoon Eucherius tot de keizerlyke waardigheit te verheffen. Ten dien einde hadt hy al van overlang een heimelyk verbondt en verstandhouding met de barbaren gehouden, en zich hier toe van Alarik bedient, welken hy nu en dan sloeg, doch weder menigwerf de zege liet wegdragen. Doch eindelyk wierdt zyne verradery ontdekt, waar op Stilicon op het bevel van den keizer Honorius in den jare 408 wierdt afgemaakt. Men verwurgde ook zynen zoon Eucherius, en des zelfs gemalin Serena, de welke van Placidia, des keizers zuster, wierdt beschuldigt, dat zy de barbaren hadt opgerooit om in het ryk te vallen, en de stadt Rome te belegeren, als mede, dat zy aan alle de ondernemingen van haren man hadt deel gehad. De Raadt nam een besluit, dat de naam van Stilicon uit alle openbare plaatsen, alwaar de zelve in gegraveert stondt, zou worden uitgedaan, en alle des zelfs beelden ter neder geworpen. *Prosper & Marcellinus in Chron. Orosius lib.* VII. *Claudianus de Stilic.*

STILLINGFLEET, (EDUARD) een der beroemdste Engelsche Godgeleerden van de XVII eeuwe. Hy wierdt geboren in den jare 1635 te Cranburn, in het graafschap van Dorset. Na dat hy zyne eerste letteroeffeningen volbragt hadt, wierdt hy aangenomen in het collegie van St. Jan te Cambridge in den jare 1648, en een lidt van het zelve gemaakt in den jare 1653. Eenigen tydt daar na vertrok hy op het landt, om te beter te studeren, en ook tydt te hebben tot het onderwyzen van anderen. Na dat hy meester in de vrye kunsten gemaakt was op de gezegde universiteit, begaf hy zich naar Nottingham. In den jare 1657, in de allergevaarlykste tyden, hebbende een geestelyk ampt te Sutton gekregen, wilde hy het zelve waarnemen zonder van den bisschop de oplegging der handen te hebben verkregen, hoewel die kerkvoogdt alstoen van zynen setel geschopt was door de toenmalige regeerders. Zyne werken deden hem eerlang kennen. Humphred, bisschop van Londen, was een der genen, die overtuigt waren van zyne verdiensten. Deze prelaat stelde hem aan tot parochiaan van St. Andries in den jare 1665: kort daar na verkoos koning Karel de II hem tot eenen zyner aalmoezeniers, en in den jare 1670 wierdt hy, op de aanpryzing van dezen vorst, verkoren tot kanunnik van St. Paulus hoofdkerk. Twee jaren te voren was hy te Cambridge, met veel toejuiching, Doctor in de Godgeleerdheit geworden. In het vervolg wierdt hy aangestelt tot deken van de hoofdkerk te Kantelberg, kort daar na aartsdiaken, en vervolgens deken van de hoofdkerk te Londen. Hy kweet zich in alle deze ampten met zeer veel voorzichtigheit en yver in de zwaarste tyden. Eindelyk wierdt hy bisschop van Worcester in den jare 1689. Hy was vele jaren spreker geweest van het Lagerhuis der geestelyken, en koning William gebruikte hem om de Engelsche Liturgie na te zien. Hy stierf den 27 Maart des jaars 1699. Zyne zeer talryke boekery, in welke men onder anderen vyf duizend stukken in folio vondt, wierdt gekocht door Narcissus, primaat van Ierlandt, en te Dublin tot openbaar gebruik geplaatst. Alle de werken van Stillingfleet zyn in zes delen in folio gedrukt. Het voornaamste zyn zyne *Heilige Oorspronkelykheden*. Hy heeft ook tegen *Locke* geschreven, die staande hieldt, dat men niet kon weten of de ziel stoffelyk was, en dat men hare onsterflykheit niet dan uit de Schrifture kon bewyzen. *Zie zyn leven voor het hoofdt zyner werken gedrukt.*

STILPON, geboortig van Megara, is een der vermaardste philosophen van de oudheit geweest. Hy was de leerling of van Euclides zelf, of van de discipelen van Euclides, en hy maakte zich door zyne welsprekendheit en verstandt zo beroemd, dat men alle andere scholen verliet om zyne lessen te Megara te komen bywonen. Op eene reize naar Athene zag hy, dat de werklieden hun werk lieten staan om hem te zien. Hy bleef niet zonder te antwoorden, wanneer men hem beschimpte over deze nieuwsgierigheit van 't volk. *Men kykt uit, en men loopt om u te zien*, zeide iemandt tegen hem, *gelyk men doedt, wanneer men omlopers met beeren of olifanten loopt zien. Gy hebt mis*, antwoordde hy, *men ziet my voor een waar mensch aan*; zinspelende op Diogenes, die een mensch met een lantaren zocht ter plaatse, daar een groot getal byeen was. Eenigen zeggen, dat hy, behalven zyne echte vrouw, eene minnares hadt; maar dat is gansch niet zeker. Van aardt was hy voor den wyn en voor de vrouwen, maar hy dronk daarom niet, noch liep hy de vrouwen. Hy hadt deze neigingen door de oeffening der philosophie overwonnen. Men kan zo veel niet van zynen Godsdienst zeggen. Hy gaat onder de ongodisten, of wel onder de philosophen, die weinig Godsdienst hadden. Tot bewys van zyn ongelove brengt men eene geschiedenis by, die hem in een tempel gebeurt zou zyn, en men heeft mogelyk geen ongelyk. Namentlyk, aan alle, die knuflook gegeten hadden, was het verboden in den tempel van de Moeder der goden te komen. Stilpon gaf niet om dat verbodt; hy liep naar dezen tempel, na dat hy braaf knuflook hadt gegeten, en leide zich daar zelf in te slapen. De godin verscheen hem 's nachts, en vroeg hem of hy, die een philosooph was, de heilige wetten dus overtradt? waar op het hem toescheen dat hy geantwoord hadt: *Geef my wat beter te eeten, ik zal het knuflookeeten laten.* Zie *Menage in Diog. Laërtium l.* II, *num.* 117, *p.* 128. Maar Athenæus, *lib.* X, *c.* V, *p.* 442, oordeelt 'er geheel anders van, en zegt, dat het een bewys van de matigheit van Stilpon was. Hy hadt eene grote verachting voor al 't wereldlyke goedt, en zag alleen voor zyn ware goedt de hoedanigheden van zyne ziel aan. Dit bleek uit het antwoordt, dat hy gaf na den ondergang van zyn vaderlandt, waar in Demetrius Poliorcetes bevolen hadt, dat men Stilpo's huis, en al wat 'er in was, zou sparen: maar een stoute soldaat roofde het alles, waar op de koning hem schreef, dat hy op een lyst zou opgeven 't geen hy kwyt geraakt was. *Ik*, zeide hy, *heb niets verloren: want niemandt heeft my van myne zinnen, noch verstandt berooft.* Seneka zegt, dat hy zyne vrouw en kinderen verloor; maar hy is het alleen, die het verhaalt, en men kan niet geloven, dat hy, indien hy de zelve verloren hadt, zou geroemt hebben van niets te hebben verloren. Men zegt, dat Ptolomeus, bygenaamt Soter, Megara ingenomen hebbende, Stilpon eenig geldt aanboodt, en verzocht met hem aan boordt te gaan. Hy nam het eene aan, en weigerde het andere, en trok naar 't eilandt Egina, tot dat Ptolomeus weder in zyn ryk was gekeert. De onkuischheit van zyne dochter, getrouwt met Simias, zag hy zo koel aan, dat men hem nooit kon doen bekennen, of het oneer of een ongeluk voor hem was. *Zy is zo weinig in staat*, zeide hy, *mynen naam te bezwalken, als ik den haren te sieren.* Plutarchus, *De Tranquill. animi p.* 468, verhaalt hoe hy staande hieldt, dat de zonden van zyne dochter haar eigen ongeluk was. Vele geletterden hebben reden van te wenschen zulk eene koelheit te bezitten omtrent hunne vrouwen en dochteren, daar Drusius Fernellus, Cujas, en anderen groot hertzeer over hebben gehad. Stilpon veranderde de redenkunde, en bande daar de algemeenheden uit, en de speciën, en schoon men toegaf, dat hy zulks deedt om met de Sophisten te spotten, zou men reden hebben om zyne valsche spitsvinnigheden te wraken: in plaats van den geest en oordeel te

sieren,

ſieren, waren zy alleen bekwaam om de zelve te bederven. Hy wierdt daar eens over berisp van een roffiane, om te antwoorden op zekere ſchimping, die hy tegen haar gebruikt hadt. *Glycera*, dus was haar naam, met hem aan tafel zittende, verweet hy haar, dat zy de jonge lieden bedorf. *Men verwyt u het zelve*, zeide zy, *want gy bederft hun verſtandt met alle uwe ſpitsvinnigheden, en men zegt, dat het even eens is of men zich by een mooi meisje, of by een philoſooph bederft.* Wy moeten hier niet vergeten te zeggen, dat hy eens droomde, dat hy een prieſter was, en by die gelegenheit toonde, dat men zelfs in den droom kan redenkavelen. Namentlyk Neptunus verſcheen hem toornig, dat hy hem geen os hadt geoffert, gelyk de voorgaande prieſters hadden gedaan. *Sire Neptunus*, zeide hy, *kom je hier klagen als een klein kindt, 't welk huilt, dat men het geen grote brok genoeg heeft gegeven, dat ik geen geldt op woeker ben gaan nemen om de gehele ſtadt met den reuk van 't gebraadt te vullen, maar een offerhande gedaan heb van 't geen ik in myn huis hadt.* Neptunus lachte daar om, en gaf hem de handt, dat hy dat jaar de zee met viſch voor hem zou aanvullen. *Bayle Dict. Crit.*

STIENS. Zie STEENS.

STIMMER, (TOBIAS) van Schafhauzen, in Zwitſerlandt, een goed ſchilder, waar van hy blyken heeft gegeven in natte kalk, de welke hy gemaakt heeft op de voorgevels van eenige huizen, die hy geſchildert heeft te Frankfort, en in zyne vaderſtadt, zo wel als door vele ſchilderyen, welke hy te Straasburg en voor den markgraaf van Baden gemaakt heeft. Onder een groot getal van houte platen, welke men van hem ziet, munten die van den Bybel, welke in den jare 1586 in het licht kwamen, byzonderlyk uit, en het is van die, dat Rubens op zekeren tydt zeide tegen Sandrart, dat hy veel geleert hadt. Sandrart zelf noemt dat boek een ſchat van kennis ten aanzien van de ſchilderkunſt. Bernardus Jobius, drukker te Straasburg, heeft vele van zyne platen in het licht gegeven. Stimmer ſtierf nog jong. Hy hadt twee broeders, waar van de oudſte op glas ſchilderde, en de jongſte ſneedt volmaaktelyk wel in hout. *De Piles Abregé de la Vie des Peintres.*

STIMULA was eene godin, aldus genaamt *à ſtimulando*, van aanprikkelen, om dat zy, als men beuſelt, de menſchen zonder ophouden aandreef tot heerlyke daden. Het was om die reden, dat haar tempel nooit geſloten was. Zy is de zelve, de welke men ook *Horta* noemt. *Pomey Panth. Myth. p.* 228.

STINSEN. Dit woordt betekent in Vrieslandt de ſloten, ſtaten en adelyke huizen der edellieden, die de zelve van ouds tot hunne verdediging, en dikwils ook om hunne vyanden te kwellen en te beoorlogen, verſterkt hadden.

STIPPO, eene ſtadt in Servië, op de grenzen van Macedonië, zestien uuren van Onſare, de welke in den jare 1690 van de Chriſtenen is verovert, geplundert, en verbrand, na dat de Turken daar omtrent in een ſlag 2000 man verloren hadden. *Ricaut Ottoman. Pf. P.* II.

STIRUM. Zie STYRUM.

STITSWERTH, van ouds STETISWERTH, een klein dorp in de Groninger Ommelanden, onder het kwartier Hunſingo. Het was eertyds van groter aanzien dan het tegenwoordig is, zynde voorzien met een klooſter. Uit dat klooſter, zo als *Emo* op het jaar 1224 vertelt, deedt de abt van Rottum een monnik halen, die het volk van de kruispredikers, dat is van de prieſters en monniken, die het volk tot de kruistochten en het opſchieten van penningen aanmoedigden, hadt afgewend, en hen de onheilen, die hen ſtonden over te komen, voor oogen geſtelt. De goede man wierdt voor zyne trouwhertige waarſchouwingen, zo als de gemelde ſchryver verhaalt, door den gezegden abt als een godslaſteraar gehandelt, en zyn leven lang in een onderaardſche ſpelonk opgeſloten. Het dorp Stitswerth heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Middelſtum.

STOA, (JOH. FRANÇOIS QUINTIANUS) van Breſcia, leefde omtrent het jaar 1510. Hy heeft in het Latyn verſcheide Latynſche geeſtelyke vaarzen gemaakt, in 't byzonder over de geboorte van Jeſus Chriſtus, over zyne doodt, zyne opſtanding, zyne hemelvaart, en over het oordeel, dat hy over de levenden en doden ſtaat te houden. De zelve kwamen in het licht te Parys in folio in den jare 1514, benevens andere werken in onrym. Stoa is een weinig naauwkeuriger in zyn dichtmaat dan in zyn onrym. De korte inhouden, welke hy gemaakt heeft van de Herſcheppingen van Ovidius, doen zien, dat hem niets dan oordeel ontbrak. Nochtans blinkt hy een weinig uit in een treurſpel, het welk hy by zyne werken heeft uitgegeven. *Jul. Cæſar Scaliger Hypercrit. ſeu l.* VI *Poët.*

STOBÆUS, (JOHANNES) een Griekſch ſchryver, leefde in de IV, of in de V eeuwe. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, van welke *Photius* gewag maakt in zyne Boekzaal. De voornaamſte van de zelve zyn: *Eclogarum, Apophthegmatum, & vitæ præceptionum libri* IV; *Collectanea Sententiarum*; enz. Daar is niets dan alleen zyne Verzamelingen overgebleven. *Photius Cod.* 167. *Geſner. in Bibl. & in Proleg. Collect. Sent. Stobæi.*

STOCHEM, eene kleine ſtadt, behorende tot het ſticht van Luik, en gelegen aan de Maze, tuſſchen Maſtricht en Mazeik, alwaar eertyds een ſterk kaſteel was.

STOCK, (SIMON) generaal van de Karmeliter orde, was een Engelſchman. Men zegt, dat hy in den ouderdom van twaalf jaren zich naar eene woeſte plaats begaf; dat hy aldaar woonde in de holte van den voet van een groten boom, die, in het Engelſch *Stock* genaamt, hem in het vervolg den naam gaf. Eenigen tydt daar na ontmoette hy eenige Karmeliter monniken, welke voor de eerſte maal uit Paleſtina in Europa waren overgekomen. Hy nam hun kleedt aan, en maakte zich onder hen zo berucht, dat hy in eene algemeen Kapittel tot overſte van die orde verkoren wierdt. Simon was geleerd, en gaf daar van blyken door het maken van verſcheide werken, welke zyn: *Canones cultus divini*; *Homilia ad populum*; *De Christiana pœnitentia*, & *Epiſtola ad Fratres.* Hy maakte ook Lofzangen ter eere van de H. Maagdt, en ſtierf te Bourdeaux omtrent het jaar 1250, of, volgens anderen, in den jare 1265. *Lucius in Bibl. Carmel. Alegre Parad. Carmel. Leland. Baleus & Pitſeus de illuſtr. Angl. Script. Bzovius & Spond. in Annal. Eccleſ.*

Men vertelt, dat de moedermaagdt hem in een gezicht haar ſchoudermanteltie gaf, tot een teken van hare byzondere beſcherminge over alle de genen, die dit kleine gewaadt zouden dragen, die hunne kuiſchheit zouden bewaren, enz. Maar eenige geleerde Roomſchgezinden zelf hebben tegen deze geſchiedenis geſchreven. Ondertuſſchen is de devotie of het feeſt van het Schoudermanteltie (*Scapulare*) goedgekeurt door den H. Stoel, als door de bullen van paus Clemens den X van den 21 November des jaars 1674, van Johannes den XXII, in welke laatſte deze paus alle ligtgelovigen verzekert, dat de H. Maagdt hem in eene verſchyning belooft heeft, dat zy de geeſtelyken van den berg Karmel, of de Karmeliten, en de broederſchap van het Schoudermanteltie bevryden zal voor de vlammen van het vagevuur, indien zy daar in gehouden wierden, des Zaturdags na hunne doodt, behoudens dat zy van de plichten dezer broederſchap zich wel gekweten hadden. Paus Pius de V gaf in den jare 1613 eene bul uit, waar in hy verboodt te vertonen, gelyk men deedt, de beelden van de H. Maagdt nederdalende in het vagevuur, om de zielen der gelovigen daar uit te trekken, om dat zy inderdaadt (als men wel zal willen geloven) daar in niet nederdaalt; maar hy ſtaat evenwel toe te prediken, en gemeen te maken, dat men, als men wil, kan geloven, dat de H. Maagdt de broeders van het ſchoudermanteltie byſtaat door eene byzondere voorbidding, byzonder op Zaturdag, welken de Roomſche kerk haar ter eere heeft geheiligt. Zie de *Liturgie* van de broederſchap van het Schoudermanteltie.

STOCKACH, eene kleine ſtadt, de hoofdſtadt van het landgraafſchap van Nellenburg, in Zwaben. Zy is gelegen aan eene kleine rivier, welke haren naam draagt, twee mylen van de Bodenzee, en zes van de ſtadt Conſtants, ten Noorden. *Maty Dict.*

STOCKHOLM enz. Zie STOKHOLM, enz.

STOECADES zyn eilanden van de Middelandſche zee, gelegen omtrent de kuſt van Provence, thans genaamt de *Hieriſche eilanden* (*Isles d'Hieres*), doordien zy naby die ſtadt leggen. De drie voornaamſte van de zelve zyn: *Hipaa, Prote*, en *Meſe*, of *Pomponiana*, de zogenaamde eilanden van de *Levant*, of *de Titan, Portecros*, en *Porquerolles.* Niet ver van daar leggen ook de eilanden, welke de ouden hebben genaamt *Phœnice, Sturium*, enz. maar die tegenwoordig *Teſte de Can, Ribaudas, Ribaudo* en *Langouſtier* genoemt worden. Deze eilanden wierden door monniken bevolkt ten tyde van Caſſianus, en men hadt 'er nog van de Ciſtercienzer orde ten tyde van Innocentius den III. Deze eilanden zyn zo vruchtbaar, dat de ridders van Malta na het verlies van Rhodes het beſluit hadden genomen om met bewilliging van den koning van Vrankryk zich daar te komen nederzetten. *Strabo lib.* IV. *Ptolomæus lib.* X. *cap.* 2. *Caſſian. in Collat. Bouche Hiſt. de Prov.*

STOELWEISSENBURG, in 't Latyn *Alba Regia*, of *Alba Regalis*, eene ſtadt en gewigtige veſting, nevens een ſterk ſlot, in neder-Hungarie. Het legt in een groot moeras, en men kan niet dan langs drie dyken, welke met goede veſtingwerken voorzien zyn, aan de zelve komen. De plaats is door Stephanus den Heiligen, koning van Hungarië, gebouwt, die daar ook eene Domkerk geſticht heeft, en de zelve met vele voorrechten voorzien, inzonderheit dat de koningen van Hungarië aldaar zouden gekroont en begraven worden. Zy wierdt door de Turken in den jare 1543 ingenomen. De Chriſtenen ontweldigden hen de zelve wederom in den jare 1601; maar zy wierdt in het volgende jaar door de ongelovigen wederom verovert. De Chriſtenen hernamen de zelve in den jare 1688, en bezitten ze nog tegenwoordig. Stoelweiſſenburg is de hoofdſtadt van een geſpanſchap van den zelven naam, in 't Latyn genoemt *Comitatus Albenſis*, en heeft drie voorſteden, die ook in 't moeras leggen. *Bonfin. & Iſtuanfius Deſcr. Rer. Hung. Zeileri & Kreckwitz Deſcr. Hung.*

STOFLER, (JOHANNES) een vermaard wiskunſtenaar en ſterrekundige, kwam te Juſtingen, in Zwaben, den 10 December des jaars 1452 ter wereldt. De laagheit van zyne geboorte belette hem geenzins in de letteroeffeningen zo ver voort te gaan, dat hy een wonder van zynen tydt wierdt. Hy kweekte de gaven, die hy van de natuur hadt, aan; en gelyk zy hem de luſt tot de wiskunde inboezemden, gaf hy zich daar aan meer dan aan andere wetenſchappen over. Hy onderwees deze wetenſchap te Tubingen met zo veel roem, dat hy 'er alom door berucht wierdt. De boeken, die hy uitgaf, vermeerderden den lof, dien hy door zyne leſſen verkregen hadt. Onder de zelve waren zyn *Kalendarium Romanum magnum*, opgedragen aan den keizer Maximiliaan; *Ratio compoſitionis Aſtrolabiorum*; *Coſmographica deſcriptiones*; *De Sperâ Coſmographicâ*; *Commentarius Latinus in Spheram Procli*; *Ephemerides ab anno* 1432 *ad annum* 1525; en andere van diergelyk ſoort. Maar hy kwam niet wel uit met de voorzegging, die hy de ſtoutheit hadt in 't licht te geven, en waar in hy voorſpelde, dat 'er een algemene overſtroming of watervloedt in den jare 1524 zou komen, waar door hy geheel Europa ontroerde. Zekere *Auguſtinus Niphus* nam aanſtonts de pen op om de gemoederen te bedaren door het vertoog van de valſchheit dezer bedreigde overſtroming; maar nademaal de zelve het gemeen niet alleen met ſchrik vervult hadt, maar de vorſten en geleerden zelf van dien tydt, gaf zekere *Circellus*, hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Compluten, een boek in 't Spaanſch uit, waar in hy, zonder de algemene maatregels, die men tegen den naken-

makenden watervloedt nam, te veroordelen, de onnutte koften, die hy zag dat men daar aan befteedde, doorftreek, en toonde op wat middelen en op wat wyze men zich orberlyk tegen dezen vloedt kon wapenen. De grootzegelbewaarder van Karel den V raadpleegde daar over Petrus Martyr, die hem tot troost gaf, dat het ongeluk zo groot niet zou zyn, als men het maakte; maar dat het echter te duchten was, dat de conjunctie der planeten grote fchade zou veroorzaken. De hertog van Urbino was 'er zo van aangedaan, dat men door een fchrift van een goed philofooph moeft bewyzen, dat de vrees voor zodanig een watervloedt ongegrond was. Guido Rangonius, opperveldheer te Florence, was zo bekommert, dat keizer Karel door de redenen van *Augustinus Niphus* zou verflappen om voorzorg tegen den vloedt te hebben, dat hy zekeren beroemden arts opmaakte om tegen A. Niphus te fchryven. De fchrik was niet alleen verfpreid in Spanje, maar ook in Vrankryk, alwaar de zelve de menfchen byna tot razerny bragt, gelyk uit de volgende fchryvers blykt. *Johannes Bochellus*, Jaarboekfchryver van Aquitanië; *Claudius Duretus* in 't XXVII B. van de ebbe en vloedt der zee; *Spiritus Roterius*; *Augerius Ferrerius*; *Albertus Pighius* in zyn verdedigfchrift van de fterrekunde, opgedragen aan A. Niphus, enz. Bodinus in zyn boek *van 't Gemenebeft p.* 49 zegt: „ Godt heeft belooft, „ dat 'er geen zondvloedt meer over de aarde zal komen, en „ hy heeft zyn woordt gehouden: want hoewel de „ conjunctie van Saturnus, Jupiter en Mars in het teken van de „ Viffchen in den jare 1524 gefchiedde, en dat vele fterrekundi- „ gen in Afië, Afrika en Europa een algemenen vloedt voor- „ fpelden, waar tegen eenige ligtgelovigen arken lieten bouwen, „ om 'er zich in te bergen, gelyk de voorzitter Auriol, te Thou- „ louze, deedt, en dat 'er vele ftormen en overftromingen in „ verfcheide landen opkwamen, kwam deze watervloedt niet; „ maar daar zyn geloofwaardige fchryvers, die verhalen, dat de „ maandt van February, daar de conjunctie der planeten in ge- „ fchiedde, zeer droog en helder van lucht was, als of de Hemel „ deze waarzeggers hadt willen befchaamd maken".

Cardanus en *Origanus* hebben dezen Stofler zyne ftoutheit nooit kunnen vergeven. De fterrekundigen weerden zich daar zo veel tegen, om niet befchaamd te ftaan, als zy konden; maar zy floegen kant en wal mis met al wat zy tot hunne verdediging bybragten. Volgens *Ludovicus Vives*, dien *Cunaus* in zyne Redenvoering, te Leiden in den jare 1638 over de moordjaren gedaan, aanhaalt, was het jaar 1524 een der fchoonfte en vruchtbaarfte jaren van de wereldt. Eenigen zeggen, dat deze Stofler voorzegt heeft, dat de wereldt in den jare 1656 zou vergaan, dat niet minder onwaar bevonden wierdt dan zyne voorgaande prognoftikatie. Maar in 't geheel geloven wy niet, dat hy de zelve heeft gedaan; want zyne *Ephemerides* reiken niet tot het jaar 1586, en dat jaar is 'er geen eclipfis (zie *Petit Differtation fur la nature des Cometes p.* 337) in de zon in de maandt May geweeft, gelyk men voorgaf dat hy voorzegt zou hebben, noch geen conjunctie van alle de planeten, waar door ook komt te vervallen 't geen hy van zyne voorzeggingen aangaande 't jaar 1586, zo men zegt, heeft gedaan, hoewel het een jaar was, waar in alle de fterrekunftenaars, die zich op 't waarzeggen uit de fterren leggen, voorfpelt hadden, dat 'er wondere gevallen zouden gebeuren, en dat in de wereldt, indien zy niet verging, eene algemene verandering zou gebeuren. Men komt niet overeen wegens de omftandigheden van zyne doodt. Sommigen beweren, dat hy te Blaubeuern den 10 February des jaars 1531 aan de peft ftierf, en anderen, dat hy aan zyn einde kwam door een plank van zyne ftudeerkamer, die op zyn hoofdt viel, daar men by voegt. (zie *Sethus Calvifius ad an.* 1531, *p. m.* 1165) dat hy dit ongeluk, dat hem overkwam, hadt voorzien. Hy betoonde veel vriendfchap aan *Munfterus*, zynen difcipel, dat veel goed aan de republyk der geleerden heeft gedaan: want indien hy hem gene affchriften uit zyne fchriften hadt laten trekken, zouden zy verloren geraakt zyn door 't vuur, dat 'er daar na in floeg. Hy was een der genen, die aan eene hervorming van den Almanak arbeidden, maar 't werk ging eerft aan en door vele jaren na zyn overlyden. Men ftelde het voor in 't concilie van Conftants. Vele fterrekundigen lieten 'er hunne gedachten over gaan, voornamentlyk deze Stofler en een Paulus van Middelburg, gelyk mede een Jakobyn, genaamt Johan Maria de Tholofanis, die zyn boek aan 't concilie van Trente opdroeg, de welke verhaalt, dat van de drie voorftellingen, die Stofler deedt, de eene, namentlyk de afnyding van tien dagen, op 't laatft werkftellig wierdt gemaakt. *Bayle Dict. Crit.*

STOISCHEN, *Stoïci*, waren Heidenfche wysgeeren van eene aldus genaamde gezindheit, welker grondlegger *Zeno* was. Zy kregen dezen naam van een zekere plaats, in de Griekfche tale *Stoa* genaamt, zynde eene plaats te Athene, alwaar de Stoïfchen zamenkwamen, om met elkander over hunne leringen te fpreken. De grondflag van hunne lere was, dat zy geloofden, dat alle dingen alleen door eene zekere noodfchikking gefchiedden, het welk zy *Fatum* noemden, en voor zo vaftgeftelt, zo onvermydelyk, en onveranderlyk hielden, dat Godt zelf zulks niet kon doen. Alle misdaden ftelden zy even groot, en zeiden, dat het al zo grote zonde was een os te doden, als een menfch om te brengen. Hunne wyzen ftelden zy met *Jupiter* in een zelven rang. Van deze gezindheit waren *Chryfippus*, *Apollodorus*, *Poffidonius*, *Kleanthes*, en anderen: doch hun gevoelen is beftreden door de Platoniften en door de Peripathetifchen. *Laërtius lib.* VII *de Vit. Philof. Cicero in Paradoxis. Plutarchus de Stoicor. pugnis. Lipfius Manuduct. ad Philof. Stoic.*

STOKADE, (NIKOLAAS DE HELT) een braaf kunftfchilder, geboren te Nimwegen in den jare 1613. Weinige van zyne pryffelykfte werken zyn hier te lande te zien, aangezien hy zyn beften tydt te Rome en Venetië heeft doorgebragt, naderhandt in Vrankryk, en voorts in Zweden. Zyne beelden waren vaft getekent, en zacht, poezelig en bevallig gefchildert, waarom die ook 't oog van de koninginne Chriftina, en van 't keurig hof van Vrankryk behaalt hebben. Van hem wordt getuigt, dat hy altydt de voorwerpen, fchoon de zelve menigwerf door anderen waren afgebeeld, in een andere gedaante door zyn kunftpenceel vertoonde, ook daarom voorbedachtelyk een ander tydftip in de voorwerpen heeft befpiegelt; als, by voorbeeldt, zyne *Andromeda*, dochter van Cepheus, koning der Moren, en *Caffiope*, om welker hoogmoedt zy dat droevig lot moeft ondergaan. De meeften hebben Andromeda met betraande oogen ten hemel geflagen, of als met de doodverwe op de lippen naar het zeemonfter omziende, en dus klagende verbeeld; maar Stokade verbeeldde haar, van de rots verloft, fchaamrood voor zich neêrziende. Ook heeft hy gefchildert de Roomfche *Klelia*, en het uitdelen der granen door Jofeph in Egypten. De tydt van zyne doodt is niet aangetekent.

STOKE, een dorp in de Engelfche provincie Nottinghamshire, by de rivier de Trent, eene Duitfche myl van Newark Weft-Zuidwaarts gelegen. Het is vermaard wegens een bloedigen veldflag, daar omtrent in den jare 1487 tuffchen Henrik den VII, koning van Engelandt, en den grave van Linkoln gehouden, in welken de laatite, met Lambert Simnel, die zich valfchelyk voor een prins van koninklyken bloede uit den huize van Jork uitgaf, en zich onder den naam van Eduard den VI hadt laten kronen, geheel verflagen wierdt. De Engelfchen noemen dezen flag *the battel of Stokesfield*, om dat de zelve op het tot Stoke behorend landt is voorgevallen. *Cambden. Britann. Baconis Hift. Henrici* VII. *De Larrey.*

STOKE, (AMELIS, of, als men gemeenlyk zegt, MELIS) een kerkelyk perfoon te Utrecht, zyne geboorteftadt, leefde in de XIII eeuwe, en heeft de oude *Hollandfche Rym-Kronyk*, welke Janus Doufa, of van der Does, het eerft heeft uitgegeven, gefchreven. Deze Kronyk is zeer bekend, en ftaat hoog te boek by de liefhebbers der oudheden. De Hr. Kornelis van Alkemade heeft 'er naderhandt een naauwkeuriger druk van uitgegeven, en den zelven met zyne aantekeningen verrykt.

STOKEGOMER, eene marktftadt in Engelandt, in het geweft van het graaffchap van Sommerfeth, het welk men Williton noemt.

STOKES, of STOCEUS, (PETRUS) een Engelfch Karmeliter monnik, Doctor, en eerfte of voornaamfte beftierder (*Rector*) der hogefchole van Oxford. Hy wierdt door Willem Curtney, aartsbiffchop van Kantelberg, in den jare 1382 naar Oxford gezonden, om de leer van Wiclef in 't openbaar te wederleggen, waar in men zegt dat hy zich wel gekweten heeft. Zyn voornaamfte werk zyn zyne uitleggingen over den Bybel, en over *P. Lombardus*, den zogenoemden Meefter der Spreuken; voorts heeft hy gefchreven, behalven tegen Wiclef: *De quaestionibus ordinariis*; *De fuperioritate clerica*, *contra Philippum Repingronum*; *Contra Nic. Herfordium*; enz. Hy ftierf den 28 July des jaars 1399. *Pitfeus de illuftr. Anglia fcript.*

STOKESLEY, eene marktftadt in Engelandt, in een gedeelte van het graaffchap Jork, het welk men Langbargh noemt.

STOKHOLM, in 't Latyn *Holmia*, de hoofdftadt van het koninkryk van Zweden, met eene haven by den uitloop van het Meeler-meer, is gelegen in de provincie van Uplandt, op de grenzen van Sudermanië, en is de gewone refidentieplaats der koningen van Zweden. Zy is met klippen, bergen en meeren omringt, de welke hare gelegenheit wat onaangenaam maken. De haven is zo gemakkelyk en veilig, als eene in Europa kan zyn: want de grootfte fchepen kunnen niet alleen digt aan de ftadt, maar zelfs aan de huizen komen, en in de haven zonder anker of zeilen veilig leggen. Stokholm beftaat uit zes kleine eilandties en twee voorfteden. De eilanden zyn: *Stokholm*, *Ridderholm*, *Koningsholm*, *Helglandesholm*, *Schipsholm*, en *Ladduggarslandt*. De voorfteden zyn de Zuid-en Noordelyke voorftadt. Het eilandt Stokholm wordt eigentlyk de ftadt genaamt; en is het befte gedeelte daar van, het welk de meefte inwoonders heeft. Sedert den jare 1641 zyn 'er de ftraten veel breder gemaakt, zynde te voren zeer naauw en krom geweeft. De voornaamfte ftraat, *Regeringsgatan* genaamt, heeft zeer fchone huizen, de welke vyf verdiepingen hoog zyn. Daar is het paleis van den ryksadel, *Riddarchufet* genaamt, zynde die plaats, alwaar de algemene ryksvergaderingen gehouden worden. De kamer, waar in de ryksftanden zamenkomen, is met de wapens en tytels der graven, baronnen en edellieden van het gehele koninkryk opgepronkt. Op het zelve eilandt is de grote marktplaats, *Stora Ferger* genaamt, en het koninklyk flot, nevens eene kerk, St. *Nikolaas* toegewyd, welke zy Storaskerk noemen. De zelve is met koper gedekt, gelyk ook de andere kerken, en de meefte huizen. Het eilandt Riddersholm, of Riddereilandt, is aan Stokholm gehecht door middel van een houte brug. Daar op is de kloofterkerk, de welke voorheen den Barrevoeter monniken toebehoorde, en waar in eenige Zweedfche koningen begraven leggen. Aldaar zyn ook eenige nette hoven, en aangename wandelwegen. De zelve zyn aan de ftadt vaft mede door middel van een houte brug. Helglandesholm, of 't Heilige-lands-eilandt, is de plaats, alwaar zich de meefte kunftenaars en handwerkslieden onthouden. Het zelve is door een houte brug aan het eilandt Stokholm, en door een andere brug aan de Noordelyke voorftadt gehecht. Schipsholm, of het Scheepseilandt, is dat gene, alwaar de fchepen aankomen, de welke naar Stokholm varen. Aldaar zyn het admiraliteits-hof, en verfcheide voorraadhuizen tot het bouwen en uitruften der fcheepsvloten, zynde door een houte brug aan de Noorder voorftadt gehecht. Ladduggarslandt,

landt, of het landt der landhuizen en pachthoven, wordt aldus genaamt, om dat aldaar des konings vogelhuizen en konynkooien zyn, als mede om dat aldaar zyne harten, rheën, en andere wilde beesten bewaart worden. Aldaar zyn nog vele andere hoven en lusthuizen, waar op het gemene volk zich vermaakt, als het uit wandelen gaat. De Noorder voorstadt is daar aan vastgehecht door middel van een houte brug, en is zeer aanmerkelyk, doordien vele handwerkslieden aldaar wonen, en de koning aldaar zyne lusthoven heeft. In de Zuider voorstadt wordt met de waaren, uit Moskovië komende, grote koophandel gedreven. Alhier is tot gemak der koopluiden ook een beurs gebouwt. Het Meeler-meer maakt de haven van deze stadt, en de gewone plaats, daar de schepen ankeren, is tusschen de stadt en Schipsholm. Het is eene heerlyke en schone haven, ruim, hebbende een vasten grondt, en veilig voor alle stormwinden, zo dat de allergrootste schepen daar in kunnen leggen, zonder eenig gevaar voor de felste winden, of aanvallen der vyanden, doordien de ingang van de zelve door sterke schanssen verdedigt wordt. Het slot, waar in de koning zyn verblyf houdt, staat op een plaats, van welke de haven kan beschoten, en de stadt overzien worden. Door de grote poort gaat men naar eene grote open plaats, de welke van het slot door een gracht, die rondom het slot gaat, is afgezondert. Het gehele gebouw is in driën verdeelt. In het eerste zyn de wachthuizen, en het vertrek, waar in eene zekere vierschaar gespannen wordt, het *collegium executionis* genaamt, waar in de stadvoogdt voorzitter is. Het andere hof begrypt in zich de vertrekken des konings, en bestaat uit verscheide paviljoens, als ook eenige gaanderyen, waar door men by malkander komen kan. Het gebouw van het slot is wel oud, maar zeer aardig en net gemaakt, en daar by fraai opgeschikt. Op de eene zyde van het binnenhof staat des konings kapel, dat een schoon en zindelyk gebouw is. Het dak daar van is verguld, en heeft grote beelden, de welke zeer wel gemaakt zyn. Eenige der oude koningen zyn alhier begraven. In dit hof is ook de krygskamer, de kancelary en de rekenkamer. Over de kancelary is de kamer, waar in de ryksstanden zitten, wanneer zy te Stokholm vergaderen. Rondom zyn de wapens van alle de landschappen, die de kroon Zweden onderworpen zyn, te zien. Een weinig verder is eene schone boekzaal, de welke aanmerkelyk is wegens een groot getal uitgelezene handschriften, als ook vele borstbeelden van Heidensche goden, keizers en koningen. De meeste der zelven zyn des te bezienswaardiger, om dat zy aardig gemaakt, en van een kostelyke stoffe zyn, bestaande de laatste uit verscheide metalen, en ten dele ook uit fyne stenen. Het derde hof bevat in zich de vertrekken van de koninginne, de welke zeer gemakkelyk gemaakt en treffelyk versiert zyn. Het aanmerkenswaardigste van dit slot is de ronde toren, *Trekronor* genaamt, op wiens spits drie kronen van verguld koper gezien worden, het wapen van Zweden verbeeldende, en waar door gezinspeelt wordt op de drie kronen van Zweden, Denemarken en Noorwegen, de welke voormaals een eenigen koning onderworpen waren. In de onderste verdiepingen van dezen toren is zeer veel voorraadt van geschut. Dit gebouw brandde in den jare 1697, den 17 May, byna geheel af, wanneer ook meer andere gebouwen door de vlamme verteert wierden. De Zweden hebben niet getracht de grafsteden hunner koningen op eene plaats te hebben, zo om dat deze kroon door verscheide huizen is bezeten, de welke in de grafsteden hunner voorvaderen hebben willen begraven worden, als wegens het onderscheidt van Godsdienst, en het veranderen der koninklyke residentieplaatsen, als zynde in verscheide steden geweest. De Heidensche koningen liggen zich onder de drie bergen by de toenmalige hoofdstadt Upsal begraven, zynde omtrent een halve myl van deze stadt af gelegen. De namen van die bergen zyn *Gambla*, *Upsala*, en *Hegar*. De meeste Roomsch-Katholyke koningen zyn in de steden Strengnes en Wadstena begraven. De Protestantsche koningen hebben hunne grafsteden in de Domkerk te Upsal, uitgenomen *Gustavus Adolphus* en *Karel Gustaaf*, die hunne begraafplaats te Stokholm, op het eilandt Riddersholm, hebben. Aldaar leggen ook eenige voorname Zweedsche heeren begraven. In het jaar 1710 woedde de pest in deze stadt vreesselyk, slepende meer dan twintig duizend menschen weg, en eenige jaren daar na wierdt ze door een schrikkelyken brandt bezocht, de welke een groot gedeelte van Zuidermalm in kolen leide. *Saxo Grammaticus. Zeilerus. Wexionius. Gothofredi Descr. Suec.*

STOKHOLMER BLOEDBADT. Zie op CHRISTIAAN den II, of CHRISTIERN, koning van Denemarken.

STOKPORT, of STOPFORD, eene marktstadt in Engelandt, in het geweft van het graafschap Chester, het welk men Meklefield noemt, aan de rivier Mersey.

STOKSBRIDGE, eene marktstadt in 't gewest van Southampton, 't welk men Kingombon noemt, aan de rivier de Test. Zy zendt twee gedeputeerden in het Lagerhuis.

STOLA, een lang onderkleedt, met mouwen, het welk tot op de voeten hing, en door de Roomsche mevrouwen gedragen wierdt. By de geestelyken was *Stola* (de Stool) zo veel als *Orarium*, namentlyk het doek, dat de diakonen en onderdiakonen op de linker schouder droegen. Zomtyds betekent *Stola* ook het *pallium* of den mantel der aartsbisschoppen. *Rubenius de re vest.* I, 17. *Pitiscus* II, 862. *Du Fresne* III, 1067.

STOLBERG, eene keur-Saxische stadt, met een slot en ambacht, in Meissen, gelegen tusschen Wolkenstein en Sneeberg. *Tromsd. Geogr.*

STOLBERG, een graafschap in Thuringen, aan den Hartz, tusschen de graafschappen Hohenstein en Zwartsburg gelegen. Het is niet meer dan vier mylen lang, en drie mylen breed. De stad STOLBERG (waar van hier na) is de eenigste stadt van aangelegenheit. Van de graven van Stolberg volgt hier na ook een afzonderlyk artykel.

STOLBERG, eene kleine stadt, met een slot, of kasteel. Zy is de hoofdstadt van het graafschap van Stolberg, en gelegen twee mylen van de stadt Nordhauzen, ten Oosten.

STOLBERG (GRAVEN VAN) zyn van een zeer ouden en doorluchtigen oorspronk: want men kan uit oude archiven bewyzen, dat zy van die heeren zyn geweest, welke de oude Saxen tot hunne hertogen of heirvoerders in den oorlog verkoren, en dat eenige van hen zich *door Gods genade* geschreven hebben. Hunne goederen zyn door het graafschap Wernigerode krachtig vermeerdert, het welk waarschynlyk door grave BOTHO, die omtrent den jare 1500 leefde, en met eene van Wernigerode getrouwt was, aan dit huis is gebragt. Des zelfs achterkleinzoon, mede BOTHO geheten, heeft door zyn huwelyk met Anna, dochter van grave Philips van Epstein en Koningstein, uit krachte van een gemaakt vergelyk, en den uitersten wille van haren overleden broeder Everhard, des zelfs gehele nalatenschap by zyne landen gevoegt. Deze Botho hadt dertien kinderen, van welke zich vier zonen, namentlyk: *Wolfgang*, *Lodewyk*, *Henrik* en *Christoffel*, vermaard hebben gemaakt. LODEWYK was in groot aanzien aan het keizerlyke hof, hebbende het geluk van drie keizers, te weten Karel den V, Ferdinand den I, en Maximiliaan den II, als Raadt te dienen, waarom hy ook de graaflyke Wertheimsche goederen, na dat de stam van die graven met zynen schoonvader Michiel was uitgestorven, aan zich heeft gebragt, maar welke door de huwelyken zyner dochteren weder aan andere huizen zyn gekomen. *Christoffel* voornoemd was proost te Halberstadt, en overleedt in den jare 1581. WOLFGANG en HENRIK stichtten ieder eene byzondere linie. Die van den eersten nam met zynen kleinzone, *Wolfgang Georg*, in den jare 1631 een einde. Henrik, die, voor dat hy getrouwt was, en den Evangelischen Godsdienst hadt aangenomen, deken van het stichts-Kapittel te Keulen was, heeft het geslacht van Stolberg door zyne zonen LODEWYK GEORG en CHRISTOFFEL voortgeplant, de welke het zelve in twee takken verdeelden. Maar de zoon van Lodewyk Georg, genaamt *Henrik Volraat*, is zonder mannelyke erfgenamen gestorven. Dus bleef Christoffel de stamvader der tegenwoordige graven van Stolberg, latende by zyn overlyden, voorgevallen in den jare 1638, twee zonen na, genoemt *Henrik Ernst* en *Johan Martyn*. De eerste van deze twee, HENRIK ERNST, heeft by zyne gemalinne, Anna Elizabeth, dochter van graaf Henrik Volraat te Stolberg, mede twee zonen verwekt, namendyk *Ernst* en *Lodewyk Christiaan*. De eerste, ERNST, geboren in den jare 1650, woonde te Ilselburg, en trouwde met Sophia Dorothea, dochter van grave Christiaan Gunther van Zwartsburg, die hem baarde *Henrik Christiaan* in den jare 1673, en *Emanuel Ernst* in den jare 1678, maar die beide jong gestorven zyn. LODEWYK CHRISTIAAN voornoemd wierdt geboren in den jare 1652, en hadt zyne zitplaats op het slot Geudern, daar hy overleedt den 27 Juny des jaars 1710. Zyne eerste gemalin, Sophia Dorothea, dochter van Frederik, hertog van Wurtenberg te Neustadt, stierf in den arbeidt. Zyne twede gemalin, Christina, geborene princes van Mekelenburg-Gustrau, baarde hem twintig kinderen, waar van de volgende aan te merken zyn, te weten: I. CHRISTIAAN ERNST, te Wernigerode, geboren den 8 April des jaars 1691, en getrouwt den 31 Maart des jaars 1712 met Sophia Charlotta, dochter van Johan Antoni, grave van Leiningen-Westerburg, waar by hy heeft verwekt 1) *Louise Christina*, geboren den 2 Juny des jaars 1713; 2) *Henrik Ernst*, geboren den 7 December des jaars 1716; en 3) *Charlotta Sophia*, geboren den 15 Augusty des jaars 1721. II. FREDERIK KAREL, te Geudern, geboren den 11 October des jaars 1693, tradt den 22 November des jaars 1719 in huwelyk met Louise, dochter van Lodewyk Crato, grave van Nassau-Saarbrugge, by welke hy teelde: 1) *Lodewyk Christiaan*, geboren den 31 July des jaars 1720; 2) *Gustaaf Adolf*, geboren den 6 July des jaars 1722; en 3) *Christiaan Karel*, geboren den 14 July des jaars 1725. III. HENRIK AUGUSTUS, te Zwartzau, geboren den 16 Augusty des jaars 1697, nam ter vrouwe den 14 November des jaars 1724 Ernestina Emilia, dochter van Henrik den XIII, grave Reus te Graitz. Zy stierf in het kraambedt den 26 April des jaars 1728, latende hem vader van twee kinderen, beide dochteren, de eerste, genaamt *Christina Henrietta Elizabeth*, geboren den 30 July des jaars 1726, en de twede in April des jaars 1728. IV. *Rudolph Lebrecht*, en V. *Christiaan Lodewyk*, tweelingen, geboren in den jare 1701, en zonder nakomelingschap gestorven.

JOHAN MARTYN, twede zoon van Christoffel voornoemd, verwekte by zyne gemalinne Agnes Elizabeth, geborene gravinne van Barby, vier kinderen, van welke hem twee zonen, te weten *Christoffel Lodewyk* en *Frederik Willem*, overleeft hebben. De laatste was getrouwt met Christina Eleonora, dochter van Henrik den III, vryheere van Friesen, maar stierf zonder oir in den jare 1684. De eerste, CHRISTOFFEL LODEWYK, geboren in den jare 1634, hieldt zyn verblyf eerst te Ortenburg, en daar na te Stolberg, en overleedt in den jare 1704. Hy was in den jare 1665 getrouwt met Louise Christina, dochter van Georg den II, landgrave van Hessen-Darmstadt, by welke hy onder andere kinderen verwekte *Christoffel Frederik* en *Justus Christiaan*, die beide volgen. I. CHRISTOFFEL FREDERIK, te Stolberg, is geboren den 18 September des jaars 1672, en getrouwt den 25 September des jaars 1701 met Henrietta Catharina, dochter van Sigismund Henrik, vryheere van Bibra en Bodlau, by welke hy vader is geworden van de volgende kinderen, als: 1) *Christoffel Lodewyk*, geboren den 15 Maart des jaars 1703; 2) *Gotlob Frederik*, geboren den 30 Juny des jaars 1706; 3) *Louise Frederika*, geboren den 1 July des jaars 1710, en getrouwt den 5 February des jaars

1727

1717 met Hans Henrik, grave van Hochberg; 4) *Christiaan Gunther*, geboren den 9 July des jaars 1714; 5) *Karel Frederik*, geboren den 8 December des jaars 1716; en 6) *Karel Georg Lodewyk*, geboren den 8 December des jaars 1718. II. JUSTUS CHRISTIAAN, te Rosla, de jongste der voorgemelde twee broeders, wierdt geboren den 24 October des jaars 1676, en trouwde den 8 October des jaars 1709 met Emilia Augusta, dochter van Lodewyk Christiaan, grave van Stolberg te Geudern. Hy teelde by de zelve vele kinderen, als: 1) *Christina Albertina*, geboren den 16 April des jaars 1713; 2) *Frederik Bodo*, of *Botho*, geboren den 13 May des jaars 1714; 3) *Ernst Augustus*, geboren den 5 May des jaars 1715; 4) *Louise Charlotte*, geboren den 5 Juny des jaars 1716; 5) *Sophia Ernestina*, geboren den 3 Juny des jaars 1717; 6) *Otto Casimir*, geboren den 1 July des jaars 1718; 7) *Christoffel Lodewyk*, geboren den 17 July des jaars 1719; 8) *Louise Henriëtte*, geboren den 11 December des jaars 1720; 9) *Johan Christiaan*, geboren den 23 Augusty des jaars 1722; en 10) *Christiana Eleonora*, geboren den 2 December des jaars 1724. *Buddeus. J. Hubners Genealogisch Woordenboek.*

STOLHOVEN, een dorp, een kwartier uurs van Sellingen, en drie kwartier uurs van Fort Louis gelegen, en den markgraven van Baden toebehorende. De plaats is daarom merkwaardig, om dat de Duitschers in den oorlog over de Spaansche erfopvolging van daar eene beschansfing byna tot aan Philipsburg getrokken hebben, om den Frankischen en Zwabischen kreits te dekken. Doch de Franschen overweldigden in den jare 1710 de Stolhover liniën, zo dat de Duitschers, onder het bevel van den markgrave van Baden-Durlach, de zelve, met achterlating van al hun geschut en legertuig, moesten verlaten, waar op de Franschen in het markgraafschap van Baden indrongen. De hertog van Wurtenberg deedt daar op de Ellinger en Muhlbergsche liniën opwerpen, maar die mede niet lang tegenhielden.

STOLLEWYK, STOLKWYK, en by verkortinge genoemt STOLWYK en STOLK, een dorp van Zuid-Hollandt, in den Krimperwaardt, staande onder de stadt Schoonhoven. Het zelve heeft kerk en predikant, behorende onder de classis van Gouda en Schoonhoven. In dit dorp is, eenigk jaren geleden, veel te doen geweest wegens een slapenden boer, die men zeide dat verscheide maanden achtereen hadt geslapen, zonder eens wakker te worden, en iets te nuttigen, het welk duizende van nieuwsgierigen derwaarts lokte om dezen zeldzamen slaper te zien, dat al een stuiver opbragt. Verscheide geneeskundigen hebben daar over tegen malkander geschreven, alzo eenige alles voor louter bedrog hielden, en andere het tegendeel beweerden, staande houdende, dat het geval niet onmogelyk was. Ondertusschen is de rechte waarheit nooit zeker gebleken, hoewel de meesten het voor bedrog houden.

STOLPE, eene stadt in achter-Pomeren, met een slot, toebehorende den koning van Pruissen. Zy legt drie mylen van den uitloop der rivier Stolpe, en zeven ten Westen van Lauenburg. *Preuss. Staats-Geogr. Zeil. Topogr. Pomer. Tromsd.*

STOLPEN, een stedeke, slot en ambacht in het markgraafschap Meissen, tegen over de opper-Lausnitsche grenzen, drie mylen van Dresden gelegen, en de Saxische keurlinie toebehorende. Het heeft waarschynlyk voor dezen *Jockerheim* geheten, toen die van *Mocken*, van welke het, nevens *Jochern*, omtrent den jare 1218 door bisschop Bruno den III van Meissen is gekocht, en in den jare 1476 van bisschop Johan van Weilbach met vorstelyke gebouwen versiert. Aldaar hebben ook de bisschoppen van Meissen nu en dan hunne zitplaats, hunne kancelary, enz. gehad, ook eene byzondere zamening van kanunniken aldaar gesticht. Maar of de naam uit de Wendische tale moet afgeleid worden, en of de zelve zo veel als Stuhlbahn, dat is heerenhof, betekent, verdient een naauwkeuriger onderzoek. Stolpen is onder het sticht van Meissen geweest tot den jare 1558, wanneer het geslacht van Carlowitz met bisschop Johan van Haugwitz, uit krachte van zekeren uitersten wille, krakeel daar over kreeg, waar op de bisschop verjaagt, doch de zaak in den jare 1559 dus bygelegt wierdt, dat het sticht zich met die van Carlowitz zou vergelyken, en dat het slot, het stedeke en het ambacht Stolpen van den keurvorst Augustus tegen Muhlberg, aan de Elve, en het klooster Guldenstern zou verruilt worden; waarom de gemelde keurvorst het slot Stolpen heeft laten vernieuwen, en tot een grenshuis gemaakt. In den dertigjarigen oorlog, in den jare 1639, hebben de Zweden dit stedeke afgebrand, en de diergaarden verwoest: maar de zelve zyn beide naderhandt weder herstelt. *Cnaut Prodrom. Misn. pag.* 275. *Peckenstein Theatr. Sax. P.* II. *p.* 22. *Zeileri Topogr. Sax. sup. p.* 177. *Schöttgens Historie des Stiffts Wurtzen p.* 568.

STOLTZENAU, eene stadt in het graafschap Hoja, aan de Wezer, hadt eertyds een sterk kasteel; maar doordien in den dertigjarigen oorlog het slot eenige malen wierdt verovert, wierden in den jare 1635 de vestingwerken geheel ter neder geworpen. Het behoort den hertog van Brunswyk toe.

STOLTZENBERG is de naam van een berg naby Dantzig leggende, de welke van wegens het nadeel, dat de stadt daar van by een vyandelyken aanval zou kunnen worden toegebragt, met eenige vestingwerken voorzien is.

STOMPWYK, een Hollandsch dorp en ambachtsheerlykheit onder het baljuwschap van Rhynlandt, behorende aan de stadt Leiden.

STONAR, eene zeestadt van het eilandt Thanet, in 't Noord-Westelyk gedeelte van het graafschap Kent. Zy is aanmerkenswaardig om dat zy geweest is de begraafplaats van *Vortimer*, koning der Bretons, die, na dat hy de Saxen in vele veldslagen overwonnen hadt, en hen uit dit eilandt verdreven, last gaf, dat zyn lighaam aldaar zou begraven worden, vertrouwende daar door de Saxen een schrik te zullen aanjagen, en hen af te schrikken van ooit eene landing op het zelve te ondernemen. Het scheen, dat hy Scipio den Afrikaner wilde navolgen, die, vele voordeelen op de Carthaginenzen behaalt hebbende, last gaf, dat zyne begraafplaats zou gekeert zyn naar de Afrikaansche kust, om die vyanden te verbazen, en de zelve van de Italiaansche stranden te verwyderen. Doch de Britten bemerkten door eene droevige ondervinding het onderscheidt, dat 'er is tusschen een koning in het open veldt aan het hoofdt van zyne krygsmacht, en een koning, die in het graf is gedompelt.

STONE, eene marktstadt in Engelandt, in een gewest van het graafschap Stafford, het welk men Pyrehill noemt, aan de Trente. Zy is op den groten weg van Chester gelegen.

STONEHENGE, een verwonderenswaardig gebouw, en het allerseldzaamste oud gedenkstuk, dat men in Engelandt ziet. Het is gelegen in de vlakte van Salisbury, twee mylen bewesten Amesbury, in het graafschap Wilt. Het is opgerecht van grote graauwe stenen, welke niet bewerkt, en van welke zommige 28 voeten lang, en 10 voeten dik zyn. De zelve zyn twee aan twee perpendikulair op den grondt gezet, met een derden dwars over heen, en aan malkander gevoegt met houwasten en vooren. *Speed* gelooft, dat dit gedenkteken het werk is van Aurelius, toegenaamt Ambrosius, koning van Bretanje, ter gedachtenisse van zyne verradelyke edellieden, de welke op die plaats door de Saxen op een dag van eene onderlinge byeenkomst gedood wierden. Doch de schryver van een Engelsch boek, over dit onderwerp gemaakt, en dat voor tytel voert: *Stone-henge restored*, toont aan, dat het een tempel is geweest, gebouwt door de Romeinen ter eere van *Cœlum*, den zone van *Æther*, den alleroudsten godt der Heidenen. Dat het een werk der Romeinen is, blykt uit de order en het ontwerp van dit gebouw. Het zyn evenredige driehoeken, in een kring gesloten, met eene dubbelde galdery, eene wyze van bouwen, by de Romeinen zeer in gebruik in hunne prachtige gebouwen. Voeg daar by, dat de opperbalken alle zonder kalk zyn, volgens de Romeinsche bouwkunde, waar in men doorgaans hadt stenen, de welke niet door eenig kalk te zamen gevoegt waren. De gelegenheit, de standt en de gedaante van dit gebouw geven ook te kennen, dat het een tempel was, toegewyd aan den godt *Cœlum*, of den Hemel. De zelve staat op eene vlakte, van alle kanten open, zonder bosschadie, of dorpen daar omtrent. Hy is geheel open, zonder eenig dak. Maar hoe heeft men zulke zware stenen op deze plaats kunnen vervoeren? Cambden gelooft, dat die stenen zyn, op de plaats zelve door de kunst bearbeid, en dat de ouden dit geheim hadden. Hy voegt daar by, dat men, op deze plaats gravende, verscheide beenderen van menschen vindt.

STONEY-STRETFORD, eene marktstadt van Engelandt, in het Noorder deel van het graafschap van Bukkingham, het welk men Newport noemt. Zy is gelegen op den Oostelyken oever van de rivier Ouse, de welke de gemelde provincie van Northamptonshire afscheidt. Het is eene fraaie en grote stadt, die twee karspels heeft, en van eenige wereldbeschryvers voor het *Lactodurum* der oude Romeinen gehouden wordt. Alhier stuitte koning Eduard de Oude de voortgangen der Denen, toen hy Towcester tegen hen versterkte. Insgelyks rechtte koning Eduard de I alhier een aanzienlyk kruis op, ter gedachtenisse van zyne gemalinne Eleonora, welker lighaam alhier een weinig stil stondt en rustte, als het uit Linkolnshire naar de abdy van Westmunster gebragt wierdt.

Daar is nog eene stadt van dien naam in Warwikshire, de welke wel bevolkt is, twee karspelkerken heeft, en aan de rivier Avon gelegen is, over welke zy een stene brug heeft.

STOOR-JUNKARE was de twede godt der Laplandsche afgodendienaars, zynde als de luitenant of stedehouder van den godt *Thor*. Deze naam is van de Nooren ontleent, de welke de landvoogden der provinciën Junkares noemen. De Laplanders noemen dezen godt ook *Stourapasse*, dat is te zeggen *heilig* en *groot*. Zy geloven, dat alle dieren en wilde beesten, als beeren, wolven, vossen, rheedieren, of harten, de visschen, en de vogelen, onder zyn gebiedt staan. Ieder huisgezin heeft zo een Stoor-Junkare, en aanbidt den zelven op een rots, of naby eene spelonk, of op den soom van een moeras. De gedaante van dezen afgodt is een rouwe steen, die een hoofdt schynt te hebben, en dien men tusschen de klippen vindt, of op den oever der meiren. De Laplanders verwonderen zich over dezen steen, als gemaakt op uitdrukkelyk bevel van Stoor-Junkare, op dat hy onder deze gedaante zou worden aangebeden. Zy zetten dezen afgodt op den grondt op een kleinen heuvel, en vergeselschappen hem veelmalen met vele kleine *Seiten*, of kleine goden, naar mate dat zy deze kleine stenen vinden. De allergrootste heeft den naam van *Stoor-Junkare*; de twede verbeeldt des zelfs vrouw; de derde zynen zoon of dochter, en alle de andere zyne dienstknechten, of dienstmaagden, het welk het huisgezin en de bedienden van deze godheit zyn. Doorgaans offert men aan hem een mannelyk rendier, zynde een beest, gelykende naar een hart, en na het offerbeest geslacht te hebben zet men in een halven cirkel, achter zyn beeldt, de horens en de beenderen van dit beest. *Scheffer Hist. van Laplandt.*

STOR, *Stör*, in 't Latyn *Sturia*, eene rivier, welke het Holsteinsche landschap *Stormarn* zynen naam geeft, en het zelve van het eigentlyk zogenoemde Holstein afscheidt. Zy ontspringt in 't gemelde landschap, en hebbende verscheide riviertjes in haren vloedt ontfangen, ontlast zy zich eindelyk in de Elve, omtrent een myl boven Gluikstadt. *Danckwerth Beschr. von Schlesw. u. Holst. P.* III. *c.* 11, 242.

STORCK, (ABRAHAM) een braaf kunstschilder, geboren te Amsterdam, schilderde onstuimige en stille zeestukken, schepen en zeehoofden, vol gewoel van beeldtjes; ook steigerboten, en ande-

 re

re vaartuigen, gepropt met soldaten en bootsgesellen met kisten en kooigoedt, om de zelve aan boordt van de op anker leggende schepen te voeren, welk gewoel hy geestig en natuurlyk wist te verbeelden. Inzonderheit wordt geroemt de verbeelding van het inhalen van den hertog van Marleborough op den Amstel, onder een groot gewoel van binnejagten. Hy hadt ook een broeder, die Rhyngezichten en binnenlandsche vaartuigen schilderde, doch zo kunstig niet. *A. Houbraken* III *Deel.*

STORCK (Nikolaas) was een der voornaamste Enthusiasten en Wederdopers in de XVI eeuwe: zelfs houden hem zommigen voor den eersten stichter dezer vrygeesten; ten minsten is het zeker, dat hy met *Thomas Muntzer*, *Cellarius* en *Stubner* de stichter der zelven geweest is. Hy was een lakenbereider van zyn handwerk, en hieldt zich te Zwikkau op, wanneer omtrent den jare 1521 door Muntzer en zynen aanhang aldaar grote onlusten verwekt wierden. Doch hy hadt zich by tyds weggepakt, op dat men hem niet, gelyk zommige anderen gebeurde, in hechtenis zou nemen. Hy kwam hier op te Wittenberg, en wierdt aldaar, nevens Stubner en Cellarius, van Melanchthon wel ontfangen, doordien de zelve nog niet wist wat in dit volk stak, het welk zich naderhandt duidelyker openbaarde. Eenigen verhalen, dat hy naderhandt naar Munchen, in Beyeren, is getrokken, en aldaar gestorven. *Seckendorf Hist. van 't Lutherd.* I *B. Camerarius in vita Melanchthonis. Ottius in Annal. Anabapt. Schmid. Swickauwisch Chron. &c. Colberg Hermetisch-Platon. Christenthum c.* 9. §. 2.

STORMARN, een landschap in Holstein, het welk boven door de rivier de *Stor* van het eigentlyke Holstein, op de linker zyde, en ten dele beneden, door de Elve van het sticht Bremen, en door de Trave of Trau van het landt van Saxen en van Wagrië wordt afgescheiden. De lengte van dit landschap, van Glukstadt tot Trittau, strekt zich uit over de tien, en de breedte, van Hamburg tot aan de Stör, op omtrent zeven mylen. Behalven de stadt Hamburg leggen daar in de ambachten *Trittau* en *Reinbek*, een groot gedeelte van het ambacht *Segeberg*, het graafschap *Pinneberg*, een groot gedeelte van het ambacht *Steinburg*, de vestingen *Glukstadt* en *Krempe*, enz. De twee ambachten *Tremsbuttel* en *Steinhorst*, op de grenzen gelegen, worden eigentlyk daar toe niet gerekent. Het landt is er zeer ongelyk: want boven, daar de rivier ontspringt, heeft het vele heiden, als de *Leimvelder*, de *Zegeberger*, de *Haksheide*, enz. maar aan de Elve leggen vruchtbare landeryen. Daar zyn ook eenige, doch niet zeer hoge, bergen. De voornaamste rivieren daar in zyn: de *Bille*, de *Alster*, de *Pinnenau*, de *Lengelbek*, de *Rhin*, de *Stor*, de *Schwale*, de *Sarlow*, de *Brahman*, de *Barbek*, de *Bekau*, de *Wilster*, de *Wolpurgau*, en de *Krempe*. Dit landt heeft voorts in het byzonder den tytel van een graafschap gevoert, doch is nooit van Holstein afgescheurt geweest, ook naderhandt van Frederik den III in den jare 1474, nevens Holstein, te gelyk tot een hertogdom verheven. De koningen van Denemarken en de hertogen van Gottorp hebben daar van, gelyk van de overige landen, eene verdeeling gemaakt, en wel op dien voet, dat de vier ambachten *Trittau*, *Reinbek*, *Tremsbuttel* en *Steinhorst* den hertog, maar het ambacht *Steinburg*, waar in *Itzehoe*, *Wilstermarsch*, en *Glukstadt* leggen, den koning zouden toebehoren, doch het graafschap *Pinneberg* is verdeelt, hoewel het hertoglyke deel, te weten het ambacht *Barmstede*, aan het graaflyke huis van *Rantzau* verkocht is. *Danckwerth Beschr. von Schlesw. u.Holst. P.* III. *c.* 11-15.

STORTZEBECHER (Klaas) was, nevens eenen *Wichman*, het hoofdt van een zeker rot zeerovers, het welk zich omtrent het einde van de XIV en het begin van de XV eeuwe, onder den naam van *Victalie-broeders*, op de Oost-en Noordzee gevreest maakte. Doch in den jare 1402 wierdt hy van eenige Hamburger schepen aangetast, nevens zeventig anderen gevangen genomen, en met zyne roofschepen naar Hamburg gebragt, en aldaar op eenmaal in het openbaar onthoofd. *Alb. Krantz. lib.* X. *c.* 6. *Adelungsk Histor. Beschreib. der stadt Hamburg p.* 40.

STOUFFACHER. (Werner) Zie STAUFFACHER.

STOUPPA, of STOUPPE, (Johannes Nicolaus) in 't Latyn *Stupanus*, hoogleeraar in de geneeskunde te Basel, wierdt geboren in 't landt der Graubunders den 11 December des jaars 1542. Vyftien jaren oud geworden zynde ging hy naar Basel, en wierdt daar Doctor in de medicynen in zyn 27 jaar. In den jare 1575 volgde hy Hospinianus op als hoogleeraar in de redenkunst, en in den jare 1589 kwam hy in de plaats van Theodorus Zwingerus als hoogleerar in de geneeskunde. Hy stierf te Basel in den jare 1621, in zyn 79 jaar. Van hem wordt gewag gemaakt in een brief van *Franciscus Hottomannus* aan *Rudolphus Gualtherus*, predikant te Zurich, van den 25 December des jaars 1580, waar in Stouppa beweert, dat hy niet wist, dat de Mis eene Godslastering was, en dat hy zich weinig gelegen liet leggen aan diergelyke twistzaken, waar over hy op de klagten van Hottomannus, ingevolge van het aanhoudende verzoek der afgezondenen van de kerk van Zurich, te Basel, wierdt berispt en bestraft. Men heeft verscheide werken van hem, en onder de zelve is eene Latynsche overzetting van de Napelsche Geschiedenisse, in 't Italiaansch beschreven door *Pandolphus Collenutius*. De andere zyn: *De Holomebi fabrica & usu*; *Medicina Theorica*; *Binæ Epistolæ Medicæ*; *Oratio de Cælii Secundi Curionis vita & obitu*; en behalven het bovengemelde werk van *Pandulphus Collenutius* heeft hy in het Latyn overgezet: *Franc. Patritii Dialogi de ratione scribendæ legendæque historiæ.* Zyn zoon, EMANUEL STOUPPA, een arts, sprak de lykreden over de doodt van *Gasparus Bauhinus* uit, en gaf het *Lexicon Medicum* van *Castellus* met vermeerderingen, en de zetregelen of *Aphorismi* van *Hippocrates*, op een nieuwe wyze geschikt en opgeheldert, in het licht. Hy kwam in den jare 1587 ter wereldt, en verliet de zelve in den jare 1664. Het is ook niet onwaarschynlyk, dat ANTONIUS STOUPPA, die eenige boeken heeft uitgegeven, van het zelve huis is geweest. Hy was immers ook een geboren Graubunder, en een arts in zyn vaderlandt, en stierf te Basel aan de pest in den jare 1551. Hy heeft het *Dispensatorium Medicamentorum* van *Nicolaus Myrepsus* te Lion in den jare 1543 vermeerdert uitgegeven. Hy zette ook de VIII Boeken van het oordeel uit de sterrekunde (*de judiciis astrorum*) gemaakt door *Albohazen Haly*, zoon van *Abenragel*, in beter Latyn, waar in het te Basel in den jare 1551 in folio voor den dag kwam. *Bayle Dict. Crit.*

STOURE, eene rivier in Engelandt, de welke langs de grenzen van het graafschap Essex, en van dat van Suffolk loopt, en zich te Harwits in de Duitsche zee ontlast.

STOURTON, (Karel) een Engelsch Lord. Hy hadt met eenen *Argol* groot krakeel gehad. Om zich nu op den zelven te wreken kwam hy in den jare 1557 met vier van zyne bedienden in zyn huis, alwaar zy hem met zynen zone met handspaken dood sloegen, hen het hoofdt afsneden, en de zelve eindelyk, nevens de ligchamen, in een kuil, 15 voeten diep, begroeven. Weinige dagen daar na kwam deze moordt aan den dag, en de schuldigen wierden gevat. Men veroordeelde den Lord Stourton, als mede zyne dienaars, tot de strop, en de koningin Maria liet hen van Londen naar Salisbury brengen, met bevel aan den sherif van dat landschap, dat hy het gevelde vonnis, niettegenstaande de misdadige een Lord en een yverig Roomsch-Katholyk was, met alle gestrengheit aan hem zou laten uitvoeren. By de strafuitvoering was dit wat byzonders, dat Stourton, (men weet niet of het op 't bevel van het hof geschiedde, dan of het eene uitvinding van den sherif was) met een zyde strop gerecht wierdt; daar in 't tegendeel zyne dienaars maar een gemene strop kregen. Voor het overige stamde deze *Stourton* af van een geslacht, het welk onder koning Richard den II, volgens het zeggen van *Dugdale*, maar volgens *Camoden*, onder koning Henrik den VI de waardigheit van baron verkregen hadt. Hy liet van zyne gemalinne Anna Stanley, eene dochter van den grave van Darby, twee zonen na, namentlyk Mylord *Johan Stourton*, die in den jare 1589 stierf, en *Eduard*, die zynen voorgemelden broeder opvolgde. *Dugdale 's Baronage. Camoden. Britann. p.* 48, 49. *De Larrey Geschied. van Engelandt*, enz. II *Deel.*

STOUTENBURG, in eenige oude handschriften genaamt *Stutenborgh*, een oud kasteel en heerlykheit in het sticht van Utrecht, gelegen onder het kwartier van Eemlandt, niet verre van Amersfoort. Het kasteel is in den jare 1259 gebouwt door heere *Walterus van Amersfoort*, en naderhandt door heere *Everardus van Stoutenburg* verkocht aan *Guido van Henegouwen*, XLII bisschop van Utrecht. In den jare 1383 is *Willem Groenewoude*, en in den jare 1447 *Jakob Zuylen van Nyeveldt* kastelein van Stoutenburg geweest. Het stondt nog in zyne volle vestingen in den jare 1464. *Willem van Oldenbarneveldt*, zoon van Jan van Oldenbarneveldt, de welke met zynen broeder Reinier en eenige andere Arminianen in den jare 1623 een aanslag op het leven van prins Mauris maakte, was heer van Stoutenburg.

STOW, eene grote en schone marktstadt in Engelandt, in de landstreek, mede *Stow* genaamt. Zy is gelegen aan de Orwel, heeft eene schone kerk, en zeer goede vertiering van estamynen en andere stoffen.

STOW *on the Would*, eene marktstadt in Engelandt, in het aller-Oostelykste deel van het landschap, het welk men Slaughter noemt, in het graafschap van Glocester.

STOW, (Johan) geboren te Londen, is de schryver van een Kronyk van Engelandt, en van eene brede beschryving van de stadt Londen, van welke hy de gedenktekenen en de heerlykheit als vereeuwigt heeft. Hy is zeer naauwkeurig in het aantekenen der tyden in zyne Kronyk, en hoewel hy vele zaken schryft van geringe aangelegenheit, hebben echter de kancelier *Baco*, en de beroemde *Cambden* niet nagelaten zich van zyn werk te bedienen. Hy stierf den 5 April des jaars 1605, en wierdt te Londen begraven. Zyne Kronyk is naderhandt door eene andere handt vervolgt. *Fuller Engl. Worth.*

STRAALEN. Zie STRALEN.

STRAALZONDT, of STRALSUND, eene stadt en treffelyke vesting, gelegen in voor-Pomeren, aan den zeekant, niet verre van het eilandt Rugen, met diepe meiren en moerassen, als mede met zware dyken omringt, en met steuwige dammen aan het vaste landt gehecht. Zy heeft eene schone haven, en is, als men zegt, in den jare 145, of 156 van Sunno den II. koning der Franken, gebouwt, en in den beginne *Sunnonia*, of *Sunda* genaamt geweest. Het is onzeker waar van zy den naam van *Straalzondt* bekomen heeft. Voor dezen heeft zy den vorsten van Rugen toebehoort, gelyk zy dan ook in den jare 1209 van den vorst Jaromar is uitgelegt, met Duitschers bezet, en van des zelfs zone, van den zelven naam, in den jare 1230 met muren omringt. Doch na dat de vorsten van Rugen in den jare 1325 waren uitgestorven, hebben verscheide andere vorsten zich dat vorstendom aangematigt, tot dat eindelyk het zelve, voornamentlyk door den bystandt van de stadt Straalzondt, de welke van oude tyden af met de hertogen van Stettin in Pomeren in verbondt is geweest, aan de zelve gekomen, en hun hertogdom is ingelyft. Deze stadt heeft voor dezen in het Hanzeatisch verbondt de zesde plaats gehad, is ook als de uiterste grenspaal van den opper-Saxischen kreits, en het Roomsche Ryk, zodanig bevoordeelt, dat zy in tydt van oorlog niet verder dan tot bewaring van hare stadt verplicht is. Hare burgers zyn in het vorstendom Rugen, en in geheel Pomeren tolvry, hebben ook vele andere voorrechten, welke haar byna souverein maken, en daar onder de vryheit van geldt te munten, in verscheide tyden verkregen, doch waar over

zy

zy met hare landvorſten en naburen dikwils in grote onluſten geraakt is. Doordien hare opkomſt aan de ſtadt Lubek ſchadelyk is geweeſt, heeft deze ook haren ondergang op alle wyze zoeken te bevorderen. Maar zy is echter altydt in goeden ſtaat en in bloei gebleven, behalven dat zy in de oorlogen tuſſchen Brandenburg en Zweden eenigermaten in 't onderſpit is geraakt. Tuſſchen de zelve en het eilandt Rugen is de zee een kwartier uurs breed, waar over van de poorten 6 bruggen leggen, waar aan grote en kleine ſchepen, van 150 en 200 laſt, aanleggen, en de koopmansgoederen loſſen en laden. De landzyde is met diepe grachten en dyken omringt, over welke aan de vier poorten dammen leggen. Haar meeſte koophandel beſtaat in graan, het welk zy naar de Nederlanden, naar Noorwegen en Schotlandt verzenden. Zy heeft verſcheide belegeringen, en in 't byzonder in den jare 1628 door Wallenſtein dapper uitgeſtaan, doch is van den keurvorſt van Brandenburg, Frederik Wilhelm, in korten tydt, na dat in weinige uuren een groot gedeelte van de ſtadt verbrand was, in den jare 1678 verovert, doch in de daar op in den jare 1679 geſlotene vrede te Verſailles aan Zweden, dat het zelve na 't uitſterven der hertogen van Pomeren heeft bekomen, weder afgeſtaan. In den jare 1710 zyn in deze ſtadt omtrent zes duizend menſchen aan de peſt geſtorven. Zy wierdt in den jare 1712 door de Noordſche bondgenoten ingeſloten. In den jare 1714, den 12 November, kwam Karel de XII, koning van Zweden, heel onverwacht uit Turkye in deze ſtadt, en in den jare 1715, den 23 December, moeſt zich deze ſtadt, na eene harde belegering, waar in zy zeer verwoeſt was, aan de Noordſche bondgenoten overgeven. Daar wierdt eene bezetting van Deenſche troepen in gelegt, die daar in bleven, tot dat zy, met het omleggende landt, door de vrede van den jare 1720 aan Zweden weder wierdt ingeruimt. *Script. Pomer.* In den jare 1570 heeft *Zach. Orthus* een aardig gedicht van deze ſtadt in het licht gegeven, waar van het begin in de *Topographia Pomer.* van *Zeiler. p.* 112, gevonden wordt.

STRAASBURG. (HET BISDOM VAN) Zommigen willen, dat het zelve door koning Dagobert den Groten is geſticht (a); gelyk dan de biſſchop Ego van Furſtenberg zich in den jare 1681 in zyne redenvoering, aan koning Lodewyk den XIV te Straasburg gehouden, op de ſtichting van koning Dagobert beroept. Doch anderen (b) hebben aangetoont, dat de biſſchop St. *Amand* reets in den jare 346 op het concilie te Keulen is geweeſt. (c) Ook wordt van St. *Amand* op het concilie te Sardis, in den jare 347 onder de keizeren Conſtantius en Conſtans gehouden, gewag gemaakt. (d) Dit is zeker, dat Dagobert de III, doch niet de Grote, drie hoven aan het bisdom heeft geſchonken. (e) De misſlag komt alleen daar van daan, dat de ſchryver, *Koningshofen*, *Amand*, biſſchop van Utrecht, die (f) in den tydt van Dagobert den Groten leefde, met *Amand*, biſſchop van Straasburg, zynde 300 jaren te voren by de geſchiedſchryvers bekend, vermengt heeft. (g) Ten tyde van Dagobert den Groten bezat *Arbogaſtus* het bisdom van Straasburg, wiens voorzaten en opvolgers *Erkenbald*, die onder keizer Otto den I en den II zelf biſſchop van Straasburg was, in dichtmaat optelt. (h) In den jare 873 ſchonk Lodewyk de Duitſcher de wereldlyke hoogheit en rechtsgebiedt aan dit ſticht. (i) Men zegt, dat keizer Henrik de II de ſtadt Straasburg den biſſchop *Werner* heeft onderworpen. Maar het is klaarblykelyk, (k) dat *Werner* van den keizer niet meer dan het gezag over zeker klooſter in de ſtadt heeft ontfangen, om van de inkomſten den biſſchoppelyken ſtoel te verbeteren; doch de ſtadt heeft altydt vele onluſten met de biſſchoppen gehad. (l) De verandering van Godsdienſt maakte daar omtrent mede eene grote verandering, het welk onder de regering van den biſſchop *Wilhelm*, die in den jare 1529 ſtierf, gebeurde, alzo de Lutherſche Godsdienſt toen in het hoge ſticht wierdt ingevoert, en de hoofdkerk den Lutheranen ingeruimt; waarentegen de biſſchop zynen ſetel naar Elzaszabern moeſt verplaatſen, en de nog overige kanunniken zich naar Mosheim moeſten begeven. De Lutherſche kanunniken betrokken den zogenoemden Broederhof, en verkozen in den jare 1592, na de doodt van den biſſchop *Johannes*, grave van Manderſcheidt, markgraaf *Johan Georg van Brandenburg-Jagerndorf* tot biſſchop, waarentegen de Roomſch-Katholyken hertog *Karel van Lotharingen* tot biſſchop aanſtelden. Beide partyen verdedigden hunne verkiezing te vuur en te zwaardt, tot grote ſchade van het landt, tot dat eindelyk in den jare 1604 de markgraaf voor zekere ſomme gelds aan hertog Karel zyn recht afſtondt, die het bisdom ook tot den jare 1607 heeft bekleed. (m) Op hem volgde zyn medehelper (*Coadjutor*) de aartshertog *Leopold*; maar de zelve trouwde in den jare 1626 met de princeſſe Claudia van Toskanen, en gaf het bisdom aan zynen neef, den aartshertog *Leopold Wilhelm*, over. In des zelfs plaats kwam in den jare 1662 *Frans Ego van Furſtenberg*, onder wiens regering de Dom in den jare 1681 wederom aan de Roomſch-Katholyken wierdt ingeruimt, doordien de koning van Vrankryk het gezag daar over kreeg. De hertogen van Brunswyk en Mekelenburg hadden by de Weſtphaalſche vrede prebenden in dit ſticht verkregen; maar de zelve wierden hen, na dat de Franſchen daar bezit van hadden genomen, wederom afgenomen. Ook wierdt de Broederhof den Jeſuiten ingeruimt, en het dorp Lampertsheim den Lutheranen ontnomen. (n) Onder de regering van dezen biſſchop kwam koning Lodewyk de XIV zelf te Straasburg, en bezag de hoofdkerk, wanneer hem de zelve met eene redenvoering in 't Franſch by den ingang verwelkomde, in welke hy onder anderen deze woorden van Simeon: *Heere, nu laat gy uwen dienſtknecht in vrede varen,* enz. liet invloeien. Hy verpachtte het ganſche ſticht, uitgenomen de reſidentie Zabern, en het ambacht Kochersberg, aan *Morell* jaarlykſch voor 55000 daalders. Op hem volgde zyn broeder, de kardinaal *Wilhelm Ego*, dien de keizer in den jare 1674 te Keulen liet opligten, en in de Wener Neuſtadt bewaren. Hy ſtierf in den jare 1704, waar op *Armand Gaſto van Rohan*, zoon van François van Rohan, prins van Soubize, graaf van Rochefort, en kapitein van de Gens d'Armes, tot biſſchop verkoren wierdt. Hy wierdt vervolgens tot kardinaal verheven den 18 May des jaars 1712.

Voorts zyn hier vier en twintig kanunniken, te weten, twaalf kapittelheeren, en twaalf domicillaren, die alle van vorſtelyke, graaflyke en vryheerlyke afkomſt zyn, en de zelve met twee en dertig voorvaderen moeten kunnen bewyzen, gelyk dan ſedert de Weſtphaalſche vrede tot den jare 1681 zeventien vorſten kanunniken geweeſt zyn (o); waarom ook dit ſticht onder de Rhynſche het edelſte genoemt wordt (p). Onder de erfampten van dit ſticht telt *Oldenburger* (q) dat Wurtemberg dat van maarſchalk, Zwaben dat van kamerheer, de opper-Elzas dat van ſchenker, en neder-Elzas dat van voorſnyder bekleedt. Doch het blykt uit de Kronyk van de Elzas, dat het geſlacht van die van Henneberg, en na hun afſterven die van Lichtenberg het maarſchalksampt van dit ſticht hebben bekleed, van welke het naderhandt den graven van Hanau, met de voogdy, is te beurt gevallen (r). De landen, tot het ſticht behorende, leggen in de Elzas verſtrooit, en de biſſchoppen voeren ook den tytel van landgraven van de Elzas, om dat in den jare 1359 biſſchop Johannes van de graven Lodewyk den Ouden en Jongen van Oettingen, die toen het landgraafſchap van de neder-Elzas bezaten, die landen van de Elzas, welke die van Oettingen, als landgraven van dit ſticht, te leen hadden ontfangen, en al een vry groot deel van dit landſchap uitmaakten, aan zich hadt gekocht, waar van *Obrecht* den koopbrief aanhaalt, waar mede *Albertus Argentin.* by *Urſtiſius* overeenſtemt: want dat dit ganſche landſchap ooit aan het ſticht van Straasburg zou behoort hebben, kan niet bewezen worden; gelyk ook *Obrecht* de genen tegenſpreekt, die de ganſche Elzas voor een biſſchoppelyk leen onder de landgraven van den Egisheimiſchen ſtam houden, en zeggen, dat het na het uitſterven van de zelve met *Henrik* in den jare 1238 aan het ſticht gekomen is. Men kan daar over omſtandiger het artykel van OETTINGEN nazien. De biſſchop van Straasburg heeft voormaals met dien van Conſtants over den voorrang getwiſt, het welk aldus is bygelegt, dat zy by beurten den rang zullen hebben (s). (a) *Coccius de Dagoberto. Konigshofen Elſaſ. Chron. c.* 4. *Gebwiler Comment. de Comit. Habsp. l.* III. *c.* 10. *Bruſchius & Bucelinus.* (b) *Obrecht in Prodr. rer. Alſat. c.* 9, 12. *Henſchenius in Diatriba de tribus Dagobertis l.* IV, *c.* 4. *Bebelii Antiq. Argent. Eccl. fund.* (c) *Albericus Tom.* I *Concil. Monachus trium fontium ad an.* 347. *Compilator M. Chronici Belg. p. m.* 8. *Lehman l.* I, *c.* 28. *Baronius T.* III *Annal. ad an.* 346. §. 8. (d) *Athanaſii Apologia ſecund. T.* I, *p. m.* 767. *Bucherius in Belgio Romano eccleſ. & civ. ad h. a.* (e) *Gebwiler l.* III, *c.* 10. *Bebelius art.* 2, §. 33, *p.* 72. *Konigshofen in MSt. Chron. Alſ. Lat. Schilter in annot.* 10. *ad Konigshofen cap.* 4. §. 11. *Pfeffing. ad Vitriar lib.* I, *c.* 15, *p.* 1119. (f) *Boxhorn de Rep. Leod. ſub an.* 639. (g) *Bebelius l.* I. (h) *Schilter. Script. R.G. Obrecht Prodr.* (i) *Obrecht cap.* 12. *Pfeffinger ad Vitr. l.* I, *t.* 15, *p.* 1734. (k) *Obrecht. Tenzel in Vindic. cenſura diplom. Lind. append.* 3. (l) *Dott de P. P.* (m) *Thuanus l.* CIV. *Pfanner Hiſt. pac. Weſtph. l.* I. (n) *Europ. Herold P.* I, *p.* 352. (o) *Imhof N. P. l.* III, *c.* 8. *n.* 5. (p) *Lehmann l.* I, *c.* 28. *Knipſch. d. J. civ. Imp. l.* III, *c.* 51, *n.* 12. (q) *Theſ. Rerump. Tom.* IV, *p.* 1216. (r) *Imhof l.* I. *n.* 6. (s) *Zwanzig Theatr. prac. T.* II, *t.* 7, *p.* 136. *Grilman Comment. de epiſcop. Argent. Wimphelingii Catalogus epiſc. Arg. cum Supplemento. Moſcheroſch. Bruſchius. Bucelinus.* enz.

STRAASBURG, in het Latyn *Argentoratum*, *Argentina*, *Argentora*, de hoofdſtadt van de Elzas, een uur van den Rhyn, tegen over Keel gelegen. Hare rivieren zyn de ſcheepryke wateren de *Breuſch* en de *Ill*, die zich niet verre daar zamen vereenigen. Volgens het verhaal van *Joh. Craws* zou keizer Otto de I deze ſtadt allereerſt *Straasburg* genoemt hebben, hebbende te voren *Silberthal* geheten. Doch men vindt den naam *Straſzburg*, *Strazburg* en *Strataburgum* reets langen tydt te voren vermeld. De hoge ouderdom van deze ſtadt blykt uit de Reizebeſchryving van *Antoninus*, alwaar de wegen van daar naar Milaan, Leiden en Trier ſtaan aangetekent, 't welk anders aldaar maar van de grote hoofdſteden geſchiedt. Dus gewaagt ook *Ptolomeus* van deze ſtadt, en *Eutropius*, *l.* X *Hiſt. Rom. c.* 7, §. 5, zegt, dat de keizer Julianus eene grote menigte Allemannen daar omtrent verſlagen heeft. Keizer Henrik de II heeft deze plaats wederom met ſterke muren omringt, en naderhandt zyn de zelve altydt verbetert, zo dat deze ſtadt volgens het getuigenis van keizer Maximiliaan den I een ſterke voormuur van Duitſchlandt was. Maar tegenwoordig bezit de koning van Vrankryk de zelve, die ze in den jare 1681 door den generaal Monclas in tydt van vrede liet innemen, na dat de kommandant van volk ontbloot was, en van 14 baſtions maar een bezetten kon. By de Ryswykſche vrede wierdt deze ſterke ſtadt aan den koning van Vrankryk voor eeuwig afgeſtaan, die de zelve zeer ſterk liet maken, zo dat zy een leger van 30000 man kan onderhouden, en de omleggende kreitſen grote ſchade doen. Naar den kant van den Rhyn legt eene zeer ſterke ſchans van zes bolwerken, wiens poort tot opſchrift heeft: *Servat & obſervat*, dat is: *Zy bewaart en neemt acht*, het welk het oogmerk van deze ſchans te kennen geeft. Deze en de Keeler-ſchans kunnen malkander, doch zonder ſchade, beſchieten. Voormaals hadden de Franſchen ook een ſchans nader by Keel, en aan den Rhyn gelegen; maar de zelve moeſt volgens de Radſtadſche vrede geſlecht worden. Het tuighuis was voormaals een der beroemdſte daar te lande; maar tegenwoordig heeft de koning alles op de Straasburgſche citadel, naar Fort-Louïs en andere veſtingen laten brengen, en alleenlyk het klein geweer in de ſtadt gelaten. Nog is aldaar het Raadhuis en het Nieuwe ge-

gebouw aan te merken. Het eerste is zeer oud, en wordt de *Palts* genoemt. Daar benevens is het voortreffelyk Munster, of de Dom voor andere gebouwen bezienswaardig, en heeft van binnen by den ingang een kunstig uurwerk, dat den loop der zonne en der mane, ook de dagen der weke en der maandt, insgelyks de uuren en minuten aanwyst. De poort is van marmer, en de kap nevens de zystukken van cedernhout. De toren daar op is kostelyk, hebbende van buiten rondom trappen, zo dat men met een half bedekt ligchaam tot aan de punt kan opklimmen; waarom hy voor den kunstigsten, en na dien van Landshut voor den hoogsten toren van Duitschlandt gehouden wordt. *Schadaus* heeft eene beschryving daar van uitgegeven, waar in hy zegt, dat men aan dit gebouw van den jare 1015 tot den jare 1539 gearbeid heeft. Onder de Fransche regering is dit Munster wederom aan de R. Katholyken ingeruimt, waarentegen de Protestanten de nieuwe kerk, die in langen tydt niet gebruikt was, bekomen hebben. De kerk van St. Thomas, of de kanunnikale kerk, heeft aan de universiteit, die in den jare 1566 door keizer Maximiliaan den II tot een doorluchtig school, en in den jare 1621 door Ferdinand den II tot eene hogeschole verheven wierdt, het inkomen van hare dertien kanunnikdyen afgestaan, 't welk echter niet toereikt om de hoogleeraren in de philosophie te bezorgen. De bibliotheek van de universiteit, die door de boeken van zeker advokaat Otto is vermeerdert, is in een redelyk goeden staat. Het ryke hospitaal, of gasthuis, waar in eene grote menigte volks onderhouden, en jaarlyksch wel 30000 vremdelingen geherbergt worden, is in den jare 1717 tot den grondt toe afgebrand. Voorts behoort aan de stadt de heerlykheit Bar, het slot en het ambacht Wasselheim, het ambacht Marienheim en Ilekersheim. De stads Regering bestaat tegenwoordig half uit Protestanten en half uit Roomschgezinden. *Tractatus de vitis Imperator. è domo Brunsvic.* by *Maderus p.* 79. *Gregorius Turon. l.* IX. *c.* 36. *p. m.* 210. by *Freher. in Annal. Franc. Pithœi ad an.* 842. *Diploma Lotharii ap. Vignerium in Elsatensis familia Geneal. & Mabillon de Re diplom. l.* IV. *p.* 248. *Knipsch. de J. C. l.* III, *c.* 46, *n.* 12, *& l.* I, *c.* 8, *n.* 49, 52. *Bernegger. in Comment. ad Thucyd. l.* VI, *c.* 1. *Beiold. de Democrat. c.* 2, *n.* 5. *Frisch in Addit. ad Limn. J. P. l.* VII, *p.* 221. *Europ. Herold P.* I, *p.* 978. *Limn. T.* IV, *l.* VII, *c.* 3. *n.* 11, 13, 15, 17, 18, 32 *&* 39. *Obrecht de vexillis Imper. Blum. in Proc. cam. t.* 47, *tab.* 6. *Datt de pace publ.*

STRAASBURG, eene kleine stadt in Poolsch-Pruissen, door de inwooners *Brodnitz* genoemt. Zy is in de XVII eeuwe verscheide malen ingenomen.

STRABO was de vader van den groten Pompejus. Hy leefde omtrent het 654 jaar na de bouwing van Rome. Hy wierdt zeer van de Romeinen, byzonder na zyne doodt, gehaat, daar in 't tegendeel zyn zoon ongemeen van hen bemint wierdt, en meer dan ooit eenig veldheer voor hem. *Plutarch. in vita Pompeji.*

STRABO, een wysgeer en geschiedschryver, die leefde ten tyde van de keizers Augustus en Tiberius, was geboortig van Amasia, eene stadt in Kappadocie, of Pontus: doch zyn geslacht was uit Cnossus, in Kreta. Hy studeerde onder Xenarchus, een Peripathetisch wysgeer. Naderhandt begaf hy zich by de Stoischen, gelyk men uit verscheide plaatsen van zyne Wereldbeschryving, welke wy in XVII Boeken hebben, kan zien. De zelve zyn een genoegzaam bewys van zyne geleerdheit, goed oordeel, en naarstigheit. Men kan daar uit ook zien, dat hy in verscheide landen gereist heeft, om de gelegenheit der plaatsen, en de zeden der volkeren, van welke hy wilde schryven, aan te merken. Hy maakt ook melding van zyne Geschiedenisse, en eenige andere door hem gemaakte werken, doch de welke niet tot ons zyn gekomen. Men houdt daar voor, dat hy omtrent het 12 jaar der regering van Tiberius, het vyf en twintigste na de geboorte van Christus, is gestorven. Het is zeker, dat hy een hogen ouderdom bereikt heeft, als men overweegt wat hy in zyn twede Boek zegt, namentlyk, dat Cornelius Gallus, stadhouder in Egypten, zyn goede vriendt was. *Suidas in Lex. Vossius de Hist. Græc. l.* II, *c.* 6.

STRABO, een Siciliaan, hadt een zo scherp gezicht, dat, wanneer hy by het voorgebergte Lilybeum, of Capo Boco, in Sicilie, stondt, hy de schepen zien kon, welke uit de haven van Carthago, in Afrika, afzeilden, en alle hare zeilen telde, niettegenstaande de gemelde haven omtrent 130 Italiaansche mylen daar van af gelegen was. *Valer. Maxim. l.* I, *c.* 8. *Plin. l.* VII, *c.* 21.

STRABO, (WHALAFRIDUS) een kerkelyk schryver in de IX eeuwe, was een Benedictyner monnik, en een leerling van Rabanus Maurus. Hy heeft zich door verscheide schriften bekend gemaakt, waar onder in het byzonder zyne *Glossa ordinaria interlinearis* over de H. Schrift uitmunt, de welke hy ook uit de kerkvaderen heeft te zamen gebragt, en welke naderhandt van verscheide anderen is vermeerdert. Men heeft ook van hem een boek *De officiis divinis*, of *de exordiis & incrementis rerum ecclesiasticarum*, en andere. *Bellarminus. Possevinus. Richard Simon. Du Pin. Cave.*

STRADA, (FAMIANUS) een Romein, en beroemd Jesuit, wierdt in zynen tydt voor een der voortreffelykste redenaars gehouden. Hy beschreef de Geschiedenis der Nederlandsche oorlogen, maar waar in hy zich te eenzydig voor de Spanjaarden en zynen Godsdienst toont. Ook heeft *Scioppius* aan zynen schryfstyl veel te berispen gehad. Hy heeft nog eenige andere werken nagelaten, was ook van voornemen een boek van zinnebeelden, en nog een ander van grafschriften te maken: doch zyne doodt, die in den jare 1649 voorviel, verhinderde zulks. *Crasso in Elog.* 75. *Alegambe Biblioth. script. S. J. Scioppius de infamia Famiani. Parrhasiana T.* I.

STRADAN, (JAN) een schilder, geboren te Brugge in den jare 1527 uit het beroemde geslacht der *Stradans*, het welk door Karel, dertienden grave van Vlaanderen, vervolgt en vermoord, en sedert hier en daar verstrooit wierdt. De schilder, van welken hier gesproken wordt, ging naar Italie, en hieldt zich op te Florence, alwaar hy voor den groothertog vele werken in natte kalk en olie maakte. Vasari stelde hem te werk aan de schilderyen, welke in de kamer van dezen vorst gemaakt zyn. Hy tekende zeer wel paarden, en zyne genegenheit dreef hem aan om partyen van de jagt te schilderen. Hy stierf in den jare 1604, oud 74 jaren. *Tempése* is zyn leerling geweest. *De Piles Abrégé de la vie des Peintres.*

STRAFFORD, of STRASFORTH, is de naam eener afdeeling (*Wapentake* of *Hundred* genaamt) van het Westerdeel der Engelsche provincie Jorkshire, op de grenzen der graafschappen Nottingham en Derby. Zy is byna van geen kleiner omtrek dan het graafschap Rutlandt, en bevat, behalven vele andere plaatsen, de steden *Sheafield*, *Rotheram* en *Donkaster*, als mede *Tickhill*. Het geslacht der *Wentworths* heeft in dezen oordt lang gebloeit, en aanmerkelyke goederen bezeten. Uit het zelve was: 1) *Thomas*, Lord Wenthworth, die in den jare 1625, den 7 February, graaf van Klevelandt gemaakt wierdt, en in den jare 1667, den 27 Maart, zonder lyfserven stierf. 2) *Thomas*, burggraaf van Wenthworth, Lord Wenthworth van Wentworthhouse, Neumerch, Oversley, enz. die den 12 January des jaars 1639 de waardigheit van graaf van Strafford verkreeg, waar in hy, na zyne ongelukkige doodt, voorgevallen den 12 May des jaars 1641, door zynen zone *Wilhelm* wierdt opgevolgt, doch die in October des jaars 1695 zonder lyfserven stierf. Zie WENTWORTH. *Heylyn's help to English Hist. p.* 201. *Cambdens Britannia.*

STRAHLENDORF, eene graaflyke familie, die in den jare 1607 den heerenstandt in Bohemen verkreeg, en haren bloei *Leopoldus* te danken heeft. Deze was een Mekelenburgsch edelman, en hadt de zuster van den abt van Fulda, Balthazar van Dernbach, ten echtgenote. Wanneer deze nu in grote weerwaardigheit geraakte, en daar over van zyne waardigheit wierdt afgezet, voerde Leopoldus deze zaak aan het hof van den keizer Rudolph te Praag met groot beleidt uit, en kwam daar door in zulk een aanzien, dat de keizer hem Ryks-hof-Raadt, en daar na onder-kanselier van het Roomsche Ryk maakte. Zyn zoon, *Pieter Henrik*, die de heerlykheden Goldebs, Prensberg, Darnheim, nevens de goederen Culmen-Gleisha en Ottomitz, bezat, wierdt in den jare 1624 door den keizer Ferdinand den II insgelyks tot onderkanselier van het Roomsche Ryk, en zynen geheimen Raadt benoemt, als mede tot den vryheerenstandt verheven. In den jare 1630 wierdt hy door den zelven afgezonden om de zamenspraak te Mulhauzen, in Thuringerlandt, by te wonen, gebruikende hem voorts in vele andere gewigtige zaken. Hy stierf ongetrouwt in den jare 1637, en liet het voortplanten van zyn geslacht aan zynen broeder *Wolfgang Leopold*. *Balbin. Tab. Stemmat. Mallinkrot de Romani Imperii Cancellar.*

STRAKONITZ, eene kleine stadt, met een slot, in den Praagschen kreits, in Bohemen, by de rivier Ottawa gelegen, de welke de gewone verblyfplaats van den grootprioor der Maltezer orde is. Dit prioorschap is gesticht van eenen heer van Bavor, of Bavarus den I, omtrent het jaar 1243, en over de begeving van het zelve, als mede van de daar onder behorige kommanderyen tusschen den koning van Bohemen en het klooster langen tydt getwist, tot dat de grootprioor van Duitschlandt, Philips van Rietesel, als afgezant der orde, by den keizer Rudolph den II de bezitting voor den prioor, *Mattheus Leopold van Popel*, verkreeg, en de toestemming, van de kommanderyen te mogen begeven, uitwerkte. Naderhandt heeft zich het konvent altydt van dat recht bedient, en in den jare 1598, den 11 July, een keizerlyk besluit daar over verkregen. *Balbin. Epit. rer. Bohem. lib.* III, *cap.* 12. *Becm. von Joh. ord. Ofterhausen Leb. Joh. de Valetta p.* 598 *seq.*

STRALEN, of STRAALEN, eene kleine stadt in het opperdeel van Gelderlandt, gemeenlyk het kwartier van Roermondt genoemt, tusschen de steden Gelder en Venlo, by de Walbekker heide gelegen. Zy was voor dezen tamelyk sterk; maar de Franschen hebben in den jare 1672 alle hare vestingwerken geslecht.

STRAND-FRISEN. Aldus noemt men eene grote streek lands van het oude Cimbrische Chersonesus, tegenwoordig van het hertogdom Sleeswyk, langs de Noordzee. Het zelve begrypt in zich de ambachten Eiderstadt en Husum, en een gedeelte der ambachten Flensburg en Tondern.

STRANEUS, (JOH. ANDREAS) uit een voornaam geslacht in de stadt Valencia, in Spanje, geboren, was een groot wysgeer, wiskundige en Godgeleerde, en hieldt openbare lessen over de H. Schriftuur op de universiteit te Valencia. Hy was de leermeester van Johannes Borgia, hertog van Gandia, en een groot liefhebber der oude munten. Wanneer hy daar van eene grote menigte byeen hadt verzamelt, begon hy eene Verhandeling daar over te schryven, als mede aanmerkingen over de Geschiedenisse van *Plinius* te vervaardigen: doch wierdt door de doodt belet die werken te voltooien. Zyn broeder, *Martinus Straneus*, een apotheker, was zyn erfgenaam. De zelve liet alle de gedenkpenningen smelten, en daar van een vysel tot zyn gebruik maken. *Bibliotb. Hisp.*

STRASBURG. Zie STRAASBURG.

STRATEN, of STRAATEN, een Brabandsch dorp in de Meiery van 's Hertogenbosch, onder Kempenlandt.

STRATFORD, eene kleine stadt in de zuid-Westelyke landstreek van Warwikshire, het welk men *Barlickway* noemt. Zy is gelegen op den Noorder oever van de rivier de Avon, over welke een schone stene brug legt. Men noemt de zelve *Strafford aan de*

de Avon, om ze te onderſcheiden van vele andere plaatſen van dien naam, in andere graafſchappen gelegen.

STRATHERN, een landſchap in de Schotſche Hooglanden, heeft zynen naam gekregen van de rivier Earn, de welke daar door loopt. Zy is gelegen tuſſchen de heerlykheit Menteith en de rivier Firth. Voortyds voerde het den naam van een graafſchap, en behoort aan eenige uit het koninklyke huis, doch naderhandt aan de *Grahams*, met welke familie zich de laatſte erfgename in den echt verbondt. Tegenwoordig is dit landſchap onder vele voorname heeren en edellieden verdeelt, en behoort aan het graafſchap Perth. Het legt zeer aangenaam, aan weerzyden van de rivier, en is met de inwoning van vele voorname lieden vereert.

STRATHNAVERN, een landſchap in het Noorden van Schotlandt, heeft dezen naam van de rivier *Navern* bekomen, de welke het zelve in het midden van een ſcheidt. Noordwaarts paalt het zelve aan de openbare zee, Zuidwaarts aan Sutherlandt, en Ooſtwaarts aan Cathnes. Het is bergachtig, ook met vele meiren en boſſchen vervult, en heeft fraaie havens. Daar is beter wei dan korenlandt: gelyk dan ook in dit landſchap allerlei vee in grote menigte is, het welk in andere verkocht wordt, als mede zeer veel wildt. Voorheen was deze oordt veel meer met wolven geplaagt dan eenig ander gedeelte van Schotlandt, doch tegenwoordig zyn 'er de zelve ten eenemaal uitgeroeit. Aan den zeekant is eenig bouwlandt: ook is hier eene grote menigte van zeeviſch, zalmen, enz. waar van de inwoonders een groten winſt trekken, als mede van hunne yzerwerken. In dit landt zyn tegenwoordig nog vele gedenktekenen van de door des zelfs inwoonderen op de Denen verkregene overwinningen te zien. De inwoonders zyn ſterk van ligchaam, openhertig, dapper, en grote beminnaars van hunnen vorſt, voor welken zy, naar den aardt aller Hooglanders, niet alleen gewillig vechten, maar ook gaarne het hunne daar toe geven, als de zelve hunne dochters willen uittrouwen, verpande goederen weder inloſſen, of nieuwe goederen aankopen. Aan de jagt en den vogelvangſt zyn zy zo overgegeven, dat zy niemandt veel achten, als hy zich daar toe niet laat gebruiken. Zy zyn daarom altydt met wildgebraadt voorzien. Dit landſchap is deswegen ook zeer beroemd, om dat het aan den oudſten zone van den grave van Sutherlandt den tytel geeft. *Gordan. Theatr. Scotia.*

STRATMAN, (THEODORUS ALTHETUS HENRIK VAN) werkelyke geheime Raadt van den keizer Leopoldus, en opperhofkancelier, was in het eerſt hof-Raadt, en naderhandt onderkancelier van den Paltsgrave van Neuburg, die hem eens naar Berlyn zondt, alwaar hy met den biſſchop van Gurk, keizerlyken afgezant, aldaar bekend, en van hem wegens zyne bekwaamheit zeer geacht, ook daar op aan het keizerlyke hof gebragt wierdt, alwaar hy wel haaſt in gewigtige ſtaatszaken wierdt gebruikt, en eerſt naar Frankfort, en daar na in den jare 1669 naar Polen gezonden, om de verkiezing van den koning Michiël Wiesnowiksky by te wonen. Hy was ook derde plenipotentiaris of gevolmachtigde des keizers op de vredehandeling te Nimwegen. Naderhandt kwam hy in den jare 1680 als Ooſtenrykſche principaal gezant te Regensburg, woonde vervolgens de onderhandeling met Vrankryk te Frankfort aan den Mayn by, en ging in den jare 1683 weder naar Wenen, alwaar hy geheime Raadt wierdt gemaakt. Doordien hy nu in alle zyne verrechtingen goede preuven van een verſtandig en daar by gelukkig ſtaatsdienaar gaf, ook het derde huwelyk van den keizer Leopoldus met de Palts-Neuburgſche princeſſe, Eleonora Magdalena Thereſia, in den jare 1676 hadt geſloten, verklaarde de keizer hem na de doodt van den baron Hocher tot Ooſtenrykſchen hofkancelier, ſtelde hem wegens zyne verdienſten over alle ſtaatszaken, zo dat hy als eerſte ſtaatsdienaar wierdt aangemerkt, en verhief hem mede tot den Ryksgravenſtandt. In den jare 1685 bewerkte hy het huwelyk van den toenmaligen keurvorſt van Beyeren met de aartshertoginne Maria Antonia, dochter van den keizer Leopoldus uit den eerſten echt. In den jare 1686 verzoende hy den gemelden keurvorſt Maximiliaan Emanuel met den hertog van Lotharingen wederom, zynde over het gebiedt van Offen zamen in onmin geraakt: ook woonde hy alle byeenkomſten van den krygs-Raadt by, en beſtierde alle zaken zo wel, dat de onverwachte verovering van de ſtadt Offen, ſtormenderhandt geſchied, in het byzonder aan het wys en voorzichtig beleidt van dezen doordringenden ſtaatsdienaar wordt toegeſchreven, als hebbende den vyandt daar door weten te misleiden, dat men zich geheet een veldſlag te zullen wagen; gelyk dan de keizer zelf hem deswegen zeer geprezen heeft. In den jare 1687 heeft hy de erfopvolging in het koninkryk van Hungarië in het Ooſtenrykſche huis en de kroning van Joſephus tot erfkoning van Hungarië, als mede in den jare 1690 des zelfs verkiezing tot Roomſch koning tot ſtandt gebragt. Voorts heeft hy het negende keurvorſtendom voor Hanover, en verder verſcheide verbonden bevordert, als mede de onderhandeling met het Berlynſche hof begonnen, tot dat hy eindelyk zyn gelukkig gevoerd ſtaatsdienaarsampt met zyne doodt eindigde, de welke den 25 October des jaars 1693 te Wenen voorviel. Zyne eerſte gemalin was eene baroneſſe Molliard, uit Kleefslandt, by welke hy elf kinderen teelde. Na hare doodt wierdt hy van den keizer Leopoldus, die hem zeer beminde, tot kardinaal voorgeſtelt; maar hy hadt het Roomſche en het Franſche hof tegen, waar op hy zich in den jare 1691 ten twede maal in den echt begaf met Margareta, dochter van den graaf Ernſt van Traun en Abensberg, en weduwe van Ferdinand van Longueval, grave van Bucquoi, de welke in den jare 1706, den 5 December, zonder erfgenamen van hem te hebben, is overleden. De kinderen van zyn eerſte bedt, die tot hunne volwaſſene jaren zyn gekomen, zyn: 1) *Henrik Johan*, graaf van Straatman, keizerlyke werkelyke geheime Raadt en kamerheer. Hy wierdt in den jare 1688 Ryks-hof-Raadt, en in den jare 1691 als keizerlyke afgezant naar verſcheide hoven gezonden. In den jare 1697 was hy de twede keizerlyke gevolmachtigde by het ſluiten der Ryswykſche vrede, van waar hy als afgezant aan den koning Auguſtus naar Polen gezonden wierdt, en in den jare 1700 tot geheime Raadt benoemt. Hy ſtierf te Wenen den 3 February des jaars 1707. Van zyne gemalinne Eleonora Thereſia, dochter van den grave van Schellaard, uit de Nederlanden, keizerlyke veldmaarſchalk en kommandant te Keulen, met welke hy in den jare 1693 trouwde, heeft hy gene kinderen nagelaten. 2) *Anna Gisberta*, getrouwt met Rudolph, grave van Stubenberg, keizerlyke geheime Raadt. 3) *Cornelius Aloyſius*, prooſt van het hoge Domſticht te Breslau, kanunnik te Brixen en te Olmutz. 4) *Anna Maria Thereſia*, derde gemalin van Antonius Franciſcus, grave van Collalto, keizerlyke geheime Raadt en landshoofdman in Moravië, die weduwe ſtierf in den jare 1699. 5) *Antonius Franciſcus*, keizerlyke kamerheer, hof-krygs-Raadt, en overſte wachtmeeſter van de bezetting te Wenen. Hy is getrouwt met Maria Thereſia, gravinne van Preiſing, in den jare 1703, de welke hem den 18 Auguſty des jaars 1705 *Maria Margareta* baarde. 6) *Philips Wilhelm*, keizerlyke kamerheer en ritmeeſter, die ſneuvelde in den jare 1697 in den ſlag by Zenta in Hungarië. 7) *Eleonora*, getrouwt in den jare 1692 met den grave Bathiani bannus van Kroatië, die haar als weduwe naliet. Zy leefde nog in den jare 1719, en was in groot aanzien te Wenen. 8) *Gerard Wilhelm*, koninklyke opperampts-Raadt in Sileſië, den 18 December des jaars 1714 tot landshoofdman van het Breslauſche vorſtendom aangeſtelt. Hy ſtierf den 20 Maart des jaars 1726, zynde getrouwt geweeſt met Hedwig Chriſtina, gravinne Tappe van Almeslo, gravinne weduwe van Geiſt, by welke hy eene dochter, genaamt *Maria Thereſia*, heeft verwekt.

STRATO, koning van Sidon, welken Darius op den troon zette tot nadeel der genen, welken de zelve uit recht van hunne geboorte toebehoorde. Alexander de Grote, zich van deze ſtadt meeſter gemaakt hebbende, ontnam hem de kroon, om dat hy zich niet tydig genoeg aan hem onderwierp. Hepheſtion, hebbende de keur gehad om zyne plaats te vervullen, wilde de zelve liever bezorgen aan Abdolominus, het welk Alexander bewilligde. Deze was een prins uit het bloedt der oude koningen van Sidon, dien het noodlot zo zeer hadt vernedert, dat hy door het bearbeiden van een kleinen tuin zyn koſt moeſt winnen. Wanneer men hem de koninklyke waardigheit bragt, ontfing hy de zelve met die verbaaſtheit, welke deze verandering verdiende; maar met een gemoedt, krachtig genoeg om te doen zien, dat hy de zelve niet onwaardig was. Hy verwekte de verwondering van Alexander door de dankzegging, welke hy hem deedt, biddende de onſterffelyke goden om aan hem te geven zo veel zielsvermogen, om den overvloedt te kunnen dragen, zonder zich te verhovaardigen, gelyk zy hem ſtandvaſtigheit verleent hadden om zyne voorgaande armoede te verdragen, zonder moedeloos te worden. *Quintus Curtius lib.* III *Hiſt. Alexand.*

STRATO, koning van Tyrus, in Phenicië, kwam door de gauwigheit van zyn vernuft op de volgende wyze op den troon. Wanneer de voornaamſte van het volk begeerig waren iemandt te hebben, die hen tegen hunne vyanden mogt verdedigen, beſloten zy den gene de kroon te zullen opdragan, die de zon in haren opgang het eerſt zien zou. Hier op begaf Strato zich op een hogen berg, vernam het eerſte het opgaan der zonne, zo haaſt als zy boven den horizont begon te verſchynen, en wierdt aldus tot koning gekroont. *Juſtinus lib.* XVIII.

STRATO, de redenaar, was een vriendt van Brutus, en bragt den zelven, na den ſlag van Philippi, op zyn verzoek eene dodelyke wonde toe. Naderhandt wierdt zy door Meſſala by Auguſtus weder verzoent. *Plutarch. in vit. Brut.*

STRATO is de naam van een toren van het koninklyk paleis te Jeruzalem, waar van de dooorgang duiſter was, en daar Ariſtobulus, zoon van Johannes Hyrcanus, en kleinzoon van Simon den Machabeër, zynen broeder Antigonus deedt vermoorden. *Joſephus Joodſche Oudheden* II *B.* 19 *K.*

STRATO LAMPSACENUS, een wysgeer, met den toenaam van *Phyſicus*, of de Natuurkundige, was de zoon van Arceſilaus, en de leerling van *Theophraſtus*, den Peripatetiſchen wysgeer. Hy wierdt tot leermeeſter van Ptolomeus Philadelphus verkoren, die zeer veel werk van hem maakte. Apollodorus, door *Diogenes Laërtius* bygebragt, zegt, dat hy ten tyde van de CXXIII Olympiade in de ſchole van Theophraſtus volgde, en daar in 18 jaren lang leeraarde. Hy liet zeer vele ſchriften na, als van de billykheit, gerechtigheit, enz. Daar bloeiden zeven grote mannen van dezen naam te gelyk. De eerſte was een leerling van Iſocrates; de twede was een geneesheer, ſcholier van Eraſiſtratus; de derde beſchreef den oorlog van Philippus en Perſeus tegen de Romeinen; de vierde was een landbeſchryver, van welken *Suidas* gewag maakt, hoewel eenigen hem voor den zelven houden met den voorgemelden *Strato Lampſacenus*; de vyfde was een puntdichter, en is onderſcheiden van een boertig dichter van dien naam; de zesde was een oud geneesheer, van wien *Ariſtoteles* gewag maakt, en de zevende een Peripatetiſch wysgeer van Alexandrië. *Diogen. Laërt. in Strat. l.* V *vit. Philoſ. Voſſius de Hiſtor. Græc. l.* I, *c.* 20.

STRATOKLES, overſte der Atheniënzen, wierdt geſtelt tegen Philippus, koning der Macedoniërs. Deze prins, doortrapter dan hy, veinſde te willen vluchten, en lokte Stratokles in de engtens, waar in hy hem te Cheronea verſloeg. *Polyæn. lib.* IV, *c.* 2.

STRATONICA was de dochter van Demetrius, koning van Ma-

Macedonië, en wierdt uitgetrouwt aan Seleucus Nikanor, koning van Syrië. Antiochus Soter, zoon van Seleucus uit een anderen echt, verliefde dodelyk op deze princeſſe, en zy wierdt ook door zynen vader zelfs aan hem gegeven, die zyne eige vrouw aan zynen zone toeſtondt, om hem weder tot gezondheit te brengen, welke deze minnedrift hem hadt doen verliezen. *Juſtin. lib.* XXIV.

STRATONICA, de dochter van een zangmeeſter, was eene der byzitten van Mithridates, koning van Pontus. Wanneer zy zag, dat deze koning haar niet langer beminde, wierdt zy daar over zo verbittert dat zy aan Pompejus den Groten de veſting Symphorium in handen gaf, met beding van haren zoon Xiphares in het leven te laten, wanneer hy in zyne handen zou geraken. Zy verbondt zich hem ook de ſchatten over te leveren, welke in deze veſting opgeſloten waren. Doch Pompejus liet haar de ſchatten behouden, en nam daar van niets dan waar mede hy zyne zegepraal prachtiger kon maken, en den tempel verſieren. Doch Mithridates bragt, om zich over deze verradery te wreken, in de tegenwoordigheit van Stratonica den prins Xiphares, welken hy by haar geteelt hadt, om 't leven, en liet zyn ligchaam niet eens begraven. Dit geſchiedde in het jaar der wereldt 3940, 46 jaren voor de geboorte van Chriſtus. *Plutarchus. Appianus in Mithrid. Dio l.* XXXVII.

STRATOPEDON was eene ſterkte omtrent de bovenſtadt van Jeruzalem, byeen voegende het paleis van Agrippa en dat van Berenice. *Jozeph. Joodſche Oorlogen* II *Boek*, 32 *Hoofdſt.*

STRATTIS *van Olynthus* was een Griekſch geſchiedſchryver, die eenigen tydt voor Alexander den Groten leefde, en hem miſſchien in zyne krygstochten volgde. Hy ſchreef een ſoort van een Dagregiſter van het leven van dien vorſt in vyf Boeken, een ander van des zelfs doodt, en een over de rivieren, meiren en fonteinen, het welk een onderwerp is, waar van verſcheide ſchryvers hebben gehandelt. *Suidas in Strat.*

STRATTON, eene marktſtadt van Engelandt, in het graafſchap Cornwall, alwaar eene grote menigte knoflook waſcht. Zy legt 174 Engelſche mylen van Londen, en is beroemd door de overwinning, welke Karel de I aldaar behaalde op de Parlementsgezinden den 16 May des jaars 1643. Het leger van deze laatſte was zeer talryk, en verſchanſt op den top van een heuvel, daar des konings benden tegen op klommen op verſcheide plaatſen. Het gevecht duurde van 's morgens ten vyf uuren tot des avonds vyf uuren, en de uitkomſt was twyfelachtig, tot dat de Parlementsgezinden eindelyk weken, en 300 van de hunne op de plaats dood bleven, en 170 gevangen wierden, nevens 13 ſtukken kanon, en al hun legertuig, en veldgereedſchap. Ralph Hopton wierdt wegens deze overwinning baron van Stratton gemaakt.

STRAUBINGEN, in 't Latyn *Strabenga*, eene ſchone ſtadt in Beyeren, aan den Donauw, over welken zy een brug heeft, tuſſchen Paſſau en Regensburg gelegen. Men zegt, dat zy in den jare 1218 is begonnen gebouwt te worden door hertog Lodewyk van Beyeren. Zy heeft eene fraaie kollegiale en parochiekerk, den H. Jakob en den H. Triburtius toegewyd. In het Karmeliter klooſter wordt het graf getoont van hertog Albert den Jongen van Beyeren. Aldaar is mede een ſchoon Jeſuitenklooſter. Buiten de ſtadt is in de kapel van de St. Pieterskerk de grafſtede van *Anna Bernauer*, de welke hertog Ernſt daarom in den Donauw liet verdrinken, om dat zyn zoon Albert haar ten huwelyk begeerde. Voorts is deze plaats in een zeer vruchtbaren oordt gelegen, en heeft een keurvorſtelyk rentampt, tot het welke 24 landen droſtampten behoren. *Chur-Bayern p.* 303.

STRAUCH, (ÆGIDIUS) een Proteſtantſch Godgeleerde, en goed wiskunſtenaar, wierdt geboren te Wittenberg den 21 February des jaars 1632. Hy was een zoon van den beroemden rechtsgeleerde *Johan Strauch*, dien hy, ruim 7 jaren oud zynde, verloor. Na dat hy in de talen, in de philoſophie en in de goede letteren wel onderlegt was, en inzonderheit in de Ooſterſche zeer bedreven, begaf hy zich naar Leipzich, en leide zich op de Godgeleerdheit. Omtrent het einde van het jaar 1650 ging hy weder naar Wittenberg, en wierdt den 28 April des jaars 1651 meeſter in de vrye kunſten, en ruim twee jaren daar na wierdt hy adjunctus in de Fakulteit der wysgeerte, en vervolgens adſeſſor der zelve. In dien tydt hieldt hy de twiſtredeneringen over den Juliaanſchen tydkring en andere tydrekenkundige ſtoffen, de welke hy naderhandt te zamen heeft uitgegeven. In den jare 1653 wierdt hy baccalaureus in de Godgeleerdheit, in het jaar 1656 buitengewoon hoogleeraar in de geſchiedeniſſen, en in het jaar 1657 licentiaat in de Godgeleerdheit. In het jaar 1659 wierdt hy hoogleeraar in de wiskunde, en gaf verſcheide Verhandelingen uit, als: *Breviarium Hiſtoricum*; *Aſtrognoſiæ Compendium*; *De numerorum doctrina aphoriſmi* 344; *Continuatio Sleidani de quatuor ſummis Imperiis, ab initio Caroli* V, *usque ad annum* 1668. In het jaar 1662, den 13 October, wierdt hy Doctor in de Theologie, en in het jaar 1664 hoogleeraar in de geſchiedeniſſen. In het jaar 1666 maakte de keurvorſt hem adſeſſor van de Godgeleerde Fakulteit, de welke hem opdroeg tegen Calixtus te ſchryven, waar op hy zyne *Defenſio & Vindiciæ conſenſus repetiti fidei veræ Lutheranæ* uitgaf. Wanneer Johannes Micrælius ſtierf, wilde men hem in zyn plaats te Stettin tot Rector aanſtellen: ook wilde men hem te Eperies tot eerſten hoogleeraar van het gymnaſium van die plaats beroepen; maar hy weigerde beide. Hertog Ernſt beriep hem naar Gotha, en liet hem ongaarne van zyn hof. Doch na dat hy van Wittenberg was wederom gekomen, ſchreef hy op het verzoek van dien hertog zyn *Breviarium Theologicum*. In het jaar 1669 beriep de Raadt van Dantzig hem tot Rector en hoogleeraar in de Theologie, ook tot predikant in de kerk van de H. Drievuldigheit, welk beroep hy in het jaar 1670 aannam. Doch de vinnigheit, met welke hy de Gereformeerden en de Roomſch-Katholyken te keer ging, verwekte hem vele vyanden, en noodzaakte hem het aangeboden beroep naar Hamburg aan te nemen; hoewel hem ook in den zelven tydt het hoogleeraarsampt in de Godgeleerdheit op de univerſiteit te Grypswalde door den koning van Zweden wierdt opgedragen. Terwyl hy derwaarts op weg was, wierdt hy, op het bevel van den keurvorſt van Brandenburg, op zee vaſt gehouden, en naar Kuſtrin gevoert, om dat hy tot hier toe zo hevig tegen de Hervormden gepredikt hadt. Alzo nu die van Dantzig daar over grote beweging maakten, en de Gereformeerden zelf voor hem baden, raakte hy weder los, en kwam te Dantzig, na dat te voren de Hamburgers, de koning van Zweden, en die van Polen te vergeefſch om zyne ontſlaging hadden aangehouden. Sedert dien tydt was hy niet meer zo hevig in zyne predikatiën, en leefde tot zyne doodt toe, die in den jare 1682 voorviel, in ruſt. Hy heeft behalven de reets gemelde ſchriften nog de volgende nagelaten: *Breviarium Chronologicum*; *Geographia Mathematica*; *Aphoriſmi Aſtrologici, cum methodica doctrina Cypriani Leovitii de judiciis nativitatum*; *Doctrina aſtrorum Mathematica*; *De priſca eccleſiæ in cenſendis hæreticis æquitate*; *De Manichæiſmo*; *De Waldenſibus*; *De Catechumenis*; *De priſcis publicè pœnitentium ritibus*; *De computo Thalmudico-Rabbinico*; *De anno Ebræorum Eccleſiaſtico*; *De computo Turcico-Arabico, & excidii Conſtantinopolitani anno*; *De computo veterum Germanorum*; *De computo Julio-Conſtantiniano*; *De computo Gregoriano*; *De ritibus flagellandi apud Judæos*; *De Chriſtianiſmo Senecæ*; *De Monothelitarum hæreſi*; *De ænigmate Simſonis è Jud.* XIV, 14. enz. *Witte Memor. Theol. Dec.* XVI. *Hartknoch Preuſſiſche Kirchen-Hiſt. lib.* III, *c.* 11. *Puffendorf de rebus geſtis F. W. l.* XIII. §. 59. *&c. Arnold Hiſt. der Kerken en Ketteren.*

STRAUCH, (JOHAN) een rechtsgeleerde, wierdt geboren te Wittenberg den 26 Juny des jaars 1588, en leide zich, na dat hy den grondt tot de wetenſchappen gelegt hadt, voornamentlyk op de wysgeerte. Daar na oeffende hy zich in de rechtsgeleerdheit, en reiſde, om het daar nog verder in te brengen, naar Praag, tot eenen zyner bloedverwanten, de welke veel met openbare Rykszaken te doen hadt. Hy bragt aldaar eenige jaren door, en na dat hy zich een ryken voorraadt van rechtsgeleerde kenniſſe verkregen hadt, keerde hy weder naar Wittenberg. In den jare 1618 wierdt hy licentiaat in de rechten, het volgende jaar Doctor, en weinig tyds daar na advokaat voor 't keurvorſtelyk hof. In den jare 1622, den 23 April, wierdt hy naar Dresden beroepen, en verkreeg aldaar een plaats onder de hof-Raden. Wanneer daar na in het jaar 1629 D. Bartholomeus Reuſner, keurvorſtelyke appellations-Raadt, ſenior van de rechtsgeleerde Fakulteit, director van den kerken-Raadt, en eerſte hoogleeraar in de rechten te Wittenberg, geſtorven was, kwam hy in des zelfs plaats. Hy vaardde dat beroep aan in den jare 1630, en liet zich altydt met grote zorgvuldigheit de rechten en vryheden van de hogeſchole aangelegen zyn. In het jaar 1621, den 29 May, trouwde hy met Catharina, dochter van Michiël Bluhm, Raadt en kamerheer te Wittenberg, by welke hy zeven kinderen verwekte, van welke hem eene dochter en vyf zonen overleefden. Hy is in den jare 1639, terwyl hy voor de twede maal Rector magnificus was, geſtorven. Zyne ſchriften zyn de volgende: *Exercitationes exotericæ de controverſiis illuſtrioribus*; *Diſſertationes ad Jus Juſtinianaum*; *Diſputationes de locatione & conductione*; *De Germanorum Principum jure*; *De promotione diſp. inauguralis*; *Collegium Juridicum ſucceſſionum ab inteſtato*; *Liber de legitima*; enz. *Buchner. in programm. funebr. Freheri Theatr.*

STRAUCHIUS, (JOHANNES) een beroemd rechtsgeleerde, wierdt in het jaar 1612, den 2 September, te Colditz, in Meiſſen, geboren. Hy ſtudeerde eerſt te Leipzich, en daar na te Wittenberg, en te Jena, alwaar zyn bloedverwant, Frederik Hortleder, hem in zyn huis en aan zyn tafel nam, en in dier voegen aanprees aan Erneſt, hertog van Saxen, dat hem wierdt opgedragen de oude ſchriften en gedenkſtukken aan het Weimarſche hof te onderzoeken, waar voor hy eene ryke beſolding kreeg. Drie jaren daar na keerde hy weder naar Leipzich, wierdt in den jare 1638 Magiſter, naderhandt lidt van 't groot vorſten-collegie, kort daar na aſſeſſor van de Philoſophiſche Fakulteit, en eindelyk profeſſor in de Philologie en Hiſtorie. In het jaar 1652, den 1 Juny, wierdt hy te Jena Doctor in de rechten gemaakt, en diſputeerde, na dat hy aldaar hoogleeraar in de rechten was geworden, den 4 Auguſty *De novi operis nunciatione*. Hier op wierdt hy kancelier, en in den jare 1677 eerſte hoogleeraar te Gieſſen, daar hy ook tot zyne doodt toe, voorgevallen den 2 December des jaars 1697, gebleven is. Dat hy de rechtsgeleerdheit in den grondt verſtondt, en zo wel in de Duitſche oudheden en kerkelyke geſchiedeniſſe, als in het burgerrecht van Juſtinianus zeer ervaren was, tonen zyne ſchriften overvloedig. Onder de zelve zyn: *Amœnitates Juris Canonici*; *Lexicon particularum Juris*; *Diſſertationes ædilitiæ*; *De modo appellandi ad Cameram*; *De regno Arelatenſi*; *De regula Catoniana*; *De centeſimis uſuris*; *De Feudo nobili*; *Controverſiæ illuſtres*; *Diſſertationes exotericæ Juris publ.* XIII; *Diſſertationes ad univerſum Jus Juſtinianeum*, *De jure fratrum, eorumque præ ſororibus prærogativa*; *Diſp. de Juris naturalis & civilis convenientia*; *de jure maritorum in uxorem resque uxorias ib. de oppignorationibus Imperialibus*; *De tempore*; *De regali vectigalium jure*, enz. *Zeumerus in vit. Profeſſ. Jur. in acad. Jen. p.* 166 *ſeq.*

STRAVICHO, STRAVICO, eene kleine ſtadt van Turkye, in Europa. Zy is gelegen in Romanië, aan de kleine golf van Stravicho, op de grenzen van Bulgarië, tuſſchen Meſembria en Siſopolis. *Maty Diction.*

STRAVICHO, STRAVICO, eene andere kleine ſtadt van Turkye in Europa. Zy is in Bulgarië gelegen, tuſſchen de monden van den Donauw aan de Zwarte zee, twaalf mylen van Ki-

lia Nova ten Zuid-Oosten. *Maty Diction.*

STREEFKERKE, een groot dorp van Zuid-Hollandt, in den Alblasserwaardt, aan de linker zyde van de Lek, zich uitstrekkende ten Oosten tot aan de baronnye van Liesveldt. Het heeft eene grote kerk, kruisgewys gebouwt, met een fraaien toren. Kerk en predikant staan onder de classis van Dordrecht.

STREEK, (JURIAAN VAN) een bekwaam schilder, was geboren te Straasburg in den jare 1632. Hy verkoos tot zyne voorwerpen allerhande soort van stil leven, gepluimde helmetten, boeken, brieven, speeltuigen, en alles wat daar toe behoort; ook wel een doodshoofdt, of iets diergelyks, om het ten zinnebeeldt van de vergankelykheit des menschen leven te doen strekken, het welk hy met zulk een goed oordeel zamenschikte, dat het een tegen het ander zyne behoorlyke werking deedt. Zyn licht en bruin wist hy wonder wel waar te nemen, en hadt een stout penceel, waar door zyn werk in kracht tegen de natuur dorst ter monstering komen. Hy schilderde ook zomwylen portretten, die goed zyn.

STREHLA, een oud stedeke en slot van Meissen, drie mylen van Torgau gelegen, het welk die van *Pflug* toebehoort. Regt daar tegen over, aan de Elve, legt het marktvlek Lorentskirch, alwaar jaarlyksch, des woensdags na St. Laurens-dag, een grote jaarmarkt gehouden wordt. *Knaut Prodrom. Misn.*

STREIN, of STRINIUS, (RICHARD) een Oostenryksch baron, van den Protestantschen Godsdienst, was doorgeleerd in de Romeinsche oudheden, als blykt uit het boek, dat hy geschreven heeft, en dat voor tytel voert: *De gentibus & familiis Romanorum.* Hy gaf ook eenige Redenvoeringen uit om de vryheit der Vereenigde Nederlandsche provincien te verdedigen: doch hy wilde niet voor den schryver daar van te boek staan, uit vreze van het Oostenryksche huis, wiens onderdaan hy was, te vertoornen. Ook schreef hy eenige Godgeleerde verhandelingen, en een boek, getytelt: *Commonitorium de Roberti Bellarmini scriptis atque libris. Vossius de Philos.*

STRELEN, STREHLE, eene kleine stadt aan de Ohla, in Silesië, in het vorstendom Brieg. Zy is in den jare 1707 byna geheel afgebrand, en in den jare 1709 heeft zy, uit kracht van de Alt-Ranitatsche vrede, eene Luthersche kerk en school bekomen. *Luca Schlesw. Chron.*

STRELITZ, eene stadt in de Mekelenburgsche heerlykheit Stargard, gelegen niet verre van de Mark Brandenburg, en Wesenberg. Alhier zyn zeer vele vyvers en meiren, wonende daar eene linie der hertogen van Mekelenburg, de welke een aanvang genomen heeft met *Adolph Frederik* den II, wanneer die zich in den jare 1701 dus met hertog Frederik Willem van Zwerin verdroeg, dat hem de heerlykheit Stargard, nevens het vorstendom Ratzeburg, met de kommanderyen Nirow en Nemerow, insgelyks 8000 daalders tot 't opbouwen eener residentieplaats, en jaarlyksch uit den Boitzenburger tol 9000 daalders zouden overgelaten worden. Op hem volgde in den jare 1708 zyn zoon *Adolph Frederik* de III. *Topogr. Saxon. infer. p.* 228. *Europ. Herold T.* I, *p.* 493.

STRELITZEN. Aldus noemde men eertyds een soort van Moskovische soldaten, welke te voet met vuurroers dienden, en het puik der Moskovitische legers, gelyk by de Turken de Janitzaren, uitmaakten. De hoedanigheden, welke men hen voor dezen toeschreef, zyn deze, dat zy zeer onderdanig, arbeidzaam, met slechte kost te vrede, en om eene belegering uit te harden zeer bekwaam waren, daarentegen, dat zy in veldslagen, na eens de vlucht genomen te hebben, noch de geringste tegenweer meer boden, noch om hun leven baden, maar zich als het domme vee lieten doodslaan. De keizer Peter Alexowitz heeft hen om hunne gedurige wederspannigheit afgeschaft, en zyne krygsbenden doorgaans op den Duitschen voet gebragt. Doch de Strelitzen, die hy nog behouden heeft, zyn voor schutters gebruikt. *Olear. Itinerar. Moscovit. Hornii Orb. Polit.*

STRENGENES, of STREGNES, in 't Latyn *Strengnesia*, eene Zweedsche stadt, nevens een slot, in de provincie Sudermanlandt. Zy heeft een bisschoppelyken setel, onder den aartsbisschop van Upsal behorende, en is aan 't Meeler-meer gelegen, acht Zweedsche mylen van Stokholm ten Westen, en drie van Torsil ten Oosten. Wanneer het meer toegevroren is, wordt alhier in het begin van February een jaarmarkt gehouden. Koning Karel de IX legt daar in de hoofdkerk begraven.

STRENIA, eene godin der Romeinen, de welke het opzicht hadt over de nieuwejaars-giften, de welke *Strenæ* genaamt wierden. Men vierde haar feest op nieuwejaarsdag, en offerde aan haar in een gewyden kleinen tempel, gelegen by den zogenaamden heiligen weg. Het woordt *Strenus* betekent *goed, gelukkig. Dempster. in Paralipom. ad Rosin. l.* I.

STRENUA. Zie AGENORIA.

STRIEGAU, in het Latyn *Strigovia*, eene stadt in het Silesische vorstendom Schweidnitz, tusschen de steden Schweidnitz en Jauer gelegen. Zy heeft in den jare 1289 stadsrechten verkregen, en is van wegens de zogenaamde *terra sigillata*, of *Striegauer aarde*, als ook van wegens het goed bier, dat daar gebrouwen wordt, bekend. De Maltezer ridders hebben alhier eene kommandery. In den jare 1718 heeft zy door het vuur veel geleden, en is vervolgens nog meer vervallen. *Henelii Siles. renov. Luca Schl. Chron.*

STRIGELIUS, (VICTORINUS) den 26 December des jaars 1524 te Kaufbeuern geboren, verloor zynen vader in 't jaar 1527, en wierdt in 't jaar 1538 naar Fryburg, in Brisgau, gezonden, om zyne studiën voort te zetten. Hy oeffende zich in de wysgeerte onder Joh. Zinckius, en ging in 't jaar 1542 naar de hogeschole van Wittenberg, daar hy zyn werk maakte van de gronden der Protestanten te leren kennen. Hy woonde de lessen van Luther, en nog naarstiger die van Melanchthon by; en in 't jaar 1544 meester in de philosophie geworden zynde, gaf hy zelf byzondere lessen, daar hy een groten naam door kreeg, en die zyne leerlingen van groot nut waren. Hy volhardde daar in tot dat de oorlog hem dwong Wittenberg te verlaten, en naar Maagdenburg te gaan, van waar hy naar Erfort trok. De oorlog over zynde begaf hy zich in 't jaar 1548 naar Jena, alwaar hy twee jaren daar na in den echten staat tradt; en deze zyne vrouw twee jaren daar na gestorven zynde trouwde hy voor de twede maal. Hy woonde de zamenspraak te Eisenach in 't jaar 1556 by, en zintwistte op eene vriendelyke wyze met *Menius* over een stuk, daar de Theologanten het oneens onder elkander over waren, rakende de noodzakelykheit der goede werken ter zaligheit. Hy bragt dezen twist tot zeven voorstellingen, daar het gesprek over liep. Menius verbondt zich in de tegenwoordigheit van den keurvorst van Saxen en de gansche vergadering, dat hy van de lere, in de zeven voorstellingen vervat, niet zou afgaan, erkennende, dat de zelve met Gods woordt overeenkwam. Op 't bevel van den vorst stelde Strigelius een formulier op, dat alle de Godgeleerden ondertekenden. Het jaar daar aan viel hem Illyricus op 't lyf, en redentwistte met hem te Weimar. Zy waren beide hoogleeraars te Jena. Hun twist liep over deze twee punten: *Of Godt, wanneer hy een zondaar wederbaart, een nieuwe substantie schept*; enz. *Of de genade des H. Geestes den mensch eenige vryheit laat.* Strigelius ontkende het eerste, en bevestigde het twede. Illyricus hieldt het met de lere van Luther van den knechtelyken wil (*de servo arbitrio*). Strigelius met die van Melanchthon, die veel zachter was; en dus wordt hy voor een der hoofden der *Synergisten* gehouden, dat is te zeggen van degenen, die leren, dat de wil van den mensch met de genade medewerkt: weshalven Quenstedt hem voor de fakkel en den stokebrandt van den Synergistischen oorlog houdt. Te Weimar was het twistgeding in den jare 1560, gelyk uit het boek, daar van in 't jaar 1560 uitgekomen, te zien is. Strigelius klaagde; dat zy niet trouw gedrukt waren. Men zette hem gevangen, met twee anderen, in 't jaar 1559, om dat hy eenige Theologische leringen, en het schrift, dat die van Weimar tegen de Wittenbergers hadden uitgegeven, afkeurde. Ziek geworden zynde wierdt hem toegelaten, dat hy by zyne vrouw in zyn huis zou overgebragt worden; maar als gevangen blyven. Vele vorsten, en keizer Maximiliaan zelf, spraken voor hem, en verkregen, dat hy 't bezoek van zyne vrienden mogt hebben. Na drie jaren wierdt hy op vrye voeten gestelt, en hervatte zyne lessen: maar begrypende, dat hy in een standplaats was, daar hy niet veilig was, waar van hy gewaarschouwt wierdt van verscheide kanten, verliet hy Jena, en wilde daar niet wederkeren, niettegenstaande alle de vertogen, die hem 't hogeschool van deze plaats deedt. Hy schreef, dat men, indien men zyn vertrek wraakte, het niet aan zynen wille, maar aan het ongeluk der tyden, en de lagen der valsche broederen moest wyten; kortom, dat hy zich liever in eene woestyn wilde begeven dan naar Jena wederkeren. Hy ging naar Leipzich, alwaar hy zyne aantekeningen over de *Psalmen* uitgaf. Hy verkreeg van den keurvorst de vryheit om te onderwyzen of te Wittenberg, of te Leipzich. Hy verkoos de laatste plaats. In 't jaar 1563, den 1 Maart, begon hy aldaar zyne lessen, waar in hy niet alleen de Godgeleerdheit, maar de reden-en zedekunde onderwees. Met zyne Godgeleerdheit was hy gekomen tot het artykel van 't Avondmaal, dat hy in 't jaar 1567, in February, stondt uit te leggen; maar hy vondt de deur van de gehoorzaal gesloten; en men kondigde hem aan, dat hy met zyne lessen moest eindigen. Hy beriep zich op den keurvorst van Saxen; maar geen recht daar van krygende, nam hy de wyk voor den haat der Theologanten, en trok naar de Palts, in hope, dat de keurvorst van de Palts zorg voor hem zou dragen, waar in hy zich niet bedroog; want hy wierdt te Heidelberg beroepen om aldaar als hoogleeraar de zedekunde en andere wetenschappen te onderwyzen. Hy kweet zich daar in meesterlyk tot zyne doodt toe, die voorviel den 26 Juny des jaars 1569, in zyn 44 jaar, zynde volgens zyn wensch niet lang ziek geweest. Hy was een goed philosooph en een goed Godgeleerde, die een uitstekende gaaf bezat om de jeugdt te onderwyzen. Hy hadt duizende wederwaardigheden in zyn leven; men beschuldigde hem van kettery; men scheurde hem van een zo veel als men kon; men deedt hem in den ban; men dwong hem geldboeten af, enz. Melanchthon, die zyne geboortester hadt gemeten, zeide, dat de zelve hem allerhande ongelukken voorspelde. Dit alles was oorzaak, dat hy naar de doodt verlangde, om de zelve redenen als Melanchthon; die dood wenschte te zyn, voor eerst om by Godt te zyn, en ten twede om verlost te wezen van den haat der Theologanten. Onder zyne schriften zyn de volgende: *Argumenta & scholia in libros apocryphos*; *Ratio legendi scripta Prophet. & Apostol.*; *Hypomnemata in Proverb. Salomonis, Eccles. & Cantic. Canticor.*; *Commentar. de præsentia corporis & sanguinis Christi*; *Commentar. in Esaiam, Jerem. & Ezech. in lib. Esra, Nehemia, Esth & Ruth*; *Argumenta & scholia in librum Judicum*; *Commentarius in Judith, in lib. Sam. Reg. Chron. & Threnos*; *Loci Theologici*; enz. *Adam in vit. Theol. Germ. Thuan. Hist. sui temp. Teissier Addit. aux Elog. T.* I. *p.* 325. *Zeumer. in vit. Theolog. Jen. p.* 16 *seq. Fecht. Supplem. Hist. Eccles. p.* 91. *Freher. Theatr. Bayle Dict. Crit.*

STRIGES, STRIGÆ, of STRIÆ, (van het woordt *Strix*; een nachtuil) wierden door de Heidenen voor zekere schrikdieren gehouden, welke inzonderheit de kleine kinderen kwelden, de welke men door 't ophangen van knoflook, of andere kwalyk riekende dingen tegen hen meende te beschutten. Hedendaags worden door dit woordt hexen en tovereffen betekent, de welke de Italianen gewoon zyn in hunne taal *Strighe* te noemen. *Plin. l.* XI. *c.* 39. *Barth. Animadvers. ad Stat. Thebaid. l.* I. *vs.* 601.

STRIGONIE. Zie GRAN.

STRIVALI, of STROFADI, van ouds STROPHADES, twee kleine eilanden in de Iönische zee, aan de Zuidzyde van het eilandt Zanten, tegen de Westzyde van Morea. Het grootste heeft maar drie of vier mylen in den omtrek, doch brengt zeer vele druiven, en andere heerlyke vruchten voort. Het is overal zo vol waterwellen, dat men byna nergens een stok kan in den grondt steken, daar geen water komt uitborrelen. Men zegt, dat in de wellen van dit eilandt dikwils bladeren van ahornboomen gevonden worden, hoewel 'er gene op dit eilandt, ook in gene naby gelegene eilanden wasschen, behalven in Morea, het welk by de 30 mylen daar van daan legt. Dit doedt eenigen denken, dat deze bronnen door eenige verborgene onderaardsche buizen daar van daan komen. De inwoonders van deze eilanden zyn Kalojers, of Grieksche monniken, de welke nooit trouwen, in getal omtrent 60, of 80. Hun klooster is gebouwt op de manier van eene sterkte, boven met een aarden wal, met goed kanon voorzien, en met schotdeuren aan de poort, om het inkomen te beletten aan de Corsaren, of zeerovers, hoewel zy geen grote reden hebben om voor hen te vrezen, om dat niet alleen de Turken, maar ook de zeerovers uit Barbarye eene grote eerbiedt voor deze monniken hebben, het eilandt niet aandoende dan alleen om 'er water in te nemen. De poëten hebben verdicht, dat de Harpyen zich op dit eilandt begaven, na dat zy tot hier toe door Zethes en Kalaïs verjaagt waren. *Virgilius lib.* III *Æneid. Spon Voyage de l'Italie an.* 1675. *Coronelli Descript. de la Moree.*

STROMBERG, een keur-Paltsisch ambacht, het welk aan den linker oever van den Rhyn, tusschen Bingen en Baccherach, gelegen is, en eene middelmatige stadt, van den zelven naam, nevens eenige kleine plaatsen in zich bevat.

STROMBERG, eene kleine stadt, slot en ambacht in het sticht van Munster, naby de rivier de Lip. De oude bezitters hebben zich burggraven genoemt, en zou de bisschop van Munster, nevens zyne bondgenoten, den laatsten bezitter daar van in de XIV eeuwe wegens zyne gepleegde stroperyen verdreven hebben, hoewel anderen staande houden, dat de laatste burggraaf *Burchard* wegens eene misdaadt door keizer Karel den IV in den ban is gedaan, waar op *Florianus*, bisschop van Munster, dit burggraafschap in den jare 1372 van den keizer voor het sticht erfelyk heeft verkregen. In den jare 1653 zocht bisschop Christoffel Barend van Galen, als burggraaf van Stromberg, zitting en stem in het Ryks-collegie. *Hammelman de famil. emort.* l. I. *p.* 69. *Tromsdorf Accur. Geogr. Spen. Hist. insign.* l. III, *c.* 25. *Luca Fursten-Saal p.* 799.

STROMBOLI, STRONGYLE, een van de Liparische eilanden in de Toskaansche zee, omtrent de Noordkust van Sicilië, aldus genaamt van hare ronde gedaante, de welke omtrent tien Duitsche mylen in den omtrek bevat. Dit eilandt werpt dag en nacht zwavelachtige vlammen uit, de welke niet alleen een stinkende lucht van zich geven, maar daar by den grondt zo onvruchtbaar maken, dat de zelve niet kan bebouwt worden. Echter zyn daar in eenige hoeken, de welke zeer vruchtbaar zyn in allerhande ooft en boomwolle. De inwoonders weten drie dagen te voren aan den rook wat windt 'er zal waaien. Doordien nu *Æolus* alhier koning is geweest, hebben de dichters daar uit gelegenheit genomen den zelven voor den godt der winden uit te geven.

STROMITA, of MIRA, eene stadt in Lycië, tegenwoordig een aartsbisschoppelyke setel, welkers aartsbisschop 36 bisschoppen onder zich heeft. Zy is twee mylen van de zee gelegen.

STROMLINGS, een lustslot, het welk Hedwig Eleonora, weduwe van Karel Gustaaf, koning van Zweden, naby Stokholm heeft laten bouwen, en met schoon huisraat voorzien.

STROMONA. Zie STRYMON.

STONGOLI, in het Latyn *Strongylum*, eene kleine stadt en vorstendom in het koninkryk van Napels, in Calabria citeriori, is een bisschoppelyke setel, onder den aartsbisschop van Santa-Severina, op een hogen heuvel gelegen, drie mylen van de Iönische zee West-, en acht van Santa Severina Zuid-Oostwaarts. Eenigen houden het daar voor, dat deze stadt van ouds *Macalla* genaamt wierdt. *Alberti.*

STRONGYLE is de oude naam van het eilandt Naxus, hedendaags *Nixia*, in den Archipel, tegen over Europa. *Plinius l.* IV, *c.* 11.

STRONGYLE. Zie STROMBOLI.

STROPADES. Zie STRIVALI.

STROUD, eene marktstadt in Engelandt, in het graafschap van Glocester, het welk men Bisleig noemt, gelegen aan de rivier de *Stroud*, daar een brug over de zelve legt, en men vele volmolens heeft. De stadt is fraai, wel gebouwt, en dryft een goeden koophandel. Aldaar wordt ook het beste scharlaken van geheel Engelandt geverwt, hebbende het water van de rivier Stroud daar toe eene byzondere eigenschap. Zy legt 78 Engelsche mylen van Londen.

STROZZI (PHILIPPUS) was geboren uit het oude huis der *Strozzi* te Florence, het welk sedert de XIII eeuwe beroemd is geweest, en niet alleen te Florence de hoogste eeramten heeft bekleed, maar zich ook in andere Italiaansche hoven en steden uitgebreid, en in vremde landen zyn geluk gemaakt. Deze Philippus was een ryk, geleerd en onder de Florentynen zeer aanzienlyk man, en stondt zeer wel by die van Medicis, naardien hy de dochter van Laurens van Medicis, hertog van Urbino, ter gemalinne hadt, door welk middel, als mede door den koophandel, hy zyn huis zeer ryk maakte. Doch wanneer in den jare 1527 de Medicis uit Florence verdreven waren, verliet hy hen t'eenemaal, doordien paus Clemens de VII zynen zoon een kardinaalshoedt geweigert hadt; hoewel hy ook liever gezien hadt, dat zyn huis onder die van Medicis groter was geworden. Wanneer nu de regering in handen des volks kwam, verliet hy Florence, doch begaf zich weder derwaarts wanneer Alexander van Medicis herstelt wierdt. Hy stondt ook een tydlang zeer wel by den zelven, gelyk hy dan ook zeer aan de wellusten was overgegeven, en zeer weinig op den Godsdienst gezet. Doch eindelyk vertrok hy andermaal van daar met zyn gehele gezin en rykdommen, of om dat hy Alexander niet lyden mogt, of om dat deze heimelyk naar zyn lyf en goederen stondt. Van toen af bemoeide hy zich ten uiterste om Alexander te verderven, en bekwam van het keizerlyke hof geldt op geldt om des zelfs val te bevorderen. Doch wanneer zulks niet wel wilde gelukken, stookte hy Laurens van Medicis op tot den verradelyken moordt, dien hy aan hem uitvoerde, wierp zich ook, na den verrechten manslag, tot hoofdt op van de genen, die beletten wilden, dat Cosmus van Medicis de regering binnen Florence niet machtig wierdt. Doch hy wierdt in den jare 1537 van Cosmus geslagen en gevangen, wanneer hy, om eene schandelyke doodt te ontgaan, en zyne aanhangers niet te beklappen, zich zelf met een dolk, welken een der wachters hadt laten leggen, ontlyfde, maar te voren met de punt van den dolk of op de tafel, of aan de schoorsteen deze woorden schreef:

Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor.

Dat is: " Dat 'er een wreker uit onze beenderen opsta". Hy liet vier zonen na, waar van *Petrus* maarschalk van Vrankryk, *Robert* heer van Callalto, *Laurens* kardinaal, en *Leo* prioor van Capua geweest zyn. *Imhof Geneal. viginti illustr. in Ital. famil. Jovius Hist. l.* XXXVIII. *Rabelais Lettres. Balzac Entretien* 34. *Brantôme Capit. Franc. T.* II. *Bayle Dict. Crit.*

STROZZI, (PETRUS) maarschalk van Vrankryk, was de zoon van den voorgaanden Philippus, en in het eerst tot den geestelyken staat geschikt; maar hy verliet den zelven, om dat hem wegens zyne minderjarigheit een kardinaalshoedt geweigert wierdt, en begaf zich in den oorlog, de welke in zynen tydt door geheel Italië gevoert wierdt. Hy is een der krygsoversten geweest, welke het met de Fransche kroon hielden, en tot haren dienst van tydt tot tydt volk aannamen, en hy wierdt, na dat zyn vader den slag by Monte-Muelo tegen Cosmus van Medicis in den jare 1537 verloren hadt, genoodzaakt zyn geluk op deze wyze te zoeken, en zich den Franschen dienst volkomen op te offeren, waarom hy zich ook eindelyk naar Vrankryk begaf. Doordien hy nu in verscheide gelegenheden zyne dapperheit hadt betoont, ook in den jare 1545 de onderneming tegen Engelandt, waar in hy, naar het berecht van eenigen, de galeien geboodt, en in den jare 1548 den tocht tegen Schotlandt hadt bygewoont, in den jare 1551 ook den hertog Octavio met byzondere vaardigheit eenige hulpbenden naar Parma aangebragt hadt, en in den jare 1552 in de belegering van Metz zich zeer wel hadt gehouden, verkreeg hy in den jare 1554 het opperbevel in den Siënneeschen oorlog, waar in hy in den beginne wel eenig voordeel behaalde, maar kort daar na by Marciano geslagen, en gevaarlyk gekwetst wierdt. Zo haast als hy van zyne wonden genezen was, begaf hy zich heimelyk naar Siëna, en stelde aldaar verscheide orders, diende daar op, weder by zyne benden gekomen zynde, in den Toskaanschen oorlog, na het eindigen van den welken hy meest te Antibes woonde, behalven dat hy den paus in het versterken van Civita-Vecchia en andere plaatsen de behulpzame handt boodt, zynde aan het Fransche hof wegens den slag by Marciano zwart gemaakt. Des ongeacht verhief de koning hem kort daar na tot maarschalk van Vrankryk. In den jare 1556 wierdt hy van den koning andermaal tot opperbevelhebber der hulpbenden benoemt, de welke den paus te hulpe gezonden wierden. Doch alzo na den veldslag by St. Quintin de Fransche legerhoofden op het einde van het jaar 1557 te rug ontboden wierden, vertrok hy ook weder naar Vrankryk, en woonde in den jare 1558 de belegering van Calais by, welke plaats hy te voren in een vremd gewaadt zeer nauw hadt bezichtigt, en nog in dat zelve jaar ging hy mede voor Didenhoven, in welke laatste belegering hy door een schoot in de linker borst den 20 Juny gedood wierdt, wanneer hy bezig was om met den hertog van Guize eene bekwame plaats voor de batteryen uit te kiezen. Hy liet van zyne gemalinne Laodamia van Medicis een zoon na, *Philippus*, van wien hier na zal gesproken worden, en eene dochter, *Clara* geheten, de welke aan Honoratus, grave van Tende, wierdt uitgetrouwt. Hy hadt nog een onechten zoon, met name *Scipio*, geteelt, die Maltezer ridder wierdt, en in den jare 1554 by Porto-Hercole is gesneuvelt. Hy was een voortreffelyk legerhoofdt, doch in zyne ondernemingen zeer ongelukkig. Men is ook van gevoelen, dat hy beter in staat was om in en voor belegerde steden dan in het open veldt te gebieden. Daar by hadt hy zeer wel gestudeert, en was gewoon zyne letteroeffeningen onder zyne krygsverrechtingen altydt voort te zetten. Men heeft in zyne boekery eene van hem gemaakte Grieksche overzetting van *Julius Cæsar*, met Latynsche aanmerkingen, gevonden. Zyn vader hadt hem een schat van vyf tonnen gouds nagelaten, welke hy merendeels in den dienst des konings van Vrankryk heeft zoek gebragt: want hy was zeer edelmoedig, en kon niet wel goede woorden geven om weldaden te erlangen. *Thuanus. Mezeray. De Forquevauls. Vies des plus grands Capit. Brantôme Capit. etrang. T.* II. *Imhof Geneal. viginti illustr. in Ital. fam. p.* 215.

STROZZI, (LAURENS) zoon van Philippus den ouden, en broeder van den voorgemelden Petrus, volgde in het eerst den oorlog, en diende insgelyks onder de Franschen, tot dat de koningin Catharina van Medicis, vermaagschapt aan het geslacht der *Strozzi*, hem daar toe bragt om den oorlog te verlaten, en zich in den geestelyken staat te begeven, waar toe hy des te bekwamer was,

was, doordien hy zich reets in zyne jeugdt tamelyk wel in de letteroeffeningen geoeffent hadt. Hy verkreeg ten eerſte twee ryke abdyen, en wierdt in den jare 1548 biſſchop van Beſiers. Hier na kreeg hy eene plaats in den Raadt des konings, en, eensdeels op de voorſpraak van den koning van Vrankryk, anderendeels door die van zynen broeder, van wien zich de paus in dien tydt bediende, in den jare 1557 de kardinaals waardigheit. Vervolgens wierdt hy biſſchop van Albi, en eindelyk, in den jare 1566, aartsbiſſchop van Aix, waar op hy te Avignon in het 48 jaar zyns ouderdoms is geſtorven. *Thuanus. Ciacconius Hiſt. Pontif. Imhof Geneal. viginti illuſtr. in Ital. fam.*

STROZZI (Leo) was insgelyks een zoon van Philippus Strozzi den ouden, en de broeder van de twee voorgaande. Hy was ridder van Malta, en kreeg van zynen neef Clemens den VII het prioorſchap van Capua, en het opperbevel over alle de galeien, het welk toen een groot ampt was, waar op hy den Turken veel afbreuk deedt. Naderhandt raakte hy, gelyk zyn gehele huis, overhoop met die van Medicis, en vele verdrevene Florentynen vielen hem toe, met welke hy zich in Franſchen dienſt begaf, wanneer de Franſchen en Turken in den jare 1543 Nizza belegerden, welke belegering hy zelf bywoonde, waar op hy door den koning François met tien galeien in gezantſchap aan de Ottomanniſche Porte gezonden wierdt, gelyk hy zulks mede onder Henrik den II deedt. In den jare 1547 maakte Henrik de II hem opperhoofdt over zyne galeien, welke hy naar Schotlandt zondt, alwaar hy ook het kaſteel St. Andrews innam, en den moordenaar des kardinaals van dien naam in zyn geweldt kreeg. Even zo gelukkig was hy in den jare 1549, wanneer hy tegen de Engelſche vloot met 12 galeien wierdt gezonden, en eenige ſchepen der vyanden vernielde. In den jare 1551 maakte hy met de Franſche galeien, onder zyn bevel ſtaande, een aanſlag op de keizerlyke ſchepen, onder Andreas Doria, die den aartshertog Maximiliaan uit Spanje zou afhalen; en hoewel Doria hem ontkwam, nam hy echter deze gelegenheit waar, ſtevende met Spaanſche zeilen, als of hy Doria was, naar Barcelona, en hadt door die liſt de ſtadt byna overrompelt. Doch doordien het by tyds ontdekt, en de haven geſloten wierdt, kon hy verder niet doen dan dat hy eenige galeien, nevens eenige koopvaardyſchepen en gevangenen, die aan ſtrandt gekregen wierden, met zich naar Marſeille nam. Ondertuſſchen hadt de konneſtabel van Montmorenci hem zo lelyk by den koning uitgekreten, dat de maarſchalk, zyn zoon, en de graaf van Villars reets op weg waren om hem zyn bewindt te ontnemen, het welk hy echter niet wilde afwachten, maar, doordien hy daarenboven eenigen achterdocht hadt, dat men hem naar het leven ſtondt, met de nieuwelings veroverde Spaanſche galeien, en nog eene, die zynen broeder toebehoorde, heimelyk naar Malta vertrok, en den koning de redenen in geſchrift overzondt. Hy liet zich hier op ten uiterſte daar aan gelegen zyn om den Turken afbreuk te doen, welker kuſten hy op zyne reizen naar de Porte zeer naauwkeurig hadt bezichtigt, ondernam ook eens een aanſlag op de ſtadt Zara in Barbarye, maar die al te vroeg uitlekte. Doch wanneer in den jare 1554 de oorlog in Italië weder begon, wierdt Leo Strozzi van de Franſche kroon weder in dienſt genomen, in dier voegen, dat hy met 12 galeien in de Middelandſche zee, en in alle de havenen, welke in Italië onder de gehoorzaamheit der Franſchen ſtonden, het bevel zou hebben, ook niet verplicht zyn tegen zyn wil weder naar Vrankryk te keren. Deze voorwaarden nam hy aan, niettegenſtaande hem van des keizers wegen veel voordeeliger wierden aangeboden, kwam daar op weder in Italië, en verſterkte Porto Hercole, doch wierdt, wanneer hy de kleine plaats Scarlino wilde bezichtigen, van een zich verſcholen hebbenden boer geſchoten, zo dat hy weinig dagen daar na, in het 39 jaar van zynen onderdom, kwam te ſterven. Zyn ligchaam wierdt toen wel te Porto Hercole begraven, doch het volgende jaar, wanneer de keizerſchen de plaats veroverden, in zee geworpen. Hy was een der voortreffelykſte zeehelden van zynen tydt, en zeer aangenaam in den omgang; doch hy kon, naar de manier van het hof, niet pluimſtryken, en ging, als men zegt, regt door zee. *Thuanus l.* III, V, VI, VIII, *&* XIV. *Mezeray. Brantôme Capit. Franc. T.* II.

STROZZI, (Philippus) zoon van den maarſchalk Petrus Strozzi, wierdt in den jare 1541 te Venetië geboren, en kwam, zeven jaren oud zynde, in Vrankryk, alwaar hy edelknaap van den koning François den II, die toen Dauphin was, wierdt. Zynen eerſten veldtocht deedt hy in Piëmont, onder den maarſchalk van Briſſak. Het was een ſprong van zyne jonkheit, die hem derwaarts voerde, buiten kenniſſe van zynen vader. Namentlyk, verſtaan hebbende, dat het oorlog was in Piëmont, liep hy 'er uit zyns vaders huis, alleen met twee paarden en een roer, van Milaan naar toe, met eenen Jan van Eſt, een Duitſcher, die, na lang lopen door Vrankryk, eindelyk te Blois opgehangen wierdt, en die hem geraden hadt eenig zilverwerk van de maarſchalkinne zyne moeder voor reisgeldt mede te nemen. De maarſchalk verſtaan hebbende, dat hy dit uit oorlogsluſt gedaan hadt, vergaf hem deze daadt, droeg vervolgens zorg, dat hy in de letteren wel onderwezen wierdt, en begeerde, dat hy zyne ziel daar mede zou voeden voor dat hy aan zyn ligchaams nooddruft dacht. Hy was een dapper man, en liet zyne onverzaagtheit in verſcheide gelegenheden zien. In den jare 1558 woonde hy de belegering van Guines en Calais by, en in den jare 1560 diende hy in Schotlandt. In 't eerſt begaf hy zich in ſoldy in den eerſten binnenlandſchen oorlog, waar in hy eene bende te voet van des konings lyfwacht bekwam. Hy verzocht echter, dat hy de belegering van Rouaan mogt bywonen. In den tweden oorlog met de Hugenoten wierdt hy kolonel, en hadt het bevel over drie regimenten, hieldt zich mede dapper in den ſlag by S. Denys, en naderhandt in dien van Jarnak. In 't jaar 1569, na de doodt van D'Andelot, verkreeg hy 't ampt van kolonel generaal over 't Franſche voetvolk, dat hy zo wel in de wapenen deedt verſchynen, en het gebruik van de zware vuurroers deedt leren. Hy leide dat ampt neder wanneer hem het beſtier van 't leger, dat naar de Azoriſche eilanden, om Don Antonio, koning van Portugal, daar in te herſtellen, gezonden wierdt, wierdt opgedragen. Maar 't geluk viel hem zo tegen in dezen tocht, dat hy 'er op eene ongelukkige wyze het leven in verloor den 28 July des jaars 1582. Namentlyk, hy kreeg een dodelyke wondt in zyne dye digt by de knie. In dien ſtaat wierdt hy voor den marquis van Santa Croce, admiraal van de Spaanſche vloot, die den zeeſlag won, gebragt, en gehandelt als een zeerover. Hy liet hem dood ſteken, en, gelyk eenigen zeggen, in zee werpen; maar anderen verhalen, dat de marquis zyn ligchaam bewaarde, en aan de galg liet ophangen, nevens drie honderd Franſchen (daar 50 edellieden onder waren) die Strozzi gevolgt hadden, en die alle op 't eilandt S. Michel opgeknoopt wierden, als rebellen en zeerovers, zonder dat Henrik de III daar eenige weerwraak van nam. Strozzi was zeer ſtreng in de krygstucht, gelyk bleek, wanneer hy 800 meisjes van plaiſier, die het leger gevolgt waren, in de Loire deedt verdrinken. Zyne vryborſtige redenen over den Godsdienſt toonden, dat hy 'er niet veel hadt; maar *Brantôme* zegt, dat men hem hier in te kort doedt. Hy was ook, als men zegt, zeer bygelovig, in 't byzonder wat de ſterrewichelary aangaat, zo dat hy altydt een Almanak by zich droeg, waar in de gelukkige en ongelukkige dagen ſtonden aangetekent. *Thuanus l.* LXXV. *Mezeray. Varillas Hiſt. Henr.* III. *Brantôme Capit. Franc. T.* IV. *Bayle Dict. Crit.*

STROZZI, (Petrus, graaf) was een zoon van Jacobus Strozzi, keizerlyke generaal veldmaarſchalk luitenant, en van Octavia, de welke beide uit het Florentynſche geſlacht der *Strozzi* geſproten waren. Na dat hy zich zo wel in de letteroeffeningen, als in den wapenhandel hadt geoeffent, ging hy in den jare 1645, in het 19 jaar zyns ouderdoms, in het gevolg van den keizerlyken voornaamſten gezant, Maximiliaan van Trautmansdorf, naar Munſter en Osnabrugge, en van daar naar Brabandt, en hieldt zich een tydlang te Bruſſel op. Doch als hy in den jare 1647 vernam, dat keizer Ferdinand de III in perſoon tegen de Zweden was te veldt getrokken, kwam hy te poſt in het keizerlyke leger in Bohemen, en wierdt in het eerſt piekenier onder het regiment van den luitenant veldmaarſchalk Hunoldſtein, en bekwam naderhandt een vaandel en eene kompagnie. Koning Ferdinand de IV van Hungarië en Bohemen, naderhandt ook Roomſch koning, maakte hem zynen kamerheer, en vervolgens zynen hoofdman over de bende lyftrawanten, na wiens doodt, voorgevallen in den jare 1654, de keizer Ferdinand hem in zynen dienſt tot kamerheer en hofkrygsRaadt aannam, hem ook een regiment te voet gaf, met het welke hy als overſte, onder den keizerlyken veldmaarſchalk, den grave van Enckenfurth, in den jare 1656 in Italië geweeſt is. In den jare 1657 bevondt hy zich by het ontzet der ſtadt Aleſſandria della Paglia, in het hertogdom van Milaan, en wierdt daar in dodelyk gewond. Naderhandt diende hy in Polen tegen den koning van Zweden, in het leger, het welk de generaal luitenant, de graaf van Montecuculi, als generaal wachtmeeſter geboodt, woonde ook den krygstocht, tot hulp van den koning van Denemarken in den jare 1658 ondernomen, by, en was een tydlang keizerlyke gezant by den keurvorſt van Brandenburg, Frederik Wilhelm, als met wien zich het keizerlyke leger gevoegt hadt. Hy kwam na het ſluiten van de vrede tuſſchen Zweden, Polen en Denemarken in den jare 1660 weder in de keizerlyke erflanden, daar hy kort daar na weder een bediening kreeg, en in den binnenlandſchen oorlog in Zevenbergen zich liet gebruiken. Hy wierdt met den grave Johan te Rothal in Maart des jaars 1662 naar de zamenkomſt der Hungariſche ryksſtanden naar Presburg gezonden, en toen in hetzelve jaar de Turkſche groot-Vizier Achmeth in perſoon naar Hungarië trok, wierdt hem belaſt, als toenmalige keizerlyke generaal-veldmaarſchalk-luitenant, de krygsbenden uit Zevenbergen te rug te geleiden, waar op hy zich by Zercaz legerde, doch door eene gevaarlyke ziekte overvallen wierdt. Na zyne herſtelling trok hy weder naar neder-Hungarië, alwaar hy een tydt lang by Schnita zyn leger opſloeg, en zich naderhandt by het hoofdleger, onder den generaal luitenant, den grave van Montecuculi, voegde. Wanneer de veſting Neuheuſel van de Turken wierdt ingenomen, wierdt hy tot opperbevelhebber van het ſlot te Presburg (het welk hy daar op met allen ſpoedt beter liet verſterken) en de overſte Piami tot kommandant in de ſtadt aangeſtelt, doch kort daar na, als keizerlyke gezant naar Vrankryk gezonden, om van dien koning byſtandt tegen de Turken te verzoeken, welken hy ook, na dat hy den 2 January des jaars 1664 het eerſte gehoor gehad hadt, verkreeg. Na zyne wederkomſt belegerde hy met een hem toevertrouwden legerhoop, en nevens hem graaf Wolfgang Julius van Hohenlo de Turkſche veſting Kaniſcha, hoewel hy zulks hadt afgeraden, wierdt ook in die belegering, den 10 May, als hy op zyn poſt ſtondt, en kommandeerde, met twee ſchoten aan zyn arm en handt gekwetſt, en zou nog groter gevaar gelopen hebben, ten ware hem zyn generaal-adjutant te rug hadt getrokken; en toen men den 22 May van voor die veſting was opgebroken, en zich by Serinwar, in Kroatië, hadt nedergeſlagen, veroverden de Turken een eilandt in de rivier de Muhr, het welk hy met grote eer met den degen in de vuiſt hen weder ontnam, en by de 3000 Turken ter neder hieuw. Als hy nu na deze gelukkige verrechting zyn volk voor de betoonde dapperheit bedankte, wierdt hy met een kogel in zyn hoofdt gewond, waar door hy aanſtonts van zyn verſtandt berooft wierdt; en weinig uuren daar na kwam te ſterven, het welk den 27 May des jaars 1664 voorviel, hebbende zyn leven op 38 jaren gebragt. Hy liet een groten lof na, was van

de soldaten zeer bemint, die hy, als hy ze gekwetst zag, drie of vier dukaten uit zyn zak plagt te geven, en in dier voegen voor de zieken zorg droeg, dat zyn kok meer met de zelve dan met zyn tafel te doen hadt. Hy begaf zich in den echt in den jare 1654 met eene keizerlyke hofjuffer, Maria Catharina, dochter van Frans Christoffel van Khevenhuller, keizerlyke geheime Raadt, en opperhofmeester der keizerinne, en van Barbara baronnesse Teuffel; de welke na zyne doodt by de 50 jaren in den weduwenstaat is gebleven, en den 3 January des jaars 1714, in het 81 jaar haars ouderdoms, te Weenen gestorven.

STROZZI, (CYRIACUS) een Florentynsch edelman, zoon van Zacharias Strozzi, hadt zeer veel gereist, en was een goed bouwkunstenaar: doch in het byzonder hadt hy het zeer verre gebragt in de Aristotelische wysgeerte. Hy heeft een negende en tiende Boek in het Grieksch en in het Latyn gevoegt by de acht, welke *Aristoteles* over het Gemenebest gemaakt heeft, waar in hy des zelfs mening zo wel heeft begrepen, dat deze vermeerdering een werk van dezen prins der wysgeeren zou schynen te zyn, indien hy niet zo vele plaatsen uit de dichters daar hadt tusschen in gevoegt. Hy heeft ook eene Latynsche overzetting gemaakt van de acht boeken der Tapitseryen (*Stromatum*) van Clemens den Alexandryner. Hy leeraarde de Grieksche taal en de wysgeerte te Florence, en onderwees de zelve naderhandt te Bolonie en te Piza met zeer veel toejuiching, in welke laatste plaats hy stierf in den jare 1565, oud 63 jaren. Hy was de broeder van *Laurentia Strozzi*, die volgt. *Thuan. Hist. Papirius Masson. Teissier Eloges T.* I. *Naudaus Bibliogr. Polit. T.* VI. *Erythraus Pinac.*

STROZZI (LAURENTIA) was eene zuster van den voorgaanden. Zy wierdt geboren op het kasteel Copella, 8 mylen van Florence, in den jare 1514, en opgevoed in het klooster van St. Nicolaas du Pre, alwaar zy eene Dominikaner nonne wierdt. Haren tydt bragt zy, benevens de gewone nonnengebeden, toe met het voorlezen van andere boeken, en nam daar in zo toe, dat zy verscheide talen leerde, in 't byzonder de Latynsche en Grieksche. Zy leerde ook de zangkunde, en verscheide andere wetenschappen, en schreef een boek van Latynsche lofzangen voor alle de feestdagen, de welke in de Roomsche kerk gevierd worden. Dit werk, het welk zy aan Lactantius, bisschop van Pistoja, opdroeg, is in Fransche vaarzen overgezet, en van Jacob Manduet op zangnoten gebragt. Zy stierf in den jare 1591, in het 77 jaar haars ouderdoms. Vele doorluchtige mannen hebben tot haren lof geschreven, als *Thuanus lib.* C *Hist. La Roche Maillet aux Portr. des Hommes illustr. Michel Poccentio Florent. illustr. Louis Jacob Bibl. Foemin. Possevinus in App. Sacr. Zacharie Monti en sa Vie MS. Hilarion de Coste Elog. des Dames illustr.*

STRUVE, in het Latyn STRUVIUS, (GEORG ADAM) een beroemd rechtsgeleerde, vorstelyke Saxische geheime Raadt en president te Jena, wierdt den 27 September des jaars 1619 te Maagdenburg geboren. In het eerst wierdt hy te huis wel onderwezen; daar na te Maagdenburg ter schole, en van daar in den jare 1630 naar het doorluchtig school te Sleusingen gezonden, en studeerde op de zelve onder den beroemden rector Andreas Reyher, onder wien hy ook den 27 January des jaars 1635 *De theoria stellarum* disputeerde, wanneer gedurende zyn afzyn de stadt Maagdenburg jammerlyk verwoest wierdt. Hy keerde in 't jaar 1636 weder naar huis; doch bleef aldaar niet lang, maar kwam den 11 Juny des zelven jaars op de hogeschool te Jena, alwaar hy Philippus Horst, Daniel Sthaal, Johan Zeizold, en voornamentlyk Johan Michaël Dilherr naarstig hoorde, ook onder den laatsten in den jare 1639 *De victoria & clade* disputeerde. Wanneer hy zich nu in de wysgeerte en dichtkunde wel geoeffent hadt, leide hy zich met ernst op de rechten. Van Jena vertrok hy in den jare 1641 naar Helmstadt, alwaar hy de lessen van Conradus Hornejus en Hermannus Conringius naarstig bywoonde, en onder het opzicht van den laatsten in 't openbaar *De Ducibus & Comitibus Germanici Imperii* redentwistte. Doch nademaal de oeffening in de rechten zyn voornaamste oogmerk was, hieldt hy zich het meest by Henricus Hahnius, en redentwistte onder den zelven *De damnis, illis prasertim, qua ex dolo, culpâ, aut casu proveniunt.* Hy wierdt hier op in den jare 1645 tot adsessor van de schepensbank te Halle verkoren, en in het volgende jaar tot Doctor in de rechten bevordert, en leide zich toen ook op de praktyk. Doch hy bleef daar niet lang, maar wierdt op het einde van het jaar 1646 tot gewoon hoogleeraar in de rechten te Jena beroepen, welk ampt hy met allen vlyt bekleedde, en deswegen een groten toeloop hadt. In den jare 1661 wierdt hy tot Raadt van de stadt Brunswyk aangestelt, welke bediening hy tot het jaar 1663 waarnam, wanneer hy tot hof-en kamer-Raadt naar Weimar geroepen wierdt. De Altenburgsche linie in den jare 1672 uitgestorven zynde, wierdt hy van het Weimarsche huis afgezonden om de traktaten aangaande 's lands verdelinge te beramen, 't welk hy ook gelukkig ten einde bragt, en daar door van dat huis tot Raadsheer wierdt aangestelt. In den jare 1674 vertrok hy weder naar Jena, wierdt daar gewoon en eerste hoogleeraar in de rechten, doch van de gezamentlyke hertogen van Saxen als Raadt gebruikt. Hy kreeg nog meer andere staatsbedieningen, welke hem beletten het hoogleeraarsampt waar te nemen, zo dat hy het zelve nederleide, maar echter, wanneer de tydt het toeliet, nog wel eens disputeerde. Doch als na het afsterven van den prins Johan Wilhelm van Saxen-Jena de zaken van gedaante veranderden, vaardde hy in den jare 1691 onder anderen het hoogleeraarsampt weder aan, en hieldt nog eenige collegiën en disputen. In het zelve jaar wierdt hy van den landgrave van Hessen-Darmstadt geheime Raadt gemaakt. Hy overleedt den 15 December des jaars 1692 aan eene zinking, die hem verstikte, in het 73 jaar zyns ouderdoms. Hy was een man van eene gezonde ligchaamsgestalte, was ook gedurende zyn leven welnig krank geweest, behalven dat hy eens door een hete koorts was aangetast, in het 68 jaar zyns ouderdoms de maselen kreeg, en in zyne laatste jaren door den steen gekwelt wierdt. Aan de andere zyde was hy een man van een groot verstandt en oprechtigheit, en door zyne geleerdheit hadt hy zich een algemenen roem' door geheel Europa verkregen. Tweemalen was hy getrouwt geweest, de eerste maal met Anna Maria Richter, dochter van den beroemden rechtsgeleerde Christoffel Philips Richter, en de twede maal met Susanna Berlich, dochter van Burchard Berlich, insgelyks een beroemd rechtsgeleerde. Uit beide die huwelyken heeft hy 26 kinderen en 30 kindskinderen gezien. Zyne schriften zyn: *Syntagma Juris Feudalis*; *Syntagma Juris Civilis*; *Jurisprudentia Romano-Germanica Forensis*; *Jus sacrum Justinianaum*; *Evolutiones controversiarum*; *De vindicta privata*; *Dissertationes criminales*; *Decisiones Sabbathina*; *De invocatione nominis Divini*; *De delictis*; en andere, nevens vele twistredenen. Zyn zoon *Burchard Gotthelf* heeft zyn leven beschreven.

STRYEN, van ouds een graafschap in Zuid-Hollandt, waar onder niet alleen het tegenwoordig landt van Stryen, maar ook Geertruidenberg, Bergen-op-Zoom, Zevenbergen, Breda, en meer andere plaatsen, begrepen waren: maar in 't jaar 1290 heeft *Willem*, heer van Stryen, het graafschap gesplitst, en een gedeelte daar van, te weten Zevenbergen, en Stryen zelf, gegeven aan zynen zone, ook *Willem* genoemt. De heeren van Breda, hoewel van den hoofdstamme als afgescheurt, hebben evenwel het oude wapen van Stryen, ter gedachtenisse van hunne afkomst, behouden, en alleenlyk eenige verandering in de kleuren gemaakt.

Het dorp STRYEN, in den hogen watervloedt en de overstrominge van den Zuid-Hollandschen waardt in den jare 1421 ondergelopen, is eerst in den jare 1436 weder bedykt. Het zelve heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Dordrecht.

Het HUIS TE STRYEN, anders het *Huis te Oosterhout* genoemt, is lange verwoest; doch des zelfs grondslagen worden als nog omtrent het Scholserenbosch gezien. Zie *Oudenhove Zuid-Hollandt* en *Grammaye Antiquit. Brab.*

STRYEN, een oud en welbekend Hollandsch geslacht, JAN JANSZ. VAN STRYEN leefde in 't laatste van de XV en in de volgende XVI eeuwe, en trouwde in 't jaar 1516 met Maria van Heemskerk, Jans dochter. Hy wan by de zelve een zoon, genaamt

QUIRYN VAN STRYEN, schepen en thesaurier der stadt Leiden, gestorven in het beleg van die stadt. Hy was getrouwt geweest met Geertruid van Hogeveen, en hadt by de zelve gewonnen drie kinderen, als

Adriaan, die volgt.

Catharina, en

Nicolaas, beide jong gestorven.

Mr. ADRIAAN VAN STRYEN, Quiryns zoon, wierdt geboren in den jare 1547, en stierf den 10 December des jaars 1604. Hy trouwde met Maria van der Mast, Robbrechts dochter, en teelde by de zelve zes kinderen, namentlyk

1. *Geertruid*, getrouwt met Adriaan van Boekelerwaart, schout en dykgraaf van de Willemstadt, Feyndert, Heyningen, enz.

2. *Quiryn*, die volgt.

3. *Beatrix*, jong gestorven.

4. *Sophia*, getrouwt met Pieter van der Wiele, zonder kinderen overleden.

5. *Nicolaas*, die ten vrouwe hadt Elizabeth van Goudswaart.

6. *Maria*, getrouwt met Daniel Swicker.

Mr. QUIRYN VAN STRYEN Adriaansz. wierdt geboren den 29 November des jaars 1575, en overleedt den 14 Maart des jaars 1656. Hy trouwde eerst den 1 December des jaars 1602 met Maria van Veen, dochter van Mr. Simon van Veen, Raadt en Advokaat Fiskaal van Hollandt, en, na haar overlyden, den 17 January des jaars 1610, met Alyda van Moerkerken. Hy wan by de eerste maar een zoon, genaamt

Kornelis, die volgt;

maar by de twede twaalf kinderen, als:

1. *Adriaan*, die volgt na *Kornelis* voornoemd.

2. *Maria*, getrouwt met Jakob van der Mast, by welke hy wan acht kinderen.

3. *Andries*, Sekretaris van den Edelen Hove van Hollandt, ongetrouwt gestorven.

4. *Jakob*, volgt verder.

5. *Willem*.

6. *Aeffgie*, jong gestorven.

7. *Geertruid*
8. *Elizabeth*
9. *François*
10. *Johan*
11. *Kornelia*
12. *Simon*
} alle ongetrouwt gestorven.

Mr. KORNELIS VAN STRYEN, zoon van Quiryn en van Maria van Veen, is geboren den 7 December des jaars 1604, en gestorven den 5 September des jaars 1679. Hy is voor de eerste maal, te weten den 24 October des jaars 1627, binnen Haarlem getrouwt met Elizabeth Vogel, en hadt by de zelve eene dochter, genaamt

Elizabeth, jong gestorven.

Hy trouwde voor de twede maal den 10 July des jaars 1633 met Anna van der Mast, Henriks dochter, waar by hy wan twee kinderen, als

1. *Elizabeth*, getrouwt met Mr. Pieter Schaep, Advokaat voor de respective Hoven van justitie, de welke te zamen hebben gewonnen vyftien kinderen.

2. *Qui-*

1. *Quiryn*, jong gestorven.

Mr. ADRIAAN VAN STRYEN, zoon van Quiryn van Stryen, en van Alida van Moerkerken, Pensionaris der stadt Haarlem, wierdt geboren den 5 September des jaars 1611, en overleedt den 22 Maart des jaars 1664. Hy trouwde eerst den 15 January des jaars 1634 met Kornelia van der Mast, waar by hy wan vyf kinderen, als:

1. *Quiryn*, die volgt.
2. *Alida*
3. *Henrik*
4. *Françoise*
5. *François* } alle vier jong gestorven.

Voor de twede maal trouwde hy den 1 October des jaars 1647 met Catharina Kerkring, waar by hy wan eene dochter, genaamt *Kornelia*, getrouwt met den Heere en Mr. Simon van Beaumont, Sekretaris van de Edele Groot-Mogende Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, waar by hy heeft gewonnen acht kinderen.

Mr. QUIRYN VAN STRYEN Adriaansz., Raadt en oud-Schepen der stadt Haarlem, is geboren den 17 November des jaars 1634, en gestorven den 22 July des jaars 1668. Hy is getrouwt den 2 January des jaars 1663 met Anna Fontaine, en hebben zamen verwekt zes kinderen, als:

1. *Anna Kornelia*, getrouwt met den Heere Pieter Le Febure, Sekretaris der stadt Haarlem, die by haar heeft verwekt drie dochteren, jong en ongetrouwt gestorven.
2. *Alida Catharina*, getrouwt met den Heere en Mr. Arend de Raet, Burgermeester en Raadt der stadt Haarlem, mitsgaders Baljuw en Rentmeester van Brederode, die by haar heeft gewonnen twee zonen, jong en ongetrouwt overleden.
3. *Adriaan*, jong gestorven.
4. *Françoise Elizabeth*, getrouwt met den Heere en Mr. Philip Quiryn van Beaumont, Simons zoon, Raadt en Schepen der stadt Delft, en Sekretaris van Delflandt, hebbende zamen gewonnen vier kinderen.
5. *Adriana Johanna*.
6. *Adriaan*, Raadt en Schepen der stadt Haarlem, ongetrouwt gestorven.

Mr. JAKOB VAN STRYEN, zoon van Quiryn van Stryen, en van Alyda van Moerkerken, kwam ter wereldt den 26 Augusty des jaars 1616, en overleedt den 19 July des jaars 1667. Hy trouwde den 31 December des jaars 1658 met Margareta Thierry, en hebben by den anderen gewonnen drie kinderen, als:

1. *Quiryn*, die volgt.
2. *Jakob*.
3. *Aletta Maria*, waar van hier na.

Mr. WILLEM VAN STRYEN, zoon van Quiryn van Stryen, en van Alyda van Moerkerken, is geboren den 23 April des jaars 1619, en stierf den 18 May des jaars 1670. Hy tradt in den echt den 23 May des jaars 1645 met Maria van der Geer, en wan by haar twee zonen, als:

1. *Hugo*, en
2. *Quiryn*, die beide hier na volgen.

Mr. SIMON GARBYN VAN STRYEN was geboren den 9 Augusty des jaars 1630, en trouwde den 6 December des jaars 1661 met Catharina Everswyn. Hy overleedt den 12 Maart des jaars 1670, hebbende hy zyne voorgemelde gemalinne gewonnen vier kinderen, als:

1. *Maria*, van welke hier na.
2. *Quiryn*
3. *Alida* } jong gestorven.
4. *Quiryn*, die volgt.

Mr. QUIRYN VAN STRYEN, zoon van Jakob van Stryen, en van Margareta Thierry, kwam ter wereldt den 7 July des jaars 1660, en overleedt den 28 July des jaars 1724. Hy is geweest Burgermeester en Raadt der stadt Amsterdam, en wegens de zelve gecommitteert in het Edele Mogende collegie ter Admiraliteit binnen de gemelde stadt. Zyn Wel-Ed. Gr. Achtb. trouwde den 13 November des jaars 1695 met Kornelia van Bambeek, waar van zyn nagebleven twee zonen, namentlyk:

1. *Nicolaas van Stryen*, Sekretaris der stadt Amsterdam, geboren den 8 October des jaars 1700, en getrouwt den 17 Maart des jaars 1727 met Sara Maria Witzen, waar uit reets eene dochter is, genaamt:
   Margareta Jacoba.
2. *Jakob van Stryen*, geboren den 15 Maart des jaars 1706, Kapitein van een compagnie voetknechten ten dienste dezer landen, getrouwt den 12 Juny des jaars 1726 met Geertruid Blaeu, waar by hy heeft gewonnen eene dochter, genaamt:
   Cornelia.

Mr. JAKOB VAN STRYEN, zoon van Jakob van Stryen, en van Margareta Thierry, Sekretaris en naderhandt Schepen der stadt Amsterdam, is geboren den 6 Maart des jaars 1663, en gestorven den 28 February des jaars 1729. Hy is voor de eerste maal getrouwt geweest met Henriëtte Popta, weduwe van den Heere Gerard Bors van Waveren, Sekretaris der stadt Amsterdam, waar uit geboren is geweest een zoon, genaamt
Nicolaas, jong gestorven;
En ten tweden maal met Hester Rogge, zonder kinderen na te laten overleden.

Aletta Maria van Stryen is getrouwt met den Heere en Mr. Adriaan Duyvensz., Schepen der stadt Amsterdam, en naderhandt wegens de stadt Enkhuizen gecommitteert ter vergaderinge van Hunne Hoog-Mogende, en hebben by den anderen gewonnen drie kinderen.

Mr. HUGO VAN STRYEN, zoon van Willem van Stryen, en van Maria van der Geer, is geboren den 17 April des jaars 1646, en gestorven den 1 Augusty des jaars 1710, zynde geweest Raadt en Burgermeester der stadt Gouda, en getrouwt den 22 April des jaars 1670 met Johanna Maria de Raet, dochter van den Heere en Mr. Gualter de Raet, Ridder Baronet, Raadt ordinaris in den Hove van Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt, waar by hy heeft gewonnen vier kinderen, als:

1. *Willem*
2. *Elizabeth* } jong gestorven.
3. *Kornelia*, getrouwt met den Heere en Mr. David de Wildt, Sekretaris van het Ed. Mog. collegie ter Admiraliteit te Amsterdam.
4. *Maria Willemina*, jong gestorven.

Mr. QUIRYN VAN STRYEN, twede zoon van Willem van Stryen, en van Maria van der Geer, kwam ter wereldt den 21 January des jaars 1648, en stierf den 24 October des jaars 1719. Hy was eerst-presiderend Raadt en Stadhouder van de lenen in den souvereinen Rade en leenhove van Brabandt en lande van Overmaze, en getrouwt met Kornelia Elizabeth de Raet, dochter van den bovengemelden Heere Raadsheer de Raet, by welke hy wan vier kinderen, als.

I. *Elizabeth*, jong gestorven.

II. *Maria Elizabeth*, getrouwt met den hoogedelen welgeboren Heere Philip Jakob van Borssele van der Hooge, Heer van Voorhoute, extraordinaris Envoye van dezen Staat aan het hof van Groot-Britannië, ordinaris Gedeputeerde wegens de provincie van Zeelandt ter vergadering van Hunne Hoog-Mogende, enz. enz. die te zamen hebben gewonnen eene dochter, genaamt:
Maria, jong gestorven.

III. Mr. WILLEM VAN STRYEN, geboren den 16 May des jaars 1687, Raadt en regerend Schepen (in 't jaar 1731) der stadt Gouda. Hy is getrouwt den 3 September des jaars 1715 met vrouwe Klara Maria Slicher, Jans dochter, Raadt en Burgermeester der stadt Delft, Ontfanger generaal der kerkelyke goederen van Hollandt, en Bewindhebber van de Oost-Indische Compagnie ter kamer aldaar, en heeft by de zelve gewonnen zes kinderen, als:

1. *Wigbold*.
2. *Kornelia Maria*.
3. *Quiryn*.
4. *Agatha Philippina*.
5. *Johanna Elizabeth*, jong gestorven.
6. *Joan Hugo*.

IV. *Alyda Kornelia van Stryen*, getrouwt met Franco van der Goes, J. V. L. Raadsheer in den souvereinen Rade en leenhove van Brabandt en lande van Overmaze, mitsgaders landdrost van Delflandt, hebbende te zamen gewonnen zes kinderen, als:

1. *Adriaan*.
2. *Kornelia Elizabeth*.
3. *Maria*, jong gestorven.
4. *Maria Dulcia*.
5. *Philip Jakob*.
6. *Anna*.

Maria van Stryen, dochter van Simon Garbyn van Stryen, en van Catharina Everswyn, trouwde met Henrik Muylman, en wan vier kinderen, als:

1. *Catharina Maria*.
2. *Wilhelma Kornelia*.
3. *Abigaïl*.
4. *Hendrina*.

Mr. QUIRYN VAN STRYEN, zoon van Simon Garbyn van Stryen, en van Catharina Everswyn, wierdt geboren den 13 April des jaars 1668, en stierf den 11 September des jaars 1714. Hy was Sekretaris der stadt Haarlem, nam ter vrouwe den 5 December des jaars 1696 Izabella Geraerds, by welke hy wan acht kinderen, als:

1. *Catharina*
2. *Steven* } jong gestorven.
3. *Simon Garbyn van Stryen*, Raadt en regerend Schepen (in 't jaar 1731) der stadt Haarlem.
4. *Kornelia*.
5. *Catharina*, jong gestorven.
6. *Maria*.
7. *Izabella*
8. *Steven* } jong gestorven.

STRYENE, van eenigen *Unstrid* genaamt, voor dezen een riviertie in den groten Zuid-Hollandschen waardt, het welk voor den groten inbreuk van den jare 1421 Brabandt en Hollandt plagt van malkander te scheiden, en aan het voorgemelde Stryen, zo als eenigen willen, zynen naam heeft gegeven. *S. van Leeuwen Batav. illustr. fol.* 1238.

STRYENMONDE, voor dezen een dorp in den groten Zuid-Hollandschen waardt, maar in de meergemelde vreesselyke overstrominge in den jare 1421 onder zo vele andere dorpen, enz. verdronken.

STRYKE, of STRYKIUS, (SAMUEL) een beroemd rechtsgeleerde, wierdt te Lentz, eene kleine plaats in de Pregnitser Mark, alwaar zyn vader Elias Stryke amptman was, den 22 November des jaars 1640 geboren. Eerst studeerde hy in de Godgeleerdheit, doch besloot op het aanraden van eenige goede vrienden de zelve met de rechtsgeleerdheit te verwisselen, en bediende zich te Wittenberg in het byzonder van de onderwyzinge van den geleerden Ziegler. Van daar begaf hy zich in den jare 1661 naar Frankfort aan den Oder, en hoorde Joh. Brunnemannus, van wien hy zeer bemint wierdt. Eenigen tydt daar na deedt hy eene reize naar Hol-

Hollandt en Engelandt, en maakte zich te Loven bekend met Antonius Perezius, en te Franeker met Wissembachius, kwam eindelyk in den jare 1665 weder te Frankfort, en wierdt den 11 September des zelven jaars onder Johannes Deckerus tot Licentiaat, en den 17 September des volgenden jaars onder Brunnemannus, met wiens oudste dochter, Anna Sabina, hy zich den 19 Maart des jaars 1665 in den echt begeven hadt, Doctor in de rechten gemaakt. Doordien hy zich nu door zyne naarstige onderwyzingen aan de studerende jeugdt, en door dikwils disputeren, byzonder door zyne verhandelingen over *het recht der zinnen*, zeer vroeg deedt kennen, bekwam hy in den jare 1666, in de maandt October, het ampt van buitengewoon hoogleeraar over de Novellen; in den jare 1668, in de maandt Juny, over de Instituten, en na het afsterven van zynen schoonvader in den jare 1672 het hoogleeraarsampt over de Pandekten. In den jare 1686 volgde hy Philippus Jacobus Wolffius op in het hoogleeraarschap over het Codex, en wierdt, wanneer Rhetius naar het hof van Berlyn vertrok, voorzitter in de Fakulteit der rechtsgeleerden, en keurvorstelyke Brandenburgsche Raadt. In den jare 1690 verkreeg hy het door de doodt van zynen ouden meester Caspar Ziegler opengevallen hoogleeraarsampt te Wittenberg, nevens dat van Raadsheer in het appellations-gerecht te Dresden, doch moest aan het Berlynsche hof beloven op des zelfs begeeren altyt zyne vorige bedieningen weder te zullen aannemen, ten welken einde hy, by zyn vertrek van Frankfort, met de waardigheit van keurvorstelyke Brandenburgsche hof-Raadt vereert wierdt. In den jare 1693, in de maandt December, vaardde hy het bestier ('t *directorium*) der hogeschole te Halle aan, en wierdt te gelyk door den koning van Pruissen met den tytel van geheime Raadt begunstigt, welk beroep hy een ander, mede zeer voordelig, beroep voortrok, als zynde door den koning van Denemarken tot zynen staats-Raadt, en bestierder der hogeschole van Coppenhagen aangestelt. Hy stierf in den jare 1710, den 31 July, en liet een eenigen zoon, van het eerste bedde, na, genaamt *Joh. Samuel Stryke*, van welken in 't volgende artykel zal gesproken worden. Uit zyn twede huwelyk met Catharina Werdenhoven, dochter eens Raadsheers te Hamburg, heeft hy gene kinderen geteelt. Zyne schriften zyn: *Dissertationes de jure sensuum, successionibus ab intestato, cautelis circa contractus, ultimas voluntates & juramenta adhibendis; De consensu sponsalitio; Usus modernus Pandectarum; Nota ad Brunnemanni Jus Ecclesiasticum, & Compendium Digestorum Lauterbachii; Dissertationes Juridica*; enz. *Acta Eruditorum an.* 1711, *Mart.*, *pag.* 139 *seq.*

STRYKE, (JOH. SAMUEL) eenige zoon van den voorgemelden Samuel Stryke, was geboren te Frankfort in 't jaar 1668. Eerst studeerde hy te Dantzig, en daar na te Wittenberg. Hebbende aldaar het akademisch onderzoek doorgestaan, reisde hy naar Hollandt, en van daar na Regensburg, verwachtende aldaar den heere Schurtzfleisch. Hy ging met den zelven naar Florence, beschouwde den *Codex Pandectarum*, trekkende voorts naar Rome, Milaan en Genua; disputeerde daar op te Basel zonder *Prases*, en keerde in den jare 1692 over Regensburg wederom naar huis. Hy wierdt aldaar nog in het zelve jaar Licentiaat in de rechten, ging in den jare 1691 naar Halle, en wierdt daar buitengewoon hoogleeraar, verkrygende by de eerste promotie op deze universiteit den Doctortytel. Hy wierdt in den jare 1695 gewoon hoogleeraar van deze hogeschole, wordende daar benevens in den jare 1702 hof-Raadt van de hertoginne weduwe van Eisenach. Hy was tweemaal getrouwt geweest, maar hadt by beide zyne vrouwen gene kinderen verwekt. Zyne schriften zyn: *Fundamenta Instit.*; *Brunnemanni Justiniani Institutiones, cum notis*; *Antonii Jus Feudale auctum*; *Meletemata de juramentis*; enz. Men wil ook, dat hy aan het traktaat, genaamt *Licht en Recht* mede heeft helpen arbeiden; om van zyne verscheide Dissertatien niet te spreken. *Gelehrte Zeitungen an.* 1715. *Suppl.*

STRYKOUSKY, (MATTHIAS OSSOSTEVICIUS) een kanunnik in Samogetie, schreef in den jare 1582 eene Litthauwsche Kronyk in de Poolsche tale. Hy voegde daar by de boeken van 't Europische Sarmatie, de welke onder den naam van *Alexander Guagnini* zyn in het licht gekomen. *Hartknoch.*

STRYMON, of STROMONA, eene rivier, de welke Thracie, of Romanie van Macedonie scheidt. Zy ontspringt uit den berg Orbel, de welke een gedeelte is van den berg Hemus, en digt by den zeeboezem van Contessa in den Archipel valt. Daar is ook eene kleine stadt in Macedonie van dien naam. *Maty Diction.*

STUART, of STEWART, is de toenaam van een koninklyk huis van Schotlandt, met wiens afkomst het op de volgende wyze gelegen is. In den jare 1050 geraakte *Bancho*, bestierder of Thane van Lochaber, een groot, en uit het koninklyke bloedt gesproten man, by Makbeth, den onrechtmatigen bezitter des koninkryks van Schotlandt, in ongenade, doordien deze door hulp van de toverkunst vernomen hadt, dat zyne nakomelingen de Schotsche kroon zouden bekomen. Hy liet hem derhalven heimelyk lagen leggen, en hem eindelyk vermoorden: doch zyn zoon *Fleanchus* ontvluchtte het in Noord-Walles, en trouwde aldaar met de dochter van den vorst, Griffith ap Lewellin, by welke hy een zoon teelde, genaamt *Walther*. Deze was een dapper man, kwam by den toenmaligen koning Malcolmus den III, die Makbeth gedood hadt, in grote gunst, en wierdt van den zelven tegen de wederspannigen van Galloway gebruikt, alwaar hy hunnen veldheer versloeg, en hen op de vlucht dreef. Om dezen dienst maakte de koning hem Lord *Steward*, of opperrykshofmeester van geheel Schotlandt, van welk ampt zyn geslacht, als ook de daar uit voortgekomene koninklyke, en in verscheide takken verdeelde familie haren toenaam van *Steward* heeft bekomen. Deze *Walther Stuart*, opperrykshofmeester van Schotlandt, trouwde met Marioria, eene dochter van Robert Bruce, erfgename van de kroon, uit welk huwelyk *Robert* de II geteelt wierdt, die ook de eerste uit dit huis tot de kroon geraakte.

De Genealogische opvolging van dit huis is dusdanig. *Robert Bruce* de I was koning van Schotlandt door recht van opvolging, doch *Johannes Balliol*, die met hem naar de kroon dong, verdreef hem in den jare 1286. In den jare 1306 beklom Robert weder den koninklyken troon, en na dat hy 23 jaren geregeert hadt, liet hy na *David* den II, en *Marioria*. David stierf in den jare 1370 zonder kinderen. Hem volgde Robert de II, zoon van Marioria, Davids zuster, die met *Walther Stuart* getrouwt was, op. Na dat hy 20 jaren geregeert hadt, volgde hem *Robert* de III, anders ook *Johannes* genaamt, op. Doch om dat den Schotten deze naam hatelyk was, wegens *Johannes Balliol*, wiens regering gedurende den oorlog tusschen de Schotten zeer ongelukkig geweest was, bragten zy by den koning zo veel te wege, dat hy den naam van *Robert* aannam. Zyne nakomelingen waren *Jacobus* de I, *Jacobus* de II, *Jacobus* de III, *Jacobus* de IV, en *Jacobus* de V, koningen van Schotlandt. Doch deze laatste was een zoon van Margareta van Engelandt, zuster van Henrik den VIII, en trouwde met Maria van Lotharingen, dochter van Claudius, hertog van Guize, by welke hy *Maria Stuart* teelde, de welke eerst met François, toen Dauphin, en naderhandt koning van Vrankryk, de twede van dien naam, trouwde. Zy hertrouwde naderhandt met *Henrik Stuart*, oom van Jacobus. Na de droevige doodt van Maria in den jare 1587 volgde haar zoon, *Jacobus* de VI, haar op, en de koningin Elizabeth, die zyner grootmoeder zusters dochter was, benoemde dezen Jacobus na hare doodt, in den jare 1603, tot erfgenaam der kroon van Engelandt. Aldus wierden Engelandt met Schotlandt en Ierlandt vereenigt, en deze Jacobus was de eerste, die den tytel van koning van Groot-Britannie voerde. Hy stierf in den jare 1625, en zyne opvolgers waren *Karel* de I, *Karel* de II, *Jacobus* de II, *Maria* en *Anna*. *Cambd. Brit. Buchan.*

STUART, (EDMUND) hertog van Lenox. Zie LENOX.

STUART, (JOHANNES) een zoon van Alexander, prins van Schotlandt, die een zoon was van Jacobus den II, waarom deze Johannes in de geschiedenissen gemeenlyk met den naam van *hertog van Albanie* bekend is, welken tytel ook zyn vader voerde. Alzo zyn vader voor zynen broeder, koning Jacobus den III, naar Vrankryk hadt moeten vluchten, was deze Johannes in dat landt geboren en opgevoed. Hy hieldt zich ook aldaar op tot het jaar 1515, wanneer hem zyne landgenoten, die het onder malkanderen over de regering niet eens konden worden, gedurende de minderjarigheit van hunnen koning Jacobus den V tot ryksbestierder verkoren, het welk den Franschen koning zeer aangenaam was, zo dat hy hem geldt byzette, en een aanzienlyk gevolg mede gaf. Men hadt wel grote hoop van zyne regering; maar de zelve wierdt in alle delen niet vervult, nademaal hy, als zynde een vremdeling, van de Schotsche zaken geen genoegzame kennis hadt, ook zelfs niet eens met de Schotten in hunne taal spreken kon, en zich uit dien hoofde van anderen moest laten regeren. Inzonderheit betrouwde hy veel op Johan Hepburn, abt van St. Andrews, een doortrapt man, die hem, onder schyn van hem van de Schotsche zaken kennis te geven, wys maakte wat hy wilde, en op wiens aanstoken hy de koninginne weduwe met haren nieuwen gemaal, den grave van Douglas, vervolgde, en noodzaakte naar Engelandt te vluchten, als mede den opper-kamerling Home liet doden. Dit zou hem het grootste nadeel nog niet toegebragt hebben, om dat de aanhang der koninginne hem opentlyk tegen was, en dus noodwendig moest t'onder gebragt worden, en Home een gevaarlyk man was, door wiens en eeniger andere wildhoofden bestraffinge hy de groten van Schotlandt, die tot roven en andere diergelyke onbetamelyke dingen genegen waren, kastydde, en alzo het ryk in rust bragt, gelyk dan ook, alzo hy de koninginne en haren aanhang tegen ging, daar door belet wierdt, dat zy niet, gelyk in uil was, den jongen koning naar Engelandt voerden, het welk in Schotlandt de uiterste verwarring zou veroorzaakt hebben. Maar het wierdt daar door verkurven, dat hy den koning van Engelandt, wiens zuster de koningin weduwe was, voor het hoofdt stiet, en op het aanraden van Hepburn zich te zeer aan Vrankryk verbondt: want dat was de reden, waarom in den jare 1518, toen de koning van Engelandt Doornik aan de Franschen weder gaf, de te rug komst van de koninginne weduwe en van haren gemaal, en 't wederkeren van den hertog naar Vrankryk mede bedongen wierdt; gelyk hy dan Vrankryks zin volgde, en Schotlandt in het gemelde jaar verliet, doch voor zyn vertrek order op de regering stelde, en eenige vaste plaatsen met Franschen bezette. Doch dewyl kort daar na nieuwe oneenigheden in Schotlandt ontstonden, en dat inzonderheit de koningin weduwe met haren gemaal overhoop raakte, wierdt de hertog op haar aanstoken in den jare 1522 weder naar Schotlandt ontboden. Hy bande, daar gekomen zynde, terstondt den grave van Douglas naar Vrankryk, en doordien de Engelschen hem in Schotlandt niet wilden dulden, rustte hy zich tegen hen ten oorlog uit. Doch als men te werk zou gaan, wilden de Schotten niet voorttrekken, waarom hy den stilstandt verlengde, en zich weder naar Vrankryk begaf, om onderstandt van daar te halen. Hy kwam ook inderdaadt in den jare 1523 met 3000 man te rug, na dat hy den Engelschen, die hem eenige maanden den doortocht belet hadden, vastelyk hadt verzekert, dat hy dat jaar niet zou overgaan. Hy bragt nu wel door zyne vrienden zo veel te wege, dat de oorlog tegen Engelandt besloten wierdt: doch als het leger over de grensscheidingen zou trekken, weigerde het zelve zulks, en kon derhalven ook in dien veldtocht niets uitrechten. In den jare 1524 vertrok hy andermaal naar Vrankryk, hoewel niet voor zich zelve, maar om dat François de I hem te rug riep,

dien de kardinaal Wolſey hadt wys gemaakt, dat hy door dit middel den koning van Engelandt kon op zyne zyde brengen. De hertog zocht, als het mogelyk was, wel voor te komen, dat hy zyn afwezen niets nadeligs voor hem ondernomen wierdt, gelyk hy dan ook een eedt aan zich liet afleggen, dat men voor zyne wederkomſt niets zou veranderen: doch naauwlyks hadt hy den rugge gekeert, of de genen, die met Engelandt vrede wilden hebben, wierden ſterker, en nademaal 'er niets te verkrygen was zo lang als de hertog iets in Schotlandt te zeggen hadt, verklaarden zy den koning meerderjarig, waar op deze het regentſchap van den hertog vernietigde. Toen was het met zyne achting in Schotlandt gedaan, en doordien Vrankryk ſedert het Engelſche hof ontzien moeſt, kon hy ook van dien kant geen onderſtandt erlangen. Des ging hy in den jare 1525 met François den I naar Italië, en bekwam een gedeelte van het leger, om het zelve te gebieden, om daar mede het koninkryk van Napels te veroveren, terwyl de koning Pavie belegerde. Doch voor dat hy in het ryk van Napels iets hadt kunnen uitvoeren, wierdt de koning voor Pavie geſlagen, en de hertog moeſt te rug trekken, en van Civita-Vecchia met het overſchot zyner benden naar Vrankryk overgaan. Hier na wierdt hy in den jare 1533 gebruikt om Catharina van Medicis, aan welke hy door zyn huwelyk vermaagſchapt was, tot haren bruidegom naar Marſeille te geleiden, ſedert welken tydt men van hem geen gewag vindt gemaakt; doch het is waarſchynlyk, dat hy in Vrankryk geſtorven is. Hy was een man, die in al zyn doen zeer ſchielyk, maar met verſtandt te werk ging, en indien hy niet van uitwendige hulp was ontbloot gebleven, zonder welke een eerlyk man in dien tydt in Schotlandt niet kon voortkomen, zou hy dat ryk, naar allen ſchyn, uit zyne verwarringen en onruſten gered hebben. *Buchananus Rer. Scot. l.* XIV. *De Larrey Geſchied. van Engel.* II *Deel. P. Daniel & Mezeray Hiſt. de France.*

STUART, (MATTHEUS) graaf van Lenox, was een zoon van Johan Stuart, graaf van Lenox, en van Margareta Hamilton, en door deze zyne moeder zeer na vermaagſchapt aan het koninklyke Schotſche huis, doordien hunne moeder de zuſter van koning Jacobus den III geweeſt was. Hy ging, wanneer zyn vader in den jare 1527 van de party der Hamiltons verſlagen wierdt, naar Vrankryk, alwaar de koning hem het bevel over de Schotſche lyfwacht toebetrouwde. Doch zyns vaders gedachtenis was by koning Jacobus den V zo waardig, dat hy Mattheus tot zynen opvolger wilde verklaren, indien hy zonder mannelyk oir kwam te ſterven: doch hy wierdt in het voltrekken van dat beſluit door de doodt verhindert. Dus bleef de graaf in Vrankryk, tot dat na de doodt van Jacobus den V de kardinaal Beton, dien de Hamiltons nydig waren, met de Engelſchen geen vrede kon hebben, en zich van de hulp der Franſchen wilde verzekeren, hem in den jare 1543 bewoog weder naar Schotlandt te keren, alwaar men hem hope gaf tot het huwelyk met de koninginne weduwe, en tot 't overgeven van de regering by de minderjarigheit der erfprinceſſe, al het welke hem, als een jong wakker heer zynde, zeer wel geviel. Wanneer hy naar Schotlandt overſtak, bragt hy eenige duizend man te zamen, met welke hy optrok, om de jonge koningin in zyne macht te krygen, ook den onderkoning, den grave van Aran, de welke hadt voorgehad de zelve naar Engelandt te vervoeren, noodzaakte haar aan hem over te geven, wanneer hy haar te Sterling deedt kronen. Kort daar na verzoende zich de graaf van Aran met den kardinaal Beton, verliet de Engelſche zyde, en gaf dezen kerkvoogdt in alles toe. Doordien nu de kardinaal Lenox alleen hadt laten overkomen om hem tegen het huis van Hamilton te gebruiken, was hy hem nu gaarne weder kwyd geweeſt, en ſchreef deswegen naar Vrankryk, dat men hem te rug zou roepen. Inmiddels liet zich de graaf door ridderſpelen en andere hoofſche vermakelykheden, waar aan hy ten uiterſte overgegeven was, blinddoeken, zo dat hy een geruimen tydt niet merkte, dat men hem maar om den tuin leidde, tot dat hy eindelyk, maar te laat, de oogen opende, waar op hy zich vol gramſchap, en met vele bedreigingen naar Dumbritton begaf, van waar hy ook met der haaſt met 10000 man te rug kwam, en den kardinaal braaf benaauwde. Doch alzo hy het yzer niet ſmeedde terwyl het heet was, en zich door valſche voorſlagen van een vergelyk liet ophouden, verliepen zyne benden, en hy moeſt tegen wille en dank een verdrag met den ſtadhouder aangaan. Kort daar na vernam hy, dat men hem naar het leven ſtondt; en nademaal zyne vyanden hem ook in Vrankryk zo zwart hadden weten te maken, dat hem ook de weg derwaarts afgeſneden wierdt, begaf hy zich tot den koning van Engelandt, die hem niet alleen gunſtig ontfing, maar hem ook Margareta Douglas, zyne zuſters dochter, met een aanzienlyk inkomen, ten huwelyk gaf, en een zeker verdrag met hem ſloot, uit krachte van 't welke de graaf zich zynen vazal verklaarde, en beloofde des konings eiſchen in Schotlandt te onderſteunen: de koning beloofde hem van zyn kant ryksbeſtierder van Schotlandt te maken, en hem tegen den aanhang van de koninginne weduwe met volk en geldt te onderſteunen. Daarentegen banden de Schotten hem uit het ryk, en verklaarden alle zyne goederen verbeurd. Wanneer hy in den jare 1544 weder in het Weſtelyk gedeelte van Schotlandt kwam, wierdt hy in den beginne van zyne vrienden wel ontfangen; doch wanneer zy zyn verbondt met de Engelſchen vernamen, en hy aan hen Dumbritton wilde in handen geven, verlieten hem de meeſten, en noodzaakten hem daar door zich op de Engelſche ſchepen, die hem hadden overgebragt, weder weg te begeven. Naderhandt heeft hy zich altydt, als de Engelſchen in Schotlandt vielen, in hunne legers bevonden, en over de zelve veelmalen het gebiedt gehad. Eindelyk riep de koningin Maria hem in den jare 1563 weder in Schotlandt, en liet zyne verbanning door het Parlement vernietigen, en daarenboven zyne in beſlag genomene goederen aan hem weder-geven. Men meent, dat zulks geſchied is, om dat de koningin den grave van Lenox tegen dien van Murray, die zich te veel aanmatigde, heeft willen ſtellen, en toen al van zins is geweeſt met zynen zone te trouwen. Dit geſchiedde in den jare 1565, doch met groten tegenzin van de Engelſche koninginne Elizabeth, die men daar over geen raadt gevraagt hadt, waarom zy ook den graaf van Lenox en zynen zoon, doordien zy hen maar voor een zekeren tydt verlof hadt gegeven om te mogen reizen, te rug riep, doch die zich des weinig bekreunden. Naderhandt raakte de koningin met haar gemaal overhoop, dien zy ook eindelyk liet ombrengen, wanneer de graaf van Lenox weder tot zyn voorgaande aanzien kwam, zo verre, dat hy, als de koningin Maria uit het landt moeſt vluchten, en de graaf van Murray, door de party der Hamiltons vermoord was van de genen, die des onmondigen konings zyde hielden, en met toeſtemming van de koninginne Elizabeth, als zynde de grootvader van den jongen prins, in den jare 1570 tot ryksbeſtierder verklaart wierdt. Hy vervolgde daar op de aanhangers van de vluchtige koninginne, en de genen, die by hem verdacht waren van zynen zoon en den grave van Murray vermoord te hebben, ten uiterſte, zo dat hy den aartsbiſſchop van St. Andrews, Johan Hamilton, zonder een behoorlyk rechtsgeding, liet ophangen. Hy ontnam ook zyne tegenſtanders het ſterke kaſteel Dumbarton, en alzo deze de Franſchen om hulp aanzochten, deedt hy zyn beſt om de koningin van Engelandt te vriendt te houden. Doch Schotlandt plukte niet lang de vruchten van zynen yver: want in Auguſtus des jaars 1571 te Sterling eene ryksvergadering houdende, wierdt die ſtadt onvoorziens van de vyanden overvallen, en hy in den eerſten aanval gevangen. Schoon nu de vyanden afgeſlagen wierden, en hy zyne vryheit weder bekwam, was hy echter in het gevecht zo zwaar gewond, dat hy nog den zelven dag overleedt, tot grote droefheit van alle welgezinde Schotten, doordien hy een eerlyk man was, die zich het welzyn van zyn vaderlandt ernſtig liet aan gelegen zyn. Eerſt beleedt hy den Roomſchen Godsdienſt, welken hy ook in Engelandt behieldt; maar na zyne twede te rug komſt in Schotlandt nam hy den Proteſtantſchen aan, en trachtte den zelven, regent zynde, naar zyn uiterſte vermogen overal in te voeren. *Buchanan. Rer. Scot. l.* XV-XX. *De Larrey Geſchied. van Engel., Schotl. en Ierlandt* II *Deel. Thuanus l.* III, XXXVI, XLVI, enz.

STUART, (PATRICIUS) graaf van Orkney. Zyn vader Robbert was een natuurlyke zoon van Jacobus den V, koning van Schotlandt, en in den beginne abt van Holy Roodhouſe, doch verruilde die abdy naderhandt tegen het bisdom van Orkney, en behieldt de belening over de gezamentlyke Orkadiſche eilanden, uit welke het graafſchap Orkney beſtaat, na dat het zelve den grave Hepburn van Bothwel wegens den beganen moordt aan den koning Henrik D'Arley, benevens zyne andere goederen, ontnomen was. Deze Robbert hadt twee zonen, van welke de oudſte zonder erfgenamen ſtierf, en dus de erfopvolging aan zynen jonger broeder, Patricius, naliet. De zelve nam alzo den tytel van graaf van Orkney aan, en leefde een tydlang aan het Schotſche hof; doch geraakte wegens den groten ſtaat, dien hy voerde, in zo zware ſchulden, dat hy niet wiſt hoe hy zich daar weder uit redden zou, en daarom, om geldt te beſcharen, op geheel barbaarſche en ongehoorde middelen viel. Zyne leenmannen wierden van hem veel ſlimmer dan de ellendigſte ſlaven gehandelt. Hy voerde naar zyn welgevallen ſcherpe ſtraffen in, en betichtte de menſchen met allerhande misdaden, uit welken hoofde hy daar na alle hunne goederen inſlokte. Wilde iemandt den gene, dien hy op zulk eene wyze benadeelde, eenig hulpmiddel daar tegen aan de handt geven, die verviel terſtondt in de zelve ſtraffe. Doch niets gaf zyn barbaarſch gemoedt meer te kennen dan dat hy zyne onderdanen verboodt eenige door onweêr, of op eenige andere wyze in noodt zynde ſchepen, het welk op de gevaarlyke kuſten van dat landt zeer dikwils gebeurde, den allergeringſten byſtandt te doen, op dat hy zich de door ſchipbreuk aan zyne kuſten gedreven wordende goederen kon toeëigenen. Maar toen eindelyk deswegen zeer vele en gewigtige klagten by den Schotſchen Raadt tegen hem wierden ingebragt, nam men hem in den jare 1613 in verzekering, en zette hem op het ſlot te Edenburg. Wanneer hy het volgende jaar vernam, dat de kaſteelen te Birſay en te Kirckwall, op het eilandt Mainlandt, waar op, gelyk op de voornaamſte van de Orkadiſche eilanden, de biſſchoppen doorgaans hun verblyf houden, zich aan den koninklyken Sherif hadden overgegeven, wierdt hy daar half razend over, en doordien hy zelf zeer nauw bewaart wierdt, bragt hy het daar heen, dat zyn natuurlyke zoon, *Robbert Stuart*, een opſtandt verwekte. In den begin gelukte het hem zo wel, dat hy het ſlot van Kirckwall weder veroverde: maar de graaf van Kathnes nam het op nieuw met geweldt in, en kreeg hem met vier zyner bedienden gevangen, waar op zy alle vyf te Edenburg wierden opgehangen. Men zou miſſchien tegen het leven van den grave van Orkney niets ondernomen hebben, indien deze laatſte oproer door zyn aanſtoken niet ontſtaan was. Zyn rechtsgeding wierdt evenwel naderhandt ordentelyk opgemaakt, en hy in October des jaars 1614 ter doodt veroordeelt, ook werkelyk den 6 February des jaars 1615 hem in het openbaar het hoofdt afgeſlagen. Het graafſchap Orkney trok koning Jacobus de VI aan de goederen der krone, en verordende, dat de nieuwe biſſchop, Jacobus Law, nevens zyne opvolgers, met zekere inkomſten en voorrechten zich zouden vergenoegen, in plaats dat te voren de Orkadiſche eilanden volkomen onder de heerſchappy der biſſchoppen geſtaan hadden. *Cambden. Britann. p.* 1080. *De Larrey Geſchied. van Engel.* enz. III *Deel.*

STUART, (WALTHER) graaf van Athol, in Schotlandt, was de zoon van koning Robert den II, en neef van Jacobus den I, welken hy in den jare 1437 op eene liſtige wyze in het Domini-

kaner klooster te S. Johnston vermoordde, na dat hy te voren eenige van des zelfs dienaars door geldt hadt omgekocht, die hem ook tot dezen verraderlyken moordt bekwame gelegenheit bezorgden. Hy wierdt door staatzucht tot dezen gruwelyken moordt aangedreven, doordien hem eenige waarzegsters, die hy hadt om raadt gevraagt, hadden wys gemaakt, dat hy onder een groten toeloop van volk tot koning zou worden gekroont. De adel vervolgde hem en zynen aanhang zo hevig, dat zy van alle kanten wierden gevangen, hoewel zy zich in een donkeren nacht hadden weggemaakt. De voornaamste van hen wierden na zware pynigingen gedood, en hy zelf op de volgende wyze afgemaakt. Den eersten dag wierdt hy op een kar gezet, waar op een zeker werktuig stondt, dat naar een ojevaar geleek. Het zelve trok hem door middel van eenige touwen en katrollen om hoog, en liet hem dan weder op den grondt nedervallen, waar door zyne ledematen uit malkander raakten, het welk hem eene ongeloofiyke pyn veroorzaakte. Hier op wierdt hy op de kaak gezet, met eene gloeiende yzere kroon op het hoofdt, waar op deze woorden stonden: *De koning aller verraders.* Des anderen daags wierdt hy op eene horde gebonden, en aan een paardestaart door de grote straten van Edenburg gesleept. Op den derden dag wierdt hy op een plank gelegt, hem zyn ingewandt uit het lyf gesneden, en in het vuur geworpen, als mede kort daar na zyn hert. Zyn hoofdt wierdt afgehouwen, en aan de hoogste plaats der stadt op een paal gezet, en de vier delen van zyn lichaam wierden in de voornaamste steden des ryks opgehangen. Na hem wierdt zyn neef gerecht, doch niet op zulk eene wyze, nademaal hy nog jong, en door zynen grootvader verleid was. Hy wierdt derhalven maar opgehangen en gevierendeelt. Doch Robert Graham, die den moordt eigentlyk hadt uitgevoert, wierdt op een kar door de stadt omgevoert, en met zyn regterhandt aan een daar op gemaakte galg vast gespykert, wanneer hem middelerwyl de beul gloeiende yzers tusschen zyne heupen, schouders, en andere delen van het lichaam in stiet, waar na hy eindelyk, gelyk de anderen, wierdt gevierendeelt. *Æneas Sylvius. Buchananus. Cambden. De Larrey.*

STUBKOPING, eene kleine stadt, met eene haven, op het Deensche eilandt Falster, aan de Groene Zondt, tegen over het eilandt Mona gelegen.

STUCKIUS (JOHAN WILHELM) wierdt in den jare 1542 uit een adelyk geslacht te Zurich geboren, alwaar hy eerst vikaris van Jacobus Ammianus, professor in de redeneerkunde, en naderhandt, wanneer hy den bekenden Petrus Martyr in den jare 1561 naar de zamenspraak te Poissi verselt hadt, in den jare 1571 hoogleeraar in de Godgeleerdheit wierdt, in welk ampt hy in den jare 1607 is gestorven. Hy heeft zich door zyne schriften beroemd gemaakt, onder welke eene zeer naauwkeurige verhandeling is over de *maaltyden der ouden*, waar in hy beschreven heeft de manier, op welke de Hebreen, Grieken, Chaldeën, Romeinen, en vele andere volkeren hunne gasteryen hebben aangestelt, benevens de daar by in acht genomene plichtpleegingen. Dit boek is uitgekomen onder den volgenden tytel: *Antiquitatum convivalium lib. IV.* Hy heeft ook van de offerhanden der Joden en Heidenen geschreven, als mede eene Verhandeling over de engelen, en eene uitlegging over *Arrianus* enz. *Adami Vit. Theolog. Freher. Theatr.*

STUCKLEY. Zie STUKELEY.

STUFFO, een afgodt der oude Duitschers, welken men in Eichsfeld op den Stauffenberg diende. Het is waarschynlyk, dat hy *Bacchus*, of de wyngodt geweest is; want het woordt *Stauff* betekent by de oude Duitschers een kelk, gelyk ook de heeren van Stauffenberg een kelk in hun wapen voeren. *Miscellanea Leibnit. p.* 200. *Vollandus de Sacris Mulhusinis Diss.* I, §. 2.

STUKELEY, (THOMAS) een jonger broeder van het ryk en adelyk geslacht van *Ilfracombe*, in het Engelsche landschap Devonshire, verkwistte eerst zyn vaderlyk erfgoedt, en was naderhandt op allerhande middelen bedacht hoe hy zich weder zou opbeuren. In 't eerst nam hy voor Florida met volk te bezetten, welk landt, in West-Indië gelegen, toen eerst ontdekt was; ja zyne staatzucht maakte hem zo verwaand, dat hy de koningin Elizabeth in het aangezicht zeide, *dat hy liever oppergebieder over een molshoop dan de hoogste onderdaan van den grootsten koning van 't Christenryk wilde zyn.* Verder liet hy zich verluiden, *dat hy nog voor zyne doodt een vorst moest worden. Wel nu*, zeide de koningin, *ik hope kennis daar van te krygen als gy in uw vorstendom zult bevestigt zyn. Ja*, antwoordde Stukeley, *ik zal aan uwe Majesteit dan schryven.* Wanneer hem nu de koningin daar op vroeg *op wat wyze hy zulks doen wilde*, zeide hy: *Ik zal zo schryven, als grote heeren aan elkander gewoon zyn te doen; namentlyk: Onze lieve zuster.* Wanneer nu zyn voornemen op Florida mislukte, stak hy over naar Ierlandt; en als hy daar ook zyn oogmerk miste, begaf hy zich naar Italië, alwaar hem paus Gregorius de XIII baron van Ross en Ydron, burggraaf van Murrough, graaf van Wilford en Katerlagh, en markgraaf van Leinster maakte, en met 800 soldaten voorzag, de welke door den koning van Spanje betaalt wierden, om de zelve ter uitvoering van zyn voornemen op Ierlandt te gebruiken. Wanneer nu Stukeley zich derwaarts wilde begeven, landde hy in Portugal aan, juist op dien tydt, wanneer de koning Sebastiaan, nevens twee Moorsche koningen, een tocht naar Afrika wilden doen. Hy liet zich dan overreden met hen te gaan, by welke gelegenheit hy den raadt gaf, dat men de soldaten twee of drie dagen voor den slag eenige verversching zou geven, en laten uitrusten: doch hy wierdt niet gehoort. Hy sneuvelde in den slag in den jare 1578, na dat hy en zyn volk zich dapper gekweten hadden. *Cambden Britan.*

STUKHUIZEN, STIKHUSEN, een sterk slot in Oost-Vrieslandt, in de zogenaamde Mormerie, aan de rivier de Lede, tusschen Embden en Oldenburg gelegen. Het is in den jare 1432 door de Hamburgers gebouwt, en in den dertigjarigen oorlog, in den jare 1636, van den Hessischen generaal luitenant Melander verovert. *Tromsd.*

STULINGEN, eene stadt, slot en onderhorig gebiedt in Zwaben, achter Kletgau. Zy voert tegenwoordig den naam van een landgraafschap. In oude tyden heeft dit landt die van *Furstenberg* toebehoort, en *Bucelinus* noemt in den jare 670 *Ego*, landgraaf van Stulingen. In den jare 1240 heeft nog een, met name *Koenraad*, van het Furstenbergsche geslacht, dit distrikt bezeten. Na dezen is het zelve van die van Furstenberg op de graven van *Lups* gekomen, waar van de laatste, *Henrik*, in den jare 1532 stierf, waar op *Koenraad van Pappenheim* wegens de van keizer Maximiliaan den II daar op verkregen verwachting dit landschap in bezit nam, en het zelve op zynen zone *Maximiliaan* bragt, die daarom graaf van Pappenheim van de Stulingsche linie genaamt wordt. Doch ook deze stierf zonder mannelyke erven, en maakte by uitersten wille zynen neef *Frans Maximiliaan van Furstenberg*, wiens moeder eene dochter van den gedachten Maximiliaan van Pappenheim, en aan den grave Rudolph van Furstenberg getrouwt was, erfgenaam van Stulingen en heer van Engen, wiens nakomelingen naderhandt de Stulingsche linie genaamt zyn. De overige nalatenschap, als de heerlykheden Rotenstein en Kalden, en andere goederen in Hegow, namen de graven van Pappenheim als fideicommissaire goederen naar zich, waar over zy echter met den abt van Kempten veel te doen kregen. Zie KEMPTEN. *Sweder. Theatr. pratens. Merian. Top. Suev.*

STUM, een slot en stedeke in Poolsch-Pruissen, tusschen Mariënburg en Mariënwerder gelegen. Niet ver daar van daan legt *Stumsdorf*, alwaar de Polen en Zweden in den jare 1635 eene vrede sloten. *Hartkn. Preussen.*

STUMPFIUS, (JOHANNES) een predikant te Zurich in Zwitserlandt, zyn vaderlandt, daar hy stierf in 't jaar 1561. Hy heeft de kerkvergadering van Constants in de Hoogduitsche tale beschreven, en eene Kronyk van Zwitserlandt in den jare 1548 in het licht gegeven, de welke zyn zoon, *Johan Rudolph*, tot het jaar 1586, en een ander tot 't jaar 1606 vervolgt heeft. Behalven dezen heeft zich in de XVI eeuwe bekend gemaakt *Balthazar Stumpfius*, van Mulhausen, aan den Nekker, geboortig. Hy was keizerlyke Raadt, als ook kancelier van de Oostenryksche regering te Ensisheim, in de Elzas, en stierf in den jare 1558. *Pantal. de vir. illustr. P.* III.

STUNICA, (DIEGO) een Spaansch monnik van de orde der Heremyten van St. Augustyn, was hoogleeraar in de Godgeleerdheit op de universiteit te Toledo, en zeer taalkundig. Hy heeft eene verklaring gemaakt over het boek *Jobs*, en eene andere over den propheet *Zacharia*, de welke te Salamanka gedrukt zyn. Hy heeft ook tegen de zogenaamde ketters geschreven. *Bibl. Hisp.*

STUNICA, (JACOBUS LOPEZ) een Spanjaardt, was zeer ervaren in de Grieksche en Latynsche talen, en Doctor in de Godgeleerdheit te Alkala. Hy heeft tegen *Erasmus* geschreven: ook heeft hy aantekeningen gemaakt over de aanmerkingen, welke *Jacobus Faber* in het licht hadt gegeven over de Zendbrieven van den H. *Paulus*, waar in hy verscheide misslagen aanwyst. Hy heeft een boek uitgegeven, wiens tytel is: *Itinerarium dum Compluto Romam proficisceretur.* Stunica stierf te Napels in 't jaar 1530. *Bibliotb. Hispan.*

STUPANUS. (JOH. NICOLAUS) Zie STOUPPA.

STUPITZ. (JOHANNES) Zie STAUPITZ.

STUR, de I, bygenaamt STENO, of *de oude*, stamde af van een Zweedsch ridder, *Tuno Stur*, de welke Ingerdis, eene dochter van den Oost-Gothischen landvoogdt Suantopulcus, en eene afkomeling van den koning Suercher den II, getrouwt hadt. Zyn vader was *Gustavus Stur* genaamt, en zyne moeder was eene zuster van koning Karel den VIII, toegenaamt Cnutson. Wanneer nu deze in den jare 1470 stierf, gaf hy hem de stadt Stokholm en het gehele ryk over, waar over men hem ook, voornamentlyk op het aanhouden der boeren, in den jare 1471 tot bestierder verklaarde. Doch dewyl de koning van Denemarken Christiaan de I insgelyks een groten aanhang hadt, onderstondt hy nog in het laatstgemelde jaar of hy de Zweden zich kon onderwerpen: doch hy wierdt in October in een bloedigen slag niet verre van Stokholm overwonnen, en genoodzaakt de vlucht te nemen, waar op Steno Stur het stadhouderschap van 't ryk, byna zonder tegenspraak, tot het jaar 1483 behielt. In dit laatste jaar bragten zyne benyders het wel daar toe, dat Johannes, zoon van den voorgemelden Christiaan den I, door de Zweden tot koning verkoren wierdt: doch Steno Stur wist zo vele grote bedingen by deze keur te voegen, dat hy nog gehele 14 jaren het hoogste gezag in handen hielt. In den jare 1497 riepen de ryks-Raden, met welke hy overhoop geraakt was, den koning Johannes in het landt, de welke hem ook door een gelukkigen veldslag by Stokholm noodzaakte van het ryk af te staan, en zich met de provincie van Finlandt te vergenoegen. In den jare 1499 verklaarden zich de Zweden, dat zy na de doodt van Johannes ook zynen zoon Christiaan den II voor hunnen koning wilden aannemen. Doch wanneer in den jare 1501 Johannes van die van Ditmarschen eene zware nederlaag hadt geleden, onttrokken de Zweden zich zyne gehoorzaamheit, en verkoren Steno Stur andermaal tot landvoogdt over hun gansche ryk. Deze belegerde hier op de gemalin van Johannes, genaamt Christina, op het slot te Stokholm, dwong haar zich over te geven, en liet haar, ongeacht de pausselyke voorspraak, niet eer los dan in den jare 1503. Maar in dat jaar, wanneer hy haar tot op de grenzen wilde uitgelei doen, stierf hy, en wel, gelyk men byna in 't algemeen gelooft, door vergift, het welk hem Meretha, de bruidt van zynen opvolger in de ryksbestiering, met name Suante Sture, hadt bygebragt. Hy was de laatste van zyn geslacht. Zyne zuster

Bri-

Brigitta trouwde met den ridder Guſtavus Waſa, en wierdt by den zelven de grootmoeder van *Guſtavus* den I, koning van Zweden: *Krantz Hiſt. Dan. Meurſ. Hiſt. Dan. Huitfelds Chron. Dan. Loccen. Hiſt. Suec. Joh. Magn. Hiſt. Goth. Pufendorfs Einleit. Spener. Syll. Hiſt. Geneal.*

STUR, (SUANTE) ryksſtadhouder in Zweden, was uit een oud adelyk huis in Zweden geboren, het welk van het geſlacht van den voorgaanden *Steno Stur* den ouden geheel onderſcheiden was: maar de vader van Suante, *Nils*, of *Nicolaas*, ryksmaarſchalk, heeft het eerſt den toenaam van *Stur* aangenomen, dewyl des zelfs moeder Catharina eene dochter van Sueno Stur geweeſt was. Gedurende het ryksſtadhouderſchap van Steno Stur was Suante des zelfs veldoverſte, en heeft onder anderen de Ruſſen van de Zweedſche grenzen geſlagen, en daar by een groten buit behaalt, waar over hy met Steno Stur den ouden, om dat hy hem daar van de helft niet wilde geven, in zodanig een krakeel geraakte, dat geheel Zweden deswegen verdeelt was, houdende het de eenen met Steno, en de anderen met Suante, en den afgezetten koning van Denemarken Johannes, waarom de zelve weder in het ryk wierdt geroepen. Des niettegenſtaande wierdt Suante in den jare 1504, na het afſterven van Steno, tot ryksſtadhouder van Zweden, tegen den koning Johannes, verkoren, met wien hy gehele 8 jaren lang zware oorlogen heeft gevoert. Hy ſtierf in den jare 1512 te Weſteras, en liet het ſtadhouderſchap na aan zynen zone *Steno* den jongen. *Chytrai Sax. p. 176, Angeli Holſt. Chron. p. 229. Gottfried Invent. Suec. Pufendorfs Schwed. Hiſt.*

STUR, (STENO) *de jonge*, ryksſtadhouder van Zweden, was een zoon van den voorgaanden Suante. Na des zelfs doodt in den jare 1512 was het koninkryk van Zweden in drie partyſchappen verdeelt; de eenen wilden dezen jongen *Stur*, en de anderen *Erik Trolle* tot ſtadhouder hebben, doch de derde party liever koning *Johannes* van Denemarken, of des zelfs zoon, *Chriſtiern*, in het ryk roepen. Doch Steno Stur behieldt de overhandt, nademaal hy van het volk bemind wierdt, en vele kaſteelen in het landt in hadt, daar Trolle, als goed Deenſchgezind, zeer verdacht was, die zich daar op ook naar den koning van Denemarken wendde, en nevens zynen zone Guſtavus, aartsbiſſchop van Upſal, Steno veel te doen maakte. Zie TROLLE (GUSTAAF). In den jare 1518 kwam koning Chriſtiern de II met een leger in Zweden, en belegerde Stokholm, doch wierdt van Stur te rug geſlagen, en als naderhandt onder zyn volk een grote hongersnoodt ontſtondt, meende hy Stur door liſt te vangen, en liet hem weten, dat hy vrede met hem wilde maken, en dat hy by hem zou komen. Stur was ook in het eerſt van zins zich op zyne vloot te begeven, na dat hy hem al veel voortaadt hadt toegezonden, en niets ſlinkſch van hem verwacht hadt: doch dit wierdt hem door eenige zyner Raden afgeraden. Hier op gaf Chriſtiern voor, dat hy zelf te Stokholm by Stur zou komen, als hy maar goede gyſelaars ontfangen hadt. Hem wierden daar op zes edellieden toegezonden, waar onder ook *Guſtavus Erikſon* was, die naderhandt koning is geworden. Wanneer deze by hem kwamen, ſtak hy met hen naar Denemarken over, en liet hen aldaar in bewaarder handt ſtellen. Naderhandt viel Chriſtiern in den jare 1520 in Weſt-Gothlandt, en als Stur hem tegen trok, wierdt hy door zyne lyfwachten, die tot den vyandt overliepen, verraden, en op het ys by Bogezund door het been geſchoten, waar van hy eenige dagen daar na is geſtorven. Hier op verliep zyn leger, en Zweden geraakte in een jammerlyken ſtaat, doordien Chriſtiern onder vele beloften de voornaamſten des ryks aan zyn ſnoer kreeg, en alzo overal goede voortgangen maakte; en ſchoon Sturs nagelatene weduwe, Chriſtina van Guldenſtern, zich een tydlang binnen Stokholm verdedigde, moeſt zy echter eindelyk de ſtadt overgeven. Haar wierdt wel, nevens hare kinderen, alle zekerheit belooft; maar zy wierdt des ongeacht in het Stokholmſche bloedbadt, waar van het artykel van CHRISTIERN, of CHRISTIAAN de II kan nagezien worden, by den kop gevat, en haar de keur gegeven of zy verbrand, dan of zy verdronken, of levendig begraven wilde worden: doch zy wierdt eindelyk maar tot eene eeuwige gevangeniſſe verwezen, na dat zy alle hare goederen hadt overgegeven. Ook wierdt het lyk van haren man, nevens dat van haren onlangs verſtorven zone *Nicolaas*, opgegraven, in ſtukken gehouwen, door het landt ten ſchrik rondom gevoert, en eindelyk verbrand. Men zegt, dat Chriſtiern van boosheit in het dode lyk van Steno Stur heeft gebeten. Steno hadt nog een zoon, met name *Suante*, nagelaten. Deze onthieldt zich in zyne jeugdt aan het hof van hertog Magnus den II van Saxen-Lauenburg. Wanneer nu die van Lubek met koning Guſtavus den I van, Zweden overhoop raakten, wierdt hy door de zelve aangezet om den gemelden koning van den troon te ſtoten: doch hy weigerde zulks te doen. Als naderhandt koning Erik de XIV de graaflyke en vryheerlyke waardigheit in den jare 1561 in Zweden invoerde, wierdt hy, als een der voornaamſte ryksſtanden, mede tot den gravenſtandt verheven. Hy was de vader van vyf zonen, van welke de twee oudſte, *Nils*, of *Nicolaas*, en *Erik*, door de dwingelandy van den gemelden koning Erik den XIV boven de andere zyn bekend geworden. Nils diende als overſte in den oorlog, en wierdt van den koning beſchuldigt, dat hy in den bloedigen ſlag by Suarterag niet volgens zynen plicht hadt gedaan; waarom hy hem te Stokholm op een ſlecht paardt, met een krans, van ſtroo gemaakt, op het hoofdt, liet omvoeren en beſpotten. Doch hy nam hem kort daar na weder in genade aan, en zondt hem in den jare 1566 als afgezant naar Lotharingen, om aldaar over een huwelyk met de princeſſe te handelen. Doch naardien hy op zyne te rug reize den weg over Straalzondt nam, alwaar, op de beſtelling des keizers, de afgezanten der ſtrydende partyen vergadert waren, vatte koning Erik een argwaan op, als of hy aldaar gevaarlyke dingen, om den hem aangedanen ſmaadt te wreken, tegen hem ſmeedde. Hy wierdt eindelyk door zynen geheimen Raadt Peerſon geheel daar toe aangezet om het huis van Sture uit te roeien, dewyl het hem te machtig ſcheen, en met 'er tydt mogt zoeken de waardigheit van des zelfs voorzaten weder te erlangen. Men maakte daarom drie valſche getuigen op, welker eene een Pomerſch koopman, de ander een geneesheer, en de derde een organiſt was, de welke Nils Sture opentlyk van eene zamenzwering tegen den koning beſchuldigden. Hier op wierden de vader, *Suante*, en de beide zonen, *Nils* en *Erik*, by den kop gevat, doch kort daar na door den koning onſchuldig verklaart, en weder los gelaten, met bevel, dat zy het voorledene zouden vergeten, en het ryk verder getrouw blyven. Des niettegenſtaande ſtak de koning Erik, wanneer hy Nils Sture kort daar na op de ſtraat bejegende, hem den degen in de borſt, welken echter Nils daar weder uit trok, kuſte, en hem den koning wedergaf, waar op hem de koninklyke lyftrawanten voorts afmaakten, en te gelyk Denys Beury, des konings gewezen leermeeſter, en naderhandt zyn Raadt, vermoordden, om dat hy dezen moordt, aan Stur gepleegt, den koning verweten hadt. Eenige dagen daar na wierden ook Suante en Erik Stur ellendiglyk vermoord. Doch koning Erik raakte wegens den moordt, aan de *Sturen* gepleegt, in zodanig eene razerny, dat hy gehele vier dagen in een boſch in onbekende klederen omzworf. Voor het overige heeft van de bovengemelde vyf zonen van Suante Stur nog een, met name *Maurits*, in den jare 1590 in een hogen ouderdom geleeft, en alzo hy gene mannelyke erven heeft nagelaten, wordt ook door de Zweedſche ſchryvers van dat geſlacht geen gewag meer gemaakt, zo dat het ſchynt, dat het met dezen is geëindigt. *Pufend. Schwediſche Hiſt. Chytrai Saxon. Loccen. Hiſt. Suec. lib.* VIII.

STUR, (NILS) de valſche, was de zoon van een Zweedſchen boer, anders *Hans* genaamt. Hy wierdt door de Roomſch-Katholyke biſſchoppen, welke zo wel over de regering, als wegens de verandering van Godsdienſt op koning Guſtavus van Zweden misnoegt waren, in den jare 1525 door de Dalekerls, die den naam van *Stur* gaarne hoorden, voor des ryksſtadhouders Steno Sturs jongſten zone, *Nicolaas*, voor eenigen tydt geſtorven, uitgegeven, die daar op den koning vele onluſten veroorzaakten, doordien de biſſchop van Dronthem, in Noorwegen, dezen gewaanden Stur onderſteunde, en hem met geweldt op den koninklyken troon wilde verheffen, het welk ook koning Frederik de I van Denemarken door de vingeren zag. Deze gewaande *Stur*, dien men doorgaans den *Daaljonker* noemde, wierdt ook door de Noorwegers aan eene voorname adelyke mevrouwe verlooft, welker moeder hem, benevens vele geſchenken, een grote goude keten vereerde, met welke hy verſiert, nevens 300 man, uit Noorwegen in de Daalders kwam, in hope van zich aldaar tot koning te laten kronen. Doch de koning Guſtavus zondt een leger derwaarts, het welk de Dalekerls wel haaſt tot gehoorzaamheit bragt, na dat hunnen jonker Nils een vrye aftocht was toegeſtaan, die zich hier op weder naar Noorwegen begaf, en van daar naar Roſtok ging, alwaar hem de magiſtraat, op 't aanſchryven van den koning Guſtavus, in den jare 1527 liet onthoofden. *Pufend. Schwed. Hiſt.*

STURA is de naam van eene rivier in het markgraafſchap van Saluzzo, en van eene andere digt by Turin. De eerſte werpt zich in de Tanaro, en de andere in den Po. *Baudrand.*

STURBRIDGE, eene marktſtadt in Worceſtershire, in Engelandt, aan de rivier Stower, over welke aldaar een brug legt. De ſtadt is wel bebouwt, legt in een dal, en heeft een openbaar ſchool, nevens eene boekery. Zy is 90 mylen van Londen gelegen.

STUREJA, (THOMAS VAN) een Engelſche monnik van de Auguſtyner orde, was een verſtandig Godgeleerde. Hy leefde in den jare 1370, onder Eduard den III, koning van Engelandt, en heeft eenige werken nagelaten, als: *Moralitates in Apocalypſin*; *De Sacramentis lib.* I; *De utroque ſeculo prognoſticon*; *Exceptiones Philoſophorum*; enz. *Pitſeus de illuſtr. Angl. Scriptor.*

STURIUS, (RENALDUS) een beroemd geneesmeeſter van Soiſſons in de XVI eeuwe. Hy heeft geſchreven: *Paraphraſes Poetica in Aphoriſmos Hippocratis*, en eene Verhandeling tegen de ongodiſten. *Van der Linden de ſcript. Med. Simler. in Epit. Bibl. Geſner.*

STURM (JOHAN CHRISTOFFEL) was geboren te Hippoltſtein, in 't landt van de Palts-Neuburg, den 3 November des jaars 1635. Hy was van vaders zyde afkomſtig van de beroemde *Sturmen* van Straasburg, *Johannes* en *Jacobus*, gelyk uit verſcheide bewyzen is gebleken. De gronden van den Godsdienſt en de geleerdheit leide hy by Johan Jakob Beurer, hofprediker te Hippoltſtein. Doch na dat Paltsgraaf Johan Frederik geſtorven was, moeſt hy in het tiende jaar zyns ouderdoms, doordien de Roomſche Godsdienſt overal in zyn vaderlandt wierdt ingevoert, met zyne ouders omzwerven. Wanneer hy te Weiſſenburg kwam, wierdt hy door den rector van die ſtadt, Johannes Hupferus, alzo zyn vader tweemaal geplundert was, voor niet in huis genomen, die ook de ſcholarchen bewoog hem onder de voedſterlingen (*alumni*) aan te nemen; doch zyn vader geraakte by den grave van Oettingen in dienſt. Aan des zelfs hof onthieldt zich toenmaals ook Daniel Wulffer, predikant van de St. Laurenskerk te Neurenberg, als des zelfs kerkelyke Raadt, dien de vader van Sturm zynen zoon aanbeval, die hem ook nog dat zelve jaar van Weiſſenburg naar zich nam, en hem drie jaren als amanuenſis gebruikte. Doordien hy nu door zyn goed gedrag de gunſt van dien man verkreeg, beſchikte hem de zelve verſcheide jaargelden (*ſtipendia*) door welke hulp hy zich acht jaren op de hogeſcholen heeft opgehouden, en zyne ſtudiën tot eene ge-

wenſchte rypheit gebragt. Hy begaf zich dan in den jare 1656 naar Jena, alwaar hy zich met alle naarſtigheit op de wysgeerte, en in 't byzonder op de wiskunde, waar toe hy eene byzondere genegenheit hadt, toeleide; en waar in hy zich van 't onderwys van den beroemden Weigel bediende. In den jare 1658 wierdt hy tot meeſter in de wysgeerte verklaart. Na dat hy hier door de vryheit om te lezen en te diſputeren hadt verkregen, verdedigde hy als *Præſes* in den jare 1659 een diſpuut *De luna luce ſecundaria*, hieldt ook andere philoſophiſche collegiën, en wel meeſt over de wiskunde. In den jare 1660 begaf hy zich naar Hollandt, en hieldt zich aldaar byna een jaar op, en wel meeſtendeels te Leiden. Zyne te rug reize nam hy over Hamburg, Maagdenburg en Leipzich, en bezocht overal de beroemdſte en geleerdſte mannen. Hy begaf zich voor de twede male naar Jena, en hieldt daar weder collegien, waar by hy zich echter ook op de Godgeleerdheit leide, op dat hy ook den kerkdienſt zou kunnen doen. Wanneer nu zyne jaargelden ten einde liepen, begaf hy zich naar Neurenberg by zynen ouden voorſtander, en onderwees des zelfs zoon. Gedurende den tydt van zyn verblyf aldaar redentwiſtte hy driemaal als *Præſes* in het gymnaſium van die ſtadt. Doch alzo zich nog gene hope tot bevordering binnen Neurenberg opdeedt, begaf hy zich naar Oettingen by zynen vader, en boodt den toenmaligen grave zynen dienſt aan, die hem ook in den jare 1664 tot predikant te Deiningen aanſtelde, welk ampt hy vyf jaren heeft bekleed. Maar in den jare 1669 wierdt hy tot hoogleeraar in de wis-en natuurkunde te Altorf, in plaats van den overleden Abdias Trew, beroepen, alwaar hy die wetenſchap 34 jaren leeraarde, waar door hy zich niet alleen in Duitſchlandt, maar ook by de buitenlanders een groten roem verkreeg. Verſcheide keurvorſten en vorſten hebben hem aan hunne hoven en op hunne hogeſcholen gewenſcht te hebben: doch hy heeft alle die beroepen beleefdelyk afgeſlagen. De koninklyke maatſchappy der wetenſchappen in Engelandt heeft dikwils zyn afbeeldſel begeert te hebben, het welk hy ook eindelyk overzondt, alwaar het nog aan de vremdelingen vertoont wordt. Van zyne naarſtigheit en geleerdheit getuigt het groot getal zyner ſchriften, waar onder zyn: *Univerſalia Euclidea*; *Architectura curioſa Germanica Boecleri*, welke hy uit de Hoogduitſche in de Latynſche tale overbragt; *Iſaaci Habrechti Planiglobium cœleſte & terreſtre auctius editum*; *Archimedes Germanicus*; *Welperi Gnomonica*, met nieuwe aanmerkingen vermeerdert; *Van de grote vereeniging der planeten Saturnus en Jupiter*; *Phyſica conciliatricis conamina*; *Phyſica hypothetica*; *Matheſis compendiaria*; *Matheſis enucleata*; *Matheſis juvenilis Tom.* II; *Diſp. Acad. ſub tit. Philoſ. eclectica Tom.* II; *Admiranda iridis*; *Phyſica erotematica*; enz. Het opperbeſtierderſchap der hogeſchole heeft hy tweemalen, en het dekenſchap der wysgerige fakulteit 9 malen met groten roem bekleed. Eindelyk ſtierf hy in den jare 1703, op Kersdag, zynde ſenior en decanus van de wysgerige fakulteit. *Programma funebre.*

STURMINSTER, of STOURMINSTER, eene marktſtadt in het Noorderdeel van Dorſetshire, aldus genaamt naar de rivier *Stower*, aan welker Noordzyde zy gelegen is, en waar over zy een ſchone ſtene brug heeft. Zy is berucht wegens de overgebleevene merktekens van een digt daar by gelegen oud ſlot, het welk *Newtoncaſtle* genaamt wordt, en weleer de woonplaats der Weſt-Saxiſche koningen was. Deze ſtadt legt 94 mylen van Londen.

STURMIUS, (JACOBUS) geboren te Straasburg (anderen zeggen te Sleida, in 't graafſchap Manderſcheidt) in den jare 1489 uit een der adelykſte huizen van dat landt, maakte zich beroemd door de dienſten, die hy aan zyn vaderlandt deedt. Hy bekleedde aldaar de aanzienlykſte ampten met zeer veel bekwaamheit en eerlykheit, en wierdt met groten roem in verſcheide gezantſchappen zo naar de ſtanden van 't Ryk, als aan de hoven van den keizer en van Engelandt, gebruikt. Hy hielp veel tot de verandering van den Godsdienſt te Straasburg in den jare 1528, en tot de oprechting van een ſchool, 't welk tien jaren daar na wierdt geopent. Hy hadt de handt ook aan de overziening van de Hiſtorie, die *Sleidanus* beſchreef, gelyk deze dankelyk erkent. Zie *Joh. Sleid. Epiſt. dedic. Hiſtor.* Sturmius overleedt te Straasburg den 30 October des jaars 1553. Hy was zo geërgert van de twiſten der Godgeleerden van zynen tydt over de woorden van 't Avondmaal: *Dit is myn lichaam*, dat hy eenige jaren voor zyne doodt niet ter Tafel kwam. *Bayle Dict. Crit.*

STURMIUS, (JOHANNES) geboren te Sleida, in den Eifel, by Keulen, den 1 October van 't jaar 1507. Hy deedt zyne eerſte letteroeffeningen in zyn vaderlandt met de zonen van den grave van Manderſcheidt, daar zyn vader ontfanger van was. Daar na vervolgde hy de zelve te Luik in 't ſchool van St. Hieronymus, hebbende tot zyne medgeſellen Johannes Sleidanus, Gunther Andernach, Chriſtoffel Montius, Bartholomæus Latomus, Andreas Veſalius, Jacobus Omphalius, en eenige anderen, die een groten naam verkregen, en ongemene vriendſchap voor hem hadden. Hy rechtte eene boekdrukkery op met Rudgerus Reſcius, hoogleeraar in de Griekſche tale, en drukte eenige Griekſche boeken. Hy begon met *Homerus*, en daar na bragt hy zyne drukken naar Parys in het jaar 1529. Het is niet waar, dat Melchior Adam van hem verhaalt, dat hy groten ommegang te Loven met Conradus Goclenius hadt. Hy verkreeg groot aanzien te Parys, en deedt daar openbare leſſen over de Griekſche en Latynſche ſchryvers en over de redeneerkunde. Hy kwam daar ook te trouwen, en hieldt een groot getal koſtgangers; maar naardien hy ſmaak in de Hervormde leer kreeg, ſtondt hy menig gevaar uit; en dit was de oorzaak waarom hy van woonplaats veranderde, en zich te Straasburg ging nederzetten in 't jaar 1537, om de bediening, die de overheit hem aldaar hadt aangeboden, waar te nemen. Hy opende in 't volgende jaar een ſchool, 't welk beroemd wierdt, en door zynen vlyt den tytel van een akademie van den keizer Maximiliaan den II in den jare 1560 verkreeg. Dit wil echter niet zeggen, dat men 'er van te voren gene leſſen deedt, want Sturmius zelf verhaalt, dat hy daar komende Capito vondt, die den Bybel uitleide, *Hedio*, die de Evangeliën verklaarde, en dat Jacobus Bedrot de Griekſche, en Michiel Delius de Hebreeuſche ſpraak onderwezen, daar hy byvoegt, dat Chriſtiaan Herlin *Euclides* verklaarde, en dat Bucerus bezig was met zyne gewillige Retraktatie te ſchryven, en zyne uitleggingen over de Evangeliën op te maken, leggende daarenboven ten zynen huize *Themiſtius* uit, en dat de heeren Jacobus Sturmius, Nicolaas Cniepſius, en Jacobus Meier oppervoogden van 't ſchool waren. Hy vertelt zelf, dat hy, van Loven naar Straasburg in den jare 1528 gegaan zynde, aldaar een ſchool vondt, waar in Bucerus zyne leſſen over de Pſalmen deedt. Maar dit kwam 'er by, dat namentlyk het ſchool, dat ſedert Sturmius aankomſt opgerecht was, eene ware gedaante van een ſchool door de verdeling der ſcholen, en de delen van onderwys, die ieder onder-en oppermeeſter wierden aanbevolen, verkreeg, gelyk by het opſchrift te Straasburg te zien is. Van de ſtichting van dit hogeſchool ſpreekt *Micralius Hiſt. Eccleſ. pag.* 570 (*edit.* 1699) op deze wyze, waar uit men zal zien het onderſcheidt, dat men maken moet tuſſchen *Jacobus* en *Johannes Sturmius*, die van vele ſchryvers de een voor den anderen genomen zyn. „In den jare 1568 (zegt hy) heeft het Straasburg-„ſche ſchool, dat dertig jaren te voren door de zorg van *Jacobus* „*Sturmius*, eerſte Raadt en ſyndicus, opgerecht was, zyne voor-„rechten van Maximiliaan den II verkregen, en *Johannes Sturmius*, „die de manier van onderwys voor de jeugdt hadt opgeſtelt, wierdt „daar rector van gemaakt voor zyn ganſche leven; en by onzen „tydt, namentlyk in den jare 1621, heeft het zelve het recht „van een univerſiteit van Ferdinand den II bekomen". Sturmius verſtondt de beſchaafde wetenſchappen in den grondt, en ſchreef zeer wel in 't Latyn, dat hy naar de kunſt onderwees, invoegen deze akademie eene der bloeiendſte van ganſch Duitſchlandt wierdt. Zyne bekwaamheit bepaalde zich niet aan 't beſtieren van 't ſchool, maar hy bekleedde verſcheide gezantſchappen in Duitſchlandt en andere ryken, alwaar hy zyne bediening met alle eere en wakkerheit waarnam. Hy betoonde eene grote liefde aan die om het geloof vluchten moeſten. Hy arbeidde niet alleen om door zynen raadt en aanbevelingen hun ongeluk te verzachten, maar ſtak zich om hunnent wil in ſchulden, en wierdt arm. Oſiander gaf hem den naam van *Veſpertilio*, dat is *vleermuis*, een zinnebeeldt van de genen, die vele ſchulden hebben. Hy ontkende het niet, maar beweerde, dat ſchulden, die men om goede zaken maakte, niet tot ſchande ſtrekken; dat hy wel nieuwe ſchulden hadt gemaakt, om oude te betalen, maar dat niemandt een duit aan hem te kort zou komen. Maar het is waarſchynlyker, dat men hem een *nacht*-of *vleermuis* noemde om hem te verwyten, dat hy opentlyk noch voor een Lutheraan, noch voor een Kalviniſt dorſt gaan. Hy ſchreef vele boeken, en ſtierf den 3 Maart van 't jaar 1589, oud zynde 81 jaren, 5 maanden en 2 dagen. Hy hadt zyn gezicht verloren; maar des niettegenſtaande werkte hy voor 't gemene welwezen. Hy was driemaal getrouwt; maar liet gene kinderen na. Zyn leven was vol kruis, dat hem voornamentlyk van den kant der Lutherſchen overkwam. Te Straasburg vondt hy de zelve veel zachter, en ging met hen broederlyk om, hoewel hy in de gevoelens van Zwinglius was. Allengskens wierden de Lutherſche leeraars verbittert tegen die de *conſubſtantiatie* niet geloofden. Hunne hevige leerredenen mishaagden hem ten hoogſte, zo dat men zegt, dat hy verſcheide jaren den openbaren Godsdienſt niet bywoonde. Oſiander verweet hem eens, dat hy in de laatſte twintig jaren van zyn leven niet eens ter kerke was geweeſt. *Al preekte gy dertig jaren te Straasburg*, antwoordde hem Sturmius, *zou ik 'er in* 30 *jaren niet in komen*. Maar echter is dit in dien zin te verſtaan, dat hy in geen twintig jaren by de harde Lutheranen, gelyk eene *Pappus* was, ter kerke was geweeſt. Men dwong hem te verklaren met wie hy het hieldt, met de Kalviniſten, of Lutherſchen; hy moeſt onder doen, en raakte zyne bediening kwyd. Van 't jaar 1561 af wierdt hy al verdacht gehouden, en voor een Kalviniſt aangezien. Hy ontveinſde eindelyk niet wat zyne gedachten over het Nachtmaal waren, en verklaarde de zelve rondborſtig uit; maar hy wierdt 'er ook aanſtonts om vervolgt. Hy onderſteunde Zanchius in een twiſt, waar van in 't leven van ZANCHIUS (HIERONYMUS) zal geſproken worden, dat hem nog gehater by de Lutheranen maakte, welker handeling hy zo hard vondt, dat hy van voornemen wierdt Straasburg te verlaten, en naar Zurich te gaan; maar de zaak van Zanchius viel zo uit, dat hy zich niet verplicht vondt met 'er woon op te breken. Doch in de geſchillen, die tuſſchen hem en Pappus, predikant te Straasburg, rezen, hadt hy de nederlaag. Men ontnam hem in den jare 1583 het rectoraat, na dat hy het zelve 45 jaren (van 't jaar 1538 af) hadt bekleed, en men zette alle de Kalviniſten van hunne bedieningen af. Wanneer de *Onderwyzingen* van Kalvyn in den jare 1543 voor de derde maal uitkwamen, (de twede druk is van den jare 1539) voegde Sturmius daar eene grote lofſpraak by. In den tweden *Antipappus* (dus noemde Sturmius de ſchriften, die hy tegen Pappus, die een grote wargeeſt was, uitgaf) ſtaat, dat Kalvyn, terwyl hy predikant te Straasburg was, aldaar zyne Onderwyzingen vermeerdert in 't licht gaf, gedrukt by *Wendelinus Ribelius*, daar Sturmius zyn oordeel aan 't begin van 't boek byzette: doch dit kan de druk van 't jaar 1543 niet geweeſt zyn, alzo Kalvyn toen niet meer te Straasburg was, zynde in de maandt van September des jaars 1541 naar Geneve wedergekeert. Sturmius wierdt de *Duitſche Cicero*, *Plato* en *Ariſtoteles* genaamt, en heeft zeer vele ſchone ſchriften in gebonde en ongebonde rede nagelaten, als: *Parti-*

tiones dialecticæ; *Dialogi in Aristotelis Rhetoricam*; *Resolutio Operum Ciceronis*; *De litterarum ludis rectè aperiendis*; *De amissa dicendi ratione*; *Emendationes in Orationes & Rhetor. lib. Cicer.*; *Antipappi* III; *De educatione principum*; *De nobilitate Anglicana*; *Lingua Latina resolvenda ratio*; *Commentar. in Hermogenem*; enz. *Thuan. Teissier Addit.* T. II. *Melchior Adam. Bayle Dict. Crit.*

STURMIUS (JOHANNES) geboren te Mechelen, in Brabandt, was een geneesheer, en hoogleeraar in de wiskunde te Loven. Hy heeft verscheide werken uitgegeven, waar onder in het byzonder zyn: *Rosa hierachuntina*; *Theoremata Physices*; *De quadratura circuli*; enz. *Valer. Andreas. Teissier Eloges* T. I, *p.* 119.

STUTGARD, de residentiestadt der hertogen van Wurtemberg, is gelegen een uur van de rivier den Nekker, die voorby Canstadt loopt, aan welken kant zy eene fraaie vlakte heeft, terwyl zy in het tegendeel omtrent Tubingen tegen bergen aan stuit. De stadt zelf is juist niet groot; maar na dat de hertog de poort, die eertyds de stadt en de Eslinger voorstadt van malkander scheidde, heeft laten omver werpen, en de ryke voorstadt aan de andere zyde, beter huizen hebbende dan de stadt zelf, en alwaar de meeste ministers wonen, doen bouwen, is zy tamelyk groot. Deze beide voorsteden wierden in den twist, welken graaf Henrik met die van Ulm hadt, van het derwaarts gevluchte landvolk in den jare 1448 begonnen. Zy is gansch niet sterk, maar alleen met een muur omringt, behalven dat de stadt van de ryke voorstadt door een gracht en muur is afgescheiden, waarom zy tegenwoordig van dien kant open is, hebbende te voren wel eene tamelyke belegering kunnen uitstaan. Het slot legt aan de zyde van Canstadt, en heeft een gracht, die 'er echter niet rondom gaat. Het zelve is voor het overige, naar de oude wyze, slecht, hoekig, en ongeregeld, doch met schone kamers voorzien, en vorstelyk gemeubeleert. Het binnenste gedeelte is reets in den jare 1451 door Ulrich den Beminden gebouwt, en het buitenste deedt hertog Christoffel daar by voegen. De kancelary, nevens het slot, zyn door den gemelden Ulrich in den jare 1475 gebouwt. Digt aan het slot, naar de stadt toe, is een ander sterker en kostelyker gebouw, wordende het Nieuwe Gebouw genoemt; doch het wordt niet door den hertog bewoont, maar gebruikt om het geweer, het paardetuig en andere dingen te bewaren. Achter dit slot staat een zeer schoon huis, in welkers ongemeen grote en fraaie zaal het Karneval en andere vermakelykheden gehouden worden. Aan de zyde van dit huis is de Kunstkamer, zynde eene der beste van geheel Duitschlandt. De kunststukken zyn op hunne namen volgens de order van 't alphabeth geplaatst. Maar men vindt 'er gene boeken, en het Muntkabinet is juist het rykste niet. De beroemde *Patis*, die het opzicht daar over hadt, heeft vele stukken daar van ontvremd. Maar de Hr. *Schuckart* heeft deze kunstkamer in eene zeer goede order gebragt, zo dat *Liliënthal* in zyn boek, genaamt: *Notitia rei litterariæ*, de zelve voor de regulierste, en, na die van Dresden, voor de beste houdt. Aan de zyde van de kunstkamer is het fraaie schouwburg: doch de tuin, waar in de kunstkamer staat, is niet veel byzonders, om dat de meeste kosten op Lodewyksburg gewend worden.

STUTGARD. (HERTOGEN VAN WURTEMBERG VAN DE LINIE VAN) De stichter der zelve was JOHAN FREDERIK, geboren den 5 May des jaars 1585, zoon van hertog *Frederik*, en van Sibylla, dochter van Joachim Ernst, vorst van Anhalt. In zyne jeugdt studeerde hy te Tubingen. Naderhandt reisde hy van den jare 1600 tot den jare 1608 door Duitschlandt, Vrankryk, Italië, Hungarië en Denemarken. Hy vaardde in het laatstgemelde jaar de regering aan. Twee jaren daar na begaf hy zich in de Unie der Protestanten, en in den jare 1614 sloot hy een verbondt met de Hollanders. Naderhandt ging hy uit de gemelde Unie, en liet zich in den jare 1626, by de byeenkomst te Colmar, hoewel te vergeefsch, als middelaar voor den keurvorst van de Palts gebruiken. Niettegenstaande den toenmaligen oorlog, die byna geheel Duitschlandt overstroomde, behieldt hy de rust van den Zwabischen kreits, van welken hy overste was, en stierf den 18 July des jaars 1628. Hy verwekte by zyne gemalinne, Barbara Sophia, dochter van keurvorst Joachim Frederik van Brandenburg, vier zonen en vier dochteren. De laatste stierven alle ongetrouwt, behalven *Sibylla*, die Leopold Frederik, hertog van Wurtemberg-Mumpelgard, ten man nam. Van de zonen hebben de volgende hunne mannelyke jaren bereikt, als: (1) *Eberhard* de III, van wien hier na zal gesproken worden; (2) *Frederik*, van wien boven een afzonderlyk artykel handelt; (3) *Ulrich*, geboren den 15 May des jaars 1617, schreef zich *van Neuenburg*, ging al vroeg in den oorlog, en bleef in den zelven, hebbende den roem van eene zonderlinge dapperheit verkregen, de welke hy voornamentlyk in den jare 1648 als Beyersche generaal in het treffen by Susmarshuzen, in den jare 1651 als Spaansche generaal by de verovering van Mousson en van Rhetel, als mede in den jare 1656 by het ontzetten van Valencyn, ook in den jare 1664 in keizerlyken dienst tegen de Turken betoonde. In den jare 1651 wierdt hy Roomsch-Katholyk, maar deedt na verloop van zes jaren wederom belydenis van den Lutherschen Godsdienst. Hy stierf den 4 December des jaars 1671, en liet gene kinderen na van zyne eerste gemalinne Sophia Dorothea, dochter van Henrik Wilhelm, grave van Solms. By de twede, Izabelle, wiens vader Albrecht, hertog van Aremberg, was, hadt hy maar eene dochter, genaamt *Maria Anna*, geboren den 27 December des jaars 1652, en in de maandt December des jaars 1693 te Lion in het Urselynenklooster overleden. De oudste zoon van Johan Frederik, EBERHARD de III, was geboren den 16 December des jaars 1614, en vaardde de regering in den jare 1633 aan. In het volgende jaar moest hy, na den slag van Nordlingen, zyn landt aan de keizerlyken overlaten, en zien, dat men hem in den jare 1635 buiten de vrede van Praag sloot. In den jare 1638 wierden wel goede traktaten getroffen; doch de volkome herstelling volgde niet dan na de Westphaalsche vrede. Hy stierf den 2 July des jaars 1674, hebbende met zyne gemalinne, Anna Catharina, dochter van den Rhyngrave Johan Casimir, elf kinderen, en by de twede, genaamt Maria Dorothea Sophia, dochter van Joachim Ernst, grave van Oettingen, 14 kinderen verwekt. Van deze vyf en twintig kinderen hebben de volgende hunne jaren bereikt, te weten van het eerste bedt: 1) *Johan Frederik*, geboren den 9 September des jaars 1637, en gestorven op reize te Londen den 2 October des jaars 1659; 2) *Sophia Lodovika*, gemalin van Christiaan Ernst, markgrave van Brandenburg-Bareuth; 3) *Christina Frederika*, gemalin van Albert Ernst, vorst van Oettingen; 4) *Christina Charlotta*, gemalin van Georg Christiaan, vorst van Oost-Vrieslandt; 5) *Wilhelm Lodewyk*, van wien hier na zal gesproken worden; 6) *Anna Catharina*, die den 10 December des jaars 1691, in den ouderdom van 43 jaren, ongetrouwt stierf; 7) *Eberhardina Catharina*, gemalin van Albert Ernst, vorst van Oettingen. Van het twede bedt: 1) *Frederik Karel*, van wien beneden zal gesproken worden; 2) *Karel Maximiliaan*, die den 9 January des jaars 1689, in den ouderdom van 35 jaren, ongetrouwt stierf; 3) *Georg Frederik*, den 8 October des jaars 1685, in den ouderdom van 28 jaren, als keizerlyke generaal wachtmeester in het beleg van Caschau met een kanonkogel dood geschoten; 4) *Johan Frederik*, overste van een regiment dragonders van den Zwabischen kreits, door den grave Johan Palfi in een tweegevecht gewond, van welke wonde hy den 15 October des jaars 1693, in den ouderdom van 24 jaren, is overleden; 5) *Sophia Charlotta*, gemalin van Johan Georg, hertog van Saxen-Eisenach. De oudste zoon van Eberhard den III, WILHELM LODEWYK, was geboren den 7 January des jaars 1647, en stierf den 23 Juny des jaars 1677, hebbende maar drie jaren geregeert. Hy liet na van zyne gemalinne, Magdalena Sibylla, dochter van Lodewyk den VI, landgrave van Hessen-Darmstadt: 1) *Eberhardina Louisa*, geboren den 11 October des jaars 1675, en ongetrouwt gestorven den 25 Maart des jaars 1707. 2) EBERHARD LODEWYK, zyn opvolger, geboren den 18 September des jaars 1676. Hy vaardde in den jare 1693 de regering aan, en trouwde den 16 May des jaars 1697 met Johanna Elizabeth, dochter van Frederik Magnus, markgrave van Baden-Durlach, by welke hy den 14 December des jaars 1698 een zoon kreeg, genaamt *Frederik Lodewyk*, die den 8 December des jaars 1706 getrouwt is met Henriëtte Maria, dochter van Philips, markgrave van Brandenburg in Suet, by welke hy eene dochter heeft verwekt, geboren den 3 February des jaars 1722, en genaamt *Louise Frederika*. 3) *Magdalena Wilhelmina*, geboren na haar vaders doodt den 7 November des jaars 1677, en getrouwt den 27 Juny des jaars 1697 met Karel Wilhelm, markgrave van Baden-Durlach. De jongste broeder van hertog Willem Lodewyk, *Frederik Karel*, geboren den 12 September des jaars 1651, hadt gedurende de minderjarigheit van Eberhard Lodewyk het bestier des lands van het jaar 1677 tot het jaar 1693, wierdt in den jare 1692 van de Franschen, die sedert het jaar 1689 in het Wurtembergsche zeer slecht leefden, gevangen genomen, maar daar na los gelaten, en stierf den 20 December des jaars 1698. By zyne gemalinne Eleonora Juliana, dochter van Albert, markgrave van Brandenburg-Anspach, hadt hy zeven kinderen geteelt, van welke de volgende hunne jaren bereikten, als: 1) *Karel Alexander*, geboren den 24 January des jaars 1684. Hy heeft den Roomschen Godsdienst aangenomen, was eerst kommandant van Landau, en wierdt in het jaar 1710 keizerlyke generaal veldmaarschalk, in den jare 1712 opperbevelhebber in Servië, en vervolgens stadvoogdt van Belgrado. Hy is getrouwt den 1 May des jaars 1727 met Maria Augusta, dochter van Anselmus Franciscus, vorst van Thurn en Taxis, by welke hy twee zonen heeft geteelt, de eerste geboren den 12 February des jaars 1728, en de twede in den jare 1730. 2) *Henrik Frederik*, geboren den 16 October des jaars 1687, die eerst in Hollandschen, en naderhandt in keizerlyken krygsdienst is getreden. 3) *Maximiliaan Emanuel*, geboren den 27 February des jaars 1689, die als Zweedsche overste in den slag by Pultawa wierdt gevangen genomen, en kort daar na, namentlyk in September des jaars 1709, te Dubno, in Ruslandt, stierf. 4) *Frederik Lodewyk*, geboren den 5 November des jaars 1690, die aan het hof van den keurvorst van Saxen wierdt opgevoed, en naderhandt keizerlyke generaal is geworden. 5) *Christina Charlotta*, geboren den 20 Augusty des jaars 1694, en getrouwt den 28 Augusty des jaars 1709 met Wilhelm Frederik, markgraaf van Anspach, gestorven den 8 January des jaars 1723.

STYLITEN, *Stylitæ*, van 't Grieksche woordt στύλος, *columna*, een pylaar, ook genaamt Κιονῖται, van κίων, *columna*, dat het zelve betekent, waren onder de Oostersche Christenen, voornamentlyk in de V en de volgende eeuwen, zekere geestelyken, de welke voor zich een pylaar, en op den zelven eene kleine verblyfplaats lieten oprechten, waar in zy gansch alleen, menigmaal wel 30 of 40 jaren, hunnen tydt met bidden en overdenkingen doorbragten. Dit gevaarte diende inzonderheit om in hunne aandacht niet gestoort te worden. Zy aten wortelen en kruiden, of ten minste zeer slechte spyzen, welke hen een broeder uit het naast by gelegen klooster toereikte. *Du Fresne Gl. Gr. lib.* CXCIV, *pag.* 656, 1468. *Siberus Diss. de Sanctis columnaribus.*

STYLUS was by de ouden een yzeren grifie, met het welke zy op tafelen van wasch plagten te schryven. Het onderste gedeelte, waar mede men schreef, was puntig, doch het bovenste breed, zo dat men het geschreven daar mede weder kon uitdoen. *Hugo de prima scrib. orig. c.* 9. *Pitiscus* II. 869.

STYMPHALE, een berg in Arkadië, tegenwoordig genaamt *Monte Poglisi*, volgens *Le Noir*, die ook *Longanico*, eene stadt van dien naam, noemt: doch *Pinet* geeft haar den naam van *Vulsi*. Daar is ook een *Stymphalisch meir*. *Pausanias* zegt, dat de rivier *Erasine* daar

daar uit voortkomt. *Strabo. Plinius. Statius l. IV. Sylv. Carm. VI.*

STYMPHALIDES, waren zekere verdichte vogelen van eene zo ongemene grootte, dat men zegt, dat zy, wanneer zy opvlogen, door hunne vleugels het licht der zonne verduisterden. Zy leefden niet dan van menschenvleesch: doch Hercules, door het tusschenkomen van Minerva, verjoeg ze uit Arkadië door den klank van cimbalen. *De abt Danet. Pomey Panth. Myth. p.* 236.

STYRUM, of STIRUM, een vlek, met den tytel van graafschap, in het hertogdom van Bergen, aan de rivier de Roer, tusschen Duisburg en Essen gelegen.

STYRUM, een voornaam graaflyk geslacht in Duitschlandt, oorspronkelyk uit het zeer oude graaflyke huis van *van Mark*. De stichter van het zelve is *Theodoricus*, of *Diderik*, die met zynen broeder *Frederik*, hebbende hunnen vader Frederik, grave van Izenburg, een neef van Everard, of Eberhard, grave van Altena of de Mark, ongelukkelyk verloren, eenigen tydt onder de voogdyschap van hunnen moeders broeder, hertog Henrik van Limburg, heeft gestaan. Deze hertog liet voor hen, om dat alle hunne vaderlyke goederen en huizen of verwoest, of hen ontvremd waren, een nieuw slot op een rots bouwen, en noemde het zelve naar zynen naam *Hohen-Limburg*, of *Niën-Limborg*, waar van zich naderhandt Diderik, zyne jaren van meerderjarigheit bereikt hebbende, graaf van Limburg genoemt heeft. Zyn kleinzoon *Johannes* teelde by Eberswina van Gutterswik *Theodoricus*, of *Diderik* den III, en *Johannes* den II, de welke de twee liniën, te weten die van *Limburg* en die van *Styrum*, gesticht hebben. De eerste, namentlyk die van Limburg, is kort daar na weder uitgestorven: maar Johannes, de grondlegger van het huis van Styrum, was de vader van *Theodoricus*, of *Diderik*, wiens achterneef door zyne gemalinne, Irmgard van Wisch, heer wierdt zo wel van de goederen hares vaders, als van die van haren oom Jodocus, grave van Bronkhorst, heere in Borkelo, enz. Hy liet na *Herman Georg*, de vader van *Jodocus*, grave van Limburg in Styrum en Bronkhorst, die wegens zyne gemalinne, Maria van Schaumburg, erfgenaam was van de heerlykheit Gehmen, en vyf zonen naliet, genoemt: *Herman Otto*, *Georg Ernst*, *Wilhelm Frederik*, *Johan Adolph*, en *Bernard Albert*, maar die alle zonder mannelyk oir na te laten zyn gestorven, behalven Herman Otto, die in dienst van de Algemene Staten der Vereenigde Nederlanden voorname krygsampten heeft bekleed, en van wien in de geschiedenissen der Nederlandsche oorlogen dikwils met lof gewag wordt gemaakt. Zyne drie zonen, *Otto*, *Adolph*, en *Maurits*, deelden het geslacht van Styrum in drie takken, te weten dien van *Bronkhorst*, dien van *Gehmen*, en dien van *Styrum*. De oudste, Otto, kreeg in de deling der vaderlyke goederen het graafschap Bronkhorst en de heerlykheit Borkelo, en was getrouwt met Elizabeth Charlotta, dochter van Christoffel, grave van Dohna, by welke hy verwekte *Otto Christoffel*, *Frederik Wilhelm*, *Adolph*, en *Georg Albert*. De oudste van deze zonen, kolonel te paardt, sneuvelde in den jare 1673. Adolph bleef in het beleg van Mastricht. Georg Albrecht wierdt gedood in den slag van Fleury, voorgevallen in 't jaar 1690: Maar Frederik Wilhelm, erfvaandrager van het hertogdom Gelder, en het graafschap Zutphen, luitenant admiraal van West-Vrieslandt, Groningen en de Ommelanden, volgde zynen vader op in des zelfs goederen. Hy verwekte by zyne gemalinne Lucia, vryvrouwe van Alava, *Otto Ernst*, bygenoemt de Geldersche, of de Gelderschman (*Gelricus*), geboren in den jare 1685, *Albert Dominicus*, ter wereldt gekomen in den jare 1686, en *Frederik Henrik*, geboren in den jare 1689.

De tak van *Gehmen* wierdt gesticht door *Adolph*, die in krygsdienst van de kroon van Denemarken zynde, in een treffen tegen de Zweden op het eilandt Schonen kwam te sneuvelen. Hy hadt by zyne gemalinne Izabelle, gravinne van Vehlen, acht kinderen gewonnen, waar onder de volgende zonen waren, namentlyk: *Herman Otto*, *Maximiliaan Wilhelm*, en *Gotfried Ferdinand*. De eerste was keizerlyke kamerheer en generaal veldmaarschalk, en stierf in den jare 1704 van eene wonde, welke hy in den slag van Schellenberg hadt ontfangen. Hy liet by zyne gemalinne Charlotta Amalia, gravinne van Vehlen, een zoon na, genoemt *Otto Ernst*, geboren in den jare 1688. De twede zoon van grave Adolph, genoemt Maximiliaan Wilhelm, woonde in Zwaben, op de heerlykheit Aicheim, welke hy met zyne gemalinne Maria Johanna, eenige dochter van Johannes, grave van Rechberg, behuwelykt hadt. Hy teelde by de zelve vier zonen, namentlyk: *Leopold*, geboren in den jare 1684; *Karel*, geboren in den jare 1685; *Maximiliaan Emanuel*, geboren in den jare 1686; en *Leopold Karel*, geboren in den jare 1696. De derde zoon, Gotfried Ferdinand, sneuvelde in den jare 1677 in een treffen tegen de Franschen by Monson.

Maurits, de stichter van den tak van *Styrum*, stierf te Wenen in den jare 1664, nalatende by Anna Bernardina, zyne nicht, een eenigen zoon, genoemt *Maurits Herman*, die in den jare 1692 trouwde met Elizabeth Dorothea Wilhelmina, geborene gravinne van Leiningen.

STYX, eene fontein in Arkadië, een landschap in Peloponnesus, in Griekenlandt, nam haren oorspronk uit het meir Pheneus, aan den voet van den berg Nonacris. Zy was berucht ter oorzake dat hare wateren zo koud waren, dat de zelve tot een vergift strekten, het welk aanstonts deedt sterven de genen, die daar van dronken. Zy hadt eene zo grote kracht, dat zy zelfs yzer en koper verteerde, en allerhande vaten, waar in het gegoten wierdt, verbrak, kunnende nergens anders in bewaart worden dan in een hoorn, gemaakt van de hoef eens muilesels. Velen geloven, dat het met dit water was, dat Alexander de Grote door Antipater vergeven wierdt. Men zegt ook, dat in deze fontein visschen waren, de welke deden sterven alle de genen, die daar van aten. Alle deze kwade hoedanigheden van dit water hebben aanleiding gegeven aan de dichters om te versieren, dat de Styx een van die helsche stromen was, voor welke de goden zulk eene grote achting hadden, dat, wanneer een onder hen by den Styx gezworen hadt, het hem niet vry stondt zynen eedt te breken: of dat, indien zulks gebeurde, hy gedurende hondert jaren van zyne godheit versteken was, en de ambrozyn, dat hun drank was, moest missen. *Apollodorus. Hyginus. Virgilius.* enz.

SUANEN, *Suani*, of *Souani*, een volk, het welk op den berg Caucasus woont, omtrent de Oostzyde van Mingrelië. Zy zyn van eene grote lichaamsgestalte, maar hebben lelyke en verschrikkelyke aangezichten. Zy geven zich voor Christenen uit, hoewel men zeer weinig Godvruchtigheit en Godsdienst onder hen ziet. Echter zyn zy de beleefdste en welgemanierdste van alle de bewoonders van dit gebergte. In het begin van den zomer gaan zy by gansche troepen naar Georgie, om aldaar in den oogst te werken. De arbeidsloon, dien zy te rug brengen, bestaat niet in geldt, als het welk hen tot geen nut zou zyn, maar in linnen, lakens, tapyten, zout, yzer, en andere dingen, welke zy nodig hebben. Zy leveren dappere soldaten uit, en zyn zeer bekwaam om met vuurroers en buschkruidt om te gaan. *Strabo* zegt, dat zy een groten overvloedt van goudt hebben gehad, en het zelve in schaapsvellen bewaart; doch tegenwoordig vindt men daar van onder hen niet met al, en hun koophandel bestaat alleen in ruiling. *P. Lamberti Relat. de la Mingrelie by Thevenot.*

SUANING, (JOHANNES) de oude, was geboortig van Ripen, eene stadt in Jutlandt, alwaar hy ook kanunnik is gestorven. Christiaan de III, koning van Denemarken, verkoor hem tot onderwyzer van zynen zone, den prins Frederik, gaf hem ook den tytel van koninklyke geschiedschryver, waar op Suaning een groot werk van de Deensche Geschiedenis vervaardigde, de welke nog in handschrift in de koninklyke boekery bewaart wordt. Het laatste stuk daar van, namentlyk het leven van *Christiern*, is na zyne doodt te Frankfort in den jare 1658 in duodecimo gedrukt. *Historische Boekzaal* I *Hond. pag.* 42 enz.

SUANING, (JOHANNES) de jonge, dochters zoon van den voorgaanden, was eerst schoolvoogdt te Sora, naderhandt in den jare 1635 proost op het eilandt Samsoe, waar op hy in den jare 1676, in het 77 jaar zyns ouderdoms, is gestorven. Hy heeft eene zeer naauwkeurige tydrekening van Denemarken opgemaakt. Hy moet met den zoons zone van den ouden Suaning, mede *Johannes* geheten, die aartsbisschop van Zeelandt is geweest, en in den jare 1668 gestorven, niet vermengt worden. *Hist. Boekzaal* I *Hond. pag.* 44 enz.

SUANTOPULCUS de II, of SCHWANTIPOL, hertog van Pomeren, was een zoon van Mistovinus den I, hertog van Pomeren, door hem by Maria, dochter van den hertog Mieceslaus den III van Polen verwekt. Zo haast als hy de regering hadt aangevaard, liet hy eene byzondere lust tot den oorlog blyken. Zyne eerste verrechting bestondt daar in, dat hy den koning Waldemar van Denemarken de stadt Dantzig weder ontnam, de welke zyne voorzaten verloren hadden. Naderhandt was hy daar op bedacht om het Poolsche juk af te schudden: ten dien einde wilde hy den toenmaligen vorst in Polen, Lescus den Witten, noch hulde doen, noch den jaarlykschen tribuut van 1000 marken zilver betalen. Schoon nu hier over Lescus in den jare 1226 een ryksdag uitschreef, en Suantopulcus ook derwaarts ontboodt, verscheen hy echter niet, maar trok den derden dag daar na op, overviel Lescus in het badt, en doodde alles wat hem voorkwam. Die vorst begaf zich wel, met eenige anderen, naakt op de vlucht, maar wierdt gegrepen en vermoord. Wanneer hy zich nu op zulk eene wyze in volle vryheit hadt gestelt, stondt hy de Duitsche ridderorde in het veroveren van het Pruissische landt wakker by, gelyk hy dan ook in den jare 1234 by 't Garden-meer als een leeuw vocht, zo dat, als de Christenen door des vyands geweldt gansch waren afgemat, en reets op de vlucht gedreven, hy echter met 5000 man te paardt en te voet de Heidensche Pruissen zo veel te doen gaf, dat de verstrooide Christelyke benden weder moedt grepen, en op den vyandt zodanig eene overwinning behaalden, dat 15000 Pruissen op het slagveldt bleven leggen, en naderhandt het gehele landt van Culm de Duitsche ridderorde ten deel viel. Doch nademaal hy daar over met de gemelde orde in verschil geraakte, het welk eenigen vermoeden daar van daan gekomen te zyn, dat de drie broeders van den hertog, Wratislaus de II, Sambor en Ratibor de II, al hun goedt aan de orde gemaakt hadden, tradt hy met de ongelovige Pruissen in een verbondt, liet zich tot hunnen veldheer gebruiken, verwoestte het landt van Culm en Pomesanië, nam de ridderorde aldaar alles weder af, behalven eenige weinige plaatsen, en versloeg over de 4000 Kruisheeren en Christen soldaten. Doch als naderhandt de orde eenigen onderstandt uit Duitschlandt bekwam, verloor de hertog Suantopulcus in den jare 1242 het sterke slot Sartewitz, waar binnen zyne beste schatten, en het hoofdt van St. Barbara waren, nevens Nackel en Wissegrad, moetende daarenboven aanzien, dat het klooster Oliva wierdt geplundert, en de stadt Dantzig van de orde belegert. Eindelyk kwam de paus tusschen beide, en maakte tusschen de twee partyen vrede, uit krachte van de welke aan den hertog al wat hem was afgenomen zou wedergegeven worden. Maar het oorlogsvuur ontstak kort daar na op nieuw, doordien de hertog de orde overviel, en eene erbarmelyke verwoesting in haar landt aanrechtte, ook in een slag de ridders zodanig havende, dat naauwlyks 20, met den landmaarschalk der orde, zich door de vlucht konden bergen. Hy bouwde hier op aan de Weissel twee vestingen, en leefde met de orde in gedurige oneenigheden, tot dat hy in den jare 1266, den 11 January, kwam te sterven. Hy heeft het Dominikaner klooster te Dantzig in den jare 1228, en het Benedictyner klooster te Bukou in den jare 1232 gesticht. Van zyne gemalinne Salome, of Salonica, dochter van den

den vorst Romarus van Ruslandt, heeft hy twee zonen, *Mistovlnus* den II en *Wratislaus*, nagelaten; maar de zelve zyn beide zonder mannelyk oir gestorven, en hebben de eerste hertoglyke achter-Pomersche linie in den jare 1295 besloten. *Micralii Altes Pommerland. Schutzens Preuss. Chron. fol.* 12. *Speneri Syllog. Geneal. p.* 778. *Venators Beschreibung des Teutschen ordens.*

SUANTOSLAUS, SUETOSLAUS, een Russisch vorst, was een zoon van Ihor, en van Olga, of Helena, de welke zich te vergeefsch bemoeiden om hem tot het Christen gelove te brengen. Hy was een goed soldaat, en gebruikte zynen zadel des nachts voor een hoofdkussen. Sarnicius verhaalt van hem, dat hy geheel Griekenlandt heeft bedwongen, als mede, dat de Grieken, na de overwinning, alle hunne schatten in het Russische leger hebben gebragt, en daar door genade gezocht, waar van echter Suantoslaus niets wilde hebben dan spiessen, werppylen, en andere van yzer gemaakte wapenen, de welke de Russische schryvers op zyn Grieksch *Pannadocmi* noemen. Hy heeft zich daar door ook by de Grieken zo bemind gemaakt, dat zy hem vrywillig tot hunnen vorst verkoren. Als hy van den oorlog tegen de Grieken naar huis trok, wierdt hy onderweeg van het Poolsche volk, de Pieczenigers, overvallen en verslagen. Van zyne drie zonen heeft *Wlodimir*, die na den doop *Basilius* genaamt wierdt, ten laatste geheel Moskovië bezeten. Zie WLODOMIR de I. *Sarnic. Annal. Pol. lib.* VI. *Dlugloss. Hist. Pol. l.* I. *Herberst. Comm. de reb. Moscov. p.* 7.

SUAREZ. Zie SOAREZ.

SUARTSIO, SCHWARTSIO, een koninklyk lustslot niet verre van Stokholm, in Zweden, alwaar zich koning Erik de XIV dikmaals plagt op te houden, gelyk hy dan ook aldaar van de ryksstanden tot een vergelyk wierdt gedwongen, waar in hy eene beter regering moest beloven, en de verdachte raadslieden afschaffen. *Beschr. Schwed. Pufend. Einl.*

SUATHES, koning van Pannonië, zynde een gedeelte van het tegenwoordige Hungarië, ontfing een afgezant der Hunnen, die in Zevenbergen waren, zeer vriendelyk, en verloor daar door zyn koninkryk in den jare 744. Deze afgezant, die gekomen was om by hem tot het verkrygen van eenig landt aan te houden, om het zelve te bebouwen en te bewonen, nam by zyn vertrek een klomp van de beste aarde van het landt, een handt vol gras, en een flesch met water uit den Donauw met zich. Hier op zondt Aradus, veldoverste der Hunnen, na dat hy van de geschapenheit des lands uit de klomp aarde, uit het gras, en 't water hadt geoordeelt, weder aan Suathes te rug, om den zelven met een wit paardt, als ook een zaal van goudt, en een gebit van het zelve metaal, te beschenken, wanneer Suathes hen vrywillig zo veel lands gaf als zy tot hun verblyf in die landstreek nodig hadden: doch hy was zeer verbaast, wanneer de afgezant kwam, en van hem de volle inruiming der landen, welke aan de Hunnen verkocht waren, begeerde, nademaal hy te kennen gaf, dat zy Pannonië hadden gekocht, het paardt gegeven hebbende voor de bouwlanden, den toom voor het gras, en den zadel voor het water. Hier op zeide Suathes met een lagchend wezen tegen den afgezant, dat, indien dat hunne mening was, hy het paardt met een knods zou verwelkomt, den toom op het veldt geworpen, en den zadel in den Donauw gesmeten hebben, het welk de Hunnen zo verbitterde, dat zy in Pannonië vielen, en het leger van Suathes versloegen, die zich daar op zelf in den Donauw stortte. *Bonfin. Decad.* I. *lib.* IX. *Ritius de reg. Hungar.*

SUATOBOJUS, koning van Moravië, de zoon van Suatocopius, nam de regering aan in den jare 888. Hy was een godloos vorst, het welk hy onder anderen daar door betoonde, dat hy zich niet ontzag met zyne aan een gekoppelde jagthonden, en met 't jagershoorn, in de Domkerk naar het altaar te gaan, wanneer Methodius, aartsbisschop van Volgrado, de Mis deedt, alleen om dat hy niet hadt willen wachten tot hy van de jagt weder was gekomen. Doch kort daar na wierdt hy deswegen door den paus in den ban gedaan, en door den hertog van Bohemen van zyn koninkryk berooft.

SUATOCOPIUS, SUATEBOGUS, ZUENTEBALDUS, koning van Moravië, begon zyne regering in den jare 860. Zyn gebiedt strekte zich uit over de Hungaren, Bohemers, Polen, en de inwoonders van zwart-Reussen; doch hy was een leenman van het Duitsche Ryk. Hy verzocht van Cyrillus en Methodius, twee broeders, en beide kerkvoogden, om in den Christelyken Godsdienst onderwezen te worden, waar op hy het Heidensche bygeloof en de afgodery verliet. Hy regeerde vele jaren zeer gelukkig, doch wanneer hy zwarigheit maakte aan den keizer Arnulphus de schatting te betalen, welke hem zyne voorzaten, van den tydt van Karel den Groten af, gegeven hadden, wierdt hy in den jare 888 in een oorlog ingewikkelt. Wanneer hy nu een slag gelevert hadt, waar in zyn leger verslagen wierdt, wierdt hy genoodzaakt de vlucht te nemen. Zich alleen bevindende, liet hy zyn paardt lopen, begaf zich op een berg, Samri genaamt, alwaar hy van gewaadt veranderde, en dat van een boer aantrok. Daar op ging hy in eene grote woestyne, alwaar hy drie woestyniers aantrof, welke hy badt, dat ze hem in hun gezelschap wilden aannemen, zonder zich aan hen bekend te maken. Eenigen tydt daar na, zyne doodt voelende naderen, maakte hy zich aan deze kluizenaars bekend, en deedt hen beloven, dat zy zynen zoon Suatobojus, die hem door de gunst van den keizer opvolgde, daar van kennis zouden geven, ten einde hy wilde komen om zyn lichaam ter aarde te bestellen. Wanneer zy nu dit gedaan hadden, zondt zyn zoon Suatobojus eenige mannen om zyns vaders lichaam naar Volgrado te brengen, zynde toen de hoofdstadt van Moravië, om aldaar begraven te worden. *Annales Fuldenses ad annum* 864 *seq. Regino Chron. l.* II. *ad ann.* 890. *Luitprandus Hist. lib.* VI. *c.* 11. *Aventini Annal. Bojor. lib.* IV.

SUATOPLUCUS, hertog van Bohemen, was een zoon van Otto van Znoym in Moravië, die de broeder van Wratislaus den II, koning van Bohemen, was. Wanneer Borzivojus de II in den jare 1100 door toedoen der Duitschers tot hertog van Bohemen verheven was, en daarom door de Bohemers zeer gehaat wierdt, wierdt hy in den jare 1106 in des zelfs plaats benoemt. Keizer Henrik de IV nam wel de party van Borzivojus aan, en liet Suatoplucus, die op zyne indaging voor hem verscheen, in de gevangenisse werpen; maar wanneer zyn broeder Otto de wapenen voor hem hadt opgenomen, en hy den keizer eene somme gelds gegeven, kreeg hy de vryheit en regering weder. Hy stondt daar op den keizer tegen de Hungaren by, en kwam kort daar na weder in Bohemen, wegens eenige oproeren, welke aldaar ontstaan waren. Vervolgens den keizer op zynen tocht naar Polen verzellende, wierdt hy in de belegering van Glogau door eene van de familie van Wrszowiez, de welke hem altydt hadt gedwarsboomt, in den jare 1109 omgebragt. Hy wierdt van het gehele leger zeer beklaagt. Zyn lichaam wierdt naar Bohemen gevoert, en aldaar begraven in een klooster, het welk hy zelf hadt doen bouwen. *Julius Solimannus de Elogiis Ducum, Regum & Interregum Bohemiæ. Hagec. Stransky. Balbin.*

SUBAR, SABUR, de grootste rivier in het koninkryk Fez, de welke *Sebu* genaamt wordt. Zy ontspringt uit den berg Seliligo, in de provincie Chautz, en heeft een snellen en zeer sterken loop. Zy loopt Noord-Westwaarts door Bembackal, Magilla en Zavia, alwaar zy de rivier Union uit Fez naar zich neemt. Daar op keert zy zich naar 't Westen, en bewatert Arox, alwaar zy eene grote rivier, die uit 't Noorden komt, ontfangt; by Mahmora voorby stroomt, en eindelyk aan de Noordzyde in de zee valt. De uitloop is naby de zee en zeer diep, en kan grote schepen dragen. Doch de Moren gebruiken de zelve daar toe zeer weinig, als de welke met grote onkosten hun graan langs den oever van de rivier te landt naar Fez brengen.

SUBIACO, voorheen *Sublacum* genaamt, eene kleine stadt in den Kerkelyken Staat, in 't Roomsche gebiedt, aan den vloedt Teverone. Zy heeft een beroemd klooster van de Benedictyner orde, alwaar die beruchte eenzame plaats te zien is, op welke zich St. Benedictus zou hebben opgehouden. *Fabretti in Dissert. Rogissart. Delic. d'Italie.*

SUBLET, (FRANÇOIS) heer van Nojers, baron van Dangu, opperbewindhebber der geldmiddelen, en geheimschryver van staat, was de zoon van Johan Sublet, heere van Nojers, rekenmeester te Parys, en opziender over het huis van den kardinaal van Jojeuse. Eerst wierdt hy voorzien met het ampt van schatbewaarder van Vrankryk te Rouaan: naderhandt bragt zyn oom, de heer van Champigny, opperbewindhebber der geldmiddelen met den heere van Marillak, hem tot de openbare dingen, waar in hy aanstonts, door last des konings, het ampt verkreeg van algemeen tegenboekhouder (controlleur generaal) der geldmiddelen. Doordien deze ampten zyne verdiensten deden kennen, ging hy wel haast tot aanmerkelyker bedieningen over. Na dat de heer van Champigny eerste voorzitter gemaakt was in 't Parlement van Parys, en Marillak zegelbewaarder van Vrankryk, gaf men het opperbewindt aan den maarschalk van Effiat, een weinig tyds daar na verkoor de koning den heere van Nojers om te vervullen het ampt van opperbewindhebber over de geldmiddelen. Vervolgens zondt de koning hem voor opperbewindhebber over het leger, het welk bestiert wierdt door den maarschalk van Effiat in Duitschlandt, en naderhandt door den maarschalk van la Force in Lotharingen. De koning, die hem volmaaktelyk kende, gaf aan hem over de zorg om te doen versterken de alleraangelegenste plaatsen op de grenzen van Pikardië, Champagne, en Lotharingen, het welk hy met eene buitengewone wakkerheit, en zonder baatzucht uitvoerde. Deze goede hoedanigheden verkregen hem de goede gunsten van den kardinaal van Richelieu, de welke hem aan den koning voorstelde om te vervullen de plaats van geheimschryver van staat, welke door de verzending van den Hre. Servien open was, in de maandt February des jaars 1636. De koning gaf hem zeer gaarne de gezegelde brieven ten dien einde, en vereerde hem nog daarenboven met het ampt van kapitein van zyn kasteel van Fontainebleau in den jare 1637, opengevallen door de doodt van den heere Zamet, en dat van opperopziender over de gebouwen van Vrankryk, 't welk het volgende jaar open viel door 't afsterven van den voorzitter de Fourcy. Doordien de Hr. van Nojers een liefhebber was der wetenschappen, en der goede kunsten, rechtte hy de koninklyke drukkery op in de galderyen van de Louvre, en om ook eeuwige kentekenen na te laten van zyne Godvrucht, deedt hy op zyne kosten de kerk der nieuwelingen van de Jesuiten in de voorstadt van St. Germain bouwen. Na dat hy zynen koning en den staat met den roem van een der getrouwste en werkzaamste staatsdienaars van zyne eeuwe tot den jare 1643 gedient hadt, verkreeg hy van den koning de vryheit om zich van 't hof te begeven naar zyn huis te Dangu, het welk zyne Majesteit hem hadt vereert, en hy bragt aldaar in heilige oeffeningen 't overige van zyn leven door tot den 20 October des jaars 1645, wanneer hy stierf, oud 57 jaren. Hy wilde begraven zyn in de kerk der Jesuiten, welke hy hadt doen bouwen, en gaf bevel, dat men geen grafschrift voor hem zou maken. Hy was getrouwt met Izabelle le Sueur, zuster van den baron d'Ony, by welke hy verwekt heeft *Willem Sublet*, heer van Nojers, baron van Dangu; en *Magdalena Sublet*, Karmeliter nonne te Pontoise. *Fauvelot du Toc Histoire des Secretaires d'Etat.*

SUBSTANTION was eertyds de hoofdstadt van een graafschap, en die eenigen tydt de setel van het bisdom van Magelone en Montpellier geweest is. Tegenwoordig is het maar een dorp

dorp in Languedok, digt by de ftadt Montpellier gelegen, de welke door hare puinhopen is aangegroeit. *Baudrand.*

SUBURBIKARISCHE PROVINCIEN, *Suburbicaria*, is de naam, dien men gaf aan de landfchappen in de nabuurfchap van Rome: doch het valt niet gemakkelyk der zelver getal te noemen, en hunne uitgeftrektheit te betekenen. De allerbekwaamfte fchryvers van de XVII eeuwe hebben over dit onderwerp zeer veel getwift. Zommigen, gelyk *Gothofredus* en *Salmafius*, hebben de Suburbikarifche provinciën willen bepalen binnen de honderd mylen rondom Rome, en hebben die gebragt tot drie of vier provinciën, namentlyk: *Tufcia Suburbicaria*, *Picenum Suburbicarium*, *Latium vetus & novum*, *Valeria*. Anderen, gelyk de Vader *Sirmond*, *Blondel*, enz. hebben groter uitgeftrektheit aan de Suburbikarifche landfchappen gegeven, en hebben gelooft, dat alle de gene, de welke afhankelyk waren van den vikaris van Rome, Suburbikarifche genaamt waren. Dus ftellen zy onder dat getal niet alleen *Toskane* en *Picene*, maar ook *Umbrië*, *Kampanië*, *Sammium*, *Apulië*, *Kalabrië*, *Abruzzo*, *Lukanië*, behalven de eilanden *Sicilië*, *Sardinië* en *Corfika*. Zommigen willen den naam van de Suburbikarifche provinciën uitftrekken over 't ganfche Weften: doch de wetten der keizers, welke de Suburbikarifche provinciën van Afrika onderfcheiden hebben van 't vikarisfchap van Italië en van de Gaulen, tonen genoegzaam, dat dit gevoelen niet kan ftaande gehouden worden. De onder de ftadt behorende kerken van welke *Rufinus* gewag maakt in de overzetting van de VI kanon van de Niceenfche kerkvergadering, komen buiten twyfel overeen met de Suburbikarifche provinciën, dat is te zeggen met de provinciën van het Roomfche ftedehouderfchap, volgens het twede gevoelen, het welk het waarfchynlykfte gelykt. De Roomfche biffchop hadt het zelve gezag in deze provinciën, als de biffchop van Alexandrië in Egypten, in Lybië, en in Pentapolis. *Salmafius*, *Sirmond*, *Gothofredus*, *Alex. Blondel*, *Dartis*, *Lechaffier*, *Gruterus*, en *Du Pin* hebben deze ftoffe breedvoerig verhandelt in byzondere traktaten, of in hunne werken.

SUBURRA was een zekere hoek van de oude ftadt Rome, aldus genaamt. De plaats, daar de zelve was, heeft nog tegenwoordig den naam van *Suburra*; zynde in dat gedeelte der ftadt, het welk tegenwoordig *Rione de Monti* genaamt wordt. Eertyds was het de hoek der ontuchtige vrouwlieden, de welke men *Nonaria* noemde, om dat zy niet begonden daar te verfchynen dan omtrent negen uuren, en *Suburrana*, van wegens de plaats. Men ziet by *Juvenalis*, dat Hannibal niets zo zeer fchynt te wenfchen dan dat hy zyne ftandaarden mogt planten op het midden van de plaats Suburra:

Et mediâ vexillum pono Suburrâ.

SUCCA, (MARIA VAN) van Luik, dochter van Benedictus, een rechtsgeleerde, heeft zich door haar verftandt beroemd gemaakt. Zy wierdt geboren in den jare 1600, en hadt zo veel genegenheit voor de goede wetenfchappen, dat zy, binnen weinig tyds de rekenkunft en de zangkunft hebbende geleert, ook volmaaktelyk de Latynfche taal in minder dan zes maanden tyds leerde, zodanig dat zy de zelve met veel vaardigheit fprak en fchreef. Zy maakte in die taal kort voor hare doodt haren uiterften wil, welke doodt men ftelt op den jare 1626. *Valerius Andreas Bibl. Belg. p.* 642.

SUCCADA, SUCCAJOCADA, SUCHAIDA, oudtyds *Tacatua*, *Tacatue*, *Tacatta*, eene oude ftadt van 't eigentlyke Afrika. Zy legt op de zyde van het koninkryk Bugie, een landfchap van dat van Algiers, tuffchen de fteden Collo en Gigeri. *Baudrand.*

SUCCADANO, eene ftadt in Indië. Zy is gelegen op de Weftkuft van het eilandt Borneo, naar het Zuiden. Zy heeft eene haven. *Maty Diction.*

SUCCADANO, eene grote rivier van 't eilandt Borneo. Zy ontfpringt in 't Noorder deel van het eilandt, en lopende ten Zuiden komt zy zich te Bendarmaffin in de Indifche zee ontlaften. Men verzekert, dat 'er diamanten in het zandt van deze rivier gevonden worden. *Maty Diction.*

SUCCAU, ZUCKAU, een ftedtje, nevens een ambacht, in Pomeren, een myl van Dantzig gelegen. Aldaar is een klooster van jonge dochters, van de Bernardyner orde, het welk van de gemalinne van Suatopulcus, hertog van Pomeren, in de XIII eeuwe geftiebt is. In den jare 1433 brandden de Huffiten het zelve af, en in den jare 1465 wierdt het niet alleen van eene bende rovers uitgeplundert, maar zy leefden ook met de nonnen zeer flecht. *Tromold. Befchr. Pruffen.*

SUCCESSUS was een afgodt by de Heidenen, wien ter eere de Romeinen een tempel hadden gebouwt, waar van men tegenwoordig nog eenige overblyffelen ziet tuffchen den tempel van Minerva en de kerk van St. Euftachius. Deze godheit aanbaden zy om een gelukkigen uitflag hunner zaken te erlangen. De beroemde *Praxiteles* maakte een kunftig beeldt van deze godheit, 't welk men op het Kapitool plaatfte. Zy wierdt afgebeeld door een man, die in zyne eene handt een beker, en in de andere eene korenaair, nevens de fteel van eene maankoppe bloem hieldt. De beker beduidde de vreugdt, tot welke, naar de mening der Heidenen, deze godt de menfchen nodigde; de korenaair betekende de van den zelven verkregene voordeelen; de maankop-fteel was een zinnebeeldt van de daar uit ontftane ruft, de welke de ziel niet kan genieten zo lang de zelve tuffchen enkele twyffelingen van vreeze en hope geftelt is. *Plinius lib.* XXXV. *Varro.*

SUCCOTH was de eerfte legerplaats der Ifraëliten, na dat zy van Ramezes vertrokken waren, Zuidwaarts van deze ftadt, en benoorden Etham, van waar zy zich begaven naar Succoth. Misfchien wierdt deze plaats dus genaamt, om dat Succoth *tenten* betekent, en dat het aldaar was, alwaar de Ifraëliten zich begonden te legeren, en onder tenten te wonen. *Jozephus*, *Joodfche Oudh.* II *B.* 5 *kap.* befchryft dit landt dusdanig. De Ifraëliten namen hunnen weg door de ftadt Lete, de welke alstoen woeft lag, en alwaar Cambyfes, wanneer hy Egypten verwoeftte, naderhandt eene andere ftadt bouwde, welke hy Babylon noemde. *Exod.* XII, 37. *Zie Le Clerc over deze plaats.*

SUCCOTH, eene plaats in Paleftina, alwaar de aartsvader Jakob eenigen tydt bleef, aldaar een huis bouwde voor zich, en hutten voor zyn vee, het welk hem deze plaats deedt noemen *Succoth*, dat is te zeggen *tenten*.

SUCCOTH BENOTH. Zie SOCOTH BENOTH.

SUCCUIR, SUCUIR, SUCHUR, SYNCHUN, eene ftadt in Groot-Tartarye. Zy is gelegen in het koninkryk van Tangut, negentig mylen van de ftadt van dien naam, ten Weften. Eenige landbefchryvers nemen de zelve voor het oude *Iffedon Serica*, of *Iffedon*, doch op zeer onzekere giffingen. *Baudrand.*

SUCHEU, eene ftadt in China. Zy is de derde van de provincie Nanking, en heeft zes andere fteden onder haar rechtsgebiedt. Hare gelegenheit aan de rivier de Tay maakt haar tot eene fchone koopftadt en zeer ryk. Daar is nog eene andere ftadt van dien naam in de provincie Queicheu. *Maty Diction.*

SUCHING, eene ftadt in de provincie Quangfi, in China. Zy behoort den koning van Tunquin toe. *Baudrand.*

SUCHUEN, eene grote provincie in China, omtrent de Zuid-Weftelyke grenzen van dat keizerryk, naby de Indiën, en het koninkryk Thibet. Zy is door de rivier Kiang in twee delen verdeelt, en in de laatfte oorlogen door de Tartaren byna geheel verwoeft. *Chingtu* is 'er de hoofdftadt van. De andere plaatfen zyn: *Paoning*, *Xunking*, *Siucheu*, *Chungking*, *Queicheu*, *Lunggan*, en *Mahu*, nevens 124 kleine fteden. *Martini Martinii Atl. Sinic.*

SUCHZOW, *Suczova*, de hoofdftadt van Moldavië, aan de rivier de Streel, op de grenzen van Zevenbergen, 50 mylen van Jaffy ten Weften. Deze ftadt behoort aan de Turken, de welke daar in eene fterke bezetting houden.

SUD, of SODI, eene rivier van Babylonië. Van de zelve wordt melding gemaakt *Baruch* I, 4.

SUD, (MARE DEL) een gedeelte van de grote Zuidzee. Zy befpoelt de Zuidkuft van Mexiko, of van Nieuw-Spanje. Deze zee deelt haren naam mede aan een gedeelte van den Oceaan, de welke is ten Weften Amerika, en die men anders de Vreedzame of Stille zee noemt. *Maty Diction.*

SUD, de rivier *del Sud*, eene grote rivier van Noorder Amerika. Zy heeft haren oorfpronk in het landt der Iroquoïzen, en hebbende Nieuw-Zweden van Nieuw-Nederlandt gefcheiden, en de kafteelen Naffau, Elfingburg, Gottenburg, Chriftiania, en eenige andere befpoelt, ontlaft zy zich in de zee van Kanada, tuffchen den mondt van de Noorder rivier en die van Chefapeak. *Maty Dict.*

SUDA, eene beroemde zeehaven, nevens een fterk kafteel op het eilandt Kandië. Zy is na het verlies van dit koninkryk aan de Venetianen uit kracht der vrede, in den jare 1669 met de Turken gemaakt, gebleven. Deze plaats is wel verfterkt, en gelegen op een rots, de welke rondom van de zee omringt is. In den jare 1715 namen de Turken de zelve in. Eenige landbefchryvers nemen Suda voor het oude *Amphimalia*: doch andere verzekeren, dat men de overblyffels van deze oude ftadt ziet op eene plaats, genaamt *le Saline*, de welke legt aan de Golf van Suda, en de zekerfte haven is van de gehele Middelandfche zee. *Baudrand.*

SUDAU, een ftuk lands in Pruffen, behorende tot den zogenaamden Natangifchen kreits, doch is in de oorlogen der oude Heidenfche Sudauers met de Kruisheeren zeer verwoeft, zo dat het nog tegenwoordig gebrek aan inwoonders heeft, en vol boffchen, moeraffen en poelen is. Daar toe behoren *Johansburg*, *Lick*, *Oletzko*, of *Markgravenftadt*, *Goldap*, *Stradau*, en *Aris*, welke beide laatfte maar geringe vlekken zyn. *Pruff. Staats-Geogr.*

SUDBURY, eene kleine ftadt in de Engelfche provincie Suffolk, in die ftreek, welke men Babery noemt, op de grenzen van het graaffchap Effex. Zy legt aan de rivier de Stour, over welke zy een ftene brug heeft. Zy beftaat uit drie parochiën, en dryft groten koophandel met zyde ftoffen. Zy geeft den tytel van baron aan den hertog van *Grafton*, en heeft het recht om twee leden in de vergadering van het Parlement te zenden. Zy legt 15 Engelfche mylen van Ipswich Weftwaarts, en 40 van Londen Noordwaarts. In den jare 1706, den 27 February, bekrachtigde de koningin Anna een Parlementsbefluit, uit krachte van 't welke de gemelde rivier Stoure van de ftadt Manytre af tot aan Sudbury vaarbaar zou gemaakt worden. Men houdt daar voor, dat deze ftadt voortyds de voornaamfte plaats van de gehele provincie van Suffolk geweeft is. *Cambden's Britannia. Beeverell Delices de l'Anglet. p.* 68.

SUDBURY, (SIMON) eerft biffchop van Londen, en daar na aartsbiffchop van Kantelberg. Door hen by zich zeer daar aan gelegen liet zyn om de inlandfche twiften te ftillen, wierdt hy in de voorftadt van Londen vermoord in den jare 1381. Hy heeft gefchreven: *Ordinationes fynodales de celebratione Miffarum*, *de poenitentiis & remiffionibus*; enz. *Polyd. Vergil. l.* XX *Hift. Pitfeus & Balaeus.*

SUDERKOPING, SODERKOPING, eene kleine ftadt in Zweden. Zy legt in Ooft-Gothlandt, vier mylen van Nortkoping ten Zuiden, en het is van deze gelegenheit dat de zelve haren naam heeft gekregen. *Maty Diction.*

SUDERMANLANDT, in het Latyn *Sudermania*, eene provincie in het koninkryk van Zweden, paalt ten Noorden aan de Noordzyde van Weftermanlandt en Upfal, en ten Zuiden aan de

de Oostzee. Zy voert den tytel van een hertogdom, is vruchtbaar in koren, en heeft vele kopermynen. De voornaamste plaatsen daar in zyn *Nikoping*, *Stregnes* en *Frosa*. *Baudrand*.

SUDETISCH GEBERGTE, het *Boheemsche gebergte*, zyn hoge en een lange reeks bergen, de welke het koninkryk van Bohemen omringen, en het zelve tegen het Oosten van Silesië afscheiden. Ten Westen strekt het zich uit tot aan Voigtlandt, ten Zuiden tot aan Oostenryk, ten Noorden tot aan Meissen, welkers grenzen het van Bohemen afscheidt, en een byzonderen kreits maakt, de welke het Aartsgebergsche, of de Overbergsche genaamt wordt. *Molleri Theatr. Chron. Freyb. Albini Meisn. Land-Chr. Cluveri German. ant. p. 717.*

SUD-GOTHLANDT. Zie GOTHLANDT.

SUDRE, of SUEUR, (WILHELM) was van Tulles, in het Limousin, en trok het kleedt van de Dominikanen aan in het klooster van Brive. In het begin onderwees hy eenige jaren de Godgeleerdheit te Thoulouze, en naderhandt wierdt hy provinciaal aldaar. Paus Clemens de VI, van zyne verdiensten onderrecht, maakte hem hofmeester van het H. paleis, en bisschop van Marseille, tot dat eindelyk Urbanus de V hem tot kardinaal priester, en naderhandt tot bisschop van Ostia en van Velitri verklaarde. Deze paus zondt hem daar na als Legatus à Latere naar Napels, om de verschillen tusschen den prins van Tarente en den hertog van Adria by te leggen. Deze onderhandeling gelukkiglyk hebbende ten einde gebragt, benoemde hem de paus, gelyk gezegt is, tot bisschop van Marseille, alwaar hy alle de plichten van een bisschop voldeedt. Hy stierf te Avignon den 28 September des jaars 1373. en wierdt in de kerk van zyne orde begraven. Hy heeft geschreven: *Commentaria in* IV *libros Sententiarum*, *Quædam pertinentia ad Logicam*; *Tractatus de mysteriis S. Crucis*, en verscheide Brieven. *Gall. Christ.* T. III *Frontan. Theatr. Dominic. p.* 24, 229. *Ciaccon. Vit. Cardin. Prædic. p.* 446.

SUEIRO (EMANUEL) was geboren te Antwerpen van Spaansche en Portugeesche ouders, en in is gestorven in den jare 1629. Hy heeft uit het Latyn in sierlyk Spaansch overgezet de werken van *Salustius* en van *Paterculus*; en niet vergenoegt zynde over de middelmatige vertaling, de welke *Antonius de Herrera* gemaakt hadt van *Cornelius Tacitus*, niet meer dan over de gene, welke na hem uitgaven *Balthazar Alamos* en *Karel Colonia*, maakte hy nieuwe overzettingen van die schryvers. Hy heeft ook overgezet de werken van *Paulus Jovius*; doch het schynt, dat deze vertaling niet is in 't licht gekomen. *Nicol. Anton. Biblioth. Hispan. Tom.* I.

SUENO de I, koning van Denemarken en Noorwegen, was een zoon van Harald den VIII, en kwam in den jare 981 tot de regering. Doordien keizer Otto de I hem ten Doop gehouden hadt, wierdt hy naar hem *Suen-Otto* genoemt. Hy is tegen zynen vader opgestaan, heeft den zelven driemaal geslagen, en zich zeer bemoeit om het Christen geloof uit te roeien. Doch hy geraakte daar door in grote ongelegenheit, en wierdt van de Wenden driemalen geslagen en gevangen. De eerste en de twede maal moest hy zo veel zilver, maar de derde maal zo veel goudt geven, als hy met zyne gehele wapenrusting zwaar was. De eerste maal gaf de schatkist het geldt daar toe, de twede maal wierden de koninklyke goederen verkocht, en de derde maal gaven de mevrouwen hare sieraden daar toe over: waarom naderhandt eene wet wierdt gemaakt, dat in kas van erffenissen de vrouwspersonen met de manspersonen gelyk zouden delen. Na dezen wierdt Sueno van den Zweedschen koning Erik den VII verdreven, en moest zeven jaren in Engelandt en Schotlandt omzwerven, tot dat eindelyk Erik de VII stierf, wanneer hy van de Denen weder wierdt op den troon gezet. Hier na bekeerde hy zich weder tot het Christendom, hoewel hy omtrent de Heidensche ryksstanden, om hen niet voor het hoofdt te stoten, nog moest veinzen. Hy heeft ook het bisdom Rotschildt in den jare 1012 gesticht. Wanneer in zynen tydt de Denen in Engelandt met de grootste wreedheit vermoord wierden, ondernam hy een tocht derwaarts, en bragt dat gehele koninkryk onder zyn geweldt, gelyk hy ook te voren Noorwegen hadt bedwongen. Doch hy kwam niet wederom, maar stierf in den jare 1015 te Jork. De Engelsche schryvers spreken van hem met weinig lof, en verhalen, dat hy, willende een klooster beroven, door een pyl uit den hemel dodelyk gekwetst wierdt. Zyn zoon *Kanut* de Grote is koning van Engelandt, Noorwegen en Denemarken geweest. *R. Baker. Joh. Stowius in Chron. Angl. Kranzius. Meursius. Saxo Grammaticus &c. in Dania.*

SUENO de II, koning van Denemarken, was de zoon van Estritha, zuster van koning Kanut den Groten, waarom hy ook den toenaam van *Estrithius* verkreeg. Zyns vaders naam was *Ulffo Trogelsen Sprageleg*, wiens overgrootvader men zegt dat van eene Zweedsche juffer, in een bosch van hare speelgenoten verdwaalt, en van een beer bezwangert zynde, geboren is. Sueno kwam in den jare 1049 tot de regering. In den beginne voerde hy een ongelukkigen oorlog tegen Harald, koning van Noorwegen. Buiten echt hadt hy elf zonen en eene dochter geteelt. Hy trouwde met Gutha, eene Zweedsche princes, de welke hem zeer na in den bloede bestondt, waarom hy ook, als de bisschop hevig daar tegen uitvoer, zich eindelyk van haar liet scheiden. Zyn hofprediker, Sueno Norwagus, die, naar de gewoonte van dien tydt, niet veel hadt gestudeert, zong eens in de kerk, in plaats van: *Deus regem famulum suum protegat!* (Godt bescherme den koning zynen knecht!) *Deus mulum suum protegat!* (Godt bescherme zynen muilesel!) doch waar over hy zich zodanig schaamde, dat hy naderhandt vlytiger studeerde, en eindelyk bisschop van Rotschildt, wierdt. Koning Sueno heeft verscheide bisdommen gesticht, en is in den jare 1074 gestorven. Van zyne zonen zyn hem vyf in de regering opgevolgt. *Kranzius. Saxo Grammaticus. Meursius. Pontanus &c. in Histor. Dan.*

SUENO de III, koning van Denemarken, was een zoon van koning Erik den IV, die van een Jutlander, genaamt *Plogo*, gedood was. Wanneer koning Erik de V in den jare 1147 stierf, stonden deze Sueno, Kanut de V en Waldemar de I, alle drie uit koninklyken bloede gesproten, naar de Deensche kroon. In den beginne hadt Sueno alleen met Kanut te doen, op wiens zyde de aartsbisschop Eschyllus van Denemarken was; doch Sueno nam den zelven in de kerk gevangen; en om hem aan zyne zyde te trekken, liet hy hem weder los, en vereerde hem een stuk van 't eilandt Bornholm. Inmiddels hadden zich Sueno in Schonen, en Kanut in Zeelandt tot koning laten uitroepen, doch Kanut wierdt kort daar na in een slag van zyne vyanden overwonnen, en uit Zeelandt verdreven, waarom hy zich naar Jutlandt begaf. Doch deze onlusten wierden eenigen tydt aan een zyde gezet, wanneer de Denen, onder 't bevel van Sueno en Kanut, de Wenden op het aanmanen van paus Eugenius den III te water wilden aangrypen: doch wanneer de vloot van Sueño door de vyanden wierdt in brandt gestoken, lieten de Denen zich afschrikken om den oorlog verder voort te zetten, en hier op grepen de beide tegenkoningen op nieuw de wapenen tegen elkander aan. Doch Waldemar was inmiddels naar de zyde van Sueno overgegaan, doordien zyn vader van den vader van Kanut vermoord was. Kanut wierdt ook voor Wyburg dermaten geslagen, dat hy by zynen stiefvader, koning Suercher den II van Zweden, moest vluchten, terwyl Sueno de stadt Wyburg versterkte, en de Wenden andermaal, hoewel met slechten voorspoedt, beoorloogde. Doch doordien Kanut in Zweden niet al te aangenaam was, ging hy naar Polen, van daar naar Saxen, en eindelyk naar Hartwich, aartsbisschop van Bremen, die hem alle nodige hulp beloofde, nademaal die in Denemarken vele kerkelyke goederen hadt verloren. Hier op kwam Kanut weder in Jutlandt, belegerde Wyburg, doch wierdt in een uitval zodanig geslagen, dat hy ten twede maal naar Saxen moest vluchten. Hy bragt toen de Vriezen op zyne zyde; maar Sueno overviel de zelve onvoorziens, en overwon hen. Kanut bragt eindelyk de zaak voor den keizer Frederik Barbarossa, welke hen wilde scheiden, en daarom Sueno naar Merseburg ontboodt, alwaar hy deze uitspraak gaf, dat Denemarken een leen van 't Ryk zou zyn, en dat Sueno Kanut tot mederegent zou aannemen. Maar de ryksstanden waren daar mede gansch niet te vrede: ook wilde zich Sueno aan deze uitspraak niet houden. Hy tradt daar op in den echt met Adelheit, om zich des te naauwer met de naburige vorsten te verbinden; waar by de Deensche schryvers aanmerken, dat Sueno met deze uitlandsche princesse ook te gelyk de buitenlandsche dertelheden en pracht van klederen en gastmalen heeft aangenomen, waar door de schatkist is uitgeput, en zy het ryk tot een last geworden. Sueno geraakte naderhandt in oorlog met Zweden, doordien de Zweedsche prins Johannes twee Deensche princessen hadt weggevoert, en, na zyne lust met haar gepleegt te hebben, weder te rug hadt gezonden, wanneer Finlandt door de Denen wierdt verovert. Doch als Sueno in Schonen weder te rug kwam, ontstondt 'er wegens de grote geldafperssingen een zo verschrikkelyke opstandt, dat de koning zelf byna met stenen was dood gesmeten. Naardien zich de ryksstanden ook tegen hem aankantten, viel Waldemar ook van hem af, en ging over tot de zyde van Kanut; ja de Denen namen eenparig het besluit om Sueno ten lande uit te jagen; en zulks deswegen, om dat zy hem te voren 1500 ponden zilver tot den oorlog tegen de Wenden betalen moesten de welke hertog Henrik de Leeuw van Saxen bekwam, terwyl echter de door den zelven aan de Denen beloofde onderstandt niet te voorschyn kwam. Dus wierdt Sueno genoodzaakt met zyn huisgezin naar Zweden te vluchten; doch na drie jaren maakte hy zich meester van de stadt Sleeswyk, door hulpe van den voorgenoemden hertog Henrik den Leeuw, en van den aartsbisschop van Bremen, Hartwich, waar op hy ook het eilandt Funen onder zyne gehoorzaamheit bragt. Eindelyk kwam het tot een vergelyk, uit hoofde van het welke Waldemar Jutlandt, Kanut Zeelandt en Funen, en Sueno Schonen, Hallandt en Blekkingen zouden bezitten. Sueno liet zyn misnoegen hier over niet eer blyken voor dat hy in den jare 1157 van Kanut te Rotschildt ten eeten verzocht wierdt: want hy bragt aldaar gehuurde moordenaars mede, de welke Waldemar en Kanut overvielen, van welke de laatste gedood wierdt, en de eerste door de vlucht zich bergde. Hier op kwam het nog in dat zelve jaar tusschen Sueno en Waldemar tot een bloedigen slag by Wyburg, waar in Sueno ten eenemaal geslagen en genoodzaakt wierdt zich op de vlucht te begeven; en doordien hy in een diep moeras verviel, wierdt hy van 't volk van Waldemar achterhaalt, en, hoewel hy zich voor een klerk uitgaf, bekend, wordende hem door een boer 't hoofdt afgeslagen. *Saxo Grammaticus. Meursius. Kranzius in Historia Danica.*

SUENO, koning van Noorwegen, was een zoon van den Deenschen koning Kanut den Groten, en wierdt Sueno de II genaamt, doordien Sueno de I, koning van Denemarken, ook Noorwegen bezeten hadt. Hy verkreeg in den jare 1031 door de wapenen de kroon van zynen vader; doch wierdt in den jare 1034 weder verjaagt, en stierf in den jare 1036. *Saxo Gramm. Hist. Dan.*

SUEONIA, of SUENONIA, eene grote provincie in 't koninkryk van Zweden, anders *Suecia propria* genaamt. Zy legt tusschen Laplandt Noord-, den Belt Oost-, Gothlandt Zuid-, en Noorwegen Westwaarts, en begrypt in zich tien landschappen, namentlyk: *Uplandt*, *Sudermanlandt*, *Nericië*, *Westmanlandt*, *Dalekarlië*, *Helsing*, *Medelpadt*, *Gestrië*, *Gomlandt*, en *Angermanlandt*. In deze provincie legt *Stokholm*.

SUERCHER. Dezen naam hebben drie koningen van Zweden

gevoert. SUERCHER de I heeft van den jare 273 tot den jare 276 geregeert. Men verhaalt, dat hy *Odinus*, die zo vele wonderen hadt gedaan, gaarne eens willende zien, hem een geest, in de gedaante van een dwerg, verscheen, die hem in het hol van een berg voerde, waar uit hy nooit weder is te voorschyn gekomen.

SUERCHER de II wierdt in den jare 1134 van den adel op den koninklyken troon verheven. Wanneer hy op Kersavondt een sledevaart wilde bywonen, wierdt hy van zyne eigene bedienden vermoord.

SUERCHER de III was een neef van den voorgaanden, en een zoon van Karel den VII. Hy kwam in den jare 1192 tot de regering, en wierdt in den jare 1210 van Erik den X Cnutson in een slag by Latern gedood. *Puffend. Schwed. Hist. Kranzius in Suecia. Godofredi Invent. Suecia p.* 46.

SUESSA. Zie SESSA.

SUET, of SWET, eene kleine, maar aangename stadt in de Ukker-Mark, aan den Oder, naby de grenzen van het Pomersche hertogdom Stettin gelegen. Aldaar is een schoon kasteel, op het welke markgraaf Philips, de broeder van den koning van Pruissen, Frederik den I, zyne hofhouding plagt te hebben.

SUETONIUS, (CAJUS TRANQUILLUS) een Romeinsch geschiedschryver, zoon van Suetonius Lenis, gelyk hy zelf zegt in 't leven van *Otto* (*cap.* X) en niet van *Paulinus Antonius*, gelyk *Muretus* (*Var. Lection. l.* XV, *c.* 11) heeft willen beweren. Hy bloeide onder de keizers Trajanus en Adrianus, gaf zich aan de letteroeffeningen over, en onderwees de letter-en redenkunde. Hy was een goed vriendt van Plinius, dat Suetonius voordeelig was, om de diensten, die Plinius hem deedt. Hy verkreeg voor hem het ampt van wykmeester, dat hy door de voorbede van Plinius aan een anderen weder overgaf. Hy verkreeg ook voor hem, die geen kinderen uit zyn huwelyk verwekte, het *jus trium liberorum*, dat is het recht van die drie kinderen hebben, eene gunst, die men bezwaarlyk bekwam, en die Plinius voor zynen vriendt niet zou verkregen hebben, indien hy in geen groot aanzien aan 't hof van den keizer was geweest, en niet betuigt hadt, dat hem daar grote dienst mede geschieden zou. De zelve was toen landvoogdt van Bithynië onder de regering van Trajanus. In 't vervolg wierdt Suetonius nog hoger verheven; want hy wierdt geheimschryver van den keizer Adrianus; maar hy raakte deze bediening kwyd in den jare 120, wanneer te gelyk met hem vele personen in ongenade vielen, om dat zy de keizerinne Sabina niet naar verdiensten eerbiedigden. Zie *Ælius Spartian. in vita Hadriani c.* XI. Hy schreef een groot getal boeken, die byna alle verloren zyn. Wy hebben alleen zyne Historie der twaalf eerste keizers, en een stuk van zyne Verhandeling over de doorluchtige spraak-en redenkundigen. Zyne Historie wordt zeer geprezen van de letterminnaars, als blykt uit de getuigenissen van *A. Politianus*, *J. Lipsius*, *Hanckius*, *Pope-Blount* onder de nieuwe, en *Vopiscus* onder de oude. Zyn werk is door verscheide geleerde mannen met aantekeningen opgeheldert, en onder anderen ook in 't Nederduitsch overgezet. *Bayle Dict. Crit.*

SUETONIUS, toegenaamt OPTATIANUS, of ACTACIANUS, leefde ten tyde van den keizer Tacitus, en heeft het leven van dezen prins beschreven, gelyk *Vopiscus* verhaalt.

SUETONIUS PAULINUS, (CAJUS) landvoogdt van Numidië in 't jaar van Rome 794, bragt de Moren tot aan den berg Atlas onder, en was de eerste der Romeinsche veldheeren, die aan gene zyde van dezen vermaarden berg doorboorde. Hy beschreef dezen veldtocht. *Plinius* haalt 'er iets van aan. Hy was een der bekwaamste veldoversten van zyne eeuwe, en men bekende, dat hy om de eer met Corbulo, die Armenië weder bevochten hadt, streedt. Hy verrechtte grote daden in Britannië, alwaar hy in de jaren 814 en 815 geboodt; maar de oproerigen overwonnen hebbende, strafte hy de zelve te streng over hunne plunderingen en moorden; weshalven men een man in zyn plaats zondt, die zachter van aardt was. Deze opvolger was Polycletes, een vrygelaten van Nero, daar Suetonius zyn hof by moest maken, doch behoudende zyn ampt, tot dat men goed vondt het zelve aan Turpilianus op te dragen. Men zegt, dat hy in den slag tegen de Britten op eenen dag 80000 Britten versloeg, en dat aan de zyde der Romeinen 't getal der doden een weinig minder dan dat der gekwetsten, geen 400 man beliep. In dezen veldslag blonken Suetonius beleidt, dapperheit, ervarenheit en voorzichtigheit uit, gelyk men verhaalt vindt by *Tacitus* XIV *B.* 29 *K. in 't leven van Agricola* 16 *K.* en by *Xiphilinus in Epit. Dionis, in Nerone, p. m.* 173. Maar de Britten namen hunnen tydt waar om zich op de Romeinen te wreken, gelyk zy in de afwezendheit van Suetonius deden, zie *Tacitus Ann. l.* XIV, 33, 35, aangevoert van de weduwe van den overleden koning Camalodunus, die hen zo veel moedt wist in te blazen door hare aanspraak, dat zy 70000 Romeinen of Romeinsche bondgenoten in de pan bakten: doch anderen zeggen, dat deze nederlaag voorging, en dat Suetonius, daar wraak over nemende, geen lyfsgenade gaf in den slag, waar in hy, als gezegt is, 80000 Britten versloeg. Men gelooft, dat Suetonius burgermeester is geweest in 't jaar van Rome 819 met Lucius Telesinus. Hy was een der voornaamste gebieders van 't leger van den keizer Otho: maar hy ondersteunde daar in het aanzien niet, dat hy verkregen hadt: de soldaten morden opentlyk over zynen handel. Het is zeker, dat de grondregelen, die hy volgde, zeggende, dat men niets aan 't geval moet laten, maar alles met goede maatregelen doen, oorzaak waren, dat hy zich van de gunstige tydsgelegenheden niet bediende, waar door de vyanden den tydt kregen om hunne zaken te herstellen. Het minste, dat hy deedt, was, dat hy op den dag van den strydt, daar het al aan hing, door ging stryken, en dat hy zyn hof by Vitellius maakte met te zeggen, dat hy Otho verraden hadt, het welk naar allen schyn onwaar was; maar men geloofde het geen hy voorgaf, en hy bleef in 't leven. Men zegt, dat de hoop, die hy opgevat hadt van keizer te worden, hem deedt aanraden den oorlog tusschen Otho en Vitellius slepende te houden. Maar *Tacitus* (*Hist. l.* II, *c.* 37) ziet hem voor al te wys aan om zulke gedachten gehad te hebben. In het voorgaande artykel is aangetoont, dat men hem zonder reden voor den vader van Suetonius den geschiedschryver neemt. *Bayle Dict. Crit.*

SUEUR, (EUSTACHIUS LE) een uitmuntend Fransch schilder, was een lidt van de koninklyke akademie der schilder-en beeldhouwerkunst in den beginne van hare instellinge. Hy leerde onder Vouet, gelyk alle de jonge schilders van zynen tydt, en naar mate dat de leerlingen zich doen achten daar door, dat zy hunnen meester navolgen, deze, even gelyk de Bruin, zyn tydgenoot en medeleerling, en nog eenige anderen, die voor de schilderkunst eene grote neiging hadden, heeft zich aanmerkelyk gemaakt door dat hy al vroeg de manier van zynen meester verliet, doordien, hoewel Vouet een zeer bekwaam man was, Sueur een veel beter en tederder oordeel hadt. Het eerste werk van aangelegenheit, het welk hy ondernam, was het leven van St. *Bruno*, het welk hy schilderde in 't klooster van de Karthuizers te Parys in twee en twintig afbeeldingen van eene verwonderlyke schoonheit, en waar van eenige, door eene ongelooflyke kwaadaardigheit, en van welke men de daders niet heeft kunnen ontdekken, merkelyk zyn verdorven op die plaatsen, waar in de edelste en levendigste trekken waren. Dit gehele werk volbragt hy in drie jaren. Echter hoe fraai deze stukken zyn, zyn de gene, welke hy naderhandt op vele plaatsen gemaakt heeft, voor het grootste gedeelte zulks nog meer ten aanzien van de kracht der verwe. Een der schoonste is dat stuk, het welk hy maakte, om te worden geplaatst in O. Lieve Vrouwenkerk te Parys, in den jare 1650, volgens de gewoonte, welke de goudsmids sedert langen tydt hebben waargenomen om alle jaren op den eersten dag van May een stuk schildery te vereeren, en 't welk men daarom noemt *de schildery van May*. Daar in wordt de H. Paulus verbeeld, predikende in de stadt Ephezen, en bekerende de Heidenen, welke hunne boeken van de ongewyde wetenschappen aanbrengen om verbrand te worden. Hy heeft eene schildery gemaakt van den stervenden Christus voor de Kapucynen van de straat St. Honoré, een stuk van St. Magdalena, en een ander van de marteldoodt van St. Laurens voor de kerk van St. Germain l'Auxerrois, en eenige schilderyen van de levensgevallen van St. Martyn voor de geestelyken van Marmoutier. Op het einde van zyn leven maakte hy twee schilderyen van de geschiedenis van St. Gervaas en van St. Prothais, om nagemaakt te worden, gelyk gedaan is in de tapyten, welke men ziet in de kerke van St. Gervaas te Parys. Deze schilderyen zyn uitnemend schoon. Dat geen, 't welk Sueur het alleraanmerkelykste hadt, is, dat 'er in zyne manier niets is, dat gemaakt is. Het was de schone natuur, genomen naar de verbeelding van het schone, welke hy op zo vele byzondere wyzen verbeeldde, als de verscheide onderwerpen het vereischten, hebbende gene manieren om te hoop te schilderen, om te schikken, om te kleden, of te koloryten, die hem beter ter handt waren, dan de andere; een zeker kenteken van de kracht en gaauwigheit van een verstandt, 't welk zich niet onderwerpende aan iets, het welk het gezien, noch het welk het gedaan heeft, zich de voorwerpen verbeeldt volgens het geen de waarschynlykheit zyner geschiedenisse vereischt, schilderende het geen hy in zyn denkbeeldt ziet, wanneer hy met uitvinding werkt, gelyk hy schildert dat geen, het welk hy buiten hem ziet, wanneer hy naar de natuur schildert. Zyn goed oordeel hadt hem doen aanvatten, in de oeffening der beelden en oude verhevene hoogwerken, al dat geen, het welk zy groot, edel, en majestueus gehad hebben, zonder daar in na te volgen dat geen, het welk zy hebben kunnen hebben van het dorre, harde en onbeweeglyke, en deedt hem uit de hedendaagsche werken uittrekken dat geen, het welk zy aangenaam, natuurlyk en gemakkelyk hebben, zonder te vallen in het zwakke en het schrale, dat men hen verwyt. Eenigen hebben waargenomen, dat hem ontbrak, dat hy niet te Rome geweest was; maar men merkt niet in deze werken, naar het oordeel der kenners, dat geen, het welk haar in dezer wyze heeft doen spreken, zyne schilderyen hebbende allen goeden smaak, en alle treffelykheit, welke men in Italië nemen kan. Het is inderdaadt lang waar geweest, dat men, om in de schilderkunst en in de beeldhouwery te slagen, naar Rome moest trekken, en aldaar zich oeffenen: doch deze zetregel gaat niet meer door, sedert dat men naar Vrankryk en elders een gedeelte der schoonste tafereelen en beelden, die hen naar Italië deden reizen, gebragt heeft, doordien, zo wy de figuren al niet oorspronkelyk hebben, men ten minste de zelve zeer wel heeft nagevolgt, het welk genoeg is om daar van den smaak en de manier te nemen. Daar zyn 'er gene dan die, die zich weinig op dit soort van zaken verstaan, en die nochtans voor kenners willen doorgaan, die voorwenden, dat zulks alzo is, om dat het veel gemakkelyker is te merken of een werkman te Rome is geweest, of dat hy 'er nooit geweest is, dan te weten of zyn werk uitmuntend, of middelmatig is. Men ontkent niet, dat het voor een schilder zeer voordeelig is naar Rome te reizen, om zich in te prentten den smaak der fraaie werken, welke men daar overal vindt: doch het voorbeeldt van Le Sueur doedt genoegzaam zien, dat het niet volstrekt nodig is om iemandt in deze schone kunst te volmaken. Hy stierf in de maandt May des jaars 1655, oud 38 jaren. Hy is begraven te Parys in de kerk van St. Stephanus van den Berg. *Perrault les Hommes illustres, qui ont paru in France.*

SUEUR. (WILHELM) Zie SUDRE.

SUEZ, *Arsinoë*, *Cleopatris*, *Posidium*, eene zeehaven in Egypten, aan de Rode zee, van welke ook die smalle landengte, welke tusschen de Rode en de Middelandsche zee is, en Egypten van Arabië afscheidt, *de landengte van Suez* genaamt wordt. Dit stuk lands strekt tot eene vergaderplaats der Ethiopiers, de welke allerhande specerven, edelgesteenten, paarlen, amber, muskus, en andere feldzaamheden uit Indië derwaarts brengen, de welke naderhandt te lande op kameelen naar Kairo en Alexandrette gebragt worden, alwaar de Venetianen en andere Christen kooplieden komen om de zelve te kopen. De stadt is met louter zandachtige en woeste landen omringt, zodanig, dat de inwoonders genoodzaakt zyn al hunnen voorraadt van andere plaatsen, en hun water twee mylen ver te gaan halen. Zy heeft eenige geringe vestingwerken, welke naar de oude manier gemaakt zyn, doch is met 26 stukken geschut bezet, en legt 90 mylen Oostwaarts van Kairo, naar den berg Sinai toe. *Dappers Beschr. van Afrika.*

SUFFEGMAR, of SUF-GEMAR, eene rivier in het koninkryk van Algiers. Zy ontspringt in de provincie Constantine, bespoelt de stadt van dien naam, en komende in het landschap Bugie, ontlast zy zich in de Middelandsche zee, ten Oosten zes mylen van Gigery. *Maty Diction.*

SUFFENUS, een flecht Latynsch dichter, die ten tyde van Catullus leefde. Hy maakte een groot getal vaarzen; maar de zelve wierden in het minst niet geacht. De zelve Catullus spreekt van hem schryvende aan Licinius Calvus, *Carm.* XXXIV.

— Caesios, Aquinos
Suffenum, omnia colligam venena,

Hy zegt elders tegen Varus, dat de zelve Suffenus een grote prater was, en dat hy tien duizend kwade vaarzen gemaakt heeft, *Carm.* XXII.

SUFFETIUS. Zie METIUS.

SUFFIBULUM was een dekkleedt, het welk de Vestaalsche nonnen, wanneer zy offerden, om het hoofdt hadden, en met eene *fibula*, of gesp, toededen. Het zelve was met purper geboort, en men vindt ook, dat de opperpriesters het zelve gedragen hebben. *Gutherius de jure Pont.* I, 29. *Pitiscus* II, 876.

SUFFOLK, in 't Latyn *Suffolcia*, een groot graafschap gelegen in Engelandt aan de zee, en hebbende ten Noorden Nordfolk, ten Zuiden Suffex, ten Oosten de Duitsche zee, en ten Westen Cambridgeshire. Dit graafschap wordt van Nordfolk door de kleine Oufe, en de Waveney, en van Essex door de rivier Stoure afgescheiden, en loopt in de lengte omtrent van 't Oosten naar 't Westen tot 45 mylen uit. De breedte van het Noorden naar het Zuiden is niet over de 20 mylen, uitgenomen aan den zeekant, alwaar het wegens eenige hoeken wat breder is. Het gansche graafschap wordt in 22 Hundreds verdeelt, waar in 575 karspels en 32 marktsteden zyn, daar in vorige tyden de Icenen woonden. Ten tyde der Heptarchie was deze landstreek een stuk van het koninkryk der Oost-Angelen; maar tegenwoordig maakt zy met Nordfolk het gebiedt van het bisdom van Norwich uit. De lucht is hier gemeenlyk zo aangenaam en gezond, dat de geneesmeesters veelmalen zodanige lyders, welke met uitteerende ziekten behebt zyn, raden zich derwaarts te begeven; doch eenige plaatsen, aan zee gelegen, zyn geheel anders gesteld. Wat den grondt aanbelangt, de Oostelyke streken, langs de kusten, tot 5 of 6 mylen landwaarts in, gelegen, zyn gemeenlyk zandig, en met heiden, als mede met kale heuvels vervult, alwaar echter zeer veel ryst, erweten, en hennip wascht, en zeer vele schapen gevonden worden. Dieper landwaarts in, welke streek doorgaans *Hoog-Suffolk*, of het *Houtlandt* genaamt wordt, vindt men merendeels goede weiden voor koebeesten. De Zuider landstreek langs de grenzen van Essex en Cambridgeshire is byna even zo gesteld, doch naar Bury toe is het landt meest effen, en brengt allerlei koren voort. Men zal in weinig landen beter weilandt vinden dan hier. Onder de vele adelyke hoven zyn hier *Long-Melford*, en *Sommerley-Hall*, naby Jarmouth, alwaar zeer aangename wandelwegen onder hoge dennebomen zyn. Doch *Euston-Hall*, door een grave van Arlington aangelegt, heeft tegenwoordig den voorrang. Onder de alhier gevonden wordende marktsteden hebben zeven het voorrecht van twee afgezanten in het Parlement te zenden, behalven de edellieden van het graafschap, namentlyk *Ipswich*, de hoofdstadt, *Dunwich*, *Orford*, *Aldborough*, en *Judbury*. Voor de verandering in den Godsdienst wierden alhier zeer vele kloosters gesticht; waar onder de voornaamste waren *Ipswich*, *St. Edmundsbury*, *Iskworth*, *Blitborough*, *Clare*, en *Dunwich*. Dit graafschap wordt door de rivieren de *Orwell*, de *Ore*, de *Blithe*, de *Deben* en de *Brethen* bewatert. Verscheide familiën hebben den tytel van hertog, markgraaf, en graaf van het zelve gevoert. Den graaflyken tytel verkregen het eerst de *Uffords*, in den persoon van *Robert van Ufford*, of *Clifford*, in den jare 1335. dien zyn zoon *William* in den jare 1369 in deze waardigheit is opgevolgt. De Lord kancelier, *Michiël van Pole*, wierdt in den jare 1379 tot graaf van Suffolk benoemt. Koning Henrik de VI maakte *William van Pole* hertog van Suffolk. *Edmund* de VIII was de laatste van dien naam, welken Henrik de VIII in den jare 1513 deedt onthoofden, hoewel na hem zyn jonger broeder, *Richard*, die in den jare 1525 in den slag by Pavië bleef, zich den tytel van hertog van Suffolk aanmatigde. In dat zelve jaar wierdt *Karel Brandon*, burggraaf van Lisle, hertog van Suffolk gemaakt, die by Maria, twede zuster van Henrik den VIII, *Henrik Brandon* teelde, doch die nog een kindt zynde stierf. In den jare 1551 wierdt *Henrik Gray*, markgraaf van Dorseth, na dat hy zich in den echt hadt begeven met Francisca, dochter van Karel Brandon, hertog van Suffolk gemaakt. Hy wierdt onder de regering van de koninginne Maria in den jare 1553 onthoofd, na wiens doodt deze tytel door niemandt gevoert is, tot dat koning Jacobus de I *Thomas* Lord *Howard* van Walden in den jare 1603 graaf van Suffolk maakte, de welke dien tytel op zyne nakomelingen heeft gebragt. Zie HOWARD, van de linie van *Suffolk.*

SUFFOLK. (HENDRIK GRAY, HERTOG VAN) Zie GRAY.

SUFFOLK. (KAREL) Zie POLE.

SUFFOLK. (KAREL BRANDON, HERTOG VAN) Zie BRANDON.

SUFFRAGANEN, *Suffraganei*, wierden in de middeleeuwen genaamt die bisschoppen, welke behoorden onder het kerkgebiedt van een aartsbisschop, om dat zy in de kerkvergaderingen hun *suffragium* of stem hadden, en hen moesten bystaan, wanneer zy andere bisschoppen maakten. Ook betekent het menigmaal in 't algemeen een vikaris, welken de bisschoppen tot hunne ontlasting aannamen. *Du Fresne* III, 1108.

SUFFRAGIUM, een stem, of gevoelen, het welk men geeft in eene vergadering, het zy men over zekere zake raadpleegt, of dat iemandt tot een ampt, enz. verkoren wordt. Het Roomsche volk gaf zeer langen tydt zyne stem by eene levendige stemme in de zaken, het gemenebest betreffende. Zy wierdt overgebragt door den deken der stammen (*Tribus*, waar in het Roomsche volk verdeelt was, zynde in 't eerst drie, en daar na vyf en dertig) de welke *Rogatores* genaamt wierden, en die vervolgens overbragten aan den voorzitter der vergadering het gevoelen van hun *Tribus*, of stam. Dit bleef in gebruik tot het jaar 615 na de bouwinge van Rome, onder het burgermeesterschap van P. Calpurnius Piso en M. Popilius Lenas, dat Gabinius, hopman des volks, de eerste wet der keurballeties ter verkiezing van overheitspersonen invoerde. De zelve wet beval, dat het volk in het toekomende zyne stem niet zou geven door eene levendige stem, maar dat het in een vat of kruik zou werpen een keurbriefie, in het welke de naam zou geschreven zyn van den gene, dien het wilde verkiezen. Deze wet noemde men *Tabellaria*, om dat men de keurballeties *Tabellae* noemde. Papyrius Carbo, mede een gemeentsman, deedt in den jare 615 eene andere wet doorgaan, genaamt *Papyria*, by welke gelast wierdt, dat het volk zyne stem zou geven door keurballeties in de goedkeuring der wetten; en Cassius, mede een gemeentsman, verplichtte op gelyke wyze de rechters door eene wet om hunne stemmen te geven door balleties in de rechtbanken. Alle deze wetten waren aan den gemenen man zeer aangenaam, die voorheen zyne stem niet vryborstig dorst geven, uit vreze van de groten te mishagen. Dit is het geen Cicero zegt in zyne Redenvoering voor *Plancius*. *Het briefie*, zegt hy, *is aangenaam: want het doedt het voorhoofdt niet in rimpels trekken, bedekt de gevoelens der menschen, en geeft vryheit om te doen wat men wil.* Hy noemt het zelve daarenboven elders, te weten in zyne Redenvoering voor de akkerlanden, *den beschermer der vryheit*, en in die voor *Cornelius*, *het beginsel eener allerrechtmatigste vryheit*. Deze balletties, keurlooties of tafelties waren kleine stukies hout, of van andere stoffe, zeer smal, met verscheide letters getekent, volgens de zaken, waar over men raadpleegde. By voorbeeldt, indien 'er wierdt gehandelt om een overheitspersoon te verkiezen, schreef men de eerste letters van de namen der genen, welke daar naar stonden, en men gaf daar van aan ieder zo veel, als 'er mededingers naar dat ampt waren. In de vergaderingen om eene wet aan te nemen gaf men 'er twee aan elk, waar van het eene getekent was met deze twee letteren: U. R., de welke wilden zeggen: *Uti Rogas* (gelyk gy vraagt), dat is te zeggen: „ Ik stemme de wet toe, de welke „ gy voordraagt"; en het ander alleenlyk met eene A, het welk betekende: *Antiquo* (ik verwerpe de wet). In de vonnissen gaf men 'er drie, het eene getekent met eene A, de welke betekende *Absolvo* (ik ontsla den beschuldigden), het ander met eene C, *Condemno* (ik veroordeele den aangeklaagden), en het derde met deze twee letters: L. N., *Non liquet*, (men kan geen vonnis stryken; de zaak blykt niet klaar genoeg). Deze balleties wierden gegeven by den ingang van de brug van het perk, door de uitdeelders der keurballeties, genaamt *Diribitores*, en de plaats, of het comptoir, alwaar men de zelve gaf, wierdt genaamt *Diribitorium*. Van daar gingen zy naar de vierschaar van den burgermeester, of van den gene, die in de vergadering voorzat, die het kistie voortbragt, en wierpen in het vat of kruik die der keurlooties, welke zy wilden. Als dan de bende of de bevoorrechte stam, die het lot hadt getrokken om eerst te stemmen, was voorby gegaan, telde men de stemmen, en de uitroeper riep overluid: *De bevoorrechte verklaart zodanig een tot burgermeester.* Wierdt 'er van eene wet gesproken, dan riep hy: *De bevoorrechte gebiedt de wet*, of ook: *Zy neemt de zelve niet aan.* De magistraatspersoon deedt vervolgens roepen de honderdtallen van de eerste orde, die van de ruitery de eerste, en daar na die van het voetvolk. Wanneer men geen genoegzaam getal van stemmen hadt om een ampt te bekomen, kon het volk iemandt verkiezen, wien het behaagde, en dit wierdt in het Latyn genoemt *non conficere legitima suffragia*, en *non explere tribus*. Zie den abt *Danet.*

SUFFRIDUS PETRI. Zie PETRI.

SUGER, eene stadt in het koninkryk van China, onder de heerschappy van den koning van Turchin. *Martinii Atl. Sin.*

SUGER, abt van St. Denys in Vrankryk, een voornaam staatsdienaar, en regent van het koninkryk onder Lodewyk den VII, bygenaamd de Jonge. Zyne geboorte was zo doorluchtig niet als zyne deugdt en zyn geluk, en men kan van hem zeggen, dat hy een was van het getal der genen, die meer luister aan die van hun bloedt geven dan zy daar van ontfangen. Hy wierdt geboren in den jare 1082, onder de regering van Philippus den I, en in den ouderdom van tien jaren wierdt hy gebragt in de abdy van S. Denys, alwaar Lodewyk, toen prins, en naderhandt koning van

Vrankryk, bygenaamt de Dikke, was opgevoed. Deze prins beminde het verstandt van Suger, het welk doordringend was en vleiende, en weder ten hove gekomen zynde, riep hy hem derwaarts, en Suger verkreeg zich aldaar de achting van alle eerlyke lieden: ook bevondt hy zich nevens den abt Adam op een concilie te Poitiers in den jare 1106, en men gebruikte hem in andere gewigtige zaken, waar uit hy zich als een man van beleidt gelukkig redde. Inmiddels gaf men hem de priory van Touri, in Beausse, en vervolgens kreeg hy de abdy van S. Denys. Men was van zyne bekwaamheit zo overtuigt, dat men hem de gewigtigste staatszaken toebetrouwde, de welke hy met veel oordeel besliste. Hy was tegenwoordig by vele conciliën; men zondt hem naar Rome, naar Duitschlandt, en naar Guiënne, en in alle deze bedieningen toonde hy zich waardig de vertrouwendheit, welke men in hem stelde. Lodewyk de Jonge, op wien Lodewyk de Vette, zyn zoon, volgde, een voornemen hebbende om eene reize naar het H. Landt te doen, verklaarde Suger regent van het koninkryk, en hy hadt reden om over zyne keuze voldaan te zyn. By zyne wederkomst wilde de abt van St. Denys zelf op zyne kosten onderstandt gaan brengen aan de Christenen over zee, en terwyl hy doende was met de uitvoering van zyn voornemen, wierdt hy door een koorts weggesleept in den jare 1152, oud 70 jaren. Hy heeft de abdykerk van St. Denys in dien staat gestelt en versiert, als men de zelve tegenwoordig ziet. Hy heeft nagelaten het leven van *Lodewyk* den Dikken; Gedenkschriften van zyne bediening in de abdy van St. Denys; van de Overbrenging van het lichaam zyner medegezellen; Brieven; enz. de welke *du Chesne* ingelascht heeft in de Verzamelingen der geschiedschryvers van Vrankryk. Zie *Willem*, monnik van St. Denys, *in zyn Leven. S. Bernardus in Epist. Sammarth. Gall. Christ. Jacob Doublet Hist. de l'Abb. de S. Den. Ameuil Hist. de Ministr. d'Etat. Du Pleix & Mezeray Hist. de France.*

SUGGRUNDARIUM. Aldus noemde men te Rome eene zekere plaats, alwaar men de kinderen begroef, de welke nog geene veertig dagen oud waren, en dus niet verbrand wierden. *Meursius de funeribus c.* 38, 42. *Kirchmannus de funerib. Roman.* I, 3.

SUHAM, zoon van Dan, een der twaalf patriarchen. Hy heeft zynen naam gegeven aan een geslacht, het welk naar zynen naam het geslacht der *Suhamiten* genoemt wierdt. Wanneer de optelling der Israëliten in de woestyne geschiedde, vondt men hun getal vier en zestig duizend en vier honderd. *Numer.* XXVI, 43.

SUICERUS (JOHAN CASPAR) wierdt te Zurich in den jare 1620 geboren. Hy studeerde eerst in zyn vaderlandt, maar naderhandt van het jaar 1640 tot den jare 1642 in Vrankryk, alwaar hy te Saumur Amyraldus, Capellus en Placeus, gelyk te Montauban Garissolles en Carolus hoorde. Na zyne wederkomst te Zurich beriep men hem tot leermeester in het school van die stadt, gedurende welke bediening hy met ongemeenen yver aan verscheide nuttige schriften arbeidde. Hy wierdt in den jare 1646 opziender over de genen, die op de beurs studeren, in 't jaar 1649 hoogleeraar in de Hebreeuwsche tale en den Catechismus in het collegie der goede letteren, en in 't jaar 1656 professor in de Grieksche en Hebreeuwsche talen. Hy stierf den 29 December des jaars 1684. Hy heeft uitgegeven: *Thesaurus Ecclesiasticus Graeco-Latinus*, waar mede hy gehele twintig jaren heeft doorgebragt, en waar van onlangs eene nieuwe en veel vermeerderde uitgave te Amsterdam by de Wetsteins en Smith is uitgekomen. Verder heeft hy gemaakt eene uytlopige Verklaring over het *Symbolum Niceno-Constantinopolitanum*; en: *Sacrarum Observationum liber*; *Miscellanea Graeco-Latina, ex Chrysostomo, Basilio, Nazienzeno collecta, cum paraphrasi sonae*; *Novi Testamenti Sylloge, cum prosodia*; *Lexicon Graeco Latinum*; enz.

SUICERUS, (JOHAN HENRIK) een zoon van den voorgaanden, wierdt geboren te Zurich den 6 April des jaars 1644, en aldaar in den jare 1664 tot predikant beroepen. Hier op deedt hy eene reize naar Geneve, en van daar over Basel, Straasburg en Heidelberg naar Hanau, alwaar men hem in den jare 1666 tot hoogleeraar in de wysgeerte en de Grieksche tale aannam. Na dat hy dat ampt een jaar bekleed hadt, wierdt hy door den Raadt te Zurich tot predikant te Birmenstorf aangestelt. Hy wierdt in den jare 1684 zynen zieken vader toegevoegt om hem in zyn hoogleeraarsampt te ondersteunen, en volgde hem na zyne doodt als hoogleeraar in de Grieksche tale op. Hy bekleedde dat ampt tot het jaar 1704, wanneer de keurvorst van de Palts hem tot lidt van den kerken-Raadt en eersten prediker te Heidelberg benoemde, waar op hy, den 24 Maart des jaars 1705 te Basel de waardigheit van Doctor in de Godgeleerdheit verkregen hebbende, den 2 April naar Heidelberg reisde, en aldaar den 23 September des zelven jaars stierf. Onder zyne vele schriften zyn inzonderheit bekend: *Orbis & Ecclesiae fata ex Apocalypsi*, het welk in verscheide talen is overgezet; *Compendium Physicae Aristotelico-Cartesianae*; *Jus Naturae & Gentium, methodo erotematicâ traditum*; *Commentarius Critico-Exegeticus in Epist. S. Pauli ad Coloss.* enz.

SUIDAS, een Grieksche monnik van de X of XI eeuwe, is de maker van een Woordenboek, het welk wy hebben door de zorge van *Hieronymus Wolfius*, *Emilius Portus*, en eenige anderen. Zyn werk behelst eenige zaken, welke niet te getrouw verhaalt zyn. Doordien *Strabo*, *Stephanus Byzantinus*, en anderen een *Suidas* aanhalen, moet men het gevoelen der genen omhelzen, die verzekeren, dat 'er twee schryvers van dien naam geweest zyn. Stephanus Byzantinus haalt eenen *Suidas* aan; en de *Suidas* van de XI eeuwe spreekt van *Hermolaüs*, die een Kort Begrip gemaakt hadt van den zelven *Stephanus*. Het Woordenboek van Suidas is niet anders dan een zamenstel, getrokken uit vele andere Woordenboeken, welker schryvers hy aan het hoofdt van zyn werk genoemt heeft, in het welke hy heeft ingelascht een groot gedeelte der verklaringen, de welke men over de treur-en blyspeldichters eertyds gemaakt hadt. Behalven de verklaring der woorden behelst het daarenboven de levensgevallen der wyzen en der vorsten, en verscheide verhalen, welke bezwaarlyk elders te vinden zyn. Hoewel Suidas niet behoort onder de oude schryvers, zou men hem echter der zelver voorrechten kunnen toestaan, doordien 'er in zyn Woordenboek niets is, het welk niet uit de ouden genomen is, en het welk men uit dien hoofde kan aanmerken als een schat van de spraakkunde: doch het is jammer, dat hy de namen der oude schryvers, uit welke hy zyne uittreksels gemaakt heeft, niet aanhaalt, en dat hy geen meer oordeel in 't maken van deze verzameling gebruikt heeft. Het is om die reden dat *Karel van Philippi* Suidas een beest noemt, bedekt met een gulde vacht, willende daar mede te kennen geven, dat, hoewel hy zyn boek hadt zamengestelt van fraaie uittreksels, uit de schriften der ouden gemaakt, hy nochtans geen oordeel genoeg hadt gehad om de zelve te schikken zo als de zelve hadden behoren geschikt te worden. Maar de voornaamste oorzaak van de ongelykheit, welke men in dit gehele Woordenboek vindt, komt misschien daar van daan, dat vele anderen na de doodt van Suidas daar vermeerderingen hebben by gedaan, gelyk *Vossius* heeft aangemerkt; en gelyk de bekwaamheit en de manieren der genen, die deze vermeerderingen gemaakt hebben, zeer verschillende geweest zyn, zo wel als de tydt, in welken zy de zelve gemaakt hebben, zo moet men zich niet verwonderen daar in zo vele zaken, kwalyk te pas komende, te vinden. Dus moeten alle de gebreken, welke men daar in aanmerkt, het zy tegen de waarheit der geschiedenisse, het zy tegen de zuiverheit van den Godsdienst, het zy tegen de kennisse der goede letteren, hem niet worden te last gelegt. *Possevinus* heeft eene verzameling gemaakt van een goed gedeelte dezer misgrepen, de welke men zien kan in zyn *Apparatus Sacer*. Daar is eene schone uitgave van *Suidas*, Grieksch en Latyn, in het licht gekomen te Cambridge in den jare 1705, onder het opzicht van *Ludolf Kuster*. De zelve bestaat in drie stukken in folio. *Possevin. Apparat. Sac.* II *Tom. G. J. Vossius Philolog. c.* 5. *Phil. Jac. Maussac. Dissert. Critic. ad Harpocration. And. Quensted de patria viror. illustr. Joan. Posin in Antiq. Rom. Carol. Philipp. in Gustu Philologico & G. M. Konig in Biblioth. Vet. & Nova.*

SUINTILUS, of CHINTILLANUS, door Fredegarius *Senzilas* genoemt, koning der Visigotthen, in Spanje, ontweldigde Recaredus den II de kroon omtrent het jaar 621. Hy hadt verstandt en dapperheit, waar van hy blyken gaf, den Romeinen ontnemende dat geen, het welk zy nog in Spanje hadden. Ook voerde hy den tytel van oppergebieder over het gehele landt. Hy stierf omtrent het jaar 631, na eene regering van tien jaren. *S. Isidorus in Chronico. Mariana Hist. Hisp.*

SUISET, SUINSET, of SWINSHED, (ROGIER VAN) anders *Zwynshoofds* geheten, met den bynaam van *Calculator*, was een verstandig wiskunstenaar, en beroemd hoogleeraar op de universiteit te Oxford. Hy begaf zich in de orde der Cisterciënzen omtrent het jaar 1350, en maakte aantekeningen over *Petrus Lombardus* en de Zedekunde van *Aristoteles*: ook schreef hy eenige andere boeken, als: *Calculationes Astronomicae*; *Introductorium ad calculationem*; *Calculationes cum quaestionibus de recretione*; *Mathematica Commentationes*; enz. *Pitseus de illustr. Angl. Scriptor.*

SULA, eene middelmatige stadt, met een daar toe gehorig ambacht, in het graafschap Henneberg, niet verre van de grenzen van Thuringen, aan de rivier de Hasel gelegen. Zy behoorde eerst tot het aandeel der hertogen van Saxen-Naumburg, en heeft zeer goede vertiering van linnen, als mede van bombazyn, doch byzonder van klein geweer, het welk aldaar gemaakt wordt. Zy is in den jare 1718 door den keurvorst van Saxen in bezit genomen.

SULACA, of SULACHA, (SIMON) een Nestoriaansch monnik, van de orde van S. Pacomius, verliet zynen patriarch, en voegde zich by de Roomsche kerk. Die het juk nevens hem hadden afgeschud, verkoren hem tot patriarch, en zonden hem naar Rome, alwaar paus Julius de III hem in 't patriarchschap bevestigde in den jare 1552. Hy deedt zyne geloofsbelydenis te Rome, de welke in 't Latyn wierdt overgezet door *Masius* nevens den Brief, dien deze Nestorianen aan Julius den III schreven, om hem te verzoeken hunne verkiezing te bevestigen, en zyne bescherming tegen een huis, 't welk het patriarchschap sedert lange jaren meester was, te vragen, het welk de oorzaak van hun verschil en oneenigheit was, kunnende niet dulden, dat een huis zo lang dit ampt bezat; en het zelve wilde daar niet van afstappen, hebbende het meer dan twee honderd jaren bekleed. Simon Sulaca, in 't Oosten wedergekomen zynde, rechtte zynen stoel als patriarch te Caramit, eene stadt in Mesopotamië, op, nam den naam van patriarch der Assyriërs aan, en wydde vele bisschoppen en aartsbisschoppen in. Op het aanzoek der afgescheurde party bragten hem de Turken om 't leven. Men verkoos in zyn plaats een monnik van de orde van S. Pacomius, die den naam droeg van EBED-JESU. Zie op dien naam, mitsgaders op dien van ABDISSE. Fra-Paolo geeft te kennen, dat het hof van Rome groot opgaf van deze bezending der Nestorianen, om zyn aanzien in Europa door zulke spookselen te ondersteunen. Deze historieschryver (*l. V Hist. Conc. Trid.*) spreekt 'er dus van: „ De paus ontfing met grote pracht den patriarch, welken hem alle de kerken tusschen den „ Euphraat en de Indiën zonden; hy wydde hem tot bisschop, en „ gaf hem het *Pallium* met zyn eigen handt in eene afzonderlyke „ en geheime congregatie, waar na hy hem weder naar zyn „ landt zondt, met eenige monniken, die het Syrisch verstonden. „ Te Rome en elders in Italië sprak men niet anders dan van het „ groot getal der Christenen, die in deze landen waren, en van de „ grote wingewesten van den H. Stoel in deze ver afgelegene oorden; „ voornamentlyk gaf men breed op van een groot getal kerken, die „ te

„ te Muzal waren, eene ftadt, zo men voorgaf, het oude *Assur*, „ aan den Tigris, in de nabuurfchap van Ninive. Onder dit pa- „ triarchfchap zette men de fteden van de doorluchtigfte namen, „ Babylon, Tauris, Arbella, daar Darius van Alexander verfla- „ gen wierdt, Ekbatana, van anderen Seleucia en Nifibis genaamt, „ en verder verfcheide provinciën van Affyrie en Perfie. Men „ gaf daar een verhaal van uit, dat ieder gretig las; maar de ftaat- „ zucht hadt 'er het grootfte deel aan: het was het werk, dat door- „ ftoken was, om zo vele namen van de allerberoemdfte fteden in de „ ooren van 't volk te doen klinken". *Bayle Dict. Crit.*

SULCARD *van Westmunster*, een Engelfch monnik, van de vergadering van Cluny, in de XI eeuwe, onder de regering van Wilhem den Veroveraar. Hy heeft eene Kronyk, Kerkredenen, verfcheide werkjes, en Brieven nagelaten. Zyne doodt wordt gefteit op het jaar 1070. *Pitseus de illustr. Angl. Script.*

SULGAU, of SAULGAU, doorgaans SAULGEN, gelegen niet verre van Riedlingen, Mengen en Buchau, aan 't Federmeir, twee mylen van Biberach. Deze ftadt heeft al in de IX eeuwe hare eigene graven gehad, welker laatfte erfgename met *Gozbold*, een zoon van den grave Thaffilo van Zolleren, een broeder van Dancko, die den Zollerfchen ftam heeft voortgeplant, is getrouwt geweeft. Deze Gozbold bekwam Buffen, waar van hy zich graaf van Buffen noemde. Zyn zoon was *Berchtold*, van welken sommigen zeggen, dat hy eerft de laatfte erfgename der oude graven van Sulgau getrouwt heeft: doch het zy zo het wil, het blykt uit de Legenden der Heiligen, welke in het klooster Einfiedel, in Zwitferlandt, gevonden worden, dat Berchtold een graaf van Sulgau, en vader van St. Meinrad, den ftichter van dit klooster, geweeft is. De andere zoon van Berchtold was *Koenraad*, die de graven van *Saulgau* heeft voortgeplant, en de ftichter was van het beroemde geflacht der *Colonnaas* in Italië, gelyk daar van 't artykel van COLONNA breder kan nagezien worden. Hem worden vier zonen toegefchreven. De eerfte, *Lodewyk*, zou in den jare 933 abt te Reichenau geweeft zyn. De twede, *Hugo*, is naar Italië getrokken, en ftammen van hem af de *Colonnaas*, en de Venetiaanfche familie van *Lando*. Zie LANDO. De derde, *Seyfried*, zou graaf te Pfullendorf geweeft zyn; en de vierde, *Rudolf*, heeft het graaffchap Siegmaringen, en Saulgau bezeten, en een zoon, *Ulrich*, geteelt, die omtrent het jaar 1083 geleeft, en by zyne gemalinne Berchta, dochter van Rudolf, grave van Rhynfelden, twee zonen, *Hugo*, graaf van Siegmaringen, en *Rudolf*, graaf te Pfullendorf, geteelt heeft. Het wapen van de graven van Saulgau is, volgens het bewys in het klooster Einfiedel, een pylaar geweeft, het welk onder anderen een waarfchynlyk bewys is, dat die van *Colonna* van die van *Sulgau* afftammen, gelyk Pregizer in zyn *Duitsche Regerings-Spiegel p.* 29 *en* 85 heeft ondernomen grondig te bewyzen. Na dien tydt is het fteedtie Sulgau aan het fticht Buchau, en van dit aan het huis van Oostenryk gekomen, 't welk het zelve, nevens de plaatfen *Mengen*, *Riedlingen*, *Waldsee*, en *Munderkingen*, aan die van *Truchses van Waldpurg* verpand hebben: doch het huis van Oostenryk heeft de regering daar van altydt voor zich bewaart. *Merian Topogr. Suevia. Pregizer Teutscher Regierungs-Spiegel. Scioppius in Stemmat. Zollerana. Renscherus Stemmatogr. Brandenburgica. Besoldus in Thes. Pr. p.* 538. *Crusii Annal. Suevia.*

SULINGEN, een ftedeke in het ambacht Ehrenberg, in het opper graaffchap Hoja, het welk den keurvorften van Hanover toebehoort.

SULLY, in het Latyn *Solliacum*, eene kleine ftadt in de Franfche provincie Orleans, met een fchoon kafteel, aan de Loire. In den jare 1606 heeft Maximiliaan van Bethune, marquis van Rhofny, van Henrik den IV verkregen, dat deze plaats tot een hertogdom en een Pairfchap zou verheven worden, terwyl het te voren maar den tytel van eene vrye heerlykheit voerde. In den jare 1621 dwongen de prins van Condé en de graaf van St. Pol dit kafteel tot de overgave, doordien vele Gereformeerden zich derwaarts, als naar eene fchuilplaats, begeven hadden. *L'Etat de la France. Le Vassor Histoire de Louis XIII. l.* XVII.

SULLY, (MAURITS VAN) biffchop van Parys, aldus genaamt om dat hy uit het bovengemelde ftedeke geboortig was, leefde in de XII eeuwe. Niet dan zyne geleerdheit en zyne deugdt verhieven hem tot deze waardigheit na *Petrus Lombardus*: want hy was van zeer arme ouders, van weinig aanzien, geboren. De monnik d'Auxerre fpreekt dus van hem: *De bisschop Mauritius is in groot aanzien, die, van wegens zyn verstandt, uitmuntende geleerdheit en byzondere welsprekendheit, van den laagsten trap van armoede eindelyk tot de hoogpriesterlyke waardigheit is opgeklommen.* enz. Hy ftichtte twee mannenkloofters, en twee voor jonge dochters, en leide den grondt van de kerk van Onze Lieve Vrouwe te Parys, een der allergrootfte gebouwen, het welk in Vrankryk gezien wordt. Hy ftierf in den jare 1196, en wierdt begraven in de abdykerk van St. *Victor*, alwaar men zyn graffchrift nog ziet. *Du Brueil Antiq. de Paris. Sammarth. Gall. Christ. T.* I. *p.* 436 *&* 437. *Trithemius.* enz.

SULLY, (ODO VAN) biffchop van Parys, neef van Thibaud, grave van Champagne, volgde op Maurits van Sully in den jare 1197. Hy heeft deel gehad aan de grootfte zaken van zynen tydt, en hy gaf fynodale befluiten uit, de welke men vindt in de Boekzaal der Vaderen. Odo van Sully ftierf in den jare 1208. Zyn lichaam wierdt met grote pracht begraven op het koor van zyne hoofdkerk, alwaar men zyn grafdicht ziet in deze vaarzen:

Quem Cathedra decoravit honor, quem sanguis avitus,
Quem morum gravitas, hic jacet ODO situs.
Præsulis hujus erat, quod habent hæc tempora rarò,
Mens sincera, manus munda, pudica caro.
Lenibus hic lenis, toga nudis, victus egenis,
Vita fuit juvenis clara, probata senis.
Hic bis sexcento Christi, quartoque bis anno,
Tredecimo Julii transiit ODO die.

Jaques du Brueil Antiq. de Paris. Sammarth. T. I *Gall. Christ. Roberts Gall. Christ.* enz.

SULMONA, SULMO, SOLMONA, eene zeer oude ftadt in de provincie Abruzzo, in het koninkryk van Napels, aan de rivier Sangro, of Sangrus. Zy is een biffchoppelyke fetel, onder den aartsbiffchop van Theate, en een vorftendom, het huis van Borgheze toebehorende. Deze ftadt is byzonderlyk deswegen beroemd, om dat de dichter *Ovidius* aldaar geboren is, die ook dikwils daar van fpreekt, als *lib.* IV *Trist., Eleg.* X:

Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,
Millia qui novies distat ab urbe decem.

Dat is te zeggen: „ Sulmo, eene waterryke ftadt, negentig Ita- „ liaanfche mylen van Rome gelegen, is myne geboorteftadt". Deze ftadt legt byna 70 mylen van Napels Noord-, en omtrent 80 mylen van Rome Oostwaarts.

SULPITIA, of SULPICIA, eene Romeinfche matroon, dochter van Sulpitius Paterculus, en gemalin van Fulvius Flaccus, verkreeg een groten naam, wanneer men goedvondt eenig middel te vinden op het onkuifch gedrag van vele vrouwen te Rome: het kwaadt wierdt zo groot geoordeelt, dat men de toevlucht tot de hemelfche hulp en tot de middelen van den Godsdienft, die het gebrek der menfchelyke vervullen, nam. Men zag de boeken der Sibyllen in, en naar het verflag der genen, die 'er raadt in gezocht hadden, wierdt in den Raadt befloten, dat men een beeldt zou oprechten aan *Venus Verticordia*, dat is *de hert-veranderende Venus.* Valerius Maximus (*l.* VIII, *c.* 15, *n.* 12) heeft deze gebeurtenis het beft verhaalt. Ovidius (*Fastor. l.* IV, *p. m.* 74) die geen gewag van Sulpitia maakt, fpreekt van een gehelen tempel, die aan Venus in deze betrekking van bekeerfter der herten zou gebouwt geweeft zyn. Het einde van deze zake was om de getrouwde en ongetrouwde vrouwen des te gemakkelyker van het ongebonden tot een kuifch leven over te brengen. Men fchikte eene deugdzame vrouw de eer toe om het Venusbeeldt in te wyen, en voor eerft verkoor men honderd vrouwen uit alle de andere, en uit deze honderde tien, die zamen hare ftemmen aan Sulpitia gaven, om dezen dienft te verrechten; zo dat deze vrouw voor de kuifchte van alle erkent wierdt. Op wat tydt dit gefchied is, kan men uit de oude fchryvers niet wel ontdekken, alzo de zelve zeer nalatig zyn geweeft omtrent de jaartekeningen; maar uit *Julius Obsequens, in libro de prodigiis p.* 51, *n.* 97, zou men kunnen opmaken, dat het gebeurt is in 't 639 jaar van Rome; 't welk zo zynde, zou deze ingewyde Venus van weinig kracht zyn geweeft: want van dien tydkring af, tot Julius Cefar toe, heeft de onkuifchheit en overdaadt handt over handt toegenomen. Wy zullen niet breed verhalen 't geen wy in *Pausanias* hebben gelezen van eene *Harmonia*, vrouw van Cadmus, waar van gezegt wordt, dat zy drie ftandbeelden ter eere van Venus te Thebe hadt opgerecht, een met den naam van *Venus Urania*, het twede met dien van *Venus Pandemos*, en het derde met dien van *Venus Apostrophia*, welk laatfte woordt of naam in betekenis overeenkomt met *Verticordia*; want het komt van ἀποστρέφειν, omkeeren, veranderen. *Bayle Dict. Crit.*

SULPITIA, of SULPICIA, eene Romeinfche mevrouw, die welke leefde ten tyde van den keizer Domitianus, en die verfcheide werken in dichtmaat heeft zamengeftelt, en onder anderen een fchimpdicht, en een gedicht van hare minnaryen met haren man *Calenus*. Zy zegt, dat zy de eerfte is geweeft, die de Romeinfche mevrouwen geleert heeft op welke wyze men met de Griekfche mevrouwen, die fraaie werken hadden nagelaten, over den prys twiften moeft.

Primaque Romanas docui contendere Grajis.

Sidonius Apollinaris maakt 'er gewag van *Carm.* IX:

Non quod Sulpiciæ jocus Thaliæ
Scripsit blandiloquum suo Caleno.

Martialis, die in den zelven tydt leefde, fpreekt 'er dus van *l.* X, *Epigr.* 35 *&* 38:

Omnes Sulpiciam legant puellæ,
Uni quæ cupiunt placere viro:
Omnes Sulpiciam legant mariti,
Uni qui cupiunt placere nuptæ. &c.

SULPITIUS ALEXANDER heeft eene befchryving van Vrankryk in verfcheide boeken uitgegeven, volgens het getuigenis van *Gregorius van Tours lib.* X *Hist.*

SULPITIUS ASPER was een Roomfch hopman over honderd. Hy was in den jare 65 mede in de zamenzwering van Pifo tegen Nero, en wanneer hem Nero vroeg waarom hy zich tegen hem met eede hadt verbonden? antwoordde Sulpitius, dat hy zulks ter liefde van hem gedaan hadt, doordien hy geen ander middel hadt gezien, om een einde van zyne fnoodheden te maken. *Tacit. Annal. l.* XV, *c.* 68. *Dion l.* LXII. *Sueton. l.* VI, *c.* 36.

SULPITIUS SEVERUS bloeide omtrent het begin van de V eeuwe. Hy is vermaard door zyne geboorte, welfprekendheit, en

en nog meer door zyne deugden. Met groten luiſter voor den rechtbank als pleiter verſchenen zynde, deedt hy een voordelig huwelyk; maar hy kwam zyne vrouw haaſt te verliezen, waar na hy de wereldt verliet, en het prieſterkleedt aantrok, gelyk te zien is uit een brief, dien Paulinus (*lib.* V *de vita S. Martini*) hem ſchreef. Men moet niet twyfelen of hy was uit de provincie van Aquitanië, de welke in dien tydt als de ſetel van 't verſtandt en de welſprekendheit wierdt aangezien: de zelve bragt de beſte redenaars en dichters van 't ganſche keizerryk voort. Wy zonderen de Grieken uit: want wy ſpreken alleen van die in 't Latyn ſchreven. Zie de lyſt der doorluchtige Aquitaniſche ſchryvers, door *de Hauteſerre* opgeſtelt. Maar het is niet zeker, dat hy van 't bisdom van Agen was; want ſchoon hy zegt, dat Phœbadius biſſchop van Agen was, volgt daar uit niet, dat hy uit dit bisdom geboortig was. De doorſtralende deugden van St. *Martinus*, biſſchop van Tours, hadden hem bewogen den zelven eens te gaan bezoeken: hy zag hem, en de gemeenzaamheit, welke zy te zamen hadden, nevens de geſprekken van zulk een heiligen kerkvoogdt, gaven aan een man van zulk eene ſchranderheit, als Sulpitius Severus was, ſchone en krachtige leſſen voor het geeſtelyk leven. Hy verknochtte zich aan dezen heilige, en na des zelfs doodt bleef hy eenigen tydt te Thoulouze: vervolgens begaf hy zich naar Elauſe, in het Narboneeſche Gaulen. Sulpitius hadt in de eerſte jaren vriendſchap gemaakt met *Paulinus*, die naderhandt biſſchop van Nola wierdt. De verandering van leven, welke deze onderhieldt, verlatende de goederen en de grootheden dezer wereldt, was een voorbeeldt, het welk Sulpitius Severus aandreef om den zelven weg in te ſlaan; ook ſtelde St. Martinus den zelven hem voor als een volmaakt voorſchrift, naar het welke hy zich tot de Godvrucht ſchikken moeſt. Ondertuſſchen was de plaats van zyne eenzaamheit niet verre van Barcelona, alwaar toen St. Paulinus woonde, die hem met brieven verzocht om hem te komen zien, hem met een doende weten, dat, byaldien hy hem beminde, de weg kort en gemakkelyk was; maar dat de zelve zeer lang was, als hy geen liefde voor hem hadt. Sulpitius ſchreef een Kort Begryp eener Heilige Geſchiedeniſſe van de ſchepping der wereldt tot de geboorte en het lyden van Jeſus Chriſtus, en van het geen het merkwaardigſte was voorgevallen in de drie eerſte eeuwen van het Chriſtendom. Dit werk heeft den zwier van den beſten tydt der Latynſche tale. Hy ſchreef de geſchiedenis van St. *Martinus*, als mede eene zamenſpraak, waar in hy ſpreekt van de Egyptiſche kluizenaars, verhalende de reize, welke een, genaamt *Poſthumianus*, zyn vriendt, drie jaren te voren derwaarts gedaan hadt. Wanneer de eerſte uitgaf van dezen ſchryver is uitgekomen weet men niet wel. Men is de zelve verſchuldigt aan *Matthias Flacius Illyricus*, die zynen naam alleen by de eerſte letteren tekende, het welk oorzaak was, dat een Roomſchgezind ſchryver hem wonderlyk prees; maar hy hadt 'er naderhandt groot berouw van, verſtaan hebbende, dat Flacius een Lutheraan was. Chriſt. Schotanus heeft 'er de breedſte verklaring over in 't licht gegeven. *Gennadius* verhaalt van Sulpitius Severus, dat hy in zynen ouderdom door de Pelagianen is verleid geworden, en dat hy, zynen misſlag erkent hebbende, miſſchien, volgens de giſſing van den kardinaal Baronius, na dat hy den zo beruchten brief van den paus Celeſtinus aan de Gauliſche biſſchoppen over het onderwerp der Genade gezien hadt, boete deedt, zich zelven tot een eeuwig ſtilzwygen veroordeelde, om te verzoenen de zonde, welke hy, met de dwaling te verdedigen, begaan hadt. Men houdt daar voor, dat hy is geſtorven omtrent het jaar 419, of 420, hoewel men niets daar van kan verzekeren. Men moet niet vergeten te zeggen, dat Sulpitius Severus in de prieſterorde is gebleven; dat hy tot de biſſchoppelyke waardigheit niet is verheven, en dat Karel Sigonius, Petrus Galeſini, en Victor Giſelini, die hem verward hebben met St. *Sulpitius*, biſſchop van Bourges, een misſlag in de tydrekening van over de honderd jaren begaan hebben. De laatſte volgde op Remi, of Remedius, en hy ondertekende de kerkvergadering van Macon in den jare 585, en eenige andere. Gregorius van Tours leert ons, dat hy verſtandt en geleerdheit bezat, en dat hy een goed dichter was. Men moet hem ook onderſcheiden van SULPITIUS, bygenaamt de *Godvruchtige*, of de *Goedaardige*, die zich op het concilie te Rheims bevondt in den jare 630, en tien jaren daar na ſtierf. Wy hebben van zyne Brieven onder die van *Deſiderius van Cahors*, uitgegeven door *Caniſius Tom.* V *Ant. Lect.* Zie hier de ſchryvers, die van de drie Sulpitiuſſen ſpreken: *S. Paulin. in Epiſt. S. Hieronymus in cap.* III *Ezech. S. Auguſtin. Ep.* XXV. *Gennadius de vir. illuſtr. c.* 19. *Idacus in Chron. Gregor. Turon. l.* I *de mirac. S. Mart. & l.* VI *Hiſt. c.* 39. *Trithemius & Bellarminus de Script. Eccl. Baronius in Annal. Voſſius de Hiſt. Lat. l.* II. *c.* 12. *Alteſerra Rer. Aquit. l.* V. *c.* 6 *&* 8. *Georg. Hornius in edit. Sulp. Sever. Giri Preface ſur la Traduct. de Sulp. Sev. Sammarth. Gall. Chriſt. de Arch. Bitur. Barthius. Miraus. Poſſevinus. Scaliger. Geſner. Bayle Dict. Crit.*

SULPITIUS POETICUS, (CAJUS) een Romein, was burgermeeſter met *C. Licinius Stolo* in het jaar na de bouwinge van Rome 391. Het jaar van zyne burgermeeſterlyke regering is merkwaardig wegens de inſtelling der toneelſpelen, en de heilige plegtigheit van den *clavus annalis*, of jaarlykſchen nagel, de welke haren aanvang in dit jaar hadt, om de goden te verzoenen, en een einde van de peſt te maken. Deze toneelſpelen waren in den beginne maar eenige danſſeryen by een fluiten-geſpeel, waar by eenige dichtkundige vaarzen wierden opgezongen: naderhandt veranderde men de zelve in blyſpelen, doordien de Romeinen geloofden, dat diergelyke openbare uitſpanningen en kortswyligheden, met eenige gezangen tot lof hunner goden en eenige offerhanden verſelt, dienſtig waren om der goden toorn en de peſt te verdryven. Doch wanneer zy zagen, dat de peſt geſtadig toenam, vielen zy tot een ander bygeloof, doordien zommigen voorgaven, dat de plegtgewoonte van den jaarlykſchen ſpyker de peſt en andere plagen van het gemenebeſt verdreven hadt. Hier op verkoren zy een *Dictator*, of oppergezaghebber, om dit plegtfeeſt te vieren, en op zulk eene wyze der goden toorn te bevredigen. Het zelve wierdt ordentelyk alle jaren op den 13 September van de burgermeeſters geviert, de welke een ſpyker in den muur van Jupiters tempel, die naaſt aan den tempel van Minerva ſtondt, ſloegen, by welke ſpykers men de jaren kon rekenen; waarom de zelve ook *clavus annalis*, of de jaarſpyker genaamt wierdt. Wanneer nu de Romeinen in volgende tyden in die mening nog meerder wierden beveſtigt, dat deze plegtigheit den goden welgevallig was, en mede dienſtig om der zelver ſtraf af te wenden, maakten zy de wet, dat de daar toe verkorene Dictators deze plegtgewoonte, wanneer de peſt ergens regeerde, of dat het anders een gevaarlyke tydt was, met grote pracht zouden verrechten. *Tit. Livius l.* VII. *c.* 3. *Valer. Maximus l.* II. *c.* 4.

SULPITIUS, (JOHANNES) toegenaamt *Verulanus*, om dat hy geboren was te Veroli, een ſtadt in Campagna di Roma. Hy leide zich op de letteroeffeningen met redelyk goeden voortgang, en bloeide in de XV eeuwe. Voor dien tydt was zyne verklaring over *Lucanus Pharſalia* niet kwaad. Hy gaf *Vegetius* uit, met twee andere Verhandelingen over de krygskunde: ook gaf hy eenige Latynſche vaarzen uit over de *Zeden*, in 't Franſch overgezet van Pierre Broé, geboren te Tournon, aan de Rhone, in den jare 1555, en gedrukt te Lions by Macé Bonhomme, en hy noemt den ſchryver *Joh. Sulpitius van S. Alban*, gezegt *Verulanus*. Hy heeft ook geſchreven: *Præludia Grammatica*. enz. Wy geloven niet, dat hy onderſcheiden moet worden van *Sulpitius*, die onder paus Innocentius den VIII in de ſcholen te Rome onderwees, en het maatgezang op het ſchouwtoneel weder begon te brengen omtrent het jaar 1480, zo dat men hem als den eerſten uitvinder van de Operaas kan nemen. Hy heeft Vitruvius ook het eerſt in 't licht gegeven. In de voorreden van een ouden *Vitruvius* zonder noten, opgedragen aan den kardinaal Riari, kamerling en neef van paus Sixtus den IV, wekt hy hem ter eere der paleizen, die hy in en omtrent Rome liet bouwen, om ook ſchouwtonelen te doen oprechten, om 'er de oude maatgezangen in te voeren en te herſtellen, hebbende daar reets een proef van gegeven met het theater, opgerecht in 't kaſteel St. Angelo om den paus te vermaken. *Bayle Dict. Crit.*

SULPITIUS GALBA, oom van den keizer van dien naam, heeft verſcheide werken geſchreven. Suetonius en vele anderen maken dikwils gewag van hem.

SULPITIUS SAVERRIO (PUBLIUS) was burgermeeſter te Rome, en wierdt nevens zynen amptgenoot Decius Mus tegen den koning Pyrrhus gezonden, die hen op de vlucht dreef in het jaar na Romens bouwinge 475, voor Chriſtus 279. Doch Decius ſneuvelde in dezen ſlag. *Cicero l.* II *de Fin. Zonaras.*

SULTAN is, als eenigen menen, een Arabiſch woordt, en zo veel te zeggen als heer of koning. Het wordt afgeleid van het woordt *Salat*, dat is te zeggen: hy heeft geheerſcht; hy is daar over geſtelt geweeſt. Anderen geven voor, dat het een Perſiaanſch woordt is, en dat men op eene oude munt van Coſroes, koning van Perſie, welke omtrent het jaar 540 geleeft heeft, dit opſchrift vindt: *As-Soltan*, dat is een koning aller koningen. *Leunclavius* houdt het daar voor, dat het een Turkſche naam is, en dat *Tangropilif*, een vorſt der Turken, de eerſte is geweeſt, die dezen tytel heeft aangenomen, na dat hy in den jare 1055 de Saracenen verſlagen hadt. Doch wy vinden, dat de zelve al lang te voren te weten in de X eeuwe, onder Baſilius Porphyrogeneta in gebruik is geweeſt. In plaats van het woordt *Sultan* is ook het woordt *Soldan* gebruikt, het welk men nog by de oude ſchryvers vindt. Daar van daan komt het woordt *Soudan*, welke naam aan de Egyptiſche koningen wordt gegeven. Zie SOUDAAN. *Leunclavius. Du Cange Gloſſar.*

SULTAN SHERIF, een naam, welken de Mahometanen geven aan den prins van Mekka, die uittermaten ryk is, wegens het voordeel, het welk hy trekt van de karavanen. Hy rydt te paardt, hebbende blote voeten, ten bewys, dat hy eertyds door den Soudaan van Egypten overwonnen is; en de Grote Heer, die Egypten bezit, verplicht hem deze gewoonte altydt te onderhouden. *Thevenot Voyage de Levant.*

SULTANIE, of SOLTANIE, *Sulthania*, eene Perſiaanſche ſtadt in de provincie Erak, of Yerak. Zy is gelegen in eene vlakte, en heeft aan beide zyden, byzonder ter regter zyde, den berg Keider. Van buiten aan te zien ſchynt zy zeer fraai, doch van binnen is zy zeer verwoeſt. Hare ſtads muren zyn byna geheel ingeſtort, doch zy heeft nog over de 3000 huizen, waar onder eenige wel gebouwt zyn. Men zegt, dat zy weleer meer dan eene halve myl lang, de hoofdſtadt des koninkryks, en naar het algemeen gevoelen op de verwoeſte ſtadt *Tigranocerta* is gebouwt geweeſt, ook tot een koninklyken ſetel gemaakt, gelyk ook de naam *Sultania* getuigt: want *certa* betekent in de oude Perſiaanſche tale eene ſtadt, gelyk *Tigranocerta* niet anders dan de ſtadt van Tigranes, voormaals koning van Armenië, beduidt, doch waar tegen *Chardin*, uit *Tacitus lib.* XV *Annal.* inbrengt, dat Tigranocerta 37000 ſchreden van Niſibis af legt, maar dat Niſibis in Meſopotamië legt, twaalf en eene halve Duitſche myl van Ninive. Deze ſtadt is verſcheide malen geheel verwoeſt, eerſt door den koning van Perſië, Chotza Reſchid, die ook Gianſan genaamt wordt, doordien de inwoonders tegen hem de wapenen aangrepen, naderhandt door Tamerlan, en ten laatſte door eenige Turkſche en Tartarſche prinſſen. Daarenboven hebben eenige Perſiſche koningen tot op Abas den Groten alhier hunne hofhouding gehad, de welke in het einde van de XVI eeuwe zynen ſetel naar Iſpahan verplaatſt heeft. Voor

het

het overige zyn de levensmiddelen alhier zeer goedkoop; de lucht is 'er gezond, doch het gehele jaar door zeer veranderlyk: ook is het 'er des morgens, des avonds en des nachts zeer koud, doch o-verdag zo veel te heter. *Olearius*, *De la Valle*, *Tavernier*s *en Chardins Reizen*. *Bizarrus Rerum Perf.* l. XII.

SULTE, eene stadt in het Mekelenburgsche. Zie SALTZE.

SULTZ (RYKSGRAVEN VAN) zyn onder de oudste en voornaamste Zwabische familiën te rekenen. Men vindt reets omtrent het jaar 910 eenen *Alwig van Sultz* vermeld. In den jare 1147, of 1148 heeft een ander van dien naam van keizer Koenraad den III by het toenmaals aangestelde keizerlyke hofgerecht te Rothweil de waardigheit van erfhofrechter verkregen, de welke ook naderhandt altydt by zyn geslacht gebleven is. De achtereen volgende geslachtlyst van deze graven gaat van *Herman* den jongen tot aan des zelfs neef, mede *Herman* genoemt, by eene gravinne van Hohenberg, genaamt *Margareta*, geteelt. Deze kreeg door zyne gemalinne Ursula, eenige dochter en erfgenaam van Johannes den IV, grave van Habsburg-Lauffenberg, het aan het einde van het Zwartewoudt leggende landgraafschap *Kletgow*, en stierf in den jare 1418, drie zonen uit den gemelden echt nalatende, met name *Alwich*, *Johan* en *Rudolf*. De twee laatste lieten ieder eene dochter na, te weten Johannes *Margareta*, die aan Frederik, grave van Lupfen, zich vermaagschapte, en Rudolf liet *Praxeda* na, die met Georg, grave van Hohenlo, trouwde. Alwich, of Alvicus heeft by zyne gemalinne Verena, eene dochter van Ulrich, vryheer van Brandis, de heerlykheden Vadutz, Schellenberg en Bloemeneck, het welk naderhandt voor een gedeelte aan de graven van Hohenems, en voor een gedeelte aan het klooster Weingarten is verkocht, tot huwelyksgoedt gekregen. Des zelfs neef, *Karel Lodewyk*, heeft met zyne gemalinne Dorothea Catharina, dochter van Adolf, grave van Sayn, de heerlykheden Montclar en Muntzberg, op de grenzen van Trier en Lotharingen gelegen, behuwelykt. Voor het overige is hy by keizer Rudolf den II tot de waardigheit van voorzitter van den krygsraadt, kommandant van Wenen, en opperhofmaarschalk opgeklommen, doch eindelyk te Trino, in het Montferrat, alwaar hy in dienst van den koning van Spanje tegen den hertog van Savoje, *Karel Emanuel* den I, het bevel voerde, aan eene hete koorts gestorven. Zyne twee zonen waren *Alwich* en *Karel Lodewyk Ernst*. De eerste was keizerlyke overste, en wierdt in den jare 1632, den 18 February, by Bamberg doodgeschoten, een eenigen zoon, *Ulrich* genoemt, nalatende, die in den jare 1650 zonder kinderen stierf. Karel Lodewyk Ernst was eerst kamerpresident te Spiers: naderhandt, toen de slag by Nordlingen was voorgevallen, benoemde keizer Ferdinand de II hem tot stadhouder over het hertogdom van Wurtenberg. Hy stierf den 16 April des jaars 1648. Zyne eerste gemalin Maximiliana, de welke zyne bloedverwante was, gewan by hem *Leopold Karel*, die in February des jaars 1645 zyn leven in den slag by Janckan, in Bohemen, verloor. Zyne twede gemalin, Maria Elizabeth van Hohenzollern, baarde hem 1) *Maria Elizabeth*, gemalin van Christoffel Karel Truchses, graaf van Friedberg; 2) *Maria Catharina*, gemalin van Johan, grave van Montfort; 3) *Maria Theresia*, abdisse van Buchau aan de Federzee; 4) *Johan Lodewyk*, van wien hier na; 5) *Christoffel Alwich*, als Domheer te Keulen en Straasburg gestorven. Johan Lodewyk trouwde eerst met Maria Elizabeth, dochter van Johan Georg, grave van Koningsek in Aulendorf, en van Leonora, gravinne van Hohenems, en na hare doode hertrouwde hy met Eugenia Maria *Francisca*, eene dochter van Philips Diderik, grave van Manderscheidt, en van Elizabeth Amalia, geborene gravin van Leeuwenhaubt. Hy heeft wel by zyne beide gemalinnen verscheide kinderen van beide kunnen geteelt, maar de zelve zyn alle jong gestorven, uitgenomen eene dochter, van de eerste, genaamt *Claudia*, die met Jozeph, grave van Kuenburg, getrouwt, doch zonder kinderen gestorven is, en twee dochters van de andere, als: 1) *Maria Anna*, geboren den 23 October des jaars 1653, en in den jare 1674 getrouwt met Ferdinand, vorst van Swartzenburg, en 2) *Maria Theresia Felicitas*, geboren in den jare 1671, en getrouwt in den jare 1690 met Frobenius Ferdinand, grave van Furstenberg-Moskirch. Johan Lodewyk stierf den 21 Augusty des jaars 1687, en met hem is de gehele mannelyke stam der graven van *Sultz* uitgestorven. De keizer Leopoldus heeft des voorgemelden oudste dochter bekwaam verklaart om in alle de landen en heerlykheden, als ook in andere rechten en voorrechten haars vaders op te volgen, en de zelve op hare lyfserven over te brengen, waarom ook de zoon van den vorst Ferdinand van Swartzenberg, Adam Frans, in het graafschap Sultz, en het erfhofrechtersampt te Rothweil is opgevolgt. De jongste dochter heeft alle de roerende goederen haars vaders geërft. De tytel, welken de graven van Sultz voerden, luidde aldus: „ Des H. Roomschen Ryks erfhofrechter te Rothweil, graaf „ van Sultz landgraaf van Kletgow, heer in Thungen, Monte- „ lar, Muntzburg, en Wuthenthal, enz. enz. enz". *Bucelin. German. Tom.* IV. *p.* 269. *Spen. Op. Herald.* l. III. c. 35. *Stumpf Chron. Helvet. Imhof Notit. Proc.* l. VII. c. 14.

SULTZ de stadt, naar welke het bovengemelde graaflelyk geslacht zich noemt, legt op de grenzen van Wurtenberg, alwaar het gebiedt van Hohenzollern begint, by den Nekker-stroom, tusschen Tubingen en Rothweil. In den jare 1423 is zy van de Zwitsers, naderhandt door die van Rothweil, verdelt in den jare 1445 door die van Geroldsek, en in den jare 1480 door Everhard met den Baardt, graaf van Wurtenberg, ingenomen. Wanneer in den jare 1519 Ulrich, hertog van Wurtenberg, door de Zwabische eedgenoten zyn landt verloren hadt, bekwam Gangolf van Geroldsek de stadt Sultz wederom: doch na verloop van eenige jaren kwam zy op nieuw onder de gehoorzaamheit des hertogs van Wurtenberg. In den jare 1681 zyn alhier 112 huizen en schuren, nevens het Raadhuis en andere openbare huizen, afgebrand. *Zeiler*, *German.*

Daar is nog een SULTZ, het welk ingelyft is in het rechtsgebiedt der vier Waldsteden, en het welk de hoofdplaats is van het graafschap, dat haren naam draagt. Het legt twee mylen van Lauffenburg ten Zuiden *Maty Diction.*

SULTZBACH, eene stadt in de opper-Palts, gelegen op een tamelyk hogen berg, met een groot vorstelyk slot. De kerk staat in het midden van de stadt, en wordt door vele bergen omringt. Voormaals hadt zy hare eigene graven, na welker afsterven zy aan het huis van Beyeren is gekomen. Hier op wierdt zy in den jare 1505 van keizer Maximiliaan den I de kinderen van den Paltsgraaf Ruprecht toegewezen. Hedendaags heeft een eigen Paltsgraaf hier zyne woonplaats. Deze Sultzbachsche linie stamt af van AUGUSTUS, een zoon van den Paltsgraaf *Philips Lodewyk*, hertog van Neuburg, door hem by zyne gemalinne Anna, dochter van hertog Wilhelm te Gulik, Kleef en Berg, geboren in den jare 1582. Hy was een yverig voorvechter van de lere van Luther, en stierf met den koning Gustavus Adolphus van Zweden, dien hy overal verselde, in een jaar, namentlyk in den jare 1632. Van zyne gemalinne Hedwig, dochter van hertog Johan Adolf van Holstein, liet hy na *Christiaan Augustus*, en *Philips*. De laatste wierdt in den jare 1630 geboren, en stierf ongetrouwt in den jare 1703, zynde de oudste keizerlyke generaal veldmaarschalk. Zyne dapperheit heeft hy in dienst van den keizer, van Vrankryk, van de Venetianen en andere mogendheden genoegzaam getoont. Zyn broeder, CHRISTIAAN AUGUSTUS, die in den jare 1622 geboren wierdt, nam in den jare 1656 het R. Katholyke geloof aan; waar op hy ook de souvereiniteit bekwam, nevens het recht van een stem op de Ryks-en kreitsdagen te hebben. Hy stierf in den jare 1708, na dat hem zyne gemalin Amalia, gravin van Nassau, weduwe van den Zweedschen veldheer Wrangel, in den jare 1650 gebaart hadt *Hedwig Augusta*. gemalin van den hertog Julius Franciscus van Saxen Lauenburg; in den jare 1651 *Amalia Sophia*, die eene nonne wierdt, en in den jare 1659 THEODORUS. Deze heeft by Maria Eleonora Amalia, dochter van den landgraaf Wilhelm van Hessen-Rothenburg, de welke in den jare 1720 gestorven is, verscheide kinderen van beide sexen geteelt. In den jare 1693 wierdt hem geboren *Maria Anna*, die het kloosterleven heeft aangenomen; in den jare 1694 Josephus Karel Emanuel, van wien hier na; in den jare 1696 *Christina Francisca*, de welke in den jare 1717 abdisse te Thoren, en in den jare 1726 abdisse te Essen is geworden; in den jare 1697 *Ernestina Elizabeth*, getrouwt in den jare 1719 met Willem, landgrave van Hessen-Rheinfels in Wanfried; in den jare 1698 *Joh. Wilhelm Philips Antonius*, in het volgende jaar weder gestorven; in den jare 1700 *Johan Christiaan*, getrouwt met Maria Anna, dochter en erfgenaam van Franciscus Ego, markgrave van Bergen-op-Zoom, die gestorven is in 't jaar 1728, latende hem vader van eenen zoon, genoemt *Christiaan Philips Theodorus*, geboren in den jare 1724; en eindelyk in den jare 1706 *Johan Wilhelm Augustus*, in den jare 1708 gestorven. De oudste zoon van den Paltsgraaf Theodorus, JOSEPHUS KAREL EMANUEL, erfprins, is getrouwt in den jare 1717 met Elizabeth Augusta, dochter van Karel Philips, keurvorst van de Palts, die in den jare 1728 in 't kraambedde is overleden, nalatende deze kinderen, als: *Maria Elizabeth*, geboren in den jare 1721; *Maria Anna*, geboren in den jare 1722; en *Francisca Dorothea*, geboren in den jare 1724. Zie ook op PALTS-NEUBURG. *Zeilr. in Itiner. Germ. Topogr. Bavar. Ertels Chur-Bayr. Atlas p.* 109.

SULTZBERG, een stedeke in het Brisgausche, derdehalve myl van Fryburg gelegen, het welk wegens den roden wyn, die daar wascht, beroemd is, en den markgraven van Baden toebehoort. Markgraaf Ernst heeft het zelve met een fraai paleis laten versieren. Daar is een slot, met eene heerlykheit van dien naam, in de abdy van Kempten, aan de rivier de Iler gelegen. *Tromsd.*

SULTZBURG, SULTZBERG, een graafschap, nevens een steedtje en bergslot, in de opper-Palts, op de Eichstadsche grenzen, twee mylen van Neumark, aan de rivier de Sultz gelegen. De heeren van *Sultzburg* zyn na het begin van de XIV eeuwe uitgestorven, waar op de zuster van den laatsten, *Margaretha*, dit graafschap haren gemaal, *Werner van Wolfstein*, heeft aangebragt, wiens nakomelingen het zelve behouden, en tot hunne residentieplaats verkoren hebben. *Tromsd.*

SULTZE, een stedeke, gelegen in Thuringerlandt, aan de Ilm, omtrent twee mylen van Jena, behorende tot het vorstendom *Weymar*: doch de zoutwerken, aldaar gevonden wordende, behoren den hertog van Saxen-Gotha toe. Deze plaats is al ten tyde van keizer Henrik den IV bekend geweest, als die, volgens een nog voorhanden zynden keizerlyken openbrief, aldaar in den jare 1064 hare jaarmarkt bevestigt, en het derde gedeelte van de zoutketens de St. Pieters-broeders geschonken heeft. In den jare 1582 heeft de brandt alhier grote schade gedaan. *Gregorii letzstlr. Thur. p.* 77. *Beieri Geogr. Jenens. p.* 118. *Mülleri Ann. Sax.*

SUMATRA, een der drie grootste eilanden van de zee del Sunda, ten Zuiden, en ten Westen van het halfeilandt van Malakka gelegen. Het is veel groter dan Engelandt en Schotlandt te zamen genomen. Binnens lands heeft het zeer hoge bergen; maar op de kusten en naar den zeekant heeft men schone velden en goede veeweiden. Een groot getal rivieren besproeit het gansche landt, en men ziet aldaar op vele plaatsen schone bomen, welke hun groen nooit verliezen. De middellyn snydt het zelve byna midden door, waarom de hette aldaar zeer groot is. De lucht is 'er zeer ongezond voor de vremdelingen, van wegens de moerassen. De regen begint 'er in de maandt van Juny, en eindigt niet voor in October, en gedurende dien tydt veroorzaken de

Weste-winden aldaar draaiwinden en vele stormen; daar na ontstaat 'er eensslags eene kalmte, gedurende de welke de zon vele stinkende dampen naar zich trekt, welke vervolgens zeer zware ziektens veroorzaken. De grondt van dit eilandt is zeer vruchtbaar, en zou alle soorten van graan kunnen opleveren; maar men zaait 'er niet dan ryst en garst. Men heeft daar overvloedt van buffels, en vele paarden, doch klein van gestalte. Daar zyn weinig schapen, maar hoenders en endvogels ontbreken 'er niet. Daar is een zeer groot getal wilde zwynen, welke niet zo groot noch zo woedend zyn als in Europa; maar de rheën gaan de onze in grootte te boven. De hazen en konynen zyn daar zeer seldzaam Men vindt in de bosschen en aan den voet van het gebergte eene menigte van olifanten, tygers, rinocerossen, yzervarkens, civetkatten en aapen. Dit landt is ryk in speceryen, honing, wasch en katoen, ook in edelgesteentens. Daar zyn goud-, zilver-, tin-, yzer-en kopermynen, van welk laatste de eilanders zulk goed geschut weten te gieten, als dat is, dat men in Europa maakt. Men ziet in het midden van het eilandt een berg, die nu en dan vlammen uitwerpt, even als de Vesuvius, of Monte di Somma by Napels, en de berg Gibel in Sicilië. Men zegt ook, dat 'er eene fontein is, uit welke onophoudelyk balzem druipt. Eenigen hebben gelooft, dat Sumatra het *Taprobane* der ouden is, en dat het aldaar was, dat de schepen van Salomon goudt en andere kostelykheden gingen van daan halen, waar van de H. Schrift spreekt. Daar zyn 'er, die zeggen, dat dit eilandt door het geweldt der zee van het vaste landt is afgescheurt; maar dit is niet anders dan eene gissing, en men zou het zelve kunnen zeggen van het eilandt Ceilon, van Sicilië, en van vele andere. Het eilandt Sumatra is verdeelt in verscheide koninkryken: doch nademaal men niet dan om den koophandel derwaarts reist, heeft men zich vergenoegt met te ontdekken de gene, de welke langs de kust leggen.

De koning van *Achem* bezit de helft van het eilandt, waar op aan de Oostzyde leggen de steden *Pedir*, *Pacem* en *Deli*, en naar de Westzyde *Daja*, *Labo*, *Cinquel*, *Barros*, *Bataham*, *Passamam*, *Ticon*, *Priamam* en *Padang*. De hoofdstadt, genaamt *Achem*, legt tegen het Noorden, en de lucht is daar wat getempert. De andere helft van het eilandt wordt bezeten door vyf of zes koningen. Tegen het Oosten van den middellyn is een kleine koning, wiens hoofdstadt *Andrigi* genaamt wordt. Dieper in is de koning van *Jambi*, die de rykste is van alle. Daar na volgt die van *Palimban*. Tegen het Westen naar Padang volgt het koninkryk van *Manimcabo*; daar na dat van *Andripoura*. Het overige van de kust, tot aan de Straat *Sunda*, is onbewoont, doordien het gehele landt met bosschen bedekt, en met bergen vervult is. De kust, die langs de zeeëngte is, staat onder de gehoorzaamheit van den koning van Bantam, wiens hoofdstadt is op het eilandt Java. Alle deze volkeren spreken de Maleitsche taal, als die van het halefilandt van Malakka. Maar het binnenste van het eilandt wordt bewoont door inboorlingen van het landt, de welke eene zeer verschillende taal spreken. Zy worden geregeert door vele koningen, welke doorgaans de een den anderen den oorlog aandoen. De koning, die woont tusschen *Ticon* en *Manimcabo*, is de machtigste en de rykste, hebbende onder zyne macht het grootste gedeelte der plaatsen, alwaar men het goudt van dit eilandt vindt. De inwoonders verruilen het goudt aan die van Manimcabo voor ryst, wapenen, katoen, en aan die van Priamam voor peper, zout, staal, en Suratsche lynwaten. Zy handelen met gene vremdelingen, en indien zy de zelve kunnen betrappen, doden zy de zelve, en eeten ze op, gelyk zy ook hunne vyanden doen. Zy hebben geen Godsdienst, en zy onderhouden alleenlyk onder zich eenige wetten rakende het huwelyk, de gerechtigheit, en den plicht tegen hunne koningen. De Hollanders hebben vier of vyf sterktens op het eilandt Sumatra, en zy hebben daar meer vermogen dan de koningen zelf, wier meesters zy doorgaans zyn. De Portugezen hebben 'er geen vastigheit; maar zy handelen aldaar als de Hollanders hen zulks niet beletten. Daar wascht op dit eilandt een wonderboom, welken de Maleitschen *Singali* noemen, en de Portugezen *Arbol triste de dia*, dat is te zeggen de droevige boom van eenen dag. Hy brengt verscheide knobbels voort, waar uit komen ruikers, bestaande uit vyf bloemen, zo wit als sneeuw, en een weinig groter dan oranjebloessem. Deze knoppen openen zich zo ras als de zon is ondergegaan, en vertonen zich deze bloemen den gehelen nacht, tot dat het weder opkomen van de zonne de zelve doedt afvallen, en den boom van alle zyne bladeren berooft. Des avonds begint deze boom zyne knoppen weder te openen, de welke een zo verwonderlyken geur uitademen, dat de gansche lucht daar van vervult is. Men moet ook aanmerken, dat men de peper van Sumatra zeer hoog acht, de welke zonder twyfel de beste is van al die 'er in Indië valt, na die van Cochim, op de kust van Malabar. Het koninkryk van Achem is het alleraanmerkelykste van het eilandt. Zie ACHEM. Daar is veel peper in het koninkryk *Andrigri*; maar de zelve is zeer klein. Het goudt is daar beterkoop dan elders op het eilandt. Het volk van *Jambi* doedt koopmanschap met peper en goudt. Die van *Manimcabo* dryven koophandel met goudt: doch het is niet dan dertig of vyf en dertig ten honderd beterkoop dan hier te lande. Naar de Westkust van het eilandt Sumatra leggen vele eilanden, het een groter dan het andere, de welke niet behoren noch aan den koning van Achem, noch aan de andere koningen, van welke hier gesproken wordt. De gene, welke bewoont worden, zyn bevolkt door de oude inboorlingen, die de Malajers niet hebben verdreven, om dat veelligt deze kleine eilanden hen niet vaardig genoeg dachten. Zommige van deze volkeren zyn wilden, en anderen een weinig gemaniert. *Beaulieu Voyage aux Indes Orientales, dans le Recueil de Thevenot vol.* II. *Mandeslo. Olearius.*

SUMING, eene stadt van Quangsi, in China. Zy behoort aan den koning van Tunquin, nevens hare onderhorigheit, de welke vyf andere steden in zich bevat. *Maty Diction.*

SUMISKAHAH, SIMISKASAK, een burgt in woest-Arabië. Hy legt op de grenzen van Syrië, omtrent vyftig mylen van de stadt Auna, ten Westen, en negentig van Jeruzalem, ten Oosten. Men neemt dezen burgt voor het oude *Saba* van woest-Arabie, en eenigen hebben zich ingebeeld, dat de Wyzen, welke Jesus Christus te Bethlehem kwamen aanbidden, van deze plaats waren. *Maty Diction.*

SUMMANUS was een toenaam, welken de Heidenen den Helschen godt *Pluto* gegeven hebben, om dat hy *summus manium*, de opperste van de goden der doden, was. Dezen Pluto Summanus wierdt in het byzonder het donderweer, by nacht ontstaande, toegeschreven. *Augustinus de Civit. Dei l.* IV. *Pomey Panth. Myth. p.* 200.

SUNAM, of SUNEM, eene stadt van Palestina, in den stamme Issaschar. Jozephus noemt de zelve *Sonna*. Men plaatst ze in Galilea, naby den berg Karmel. Men zegt, dat zy tegenwoordig niet meer is dan een gehucht, genaamt *Torendolos Gabraleris. Baudrand.* Van deze plaats wordt dikwils gesproken in de H. Schriftuur. Zie onder anderen de plaatsen I *Sam.* XXVIII, 4. II *Kon.* IV, 8. *Josua* XIX, 18.

SUNAN, eene stadt in China. Zy is de derde van de provincie van Queicheu, en heeft niet meer dan eene andere stadt onder haar rechtsgebiedt. *Maty Diction.*

SUNDERLANDT, eene marktstadt in het bisdom van Durham, in Engelandt. Zy legt naby de zee, aan den mondt van de rivier de Ware, ten Noord-Westen van het landschap, genaamt *Underlandt*, om dat het gedurig aangeklotst wordt door de zeebaren, en met water omringt wanneer de vloedt hoog is. Zy is berucht wegens haren koophandel in kolen, en dat zy den tytel van graaf geeft aan *Robert Spencer*, hebbende dien geërft van *Henrik*, zynen vader, dien koning Karel de I. met deze waardigheit begiftigde in den jare 1643, en die in het zelve jaar gedood is in den veldslag van Newbury. Deze stadt legt twee honderd Engelsche mylen van Londen.

SUNDEWIT, een gering landschap in het Sleeswyksche, niet verre van het eilandt Alsen gelegen, en behorende tot het vorstendom Sonderburg. Het zelve begrypt in zich zeven karspelen. *Danckwerth Schlesw. P.* II, *c.* 7.

SUNDGAU, eene provincie in Duitschlandt, behorende tot den opper-Rhynschen kreits. Zy grenst ten Westen aan het graafschap Mumpelgard, ten Zuiden aan het sticht van Basel, ten Noorden aan het landgraafschap van de Elzas, en ten Oosten aan den Rhyn. De grondt is 'er zeer vruchtbaar in wyn en korengewasch. De merkwaardigste plaatsen, de welke daar in leggen, zyn: *Pfirt*, *Mulhauzen*, *Altkirch* en *Hunningen*, welke laatste sedert het jaar 1679 van de Franschen zeer versterkt is. Voorts behoort zy aan het aartshertogelyk huis van Oostenryk, doch wierdt van de Fransche kroon in den dertigjarigen oorlog in bezit genomen, aan welke zy ook in den jare 1648 by de Westphaalsche vrede gelaten is.

SUNGKIANG, eene stadt in China, in de provincie Nanking. Zy is eene grote koopstadt, de welke twee andere steden onder zich heeft.

SUNI, de derde zoon van Gad, een der twaalf patriarchen. Hy was het hoofdt van een stam, de welke naar zynen naam de stam der *Suniten* genaamt is. *Numer.* XXVI, 15.

SUNIEL, eene vrouw, welke Ermanarik, koning der Gotthen, met zeer veel onrecht deedt sterven. Deze koning, vervoert door woede, om dat hy zich niet kon wreken op den persoon van een kapitein, die het ontvlucht was, na dat hy zyne party hadt verlaten, deedt Suniel, des zelfs huisvrouw, vatten, en haar aan wilde paarden vast binden, de welke haar in stukken scheurden. *Sarus* en *Ammius*, broeders van deze onschuldige vrouwe, wreekten hare doodt, en kwetsten Ermanarik, dat hy eenigen tydt daar na stierf. *Procopius de reb. Gothorum.*

SUNNING, eene kleine stadt in de Engelsche provincie Barkshire, omtrent drie mylen van Reading Noord-Oostwaarts gelegen, aan den Teems. Zy is deswegen beroemd, doordien acht bisschoppen alhier hunnen setel gehad hebben eer dat de bisschoppelyke zitplaats van hier naar Therburn, en van daar naar Salisbury verplaatst wierdt.

SUNNIS. De naam van eene gezindheit der Turksche Mahomethanen, vyanden van die der Schiaïs, dat is te zeggen Persiaansche Mahomethanen. De Sunnis geven voor, dat Mahometh voor wettigen opvolger gehad heeft *Abubeker*, op wien *Omar* volgde; daar na *Osman*, en vervolgens *Mortuz-Ali*, neef en zwager van Mahometh. Zy zeggen, dat Osman geheimschryver was van Mahometh, en een man van groot verstandt; dat de drie andere niet alleen waren zeer verlichte menschen, maar ook grote veldheeren, en dat zy hunne wet meer hebben uitgebreid door het geweldt der wapenen dan door redenen. Het is daarom, dat in deze gezindheit der Sunnis het niet geoorloft is over den Godsdienst te redentwisten, maar alleen den zelven door de wapenen te verdedigen. In het keizerryk van den Groten Mogol, en in het koninkryk van Visapour volgt men de gezindheit der Sunnis, en te Golkonda die der Schiaïs. *Tavernier Voyage de Perse.*

SUOLA, eene kleine stadt van Livadië, in Griekenlandt. Zy is gelegen aan de golf van Lepanto, aan den voet van den berg Parnassus, en zes mylen van de puinhopen van Delphos tegen 't Zuiden. Deze stadt is het oude *Anticyra*, of *Anticyrrha*, eene stadt van *Phocis*, onderscheiden van een ander *Anticyre*, het welk lag in het landt der *Epiknemidiaansche Lokrenzen*, aan den mondt van de Agriomela, en de golf van Zeiton, naby het kleine eilandt van Anticyra, befaamd wegens het goede nieskruidt, het welk het zelve voortbragt. *Baudrand.*

SUPARA, eene kleine ſtadt, de hoofdſtadt van een koninkryk van den zelven naam. Zy is gelegen op de Weſtkuſt van het eilandt Celebes, in Aſië. *Maty Diction.*

SUPERIEUR, *het meir Superieur*, of het *meir van Tracy*, een der grootſte meiren van nieuw-Vrankryk, in Zuid-Amerika. Vader Hennepin, een Rekollekter monnik, verzekert, dat het heeft honderd en vyftig mylen van het Weſten naar 't Ooſten, en zestig van het Noorden naar het Zuiden, en dat men op vele plaatſen geen grondt vindt. Dit meir ontlaſt zich in dat der *Hurons*, of van *Caregnondi*, door eene niet lange, maar zeer brede kreek.

SUPERPELLICEUM. Dus wierdt in de middeleeuwen genaamt het kleedt der kanunniken, het welk den naam daar van daan hadt, om dat het een kleedt was, het welk men over den pelsrok aantrok. Het zelve was van allerhande fatzoen, doch hing gemeenlyk tot onder aan de voeten. *Du Freſne* III, 1123.

SUPHAM, zoon van Benjamin een der twaalf patriarchen. Hy was het hoofdt van een ſtam, dien men naar zynen naam den ſtam of het geſlacht der *Suphamiten* noemde. *Numer.* XXVI, 39.

SUPHIS de I, koning der Memphiten, volgde op *Meſocris* in den jare 2094 voor Jeſus Chriſtus. Deze is het, dien *Manethon* den maker ſtelt te zyn van een zeer oud boek over den Godsdienſt. Hy heeft 16 jaren geregeert. *Manethon ap. Euſeb. in Chron.*

SUPHIS de II, koning der Memphiten, begon te regeren in den jare 1932 voor Jeſus Chriſtus. Hy liet eene grote gedenknaaldt opbouwen, en regeerde 63 jaren. *Herodotus l.* II. *Diodorus l.* I. *Manethon & Africanus apud Euſeb. in Chron. Marsham Canon Chron. M. Du Pin Biblioth. Univerſ. des Hiſtoriens Prof.*

SUPINO, een oude burgt der Samniten. De zelve is tegenwoordig gelegen in het graafſchap Moliſe, eene provincie van het koninkryk van Napels, zeven mylen van Benevento ten Noorden. *Maty Diction.*

SUPPLICATIO was te Rome wanneer men alle tempelen open zette, tot dat een ieder daar binnen kon gaan, en de goden om hulpe aanroepen. Dit geſchiedde wanneer een algemene noodt voor de deur ſtondt, of ook wanneer men iets van aanbelang wilde ter handt nemen, als wanneer zich de menſchen zeer angſtvallig aanſtelden. Het geſchiedde ook menigmaal wanneer een generaal de vyanden hadt geſlagen, maar dan meer ter eere van den veldheer dan van de goden. *Gutherius de jure pontif.* I, 35. *Taffinus de ludis ſecul. c.* 15. *Pitiſcus* II, 882.

SUPPLINBURG, een ſlot in het hertogdom Brunswyk, tuſſchen Helmſtadt en Konigslutter, aan de kleine rivier Schenter gelegen. Het is het ſtamhuis der voormaals beroemde graven van dezen naam geweeſt, de welke, als eenigen willen, al voor de tyden van Karel den Groten onder de voornaamſte Saxiſche geſlachten getelt zyn; doch naar het gevoelen van anderen zouden zy van de edele heeren van *Querfurt* geſproten zyn: want *Gebhard* de II, een zoon van Burchard, heer van Querfurt, zou het ſlot Supplinburg in den jare 1050 tot eene woonplaats gemaakt, en zich eerſt daar naar genoemt hebben. Hy is in den jare 1075 in den ſlag by Negelſtadt, in Thuringerlandt, gebleven, na dat hy by zyne gemalinne Hedwig, dochter van Frederik, burggraaf van Neurenberg, en weduwe van graaf Diderik van Arnſberg, verſcheide zonen geteelt hadt, van welke de jongſte, *Luderus*, den keizerlyken troon heeft beklommen, (zie LOTHARIUS de II) en het ſlot Supplinburg, nevens eenige goederen, dorpen en molens, in den jare 1130 aan de Tempelheeren geſchonken. Doch wanneer deze geeſtelyke heeren geheel wierden uitgeroeit, is deze kommandery aan de Johanniter orde gekomen, en Gerard van Bortfeld omtrent het jaar 1339 de eerſte kommandeur aldaar geweeſt. Naderhandt is het tot de Brandenburgſche heerlykheit overgegaan, zynde de hertogen van Brunswyk met den Heerenmeeſter overeengekomen, dat het ingeval openſtaan in het recht van repreſentatie over en weder gaan zou. *Spangenb. Manſf. Chron. Luca Grafenſp. Buntings Braunſchw. Chron. Meibom. Rer. Germ. T.* II. *Beckm. Anmerck. v. Joh. Ord.*

SUPRASAXUS, of SUPERSAX, (GEORGIUS) was een man van heerlyke gaven, zo des gemoeds, als des lichaams, de welke in de Italiaanſche oorlogen een zonderlingen naam en groten roem wegens zyne dapperheit verkreeg. In Walliſerlandt, van waar hy, en wel uit het dorp Glys, geboortig was, bragt hy zich in groot aanzien, en zo veel gezag te wege, dat hy geen zwarigheit maakte den kardinaal en biſſchop van Sitten, Mattheus, met de hulp der Franſchen, welker zyde hy hieldt, ten uiterſte te vervolgen. Hoewel hy nu, op het aanſtoken van dezen zynen vyandt, te Rome in verzekering genomen wierdt, en op Engelenburg gevangen gezet, hielp echter François de I, koning van Vrankryk, hem aan zyne vryheit, wanneer hy, zo haaſt als hy weder te huis gekomen was, niet eer ruſtte, voor dat de gedachte kardinaal uit Walliſerlandt was gejaagt. Doch ten laatſte wierdt hy zelf genoodzaakt het zelve te verlaten, en ſtierf eindelyk in den jare 1529 te Vivis aan 't Geneefſche meer. Het is aanmerkelyk, dat hy by eene eenige echtgenote, welke *Margareta* hiette, 12 zonen en 11 dochteren geteelt heeft, als uit een grafſchrift te zien is, het welk hy by zyn leven te Glys in Onze Lieve Vrouwenkerk heeft laten oprechten. Van zyne nakomelingen is *Bartholomeus* in den jare 1639 biſſchop te Sitten, *Georg Michiël* landshoofdman in Walliſerlandt, en *Frans Jozeph* in den jare 1702 biſſchop te Sitten geweeſt. *Joſ. Siml. Deſcr. Valleſ. Guicciardin. Jovius.*

SUR is de naam van een der poorten van Jeruzalem. II *Kon.* XI, 6.

SUR was oudtyds eene grote woeſtyne in het Steenachtig Arabië. De Iſraëliten trokken daar in, wanneer zy door de Rode zee gegaan waren. Zy lag ten Noorden van de ſtadt, de welke tegenwoordig *El-Tor* genaamt wordt. *Baudrand.*

SURA, eene ſtadt in Syrië, naby den Euphraat. Zy was van ouds een biſſchoppelyke ſetel, onder den aartsbiſſchop van Hierapolis behorende. *Sanſon. Baudrand.*

SURA, eene ſtadt in Lycië, eene provincie van klein-Aſië, tuſſchen Strumita en Fellos gelegen. Zy was oudtyds wegens de godſpraken, de welke de prieſters, of de inwoonders van het landt uit het beſchouwen der viſſchen deden, beroemd. *Plutarchus.*

SURA, tegenwoordig *le Sour*, eene rivier, de welke in het midden van het hertogdom van Luxemburg, naby Baſtogne, ontſpringt, en zich in den Moeſel ontlaſt, omtrent twee mylen van Trier.

SURAT, SURATE, SURATTE, of GUZURATTE, eene beroemde Indiaanſche ſtadt in het koninkryk van Guzuratte, of Cambaja, onder de heerſchappy van den Groten Mogol, heeft eene bekwame haven aan den zeeboezem van Cambaja. Zy legt eenige minuten van den middellyn, en wordt dikwils van de Europiſche koopluiden bezocht: ook heeft zy vele ryke inwoonders. De Engelſchen en Hollanders hebben aldaar hunne kantoren. Alle de huizen van deze ſtadt, byzonder die der Franſchen, Engelſchen, Hollanders en Armeniers, zyn wel gebouwt. De koophandel wordt hier zeer ſterk gedreven. De waaren, waar mede men handel dryft, zyn diamanten, de welke uit het koninkryk van Golconda derwaarts gebragt worden, als paarlen, welker viſſchery by het voorgebergte Komorin, en op verſcheide plaatſen van de Perſiaanſche golf is, amber, 't welk de zeekuſten tegen de Kaap de Goede Hoop zeer veel geeft, muskus, 't welk uit China komt, en civet. Zy dryven ook groten handel met zyde en goude ſtoffen, heerlyke boomwolle, Indigo en artzenykruiden, de welke ten dele in het landt waſſchen, en ten dele van de Arabiers derwaarts gebragt worden; ook met allerhande ſpeceryen, de welke men uit Indië daar heen brengt, als met notemuskaten, de welke van Malakka komen, nagelen, die'er van Makaſſer gebragt worden, kaneel, dat men uit Ceilon aanvoert, en peper, 't welk van de ganſche Malabaarſche kuſt komt. Deze ſtadt wordt van eene tamelyk grote rivier beſproeit, de welke voor een arm van de rivier den Indus gehouden wordt. By het Zuiderdeel van de ſtadt is een kaſteel aan de rivier, het welk aan ieder hoek een groten toren heeft. De grachten op de drie zyden zyn met zeewater gevult. Het kaſteel is zeer wel met geſchut voorzien. De ſlotvoogdt woont daar op, die de naburige landſchappen regeert, en een vorſtelyken ſtaat voert. Tot zyne lyfwacht heeft hy vele benden ruiters en voetvolk, en mag op een olifant ryden, of zich in een Palankin, het welk een ſoort van een rosbaar is, laten dragen. Altydt heeft hy een koninklyk gevolg by zich. Dit gouvernement van Suratte is niet voor iemands leven, maar wordt alle vier of vyf jaren verandert. In den jare 1659 wierdt deze ſtadt, nevens het ſlot, van den jongſten zoon van den Chagehan ingenomen, de welke meende, dat zyn vader dood was, en daarom dit koninkryk wilde bemachtigen. Naderhandt wierdt het door een anderen vorſt geplundert, de welke vele millioenen ſchats daar uit nam. Doch waren de Engelſche en Hollandſche faktoryen ſterk genoeg om zich tegen alle geweldt te verdedigen. Wanneer Suratte zynen eigen koning hadt, heeft het den zelven jaarlykſch 400000 ryksdaalders opgebragt. *Bernier. Thevenot. P.* III. *p.* 15. *Dellon Voyage des Indes Orientales.*

SUREL, of SOREL, ook genaamt *de ſchone Agnes*, doordien zy eene der aanminnelykſte vrouwsperſonen van haren tydt was. De geſchiedſchryvers hebben verſcheidentlyk van haar gedrag geſproken. Zy was geboortig en vrouw van Promenteau, het welk een dorp is van Touraine. Koning Karel de VII hadt de nieuwsgierigheit van haar te zien, en kon zich niet onthouden van haar te beminnen. *Monſtrelet* zegt, „ dat zy onder de aller„ ſchoonſte was". Deze vorſt deedt aan haar veel goeds, en gaf haar het kaſteel van Beauté, aan de Marne. Men zegt, dat hy ter liefde van haar verliet de zorg der openbare rykszaken, doch dat Agnes hem zo wel tegen de Engelſchen wiſt op te ſtoken, dat hy zich in ſtaat ſtelde om hen uit het ryk te verjagen. Men voegt daar by, dat zy hem verzekerde, dat een ſterrekundige haar hadt voorzegt, dat zy zou bemint worden van den grootſten koning der wereldt, maar dat deze voorzegging hem niet bedoelde, om dat hy verzuimde zich in een ſtaat te ſtellen, welken zyne vyanden hem met geweldt hadden ontnomen; en dat, om de zelve te vervullen, zy zich genoodzaakt zag over te ſteken naar het hof des konings van Engelandt. Deze verwytingen troffen den koning, en hy begaf zich te veldt, om in den zelven tydt te voldoen en aan zyne liefde, en aan zyne ſtaatzucht. Men verhaalt daarenboven wegens deze zake, dat koning François de I, zich op zekeren dag bevindende in het huis van Artus Gouffier, heere van Boiſſy, grave van Eſtampes, die zyn beſtierder geweeſt was, en toen grootmeeſter van Vrankryk was, hy zich onledig hieldt met te beſchouwen een portefolie, het welk op de tafel lag in de kamer van mevrouw van Boiſſi. Deze mevrouw, van het huis van Hangeſt, beminde de ſchilderkunſt, en zy hadt daar in getekent het afbeeldſel van verſcheide doorluchtige perſonadiën, en onder anderen dat van *Agnes Surel.* De koning maakte zinſpreuken en vaarzen op elk van deze afbeeldſels, en ſchreef met zyn eigen handt het volgende onder dat van de ſchone *Agnes*:

Plus de louange & d'honneur tu merite,
La cauſe étant de France recouvrer,

Que ce que peut dedans un Cloître ouvrer,
Cloſe Nonnain, ou bien devot Hermite.

Hy prees haar over de zorge, welke zy gehad hadt om koning Karel in te boezemen het voornemen om de Engelſchen uit Vrankryk te verdryven. Men vindt deze vaarzen onder de gedichten van *Melin van S. Gelais*. De ſchone Agnes ſtierf den laatſten February des jaars 1449 op het kaſteel van Meſnil, een vierendeel uurs van Jumieges, en niet te Jumieges zelf, gelyk verſcheide ſchryvers hebben geſchreven. Zy was jong, en van eene volmaakte gezondheit, het welk heeft doen geloven, dat zy vergeven was. De Dauphin, naderhandt Lodewyk de XI, beminde haar niet, om dat zyn vader haar bemint hadt. Haar hert en ingewanden bragt men te Jumieges, en haar lichaam wierdt gebragt op het kaſteel van Loches. Zy wierdt daar begraven in het midden van het koor der kanunnikale kerke, onder een graf van zwart marmer. Haar beeldtenis is daar op van wit marmer, met twee engelen, die een kuſſen vaſt houden, waar op haar hoofdt ruſt, en twee lammeren aan hare voeten. Agnes hadt vele goederen aan deze kerk gemaakt. Inmiddels verzochten de kanunniken na hare doodt van Lodewyk den XI de vryheit om dit graf uit het midden van het koor hunner kerke te mogen wegnemen, als hen in den weg ſtaande by het verrechten der kerkdienſten. Zy geloofden, dat de afkeer van dezen prins tegen Agnes zich zou uitſtrekken tot haar aſſche; maar hy keurde het voornemen der kanunniken af, en riedt hen meer erkentenis te dragen voor de gedachtenis van een perſoon, de welke hen zo veel goeds gedaan hadt. De tegenwoordige geſlachtrekenaars zeggen, dat koning Karel de VII twee dochters hadt by de ſchone Agnes, te weten *Charlotte*, huisvrouw van Jakob van Brezé, grave van Maulevrier, en *Margareta*, getrouwt met Olivier van Coitivi, heere van Taillebourg. *Monſtrelet. Du Haillan la Chronique de S. Denys & Charl.* VIII. *Belleforet Coſmogr. Du Cheſne. Mezeray. Sammarth.* enz.

SURENA, bevelhebber der Parthen in den oorlog tegen de Romeinen, geleid en aangevoert van Craſſus in 't jaar 701 van Rome. Hy was de eerſte na den koning, zo in adeldom, als rykdom en aanzien; maar in dapperheit, bekwaamheit en ervarenheit was hy de eerſte van zynen tydt onder de Parthen; en wat aangaat de geſtalte en welgemaaktheit van lichaam, daar in behoefde hy niemandt te wyken. Wanneer hy alleen met zyn gevolg over zyne landen trok, hadt hy wel 1000 kameelen, om zyn reistuig te voeren, en twee honderd wagens met bywyven, en duizend gewapende mannen, zo ligt, als zwaar in 't geweer. Van zyne eigene onderdanen hadt hy meer dan tien duizend paarden. By erfrecht hadt hy het voorrecht van de eerſte de koninklyke tulbandt om 't hoofdt van den koning te doen, wanneer hy tot koning verklaart was. Hy was het, die Orodes, toen regerende, op den troon hadt geſtelt, daar hy afgeſtoten was geweeſt. Hy nam voor hem de grote ſtadt Seleucia in, klom de eerſte op de muren, en wierp daar met zyne handen die de zelve verweerden af. Schoon hy geen 30 jaren oud was, was hy zeer verſtandig, en een goed raadsman, waar door hy in ſtaat was om Craſſus te onder te brengen, die in 't begin door zyne ſtoutheit en hoogmoedt, en daar na door zyne lafheit en vreze, daar hy door zyne rampen toe gebragt wierdt, ligt te vangen, en voor alle lagen open was. Men gebruikte verſcheide krygsliſten tegen de Romeinen, en behalven dat ſloegen 'er de Parthen dapper door. Surena was de welgemaaktſte en de grootſte man van 't ganſche leger, en zo dapper en ſtout als iemandt, ſchoon de teerheit zyner ſchoonheit, die een weinig van 't vrouwelyke hadt, zulke ſtandvaſtige moedigheit niet beloofde, om dat hy zich blankette, en 't haair in tweën verdeelt, als de Meden, droeg, hoewel de andere Parthen hun haair als de Scythen lieten waſſchen, zonder het zelve op te ſchikken, of te kemmen, om des te verſchrikkelyker voor den dag te komen. By de overwinning behaalde hy grote eer; maar hy bezwalkte de zelve door zyne meineedigheit omtrent Craſſus, met wien hy verzocht te ſpreken om een vredesverdrag te maken. Hy bewees hem grote beleefdheden, gaf hem zyn woordt, en verzekerde hem, dat het verdrag tuſſchen de Parthen en Romeinen geſloten was, en dat 'er niet overſchoot dan naar de rivier te trekken, om het op het papier te zetten; Craſſus, willende om een paardt zenden, zeide Surena, dat het niet nodig was, naardien de koning Orodes hem 'er een zou geven. Men deedt 'er Craſſus op klimmen, en een weinig daar na ſloeg men hem het hoofdt af; maar Surena genoot niet lang de vruchten zyner overwinning; de koning der Parthen wierdt nayverig van hem, en liet hem van kant maken. Wyders is aan te merken, dat men met Craſſus na zyne doodt den ſpot dreef: want terwyl Surena aan den koning zynen meeſter het hoofdt en de handt van Craſſus zondt, liet hy in Seleucië uitſtrooien, dat hy Craſſus levendig met zich voerde, hebbende een zeker rytuig laten maken, dat hy zyn triomfwagen noemde; want onder de gevangenen was eene Cajus Patianus, die zeer naar Craſſus geleek, dien hy als eene vrouw op zyn barbaarſch kleedde, en deedt antwoorden als men hem Craſſus of heer bevelhebber noemde. enz. *Bayle Dict. Crit.*

SURENAS wierdt by de Parthen genaamt de voornaamſte ſtaatsdienaar, die de naaſte was by den koning. Zie het voorgaande artykel.

SURGERES, een fraaie burgt in Vrankryk, gelegen in het landt van Aunis, zes mylen van Rochel ten Weſten. *Baudrand.*

SURGUT, eene ſtadt in Siberië, aan den regter oever van de rivier Oby. In dezen oordt tot aan de ſtadt Narum worden de beſte zwarte zabels van geheel Ruslandt en Siberië gevangen.

SURIANI, of SORIANI, zyn van overoude tyden Venetiaanſche edelen geweeſt: doch doordien zy of verzuimt hebben zich te rechter tydt in het zogenaamde goude boek te laten inſchryven, of om dat zy, gelyk vele andere edele geſlachten door het bevel van den hertog Petrus Gradenigo, die *il ſerrar del Conſiglio*, of de ſluiting van den groten Raadt genaamt wordt, waren uitgeſloten geworden, hebben zy zich een geruimen tydt van de rechten, de Venetiaanſche edelen toekomende, moeten onthouden, tot dat zy eindelyk omtrent het jaar 1647 op nieuw voor 100000 dukaten de zelve gekocht hebben. In den jare 1504 is 'er een patriarch van Venetië, genaamt *Soriano*, geweeſt. *Amelot de la Houſſaye Hiſt. du gouvern. de Veniſe p.* 563.

SURINA, eene landſtreek van Zuid-Amerika. Men plaatſt de zelve in het landt der Amazonen, tuſſchen de rivieren Cajane en Cuſignares. *Maty Diction.*

SURINAM, of SURINAME, eene volkplanting der Hollanders in Guiane, in Zuid-Amerika, aan den monde van de rivier *Surinam*, in 't Mar del Nord, of de Noordzee zes graden en een half van den Middellyn tegen over het Noorden gelegen. De ſterkte, aldaar gevonden wordende, wordt *Zeelandt* of *Zeelandia* genaamt, dekkende het vlek Paramaribo en den ingang van de rivier Surinam, en beſtaande uit vyf van hardſteen uit den grondt opgemetſelde baſtions. De rivier *Commotewne* loopt vyf mylen van Paramaribo in die van Surinam, ſtrekkende zich byna 16 mylen uit in de lengte, en zynde aan weerzyden voorzien met zuiker-plantagiën, waar van eenige wel twee of drie uuren lang zyn. Aan deze rivier wonen de rykſte Europeanen, wordende vyf uuren van haren uitloop in de Surinam door eene ſterkte, *Sommelsdyk* genaamt, verdedigt, de welke van aarde is opgeworpen, en met vyf baſtions en een diepe gracht voorzien. Den 10 October des jaars 1712 wierdt deze volkplanting door de Franſchen beſprongen, en de ingezetenen, om de verwoeſting hunner plantagiën af te kopen, genoodzaakt 731250 guldens aan hen te geven, waar op zy weder vertrokken.

SURINTENDANT, opperopziender over de geldmiddelen in Vrankryk, is een ampt, waar van het opzicht zich uitſtrekt over alle de geldmiddelen van dat ryk. Het is vernietigt na het gevangenzetten van den heere Fouquet in den jare 1661. De dienſten en het gezag van opperopziender over de geldmiddelen zyn overgegaan tot den algemenen tegenboekhouder (*kontrolleur generaal*) over de geldmiddelen.

SURINTENDANT. Deze tytel wordt in Vrankryk ook gegeven aan den opperopziender over de gebouwen, waar van 'er verſcheide in dat koninkryk zyn.

SURITA, (HIERONYMUS) geboren te Saragoſſa, in Arragon, was een geleerd man, en ſchreef, behalven eene Verklaring over de Reizebeſchryving van *Antoninus*, de Geſchiedenis van *Arragon* in de Spaanſche tale tot op de doodt van Ferdinand den Katholyken. Hy was geheimſchryver van het geloofsonderzoek, en ſtierf te Saragoſſa, in het 67 jaar van zynen ouderdom, in den jare 1580. *Voſſius de Mathem. Poſſevinus. Thuanus Hiſt. Teiſſier. Antonini Bibl. Hiſp.*

SURIUS (LAURENTIUS) was een Karthuizer monnik, van Lubek van geboorte, ſtudeerde te Keulen, en hadt aldaar in zyne leeroeffeningen Caniſius tot medgeſel. In deze ſtadt maakte hy vriendſchap met Vader *Johan Landsbergen*, een Karthuizer, welken hy zeer hoog ſchatte, en ook, naar des zelfs voorbeeldt, zich te Keulen in die orde begaf. Daar op vertaalde hy de Werken van *Taulerus*, nevens eenige andere boeken, en bragt de predikatiën van verſcheide kerkenleeraars in een ſtuk, de conciliën in vier, en het leven der Heiligen in zes ſtukken. Paus Pius de V betuigde hem zelf door een brief zyn welbehagen over dit werk. Ook ſchreef hy de Geſchiedenis zynes tyds, en ſtierf eindelyk te Keulen den 25 May des jaars 1578, in het 56 jaar zyns ouderdoms, en het 36 na zyne intrede in zyne orde. *Dorlandus Chron. Carth. Petrejus Bibl. Carthuſ. Spondanus in Annal. Ghilini Theatr.* enz.

SURREY, in het Latyn *Suria*, een graafſchap in Engelandt, hebbende Midleſex ten Noorden, Suſſex ten Zuiden, Kent ten Ooſten, en Hampshire en Barkshire ten Weſten. De Teems ſcheidt het zelve van Midleſex. Doordien nu dit graafſchap op de Zuidzyde van deze rivier legt, heeft het daar van den naam van *Surrey* bekomen, het welk zo veel beduidt als *South Rey*. Rey is by de Saxen eene rivier te zeggen. Het heeft in de lengte, van het Ooſten naar het Weſten, 34, in de breedte, van het Noorden naar het Zuiden, omtrent 22, en in den ganſchen omtrek 112 Engelſche mylen. Men verdeelt het zelve in dertien Hundreds, waar in 140 karſpelen, en 9 marktſteden zyn, welker inwoonders, te zamen met die van Suſſex, by de Romeinen onder den naam van *Regni* bekend waren. Ten tyde der Heptarchie maakte dit graafſchap, nevens Suſſex, het koninkryk der Weſt-Saxen uit, doch tegenwoordig behoort het tot het bisdom van Winchester. Surrey legt in eene aangename en vermakelyke landsdouwe, heeft eene goede lucht, en is met diergaarden en boſſchen wel voorzien, zynde dus zeer bekwaam tot de jagt. Het landt is inzonderheit aan den kant van den Teems zeer vruchtbaar, zo wel in koren, als in gras, doch in 't midden wat onvruchtbaar. Het landvolk vergelykt daarom dit graafſchap by een grof ſtuk laken, waar aan een fyne zoom zit: doch anderen vergelyken het by een kaneelboom, welkers baſt veel beter is dan het binnenſte hout. De waaren, welke dit graafſchap boven andere heeft, zyn weedaſch, zeer nodig voor de linnewevers, het welk by Rygate wordt uitgegraven, en de beſte in Engelandt is. Naar Cheam toe is ook eene ader van pottebakkers klei, de welke voor zeer goed gehouden wordt. De beſte boekebomen, welke Engelandt voortbrengt, waſſchen omtrent Darking, in dit graafſchap; doch zy zyn lang zo goed niet als die uit Turkye gebragt worden. Aan den Teems zyn zeer ſchone tuinen. Voorheen ſtonden alhier twee koninklyke paleizen, *Richemont*

mont en *Nonſuch.* Het eerſte bouwde Henrik de VII, en het laatſte Henrik de VIII. Onder de vele hier gevonden wordende adelyke huizen is *Wimbleton*, 't welk in den jare 1588 door Thomas Cecil gebouwt, en bezienswaardig is. Alhier zyn twee merkwaardige veldſlagen voorgevallen, de eene by Wimbleton, tuſſchen de Weſt-en Kentiſche Saxen, en de andere by Farnham tuſſchen de Saxen en Denen, de welke aan de zyde der laatſten zeer ongelukkig afliep. In dit graafſchap ſtaat ook het zogenaamde Lambeth-Houſe aan den Teems, het welk van den aartsbiſſchop Balduin in de XII eeuwe gebouwt is, en naderhandt altydt de gewone verblyfplaats der aartsbiſſchoppen van Kantelberg is geweeſt, aan wien nog een ander paleis te Croydon, alwaar zy zich des zomers ophouden, behoort. De rivieren in dit graafſchap zyn, behalven de *Teems*, de *Wye*, de *Mole* en de *Wandle.* De hoofdſtadt daar in is *Kingſton*, gelegen aan den Teems. De eerſte graaf van Surrey was *William van Warre*, die daar toe door Willem den Veroveraar in den jare 1107 benoemt wierdt. *William*, de derde van dit geſlacht, volgde in den jare 1133. Dezen volgde *William van Blois*, zoon van den koning Stephanus, eerſte gemaal van Izabelle Warre, in den jare 1146, en *Hamelane Plantagenet*, natuurlyke zoon van Georg, grave van Anjou, en halve broeder van Edwin den III, twede gemaal van de gemelde Izabelle, in den jare 1163. Zyne nakomelingen behielden deze waardigheit in vier nakomelingſchappen tot het jaar 1347, wanneer het mannelyk oir uitſtierf, en aldus de ryksſchatmeeſter *Richard Fitz Alan* graaf van *Surrey* gemaakt wierdt. In den jare 1398 wierdt *Thomas Hollandt*, graaf van Kent, graaf van Surrey gemaakt, doch naderhandt onthoofd. *Thomas Fitz-Alan*, zoon van den gemelden Richard, ſtierf als graaf van Surrey in den jare 1414. In den jare 1450 wierdt *Johan* Lord *Mowbray* graaf van Warre en Surrey, en naderhandt hertog van Suffolk gemaakt. In den jare 1483 wierdt *Thomas* Lord *Howard*, ryksſchatmeeſter, en naderhandt hertog van Nordfolk, tot graaf van Surrey benoemt, in welk huis deze waardigheit nog heden is.

SURSEE, in het Latyn *Suria*, of *Surſejum*, eene kleine ſtadt aan de rivier de *Sur*, niet verre van het Sempacher-meer, in het Zwitſerſche Canton Lucern gelegen. Zy heeft grote voorrechten, en een ſchout, 12 kleine en 20 grote Raadsperſonen, de welke zo wel burgerlyke als lyfſtraffelyke zaken vermogen af te doen: doch moet de ſchout, als het hoofdt van den Raadt, aan die van Lucern zich met eede verbinden. Van ouds ſtondt deze ſtadt onder een adelyk geſlacht, het welk daar van den naam voert. Naderhandt kwam zy aan het huis der graven van Habsburg, 't welk zy onder anderen in den ſlag by Sempach getrouwe dienſten deedt. In den jare 1388 namen de Zwitſers het daar by gelegen ſlot in, en in den jare 1415 kwam de ſtadt zelf in handen van die van Lucern. *Stumpf Chron. l.* VII. *c.* 35.

SURUNGA, SURANGA, de hoofdſtadt van een koninkryk van den zelven naam. Zy is gelegen omtrent de Zuidkuſt van Quanto, op het eilandt Niphon, een der eilanden van Japan. *Maty Diction.*

SURYNAM. Zie SURINAM.

SUS, eene grote rivier van Barbarye, in Afrika. Zy ontſpringt uit de grote gebergtens, op de grenzen van Darha, loopt door Guzula, eene provincie van het koninkryk van Marokko: vervolgens intredende in dat van Sus beſpoelt zy Tejeuta, Meſſa en Agoanarba, van waar zy zich in de zee ontlaſt. *Maty Diction.*

SUS, SUSA, of SUSUM, een vorſtendom in Biledulgerid, in Afrika, wordt van zommigen een koninkryk, of ook keizerryk genaamt, en was een landſchap van het koninkryk van Marokko, ten tyde als Santa-Cruz nog onder de Portugezen ſtondt. Doch na dat Portugal omtrent het jaar 1580 onder de Spaanſche gehoorzaamheit was gebragt, en de Portugezen niet alleen deze plaats, maar ook te gelyk op die kuſt Saxie en Arzille verlieten, verſterkten zich de landzaten daar om heen, en wierpen het juk des konings van Marokko af, waar door zy een vorſt uit hun volk konden verkiezen, die over hen mogt gebieden. De zelve hadt zyne zitplaats te Illek, de hoofdſtadt van dit landt. Dit vorſtendom duurde tot op de aankomſt van Muley Archy, die deze volkeren onder zich bragt. Zy waren hem wel onderdanig zo lang als hy regeerde, en ook Muley Semein de twee eerſte jaren; doch daar op ſtonden zy tegen dezen laatſten op, en gaven zich over aan Muley Hamet Meheretz. Daar zyn in dit vorſtendom twee provinciën, namentlyk *Suſa*, waar in de ſteden *Tanidand* en *Santa-Cruz* zyn, de welke van de inwoonders *Agadez-Aguez* genaamt wordt, en *Schel* daar in legt *Illek*, het welk groot, ryk en wel bevolkt is. Beide provinciën zyn van het koninkryk van Marokko en Tafilet door zeer hoge en ongenakelyke bergen afgeſcheiden. Naar S. Cruz en Aguilon zeilen de ſchepen om handel te dryven. Het aardryk in Suz is vruchtbaar in metaal-aderen, koren, ooft, en goed tot veeweide. Men krygt aldaar ook zeer goede Indigo om te verwen, aluin, en het beſte gele koper, het welk men *Suſi* noemt, gelyk ook goudt van *Tibar*, dat de zwarten *Nacnaqui* noemen. Voor het overige is het landt vervult met vele ſloten en ſteden, waar binnen de inwoonders zich hebben verſterkt, gelyk ook de *Suſiërs* tot den oorlog veel bekwamer zyn dan alle andere volkeren in Afrika. Zy hebben alle nodige levensmiddelen, uitgenomen wolle, welke hen uit verſcheide plaatſen van de Chriſten kooplieden wordt toegevoert. *Monette Hiſtoire du Royaume de Maroc.*

SUSA, eene ſtadt in Perſië, was voortyds de hoofdſtadt van de provincie van Suſane, tegenwoordig *Cuſiſtan* genaamt. Zy is gelegen voor aan eene zeer grote vlakte, en wordt van de rivier *Eulaus* of *Choaſpes* bewatert. Naar het berecht van *Strabo* is zy van Thithon, den vader van Memnon, gebouwt, en Plinius verhaalt, dat Darius de zelve heeft verbetert. De Perſiaanſche koningen hadden alhier des winters en in de lente hunne hofhouding. Deze ſtadt wierdt van Alexander den Groten verovert, die aldaar met Statira zich in den echt begaf. Tegenwoordig is zy geheel verwoeſt, zo dat, naar het berecht van eenige ſchryvers, de plaats, daar Suſa geſtaan heeft, geheel onbekend is: hoewel eenige landbeſchryvers voorgeven, dat zy nog tot heden in ſtandt is, en tegenwoordig *Souſter* genaamt wordt. *Strabo l.* XV. *Ptolomaus. Curtius.*

SUSA, in het Latyn *Seguſium*, eene ſtadt in Piëmont, aan de rivier Doria, is de hoofdſtadt van een markgraafſchap van gelyken naam, onder aan de zogenaamde Kottiſche Alpen, waar door Piëmont van het Dauphiné wordt afgeſcheiden, gelegen. Eenigen houden dit voor de plaats, alwaar Auguſtus in het jaar van Rome 740, 14 jaren voor de geboorte van Chriſtus, zyne zegetekenen heeft opgerecht. Het opſchrift is nog aan eene zegeboog in deze ſtadt te zien. Doch anderen zeggen, dat dit geweſt legt onder aan de zogenaamde zee-Alpen, hedendaags *Col de Tende* genaamt, in de nabuurſchap van Nizza en Monaco, in eene ſtreek, Tourbie genaamt, welk woordt van het Latynſche woordt *Tropaum* zou afkomen. Dit wordt door een ſtuk ſteen geſterkt, waar op nog een gedeelte van de letters te zien is, dat deze woorden *Gentes Alpinæ devictæ*, nevens de namen van eenige andere volkeren, uitdrukken. Eenigen zyn van gedachten, dat Auguſtus eenerlei zegetekens op twee verſcheide plaatſen heeft opgerecht, waar door zich de genen, die de gezegde twee gevoelens hebben, ſchynen te vereenigen. Deze ſtadt legt 10 mylen Noordwaarts van Pignerol, en even zo verre Noord-Weſtwaarts van Turin, en is eene zeer gewigtige ſtadt, doordien zy legt op de twee doortochten van de Alpen, de welke naar Vrankryk gaan. Zy wierdt in den jare 1630 door de Franſchen ingenomen, en zeer verſterkt, doch na het eindigen van den oorlog aan den hertog van Savoje weder afgeſtaan. In den jare 1690 wierdt zy door de Franſchen andermaal ingenomen, en wel zonder eenigen tegenſtandt. By de daar op gevolgde vrede wierdt zy wederom gegeven. Doch in den jare 1704 namen de Franſchen de zelve weg, die ze echter in den jare 1707 op nieuw moeſten wedergeven. De daar by leggende landſtreek is zeer ryk aan wyn en honing. Het graf van Cottus, waar van het Cottiſch Alpiſche gebergte zynen naam gekregen heeft, was alhier te zien. *Plinius l.* I, *c.* 20. *Boiſſieu. De la Mieza.*

SUSA VILLA, eene grote oude ſtadt, de welke van de Romeinen gebouwt is, legt omtrent 100 mylen van Tunis, in eene vruchtbare vlakte, waar in vele olyve-en vygebomen ſtaan, en daar buiten twyfel ook goed koren zou waſſchen, indien de alhier omzwervende Arabiers zulks niet beletten. De inwoonders zyn beleeft. Zy dreven koophandel ter zee in Turkye, Sicilië, en Italië, wanneer de Saracenen deze plaats vermeeſterden. De Griekſche landvoogdt hadt alhier zyne verblyfplaats, wiens paleis nog heden in ſtandt is. De ſtadt is groot, en heeft ſterke muren. Zy is aan de Middelandſche zee gelegen, aan het Weſtelyk gedeelte van de kleine Syrtis, tegen over Trapano, het Weſtelyk voorgebergte van Sicilië. Oudtyds waren daar zeer vele inwoonders; doch ten tyde van Leo Africanus was zy byna geheel woeſt, doordien de koning van Tunis, aan wien zy behoorde, de inwoonders al te zeer verdrukte. *Leo Africanus.*

SUSANNA, de dochter van Helkia, en de huisvrouw van Joachim, is in de Schrift beroemd wegens hare kuiſchheit. Zy hadt zeer vele aanlokkelykheden, en trof het hert van twee oude gryzaards, de welke rechters waren over het volk van Iſraël te Babel. De ſchaamte verdoofde langen tydt de misdadige drift dezer twee eerloze ouden: doch eindelyk openbaarden zy elkander hunne heimelyke gedachten, en ſmeedden onder zich een verfoeielyk voornemen om Suſanna te verraſſchen, wanneer zy zich alleen in haren tuin baadde: want zich heimelyk daar binnen geſloten hebbende, namen zy de gelegenheit waar, dat de dienſtmaagden gegaan waren om te halen de dingen, van welke zy zich in het badt moeſt bedienen. Zy liepen naar haar toe, ontdekten aan haar hunne eerloze drift, en dreigden haar, indien zy tegenſtandt deedt, in het openbaar te getuigen, dat zy een jong mansperſoon by haar gevonden hadden. Suſanna antwoordde, dat zy liever in hunne handen wilde vallen dan eene zonde tegen Godt begaan. De razerny volgde op de liefde van deze twee ouden, de welke haar aanklaagden van overſpel begaan te hebben, en haar veroordeelden om te ſterven. Wanneer men haar ter ſtraffe leidde, om geſtenigt te worden, verwekte Godt Daniël, die deze zaak op nieuw deedt onderzoeken. Die veroordeelt geweeſt was wierdt onſchuldig bevonden, en hare rechters, overtuigt zynde van hunne onkuiſchheit, en hunne laſteringen, ondergingen de ſtraf, welke zy haar hadden willen doen lyden. *Zie het aanhangſel van Daniël onder de apokryfe boeken der H. Schrift.*

SUSANNA, eene maagdt en martelareſſe te Rome in de III eeuwe, is beroemd in de Roomſche kerk; doch de daden van haar leven en marteldoodt zyn zeer fabelachtig. Men maakt haar de nicht van den paus Cajus, en bloedverwante van Diokletiaan. Men zegt, dat hy haar wilde uittrouwen aan Maximinus, en dat op de weigering, welke zy deedt om te trouwen een ſterflyk menſch, doordien zy hare gelofte gedaan hadt om te zyn de bruidt van Jeſus Chriſtus, zy door Diokletiaan ter doodt veroordeelt wierdt: doch deze gehele vertelling is verdicht, en komt ganſch niet overeen met de ware geſchiedeniſſe van den tydt: ondertuſſchen viert men het feeſt van eene heilige Suſanna, maagdt en martelareſſe, in de Roomſche kerk op den 11 Auguſty. *Acta apud Bolland.*

SUSCHITZ, eene kleine ſtadt in Bohemen. Zy legt in den Praagſchen kreits, aan de rivier Ottawa, omtrent twaalf mylen van Pilſen ten Zuiden. *Baudrand.*

SUSDAL, eene aartsbiſſchoppelyke ſtadt van Moskovië. Zy is de hoofdſtadt van het hertogdom Suſdal, en gelegen aan de rivier

Clesma, zeven en twintig mylen van de stadt Moskow ten Oosten. Deze stadt is maar van hout gebouwt, het welk zy met het meeste gedeelte der steden van Moskovië gemeen heeft. *Maty Diction.*

SUSDAL, (HET HERTOGDOM VAN) eene provincie van Moskovië. Zy legt tusschen die van Wologda, van Nisinovogrod, van Wolodimer, van Rezan, van Moskow, van Rosthow, en van Jeroslau. Susdal is een vlak landt, en zeer vruchtbaar, maar byna geheel met bosschen bedekt. Het heeft langen tydt zyne byzondere prinssen gehad; doch de Czaar Johannes Basilius heeft zich daar meester van gemaakt. De stadt Susdal is daar van de voornaamste plaats. *Maty Diction.*

SUSES, (DE SPELONKEN VAN) in het Latyn *Caverna Susis*, eene plaats naby Carthago, in Afrika, alwaar 53 bisschoppen van de Donatistische sekte vergaderden omtrent het jaar 394 tegen Primianus, welken zy voorgaven zonder reden den diaken Maximianus in den ban gedaan te hebben. Zy ontboden hem voor hunne vergadering, alwaar zy aanboden hem te gaan vinden om over deze zake te vonnissen. Primianus dreef den spot met deze ontbieding, en mishandelde de genen, die men hem zondt. Niettegenstaande dit geweldt gaven zy hem uitstel om weder te bedaren, en schreven een synodalen brief aan hunne medebroeders. De tydt inmiddels van opschorting gekomen zynde, vergaderden zy ten getale van honderd te Cebarsussi, alwaar Primianus wierdt afgezet. *S. Augustinus l.* III & IV *contra Cresc. Baronius A. C.* 394.

SUSIANA, een groot landschap van Asië, het welk eertyds den tytel hadt van een koninkryk, tusschen Syrië, Babylonië en Persië. Des zelfs aanmerkelykste provinciën zyn *Charocene*, *Caltapitis*, *Calandene*, en *Melitene*. Deze staat wierdt onderdanig aan Cyrus na de doodt van Abradates, indien men *Xenophon* mag geloven *in Cyrop. Strabo l.* XV. *Plinius. Herodotus. Quintus Curtius.* enz.

SUSOR, een burgt of kleine stadt van Natolië. Hy is gelegen op de Zuidkust van het halfeilandt, het welk zich uitstrekt van Smyrna tot aan het eilandt Scio. Eenige landbeschryvers nemen de zelve voor het oude *Teos*, of *Teios*, eene bisschoppelyke stadt, onderhorig aan Ephezen, en het vaderlandt van den dichter *Anakreon*, het welk anderen plaatsen te *Segesi*, een dorp op het zelve halfeilandt. *Baudrand.*

SUSSANNEAU (HUBERT) wierdt geboren te Soissons in den jare 1514. Hy muntte uit door zyne Latynsche vaarzen, en gaf in het licht eenige Verhandelingen over de spraakkunde, de welke tamelyk wel ontfangen zyn. Hy onderwees de vrye wetenschappen te Turin nog zeer jong zynde, gelyk hy zegt in eenige zyner gedichten. Hy onderwees de zelve ook te Parys. Hy voerde den tytel van Doctor in de rechten en in de geneeskunde. *Gesner. Biblioth. Bayle Dict. Crit.*

SUSSEX, in het Layn *Sussexia*, een landschap in het Zuiderdeel van Engelandt, aan de zee, grenst ten Noorden aan Kent, ten Westen aan Hampshire, zo dat het zelve zich van het Oosten naar het Westen tot op 60 mylen uitstrekt, waar tegen de breedte, van het Noorden tot het Zuiden, niet boven het derde deel daar van bedraagt. Het gehele landschap wordt in 6 zogenaamde *Rapes* verdeelt, de welke naar hare voornaamste plaatsen genaamt worden: *Chichester-*, *Arundel-*, *Bramber*, *Lewes-*, *Pevensey* en *Hasting Rapes*, zamen 65 hundreds in zich begrypende, namentlyk *Chichester* 7, *Arundel* 5, *Bramber* 10, *Lewes* 13, *Pevensey* 17, en *Hastings* 13. Ieder hundred heeft zyn byzonder bosch en rivier. In alle deze hundreds worden 312 karspels, en 19 marktsteden getelt, welker oude inwoonders benevens die van Surrey by de Romeinen onder den naam van *Regni* bekend waren. Ten tyde der Heptarchie maakte dit landschap, met Surrey, het koninkryk der Zuid-Saxen uit: doch tegenwoordig bestaat het bisdom van Chichester uit dit graafschap. De lucht van dit landt is wat dik en nevelachtig, dewyl het aan de zee legt. In het zogenaamde *Weld* zyn de wegen zeer diep, naardien die oordt zeer laag legt: doch in dat gedeelte, het welk *Downs* genaamt wordt, is het zeer aangenaam om te reizen. De grondt van dit graafschap is gemeenlyk zo ryk en vruchtbaar, dat alle deze ongemakken daar door rykelyk vergoed worden. Het Noorder deel, tegen Kent en Surrey gelegen, heeft veel houtgewasch, gelyk te voren dit gansche landschap, tot dat de yzerwerken het meeste deel daar van verslonden hebben. De Zuider streken, naar de zee toe, de welke op een kalkachtigen en vetten bodem leggen, dragen veel koren, en hebben hier en daar mede eenige aangename bosschen en beemden. De tol van het koren en mout, het welk in de stadt Chichester verkocht wordt, beloopt jaarlyksch op 60 ponden Sterlings, en meer, doordien men van een vierdendeel een halven stuiver moet betalen. In dit graafschap is byzonder aanmerkelyk, dat alle hare rivieren binnen hare grenzen ontspringen, en ook wederom vervallen en uitgaan. De voornaamste daar onder zyn de *Rother*, de welke een gedeelte van dit graafschap van Kent afscheidt, en de *Arun*. Naby deze rivier legt *Arundel*, en aan de zelve *Lewes*. De zogenaamde *Wheat-ear*, of witte aar, de welke men bezwaarlyk buiten de zelve kan vinden, is een zogenaamde vogel, die dezen naam daar van heeft bekomen, om dat hy alsdan op zyn vetste is, wanneer de tarwe ryp is. De zelve is zo groot als een leeuwerik, en heeft al zo goed vleesch, doch is veel vetter. Wat de visch aanbelangt, men heeft alhier en uit de zee, en uit de rivieren allerlei slag van goede visschen. Zulks getuigen de Arundelsche zeevisch, de Chichestersche zeekreeften, de Selsey-Cockles, en de Amerley vorens. Geen graafschap in Engelandt heeft ook meerder, of beter karpers dan Sussex. Aldaar wordt zeer veel yzer gemaakt, het welk men van daar in grote menigte naar andere gewesten vervoert. Van dit yzer wordt het meeste Engelsche grof geschut gegoten, welkers deugdt den Spaanschen afgezant Gundamore zo wel bekend was, dat hy koning Jacobus den I dikmaals om verlof badt eene grote menigte daar van naar Spanje te voeren. Doch dit is te verwonderen, dat eene zo lange zeekust, als die van Sussex, met geen eene bekwame haven voor grote lastschepen voorzien is: want de gene, de welke alhier gevonden worden, zyn van wegens de veelvuldige zandbanken en klippen zeer gevaarlyk zo wel in het inlopen, als om 'er te ankeren. *Rye*, naby de grenzen van Kent, tegen over Dieppe, in Normandië gelegen, wordt voor de beste zeehaven gehouden. Alhier zyn ook glasblazeryen, en schone gebouwen, als *Pethworth*, het welk den hertog van Sommerseth toebehoort, *Arundel-castle*, enz. Willem de Veroveraar landde in den jare 1066 by Pevensey, in dit graafschap, aan, en sloeg Harold, alwaar, naar het berecht van *Wilhelmus Neuburgensis*, het aardryk, na een regen, altydt zo rood als bloedt uitziet. De beste plaatsen in dit graafschap zyn *Chichester*, de bisschoppelyke setel, *Horsham*, *Midhurst*, *Lewes*, *Shoreham*, *Steyning*, *East-Greenstead*, *Arundel*, *Brambel*, *Hastings*, *Winchelsea*, en *Rye*, welke ieder twee afgezanten naar het Parlement zenden, behalven de ridders van het *Shire*, of graafschap. In 't begin der regering van Henrik den VIII waren in dit graafschap achttien kloosters. De eerste graaf van Sussex was *William van Albeney*, graaf van Arundel, die zich in den jare 1178 in den echt begaf met Adelesia, nagelatene weduwe van Henrik den I. Dezen volgde zyn zoon *William*, welken 4 of 5 nakomelingen uit dit huis in de zelve waardigheit na elkander opvolgden. In den jare 1243 volgde daar in *Johannes Plantagenet*, graaf van Surrey, en in den jare 1305 des zelfs zoon, die mede *Johannes* genaamt was. In den jare 1529 wierdt *Robert Ratclif* door Henrik den VIII tot graaf van Sussex benoemt, wiens nakomelingen deze waardigheit in 6 nageslachten behielden. In den jare 1644 wieret *Thamos* Lord *Savil* van Pontfract tot veertienden graaf van Sussex benoemt, met wiens zone dit geslacht uitstierf. In den jare 1674 wierdt *Thomas Lennard*, of *Leonard*, Lord *Dakres*, graaf van Sussex gemaakt.

SUSTEREN, eene kleine stadt in den Westphaalschen kreits. Zy is gelegen in het hertogdom Gulik, naby de Maas, regt tegen over Mazeik. *Maty Diction.*

SUTHELA, van den stamme Ephraims, was het hoofdt van een geslacht, het welk men naar zynen naam het geslacht der *Sutelahiten* noemde. *Num.* XXVI, 35.

SUTHERLANDT, een graafschap in het Noorder gewest van Schotlandt, voorheen *Cattey* genaamt. Het zelve heeft Caithnes en Strathnavern ten Noorden en Noord-Oosten, Assint ten Westen, Ros ten Zuiden, en de Duitsche zee ten Oosten. Voortyds wierden Strathnavern en Assint mede tot dit graafschap gerekent. Het begrypt 50 mylen in de lengte, en 22 in de breedte. In het midden is het zelve bergachtig, heeft zeer vele aangename, vruchtbare, welbewaterde, en welbewoonde valeien, insgelyks een groten overvloedt aan vee, wildbraadt, als ook wilde en tamme vogelen. De goedheit van den grondt is aan de vele saffraan te zien, welke in de hoven van den grave te Dunrobin wascht, en volkomen ryp wordt. Daar zyn drie merkwaardige bosschen in dit graafschap, namentlyk *Dirimoir*, *Dirishart*, en *Dirimeanach*, de welke veel wildbraadt, allerlei vogelen, wolven en vossen hebben. Ten Zuid-Westen is dit landt berg-en boschachtig. Aldaar is de berg *Arkil*, welkers reebokken doorgaans gespletene staarten hebben. Omtrent Loughshin, in dit landschap, vindt men goed marmersteen. De voornaamste rivieren alhier zyn *Floid*, *Brora*, *Shinn*, *Cashly*, enz. de welke doorgaans zeer veel visch hebben. In dit landschap zyn over de 60 meiren, welke vischryk en vol gevogelte zyn. Het grootste is *Loughshin*, waar uit de rivier van dezen naam ontspringt, de welke wegens hare zalmen, en om dat zy nooit toevriest, beroemd is. De zeekusten zyn bovenmaten vischryk; somwylen zyn ook walvisschen aldaar geweest. De koopmanschap van dit landt bestaat in gerst, zout, kolen, zalmen, rundvleesch, wolle, huiden, boter, talk, kazen, jonge veulens, en zeer goed yzer. Het is ook aanmerkelyk, dat hier gene ratten gevonden worden, en wanneer men de zelve van eenige andere plaatsen derwaarts brengt, dat zy aanstonts sterven, niettegenstaande dat 'er in Cathnes zeer veel van de zelve zyn, tusschen welke streek en dit graafschap noch zee, noch eenige rivier is. De hoofdstadt *Dornach* is wegens haar slot en kerk bekend. Digt daar by zyn verscheide gedenktekens van grote overwinningen, welke op de Denen behaalt zyn, en inzonderheit vindt men aldaar een gedenkteken van zeker Deensch koning, aldaar verslagen. Vele voorname personen hebben hunne woonplaatsen in dit landschap. De voornaamste van de zelve zyn de graven van Sutherlandt, met den toenaam van Gordon. De graaf van Sutherlandt heeft zyn rang onder de oudste Pairs van dit koninkryk. Zyn geslacht is altydt wegens zyne dapperheit en trouwe beroemd geweest, en heeft vele aanhangers en vazallen in dit landschap gehad. Onder vele andere waardigheden, welke dit geslacht bezit, is ook die van admiraal over de zeën daar omtrent.

SUTLIVIUS, of SUTCLIVIUS, in het Engelsch SUTCLIFFE, (MATTHEUS) een Protestantsch Godgeleerde, en een Engelschman van geboorte, bloeide omtrent het einde van de XVI en in 't begin van de XVII eeuwe. Hy gaf verscheide boeken over de geloofsverschillen in het licht, eenige in het Latyn, andere in het Engelsch, en leide zich in 't byzonder daar op toe om den kardinaal Bellarminus te wederleggen. Hy schreef ook iets tegen de Presbyterianen. Hy maakte een werk, voor het welke hy zynen naam niet stelde, en het welk handelde van eene overeenkomst van het Pausdom met het Mahomethaandom. Hy gaf het zelve te Londen uit in den jare 1604. Het is eene wederlegging van een boek, gedrukt te Antwerpen in den jare 1596, en te Keulen

len in den jare 1603, onder den tytel van: *Calvino-Turciſmus, id eſt, Calviniſtica perfidia cum Mahumetana collatio, & dilucida utriusque ſecta refutatio.* Het zelve was zamengeſtelt door twee Engelſche Roomſchgezinden, uit hun vaderlandt vluchtig, te weten *Wilhelm Rainolds*, of *Reginaldus*, en *Wilhelm Gifford*, een prieſter, die meer dan eens moordenaars hadt opgemaakt om Elizabeth, koningin van Engelandt, om hals te brengen. De eerſte was een predikant geweeſt, en hadt een groten yver voor den Hervormden Godsdienſt betoont. Hy ſtierf onder het maken van dit werk, waar van hier geſproken wordt, en de twede leide de laatſte handt daar aan, en gaf het uit, hoewel anderen het geheel toeſchryven of aan den laatſtgenoemden, of aan eenen *Joh. Boucher*. Ook zyn 'er, die *Genebrardus*, en nog anderen, die zekeren Jeſuit voor den maker daar van houden. *Zie de Voorreden van het boek*, enz. *en Bayle Dict. Crit.*

SUTOR (PETRUS) was een der yverigſte tegenſtanders van *Eraſmus*, tegen welken hy een Verdedigſchrift ſchreef voor de gemene overzetting des Bybels, en de Veroordeling van de nieuwe overzettingen. Hy heeſt ook tegen *Jac. le Fevre* ſtaande gehouden de drie huwelyken van St. *Anna. M. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccl. XVI. ſiecle.* Hy ſtierf den 18 Juny des jaars 1537. *Petrejus Biblioth. Carth.*

SUTRI, in het Latyn *Sutrium*, *Colonia Julia Sutrina*, eene oude ſtadt in het Erfdeel van St. Pieter, aan de rivier Pozzolo gelegen. Zy is een biſſchoppelyke ſetel, onmiddelyk onder den paus ſtaande: doch tegenwoordig is zy zeer ſlecht bewoont. Zy legt 24 mylen van Rome, en is aan alle zyden met klippen omringt. Keizer Henrik de IV beriep zyne biſſchoppen te Sutri, om de zaak van paus Gregorius den VI te onderzoeken, de welke toen ter tydt, als 'er drie pauzen te gelyk waren, hen overreedde om vrywillig af te ſtaan, en daar op in den jare 1044 hunne plaats innam, doch van het gezegde concilie weder wierdt afgezet, het welk Conſtantinus den V in zyne plaats verkoor. In den jare 1059 wierdt alhier een ander concilie gehouden, om de keur van paus Nicolaas den II tegen Mincius, biſſchop van Vitri, die den naam van Benedictus hadt aangenomen, te beveſtigen. Nicolaus de II vergaf het hem, en vergunde hem te leven te St. Maria Maggiore, zonder eenigen prieſterlyken dienſt te kunnen waarnemen. *Baronius.* enz.

SUTTON, of SUTTON-COLEFIELD, eene marktſtadt in Engelandt, in het Noord-Weſtelyk gedeelte van het graafſchap van Warwik, het welk men Hemlingford noemt, 88 Engelſche mylen van Londen gelegen.

SUTTON, volgens anderen *Sutton* genoemt, (THOMAS) een Engelſch monnik van de Dominikaner orde, en Doctor van de Sorbonne, beroemd wegens zyne Godvrucht en kennis, bloeide omtrent het jaar 1290, onder de regering van Eduard den I, koning van Engelandt. Hy bezat veel doordringendheit en ſchranderheit, en eene grote nettigheit in zyne redenvoeringen. De boeken, welke hy te zamen heeft geſtelt, doen zien hoe veel geleerdheit hy hadt. De voornaamſte zyn getytelt: *Commentaria in Pſalterium*; *Breviarium Theologia*; *Summa Theologia, cum quaſtionibus difficillimis*; *Concordia Theologorum*; *Quodlibetorum de relatione lib.* I; *Quaſtionum difficilium lib.* I; enz. *Pitſeus.*

SUTTON, *Lord Lexington*. Dit geſlacht ſtamt af van de *Suttons van Aram*, in het Engelſche graafſchap Nottingham. De eerſte van het zelve, die tot de waardigheit van Pair verheven wierdt, was *Robert Sutton*, ridder, die wegens zyne getrouwe dienſten, koning Karel den I bewezen, en uit aanmerking dat hy van eene vrouwelyke erfgename uit het edele geſlacht van *Lexington* geſproten was, tot Lord Lexington van Aram benoemt wierdt. Eerſt trouwde hy met Elizabeth, dochter van Georg Mannor van Hadon. Zyne twede gemalin was de dochter van Guy Palms, en de derde Maria, dochter van Antoni Sint Leger, by welke hy *Robert* teelde. Hy ſtierf den 13 October des jaars 1668. De bovengemelde zyn zoon en opvolger, *Robert*, wierdt door Willem den III, wiens kamerling hy was, als buitengewoon afgezant naar Wenen gezonden, ook in andere ſtaatszaken gebruikt, en eindelyk geheime Raadt van de koninginne Anna gemaakt. By Margareta, dochter en erfgename van den ridder Egidius Hungerford van Colſton, heeft hy geteelt: 1) *Wilhelm Georg*; 2) *Eleonora Margareta*; en 3) *Brigitta. Dugdale Peerage of England* II, *p.* 94.

SUVAS. Zie SEBASTOPOLIS.

SUVO, de hoofdſtadt van het koninkryk van Suvo. Zy is gelegen op het eilandt Niphon, op de Zuidkuſt van Jamayſoit, regt tegen over het eilandt Ximo. *Maty Diction.*

SWALE, eene rivier in Richmondshire, in het Noorder deel van de Engelſche provincie Jorkshire, geeft den naam van *Swaledale* aan dat gedeelte des lands, waar door zy heen ſtroomt, en is voornamentlyk deswegen beroemd, doordien *Paulinus*, aartsbiſſchop van Jork, by de eerſte bekeering der Saxen alhier over de 10000 mansperſonen op eenen dag zou hebben gedoopt, behalven de vrouwsperſonen en kinderen. *Cambdenus Britann.*

SWAMMERDAM, SWARTE-SLUIS, enz. Zie de letter Z.

SWASSAM, of SWASHAM, (JOHANNES) biſſchop van Bangor, in Engelandt, was eerſt een geeſtelyk perſoon van den berg Karmel, en leeraar in de hogeſchole te Oxford. Paus Gregorius de XI verhefte hem vervolgens tot de biſſchoppelyke waardigheit, en na zyne bevordering was hy een lidt van het concilie, het welk gehouden wierdt te Stamford onder het pausſchap van Bonifacius den IX, alwaar koning Richard de II tegenwoordig was, om Wiclef en zyne aanhangers te zien veroordelen. Zyne merkwaardigſte werken zyn: *Contra Wicleſitas lib.* I; *Concionum variarum lib.* I; enz. Hy heeft geleeft omtrent den jare 1394. *Pitſeus de illuſtr. Anglia Script. Joan. Lelandus.*

SWANTEWITZ, SCHWANTEWITZ, was de grootſte afgodt by de Sorben-Wenden, aan wien zy jaarlykſch een menſch, en wel, gelyk *Emſerus* wil, een Chriſten offerden. Hy was ook by hen in zulk eene achting, dat zy ter zyner eere een afzonderlyken prieſter, en een geheiligt paardt onderhielden, ook den paap zelve koninklyke eer bewezen. Zyn naam, zegt men, betekent in de Wendiſche tale zo veel als een heilig licht, of een heilige grondt. *Albini Meiſn. Land-Chron p.* 150. *Knaut Prodrom. Miſn. p.* 382. *Weck. Dreſdn. Chron. p.* 289. *Emſerus in vita Bennonis.*

SWEERTS. (DAVID en ISAAK) Zie ZWEERTS.

SWENKFELD. (CASPAR) Zie SCHWENKFELD.

SWIETEN. Zie ZWIETEN.

SWINTON is de naam van eene vryheerlykheit in het graafſchap Berwik, in het Zuider gedeelte van Schotlandt, en geeft den naam aan een zeer oud geſlacht, het welk een leenbrief bezit, de welke onder de regering van den koning van Schotlandt, Malcolmus Kenmuir, is gegeven, en het recht en den eigendom van Alanus Swinton op deze vrye heerlykheit aantoont, hebbende zynen voorzaten al van overlang toebehoort. Als naderhandt de mannelyke linie van dit geſlacht was uitgeſtorven, trouwde de erfgename van het zelve met een zoon van den grave van Marche, van welken de tegenwoordige *Swintons* afſtammen. Wanneer *Johan*, een van dit geſlacht, uit het Heilige Landt was te rug gekomen, werwaarts hy het hert van eenen der vermaarde graven van Douglas gebragt hadt, voegde hy zich in den jare 1420 by de Schotſche hulpbenden in Vrankryk, en doodde den hertog van Clarence, broeder des konings van Engelandt, die des zelfs leger geboodt. Dit bragt veel toe tot de zege, welke de Franſchen op dien dag behaalden. Naderhandt trouwde hy met de hertoginne van Charolois. Dit geſlacht wierdt een tydlang van zyne waardigheit berooft, doch onder koning Wilhelm den III weder daar mede begiftigt. *Alexander*, een broeder van den heere van Swinton, die Laird van Merſinton was, wierdt tot zogenaamd *Lord of the ſeſſion* benoemt. Zyne gemalin was uit het geſlacht van Skeen, in het graafſchap Aberdeen, een kinds kindt van John Skeen den Groten, die Lord regiſtermeeſter van Schotlandt was, in verſcheide aanzienlyke gezantſchappen van koning Jacobus den VI gebruikt wierdt, en wegens zyne geleerdheit beroemd is, doch byzonder wegens zyne verhandeling *De Verborum ſignificatione* (over de betekenis der woorden) welke van de Schotſche rechtsgeleerden in grote waarde gehouden wordt. Dit geſlacht ſtamt af van een zoon van den groten Makdonald, die, wanneer hy met een der Schotſche koningen op de jagt was, een wolf, die op den koning aanviel, met een geweer, het welk in de Schotſche taal *Skeen* genaamt wierdt, doodde, waar van naderhandt zo wel hy, als de vryheerlykheit, welke hy bezat, den naam van *Skeen* bekwam. De zinſpreuk, welke by hun wapenſchildt gevoegt wierdt, was deze: *Virtutis regia merces* (eene koninklyke beloning van de dapperheit). De Lord *Arbuthnet*, die tot het einde van de XVIII eeuwe leefde, was uit het geſlacht van *Swinton* geſproten, na dat een broeder van dit huis met de erfgename van Arbuthnet getrouwt was.

SWOL. Zie ZWOL.

SYAGRIUS, koning van Soiſſons, was een Romeinſch landvoogdt, die zich, na de in het Weſterſche keizerryk voorgevallene verandering, in dat landt, het welk onder zyne landvoogdy ſtondt, tot koning opwierp. Doch hy hadt veel moeite om zich in dien ſtaat te houden, en was de eenigſte van alle de veldheeren in 't Celtiſche en Nederlandſche Gaulen, die de macht der vyanden wederſtonden. Doch eindelyk bragt Clodoveus, koning van Vrankryk, alle zyne benden te zamen, om een gevecht met hem te houden. Syagrius trok 't leger van Clodoveus te gemoet: doch als hy zag, dat de ſlag niet gelukkig voor hem afliep, begaf hy zich op de vlucht, na dat hy te voren zyn aangezicht met bloedt hadt bemorſt, om niet bekend te worden, en ging met eenige zyner getrouwſte onderdanen naar Alarik, koning der Weſt-Gotthen, die hem zeer beleefdelyk ontfing; doch naderhandt in handen van Clodoveus overleverde, doordien hy voor des zelfs bedreigingen vreeſde. Clodoveus, na dat hy hem langen tydt in ketenen en banden hadt gevangen gehouden, liet hem eindelyk in den jare 416 het hoofdt afſlaan, wiens doodt ook een einde maakte van de macht der Romeinen in Gallië. *Gregorius Turonenſis l.* II. *c.* 27. *Aimonius l.* I. *c.* 12. *Ado Viennenſis ad annum* 452. *Dorm. de la ville de Soiſſons.*

SYBARIS, eene rivier in neder-Italië. Zie SIBARIS.

SYBEKARSPEL, een dorp van Noord-Hollandt, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Hoorn.

SYBRANDABUIREN, een dorp van de Vrieſche grietenye Rauwerderhem, in 't kwartier Ooſtergoo, het welk in het geeſtelyke met Terſool door een Gereformeerd predikant bedient wordt, ſtaande onder de claſſis van Sneek.

SYBRANDAHUIS, een dorp van de Vrieſche grietenye Dantumadeel, in 't kwartier Ooſtergoo, wordende met Ringsmageeſt door een Gereformeerd predikant bedient, behorende onder de claſſis van Dokkum.

SYDENHAM, (THOMAS) een beroemd geneesheer, was een Engelſchman van geboorte. Hy ſtudeerde eerſt te Oxford, en naderhandt te Cambridge. Hy muntte niet alleen uit in de praktyk der geneeskunſt, inzonderheit aanbelangende de genezing van de kinderpokken en van de koorts, maar heeft ook verſcheide zeer geleerde ſchriften aangaande de zelve uitgegeven. Hy ſtierf te Weſtmunſter in den jare 1689.

SYDER, (DANIEL) anders genaamt *Cavalier Danielle*, een bekwaam kunſtſchilder, is geboren te Wenen, in Ooſtenryk, omtrent den jare 1647, of, zo anderen willen, op de grenzen van Zwitſerlandt, en te Wenen opgevoed. Wie zyn eerſte leermeeſter is geweeſt weet men niet met zekerheit te zeggen; maar

hy heeft lang te Venetië by den beruchten Karel Lott geschildert, en vele van zyne kunststukken zo na met zyn penceel nagebootst, dat de zelve, overal verspreid, dikwils voor echte stukken aangezien en verkocht zyn. Zelfs wordt 'er in Italië, daar men zomwylen twee of drie stukken van gelyken inhoudt ziet, wel over getwist welk het echte is. Na dat hy eenigen tydt te Venetië hadt verkeert, vertrok hy naar Rome, daar hy zich onder 't opzicht van Karel Maratti begaf, waar na hy trouwde met eene boekverkopers dochter, en kort daar na in dienst kwam van den hertog van Savoje, die grote achting voor hem en voor zyne kunst hadt, en hem ridder maakte. Echter is hy tusschen beide op verscheide tyden te Rome geweest, en heeft 'er voorname kunstwerken gemaakt. Inzonderheit deedt hy zyn heerlyke kunst in het tekenen en schilderen blyken in Chiela-Nuova van S. Philipineri, anders de Nieuwe kerk, aan twee grote stukken, in een van welke Manna regent in de woestyne, en ganfsch Israël, mannen, vrouwen en kinderen, even bezig zyn in 't opgaderen; in 't andere het laatste Avondmaal van Christus, alle levensgrootte beelden, en zo kunstig van schikking en natuurlyke uitdrukkingen der hertstochten en andere vereischte hoedanigheden, dat de zelve alleen genoeg zynen lof zullen vereeuwigen. Hy was in den jare 1697 nog te Rome, en mogt toen ruim 50 jaren bereikt hebben: doch zyne doodt vindt men niet aangetekent.

SYDERVELDT. Zie ZUIDERVELDT.

SYDLOVECZ, een graafschap in het kleine Poolsche waywoodschap Sendomir. Het heeft voormaals de hertogen van Radzivil toebehoort, en is met vele yzer-bergwerken, hout en visschen voorzien. De voornaamste plaats, van den zelven naam, is met een ouden muur omringt, en voorts met zeer goede gebouwen voorzien. Het daar by leggende slot wordt voor redelyk sterk gehouden. *Connor State of Poland P. I. lett. 5.*

SYENA, eene stadt van opper-Egypten, op de grenzen van Ethiopië. Zy wordt tegenwoordig *Asna* genaamt. Eertyds was zy van een groot aanzien, met een aartsbisdom, en bepaalde het Roomsche keizerryk, gelyk zy tegenwoordig de grenspalen van het Turksche ryk uitmaakt. *Plinius. Strabo. Diodorus Siculus. Jo. Leo. Marmol Descr. Afric. Ovid. de Ponto Eleg.* VI.

SYENA, eene stadt van Thebaïs, of opper-Egypten, aan den Nylstroom. Eenigen zeggen, dat het de stadt is, welke men tegenwoordig *Asna*, en anderen, dat het die van *Asuan* is. Marmol zegt, dat de Ethiopiërs de zelve *Guguere* noemen, en dat men ze *Asua* noemde toen de Arabiers Egypten vermeesterden, maar dat zy haren naam verandert hebben in dien van *Zema*, of *de schone*, doordien zy inderdaadt zeer aangenaam is. Deze stadt hadt eertyds een groten omtrek, alwaar men nog prachtige gebouwen ziet, en voortreffelyke begraafplaatsen, nevens grafschriften in de Egyptische en Latynsche talen. Daar is ook een Heidensche tempel, die nog in zyn geheel is. Naby deze stadt is eene der voornaamste watervallen van den Nyl, die zich aldaar nederstort tusschen de klippen met een verváarlyk gedruis, het welk belet, dat de zelve op deze plaatsen niet vaarbaar is. De ouden, welke zeven luchtstreken stelden in de landen, hen bekend, deden de eerste gaan door Meroë, en de twede door Syena. Men krygt uit het gebergte, dat in de nabuurschap van deze stadt is, het marmer, genaamt *Syenites*, het welk eenigen ook *Signites* noemen, van wegens de kleine zwarte vlakken, waar mede het getekent is. De Italianen noemen het zelve *Granito*, en de Franschen *du Granit*. Deze steen is hard, ruw, en niet glanssig, zwart en wit gevlakt, nu en dan rood. Men heeft daar van gemaakt gedenkzuilen, pyramiden, waar mede zy hunne graffteden versieren, enz. *Marmol de l'Afrique l. II. Felibien Principes des Arts.*

SYENA, eene stadt in Italië. Zie SIENA.

SYGAROS, een eilandt in de Arabische golf, of de Rode zee. Men heeft gene honden aldaar, en zelfs, indien men eenige van elders derwaarts brengt, vallen zy, na dat zy heen en weder gelopen hebben, dood ter neder. *Plinius L. VI. c. 20.*

SYGERSWOLDE, een dorp van de Vriesche grietenye Opsterlandt, in het kwartier der Zevenwolden, hebbende eenen predikant met het dorp Ureterp, de welke onder de classis van Zevenwolden behoort.

SYLBURGIUS, (FREDERICUS) een beroemd taalzifter en groot geschiedkundige, wierdt in Hessen naby Marpurg geboren. Hy was in de Grieksche, Latynsche en Hebreeusche talen zeer ervaren, bragt veel tydt door met het doorlezen en verbeteren van de Grieksche en Latynsche schryvers, welke Wechel en Commelin drukten. Hy stierf te Heidelberg in den jare 1569, in een zeer hogen ouderdom. Men heeft van hem vele schriften, als: *Historia Herodoti, cum Spicilegio*; *Etymologium magnum, notis illustratum*; *Opera Justini Martyris, cum variis lectionibus*, en vele andere. *Thuanus. Teissier Eloges T. I. Adami.*

SYLLA, (LUCIUS CORNELIUS) burgermeester en oppergezaghebber te Rome, was uit een der voornaamste geslachten in deze stadt gesproten, en stamde in den zesden graadt af van *Cornelius Rufus*, die een der voornaamste legerhoofden der Romeinen tegen Pyrrhus was: doch hy was van de hoge waardigheit zyner voorvaderen lang vervallen, en in grote armoede geraakt. Hem wierdt geboodschapt, dat een vrouwspersoon, Nikopolis genaamt, hem tot erfgenaam van alle hare goederen, die zeer aanzienlyk waren, hadt aangestelt. Daarenboven erfde hy een aanmerkelyk goedt van zyne stiefmoeder. Sylla diende in den oorlog onder Marius in Afrika, wierdt *Pretor* (opperschout) gemaakt, en eindelyk, terwyl hy nog andere overheitsampten bekleedde, tot burgermeester verkoren. Hy kreeg het wingewest Azië onder zyn bewindt, alwaar hy in de nabuurschap van Nola in den oorlog tegen de Marzen ingewikkelt wierdt. Doch na dat Marius zyn vyandt was geworden, stookte hy den wykmeester Sulpitius op, zo dat die eene wet afkondigde in de vergadering des volks, door welke men Sylla het gebiedt, dat men hem opgedragen hadt, ontnam, en ter zelver tydt beval, dat Marius het leger in Azië zou gaan gebieden, om Mithridates te beoorlogen. Sylla, over deze beledinging, en over de wreedheden zyner vyanden vergramt, kwam te Rome, maakte zich aldaar meester, deedt Sulpitius sterven, en dwong Marius de vlucht te nemen. Naderhandt ondernam hy den oorlog tegen Mithridates, sloeg des zelfs luitenants in Beotië, Macedonië, en in Griekenlandt, nam Athene in, en bragt dezen koning na vele overwinningen daar toe om de vrede te verzoeken, welke hy hem toestondt. Deze oorlogen hielden hem twee of drie jaren in Azië. Zyne vyanden zegepraalden te Rome tot zyn nadeel. Hy besloot dan weder naar huis te keren. De burgermeesters wilden zich tegen zyne te rug komst aankanten, en trokken hem tegen, om hem den doortocht te beletten; maar dit was te vergeefsch, en hy versloeg Norbanus naby Canusa in den jare van Rome 671. Het jaar daar na versloeg hy den jongen Marius in de belegering van Palestina, trok binnen Rome al vechtende door de Kollynsche poort, en zich den toenaam van den Gelukkigen hebbende doen geven, en tot oppergezaghebber doen verklaren, verbandde hy een groot getal Raadsheeren, en pleegde ongeloofiyke wreedheden. Sylla, zyn oppergezaghebberschap verlatende, vertrok zich digt by Kuma, en stierf te Phuriase omtrent den jare 676 van Rome, oud zestig jaren. Men moet bekennen, dat hy grote hoedanigheden bezat, indien hy de zelve niet hadt verdorven door eenige Barbaarsche wreedheit. Hy beminde de geleerde lieden, en hadt vermaak om iets te schryven. Men zegt zelfs, dat hy de Geschiedenis van zyn leven hadt begonnen, de welke naderhandt *Cornelius Epicadius*, zyn vrygemaakte, vervolgde. Elders is gezegt hoe hy by het innemen van Athene de boeken van *Aristoteles* weder vondt. *Vellejus Paterculus lib. II. Plutarchus in Sylla. Titus Livius. Florus. Eutropius.* enz.

SYLT, een eilandt in de Noordzee, niet verre van de Westkust van het hertogdom van Sleeswyk, tusschen de eilanden Rom en Fora gelegen. Het heeft over de 4 Duitsche mylen in de lengte, en daar het op zyn breedste is een myl en omtrent een vierde. Het heeft omtrent 1700 inwooners, de welke eene oude Vriesche taal spreken, ook byzonder gekleed gaan, en zich voor het meeste gedeelte van den oestervangst, of van den walvischvangst by Groenlandt geneeren. Dit eilandt is niet zeer vruchtbaar, maar heeft eenig weilandt, doch groot gebrek aan houtgewasch, hoewel daar veel gebergte is. De plaatsen, aldaar leggende, zyn: *Archsum, Braderup, Kampen, Keytum, Morsum, Nibolum, Osterende, Rantum, S. Niels, Schellingborn, Tinnum, Wennigstede, Westerlandt*, enz. Het behoort den hertog van Holstein-Gottorp toe. *Danckwerth Beschr. von Schlesw. und Holstein P. II. c. 5. p. 88.*

SYLVA, een Romeinsch spel, het welk in dezer voegen gehouden wierdt. Men plantte in de renbaan een door kunst gemaakt bosch, en men zette in het zelve zeer vele beesten, welke het volk joeg en verhitte, doch zonder wapenen: want het moest de zelve levendig vangen, waarom zy in deze kunstbosschen selden eenige wilde beesten bragten, door welke de jagers konden beschadigt worden. De keizer Heliogabalus vervulde de renbaan, in plaats van de goude penningen, welke men anders onder het volk plagt te werpen, en van de kleine dieren, welke men anders tot vermaak van het volk overgaf, met ossen, kameelen en rheën. De keizer Gordianus liet een bosch maken, waar in 200 rheën, 10 elanden, 100 ossen, 300 struisvogels, 30 wilde esels, 150 wilde zwynen, 200 wilde geiten, en 200 bokken waren. Na de tyden van Konstantyn wordt in de geschiedenissen niet meer van deze bosschen gemeld, behalven van het spel, 't welk *Pancarpus* genaamt wierdt. *Jul. Capitolin. Pithœus. Casaubon. Salmasius.*

SYLVA, (BEATRIX VAN) stichtster van de nonnen, gezegt *van de Ontfangenisse*, was uit Portugal geboortig, de zuster van den gelukzaligen Amadeus van Sylva, en van Jakob van Sylva, eersten grave van Portalegre. Zy wierdt opgevoed by de infante Elizabeth, dochter van Johannes, konnestabel, en kleindochter van Johannes, den I van dien naam, koning van Portugal, toegenaamt de Vader des vaderlands, en van Philippa van Lankaster. Deze princes, zynde in den jare 1447 getrouwt met Johannes den II, koning van Castilië, nam met zich derwaarts Beatrix van Sylva. De schoonheit van deze juffer verwekte haar wel haast een groot getal minnaars, die allen vlyt aanwendden om haar op te passen, en eenig deel aan hare gunst te verkrygen: doch alle deze zorgen waren vruchteloos. Ondertusschen deden eenige mevrouwen, de schoonheit van Beatrix van Sylva met nydige ogen aanziende, honderd vertellingen tot haar nadeel, en de koningin, daar geloof aan gevende, liet haar gevangen nemen. Zy leedt veel in hare gevangenisse, maar met zo veel standvastigheit, dat men eindelyk overtuigt wierdt van hare onschuldt. Men stelde haar dan weder in vryheit, wanneer 'er de minste waarschynlykheit was, dat men eens om haar dacht. Het was toen, dat zy, verachtende de voordeelige aanbiedingen, welke men haar ten hove deedt, zich begaf by de geestelyke dochters van de orde van St. Dominicus te Toledo, alwaar zy meer dan 35 jaren toebragt. Vervolgens stichtte zy omtrent den jare 1484 de orde van de Ontfangenis, bevestigt door paus Innocentius den VIII. De koningin Elizabeth van Castilië gaf haar te Toledo een huis, daar zy in trok, met 12 dochters, die hare instelling omhelsden, en zy stierf byna ter zelver tydt. *François Gonzaga in hare levensbeschryving. Vasconcellos.* enz.

SYLVA, (EDUARD) een Portugeesch Jesuit, nam het geestelyk gewaadt aan in den jare 1552, en vertrok naar Japan, op 't bevel van St. Franciscus Xaverius. Hy maakte zich dermaten de

Ja-

Japanſche taal eigen, dat hy de eerſte was, die eene Spraakkunſt, en een wydlopig Woordenboek van de zelve heeft nagelaten. Hy ſtierf in het koninkryk Bango in den jare 1564. *Alegambe Bibl. Soc. Jeſu.*

SYLVA, (EMANUEL DE) een Portugees van voorname afkomſt, ging in den jare 1580, na de doodt van koning Henrik van Portugal, over tot Antoni, natuurlyken zone van des zelfs broeder *Lodewyk*, wanneer zich de zelve den koninklyken tytel van 't gezegde koninkryk aanmatigde. In korten tydt wierdt hy des zelfs beſte gunſteling, ook van hem niet alleen met den tytel van graaf de las Torres vereert, maar ook tot beſtierder over de Terceriſche eilanden aangeſtelt. In dit laatſte ampt deedt hy den gezegden Antoni door zyne onbedrevenheit, inbeelding, eigenzinnigheit, en andere misſlagen groot nadeel. In het byzonder was hy tegen de twee opperhoofden Strozzi en Chaſtes, die in de jaren 1582 en 1583 uit Vrankryk tot onderſtandt van zynen meeſter aankwamen, zo ongemakkelyk, mistrouwend en verradelyk, dat daarom de Terceriſche eilanden in den laatſtgenoemden jare den koning van Spanje, Philips den II, in handen vielen. Hy zelf, na dat hy eenige dagen in het gebergte hadt omgezworven, wierdt door eene zwarte ſlavinne verraden, en den Spaanſchen veldheer, den marquis van Santa Croce, overgelevert, die hem eerſt op het gruwelykſte deedt martelen, en naderhandt onthoofden. *Thuan. Hiſt. l.* LXX. *Mezeray Hiſt. de France Tom.* III. *p.* 522 *ſeq.*

SYLVANUS, een landgodt der Romeinen, van welken men geloofde, dat hy over de boſſchen, veehoeders, en de landſcheidingen het opzicht hadt. Eenigen maken hem den zoon van Faunus: doch *Plutarchus* zegt, dat hem Valerius by zyne dochter Valeria in bloedſchande geteelt heeft. De dichters verhalen, dat hy een jongeling bemint heeft, Cypariſſus genaamt, welken Apollo in een cypreſſeboom heeft verandert, waarom Sylvanus altydt een cypreſſetak in zyne handen heeft gedragen. *Feneſtella* zegt, dat Pan, Faunus en Sylvanus maar verſcheide namen van een en den zelven godt geweeſt zyn. Hunne prieſters wierden *Luperci*, en hun feeſt *Lupercalia* genaamt. *Horatius l.* II. *Epod. Plutarch. in Parabol. Feneſtella de Sacerdot. Rom.*

SYLVANUS, (JOHANNES) een berucht Sociniaan in de XVI eeuwe. In het eerſt was hy predikant en opziender over de kerken van Ladenburg, in de Palts. Naderhandt omhelſde hy niet alleen de grondbeginſelen der Socinianen, maar zocht ook hunne leer met de Mahomethaanſche als te vereenigen, en zulks wel op 't aanzetten van een anderen Paltſchen predikant, *Adam Neuſer* genoemt, die hem bewoog mede naar Spiers te reizen, alwaar toen in de tegenwoordigheit van keizer Maximiliaan den II een Ryksdag wierdt gehouden. Op den zelven was onder anderen een Zevenbergſch afgezant verſchenen, aan welken Neuſer een brief aan den Turkſchen keizer Selim den II, en Sylvanus een anderen aan den beroemden Sociniaan, Georgius Blandrata, om te behandigen overgaven. Deze twee brieven, welker inhoudt zeer nadeelig was, vielen in handen van den keurvorſt van de Palts, Frederik den III, die daar op den 15 July des jaars 1570 zo wel Sylvanus, als Neuſer, nevens twee andere medeplichtigen, welker eene *Matthias Vehe* hiette, in verzekering liet nemen, en alle hunne ſchriften onderzoeken. Onder de papieren van Sylvanus vondt men een, met zyn eigen handt, en wel zeer ſierlyk geſchreven, in de Hoogduitſche tale, welkers tytel was: *Ware chriſtelyke belydenis tegen den afgodt van drie Perſonen en twee naturen.* Dit geſchrift erkende Sylvanus voor het zyne, kon ook, even zo weinig als Neuſer, ontkennen, dat zy met de Turken zich in een briefwiſſeling hadden ingelaten, het welk zo wel tegen de Chriſtelyke lere, als het welzyn des lands ſtreedt. Des ongeacht gaf men hen tydt genoeg om zich te kunnen verdedigen: ook nam men wegens hunne ſtraffe van buitenlandſche Godgeleerden en hogeſcholen de advyzen in; ja van de keurvorſtelyke Raden ſtemden de meeſte daar in toe, dat men hen met de doodt niet zou ſtraffen. Ondertuſſchen vondt Neuſer een middel om van daar te geraken. Eindelyk, na een genoegzaam onderzoek, waar mede men over de twee jaren toebragt, velde de keurvorſt zelf het vonnis, dat Sylvanus zou onthoofd, en de twee andere, na gedane openlyke herroeping hunner dwalingen, voor eeuwig ten lande uitgebannen worden. Dit alles wierdt den 23 December des jaars 1572 uitgevoert. *Lubinieski* maakt van dezen Sylvanus een martelaar, en verhaalt van hem, dat hy ſuperintendent te Heidelberg, en in den beginne leermeeſter van Frederik den III, keurvorſt van de Palts, geweeſt, ook dat hy in den jare 1571 levendig verbrand is, al het welk echter tegen de waarheit ſtrydt. *Lubinieski Hiſt. Reform. Polon. lib.* II. *c.* 5. *Reflexion ſur le Mahometiſme & le Socinianiſme p.* 103 *ſeq.*

SYLVERIUS, paus van Rome. Zie SILVERIUS.

SYLVESTER, of SILVESTER, de I van dien naam, een Romein, wierdt tot paus verkoren na *Melchiades* den 1 February des jaars 514. Terſtondt na zyne verkiezing zondt hy eenige afgezanten naar Arles, op het aldaar wegens de Donatiſten beroepen concilie, en hy hieldt zelf eenige conciliën te Rome. In het eerſte, het welk hy in den jare 515 te Rome hieldt, redentwiſtte hy met de Joden, waar van de handelingen nog voorhanden zyn. Hy ſtierf in den jare 535, den laatſten December. Zyn opvolger was *Marcus. Anaſtaſius. Baron. in Annal. Lud. Jacob Bibl. Pontif.*

SYLVESTER de II, was een Franſchman, en een monnik uit de abdy Auriliak, in Auvergne, hoewel anderen zeggen van Fleury. Zyn naam was *Gerbert.* Hy was zeer ervaren in de wiskunde, en andere goede wetenſchappen, waarom de koning van Vrankryk, Hugo Kapet, hem tot onderwyzer van zynen zone Robert aanſtelde, de welke zyn ryksopvolger was. In deze bediening kweet Gerbert zich zo wel, dat de koning hem in den jare 992 het aartsbisdom van Rheims ſchonk, het welk voorheen Arnulphus, natuurlyke zoon van den koning Lotharius, gegeven was. Dit verwekte Gerbert eenige onluſten. Wanneer hy zich nu genoodzaakt vondt dezen aartsbiſſchoppelyken ſtoel weder te verlaten, begaf hy zich naar Duitſchlandt, alwaar hy de leermeeſter van keizer Otto den III was, die hem in den jare 997 het aartsbisdom van Ravenna gaf. Na de doodt van paus Gregorius den V wierdt hy in den jare 999, in des zelfs plaats verkoren, en ſtierf den 12 May des jaars 1003. Men heeft van hem verſcheide ſchriften, als 149 Brieven; het Leven van St. *Adelbert*, aartsbiſſchop van Praag, en eenige traktaten over de landmeetkunde, de rederykkunſt, wiskunde, het waren, *Aſtrolabium*, enz. welke wetenſchappen in de X eeuwe zeer geacht waarom de kardinaal Bennon, en meer anderen hem voor een tovenaar hebben gehouden. *Sigebertus. Martinus Polonus. Baronius in Annal. Ciacconius. Onuphrius. Maſſon & du Cheſne in vit. Pontificum. Glaber lib.* I. *cap.* 4. *Naudé Apologie des grands hommes accuſ. de magie. Sammarthan. Gall. Chriſt. de archiep. Remenſ. Heideggerus Hiſt. Pap.*

SYLVESTER de III, een tegenpaus, anders *Johannes* genaamt, was biſſchop van Sabina. Hy wierdt in den jare 1043, of 1044 tegen Benedictus den IX verkoren, en drie maanden na zyne verkiezing door den aanhang van den grave van Freskati weder afgezet, en Benedictus in zyn plaats op nieuw aangeſtelt. *Baron. Annal.* 1044.

SYLVESTER. (ISRAEL) Zie SILVESTER.

SYLVIA, of SILVIA, anders RHEA en ILIA genaamt, dochter van Numitor, koning der Alban , wierdt door haren neef Amulius, na dat hy Numitor uit zyn ryk hadt verdreven, en des zelfs zoon gedood, onder de Veſtaalſche maagden geſtoken, om daar door te verhinderen, dat zy kinderen kreeg. Doch wanneer zy eens uitging om water uit den Tyber te halen, wierdt zy onderwegen van een diepen ſlaap overvallen, zo dat zy op den oever nederviel en in ſlaap geraakte, wanneer zy droomde, dat de godt Mars haar beſliep. Zy wierdt ook in der daadt zwanger, en baarde Romulus en Remus in den jare 770 voor Chriſtus geboorte, de welke op het bevel van Amulius te vondeling gelegt wierden; doch zy wierdt levendig aan den oever der gemelde rivier begraven. *Plutarchus* verhaalt, dat men haar in het leven liet, en geeft deze geſchiedenis geheel anders op, gelyk ook vele andere geſchiedſchryvers doen. *Plutarchus in vita Romuli. Eutropius. Titus Livius Decad.* I.

SYLVIUS. (ÆNEAS) Zie PIUS de II, paus.

SYLVIUS, (ALBA) koning der Latynen, uit het geſlacht van *Æneas*, volgde op zynen vader *Latinus Sylvius*. Titus Livius telt hem niet onder de vorſten, van Æneas afſtammende, 't welk echter Dionyſius van Halicarnaſſus en anderen doen. Hy regeerde 39 jaren, en liet de kroon na aan zynen zone *Aty*, of *Caprus Sylvius. Dionyſ. Halicarnaſſ. l.* I. *c.* 8. *Euſebius in Chron.* enz.

SYLVIUS, (ANDREAS) een monnik, en naderhandt abt van Marchiënnes, in het gebiedt van Doornik, heeft omtrent den jare 1200, op het verzoek van Petrus, biſſchop van Atrecht, een Kort Begrip der koningen van Vrankryk van den tak der Merovingen uitgegeven, het welk in den jare 1633 te Douay is gedrukt. Hy heeft ook twee Boeken van de wonderwerken van St. *Rectruda* geſchreven, door de Vervolgers van *Bollandus* op den 12 May uitgegeven. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccleſ.* XIII *ſiecle.*

SYLVIUS, (FRANCISCUS) van Amiens, in Pikardië, was hoogleeraar in de welſprekendheit, en overſte in het kweekſchool van Doornik te Parys. Hy was uit een vruchtbaar geſlacht, doordien zyn vader *Nicolaas du Bois*, een kamelotmaker te Amiens, 11 zonen en 4 dochters by zyne huisvrouwe teelde. Franciſcus maakte zynen naam, naar de gewoonte van dien tydt, Latynſch, en leerde met allen vlyt de goede letteren, in welke hy ook twee zyner broeders, *Johannes*, die naderhandt kanunnik te Amiens is geworden, en *Jacobus*, van welken in 't volgende artykel meer zal gezegt worden, en die hy beide om die reden tot zich genomen hadt, onderwees. Hy heeft aanmerkingen gemaakt over de Redenvoeringen van *Cicero*, en over des zelfs verhandeling van *den Ouderdom*, insgelyks over zyne Wonderſpreuken (*Paradoxa*), en over eenige brieven van *Politianus*, en van andere beroemde mannen. Hy is de eerſte aan die uitvinding geraakt om *Martialis* van zyne dertelheden te zuiveren, waar in hy naderhandt, omtrent dezen en vele andere oude ſchryvers, de Jeſuiten tot navolgers gehad heeft.

SYLVIUS, (JACOBUS) de broeder van Franciſcus, een der beroemdſte geneesheeren van de XVI eeuwe, wierdt in den jare 1478 te Amiens geboren, en ſtudeerde onder zynen broeder te Parys in de goede letteren. Doordien hy eene ongemene genegenheit tot de geneeskunde in zich bevondt, leerde hy wel wat Hebreeuſch onder den beroemden Vatablus, doch het Latyn en het Grieksch in den grondt. In de wiskunde kwam hy zo ver, dat hy verſcheide werktuigen uitvondt, welke hy de regering te Parys aanboodt. De geneeskunde zocht hy in hare rechte bronnen, dat is in *Hippocrates* en *Galenus*, en doordien hy daar uit de noodzakelykheit der ontleedkunde gewaar wierdt, leide hy zich daar op en op de artzenybereiding met allen ernſt toe. Om zich in de laatſte nog meer te volmaken ondernam hy vele reizen, en als hy te Parys te rug kwam, begon hy leſſen te geven, en wel met zulk een toeloop, dat de geneesheeren te Parys over hem, als niet gepromoveert zynde, zeer nayverig wierden. Hy vertrok daarom in den jare 1530 naar Montpellier: doch wanneer men hem aldaar voor niet weigerde te promoveren, kwam hy zonder Doctortytel te rug. Hy maakte toen vriendſchap met de geneesheeren te Parys, en wierdt in Juny des jaars

1531

1531 baccalaureus gemaakt, en men ziet uit de regifters der Fakulteit, dat hy in den jare 1535 in het kweekfchool van Tricquet met groten toeloop heeft geleeraart, waarentegen Fernelius, die in het kweekfchool van Cornwall las; weinig toehoorders hadt. Dit kwam daar van daan, om dat Sylvius zyne toehoorders de ontleed-en kruidkunde, en de toebereiding der laatfte leerde Wanneer Vidus Vidius, hoogleeraar in het koninklyk collegie, in den jare 1548 naar Italie ging, vondt men niemandt bekwamer om zyne plaats te vervullen dan Sylvius. Doch hy bedacht zich twee jaren, nam eindelyk dat beroep aan, en bekleedde het zelve tot den jare 1555, wanneer hy op den 13 January ftierf. Zyne ongemene gierigheit bedurf alle zyne goede hoedanigheden: Zyn volk moeft droog broodt eeten, en hy zelf ftookte den gehelen winter door voor zich geen vuur. Als het vroor, floeg hy dan eens den bal, of droeg een groot bofch hout van beneden uit het huis tot op de vliering, het welk hy voor zyne gezondheit veel dienftiger oordeelde dan een warme kagchel, of een heten haardt: doch het was alleen de gierigheit, die hem daar toe aanzette, weshalven 'er ook vele fpotfchriften, inzonderheit na zyne doodt, tegen hem uitkwamen. Hy zwoer by Galenus, en verdedigde zelfs zyne dwalingen, uitgenomen de fterrewichelary, welke hy geenzins kon dulden. Zyn fchryfftyl was befchaafder dan zyne zeden waren. Zyne werken heeft *Renatus Moreau* in folio by malkander laten drukken, en zyn leven daar by gevoegt, waar uit dit artykel getrokken is.

SYLVIUS POSTHUMUS, koning der Albanen, was de zoon van Afcanius, en de kleinzoon van Æneas. Hy wierdt *Sylvius* genaamt, om dat hy in een bofch geboren was. Van hem bekwamen zyne opvolgers in het koninkryk van Alba den naam van *Sylvius*, gelyk de Romeinfche keizers dien van *Cæfar*, en de Parthifche koningen dien van *Arfaciden*. Den toenaam *Pofthumus* voerde hy deswegen, om dat hy na zyns vaders doodt ter wereldt kwam. Hy regeerde 29 jaren, en leefde ten tyde van Saul. *Dionyfius Halicarnaff. l.* I. *c.* 8. *Meffala Corvinus de prog. Aug. c* 11. *Genebrard. in Chron.*

SYMEON. Zie SIMEON.

SYMMACHUS, paus van Rome, was geboren op het eilandt Sardinië, en wierdt na *Anaftafius* den II in den jare 498 verkoren. De Raadsheer Feftus, die zich by den keizer Anaftafius daar voor hadt fterk gemaakt, om den paus zyn gebodt tegen het concilie van Chalcedonië te doen ondertekenen, voorziende, dat de geen, welken men kwam te verkiezen, nooit tot die lafhertigheit zou komen, nam voor een anderen te doen verkiezen, en hy bragt het in der daadt door zynen aanhang, en door het geldt, het welk hy uitdeelde, zo verre, dat eenige van de Roomfche geeftelykheit een anderen paus, genaamt *Laurentius*, verkoren. Deze fcheuring veroorzaakte wanorder en doodflagen; en zwaarder gevolgen daar van te duchten ftaande, kwamen de beide partyen daar in overeen om het oordeel van Theodorik, koning der Gotthen, in te nemen. Theodorik fprak de zaak uit ten voordele van Symmachus, die daarenboven door eene kerkvergadering voor wettigen paus erkent wierdt. Laurens verdiende geftraft te worden; doch het medelyden het boven het recht overhalende, maakte de paus hem biffchop van Nocera. Op zodanige wyze verhaalt het *Anaftafius de Bibliothekaris.* Maar *Theodorus Lector, Paulus Diaconus*, en *Nicephorus* zeggen, dat de koning der Gotthen zelf die fynode te Rome deedt houden, alwaar hy niet dan een jaar daar na kwam, naar het gevoelen zelfs van *Caffiodorus*, die onder zyn gevolg was. Het was omtrent den jare 500, of 501, dat de misnoegden, hunne befchuldigingen tegen dezen paus hebbende vernieuwt, hem noodzaakten zich te onderwerpen aan het oordeel der biffchoppen, de welke hem onfchuldig verklaarden, en in dit concilie, gelyk ook in drie of vier andere, wierdt hy voor wettig paus erkent. Hy kantte zich tegen den keizer Anaftafius, die zich tegen het concilie van Chalcedonië verklaart hadt. Hebbende aan de biffchoppen voorgeftelt het beleidt van dezen vorft en zyne wederfpannigheit tegen de kerk ter gunfte van de Eutychianen, fneedt hy hem af van zyne gemeenfchap. Wanneer Anaftafius de tyding daar van kreeg, raafde hy van gramfchap, en zich op geen andere wyze kunnende wreken dan door lafteringen, verfpreidde hy zodanige kwaadaardige, dat Symmachus genoodzaakt was zich door een verweerfchrift te zuiveren. Hy bemoeide zich ook om te werken aan de herftelling der kerkelyke goederen, en fchryvende aan de biffchoppen van het Ooften, die het met de Wefterfche kerken hielden, vermaande hy de zelve te volharden in hunnen tegenftandt tegen den wille des keizers, die hen met alle foorten van ftrengheit en geweldt handelde. Inmiddels befteedde hy de kerkelyke inkomften om te bouwen de kerken van St. Andries, van St. Agatha, van St. Pancras, van St. Cofmus en Damianus, martelaars, en van St. Martinus, aan welke hy vele heerlyke gefchenken deedt, en hy herftelde vele andere met eene koninklyke pracht. Hy beval, dat men op zon-en op alle feeftdagen der martelaars het *Gloria in Excelfis* (Eer zy Godt in de hoogte) zou zingen, en ftierf te Rome den 19 July des jaars 514, na dat hy den pauffelyken ftoel vyftien jaren en acht maanden, min vier dagen, bezeten hadt. Men heeft van hem elf Brieven en verfcheide Inftellingen. *Ennodius lib. de Fide Cathol. Theodorus Lector in Collect. Anaftafius in Vit. Pontif. Ciacconius. Du Chefne & Papyrius Maffon in Symmacho. Baronius in Annal. Gefner. in Biblioth. Poffevin. in Appar. Godeau Hift. Eccl. fec.* V & VI. *Joan Eckius de Prim. Petri. Louis Jacob Bibl. Pontif.*

SYMMACHUS, een ketter, was een Samaritaan, en niet voldaan zynde over de achting, welke de zynen wegens zyn verftandt voor hem moeften hebben, ging hy over tot de Joden, en onderwierp zich eene twede befnydenis, gelyk onder die volkeren gebruikelyk was. Naderhandt wierdt hy een Chriften, en verviel tot de dwalingen der Ebioniten. Hy bemoeide zich ook den Bybel in het Griekfch over te zetten. Symmachus heeft verfcheide navolgers gehad, *Symmachianen* genaamt: doch het is niet waarfchynlyk, dat deze hun meefter geweeft is. Zy ontkenden het laatfte oordeel, en ftonden toe, dat men zich aan alle foorten van fchenddaden mogt overgeven. *St. Epiphanius de pond. & menf. St. Hieronymus lib.* II *adv. Ruf. S. Ambrofius Præf. in Epift. ad Galat. Philaftrius de hær. Baronius A. C.* 203. *n.* 15 & 16. *Prateolus. Cave.* enz.

SYMMACHUS, een Roomfch landvoogdt, en burgermeefter omtrent den jare 522, was doorgeleerd, deugdzaam, en verftandig, het welk hem den aanzienlykften man in den Raadt maakte. Daarenboven was hy de fchoonvader van Boethius, het welk zyn aanzien nog vermeerderde. Theodorik deedt hem ombrengen, en wel uit enkel vermoeden, in den jare 526. *Procopius Hift. Goth. l.* I. *c.* 2. *Aimonius l.* II *c.* 1. *Paulus Diaconus.*

SYMMACHUS, de fchryver van eene Gefchiedenis, van welke *Jornandes* het V boek aanhaalt *in Getic. c.* 15.

SYMMACHUS, een oud gefchiedfchryver, heeft gefchreven de Gefchiedenis der Meden en der Affyriërs, waar van *Agathias* fpreekt *lib.* II.

SYMMACHUS, (QUINTUS AURELIUS) een Roomfch Raadsheer en burgermeefter, was geboortig uit de ftadt Rome, en bekleedde het burgermeefterfchap in den jare 391. Hy was een groot vyandt der Chriftenen, als uit zyn verhaal *pro ara victoria*, 't welk hy den keizer Valentiniaan aanboodt, genoegzaam blykt. Doch dit werk wierdt door Ambrofius met veel nadruk wederlegt, zo dat Symmachus zyn oogmerk niet bereikte, het welk was, dat de Heidenfche priefters, en de Veftaalfche nonnen hare inkomften zouden wedergegeven, en het altaar der Overwinninge weder opgerecht worden; ja hy wierdt zelf in ballingfchap gezonden, maar onder den keizer Theodofius weder te rug geroepen. *Ambrofius Epift.* XXX. *Profper in Chron. Caffiodorus in Chron. Baronius in Annal. Cave. Du Pin.*

SYMPLEGADEN, anders *Cyneæ*, hedendaags *le Pavonare*, twee eilanden, of veel eer twee klippen, gelegen digt by het kanaal van de Zwarte zee, of de zeeëngte van Conftantinopel, de welke op eene zo kleine tuffchenwydte van malkander leggen, dat zy elkander fchynen te raken, het welk aan de dichters gelegenheit heeft gegeven om te zeggen, dat zy tegen elkander aan ftoten, waar van daan zy hunnen naam gekregen hebben van het woordt *Symplegeftai*, dat is te zeggen *tegen elkander aan ftoten. Ovidius l.* XV *Metam. Strabo. Plinius* enz.

SYNADA, SYNNADA, of SYNNADE, is voortyds eene aartsbiffchoppelyke ftadt van groot Phrygië, in klein-Afië, geweeft, de welke 20 bisdommen onder zich, en in hare nabuurfchap goede marmermynen hadt. In den jare 265 is in een aldaar vergaderd concilie befloten, dat de door ketters gedane Doop geen kracht zou hebben. *Strabo l.* XII. *Claudian. in Eutrop. lib.* II. *vs.* 271. *Papin. l.* II. *Sylv.* 2. *vs.* 87. *Stephan. Heinf. Eufeb. Hift. l.* VII. *Baron. Annal. Lloyd.*

SYNAGOGE, een Griekfch woordt (Συναγωγὴ) het welk in het algemeen betekent eene *vergadering*, of *byeenkomft*: doch het wordt afzonderlyk genomen voor de plaats, waar in de Joden te zamen komen, om hunne gebeden te doen. Leo van Modena, een Venetiaanfch Rabbi, maakt 'er eene befchryving van, en zie hier kortelyk wat hy daar van zegt. De Joden maken hunne Synagogen, welke zy ook *Scholen* noemen, in een huis, of eene afgezonderde plaats, zo zy beft kunnen, wanneer zy geen middel hebben verhevene en prachtige gebouwen te maken. De muren zyn van binnen wit, befchoten, op met tapyten behangen, en rondom heeft men Schriftuurplaatfen, of fpreuken, de welke in gedachten brengen om in het gebedt aandachtig te zyn. Rondom heeft men banken om op te zitten, en eenige kleine kasjes, waar in men opfluit boeken, kleederen, en andere dingen. In het midden hangen kandelaars en lampen, of men heeft de zelve tegen de muren, waar in men olie en wafch doedt om de plaats te verlichten. Men ziet aan de deuren armenbuffen, alwaar men zyne milddadigheit kan oeffenen, en wordt dit geldt aan den armen uitgedeelt. Men heeft in ieder Synagoge aan de zyde van het Ooften een kas, welke men *Aron* noemt, dat is te zeggen *Arke*, ter gedachteniffe van de Arke des Verbonds, welke in den Tempel was. Men fluit in de zelve de vyf Boeken van *Mozes*, met de handt gefchreven op perkament, met inkt, daar toe gemaakt. In het midden, of aan den ingang van de Synagoge, heeft men als een lang houten altaar, een weinig verheven, waar op men het boek der Wet ontvouwt, wanneer men daar in leeft, en men leunt op dit foort van tafel, of leffenaar, wanneer men predikt. Men heeft eene plaats aan de zyde der Synagoge, of omhoog eene galdery met houte traliën afgefchoten, alwaar de vrouwen zitten om te bidden, de welke zien wat 'er gedaan wordt, doch zy kunnen van de manspersonen niet gezien worden, en zy vergaderen niet met de zelve, om hen in hunne gebeden geen afleiding te geven. De gelegenheit echter en de byzonderheden van deze plaats, op welke zich de vrouwen zetten, zyn onderfcheiden volgens de landen en de volkeren, onder welke men zich bevindt; maar de fchikking is overal de zelve, en op die wyze als men hier zegt. Van deze Synagogen zyn 'er meer of minder in elke ftadt, volgens het getal en de verfcheidenheit der Joden, die zich daar onthouden: want de Joden uit de Levant, de Hoogduitfche en Italiaanfche Joden verfchillen onder zich in hunne gebeden; en ieder is in zyn fchik daar toe eene byzondere plaats te hebben, en de welke niet gemeen is dan aan die van hunnen landaardt.

Eertyds hadt men ook vele van deze Synagogen in de fteden, en op het platte landt, tot geryf van het volk; en wanneer de ftadt

ftadt Jeruzalem door de Romeinen verwoeft was; telde men 'er tot 480 toe, van welke vele, door vremde Joden gebouwt, dienden voor die van hunnen landaardt, gelyk men zien kan uit het VI Kapittel van de Handelingen der Apoftelen, alwaar gefproken wordt van de Synagogen der Libertinen, der Cyreneërs, en der Alexandrinen, *vs.* 9, byna gelyk men te Rome vele kerken ziet van verfcheide landaarden, bedient wordende door priefters van dat volk, waar van zy den naam dragen. Elke Joodfche Synagoge hadt een hoofdt, welke zy den overfte der Synagoge noemden, en onder hem ftonden vele dienaars, van welke zommige gebruikt wierden om te prediken, andere om gebeden te doen, en andere plegtigheden van den Godsdienft waar te nemen, uitgenomen de offerhanden, de welke in den tempel van Salomon verrecht wierden. *Rabbi Leo van Modena Part.* I. *c.* 10. *Goodwin de Rit. Hebr.* Zie ook *Calmet Bybelfch Woordenb.* II *Deel.*

SYNAXARION is de naam van een kerkboek der Grieken, waar in zy byeen verzamelden de levens hunner heiligen, en waar in zy met weinig woorden het onderwerp van elk feeft verklaarden. Daar zyn vele verkeerde dingen in dit boek, 't welk vermeerdert is, en men kan zien in de twee Verhandelingen, welke *Leo Allatius* gemaakt heeft over de kerkboeken der Grieken, wat hy zegt tegen *Xanthopulus*, die daar vele verdichtfelen heeft ingelaücht. Het is daarom, dat de fchryver van de vyf Kapittelen van het concilie van Florence, den patriarch Gennadius toegefchreven, deze byvoegfelen van Xanthopulus verwerpt, en verzekert, dat de zelve in de kerk van Conftantinopel niet gelezen worden. Men moet aanmerken, dat men in het begin, of aan het einde van eenige met de handt gefchrevene affchriften van het Nieuwe Teftament vindt aanwyzingen, of regifters, mede *Synaxaria* genaamt, de welke vertonen de Evangeliën, welke men in de Griekfche kerken leeft gedurende de dagen van het gehele jaar, het welk getrokken is uit hun *Evangeliftarium*, het welk men naar de Evangelien heeft gefchikt, tekenende boven aan de bladzyden de dagen, op welke elk Evangelie moet gelezen worden, en door dit middel heeft men het boek *Evangeliftarium* aangevult.

SYNCELLUS (van Σὺν, *met*, en *cella*) was in de Griekfche en Roomfche kerken een geeftelyke, die met den biffchop of patriarch altydt in een celle woonde, om getuige te zyn wat hy deedt, op dat men hem uit argwaan geen kwaden naklap gaf. Te Conftantinopel wierdt hy altydt na de doodt van den patriarch in des zelfs plaats geftelt, en wierdt daarom van eene hoge waardigheit, de welke naderhandt onder meer perfonen verdeelt, en de voornaamfte *Protofyncellus* genaamt wierdt. *Du Frefne Gl. Gr.* III, 1148. *p.* 1470.

SYNCLETICA, eene abdiffe, doorluchtig door hare heiligheit, wierdt geboren van ouders, afkomftig uit Macedonië, doch de welke zich te Alexandrië, in Egypten, kwamen nederzetten. Na de doodt van hare ouders gaf zy haar goedt aan de armen, en week in eene eenzame plaats, alwaar zy het beftier hadt over een groot getal jonge dochters, aan welke zy onderwys deedt wegens de volmaaktheit van den geeftelyken ftaat door hare onderrechtingen en haar voorbeeldt. Zy heeft geleeft by St. Bafilifa, die een genootfchap van geeftelyke dochters oprechtte omtrent het einde van de III eeuwe; waarom zy de eerfte niet geweeft is, die een klooster van jonge dochters gefticht heeft. Doch zy heeft uitmuntende onderwyzingen gegeven aan de maagden, en men ftelt haar deswegen gelyk met St. Antonius. Zy ftierf in den ouderdom van drie en tachtig jaren. Men moet haar niet vermengen met *Apollinaria Syncletica*, de welke mansklederen aangetrokken hebbende, in de woeftyne van Scetis ging, en aldaar in het klooster van St. *Makarius* van Alexandrië haar leven eindigde. *Bolland.* 5 *Januar.*

SYNCRETISTEN. Deze naam wordt aan de genen gegeven, welke verfcheide Godsdienften zamen willen vereenigen, of ten minfte onder de genen, die in geloofszaken, of wel den grondt des geloofs betreffende, verfcheide gevoelens hebben, eene eenigheit en vriendfchap willen invoeren. Schoon ook deze naam gegeven kan worden aan de zulken, die de van elkander verfchillende wysgeeren met malkander zoeken overeen te brengen, worden echter, naar het gewone gebruik van dit woordt, hoofdzakelyk de genen daar door verftaan, die zulks in geloofsverfchillen ondernemen te doen. Men leidt den oorfpronk van dezen naam af van de Kretenzen, de welke, hoewel zy onder elkander zeer oneens waren, echter, wanneer zy door buitenlandfche vyanden befprongen wierden, terftondt zich te zamen vereenigden, en zich gelykerhandt tegen de zelve aankantten. Doch dit duurde niet langer dan tot dat de oorlog met die van buiten een einde hadt: want zo haaft als de zelve over was, gingen hunne oneenigheden, als de welke nimmer in den grondt weggenomen wierden, weder op nieuw aan. Men heeft daarom alleen de zodanigen, die eene vereeniging van verfcheide Godsdienften gezocht hebben, zonder dat de eene gezindheit hare gevoelens volkomen zou laten varen, *Syncretiften* genaamt. Dat 'er zodanige perfonen van den beginne der wereldt geweeft zyn, de welke licht en duifternis, waarheit en dwalingen zamen hebben gezocht te vermengen, is buiten twyfel, en men heeft daar onder het volk van Ifraël al zeer merkwaardige voorbeelden van. Onder anderen ftrekt de onderneming van Jeroboam, koning van Ifraël, daar van tot een zonderling bewys, als die den dienft der kalveren te Dan en Bethel oprechte, zonder den openbaren Godsdienft te Jeruzalem af te keuren, menende, dat beide te zamen konden beftaan. Ook geven de Samaritanen een voorbeeldt van zulk een fchadelyken *Syncretifmus*, of overeenftemming: want als de koning van Affyrië na de wegvoering des Ifraëlitifchen volks de fteden in Samarië met Heidenfche inwoonders hadt bezet, en de Heer leeuwen onder hen zondt, die hen verfcheurden, welke zy vermoedden daar van daan te komen, om dat zy van de wyze om Godt te dienen niet wiften, zondt de koning van Affyrië eenen der priefters, die van Samarië was weggevoert: deze zette zich te Bethel neder, en leerde hen hoe zy den Heere dienen zouden. Des niettegenftaande behieldt ieder volk zyn eigen afgodt, en dus wilden zy te zamen den waren Godt en hunne valfche goden dienen; waar van daan het ook is gekomen, dat men het *Syncretifmus* ook het *Samaritanifmus* genoemt heeft. Doordien 'er nu na de geboorte van Chriftus zeer grote en vele verfchillen in de zaken van den Godsdienft zyn ontftaan, zo zyn 'er ook altydt zodanige perfonen geweeft, die tuffchen de verfchillende partyen eene overeenkomft, tot nadeel van de waarheit, hebben getracht te maken. Hoedanig in het begin der Chriften kerke de valfche Apoftelen het Jodendom met het Chriftendom hebben gezocht te vermengen, en de waarneming van de inzettingen van *Mozes* te behouden, is bekend: gelyk 'er anderen zyn geweeft, die het Chriftendom met het Heidendom, en de leer der Goddelyke waarheit met de dwalingen der Heidenfche wysgeeren hebben willen vermengen. Wanneer de kerk inzonderheit in de vierde en in de volgende eeuwen door de Arrianen, Neftorianen, Eutychianen, en andere ketters zeer ontruft wierdt, en 'er tuffchen de leeraars hevige verfchillen ontftonden, wierden 'er insgelyks dikwils diergelyke voorflagen van vereeniging gedaan. Inzonderheit wordt dit van eenigen toegepaft op het *Henoticum*, of den vermaanbrief tot vrede van den keizer *Zeno*, welken hy in den jare 483 uitgaf, om, naar zyn zeggen, de gemoederen, door de kerkvergadering van Chalcedonië verward, te vereenigen: want fchoon hy in dien brief de rechte leer der kerke uit de voorgaande geloofsbelydeniffen en de 12 vervloekvonniffen of Anathemaas van *Cyrillus* voorftelde en bevestigde, ftrekte de zelve evenwel meeft om het Chalcedonifche concilie te vernietigen, en om de Eutychianen met de rechtzinnigen te vereenigen. In het begin van de VI eeuwe nam de keizer Anaftafius dit insgelyks voor, zich beroepende op het *Henoticum* van den keizer *Zeno*, en alle, die zyne vereeniging wilden dwarsbomen, hard handelende. Daar zyn naderhandt ook zeer vele geweeft, die de Roomfch-Katholyken met de Lutherfchen, als mede die de Lutherfchen met de Gereformeerden, ook die deze drie Godsdienften met elkander hebben gezocht te vereenigen; ja eenigen zyn nog verder gegaan, en hebben alle andere gezindheden, welke zich maar Chriftenen noemen, zamen willen vereenigen. Gelyk nu deze alle onder den naam van *Syncretiften* begrepen worden, alzo is de zelve in het byzonder gegeven aan de Helmftadfche Godgeleerden, die het met *Georgius Calixtus* hielden, om dat de zelve leerde, dat zo wel de Gereformeerden, als de Roomfch-Katholyken in de gronden des geloofs met de Lutherfchen overeenkwamen, en dat alzo eene kerken-vrede onder hen wel ftandt kon grypen, daar zich *Calovius*, *Hulfeman*, *Dorfchaus*, *Dannhauer*, en vele anderen in hunne gefchriften hebben tegen aangekant. *Plutarchus de amore fraterno. Suidas voce Creta. Athenæus Dipnofophyft. lib.* III. *Evagrius Hift. Eccl. lib.* III. *cap.* 14. *Paulus Diaconus Hift. Mifcell. lib.* XV. *Nicephorus l.* XVI. *c.* 35. *Range in Hift. Syncretifmi à mundo condito. Calovius in Hiftor. Syncretifmi.*

SYNEDRIUM, aldus gezegt van Σὺν (met) en ἕδρα (ftoel), betekent eigentlyk eene zamening of vergadering van verfcheide lieden. De Joden zeggen *Sanhedrin*, het welk van het zelve Griekfche woordt afkomt, fchoon 'er eenigen zyn, die dit ontkennen. Zie SANHEDRIN.

SYNERGISTEN. Aldus wierden in de XVI eeuwe eenige navolgers van *Philippus Melanchthon* genaamt, de welke, de leer van Luther aangaande den vryen wil des menfchen in het werk der bekeeringe al te hard vindende, daar omtrent van een ander gevoelen waren, lerende, dat de wil van een onwedergeboren menfch door natuurlyke krachten in zyne bekeering benevens den H. Geeft mede werkt, van welke medewerking, in het Griekfch *Synergia* genoemt, zy den naam van *Synergiften* gekregen hebben. Aan Melanchthons zyde waren *Georgius Major*, *Paulus Eberus*, *Paulus Crellius*, *Victorinus Strigelius Pfeffingerus*, en eenige anderen. Onder de genen, die zich tegen hen aankantten, was *Flacius Illyricus* de voornaamfte, doch die deswegen; wanneer hy in den jare 1561 met Victorinus Strigelius te Weimar redentwiftte, tot een ander uiterfte, en de dwalingen der Manicheën verviel. In het byzonder heeft deze twift te Thuringen grote onluften veroorzaakt, nademaal Strigelius, nevens eenige anderen, deswegen wierden gevangen gezet: doch wanneer hy naderhandt, nevens Stoffelius, weder te voorfchyn kwam, bragt hy het zo ver, dat verfcheide predikers afgezet en verdreven wierden. Wanneer eindelyk de voornaamfte hoofden der twee partyen geftorven waren, verviel de twift: doch hunne leringen wierden in de *Formula Concordiæ*, en andere fchriften der anders gevoelenden veroordeelt. *Schluffelburgius in Catalogo heret. lib.* V. *Micralius Syntagm. Hift. Eccl. Adam & Freherus in vita Vict. Strigelii & Mathiæ Flacii. Rechenbergius in Append. tripartita ad libros Symb. Bayle Dict. Crit.*

SYNESIUS, of SINESIUS, biffchop van Ptolemaïs, of Cyréne, was een der geleerdfte en welfprekendfte kerkvoogden van zyne eeuwe. Hy was een leerling geweeft van de beroemde Hypatia van Alexandrië, dochter van Theon, en volgde de wysgeerte van Plato. Nademaal zyne zeden zeer onberifpelyk waren, haalden hem de gelovigen over om een Chriften te worden, en hy ontfing den Doop. Hy was getrouwt, en hadt vier zonen, de welke hy zelf de moeite nam om te onderwyzen. In den jare 400 wierdt hy naar Conftantiopel gezonden. Het was alstoen, dat hy eene verhandeling aangaande de koninklyke waardigheit uitgaf, de welke zeer geleerd, befchaafd en verftandig gefchreven was. Hy boodt de zelve den keizer Arcadius aan, ne-

vens de goude kronen, welke hy met de afgezanten van zyne provincie voor den zelven mede bragt. Korten tydt daar na wierdt hy priester gemaakt; en de bisschop van Ptolemaïs in den jare 410 overleden zynde, verkoor het volk hem tot zynen opvolger, en hy wierdt door Theophilus van Alexandrië ingezegent. In den brief, welken hy aan zynen broeder schreef, zynde de CV van zyne brieven, schildert hy zich zelf uit als een man, tot zodanig een rang onbekwaam: want hy beschuldigt zich zelven, dat hy het spel en de jagt beminde; hy betuigt, dat hy zyne vrouw niet kan verlaten, en hy voegt daar by, dat hy van zyne gevoelens nooit zal afstaan. Doch hy sprak in dier voegen, om de verheffing, waar voor hy vreesde, te verhinderen. Nochtans wierdt hy verplicht zich te onderwerpen, en het jaar daar na hieldt hy een concilie. De nette tydt van zyne doodt is niet bekend. Zyn broeder *Evoptius* volgde hem op in de bisschoppelyke waardigheit. De Vader *Dionysius Petavius* heeft de werken van *Synesius* in het licht gegeven in de jaren 1612 en 1633. Deze zyn de beste drukken, welke wy daar van hebben, voorzien met fraaie aanmerkingen, en het leven van dezen kerkvoogdt. Zyne boeken zyn niet veel in getal, maar zeer doorwrocht. Behalven het traktaat van de koninklyke waardigheit, waar van boven gesproken is, heeft men dat over de Voorzienigheit, in twee boeken, 't welk meer verhevenheit van styl dan Godgeleerde zaken behelst. Zyne CLV Brieven zyn fraai en geestryk. Zyne andere traktaten zyn: *Dio, vel de vita illius instituta*; *Calvitii encomium*; *Catastasis in Barbarorum excursionum*; *Catastasis in laudem Anysii*; *De dono Astrolabii*; enz. Zyne predikatiën zyn zeer fraai. De wyze, op welke hy spreekt van Godt, van de Drieëenheit, van de ziel, van de Duivelen, enz. doedt zien, dat hy een groot Platonist was. *Evagrius lib. I Hist. c. 15. Jo. Mosch Prat. Spir. cap. 195. Photius Biblioth. cod. 26. Suidas. Nicephorus. Baronius. Bellarminus Godeau. Possevinus in not. ad Synesium.*

SYNNADA. Zie SYNADA.

SYNOUTSKERKE, by verkortinge genoemt SINSKERKE, een dorp in Zeelandt, op het eilandt Zuid-Bevelandt, omtrent een uur gaans van Tergoes gelegen, zynde eene heerlykheit met Baarsdorp. Men ziet hier zeer schoon en welig weilandt. In den jare 1553 heeft Maximiliaan van Burgundië zyne zuster Jacoba, die met den heere van Kruiningen getrouwt was, by uitersten wille tot vrouw van Synoutskerke, Ter-Nisse, Schoebekerke, Duivelandt en St. Janslandt aangestelt. Het heeft kerk en predikant, die ook Schrabbekerk bedient, en onder de classis van Zuid-Bevelandt behoort.

SYNTHEMIUS, of SINTHEMIUS, (JOHANNES) lidt der vergaderinge van St. Hieronymus te Deventer, zyne geboorteftadt, leefde in het einde van de vyftiende en in het begin van de zestiende eeuwe, en is de leermeester van den groten Erasmus geweest. Hy heeft geschreven: *Commentarii Grammatici in Doctrinale Alexandri*, of letterkundige aanmerkingen over het Leerboek van Alexander, waar door hy, zo als *Rhenanus* in het leven van Erasmus verhaalt, veel lof en een groten naam in de scholen van Duitschlandt en Nederlandt heeft behaalt.

SYNTHESIS was by de Romeinen een soort van klederen, welke zy alleen by de maaltyden aan hadden. De geleerden hebben daar omtrent veel onderzoek gedaan, doch van des zelfs gestalte tot nog toe niets zekers kunnen bybrengen. *Lipsius Saturn. I, 2. Pitiscus.*

SYPHAX, of SIPHAX, koning over een gedeelte van Numidië, welkers inwoonders men *Massyli* noemde, koos in het eerst de zyde der Romeinen, doch naderhandt die der Carthaginenzen. Wanneer Scipio in Afrika gekomen was, versloeg hy die van Carthago tweemaal, de welke van Asdrubal, zone van Gisco en Syphax, geboden wierden. In den eersten slag wierden 40000 vyanden gedood, of verbrand, en 6000 gevangen. Doch in het tweede gevecht wierdt hunne ganfche krygsmacht verwoest en verstrooit. Lælius, en Massinissa, die over een ander gedeelte van Numidië koning was, vervolgden den koning Syphax, en namen hem in den jare van Rome 551, voor de geboorte van Christus 203, gevangen in Cirtha, benevens Sophonisba, zyne echtgenote. Deze Carthaginensische vrouw hadt hem doen blyven aan de zyde van Carthago, tot nadeel van het verbondt, het welk hy met Scipio gemaakt hadt, en Massinissa, ingenomen door de schoonheit van zyne gevangene, trouwde met haar zo haast als hy haar in zyne macht hadt. Dit huwelyk door Scipio niet zynde goedgekeurt, aan wien het verstandt dezer doorslepene vrouwe, dochter van Asdrubal, verdacht, en dien de onverzoenlyke haat, welken zy tegen de Romeinen hadt, bekend was, wierdt Massinissa genoodzaakt tegen zyn wil dezen zo aanminnigen bandt te breken. Vermina, zoon van Syphax, wierdt insgelyks geslagen. Men gaf zyne staten aan Massinissa, en deze ongelukkige koning diende om de zegepraal van Scipio te versieren, en stierf in de gevangenisse. *Plutarchus in Scip. Doujat Suppl. de Vellej. Paterc. Titus Livius. Polybius. Eutropius.* enz.

SYRA, een eilandt in den Archipel, omtrent 30 mylen van Myconè gelegen. Het zelve heeft eene goede haven voor grote schepen, en 25 mylen in den omtrek, en is een der best bebouwde eilanden van den Archipel. Het brengt heerlyk koren, veel gerst, wyn en vygen, als mede boomwol en olie voort; doch is bergachtig, en heeft gebrek aan houtgewasch. Het marktvlek, op dit eilandt leggende, legt een myl van de haven, op een steilen heuvel, waar op het bisschopshuis en de kerk staan. De bisschop heeft maar 400 daalders aan inkomen. Dit eilandt wordt meest van Roomsch-Katholyken bewoont; want tegen dat men daar 7 of 8 Griekfche huisgezinnen vindt, telt men 'er 6000 Roomsch-Katholyken, en wanneer de Grieken met de Latynen trouwen, worden de kinderen in den Roomsch-Katholyken Godsdienst opgetrokken. Aan de haven ziet men nog de overblyffelen van de oude en grote stadt *Syros*. *Homeri Odyss.* V, 402, 405. *Strabo. Suidas. Plin. l.* IV, *c.* 12. *Tournefort Voyage du Levant.*

SYRACES, een roskammer in het landt der Sacen (*Saci*), hebbende zich neus en ooren doen afsnyden, ging hy Darius, koning der Perzen, vinden, de welke zyn vaderlandt beoorloogde, en deedt hem geloven, dat hy van de Sacen dit kwaadt ontfangen hadt, het welk hem genoodzaakt hadt eene schuilplaats by hem te zoeken. Deze, vorst wat al te ligtgelovig, maakte geen zwarigheit hem een gedeelte van zyn leger toe te vertrouwen; en toen bediende zich Syraces van die gelegenheit om zyn vaderlandt van een zo machtigen vyandt te verlossen. *Polyæn. lib.* IX, *in Dario.*

SYRACUZA, SIRACUZA, SARACOSAL, of SARAGOSSA, eene stadt van Sicilië, de welke oudtyds daar van de hoofdstadt was: doch tegenwoordig heeft zy niet dan een bisdom, onderhorig aan Montreal. Dionysius van Halicarnassus zegt, dat zy door een der afkomelingen van Herkules, genaamt *Archias*, zynde van Corinthus gekomen, gebouwt is. Na dien tydt nam deze stadt zo zeer toe, dat zy eene der schoonste en der grootste van de gehele wereldt geworden is. Zy was in vier delen verdeelt, de welke vier steden uitmaakten, genaamt: *Arkadina*, *Tyche*, *Neapolis*, en *Ortygia*. De eerste, welke de grootste was, hadt een beroemden tempel van Jupiter, een prachtig paleis, en eene plaats, omringt met bogen en schone straten. Men zag in de nieuwe stadt een groot schouwburg, twee heerlyke tempels, en een verwonderenswaardig standbeeldt van Apollo, op het midden van eene schone plaats. De derde begreep in zich een kweekschool en verscheide tempelen, en de laatste stadt, gezegt het eilandt van *Ortygia*, was aanmerkelyk door het paleis van Hiero, door twee tempelen van Diana en van Minerva, en door de beruchte fontein van Arethuza. Deze stadt was daarenboven omringt met een driedubbelden muur, hadt twee poorten, en wierdt verdedigt door drie sterktens. Ook wierdt zy voor onwinbaar gehouden, en stondt langen tydt uit den oorlog tegen de Athenienzen en die van Carthago. Elders is gezegt, dat Dionysius en Hiero zich tot dwingelanden opwierpen in hun vaderlandt. De zelve stadt is veelmalen belegert geweest, zonder ingenomen te zyn: doch eindelyk bragt Marcellus dit gehele eilandt onder de macht van het Roomsche volk door de verovering van hunne hoofdstadt. Syracuza wierdt vermeestert in weerwil van alle de pogingen van Archimedes, wiens kennis de inneming van zyn vaderlandt meer vertraagde dan de wapenen en de ondervindingen van alle de andere burgers. Dit geschiedde in den jare 542 van de bouwinge van Rome. Voor het overige is Syracuza zeer berucht geweest, om dat 't het vaderlandt van den gezegden *Archimedes*, van *Antiochus* den geschiedschryver, van *Epicharmus*, van *Aristarchus*, van *Phormio*, van *Theokritus*, en van vele andere geleerden, van welke in dit Woordenboek gesproken wordt, geweest is; ook is deze stadt de geboorteplaats van St. *Lucia*, maagdt en martelaresse, van paus *Stephanus* den III, en van eenige andere vermaarde kerkvoogden geweest. Tegenwoordig legt Syracuza op een halfeilandt van een enkele klip, 't welk het zelve zeer sterk maakt. Men vindt daar vele puinhopen van andere steden, van hare tempelen, van hare galderyen, van hare paleizen, en van alle hare schone gebouwen, de welke van hare versierselen ontbloot zyn, om de zelve naar Rome over te voeren, alwaar men zich over de zelve verwondert, als over dat geen, het welk het feldzaamste is van marmer en zuilen. Het kasteel, het welk men tegenwoordig te Syracuza ziet, legt op een rots, door eene gracht van de stadt afgezondert. De bisschoppelyke kerk van St. Lucia was eertyds de tempel van Diana. Daar zyn verscheide andere kerken, fraaie huizen, en eene zeer bekwame haven, doch heeft in den jare 1693 door eene aardbeving zeer veel geleden, en in den jare 1704 is het kasteel door den donder verbryselt. *Thucydides. Diodorus Siculus. Titus Livius. Justinus. Polybius.* enz. *Leander Alberti Descr. Ital. Vicenzo Mirabella Antiq. Syracusæ. Giacomo Bonanni l'Antica Sirac. illust. Fazel Hist. Sicil. Roch. Pirrhi Not. Eccl. Siciliæ.* Men vindt naauwkeurige aanmerkingen aangaande den oorspronk en de beschryvinge van Syracuza by Bochart, *Can. lib.* I, *c.* 28.

SYRIANUS. Zie SIRIANUS.

SYRICTEN, verdichte volkeren van het woest-Tartarye, de welke niet hebben dan platte gaten in plaats van een neus, en die de benen gekromd hebben, even als de staart van eene slange. *Plinius lib.* VII, *cap.* 2.

SYRIE, of SOURIE, in de landtale SOURISTAN genaamt, een landschap van Asië, den Turken toebehorende, de welke het zelve in de XVI eeuwe den Sultans van Egypten ontnomen hebben. Het zelve heeft het woeste Arabië en Assyrië ten Oosten, Phenicië ten Zuiden, de Middelandsche zee ten Westen, en Cilicië ten Noorden. Men begrypt daar onder ook wel het afzonderlyk zo genaamde Syrië, het H. Landt, en Phenicië. *Antiochie*, aan den Orontes, was eertyds de hoofdstadt daar van. De zelve wordt tegenwoordig *Antachin* genaamt. De andere zyn: *Alexandretto*, *Aman*, zynde het oude *Apamea*, *Aleppo*, *Hiërapolis*, genaamt *Scompsat*, enz. Het koninkryk van Syrië is van ouds zeer beroemd geweest. Het wierdt gesticht onder Seleucus Nikanor, en heeft geduurt 246 jaren, onder 25 koningen, van welke *Antiochus* de XII de laatste is geweest. De schryvers, die de Jaarboeken van het Oude Testament geschreven hebben, spreken dikwils van Syrië, zo wel als *Jozephus* en *Appianus Alexandrinus*, die een boek van de oorlogen van dezen staat geschreven heeft. Pompejus maakt het zelve tot een wingewest. De Saracenen maakten zich daar meester van in de VII en VIII eeuwen. De Christenen ontnamen het hen onder Godefroi van Bouillon: doch de eersten keerden wederom derwaarts, en lieten het over aan de Sultans van Egypten, welken de Turken het ontnamen

on-

onder Selim den I. De uitgeſtrektheit van Syrië verſcheelt merkelyk, en de ſchryvers verſtaan dan eens eene veel groter, en dan eens eene minder ruimte onder dezen naam, waar over men moet nazien Johannes Seldenus in de Voorreden van zyn boek *de diis Syris*, en Samuel Bochart in zyn *Phaleg*, *lib.* II, *c.* 6.

De inboorlingen van Syrië zyn van aardt wiſpelturig, ligtvaardig, en bevinden zich in een ellendigen ſtaat ſedert dat zy onder het Turkſche juk hebben moeten bukken. Zy dragen een groten baardt, en laten zich naauwkeurig het haair van het hoofdt ſcheren. De vrouwen zyn daar boerſch, eeten ſelden met de mannen, leven alleen in hare vertrekken, en behelpen zich armelyk. Als zy uitgaan, zyn zy altydt gedekt, en alle op eene manier gekleed. De koophandel is aldaar zeer aanmerkelyk, overal langs de kuſt heen; maar de ſchattingen en tollen, welke de Grote Heer en de Beglerbeys leggen op de perſonen en op de koopmanſchappen, zyn aldaar zo buitenſporig, dat zy veel werk hebben om de zelve op te brengen. Hunne wapenen zyn bogen en pylen, en een kromme houwer op zyde, welke zy *Cugnare* noemen. Het grootſte gedeelte der inwoonders zyn Mahomethanen, zo Turken, als Moren, behalven welke vele Joden, en verſcheide gezindheden van Chriſtenen zich daar onthouden. *Davity.*

SYRIERS, of SURIERS. Zie JACOBITEN.

SYRINX, eene nymph in Arkadië, de welke bemind zynde van den godt Pan, door hem tot aan de rivier Ladon, werwaarts zy zich begeven hadt, vervolgt wierdt: doch uit vreze van geſchonden te worden wierdt zy, door de hulp der Najaden, hare zuſters, in een riet verandert. Pan maakte daar een fluit van, de welke by de Grieken nog zynen naam draagt, en van welke hy de eerſte uitvinder is geweeſt. *Ovidius lib.* I *Metamorph.*

SYROPULUS (SYLVESTER) is de ſchryver van de Hiſtorie van het concilie van Florence, de welke in den jare 1660 in den Hage is gedrukt. Doch men heeft dezen ſchryver op het tytelbladt kwalyk *Sguropulus* genaamt: want zyn rechte naam is *Syropulus*, als blykt uit de ondertekening van dit concilie. Dat meer is, daar wordt een handſchrift van zyne handt in de boekzaal des konings van Vrankryk gevonden, door den Vader *Simon* aangehaalt in zyn boek over het gevoelen der Ooſterſche kerke wegens de Transſubſtantiatie, of verzelfſtandiging, waar in hy den naam van *Sylveſter Syropulus* draagt. Hy was van het getal der Staurophoren, of Kruisdagers, zynde zekere amptenaars van den patriarch, dus genaamt wegens een kruis, dat zy op hunne hoeden, om zich van anderen te onderſcheiden, droegen. Deze man was een geſlagen vyandt der Latynen, als blykt uit den ganſchen draadt van zyne Hiſtorie van het concilie van Florence. *Robbert Creyghton*, een Engelſchman, die de zelve uit het Latyn heeft overgezet, heeft zich in zyne vertaling eene grote vryheit aangematigt, en hy gaat dikwils ver af van den zin zyns ſchryvers. *Leo Allatius* heeft tegen dezen Creyghton geſchreven. Het Griekſche handſchrift van Syropulus vindt men in de boekzaal des konings van Vrankryk, naar het welke het afſchrift, het welk gedrukt is, gemaakt is. *Richard Simon.*

SYRTES zyn twee zandplaten in de Middelandſche zee, op de kuſt van Afrika, tuſſchen de koninkryken van Tunis en Barka, in Barbarye. Zy zyn zeer gevaarlyk, om dat zy de ſchepen als naar zich toe ſlepen. Daar van daan is het ook, dat zy dus genaamt zyn, van het Griekſche woordt *Syrein*, het welk *naar zich toe trekken* betekent. De kleinſte van deze zandplaten legt tuſſchen Tunis en Tripoli, en wordt *Golfo di Capo* genaamt, en de grote legt tuſſchen de koninkryken van Tripoli en Barka, en wordt *Golfo di Sydra* genaamt. De ebbe en vloedt der zee en de winden bewegen aldaar het zandt met zodanig eene ongeſtuimigheit, dat 'er de zee dan eens zeer diep, en dan zeer laag is, en dat in korten tydt. Men ſtelt ook zodanige *Syrtes* op het landt, zelfs in Afrika, regt tegen over de golf van Sydra; want de windt is aldaar hevig, en beweegt zodanig het dryfzandt, het welk de zelve verwekt, van de bergen en de zandachtige poelen, in een oogenblik, en doedt de reizigers dus menigmaal den weg verliezen, en overſtolpt hen dikmaals. Het is daarom, dat zy hunne reize naar de ſterren moeten richten. *Solinus.*

SYSTEMA is een woordt, het welk de ſterrekundigen in gebruik hebben gebragt, om te betekenen de gelegenheit, order en den natuurlyken ſtandt der voornaamſte delen, de welke het geheelal uitmaken, dat is te zeggen de aarde, de hemelen, en de planeten. De verſcheidenheit der gevoelens heeft vier zeer beroemde *Syſtemata* uitgevonden, de welke zyn die van *Ptolomaeus*, van *Copernicus*, van *Tycho Brahé*, en van *Carteſius*, waar van de beſchryving op den naam van ieder uitvinder kan worden nagezien.

SYTZAMA, ook wel in de oude Kronyken SYTSMA en SYTSEMA geheten, is een zeer oud adelyk Vrieſch geſlacht, wiens oorſpronk uit de overblyfſelen der gryze aloudheit niet is uit te vinden, aangezien eensdeels de ſchaarsheit der toenmalige hiſtorieſchryvers, byzonderlyk in deze Nederlandſche geweſten, en anderendeels de langdurige beroerten en partyſchappen, die 'er van ouds onder de inwoonders dezer landen geregeert hebben, als waar door by eene menigte van adelyke geſlachten velerhande brieven, teſtamenten, en andere ſchriften, of aantekeningen, door het verwoeſten en uitroeien van hunne ſtinſen, adelyke huizen, en woningen zyn weggeraakt en verloren gegaan. Nochtans is het zeker, dat dit adelyk geſlacht van *van Sytzama*, of *Sytsma*, voor honderden van jaren in Vrieslandt gebloeit heeft, en dat de daar uit voortgekomen zynde dappere en beruchte mannen hun vaderlandt, als getrouwe patriotten, met hun goedt en bloedt gedient hebben, gelyk de Vrieſche Hiſtoriën berichten, waar uit wy eenige byzonderheden dien aangaande hier zullen laten volgen.

S.

In den jare 1494, in 't begin van September, hebben Douwe en Otto van Galama, met alle hunne vrienden en bondgenoten, van de zyde der Vetkopers, het vaſte huis of ſtins van eenen *Jelmer van Sytzama*, te Warns, in de grietenye van de Hemelumer Oldevaart, en Noordwolde, in Weſtergoo, belegert, welke Jelmer van Sytzama toen by Bocko van Harinxma te Sneek zich bevindende, en dit beleg verſtaan hebbende, aanſtonts, uit krachte van zyn verbondt met den gemelden Bocko van Harinxma, nevens de inwoonders der ſtadt Sneek, en andere met hem in verbondt ſtaande Schieringers, onder anderen met Louw van Bonninga, zyn ſchoonvader, hulp en byſtandt verzocht, om zyn belegerd huis, of ſtins te helpen ontzetten, die daar op ook zo voorts alle, met hunne byeen gebragte krygsmacht, nevens Jelmer van Sytzama, naar Gaaſterlandt zyn getrokken, behalven Bocko van Harinxma, die op zyn nieuwgebouwd blokhuis te Hemelum bleef, om den uitſlag van dezen optocht af te wachten. Jelmer van Sytzama dan komende omtrent ter plaatſe, daar die van Galama zich gelegert hadden, heeft zich met zyn volk en hulptroepen aanſtonts tot een ſlag geſchikt, te meer, alzo zyne krygsmacht die van Galama verre te boven ging, welke ſlag op den 6 September, of, zo als *Chriſt. Schotanus* ſchryft, op den 15 September des voornoemden jaars geſchied zynde, is echter de zelve, tegen alle verwachtinge, voor de Schieringers ongelukkig uitgevallen, naardien zy door de party der Vetkopers van Galama niet alleen verſlagen en op de vlucht gedreven wierden, maar ook Louw van Bonninga met vele andere Schieringſche heeren in 't gevecht ſneuvelden. Jelmer van Sytzama, als opperhoofdt der Schieringers, heldhaftig met zyn volk ſtrydende, wierdt zwaar gekwetſt, en met vele Schieringers gevangen genomen. Des zelfs huisvrouw, Als van Bonninga, dochter van Louw van Bonninga, en van Hylck van Harinxma, eene vrouw van een zeer kloekmoedigen inborſt, gedurende het beleg op het huis zich bevindende, heeft het zelve zeer dapperlyk uitgehouden, niet vrezende de uiterſte ellende en gevaren, en willende geenzins beſluiten, noch door de doodt van haren vader, noch het verwonden en gevangennemen van haren man, zich tot eene lafhertige overgave te laten bewegen, het welk eene ongemene en zeer pryswaardige edelmoedigheit in deze vrouwe was.

Na dat nu Bocko van Harinxma met veel leedwezen de nederlage zyner vrienden en bondgenoten verſtaan hadt, begaf hy zich van Hemelum naar Harrich, op het huis van Minno van Hillama, eenen der gezworene Schieringers. Ondertuſſchen wierdt door de onderhandeling van prieſters en andere goede mannen een vergelyk getroffen, beſtaande in de volgende artykelen: 1. Dat men de gevangenen van weerzyden zou los laten en op vrye voeten ſtellen; 2. Dat het ſtins van Jelmer van Sytzama aan die van Galama zou overgegeven worden; welke artykelen alzo achtervolgt zynde, is het voornoemde huis daar op tot den grondt toe afgebroken.

Dit ſtins heeft geſtaan omtrent drie honderd ſchreden van de kerk te Warns ten Noord-Ooſten, op het eindt van het terp, daar de kerk op ſtaat, alwaar men alsnog de hoge walken, nevens de gracht, die daar om heen is geweeſt, kan zien, en welke plaats hedendaags by de inwoonders te Warns het Bolwerk genaamt wordt. Aan den Zuidkant van dit bolwerk is het voetpadt van Warns naar Hemelum.

Tot dit ſtins hebben toen ter tydt behoort zekere landeryen, die de bovengemelde jonker Jelmer van Sytzama van zynen oudſten broeder, jonker *Pier van Sytzama*, heere tot Sytzama Staten te Arum, voor eene vaſte ſomme gelds heeft gekocht, als blykt uit een ouden koopbrief en quitantie, geſchreven in oud Vrieſch in 't jaar 1452, waar van het origineel by 't geſlacht van *van Sytzama* beruſt, en aldus luidt:

Ic Pier Sytzama tho Alt Arum, blie en bikenne met diſſe epen briene dat ic hab vercapet ty ewighe caep ſaun podamen lanta myn broor Jelmer Sytzama op Sytzama ſtins tho Warns, lidzende dit lanta tho Warns uornaemd naet fier fen Sytzama huus voor twa en ſantig gul. guenen paymenten, welka ſomma my fen min broor verſchreun mit den aerſte en leſte penninc is bitelle, en ic tancka Jelmer uoor gueder bitallinge. en ic drog hem het lanta wr en zyn neykamelinghen ut grie en grond en da fry eyndom mey dat beſit int ewig to durien en tho dwan mey dit verſchrwien lanta als een man det mey zyn fry ayna, en in een weerht diſſis breuis ſa hab ic Pier Sytzama diſſa briene en quitancie biſiglit mey myn ein Sigel tho greta Sytzama Staeten tho Alt arum deys uoor ſinte Marcus int Jeer ws Heren tuſet fiouuerhondert en twa en fyftig.

L. S.

Op den rug van deze quitantie ſtondt:

Quitancie fen dy heerſchip Pier Sytzama tho Altarum.

Deze voornoemde twee broeders hadden in dien tydt ieder hun byzonder adelyk huis en reſidentie, te weten de oudſte, jonker *Pier van Sytzama*, op Sytzama Staten te Arum, in de grietenye van Wonſeradeel, en de twede, namentlyk jonker *Jelmer van Sytzama*, op het voornoemde ſlot te Warns, beide gelegen in Weſtergoo. Van den laatſtgenoemden, te weten *Jelmer van Sytzama*, zyn gene nakomelingen bekend; doch belangende PIER VAN SYTZAMA, uit hem en Jooſtie van Martena, zyne huisvrouwe, is voortgeſproten de branche, die als nog in Vrieslandt bloeit, als hebbende onder andere kinderen nagelaten

Jonker HARMEN VAN SYTZAMA, heer te Sytzama Staten te Arum, die, getrouwt met Tjets van Hiddama, dochter van N.

van Hiddama, en van N. van Adelen, by haar onder andere kinderen heeft verwekt

Jonker PIER VAN SYTZAMA, heer te Sytzama Staten te Arum, uit welken en zyne huisvrouwe, Rientje Douma van Oenema, dochter van Douwe Douma van Oenema en van Jell van Jongama, nevens andere kinderen is voortgekomen

Jonker DOUWE VAN SYTZAMA, heer te Sytzama Staten te Arum, grietman over Ydaarderadeel, in het kwartier Oostergoo, tot het bekleden van welk hoog ampt hy tot twee verscheide malen is aangestelt, te weten voor de eerste maal in den jare 1578 door Philips den II, koning van Spanje, waar in hy continueerde tot op het jaar 1586; voor de twede maal tot grietman over de bovengemelde grietenye aangestelt door de Staten van Vrieslandt in den jare 1601, in welke hoedanigheit hy den 5 July des jaars 1607 is overleden. Van dezen jonker Douwe van Sytzama vindt men in de Vriesche Historiën aangetekent, dat hy in 't jaar 1583 als gevolmachtigde uit Ostergoo, nevens andere Vriesche edelen, mede ondertekent heeft zekere zogenaamde akte van debat, die wegens de landen aan de steden in Vrieslandt voor antwoordt overgegeven wierdt; voorts dat hy van gelyken als gevolmachtigde uit Oostergoo tot het ontwerpen van zekere artykelen is gecommitteert, toen de steden en landen in den jare 1583 graaf Willem Lodewyk van Nassau tot gouverneur en stadhouder van Vrieslandt hebben aangestelt, in plaats van den heere van Merode, die van deze waardigheit afstandt hadt gedaan. Nog heeft deze Douwe van Sytzama in 't jaar 1604, den 19 January, als State van het landt wegens Oostergoo ondertekent de resolutie der heeren gevolmachtigden op den landdag aangaande het consenteren tot betalinge van het krygsvolk, enz. Deze jonker Douwe van Sytzama dan zich in den jare 1573 in den echt verbonden hebbende met Jetske van Beslinga, erfdochter te Beslinga State te Friens, gesproten uit Andries van Beslinga en Syouck van Jelgerhuis, is uit dit huwelyk onder andere kinderen voortgekomen

Jonker ANDRIES VAN SYTZAMA, heer te Sytzama Staten te Arum en Beslinga, State te Friens, welke laatstgenoemde State te Friens hy in 't jaar 1620 met zyne hier onder volgende huisvrouwe, door het zetten van een heerlyk slot, geheel nieuw heeft doen herbouwen, na dat hy zich kort te voren in den echt hadt begeven met Johanna van Aarnsma, dochter van Christoffel van Aarnsma, en van Margareta van Loo, by welke hy onder andere kinderen verwekt heeft

Jonker PIER VAN SYTZAMA, heer te Beslinga State te Friens, eerst getrouwt met Foockel van Eysinga, dochter van Edo van Eysinga, en van Catharina van Eysinga, en, na haar overlyden, zonder kinderen na te laten, voor de twede maal met Juliana van Jeltinga, dochter te Camstra State te Wytgaard, by Wirdum, in de grietenye van Leeuwarderadeel, gesproten uit Fekko van Jeltinga en Tjemck van Wyckel, descendente van het oude adelyke en nu uitgestorven geslacht van Wyckel, by welke zyne twede huisvrouwe jonker Pier van Sytzama onder andere kinderen heeft gewonnen

Jonker PICO GALENUS VAN SYTZAMA, heer te Beslinga State te Friens, getrouwt met Johanna Judith Blanckvoort, eenigste dochter en erfgenaam van Willem Blanckvoort en van Aleide Geertruit van Hemert. Wanneer in den jare 1712 de begravenis van wylen Johan Wilhelm Friso, prinsse van Oranje en Nassau, erfstadhouder en kapitein generaal van Vrieslandt, enz. hoogloffel. gedachtenisse, beraamt was, heeft deze jonker Pico Galenus van Sytzama, op het aanschryven van hare Hoogheit, de vorstinne douariere en regente van Nassau, geborene princesse van Hessen-Cassel, enz. van den 3 February des jaars 1712, op donderdag den 25 Maart des voorgemelden jaars de hoogvorstelyke lykstatie, nevens andere Vriesche edelen, mede verselt en bygewoont, volgende in rang de vyfde van de acht en twintig edelen, die voor het vorstelyke lyk gingen, en dragende by die plegtigheit het prinsselyke kasket, versiert met een bosch witte pluimen, zynde een der ornamenten, welke by die gelegenheit door edelen gedragen worden. Deze Pico Galenus van Sytzama, den ouderdom van byna zes en zestig jaren bereikt hebbende, is overleden op Beslinga State te Friens den 29 January des jaars 1727, en den 25 February aldaar in 't koor der kerke plegtig by zyne voorvaderen begraven. Uit zyn huwelyk met Johanna Judith Blanckvoort zyn voortgesproten de volgende kinderen, als:

1. Jonker *Pyrrhus Wilhelmus van Sytzama*, kapitein over eene bende te voet in het regiment van Z. V. D. den Heere Willem Henrik, erfsprins van Saxen-Eisenach, enz. getrouwt te Friens den 2 Juny des jaars 1726 met Ebella Juliana Æbinga van Humalda, oudste dochter van Frans Bennart Æbinga Glins van Humalda, en van Klara Feyona van Grovestins.

2. Jonker *Jan Andries van Sytzama*, kapitein over eene bende te voet in het regiment van Z. V. D. prins Christiaan van Nassau-Dillenburg, enz.

3. Jonker *Fekko Dominicus van Sytzama*, kapitein over eene bende te voet in het regiment van den brigadier Idzinga, enz.

4. Freulyn *Frouck Juliana Geertruit van Sytzama*, den 14 February des jaars 1721 op Beslinga State te Friens overleden, en den 7 Maart daar aan volgende aldaar in de kerk by hare voorouderen bygezet.

5. Freulyn *Anna Jacoba Hermine van Sytzama*, overleden op Beslinga State te Friens den 24 September des jaars 1726, en den 10 October te Friens in 't koor der kerke begraven.

Belangende de staten of adelyke huizen van dit overoud adelyk geslacht, daar zyn al voor vele eeuwen twee verscheide huizen te Arum in de bovengemelde grietenye geweest, waar van het oudste slot heeft gestaan in 't Noord-Oosten van de kerk, aan het einde van die straat, langs welke men van Arum naar Acklum gaat, en alzo aan de Buren, zynde het zelve aan de Oostzyde door een ringmuur van de straat afgescheiden; welk slot, zo ten Noorden als ten Westen, in zyne grachten gelegen hebbende, als mede ten Zuiden met schone hoven voorzien en beplant, maar eindelyk door ouderdom vervallen zynde, is het zelve in de jaren 1555 en 1556 geheel nieuw weder opgebouwt, en met een ronden toren versiert door jonker *Pier van Sytzama* en des zelfs huisvrouwe Rientje Douma van Oenema. Het muurwerk van de gezegde torens, in hoogte boven dat van de Arumer kerk uitstekende, was op des zelfs kruin omringt met een sierlyke yzere leuning voor een omgang, binnen welke de spits des torens bouwkunstig was opgetrokken, en met leien gedekt: doch zyn dit huis en de toren voor weinig jaren wederom geheel afgebroken.

De twede State, die weleer door een jonger broeder van eenen der edelen van het geslacht van *van Sytzama* is gebouwt, legt alsnog een kwartier uurs buiten Arum, aan den weg naar Kimswert. Deze, mede door ouderdom vervallen zynde, is in de jaren 1665 en 1666 geheel nieuw opgebouwt door *Jetske van Sytzama*, oudste dochter van Andries van Sytzama, en van Johanna van Aarnsma, boven gemeld, in welken tydt de zelve als weduwe van Jarich van Heerma, majoor van een Vriesch regiment, een zoon van Tjerck van Heerma en van Luts van Walta, leefde.

Tot besluit zal men aangaande dit aloud adelyk Vriesch geslacht, om des zelfs ouden luister aan te tonen, nog kortelyk het navolgende uit de Vriesche geschiedschryvers aantekenen.

Zekere jonker *Tjalling van Sytzama* wordt door de Vriesche historieschryvers eenparig geroemt te zyn geweest de stoutste en onvertzaagtste heer in Vrieslandt ten tyde der inlandsche oorlogen en beroerten, als wanneer hy eerst de party der Vetkopers toegedaan was, maar naderhandt die van de Schieringers omhelsde, waar van hy sedert een der voornaamste hoofden was. Hy is gedurende die partyschappen op Palmzondag des jaars 1462 te Marrum, in de grietenye van Ferwerderadeel, ongelukkelyk van 't leven berooft, hebbende een tweegevecht moeten aangaan met een Vriesch edelman, Schelto van Jayema genoemt, die ook door Tjalling van Sytzama in zyn eene knie verwerender wyze dusdanig is gewond, dat hy kort daar na aan die kwetsuur den geest heeft moeten geven; door welke doodt van den gemelden jonker Tjalling van Sytzama, als mede het omkomen van eenen jonker Rompke van Doma, een hoofdt der Vetkopers, welke twee, als voorname hoofden, de partyen in de Oostergoosche kwartieren zeer sterkten, voor dien tydt de binnenlandsche oorlogsbedryven krachtig hebben opgehouden. Zie *Occo Scarlensis fol.* 55 *en* 78. *P. Winsemius fol.* 270, 273, 326, 722, 737, 880. *Chr. Schotanus fol.* 331, 332 *en* 413.

SZKLOW, eene plaats in het Litthaauwsche Reussen, in het waywoodschap van Mscislaw. Zy is met een kasteel voorzien, en voert den tytel van een graafschap, waar van die van *Chodkiewicz* den tytel van erfwaywoden voeren. *Connor State of Poland P.* I, *lett.* 6.

